N7356
22
Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –
22

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **569** ■ 8-14 ianuarie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

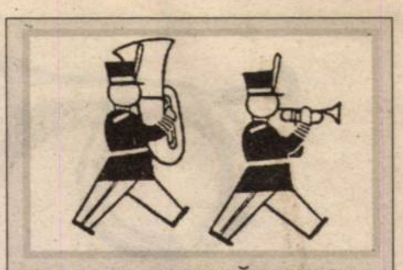

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate** 10

ANDREI PLEȘU

„Mesajul de Crăciul al Papei Francisc“

pagina 3

OVIDIU NAHOI

„Anul 2015, necunoscute și temeri“

pagina 5

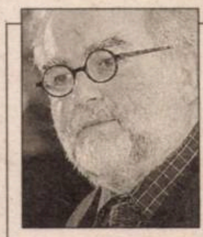

GEORGE BANU

„Grotowski și apostolii“

pagina 11

BEST OF 2014

Interviuri

„Vorbește ca să te cunosc.“

SOCRATE

90.111
22

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

BIBLIOTECA ASTRA

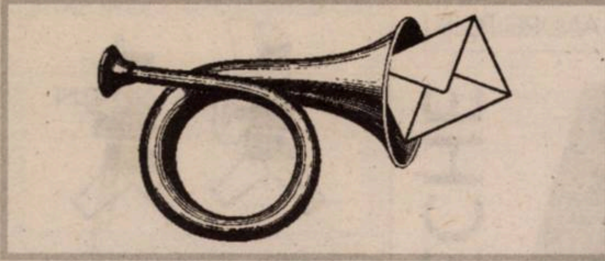

turneu de inbox

NR. 568

Articolul lui Dragoş Marinescu, „Despre Catedrală, de Crăciun" (Aduse cu poşta)

Despre Catedrală, de Bobotează

Frate Dragoş Marinescu,

Vă cer încuviinţarea de a mă adresa astfel, întrucît şi eu sînt ortodox. Şi eu ţin la Biserica mea şi o respect. Spiritual, ea este ceea ce eu am mai de preţ. Dacă ţii la cineva foarte mult, de obicei, îl vezi, subiectiv, într-o lumină favorabilă. Dar, pentru a-şi păstra puritatea, ce ţi-e drag trebuie să răspundă aşteptărilor tale subiective. Eu vreau să-mi văd Biserica mea ortodoxă cît mai imaculată. Şi vreau, într-adevăr, să fie aşa. Se ridică, acum, o întrebare. Pot eu, oare, ca un păcătos ce sînt, să trec peste unele lucruri pe care le găsesc – şi poate sînt – esenţiale?

Am speranţa că-mi veţi împărtăşi, cel puţin în parte, cîteva nedumeriri, care cred că apar firesc în mintea oricărui credincios:

1) Cîţi dintre înalţii noştri prelaţi sînt, într-un fel, sub controlul fostei şi actualei Securitaţi? Regretatul Mitropolit al Banatului, Nicolae Corneanu, a recunoscut acest lucru şi, paradoxal, prestigiul Înalt Prea Sfinţiei Sale a sporit.

2) După ce principii financiare se ghidează BOR?

3) Faceţi o listă cu compromisurile făcute de BOR, de bunăvoie şi din interese fără legătură cu spiritualitatea.

4) De ce nu se fac publice fondurile pe care le rulează BOR?

5) De ce aşteptăm să se sesizeze străinii, în legătură cu construcţiile faraonice ale înalţilor noştri prelaţi?

6) De ce sînt ignoraţi martirii preoţi morţi în puşcăriile comuniste?

7) Cîte aşezăminte de binefacere a construit BOR, în raport cu alte construcţii?

8) Cum se poate accepta decorarea de către Biserică a unor oameni politici dubioşi, din simplul motiv că au fost darnici, din banii contribuabililor, cu BOR?

9) România a intrat în UE; de ce nu încearcă BOR să se adapteze? Nu din perspectiva dogmei ortodoxe, care e minunată, ci în privinţa managementului, a filozofiei financiare, a racordării la unele valori morale europene, care ar spori prestigiul ortodoxiei – cîteodată, în contradicţie cu ea însăşi.

10) Am găsit, pe pereţi, inscripţii ale tinerilor: „Nu bisericalizaţi România." Luaţi în seamă şi interpretaţi corect această sintagmă!

Astfel de întrebări pun într-o altă lumină proiectul construirii Catedralei Mîntuirii Neamului, care, mie personal, mi se pare că seamănă cu Casa Poporului, cel puţin prin unele elemente arhitecturale, şi nu numai.

adăugat de Viorel Prelici (preliciviorel@yahoo.com)
pe 3 ianuarie 2015

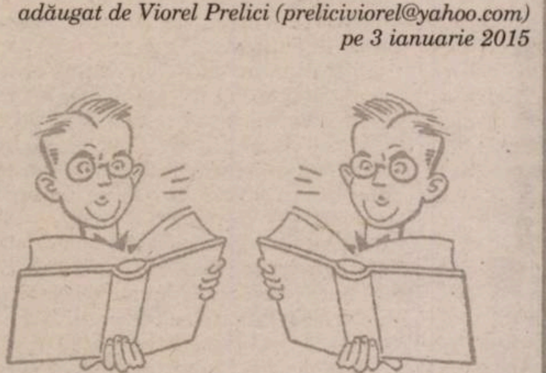

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

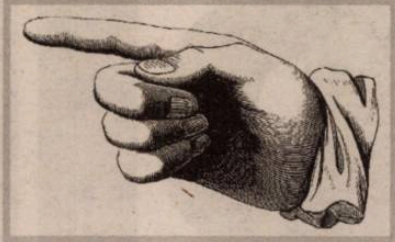

■ Dacă vreţi să-i înţelegeţi mai bine pe Michel Houellebecq, pe Pascal Bruckner, pe Chloé Delaume, pe Christine Angot, pe Gilles Leroy, pe Pierre Lemaître ori pe Andrei Makine, n-aveţi decît să citiţi cartea de interviuri a Adinei Diniţoiu, *Scriitori francezi la Bucureşti* (Vremea, 2014). Jurnalista i-a citit şi i-a înţeles pe toţi, apoi i-a luat la întrebări. Rezultatul e această carte-salon literar. (Matei Martin)

■ Vineri, 9 ianuarie, la Teatrul de Artă Bucureşti, de la 20,15, *Şi veni bărbatul la femeie* (cu Mihaela Sârbu şi Lucian Pavel, excelenţi amîndoi, regia: Bogdan Budeş). Un text a lui Semion Zlotnikov – o comedie „domestică", cu atmosferă rusească, care se potriveşte perfect cu vremea de afară, cu nuanţe, tristeţi şi duioşii. (Adina Popescu)

■ De obicei nu mă duc la pomul lăudat. Şi nici nu îmi doresc să citesc cărţile de care vorbeşte lumea într-un moment anume. Dar cu *Stoner* al lui John Williams (Polirom, 2014, traducere de Ariadna Ponta) n-a fost aşa. M-am dus la librărie în a treia zi din an, de parcă n-aş fi putut să citesc altceva. Ţinînd cont de toate aceste întîmplări, acum nu mai pot decît să-mi doresc să fie o carte pentru mine. (Ana Maria Sandu)

■ *Interstellar: Călătorind prin univers* (2014, Christopher Nolan) – un SF, care, după *Gravity* (Alfonso Cuaron, 2013, cîştigătorul Oscarului pentru Regie), continuă integrarea genului într-o direcţie mai filozofică, depăşind circumscrierea restrictiv tehnicistă de altădată. (Iaromira Popovici)

■ Două CD-cărţi, unul mai frumos decît altul, de la Casa Radio: pentru cei mici, basmul *Harap-Alb* de Ion Creangă, sub formă de CD audio + roman grafic de Mircea Arapu, după o adaptare radiofonică de Vasile Mănuceanu (coordonatorul seriei BD „Radio-Prichindel" fiind Alexandru Ciubotariu); iar pentru cei mari, culegerea de poeme *După melci* de Ion Barbu, sub formă de CD-carte ilustrată de Tudor Banuş, cu înregistrări radiofonice din perioada 1965-1969, în care actori precum Victor Rebengiuc, Dinu Ianculescu, Emil Botta, A.E. Baconsky, Romulus Vulpescu ş.a. recită „Joc Secund", „Riga Crypto...", „Uvedenrode", „Domnişoara Hus", „Isarlîk" ş.cl. (Marius Chivu)

■ La încheierea sărbătorilor, apel la clasici – Irina Nicolau, *Ghidul sărbătorilor româneşti*, Humanitas, 1998, din care spicuim: „Ca orice sărbătoare mare, Boboteaza începe din ajun. În ajun oamenii postesc. Sacrificiul postului le aduce bogăţie. În anumite locuri, înainte să mănînce, femeile adună cenuşa din vatră; o vor risipi primăvara pe cîmp, zicînd: «Cum n-am mîncat eu în dimineaţa ajunului de Bobotează, aşa să nu-mi mănînce lighioanele roadele.» Sub faţa de masă pun sare şi mei, tărîţe şi fîn. Preotul trece cu agheasmă din casă în casă. Hainele bune sînt întinse prin casă să le stropească preotul cu apă sfinţită; în felul acesta sînt ferite de molii. Copiii nu sînt bătuţi ca să nu facă bube peste an. Femeia nu se ceartă cu bărbatul. Ca să nu se înmulţească purecii, nu se cerne făină. Oamenii încearcă să-şi afle viitorul. Iar se deschid cerurile. Se spune că în noaptea de Bobotează plesnesc de ger ouăle de corb şi puii de corb îşi deschid aripile, încercînd să zboare. În ziua de Bobotează se sfinţesc apele. Se face agheasmă mare undeva, lîngă o apă. Oamenii iau agheasmă, îşi stropesc gospodăria şi păstrează ce-a mai rămas. Se zice că atunci cînd preotul aruncă în apă crucea, dracii ies din apă şi o iau la fugă pe cîmp. Nu-i văd decît lupii, care se iau după ei, le rup pîntecele şi le varsă maţele. Sînt buni la cîte ceva şi lupii... În Bucovina, cînd preotul trece pe la casele oamenilor de Bobotează, femeile leagă la crucea purtată de el fire de in şi de cînepă. Din aceste fire Maica Domnului va face o plasă pe care o va trece de trei ori prin Iad, salvînd sufletele care se vor agăţa de ea. Sufletele rămase în Iad vor fi mîncate de draci. Apoi, dracii se vor mînca între ei pînă rămîne numai unul, Scaraoţchi. Legat de un stîlp în mijlocul Iadului, el va muri de foame. Aşa se va curăţi lumea de tot ce e necurat şi vor rămîne numai drepţii cu Dumnezeu şi cu îngerii." (Ruxandra Mihăilă)

■ După cîteva turnee în ţările arabe, lumea tenisului s-a mutat în Australia. Acum e un cupa Hopman (mai degrabă demonstrativă) la Perth, iar pe 11 ianuarie începe open-ul de la Sydney. Ca în fiecare an, toate sînt, de fapt, un fel de avanpremiere la turneul de Mare Şlem de la Melbourne, ale cărui calificări încep pe 14 ianuarie. La Melbourne, românii n-au prea performat de-a lungul timpului, nici chiar Ilie Năstase. Poate că, cine ştie, în finala feminină de anul acesta, care va fi pe 31 ianuarie, o vom vedea pe Halep. În orice caz, turneul e de urmărit, în ciuda orelor destul de imposibile pentru televiziunile europene. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Gîndirea pe termen lung**
- **Diaspora**
- **Societatea civică**

album dilematic

Camelia Tudor

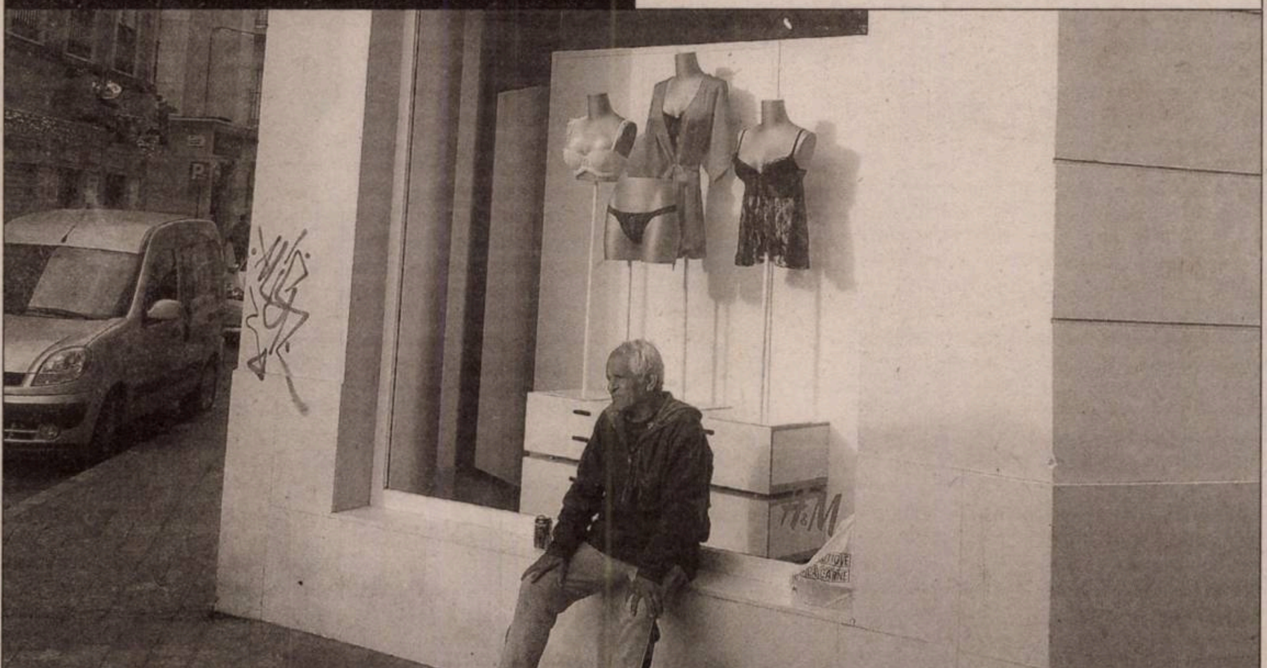

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.800
Tipărit la Tipomedia

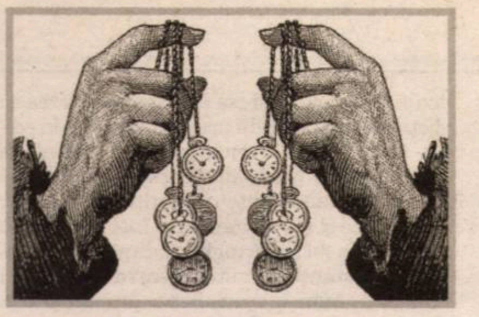

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

> *„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

Mesajul de Crăciun al Papei Francisc

Ce aşteaptă drept-credincioşii de la o predică de Crăciun? Probabil, nu neapărat o subtilă disertaţie teologică. Dar nici pompa evlavioasă, mai mult decît previzibilă, a unui discurs festiv. Nu îmi permit să dau lecţii, nici măcar sugestii, „profesioniştilor“ care, an de an, se adresează poporului, pentru a lumina sensul sărbătorii. Pot spune doar la ce mă aştept eu. Mă aştept la *noutate* (adică nu la frazeologie repetitivă) şi la *actualitate* (adică la un mesaj de care să mă pot folosi de îndată ce ies din biserică, în devălmăşia lumii). Să nu fiu greşit înţeles: nu vreau originalitate cu orice preţ şi nici o colecţie de aluzii, mai mult sau mai puţin transparente, la situaţia de moment. Dar vreau să simt că cel care vorbeşte *îşi trăieşte* mesajul cu prospeţime, fără rutină, încercînd, mereu, să-l redescopere şi să mă asocieze acestei redescoperiri. Vreau, de asemenea, să văd cum marele prilej al sărbătorii e pus la lucru în contextul viu, concret, în care se situează.

Nu poţi să te mişti moleşit într-un teritoriu care este al Dumnezeului Celui Viu!

Trebuie să spun că, anul acesta, modestele mele „exigenţe“ şi-au găsit o perfectă ilustrare în pastorala de Crăciun a Sanctităţii Sale, Papa Francisc. Cel puţin trei dintre afirmaţiile Sale sînt de o „catolicitate“ exemplară, cu alte cuvinte se potrivesc *tuturor* confesiunilor creştine (şi nu numai lor). Preoţimea noastră de toate rangurile n-ar avea decît de cîştigat de pe urma unei reflecţii sincere, libere de prejudecăţi „apologetice“, asupra acestor trei afirmaţii.

Încep cu cea mai „tare“: *„O biserică* (şi, în fond, orice instituţie – *n.m, A.P.) care nu încearcă să se îmbunătăţească e ca un corp bolnav.“* Aşadar, fără cîntărire de sine, fără vigilenţa unei permanente autoevaluări, fără diagnosticul propriilor metehne şi fără curajul gestului vindecător, biserica riscă să devină un angrenaj de protocol, o birocraţie prepotentă. Chiar cei care observă ce *nu* merge sau ce merge strîmb ezită să spună ce cred şi să acţioneze. Teama de „amendă“ e mai mare decît nevoia de ameliorare, de intervenţie terapeutică. Jertfa nu se mai poartă. O înţelegere soldăţească a ideii de „ascultare“, un cult impur al „autorităţii“ blochează orice tentativă de eficienţă duhovnicească, orice formă de *reactivitate creatoare*. Dormităm cuminţi, mulţumiţi de noi înşine, într-un respect vag idolatru al ierarhiilor, un respect care nu se bizuie pe iubire, con-vieţuire şi consimţire, ci pe frica de pedeapsă, pe comoditate şi orgoliu lumesc. Departe de mine gîndul să îndemn la răzmeriţă bezmetică, la „reformă“ descumpănitoare. Propun însă un spor de *preocupare* pentru ceea ce, în corpul bisericesc, stagnează, regresează sau derapează. Şi un spor de înţeleaptă îndrăzneală.

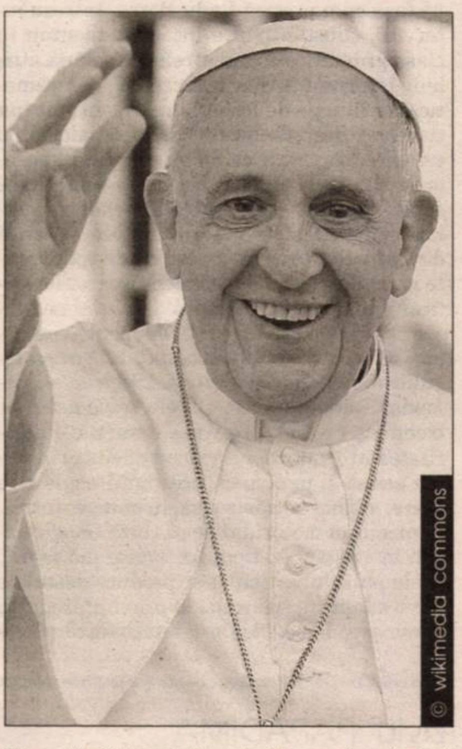

© wikimedia commons

Nu poţi să te mişti moleşit, „conform“ pînă la pierderea chipului, într-un teritoriu care este al Dumnezeului *Celui Viu!*

Avertismentul pontifical capătă relief prin celelalte două afirmaţii de care aminteam. Mai întîi, se accentuează asupra unei triade de virtuţi, fără de care viaţa spiritului e stearpă: *„seninătatea interioară, vioiciunea şi îndrăzneala“*. Mai apoi, se semnalează boala unei anumite „nomenclaturi“ ecleziastice: boala celor care *„se simt nemuritori şi indispensabili“*. Boala celor care – îmi vine să spun – socotesc „harul“ nu ca *dar*, ci ca *merit*. Or, uneori, clerul de la noi şi de aiurea găseşte de cuviinţă să înlocuiască „seninătatea interioară“ cu imperativul unei „sobrietăţi“ de faţadă: mohorîtă, fără bucurie, fără iertare, fără iradiere. „Vioiciunea“ (mai ales cea mentală) trece drept frivolă, iar „îndrăzneala“ – drept nesupunere şi lipsă de cuviinţă. Sigur că practicarea oricărei virtuţi îşi are capcanele ei, dar *inexpresivitatea* nu e, niciodată, o virtute. Nici moţăiala, convenţia flască, căldicelul omiletic, gata-ştiutul, banalitatea ţanţoşă, stilul edificat şi edificator, fără întrebări, fără căutare, fără tensiune existenţială.

Pastorala papală nu stă doar în aceste cîteva gînduri, pe care le transmit, spre luare aminte, cititorilor. (Un pasaj amuzant vorbeşte şi despre *„terorismul bîrfei“* care bîntuie în mediile înalt-bisericeşti. Fireşte „la ei“, nu „la noi“...) Ceea ce impresionează, dincolo de detalii şi fragmente memorabile, este *tonul*. Tonul unui om *liber* fără extravaganţă, riguros fără urmă de anchiloză. Una peste alta, un tip de discurs care are ceva de spus oricărui credincios căruia îi pasă de comunitatea lui şi, de fapt, oricărui contemporan care nu priveşte lumea cu indiferenţă.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Vise de Anul Nou...

Site-ul rusesc City reporter şi-a pierdut 66% dintre cititori în ziua în care a hotărît să publice exclusiv informaţii pozitive. Anunţul acesta a făcut ocolul site-urilor româneşti înainte de sărbători.

S-a încercat şi la noi ceva similar, şi cam cu acelaşi efect. Nu ţine, lumea vrea să fie impresionată. Se pare că un text „bun“ – adică unul care să facă rating – nu trebuie să ofere informaţii, şi cu atît mai puţin idei, ci în primul rînd motive de emoţii, de la ură şi teamă la entuziasm. Iar cînd este vorba despre un „text de autor“, emoţiile sînt anterioare textului, *ad personam*, ca să spun aşa: *ia să văd ce tîmpenie a mai scris ăsta* sau, dimpotrivă, *sînt curios ce lucruri deştepte a mai gîndit idolul meu*. Şi, ce să vezi, cu rare excepţii, textul va fi declarat o „tîmpenie“ sau un lucru „deştept“, indiferent de ce scrie în el; antipatia sau simpatia sînt totul, ideile sînt moft. Drept care mulţi şi renunţă la idei, pentru a enunţa doar atitudini; de regulă negative, căci „asta vrea publicul“ – şi aşa simţesc şi ei!

Comentariile de pe site-uri, bloguri etc. sînt şi ele pe măsură. Mă „emoţionează“ totdeauna, în 66% din cazuri mă enervează, în 33% mă entuziasmează, dar (aproape) niciodată nu mă interesează. În majoritatea cazurilor, ele sînt opera unor *hateri* profesionişti, afişîndu-şi narcisic superioritatea: *uite şi la ăsta! de unde ai mai scos, băi, şi tîmpenia asta?...* Alteori este vorba însă de adevăraţi *talibani* ai reţelelor virtuale, care nu au opinii, ci convingeri ferme: dacă le împărtăşeşti, te ridică în slăvi; dacă nu, să te ferească Dumnezeu! Mai sînt apoi *chiţibuşarii,* comparativ mult mai simpatici: *da, dar...* – este laitmotivul lor. Mai e totdeauna ceva ce n-ai spus sau care putea fi spus şi altfel – ceea ce de multe ori este adevărat, doar că nu acele ceva-uri erau miza textului. În sfîrşit, sînt şi *admiratorii*: *minunat, domnul/doamna X, ca de obicei, aţi pus punctul pe i!* Sînt cei 33% care au nevoie de emoţii pozitive, de confirmări, dar care nu sînt cu nimic mai interesanţi decît ceilalţi.

Antipatia sau simpatia sînt totul, ideile sînt moft.

Într-o anumită măsură, este foarte normal, dar numai într-o anumită măsură. Redusă la un trafic de emoţii, comunicarea publică ar putea fi rezumată uneori la emoticoane. Informaţiile nu mai sînt ceea ce sînt, ci ştiri negative sau pozitive. Ideile, analizele, argumentele sînt, la rîndul lor, simpatice sau antipatice, mă confirmă sau, dimpotrivă, pretind cu totul altceva – ceea ce nu e bine, pur şi simplu aşa ceva nu e posibil! Un text/comentariu „bun“ este, în consecinţă, cel care îţi confirmă părerea, nu unul care ţi-o schimbă. A apărut şi s-a dezvoltat astfel o nouă specie literară: *eseul umoral*. Este riscul cronic al blogurilor în general, cu o retorică diferită, ce ţine mai degrabă de oralitate, menită mai mult să impresioneze decît să convingă şi care se poate dispensa – şi, de cele mai multe ori, se dispensează – de analize sau argumente mai precise, de teamă să nu plictisească publicul. Există, desigur, şi riscul opus, al celor care confundă blogul cu catedra şi vor să dea lecţii cu orice preţ. De regulă însă, comunicarea devine o ciondăneală de cîrciumă, dar fără buna-dispoziţie şi francheţea discuţiilor dintre prieteni la o bere. Rezultatul nu este, în consecinţă, vreo valoare adăugată, vreo plus-idee, ci menţinerea – sau, în cel mai bun caz, modificarea – unei stări de spirit, un mesaj păstrat nu atît în cuget, cît în simţiri.

Şi totuşi, nu e nimic rău în cugetare. Este un lucru normal şi el, la îndemînă şi, mai ales, util atît social, cît şi personal. De asemenea, este benefic, atît social, cît şi personal, să-ţi confrunţi cugetările cu cele ale altora, să încerci să convingi, dar şi să te laşi convins, să descoperi într-un final că ai avut dreptate, dar, în egală măsură, că ai greşit: să înveţi din greşeli – spune o platitudine înţeleaptă.

Am avut parte recent de o astfel de lecţie. Am trimis un articol, la care ţineam destul de mult, unei importante reviste franceze, unde mai publicasem de-a lungul timpului. Peste şase luni, mi-a venit înapoi făcut praf: nepublicabil! Şi iată de ce... Urmau cîteva pagini de tocat mărunt, precis, detaliat, argumentat; nici un „emoticon“ însă! *Aşa este, unde naiba mi-a fost capul, cum de nu mi-am dat seama de asta sau de asta – iar la asta nu m-am gîndit niciodată...* Nu există nimic mai folositor decît cineva care îţi *demonstrează* unde şi ce ai greşit. Am fost într-o asemenea stare de entuziasm, încît i-am scris editoarei să-i mulţumesc. Şi m-am apucat de treabă.

Desigur, ar fi o dovadă de pedanterie, ba chiar pur şi simplu de prostie să ceri de la mass-media să fie *peer reviewed,* precum o publicaţie academică. Dar într-o comunicare publică, fiecare dintre noi sîntem – sau ar trebui să fim – un astfel de *peer reviewer* şi ar trebui să ne tratăm reciproc în consecinţă. Pentru aceasta, cei care scriu ar trebui să o facă pe înţelesul acestui public larg căruia i se adresează, iar cei care citesc ar trebui să aibă o singură calitate: să ştie să asculte. După care să reacţioneze, respectînd aceeaşi regulă a jocului.

Visez aşadar – şi vă urez –, pentru 2015, un spaţiu public în care oamenii să se asculte între ei. După care, parafrazîndu-l pe Caragiale, să cînte... polemica!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

90.111

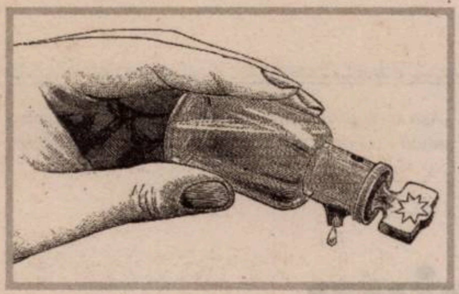

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Selfie

Deja banalizat, explicat şi comentat, inclusiv în presa şi în spaţiul virtual românesc (chiar în *Dilema veche,* nr. 529, 3-9 aprilie 2014, de Iulian Comanescu), termenul *selfie* e un bun exemplu de impunere internaţională, ultrarapidă, a unei inovaţii lexicale asociate cu inovaţia tehnologică. Chiar dacă autoportretul în genere şi cel fotografic în special nu sînt o noutate (de altfel, destule texte consacrate temei caută istoria fenomenului cu mult timp în urmă), este evident că uşurinţa de a obţine fotografii electronice, mai ales cu ajutorul telefoanelor mobile, a generat o practică nouă, cu propriile rezultate, gesturi şi postúri. În engleză, unde se pare că a fost creat cu puţin peste un deceniu în urmă, de la reflexivul *self* („sine“, „auto“, subînţelegîndu-se referirea la *self-portrait),* cuvîntul a avut o ascensiune spectaculoasă, caracterizată de o mare frecvenţă în uz, dar şi de capacitatea de a produce numeroase derivate şi jocuri de cuvinte. În română, disponibilităţile morfologice ale împrumutului sînt, cel puţin deocamdată, mai reduse. Spre deosebire, de exemplu, de *blog,* care (şi datorită finalei sale consonantice) s-a integrat perfect în limbă, devenind foarte productiv, *selfie* are unele probleme de adaptare: produse de mica diferenţă între scriere şi pronunţare *(-e* final, cu rol exclusiv grafic), dar şi de finala în *-i* neaccentuat, mai puţin uzuală, prezentă mai mult în împrumuturi lexicale *(hippy, party, Pepsi, nani* etc.). Datorită finalei şi a faptului că nu desemnează persoane (aşa cum preciza Radu Borza, într-un interviu), substantivul e încadrat spontan în clasa gramaticală a neutrelor. Româna atribuie împrumuturilor recente un gen gramatical în funcţie de formă, nu de conţinut (nu contează deci, ca în alte limbi, analogia cu termeni apropiaţi ca sens, eventual supraordonaţi, cum ar fi în acest caz femininele *fotografie, poză* etc.). Articolul nehotărît permite păstrarea formei pronunţate şi scrise din engleză *(„Un selfie* în cabina de vot te poate duce după gratii“, stirileprotv.ro), iar articolul hotărît şi desinenţa de plural se ataşează în scris (conform DOOM, pentru că termenul nu are o finală pronunţabilă după regulile româneşti) cu cratimă: *„Selfie-ul* s-a demodat“ (adevarul.ro); „unele *selfie-uri* n-ar trebui să existe“ (protv.ro). Pentru că majoritatea utilizatorilor au văzut cuvîntul în forma scrisă şi pentru că prestigiul englezei e mare, *-e* final se păstrează, în genere; totuşi, în memoria motorului de căutare Google găsim interogări de tipul „ce înseamnă *selfi?“*, iar la pluralul articulat se produce destul de des o adaptare spontană la pronunţare, prin eliminarea lui *-e*: *„Selfiurile* străbunicilor“ (romanialibera.ro); „Turiştii izolaţi vin în Baia Mare să pună *selfiuri* feerice pe Facebook“ (timesnewroman.ro). O soluţie pentru oscilaţiile de adaptare poate fi uzul adjectival, invariabil, al cuvîntului („a murit să-şi facă *o poză selfie“*, realitatea.net), dar în genere preferat este substantivul, mai economic. Oricum, româna nu pare (deocamdată?) să producă derivate ale cuvîntului, cu excepţia verbului *a selfiza,* şi acesta extrem de rar întîlnit: „ocazia *să se selfizeze* cu prezidenţiabilul“ (zch.ro), „cursa locurilor *de selfizat“* *(Tribuna*, 1-15 octombrie 2014).

Un cuvînt cu răspîndire globală atît de rapidă e şi un test, util pentru a observa reacţiile diferitelor comunităţi lingvistice. Nu de mult se transmitea ştirea că *selfie* a fost declarat în spaţiul anglofon *cuvînt al anului 2013* şi a fost inclus în varianta online a dicţionarelor Oxford (cu definiţia „o fotografie pe care cineva şi-a făcut-o singur, de obicei cu un smartphone sau cu o cameră web, pentru a o încărca pe un site de socializare“). Din păcate, dicţionarele româneşti nu au ediţii anuale actualizate, nici site-uri oficiale pe care să includă noutăţile acceptate. O mare receptivitate la moda lingvistică a arătat-o însă spaţiul lingvistic italian, în care, cum se ştie, anglicismele sînt primite cu uşurinţă şi adesea păstrate invariabile: în toamna lui 2014, presa anunţa deja ştirea că dicţionarul Zingarelli urma să includă, în ediţia sa din 2015, termenul *selfie*. Articolele consacrate de Wikipedia conceptului prezintă diferenţe interesante: majoritatea limbilor germanice şi slave preiau cuvîntul englezesc ca atare; la fel şi portugheza, care îl adaptează ca substantiv feminin. Pentru spaniolă şi catalană, comisii specializate propun şi traduceri, termeni echivalenţi creaţi pentru a evita împrumutul *(una autofoto),* dar sînt înregistrate şi preluările spontane (ca feminin adaptat: *una selfie* sau *una selfi).* Şi pentru franceză, desigur, se citează echivalări (din spaţiul canadian) – *autophoto, égoportrait* –, dar se acceptă şi *selfie,* o formă perfect integrabilă care pare deja răspîndită în presă (apare, cu ghilimelele de rigoare, chiar în *Le Monde),* cu o oscilaţie de gen între masculin şi feminin: *un selfie,* dar şi *une selfie*. Mai mult: franceza a produs şi verbul *selfiser*. Rezistenţa romanică se manifestă, simbolic, mai ales pe pagina în esperanto a Wikipediei, prin termenul inventat *memfotomemfoto*.

Revenind la dicţionarele noastre: chiar dacă moda trece şi tehnologia se schimbă, un cuvînt cu un asemenea succes (fie şi temporar) va trebui inclus in inventarele lexicografice, măcar pentru a uşura peste decenii înţelegerea textelor epocii actuale.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

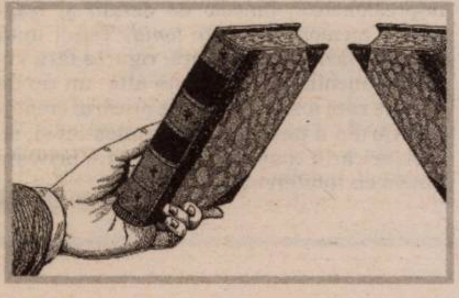

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Educaţia P & C

Cum a ajuns învăţămîntul de la noi să aibă o atît de proastă reputaţie internă? Sondajele de opinie indică un nivel de încredere relativ decent în „şcoala românească“. În schimb, dacă citeşti ziarele, dacă te uiţi la televizor, dacă navighezi pe net sau dacă stai de vorbă cu oamenii, vei afla numai grozăvii despre educaţia din România.

Dau la o parte pretinsa noastră vocaţie de neam cîrtitor. Să se ocupe de chestiunea asta sociologii şi antropologii, dacă o consideră demnă de interes. Încerc să ignor şi funcţionarea mass-media în România, evident, cu un rol deloc neglijabil în formarea opiniei publice. E treaba analiştilor de presă, cîţi or mai fi, dacă or mai fi. Mă uit îndărăt şi caut o explicaţie mai consistentă, venind dinspre evoluţia sistemului însuşi, în cele două decenii şi jumătate de la căderea comunismului. Pentru că, da, nici măcar în anii ’80, într-o perioadă de totală degringoladă în educaţie, şcoala, universitatea, meseria de profesor nu au fost mai rău şifonate.

Începutul anilor ’90. Cele două mari bătălii sînt pentru locuri de muncă, în şcoală şi în universitate, pe de o parte, şi pentru acces la studii, de cealaltă parte. Sindicate construite ad-hoc – cel al suplinitorilor, al navetiştilor, al detaşaţilor, al titularilor – se războiesc vehement pentru a asigura poziţia în şcoală a celor pe care îi reprezintă. Clădirea Ministerului e sub asediu. Se povesteşte că, la un moment dat, ministrul a fost nevoit să sară gardul prin spate, pentru a evita manifestanţii. În final, se adoptă o procedură de titularizare în care criteriile forte sînt numărul de copii (ai cadrului didactic respectiv), numărul de boli *(idem),* anii de navetă, anii de vechime. Şansele tinerilor sînt nule. În locul unei aşteptate împrospătări şi recalibrări a sistemului în raport cu pregătirea profesională, după ani buni de plînsete şi şpăguieli pe la inspectorate, se adoptă o strategie „reparatorie“. Trecutul bate viitorul. Şcoala românească e dată cu mulţi ani îndărăt.

Aceeaşi metodă „reparatorie“ se aplică şi în învăţămîntul universitar, după un deceniu şi mai bine de blocare a concursurilor de angajare sau de promovare. Iar universităţile existente deschid larg băierile pungii. Oricum, nu le costă nimic. Plăteşte statul. Pe lîngă cei merituoşi, realmente nedreptăţiţi, se angajează şi se promovează cine vrei şi cine nu vrei. Peste noapte, foşti ingineri rămaşi fără slujbă, foşti contabili ai unor instituţii în colaps devin profesori universitari, adesea cu tot cu familiile lor.

Accesul – la intrarea în Minister sînt instalate, pe trotuar, paturi în care fac greva foamei părinţi ai căror copii au picat examenul de admitere la facultate. Se dă drumul, tot peste noapte, la învăţămîntul privat. Universităţile răsar ca ciupercile. „Refuzaţii“ la stat îşi găsesc un loc de refugiu. Profesorii îşi mai iau şi ei cîte o normă, două, trei, la particular, să-şi mai cîrpească salariile. În paralel, statul îşi ia revanşa, inaugurînd, tot în procedură de urgenţă, o mulţime de universităţi şi facultăţi noi. Îmi amintesc cum la una dintre acestea s-a dat admitere în februarie-martie 1990, la numai cîteva luni înainte de încheierea anului şcolar. Dar e campanie – mai 1990? –, şi în campanie nu poţi ignora nevoile locale.

Despre un premier de odinioară
se spunea că ar fi avut concomitent cinci catedre.

Pe scurt, lucrurile n-au început bine. Era şi greu, în zăpăceala acelei perioade. Mai rău e că au continuat tot aşa. Că le-au trebuit mai bine de două decenii decidenţilor noştri să se hotărască să organizeze un bac corect – spune multe. Că, atunci cînd acest lucru s-a întîmplat, a fost întîmpinat cu un cor de vociferări – spune şi mai multe. Acum un an, o ordonanţă de urgenţă a dat dreptul şi picaţilor la bac să-şi continue cursurile în „colegii“. O bună consolare pentru năpăstuiţi, şi o vacă de muls pentru universităţile în criză de studenţi.

Ni s-a explicat că e vorba despre un „model american“, care funcţionează excelent peste Ocean. Ca şi cum numai unii ar şti cum arată educaţia în SUA. N-am prea auzit să întrebe lumea pe-acolo: Care colegii? Cine le organizează? Ce programe de studii au? Cine le avizează? Cum? Cine predă în ele? Cine învaţă în ele? Ce soi de diplomă obţin în final?

Colegii să fie, primesc. Dar să le ştiu şi eu. Şi, mai ales, să pot pricepe care-i urgenţa. Ah, sîntem în campanie, am uitat. Perpetuu. Şi cu ocazia asta mai trecem şi o şmecherie care să le dea voie rectorilor să scoată din mînecă, precum Iozefini, cîte douăzeci de mandate. E campanie, avem şi noi oamenii noştri, care ne sprijină.

Mai nou, o altă ordonanţă de urgenţă zice că, dacă nu mai ai chef să fii doctor, faci o cerere de renunţare la titlu şi răsufli uşurat. Mai ales dacă teza era de furat. Nostimă situaţie. Mă prinde poliţistul cu un portofel găbjit, iar eu îi cer o coală A4 în care declar că nu-l mai vreau. Iar poliţistul mă salută respectuos: „Mai poftiţi pe la noi!“

Mă întreabă frate-meu ce e cu rîvna asta după doctorate în România, care pare să facă ravagii. Nu ştiu. Sînt ţări – Austria, Italia, de pildă – în care titlurile sînt la mare cinste. Un soi de certificat de nobleţe. Poate că aşa-i şi pe la noi. Dar ceva ştiu totuşi. Îmi amintesc de o statistică mai veche, care inventaria numărul de parlamentari cadre didactice universitare. Să vezi şi să nu crezi! Şi mai toţi profesori doctori. Despre un premier de odinioară se spunea că ar fi avut concomitent cinci catedre. Fericiţi cei dăruiţi cu darul ubicuităţii!

Un ministru de odinioară, grijuliu cu soarta cadrelor didactice universitare, s-a hotărît să ia taurul de coarne şi să găsească bani pentru mărirea salariilor. Evident, de sus în jos, c-aşa-i stînga românească. Şi, cum banii nu sînt niciodată suficienţi, s-au mărit – dublat – salariile doar la profesori, ceilalţi – conferenţiari, lectori, asistenţi – urmînd să mai aştepte. Şi-au tot aşteptat.

Vă mai aduceţi aminte de minunata figură cu creşterea cu 50% a salariilor tuturor cadrelor didactice? Cu cît entuziasm au votat reprezentanţii noştri, la unison, o atare inepţie! Numai premierul a avut curajul să spună că nu e bine, că nu vor fi fonduri pentru aşa ceva. Iar în Parlament a votat şi el pentru, alături de toţi ceilalţi. Iar preşedintele, oricît de cîrcotaş, a promulgat legea. Era campanie. Şi scuzele ulterioare n-au putut nicicum stăvili sutele de procese aflate pe rol încă şi azi.

Cum a ajuns învăţămîntul de la noi să aibă o atît de proastă reputaţie? Pot fi invocate, fără îndoială, multe motive. M-am oprit deocamdată asupra unuia singur, cred, deloc de neglijat.

Timp de două decenii şi jumătate, învăţămîntul nostru a fost, cu rare excepţii, folosit sistematic de către clasa politică fie ca instrument de propagandă, demagogică şi populistă, fie ca sursă de căpătuială.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

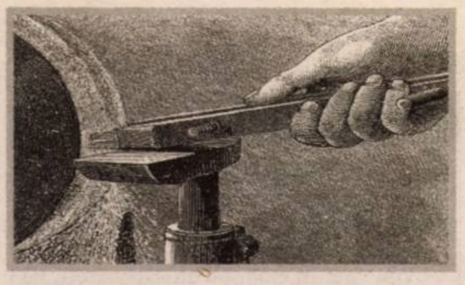

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Anul 2015, necunoscute şi temeri

Angela Merkel

© wikimedia commons

Egreu de spus cîte dintre previziunile făcute la început de an ajung să se adeverească pe parcursul următoarelor 52 de săptămîni, dar exerciţiul este încercat de fiecare dată în primele zile ale lui ianuarie. Chit că, de multe ori, realitatea se dovedeşte greu – sau chiar imposibil – de prins în cuvinte. Şi totuşi, ne întrebăm, ca de fiecare dată, ce ne va aduce anul care de-abia începe. Şi vorbim despre lucrurile previzibile.

Din păcate, o nouă criză a eurozonei este previzibilă. Alegerile anticipate din Grecia, din 25 ianuarie, ar putea aduce, în doar cîteva săptămîni, un guvern dominat de gruparea de extremă stînga Syriza. Cel puţin asta arată sondajele în momentul acesta. Dacă Syriza chiar va face ceea ce promite, atunci Grecia o va rupe cu creditorii internaţionali, cărora are să le dea cam 240 de miliarde de euro.

Grecia ar ieşi din zona euro, iar Germania nu ar avea, în acest caz, nimic împotrivă – o schimbare radicală de poziţie faţă de anii precedenţi.

Cancelarul Angela Merkel şi ministrul german de finanţe Wolfgang Schäuble, citaţi de *Spiegel online,* consideră acum „suportabilă“ o ieşire a Greciei din zona euro, date fiind reformele aplicate în ultimii ani.

Portugalia şi Irlanda sînt considerate asanate, iar mecanismul european de stabilitate furnizează un mecanism de salvare solid, în timp ce Uniunea Bancară asigură securitatea instituţiilor de credit – notează publicaţia germană.

Este un mod al Berlinului de a spune că acela care nu se aliniază politicii europene (sau germane?) va suporta singur consecinţele, fără a beneficia de solidaritatea celorlalţi. Întrebarea este ce vor înţelege alegătorii greci din asta şi, dacă îşi vor menţine opţiunile pentru Syriza, cît de solidă se va dovedi cu adevărat zona euro.

Un examen electoral important va avea loc în Spania, ţară aflată nu departe de Grecia, din punct de vedere economic şi social. Şi aici, stînga extremă, reprezentată de noua formaţiune Podemos, este favorită, după o ascensiune fulminantă în sondaje în cursul anului 2014 – doar că opţiunile stîngii extreme spaniole sînt cu mult mai puţin radicale decît în cazul celei greceşti.

Alegeri vor fi şi în Marea Britanie, în 7 mai. Legislativele vor da – sau nu – undă verde lui David Cameron să organizeze, doi ani mai tîrziu, referendumul privind viitorul ţării în cadrul Uniunii Europene. În funcţie de acesta se va modela nu numai viitoarea politică a Londrei, dar, aproape sigur, şi strategia Uniunii. În faţa unui posibil *„brixit“*, guvernele de pe continent se vor vedea obligate să dea un răspuns.

Deocamdată, planul britanic de limitare a numărului de lucrători din Uniunea Europeană, care ar putea să se stabilească pe insulă, a fost respins categoric la Bruxelles şi în capitalele europene. Însă nu se ştie cum se vor poziţiona europenii dacă vor fi cu adevărat puşi în faţa unei plecări a Marii Britanii din Uniune.

Alegerile anticipate din Grecia ar putea aduce un guvern dominat de gruparea de extremă stînga Syriza.

Vor alege statele membre să dea satisfacţie Londrei, punînd un bemol ambiţiilor politice ale Uniunii şi rămînînd mai mult la ideea din anii ’80, a unei pieţe comune? Ce vor spune noile state membre, principalele beneficiare ale unei Europe mai unite şi mai solidare? Un lucru e clar: chestiunea britanică este un test, şi pentru unitatea întregii Uniuni Europene.

Anul începe cu enorm de multe incertitudini în ce priveşte situaţia de la vecinătatea răsăriteană. Nimeni nu poate spune exact care va fi reacţia Rusiei în faţa furtunii financiare care a lovit-o extrem de rău la finalul anului precedent. Va veni Moscova la masa negocierilor sau, dimpotrivă, va recurge la mişcări disperate şi imprevizibile?

Acelaşi Berlin care a transmis un avertisment Greciei a transmis Moscovei că un sistem de securitate în regiune se va face cu Rusia, şi nu împotriva ei. Va accepta Kremlinul mîna întinsă de la Berlin? Sau va merge mai departe, adică aproape sau chiar dincolo de limita de unde nu mai putem vorbi decît despre dezastru economic şi haos politic?

Republica Moldova intră în 2015 fără un guvern, în urma alegerilor din 30 noiembrie. Iar zvonurile de la Chişinău indică o posibilă cooptare a comuniştilor lui Voronin în cadrul viitoarei majorităţi. Teoretic, aceasta ar aduce stabilitate. Practic, funcţionarea unui guvern şi a unei administraţii proeuropene rămîne în acest caz o mare necunoscută.

Desigur, rămîn, în 2015, ameninţările la adresa Europei şi a întregii lumi civilizate, din partea Statului Islamic şi a teroriştilor individuali, cu mult mai greu de identificat şi anihilat decît grupurile organizate.

Şi ar mai fi un cuvînt, care probabil va deveni unul comun în acest an următor: PEGIDA, o variantă concisă a denumirii Patrioţii Europeni Împotriva Islamizării Vestului. Este numele unei organizaţii transeuropene, care începe să-şi facă tot mai mult simţită prezenţa şi care, fără a se declara extremistă, beneficiază încă de pe acum de sprijinul unor organizaţii naţionaliste şi neofasciste. De urmărit.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Crăciun. Experienţa neîncrederii

Două zile înaintea Crăciunului. Stau, cuminte, la rînd. Ştiind că am de aşteptat cîteva ore, am luat cu mine *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt. De 20 de ani citesc această carte fără să mă opresc. Obişnuiesc să o deschid la întîmplare şi citesc paginile una după alta. Fragmentul asupra căruia îmi cad acum ochii deschizînd cartea este datat „octombrie – noiembrie 1962“. Steinhardt este la Gherla, la infirmerie, în camera 44. Atmosfera este teribilă: „Ura clocoteşte, pîra se simte la ea acasă, pizma şi zavistia aici şi-au aşezat jilţurile, dracii dănţuie iar Belzebut joacă tontoroiul ca pe moşia lui taică-său, de cine să-i pese. Urzici, cucută, mătrăgună... Neîncrederea şi bănuiala au pustiit totul, ca vipiile vîntului de stepă, dogoritor. Nu numai că oamenii nu-şi mai vorbesc după cuviinţă, nu numai că nu-şi mai vorbesc deloc, dar nici nu-şi mai adresează injurii... Fiecare bolnav este convins că ceilalţi sînt simpli simulanţi. Medicii deţinuţi semnalează caraliilor numeroase cazuri de simulare suspectate. Asupra fiecărei gamele se lasă, rea, privirea iscoditoare şi invidioasă a celor din jur. Puţinele medicamente distribuite cîte unui bolnav sînt cîntărite din ochi şi cu mintea mai exact decît ar face o balanţă farmaceutică de precizie... Acuzaţiile de furt se ţin lanţ.“ În această atmosferă, în care printre cei mai suspicioşi era însuşi şeful de cameră, Steinhardt primeşte o sticluţă de 50 de grame de acid lactic şi este pus să o împartă celor internaţi, ca şi el, pentru boli digestive. „Am luat de la vizetă sticluţa şi o pipetă, am mers de-a dreptul la cei zece bolnavi, am luat de la fiecare sticluţa personală, am aşezat toate douăsprezece sticluţe (inclusiv a mea) pe un pervaz şi cu pipeta am picat un număr egal de picături, îndreptînd îndelung şi meşterind pînă ce am rămas la o egalitate aproape absolută. Sticluţa goală şi pipeta au rămas la locul unde lucrasem, iar celelalte (zece) le-am restituit posesorilor, mie revenindu-mi a unsprezecea. După un sfert de oră se răspîndeşte zvonul că, venind de la uşă, am trecut pe lîngă ciubărul cu apă (nu puteam trece pe altundeva), că am luat apă şi am înlocuit acidul lactic cu apă, pe care de fapt am distribuit-o, acidul reţinîndu-l în întregime pentru mine. Acuzaţia este fantastică – cum le place a spune personajelor lui Molière: n-am avut răgazul să fac operaţia ce mi se atribuie şi aş fi fost văzut de toţi, surprins în flagrant delict. N-are a face. Şeful camerei şi o serie de bănuitori de profesie subscriu. Am noroc: nimeni n-a consumat picăturile. Adun din nou sticluţele, vărs conţinutul în sticluţa comună, fără a turna şi conţinutul sticluţei mele. Dau şefului de cameră să guste; ceea ce face strîmbîndu-se de acreală. Picur apoi lichidul din sticluţa mea – şi sticla comună se umple. Deşi proba e făcută, nu conving pe nimeni.“

„Neîncrederea şi bănuiala au pustiit totul, ca vipiile vîntului de stepă, dogoritor.“

Neîncrederea este arma cea mai puternică a Diavolului împotriva oamenilor. Dezbinarea unei comunităţi este echivalentă cu paralizarea comuniunii (D. Stăniloaie a scris pagini splendide despre legătura de esenţă între comunitate şi comuniune). În general, neîncrederea este specifică societăţilor carcerale, întunecate, dictatoriale. Suspiciunea generalizată şi egoismul înfricoşat („nu mai pot avea încredere decît în mine însumi, toţi îmi vor răul pentru că fiecare îşi vrea doar sieşi binele“) duc spre dezastru total – în economie, în societate, în familie.

S-a spus adesea că valoarea esenţială care face posibil mecanismul celei mai performante economii din istoria lumii, numite „capitalism“, este încrederea. Cînd partenerii complexului economic îşi pierd încrederea unii în alţii şi toţi îşi pierd încrederea în „piaţă“, prăbuşirea este inevitabilă. În general, performanţele omeneşti sînt posibile numai într-un climat general de încredere. Inclusiv performanţa de a-L găsi pe Dumnezeu. Sigur că El există independent de credinţa noastră. Existenţa Lui este independentă de orice pariu pascalian ori de alt fel. Spectacolul lumii nu este spectacolul existenţei sale, ci spectacolul neîncrederii noastre. Neîncrederea noastră produce cu mult mai multă istorie decît existenţa Lui. În fond, sîntem liberi să nu avem încredere. Dar miza unei vieţi nu este să te bucuri de libertate exersînd neîncrederea. Miza unei vieţi, mari ori mici, este încrederea. La mulţi ani!

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Priorităţile Ivropei

Acum mai bine de un an, am avut privilegiul unei conversaţii private, de vreo douăzeci de minute, cu un foarte înalt funcţionar al Comisiei Barroso. Eram singuri la locul de fumat al unui restaurant bruxellez, aşa că am profitat din plin. Recunosc, în urma acelei conversaţii şi a unei minimale documentări suplimentare, am avut material suficient pentru vreo cinci emisiuni şi cam tot atîtea articole ale prezentei rubrici din *Dilema veche*.

Aşadar, în primăvara anului 2013, ce am aflat? Că Europa se pregătea să iasă cît o putea de bine din criză. Toate analizele au arătat că ţările care şi-au construit economiile pe producţia industrială au ieşit mult mai puţin şifonate din recesiune decît cele care au marşat snob pe marile găselniţe ale începutului de mileniu: serviciile financiare de generaţia „nu ştiu cît“ sau turismul. Prin urmare, îmi spunea cofumătorul, şansa prosperităţii viitoare a Bătrînului Continent nu poate fi găsită în altă parte decît în regăsirea fostei glorii industriale, pierdute în favoarea Statelor Unite, a Chinei, Indiei sau Braziliei. Pe ce baze economice? – îl întreb. La cît costă megawatt-ul ecologic eolian produs de UE sau metrul cub de gaz importat din Rusia, nu văd vreo şansă în a concura gazele de şist americane sau megawatt-ul nuclear produs în Asia. Mi-a dat dreptate. I-ar fi şi zis colegului comisar de la Mediu: „Dacă vom continua în ritmul ăsta, în curînd, europenii vor muri perfect sănătoşi şi cu burta goală.“ *Off the record*, mi-a mărturisit că şansa energetică a statelor membre va fi centrala nucleară. Nu se vorbeşte prea mult pe temă, dintr-un soi de pudoare eco. Conversaţia avea loc cu mult înainte ca Putin să hotărască să anexeze Crimeea.

Pe scurt: prioritatea era producţia şi exportul spre terţe pieţe, producţia industrială bazată pe tehnologii de vîrf, cu oarecare tradiţie în Europa, cu norme dure de calitate, croirea unei uniuni energetice, cu accent pe centralele nucleare sau chiar exploatarea gazelor de şist.

> *„Europenii vor muri perfect sănătoşi şi cu burta goală.“*

Acum, după un set de alegeri europene, constituirea unei noi Comisii, cu alt şef şi, mai ales după bulversantele acţiuni Putin-iene, mă uit la cum a fost construită echipa în noua configuraţie a portofoliilor şi încerc să îmi dau seama dacă priorităţile s-ar fi schimbat.

IT-ul este la mare preţ. Avem nu unul, ci două portofolii destinate „ramurii“. Unul dintre ele este preluat de neamţul Oettinger, „veteran“ de-al lui Barroso, cu o prestaţie uşor mediocră la Energie. Care portofoliu acum se cheamă ambiţios „Uniune Energetică“ şi a fost încredinţat altui veteran, Maros Sefcovici. Un tip special de funcţionar, cu studii diplomatice la Moscova, aprofundate la Harvard şi al cărui prim post de ambasador a fost în Israel. Posesor, bănuiesc, al unor calităţi de negociator ieşite din comun. Va avea nevoie de ele din plin, dacă încearcă să avanseze pe drumul unei adevărate Uniuni într-ale energiei. Va avea mult de-a face cu un alt comisar, spaniolul Miguel Arias Canete, care se va ocupa de *„Climate action and energy“* (traduceţi după propria imaginaţie ce va fi să însemne *climate action)*. Cred că ibericul va fi responsabil cu vîndutul strategiei nucleare într-un pachet de comunicare cît mai eco-bio posibil. Protecţia mediului mai este ataşată doar denumirii celui care se ocupă cu pescuitul. Nu mai avem de-a face cu un portofoliu de sine stătător. Ceea ce reprezintă un semnal interesant. De-alde economiei se regăsesc şi la un vicepreşedinte (Jyrki Katainen – „Locuri de muncă, Creştere şi Competitivitate“). În rest, multe portofolii cu accent politic sau dedicate drepturilor omului. În general, această comisie este „foarte politică“. Este compusă din mai puţini experţi decît precedenta.

Cît priveşte România, avem o interesantă continuitate. După „Agricultură“ – domeniu problemă, ni s-a încredinţat „Dezvoltarea Regională“. Alt domeniu socotit problematic. Dovadă că prima experienţă a fost socotită un succes.

Eu zic aşa: că priorităţile Ivropei de acum mai bine de un an sînt încă valabile. Trecînd prin alegeri, prin schimbări instituţionale şi prin accesele macho ale domnului Putin. Zic că e bine. Asta aşteptam, în fond, de la Comisie: stabilitate şi predictibilitate.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

Ţări arabe bogate tot cumpără antrenori şi fotbalişti buni de la noi, probabil că şi din alte ţări europene. Viitorul fotbalului e arab?

Din cînd în cînd, pe diferiţi pereţi, pe panouri sau parapete apare ritos afirmaţia majusculară: „BASARABIA E ROMÂNIA“. Bun. Am propus de mult să tăiem prima silabă, dar am fost tras de urechi. Aşa că insist. Pînă în Basarabia nici măcar n-ai timp de un business class. Arabia e noul El Zorabo. E locul în care banii sînt prea puţini pentru „clasa Ronaldo“, dar îndeajuns de mulţi pentru a atrage o populaţie fotbalistică sărăcită. Iar fotbalul e destul de puţin atractiv pentru alţii ca să fie suficient loc şi de români. Mai e ceva. Exemplul reuşitei. Pînă nu cu mult timp în urmă, Olăroiu şi Rădoi au fost gajuri de bună purtare. Rezultă că nu mai facem faţă în fotbalul de top şi ne aciuăm pe unde putem, în Arabia sau China, în Rusia sau în Ucraina, în Bulgaria sau Azerbaidjan. E lumea noastră. Totuşi, nu e numai vina noastră. În criză, ca toată planeta, fotbalul se polarizează. Sînt mai puţini bani şi cluburile occidentale îi păstrează pentru cei mai buni. Nu mai există o clasă de mijloc unde ne potriveam bine într-o vreme. Rămîne această opţiune orientală, fără glorie, fără memorie. Un loc de muncă decent, civilizat pentru răsfăţaţii soartei, plătit regeşte, dacă nu împărăteşte. Un spaţiu din care să ieşi, vorba lui nea Mitică, fără să mai trebuiască să munceşti toată viaţa. Dacă ăsta e idealul în viaţă, plecăciune!

Radu NAUM

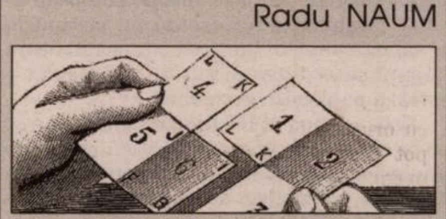

Joseph S. NYE

despre putere şi dreptate

Putin şi regulile seducţiei

Agresiunea disimulată a preşedintelui rus Vladimir Putin împotriva Ucrainei continuă – la fel ca şi sancţiunile Occidentului împotriva ţării sale. Şi nu doar economia ţării este astfel periclitată; capitalul *soft power* al Rusiei se diminuează, cu rezultate potenţial devastatoare.

O ţară le poate constrînge pe altele să-i slujească interesele, în trei moduri: cu forţa, prin plată sau prin seducţie. Putin a încercat cu forţa – şi s-a izbit de sancţiuni tot mai dure. Cancelarul german Angela Merkel, principalul interlocutor european al lui Putin, şi-a exprimat nemulţumirea faţă de politica Rusiei cu privire la Ucraina, în termeni tot mai duri. Indiferent de avantajele obţinute de Putin, pe termen scurt, în urma intervenţiei în Ucraina, dezavantajele vor prevala, pe termen lung, prin pierderea accesului la tehnologia vestică, de care Rusia are nevoie pentru modernizarea industriei şi dezvoltarea capacităţii de exploatare a resurselor în regiunile limitrofe Arcticii.

Pe fondul economiei ruseşti precare, Putin întîmpină dificultăţi crescînde în aplicarea celei de-a doua modalităţi de constrîngere: plata. Nici chiar petrolul şi gazele, resursele cele mai de preţ ale Rusiei, nu pot salva economia, după cum demonstrează recentul acord de furnizare a gazelor către China, pe o durată de 30 de ani, la preţuri de dumping.

Ceea ce face din seducţie o pîrghie mai puternică decît s-ar putea crede. China, de exemplu, a încercat să folosească *soft power* pentru a răspîndi o imagine mai puţin ameninţătoare – în speranţa că astfel va submina şi chiar descuraja coaliţiile care au apărut pentru a contrabalansa puterea ei economică şi militară în creştere.

Capacitatea *soft power* a unei ţări are la bază trei resurse principale: o cultură atrăgătoare, valori politice durabile şi o politică externă impregnată de autoritate morală. Provocarea constă în a combina aceste resurse cu instrumentele *hard power*, precum puterea economică şi militară, astfel încît ele să se susţină reciproc.

SUA a eşuat în menţinerea acestui echilibru, în ceea ce priveşte invadarea în 2003 a Irakului. În vreme ce puterea militară americană a fost suficientă pentru a înfrînge rapid armata lui Saddam Hussein, utilizarea ei s-a făcut cu preţul pierderii capitalului de seducţie – în ochii multor ţări. În mod asemănător, chiar dacă înfiinţarea unui Institut Confucius în Manila, pentru a preda filipinezilor cultura chineză, poate potenţa capacitatea *soft power* a Chinei, impactul acesteia va fi drastic restrîns de utilizarea de către China a resurselor *hard power*, pentru a intimida Filipinele în disputa teritorială cu privire la reciful Scarborough.

Problema Rusiei este că are la dispoziţie un capital *soft power* deja foarte redus. După cum remarca analistul politic Sergei Karaganov în 2009 (http://karaganov.ru/en/publications/98), lipsa de *soft power* a Rusiei este exact ceea ce o determină să se comporte agresiv – precum în războiul cu Georgia din anul precedent.

Fără îndoială, Rusia s-a bucurat de-a lungul timpului de un capital considerabil de *soft power*, datorită contribuţiilor majore ale culturii ruse la arta, muzica şi literatura mondială. În plus, imediat după al Doilea Război Mondial, Uniunea Sovietică a atras simpatia multor occidentali, datorită rolului pe care l-a jucat în lupta antifascistă.

Dar sovieticii au irosit acest capital *soft power*, invadînd Ungaria în 1956 şi Cehoslovacia în 1968. În 1989, URSS beneficia de un minim de *soft power*. Zidul Berlinului nu a căzut sub focul artileriei NATO, ci a fost dărîmat de tîrnăcoape şi buldozere mînuite de oameni care şi-au schimbat părerea despre ideologia sovietică.

Putin face acum aceeaşi greşeală ca înaintaşii săi sovietici. Chiar dacă a declarat în 2013 că Rusia trebuie să se axeze pe „utilizarea cultivată“ a *soft power*, Putin nu a reuşit să capitalizeze sporul de *soft power* adus Rusiei de găzduirea, în 2014, a Jocurilor Olimpice de Iarnă de la Soci.

Dimpotrivă, Putin a lansat intervenţia militară semi-disimulată în Ucraina, chiar în timpul desfăşurării Jocurilor, ceea ce, împreună cu afirmaţiile sale despre naţionalismul rusesc, au declanşat o teamă profundă, mai ales în rîndul ţărilor foste sovietice. Toate acestea au subminat obiectivul propus de însuşi Putin, de a întemeia o Uniune Euro-Asiatică condusă de Rusia, care să concureze cu Uniunea Europeană.

Cu un public străin foarte restrîns al filmelor ruseşti şi o singură universitate rusească clasată în topul 100 mondial, Rusiei i-au rămas puţine căi pentru a-şi recîştiga puterea de seducţie. Astfel încît Putin a recurs la propagandă.

În ultimul an, Putin a reorganizat agenţia de ştiri RIA Novosti, concediind 40% din personal, inclusiv conducerea relativ independentă. Noul director al agenţiei, Dmitry Kiselyov, a anunţat în noiembrie (http://www.nytimes.com/2014/11/11/world/europe/russian-news-agency-expands-global-reach.html?_r=0) crearea lui Sputnik – o reţea de centre de ştiri finanţată de guvern, prezentă în 34 de ţări, cu o mie de angajaţi, care furnizează conţinuturi pentru radio, media de socializare şi fluxuri de ştiri, în limbile locale.

Dar unul dintre paradoxurile *soft power* este că propaganda se dovedeşte adesea contraproductivă, din cauza lipsei de credibilitate. În timpul Războiului Rece, schimburile culturale deschise – precum Seminarul Salzburg, care punea în legătură tineri din mai multe ţări – au demonstrat că interacţiunea dintre oameni este cu mult mai semnificativă.

Astăzi, majoritatea capitalului *soft power* al SUA nu este produs de guvern, ci de societatea civilă – incluzînd universităţi, fundaţii şi cultură pop. Într-adevăr, societatea civilă americană necenzurată şi disponibilitatea ei de a critica conducerea politică au permis Americii să-şi menţină capitalul *soft power* chiar şi atunci cînd alte ţări dezaprobă acţiunile guvernării sale.

În chip asemănător, în Marea Britanie, BBC şi-a păstrat credibilitatea datorită faptului că poate muşca mîna guvernamentală care îl hrăneşte. Dar Putin se încăpăţînează să îngrădească rolul ONG-urilor şi al societăţii civile.

S-ar putea ca Putin să înţeleagă că *hard power* şi *soft power* se susţin reciproc, dar, în mod evident, este incapabil să aplice această idee în politică. Ca atare, capacitatea Rusiei de a-i seduce pe alţii, dacă nu de a-i forţa şi a-i plăti, va continua să scadă.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard, preşedintele Consiliului Agendei Globale pentru Viitorul Guvernării al Forumului Economic Mondial şi autor al cărţii* The Future of Power.

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

■ ■ ■

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Lebăda neagră

Ne-am obişnuit să spunem despre om că este o fiinţă raţională, al cărei comportament are un nivel mare de predictibilitate şi, în consecinţă, poate fi cuantificat şi studiat şi prin intermediul matematicii. Dacă viaţa lor este o continuă alegere, atunci oamenii aleg în mod previzibil ceea ce le face plăcere şi ceea ce îi poate face fericiţi, sau ceea ce cred ei că îi poate duce spre aceste obiective. Din această cauză putem discuta despre legi ale comportamentului uman individual sau social. Există chiar o ştiinţă ce se chemă „psihologia socială“, şi căreia i-a pus bazele un savant la origine român, Serge Moscovici. În studierea comportamentului uman ne putem ghida după asemenea legi. Ştim, de exemplu, că în alegerile sale economice, omul va căuta deplina satisfacţie pentru un efort financiar minim (aţi văzut cum oamenii calculează în mod permanent variante de cheltuire a banilor), după cum mai ştim că omul este stăpînit de egoism şi va căuta mereu mai întîi satisfacţia proprie şi numai după aceea se va gîndi la „celălalt“ (aţi văzut cum, chiar în statele civilizate, oamenii se calcă în picioare în zilele de reduceri de preţuri). Matematica oferă bune rezultate în domeniul ştiinţelor sociale, dar numai în anumite condiţii. Nu degeaba Nicholas Georgescu-Roegen, tot un român, deschizător de drumuri în domeniul folosinţei matematicii în economie, ne îndemna să fim atenţi la folosinţa matematicii şi la interpretarea rezultatelor acestei munci atunci cînd o aplicăm în ştiinţele sociale. Atunci cînd folosim matematica în ştiinţele sociale trebuie să ştim că nu orice se poate compara cu orice, chiar dacă fenomenele respective pot fi exprimate cantitativ, numeric. De exemplu, nu există o legătură între numărul de telefoane mobile vîndute în Japonia şi nivelul de studii al românilor, chiar dacă rezultatul unui calcul matematic ar indica o asemenea corelaţie. Rezultatul este fals şi concluziile greşite, deoarece ipoteza de studiu este eronată. În general, sistemul social (ca şi cel fizic, de altfel) are un anumit grad de nedeterminare, de impredictibil, de surpriză, tocmai ca urmare a faptului că este rezultatul acţiunii şi gîndirii umane, influenţate de emoţii şi trăiri umane.

În alegerile sale economice, omul va căuta deplina satisfacţie pentru un efort financiar minim.

Cei care ştiu cu adevărat să folosească matematica în ştiinţele sociale cunosc caracterul dual al naturii umane şi ştiu că omul este, ca regulă, raţional, dar poate deveni şi iraţional, şi că există comportamente umane iraţionale, neliniare, în afara regulii de bază, care pot determina, pot crea şi pot influenţa în mod decisiv procese şi evenimente sociale. De exemplu, conservarea fiinţei, sau ceea ce noi numim instinct de conservare, este o lege fundamentală a firii umane. Ne ferim de foc şi fugim din calea apelor, tocmai pentru a ne feri viaţa. De asemenea, conducem maşina atent pe drumurile publice, nu pentru că dorim să păstrăm viaţa semenilor din trafic, ci pentru că sîntem atenţi cu viaţa noastră. Pe de altă parte, omul, spre deosebire de animal, care şi el fuge din calea focului sau din calea apei, nu fuge din calea războiului, care este proba supremă, căci în condiţii de ideal înalt, conştiinţa umană poate dezvolta trăiri înalte şi efecte absolut de nedeterminat asupra comportamentului uman. Aici matematica nu ne mai ajută, şi asta trebuie s-o ştim cu toţii. Aici intervin ştiinţe aparte, cum sînt cele legate de psihic uman şi psihologie individuală sau socială. Oamenii se emoţionează şi au trăiri, acumulează griji, supărări şi frustrări, tocmai pentru că sînt oameni, şi nu animale. Oamenii sînt fiinţe speciale, cu speranţe, planuri, bucurii, tristeţi şi deziluzii. Ei se manifestă individual şi social şi îşi doresc în jurul lor o viaţă a binelui, a frumosului şi a fericirii. Noi, oamenii, am dezvoltat morala umană şi, aşa cum spunea Fukuyama, am inventat reguli, ne bucurăm cînd le respectăm şi ne supărăm atunci cînd vedem că alţii nu respectă regulile. Deşi egoismul este o stare naturală şi altruismul este o stare naturală, lupta noastră este aceea de a învinge egoismul şi a ne impune superioritatea ca fiinţe. Am observat cu toţii cum un copil, în primii ani de viaţă, strînge o jucărie la piept şi unul dintre primele cuvinte pe care le spune este „al meu“ sau „a mea“. Cum se face că acest copil devine mai tîrziu un adult generos, o fiinţă împlinită, care poate împărtăşi şi chiar poate cere şi altora să împărtăşească? Aceasta este o întrebare care îşi găseşte răspunsul în mii de ani de civilizaţie umană. Deşi asta se întîmplă şi la unele animale mai evoluate, cum ar fi cîinii, de exemplu, care, cei mai mulţi dintre noi ştiu, se află într-o relaţie de viaţă absolut uluitoare, chiar plină de sentimente şi trăiri cu stăpînul lor (poate şi de aceea nu ar trebui să-i omorîm şi să-i aruncăm la groapa de gunoi a oraşului). Din cauza conştiinţei umane speciale, unice, şi a gîndurilor noastre speciale şi unice, lumea pe care am creat-o este una specială şi unică.

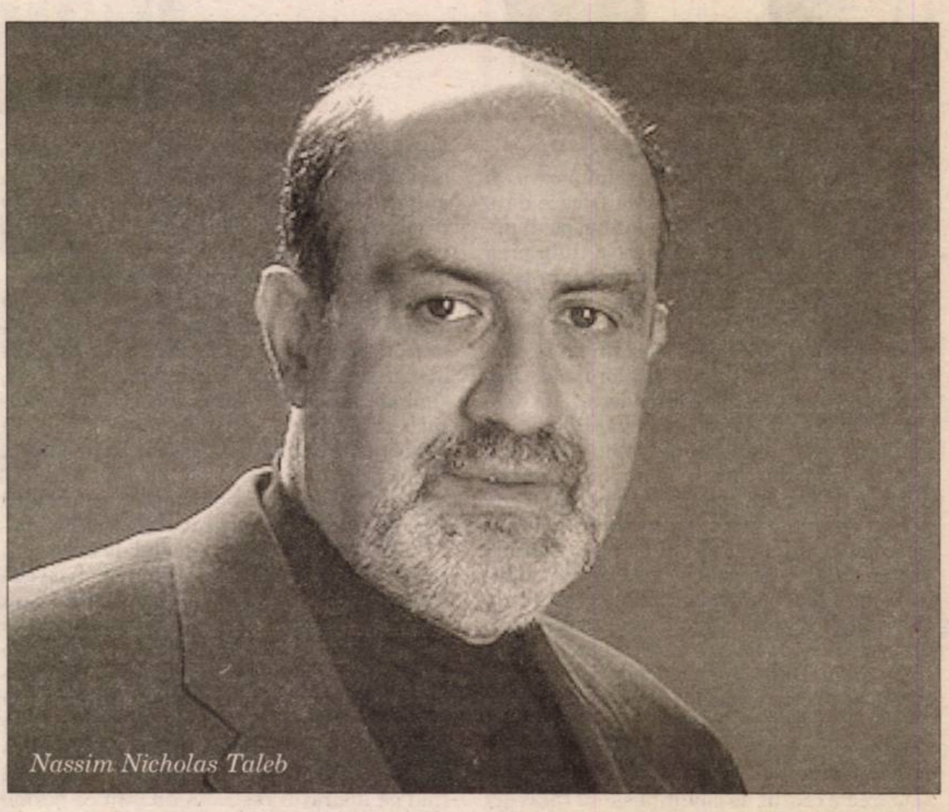
Nassim Nicholas Taleb

Pentru ca evaluările matematice, cantitative, să aibă valabilitate, trebuie ca sistemul social pe care îl evaluezi să aibă trei caracteristici fundamentale. El trebuie să fie stabil, omogen şi liber. Toate cele trei condiţii sînt obligatorii şi condiţionează în mod fundamental rezultatul matematic. Vom începe analiza cu ultima – şi anume cu condiţia libertăţii. Cele mai multe sondaje din România nu sînt adevărate sub aspectul concluziilor, pentru că respondenţii sau subiecţii observării nu sînt oameni liberi. Au temeri legate de întrebările care li se pun şi răspunsurile sînt minciuni care ascund neîncrederea şi teama. Oamenii ascund adevărul, şi pentru că au fost, timp de generaţii întregi, victimele unui sistem opresiv care pedepsea sinceritatea. Cei mai mulţi dintre noi, cei trăiţi în timpul comunismului, sîntem, în mod definitiv, fiinţe duplicitare. Ca să dăm un exemplu la limită despre importanţa libertăţii colectivităţii cercetate, vom spune că un sondaj de opinie realizat, să zicem, în vara lui 1989, cu privire la nivelul de trai, în mod sigur ar fi constatat că un mare procent de români o duc foarte bine. Cu toate acestea, cîteva luni mai tîrziu, izbucnea o revoluţie a foamei şi a frigului. Sistemul era închis, colectivitatea observată era duplicitară şi răspunsurile date sub imperiul fricii ar fi dus la concluzii absolut eronate. Doar libertatea lui şi a colectivităţii observate îl poate duce pe sociolog sau pe psihosociolog la adevăr ştiinţific şi interpretare corectă a unor rezultate cantitative. În condiţii de dictatură, omul se adaptează, iar morala începe să fie evitată. Omul neliber va pune mai presus de adevăr ameninţările asupra vieţii şi libertăţii sale. Nu putem discuta despre ştiinţă socială în societăţile totalitare, în condiţii de ameninţare în zona necesităţilor fiziologice fundamentale. Un om căruia îi este foame şi frig nu mai este un om în înţelesul deplin al cuvîntului.

Lupta noastră este aceea de a învinge egoismul şi a ne impune superioritatea ca fiinţe.

Omogenitatea colectivităţii observate spuneam că este o altă condiţie pentru a aplica aparatul matematic în ştiinţele sociale. Un exemplu simplu, care ne face pe toţi să rîdem, este cel legat de aplicarea mediei aritmetice simple între doi oameni care mănîncă, la un interval de timp, un număr de găini. Dacă unul mănîncă o găină şi unul nouăsprezece găini, atunci media aritmetică ne poate minţi grav, cum că ar fi mîncat fiecare cîte zece. Este vorba aici despre reprezentativitate a mediei respective, sau despre apropierea cifrei respective de adevăr (o legătură cît mai puternică cu realitatea). Fără a intra în detalii, vom spune că statisticienii ştiu să calculeze, şi calculează cu ajutorul unor indicatori, nivelul de omogenitate al colectivităţii supuse studiului. Cercetarea sociologică trebuie întreprinsă cu atenţie pentru că, azi, România nu este o ţară omogenă, sub nici un aspect. Disparităţile sînt uluitoare şi ele sînt cele care creează frustrări foarte mari şi trăiri foarte diferite. Cum să faci un sondaj despre intenţia de vot, cînd poate trei sferturi dintre cei care răspund nu cred în destinul democratic şi prosper al ţării? Asemenea oameni pot da un răspuns, dar a doua zi pot participa cu entuziasm la o manifestaţie prin care se cere capul „mogulilor“. Noi nu am rezolvat problema oamenilor cărora le lipsesc zahărul, pîinea şi uleiul din casă, dar facem cercetări sociologice „savante“ despre cine votează, cu cine votează, sau ce politician primeşte voturile celuilalt politician. Aici avem de-a face deja cu rafinamente de ordin social, nespecifice unor oameni cu probleme de bază, de supravieţuire.

Despre ce nivel de stabilitate am mai putea vorbi după descrierile de mai sus? Socialul românesc se află într-un echilibru extrem de fragil. Oricînd poate interveni o ruptură, pentru că nivelul de acumulare al frustrărilor este foarte mare. Este eronat să credem că diaspora a cîştigat aceste alegeri. Acolo s-a dat un semnal de revoltă, dar dacă semnalul nu avea ecou în ţară, atunci nu s-ar fi întîmplat nimic, iar rezultatul ar fi fost cel pe care îl spuneau toţi sociologii înainte de alegeri. Un sistem social instabil este un sistem social capabil oricînd de o criză, de o ruptură. Chiar dacă aparent nimic nu o anunţă, în sufletul oamenilor sînt create condiţiile şi această ruptură se produce. Nimic nu prevestea această „lebădă neagră“ (le recomand tuturor politicienilor aroganţi, posesori de ouă de numărat, lucrarea lui Nassim Nicholas Taleb, *Lebăda neagră. Impactul foarte puţin probabilului,* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2010), pentru că nimeni nu se preocupă de a şti ce este cu adevărat în sufletul oamenilor. Le punem, pur şi simplu, nişte întrebări de genul „ce ar fi dacă ar fi...?“ (de care ei uneori şi rîd) şi avem impresia că sîntem deştepţi, ştim sociologie!!! Pentru a vedea nivelul de instabilitate al unui asemenea sistem este nevoie de cercetări nuanţate, complexe, în dinamică şi pe perioade lungi. Este nevoie de cercetări calitative, care să meargă dincolo de aparenţe şi care să evite socoteala simplă a mediei găinilor mîncate. Diaspora este o lume schimbată, intolerantă la hoţie şi şmecherie, pentru că şi din cauza hoţiei şi a şmecheriei au ajuns să muncească la mii de kilometri de familii şi de copii. Ca politician, dar şi ca om obişnuit, este crunt să te lovească ceva şi să nu ştii ce te-a lovit. Feţele surprinse ale unora dintre ei, din seara revoluţiei votului, spuneau totul despre prostia în care se bălăcesc. Probabil că şi acum, tot din prostie, mulţi dintre ei chiar cred sincer că sînt nevinovaţi şi că nu meritau să piardă alegerile.

România este acum o ţară instabilă, după anii îndelungaţi de corupţie şi autism al unei clase politice inconştiente şi neataşate de ţară şi preocupările cetăţenilor săi. Clasa politică şi votanţii săi au evoluat în sensuri diferite, iar rezultatele se văd: o duşmănie făţişă, nedisimulată, între politician (care crede că el este mai şmecher) şi cetăţeanul care s-a schimbat (mai ales sub influenţa traiului în lumea liberă). Primul încearcă să-l înşele pe cel de-al doilea nedeschizîndu-i secţii de votare (pentru că ştiau că nu votează cu ei), iar cel de-al doilea reacţionează brusc, violent, făcîndu-l hoţ pe primul, cu o voce îndeajuns de puternică pentru ca să afle toată planeta Pămînt. A fost o revoluţie, la propriu, pentru că România se află acum într-o stare revoluţionară. Frustrările acumulate sînt atît de puternice, încît puteau răsturna nu un politician sau un partid, ci un întreg sistem politic. Dacă aceşti oameni nu ar fi fost tineri şi occidentalizaţi, prin accesul lor direct la lumea liberă, atunci această revoluţie ar fi avut, cu certitudine, un sens invers, acela al întoarcerii la trecut.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“.*

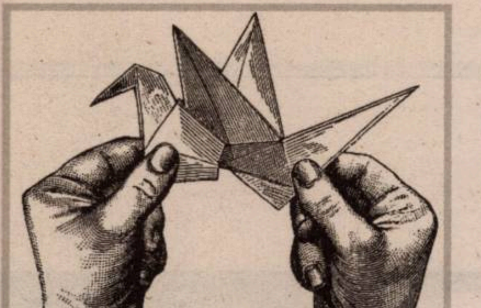

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

„Digicrație“ și butonăraie

Tehnologia evoluează tot mai repede, mai ales cea legată de comunicare. Și e destul de firesc, ca de fiecare dată cînd ai de-a face cu un aparat nou, să ai nevoie de niște instrucțiuni și ceva timp pînă să te obișnuiești cu el. Primul om care-ți dă cîteva informații despre un nou aparat e, de obicei, chiar vînzătorul. Ei bine, eu am trecut pe la mai mulți, încercînd să obțin un telefon nou, cît mai potrivit necesităților mele. Credeam că știu exact de ce am nevoie. Am descoperit însă că majoritatea vînzătorilor știau mai bine decît mine ce-mi trebuia. A fost o fată, de exemplu, care, în mai multe rînduri, după ce dădea din cap în semn că înțelegea perfect ce vreau, intra într-o cămăruță în care scotocea minute întregi pe niște rafturi, pentru ca într-un tîrziu să iasă cu cîte un telefon mult mai performant decît cerusem eu. Era mereu o altă marcă decît îi spusesem, iar prețul era de fiecare dată dublu, dacă nu chiar triplu. După cîteva asemenea încercări, obosit și plictisit, am înțeles că trebuie să schimb magazinul. După alte perindări nereușite, am găsit în cele din urmă magazinul care îmi oferea ce voiam. Doar că, acolo, vînzătoarea a crezut de cuviință să-mi taie cartela, să mi-o micșoreze adică, pe motiv că aparatul nou folosea varianta mică. Desigilînd aparatul, a descoperit însă că nu era chiar așa și a început a se chinui febril să-mi bage la loc cartela, în cadrul din care deja o tăiase. Dar fiindcă tăiase și cam strîmb, operațiunea s-a dovedit a fi prea complicată pentru degetele ei. Exasperată, a încercat să mă trimită înapoi la un magazin de unde tocmai plecasem nemulțumit, ca să iau de acolo o cartelă nouă. În fine, în cele din urmă, cu ajutorul degetelor unei colege, lucrurile s-au rezolvat, iar eu am reușit să plec acasă, cu vreo oră și jumătate mai tîrziu decît sperasem, dar cu telefonul cel nou în buzunar.

Epopeea nu s-a oprit însă aici fiindcă, un aparat nou, cum spuneam, necesită unele setări. M-am grăbit să găsesc în cutie setul de instrucțiuni. „Slavă Domnului“, mi-am zis, cînd am descoperit că nu e vorba de o mulțime de cărticele scrise în toate limbile și alfabeturile pămîntului, ci doar de una mică, scrisă în românește.

Mă așteptam să găsesc informații simple despre cum se folosește aparatul, măcar în modul de bază. Îmi aminteam că de cîte ori mi-am schimbat telefonul, o dată la cîțiva ani, mi-am pierdut ceva vreme cu transferul contactelor memorate doar în aparatul vechi. Speram să găsesc o soluție mai rapidă și care să nu-mi dubleze inutil toată agenda cu numere (probabil că mulți ați pățit chestia asta cînd v-ați schimbat aparatul). Ei bine, chiorîndu-mă prin cărticica scrisă foarte mic, am aflat în primul rînd că aparatul respectă nu știu ce norme (pentru speriații de unde electromagnetice). Foarte bine că le respectă. Am găsit, apoi, niște avertismente legate de drepturile de autor ale cărticelei în cauză. Cică n-ai voie să reproduci, să distribui, să transmiți sau să traduci nimic din acel mic manual. Adică or exista și plagiatori de manuale de telefon?

Mai departe, am dat peste prezentarea desenată a „dispozitivului“, cu capac, ecran, butoane și baterie (nu cumva să-l confund cu un aparat de stors fructe), după care m-am trezit amenințat de o nouă serie de avertismente. Primul era chiar înspăimîntător. Zicea că nerespectarea avertismentelor și regulilor de siguranță pot duce la răniri grave sau la deces. Aoleu! Păi, nu-mi mai trebuie așa ceva, dom'le. Brusc, am aruncat și cărticica, și telefonul din mînă.

După cîteva secunde, am reluat-o totuși, cu multă băgare de seamă, și am continuat să citesc că nu e bine să introduci telefonul în cuptor sau în recipiente de înaltă presiune, că nu trebuie să-l bagi în ochi, în urechi sau în gură (doar atît?) și apoi, cu litere bolduite: „Nu mușcați dispozitivul“ (Dumnezeule, ce poate face foamea). Dar.... vai de mine, tocmai am reprodus ceva din cărticică. Mă dau ăștia în judecată?

În fine, avertismentele au continuat pe zecile de pagini minuscule. Nici vorbă de informațiile la care speram. Alea se găsesc pe Internet. Și, că veni vorba, ca să-ți activezi Internetul pe noul telefon e o altă dandana. Ca să nu te complici, poți da un apel la serviciul unde ești abonat și ți se vor spune pașii de urmat. Mie mi-a răspuns o femeie cu voce de robot, sau mai degrabă un robot cu voce de femeie: „Bună, sînt Andreea, ghidul tău... Spune-mi te rog care sînt informațiile de care ai nevoie. Te ascult!“ I-am spus că vreau să mă conectez la Internet. N-a părut a înțelege și mi-a pus o întrebare (irelevantă pentru mine), la care m-a rugat să răspund cu *da* sau *nu*. N-am știut să răspund cu *da* sau *nu*. Mi-am imaginat brusc că roboata o fi mult mai deșteaptă decît mine și, de rușine, am închis telefonul. Cînd mi-am mai revenit, am sunat-o din nou pe tiza mea cea deșteaptă. „Bună, sînt Andreea, ghidul tău... Spune-mi te rog care sînt informațiile de care ai nevoie. Te ascult!“ „Vreau să vorbesc cu Moș Crăciun“, am replicat eu, șmecher.

„OK“, a zis ea, spre surprinderea mea, „dorești să vorbești cu un coleg de-al meu...“ Uau, se pare că așa trebuie să-i iei pe roboți. Dar m-a nedumerit puțin ideea de coleg. Ei bine, nu era coleg robot, era om, dar nu am reușit să dau de el pe gratis, ci doar printr-un apel cu plată (după ce te scoate din sărite robotul, omul te rezolvă și nu te mai uiți la bani). Abia așa, după multe instrucțiuni și verificări, cu multă răbdare și timp pierdut, am ajuns să mă conectez în cele din urmă la Internet.

Tehnologia modernă e minunată. Dar unii cred că odată cu apariția noilor posibilități de comunicare, totul va fi mai simplu. Eu mă tem că în loc de vechea birocrație se instalează ceva ce aș numi „digicrație“, tot așa cum în locul hîrțogăraiei se instalează butonăraia. Au exact același rol: consumă timpul și nervii. Vrei simplitate? Păi, n-ai decît să te duci în pustiu! Da, nici acolo.

■ ■ ■

ready made

„Caute orișicine împrejurul său și vadă dacă n-am dreptate. Oștile de critici se adună și se așează în ordine de bătălie. Cîte un îndrăzneț și gureș stegar ridică o flamură cu falduri largi, fîlfîitoare. Pe ea stau scrise cuvinte mari de ordine. «Aici rărunchii poporului», «Aici aristocrația gîndirii», «Noi sîntem neoplatonici», «Noi cerem alt curent».

Un semn – și încăierarea pornește.“

Ilarie Chendi, „Luptele literare“, în volumul *Din presa literară românească (1900-1918)*, Editura Albatros, 1970

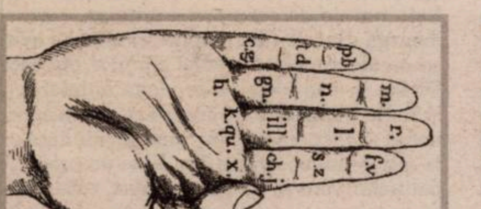

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Filigranele diplomelor doctorale

Înainte de Crăciun, am fost într-o comisie de selecție pentru mobilități europene – de cercetare și documentare – la doctoranzi. Deoarece bursele erau mai multe decît solicitările, atît eu, cît și colegii mei examinatori am considerat interviurile niște formalități. Urma să aprobăm toate finanțările, așa încît discuțiile cu aplicanții decurgeau într-o notă relaxată. Totuși, la un moment dat, a intrat o doctorandă mai bosumflată. Și-a prezentat proiectul, succint și ostil, după care a tăcut, așteptînd verdictul. Am întrebat-o cînd ar dori să plece (deplasarea studioasă va dura o lună din 2015-2016, la alegerea candidatului, și se va desfășura într-o universitate europeană de unde împricinatul trebuie să aducă, în prealabil, invitația academică). „Nu știu“, răspunse destul de sec domnișoara. Colega mea responsabilă cu partea administrativă a proiectului i-a adus lămuriri: „Puteți oricînd – din ianuarie pînă în decembrie. Eu vă recomand primele luni, pînă în martie. Cred că e mai lejer.“ „Adică“ – observă țîfnos aspiranta la doctoratură – „dumneavoastră mă împingeți să plec fix în lunile cînd voi avea inspecțiile pentru definitivat (domnișoara este profesoară în învățămîntul preuniversitar – *n.m.*), ianuarie, februarie și martie?“ „Nu vă împing la nimic, Doamne ferește!“ se apără derutată examinatoarea. „Aveți posibilitatea să mergeți foarte bine și în aprilie, mai sau iunie.“ „Adică“, reveni și mai mîrîitoare tînăra cercetătoare, „dumneavoastră vreți să-mi las clasele la școală chiar în mijlocul semestrului, în aprilie, mai, iunie?“ „Nicidecum!“ spuse colega mea, năucită de-a dreptul. „Duceți-vă în vacanța de vară, în iulie ori august!“ „Cum să mă duc atunci? Bibliotecile nu mai funcționează și, în plus, am și io concediu.“ „Atunci, septembrie, octombrie, noiembrie!“ mîrîi, la rîndul ei, profesoara examinatoare. „Da, ați gîndit excelent – la începutul anului școlar și în lunile cele mai grele de predare... Știu și ce-o să spuneți acum – decembrie! Ca și cum n-am voie și io, ca tot omul, să mă bucur de sărbători!“ Mi-am văzut colega scoțîndu-și furibund celularul din geantă. M-am repezit să o imobilizez, convins fiind că intenționa să i-l arunce în figură impenetrabilei doctorande. Abia după interviu m-a lămurit că nu dorea decît să sune la 112, după o dubă de la Psihiatrie.

La un moment dat, a intrat o doctorandă mai bosumflată.

Îi povesteam amuzat unui coleg incidentul, iar el – deloc destins – a comentat: „Dragul meu, asta e nimic pe lîngă întîmplările mele cu doctoranzi. Ascultă aici! Făceam parte dintr-o comisie de susținere la București și, realizînd că nici candidatul, nici îndrumătorul care mă invitase nu dau semne de viață, măcar pe ultima sută de metri (în 24 de ore ar fi trebuit să ajung la ei!), cu privire la cazarea mea, pun mîna pe telefon. Nu l-am sunat pe conducătorul tezei (m-am jenat), ci pe doctorand. Pînă la urmă, organizarea era sarcina lui. Mi-a răspuns și – ce să vezi? – părea căzut din cer. «Cazare?» mă tot întreba, de parcă aș fi fost bucureștean și nu aflasem respectivul amănunt pînă atunci. Enervat, i-am zis că voi dormi în Gara de Nord, numai să-mi aducă o plapumă, întrucît sezonul rece începuse de mult. Au trecut secunde bune, aproape regretam că fusesem atît de dur, cînd, deodată, știi ce-mi zice? N-ai să ghicești niciodată! «Domnule profesor, plapumă n-am, însă vă pot oferi două pături mai grosuțe...» Altădată, bătrîne, o pornisem deja – tot spre București – și, pe la Bîrlad, primesc telefon de la doctorandă. «Domnule profesor, ați plecat?» «Da, firește», răspund. «Aoleu, doctoratul nu se mai ține.» «Cum?» întreb șocat. «Păi, da, doamnele profesoare din Germania – știți, teza a fost în cotutelă – nu mai ajung din cauza vremii. Nu mai zboară nici un avion, îmi pare rău, se anulează totul.» «Asta e, ce să facem», șoptesc distrus, rămîne pentru o dată ulterioară. Cobor la Bîrlad și, după cîteva ore, iau ceva înapoi spre Iași. Pe la Vaslui, țîrr – iarăși telefonul. Doctoranda, plîngînd. «Sînteți deja în trenul de întoarcere?» «Da.» «Vai, vă implor să reveniți. Domnul rector a găsit o soluție. Am renunțat oficial la cotutelă și voi susține în fața părții românești a comisiei.» Ce să fac, să distrug un destin? Cobor la Vaslui și prind, cu chiu, cu vai, rapidul nocturn de București. Dimineață, în Capitală, sleit de puteri, aflu teribila veste – renunțarea la cotutelă avea un caracter ilegal, așadar doctoratul nu se putea ține. În sfîrșit, omule, cea mai cruntă experiență doctorală am trăit-o totuși la Cluj. Îndrumătorul tezei m-a avertizat că individul la susținerea tezei căruia veneam, era *cam exotic* și, ca atare, să nu fiu prea surprins de anumite detalii. Sincer îți spun, observația mi s-a părut stranie. Lucrarea mă impresionase prin calitate, iar organizarea evenimentului a fost, recunosc și azi, strălucită. Candidatul nu arăta nimic ciudat în comportamentul lui, dimpotrivă, deborda de atenție și politețe.“ Amicul meu se opri o clipă îngîndurat.

„Prezentarea“, reluă el imediat, „a generat ropote de aplauze. Uitasem complet de avertisment. Cînd am ieșit pentru deliberări, am rămas, nu știu de ce, puțin în urmă. Colegii din comisie intraseră deja în cabinetul de discuții. Îl observ pe doctorand alergînd după mine. În simpaticul accent ardelenesc, îl aud zicînd un lucru amețitor. «No, domnule profesor, numa' o scurtă întrebare am pentru dumneavoastră. De cîte ori faceți treabă mare pe zi?» Am intrat zăpăcit în cabinet. Observîndu-mă, colegii au izbucnit în rîs. «N-ai scăpat, ai? Te-a întrebat și pe tine?!» Dragul meu, nu mă îngrozesc la gîndul că mi s-a adresat o astfel de interogație la un doctorat, chiar de către doctorand, și nici că i-am dat toți *freak*-ului în cauză calificativul *excelent*, ci că eu i-am răspuns cu maximă precizie și solicitudine. Cu maximă precizie și solicitudine, dragul meu, cu maximă precizie și solicitudine...“

***Codrin Liviu Cuțitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

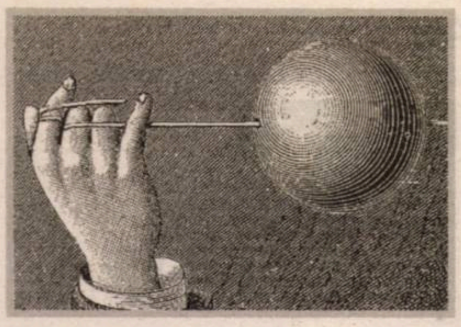

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Mark Zuckerberg citește

Mark Zuckerberg citește. Sau, mă rog, vrea să se apuce de citit. Într-o postare recentă pe pagina personală din rețeaua de socializare pe care tot el a inventat-o, Facebook, Zuckerberg a anunțat că marea provocare pentru 2015 e să citească mai mult – măcar o carte pe săptămînă – și să învețe lucruri noi despre diverse culturi, credințe, istorie.

S-au găsit imediat sceptici care să-l ia peste picior: Internetul ar fi cel mai mare dușman al cărții; rețelele de socializare ar fi un înlocuitor ieftin, dubios, periculos, al literaturii și al cunoașterii autentice; cititul e o îndeletnicire solitară, care n-ar trebui să fie „contaminată“ de ce spun unii și alții; Zuckerberg însuși ar fi doar un tînăr superficial, cu pretenții de guru; în sfîrșit, astfel de angajamente la început de an ar fi o mare tîmpenie – mai bine s-ar lăsa (sau apuca?) de fumat. Faptul că pînă și presa culturală serioasă a comentat această postare – chiar dacă ironic sau cu rezerve – arată că această scurtă notă a lui Zuckerberg nu e chiar lipsită de relevanță.

Ce propune, de fapt, fondatorul Facebook? Un fel de cerc literar în care le sugerează celor care îi urmăresc postările cîte o carte pe săptămînă. O carte pe care el o alege, o citește și o comentează, așteptînd de la fani... comentarii la comentarii. Nu e nimic inovator în această inițiativă. Ce e diferit față de alte cluburi literare de pe Facebook e că de data asta, inițiatorul nu e un literat, ci un ageamiu. Ceea ce a oferit încă un motiv de ironii și de critici răutăcioase.

Cei mai înverșunați sînt cronicarii publicațiilor conservatoare, care văd în acest nou hobby al lui Zuckerberg o încercare de detronare a criticii literare consacrate. Adevărul e că asistăm – nu de azi, de ieri, ci de multă vreme – la disoluția criticii literare. Și nu din cauza criticilor înșiși, ci ca urmare a evoluțiilor din mass-media. Comentariul literar, comentariu politic etc. nu mai sînt privilegii rezervate elitelor, ci forme de comunicare, ba chiar de participare democratică. Viața publică – și tot ce presupune ea – a devenit participativă prin accesul larg la tehnologia comunicării.

> *Comentariul literar, comentariu politic etc.*
> *nu mai sînt privilegii rezervate elitelor,*
> *ci forme de comunicare,*
> *ba chiar de participare democratică.*

Faptul că piața cărții are numai de cîștigat de pe urma rețelelor de socializare e un lucru dovedit. Editurile importante și-au făcut conturi pe Facebook și Twitter și le folosesc pentru a comunica ultimele apariții; autorii înșiși își „construiesc“ imaginea publică pe aceste rețele și întrețin relația cu cititorii lor, ba chiar, uneori, publică antologii de texte sau chiar romane scrise pe Facebook; iar jurnaliștii și cronicarii literari semnalează aici cărți, autori, tendințe etc. De pildă, prima carte propusă de Zuckerberg la cercul său de lectură, Moises Naim – *The End Of Power (Sfîrșitul puterii)*, a avut o creștere substanțială a vînzărilor imediat după ce titlul a fost postat pe Facebook. Și atunci, de unde și pînă unde atîta vitriol?

Cotidianul german *Die Welt* compară situația cărții în era comunicării globale cu cea descrisă de hitul din anii ’80 „Video Killed the Radio Star“. Comparația e bună chiar dacă concluzia la care ajunge autorul – anume că Facebook „omoară“ cartea – e eronată. În anii ’80, atunci cînd Trevor Horn, Geoff Downes și Bruce Woolley au compus piesa respectivă, televiziunea începea să devină tot mai răspîndită și mai accesibilă. Dar videoclipurile n-au „omorît“ muzica. Ci au impus un nou mod de a crea și de a asculta/vedea muzică. La fel și cu Internetul: Facebook n-o să „omoare“ cartea, ci va genera poate alte forme de a face literatură și va încuraja crearea unui alt fel de spațiu de dezbatere pentru cultura scrisă.

Altminteri, au și scepticii pe undeva dreptate. Facebook poate ucide literatura dacă ne limităm la comentarii lipsite de substanță și în afara literaturii. Așa că angajamentul meu pentru anul 2015 e nu doar să citesc mai mult, ci să scriu mai mult pe Facebook despre ceea ce citesc.

■ ■ ■

Mark Zuckerberg

PUBLICITATE

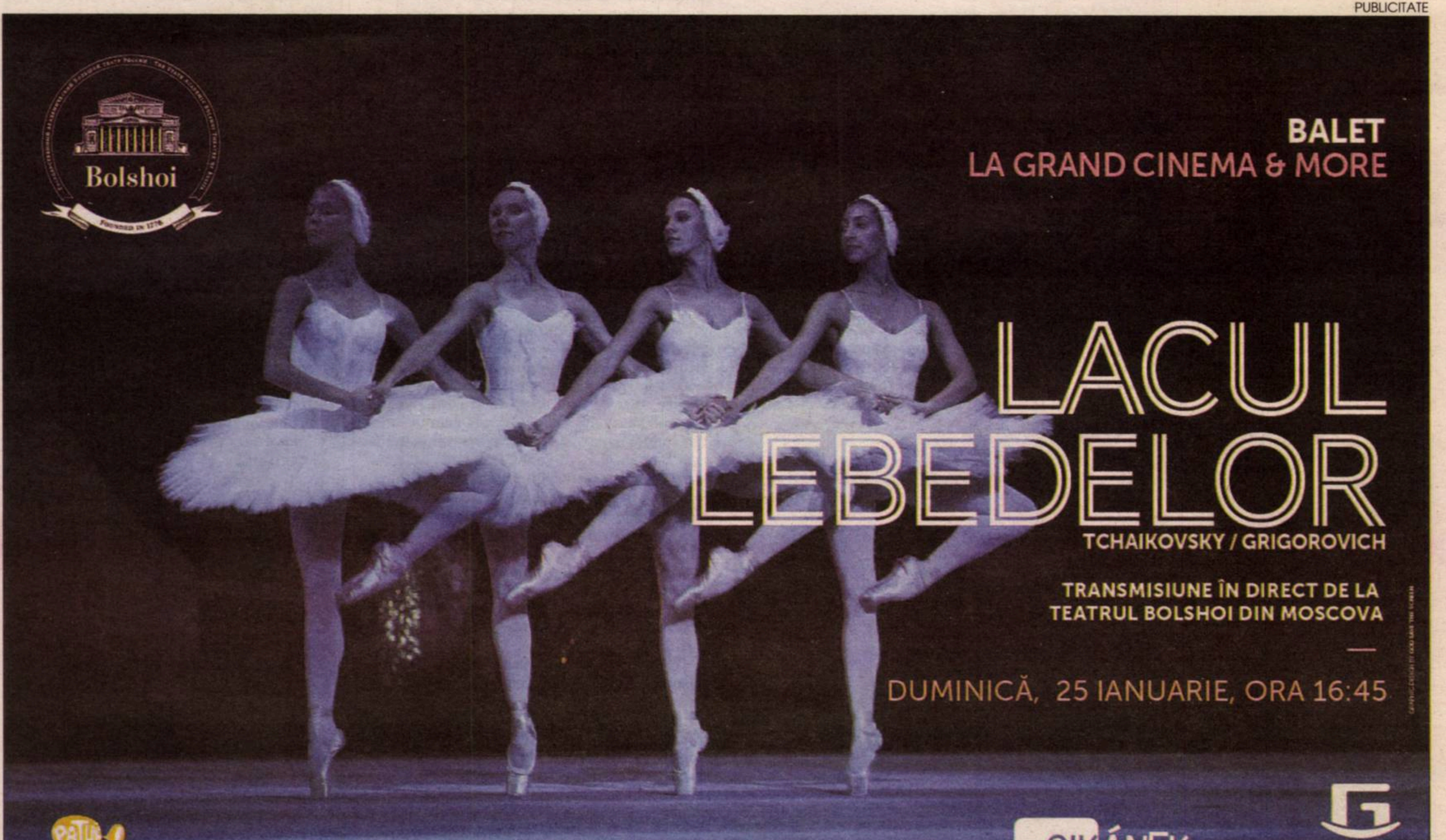

Bolshoi
Founded in 1776
BALET
LA GRAND CINEMA & MORE
LACUL LEBEDELOR
TCHAIKOVSKY / GRIGOROVICH
TRANSMISIUNE ÎN DIRECT DE LA TEATRUL BOLSHOI DIN MOSCOVA
DUMINICĂ, 25 IANUARIE, ORA 16:45
PATHE LIVE
BILETE ȘI REZERVĂRI PE www.grandentertainment.ro
CIKÁNEK management
GRAND CINEMA&MORE

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Diavolul vorbeşte engleza

– îngerii ştiu ruseşte –

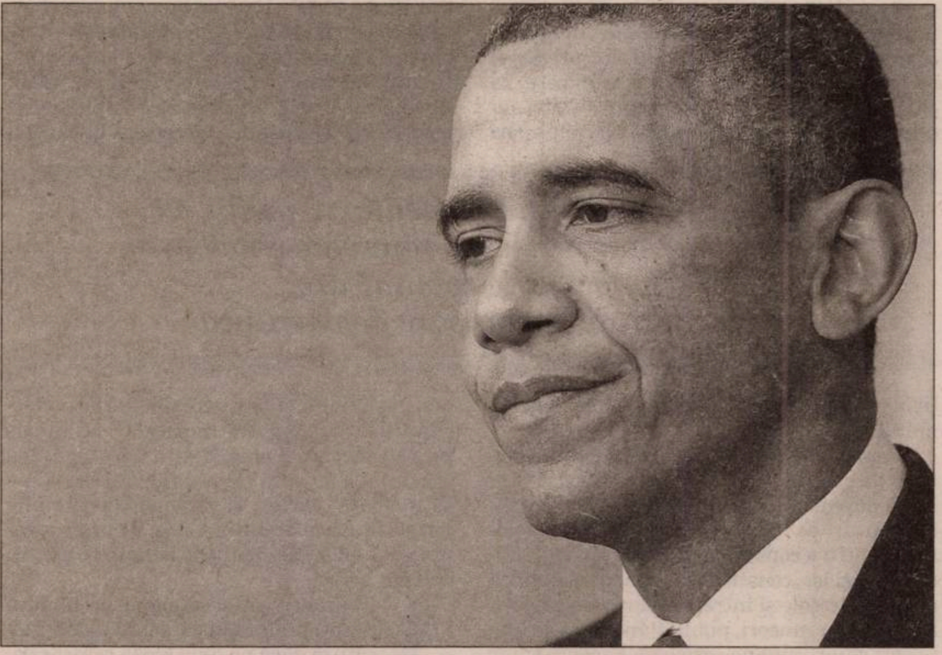

Aud în jur, tot mai des, discuţii despre cît de sinistră e America şi despre „cît de proşti sînt americanii“. O vreme, lucrurile astea pot fi de înţeles. Orice ideal suferă, la un moment dat, de o îmbătrînire care îl degradează şi îl prăbuşeşte în derizoriu. Evident că nu îi mai putem „aştepta“ pe americani, aşa cum o făceam în primii ani de după Război, atunci cînd în Europa de Est se declanşa teroarea comunistă. Cum-necum, după vremuri foarte grele pentru noi, ei sînt aici. Nu ne-am bucurat de sosirea lor, ieşind în stradă şi primindu-i cu flori, pentru că nu şi-au făcut o intrare triumfală, umplînd cîmpurile cerului nostru cu puzderia de ciuperci zburătoare, cu albul eliberator al cupolelor de la paraşute. Au venit groaznic de tîrziu, deloc spectaculos, iar acum fac parte din banalul zilnic. Mai nimic nu a părut ca o reparaţie suficientă pentru abandonul la care am fost supuşi după 1945. Dar, de aici şi pînă la a-i demoniza, uitîndu-ne la Vladimir Putin ca la un tip *cool*, care „se luptă cu sistemul“, e o distanţă colosală, o manipulare îngrozitoare, care ia minţile multora. Dacă „americanii n-au venit cînd a trebuit“, sau dacă „ne-au lăsat cînd a fost mai greu“ nu înseamnă că trebuie să îi aşteptăm acum pe ruşii care ne „salvează“ de „ororile capitalismului“. *Asta* ar fi, pur şi simplu, sinistru.

Da, America e *şi* un sălaş al capitalismului dement, al rătăcirii şi al venalităţii. Da, e *şi* spaţiul concentrării unor sume colosale de bani, al unor corporaţii feroce şi al unor bănci care au depăşit orice limită a iresponsabilităţii, declanşînd, cu ani în urmă, o spirală a ficţionalităţii banilor – cărămida de la baza recentei crize mondiale. Da, în America se constată *şi* o cruntă inegalitate socială, abuzuri ale poliţiei, discriminare de toate felurile, scăparea de sub control a fenomenului infracţional. Lista de lucruri negative, de bizarerii şi de tembelisme poate să continue pînă mîine. La fel de bine poate continua şi orice poveste care vorbeşte despre încălcarea suveranităţii unor state, despre corporaţii care fac politica mondială în locul guvernelor, despre grupuri de interese care controlează aproape totul, despre exploatarea resurselor naturale sub pretextul „ajutorului“ economic, şi multe altele, greu de enumerat, de la exportul de „obezitate“ culturală, pînă la cel de frivolitate şi neant.

La America ne „pricepem“ cu toţii, ca la fotbal.

De parcă Europa şi restul lumii ar fi teritorii ale purităţii absolute, în care sporii „molimei“ americane îşi găsesc mediul fertil ideal. Peste Ocean încă se consumă – cu bune şi cu rele – cel mai complex experiment democratic din istoria umanităţii. E un proces care conţine lumea întreagă, cu tot labirintul de neînţelesuri ieşite din natura fiinţei umane. Acolo s-au petrecut şi de acolo au pornit istorii întunecate, dar şi poveşti, lucruri şi idei luminoase, care au dus lumea mai departe. A nu fi de acord cu unele dintre cele ce se petrec sau izvorăsc de acolo nu înseamnă nicidecum că „Răul“ vine din America. După cum nici idealizarea necondiţionată a acelui spaţiu nu e o soluţie. Critica sistemului e o parte esenţială a culturii occidentale, un element constitutiv al esenţei sale. Iar fragilitatea şi eterna punere în dezbatere sînt noţiuni fundamentale ale naturii ideii de democraţie.

Despre America se poate spune orice. La fel şi despre lumea occidentală. Că s-au degradat, că sînt strivite sub povara „oboselii democraţiei“, că traversează o serie de eşecuri răsunătoare, că sînt victimele propriilor aspiraţii spre bunăstare şi confort, că-şi pierd respiraţia sub presiunea valului care vine din fostele colonii, sau că trebuie să achite acum imposibila notă de plată a propriilor ficţiuni dominatoare. Iar la America ne „pricepem“ cu toţii, ca la fotbal, pentru că, pur şi simplu, sînt cele mai expuse noţiuni ale contemporaneităţii.

Evident, în realitatea cea mai crudă, ideile generoase şi discursurile „competente“ devin aproape ridicole în faţa eternului conflict între Puterile momentului. Suflul exploziilor de la loviturile de mare precizie şi prăpădul produs de trupele militare şi paramilitare ale unora şi ale altora pulverizează şi aneantizează instantaneu orice discurs academic despre binele lumii şi despre pericolul iminent al gestionării tembele a planetei pe care vieţuim.

Dar, atunci cînd vine vorba despre puterea infimă a fiecăruia dintre noi – aici, acasă, în ţara în care ne trezim zilnic şi pe care o înjurăm la capătul fiecărui minut –, cînd se aude cîte un „Putin e *cool*, frate! E singurul care le mai ţine piept nenorociţilor de capitalişti!“ e semn de mare eroare. E mult mai mult decît ceva... trist. E semn că, poate fără să-şi dea seama, unii vor înapoi la gardianul care le-a redus la tăcere bunicii. Sau, de ce nu, unii sînt chiar nepoţii de sînge sau de gîndire ai gardianului. Oricum vor fi fiind, e foarte posibil să nu priceapă că istoria se poate repeta, şi prin voinţa lor, nu doar prin marile mecanisme în faţa cărora omul simplu nu are nici o putere. Iar atunci cînd se repetă, mătură în calea ei şi înţelepţii de serviciu, şi teribiliştii de cafenea, şi tatuaţii cu figura visătoare a lui Che Guevara, şi dreapta, şi stînga, şi tot ce-i stă în cale.

Există un moment în care discuţiile astea despre lume şi viaţă se reduc la chestiuni extrem de simple. Se spune că cel mai bine e să judeci în funcţie de cît de apropiată de piele îţi e cămaşa. Aşa o fi. Dar ar trebui să ne amintim, în fiecare zi, că cea mai recentă cămaşă pe care am purtat-o noi pe aici a fost o cămaşă de forţă.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

---

anti nostalgia

Rînduri pentru Anul Nou

Bine-ai venit, An Nou!...
Bine-ai venit...
De cînd te-aştept aproape-am şi albit...
Dar fiindcă-mi intri-n casă-ntîia oară,
Te rog să nu-mi faci casa de ocară...
Nu te grăbi să-mi intri pe furiş,
C-abia sosişi...
Noroc că te-aşteptam deştept
Să te previu la timp, să fii atent,
Şi-n clipa marelui eveniment
Să-mi calci în casă cu piciorul drept...
Şi nu uita
Să-ţi laşi ciubotele afară,
Şi bunda de urs alb, ce mă-nfioară...
Că România nu-i Siberia!...
Aşa te vreau!...
Te vreau la trup curat... neprihănit...
Şi tot aşa la suflet şi la minte –
Te vreau sub chipul celui arvunit
Pe treizeci de arginţi
Şi-un blid de linte!...
Şi-acum, că te-nduraşi să-mi intri-n casă,
Poftim la masă...
Dar mai-nainte de-a gusta
Din vinul şi din pîinea mea,
Deschide-ţi ochii bine, ca să-nveţi
Povestea *Coliviei cu sticleţi*...
Şi-n urmă, dacă poţi să te-ntregeşti
Cu Sfinţii din icoanele de pe pereţi,
Te rog – de pe parchete şi sofa –
Să-mi schimbi covoarele de Buckara,
Şi-n locul lor tu să-mi întinzi
Numai velinţe olteneşti
Ca să-mi răsfrîng cu ele, în oglinzi,
Podoabele mîndriei strămoşeşti...
Iar pe măsuţele pătrate,
În locul florilor de crin, fanate,
Să-mi pui în strachine de lut
Crăiţe sîngerii culese
În cinstea viitoarei florărese
Care, probabil, nici nu s-a născut!...
An nou...
Ai auzit ce-ţi cer?...
Nu-ţi cer să faci nimic în casa mea,
Mai mult decît ai face tu-ntr-a ta!...
Iar eu, un biet român ursit
Să fiu scuipat şi pălmuit,
Deşi n-am casă cu calorifer,
Te-adăpostesc de viscol şi de ger
Şi te cinstesc aşa cum se cuvine
Să fiu cinstit şi eu – măcar de tine!...
Te-ntîmpin ca pe-un frate-adevărat –
Un frate ce-mi va da-napoi
Sticletele ce mi-a furat
Alt frate, mult mai mare decît noi!...
Te-ntîmpin numai cu atît –
Ce mi-a rămas –
Un „Ah“ în gît,
Şi-un gest, cu care te primesc
Ca pe-un „Specific românesc“!...
An nou!...
Fii nou de sus şi pînă jos!...
Copil al nimănui şi-al tuturor,
Copil din flori,
Copil gălăgios...
Desfăşură-te-ncet de pe mosor...
Încet... cît mai încet... şi liniştit...
Şi fii atent ca nu care cumva
Să ţi se rupă firu-n casa mea!...
Bine-ai venit, An nou...
Bine-ai venit!...

Ion Minulescu,
în vol. *Versuri*, Fundaţia regală pentru
literatură şi artă, Bucureşti, 1943

Prize Boxes!
Containing
WHITE
ELEPHANTS.
ONE CENT EACH.

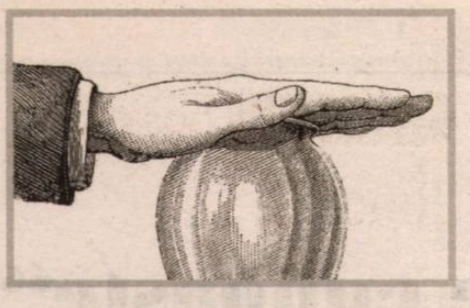

George BANU

scena lumii

Grotowski şi apostolii

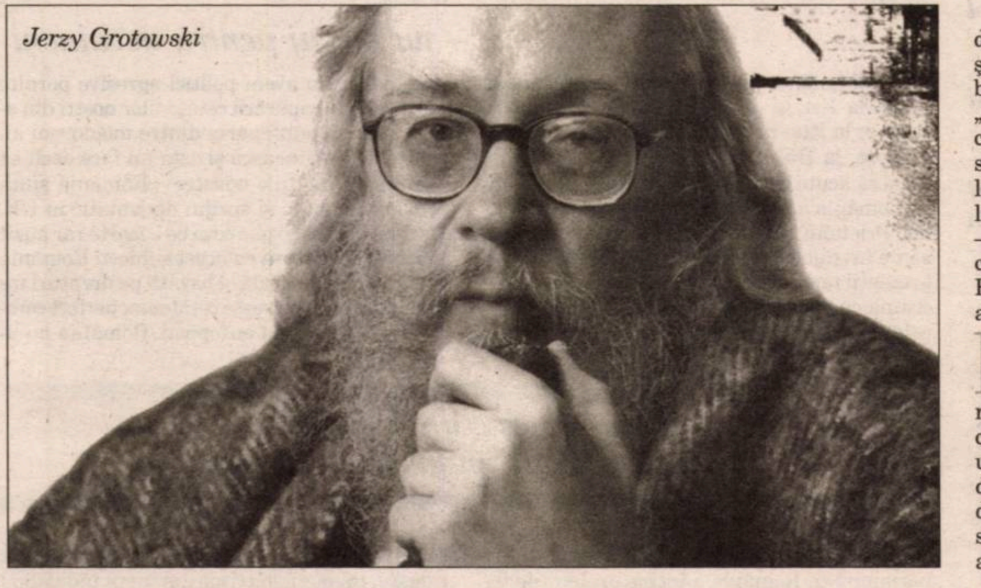

Jerzy Grotowski

Ce ar fi fost Iisus fără apostoli? Erou cu posteritate moderată, dispersată, controversată. Ei i-au asigurat şi persistenţa legendei şi difuzarea gîndirii, căci actele sînt, cert, esenţiale, dar totodată vorbele care le însoţesc le fac să dureze, să se difuzeze, să se constituie în referinţa mitică. Ce ar fi fost Iisus fără apostoli?... Ce ar fi fost Grotowski fără apostoli? – această întrebare mi-am pus-o în decembrie, la Pontedera, acolo unde îşi are sediul Centrul de lucru ce-i poartă numele, unde colaboratorii şi prietenii de altădată s-au reunit cu ocazia apariţiei în italiană a textelor sale. Texte uitate, regăsite, discutate, dar de acum încolo accesibile. Iată o carte esenţială, ce refundamentează legenda lui Grotowski şi permite „apostolilor“ ce eram noi, cei reuniţi acolo, să-i conserve memoria artistului, să o restituie şi să o comunice tinerilor prezenţi. Adunare mistică, mi-am spus, privindu-ne, şi tocmai de aceea unică, fără de seamăn, adunare în preajmă de Crăciun, ale cărui rezonanţe pătrundeau în Teatrul Era, creat şi condus de Roberto Bacci, cel care l-a „salvat“ pe Grotowski. Cel care transformase în anii '60 scena modernă, graţie unor opere exemplare, *Akropolis, Prinţul constant, Apocalypsis cum figuris,* părăsise teatrul ale cărui limite le atinsese şi îşi abandonase ţara în stare de asediu sub ameninţarea rusă. Generalul cu ochelarii negri, Jaruzelski, conducea Polonia şi îi restituia dureros vechiul statut de „martir al Europei“, de Crist rănit, crucificat... Grotowski o părăsea refugiindu-se departe în America, la Irvine, acolo unde un universitar devotat, Robert Cohen, îl primea şi îi construia o „iurta“, un edificiu de lucru, marginal, artizanal, aşa cum şi-l dorise. Acum cîţiva ani l-am vizitat şi, uimit, am admirat capacitatea lui Grotowski de a concepe un spaţiu „european“ în inima Floridei; el, străinul, îşi delimita un teritoriu propriu şi concepea un adăpost pentru aventura pe care o angajase. Acolo, emigrantul polonez se refugiase... dar prea departe, prea inaccesibil, prea lipsit de Europa, el îi resimţea nostalgia. Ea îi lipsea, şi Roberto Bacci l-a invitat la Pontedera, liber de orice constrîngeri, permiţîndu-i să-şi formuleze noul program cu serenitate şi calm, în acea instituţie toscană ce de atunci încolo îi va servi drept celulă monastică marelui ermit. Istoria rămînea departe, obstacolele culturale fuseseră depăşite, şi Grotowski, singur, în prezenţa asistentei sale devotate, Carla Pollastrelli, a constituit la Pontedera o echipă, a scris texte – pe unele le-am retranscris eu însumi –, şi-a elaborat proiectul de a dezvolta practici corporale anonime, bazate pe reînvierea unor vechi tradiţii, al căror expert unic devenise. El nu mai căuta „actorul“, ci „performerul“, cel care se împlineşte prin explorarea propriilor resurse fizice şi sonore, cel care regăseşte puterile fizice, originare, ale omului. Pontedera a fost mînăstirea grotowskiană care, rareori, îşi deschidea porţile pentru invitaţi privilegiaţi. Amintirea vizitei mele acolo rămîne definitivă. Sala cu cele două etaje, parchetul ceruit, strălucind ca o marchetărie italiană, masa lui Grotowski, retras, tăcut, într-un colţ, vocea unei actriţe vietnameze, exerciţiile... un ritual laic!

Ce ar fi fost Iisus fără apostoli?...
Ce ar fi fost Grotowski fără apostoli?

Grotowski la Pontedera era asemeni călugărilor ce, în China, se retrăgeau în munţi ca semn al nemulţumirii faţă de exerciţiul puterii la curtea imperială. Ei nu interveneau în pratica politică, dar prin absenţa lor, îşi exprimau rezerva, îşi afirmau distanţa şi se retrăgeau în singurătate. Într-un fel, Grotowski îmi apărea ca marele revoltat marginal, a cărui intransigenţă ne invită să privim critic teatrul timpului nostru, cerîndu-ne să nu i ne dedicăm fără rezervă, să nu-i admitem limitele. Pontedera a fost deşertul lui Grotowski, care uneori îşi reunea acolo „apostolii“. Ei, doar cu acordul său, puteau vorbi altundeva despre ce au văzut... şi cînd a trebuit să o fac, la Bouffes du Nord, Grotwski nu mi-a spus decît atît: „Georges, nu uita că e important pentru mine!“ Cîtă responsabilitate în aşa de puţine cuvinte!

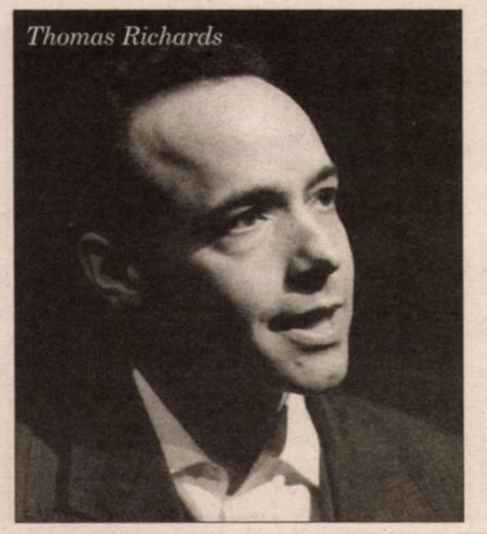

Thomas Richards

Azi îi regăseam pe prietenii de altădată, ne recunoşteam, dezbăteam, şi, într-un fel, contribuiam la prezervarea „mitului“ acestui personaj unic, retras într-un modest apartament în Toscana, printre cedrii şi ruine. Îi resimţeam în secret prezenţa ce plana pe umărul meu... îi auzeam vocea şoptită, mă consolam simţind că nu l-am pierdut. Şi, fără îndoială, nu eram singur. Teatrul are nevoie de asemenea fidelităţi, căci acolo unde operele dispar, singuri „apostolii“ le atestă persistenţa şi le asigură supravieţuirea. E ceea ce făceam împreună, fără zel sectar, pentru tinerii care ne ascultau intervenţiile sau erau martorii polemicilor bizantine ce se iscau. Ce ar fi rămas din Grotowski fără „noi“ – dar „noi“ cît de rătăciţi am fi fost fără „el“? Egal necesari unii altora... aceasta-i definiţia iubirii.

Dar Pontedera şi liderii aleşi de Grotwski însuşi, Thomas Richards şi Mario Biagini, îşi au ca dublu o contraputere ce se reclamă şi se bazează pe referinţă la începuturi, aceea a activităţii teatrale împlinite la „laboratorul“ din Wroclaw, condus azi de Jaroslaw Fret şi Monika Blige. Acolo, Grotowski a lucrat, acolo a trăit şi acolo l-am întîlnit prima oară, acolo i s-a tipărit, recent, ansamblul integral de texte. E cea de-a doua ramură, originară, unde se reunesc apostolii polonezi, în timp ce la Pontedera, italienii au prioritatea. Pînă şi această diviziune instituţională, reluînd opoziţia Bisericii Catolice şi Ortodoxe, ne confirmă importanţa pentru Grotowski a familiilor de discipoli care şi-l dispută şi, astfel, îi întreţin aura. La Wroclaw domina figura lui Ludwik Flaszen, „Mefisto“ recunoscut şi apreciat în tinereţe de Grotowski, în timp ce la Pontedera, animatorul este Thomas Richards, „moştenitorul desemnat“.

Printre apostoli există o ierarhie şi, evident, cei care se detaşează sînt Peter Brook şi Eugenio Barba. Grotowski, cînd îl întrebam care e distincţia între ei, îmi răspundea: „Cu Eugenio nu vorbesc decît despre teatru, cu Peter – doar despre viaţă.“ Apoi pe „scara sfinţilor“ intervine comunitatea fidelilor polonezi, Osinski, Kolankiewicz, sau cea a italienilor, Renata Molinari, Marco De Marinis – cu fiecare din ei discut, şi ei mă recunosc ca aparţinînd „familiei“, dar fără a mă asocia Estului sau Vestului, Poloniei sau Italiei. Şi astfel îmi salvez libertatea.

De Grotowski am fost apropiat – lui, artist care mi-a iluminat noaptea, lui îi rămîn fidel. Şi, aşa cum îi mărturiseam prima dată, mă lupt să caut vorbele care-mi permit să vorbesc despre el. Nu e uşor. Restitui fragmente de viaţă, evoc fraze de neuitat sau discuţii nocturne. Fără a mă dedica „glosei“ teoretice a apostolilor, îmi scriu astfel propria „evanghelie“ apocrifă! Şi am sentimentul de a nu-l trăda.

P.S. Recent, a apărut la Editura Nemira un volum original, reunind texte ale lui Grotowski din diferite perioade ale biografiei sale artistice. O carte complexă, care restituie „complexitatea“ celui care a „crezut“ în teatru şi în puterile sale de regenerare. Merită citită ca o mărturie „legendară“.

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

■ ■ ■

PUBLICITATE

creart
teatrelli
Placinta cu mere
regia: Dan Tudor
cu:
Adela Mărculescu,
Costel Constantin,
Dan Tudor
BILETELE POT FI ACHIZIŢIONATE DE LA SEDIUL creart DIN PIAŢA AL. LAHOVARI, NR. 7 SAU PRIN REŢEAUA DE BILETE
TELEFON CASA DE BILETE: 0735 560 692 • MAIL: CASADEBILETE@CREART.RO
WWW.CREART.RO/TEATRELLI

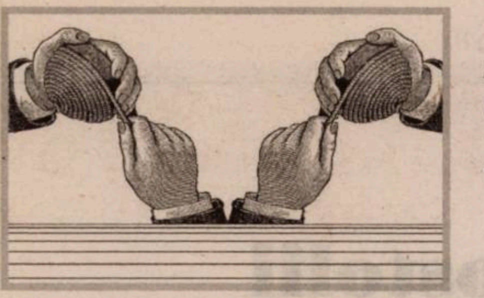

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

„Prietenul la nevoie se cunoaşte“

– un mesaj pentru ucraineni –

Am fost invitat să scriu un articol despre relaţiile dintre România şi Ucraina. Dacă tot era final de an, m-am gîndit să aibă forma unui mesaj către ucraineni, greu încercaţi în anul care a trecut. Varianta în limba ucraineană a apărut pe 20 decembrie 2014 în Oglinda săptămînii*, o publicaţie prestigioasă şi influentă de la Kiev. Cîteva alte publicaţii ucrainene au preluat şi au publicat ideile principale, iar Ministerul de Externe al Ucrainei a promovat articolul pe pagina sa oficială de Facebook. De unde deduc că oamenii aflaţi la nevoie sînt impresionaţi de mesaje de prietenie. Mai jos este varianta originală, în română, a mesajului meu către ucraineni (mulţumesc ambasadei Ucrainei la Bucureşti pentru traducerea în ucraineană).*

Aflat în vizită la Kiev la începutul lunii octombrie 2014, premierul Victor Ponta a spus: „Dacă cineva mă întreba pînă azi care sînt relaţiile dintre România şi Ucraina, îi spuneam: «Doar vecini.» De azi, sîntem şi prieteni, nu doar vecini.“ După alegerile parlamentare din Ucraina, preşedintele Traian Băsescu a anunţat rezultatul obţinut de forţele proeuropene, afirmînd că „România va fi un partener loial al Ucrainei în acest drum extrem de dificil, dar care reprezintă singura opţiune corectă.“

„Partener loial“ şi „prieten, nu doar vecin“ – cam acestea sînt sintagmele care arată o deschidere politică fără precedent. Dar pe aceste intenţii trebuie construite proiecte practice. Şi trebuie reaşezată relaţia bilaterală care mulţi ani a fost bruiată de teme minore şi de frici sau resentimente reciproce. Organizaţia pe care o conduc, Centrul Român de Politici Europene, împreună cu partenerii ucraineni de la Institute of World Politics (IWP), a organizat un Forum civic româno-ucrainean. A fost o coincidenţă că s-a întîmplat după ce au izbucnit violenţele pe Euromaidan. Era simbolic faptul că oamenii protestau în centrul Kievului, iar noi discutam, la doar cîţiva kilometri distanţă, despre cum pot colabora Bucureştiul şi Kievul pentru un destin european al Ucrainei. Şi asta în timp ce Ianukovici era încă la putere şi începuseră împuşcăturile. Am făcut asta pentru că noi credem în destinul european al Ucrainei, indiferent de deciziile temporare ale unor lideri. Şi, cu atît mai mult, după ce Ucraina a fost supusă unei agresiuni revoltătoare şi după ce oamenii au ales liber drumul european, premisele unei noi relaţii cu România sînt întrunite.

După ce am fost la Kiev, am propus în spaţiul public din România cîteva principii pentru un *reset* în relaţia bilaterală. Am adunat un grup de experţi şi foşti oficiali români (între care trei foşti miniştri de Externe) şi am făcut un exerciţiu de grup pentru a propune un program de relansare a relaţiei. În cele ce urmează voi expune cîteva principii generale ale acestui program. Pentru cei foarte interesaţi de acest subiect, raportul se găseşte pe site-ul Centrului Român de Politici Europene (www.crpe.ro).

Discuţia de la Kiev a început de la problemele de percepţie. Pentru noi, urmărind din România discuţiile din Ucraina, fusese un şoc să vedem declaraţii ale unor politicieni ucraineni sau articole din presă care spuneau că România este cea mai mare ameninţare strategică pentru Ucraina. Asta în condiţiile în care Ucraina era foarte puţin prezentă în spaţiul public românesc – fiind obsedaţi de direcţia Vest, de integrarea în UE şi în NATO, românii ignorau cel mai mare vecin, care se găsea la Est, şi anume Ucraina. Aşadar, în timp ce la Kiev se vorbea despre pericolul românesc, la Bucureşti, Ucraina era ignorată. Cred că acum e clar şi pentru mulţi ucraineni că România a fost un subiect uşor de manipulat. Prietenii Rusiei din Ucraina au încercat să ne învrăjbească, să spună că România are pretenţii teritoriale, că România invadează Ucraina cu paşapoarte etc. Minciuni. România este un vecin loial şi doreşte să fie un prieten veritabil. Chiar integrarea în UE şi în NATO înseamnă că România a închis pretenţiile teritoriale şi revendicări de acest gen nu sînt pe agendă. Ce doreşte România e doar respectarea drepturilor minorităţii româneşti de acolo, dar asta se poate doar construind o relaţie solidă cu Kievul – altfel se tratează cu un prieten chestiunile spinoase, decît cu un vecin enervat.

România este un vecin loial şi doreşte să fie un prieten veritabil.

E greu de înţeles la Bucureşti, de pildă, opoziţia de ani de zile a politicienilor ucraineni faţă de instalarea unor elemente ale scutului antirachetă american în România. De ce s-au făcut aceşti politicieni apărătorii punctului de vedere al Rusiei? În mod evident, nu există o cursă a înarmării între România şi Ucraina. În mod evident, scutul antirachetă reprezintă pentru România doar prezenţă militară americană concretă pe teritoriul său, ceea ce ne dă asigurări că America va interveni în cazul unei agresiuni. Cine poate agresa România, teoretic vorbind? Cred că putem cădea de acord că aceleaşi forţe care agresează şi Ucraina. Kievul nu şi-ar dori acum asigurări americane care să însemne trupe şi armament la sol? Am avut acest noroc istoric, de a avea o elită politică mai decisă să intre în NATO, şi acum ne simţim mai protejaţi.

Pentru România, un parcurs european al Ucrainei este foarte important, pentru că vrem un spaţiu sigur şi prosper în vecinătatea noastră. Vrem, de asemenea, să atingem obiectivul nostru naţional, care este aducerea alături de noi în UE a fraţilor din Republica Moldova. Raportul nostru, amintit mai sus, face această recomandare: politica românească pentru Est a suferit de moldovocentrism. Am crezut că Moldova poate pluti singură, depinzînd de propria performanţă doar. Nu e aşa. Traiectoria Moldovei depinde de gravitaţia enormă a Ucrainei în regiune. Dacă Ucraina pierde regiunea din sud, atunci presiunea asupra Moldovei va deveni insuportabilă. De aceea, România trebuie să aibă o politică estică care să acorde importanţa cuvenită Ucrainei, aşa cum are Polonia. Concurenţa între România şi Polonia (mai degrabă vizibilă pentru un observator foarte atent, pentru că, oficial, cele două ţări au semnat un Parteneriat Strategic) a fost o idee foarte proastă şi a plecat mai ales din gelozia preşedintelui Traian Băsescu, care credea că polonezii nu îi acordă rolul pe care el credea că îl merită. Sper ca noul preşedinte român, Klaus Iohannis, să nu mai aibă acest reflex şi să dea sens parteneriatului cu Polonia, care va avea Ucraina în centrul atenţiei.

Trebuie să depăşim printr-o mai bună comunicare problemele care tind să aglomereze agenda bilaterală. De pildă, problema cu paşapoartele. Înţelegem nervozitatea Ucrainei pe această problemă. Experienţa cu paşapoartele ruseşti care au fost urmate de tancurile ruseşti e destul de recentă pentru a da fiori oricui. Totuşi, nu înţelegem echivalenţa: nu orice paşaport acordat peste graniţă vine cu tancuri la pachet. România nu a făcut aşa ceva, nu are de gînd, şi nu avem politici agresive pornite sub pretextul apărării cetăţenilor noştri din afara ţării. O bună parte dintre moldoveni au cetăţenie românească şi asta nu face decît să întărească relaţiile noastre – România ajută Moldova cu bani şi sprijin diplomatic în UE. Daţi-mi voie să explic ceva ce e foarte rar auzit la Kiev în legătură cu acest subiect: România are o politică liberală şi bazată pe drepturi individuale în ce priveşte cetăţenia, perfect compatibilă cu dreptul european. România nu acordă cetăţenii acestor oameni pentru că sînt români, România restituie un drept individual care a fost confiscat acestor oameni: cetăţenia română a fost pierdută prin confiscarea de către URSS. Aceşti oameni nu au renunţat niciodată la cetăţenia română, ei sau familiile lor, sînt cetăţeni români care acum îşi iau actele care atestă acest lucru (de altfel, legea vorbeşte despre redobîndirea cetăţeniei, care este o procedură cu totul diferită de acordarea cetăţeniei cuiva care nu a avut-o niciodată, personal sau în familie). Deci oricine a avut cetăţenie românească înainte de 1945 (el sau părinţii) o poate redobîndi, indiferent de etnie. De altfel, sînt mulţi ruşi sau ucraineni din Republica Moldova care redobîndesc cetăţenia română pentru că părinţii lor au trăit în România interbelică (naţionaliştii români sînt supăraţi că acordăm cetăţenie ruşilor de acolo, dar regula e regulă). Invers, românii care trăiesc în Serbia nu au trăit în România niciodată, deci nu au dreptul la redobîndirea cetăţeniei, şi asta îi supără destul de mult. Dar, cum ziceam, este o procedură legată de un drept individual, nu de etnie. Chiar dacă România ar dori să facă o diferenţă între Moldova şi Ucraina, nu ar fi posibil, iar Curtea Constituţională ar respinge o asemenea schimbare legală: nu putem discrimina în acordarea unui drept individual în funcţie de unde trăieşte omul respectiv. Iată deci o problemă spinoasă: pe de o parte, Ucraina este suspicioasă faţă de acordarea cetăţeniei româneşti, pe de altă parte, România nu poate schimba procedura curentă. Cred că doar prin dialog ne putem înţelege.

Din partea României, ar trebui să convenim cu ce dosare să insistăm sau nu în relaţia bilaterală. Cred că problema minorităţii româneşti e importantă, dar trebuie tratată într-un cadru european. De asemenea, nu cred că e realist să ne aşteptăm să recuperăm datoria legată de combinatul de la Krivoi Rog, o problemă care stă pe agendă de 20 de ani, fără nici un fel de evoluţie. Cred că trebuie să îngheţăm aceste probleme şi să le redeschidem pe noi baze atunci cînd vom avea un parteneriat adevărat cu Ucraina. Adică să trecem, de la premise bune şi intenţii corecte, la fapte. De pildă, România ar trebui să fie parte din soluţiile europene de aprovizionare a Ucrainei cu energie. Gazele care vor fi exploatate din Marea Neagră de către compania româno-austriacă Petrom pot avea o piaţă în Ucraina. România gestionează proiectul de cooperare transfrontalieră România – Ucraina (finanţat de UE). Vom avea circa 70 de milioane de euro pentru a îmbunătăţi infrastructura şi cooperarea la frontieră – o şansă importantă. Oamenii din oraşul românesc Sighet aşteaptă un pod care să-i ajute să exporte mai uşor în Ucraina. La fel şi oamenii din Ucraina. Prea mult timp am tratat graniţa dintre noi în termeni de securitate şi închidere, trebuie să o tratăm în termeni de comerţ şi deschidere. Semnarea recentă a acordului de mic trafic la frontieră ar trebui să fie un prim pas.

Prieteniile se construiesc greu şi se pierd uşor. Premierul Ponta are dreptate: trebuie să fim mai mult decît vecini, trebuie să fim prieteni. Avem un proverb în România care spune aşa: „Prietenul la nevoie se cunoaşte.“ Asta am spus la Kiev cînd am fost acolo, în plin Euromaidan. Mulţi ne-au spus să nu venim, dar ne-am gîndit că prietenii noştri din ONG-urile ucrainene ar fi luat anularea evenimentului ca un gest de abandonare. Şi pentru că prietenul adevărat la nevoie se cunoaşte, sper ca şi ţările noastre să iasă prietene din greaua încercare prin care trece Ucraina. Aţi văzut acum cine vă sînt duşmanii. Veţi vedea şi cine vă sînt prietenii. Contaţi pe noi.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Despre îngheţ şi frig

Poporul auto vede altfel raportul dintre frig şi îngheţ. Frigul nu vine din natură sau de la Dumnezeu, pentru conducătorii auto cu mai mult de trei cruci la parbriz, ci de la ANM şi buletinele de ştiri. Este clar că Dumnezeele cu Breton şi fustă scurtă, Busu umeraş de haine caraghioase dau cifra exactă a temperaturilor relative şi a stărilor de spirit auto pentru mulţi dintre participanţii la trafic. O certitudine. Oraşul este plin la orice oră din zi sau din noapte. Este deplin de noxe, maşini şi oameni. Crăciun, 1 ianuarie, Anul Nou. Străzile sînt pline ochi, ca şi şaormăriile. Departe de această zbatere nu poţi fi, fiindcă păţeşti ca mine. Cifrele termice nu le-am auzit, eu cu natura sîntem armonici, astfel încît am uitat ce înseamnă o maşină în faţa blocului în zile de îngheţ. Mersul pe jos este mai bun decît orice, cu condiţia plăcerii. Neplăcut este cînd ajungi la prînz la Unirii, vezi maşini pe stradă şi-ţi zici, mamă, bateria mea o să moară. Şi atunci, pe loc, uiţi şi-ţi aminteşti după două zile. Te învîrţi în jurul maşinii îngheţate, îţi aminteşti că n-ai o relaţie exagerată cu ştirile şi că umbli pe gheaţă în jurul auto şi cazi şi bateria îţi moare. Omul de serviciu încearcă să te ajute. Nu, nu vreau. Colindătorii te colindă. Nu, nu vreau. Lumea asta nu înţelege că nu a da zăpada din jur sau a tămîia maşina e problema. Esenţial este să pătrund în interior, să schimb istoria. Să dau o cheie, să-mi văd bateria vie. Dau la lopată singur, ca un manşon sînt în jurul maşinii, doar-doar merge cu vibraţie umană. E bocnă. La benzinărie nu e soluţie de butuc, de cheie. Mi se dă de parbriz. Bun şi ăla, dar este degeaba. Las ora să treacă şi vine prînzul. După 2 este ora de reîncercare a forţelor. Da, butucele se încălzesc de la soare. Şi se întîmplă minunea. Intru prin portbagaj. Deschid o uşă lateral, din interior. Şi trei zile aşa am intrat. Prin uşa aceea, căţărat pe banchete, ajungînd la butucul cheii. Dau cheie. Nu vrea. Dau cheie. Nu vrea. Dau cheie. Vrea. Şi ard motorina juma de oră. Ce *triumph!* Ce mai contează costul motorinei? Eu încălzesc bateria.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Adina POPESCU

BEST OF 2014

Interviuri

Texte şi opinii de:

- Mircea CĂRTĂRESCU
„Literatura nu e o meserie, e o cale“
- Livius CIOCÂRLIE
Cele patru bătrîneţi
- David LODGE
„Scriind, mi-am amintit lucruri pe care le credeam uitate“
- Andrew SOLOMON
„Depresia e secretul de familie pe care îl avem cu toţii“

argument

Nu doar nişte interviuri

Am ales pentru primul Dosar al acestui an să republicăm cîteva dintre cele mai interesante interviuri care au apărut în *Dilema veche,* în anul 2014. De fapt, toate aceste texte conţin mai mult decît nişte întrebări şi răspunsuri, sînt nişte dialoguri vii, pe alocuri lejere şi colocviale, însă care abordează teme actuale, pline de sens şi de tîlcuri.

La zece ani de la publicarea cărţii *Bătrîneţe şi moarte în mileniul trei,* Livius Ciocârlie, eseist, critic şi scriitor, îi povesteşte Luizei Vasiliu despre „cele patru bătrîneţi“. În toamna lui 2014, a împlinit 79 de ani, dar „bătrîneţea nu are de-a face cu vîrsta“. Livius Ciocârlie mărturiseşte că a simţit pentru prima oară că îmbătrîneşte în momentul în care „s-a simţit liber, a scăpat de toate corvezile pe care nu le putuse suferi pînă atunci, cînd a putut să facă numai ce-i place.“ Căci bătrîneţea nu este altceva decît „eliberarea de ceea ce ţine de maturitate.“ Toată această conversaţie în jurul unei teme prezente în viaţa noastră, a tuturor, dar de multe ori ignorată, este, de fapt, o mostră de filozofie personală, plină de rafinament.

Publicarea la Editura Humanitas a cărţii lui Andrew Solomon – *Demonul amiezei. O anatomie a depresiei* a fost un eveniment şi un prilej pentru cititorii români de a-l cunoaşte pe autor. Interviul pe care acesta i l-a acordat colegei noastre Ana-Maria Sandu este o disertaţie nu doar pe tema depresiei, a anxietăţii, ci şi a căutării de sine. „Mi-era teamă că o să mă înec în propria mea depresie, teamă că nu voi fi în stare să mă ridic la înălţimea poveştilor altora, pe care le includeam în carte, teamă că nu voi fi în stare să înţeleg partea ştiinţifică – teamă de toate“, spune Andrew Solomon în interviu.

David Lodge, unul dintre clasicii literaturii britanice, a fost unul dintre invitaţii speciali ai Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi (FILIT). În dialogul cu Adela Greceanu şi Matei Martin, scriitorul povesteşte despre mediul academic şi personajele sale, despre H.G. Wells şi Henry James, despre cărţile care îşi pierd valoarea, „sînt ca pepenii la piaţă“, şi despre noile medii de comunicare, dar mai ales despre ce (mai) înseamnă literatura. *Blinding,* primul volum al trilogiei *Orbitor,* a apărut, în toamnă, la editura newyorkeză Archipelago Books. Marius Chivu stă de vorbă cu Mircea Cărtărescu despre traduceri, America şi tîrguri de carte, despre latura de marketing a meseriei de scriitor, dar şi despre ce există dincolo de scris, de literatură. „Nici n-aş clipi măcar dac-ar dispărea într-o secundă tot ce-am scris vreodată. Oricum, toate cărţile vor dispărea. Literatura mi-a adus multă bucurie, dar şi enormă şi inutilă suferinţă“, spune Mircea Cărtărescu în acest dialog.

Unul dintre cele mai inedite Dosare ale anului 2014 a fost cel despre „Divele anilor '80“, coordonat de Ana-Maria Sandu. Reluăm aici o conversaţie plină de nostalgii între Mihai Chirilov şi Margareta Pâslaru, care „preferă *Alergătorii de cursă lungă* ale căror perseverenţă şi dăruire sînt descrise în compoziţia cu acelaşi nume.“

Pe Hugo de Greef, manager cultural, l-am cunoscut la Alba Iulia, la Festivalul *Dilema veche,* unde a participat la o dezbatere pe marginea manifestului „A New Narrative for Europe“. Matei Martin intră cu el într-un dialog despre cultură, despre Europa. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

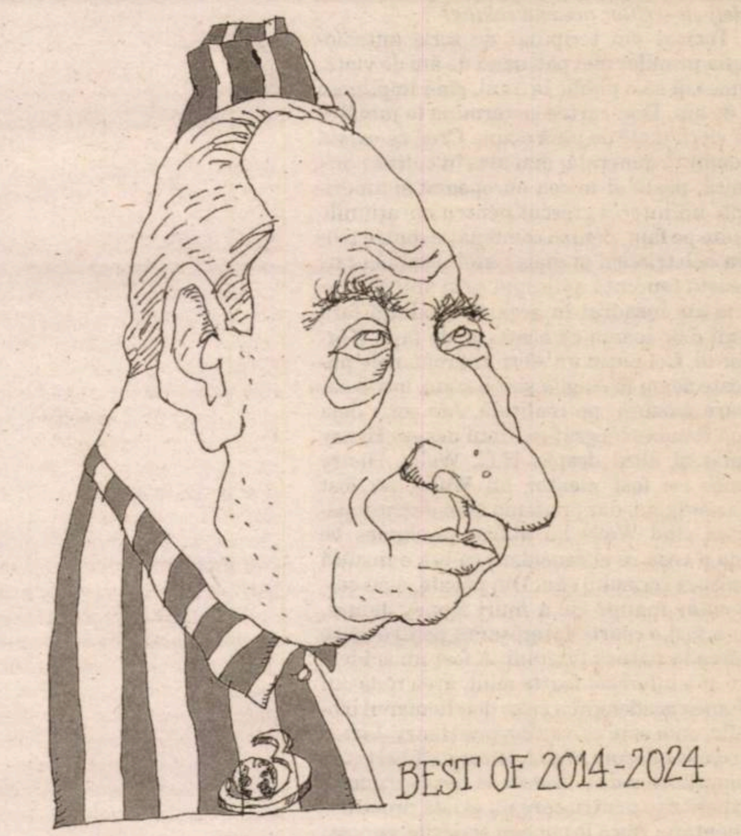

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi,
8 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri,*
realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

„Scriind, mi-am amintit lucruri pe care le credeam uitate“

interviu cu David LODGE

Romancier, dramaturg, scenarist, profesor, unul dintre clasicii literaturii britanice, ***David Lodge*** *a fost unul dintre invitaţii speciali ai Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi (FILIT). Are un public consistent în România, unde i-au apărut numeroase romane în traducere:* Schimb de dame, Ce mică-i lumea!, Meserie! *– romane care alcătuiesc aşa-numita trilogie a campusului –, dar şi* Gînduri ascunse, Veşti din Paradis, Mort de surd *etc. Deşi, în ultima vreme, nu prea mai participă la serate literare, şi cu atît mai puţin la deplasări în străinătate, a acceptat să vină la FILIT pentru a se întîlni cu publicul şi a înţelege de ce are, în România, atîţia cititori. „N-am găsit răspunsul, dar mi s-a confirmat că am nişte cititori foarte entuziaşti“, a spus Lodge după întîlnirea de pe scena Teatrului Naţional din Iaşi.*

Personajele romanelor dumneavoastră sînt adesea universitari, iar acţiunea se desfăşoară în mediul academic. Ce aţi găsit ofertant pentru literatura dvs., într-o zonă care aparent prezintă interes doar pentru breaslă?

Sînt mai multe motive. Universitarii sînt un material bun pentru comedia satirică, pentru că, inevitabil, există măcar un fel de contrast între idealurile Universităţii – căutarea adevărului, cultul civilizaţiei şi vechile valori morale în care credem – şi viciile la care sînt supuşi profesorii universitari: ambiţie, invidie, dorinţe. Ai şansa unui conflict interesant între mistica profesiei şi profesorii universitari. Pe vremea cînd am început să predau, am găsit, printre profesori, personaje destul de excentrice. Acum nu mai e chiar aşa. Cred, de asemenea, că profesorii universitari, mai ales cei din domeniile umaniste, se exprimă mai uşor. Asta înseamnă că poţi folosi o gamă largă de limbaje, nu trebuie să te limitezi la limbajul colocvial. Apoi, bineînţeles, romancierii scriu mereu despre mediul în care trăiesc. Eu am luat întotdeauna în serios cariera de profesor, dar ca scriitor pot să fac un pas înapoi şi s-o văd din alt unghi.

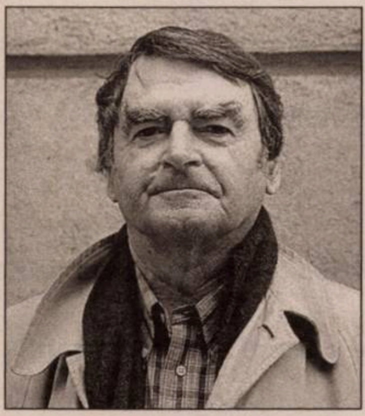

S-a vorbit mult, la acest festival, despre relaţia dintre ficţiune şi (auto)biografie. Cum vedeţi ca scriitor această relaţie?

Tocmai am terminat de scris autobiografia primilor mei patruzeci de ani de viaţă. Urmează să o public la anul, cînd împlinesc 80 de ani. Deci cartea se termină la jumătatea vieţii mele de pînă acum. Cred că există o tendinţă generală, mai ales în cultura britanică, poate şi în cea europeană şi americană: un interes crescut pentru naraţiunile bazate pe fapt, pentru combinaţia dintre tehnica beletristicii şi materialul documentar. Această tendinţă a început prin anii ’90, iar eu m-am încadrat în această tendinţă fără să-mi dau seama că acesta e, de fapt, *Zeitgeist*-ul. Cel puţin un sfert din romanele publicate acum în Anglia sînt bazate, într-o oarecare măsură, pe realitate. Am scris deja două romane biografice, unul despre Henry James şi altul despre H.G. Wells. Henry James i-a fost mentor lui Wells, au fost chiar prieteni, dar prietenia lor s-a stricat oarecum cînd Wells l-a atacat pe James pe tema a ceea ce el considera că era o insultă la adresa scrisului său. Din păcate, s-au certat chiar înainte de a muri Henry James. Dar a fost o ceartă interesantă pentru că se referea la natura ficţiunii. A fost un subiect care m-a interesat foarte mult, avea rădăcini în lumea academică a celor doi. Romanul biografic, cum este cartea despre Henry James sau cartea despre Wells, foloseşte libertatea romancierului de a încerca să reconstruiască o experienţă pentru care nu există probe documentare. Dacă le cunoşti scrierile, cunoşti oamenii, îţi asumi acest risc şi reconstruieşti scene care nu sînt înregistrate documentar. Romanul biografic nu înlocuieşte biografia, ci este complementar biografiei.

Autobiografia este o altă chestiune. Există, evident, un element de autoexaminare şi de autoexpunere. Este o întreprindere ceva mai riscantă. Îţi asumi riscul ca pe oameni să nu-i intereseze viaţa ta intimă sau viaţa pe care ţi-o arăţi în romane. Cred că este o experienţă foarte interesantă şi provocatoare. Scriind, mi-am dat seama că mi-am amintit lucruri pe care le credeam uitate.

În ce măsură v-a folosit, la scrierea romanelor din trilogia campusului, propria experienţă de profesor de literatură?

Cred că era esenţială. N-aş fi putut scrie cărţile astea, dacă n-aş fi fost profesor universitar. Mi s-a părut că nu există un conflict intelectual real între cele două activităţi – scrierea de romane şi scrierea de texte critice, analitice. Cred că cele două activităţi sînt legate simbiotic, se susţin reciproc. Analiza romanelor clasice într-un text critic m-a ajutat să înţeleg diversitatea tehnicilor narative şi mi-a permis să rezolv problemele pe care le-am întîlnit, cînd îmi scriam propriile romane. Sînt un romancier foarte conştient de arta sa, pot să iau bucăţi din romanele mele şi să explic de ce-am făcut asta, de ce-am făcut cealaltă. Bineînţeles că ele exprimă şi lucruri pe care n-am intenţionat niciodată să le spun, dar asta e natura ficţiunii. Ar trebui să adaug că, deşi nu exista un conflict intelectual între cele două activităţi – cea de romancier şi cea de profesor –, exista un conflict între persoana profesorului universitar, care este strîns legată de poziţia sa profesională şi persoana romancierului, care este anarhică, obsesivă şi fără griji. Deci eram conştient că există o tensiune sau un conflict între aceste două roluri şi am încercat să le menţin, oarecum artifial, la distanţă unul de altul.

„Există o tensiune sau un conflict între aceste două roluri.“

Nu poate deveni inhibant pentru dvs., ca scriitor, faptul că aţi citit atît de multă literatură şi teorie a literaturii? Cînd vă apucaţi de scris, nu vă e teamă ca nu cumva să scrieţi ceea ce s-a scris deja?

Cred că orice scriitor inteligent este conştient de moştenirea cu care se confruntă. Fiecare scriitor încearcă să adauge ceva acestui corpus de literatură care va dăinui. Dar trebuie să fii umil, smerit în faţa marilor scriitori clasici. Cred că trebuie să fii destul de egoist ca să fii romancier. Trebuie să ai acea încredere că ceea ce ai tu de spus va prezenta interes şi valoare pentru alţi oameni. E şi un fel de aroganţă în scrierea unui roman, nimeni nu-ţi cere să scrii un roman, lumea poate să meargă înainte foarte bine şi fără el. Deci îl oferi ca pe un comentariu asupra vieţii şi trebuie să accepţi reacţiile pe care le primeşti.

„Adulterul, poate fi subiect pentru farsă sau pentru tragedie.“

Spre deosebire de România, în Marea Britanie există o adevărată piaţă de carte. O piaţă care funcţionează după toate regulile economiei. Există cerere şi ofertă. Există un producător, adică editura, şi intermediari, adică distribuitorii. Şi, mai ales, există profit. Cum vă raportaţi, ca autor, ca creator, la această logică de piaţă?

Ceea ce descrieţi dvs. aici este o piaţă a cărţii care e pe ducă. Întregul aparat pe care l-aţi descris – pentru producţia de carte, distribuţia, recompensele financiare pentru editori şi autori – este acum ameninţat de digitalizarea informaţiei, de Internet, de cartea electronică. În Anglia, piaţa de carte este total liberă, nu mai există protecţia de dinainte, cea conformă acelui Net Book Agreement, o lege care-i permitea editorului să stabilească preţul cărţii, şi librăriile erau obligate să vîndă cărţile la acel preţ. Această lege a fost abrogată acum zece ani şi toată lumea o regretă. Cărţile şi-au pierdut valoarea financiară. Sînt ca pepenii la piaţă: cumperi două, primeşti trei. Internetul oferă versiunile electronice la preţuri atît de mici, încît nimeni nu mai poate profita cu adevărat. Eu mă simt norocos că cea mai mare parte a carierei mele s-a petrecut într-o perioadă în care tipul de structură pe care aţi descris-o şi care implica editori, scriitori, agenţi, librării, copyright etc. ofereau stabilitate. Toate astea sînt acum sub semnul întrebării, dacă nu se iau măsuri legislative.

De ce scrieţi? Şi, mai ales pentru cine? Pentru dvs.? Pentru un cititor imaginar ideal, pentru publicul larg?

Într-un fel, scriem pentru toate aceste lucruri. Bineînţeles, dacă faci din scris o profesie, stima de sine, ego-ul tău se investesc în scris şi atunci continui ca să dovedeşti că poţi să scrii în continuare. Dar cred că începi să scrii pentru că atunci cînd eşti tînăr e entuziasmant să vezi dacă poţi să produci efect asupra altora. Şi-atunci cauţi să-i întreci pe alţi autori pe care i-ai citit şi probabil îi şi imiţi, un pic, la început, încercînd să faci ceva original. Cred că e o problemă reală cînd înaintezi în vîrstă, şi-acum toată lumea trăieşte mai mult. Cît de mult mergi înainte? Stima ta de sine este implicată în producerea de cărţi şi în obţinerea de feedback de la public. Pe de altă parte, sînt tinerii scriitori, noile generaţii flămînde care vin din urmă, şi există o limită cu privire la cîţi scriitori poate să absoarbă publicul. Deci s-ar putea să vină un moment în care să te retragi cu graţie, dar scriitorii nu vor să se pensioneze, vor să continue cît pot de mult. Şi aceasta e dilema cu care mă confrunt şi eu acum.

Ce declanşează mecanismul umorului în proza dvs.?

De obicei, este vorba de un soi de neconcordanţă, de ceva neaşteptat, dar care se poate explica, ceva care te surprinde la început şi abia apoi îi vezi logica. De obicei, e vorba de un contrast care implică o nepotrivire, ceva neaşteptat şi totuşi confirmă un adevăr despre viaţă, pe care îl recunoşti. Dacă e vorba de ceva doar scandalos, excentric, o nepotrivire scandaloasă, nu este atît de amuzant. S-ar putea să fie acolo ceva satiric, dar nu este amuzant cu adevărat. Şi-atunci cred că trebuie să ai un ochi şi o ureche pentru absurdul din propriul tău comportament. Punînd acest element într-o situaţie narativă, el devine comedie, umor. Acelaşi gen de eveniment poate genera atît comedie, cît şi tragedie. Adulterul, de exemplu, poate fi subiect pentru farsă sau pentru tragedie. Depinde cum este tratat. Dacă scrii o farsă despre adulter, atunci tratezi subiectul în mod diferit decît în *Anna Karenina*, de exemplu.

Cum vă raportaţi la noile medii, la cartea electronică? Citiţi de pe ecran?

Cum spunea un prieten de-al meu, mi-e ruşine şi mă simt vinovat de cîte ori cumpăr unul. Dar îl folosesc doar în anumite scopuri. Călătoria e unul dintre ele. Am unul la mine chiar acum. E de neînlocuit. Ai o tabletă micuţă pe care încape suficient material de citit pentru un an întreg. Şi e convenabil să le foloseşti, dacă eşti singur într-un hotel sau într-un restaurant. Îl pui pe masă şi e mai uşor să citeşti decît dintr-o carte. Dar – cum spuneam mai devreme – modul în care aceste lucruri sînt comercializate reprezintă o ameninţare pentru profesia literaturii.

au consemnat Adela GRECEANU
şi Matei MARTIN,
relizatori ai emisiunii Timpul prezent,
de la Radio România Cultural

■ ■ ■

„Depresia e secretul de familie pe care îl avem cu toții“

interviu cu Andrew SOLOMON

E genul de personaj charismatic *care, în momentul cînd vorbește în fața unei săli, pur și simplu își hipnotizează audiența. L-am văzut pe* **Andrew Solomon** *la București luna trecută, dar înainte de asta i-am citit* Demonul amiezei. O anatomie a depresiei *(Humanitas, 2014, traducere de Dana Ligia Ilin, prefață de Mircea Cărtărescu). Deopotrivă jurnal de suferință, eseu, investigație jurnalistică, studiu de caz, literatură de introspecție – acest volum cartografiază un teritoriu întunecat al unei boli, unde fiecare emoție funcționează ca o bombă cu ceas.*

Primul lucru care mi-a trecut prin minte, citind Demonul amiezii, *a fost acela că scrisul funcționează ca o formă elaborată de terapie. Asta ați simțit cînd ați scris cartea? Care e relația dumneavoastră cu scrisul?*

Adesea, lumea crede că scrierea unei cărți e în sine un *catharsis,* dar nu e așa. Scrierea acestei cărți a fost un proces îndelungat, lent și adesea însingurat, în care am privit în ochi unele dintre cele mai grele momente din viața mea. Astfel, am păstrat acele momente vii. Discutînd cu alții care au luptat cu depresia, am auzit povești dureroase, spuse în detalii înfiorător de precise, m-am întristat pentru cei cu care stăteam de vorbă și mi-am răscolit în același timp propriile tristeți. Cartea n-a fost, deci, o terapie în acel sens.

„Depresia nu e plăcută. Nimeni nu și-a ales-o.“

Trebuie spus însă că această carte mi-a provocat o puternică transformare, în sensul că a luat niște experiențe care mi s-au părut fără valoare, în timp ce le-am trăit, și le-a transformat în ceva care ar putea să îi ajute pe alții. În acest sens, a răscumpărat ceea ce mi se părea o parte pierdută a vieții mele. Asta mi s-a părut foarte important: că am putut scoate la lumină o oarecare frumusețe din molozul disperării.

E un volum impresionant, prin cantitatea de informație, mizanscena, dar și prin lungimea sa. Ce vă propuseseți cînd v-ați apucat de el? Ce temeri aveați? Pe cîte dintre ele le-ați depășit în scrierea lor?

La capătul propriei depresii, am descoperit că existau o mulțime de cărți excelente pe această temă: memorii personale, poveștile singulare ale unor bărbați sau ale unor femei; tratate medicale; romane evocatoare; studii sociologice ș.a.m.d. Dar nimic nu lega aceste abordări extrem de diverse ale acestui subiect, așa că am simțit că ar trebui să scriu o carte de care eu însumi avusesem nevoie – și așa a apărut *Demonul amiezii.*

Mi-era teamă de toate, evident: mi-era teamă că o să mă înec în propria mea depresie, teamă că nu voi fi în stare să mă ridic la înălțimea poveștilor altora, pe care le includeam în carte, teamă că nu voi fi în stare să înțeleg partea științifică – teamă de toate. Mi-era teamă că nu voi găsi un principiu unificator pentru o carte lungă și ambițioasă. Dar, pas cu pas, am trecut peste toate temerile. Punctul de adevărată cotitură a fost cînd structura s-a cristalizat. Am mai spus că mi-a luat șase ani să scriu cuprinsul și zece luni să scriu cartea. Nu e chiar așa, dar cam asta e ideea.

„Să nu uităm că depresia e o boală a singurătății.“

Cît a durat scrierea cărții, avînd în vedere că ați dedicat o perioadă importantă documentării?

Prima mea depresie serioasă s-a declanșat în 1994 și am început să scriu despre ea cînd a început să-mi treacă. Cartea a apărut în SUA și în Marea Britanie, în 2001. Aș zice că mi-a luat cu totul cam șapte ani. M-am documentat și am scris cu intensitate, cele două – documentarea și scrisul – s-au suprapus considerabil. De fapt, am scris cartea pe bucăți, pe care le-am lipit încet-încet.

Ați călătorit, ați stat de vorbă cu multe persoane care sufereau de depresie și ați ales multe povești extrem de înduioșătoare. Cum ați reușit să-i faceți să-și deschidă sufletul în fața reportofonului pornit?

Am tot auzit povești dureroase – experiențe dureroase și dureros de repovestit. I-am întrebat pe fiecare ce i-a făcut să mi se destănuie și de fiecare dată mi s-a răspuns: „M-am simțit foarte singur în aceste experiențe și, dacă povestea mea îi va ajuta pe alții să nu se simtă atît de singuri, ea merită spusă.“ De asemenea, multora dintre cei intervievați li s-a părut util să discute cu cineva despre ce li s-a întîmplat; mi-au răspuns la întrebări, dar, la rîndul lor, aveau o mulțime de întrebări și doreau să afle cum și dacă trecuseră prin experiențe similare cu alții; erau lucruri pe care poate voiau să le afle ca să îi ajute să-și învingă depresia ș.a.m.d.

Vorbeați de înțelegerea pe care ați dobîndit-o prin experiența bolii. Pare cel mai greu lucru să trăiești cu un demon, să îl accepți și să încerci să îl îmblînzești. Acesta mi se pare un mesaj important pentru cei afectați de depresie, dar și pentru cei apropiați lor. În ciuda suferinței pe care depresia o aduce la suprafață, am simțit că există un mesaj optimist, acela că se poate trăi cu depresia. E corect?

Depresia nu e plăcută. Nimeni nu și-a ales-o. Dar dacă tot te-ai pricopsit cu ea, poți învăța multe. Printr-un anumit proces, oamenii găsesc un sens și își construiesc identitatea din experiențele grele prin care trec, iar depresia poate avea această funcție catalizatoare. Simt că depresia m-a făcut mai uman și mai empatic; că m-a făcut să trăiesc mai acut bucuriile din viața mea; că m-a făcut să sărbătoresc fiecare zi în care mă trezesc dimineața fără să mă simt deprimat. Cartea mea investighează, de fapt, mecanismele de rezistență. De ce unii cu depresie relativ ușoară sînt complet scoși din funcțiune, iar alții, cu simptome mai grave, par să găsească un sens vieții lor, în ciuda încercărilor prin care trec? În mod ironic, cei care nu mai vor să se gîndească niciodată la depresia lor sînt cei mai afectați, în timp ce aceia care își analizează depresia în profunzime și găsesc o cale să o integreze în viața lor sînt cei care devin cei mai rezistenți. Faptul că își cunosc depresia nu împiedică o nouă depresie să apară, dar, cu siguranță, îi face mai apți să accepte revenirea, mai capabili să tolereze spectrul mereu amenințător al reapariției bolii.

Sînteți american, în SUA există o cultură profundă a psihoterapiei. În România, lucrurile sînt abia la început, stigmatul social și eticheta „nebun“ sînt aplicate cu prea mare ușurință, astfel că devine foarte greu să fie diagnosticată și tratată depresia. Spuneți că numai medicația potrivită poate da rezultate. Unde ați avut cel mai mare șoc legat de felul în care o societate privește depresia?

Cred că depresia e secretul de familie pe care îl avem cu toții. Am tot fost întrebat: „Nu v-a fost greu să vă destăinuiți? Nu rîde lumea de dumneavoastră?“ Însă majoritatea celor cu care am vorbit mi-au spus că și ei au trecut printr-un episod depresiv, sau că sînt cumplit de îngrijorați de fiul lor sau că mătușa lor a capitulat. Depresia e ubicuă. Eticheta „nebun“ e depreciativă; înțelegerea faptului că multă lume înfruntă cu curaj încercări psihice severe ar trebui însoțită de admirație. E adevărat că există și cazuri de supradiagnosticare – dar mai îngrijorător e faptul că multă lume e subdiagnosticată, că sînt oameni care trăiesc vieți goale, dureroase, suferind de o afecțiune care ar putea fi tratată. Societatea a privit depresia prea mult timp ca pe o slăbiciune morală, cînd, în realitate, e o boală tratabilă. Viața e scurtă, nu ți-o pierde plecînd urechea la comentariile sociale. Acestea se nasc din angoasa colectivă cu privire la depresie și ăsta nu e un motiv să nu te însănătoșești cît de mult poți.

Dacă ar fi să întocmiți un decalog pentru depășirea depresiei, care ar fi?

1. Caută repede un tratament.
2. Fii deschis la medicație și terapie combinate.
3. Fii deschis la terapie cu electroșocuri și stimulare profundă a creierului, dacă ai nevoie de ea.
4. Nu ține secretă depresia de cei apropiați.
5. Nu te izola.
6. Crede în faptul că e temporară și că poți și vei scăpa de ea.
7. Nu lua decizii majore cînd ești deprimat, ție ți se pare că gîndești coerent, dar nu e așa.
8. Ia în considerare toate formele de terapie alternativă, ca adjuvante la strategiile care s-au dovedit eficace.
9. Fă mișcare pe cît posibil, dormi regulat și fă-ți o rutină solidă.
10. Evită excesele de alcool, cafeină și consumul de stupefiante.

Izolarea de societate e unul dintre efectele imediate ale depresiei. Familiile în care cineva suferă de depresie ar trebui să aibă un fel de trusă de prim-ajutor?

Să nu uităm că depresia e o boală a singurătății și că e important să nu permitem niciodată ca persoana deprimată să se izoleze. Dacă puteți, rămîneți alături de ea. Dacă nu suportă, vegheați în tăcere lîngă patul ei. Dacă e prea mult pentru ea, vegheați în cealaltă cameră. Dar nu o lăsați niciodată complet singură. Persoanelor deprimate li se par stresante interacțiunile cu ceilalți, dar dacă le lăsați complet singure, depresia se va adînci și există riscul sinuciderii. Atrageți-i atenția persoanei deprimate că suferă de o afecțiune de care suferă majoritatea oamenilor și că e ceva tratabil. Ajutați-o să găsească un tratament bun. Încurajați-o – cu cît o persoană deprimată reușește să continue să funcționeze, cu atît mai bine se va simți. Dar nu încercați să forțați nota, chiar dacă sînteți șocați de inabilitățile ei. Nu cereți unui om cu piciorul rupt să danseze, nu cereți unui om deprimat să se înveselească.

Au trecut cîțiva ani de cînd v-a fost publicată cartea în State. E genul de scriitură fără plasă de siguranță, așa că aș îndrăzni să vă întreb cum vi s-a schimbat viața după ce ați publicat-o.

Am devenit depozitarul poveștilor despre depresie ale altora, fapt care m-a copleșit adesea. Această experiență mă onorează, dar mă și apasă. Am devenit un fel de savant amator, tocmai am fost desemnat Profesor de Psihologie Medicală la Universitatea Columbia. Am învățat cît de frecventă e depresia, iar asta a fost o experiență cu adevărat iluminatorie. Am trecut prin cîteva episoade minore de depresie de atunci, dar cunoașterea pe care am dobîndit-o în scrierea acestei cărți mi-a servit ca un soi de armură; chiar și cînd sînt deprimat, sînt sigur că pot trece peste depresie și că mă pot ridica la înălțimea curajului celor despre care am scris.

a consemnat Ana Maria SANDU
traducere de Laura POPESCU

Cele patru bătrîneţi

interviu cu Livius CIOCÂRLIE

Memorialist, eseist, critic, scriitor, cititor rafinat, maestru al autoironiei şi campion al sincerităţii, ***Livius Ciocârlie*** *este una dintre cele mai discrete prezenţe din peisajul literaturii române. Am stat de vorbă despre bătrîneţe şi lucrările ei, într-o dimineaţă de toamnă, la etajul casei de la Armenească. Livius Ciocârlie a împlinit pe 7 octombrie 2014, 79 de ani.*

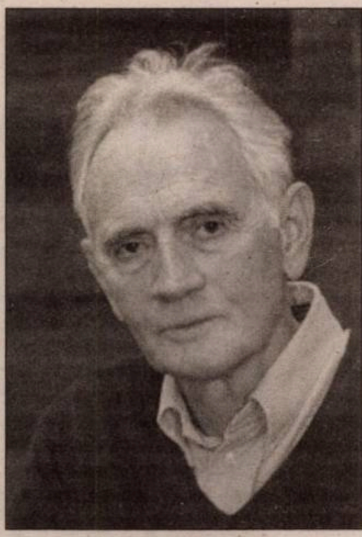

Au trecut deja zece ani de cînd aţi scris Bătrîneţe şi moarte în mileniul trei. *Ce a fost în mintea dumneavoastră cînd v-aţi decis să atacaţi subiecte atît de grele precum bătrîneţea şi moartea? După experienţa ultimilor ani, ce credeţi că ar mai fi de adăugat?*

Din păcate, pot să vă răspund şi la a doua întrebare. Cînd mi-aţi spus, acum cîteva zile, că vreţi să vorbim despre cartea asta, cum eu n-am memorie deloc, am zis să o recitesc, şi am citit vreo zece pagini, mai departe n-am mai rezistat. Însă ştiu de ce am scris-o. Am scris-o sub impresia dureroasă a două cazuri de oameni apropiaţi din familia mea, care au apucat ceea ce eu numesc *a patra bătrîneţe,* adică bătrîneţea cînd trăieşti prea mult. Să vă spun ce înţeleg eu prin cele patru bătrîneţi. Prima începe de obicei cam după ce te pensionezi. Mulţi care au lucrat, să zicem într-un laborator sau într-o fabrică, după ce rămîn acasă, nu mai au obiectul muncii. Dacă nu au un hobby, un *violon d'Ingres,* se melancolizează repede şi n-au parte de prea multă prima bătrîneţe. Dar dacă sînt oameni, cum e cazul meu, care pot, după ce rămîn fără serviciu, să-şi păstreze ce le-a plăcut cel mai mult din ce-au avut de făcut, atunci bătrîneţea asta primă e foarte bună. Pentru mine, a fost poate perioada cea mai bună. E adevărat că a coincis, în bună parte, şi cu mutarea noastră la Bucureşti. Oricum, a fost vorba de scris şi de citit, am făcut lucrul ăsta cu mare poftă. A fost o perioadă fericită, care însă s-a încheiat. S-a încheiat într-un fel, cred, neobişnuit. Probabil că de obicei e o trecere lentă. Însă la mine s-a întîmplat într-un singur minut. Scriind pentru *România literară,* mi-am zis în mijlocul unei fraze „Cît o mai ţin eu cu însemnările astea?" Şi m-am oprit la mijlocul frazei. A fost ultima pe care am scris-o. Dar n-am ştiut că nu e doar o opţiune a mea să nu mai scriu însemnări. După destul de puţină vreme, am înţeles că nici n-aş mai putea. A doua bătrîneţe e una în care nu mai ai chef de lucrurile pe care le-ai făcut, şi nici nu eşti în stare de ele. Eşti încă într-o stare fizică destul de bună, dar psihicul suferă şi e un soi de lehamite sau, ca să pun o vorbă mai nobilă, de tristeţe permanentă. O simţi fizic, ca o apăsare în piept. Aşa stau lucrurile cu situaţia mea de acum. Bătrîneţea a treia o cunosc cel mai puţin, o presupun mai mult: este cînd ai deja probleme de sănătate, care te fac să fii din ce în ce mai neputincios. Însă cea care mă tulbură pe mine şi m-a determinat să scriu cartea asta a fost a patra. Dar mai întîi să vă spun că bătrîneţea nu are de-a face cu vîrsta. După părerea mea, Neagu Djuvara e în prima bătrîneţe. Dovadă că e acelaşi om pe care l-am cunoscut acum destul de mulţi ani, scrie, ţine conferinţe, e neschimbat. Deci nu e vorba de vîrstă. Vîrsta e foarte diferită. Chiar şi cele două cazuri, despre care vă spuneam la început că m-au determinat să scriu, au fost asemănătoare, dar la vîrste diferite. Cineva foarte bătrîn, ajuns la 95 de ani, şi cineva care începuse deja la 75, probabil determinat şi de două accidente stupide pe care le avusese. Este, în orice caz, bătrîneţea în care mintea nu mai funcţionează, se produce o scleroză, se produce un Alzheimer, şi nu ştiu ce poate fi mai dureros decît să-l auzi pe tată spunînd despre fiul lui *Cine este domnul?* sau să-i spună soţiei lui *Dacă aţi şti, doamnă, ce frumoasă a fost soţia mea,* sau să-l vezi tot timpul stînd la poartă şi încercînd să iasă, spunînd că vrea să se ducă acasă. Sînt convins că acasă înseamnă casa copilăriei. Un prieten al părinţilor mei chiar a plecat de acasă cu ideea de a se duce la Bucureşti, de unde era fata lui, şi a dispărut pentru destulă vreme. L-au găsit într-un hal fără de hal într-o gară, de pe parcurs. Cînd l-au adus acasă, a şi murit. Deci astea sînt cele patru bătrîneţi aşa cum le văd eu.

Cînd vi s-a părut prima dată că îmbătrîniţi?

Cînd m-am simţit liber, cînd am scăpat de toate corvezile pe care nu le putusem suferi pînă atunci, cînd am putut să fac numai ce-mi place. Mi-am dat seama că aşa ceva nu i se poate întîmpla unui om care se află într-o activitate comandată, ci unuia care poate să facă ce-i place lui. S-a întîmplat cam după 2000, şi un simptom a fost că prietenii noştri mai tineri, Mihăieş, Adriana Babeţi, Vasile Popovici şi cred că Daniel Vighi, au venit la noi acasă să ne roage să înţelegem ce prostie facem venind în Bucureşti, că o să ne simţim foarte prost, că e mare diferenţă între spiritul bănăţenesc şi spiritul de aici... Noi oricum trebuia să venim, că trebuia să vindem casa şi voiam să stăm cu fata noastră cea mică, dar niciunde nu ne-am simţit mai bine ca aici. Ăsta a fost simptomul îmbătrînirii, eliberarea de ceea ce ţine de maturitate.

E bătrîneţea o vîrstă a relecturii?

E adevărat că ai tendinţa de a reciti. Pierzi treptat contactul cu ce se întîmplă acum. Iarăşi, nu se poate generaliza. În cazul meu, asta era meseria, eram obligat să citesc şi m-am obişnuit să citesc şi am citit foarte mult în perioada de după 2000. Dar acum nu mai citesc. Cărţile pe care le vedeţi acolo sînt pregătite pentru nevastă-mea, nu mai reuşesc, asta e situaţia, bătrîneţea a doua...

Apropo de asta şi de răspunsul dvs. la prima întrebare, spuneaţi, la un moment dat, că „Sîntem vii cînd scriem şi scriem de parcă nu vom muri."

Da, oamenii adînci, clasicii greci şi alţii, chiar şi Cioran (el a spus-o, cum face întotdeauna, pe muchie de cuţit între gravitate şi umor, „inconvenientul de a trăi"), spun că e mai bine să nu te naşti. Ăştia sînt gînditorii adînci. Omul obişnuit nu crede că va muri, fiindcă altfel i-ar fi foarte greu dacă s-ar gîndi tot timpul la moarte. O întrebare la care nu poţi să răspunzi, de exemplu, e că mie acuma nu mi-e frică deloc, dar nu ştiu cum va fi atunci. Cu mama s-a întîmplat invers. Era extrem de grijulie cu sănătatea, mereu avea cîte ceva. Cînd se ducea la doctor, îi spunea că nu are şi imediat îi trecea, dar se îmbolnăvea de altceva, şi noi ziceam *Ce-o să fie cînd va fi într-adevăr bolnavă?* Ei, s-a îmbolnăvit de cancer şi n-am văzut bolnav mai puţin preocupat de el, mai prevenitor cu ceilalţi, şi care spune că vrea să moară pentru că aşa nu merită să trăieşti. Deci nu poţi să ştii cum vei fi, şi asta mă nelinişteşte, m-ar jigni să-mi fie frică. În fond, cum poţi să te răzbuni pe cine le-a dat oamenilor năpasta fără de care nu s-ar putea să nu-ţi fie frică.

Tot dvs. spuneaţi că trebuie să fim conştienţi de singurătatea noastră ireductibilă. Se accentuează această singurătate odată cu vîrsta? Şi apoi, cît de important e să-ţi trăieşti bătrîneţea în doi, aşa cum ştiu că e cazul dvs.?

Da, chiar cu asta voiam să vă şi răspund. Că singurătatea, în cazul meu cel puţin, nu s-a adîncit. Eram mult mai singur pe vremea lui Ceauşescu, pentru că aveam senzaţia permanentă că viaţa noastră e un dezastru, vedeam că alţii nu gîndesc aşa, mi se părea că sînt o ciudăţenie, dar ce nu ştiam este că, bineînţeles, în cazuri în care oamenii s-au potrivit – noi sîntem căsătoriţi de 56 de ani –, nu ştiam că iubirea pentru cineva poate să se intensifice la bătrîneţe, şi asta este, o bună bucată de vreme, ceva ce îţi dă un confort sufletesc. După aceea, din păcate, îţi dă o mare nelinişte. În general, nu mă gîndesc la boli, dar mă gîndesc – cum vă spuneam – la cei apropiaţi, şi cînd vezi că celălalt are suferinţe, pe care tu n-ai cum să le oblojeşti, e greu. Dar tot e ceva care te împiedică să fii singur, grija pentru celălalt. Nu mă simt mai singur acum, tocmai pentru că mă simt mai speriat de ce i se întîmplă ei.

Cum consemnează istoria literaturii bătrîneţea?

Am recitit *Istoria literaturii,* şi tocmai cu asta s-a şi terminat existenţa mea de scriitor, comentîndu-l pe Călinescu. Am apucat să citesc pînă la secolul 19, şi am văzut cît de puţin trăiau scriitorii. Aproape nu există bătrîni, în sensul de astăzi al cuvîntului. Nouă ni se pare astăzi, de exemplu, că Alecsandri a fost bătrîn, dar a murit repede, după 70 de ani. Nici Maiorescu n-a trăit prea mult, a trăit mai puţin decît mine. Deci care ar fi scriitorii care-ţi dau senzaţia asta? Tolstoi, de exemplu, şi Tolstoi e tulburător de-a dreptul pentru nevoia pe care a simţit-o de a fi singur, de a se rupe de tot. Iar efectul a fost cel pe care-l ştiţi. În mod ciudat, au trăit mult dramaturgii greci şi, în general, scriitorii greci au trăit mult mai mult, nu ştiu care e cauza, ce fel de boli nu existau atunci. În schimb, secolul 19 a fost catastrofal, s-a murit de tuberculoză, de sifilis. Am obiceiul de a mă uita printr-un dicţionar ca să văd vîrsta, să fac socoteala cît a trăit cineva. În general, nu s-a trăit foarte mult printre scriitori. Eu nu mă consider un scriitor în adevăratul înţeles al cuvîntului, sînt un dilentant, zic eu, avînd o idee despre dilentatism care nu e cea comună, şi atunci poate c-o să trăiesc mult, dar nu cred că mi-ar conveni.

Se spune despre dvs. că sînteţi un spirit autoironic, autozeflemitor. Vi se pare că autoironia prelungeşte tinereţea spiritului, că e o armă împotriva seriozităţii grave a morţii?

Fără îndoială că prelungeşte un soi de tinereţe a spiritului, de vreme ce eu am încetat să fiu ironic şi să am umor. După cum vedeţi, noi stăm la două niveluri, nevastă-mea are birou şi bucătărie, în acelaşi timp, şi ne întîlnim cam o dată pe oră, stăm cîteva minute, şi plăcerea noastră este să vorbim diferite lucruri. Am făcut o regulă, că există bîrfeală pur şi simplu, că aşa e făcut omul, şi există unii care chiar merită bîrfiţi. Şi acuma, pentru că fenomenul s-a întîmplat şi cu nevastă-mea şi, în parte, este în oglindă, fiecare e îngrijorat pentru celălalt, nu prea mai găsim ce să vorbim, iar ăsta este un lucru foarte trist. Faptul că am putut să vorbim atît de bine a fost un vector al căsniciei noastre lungi.

Spuneţi că nu mai citiţi şi nu mai scrieţi. Cum arată zilele dvs.?

Aşa, ca la omul prost. De exemplu, Corina, fata mea cea mare, m-a convins să iau o tabletă, şi la început eram entuziasmat de toate concertele pe care le pot asculta. Pe YouTube găseşti muzică simfonică cîtă vrei, vezi interpreţi şi dirijori de acum 50 de ani, e minunat. Dar treptat am început să mă uit la filme, mai ales poliţiste. Asta se întîmplă... Un om care-şi păstrează din fericire tinereţea minţii şi a firii, în general, este Radu Cosaşu. La fel şi Paul Cornea, care are 90 de ani. Cum vă spuneam, nu ţine de vîrstă.

La vîrsta la care aţi ajuns acum, care e cea mai mare bucurie şi cea mai mare frică?

Bucuriile ne vin, în ultimul timp, de la fata noastră, Corina, şi de la Max, fiul ei, care are 22 de ani, şi, spre uimirea noastră, face faţă la Universitatea asta care a ieşit pe locul 2 acuma împreună cu Yale, Colegiul imperial de la Londra, deci de acolo ne vin bucurii. Iar grijile, de la toţi patru. Astea sînt îngrijorările mele. Nu ştiu cine a scris, dar am fost cu totul de acord, cum poate să facă cineva aşa un rău încît să nască copii care urmează să moară? De multe ori mă gîndesc la lucrul ăsta: oricît arată el de bine, o să moară şi el. Deci răul îmi vine numai de la neliniştea pe care o am în permanenţă în ce-i priveşte pe cei apropiaţi.

Eu mi-am terminat întrebările. Dacă vi se pare că a rămas ceva esenţial de spus...

Nu, nimic esenţial de spus.

a consemnat Luiza VASILIU

„Porniri rebele izbucneau prin muzică“

interviu cu Margareta PÂSLARU

„Chiar nu sînt nostalgică, lucrez fără oprire“, mi-a mărturisit Margareta Pâslaru în timpul acestui interviu. Eu sînt însă nostalgic după acea Margareta pe care o ştiu de mic, graţie apariţiilor de la televizor şi a vinilurilor din casă, şi nu aş fi irosit pentru nimic în lume ocazia de a reintra „în grădina bucuriilor“ atunci cînd am avut plăcerea de a o cunoaşte – de unde şi acest delicat du-te vino de mai jos, între prezentul atît de strălucit şi de activ al Margaretei Pâslaru, şi trecutul în care un copilaş din provincie (alias subsemnatul*) cînta pe scena unei serbări de grădiniţă exact piesa „În grădina bucuriilor“ – încurcînd, de fistîceală, bucuriile cu trandafirii...*

© Arhiva personală M. Pâslaru

Vă consideraţi o divă?

Conotaţia negativă învecinată cu ifosele acestei categorii mi-e străină. În ciuda aparenţelor, sînt introvertită, aleg esenţa, sensibilitatea creatoare. Prefer *Alergătorii de cursă lungă* ale căror perseverenţă şi dăruire sînt descrise în compoziţia cu acelaşi nume.

Care este atunci „portretul-robot“ al unei dive, în viziunea dumneavoastră?

Din cîte am auzit, e vorba despre atitudine, celebre cîntăreţe de operă erau numite „dive“, capriciile lor fiind acceptate, cîndva. Termenul s-a alterat peste Ocean, fiind atribuit anumitor cîntăreţe pop cu pretenţii exagerate – unele băute şi drogate, altele întîrziind la spectacole –, care afişează aventuri amoroase, alimentează scandalul – ceea ce vinde bilete şi discuri, o vreme.

Aţi vrut dintotdeauna să deveniţi cîntăreaţă? Care a fost momentul în care aţi avut certitudinea că aţi reuşit?

Certitudine? Hm... totu-i relativ, las faptele să vorbească. Evoluez, sînt un *work in progress,* ceva mai mult decît o „cîntăreaţă“, diversitatea m-a adoptat. Faptul că am depăşit sfera muzicală s-a datorat maestrului Liviu Ciulei care m-a ales pentru *Opera de trei parale* de Bertold Brecht, ca partenera lui Toma Caragiu.

Apropo de actorie: de ce ulterior aţi jucat, totuşi, atît de puţin? Un asemenea început ar fi putut prefigura şi o carieră extraordinară în cinema.

Rolul dramatic Iulia – întruchipînd o vampă – în coproducţia *Tunelul* mi-a adus, în 1966, Premiul pentru debut în cinematografie, într-un festival naţional. Interpretarea şi presa elogioasă au atras atenţia regizorilor, dar partiturile actriţelor erau scrise pentru un alt tip de femeie, în acea perioadă. Îmbucurătoare a fost invitaţia lui Nell Cobar de a compune muzica pentru două episoade ale serialului *Mihaela*. Am învăţat conceptul secvenţelor scurte, cu accente expresive, de cîteva secunde. De atunci, dezvolt teme muzicale de respiraţie, care, orchestrate, pot deveni tema unor filme de lungmetraj.

Ce însemna, de fapt, să fiţi o celebritate de calibrul dvs., în acea perioadă?

Au fost 63 de compozitori care au scris pentru timbrul meu vocal. Eram dorită, lucram intens, înregistram, filmam, compuneam, ardeam. Simţeam chemarea, pasiunea care şi astăzi mă trezeşte cu idei, în zori. În rest, trăiam discret. Ce epocă? Porniri rebele izbucneau prin muzică, versurile poetului Ion Horea m-au atins: „Decît în jugul tău fictiv, decît cu aripi de şindrilă, mai bine soarta lui Sisif, cu bolovanul dus în silă.“ Piesa n-a „trecut“ la comisie; am luat-o drept compliment. Muzica este o necesitate pentru mine, prin ea exprim ceea ce, doar în cuvinte, n-ar transmite tulburătoarea emoţie.

Cît de importantă era însă imaginea? Aveaţi stilişti sau v-aţi impus singură atît de specialul look (vestimentaţia şi, mai ales, coafura)?

Eleganţa mult admirată avea rolul de a servi piesa încredinţată, fiecare costumaţie sublinia atmosfera din text, nu era o paradă ostentativă a modei. Coordonam elementele auditive cu cele vizuale, inclusiv mişcarea scenică, într-un tot armonios. Părul, coafura liberă dansa cu mine – mă tundeam la domnul Puiu; înţelegea perfect ceea ce îmi doream.

Aveaţi vreo sursă de inspiraţie „din afară“? Ce personalităţi muzicale din epocă aţi admirat?

Mă impresionau micul dirijor Roberto Benzi şi Lolita Torres; colega de bancă susţinea că semăn cu ea, avea aluniţă... Între 1958 şi 1960, nu am avut surse de inspiraţie, televiziunea era la început de drum, melomanii strecurau discuri aduse din afară. Revista *Femeia* m-a invitat la o sesiune foto cu propria vestimentaţie, în 1964. Îmi foloseam imaginaţia, schiţam motive naţionale pe care le purtam în străinătate: ilic, brîu, trăistuţă, broderii, iar ia bărbătească purtată cu pantaloni devenea o tunică originală, şic. Vedetele veneau la festivaluri cu întreg staff-ul şi mă intimidau, dar numai pînă la minutul adevărului, pe scenă, cînd mă dezlănţuiam.

Admiram trupa The Beatles şi originalitatea lor, armoniile stranii magnetizau.

Era greu să plecaţi în străinătate? Care a fost turneul cel mai important în care aţi fost?

N-aş putea ierarhiza, fiecare turneu a avut farmecul său. Presa din RDG şi din Ungaria semnala faptul că vindeam 300.000 de discuri în ţările socialiste, în anii 1963 şi 1964. În primii zece ani de meserie nu am avut viză în Vest. Abia după trofeul MIDEM – Discul de Marmură, primit la Cannes în 1969 –, invitaţiile s-au ţinut lanţ, fiecare ieşire devenind o experienţă stimulatoare. Reprezentam România, cîntam pentru publicul fiecărei ţări, succesul autentic atrăgea alte contracte; noţiunea de „diaspora“ era inexistentă.

Iar în ţară? Cum erau programate apariţiile la TV?

Regizorii îşi alegeau soliştii, potrivit tematicii, la fel şi compozitorii. Neavînd agent sau impresar, primeam invitaţii prin telefon. Scrisorile sosite la redacţie jucau un rol important, atît la TV cît şi la Radio.

Se cînta live, sau se făcea play-back?

A face play-back la TV oriunde în lume era o artă vecină cu filmul; nu-i simplu să frazezi şi să respiri în acelaşi loc, interpretarea te fură. Să nu uităm că zgomotele din platou şi paşii dansatorilor, comenzile coregrafului – 5, 6, 7, 8... – făceau imposibil cîntatul în direct. Calitatea sunetului fiind importantă, play-back-ul domina. Însă în turnee, concerte televizate, spectacole în aer liber se cînta în direct, fireşte, cu trupă.

Cum era viaţa de turneu? Cu ce mergeaţi, cum era publicul de atunci?

Eram elevă cînd mi s-a permis o deplasare alături de Ioana Radu şi Mia Braia, într-un spectacol cu Maria Tănase şi orchestra acordeonistului Horia Ropcea. În anii '60, după încheierea celor aproximativ patru sute de reprezentaţii la Teatrul Bulandra, efectuam turnee cu trenul, la cuşetă, ceea ce m-a inspirat să compun piesa „Turneul“, cu gloria şi tristeţea ei... Am străbătut ţara cu N. Stroe, apoi cu Mircea Crişan. Teatrul Tănase m-a invitat şi am colaborat cu Fugaru şi trupa Sincron, apoi cu Dan Spătaru, trupa Savoy sau Mircea Drăgan şi Romanticii. Jucam în săli friguroase, dar aplauzele fierbinţi încălzeau şi cabina, şi camera de hotel. Miliţia călare încerca să păstreze ordinea, păzindu-ne; publicul ne aclama la scenă deschisă, făcea culoar la hotel, smulgea răsaduri, în loc de buchete. Condiţiile s-au îmbunătăţit în anii '70, călătoream cu autobuzul. Ştiind că se lucra în trei schimburi, vizitam fabricile pentru a mă întîlni şi cu cei care nu ajungeau la spectacol.

Cum vă raportaţi azi la celebritatea dobîndită în epocă?

Îmi urmez motto-ul: „În tinereţe ne străduim să ne facem un nume. La maturitate trebuie să folosim numele spre binele altora.“ Compun muzică, scriu texte, mă concentrez asupra lucrului care rămîne – înregistrarea. Dau curs invitaţiilor speciale de tipul Gala Crucea Roşie sau Gala Artiştii pentru Artişti – UNITER. Lansez CD-uri cu finalitate umanitar-caritabilă. Susţin tineri talentaţi prin rubrica radiofonică *Margareta prezintă pe...* Din 2010, ofer un premiu anual „pentru originalitate interpretativă“. Lucrez la volumul II al cărţii *Eu şi Timpul*.

Aveţi fani care v-au urmărit de la începutul carierei şi pînă astăzi?

Da, colegi de liceu din 1958, cu copiii şi nepoţii lor, care au vizionat filmele din seria *Veronica*. Alte generaţii au început să-mi asculte muzica şi colaborez cu ele :):)

Care a fost cel mai plăcut şi neaşteptat compliment pe care l-aţi primit?

Nevăzătorii mi-au citit sufletul. Nu pot uita scrisoarea unei fete din Sibiu: „Eu aud ceea ce văzătorii nu pot, sînteţi tristă, plîng cînd vă ascult la radio.“ S-a dus la cinema cu prietena ei ca să mă „vadă“ în *Tunelul;* ea îi descria acţiunea de pe ecran: „Acum i se dă un bilet... îl ascunde în decolteu... le cîntă nemţilor... acum se dezbracă şi rămîne în combinezon...“

În Moartea domnului Lăzărescu, *Cristi Puiu a lansat moda „şlagărului românesc“ pe genericele filmelor Noului Val, cu piesele dvs. „Cum e oare?“ şi „În apa mării“. V-a surprins acest lucru? Cum credeţi că se integrează melodiile în contextul filmului?*

Mi-am auzit glasul rezonînd şi la Lincoln Center în New York, unde am vizionat *Moartea domnului Lăzărescu* împreună cu familia. Alegerea melodiilor a subliniat atmosfera, în special la final. Muzica susţine dinamica filmului, spectatorii ies din sală înfioraţi de sunete obsedante.

Există un concept care a „prins“ foarte bine în ultima vreme, numit „Discoteca“ – o tentativă lăudabilă şi, de cele mai multe ori, reuşită, de a „recupera“ nostalgic celebrităţile muzicale din epocă şi de a le face accesibile publicului tînăr de azi. Ce ar trebui să se întîmple ca să vă vedem şi pe dvs., în viitorul apropiat, ca protagonistă a unui concert din seria „Discoteca“?

Un regizor de platou inspirat, trupa de tineri pe care îi susţin, repetiţii serioase cu sunet şi lumini lucrate pe text, un prezentator care să anunţe „Actorii cîntă“... şi CD-ul de vînzare la intrare, în beneficiul Fondului de Solidaritate Teatrală.

a consemnat Mihai CHIRILOV

„Literatura nu e o meserie, e o cale“

interviu cu Mircea CĂRTĂRESCU

În 2013, Mircea Cărtărescu a fost distins cu premiul elveţian pentru literatură Spycher – Literaturpreis Leuk, Premiul Internaţional pentru Literatură „Novi Sad“ şi Premiul Tormentor pentru Cea mai bună carte străină în spaniolă – Nostalgia, *tradusă de Marian Ochoa de Eribe şi apărută la Editura Impedimenta.* Blinding, *primul volum al trilogiei* Orbitor, *a apărut, în toamna lui 2014, la editura newyorkeză Archipelago Books, în traducerea lui Sean Cotter.*

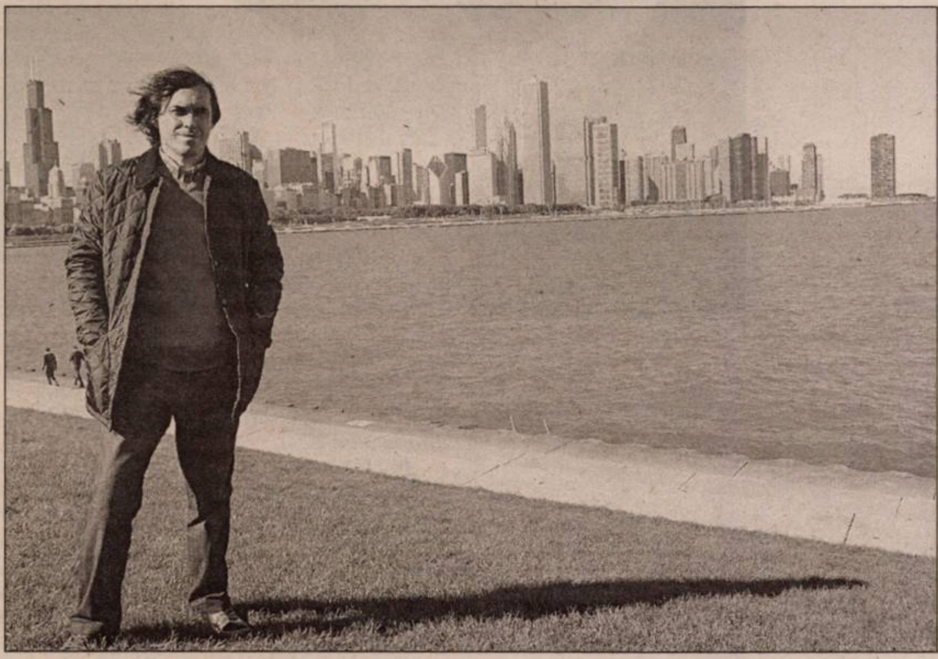

Ce înseamnă faptul că aţi fost tradus în State, cu prima parte a trilogiei?

N-am fost tradus acum, prima dată, în Statele Unite. Mai am două cărţi publicate acolo mai de mult, o culegere de versuri cu titlul *Be-bop, Baby* şi volumul de proză *Nostalgia*. A doua carte a fost o mare dezamăgire pentru mine, una dintre cele mai amare din cîte-mi amintesc. A ieşit acum vreo zece ani la o editură bună, New Directions, din New York, cu o frumoasă prefaţă de Andrei Codrescu şi în traducerea unui inimos prieten al acestuia, Julian Semilian. Dar combinaţia dintre un autor complet necunoscut, o editură apatică, o traducere controversată şi o distribuţie minimală (nu mai vorbesc de textul compact, fără dialoguri, cu care publicul american nu prea e obişnuit – cum scria unul dintre puţinii cronicari) a dus la anonimatul trist al acelei ediţii. Principalul vinovat, după părerea mea, a fost atunci editura. În 30 de ani, de cînd scriu, am învăţat un lucru: că soarta unei cărţi, mai ales a unei traduceri, depinde enorm de cît crede în ea editorul ei. Un editor entuziast poate face minuni, pentru că entuziasmul, cel adevărat, nu de complezenţă, e viral, se transmite întregului mediu cultural din spaţiul în care apare cartea. Cîţiva dintre editorii mei sînt fani ai scrisului meu, şi nu e de mirare că, tocmai în ţările lor, cărţile mele s-au răspîndit cel mai mult. New Directions nu a crezut în *Nostalgia* şi n-a mişcat un deget pentru ea. În consecinţă, cartea s-a scufundat în tăcere, fără să facă valuri.

Blinding e o carte şi mai greu de înghiţit de publicul mediu american, dar a venit în împrejurări mai fericite. Anul trecut n-am mai fost primit în State ca un total necunoscut. Am venit după ce am deschis, în 2002, Pen World Voices în New York şi după ce am deschis, anul următor, Tîrgul de Carte din Göteborg. De asemenea, luasem un premiu german şi unul elveţian. Cel mai mult a contat pentru americani prezenţa mea, trei ani la rînd, pe lista Ladbrokes. În consecinţă, am fost privit şi primit altfel, de data aceasta. Editura Archipelago din New York mi-a organizat, din modestele ei resurse, un turneu destul de amplu, cu vreo 13-14 evenimente, în cinci mari oraşe din State şi din Canada, cu lecturi în cîteva universităţi de top – Harvard, Universitatea din Chicago şi Columbia University din New York –, întîlniri cu publicul în librării şi teatre etc. Totul ar fi fost minunat dacă nu m-aş fi îmbolnăvit teribil, chiar de la-nceputul turneului. Asta e partea care n-a transpirat în relatări şi-n comunicate de presă. Un timpan perforat, o gripă acută, cu febră mare, dimineţi la Urgenţă în spitale, toate acestea ar fi hotărît pe oricine să lase baltă turneul şi să se ducă naibii acasă. Eu le-am dus pe picioare şi, după două săptămîni, am ajuns la Bucureşti mai mult mort decît viu. Doar la Toronto am renunţat, fiindcă altfel aş fi ajuns de-a dreptul mort. Pe drum m-au ajutat enorm Jill Schoolman, directoarea editurii, o entuziastă a literaturii europene de calitate, colega mea Delia Ungureanu, care m-a prezentat la Chicago şi Boston, ca şi Anca Fronescu, împreună cu care am fost la New York. Şi mulţi alţii pe care i-am cunoscut pe tot drumul.

Cu ce istorii v-aţi întors din turneul american?

Ar fi atîtea de povestit, dar aici n-am loc de-ntors, mi-ar trebui o carte întreagă. Să ating doar cu vîrful degetelor cîteva subiecte: cele două familii de Amish care-au călătorit cu mine în tren de la Minneapolis la Chicago, femeile pline de ace de siguranţă, pentru că religia lor e contra nasturilor, iar bărbaţii – *toţi* bărbaţii – mestecînd alene cîte-un pai; teatrul Chopin din Chicago, proprietate a unui pitoresc cuplu polonezo-afro-american, unde am făcut faţă celui mai straniu interogatoriu luat mie pe scenă vreodată – interlocutorul meu avea ambele braţe tatuate cu sute de muşte şi scotea, ca un saltimbanc, din buzunar cartoline cu întrebări absurde; colecţia de fluturi a lui Nabokov, pe care-am văzut-o la Cambridge, vizitînd camera în care autorul *Adei* a petrecut vreo şapte ani ca entomolog (în sute de eprubete erau expuse, abia vizibile, doar organele reproducătoare ale fluturilor numiţi după personaje nabokoviene); cele trei ore în avion spre Boston, cu Delia, în care am spus bancuri încontinuu, în ciuda faptului că eram gripat şi surd bocnă de o ureche, pînă cînd avionul a-nceput să se zguduie literalmente de rîsul nostru; bătălia mea pentru *Lebensraum* cu Chaloope, pisica umflată şi pătată pe nas a lui Jill, care dădea totul pe jos de pe rafturi şi-n repetate rînduri mi-a vărsat cafeaua pe pantaloni; întîmplarea cu călugărul tibetan ras în cap şi-n robă portocalie, care, în centrul New York-ului, la intrarea în Macy's, mi-a pus în palmă un fel de insignă, spunîndu-mi că e o imagine mistică, mandalică şi tantrică, pentru ca să-mi ceară apoi 50 de dolari pe ea... Şi cîte şi mai cîte...

Acum, nu vreau să spun că mă aştept ca *Blinding* să facă gaură-n cer în America. Dar a-nceput vizibil mai bine, cu cronici *glowing*, cum le spune Jill, cu un fel de rumoare în jurul ei, cu ceva prezenţă şi în librării. Cei care-au citit-o au lăudat unanim traducerea lui Sean Cotter, pe care l-am cunoscut cu ocazia turneului: un tînăr inteligent, arătos şi talentat (cîntă minunat la pian), premiat anul trecut pentru traducerea lui Nichita Stănescu. O traducere bună e, nu mai trebuie s-o spun eu, un mare noroc pentru o carte. E ca un străin care vorbeşte limba nativilor la perfecţie şi, de aceea, e acceptat de toţi.

Se publică atît de puţină literatură străină în America (un infim procent din infimul procent de cărţi de literatură serioasă publicată acolo), încît, paradoxal, autorii buni au o şansă în plus: se văd mai bine, ca nişte fluturi rari şi altfel coloraţi decît restul. Însă de-aici pînă să-ţi faci un nume în acel Babel (unde, oricum, nume au doar actorii şi prezentatorii de televiziune) e drum lung şi întortocheat... Mult mai interesant pentru mine e ceea ce se petrece acum cu cărţile mele în America de Sud, unde se pare că au cîştigat niţel teren. Editorul meu spaniol e, oricum, entuziast, şi în primăvară vom merge împreună la Bogota să vedem ce se-ntîmplă. Mai bifez şi eu un continent cu ocazia asta.

„Literatura nu înseamnă zorzoane“

Cît de mult sau ce anume vă (dis)place din această latură de marketing a meseriei de scriitor: turneele, lecturile, călătoriile prin lume?

Fac o mare deosebire între vocaţia de autor şi nevoia de a-ţi susţine şi apăra cărţile. Prima e obligatorie, a doua e opţională, dar, după mine, extrem de importantă, totuşi. Literatura nu e o meserie, e o cale. Dar în jurul actului mistic şi ireductibil de a scrie s-au dezvoltat meserii care ajută la difuzarea concretă a fructelor sale în lume. Una e cea de editor, alta e cea de librar, alta e cea de agent. Mai sînt multe altele. Cum eu nu am avut niciodată un agent, am fost obligat să-i suplinesc absenţa printr-un continuu efort de a fi lîngă cărţile mele, de a fi de partea lor. Corespondenţa mea cu editorii şi traducătorii mei este practic profesională (deşi, sau tocmai din acest motiv, foarte prietenească). Am fost întotdeauna un om disciplinat, care munceşte mult şi-n multe direcţii. Am fost mereu profesor, am scris literatură şi critică literară, am făcut jurnalism, am coordonat cenacluri şi cluburi de lectură. Tot astfel am fost, de un sfert de secol încoace, şi propriul agent. Nu e vorba aici de „autopromovarea“ de care uneori sînt acuzaţi scriitorii, ci de o acţiune constantă, serioasă, responsabilă de gestionare a scrierilor tale. Această meserie îmi cere să merg unde sînt chemat şi să-ncerc să fac o impresie cît se poate de bună în faţa publicului, fie la lecturi, fie la discuţii. Face parte din definiţia meseriei.

E adevărat că totul e foarte greu şi obositor. Cîteodată, cred că mi-a ajuns şi mie. Am făcut, în sfertul de secol despre care vorbeam, zeci şi sute de drumuri în străinătate, am făcut turnee ca rockerii, cîte zece lecturi în zece oraşe, în zece zile, de pildă, umblînd singur, în lung şi-n lat, prin cîte trei ţări a căror limbă n-o cunoşteam, schimbînd trenuri şi îngheţînd prin gări pustii, mîncînd pe unde se nimerea, dormind în camere neprietenoase. Nimeni care n-a trăit aceste lucruri nu poate înţelege stresul şi uzura unui astfel de turneu, panica în faţa necunoscuţilor cărora trebuie să le vorbeşti seară de seară, gîndul obsesiv: „De-ar trece odată ziua asta, de m-aş vedea odată în camera de hotel!“ La Madrid, la Göteborg, în America, am avut şi cîte şase prezenţe pe scenă zilnic, în care-am vorbit într-o limbă străină. Cine dintre cei care mă invidiază că m-am plimbat prin lume pe banii altora ar rezista în condiţiile astea?

Da, este şi strălucire, este şi plăcerea de a întîlni oameni care te admiră, dar în cele din urmă ajungi să integrezi totul în scenariul paranoic al unei mari conspiraţii care te ţine departe de masa de scris. Mereu îmi spun, mai ales după cele mai chinuitoare experienţe: de-acum nu mai accept nici o invitaţie, de-acum nu mai fac, mama mă-sii, decît să scriu. Dar în ciuda faptului că refuz tot mai multe propuneri de prezenţe la tîrguri şi lecturi, ele se adună an de an, totuşi, căci nu pot refuza chiar totul. În 2013, cînd ICR-ul nu mi-a mai plătit nici măcar o singură călătorie sau traducere – sper că banii s-au dus la bieţii pensionari despre care era vorba în propoziţie –, am vînturat lumea mult mai mult decît în anii precedenţi şi, ironic, mi-au apărut mai multe traduceri decît în anii anteriori.

În cronicile străine la cărţile dvs. aţi fost comparat ba cu George Lucas, ba cu William S. Burroughs, deşi v-aţi exprimat dintot-

DILEMA
BEST OF
2014
Interviuri

deauna admirația pentru Thomas Pynchon. Cum vă raportați la aceste comparații?

Nu ştiu ce să zic. Fiecare critic care te compară cu cineva o face pe proprie răspundere. Eu nu mă compar cu nimeni, decît ca să-mi arăt recunoştinţa pentru oamenii pe care i-am iubit, care m-au inspirat şi de la care am învăţat. Unul dintre ei e Thomas Pynchon, un discipol foarte special al lui Joyce. Şi, fireşte, un mit. Cînd am avut lectura de la Community Bookstore din Brooklyn, o foarte drăguţă vînzătoare de cărţi mi-a făcut un cadou: un tricou pe care scrie: *„I'm Thomas Pynchon“*. Mă gîndesc să fac o poză îmbrăcat cu el pentru interviul ăsta, cred că ar fi haios...

Cînd am început să scriu *Orbitor,* eram impregnat de Pynchon, citisem (vai! în franţuzeşte) primele trei cărţi ale lui, şi felul lui teribil de focalizare inversă – peisajele sînt mereu mult mai concrete decît personajele din prim-planul lor – mi s-a părut demn de a fi aprofundat, combinat cu puţin Proust şi cu ceva Lautréamont, ca să iasă *feeling*-ul pe care-l doream pentru propria carte „ilizibilă“.

V-aţi gîndit că un exemplar din Blinding *ar putea ajunge la el?*

Mă amuză ideea. Tu ştii că un *blurb* al său, pe coperta a patra a unei cărţi, sau vreo vorbă spusă despre o carte o consacră mai mult decît toate cronicile, în revistele literare cele mai de top. N-a făcut asta decît de cîteva ori, şi de fiecare dată adecvat, decisiv şi strălucitor. Într-un astfel de *blurb* a lansat ideea care-a făcut apoi epocă, anume că trăim într-o perioadă *postironică*. Pynchon împlineşte anul acesta 77 de ani şi sînt sigur că are lucruri mai bune de făcut decît să-mi citească mie cartea.

Cronica la Blinding *din* The Independent, *care nominalizează romanul dvs. pentru Cartea străină a anului, se deschide cu afirmaţia că aţi devenit deja* „a hot tip“ *pentru Nobel. Vă flatează, vă amuză, vă irită vehicularea numelui cînd vine vorba de acest premiu?*

Nu vreau să spun, ca atîţia, că strugurii sînt acri. Sînt foarte dulci, dar atîrnă puţin cam sus... Mi s-au dat tot felul de sfaturi în ultimii ani, şi toate convergeau către o singură tulpină: literatura nu ajunge, fă şi tu ceva care să corespundă „direcţiei idealiste“ de care vorbea Nobel în privinţa premiului său pentru literatură. Angajează-te în vreo luptă, găseşte-ţi o cauză, fă-ţi o imagine. Sînt mii de autori buni în lume, venind din locuri mai bine văzute ca România, cum vei putea vreodată deveni vizibil numai prin ce scrii? Poate că au dreptate sfătuitorii mei, dar eu ştiu una: că dacă literatura nu ajunge, eu nu mai am nici un motiv să-mi doresc acest premiu.

Am sperat întotdeauna că, dimpotrivă, premiul Nobel pentru literatură se dă chiar pentru literatură, şi n-am sperat asta pentru mine, ci pentru premiul Nobel însuşi. Pentru că nu există pe lume o cauză mai nobilă decît literatura. Literatura nu înseamnă zorzoane, futilităţi şi elucubraţii. Scriitorul este santinela lui Kafka, treaz în noapte, pe cînd toţi ceilalţi dorm. Scrisul presupune curaj, chiar eroism, la fel de mult ca orice (altă) acţiune socială sau politică. Presupune şi riscuri asemănătoare. Nu cunosc strategia şi criteriile comisiei Nobel, cred că nimeni nu le-a desluşit vreodată, dar sînt convins de faptul că primul ei criteriu rămîne, totuşi, valoarea literară. Prin urmare, n-aş vrea să-şi imagineze cineva că mi-ar plăcea să mă împăunez cu premiul Nobel folosind, conştient sau semiconştient, dar oricum inutil, şiretlicuri de doi bani. Nu voi mişca pentru el nici un deget în afara celor cu care ţin pixul. Să fii socotit demn de premiul Nobel e o mare onoare; să-l iei e doar un mare noroc.

„Vizionar, suprarealist, copleşitor.“
– Quarterly Conversation

Spuneaţi undeva că în lume există un milion de scriitori în acest moment şi că pentru fiecare scriitor cunoscut sînt douăzeci de mii de alţi scriitori anonimi; nu vă copleşeşte ideea/imaginea acestei proporţii statistice?

Nu, sînt lucruri şi mai copleşitoare pe lume, de pildă că trăim o nanosecundă pe un fir de praf pierdut în univers. De fapt, fiecare din acest milion de scriitori e singur. Ca şi mine, ca şi tine. Wittgenstein spunea că oricine are dreptul să afirme: „Tot ce e gîndit e gîndit, prin definiţie, de mine.“ Am şi eu dreptul să spun: „Tot ce e scris e prin definiţie scris de mine.“ Sigur, există şi alte cărţi, literaturi întregi, dar scrisul meu e, pentru mine, singurul real, căci e calea mea către adîncul meu unic. Nimeni n-ar merge unde merg eu, nimeni n-ar locui în ţeasta mea, „nimeni nu poate simţi durerea mea de măsele“. E motivul pentru care şi cel mai slab scriitor îşi vede scrierile bune şi adevărate, căci le priveşte cu alţi ochi decît pe ale celorlalţi. Şi are toată dreptatea. Căci pentru el, doar scrisul *lui* e adevărat, restul e vis şi iluzie.

„Toate cărțile vor dispărea“

Nostalgia *a ajuns la a zecea ediţie românească, iar, anul acesta,* Orbitor *va fi tradus integral în şapte limbi, o premieră pentru literatura română. Cum priviţi înapoi aceste cărţi?*

De ce-aş privi înapoi? Am spus-o de multe ori: cărţile mele vechi nu sînt ale mele, cel de-acum. Ce mai am eu cu *Nostalgia,* scrisă acum 25 de ani? Dacă n-ar exista, aş fi eu în stare, acum, s-o scriu? Mă îndoiesc foarte tare. Atunci, de ce să mă laud cu ea? De ce să primesc felicitări pentru ea? Nu este o mare impostură să te socoteşti autorul cărţilor semnate de tine, dar scrise de un alt om, sub un alt soare, cu alte puteri şi alte intenţii decît ai tu acum? Nu-mi recitesc vechile cărţi niciodată, dar îmi fac datoria faţă de ele, dintr-un fel de tandreţe faţă de oamenii tineri care le-au scris. Sînt azi mult mai detaşat de literatură (să nu mai vorbesc de propria literatură) decît am fost fie şi acum doi ani. Nici n-aş clipi măcar dac-ar dispărea într-o secundă tot ce-am scris vreodată. Oricum, toate cărţile vor dispărea. Literatura mi-a adus multă bucurie, dar şi enormă şi inutilă suferinţă. Am fost vîrît în ea pînă peste cap timp de 30 de ani, ca un monomaniac, ca un credincios topit în propria credinţă. Şi, în secret, încă mai sînt. Dar nu-mi mai spun nimic parafernaliile scrisului: lumea literară, polemicile, campaniile, notorietatea. Acum sînt singur şi răsuflu liber, prima dată după trei decenii. Încep, încetul cu încetul, să-mi recapăt simţul realităţii.

Acasă am toate ediţiile, româneşti şi străine, ale cărţilor mele, grupate într-un singur loc în bibliotecă. Dar nu-mi măsor reuşita literară cu metrul de tîmplărie. E un fel de manie de colecţionar să văd cum spaţiul ocupat creşte an de an. Ar putea fi însă cărţile altuia, sau ar putea fi la fel de bine clasoare cu timbre sau cutii de insectar. Cine crede că nu-mi mai încap în piele de bucurie cînd îmi contemplu „opera“ nu mă cunoaşte şi nu mă-nţelege. Sentimentul cu care le privesc e de dezolare: sînt cărţi pe care nu le mai pot scrie niciodată, care mi-au obturat pentru totdeauna, în sensul lor, accesul către interior.

A fost vreun moment în care v-aţi panicat crezînd că n-o să mai aveţi idei sau poftă sau ambiţie să continuaţi cu scrisul ficţiunii?

Cîte cărţi adevărate poate scrie un autor într-o viaţă? Dac-ai avut norocul să scrii una singură, poţi sta apoi liniştit: nimeni pe lume n-o să ţi-o poată lua. Acum mai bine de trei decenii, după lectura „Mendebilului“ la cenaclul lui Croh, I. Bogdan Lefter mi-a spus: „Asta e o poveste totalizatoare. Nu-mi închipui că se pot scrie două de felul ăsta, într-o viaţă de autor.“ Peste încă zece ani, cînd *Nostalgia* se publicase integral, Buduca mi-a zis, într-o zi: „Aici te-ai epuizat cu totul. Ce-o să mai scrii de-acum încolo?“ A fost foarte sceptic cînd i-am spus că nici n-am început încă să scriu. Dar dacă n-aş mai fi scris nimic de-atunci, aş fi fost azi la fel de senin cum sînt acum, după *Levantul, Orbitor* şi celelalte. N-aş fi simţit că lipseşte ceva operei mele. Ce-ar mai fi scris poeţii morţi tineri, dacă ar fi trăit vieţi îndelungate? Nimeni nu se-ntreabă. Rimbaud nu trebuia să scrie mai mult decît a rămas după el. Nu simţim că lipseşte ceva operei lui Labiş. Din Kafka s-a pierdut cel puţin jumătate din ce-a scris, unii spun că trei sferturi. Dar opera lui e, pentru noi, completă. Doar pentru mine are sens întrebarea dacă voi mai scrie ceva vreodată.

Şi după *Orbitor,* criticii s-au întrebat ce Dumnezeu aş putea face mai departe. Însă chiar expresia asta, „mai departe“, derutează, pentru că presupune că nu aş putea merge decît dincolo de *Orbitor,* în aceeaşi direcţie, poate spre un „super-*Orbitor*“ care, fireşte, e o imposibilitate. Eu n-am putut merge „mai departe“ nici după *Levantul,* nici după *Nostalgia*. Am mers doar în altă direcţie. Următoarea mea carte n-o să fie *Orbitor IV,* ci altceva decît trilogia. Altceva, altfel. Altă cameră din palatul creierului meu. Sper că una mai afundă şi mai enigmatică.

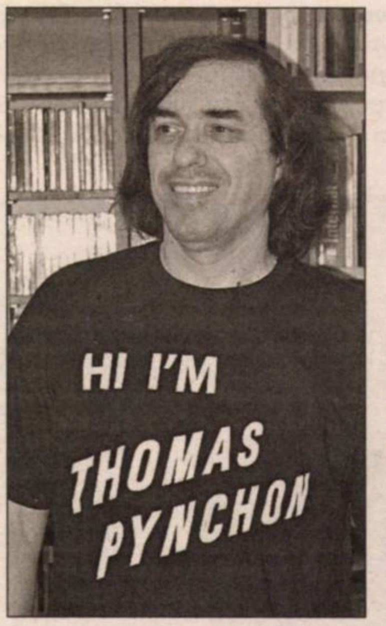

După ce-am terminat *Orbitor,* n-am scris nimic notabil timp de patru ani. De fapt, am ezitat între trei proiecte, unul mai dificil decît altul. N-am ştiut de care să mă apuc mai întîi. M-am hotărît, pînă la urmă, să-l încerc pe cel mai greu, o carte (nu un roman, urăsc romanele) care apare de vreo 15 ani în jurnalele mele sub titlurile provizorii *Anomaliile mele* şi *Viaţa mea nocturnă*. Cartea asta mă depăşeşte cu desăvîrşire, practic nu pot manipula un obiect atît de complex. N-am putut niciodată rezolva nici măcar două feţe ale cubului Rubik. Cartea asta presupune să le rezolv pe toate, şi încă într-un timp record. Nici nu pot spune că o scriu: mai curînd „o folosesc“ ca pe un instrument de cunoaştere de sine. Căci cubul e aici propriul meu creier. Nu ştiu dacă va fi o carte bună, dar e cartea pe care vreau s-o scriu pentru că la fiecare pagină aflu despre mine lucruri pe care nu le ştiusem înainte. Din punctul ăsta de vedere, dintre cărţile mele seamănă cel mai mult cu *Travesti,* răţuşca cea urîtă a scrisului meu. Dacă o să fie un fiasco e fiascoul pe care mi-l doresc acum, care mă satisface, care înseamnă ceva pentru mine. Dar sper că va fi mai degrabă o carte adevărată. Am depăşit 400 de pagini şi încă nu ştiu unde-o să mă ducă, simt doar că am ajuns pe la jumătatea ei.

Iar apoi voi scrie, bineînţeles, *Theodoros*. Iar apoi voi scrie poeme.

Cînd nu scrieţi şi nu călătoriţi, cu ce pasiuni mai vechi şi mai noi vă petreceţi timpul?

Pe cele mai multe mi-e ruşine să le mărturisesc în public. Nu că ar fi cu adevărat inavuabile. Dar sînt din cale-afară de ciudate, chiar şi pentru standardele mele. De-asta nici nu vreau să te plictisesc cu ele. Dar vreau să-ţi spun altceva, care mi se pare cu adevărat important. Pe cînd toată lumea e pe Facebook, eu încerc din răsputeri să recuperez realitatea. După trei decenii petrecute ca un cocon înfăşurat în firele lipicioase ale literaturii, încerc acum să-mi aduc aminte ce-nseamnă să fii om cu adevărat, să iubeşti cu adevărat petecul de pămînt pe care te-ai pomenit, femeia de lîngă tine, copiii tăi, prietenii.

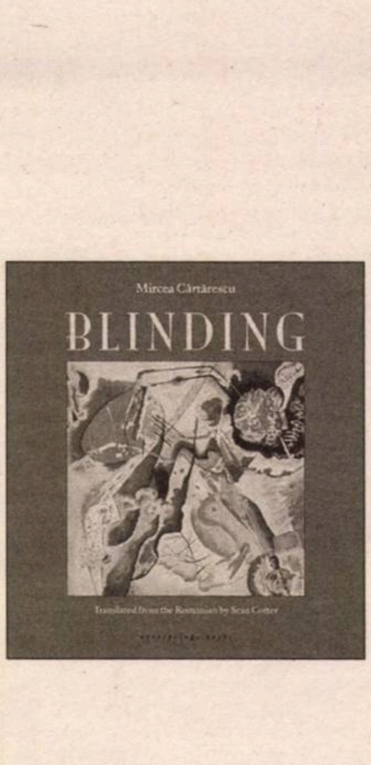

Aproape toată viaţa am văzut lumea prin ochii altora, am avut priorităţi în ordinea inversă în care-ar fi trebuit să le am. Aş vrea să nu-mi mai irosesc deceniile sau anii care mi-au mai rămas. Simt o mare nevoie de retragere din joc, din toate jocurile. Nimic nu mi s-a părut vreodată mai demn de admiraţie decît decizia credincioşilor căii Vedanta de a se retrage, la 50 de ani, din lume, ca să poată începe cu adevărat să trăiască. De vreun an, de cînd am început să-mi estompez, treptat, eul social, simt că reînvăţ ce-nseamnă viaţa pe pămînt, şi nu-n cărţi sau pe Internet. Las altora clasamentele literare, iritările, geloziile, orgoliile, contabilizarea succeselor. Le-am cunoscut, din păcate, pe toate, am trăit infernul vieţii literare pe pielea mea. Mi s-a dat acum şansa să evadez şi vreau să profit de ea: n-aş vrea să mă mai întorc acolo vreodată.

a consemnat Marius CHIVU

„Cultura costă, dar practicarea culturii aduce bani“

interviu cu Hugo de GREEF, manager cultural

L-am cunoscut la Alba Iulia, la Festivalul Dilema veche, *unde a participat la o dezbatere pe marginea manifestului* „A New Narrative for Europe“. ***Hugo de Greef*** *e un idealist pragmatic, un vizionar realist. Ca manager cultural a coordonat numeroase proiecte în domeniul artelor spectacolelor (printre care cele ale unor artişti precum Jan Fabre, Jan Lauwers sau ale Needcompany). A fost manager general pentru Brugge 2002 – capitală culturală europeană. Este membru în board-ul organizaţiei „A Soul for Europe“.*

© A. Ivan

Există un „suflet“ al Europei?

Da, există, cu siguranţă. Numele organizaţiei noastre a fost inspirat de Jacques Delors care a spus cîndva că „avem nevoie de un suflet pentru Europa“. Eu şi colegii mei din organizaţie credem că noi toţi, în Europa, trăim în aceeaşi cultură, că există numeroase legături între noi, care ne unesc. Şi că, mai ales astăzi, trăim în acelaşi spirit. Aceasta ar fi inima Europei, pe care noi vrem s-o surprindem. Dacă vrem să rămînem uniţi, atunci acest lucru se va face prin cultură. Adică *„citizens driven trough culture“*. Încercăm să lucrăm într-un context independent, dar sîntem mereu aproape de Parlament, de Comisie, de miniştrii culturii din ţările membre. Din 1984, cînd s-a înfiinţat organizaţia, ne întîlnim o dată la doi an în cadrul „Conferinţei de la Berlìn“, un reper în activitatea noastră. Scopul e să aducem laolaltă oameni politici europeni şi înalţi funcţionari culturali şi să dezbatem, împreună cu artişti, intelectuali şi reprezentanţi ai asociaţiilor civice, probleme legate de politică şi cultură. Prima întîlnire, cea din 1984, a avut loc chiar în apropierea Porţii Brandenburg – un loc simbolic pentru Germania şi pentru Europa. Anul acesta, în luna martie, cu puţin timp înaintea alegerilor europarlamentare, am invitat liderii de top ai partidelor – Juncker, Schulz, Verhofstadt, Barroso – pentru a vedea care e atitudinea lor cu privire la importanţa culturii în Europa. În afară de aceste întîlniri periodice, există şi un *strategy group*, în care oameni tineri, activi în domeniul cultural, schiţează agenda organizaţiei şi care organizează evenimente în ţările lor de origine. În sfîrşit, mai există în cadrul organizaţiei un aşa-numit *advisory board*, un grup de parlamentari europeni cu care ne întîlnim de două ori pe an, pentru a discuta teme legate de politicile culturale europene. Adesea se dezbat teme foarte concrete, cum ar fi concursul pentru Capitala Culturală Europeană, sau rolul cinematografiei.

Cultura în Europa e o temă relativ recentă. Cînd s-au pus bazele Uniunii Europene, fondatorii au avut în vedere, în primul rînd, un proiect economic şi politic. Cum vă explicaţi faptul că astăzi cultura e un punct important pe agenda publică europeană?

Aşa este, cultura şi educaţia nu au avut un rol semnificativ cînd s-au pus bazele Uniunii. În 1992, în Tratatul de la Maastricht s-a pus pentru prima dată problema culturii. După Tratatul de la Maastricht a fost învestit şi primul comisar european pentru cultură – a reprezentat, deci, un moment important. Angajamentul pentru producţia şi difuzarea culturii apare şi într-un paragraf al Tratatului de la Lisabona. Însă cultura a început să joace cu adevărat un rol important începînd cu 2004, cînd Uniunea a primit o serie de noi state membre. Ceva mai tîrziu, au intrat România şi Bulgaria. Nu e o întîmplare că 2008 a fost declarat, de către comisarul european pentru cultură Ján Figel, „anul dialogului intercultural“. El însuşi slovac, deci european „nou“, a simţit nevoia acestui cadru formal pentru descoperirea diversităţii culturale.

Europa este mai mare decît Uniunea Europeană. Care sînt, totuşi, limitele, frontierele Europei?

E greu de spus. Timothy Garton Ash, un autor pe care îl apreciez, a scris un eseu despre frontiere. El spune că Europa nu are frontiere precise – ele sînt doar nişte linii difuze. Şi are dreptate. Cred că Rusia e europeană şi că Asia începe, undeva, de-acolo, de pe teritoriul Rusiei. La sud, Turcia se află şi ea undeva la confluenţa dintre Europa şi Asia. Şi aici intervin aspecte culturale. Un istoric vorbeşte, de pildă, de o aşa-numită *„coffee border“*, de o frontieră stabilită în funcţie de consumul de cafea, care e, şi acesta, un fenomen cultural.

Cum aţi defini cultura europeană? Care sînt trăsăturile marcante?

În accepţiunea cea mai largă, e vorba de o anumită civilizaţie şi de un set de valori. Aceste valori au fost rezumate într-un paragraf din Preambulul Tratatului de la Lisabona. Ele fac parte din cultura europeană. Şi pe acestea vrea să le difuzeze Uniunea Europeană. Am ţinut foarte mult ca portofoliul Înaltului Reprezentant pentru politică externă şi securitate al Uniunii Europene să se refere şi la această dimensiune culturală. Şi Catherine Ashton şi-a asumat aceste valori. În biografia sa, Tony Blair spune că Uniunea Europeană e un proiect care-şi propune să aducă şi să menţină pacea pe continent. Însă discursul de acum al UE nu mai este despre pace, ci despre putere: despre puterea de a difuza aceste valori care, în sens larg, înseamnă cultura europeană.

„Ce e tipic pentru Europa e responsabilitatea pe care şi-o asumă statul în a încuraja producţiile culturale.“

Dacă însă mă întrebaţi ce înseamnă cultura europeană în sens foarte strict, n-aş şti ce să răspund. Ce e european în literatura, cinematografia, teatrul, dansul, artele plastice? Există influenţe de tot felul, de peste tot. Ce e tipic pentru Europa e responsabilitatea pe care şi-o asumă statul în a încuraja producţiile culturale şi în a proteja patrimoniul.

Ca manager cultural, aţi simţit vreodată că îndepliniţi şi o misiune socială sau civică?

Nu mi-am propus asta cînd mi-am ales această meserie. Am vrut să creez şi să lucrez cu artişti creativi, am vrut să difuzez aceste opere. Dar mi-am dat seama că, într-adevăr, am o responsabilitate faţă de societate. Mai ales cînd am lucrat cu artişti foarte atenţi la lumea din jur. Am lucrat alături de artişti care astăzi sînt respectaţi şi apreciaţi la nivel mondial, dar care, la începutul carierei, erau în avangardă. Am avut de-a face cu spectatori care ieşeau din sală şi cu critici acerbi, şi numai convingerea că acei artişti pot face treabă bună ne-a făcut să lucrăm împreună în continuare. Stăruinţa noastră a făcut ca şi publicul să-şi schimbe atitudinea, să accepte repere noi în modul de a privi arta.

Sistemul de finanţare de acum din Belgia sau din Uniunea Europeană poate cenzura creativitatea?

Ca să vorbesc despre ţara mea, şi mai ales de zona flamandă, aş putea spune că, în ultimii cincisprezece ani, sistemul de finanţare a evoluat formidabil. Flandra e regiunea din Europa cu cea mai mare densitate de instituţii culturale. Sînt nenumărate locuri, inclusiv la sate, unde pot fi prezentate creaţiile culturale. Însă sînt diferenţe mari în Europa, în ceea ce priveşte modul în care e susţinută cultura. De pildă, acum trei-patru ani, în Olanda s-au făcut concedieri masive în domeniul cultural. S-au închis filarmonici, teatre, opere. Bugetele pentru cultură s-au redus cu 40%. În Spania, reducerile au fost încă şi mai drastice. Nu e cenzură, dar efectele nu sînt departe de cenzură, de vreme ce se anulează şansele de a crea. Cred că ar fi nevoie ca, la nivel european, să existe o dezbatere serioasă pe această temă. Reprezentanţii guvernelor din ţările membre ar trebui să se întîlnească şi să discute despre felul în care e finanţată cultura. Şi aici ar trebui găsită o măsură justă şi nişte cifre comparabile.

În discursul politic se spune adesea, mai ales în momente de criză, că cheltuielile pentru cultură sînt prea mari. Poate cultura să fie şi profitabilă?

Depinde cum privim lucrurile. Există studii foarte serioase care arată că investiţia în cultură e rentabilă. De pildă, un studiu realizat acum cîţiva ani la solicitarea Comisarului European pentru cultură şi care urmăreşte impactul culturii asupra societăţii a generat rezultate surprinzătoare. Cifra de afaceri a domeniului cultural este mai mare decît cea a industriei de automobile. Aproape şase milioane de europeni, adică vreo 3% din populaţia Uniunii, lucrează în industriile culturale. Toate cifrele arată că domeniul cultural e important. Cultura costă, dar practicarea culturii aduce bani.

Dincolo de această perspectivă pragmatică, care e viziunea idealistă? Cum poate cultura să schimbe Europa?

Acum e greu să oferi o viziune idealistă asupra culturii. Cînd şomajul atinge cote alarmante, mai mari de 20%, ca în Spania, cînd finanţiştii explică, argumentat, că moneda euro e în pericol, e clar că urgenţele sînt în altă parte. Dar cred că e evident pentru toată lumea că orice fapt cultural oferă un sentiment al apartenenţei. Am simţit asta aici, la Alba Iulia, la acest festival, cînd am văzut o mie de oameni adunaţi la un concert. Şi probabil că fiecare dintre spectatori a avut această senzaţie. Programul „Capitala Culturală Europeană“ mizează tocmai pe asta – pe apropierea unui spaţiu prin participare culturală.

a consemnat Matei MARTIN

Maria IORDĂNESCU

iasă-ţi copiii să vină la tine

O lege care legitimează arbitrariul

Dispreţul domnului prim-ministru pentru educaţie, pentru instituţiile de învăţămînt şi pentru titlurile academice continuă să se manifeste nestingherit: pentru a scăpa basma curată cu un titlu de doctor obţinut prin plagiat, nu a ezitat să transforme Guvernul şi legea, comisiile de etică şi învăţămîntul superior într-o anexă gospodărească a propriei moşii, pe care o foloseşte după bunul plac. Poate spune cu mîna pe inimă că a făcut tot ce era ilegal şi neomeneşte de făcut: a înlăturat din funcţii pe oricine arăta cu degetul spre vinovat, a minţit public, a ordonat miniştrilor de învăţămînt perindaţi prin cabinetul lui să îl apere cu orice preţ, dar absolut cu orice preţ, chiar şi cu acela al prestigiului profesoral (vezi cazul doamnei Andronescu), şi, în sfîrşit, a dat legi care să îl apere de o eventuală anchetă academică. Ultima ispravă, aceea a emiterii unei ordonanţe de urgenţă prin care tinerii sînt invitaţi să renunţe legal la diplomele şi titlurile obţinute prin presupuşi mulţi ani de şcoală, este stupefiantă şi naşte o sumedenie de întrebări: cui îi foloseşte o asemenea lege? De ce ar renunţa cineva, prin *Monitorul Oficial*, la o diplomă? Dacă un medic, să spunem, renunţă să mai fie medic, dar nu o face printr-o scrisoare oficială adresată Facultăţii de Medicină, ci pur şi simplu nu mai practică meseria, atunci comite o faptă ilegală? Dar, mai ales, cineva care a obţinut un titlu printr-un plagiat poate scăpa nepedepsit, dacă renunţă la titlu?

Îmi pot lesne imagina cam care ar fi consecinţele unei asemenea legi coborîte pînă la cursurile gimnaziale sau liceale. Spre exemplu: în momentul de faţă, dacă un elev este prins că încearcă să fraudeze examenul de bacalaureat – copiind sau obţinînd soluţii pe căi ilicite –, este sancţionat, pe bună dreptate, drastic: timp de două sesiuni, nu mai are voie să se prezinte la examen. Dar dacă furtul nu este descoperit la timp, ci după ce elevul obţine diploma, ar însemna oare, conform noilor reguli, că sancţiunea pică şi elevul are voie să se prezinte cu proxima ocazie la examen?

De ce ar renunţa cineva,
prin Monitorul Oficial, *la o diplomă?*

Dacă un şcolar care a obţinut o notă mare la teză copiind spune că renunţă la ea, nu pentru că îşi recunoaşte fapta, ci de dragul prestigului şcolii româneşti, atunci este el scutit de orice pedeapsă şi poate reveni voios, cînd decide el, în faţa examinatorului?

Dacă un tînăr căruia i se descoperă în biografia şcolară niscaiva fapte reprobabile spune că renunţă la nota 10 la purtare, scapă oricărei judecăţi civile sau penale?

O astfel de lege pune sub semnul arbitrariului orice normă de bun simţ şi orice valoare morală din viaţa şcolii româneşti: sub semnul ei, elevii pot crede că drumul lor prin şcoala românească depinde exclusiv de ăl mai tare om din ţară şi de CV-ul lui. Dacă au noroc de guvernări multe şi oneroase, atunci pot spera la nenumărate derogări de la lege, care să le „faciliteze“ drumul spre o carieră strălucitoare.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Melancolia de după

Cred că de la Irina Nicolau am aflat, pentru prima dată, că timpul sărbătorilor e complet altul decît cel al vieţii de toate zilele. Pe lîngă valenţele lui sacre, are, după cum poate constata oricine, alt ritm, unul dacă nu neapărat mai leneş, măcar mai fluid – timpul sărbătorii curge continuu, puţin stînjenit de neplăcutele obiceiuri fixe, precum plecatul la serviciu la 8,30 dimineaţa.

Nu e simplă nici trecerea de la timpul rutinei cotidiene la cel al sărbătorii. Cel dintîi se bucură de o simplitate uşor de stăpînit în repetiţia ei lipsită de nuanţe. Cel de-al doilea lasă loc pentru alegeri, ceea ce nu-i deloc uşor. Libertatea lui e, uneori, mai apăsătoare şi mai greu de dus decît monotonia celui dintîi.

Timpul sărbătorii presupune şi o agitaţie legată, desigur, de pregătirea casei, a mesei etc. pe care sărbătoarea le presupune. Dar şi, mai ales, o perioadă de... adăstare alături de cei apropiaţi. Minunată, pe de o parte, şi deloc uşoară, pe de alta: oameni ocupaţi, care se văd, confortabil, două ore pe zi, împărtăşesc, acum, brusc, 12 ore treze... Teoriile împărtăşirii fericite se bulucesc aici: dar pînă să ajungi acolo, cred că ai multe asperităţi de netezit. Convieţuirea idilică nu-i deloc uşoară...

O-nveţi (de fapt, o reînveţi de fiecare dată, cu ocazia fiecărei vacanţe...) şi pe asta. Apoi încerci organizarea acestui flux continuu de timp luminos. Strălucirea e prea orbitoare şi cere prea mult de la tine, biet muritor şi slab organizator... Dar încerci: un coş cu de toate, un cocktail atractiv de sărbători etc.

Pe scurt, trebuie să conţină chestii casnice: luat mese în familie, măcar două. Nu din alea cu tăvile în faţa calculatoarelor, fiecare în bîrlogul – pardon, camera lui. Nu. Ci la o masă comună, eventual cu faţă de masă pe ea, cu farfurii, pahare şi tacîmuri de bună calitate. La care lumea spune la început o rugăciune şi poartă o conversaţie decentă. De preferinţă: planuri de viitor. Aşa te poţi bucura fără, neapărat, să le îndeplineşti vreodată...

Nu e simplă nici trecerea
de la timpul rutinei cotidiene la cel al sărbătorii.

Apoi, distracţii. Distracţii cu orice preţ, că şi de-aia e vacanţă. Să vină mulţi prieteni – cît de mulţi încap într-un apartament de bloc –, să bea, să mănînce şi să spună fiecare cîte ceva, măcar cîte o poveste, snoavă, relatare... Doar să participe şi, iarăşi, să împărtăşească... Vinul să curgă şi nimeni să nu fie lăsat pe dinafară, oricît de insignifiant ar părea în viaţa lui de toate zilele...

O altă distracţie „obligatorie“ e dansul, mai ales în noaptea de Revelion. Dacă ai norocul să nimereşti într-un loc unde „toată lumea rîde, cîntă şi dansează“, n-ai decît să faci şi tu la fel. Mai ales dacă cei mai mulţi dintre cei de acolo par neinteresaţi de ce cred ceilalţi despre modul lor de a se mişca, dacă ştiu sau nu paşii – fiecare legănîndu-se, lasciv ori ba, în legea lui...

Mai există un soi de obligaţie, nescrisă, de a ieşi, măcar un pic, în natură, în aer liber. Una-două zile la munte nu pot strica: stăm într-o cabană confortabilă, bem şi mîncăm pînă nu mai putem, după care, printre ghiftuieli şi poante de pahar, mai scoatem cînd şi cînd nasul pe afară, ca să facem doi-trei paşi şi să nu ni se depună caloriile... Cînd ieşim, admirăm neapărat peisajul, de obicei feeric, pentru că la munte, vrînd-nevrînd, tot se văd ceva înălţimi...

Ar mai fi cîteva lucruri de adăugat, *en passant:* facem niscaiva fapte bune, ajutăm un om sau un animal cît de cît defavorizat, ne mai ocupăm de morţii noştri, şi gata cu timpul de sărbătoare. Printre atîtea ironii, şi în ciuda lor, timpul respectiv îşi are rostul lui: evident, de tihnă, dar şi de împărtăşire, mai aproape de cea dorită, cu cei dragi...

Cînd ia sfîrşit, întotdeauna e mai mult decît trist. De fiecare dată cînd se termină sărbătorile de iarnă, mai că-mi vine să plîng. Mi-e tare greu să mă readun şi iar (!) să merg mai departe, reîntorcîndu-mă la timpul obligatoriu al vieţii de toate zilele...

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

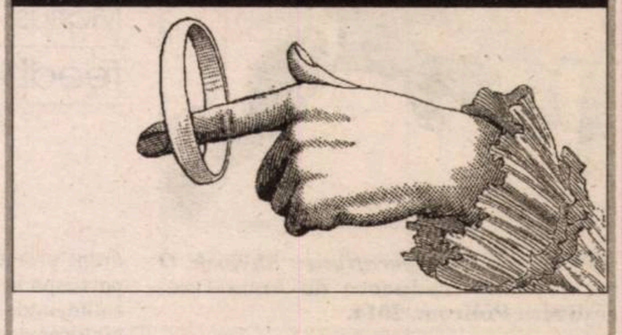

Chilimurile vieţilor noastre

În arheologia locuinţelor pe care D. le-a cunoscut, primul strat descoperit din săpăturile memoriei a fost o corniţă ţesută, a unui cerb de pe una din carpetele lui mamaie. Corniţă e duios zis, mai degrabă un cornoi. Carpeta acoperea un perete întreg şi înfăţişa un cerb sobru, care stătea cu cele patru copite în apă şi se uita fix în ochii privitorului. De-a stînga lui şi de-a dreapta noastră, o căprioară sorbea apă cu capul plecat, iar mai în spate, o alta păştea. Tot peisajul era un amestec derutant de peluză ordonată a unui grădinar obsedat şi zone de vegetaţie nebună, luxuriantă. Mamaie mai avea carpete şi în celelalte camere, dar parcă nici una nu era aşa frumoasă ca asta. Şi strămătuşile ei aveau asemenea minunăţii pe pereţii camerelor – răpiri din serai, sub nopţi indigo înlunate, păuni aşezaţi pe cîte o ramură înflorită cu flori fabuloase, ale căror cozi înfoiate umpleau jumătate din covor, pisicuţe drăgălaşe care se jucau, dormeau ghemotoc sau se uitau cu dulceaţă la noi, din coşuri împletite, imense.

D. a iubit mult carpetele lui mamaie. Le atingea uşor cu degetele, de-a lungul contururilor; un bot fremătător de căprioară, pletele lungi şi bălane ale fetei răpite în miez de noapte, ochiul verde aprins ale unei pene înfoiate. Erau moi şi mătăsoase, desenele erau pagini imense ale unei cărţi cu poveşti, culorile tari, fără echivoc.

Casa lui mamaie avea cele mai multe straturi textile din cîte cunoscuse. Mamaie putea să pună un covoraş deasupra altui covoraş şi să acopere cu milieuri orice suprafaţă plană. Mamaie avea ciucuri atîrnaţi de cheile şifonierului. Ăştia erau deja stratul patru sau cinci în arheologia textilă a casei ei. Erau migăliţi pînă la ultima împunsătură de croşetă şi punctau cu un roşu sîngeriu straturile în care mamaie îşi învelise toată viaţa. A iubit şi ciucurii ăia. Erau de fapt nişte garofiţe roşii croşetate, care atîrnau de un şnur verde aprins, şi el croşetat!

Cu o generaţie mai sus, la părinţii ei, straturile erau mult împuţinate. Dispăruseră frumoasele carpete şi ciucurii. Maică-sa ţinea însă enorm la ferestrele bine îmbrăcate în voluptuoase perdele de Paşcani. D. înţelesese că Paşcanii erau pentru perdele cam ce sînt Pleşcoii pentru cîrnaţi şi îi era tare greu să se gîndească la ele fără multe adjective în cap. Voluptuoase, bogate, înfăldate. Dacă săpai şi dădeai fin cu periuţa de arheolog şi la maică-sa prin casă, deasupra primului strat al durduliilor persane mai găseai ceva milieuri, dar şi ştergare prin bucătărie. Prosoape de bucătărie textile, batiste textile din acelea mari, bărbăteşti, de pomană.

Cînd a plecat de acasă să facă o facultate, şi-a închiriat încă din anul întîi o garsonieră într-un cartier oarecare al Bucureştiului. Straturile se împuţinaseră şi mai mult acolo şi păreau mai mizere. Mochetă dubioasă peste linoleum, PAL peste plastic şi fototapet peste văruială. Peste straturile impersonale ale unei locuinţe prin care trecuse lumea ca prin sala de aşteptare din gară, a încercat ea să adauge foile propriei vieţi, ale preferinţelor ei de la acea vreme, de studentă la Drept – o pătură miţoasă şi moale, nişte perdele fine, liliachii de la IKEA, o perdea de duş cu peşti tot de acolo...

Cînd a ajuns să aibă propria casă, straturile locuinţelor pe care le-a cunoscut s-au epurat în tot ceea ce şi-a dorit şi acum putea să aibă. Peste laminat s-au aşezat bucăţi abstracte de covoare, masa a fost despuiată de faţa de masă textilă şi de muşamaua protectoare, în bucătărie, efemere suluri de şervete de hîrtie au luat locul ştergarelor bunică-sii sau ale prosopelelor maică-sii. Zilele trecute a scris şi ea ceva comentarii sarcastice pe Facebook unde circulau nişte fotografii cu interioare de casă de la ţară la care ăştia cu laminat strîmbă din nas: printre altele, carpete. Alea pe care le iubise, cărora le pipăise cu degete de copil textura molcuţă. Săpăturile prin straturile textile ale memoriei dăduseră deja de piatră seacă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

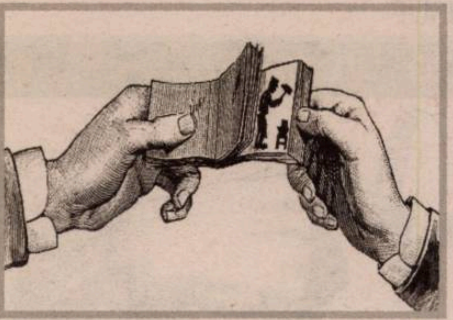

Marius CHIVU

feedbook

Roth vs Roth

● **Philip Roth, *Operațiunea Shylock. O confesiune*, traducere de Anca Dan, Editura Polirom, 2014.**

POLIROM
PHILIP
ROTH
Operațiunea
Shylock
PASSPORT

Operațiunea Shylock este o autoficțiune satirică sub forma unui policier politic identitar evreiesc. Aflat în convalescență după un lung tratament cu Halcion, un somnifer interzis, în cele din urmă, din cauza tulburărilor de personalitate pe care le inducea, scriitorul Philip Roth, autorul romanului *Complexul lui Portnoy,* află că în acel moment (e începutul anului 1988), în Israel, un evreu american pe nume Philip Roth lansează public, în numele lui, al scriitorului de succes, un plan politic numit Diasporism, care propune mutarea înapoi în Europa, în țările de origine, printre care și România, a populației israeliene, și reducerea statului israelian la granițele inițiale din 1948. Scopul fiind dezamorsarea conflictului israeliano-palestinian și evitarea unui iminent al doilea Holocaust, produs în Orientul Mijlociu, fie prin masacrarea evreilor de către arabi, fie prin decimarea arabilor cu ajutorul armelor nucleare israeliene, acțiune care ar compromite definitiv moralitatea statului israelian. Acesta ar fi primul pas al Diasporismului, prezentat de falsul Philip Roth ca un Sionism pe invers, la fel de absurd în teorie, dar aplicabil în realitate, cu ajutorul susținerii filantropiei evreiești tradiționale; al doilea pas fiind crearea unor programe numite „Antisemiții Anonimi“, prin care populația europeană, care nu-i va primi cu brațele deschise pe evreii rătăcitori reîntorși în țările de origine, să poată fi tratată de antisemitismul latent.

Adevăratul Philip Roth pleacă la Ierusalim indecis să-l confrunte pe falsul Philip Roth (care se dovedește a fi un fost detectiv particular aflat pe moarte, fan absolut al cărților romancierului, cu care se și aseamănă fizic la modul izbitor), scopul lui principal fiind intervievarea prozatorului israelian Aharon Appelfeld, supraviețuitor al Holocaustului, pe tema memoriei și a identității evreiești. Adevăratul Roth descoperă destul de repede că există o anume voluptate în a profita de faptul că, datorită coincidenței de nume și conformație fizică, este deja luat drept promotorul diasporismului și, astfel, participă la procesul Tribunalului din Ierusalim, unde în acele zile este judecat, sub învinuirea de a fi fost gardianul și ucigașul în masă al evreilor în lagărul de la Treblinka, un muncitor american de origine ucraineană, al cărui nume este – altă coincidență onomastică sau nu – chiar Ivan Demianiuk, precum gardianul supranumit „Ivan cel Groaznic“. Astfel, în timp ce adevăratul Philip Roth se pregătește de confruntarea cu geamănul său, falsul Philip Roth, promotorul diasporismului, pe care, în cele din urmă, îl somează, cu amenințarea instanței, să renunțe la falsa identitate, statul Israel încearcă să restabilească adevărata identitate a americanului de origine ucraineană Demianiuk, care ar putea fi chiar ucraineanul Demianiuk responsabil de crimă în masă împotriva evreilor.

Ca-ntr-o veritabilă *commedia dell'arte* în care toate personajele poartă cîte o mască, lucrurile se complică pe măsură ce intră în scenă noi și misterioase personaje. Palestinianul George Ziad, fost coleg de facultate cu scriitorul Philip Roth, este un fervent denunțător al procedurilor criminale împotriva arabilor, la care apelează Statul Israel pentru a-și păstra legitimitatea și a-și păstra securitatea și, evident, un susținător al programului diasporistic promovat de (falsul) scriitor, în care vede o soluție pentru eliberarea poporului său, afirmîndu-și disponibilitatea de a-l ajuta prin înlesnirea unei întrevederi cu Yasser Arafat, un al doilea mare și important potențial susținător al diasporismului, după Lech Walesa, contactat și vizitat deja de falsul Philip Roth. Un alt personaj important care-și face intrarea în scenă este un milionar evreu pe nume Smilesburger, care donează un cec de un milion de dolari pentru susținerea diasporismului, chiar adevăratului Philip Roth, care, prins în acest năvod al actanților politici, începe să-și asume identitatea atribuită de la distanță de falsul Philip Roth și, practic, să i se substituie temporar celui care-i furase identitatea (inclusiv prin a profita sexual de amanta acestuia) și cu care, în cele din urmă, se și întîlnește, purtînd o conversație în oglindă. Totul, reamintesc, pe fondul perioadei de convalescență indusă de tratamentul întrerupt cu Halcion, medicamentul care produce tulburări de personalitate. Actul final în această polifonie a discursurilor politice și a interacțiunilor de identități misterioase (căci și diasporistul Roth, și palestinianul Ziad, și milionarul evreu Smilesburger pot fi și agenți secreți, poate chiar dubli) este că adevăratul Roth ajunge să fie convins/constrîns de Mossad să plece în Egipt ca agent secret, în postura de diasporist, cea pe care i-o atribuise falsul Roth, pentru operațiunea secretă care dă și numele cărții, după numele personajului shakespearian.

Partea cu adevărat interesantă, literar vorbind, este chiar aceasta: atunci cînd scrie romanul operațiunii, subintitulat „o confesiune“, și în care scriitorul schimbă numele reale ale personajelor, procedeu anunțat într-o notă de început a cărții, Philip Roth este „sfătuit“ de acum fostul agent Smilesburger să renunțe la capitolul final, cel legat de operațiunea din Egipt, și să prezinte totul ca pe o ficțiune. Din motive de credibilitate, siguranță personală și menținere a prestigiului public, Philip Roth decide să-și publice romanul fără capitolul final și să-l încheie cu o notă către cititor în care nu-și mai asumă confesiunea, afirmînd că tocmai am citit o operă de ficțiune și că, în afara fragmentelor de interviu cu Aharon Applefeld și de citatele din procesul-verbal al unei anumite ședințe din procesul lui Demianiuk, texte pe care Philip Roth le-a publicat ca atare în presa vremii, orice asemănare cu evenimente și personaje reale este întîmplătoare și că, finalmente, confesiunea este falsă, n-a fost agent Mossad și tocmai am citit un roman de idei.

În excelenta sa monografie *Roth Unbound,* Claudia Roth Pierpont spune că inițial titlul cărții era *Duality* și descrie cartea ca pe un compendium al discursurilor, propunerilor și diatribelor care oferă în mod echitabil imaginea confictului israeliano-palestinian, subliniind faptul că Roth s-a simțit ca peștele în apă scriind acest scenariu politic al dedublării. Într-un interviu acordat în acea vreme celor de la *The New York Times,* Roth afirmase că e „un bun *Mossadnik*“, de-asta și-a drapat confesiunea în ficțiune; Claudiei Roth Pierpont i-a mărturisit însă, ani mai tîrziu, că s-a simțit „ca un scriitor care dansează“ scriind acest roman. Vorbind despre faptul că s-a transformat pe sine în personaj, Roth și-a reiterat fascinația pentru prozatorii europeni, precum Genet, Céline, Gombrowicz, care s-au introdus mereu în propriile ficțiuni, ridicînd astfel miza literaturii. Receptarea critică n-a fost unanim favorabilă: John Updike, altfel un fan al literaturii lui Roth și un scriitor pe care Roth l-a numit în repetate rînduri „cel mai înzestrat dintre prozatori“, a vorbit despre carte ca despre „o orgie a argumentării“, epuizantă, la fel și Michiko Kakutani („vorbărie, vorbărie, vorbărie“), dar D.M. Thomas și Saul Bellow au susținut cartea, care, în cele din urmă, a și obținut PEN/Faulkner Award pentru cel mai bun roman al anului 1993.

■ ■ ■

„– La vremea lui, și Herzl a fost acuzat că-i autor satiric și că se ține de bancuri atunci cînd propunea înființarea unui stat evreiesc. Mulți i-au criticat planul, considerîndu-l o fantezie hilară, o ficțiune bizară, ori i-au zis că e de-a dreptul nebun. Discuția mea cu Lech Walesa n-a fost însă ficțiune. Legătura pe care am stabilit-o cu președintele Ceaușescu prin rabinul șef al României nu este o fantezie hilară. Sînt primii pași către instaurarea *unei noi realități evreiești pe principiile justiției istorice.* De ani de zile, președintele Ceaușescu vinde evrei Israelului. Da, ați auzit bine, Ceaușescu le-a vîndut israelienilor mai multe sute de mii de evrei români cu zece mii de dolari bucata. E purul adevăr. Ei bine, îi propun încă pe-atîta pentru fiecare evreu pe care o să-l primească înapoi. La nevoie, o să-i ofer și cincisprezece mii. Am studiat cu atenție viața lui Herzl și am învățat din experiența lui cum să mă comport cu acești oameni. Negocierile lui Herzl cu sultanul la Constantinopol, deși n-au dus la nici un rezultat, n-au fost cîtuși de puțin o fantezie hilară, după cum nu vor fi nici cele pe care le voi începe în curînd cu dictatorul României la palatul său de la București.

– Dar de unde luați banii pentru plata dictatorului?

– Am toate motivele să cred că finanțarea va veni din partea evreilor americani, care contribuie de zeci de ani cu sume uriașe la supraviețuirea unei țări cu care, întîmplător, au o legătură sentimentală cît se poate de abstractă. Rădăcinile evreimii americane nu sînt în Orientul Mijlociu. Ci în Europa. Felul lor de a fi evrei, cuvintele lor evreiești, puternica lor nostalgie, istoria lor cu adevărat palpabilă – toate se trag de la originea lor europeană. Bunicu' n-a picat de la Haifa, a venit de la Minsk...“

mică rectificare

Onorată redacție,

În nr. 568 din 31 dec. 2014 al *Dilemei vechi,* în articolul „Încă un bilanț“, pag. 14, dl Marius Chivu se referă, între altele, la prestația juriului concursului „Augustin Frățilă“ din 2014, citînd și numele meu în componența acestuia.

Fac precizarea că, în urma unor inconveniente suportate la primele două ediții, m-am retras din juriul respectiv, în locul meu venind în 2014 dl Tudorel Urian.

Cu veche amiciție,
Dan C. Mihăilescu

PUBLICITATE

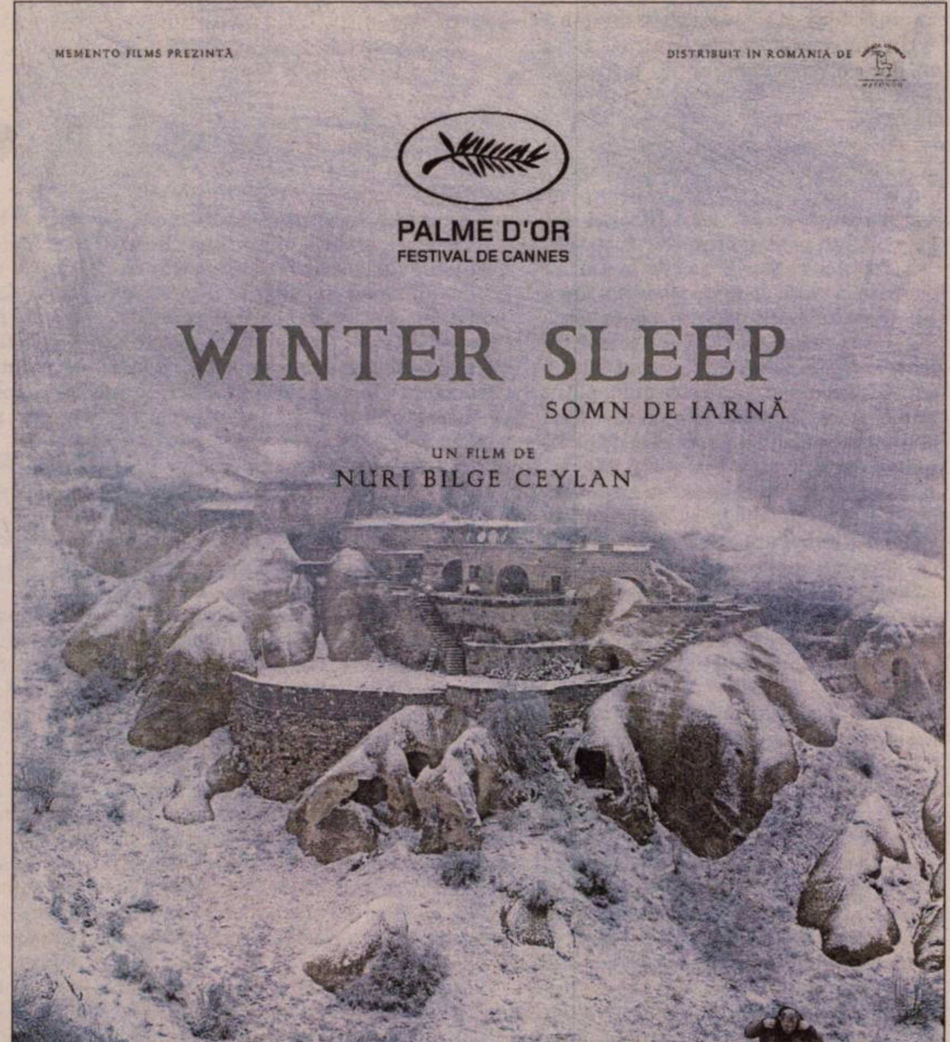
MEMENTO FILMS PREZINTĂ
DISTRIBUIT ÎN ROMÂNIA DE
PALME D'OR
FESTIVAL DE CANNES
WINTER SLEEP
SOMN DE IARNĂ
UN FILM DE
NURI BILGE CEYLAN
DIN 16 IANUARIE 2015 ÎN CINEMATOGRAFE

Anul teatral 2014

Ce rămîne din sutele de spectacole produse anul trecut în România? Am întrebat patru critici de teatru: 1) Care a fost cel mai bun spectacol? 2) Care a fost cel mai prost spectacol sau cea mai mare dezamăgire? Şi 3) Care e cel mai interesant fenomen pe care l-au remarcat în anul teatral 2014?

Cristina MODREANU

1) Cel mai bun spectacol pe care l-am văzut în România în 2014 este *De vînzare,* performance de Gianina Cărbunariu, în scenografia lui Andu Dumitrescu, coregrafia lui Florin Fieroiu şi cu muzica lui Bobo Burlăcianu – o coproducţie a Teatrului Odeon şi „Hunger for Trade“, proiect finanţat de Programul cultural al Uniunii Europene. *De vînzare* atacă o temă relevantă pentru societatea românească a acestor ani – acapararea pămîntului agricol de către investitori străini şi sărăcirea pînă la dezintegrare a ţăranilor din România – într-un spectacol excelent jucat (de către tinerii actori Alina Berzunţeanu, Antoaneta Zaharia, Marius Damian, Gabriel Pintilei, Alexandru Potocean, Gabriel Răuţă, Mihai Smarandache) şi inspirat construit în toate compartimentele sale. Decorul lui Andu Dumitrescu produce spectatorului un disconfort necesar, potenţînd starea de alertă în care acesta trebuie să rămînă pentru a participa, în loc să asiste. Proiecţiile gîndite de acelaşi artist construiesc conecţia în plan vizual între tema profund legată de mediul rural şi „animalele urbane“ cărora le este adresat spectacolul. Ritmul şi schimbările de decor şi dinamică sînt atent orchestrate, mişcarea avînd aici un rol important. Această categorie a spectacolelor care te fac să te gîndeşti, mişcîndu-te în acelaşi timp, răscolindu-ţi conştiinţa şi menţinîndu-te ateeent la lumea din care faci parte, e prea puţin reprezentată pe scena românească, iar *De vînzare* te face să regreţi asta o dată în plus.

Un alt spectacol, dintr-un cu totul alt gen, dar care m-a bucurat în 2014 a fost *Păi, despre ce vorbim noi aici, domnule?* – adaptare după *Moromeţii,* de Cătălin Ştefănescu, în regia lui Alexandru Dabija, cu George Mihăiţă şi Marcel Iureş, o demonstraţie actoricească de natură să te reconecteze cu literatura autohtonă şi ethosul naţional, prin cele mai simple, directe şi eficiente mijloace teatrale.

2) Nu am avut „mari dezamăgiri“, dar asta şi pentru că am încercat să evit spectacolele care „promiteau“ în acest sens – după destulă vreme în această meserie, le simţi de la distanţă. Recomand tuturor metoda!

3) Cel mai interesant fenomen – pe care îl observ tot mai pregnant de la o vreme şi care mi se pare că are mari resurse de fertilitate – este pătrunderea iniţiativelor din mediul independent în teatrul instituţionalizat: o „polenizare“ cu potenţial regenerator extrem de necesară pentru sistemul teatral de stat ruginit şi aflat în mare blocaj de idei. Coproducţiile cu asociaţii independente, realizarea de evenimente în parteneriat, pe de o parte cu resurse „de la stat“ şi pe de altă parte cu idei, *know-how,* conexiuni internaţionale din zona independentă a scenei teatrale mi se par singurele soluţii viabile de relansare a teatrului românesc, aflat în stagnare de o bună bucată de vreme.

Cristina RUSIECKI

Nimeni nu se mai poate lăuda azi cu o privire atotcuprinzătoare asupra fenomenului teatral. Nu tot timpul ajungem să vedem spectacolele cele mai reprezentative. De aceea selecţia mea este, inevitabil, subiectivă, bazîndu-se pe mîna de spectacole pe care am apucat să le văd dintr-o cantitate imensă de producţii, de toate calităţile, prezente mai ales în teatrul independent. Perspectiva fiecărui specialist se compune, la ora actuală, din fenomene izolate. Cu menţiunea aceasta, a arbitrarului şi a subiectivului, selectez cel mai interesant spectacol din teatrul independent pentru că acesta angrenează, fie şi numeric, mai multe forţe şi energii decît teatrul de stat. Cu toţii ştim că, de ani buni, absolvenţii de teatru îşi găsesc loc numai în teatrul independent.

1) Aşadar, cel mai bun spectacol: *Pescăruşul. Ultimul act,* după Cehov, regia Carmen Lidia Vidu, un spectacol de teatru-concert, combinaţie de muzică de operă, muzică post-rock, dans contemporan, teatru, produs de Asociaţia Inspiră şi On Stage. Deontologia mă împiedică să trec în clasament *Cockoşi* de la Teatrul ACT, dar asta nu înseamnă că nu vă invit să-l vedeţi.

> *„De vînzare e genul de întreprindere spectaculară care te face să speri că teatrul nu e chiar o artă moartă, burgheză şi / sau comercială.“*

2) De abia apuc să văd o parte dintre spectacolele bune, aşa că cine mai are timp şi de cele slabe? Ajung la ele doar dacă este o premieră despre care nu am nici o informaţie. Dintre cele văzute în ultimul an, cel mai neinspirat spectacol mi s-a părut *Auto* de Ernesto Caballero, regia Mihaela Triboi şi Silvia Ciobanu.

3) Proiectul „9G (Noua Generaţie)“, coordonator Cristiana Gavrilă, de la Teatrul Naţional Bucureşti, nu neapărat pentru valoarea spectacolelor propuse în această primă etapă, cît pentru deschiderea pe care o aduce în Teatrul Naţional, instituţie cu totul opacă în ultimele două decenii şi jumătate la orice tendinţă înnoitoare, şi *Lucia di Lammermoor,* regia Andrei Şerban, Opera Naţională Iaşi, pentru revoluţia pe care o aduce în teatrul liric românesc, pentru modul surprinzător de a monta operă şi pentru performanţa vocală şi în acelaşi timp fizică a interpreţilor.

Iulia POPOVICI

1) Dintr-o mulţime de motive, unele estetice, altele „ideologice“, cred că cel mai bun spectacol al anului 2014 a fost *De vînzare / For Sale* al Gianinei Cărbunariu, produs de Teatrul Odeon în cadrul proiectului european „Hunger for Trade“. Pe lîngă o distribuţie cu adevărat remarcabilă – şi probabil colaborările din ultima vreme ale lui Gabriel Răuţă, Alexandru Potocean şi Mihai Smarandache cu Gianina Cărbunariu le-au oferit un unghi diferit de vizibilitate –, *De vînzare* e genul de întreprindere spectaculară care te face să speri că teatrul nu e chiar o artă moartă, burgheză şi/sau comercială. Sînt, în plus, destul de convinsă că reticenţele, din unele cronici, la adresa producţiei au de-a face, în mare parte, tocmai cu „depolitizarea/îmburghezirea prin estetizare“ a teatrului din România: *De vînzare* încearcă (şi da, reuşeşte, chit că asta îi alienează pe unii spectatori de propriile aşteptări) să găsească limbajul şi forma de reprezentare scenică a unor categorii (ţăranii, angajaţii semirurali ai multinaţionalelor de gaze) şi situaţii sociale (acapararea de terenuri, explorările de gaze de şist şi protestele aferente) cu totul ignorate şi atît de actuale, încît imaginea lor publică e total blurată. Şi aş spune că aproape acelaşi lucru e valabil pentru *Castingul dracului* al lui Radu Afrim (Teatrul Naţional Tîrgu Mureş, Compania „Tompa Miklós“) – celălalt „cel mai bun spectacol bis“ din 2014, atît de bun în a manipula toposuri ale reprezentării şi identităţii etnice, filtrate prin *frame*-ul „Cîntării României“, încît unii chiar l-au luat drept... „Cîntarea României“.

2) În starea actuală a statutului criticilor la noi, nu cred că cineva ar putea alege un *singur* spectacol ca fiind „cel mai prost“ sau de care să se considere dezamăgit. Pur şi simplu, nu merită bătaia de cap. În plus, posibilitatea de a da peste un dezastru epic şi memorabil e strict limitată de *know-how*-ul dezvoltat de orice critic în efortul de a evita tocmai atare experienţe. Şi cum nu ne-am amăgit anul ăsta, nici nu ne-am dezamăgit...

3) Cea mai interesantă direcţie din anul care a trecut mi s-a părut a fi cea a Unteatru – un spaţiu independent din Bucureşti (condus de un cuplu regizoral, Andreea şi Andrei Grosu), cu cîteva caracteristici atipice: (co)produce tot ceea ce prezintă şi funcţionează pe o variantă proprie de programare de repertoriu, *nu* e un bar, nu e tentat de comercial, spaţiul mic (tavan relativ jos, pereţi de cărămidă dezgolită) forţează adoptarea unei estetici minimaliste declinate original, lucrează cu cel mai mare procent de regizoare-femei din inventarul colaborativ al tuturor teatrelor, independente sau nu. Colaborează constant cu anume actori/actriţe – ceea ce sugerează, din nou, ideea fondatoare din spatele teatrelor de repertoriu: cea de trupă. Sînt nenumărate lucruri în neregulă cu modelul românesc/est-european al teatrului de repertoriu – cum ar fi faptul că a încurajat autoritarismul regizoral şi logica „vedetei“, pînă cînd a devenit sclavul lor. Andreea şi Andrei Grosu încearcă să creeze o formulă de teatru de trupă şi repertoriu în afara sistemului public – sînt curioasă ce vor păstra şi la ce vor renunţa din modelul original. Va fi fie o mică, mică revoluţie, fie, de data asta, chiar o dezamăgire.

Oltiţa CÂNTEC

1) Cel mai bun spectacol: *Noul locatar* de Eugène Ionesco (Teatrul Nottara, Bucureşti). Deşi un *remake* al versiunii din 2004, de la Newcastle, cu Northern Stage Ensemble, spectacolul de-acum este o reuşită, cu cîteva accente noi care vin din întîlnirea în distribuţie a actorului spaniol Francisco Alfonsin cu interpreţii din trupa teatrului de pe bulevard. Spaniolul performează auster, reţinut, contrastînd cu stilul clovnesc, extrovertit al Adei Navrot, al lui Ion Grosu şi Gabriel Răuţă. Exploatînd multiculturalitatea, Alfonsin rosteşte parte din replici în limba română, alte cîteva în engleză, altele în franceză, plus un scurt fragment din *Viaţa e vis* a lui De la Barca, spus în spaniolă! În cel mai autentic stil al străinului care pică în lumea Portăresei. Ionescian sută la sută, spectacolul lui Tompa Gábor e îmbogăţit regizoral şi actoriceşte, prin adăugiri de rafinament scenic.

2) Cel mai dezamăgitor eveniment teatral: *West Side Story* (Festivalul Naţional de Teatru, Teatrul Odeon, cu sprijinul Teatrului Naţional Bucureşti şi al Centrului Naţional de Artă „Tinerimea Română“). O idee bună a Festivalului Naţional de Teatru, apreciat drept cea mai selectă reuniune teatrală a meleagurilor naţionale, de a produce un spectacol în care să valorifice tinerele talente, a sfîrşit modest valoric pentru că s-a orientat către un gen fără tradiţii în România, musical-ul, şi actori insuficient pregătiţi pentru a cînta, dansa şi interpreta expresiv partituri devenite antologice în toate colţurile lumii. Devotamentul echipei din scenă, cheful de joc, energia nu au putut suplini lipsa de inspiraţie a opţiunii repertoriale; iar faptul că spectacolul se joacă rar – colaboratorii numeroşi necesitînd un buget mărişor, privează practic acest *West Side Story* de şansa de a mai creşte prin rulare.

3) Cea mai interesantă tendinţă: coagularea unui segment tot mai bine profilat al independenţilor. După ce ani la rînd au găsit închise uşile *establishment*-ului autohton, actorii liber-profesionişti au înţeles că segmentul în care se pot pune în relief profesional îl constituie iniţiativele independente. Unele mai apropiate de comercial, din motive de supravieţuire financiară, altele mai dispuse la experiment şi risc, companiile independente au constituit o platformă despre care se vorbeşte şi se scrie tot mai mult. Două festivaluri naţionale, Festivalul Naţional de Teatru Independent (FNTI) şi Bucharest Fringe Festival, ajunse şi unul, şi celălalt, la a doua ediţie, au evidenţiat artişti şi producţii demne de toată lauda. Poate autorităţile vor avea urechi de auzit şi ochi de văzut!

Oana STOICA

1) Anul trecut nu mi-a oferit nici o revelaţie, aşa cum se întîmplase în 2013 cu *Parallel,* dar au fost cîteva spectacole bune. La Teatrul ACT, Alexandru Dabija a lovit cu *Păi, despre ce vorbim noi aici, domnule?* – o viziune contemporană asupra romanului *Moromeţii* de Marin Preda, rescris de Cătălin Ştefănescu sub forma unei sinteze a românităţii, cu doi actori fabuloşi, Marcel Iureş şi George Mihăiţă. La Tîrgu Mureş, Radu Afrim a creat şi el o sinteză a identităţii secuieşti, revenind la stilul *kinky* în demenţialul *Castingul dracului*. A fost apoi *De vînzare,* regia Gianina Cărbunariu, spectacolul protestelor împotriva fracturării hidraulice, pornit de la cazul Pungeşti şi aproape concomitent cu derularea evenimentelor. În acest an s-a conturat destul de bine o direcţie în teatrul educaţional cu *Amintiri din epoca de şcoală, Teatrul drepturilor copilului* (ambele în regia lui Radu Apostol) şi *Profu' de religie* (regia Bobi Pricop), toate pe textele Mihaelei Michailov.

2) Festivalul Naţional de Teatru a fost dezamăgitor. În ciuda faptului că are un nou selecţioner (dar cu experienţă în funcţie), FNT s-a dovedit tot fără direcţie, o manifestare exclusiv expozitivă, care mizează pe muzeificarea teatrului şi confirmă certitudinile. Din păcate, această situaţie se încadrează în starea de confuzie a breslei, vizibilă şi în cazul premiilor UNITER, al căror juriu de nominalizări este incert (propunerea unui juriu format din membrii AICT, pe lîngă degringoladă, va produce şi un derizoriu al jurizării întrucît se ridică importante probleme de etică). UNITER-ul pare surd la multiplele semnale care vin din partea criticilor prin care se cere o dezbatere privind aceste evenimente.

3) Este îmbucurătoare apariţia unor formule festivaliere (finanţatorii, inclusiv statul, preferă festivalurile în detrimentul altor tipuri de proiecte, dar asta este o lungă discuţie) noi şi vii, care coagulează concepte contemporane în directă legătură cu realitatea, investigînd societatea şi oferind perspective îndrăzneţe asupra performativităţii. Deloc întîmplător, în spatele unor astfel de manifestări se află critici. Mă refer la Stagiunea de teatru politic – Teatrul Istoriilor Recente şi Platforma de teatru educaţional (Mihaela Michailov), Platforma Internaţională de Teatru Bucureşti (Cristina Modreanu), Romanian Dance Showcase 2014 de la CNDB (Iulia Popovici) şi Festivalul Internaţional de Teatru pentru Publicul Tînăr din Iaşi (Oltiţa Cântec), ultimele două organizate de instituţii de stat. Mi se pare de bun augur că lucrurile încep să se mişte în afara tiparelor – care fac din festivaluri nişte vitrine stridente şi haotice – şi consider aceste evenimente o formă de critică la adresa anchilozei oficiale, inclusiv a FNT.

anchetă realizată
de Matei MARTIN

Regulile şi respectarea lor

M-am aflat, pentru cîteva zile, în Germania, într-un oraş în care posesorii de biciclete – o mulţime, de altfel – sînt obligaţi să facă dovada efectuării verificării tehnice anuale, pentru a avea dreptul să le folosească. Pînă aici, reflexele de trăitor în spaţiul românesc pot să producă doar ridicarea sprîncenelor şi, desigur, un zîmbet neîncrezător. Dar am asistat la o acţiune stradală, care părea a fi o scenetă cu actori, atît de bizară părea, în desfăşurarea de forţe, disproporţionată faţă de scop. O maşină specială pentru ridicat vehicule, prima de acest fel pe care o vedeam la lucru, ridica un scaun pentru persoane cu dizabilităţi locomotorii! Am toată compasiunea pentru cei aflaţi într-o asemenea condiţie nedreaptă şi precizez că ideile notate în continuare nu vor să fie altceva decît consideraţii despre respectarea regulilor şi efectele benefice ale acestei atitudini.

La prima vedere, gestul pare unul lipsit de sensibilitate, dat fiind că suprimă posibilitatea de deplasare a unei persoane care are strictă nevoie de ajutor. Însă, la o analiză mai atentă, spaţiul respectiv este unul în care grija faţă de acest subiect se manifestă foarte vizibil, prin amenajări speciale, borduri teşite la trotuare şi instalaţii potrivite în parcări ori la intrarea în magazine şi instituţii. Peste tot în locurile publice există semnalări pentru rezervarea locurilor speciale, iar destinaţiile lor nu sînt privilegii, ci înlesniri pentru încadrarea cît mai naturală în viaţa comunitară. Astfel încît, privită din acest unghi, ridicarea din stradă a scaunului, considerat mijloc de deplasare, devenea simplul efect al nerespectării unei reguli, al unei neglijenţe, poate. Cineva greşise, iar lucrurile trebuiau îndreptate. Pentru că, în orice spaţiu civic, norma generală ar trebui să fie respectarea unui set de reguli, cărora eventuale excepţii nu le pot conferi fermitate. Desigur că o regulă poate să nu fie pe placul tuturor, dar condiţia ei este formulată de reprezentativitatea principiului. Dacă acceptăm un cadru al normalităţii, atunci o regulă poate fi seacă, dar nu nedreaptă; poate fi limitativă, dar face apel la raţionalitate. O regulă bună nu este discriminatorie şi nu creează avantaje. Pînă la urmă, o regulă ar trebui să fie uşor de respectat, pentru că ignorarea ei seamănă cu minciuna, care, odată formulată, duce către justificări şi argumente false.

Pentru orice judecată comparativă, aş spune că aspectul acesta, care pare a fi o exagerare, vorbeşte despre chipul diferenţei, nu doar de spaţiu geografic, ci de conţinut mental, nivel educaţional şi respect civic, între două lumi. Şi arată diferenţa între două mentalităţi, una în care se compune structural respectul regulilor, cu funcţia lor ordonatoare şi mentalitatea de la capătul opus, suficient de relaxată ca să formuleze ideea că regula ar putea fi: nici o regulă, prea regulă. Apoi, mai arată, cred, importanţa acordată gesturilor transmise prin educaţie, în orice domeniu şi pe orice palier, adică validarea efortului de a învăţa ceva, orice, şi de a accepta că drumul drept este desenat exact pe baza acestora, fără derogări, excepţii sau definiţii parţiale. Nu în ultimul rînd, cred că probează respectul egal acordat propriei existenţe, cît şi existenţei semenilor, prin transformarea principiului în criteriu pentru comunitate. Un ideal deloc de neglijat, în postmodernitatea heteroclită pe care o trăim fără să înţelegem încotro tinde să ne ducă şi, cu atît mai puţin, ce nume îi vom pune.

© wikimedia commons

Dacă tot ceea ce ştim şi facem am aflat prin învăţare, atunci e de neînţeles că uităm beneficiul produs de respectarea regulilor. Nu este de acceptat, nici măcar pentru argumente de alcătuire aşa-zis naţională, ca păzitori ai porţilor Orientului, că nu dorim ordonarea produsă de reguli. Iar pentru că destinul lumii este să evolueze, datorită naturii ei de cercetătoare neliniştită, poate că putem începe să învăţăm că este preferabil să respectăm ce am învăţat. Ne-ar fi mai simplu şi mai uşor, pentru că tot ce ni s-a transmis prin educaţie sînt cunoştinţe despre cei ca noi şi vieţi ca ale noastre, despre reuşite umane şi greşeli omeneşti. S-au inventat semafoarele pentru circulaţia urbană şi nu cred că ne mai putem lipsi de ele, fără mari dificultăţi de ordonare. Ce-ar fi să le extindem la drumurile noastre prin lume? Avem de ales între o normalitate garantată de reguli şi anormalitatea datorată refuzului funcţiei lor de statornicire, între ordinea asigurată prin acceptarea normelor şi dezordinea lăsată liberă de un răsfăţ al arbitrarului. Putem întoarce lumea. Pe faţă, nu pe dos.

Dacă acceptăm un cadru al normalităţii, atunci o regulă poate fi seacă, dar nu nedreaptă.

Acolo unde s-au petrecut lucrurile despre care am scris, defectele omeneşti sînt amendate valabil şi autoironic, astfel: *Jeder denkt nur an sich. Nur ich denk an mich.* „Fiecare se gîndeşte doar la sine. Numai eu mă gîndesc la mine.“ Nu avem naivitatea de a crede că, în spaţiul respectiv, generozitatea este prima regulă a societăţii, dar se pare că regula respectului regulilor a condus spre un bine social, de luat drept model.

Mihai IDU

Detalii (la sfert... de secol)

Astă-vară, pe cînd mă întorceam dintr-o scurtă vacanţă la mare, lăfăit pe bancheta din vagonul aproape gol al trenului care mă ducea spre casă, în fereastra însorită pe care priveam absent, după mai multe peisaje largi şi profunde, a apărut brusc o mică pădure alergînd înapoi, dar atît de aproape, încît aş fi putut atinge cu mîna acel „Şi dacă ramuri bat în geam...“, trezit deodată la viaţă de prin cotloanele memoriei.

Să fi fost starea de euforie contemplativă de după efort (căci, ca să ajung la trenul care pleca din Constanţa, pedalasem toţi cei aproximativ 50 de kilometri din Vama Veche) sau poate persistenţa impresiei halucinante pe care, noaptea precedentă, chiar înainte de culcare, o geamandură portocalie, suspendată în întuneric de Cineva (mînă de artist) într-unul dintre oţetarii foşnitori din curtea Casei cu Olane, mi-o lăsase, cert este că, plonjat pe neaşteptate în marea aceea de copaci alergători, au venit întrebările.

M-am trezit gîndindu-mă aşa: în mod evident, trenurile româneşti nu mai sînt ce-au fost. E evident mai multă curăţenie, banchetele şi în general mobilierul par noi, mult mai puţine closete put cu adevărat, cu putoarea aceea năucitoare din trenurile adolescenţei mele, şinele sînt în general schimbate, plecările şi uneori chiar şi sosirile se respectă la minut, la ghişeu, în Constanţa, o casieră amabilă avea un vocabular de-a dreptul elevat, din tren se zăreşte, ca într-un SF, autostrada, pămînturile vizibil mai intens şi mai sistematic lucrate, avem smartphone-uri, tablete, laptopuri, informaţia circulă cu viteza luminii şi toate noutăţile tehnologice, artistice şi care or mai fi în lume ajung în cîteva săptămîni sau luni şi la Bucureşti, interacţionăm de la egal la egal, fără complexe, cu toţi europenii, mergem la Viena şi la Paris tot atît de uşor ca la Sinaia sau Dolhasca, mai nou avem şi hîrtie igienică cu tub dizolvabil (nici nu mai e nevoie să te oboseşti să te deplasezi ca să-l arunci la gunoi, îl arunci în closet, tragi apa şi gata – ce ne-am mai putea dori?)... ţara avansează, evoluează, fără îndoială.

Eram pe punctul să mă las invadat de mîndrie, cînd a venit întrebarea: dar cum? Cum de a fost, totuşi, cum de este posibil aşa ceva? Să fie oare meritul aceluiaşi popor care, după eroismul impresionant pe care l-a dovedit în Decembrie ’89, nu a mai putut „dormi liniştit“ decît după evacuarea acelor „elemente de-a dreptul fasciste, grupuri organizate, de elemente incitate, multe din ele drogate...“* (printre care m-am aflat şi eu) şi împodobirea cu panseluţe a Pieţei Universităţii? (Vorba doamnei Ponta: „Bine mă, Victor, de-aia am mîncat noi bătaie pe 13 iunie?“). Care striga „IMGB face ordine“? (Care IMGB şi care ordine?) Care vibra de indignare la halucinaţia potrivit căreia la sediul ţărăniştilor se tipăreau dolari falşi? Care astfel oripila, pe bună dreptate, întreaga opinie publică şi bunul-simţ al Occidentului? Să mă fi înşelat eu atît de jalnic în acel iunie ’90, cînd, la cei 23 de ani ai mei de atunci, privind ce se întîmplă în jur, mi-am zis că ţara e definitiv condamnată la beznă, cel puţin pentru tot restul vieţii mele? Există un moment (care să-mi fi scăpat mie) în istoria ultimilor 25 de ani, cînd poporul ăsta a zis „Stai aşa, hai să ne suflecăm mînecile şi să ne punem pe treabă“? Am avut noi aici, pînă acum, un „cult“ al lucrului bine făcut? Aşadar, chiar căpuşată de marii infractori, cu gulere mai mult sau mai puţin albe, în toţi aceşti ani (şi care abia acum, după un sfert de secol, au început să cadă), România ajunge bine mersi, încet-încet, din urmă, ţările occidentale?

Istoria, care uneori pare a nu fi altceva decît o moluscă uriaşă, care înaintează încet, aproape imperceptibil.

Astăzi, la distanţă de cinci luni de la imersiunea mea feroviaro-talassoselvică, şi la o lună după alegerile din 16 noiembrie, trebuie să recunosc că nu mai văd lucrurile în aceeaşi lumină. Îmi dau seama acum cît de relativ este totul şi mai ales cît de încet se urneşte istoria în raport cu aşteptările individului şi cît de mult depinde ea de detalii imprevizibile. Istoria, care uneori pare a nu fi altceva decît o moluscă uriaşă, care înaintează încet, aproape imperceptibil şi doar prin alunecare pe un fel de materie gelatinoasă alcătuită din micile noastre indignări, speranţe, aşteptări, spirite, vieţi malaxate... Pentru că iată, *un* detaliu, poate nu chiar imprevizibil (vorba lui Sebastian Ghiţă: „Am fost nişte fraieri!“) a făcut ca, după 25 de ani de la deziluziile din ’90 şi blazarea cronică ce a urmat, acelaşi popor, în frunte, de această dată, tocmai cu acele „elemente de-a dreptul fasciste, grupuri organizate, de elemente incitate, multe din ele drogate...“, pe care le credeam reduse la tăcere pentru vecie, să reuşească în noiembrie ceva care ne-a redat în mod aproape miraculos, nouă şi Occidentului, încrederea, aproape intactă din Decembrie ’89, în această ţară, iar mie bucuria de a mă mişca şi respira din nou normal printre semenii mei, fără stinghereală sau resentimente. Să dea Dumnezeu ca această stare de lucruri să dureze cel puţin tot pe-atît, iar noi... să fim sănătoşi. Pentru că, aşa cum spunea Nichita, „O călătorie lucidă în real te poate îmbătrîni. Numai o călătorie în ideea de real te modifică şi te face să fii adolescentul etern. Dar ideea de real este însăşi Arta.“

Şerban GEORGESCU

---

* Din cuvîntarea lui Ion Iliescu în faţa minerilor, Bucureşti, Romexpo, 14 iunie 1990, vezi https://www.youtube.com/watch?v=MnRTN7axLNI, minutul 0,50.

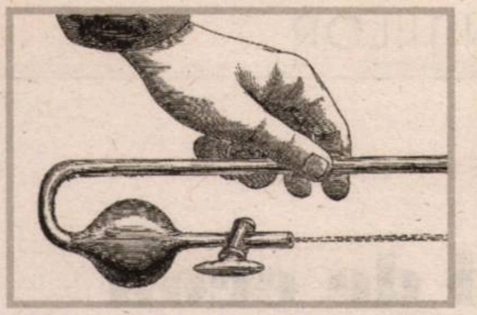

Oana STOICA

rosencrantz & co

Terra incognita

– radicalismul performativ –

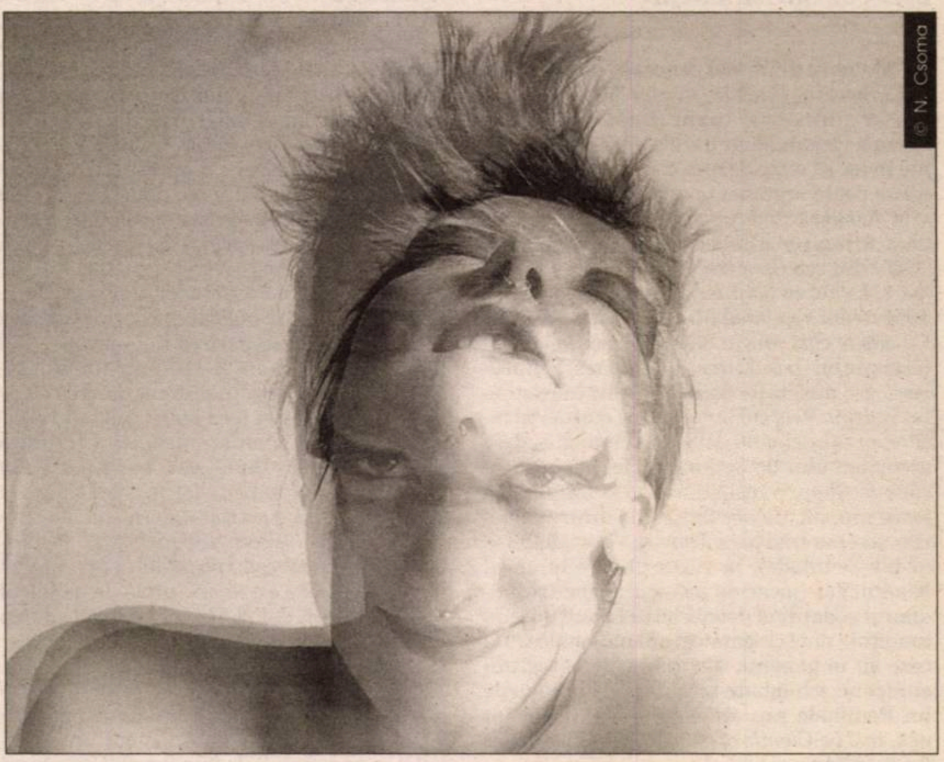

© N. Csoma

● *www.org*, un spectacol de Kata Bodoki-Halmen (artist), Nóra Csoma (producător rezident) şi Farid Fairuz (mentor). Performer: Kata Bodoki-Halmen. CNDB, Colectiv A.

Scena teatrală independentă – includ în această formulare toate formele performative de expresie din afara instituţiilor de stat – este în plină expansiune. Conţinutul său, deşi aparent consistent, este încă departe de a atinge variate formule performative, cantonîndu-se covîrşitor în zona comercială. În esenţă, teatrul nesubvenţionat se împarte în cel comercial şi cel de atitudine (cel din urmă vizează gîndirea critică asupra societăţii şi artei, adică politicul şi experimentul teatral). Apariţia teatrului independent în România postcomunistă este strîns legată de nevoia de a face ceva diferit sau care nu era încă acceptabil pe o scenă de stat: teatru social (incipient la mijlocul anilor '90), texte contemporane (dramaturgia străină a fost promovată întîi în teatrul underground: Neil LaBute, David Mamet, Eric Bogosian, fraţii Presniakov, Evgheni Grişkoveţ etc), formule estetice noi (Radu Afrim a debutat în Capitală la Teatrul Luni de la Green Hours, cu spectacole definitorii pentru stilul său bogat vizual, *No mom's land* şi *Kinky ZoOne*, ultimul funcţionînd ca o *ars dramatica* – de obicei, vizualul este minimal în zona independentă din cauza spaţiilor mici şi a bugetului, insuficient sau inexistent). Era firesc ca fenomenul performance-ului independent să capete amploare, doar că el s-a dezvoltat preponderent în zona comercială. Teatrul de atitudine, critic cu societatea, exprimentul performativ, noua dramaturgie, formulele estetice inovatoare s-au configurat în zona independenţilor, dar ca o direcţie minoră în raport cu majoritatea.

Unul dintre lucrurile care lipseşte de pe scena neoficială este radicalismul. Experimentele performative sînt puţine, iar dintre ele, doar cîteva cercetează teritoriile extreme. Pe acest pămînt necunoscut a pătruns Kata Bodoki-Halmen, artista care uimea anul trecut în *Parallel* alături de Lucia Mărneanu şi care contraria prin trecutul ei, cu studii în alte domenii decît actoria. După propria prezentare, Kata Bodoki-Halmen „a studiat filosofie în Cluj şi teatrologie. N-a terminat nici una. Acum cochetează cu diferite arte performative.“ Personalitate aparte în artele performative, Kata Bodoki-Halmen jonglează cu sunetele – este compozitor, interpret, sound designer –, este atrasă de răsturnarea perspectivelor şi depăşirea limitelor, impunînd viziuni şi limbaje performative neobişnuite, refuzînd tiparele şi renegînd standardele. Toate aceste lucruri intuite în *Parallel*, unde Kata funcţiona într-o construcţie performativă colectivă, au fost clar dovedite şi asumate în *www.org*, performance, rezultat în urma unei rezidenţe acordate de Centrul Naţional al Dansului Bucureşti şi Colectiv A la Fabrica de Pensule din Cluj. Trebuie să precizez că, în ciuda bugetării sale (la nivelul supravieţuirii şi uneori mai puţin decît atît) de către Ministerul Culturii, CNDB funcţionează atipic pentru o instituţie de stat, fără trupă şi repertoriu, mai mult ca o platformă de artă contemporană decît ca o instituţie, lucru de neînţeles pentru finanţator, de unde şi numeroasele sale conflicte cu acesta. Prin urmare, în ciuda susţinerii financiare a AFCN (instituţie de stat), *RAP – rezidenţe, ateliere, public*, program derulat de Centrul Naţional al Dansului Bucureşti în parteneriat cu asociaţia Colectiv A este mai degrabă un proiect independent decît unul de stat.

Performance-ul lui Kata Bodoki-Halmen se constituie într-o aparentă interacţiune în timp real cu o *video girl*, Jessey. Spaţiul spectatorilor este cel în care imaginea fetei de la videochat-ul erotic apare intermediată de computer şi proiectată pe un ecran mare sau perete, în timp ce „clienţii“, întruchipaţi tehnic de producătorul Nóra Csoma, sînt în aceeaşi încăpere cu publicul. Cum este vorba despre un performance *site-specific*, Kata se foloseşte de specificul locului – spectacolul se desfăşoară în locuinţe private, pe ideea teatrului de apartament, promovată de Jean-Lorin Sterian la Lorgean Theatre, cel care a facilitat reprezentaţiile din Bucureşti, într-o casă de pe strada Mircea Vulcănescu – şi invită spectatorii să se mişte prin spaţiu în timpul spectacolului. Este momentul în care publicul o descoperă pe Jessey în camera alăturată, astfel încît planurile se suprapun: imagine reală, imagine intermediată. Spectacolul se configurează în jurul mai multor teme, dintre care cea mai puternică vizează femeia ca obiect de consum: erotizarea imaginii feminine şi transformarea în marfă a corpului. Spectacolul refuză militantismul, evitînd verdictele sociale şi acuzele politice explicite, se opreşte într-o zonă expozitivă conceptual, care conţine însă o bombă ascunsă. Expunerea corpului performerei în deplinătatea sa conduce la ideea de intruziune în perimetrul personal, de uz public şi abuz asupra intimităţii, la stilul de „viaţa în vitrină“, la generalizarea pornografiei şi a sexualizării. Kata Bodoki-Halmen are o poziţie tranşantă faţă de problema sexualităţii ca marfă şi a femeii ca obiect: defecaţia ca atitudine socială. Bomba din spectacolul lui Kata este scatologică.

„Este necesar un astfel de limbaj performativ? Există public pentru acest tip de performance experimental?“

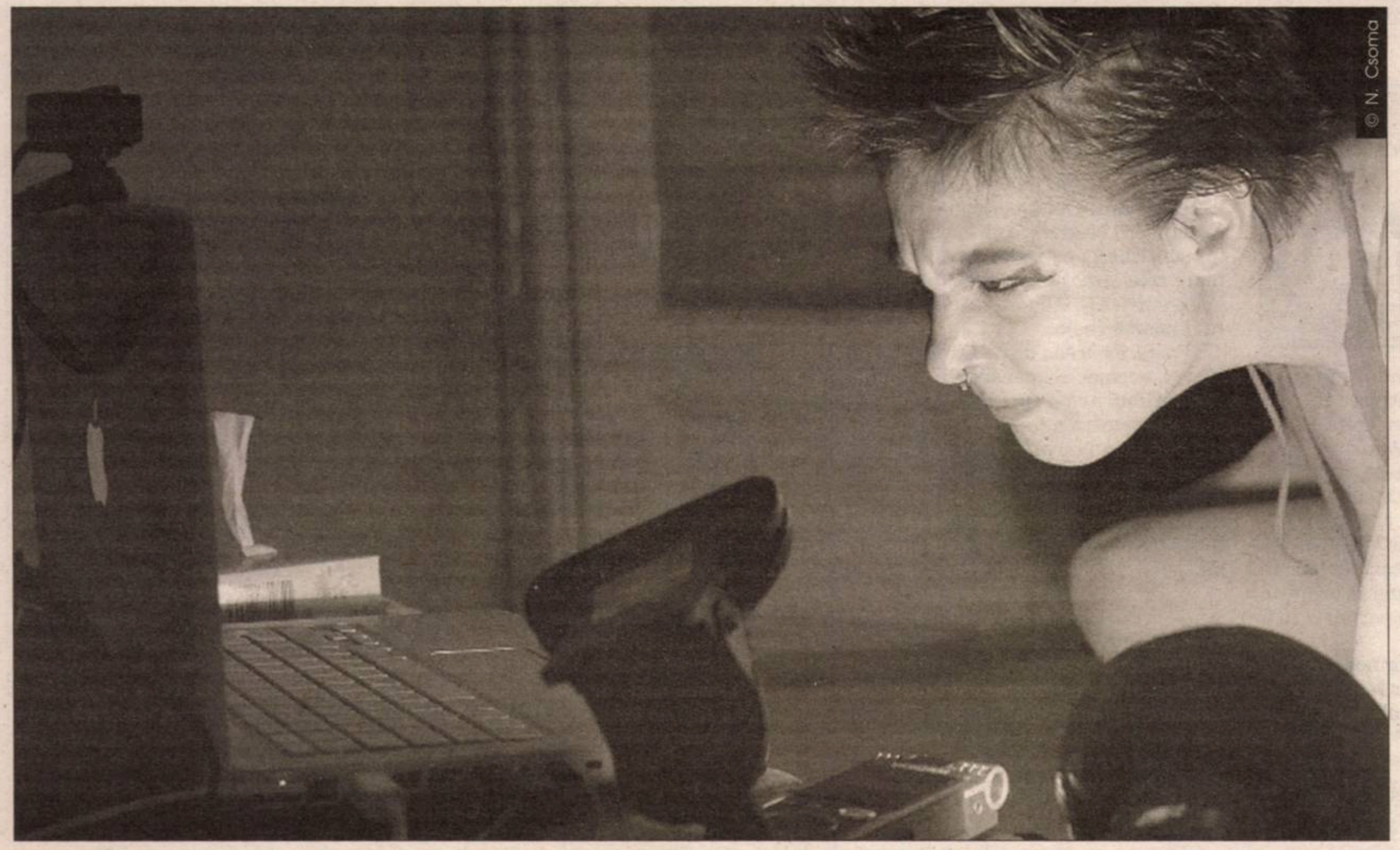

© N. Csoma

Performance-ul mizează pe explorarea totală a corpului uman şi pe expunerea ostentivă a elementelor interzise sau inacceptabile, de la vagin la excremente. Reimaginarea identităţii – transformarea în *cam girl* – necesită purtarea unor măşti sociale, de aceea personajul este eminamente ludic, vinde ficţiuni. În acest teritoriu virtual ficţional, Jessey prestează, de fapt, muncă erotică, dar îşi extinde expunerea dincolo de sexualitate, inclusiv asupra memoriei.

Traseul artistic al lui Kata Bodoki-Halmen, muziciană şi performeră cu viziune şi expresie personale, provocatoare dincolo de limita admisibilului într-o societate conservatoare, pare să fie complet în afara tiparelor performative din România (deşi Jérôme Bel a urinat pe scenă la Bucureşti, gestul nu s-a încadrat în standardele performative locale). Este necesar un astfel de limbaj performativ? Există public pentru acest tip de performance experimental? Experimentul este necesar, fie el radical sau nu, ţine de cercetarea performativă şi duce la dezvoltarea limbajului artistic şi la găsirea unor formate spectaculare noi. Publicul se creează, mai mult, există deja o tipologie de spectator, predominant tînăr, cunoscător al artei contemporane (europene şi americane), care caută acasă performance-uri în forme inovatoare. Kata Bodoki-Halmen oferă un tip de performativitate specială, radicală uneori, ce poate incita, oripila şi debusola în aceeaşi măsură. Absolut imprevizibilă, Kata este o artistă de urmărit.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Efecte de refracție și de ecou

● ***The Clouds of Sils Maria* (Franța, 2014), de Olivier Assayas.**

Membru al primei generații de redactori la *Cahiers du Cinéma*, în anii '50, Godard avea să afirme mai tîrziu că tot critic de cinema a rămas, chiar dacă a ajuns să facă filme în loc să scrie despre ele. Ceva asemănător se poate argumenta și în privința lui Olivier Assayas (născut în 1955), care înainte de a fi regizor a făcut parte (între 1980 și 1985) din cea de-a treia generație de la *Cahiers*. La fel ca sublima lui metaficțiune din 1996, *Irma Vep*, noul film al lui Assayas, *The Clouds of Sils Maria* (văzut la noi în cadrul festivalului Les Films de Cannes à Bucarest), e o meditație despre culturi coexistente. În *Irma Vep*, cel puțin patru culturi se întîlneau atunci cînd Maggie Cheung, vedetă a cinema-ului de acțiune hongkonghez (jucată de Cheung însuși), venea la Paris ca să joace într-un *remake* după una dintre comorile cinema-ului mut francez *(Les vampires* al lui Feuillade), în regia unui veteran al Noului Val (jucat de iconicul actor truffaldian și godardian Jean-Pierre Léaud), dar în condițiile unei cinematografii naționale franceze și, în general, ale unei cinematografii europene schimbate total față de vremurile lui Feuillade sau ale Noului Val. Cam tot așa, în *The Clouds of Sils Maria* se întîlnesc două culturi.

Pe de-o parte, avem Marea Cultură Europeană (sau cel puțin o Mare Tradiție în cadrul acesteia), reprezentată de o actriță numită Maria Enders (personaj fictiv jucat de Juliette Binoche) și de piesa în care aceasta se pregătește să apară: *Maloja Snake* (numele vine de la forma de șarpe pe care o iau norii în trecătoarea Maloja din Alpii Elvețieni) a dramaturgului și regizorului elvețian Wilhelm Melchior, piesă inexistentă în realitate, dar care pare să descindă din Strindberg, *via* Bergman și Fassbinder (cel din *Lacrimile amare ale Petrei von Kant)*. Ca și la Fassbinder, subiectul piesei e o poveste de atracție și dominație erotică între două femei: una matură, care începe prin a avea pîinea și cuțitul, dar sfîrșește prin a le pierde, și una foarte tînără, care cucerește, pustiește și părăsește. La fel ca Fassbinder, dar și ca Bergman, Melchior își regizase propriul text, iar Maria fusese descoperirea lui – jucase rolul fetei tinere pe scenă și apoi într-un film regizat de dramaturg. În prezent, la vreo 50 de ani cîți are, Mariei i s-a oferit celălalt rol, al maturei, într-o montare urmînd a fi jucată în limba engleză (la fel ca o bună parte din filmul pe care-l vedem); iar în rolul tinerei a fost distribuită o actriță americană, Jo-Ann (Chloë Grace Moretz din *Kick-Ass)*. Cunoscută (la fel ca Moretz) pe post de supereroină în blockbustere cu mare priză la publicul preadolescent, dar și pentru escapade de tip Lindsay Lohan, copios documentate în presa tabloidă, Jo-Ann reprezintă o cu totul altă cultură decît cea de la care se revendică Maria. Nu că aceasta din urmă s-ar atinge abia acum, pentru prima dată, de cultura celeilalte: ni se spune de la bun început că a jucat ocazional la Hollywood, inclusiv în filme dominate de efecte speciale. Assayas e prea sofisticat ca să disprețuiască aprioric blockbusterele, de la înălțimea kulturii de tip Bergman: formația lui intelectuală (subiectul filmului lui precedent, autobiograficul *Après mai)* e prea complexă – cultura critică a situaționismului și a lui Mai '68 (din perspectiva cărora Hollywood-ul și cultura de tip Bergman apăreau ca fiind cam tot un drac), apoi *Cahiers* în perioada lor post-maoistă, cînd (pe lîngă faptul că redescopereau Hollywood-ul) descopereau cinematografii asiatice diametral opuse precum cea taiwaneză (rarefiată) și cea honkongheză (mai ales de acțiune). Tînăra Jo-Ann nu interacționează cu Maria decît în ultima jumătate de oră a filmului, cînd i se alătură în Elveția, dar pînă atunci are cine s-o apere de zeflemelele falsnonșalante, perceptibil-anxioase ale Marii Doamne: asistenta personală a acesteia din urmă, Valentine (Kirsten Stewart din *Twilight)*, la fel de tînără și de americană ca Jo-Ann. Personajul lui Stewart – superprofi, dar radiind nu numai inteligență încordată, ci și nefericire enigmatică în timp ce pledează hiperarticulat în apărarea filmelor lui Jo-Ann (și implicit în apărarea filmelor de tip *Twilight)* – este o creație remarcabilă. Pe lîngă îndatoririle ei de secretară, Valentine trebuie s-o ajute pe Maria cu repetarea textului, ceea ce presupune nu doar să-i dea replica, ci să-i fie un fel de *sparring partner*, opunînd propriile interpretări – ale textului, ale vieții – interpretărilor ei și încasînd undele de șoc ale zvîrcolirilor Mariei, în timp ce aceasta se luptă cu textul ca să-l ia în stăpînire. E un job vampirizant, imposibil – îi cere să-și păstreze o minte rece de organizatoare în timp ce-și tot pune la bătaie opinii și experiențe personale, chiar foarte intime, în solicitantele discuții provocate de Maria –, cu nimic ușurat de falsa egalitate pe care șefa o cultivă între ele două. Conflictul dintre ele e aproape întru totul subteran, iar puținului pe care-l lasă să irumpă, Assayas îi dă o formă sugestiv-nedeslușibilă. *The Clouds of Sils Maria* e o construcție vizînd efecte foarte subtile de refracție și de ecou. Conflictul piesei de teatru contra căreia Maria și-a măsurat cîndva tinerețea, pentru ca acum să-și măsoare îmbătrînirea (cu un posibil ecou al personajului jucat de Gena Rowlands în *Opening Night* al lui Cassavetes), se refractă atît în relația ei cu asistenta (relație care mai stîrnește și ecouri bergmaniene din *Persona)*, cît și în relația ei cu mai tînăra parteneră de scenă (stîrnind de astă dată ecouri din *Totul despre Eva)*, totul în timp ce castingul secretă fără oprire metatext suplimentar.

CLOUDS OF SILS MARIA
OLIVIER ASSAYAS

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Banda lui Khun Narin

● **Khun Narin's Electric Phin Band, *Khun Narin's Electric Phin Band*, Innovative Leisure Records, 2014.**

Khun Narin
ELECTRIC PHIN BAND

De o vreme încoace, totul e minunat de simplu: intră pe awesometapes.com (numit cîndva Awesome Tapes From Africa), site-ul americanului Brian Shimkovitz, în fapt un agregator de muzică produsă în Africa și imprimată pe un format seducător și efemer, caseta magnetică. Sau pe Radiodifussion Internasionaal Annexe, un alt blog care adună muzici din lumi situate întotdeauna în afara „sistemului", în sfera „outernațională" – așa cum o numea Ion Dumitrescu într-un text publicat în revista online *The Attic**. Din Volta Superioară pînă în Georgia, din Gabon pînă în Pakistan, căutătorii de comori și prinții obscurităților sapă, sapă, sapă fără odihnă... Lucrurile acestea au făcut posibilă apariția unor *label*-uri care în ultimul timp și-au arogat un eșantion consistent de *followers & coolness*, precum Sublime Frequencies sau, parțial, Finders Keepers. Și, în acest context, artefacte muzicale din epoci și culturi marginale au ajuns să orbiteze și uneori să intersecteze un centru un pic mai permisiv în a se lăsa vizitat (fecundat?).

În 2013, un site bine înfipt în părțile luminoase și întunecate ale istoriei *pop culture*-ului, Dangerous Minds, posta pe prima pagină un text cu un titlu degrabă clickabil: „Mindblowing Psychedelia From Thailand".**

Dedesubt, fotografia granulată a unui bărbat desculț, așezat pe un covor cu motive asiatice, ținînd în mînă o ciudată chitară cu două grifuri terminate în capete de dragon. Chitara ciudată e un *phin*, un instrument popular cu două sau trei corzi metalice, foarte cunoscut în partea de nord-est a Thailandei. Iar bărbatul desculț — membru al unui grup muzical local, angajat să cînte la o ceremonie și a cărui muzică este amplificată de un incredibil sistem de sunet. Ce se aude și se vede în video-ul care însoțește materialul din DM e un festin la care participă, pe lîngă public, un bas, cîteva instrumente de percuție și un *phin*. Muzica e absolut fantastică, e groove, drone și garage, noise, funk și psych rock, înecate în *delay* și *reverb*, dar în esență e muzică rurală (în sensul în care country-ul american e rural/excentric și în sensul în care Îngerii Negri — e un exemplu care-mi vine rapid în minte, pentru că i-aș vedea cîntînd într-o atmosferă asemănătoare celei din film — a fost o fabuloasă formație de mahala/excentrică) thailandeză. Sau *mor lam*, după numele pe care îl poartă acolo.

Postarea aceea de pe Dangerous Minds l-a făcut pe Josh Marcy, angajat al unei agenții de publicitate din Los Angeles, să ia primul avion spre Bangkok și să pornească în călătoria vieții lui pentru a (re)descoperi ceea ce a văzut pe DM: „banda lui Khun Narin"/Khun Narin's Electric Phin Band. Iar rezultatul acestei excursii este un album — primul lansat în afara granițelor propriei țări de această trupă, înregistrat în fața unui templu budist și produs de Marcy împreună cu Innovative Leisure Records — care-și merită absolut toți banii.

---

* Publicația poate fi accesată la adresa the-attic.com, iar textul lui Ion Dumitrescu, „The Outernational Condition", la http://the-attic.net/features/1245/the-outernational-condition.html

**http://dangerousminds.net/comments/mindblowing_psychedelia_from_thailand

Paul Breazu *este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Andrei NICULESCU

„Împărțim un teritoriu vast"

Cum a apărut Velosonics: cine a venit cu ideea trupei, cine cu stilul, cine cu numele?

N-am apărut ca duhul din lampă, nu ne-am pogorît de niciunde, ci existam în formă umană chiar cu mult înainte să formăm trupa. Cu toate acestea, eu l-am auzit pe Adrian Spier (solistul nostru, al tuturor) cîntînd una dintre piesele lui într-un cadru „festiv" și atunci i-am făcut propunerea să lucrăm împreună la materialul lui. În scurt timp, am constatat că nu putem cînta în doi la cinci instrumente simultan. Așa că, după cîteva permutări, am ajuns la formula actuală. Piesele însele au venit cu stilul, nu l-am găsit noi, ci invers. Pur și simplu așa au ieșit melodiile, primele bat puțin spre pop, cele de pe album mai mult spre rock. Stilul e de fapt o noțiune abstractă și relativă, contrar așteptărilor. Noi doar am căutat pînă am găsit ceva care ne plăcea cum sună. Titlul a venit din alăturarea mai multor particule de tip prefix și sufix și din amestecarea lor, întocmai precum automatele din cazinouri, pînă la obținerea jackpot-ului.

Totuși, de unde / de la cine vă revendicați, muzical vorbind?

Cred că asta a fost șansa noastră, faptul că ne împărțim un teritoriu vast și nu ne împiedicăm unul de altul cînd facem piese. Eu vin din anii '60-'70, Bop și Adi sînt exclusiv din prezent, Cristi vine de pe o planetă mai jazzy, și Flavius are propria lui galaxie, unde numai el aude muzica.

Videoclipurile sînt bine făcute, discul are un concept grafic elegant; cît mai contează acestea azi în viața și pentru finanțele unei trupe?

Mulțumim, complimentele ne măgulesc. În afară de valoarea lui simbolic-nostalgică, CD-ul ajută la promovare, la fel și videoclipurile. În felul acesta, ne pot auzi și vedea și oameni care nu ajung la concerte, și așa poate vom strînge un public mai mare. În afară de cîteva excepții notabile, o trupă nu poate trăi din concerte în România, din păcate.

Andrei Niculescu *este chitaristul trupei Velosonics, al cărei album de debut,* Roundhouse (self release), *a apărut la finalul anului trecut. Urmăriți activitatea trupei pe pagina de Facebook.*

a consemnat Marius CHIVU

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Povestea celor doi grăsani argintii

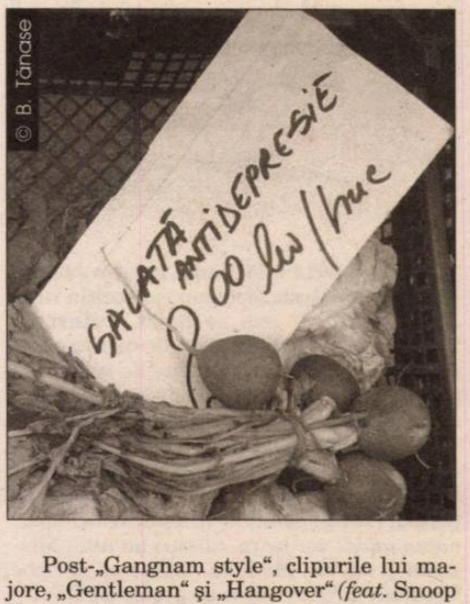

© B. Tănase

Pe bulevardul Gangnam din sudul Seulului, deşi e lung şi larg cît pentru cîteva oraşe medii de aiurea, nu este prea indicat să mergi cu autobuzul public. Rişti să rămîi neintegrat. Adică blocat în traficul ultimelor răcnete de maşină personală, coreene sau importate, argintii şi cu geamuri fumurii, ale ultimei tranşe de nobilime *K-pop*, *K-fashion*, *K-industry* & *al*. Ori al taxiurilor de culoare gri, pentru mulţimea de gură-cască venită să se surprindă-Instagram lîngă piciorușul vreunei K-prinţese de gheaţă (pentru că se îmbracă toate în argintiu, alb şi o tuşă – *noblesse pop coréenne oblige* – neagră), alunecînd discret, vag îngrijorat şi distant precum zîmbetul de vedetă temporară care le populează, în inaccesibilul interior argintiu sus-pomenit.

Fie mergi cu elicopterul şi aterizezi pe platformele şirului interminabil de zgîrie-nori ai companiilor sau al *penthouse*-ului personal (de unde potentaţii zilei coboară, o ştim din *K-movie*-uri, pentru a se aşeza, relaxaţi şi crăcănaţi, în nişte jilţuri care se aseamănă picătură-stucatură-înfloritură cu „tronurile“ aurite ale noii aristocraţii de pe alte meleaguri), fie eşti mujic şi atent cu timpul propriu şi iei metroul (care are cîteva staţii în zonă). Fie mergi pe trotuare, mimetic cu spiritul K, adică aferat şi grăbit, spre prima intrare (de cafenea, restaurant *masterchef* ori magazin *ultrabrand)* ca să practici soareaua de largă vitrină. Pe lîngă *dress-code* şi atitudine, ca să „faci“ Gangnam-ul, trebuie să fii, fireşte, tras prin ineluş. K-pop nu prea vinde locuri pentru graşi.

Coreea are, însă, doi grăsani *pop*. Pe unul îl cheamă Kim Jong-un, e din Nord, iar pe celălalt îl cheamă Psy (Park Jae-sang) şi e din Sud. Ambii sînt născuţi în familii, cum se spune, afluente. Bunicul şi tatăl lui Kim Jong-un, conducători şi proprietari cu ascendenţă mitologică ai Coreei – ne asigură propaganda lor, cu litere scrise din corpuri umane, pe stadioane vizibile de pe staţii orbitale –, i-au transmis acestuia genele neostaliniste ale conducătorului absolut, două culturi ale personalităţii de periat atemporal, pentru a-l îngădui pe al treilea, manualul roşu despre cum să ţină o ţară întreagă prizonieră, şi o burtă considerabilă, ca însemne ale puterii totale.

Park Jae-sang s-a născut într-o familie a noii aristocraţii financiare din Gangnam. Tatăl lui, mai modest decît al lui Kim, proprietar însă al unei foarte prospere firme de semiconductori, i-a transmis junelui manualul şi genele *(aka* firele) magice ale stăpînirii Internetului. Despre mame nu se ştiu prea multe. A lui Kim, cînd nu e descrisă în poezie proastă, e secret de stat, a lui Park e mai prozaică, deţine cîteva restaurante, tot în Gangnam, şi ambele au avut grijă, o vedem bine, ca burtica fiilor să stea plină. Şi Kim, şi Park sînt cunoscuţi de cîteva miliarde de locuitori ai planetei Pămînt, dar cifra nu-i prea impresionează. Ei vor să dea, de fapt, lovitura în America. Şi, deşi au jumătatea lor de ţară la picioare – respectiv bocanci –, amîndoi, şi Park, şi Kim, au o ţintă clară: să arate Americii şi lumii adevărul despre Coreea.

Kim o face cu „ghizi“ teleghidanţi (fie că sînt stadioane ritmice, fie că sînt personali, pentru fiecare turist plonjat în exotismul roşu-Kim). Despre cum şi de ce o face Psy, excelentul comentariu al lui Max Fischer din *The Atlantic*, de acum cîţiva ani, disecînd mesajul subversiv şi ţinta de piaţă a clipului planetar al lui Psy nu are rival în acurateţe (vezi aici http://www.theatlantic.com/international/archive/2012/08/gangnam-style-dissected-the-subversive-message-within-south-koreas-music-video-sensation/261462). Căci dacă pentru un non-coreean, de la hipersimpatica Ellen DeGeneres la nepoţelul meu de 6 ani care îl îngînă încă, hitul lui Psy se reduce, ca orice *splash* global de acest tip, la un ilizibil ritm contagios (la strămoşul său *numa numa ye* al lui O-zone, căruia îi corespunde gemelar *opa gangnam stail*, Psy a avut simţul de marketing adecvat şi a adăugat un dans contagios de simpluţ – picior (grăsuţ) flexat dreapta, stînga, dreapta-dreapta, mîinile încrucişate pentru a ţine nişte hăţuri imaginare, ori în aer, ca pentru un lasou yankeu), pentru un sud-coreean, e exact aşa cum îl descrie autorul articolului: satiric cu noii îmbogăţiţi locali şi cu toată mucavaua socială aferentă, dar şi cu tradiţii locale, mai mult sau mai puţin legale, dar îndelung cultivate: respectul pentru puterea subterană, mafie şi legi nescrise, rasism şi sexism şi, spre deliciul academic al profesorilor de studii culturale, diverse grade de fetişizări, de la consumismul sexual la alcoolizare ca practică socială. Pînă la acest megahit, Psy era doar un grăsănel marginal K-pop, popular mai degrabă în mediile de stînga prin cîteva poziţii antiamericane (v. viaţa lui wikipediată), decît prin biţi.

Post-„Gangnam style“, clipurile lui majore, „Gentleman“ şi „Hangover“ *(feat.* Snoop Dog – mişcare la care Kim Jong-un a răspuns, pop, cu junkie-funkie-ul lui, afişîndu-se cu Dennis Rodman), continuă o retorică, pentru standardele sud-coreene, hiperstîngistă. Dacă nu ar fi avut succesul comercial global ştiut, ar fi fost de mult anihilate de lumea-K, prea vitrinată.

În ecuaţia pentru imagine şi „adevăr“ a celor doi grăsani pop, a mai apărut o verigă: filmul *The Interview,* cel cu scandalul asasinării lui Kim Jong-un, hackeritul Sony, sancţiuni şi intervenţii la cel mai înalt nivel politic. Filmul, „foarte amuzant, foarte imbecil“, aşa cum laser îl descrie Jordan Goffman în cronica din *The Guardian*: (v. aici: http://www.theguardian.com/film/2014/dec/12/the-interview-review-stoned-anally-fixated-funny), este – ne spune cu umorul cronicarul – de fapt despre altceva. Despre cururi. Mari, grase şi tari. Şi Psy, şi Kim Jong-un par să tot vrea să ni le arate, şi nu ştiu, zău, dacă e o strategie media prea bună.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

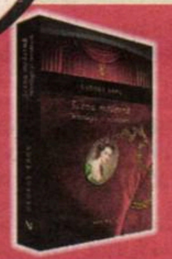

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Scena modernă. Mitologii și miniaturi” de George Banu, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

Promoție valabilă în perioada 20 decembrie 2014 - 19 ianuarie 2015

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POȘTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................... Prenume....................
Str.................... Nr.......... Bl.......... Sc.......... Et.......... Ap..........
Localitate.................... Județ/ Sector .... Cod poștal ....
Telefon .... E-mail....................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

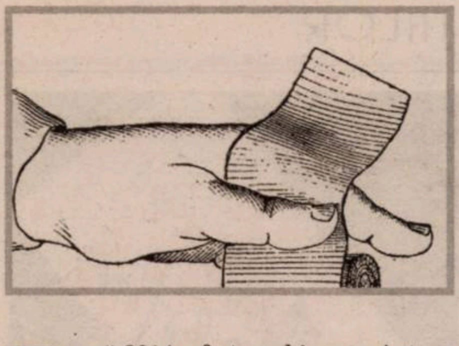

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

PRO vs Antena în 2015

– dedesubturile –

Dacă 2014 a fost anul în care Antena 1 a atacat, fără succes, poziţia unui PRO TV pus pe redus costuri, în 2015, formatele internaţionale nu neapărat de prima mînă, dar împînzite de vedete, se înmulţesc. Lipsa producţiilor autohtone duce la un fel de globalizare pauperă.

Emisiunile consacrate – *Vocea, X Factor, Românii au talent* şi tot restul – rămîn în grilele PRO şi Antena, cu mici modificări. În platoul descompletat de Antenă de la *Românii au talent* vor intra, alături de Andi Moisescu şi Andra, Mihaela Rădulescu şi Bebe Cotimanis. Adică vocea de promo a PRO TV şi o fostă divă mai populară pe copertele revistelor decît în ratingurile TV, în locul antipaticului Mihai Petre, plecat la Antena 1, unde nu se ştie dacă va mai reapărea după eşecul *Dansează printre stele*.

Lipsa producţiilor autohtone duce la un fel de globalizare pauperă.

La capitolul emisiuni deja existente, e de remarcat extinderea *Master Chef* pe PRO TV, care va avea, conform informaţiilor apărute în presă, două sezoane – în toamnă, cel obişnuit, iar din primăvara care se apropie, versiunea cu celebrităţi. E o mutare care pare eficace din punctul de vedere al costurilor, fiindcă licenţa pentru ambele programe e probabil mai ieftină decît două licenţe luate separat, iar platoul şi decorul sînt costisitoare, dar aceleaşi. Grila PRO TV pare a sta în 2015 sub semnul lui „Te uiţi şi mănînci“ sau, măcar, „Te uiţi şi salivezi“, fiindcă s-a mai scris şi despre un alt format de *cooking, Kitchen Nightmares,* care va fi gestionat de Adi Hădean. Nu este vorba de un concurs, ci de un soi de Poliţia bucătăriilor murdare, oarecum asemănător cu ceea ce publicul românesc poate vedea pe Travel Channel sub numele de *Hotelul imposibil,* cu Anthony Melchiorri.

În orice formulă, emisiunile despre gătit nu produç în România ratinguri astronomice, lucru previzibil pentru o ţară în care o locantă ca La Mama e unul dintre cele mai populare restaurante, iar cea mai bună mîncare românească e cea arăbească. De ce se înghesuie televiziunile autohtone să le facă? Fiindcă sînt aspiratoare de publicitate, nu numai în timpul pauzelor de reclamă, ci şi prin plasarea de produs pe care o permit la tot pasul.

Tot PRO TV a făcut o achiziţie oarecum curioasă, *Tumble,* un format BBC despre gimnastică, despre care postul românesc spune că va intra din toamnă. E vorba de celebrităţi care evoluează pe o saltea gri de concurs. Pe BBC One, *Tumble* a rulat în toamnă cu Nadia Comăneci în juriu, ceea ce e bine, dar mai puţin bine e că a fost oprit după şase ediţii, fiindcă avea ratinguri medii de 3,3 milioane de telespectatori, faţă de hiturile care ating 5-6 milioane pe primul post al corporaţiei britanice. Ar putea fi vorba de un dezastru: după prestaţia de la *Celebrity Apprentice,* Nadia Comăneci nu pare că va primi vreodată nota 10 pentru TV, dar formatul aruncat la coş de BBC ar putea funcţiona mult mai bine în România, o ţară care, spre deosebire de Marea Britanie, a dat numeroase campioane de gimnastică şi unde Nadia e un simbol naţional.

Lista mai mult sau mai puţin oficială de noutăţi de pe PRO TV se încheie cu *Sînt celebru, scoate-mă de aici!,* emisiunea pentru care Cabral şi Bobonete pleacă în Africa de Sud. Am găsit pe YouTube un episod din 2011 al formatului originar, de pe ITV (Marea Britanie) şi pare a fi vorba de un *Survivor* lungit, sărăcăcios, dar cu vedete. Chiar şi aşa, ratingurile din Marea Britanie depăşesc 6-7 milioane de telespectatori, cu finalele peste 10 (aproape 15 milioane, la sezonul al treilea, din 2004). De *I'm a Celebrity, Get Me Out of Here* se leagă proteste ale unor asociaţii de protecţia animalelor, referitoare la gîndaci îngurgitaţi de vii, şi un proces cu CBS, care a reclamat fără succes asemănarea cu *Survivor* a versiunii americane.

De cealaltă parte, Antena 1 mai propune un format obscur – *I Can Do That,* creat de o casă israeliană de producţie, care poartă numele fondatorului, Armoza, împreună cu o companie TV chineză. Conform materialelor de prezentare de pe site-ul Armoza, e vorba de un fel de *Românii au talent,* care se desfăşoară într-un platou meschin, dar cu concurenţi-vedetă. Premisa de succes ar fi, în România, componenta de circ care a propulsat *Românii au talent* la peste 20 de puncte de rating. Al doilea format propus de Antena 1 este unul cu circulaţie mai largă: *Temptation Island,* lansat de americanii de la Fox şi descris justificat de presă ca un fel de *Vara ispitelor,* hitul de la începutul anilor 2000 al PRO TV. Fidelitatea unor bărbaţi şi femei care alcătuiesc cupluri e pusă la încercare de persoane atractive de sex opus, iar în versiunea românească asta se va întîmpla în Thailanda.

Dacă ne gîndim la *I Can Do That* şi *I'm a Celebrity, Get Me Out of Here,* televiziunile româneşti s-au supărat pe propriile progenituri, vedetele, pe care au început să le supună la chinuri, în formatele numite. O formulă comodă, pe termen scurt, dacă ne gîndim şi la lipsa formatelor originale, autohtone, care ar fi reprezentat riscuri, dar şi posibile surprize pozitive. Piaţa de conţinut TV din România este în 2015 într-un fel de expectativă, pornind de la micile creşteri ale cheltuielilor de publicitate prognozate: nu face vreo mutare decisivă, dar încearcă să-şi păstreze şansele intacte pentru o astfel de eventualitate.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

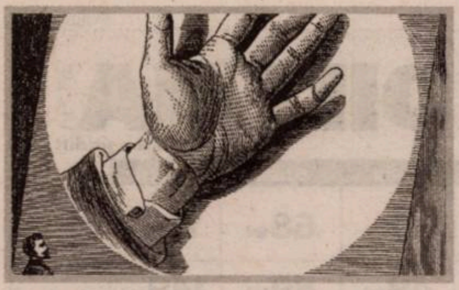

Adina POPESCU

portrete din mers

Pipiţe pe Facebook şi în viaţa reală

Pe pagina ei de Facebook, C. afirmă că este „instructor auto personal“. O profesie liberală. Putea să fie la fel de bine şi antrenoare „personală“ de fitness, maseuză, stilistă, dansatoare la bară. Sau damă de companie. Alte profesii liberale. În micul bar din Centrul Vechi unde, pe 30 decembrie, nu e nimeni în afară de noi, prietena mea M. începe să-mi arate fotografiile. „Asta e?“ fac eu dezamăgită. „Păi are peste 50!“ „Da. Şi o fată de 20 şi ceva...“, spune M. „Are şi soţ?“ M. zîmbeşte misterios. „Nu se ştie. Anul trecut postase că s-a logodit. Însă nu-mi dau seama care dintre toţi aceşti bărbaţi ar putea să fie soţul sau logodnicul ei.“ „Poate a postat la mişto.“ În nici o poză nu o vedem pe C. la volanul vreunei maşini. O vedem în schimb prin baruri, pe la diferite party-uri, la ore mici, cu ochi injectaţi de la alcool şi fum, înconjurată de bărbaţi, mereu alţii. Bărbaţi mai tineri, bărbaţi cu părul alb, bărbaţi slabi, bărbaţi cu burtă, toţi euforici. Cu unii dansează. Unii o ţin languros pe după umeri sau de talie. Alţii îi pun „cu prietenie“ o mînă pe fund sau pe un sîn. „Ce să zic? Femeia îşi trăieşte viaţa!“ „Stai că nu-i tot!“ Mai sînt şi pozele photoshopate. C. în chip de crăciuniţă pervers-angelică. Îmbrăcată în blănuri, în decoruri hibernale. Într-un costum mulat, sprijinindu-se, în sfîrşit, de o maşină sport. Toate kitsch-urile astea au sute de like-uri şi zeci de comentarii agramate, la superlativ, cu *emoticons* – pupici şi inimioare. Îmi amintesc de un alt profil (fals, probabil), cu o fotografie a unei femei fără chip – doar picioarele desfăcute şi un vagin întrezărindu-se prin nişte chiloţi tetra, uşor transparenţi. Alte mii de like-uri şi comentarii înduioşătoare, de genul: „Sărut-mîna, doamnă! Ce bine arăţi. Aş putea să te cunosc personal?“ Apoi, o vedem şi pe fiica lui C. – o fată drăguţă, veselă, ce vină are ea pentru păcatele maică-sii şi nefericirile altora? Mă gîndesc: ce ciudat e Facebook-ul ăsta, totuşi! Plin de universuri paralele, în care coexistă, uneori fără să se intersecteze unii cu alţii, oameni care vorbesc despre literatură, filme, oameni care fac teatru, bunici serioşi, care îşi pun fotografii cu nepoţi, oameni normali, dar şi oameni fără caracter, perveşi, curve, veri, fini şi cumetri care se gîndesc doar cum să taie porcul şi să le-o tragă celor 200 de prietene virtuale.

„Are şi soţ?“ M. zîmbeşte misterios. „Nu se ştie.“

„Şi erai prietenă cu asta?“ „Păi, da, căci aveam un prieten comun, pe el. Am bănuit ceva şi i-am cerut eu prietenia. Bine că după ultima discuţie sau ce-o fi fost, mi-a dat *ban.*“ La sfîrşit de an, prietena mea, din categoria de utilizatori de Facebook care discută despre literatură şi filme, s-a trezit fără voia ei că trăieşte o telenovelă în care C. juca rolul „ceilalte femei“ – sau „femeia cea rea“. Citisem undeva o statistică potrivit căreia cele mai multe cupluri se despart în perioada sărbătorilor de iarnă. Nu ştiu ce-i apucă – beau mai mult, au limba mai slobodă şi mintea mai ageră, află mai multe. Deşi, în jurul meu, s-au destrămat multe cupluri indiferent de anotimp. S-au despărţit oameni după 10-15 ani. Au divorţat oameni cu copii. S-au înşelat reciproc, sau doar unul, aşa cum se întîmplă în cazul de faţă. Au ajuns la certuri, bălăcăreli şi partaje. Prietena mea susţine că în cazul ei este altceva – a „investit“ mult şi din toate punctele de vedere în relaţia ei, care dura de 14 ani. Dar în ce relaţie nu investeşti, pînă la urmă? Trăim într-o societate defectă din punct de vedere afectiv, unde cuplurile ideale (solide şi bazate în primul rînd pe încredere reciprocă) nu mai există decît în filmele romantice şi în fotografiile de la nuntă ale bunicilor. Să fie de vină şi Facebook, toate conturile, profilurile, smartphone-urile, toată această transparenţă a relaţiilor care nu exista înainte?

O doamnă trecută prin viaţă şi prin diferite experienţe îmi spunea odată că e mai bine să nu ştii, decît să ştii. Şi că, dacă te apuci să scotoceşti, găseşti întotdeauna ceva. Prietena mea a găsit nişte mesaje în telefonul partenerului ei, băiat bun, serios şi „intelectual“, la o primă vedere (îl cunoşteam şi eu destul de bine, adică eram prieteni pe Facebook), dar cînd îl apuca cheful de băut, pierdea cîteva nopţi la rînd „cu băieţii“. Nimic special. În halul în care venea acasă, ea nu s-ar fi gîndit niciodată că are vreo treabă cu alte femei. Dar iată mesajele, această dovadă deja „clasică“ a vremurilor noastre. Oare cum de nu le trece prin cap bărbaţilor ăstora să şi le şteargă? Iar după mesaje, după din nou „clasica“ discuţie în care el neagă totul, iar ea îl pune să-şi facă bagajul şi să plece la „cealaltă“, pentru ca telenovela să fie completă, ca în *Trădaţi în dragoste,* urmează Confruntarea. Într-o agitată noapte de nesomn, M. s-a apucat să-i scrie ăleia. Unde? Tot pe Facebook, desigur. Şi a început frumos cu „Stimată doamnă...“ (în fond, diferenţa de vîrstă era de vreo 15 ani). Şi au sfîrşit ca la uşa cortului. Păcat că vocabularul şi cunoştinţele de limba română nu se pot photoshopa ca să dea mai bine pe ecran!

Mă întristează povestea lui M. O vreme o invidiasem, la un mod pozitiv, pentru relaţia ei, care părea atît de stabilă, dar, în fond, de ce trebuie să ne agăţăm atît în viaţa asta de relaţii? De ce nu poţi să-ţi oferi tu însuţi protecţia şi siguranţa de care ai nevoie, şi n-o să te dezamăgeşti niciodată? Nu o să ai niciodată surpriza de a-ţi descoperi propriile mesaje în care să te înşeli cu altcineva. Aş fi vrut să-i spun toate astea prietenei mele, însă ştiam că doar sună bine şi atît. Aşa că am rămas amîndouă tăcute, cu telefonul ei pe masă, care ne arăta o poză de budoar a doamnei „instructor auto personal“, gîndindu-ne cum o relaţie de aproape un sfert de viaţă se poate destrăma atît de uşor, ca fumul ţigărilor nostre în barul pustiu, din Centrul Vechi, pe 30 decembrie.

Adina POPESCU

Trei zile la Sofia

– la Tîrgul Internaţional de Carte –

Pe la mijlocul anilor '80 – cei mai dezolanţi ani ai comunismului românesc –, tatăl meu pleca într-o excursie de trei zile, „cu întreprinderea", la Sofia. Era prima lui ieşire din ţară, pentru care depusese o cerere şi primise o aprobare. Cînd m-a întrebat ce să-mi aducă „din străinătate", eu i-am răspuns că vreau o păpuşă Barbie. La 6 ani, pentru mine orice era în afara României socialiste însemna implicit o lume mai bună, mai aproape de acel Occident din revistele *Burda*. Şi pentru că bulgarii aveau mai multe ore de program pe zi la televizor, inclusiv *Leka Nosht Detsa,* în fiecare seară, înainte de telejurnal (la noi, Mihaela şi Azorel dispăruseră de ceva vreme), mai mult ca sigur că aveau şi păpuşi Barbie. Am fost foarte dezamăgită cînd, la întoarcere, tata mi-a întins o păpuşă cît degetul lui arătător, cu un păr lipit de cap şi nişte ochişori albaştri care se închideau cînd o puneai pe spate, ca să se culce. „N-am găsit Barbie!", mi-a zis el, cu părere de rău. Însă asta nu mi-a schimbat părerea bună pe care o aveam despre capitala ţării „vecine şi prietene", mai ales că tata a povestit destul de entuziast că au urcat cu telefericul pe muntele Vithosa, care are mai mult de 2000 de metri înălţime şi se află chiar la marginea oraşului (cît mi-aş fi dorit pe atunci ca Bucureştiul să aibă măcar un deal mai acătări!). În toţi anii aceia, Bulgaria (ca de altfel şi Serbia şi Ungaria) a reprezentat pentru mine acea „străinătate" reală şi accesibilă (cealaltă „străinătate" era doar o himeră), unde cozile erau mai puţine şi se găseau de toate, existau şi comunişti, dar erau mai blînzi.

Şi iată-mă la Sofia, la Tîrgul Internaţional de Carte, unde România a fost ţară invitată, plimbîndu-mă pe aceleaşi străzi din centru pe unde a colindat şi tatăl meu în urmă cu aproape 30 de ani, parcă cumva în continuarea acelei amintiri vechi pe care tocmai am povestit-o. Scriitoarea Simona Popescu, care a fost şi ea la tîrg, ne-a mărturisit că încerca să găsească la Sofia un final pentru un roman, pornind tot de la o amintire, o experienţă similară cu cea a tatălui meu – prima ei excursie în străinătate, cu şcoala, la Ruse, după ce a învăţat un manual întreg de geografie comunistă ca să o „merite". Şi m-am gîndit la modul straniu în care se ţes şi se leagă lucrurile într-un mental colectiv al istoriei recente. Da, Sofia poate fi un final de roman, la fel de bine cum poate să fie un început sau un mijloc, din cauza senzaţiei de tranziţie spre ceva incert pe care mi-a lăsat-o oraşul, dar şi al atmosferei sale tihnite. Dar mai ales pentru că noi, românii şi bulgarii, trăim de atîta vreme unii în coasta celorlalţi, avem atît de multe în comun şi nu încetăm să ne comparăm unii cu alţii, atît în statistici, cît şi în viaţa de zi cu zi, dar nu ne cunoaştem mai deloc.

Noi şi ei?

Am zburat spre Sofia aproape o oră, cu un avion Tarom nu mai mare decît troleul 66, deşi poate aş fi preferat să merg cu maşina pe drumurile bulgăreşti, doar de dragul călătoriei. De la Bucureşti la Sofia sînt fix 350 de kilometri, adică mai puţin decît pînă la Cluj sau pînă la Timişoara. Totuşi, bucureştenii nu vizitează Sofia în weekend, în loc să se îndrepte spre mare sau spre Valea Prahovei. Şi nici viceversa. Nu înţeleg de ce cele două capitale europene, atît de apropiate ca distanţă, au atît de puţine legături între ele şi nu reprezintă o destinaţie nici pentru români, nici pentru bulgari. Sofia are un farmec al ei, imprimă o stare pe care Bucureştiul a pierdut-o în parte după anii '90 – toate acele rămăşiţe socialiste care evoluează haotic, se transformă din mers, reinventîndu-se şi declanşînd mici nostalgii ale lucrurilor mărunte, o duioşie amestecată cu tristeţe. În plus, e un oraş mult mai ieftin decît Capitala noastră.

După o lună de întuneric şi de zloată în Bucureşti, Sofia ne-a întîmpinat cu un soare strălucitor, de început de decembrie. Am ieşit din aeroport şi am avut senzaţia că am zburat în cerc şi ne-am întors de unde am plecat – la o primă vedere, împrejurimile păreau aceleaşi cu cele de la Otopeni, poate un Otopeni de acum cîţiva ani, dar totuşi foarte asemănător. Am plecat de la aeroport cu o maşină. Cîmp, şosea, cîteva blocuri noi, din beton şi sticlă, dar şi maghernițe, o curte mare, plină cu anvelope sparte, apoi un mic mall. Cînd, în sfîrşit, intrăm în oraş, dominat de silueta muntelui, cu zăpadă pe creste, impresiile se schimbă. Pentru cîteva clipe, te crezi la Braşov, contemplînd Tîmpa şi blocurile comuniste standard, cu patru etaje. Apoi, te pomeneşti în centru, care are din nou un aer pregnant „de Est". Bulevarde puţin aglomerate, cu clădiri de negustori şi tîrgoveţi, vîrîte unele-n altele, cu maximum patru etaje, nezugrăvite de multă vreme, gri sau galbene, cu buticuri şi minimarket-uri la parter. Buticăreala e încă mult mai prezentă în Sofia faţă de Bucureşti, n-am prea văzut supermarket-uri în afară de un Lidl, în nici un caz vreun Mega Image. Toate prăvăliile par „de cartier" – şase rafturi, doi vînzători, cele de haine şi încălţări seamănă cu magazinele din zona Lipscani, de pe timpuri, multe second-hand-uri, în acelaşi stabiliment poţi găsi atît o agenţie de turism, cît şi o casă de schimb valutar, în plus ceva jocuri de noroc de tipul păcănele. Excepţie fac brand-uri precum Zara sau H&M, aceste magazine sînt la fel peste tot – spaţioase, luminoase şi bine încălzite, şi cu preţuri prea mari pentru Europa de Est. Bulgăroaicele intră, se uită, probează şi ies. Am văzut şi chioşcuri înjghebate în spaţii strîmte, de tipul scară de bloc, cu sticle de băuturi expuse în vitrină, unele stau acolo de atîta amar de vreme, încît sînt pline de praf şi au etichete decolorate, dar poate că vinul s-a învechit şi e bun. Alfabetul chirilic începe să dispară din viaţa citadină, au apărut, în schimb, multe firme cu nume „englezite", în alfabetul latin. În zona centrală sînt şi multe cîrciumi, bistrouri şi cafenele, în general locuri cu două-trei mese, în care poţi mînca un sandviş sau un hamburger mare şi cu de toate, cum găseşti şi la noi în Berceni sau Titan. Recipientele de plastic, cu sosuri de tipul ketchup şi maioneză, care atîrnă deasupra tejghelei ca să le poţi avea la îndemînă, îmi sînt şi ele ultracunoscute. Doar preţurile diferă – poţi mînca un sandviş decent cu 4-5 lei, o bere autohtonă la restaurant e cam tot pe acolo, însă sînt de preferat berile ceheşti la draft, cum ar fi Bernard, doar un pic mai scumpe, vinul casei este de cele mai multe ori minunat şi inadmisibil de ieftin, un pachet de ţigări costă în jur de 9 lei. Şi apropo de fumat, de curînd s-a aplicat draconic legea care interzice fumatul în spaţiile publice şi, spre surprinderea mea, nimeni nu pare dispus s-o încalce, să găsească „portiţe" şi să încerce tot felul de improvizaţii, ca la noi. Deşi, din cîte mi s-a spus, bulgarii sînt la fel de mari fumători ca românii (un alt apanaj, se zice, al ţărilor estice), nu se fumează nicăieri în restaurante şi baruri, nici măcar în cluburi, decît afară. Seara, din loc în loc, în faţa unor cîrciumi, vezi grupuri pe jumătate degerate în atmosfera hibernală, care scot pe gură şi pe nas un amestec de abur şi fum. Bîţîindu-se de pe un picior pe altul, oamenii de-abia aşteaptă să-şi termine ţigările ca să intre din nou la căldură. Eu una n-am înţeles această tiranie împotriva bieţilor fumători, din moment ce bulgarii au şi alte probleme care ar trebui să devină o prioritate, cum ar fi toaletele publice. Nu sînt prea curate (nici măcar în restaurantul decent în care am mîncat în prima seară) şi nici prea prietenoase, nu au hîrtie igienică şi le reperezi uşor după miros. La Starbucks, de pildă, am rămas cu clanţa în mînă şi m-am chinuit vreo zece minute să o fixez la loc, măcar de formă. Şi, revenind la fumători, dacă ai ceva noroc, poţi găsi cafenele cu terase „învelite" în folii de plastic semitransparente (cum sînt şi în Bucureşti, în Centrul Vechi) şi cu cîteva „încălzitoare", însă nu suficient de puternice ca să te îmbie să-ţi scoţi geaca, unde poţi fuma. Am petrecut o oră minunată, la doi paşi de hotel, pe o astfel de terasă încălzită, unde am băut o bere Guinness şi am fumat cu nesaţ de una singură, încercînd să nu mă holbez prea tare la cei doi adolescenţi de la o masă foarte apropiată de a mea, care se vrăjeau şi fumau, se pupau şi iar fumau. Mă fascina însă flirtul lor în bulgară, din care nu înţelegeam nimic. Oare ce-i spune puştiul? Că e frumoasă? Că o iubeşte?

Bulgaria – acest arhipelag exotic şi necunoscut, la doi paşi de noi.

Pe stradă, vezi multe maşini „străine", însă în general sînt hîrburi de prin anii '90: Ford-uri, Opel-uri şi BMW-uri. Dar şi maşini noi, de peste 20.000 de euro. Însă maşina clasei de mijloc nu există.

Pînă la munte, la Vitosha, n-am fost, deşi mi-aş fi dorit şi mi s-a spus că se ajunge în doar 20 de minute cu taxiul. Am aflat despre cabanele turistice că sînt dezafectate şi că telefericul cu care a urcat tatăl meu în anii '80 nu mai funcţionează. La poale e acum doar un cartier pentru oameni cu bani. M-am întristat – să ai un munte în toată regula la marginea capitalei tale şi să nu-l „foloseşti" la nimic?

Doar Noi

Tîrgul Internaţional de Carte a avut loc în Palatul Naţional de Cultură – o clădire comunistă tipică, de prin anii '80, cu fastul şi „grandoarea" acelor vremuri, adică scări de marmură şi candelabre impresionante. Astăzi, este folosită pentru diferite evenimente, tot culturale, pentru că e spaţioasă şi bine împărţită. „Populată" timp de patru zile de cititorii bulgari şi împînzită de standurile cu cărţi, cu zumzetul glasurilor vorbitorilor de pe la lansări, nu mi s-a părut, însă, urîtă deloc.

Am întrebat-o pe una dintre gazdele noastre cum pot să ajung în centru şi mi-a explicat că era foarte aproape, „drept înainte pînă la linia de tramvai, după care la dreapta". Apoi, a adăugat: „Nu prea ai ce vedea, e foarte provincial!" Mi-a plăcut modestia ei, însă, pe de altă parte, cam aşa spunem şi noi despre Bucureşti. E acel sentiment de inferioritate, al omului din Est care nu-ţi poate arăta palatele Vienei sau podurile peste Sena ale Parisului. Noi, români şi bulgari, ne considerăm, de fapt, provinciali, pentru că nu reuşim încă să depăşim anumite complexe.

Centrul „turistic" e într-adevăr mic, dar are o cochetărie a lui care ar fi putut să fie pusă excelent în valoare cu un pic de sprijin din partea autorităţilor locale. Nu există nici un fel de marcaje şi indicaţii, singurele informaţii despre unde trebuie să ajungi le afli de pe stradă, de la bulgarii care vorbesc prost engleză, chiar şi cei tineri. La început, m-am rătăcit, dar după ce am reperat Universitatea (cu un nume frumos – Sf. Clement din Ohrid), mi-a fost uşor să mă descurc. Însă aproape tot ce am văzut în următoarea oră am identificat ulterior pe Internet, căci nu există inscripţii în altă limbă în afară de bulgară. Am recunoscut uşor catedrala Sf. Alexandru Nevschi, uriaşă, impresionantă. Am intrat în interiorul ca de grotă subterană construită de personaje fabuloase, nepămîntene, unde m-am simţit ca într-o poveste. Sau ca într-un început de roman. Frig, luminile pîlpîitoare ale lumînărilor, cerşetori, oameni care se rugau pe la icoane şi moaşte, ca la noi. Am aprins patru lumînări – două pentru morţi, două pentru vii, şi am ieşit cu conştiinţa împăcată că mi-am adus oamenii dragi în capitala Bulgariei. Apoi, cred că am trecut pe lîngă clădirea Guvernului, căci fluturau două steaguri – cel bulgăresc şi cel al Uniunii Europene. Şi cred că am văzut Muzeul Naţional de Arheologie, o clădire din cărămidă roşie, şi Mormîntul Soldatului Necunoscut, unde era flacăra aprinsă, alte două bisericuţe ortodoxe vechi şi frumoase, în care n-am mai intrat, şi cîteva moschei. Am zărit la o depărtare oarecare silueta unei clădiri care semăna cu Casa Scînteii, dar n-am mai mers pînă acolo, pentru că m-am oprit la un mic tîrg de antichităţi, improvizat într-un părculeţ. Toată istoria recentă (dar şi mai veche) a Bulgariei era acolo, pe tarabele păzite cu străşnicie de moşuleţii – unii cu un aspect rufos – care o vindeau bucată cu bucată. Decoraţii şi monede, relicve comuniste, chipiuri de soldaţi, argintărie, bijuterii, aparate de filmat pe 16 mm şi aparate foto cu burduf, afişe cu Stalin, tancuri în miniatură. Pînă la urmă, o istorie atît de asemănătoare cu a noastră!

Era frig, începuse să se întunece – deprimantul amurg timpuriu de decembrie –, aşa că am hotărît să mă întorc la tîrg. Însă la întoarcere am nimerit într-o oază caldă plină de culoare şi de cîntece. Era micul tîrg de Crăciun dintr-un parc, chiar vizavi de Teatrul Naţional „Ivan Vazov". O scenă pe care se cîntau colinde (în general germane), şiruri de căsuţe unde se vindeau vin fiert, dulciuri, cîrnaţi, o stranie mîncare de varză aburindă, cu un amestec de *bacon,* pe care n-am îndrăznit s-o încerc. Oameni de toate vîrstele, dar mai ales mulţi copii – erau veseli, mîncau şi beau în picioare, sprijiniţi de butoaie, toată atmosfera era nu doar ca la noi, dar ca peste tot în lume, în preajma Crăciunului. M-am aşezat pe o bancă şi m-am uitat la ei preţ de aproape o oră, la toată normalitatea din jur. Şi m-am gîndit că toate aceste comparaţii, pe care uneori le faci involuntar şi inconştient – noi şi ei, nu au nici un rost. Sîntem doar Noi, oamenii din Estul Europei, care am avut de suferit din cauza unui regim politic absurd şi teribil, a unei tranziţii care pentru mulţi a însemnat doar sărăcie şi o lungă serie de dezamăgiri ce au lăsat urme pe chipurile noastre, încă triste şi pămîntii, dar care ne revenim treptat la viaţă. O viaţă normală.

La plecare, am zburat cu Quatar Airlines – Tarom-ul n-a vrut să decoleze din cauza ceţii. După 30 de minute aşteptare în avion (de data aceasta cît autobuzul 336), ne-am ridicat la doar 5000 de metri şi am văzut crestele munţilor, care apăreau ca nişte insule, în marea de nori. Bulgaria – acest arhipelag exotic şi necunoscut, la doi paşi de noi.

Jeta Abazi GASHI

Luptînd pentru drepturile lor

Femeile din Balcani luptă împotriva discriminării şi pentru apărarea dreptului legal la moştenire.

Soţul, Nexhat, şi cei patru copii au fost omorîţi de poliţiştii sîrbi sub ochii lui Shyrete Berisha, în timpul conflictului din Kosovo. Cel mai mic dintre copii nu avea nici 2 ani, iar cel mai mare mai avea două luni pînă să împlinească 16 ani. Shyrete a fost împuşcată în stomac. Au crezut-o moartă şi au încărcat-o într-un camion, alături de cadavrele altor 50 de albanezi din Kosovo, ucişi în sud-vestul provinciei, în oraşul Suhareke, pe 26 martie 1999. Singurii supravieţuitori ai masacrului – Shyrete împreună cu două rude de-ale sale – s-au salvat sărind din camionul în mişcare.

Pe atunci, Shyrete nu-şi imagina că mai avea ceva de pierdut pe lîngă soţ, două fiice şi doi fii. De atunci însă, şi-a pierdut şi casa în care locuiau împreună. Casa era a socrului său. După război – povesteşte ea – soacra ei i-a spus: „La ce-ţi mai trebuie casa? Au fost ucişi cu toţii. Acum e casa noastră."

Povestea lui Shyrete ilustrează în modul cel mai grav o problemă care persistă în Balcani, chiar dacă – de obicei – într-o formă mai puţin dramatică: discriminarea femeilor, care sînt împiedicate să-şi exercite dreptul la moştenire. În această societate patriarhală, proprietatea şi bunurile sînt moştenite pe linie bărbătească, excluzîndu-le pe femei, chiar dacă ele au dreptul legal la moştenire. Autorităţile şi activiştii încearcă să schimbe această atitudine prin campanii publice, iar femeile se luptă în instanţă pentru drepturile lor. Se izbesc însă de rezistenţa celor ce apără tradiţia şi sînt nemulţumite de o justiţie lentă şi supraaglomerată.

Shyrete spune că bărbaţii din familia Berisha au ajuns la un acord verbal, în 1997, cu privire la împărţirea proprietăţii. Nexhat obţinuse o parte dintr-o casă mare, în care locuia cu familia sa. Cealaltă parte îi revenise fratelui său, şi, ulterior, fiului acestuia.

Judecătorul „este depăşit de situaţie, cu peste 800 de cazuri de rezolvat".

Şi totuşi, după război, cînd s-a întors acasă, Shyrete a găsit uşa încuiată. Iar familia soţului a refuzat să-i dea cheile. „Nu voiam decît să-mi spună că sînt binevenită acasă", îşi aminteşte ea, aflată acum în casa părinţilor săi, din Mushtisht, un sat de lîngă Suhareke.

Cu ajutorul organizaţiilor internaţionale, Shyrete a fost îngrijită în străinătate în urma rănilor şi traumelor suferite. Acum trăieşte în Germania. S-a reîntors în Kosovo însă, în acest an, în iunie, pentru a demara un proces la tribunalul din Suhareke, ca să-şi recapete casa.

Shyrete pare mai bătrînă decît cei 52 de ani ai săi. Rîde cînd vorbeşte de viaţa ei cu Nexhat – dar nici un zîmbet nu se vede pe faţa ei. Au dus o viaţă bună – spune ea. Soţul ei era funcţionar la Centrul cultural din localitate şi mai aveau şi chiria micilor magazine de la parterul casei lor. Ea avea grijă de copii şi de gospodărie.

Încercarea de a-şi redobîndi casa este un proces lung şi dificil. Acţiunea în instanţă a fost începută acum 12 ani, dar avocatul ei nu a reuşit să apară în faţa judecătorului; prin urmare, cazul nu a mai fost luat în consideraţie. Un nou avocat, Ymer Koro, a preluat cazul în septembrie 2012.

Koro spune că legea e limpede – pentru că proprietatea fusese moştenită de soţul lui Shyrete, acum ar trebui să-i revină ei. „Pentru că era căsătorită legal, are dreptul la moştenire", spune el.

Familia soţului are o poveste diferită. Cumnatul ei, Xhelal Berisha, susţine că proprietatea era pe numele tatălui său. „Înainte de a muri, mi-a lăsat-o mie, printr-un testament scris", spune el. Shyrete şi avocatul ei neagă existenţa unui astfel de document.

Între timp, Xhelal Berisha are cheile casei şi închiriază magazinele de la parter. „Plătesc impozitele, aşa că încasez chiria", spune el. „I-am spus lui Shyrete: «Eşti binevenită în casa noastră.» Dar a refuzat să vină."

Ar fi timpul ca justiţia să dea verdictul. Dar Shaban Zeqiraj, judecătorul care răspunde de proces, spune că „este depăşit de situaţie, cu peste 800 de cazuri de rezolvat". În cele din urmă, în septembrie a avut loc o audiere preliminară în faţa Curţii, dar cazul a rămas nesoluţionat.

Singurii supravieţuitori ai masacrului s-au salvat sărind din camionul în mişcare.

Koro recunoaşte că sistemul judiciar din Kosovo este supraaglomerat de procese nesoluţionate, dar susţine că asta nu este totul. „Tribunalele sînt supraaglomerate, dar nici nu vor să muncească", spune el.

Lege vs tradiţie

După o perioadă de supraveghere internaţională, în urma bombardamentelor NATO din 1999, Kosovo şi-a declarat independenţa în 2008, punînd capăt regimului sîrb represiv.

Articolul 7 din Constituţia kosovară afirmă egalitatea de gen „ca o valoare fundamentală pentru dezvoltarea democratică a societăţii".

Potrivit legislaţiei referitoare la dreptul la moştenire şi dreptul familiei, cînd cineva moare, bunurile persoanei se împart între membrii familiei, soţul/soţia şi copiii avînd prioritate. Dacă există un testament, acesta nu poate exclude membrii familiei de la moştenire decît în anumite condiţii, şi în nici un caz pe motive de gen.

Autorităţile au întreprins campanii publice de promovare a egalităţii de gen, încurajînd cuplurile să-şi înregistreze proprietăţile pe numele ambilor soţi. Cu toate acestea, casele rămîn cel mai adesea neînregistrate; cînd acest lucru se întîmplă, ele sînt trecute doar pe numele soţului.

Un spot video realizat de autorităţi în septembrie, cu ajutorul organizaţiilor internaţionale şi naţionale, înfăţişează un cuplu care mănîncă din aceeaşi felie de tort, aşezat în pat, în faţa televizorului, şi care îşi cumpără o maşină înainte de a face împreună actele pentru casă.

„Îi puteţi face fericiţi pe cei dragi împărţind totul cu ei" – se spune în clipul video. „Proprietatea este a amîndurora – înregistraţi proprietatea pe numele ambilor soţi."

Dar tradiţiile nu mor uşor. Mulţi oameni mai cred că proprietatea trebuie să fie transmisă pe linie bărbătească, odată cu numele de familie. Peste 79% din proprietăţile înregistrate în Kosovo sînt ale bărbaţilor, potrivit Agenţiei de cadastru.

În comunităţile tradiţionale, disputele legate de proprietate sînt soluţionate de adunări ale bătrînilor, care funcţionează după Kanun-ul sau Canon-ul lui Leke Dukagjini, o colecţie de străvechi cutume albaneze.

Ali Pasoma, de 58 de ani, prezidează întîlnirile menite a soluţiona disputele din Vushtrri, un oraş aflat la 25 de km la nord de capitala Pristina.

„Proprietatea aparţine doar bărbatului. Chiar dacă o familie nu are un fiu, proprietatea va reveni verilor pe linie bărbătească", spune Pasoma, citînd din Kanun, la sediul companiei de electricitate unde lucrează ca portar.

Pasoma nu a fost de acord să vorbească cu o femeie reporter, decît în prezenţa unui coleg jurnalist. A vorbit cu însufleţire, cu o voce profundă, încruntîndu-se şi mişcîndu-şi mustaţa groasă în timp ce vorbea.

„Nu pot da proprietatea familiei soţului surorii mele – o persoană care are alt nume de familie. Dacă li se întîmplă ceva rău (cumnatului şi surorii mele), voi avea grijă de ei şi îi voi invita să stea în casa mea. Dar dacă vor să-mi ia proprietatea, nu sînt bineveniţi în casa mea", spune el.

În ziua aceea, Pasoma prezidase o întîlnire în cadrul căreia un cuplu de tineri decisese să se despartă – o altă ilustrare a obiceiurilor străvechi ale comunităţii. Fiecare dintre soţi fusese reprezentat de cîte zece bărbaţi, iar decizia fusese luată de alţi patru.

Sărăcia are şi ea un rol

Factorii economici au rolul lor în excluderea femeilor de la dreptul de moştenire. În mod tradiţional, decît să împartă casa copiilor, părinţii o lasă celui mai mic dintre fii, care o va păstra intactă. Înţelegerea este că fiul îi va lăsa în casă şi îi va îngriji la bătrîneţe.

Într-una dintre cele mai sărace ţări ale Europei, unde aproximativ 30% din populaţie trăieşte cu mai puţin de 2 euro pe zi, o astfel de tradiţie înlocuieşte sistemul de stat, ca şi inexistent, care ar trebui să se îngrijească de vîrstnici.

Valbona Salihu, director executiv al organizaţiei Norma, ce activează pentru drepturile femeilor din Kosovo, spune că a întîlnit cazuri în care – pentru a păstra tradiţia – familiile înlătură femeile de pe lista moştenitorilor, cînd declară un deces. Unele femei renunţă la dreptul de moştenire, ceea ce legea permite oricărui moştenitor. Chiar dacă verdictul Curţii favorizează dreptul unei femei la moştenire, în realitate, lucrurile pot fi mai complicate.

Cu doi ani în urmă, soţul unei femei de 30 de ani, din nordul provinciei, a murit în urma unui atac de cord. Un tribunal a decis că ea este moştenitoarea legală a apartamentului înregistrat pe numele soţului – a declarat soţia pentru BIRN, cu condiţia ca numele să nu-i apară în articol.

Dacă ar închiria sau ar vinde apartamentul, ar obţine un venit de care are atîta nevoie. Dar socrii au refuzat să accepte decizia instanţei. Ei continuă să locuiască în apartament, în timp ce femeia îşi creşte cei doi copii într-unul închiriat.

Mai multe instituţii au obligaţia de a asigura respectarea drepturilor femeilor în Ko-

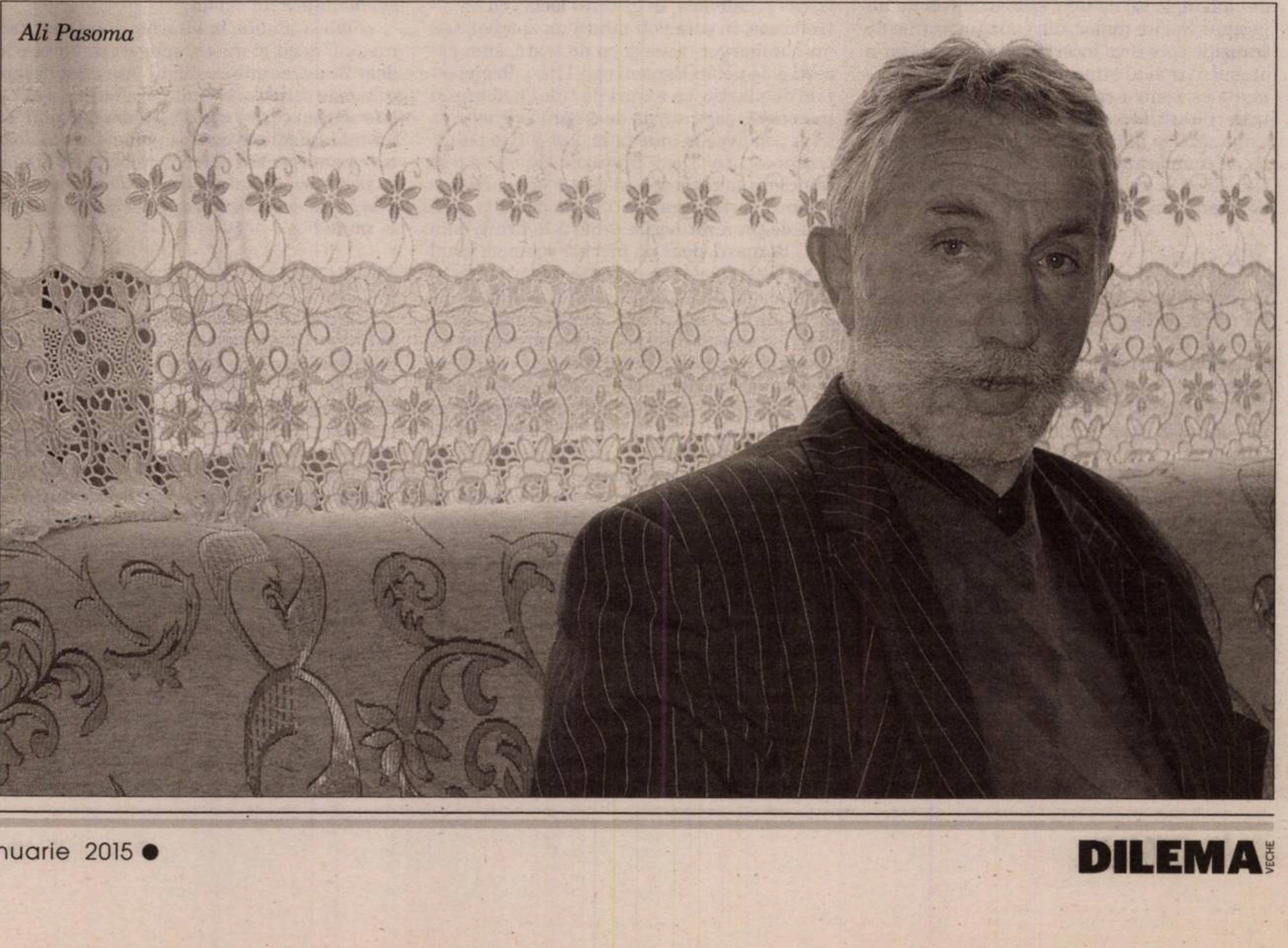
Ali Pasoma

sovo. Printre acestea se numără şi Agenţia pentru Egalitate de Gen, unde lucrează 17 persoane, şi Consiliul Judiciar Kosovo. Totuşi, nici una dintre aceste instituţii nu dispune de statistici referitoare la procesele intentate de femei pe baza dreptului la moştenire.

Grupul de advocacy Norma a adunat astfel de statistici direct de la instanţe. Cercetarea lor indică faptul că femeile intentează totuşi acţiuni în instanţă – dar mai rar decît bărbaţii. Un raport al grupului, analizînd informaţii din perioada 2008-2009, a relevat că bărbaţii au de trei ori mai multe şanse la moştenire decît femeile.

Victoria Lambert, contesă de Clancarty

Haxhi Gashi, profesor de drept civil la Universitatea din Pristina, spune că lipsa statisticilor oficiale reflectă eşecul instituţiilor statului de a acorda atenţie problemelor legate de dreptul la moştenire. Totuşi, el este de părere că oamenii sînt din ce în ce mai bine informaţi. „Oamenii sînt din ce în ce mai conştienţi de importanţa dreptului la moştenire“, a spus el. Gashi ne-a declarat că îşi va împărţi averea în mod egal între fiica şi fiul său.

Fehmije Gashi-Bytyqi, o avocată în vîrstă de 49 de ani, se desparte şi ea de tradiţie. Nu a moştenit nimic de la părinţii ei, dar a cumpărat deja un apartament pentru fiica ei în vîrstă de doar 10 ani. „Vreau să fiu un exemplu pentru cei doi fii ai mei: vreau să înveţe de la mama lor că proprietatea trebuie împărţită în mod egal“, spune ea.

Bărbaţii au întîietate în Balcani

În Kosovo, unde peste 90% din populaţie este de religie musulmană, favorizarea bărbaţilor în cazurile de moştenire este adesea asociată cu islamul sau cu Kanun-ul. Totuşi, în Balcani, această practică trece dincolo de politică sau religie.

De exemplu, de trei ori mai mulţi bărbaţi decît femei deţin proprietăţi în Muntenegru, ţară predominant ortodoxă.

Doi fraţi, Milan şi Jovan Stijepovic, şi prietenul lor, Vesko Razhnatovic, toţi trei cu vîrste între 40 şi 50 de ani, lucrează într-un mic restaurant din satul Dujeva, aflat la 20 de km de capitala muntenegreană Podgorica.

Toţi trei sînt mîndri că au doar băieţi. Jovan a şi subliniat faptul că sora lui nu a moştenit nimic. El vorbeşte despre numele de familie, la fel ca oamenii din Kosovo. În comunităţile tradiţionale, se presupune că fetele se vor căsători şi-şi vor schimba numele, luîndu-l pe cel al soţului. „Nu pot primi în casa mea oamenii care au un alt nume de familie. Dumnezeu a lăsat această tradiţie şi noi o urmăm“, spune Jovan.

Legea muntenegreană acordă drepturi egale femeilor şi bărbaţilor. Dar, ca şi în Kosovo, instanţele sînt criticate pentru că tergiversează rezolvarea disputelor legate de moşteniri.

Ibrahim Smailovici, judecător la Tribunalul de primă instanţă din Podgorica, spune că „a crescut numărul femeilor care apelează la instanţă pentru problemele de moştenire“. Dar nu există statistici oficiale pentru aceste cazuri.

În Macedonia, discriminarea afectează dreptul la moştenire, şi în cazul etnicilor macedoneni – în general de religie creştin ortodoxă, reprezentînd 63% din populaţie, dar şi în cazul populaţiei albaneze, predominant musulmană, reprezentînd un sfert din populaţie.

Spasena Surlovska

De cinci ori mai mulţi bărbaţi decît femei deţin o proprietate în Macedonia.

De cinci ori mai mulţi bărbaţi decît femei deţin o proprietate în Macedonia.

Spasena Surlovska, 78 de ani, din satul Ljubanci, situat în apropierea capitalei Skopje, a muncit într-o brutărie, alături de soţul ei, care a murit. Cînd se vor împărţi casele pe care le-a moştenit de la acesta, fiii ei vor căpăta mai mult, chiar dacă ea stă mai mult la fiica ei. „Aşa este tradiţia de ani de zile, chiar dacă fetele au mai multă grijă de părinţi decît băieţii“, spune Surlovska.

Ajdin Salihu, 34 de ani, imam în Aracinovo, un sat locuit de etnici albanezi, spune că tradiţia locală neagă dreptul femeilor la moştenire, chiar dacă „este împotriva voinţei lui Dumnezeu, împotriva Koranului şi a statului“.

Întrebat ce va face în cazul propriei familii, a declarat că nu vrea să facă predicţii, dar a adăugat: „Nu e nimic rău să-ţi păstrezi tradiţiile şi nu putem să fugim de ele. Am o casă şi cred că o voi lăsa fiului meu.“

Şi totuşi, judecătorul Jovo Vangelovski, de la Curtea Supremă a Macedoniei, spune că lucrurile se schimbă. „Cel mai mare impact îl are educaţia femeilor“, spune el. „Acest lucru are o influenţă majoră în abandonarea acestor valori tradiţionale şi acceptarea statului de drept.“

Dincolo de Balcani – cazul Marii Britanii

Nu doar în Balcani femeile se luptă pentru dreptul la moştenire. Chiar dacă şi-au cîştigat acest drept acum 144 de ani, femeile din Marea Britanie încă sînt discriminate în materie de moştenire, în special în cazul anumitor comunităţi musulmane.

În ceainăria din Camera Lorzilor, în clinchetul ceştilor de porţelan, baroana Caroline Cox, 77 de ani, spune că vrea să devină vocea femeilor britanice musulmane care sînt discriminate în cazurile de divorţ şi moştenire.

În Marea Britanie există aproximativ 80 de tribunale care aplică Sharia, refuzînd să respecte legile britanice referitoare la dreptul la moştenire – spune ea. Baroana este autoarea unei iniţiative legislative menite a scoate în afara legii aceste tribunale paralele. „Ei (musulmanii) trebuie să respecte legile acestei ţări şi legile democraţiei“, spune ea. Punînd ceaşca pe masă, mă priveşte cu ochii ei albaştri pătrunzători şi adaugă: „În Marea Britanie, justiţia este de partea femeilor, şi ele ar trebui să se folosească de asta.“

Discriminarea femeilor reprezintă o problemă şi pentru o cu totul altă categorie socială britanică – aristocraţia. În 2013, Marea Britanie a adoptat Legea succesiunii la tron, punînd capăt practicii care dădea întîietate bărbaţilor. Dar fiicele nobililor britanici încă nu pot moşteni titlurile părintelui lor.

Victoria Lambert, soţia contelui de Clancarty şi laureată a unor premii pentru activitatea ei de jurnalistă de sănătate, luptă pentru schimbare. Ea susţine o iniţiativă parlamentară care consfinţeşte egalitatea de gen la moştenirea titlurilor nobiliare. Lambert are un interes personal, odată ce unicul său copil este o fată, Rowena, care nu poate moşteni titlul nobiliar al familiei. Ea susţine însă că modificarea legii ar avea un efect mult mai amplu şi ar transmite un mesaj limpede familiilor care discriminează femeile. „Dacă putem schimba tradiţia, se va schimba întreaga societate“, ne-a spus Lambert într-o cafenea londoneză. O tentativă anterioară nu a reuşit să treacă prin parlament, dar Lambert susţine că lupta va continua. „Nu este drept“, spune ea. „Nu mă pot opri – este momentul să ne modernizăm.“

Din aceeaşi dorinţă de dreptate se luptă şi femeile de la celălalt capăt al Europei. Printre ele se numără Shyrete Berisha, care se luptă cu tribunalul din Suhareke şi cu familia soţului ei decedat. „Cît voi trăi, nu voi renunţa“, spune Shyrete.

Acest articol a fost realizat în cadrul programului Bursa pentru Excelenţă în Jurnalism, cu sprijinul Fundaţiei Erste şi a Fundaţiei pentru o Societate Deschisă, în colaborare cu Balkan Investigative Reporting Network.

Cu ochii-n 3,14

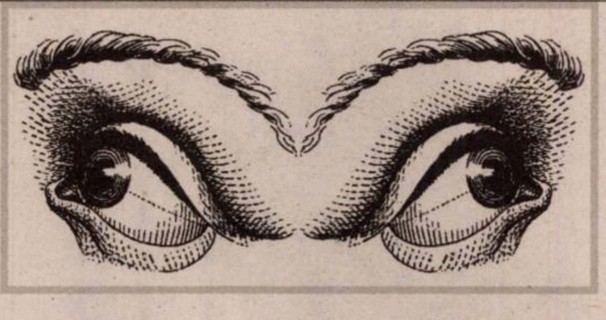

CEA MAI FRIGUROASĂ PLĂCERE FĂRĂ CONSERVANȚI A FURAT TREI PORUMBEI VOIAJORI ÎN FAȚA BLOCULUI

■ Cea mai friguroasă așezare omenească e un sătuc din nord-estul Iakuției. Acolo, temperatura medie în luna ianuarie e de minus cincizeci de grade Celsius, dar temperaturile pot ajunge și la minus șaptezeci de grade Celsius. Deși e frig de crapă pietrele, sătucul se numește Oymyakon, ceea ce în traducere românească ar însemna „Apa care nu îngheață“. Dar asta nu ne încălzește cu nimic. (**M. M.**)

■ Un articol de pe cosmopolitan.ro ne informează care sînt cele zece situații în care sexul nu e o plăcere. „După o zi grea de muncă, după o noapte nedormită, după ce ai mîncat prea mult, cînd părinții sînt în camera alăturată, cînd ești bolnav, cînd îți e prea cald.“ Și, mai ales, „cînd pur și simplu nu ai chef de sex“. Logic, nu? (**A. P.**)

■ Din *franceinter.fr* aflăm că, uneori, și lucrurile care par bătute în cuie se mai schimbă. Așa se face că, în 2014, două mărci simbolice, McDonald's și Coca-Cola, au înregistrat pierderi: la McDonald's a pierdut 2% din cifra de vînzări, iar Coca-Cola a renunțat la 2000 de angajați în lume (ceea ce înseamnă cam 2% din efectivul său) din cauza faptului că nu și-au putut respecta obiectivele din 2014. De unde vine acest recul? Campaniile antiobezitate, cărțile despre cît de nocive sînt zahărul, sarea și cum ne afectează sănătatea obiceiurile alimentare, precum și documentarele alarmante despre aditivi i-au mai sensibilizat pe consumatori. De aceea nu e de mirare nici că, în topul celor mai atractive mărci pentru studenții europeni, făcut în aprilie 2014, Coca-Cola a căzut de pe locul 4 pe 12. Strategia pare că e asta: Coca-Cola a lansat Finley, o marcă de băutură cu calorii puține și fără conservanți. Iar McDo trebuie de urgență să-și schimbe imaginea, potrivit specialistului Bernard Boutboul, pentru a scăpa de eticheta „miros de ulei, cartofi prăjiți, produs mediocru“. (**A. M. S.**)

■ Un suedez din orașul Sjobo a furat o tabletă de la grădinița copilului lui, apoi i-a dat-o unei rome din România, care cerșea în cartier, și a sunat Poliția, zicînd că ea e hoața. Polițiștii s-au gîndit să verifice și înregistrarea camerei de supraveghere și l-au văzut pe bărbat dîndu-i tableta cerșetoarei. După care l-au condamnat la patru luni de închisoare. În momente dintr-astea, îmi zic că există, totuși, dreptate în lume. (**L. V.**)

■ Era anul 1942 cînd psihologul american Burrhus Frederic Skinner a reușit să convingă Departamentul de Cercetare al Apărării că poate teleghida o rachetă cu ajutorul a trei porumbei voiajori. Planul lui era următorul: trei porumbei erau închiși în interiorul unei rachete, unde li se proiecta imaginea unei ținte pe care fuseseră învățați să o recunoască, astfel că, atîta timp cît doi din cei trei porumbei loveau cu ciocul centrul țintei, racheta își menținea traiectoria rectilinie. 25.000 de dolari au fost alocați de Statul Major american pentru punerea în practică a acestui proiect. În filmul *The Pidgeon-Guided Missile,* care poate fi văzut și pe YouTube, se arată că victoria asupra naziștilor li s-a datorat și acestor porumbei kamikaze. (**M. C.**)

■ Cum s-a mers cu colindul, în unele locuri, anul ăsta – un grup de copilași întîlniți în fața blocului m-au văzut, s-au îndreptat spre mine și mi-au zis de la obraz: „Am venit cu colindul, ne dați 2 lei?“. Apoi nu a mai urmat nimic. (**I. P.**)

LA VATICAN, PE VÎRFUL DEALULUI, LA VÎRSTA DE 82 DE ANI, DEMNITATEA ROMÂNEASCĂ A IEȘIT LA IVEALĂ PILOTÎND UN AVION ANTONOV

■ În timpul unei slujbe la Vatican, o femeie a dat buzna, alergînd încoace și-ncolo dezbrăcată, cu mesajul „Dumnezeu e femeie“ înscris pe pielea goală. Dacă Dumnezeu e femeie, atunci chiar n-are nici o scuză pentru cum au mers treburile în ultimele cîteva secole. (**M. C.**)

■ Visul de „3,14“: ajunsesem la un telescaun, într-un loc în care nu mai fusesem pînă atunci. Nu era o drumeție programată, dar am hotărît să urc. Era cald și aveam o geantă foarte mică, de mărimea unui portofel. Bilet mi-am luat abia cînd am ajuns pe vîrful dealului. În loc de rest am primit o lămîie uscată. Am rugat-o pe doamna aceea să îmi dea altceva, i-am arătat geanta, n-aveam unde s-o pun și nici nu-mi trebuia. Ea a ridicat din umeri. Nu mai știu dacă am lăsat lămîia aia acolo sau am plecat cu ea. Și, vorba bunică-mii, ce o însemna visul ăsta? (**A. M. S.**)

■ Mario Cuomo, fost guvernator al statului New York și membru influent al Partidului Democrat, a murit pe 1 ianuarie 2015, la vîrsta de 82 de ani. Întrebat acum cîțiva ani ce epitaf și-ar alege, Cuomo a răspuns: „A încercat“. Mi se pare corect. (**L. V.**)

■ Numele cîtorva dintre sutele de loji masonice din România, aflate printr-o simplă căutare pe Internet: Concordia, Delta Dunării, Nicolae Bălcescu, George Washington, Steaua Dunării, Nomine, Ieroboam, București, Meșterul Manole, România Unită, I.C. Brătianu, Europa Unită, Carol Davila, Phoenix, Hiram, Constantin Brâncuși, Sf. Ioan, Carpathia, Les Sages d'Heliopolis, Dale Woodward, Spiru Haret, Millenium, Universum, Forum, Mihail Kogălniceanu, Athenaeum, Poarta Stelelor, Demnitatea românească, Phoenixa Europei Unite, Balcani, Hermes, Tăcerea. Nu mai e nici masoneria ce-a fost odată. (**M. P.**)

■ Citesc, pe economica.net, despre tehnicile și strategiile sofisticate pe care le folosesc azi producătorii și vînzătorii pentru a-i face pe clienți să cumpere mai mult, și mă opresc la asta: „Contrar aparențelor, vînzătorii care se comportă urît cu clienții lor îi determină pe clienți să cumpere lucruri mai scumpe. Constatarea a ieșit la iveală în urma mai multor studii realizate în rîndul persoanelor cu mulți bani, care cumpără articole ale brandurilor exclusiviste“. Concret, cum se întîmplă asta? Dacă vreau să-mi cumpăr un Ferrari, o să fiu înjurat? (**M. V.**)

■ LiveLeaks a publicat recent un filmuleț cu Kim Jong-un pilotînd un avion Antonov. Dictatorul nord-coreean vrea probabil să admire de la înălțime incredibilele progrese înregistrate de țara sa înscrisă pe calea societății multilateral dezvoltate. „Nu căderea în sine te ucide, ci contactul cu solul“ spun, cu luare-aminte, piloții. Dar dacă Kim Jong-un va sfîrși strivit de propria-i țară? (**M. M.**)

Feliz año 2015
El tanga
7€90

© D. Goace

PUBLICITATE

REGELE FLAMENCO-ULUI
JOAQUÍN CORTÉS
CEL MAI NOU SHOW
GITANO
15 MARTIE 2015
SALA PALATULUI, BUCUREȘTI
Bilete în rețeaua Eventim.
CATAVENCII
adevărul
DILEMA
stars
romantic
eventim

Biblioteca „ASTRA" – SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)
DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **570** ■ 15-21 ianuarie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

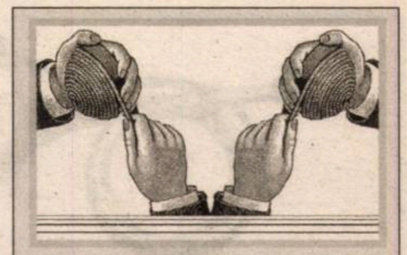

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

ANDREI PLEȘU

„Dușmanii islamului“

pagina **3**

OVIDIU NAHOI

„Paris. Unda de șoc“

pagina **5**

CARMEN GAVRILĂ

„Charlie **– punctul de control al Europei“**

pagina **23**

Gîndirea pe termen lung

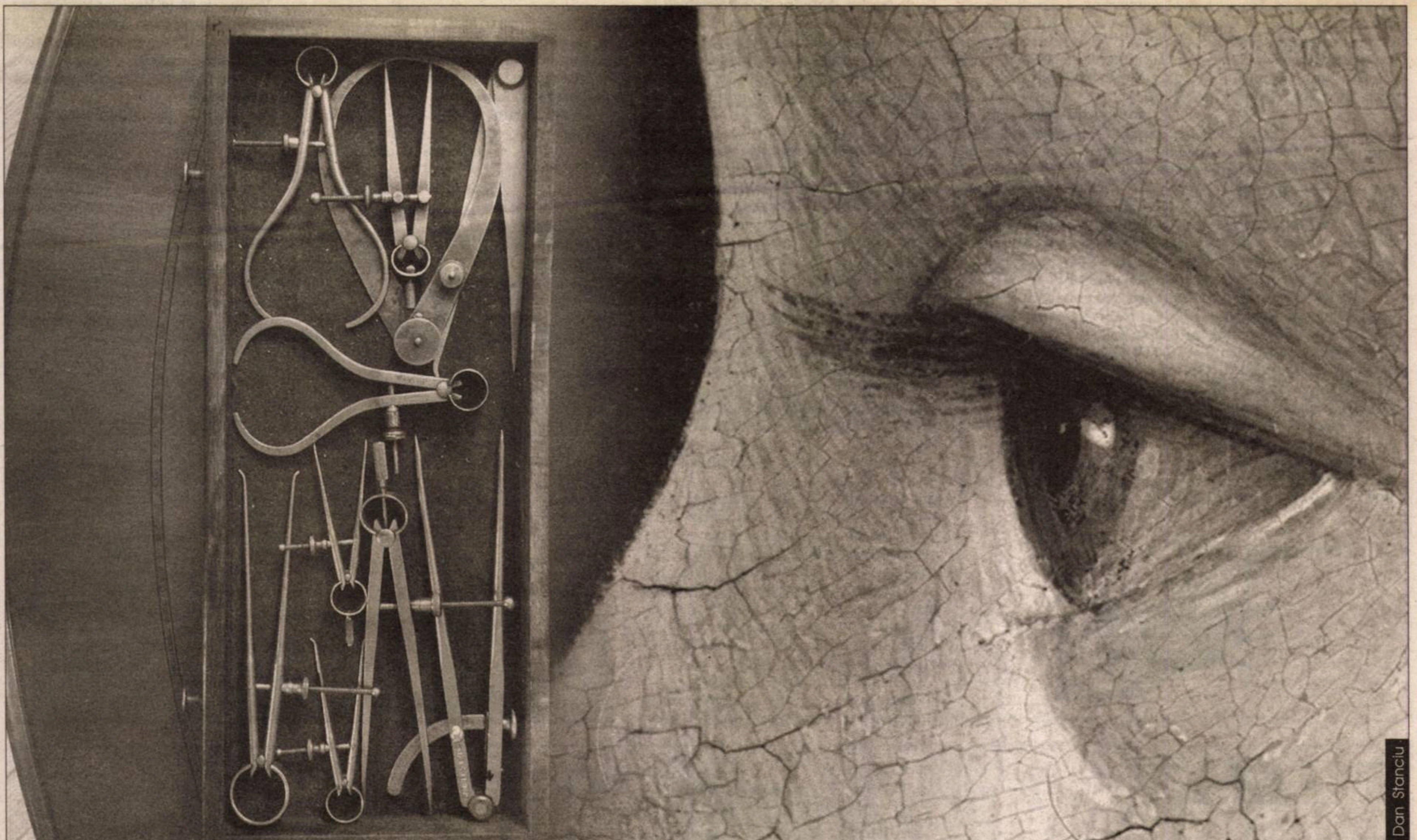

© Dan Stanciu

> *„Nu cred niciodată în viitor. Vine atît de repede.“*
>
> *ALBERT EINSTEIN*

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

BIBLIOTECA
ASTRA

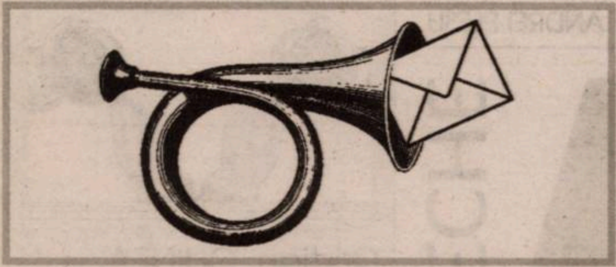

Dilema veche vă propune

■ Roger-Henri Guerrand, *O istorie culturală a toaletelor* (Editura ART). O cu totul altă perspectivă, deloc eroică, asupra Franţei şi istoriei ei: igienă & moravuri, de la curţile regilor pînă în zorii modernităţii. Atenţie: nu se recomandă cititorilor constipaţi! (Matei Martin)

■ Citind antologia lui Virgil Mazilescu, *O precizie cu adevărat înspăimîntătoare* (Editura Tracus Arte, 2013, selecţie de Teodor Dună), mi-am dat seama că familiaritatea cu unele voci/texte nu are nici o legătură cu timpul. Au trecut nişte ani buni de cînd nu le-am mai recitit, dar am descoperit că bucuria şi melancolia regăsirii sînt acum cu o octavă mai sus. Doar atît: „mi-am uitat casa şi numele / e obositor să-ţi ştii numele pe de rost / o grigore dumitru iulian / uşa de la intrare se deschidea înăuntru? şi cîinele negru al vecinului / spuneţi că muşcă? şi n-ar trebui să umblu cînd e ger / cu capul descoperit prin pădurea de aluni? am uitat / am avut vreme destulă să uit din creier pînă în degete.“ („mi-am uitat casa şi numele“) (Ana Maria Sandu)

■ „Este important să venim în întîmpinarea spectatorilor adulţi, oferindu-le posibilitatea de a intra în contact cu o latură mai puţin cunoscută a Teatrului Ţăndărică – cea prin care animaţia este chemată dincolo de punerea în scenă a poveştilor pentru copii, să joace teme de importanţă contemporană, pentru toate vîrstele“ – a declarat Călin Mocanu, director Teatrul de Animaţie Ţăndărică. Pornind de la acest deziderat asumat, Ţăndărică deschide stagiunea 2015 cu un proiect inedit: spectacole pentru oameni mari. Programul urmează să includă lunar cîte un spectacol în premieră. Astfel, acest ianuarie aduce *Play Shakespeare* ca prim spectacol din această serie – o adaptare liberă după piesele lui William Shakespeare pe baza unui scenariu şi în regia lui Cristian Pepino. Un spectacol nonverbal, o parabolă ce reinterpretează într-o cheie modernă mitul lui Hamlet şi binecunoscuta istorie a lui Romeo şi a Julietei sale. Programul spectacolelor pentru adulţi va fi anunţat în fiecare lună pe site-ul teatrului www.teatrultandarica.ro/program. (Ruxandra Mihăilă)

■ „După vremuri, i s-a spus într-atîtea feluri vechiului drum: uliţă, pod, cale, parcă ar fi avut nevoie de nume sau poreclă, el, starostele străzilor, care de două veacuri săpîneşte oraşul!“ Este vorba despre *Podul Mogoşoaiei. Povestea unei străzi* de Gheorghe Cruţescu, o carte-document remarcabilă. Sîmbătă, 17 ianuarie, de la ora 17, la Librăria Humanitas Cişmigiu, o discuţie pe marginea cărţii care tocmai a apărut la Editura Humanitas, cu Silvan Ionescu, Sandra Ecobescu, Alexandru Ofrim, Edmond Niculuşcă şi Serban Marin. (Adina Popescu)

■ Două texte ceva mai nuanţate şi mai în cunoştinţă de cauză despre oamenii de la *Charlie Hebdo,* ambele din *The New Yorker:* unul al lui Adam Gopnik (http://www.newyorker.com/magazine/2015/01/19/satire-lives) şi altul al lui Anthony Lane (http://www.newyorker.com/culture/cultural-comment/shooting-jesters). Ca să ştim pe cine am pierdut. (Luiza Vasiliu)

■ *Taken 3 / Teroare în LA* (Olivier Megaton, 2014) – un policier clasic, aş spune, al treilea din seria celor cu Liam Neeson, care se bucură, în special, de o calitate: previzibilitatea care-ţi conferă liniştea că totul se va desfăşura... conform planului. (Iaromira Popovici)

SCRISORI DE RECOMANDARE

turneu de inbox

Scrisoare către domnii Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu şi Horia-Roman Patapievici, privitoare la cartea lor O idee care ne suceşte minţile

Dragii mei,

Vă scriu pe calea aceasta pentru că ştiu că sînteţi toţi trei contribuitori sau cel puţin cititori ai *Dilemei vechi*. Am primit cartea dumneavoastră de Crăciun, de la părinţii mei, cu menţiunea: „Să mai vezi şi tu părerile noastre“, eu fiind plecată de 12 ani din ţară, pe la universităţi vestice, unde m-am dat de tot pe stînga, dar şi pe idei feministe, antirasiste, *queer* ş.a.m.d. (postmodernismul ca atare nu mai e *en vogue,* cum era prin anii '90).

Principala idee şi poate cea mai controversată din cartea dvs. pare a fi frustrarea, ba chiar indignarea că comunismul nu se bucură de aceeaşi condamnare publică ca şi nazismul, dat fiind că amîndouă ar fi programe politice totalitare, bazate pe dogmatism, concentrare extrajudiciară de putere şi exterminarea (brutală) a oricărei forme de opoziţie. Dezamăgirea este dublă: de a-şi fi irosit 45 de ani din viaţă în comunism şi de a fi refuzat o recunoaştere publică, chiar oficială a acestei crime. Dar se confundă două lucruri aici. Pe de-o parte, este vorba de lipsa unui proces de „adevăr şi reconciliere“, cum s-a numit el în Africa de Sud, cuvenit unei societăţi postconflictuale şi postcomuniste. Germania a trecut printr-un proces îndelungat şi virulent de denazificare de care România nu a avut parte, ceea ce face ca, la noi, criminalii să umble în libertate şi chiar să deţină poziţii de frunte. Asta însă nu înseamnă că regimul comunist care a existat în blocul de Est, adică cel stalinist, se bucură de o mare aprobare naţională sau internaţională. Suporterii lui sînt puţini la număr, matusalemici şi marginalizaţi politic.

Marea majoritate a oamenilor de stînga cu care vă luptaţi dvs. s-au distanţat pe rînd de stalinism (mai tîrziu şi de maoism), ca şi de partidele lor susţinătoare din Vest (Partidul Comunist Francez şi cel Italian), chiar dacă lui Sartre i-a trebuit ceva mai mult timp decît lui Camus, Foucault sau Pasolini. Stîngiştii de azi nu mai prididesc să menţioneze că comunismul din blocul de Est a fost o perversiune tiranică a unei idei de emancipare şi echitate socială care are relevanţă dincolo de forma ei istorică. Chiar şi multe din ortodoxiile marxiste, cum ar fi determinismul economic, teleologia/escatologia istorică sau partidul central, au fost abandonate sau puternic discreditate pe parcusul istoriei şi a schimbării condiţiilor sociale şi sînt azi tratate ca nişte banalităţi vulgare. Stînga unui partid precum Die Linke, Syriza sau Podemos nu se poate compara cu bolşevismul, stalinismul sau comunismul român, cel din urmă fiind la baza lui mai degrabă o intervenţie imperialistă, decît o mişcare politică autohtonă (recomand cu mare căldură interviul cu disidentul româno-ungar G.M. Tamaş, din *New Left Review,* 2013).

Peisajul contemporan de stînga este cu mult mai pestriţ decît vă imaginaţi şi îşi trage inspiraţia mai ales din mişcările şi gîndirile democrat-socialiste, antiimperialiste, feministe şi ecologiste din jurul anului '68. Acesta a fost, mai presus de toate, o mişcare globală (de la Praga pînă în Ciudad de Mexico) împotriva oprimării, care s-a perpetuat atît în numele democraţiei, cît şi a comunismului pe perioada Războiului Rece. Privit din acest unghi, disidenţii români de la Europa Liberă dinainte de '89, de exemplu, au mai mult în comun cu disidenţii comunişti împotriva lui Franco de după Război (vezi *La guerre est finie,* 1966), decît cu Kohl, Reagan sau mai ştiu eu ce eroi anticomunişti mai există.

Cei ce-şi îndreaptă privirea spre stînga azi, o fac datorită unor dezamăgiri reale nu doar faţă de economia de piaţă (care nu e nici pe departe atît de naturală şi armonioasă cum vă gîndiţi), dar şi faţă de democraţia parlamentară, care, strînsă cu uşa de intersele capitalului global în ultimii ani, a recurs la o politică aşa-zis neoliberal autoritară, unde politică se face nu printr-un contract social în numele poporului, aşa cum a prevăzut-o iluminismul, ci cu măsuri de urgenţă şi poliţia robocop spre binele poporului. Indignarea e mare şi recomand scriiturile lui Ovidiu Trinchideleanu, Vasile Ernu, Cristi Rogozeanu, Florin Poeanu şi ale tuturor celor de la CriticAtac, care tematizează excelent de ce ideea continuă să ne „răsucească“ capul spre un altfel de viitor. Dle Liiceanu, daţi-mi voie să vă corectez: comunismul este proiecţia în istorie a dorinţei slugilor de a nu mai slugi. *Omnia sunt communia!*

În solidaritate,

Wanda Vrasti, PhD
Lecturer
Humboldt Universitaet
Institut fuer Sozialwissenschaften
Unter den Linden 6
10999 Berlin
http://www.routledge.com/books/details/9781138851405/

wandavra@gmail.com
30 dec 2014

Răspunsul lui Andrei Pleşu

Dragă mea (pentru a rămîne în tonul cordialităţii dvs., deşi nu ne cunoaştem),

Nu ştiu cum (şi dacă) ceilalţi coautori ai cărţii despre care vorbiţi vor reacţiona la sfaturile dvs. Vă răspund, deci, în numele meu. Vă promit că, de mîine, voi arunca din bibliotecă toată maculatura semnată de Soljenitzin, Leszek Kolakovski, Alain Besaçon, Boris Souvarine, Milovan Djilas, Arthur Koestler, Hannah Arendt, Raymond Aron, Karl Schloegel etc. şi voi aşeza evlavios, pe rafturile rămase goale, operele (fie şi încă nescrise) ale domnilor Costi Rogozanu, Vasile Ernu, Florin Poenaru, O. Tichindeleanu. Vă propun şi dvs. o relectură a acestor autori, fie şi numai pentru a afla cum îi cheamă. Căci dvs. îi spuneţi lui Tichindeleanu „Trinchideleanu“, lui Poenaru – „Poeanu“, iar lui Rogozanu – „Rogozeanu“. Eu îi voi citi atent, vreau-nu vreau, fiindcă, dintr-un manifest al lor de curînd apărut („Mînă de lucru“), aflu că cine nu face ce trebuie va fi strîns de gît. Cum să ratez o dezbatere cu asemenea perspective?

Mă bucur că la Berlin aţi găsit mediul prielnic pentru a vă reforma ideile. Pentru consolidare, vă recomand şi cîteva stagii prelungi în Coreea de Nord, China, Cuba. Pentru început. Lista rămîne deschisă.

„Trăiască lupta pentru pace!“
„Rob cu rob să ne unim!“

Al dvs. (tău?),
Andrei Pleşu
publicist pensionar

album dilematic

Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditā de BRAT
Tiraj: 9.150
Tipărit la Tipomedia

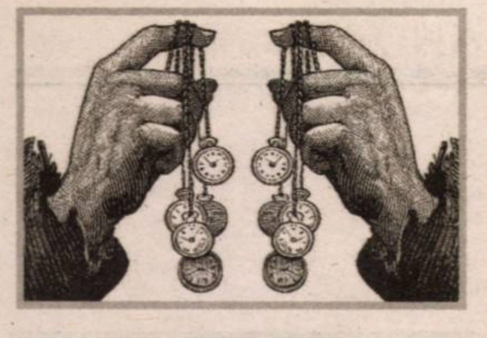

Andrei PLEŞU

nici aşa, nici altminteri

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Duşmanii islamului

La un an după declanşarea războiului din Irak, disputele privind legitimitatea lui continuă cu aceeaşi intensitate, fără să aducă lămuriri sau puncte de vedere noi. Cele două fronturi aflate în conflict n-au făcut decît să-şi consolideze poziţiile: lumea „civilizată“ (euro-atlantică) a bătut în cuie echivalenţa dintre islam şi terorism, iar lumea islamică şi-a reafirmat statutul de victimă (neînţeleasă şi nedreptăţită) a unui agresor străin. Cei dintîi ripostează pentru a se apăra, ceilalţi atacă pentru a se răzbuna. Dincolo de această schemă maniheistă, se află însă realităţi mai subtile. Există deja o dezbatere intraeuropeană despre destinul viitor al convieţuirii cu islamul, după cum există şi o dezbatere intraislamică despre criza „modelului“ propriu. Despre aceasta din urmă ştim foarte puţin, ceea ce sporeşte opacitatea „occidentală“ faţă de problematica musulmană în ansamblul şi în detaliul ei. Informaţia e, totuşi, la îndemînă. Într-un volum apărut la sfîrşitul anilor ’80[1], elita scriitorimii arabe din Iordania, Liban, Algeria, Egipt, Tunisia, Irak, Sudan, Palestina, Siria şi Maroc răspunde unei serii de întrebări, dintre care una ne interesează în mod deosebit: „Care este astăzi principalul duşman al islamului?“ Inevitabil, cîteva răspunsuri sînt strict ideologice. Marxizanţii demască imperialismul (mai ales cel american), colonialismul apusean în genere, sionismul sau „societăţile multinaţionale“. În replică, dreapta tradiţională dă vina pe comunism, pe modernizarea fără discernămînt şi pe secularizare. Analişti ceva mai neutri invocă înapoierea, fanatismul, regimurile dictatoriale, conservatorismul rigid, resentimentul, ignoranţa, contextul internaţional. Se vorbeşte şi despre politicieni, care folosesc în mod ipocrit islamul pentru a rămîne la putere, sau despre „ghinionul“ de a depozita resurse naturale rîvnite de prea mulţi. Arabii – spune un prozator din delta Nilului – au primit două mesaje istorice: unul este Coranul, venit din cer, iar celălalt este petrolul, venit de sub pămînt, de la Diavol. Un alt duşman redutabil al islamului este – în viziunea scriitorilor arabi – înţelegerea lui greşită, interpretarea lui vicioasă în ţările nonmusulmane. Nu e de mirare, de altfel – declară un romancier sudanez – că *jihad*-ul, prost aplicat de unele comunităţi arabe, sfîrşeşte prin a fi prost înţeles în Europa.

Majoritatea autorilor intervievaţi sînt însă de părere că principalul duşman al islamului este islamul însuşi. Refuzul istoriei, al evoluţiei globale, transformarea clerului într-o castă autoritară, spiritul reacţionar, obtuzitatea celor care practică ritualul fără să-l priceapă şi necinstea celor care predică mesajul Profetului fără să creadă cu adevărat în el, epuizarea resurselor interioare de regenerare, utilizarea manipulatorie a religiei de către conducători – iată, în rezumat, „pietrele de poticnire“ pe care intelectualitatea arabă le identifică în însăşi fiziologia lumii ei.

Ţările arabe n-au nevoie de luminile noastre.

Un scurt comentariu e de rigoare. Mai întîi, trebuie să luăm notă cu seriozitate de faptul că reflecţia lucidă, percepţia de sine necomplezentă nu sînt străine spaţiului islamic. Ţările arabe n-au nevoie de luminile noastre, ci, mai curînd, de încrederea şi de răbdarea noastră simpatetică. O a doua observaţie ar fi aceea că islamul se află dinaintea unei provocări fără precedent. El trebuie să-şi reafirme identitatea, la egală distanţă de izolarea integristă şi de abandonul propriilor tradiţii. Islamul trebuie să se arate lumii în adevărul lui, a cărui rigoare n-are nimic de a face cu isteria revendicativă şi cu ideologia morţii. Calea de urmat ar fi o reaşezare armonioasă în familia religiilor Cărţii, o radicală, înnoitoare, schimbare la faţă. Coranul constituie, în această privinţă, o încurajare mereu actuală: „Dumnezeu nu schimbă nimic în destinul unui popor, înainte ca poporul însuşi să schimbe ceva înlăuntrul său“ (*Sura* 13, „Tunetul“, versetul 11). În sfîrşit, o a treia observaţie ne priveşte direct. Există şi în spaţiul ortodox pietre de poticnire care seamănă surprinzător de mult cu cele inventariate mai sus *à propos* de spaţiul islamic. Ignoranţa, resentimentele, politicianismul, complexele de tot soiul, religiozitatea deviată şi manevrată autohtonist, fudulia retardatară, pendularea confuză între „moştenirea“ comunistă şi „colonialismul“ european, bigotismul nocturn şi secularizarea decerebrată nu ne sînt, întotdeauna, străine. Din fericire, Dumnezeu – şi relativismul nostru congenital – ne-au ferit, pînă acum, de îndîrjiri sîngeroase. În rest, ni se întîmplă şi nouă, din cînd în cînd, să fim vag „musulmani“. Dar atunci, să răsfoim, din cînd în cînd, Coranul. Sau măcar *Sura* 13, versetul 11.

articol apărut în Dilema veche, *nr. 11/26 martie 2004*

---

[1] Barbulesco Luc, Cardinal Philippe, *L'Islam en questions*, Paris, Grasset, 1986.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Tineretul şi politica

Realizat de CURS pentru Friedrich-Ebert-Stiftung şi coordonat de colegul meu, Cătălin Stoica, studiul „Tineri în România“ este, probabil, una dintre cele mai temeinice radiografii ale unei populaţii despre care vorbim mult şi ştim puţin: „tineretul român“. Realizat înainte de alegeri, ar putea să fie „depăşit“ în anumite aspecte atitudinal-emoţionale de moment, dar ne oferă informaţii clare despre structura şi coordonatele de bază, care nu se schimbă peste noapte – şi care ne ajută să înţelegem cîte ceva şi din dinamica recentă. Dintre toate acestea, mă voi opri însă doar la viziunea politică a tinerilor între 15 şi 29 de ani, aşa cum se prezenta ea cu cîteva luni înainte de alegeri.

Neîncredere şi pasivitate, sau entuziasm şi implicare? Ca de obicei, realitatea nu se lasă înghesuită în alb-negrul interpretărilor noastre uzuale.

Da, tinerii nu au încredere în instituţii: doar 6% au multă şi foarte multă încredere în partidele politice, 9% în Parlament, 13% în Guvern, 61% în Biserică, 57% în armată, 28% în mass-media, 14% în sindicate, 42% în Uniunea Europeană, 37% în NATO... şi 6% în Federaţia Rusă; în toate privinţele, neîncrederea este mai mare la tineri decît media pe ţară. De asemenea, peste două treimi nu prea cred că votul lor poate influenţa modul în care funcţionează instituţiile politice centrale ale ţării – ruralii fiind însă mai încrezători decît urbanii, moldovenii – decît toţi ceilalţi, iar bucureştenii – cel mai puţin. Doar 64,5% consideră însă că ţara se îndreaptă într-o direcţie greşită, faţă de 75,8% în cazul adulţilor. Interesant este faptul că „optimismul“ este maxim în Moldova, unde sărăcia este percepută ca foarte gravă de 70% dintre tineri, şi minim în Bucureşti, unde sărăcia este considerată o problemă foarte gravă a ţării doar de 59,4% dintre tineri. Se pare deci că relaţia cauzală dintre sărăcie şi starea de spirit nu este atît de univocă şi simplă. „Evaluarea respondenţilor pare a reflecta mai mult o stare de incertitudine sau de pesimism subiectiv, decît constrîngerile obiective oferite de situaţia economică a regiunilor respective“ – consideră şi autorii studiului. În plus, aceste date şi multe altele similare ne atrag atenţia cît de caricaturală este imaginea noastră publică despre Moldova...

Da, o majoritate zdrobitoare, de 85% dintre tineri, se declară puţin sau foarte puţin interesaţi de politică. Cei de 25-29 de ani sînt comparativ mai interesaţi decît adolescenţii (20% faţă de 7%), bărbaţii mai mult decît femeile (19% faţă de 10%), moldovenii mai mult decît cei din celelalte regiuni istorice (23% faţă de 13% în Transilvania). De asemenea, doar 10% declară că discută des sau foarte des politică cu cei apropiaţi – şi din nou moldovenii se află pe primul loc, cu 18%, faţă de 8% în Transilvania sau 7% în Bucureşti. Mai interesant este însă faptul că opiniile politice ale tinerilor se potrivesc, după spusele acestora, doar în 30% dintre cazuri cu cele ale părinţilor, comparativ cu SUA, de pildă, unde acest procent se situează pe la 70%. În plus, nivelul de educaţie al tinerilor este semnificativ superior celui al părinţilor lor, iar Internetul a luat în mod categoric locul televizorului ca principal mijloc de comunicare (91% au acces la Internet). Relaţia între generaţii este una complexă, desigur, dar s-ar părea totuşi că, în ciuda cotei uriaşe de încredere în familie, există o rată considerabilă de schimbare generaţională, care va deveni tot mai vizibilă în viitorul apropiat.

Această posibilitate pare să fie confirmată de potenţialul consistent de protest al tinerilor. Dacă „politica tradiţională“ nu pare să-i intereseze foarte mult, sau încrederea în aceasta s-a erodat pînă la cote de avarie, există, în schimb, „un potenţial bun de mobilizare pentru astfel de proteste, cu aproape 90% dintre tineri care menţionează o cauză sau o temă de care le pasă mult“. Principalele astfel de mize sînt, după cum era de aşteptat, de natură economică şi/sau socială (locuri de muncă, salarii, sărăcie), dar în lista cauzelor potenţiale de mobilizare intră şi sistemul de sănătate sau problema corupţiei. Valori mai „sofisticate“, precum discriminarea sau mediul, atrag mai puţin, dar, cumulativ, tot motivează aproximativ 10% dintre tineri. Pentru aceste cauze în care cred, 21% dintre tineri ar participa cu siguranţă la eventuale proteste menite să le susţină convingerile, iar 32% declară că este probabil să participe. În plus, aproape 23% au fost implicaţi într-o activitate de voluntariat în ultimele 12 luni (31% în Moldova şi 13% în Bucureşti), o cifră practic identică cu media europeană în rîndul tinerilor şi mai ridicată decît procentul de 18% din totalul populaţiei active din România, una dintre cele mai scăzute din cadrul Uniunii Europene. Nu e mult, dar e din ce în ce mai mult, iar potenţialul de implicare este, adesea, contagios şi transferabil de la o „cauză“ la alta...

Din punct de vedere ideologic, tinerii au şi ei dificultăţi în a se plasa pe o scală între „stînga“ şi „dreapta“, dată fiind confuzia care domneşte, din acest punct de vedere, în întreaga ţară. Astfel, o treime preferă să nu răspundă la această întrebare şi aproape 1 din 5 tineri se situează, ca românul imparţial, „pe centru“. Dacă privim însă doar la cei care se declară interesaţi de politică, lucrurile devin mai tranşante: 47% se plasează la dreapta, 25% la stînga; cei neinteresaţi de politică se plasează majoritar pe centru.

Stare de incertitudine sau de pesimism subiectiv? Da, desigur, dar aceasta în ceea ce priveşte „ţara“, nu şi propriul viitor. Pentru trei sferturi dintre tineri, viaţa lor va fi mai bună sau mult mai bună decît aceea a părinţilor lor. De asemenea, 66% consideră că situaţia lor economică se va îmbunătăţi în următorii ani, în timp ce doar 24% cred că acest lucru se va întîmpla şi cu ţara. În plus, 30% dintre tinerii de 25-29 de ani intenţionează să-şi deschidă o afacere în următorii doi ani. Per ansamblu, 89% dintre ei se văd ca persoane realizate peste zece ani – ce-i drept, 30% îşi proiectează această realizare în străinătate (doar 24% dintre cei de 25-29 de ani).

Pesimism şi implicare? Poate părea paradoxal, dar, de fapt, cele două pot merge mînă în mînă, în măsura în care tinerii dezvoltă tot mai mult valori individualiste şi de „autorealizare“, dar, fiind tot mai bine informaţi, constată că acestea nu sînt promovate sau măcar susţinute de societate: *eu* pot şi vreau, *ei* nu pot şi/sau nu vor. Între aceste două reprezentări contrare, angajarea emoţională poate bascula oricînd de la o extremă la alta. S-a întîmplat, spre surpriza tuturor, la recentele alegeri...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

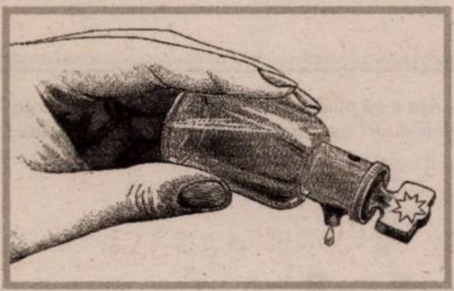

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Burlăciţă

Cercetările de pionierat despre reflectarea în limbă a diferenţelor de sex (sau de *gen:* distincţia teoretică şi sensul specializat al lui *gen* din studiile feministe s-a impus şi în română, pînă la urmă) invocau adesea exemplul conotaţiilor diferite (neutre, pentru bărbaţi, depreciative, pentru femei) pe care le au în diferite limbi cuvintele care denumesc persoana necăsătorită. Exemplul clasic, reluat de nenumărate ori, a fost folosit de Robin Lakoff în cartea ei din 1975 *(Language and Woman's Place)* şi sublinia diferenţa dintre termenii englezeşti *spinster* şi *bachelor,* dintre care primul, referitor la femei, e mai curînd depreciativ, sinonim cu sintagmele mai explicite, de tipul *old maid* în engleză, *vieille fille* în franceză, *fată bătrînă* în română. Schimbările sociale şi culturale ale modernităţii au atenuat, în urma unor iniţiative militante sau de la sine, unele dintre diferenţele formulelor curente legate de statusul marital.

În română, să recunoaştem, nu lipseşte simetria, cel puţin în limbajul popular, în care conotaţiile peiorative ale formulei *fată bătrînă* îşi au corespondentul în cele din sintagmele *flăcău bătrîn, trecut, tomnatic* sau *stătut* (cu ultima îşi începe Creangă „Povestea lui Stan Păţitul": „Era odată un flăcău stătut, pe care-l chema Stan"). În limbajul standard şi în cel administrativ, participiile negative descriu statutul persoanei în mod echilibrat şi egal: *neînsurat* şi *nemăritată, necăsătorit* sau *necăsătorită*. Există, totuşi, o interesantă discrepanţă cantitativă între cele două ipostaze: numărul de cuvinte care denumesc bărbatul necăsătorit este mult mai mare decît cel al denumirilor pentru femei: modernul *celibatar* (împrumut din franceză din secolul al XIX-lea) e dublat de termenii *burlac, holtei, becher*. *Celibatar* are femininul *celibatară,* dar dicţionarele noastre indică o preferinţă pentru folosirea formei sale masculine: „persoană (în special bărbat) necăsătorită" (DEX). Dicţionarul latinist al lui Laurian şi Massim propunea, în 1871, forma *celibe,* pentru ambele genuri (folosită şi în definirea verbului *a juni* – „a sta june", „a rămîne celibe"). Ceilalţi termeni sînt împrumuturi mai vechi: *holtei* şi *burlac,* termeni populari intraţi în uzul standard, sînt de origine slavă, iar *becher* e un turcism, circulînd iniţial mai ales prin Muntenia. *Holtei* are atestări vechi (la Neculce, în documente din secolul al XVIII-lea, în *Lexiconul de la Buda,* 1825) şi o familie lexicală bogată; *Dicţionarul limbii române* (DA) consemnează formele *holteiaş, holteiesc, holteieşte, holteime, holteie* – „starea sau calitatea de holtei", *a holtei* – „a trăi sau a petrece ca holtei". Şi *burlac* are o familie lexicală bogată: *burlăcesc, burlăceşte, a burlăci, burlăcie, burlăcărit, burlăcărie*. *Becher* a fost mai puţin productiv (e totuşi atestat cuvîntul *becherie)* şi poate că ar fi ieşit din uz dacă nu era fixat de Caragiale („Dandanache: „nu spui ţine... persoană însemnată... da' becher"; „Dandanache: Scrisoarea era a persoanei... da... becher. Trahanache: Cum becher? Dandanache: Adică necăsătorit..."). Toate cele trei sinonime s-au păstrat în uz: *burlac* e totuşi mai frecvent decît holtei, iar *becher* este destul de rar, adesea evocînd aluziv textul lui Caragiale, uneori asociat mai mult cu ideea de „persoana importantă" decît cu sensul propriu („Nu dau nume pentru că e becher, a ajuns preşedinte al României în iarna trecută", cdep.ro, 2010).

Lipseau însă, pînă de curînd, derivatele feminine de la aceste cuvinte. Doar pentru *burlac* Dicţionarul Academic (DA) cita, cu precizarea „neobişnuit", o folosire adjectivală, cu referire la femei: „coniţe scăpătate şi burlace". Chiar *burlac* e termenul de la care s-au format două feminine: *burlacă* („Britney, o *burlacă* de top", acasa.ro; „o *burlacă* convinsă", filmenoi2013.wordpress.com) şi *burlăciţă* („o *burlăciţă* răsfăţată", kanald.ro; „o *burlăciţă* foarte activă", cancan.ro). Cum se poate vedea din citatele de mai sus, termenii sînt folosiţi mai ales în mass-media tabloidă, în parte şi în urma preluării unui program de televiziune american (de tip reality-show), în care termenul *bachelorette* a fost tradus prin *burlăciţă,* precum şi prin difuzarea unui film din 2012, cu acelaşi titlu. De altfel, preluarea unor obiceiuri moderne din cultura populară americană a contribuit mult la răspîndirea termenilor: „este o onoare să organizezi *petrecerea burlăciţelor* pentru prietena ta" (burlacite.ro); „totul despre *petrecerea «burlacelor»*" (cancan.ro). *Burlăciţă* nu e un diminutiv propriu-zis (sufixul *-iţă* are şi rolul de a forma feminine de la masculine: *doctor – doctoriţă),* dar riscă să fie perceput ca atare prin raportare la *burlacă*. Nu e de mirare că tocmai această formă e preferată de stilul diminutival, afectiv şi afectat, al publicisticii contemporane cu destinatar feminin: „petrecerea *burlăciţelor*" e descrisă pe site-ul miresici.ro.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

■ ■ ■

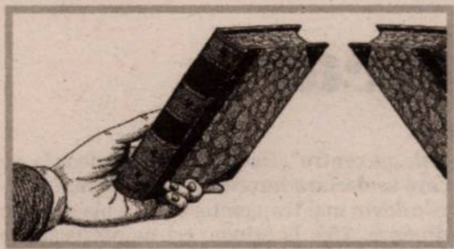

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Penitenţă

Am vrut să ţin rubrica învăţăturii de minte departe de hărmălaia cotidiană. N-am reuşit. Nu doar pentru că jurnalismul te trage, vrei-nu vrei, în vîrtejul timpului imediat.

Am scris, în ultima vreme, despre pseudostudenţi care organizează pseudoproteste studenţeşti; despre ordonanţe de urgenţă vîrîte pe sub preş, în bătaie de joc faţă de învăţămîntul românesc, ca să-i iasă pasienţa lui Cutărică. Îmi dau seama că am început să scriu tot mai scrîşnit, cu furie, cu obidă. Şi asta nu-mi place deloc, pentru că n-aş vrea să intru în corul de vociferări jurnaliere la adresa educaţiei pe meleagurile noastre. Prietenii îmi zic că prea o iau personal. Îi ascult şi le dau dreptate. Dar mi-e greu să fac altminteri.

Acum mai mulţi ani m-am nimerit, în holul Facultăţii de Istorie, la o lansare de carte. Un volum colectiv de poezie, al unor tineri. Am rămas să ascult. După încheiere, unul dintre autori a venit spre mine şi mi-a spus: „Nu cred că mă mai ţineţi minte. V-am fost student în anul I, la seminar. Mi-aţi dat un 10 la un referat, şi nu dădeaţi zecele cu una, cu două. Iar atunci pe mine nu mă băga mai nimeni în seamă."

Mă consider un om norocos, pentru că am ajuns să fac în viaţă ce mi-am dorit. Iar acum constat tot mai des că o astfel de bucurie mărturisită trece drept ceva între neghiobie şi parşivenie. Cum adică îţi place meseria pe care ţi-ai ales-o? Vrei să ne abureşti, sau ai o problemă?

Da, am ales să fiu profesor în deplină cunoştinţă de cauză. Pentru că nu-s prea grozav la muncitul cu mîinile, pentru că îmi place să îmi pun mintea la treabă şi, mai ales, pentru că prefer să lucrez cu oamenii, decît cu hîrtii.

Cine se decide pentru o carieră academică ştie din capul locului că nu o să se umple de bani. Nici de glorie. Sau de privilegii de un fel sau altul. Are parte, în schimb, de ceva ce pentru mine a stat, încă de la început, la mare preţ. Este, probabil, una dintre cele mai libere meserii din cîte există. Simţi lucrul ăsta de fiecare dată cînd apuci clanţa ca să intri în amfiteatru. Eşti doar tu cu tine, şi cei care te aşteaptă de partea cealaltă a uşii.

Şi te plăteşte statul
ca să citeşti?

Unii ne privesc ca pe nişte belferi care s-au aranjat de nişte sinecure comode. Cum, predai numai şase ore pe săptămînă? Şi ce faci în restul timpului? Citeşti? Şi te plăteşte statul ca să citeşti? Alţii zic că s-au săturat de aroganţa universitarilor, care-ţi trîntesc de fiecare dată nişte cuvinte savante, să arate cît sînt de docţi. Iar dacă-i pui să facă ceva cît de cît, îşi dau cu stîngu-n dreptul. Vorba lui Murphy: „Cine nu ştie îi învaţă pe ceilalţi." Unii, mai clemenţi, sînt doar de părere că universitatea a adunat o puzderie de aiuriţi, înduioşători în felul lor.

Pînă la un punct, au cu toţii dreptate. Pînă la punctul în care îmi vine şi mie să spun că îmi pare rău, dar eu îmi iubesc meseria şi poate n-ar trebui să fiu în culpă pentru asta.

Pînă în 1990, am fost ferm convins că nu poate fi nimic mai de preţ decît libertatea. Să poţi să spui ce gîndeşti şi să poţi să gîndeşti ce crezi. A durat destul de puţin ca să realizez că nu toţi simţeau la fel ca mine. Mai erau şi prosperitatea, şi siguranţa... Dup-aia am început să văd tot mai mulţi oameni – atîţia tineri printre ei! – cocîrjaţi de libertatea pe care şi-o tîrau silnic în spinare.

După 25 de ani, mai ceva ca-n Alexandre Dumas, văd şi aud jurnalişti români comentînd nonşalant atentatul de la *Charlie Hebdo,* cum că hăbăucii ăia şi-au făcut-o cu mîna lor, de ce s-au legat de islam? Nu ştiau că pe alţii asta îi supără? Sîntem – nu-i aşa? – în război, trebuie să înţelegem logica inamicului, căci altminteri va fi vai de noi.

Pe CNN, pe BBC, pe Euronews, pe posturile franceze, altfel curg vorbele. De la rudele victimelor pînă la liderii politici sau religioşi, mai toţi par să fi înţeles că monstruozitatea evenimentului stă mai puţin în proporţiile carnagiului, cît în direcţionarea lui simbolică. Că oamenii au fost omorîţi pentru a ucide valori. Şi, cu telecomanda în mînă, zappînd de la un post la altul, am sentimentul că, pentru societatea românească, a vorbi despre „valori" e un soi de bălmăjeală ipocrită a *political corectness*-ului occidental.

Cu scuzele de rigoare, mă declar de altă părere. Pentru mine, „valorile" sînt acele lucruri din capul nostru care fac să merite să te scoli din pat dimineaţa. Care fac să te duci la slujbă cu un pic mai mult în gînd decît aşteptarea zilei de salariu. Şi care, atît în viaţa noastră profesională cît şi în cea privată, fac să merite să trăim.

Acum mai bine de şapte secole, cînd au luat fiinţă în Europa primele universităţi, ceea ce a făcut posibilă această invenţie era tot de acelaşi ordin imaterial: nevoia de libertate, în gîndire, în expresie, şi pasiunea pentru adevăr. Îngăduiţi-mi să mă simt, între atîţia alţii, legatar al acestei moşteniri. Şi să revin, în numărul viitor, la o temă deja planificată, dincolo de larma cotidianului: educaţie şi valori.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

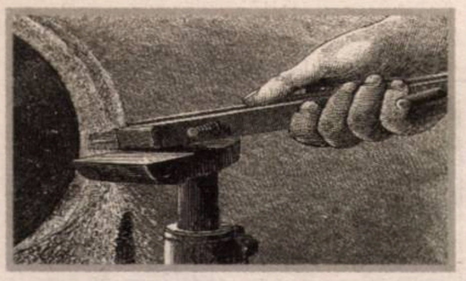

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Paris. Unda de şoc în Europa

Am văzut cu toţii impresionanta manifestare de la Paris, cu replici în multe alte oraşe din Franţa şi din întreaga lume. Ce urmează, aşadar?

Mai întîi de toate, este provocarea pentru unitatea europeană. Bineînţeles că atentatele de la Paris au dat apă la moară extremei drepte. Pe de altă parte, răspunsul – cel real, nu cel populist – nu are cum să fie altfel decît unul la nivel european.

Constituirea unei puternice agenţii europene de informaţii sau întărirea cooperării pentru supravegherea frontierelor externe (inclusiv prin sprijinirea statelor mediteraneene, aflate în cea mai delicată poziţie) au revenit puternic pe agendă. O primă dezbatere a avut loc deja în Parlamentul European, la Strasbourg. Mai mult ca sigur, Comisia va fi chemată să propună instituţiilor europene o soluţie în acest sens. Într-un anumit fel, situaţia seamănă cu aceea din timpul crizei euro, atunci cînd unei ameninţări la scară europeană i s-a răspuns prin măsuri în sensul adîncirii integrării. Idei precum pactul fiscal sau – Doamne păzeşte! – uniunea bancară erau considerate, acum cîţiva ani, tabu, pe culoarele de la Bruxelles. Azi, după criza euro, sînt realităţi. Probabil că aşa se va întîmpla şi în domeniul securităţii comune.

Se poate şi altfel? Imediat după evenimentele de la Paris au apărut voci (şi nu neapărat de teapa lui Geert Wilders, dacă e să ne referim la ministrul de interne spaniol José Fernandez Diaz) au cerut reintroducerea controalelor la frontierele spaţiului Schengen. Mai întîi de toate, că asta nu foloseşte în condiţiile actuale. Duşmanul, ca să spunem aşa, e printre noi. Nu vine din altă parte pentru a comite atentate. Cei de la Paris erau fii ai Franţei.

Dar mai ales, a reveni la Europa anilor '80 este o imposibilitate din punct de vedere practic. Circulaţia oamenilor şi a mărfurilor a crescut de atunci exponenţial. O întoarcere la ceea ce era odată nu doar că nu e o soluţie împotriva terorismului, dar ar bloca întreaga Europă. Nu poţi căuta răspunsuri din trecut pentru un prezent cu totul schimbat.

De altfel, pînă şi războiul împotriva terorismului ia o altă turnură, faţă de ceea ce ştiam după 11 septembrie 2001. Războiul declanşat atunci avea ţinte bine conturate, în Afganistan, în Irak şi în alte colţuri ale lumii; în Mali, de exemplu, unde armata franceză a luptat din greu în 2013 cu formaţiunile islamiste ce luaseră în stăpînire partea de nord a ţării.

Acum, războiul capătă un şi mai pronunţat caracter simbolic. Fiindcă, de fapt, atentatul de la Paris, cu mult mai mic ca amploare faţă de cel de acum 14 ani, asupra turnurilor gemene, a fost mai încărcat de simboluri.

Vorbim astăzi despre atacatori care pun la cale atentate *„low cost“*. Ei nu mai deturnează avioane pe care să le înfigă în clădiri. Ei caută să verse cît mai mult sînge cu mijloace simple, chiar rudimentare, folosind armament simplu, relativ uşor de procurat pe piaţa neagră. Impactul mediatic şi emoţional al acţiunilor este însă uriaş, la fel cu al marii lovituri de la 11 septembrie. Încărcătura de simboluri este imensă.

De data aceasta, atacatorii n-au primit instrucţiuni directe de la un centru, despre cînd şi cum să acţioneze. Probabil n-au primit nici bani – sau, în orice caz, nu în mod direct – pentru finanţarea acestei acţiuni. Dar au primit cu totul altceva: o motivaţie puternică, din partea unor lideri spirituali ce promovează violenţa şi intoleranţa, dispreţul faţă de viaţă.

Aceşti atacatori nu vin de undeva, nu există, în cazul lor, un centru de comandă bine definit, precum Afganistanul în cazul teroriştilor Al-Qaeda. Vorbim, de această dată, despre cetăţeni ai Europei, despre oameni de aici. Evident că un război, în sens clasic, împotriva propriilor cetăţeni este de neconceput. Nici nu pot fi trataţi drept prizonieri şi, eventual, lipsiţi de drepturi, precum cei de la Guantanamo. Războiul va căpăta cu totul şi cu totul alte valenţe.

Va fi un război al simbolurilor, un război care va viza centre de influenţare, un război pentru minţile oamenilor. Sîntem, pînă la urmă, în plină eră a războiului atipic.

Nu se ştie cum va arăta cu adevărat acest război, dar avem toate motivele să credem că va fi unul lung şi care va transforma profund lumea noastră.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ambiguitatea gîndirii europene şi limpezimea glonţului

Ceea ce m-a tulburat imediat după masacrul de la *Charlie Hebdo* a fost înţelegerea atît de diferită pe care noi, „spectatorii“ îngroziţi, am dat-o unui gest atît de tranşant, de radical, precum uciderea unei redacţii adunate în şedinţă de sumar. Pentru fraţii Kouchi nu a existat nici un dubiu. Ei au ştiut bine ce fac, de ce fac şi cum fac. Au executat un act terorist, ucigînd în numele lui Allah. Un act de jihad. Presimţind că poate, cine ştie, noi nu vom pricepe, au şi răcnit în timp ce trăgeau: *„Allahu Akbar!“* Apoi, ieşiţi în stradă, au continuat să spună ce au făcut („Am ucis pe *Charlie Hebdo*“) şi de ce („Noi apărăm onoarea Profetului“). Nu se putea mai clar! Ei bine, pentru noi, europeni fini, sofisticaţi apărători ai tot mai sofisticatelor drepturi ale omului (care, mai nou, permit eutanasierea!), rod tîrziu al unei fabuloase civilizaţii raţionale, nu e clar. De ce au făcut-o? Ce au vrut ei să facă? Ca să fie clar, au mai ucis şi pe alţii în jurul redacţiei *Charlie Hebdo*, au avut complici, au telefonat ziarelor şi au spus răspicat ce fac: terorism pentru Al-Qaeda şi Statul Islamic. Noi, totuşi, avem dubii. Noi, totuşi, ne întrebăm enigmatic. Aşa am fost învăţaţi, să avem dubii întotdeauna. Chiar şi atunci cînd vine cineva cu identitate clară şi asumată, care ne ucide strigînd la noi răspicat de ce şi pentru cine. Nu, nici atunci nu credem. Ne îndoim şi ne întrebăm. Şi tot întrebîndu-ne, îi găsim asasinului circumstanţe din ce în ce mai atenuante. Era un copil fără şansă. Era crescut în periferii islamizate. Statul e de vină. Sau e nebun – un caz patologic. Sau era un sensibil rănit de obrăznicia caricaturilor care, pradă unui moment de rătăcire, a comis atrocitatea. Uite, l-au dus în Siria şi l-au spălat pe creier. Da, era un spălat pe creier, prin urmare, n-ai ce-i face, nu te pui cu el. Pentru el, ucigaşul, totul e clar. Crede în ceva mai mare decît el. Crede cu atîta putere încît ucide şi se lasă, voluptuos, ucis. Nimic nu e mai clar decît lucrul pentru care eşti gata să mori. Nimeni nu moare pentru întrebări şi îndoieli; se moare pentru certitudini absolute, eclatante. Pentru noi, ceilalţi, însă, nu e aşa. Nu doar că nu mai avem nici o credinţă care să ne anime viaţa, nu doar că nimic din jur nu ni se pare aşa de valoros încît să merite să mori, dar nici măcar nu mai sîntem capabili să înţelegem de ce o fac cei care o fac. Sau poate că ştim, dar ne este frică să admitem...

> *Nimeni nu moare*
> *pentru întrebări şi îndoieli.*

Noi o dăm cu libertatea de exprimare, cu soarta tinerilor din cartierele defavorizate franceze, cu imigraţia. Exersăm oleacă de ură de sine, ne flagelăm un pic, mai înjurăm printre dinţi pe americani şi în gînd pe evrei. Prima noastră grijă după asemenea atrocităţi este ca nu cumva să creadă lumea ceva rău despre islam. Poate, desigur, să creadă orice despre creştinism, dar nu despre islam, că uite ce se întîmplă. Ajunşi în acest punct, exersăm puţin prudenţa: nu avem, desigur, curajul să spunem că băieţii ăia insolenţi de la *Charlie Hebdo* au meritat-o, dar spunem că au căutat-o cu lumînarea. Altfel, decapitările miilor de creştini săvîrşite de cei care i-au antrenat şi i-au plătit pe fraţii Kouchi, dar şi pe Coulibaly, ne-au lăsat reci. Şi raţionali, fireşte. Ştirea că armatele islamului ucid creştini nu ne-a clintit deloc. Ca şi cum nu avem nici o legătură cu acei creştini. Ca şi cum nu mai avem nici o legătură cu creştinismul.

Ce înseamnă „gîndire europeană“ într-un asemenea moment? Metodologic, înseamnă că orice gînd de condamnare trebuie să aibă o umbră, un fel de dublu invers al său, o surdină, o piruetă. Condamnăm ferm atacul, dar au greşit şi morţii. S-au arătat insolenţi. Nu trebuia să-i enerveze pe nebunii ăştia. Apoi, exersăm şi ceva spirit critic, că aşa am învăţat în marile noastre şcoli: umorul *Charlie Hebdo* era, oricum, cam stupid. Şi de prost gust. Apoi, distingem între idei şi oameni, iarăşi cum am învăţat la marile noastre şcoli, şi stabilim ca nu cumva să chestionăm islamul asupra acestei crime, nu islamul e de vină! În sfîrşit, finalul gîndului nostru este, nu se putea altfel, civic: să facem cîteva programe de stat ca să-i integrăm mai bine pe imigranţi şi pe descendenţii lor, să îi convingem că noi sîntem buni şi primitori, să nu ne mai facă rău. Schematic, cam aşa metabolizează gîndirea europeană de astăzi atentatele din 7 ianuarie. Sesizaţi, cred, diferenţa dintre modul direct, simplu, clar în care gîndesc teroriştii şi modul complicat, contorsionat şi plurivalent în care gîndim noi. Nu vă repeziţi să spuneţi că ei, gîndind simplu, sînt proşti, şi noi, gîndind complex, sîntem deştepţi. Gîndirea europeană te amendează imediat dacă pui aşa problema: islamiştii, radicali ori nu, nu sînt mai proşti decît noi, europenii. Prostia e un construct cultural care ne-a ajutat pe noi să-i colonizăm şi să-i dominăm pe alţii – e o ruşine să gîndim aşa. Gîndirea europeană ne spune că gîndirea lor este la fel de profundă şi de întemeiată ca a noastră. Doar că a lor e ceva mai clară. Altfel, da, grija febrilă pe care o au o grămadă de politicieni şi oameni de presă ca nu cumva islamul să iasă prost după fiecare act de terorism islamic mi se pare o prostie. Ca şi cum grija de a ne salva pe noi este surclasată de grija de a salva islamul de el însuşi.

Sigur, nu există gîndire fără simţire. Iar gîndirea europeană, cel puţin cea pe care am descris-o eu mai sus şi pe care am întîlnit-o surprinzător de des printre prieteni, în forumuri sau prin reţele sociale, subîntinde şi ea simţirea ei. Numiţi-o dumneavoastră cum credeţi că e mai bine. Eu îi zic frică. Dacă teoriştii au vrut să ne înfricoşeze, au reuşit. De mult timp. Poate că de la 11 septembrie. Sau, poate, dinainte. Acum, doar ne întreţin frica şi se joacă cu ea.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Puternic impact emoţional

Fusesem avertizat că urmează astfel de imagini. Corpul victimei era blurat, întru pudică difuzare a ştirii. Se aude: *„Je veux pas mourir, chef!"* Mîna e în sus, parcă pentru a opri inevitabilul. Ăla în combinezon negru îi trage un glonţ în cap, de aproape. Îl execută.

„Ştiam că eşti un fel de jurnalist economic, scrii despre Uniunea Europeană. Ce ai tu în comun cu nişte jurnalişti care au tipărit chestii supărătoare?" – Jonquil, o englezoaică între două vîrste. „Jurnalismul bun trebuie să fie supărător pentru unii. E una dintre definiţii, Jon", îi răspund.

În prima fază, îmi vine să urlu. Dacă aş avea un pistol şi aş fi la Paris, aş alerga după demenţii ăia, să îi prind, să trag în ei, să le stîlcesc creierii. Dacă pe drum aş întîlni vreun papagal care să mă salute cu *„Salaam Aleikum"*, i-aş trage un pumn în faţă. Şi i-aş trage şuturi peste şuturi şi l-aş trimite la mama lui, în Arabia lui, în Magrebul lui, în Pakistanul lui, să crape acolo, împuşcînd alţi musulmani de-ai lui, să mă lase în pace, mama lor de idioţi, să plece de lîngă noi, de lîngă mine.

„De vină e religia şi fanatismul indus de ea. De la Inchiziţie încoace, numai necazuri a adus, şi musulmanii trăiesc pe vremea Evului Mediu", zice Ivan, priceput la computere, croat de vreo 30 de ani, din Osijek. „Biserica ne duce aici, în spatele ei sînt numai interese politice şi preoţii se complac", îi cîntă în strună Dalibor, expert financiar din Zagreb. „Ce au catolicii cu atentatele astea? Ce are Biserica creştină de-a face? Franţa e cel mai laic stat democratic posibil şi tocmai acolo s-a întîmplat", le răspund.

Trecuse încă o zi. Apăruse un al treilea idiot care luase ostaticii din Hypercacher. Sastisit de „analiştii" de pe posturile româneşti de ştiri, comut pe France 2. Tot analişti şi acolo, dar ceva mai serioşi. În plus, nu aveau maxitexte galbene împrăştiate pe tot ecranul. Difuzează primele date despre biografia celor doi fraţi, ascunşi (încă) în tipografie. Nu aveau părinţi şi fuseseră crescuţi prin orfelinate. Trăiau din te miri ce, cochetaseră cu muzica rap, încercaseră să iasă din mizerie, din ghetto, din sărăcie. Fără serviciu, fără multă educaţie, fără viitor. Pradă simplă pentru „departamentul de resurse umane" al ISIS sau Al-Qaeda (nici nu mă interesează unde au fost recrutaţi). Mama ei de televiziune franţuzească! Acum, dacă i-aş întîlni, nu le-aş mai crăpa capul cu toporul. Întîi aş vrea să stau de vorbă cu ei, să îi pricep.

„Departamentul de resurse umane" al ISIS sau Al-Qaeda.

„Voi ştiţi că sînt musulman. Fiecare dintre atentatele astea ne fac şi mai tare de ocară în toată lumea. Cînd a fost atacul de la şcoala aia militară din Pakistan, întîi i-au omorît pe copiii de sub 10 ani, pentru că Allah i-ar primi mai repede în Paradis, le-au făcut un serviciu, aşa au zis!", postează Asif. El este din Dawoodi Bohra, nici sunnit, nici şiit, o minoritate musulmană mult prea pacifistă pentru gusturile violente ale celor două curente majoritare.

Se văd explozii, chiar în timpul unei transmisii în direct, pe France 2. E puţin înainte de 6 seara. În acelaşi timp, atacă şi dispozitivul din Paris, dimprejurul magazinului. Nimeni nu ştie exact ce se întîmplă. Reporterii francezi sînt foarte rezervaţi. Nu livrează informaţii fără confirmare. Nu îi văd a fi obsedaţi de *„breaking news"*. Ei spun doar ceea ce este sigur. Se pare că toţi trei teroriştii au fost împuşcaţi. Nu sînt anunţate victime dintre ostatici. Încă.

„E nasol rău. Mulţi ziarişti se vor autocenzura. Statele vor avea argumente pentru a întări legislaţia antitero, adică a îngrădi şi mai mult din libertăţile individuale. În plus, extremiştii de dreapta de peste tot au acum combustibil pentru a-şi accelera creşterea electorală. Iar băieţii ăia nu sînt tocmai avocaţi ai libertăţii de expresie" – zic, ca un soi de concluzie. Nimeni nu mă contrazice. Nici Asif, nici Jon, nici Ivan. Dimpotrivă, îmi dau dreptate.

Scriu articolul ăsta, urmărind transmisia manifestaţiei de la Paris. În primul rînd, văd înghesuiţi o grămadă de şefi de stat şi guvern. Nu simt nici un impact emoţional, deşi imaginea se vrea pentru Istorie.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

---

un sport la Răsărit

Tocmai a apărut un nou campion mondial la darts, Scott Mitchell, un tip corpolent, care, cică, anul trecut a cîştigat turneul Romanian Classic. Aşa am aflat că avem şi noi un turneu important de darts. Ne întrebăm însă: darts-ul ăsta e sport?

Dar snooker-ul e sport? Dar şahul? Dar gimnastica e sport sau acrobaţie contabilizată? Orice competiţie poate fi încadrată în genul sportului? Să arunci nişte săgeţele într-o ţintă pare o bună distracţie pentru serile lungi şi berile multe ale pub-urilor insulare. Dacă nişte tipi au fost atît de pasionaţi de treaba asta, încît să se organizeze şi să se numească sportivi, bravo lor! Faptul că unii sînt la categoria peste 100 kilograme nu înseamnă nimic. La sumo, tot un fel de sport, greutatea face parte din calităţile esenţiale ale luptătorului. Poate că şi la darts e la fel, trebuie să stai mult în cîrciumă şi să consumi enorm pentru a-ţi acorda timpul profesionalizării, aşa că dimensiunile sînt un fel de garanţie a orelor investite în antrenament. Credinţa mea e că a acomoda acest *passe-temps* cu cerinţele minime ale ceea ce am putea numi (dacă ne punem de acord asupra definiţiei) „sport" e o simpatică sminteală a lumii noastre dezbărate de orice complexe şi bariere. Dar, na, fiecare poate face ce vrea, atît timp cît interesează pe cineva. Lucrurile evoluează fabulos, am senzaţia că mi-am trăit copilăria acum o sută de ani. Ce să zic? Singura mea grijă atunci cînd m-am nimerit pe lîngă o astfel de competiţie a fost să nu stau în bătaia săgeţii.

Radu NAUM

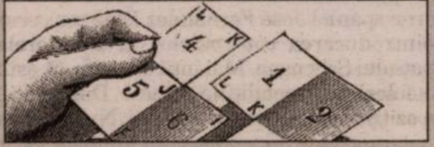

PUBLICITATE

UN OSPĂȚ DE IDEI.

Pentru prima dată în România, peste 30 de speakeri într-o serie de evenimente despre alimente și alimentație, hrană și viitor, despre tine și lumea înconjurătoare.

Think FOOD

28 – 29 ianuarie 2015
Impact Hub Bucharest

Înscrie-te pe www.thinkfood.ro

HotNews weekend Itsy Bitsy PROGRESIV
Parteneri: DILEMA goodfood HRB

PUBLICITATE

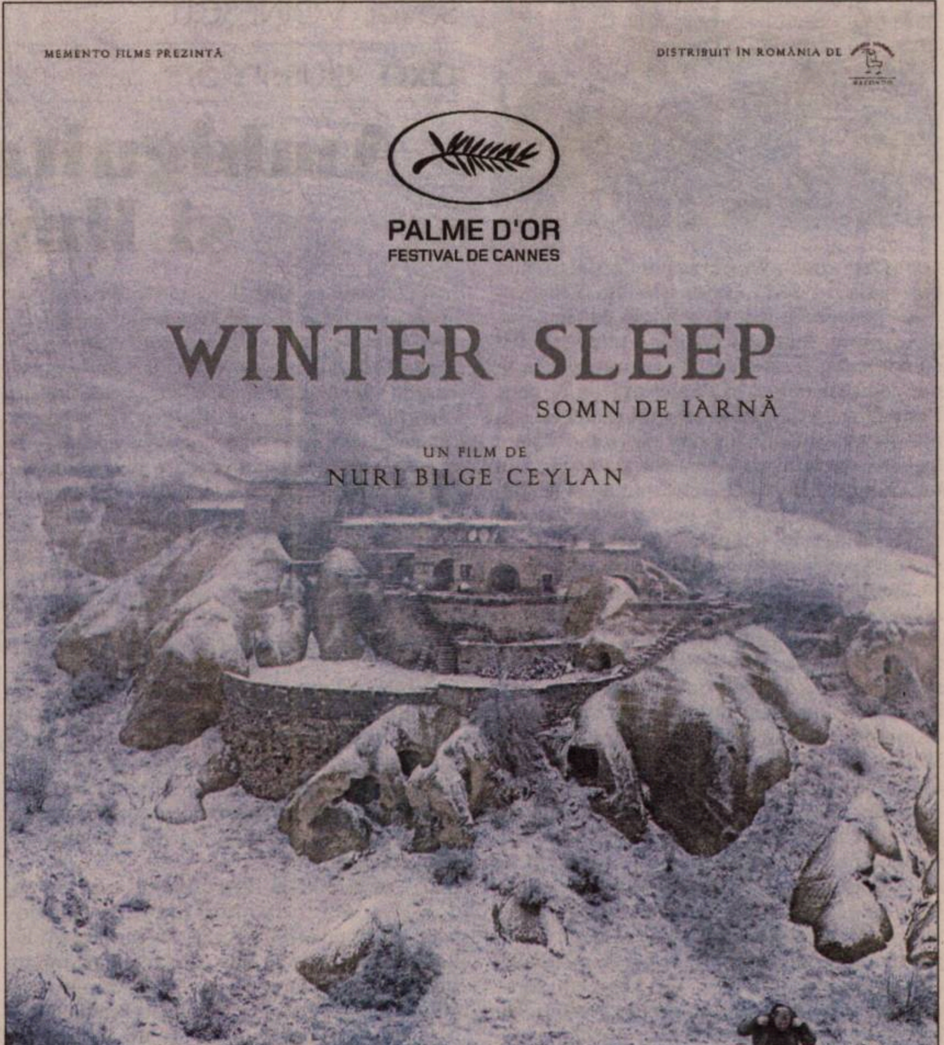
MEMENTO FILMS PREZINTĂ
DISTRIBUIT ÎN ROMÂNIA DE

PALME D'OR
FESTIVAL DE CANNES

WINTER SLEEP
SOMN DE IARNĂ

UN FILM DE
NURI BILGE CEYLAN

DIN 16 IANUARIE 2015 ÎN CINEMATOGRAFE

Nicolas TRIFON

Româna și aromâna în recentul Manual al limbilor romanice

● ***Manuel des langues romanes* (Andre Klump, Johannes Kramer, Aline Willems, Eds.), Berlin/Boston, De Gruyter, 2014**

Editura De Gruyer de la Berlin a publicat la sfîrșitul anului trecut *Manualul limbilor romanice,* într-o nouă colecție care își propune să prezinte „o panoramă enciclopedică, sintetică și sistematică totodată, a lingvisticii limbilor romanice, care ține cont de ultimele rezultate ale cercetărilor.“

A doua parte a cărții, descriptivă, prima fiind istorică, comportă patru secțiuni: „Romanitatea balcanică“, „Italoromania“, „Galloromania“ și „Iberoromania“. Fiecare secțiune grupează la rîndul ei articolele consacrate diferitelor limbi, spre exemplu sarda, italiana, friulana, ladina și romanșa pentru „Italoromânia“. Româna și aromâna sînt tratate separat în prima secțiune, „Romanitatea balcanică“. Victoria Popovici, profesoară la Universitatea de la Jena, semnează articolul consacrat limbii române, în timp ce aromâna, ca și meglenoromâna și istroromâna sînt prezentate în articolul intitulat „România subdunăreană“, semnat de Wolfgang Dahmen (Universitatea de la Jena) și Johannes Kramer (Universitatea de la Trier). În „Introducere“, editorii precizează că: „limba națională a României e prezentată dintr-un punct de vedere gramatical, în timp ce idiomurile subdunărene sînt abordate într-o perspectivă sociolingvistică“ (p. 7). În afară de această diferență de ordin metodologic, pozițiile expuse în cele două articole prezintă anumite divergențe care nu sînt semnalate de editori și care merită, cred, să fie relevate, avînd în vedere că acest manual constituie o referință pentru românești. Despre ele va fi vorba în rîndurile care urmează.

Evoluția românisticii privind raportul între aromână și română

„Daco-româna, care este baza dialectală a românei standard, se caracterizează printr-o variațiune dialectală destul de slabă“, scrie V. Popovici, înainte de a enumera ariile sale dialectale: „un dialect moldovean (vorbit în Moldova românească, Republica Moldova, Basarabia și Bucovina, ca și o parte din Transilvania, din Dobrogea și chiar în Muntenia), un dialect muntean (vorbit în Muntenia, Oltenia și sudul Transilvaniei, precum și dialectele din Banat, din Crișana și din Maramureș.“ (p. 290) Totuși, în partea descriptivă, dialectele muntean și moldovean sînt calificate drept „vorbiri“ *(parlers),* iar exemplele citate provin din dialectul meglenoromân, istroromân și dintr-o „parte a dialectelor aromâne“. (p. 291) Cititorul mai puțin familiarizat cu școala lingvistică românească riscă să aibă anumite nedumeriri privind structura dialectală a limbii române. Aceste nedumeriri nu sînt decît parțial îndepărtate de explicația dată de V. Popovici la sfîrșitul contribuției sale: „Pentru majoritatea lingviștilor români, *qui s'inscrivent dans la tradition de* Sextil Pușcariu (1937), limba română ar fi constituită din patru dialecte majore: daco-româna, care este sursa românei standard, precum și aromâna, meglenoromâna și istroromâna vorbite în anumite regiuni din Peninsula Balcanică. Diferențierea ar fi avut loc după perioada așa-numită «protoromână» sau «română comună, primitivă» (de la secolul V sau VI la secolul X). Ipoteza opusă renunță la postulatul unei faze protoromâne și admite un continuum al romanității balcanice din care ar fi ieșit ca limbi romanice distincte daco-româna, aromâna, meglenoromâna și istroromâna. Această ipoteză, susținută în mod izolat în România (Sala 2001, 176), a fost primită în mod favorabil în afara României din motive legate mai ales de politică lingvistică – necesitatea promovării aromânei ca limbă minoritară“ (pp. 309-310).

V. Popovici expune cele două ipoteze fără să se pronunțe într-un sens sau altul. Totuși, dacă aromâna, meglenoromâna și istroromâna sînt dialecte, ca și daco-româna, ele ar trebui să fie descrise în articolul consacrat românei. Ele sînt însă abordate într-un articol aparte, semnat de doi lingviști germani care, în anii 1980, au întocmit mai multe atlase lingvistice ale romanității balcanice. Ei prezintă situația astfel:

„Dezbaterile despre idiomurile romanice vorbite în sudul Dunării, considerate de unii drept limbi independente, de alții drept dialecte ale românei, s-au intensificat după 1990. Tradițional, româna e împărțită în patru dialecte, ceea ce duce la anumite absurdități: dacă conservăm această logică, ar trebui să considerăm că ceea ce numim daco-română, adică limba națională a României și Republicii Moldova, este un dialect, or, ea este vorbită de aproximativ 25 de milioane de locutori. Ea s-ar găsi, astfel, pe același plan cu istroromâna, care nu are decît 500 de locutori. Ideea că avem de a face cu limbi romanice autonome cîștigă astăzi teren.“ (p. 313)

În comunicarea lor, accentul e pus pe evoluția situației în ultimii douăzeci și cinci de ani: istroromâna a continuat să piardă teren, în ciuda măsurilor adoptate de statul croat și interesului manifestat de Italia, situația meglenoromânei, vorbită în localități care se găsesc pe cele două părți ale frontierei care desparte Grecia de Republica Macedonia, este și ea într-o situație tot mai precară, în timp ce aromâna a cunoscut o evoluție pozitivă sub diferite forme care variază de la țară la țară, atît în Republica Macedonia, cît și în Albania sau în Grecia. „Se poate constata o creștere remarcabilă a sentimentului pe care îl nutresc aromânii față de propria lor valoare. În timp ce, altădată, ei nu manifestau mîndrie lingvistică și culturală, astăzi, mulți dintre locutorii aromânei folosesc idiomul lor fără reticențe.“ (p. 314)

Nedumeriri privind structura dialectală a limbii române.

„În România, unde o minoritate aromână provenind din Balcanii meridionali s-a stabilit în anii 1920-1930, se poate observa o situație comparabilă. Și aici se poate constata o creștere notabilă a numărului asociațiilor culturale, a concertelor, a cărților și revistelor publicate. În regiunea Constanța, există o bibliotecă aromână și se poate urma un curs de limbă aromână (Kahl, 1999, p. 87). Totuși, aromâna nu e recunoscută de autoritățile oficiale în Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare. În România, aromâna e considerată ca un dialect al românei, deci nu ca o limbă de protejat.“ (Dahmen, 2012, 239s) (pp. 315-316)

„Prima patrie“ a românilor, la sud de Dunăre?

În partea istorică a *Manualului*, Johannes Kramer semnează o contribuție mai degrabă derutantă, în măsura în care el adoptă o poziție tranșantă în legătură cu o problemă care a dat deja loc la multe discuții contradictorii, datorită mai ales insuficienței documentelor disponibile. Este vorba despre localizarea teritoriilor din care provin locutorii limbii române, precum și ai celorlalte idiomuri romanice subdunărene.

Iată, în linii mari, demonstrația propusă de acest autor în secțiunea „România submersă în Insulele Britanice, în Sud-Estul Europei și în Africa“ a *Manualului* (Johannes Kramer reia, de fapt, în acest text, o contribuție mai veche, publicată în 1999-2000: *„Sprachwissenschaft und Politik. Die Theorie der Kontinuität des Rumänischen und der balkanische Ethno-Nationalismus im 20. Jh“*, în *Balkan-Archiv* nr. 24/25).

Cucerită în 107 de Traian, Dacia a cunoscut o perioadă de romanizare intensă, datorită poziției ei strategice, comerțului, exploatării aurului, argintului, plumbului, sosirii unei importante populații latinofone din celelalte provincii ale imperiului etc. Abandonarea în 271 de către Aurelian a provinciei Dacia (care corespundea Transilvaniei, Olteniei și Banatului, restul teritoriului actual al României fiind ocupat de dacii liberi) a provocat transferul populației urbane, romanizate, spre sudul Dunării, în Moesia, în regiuni care la rîndul lor erau deja romanizate și care vor fi cunoscute sub numele Dacia Ripensis și Dacia Mediteranea. Populația rămasă în nordul Dunării a abandonat progresiv latina în favoarea limbii dacilor liberi.

„În rezumat, se poate spune că la sfîrșitul Antichității, să zicem în secolul al VI-lea, orașele și împrejurimile rurale ale orașelor din provinciile vechiei Moesia erau profund romanizate. (...) În schimb, latinitate vie nu mai exista în afara frontierelor Imperiului roman de Răsărit de pe Dunăre.“

Ca urmare a invaziilor slave din secolele VI și VII, „populația urbană s-a ruralizat și s-a refugiat, împreună cu cei de la sate, în regiunile muntoase și de mlaștină, mai puțin atractive pentru slavi. Strămoșii românilor trebuie căutați printre populația romanizată la sud de Dunăre, care a evitat pe cuceritorii slavi refugiindu-se în teritorii îndepărtate, atît spre nord cît și spre sud. O parte dintre acești refugiați a supraviețuit prin aromânii și meglenoromânii din R. Macedonia, Grecia și Albania, cealaltă parte s-a stabilit pe teritoriul actual ale României și Republicii Moldova. La început, acești romanici *(Romans)* balcanici se îndeletniceau cu creșterea micilor turme de vite, practicînd seminomadismul sezonier și transhumanța. Diferitele branșe ale acestei populații se amestecau continuu, în așa fel încît dialectele românei nu sînt prea diferențiate, cum e cazul în Franța sau Italia.“ (p. 255)

Concluzia raționamentului acestui autor, care nu este istoric, ci lingvist, e următoarea:

„La sfîrșitul Antichității, patria populației romanizate din Balcani era situată între Dunăre și crestele munților Balcani, însă, în vijelia invaziei slave, populația romanizată s-a transformat într-o populație versatilă de păstori, care s-a stabilit în noi zone situate mai ales în nordul Dunării în cursul Evului Mediu.“ (p. 256)

Scenariul istoric propus de J. Kramer pentru a argumenta teza sa privind formarea limbii române, pe de o parte, aromâne și meglenoromâne, pe de altă parte, pe un alt teritoriu decît acelea unde sînt vorbite azi, corespunde desigur unei convingeri dobîndite în urma unei reflecții îndelungate și a multor anchete la fața locului. Întrebarea la care lingvistul german încearcă să răspundă, așa cum mulți alții au făcut-o cu mai multă sau mai puțină ingeniozitate în trecut, este spinoasă: cum se poate explica afirmarea relativ tardivă, însă viguroasă, în cursul celui de-al doilea mileniu, a romanității la nord de Dunăre, în bazinul carpatic, și menținerea zonelor romanofone în masivul Pind și împrejurimi, la răscrucea lumilor grecofone, albanofone și slavofone? Desigur, teza lui J. Kramer – atunci cînd susține că „patria românilor“ nu putea fi „România-Dacia“ (p. 255) – este exterioară dezbaterilor între naționaliștii români și unguri pe tema autohtoniei unora și migrației celorlalți. Ea nu poate însă să nu aibă o anumită incidență, ceea ce e regretabil, chiar dacă aceste dezbateri s-au mai aplanat în acest început de secol XXI.

Referințe

Pușcariu, Sextil, „Essai de reconstitution du roumain primitif“, în *Etudes de linguistique roumaine*, București, 1937

Sala, Marius (ed.), *Enciclopedia limbii române*, București, 2001

Kahl, Thede, *Ethnizität und räumliche Verteilung der Aromunen in Südosteuropa*, Münster, 1999

Dahmen, Wolfgang, „Rumänien“, în Franz Lebsanft, Monika Wingender (ed.), *Europäische Charta der Regional – oder Mindernheitensprachen*, Berlin/Boston, 2012

***Nicolas Trifon** este eseist. A publicat volumul* Aromânii – pretutindeni, nicăieri, *tradus din limba franceză de Adrian Ciubotaru, Editura Cartier, 2012.*

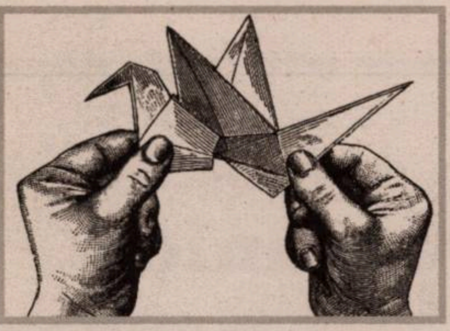

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Schengen – un pod prea îndepărtat?

Pe seama atentatelor de la Paris au fost destui care s-au înghesuit să-şi promoveze propriile interese, idei mai vechi şi chiar obsesii. Pare a fi şi cazul propunerii de suspendare a Tratatului Schengen şi de reinstaurare a controalelor la frontierele naţionale.

Actul terorist împotriva celor de la *Charlie Hebdo* n-a avut nimic de-a face cu lipsa controalelor la frontierele naţionale ale statelor Schengen. Cei trei terorişti erau chiar din Franţa, crescuţi acolo. Cu toţii au fost „neutralizaţi“ pe teritoriul francez, deci nu se poate spune că s-au folosit de spaţiul Schengen pentru a fugi în altă ţară şi că lipsa controalelor la frontiere ar fi putut îngreuna prinderea lor. Un alt cetăţean francez, suspectat că ar fi fost un complice al celor trei, fusese arestat în Bulgaria pe data de 1 ianuarie pentru că încerca să ajungă în Siria.

Deci, nici lipsa şi nici existenţa frontierelor n-au constituit o piedică. Informaţia că unul dintre cei doi fraţi a călătorit în Yemen, de unde s-ar fi întors antrenat şi îndoctrinat, iarăşi nu are vreo legătură cu spaţiul Schengen, ci mai degrabă cu controlul la frontierele externe ale acestuia şi cu listele de pasageri ale avioanelor. De altfel, într-o primă reuniune de urgenţă, miniştrii de interne ai UE au remarcat importanţa controalelor la frontierele externe ale Schengen şi au constatat că pentru situaţia actuală nu se poate aplica legislaţia care, în anumite cazuri, permite reinstaurarea controlului temporar la unele frontiere din interiorul spaţiului Schengen.

Că Marine Le Pen cere reinstaurarea acestui control nu e surprinzător. Dar e de constatat că şi premierul Spaniei şi-a făcut auzită dorinţa în acest sens. Şi Belgia a cerut ceva similar. Aceste cereri par a nu fi altceva decît, aşa cum spuneam, încercări de promovare a unor idei politice, pe fondul creat de atentatele de la Paris.

În condiţiile astea, e de presupus că dosarul integrării României şi Bulgariei în spaţiului Schengen nu are şanse să fie dezgropat prea curînd. Dar nici înainte de atentate, semnalele de prin Europa nu erau prea încurajatoare în acest sens. Chiar la începutul anului, preşedintele Comisiei pentru afaceri interne din Bundestag, Wolfgang Bosbach, a declarat că România nu va adera la Schengen în 2015, şi că alegerea lui Klaus Iohannis în funcţia de preşedinte nu înseamnă că situaţia politică din ţară se va schimba în mod fundamental.

Europenii nu ne vor în Schengen.

De mult timp, problema asta nu pare a mai fi de natură tehnică. E politică. Pe scurt, europenii nu ne vor în Schengen. Li se pare că asta le-ar aduce noi probleme. De obicei, în situaţii tensionate, străinii, nou-veniţii nu sînt bine văzuţi.

Ne putem considera nedreptăţiţi, pentru că, în ciuda sărăciei şi a problemelor pe care le are, România continuă să fie o ţară ataşată în mod serios de valorile europene. Lăsînd la o parte corupţia, cu care justiţia a dovedit că se poate lupta eficient, ar trebui să ne amintim că, la ultimele alegeri comunitare, electoratul român nu a mai trimis în Parlamentul European nici măcar un singur membru al vreunui partid extremist (foştii combatanţi ultranaţionalişti români din forumul de la Strasbourg sînt: unul ca şi dispărut, şi celălalt – la puşcărie). Asta spre deosebire de ce se întîmplă în mai marile şi mai micile puteri europene, unde, ne amintim, s-au înregistrat nişte rezultate de-a dreptul incredibile. În Marea Britanie, UKIP a fost nici mai mult, nici mai puţin decît pe primul loc, în Franţa a cîştigat Frontul Naţional, în Grecia – mişcarea de extremă stînga Syriza a fost tot pe primul loc, în Italia – Mişcarea de Cinci Stele a lui Beppe Grillo a ieşit pe locul al doilea, Spania a trimis şi ea în Parlamentul European, pentru prima dată în istorie, cinci membri ai partidului de extremă stînga Podemos, iar electoratul german, tot în premieră, a furnizat un mandat pentru un membru al partidului neo-nazist NPD. În Olanda, partidul lui Gert Wilders, cel care aduce la înfăţişare cu Vadim Tudor al nostru, a înregistrat scorul de 12%, ceea ce, în cazul lui, a fost perceput ca o scădere. De asemenea, partidul de extremă dreapta Jobbik din Ungaria a ieşit al doilea, după Fidesz-ul lui Viktor Orbán, aflat la putere, şi pe care senatorul american McCain nu a ezitat să-l numească „neo-fascist“. Adică, Ungaria, aflată la marginea democraţiei sau la marginea dictaturii, se bucură bine mersi de avantajele Tratatului Schengen. România şi Bulgaria – nu. Culmea e că, din punct de vedere politic, cel puţin, în acest moment, în mare vorbind, românii au ajuns să pară mai europeni decît vechii membri ai UE. Sau poate vechile valori europene sînt deja depăşite? Oricum, nu e cazul să ne simţim frustraţi. Soluţia stă în ce vom face în continuare în România şi în abilitatea şi perseverenţa diplomaţilor şi a reprezentanţilor noştri de a-i convinge pe occidentali că, deşi săraci şi vai de capul nostru, sîntem OK şi la cap, şi la graniţe.

■ ■ ■

ready made

Altă snoavă

„Un Bulgar găsise o cismă pe drum, şi o duse la grădină. După ce o arătă la toţi, niciunul nu ştiu ce lucru poate să fie, şi la ce slujeşte. O vede şi Dedu Ivan. El, ca om priceput, îi zise îndată: «Bre! asta e toc de târnăcop».“

Artur Gorovei, *Popoarele balcanice în folklorul românesc*, Analele Academiei Române, Memoriile Secţiunii Literare, Seria III, Tomul XI, Mem. 4, 1942

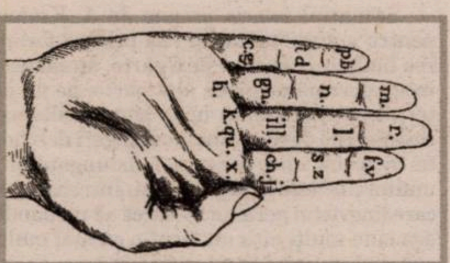

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Utopia fericirii: un studiu de caz

Am recitit, în ultima săptămînă, singurul roman al irlandezului victorian Oscar Wilde, *The Picture of Dorian Gray / Portretul lui Dorian Gray* (1890), în excelenta traducere a doamnei Antoaneta Ralian (Humanitas Fiction, 2014). Un comentariu mai întîi – extrem de important. Serviciul pe care doamna Ralian l-a făcut culturii române, în aproape trei sferturi de veac de neobosită şi remarcabilă activitate de „tălmaci“ literar, este, fără îndoială, imens. Sincronizarea spaţiului intelectual autohton – desigur, atît cît această sincronizare se face simţită la ora actuală – izvorăşte, într-o bună măsură, şi din eforturile amintitei strălucite traducătoare şi scriitoare. Un bilanţ al muncii sale de decenii ar pune, sînt convins, mulţi anglişti pe gînduri. Noua versiune românească a scrierii lui Wilde aparţine aceleiaşi colecţii de bijuterii stilistice şlefuite, în timp, de Antoaneta Ralian. Autorul britanic a avut necazuri serioase cu legile puritane ale vremii, aşa cum se ştie, pentru romanul în discuţie şi nu numai pentru el. Lecturîndu-l cu ochii individului postmodern, te întrebi, cu toată sinceritatea, de ce? Creatorul inubliabilelor satire dramatice, jucate pe scenele Regatului Unit încă de la finele secolului al XIX-lea, construieşte, în unica lui operă de prozator, o parabolă cît se poate de „morală“ pentru standardele etice ale oricărui moment istoric, aş zice eu. Amintindu-ţi însă că şi eroina lui Charlotte Brontë, Jane Eyre, fusese acuzată de „imoralitate“, în aceeaşi epocă victoriană, ori că un scriitor ca Henry Miller va fi, ceva mai tîrziu, interzis în Statele Unite (pentru „obscenitate“), îţi dai seama că hermeneutica artistică nu prea merge mînă în mînă cu jurisprudenţa.

De ce cred că povestea wildiană sugerează, în fond, o alegorie etică? Din raţiuni ce ţin de însuşi scheletul narativ al romanului. Subiectul e, în general, cunoscut. Pictorul Basil Hallward realizează – magistral – portretul unui tînăr fermecător (comparat cu Adonis), Dorian Gray. Toţi sînt fascinaţi de capodopera picturală. Atît autorul, cît şi modelul se îndrăgostesc iremediabil de ea. Hedonistul lord Henry Wotton, mesmerizat, la rîndul său, de frumuseţea lui Dorian, hotărăşte să-l iniţieze pe efeb în bătrîna filozofie a dictonului *carpe diem*. Gray pare copleşit de ideologia şi practica plăcerii imediate şi absolute. Începe să presupună că acest principiu existenţial ar trebui să reprezinte chintesenţa ontologică a umanităţii. Îl îngrijorează totuşi perspectiva degradării şi a morţii, deşi, straniu, hedonismul a apărut tocmai în postura unei contrabalansări active, manifeste, a perisabilităţii individului. Prin urmare, protagonistul recurge la gestul disperat al lui Faust (eroul mitologic, nu doar varianta consacrată de Goethe în 1831!) şi îşi vinde sufletul pentru un „transfer“ aparent salvator: cere ca inevitabila sa degenerare biologică să fie „preluată“ de imaginea lui din celebrul tablou, iar el, insul real, să rămînă neschimbat. În acest punct avem, de fapt, premisa subtilităţii etice inoculate de Oscar Wilde textului, subtilitate ratată, surprinzător, de marile instanţe morale ale spaţiului victorian. Este adevărat că Dorian Gray se scufundă într-un decadentism uşor defazat, însă gestul lui are repercusiuni nebănuite, asupra cărora cititorul trebuie să se oprească atent.

Unii se sinucid, iar alţii mor accidental.

Exerciţiul plăcerii continue şi necenzurate nu constituie o acţiune izolată, ruptă de dinamica oricărui determinism. Dimpotrivă, în calitate de aspect al existenţei umane, ea se supune mecanismelor interdependente ale existenţei în cauză. Dorian Gray descoperă că, în mod neaşteptat, conduita sa face victime. Hedonismul îi osifică sentimentele gradual şi, implicit, îi deteriorează funcţiunea empatică. Devine insensibil şi, inevitabil, declanşează tragedii. Unii se sinucid, iar alţii mor accidental. Eroul se află, într-un fel sau altul, în spatele acestor drame. Mai mult, la apogeul noului lui destin hedonist, va ucide el însuşi (îl omoară pe Basil Hallward). Simte devierea şi vrea să se transforme (să fie din nou „bun“), dar e prea tîrziu. Damnarea s-a instaurat deja malign (iată, aşadar, creionarea unei veritabile crize morale în roman!). Descompus de regrete, Dorian îşi înjunghie imaginea din tablou (metamorfozată între timp, conform înţelegerii iniţiale, într-un degenerat şi hidos monstru uman), înjunghiindu-se, în realitate, chiar pe el. Servitorii vor găsi pe podea – moartă – o cumplită arătare bipedă, pe care o recunosc a fi domnul Gray doar după inelele de la mîini. Maleficul transfer de identitate a fost astfel redirecţionat. Şi americanul Edgar Allan Poe scrisese, cu mai bine de cincizeci de ani înainte, în 1839, o povestire, *William Wilson*, unde protagonistul viciat îşi elimină, în final, dublul (care nu este altcineva decît propria conştiinţă). Prin sfîrşitul lui, Dorian revelă similitudini mai curînd cu Wilson decît cu Faust. „Morala“ configurată de Wilde aici nu trebuie trecută cu vederea. După toate semnalele hermeneutice pe care le emite, romanul radiografiază imposibilitatea fericirii, statuînd utopia izbăvirii de suferinţă în paradigmele restrictive ale acestei lumi.

Aş merge pînă acolo încît să susţin că romanul este o parabolă răsturnată despre rolul durerii în intervalul existenţial. Sensul umanităţii pare că se vrea căutat şi găsit tocmai în ceea ce detestăm fundamental la condiţia noastră: degradarea biologică şi nedemna dispariţie fizică. Paradoxal – ne învaţă experimentul hedonismului utopic –, codul „fericirii“ umane se ascunde în boală şi moarte. Fără ele, ne transformăm în monştri abrutizaţi. Rămîn cu o singură nedumerire la recitirea prozei lui Oscar Wilde: cum să stigmatizezi drept „imorală“ o operă ce-ţi prilejuieşte o asemenea epifanie?

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

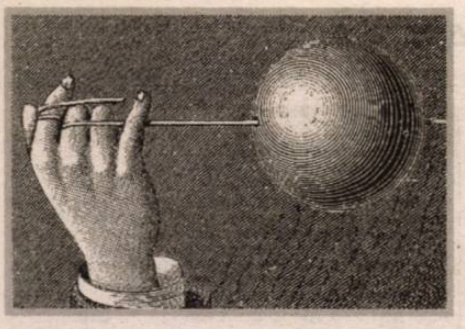

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

La limita legii sau chiar dincolo de ea

Să ne înţelegem: orice crimă este oribilă şi nimic nu justifică atacul terorist asupra jurnaliştilor. Răzbunarea cu arma pentru nişte texte şi pentru nişte desene nu are nici o scuză, nici o justificare. Atacurile îngrozitoare asupra redacţiei săptămînalului de satiră *Charlie Hebdo* readuc în discuţie o chestiune spinoasă: libertatea de exprimare. Înşişi redactorii şi desenatorii revistei, unii ucişi în atacul terorist, au propus francezilor şi europenilor această temă de reflecţie, în numeroase ediţii ale gazetei. E o polemică începută acum mulţi ani, odată cu republicarea caricaturilor cu profetul Mohamed (apărute mai întîi într-un ziar danez) şi menţinută în tot acest timp prin publicarea altor desene şi texte îndrăzneţe.

Revistei *Charlie Hebdo* i s-a reproşat, în numeroase rînduri, că practică un jurnalism iresponsabil, că articolele şi mai ales caricaturile sînt jignitoare (pentru comunităţile musulmane, pentru comunităţile catolice, pentru comunităţile evreieşti), că unele afirmaţii sînt injurioase. Au existat, în istoria revistei, numeroase ameninţări, procese, ba chiar şi un episod violent, cînd sediul a fost atacat cu o sticlă incendiară. De fiecare dată, francezii au apărat „dreptul la caricaturi" – o altă formă de afirmare a dreptului la liberă exprimare. Săptămînalul satiric francez are o istorie tumultuoasă şi o relaţie specială cu justiţia şi cu principiile jurnalismului din Franţa. 48 de procese au fost intentate redacţiei în ultimii 22 de ani: pentru defăimare, pentru injurie, pentru incitare etc. În nouă dintre cazuri li s-a dat cîştig de cauză reclamanţilor. Într-unul dintre aceste cazuri, cel vizat în procesul intentat de mai multe asociaţii ale musulmanilor, a fost caricaturistul Sine: el a fost condamnat la trei ani de închisoare cu suspendare şi la plata unei amenzi de 30.000 de franci. În ciuda numeroaselor procese, publicul a continuat să apere revista, mai precis libertatea de exprimare. Tirajul a fost fluctuant. Creşteri spectaculoase ale exemplarelor vîndute s-au înregistrat la „ediţiile speciale", cele în care redacţia anunţase din vreme că va publica desene cu/despre musulmani. Acest dans la limita legii sau a bunului-simţ a devenit un fel de reţetă de succes.

Ministrul francez de interne a calificat atitudinea lui Dieudonné drept dezgustătoare şi iresponsabilă – aşa şi este – şi a anunţat că îi va intenta un nou proces.

Dieudonné M'Bala M'Bala e un artist, un „polemist", după cum îi place să-şi spună, un stand-up comedian. Spectacolele sale se vînd destul de bine. Succesul i se datorează în mare măsură îndrăznelii de a încălca tot felul de tabuuri şi de a încerca să se ascundă după legi. În general reuşeşte, dar nu întotdeauna. Unora li se par amuzante gagurile lui, şi foarte mulţi francezi, chiar şi dintre cei care nu-i gustă poantele, sînt gata să-i ia apărarea în numele dreptului la liberă exprimare. În repertoriul său sînt sloganuri antisistem, glumiţe cu tentă antisemită sau chiar afirmaţii vădit negaţioniste, replici homofobe, de cele mai multe ori ambalate sub forma unor texte polemice, cît să nu bată prea tare la ochi. Convenţia teatrală îi conferă încă un strat de protecţie – vorba aia, pe scenă se poate spune orice fără a suferi consecinţe legale; e doar un biet personaj, un măscărici. Acest măscărici, printre altele, a creat un videoclip, chipurile comic, despre decapitarea jurnalistului James Foley de către un terorist al organizaţiei Statul Islamic. Un videoclip în care spune că victima n-a zîmbit destul de frumos la cameră înainte să fie ucisă, în care insinuează că execuţia ar putea fi un *fake*, în care-şi bate joc de chinurile bietului om ucis. În numele dreptului la liberă exprimare! În numele dreptului la caricatură! Legi care să pedepsească indecenţa nu există – şi e bine aşa. Lui Dieudonné nu i s-a putut imputa nimic legat de creaţia sa dramatică. Cîteva spectacole i-au fost interzise pe baza unor decizii considerate arbitrare ale prefecturilor – mii de fani ai săi au ieşit atunci în stradă ca să denunţe cenzura. Artistul a fost condamnat pentru antisemitism, dar pentru nişte opinii exprimate în interviuri, nu pentru show. Amenzile se ridică la 65.000 de euro. E cercetat şi pentru fraudă fiscală. Şi, mai nou, i s-a deschis un proces şi pentru „apologia actelor teroriste" – o infracţiune pentru care nu ştiu să mai fi existat condamnări, în Franţa, cel puţin.

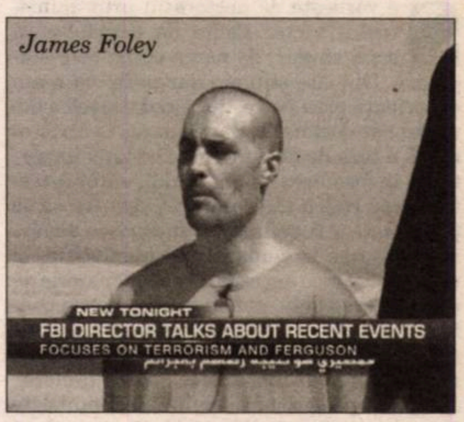

James Foley

NEW TONIGHT
FBI DIRECTOR TALKS ABOUT RECENT EVENTS
FOCUSES ON TERRORISM AND FERGUSON

La cîteva zile după abominabilele atacuri asupra redacţiei *Charlie Hebdo* şi asupra poliţiştilor de la Paris, el a postat pe contul său de Facebook fraza: *„Je suis Charlie Coulibaly"* (o trimitere la numele unuia dintre terorişti). Ministrul francez de interne a calificat atitudinea lui Dieudonné drept dezgustătoare şi iresponsabilă – aşa şi este – şi a anunţat că îi va intenta un nou proces. Dar sînt aproape sigur că se vor găsi militanţi pentru libera exprimare care să-l sprijine.

Pornind de la astfel de exemple, e tot mai greu să aperi dreptul la liberă exprimare. Una e să aperi principiul, şi alta e să aperi abuzul de principiu. Resping cu fermitate orice formă de cenzură. Dar, dincolo de legi, ar trebui să funcţioneze bunul-simţ.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Scena modernă. Mitologii și miniaturi" de George Banu, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

Promoţie valabilă în perioada 20 decembrie 2014 - 19 ianuarie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................................... Prenume....................................
Str. .... Nr....... Bl....... Sc....... Et....... Ap.......
Localitate.................................... Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail....................................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

IERI CU VEDERE SPRE AZI

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Progresăm din plagiat în plagiat...

Se vorbeşte de doctoratul prim-ministrului Victor Ponta de parcă l-ar fi scris singur, de parcă culpa este singulară. Din cîte ştiu eu, dar poate că n-am experienţă prea mare, după redactarea a două teze de doctorat şi participarea la ceva comisii, o teză de doctorat este o etapă importantă în formarea candidatului, viitor cercetător sau cadru universitar. Şi pentru că se presupune a fi definitorie în cariera academică viitoare, candidatul este pus sub tutela unui profesor cu experienţă atît în materie de redactare, cît şi în domeniul ales. Nu se poate scrie o teză de doctorat despre Ştefan-vodă sub îndrumarea unui profesor stomatolog, nici măcar sub îndrumarea unui profesor specialist pe epoca bronzului. Sistemul este (ar trebui să fie) gîndit astfel încît să producă o „lucrare“ originală, utilă, de bună calitate, să aducă ceva nou, ca să zic aşa. Şi pentru că trebuie să emane originalitate, calitate şi multe altele, o teză nu se face de azi, pe mîine. Sistemul de la Bologna a impus trei ani, în trecut erau cinci ani, şi chiar mai mulţi. Candidatul trece apoi printr-o serie de examene prin care trebuie să probeze, în faţa unei comisii, abilitatea de fi „doctor“. Examenul final n-ar trebui să fie o glumă. Pentru susţinere, teza propusă este însoţită de două prereferate. Susţinerea publică aduce alte rapoarte în faţa unei comisii formate din cei mai buni specialişti în domeniu care, se presupune, au citit cu mare atenţie teza. Teoretic, sistemul este bine structurat astfel încît să reţină numai lucrul bine făcut. Teoretic, un plagiat, într-o teză de doctorat, nu ar avea cum să treacă neobservat. Teoretic, candidatul ar trebui să privească la coordonatorul tezei ca la un model demn de urmat.

Or, pentru România, rîndurile de mai sus nu au nici cea mai mică valoare. Bineînţeles că sistemul există, dar el este inutil printr-o adaptare perpetuă, pînă la transformarea lui totală într-un instrument aleatoriu la îndemîna tuturor. Că, altminteri, cum să explici astfel de practici atît de grave? Cum să explici numărul destul de mare de astfel de teze plagiate?

Lăcomia este unul dintre marile vicii ale sistemului. Profesorii universitari, cu drept de a coordona doctorate, acceptă să dirijeze şi una, şi alta, fără să le pese că nu pot controla un subiect sau altul. Victor Ponta sau Olguţa Vasilescu sînt doar vîrful de lance, dar, dacă aveţi timp, curiozităţi, indignări, va fi suficient să aruncaţi o privire la coordonatorii de teze de doctorat de prin universităţile patriei şi vă veţi îngrozi de ce veţi descoperi. Cînd o universitate pune mîna pe un astfel de coordonator, îl încarcă cu teze şi subiecte cît mai miraculoase, de cele mai multe ori fără nici o legătură cu competenţele omului nostru. Ar putea să spună nu, dar lăcomia îi şopteşte altceva. Şi nu este vorba aici doar de bani, ci de putere, cît mai multă putere. De la daci şi Burebista, pînă la Stalin şi Jdanov, omul nostru ştie şi poate tot, deşi el se ocupă de cultura Cucuteni. Mai apoi, n-are nici timp, nici chef să citească pagini şi pagini care oricum nu-l interesează. Cît despre vocaţie... apă de ploaie. Bineînţeles că primeşte un spor la salariu pentru această treabă. Mică, mare, nu cred că are importanţă pentru „lucrul bine făcut“, din moment ce a ales şi a trecut printr-un concurs, ca să primească dreptul de a conduce doctorate. Celelalte filtre... Examenele sînt mici înţelegeri: „eu îl trec pe al tău, tu îl treci pe al meu, şi ne ajutăm reciproc. Al meu e judecător şi la o adică te ajută, al tău e jurnalist, să zicem, şi nu scrie nimic de tine.“ Troc. Prerapoartele sînt iarăşi o făcătură, numai dacă plec de la numărul de pagini redactate: două-trei, prin care un alt specialist în domeniu îşi dă acordul ca teza să intre în susţinere. Cu alte cuvinte, alţi profesori universitari sau cercetători, că nu oricine are dreptul să facă parte dintr-o comisie de doctorat, nu prea au chef să citească. Bifează. Prerapoartele tezei mele de doctorat de la EHESS au avut 25 de pagini fiecare, fără de care nu aş fi putut intra în susţinere. Cînd scrii 25 de pagini, trebuie să le umpli cu ceva, ceea ce te obligă să citeşti. Cînd scrii două pagini...

Examenul de susţinere ar trebui să fie un alt filtru important. Dar iată că nu este. Şi aici sînt trei rapoarte redactate şi semnate de alţi profesori universitari. Susţinerea este publică. Or, o fi Victor Ponta vinovat, că tot a fost prins, dar cei din spatele acestei teze? Coordonatorii? Raportorii? Ei ce au făcut ca astfel de lucruri să nu se întîmple? Sumele de bani primite pentru o „astfel“ de muncă vor fi returnate? Gradele primite pentru implicarea în „astfel“ de activităţi vor fi anulate? Ei sînt în continuare pe baricade, fac noi şi noi doctori, produc noi şi noi plagiate, onoarea lor este neatinsă, deşi comit zilnic potlogării. N-ar trebui, oare, să intre în acelaşi sistem de penalităţi? Că altfel, vom progresa din plagiat în plagiat...

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Uite popa, nu e popa

„**Sorin Dumitrescu:** Spuneţi-mi un lucru care mă arde. A fost uns regele Mihai, sau nu? S-a făcut ungerea lui de către patriarhul Nicodim?

Corneliu Coposu: Sigur, a fost uns de către patriarhul Nicodim Munteanu. Să vă spun o chestie, de senzaţie. Patriarhul Nicodim a fost invitat de patriarhul Alexei al Moscovei la o vizită canonică oficială la Moscova. S-a dus, a avut acolo nişte întîlniri, să zic canonice, au discutat probleme de administraţie şi de organizare şi s-a terminat discuţia care dealtfel a însumat prezenţa a aproximativ 16 ierarhi, mitropoliţi, în frunte cu patriarhul Alexei.

Sorin Dumitrescu: În ce an?

Corneliu Coposu: În anul 1946. După ce s-au terminat discuţiile canonice care au avut loc în Sala Sfîntului Sinod al Rusiei, dealtfel impresia a fost deosebită pentru că la primirea patriarhului au participat o serie de feţe bisericeşti, iar condiţiile, anturajul au fost deosebit de bine puse la punct, Înalt preasfinţitul patriarh al României a plecat după ce a acordat acolada şi sărutarea frăţească celorlalte feţe bisericeşti şi, în ultimul moment, şi-a adus aminte că rozariul lui a fost uitat pe masă. Şi cu paşi repezi s-a întors în sala de unde plecase. Şi în acel moment a văzut pe mitropoliţii care participaseră la discuţii demachindu-se, scoţîndu-şi bărbile şi mustăţile. A fost aşa de şocat preasfinţitul Nicodim, încît i-a spus domnului Maniu: «Dle preşedinte, mulţumesc bunului Dumnezeu că nu m-a lovit damblaua. Am rămas cu gura căscată, am rămas îngheţat cînd am văzut că discutasem două zile probleme de dogmatică, de apologetică, cu nişte agenţi ai Siguranţei, adică ai KGB-ului. După ce şi-au terminat misiunea, s-au demachiat şi au plecat la treaba lor. Desigur, erau bine informaţi în probleme teologice.»“

Corneliu Coposu despre „ungerea“
Majestăţii Sale Regele Mihai I,
de către Patriarhul Nicodim
https://www.youtube.com/watch?v=km-f_HO9yt4

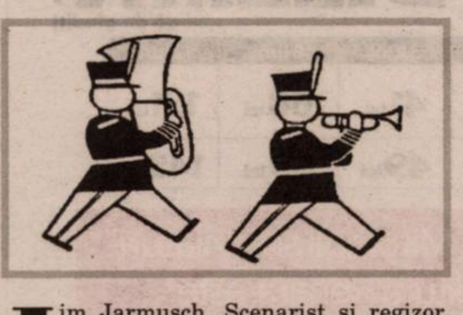

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

The Limits of Control

Jim Jarmusch. Scenarist şi regizor. 2009. Cu Isaach De Bankolé. Prin alte roluri, ici şi colo, Tilda Swinton, John Hurt, Bill Murray. Oameni de-ai casei, cum ar veni. Un film care a trecut mai degrabă neobservat, iar cînd a fost băgat în seamă, s-a ales cu destule strîmbări din nas, pentru ritmul îngrozitor de lent şi pentru „lipsa firescului din dialoguri şi din situaţii“. Altminteri, o frumuseţe. Pentru cine l-a iubit, filmul ăsta e o culme a ironiei fine, o colecţie gratuită şi fascinantă de clişee, o „vechitură“ postmodernă care se autocomentează, o propunere de călătorie prin lumea „copiei fără original“, totul fiind făcut cu o sublimă detaşare, nu cu şmecheria indiferenţei, ci cu un soi de extaz al distanţei. Un film despre un asasin plătit, care are de dus la capăt o „treabă“. Ideile de parodie superioară, caricatură fină, comedie neagră sînt lăsate mult în urmă şi înlocuite cu un fel foarte personal de a spune ceva. Un *ceva* care vorbeşte într-un mod profund particular despre amestecul tulburător al realităţii cu ficţiunea.

Zilele astea, văzîndu-i pe actorii principali ai sinistrei execuţii de la Paris, mi-am amintit de filmul lui Jarmusch. Evident, nu e vorba de vederea lor în pozele furnizate de Poliţia care îi căuta cu înfrigurare, ci de filmările care au ieşit şi ies la iveală acum, după ce asasinii au fost „lichidaţi“ – termenul aparţine Poliţiei franceze. E vorba despre imagini filmate, cu cei doi fraţi, în viaţa lor obişnuită, şi de descoperirea înregistrărilor în care Coulibaly anunţă şi explică ceea ce urma să facă. Imaginile arată nişte tineri seduşi de aparatul de filmat, de propriile imagini, sau, mai degrabă, de posibilitatea ca imaginile lor să devină ceva cu notorietate, cu expunere publică. Nişte oameni, ca atîţia alţii, care îşi joacă propriile roluri, cu diferenţa că, spre deosebire de cei mai mulţi, ei sînt plecaţi ireversibil pe drumul identificării absolute cu „personajele“ pe care le joacă. Identificarea cu ei înşişi, ca personaje ale unei „realităţi“ care, dacă nu există în *realitate,* trebuie să fie *făcută*. Dacă realitatea „reală“ nu răspunde cerinţelor, e nesatisfăcătoare şi producătoare de suferinţă, facem o alta, unde lucrurile stau altfel. E perfect normal şi verosimil. Ce?! În filme nu se poate? Filmele nu sînt „bucăţi“ de realitate? Ne facem şi noi bucata *noastră* de realitate.

Care sînt limitele înţelegerii „libertăţii“ altui individ?

Nu situaţia în sine a scenariului scris de Jarmusch seamănă tulburător cu realitatea acestor zile, ci „mersul lucrurilor“ din filmul său. Un film care, prin suma de clişee şi de comentarii clişeistice la adresa ideii de clişeu, depăşeşte cumva condiţia filmului şi „iese“, pe o poartă nebănuită, în lumea reală. E ca şi cînd ai comenta, de fapt, cît de clişeu a devenit să imiţi, fără să ştii, clişeele din filme. Care, poate, nici nu sînt clişee din filme, ci importuri din viaţa reală. Nimeni nu mai ştie. „Copia fără original“, în ordinea lui Baudrillard. Fraţii Kouachi se mişcă – mă rog, se mişcau – în faţa camerei cu o dezinvoltură care nu era... dezinvoltură. Era aspiraţia lor transformată în asumarea totală a unei condiţii. Era firescul unui *ceva* care nu te califică să speri la o formă de vizibilitate, de notorietate, ci să-ţi ceri, pur şi simplu, *dreptul* de a fi pe ceea ce ţi s-a cultivat, în timp, că s-ar numi Scena Lumii. Nu le-a ieşit, în viaţa reală, să devină nici fotbalişti de succes, nici hip-hopperi. Nu le-a ieşit nicicum să urce pe această Scenă a Lumii. Nu-i nimic. Dacă nu s-a găsit nici un spectacol mare la care să ia castingul, au chemat ei Lumea la casting, într-un spectacol mai mare decît poate duce oricine. Spectacolul cu final clar, închis, reprezentaţia ultimă şi „grandioasă“ care are, totuşi, un neajuns. Se joacă o singură dată. Nu-i nimic, „grandoarea“ ei negociază atingerea unor altitudini atît de ameţitoare, încît faptul că se joacă o singură dată nu face decît să-i sporească doza colosală de spectacol.

Însă lumea ironiei dizolvate în oceanul de clişee al Limitelor Controlului e mult mai largă decît povestea unor tineri care au luat nişte vieţi, au întors pe dos o ţară şi au pus la lucru industrii întregi, care se pregătesc să numere bani de pe urma acestui „nutreţ“ apărut pe piaţă. Dincolo de cele cîteva milioane de exemplare ale revistei *Charlie Hebdo,* de cererea planetară de tricouri cu inscripţia *„Je suis Charlie“*, de toate mecanismele media puse în mişcare, apare în dezbatere ideea însăşi de „limite ale controlului“. O ironie cu dimensiuni incalculabile face să vorbim acum despre posibilitatea de a limita ironia însăşi. Care e nivelul la care ne putem exprima ironic la adresa unei religii? Adică la adresa unui „ceva“ foarte „intim“, foarte „personal“. Care sînt limitele înţelegerii ideilor de „intim“ şi „personal“? Nu se spune că libertatea individului se opreşte acolo unde începe încălcarea libertăţii altui individ? Care sînt limitele înţelegerii „libertăţii“ altui individ? Limitele felului în care vedem *noi* lumea? Sau cele ale felului în care vede *el* lumea?

Nu se spune că trăim sub control absolut, că nu mai poţi să faci nici o mişcare, că ţi se cunoaşte fiecare pas? Care sînt limitele acestui control, din moment ce zeci de mii de poliţişti şi jandarmi ai unei ţări civilizate au alergat de le-au sărit capacele după cei doi fraţi, pînă cînd actorii acestei poveşti funeste au considerat că e vremea să încheie marele show pe care îl porniseră? Au ieşit la atac, sfidînd Lumea pînă la capăt, ca Butch Cassidy şi The Sundance Kid. Iar povestea, din nefericire, e departe de a se fi încheiat pentru alţii, care vor, la fel, să confişte Scena Lumii, cu orice preţ.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

DILEMA VECHE 22 de ani

ediție aniversară

FOTO: CIPRIAN VLĂDUȚ

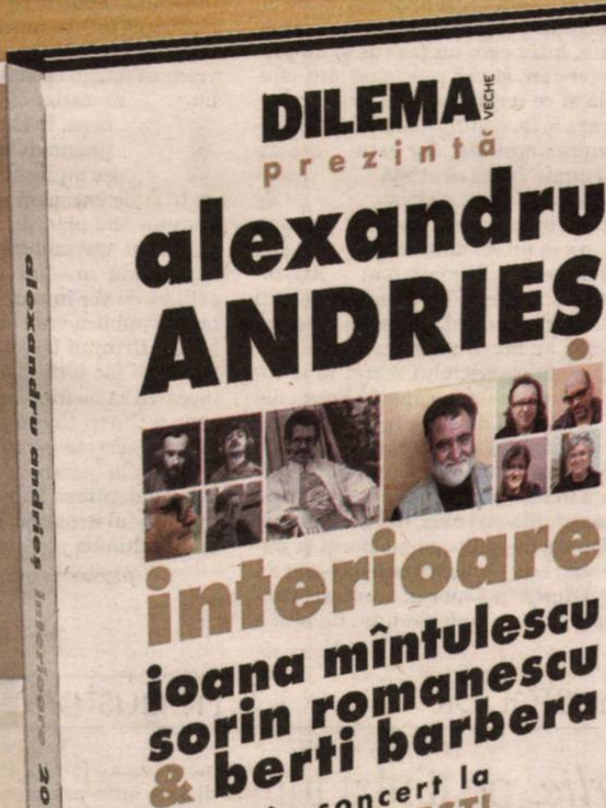
DILEMA VECHE
prezintă
alexandru ANDRIEȘ
interioare
ioana mîntulescu
sorin romanescu
& berti barbera
în concert la BUCUREȘTI
sala radio
13 octombrie 2014
alexandru andrieș interioare 2014

De ziua ei, *Dilema veche* vă oferă înregistrarea concertului aniversar „Interioare“ cu Alexandru Andrieș, în versiune video și audio.

de joi, 22 ianuarie

pachet ediție aniversară (revistă + CD + DVD) 29,99 lei

DILEMA VECHE
COOL

Numai acum, numai cu DILEMA VECHE

Proiect aniversar susținut de:

TUCA ZBARCEA /ASOCIATII

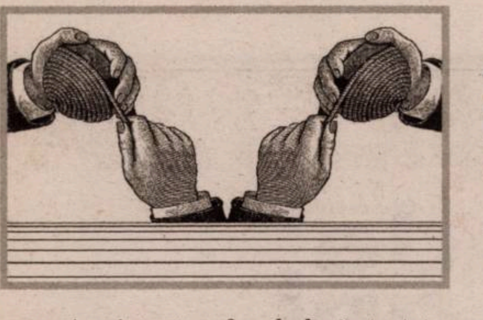

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Un discurs pe care nu îl veţi auzi niciodată

– pentru că refuzaţi să-l auziţi vreodată! –

Ţin minte atmosfera de după atentatele de la Londra, din 2005. S-a spus atunci că lumea s-a schimbat fundamental. Unii spuneau că Europa va capota în faţa invaziei islamiste. Alţii că va capota în faţa statului poliţienesc care se va instaura pe continent. Dar cei mai mulţi deveniseră experţi instant în Coran, studii religioase şi confruntarea civilizaţiilor. Discuţiile de cafenea, articolele şi dezbaterile publice aveau un aer catastrofic. Faţă de 2005, s-a schimbat doar faptul că avem Facebook, deci totul e şi mai tribal, şi mai catastrofic. Un eveniment tragic, ca cel de la Paris, naşte în noi o tendinţă covîrşitoare de a afirma solemn: „De mîine, totul se schimbă.“ Am auzit şi am citit ideea asta în 2001 – după 9/11, după Londra – 2005, după atentatele de la Madrid, după masacrul de la Beslan, din Rusia, acum, după Paris. Nu vreau să joc rolul acriturii de serviciu, am fost şi eu înspăimîntat şi emoţionat, am transmis şi eu pe Facebook respectul pentru caricaturiştii francezi şi am văzut reacţia covîrşitoare a publicului meu de acolo. Constat doar că lumea modernă, satul global, ne împinge spre un fel de reacţie emoţională puternică, dar cu efect doar pe termen scurt. Trăim la maxim evenimente de departe, ne identificăm cu oameni necunoscuţi pînă ieri, ne spunem că asta schimbă totul. Apoi, după o lună, uităm, ne prindem în vîltoarea altor emoţii locale sau globale.

Adevărul este că un stat democratic modern are puţine mijloace de reacţie, dacă vrea să rămînă un stat democratic modern.

Trebuie să ne asumăm o ipocrizie colectivă pe tema asta. Şi după 9/11, şi după Londra, şi după Madrid, şi după Paris, sîntem indignaţi că autorităţile nu i-au împiedicat. După Beslan, am fost indignaţi de modalitatea barbară de intervenţie a autorităţilor ruse şi ne-am spus în barbă: uite, ăsta e un guvern care nu pune preţ pe viaţă, guvernele noastre nu sînt aşa. Dar cum le cerem să fie? Le cerem să fie eficiente, dar nu brutale. Le cerem să îi oprească pe terorişti, dar să nu ne deranjeze în libertăţile noastre. Le cerem nervoşi să facă ceva. Orice. Apoi le punem limite din care rezultă că „orice“ înseamnă, de fapt, foarte puţin. Unde tragem linia între puterea statului şi libertatea individului? Evident, răspunsurile sînt diverse, dar linia de obţinere a majorităţii (acolo unde guvernele pot convinge parlamentele să adopte legi) se schimbă în funcţie de emoţia momentului.

Să luăm Guantanamo. A devenit un cuvînt al ruşinii: o închisoare unde statul lider al lumii libere ţine oameni închişi, fără să-i judece. Nu-i aşa că vreţi să fie închis? Asta a şi promis Barack Obama cînd a cîştigat alegerile, dar nu s-a întîmplat. Cum a plecat povestea asta? Era după 9/11. Americanii şi o coaliţie largă de state, cu sprijinul aproape unanim al umanităţii (nu confundaţi cu Irak) au intrat în Afganistan pentru a alunga regimul taliban care oferea adăpost teroriştilor ce atacaseră America. În cursul războiului, au fost arestaţi diverşi jihadişti care se antrenau pentru a comite atentate. Ce să faci cu ăştia? Erau terorişti, erau antrenaţi şi urau lumea liberă. În acelaşi timp, nu făcuseră nimic. Nu poţi aresta pe cineva pentru că intenţionează să comită o crimă. Sau poţi? Dar dacă îl eliberezi şi comite un atentat? Cum spui opiniei publice că l-ai avut în mînă, dar i-ai dat drumul? Hai să găsim o soluţie – au zis americanii. Uite, îi ducem la baza noastră din Cuba – nu e pămînt american, deci nu se aplică legile americane, nici nu îi arestăm oficial, nici nu îi eliberăm, îi declarăm prizonieri de război. Înfierbîntată şi înspăimîntată, opinia publică e mulţumită. Ulterior, s-a răzgîndit (şi Curtea Supremă, alături de ea).

Problema e că opinia publică vrea lucruri diferite, în timpuri diferite. Ştiu că ar fi mai uşor să vă conving că lumea e mai simplă, că de vină este islamul, că de vină sînt serviciile secrete, că americanii oricum sînt nişte torţionari prin definiţie. Sînt blabla-uri. Diferite în funcţie de orientarea politică, dar blabla-uri. Adevărul îngrozitor e că noi sîntem de vină. Noi, cetăţenii lumii libere. După un atentat din acesta îngrozitor, opinia publică vrea ca statul să-i prindă, să-i arunce undeva şi să nu-i mai vedem la faţă niciodată. Apoi, cînd uită de propria indignare, opinia publică descoperă că cei arestaţi sînt totuşi oameni, cu drepturi (vorbesc, evident, de punctul de echilibru al majorităţii, sînt oamenii care rămîn consecvenţi, şi de partea libertăţii, şi de partea securităţii, dar majoritatea oscilează între ei). Ziarele publică poveşti din care rezultă că cel puţin unii dintre ei nu sînt chiar aşa de terorişti cum păreau, că „organele“ mai şi greşesc, deci sistemul are defecte. Iar ziarele din lumea liberă pot fi îngrozitor de „nepatriotice“ cînd opinia publică e calmă şi îngrozitor de isterice cînd opinia publică e indignată.

Lucruri diferite, în timpuri diferite.

Deci de ce ţinem noi închişi oameni care nu au comis nimic? Oameni nevinovaţi pînă la proba contrarie. De ce, de ce, de ce? Opinia publică se indignează. Serviciile răspund: chiar vreţi să vedeţi proba contrarie în acest caz? Se numeşte atentat, spuneţi drept că sînteţi pregătiţi să vedeţi proba contrarie, şi noi îi eliberăm.

Un preşedinte drăguţ, progresist, care ia Premiul Nobel pentru pace, înainte să facă orice în general şi cu atît mai puţin să facă ceva pentru pace, promite opiniei publice indignate să oprească această ruşine pe obrazul unei ţări democratice. Apoi serviciile secrete vin cu dosarul celor închişi: domnule preşedinte de Nobel, avem 167 de deţinuţi. Uitaţi, îl avem pe Gigel Ahmed, l-am prins în Irak cu o bombă de 20 de kile, operaţiune de interceptare şi arestare care a mers ceas. Îi mai avem pe Y, pe Z, cu poveşti asemănătoare. Decideţi dvs., domnule preşedinte, pe cine eliberaţi. Pe semnătura dvs., domnule Preşedinte de Nobel!

Hai să propunem ca unii dintre cei arestaţi să fie totuşi judecaţi în New York. Rudele victimelor se indignează, republicanii zic că nu se poate aşa ceva, cum adică teroriştii să beneficieze de drepturile cetăţenilor americani? Hai că am dres-o cît de cît: republicanii sînt de vină. Eu am promis ca fraierul că închid Guatanamo, dar nici nu îmi pot asuma pe semnătura mea eliberarea lui Gigel Ahmed, dau vina pe republicani.

Cam asta e povestea cu Guantanamo, care reproduce în mic oscilaţiile opiniei publice şi oscilaţiile deciziei de politică publică, atunci cînd vine vorba de puterile statului de a ne apăra de terorişti. Iar dezbaterea de acum din Europa este legată intim de cea americană, doar că e mult mai urîtă. Americanii prinseseră potenţiali terorişti în ţări îndepărtate, străini. Europenii au de-a face tot mai mult cu propriii cetăţeni care au luptat în Siria/Irak şi s-au întors. Nu au comis atentate, dar intenţionează să comită. O spun ei deschis, se laudă cu asta. Şi doar nu poţi aresta un cetăţean pentru o crimă pe care doar intenţionează să o comită, nu? Sau poţi?

Unul dintre cei doi fraţi terorişti a fost arestat în 2005 pentru că făcea parte dintr-o reţea care trimitea oameni să lupte contra americanilor în Irak. A fost condamnat la trei ani de închisoare şi a executat jumătate din pedeapsă. Stai, staţi puţin! – spune opinia publică în acest moment. Am avut un terorist pe mînă şi l-am eliberat după un an şi jumătate? Cum e posibil aşa ceva? E ruşinos. Statul e incompetent. Şi totuşi, ce vrea această opinie publică? Închisoare pe viaţă pentru că vorbeşti la telefon şi cumperi bilete de avion pentru unii care pleacă în Irak? Dacă s-ar fi întîmplat aşa, discuţia ar fi fost: închisorile sînt pline, asta ne trebuie nouă acum? Statul e prea represiv. Etc. etc.

E enervant, e frustrant. Dar nu e chiar atît de rău. Acest du-te vino face pînă la urmă parte din jocul democratic. Este, poate, o ipocrizie necesară. Nu vrem să dăm un răspuns definitiv nici într-un sens, nici în celălalt. Dacă preferăm siguranţa absolută, atunci dăm statului toată puterea (Rusia, Egiptul sînt însă exemple că e inutil, vom pierde libertatea şi nu vom avea siguranţă). Dacă preferăm libertatea absolută, ar trebui să ne obişnuim că are un preţ: că vom avea atentate, că vor muri oameni. Societatea noastră nu se va prăbuşi în faţa ameninţării islamiste, aşa cum nu s-a prăbuşit, în secolul al XX-lea, în faţa atentatelor de extremă stînga sau în secolul al XIX-lea, în faţa valului de atentate anarhiste. (Peste 100 de ani, se vor uita urmaşii înapoi cum ne uităm noi la anarhiştii care au băgat civilizaţia în sperieţi şi au ucis cîţiva şefi de state, între care un ţar rus şi un preşedinte american, şi vor zice: cine sînt islamiştii ăştia şi ce naiba voiau? Dragă, ce lume bizară era la începutul secolului XXI!) Societatea supravieţuieşte, dar asta [illegible]ne încălzeşte cu nimic. Ideea că există [illegible]pentru libertate ni se pare o chesti[illegible]e de teorie. O fi un preţ, dar nu vrem [illegible]tim.

Gîndiţi-vă la un şef de stat ca[illegible]eşi cu un discurs de genul: „Stimaţi comp[illegible]oţi, iubiţi francezi, fraţilor, e o zi neagră pentru noi. Azi au murit francezi, au murit creştini, au murit atei, au murit musulmani. Au murit oam[illegible] Şeful serviciului secret mi-a înmînat [illegible]evreme un raport. Serviciile noastre [illegible]uşit să dejoace, în 2014, patru atentate [illegible]mănătoare. Nu au reuşit să îl dejoace pe acesta. Ne cerem scuze, eu îmi cer scuze. Viaţa în libertate e frumoasă, dar presupune riscuri. Riscuri mici, dacă ne gîndim bine, e o loterie cu mulţi participanţi şi puţine bilete extrase. Unii dintre noi cîştigă la loterie, alţii dintre noi mor în atentate. Probabilitatea să se întîmple fie una, fie alta e cam aceeaşi. Statistic vorbind, mor mult mai mulţi francezi în accidente casnice decît în atentate teroriste. Să credem în profesionalismul serviciilor noastre secrete, dar să nu le cerem imposibilul. Şi, mai ales, să nu cerem noi legi, să nu dăm statului noi puteri de care ne va fi ruşine peste cîteva luni, cînd vom uita emoţia de azi. Să fim puternici în credinţa noastră în libertate! Să ne plîngem azi morţii, să trăim tot liberi de mîine încolo! *Vive la France, vive la liberté!*“

Nu veţi auzi niciodată un asemenea discurs de la un politician. Deşi ar fi cel mai onest şi în acelaşi timp cel mai util discurs. Pentru că ar spune adevărul, pentru că ar împiedica o nouă sarabandă de energii pierdute (noi legi sprijinite de majoritatea opiniei publice, contestate de o minoritate, anulate apoi parţial măcar de judecători şi de Curţile Constituţionale, cu aprobarea majorităţii opiniei pubice, care acum se teme de statul poliţienesc). Dar ar fi un discurs pe care oamenii nu vor să îl audă. Chiar dacă un preşedinte francez ar vrea să ţină un aşa discurs, consilierii lui l-ar încuia în baie şi i-ar da un distonocalm. Pentru că ar fi sinucigaş politic. Pentru că nu aşa funcţionează opinia publică. Pentru că nu aşa funcţionăm noi, oamenii. Nu vrem să auzim că statul nu poate face nimic, nu [illegible] să auzim că jucăm la loterie.

I[illegible]ceea, în duminica în care şefii lor ţineau de mînă în fruntea unei u[illegible]aşe mulţimi la Paris, cîţiva miniştri de In[illegible]ne europeni se adunau pentru a discuta un nou plan de măsuri ant[illegible]oriste şi plănuiau un summit care s[illegible] loc în săptămîna imediat următoar[illegible]ru că şefii lor se vor întoarce în capit[illegible]or zice: opinia publică vrea să facem c[illegible] facem? Şi fac. Britanii fac, nemţii fac, [illegible]cezii fac. Românii fac o tîmpenie, la drept vorbind – încearcă să ne fraierească pentru a ocoli o decizie a Curţii Constituţionale care cere serviciilor secrete o banalitate la francezi, la nemţi şi la britanici: să lucreze cu mandate de la judecători. Dar despre toate acestea – în episodul următor. Dacă opinia publică nu se va schimba pînă atunci.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Charlie, pe limba lui

Cică-şi merită soarta, era prea dur, prea înjura, prea glumeţ cu lucruri serioase. Greşit. Umorul lui *Charlie* nu se judecă nici de către mine, nici de către CTP, nici măcar de Dumnezeu sau de către tot poporul francez. Umorul lui *Charlie*, şi aşa stau lucrurile cu toate produsele de umor de pe piaţă, stabileşte raporturi de rîs şi rîs de mori doar cu cititorii lui *Charlie*.

E *hebdo*, se rîde hebdo pe print şi zilnic pe net. Tirajul-audienţă este indiciul cel mai bun. Se ţine umorul lui *Charlie* pe picioarele lui comerciale? Se ţine! *Caţavencii* la fel funcţionează de 25 de ani, *Trăzniţi în Nato* aşa îşi primesc salariile, Garcea la fel a comis-o, pînă n-a mai avut audienţă.

Charlie Hebdo scos de alţi oameni acum poate să tipărească un milion de exemplare, dar exerciţiul în timp va scădea tirajul masiv. Rămîne de văzut dacă noua echipă o să aibă public peste şase luni-un an, zic.

În zilele noastre, umorul nu mai este dat de Dumnezeu şi nici confiscat de Mohammed. El n-are scheme de genialitate. Umorul este o formulare rapidă a unei situaţii date între prieteni, beţivi, politicieni, oameni. Da, îţi trebuie spirit, dar umorul unei găşti de prieteni e bazat pe alte lucruri decît pe credinţa în divin sau pe salariu şi numărul de pahare. Umorul de asta place, este anarhist, rebel, cum vreţi, dar, de fapt, ţine de cît de mult se cunosc omeneşte participanţii la traficul de vorbe şi emoţii.

Definiţia cea mai bună a răsărit în jurul lui Viorel Moţoc. Este formula lui „te bag în p... mă-sii“. Doar cu o anumită inflexiune poţi percepe o asemenea vorbă drept comică, e mai mult comedie umană. Or, între oameni care se cunosc, poţi glumi despre asta cît vrei. Cînd vine străinul şi masa îl bagă în a mă-sii, el nu-nţelege gluma. Dacă se insistă, se revoltă cu şnapsul în nas, „bre, mama mea a murit de cancer, mă doare!“ Vorba lui Caragiale – amice, eşti idiot! Nu de mama ta concretă este vorba în înjurătură, ci de cu totul altceva. De emoţie, formulare, inflexiune, prietenie, viaţă, bani în buzunar, pahare de băut, practica înjurăturii.

Umorul înseamnă grup. Dacă rîzi ca prostul, eşti singur. Dacă nu-nţelegi de glumă, scoţi mitraliera.

dosar DILEMA VECHE

Coordonator: Andrei MANOLESCU

Gîndirea pe termen lung

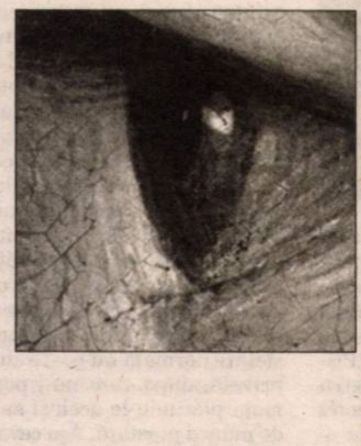

Texte şi opinii de:

- ● Sorin COSTREIE (lector dr. Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti)
  „Despre gîndire“
- ● Vasile Sebastian DÂNCU (profesor univ., director IRES)
  „România – un caz de miopie strategică“
- ● Cornel CODIŢĂ (sociolog, analist militar, prof. univ. şi general în rezervă al Armatei Române)
  „Vedere dincolo de orizont“
- ● Victor GIOSAN (consultant în management şi finanţe publice)
  „Despre planificarea strategică sau despre un alt mod de guvernare“

argument

Viitorul nebulos

Într-un articol publicat în octombrie în revista americană *The Atlantic* se analizează pe îndelete problema creşterii duratei vieţii oamenilor în Statele Unite şi în restul lumii. Autorul, Gregg Easterbrook, scrie că în 1840, în Suedia, un bărbat avea la naştere o speranţă medie de viaţă de 45 de ani. Un bărbat născut astăzi în Suedia are o speranţă medie de viaţă de 83 de ani, adică aproape de două ori mai mare. În Statele Unite, trendul a fost asemănător. Asta după ce, timp de milenii, pînă acum aproximativ 200 de ani, durata medie a vieţii oamenilor a crescut imperceptibil. Tendinţa actuală de creştere a duratei de viaţă pare să se păstreze. În plus, în urma cercetărilor serioase care se fac de cîteva decenii în ţările dezvoltate, s-ar putea descoperi, dacă nu chiar secretul „tinereţii fără de bătrîneţe şi vieţii fără de moarte“, măcar unele lucruri care să ducă la o accelerare a tendinţei de creştere a vieţii umane. În aceste condiţii, în *The Atlantic* se fac diverse proiecţii, destul de amănunţite, despre problemele pe care acest fenomen le va naşte pe mai multe planuri: cum va fi sistemul de pensii; cum vor face faţă sistemele de asistenţă medicală; cum se va face politică în condiţiile în care se va încetini procesul de aducere de „sînge proaspăt“ în partide şi în Congres; cum va funcţiona justiţia cu judecători din ce în ce mai bătrîni etc.

Dar nu despre mărirea duratei vieţii la nivel global e acest Dosar al revistei noastre. Pe noi ne interesează de ce societatea noastră, instituţiile publice sau private, statul, partidele, ONG-urile, presa nu par a avea aproape niciodată preocupări legate de viitor, mai ales de viitorul ceva mai îndepărtat. Sînt lucruri care, după cum se vede, sînt de interes în America sau în alte ţări dezvoltate în rîndul cărora am vrea să ajungem. Ne întrebăm de ce ne lipsesc strategiile şi gîndirea pe termen lung, care sînt cauzele pentru care o luăm mereu de la început şi nu ne place să continuăm ce au început alţii, de ce ne interesează prezentul şi trecutul (despre care vorbim mult, crezînd că-l cunoaştem bine), dar nu prea ne pricepem să ne planificăm viitorul.

Problema nu e doar la nivel geostrategic, ci şi pe plan individual. Nici cu planning-ul familial nu sîntem obişnuiţi. Vorbim adesea despre viitorul copiilor noştri, dar pare că e un simplu clişeu. Foarte puţin pare să ne intereseze ce va fi după noi. Cei mai mulţi habar nu avem ce speranţă de viaţă ar putea avea copiii şi nepoţii noştri.

„Dezinteresul“ nostru pentru viitor are cauze ce merg, se pare, dincolo de experienţa negativă a minciunii cincinalelor comuniste. Cei ce scriu în paginile următoare povestesc diverse încercări nereuşite de a planifica ceva în România şi încearcă să găsească explicaţii ale felului nostru destul de evaziv de a ne raporta la viitor. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

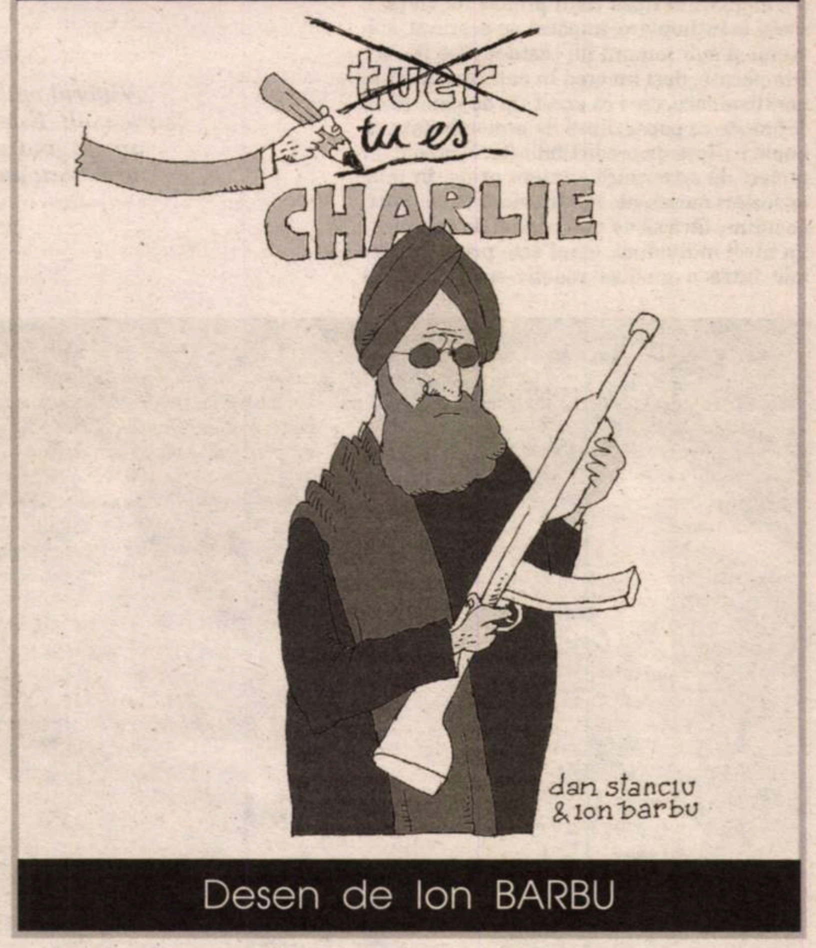

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 15 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA VECHE
Gîndirea pe termen lung

Sorin COSTREIE

Despre gîndire

Sîntem supuși în mod sistematic unui bombardament formativ și informațional prin care ni se cere să gîndim mai mult, mai repede și mai bine. Sîntem realmente asaltați de nevoia de a ne îmbunătăți gîndirea critică, pozitivă, laterală, strategică, rațională, creativă etc. Dar ce înseamnă toate acestea și, mai ales, ce înseamnă gîndirea? Gîndirea e, în definitiv, nota noastră distinctivă ca *homo sapiens*. Ce face diferența între noi, oamenii, este poate felul în care gîndim: mai mult sau mai puțin, mai bine sau mai rău, mai repede sau mai încet. Dar e gîndirea caracteristica fundamentală a speciei noastre? Filozofi precum Daniel Denett contestă acest lucru, spunînd că orice organism viu „gîndește“ – prin gîndire înțelegîndu-se prezența unui mecanism minimal de *feedback* prin intermediul căruia interacționăm cu mediul extern. Dar ce e această „gîndire“? Cred că gîndirea noastră are două trăsături specifice, care nu sînt de găsit decît la oameni: *proiectivitatea* și *reflexivitatea*. Cred că numai oamenii se proiectează mental în viitor sau în situații contrafactuale, după cum cred că numai oamenii reflectează la cum gîndesc. Îmi e foarte greu să cred că aceste două componente sînt de găsit și la alte viețuitoare. Mai mult, deși au această capacitate, nu cred că toți oamenii și fac efectiv acest lucru. Majoritatea oamenilor sînt înrădăcinați în „aici“ și „acum“, fără să se mai gîndească la *cum ar fi dacă* ceva s-ar schimba în viața lor. După cum cred că majoritatea oamenilor iau gîndirea ca pe un dat, asemeni respirației sau mersului, fără să reflecteze cîtuși de puțin la cum ar putea să-și îmbunătățească gîndirea. Despre acest lucru, despre gîndirea pe termen scurt, aș vrea să împărtășesc cîteva gînduri, în cele ce urmează.

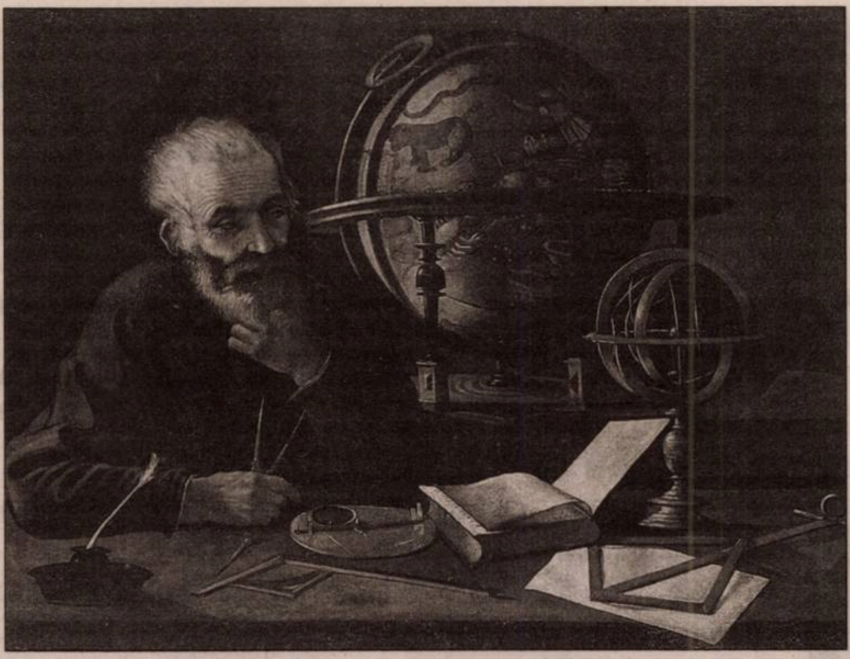

Înțeleg prin „gîndirea pe termen scurt“ acel tip de atitudine mentală prin care se „viețuiește“ de pe o zi pe alta. E un mod de a trăi/gîndi în lipsa unui proiect de viață; e a trăi la întîmplare, împăcat cu destinul, sub vremi și sub semnul lui „asta e, ce-o fi o fi“. Din păcate, deși nu cred în caracterizări generalizatoare, cred că acest tip de gîndire ne definește ca popor: lipsa de proiectivitate și, implicit, lipsa de predictibilitate. Neavînd un proiect de anvergură, sîntem prinși în mici încleștări meschine, în care viețuim de pe azi pe mîine, fără să ne mai pese și de poimîine. La nivel individual, omul este prins dihotomic între o gîndire reactiv-emoțională și una rațional-detașată. Prima e dată de centrul amigdalian al creierului nostru, cel care ne controlează reacțiile rapide în funcție de stimulii din mediul înconjurător, iar a doua e reprezentată, în primul rînd, de procesele mentale de la nivelul cortexului frontal. Prima este moștenirea jurasică, creierul nostru reptilian, prin care, de fapt, ni se suspendă gîndirea așa cum o înțelegem noi. Spre exemplu, în momente de teamă sau de furie, nu mai gîndim, ci doar reacționăm. Sîntem invadați de adrenalină și emotivitate, devenim (doar) viscerali și reactivi. Furia sau ura ne dezumanizează, ne încețoșează mintea.

„Cu puțină strategie, viața poate fi transfigurată.“

Constantin Noica

„Sîntem ceea ce gîndim. Tot ceea ce sîntem ia naștere din gîndurile noastre. Cu gîndurile noastre construim lumea.“

Buddha

„Viitorul mă interesează foarte mult. Este locul unde am de gînd să-mi petrec următorii ani de viață.“

Woody Allen

Pe de altă parte, umanitatea noastră este potențată de latura rațională a gîndirii noastre prin gîndirea pe termen lung. Atunci putem juca șah cu viața noastră, proiectîndu-ne în diverse situații posibile și făcînd alegerea justă. Atunci avem parte de acea proiectivitate specifică minții umane, care se joacă cu concepte și categorii în spațiul posibilului și abstractului. Totodată, un om rațional este un om predictibil, este un om care nu surprinde prin reacții neașteptate. Da, este un om „la locul lui“, un om plicticos, dar este un om pe care te poți baza cînd faci diverse scenarii. Un astfel de om nu te „încurcă“, nici în familie, nici în societate și nici în trafic. Cei care nu semnalizează din timp că vor să schimbe direcția riscă să intre în coliziune cu ceilalți. E foarte simplu și eficient, în definitiv: vrei să schimbi direcția, semnalizezi. Nu o faci, riști să fii „interesant“ într-un accident. Cred că mare parte din această lipsă de predictibilitate vine din faptul că noi nu ne punem în pielea celuilalt, că nu ne proiectăm în mintea semenilor noștri. Se întîmplă rar să facem acest exercițiu de empatizare rațională cu celălalt. Traficul mi se pare emblematic în acest sens și acesta dă măsura gradului de civilizație pe care îl avem. De cîte ori nu vedem doi sau mai mulți șoferi cu mașinile trase pe dreapta și cu semnalizatoarele puse pe avarie, care s-au „întîlnit“ un pic și care urlă unul la altul, cu fețe congestionate, că „n-ai văzut dom'le că voiam să fac la dreapta, unde te uiți!?“; inevitabil vine și răspunsul: „păi, n-am văzut, că n-ai semnalizat.“ E atît de simplu, nu trebuie să ghicim intenții, ci trebuie, de fapt, să respectăm o regulă. Problema vine că unii gîndesc (pe termen scurt) că regulile și legile sînt pentru proști și dacă le încalci înseamnă că ești mai presus de ele. Greșit! Legile sînt făcute pentru a ne face viața mai ușoară pe termen lung, pentru a interacționa mai eficient cu semenii noștri. Altfel vom fi inevitabil captivi cotidianului și vom pierde cantități substațiale de timp și energie cu micile noastre înfruntări zilnice, uitînd de planul desprinderii de imediat, în care proiectăm cărți, idei sau teoreme.

Dar culmea caraghioslîcului și al nemerniciei este cînd dai peste o gîndire pe termen scurt, care se crede mare și se „pseudoproiectează“ pe termen lung. Spre exemplu, o asemenea aberație s-a întîmplat în comunism cu planurile cincinale. Indiferent dacă ploua suficient sau nu, cîțiva ani în șir, după cinci ani trebuia să raportezi că ai obținut o anumită producție la hectar. Indiferent dacă îți murea cineva drag și trebuia înmormîntat atunci, nu puteai circula cu mașina cu număr impar într-un sfîrșit de săptămînă cu număr par. Indiferent dacă un oraș creștea organic, așa cum se întîmplă de obicei, acesta trebuia resistematizat prin raderea unor clădiri și ridicarea altora care să stea mărturie prea măreției epocii.

O gîndire proiectivă e flexibilă și critică, ea ținînd cont exact de elementele importante și constante ale fenomenului. O economie sănătoasă nu se poate planifica la nivelul detaliului, ci doar i se poate oferi rațional cadrul de desfășurare în care cererea și oferta reglează producțiile industriilor lumii. O societate normală nu poate eluda proprietatea privată, după cum nu-i poți motiva pe oameni plătindu-le același salariu, indiferent de munca prestată. Așa ceva e împotriva firii și a bunului mers al lucrurilor.

Cred că una dintre marile probleme ale societății noastre este tocmai această lipsă de predictibilitate. Nu poți atrage investitori atîta timp cît cadrul fiscal și legislativ este în permanentă primenire, ca o mireasă care își tot caută rochia ideală pentru nunta perfectă. Cred că e benefic să facem odată nunta și să dăm prilejul miresei *(aka* economiei) să ne și gătească ceva, nu doar să se gătească perpetuu. Nimeni nu vine să investească pe termen lung, dacă nu-și poate face calculele plicticoase din care să-i reiasă că va cîștiga. Trăim încă sub mirajul unei magnifice schimbări mesianice, prinși, de fapt, într-o ternă și veșnică tranziție. Dar așa nu facem decît să tulburăm apele și vom avea parte numai de pescuitori în ape tulburi. Aceștia vin și pleacă după cum bate vîntul schimbării, după cum și „băieții deștepți“ (cu gîndire pe termen scurt) înfloresc în astfel de situații incerte.

Nu poți schimba cursul unui petrolier cum schimbi cursul unui iaht.

Nu poți avea învățămînt de calitate dacă toată ziua tai și peticești tot felul de reglementări în domeniu. Aici e nevoie de predictibilitate pe termen lung, de predictibilitate și coerență. Vorba ceea – măsori de două ori și tai o dată. Din păcate, îmi pare că noi tot tăiem, coasem, după care mai măsurăm un pic, iarăși mai tăiem, iarăși coasem și tot așa. Adică doar peticim, nu croim. Nu poți schimba cursul unui petrolier cum schimbi cursul unui iaht. E altceva! Doar hachițele unei minți cu gîndire scurtă și cu interese imediate pot face astfel de netrebnicii cu bătaie lungă, fără să ia în calcul inerția sistemului și consecințele pe termen lung. Prin urmare, ar trebui să ne gîndim mai bine la cum ne gîndim viața și societatea. Nu ne grăbește nimeni, poate doar ne claxonează cei care vor să treacă pe roșu...

***Sorin Costreie** este lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

De ce este imposibilă planificarea în socialism?

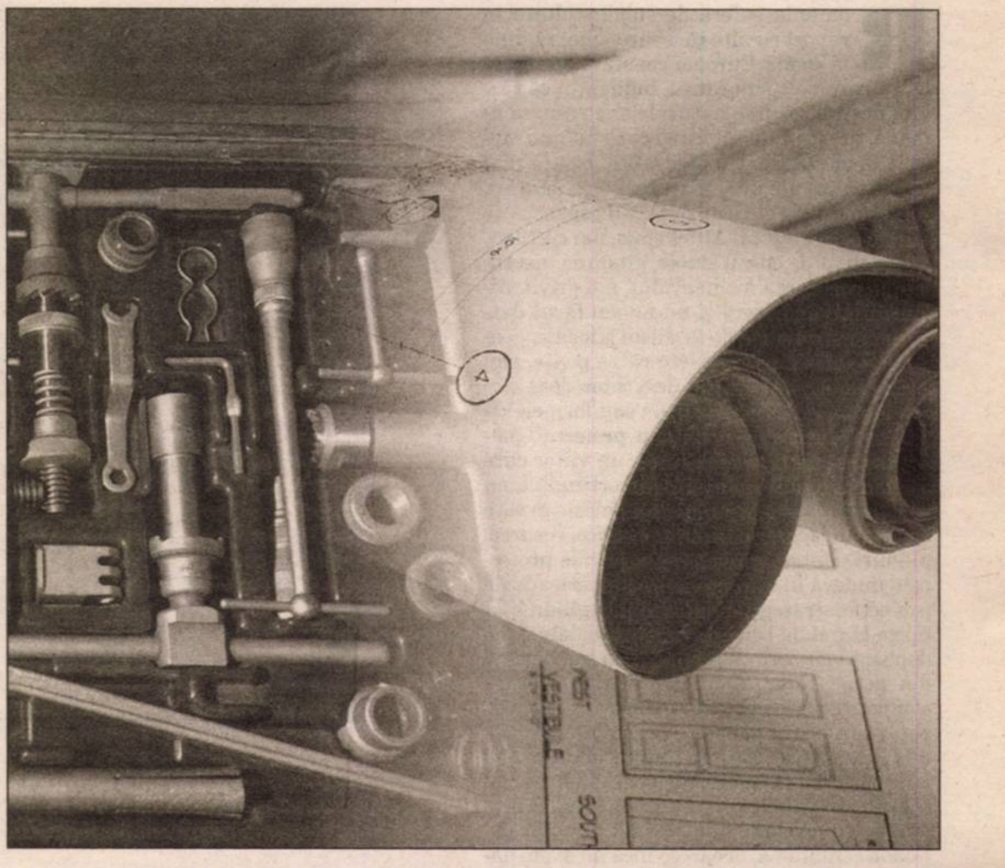

Pentru a înţelege mai bine lumea în care trăim, trebuie să ne imaginăm o situaţie în care ne plimbăm liniştiţi, seara, după o zi istovitoare de muncă şi, la un moment dat, vedem în faţa noastră, căzută pe stradă, o bancnotă de o anumită valoare. Gestul obişnuit al unui om obişnuit este acela de a se apleca şi a lua banii, pentru a-i pune frumos în buzunarul propriu. Şansa, probabilitatea statistică, pe care banii respectivi o au, aceea de a rămîne prea mult timp pe stradă, este una infimă. Oamenii devin atenţi la bani şi reacţionează aşa pentru că nu sînt părăsiţi niciodată de preocuparea pentru viaţa lor, pentru traiul lor şi pentru finalităţile cărora, mai mult sau mai puţin conştient, cu toţii le sîntem supuşi, şi anume plăcerea şi fericirea. Omul este o fiinţă raţională, în înţelesul termenului oferit de Descartes. În folclorul nostru, se vehiculează chiar ideea conform căreia cel care a descoperit banii este un norocos şi nu-şi poate abandona norocul pe stradă. Putem imagina o lume în care găsitorul bancnotei să nu o ridice de pe stradă? Nu, pentru că atunci lumea respectivă ar fi în pericol de dispariţie. Un individ uman apatic, indiferent la stimulii despre care vorbeam este un individ mort sau pe cale de dispariţie. Specia umană merge înainte sub impulsul natural al acumulării. Acumularea şi expansiunea sînt legi ale economiei, în consonanţă chiar cu legile lumii fizice. Nu putem imagina o natură umană stagnantă sau chiar în regres. De altfel, ştim cu toţii că lipsa de energie, indiferenţa şi apatia sînt chiar semnele unor boli dintre cele mai grave. Cu atît mai mult, putem imagina o lume în care găsitorul sumei de bani o lasă pe loc, fiind sigur că ea nu va fi însuşită de nimeni, şi merge la o instituţie a statului pentru a o ruga să ridice de pe stradă „bunul comun“, al tuturor, care este bancnota respectivă? Noi nu putem imagina un asemenea comportament, dar alţii au făcut-o. Acesta este socialismul. O lume care a crezut că poate înlocui omul cu un „om nou“, indiferent şi iraţional, ale cărui manifestări nu mai sînt aceleaşi, dictate de natură şi de acumulările de mii şi mii de ani. Socialismul a crezut că-l poate deposeda pe om de cele două dimensiuni fundamentale ale sale, de proprietate („a avea“) şi de credinţa în Dumnezeu („a fi“).

Planificarea economiei pînă în cele mai mici detalii nu era defectuoasă, ci chiar imposibilă.

Pierzînd pariul cu raţionalitatea, socialismul l-a pierdut şi pe cel cu economia şi cu planificarea. Planificarea înseamnă calcul economic şi matematic, cifre, atenţie şi interes maxim, personal, pentru activitatea respectivă. Baza oricărei planificări o reprezintă preţul şi cuantificarea valorii prin preţ. Or, în socialism, preţul nu reprezenta un semnal corect şi permanent al actelor şi faptelor economice, fiind stabilit, pe cale administrativă, de către stat. Socialismul este un sistem social bazat pe controlul „public asupra mijloacelor de producţie şi pe conducerea tuturor proceselor de producţie şi distribuţie de către o autoritate centrală de planificare.“ (Ludwig von Mises, *Socialismul. O analiză economică şi sociologică,* www.mises.ro, p. 347) Contradicţiile tipice, dintre care cea mai importantă era legată de calculul economic şi de posibilitatea de a produce profituri, nu au fost niciodată rezolvate, pentru că nici nu aveau cum, şi socialismul a sfîrşit în haos şi foamete. Socialismul este o utopie izvorîtă din utopii. Prin utopie înţelegem aici „descrierea unei societăţi ideale fără indicarea mijloacelor de realizare“ (Claude Danièle Echaudemaison – co., *Dicţionar de economie şi ştiinţe sociale,* Editura Niculescu, Bucureşti, 2012, pp. 94-95). Azi poate părea incredibil, dar a existat o lume în care cineva şi-a imaginat că statul – birocraţia – poate şti mai bine decît noi ce tip de pastă de dinţi am prefera, care este culoarea costumelor noastre de haine şi dacă o anumită linie de fabricaţie a pantofilor trebuie sau nu modernizată. Socialismul nu a operat niciodată cu noţiuni legate de consumator sau cu gusturi ale acestuia, pentru că planificatorul „ştia“ mai bine decît noi ce ne dorim. Banii erau o simplă convenţie între stat şi salariat şi nimeni nu simţea nevoia să gestioneze o corelaţie între cantitatea de bani şi cantitatea de mărfuri din magazine, adică să ofere bucăţilor de hîrtie respective, şi atributul esenţial al puterii de cumpărare. Toată lumea ajunsese să deţină economii nu pentru că salariile erau foarte mari, ci pentru că, pur şi simplu, magazinele fiind goale, banii nu foloseau la nimic. În context, trebuie să spunem că legile economice îşi făceau datoria, şi un pachet de ţigări bune ajunsese la 100 de lei, iar o pereche de blugi aproape la 2000 de lei. Economia are legile sale implacabile, a căror acţiune nu i-a iertat pe „tovarăşi“.

În întreaga lor operă istorică, teoreticienii socialismului vorbesc despre revoluţie, urmată de dictatura proletariatului, dar nu oferă soluţii de management economic şi cu atît mai puţin de planificare efectivă. Totul trebuia să fie la stat şi condus de către stat. Nu este de mirare că socialismul a fost mereu o lume a moralei evitate, individul deposedat de atributele sale fundamentale fiind indiferent faţă de sine şi faţă de ceilalţi. Mereu altcineva era responsabil pentru volumul producţiei, mereu altcineva trebuia să ne dea case, maşini sau mîncare în frigidere. Deresponsabilizarea individului faţă de destinul său a fost marea problemă economică şi morală. Cum să construieşti o lume cu oameni care, indiferent de volumul şi calitatea muncii prestate, trăiesc la fel, fără speranţa unei schimbări în bine? Lenin emite, la un moment dat, o intenţie de a pune în acord socialismul cu gestiunea superioară a mijloacelor şi factorilor de producţie. Aceasta însă străluceşte prin mediocritate. În acelaşi timp, recunoaşte superioritatea managementului economic de tip capitalist. „Lîngă voi vor fi capitalişti – lîngă voi vor fi capitalişti străini, concesionari şi arendaşi, ei vă vor smulge beneficii de sute de procente, ei se vor îmbogăţi lîngă voi. N-au decît să se îmbogăţească, voi însă să învăţaţi de la ei să gospodăriţi, căci numai atunci veţi şti să construiţi republica comunistă.“ (V.I. Lenin, *Noua politică economică. Sarcinile comitetelor pentru educaţie politică,* Editura de Stat pentru Literatură Politică, Bucureşti, 1954, p. 18) Şi aici a funcţionat o utopie. Socialismul nu putea şi nu avea cum să înveţe de la capitalism, iar conducătorii socialişti de fabrici nu puteau asigura o gestiune economică superioară, din simplul motiv că aceste fabrici nu erau ale lor. Republica comunistă, de care vorbeşte Lenin, nu a fost construită niciodată, nu pentru că cineva ar fi greşit construcţia, ci pentru că însuşi proiectul a fost greşit, a fost o utopie.

Un handicap insurmontabil al socialismului, în ceea ce priveşte posibilităţile sale de planificare, îl reprezintă, aşa cum spuneam, imposibilitatea calculului economic, în lipsa funcţionării preţurilor ca sistem de semnalizare a stării economiei reale. Pentru că preţurile trebuie să fie fixe, ajustările cererii agregate şi ale ofertei agregate se produc pe cale birocratică, şi nu instantaneu, aşa cum se întîmplă în condiţii de libertate a pieţei. Indiferent de modelele matematice aplicate, planificatorii socialişti nu au ştiut niciodată ce se află cu adevărat în interiorul economiei pe care-şi imaginau că o pot conduce din birouri. Argumentul fundamental în sprijinul acestei afirmaţii este dat de întîrzierea cu care aveau acces la informaţie. Cu alte cuvinte, cînd se ajungea în faza de decizie, sistemul asupra căruia se decidea îşi modificase de mult coordonatele de mişcare. Decizia tîrzie nu făcea decît să producă erori şi mai mari şi să perturbe şi mai mult un sistem ce părea să nu răspundă niciodată la impulsuri. De aici mirarea perpetuă a celor care luau decizii, dar şi a celor care trebuiau să le ducă la îndeplinire. Socialismul părea, din această cauză, o lume absurdă, imposibil de condus. A apărut chiar o industrie a bancurilor imbecile care satirizau în mod stîngaci lipsa de rentabilitate şi cheltuirea arbitrară a factorilor de producţie. În realitate, puţini erau cei care ştiau cu adevărat că planificarea economiei pînă în cele mai mici detalii nu era defectuoasă, ci chiar imposibilă. Probabil că şi din această cauză birocraţii erau urîţi, satirizaţi şi prost plătiţi. Ei erau invitaţi să coboare în realitate, să meargă pe teren, ca şi cum sintezele şi deciziile economice se pot lua individual, pe speţe, pe ore şi date de mers ale unei economii. Se risipeau resurse, în timp ce tovarăşii nu mai conteneau cu autocritica. A fi planificator în socialism era o muncă titanică, ce presupunea mereu folosinţa pixului în ajustarea cifrelor, pentru că niciodată realitatea economică nu se supunea deciziei politice şi administrative. Economia era una de penurie, nu pentru că nu existau fabrici şi uzine sau resurse, ci pentru că nimeni nu ştia niciodată cu exactitate cît şi cum trebuie să producă. Mises arată, pe bună dreptate, că „fiecare pas ce ne îndepărtează de proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie şi de utilizarea banilor, ne îndepărtează deopotrivă de economia raţională.“ („Calculul economic în societatea socialistă“, www.mises.ro)

„Viitorul este suma paşilor
pe care-i faceţi, inclusiv
a celor mici, ignoraţi sau luaţi
în rîs.“

HENRI COANDĂ

„Bucură-te de zile!
De fiecare zi, aşa cum vine.
De oameni, aşa cum sînt.
Trecutul m-a învăţat să apreciez
prezentul şi nu vreau
să-l stric îngrijorîndu-mă
de viitor.“

AUDREY HEPBURN

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“*.

DILEMA VECHE
Gîndirea pe termen lung

Vasile Sebastian DÂNCU

România – un caz de miopie strategică

România suferă de subdezvoltare în raport cu alte ţări europene, rămîne la coada Europei constant, cu toate că nu resursele sînt cauza, indiferent că vorbim despre resurse naturale sau resurse umane, acesta este un lucru care nu mai trebuie demonstrat. Cu siguranţă, există mai multe cauze ale unei înapoieri deja istorice, dar una dintre ele este deficitul constant de reflecţie strategică. Altfel spus, am cultivat, poate chiar de cîteva secole, gîndirea instantaneistă, trăirea momentului, am privit viitorul cu neîncredere şi nu ne-am făcut destule planuri. Un fel de fatalism mioritic, poate o insuficientă încredere că se poate, sau chiar o tendinţă infinită de a copia doar modele ale prezentului. Elitele sau formele de organizare a statului nu au proiectat constant scenarii de adaptare la un viitor care este întotdeauna marcat de incertitudini, nu au încercat să lucreze la mari proiecte în care să punem laolaltă scopuri, mijloace, resurse, planuri pentru nişte ţeluri generale proiectate undeva în trecut. Au fost şi perioade de proiecţie strategică reuşită (mă gîndesc la Spiru Haret, la Dimitrie Gusti), remarcabile, depăşind uneori chiar gîndirea europeană din acea vreme, dar bulversările istorice, competitivitatea politică exagerată sau inapetenţa noastră pentru a ne cupla la proiectele începute de alţii au limitat efectele sau au omorît din faşă încercările de gîndire strategică sau planificare pe termen lung. O precizare: voi exclude din această discuţie perioada comunistă, deoarece încă nu avem date clare despre o perioadă în care planificarea dezvoltării s-a împletit cu discursul ideologic şi propaganda, uneori fiind greu de distins între demersul eficient şi proiecţia sa propagandistică.

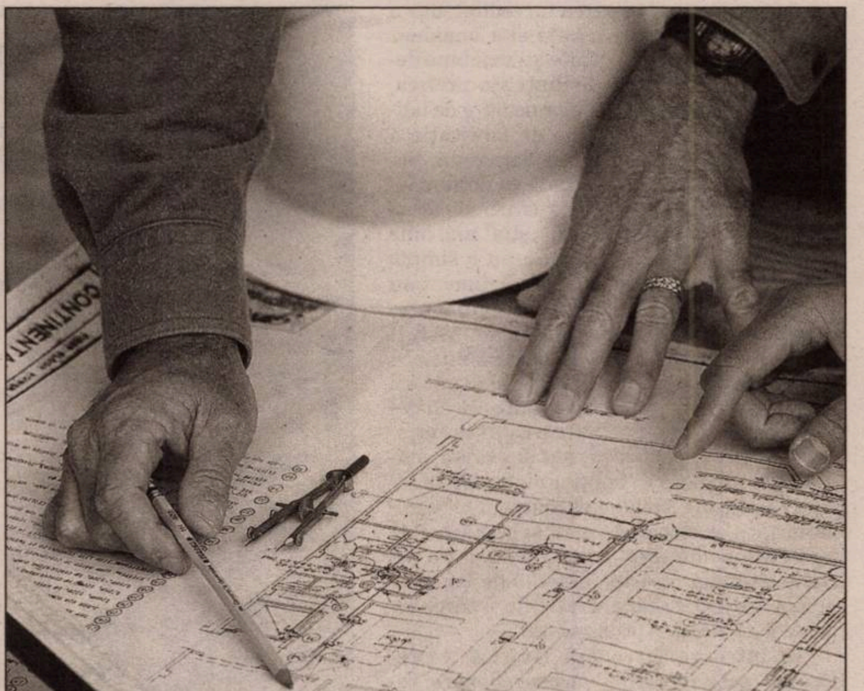

„*Cea mai bună modalitate de a prezice viitorul este să-l creezi.*“

PETER DRUCKER

Am observat inapetenţa noastră pentru strategie din ultimii 25 de ani chiar din propria mea activitate politică, administrativă sau intelectuală. Obsedat de ideea de a da coerenţă unui demers al administraţiei centrale, am creat o Agenţie de Strategii Guvernamentale, în cadrul Guvernului Năstase, după un model britanic, de mare succes, unde am adus tineri economişti, sociologi, politologi, pe care am încercat să-i instruim în cercetare şi reflecţie prognostică, şi care avea menirea să sprijine ministerele în testarea politicilor publice şi în articularea de sinergii şi legături între proiecte. După cîţiva ani, a venit o ministreasă blondă care le-a luat birourile şi i-a dat afară, principala tentaţie fiind fostul meu birou de la etajul trei al Palatului Victoria, mare şi luminos (fusese, pe vremuri, fostul birou al faimosului Ion Teleagă). În acelaşi timp, am construit, la Universitatea Bucureşti, alături de profesorul Cătălin Zamfir, un master pentru funcţionarii publici din administraţia centrală, cu specializarea Managementul strategic al comunităţilor, care a mers vreo trei ani destul de bine. După ce nu am mai avut influenţă directă pentru a aduce oameni din ministere, noua putere instalată nu a mai considerat necesară o pregătire în acest domeniu. În sfîrşit, o încercare de a aduce în fiecare sedinţă de guvern un minister care să prezinte, pe ramuri economice sau domenii, un proiect strategic şi o viziune pentru următorii 10 sau 20 de ani, a fost abandonată după prima încercare. Îmi aduc aminte că am început cu industria sticlei şi după mai bine de o oră de discuţii în care au fost analizate resurse, proiecte, scenarii de viitor, secretarul de stat responsabil a fost întrebat cît mai deţine statul ca proprietate şi el a spus adevărul: doar 8%. Imediat, toată lumea a sărit să spună că atunci degeaba face strategii, nu o să-l asculte privaţii, un caz clar de miopie strategică la nivelul unui guvern care, altfel, nu era constituit din sinecurişti politici, ci din oameni care îşi cunoşteau perfect domeniile, chiar dacă majoritatea erau membri de partid. Am construit, acum cinci ani, IRES (un institut de analize strategice), dar succesul lui este legat doar de sutele de sondaje pe care le oferim gratis, încercăm să obişnuim societatea noastră să accepte datele şi să se înveţe să se uite în oglindă. Ce-i drept, revista *Sinteza*, publicaţie de cultură şi gîndire strategică pe care am lansat-o în 2013, a intrat la un an de la primul număr destul de bine în mediile intelectuale, dar instituţiile statului încă nu simt nevoia unor echipe care să le gîndească viitorul sau să anticipeze trendurile.

Noi am rămas
la un nivel de pasivitate fantastic.

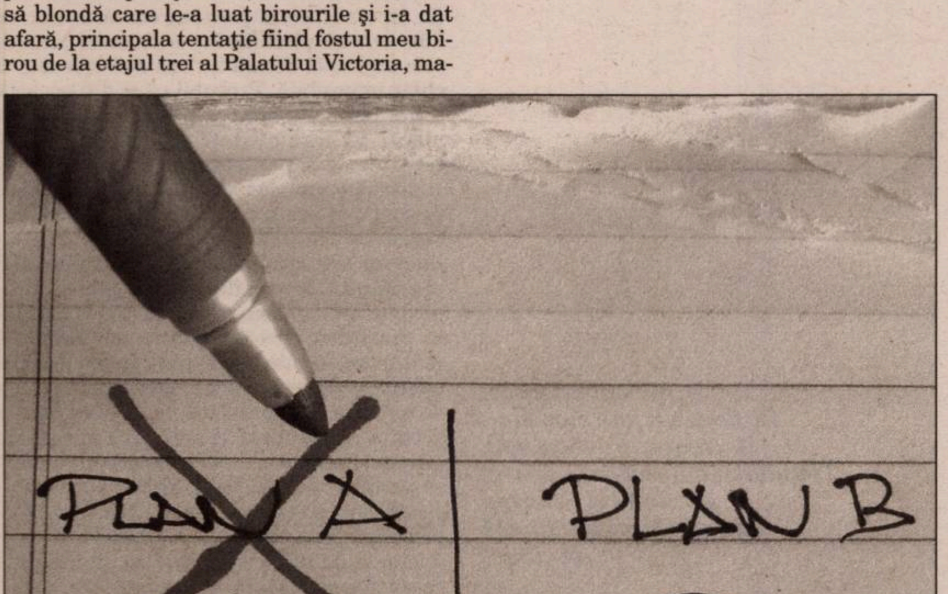

Născut în domeniul militar, conceptul de „strategie“ este astăzi prezent în toate domeniile. De la dezvoltare personală, la strategiile de dezvoltare ale corporaţiilor, la dezvoltarea comunităţilor şi pînă la cercetările de prospectivă sau *future studies*. Din domeniul militar, conceptul de strategie s-a generalizat spre economie sau spre domeniile social şi politic.

Fără a face discuţii teoretice sau conceptuale, aş spune că strategia este arta de a controla şi utiliza resursele unei naţiuni pentru promovarea intereselor ei, cîştigarea din competiţiile cu alte naţiuni, metoda de a răspunde agresiunilor prin utilizarea resurselor economice, politice, sociale, psihologice, culturale sau militare, pe timp de pace sau pe timp de război, pentru susţinerea maximală a orientărilor naţionale în scopul creşterii şanselor de consecinţe favorabile aduse de victorie sau reducerea potenţialului riscurilor şi ameninţărilor. Am sintetizat şi adaptat aici, dintre miile de definiţii, una din 1943, datorată unui politolog american cunoscut – Edward Mead Earle, care a dat o direcţie şi a creat o şcoală, şcoala americană de gîndire strategică, cea mai prolifică şi mai dezvoltată şi în zilele noastre.

Gîndirea strategică este mai puţin o metodă fixă, ci mai degrabă un stil de gîndire, un corpus cu geometrie variabilă, care se îmbogăţeşte în fiecare moment. Astăzi, pare mai actuală decît oricînd, deoarece procesele de globalizare induc schimbări de contexte care pot crea ameninţări noi, configuraţii neaşteptate ale viitorului. Dar existenţa unei preocupări constante creează reflexe şi reflecţii în toate domeniile: de la domeniul guvernamental, la cel administrativ sau academic, pînă la nivelul societăţii civile unde *think tank*-urile ar trebui să fie foarte active. Toate acestea creează, la nivel societal, în societăţile occidentale, o cultură strategică, un mod de a adminstra prezentul şi de a-l gîndi în conexiune cu viitorul.

În România observăm o letargie a gîndirii strategice româneşti în ultimii 25 de ani, o letargie pe care o putem explica prin cîteva elemente de socio-psihologie: individualism extrem, climat social (naţional) bazat pe o fragmentare şi o stare continuă de conflict politic, capital social destul de sărac şi parcă în curs de diminuare, deci ar fi necesare strategii din ce în ce mai puternice pentru îmbunătăţirea capitalului de cooperare şi solidaritate, împotriva pierderii încrederii în instituţii, dar şi în capacitatea statului român de a oferi garanţii cu caracter paternalist în condiţiile pierderii încrederii în viitor.

Şi alte cauze putem nota aici, şi una este legată de integrarea în NATO, care a scos probabil centrele de reflecţie strategică militară din priză, umbrela NATO venind probabil cu propria ei strategie. În sfîrşit, integrarea europeană ne-a făcut să credem ca aquis-ul comunitar sau PNADR pot ţine loc de strategii de dezvoltare, deşi acestea fixează doar unele condiţii de compatibilitate cu economiile europene, lucru care în multe locuri ne dezavantajează. După acceptarea noastră formală în UE, am făcut marea eroare logică de a ne considera integraţi şi pilotaţi strategic perfect, eficient, de la Bruxelles. În loc să considerăm nevoia de strategie ca un soi de *imunologie,* adică metodă prin care ne putem apăra de influenţele sau agresiunile de toate felurile, noi am rămas la un nivel de pasivitate fantastic, lupta fiind doar pentru conformism şi respectarea regulilor europene.

Puteţi citi continuarea acestui articol pe dilemaveche.ro.

__Vasile Sebastian Dâncu__ este profesor univ., director IRES şi fondator al revistei de cultură şi gîndire strategică Sinteza.

DILEMA veche
Gîndirea
pe termen lung

Adrian STĂNICĂ

Planul strategic la români

Realizarea strategiei

Întîi de toate, stabilim o viziune pe termen lung. Pentru aceasta, trebuie să ajungem la o înţelegere comună pentru două noţiuni: „viziune“ şi „termen lung“. Viziunea nu e o vedenie, ci, mai degrabă, un vis. Sau cum credem noi că trebuie să arate un anumit domeniu sau un loc, ori cum să se dezvolte o idee peste un interval de timp. Iar „termen lung“ nu înseamnă „pe joia viitoare“, aşa cum „termen mediu“ nu înseamnă „poimîine“ (sau, în cele mai multe cazuri, „mîine pe la prînz“). Nu, aici termen lung înseamnă cam două sau trei generaţii, adică între o jumătate de secol şi un secol. Iar termenul mediu înseamnă în general între zece şi treizeci de ani. Odată stabilită o primă idee de viziune pentru termen lung (sau mediu), încercăm să o explicăm şi să o îmbunătăţim împreună cu toate părţile implicate. Da, trebuie să gîndim la scară de decenii. Da, ştiu, nici eu nu voi mai trăi atunci, dar contează. Nu te poţi dezvolta fără să ai o ţintă. Sau, mai bine-zis, poţi, dar va fi un haos. Hai să încercăm să visăm frumos... Dar să nu uităm, după ce visăm, trebuie să ne gîndim şi cum să transformăm ideea în realitate. Bun, începem să ne descurcăm. Acum, că avem o ţintă, mai avem de lucru – trebuie să vedem cum o vom atinge. Iar ca să împlineşti un vis, trebuie să stabileşti nişte obiective pe care să le poţi măsura. Nu prea multe, pentru că rişti să nu mai vezi pădurea din cauza copacilor. Iar pentru fiecare obiectiv se impune să stabilim ce drum trebuie să parcurgem, ca să avem succes. Da, ştiu că vorbim acum despre tactică, dar o strategie presupune să ai şi aşa ceva, ca să îţi poţi atinge ţinta. Mai avem nevoie de termene clare, responsabili şi fonduri dedicate. Gata! În sfîrşit e bine. Avem o strategie! Am discutat-o şi am aprobat-o cu toţii. Am căzut cu toţii de acord şi cine se ocupă de fiecare aspect în parte. Chiar a trebuit să mai temperăm entuziasmul, pentru că fiecare dorea să fie responsabil cu tot ceea ce va trebui făcut. Sîntem cu toţii fericiţi, iar acum urmează...

Implementarea strategiei

Avem o strategie, avem şi un plan ca să o punem în practică. Şi sîntem de acord că, cel puţin pe hîrtie, totul arată excelent. Trebuie doar să punem totul în practică. Pentru asta ne trebuie bani. Dar pe ăştia unde îi găsim? Întrebare retorică, pentru că banii trebuie să fie puşi la dispoziţie de către cei care răspund de punerea în practică a fiecărei ţinte în parte. Şi pentru aşa ceva ar trebui să aibă fonduri, că altfel nu cred că s-ar fi zbătut atîta să preia ei coordonarea, după crunte lupte cu alţi parteneri. Cum? Nu au acum? Dar nu e nici o problemă? Să stăm liniştiţi, că mai e mult pînă departe şi, dacă tot trebuie să aşteptăm o groază de ani, la început merge şi aşa, cu mult mai puţin decît ar trebui? Dar crezusem că era clar, ca să ne atingem ţinta trebuie să plecăm la drum fiind pregătiţi de la bun început. Şi cînd v-aţi asumat răspunderea, nu v-aţi gîndit că trebuie şi bani? Nu aţi înţeles prea bine despre ce era vorba? S-a schimbat situaţia? Îmi pare rău, dar din ce ziceţi că „ne daţi“ nu este disponibil nici un sfert din cît ar trebui... de fapt – un sfert e chiar mult zis. Şi, uite, după ce că nu vă ţineţi de cuvînt, începeţi să şi cîrtiţi, că la asta ne pricepem cu toţii. Că ce e cu prostiile astea? Unde ne-a fost capul? De ce facem noi planuri pentru ăia de vor veni... dacă ei vor dori altceva? Şi, în fond, ce e cu toate prostiile astea? Nu, absolut, nu avem de unde să scoatem atîţia bani pentru aşa ceva. Sau, de fapt, s-o putea, dar cine să-şi piardă timpul? Şi ce tupeu... să vrea să te mai ţii şi de cuvînt...

„Eu să-mi văd de cele prezente, căci cele viitoare vor veni la timpul lor.“

LIVIU REBREANU

Dar strategia trebuie şi făcută, şi aplicată, pentru că „aşa vor ăia“ (Bruxelles, Guvern, cine or fi ei). În situaţia asta a venit timpul să trecem la pasul următor...

Actualizarea strategiei

Să vedem, adică, ce nu merge şi ce trebuie refăcut, unde s-a schimbat situaţia şi ce ar trebui întărit. Bun, acum sînt feţe noi, dar printre ele văd că mai sîntem mulţi dintre cei care am început pregătirea strategiei. Dar entuziasmul parcă s-a cam dus. Nimeni nu mai vrea să coordoneze nimic. Şi parcă am visat prea frumos. De unde, dom'le, să fim noi aşa deştepţi? Hai, că o să ne rîdă şi curcile. Mai bine o dăm încolo. Nu cumva mai bine ştergem tot şi îi chemăm pe alţii să o ia de la capăt.

Adrian Stănică *este jurnalist de ştiinţă şi cercetător ştiinţific la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină – GeoEcoMar.*

Liviu ORNEA

Evaluarea cercetării

Înainte nu era mai bine. Exista o comisie CNATDCU, condusă multă vreme de Eugen Simion, care valida titlurile de conferenţiar şi de profesor, precum şi conducerea de doctorat. Care titluri erau cîştigate în urma unor promovări, nu concursuri – rareori erau doi candidaţi pe un post. Aceste pseudoconcursuri erau decise de comisii locale de bună-credinţă, iar de membrii lor depindea totul. Rezultatul a fost că, pe lîngă oameni care şi-au meritat cu prisosinţă titlurile şi posturile, foarte multe poziţii (inclusiv de putere) au fost ocupate de universitari fără operă. S-a întîmplat aşa nu doar în obscure universităţi de provincie, sau la „particulare“, ci şi în mari instituţii de stat.

Aşa stînd lucrurile, încet-încet şi-a făcut loc ideea că ne-ar trebui nişte „criterii obiective“. Drept pentru care fiecare domeniu a început să-şi stabilească praguri specifice: număr de cărţi publicate, număr de articole, număr de citări, număr de granturi cîştigate etc. Criterii cantitative, pentru început. La presiunea unora dintre jucători, arbitrii au acceptat treptat şi criterii calitative: revistele şi editurile au fost clasificate – conta mai mult, în unele domenii, să fii publicat în străinătate, de exemplu. Dar accentul a rămas pe partea cantităţii.

Din 2003, cred, a început să se vorbească mult despre „cotarea ISI“ şi despre „factor de impact“. E vorba despre un clasament al revistelor în funcţie de numărul de citări primite de articolele publicate de acea revistă. O organizaţie (privată), numită Institutul Thompson-Reuters, întocmeşte anual o listă de reviste din fiecare domeniu (de exemplu, matematica are, în 2013, aproximativ 300) pe care o ordonează după mai multe criterii, cel mai comun fiind factorul de impact (FI) calculat pentru anul N ca raport A/B, unde B e numărul total de articole publicate de revistă, în anii N-1 şi N-2, iar A e numărul de citări obţinute (tot în reviste din listă), în anul N, de aceste articole. E o măsură grosieră a calităţii unei reviste reflectate în impactul ei imediat în comunitatea domeniului. În lipsă de altceva mai bun, o parte a comunităţii ştiinţifice de la noi a cerut, din ce în ce mai insistent, să se adopte acest criteriu de clasificare şi, pe baza lui, să se stabilească praguri pentru titluri. Discuţiile au fost multe, contradictorii şi contondente. Partizanii sistemului – printre care m-am numărat – argumentau că, oricum, un cercetător bun a publicat în asemenea reviste, ierarhia după FI coincizînd, în mare, cu aceea informală a fiecărui domeniu. Adversarii susţineau – nu fără dreptate – că nici un criteriu scientometric nu poate înlocui dreapta judecată a experţilor. Partizanii FI replicau spunînd că nu avem destui experţi de bună-credinţă, dovadă titlurile de carton care umpluseră universităţile. În plus, standardele acestea sînt minimale, reprezintă minima decenţă – de la ele încolo intervin experţii şi analiza amănunţită a publicaţiilor. Adversarii, mai ales umaniştii, spuneau că Noica n-a avut articole ISI.

Discuţia promitea să fie fără de sfîrşit. Pînă la urmă, s-au introdus nişte standarde naţionale care impuneau şi un număr minim de articole ISI – pe lîngă multe alte cerinţe. Cotitura s-a produs în 2011. S-au introdus standarde naţionale bazate pe o rafinare a FI, cu praguri numerice specifice fiecărui domeniu. Praguri pe care, pentru conferenţiar, de exemplu, le îndeplinea orice postdoc dintr-o universitate bună din Vest – dar care, la noi, nu erau atinse de mulţi dintre conferenţiarii şi chiar profesorii pe rol. Trebuie spus că pragurile nu au fost negociate în comunitate, ci stabilite, în fiecare domeniu, după simulări, de către experţi recunoscuţi ca atare. A fost multă frustrare. Dar era (este) şi multă impostură în sistem, şi asta a fost singura modalitate găsită de a lupta împotriva ei.

Din păcate. Pentru că, după cîţiva ani, metoda s-a întors împotriva celor care o susţinuseră. Inventivi, unii cercetători români au găsit antidotul. În loc să se străduiască să publice în revistele cunoscute, au lansat cuvîntul de ordine: „Ne trebuie propriile reviste ISI.“ În scurtă vreme, reviste româneşti obscure au reuşit să intre pe selecta listă şi să-şi crească factorul de impact. Cum? Foarte simplu. Sursa cotării şi a FI fiind citările, s-au pus la punct, mai mult sau mai puţin pe tăcute, mecanisme de citare între amici sau între reviste prietene. S-a rezolvat. Trebuie adăugat că şi reviste străine au avut acelaşi comportament fraudulos. Ierarhia după FI e mult distorsionată acum. În consecinţă, aceleaşi articole nesemnificative sînt publicate bine, în reviste româneşti „prestigioase“, standardele sînt îndeplinite – din 2012 au şi fost modificate, democratic, în sensul dorit de majoritate. Ce mai poţi să zici?

„Analfabetul viitorului
nu va mai fi cel care
nu ştie să citească,
ci cel care
nu ştie să înţeleagă.“

ALVIN TOFFLER

Au avut dreptate adversarii standardelor scientometrice, aceia care spuneau că nimic nu poate înlocui judecata experţilor? Pare că da. De fapt, nu e chiar aşa. Dacă am avea comisii corecte, care-şi fac treaba, puţin ar conta că standardele minimale sînt trucate. Nici nu ar fi nevoie de standarde naţionale, de CNATDCU, conferirea titlurilor ar fi apanajul universităţilor, în virtutea autonomiei. Dar, ca şi înainte, comisiile noastre sînt laxe şi, mai mult, acum fetişizează numerele. Cînd pe un post ai un singur candidat şi acela îndeplineşte standardul minimal, cum să nu-l faci profesor?

Nu cred că ne putem permite să renunţăm la standardele acestea. Dimpotrivă, cred că trebuie să le schimbăm, în pas cu inventivitatea impostorilor – conştienţi, însă, că vom fi întotdeauna cu un pas în urmă. Pentru că, pe onestitatea comisiilor, încă nu m-aş baza.

Să facem, deci, planuri pe termen lung. Aşa cum fac şi „ei“. Doar nu degeaba au ordonat urgent şi renunţarea la bacalaureat. Or fi ştiind ceva.

Liviu Ornea *este profesor de matematică la Universitatea Bucureşti.*

DILEMA
Gîndirea pe termen lung

Victor GIOSAN

Despre planificarea strategică

sau despre un alt mod de guvernare

> *„La noi, toate roadele muncii noastre*
> *se înfăţişează*
> *sub pecetea neştearsă,*
> *fatală a neisprăvitului“*
>
> DUMITRU DRĂGHICESCU

Pentru o societate care a experimentat planificarea totală/totalitară, o discuţie despre utilitatea acestui instrument într-un cadru democratic poate părea periculos-nostalgică. Asta dacă nu clarificăm de la început că planificarea strategică este numai un instrument pentru a atinge nişte scopuri – ea nu are cum să înlocuiască dezbaterea politică pe bază de valori şi idei diferite asupra viziunii dorite despre societate. Capitalismul liberal-democratic este caracterizat prin competiţie, alegeri individuale şi spontaneitate, dar în acelaşi timp şi de reguli stabile, disciplină, abordare metodică şi raţională în atingerea scopurilor.

Mai întîi, ce este planificarea?: o abordare metodică, prealabilă, de atingere a unor scopuri. Adjectivul „strategic“ se referă la scopuri foarte importante, la o viziune: starea viitoare care se doreşte a fi atinsă. Cît de îndepărtat este acest viitor? De regulă, undeva între trei şi cinci ani, ceea ce în linii mari se suprapune pe un ciclu electoral. Planificarea strategică face parte din ceea ce am putea numi *noua guvernanţă publică eficace şi responsabilă*, caracterizată prin: (i) viziune şi obiective clare, măsurabile, de îndeplinit într-un orizont definit de timp, generînd un număr foarte limitat de priorităţi cărora li se alocă resursele; (ii) înţelegerea caracterului limitat al resurselor şi a posibilităţii utilizării lor pentru destinaţii alternative, ceea ce conduce, pe de-o parte, la o tensiune permanentă între nevoi infinite şi resurse limitate şi, pe de altă parte, la ajustarea obiectivelor în funcţie de resursele disponibile; (iii) transparenţă în stabilirea obiectivelor şi priorităţilor; (iv) stabilitatea pe termen mediu a cuplului obiective/priorităţi şi resurse alocate; (v) responsabilitatea managerilor (inclusiv lideri politici) sectorului public pentru obţinerea rezultatelor planificate.

Experienţa ultimilor ani, mai ales după aderarea la Uniunea Europeană, a evidenţiat diferenţa esenţială dintre guvernanţa publică europeană şi cea practicată în România. Prima este caracterizată de termenul lung – şapte ani, obiective clare, fixate din timp în mod transparent, stabilitate în ceea ce priveşte obiectivele şi resursele alocate. Cea de-a doua este caracterizată de prevalenţa deciziilor ad-hoc şi discreţionare, personalizare excesivă, termenul foarte scurt – maxim un an, lipsa de transparenţă, impredictibilitate şi instabilitate în ceea ce priveşte obiectivele, modul în care ele sînt fixate şi resursele alocate, obiective şi priorităţi vagi, excesiv de numeroase. Aşa se explică relativul eşec (sau succesul limitat) al integrării României în UE, exprimat prin incapacitatea cronică a guvernanţei publice româneşti de a utiliza integral sau în ceea mai mare măsură oportunităţile deschise de aderare.

Cea mai bună expresie a acestei situaţii o reprezintă numărul uriaş de proiecte de investiţii începute şi neterminate, finanţate cu sume care variază enorm de la un an la altul sau de la o rectificare bugetară la alta; sau modificarea planurilor viitoarelor autostrăzi la fiecare schimbare a titularului de la Ministerul Transporturilor (cinci în doi ani şi jumătate); sau modificările permanente de politici publice în educaţie, sănătate sau protecţie socială, în funcţie de viziunea sau interesele personale ale deţinătorilor efemeri ai portofoliilor respective.

De ce se întîmplă toate acestea? Sînt mai multe motive. *În primul rînd, de natură culturală* (sugerate şi de citatul de mai sus): (i) dispersia resurselor, şi aşa puţine, către prea multe obiective şi priorităţi; (ii) orientarea exclusivă către termenul scurt şi foarte scurt; (iii) preferinţa exagerată pentru decizii ad-hoc, personalizate şi discreţionare, bazate pe impresii subiective, ceea ce conduce la o instabilitate cronică a politicilor publice.

> *„Politicienii noştri simt*
> *o adevărată voluptate*
> *de a nimici opera antecesorilor*
> *lor; crezînd că fac opere*
> *durabile, ei alcătuiesc legi*
> *în care nu ştii ce să admiri mai*
> *întîi: necunoaşterea completă*
> *a problemelor pe care caută*
> *să le soluţioneze legea*
> *sau inconştienţa cu care caută*
> *să lovească în nefericitul*
> *edificiu al statului nostru,*
> *distrugînd orice idee*
> *de stabilitate.“*
>
> PAUL NEGULESCU

În al doilea rînd, sînt cauzele generate de natura partidelor politice în România. Motivaţia esenţială a clasei politice este cucerirea şi păstrarea puterii înţeleasă ca acces exclusiv la resursele publice şi drenarea acestora către buzunarele oligarhiilor de partid şi a clientelei lor. Partidele româneşti sînt mai degrabă grupuri de interese clientelare, organizate ierarhic după un model soft al principiului leninist al „centralismului democratic“, ceea ce permite structurarea lor ca oligarhii monopoliste şi produce o contraselecţie valorică evidentă: ele au devenit vehicule de promovare socială pentru cei care eşuează sau nu doresc să înfrunte mecanismele competiţionale ale societăţii moderne. Astfel se explică de ce partidele nu au experţi, nu au cu adevărat comisii de specialitate care să fundamenteze din timp politicile publice, nu au institute de studii sau think tank-uri afiliate, care să pregătească ideile principale ale viitoarelor guvernări, nu sînt interesate de aspectele tehnice, de analizele economice, sociale. Totul se decide de azi pe mîine şi se bazează esenţial pe improvizaţie, iar cînd acestea eşuează, salvarea vine în ultimă instanţă de la expertiza instituţiilor internaţionale (Comisia Europeană, FMI sau Banca Mondială).

> *Numărul uriaş*
> *de proiecte de investiţii începute şi neterminate.*

> *„Speranţa fără o strategie*
> *nu generează leadership.*
> *Leadership-ul apare atunci*
> *cînd speranţa şi optimismul tău*
> *se potrivesc cu o viziune*
> *concretă a viitorului*
> *şi o modalitate de a ajunge*
> *acolo. Oamenii nu te vor urma*
> *dacă nu vor crede*
> *că vei putea ajunge unde*
> *ai spus că te vei duce.“*
>
> SETH GODIN

În al treilea rînd, societatea românească, într-o măsură importantă, nu a depăşit complet moştenirea comunist-tradiţională a paternalismului şi a transferului de responsabilitate către altcineva, sau a înţeles din capitalismul liberal numai egoismul lipsit complet de solidaritate şi de sensul comunităţii. Trăieşte încă, în multe dintre segmentele ei, sub semnul lui „să ni se dea“ şi a iluziei prînzului gratuit, doreşte să trăiască cît mai bine (servicii publice cît mai bune), cu un efort minim (resurse private cedate statului, cît mai puţine) şi cît mai repede – aşa se explică marile iluzii generate de aderarea din 2007.

În al patrulea rînd, politica înţeleasă exclusiv ca o comunicare permanentă, lipsită de conţinut şi manipulatorie, sau ca formă fără fond. Politica românească este tot mai puţin un efort de a convinge prin argumente şi acţiune, şi tot mai mult un exerciţiu de retorică mincinoasă televizată. Din păcate, acesta este un fenomen ce se generalizează în lumea democratică de astăzi, care perverteşte şi societăţile dezvoltate.

Într-un astfel de context, noua guvernanţă publică, ce include şi planificarea strategică, este inutilă, chiar periculoasă, pentru că aplicarea ei fie ar contribui la îmbunătăţirea performanţelor guvernării politice cu preţul limitării drastice a resurselor publice drenate către oligarhii şi clientele, fie ar reflecta, într-o manieră neechivocă, eşecul sistemului actual de partide. Ce s-ar putea face?

La nivelul partidelor: profesionalizare şi democratizare internă – schimbarea fundamentală a mecanismelor interne ale partidelor, a structurii ierarhice actuale, în favoarea unor structuri descentralizate, alese direct, promovarea forurilor interne de dezbatere, a protejării opiniilor minoritare, a unor reguli şi proceduri clare de discuţie şi adoptare a documentelor politice programatice, deschidere către experţi independenţi şi către societatea civilă – un nou impuls dat liberei circulaţii a elitelor politice.

Un nou raport între politicieni şi experţi, între politicieni şi funcţionarii publici, simultan cu de-politizarea reală şi, implicit, profesionalizarea funcţiei publice. Tehnic nu este foarte dificil – există politici care, aplicate consecvent, ar conduce relativ repede la rezultate evidente; lipsesc însă voinţa şi consensul politic necesar.

La nivelul modului de guvernare: transparenţă în ceea ce priveşte stabilirea şi respectarea regulilor, a obiectivelor şi priorităţilor. Predictibilitate – priorităţile se fixează conform unor reguli şi proceduri care sînt stabile. Priorităţile să rămînă aceleaşi, în orizontul de timp asumat – nu vor fi rediscutate decît în cazuri cu totul excepţionale, conform aceloraşi reguli.

Resursele disponibile vor fi alocate pe priorităţi, exclusiv pe baza unor reguli stabile şi fixate din timp, în mod transparent. Regulile de alocare a resurselor vor rămîn stabile în orizontul de timp asumat. Să existe un sistem clar şi funcţional de măsurare şi monitorizare a rezultatelor obţinute în implementarea priorităţilor stabilite, astfel încît obiectivele fixate să fie atinse. De asemenea, se va măsura gradul de realizare a obiectivelor.

Responsabilitatea directă a liderilor politici cu funcţii executive faţă de rezultatele obţinute, exprimată prin publicarea anuală, obligatorie în mediul online şi prezentarea în faţa organismelor deliberative/legislative a unor rapoarte complete asupra rezultatelor obţinute.

La nivelul societăţii: redefinirea termenilor de compromis, consens, solidaritate şi neabuzarea acesteia; înţelegerea raportului dinamic şi contradictoriu dintre nevoi infinite şi resursele limitate; evidenţierea relaţiilor dintre diferitele destinaţii alternative către care resursele limitate pot fi alocate; evidenţierea clară a beneficiarilor şi a celor ce suportă costurile diferitelor politici publice; înţelegerea faptului că orice serviciu public are un cost; discutarea raportului dintre alocarea publică şi cea privată a PIB. Toate acestea sînt elemente fundamentale pentru dezbaterea politică în interiorul societăţii, pe baza căreia aceasta să-şi facă propriile alegeri.

***Victor Giosan** este consultant în domeniul managementului şi al finanţelor publice.*

DILEMA
Gîndirea pe termen lung

Cornel CODIȚĂ

Vedere dincolo de orizont

După ce a fost lovit de geniala intuiție că soarta cărților depinde de capacitatea celui care face lectura, Terentianus Maurus s-a odihnit. Ori, s-a luat cu alte treburi și nu a avut timp să mai spună că această ciudată legătură ascunde, în substrat, alta, care-i stă temei: cea dintre cuvînt și utilizatorul său. În lumea de astăzi, aproape fără opreliști de graniță, fie ea culturală ori politică, cuvîntul *„strategie“* se întîlnește la tot pasul. Peste tot și aproape pentru orice. Nu există carte de teorie economică, de marketing sau oricare altă specie de discurs asupra lumii banilor care să nu conțină, pînă la pagina 10, acest cuvînt. De la jocurile sportive, la jocurile cu păsări, bile, țevi sau făuritori de imperii, de care e plină lumea realo-virtuală, nici o referire explicativă nu ratează cuvîntul „strategie“. Există – ne asigură utilizatori ai limbilor naturale de pe mapamond – strategii educaționale, tehnologice, științifice, politice, electorale, urbanistice, de dezvoltare, de distrugere, de alegere, de succes sau eșec, de mariaj și divorț, de făcut și risipit averi, de păscut vitele pe tăpșan, ori de cumpărat o rochie, un parfum, o carte sau o pereche de pantofi. Există strategii chiar și la război, dacă este să ne luăm după unele scrieri! Cu greu va găsi cineva cea mai neînsemnată activitate umană care să nu fi asociat deja termenul „strategie“. Un exemplu trist, dar dătător de seamă, asupra ingratitudinii care pîndește nu doar soarta oamenilor, ci și pe cea a cuvintelor! Abuzat pînă la golirea totală de conținut structurat, termenul de strategie a devenit un fel de monedă calpă a unui tip de comunicare menită a spune mai nimic, dar dornică să epateze.

Soarta tristă de astăzi a noțiunii începe cu un act de uzurpare, desăvîrșit mai tîrziu prin „uciderea“ cu sînge rece a referențialului din care s-a născut: termenul de strateg *(strategos)*. Înainte să existe „strategiile“, a existat, așadar, o funcție publică în contextul social al lumii clasice grecești. Dacă noțiunea de strategie are vreun sens, atunci el nu poate fi decît cel derivat de aici. Unul deplin valid, în ciuda transformărilor masive intervenite, între timp, în organizarea și, mai ales, în suportul tehnologic al vieții omenești. Două elemente esențiale sînt de remarcat, imediat după statutul de funcție publică: cel puțin într-o anumită perioadă, în Atena, funcția era electivă (Cetatea a avut simultan, doi, trei și chiar zece „strategoi“), dar durata mandatului lor era drastic limitată – un an; strategii răspundeau cu avutul, iar la limită – cu viața, pentru modul în care îndeplineau mandatul Cetății! În esență, acesta era foarte simplu formulat: pregătirea și conducerea cu succes a următorului război, fie că el era impus Cetății, ori era inițiativa ei. Dovadă a unei îndelungate experiențe, sedimentată cultural și, fără îndoială, a unor avansate cunoștințe structurate în materie, grecii Atenei antice înțelegeau foarte bine importanța celor două catene de acțiuni care formează ceea ce numim activitatea complexă – război. O secvență (A) cuprinde elementele care pregătesc, participă și susțin efortul de război – de la resursa umană și organizarea militară, arme, hrană și pregătirea Cetății, pînă la resursele politice care pot favoriza victoria – alianțe, manevre de acoperire a intențiilor etc. A doua secvență (B) se referă la acțiunea militară propriu-zisă, adică cea care presupune conducerea operațiilor/bătăliilor menite să asigure obiectivul politic al războiului. Esențiale, definitorii pentru activitatea și responsabilitățile strategilor – în această secvență a războiului – sînt deciziile care fixează cadrul general al confruntărilor militare: ofensivă *vs* apărare (ori o formulă complexă care combină secvențial cele două forme de acțiune), locul și momentul critic în care se exercită efortul militar, soluții de asigurare și de rezervă. Conducerea efectivă a luptei este rolul și rostul comandanților militari – *polemarchos* –, care, pe vremea luptei de la Maraton, sînt aleși – surprinzător pentru concepțiile noastre de astăzi – prin tragere la sorți! Grecii vechii Atene știau, însă, mai multe despre război, decît noi, sau – dacă preferați – se amăgeau mai puțin decît oamenii modernității asupra rolului nu de puține ori copleșitor al hazardului, în această complexă activitate colectivă. Din această perspectivă, strategia este simultan o formă de gîndire și de acțiune colectivă, a unui grup relativ restrîns de decidenți, împuterniciți prin mandat precis și limitat, cu conducerea războiului. Caracteristica esențială a gîndirii și a acțiunii strategice este ceea ce s-ar putea numi „vederea dincolo de orizont“! Pentru ca războiul să se încheie cu succes, catena A și B, luate în parte, trebuie să fie fără fisură, iar conexiunea dintre ele, ideală. Un asemenea rezultat excepțional nu poate fi obținut decît dacă decidenții, responsabili cu conducerea războiului, strategii, sînt capabili să încorporeze în deciziile lor elemente care nu sînt prezente în cîmpul vizual, care se află dincolo de orizont, dar care adesea poartă greutatea decisivă în rezultatul final, cea care separă succesul de eșec, victoria de înfrîngere, pierderea masivă de cîștigul scontat.

NATO a funcționat, în ultimele două decenii, într-o ceață strategică.

Paradoxul lumii în care trăim este că avem „strategii“ pe toate drumurile, dar nu mai avem „strategi“. Mai grav încă, nu mai avem restricțiile drastice asupra funcțiilor publice care contribuie astăzi la conducerea războiului. În sfîrșit, în locul întruchipării personale, funcția strategilor este, astăzi, disipată și puternic „impersonalizată“, divizată, pînă la fărîmițare și totală irelevanță, între instituții și departamente ale guvernării și ale administrației publice. Toate acestea, în condițiile în care, departe de a fi o activitate mai rară, ori mai simplă, decît în vremea vechilor greci, războiul, insidios infiltrat în însăși substanța politicii modernității, este tot mai complex. Politica însăși a fost redusă la o formă de război. Nu o spun eu, a spus-o, într-un strălucitor context argumentativ, Michel Foucault, încă de prin 1976, în fermecătoarele sale prelegeri de la Collège de France („Von Licht des Krieges zur Geburt der Geschichte“, Merve Verlag, Berlin, 1986). Cel de-al Doilea Război Mondial este ultimul în care putem identifica grupul decidenților, civili și militari, responsabili de „conducerea războiului“, adică putem spune cine au fost strategii. Atît de o parte cît și de cealaltă, grupurile „strategilor“ care au condus războiul, au fost mai degrabă slab coezive, interncompetitive și chiar conflictuale, iar pentru a enumera și analiza erorile de decizie, atît de o parte, cît și de cealaltă, încă mai e nevoie de file noi pentru cărți nescrise de istorie. De la încheierea ultimului mare război al secolului al XX-lea, toate conflictele militare purtate de mari puteri, de țări de putere mică, ori mijlocie, excelează prin ambiguitatea răspunderii pentru „conducerea războiului“ și prin „delegarea“ aproape integrală a responsabilităților strategice către comandanții militari. În fapt, este vorba doar despre un transfer ilicit de autoritate de la politicieni-decidenți, către oricine altcineva. Cine vrea să urmărească procesul de diluare a gîndirii strategice, puternic accentuat după încheierea Războiului Rece, nu are de făcut decît o simplă analiză comparativă a „conceptelor strategice“ adoptate oficial la nivelul Alianței Nord-Atlantice. De la obiective, linii de acțiune și repere clare „de marcaj“, NATO a funcționat, în ultimele două decenii, într-o ceață strategică impregnată de ideologie triumfalistă, supraexpunere pe obiective și arii de acțiune, totul pe fundalul unei disimetrii între politicile militare ale statelor și grupurilor de state membre, ceea ce a dus la amînarea *sine die* a materializării unei politici europene concertate și la crearea unei surprinzătoare și detrimentale falii atlantice, ambele exploatate fără menajamente de Rusia. Rezultatul se vede în bilanțul celor 13 ani de acțiuni militare în Afganistan, în asincronizarea aproape perfectă a reacțiilor, respectiv slaba eficiență a răspunsurilor față de noile amenințări generate de acțiunile Rusiei în spațiul european.

„Strategia fără tactică este cel mai lung drum spre victorie. Tactica fără strategie este zgomotul de dinaintea înfrîngerii.“

LAO ZI

„Nu putem rezolva probleme folosind același tip de gîndire cu care au fost create.“

ALBERT EINSTEIN

Relația tot mai precară dintre strategi și strategii, în lumea în care trăim, poartă toate semnele a ceea ce Baudrillard desemnează ca demers și discurs fatal. O lume în care obiectul este de fiecare dată nu doar presupus ca mai viclean, mai cinic, mai genial decît subiectul pe care-l așteaptă ironic, după colț, ci chiar este! „Metamorfozele, vicleșugurile, strategiile obiectului depășesc înțelegerea subiectului. Obiectul *(în cazul nostru războiul!)* nu este nici dublul, nici refulatul subiectului, nici fantasma și nici halucinația sa, nici oglinda și nici reflectarea sa, ci are strategia sa proprie, fiind deținătorul unei reguli de joc impenetrabilă pentru subiect, nu pentru că ea ar fi profund misterioasă, ci pentru că este infinit de ironică.“ Singurii incapabili să aprecieze ironia infinită a războaielor eliberate de constrîngerea subiectului, capabil să genereze strategii viabile, rămîn morții noilor conflicte armate ale secolului XXI, la fel de țepeni și de lipsiți de viață, ca și cei din vremea lui Temistocle, Aristides și Cimon.

Cornel Codiță *este sociolog, analist militar, prof. univ. și general în rezervă al Armatei Române.*

DILEMA VECHE
Gîndirea pe termen lung

„Naşterea, deşi aşteptată, survine neaşteptat“

interviu cu Nicoleta HANGU, medic specialist Obstetrică-Ginecologie

Planificarea familială este de mult, în ţările dezvoltate, un concept încetăţenit, avînd în vedere că aceste societăţi s-au clădit în virtutea principiului gîndirii pe termen lung, planificarea familială făcînd parte, printre altele, din spectrul de planuri pe care le presupune aceasta. Dar ce înseamnă, de fapt, planificarea familială (ce implică ea, de exemplu, pe lîngă contracepţie)?

Planificarea familială reprezintă toate mijloacele care contribuie la controlul naşterilor, permiţînd femeilor şi, prin urmare, familiilor să aleagă cînd anume este momentul pentru a avea un copil. Prin „mijloace“ ne referim la metodele contraceptive cunoscute – contraceptive orale combinate, sterilet, contracepţia de barieră, inelul vaginal etc. De asemenea, implică şi informarea cuplurilor asupra pericolelor reprezentate de bolile cu transmitere sexuală (BTS) şi consilierea preconcepţională. Şi mai cuprinde un aspect caracteristic societăţilor moderne, corelat cu primul aspect despre care am vorbit, acela al alegerii momentului obţinerii unei sarcini, şi anume, gestionarea problemelor de fertilitate, întrucît acest moment este din ce în ce mai îndepărtat, la vîrste mai avansate ale părinţilor.

Care sînt etapele planificării familiale?

În primul rînd, prezentarea la medicul ginecolog, urmată de identificarea problemelor sau a nelămuririlor. Ulterior, este recomandat un set de analize şi investigaţii structurate în etape, pentru a stabili ce metodă contraceptivă se potriveşte fiecărei femei, respectiv ce tratamente sînt necesare.

Vorbeam despre societăţile dezvoltate, dar cît de cunoscut este acest concept în România?

Depinde foarte mult de nivelul de educaţie al oamenilor. Mijloacele de informare sînt multiple, în zilele noastre, iar cabinete de planificare familială se găsesc peste tot, în cadrul spitalelor mari, precum şi în clinicile private. Cred, însă, că şi în această privinţă Internetul a schimbat foarte mult peisajul informaţional, chiar şi în mediul rural această tendinţă fiind mai accentuată la tineri, cei cărora, de fapt, le sînt adresate şi mai de folos aceste informaţii.

Cît de deschişi sînt românii la ideea de a-şi planifica „extinderea“ familiei?

Femeile din ziua de astăzi au început să fie destul de preocupate de planificarea familială şi vin la cabinet pentru a se informa corect în vederea alegerii metodei contraceptive potrivite sau pentru că îşi doresc o sarcină.

„Strategia e ştiinţa cea mai folositoare nu numai în război, ci şi în căsătorie.“

Mihail Sadoveanu

„Ştie să folosească o strategie în iubire doar cine nu e îndrăgostit.“

Cesare Pavese

Dar sînt şi paciente tinere, de multe ori foarte tinere care au ignorat sfaturile şi s-au întors însărcinate, solicitînd întreruperea cursului normal al sarcinii. Şi descoperim aici o nouă problemă, începerea timpurie a vieţii sexuale fără asumarea responsabilă şi corect informată a consecinţelor.

În comunităţile sărace se spunea că cea mai cunoscută metodă de contracepţie este... avortul. Cît de adevărată mai e această afirmaţie în 2015?

Din păcate, deşi pierde teren, amarul adevăr este că încă mai există această atitudine.

Ca medic specialist ginecolog, cum evaluaţi nivelul de educaţie în ceea ce priveşte mersul la ginecolog? Sînt mai multe pacientele care vin pentru consultul anual, sau cele care vin doar pentru că au o problemă?

Mă bucur să constat că sînt multe paciente tinere care vin periodic la consult. Au o atitudine dezinvoltă şi vădesc interes crescut pentru starea lor de sănătate. Întîlnesc, însă, destule paciente care nu au mai venit la consult ginecologic de mai multe zeci de ani.

Care sînt plusurile şi minusurile planificării?

Un avantaj îl constituie, în primul rînd, scăderea ratei avortului, femeile alegînd în ce moment îşi doresc să aibe un copil; dezavantajele sînt reprezentate de efectele secundare pe care le au anumite metode contraceptive. Spre exemplu, toxicitatea hepatică sau riscul mai crescut de tromboză reprezintă aspecte cunoscute ale unor contraceptive orale administrate perioade îndelungate. Pe de altă parte, contraceptivele moderne sînt microdozate şi apar noi compuşi cu efecte adverse din ce în ce mai reduse. În plus, sînt, probabil, cele mai testate şi urmărite medicamente ca urmare a numărului mare de femei care le utilizează. Practic, contraceptivele şi, în general, metodele moderne de contracepţie au avut o contribuţie majoră la modelarea societăţilor actuale. Au adus confort şi siguranţă, dar şi scăderea natalităţii. Oamenii sînt, probabil, mai egoişti acum. Pe de altă parte, împingem tinereţea mai departe ca oricînd şi tratarea problemelor de infertilitate caută să corecteze scăderea natalităţii.

Putem vorbi şi despre un soi de „cinism“ cînd planificam apariţia unui copil?

Da, dacă ne gîndim mai mult la noi, egoismul de care vorbeam mai devreme, şi dacă apreciem că apariţia unui copil ne modifică programul, putem vorbi despre un soi de „cinism“. Dar eu consider că cinismul apare nu cînd planificăm apariţia unui copil, ci atunci cînd el apare fără a fi dorit.

Planificarea familiala implică şi extreme de genul: vreau un copil care să se nască doar în zodia... x?

Sînt şi cazuri în care părinţii doresc să se nască copilul lor într-o anumită zodie sau într-o anumită zi. Acum părinţii pot merge, în vederea naşterii, în spitale private unde au o gamă mai variată de opţiuni. În realitate, însă, momentul naşterii poate fi variat doar într-un palier redus, deoarece sănătatea mamei şi a nou-născutului vor prima în deciziile medicului. De cele mai multe ori, naşterea, deşi aşteptată, survine neaşteptat.

Pilula de a doua zi – cunoscută ca intervenţie rapidă şi „rezolvare instant“ a unei sarcini nedorite – este ceva de care se face abuz? Care sînt riscurile şi cît de multă informaţie însoţeşte folosirea acestei metode contraceptive?

Este o metodă preferată în rîndul femeilor tinere din comoditate sau pentru că se lasă atrase de mitologia modernă a dezavantajelor contraceptivelor orale, dar în acelaşi timp nu ştiu ce implică folosirea acestei metode şi fac abuz de ea tocmai din cauza lipsei de informaţie. Pilula de a doua zi este echivalentul administrării unei folii întregi de contraceptive orale, ca efect advers asupra organismului, poate provoca sîngerări pînă la două săptămîni după administrare, urmate de dereglări ale ciclului menstrual, plus riscul real al unei sarcini extrauterine. Nu se recomandă administrarea de mai mult de una, maximum două pe an.

„Sînt şi cazuri în care părinţii doresc să se nască copilul lor într-o anumită zodie.“

a consemnat Stela GIURGEANU

■ ■ ■

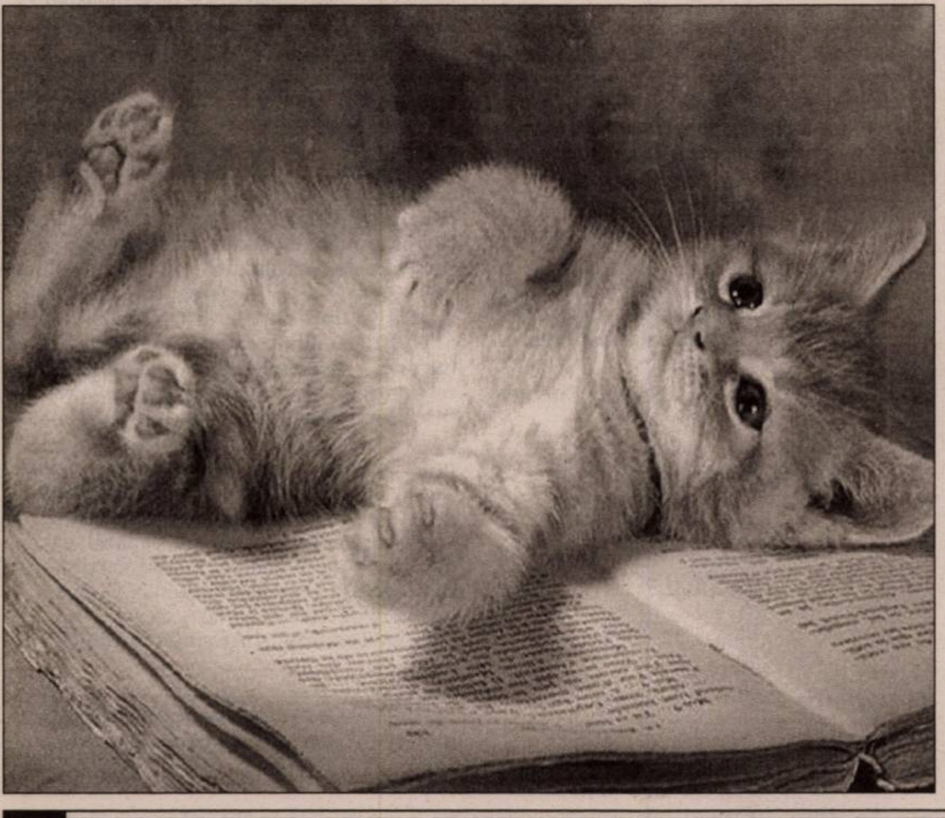

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi copiii să vină la tine

Întrebări pentru mai tîrziu

E absolut normal ca tragedia din Franţa să lase, în urma ei sîngeroasă, o abundenţă de opinii. Oamenii caută, în fel şi chip, să găsească o explicaţie, să (re)găsească drumul către normalitate, să facă faţă unui atentat la valori care, pînă mai ieri, păreau de neatins: siguranţă, drepturi, viaţă. În vria comentariilor şi a analizelor au intrat, de-a valma, secole întregi de cultură şi civilizaţie, norme religioase şi ideologii, emoţii şi judecăţi pragmatice, legi naţionale şi internaţionale etc. Fiecare încearcă, după chipul şi asemănarea lui, după educaţia şi regulile în care a fost crescut, după propriile idealuri şi principii, să reaşeze comunitatea largă în care trăieşte în spaţiul firescului, tulburat grav de atacurile teroriste.

Mă gîndesc, însă, dacă, luată la întrebări de un copil sau un adolescent, despre ultimele evenimente din viaţa noastră de adulţi, aş şti cum să îmi formulez răspunsurile, astfel încît, în încercarea de a transforma prejudecăţile în informaţii şi descrieri corecte de conjuncturi, binele şi răul să aibă, totuşi, contururi clare.

Sînt cîteva întrebări la care răspunsul ar veni în clipa următoare, fără ezitări şi fără negocieri. De pildă, de ce au fost omorîţi caricaturiştii? Ucigaşii spun că au făcut-o fiindcă victimele şi-au bătut joc de profetul lor Mahomed – ar suna prompt răspunsul. Caricaturiştii au greşit? Dacă mă întrebi, de fapt, dacă au fost ucişi pe bună dreptate, atunci îţi spun imediat că nu. Nimeni nu trebuie să fie ucis pentru faptele lui şi, cu atît mai puţin, pentru ideile lui. Nimeni nu are dreptul să ia viaţa altui semen. Pentru nici un motiv. Avem dreptul să ne spunem opiniile fără teama că vom fi sancţionaţi, în acest fel, de vreo „autoritate“. Iar la întrebarea dacă jurnaliştii francezi au încălcat vreo lege, îţi spun iarăşi că nu: dreptul de a te exprima fără nici o îngrădire face parte din atributele omului liber din lumea civilizată.

Dar insistenţa de a afla ce s-a întîmplat ar veni cu noi curiozităţi, ceva mai incomode: caricaturiştii au făcut rău sau bine? De ce l-au ironizat pe Profet? Ştiau ei ce înseamnă Profetul nu pentru terorişti, ci pentru întreaga comunitate musulmană? Avem dreptul să spunem absolut orice, fără nici o regulă? Sînt întrebări la care mi-e greu să găsesc un răspuns lămuritor: mi-e greu, de pildă, să îi explic puştiului din faţa mea de ce avem legi – şi bine facem că le avem – prin care ni se interzice să discriminăm pe motive religioase, să ne exprimăm injurios la adresa celor de altă credinţă, dar nu avem legi care să ne interzică să îi desenăm ireverenţios, mîrlăneşte, pe Iisus sau pe Mahomed? Mi-e greu să găsesc explicaţii pentru care legea ne interzice, şi bine face că ne interzice, să ne exprimăm public eventualele opinii negative faţă de cei cu orientare sexuală diferită, faţă de cei prea graşi sau prea slabi, faţă de cei prea înalţi sau prea scunzi, faţă de cei cu pielea de culoare neagră sau galbenă, dar putem tîrî în noroi şi vulgaritate, cu legea pe masă, credinţe care au construit civilizaţii şi culturi, dar care, mai ales, fac parte din valorile cît se poate de personale ale celui care le îmbrăţişează? Mi-ar fi, de asemenea, greu să justific de ce statul consideră că un sîn dezgolit pe micile ecrane, la ore de maximă audienţă, trebuie ascuns de privirile copiilor, dar o imagine cu Dumnezeu făcînd sex anal cu Iisus şi cu Sfîntul Duh poate fi savurată de aceiaşi minori la liber.

Sînt de acord: faţă în faţă cu uciderea unor oameni nevinovaţi, nu e nimic de comentat. Dar ştiu că atunci cînd le cerem copiilor să preţuiască toleranţa şi respectul faţă de cei de lîngă ei, trebuie să le oferim resurse, modele, astfel încît s-o facă pe termen lung şi să nu le abandoneze la maturitate. Altfel, în lipsa lor, libertatea de expresie nu va fi decît o sumă de răcnete şi de emoţii primare.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

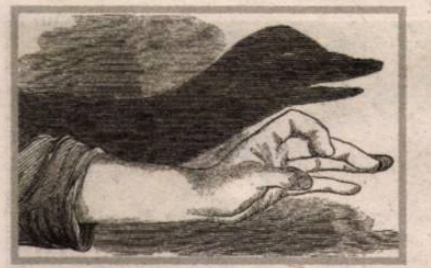

Iaromira POPOVICI

bazar

O lume ca-n St. Vincent

Cînd eram mică, lumile mele ideale erau aproape în exclusivitate Disney. Iubirea era ca-n „Albă ca Zăpada“ (erai bună, cîntai ce cîntai, şi Prinţul visurilor tale venea, dacă ţi-era urît noaptea, în pădure, apăreau creaturi benigne şi drăgălaşe, care te scoteau din necaz, dacă mureai, puteai fi înviat etc.), fericirea – ca-n „Mary Poppins“ (zburai cu umbrela, lipeai stele pe cer, toţi duşmanii deveneau prieteni în intervalul dintre cele douăsprezece bătăi ale ceasului de la 12 noaptea).

Odată cu trecerea anilor, am descoperit că lucrurile nu mai sînt chiar atît de idilice: nu întotdeauna reuşeşti ce ţi-ai propus, relaţiile amoroase nu ţin la infinit, ba chiar se mai şi moare. În condiţiile astea, modelul Disney a fost înlocuit, pe undeva, pe parcursul drumului, cu alte modele: să le spunem, simplificînd masiv, Disney pentru adulţi... Un tip de filme în care răul şi derizoriul sînt prezente, dar asimilate, într-un mod benign, în cocteilul general pozitiv. Filme pe care le putem include în rîndul comediilor – poate – negre, în care răul nu e pus deoparte şi încuiat în sertarul lui, ci subsumat şi apropriat unei idei mai permisive de bine.

Cel dintîi pe care l-am văzut pe linia asta a fost *Little Miss Sunshine (Fiecare se crede normal,* Jonathan Dayton, Valerie Faris, 2006, cu Toni Collette, Steve Kinnear, Alan Arkin, Abigail Breslin): povestea unei familii în care nu numai că nimeni nu era perfect, dar aproape fiecare era departe de linia de plutire: tatăl, care predica despre cum să reuşeşti în viaţă, era un *loser;* fiul cel mare făcuse un legămînt al tăcerii; unchiul, fost profesor univesitar şi gay, încercase să se sinucidă; bunicul era dependent de droguri şi obsedat de sex; fiica cea mică şi grăsuţă avea obsesia concursurilor de Miss pentru copii... Călătoria lor iniţiatică, spre concursul ce se va dovedi falimentar, rezolvă problemele tuturor, dar nu în modul cel mai la îndemînă şi salutat de societate (cel al succesului evident). Ci în cel al înţelegerii între membrii acestei familii (despre care ai tinde să spui că este atipică, dar, de fapt, cred că e destul de tipică) şi al resemnării fiecăruia cu hibele sale.

St. Vincent (2014, Theodore Melfi, cu Bill Murray, Melissa McCarthy, Naomi Watts, Jaeden Lieberher) merge, întrucîtva, şi pe linia lui *Little Miss Sunshine*. Vincent, personajul interpretat cu farmecul dintotdeauna de Bill Murray, pare un bătrîn nu doar morocănos, ci şi depravat şi lipsit de o minimă compasiune. Întîlnirea cu Oliver, băiatul vecinei sale, căruia ajunge, printr-un bizar concurs de împrejurări, să-i fie babysitter, scoate la lumină o altă faţă a personajului: una chiar nobilă şi altruistă. Da, e adevărat, Vince îl ia pe Oliver la curse, unde-l învaţă să parieze, precum şi în barul în care bea în mod obişnuit şi îi face cunoştinţă acestuia cu „o doamnă a nopţii“ – prostituata rusoaică gravidă care-l vizita din cînd în cînd. Dar, în acelaşi timp, îl învaţă pe Oliver să se apere, să se descurce în comunitate şi să-şi facă prieteni – o serie de valori esenţiale între-ale bărbăţiei şi onoarei, într-o perioadă dificilă pentru băiat, în care părinţii acestuia divorţau.

Felul în care, atunci cînd Vince are un atac şi are nevoie de îngrijiri medicale serioase şi de durată, toţi cei din jurul lui se mobilizează, formînd o comunitate ciudată, dar funcţională, poate fi socotit drept o soluţie de supravieţuire colectivă reuşită. Chiar dacă din comunitatea respectivă făceau parte prostituata, mama recent divorţată şi plină de frustrări, copilul şi Vincent însuşi, despre care aflăm că luptase în Vietnam... Toţi aceştia reuşesc să-l scoată din necaz pe Vincent. Mai mult de atît, Oliver şi-l alege şi drept subiect într-un eseu pe care-l avea de scris pentru şcoală şi care avea drept temă... un sfînt al zilelor noastre.

Cu astfel de filme mai facem cîte un pas nu doar spre schimbarea accepţiunii asupra... sfinţeniei (înlocuind-o pe una conservatoare cu o alta, mai adaptată zilelor noastre mai neconvenţionale), ci şi a celei lărgite, privind familia: care nu trebuie să fie, neapărat, doar *summum*-ul rudelor de sînge, ci şi cea a celor uniţi prin sentimente, acţiuni şi loialităţi comune.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

Luna dietelor

În decembrie am mîncat tot, am mîncat un porc pe dinăuntru şi pe dinafară, am ros şorici, fleici, tobă, caltaboşi şi am măsurat pe furculiţe tremurătoarele piftii. Am copt cozonaci şi i-am mîncat, am amestecat salate de boeuf cu maioneze galbene şi le-am mîncat. Am mestecat, am sleorpăit şi am ronţăit în aşa fel că, de deasupra noastră, din spaţiu, de auzea în noaptea cosmică un fojgăit ca dintr-o colonie de termite. Am dat drumul la curele şi am trecut prin Crăciun, Anul Nou, Bobotează şi sfinţii de început de an, ca să ne trezim cu toţii graşi şi deprimaţi.

Aproape toate fetele pe care le cunosc ţin o dietă. Mulţi băieţi pe care îi ştiu se chinuie să mănînce la prînz o mînă de frunze şi un pumn de boabe insipide. Pe unde te uiţi, dai de sfaturi pentru detoxifierea de după sărbători, pentru diverse diete ketogenice, alcaline, Atkins, Johnson, Bronson şi mai ştiu eu ce. Revistele-s pline de vedete subţiri, cu antrenor şi nutriţionist personal, care-ţi împărtăşesc secretul reuşitei unei siluete asemănătoare. „Eliberează-te de stres“, zice una care abia o avea la vreo 40 de kile, de-ţi vine să dai de pămînt cu revista şi s-o iei şi pe domnişoară la trei păzeşte. Ţi se bagă sub nas celebrităţi care apar cu burta lipită de şira spinării şi un tonus muscular superb, la două ore după ce au născut. Toate arată bine, iar ţie îţi atîrnă burta din pantaloni şi ţi se revarsă şuncile peste curea ca unui cozonac crescut bine peste tavă. Eşti atît de grasă, că ieşi din casă pe tocuri şi te întorci în şlapi. Eşti atît de grasă, că ai masă indiferent dacă bosonul Higgs există sau nu. În fine, eşti atît de grasă, că atunci cînd ţi-ai pus un selfie pe Instagram, ai blocat tot site-ul. (Da, m-am jucat un pic aici, citînd din celebrele glume americane în care adolescenţii se tachinează reciproc în seria *„Yo mama so fat...“)*

După dezmăţ, după hăpăiala pantagruelică vine însă vremea căinţelor, iar aici se cam amestecă lucrurile. Ca orice om normal, mai pleci şi tu urechea la ce mai face o cunoştinţă sau alta, să mai piardă din rotunjimi. Una mănîncă brînzeturi grase, cărnuri şi tot felul de lucruri care dau pe-afară de proteine, şi nu pune gura pe fructe sau vegetale. Alta, dimpotrivă, ronţăie toată ziua la verdeţuri, dar mănîncă doar cojile de la mere şi nu ştiu ce seminţe speciale. Alteia i-a intrat în cap că glutenul nu e bun. Nu-i alergică, mi s-a spus că alergia la aşa ceva e serioasă, dar a luat-o valul ăsta nongluten, care văd că mătură lumea dietiştilor de la stînga la dreapta. Nu prea are habar de ce nu mai vrea gluten (care e de găsit în pîine, orez, paste, prăjituri, bere, diverse cereale de care ar fi bine să nu abuzăm oricum), dar citeşte cu atenţie lista de ingrediente şi se bosumflă la masă. Altcineva mănîncă varză şi zemuri care conţin varză de dimineaţa pînă seara.

La fel, pe net, toate sfaturile lumii se bat cap în cap. N-o scoţi la capăt dacă te apuci să le citeşti pe toate. Ieşi din toată experienţa asta răvăşit, cu capul baniţă şi mai prost ca înainte. Başca la fel de gras. Ai aflat că există fructe bune şi fructe rele, care conţin prea multă fructoză. Ai aflat că unele alimente nu trebuie niciodată combinate. Ai aflat că zahărul e moarte pură, dar şi că îndulcitorii sînt mai răi ca zahărul. Ai aflat că obiceiurile tale alimentare de pînă acum sînt o mizerie şi că trebuie schimbate. N-ai aflat însă exact cum. Între timp, iubirea de sine îţi spune necontenit că trebuie să fii mai slab, mai arătos, mai bun de arătat în lume. N-ai ajuns la pragul în care să nu-ţi mai pese şi nici nu crezi încă în ideea „urît ca iadul, dar cît de deşteeept...“

Între timp, dacă ai norocul să dai de o persoană onestă, care nu vrea să te încurce atît de tare încît să nu mai poţi fără ajutorul ei, dacă dai de o asemenea persoană, zic, o să te mire cît de simplu e totul. Slăbeşti atunci cînd mănînci mai puţin. Dacă faci şi ceva sport e perfect. Cu asta am terminat subiectul frivol de azi, căci mi-e o foame cosmică, dragilor.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Marius CHIVU

feedbook

Eminescu

– poezii & evocări –

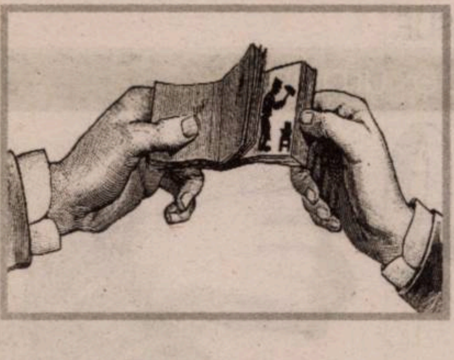

● **Mihai Eminescu, *Poezii*, selecţia textelor: Cătălin Cioabă, Editura Humanitas, 2014.**

● **Mihail Eminescu, *Poesii – Interpretări istorice din Arhivele Radio România*, 4 CD-uri, Editura Casa Radio, 2013.**

Aşa cum o fac de vreo doi ani încoace, în ianuarie trec în revistă titlurile, mai vechi şi mai noi, ale cărţilor/CD-urilor cu poeziile şi evocările (conferinţe, texte ocazionale, publicistice) dedicate poetului.

Cea mai frumoasă ediţie pe print cu poeziile lui Eminescu vine de la Humanitas, în seria dedicată clasicilor. Cum bine remarcă Ioana Bot, autoarea unei cărţi foarte bune de acum cîţiva ani *(Eminescu explicat fratelui meu*, ART, 2012): „Eminescu nu a avut timp să-şi adune creaţia într-un volum «de autor», tot astfel cum nu a avut, de fapt, nici timp să o încheie, lăsîndu-ne moştenire un şantier de proporţii uriaşe – pe cît de fascinant, pe atît de copleşitor. Această nouă ediţie restituie o parte însemnată a operei poetice, readucîndo, totodată, la datele ei primordiale: ordonate potrivit anilor cînd au fost scrise şi însoţite de note ample care evocă elemente biografice sau detalii de atelier, poeziile eminesciene cîştigă în puritate. Le putem citi cu adevărat «aşa cum le-a scris Eminescu», iar nu cum le-au reordonat numeroşii săi editori, de-a lungul timpului.

Ceea ce antologia de faţă desluşeşte, în epura cronologiei sale interne, este viteza de evoluţie a unui poet care, deşi începe a scrie sub auspiciile paşoptismului, duce, cu geniul său, lirica românească la apogeul romantismului, pentru a o ancora apoi în zorii modernităţii, ce vor lumina lumea literară românească abia în secolul posterităţii eminesciene." Cu ocazia acestei antologii realizate de Cătălin Cioabă, este reluat şi un mic fragment din eminescologul Petru Creţia: „De dragul cîtorva prejudecăţi entuziaste, mai nimeni nu-l citeşte cu adevărat pe Eminescu – iar cît se citeşte, se citeşte superficial şi mărginit la cîteva poezii rău consacrate de şcoală. Eminescu tinde tot mai mult să devină «Eminescu», ceva pus deoparte în lada de zestre a naţiei şi de care eşti mîndru că se află acolo, ferit de orice întîmplări. Este însă vremea să se întîmple ceva cu ce ne-a rămas de la el: o lărgire şi o adîncire a cunoaşterii şi a înţelegerii noastre."

Nu altceva spune Andrei Pleşu, care a selectat 22 de poeme din creaţia poetului, pe care le-a citit pe un CD apărut la Humanitas Multimedia şi intitulat simplu *Poezii de Mihai Eminescu*: „Ne mîndrim în asemenea măsură cu Eminescu, încît aproape că nu mai simţim nevoia să-l citim. Ni se pare că îl cunoaştem. Nu e el ilustrarea supremă a virtuţilor naţionale? Nu e el justificarea noastră în absolut? Numai că, redus la efigie, la poza de manual, poetul riscă să fie uitat. Eminescu nu înseamnă doar «Luceafărul», «Scrisoarea III», «Somnoroase păsărele» sau «Pe lîngă plopii fără soţ». E mult *mai mult* şi e *altfel* decît l-am fixat în memoria noastră. E grav, dar se şi joacă, e trist, dar poate fi şi binedispus, e solemn şi profetic, dar poate să fie şi ironic sau plictisit. Asta am încercat să arăt prin versurile pe care am ales să le citesc."

În selecţia de pe CD-ul *Moment poetic* (Editura Casa Radio, 2014) cu poeme în lectura lui Florian Pittiş, se află şi cinci texte de Eminescu, pe lîngă mai multe rondeluri de Macedonski şi poezii de Ion Barbu, Gherasim Luca, Nicolae Labiş, Ştefan Aug. Doinaş şi Mircea Cărtărescu. Apropo de Mircea Cărtărescu (al cărui eseu despre poet, *Visul chimeric*, a fost reeditat în 2011 la Humanitas), acesta a prefaţat foarte frumos CD-cartea *Vis şi alte treizeci de poeme necunoscute*, în rostirea lui

Marcel Iureş (Editura Casa Radio, 2011) cu o selecţie foarte interesantă din poeziile lui Eminescu: acelaşi Petru Creţia, în numărul 1 (82) din 1991 al revistei *Manuscriptum*, a alcătuit un sumar cu nu mai puţin de 52 de poezii necunoscute ale poetului – 24 de poezii complet inedite, 16 poezii publicate în anii 1989-1990 prin diverse reviste şi nereluate în vreun volum, precum şi 12 reconstituiri şi autonomizări, dintre care, din nou, cinci inedite. Spune Mircea Cărtărescu în prefaţa CD-cărţii: „Toate sînt de acelaşi înalt interes, toate sînt poeme puternice, îndrăzneţe, inventive, de o rară frumuseţe... Pretutindeni este Eminescu, un Eminescu mai proaspăt şi mai surprinzător, pentru că e netocit încă de citiri şi recitiri, tălmăciri şi răstălmăciri, ataşări artificiale la diverse doctrine şi ideologii. De la eboşe la texte elaborate, poemele curg ca un singur Carmen Saeculare din organe sfărîmate, necesar şi programatic sfărîmate. Căci modernitatea lui Eminescu constă tocmai în iregularul, fragmentarul, abstrusul, haoticul actului creator, acel «neptunic» al postumelor despre care vorbea Ion Negoiţescu în (falsă) opoziţie cu «uranicul» ediţiei Maiorescu. În realitate, tot Eminescu, antume, postume, poezie şi proză, viaţă şi operă, stă sub semnul iregularului..."

Şi tot Casa Radio a scos un frumos box cu patru CD-uri conţinînd nu mai puţin de 61 de poeme eminesciene recitate la Radio, în perioada 1959-2000, de nu mai puţin de 32 de actori, de la George Calboreanu, George Vraca, Elvira Godeanu, Emil Botta, Clody Bertola, Gheorghe Cozorici, Silviu Stănculescu, Ovidiu Iuliu Moldovan sau Emil Hossu, la Mariana Mihuţ şi Ion Caramitru.

La capitolul cărţi de evocări, recomand o dată în plus clasicele *Amintiri din Junimea* (ediţie îngrijită de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, 2011), unde Iacob Negruzzi, descoperitorul poetului, oferă din plin amănunte pentru mulţi neştiute, pentru alţii de neacceptat. Aflăm, astfel, că Eminescu, lectorul oficial al cenaclului junimist, datorită glasului său „simpatic, sonor şi cadenţat", era foarte sensibil la critică, iar dacă era întrerupt, renunţa să mai citească; dar, mai ales, aflăm şi despre amorurile sale cu Veronica Micle, Mite Kremnitz sau văduva Cleopatra Poenaru: „Acei care cunosc ca mine pe această doamnă, negreşit foarte inteligentă, dar deloc frumoasă şi mult mai mare de ani decît Eminescu, îşi vor pune uimiţi întrebarea cum de o asemenea pasiune a fost posibilă? Şi cu toate astea, niciodată Eminescu n-a iubit mai cu violenţă. El se plimba nopţi întregi înaintea casei Cleopatrei din str. Cometa «pe lîngă plopii fără soţ», care se găseau cam acolo unde astăzi se ridică statuia lui Lascăr Catargiu, o urmărea pretutindeni, ba i s-a întîmplat să petreacă o noapte întreagă ascuns în bucătăria iubitei sale, numai spre a o zări un moment. În această perioadă Eminescu a compus cele mai frumoase şi mai desăvîrşite poesii..."

Dar volumul suprem în materie de evocări este cel îngrijit de acelaşi Cătălin Cioabă, care a selectat şi poemele antologiei cu care am deschis acest text, fost student al lui Petru Creţia: *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieţi spusă de contemporani* (Humanitas, 2013), un volum de aproape 600 de pagini, editat exemplar, în care se află selectată şi organizată cronologic toată materia memorialistică produsă de contemporanii poetului. Peste 70 de oameni care l-au cunoscut personal pe Eminescu în diverse etape, momente şi locuri din viaţa lui – rude, prieteni, colegi, actori, cenaclişti, scriitori, publicişti –, doar o mică parte dintre aceştia fiind cunoscuţi, precum Maiorescu, Creangă, Slavici, Caragiale, Iorga, Vlahuţă, Brătescu-Voineşti ş.a.; toţi aceştia contribuie, indirect, la conturarea celui mai viu şi mai uman portret al scriitorului, „harta de întîmplări" a vieţii acestuia. Scene de şcoală şi de familie, de viaţă privată şi mondenităţi; episoade din trupa de teatru şi de la cenaclu, de la universitatea vieneză şi din redacţia ziarului *Timpul*, povestiri din studenţie, de la cîrciumi, de pe stradă şi din sanatoriu; amintiri, istorii şi întîmplări; convorbiri şi discuţii; legende şi zvonuri; scrisori şi bilete – toată gama de texte literare şi paraliterare se regăsesc în acest volum monumental, încărcat deopotrivă de trivialităţi şi de date ale personalităţii, ale profilului socio-sentimental sau de *insight*-uri psihologice, oferind un material biografic uriaş. Eminescu apare evocat în contraste, în lumini şi umbre, în funcţie de perioada vieţii, de statusul social şi de starea sănătăţii: vivace şi „nesătul în discuţiuni", dar şi melancolic sau taciturn; pus pe farse, dar şi pierdut în „sfere înalte"; scund (măsura 1,64 m în înălţime), dar robust fizic şi rezistent la excese (abuza de cafea şi tutun); cu o voce frumoasă de tenor (îi plăcea să cînte şi o făcea la cîrciumă, pe stradă, chiar şi la sanatoriu), dar cu un rîs zgomotos; timid sau inaccesibil, dar şi îndrăgostit şi îndrăzneţ; lucid şi reţinut, plin de discernămînt, dar şi impulsiv şi temperamental ş.a.m.d. Cum am spus şi la data apariţiei, *Mărturii despre Eminescu* este un volum minunat, esenţial pentru cunoaşterea şi înţelegerea omului şi scriitorului Eminescu!

Alte două evocări ale poetului mai apar înregistrate pe CD-uri. Prima, datorată lui Tudor Arghezi, care l-a văzut pe Eminescu bolnav şi spre sfîrşitul vieţii, apare în volumul *Radio-papagal. Publicistica radiofonică 1927-1967* (CD + carte, Editura Casa Radio, 2011). A doua îi aparţine lui G. Călinescu, ultima înregistrare radiofonică a criticului, pe 10 iunie 1964, într-o conferinţă susţinută la Sala Mică a Palatului, cu ocazia împlinirii a 75 de ani de la moartea poetului, înregistrare reluată în audio-book-ul *Eminescu, poet naţional* (prezentare de Bogdan Alexandru-Stănescu, Editura Casa Radio, 2012).

În selecţia lui Andrei Pleşu se află poezia „În zădar în colbul şcolii", o „improvizaţie în metru popular, de mare adîncime, cc 1881", după cum o descria Perpessicius; poezie care se regăseşte şi în selecţia lui Florian Pittiş şi pe care o redau mai jos.

În zădar în colbul şcolii

În zădar în colbul şcolii,
Prin autori mîncaţi de molii,
Cauţi urma frumuseţii
Şi îndemnurile vieţii,

Şi pe foile lor unse
Cauţi taine nepătrunse
Şi cu slovele lor strîmbe
Ai vrea lumea să se schimbe.

Nu e carte să înveţi
Ca viaţa s-aibă preţ
Ci trăieşte, chinuieşte
Şi de toate pătimeşte
Ş-ai s-auzi cum iarba creşte.

■ ■ ■

PUBLICITATE

DREPTATEA
E DE PARTEA TA.
REVENDICAREA
revendicarea@primatv.ro
cu MIHAI URSU
PRIMA TV
LUNI 20:30
www.primatv.ro

Albumele muzicale al anului 2014

E dificil să alegi cel mai bun disc, unul singur, apărut într-un an generos muzical şi plin de apariţii interesante, aşa cum a fost anul trecut. Astfel, dincolo de gusturile personale, cei invitaţi să răspundă acestei anchete şi-au formulat singuri criteriul după care au ales albumul muzical românesc favorit, apărut în 2014 – de unde şi diversitatea titlurilor şi a stilurilor. Motiv pentru care îi invităm pe cititori să completeze această listă pe site-ul revistei. (**M. C.**)

© M. Surdea

Sebastian Spanache Trio

■ Maria BALABAŞ

A Pasha's Abstinence scos de Sebastian Spanache Trio (Fiver House Records) este un tip de produs muzical care ar fi trebuit să apară de mult în România şi pe care generaţiile tinere să şi-l asume. În cercul vicios în care ne învîrtim, calitatea acestui album pare aproape inexplicabilă.

(www.sebastianspanachetrio.com)

■ Aron BIRO

Deşi recompilările operei lui Adrian Enescu *(Invisible Movies* şi *Funky Synthesiser 2.0* apărute la A&A Records) constituie cel mai important *release* muzical al anului, aş recomanda albumul anului mai degrabă cu titlu de încurajare decît cu titlu de evaluare, acordat unui material nou, tineresc, de început de drum – albumul *Shout* al celor de la Moonlight Breakfast. Un jazz facil ce trece cu succes drept pop sofisticat, cu meritul de a umple un lips în muzica românească şi a introduce sound-ul sexy jazz *(à la* Koop) într-o scenă pop românească destul de ameţită, captivă între nostalgia pentru generaţia lui Marius Ţeicu şi avîntul unei potenţiale mişcări post-manele.

(www.moonlightbreakfast.com)

„Cine sînt hipsterii români?“

■ Alex BRĂTIANU

De departe cel mai interesant proiect muzical al anului este Cocalar Cosmos – *National Geografic Soul Mix* (Local Records). Este proiectul unui artist vizual care refuză să înghită cele două decenii de mitologie naţională pre-'89 şi cei 25 de ani postrevoluţionari, în care încă ne străduim să ne vindecăm social şi să înţelegem cine sîntem. Şi o face printr-o tehnică de colaj audio şi mashup în care stau, într-o suspensie coloidală savuroasă şi primitivă, ca ultima tobă mîncată, hituri noi şi vechi, pasaje din Gâdea, Ceauşescu şi Băsescu, manele, electronică românească care se exportă la greu, pasaje de imnografie ortodoxă şi alte artefacte ingenios alese. Corespondentul vizual e o tocăniţă de protocronism, Românie paranoidă, propagandă comunistă, ortodoxie, pornografie şi ridicol. În România care visează la lucrul bine făcut, *Cocalar Cosmos* e un proiect care refuză orice intenţie integratoare şi vomită, la modul inteligent şi iconoclast, toate prefabricatele culturale grosolane care ne fac simultan să ne mîndrim şi să înnebunim în neputinţa de a fi români.

(http: / / localrec.ro / ?p=2845)

■ Paul BREAZU

Alegerea mea pentru albumul românesc al lui 2014 se numeşte *Împămîntenit* (Ursa Mică) şi e muzica unui aparat pentru care „Sîmbra oilor“ rulează logic pe saxofon, *drone*-ul e infatigabil şi *touch*-ul (post)metalistic aruncă restului ocheade seducătoare. Totul e aruncat într-o psihogeografie mitologică întinsă între Zurobara şi Parsa, al cărei Drum al Mătăsii poate fi străbătut călare pe o capră mascată. În muzica produsă de trupa Exit Oz vocile se multiplică în *chant*-uri macabre, toaca şi orga poartă dialogul surzilor, aluziile jazziste sînt decapitate de un lirism bîntuitor, iar Dead Can Dance şi Negură Bunget sînt fraţi sau surori de cruce.

(http: / / exitoz.com)

■ Mihai DINU

Temple Invisible au reuşit să combine două componente muzicale distincte, trip hop-ul şi industrialul dark. La asta mai punem o doză mare de sexualitate, izvorîtă din maniera de interpretare a Irinei Bucescu. EP-ul *ENTER_* este o invitaţie: la regăsire, cu sine şi cu ceilalţi.

(www.templeinvisible.com)

■ Silviu MEDEŞAN

Raze de Soare – *Albatros* (Future Nuggets) pentru că readuce în lumină eterna întrebare: „Cine sînt hipsterii români?“, la care eu aş adăuga dilema dacă încă mai judecăm muzica după grupul majoritar care o ascultă.

■ Cătălin MESARU

Pînă prin august, cînd am lansat pe Internet *www.stereobeasts.com,* nu prea am avut tangenţe cu muzica românească din zona nu-chiar-mainstream-sau-deloc-mainstream. Sigur, ştiam de trupele inutile (gen Byron sau Robin and The Backstabbers), ştiam şi de proiecte gen Poetrip, sau alte chestii pe care le degustasem răzleţ. Ce nu cunoşteam, însă, era trupa Aeon Blank care au lansat anul ăsta albumul *Dark Waters* (Universal Music România), un album foarte, foarte bun cap-coadă, foarte bine produs (deh, se cunoaşte că nu-i mînă de producător român), un album care ştie cînd trebuie să se ia în serios şi cînd să se arunce în chestii distractive, băieţii ştiind să-şi dozeze muzica aşa cum trebuie şi să şi-o presare de *hooks and riffs and synths, oh my!* De-asta este şi albumul românesc al anului, de altfel şi deasta o să stau cu ochii pe ei de-acum înainte.

■ Mihai PLĂMĂDEALĂ

Prin albumul de debut, *Roundhouse* (self release), formaţia Velosonics îşi anunţă intrarea în lumea bună a muzicii româneşti de expresie post-rock, mă refer la aripa mai puţin comercială a acesteia. Cu o echipă de profesionişti în spate, producătorul Adam Whittaker şi mereu inspiratul impresar Ernesto Bianchi, cei cinci băieţi au reuşit un album cinstit, care sintetizează, alegoric vorbind, anii de căutări întreprinşi de Luna Amară, încercările Travka, insistenţa şi persistenţa Kumm, admirabila luptă a lui Byron cu sine, depăşirea limitelor de către Grimus sau, pentru a mă opri undeva, nonşalanţa Toluouse Lautrec. Zece piese OK, dar, dacă va fi să înceapă cu adevărat, povestea Velosonics îşi va avea momentul de start în 2015.

■ Zoltan VARGA

Sebastian Spanache Trio, *A Pasha's Abstinence* (Fiver House Records). Pe scurt, cei trei muşchetari timişoreni propun o călătorie în timp, plină de tempo-uri bine amestecate şi orchestraţii izbutite. Discul poate fi catalogat o „enciclopedie“, căci conţine destule „episoade“ sonore din diverse arii de interes care pot fi savurate pe deplin atît de cei care îşi aduc aminte de duminicile în care în ţara noastră circulau fie maşinile cu număr par, fie cele cu număr impar, dar şi de cei născuţi cu MP3-ul în braţe. Ascultătorul are ocazia să savureze, rînd pe rînd, contrabasul lui Csaba Santa la adevărata sa valoare, percuţia „exact cît trebuie“ a lui Radu Pieloiu, dar şi prestaţia fără cusur a pianistului Sebastian Spanache. Categoric, albumul ăsta nu face parte din „felia“ nu jazz, ci e mai degrabă o abordare „fresh“ a jazz-ului clasic.

(www.sebastianspanachetrio.com)

© V. Cătălineanu

Exit Oz

anchetă realizată
de Marius CHIVU

Charlie Hebdo

A trecut o săptămînă de la cel mai brutal atac terorist trăit de Franţa în ultimii 50 de ani. O tragedie care dovedeşte, în cele din urmă, precaritatea normalităţii – fie ea a societăţii laice, a Republicii, sau a religiei, a dreptului de a crede – şi vulnerabilitatea lumii civilizate, a ţărilor pe care le considerăm stabile, puternice şi mature, în faţa fanatismului şi a barbariei de orice fel. Căci este vorba, într-adevăr, de două martirii, de două crize, de doi perdanţi: libertatea de expresie fără frontiere, legitimitatea, în fond, a lui „nimic sfînt“, pe de o parte, şi credibilitatea religiei, normalitatea credinţei, pe de altă parte; dreptatea lui Charlie şi dreptatea lui Ahmed.

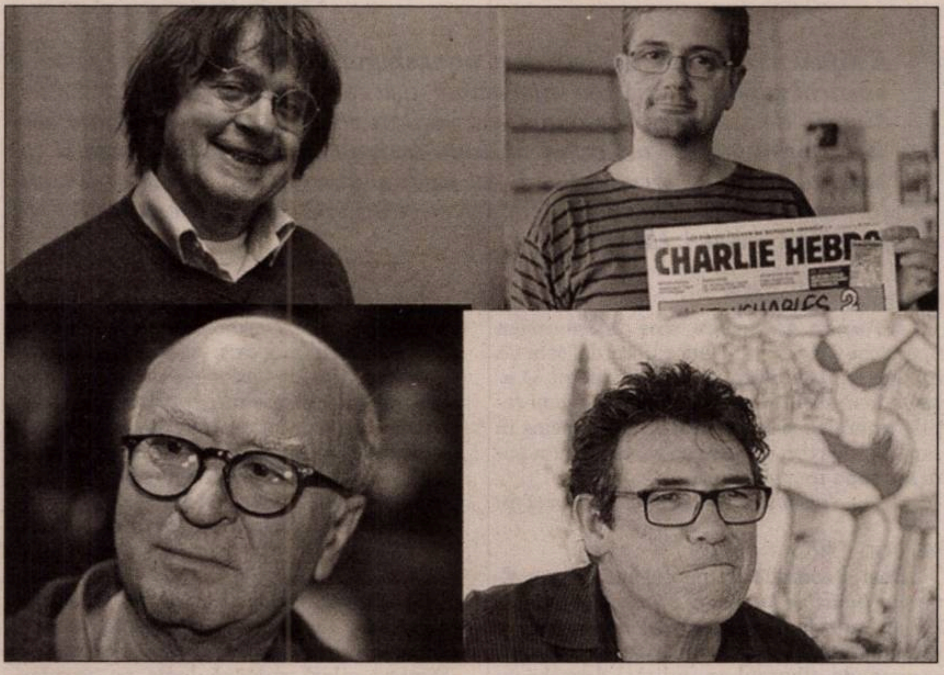

Je suis Charlie

Poate că cea mai şocantă imagine din filmările făcute de amatori – remarcă Hugh Schofield de la BBC – este a celor doi bărbaţi înarmaţi, care revin la maşină după atac, pentru a părăsi locul faptei: nu aleargă, nu sînt panicaţi, merg la pas. Ceea ce spune foarte multe despre ameninţarea sub care se află Franţa. Sînt asasini neobişnuiţi, care vin dintr-o lume cu totul diferită.

Iar faptul că primele victime ale acestui nou tip de terorism sînt etaloane ale stîngii franceze are o mare valoare simbolică. Asemenea revistei pentru care lucrau, Cabu şi Wolinski s-au format în anii ’60-’70, cînd credinţa că libertatea de expresie poate fi extinsă la infinit era o axiomă. Astăzi, o asemenea iluzie e mai degrabă vrednică de milă.

E semnificativ şi faptul că asasinatul a avut loc exact în ziua în care Houellebecq îşi publica noul roman *Soumission,* în care Franţa ajunge să fie condusă, în anul 2022, de un preşedinte musulman, ceea ce ar echivala, în viziunea autorului, cu sfîrşitul valorilor iluministe occidentale. Or *Charlie* – produsul acestor valori – a fost aproape eliminat. Echipa care îl publica a murit.

Dezbaterea din Franţa cu privire la cauzele recentelor atacuri teroriste menţionează, în primul rînd, motive culturale: mulţi dintre islamiştii radicali francezi sînt de origine arabă sau africană. Şi totuşi, nu se poate spune că fraţii Kouachi, Amedy Coulibaly şi Hayat Boumedienne s-au născut cu o genă jihadistă. Cu toţii s-au radicalizat şi s-au interesat de jihadism abia tîrziu, la vîrste de peste 20 de ani. Iar cauzele acestei transformări sînt trei probleme specifice societăţii franceze contemporane – scrie Raniah Salloum pentru *Der Spiegel. 1) Detenţia:* Chérif Kouachi şi Amedy Coulibaly au fost radicalizaţi în puşcărie; după eliberare, au păstrat legătura cu membrul Al-Qaeda Djamel Beghal. Problema radicalizării din penitenciare există în Franţa încă din anii ’90. Încercările de reformare a sistemului penitenciar nu au dat pînă acum nici un rezultat. *2) Şomajul:* fraţii Kouachi, Coulibaly şi Boumedienne trăiau la limita subzistenţei, din prestaţii ocazionale: livrator de pizza, vînzător de peşte, casieriţă. Nici unul nu avea studii superioare. Doi dintre ei au urmat cursuri de formare profesională, dar nu au reuşit să găsească nici un serviciu. Şomajul segmentului de vîrstă 18-24 de ani este în Franţa de 20%, iar pentru cei fără studii superioare, se ridică la 25%. *3) Perdanţii pe termen lung:* Franţa se află pe ultimul loc, în studiile anuale PISA; în şcoli, inegalitatea socială se înăspreşte. Iar această prăpastie socială este în creştere. În Franţa, numărul celor cu studii şcolare nefinalizate este foarte ridicat. Acest mediu al şanselor inegale programează eşecurile viitoare din viaţa de adult.

Toate acestea sînt probleme vechi ale Franţei. Şi totuşi, pînă nu de mult, revoltele şi exploziile de nemulţumire (manifestaţiile violente din 2005, bunăoară) se desfăşurau fără focuri de mitralieră şi nu aveau un iz fundamentalist. Faptul că acest lucru s-a schimbat e îngrijorător.

#JeSuisAhmed

Je suis Ahmed

Moartea lui Ahmed Merabet oferă, din mai multe motive, o cheie pentru înţelegerea masacrului de la sediul *Charlie Hebdo,* de săptămîna trecută. Merabet, unul dintre cei doi poliţişti împuşcaţi mortal, musulman francez, a murit apărînd legile care permiteau unei publicaţii de satiră să-i batjocorească religia.

De aceea, este cu atît mai şocantă scena, filmată în timpul carnajului de săptămîna trecută, în care cei doi terorişti se apropie de Merabet şi îl execută, în timp ce el zăcea, rănit, pe un trotuar din arondismentul al XI-lea, cerîndu-le îndurare. În urma atacului, multe dintre benzile desenate şi omagiile aduse victimelor i-au vizat pe jurnalişti şi au adus în discuţie idealul libertăţii de expresie. Ceea ce a pus cazul lui Merabet (şi al colegului său, ofiţerul Franck Brinsolaro) într-un con de umbră.

Şi nu e vorba – consideră Adam Chandler în *The Atlantic* – doar de o simplă omisiune; pretinsa lipsă de însemnătate a identităţii lui Merabet arată o divizare crescîndă înăuntrul unei Franţe, prin tradiţie, universalistă, o scindare simbolizată de moartea lui Merabet.

În Franţa, universalismul a fost o sursă de tensiuni sociale, dar şi sursa unor manipulări intense. Un exemplu pentru cazul din urmă este interzicerea voalului islamic şi al *burka,* problemă dezbătută, atacată sau susţinută de mai bine de zece ani. Un exemplu pentru primul caz este chiar ceea ce s-a întîmplat săptămîna trecută.

„Ceea ce este remarcabil în Franţa, un lucru admirabil“ – spune Robert Zaretsky, specialist în istoria Franţei la Universitatea Houston – „este că nu ştim cîţi cetăţeni francezi sînt musulmani.“ Recensămîntul francez nu prevede o rubrică pentru apartenenţa religioasă.

Pe de o parte, faptul că religia nu contează în Franţa poate fi încurajator. Pe de altă parte însă, faptul că religia nu contează în Franţa este *demoralizant.*

O evoluţie grăitoare este apariţia unui al doilea *hashtag,* #JeSuisAhmed, care completează omniprezentul #JeSuisCharlie. În vreme ce mii de imagini #JeSuisCharlie au apărut la privegheri şi ca avataruri digitale, #JeSuisAhmed cere socoteală universalismului francez. (**M. P.**)

■ ■ ■

Blasfemia/ofensa religioasă în legislaţiile europene

Libertatea de expresie este garantată prin Declaraţia universală a drepturilor omului, de către Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, iar Parlamentul European consideră că blasfemia sau ofensa religioasă nu ar trebui să fie considerate infracţiuni penale. Cu toate acestea, blasfemia, cu subcategoria ofensei religioase, constituie o contravenţie sau infracţiune în cîteva dintre ţările europene.

Austria: se pedepseşte, cf. art 188, din codul penal, cu închisoare pînă la 6 luni sau amendă;

Danemarca: se pedepseşte, cf. art 140 din codul penal, cu închisoare pînă la 4 luni sau amendă;

Elveţia: se pedepseşte, cf. art 261 din codul penal;

Finlanda: se pedepseşte, cf. paragrafului 10, cap. 17 din codul penal;

Franţa: decriminalizată pe 29 iulie 1881, dar constituie infracţiune în Alsacia şi Lorena, a căror legislaţie preia art. 166 din codul penal german;

Germania: se pedepseşte, cf. art. 166 din codul penal, cu închisoare pînă la 3 ani sau amendă.

Grecia: se pedepseşte, cf. art. 198, 199 şi 201 din codul penal, dar vizează exclusiv blasfemia/ofensa religioasă adusă creştinilor grec-ortodocşi;

Irlanda: este interzisă prin constituţie şi se pedepseşte cu pînă la 25.000 de euro;

Islanda: este interzisă şi se pedepseşte cu amendă sau închisoare pînă la 3 luni;

Italia: decriminalizată la 25 iunie 1999, dar reprezintă o contravenţie şi se pedepseşte cu amendă administrativă;

Marea Britanie: decriminalizată la 8 iulie 2008;

Olanda: decriminalizată la 1 februarie 2014;

Polonia: ofensa religioasă se pedepseşte cu amendă sau închisoare pînă la 2 ani;

Spania: se pedepseşte, cf. art 525 din codul penal;

Turcia: se pedepseşte, cf. art. 216 din codul penal, cu închisoare de al 6 luni la 3 ani.

Din discursul preşedintelui egiptean Abdel Fattah Al-Sisi

Pe 28 decembrie, într-un discurs ţinut la Universitatea Al-Azhar din Cairo, cel mai mare centru islamic din lume, preşedintele egiptean Abdel Fattah Al-Sisi a făcut un apel la combaterea ideologiei extremiste, prin reformarea învăţăturilor religioase ale islamului. El a cerut teologilor musulmani să intervină degrabă pentru a evita vărsarea de sînge produsă în întreaga lume de violenţa islamistă. Liderul egiptean a explicat că numai o modificare structurală a ideologiei ar mai putea salva comunitatea musulmană de la propria distrugere.

„(...) Mă adresez savanţilor religioşi şi clericilor. Trebuie să ne uităm cu mare atenţie la situaţia actuală. Am vorbit despre acest lucru de mai multe ori în trecut. Trebuie să ne uităm cu mare atenţie la situaţia în care ne aflăm. Este de neconceput ca ideologia pe care o sanctificăm să transforme întreaga noastră naţiune într-o sursă de îngrijorare, pericol, ucidere, distrugere peste tot în lume. Este de neconceput ca această ideologie... Mă refer nu la «religie», ci la «ideologie» – la corpul de idei şi texte pe care le-am sanctificat în decursul secolelor, pînă la punctul în care contestarea lor a devenit foarte dificilă.

S-a ajuns în punctul în care [această ideologie] este ostilă întregii lumi. Este de conceput că 1,6 miliarde [de musulmani] ar ucide întreaga populaţie a lumii de 7 miliarde, doar pentru a putea trăi [cum crede de cuviinţă]? Aşa ceva este de neconceput. Eu spun aceste lucruri aici, la Al-Azhar, în faţa clericilor şi a savanţilor religioşi. Fie ca Allah să fie mărturie în Ziua Judecăţii cu privire la adevărul intenţiilor voastre despre ceea ce vă spun astăzi. Nu puteţi vedea lucrurile clar atunci cînd rămîneţi blocaţi [în această ideologie]. Trebuie să ieşiţi din ea şi să o priviţi din afară, pentru a vă apropia de o ideologie cu adevărat luminată. Trebuie să vă opuneţi acesteia cu hotărîre. Permiteţi-mi să o spun din nou: Avem nevoie să revoluţionăm religia noastră.

Onorabile Imam – Marele Şeic Al-Azhar, Ahmed Muhammad Ahmed el-Tayeb –, purtaţi răspunderea în faţa lui Allah. Lumea în întregimea sa aşteaptă cuvintele voastre pentru că naţiunea islamică este sfîşiată, este distrusă şi se îndreaptă spre pierzare. Noi înşine o ducem la pierzare.“

discurs difuzat pe postul egiptean Channel 1

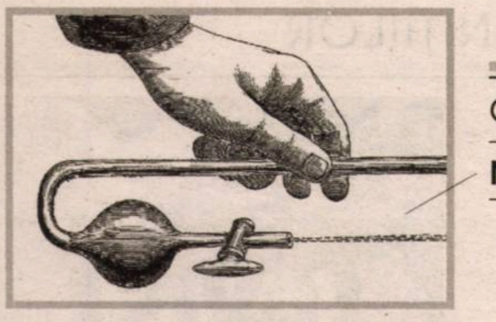

Oana STOICA

rosencrantz & co

În jos, spre cer

● ***La ţigănci*, după Mircea Eliade, adaptarea şi regia: Andreea şi Andrei Grosu, scenografia: Vladimir Turturică. Cu: Richard Bovnoczki, Liviu Pintileasa, Mihaela Trofimov, Corina Moise, Florina Gleznea, Cristina Casian, Bogdan Cotleţ. Teatrul Unteatru.**

Teatrul Unteatru şi-a consolidat în 2014 statutul de instituţie de succes în zona independentă. De fapt, micul teatru bucureştean, situat în apropiere de Calea Victoriei, a menţinut direcţiile iniţiale – dramaturgie modernă şi contemporană, producţii minimaliste, regii „discrete“, preocupate de lucrul cu actorul şi subordonate textului –, ceea ce i-a fidelizat publicul şi l-a impus ca un spaţiu cu identitate. Aşa cum am mai scris de cîteva ori, Andreea şi Andrei Grosu, „părinţii“ Unteatru, au reuşit să găsească o reţetă de succes, mizînd pe cîteva elemente din afara tendinţelor în vogă în zona teatrală neoficială: piese complicate, dramatice, montări minimaliste, care servesc textul (formula britanico-americană în care „regele“ este dramaturgul, nu regizorul), repertoriu, actori puternici (fără să fie „starurile“ momentului), fidelizaţi prin distribuirea în mai multe spectacole, constituind astfel o formă incipientă de trupă proprie. Uneori, stilul Unteatru este spart de spectacole diferite ca discurs dramaturgic şi vizual, precum cele montate de Eugen Jebeleanu *(Retox* şi *Hotel).* Aceste devieri potenţează, de fapt, direcţia teatrului şi îi oferă o deschidere spre alte posibilităţi estetice, ce pot fi dezvoltate în timp.

Tot din seria lucrurile diferite face parte şi cel mai recent spectacol regizat de Andreea şi Andrei Grosu. *La ţigănci* iese din tiparul dramaturgiei moderne şi contemporane în care au funcţionat spectacolele de pînă acum şi ridică unele probleme. În primul rînd, a fost necesară dramatizarea nuvelei lui Mircea Eliade şi, ca orice dramatizare, a presupus riscuri şi alegeri. Apoi, fantasticul pe scenă este dificil de redat, mai ales cînd regizorul nu dispune de un spaţiu generos şi dotări tehnice care să materializeze imaginaţia prin tehnologie. Nu în ultimul rînd, Eliade depăşeşte limita fantasticului şi trece în zona filozofiei, a mitologiei şi chiar a religiei, combinînd elemente diferite într-o perspectivă personală asupra morţii.

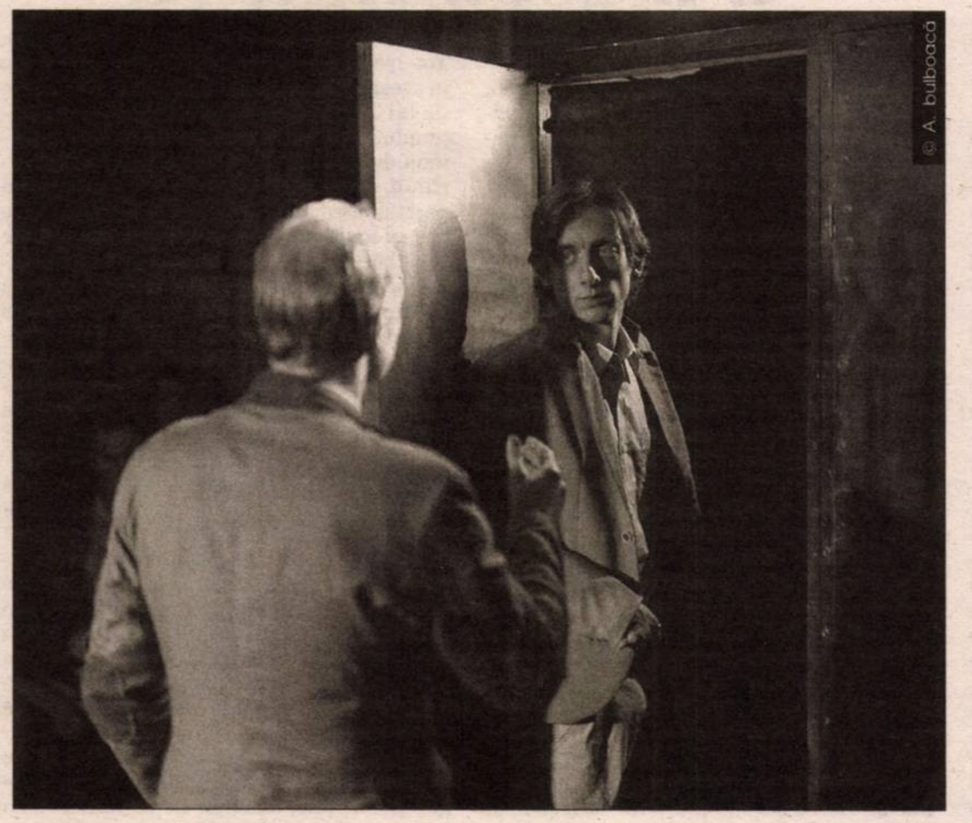
© A. bulboacă

La ţigănci
iese din tiparul
dramaturgiei moderne şi contemporane
în care au funcţionat spectacolele
de pînă acum şi ridică unele probleme.

Nuvela lui Mircea Eliade a mai fost transpusă scenic. Un spectacol de impact la vremea sa a fost cel realizat de Alexander Hausvater la Teatrul Odeon, în 1993, cu Florin Zamfirescu şi Adriana Trandafir. Hausvater miza pe un itinerariu care ducea din viaţă în moarte, din real în fantastic, folosind foaierul teatrului şi culisele, şi implicînd spectatorii care parcurgeau acest drum iniţiatic alături de actori, ba chiar aveau un moment în spectacol în care (unii) dădeau testul trecerii (accesul într-o altă lume presupune nişte încercări). Reîntoarcerea în realitate se producea la final, cînd, la ieşire, Baba stătea cu o lumînare aprinsă în mînă (nu-mi amintesc dacă exista şi colivă, este posibil ca, sub impactul spectacolului, memoria să fi adăugat detalii inexistente în realitate). Atmosfera de priveghi-înmormîntare risipea toată confuzia planurilor care ameţise spectatorul pînă atunci.

La Unteatru, Andreea şi Andrei Grosu nu au la dispoziţie un spaţiu amplu, astfel că alunecarea între lumi şi permanentul balans între real şi fantastic au fost condensate într-un loc care obligă la (aproape) nemişcare. De aici a apărut efectul de detaşare a spectatorului care vede că Gavrilescu parcurge un traseu, deşi nu se mişcă. Asta a dus la păstrarea lucidităţii publicului, martor profan la o ceremonie mistică. Asistînd la dispariţia profesorului, deşi beneficiază de perspectiva acestuia, spectatorul rămîne obiectiv, neimplicat, iar asta este incitant: să vezi ce se întîmplă cînd mori fără să mori. Decorul (Vladimir Turturică) construieşte acest spaţiu ambiguu, complet întunecat, cu două dulapuri cu cîte trei uşi care deschid/închid timpuri şi lumi diferite, cu personaje fantastice care se dovedesc a fi identităţi alterate ale unor personaje reale (distribuirea actorilor în mai multe roluri are aici o funcţie ceva mai complexă decît simpla nevoie de a folosi o distribuţie restrînsă, este vorba despre lumina şi umbra aceluiaşi personaj). În mijloc tronează un candelabru, un copac cu vîrful în jos care deconspiră poziţionarea lumii în care rătăceşte Gavrilescu (un cer răsturnat). Netrecînd testul celor trei ţigănci, profesorul rămîne suspendat în mijlocul lumilor, în purgatoriu, şi e obligat să înţeleagă şi să repare ce a greşit în viaţă. Moartea este accesibilă numai dacă ai socotelile încheiate.

Actorii sînt cei care dau carne acestui spaţiu riguros, a cărui penumbră este misterioasă, dar şi funebră, căci la final, descărcat de magic, locul devine brusc mortuar, fără nici o intervenţie exterioară: dulapurile par sicrie, iar florile luminate din copacul-candelabru arată ca o coroană. Richard Bovnoczki face un Gavrilescu timid, în care se simte blazarea, un personaj angoasat, şovăielnic, „frate“ cu Raskolnikov, pe care actorul îl joacă în spectacolul lui Yuri Kordonsky la Teatrul Bulandra. Amîndurora, Richard Bovnoczki le dă îndoiala şi stîngăcia, dar în nuanţe diferite. Febrilitatea lui Raskolnikov este aceea a intelectualului care testează limitele, cea a lui Gavrilescu ţine de mai degrabă de frica de a trăi şi de o anume filozofie „casnică“ sau cotidiană. Cele trei – număr sfînt şi diavolesc depotrivă – ţigănci (Corina Moise, Florina Gleznea, Cristina Casian) construiesc confuzia printr-o identitate multiplicată. Senzaţia de nălucă este creată, paradoxal, prin costume sobre, negre şi un machiaj standard care le uniformizează fără să le distrugă misterul. Sînt vizibile, dar nepalpabile şi neidentificabile. Aceleaşi actriţe în rolurile vecinelor lui Gavrilescu capătă materialitate. Pe acelaşi principiu al feţei şi reversului funcţionează şi Mihaela Trofimov în rolurile Baba şi Hildegard, un dublu al morţii şi al iubirii. Baba este un personaj fabulos, descins din ceţuri de vremuri, învăluită în mister, cu o rochie de mireasă văduvă şi un voal care o blurează, o femeie fără vîrstă şi fără substanţă. Iubirea pierdută a profesorului, Hildegard este un personaj simplu, fără artificii, dar care are la rîndul ei o substanţă fluidă, inconsistentă, este o prezenţă volatilă. Liviu Pintileasa şi Bogdan Cotleţ sînt ghizii trecerii (controlorul de tramvai şi birjarul), dar au şi apariţii secundare din sfera realului, comico-tragice.

Deşi aparent diferit de repertoriul de pînă acum al Teatrului Unteatru, *La ţigănci* are un element esenţial comun cu acesta: spectacolul serveşte textului şi, subsidiar, invită la lectură.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

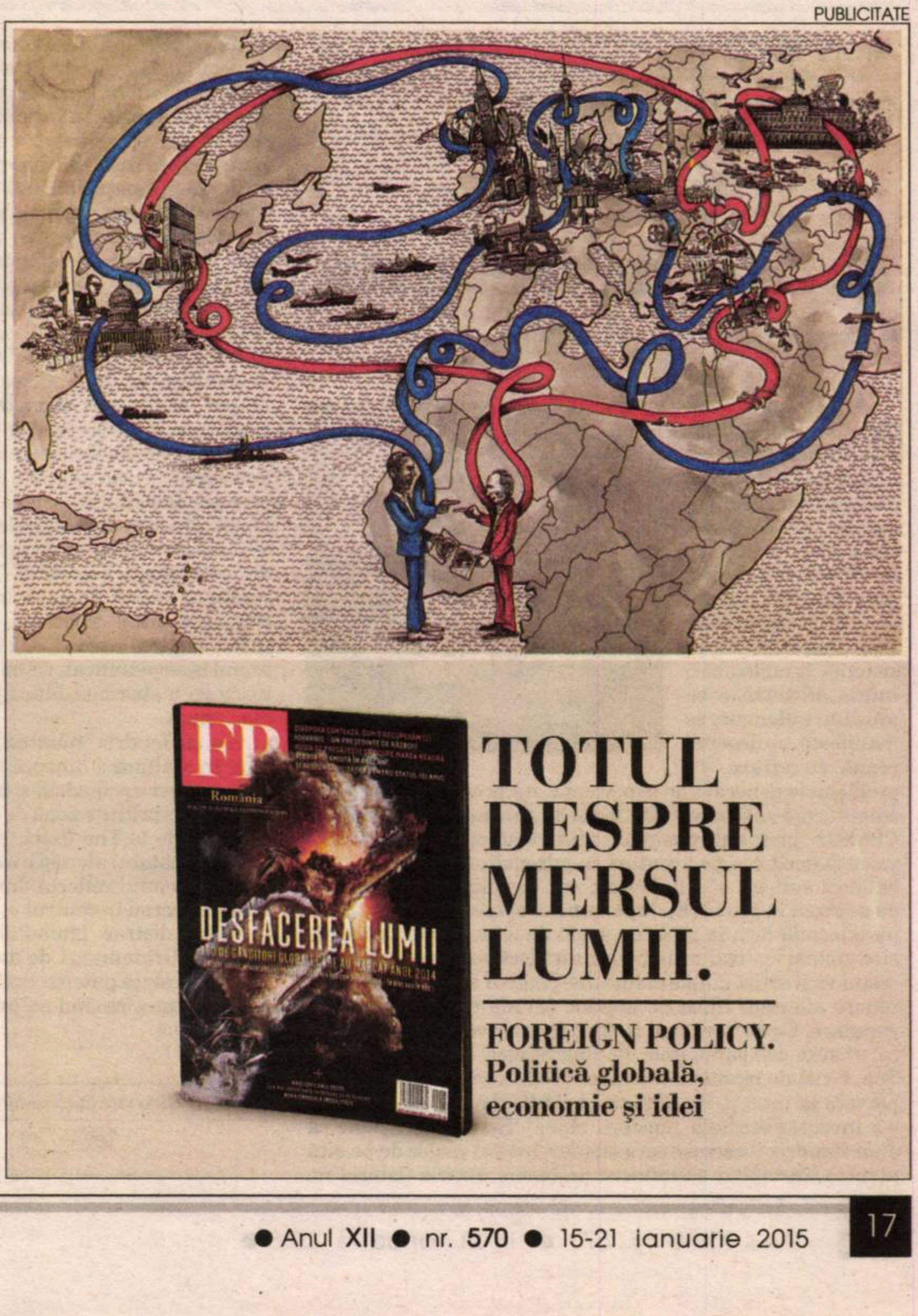
FP
România
DESFACEREA LUMII
TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.
FOREIGN POLICY.
Politică globală, economie şi idei

Andrei GORZO

dilematograf

O simplistă critică a masculinităţii

● *Forţă majoră / Turist / Force Majeure* **(Suedia, 2014), de Ruben Östlund.**

Satira dramatică suedeză *Forţă majoră* (distinsă anul trecut la Cannes cu Premiul Juriului secţiunii „Un certain regard“ şi proiectată în cadrul Les Films de Cannes à Bucarest) are acelaşi tip de incident declanşator care se poate găsi în unele dintre prozele lui Ian McEwan: o reacţie instinctivă, declanşată într-o fracţiune se secundă, în faţa unui pericol neaşteptat, va bîntui durabil cugetul persoanei responsabile şi relaţiile sale cu ceilalţi. Aici e vorba despre un bărbat pe nume Tomas (Johannes Kuhnke), aflat la schi (în Alpii Francezi) cu soţia sa (Lisa Loven Kongsli) şi cu cei doi copii ai lor. Pericolul la care reacţionează e acela (imaginar) al unei avalanşe care, deşi controlate, arată pentru cîteva secunde ca şi cînd ar fi capabilă să îngroape terasa însorită la care familia ia masa. Reflexul lui este să fugă, salvîndu-şi doar telefonul mobil şi mănuşile – nu copiii şi nu soţia, al cărei reflex este să protejeze copiii cu propriul trup. Cît de semnificativă e opţiunea lui nereflectată pentru supravieţuire personală? Să fie ceva ce-ar fi putut pune stăpînire la fel de bine pe mulţi alţi oameni, fie ei şi dintre cei mai puţini egoişti? Să spună oare ceva despre el? Numai despre el ca individ, sau şi despre întreaga jumătate masculină a speciei? Soţul e cu siguranţă zgîlţîit în identitatea lui masculină, deşi iniţial încearcă să refuleze incidentul, soţia fiind cea care îl dezgroapă iar şi iar, de faţă cu alte două cupluri (de prieteni), cerîndu-le opinia. Cel de-al doilea cuplu e la rîndul său zdruncinat atunci cînd femeia îi spune bărbatului, pe un ton uşor, că şi el ar face la fel, iar bărbatului îi pică prost – nu atît implicaţia că ar fi un egoist (pe aceea nici n-o sesizează), cît implicaţia că n-ar fi destul de „bărbat“ în sensul de „curajos fizic“. Prima parte a zilei următoare (acţiunea filmului acoperă cinci zile), cei doi bărbaţi şi-o petrec schiind împreună şi oblojindu-se cum pot – cu bere, urlat în pustiu, ba la un moment dat şi schimbat două vorbe nesatisfăcătoare cu o necunoscută care pare iniţial să flirteze cu ei –, pentru ca, în a doua parte a zilei, Tomas să se lase cooptat în ritualurile de virilitate ale unui grup de băieţi care urlă şi ţopăie ţinîndu-se de după gît, beţi şi goi în zăpadă. Aceeaşi seară aduce însă colapsul lui total, sub ochii soţiei şi ai copiilor, într-o scenă scrisă şi regizată astfel încît bărbatul să fie cît mai jalnic şi mai ridicol – de la zgomotul pe care-l face plîngînd pînă la faptul că nu mai reuşeşte să-şi elibereze gîtul dintr-un maiou, şi trecînd prin confesiunea că nu se putea abţine de la a-şi trişa propriii copii la diverse jocuri. Pe scurt, avem de-a face cu o critică foarte dură a masculinităţii.

Dar ce fel de critică? Nu atît una a masculinităţii contemporane privite (şi) în dimensiunea ei de construcţie socială, ci o critică în bună măsură abstrasă din social şi din istorie, cu bărbaţi scoşi din mediul lor şi profilaţi pe fundalul alb al naturii alpine perene. Neajunsul fundamental al bărbaţilor – motivul de bază pentru care Tomas şi prietenul lui sînt nişte neisprăviţi – pare să fie acela că biologia le-a permis să-şi ia tălpăşiţa după ce-şi plantează sămînţa în sexul opus. Tot aşa, sînt trei personaje feminine adulte în acest film, în vîrstă de treizeci şi ceva (soţia lui Tomas), douăzeci şi ceva (iubita prietenului), respectiv patruzeci şi ceva (o prietenă de-a soţiei lui Tomas, la rîndul ei măritată, dar venită la schi de una singură, în parte pentru aventuri cu băieţi tineri), toate trei cu mult mai puternice şi mai echilibrate decît bărbaţii care le însoţesc; iar această superioritate necontestată pare să li se tragă tot dintr-un dat biologic – din capacitatea de a purta şi ocroti viaţă în corpurile lor. (Femeia de 45 de ani ţine să precizeze că aventurile ei extraconjugale n-au interferat niciodată cu îndeplinirea datoriei materne de a-şi face copiii să se simtă iubiţi şi protejaţi.) E un film foarte schematic, în care atît personajului Tomas, cît şi soţiei sale li se schiţează doar cîte un minimum de profil şi, în condiţiile în care filmul face paradă de respect faţă de femei, e cu atît mai jenant că profilul soţiei – totalul trăsăturilor conferite personajului ei de către regizorul-scenarist Ruben Östlund – se reduce la calitatea ei de femelă cu pui. Un film angajat într-o critică a masculinităţii, mai ales una atît de programatică şi de crudă ca în *Forţă majoră,* beneficiază aproape automat de o aură progresistă, dar critica de aici e foarte suspectă de întemeiere pe un esenţialism biologic cîtuşi de puţin progresist. În fine, ultimele 20 de minute mai redresează întrucîtva balanţa, sugerînd că Tomas şi prietenul lui pot fi şi ei buni la ceva – Tomas la sărit în ajutorul unei femei care strigă după el din viscol, iar prietenul la preluat conducerea unui grup de turişti, inclusiv copii, într-o situaţie care poate degenera în panică. Dar la cît de insistent e filmul pînă acolo, în operaţiunea sa de discreditare a masculinităţii pe temeiuri suspecte, autorevizuirea asta nu aduce mare lucru – după ce-ai pus foarte apăsat o falsă problemă, nu ajută prea mult să adaugi pe ultima sută de metri că ea poate că nu era atît de gravă. Regizorul suedez (născut în 1974 şi aflat la al treilea lungmetraj) are destulă inteligenţă încît să identifice şi să apese butoanele unei teme sensibile (a declarat în glumă că filmul urmăreşte „să ridice numărul de divorţuri din societate“), precum şi destulă rigoare stilistică încît să cîştige încrederea publicului că e pe mîna unui autor care ştie ce face şi unde-l conduce. Dar *Forţă majoră* a fost un film mult supraestimat. E mare nevoie de critici la adresa masculinităţii, dar nu atît de *simple-minded*.

JOHANNES BAH KUHNKE
LISA LOVEN KONGSLI
TURIST
EN FILM AV
RUBEN ÖSTLUND

■ ■ ■

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Virilitate & amărăciune

● **Gary Clark Jr.,** ***Live*****, Warner Bros., 2014.**

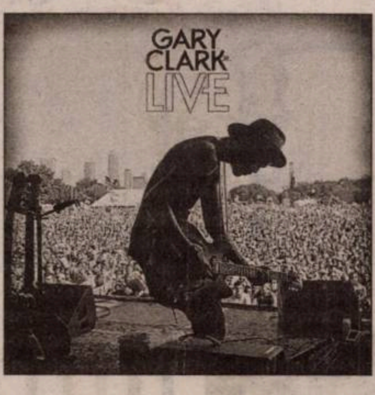

Mă obişnuisem ca blues-ul să fie cîntat de alcoolici hîrşîiţi, cu teamă de Dumnezeu, ori de bătrînei simpatici de culoare, însă Gary Clark Jr. ţine cu orice preţ să impună o imagine a blueser-ului ca *sex symbol*. Este o oarecare inconsistenţă la mijloc, căci inima albastră e ca prostata inflamată, se manifestă şi degenerează cu vîrsta, cu problemele generate de experienţă, nu prea merge să-ţi închipui „cum ar fi oare?“. Or, la cei 30 de anişori, pentru Gary Clark Jr., pierderile amoroase nu au avut cînd să capete altă valenţă decît cea de aventuri cu adrenalină, şi e puţin probabil ca sufletul să-i fi devenit atît de timpuriu dependent de sedarea în alcool. E, după mine, o oarecare suferinţă nejustificabilă aici; în plus, nu avem de a face cu un artist de cîrciumă şi festival intim, ci cu un blockbuster – bluesul acestui viril artist umple stadioane, poate fi auzit pe coloanele sonore ale unor filme de acţiune ori ale unor jocuri video populare. Ca să pară mai bătrîn, frecventează festivaluri în care caută compania unor Rolling Stones, Jeff Beck sau ZZ Top. Ca să nu piardă contactul cu propria generaţie, apelează pervers la inserţii de hip-hop şi R&B. Pentru asta cred că s-a inventat eticheta „modern blues“. S-ar putea spune că Jimi Hendrix încercase ceva similar, însă el venise de pe altă planetă, încercînd să mimeze probleme umane (istoria ne arată că se şi grăbea înapoi).

Dublul disc live pe care l-am ascultat aici e o compilaţie a celor trei albume scoase de Gary Clark Jr. în cei zece ani de carieră. Piesele în varianta de concert se apleacă mai mult spre partea bătrînească a artistului, trucurile de studio folosite pentru inserţiile hip-hopiste nefiind la îndemînă. Asta recomandă compilaţia live drept materialul definitiv Gary Clark Jr. (pentru segmentul de pînă acum al carierei sale). Orice blueser se ridică pe umerii înaintaşilor şi include în repertoriu o serie de standarde ale genului. Îi avem aici evocaţi pe Muddy Waters („Catfish Blues“), Albert Collins („If Trouble Was Money“), obligatoriul B.B. King („Three O'Clock Blues“), chiar şi modelul pe urmele căruia chitaristul pare să calce – Jimi Hendrix („Third Stone from the Sun“). Clark Jr. reuşeşte însă cu succes să se impună prin compoziţiile proprii, dominante pe materialele sale, inclusiv pe această antologie. În interviuri îşi exprimă explicit rezistenţa faţă de solicitările de a cînta mai multe bucăţi de la cutare monstru sacru, ori din anumite curente istorice cu priză la public, precum blues-ul Louisianei segregaţioniste. E încurajator faptul că parte din ce înţelege omul prin „modern blues“ înseamnă să cînte muzică reprezentativă pentru timpul şi locul din care vine – secolul XXI, respectiv Texasul dominat de southern rock şi blues de inspiraţie jazz. În felul ăsta, virilitatea sa trece dincolo de imagine, impunîndu-se şi prin riff-ul scorţos, cu feedback brut, o amprentă particulară de sound bine planificat, cu impact imediat. Vocea complementează cu o abordare blues profesionistă, fără isprăvi ieşite din comun.

Ca şi Hendrix înaintea lui, Clark Jr. nu are nici o reţinere în a aluneca dinspre blues înspre riff-uri garage rock energice, ceva psihedelii şi înapoi în amărăciune intimă, ocolind uneori printr-o zonă de funk poznaş (fără derapajele pop ale celor de la The Black Keys). Alternanţa acestor tonuri ţine ascultătorul alert şi e o cheie a succesului său live. Structura albumului reflectă dinamica unui astfel de concert, cu artistul mereu în centrul atenţiei, iar atenţia publicului imposibil de distras. Ţinînd cont de premiile recent acumulate (inclusiv Grammy) şi de avîntul tineresc, avem aici un superstar în toată puterea cuvîntului, ceva ce a lipsit multă vreme din blues, riscînd să împingă genul în underground-ul de cîrciumă.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Cosmin MANOLESCU

„Profesionalizarea sectorului cultural“

Care este misiunea Fundaţiei „Gabriela Tudor“?

Fundaţia „Gabriela Tudor“ (cunoscută pînă în 2009 sub numele de Fundaţia Proiect DCM) a fost creată de mine şi Gabriela Tudor în 1997, în scopul promovării şi dezvoltării dansului contemporan şi al managementului cultural în România. Cîteva dintre obiectivele importante au fost sprijinirea dezvoltării profesionale a artiştilor, difuzarea spectacolelor de dans, conectarea dansului românesc la scena internaţională şi crearea unui centru coregrafic internaţional, obiectiv atins în 2004 prin apariţia Centrului Naţional al Dansului.

Care este profilul candidatului ideal la bursele fundaţiei?

Bursele „Gabriela Tudor“ în management cultural au fost lansate în 2009 pentru a sprijini formarea şi dezvoltarea tinerilor manageri din toate domeniile artistice. Candidaţii ideali trebuie să fie la început de drum, să fie interesaţi să dezvolte proiecte culturale în România şi să-şi dorească să contribuie la dezvoltarea sectorului cultural. O atenţie specială va fi acordată candidaturilor venite din partea celor interesaţi de zona de artă contemporană şi a celor care lucrează în sectorul nonprofit. Bursa se adresează însă doar managerilor culturali, nu şi artiştilor-manageri, este o încercare de profesionalizare a sectorului cultural.

Care e domeniul cultural cel mai deficitar în ceea ce priveşte managementul de calitate?

Dansul, muzica, industriile creative şi educaţia culturală sînt, cred, domenii deficitare, unde există destul de puţini oameni specializaţi. Investiţia în oamenii noi şi tineri, mai ales în zona managementului cultural, a marketingului sau a strîngerii de fonduri ar trebui să devină o prioritate. Prin această bursă anuală încercăm să continuăm munca Gabrielei Tudor (www.gabrielatudor.ro), unul dintre puţinii manageri vizionari pe care i-am avut în România, a cărei viaţă a fost o continuă investiţie în oameni.

***Cosmin Manolescu** este dansator şi coregraf. A lansat recent ediţia 2015 a Burselor „Gabriela Tudor“.*

a consemnat Matei MARTIN

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Oamenii cu care călătoreşti

Poate mai mult ca oricînd, atunci cînd călătoreşti, ajungi să-i cunoşti mai bine pe cei de lîngă tine. Uneori, ai senzaţia că oamenii se schimbă atunci cînd călătoresc, dar, de fapt, sînt lucruri care deja erau acolo şi care, scoase din mediul familiar, ies la suprafaţă sau cresc în intensitate. Vorbesc de frici, prejudecăţi, tabieturi, moduri de a interacţiona sau de a reacţiona, judecăţi sau atitudini.

Oricîtă chimie ai avea cu cineva sau oricît de bun prieten ţi-ar fi, cînd plecaţi împreună, raporturile se pot schimba, dacă stilurile de a călători sînt complet diferite. Iar aici nu vorbesc de lucruri abstracte, ci de cele mai concrete. De cum ne trezim dimineaţa şi cînd plecăm din hotel, de cît mergem pe jos şi cît luăm taxiul, de cîte muzee vrem să vedem sau de restaurantele unde mîncăm. De exemplu, mie îmi place să merg pe jos foarte mult, îmi pot petrece o zi lejer fără să mă opresc de prea multe ori, am senzaţia că pierd timp dacă stau prea mult într-un loc, nu am răbdare, fac alergie dacă nu plec din hotel la scurt timp după ce m-am trezit şi înţeleg greu conceptul de odihnă în vacanţă. Nu-mi fac nici un plan atunci cînd merg să vizitez, îmi pot schimba în orice moment traseul, nu-mi propun să bifez nici un muzeu anume, dar, în schimb, am un „fetiş“ pentru locurile neobişnuite (cum ar fi locuri părăsite sau periferii) şi le prefer obiectivelor turistice clasice. Tocmai de aceea, din păcate, ratez de multe ori locuri clasice, în oraşele în care merg. Plus că mă enervez atunci cînd cineva se plînge sau cînd are temeri care sînt, după părerea mea, nejustificate, de genul că e periculos să mergem pe nu ştiu unde (nu că eu nu aş avea! oho!). Sînt un coşmar pentru oricine merge cu mine şi vrea s-o ia mai uşor, mai agale, să se oprească des, să lenevească la hotel dimineaţa sau pe plajă, pentru cine e nehotărît şi stă prea mult să decidă încotro s-o ia, care vrea să viziteze cine ştie ce muzeu care mie nu-mi spune nimic sau care îşi face un plan fix pentru o zi de vacanţă. Aici mă refer, bineînţeles, mai mult la vacanţele de explorare, nu neapărat cînd mergem asumat să stăm doar la plajă cîteva zile.

Ca să nu mai zic că nu-mi plac nemulţumiţii. Îi consider, probabil pe nedrept, fiţoşi. Sau cei care comentează nonstop, de obicei tendenţios, despre cum sînt oamenii şi îi privesc (mai ales cînd vorbim de ţări din Asia, Africa etc.) de sus. Sînt oameni de altfel rezonabili în viaţa reală, care se transformă radical, în călătorii. Devin extrem de dificili, veşnic nemulţumiţi, mereu neadaptaţi, cărora nimic nu le convine. Hotelul e prost, mîncarea e oribilă, oraşul/satul/insula/plaja nu e pe măsura aşteptărilor. E prea cald sau prea frig. E vina celorlalţi că ei sînt acolo, călătoria asta e un supliciu. Apa caldă nu e suficient de caldă. Apa rece nu are presiune. Străzile nu sînt curate. E prea scump. E prea ieftin. E prea aglomerat pe plajă. Cum să stau fără şezlong? Nu mănînc la bodega asta! Hai pe acolo! Ba nu, pe acolo! Nu merg aici! Nu urc scări! Mi-e frig! Nu intru în muzeu! Cum să vă aştept aici?

Îmi zicea un amic că abia în călătorie vezi adevărata faţă a cuiva, iar pe net citeam un articol amuzant, în care se spunea că nu trebuie să te căsătoreşti cu cineva înainte de a călători împreună. Refuz să cred asta. Ar fi cam trist. Probabil că pur şi simplu sînt persoane care, scoase din mediul lor obişnuit, se panichează, îşi pierd reperele, îşi trag un nesuferit scut de autoapărare, devin mult mai dificile decît erau şi refuză să asimileze ce le oferă locul. Nu le vei vedea niciodată pe un traseu neprevăzut sau ieşite, măcar şi puţin, din zona de confort. Probabil că flexibilitatea în călătorii, dacă n-o ai din născare, vine ea şi după un timp şi ceva exerciţiu. Însă moaca de veşnic nemulţumit are darul să strice cheful oricui stă prin preajmă.

Nu aş putea merge niciodată într-o excursie organizată, cu străini. De fiecare dată cînd văd cîte un grup de turişti care urmează un ghid cu semnalizator, care fotografiază la comandă şi ascultă cuminţi explicaţiile, cu program fix, traseu stabilit şi ore clare de întîlnire, mi se ridică o sprînceană, apoi cealaltă, şi am impresia că se contrazice însuşi scopul călătoriei în sine. Unde mai sînt improvizaţia, surpriza, descoperirea spontană, bucuria rătăcirii pe străduţe sau farmecul neaşteptat al unui loc descoperit întîmplător? Şi cine sînt străinii cu care eşti, cu care nu împarţi nimic altceva decît plata unei excursii fabricate? Plus că mi-e greu să cred că toţi din grupul ăla sînt rezonabili.

E normal să fim diferiţi şi, atunci cînd plecăm împreună, chiar trebuie să ne gîndim dacă sîntem pe aceeaşi lungime de undă, dacă vrem să facem, în mare, aceleaşi lucruri sau dacă ne asumăm că le vom face separat. Şi dacă nu riscăm cumva să devenim noi ăia insuportabili şi intoleranţi cu alegerile partenerilor de drum. Sînt atîtea feluri de a călători şi e păcat să ne stricăm o vacanţă doar pentru că ne-am certat aiurea pe locul unde ne bem cafeaua.

■ ■ ■

---

aduse cu poşta

Despre limitele libertăţii de exprimare

Discuţia despre limitele libertăţii de exprimare pleacă de la observaţia lui G.K. Chesterton: dreptul de a spune un lucru nu înseamnă că e bine să-l spui.

Repulsia faţă de atacul terorist de la Paris şi caricaturile care l-au provocat a tulburat claritatea acestui adevăr simplu. S-a spus că libertatea de exprimare implică discernămînt şi bun-simţ. Acest tip de argumentaţie a fost folosit de domnul Andrei Pleşu într-un interviu la RFI: „Libertatea de expresie nu e libertatea să-ţi pui poalele-n cap şi să-ţi baţi joc de alţii. Există limite, care ţin şi de civilizaţie, şi de cultură, şi de bună-cuviinţă, şi de civilizaţie interioară, pînă la urmă. Aşa, putem să luăm peste picior orice, cu riscurile care, iată, apar.“

Ştiind că riscăm să confundăm categoriile apelînd la standarde morale pentru a delimita un concept legal, domnul Pleşu admite că rămîne de văzut dacă se poate legifera o limită. Pesemne o altă limită decît cea existentă. În societăţile liberale, dreptul la liberă exprimare e limitat de vătămarea drepturilor celorlalţi. John Stuart Mill scrie în tratatul său despre libertate: „Unicul ţel în care puterea se poate exercita, în mod legitim, asupra oricărui membru al societăţii civilizate, împotriva voinţei sale, este acela de a împiedica vătămarea altora. Propriul bine, fizic sau moral, nu constituie o îndreptăţire suficientă. Un om nu poate fi constrîns, în mod legitim, să facă un anumit lucru sau să se abţină de a-l face pentru că ar fi mai bine pentru el să se comporte astfel, pentru că acest lucru l-ar face să fie mai fericit sau pentru că, în opinia altora, este înţelept sau este drept ca el să se comporte astfel.“

Nicăieri în lume nu poţi să spui ce te taie capul. Dar limitele sînt date de legea civilă şi penală, nu de legea bunului-simţ – vorba unei doamne senator. Dacă tot ce se publică ar fi de bun-simţ, n-ar mai fi nevoie de legi care să îngrădească dreptul la libera exprimare. Avem astfel de legi tocmai pentru că se găsesc oameni care să publice astfel de lucruri.

Legea stabileşte o linie roşie dincolo de care eşti tras la răspundere. Acea linie consemnează faptul că unele drepturi sînt mai importante decît cel la liberă exprimare. Dreptul unuia de a-şi păstra onoarea şi demnitatea nevătămate e mai important decît dreptul celuilalt de a-l porcăi, adică de a se exprima liber. De asta există legi în privinţa calomniei şi a insultei. Principiul vătămării e considerat fundamental, dar insuficient. Există specii de discurs care, deşi nu vatămă în mod direct drepturile cuiva, sînt jignitoare, aşa că intră sub incidenţa principiului ofensei, descris de De Feinberg. Principiul ofensei e alunecos pentru că, iată, aceeaşi caricatură e ofensatoare pentru unii şi amuzantă pentru alţii. Aşa cum a remarcat Cătălin Tolontan, libertatea de exprimare nu se opreşte acolo unde începe capacitatea cuiva de a se ofensa. O regulă sănătoasă, dar nu fără excepţiile ei. Cenzura publică funcţionează tocmai în baza acestui principiu. Dacă domnul Tolontan foloseşte un limbaj vulgar într-o emisiune televizată, postul care l-a invitat e bun de plată pentru că legea consideră ofensator limbajul său.

Teroriştii vor continua să fie ofensaţi.

Întrebarea care se pune e dacă blasfemia ar trebui să fie dincolo de linia roşie a dreptului la liberă exprimare, ţinînd cont că ofensează comunităţi întregi. Nu multă lume ştie că în unele ţări europene şi state americane există deja legi împotriva blasfemiei sau a insultei religioase, care sînt rar aplicate, fiind considerate relicve ale unei societăţi apuse, în care creştinismul era religia dominantă. Motivul principal pentru care blasfemia nu e cenzurată de stat e că poate fi uşor evitată de către publicul ofensat. E acelaşi motiv pentru care legea îngăduie publicarea tabloidelor care sînt în mod regulat obscene. Dacă te simţi ofensat de anumite ziare, tot ce ai de făcut e să nu le citeşti. Nu e prea greu.

Există şi cazuri extreme de ofensă, cum e discursul nazist sau fascist, cînd se presupune că cei care publică nu înţeleg gravitatea şi consecinţele liberei lor exprimări. Atunci statul consideră că ştie mai bine ce e în interesul populaţiei şi cenzurează acest tip de discurs dintr-o poziţie care se numeşte paternalistă. Acest tip de cenzură e foarte restrîns în ţările liberale şi extins în cele totalitare.

Cred că diluarea dreptului la liberă exprimare în contextul de acum nu se justifică din două motive. Primul e că ar însemna să dăm legi de frica terorismului. Legiferarea blasfemiei nu era pe agenda occidentală înaintea atacurilor teroriste. Musulmanii moderaţi, evreii şi creştinii ofensaţi de caricaturile *Charlie Hebdo* au găsit de cuviinţă să ignore revista de-a lungul timpului. Singurii care au fost atît de ofensaţi încît au făcut rău altora au fost teroriştii. Doar din cauza lor se pune problema limitării şi mai mari a dreptului la liberă exprimare.

Al doilea e că acest tip de gîndire înţelege caricaturile drept motivul, şi nu pretextul atacurilor de la Paris. Dacă ele într-adevăr ar fi fost motivul, teroriştii n-ar fi omorît şapte oameni care nu au avut nimic de-a face cu ele, printre care un poliţist musulman. Merită amintit că aceeaşi aripă a Al-Qaeda a omorît săptămîna trecută 37 de oameni într-un atac sinucigaş la academia de poliţie din capitala Yemenului. Teroriştii vor continua să fie ofensaţi şi să omoare pînă cînd lumea întreagă va deveni un califat sub legea Şaria. Asta e ideologia care-i mînă în luptă şi, cît timp va exista lumea liberă, teroriştii se vor ofensa.

Blasfemia e o glumă, o mîrlănie, un act de curaj sau un păcat grav, în funcţie de felul fiecăruia de a înţelege lumea şi viaţa. Soluţia nu e s-o aşezăm dincolo de linia roşie a libertăţii de exprimare, ci să construim o societate în care cei care blasfemează în mod provocator şi juvenil nu sînt luaţi în serios. Cel care scrie sau desenează are aceeaşi responsabilitate faţă de societate de care vorbea E.B. White cu o sută de ani în urmă: „De a fi priceput, nu jalnic; sincer, nu fals; vioi, nu plictisitor; corect, nu plin de greşeli. El ar trebui să ridice oamenii, nu să-i tragă în jos.“ Terorismul nu schimbă asta.

Alex ENĂŞESCU,
jurnalist şi scrie pe locuricomune.ro.

■ ■ ■

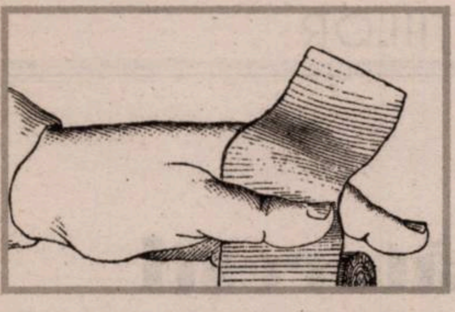

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Caricaturile Profetului și libertatea de exprimare

Ideea de a fixa limite legale umorului, după asasinatele din redacția *Charlie Hebdo,* e greșită și neconformă cu legislația democratică. Caricaturile respective pot fi considerate excesive sau jignitoare, de mulți, însă libertatea de exprimare include, în ea însăși, propriul exces și nu are cum fi altfel.

În mod curios, ideea de a interzice ceea ce poate fi o lipsită de haz bătaie de joc de credințele cuiva a fost susținută și de voci ale stîngii, în numele corectitudinii politice, și de voci ale dreptei religioase (prin analogie cu deriziunea cu care *Charlie Hebdo* tratează, de exemplu, și Vaticanul). Argumentele au fost diferite, mergînd pînă la imbecilități de genul „atentatele sînt pedeapsa lui Dumnezeu (cel ortodox) pentru luarea numelui lui în deșert“ (de ce tocmai la Paris? de ce legat de caricaturi ale lui Mahomed...?). Dar, desigur, legitimarea asasinatului prin astfel de idei este marginală și o menționăm numai fiindcă indică un anumit *Zeitgeist* în care, din păcate, am ajuns să ne situăm de cîțiva ani. Problema care se poate pune, mai rațional, e dacă nu cumva excesele satirice nu trebuie limitate pașnic, mai ales atunci cînd jignesc sensibilitatea sau ideile religioase ale unui grup important.

Un numitor comun în privința excesului.

Aici, sînt de luat în considerare două aspecte, legile existente și felul cum funcționează libera exprimare în democrație. În privința legilor, tratate ca Declarația Universală a Drepturilor Omului și Convenția Europeană a Drepturilor Omului menționează o serie de restricții ale dreptului la libera exprimare. Declarația este explicitată prin ceva numit Pactul Internațional cu Privire la Drepturile Civile și Politice, intrat în vigoare la ONU în 1976. Conform Pactului, limitările pot fi doar de două tipuri, referitoare la drepturile sau reputația altora sau, pe de altă parte, siguranța națională, sănătatea sau morala publică. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, intrată în vigoare în 1953, reformulează ușor diferit acest gen de limitare, pentru a adăuga „imparțialitatea puterii judecătorești“ pe lista de posibile restricții.

Așa cum se poate vedea din conspectul de mai sus, limitările au în subtext ideea de stat/națiune și interesul public care decurge din aceasta, și nu interesul unor grupuri, fie ele religioase sau de altă natură. Logic, ele tind să fie exhaustive, adică să constituie o listă generală, dar completă a cazurilor cînd dreptul la liberă exprimare poate fi – dar nu e musai să fie – restricționat. O anume sensibilitate pe care o au adepții unei religii nu are un caracter național sau statal, deci nu poate constitui obiectul limitărilor. Sau, cum s-a tot spus, în democrație, blasfemia e admisă.

Este însă un exces de acest gen și dezirabil, dacă tot e admis? Într-un sens, nu, într-un altul, da. A blasfemia de dragul blasfemiei nu e nici o scofală. E un gen de cruzime, de victorie facilă și de prost gust. Totuși, un enunț legal care să constituie un numitor comun în privința excesului este imposibil de elaborat, și nu numai referitor la sensibilități religioase divergente. Acesta e motivul pentru care blasfemia și altele asemănătoare nu sînt interzise.

Dar de ce ar fi de dorit, în alt sens, satira excesivă? Cu cîteva luni înainte de atentatele de la *Charlie Hebdo,* opiniile foarte apăsat critice la adresa islamului ale lui Bill Maher, cel care face *Real Time* pe HBO SUA, au stîrnit vîlvă. Maher a fost și el criticat de diferite voci, dar cel care i-a luat apărarea a fost Michael Moore. Moore, celebru prin *Fahrenheit 9/11,* o meditație conspiraționistă, dar sclipitoare referitoare la dezinformare, a explicat: „Comedia (în sensul de satiră – *n.n.)* este și ar trebui să fie o afacere riscantă. Comicii (...) care duc comedia la limită – și depășesc această limită din cînd în cînd – sînt cei către care sîntem atrași. Ca să îi încurajăm, trebuie să nu îi condamnăm prea tare atunci cînd o fac. (...) Oamenii de felul lui Bill Maher, care își asumă riscul de a fi bufonul regelui – spunînd lucrurile pe care ceilalți dintre noi le gîndim, sau ne-am dori să le gîndim, dar ne e teamă să le exprimăm – trebuie susținuți, nu reduși la tăcere.“

E greu să ne imaginăm că echivalentul contemporan a ceea ce se numește în istoria literaturii pamfletar – fie el caricaturist la *Charlie,* fie Bill Maher de la HBO sau Jon Stewart de la Comedy Central – ar putea avea un soi de ceas intern care să prevină oricînd și oricum excesul, evitînd permanent să jignească tot felul de sensibilități. În diferite epoci din istorie, libertatea de expresie nu a fost niciodată exact atîta cît trebuie, ci ori prea multă, ori prea puțină. Shimon Perez a exprimat admirabil acest paradox într-un alt mod: „Televiziunea face dictatura imposibilă și democrația insuportabilă.“

Dacă exercitarea unui discernămînt personal, editorial, este de dorit într-o problemă ca a caricaturilor Profetului, restricțiile legale sau administrative sînt de neconceput. E drept că libertatea de exprimare conține în sine excesul, dar la numai 25 de ani de la vremurile cînd nu aveam așa ceva, știm cît de importantă este.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

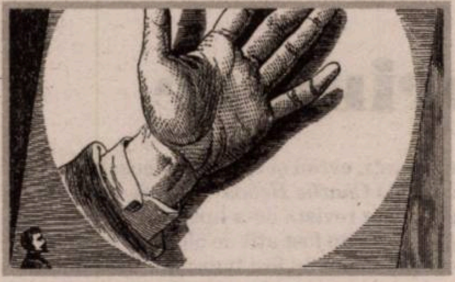

Adina POPESCU

portrete din mers

La Mc, în ultima zi a anului

Pe 31 decembrie, pe la ora 6 seara, cînd începuse deja să se întunece și primele pocnitori ale Anului Nou răsunau pe străzi, băgînd în sperieți bieții cîini vagabonzi, am ieșit să mai cumpăr niște vin și apă minerală pentru Revelion. Pe drum, mi-am dat seama că mi-era foame, iar de piftie, de curcan și de toate celelalte mă mai despărțeau încă cîteva ore. Așa că mi-a încolțit un gînd vinovat, căruia nu i-am putut face față – dacă anul vechi tot s-a dus, ce ar fi să-l închei cu cel mai mare burger de la McDonald's și cu o porție cinstită (nu medie) de cartofi prăjiți?

„A mînca sănătos“ a devenit deja mai mult decît o problemă socială, sînt convinsă că reprezintă una dintre „rezoluțiile“ (o altă modă!) de la final de an ale multora, care vor să-și schimbe viața, să ia decizii definitive și extreme. Însă lucrurile sînt relative. Să nu-mi spună mie cineva că a „gusta“ jumări, șorici și tobă de Crăciun, asezonate și cu o țuică, pentru că așa spune tradiția, e mai „sănătos“ decît să îți cumperi un hamburger o dată pe lună, să zicem. Însă sînt oameni care dacă te aud că poftești ceva de la Mc, KFC, Springtime *and the rest,* te privesc cu milă și cu un soi de reproș – „Ești pierdut! Încalci principiile mîncatului sănătos.“ Fast-food-ul își are și el un rost în viața noastră socială, de „consumatori“. Doar pentru faptul că există și îți lasă o libertate de decizie. De pildă, am avut parte de seri pașnice și simpatice, uitîndu-mă la cîte un film cu punga de hîrtie în brațe, alternînd mușcătura din burger cu cartoful prăjit, pentru că exact asta se potrivea atunci stării de spirit. În plus, localurile de tip fast-food sînt acele *clean, well-lit places* spre care îți dorești uneori să te îndrepți, în miez de noapte. Au o întreagă subcultură în spate, scene întregi din filme, de la *Pulp Fiction* la producții obscure de serie B, au avut ca recuzită burgeri și milkshake-uri. Poți să le ignori, fast-food-urile tot s-au insinuat în mentalul colectiv.

E un ritual de curtare.

Așa că, în seara de 31 decembrie, pașii m-au purtat spre Mc-ul de la Obor. Mă așteptam ca, după ce „românii au stat la masa de sărbătoare“ (ca să parafrazăm știrile de sezon), locul să fie pustiu. Dar nu era, era plin. M-am așezat la o coadă mică, ochind un burger „la ofertă“ și cu de toate. În fața mea era un cuplu de oameni grași, vîrstă medie (cît de tipic pentru fast-food, o să spuneți!). Destul de șterși și de săraci. Ea îl întreba pe el cîți bani mai are. Iar el și-a scos din buzunar cîteva bancnote și a început să le numere și să socotească: „Păi, am dat 25 de lei pe pește, ți-ai luat tu sutienul ăla – deci, 50. Și ce a mai fost? A, strugurii, că maică-ta a zis să luăm struguri, încă 10. Și am mai dat pe ăla de spălat geamuri, Clin, încă 10. Apoi, vinul, berea – 30. Păi, s-a dus milionul. Ce vrei?“ „Un McPuișor!“ zice ea delicat. „Un McPuișor, la pachet. Și... de fapt, doi McPuișori“, se hotărăște el brusc și are ceva atît de suav în voce, încît îmi vine și mie să comand tot McPuișor. „Și cartofi vrei, dragă?“ „Nu, lasă că fac eu niște cartofi prăjiți!“ decide ea, plină de încredere. După McPuișor va urma peștele, apoi strugurii, apoi se vor uita împreună cu mama ei la rămășițele artificiilor din centru, prin geamurile curate, spălate cu Clin.

Burger-ul meu mai durează zece minute. Fata de la casă e obosită. De cînd n-a mai stat jos, pe un scaun? – mă întreb. Mă așez și eu la o masă, aștept și mă uit în jur, la clienții obișnuiți sau la clienți de ocazie. Văd cîțiva tineri chinezi. În fond, pentru ei nu este încă Anul Nou. Anul nou chinezesc, cu mîncărurile lui tradiționale, va veni abia prin februarie. Însă apreciez „poporul“ chinez, inclusiv latura lui expată, pentru naturalețea cu care se comportă la Mc ca și cum acesta le-ar aparține. De fapt, le aparține o lume întreagă, la un mod discret, comercial și neintruziv. Și ei știu asta. Doi tineri îndrăgostiți șușotesc ceva la masă, sorbind din Cola lor cu pai. Sorbitul nu e altceva decît o pauză de gîndire. O trupă gălăgioasă de adolescente mușcă cu furie din burgerii lor, apoi îi abandonează pe masă – jumătăți de burgeri. Pentru că îngrașă, dar trebuie și ele să-și demonstreze cumva apartenența față de loc. Le vor spune băieților din gașcă că au fost la Mc pe 31. Băieții le vor scoate în oraș, a doua sau a treia zi a Anului Nou. Tot la Mc. E un ritual de curtare. O mamă trasă la față și destul de tristă își supraveghează fetița de 5 ani care mai mult se joacă cu cartofii ei prăjiți decît îi mănîncă. Ea nu și-a luat nimic, doar așteaptă. N-am înțeles niciodată această fascinație a copiilor pentru McDonald's, această poezie colorată, culinară, pe care doar ei o pricep. Poate că totul pleacă de la faptul că e „interzis“, că „nu corespunde“. Mama îi vorbește fetiței: „Sara, ai zis că, dacă îți iau cartofi, o să mănînci și somon mai tîrziu, nu-i așa? Și tort. Pentru cine a făcut mama tort?“ Cine cunoaște traumele copiilor de azi, care au uitat pînă și să mănînce tort?

Îmi iau burgerul meu uriaș la pachet. Și cartofii. Mai sînt cinci ore pînă la miezul nopții. Timp suficient ca să stau pe canapea, să mă uit la televizor, să alternez o gură de burger cu un cartof și să închei anul ca într-o scenă de film.

■ ■ ■

Alex SĂVULESCU

Greenaccord 2014

– umorul este folosit ca armă în lupta anti-mafia (2) –

Pe Antonio Picascia l-am întîlnit în prima seară a forumului Greenaccord din octombrie 2014, la ferma *Fuori di Zucca* (în traducere liberă, „Sărit de pe fix“) din Aversa. La început n-am înțeles despre ce vorbește. Am crezut că vrea doar să prezinte Cleprin, o mică întreprindere de produse chimice bio (detergenți și săpunuri) pe care a înființat-o, în urmă cu aproape douăzeci de ani, împreună cu un prieten. În realitate, el vorbea însă despre libertate, solidaritate și demnitate.

Picascia trăiește în localitatea Sessa Aurunca, din Caserta. Caserta este astăzi un loc emblematic pe harta Italiei. O provincie din sud, de lîngă Napoli, în regiunea Campania *(Campania felix,* „Pămînt roditor“, cum îi spuneau romanii), ea ar fi avut toate motivele să se dezvolte frumos. A ajuns însă un loc al contrastelor. Pe de o parte, are Palatul Regal, cu apeductul Vanvitelli și complexul San Leucio – patrimoniu universal recunoscut de UNESCO, o agricultură, un turism și o mică industrie de invidiat. Pe de altă parte, are clanul mafiot Casalesi (denumit astfel după localitatea Casal di Principe) – una dintre cele mai violente și periculoase organizații criminale din Italia, cu ramificații și la nivel internațional. Rezultat: Caserta este provincia cea mai săracă din Campania.

„Sîntem mai buni ca Generali, sîntem mai buni ca Allianz.“

Povestea lui Picascia începe cu un telefon primit de la un prieten, care l-a invitat într-o duminică la o cafea în oraș. S-a dus la întîlnire, dar în cafeneaua respectivă a dat doar peste niște tipi stranii, nu și de prietenul care-l sunase. Unul dintre cei de acolo i-a spus: „Am vrea să-l angajezi pe *cutare.*“ Cel care trebuia angajat era chiar fratele șefului mafiei locale.

Picascia a cerut timp de gîndire, în încercarea de a se eschiva. Mafioții erau însă deciși să bată fierul cît era cald. Chiar de a doua zi, l-au trimis pe fratele șefului la întreprinderea lui Picascia: „Oricînd poate izbucni un incendiu. Dar noi te putem proteja. Sîntem mai buni ca Generali, sîntem mai buni ca Allianz. Vineri vei primi o vizită.“ În ziua stabilită, mafioții au revenit, și i-au comunicat lui Picascia care este suma pe care trebuia să le-o dea, ca să-și poată vedea în continuare liniștit de treabă. „Ai două ore ca să ne plătești.“ Picascia a refuzat. Atunci mafioții au devenit agresivi. Au trimis o basculantă care a vărsat un morman de deșeuri toxice în fața întreprinderii. Picascia și-a căutat aliați cu care să lupte împotriva mafiei. Dar nimeni n-a vrut să-l ajute. „Oamenii închideau ochii, nu-i interesa problema mea.“ Fiindcă nu se puteau înțelege cu Picascia, mafioții l-au amenințat cu moartea. Picascia și-a dat seama că nu se poate lupta de unul singur cu mafia, și s-a dus la *carabinieri* (poliția militară). Acolo, spune el, „am găsit niște oameni minunați. După ce trăisem două luni de disperare, în ianuarie 2007 am simțit că renasc. Statul m-a ajutat. Acum mafioții sînt la închisoare, iar întreprinderea mea se dezvoltă, e un lider pe piața detergenților bio.“

„Dacă aș fi cedat șantajului, cum mi-aș mai fi putut privi fiul în ochi?“

„De ce am făcut asta? Ca să-i pot lăsa copilului meu un loc mai bun de trăit. Dacă aș fi cedat șantajului, cum mi-aș mai fi putut privi fiul în ochi?“, mai spune Picascia.

Desigur că auzisem despre activitatea anti-mafia din Italia – structuri și legi speciale. Dar nu mi s-a părut că e chiar așa simplu de scăpat din ghearele mafiei, atunci cînd aceasta își pune în gînd să te înhațe. L-am întrebat pe Picascia dacă se simte suficient de protejat de instituțiile statului. Fără nici un cuvînt, Picascia mi-a arătat atunci, discret, revolverul mare și negru pe care-l purta într-un toc de piele maro, la îndemînă, sub haină...

Lupta cu mafia este într-adevăr grea, și de durată. O *„camorra* antreprenorială“ s-a infiltrat în sectorul productiv din Campania – construcții, gestionarea deșeurilor, comerț. Metodele sale de acțiune sînt uneori brutale – extorcarea sub amenințare a unor taxe de protecție, iar alteori subtile – cumpărarea influenței politice, aranjarea licitațiilor de atribuire a lucrărilor publice, controlarea forței de muncă (formată atît din localnici, cît și din emigranți) etc. Acest sistem, care induce distorsiuni în funcționarea democratică a societății, este facilitat în bună parte de *omertà,* legea tăcerii, prezentată drept cod al onoarei, care are ca scop izolarea actorilor sociali, pentru a-i face astfel mai vulnerabili.

Lumea evoluează, însă. Oprimarea naște reacții de opoziție, de eliberare.

Fiindcă mafia s-a bazat pe interesul individual și de clan, reacția împotriva ei s-a sprijinit pe opusul acestuia – interesul comunitar.

„Ținuturile Gomorei“ (camorrei)

Provincia Caserta, cunoscută ca „Ținuturile Gomorei“ (denumire dată pentru prima oară într-o carte apărută în anul 2007), a fost redenumită simbolic ca „Ținuturile lui don Peppe Diana“ *(Le Terre di don Peppe Diana),*

© A. Picascia

Antonio Picascia

în memoria unei figuri emblematice a luptei anti-mafia, Giuseppe (Peppe) Diana, preotul paroh din Casal di Principe, care s-a ridicat în apărarea enoriașilor săi, lucru pe care l-a plătit cu viața. Don Peppe a fost împușcat mortal în biserică, în sacristie, chiar de ziua sa onomastică, în anul 1994, în timp ce se pregătea de slujbă. Exemplul celor ca don Peppe sau ca Picascia este însă contagios.

„Dacă stăm uniți – spune Picascia – vom cîștiga.“ În această logică, el a contribuit la formarea unei Rețele de Economie Socială *(Rete di Economia Sociale – RES)* în Caserta, din care fac parte diverse tipuri de instituții: întreprinderi, organizații non-profit, autorități publice, instituții academice. Scopul principal al rețelei este promovarea activităților sociale în proprietățile (terenuri și clădiri) confiscate de la mafie, cu accent pe integrarea unor categorii defavorizate (membri ai comunităților locale foarte sărace, tineri din familii dezorganizate, foști delincvenți, foști drogați și alcoolici, emigranți etc.). În mod secundar, dar nu mai puțin important, rețeaua pune accent pe producția ecologică (atît ca rezultat – produse bio, cît și ca proces –, utilizare de energie obținută din surse regenerabile, vînzare pe plan local, fără transport pe mari distanțe etc.). Activitatea desfășurată de *RES* urmărește să rupă cercul vicios al delincvenței, oferind o alternativă celor din categoriile sociale defavorizate, care altfel ar putea fi ușor prinși în lațul mafiei, de unde n-ar mai putea decît cu greu scăpa.

Se mai descoperă și acum depozite noi de deșeuri.

„Să-i tragem o țeapă camorrei“

Și ferma socială *Fuori di Zucca* este membru *RES,* prin intermediul asociației *Nuova Cooperazione Organizzata (NCO),* înființată în anul 2012.. Din *NCO* fac parte patru organizații mari, și peste patruzeci de cooperative mai mici. Reconversia socială a proprietăților confiscate de la mafie este posibilă în Italia în baza unei legi din 1996 (ferma socială didactică *Fuori di Zucca* fiind chiar rodul unei reconversii despre care autorii ei spun că n-ar fi putut fi realizată decît de cineva puțin „sărit de pe fix“ – ea a fost inițial o închisoare psihiatrică prin care au trecut importanți capi ai mafiei). *NCO* este un acronim ales în mod deliberat, ca o ironie la adresa numelui *Nuova Camorra Organizzata* pe care-l poartă mafia napolitană. Umorul este de altfel una din armele cu care acești oameni luptă împotriva mafiei. Sub denumirea *Facciamo un pacco a la camorra* (în traducere liberă, „Să-i tragem o țeapă *camorrei“),* ei scot la vînzare cadouri de Crăciun – pachete cu produse obținute din întreprinderile înființate pe fostele proprietăți ale *camorrei,* unde acum se produc bunuri meșteșugărești din materiale naturale, alimente bio etc., în loc de muniție, și unde se organizează agroturism, se țin cursuri de calificare etc., în loc să fie folosite ca ascunzătoare pentru oameni certați cu legea, sau pentru produse furate ori de contrabandă.

Fare un pacco este o expresie tipic napolitană, care a ajuns să simbolizeze astăzi orice escrocherie, dar care inițial se referea la una anume – vînzătorii necinstiți care îi păcălesc în stradă pe cumpărătorii neatenți. Vînzătorii le arată cumpărătorilor produsul, de obicei ceva scump, iar atunci cînd vine momentul ambalării, un complice îi distrage o clipă atenția cumpărătorului, timp suficient ca „vînzătorul“ să ascundă produsul original și să pună ceva contrafăcut în pachet. Amatorul de chilipiruri stradale își dă seama abia acasă, cînd deschide pachetul, că a fost păcălit, i s-a „tras o țeapă“.

De data aceasta însă, păcăleala este aplicată mafiei, tocmai pentru că sînt vîndute numai produse autentice, de către oameni cinstiți, care plătesc impozite statului, nu taxe de protecție mafiei.

Mișcarea anti-mafia e mai puternică în Caserta fiindcă aici oamenii au suferit mai mult

Mișcarea socială este astăzi mai viguroasă în Caserta tocmai pentru că această zonă a avut mai mult de suferit de pe urma mafiei. *Camorra* și-a bătut joc de pămînturile de aici, pe care a aruncat, pe parcursul ultimelor trei-patru decenii, mari cantități de deșeuri toxice (aduse ilegal din nordul puternic industrializat al Italiei). Mormanele de gunoi au fost uneori incendiate, pentru a nu mai putea fi recunoscute. De aici și numele de „Țara Focurilor“ *(Terra dei Fuochi)* dat zonei dintre Napoli și Caserta. Desigur că aceste deșeuri n-ar fi ajuns aici fără complicitatea celor care le-au generat și care au căutat să scape de ele cît mai ieftin (fiindcă ar fi fost scump să le neutralizeze conform legii), și fără să le pese unde vor ajunge. De asemenea, n-ar fi putut fi aruncate pe cîmpuri, sau chiar în golful Napoli, fără complicitatea unor politicieni corupți, care au închis ochii la ilegalitățile comise, deși erau plătiți să vegheze tocmai la respectarea legii. Instituțiile statului italian, între care și armata, au intervenit, la început mai timid, apoi tot mai decis, dar problema persistă. Se mai descoperă și acum depozite noi de deșeuri, cărora li se dă foc pe ascuns. De notat ramificațiile externe ale fenomenului, o parte din deșeurile toxice fiind „exportate“, în ultimii ani, de *camorra* în țări considerate ca fiind mai ușor penetrabile, ca România sau China, pe măsură ce a devenit tot mai greu să fie aruncate în Campania, unde cetățenii sînt tot mai vigilenți și mai activi în apărarea dreptului lor la o viață curată și sănătoasă, cerînd tot mai insistent instituțiilor statului să-și facă datoria și să-i protejeze.

***Alex Săvulescu** este expert de comunicare în proiecte de protecția mediului. Este și blogger, jurnalist și fotograf.*

fattoriasociale fuoridizucca

© Fuori di Zucca

Ferma socială Fuori di Zucca

Luminiţa-Anda MANDACHE Anca ŞERBĂNUŢĂ

Bucătăria românească mai are de stat la copt

– Ce să încercăm weekendul ăsta? se întreabă doamna burghezo-boemă, aranjîndu-şi şalul de caşmir. La vietnamez am fost, la iranian am fost, la grec mergem oricum la vară. Hai să încercăm un restaurant românesc.

– Hai, zice soţul, care de obicei merge pe mîna ei.

– Uite, au cont pe Facebook, arată aşa... etnic. Cam aşa trebuie să fi arătat casa lui Taras Bulba.

– Nu cred că Taras Bulba era român.

– Şi tu rămîi un pedant...

Acest cuplu ipotetic ar face parte din rarii clienţi străini ai restaurantelor româneşti din afara graniţelor. Ce propun aceste restaurante? Ceea ce a dospit în ultimele decenii pînă la forma de azi a bucătăriei tradiţionale româneşti, un meniu relativ frust şi care nu impresionează prin imaginaţie. Le-ar plăcea oare amatorilor de experienţe etno-culinare?

Varză acră, ceapă albă, bulion, multă carne, puţin orez, costiţă afumată: sarmale. La final, smîntîna albă şi grea şi mămăligă aburindă, în toată splendoarea şi moleşeala ei galbenă. Se poate masă „românească“ fără sărmăluţe? Ce e mai „românesc“ într-un meniu, decît sarmalele? Să îndrăznească vreun turc sau bulgar să spună că ştiu ei ce înseamnă sarmale: sarmalele sînt „tradiţional“ româneşti, şi cu asta poftă bună.

Sarmalele ca instrument de PR de ţară

Sarmalele sînt şi logo-ul care vine la pachet cu „românesc“-ul, aşa cum se exportă el parte din pachetul de PR al imaginii de ţară. Sarmalele româneşti sînt şi etichetă etnică, în afară de miros frumos, carne şi varză murată cu bulion. Din Bruxelles pînă în Phoenix, din San Francisco pînă în Milano şi de acolo pînă în New York: acolo unde vezi restaurante româneşti e de înţeles că există şi comunităţi româneşti. Nu la fel se poate spune despre bucătăria italiană, franceză sau din Orientul Mijlociu, care se exportă, şi fără componentul uman la pachet. Pentru sarmale şi cîrnaţi şi, eventual, şi o ciorbă de burtă sau ciorbă de fasole, ai nevoie de un public avizat, cu gusturi care duc departe „acasă“. Pentru că da, oricît de greu ne-ar veni să o credem: micii aburinzi cu muştar, sărmăluţele dolofane, ciorba de burtă de culoarea mămăligii, ciolanul cu afumătură nu doar că nu alcătuiesc un meniu prea larg, care să lase spaţiu de creativitate în bucătărie, însă, ca să îţi placă, ai nevoie de acel *„acquired taste“* care, în cazul românilor, se confundă cu „acasă“.

Dacă – descompus – meniul de Ziua Recunoştinţei spune ceva despre americani, trecutul, prezentul, politica şi economia lor, oare ce-o fi de zis dacă ne uităm pe masa de Crăciun? Sau dacă – departe de România – vrem să ne cinstim cu o masă „românească“, în alt colţ al lumii?

În Arizona, de exemplu, unde într-adevăr comunitatea de români nu e cea mai numeroasă din Statele Unite (însă unde e suficient interes pentru cultura română, încît să existe un departament de studii româneşti la Arizona State University), există La Ana European Delicatessen. Meniul: „mici, cozonac, cîrnaţi etc.“ În Arhneim, California, la Dunărea Restaurant avem deja mai multe opţiuni: zacuscă, salată de vinete, ciorbă de perişoare, alături de clasicele sarmale şi mititei (*„skinless sausages“*, cum le spun aici). Dacă meniul nu e „tipic românesc“, el poate să migreze lejer şi fără viză în spaţiul balcanic. Pe un forum, un american însurat cu o româncă întreabă de restaurante româneşti în statul lui. Un alt american îi răspunde: „Nu cred că am văzut vreun restaurant românesc în USA, încearcă în statele vecine (eu aş fi zis: în Mexic?), Café Sarajevo sau Yasha from Russia.“

Carte de bucate mitică avem şi noi!

Politica din farfurie

Dar să zicem că America e departe, şi din gustul nostru culinar nu răzbat pînă acolo decît elementele cu adevărat clasice. Să ne uităm aici, mai aproape de matcă. La Amsterdam, la Bruxelles, în marile şi micile oraşe germane, bucătăria tip unitate de consum a urmat discret emigraţia muncii grele şi a nevoii de mîncare solidă, sau care dă iluzia solidităţii (aşa şi-au făcut loc, în restaurantele româneşti, nemuritorii cartofi prăjiţi, care numai româneşti nu sînt). Nimic de criticat aici, dimpotrivă. Cum spunea George Orwell, cu cît ai mai puţini bani, cu atît mai mult tinzi să îi cheltuieşti pe mîncare „trainică“, care să-ţi satisfacă întîi papilele şi pe urmă ideologia. Mai ales că meniul frust al românului muncitor rămîne mai natural şi mai uman decît cel al muncitorului britanic de pe vremea lui Orwell (v. procesul de fabricare a margarinei şi a laptelui condensat). Oricît de lipsite de ştaif, ceafa de porc, diferitele fleici la grătar şi cartofii prăjiţi sînt produse ale gliei mame, şi nu ale laboratorului.

Dar, cum spuneam mai sus, există tradiţii culinare care deschid apetitul cetăţeanului lumii, şi nu e vorba numai despre marile culturi occidentale. Să luăm, de exemplu, bucătăria afgană – există aşa ceva. În restaurantele afgane din Europa şi Statele Unite, meniul, aproape mereu acelaşi, e surprinzător de boieresc: orez basmati cu stafide şi coajă de portocală, o întreagă ştiinţă a marinării frigăruilor, budinci de fistic şi sosuri elaborate de bame, conopidă şi alte legume nu prea populare, totul îmbăiat în cardamom şi mentă. Afganii de rînd însă mănîncă pîine cu tocăniţă de miel şi cartofi, lăsînd ospăţul boieresc pentru ocaziile speciale. Numai că meniul de restaurant s-a cristalizat nu atît din gustul poporan al omului muncii, cît din bucătăria de palat a familiei regale afgane pe care o imită întreaga elită kabuliană, aceeaşi care a constituit emigraţia masivă din timpul comunismului şi a războiului civil care a urmat şi care a dus, deci, pe meleaguri occidentale, gustul culinar pe care avea să se altoiască meniul „tradiţional“. La baza ei se găseşte o carte de bucate aproape mitică al cărei autor se spune că ar fi un şah *gourmet*.

„Savoarea“ bucătăriei de austeritate

Carte de bucate mitică avem şi noi! Nu demult a fost reeditată *Cartea de bucate boiereşti* a lui Mihail Kogălniceanu şi Costache Negruzzi, o frumoasă sinteză a gustului franţuzesc şi fanariot, la rîndul lui o sinteză balcanic-levantină (să zicem gustul *mediteromanian*, cu un cuvînt inventat de Tom Waits). A murit gustul ăsta? Nu; mai trăieşte probabil în bucătăriile familiale din sudul ţării şi în emisiunile mustind de nostalgie ale lui Mircea Dinescu.

Ce-i drept, „trecutul agrar“ şi perioada socialistă ne-au cam uscat pofta de mîncăruri sofisticate şi gîndul la condimente aduse din Orientul Mijlociu, saramuri de 12 ore în vin sau preparate sofisticate. Victoria Clark şi Melissa Scott în volumul recent publicat – *Dictators' Dinners: A Bad Taste Guide to Entertaining Tyrans* – discută meniul celor mai teribili dictatori şi menţionează că, dată fiind condiţia precară a familiilor din care aceştia au venit, nici meniul nu putea să fie prea sofisticat. Autoarele profită de prilej să se mire şi de meniul lui Nicolae Ceauşescu care prefera ciorbă de pui... cu puiul întreg, cu gheare şi gît şi restul măruntaielor. Fie el exemplul chiar şi o exagerare, e de înţeles că meniul nostru nu are pretenţii de gusturi sofisticate şi e de înţeles de ce. Pentru economiile socialiste şi de tip agrar (ca a noastră), problema nu stă în nuanţele mîncării, ci în prezenţa ei. Economia de austeritate căreia i s-a dat startul în 1981, odată cu ambiţia de a plăti datoria externă a neamului, ne-a cam amorţit papilele.

Bunica Maria şi mătuşa Matilda, surori din Dobrogea cu loess şi uscată de soare, de prin zona Dunării, s-au ciocnit una de alta cînd au decis să se mute împreună, aşa cum se ciocnesc gusturile şi preferinţele noastre în materii culinare azi. Bunica a crescut la ţară: în sărăcie, cu apă de la fîntînă, mîncare pentru foame, bună, dar aspră, precum ea. Mătuşa a avut norocul de a fi adoptată de o familie de „moşeri“. A crescut într-o familie de universitari din Iaşi care seara cînta la pian, vorbea franceză şi germană în timp ce „fetele din casă“ găteau reţete franţuzeşti. După 1986, bunica şi mătuşa s-au mutat împreună. Ce să te faci cu bani puţini, datorii la întreţinere şi curent cît o pensie şi, încă şi mai grav, reţetele franţuzeşti? Dacă îmi amintesc de ele două certîndu-se era de fiecare dată din pricina banilor puţini şi a felului în care erau ei administraţi pentru cheltuielile casei. Bunica Maria a murit neînţelegînd nici pînă în ultima clipă la ce folosea cea mai scumpă smîntînă, şnitelul vienez cu atîtea condimente, prezenţa fructelor în mîncare (ori e dulce, ori e sărat?) şi la ce folosea faţa de masă albă mereu apretată? Mătuşa Matilda, pe de altă parte, nu înţelegea de ce atîta grabă în pregătirea sarmalelor, de ce ingredientele nu erau pregătite din timp şi gătite cu răbdare şi talent, aşa cum ştia ea „de la năşica“; în plus, cum putea cineva să mănînce pe muşama? În micul lor apartament, în biblioteca din sufragerie, au stat de-a rîndul pe un raft lung cărţile de bucate ale mătuşii. Le consulta cu precizie şi le respecta cu sfinţenie indicaţiile, aşa cum respectă ritualul enoriaşii unei biserici.

Restaurantul românesc reprezentativ e întotdeauna rural.

Probabil această „ceartă“ între elită şi păturile sociale mai joase, pe de o parte, şi naţionalismul păşunist-dulceag al Epocii de Aur, pe de altă parte, sînt responsabile de felul în care s-a inventat tradiţia culinară românească. Ce ştim este că restaurantul românesc reprezentativ e întotdeauna rural. Blidul cu ştergar pe perete, roata de car, la îndemînă, şi dacă sîntem în gamă mai înaltă, eventual o blăniţă de miel pe scaun şi tavan cu bîrne – iată România de larg consum cultural. Dar decorul a fost partea uşoară, cu bucătăria e ceva mai greu, puţine sînt elementele cu adevărat ţărăneşti pe meniu, deşi o bucătărie autentic ţărănească, chiar regională, se poate configura. Etno-rurală sau boierească, bucătăria în sensul de *cuisine* preocupă în general ţările unde cultura e tratată cu respect, chiar şi numai pentru că o bună strategie culturală generează influenţă şi bani. În Thailanda, de exemplu, Institutul Culinar Naţional (ei au aşa ceva) organizează un concurs de gătit de mare prestigiu unde premiul întîi e înmînat de o membră a familiei regale. În ţări ca Italia sau Franţa, politica mîncării e o prioritate, mai ales la nivelul administraţiei locale. Chiar şi bucătăriile de metisaj, ca cea peruviană, fac obiectul unei adevărate revoluţii gastronomice, în ultimul timp, căci procesul de inventare a tradiţiei e mai viguros ca oricînd. E important să ştim că primii elevi ai educaţiei culinare trebuie să fim noi, localnicii.

Cu siguranţă, există semne bune şi în România, cum e campania „Descoperă tradiţiile culinare româneşti“ sau apariţia unor restaurante care ne fac să sperăm că bucătăria românească va putea în curînd fi onorată cu termenul „gastronomie“. Şi asta mai puţin pentru a mulţumi papilele burghezului curios occidental, cît pentru a ne face plăcere nouă, urmaşilor celui care a imaginat delicioşii „hulubi în papiloturi“.

***Luminiţa-Anda Mandache** şi **Anca Şerbănuţă** sînt antropologi.*

Carmen GAVRILĂ

Charlie – punctul de control al Europei

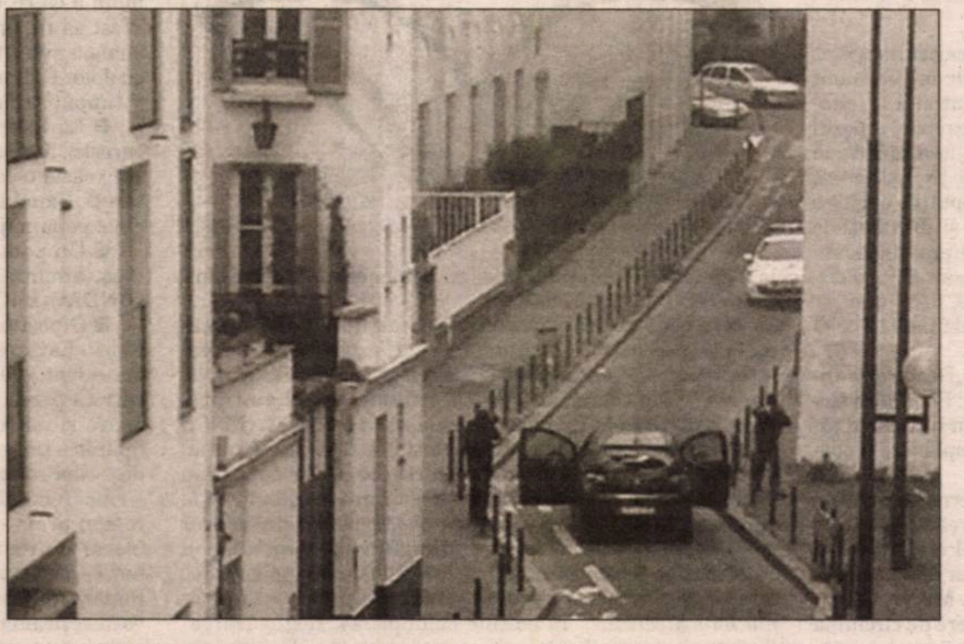

Atacul sîngeros din Franța poate fi un punct de cotitură între două lumi, între Europa de ieri și Europa de mîine. În Berlinul divizat după război, checkpoint *Charlie* era punctul de trecere dintre două Europe, cea a terorii și cea a libertății.

Oricîți teroriști islamiști ar vîna și ar prinde forțele europene de securitate, problema nu dispare pentru că nimeni nu atacă răul la rădăcină. Un pas spre însănătoșire ar fi ca spațiul islamic și statele musulmane să ia atitudine, ferm, clar și tare, să audă toată lumea. Asta nu se întîmplă, din păcate. În cazul atacului oribil de la *Charlie Hebdo* – pînă la ora la care scriu –, reacții de condamnare din spațiul islamic nu au venit decît din Iran, Turcia, de la Liga Arabă și de la centrul religios și universitar egiptean Al Azhar.

Au apărut și cîțiva lideri religioși sau asociații islamice ori moschei occidentale, cu declarații șchioape în ce privește condamnarea propriu-zisă a atacului, spun șchioape pentru că a zice că fapta este considerată o crimă din punct de vedere islamic, deși corect, nu este suficient. Mesajul, ca să aibă efect, ar fi trebuit să fie clar de condamnare a atacului asupra libertății de expresie.

Un alt mesaj clar trebuia să vină, de multă vreme, de la chiar autoritățile europene, mai ales de cînd lumea s-a trezit în fața organizației teroriste Statul Islamic, în fața realității că tot mai mulți tineri musulmani europeni sînt adepții unei forme denaturate, scîlciate, de islam, și aleg să plece să ucidă în Siria și Irak. Aici e vorba despre un mesaj clar că nu există toleranță pentru terorism. Exact opusul a fost transmis cînd justiția a dat pedepse aproape rizibile în Germania sau în Marea Britanie ori în Franța, unor persoane despre care s-au prezentat dovezi că au fost în Siria și Irak alături de Statul Islamic. Sau cînd simpatizanți ai aceleiași mișcări teroriste s-au simțit suficient de confortabil și de în largul lor încît să atace cu macete, în Germania, persoane care participau la un marș pașnic anti-Statul Islamic.

O parte din spațiul islamic respiră în spațiul european.

Organizatorii atentatului de la *Charlie Hebdo* mizează pe crearea unei rupturi între musulmani și non-musulmani, între autoritățile europene și populația musulmană. Atacul poate determina acțiuni mai ferme de control și verificare, în comunitățile musulmane, pentru a contracara atentate similare și, în același timp, oferă muniție formațiunilor de extremă-dreapta. Rezultatul: un peisaj perceput ca cel puțin neprietenos de cetățenii musulmani, un fond propice pentru islamiștii radicali să își racoleze noi și noi adepți. În timp ce statele occidentale neagă că ar exista o ciocnire a civilizațiilor și șovăie între permisivitate excesivă și intervenție dură, islamiștii radicali și organizațiile teroriste se dezvoltă în acest mediu ambiguu.

Nu este exclus ca atentatul din Paris să reprezinte o justificare pentru noi măsuri de control din partea diverselor servicii de informații, măsuri care să reaprindă dezbaterea libertate *vs* siguranță, măsuri despre care, pe bună dreptate, s-a spus că nu au fost tocmai eficiente, de vreme ce, pe cînd NSA trăgea cu ochiul în e-mail-urile noastre europene, comunitatea de informații s-a trezit surprinsă de coagularea și apariția organizației teroriste Statul Islamic.

Mai mult, tragedia de la *Charlie Hebdo* este și un atac al marginalilor devianți ai islamului la adresa așa-numitului islam moderat sau de mainstream. În condițiile în care, ca reacție la atentat, moschei sînt atacate, reprezentanții islamului moderat se trezesc blocați și lăsați fără argumente pentru înțelegere cu nonmusulmanii. Punctul vulnerabil al radicalilor pe care, încă inexplicabil, liderii moderați nu reușesc să-l atace public, este tocmai ideologia islamistă extremistă, care trebuie desfăcută sub ochii lumii de teologi islamici moderați și expusă bucată cu bucată, în toată sfidarea ei față de principiile de bază ale islamului și față de pierderile de vieți tocmai ale musulmanilor pe care jihadiștii pretind că îi apară; ca în cazul polițistului Ahmed, ucis în atacul de la *Charlie Hebdo*, și al sutelor de musulmani care și-au pierdut viața în atentate teroriste islamiste, pe teritoriul european și american.

O altă problemă este că islamul moderat european și cu atît mai puțin lumea islamică, departe de Occident, încă nu reușesc să se poziționeze confortabil în raport cu forme ale libertății europene de expresie pe care le percepe drept extreme sau ofensatoare, cum este cazul oricăror referiri umoristice, satirice sau ironice, la adresa figurilor religioase.

În plus, atentatorii de la *Charlie Hebdo* au mai pus o piatră și pe mormîntul islamului politic, al ideii că poate exista o democrație, în același timp islamică, dar și cu libertate de exprimare, inclusiv pe teme religioase.

Comparația cu ce s-a întîmplat după publicarea caricaturilor cu profetul Mahomed, în Danemarca, acum cîțiva ani, și ce s-a întîmplat la *Charlie Hebdo,* acum, ne arată clar spre ce a evoluat situația în Europa. Dacă atunci, reacția s-a tradus în mitinguri de protest ale musulmanilor, în majoritate pașnice, la *Charlie Hebdo* caricaturile au fost o condamnare la moarte.

Astăzi, *Charlie Hebdo* este punctul prin care depinde de noi spre ce fel de Europă vom trece. La ora la care scriu, deja au început atacuri antiislamiste, ca reacție la uciderea caricaturiștilor. O reacție extrem de periculoasă, dar previzibilă la o problemă care își are sursa mult mai adînc decît în atacul de la Paris. Caricaturiștii de la *Charlie Hebdo* rîdeau de sfinți, însă reacția publică i-a transformat tocmai în sfinți ai libertății de exprimare, sub imperiul șocului de a asista la primul atac cu victime asupra unei instituții de presă, în fapt, un atac asupra libertății de exprimare și asupra a ce a însemnat, pînă recent, modul de viață european. Spun asta pentru că Europa pe care o știam s-ar putea să nu mai existe.

Două lumi cu istorii și evoluții complet diferite, Europa și spațiul islamic, s-au aflat în permanent contact de-a lungul secolelor, au făcut comerț și schimb de idei, au comunicat, dar nu au evoluat împreună. Califatele maure din Spania au lăsat urme culturale, dar nu au influențat formulele sociale, politice și de guvernare ulterioare. Suprapunerea lumii occidentale pe cea orientală, prin prezența puterilor coloniale, a avut efecte catastrofale care otrăvesc pînă astăzi relația dintre musulmani și occidentali și reprezintă o eternă și infinită muniție pentru jihadiștii care vor să demonstreze că occidentalii sînt dușmani ai musulmanilor pe care nu îi respectă și cărora le-au exploatat și le exploatează încă resursele, în țările de baștină din Orientul Mijlociu, Africa și Asia.

Acum aceste două lumi s-au intersectat și se suprapun azi pe continentul european. O parte din spațiul islamic respiră în spațiul european și, evident, apar ciocniri.

Teroriștii pot fi vînați, prinși și pedepsiți, dar ce se întîmplă cu fondul și atmosfera care i-au produs? Avem, pe de o parte, o lume islamică reverențioasă, cu spiritul profund ancorat în tradiție, în care simbolurile sînt sacrosancte, și, de cealaltă parte, o lume pragmatică, secularizată, care s-a schimbat prin dărîmarea idolilor de toate felurile, prin regîndiri, inclusiv sîngeroase, de concepte sociale și de guvernare. Avem, pe de o parte, un spațiu islamic în care imaginile umane, în special ale sfinților, sînt considerate blasfemice și, de cealaltă parte, o lume occidentală în care imaginile sînt doar instrumente de comunicare.

Unde și cum poate fi găsit un numitor comun? Speranța a fost multă vreme în musulmanii la a doua sau a treia generație în Europa, cei născuți, crescuți și educați aici. Surpriza neagră a fost că tocmai din rîndurile lor își recrutează adepți și luptători organizațiile teroriste ca Al Qaida și Statul Islamic. Mai mult, autoritățile europene se dovedesc, de multe ori, incapabile să facă diferența între islamul moderat și cel radical, incapabile și șovăitoare cînd e vorba să expulzeze lideri religioși care, în emisiuni TV, pledează pentru libertatea imperativă de expresie religioasă a musulmanilor, iar în moschei au discurs radical, militant, antieuropean și agresiv față de libertatea de exprimare „ofensatoare“ a majorității nonmusulmane,

Eșecul politicilor de integrare este pe cît de evident pe atît de bine camuflat sub discurs corect politic. Pînă acum, în Europa nu au avut loc dezbateri reale, profunde și generatoare de soluții, pentru că totul a fost sufocat sub un munte de etichete ideologice de toate felurile, pînă cînd subiectul integrării a devenit toxic. De cîștigat au avut doar xenofobii și extremiștii din toate taberele care și-au îmbrățișat etichetele, și unii dintre ei au ajuns cu ele în Parlamentul European, iar ceilalți – în subteranele islamului radical.

Fără un numitor comun, rămîne varianta ca una dintre lumi să cedeze. Și aici se pune problema care mai este identitatea europeană, o identitate care s-a construit în mii de ani, la fel – sistemul de valori, pornind de la rădăcinile creștine, trecînd prin reformele religioase, etica protestantă a muncii, progres tehnologic, dinamism economic, secularism și drepturile omului, o identitate în care religia este alocată spațiului privat, iar termenii comportamentului social, economic și politic sînt strict seculariști.

Sînt analiști care spun că religia drepturilor omului nu este la fel de puternică cum este religia lui Dumnezeu, oricare ar fi acesta, și că Europa riscă să se piardă pe sine pentru că identitatea ei a fost separată de creștinism, de religie. De aceea, Europa lui „Sărbători fericite“, în loc de „Crăciun fericit“ ori „Paști fericit!“, nu are răspuns cînd în spațiul său secularist apar, de exemplu, musulmani care spun că îi ofensează prezența brazilor de Crăciun, în locuri publice, sau că vălul islamic este o formă de exprimare religioasă și trebuie permis, pentru că altfel sînt îngrădite drepturile omului.

Cîtă vreme se va pune mai degrabă problema cedării de o parte sau de alta, în loc de a găsi formula de coexistență pe baza unor valori comune, cîtă vreme Europa nu va ști cine vrea să fie, cîtă vreme islamul nu va arunca în luptă rădăcinile sale teologice pașnice împotriva radicalismului și nu va sancționa public și ferm deraierile ideologice, atacuri ca cel de la Paris vor mai avea loc, tineri europeni musulmani vor mai fi fascinați de organizații teroriste, ideologia va mai naște monștri, iar noi toți vom trece prin checkpoint *Charlie* spre o Europă pierdută.

Carmen Gavrilă *este jurnalist la Radio România Actualități.*

Cu ochii-n 3,14

UMORUL ESTE CAPACITATEA DE A VEDEA DISPOZITIVE ANTI-SURPRINDERE ÎNTR-O ZONĂ DE ELAN REZERVAT

■ Două citate în semn de omagiu adus caricaturiştilor de la *Charlie Hebdo:* „Simţul umorului este un medicament grozav împotriva fanatismului… Umorul conţine capacitatea de a rîde de tine însuţi. Umorul este relativism, umorul este capacitatea de a te vedea aşa cum s-ar putea să te vadă ceilalţi, umorul este capacitatea de a înţelege că, indiferent cîtă dreptate ai şi cît de crunt ai fost nedreptăţit, există o latură a vieţii care e amuzantă“ (Amos Oz) şi „Formaţi de o jumătate de secol în spiritul respectului diferenţei, acum sîntem îndemnaţi să nu evaluăm o religie străină după criteriile noastre occidentale… De ce o religie, doar una, ar scăpa de climatul de ironie care este o regulă pentru celelalte?“ (Pascal Bruckner). (**M. C.**)

■ Un titlu de ştire pe site-ul Naşul.tv: „Declaraţie incendiară a unui fost şef al Armatei Române: Populaţia României este atacată cu arme psihotronice din interiorul ţării, iar în marile pieţe din Bucureşti sînt amplasate dispozitive anti-răscoală.“ Curat SF! (**A. P.**)

■ Dincolo de obişnuita maşină cu cisternă, pe care o ştiam, am observat cu oarecare surprindere că un vidanjor „regional“ din Ilfov circula cu un automobil mic, un Ford Ka. M-am întrebat dacă nu cumva avea chiar două asemenea automobile. Doar aşa, pentru rimă. (**A. M.**)

■ Într-o zonă rurală de cîmpie, în apropiere de cîrciuma sătească şi de magazinul universal, deasupra şoselei principale care trece prin Moara Vlăsiei, trona un banner pe care scria „Cruciada împotriva comunismului“. Sînt tare curios ce vrea să mai însemne „comunismul“ pe acolo. (**A. M.**)

■ Primăria comunei Jilava afişează de-a lungul şoselei DN5, cu un bizar elan electoral, sloganul „Jilava, mai aproape de tine!“. Mie, unuia, îmi sună uşor ameninţător. (**M. P.**)

■ Şefii de stat – cei occidentali, cel puţin – nu sînt neapărat vedete TV. Apar rar în emisiuni, dau declaraţii de presă doar pentru a marca anumite evenimente sau pentru a indica direcţii. În ultimii zece ani însă, ne-am obişnuit, în România, cu un preşedinte Băsescu omnivorbitor la TV. Noul preşedinte, Iohannis, e mai rezervat. Ba chiar omnităcător. E, şi asta, o calitate. (**M. M.**)

UN MARE PROIECT NAŢIONAL: CUM SĂ-ŢI LAŞI CIUBOTELE SENZUALE UNDEVA PE LA MIJLOC, ÎN MAI MULTE LOCURI DE PE GLOB

■ Din ciclul „Neobositul domn Geoană“. Într-un interviu la RFI, întrebat dacă va vota moţiunea de cenzură împotriva guvernului PSD, Mircea Geoană a reamintit că „voturile mele şi ale apropiaţilor mei au determinat căderea Guvernului Ungureanu“ (aşa, şi?), că „nu am intenţia ca prin votul meu şi al apropiaţilor mei care sînt numeroşi să schimb o guvernare mediocră a PSD-ului cu o guvernare mediocră a PNL-ului“ şi a zis că ne trebuie „un mare proiect naţional, un guvern de tip german“. Aşadar, reţineţi: dl Geoană a evoluat de la faza „preşedinte pentru o noapte“ la faza „am apropiaţi mulţi şi mă cred neamţ“. Interesant. (**M. V.**)

■ În timp ce *News Feed*-ul Facebook-ului desfăşura numai postări legate de masacrul de la *Charlie Hebdo*, se mai strecura cîte o postare gen „Cum să-ţi faci manichiura să dureze o săptămînă cu orice ojă ieftină“, „Ruşii au transformat un tanc în taxi“, „Iată noua siglă a Stelei“. (**M. C.**)

■ După ce am trimis textul la tipar, ceva parcă nu-mi dădea pace. Parcă ceva nu era în regulă… Dar ce?… Sau parcă nu… Şi totuşi, D-zeul editorilor m-a trimis ţintă la ediţia de la Fundaţii, din 1943. *Evrika!* Lipseau într-adevăr două versuri-cheie, le-aş zice, din „Rînduri pentru Anul Nou“ de Ion Minulescu. După „Să-ţi laşi ciubotele afară“ urmează: *„Şi bunda de urs alb, ce mă-nfioară… / că România nu-i Siberia!…“* În ediţiile de după ’44, textul „curge“ fără semnalarea eludării. Şi atunci versurile: „Te-ntîmpin ca pe-un frate adevărat – / Un frate ce-mi va da-napoi / Sticletele ce mi-a furat / Alt frate, mult mai mare decît noi!…“ la ce vor face oare trimitere? Răspunsul în „Antinostalgia“ din nr. trecut. Şi tot acolo povestea „Coliviei cu sticleţi“. Text integral, necroşetat. (**R. M.**)

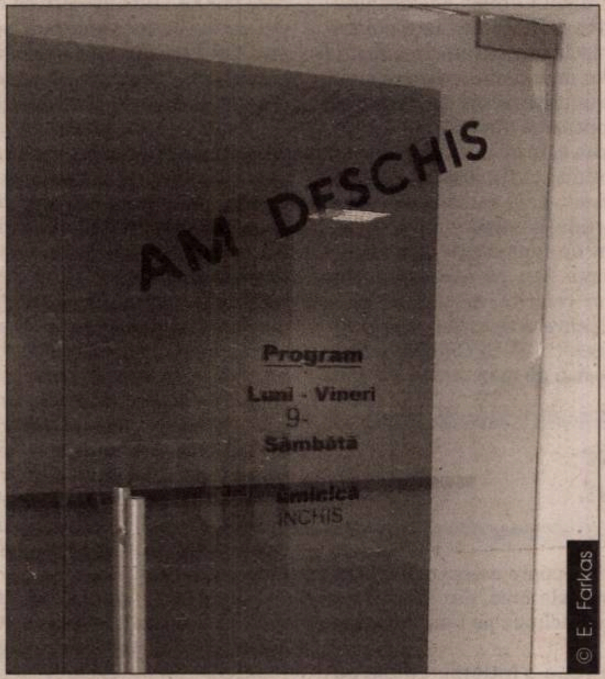

© E. Farkas

■ Brand-ul Céline o are ca muză pentru campania sa de primăvară-vară 2015 pe scriitoarea cult Joan Didion. După ce charismaticul rock star Marilyn Manson a pozat pentru Saint Laurent, Julia Roberts pentru Givenchy, iar Balmain a oferit cuplului la modă Kim Kardashian & Kanye West să fie protagonişti ai unei campanii extrem de senzuale, a venit timpul ca Céline să dea o lovitură de imagine cu Joan Didion, scriitoarea în vîrstă de 80 de ani. Poate ar fi timpul să fie tradusă şi la noi. (**A. M. S.**)

■ La începutul bulevardului Constructorilor (din Bucureşti), între o firmă de pompe funebre şi un chioşc de flori, stă veselă o casă de pariuri numită The Winner (Cîştigătorul). Bănuiam mai de mult că succesul trebuie să fie undeva pe la mijloc. (**S. G.**)

■ Un panou publicitar, afişat în mai multe locuri din oraş, anunţă apariţia unui nou produs de uz veterinar: GÎNDACID. Cum să nu se sparie gîndul? (**M. P.**)

■ O postare pe Facebook, de sărbători, a prozatorului Florin Lăzărescu: „Aud la televizor că mai mulţi turişti români sînt izolaţi de inundaţii undeva în Malaezia. Şi observ că parcă oriunde în lume e o catastrofă, un accident, apare şi-un român pe-acolo. Se ciocnesc două TIR-uri în Spania – un român printre victime. Deraiază un tren în India – doi români grav răniţi. Tsunami în insula Velavaru – cinci români luaţi de ape. Mină prăbuşită în Congo – un român prins sub pămînt. Luare de ostatici în Australia – măcar un român printre ei. Boala cămilei nebune în Sahara – un român deja o are. Cutremur în Japonia – zeci de români înfricoşaţi intră pe canalele noastre de ştiri şi-şi povestesc drama… Ori sîntem cea mai răspîndită naţie de pe glob, ori tragem la catastrofă, ori catastrofa trage la noi. Nu m-ar mira să aud în viitor: a explodat o sondă spaţială trimisă pe Venus – doi români accidentaţi plutesc pe orbită.“ (**M. C.**)

DIN PĂCATE, NU MAI PUŢIN DE ZECE PERSOANE AU ÎNCEPUT SĂ ZBOARE ÎNAPOI

■ Pur şi simplu nu pot să-mi scot din minte imaginile atacului terorist de la sediul publicaţiei *Charlie Hebdo* din Paris. Pe o stradă liniştită, într-o clădire ca oricare alta, e ora şedinţei de redacţie. Ar putea fi o scenă dintr-un film al lui Michael Haneke. Dar, din păcate, ce s-a întîmplat acolo întrece orice închipuire. (**A. M. S.**)

■ Aproape pentru prima dată am asistat la o Bobotează liniştită şi organizată: la biserica Sf. Ştefan „Cuibul cu barză“, oamenii stăteau cuminţi la coadă, cu sticlele în mînă. Cînd le venea rîndul, nu mai puţin de zece persoane îi preluau şi le umpleau sticlele. Erau păziţi de un poliţist şi de o poliţistă, care, la sfîrşit, şi-au scos chipiele şi s-au lăsat sfinţiţi. (**I. P.**)

■ Se mai întîmplă pe lume, din fericire, diverse chestii vesele, cum ar fi aceea despre care am aflat dintr-o ştire TV, difuzată în ultimele zile ale anului ce trecu: „Prin Parlamentul georgian au început să zboare cravate smulse cu bestialitate“. (**D. S.**)

■ Potrivit *L’Express*, o carte poştală trimisă acum 90 de ani a ajuns, în sfîrşit, la destinaţie (dar nu şi la destinatar, care a murit prin 1970). Ilustrata fusese trimisă de o învăţătoare din Angoulême, care îşi ruga vecinii să îi dea înapoi coşurile de prins raci. (**L. V.**)

PUBLICITATE

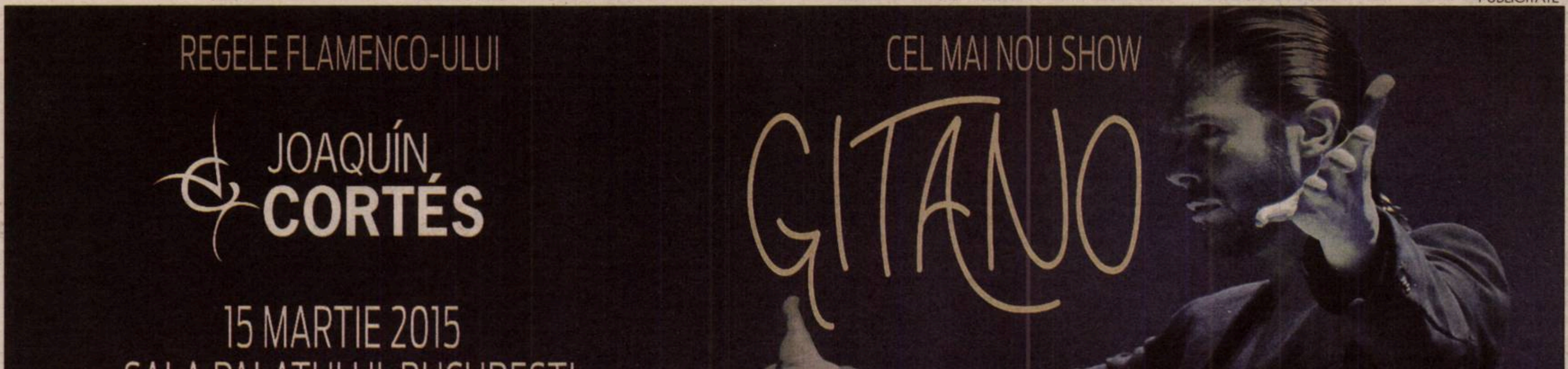
REGELE FLAMENCO-ULUI
JOAQUÍN CORTÉS
15 MARTIE 2015
SALA PALATULUI, BUCUREȘTI
Bilete în rețeaua Eventim.
CEL MAI NOU SHOW
GITANO
CAŢAVENCII adevărul DILEMA stars romantic eventim

Biblioteca „ASTRA“ SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **571** ■ 22-28 ianuarie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ți copiii să vină la tine 13

ANDREI PLEȘU

„Dilema 22. Cîteva reflecții“

pagina **3**

ALEX SĂVULESCU

„Greenaccord 2014“

pagina **21**

LINA VDOVÎI

„Generația curajoasă a României“

paginile **22-23**

De nimeni nu depand

Alternativa DIY (do-it-yourself)

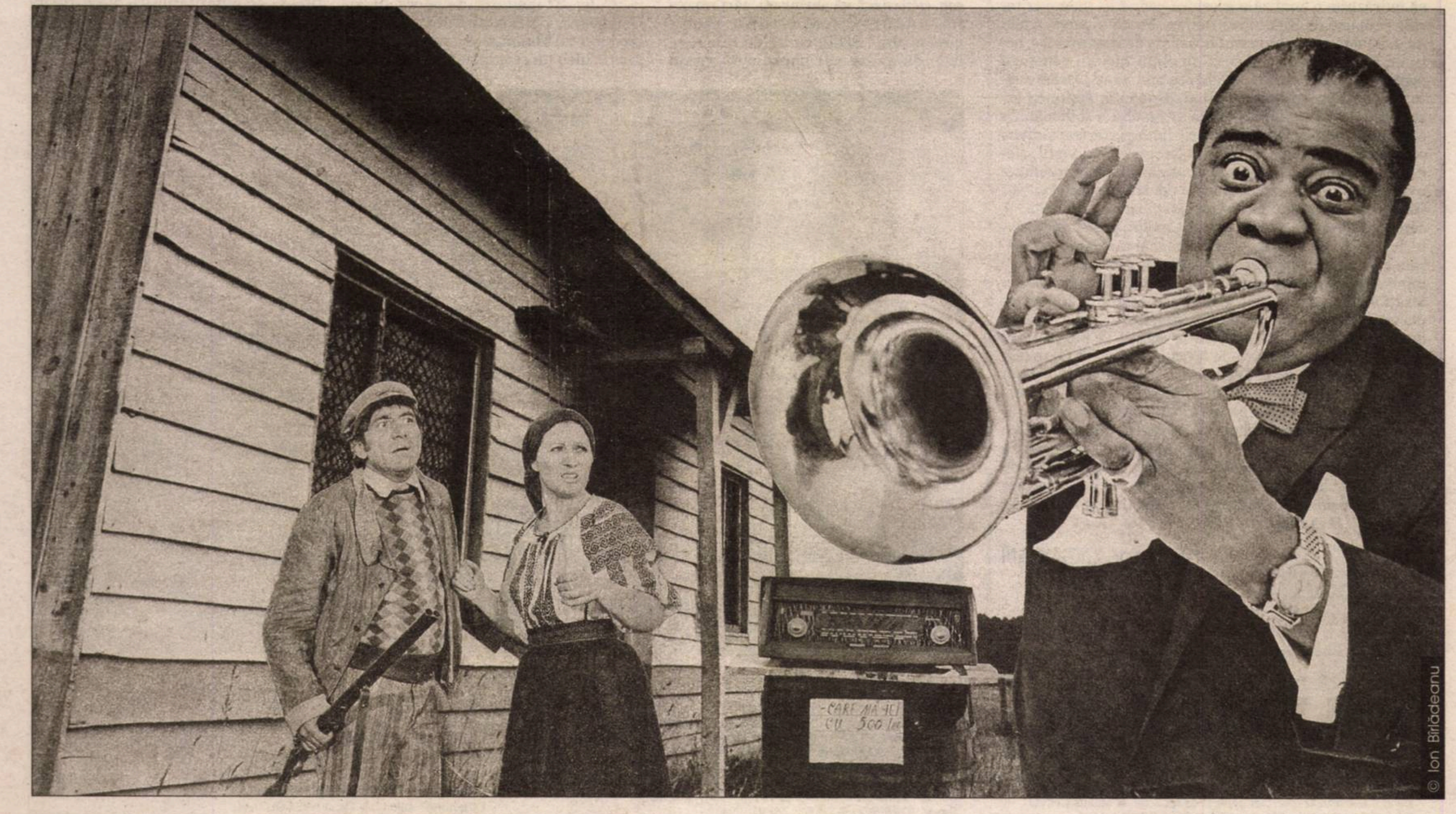

© Ion Bîrlădeanu

> *„Arta înseamnă să creezi ceva din nimic și să-l vinzi.“*
>
> *FRANK ZAPPA*

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

TEATRUL RADU STANCA

SCRISORI DE RECOMANDARE

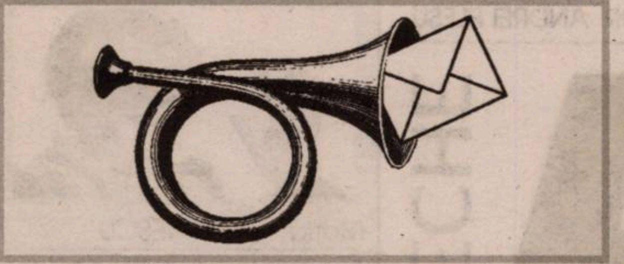

turneu de inbox

Imbecilii, neajutorații și răufăcătorii

Evenimentele care au avut loc la Paris la sediul revistei *Charlie Hebdo* au provocat, aşa după cum se cunoaşte, reacţii la toate nivelurile societăţii. Au fost dezbateri aprinse în toată media, dovadă faptul că un număr mare de articole din *Dilema veche* (nr. 570) se referă, într-un fel sau altul, la ceea ce s-a întîmplat în Franţa în 7 ianuarie a.c. Nu sînt un cunoscător al domeniului, ceea ce mă obligă să nu emit judecăţi de valoare şi să mă apropii cu prudenţă de un subiect aşa delicat, dar o carte citită în această perioadă m-a făcut să scriu acest comentariu. Este vorba de *Legile fundamentale ale imbecilităţii umane* (Humanitas, 2014), scrisă de profesorul italian Carlo M. Cipolla (1922-2000), care a studiat la Sorbona şi la London School of Economics, care a predat istoria economiei la înalte instituţii academice (Universitatea Berkely din California, Institutul European din Florenţa, Şcoala Normală din Pisa) şi care a scris mai multe cărţi de specialitate în domeniul istoriei economiei. În cartea la care mă refer, autorul prezintă, cu o ironie fină, o metodă de analiză a comportamentului uman, bazată pe elemente de ordin statistic şi pe o exprimare sugestivă a acestuia, utilizînd coordonatele carteziene. Conform opiniei profesorului Cipolla, oamenii se împart în patru categorii de bază: inteligenţii, neajutoraţii, răufăcătorii şi imbecilii. Inteligenţii sînt persoane ale căror acţiuni aduc beneficii atît pentru ei, cît şi pentru cei din jur. Neajutoraţii acţionează aşa încît aduc beneficii pentru cei din jur, dar în detrimentul propriu. Răufăcătorii sînt cei care urmăresc să obţină propriul beneficiu, în detrimentul celorlalţi. Imbecilul este „o persoană care cauzează pierderi unui alt individ sau grup de indivizi, fără să cîştige nimic în schimb, uneori chiar suferind pierderi de pe urma acţiunilor sale.“

Acum să ne întoarcem la evenimentele de la Paris şi să îndrăznim o analiză a acestora, avînd în vedere criteriile propuse de profesorul italian. Pe de o parte, avem un grup de indivizi care publică nişte desene satirice, acţiune în urma căreia autorii nu obţin nici un beneficiu pentru ei, ba din contră, suferă cea mai mare pierdere care poate exista, pierderea vieţii. Totodată, acţiunea lor stîrneşte nemulţumirea, mînia şi revolta a milioane de oameni din lumea islamică. De cealaltă parte, trei indivizi suferă cea mai mare pierdere a lor, pierderea vieţii, oferind în schimb satisfacţie unui număr mare de coreligionari, care se declară răzbunaţi şi pentru care cei trei sînt văzuţi ca eroi. Avînd în vedere clasificarea indivizilor pe categorii, propusă de profesorul Cipolla, şi definiţiile date fiecărei categorii, consider că cel mai indicat este să lăsăm cititorii să încadreze, după propria judecată, indivizii implicaţi în tragedia din Franţa în imbecili sau neajutoraţi. Nu trebuie uitaţi răufăcătorii, care sînt, după opinia mea, toţi cei care caută să profite, într-un fel sau altul, de pe urma acestei tragedii. Între aceştia se includ şi cei care au sesizat „fereastra de oportunitate“ şi au publicat milioane de exemplare ale revistei, „fiind pregătiţi să numere banii de pe urma acestui nutreţ“ (v. articolul domnului Cătălin Ştefănescu), în timp ce alţii îşi ştergeau lacrimile. Cît despre inteligenţi, cu regret mărturisesc că nu am fost în măsură să-i identific, ceea ce confirmă cu prisosinţă una dintre prevederile primei legi fundamentale a imbecilităţii umane, şi anume că „oamenii pe care odată îi considerai inteligenţi şi raţionali se vor dovedi a fi imbecili, fără drept de apel.“

Teodor OGNEAN

Dilema veche vă propune

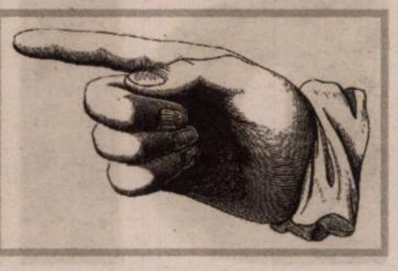

■ Scrisă în urmă cu 82 de ani şi jucată la Teatrul de Comedie din Bucureşti de peste 12 ani în regia lui Alexandru Dabija, piesa *...escu* a lui Tudor Muşatescu continuă să fie pe cît de clasică, pe atît de actuală şi pe cît de savuroasă, pe atît de preocupantă. Cu Vladimir Găitan şi Gabriela Popescu stîrnind aplauze la scenă deschisă, cu Delia Nartea şi Mihaela Teleoacă, cu Ion Chelaru şi Eugen Racoţi, într-o echipă rodată şi cu o unitate aparte, se joacă destul de rar şi cu sala plină. Mai sînt probabil destui care n-au văzut-o încă. Dacă aveţi ocazia, nu ezitaţi. (Andrei Manolescu)

■ Cristian Vasile, *Viaţa intelectuală şi artistică în primul deceniu al regimului Ceauşescu, 1965-1974* (Editura Humanitas, 2015). E a treia şi poate cea mai interesantă parte a unei trilogii dedicate relaţiei dintre putere politică, propagandă şi creaţie artistică în comunism. O carte documentată minuţios, o cercetare pe teren accidentat într-o zonă nebătută de istorici. O excursie riscantă şi curajoasă. (Matei Martin)

■ *Somn de iarnă / Winter Sleep*, regizat de cineastul turc Nuri Bilge Ceylan, de care v-am mai pomenit şi cu alte ocazii, a intrat pe ecranele noastre. Distins cu trofeul Palme d'Or la Festivalul Internaţional de Film de la Cannes anul trecut, filmul e o călătorie rusească nu în inima stepei, ci în inima unui cuplu. Crud, tandru, sfîşietor şi afectuos deopotrivă. (Ana Maria Sandu)

■ Pe 4 februarie începe Masters-ul german de snooker, iar competiţia va fi transmisă şi de Eurosport (primul meci transmis în direct, de la ora 15). (Stela Giurgeanu)

■ Citiţi *Innovations in Magazine Media 2014 World Report,* o publicaţie realizată sub egida FIPP (*„the worldwide magazine media association“*). Mă rog, citiţi dacă vă permiteţi, căci raportul poate fi cumpărat de pe site, pentru nonmembrii FIPP, cu 97 de lire sterline; da' poate vi-l împrumută vreun prieten. Din acest raport putem afla cam ce se presupune că vor deveni revistele, integrînd varianta tipărită, conţinutul web şi varianta pentru dispozitive mobile în ceva nou, care se numeşte *„censhare“*. Ideea principală e că, dacă vreţi să citiţi chestii de-astea care pînă ieri se numeau reviste, trebuie să aveţi smartphone-ul la îndemînă. Mă rog, se poate şi cu Google Glasses, la o adică. Dar „obiectul“ pe care îl veţi citi nu se va mai putea numi revistă. (Mircea Vasilescu)

■ *The Water Diviner (Promisiunea,* 2014) – un film cu şi de Russell Crowe, pentru fanii lui Russell Crowe (pe care-l pot vedea, de altfel, în toată splendoarea lui musculoasă, ieşind dintr-o fîntînă...), cu *story* complicat (şi lungit...), peisaje sublime şi multe şabloane hollywoodiene, pe linia masculină... (Iaromira Popovici)

■ Timeline, o aplicaţie de mobil la care s-a lucrat un an de zile şi care pune în context (istoric, cultural etc.) ştirile momentului. Deocamdată e disponibilă doar pentru iOS, dar există şi varianta pentru web: m.timeline.com. Încercaţi-o cu încredere, veţi fi cel puţin entuziasmaţi. (Luiza Vasiliu)

■ Două cărţi de nonficţiune creativă, fiecare inedită şi speculoasă în felul ei: *Paturi de împrumut* de Jacob Tomsky (traducere de Irina Henegar) – *inside information* despre industria hotelieră, care vă va schimba (puţin/mai mult) percepţia asupra a ceea ce înseamnă ho(s)telurile; şi *Portocaliul este noul negru* de Piper Kerman (traducere de Silvia Dumitrache) – experienţa unui an de zile trăit într-o închisoare de femei din SUA. Ambele la Editura Publica, cea care ne-a dat în ultimii ani cîteva cărţi nonfiction de top. Merită urmărite toate titlurile. (Marius Chivu)

■ Joi, 22 ianuarie, de la ora 19, la Cafeneaua Cărtureşti Verona, *Dublă expunere* cu Dumitru Gorzo şi cu Thomas Ciulei, un eveniment Kontakt Art. *Dublă expunere* este o antologie, un hibrid între o carte de literatură şi un album de artă contemporană care a apărut la Editura Trei. Cîţiva autori – printre care Radu Paraschivescu, Ştefan Agopian, Filip Florian, Nora Iuga, Adela Greceanu – au acceptat să scrie fiecare cîte o proză scurtă, avînd ca punct de plecare lucrarea unui artist vizual contemporan. (Adina Popescu)

■ „...dacă nu-ţi place să citeşti scrisori vechi, cu cerneală aproape ştearsă; dacă nu eşti mişcat cînd deschizi o gazetă îngălbenită de vremuri, scrisă cu slove vechi sau încă cu «ucu» scurt; dacă te plictiseşte să stai de vorbă cu bătrîni, care ştiu să povestească de timpurile de mult trecute; dacă nu simţi nici o plăcere pipăind faldurile de atlas ale unei rochi cu malacof, purtată pe vremuri de vreo bunică; atunci, [cititorule], lasă mai bine cartea din mîini...“ Astfel ne ademeneşte Gheorghe Crutzescu să-l urmăm la pas, pentru a descoperi şi reface împreună povestea unei străzi, de fapt povestea unui oraş, căci Podul Mogoşoaiei este axa emblematică a Bucureştiului interbelic. Născută „din dragoste pentru o stradă“, cartea lui Gheorghe Crutzescu – *Podul Mogoşoaiei. Povestea unei străzi* –, de curînd reeditată la Humanitas: ediţie şi dosar iconografic de Cătălin Strat, este o lectură plină de farmec, dar, în acelaşi timp, o invitaţie responsabilă la reevaluarea patrimoniului unui oraş care nu şi-a spus încă ultimul cuvînt în lupta cu timpul, cu autorităţile, cu inconştienţa locuitorilor, cu tot ceea ce înseamnă destinul asumat al unei Capitale europene. (Ruxandra Mihăilă)

album dilematic

Daniel Goace

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.150+5.000
Tipărit la Tipomedia

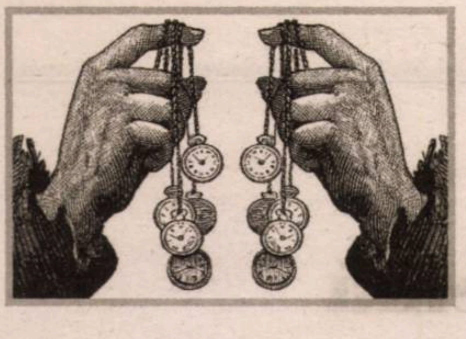

Andrei PLEŞU

nici aşa,
nici altminteri

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Dilema 22. Cîteva reflecţii

În general, nu sînt amator de sărbătoriri prea dese. Poţi marca, prin gesturi festive, împlinirea unui număr rotund de ani, a unor decenii, a sfertului de veac etc. Dar aniversări de tipul „14 (sau 26) de ani de apariţie“ mi se par o afectare narcisiacă, un moft. Aniversarea a 22 de ani de la ieşirea pe piaţă a *Dilemei* e, totuşi, altceva. Mai întîi că 22 (decembrie 1989) e un reper calendaristic cu o greutate aparte în lumea noastră. Apoi, în mod ironic, *Dilema* apare astfel cuplată cu numele unei reviste *(22)*, care s-a simţit, la început, ameninţată – din cauza noastră – de o concurenţă neloială. Vremurile cultivau radicalitatea, confruntarea drastică, şi ne-am trezit suspectaţi – de multă lume – de o vinovată diversiune. Eram vîrful de lance al Cotrocenilor împotriva GDS-ului! Virgil Ierunca însuşi a stabilit că *Dilema* e un deghizament „fesenist“, inventat ca să submineze prestigiul opozant al revistei *22*. Mi-aduc aminte, nu fără duioşie, cum, după apariţia primei *Dileme*, Gabriela Adameşteanu, pe atunci redactor-şef al publicaţiei GDS, mi-a spus, colegial: „Foarte slabă gazetă!“

Între timp, lucrurile s-au lămurit. Cele două „surori“ şi-au descoperit complementaritatea, au înţeles că nu e nimic malign în strategia celeilalte, că, în fond, amîndouă combat pe acelaşi front, chiar dacă pe tonuri diferite.

Nu vreau să fac acum un bilanţ definitiv al *„experienţei Dilema“* în destul de pestriţa mea biografie. Dar mă simt îndemnat să recapitulez măcar două-trei beneficii „colaterale“ ale acestei experienţe. Pe primul loc este, pentru mine, bucuria şi avantajul de a fi cunoscut – în exerciţiul construcţiei revistei – cîţiva oameni remarcabili. Viaţa mea ar fi fost mai plicticoasă şi mai stearpă sufleteşte fără colaborarea cu Radu Cosaşu, Magdalena Boiangiu, Tita Chiper, Z. Ornea. Nu-i uit, desigur, nici pe ceilalţi, dar vorbesc, deocamdată, de „nucleul tare“ al *Dilemei*, în jurul căruia am gravitat ca jurnalist începător. S-au aliniat, pe aceeaşi orbită, Elena Ştefoi, Mircea Vasilescu, Dan Stanciu, Alex. Leo Şerban, Ilieş Câmpeanu, Bogdan Ghiu, Simona Sora, Andrei Manolescu, Iaromira Popovici, Matei Martin, Adina Popescu, Cristian Ghinea, Stela Giurgeanu şi alţi cîţiva, din ce în ce mai tineri şi mai bine profilaţi, ca să nu mai vorbesc de numeroşii colaboratori care ne-au flancat, cu fidelitate şi vervă, ani de-a rîndul. A fost şi este o experienţă nutritivă, tonică, răsplătitoare. Am avut şi aventuri (pe drumul de la Augustin Buzura la Mircea Dinescu şi la Adevărul Holding), şi rateuri, şi reuşite, şi momente de instabilitate, dar şi prilejuri de speranţă. Pe scurt, am fost ca toţi ceilalţi, dar ni s-a şi părut, subliminal, că „nimeni nu e ca noi“. Şi am trăit cu toţii *miracolul întîlnirii*, fără de care nici o ispravă adevărată nu e posibilă.

E inevitabilă schimbarea de generaţie, de tonalitate, de orientare.

În plan strict personal, am învăţat, mai ales în vremea din urmă, că o publicaţie devine, încet-încet, o vietate autonomă, cu un metabolism specific, cu o coerenţă internă plutind *pe deasupra* capetelor celor care o produc. E inevitabilă schimbarea de generaţie, de tonalitate, de orientare. Uneori, mi se pare că ar fi cinstit să rebotezăm revista, să-i spunem *Dilema nouă* şi să lăsăm noilor veniţi mînă liberă. Tinereţea e, de regulă, mai puţin dilematică… E „revoluţionară“, *trendy*, „angajată“, provocatoare. Cum altfel? Şi e mai mult decît normal să nu „încremenim în proiect“. Mă gîndesc, fără sentimentalisme deplasate, că se apropie timpul despărţirii, că „fondatorii“ trebuie să asume postura de portrete comemorative, de ornamente pioase, atîrnate pe coridoarele redacţiei, dar absente din fiziologia şi spiritul ei. Mi-aş dori, totuşi, ca *Dilema* să nu-şi piardă cu totul stilul originar, chipul şi „programul“ începuturilor. Valoarea şi rostul ei s-au alcătuit în jurul unui *proiect* de acţiune jurnalistică, de *prezenţă* contextuală, de disciplinare a pripei propagandistice, a opţiunilor gata-făcute. Cred, sincer, că proiectul acesta e încă util şi viu. Dar ştiu şi că nici un proiect nu se poate împlini fără oameni care să creadă în el. Ceea ce urez, deci *Dilemei (vechi)*, la a douăzeci şi doua ei aniversare, este să-şi respecte numele şi tradiţia. Cu o condiţie: să cultive respectul ca pe o formă de *libertate*. Altfel, titlul gazetei va fi o etichetă formală, iar aniversările ei viitoare – o suită de parastasuri…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Charlie est ailleurs

– Tu ce ai căutat acolo?

– Cum adică? mă nedumiresc eu. Nu era normal să mă duc şi eu să văd ce se întîmplă?

– Mda, mă rog, dar care a fost motivaţia *ta?*

– Eram curios… ezit eu.

Nici unul dintre colegii de colocviu cu care stau de vorbă nu fusese la „marşul republican“. Fiecare avea motivaţia sa, dar toate aceste motivaţii erau legate, într-un fel sau altul, de refuzul de a participa la această „recuperare politică“. Erau cîţiva dintre celelalte milioane de francezi, cei care nu au participat la marş şi pe care nu îi vedem în media. Nici unul nu era însă indiferent, ba dimpotrivă. Odată lansată, discuţia lor s-a înflăcărat rapid şi, după cîteva minute, uitaseră deja de existenţa mea. Ca de atîtea alte ori, conversaţia a devenit una franco-franceză.

Am coborît la Bastille şi am făcut o coadă de peste jumătate de oră ca să pot ieşi din metrou şi să pătrund în piaţă. Cîţiva africani vindeau pe doi bani ecusoane şi postere cu *Je suis Charlie*. Am pornit-o pe Faubourg Saint-Antoine, lipindu-mă de cîte un grup ca să trag cu urechea, dar majoritatea vorbeau pur şi simplu despre una şi alta. Erau însă acolo, fiecare cu *Je suis Charlie* al său, prezenţe senine, dar ferme. La un moment dat, un grup s-a format în faţa unei clădiri ciudat de dărăpănate. Era un azil pentru refugiaţi, care tocmai fusese închis. În faţa lui – cîţiva africani şi asiatici cu pancartele lor, cerînd relocare, şi nu alungare. Un domn mai în vîrstă îi arăta furios cu degetul: *„Sigur, să vă relocăm, ca pe urmă să veniţi şi mai mulţi… să ne sufocaţi… să…“* Nu aud decît crîmpeie de fraze, dar îmi este clar despre ce este vorba. Unii se apropie de grup şi îi dau dreptate domnului supărat; alţii se uită pieziş şi trec mai departe. Pe treptele clădirii, o fată de vreo 15-16 ani stă chircită, cu ochii în gol şi un carton în braţe, pe care scrie *Moi j'y suis pour rien* – eu n-am nici o vină…

Am mers la pas mai departe, dar curînd coloana s-a oprit. Ne-am dat seama cu toţii, la un moment dat, că pe strada transversală din faţă treceau autocarele fumurii cu şefii de stat. Cînd a apărut prima maşină, lumea a început să aplaude. O doamnă în vîrstă de lîngă mine mă întreabă ce se întîmplă. „Trec Hollande şi şefii de stat“ – o lămureşte o altă doamnă. „Şi d-aia aplaudă lumea?“ – se indignează doamna în vîrstă. „Păi, nu ei ne-au adus în situaţia asta? E culmea să-i mai şi aplaudăm acum!“ „Aveţi dreptate“ – intervine şi un domn – „nu pentru politicieni am venit aici!“ La al doilea autocar, mai multe degete se îndreaptă, discret, în jos. Sînt participanţii la marş pe care nu-i vezi pe ecrane.

Coloana e blocată, aşa că o iau spre Place d'Aligre, în căutarea unei cafele în linişte. Mă aşez într-un bar care se dovedeşte a fi ţinut de nişte arabi. Clienţii din cartier sînt majoritatea francezi. Cei mai mulţi se duc la patroană de cum intră în bar şi o îmbrăţişează. Lîngă mine se aşază un beţiv, care-şi ţipă delirul. E singura persoană indiferentă pe care am întîlnit-o în acele zile. Din cînd în cînd, se ridică în picioare şi ţipă cît îl ţin plămînii: *Ta gueule!* „Gura!“ Poate că, de fapt, nici el nu este chiar aşa de indiferent…

Îmi reiau marşul spre Place de la Nation şi privesc atent de jur împrejur. Identific steagurile a cîtorva zeci de ţări. Într-un copac, un tînăr ţine steagul Braziliei. Ăsta de unde o mai fi apărut? – mă întreb în sine mea. Apoi dau nas în nas cu un tînăr arab, tăcut, care ţine la piept un carton mare pe care scrie *Charlie akbar*. Mă opresc într-un soi de moment de reculegere. Aveam să mai întîlnesc şi alţii pe parcursul zilei.

*Pînă cînd,
pînă unde?…*

În mijlocul mulţimii mă întîlnesc, miraculos, cu o fostă studentă, care îşi face studiile la Paris, de ceva vreme. Ne îmbrăţişăm fericiţi şi hotărîm să ne retragem la o bere, undeva, să schimbăm impresii. Terasele sînt foarte aglomerate, dar reuşim în cele din urmă să ne găsim un loc.

Urmează un schimb ciudat de replici, presărate mai mult cu *mda* şi *hm*. Nu ştim prea bine ce să zicem. Deocamdată însă, cîteva lucruri par să ne fie clare. Mai întîi de toate, că e greu – şi puţin recomandabil – să încerci să-i înţelegi pe francezi, aşa, din avion. Au dezvrăjit credinţa şi au despărţit Biserica de Stat doar pentru a instala în loc o altă religie: Republica. Cu aceasta nu se joacă – chiar dacă şi ea constituie permanent obiectul celor mai teribile jocuri de cuvinte şi al unei autoironii descumpănitoare. Umorul, care are însă ingredientele sale tipic franţuzeşti, este şi el un cult republican; *on n'y touche pas!* Cum spunea un jurnalist francez la Bucureşti, francezii rîd despre orice (şi în primul rînd de ei înşişi…), dar nu cu oricine; şi cine nu înţelege, e treaba lui: rîsul nu are limită. Autolimitarea umorului este, astfel, precum o femeie doar puţin gravidă; limitările externe, mda, poate, dar sînt un soi de chiuretaj…

Discuţiile despre islam şi creştinism apoi, toate aceste comparaţii violent tendenţioase sau înţelept moderate de care e plin spaţiul public, toată această fantasmă a „ciocnirii civilizaţiilor“: cîtă vorbărie inutilă! Toate religiile Cărţii, ca să ne limităm la ele, sînt *bune*, dar în numele fiecăreia s-au făcut o groază de *rele*. În numele, nu din cauza lor! În cazul *Charlie*, de pildă, în amonte se află *societatea*, nu *religia*. Paiul din ochiul religiei ne face să nu mai vedem bîrna din ochiul societăţii. Nu islamul atacă şi creştinismul se apără, ci societăţi şi/sau grupuri sociale se ucid între ele. Nu islamismul a generat terorismul, ci terorismul s-a legitimat prin islamism, transformîndu-l în fundamentalism. Ce-i drept, odată instituţionalizat, acest fundamentalism generează un terorism tot mai neîngrădit, care antrenează, practic inevitabil, un contraterorism tot mai demăsurat. Pînă cînd, pînă unde?…

Ne blocăm. Atît optimismul, cît şi pesimismul şi-au pierdut din consistenţă. În tăcerea care se aşterne între noi, aud parcă avertismentul lui Kundera: *La vie est ailleurs. Charlie est ailleurs* – îmi trece mie prin minte…

În zorii modernităţii, Montesquieu lansa întrebarea sa fondatoare: *comment peut-on être Persan?* În prezentul nostru postmodern – şi indiferent de cum va arăta răspunsul la fenomenul *Charlie* –, o întrebare similară ar putea fi formulată: *comment peut-on être Charlie?*

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

TÎLC-SHOW

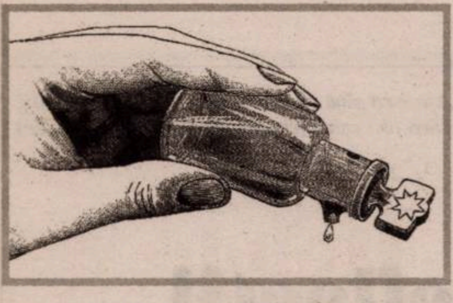

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Meme, mem, memă

Printre termenii recenţi, încă neincluşi în dicţionare, dar cu o circulaţie destul de mare, preluările neologismului englezesc *meme* ridică probleme destul de mari de adaptare şi de standardizare. Chestiunea ar fi rămas limitată la preocupările terminologice ale specialiştilor în biologie şi antropologie, dacă termenul nu ar fi intrat în uzul larg prin extinderea sa asupra unor forme ale comunicării în Internet. Dicţionarele englezeşti înregistrează deja două sensuri ale cuvîntului creat de Richard Dawkins, autorul cărţii *Gena egoistă* (publicată în 1976, apărută în versiunea românească în 2001). Sensul de bază este cel de „unitate de informaţie culturală“, transmisă prin imitaţie, comparabilă, în plan cultural, cu *gena* biologică. Cel de-al doilea sens – o dezvoltare recentă, o aplicare a situaţiei de transmitere culturală la un context de maximă actualitate – e încă mai vag şi mai alunecos: se referă la idei, concepte, invenţii (verbale sau vizuale) care circulă rapid, contagios, prin intermediul noilor mijloace de comunicare (în Cambridge Dictionaries online, „o idee, imagine, clip video, răspîndite foarte rapid pe Internet“. Spre deosebire de *viralul* consumat pasiv, ideea *meme* este adesea transformată, stimulează inventivitatea. Fenomenul nu e deloc nou; doar viteza de circulaţie îl face vizibil şi îi impune un nume.

Termenul englezesc *meme* e un cuvînt scurt, cu pronunţare diferită de scriere *(mim*, cu un *i* lung) şi cuprins într-o reţea de asocieri culturale (inspiraţia din greacă şi înrudirea cu *mim, a mima, mimică, mimetism;* apariţia într-un domeniu ştiinţific; paralelismul cu *genă* etc.). Nu e de mirare că rezultatele preluării sale în română sînt, deocamdată, haotice. Cuvîntul se foloseşte destul de mult, mai ales în Internet, cu cel de-al doilea sens. Forma cea mai frecventă pare a fi cea adaptată, care îl apropie de *genă*, respectiv *memă*, substantiv feminin, cu pluralul *meme* şi cu o pronunţie „românizată“, corespunzînd modului de scriere: *„memele* pot fi fragmente de idei, limbaje, melodii, linii ale modei, abilităţi, valori morale şi estetice sau orice altceva“ (romaniafarajustitie.wordpress.com). La răspîndirea acestei forme (folosite deja în bibliografia de specialitate, cu primul sens) a contribuit decisiv opţiunea traducătorului *Genei egoiste*. În acelaşi timp, circulă o formă mult mai puţin adaptată, scrisă *meme*, probabil pronunţată ca în engleză şi cu pluralul tipic neutrelor: „mi-am însufleţit prezentarea cu *nişte meme*-uri“. În stilul dezinvolt al unor mesaje, această formă este adaptată grafic (nu ştiu dacă şi fonetic), devenind sustantivul neutru *mem:* „dacă am o idee pentru un *mem*, ce să fac? (ask.fm); „iaca vreu s fac niste *memuri*“ (Facebook).

Termenul englezesc meme *e un cuvînt scurt,*
cu pronunţare diferită de scriere.

Wikipedia poate oferi o imagine comparativă a variantelor de răspîndire internaţională a cuvîntului, prin articolele sale în mai multe limbi: franceza pare să-l fi adaptat, ca masculin, după modelul lui *gène* – „genă“, în forma *un mème;* la fel, italiana, în care circulă *un meme* (similar cu *un gene);* spaniola pare să aibă încă ezitări (între formele *meme* şi *mem*, nu în privinţa genului masculin). Se pare că, din cauza ezitării în adaptare, româna s-a pomenit în respectiva enciclopedie cu două articole în curs de unificare: *meme* şi *memă*.

Desigur, nici una dintre soluţiile concurente nu e ideală: *memă* rămîne probabil forma cea mai bună, pentru că are avantajul terminologic al asemănării cu *genă* (ceea ce nu e totuşi foarte important pentru utilizatorii de Internet, care par să o considere un fel de *logo* sau un *viral)* şi pentru că e perfect adaptată. E drept, maschează legătura cu termenii din familia lexicală a *mimetismului*, dar nici *meme* sau *mem* nu ar sta mai bine la acest capitol. Nu ştiu dacă e un cuvînt care va rămîne în uzul larg: tendinţa de a acapara prea multe situaţii şi lipsa de transparenţă nu îl recomandă pentru o carieră stabilă, dar, cum ştim, previziunile sînt foarte riscante în domeniul inovaţiilor lexicale şi al modelor culturale.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

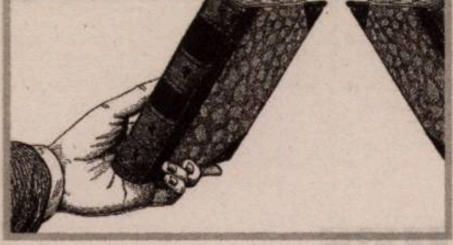

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Valori

Valorile, spuneam data trecută, sînt acel lucru imaterial care ne dă putinţa să simţim că viaţa merită trăită – sau nu. Nu-s un bîzdîc scornit de filozofi, ci o realitate cotidiană, atît de adînc încorporată în fiinţa noastră, încît nici nu o mai putem conştientiza, cum nu ne putem da seama de bătăile inimii decît în momentul nefericit cînd aceasta clachează. Aidoma, nu ne putem da seama de omniprezenţa valorilor în vieţile noastre decît în momente de răscruce, atunci cînd ele sînt puse la încercare.

Asta le deosebeşte de simplele nevoi. Avem nevoie, ca să trăim, de aer respirabil, de apă potabilă, de hrană, de un anume confort termic. Am putea adăuga: de dragoste, de înţelegere, de credinţă... Nimeni nu ştie unde se opreşte lista. Pentru unii, e mai lungă, pentru alţii, mai scurtă. Însă toţi alergăm după satisfacerea nevoilor noastre. Cînd dăm greş, intrăm în panică. Cînd reuşim, ne liniştim.

Altfel stau lucrurile cu valorile. Momentele de răspîntie, cînd sîntem puşi la încercarea amară a eşecului, aduc cu sine mai degrabă nelinişti, decît temeri şi frustrări. E bine ce mi-am dorit? Chiar asta merită să încerc să obţin?

Valorile implică nu numai nevoi. Implică credinţe. Alegeri.

Nu poţi alege dacă ai sau nu nevoie de o anumită cantitate de lichid ca să exişti. Dar dacă acel lichid va fi apă de la robinet, apă plată îmbuteliată, apă minerală, suc, fresh de fructe, bere indigenă, bere de import, vin ş.a.m.d. e o chestiune de opţiune. Şi pînă şi o astfel de trivială alegere e angrenată într-o vastă reţea de conexiuni: ce ştii despre produsele între care urmează să te decizi, cît îţi pasă de propria satisfacţie gustativă sau de propria sănătate, cît de „ecologist“ eşti, cît de mult eşti preocupat de ceea ce afirmi, pentru ceilalţi, prin ceea ce bei, ce părere ai despre consumul de alcool şi multe, multe altele.

Valorile sînt grundul pe care desenăm înţelegerea lumii în care trăim şi ne proiectăm cursul vieţii noastre prin ea. Acum mai bine de şapte decenii, unul dintre oamenii de cultură cu o largă deschidere de orizont din România, Tudor Vianu, scriind un compact tratat de teorie a valorilor, pornea de la întrebarea – legitimă pentru un filozof – privitoare la natura acestora. Sînt ele subiective, identificîndu-se cu modul particular al fiecăruia de a-şi gestiona propriile nevoi? Sau sînt, dimpotrivă, obiective, rezidînd în calităţile intrinseci ale obiectului căruia îi atribuim valoare – apa de robinet, apa îmbuteliată, sucul, vinul ş.cl.?

Valorile nu ies niciodată
singure la promenadă.

Răspunsul solomonic al filozofului, pe care eu îl consider de mare actualitate, a fost: nici una, nici alta (sau, într-un anume sens, ambele). Valorile sînt înrădăcinate, indiscutabil, în nevoile particulare ale fiecăruia. Pe de altă parte, însă, devin valori doar acele nevoi despre care cel care le resimte crede că sînt legitime pentru oricare alt semen. Iar aceştia îi împărtăşesc, într-o măsură mai mică sau mai mare, punctul de vedere. Cu alte cuvinte, lumea valorilor reprezintă saltul de la „eu“ la „noi“. Nu putem vorbi despre valori decît în orizontul împărtăşirii intersubiective.

Însă, din păcate, aşa cum intuia deja filozoful român, într-o vreme în care nu se auzise încă de 9 septembrie, nici de *Charlie*, dar se prefigurau la orizont norii celui de-al Doilea Război Mondial, abia de aici încep problemele. Cine este acest „noi“ către care aspiră orice instituire a valorilor?

Permiteţi-mi să fac, din motive euristice, un viraj într-o zonă pe care, altminteri, am dezavuat-o ca avînd o influenţă nefastă asupra educaţiei din România: cea a politicului. Spuneam, data trecută, că prăbuşirea comunismului a însemnat o enormă speranţă pentru cei ale căror nevoi se articulau într-o valoare fundamentală: libertatea. S-ar zice că orice om vrea să fie stăpînul propriului destin şi să nu fie constrîns să-şi trăiască viaţa după cum vor alţii – partidul, Conducătorul Iubit, Dumnezeu sau cine-o fi. Pe de altă parte, însă, omul este unul dintre puţinele animale a cărui viaţă se desfăşoară într-un mediu construit aproape în totalitate de către semenii săi. Alte specii prosperă sau mor după cum e secetă sau ploaie, sau după cît de puternici sau de slabi sînt duşmanii naturali. Omul, în schimb, depinde de oameni. El are nevoie, din partea semenilor, de o altă valoare fundamentală: siguranţa. Libertatea, ca proiect valoric, înseamnă construcţia unei societăţi – acel „noi“ de care vorbeam anterior – în care să ţi se dea, pe cît posibil, şansele de a realiza tot ce eşti în stare, inclusiv să-ţi frîngi gîtul. Acestui *vivere pericolosamente* i se contrapune, inevitabil, un proiect alternativ, căruia i se raliază, spre oroarea unora, mulţi nostalgici ai comunismului, în care frîngerea gîtului nu e o opţiune. Este o viziune deopotrivă la fel de legitimă şi la fel de discutabilă.

Pentru că, dacă mergi un pas mai departe, îţi dai seama că fiecare „noi“ reuneşte oameni foarte diferiţi, care adesea cu greu ar putea sta la taclale unii cu alţii la o halbă de bere. Între adepţii libertăţii se găsesc, de pildă, şi cei care-şi doresc să nu fie puse frîie priceperii şi hărniciei lor, şi cei care se consideră în drept să-şi exercite măiestria în a minţi, a înşela, a fura. La urma urmei, care e diferenţa? Nişte prăpădite de legi? Tot aşa cum între adepţii siguranţei vieţii figurează deopotrivă năpăstuiţii sorţii, ghinioniştii din naştere şi leneşii şi profitorii cronici.

Ca să tragi linii de demarcaţie între susţinătorii fiecărei valori, tot ce poţi face este să introduci în ecuaţie şi alte valori, în raport cu care membrii fiecărui „noi“ se situează diferit: cinstea, legalitatea, îndrăzneala, tenacitatea şi multe altele.

E a doua mare intuiţie de regăsit la Tudor Vianu. Valorile nu ies niciodată singure la promenadă. Ele sînt, prin natura lor, constelate. Iar fiecare „noi“ care validează o valoare – un cuvînt, o noţiune – defineşte conţinutul acesteia după cum ea antrenează sau nu şi alte valori considerate înrudite.

Ce au de făcut educaţia formală, sistemul de învăţămînt, în această privinţă? Unii, mai ales în statele posttotalitare, spun că şcoala ar trebui să-şi asume deschis misiunea de a schimba tabla de valori în raport cu schimbarea regimului politic, de la dictatură la democraţie. Alţii, mai ales din democraţiile consolidate, obiectează că ingerinţa statului, prin promovarea unui anumit set de valori, riscă să devină un instrument de îndoctrinare.

Nu ştiu cine are dreptate. Eu, unul, în ciuda opţiunii personale, nu mă simt tentat să joc rolul de apologet al libertăţii, în contrapartidă faţă de nevoia de siguranţă.

Dar există, cred, şi aici o soluţie solomonică, onestă şi întemeiată. Învăţămîntul formal se poate abţine de la propaganda valorică, dar nu are dreptul să se abstragă de la datoria de a-i învăţa pe copii că, în ultimă instanţă, tabla valorilor e o chestiune de alegere şi că, atunci cînd alegi, e bine să ştii cum şi de ce o faci şi care vor fi consecinţele. Pe scurt, să-i înveţe, pe cît posibil, discernămîntul.

Ce noţiune demodată!

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

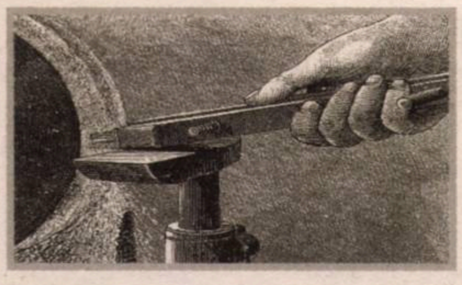

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

O lume fără Charlie Hebdo

Circulă pe la noi ideea că atentatul asupra redacţiei *Charlie Hebdo* şi-ar avea printre cauze atitudinea provocatoare a propriilor desenatori. Că, într-un fel, „şi-au căutat-o“ şi că, iată, ce-au căutat au găsit. Ar fi fost însă lumea noastră mai sigură fără *Charlie Hebdo?* Ar fi ca şi cum am crede că fundamentalismul loveşte doar acolo unde constată atitudini ireverenţioase la adresa islamului.

Ar fi minunat dacă ar fi aşa. Dar e?

Pe cînd noi, aici, în Europa, dezbăteam aprins pe marginea libertăţii de exprimare şi eventual a limitelor acesteia, undeva, în Africa, se producea probabil cel mai mare masacru din cîte s-au văzut în acest secol.

În primele săptămîni ale acestui an, organizaţia fundamentalistă islamică Boko Haram rădea de pe faţa pămîntului oraşe şi sate întregi. Imaginile din satelit furnizate de Amnesty International sînt cutremurătoare şi au făcut instantaneu înconjurul lumii. Fotografiile înfăţişează zone întregi, urbane sau rurale, care arată ca după un bombardament sistematic. Mai sugerează existenţa unor comunităţi întregi care au migrat din faţa atacatorilor. Nu toţi au fost însă atît de norocoşi. Două mii de oameni – după unele surse chiar peste trei mii – au fost ucişi.

Asta face Boko Haram atunci cînd nu răpeşte fete al căror singur păcat este că vor să înveţe. La fel ca în Pakistan, unde fundamentaliştii au ucis în mai multe rînduri copii care comiseseră acelaşi delict: mergeau la şcoală. Tot în numele fundamentalismului islamic au fost comise, în ultimii ani, atrocităţi greu de descris, în Mali, în Republica Centrafricană, în Ciad, în Libia, Sudanul de Sud, şi lista poate continua. Dumnezeu ştie cîţi nevinovaţi au fost ucişi în regiunile aflate la cheremul luptătorilor ISIS, în Irak şi Siria. Sau ce se întîmplă cu adevărat în regiunile din Somalia aflate sub controlul miliţiilor islamiste.

Toate aceste victime nu au ofensat pe nimeni, cu atît mai puţin pe cele sfinte – păcatul lor de moarte a fost acela că nu au recunoscut (eventual, nu suficient de convingător) autoritatea islamiştilor.

Zilele trecute, autorităţile belgiene au dejucat o serie de atentate care urmau a fi comise de tineri musulmani, recent întorşi din Siria, asupra unor birouri ale poliţiei. Adusese poliţia belgiană vreo ofensă islamului? Bineînţeles că nu, iar atentatele ar fi avut loc şi fără caricaturile din *Charlie Hebdo*. Dar, la fel ca şi în cazul de la Paris, dacă atentatorii şi-ar fi dus planurile pînă la capăt, ar fi fost şanse mari ca printre victime să se numere şi poliţişti belgieni de religie musulmană.

Boko Haram

Fundamentalismul islamic nu are nici măcar această extrem de firavă acoperire morală cum că ar pedepsi acte de blasfemie. Este vorba despre un război declarat civilizaţiei, în diferitele sale forme. Este războiul declanşat de o ideologie a morţii. Şi, ca în orice război, combatanţii acţionează acolo unde simt că inamicul este mai slab. Crimele, atrocităţile sau masacrele sînt cu atît mai numeroase şi mai grave, cu cît sînt săvîrşite pe teritoriul unui stat mai slab.

În state eşuate (sau aproape) din Africa, morţii se numără cu miile. În Europa, asemenea lovituri sînt de neimaginat, dar iată că sînt posibile operaţiuni „chirurgicale“, de genul celei reuşite la Paris sau al celei eşuate la Bruxelles.

Fără a produce un număr impresionant de victime, loviturile din inima Europei au un efect mediatic de-a dreptul colosal. În definitiv, lumea vorbeşte mai mult despre atentatele din Paris decît despre masacrul din Nigeria. Rezultatul: demoralizarea adversarului. Fundamentalismul islamic nu-şi alege ţintele în funcţie de atitudinea acestora faţă de religia musulmană şi simbolurile acesteia. Ci mai degrabă în funcţie de forţa unei organizaţii statale de a menţine securitatea în jurul elementelor de civilizaţie, atîtea cîte sînt într-un colţ al lumii sau altul.

În Africa sau în Orientul Mijlociu, elementul central al civilizaţiei constă în accesul copiilor – băieţi şi fete – la educaţie. Şi aceste gesturi sînt reprimate brutal de duşmanii civilizaţiei. În Europa discutăm despre lucruri mai subtile, precum libertatea de exprimare. Iar întrebarea este dacă civilizaţia noastră ar fi nu mai sigură, ci mai puternică fără *Charlie Hebdo*. Dacă astfel ar răspunde mai bine acestui atac la scară globală.

Cu alte cuvinte: libertatea de expresie, fie şi ireverenţa, înseamnă un element de slăbiciune pentru civilizaţia occidentală? Sau, dimpotrivă, exact libertatea dă forţă civilizaţiei noastre?

Judecînd lucrurile din această perspectivă, s-ar putea să ne gîndim de două ori înainte de a milita pentru restrîngerea unor drepturi, cu gîndul că aşa vom dobîndi mai multă securitate (deocamdată, cu „s“ mic).

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cuvintele care tac

În august 1915, Henry James a acordat primul său interviu pentru *The New York Times*. Avea 71 de ani (va muri la cîteva luni după apariţia interviului), era deja celebru în lumea literelor şi se implicase serios în efortul de război, devenind preşedintele unei organizaţii despre care aflăm totul din chiar denumirea ei: *American Volunteer Motor Ambulance Corps*. Uriaşul scriitor a fost, toată viaţa lui, reticent în privinţa oricărei forme de publicitate, dar a decis să vorbească lumii prin intermediul marelui ziar, pentru că intensitatea cu care trăia experienţa războiului în desfăşurare atunci – ceva ce omenirea nu mai cunoscuse – se cerea, obligatoriu, transmisă. Spre sfîrşitul materialului publicat în *NYT,* James este citat spunînd următoarele: „Războiul a epuizat cuvintele. Cuvintele au devenit slabe, s-au deteriorat precum cauciucurile unei maşini. Aidoma altor milioane de lucruri, au fost forţate, abuzate, maltratate şi golite, în ultimele şase luni, mai mult decît în lungile epoci de dinainte şi ne confruntăm acum cu o depreciere a tuturor termenilor pe care îi folosim. Altfel spus, ne confruntăm cu o pierdere a expresivităţii prin pierderea vitalităţii şi forţei cuvintelor, care ne-ar putea duce în situaţia de a fi miraţi de nălucile pe care le vom lăsa să umble printre noi, folosind cuvintele.“ Prozatorul constata, în primul rînd, incapacitatea cuvintelor (ab)uzate de a exprima grozăviile războiului. De pildă, James se arăta, în acelaşi interviu, şocat că în acel război devenise frecventă situaţia în care mai puţin de 20 de minute de confruntare militară producea peste 5000 de victime. I se părea colosal, de necuprins în cuvinte. Între timp, omenirea a trecut prin alte tragedii globale care fac din Primul Război Mondial doar una dintre catastrofe, iar declaraţia de atunci a lui Henry James este, deja, un truism: cuvintele sînt, adesea, sărace pentru a descrie onest marile nenorociri.

Istoricii literari spun că, rostind sentenţa „Războiul a epuizat cuvintele“, James a inaugurat stilul minimalist în descrierea marilor tragedii de genul războaielor. De atunci, nu mai este nevoie de multe cuvinte pentru a descrie amploarea unei tragedii umanitare de genul unui război mondial. Sînt suficiente cîteva cuvinte potrivite, bine aşezate şi tensionat înşirate. Mai exact, s-a produs saltul de la Tolstoi şi Stendhal, la Hemingway şi Camus. Dar nu despre stilul prozatorilor de după Henry James vreau să vorbesc acum. Am citat vorbele lui James pentru că mi se pare că au o însemnătate ciudată în Europa de azi. Un fel de război – cel pe care îl purtăm cu islamismul radical – generează epuizante şi interminabile dispute publice. Nivelul zgomotului polemic este, în Cetatea noastră, asurzitor şi persistent. Am ajuns să credem că nu se poate altfel şi, mai mult, am ajuns să credem că aşa e bine, pentru că asta este democraţia şi aşa sună libertatea.

„Războiul
a epuizat cuvintele.“

Henry James

© wikimedia commons

După cîte un atac terorist, precum cel care a avut loc la Paris acum cîteva zile, declaraţiile liderilor politici sînt şablon, trase la indigo. Cei mai mulţi ne spun că democraţia este atacată şi să trebuie să luptăm, dar că nu trebuie să dăm ascultare extremiştilor care, acum, vor profita de sensibilitatea sîngerîndă a publicului. Extremiştii dau, fireşte, fel de fel de soluţii radicale. Dar politicienii „mainstream“ rostesc, unii mai convingător, alţii mai puţin, tot declaraţiile de la precedentul atac terorist.

Cuvintele se blochează şi în grozăvia pe care, uneori, trebuie să o evoce, dar şi în frica celui care, adeseori, trebuie să le rostească. Să reacţionezi identic de cîte ori se produce un atentat terorist sîngeros este ca şi cum ai plasa asemenea evenimente în zona regulii, a firescului – fireşte, imposibil de anticipat, dar, altfel, normal. Ca moartea însăşi. Caz în care, se ştie, cuvintele tac.

Cuvintele au însuşirea formidabilă de a da viaţă. Totul, de altfel, s-a născut cu acel Cuvînt. Politicienii în criză de ei înşişi le castrează de această însuşire. În preajma morţii, cuvîntul autentic face minunea şi întoarce totul spre viaţă. Acel cuvînt nu mai e de multă vreme la cei care ne conduc şi care au datoria să-l rostească, dacă, Doamne fereşte, se întîmplă. Ei nu mai au cuvinte, ci echipe de comunicare. Care, de cîte ori vorbesc, fac cuvintele să tacă.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Papa, bancherul şi teroristul

Mai deunăzi, Papa a încercat să explice pe înţelesul nostru, al creştinilor, cum e aia cu „Ba p-a mă-tii!“, în termeni simpli. A zis că, dacă un oarecare ar înjura-o pe Papa-mamă, el i-ar da un pumn în gură! E clar, e pe înţelesul oricui. Acest Papă, cu un comportament actual, cont de Facebook şi carnet de suporter la fotbal, a reuşit să ne pună în faţa propriei condiţii cotidiene, dincolo de fasoanele intelectuale care fac mare caz de „conflictul cultural al civilizaţiilor“. A dezvăluit Suveranul Pontif vreun secret mistic? Nici vorbă! E drept, unii încă mai cred că noi, în Vestul creştin, sîntem mai aproape de valorile Domnului pentru că, în ziua de azi, nu (prea) mai omorîm pe cineva dacă se apucă să se ia de cele pe care noi le considerăm (prea) sfinte. Adică, îi ignorăm pe irlandezii care şi-au ascuns prea-lunga bătălie politică în spatele Domnului, pe sîrbii, croaţii şi bosniacii care s-au măcelărit cu sîrg în (aparent) numele Domnului sau pe românii şi ungurii care şi-au tras bîte în cap la Tîrgu Mureş în numele unei (sfinte) Autonomii Teritoriale. Pe care eu le-o şi doresc, dar ăsta e alt subiect… Ignorînd toate amănuntele astea, băgînd sub preş şi pe taica Putin cu a sa (Sfîntă) Crimee, noi, creştinii, sîntem, carevasăzică, neprihăniţi. Mai rău este cînd intrăm în amănunte…

Acum cîţiva ani, domnul Ghinea a recomandat într-unul dintre articolele sale nişte cărţi de „economie altfel“, numite *Freakonomics* şi *Superfreakonomics*. Am găsit al doilea volum, l-am citit pe nerăsuflate. Recunosc, în materie de lecturi, domnul Ghinea are gusturi fine. Unul dintre capitole se numea: „De ce teroriştii nu îşi fac asigurări de viaţă?“ Cică un funcţionar de bancă de la Royal Bank of Scotland, de plictiseală (era înainte ca sus-numita bancă să dea faliment), s-a gîndit să facă nişte statistici. Astfel, a găsit un număr de cetăţeni, clienţi ai băncii, care făceau toate cele plăţi obişnuite unui client sadea, cu o singură excepţie: nu aveau rate la o asigurare de viaţă. Erau bărbaţi, îi mai chema şi cu nume arăbeşti şi, în plus, nu aveau ipotecă, pentru că stăteau cu chirie! Din nu ştiu cîte milioane de clienţi, dînşii erau doar vreo 20. Aşa că, tacticos, domnul funcţionar a informat Scotland Yard-ul, care, glorios, a pornit a-i supraveghea şi mai apoi a-i aresta pentru că dînşii tocmai ce puneau la cale oarece atentate teroriste. Mi-am adus aminte de complotul terorist dejucat în România (povestit de însuşi raportul anual al SRI): cică o celulă dintr-astea a venit în Bucureşti şi a închiriat un apartament prin Berceni. Pentru a nu fi descoperiţi, stăteau numai în casă şi comandau pizza. Toate bune, numai că „doamna pensionară de la parter“ (cu toţii ştim despre ce e vorba) a sunat la sectorist: „Dom'le, nu e lucru curat, ăştia nu ies din casă nici măcar să cumpere o pîine!“ „Doamnă, dau muzica tare, vă deranjează?“ „Nu, dar tot nu-i bine!“ „Păi, ce să le facem?“ „Habar n-am, măcar să-i verificaţi!“ Plictisit de pisălogeală, sectoristul a dat mai departe, „pe linie“, şi aşa a fost demascată celula teroristă din Berceni!

„Păi, ce să le facem?“

Apoi, îmi amintesc de musulmanul care a luat ostatici nişte evrei, într-un magazin din Paris. S-a difuzat pe toate televiziunile un fragment din conversaţia pe care o avea teroristul cu unul dintre clienţi, în timpul asediului. Despre ce vorbeau? Despre diferenţele dintre Tora şi Coran? Despre profeţi? Despre soarta poporului palestinian? Aş! Conversau despre politica statului francez faţă de Assad (şeful statului sirian), despre cît de nedreaptă a fost atitudinea Parisului faţă de insurgenţii anti-Assad sau despre vina lui (a clientului evreu) în toată această poveste. „Eu plătesc impozite pentru drumuri, şosele, şcoli.“ „Ba nu, plăteşti şi pentru bombardierele care ne omoară fraţii în Siria“ – răspundea omul cu pistolul. M-a iritat conversaţia lui. Preferam să mi-l închipui un fanatic musulman cu creierii spălaţi, setos de sînge, dornic să omoare evrei, doar pentru că sînt evrei.

Evreo legătură între cele trei paragrafe? Habar n-am. Asta e tot ce mi-a venit în minte, la un pic peste o săptămînă de la uciderea unor ziarişti, la Paris.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Cherif Couachi a vrut să se facă fotbalist cînd era mic. Ar trebui judecat şi condamnat antrenorul care n-a avut ochi pentru el?

Îţi poate trece prin minte. Adevărul e că, de multe ori, privind diverşi cetăţeni în chiloţi şi crampoane, îţi vine să te întrebi ce s-ar fi ales de ei dacă n-ar fi ajuns milionari. O să ziceţi: e exagerat să credem că, repede, s-ar fi apucat să tragă cu Kalaşnikov-ul la drumul mare. Numai că nici Cherif n-a săltat direct de la stadiul de candidat la postul de centru atacant, la acela de criminal istoric. Ca şi în fotbal, trebuie să treci, şi în cazul extremei delincvenţei de inspiraţie religioasă, pe la cadeţi, juniori, tineret speranţe, pentru ca apoi să vină vreun selecţioner de „talente“, care să te propună la „echipa mare“. Cea de martiri, în cazul celor doi fraţi. Sună tare a clişeu, dar sportul chiar salvează, e motivul pentru care l-am iertat, spre exemplu, pe Pepe de la Real Madrid, care a călcat în picioare, la propriu, un adversar. Există mult mai rău. Sigur că există şi mai bine. Dar poţi băga mîna în foc despre destinul lui Ribery, dacă n-ar fi ales să tragă cu mingea, ci, cine ştie, cu altceva? Destui au necazuri chiar şi acum, în huzureală, darămite dacă ar fi împuşcat – mă iertaţi! – francul. Cînd ne vine cîte un blestem pe buze despre aceşti răsfăţaţi care profită de apetitul lumii pentru circ, n-ar fi rău să ne amintim că, poate, într-un univers paralel, oricare dintre ucigaşii în numele vreunui dumnezeu ar arăta cu degetele spre cer şi cu lacrimi în ochi după un gol marcat în vreo finală planetară. Hadeţi, un mic efort pentru ca, vorba americanului, nimeni să nu fie lăsat în urmă!

Radu NAUM

PUBLICITATE

creart
teatrelli
Primăria Municipiului Bucureşti
Placinta cu mere
regia: Dan Tudor
cu:
Adela Mărculescu,
Costel Constantin,
Dan Tudor
BILETELE POT FI ACHIZIŢIONATE DE LA SEDIUL creart DIN PIAŢA AL. LAHOVARI, NR. 7 SAU PRIN REŢEAUA DE BILETE eventim
TELEFON CASA DE BILETE: 0735 560 692 • MAIL: CASADEBILETE@CREART.RO
WWW.CREART.RO/TEATRELLI
FEEDER.ro
Herald
PRwave

PUBLICITATE

JAZZ
PREZINTA
RAVI COLTRANE
QUARTET
EUROPEAN TOUR
magicfm
Muzica inimii tale
22 FEB 2015 - ORA 19:30
SALA RADIO
BILETE IN RETEAUA EVENTIM.RO SI IABILET.RO
RAVI COLTRANE - SAXOFON TENOR
DAVID VIRELLES - PIAN
DEZRON DOUGLAS - BASS
JOHNATHAN BLAKE - BATERIE
PREZENTATOR - FLORIAN LUNGU
adevărul
DILEMA
zile nopţi
sunete
BEST MUSIC
iConcert.ro
INFO MUSIC
blitz TV

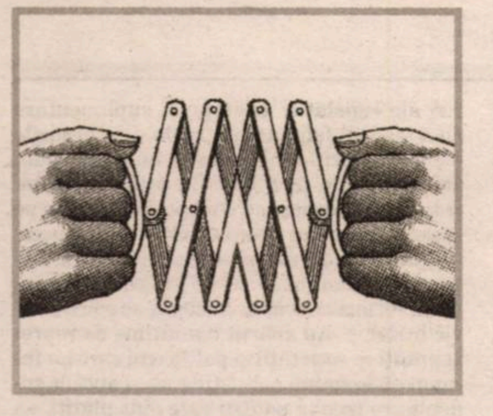

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Muzici vechi şi Interioare noi

– dialog cu Alexandru ANDRIEŞ –

În 2014, a fost la Festivalul Dilema veche *de la Alba Iulia, iar în toamnă, revista noastră a organizat concertul său aniversar de la Sala Radio. A rezultat un digipack în ediţie specială (DVD plus CD), care se distribuie împreună cu* Dilema veche. *Pentru această ocazie, ce putea fi mai potrivit decît o conversaţie cu* ***Alexandru Andrieş?***

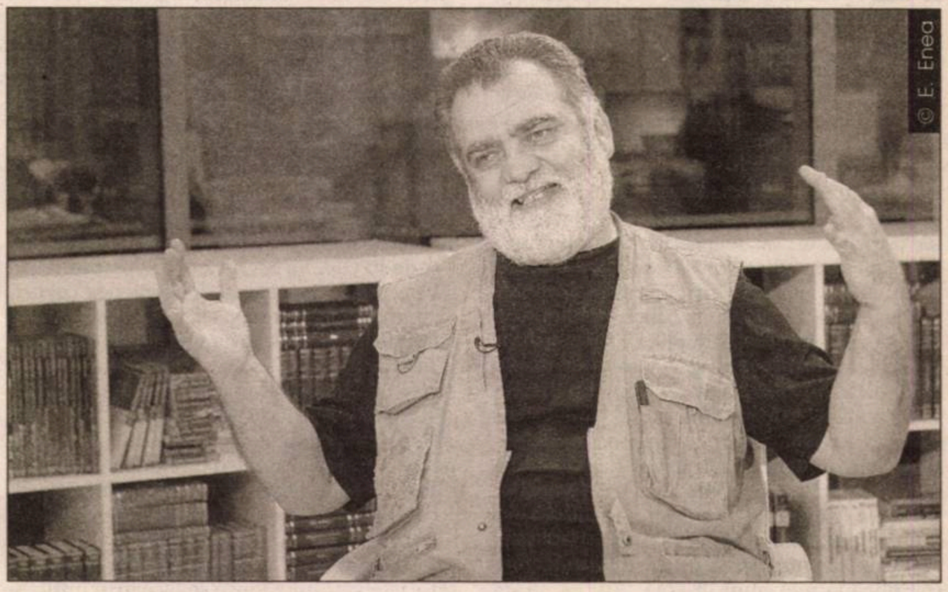

© E. Enea

Să povestim un pic despre anul 1984, cînd a apărut primul dumneavoastră disc la Electrecord – Interioare...

Nu mă aşteptam la modul serios că am să scot vreodată un disc. Mi-a plăcut întotdeauna muzica, am prins anii în care apăreau Beatles, Dylan, Rolling Stones şi alţii. Muzica asta a însemnat ceva foarte important pentru generaţia mea, căci pînă atunci exista o muzică bine făcută, dar destul de neinteresantă pentru noi, cei tineri: nu mă recunoşteam, să zicem, în cîntecele lui Frank Sinatra. Din dragoste pentru muzica respectivă, şi pentru că ceea se auzea atunci pe posturile noastre de radio era o muzică foarte „corectă“ – cred că Ceauşescu a fost primul care a folosit termenul *politically correct*, atunci n-aveai voie să fii decît corect – nu spunea mare lucru. Cuvintele nu spuneau nimic, erau nişte texte care te făceau să scapi de problemele cenzurii, ceva foarte plat, fad. Mai mult în joacă, m-am apucat să scriu cîntece. În 1974, cînd am intrat la Arhitectură, am cîntat prima dată la Club A, în 1979 am cîntat la Festivalul de Jazz de la Braşov, organizat de Alexandru Şipa, împreună cu trupa Basorelief, iar în 1980, în aceeaşi formulă – la Festivalul de Jazz de la Sibiu. Dar nu mă aşteptam să scot un disc, pentru că eu cîntam ce nu trebuie. Îmi aduc aminte că, la Sibiu, eram îmbrăcat cu o jachetă de jeans, pe care tocmai o primisem de la mătuşa mea din America. Dumitru Moroşanu, care coordona transmisia TV, mi-a spus „Sper că diseară, la concert, o să te îmbraci frumos.“ I-am răspuns: „Eu cred că sînt îmbrăcat frumos.“ „Atunci n-o să apari la televizor.“ „Bine, n-o să apar.“

Poate ar trebui să explicăm mecanismul cenzurii de atunci, pentru cei mai tineri. Ce însemna în vremea aceea să scrii texte „subversive“, aşa cum erau considerate ale dvs.?

Textele – atît pentru concerte – se duceau la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste; acolo era cineva care zicea da sau nu. Cîntecele mele care au ajuns să fie considerate subversive au început dintr-o joacă. De pildă, „La Rovine“. Eu l-am scris pentru că, la vremea aceea, oriunde întorceai urechile, auzeai „Waterloo“ cu ABBA, care tocmai cîştigase concursul Eurovision. Am făcut şi eu un cîntec despre Rovine. La vremea aceea nu puteai să spui lucrurilor pe nume, din cauza cenzurii politice. Mi s-a părut că totuşi trebuie să-ţi spui cumva părerea, iar singura variantă era fabula – deci o variantă indirectă, în care să nu denumeşti persoane şi situaţii. Iar eu am găsit această formulă, în care istoria era reinterpretată. Cîntecul „La telejurnal“ l-am scris şi mai înainte, eram elev, şi se numea „Listening to the Wireless“. Îl zdrăngăneam la pian într-o zi, cînd a venit tatăl meu de la serviciu, de la Tractorul, şi mi-a spus: „Foarte frumos cîntecul ăsta, cine l-a scris?“ Eu, mîndru de mine: „Eu l-am scris.“ „E în engleză“, zice el. „Da, pentru că în română nu sună bine.“ Fără să-mi dea prea multă atenţie, mi-a zis: „Nu eşti tu în stare să-l scrii; limba română nu e limba ta? Dacă eşti în stare, scrie-l în româneşte.“ M-a enervat foarte tare, căci avea dreptate. Aşa că, plecînd de la „Listening to the Wireless“, am ajuns la „Astăzi iar, la telejurnal“. Cînd am scris cîntecul, alimentarele erau pline cu de toate – mîncare bună, fără conservanţi şi E-uri. Cîntecul a ajuns să fie subversiv fără voia mea. Recunosc că alte texte le-am făcut intenţionat, dar pe acesta nu. A ajuns să fie cel mai cunoscut şi considerat „foarte rău“, din cauza caşcavalului care a dispărut din magazine. Dar la vremea aceea, sistemul era destul de inflexibil: trimiteai textele şi ţi se spunea „ăsta da, ăsta nu“. De exemplu, la Sibiu, Florian Lungu se uita pe listă şi-mi spunea: „Asta ai voie să cînţi, asta n-ai voie.“ Acolo a fost povestea cu „Ce oraş frumos“. Mă aşteptam să nu treacă. Dar a fost aprobat. Am înţeles după aceea că, pus pe hîrtie, era tot ce-şi doreau ei („Ce oraş frumos, fabrici şi uzine...“), dar felul în care îl cîntam schimba de fapt sensul cuvintelor. Din fericire, la vremea aceea, prietenul meu Aurel Mitran, care mi-a organizat majoritatea concertelor, trimitea alte texte, ca să obţină aprobarea pentru spectacol. Iar eu cîntam ce cîntam. Dacă venea cineva la concert şi auzea, ieşea scandal. Dacă nu venea nimeni, trecea, şi cu asta basta. La discuri nu mergea. De pildă, la discul *Rock'n'Roll*, a venit de la Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste observaţia să scot de peste tot cuvîntul *deja*. M-am întrebat ce-o fi cu asta. Am luat cîntecele la rînd şi am observat că în vreo două locuri unde apărea cuvîntul *deja* nu cădea foarte bine accentul muzical. Mi-am zis: „Ce tip deştept e ăsta de la cenzură, şi-a dat seama.“ Am scos cuvîntul. Apoi am întrebat-o pe doamna Daniela Caraman-Fotea, care era directoare la Electrecord, care a fost motivul pentru care mi s-a cerut modificarea. Mi-a răspuns: „Ni s-a spus că cuvîntul e evreiesc şi să nu se creadă că avem ceva cu evreii.“

„Ce oraş frumos, fabrici şi uzine...“

În vremea aceea nu se putea pleca, dar nici nu prea veneau spre noi muzicile despre care aţi pomenit – discurile cu Beatles, cu Rolling Stones, cu alţii. Cum reuşeaţi atunci să ascultaţi muzică?

Eu am avut de două ori noroc. Am făcut liceul la Braşov, la „Şaguna“, care în vremea aceea fusese unificat, din motive de organizare, cu Liceul german „Honterus“. Toţi colegii mei de la Liceul german aveau rude în Germania, care le trimiteau discuri. Aşa că, datorită colegilor de la Liceul german, noi toţi, cei de la Liceul „Şaguna“, aveam toată muzica ce ne interesa la dispoziţie. Am făcut atunci, împreună cu cîţiva colegi, Clubul Artelor Moderne la liceu, în cadrul căruia ascultam discurile. Bineînţeles că n-a durat mult, pentru că a venit un tovarăş de la CC al UTC şi a spus că acel club e ceva subversiv. Dar am continuat să ascultăm muzică la fiecare acasă. Al doilea noroc a fost cu sora mamei mele, mătuşa mea, care în 1967 a plecat definitiv în America. Ea îmi trimitea şi discuri, şi cărţi. Prima carte pe care mi-a trimis-o a fost un Kurt Vonnegut, care la noi nu se găsea deloc. Şi muzică – dar nu neapărat din zona comercială, care oricum îmi plăcea, pentru că la vremea aceea, zona comercială era de foarte bună calitate, nu însemna ce înseamnă azi; mi-a trimis, de exemplu, o colecţie de discuri realizată de Muzeul Smithsonian, conţinînd principalele genuri muzicale arhivate din folclorul american, de la country pînă la blues şi jazz. Mătuşa mea m-a ajutat enorm întotdeauna.

Aveaţi pe atunci senzaţia că faceţi parte – alături de colegii din alte trupe rock, de interpreţii folk – dintr-un fel de cultură „alternativă“?

N-am avut niciodată senzaţia asta, şi cred că nici prietenii mei. Pentru că eram prieteni. Eu am făcut multe coperţi de discuri pentru ei – Baniciu, Vintilă, Alifantis, Celelalte cuvinte, Sfinx şi mulţi alţii. Am început colaborarea cu Electrecord cu grafică, ei nu ştiau la început că eu şi cînt. Şi am făcut tot felul de coperţi, de la *Cîntece din Bucureştiul de odinioară* pînă la Iris. Lucrînd grafică, m-am împrietenit cu ei, exista un respect reciproc, mergeam la concerte, cîntam împreună. Dar nu a existat niciodată o discuţie în care să spunem că noi sîntem „noul underground“. Pur şi simplu încercam să facem cît mai bine muzica în limitele posibile; pentru că, dacă nu făceai ce trebuie, nu mai puteai ajunge la public. Exista întotdeauna balansul între a comunica şi a nu comunica. Cînd eşti doar artist şi din asta trăieşti, e foarte greu de ţinut acest echilibru. Eu am avut noroc şi pe acest plan, căci eram la Arhitectură şi nu depindeam exlusiv de banii care veneau din cîntat. Aşa că am putut să fac ce am vrut eu – sigur, cu plusurile şi minusurile respective. Dar cine trăia doar din muzică nu avea încotro. E greu de înţeles pentru cineva de azi, dar am trăit nişte vremuri care, din punct de vedere moral, au fost cumplite.

Ce vă amintiţi cel mai intens dintre muzicile pe care le ascultaţi atunci, ce a contat cel mai mult în cariera dvs.?

Cea mai mare influenţă asupra mea au avut-o Beatles. A contat foarte mult şi Dylan, au contat şi diverşi autori şi cîntăreţi care aveau versuri foarte interesante – Paul Simon, Joni Mitchell... În acelaşi timp, ascultam şi jazz, şi blues. La mine s-au amestecat toate astea, astfel încît am putut, în funcţie de ce aveam de comunicat, să-mi aleg haina muzicală potrivită. În clipa în care eşti delimitat de un gen foarte strict, nu poţi să spui foarte multe lucruri. La mine nu există un stil foarte clar: există şi cîntece lirice, există şi blues, şi influenţe de jazz sau rock. În funcţie de subiect, îmi aleg haina care cred că se potriveşte mai bine.

Cum a fost la concertul din 13 octombrie 2014?

A fost pentru prima dată cînd am cîntat de ziua mea. De obicei, de ziua mea nu cînt, dar acesta era un moment prea special ca să sar peste el. Bineînţeles că eram emoţionat, în primul rînd pentru că Sala Radio este foarte bună pentru înregistrări, dar nu e la fel de bună pentru audiţii. Din fericire, s-a auzit foarte bine, îi mulţumesc domnului Panfilov pentru asta şi celor de la Sala Radio. După primele minute, toţi ne-am simţit foarte bine şi cred că s-a şi văzut asta. A fost un eveniment. Mă bucur că au ieşit bine înregistrarea şi filmarea, şi că reuşim să aducem concertul în faţa publicului, cu ajutorul revistei *Dilema veche*. Şi eu am o anumită slăbiciune pentru anumite lucruri şi anumiţi oameni, şi mă bucur că a ieşit aşa. Este o ediţie specială, care apare doar împreună cu *Dilema veche*.

Din 1974 pînă azi aţi dat foarte multe concerte. Aţi simţit, în timp, o schimbare a publicului?

La Costineşti, la un moment dat, am avut un concert în care am cîntat un cîntec despre unul care apare la televizor şi te apucă somnul... Tot amfiteatrul de la Costineşti a urlat atît de tare, încît nu ne mai auzeam noi pe noi, pe scenă. În ziua de după, nimeni din Costineşti nu mai vorbea cu mine, pentru că le era frică. În a treia zi, cînd au văzut că încă mai umblu pe stradă, le-a venit inima la loc. La un alt concert, cînd s-a terminat, a venit un domn îmbrăcat în costum, cu cravată – or, la Costineşti, toţi eram în tricouri şi pantaloni scurţi –, şi m-a invitat la comandament, la tovarăşul Gogoaşă (aşa îl chema pe directorul taberei din Costineşti). Acolo mi-a spus: „Ştiţi, e tovarăşul Nicu Ceauşescu în staţiune şi lui îi place muzica, mai bea un pahar... Ne-am gîndit că poate veniţi dvs. să-i cîntaţi.“ M-am uitat la el să văd dacă vorbeşte serios şi l-am întrebat: „Dvs. ştiţi ce cînt eu?“ Şi i-am cîntat două cîntece. M-a oprit şi mi-a zis: „Ştiţi ce? Mai bine să nu veniţi dvs., că poate nu-i destul de beat.“ Sigur că atunci publicul era altfel. La fiecare cîntec de genul ăsta – „subversiv“ –, reacţia era foarte puternică, cu o energie fabuloasă. Acum, publicul s-a împărţit în multe direcţii, căci există foarte multe genuri de muzică (ceea ce e bine, e normal să fie aşa). Publicul care vine la concertele noastre e unul de bună calitate. Sigur, îţi creşti publicul şi îl ai aşa cum meriţi: dacă n-ai grijă de el, nici el nu are grijă de tine.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

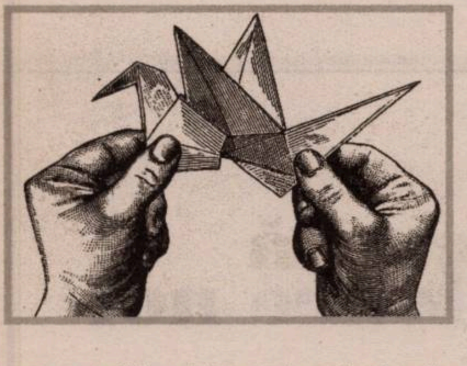

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cum pot fi combătuți teroriștii

Am citit cu interes cele scrise de colegul meu Cristian Ghinea despre reacțiile emoționale și contradictorii ale opiniei publice. După cum spune el, reprezentanții opiniei publice inflamate de grozăvia atentatelor vor, pe de o parte, ca statul să facă „orice“ pentru a-i opri pe teroriști și pentru a asigura securitatea deplină a cetățenilor, pe de altă parte însă, după ce trec momentele fierbinți, ei cer insistent aceluiași stat democrat să aibă grijă, să respecte pe deplin drepturile omului, deci și pe ale teroriștilor, ale suspecților de terorism și ale celor bănuiți că vor să comită acte teroriste. După părerea lui Ghinea, prin asta, tocmai noi, cetățenii lumii libere, am fi vinovați de ceea ce ni se întîmplă. Pe scurt, e veșnica dilemă dintre libertate și securitate. Cele două deziderate nu se pot suprapune perfect niciodată. Între ele e un fel de mers pe sîrmă. Într-o parte poți avea de-a face cu militantism civic naiv sau absurd, în cealaltă – cu abuzuri ale autorităților.

Dacă citești cîte ceva despre istoria și modul de funcționare al serviciilor secrete din țările democrate, descoperi lucruri care chiar complică și mai mult dilema. Afli că nu de fiecare dată cînd serviciilor de informații și de securitate li s-au acordat mijloace și drepturi suplimentare, rezultatele au fost mai bune (e adevărat că, în funcție de evenimente și necesități, aceste servicii trec prin cicluri succesive în care au mai multe sau mai puține mijloace și drepturi la dispoziție). Mai e nevoie și de competență. Fondurile mai mari, instrumentele legislative mai puternice sau curentul politic favorabil unor anumite acțiuni nu sînt neapărat o garanție a reușitelor. CIA, de exemplu, a primit vînt din pupă după atentatele de la 11 septembrie, cînd administrația de la Casa Albă și opinia publică erau favorabile acțiunilor în forță contra teroriștilor, dar rezultatele activității agenției nu s-au ridicat la nivelul așteptat. Agenții CIA, știm bine acum, au recurs chiar la tortură, de multe ori, spre stupoarea colegilor de la FBI, învățați să respecte anumite reguli și care înțelegeau și efectele adverse ale unor operațiuni ilegale sau imorale. Cei de la CIA au lucrat brutal, de multe ori fără „finețea“ necesară în asemenea cazuri, și au mai fost și descoperiți. Iar prin tortură au obținut o mulțime de informații false sau inutilizabile.

De mai multe ori în istorie, chiar și înainte de 11 septembrie, au existat toate datele care prevesteau o acțiune teroristă. Dar n-a existat suficientă organizare și comunicare sau o minte limpede care să poată discerne informațiile, așa încît atentatul să poată fi anihilat.

Cea mai bună prevenire a unor activități teroriste sau subversive se face prin infiltrarea acestor organizații cu oameni ai serviciilor de informații sau ai poliției, o știa foarte bine Edgar Hoover, legendarul director FBI. Pentru asta e însă nevoie de oameni foarte competenți și de operațiuni pe termen lung. Numai că Edgar Hoover știa și să exagereze. Cînd voia glorie, fonduri sau influență pentru el și pentru serviciul pe care-l conducea, invoca marile pericole la adresa societății americane și importanța activității FBI, scoțînd la lumină nenumărați potențiali sabotori comuniști care fuseseră urmăriți de FBI. Nu era însă totdeauna clar dacă acei oameni erau cu adevărat periculoși sau doar niște lăudăroși de prin cîrciumi. Erau indivizi supravegheați și cîteodată arestați. Unii erau chiar incitați să facă ceva pentru a fi prinși. Rareori însă erau dovediți pînă la capăt. Cînd totuși președintele Johnson a vrut să neutralizeze o organizație precum Ku Klux Klan, FBI-ul a făcut-o aproape perfect cu ajutorul agenților infiltrați.

După atentatele de la Paris se vorbește acum despre necesitatea colaborării informative cît mai strînse dintre serviciile secrete și polițiile statelor membre UE. Pare simplu, dar nu cred că e chiar ușor de pus în practică. Una dintre principalele probleme ale serviciilor de informații americane din ultimele decenii a fost tocmai lipsa de colaborare între ele. Foarte greu au fost convinși cei de la CIA să coopereze cu FBI, și invers. În Marea Britanie, între MI5 și MI6, adică între serviciul de contrainformații și cel de spionaj, au existat chiar episoade de conflict, cu alte cuvinte, se spionau unii pe alții. Și era vorba de servicii aparținînd aceluiași stat. Cu atît mai greu de închipuit e o colaborare foarte eficientă între servicii ale unor țări diferite (uneori și cu rivalități istorice), chiar dacă azi sînt membre ale aceleiași Uniuni Europene.

După atacurile de la Londra, din 2005, am asistat, timp de vreo două săptămîni, la declarații ale responsabililor poliției și serviciilor de securitate, care înșirau obstacolele cu care se confruntau și cereau diverse întăriri ale legislației și drepturi suplimentare de a face tot felul de controale. Discursurile lor fără opoziție începeau să sune oarecum straniu într-o țară liberală prin excelență. Dar asta a durat pînă cînd poliția l-a ucis pe tînărul brazilian Juan Carlos de Menezes, trăgîndu-i cinci sau șase gloanțe în cap, după ce l-a confundat cu un suspect de terorism. Atunci am văzut trezindu-se spiritul civic britanic. Au apărut o mulțime de reprezentanți ai societății și politicieni care au început să le spună polițiștilor să-și ducă la îndeplinire treaba pentru care sînt plătiți, să afle cine a pus atentatele la cale, să prevină altele și, în general, să facă bine să-i prindă pe vinovați fără să mai „terorizeze“ populația cu tot felul de controale absurde. A fost un moment de bîlbîială din partea autorităților, cînd au fost date la iveală și tot felul de minciuni și greșeli ale serviciilor de securitate.

Dar, ca să nu mai întind vorba, combaterea terorismului se face totuși cu servicii de informații și de securitate, cu agenți competenți și bine instruiți, cu oameni care știu unde, cum și ce să caute. Desigur, activitatea lor poate fi uneori îngreunată de emoțiile opiniei publice, de interesul sau de exaltarea unor activiști enervanți pentru drepturile omului, de politicieni sau miniștri idioți. Ei trebuie să știe însă să-și facă meseria dincolo de asemenea obstacole, într-o țară cu legislație liberală și democratică.

■ ■ ■

ready made

D-lui V. Alessandrescu

„Pe Negruzzi o să-l decid a-și deschide o corespondență în *Buciumul*. Să te mai laude și pe tine și pe noi după merit. De înjurături ne-am săturat cu toții, fu...le legea lor.“

Titu Maiorescu, *Jurnal și Epistolar*,
vol. V, Editura Minerva, 1984

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Un Batman decanal

Simpatia mea pentru pățaniile bravilor noștri decani, risipiți precum ciupercuțele prin puzderia de facultăți ale patriei, este de-acum consacrată. Vă amintiți probabil de generosul Hank, ultrasensibilul Larry, mult-prea-permisivul Gog, sau de nenumitele, însă la fel de înduioșătoarele figuri decanale din alte contexte. Ei bine, acest sentiment de, în ultimă instanță, solidaritate administrativă mi-a fost intensificat, nu de mult, de o istorioară relatată mie de un amic universitar, istorioară referitoare la conducătorul unei facultăți moldave, funcționale într-un îndepărtat orășel de munte. Pe scurt, se pare că personajul respectiv, relativ nou în poziția managerial-universitară, dezvoltase o adorație nefirească pentru toca și roba de ceremonii academice, găsite în cabinet ca moștenire de la fostul șef. Omul fu fascinat, din prima clipă, de efigia aurie ce închidea aripile largi ale mantiei asemenea unui medalion cu însemne de autoritate (nu-și putea reprima o asociere cu faimoasa capă a lui Ștefan cel Mare, prezentă în toate portretele importante făcute domnitorului). Cînd îi închidea componentele, intra în altă dimensiune, simțea, pur și simplu, că poate zbura. Pereții clădirii luau forme transparente, acoperișul se eteriza, totul primea culori diafane, ca într-un vis de copil. Croiala robei încuraja o astfel de impresie „plutitoare“. Cel/cea care o proiectase (imitînd, desigur, modelele preexistente!) îi inoculase și o notă de originalitate, prevăzînd-o cu nenumărate pliuri și striații. Îmbrăcată, haina se umfla, căpăta chiar impetuozitatea unui obiect zburător (de la distanță, să recunoaștem, curat „neidentificabil“). În acest punct, trebuie să fim foarte atenți la nuanțe, întrucît strania fetișizare dezvoltată de bietul nostru decan avu două efecte imediate. Primul: băiatul a hotărît să poarte costumul de ceremonii academice nu doar la ceremonii, ci pe parcursul întregului timp petrecut în școală. Roba și toca au devenit, așadar, „hainele“ sale oficiale.

> *„Ehei, Doamni-Doamni,*
> *ci faci învățătura din uamini!“*

Al doilea: starea de zbor și fericire extatică produsă de „costumație“ nu constituia numai un tablou intern de senzații abstracte, ci revela și o anume materialitate. Mai precis, profesorul-administrator mergea pe coridoarele facultății în ritm accelerat, cu pieptul ușor aplecat înainte și cu mîinile puțin depărtate de corp, într-o manieră care crea impresia de decolare. Faldurile de mantie ale robei se deschideau aidoma unor aripi negre, iar toca cilindrică, băgată, prin încovoierea în față a bustului, la înaintare, te ducea cu gîndul la dispărutele avioane Concorde, în plin elan de străpungere a înălțimilor albastre.

Spectacolul – cum să-i spun – „deltaplanic“ nu trecea neobservat. Studenții și profesorii ieșiți brusc în fața înfiorătoarei apariții se lipeau speriați de ziduri. Ceilalți se fereau din vreme, ascunzîndu-se pe culoarele laterale. Femeile de serviciu se arătau mai curajoase, rămînînd decise pe pozițiile lor de curățare a cimentului. Decanul le ocolea la milimetru, lăsîndu-și mantia să le mîngîie ca o boare divină. Ele însă nu prea apreciau gestul, crucindu-se în urma lui ori scuipînd de trei ori, de parcă îl vedeau pe necuratul. Odată, una adăugă și un comentariu cam neortodox: „Da' ci puti, soro, rochia lu' ista! Oari o spalî vriodatî?“ *Sora* – urcată pe o fereastră, unde freca geamul de zor, răspunse cu înțelepciune și oftaturi prelungi: „Ehei, Doamni-Doamni, ci faci învățătura din uamini! Fereascî Sfîntu', cu niminea nu împarți așa o nefericiri cum îi buchisala, mamî!“ Mai răi, studenții începură să rîdă pe la colțuri, poreclindu-și decanul *Batman*. *Nickname*-ul nu se baza exclusiv pe costumație. Exista și un banc ce făcea deliciul tinerilor din campus. Doi inși – fascinați pînă la obsesie de filmul cu eroul-liliac – văd pretutindeni doar reprezentări ale zburătorului lor preferat. Într-un acces de euforie, înhață un preot de pe stradă, îl duc pe o clădire și îl aruncă fără ezitare. Amărîta față bisericească se strivește de pămînt. Unul dintre cinefili îi zice celuilalt, cu iritare: „Ți-am spus eu, bă, că-i popă, și nu *Batman!*“ Bineînțeles, de aici nu trebuie să deducem că și pe năstrușnicul nostru decan ar fi plănuit cineva să-l lanseze din vîrful clădirii facultății, pentru a-i testa calitățile de zbor și a-i dezvălui, ultimativ, identitatea, dar e imperios necesar să constatăm că tot mai mulți dintre colegii singularului personaj credeau că o va face singur, într-o bună zi, ferm convins de capacitatea sa de planare maiestuoasă pe deasupra parcării. Atunci, turuia neobosita gură a lumii, va avea șansa și tînăra universitate de tîrg moldav să intre în istorie. De ce nu, poate, cu puțin noroc, chiar între primele o sută de instituții academice de pe mapamond. Lucrurile se precipitară totuși într-o altă direcție. Senatul universitar decise să acorde titlul de *doctor honoris causa* proprietarului unei ferme locale de pui, care sponsorizase cu aripioare mai multe manifestări științifice din facultăți. Avînd în vedere specializarea zootehnică a decanului „zburător“, fu ales el să scrie și să citească, la festivitate, *laudatio*. Prin urmare, la momentul potrivit, în echipamentul său obișnuit (de data aceasta, absolut justificat de circumstanțe), profesorul lectura răspicat elogiile aduse marelui fermier, în plenul unei aule ticsite cu oameni.

Deodată, la intrarea unui grup de întîrziați, se produse un curent devastator. Hîrtiile zburau pretutindeni, draperiile și perdelele dansau frenetic. O pală buclucașă de vînt ridică agresiv – parcă pînă la cer – roba importantului vorbitor. Femeile începură să țipe îngrozite, iar bărbații priveau stupefiați. Se dezvăluia acolo, neașteptat, faptul că, sub costumul de *Batman* al decanului, se ascundea, în fond, însuși *Adam* în faza lui pură, arhetipală, idilic-nudă, anterioară mușcării din ucigașul măr al *Evei*.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

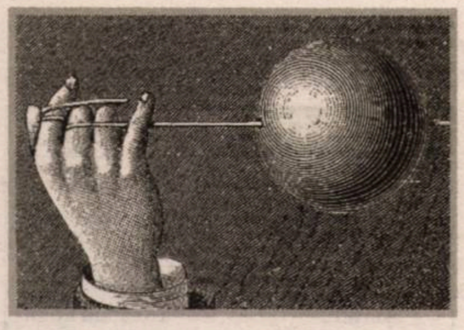

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Europa între toleranţă şi islamofobie

Autorităţile germane au interzis mitingul programat luni, la Dresda, de PEGIDA (Patrioţi Europeni împotriva Islamizării Occidentului). Şeful organizaţiei ar fi în pericol iminent şi concret – spun reprezentanţii poliţiei, care ar fi primit informaţii în legătură cu o posibilă ameninţare. Manifestaţiile prevăzute la Berlin şi la München nu au fost oprite. Şi în Franţa, unde Marine Le Pen, şefa partidului populist & naţionalist cu accente xenofobe Frontul Naţional, spunea nu de mult că îşi doreşte o „dreapta decomplexată“, manifestări islamofobe sînt tot mai vocale. Pe de o parte, e teama de eventuale atacuri teroriste pregătite de islamişti radicali născuţi în Europa şi „şcoliţi“ de Al-Qaeda sau de grupul Statul Islamic. Pe de altă parte, e teama de o islamizare a Europei, de o „contaminare“ a civilizaţiei occidentale cu elemente considerate periculoase.

Nici Franţa, nici Germania nu au reuşit să găsească soluţii pentru a integra comunităţile importante numeric de musulmani. Discursurile nu sînt atît radicale, cît agresive. Şi asta în ciuda statisticilor oficiale, care arată că musulmanii reprezintă un factor de creştere pentru populaţia îmbătrînită a celor două ţări. Probabil că islamofobia se bazează în bună măsură şi pe această evidenţă greu de admis pentru unii, că, de la un punct încolo, cetăţenii ăştia europeni cu strămoşi turci sau algerieni, astăzi săraci şi beneficiari ai ajutoarelor sociale, prost plătiţi, căci sînt adesea needucaţi şi necalificaţi, vor ajunge să plătească pensia „alogenilor“.

În Franţa, actualul argument al laicităţii e folosit abuziv ca argument împotriva islamului. În Germania, principalii adversari ai islamului identifică în democraţia occidentală valorile creştinismului. Reprezentanţii Bisericii încearcă să reformuleze discursul şi să evite opoziţia cu islamul. De pildă, în timpul unui miting PEGIDA din decembrie, preotul, de comun acord cu autorităţile locale, a stins instalaţia de iluminat a domului din Koln, „pentru a nu oferi un decor încîntător, luminos, unei manifestaţii xenofobe“. Dar opoziţia dintre islam şi creştinism rămîne o structură identitară atractivă pentru islamofobie.

Dar oare intoleranţa nu este şi ea o formă de renunţare la civilizaţia occidentală, la ideea europeană şi, pînă la urmă, la democraţie? Pentru a-şi regăsi identitatea, musulmanii înşişi ar trebui să găsească resurse pentru a combate fundamentalismul. Să nu uităm că cele mai multe victime ale integrismului sînt acolo unde islamul e religie majoritară. Dar şi occidentalii ar trebui să găsească o cale spre a-i integra dincolo de strategiile sociale punctuale existente în statele bogate.

Există compatibilitate
între islam şi democraţie?

Aşa-numita „primăvară arabă“ şi răsturnările pe care le-a produs în Tunisia, în Egipt şi nu doar acolo au provocat în Occident atît entuziasm, cît şi îngrijorare. Bucuria că

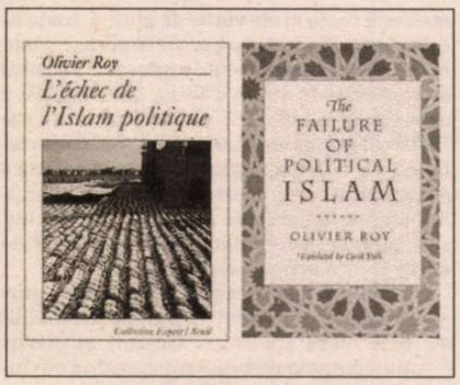

nişte popoare oprimate au reuşit să scape, prin revolte, de regimuri închise şi nelegitime, a fost dublată de scepticismul în ceea ce priveşte viitorul acestor ţări atît de apropiate, geografic, de Europa, dar atît de diferite de ea din punct de vedere cultural. Putem folosi termenul de „revoluţie“ pentru evenimentele care au dus la prăbuşirea regimurilor din Tunisia şi din Egipt? Sînt capabile aceste state de o reformă? Există compatibilitate între islam şi democraţie? Temerile că „revoluţiile“ ar putea fi confiscate, că dictaturile ar putea fi înlocuite cu alte dictaturi (religioase), că islamul nu este capabil să genereze un stat democratic nu erau neîntemeiate: istoria a arătat cît de abruptă poate fi prăpastia între islam şi democraţie, între o revoluţie populară şi revoluţia islamică. Căci, pînă la urmă, terenul cel mai fertil pentru islamiştii radicali nu se găseşte în Europa, ci în Orient.

Cercetător specializat în istoria culturală a islamului, Olivier Roy este autor al unei cărţi de referinţă, în care a anticipat încă din 1992 „eşecul islamismului politic“ *(L'Échec de l'islam politique,* ed. Seuil. Statul islamic ar fi mai degrabă expresia unei „imense fantasme“ decît o ideologie politică veritabilă – susţine Olivier Roy. Fenomenul ar indica o criză profundă a culturilor orientale şi occidentale deopotrivă – explică el într-un interviu acordat ziarului *Libération*. Jihadismul actual ar fi islamul mondializat într-o versiune radicală. Al-Qaeda era o organizaţie redutabilă pentru că opera deteritorializat, deci imprevizibil – spune Olivier Roy. Gruparea Statul Islamic de acum încearcă să reteritorializeze – şi acesta ar fi sensul luptelor de acum din Irak şi din Siria. Ce ar avea de făcut Occidentul pentru a tempera grupările radicale? Comentatori liberali sau conservatori susţin că şi în lumea orientală e valabilă o condiţie esenţială a democraţiei: bunăstarea. Odată ce aceste populaţii vor avea beneficii de pe urma globalizării, odată ce sărăcia va fi eradicată, se pot crea premisele unui import de democraţie.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esențiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gândit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POȘTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume................ Prenume................
Str. .... Nr.........., Bl.........., Sc.........., Et.........., Ap..........,
Localitate................ Județ/ Sector ...., Cod poștal ....,
Telefon .... E-mail................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Rîs, rizil și anecdoturi

„Rîde om de om
Și dracu' de toți"
ANTON PANN

Printre foamete și calamități naturale, printre morți și boli, m-am întrebat adesea dacă oamenii trecutului aveau poftă de rîs. Rîsul apare de-a lungul arhivelor, doar că îmbracă sensuri atît de normative, că nu pare a fi rîsul acela din toată inima, rîsul ca sursă a plăcerii, rîsul care desfată și veselește. „Să nu se facă de rizil" – sună îndemnul folosit de mai toată lumea. Teama de rîsul public este una destul de evidentă. Acest rîs public reglementează și controlează comportamente. Or, acesta se metamorfozează în rîs ordonator, rîs defăimător, rîsul ironic, rîs tăios, rîs malițios.

Biserica oprește și interzice rîsul fără a insista prea mult asupra formei, anatemizînd orice joc public provocator de veselie. Mitropolitul Antim Ivireanul scrie: „Și de glume să te ferești, să nu faci pre oameni să rîză, că acéstea nu sînt creștinești, ci cu dreptate și cu curățenie și cu smerenie să-ți petreci viața." Această frază ar trebui adresată de fiecare preot creștinului venit la spovedanie, îndemnîndu-l la modesta umilință. În predicile sale, mitropolitul revine asupra veseliei, asupra rîsului care împiedică binecuvîntata pocăință de fiecare zi a creștinului. „Noi vorbim și rîdem și facem cu ochiul, unul altuia, mai rău decît pe la cîrciume" – tună mitropolitul în predica sa din Duminica Vameșului. Rîsul, rîsul ăla voios și sănătos din vremuri bune, rîsul inocent al copilăriei, rîsul malițios al adolescenței, acestea nu sînt iertate, intrînd în haina păcătosului, căci voioșia, veselia nu este o stare iubită divinității. Prima vamă pe care creștinul trebuie să o treacă în căutarea Paradisului este vama „Vorbirii în deșert" – acolo, creștinului i se etalează toate acele vorbe de glumă, toate acele rîsete ale trecutului, toate acele hohote care „nu sînt plăcute lui Dumnezeu". Rizilul se regăsește în vama a treia, „A osîndirii, a clevetirii și a judecării aproapelui", cînd sufletul este chestionat asupra clevetirii cu defăimarea, hulirea, batjocorirea, amuzarea pe seama altora. Or, aceste Vămi ale Văzduhului, trepte importante spre Porțile Cerului, sînt copiate și recopiate alături de vieți de sfinți și alte scrieri religioase.

Și totuși, la sat sau la oraș, prin tîrguri și iarmaroace, norodul se amuză privind la cei care oferă spectacol. Gesturi și priviri compun scenete de haz, transgresînd cuvintele diferitelor graiuri. Acest amestec al limbilor devine parte integrantă a scenetelor în care *perdelele* se „scriu" pe loc și în funcție de public: se rîde în turcește, grecește, românește, sîrbește, bulgărește, rusește, mai apoi în idiș, franceză, germană, italiană, maghiară. Păpușarii mînuiesc cu dibăcie păpușile de lemn, limbajul, trivialitățile, muzica, gesturile, astfel încît să stîrnească rîsul mulțimii. De altminteri, trupa de păpușari întreabă, înainte de a începe jocul, cum să fie – „cu perdea sau fără perdea". Cuvînt turcesc, perdeaua desemnează actul unei piese de teatru, dar și cortina în spatele căreia se joacă – sau nu – trivialitatea. Norodul este mare doritor de astfel de jocuri păpușărești. Civilizația veacului al XIX-lea le va interzice tocmai din cauza acestui aspect al imoralității, printr-o circulară din 25 noiembrie 1864: „datinile naționale nu constau în giocuri nemorale scandaloase și necalificabile, care se comit prin cîntări și acțiuni de către păpușari prin casele particularilor și pe străzile publice", încît „părinții cu copii, fiice, tinerime și orice individ înroșește la auzul lor". Sub același pretext al obscenității limbajului și gesturilor se interzisese, cinci zile mai devreme, și jocul Irozilor din preajma Anului Nou.

Păpușarii coboară și pe la casele boierești. Aceste perdele turcești, jucate la lumina luminării, sînt foarte gustate de boierime. Preluate pe filieră turcească, astfel de distracții amuză tocmai prin trivialitatea excesivă. *Caraghiozul,* bufonul căruia îi este permis orice, este adus să facă *caraghizlîcuri și mucalitlîc* pentru a-i amuza pe boierii așezați la siestă. Mucalitul de astăzi nu este decît un caraghiz obraznic din trecut.

Mai sînt și *anecdoturile,* cum le numește Teodor Vîrnav în memoriile sale, dar și Manolache Drăghici, în *Istoria Moldovei*. Boieri, țărani, negustori, țigani, cu toții ascultă și spun povești hazlii, oferindu-le rîsul de care au nevoie pentru digestie sau doar voioșii. Chiar ei, cei iubitori de anecdoturi, sînt și personaje principale în aceste povestiri, după cum zice și Anton Pann cu „Rîde om de om/ Și dracu' de toți". Deseori, aceste anecdoturi depășesc granițele bunei-cuviințe, transformîndu-se în defăimare în toată regula, tulburînd ordinea din comunitate prin rizilul defăimător.

(fragment din Zăbava fandacsiei: Despre lucrurile mărunte ale cotidianității la început de epocă modernă, 1750-1860 – *în pregătire la editura Humanitas)*

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

La Mulți Ani, iubit conducător!

„Aniversăm astăzi, într-o deplină unitate de cuget și de simțire, ziua de naștere a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele republicii, zi înscrisă cu litere de aur în cartea cea mare a istoriei neamului, zi de aleasă și emoționantă sărbătoare națională. Cu acest prilej fericit, gîndurile noastre încărcate de dragoste și de stimă, se îndreaptă către cel care întruchipează, ca nimeni altul, onoarea și demnitatea patriei, idealurile ei de echitate și dreptate, de progres și prosperitate, de libertate și suveranitate națională, Eroul între eroii acestui popor, ctitorul de civilizație și de țară nouă, patriotul înflăcărat și revoluționarul consecvent, gînditorul de geniu și omul politic de anvergură mondială, adresîndu-i un vibrant omagiu, de profundă recunoștință pentru uriașa activitate pe care o desfășoară în fruntea partidului și statului, împreună cu urarea fierbinte de mulți ani cu sănătate, pentru binele și fericirea României, pentru continua ei propășire într-o lume a păcii și înțelegerii. În strălucita sa personalitate cinstim o mare și pilduitoare conștiință revoluționară. Din cei mai tineri ani, tovarășul Nicolae Ceaușescu a ales cu curaj calea luptei pentru cauza celor mulți, pentru suveranitatea și integritatea țării, asupra căreia plana, amenințătoare, primejdia fascistă, pentru înnoirea structurilor societății românești și pentru edificarea unei orînduiri noi, eliberată de exploatare, pentru făurirea socialismului și comunismului. În această zi solemnă, prinosul nostru de slavă se îndreaptă cu profund respect către Omul care simbolizează în cel mai înalt grad destinul măreț și luminos al României contemporane..."

Editorial în *România liberă*
din 26 ianuarie 1987, număr dedicat
în totalitate aniversării Cîrmaciului,
sub sloganul „Omagiu fierbinte marelui
Erou al României,
tovarășul Nicolae Ceaușescu"

Peter SINGER

etica vieții

Gînduri despre surfing

Pentru mine, ca și pentru mulți australieni, vacanțele de vară sînt sinonime cu mersul la mare. Am crescut la marginea mării, înotînd și jucîndu-mă printre valuri, uneori chiar încercînd să mă urc și pe placa de surf, dar aici ceva nu se lega și părea că nu eram capabil să învăț să stau în echilibru pe o asemenea placă.

În final am decis să rezolv această problemă cînd aveam 50 de ani – prea bătrîn ca să devin un bun surfer, dar încă destul de tînăr ca să mai apuc un deceniu de distracție și să am sentimentul că am rezolvat ceva. Iar în vara care tocmai a trecut, m-am întors pe plaja australiană.

Pe plaja unde am făcut surfing, am aflat despre o ceremonie care avusese loc la începutul sezonului – un fel de rămas bun pentru un surfer localnic, care murise la o vîrstă înaintată. Tovarășii lui de surfing au vîslit în largul oceanului, formînd un cerc, așezați pe plăcile lor, răspîndind mai apoi în apă cenușa prietenului mort. În tot acest timp, prietenii și familia urmăreau ceremonia de pe plajă sau de pe colinele din jur. Am aflat despre acest om că a fost unul dintre cei mai buni surferi din zonă, dar asta se întîmpla în vremurile cînd din surfing nu prea scoteai bani.

Să fi fost ghinionul lui – m-am gîndit atunci –, să se fi născut prea devreme ca să apuce vremurile de astăzi, cînd surfingul a devenit profitabil prin organizarea de circuite profesioniste? Sau a fost, mai degrabă, un noroc, faptul că a prins perioada în care surfingul însemna mai mult bucuria valurilor și mai puțin ambiția de a te afirma în turnee?

Ideea nu vreau să fie percepută ca un soi de manifest superficial despre negativa influență a banilor. A avea bani înseamnă a avea posibilități care, dacă sînt bine valorificate, pot genera rezultate pozitive. Surferii au creat organizații de mediu, precum Surfrider Foundation, a cărei principală direcție de acțiune este „sănătatea oceanului"; la fel, SurfAid, o organizație care încearcă să facă cunoscute beneficiile turismului pentru surfing în țări în curs de dezvoltare. Cu toate acestea, spiritul de odinioară al surfingului (gîndiți-vă numai la armonia dintre valuri și om, descrisă în filmul din 1971, *Morning of the Earth)* contrastează puternic cu nebunia imprimată de turneele profesioniste de azi.

Dacă e să vorbim despre sporturi, unele sînt inevitabil extrem de competitive. Fanii tenisului pot admira o lovitură de rever bine executată, dar dacă ai urmări jucătorii făcînd doar exerciții de încălzire, fără a exista miza unui meci, totul ar deveni plictisitor. Același lucru se întîmplă și în fotbal: cine ar vrea să se uite la un grup de oameni care se joacă cu mingea pe teren, dacă nu s-ar pune problema unui cîștigător? Aceste sporturi nu pot conferi jucătorilor șansa de a-și etala talentul, în lipsa unui spațiu competițional.

Dar cu surfingul este altceva. Este un sport care îți oferă o competiție în care dezvolți multe aptitudini, atît fizice, cît și mentale, deși expunerea lor e intrinsecă, n-are legătură cu învingerea unui adversar. Este mai apropiat de schi, hiking sau alpinism, decît de tenis sau fotbal. Experiența trăită în natură este și ea o componentă importantă a atractivității acestui sport: satisfacția provine și din sentimentul de împlinire; iar vitalitatea exercițiului fizic iese din monotonia alergatului pe un teren sau a înotatului într-un bazin.

Este mai apropiat de schi,
hiking sau alpinism.

Pentru a introduce competiția în surfing, ai nevoie de metode de a măsura performanța. Soluția este jurizarea tehnicilor cu care un surfer stăpînește valul. Iar aceasta nu pervertește cu nimic competiția: să decizi cine reușește să facă cele mai dificile manevre – după cum nu este nimic în neregulă cu a decide cine este mai bun la săriturile în apă.

Dar cînd facem din surfing o competiție, activitatea recreațională – la care ajung să participe milioane de spectatori – devine un sport pe care mulți îl urmăresc la televizor. Ar fi foarte trist dacă aprecierea noastră asupra frumuseții și armoniei acestui sport s-ar limita astfel doar la atenția acordată punctelor obținute de concurenți.

Multe dintre bucuriile mele legate de surfing au de-a face cu experiența splendorii și sentimentului de putere pe care îl capeți din lupta cu valul. De fapt, unul dintre cele mai magice momente ale surfingului pe care le-am experimentat nu a fost cît eram pe creasta valului. La Byron Bay, cel mai estic punct al Australiei, înotam spre locul unde se spărgeau valurile. Soarele strălucea, marea era albastră și conștientizam întinderea enormă a Oceanului Pacific, întindere ce ducea, neîntrerupt, către coasta chiliană. Deodată, un puseu de energie generat în vasta întindere de ape a ridicat brusc în fața mea un val ca un zid verde. Cum valul începea să se spargă, un delfin a țîșnit din spumă. A fost un moment sublim, chiar dacă nu extrem de neobișnuit.

După cum se spune între noi, călăreții valurilor, sîntem singurele animale care joacă tenis sau fotbal, dar nu sîntem și singurii care iubesc surfingul.

***Peter Singer** este profesor de bioetică la Universitatea Princeton și profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărțile sale se numără* Practical Ethics, Rethinking Life and Death *și* A Companion to Bioethics and Bioethics: An Anthology *(coeditor alături de Helga Kuhse).*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

■ ■ ■

Valentin DUMITRESCU

Fotograme

– despre teatrul împărtăşit – Mihaela MARIN –

Între viaţa curentă şi artele memoriei ca istorie trăită există un interval pe care cîte un act de pionierat ne invită să-l parcurgem. Simplă impresiune la începuturi, fotografia – artă şi document deopotrivă – poate fi privită astfel chiar şi din perspectiva a ceea ce se numeşte *teatru de război*. (Răsfoind o colecţie din *L'Illustration*, de pildă, revista care a sintetizat în imagini civilizaţia frămîntatului debut al secolului precedent, găseşti în frustreţea expresiei puntea de salt a iluştrilor avangardişti, creatori de elită.) Nu neapărat în sensul consacrat al termenului, confruntare brută de forţe cu învingătorii şi supravieţuitorii traumatizaţi, interşanjabili însă cînd oportunităţile le-o permit. Căci, dincolo de aparenţe, spaţiul acesta intermediar, niciodată neutru, este unul al virtualităţii aşa cum stăpînitorii de astăzi vor fi fiind sortiţi cîndva să cunoască umilinţa şi uitarea de mîine. Un prieten emigrat în State s-a convertit în fotograf de război, intrînd în prima linie a tranşeelor opuse barbariei. Însă mărturiile transpuse pe peliculă poartă amprenta tragediei fără discriminare, unde frontiera convenţiei dintre duşmani şi „prieteni" e obturată de sînge şi pulbere/ţărînă. Expus aceloraşi riscuri, a primit un premiu pe care nu şi l-a dorit – experţii marilor galerii au decis. Într-un fel sau altul, a fost recompensat nu pentru descrierea carnagiului la care s-a expus cu onestitatea omului dăruit fără vreun gînd secund misiunii îmbrăţişate, lipsit de aroganţa scopului lucrativ ori a operelor nemuritoare, ci pentru a închina modesta-i ofrandă vieţii. Viaţa inclasabilă. Gata să se sacrifice în numele libertaţii nemijlocite de slogane ideologice, contrară ideologiilor denaturate, libertate indiferentă la beneficiile ori promisiunile paradisiace ale iadului pe pămînt, germinînd adesea din cele mai perverse ipostaze. Rezistenţa cehilor în faţa tancurilor ruseşti aşa cum ni se înfăţişează în albumul *Invazie 68 Praga*, de Josef Koudelka, rămîne la rîndul său imortalizată în profunda-i încărcătură simbolică prin instantanee exemplare pentru demnitatea omului, supusă încercărilor care-i definesc statura.

Fotografia deschide privirea spre necunoscut.

La polul opus, teatrul-teatru îşi poartă în imaginar războaiele cu o cangrenă care-i ameninţă integritatea. Puţin contează dacă pericolul aici vine dinăuntru, fie că se prezintă drept hipermaket, chioşc, tarabă pe care zac frumos rînduite trufandale deasupra fructelor expirate ce le contaminează prin simplul lor contact. Azvîrlite în acelaşi talger cu graţie de prestigitator, nutresc apetitul verminei. Cumpărătorul a fost deja vîndut, pentru că acum duce cu sine însuşi morbul neantului, ispitit de tentaţia reclamei. Dubla măsură stă mai întotdeauna sub semnul indubitabil al marasmului. Teatrul ca „oglindă a lumii". Mihaela Marin este socotită un exponent pentru *arta fotografiei de teatru,* consacrată şi solicitată de creatori importanţi şi instituţii internaţionale renumite, precum Opera din Paris. Apropiată a teatrologului George Banu, cel ce i-a îndrumat paşii şi căruia i-a ilustrat ultima carte – *Parisul personal,* şi-a vernisat recent personala de la Cluj, botezată de mentorul ei cu un titlu semnificativ. „Corpul ca un dar" răspunde cumva, pe un plan analog, la ceea ce, în „teatrul de război", imprima esteticului substanţa mărturiei momentului trăit. Filtrată prin subiectivitatea celui din spatele ochiului magic, a cărui preeminenţă e confruntată, pusă în cumpănă, „mişcată" de sensibilitatea observatorului implicat. Paradoxal, fotografia deschide privirea spre necunoscut. Dar un necunoscut într-atît banalizat sub imperiul dinamicii comune, încît, insesizabil, se atomizează în amalgam. A-l extrage din mediul care îl confiscă prădalnic e un act de restituţie, un privilegiu şi impact.

O întoarcere către originar, precum redescoperirea, asemenea unei epifanii. În aria impresiunii pe placa inefabilă a memoriei camerei obscure, deşi lumina are în ea însăşi întunericul, şi întunericul – lumina nemistuită –, devenită azi producţie de serie electronică, rămîne şi aşa înconjurată de mister, rodind prin calitatea gestului selectiv. Aceasta posedă acum, la discreţie, materialul reciclabil dat de universul noilor tehnologii şi compromisul cu repetiţia indefinită a click-ului pe acelaşi suport, însă obiectul concretizat e cumva donquijotesc, utopie metamorfozată în act, poetica romanescă a clipei care, istorisindu-se, ne însoţeşte. Subiectul poate fi indiferent, nicicînd neutru, decît în orizontul snob, nu departe de kitsch, mobilier de salon. Şi cîte astfel de manipulări nu asaltează spaţiile consacrate împreună cu suratele lor, retorici exclamative, marfă de galantar. Epoca liberului schimb ataşată preceptului *done e dai* ar fi invalidă în absenţa corolarului lucrativ, găsindu-şi echivalentul emblematic în metafora plastică a „Călătoriei orbilor", bîjbîind în căderea înlănţuită ca într-un dans al umbrelor.

© B. Istvan

Fotografiind un spectacol, Mihaela Marin încearcă să se exprime pe sine în calitate de profesionist şi participant, iar rezultatul e un act prin care ne împărtăşeşte bucuria şi frumuseţea aşa cum a perceput-o. Imaginea poate fi în acelaşi timp muzică, poezie, reflex coregrafic, culoare reacţionînd la mediu şi palpitul emoţional. Expoziţia inaugurată în holul Teatrului Maghiar din Cluj succede altor artişti importanţi enumeraţi de Gábor Tompa, directorul festivalului Interferenţe. Înaintea ultimei ediţii pe care a găzduit-o, afirma: „Aşa a fost cazul cu Helmut Sturmer, cu aceea a lui Andrei Both, dacă vorbim de scenografie, a lui Ilona Varga – de măşti – şi a lui Vasile Şirli nu demult, această expoziţie sonoră deosebit de importantă." Şi tot el, prezentînd-o pe Mihaela Marin, vorbeşte despre „albume de excepţie pe care ea le-a realizat, aş vrea să menţionez formidabilul album după *Faust*-ul lui Silviu Purcărete, sau despre *Hamletmaschine* şi *Portretul lui Dorian Gray* după spectacolul lui Dragoş Galgoţiu, dar am avut ocazia să-i admir expoziţiile de la Avignon sau de la Bucureşti..." În discursul său, George Banu a subliniat atracţia reînnoită pentru acest eveniment, la a cărui realizare a participat, arătîndu-se impresionat „pentru că, pe de o parte, unele dintre expoziţii le cunoşteam, altele le descopăr, cred că este o expoziţie extrem de variată pentru că de obicei imaginea pe care o redau fotografii este imaginea corpului excesiv, a corpului grotowskian, corpul coregrafic, pe cînd în această expoziţie... cred că este foarte important de a vedea imaginea corpului în extaz, dar şi, pe de altă parte, imagini materiale, ca în acest splendid clişeu din Woyzeck. Deci, cred că varietatea propunerilor pe care le face Mihaela Marin aici vine să corespundă ideii propuse de Gábor Tompa, nu «mărturia corpului», ci «mărturiile corpului», corpul care aduce mărturii diferite şi, în acelaşi timp, aş spune, văzînd aceste fotografii ale Mihaelei Marin, al cărei entuziast admirator sînt, sînt fotografii extrem de subiective şi în acelaşi timp extrem de evocatoare. Ea realizează, după părerea mea, această posibilitate de a recunoaşte o urmă a spectacolului, dar o urmă văzută de ea, înregistrată de ea. (...) Pe de o parte, recunoaştem opţiunea, pe de altă parte, recunoaştem opera fotografiată. Pentru că această sinteză mi se pare extrem de justă, ca fotograful să fie un artist, dar, în acelaşi timp, să mărturisească despre opera fotografiată." Am consemnat aceste prezentări înregistrate la vernisaj, într-un mediu delimitat, ce consună însă dincolo de ziduri cu această lume şi în acest timp în care „teatrul de război" şi imaginea sensibilă a unui altfel de teatru ne convoacă, provocator, la dialog.

***Valentin Dumitrescu** este critic de teatru.*

© A. Declair

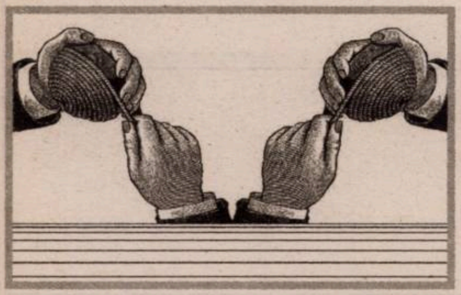

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Flux şi reflux în legislaţia antiteroristă

Abdullah al-Kidd a fost reţinut de FBI în 2003 în calitate de... martor. Al-Kidd e un american convertit la islam, care, după numele ales, fie e fiul unuia pe care îl cheamă Kidd, fie a găsit o formă haioasă de a combina islamul şi filmele cu karate. FBI a folosit o formulă legală ciudată: nici nu l-a arestat oficial, dar nici nu l-a eliberat. L-a declarat martor important, o soluţie folosită în cazul reţelelor bănuite de terorism, unde statul vrea să se asigure că martorul nu dispare înainte de a depune mărturie. Al-Kidd a fost ţinut 16 zile într-o celulă cu lumina permanent aprinsă, din cauza căreia nu putea să adoarmă. A fost apoi eliberat. Cazul său a fost preluat de un ONG celebru, care se ocupă cu drepturile omului şi a pornit un proces împotriva FBI. Recent, statul american şi agentul FBI au fost condamnaţi să plătească despăgubiri de 385.000 de dolari şi să-i ceară scuze lui Abdullah al-Kidd. Povestea asta e relevantă pentru modul în care democraţiile se raportează la terorism şi la lupta cu el. Vorbeam săptămîna trecută despre oscilaţiile opiniei publice: cere măsuri dure după cîte un atentat, apoi se ruşinează şi cere retrageri. Ruşinarea are nişte declanşatori – presa, ONG-urile şi judecătorii. Probabil că după 9/11, ideea de a reţine martori care pot face parte din reţele teroriste părea o banalitate. Dar dacă FBI ar trebui să plătească 385.000 de dolari fiecărui martor pe care îl reţine, ar da faliment. Şi, mai ales, dacă agentul FBI plăteşte şi el personal o parte din despăgubire, colegii lui se vor gîndi: dar de ce să-mi risc eu ipoteca pentru că societatea vrea ceva, dar apoi se răzgîndeşte?

Deci, după un asemenea atentat, vedem un flux de măsuri dure (legi, reguli, proceduri) antiterorism. Apoi, în anii care urmează, vedem refluxul: o bună parte dintre măsuri desfiinţate de justiţie, presa se întoarce împotriva serviciilor şi promovează o agendă prolibertate. Pînă la următorul atentat. Cred că ar trebui să acceptăm această bizarerie ca parte din viaţa unei societăţi democratice. Ne luptăm cu demonul terorismului fără a renunţa la libertăţi. Instabilitatea legislativă e inevitabilă.

Acum trăim în plin flux post-Paris. Mi-a fost destul de greu să urmăresc ştirile despre noi măsuri antitero, pentru că e o adevărată frenezie, cea pe care am anticipat-o în editorialul trecut: guvernele şi parlamentele vor să arate opiniei publice indignate că fac ceva. Belgia, Franţa, Marea Britanie sînt deja destul de avansate cu noi pachete de legislaţie, şi diverse guverne propun măsuri legislative la nivel european. Ca la fiecare flux antitero, cei care fac agenda sînt miniştrii de interne, şefii poliţiilor naţionale şi şefii serviciilor de securitate. În mod evident, aceşti oameni strîng pachete de frustrări (cazuri blocate din cauza restricţiilor democratice) şi le servesc decidenţilor după fiecare asemenea criză. Sînt şi ei parte din joc.

De această dată, problema principală care se cere tratată este statutul de cetăţeni al islamiştilor. Vorbim de cîteva mii de cetăţeni europeni (mult mai puţini americani) care au fost în Siria şi acum s-au întors, radicalizaţi şi antrenaţi. De altfel, preşedintele Hollande a spus că regretă decizia occidentalilor de a nu interveni în războiul civil din Siria – şi are dreptate. A fost laşitatea preşedintelui Obama, care a refuzat să conducă, iar cînd a decis, foarte tîrziu, a fost laşitatea colectivă a parlamentului britanic, care a refuzat mandatul cerut de premierul Cameron pentru o intervenţie. În mod neaşteptat pentru un socialist francez, Hollande a dat dovadă de curaj în Mali, unde a fost de ajuns o forţă de cîteva mii de francezi pentru a împiedica nordul ţării să devină un al doilea stat islamic. Asta ar fi însemnat un califat similar celui din Siria – Irak, şi cu o suprafaţă mai mare decît a Franţei. Faptul că Mali-ul islamic nu e acum o ştire zilnică arată ce poate face o intervenţie fermă şi la timpul potrivit. În Siria, intervenţia nu a existat, iar moderaţii au fost striviţi între dictatorul Assad şi islamişti, acum practic nu mai există soluţie decentă. Iar dacă argumentul că mor atîţia oameni în Siria nu e în sine suficient, vedem că laşitatea se plăteşte şi într-o analiză pur pragmatică: califatul a atras cetăţeni occidentali, care acum se întorc acasă şi devin principala problemă de securitate a Europei occidentale. Poate că poţi ignora califatul, dar el nu te ignoră pe tine.

Cîtă muncă pentru avocaţi în anii ce vin!

De unde problema: ce poţi face unor cetăţeni ai propriei ţări, adulţi şi vaccinaţi, care vor să meargă să lupte pentru califat, care se întorc antrenaţi şi chitiţi să pedepsească Occidentul pentru tot răul din lume (a se citi programele de istorie şi antropologie multiculti, pentru detalii)?

În toamna trecută, guvernul britanic a propus o serie de legi antiterorism, care au creat probleme chiar în coaliţia de guvernare. Planul a fost blocat în parlament, dar evenimentele de la Paris probabil că asigură emoţia necesară votării. Urmează alegeri, iar premierul Cameron promite alegătorilor siguranţă şi duritate în faţa terorii. Partenerul său de coaliţie, Partidul Liberal Democrat, blochează însă legile şi promite libertate.

Planul britanic nu e doar unul antiterorism, ci şi antiradicalizare. O măsură ce a stîrnit controverse este obligaţia lucrătorilor din creşe şi din şcoli de a raporta autorităţilor cazurile în care copiii riscă să fie transformaţi de părinţi în radicali islamişti. Şcolile sînt obligate să dezvolte curriculă pentru împiedicarea radicalizării şi să interzică clericilor radicali să vorbească în incinte (aplicabilă mai ales universităţilor). Sindicatele profesorilor au protestat că guvernul îi transformă în poliţişti (un sindicat fără ceva aer dramatic nu ar mai fi sindicat). Apoi, dacă planul va fi acceptat de parlament, asiguratorii nu mai au voie să acopere recompensele plătite în cazul răpirilor. Companiile care trimit angajaţi în zone sensibile pun în contracte o primă de asigurare. În cazul în care sînt răpiţi aceşti angajaţi, familia sau compania plătesc recompensa, care e ulterior acoperită de asigurator. Existenţa acestui mecanism legal de despăgubire arată dezvoltarea unei industrii în sine: califatul face bani din răpiri, avem deja contracte-cadru, avem asiguratori, avem proceduri. Guvernul britanic doreşte desfiinţarea acestei industrii, dar asiguratorii britanici au protestat deja, spunînd că guvernul a înţeles greşit cum funcţionează industria şi că oricum firmele britanice sînt dezavantajate faţă de competiţie.

Pînă la a rezolva problema jihadiştilor care acum sînt la creşă, guvernele au însă de decis ce fac cu cei care au absolvit şcolile terorii. În Germania exista deja o lege prin care li se poate ridica paşaportul celor care doreau să lupte în războaie suspecte, acum li se va putea confisca şi buletinul. În Marea Britanie, guvernul propune ca cetăţenilor suspectaţi de terorism să li se suspende paşaportul timp de doi ani, pentru a nu se putea întoarce acasă. În legile franceze deja votate în toamnă se prevede faptul că li se poate ridica paşaportul celor care aparţin unor reţele teroriste. Sînt aici două probleme majore: privarea de drepturi şi aplicarea. Cum pot dovedi serviciile de securitate că X merită să-i fie ridicat paşaportul fără a deconspira modul în care îl supraveghea? Iar dacă deja statul ştie atît de multe despre X, e destul să confişti paşaportul şi să-l laşi liber? Şi, evident, cînd vorbim despre mii de suspecţi, supravegherea va fi dificilă. Apoi, dacă refuzi unui cetăţean britanic intrarea în ţară, unde va sta? Retragerea cetăţeniei este ilegală, potrivit unei convenţii internaţionale, deci ce face Marea Britanie e o şmecherie: nu îi retragem cetăţenia, doar îi vom desfiinţa paşaportul timp de doi ani? Şi ce va face individul respectiv doi ani? Este obligată Turcia (unde probabil va fi blocat cînd încearcă să iasă din Siria) să îl ţină doi ani pe banii ei? Vom avea nenumărate conflicte între ţări dacă Marea Britanie aplică această propunere. Apoi, e greu de implementat şi măsura împiedicării de a pleca. Amedy Coulibaly (al treilea terorist în cazul *Charlie)* transporta oameni la Madrid, de unde plecau spre Turcia, cu destinaţia Siria. Pare simplu de supravegheat filiera, dar cine a fost în imensul aeroport din Istanbul ştie că nu e aşa: acolo este *hub*-ul regional pentru tot Orientul Mijlociu, mulţi dintre pelerinii spre Mecca vin din Africa pînă în Indonezia, şi trec prin Istanbul. Acolo e locul ideal pentru pierdut urma. A pleca spre Istanbul nu e semn că vrei să ajungi în Siria, deci destinaţia Istanbul nu spune nimic.

Belgia se mişcă cel mai repede şi a propus deja îngheţarea averilor şi retragerea cetăţeniei celor care au plecat să lupte în Siria. Avem, deci, două propuneri care par de bun-simţ, dar care pun sub semnul întrebării două principii fundamentale ale statului de drept: cetăţenia (care e inviolabilă) şi averea (care e inviolabilă dacă a fost dobîndită cinstit). Ce face Belgia e să schimbe chiar principiile în sine, şi noua logică ar suna la modul următor: islamismul este o ameninţare atît de mare, încît devine acceptabil ca pentru această speţă să facem excepţie de la principii fundamentale. Cu alte cuvinte, dacă eşti islamist şi îţi declari loialitatea Statului Islamic, atunci nu mai meriţi cetăţenia belgiană. La fel, a fi islamist presupune ca statul belgian să nu îţi mai acorde protecţia legală a averii, ci dimpotrivă, să ţi-o confişte, fără a avea legătură cu modul în care ai dobîndit-o, ci doar cu acţiunile tale prezente. Cîtă muncă pentru avocaţi în anii ce vin!

Evident, atunci cînd statele membre UE se pun pe făcut chestii, o bună parte din idei se referă la ce ar trebui să facă UE. Doar că UE se mişcă mereu mai greu, aşa că acest flux de măsuri şi idei antitero vine peste războaiele neîncheiate din fluxurile şi refluxurile precedente. Se întîmplă cam aşa: după ceva atentate, statele membre cer Comisiei să acţioneze. Sub mandatul Consiliului, Comisia propune ceva. Propunerea ajunge în procesul legislativ de codecizie Consiliu – Parlament. Consiliul (unde de aceste probleme se ocupă miniştrii de interne) agreează măsuri dure. Parlamentul e de obicei mai liberal, dar e destul de instabil. Uneori, cîte o mare coaliţie populari – socialişti trece măsurile agreate cu Consiliul (aşa a fost cu directiva privind retenţia datelor, aşa-numita directivă Big Brother, la care sper să revin săptămîna viitoare, pentru că face valuri în România). Atunci cînd vorbim de flux, imediat după vreun atentat, tabăra prosecuritate e deci compusă din Consiliu + majoritatea populari – socialişti în Parlament. Comisia se chinuie să vină cu o propunere pe placul acestei majorităţi, dar nu foarte prosecuritate, pentru că Comisia ştie bine că urmează refluxul. Adică, Consiliul uită de această prioritate (pentru că intervin alte urgenţe naţionale, de obicei criza economică), majoritatea populari – socialişti din Parlament uită de înţelegeri, iar agenda Parlamentului începe să fie făcută de grupurile minoritare, dar cu o orientare prolibertate vehementă (grupul liberal, grupul verde, comitetul LIBE). Aşa se face că, la reflux, Parlamentul devine o instituţie de blocaj contra Consiliului – exact ca în cazul datelor privind pasagerii aerieni. Acum, că asistăm la un nou flux, probabil presiunea pe Parlament va creşte, se va reface alianţa populari – socialişti şi vor vota rapid schimbul de date aeriene şi probabil alte măsuri.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Economia de piaţă la BIG Berceni

Nevoia. Cumpăr ţelină, ardei, pîine pe cuptor, cartofi, mere, apropo, am găsit ionatanul mare la 2 lei, pe cînd în supermarket văd şi la 3 lei.

Autosugestia. „Pieţe“ paralele, dar mai ales, să nu uităm, niciodată managerii marilor lanţuri nu ies din birou. Este alegerea lor, greşeala noastră este că nu ieşim în piaţă, că alegerea noastră este la doi paşi, nu la două staţii de tramvai sau metrou, în piaţă.

Atmosfera. Şi ies din piaţă de la BIG, şi mă uitam la galoşi, pantofi turceşti, covrigi ucigaş de mari, şaorme, Loto, Bingo. Şi, deodată, o femeie vine spre mine. Plină de lămîi. 5 lei – vreo şase lămîi.

Ispita şi crearea nevoii. N-aveam nevoie de lămîi, dar cine ştie, săptămîna abia începe. Şi iau, cu 5 lei, nişte lămîi cum nu mai văzusem de mult. Mari, cojoase, zemoase. Ce-mi pasă mie că nu se cultivă lămîie în ţară? Şi a fost de ajuns o ezitare de lămîie, că a urmat ţelina. Aveam o nevoie acută de ţelină? Nu. 5 lei, zece ţeline bine rotunjite, cojoase şi pămîntoase. Mă reped. Da, am nevoie şi de ţelină. Sînt ca un manager. Iau ieftin, îmi vînd mie şi mai scump că nu am nevoie de ţelină. Aşa că nu mă pot opri. Ardei gras. Şase bucăţi – 5 lei. Iau, iau.

Epic. N-am mărunt însă. Lămîioasa se oferă să-mi ia 50 de lei-ul şi să mi-l schimbe. I-l încredinţez. Bărbatul cu ardei gras mă răsfaţă: ţi-l dau pe tot, pe 5 lei. Vreun kilogram jumătate. Iau, frate, iau tot. Dar nu am nevoie de atîta ardei, atîta lămîie, mai ales, atîta ţelină. Şi aştept. „Niciodată nu se descurcă!“ zice vînzătoarea de ţelină către mine. Iar cel cu ţelina mărturiseşte: cu 10 lei mă însor. Şi strigă către o vînzătoare de ciorapi groşi, matlasaţi, coloraţi... să iau? Ieftin dă! „Mi-o dai pe sor-ta? Am 10 lei acum, mă căsătoresc cu ea.“ Şi ciorăpeasa rîde. Dintr-un fum de mititei iese însăşi fiica lămîilor. Schimbase banii. Împărţim banii.

Dezvrăjirea. Dar ce fac cu ardeiul, atîta ardei? Să fac un deliciu al ardeilor. O ungurească: iau cîrnaţi picanţi, tai ardeiul mărunţiş şi iau ardei iute, să fie picant. Dar tot e ardei mult. Oi vedea ce fac cu restul ardeiului. Dar cu ţelina? Dar cu lămîia? Rămîn necunoscutele săptămînii.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Marius CHIVU

De nimeni nu depand

Alternativa DIY (do-it-yourself)

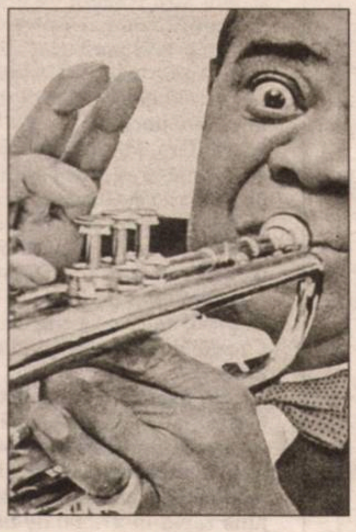

Texte și opinii de:

- Ernesto BIANCHI (manager muzical)

„Supapa numită www“ – interviu

- Alex BRĂTIANU (bloger)

„Nimic nu scapă de comodificare“

- Dan PERJOVSCHI (artist vizual)

„Artistul poate face mult de unul singur“ – interviu

- George PLEȘU (editor)

„De la reparaţii casnice la activism online“

- Dan POPESCU (galerist)

„Autoerotism psihic"

- Vlad URSULEAN (jurnalist)

„Diversitatea donatorilor ne asigură libertatea“ – interviu

argument

Singur e cel mai sigur

Nu e prima dată cînd facem un Dosar despre piaţa românească de artă şi despre artiştii independenţi. Am arătat şi cu alte ocazii cum lucrurile nu par să funcţioneze satisfăcător nici pentru artişti, nici pentru public, în condiţiile în care, în lipsa finanţărilor (la noi doar proiectele mamut primesc sprijinul cuvenit, fie că e vorba de Catedrala Mîntuirii Neamului, fie de Festivalul Internaţional „G. Enescu“), a infrastructurii, a viziunii din partea instituţiilor, artiştii sînt, dincolo de perioada de creativitate în sine, pe cont propriu.

S-au închis cinematografe şi biblioteci; dispar muzee; finanţările sînt puţine şi se dau întotdeauna cu scandal sau în regim de semitransparenţă (vezi CNC şi AFCN), ICR-ul... de fapt, nimeni nu prea mai ştie ce face ICR-ul după ce Guvernul Ponta – perfect incompetent din punct de vedere cultural – l-a trecut, ca pe o pedeapsă politică, în subordinea Senatului; asociaţiile şi uniunile de creaţie nu acordă burse de creaţie sau rezidenţe (la ce bun o Uniune a Scriitorilor, spre exemplu, dacă nu e în stare să ofere o singură bursă de creaţie unui tînăr scriitor?); casele de înregistrări (A&A Records fiind o excepţie) nu se mai aventurează de mult să producă albume în afara genurilor muzicale comerciale; publicaţiile, atîtea cîte mai sînt, nu-şi permit să plătească fotografi, graficieni sau ilustratori; premiile se acordă în regim de circuit închis, şefii îşi premiază subordonaţii şi viceversa, sau se acordă după criteriile de gust ale aceloraşi jurii etc.

Aşa stînd lucrurile, fiecare creează şi se descurcă cum poate, cu resurse personale sau private, prin sistemul de *crowdfunding*, cu ajutorul mai mic sau mai mare al prietenilor, avînd însă la îndemînă cel mai eficient şi mai ieftin instrument de conexiune şi promovare dintre toate – Internetul, cel care stă la baza unui concept, în arte şi în activismul social, dar mai nou şi în politică şi în alte domenii, concept numit *do-it-yourself* (DIY).

Pînă la urmă, arta proliferează ca un virus, în orice mediu, din underground (depozite, subsoluri), pînă în online (YouTube, Facebook, Bandcamp, Soundcloud). Dosarul de faţă încearcă să analizeze şi să dezvăluie felul în care artiştii creează şi-şi răspîndesc singuri arta cu mijloace, pe canale şi în locuri neconvenţionale (de unde şi atributele: underground, experiment, alternativ, indie, punk), poate cu vizibilitate redusă, dar fără constrîngeri şi avînd controlul întregului proces. Pentru că, de cele mai multe ori, singur e cel mai sigur. (**Marius Chivu**)

B A R B U R I S M E

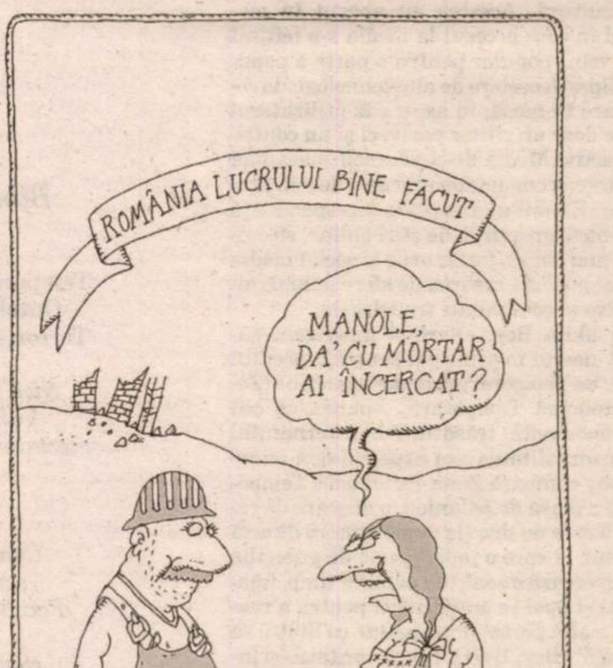
ROMÂNIA LUCRULUI BINE FĂCUT
MANOLE, DA' CU MORTAR AI ÎNCERCAT?

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi,
22 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri*,
realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
De nimeni nu depand

George PLEȘU

De la reparații casnice la activism online

Cu toate că unii cercetători plasează începuturile conceptului *do-it-yourself* (DIY) undeva în preajma lui 1860 sau chiar mai devreme, înainte de existența suburbiilor, cînd oamenii trăiau la ferme, abia începutul secolului trecut a însemnat răspîndirea practicilor asociate lui. Mai precis, industrializarea a produs separarea spațiilor de lucru și de locuit, care a dus la împărțirea sferelor de competență între bărbați și femei. Bărbatul priceput, îndemînatic, dibaci, numit la noi meșter sau gospodar, își revendică un nou spațiu domestic prin preluarea unor sarcini care reveniseră pînă atunci profesioniștilor. În teorie se suprapunea unei sfere de activități din ce în ce mai extinse a femeii, dar în practică era suficient de diferit. În consecință, la sfîrșitul anilor '50, conceptul do-it-yourself făcea referire la o parte a îndatoririlor soților din zonele de periferie ale orașelor (Gelber, 1997).

Ulterior, termenul a ajuns să desemneze o gamă largă de activități care implică talente și aptitudini diverse. Originar din Marea Britanie, poate fi aplicat diferitelor grupuri culturale aflate în opoziție față de cultura dominantă în societate, numite contraculturi. Punk-ul, mișcarea anti-sistem din anii '60-'70, festivalurile hippie și mai tîrziu mișcarea new age, rave-ul, protestele contra construcțiilor de străzi și, în general, mișcările anticapitaliste sînt manifestări ale ideilor curentului DIY. Obiectivele principale sînt schimbarea logicii în care sîntem doar consumatori pasivi și dezvoltarea unei culturi proprii.

Anii '90 au adus creșterea fulminantă de computere interconectate care s-au transformat în cea mai puternică rețea de informații: Internetul. Mișcarea do-it-yourself nu poate fi disociată de activismul online și ceea ce literatura de specialitate numește „tactical media“, o categorie pentru acele lucrări de artă considerate alternative, protest sau contracultură. Acestea au apărut în momentul în care accesul la media s-a ieftinit și a devenit popular pentru o parte a populației. Spre deosebire de alte tehnologii de comunicare în masă, în acest caz utilizatorul nu este doar un cititor pasiv, ci și un contributor activ. Media do-it-yourself înseamnă capacitatea consumatorului de a deveni producător. E-mail-ul, listele de corespondență electronică, grupurile de știri online, site-urile și, mai tîrziu, forumurile și social media au făcut posibilă crearea de sfere publice alternative și comunități translocale.

Hakim Bey, anarhist american, cunoscut în principal pentru conceptul de *Temporary Autonomous Zone* (Zonă Autonomă Temporară), spunea că cea mai importantă trăsătură a Internetului era „orizontalitatea sau aspectul non-ierarhic“. Bey compară Zona Autonomă Temporară cu o plasă de păianjen, o mișcare de rezistență care nu duce la o confruntare directă cu Statul, ci spre o „operațiune de guerrillă care eliberează o zonă (de pămînt, timp, imaginație) și apoi se autodizolvă pentru a reapărea în altă parte/timp, înainte ca Statul să o înfrîngă“ (Bey, 1991). Temporaritatea și invizibilitatea sînt, astfel, cele mai importante caracteristici.

Gama de proiecte tactical media și de activism este enormă și variază de la manipularea afișelor pînă la hacktivism. Online, sînt folosite tehnologii ca wiki, blog, forum, RSS, XML și licențe precum software gratuit, GNU GPL, Creative Commons și Copyleft. Mai ales ideea de software gratuit este văzută ca principala formă de rezistență, o adevărată declarație politică față de comercializarea Internetului.

Exemple de proiecte DIY au fost la început paginile web în care îți arătai nemulțumirea față de o companie sau un produs. Deși cu un design rudimentar, acestea provocau reacții în presă. O versiune mai recentă a fost blog-ul, ușor de creat, publicat și actualizat. A reprezentat o alternativă a ideii de „spune/dă mai departe“. Versiunile mai complexe au apelat la sisteme de management al conținutului (CMS) și wiki pentru a crea portaluri și a administra comunități online. Importantă era folosirea unor facilități de partajare a știrilor *(syndication)*, pentru a trimite cititorilor conținutul nou încărcat pe pagină.

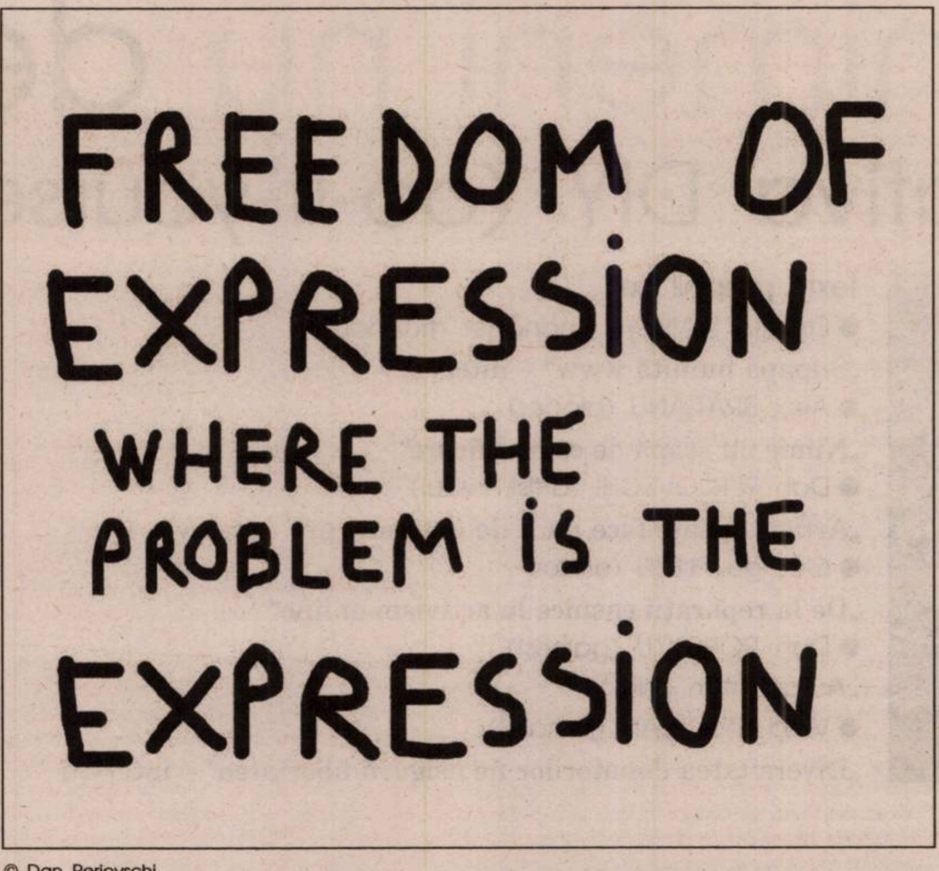
FREEDOM OF EXPRESSION WHERE THE PROBLEM IS THE EXPRESSION

© Dan Perjovschi

Evident că artiștii nu au fost indiferenți la posibilitățile oferite de noile tehnologii. Povestea etoy.com este un caz faimos de hacktivism, pornit de la un grup de artiști elvețieni care și-au făcut o pagină online în 1994. Doi ani mai tîrziu, au făcut un prim proiect, denumit „Digital Hijack“ (deturnare digitală), care a fost activ patru luni, între 31 martie și 31 iulie. Artiștii au spamat principalele motoare de căutare ale timpului (vă mai aduceți aminte de lycos, infoseek, altavista) prin ceea ce astăzi s-ar numi tehnici deștepte de SEO *(Search Engine Optimization)*. Astfel, etoy.SOFTWARE-AGENTS, adică peste o mie de cuvinte-cheie – de la Porsche sau Startrek pînă la cenzură, sinucidere sau Rainer Werner Fassbinder (regizorul german cunoscut pentru filme precum *Lola* sau *Veronika Voss)* – au ajuns pe primele 10 locuri în rezultatele căutărilor, direcționînd internauții spre un site customizat, www.hijack.org.

Momentul lor de faimă mondială a venit în noiembrie 1999, cînd magazinul online de jucării etoys.com – după înregistrarea mărcii comerciale și din cauza similarității celor două nume – a obținut o hotărîre judecătorească temporară de la un judecător din California și a închis site-ul etoy.com. În apărarea lor, artiștii au arătat că înregistraseră domeniul etoy.com, cu doi ani înaintea corporației. Hacktivismul a jucat un rol important: ®TMark, activiști online și hackeri au informat presa prin e-mail, au infestat paginile de știri online cu recomandări de vînzare a acțiunilor etoys.com și au blocat serverele corporației cu software care genera un protest de ocupare a locurilor (sit-in) virtual. Traficul fals generat de soft-uri precum FoodNet a compromis contorizatorul de accesări al paginii, un indicator important la acea vreme pentru investitori. După ce acțiunile au pierdut 70% din valoare, corporația a pierdut „războiul jucăriilor“ și și-a retras plîngerea (Ippolito, 2002, p.494).

Teii din Iași și Monica Macovei

În prezent, social media reprezintă cel mai puternic instrument DIY, prin care oricine își poate crea o rețea și disemina mesajul. Un termen apărut prin 1995 și devenit între timp peiorativ, slacktivism-ul (care vine de la *slacker activism,* tradus la noi „activism fără tragere de inimă“) desemnează activitățile care au impact doar la scară mică, fiind mai mult modalități de a te simți bine cu tine însuți. Acestea variază de la purtarea mesajelor pe corp, haine sau mașini, inițierea unor forme de boicot pe termen scurt (Ora Pămîntului, Buy Nothing Day etc.), semnarea unei petiții online sau schimbarea pozei/status-ului pe rețelele sociale în semn de sprijin pentru o cauză, în locul organizării sau participării la un miting de protest. După cum au arătat și evenimentele mai recente, e mai simplu să-ți schimbi poza de profil sau fotografia de copertă cu *Je suis Charlie* decît să mergi la un marș de susținere.

Un exemplu de slacktivism deturnat a fost inițiativa din 2009 a unui psiholog danez de a crea o pagină care susținea păstrarea unui monument istoric din Copenhaga, pe cale să fie demolat de autorități. Pagina a ajuns rapid la 27.500 de fani, doar pentru a afla, în final, că totul a fost doar un experiment care a ilustrat cît de ușor este să formezi grupuri cînd costurile de comunicare sînt reduse (Morozov, 2011, pp. 179-180).

Cu toate acestea, suporterii slacktivismului profită de avantajul principal reprezentat de viteza de diseminare a informațiilor, prin care o campanie de conștientizare poate fi construită peste noapte, folosind site-uri gen Avaaz.org, petitionsonline.com sau petitieonline.com (varianta în română). La Iași, după ce Primăria a tăiat teii de pe principalul bulevard din oraș, o petiție pentru replantarea lor are peste 7500 de semnături, dar la protestele organizate de societatea civilă nu s-au strîns mai mult de cîteva sute de participanți.

Un caz care arată puterea slacktivismului este cunoscut sub numele de Kony 2012, care a dat naștere celui mai viral video din lume (pînă la acel moment). Povestea campaniei „Stop Kony“, care își propunea mediatizarea internațională a criminalului de război ugandez Joseph Kony, a strîns mai mult de 100 de milioane de vizualizări, în primele șase zile (Carbone, 2012). Cei care au monitorizat cazul au afirmat că unul din doi americani auzise despre Kony, în zilele ce au urmat viralizării filmului.

Sărind dintr-una în alta, un exemplu românesc de strategie bazată pe DIY a fost campania online a Monicăi Macovei, care a dus mult mai departe începuturile timide ale lui Nicușor Dan de la ultimele alegeri pentru Primăria Bucureștiului. Fiind percepută drept candidat antisistem și ajutată de o activitate intensă pe pagina de Facebook, cu materiale vizuale și mesaje noi, actualizate permanent și foarte bine alese pentru publicul-țintă, Monica Macovei a generat cea mai vie discuție în social media (Comanescu, 2014). Mai mult, fanii ei au donat transparent o sumă fixă de bani, au realizat independent materiale de promovare și au sugerat permanent, echipei candidatului, căi de îmbunătățire a comunicării, ba chiar au tipărit și au lipit singuri afișe și au strîns tabele cu semnături de susținere. A rezultat cea mai eficientă campanie, dacă împărțim numărul de voturi validate la sumele de bani investite.

George Pleșu *este doctorand în Istoria artei și predă Management cultural la Universitatea de Arte „George Enescu“ din Iași.*

Bibliografie selectivă:

Hakim Bey, T.A.Z.: The Temporary Autonomous Zone. Ontological Anarchy, Poetic Terrorism, *Autonomedia, 1991*

Nick Carbone, „Top 10 Viral Videos“, 4 decembrie 2012, entertainment.time.com/2012/12/04/top-10-arts-lists/slide/kony-2012

Comanescu, Iulian, „Ponta versus Macovei în județul Facebook“, 9 octombrie 2014, online la comanescu.ro/12713.html;

Steven M. Gelber, „Do-It-Yourself: Constructing, Repairing and Maintaining Domestic Masculinity“, American Quarterly, *volumul 49, nr. 1, martie 1997*

Jon Ippolito, „Ten Myths of Internet Art“, Leonardo 35, *nr. 5 octombrie 2002*

Evgeny Morozov, The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom, *Penguin, 2011*

DILEMA
De nimeni
nu depand

Alex BRĂTIANU

Nimic nu scapă de comodificare

De la muzica punk încoace, ideea de DIY este legată de o lipsă (de mijloace sau de expresivitate – vezi celebrele *power chords* folosite în epocă), cuplată cu un refuz asumat de a o lua pe căile bătătorite ale consumerismului. Ca şi cum artistul muzician ar spune lumii: „OK, nu am bani să îmi iau cele mai tari scule, nici să repet în cele mai dotate săli de repetiţie. Nu am nici un fel de acces la marile studiouri de înregistrări. Dar ştii ceva, nici nu am chef să o fac. Am ceva de spus lumii şi o voi face aşa cum cred eu, fără să depind de corporaţii şi fără să îmi limitez libertatea artistică. *So, fuck music industry! I'm gonna Do It by Myself!*" Trivial era şi este discursul oricărui puşti care vrea să plece de acasă şi să o rupă cu dependenţa de părinţi şi de resursele puse la dispoziţie de aceştia, ridicat la scară de etică socială extinsă.

Asta se întîmpla prin anii '70, iar trupele de atunci, ca şi cele care le-au urmat, au găsit o modalitate de a produce, promova (prin marketing adesea manual) muzica şi existenţa lor. Partea cu producţia a fost facilitată de un mic detaliu tehnologic, pe numele lui *casette recorder*, cel care a făcut posibilă multiplicarea casetelor demo şi ulterior proliferarea unei întregi culturi a casetei *(tape culture)*, parte din aceeaşi mare familie a culturii DIY. Tehnologia accesibilă democratic ca ranforsare a unei lipse (de mijloace) şi inventivitatea ca înlocuitor al expertizei (muzicale), iată deci alfa & omega ce caracterizează DIY originar. Lipsa susţinută şi argumentată (verbalizat sau nu) şi atitudinea de opoziţie/alternativă faţă de fluxurile de producţie şi consum corporatiste sînt cele două fire roşii care leagă orice abordare tip DIY în muzică.

DIY a devenit şi este de mult parte a culturii de consum.

E de observat însă că nu toată muzica se pretează la o abordare DIY. E greu să faci (dacă nu eşti John Cage) muzică simfonică/academică DIY, după cum e greu să faci manele DIY. Îl vedeţi pe Salam sau instrumentişti de gen bricolînd obscure device-uri de muzică electronică şi încercînd diverse tehnici neîncercate? Nu, pentru că, în cazul lor, avem şi mijloace, avem şi expertiză muzicală. La fel, în muzica pop comercială, chiar dacă există un pop indie vandabil şi difuzabil, există rar pop DIY, tocmai pentru că acest gen (ca şi manelele) este supus unor coduri stricte. Le spargi, nu mai eşti nici popist, nici manelist. Şi nu mai apari la radio. Se aplică pentru folk, folclor, jazz ş.a.m.d.

Numai că lucrurile s-au schimbat chiar în democratizarea mijloacelor de producţie, odată cu apariţia altor detalii tehnologice numite sunet digital şi Internet. Astăzi, este posibil, pentru o trupă rock cu buget redus, să-şi înregistreze, mixeze, difuzeze şi comercializeze muzica doar cu ajutorul unui calculator şi al cîtorva conturi pe reţele sociale. Cumva, DIY în sensul reproducerii cu mijloace proprii a fluxurilor de producţie şi consum s-a banalizat. DIY a devenit şi este de mult parte a culturii de consum, printr-o mutaţie mai mult decît notabilă: industria muzicală a ajuns să fie interesată de experimente de acest gen, pentru că există un precedent, un public, o cerere şi o piaţă. Artistul îşi compune şi difuzează muzica pe canalele alternative folosite astăzi (alternative la radio şi posturile muzicale), intră în radarul caselor de discuri gigant şi e preluat. Iar de acolo nu mai vorbim de DIY.

La fel, industria entertainment de nişă (a festivalurilor sau a cluburilor alternative) vînează de-a dreptul astfel de producţii. Iar festivalurile de muzică sînt, de cele mai multe ori, sponsorizate de diverse corporaţii care-şi plasează produsele: de la bere, la sucuri, ţigări şi băuturi energizante. Există şi în România, şi în afara ei, evenimente muzicale (în special în zona muzicii electronice alternative şi de club) care sînt construite strict pe bugete de marketing de corporaţie. Acestea selectează muzicieni emergenţi, îi promovează, îi expun (fără a se implica în partea de contracte cu case de discuri) şi întreţin astfel apetitul pentru succes al colegilor de generaţie care-şi caută identitatea muzicală, pierduţi printre miile de promisiuni ale unor instrumente făcute pentru promisiuni. La rîndul lor, artiştii emergenţi şi chiar cei consacraţi caută în continuu mijloace de a-şi îmbunătăţi spectacolul oferit. Aceasta pentru că muzica electronică a avut o lungă perioadă în care publicul vedea pe scenă un om dînd din cap în faţa unui calculator. Astfel, colective independente sau comisionate se ocupă de partea vizuală a reprezentării artistice care merge de la simple proiecţii la adevărate desfăşurări de tehnologie A/V. E un *feedback loop*.

Studiouri, festivaluri, cluburi

Companiile care creează instrumente muzicale (Roland, Yamaha, Korg ş.a.) au început să producă şi să diversifice gama de gadgeturi muzicale care să servească scopului şi căutărilor unei uriaşe pieţe de desfacere pentru aceşti *home musician* şi producători de dormitor *(bedroom producer)*. Dezvoltatorii de software de muzică creează emulaţii ale tuturor instrumentelor şi efectelor posibile, între care se pot face combinaţii infinite. Un calculator de astăzi înlocuieşte aparent un studio cu consolă de înregistrare, efecte, şi instrumente, şi sintetizatoare, iar rîurile de videoclipuri de pe net înlocuiesc aparent ceea ce altădată era domeniul profesional secret al unei mici bresle de ingineri de studio. Aparent – pentru că un album care sună bine trebuie să fie produs profesional într-un studio dotat cu echipamente scumpe. Există chiar şcoli online specializate în producţie muzicală şi care sînt dedicate unui singur software, pentru care se oferă după absolvire titlul de *certified trainer*. Poţi învăţa cum să faci muzică în orice stil de muzică (electronică) vrei. Aşa că cea mai mare provocare pentru un muzician „de casă" care se ocupă cu acest gen e să îşi selecteze şi producă show-ul „live" cu doar cîteva instrumente existente sau inventate, şi care să-i aducă un sunet propriu şi inconfundabil. Sau să se deghizeze, să se vopsească, să poarte măşti etc. Aici intervine partea lui de DIY.

Pentru că, în economia *Pirate Bay*, muzica nu se mai vinde, iar festivalurile, oricît ne-am dori, sînt sezoniere, singurul loc care poate aduce pentru un artist DIY un venit constant este clubul. Aşa că toate eforturile se concentrează în direcţia adaptării la tipul de sunet care se consumă în locaţia respectivă. E şi motivul pentru care se face, de fapt, puţină muzică (organizat, cu lansare constantă de albume), la ce inflaţie de mijloace de producţie şi cunoaştere există. Schema funcţionează astăzi nu în sensul lansării unui album sau EP, ci în sensul menţinerii interesului publicului pentru a primi invitaţii la diverse concerte/evenimente etc.

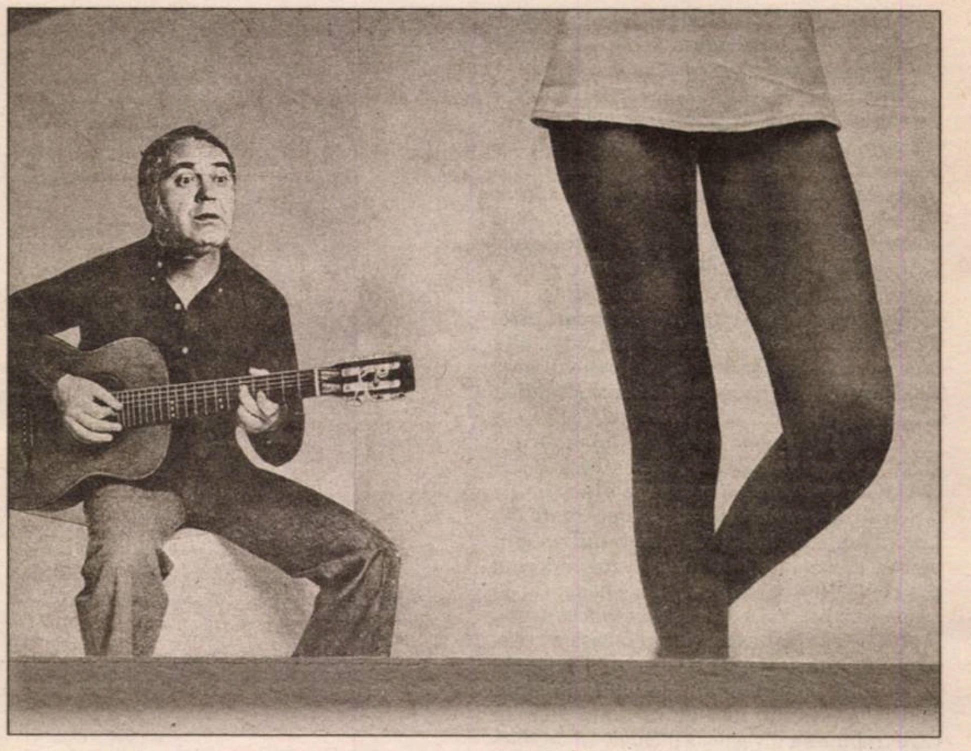
© Ion Bîrlădeanu

Toate cele de mai sus se aplică şi în România, unde, în domeniul muzicii (în special a celei electronice – despre care scriu şi pe care o cunosc mai îndeaproape), nu cunosc multe cazuri de muzicieni DIY consacraţi care să fi ajuns la un fel de recunoaştere publică internă cît de mică. Ştiu mulţi care şi-au propus să găsească o piaţă de desfacere internaţională pentru muzica pe care o produc (iar aici Internetul îşi arată toată puterea). Aceştia au reuşit chiar mai mult decît au avut în intenţie, în sensul că au înfiinţat case de discuri proprii (care nu sînt chiar toate de discuri – albumele fiind exclusiv digitale, deşi astăzi, cu puţini bani, poţi să faci o înţelegere cu un *record label* pentru un tiraj limitat de 100-1000 bucăţi viniluri) sau colaborează cu case de discuri pentru a scoate compilaţii sau albume pe vinil (vinilul e noul fetiş al consumatorului rafinat de muzică/producătorului de nişă; deci, dacă nu ştiaţi, puneţi mîna pe vinil). Se scrie despre ei în diverse publicaţii online de specialitate şi, cu puţine excepţii, fac muzică funcţională, de consum dedicat, în special pentru stabilimente muzicale diverse. Muzică ce poate fi mixată/amestecată cu alte muzici. Apar la festivaluri sau evenimente sponorizate de diverse beri, tării, ţigări şi alte băuturi. Deci au reuşit să se integreze în nişte fluxuri de producţie consum postcapitaliste, ceea ce, în ziua de azi, trebuie să recunoaştem, că e o performanţă. Dar au pierdut tot ce înseamnă etica anticonsumeristă DIY. Şi nu e de mirare, societatea de consum a reuşit să producă indivizi care-şi doresc cel mai mult să se integreze, nu să stea pe margine.

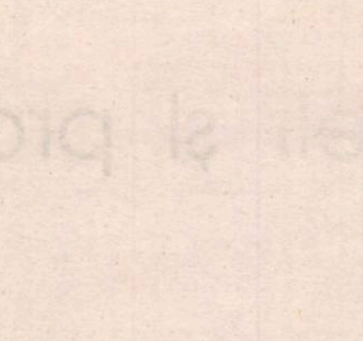
© Dan Perjovschi

Mai cunosc şi cîteva păsări rare care se susţin financiar prin participarea în acelaşi flux descris mai sus, dar care produc o muzică în cel mai autentic mod DIY cu putinţă, şi pentru care nu cunosc un context public de ascultare. Pur şi simplu, nu ştiu cine, cum, cînd şi unde ar consuma astfel de muzică, care e făcută de dragul sunetelor produse de instrumente, atunci cînd instrumentele nu sînt cîntate (sic!) în modul în care au fost gîndite să fie cîntate. Dar despre ei nu pot vorbi, fiindcă aş încălca un pact şi aş risipi bruma de DIY care a rămas pe corola ofilită de minuni a lumii muzicale în care trăiesc. Vă las să-i descoperiţi singuri, dacă paşii vă poartă spre acest tip de cultură. Dacă nu, se poate trăi foarte bine şi fără. Să ne gîndim o clipă că evergreen-urile pe care le ascultăm de vreo 60-70 de ani încoace (în cadrul diverselor rituri de trecere în care se reîncheagă şi se reproduc legăturile sociale dintre generaţii) şi la care se tot adaugă, an de an, altele şi altele, au fost şi sînt producţii realizate fără nici un fel de etică DIY. Fiindcă în DIY e ascuns un *for yourself*, pe care societatea de consum îl scuipă de fiecare dată cînd are ocazia, ca pe un agent nociv.

***Alex Brătianu** scrie pe boingbumchak.blogspot.ro.*

„Supapa numită www“

interviu cu Ernesto BIANCHI

Cum s-a ajuns în situaţia în care trupele îşi produc singure albumele şi videoclipurile? Ce mai înseamnă azi o casă de discuri?

Deşi poate să pară un moft, este de fapt o necesitate, şi asta nu de ieri, de azi – cel puţin pe plaiurile noastre. Cu mici excepţii, casele de discuri autohtone nu au fost vreodată interesate de muzica rock. Iar cînd s-au apucat să „semneze“ trupe, probabil nu au avut oamenii potriviţi care să le susţină, rezultatele dovedindu-se a fi mai degrabă nocive pentru cariera ulterioară a artiştilor respectivi.

În ziua de astăzi, o casă de discuri este, de obicei, o afacere colaterală pe lîngă alte afaceri mai mari şi de succes. Italienii au o zicală care se potriveşte de minune situaţiei: *Meglio soli che mal accompagnati!*

Care sînt, în fond, (dez)avantajele de a fi şi de a face totul pe cont propriu şi care acelea de a fi sub contract cu o casă de discuri?

Avantajul de a fi pe cont propriu este deplina libertate artistică şi controlul asupra operei. Dezavantajele sînt… restul, mergînd pînă la lipsa resurselor pentru a beneficia de respectiva libertate de creaţie. Pînă la urmă, faptul că eşti sub contract cu o casă de discuri autohtonă îţi garantează multiplicarea produsului şi o distribuţie decentă. Adică un minim de avantaj faţă de varianta DIY, în care trebuie să investeşti inclusiv în producţie, iar albumele să le vinzi mai degrabă la concerte.

Internetul face ca trupele să devină cunoscute pe gratis (prin YouTube, Soundcloud, Bandcamp, Facebook), dar Internetul îi ajută şi pe consumatori să-şi facă rost de muzică tot pe gratis (prin torenţi); pînă la urmă, cine pierde şi cine cîştigă, în acest joc de-a producţia şi consumul?

Avantajele pe care le-a adus Internetul sînt incontestabile, iar faptul că muzica a devenit disponibilă (şi) gratis este o pierdere colaterală. Publicul educat va prefera întotdeauna produsul original (care trebuie să sune şi să arate într-un anume fel, semn atît de auto-respect, cît şi de respect faţă de public); prin urmare, problema este mai degrabă legată de scăderea continuă a publicului educat. Iar asta e o problemă culturală.

Albumul de debut al trupei Velosonics se numeşte Roundhouse, *a apărut la finalul anului trecut şi este* self release.

Scăderea continuă a publicului educat.

Ca să răspund: toată lumea pierde (mai puţin decît se plînge), toată lumea cîştigă (mai puţin decît se crede). Nu e alb, nu e negru, e gri.

Ce costuri implică existenţa unei trupe şi de unde îşi atrage cîştigurile?

Ca orice organism viu, o trupă consumă resurse de toate felurile. De la caz la caz, putem trece la capitolul cheltuieli, într-o ordine oarecare: sala de repetiţie, upgrade instrumente şi accesorii, consumabile, sunetist, şofer, maşină, benzină, cazare & masă în deplasări, cheltuieli de studio (înregistrări, mix, mastering), producător, regie videoclip, PR, grafician, avocat, contabil, management. În spatele artiştilor consacraţi se află o armată de oameni, ceea ce la noi se traduce (în cel mai bun caz) printr-o mînă de prieteni.

Într-o proporţie covîrşitoare, cîştigurile provin din concerte. Cifrele de vînzări de albume sînt mai mult simbolice, iar încasările pentru drepturi de autor, ridicole. O sursă de venit interesantă poate fi „sincronizarea“, adică prezenţa unor piese pe coloanele sonore ale unor filme sau în reclame. Dacă ai un publisher bun.

Aşadar, se anunţă vremuri grele pentru trupele rock?

În condiţiile în care, într-un interval de timp relativ scurt, şi-au încetat emisia Radio Guerrilla şi City FM, s-a închis TVR Cultural, au dispărut din program emisiunile de actualitate muzicală realizate de un Doru Ionescu sau de un Hefe pe TVR 2 sau pe MTV, cele mai importante festivaluri open-air (BestFest, Peninsula) au luat (cel puţin) o pauză iar ICR a fost trecut de la Preşedinţie la Guvern din nu-se-ştie-ce-motive, probabil pentru a promova Caloriferul, concluzia este una destul de la îndemînă: ţara te vrea prost! Şi atunci ce altceva îţi rămîne decît supapa numită www?

Pentru o privire detaliată asupra subiectului aşa cum se vede „la ei“, recomand acest interviu recent cu Steve Albini: www.theguardian.com/music/2014/nov/17/steve-albinis-keynote-address-at-face-the-music-in-full.

Ernesto Bianchi *este managerul trupelor Grimus, Toulouse Lautrec şi Velosonics.*

a consemnat Marius CHIVU

Paul BREAZU

Do-it-yourself și protomaneaua

Nu poţi vorbi despre DIY în muzica românească fără să apelezi la genul în care acest model a reuşit să funcţioneze coerent

Id M Theft Able e un artist american, ajuns pe 8 decembrie la Bucureşti pentru a performa în cadrul unui eveniment organizat de Sîmbăta Sonoră. Ce legătură are el cu tema acestei ediţii de *Dilema veche?* Aparent nici una. În realitate, ceea ce am văzut în seara aceea de decembrie, la Question Mark, m-a deturnat. Aşa se face că, în loc să scriu un text despre bulele DIY din muzica românească, scriu despre relativa imposibilitate a existenţei articulate a unor astfel de subculturi, în ultimii 25 de ani. (Cu o excepţie despre care voi vorbi mai tîrziu.) La nivel teoretic, explicaţiile pot fi decelate cu o oarecare claritate, dacă te raportezi la condiţia politică a muzicienilor din România sau la contextul ideologic post-'89, care i-a forţat, într-un fel sau altul, să adere complet la instrumentarul economiei de piaţă, sau la mirajul resurselor „instituţionalizate“ şi, în consecinţă, a profitului, sau la lipsa unei tradiţii a actului cultural subversiv (în România, punk-ul şi new wave-ul, mişcări esenţial ataşate filozofiei DIY, au fost şterse de pe harta culturală, de către regimul comunist), sau la apariţia unor brand-uri comerciale dispuse să vampirizeze zonele în care muzicienii s-ar fi putut circumscrie filozofiei de care vorbeam mai devreme etc. De ce l-am amintit pe Id M Theft Able? Pentru că el ar putea fi reprezentarea ideală a unui model DIY funcţional: „Prin mine însumi“. Turneul său est-european a fost făcut cu bani din contul personal. Instrumentarul performance-ului încălca regulile presetate ale live-ului. Suportul release-urilor sale, fie că vorbesc aici despre fotografii sau despre casete audio puse în portofele, alături de urme ale trecerii sale prin diverse spaţii — un bilet de autobuz din Istanbul, un ambalaj de napolitană bulgărească etc. — nu semnaliza nimic din ceea ce vedeam/vedem pe rafturile magazinelor de muzică. Id M Theft Able juca pînă la capăt cartea anticonsumerismului şi a frondei, două dintre mărcile fundamentale ale DIY-ului.

„În România, punk-ul şi new wave-ul, mişcări esenţial ataşate filozofiei DIY, au fost şterse de pe harta culturală, de către regimul comunist.“

Istoria muzicii româneşti s-a întîlnit foarte rar cu un astfel de tipar comportamental. Şi, dacă a reuşit să funcţioneze relativ coerent într-un anumit spaţiu sonor, muzicienii care au făcut-o se substituie unui gen care a polarizat, din nefericire, cu o intensitate de neînţeles. Vorbesc aici despre *protomanele,* un termen care desemnează astăzi ceea ce, în anii '80 şi în prima jumătate a anilor '90, oamenii numeau muzică de petrecere/de mahala, iar antropologii — muzică orientală. Probabil că unii dintre voi îşi amintesc de Azur şi Generic, Albatros şi Real B, Novomatic şi Tomis Junior. Apărut în România la începutul deceniului 8 al secolului trecut, în descendenţa *novokomponirana narodna muzika* (într-o traducere liberă, „muzică populară nouă“) din fosta Republică Federativă Socialistă Iugoslavia, acest gen muzical se opunea discursului oficial performat de canalele de propagandă ale regimului (emisiuni TV ca *Tezaur folcloric,* evenimente naţionale precum „Cîntarea României“ etc.), prin cel puţin două particularităţi: introducerea sintetizatorului în instrumentarul formaţiei şi schimbarea universului semantic. De la ţambal şi acordeon la Roland E-500 şi Casio CTK-100. De la „Bade-al meu şi-a luat tractor“ la „Chihlimbar, măi chihlimbar / Bine-i să fii ospătar / Mă iubesc femeile / Le dau bani cu sutele.“ Dacă vreţi, formaţiile din interiorul acestei bule au fost punk-ul şi new wave-ul în muzica românească, încercînd să scurtcircuiteze un sistem anchilozat, cel al folclorului comunistoid, bine înfipt în holda resurselor financiare şi a privilegiilor şi încremenit într-un sound şi un discurs care nu mai vorbea pe limba noilor generaţii. Evident că un astfel de demers nu putea, pe vremea aceea, să fie acceptabil. Şi din acest motiv, muzicienii din sfera protomanelei au fost nişte *paria,* fiind nevoiţi să-şi construiască un traseu paralel de producţie şi distribuţie. DIY în cheie locală, în care casetele trase în studiouri improvizate circulau pe căi ocolite şi se multiplicau cu draperiile trase.

După Revoluţie, acest gen muzical explodează, fecundat fiind şi de o nouă relaţie/sursă: Istanbulul/Orientul. Odată cu această explozie, apare şi stigma, dictată de puseurile ideologice ale unei intelectualităţi speriate de ipoteza alipirii noastre unui Est, mai îndepărtat sau mai apropiat, foarte problematic şi în răspăr cu Occidentul privit cu ochi umezi. Sistemul acela independent paralel continuă să funcţioneze şi în anii '90, protomaneaua nereuşind să penetreze nici media, nici aparatele de producţie şi distribuţie mainstream. Muzicienii performează acelaşi model DIY neaoş, în care studiourile individuale, multiplicatoarele de casete audio, grafica amatoricească şi taraba cu dublu casetofon din piaţă sînt bornele esenţiale. Şi ce legătură au toate astea cu Id M Theft Able şi cu DIY înţeles în estetica şi programul lui occidentale? Poate că nici una. Sau poate doar aceea care-mi spune mie că, în muzica românească, artiştii din acest spaţiu al protomanelei au fost cohorta care s-a apropiat cel mai mult de acesta.

Paul Breazu *este jurnalist.*

„Artistul poate face mult de unul singur“

interviu cu Dan PERJOVSCHI

Acum, în era Internetului (YouTube, FB, Instagram), iniţiative independente, burse private (inclusiv de la bănci), spaţii neconvenţionale etc., ce rol / rost mai au uniunile de creaţie / galeriile / tîrgurile de artă?

Dacă înţelegem arta doar ca industrie sau zonă economică, atunci sistemele clasice (galerii, tîrguri de artă) au acum alternative (online, DIY). Industria muzicală s-a adaptat prima la download, dar asta n-a condus, în general, la o muzică mai bună. Dacă însă înţelegem arta drept creaţie, schimb de idei, cercetare, atunci spaţiile convenţionale (muzee, galerii, bienale) şi neconvenţionale (nonprofit, pop-up, project based etc.) mai au viitor şi, dacă se reformează, încă unul mare. În schimb, uniunile nu mai sînt de mult ce-au fost (monopoluri de creaţie) şi, dacă nu-şi vor dezvolta caracterul sindical, managerial sau solidar, uniunile noastre născute în comunism vor deveni irelevante sau vor dispărea cu totul.

Arta s-a democratizat, toată lumea are Facebook, blog şi pune poze pe Instagram. Dar asta nu înseamnă că arta a devenit mai bună.

Poate exista artist vizual fără curator, galerist, muzeograf, critic de artă? Este vreunul dintre aceştia indispensabil?

Depinde ce înţelegi prin artist-fără şi artist-cu. Eu nu am curatorul sau criticul meu personal de artă. Cu alte cuvinte, nu sînt în situaţii exclusive. Dar colaborez cu critici sau curatori. Cu unii – de 25 de ani. La fel, deşi lucrez cu mai multe galerii internaţionale, nu mă simt captiv sau reprezentat fără rest de ele. Fiecare artist îşi păstrează cîtă independenţă vrea sau poate. Eu, pentru că fac naveta între mai multe sisteme (local şi global), moduri (profit şi non-profit) şi teritorii (artă şi jurnalism), nu depind total nici de unul, nici de altul, nici de aici, nici de acolo.

Eu nu cunosc artişti în afara sistemelor (clasice sau alternative), dar teoretic este posibil.

Dacă un artist refuză sistemul privat de promovare, după ce a refuzat să acceseze fonduri de stat, asta cum poate ajuta puritatea unui concept de tipul do-it-yourself?

Nu există puritate sută la sută. Şi, de fapt, nu asta contează, ci cîtă independenţă artistică ai indiferent de sursa financiară.

Pînă de curînd eu eram suspicios cu privire la fondurile publice (politic manipulabile), după aia am devenit suspicios şi la alea private (alt gen de manipulare – vezi cazurile de boicot al bienalelor internaţionale din cauza unui anumit sponsor). Acum judec de la caz la caz.

De doi ani de zile nu mai accesez nici un ban guvernamental şi nu colaborez deloc cu MAE sau ICR. Dar colaborez cu CNDB, instituţie de stat, sau cu Teatrul Naţional din Sibiu. Nu ştiu dacă am înţeles bine întrebarea ta, dar, pe de o parte, apreciez crowdfunding-ul sau campaniile de donaţie DIY şi, pe de altă parte, mi-e teamă că statul, dacă vede că merge aşa, pînă la urmă n-o să mai dea nici un ban pe artă.

De ce / cine are nevoie un artist pentru a-şi construi o carieră? Cît de mult poate face artistul de unul singur?

În opinia mea, artistul poate face mult de unul singur. În primul rînd, să se hotărască ce vrea. Dacă vrei succes, n-o să-l ai decît temporar; dacă vrei bani, s-ar putea să rămîi sărac. Dacă însă vrei să contribui cu expertiza ta la o lume complexă şi diversă, şi astfel să o faci mai profundă, mai devreme sau mai tîrziu o să reuşeşti. Restul ţine de practică şi poziţionare.

Care sînt cele mai importante resurse pentru un artist vizual?

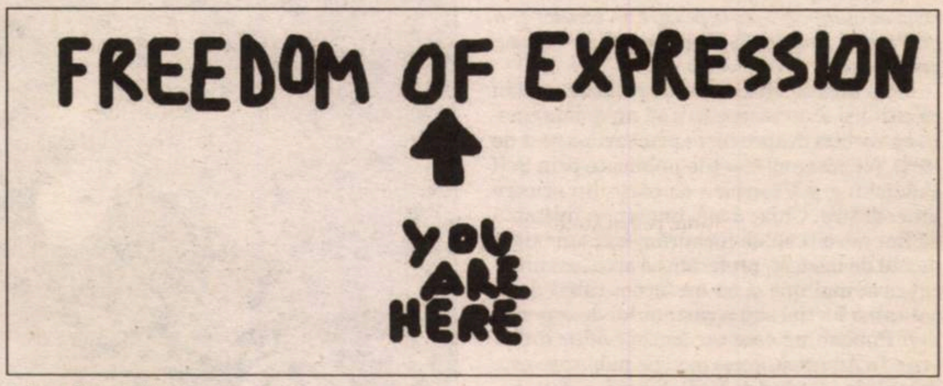

© Dan Perjovschi

© Dan Perjovschi

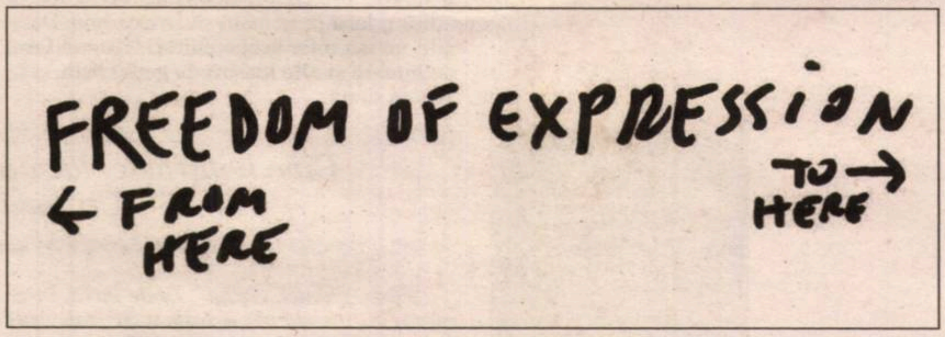

Ideal, avem toţi nevoie de un sistem artistic performant, unde să existe toate instituţiile, iar toate practicile artei şi finanţării artei să fie posibile. Dar idealul nu există nicăieri şi principala resursă a artistului independent este propria-i putere de a naviga prin permanent schimbătoarea geografie a scenei internaţionale de artă.

Dvs. ce fel de artist vă consideraţi, cum vă definiţi? Cum vă raportaţi la instituţiile culturale şi la circuitul mainstream?

Păi, eu sînt alternativ în mainstream. Sînt cunoscut şi necunoscut, în acelaşi timp. Expun în muzee şi bienale celebre, dar şi în spaţii nonprofit de care n-a auzit nimeni. Şi pe geamurile librăriei dintr-un cartier mărginaş al Zagrebului, şi pe geamurile bienalei de la Sao Paolo. Expun la New York, locuiesc în Rahova.

Sînt şi artist, şi jurnalist; şi editor, şi editat.

Am cultivat ambiguitatea lui aici-şi-acolo a mainstreamului şi alternativului (lexicul meu ţine mai mult de *„guerrilla“* şi *„illegal“*) care-mi dă libertatea să navighez cum vreau între economic şi activistic, între profitabil şi idealistic.

Sînt un desen regenerabil.

a consemnat Marius CHIVU

■ ■ ■

Dan POPESCU

Autoerotism psihic

Fascinaţia pentru procesul do-it-yourself este o plăsmuire recentă, de factură modernă. Obsesia acţiunii directe şi totale a unui creator este o reacţie psiho-culturală de revoltă faţă de automatizarea introdusă de maşini, odată cu apariţia acestora. Înainte, în perioada Renaşterii florentine, spre exemplu, lucrurile care îţi uşurau munca erau simple instrumente. În cazul artei, situaţia producerii lucrărilor implica un atelier în care erau angrenaţi mai mulţi oameni pe lîngă maestrul principal. Totul începe să se schimbe radical odată cu apariţia fotografiei. Deposedaţi de o funcţie socială importantă în zona simbolisticii puterii, artiştii se repliază. Dacă nu vor mai fi „pozari“ de lux, atunci vor face artă de dragul ei. Artistul nu va mai avea subiecte impuse, ci va trebui să facă plonjeul introspectiv şi să aducă la suprafaţă perlele abisale. Accentul se mută pe originalitate şi autenticitate. Premisa romantică se instalează complet, artistul trebuie să fie „genial“, „singuratic“ şi „boem“. Practic, perioada romantică şi prelungirea ei în avangardele secolului XX sînt momentele istorice în care paradigma artistului-demiurg-care-face-totul-din nimic-prin-voinţa-sa-singuratică intră în prim-plan. Această mutare de accent în felul cum trebuie să evolueze artistul (singur şi nu în echipă) modifică şi sistemul din jurul artei. Astfel, cum subiectele artistice nu mai sînt impuse, ci liber alese, se naşte un nou rol în sistemul economic ataşat artei – comerciantul de tip impresar de artişti. Sfîrşitul secolului XX şi începutul noului mileniu perfecţionează pînă la monstruozitate acest sistem în care galeriştii – muzeele – colecţionarii – curatorii imaginează un mediu artistic/antiartistic care pare să fi fost prezent dintotdeauna şi care a creat iluzia indispensabilităţii. Tot sistemul postmodern de promovare a artei pune în paranteze ideea romantică a artistului total. Nu mai e nevoie ca artistul să producă el însuşi lucrări, el va fi un gînditor, un planificator sau un foarte bun şef de echipă. Damien Hirst şi Jeff Koons sînt numele de „firmă“ ce au cîştigat acest joc de-a comerţul. Ei nu pun mîna efectiv să facă nici o lucrare, totul e doar idee implementată de alţii.

Toate aceste aspecte istorice legate de felul cum „produce“ artistul lucrările sînt însă discuţii de tip „miraj“ purtate de oamenii care sînt în afara artei. Cine a petrecut ceva vreme în parametrii de operare de tip artistic ştie că ce iese din atelier, obiectele, mai precis, nu sînt finalitatea artei, ci deşeurile, molozul, şosetele purtate. Ele sînt rămăşiţele procesului, seamănă foarte mult cu lucrările lui Daniel Spoerri, în care resturile diferitelor festine sînt încleiate pe masă, iar masa e ridicată la verticală pentru a fi „privită“. Atelierul artistului, împreună cu biroul intelectualului sau laboratorul privat al omului de ştiinţă sînt feţe diferite ale artei omului de a lucra cu propriul său suflet. Profitul e invizibil, miza atelierului sau a biroului este sănătatea interioară, procesul e o continuă gimnastică psihică. În sensul acesta, obsesia socială pentru DIY apare exact în momentul istoric în care atelierul sau biroul devin spaţii cotropite şi pe cale de dispariţie. Îmi amintesc că înainte de '89, tatăl meu avea biroul lui. Consemnul era că nu se intră la el cînd glasvandul era tras, decît dacă e cutremur. Această chestiune mă făcea cumplit de curios. Ce face el acolo? Cum poate să stea singur? Într-o zi, curiozitatea m-a învins şi m-am ascuns pe furiş în balconul de lîngă birou. N-am asistat la nimic scandalos, tatăl meu citea, se uita pe pereţi, mai scria din cînd în cînd, era pur şi simplu singur. Ce era special atunci e că timpul de „birou“ sau „atelier“ putea fi petrecut în timpul zilei. Acum, în epoca comunicării babilonice, e nevoie de strategii perfide pentru a putea întreţine o muncă de atelier. De regulă, nu se mai poate face în timpul zilei, ritmul vital e mult prea alert, telefonul mobil sună, nu există respiro. Soluţiile sînt fie foarte matinale, fie vesperale. E un mers pe sîrmă din ce în ce mai greu de menţinut. Dar, dacă mă gîndesc mai „strîmb“, oare nu aşa au stat lucrurile chiar de la început?

> *„Obsesia socială pentru DIY apare exact în momentul istoric în care atelierul sau biroul devin spaţii cotropite şi pe cale de dispariţie.“*

***Dan Popescu** este galerist la H'Art Gallery.*

■ ■ ■

DILEMA
De nimeni nu depand

DE NIMENI NU DEPAND

„Orice carte merită încredere“

interviu cu Delia PETRESCU

În primul rînd, de ce ar avea încredere cineva să cumpere o carte pe care un scriitor şi-a publicat-o singur, fără să treacă de selecţia profesionistă a unui editor?

Mai întîi aş vrea să fac o precizare pentru ca cititorii dumneavoastră să nu-şi imagineze că vorbim despre nişte printuri pe post de cărţi. Nicidecum! Cărţile publicate prin Self Publishing pot concura cu cărţi din oricare altă editură. Chiar dacă, uneori, se întîmplă să fim nevoiţi să ne încadrăm într-un buget destul de modest, preferăm să scoatem un tiraj ceva mai mic şi să nu facem rabat de la calitatea hîrtiei sau a cartonului de copertă. Self Publishing este un concept adus din afară. În America, acest mod de publicare este destul de răspîndit. În România, a fost nevoie să îl adaptăm autorilor şi cititorilor de aici. Mai ales autorilor – care vor să-şi vadă numele pe o carte adevărată. Aşa că, Self Publishing este, pînă la un punct sau de la un punct, cam impropriu spus. Practic, vorbim de o editură. Desigur, sînt şi autori care ne trimit cartea gata paginată şi coperta „făcută“ – iar noi facem numai o verificare. Cei mai mulţi însă nu deţin cunoştinţele necesare sau nu au timpul necesar la dispoziţie pentru a-şi definitiva cartea, şi atunci apelează la noi, solicitînd servicii de redactare/corectură/paginare/design copertă/tipar etc. Autorului i se explică de la început ce înseamnă publicarea unei cărţi şi care sînt condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească acea carte, ca să poată fi, după ieşirea de sub tipar, distribuită în librăriile online sau în cele fizice. M-am referit la aspectul cărţilor.

În privinţa conţinutului – acum foarte mult timp, Vasile Alecsandri, într-un moment de entuziasm conjunctural, a afirmat că românul s-a născut poet. Şi am auzit sau am citit tot felul de comentarii – pro sau contra – referitoare la talentul românilor de a-şi pune în „cuvinte potrivite“ sentimentele, trăirile, experienţele de viaţă. După un an de Self Publishing, pot să spun, cu mîna pe inimă că da, *unii* români s-au născut poeţi. Şi nu numai poeţi, ci şi prozatori. Din punctul meu de vedere, orice carte merită încredere. Din ce înveţi? Din cărţi! Cu fiecare carte citită, mai adaugi ceva nou la cunoştinţele pe care le ai. Şi, chiar dacă vorbim de autori aflaţi, cei mai mulţi dintre ei, la prima încercare editorială, nu m-aş grăbi să pun o etichetă înainte de a-i citi. Dacă scrierile celor „mari“ le puneţi sub semnul întrebării, povestirea unei fetiţe de numai 9 ani, despre o banală muscă, mai mult ca sigur vă va cuceri.

De fapt, în ce relaţie se află self-publishing-ul (SP) cu publishing-ul tradiţional: preia SP tot ce nu trece de selecţia tradiţională? „Nu baţi la uşi care nu se deschid“ – de ce nu se deschid aceste uşi?

Nu aş putea să vă spun de ce nu se deschid uşile editurilor pentru autorii români necunoscuţi şi nici de ce nu fac măcar o încercare în a-i cunoaşte – ca scriitori, desigur. Dar să ştiţi că foarte puţini autori care au apelat la Self Publishing au bătut la acele uşi, şi nu din teama de a nu fi respinşi, ci din cu totul alte motive. În primul rînd, cu Self Publishing publici foarte repede. După ce se dă BT-ul, îţi vezi cartea, în librăria de pe site-ul nostru, cam în zece zile. Pentru librăriile online sau cele fizice, durează ceva mai mult, între 30 şi 45 de zile. Apoi, autorul, da, vrea să aibă controlul asupra a ceea ce publică. Noi facem şi evaluare de text – propunem autorului, de exemplu, să imprime un ritm mai alert, dacă e vorba de o carte de acţiune, sau să dea o notă ceva mai naturală unui dialog între două personaje. Autorul poate fi sau nu de acord cu sugestiile noastre. În final, el este cel care are ultimul cuvînt. Pentru autor este important să se exprime exact aşa cum doreşte în transmiterea unui anume mesaj, pînă în cel mai mic detaliu. Deci nu se poate spune că preluăm autori refuzaţi de edituri, ci că avem autori care, din start, aleg Self Publishing.

© Ion Bîrlădeanu

Printre beneficiile SP mai sînt trecute şi acestea: „controlul asupra a ceea ce scrii“, „tu hotărăşti ce publici“ – dar sînt acestea exclusiv atributele SP? Scrie cineva, în România acestui moment, cărţi la comandă sau la cererea editorului?

Aşa cum am răspuns deja, „controlul asupra a ceea ce scrii“ şi „tu hotărăşti ce publici“ cred că sînt exclusiv atributele Self Publishing. Pînă la urmă, Self Publishing înseamnă să îţi „foloseşti“ dreptul la libera exprimare. Internetul deja face acest lucru, adică îi lasă pe oameni să se exprime. Desigur, nu mă refer la obscenităţi, discreditare, defăimare şi alte lucruri de genul ăsta, ci la partea bună...

Cine hotărăşte dacă aceşti oameni au talent?
Cititorii, desigur.

F. HANGANU
MASTER PLAN

Zboruri, călătorii, vacanțe
Barbara-Elena Pițuț

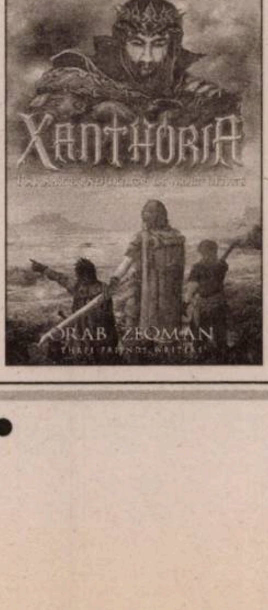

„Scrii, publici, cîştigi.“ Unde intră, în această atît de simplă ecuaţie a SP, talentul? Se poate spune că apelează la SP amatorii şi scriitorii ocazionali?

Aşa cum puneţi dumneavoastră întrebarea, cuvintele „amator“ şi „ocazional“ au o nuanţă uşor peiorativă. Autorii noştri au acest vis de a-şi vedea numele pe o carte, o carte scrisă de ei, desigur. Iar Self Publishing îi ajută ca acest vis să devină realitate. Pentru cei mai mulţi, scrisul este un hobby. Autorii noştri sînt economişti, avocaţi, profesori, învăţători, ingineri, medici, fizicieni. Scriu pentru a face cunoscută o anumită experienţă de viaţă, sau pentru a face un cadou unei persoane dragi, adunînd într-o carte cîteva poezii, sau un părinte vine cu desenele şi poveştile scrise de copilul lui, sau scriu impresii din călătorii, sau ne trimit o lucrare de specialitate etc. Cine hotărăşte dacă aceşti oameni au talent? Cititorii, desigur. Unii dintre ei şi-au greşit profesia de bază. În alte vremuri, într-o altfel de societate, profesia lor ar fi putut fi scrisul.

„Tirajul mediu este de 300 de exemplare“

Cine apelează la SP şi cîţi scriitori au apelat pînă acum la SP?

Într-un an, am publicat peste 120 de titluri. La Self Publishing poate apela oricine – nu avem limită de vîrstă, nu avem limită de idei, de subiecte, de imaginaţie – în înţelesul bun, frumos şi constructiv. Pînă la urmă, prin cuvînt poţi să dărîmi, dar să şi construieşti... Nu publicăm texte care să contravină legilor din România, care să contravină unui bun-simţ elementar etc.

Un autor SP cîştigă 70% din drepturile de autor, dar tirajele şi vînzările sînt mult mai mici decît în cazul publishing-ului tradiţional, unde mai pui costurile de editare/corectare/stilizare/diacritice/design copertă etc. adiacente, plătite tot de autor. La ce costuri totale medii de producţie poate ajunge, de fapt, o carte în acest regim?

În funcţie de serviciile solicitate, se face o cotaţie personalizată. Facem tot posibilul pentru a păstra raportul calitate/preţ cît mai bun şi încercăm ca, pentru un volum, costurile să fie accesibile pentru cît mai mulţi autori, una dintre aceste opţiuni ar fi să acceptăm şi plată pe etape de lucru.

Printre posibilităţile de promovare sînt trecute „prezentare de carte într-o revistă literară“, „cronică imparţială la un lector specializat“, „prezenţa la tîrguri de carte“. Cum pot fi realizate aceste lucruri? Există exemple de cărţi SP recenzate în reviste de prestigiu?

În 2013, am participat la Tîrgul de carte Gaudeamus. În 2014, am trecut printr-o reorganizare care ne-a luat mai mult timp decît credeam şi am ratat tîrgul de carte, deşi, la data la care a avut loc, aveam deja peste 100 de titluri scoase. Chiar înainte de Crăciun, am făcut un „cadou“ autorilor noştri şi am introdus un pachet de servicii de promovare pe Internet, foarte aşteptat.

Care este tirajul mediu?

Tirajul minim este de 58 de exemplare, dacă un autor doreşte să distribuie cartea numai în Librăria Self Publishing. Dacă doreşte să fie listată pentru librăriile online sau cele fizice, ar trebui ca tirajul să fie de cel puţin 300 de exemplare. Cam asta este şi media. Sînt autori care nu doresc să-şi comercializeze neapărat cărţile; unii le oferă cadou de sărbători, sau vor numai cîteva exemplare pentru ei şi cei dragi. Deci, dacă ni se solicită două exemplare, facem două exemplare, deşi munca este la fel ca pentru 100 sau 1000.

Care este bestseller-ul SP absolut şi cîte exemplare a vîndut?

Nu am să spun care titlu este bestseller la Self Publishing – ar fi nedrept faţă de ceilalţi autori. Atîta vreme cît autorul publică pe banii lui, nu cred că putem face o asemenea evaluare. Pot să vă spun însă numărul lor – trei, deci trei bestseller-uri la Self Publishing.

Există cazuri de scriitori preluaţi ulterior de edituri de prestigiu?

Din cîte ştiu eu, nu avem autori care să fie preluaţi de o editură cunoscută. V-am spus deja că Self Publishing are autori care optează, de la început, pentru acest tip de publicare şi continuă tot cu noi. Sînt autori care publică la noi deja a treia sau a patra carte.

Primesc lanţurile mari de librării – Cărtureşti, Librarium sau Humanitas – cărţi în regim SP?

Self Publishing se dezvoltă încet, dar sigur, în funcţie de ceea ce solicită autorii noştri. La cererea lor, am introdus, rînd pe rînd, o serie de servicii noi, cum ar fi cele pentru lansare de carte, publicitate etc. Distribuţia cărţilor publicate la noi se face deocamdată prin librăriile online şi în cîteva librării fizice. Dacă ni se va solicita să facem distribuţie în Cărtureşti, de exemplu, vom face şi un asemenea demers şi am fi foarte bucuroşi să vedem cărţile Self Publishing pe rafturile de la Humanitas, Librarium sau Cărtureşti.

Delia Petrescu *este redactor-şef al* Self Publishing România.

a consemnat Marius Chivu

DILEMA
De nimeni nu depand

„M-am mutat într-un camper și am plecat teleleu“

interviu cu fotograful Cosmin BUMBUȚ

De ce nu ați ales pentru foto-albumul de anul trecut, Bumbata, *o editură, așa cum ați făcut cu albumul de fotografie și reportaj realizat împreună cu Elena Stancu,* Cuba continuă, *apărut la Editura ART în 2012?*

Am încercat la două edituri, dar nu s-au avîntat să tipărească albume cu imagini din închisoare, așa că Editura Punctum, înființată de pe vremea revistei *Punctum*, mi-a fost de folos.

Cum a decurs procesul de editare și print la cerere/pay per print?

Nu a fost print la cerere, jumătate din suma necesară pentru tipar a fost strînsă prin crowdfunding pe www.crestemidei.ro. Am avut vreo 80 de susținători care au plătit în avans pentru carte și au cumpărat printuri în ediție limitată.

„Viitorul este al proiectelor independente care trăiesc direct din susținerea publicului.“

Care au fost avantajele și neajunsurile?

Aș fi vrut să strîng toți banii prin crowdfunding, dar cei de la platformă mi-au impus o limită. Nu se așteptau să strîng banii (cum s-a întîmplat) în șase zile. Am încercat să cresc limita, dar, după prima săptămînă, efervescența s-a pierdut. Din punctul meu de vedere, crowdfunding-ul are avantaje pentru ambele părți: dacă produsul e interesant, susținătorul îl cumpără mai ieftin, înainte de a fi gata, iar „vînzătorul“ își dă seama dacă ce face el are căutare și obține banii necesari pentru producție. Eu am fost flatat de rapiditatea cu care am strîns banii de care aveam nevoie.

Acum trimiteți fotografii prin poștă pentru a susține proiectul www.teleleu.eu, inițiat tot împreună cu Elena Stancu; este o idee originală?

Ideea de a trimite vederi din călătoriile Teleleu mi-a venit cînd i-am trimis unui prieten o fotografie de la 2 Mai pe care am printat-o chiar acolo și am pus-o la poștă. S-a bucurat foarte mult cînd a găsit-o în cutia poștală și mi-am dat seama că oamenii ar aprecia vederile trimise chiar din locul în care au fost făcute.

Cîți „abonați“ aveți? E profitabil?

Cînd m-am mutat într-un camper și am plecat teleleu cu Elena (pe 15 noiembrie 2013), ne-am gîndit la cîteva soluții pentru a ne finanța poveștile pe care le publicăm pe site-ul nostru, www.teleleu.eu. Pe lîngă bursele de jurnalism pe care le-am cîștigat anul trecut, abonamentele la vederi au fost o sursă de venit pentru noi. Trimit, o dată la două săptămîni, cîte o carte poștală din locurile în care călătorim. Vederile sînt fotografii din jurnalul meu vizual. Dimensiunea unei vederi este de 10x15 cm; este semnată de mine și trimisă în plic cu Poșta Română, din zona în care a fost făcută (pe cît posibil). Acum avem în jur de 50 de abonamente, care nu înseamnă o avere, dar ne acoperă totuși motorina și o parte din mîncare. Ne-am redus cheltuielile de cînd locuim în autorulotă, așa că banii din abonamentele la vederi chiar ne ajută.

Ce alte idei de „do-it-yourself“ *pentru a-ți susține proiectele mai aveți?*

Nu am momentan nici o altă idee, dar cred că viitorul este al proiectelor independente, care trăiesc direct din susținerea publicului. Pînă la urmă, publicul este cel care evaluează corect calitatea unui produs, nu un publisher sau o companie.

© Cosmin Bumbuț

Ce mai vreți să faceți pe www.teleleu.eu, în 2015?

O să continuăm și în anii următori să trăim teleleu, deși viața pe drum poate fi uneori dificilă. Dar în 2014 am făcut mai multe materiale decît în ultimii ani petrecuți în București și asta ne face fericiți. Nu ne permitem să ținem o casă și, în același timp, să călătorim, așa că momentan viața în autorulotă este singura soluție pentru noi.

a consemnat Marius CHIVU

■ ■ ■

„Diversitatea donatorilor ne asigură libertatea“

3 întrebări pentru Vlad URSULEAN

Casa Jurnalistului, „o comunitate de reporteri independenți“ (http://casajurnalistului.ro) se întreține de ceva vreme din donații; articolele voastre sînt premiate la Gala Superscrieri – pare că indie-jurnalismul vostru are nu doar prezent, dar și viitor. Ce se află în spatele acestei imagini?

Sîntem o gașcă de tineri care vor să exploreze realitatea și să povestească despre asta. Am încercat s-o facem *în cadrul sistemului*, prin ziare, radio-uri, televiziuni, agenții de publicitate, *whatever*. A fost nașpa. Așa că ne-am făcut propria platformă și am reușit să ajungem pe linia de plutire, fără compromisurile „inevitabile“ în jurnalism. În rest, puțin talent și multă șurubărie, dezintegrarea sinelui, petreceri cu manele și alte trăsnăi.

„Puțin talent și multă șurubărie.“

Care e cel mai dificil lucru cînd faci jurnalism fără publisher, fără deadline, fără resurse?

E o senzație foarte mișto să-ți bagi picioarele în reguli, dar asta înseamnă că trebuie să reconstruiești totul de la zero. La fiecare subiect. Genul jurnalistic, politica editorială, tehnica de documentare, totul e pus în discuție. După ce te-ai lămurit cît de cît cu asta, trebuie să trăiești cu fantoma textului ideal. Nimeni nu te împiedică să-l scrii. Ești doar tu. Niciodată destul de bun. Așa că tragi de timp, lungești subiectul, intri în panică, pac, au trecut șase luni, ce faci cu viața ta?!

Nu te pune nimeni să ai vreo rutină, cică rutina ucide creativitatea, dar rutina te poate și apăra în fața depresiei, a episoadelor maniacale, a dereglărilor de toate felurile. Noi ne susținem cît putem unii pe alții, dar e greu să-ți dai seama cînd cineva e pe înaltele culmi ale rațiunii sau e, pur și simplu, un distrus.

Există riscul ca jurnalismul independent să prefere subiecte șocante/sordide/emoționale, sub presiunea publicului donator? Care sînt criteriile după care vă alegeți subiectele?

Abordările tabloide sînt la ele acasă în modelul de presă bazat pe publicitate, unde ai nevoie de milioane de oameni care să dea plictisiți click pe titlul senzaționalist și peste cinci secunde să închidă pagina. Oamenii care donează sînt cei puțini, care parcurg pînă la final un articol, înțeleg și apreciază demersul jurnalistic.

Pentru unii, a contribui la jurnalismul independent este un gest de contra-cultură. Alții donează la subiecte pozitive. Alții, la subiecte mizerabiliste. Dar majoritatea sînt, pur și simplu, bucuroși că au ce citi în limba română, că se mișcă ceva și la noi. Diversitatea donatorilor ne-a asigurat o libertate greu de imaginat.

Așa că nu-i nevoie să stăm geană pe trafic și donații. Fiecare își alege în felul lui subiectele și abordările. Eu am o listă imensă cu potențiale subiecte la care iau în calcul noutatea, utilitatea și alte criterii clasice, dar mă arunc, după cîte unul, în impulsul de moment, ghidat de entuziasm și curiozitate personală. Cel mai important e să te pasioneze subiectul, să fie principala ta preocupare. Pasiunea e contagioasă, se prinde și de cititor.

a consemnat Marius CHIVU

■ ■ ■

© Dan Perjovschi

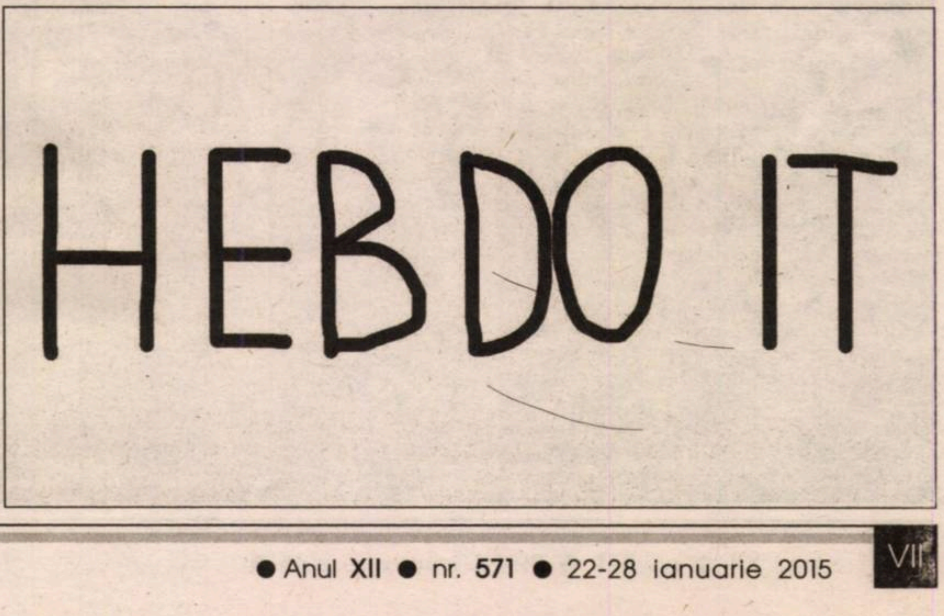

Gina ȘERBĂNESCU

Între corpul individual și corpul colectiv

© Brîndușa Iacob

Mihaela Dancs în Out of Order

Privind retrospectiv, ar putea părea evident că dansul este arta cu cel mai mare potenţial de înscriere în sfera semnificaţiilor conceptului *do-it-yourself*. Dacă în cazul unor activităţi, cărora acesta li se aplică la scară largă, avem de-a face cu o estetizare a unor nevoi de bază (ajunge să menţionăm doar domenii precum *fashion design* sau arta culinară), dansul este un univers în care sînt vizibile, de la origini, două principii de bază aferente conceptului pus în discuţie: pentru manifestare liberă nu este nevoie de expertiză de specialitate, iar pentru materializarea lui, instrumentul se află la purtător. Dansul este generat prin instinctul care pune corpurile pe orbita unei mişcări cu sens. Primordial, se presupune că orice fiinţă umană are această capacitate.

Odată cu modificările sociale care au introdus dansul în contexte instituţionale, odată cu pătrunderea lui în mediul academic, acest potenţial originar s-a ascuns. Dansul este asociat de acum cu multiple rigori, cu norme de tip estetic sau social, produsele coregrafice sînt rezultatul unor tehnici care uneori frizează politica de castă. E ceva ce nu poţi face neinstruit de specialişti şi, mai ales, e o artă în care nu mai ai la dispoziţie doar mijlocul-cheie, propriul corp.

Modul în care conceptul DIY poate fi extrapolat asupra dansului implică o cercetare istorică, marcată de jaloane evidente, dintre care cele mai importante sînt: reacţia împotriva unor forme proliferante şi alienante de cosumerism în domeniul artelor spectacolului şi ştergerea graniţelor dintre arte, impunerea interdisciplinarităţii ca imperativ al culturii contemporane.

În România, premisele acestui fenomen au apărut după Revoluţia din 1989 (avînd rădăcini în manifestări artistice din perioada interbelică, dar acesta este un subiect care merită, în sine, o atenţie separată). El s-a manifestat ca o reacţie la oligarhia dansului de tip academic şi s-a deschis prin, de acum, posibila colaborare cu Occidentul, dar s-a cristalizat şi a început să prindă profil şi personalitate proprie la începutul anilor 2000.

Apariţia Centrului Naţional al Dansului şi consolidarea rolului său în percepţia tinerilor creatori cu preocupări interdisciplinare conduc la afirmarea a ceea ce putem numi principiul de bază al DIY: asigurarea accesului la producerea de discurs cu sens într-un anumit domeniu, de către autori care nu semnează creaţia în virtutea unei diplome, ci a unui mesaj.

Se constată în peisajul coregrafic românesc o proliferare de *solo*-uri realizate de artişti (mulţi dintre ei proveniţi din medii culturale, altele decît şcoala de dans) care, prin diverse forme de expunere, exploatează virtualităţile materialului de origine al dansului: propriul corp. Desigur, pot fi invocate şi cauze economice, lipsa unor resurse materiale pentru concretizarea unor produse accesorizate scenografic sau tehnologic.

Avînd în vedere faptul că dansul rămîne, în România, Cenuşăreasa fără bal a artelor, creatorii au, fie că vor, fie că nu, etapa obligatorie de DIY în procesul de elaborare a creaţiilor propuse: tot ce ai sînt propriile tale resurse, corpul tău, mintea ta; asta s-ar putea să rămînă, în absenţa acordării finanţării, singura etapă, în cazul în care artistul se încăpăţînează să scoată la lumină spectacolul.

Aşadar, este extrem de vizibil în lumea dansului de la noi un palier al individualităţii ce poate fi circumscris ariei de sens a conceptului DIY. Mai există, însă, o zonă care începe să devină din ce în ce mai vizibilă, care rezonează perfect cu problematica noastră şi în care se transcende sfera individualităţii corporale.

Corpul colectiv, manifestat public, spontan, generat de o temă, o idee, o cauză este protagonisul fenomenului *flashmob*. Acest tip de manifestare, cu toate mărcile sale sociale şi politice, cu mesajele sale uneori critice la adresa unor stări de fapt, este fundamentat pe principii de tip DIY.

Participanţii la *flashmob* nu trebuie să arate o diplomă de specialitate pentru a li se valida mesajul, iar resursele de punere în act ale acestuia sînt exclusiv proprii. În plus, acest corp colectiv, prin spontaneitatea manifestării sale, dă senzaţia unei creaţii din nimic, care apoi se direcţionează către fiecare martor, cu invitaţia nedisimulată: *Do It Yourself!*

Fiecare martor poate deveni actant, îşi poate asuma mesajul transmis de corpul colectiv, prin resurse accesate pe loc. Prin funcţia sa în viaţa „Cetăţii“, prin activarea aici şi acum a corpurilor individuale, integrabile corpului colectiv, turnate în forma unui mesaj specific, fenomenul de tip *flashmob* redă dansului semnificaţiile sale primordiale, care conţineau, *avant la lettre,* pîrghiile ce au generat, după un lanţ de cauze istorice, imperativul DIY.

Nu am nominalizat pe nimeni în aceste rînduri. Am încercat conturarea unei schiţe de diagnoză în care, pe traseul dintre corpul individual şi corpul colectiv, în pendularea dintre regimul lor artistic şi cel al politicilor în care sînt integrate, devin vizibile funcţiile conceptului DIY.

Tribut Michael Jackson

© FlashMob România

***Gina Şerbănescu** este critic de artele spectacolului.*

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ți copiii să vină la tine

Ce mai fac copiii lumii

Conform unui raport UNICEF, în perioada ianuarie-decembrie 2014, în Siria s-au produs 68 de atacuri asupra şcolilor, soldate cu 168 de copii ucişi şi 343 răniţi. Peste 7,3 milioane de copii sirieni sînt afectaţi de teroarea instaurată în ţara lor, iar aproape 2 milioane sînt refugiaţi.

În vara anului trecut, aproape 600 de copii palestinieni, dintre care peste 70% sub 13 ani, unii doar de cîteva luni, au fost omorîţi, iar peste 3000 au fost răniţi în doar patru săptămîni de confruntare între Israel şi Palestina. În acelaşi conflict, 149 de şcoli au fost distruse. (E de amintit comentariul premierului israelian, Benjamin Netanyahu, despre pierderile suferite de tabăra adversă: „A fost justificat. A fost proporţional.")

În decembrie 2014, talibanii au ucis 132 de copii într-o şcoală din Peshawar, în nord-vestul Pakistanului.

În Ucraina, peste 120.000 de copii şi-au părăsit locuinţele din cauza conflictului ruso-ucrainean, cel puţin 36 au fost ucişi, iar peste 100 răniţi, în regiunile separatiste Doneţk şi Lugansk.

În Nigeria, 200 de fete dintr-un liceu au fost răpite de organizaţiile teroriste. Încă nu au fost eliberate, deşi locul unde sînt ţinute captive este cunoscut de autorităţi. Cele care au reuşit să evadeze au povestit că au fost torturate, violate, folosite drept momeală pentru a atrage bărbaţi creştini, sau obligate să se căsătorească cu torţionarii.

Pe 10 ianuarie 2015, o fetiţă de 10 ani a fost „îmbrăcată" în bombe, care au fost detonate într-o piaţă din Maiduguri, Nigeria. (Merită menţionat titlul sub care a apărut ştirea dramatică, în media occidentală: *„At least six people have been killed after two suspected* children suicide bombers *blew themselves up in a market in northeast Nigeria, witnesses say".)* Alte adolescente au depus mărturie în faţa autorităţilor cum că părinţii le-au livrat, în schimbul unor sume de bani, atentatorilor pentru a le transforma în bombe vii.

Tot în Nigeria, pe 3 ianuarie 2015, au fost ucise peste 2000 de persoane, majoritatea femei, copii şi bătrîni.

Pe 13 ianuarie 2015, un copil de 10 ani, preluat de o grupare teroristă, ucide 2 presupuşi spioni ruşi. Este filmat, iar înregistrarea este trimisă mass-mediei.

Războiul din Sudanul de Sud a obligat 750.000 de copii să plece din casele lor, iar 12.000 dintre ei au fost recrutaţi de părţile beligerante, desigur, pentru a fi trimişi în lupte.

Şi iată cum arată concluziile raportului UNICEF despre viaţa a milioane de copii, în 2014: „La nivel mondial, aproximativ 230 de milioane de copii trăiesc în ţări afectate de crize, iar 15 milioane sînt blocaţi în state în care au loc conflicte militare: Ucraina, Siria, teritoriile palestiniene, Irak, Republica Centrafricană şi Sudanul de Sud. (...) Anul 2014 este unul devastator pentru copii. 2014 a fost un an al groazei, al temerii şi al disperării pentru milioane de copii, în contextul în care amplificarea conflictelor din lume i-a expus la o violenţă extremă."

Anul 2014
este unul devastator pentru copii.

Ziarele scriu că mai-marii Europei se vor întruni curînd să discute despre felul în care ar putea fi stopate atacurile teroriste. Mă gîndesc că n-ar fi rău ca, în mapele lor de lucru, pe lîngă lista cu jurnaliştii ucişi în Franţa, să se afle şi listele lungi, foarte lungi, cu milioanele de copii ucişi într-un război al cărui nume abia l-ar fi putut silabisi, necum înţelege.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Oameni, locuri şi şocuri

După „hibernarea" de sărbători, după ce vremea straşnic de geroasă s-a mai îmblînzit, mi-a venit, pur şi simplu, să străbat locurile mele de prin oraş, aşa, la pas (nu neapărat vioi...).

De ani şi ani, sînt locuri şi oameni, prin Bucureşti, care nu se schimbă niciodată. Din nefericire (pentru mine, ştiu că nu şi pentru omenire în general), există altele pe care nu le mai găsesc la locul lor, ca-n *Şocul viitorului*. Unele dispar de tot, altele doar se mută, undeva în afara razei tale de acţiune: odată mutate, pentru tine, cetăţean oarecare, supus aceloraşi rute, e ca şi cum nu ar mai exista...

Aşa s-a întîmplat, de pildă, cu magazinul Z, din centru, de pe lîngă Biserica Albă. De vreo două ori m-am îndreptat agale într-acolo, să iau cîte ceva pentru vreun bebeluş. Cînd am ajuns în dreptul locului în care magazinul se afla altădată, mi s-a întîmplat exact ca-n Toffler: magazinul nu mai era... Am stat, cîteva clipe, debusolată, pe la colţul străzii, întrebîndu-mă dacă ceva e în neregulă cu mine...

Ceva asemănător mi s-a întîmplat la mall-ul din Vitan: singură şi pierdută-n gîndurile mele, am intrat în mall, la parter, şi m-am dus ca un cîine spre locul de unde-şi ia osul, spre Mega Image-ul de acolo. Neatentă-n jur, am ajuns, din instinct, în locul pe unde am intrat în Mega Image de zeci de ori. În gînd, îmi făceam deja socotelile cu lista de cumpărături, cum le car, la ce-mi folosesc etc. Dar intrarea lipsea cu desăvîrşire... După încă vreo două ture şi senzaţia persistentă de *Lumina de gaz* (filmul lui Cukor cu Ingrid Bergman şi Charles Boyer), am văzut, în sfîrşit, anunţul ce trona pe pereţii îmbrăcaţi în hîrtie: „Magazinul s-a mutat la subsol..."

Desigur, singurul lucru cu adevărat în neregulă era că nu m-am dus destul de des în anumite locuri, sau că nu eram destul de atentă cu ce se întîmpla în jurul meu. Şi, de fapt, mai grav de atît, că nu prea mai eram – şi nu sînt – capabilă să ţin pasul cu schimbările din jurul meu.

Pe unele (schimbări), desigur, le-am observat: salonul de cosmetică de lîngă gangul în care se afla, cîndva, casa mea, a devenit, la un moment dat, altul. Dacă nu te uitai atent, dacă erai un trecător indiferent, era, pur şi simplu, tot un salon de cosmetică... Chiar frizerii (sau stiliştii...) rămăseseră, într-o măsură, aceiaşi. Interiorul, însă, se profila mai somptuos: se vedeau pe geam nişte fotolii argintii, care, parcă, nu mai fuseseră pînă atunci... Iar numele salonului era, iarăşi, altul...

Am descoperit că, de fapt, vechiul meu salon fusese înlocuit cu o întreprindere de acelaşi profil, păstrîndu-i, însă, pe unii angajaţi. Salonul în cauză se mutase aproximativ aproape, la vreo două staţii, să zicem, distanţă... M-am dus acolo, dar parcă niciodată nu a mai fost acelaşi lucru... La fel s-a întîmplat cu farmacia de lîngă salon. Am intrat în ea, ca de obicei. Am vrut să mă îndrept spre locul unde se plăteşte, dar m-am lovit de nişte rafturi. Deodată, farmacia părea mai mare...

Era o alta, cu autoservire. Cele două doamne „ale mele" dispăruseră. Ulterior, am aflat că şi farmacia se mutase cam în aceeaşi zonă unde se afla, acum, şi vechiul salon de cosmetică... În cea nouă nu am mai putut intra, practic, niciodată...

Există şi situaţii – fericite – în care oamenii cu care eşti obişnuit, într-un anumit loc de pe stradă, se... relochează doar temporar. Precum cerşetoarea „mea", care, în mod tradiţional, stătea în faţa unui McDonald's central. Uneori, nu mai e lăsată să stea acolo, e alungată, presupun că de poliţie, şi o regăsesc în diverse alte locuri din zonă. Cînd nu e la locul ei... tradiţional, parcă nu-mi merge bine în ziua aia... Fiecare om sau lucru... la locul lui...

Sînt şi oameni, de pe stradă, care nu-şi schimbă locul: o fostă chelneriţă de la un restaurant cu specific românesc, unde mîncam des, cîndva, îşi are cartierul general de cerşit în faţa unei bănci centrale... Are o hîrtie care spune că are probleme psihice, pe care o arată trecătorilor. Îi dau bani, cu oarecare regularitate, ca şi cerşetoarei celeilalte: sînt, în fond, dacă nu nişte vechi prietene, măcar nişte permanenţe ale unui timp, altfel, prea schimbător...

Selma IUSUF

legende urbane

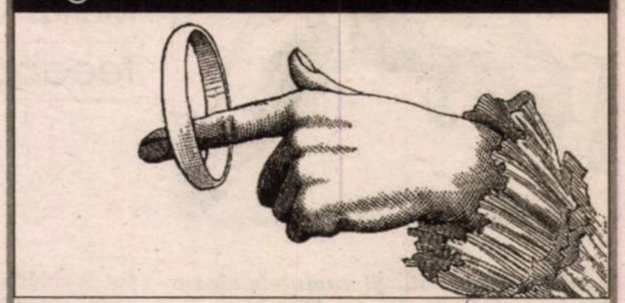

Teoria conspiraţiei

Stă la o cafea şi o ţigară într-o bucătărie friguroasă şi face Sudoku. Are pe el o vestuţă cu romburi. Fumează nişte ţigări *slim*, de „fete", care arată nelalocul lor între degetele groase şi îngălbenite. Le fumează pe astea totuşi, pentru că au mai puţin gudron din ăla şi parcă nu mai tuşeşte atîta. E autodidact şi ştie o grămadă de chestii despre organizarea diverselor armate, despre trupe de comando, despre adevărul Revoluţiei din '89, despre medicamente naturiste, despre proprietăţile ghimbirului şi atîtea altele. Vede o conspiraţie generală peste tot. E şi el un reprezentant al celor care cred într-o mare teorie a conspiraţiei.

Unii dintre cei mai activi sînt taximetriştii. Sînt cei care se pricep la tot şi la toate şi, în general, găsesc o soluţie sau cel puţin o explicaţie la orice. Unul, de pildă, crede profund in implicarea zioniştilor în atacul de la *Charlie Hebdo* şi găseşte explicaţia acestei implicări prin faptul că s-a umplut Franţa de arăbeţi, de s-a trezit el odată într-un cartier din Reims, pe cînd oprise cu TIR-ul, că era singurul alb din zonă. Şi că nu se poate aşa ceva. Omul nu era departe de argumentele altora mai luminaţi, care, neieşiţi mental din Mizil, căinează eşecul multiculti. Acum însă, acţionaseră evreii, să fie clar. Ca să pună lumea vina pe arabi, să-i dea afară din Europa.

O altă tipologie pe care o găsesc oarecum înspăimîntătoare e aceea a unui (autointitulat) scriitor de mîna a treia, ajuns acum mulţi ani prin State sau prin Canada, sau mai acana, în Franţa, care are ceva de împărţit cu restul tagmei scriitoriceşti din rîndurile căreia pretinde că face parte. Modelul e de etern nedreptăţit, cu minţile zburate definitiv pe cîmpii. Unii dintre ăştia cred cu tărie că pămîntul e dominat şi condus de reptilieni – o rasă extraterestră care ia forme umane şi se întrupează în George Bush, Elisabeta a II-a sau Kris Kristofferson. Sînt, desigur, adepţi ai celebrului ţăcănit David Icke – un jurnalist cu artrită, care, din una în alta, a început să audă voci. E mult mai bine să nu ajungi în atenţia unor asemenea personaje, pentru că te vor distruge cu pana. E o mică, dar viguroasă armată de Vadimi.

Am găsit în măruntaiele netului minunăţii demne de pus în anuarul cazurilor clinice de tulburări psihice ieşite din comun. Unii au bloguri, dar nu prea ştiu cum să posteze. E drama universală a celui care bate 50-60 de ani, are un calculator, dar e împins repede undeva la marginea tehnologiei. Copiază texte de pe e-mail şi le pune ca atare pe blog, cu numele celui care le-a trimis cu tot, încearcă să pună poze, dar sfîrşeşte prin a posta doar link-urile tehnice; genul ăsta de neadaptaţi. Ei vorbesc de planurile diabolice ale elitei mondiale şi povestesc cum una dintre soluţiile rezolvării conflictului dintre Israel şi Palestina era să se dea cîte un milion de dolari cetăţenilor israelieni, care să fie relocaţi în Arizona. Dacă ai cont pe Facebook şi eşti prieten cu ei, se comportă la fel de smucit şi comentează apocaliptic la poze inocente cu pisici.

Cînd nu demască reptilieni români (Men in Black de genul Traian Băsescu, Adrian Năstase, Ion Iliescu şi Elena Udrea), se războiesc între ei. Citeam deunăzi de un caz mai vechi, la Bistriţa, cu un poet local (fondatorul şcolii de cosmopoezie, înţeleg), nemulţumit că i s-a refuzat titlul de cetăţean de onoare, deşi avea bon de înregistrare a cererii. Un alt coleg scriitor aflat în străinătăţuri i-a negat meritele. Pe amîndoi pare că i-a împăcat primarul, care a zis ca fondatorul cosmopoeziei seamănă cu Eminescu.

Conspiraţioniştii au, de asemenea, tot felul de nelinişti geologice şi geofizice. Cutremure, tsunami, alunecări grozave de pămînt, meteoriţi a căror venire/întîmplare e iminentă, dar e ascunsă de autorităţi. Ei se culcă cu gîndul la vulcanul Krakatau şi se trezesc în aşteptarea unui cutremur devastator vrîncean. Semnele sînt peste tot.

Posibil ca cei mai simpatici să fie dionisiacii care cred ca Marilyn şi Kurt Cobain trăiesc bine mersi pe o insulă exotică. Că Michael Jackson n-a murit şi că, în general, Elvis *has not left the building*.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

REGIMUL **ARTELOR** ȘI MUNIȚIILOR

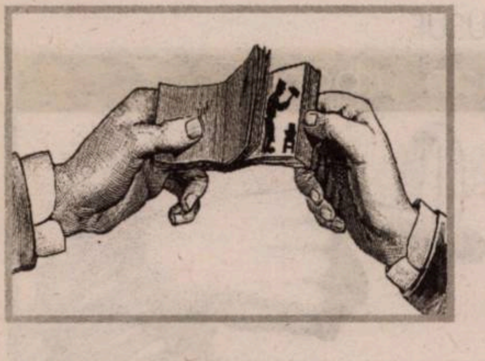

Marius CHIVU

feed**book**

Fiecare om e o provincie

● **Adela Greceanu, *Şi cuvintele sînt o provincie*, Editura Cartea Românească, 2014.**

O să încep abrupt cu entuziasmul: a meritat aşteptarea de 11 ani pentru o nouă carte de poezie scrisă de Adela Greceanu! Pentru că fiecare cuvînt, fiecare vers, fiecare poem de aici sînt atît de bine gîndite şi scrise, încît creează într-adevăr, prin echilibru şi omogenitate tematică şi stilistică, *o carte*. Care poate fi asemănată unui album de rock progresiv, cu un concept, o supratemă şi un personaj principal ce se regăsesc în fiecare poem: prin leitmotive, reluări şi reveniri, prin simetrii de construcţie, prin felul în care poemele îşi răspund şi se completează reciproc, alternînd trei discursuri (cîte unul pentru fiecare persoană), scrise însă în aceeaşi cheie şi în acelaşi ton.

„De ce nu sînt altcineva“

Poemele încep chiar cu fotografia de pe coperta cărţii, unde vedem „o spinare de femeie sau de fetiţă, / pe care atîrnă o coamă de păr brun“, personajul feminin numit Adila, care, dintr-o garsonieră de 18 mp, aflată la etajul 8 al unui bloc despărţit printr-o străduţă de un cimitir, priveşte lumea şi propria existenţă cu fascinaţie, dar şi cu un sentiment al inadecvării, plină de curiozitate, dar şi nedumerită, afabilă în relaţia cu cei din jur, dar uneori şi iritată de comportamentul lor. Iată şi poemul introductiv: „Îmi lipseşte cu desăvîrşire talentul de a fi femeie. / Sînt o provincială vizavi de dragoste. / Folosesc mai mereu cuvintele altora / cînd trebuie să vorbesc. / Sînt o provincială vizavi de limbaj. / De obicei prefer să stau în garsoniera mea de 18 mp şi / să mă uit pe geam de la etajul opt. / E bine că nu sînt nevoită să spun ce văd şi / ce gîndesc. / Dacă m-ar privi cineva din spate, / ar vedea o spinare de femeie sau de fetiţă, / pe care atîrnă o coamă de păr brun. / Pe străduţa care desparte blocul de cimitir, / trec dintr-odată patru, cinci, şase oameni pe biciclete. / Viteză. Soare. / Şapte, opt. / În cimitir au înflorit castanii. / Provinciala de mine vede toate astea, / dar nu-i nimeni să o privească din spate, / cum stă acolo, cu spinarea ei de femeie sau de fetiţă, / nemişcată.“ („Provinciala“)

Liniuţe şi bastonaşe

Ce să fac eu cu amănuntele
care urcă din bezna copilăriei sau a
adolescenţei
pînă aici, la etajul opt,
„amintiri“ care mă fac om,
„amintiri“ în afara cărora sînt o păpuşă
de cîrpă,
urîţică?
Numai cînd Dumnezeul „amintirilor“
se milostiveşte şi-mi trimite un semn, de
pildă:
Na la tata, cum se făcea seară în camera
ta de fetiţă
şi lumina intra prin obloanele, întredes-
chise
şi lăsa dungi pe podele,
numai la un semn din ăsta
păpuşa de cîrpă se face om,
se pomeneşte în rînd cu înserarea din
copilărie
şi-şi dă seama că e o provincială
vizavi de ce se poate spune
dar mai ales vizavi de ce nu se poate
spune.
Şi tot ce se poate face cu „amintirile“
e să le transforme în
liniuţe şi bastonaşe,
liniuţe şi bastonaşe,
liniuţe şi bastonaşe…

Se găseşte, în vocea femeii „de 34 de ani care arată ca la 14“ şi căreia „îi lipseşte cu desăvîrşire talentul de a fi femeie“, ceva din candoarea şi teama unei fetiţe. Privirea ei are prospeţimea perspectivei unui copil, dublată de capacitatea de introspecţie a unei femei, iar garsoniera devine deopotrivă un turn de observaţie al celorlalţi (aşa cum copiii îi spionează pe adulţi), dar şi unul al izolării, de unde o femeie aşteaptă să fie salvată şi de unde evadează, din cînd în cînd, spre casa unui bărbat. Există o pendulare a femeii captive între sunetul obsesiv şi inexplicabil de „şuruburi, şaibe, cuie, piuliţe“ căzute pe gresia garsonierei de dedesubtul propriei garsoniere („provincia ei / pentru care va plăti rate pînă după pensie“) şi drumul lung pînă la casa bărbatului iubit (un posibil Centru), însoţită de „plasa cu echipamentul nocturn – pijama, pieptăn, periuţă de dinţi“. Repetarea acestor două enumerări de obiecte impersonale-personale conferă un anume dramatism al ipostazei femeii aflate întotdeauna „între“, niciodată „în“, sau chiar „dincolo“, atunci cînd, povestindu-i fragmente de viaţă pasageră, bărbatul nu înţelege sau judecă pripit. Ipostaza participării limitate la viaţa lumii e anunţată încă din poemul copilăriei, în care fetiţa Adila se juca şi se căsătorea cu băieţelul din vecini, Udo, prin gardul de sîrmă care despărţea cele două grădini. Metafora provinciei se conturează astfel prin felul retras, marginal, aflat la o oarecare depărtare, cu care femeia se raportează deopotrivă la lumea interioară, pe care o chestionează cu ajutorul cuvintelor, şi la lumea exterioară, pe care o explorează cu ajutorul celorlalte simţuri, în special vederea şi auzul („Mai bine să nu încerci să povesteşti toate astea cuiva. / Mai bine să priveşti lumea şi să asculţi“). Aşa cum femeia nu participă la jocul realităţii (doar observă cimitirul prin fereastra garsonierei, sau oraşul-furnicar prin geamul autobuzului şi trage cu urechea prin perete sau la coadă la magazine), nici cuvintele nu ajută înţelegerii lumii. Cuvintele sînt înregistrate, dar nu se lasă decriptate, îşi obţin sensurile printr-o formă de hazard sentimental (vezi poemul „Tartină. Cvasinecunoscută. A gestiona o relaţie“).

În opoziţie cu figurile străine minore din perimetrul domestic al provincialei la care aceasta trage cu urechea (florăreasa cimitirului sau vînzătoarea de la magazin) se află însă o misterioasă figură maternă, un personaj puternic (celălalt pol „central“, alături de bărbat), căreia provinciala îi vorbeşte direct: „Eşti categorică şi severă, / deşi nu eşti mama care m-a născut, / ştii exact de ce am nevoie / şi ştii exact ce-i mai bine pentru mine...“ Dar cumva această ezitare şi inadecvare în relaţiile cu ceilalţi, această inadaptare la mersul social al realităţii, limitele impuse de personalitate şi limbaj, abia acest provincialism comportamentist care o ţine pe fata-femeie („sînt o provincială / vizavi de propria mea vîrstă“) dincoace de fereastră şi de cuvinte, abia această perspectivă de la distanţă, această tatonare a oamenilor şi a lumii îi conferă o anume libertate şi chiar protecţie, aşa cum copiii descoperă lumea pe cont propriu, formulează involuntar adevăruri şi au doar noţiunea parţială a pericolelor din jur. Forfota ocazională din cimitir sau din spatele blocului, frînturile de conversaţii ale străinilor auzite prin perete, la magazine sau în mijloacele de transport în comun, toate acestea, pline de umor, absurd sau chiar cruzime, dau măsura stranietăţii oamenilor şi a deşertăciunii vieţii.

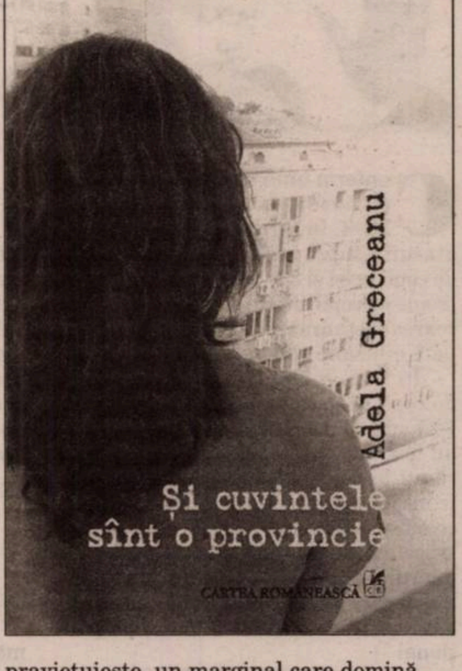

Se „citeşte“, astfel, în ipostaza de marginală a realităţii, de observator deopotrivă al lumii şi al sinelui aflat în permanentă confruntare cu limitele limbajului, izolat între straturile de semnificaţii ale cuvintelor – „adevărul e că fiecare cuvînt / e doar vîrful unui aisberg (…) Şi cuvintele sînt o provincie / vizavi de sensurile pline de viaţă de sub ele, / sensuri necunoscute şi nerevendicate acolo, deasupra“ –, se „citeşte“, aşadar, însuşi destinul complex al scriitorului ca interpret al lumii. Ascultînd vorbele cuiva, poeta poate spune, asemeni lui Wittgenstein, „nu se poate spune / despre ce vorbeşte“ sau, altundeva, „toţi sîntem, mai tot timpul, / nişte provinciali. / Faţă de cele văzute şi / faţă de cele nevăzute, / faţă de ce se poate spune / şi faţă de ce nu se poate spune.“ Există o dimensiune metalirică în această carte, anunţată încă din titlu, dar foarte subtil tratată în poemele altfel marcate de cotidianul cel mai banal. Un alt motiv aflat în strînsă legătură cu raţiunea scrisului fiind dedublarea, înstrăinarea, căutarea unui *alter-ego* („să mă strecor în pielea altcuiva, / în cuvintele altcuiva, / în altă provincie“ sau teribilul vers „de ce nu sînt altcineva“). Îmi place metafora scriitorului ca provincial în raport cu un Centru pe care îl observă şi îl chestionează permanent: un retras care participă, un neimportant care se exprimă, un inadaptat care supravieţuieşte, un marginal care domină.

Deopotrivă narativă – poemele desfăşoară povestea (de)formării Adilei – şi lirică, descriptivă şi reflexivă, plină de umorul situaţiilor sau al replicilor, dar atinsă şi de un oarecare dramatism prin felul în care surprinde singurătatea umană, pendulînd între rememorare şi cotidian, melancolică prin atmosferă şi inteligentă prin semnificaţiile dislocate din aisbergul cuvintelor, impunînd un concept/metaforă, al limbajului/existenţei ca provincie, construită impecabil (invidia colegială aproape că mi-a depăşit entuziasmul), cartea Adelei Greceanu reprezintă pentru mine poezia anului 2014.

■ ■ ■

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!

DIN 15 IANUARIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

INVAZIA LEŞINAŢILOR
POVESTEA PRIMULUI „MARATON“ ROMÂNESC

Asasinarea lui Patrice Lumumba

ULTIMUL RĂSĂRIT AL SEMILUNEI
IMPERIUL OTOMAN
INTRĂ ÎN RĂZBOI

Jurnalul Reginei Maria

Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.
PATRICE LUMUMBA
Historia
9,99 LEI
ianuarie 1945
ARMATA ROMÂNĂ
INTRĂ ÎN BUDAPESTA!
9,99 lei

Care sînt filmele lui 2014?

Aşa cum spun cei şase critici de film în această anchetă, 2014 a fost un an cu multe titluri de ţinut minte. Mai ales străine. Cum multe dintre filmele pomenite aici vor putea fi văzute pe ecrane abia în 2015, citiţi recomandările lor şi încercaţi să le recuperaţi şi să le vedeţi.

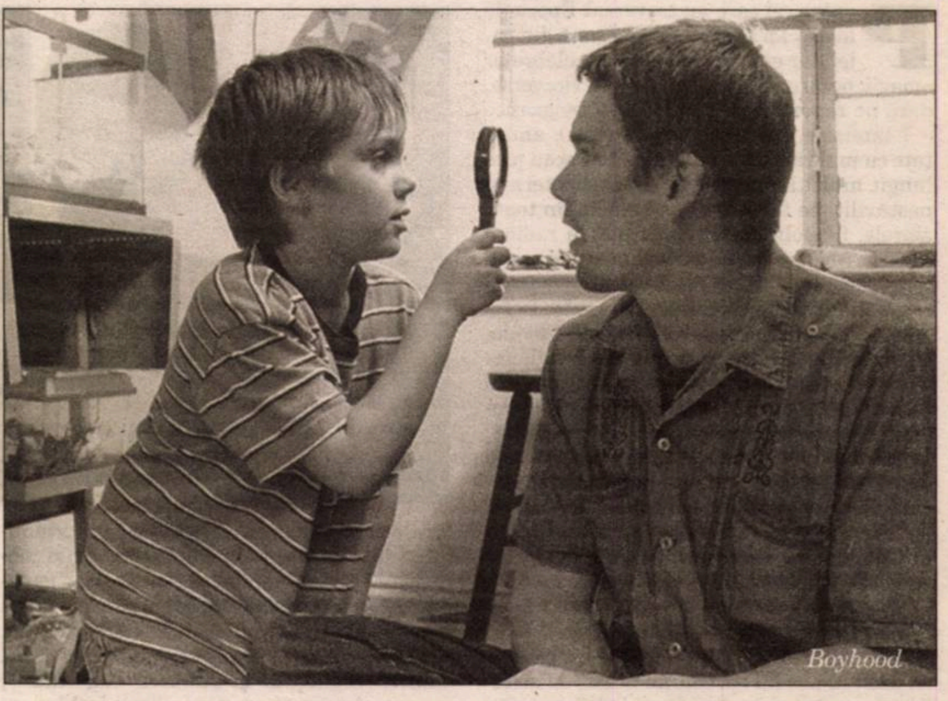

Boyhood

Iulia BLAGA

Dacă trebuie să aleg două filme care mi-au plăcut cel mai mult în 2014, o să numesc *Winter Sleep / Kiş Uykusu*, respectiv *Toto şi surorile lui*. Dacă mi se cer cinci titluri, mai adaug *Nymphomaniac: Vol. 1* şi *2*, *Boyhood* şi *Grand Budapest Hotel* (nu neapărat în această ordine.). Mi-au plăcut şi *Foxcatcher, The Clouds of Sils Maria, A Pigeon Sat on a Branch Reflecting on Existence, Nightcrawler, Kraftidioten / In Order of Disappearance, Black Coal, Thin Ice / Bai Ri Yan Huo, Deux jours, une nuit, Dawn of the Planet of the Apes* sau *White God*. Mi s-a părut un an bun, unele titluri sînt memorabile.

„Pe plan local“, în afară de documentarul lui Alexander Nanau (care a intrat doar la HBO, dar cu care am rezonat mai ales emoţional), am observat intenţia cineaştilor de a interoga trecutul în moduri cît mai diverse. De la drama *soft* despre trădare – *QED*, unde imaginea alb-negru te ambalează în găuri de vierme (am fost mai receptivă la imagine decît la poveste ori dialog), pînă la reinterpretarea aparent ludică a istoriei – *Closer to the Moon*, prilej de a demonstra că imaginaţia e întotdeauna ultima şansă, şi la reinterpretarea istoriei naţionale/personale – *Al doilea joc*, prin nişte rame care par să se deschidă dintr-una într-alta, la fiecare nouă vizionare. Dintre cele trei, eseul lui Corneliu Porumboiu mi-a plăcut cel mai mult şi îl trec, de fapt, şi pe el, în punguţa cu doi bani, chiar dacă emoţia lui e rece, ca inteligenţa.

Andrei RUS

Am descoperit cîţiva cineaşti noi în acest an şi voi începe retrospectiva cu filmele lor:

- indianul Chaitanya Tamhane, cu debutul *Court*, în care descrie cu umor, din trei perspective, o situaţie elocventă pentru modul de funcţionare a societăţii ţării sale;
- ucraineanul Miroslav Slaboshpitski, cu *Tribul*, o alegorie dură în planuri-secvenţă spectaculoase şi conţinînd una dintre cele mai emoţionante scene de dragoste din istoria cinematografului;
- italianul Sebastiano Riso, cu *Piu buio di mezzanotte*, un film imperfect, dar avînd un protagonist care seamănă fizic cu Tadzio din *Moarte la Veneţia*, al lui Visconti, şi o coloană sonoră disco asigurată de Donatella Rettore;
- francezul Yann Gonzales, cu *Les rencontres d'après minuit*, Jean Cocteau-ul cinematografiei contemporane.

Filmele cineaştilor deja consacraţi le voi enumera doar: *Jauja*, r. Lisandro Alonso, *Educaçao Sentimental*, r. Júlio Bressane, *A Pigeon Sat on a Branch Reflecting on Existence*, r. Roy Andersson, *Only Lovers Left Alive*, r. Jim Jarmusch. *Sunhi*, r. Hong Sangsoo.

Iar din România mi-au plăcut următoarele filme: *Al doilea joc*, r. Corneliu Porumboiu, *Trei exerciţii de interpretare*, r. Cristi Puiu, *Toto şi surorile lui*, r. Alexander Nanau, *Cîinele japonez*, r. Tudor Cristian Jurgiu, *Quod erat demonstrandum*, r. Andrei Gruzsniczki.

Andrei GORZO

Filmul anului 2014 este *Boyhood* al lui Richard Linklater (recenzat astă-vară în paginile *Dilemei vechi)*, care însă nu va fi distribuit în cinematografele româneşti decît din februarie 2015 (sub titlul *12 ani de copilărie)*, cînd publicul său cel mai apreciativ îl va fi văzut de mult (mai ales piratat). După care distribuitorii români se vor lamenta din nou că la noi nu există destulă piaţă pentru asemenea delicatese cinematografice. Ba ceva piaţă ar fi, dar cu condiţia ca distribuirea să nu fie întîrziată cu un an (atît a trecut de la primele proiecţii internaţionale ale lui *Boyhood*, în cadrul ediţiilor din ianuarie, respectiv februarie 2014 ale festivalurilor Sundance şi Berlinale). Mulţi dintre potenţialii cumpărători de bilet nu sînt dipuşi să aştepte atît şi mai ştiu şi cum să se descurce ca să ajungă la film.

Dintre filmele distribuite în reţeaua cinematografică românească în 2014, evenimentele au fost *Lupul de pe Wall Street* (Scorsese), *Nimfomana* (von Trier), *Grand Hotel Budapest* (Wes Anderson), *Ida* (Pawel Pawlikowski), *Vînătoarea de spioni / A Most Wanted Man* (Anton Corbijn), *Fata dispărută / Gone Girl* (Fincher) şi *Două zile, o noapte / Deux jours, une nuit* (fraţii Dardenne).

Între premierele cinematografice româneşti ale anului, nimic n-a strălucit foarte tare. *Q.E.D.* al lui Andrei Gruzsniczki e un film bun. Nu poate să rămînă nemenţionat nici documentarul *Toto şi surorile lui*, al lui Alexander Nanau, deşi n-a fost o premieră cinematografică, ci una de televiziune. *Bucureşti, unde eşti?* al lui Vlad Petri a fost un documentar lipsit de substanţă pe un subiect important, în timp ce un alt film de non-ficţiune, *Al doilea joc* al lui Corneliu Porumboiu, evocă tot felul de teme importante fără a găsi ceva concret de spus. (Cea mai lucidă analiză a acestui film a apărut în *Dilema veche*, sub semnătura lui Christian Ferencz-Flatz.) În fine, *Mai aproape de lună / Closer to the Moon* e departe de a-l descalifica pe Nae Caranfil ca *showman*, dar n-a rupt gura tîrgului şi nici n-avea de ce.

Toto şi surorile lui

Alexandra OLIVOTTO

1. *Leviathan*. Văzut cu teama direcţiei realismului social gen farmecul discret (deşi letal pe alocuri) al parveniţilor ruşi din „Elena“. Însă aici parveniţii ruşi – care practică o struţocămilă de discurs, un hibrid rezultat din limba de lemn comunistă şi jargonul corporatist-motivaţional – sînt resorturile unei tragedii, desfăşurate după toate regulile artei. O mobilitate incredibilă a registrului, o tragedie la care rîzi şi plîngi.

2. *Winter Sleep*. Un film lung şi bun (a cărui teatralitate e asumată şi compensată prin cafturile de limbaj pe care şi le aplică personajele), în care regizorul îşi decojeşte personajele pînă la miez/sînge, prin intermediul unor dialoguri purtate în cîteva camere întunecate.

3. *Force majeure*. Odă închinată penibilului şi jenei. Se ia una bucată familie ruptă dintr-o reclamă Benetton, se confruntă cu un incident absurd, iar la iveală iese – treptat, că Ruben Östlund o scoate cu voluptate, zici că face un număr de magie: trage de o batistă şi afară iese o funie lungă compusă din batiste – toată mizeria. Orice familie are din plin, dar regizorului îi place s-o înrămeze „social“ şi foarte civilizat.

4. *Nightcrawler:* poate cel mai bun studiu de personaj din 2014.

5. *Deux jours, une nuit:* stînga Dardennilor la firul ierbii.

6. *Grand Budapest Hotel:* dicţionar de figuri de stil cinematografice.

7. *Locke:* un om, o maşină, o poveste care te ţine.

8. *Frank:* un om poartă un cap pe cap şi zici că te uiţi la *Billy Elliot*.

9. *Calvary:* cele mai bune schimburi de replici ale anului.

10. *Boyhood:* un regizor o arde 12 ani cu protagonistul filmului său şi pune pe ecran tot ce trebuie.

Cristi LUCA

La cei 84 de ani ai săi, Jean-Luc Godard reuşeşte să fie mai inventiv şi mai provocator decît majoritatea colegilor săi. Acuzat timp de decenii că se joacă mereu cu formele în căutarea unor „idei“, că nu are seriozitatea şi gravitatea necesare abordării marilor teme, Godard a fost în avangardă, în cel mai pur sens al cuvîntului. Cînd regizorii mizau pe realism sau pe o simbolistică excesivă, el miza totul pe montaj, prim-planuri, inserturi şi pe farmecul lui Jean Seberg, Anna Karina sau Bardot. Ultimul său film, *Adieu au langage*, nu face excepţie. Folosindu-se minunat de tehnologia 3D, suprapunerea neconvenţională a diferitelor planuri (a se citi montaj), în interiorul aceleiaşi imagini, dă un efect straniu de spaţiu şi de corporalitate. Iar în această aglomerare de imagini şi senzaţii putem auzi un dialog despre totalitarism, vedea un cuplu cu problemele lor inerente de comunicare şi, nu în ultimul rînd, ne putem plimba alături de un cîine, prin natură. *Adieu au langage* e probabil filmul care-i dă spectatorului cea mai mare libertate de interpretare. Mănuşa a fost aruncată din primul insert al filmului: „Cei care duc lipsă de imaginaţie se refugiază în realitate“.

Dintre producţiile româneşti lansate anul trecut, *Al doilea joc* (regia Corneliu Porumboiu) face notă aparte. Un meci de fotbal din 1988, dintre Steaua şi Dinamo (terminat 0-0), poate fi interpretat ca un film în care conflictele sînt în spatele ecranului. Cele două echipe sînt reprezentantele a două puteri în stat (Armata şi Securitatea), arbitrul meciului e tatăl regizorului care evocă împreună cu acesta presiunile şi ameninţările perioadei respective, iar transmisiunea e, la rîndul său, cenzurată. Orice altercaţie din teren e mascată printr-o filmare a unei tribune pline de oameni înfriguraţi stînd în ninsoare. Ecranul devine o ficţiune poetică şi absurdă, în acelaşi timp.

Mihai CHIRILOV

Cele mai bune filme străine: *Boyhood* de Richard Linklater – nu doar un experiment inclasabil, dată fiind filmarea lui de-a lungul a 12 ani, ci şi deconstrucţie minimalistă a genului *teen movie*, fără artificii sau elanuri demonstrative, emoţionant fără emfază sau big bang-uri narative, o poveste despre maturizare adolescentină şi responsabilitate de-o subtilă universalitate, pur şi simplu dincolo de cinema; *Nymphomaniac Vol. 1* şi *2*, la pachet, în versiune integrală – un soi de *1001 de nopţi* sordid şi *over the top*, captivant şi respingător, comic şi tragic, despre acest animal trist care e Sexul, violînd tabu după tabu cu un apetit contagios; şi, nu în ultimul rînd, *Viktoria* de Maya Vitkova – aproape un echivalent feminin al lui *Boyhood*, probabil cel mai complex şi suprarealist film despre himera Comunismului.

Cel mai bun film românesc al anului este şi nu este românesc: *Closer to the Moon*. Nae Caranfil topeşte fără efort un fapt incredibil de real din istoria comunistă României în format ficţional de factură hollywoodiană, păstrînd intactă subversivitatea poveştii.

a consemnat Ana Maria SANDU

Ruxandra MIHĂILĂ

Omagiu

Pentru cei care au traversat Epoca de la un cap la altul, prima lună din calendar era, an de an, luna celebrelor omagii, pentru El*, pentru Ea (sau viceversa, dacă ne raportăm la datele strict biografice – 7 ianuarie, respectiv 26 ianuarie), anunţate cu mult înainte şi rezumate cu ecou prelungit mult timp după. Era un cor etern şi nestăvilit, pe toate canalele media, în toate ziarele, fie politice, fie culturale, la radio – muzica revoluţionară curgea în şuvoi continuu, cele două ore de transmisie televizată cotidiană îţi alterau retina, la şcoală, la facultate, la grădiniţă, de la şoimi pînă la pionieri, utecişti, membri plini, toată suflarea vibra la unison de fiorul transnaţional al naşterii marilor cîrmaci ai României. Omagiul nu putea fi decît „vibrant“, „emoţionant“, „sincer“, „loial“, „patetic“, „mişcător“ pînă la lacrimi, „profund“, „de profundă recunoştinţă“, „fierbinte“ pînă la incandescent, el izbucnea din milioane de piepturi, era expresia iubirii exclusive şi absolute a tuturor oamenilor de la oraşe şi sate, pentru genialii conducători.

În răstimp, viaţa cotidiană a individului nu mai preocupa de mult forurile competente, decît la nivelul baremului impus de directiva de partid şi de stat. Dar şi aici, omagiul era perpetuu, printre dinţi, scuipat, înjurat, chilăvit de dispreţ, ură şi, mai ales, disperare.

*

În acel ianuarie etern omagiat, „monstrul“ îşi ocupase locul în piaţa Amzei (nu atribui cuvîntului ghilimetat vreo conotaţie peiorativă, ci din contră), încă de cu noapte, în aceeaşi linişte mormîntală care cuprinsese, în celebrele ierni „de aur“ optzeciste, întreaga ţară. Avînd fizionomia unei uriaşe arătări preistorice – căci „muritorii de rînd“ (sintagmă cu sens propriu, stăruitorii în ale agonisirii sporind de la zi la zi „rîndurile“ muritorilor, nu puţini simţindu-şi „obştescul sfîrşit“ iminent, ca un gest de generozitate jertfit nobilului ideal comunist) îşi pierduseră individualitatea şi identitatea, omogenizîndu-se într-un conglomerat cu mintea îngheţată şi suflarea degerată –, monstrul nu mai reacţiona decît în bloc, cu gesturi scurte, cu vorba congelată, cu privirea umbrită de căciulile cenuşii, trase peste urechi. Era evident celebra coadă eternizată pe vecie în piaţă, aşteptînd să vadă „dacă se bagă“, „cînd se bagă“ şi „ce se bagă“ în dimineaţa respectivă, cu ce adică muritorul de rînd îşi putea umple „mulţumit“ sacoşa, după ore întregi de aşteptare într-un Bucureşti congelat la temperaturi mult sub limita gerului.

Ei bine, în acea zi de ianuarie omagial şi omagiat, se băgaseră ouă. Monstrul se mişca cu greu, abia reuşind – la interval de ore – să-şi desprindă de caldarîm tălpile degerate care făcuseră corp comun cu asfaltul, să mai înainteze un pas-doi, distanţă care, raportată la sutele de metri pe care-i avea de parcurs (căci coada, însumînd cam cinci-şase oameni pe rînd, era îmbîrligată, ca de obicei, cam de trei ori în jurul proprie-i axe, pînă la benzinărie, lăsînd de mult în urmă Teatrul „Ion Creangă“), era absolut neglijabilă. În acea mortificare generală, cînd cerul plumburiu, care închidea ermetic întregul oraş, nu mai părea dispus să mai cearnă, vreodată, vreo undă de lumină trandafirie, cînd totul în jur – şi oraşul, cu atît mai mult umilii săi locuitori – părea să-şi fi scris pe veci destinul în această coadă, ei bine, în acea atmosferă de sfîrşit de lume, s-a auzit deodată strigătul de *catharsis:* „Futu-ţi polimerii mă-tii!“ Rog a mi se ierta insolenţa de a ortografia întocmai cuvîntul incriminat îndeobşte al unei înjuraturi, dar cred că folosirea de puncte, puncte, în acest caz, ar duce la „de-punctarea“ mesajului, ştirbindu-i parcă rezonanţa extraordinară al cărei ecou făcea să răsune, eliberator, spaţiul pieţei – perfect delimitat de vieţile noastre –, în care monstrul – frigul îşi pierduse, în mod miraculous, „valenţele“ –, contorsionat de rîs, îşi scutura, eliberat, înfăţişarea.

Bietul om, privit cu invidie, pînă de curînd, de cei din coadă – căci reuşise performanţa absolută să-şi vadă visul cu ochii –, în clipa următoare, înmărmurit de stupoare, îşi admira cu ură şi disperare conţinutul pungii de plastic – ale cărei baiere cedaseră –, care transformase caldarîmul cenuşiu într-o pată de culoare.

Multă vreme episodul a circulat sub formă de banc, dar nu era, sau nu numai... era o înjurătură personalizată, ce viza partea academiciano-savantă a celebrului cuplu. Cu siguranţă, semenul nostru nu putea să conştientizeze, pe moment, performanţa estetică a amarnicei sale concluzii care-l recomanda ca unul din genialii creatori de folclor contemporan din Epoca de aur.

Am ţinut să repun în circuitul public această sublimă creaţie anonimă – chiar dacă, pentru cei mai tineri cititori ai *Dilemei vechi,* decodificarea mesajului încriptat în cele cîteva cuvinte poate părea, la prima vedere, o operaţiune nu chiar la îndemînă –, nu doar din dorinţa de a reînvia trecutul recent, cît şi ca material bibliografic pentru vreun studiu privind „înjurătura la români“ (cu siguranţă, un alt controversat subiect de „mîndrie naţională“).

---

* Vezi şi „Antinostalgia“ din p. 10.

PUBLICITATE

DOSAR Nr.
REFUZAT
DREPTATEA E DE PARTEA TA.
REVENDICAREA
revendicarea@primatv.ro
cu MIHAI URSU
PRIMA TV
LUNI 20:30
www.primatv.ro

PUBLICITATE

UN OSPĂŢ DE IDEI.
Think FOOD
Pentru prima dată în România, peste 30 de speakeri într-o serie de evenimente despre alimente şi alimentaţie, hrană şi viitor, despre tine şi lumea înconjurătoare.

28 – 29 ianuarie 2015
Impact Hub Bucharest

Înscrie-te pe www.thinkfood.ro

HotNews.ro
weekend
Itsy Bitsy
PROGRESIV
Parteneri:
DILEMA
good food
HRB expert

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Psihiatrul piticului de grădină cu pipă

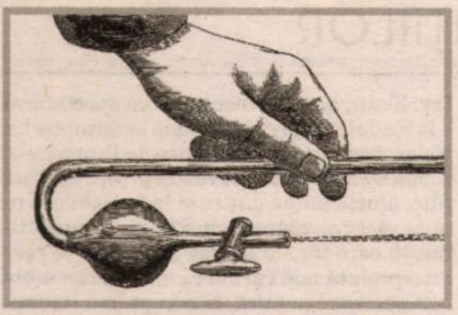

● *Freak show*, un one-man show cu Florin Piersic Jr.

În 2002, Florin Piersic Jr. obținea premiul UNITER pentru cel mai bun actor, pentru cele 12 roluri pe care le interpreta în one-man show-ul *Sex, Drugs, Rock and Roll* la Teatrul Luni de la Green Hours. Acela a fost un moment important pentru teatrul underground. În primul rînd, era prima recunoaștere oficială, de către breaslă, a producțiilor independente. Apoi, spectacolul preceda un proiect, „Teatru de consum“, care s-a constituit într-o primă încercare coerentă și aplicată de conceptualizare a teatrului independent și a practicilor teatrale, în spațiile neconvenționale, respectiv cafenele și baruri. Se prefigurau atunci direcții în dramaturgie și regie, care au influențat dezvoltarea ulterioară a fenomenului teatral independent. Printre spectacolele marcante la vremea respectivă și cu impact major ulterior au fost *Stop de tempo,* text și regie Gianina Cărbunariu, *Kinky ZoOne,* regia Radu Afrim, pe un text lucrat împreună cu actorii, și *Sex, Drugs, Rock and Roll,* un spectacol de și cu Florin Piersic Jr., pe un text de Eric Bogosian. Primul a deschis drumul unei dramaturgii autohtone care surprinde viciile sistemice ale societății și investighează modalități de opoziție față de acestea, desconspirînd adaptarea la realitatea cotidiană ca pe o formă de abandon social, o păguboasă atitudine noncombat cunoscută drept „resemnare mioritică“. Cel de-al doilea era o *ars dramatica* a fenomenului Afrim. Cel din urmă ațîța gustul pentru dramaturgia contemporană, în special cea americană, descoperind o nouă scriitură și un nou mod, minimalist, de expresie scenică. În același timp, spectacolul lui Piersic Jr. – în care făcea o demonstrație de virtuozitate actoricească, jucînd 12 personaje în două ore și 20 minute – cîștiga, măcar pentru moment, lupta pentru impunerea independenților ca parte integrantă – și „serioasă“, adică de luat în seamă – a fenomenului teatral autohton. Aici este însă de adăugat că lupta a fost parțial cîștigată căci un fapt, pe care nu îl știam la vremea respectivă, a fost relevat de președintele UNITER, de atunci și de acum, Ion Caramitru, într-o dezbatere publică la Gala Hop 2013. Se pare că juriul UNITER a dorit să nominalizeze *Sex, Drugs, Rock and Roll* la premiul pentru cel mai bun spectacol, dar Caramitru s-a opus. Intervenția sa spune cîte ceva despre haosul premiilor UNITER (în prezent, degringolada a atins un vîrf prin faptul că, deși premiile se decernează în aprilie, juriul de nominalizări nu este încă stabilit cînd scriu acest articol, pe 14 ianuarie), dar ceea ce interesează, din perspectiva spectacolului lui Piersic Jr., este rezistența întîmpinată de o producție independentă pentru a fi premiată de breaslă (în aceeași dezbatere, Caramitru declara că a fost singura dată cînd a intervenit la premiile UNITER, de unde rezultă că nominalizarea spectacolului pentru premiul cel mare a fost percepută ca o eroare care trebuia corectată, chiar cu prețul unor gesturi excepționale și contestabile). Victoria lui Piersic Jr., care a obținut premiul pentru cel mai bun actor, este cu atît mai valoroasă, în contextul luptelor duse de scena independentă, pentru a fi egală cu cea oficială (egală nu înseamnă identică). Premiul a avut efect pe moment, dar hiatusul între oficiali și independenți s-a adîncit în timp. Asta este însă o cu totul altă (lungă) discuție.

© A. Zelenco

Victoria lui Piersic Jr., care a obținut premiul pentru cel mai bun actor, este cu atît mai valoroasă, în contextul luptelor duse de scena independentă pentru a fi egală cu cea oficială.

Spectacolul de la Green Hours a devenit un hit (înainte de premiul UNITER), s-a jucat mult, cu mare succes, pînă cînd actorul a decis să-l oprească. Nu știu exact care au fost motivele, înclin să cred că nu a vrut să devalorizeze show-ul jucîndu-l excesiv. După zece ani, cîteva spectacole de teatru, cîteva filme și două cărți, Florin Piersic Jr. a revenit cu un alt show, aparent de aceeași factură. *Freak show* este un one-man show cu 13 personaje care surprind maladivitatea lumii contemporane. Spectacol de autor – textele, regia, interpretarea, coloana sonoră îi aparțin lui Florin Piersic Jr.–, *Freak show* aduce în prím-plan un anume tip de scriitură: un inventar de caractere, structurate dihotomic: „marginali“ (personajele la limita subzistenței – *homeless,* femeie de serviciu, retarzi luminoși sau deliranți) și „centrali“ (personaje în poziție de putere – producător TV, om de afaceri – o tușă personală la Gigi Becali). Elementul lor comun este o anume deficiență – mentală sau de caracter, permanentă sau temporară – care depășește limitele normalității/banalității. Demența, mai mult sau mai puțin gravă, este o formă de reprezentare a unei societăți toxice, care dezaxează personalitatea umană. Personajul esențial este omul-deșeu, cel care adună cu religiozitate cantități imense de obiecte stricate (trimitere indirectă la Matei Vișniec și textele reunite sub titlul *Omul-Pubelă*, dar la Piersic Jr. construcția personajului atinge realismul, căci am cunoscut un astfel de om și știu de existența altora doi) și, adiacent, este colecționar de firimituri existențiale. Resturi de vieți se acumulează putrede într-un preaplin de viduri. Florin Piersic Jr. devoalează cîteva obsesii ale existenței cotidiene, precum teleshopping-ul, televiziunea, vedetismul. Este o lume schizofrenică în care viețuiesc alienații – homeless-ul care a găsit *axis mundi,* femeia de serviciu care idolatrizează marmura sau bătrînul singur care-și cumpără un prieten, un pitic de grădină cu pipă (leitmotiv ce poate fi decriptat în funcție de inventarul personal de simboluri, de la *Amélie* la omniprezența figurinei în viața cotidiană). Încap aici rapacitatea, cinismul, fricile de tot felul, iluziile, deziluziile, halucinațiile, grandomania, demagogia, habotnicia, dar peste toate, profundă și tăcută, tronează singurătatea. Personajele lui Piersic Jr. sînt eminamente singure, dizolvate în zgomotul vieții, nu se aud și nu aud, sînt prăbușite în sine.

© A. Zelenco

Scriitura este alertă, cu umor, se insinuează adînc și ireverențios în intimitatea personajelor, abordînd, din unghiuri diferite, nevroza și disfuncțiile fiecăruia. Actorul are o percepție profundă a naturii fiecărui caracter, dincolo de teatralitatea dată de o schimbare de costum. Piersic Jr. pătrunde în carnea personajelor, forează în substanța lor interioară, dincolo de superficialitatea reprezentării exterioare. Ca și *Sex, Drugs, Rock and Roll,* spectacolul prilejuiește festinul ludic al unui actor cu un stil pe cît de personal, pe atît de eclectic și surprinzător.

Freak show, jucat la Godot Cafe-Teatru în București (dar nu numai), este, paradoxal, momentul declarării independenței lui Florin Piersic Jr. de mitul *Sex, Drugs, Rock and Roll,* ieșirea din captivitatea propriei legende.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Fără ieşire

● ***Leviatan / Leviafan*** **(Rusia, 2014), de Andrei Zviaghinţev.**

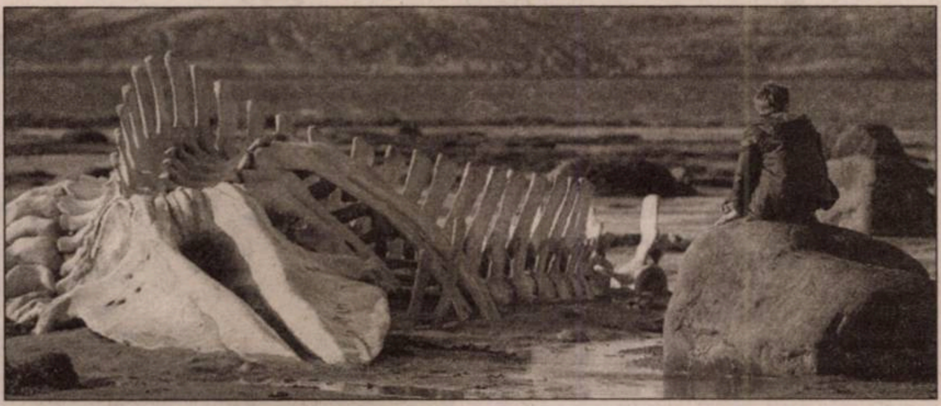

S-a scris mult în presa occidentală despre cum *Leviatan* al lui Andrei Zviaghinţev, deşi premiat recent cu Globul de Aur pentru Cel mai bun film vorbit într-o altă limbă decît engleza (după ce anul trecut, la Cannes, primise premiul pentru Cel mai bun scenariu), n-a fost încă distribuit în propria lui ţară. S-a scris despre şicanele de care a avut parte eminentul regizor rus – despre modificările care i s-au cerut, în numele unei legi ruseşti care interzice înjurăturile în filme, despre cum autorităţile din satul şi din regiunea unde a filmat s-ar opune proiecţiilor publice ale filmului său etc. Evident că, în actualul climat de neo-Război Rece, acest nimb de disidenţă persecutată netezeşte drumul filmului lui Zviaghinţev spre un premiu Oscar – distincţie care, pe de altă parte, nu i s-ar fi putut acorda (conform regulamentului Academiei Americane de Film) dacă *Leviatan* n-ar fi fost propus chiar de Rusia pentru premiul respectiv (după ce-a fost finanţat de ministerul rus al culturii). Pe scurt, după cum sugera recent Vasile Ernu, filmul oferă motive de mulţumire ambelor tabere: în Vest, mulţumirea e pe motiv de sfidare a lui Putin, în timp ce la Putin, e mulţumirea de a arăta că totuşi permite, ba chiar sponsorizează libertatea de expresie. De altfel, are şi alte motive pragmatice de a o tolera, în cazul unui film care, la urma urmei, nu vine cu dezvăluiri jurnalistice incendiare privind fapte şi persoane reale şi concrete, ci doar cu un tablou generic al Rusiei, corespunzător imaginii pe care aceasta deja o are în Occident şi pe care e oricum exclus să şi-o poată cosmetiza în viitorul apropiat.

E vorba despre imaginea unei ţări în care capitalismul gangsteresc, administraţia publică şi religia instituţională sînt fie mînă în mînă, fie unul şi acelaşi lucru. Povestea se petrece într-un pitoresc orăşel (nenumit) de pe coasta peninsulei nord-vestice Kola, unde se trăieşte în principal din pescuit. Protagonistul e un mic proprietar de garaj, Kolea (Alexei Sebriakov), care, cînd începe povestea, e deja angajat într-un război cu primarul-gangster (Roman Madianov), acesta vrînd să-l dea afară din casă şi să construiască altceva pe pămîntul lui. Porcinul primar nu pierde nici o ocazie de a-i aminti că-l vede ca pe „un păduche“ care „nu are şi n-a avut niciodată drepturi“; e în stare să-i intre noaptea beat în casă doar ca să i-o mai spună o dată şi bineînţeles că a doua zi, cînd Kolea încearcă să depună plîngere, tot el e arestat. Dacă există vreun moment pe durata căruia Kolea pare să aibă totuşi o şansă, e atunci cînd avocatul (şi prietenul său) de la Moscova (Vladimir Vdovicenkov) intră sigur pe sine în biroul potentatului şi îi pune acestuia în vedere că beneficiază atît de protecţie la nivel înalt, cît şi de informaţii cu care ar putea să-l înfunde. (Spectatorilor nu le e dat să audă informaţiile respective: Zviaghinţev lucrează cu o imagine foarte generală despre politicianul-gangster-despot, nu cu detalii despre afaceri şi crime concrete.) Dar momentul trece, iar ce se întîmplă în continuare arată clar că, de fapt, nu era nimic de făcut, ci doar de îndurat: în ultima jumătate de oră a filmului, pe care Kolea şi-o petrece clătinîndu-se de colo-colo cu o sticlă de votcă în mînă, ba la un moment dat ridicînd şi ochii spre cer, ca să întrebe „de ce, Doamne?“, un personaj secundar, faţă bisericească, îl compară cu Iov. Sigur, asta nu înseamnă că spectatorul e la rîndul său invitat să vadă suferinţele lui Kolea drept încercări trimise de Dumnezeu: ţinînd cont de cum sînt văzuţi preoţii în acest film, aluzia unuia dintre ei la Iov (chiar a unuia sărac şi aparent cinstit, nu ca rasputinul cu care tot stă la sfat primarul) se cere interpretată mai curînd ca un îndemn nociv la resemnare politică, la acceptarea injustiţiei drept fatalitate metafizică. Astea fiind zise, Zviaghinţev folosindu-se mult de clişee despre „suferinţa *à la russe*“, care sînt cu mult anterioare regimului Putin – băutul apăsat şi cătrănit la care se dedau toate personajele, invocarea obidită a divinităţii de către Kolea, adulterul morn, tăcut-disperat al soţiei sale –, *Leviatan* chiar poate contribui la „mistica“ destinului rus văzut ca năpăstuit metafizic înainte de a fi năpăstuit politic. Şi acesta e un motiv pentru care Putin n-avea de ce să-l găsească prea periculos, deşi conţine gesturi de sfidare făţişă (mult remarcate în presa occidentală), precum inscripţionarea în cadru a numelui „Pussy Riot“ (care poate fi întrezărit într-o secvenţă, pe ecranul unui televizor) sau agăţarea unui portret cu Putin însuşi în biroul potentatului fictiv. Proclamarea lipsei de ieşire, a lipsei de şanse, e pe cît de apăsat-fatalistă, pe atît de estetizantă. Sensibilitatea lui Zviaghinţev la variaţiile luminii arctice *(Leviatan* e filmat pe multe tipuri de vreme) este foarte subtilă, ceea ce nu se poate spune despre simbolismul lui – camera de filmare insistă, de pildă, pe hîrjoneala unor porci în noroi, în jurul unei bucăţi de pîine provenite de la un preot. Ultra-academica măiestrie ce caracterizează aici regia lui Zviaghinţev impune, printre altele, recurenţa, pe parcursul filmului, a unor imagini care să evoce leviatanul hobbesiano-biblic din titlu – schelete de balene şi de bărci putrezite, înnămolite la ţărm, ba chiar şi o formă obscur-monstruoasă întrezărită sub valuri, în punctul culminant al filmului, de către un personaj care priveşte marea cu un chip pustiit „ruseşte“ de posibile gînduri sinucigaşe.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Despre suferinţe de iarnă

● **Panda Bear, *Panda Bear Meets the Grim Reaper*, Domino Recording Company, 2015.**

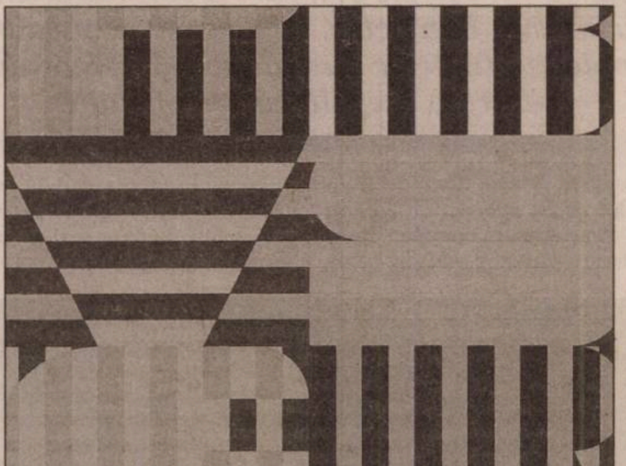

După incredibilul *Person Pitch*, o capodoperă psihotronică şi caleidoscopică şi una dintre cele mai importante opere din muzica ultimilor ani – *Tomboy*, discul din 2011, a venit ca vacanţa mare pentru Noah Benjamin Lennox, muzicianul din Baltimore relocat în Portugalia, care, alături de comboul Animal Collective, a redefinit psihedelia modernă. Pe cel de-al patrulea său LP, Panda Bear — ca să-i folosesc pseudonimul artistic — păşea pe o planetă a simplicităţii, după experienţa acelei jungle *sampledelice* luxuriante care a fost amintitul *Person Pitch*. Muzica lui s-a convenţionalizat, fără a pierde, totuşi, din farmec, balansînd stilistic înspre spaţiul pop. Piesele deveneau mai accesibile, tăieturile erau ceva mai drepte, tonurile se încărcau de melancolie.

Au trecut de atunci patru ani, interval în care Lennox şi-a făcut timp pentru un 7“, *Honeycomb / Gotham*, un nou album, *Centipede Hz*, alături de Animal Collective, o colaborare cu Daft Punk, pe infatigabilul şi Grammy-zatul *Random Access Memories*, un *mixtape* – *PB vs. GR*, şi, în octombrie 2014, de un EP semnat cu propriul apelativ, numit *Mr. Noah*, care anunţa apariţia celui de-al cincilea disc de studio din portofoliul său. *Panda Bear Meets the Grim Reaper* a venit pe lume la 9 ianuarie 2015, fiind precedat de două single-uri, „Mr Noah“ şi „Boys Latin“, şi coprodus de Peter Kember (alias Sonic Boom), fost membru al trupelor Spacemen 3 şi Spectrum, omul care i-a făcut mixajul şi mastering-ul pentru albumul precedent.

Pe *PBMtGR*, muzica lui Panda Bear se întîlneşte, literal, cu Moartea. E asta metafora în care artistul îşi îmbracă opera, dar şi efectul *sound*-ului care vine din măruntaiele sale. Doamna cu coasa intră în scenă pe acordurile unei sinistroide orgi, pentru a ne intra în minţi pe un *drone* scuipat dintr-un gîtlej („Sequential Circuits“). Dacă acest album se lasă amprentat esenţial de ceva, acel ceva e mai noua apetenţă a lui Lennox pentru *noise*. Un *noise* care produce anxietate, care îţi picură cu ecou & reverb în sînge, care înghite piesă cu piesă, precum cancerul care i-a ucis cîndva tatăl („Tropic of Cancer“): *„And you can't get back / You won't come back / You can't come back to it.“* Cîinele care latră/urlă pe „Mr. Noah“ nu e personajul care-i face concurenţă lui Roger Waters în pompeiana repriză „Mademoiselle Nobs“, ci mesagerul instalării Umbrei. E o ceremonie la care participă tot tribul. Rîndurile se strîng, incantaţiile se aud: *„You don't make that one again / Don't make that one again / This is the last time / It's inside the one and all / Are you mad? / Are you mad? / Are you mad?“* Undeva, poate că în lumea aceea în care se pot întîlni The Beach Boys şi Genesis („Boys Latin“ şi „Selfish Gene“), soarele străluceşte deasupra tuturor spaimelor din care e făcut acest disc, dar nu e acolo altceva decît ultima licărire de speranţă înainte de apocalipsa ploii acide („Acid Wash“) care închide albumul: *„What did you do? What have you done?...“* Ai visat, sau e doar efectul halucinogenelor?

Paul Breazu *este jurnalist.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Oana CRĂCIUN

Desenele prozatorului

De ce o expoziţie cu desenele lui Gheorghe Crăciun?

În cercul său de apropiaţi, Gheorghe Crăciun era cunoscut ca un fotograf pasionat, preocupare evidentă şi în proza sa, în care adeseori recurge la termeni din limbajul tehnicii fotografice. Latura lui mai puţin cunoscută cititorilor este cea a omului pasionat de desen şi de fotografie, de pictură şi de muzică. Aşa se face că a inclus, în volumul de proză autobiografică *Mecanica fluidului*, mai multe desene şi fotografii, pe care le numea „elemente non-textuale“. Pornind de la această pasiune definitorie pentru identitatea lui, toate copertele cărţilor lui Gheorghe Crăciun sînt ilustrate cu desenele lui originale, iar lansarea seriei de autor de la Editura Polirom este dublată de expoziţia itinerantă „15 desene originale“, unde apar doar cîteva din numeroasele lucrări aflate în arhiva scriitorului.

Ce materiale inedite conţine arhiva?

În manuscris, există volumele sale de poezie din anii '70, nepublicate: *Legi de mişcare, Legi de supravieţuire, Sintaxă, Fenomenologia percepţiei,* precum şi mai multe cărţi de eseuri: *Lentila sferică, Operaţii pe cărţi deschise, Monostereo, Sisteme de referinţă, Puncte de fugă*. Mai există un dosar care cuprinde primele trei romane ale sale, pe care scriitorul intenţiona să le republice într-o singură carte, sub titlul *Oglinda spartă,* modificînd complet ordinea textelor incluse.

Ce va cuprinde seria de autor?

Seria de autor reuneşte atît lucrările de proză, eseistică, publicistică, teorie şi critică literară deja consacrate, cît şi volume inedite, rămase în manuscris. Din arhiva Crăciun vor fi scoase la lumină mai multe lucruri inedite: texte, desene, fotografii, corespondenţă şi interviuri.

Expoziţia „15 desene originale ale prozatorului Gheorghe Crăciun“ va fi deschisă, toată luna ianuarie, în ceainăria Librăriei Cărtureşti Verona.

a consemnat Marius CHIVU

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Vertigo de călător

„Hoinar eşti doar singur,
în doi te duci mereu undeva.“
Madeleine, în *Vertigo* de Hitchcock

Stereotipia „turistului japonez/asiatic“ – în sunet de ţac-ţac fotografic – e atît de secol 20, încît îmi pare, cu tot cu inocenţa care îl însoţeşte, un desen animat alb-negru. Grupuri-grupuri care ar invada nediferenţiat, în paşi de metronom minimalist, lenea unor piaţete însorite din Mediterana, s-ar proiecta în asepticul modernist al vitrinei piramidei de la Luvru ori s-ar face ciuturi, într-o zi cu ploaie newyorkeză, pe lîngă statuia Libertăţii, e azi, în timpul detaliilor, o imagine nedreaptă. Turismul de masă e, de mult timp, imaginea standard a globalizării, dar şi aici, asiaticii au fost printre primii.

Aşa cum l-am înţeles eu, modul cel mai est-asiatic de a călători e în solitudine, pe înălţimi, şi are o mare legătură cu iubirea pe care o poartă munţilor. Dacă nu sînt înconjurate de munţi (marea majoritate), oraşele asiatice pe care le-am vizitat păstrează oricum o neîntreruptă nostalgie a muntelui, de care se tratează, cum ştim, prin artă. De la şirul de linii ondulate, avangardist schiţate în stampe, la forma acoperişului pagodelor, ori la ritualul de a aşeza pietricică peste pietricică, pentru a alcătui, în jurul templelor, un turnuleţ al dorinţelor şi al rugăciunilor nespuse, sau chiar prin modul de a aşeza adeseori mîncarea, meticulos, în mici straturi geologic-culinare, colorate, de carne şi legume cu baza de orez, toate înregistrează silenţios nostalgia muntelui. Ei o ştiu de la Buddha, poziţia lotus e un munte în miniatură.

Cînd serviciul le este prea apăsător, cînd ierarhia şi datoria devin prea sufocante, mulţi fac precum prietenul meu Ji Hoon sau ca unii dintre foştii mei colegi de la universitate, merg seara sau în pauza de prînz, singuri, pe munte. Întotdeauna repede, fără vorbe, pentru a ajunge la cele cîteva minute de solitudine respectuoasă a înălţimilor. Nu pentru belvedere, bună de o nouă captură fotografică, nici pentru aroganţa juisantă de a avea „lumea la picioare“, ci, dimpotrivă, pentru a exersa, igienic, trecătorul. Dacă merg în doi, în trei sau în cît se suportă această solitudine pentru fiecare, nu merg decît în tăcere. Doar la coborîre, aşa cum se face în toţi munţii din lumea aceasta, vorbesc un pic, pentru că trebuie să salute pe cei care urcă. Solitudinea de călător asiatic e şi a tinerilor. Cei mai mulţi, în funcţie de bugetul fiecăruia, merg, de la cîteva zile la cîţiva ani, în străinătate sau în alt oraş, pentru a se integra mai bine, la întoarcere, în forfota nemiloasă a cotidianului local.

Aşa că, dacă mergeţi în Asia de Est, sau în orice alt colţ de lume, nu rataţi o urcare pe muntele de lîngă acel oraş. Sau pe orice ar putea aminti de asta:

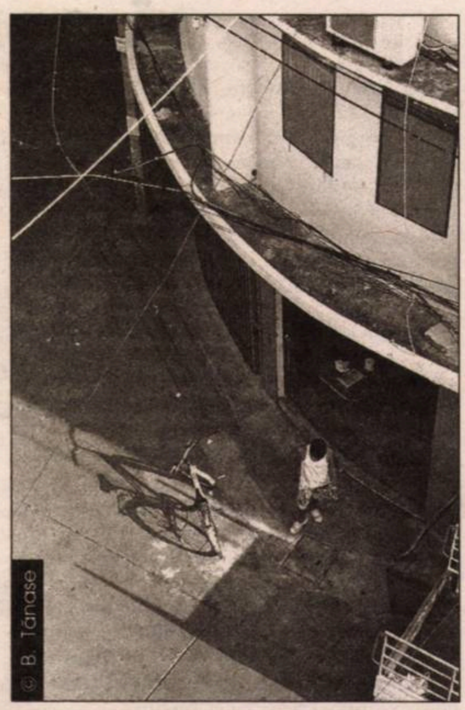

© B. Tănase

Scările. Din nenumărate puncte ale Seulului, scări elegante de lemn sau mici buturgi aşezate în trepte te însoţesc pînă la un punct de minimă rezistenţă fizică şi grijă faţă de timpul călătorului. Drumul e presărat cu pomişori tunşi rotund şi tufe de azalee, mici lacuri cu peşti roşii, stînci care au trecut de fazele inferioare ale preselecţiei natural-estetice, oameni zîmbitori. Scări colorate, pe străduţe întortocheate, pe lîngă ziduri şi pe sub balcoane cu rufe, cu graffiti sau fără. Scările de incendiu, din fier, intermediare şi fragile. Cînd se termină scările, începe cu adevărat muntele, sau, după caz, oraşul. Nu ştiu, dar oraşul care nu mai are măcar o străduţă cît de mică în scări, măcar cîteva trepte, duce cu sine o iremediabilă tristeţe.

Balcoanele. Nu e de ratat, în nici o călătorie, oraşul privit de la un balcon. Fireşte, de pe balcoanele private se vede oraşul în ritmul lui cel mai intim, dar pentru asta trebuie să locuieşti un pic mai mult acolo sau, mai ales, să-ţi faci cunoştinţe (foarte) trecătoare, şi nu toţi avem ştiinţa exersării acestui farmec irezistibil. Oraşul, în balconul din dimineaţa de după, e o formă de călătorie care cu greu poate fi egalată în intensitate. Sau, dacă nu şi nu, măcar împingeţi paturile de hotel lîngă geam. Sau staţi în *faux*-balcoanele de la un jazz-bar (mai ales în Asia de Est şi Americi). Vocile care urcă de jos vin cu o reconfortantă ficţiune imaginabilă.

Podurile, pasarelele, frînghiile de rufe între clădiri, acoperişul templelor (doar la Angkor Wat). Se văd cel mai bine de la o distanţă fotografică, dar fără aparat. Pe templele de la Angkor sau pe vîrful pagodei au dreptul natural să se urce doar maimuţe ori nişte năluci în cearceafuri albe.

Restaurantele top-clouds, *turnurile de televiziune, lifturile exterioare de sticlă*. În Asia de azi sînt de neocolit. Reci, *high-tech*, de o eleganţă sfidătoare, care îţi plesnesc imperial simţurile cu podele de sticlă prin care vezi oraşul doar în culori şi forme impresioniste şi îţi verifică foarte eficient sentimentul personal al trecutului. (Liftul de la MNAC din Bucureşti ar trebui, cu priveliştea pe care o desenează, să fie de neocolit în ghidurile turistice ale acestui fabulos oraş.)

Mormintele (în Coreea). Aşezate invariabil în panta domoală a munţilor, în mici poieniţe unde soarele poate intra nestingherit, în forma integrată în peisaj a unor movile semisferice, sînt cele mai liniştite forme de artă locale. De obicei sînt două, iar această călătorie nu mai e de mult o hoinăreală, duce undeva. Sau cel puţin au în faţă o perspectivă bună.

■ ■ ■

---

blogul cititorilor

Despre libertatea de exprimare

Nu poţi avea aşteptări de la cineva care a demonstrat în repetate rînduri că nu se poate schimba sau nu vrea să se schimbe. Orgoliul şi goana după bani au dus la devierea jurnalismului de la obiectivele iniţiale, la spectacolul mizeriei umane. Limbajul limitat şi în acelaşi timp agresiv prin elementele argotice devenite standard, urletul şi arţagul, superioritatea răcnită faţă de toţi ceilalţi, în numele libertăţii presei, au devenit din păcate trăsăturile multora dintre cei care îşi arogă calitatea de om de presă.

Principiul libertăţii de exprimare este foarte generos, dar a devenit abuziv. Dacă în viaţa cotidiană, comunitatea mai reacţionează încă la deviaţiile unora, presa a ajuns în ultima vreme, tocmai în virtutea dreptului de exprimare şi informare, să scoată în evidenţă exact anormalităţile, excepţiile, aberaţiile sau, prin limbajul folosit, să agraveze şi/sau să deturneze complet semnificaţia unui eveniment. Jurnaliştii pretind că acţionează în numele nostru, al tuturor, răspund nevoii de informare, respectiv vorbesc în numele unora dintre noi. Dar oare chiar simţim nevoia să aflăm toate noninformaţiile, toate abjecţiile, mizeriile, ciudăţeniile din viaţa unor concetăţeni care doresc să devină, fie şi pentru scurt timp, „vedete“?

Revenind la cazul *Charlie Hebdo,* se poate răspunde la întrebarea „Vreţi ca jurnaliştii pe care îi urmăriţi să facă un pas în spate, sau să continue să spună ce au de spus?“ cu o alta: „Ce au de spus acei jurnalişti?“ Ce aveau de spus acei caricaturişti francezi? O satiră la adresa islamului? Am văzut acum, pe Internet, cîteva caricaturi. Erau mizerii, nu ironii, nu umor. Mă îndoiesc că aveau un scop social, de atenţionare asupra unor extremisme sau situaţii incompatibile cu societatea. Sigur, mesajul se adresa unui grup din societatea franceză, un grup care împărtăşea aceste idei, dar ajungea şi la alţii care, chiar dacă, nu erau de acord cu el, au tăcut pentru că nu erau implicaţi direct, pentru că nu doreau să se implice într-o dispută în care ar fi devenit ei înşişi victimele „libertăţii de exprimare“. În ultimele zile, am auzit tot felul de discuţii despre situaţia musulmanilor în Franţa şi în Europa, despre integrare, despre problema minorităţilor şi a dreptului lor de exprmare etc. Ce pare evident este că Franţa, ca toate ţările occidentale care se consideră apărătoare ale drepturilor omului şi mentor pentru alte ţări, a ignorat problema din curtea proprie.

Cei care au apelat la ajutorul presei
sînt abandonaţi
la foarte scurt timp.

O minoritate musulmană mare, în continuă creştere, cu pregătire profesională mai slabă, deci rămînînd în zona socială inferioară, marginală, a mai avut episoade de revoltă şi în trecut. Se vorbeşte despre tendinţa de autoizolare a acestei comunităţi, dar este probabil, într-o oarecare măsură, şi o reacţie la izolarea impusă de către ceilalţi, căci discursul public tolerant nu este neapărat însoţit de comportament pe măsură. În condiţii de marginalizare, grupurile aderă la acele valori care le asigură identitatea, care dau sens existenţei, iar valorile religioase sînt cele mai puternice. De aceea ironia, luarea în derîdere a simbolurilor religioase, este nu doar o lipsă de respect la adresa celuilalt, ci şi o întărîtare a acestuia, care o percepe ca o agresiune faţă de esenţa fiinţei lui. S-a spus, de asemenea, că au fost caricaturizaţi şi Moise, şi Iisus, iar creştinii şi evreii nu au avut o asemenea reacţie. În afara unui alt grad de civilizaţie, cred că este vorba şi despre „ruşinea“ francezului creştin sau evreu, bine integrat într-o comunitate modernă, de a fi etichetat drept habotnic, de a nu fi „cool“. A devenit „corect politic“, dezirabil, să accepţi presiunea grupului zgomotos, evidenţiat tot de presă. A devenit inacceptabil să fii o persoană cu un comportament normal, banal, care respectă nişte reguli de convieţuire şi de politeţe. Şi iarăşi am ajuns la libertatea presei!

Scoaterea în evidenţă a unor comportamente necivilizate, a unor tentative clare de şantajare emoţională a publicului, pentru a obţine diverse beneficii, duce la adoptarea acelui comportament şi de către alţii. Ameninţarea cu „Chem televiziunea!“ apare în situaţii banale, uşor corigibile, dar începe să fie un argument suprem al multora. Titlurile ştirilor sînt toate la superlativ: „Atac la..“, „Şoc“ etc., cu repetarea obsesivă pe ecrane, însoţite de un fond sonor din filmele de groază, pentru ca ştirea în sine să fie despre un incident minor sau nici măcar atît. Urmează uneori „dezbateri“ aprinse cu diverşi „specialişti“ care se pronunţă fără să ştie cazul şi se ajunge la „condamnarea“ cuiva. Aceiaşi jurnalişti nu se mai interesează, şi a doua zi, să repare greşeala şi să şteargă cuvintele grele spuse despre cineva. Cazul „catastrofal“ a fost imediat înlocuit cu altele. Cei care au apelat la ajutorul presei sînt abandonaţi la foarte scurt timp şi îşi dau seama, unii, că au fost doar minutele de umplutură pentru programele de ştiri. În viaţa de zi cu zi, comunităţile mai mari sau mai mici penalizează abaterile, nu le oferă ca model. Diferitele grupuri constituite pe tot felul de criterii nu pun stăpînire pe un întreg cartier, sat, oraş, cerîndu-le adeziunea, ci îşi văd de treabă. Grupurile gospodinelor, al sportivilor, al grădinarilor etc. se întrunesc periodic, dar nu simt nevoia să aibă spectatori, să-şi facă publice discuţiile şi conflictele. Presa răstoarnă criteriile, insistînd asupra grupului minoritar zgomotos, inducînd fie ideea că „toată lumea face aşa“ (la noi este acel caragialesc „Rrrromânii...“, astfel încît afli de la televizor că, în calitate de român, ai făcut tot felul de lucruri „cum se cuvine“, că ai fost „şocat“ de diverse situaţii de care nu ai avut habar etc.), fie inducînd un soi de vinovăţie că nu eşti şi tu minoritar, că nu faci lucrurile aşa cum ţi se arată că le face lumea modernă.

Iuliana GALEŞ

■ ■ ■

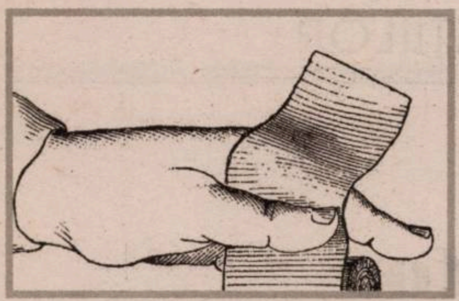

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Hibrizii Phablet şi consumul de media

Telefoanele inteligente de dimensiuni mari – aşa-numitele *phablets* – tind să scoată din circulaţie tabletele. Deşi pare a fi vorba de o ştire pentru site-urile de gadget-uri, această schimbare va influenţa în moduri multiple consumul de media şi informaţie.

Ce este un phablet, de fapt? Un hibrid între telefon *(phone)* şi tabletă *(tablet)*, de unde şi numele, cu dimensiuni intermediare ale ecranului – 4,3 şi 6,9 inchi, după Wikipedia (13-18 centimetri, cu aproximaţie). Marii producători de mobile testează această categorie încă de prin 2007, dar lansările de astfel de dispozitive au început să se înmulţească după 2011. Adică la un an şi mai bine după ce Apple şi Steve Jobs a lansat revoluţionarul iPad, cel care a creat o piaţă diferită de dispozitive, intermediară între telefon inteligent şi laptop.

Ca să înţelegem cum schimbă telefoanele de tip phablet piaţa de conţinut, trebuie să ne întoarcem un pic la iPad. Dispozitivul lui Jobs, cu diagonala de 10 inchi (cam 25 de centimetri), a însemnat o explozie a designului atractiv. Fără a intra în detalii, e de menţionat că autorii de aplicaţii, dar şi editorii de presă au putut folosi, dintr-odată, fonturi (litere) mult mai diverse decît în Firefox sau Internet Explorer, animaţie, un tip de organizare mai subtilă a paginii, care ţine seama de distanţa dintre rînduri, alinieri şi alte detalii care constituie caracteristicile designului bun. iPad-ul (şi echivalentele lui ulterioare cu Android) a însemnat, dintr-odată, un fel de „revistă mişcătoare“, de o calitate excepţională, colorată şi inovatoare. Sau, mai degrabă, un număr cvasi-infinit de asemenea reviste, limitat doar de spaţiul disponibil pe tabletă şi banii cheltuiţi pentru aplicaţiile-revistă sau, ulterior, publicaţiile din aşa-numitul Newsstand lansat de Apple.

Părea că viitorul sună bine pentru făcătorii de presă, fiindcă aplicaţiile şi publicaţiile disponibile pe tabletă puteau fi achiziţionate comod, din (aproape) toată lumea, contra unor sume de ordinul cîtorva euro. La asta se adăugau şi posibilităţile luxuriante legate de reclamă.

Contează toate aceste subtilităţi?

Totuşi, dintr-un motiv sau altul, la cîteva luni după lansarea iPad 1, încă din 2010, s-a dovedit că „tirajele vîndute“ (numărul de abonamente sau numere punctuale) achiziţionate pe tabletă nu corespund exploziei de creativitate şi investiţiilor industriei. În toamna lui 2013, AdWeek publica un articol în care spunea că numărul de cititori de tabletă ai publicaţiilor este de 3,3% din total sau, altfel spus, numai 6% dintre utilizatori citesc publicaţii pe acest mediu.

Publisherii de media s-au văzut astfel rămaşi fără o bucată mare de viitor. E drept, media se consumă în continuare şi pe tablete, şi pe smartphones. Brandurile serioase de conţinut au o versiune de iPad şi o alta de iPhone. Versiunea de telefon este, în linii mari, organizată ca o listă de titluri, în mod cu totul diferit faţă de cea de tabletă, care seamănă cu o pagină tipărită, în care, eventual, încap mai multe articole sau un articol cu elemente secundare (imagine, video, casete de text). Aici intră în joc ideea de phablet, fiindcă un recent studiu al International Data Corporation consemnează creşteri procentuale ale acestei categorii, în totalul telefoanelor inteligente, în timp ce vînzările de tablete se plafonează (techrepublic.com/article/are-phablets-cannibalizing-tablet-sales-among-business-users).

Zilele trecute, am primit în teste de la Quickmobile dispozitivele de top de la Apple şi Samsung, principalii doi fabricanţi. iPhone 6 plus şi Samsung Galaxy Note 4 au diagonale de 5,5 şi 5,7 inchi şi o rezoluţie superbă de ecran, un pic mai bună în cazul Note 4. Comparativ cu designul arhetipal al iPhone (3,5 inchi, vreo 9 centimetri), ecranul e mult mai ofertant, în sensul că în el „încap“ pur şi simplu mult mai multe lucruri. Altfel zis, organizarea gen „listă de ştiri“, tipică pentru simplul smartphone, nu e destul, dar designul casetat, din mai multe elemente, de pe tabletă, e prea mult. Majoritatea aplicaţiilor de conţinut, bine proiectate pentru ecranul clasic, mai mic, de smartphone, arată sărăcăcios pe un ecran mai mare de 5 inchi.

Încă o dată, diferenţa nu e suficientă pentru o reorganizare a ecranului în stil tabletă. Consumul de media pe smartphone clasic şi phablet înseamnă, în linii mari, „lista de titluri“, galerii foto şi clipuri video care se deschid pe întregul ecran. Primul principiu de organizare e dominant şi duce cu gîndul la ceva mai apropiat de ştiri decît de poveşti jurnalistice elaborate, extinse, cu elemente de conţinut secundare. Cu alte cuvinte, stagnarea şi relativul insucces al publicaţiilor de tabletă înseamnă o orientare către consumul rapid de media, care media aduce mai degrabă a ştiri decît a reportaje, materiale elaborate şi altele, oricare-ar fi discuţiile despre online ca mediu propice pentru media *long-form*, extinsă. Dar ce aduce nou categoria phablet?

La dimensiunile şi rezoluţiile de ecran amintite, fotografiile şi clipurile video arată superb. Predilecţia pentru costisitorii (dar numai deocamdată) hibrizi deschide posibilităţi noi în aceste domenii. În privinţa „listei de titluri“ despre care vorbeam, aceasta ar putea fi asezonată cu un număr finit şi relevant de butoane şi elemente grafice (poză, infografic), pentru ecranele de phablet.

Contează toate aceste subtilităţi? Da, în primul rînd pentru că truismul lui McLuhan, „mediul e mesajul“, se aplică şi dacă vorbim de dimensiuni de ecran. Dar şi pentru că numărul consumatorilor de conţinut pe mobil şi tabletă creşte. În 2014, pe comanescu.ro, am avut cam 22% din vizite pe platforme mobile. Cu doi ani înainte, totalul utilizatorilor de acest tip era de aproximativ 6%. Iar în 2010, anul în care Apple declanşa nebunia tabletelor, utilizatorii mei de mobil erau doar 0,8%.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

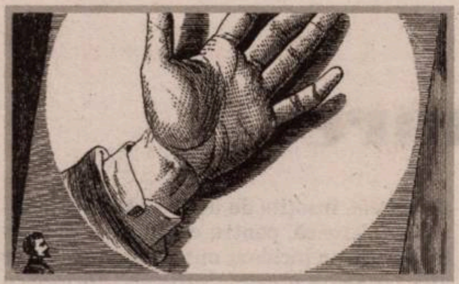

Adina POPESCU

portrete din mers

Viaţa e un txt

În primii ani de liceu aveam un mic business: dădeam în cărţi (după infailibila metodă a bunică-mii – „ce ai în faţă, ce ai în spate, ce ai în cap, ce dai la picioare şi ce-ţi pică la aşternut“ – indiferent de modul în care se aranjau cărţile, „clientul“ era mulţumit) şi compuneam scurte epistole de amor pentru colegele care le aveau cu trăirile, dar nu prea le aveau cu scrisul. Primeam la schimb teme de-a gata la mate, ajutor gratuit în timpul tezelor la fizică, precum şi bunuri materiale: ţigări mentolate Kim, „cole“ la Anita, barul liceului, merdenele în pauze şi altele. Voi povesti doar despre scurta mea carieră de scrib. Scrisorile de dragoste nu prea erau la modă (cel puţin băieţii le dispreţuiau), însă cînd fetele nu puteau să-şi exprime altfel sentimentele, deveneau absolut necesare. Lungimea lor putea să difere de la cea a unui bilet, la „cearceafuri“ de două-trei pagini, în funcţie de gradul de îndrăgostire al „clientelor“. În general, primeam informaţii succinte despre viaţa şi preferinţele băiatului respectiv, ca să-l pot atinge la punctul sensibil, aflam ce aşteptări avea „autoarea“ scrisorii de la el, apoi mă apucam să compun. Nu erau nişte capodopere, dar uneori funcţionau, măcar atrăgeau atenţia. În perioada respectivă eram îndrăgostită doar de scris şi de literatură, şi constatam cu tristeţe că, în viaţa reală, nimeni nu avea chef să scrie nimic. Mulţi dintre adolescenţii de vîrsta mea nu ştiau să lege două rînduri unul de altul şi atunci cînd le legau, erau uşor agramate şi penibile. Însă era valabil şi pentru adulţi. Nimeni nu mai primea scrisori. În plic, la căsuţa poştală. Acolo se adunau doar facturile. Nu mi-i amintesc pe nici unul dintre părinţii mei scriind vreo scrisoare cuiva, în acea perioadă. Pînă şi „moda“ de a trimite vederi din vacanţă – cu texte simpluţe, de tipul „vremea e frumoasă, apa e caldă, mîncarea e bună“ – trecuse. De precizat, pentru cei care nu ştiu, că în anii '90 abia dacă se auzise de Internet, ca de-o ciudăţenie fără viitor, şi nu existau telefoane mobile. Aşa că eram îndreptăţită să cred că scrisul, ca îndeletnicire domestică şi formă de comunicare, era sortit să dispară în scurtă vreme. Era ceva desuet.

„Am slăbit 2k, intru în ea akum“

Şi iată că, 20 de ani mai tîrziu, după inventarea comunicării instant, de tip messenger, texualizarea vieţii de zi cu zi a devenit aproape o obsesie. Nu mi-aş fi imaginat aşa ceva pe vremea cînd căutam „expresii frumoase“ pentru scrisorile de dragoste ale colegelor mele. De fiecare dată cînd merg cu metroul, observ că toată lumea tastează cu înverşunare (mai puţin hipsterii underground, care se încăpăţînează să citească cărţi adevărate, pe hîrtie, şi din fericire sînt din ce în ce mai mulţi). Şi de fiecare dată nu mă pot abţine să nu trag cu ochiul la vieţile altora, expuse într-un minimum de cuvinte şi de prescurtări, pe diferite ecrane. Desigur, nu e literatură, nu sînt nici măcar texte epistolare decente, însă nu pot decît să mă bucur că obişnuinţa de a scrie s-a transformat aproape într-un fenomen social. O fată în jur de 20 de ani chatuieşte cu două prietene, în paralel. Ce îi scrie uneia, îi scrie şi celeilalte, dar cu alte cuvinte. Cu una e un pic mai autoritară, mai plictisită (sînt mai multe prescurtări), cu cealaltă – mai apropiată, mai mămoasă. Ce scrie? Scrie exact ce face (reproduc doar replicile ei): „Akum 2h am plecat de acasă“, „Da, în metrou“, „Akum, la victoriei, nuştiu dc nu mai pleacă“, „Păi, merg la curs“, „Dup-aia mă văd cu M. Sper :p“, „Păi, neam împcat“, „Tot supărată pe el, dar nu aşa tare :(„, „Am vb cu sorusa pe FB. Cică a fost la ea în seara aia“, „Da, măh, da“, „Sînt la romană akum“, „Nu ţiam zis că ajung akasă pe la 10?“, „Ai văzut poza? Ms mult pt like“, „Daa, e rochitza aia pe care am luato cu tine“, „Am slăbit 2k, intru în ea akum“, „Îi place lui M.“, „Stai că trebe să cobor. Vb mai tîrziu, bn?“

Mă uit în jur, sînt convinsă că cel puţin zece oameni din jurul meu dau raportul cuiva că au ajuns la Universitate. Existenţa lor se imprimă instant pe un ecran. Fiecare emoţie e un zîmbet, un LOL, o faţă căzută, o limbă scoasă. Trăiesc într-o lume vie, care freamătă, trăieşte stări felurite, pe care simte nevoia să le comunice. Deşi pe feţele lor imobile, blazate, nu se citeşte nimic.

Un băiat (25 de ani) îi scrie iubitei lui. Chiar ăsta e destinatarul mesajelor: IUBI. (Voi reproduce, din nou, doar replicile lui): „Hai, măh, că nu murea nimeni dak îţi încălzeai ceva de mîncare. Nu trebe să mă aştepţi pe mine. Îţi ia 2m.“ Iubi e nervoasă că el n-a ajuns acasă, nu vrea să mănînce singură. Şi e îngrijorată că şi lui îi e foame. „Ţiam zis că merg la dentist. Şi că ajung acasă pe la 8“, „Las cămi iau eu o sălăţică, cînd ajung acăsică.“ Şi continuă cu o serie de diminutive, ca să o împace pe ea. „Te iubesc, pufishor!“ Mă simt jenată, dar nu-mi întorc privirea. Mă uit la faţa lui impasibilă – nici un semn că ar iubi într-adevăr pe cineva. Dragostea e şi ea un automatism, un txt, un iepuraş care trimite inimioare şi pupici. Îmi amintesc de scrisorile de dragoste din liceu. Cîtă emoţie, cîtă trăire erau acolo! Cîtă suferinţă! Însă toate erau ale mele, nu ale celor care semnau scrisorile. Scrisul – ce formă înşelătoare de comunicare! Spui totul, dar de fapt nu spui nimic.

■ ■ ■

Alex SĂVULESCU

Greenaccord 2014

– *Colonia Regală San Leucio – un socialism* avant la lettre *(3)* –

Sînt multe lucruri interesante la San Leucio, dar pe mine cel mai mult m-a impresionat idealismul unui rege care, în secolul al XVIII-lea, a pus în practică o formă de socialism *avant la lettre*.

San Leucio este o mică subdiviziune administrativă a localităţii Caserta, situată la 35 de km nord de Napoli, în provincia Campania din sudul Italiei.

Povestea începe în anul 1750, cu regele Carol *(Carlo)* al VII-lea al Napoli-ului (ulterior rege al Siciliei, apoi al Spaniei), care iniţiază la Caserta construirea unui palat regal menit să rivalizeze cu palatul de la Versailles. Nimic deosebit faţă de alte mari palate din epocă, doar că de data aceasta palatul urma să fie integrat în bogatele forme naturale înconjurătoare, şi să fie înconjurat de un oraş modern. Carlo finalizează palatul, dar pleacă să domnească în Spania, astfel că îi revine fiului său Ferdinand *(Ferdinando)* al IV-lea al Napoli-ului (mai tîrziu rege al Siciliei, şi apoi al celor Două Sicilii), să ducă mai departe reformele tatălui.

Industria nu trebuie neapărat asociată cu zgomotul şi fumul.

Ferdinando, şi el un monarh luminat, începe prin a transforma pavilionul de vînătoare Belvedere de pe dealul San Leucio din Caserta într-o ţesătorie de mătase în care războaiele de ţesut se învecinau cu apartamentele regale. Astăzi această apropiere pare ciudată, dar industria nu trebuie neapărat asociată cu zgomotul şi fumul, forţa motrice de la San Leucio fiind apa adusă printr-un apeduct care mai aprovizionează chiar şi Napoli-ul cu apă potabilă. Manufactura de mătase de la San Leucio va beneficia de cea mai modernă tehnologie – Jacquard, nedepăşită nici astăzi –, şi va produce ţesături renumite în întreaga lume. Pentru mîna de lucru calificată, regele va construi un mic cartier de locuinţe confortabile – căsuţe cu un etaj, împărţite în apartamente de două camere şi bucătărie, plus grădină. De asemenea, construieşte o şcoală şi locuinţe pentru profesori. În anul 1789, Ferdinando legiferează activitatea Coloniei Regale San Leucio – stabilind un salariu minim, un orar de muncă, introducînd un sistem egalitar, în care se putea însă promova pe scara socială, în funcţie de merit, înfiinţînd un sistem de asigurări de sănătate, de asistenţă socială pentru orfani, vîrstnici şi văduve, eliminînd obligativitatea zestrei pentru tinerele fete care voiau să se mărite (dota urmînd a fi oferită de către rege), introducînd învăţămîntul şcolar gratuit şi obligatoriu pentru copiii familiilor de muncitori etc.

Curtea complexului San Leucio Belvedere

© A. Săvulescu

De notat că acest experiment social(ist) regal napolitan este contemporan cu domniile fanariote din Muntenia şi Moldova, şi cu Răscoala lui Horea, Cloşca şi Crişan în Transilvania. Chiar şi simpla anulare a dotei obligatorii reprezenta un mare progres în Europa sfîrşitului de secol al XVIII-lea. Spun asta pentru că, în primii mei ani de viaţă, am învăţat pentru scurtă vreme limba germană cu o săsoaică a cărei dramă în viaţă a reprezentat-o dota. O femeie plină de calităţi şi extrem de energică, de lîngă Sibiu. Îşi cîştiga existenţa muncind ca bonă la diverse familii din Bucureşti. M-am întrebat întotdeauna de ce nu s-a măritat, de ce nu are şi ea copiii ei, de ce a trebuit să-şi cîştige existenţa plecînd departe de casă. Ei bine, pe cînd era tînără, a fost cerută în căsătorie de un ofiţer de husari. Dar legea îi cerea fetei nu numai să provină dintr-o familie onorabilă, ci şi să dispună de o dotă consistentă, pe care aceasta n-o avea. Dispensa cerută de ofiţer la Viena, pentru a se căsători cu ea fără dotă, a fost respinsă. Un fapt banal la început de secol XX...

Revenind în Italia, printr-o ironie a sorţii, planurile de continuare a originalului experiment de la San Leucio, care prevedeau construirea unui întreg oraş de inspiraţie socialist utopică (ce ar fi trebuit să se numească Ferdinandopolis) sînt împiedicate tocmai de revoluţia din 1799, şi mai apoi de ocuparea Italiei de către francezi... De notat drapelul roşu, galben şi albastru al Republicii Parthenopeene (care a înlocuit pentru cîteva luni, în anul 1799, Regatul Napoli-ului). Este un tricolor absolut identic cu cel românesc, napolitanii republicani inspirîndu-se după culorile Franţei (locul de naştere al iluminismului), şi înlocuind albul cu galben.

Brutării, patiserii, făbricuţe de brînzeturi, mici crame...

Moştenirea celor doi regi, Carlo şi Ferdinando, va dăinui însă peste secole. Palatul Regal din Caserta, cu apeductul Vanvitelli şi complexul San Leucio Belvedere au intrat în anul 1997 în patrimoniul universal UNESCO. Iar tradiţia manufacturieră este perpetuată în San Leucio de mici companii de familie, care furnizează şi astăzi brocart sau damasc de cea mai bună calitate palatelor Quirinale, Chigi, Buckingham sau Casei Albe, dar şi industriei cinematografice (pentru mobilă şi costume de epocă), precum şi unui mare număr de clienţi mai mici (dar nu mai puţin pretenţioşi) din întreaga lume.

San Leucio are însă şi o mare tradiţie agricolă şi meşteşugărească, păstrată de multe mici întreprinderi familiale – brutării, patiserii, făbricuţe de brînzeturi, mici crame etc. Dintre specialităţile de aici, una mi-a atras atenţia: *caciocavallo* (în traducere literală „brînză călare“). După opărirea caşului, pentru maturare, se leagă bucăţile de brînză cîte două, şi se atîrnă călare de o parte şi de alta a unui băţ orizontal. Acum ştiu de unde vine numele de caşcaval, a cărui etimologie mi s-a părut pînă acum nebuloasă.

Şi fiindcă tot sîntem la alimentaţie, un capitol atît de important în cultura italiană, nu mă pot opri să nu mai adaug ceva. Vizitînd Cantina di Solopaca, o mare cramă unde se procesează struguri din întreaga regiune Sannio din Campania, am văzut ceva ce n-am mai văzut niciunde – o pompă asemănătoare cu cele de benzină, dar la care se vindea... vin roşu şi alb. Cu 80 de cenţi litrul. Recunosc, nu l-am testat. Am preferat sticlele cu vin maturat din magazinul de prezentare, care nu erau nici ele mai scumpe de cîţiva euro, rezultat al cererii şi ofertei din ţara cu cea mai mare producţie de vin din lume. Preferatul meu a fost roşul Aglianico, deşi nici albele Falanghina, Fiano sau Greco – toate vinuri tipice de Campania – nu sînt chiar de lepădat.

Alex Săvulescu *este expert de comunicare în proiecte de protecţia mediului. Este şi blogger, jurnalist şi fotograf.*

■ ■ ■

San Leucio, locuinţe sociale pentru muncitori, vedere dinspre palatul Belvedere

© A. Săvulescu

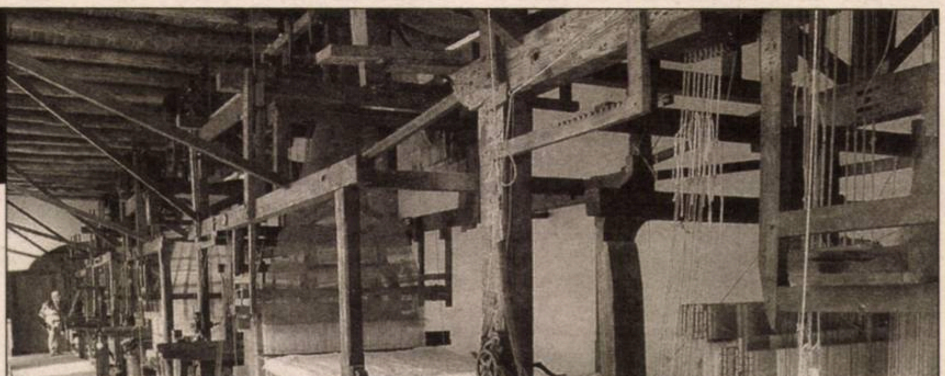
Complexul Belvedere, războaie de ţesut Jacquard

Lina VDOVÎI

Generaţia curajoasă a României

– copiii „lăsaţi în urmă“ care merg înainte –

Strada principală din satul Răducăneni, în estul României

Cînd Mădălina Oprişan avea 13 ani, mama ei a plecat din ţară să muncească drept femeie de serviciu în Israel. În cei 13 ani care au trecut de atunci, s-au văzut doar de patru ori. Mădălina şi sora ei mai mică, Ioana, au locuit pe la diverse mătuşi din Bacău, oraşul lor natal. Mădălina era timidă, o elevă mediocră, căreia nimeni nu-i dădea vreo şansă să ajungă la facultate. Avea în spate o viaţă de familie complicată, cu un tată natural care o respinsese şi un tată vitreg violent.

Mădălina şi sora ei întruneau toate condiţiile pentru a deveni personajele unuia dintre numeroasele reportaje despre „copiii abandonaţi“ de părinţii plecaţi din România sau din alte ţări ale Europei de Est, pentru a-şi găsi de lucru în ţări mai bogate. Adesea, aceste articole din presa română şi străină au adus în atenţia publicului cazuri extreme, în care copiii au recurs la acte de violenţă sau chiar la sinucidere. Dar după plecarea mamei sale, Mădălina a înflorit. A participat la competiţii şcolare, a avut propria pagină la revista şcolii, a absolvit cel mai bun liceu din oraş şi a studiat jurnalismul la Bucureşti, cu bursă.

„A fost greu să cresc aşa, pe Skype. În acelaşi timp, asta m-a făcut mai puternică“, spune gînditoare Mădălina, acum în vîrstă de 26 de ani, într-un restaurant din centrul Bucureştiului.

Mădălina şi sora ei fac parte dintre cei numiţi uneori „copiii lăsaţi în urmă“, pentru care au devenit tineri de succes, dar care adesea lipsesc din relatările de presă şi din dezbaterea publică despre migraţie şi efectele ei asupra vieţii de familie.

Pentru a înţelege cum au reuşit în viaţă şi cu ce preţ, Balkan Investigative Reporting Network (BIRN) a stat de vorbă cu peste 30 de tineri, care au deja o carieră sau sînt încă studenţi şi care au crescut fără părinţii aflaţi la muncă în străinătate. Printre ei se numără un inginer auto, un inginer de sistem, un specialist în vînzări, un artist, un muzician, un psiholog şi studenţi la variate discipline, de la economie la arhitectură. Părinţii lor lucrează sau au lucrat în ţări ca Spania, Italia, Germania sau Anglia. Cei intervievaţi au între 18 şi 28 de ani şi sînt din România sau din Republica Moldova, vecina mai mică de la Est. O foarte mare parte din populaţia Moldovei – ţară strîns legată etnic şi lingvistic de România – se află la muncă în străinătate. Poveştile cîtorva dintre ei ilustrează felul în care copiii au profitat de pe urma deciziei părinţilor de a pleca din ţară, dar şi preţul pe care ambele generaţii l-au plătit, din punct de vedere emoţional, pentru succesul lor.

„Părinţii au încercat să ne ofere un alt statut social“, spune Mădălina. „Au plecat în ţări străine, ca muncitori necalificaţi, avînd unicul scop de a construi pentru noi, generaţia următoare, un viitor mai bun în ţara noastră.“ Cu o expresie tristă, îşi aminteşte cum vindea mama ei ziare, conserve din Turcia sau ţigări din Republica Moldova. „Dacă ar fi continuat să lucreze pentru 300 de euro pe lună, nu m-ar mai fi trimis la liceu, nu mi-ar fi plătit meditaţiile sau excursiile“, admite ea. „Am văzut Parisul înainte de a vedea Bucureştiul.“ După absolvirea facultăţii, Mădălina a lucrat ca reporter la PRO TV, cea mai importantă televiziune comercială din România, iar acum este manager de comunicare la un ONG care facilitează accesul la tehnologie pentru alte organizaţii neguvernamentale.

„Am văzut Parisul înainte de a vedea Bucureştiul.“

Lăsaţi în urmă de migraţie

În ultimii 25 de ani, milioane de români au părăsit ţara ca să lucreze în străinătate. Căderea comunismului în 1989 a fost urmată de un val de migraţie. Un al doilea val a urmat zece ani mai tîrziu, cînd Uniunea Europeană a înlăturat restricţiile de călătorie în spaţiul Schengen, care cuprinde în prezent 26 de state şi în care nu există controale la frontiere.

Ca atîţia alţii, în Vestul Europei, românii şi-au găsit slujbe de constructori, muncitori în agricultură, la curăţenie, ca îngrijitori sau în alte domenii. Mulţi şi-au lăsat copiii în grija soţului/soţiei sau a vreunei rude, ori i-au lăsat să se descurce singuri, cînd au considerat că sînt suficient de mari. Potrivit Departamentului de Protecţie a Copilului din România, peste 84.000 de copii au unul sau ambii părinţi la muncă în străinătate. Organizaţiile neguvernamentale apreciază însă că numărul lor ar fi de 350.000, cel mai ridicat din ţările europene. În Republica Moldova, se estimează că 177.000 de copii sînt în aceeaşi situaţie.

Olga Gavriliţă, studentă din Moldova, avea 7 ani cînd părinţii au plecat în străinătate. „A fost cea mai intensivă lecţie de viaţă“, spune Olga, care face un masterat în economie în Germania, la Universitatea Friedrich Schiller din Jena. „Plecarea lor m-a făcut să înţeleg ce vreau să fac şi încotro să merg în continuare.“

Situaţia copiilor „rămaşi în urmă“ a devenit o temă majoră în presa din România, acum şapte ani. PRO TV a realizat o campanie intitulată „Tu ştii ce mai face copilul tău?“, despre copiii ai căror părinţi nu s-au mai întors, după ce adesea şi-au întemeiat alte familii în Europa de Vest. Cîţiva ani mai tîrziu, documentarul *Singur acasă – o tragedie românească* detalia povestea a trei copii care s-au sinucis din cauza absenţei părinţilor. Poveştile au impresionat întreaga ţară şi au atras şi mai multă atenţie din partea presei. Articole cu titluri alarmante precum „Copii pe marginea prăpastiei“, „Drama cumplită a euro-orfanilor din România“ sau „Ţara copiilor abandonaţi“ au dat naştere unor comentarii de genul „Ce fel de părinţi sînt aceştia? Ar trebui să fie trimişi în lagăre de muncă.“ Şi totuşi, analiştii susţin că astfel de relatări au creat o imagine falsă.

„Există cîteva cazuri tragice, izolate, de care presa se foloseşte pentru a-şi creşte audienţa“, spune Victoria Nedelciuc, expert în migraţii la Fundaţia pentru o Societate Deschisă din Bucureşti. „Dar migraţia are şi multe avantaje.“ Nedelciuc spune că banii pe care părinţii îi trimit acasă le permit copiilor să aibă computer şi acces la tehnologie, să meargă la licee bune şi la universitate, şi să călătorească în străinătate. Mulţi dintre cei etichetaţi drept „copii abandonaţi“ se simt neînţeleşi. Părinţii lui Andrei Dobra, un veteran printre bloggerii din România, au plecat în Spania cînd el avea 13 ani şi l-au lăsat cu o mătuşă – a declarat el pentru BIRN. Intenţionau să stea doar un an, dar au rămas acolo. Acum îi vede doar în vacanţe. „Nu m-am simţit niciodată abandonat şi nici nu i-am urît. Ştiu că au plecat şi au făcut sacrificii pentru mine, pentru noi“, spune Andrei, 28 de ani, singur la părinţi. După interviu, Andrei a scris un post pe blogul său cu titlul „Copiii «abandonaţi» se explică“. „De multe ori mi s-a spus că, dacă părinţii mei m-ar fi iubit, nu ar fi putut să suporte despărţirea“, scria Andrei. „M-am înfuriat foarte tare cînd am auzit asta pentru prima oară“, adaugă el. „Cînd vorbeşti despre aceşti copii, ai căror părinţi muncesc din greu în Occident, gîndeşte-te bine înainte de a-i numi «abandonaţi» şi a le învinovăţi părinţii. S-ar putea să nu ştii despre ce vorbeşti, să nu ai toate detaliile.“

Adrian Lupu, profesor de sociologie la Universitatea „Al.I. Cuza“ din Iaşi, a participat la primul studiu referitor la copiii ai căror părinţi muncesc în străinătate, elaborat în 2006. Alături de alţi experţi, el a folosit termenul *curajos* pentru a-i descrie pe aceia care au depăşit dificultăţile şi au reuşit din punct de vedere academic şi profesional.

Preţul emoţional

Dar succesul acestor copii nu este lipsit de consecinţe. Studii publicate de organizaţii precum Salvaţi Copiii sau Fundaţia pentru o Societate Deschisă din România dezvăluie diferenţele dintre copiii care au crescut alături de părinţi şi cei ai căror părinţi au plecat. 15% dintre copiii ai căror părinţi sînt în străinătate au avut probleme cu poliţia, în comparaţie cu doar 10% dintre cei care locuiesc cu părinţii. Dar şi mai important este impactul emoţional. 36% dintre copiii avînd ambii părinţi plecaţi în străinătate spun că

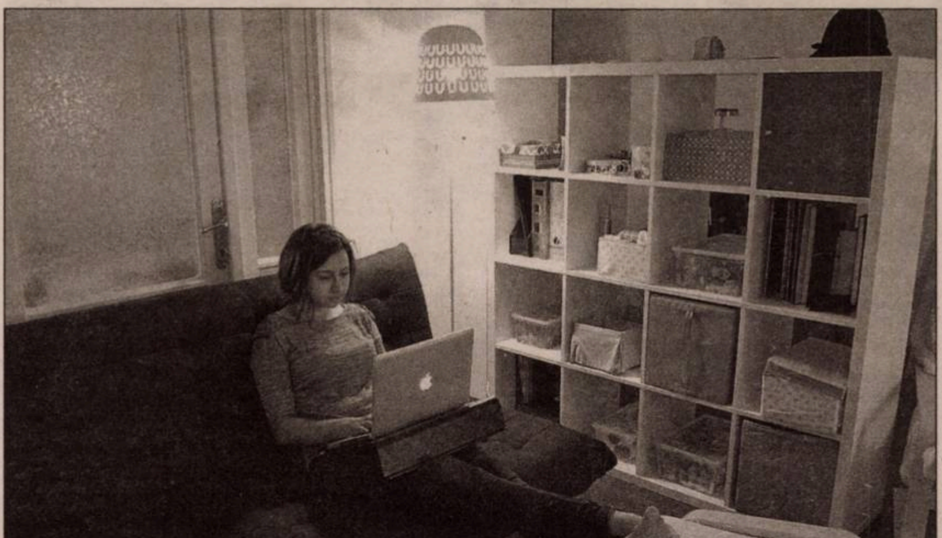
Ioana Oprişan în apartamentul ei din centrul Bucureştiului

Georgiana Panca într-un parc din Madrid

se simt singuri, în timp ce 22% cred că nu-i iubeşte nimeni.

Un alt risc îl reprezintă deteriorarea relaţiei părinte – copil. Surorile Oprişan s-au adaptat în mod diferit la absenţa mamei. Ioana păstrează o legătură relativ strînsă cu mama ei, în timp ce Mădălina nu prea comunică cu ea. „A plecat înainte de prima mea menstruaţie. Eram la mătuşa mea, culegeam cartofi şi m-am speriat foarte tare, pentru că nimeni nu mă pregătise pentru asta“, spune Mădălina. „Am petrecut prea mult timp despărţite.“ În prezent, prietenul Mădălinei, Lucian, reprezintă un motiv în plus de conflict între ea şi mamă. Lucian are un atelier de biciclete, pe care l-a deschis împreună cu Mădălina. Pentru mama ei, e mai important să găseşti un bărbat care să aducă bani în casă. „Înainte de a pleca, era foarte speriată de sărăcie, îmi amintesc că mă trezeam din somn noaptea şi o auzeam vorbind singură în bucătărie“, spune Mădălina. După plecarea mamei, Mădălina şi-a găsit sprjin în mătuşa sa, în prieteni, veri şi, mai tîrziu, în Lucian. Mătuşa Mădălinei a ajutat-o mult la lecţii şi foarte curînd a devenit una dintre cele mai bune eleve din şcoală.

Ioana, dimpotrivă, era prea mică pentru a suporta plecarea mamei. Avea nevoie de mai multă afecţiune. „Mătuşile nu sînt niciodată ca mamele“, spune ea. Plîngea ore în şir. „Pur şi simplu, aveam nevoie să vorbesc cu cineva“, explică ea. Cîteodată, bătea la uşa unei vecine, o femeie de vreo 50 de ani, doar ca să poată sta de vorbă. La şcoală, micuţa Ioana îşi închipuia că profesoarele sînt mama ei. Ioana, cu părul negru şi o fire extraordinar de deschisă, evocă prima vizită a mamei, după patru ani. „Din negru, părul îi devenise alb ca zăpada“, îşi aminteşte ea. „Era atît de alb, încît chiar dacă trăsăturile îi erau aceleaşi, nu-mi venea să cred că e mama.“ Vocea ei are o undă de tristeţe cînd îşi aminteşte că a rămas singură în micul apartament de beton, după ce Mădălina a plecat la Bucureşti, la universitate.

Acum, la 20 de ani, Ioana tocmai s-a mutat într-un spaţios apartament de trei camere în centrul Bucureştiului, cumpărat de mama ei. Ne arată cu mîndrie apartamentul cu cele două băi, mobilă nouă, pereţi proaspăt vopsiţi şi cutii de depozitare colorate, pe rafturile albe. Ioana studiază stomatologia la Universitatea „Carol Davila“ din Bucureşti. A intrat cu bursă, pe care a cîştigat-o cu ajutorul meditaţiilor pentru care, în ultimul an de liceu, a făcut cîte un drum de şapte ore la Bucureşti, din două în două săptămîni. Mama ei a plătit totul. „Dacă mama ar fi rămas în ţară, n-aş fi avut nimic“, admite ea.

Sociologul Andrei Lupu spune că mulţi elevi îşi plătesc taxele de studii cu banii primiţi din străinătate. El este de părere că un studiu referitor la toate universităţile din România ar arăta că sumele sînt surprinzător de mari. Irina Vişin, una dintre studentele lui Lupu, afirmă că 20 dintre cei 34 de colegi ai săi din anul I la masteratul de Protecţia Drepturilor Copilului au sau au avut părinţi la muncă în străinătate.

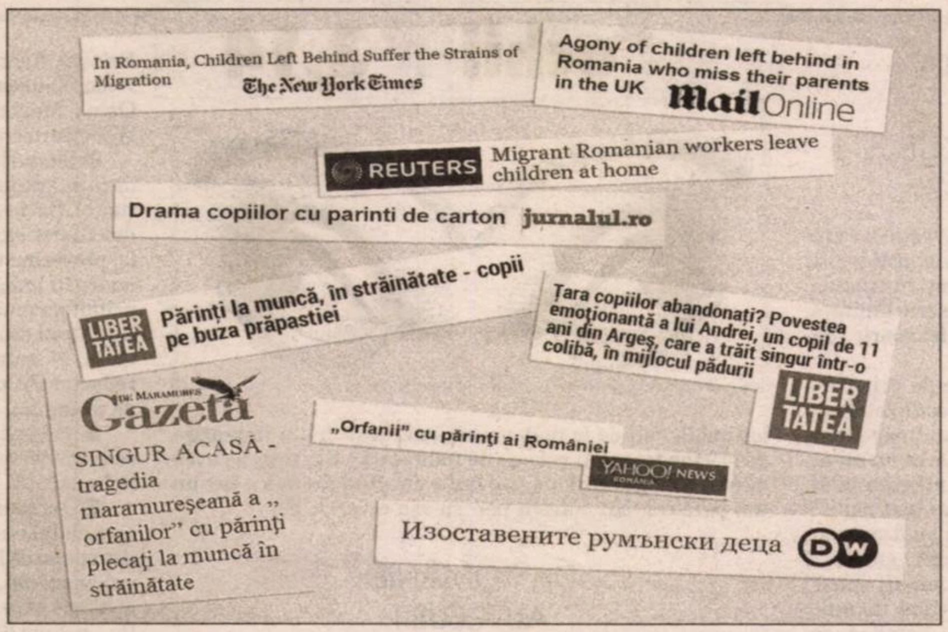

In Romania, Children Left Behind Suffer the Strains of Migration The New York Times

Agony of children left behind in Romania who miss their parents in the UK Mail Online

REUTERS Migrant Romanian workers leave children at home

Drama copiilor cu parinti de carton jurnalul.ro

LIBER TATEA Părinți la muncă, în străinătate - copii pe buza prăpastiei

Țara copiilor abandonați? Povestea emoționantă a lui Andrei, un copil de 11 ani din Argeș, care a trăit singur într-o colibă, în mijlocul pădurii LIBER TATEA

de Maramureș Gazeta SINGUR ACASĂ - tragedia maramureşeană a „ orfanilor" cu părinţi plecaţi la muncă în străinătate

„Orfanii" cu părinți ai României YAHOO! NEWS ROMÂNIA

Изоставените румънски деца DW

O serie de titluri din presa naţională şi internaţională despre fenomenul „copiilor abandonaţi“ de către părinţi plecaţi la muncă în străinătate

Ajutor pentru copii

Grupurile de *advocacy* luptă de mulţi ani pentru mai multe măsuri de protecţie pentru copiii migranţilor. După ce a avut opt variante, Legea privind protecţia şi promovarea drepturilor copilului a fost adoptată de Parlament, în cele din urmă, în septembrie 2013.

Legea prevede o amendă între 500 şi 1000 de lei pentru părinţii care nu informează autorităţile şi pleacă în străinătate fără a obţine un ordin judecătoresc de numire a unui tutore pentru copii, cu cel puţin 40 de zile înainte de plecare.

Victoria Nedelciu de la Fundaţia pentru o Societate Deschisă se plînge că legea nu a prevăzut responsabilitatea şcolii de a informa autorităţile în cazul în care observă că părinţii unui copil au plecat. „Problema e că şcoala lipseşte cu desăvîrşire“, spune ea. Profesorul este primul care află că părintele unui elev a plecat.“ Pentru a-i ajuta pe copii să reziste departe de familie, organizaţia Salvaţi Copiii a iniţiat un program numit „Creştem împreună“, care este implementat în 16 şcoli din ţară. În trei ani, specialiştii au susţinut mai mult de 2000 de copii, ajutîndu-i la teme, asigurîndu-le acces la computer – pentru a comunica mai uşor cu părinţii –, precum şi consiliere psihologică individuală. În 2013, 70% dintre copiii din program şi-au îmbunătăţit rezultatele la învăţătură, iar 46% au cîştigat premii la competiţii şcolare, potrivit organizaţiei Salvaţi Copiii.

„Profesorul este primul care află că părintele unui elev a plecat.“

Satul în care profesoarele sînt şi mame

Unele şcoli încearcă pe cont propriu să-i ajute pe copiii ai căror părinţi sînt plecaţi în străinătate. La Răducăneni, în nordul ţării, uliţele nepavate şi pline de noroiul răscolit zilnic de căruţele trase de cai duc către case noi. Potrivit autorităţilor locale, sînt 500 de familii în sat şi cam 150 de părinţi au plecat la muncă în străinătate. Coca Codreanu, directoarea şcolii din localitate, enumeră activităţile extracurriculare organizate pentru copiii rămaşi acasă, care includ teatru, muzică, artă. „Noi, şcoala, facem tot ce putem ca să le fim şi părinţi, şi doctori, şi prieteni“, spune ea.

Într-o clasă veche, cu pereţi vopsiţi în albastru cu alb şi cu o sobă într-un colţ, Alexandra Ladan, o fetiţă de 10 ani cu părul negru, este unul dintre cei şase elevi din clasă ai căror părinţi sînt plecaţi. Mama Alexandrei a plecat în Italia cînd fetiţa avea şapte luni. Cele două sînt prietene pe Facebook. Aşa a aflat Alexandra că mama ei este bine şi că are o altă familie. „Postează filmuleţe cu bebeluşul“, spune Alexandra. Cîteodată, duminica, vorbesc pe Facebook. Dar mama ei nu o cheamă niciodată. Nici măcar de ziua ei de naştere. Alexandra, care locuieşte cu tatăl ei şi cu bunicii, izbucneşte în lacrimi. Cu cîteva luni în urmă, mama Alexandrei a venit în vizită în România şi şi-a văzut fiica pentru prima oară în zece ani. Pe Skype, Alexandra spune că a fost „ciudat“ să fie din nou cu mama ei. În ciuda traumei prin care trece, Alexandra este una dintre cele mai bune eleve din clasă – spune profesoara ei, Ecaterina Pascaloaie.

Depinde de propria personalitate şi de sprijinul primit de la adulţii importanţi din viaţa lor pentru ca aceşti copii să reuşească din punct de vedere educaţional şi emoţional – spun experţii. „Am întîlnit copii lăsaţi singuri acasă care au reuşit fie pentru că şi-au dorit foarte mult acest lucru şi le-a plăcut şcoala, fie pentru că au avut norocul de a avea oameni care i-au ajutat – un profesor, un coleg de clasă sau o bunică“, spune Luminiţa Costache, coordonator de programe educaţionale la UNICEF România.

De la zero

Mulţi părinţi care muncesc în străinătate speră că, datorită sacrificiului lor, copiii vor avea o altă viaţă, că banii pe care îi trimit acasă vor asigura un viitor în ţară pentru fiii şi fiicelor lor. Dar uneori lucrurile nu stau aşa.

Pînă anul trecut, Georgiana Panca, o roşcată de 25 de ani, a lucrat ca reporter la unul dintre cele mai importante ziare din România. Apoi sora ei a fost diagnosticată cu cancer de piele. Părinţii ei, care locuiesc în Spania, nu i-au mai putut trimite bani Georgianei. Au rugat-o să vină la ei şi să-şi ia o slujbă. Georgiana s-a simţit obligată să facă acest lucru. „M-au ajutat mult, mi-au dat forţa să merg înainte şi să devin ceea ce sînt azi“, spune ea. La Madrid, Georgiana şi părinţii ei stau la o masă pe care se află mîncare tradiţională românească – supă şi mămăligă cu brînză. Se uită la televizor la cursa cu tauri de la Pamplona. Tatăl Georgianei, un bărbat impozant, cu părul cărunt, plînge cînd vorbeşte de dificultatea de a-ţi găsi de lucru în Spania, în ziua de azi. Maria, mama Georgianei, îşi aminteşte de ce s-a mutat în Spania şi şi-a lăsat fiica acasă. „Avea 15 ani cînd am plecat“, spune ea. „A fost o hotărîre grea, dar voiam să meargă la liceu şi mai voiam să construim o casă frumoasă acasă.“ Georgiana a locuit singură nouă ani. „La liceu chiar eram *cool*. Prietenii mei ştiau că eram singură şi făceam petreceri“, spune ea. Dar este nefericită din cauza vieţii ei la Madrid. După ce a lucrat un timp ca baby-sitter şi a făcut curăţenie pentru o familie de spanioli, şi apoi a fost chelneriţă într-un bar, acum lucrează noaptea ca recepţioneră la un hostel. Experienţa ei spaniolă a făcut-o să înţeleagă prin ce au trecut părinţii ei ca să-i asigure o viaţă mai bună. „Este greu să o iei de la zero“, spune ea.

Acest articol a fost realizat în cadrul programului Bursa pentru Excelenţă în Jurnalism, cu sprijinul Fundaţiei Erste şi al Open Society Foundations (New York), în colaborare cu Balkan Investigative Reporting Network.

Fotografii de Lina Vdovîi

■ ■ ■

Ioana şi Mădălina Oprişan, doi dintre copiii „lăsaţi în urmă“ în România

Alexandra Ladan, 10 ani, a cărei mamă trăieşte în Italia

Cu ochii-n 3,14

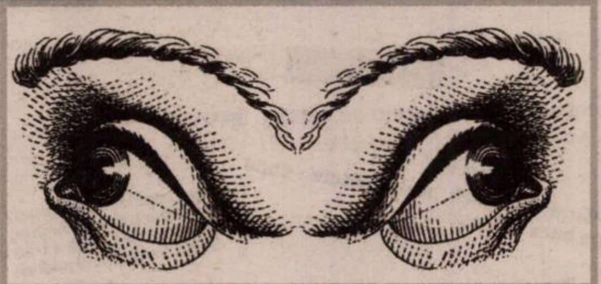

AŢI GUSTAT VREODATĂ BALCANISMUL CARE SE SCURGE DULCE ÎNTR-UN LOC PUBLIC?

■ Aţi gustat vreodată bere cu aromă de testicule afumate de balenă-cu-înotătoare? Nu? Dacă vă simţiţi ispitit de această licoare, trebuie neapărat să mergeţi în Islanda. Un producător local a lansat această bere în serie limitată. Stocul e disponibil pînă la jumătatea lunii februarie. Sănătate! (**M. M.**)

■ Plicul trimis la Craiova cu confirmare de primire a venit retur, fără confirmare. Motivul: N-aţi completat plicul cf. normei europene. „Care anume?“ „Locul 1 expeditor, locul 2 destinatar, de la stînga la dreapta.“ „De ce nu mi-aţi spus că nu e bine, cînd aţi preluat plicul, l-aţi ştampilat, i-aţi pus cod de bare, aţi emis chitanţa, mi-aţi luat banii?“ „N-am ştiut că nu ştiţi.“ Am recidivat. La fel au decurs lucrurile. La emiterea chitanţei, am zis evident „stop!“ „E corect completat plicul?“ „Nu.“ „Şi de ce nu mi-aţi spus?“ „Păi ce, m-aţi întrebat?“ Deci norma europeană impune, balcanismul neaoş dispune. Peşin! Cf. Poşta Română, sediul din piaţa Amzei. (**R. M.**)

■ Cică în traficul din Bucureşti, timpul care se scurge între momentul cînd se face verde la semafor şi primul claxon de „îndemn“ este de o miime de secundă (arată un studiu). Iuţi de claxon, bucureştenii ăştia. Mă tem însă că doar de claxon… (**M. V.**)

■ Peronul staţiei de metrou de la Piaţa Romană. Pe stîlpi, o mulţime de *tag*-uri şi înscrisuri, iar printre ele unul dulce: „Johnny ie frumos“. (**D. S.**)

■ Dintre toate aiurelile care circulă pe Facebook, una chiar mi-a plăcut, ba chiar mi s-a părut necesară: într-un loc public (nu de la noi), cineva îmbrăcat în urs îmbrăţişa pe oricine trecea şi voia să fie îmbrăţişat. Eu, una, aş avea nevoie cu siguranţă de *free hugs* din cînd în cînd – iar un urs pare cel mai potrivit pentru aşa ceva. (**I. P.**)

FIII ROMÂNIEI AU REUŞIT SĂ ÎNVESELEASCĂ LIMITELE RESURSELOR NATURALE

■ Alte cîteva nume de loji masonice: Perfecta Armonie, Toleranţa, Mereu rius, Cavalerii Templului, C.A. Rosetti, Isik, Horus, Jacques de Molay, Zamolxis, Terra, Prometeu, Roza Vînturilor, Patria, Alexandru Ioan I, Fiii României, Cavalerii Aqvilei, Diamant, Lîna de Aur, Tracia, Cavalerii României, Constantin Bărbulescu, Valahia, Cavalerii Sf. Andrei, Opera Magna, Anderson, Luceafărul, Tatra, George Eriescu, Agora, Călugăreni, Cavalerii Libertăţii, Ştefan Golescu, Giuseppe Garibaldi, Noua Europă, Ulpia Traiana, Osiris, Magistri Lapidum, Coloana înţelepciunii, Robert W. Woodward (radiată după fuziunea cu loja Sphinx). (**M. P.**)

■ Singurii care au reuşit să înveselească marşul solidarităţii de la Paris au fost preşedinţii Franţei, fostul şi actualul: Sarkozy a dat din coate şi a reuşit să ajungă din rîndul al treilea pînă în rîndul întîi, prinzînd fotografia oficială (şi provocînd un val de colaje foto în care moaca lui încîntată apare în imaginile iconice ale secolului 20), iar Hollande a primit pe umăr botezul unui porumbel, ceea ce l-a făcut pe Luz, unul dintre desenatorii de la *Charlie Hebdo* rămaşi în viaţă, să spună că Hollande e de-acum binevenit oricînd în redacţia lor, pentru că i-a făcut să rîdă într-un moment atît de dramatic. (**L. V.**)

■ Dragostea are din cînd în cînd limitele ei. Altfel la ce să te gîndeşti cînd auzi o vorbă ca asta: „Iubire, stai că intru la budă!“ (**A. M. S.**)

■ Un mall din Rusia a pus la intrare un preş în culorile drapelului american. Întrebat ce părere are, un consumerist rus spune că îi place ideea de a se şterge pe picioare pe steagul american, „că şi ei ne-au dat foc drapelului în Ucraina“; analogie care nici nu e departe de adevăr, pentru ruşi orice ţară nefiind decît un fel de mall al resurselor naturale în care dau buzna pe şenile – tot un fel de scări rulante. (**M. C.**)

CICĂ O MAMĂ NAŢIONALĂ VA INIŢIA PROGRAMUL „PROSTUL CLAR“

■ Cică Guvernul va iniţia programul „A doua casă“. Foarte bine. Logic, după aceea va urma programul „A treia casă“. Şi apoi, programul „A patra casă“, în onoarea fostului premier Adrian Năstase – patru case. E mai greu de făcut, dar poate n-ar strica să avem şi programul „Primul palat“, că sînt destui care-l au drept idol pe Gigi Becali. (**M. V.**)

■ Într-un *reality show,* o mamă îşi dojenea copilul: „Pentru că ai greşit, trebuie să te pedepsesc. Treci şi învaţă la engleză!“ Mă întreb ce boroboaţă ar fi trebuit să facă plodul pentru a fi trimis să înveţe la matematică. (**S. G.**)

■ Întrebat în 2012 ce epitaf ar vrea să aibă gravat pe mormînt, Wolinski, unul dintre desenatorii asasinaţi pe 7 ianuarie 2015, a răspuns cu o frază celebră a bunului său prieten, Cavanna: „Despre Wolinski se crede că e prost pentru că face pe prostul, dar în realitate el chiar e prost.“ În catalogul retrospectivei desenelor sale, organizată de Biblioteca Naţională a Franţei, psihiatra Elisabeth Roudinesco povestea că Wolinski oricum voia să fie incinerat: „I-am zis nevesti-mii: să-mi arunci cenuşa în toaletă, ca să-ţi pot vedea fundul în fiecare zi.“ (**L. V.**)

■ Dacă v-aţi dorit vreodată un şemineu în casă, acum această fantezie e la îndemînă. Deschideţi televizorul, butonaţi pînă la postul care se numeşte Fireplace. Trebuie să aveţi abonament la UPC, căci aceasta e compania de cablu care transmite postul 24 de ore din 24. Poţi să stai aşa, ca prostul, să te uiţi la focul care arde. Iar pentru o experienţă cît mai reală, pe fundal se aude şi trosnetul lemnelor arzînd în sobă. (**A. M. S.**)

■ Preşedintele Camerei Deputaţilor, Valeriu Zgonea, a declarat că militează (militează!!!) pentru un parlament cu 300 de deputaţi şi 100 de senatori. E clar, a devenit şi dl Zgonea băsist. (**M. V.**)

RIFONDAZIONE
COMUNISTA
SEZ. 7 MARTIRI
PARTITO COMUNISTA
RIFONDAZIONE
2061 A

© M. Chivu

PUBLICITATE
REGELE FLAMENCO-ULUI
JOAQUÍN CORTÉS
CEL MAI NOU SHOW
GITANO
15 MARTIE 2015
SALA PALATULUI, BUCUREŞTI
Bilete în reţeaua Eventim.
CATAVENCII adevărul DILEMA stars romantic
eventim

Biblioteca ASTRA SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **572** ■ 29 ianuarie – 4 februarie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

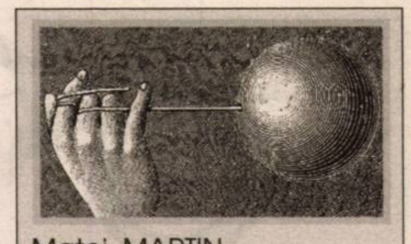

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar 9

ANDREI PLEȘU

„Texte lăsate deoparte“

pagina **3**

CĂTĂLIN ȘTEFĂNESCU

„Demnitatea trece prin closet“

pagina **10**

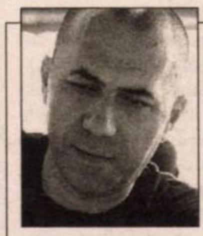

Interviu cu
DORU COSTEA

pagina **16**

Pe frontul societății civile

> *„Democrația înseamnă decizia celor implicați.“*
>
> *CARL FRIEDRICH VON WEIZSÄCKER*

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

BIBLIOTECA ASTRA

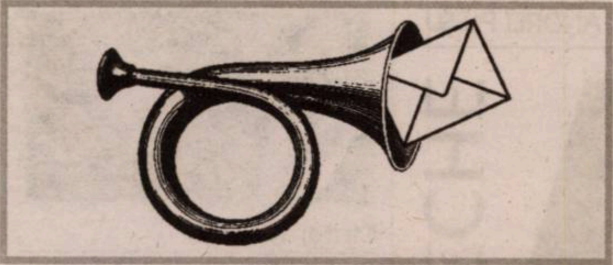

turneu de inbox

Paris: forţa armelor contra forţei cuvintelor

Despre arme nu mai este nevoie să ne convingem că au putere. Ceea ce e mai puţin evident este puterea cuvintelor. De ce primele ar declara război celorlalte? (...)

Nu există nici o *justificare* pentru crimă, dar s-ar putea să existe un *mobil* (cauză, stimul sau impuls) în spatele acesteia, pe care societatea ar trebui să-l identifice, dacă doreşte să prevină şi să corecteze astfel de comportamente. Parafrazîndu-i pe George Santayana şi pe Edmund Burke, am putea spune că „aceia care îşi ignoră istoria sînt sortiţi să o repete". Şi să sufere consecinţele acestui fapt. Sînt multe lecţiile pe care am putea şi ar fi de dorit să le învăţăm din ceea ce s-a întîmplat la *Charlie Hebdo* în urmă cu cîteva săptămîni.

Aş începe prin a reafirma nevoia pe care lumea modernă o are de a proclama şi de a apăra libertatea de exprimare, drept una dintre cele mai recente şi valoroase cuceriri ale sale. Din nefericire, nu toate naţiunile, grupurile sociale sau culturile au ajuns în acelaşi punct. Mai mult încă, asistăm în zilele noastre la resurgenţa unor conflicte religioase şi a unor ciocniri culturale din ce în ce mai răspîndite pe mapamond, combinate cu o asimetrie economică în creştere. În mijlocul unui astfel de climat deja inflamat şi cu o sumedenie de organizaţii căutînd să recruteze, să finanţeze şi să înarmeze tot soiul de extremişti, este diplomatic neînţelept a mai pune paie pe foc, cu atît mai mult într-o ţară care adăposteşte milioane de partizani declaraţi ori simpli simpatizanţi ai unei anumite ideologii şi aşa hipersensibilizate. E greu de crezut că ziariştii francezi nu ar fi fost pe deplin conştienţi de pericol. Sediul săptămînalului satiric fusese ţinta unui incendiu provocat în noiembrie 2011, iar editorii mai primiseră repetate ameninţări cu moartea, de atunci. Au ales să meargă înainte, ca eroi în numele libertăţii. Ce citim azi este „cronica unei morţi anunţate". Convulsiile inerente procesului de evoluţie socială a omenirii îşi pot reclama oricînd victimele sau sacrificiile. Noi sîntem însă cei care trebuie să cîntărim şi să alegem strategia cea mai corectă pentru a conduce (sau a forţa, dacă vrem) mutaţia. E posibil ca un proverb vechi să ne dea un indiciu în acest sens: „Căci un cîine viu face mai mult decît un leu mort."

În al doilea rînd, oamenii nu avansează pe calea progresului, în aceeaşi cadenţă. În timp ce unii se află mai departe, alţii sînt abia la început de drum. Nu toţi au acelaşi nivel de rezistenţă la stres sau de toleranţă la anumite cuvinte ori fapte, pînă cînd ajung să se simtă iritaţi, să-şi piardă controlul şi să reacţioneze. De asemenea, fiecare ne situăm la diferite stadii ale educaţiei. Mai mult chiar, avem deopotrivă de a face cu temperamente viscerale şi cu firi mai cerebrale. Iar aceasta se întîmplă şi la nivel de naţiuni sau culturi. Acum dar, dacă tu eşti un „şoarece de bibliotecă", cu muşchi de „şahist", şi îţi iese în cale o bestie imensă şi deloc rafinată (fie ea aparţinînd faunei sălbatice sau celei urbane), simţul comun îţi va spune că nu este cel mai nimerit să întărîţi creatura ori să o iei în balon. E foarte probabil să nu „digere" diatribele tale satirice. Dimpotrivă, vei căuta fie să te ţii cît mai departe de orice confruntare primejdioasă, fie să conduci situaţia către un nivel superior, prin dialog paşnic şi educaţie. (...)

Ar trebui ca societatea să stabilească limite libertăţii de exprimare?

Dar libertatea implică şi responsabilitate. Pentru că frazele pot sculpta caractere, maeştrii cuvîntului ar trebui să respecte o scrupuloasă igienă a vorbirii, în acelaşi fel în care se cere unui medic să îşi spele mîinile pentru a evita eventuale contaminări. Este de aşteptat, din partea lor, să cultive un înalt simţ al decenţei şi un autoreglaj liber consimţit. [...]

Antonio Eduard NISTOR
24 ianuarie 2015

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

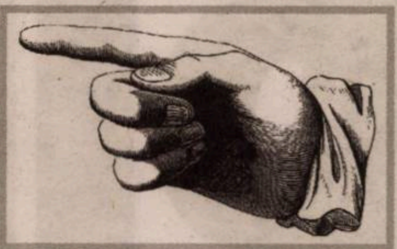

■ Nu uitaţi să vizitaţi, din cînd în cînd, site-ul Eurozine – reţeaua revistelor culturale europene. Găsiţi întotdeauna ceva interesant şi aveţi ocazia să ieşiţi un pic din „dezbaterile" provinciale de prin presa autohtonă. De exemplu, a apărut de curînd pe www.eurozine.com un articol despre Magna Carta, semnată în 2015 şi considerată de autorul articolului, John Crace, un „simbol al libertăţii". Şi a mai apărut o scrisoare deschisă adresată de istoricul Stephen Velychenko regizorului Oliver Stone, care l-a intervievat recent pe fostul preşedinte ucrainean Viktor Ianukovici şi a ajuns la concluzia că Maidanul a fost „organizat" de CIA. (Mircea Vasilescu)

■ Primele pagini din *Demonii*, în care Dostoievski îşi introduce în scenă personajul, pe Stepan Trofimovici, sînt pur şi simplu un spectacol. De fiecare dată cînd mă întorc la ele, îmi vine să zic doar atît: artă şi meserie. Suceşte şi răsuceşte firele şi scoate din pălărie un tip cu o mie de feţe. Ce urmează apoi, în cele aproape 900 de pagini, e spectacolul uman cel mai nuanţat şi mai pur. (Ana Maria Sandu)

■ *Florile răului*, de Baudelaire, în traducerea lui Octavian Soviany (volum apărut la Casa de editură Max Blecher). Se simte la fiecare virgulă că traducerea e o formă de afirmare a admiraţiei. (Matei Martin)

■ Nu ştiu dacă şi-a propus asta, însă Editura Univers, prin noile traduceri din mai vechile colecţii „Globus" (Lydia Davis, *Sfîrşitul poveştii*, traducere de Veronica D. Niculescu; şi Clarice Lispector, *Aproape de inima vijelioasă a lumii*, traducere de Dan Munteanu Colán) şi „Romanul secolului XX" (Christa Wolf, *Casandra*, traducere de Iulia Dondorici) sau în seria de autor dedicată lui Ali Smith *(Era să fiu eu*, traducere de Carmen Scarlet), oferă în acest moment o selecţie foarte bună (şi inedită) din prozatoarele contemporane. (Marius Chivu)

■ Turiştii străini (printre care mulţi români) care mergeau în număr mare să schieze la Ischgl, în Austria, se întrebau mereu de ce, cînd treceau întîmplător dincolo de graniţă, la cabanele elveţiene, găseau aceleaşi macaroane ca în Austria, mai scumpe cu vreo 20%. Elveţia era de pe atunci (şi dintotdeauna) o destinaţie turistică doar pentru cei cu mulţi bani. În urma cunoscutelor manevre financiar-bancare, ţara cantoanelor a devenit, evident, şi mai puţin recomandabilă. E de sperat ca, după recentele alegeri, Grecia, o altă ţară tradiţional turistică, să nu devină la rîndul ei o destinaţie problematică pentru vacanţele de vară şi să ne oblige să micşorăm aria recomadărilor de călătorie pe care le facem, uneori, în rubrica de faţă. (Andrei Manolescu)

■ Ştiu că au mai spus-o şi alţii, însă o spun şi eu: citiţi reportajele Elenei Stancu şi ale lui Cosmin Bumbuţ de pe teleleu.eu. Pe lîngă faptul că sînt excelent documentate (un research adevărat, organizat şi în timp, cu reveniri asupra subiectului, ceea ce arareori se întîmplă în presa de la noi, de multe ori, e adevărat, nu din neglijenţa jurnaliştilor, ci din lipsa unui buget pentru aşa ceva), poveştile sînt uluitoare, complexe şi complete, în acelaşi timp. După ce am citit „Fără antecedente penale", m-am simţit ca şi cum aş fi văzut un film excelent, cu accente de thriller. Iar „Free camping pe malul Mării Egee" îţi face poftă să laşi totul baltă şi să pleci pur şi simplu prin lume. (Adina Popescu)

■ „Dacă, din punct de vedere formal, Dan Bota este un analist voluptuos al realului, o conştiinţă fascinată şi sedusă de spectacolul enorm al culorii, un hedonist, pînă la urmă, care celebrează frumuseţea creaţiei pe măsură ce o descoperă şi o ia în posesie, din punct de vedere al angajării morale şi al filozofiei implicite, chipul artistului ia o altă înfăţişare. Pictura devine o formă necruţătoare de luptă, ea se naşte dintr-o evidentă spaimă de vid, exuberanţa devine simptomul unei mari angoase în faţa încremenirii şi a morţii, iar pata de culoare se transformă într-un vehicul al vieţii care tinde să se manifesteze exploziv, ca singură alternativă la neant. Pictînd pînze mari, suprafeţe care se substituie realului însuşi, Dan Bota încearcă o reproiectare a lumii, o reconfigurare a acesteia printr-un scenariu aproape mistic – adică prin mîntuirea imaginii brute şi prin transsubstanţierea culorii." Este invitaţia pe care criticul de artă Pavel Şuşară o adresează tuturor acelora care vor să se refugieze, chiar şi temporar, din lumea isterică a cotidianului supertehnologizat, într-un univers construit după legile inefabilului, în care fascinaţia romantică şi visul par să-şi adjudece supremaţia. Expoziţia „Dan Bota – Pictura un vis întrupat" este deschisă la Muzeul Ţăranului Român, în Sălile „Tancred Bănăţeanu" şi Acvariu, pînă pe 15 februarie. (Ruxandra Mihăilă)

■ Vineri, 30 ianuarie, la Teatrul Elisabeta din Bucureşti, de la ora 20, premiera piesei *Testament* de Radu Popescu. (Stela Giurgeanu)

■ Sîmbătă, 31 ianuarie, de la ora 17, la Librăria Humanitas Cişmigiu se lansează cartea lui Tetelu, cel mai ireverent comentator din ultimii ani al realităţilor şi irealităţilor româneşti. Vor vorbi despre Tetelu: Dragoş Muşat, Alexandru Hâncu, Cristian Neagoe şi Radu Paraschivescu. (Luiza Vasiliu)

■ *Mortdecai*, comedia lui David Koepp (2015), tipic englezească, cu Johnny Depp şi Gwyneth Paltrow, care par să se distreze de-adevăratelea jucînd, unde te poţi trezi murind de rîs, chiar şi la unele poante fizice, şi, ai spune, răsuflate... (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cavalerism şi curtoazie**
- **Diaspora**
- **Desenul de presă**

album dilematic

Şerban Georgescu

PIKOK
PLATOUL CU BUNĂTĂŢI
Câte ceva pentru fiecare
PIKOK
SALAM PĂTRAT
Bucură-te de mâncare
PIKOK
PIKOK

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

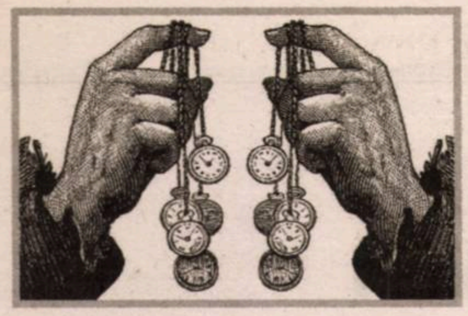

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Texte lăsate deoparte

Mai toate comentariile de care au parte unele texte critice despre comunism stîrnesc reacţii iritate: lumea e plictisită de anticomunismul „visceral“ al cîtorva „vechituri“ monopoliste, al cîtorva intelectuali de dreapta care cîştigă o pîine bombănind „racilele“ vechiului sistem. N-au înţeles nimic. Sînt un fel de propagandişti pe dos. De curînd, a apărut la Humanitas o culegere de trei texte despre ideea comunistă „care ne suceşte (încă) minţile“. Autorii sînt trei reacţionari pompoşi, cunoscuţi pentru obsesiile lor „antimarxiste“. Încă o ocazie să le sărim în cap. Mă întreb, uneori, cît o s-o ţinem aşa? Noi ăştia, „elitiştii“, „autodeclaraţii“, procapitaliştii, neo-liberalii o să dormităm trist în umorile noastre acre, în timp ce restul gînditorilor autohtoni, „branşaţi“, iubitori de egalitate şi de popor, ne vor lua la mişto. Ne-am săturat de anticomunism. De comunism – nu. Ba dimpotrivă.

Problema este că, în genere, comentatorii nu comentează nimic. Tu vii cu argumente, fapte şi citate, ei vin cu un stigmat generic, cu mici complexe de superioritate conjuncturală şi cu o frazeologie previzibilă de stînga. O stîngă declarativă, ornamentală şi lăcrămoasă, cu care nu poţi dialoga. În ce mă priveşte, o spun fără ironie: stînga merită mult mai mult.

Într-o conferinţă pronunţată la Sighet în 2007 (inclusă în volumul amintit), am dat o serie de citate „din clasici“. Le reiau mai jos şi fac un apel la criticii cărţii (ultimul dintre ei, dl prof. Doru Pop, de la Cluj) să nu le mai lase deoparte. Să ne spună ce cred despre *ele*, nu despre *noi*. Şi, dacă se poate, să nu se fofileze cu obosita obiecţie că ar fi „scoase din context“...

Din corespondenţa Marx – Engels: „Odată ajunşi la putere, comuniştii trebuie să treacă drept monştri. (…) Şi să nu le pese de chestia asta.“

Lenin: „Trebuie să acţionăm ca în anul 1793“ (anul 1793 e anul Marii Terori din timpul Revoluţiei Franceze – *n.m., A.P.).*

Tot Lenin: „Teroarea înnoieşte ţara.“

Marx despre tortură: „Tortura a dat naştere celor mai ingenioase inovaţii, creîndu-se astfel pentru mulţi meseriaşi cinstiţi numeroase locuri de muncă în producţia instrumentelor necesare.“

Din *Capitalul:* „Departe de a ne opune aşa-numitelor excese, adică acelor acţiuni de răzbunare populară îndreptate împotriva indivizilor detestaţi sau a clădirilor publice care trezesc amintiri odioase, trebuie nu numai să trecem cu vederea aceste fapte, dar chiar să le întindem o mînă de ajutor.“

M.A. Bakunin

© wikimedia commons

Louis Aragon: „Ochii albaştri ai revoluţiei strălucesc cu o necesară cruzime.“

Marx: „Noi purtăm război contra tuturor ideilor proeminente de religie, stat, ţară, patriotism.“

Engels, *Anti-Dühring:* „Dragostea universală faţă de oameni este o absurditate. Libertatea politică e mai rea decît sclavia cea mai rea.“

Bakunin, prieten cu Marx, coleg cu el în „Internaţionala I“: „În această revoluţie va trebui să-l trezim pe Diavol în sufletul oamenilor, să aţîţăm patimile cele mai josnice.“

Marx: „Clasele şi rasele care sînt prea slabe pentru a face faţă noilor condiţii de existenţă vor fi înfrînte.“ „Popoarele slabe sînt nişte gunoaie etnice.“ (Vezi şi textul lui Marx din 1844 despre chestiunea evreiască, cu abundente pasaje antisemite.)

Engels: „Următorul război va face să dispară de pe faţa pămîntului popoarele reacţionare şi aceasta va însemna un progres. Pînă şi numele lor va dispărea.“

Louis Aragon: „Ochii albaştri ai revoluţiei strălucesc cu o necesară cruzime.“

Jean-Paul Sartre, într-un interviu din 1973 publicat în *Actuel* (în 1973 nu mai putea spune nimeni că nu e informat cu privire la Gulag – *n.m., A.P.):* „Cei care se opun comunismului trebuie lichidaţi. Nu e suficient să-i băgăm în puşcării, pentru că din puşcării mai pot să iasă. Trebuie împuşcaţi.“

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Piaţa neo-liberală a cunoaşterii

Societatea cunoaşterii pare să nu prea mai aibă nevoie de cunoaşterea societăţii; sau, în orice caz, nu de „cunoaştere“ în sensul cu care am fost obişnuiţi. Este o opinie tot mai răspîndită în lumea academică...

Povestea este mai veche şi am mai evocat-o şi cu alte ocazii. Aspectul ei formal şi vizibil îl constituie „cultura auditului“, cu întreaga sa reţea birocratică, din care fac parte *efficiency, accountability, transparency, quality management* etc. Nu este deci vorba doar de depresiile locale ale unor intelectuali eventual cusurgii, căci această reţea este un sistem globalizat, transnaţional şi transpartinic, în care financiarul şi moralul şi-au dat mîna pentru a predica *accountability* pe limba tuturor şi pe care de-abia începem să-l înţelegem.

Simplificînd la limită, se poate spune că la originea sa se află o neîncredere instituţionalizată (ba chiar, iniţial, o frică generalizată), determinată de crizele şi „deviaţionismele“ economice repetate. Pentru a preîntîmpina riscul – şi astfel a îngrădi frica –, piaţa globalizată a elaborat, a standardizat şi a generalizat un set de „bune practici“, de natură să asigure reuşita şi eficienţa activităţilor de piaţă. Cu o condiţie: ca acestea să fie urmate de toţi actorii sociali în deplină *transparenţă*, permiţînd o permanentă *accoutability*. Cercetarea a fost şi ea unul dintre aceşti actori, în nici un caz cel mai important.

Transparenţa acestor „bune practici“ a fost apoi asigurată prin mecanisme interne de *management al calităţii* – adică de *auto*control al respectării procedurilor. Interesul economic al eficienţei s-a propagat astfel prin valoarea morală a transparenţei, auditul care face legătura între cele două fiind trecut în responsabilitatea indivizilor; statul („sistemul“) însuşi evită astfel atît auditul, cît şi responsabilitatea. Şi totul funcţionează aşa, de la grădiniţe la bănci. Din punctul de vedere care ne interesează aici, rezultatul este mcdonaldizarea cunoaşterii; e trist, dar sistemul are nevoie doar de informaţie, nu de cunoaştere.

În amonte, aceste *convenţii* instituţionale – cum le numeşte antropoloaga britanică Mary Douglas – erau legitimate prin *convingerea* neo-liberală. Este vorba despre acel neo-liberalism care triumfă asupra economiei politice keynesiane în anii 1970 şi care pune în practică sfatul lui Hayek, conform căruia guvernele ar face bine să nu mai „tînjească după inteligibilitate“ cu privire la cum şi de ce funcţionează piaţa şi să se mulţumească cu „evidenţa“ că indivizii, în tranzacţiile lor libere pe piaţă, ştiu mai bine şi reuşesc mai bine decît orice autoritate externă de cunoaştere sau de control. Statul, cu autoritatea sa externă pieţei, devine o piedică în calea bunăstării generale.

Într-un articol recent, antropologul britanic James Carrier porneşte pe urmele acestei convingeri neo-liberale pentru a interpreta multe dintre schimbările survenite recent în cîmpul cunoaşterii. Unele se referă şi la cultura auditului, o piaţă a cunoaşterii care, conform crezului neo-liberal, a trebuit să fie lăsată să se autoregleze prin interacţiunile libere între *stakeholders,* singurii în măsură să-şi evalueze preţul pe piaţă prin „factorul de impact“ al fiecăruia. În acest fel – observă Carrier – cei care trebuie să aprecieze valoarea unei opere sau a unui om nu trebuie să citească, şi cu atît mai puţin să înţeleagă, ci doar să calculeze cu grijă frecvenţe şi indici. Rezultatul a fost o tendinţă de uniformizare a peisajului intelectual – conchide acesta. Aş adăuga formarea unui soi de „grupuri de interes“, prin cantitatea şi electivitatea citărilor: eu te citez pe tine, tu mă citezi pe mine, amîndoi pe prietenii noştri; cîştigă brandurile, dispar produsele locale...

Ceea ce mi se pare însă interesant în mod deosebit este relaţia pe care o stabileşte Carrier între modelul statului minimalist şi toată seria de revendicări metodologice şi ideologice antiautoritariste. Pe scurt: pentru economia neo-liberală, denunţarea intervenţionismului etatist este denunţarea Autorităţii, a istoricei şi abuzivei autorităţi care (mai) stă în calea libertăţii Pieţei. În acest context (dar nu doar din acest motiv), toate ipostazele majore de „autoritate“ au început să fie contestate ca tot atîtea forme de obstrucţionare a libertăţilor.

La scara particulară a antropologiei, de pildă, contestarea a vizat atît obiectul, cît şi subiectul cunoaşterii. Obiectul s-a deplasat astfel, treptat, de la structurile sociale spre acţiunile individuale *(agency),* marile teorii antropologice au fost excomunicate de poststructuralism şi s-au promovat „cotidianul“ şi „experienţele trăite“, punînd în scenă indivizii înşişi, prin autobiografii şi istorii orale. Structurile, oricare ar fi ele, se topesc în fluiditatea constitutivă a interacţiunilor individuale. Complementar, antropologului i s-a contestat legitimitatea autorităţii sale: cu ce drept vorbeşte în numele Celuilalt? *Voicing the people* a devenit o datorie morală. Ceea ce este foarte bine, doar că astfel punerea accentului pe punctul de vedere al Celuilalt, întemeietoare pentru antropologie, a trecut de la o metodologie fără morală la o morală fără metodologie. În plus, a apărut şi o întreagă categorie „profesională“ de justiţiari ai tuturor drepturilor pe care nu le are cercetătorul, acuzîndu-l pe acesta de rasism, colonialism, naţionalism, machism şi alte imoralităţi. (Acum cîţiva ani, am fost şi eu acuzat, în Franţa, de naţionalism şi xenofobie, deoarece am vorbit despre pămîntenii şi *ungurenii* din Novaci, deci am perpetuat mitul naţionalist al „Mioriţei“, unde *ungurii* sînt dispreţuiţi; *sic!...)*

La scara generală a cunoaşterii, ceea ce a ajuns să fie cu desăvîrşire delegitimată este însăşi autoritatea teoriei: de la ceea ce Radcliffe-Brown numea *nomotetic* la *marile naraţiuni* despre care vorbea Lyotard, totul a devenit doar obiect (deja vetust) al de-construcţiei. Rezultatul este o totală lipsă de *viziune,* care se întoarce şi asupra economiştilor de la care a pornit: vrînd doar să lase piaţa să funcţioneze, aceştia nu prea mai înţeleg cum funcţionează sau cum ar trebui să funcţioneze aceasta. Corporaţiile şi băncile se văd şi ele blocate în gadget-uri de marketing, fascinate de „segmentare“ sau „management interactiv“, cu care se amăgesc că (mai) pot stăpîni piaţa fără a cunoaşte societatea.

Această piaţă neo-liberală a cunoaşterii poate să funcţioneze atîta vreme cît funcţionează întregul sistem; dar acesta pare să scîrţîie din toate încheieturile. Şi iată că, exact cînd ar fi fost mai multă nevoie de ea, cunoaşterea societăţii a fost scoasă la pensie...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

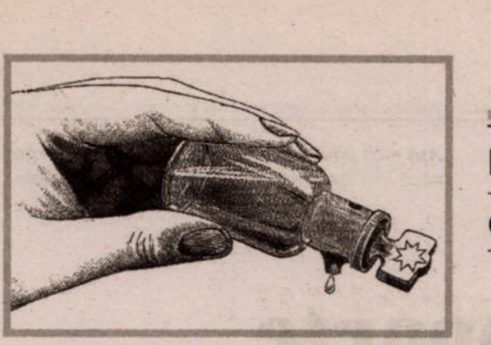

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Halima şi halimai

Pentru cunoscătorii literaturii române, cuvîntul *halima* trimite în primul rînd la titlul unei cărţi populare, traduse pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea din greceşte şi puse în circulaţie (într-o versiune revizuită de Gherasim Gorjan) de abia în prima jumătate a secolului al XIX-lea: *Halima sau povestiri mitologhiceşti arăbeşti* (1835-1838). E vorba, se ştie, de o antologie de basme arabe, alcătuită în franceză în secolul al XVIII-lea şi cuprinzînd culegerile *1001 de nopţi* şi *1001 de zile;* traducerea grecească din 1757 a acestei culegeri a atribuit eroinei numele *Halima* (în loc de *Scheherazade,* cum arăta în franceză şi în italiană adaptarea numelui arab *Shahrazad;* în română s-a impus ulterior forma *Şeherezada).* Se pare că în perioada fanariotă, în spaţiul românesc a circulat mai întîi versiunea grecească, bucurîndu-se de mare succes. În treacăt fie zis, titlul *O mie şi una de nopţi* e deviant faţă de norma actuală (care exclude prepoziţia *de* pentru un numeral cu sute sau mii terminat cu o cifră de la 1 la 19), dar a fost titlul tradiţional al versiunii româneşti a cărţii, de la o traducere a lui Ion Barac din secolul al XIX-lea pînă azi (i se tolerează, de aceea, şi legarea prin *şi,* condamnată de normă şi chiar absentă din uz în alte structuri similare: *o mie trei).*

Popularitatea culegerii de basme (descrise de Nicolae Cartojan în *Cărţile populare în literatura românească,* II, 1938) şi specificul acesteia (povestiri complicate, întreţesute, spectaculoase) a făcut ca termenul *halima* să devină un substantiv comun şi să intre destul de repede în circulaţia curentă, aşa cum o atestă, printre altele, replica Ziţei din *O noapte furtunoasă* („Dar nu mă-ntrebi, ţaţo, să-ţi povestesc ce am păţit cu mitocanul! Să vezi, e *halima...").* În dicţionarele noastre actuale, *halima* este înregistrat ca substantiv comun feminin, cu sensul familiar figurat „situaţie încurcată, amestecătură, confuzie" (DEX). Numele *Halima* e motivat semantic, provenind din termenul arab *halim* – „bun, blînd" (aşa cum explică Lazăr Şăineanu, în *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române,* 1900). Cuvîntul a intrat în română în forma grecească, accentuat pe vocala finală; *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic* (DOOM 2005) îi indică forma articulată *halimaua* (genitiv *halimalei)* şi pluralul *halimale* (articulat *halimalele).*

Substantivul feminin *halima* nu a ieşit cu totul din uz, dar nici nu este folosit de prea mulţi vorbitori; utilizările sale actuale presupun adesea aluzii şi explicaţii culturale *(Ce halima!* – titlul exclamativ al unui articol al lui Mircea Cărtărescu din 2005) şi sensuri destul de vagi şi alunecoase: „Incidentul stîrnise *o halima* cît casa", jurnaluldevrancea.ro, *„halimaua* politică" (evz.ro); *„halimalele* politicienilor" (observatorcultural.ro) etc.

Surprinzătoare este însă frecvenţa actuală a formei *halimai,* utilizată ca substantiv neutru şi cu un sens destul de apropiat de cel tradiţional al lui *halima*: „agitaţie, petrecere de proporţii sau zăpăceală, aglomeraţie etc." (123urban.ro). Numeroasele exemple din Internet ilustrează şi sensurile „scandal, gălăgie" – „Hai să vedeţi ce *halimai* iese diseară" (facebook.com); „aţi văzut ce *halimai* făceau că a vorbit frate-miu trei lulele într-o cîrciumă" (stirile.rol.ro); „Gîndiţi-vă că în *halimaiul* ăla care a fost şi în ţipetele alea care a sărit pe nepoţii mei, pe fratele meu, dumneavoastră mai auziţi dacă trage în..." (romaniatv.net); „Sîntem după a treia etapă şi *halimaiul* s-a declanşat" (revistacultura.ro). Formele de plural sînt mai rare: „să nu iasă *halimaiuri* ca ăsta" (iqads.ro); „Da' numai belele şi *halimaiuri* mi-am găsit cu ei" (refugiatul.blogspot.com).

Forma *halimai* nu e o noutate, cum s-ar putea crede. Deşi nu apare în dicţionarele curente, a fost înregistrată de Alexandru Graur într-un articol din 1934 despre cuvintele ţigăneşti intrate în română; lingvistul identifica sensul „scandal" şi punea cuvîntul în legătură cu o serie de termeni din romani *(halema* – „ceartă"; verbul *ha* – „a mînca", sursa argotismului *a hali).* Corina Leschber, într-un articol din 1995, propunea un alt etimon din romani *(halipe* „distrugere"). Ţinînd cont de apropierea de sens şi de formă, nu mi se pare deloc improbabil ca *halimai* să derive pur şi simplu din *halima:* de la „confuzie şi încurcătură" la „scandal şi gălăgie" nu e decît un pas, iar un *-i* final a mai fost adăugat şi în alte cazuri, realizînd o adaptare morfologică, de exemplu, în *parai(ul)* folosit ca singular şi provenind din turcescul *para*. E plauzibil să presupunem şi o contaminare cu alte cuvinte din aceeaşi sferă semantică (în primul rînd cu *hai* – „scandal"). Oricum, *halimai* are conotaţii argotice şi probabil că tocmai acestea îi asigură succesul actual.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

■ ■ ■

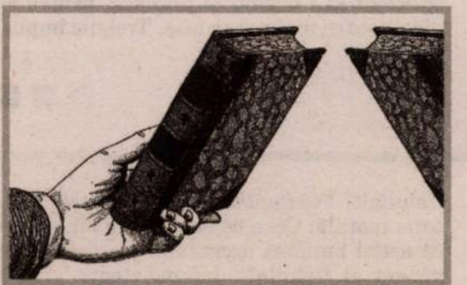

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Valuri-valuri de valori

Luaţi un epitet de esenţă tare (de genul „halucinant", „stupefiant", „incredibil" etc.), alăturaţi-i unul-două nume de politicieni şi daţi o căutare pe Google.

Am făcut experimentul cu „devastator". Merită! Am găsit „atac devastator", „declaraţii devastatoare", „efecte d...", „analiză d..." şi multe, multe altele. Pînă şi mai previzibilul „cutremur devastator", numai că nu era din zona Vrancei, ci din PSD.

Mă întreb cum a ajuns să se instaleze adjectivita asta devastatoare aproape pretutindeni în presă românească. Oare aşa li se spune „titriştilor" că e bine să procedeze? Nu se gîndeşte nimeni că e o insultă perpetuă la adresa cititorilor sau a telespectatorilor, care poate ar vrea şi ei să aprecieze, cu umilele lor resurse intelectuale, cine cît de devastat a fost în urma faptelor relatate?

Nu ştiu dacă adjectivita care bolboroseşte pînă şi în cea mai ternă ştire e o meteahnă datorată politicilor editoriale avide de audienţă – dacă aşa e, strategia e ineptă – sau ziariştilor care vor să se achite de îndatoririle de serviciu cum cred ei că ar place patronului, trăgînd cu ochiul la ce fac vecinii. Încerc doar să identific resursele de care dispun.

În liceu, am fost recidivist la olimpiadele de română. În clasa a IX-a, chiar am luat premiul întîi, cu coroniţă, pe ţară. *Il capo di tutti capi*. Era fain la faza finală. Mergeai în tabără o săptămînă, întîlneai colegi din toate colţurile ţării, descopereai locuri noi. Era, cum se zice în teoria valorilor, dezirabil. Şi ca să obţii ceva de dorit, mai trebuie să şi înveţi cum.

Deja într-a XI-a prinsesem reţeta. În esenţă, succesul depindea de arta epitetului. La olimpiadă, nu ţi se cereau doar cunoştinţe, ci şi calităţi personale, cam nebuloase, dar nu indescifrabile. Creativitate, pe de o parte, şi pasiune, de cealaltă parte. Epitetul, în special cel valorizant – i se mai spune, cred, şi „apreciativ" – era instrumentul ideal. Mai ales dacă îl trăgeai puţin, nu prea mult, către metaforă. Cu el colorai şi încălzeai textul, orice ai fi avut – sau nu – de spus.

În clasa a XI-a am ajuns în finală la Tîrgu Mureş. O experienţă grozavă. Am avut de făcut o compunere liberă pornind de la versul „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris", cu care se deschide „Ex libris" de Arghezi. M-am răzbunat pe tirania epitetului. Am scris de la coadă spre cap, pornind de la ultimul vers al poeziei: „Tu nu răspunzi la nici o întrebare." Am scris despre neputinţele, suferinţele, despre dilemele cărţii – fără să ştiu că peste ani mă voi alătura unei alte *Dileme*. Pentru performanţa mea săracă în adjective şi dubioasă ca mesaj, am primit 12 puncte din 20 şi un soi de menţiune de consolare.

> *„Halucinant", „stupefiant", „incredibil", „devastator".*

„Halucinant", „stupefiant", „incredibil", „devastator" ş.a.m.d. nu fac parte din lexicul curent al orelor de matematică, de fizică, de biologie. Se află, în general, dincolo de perimetrul vocabularului şcolar. Avem, în schimb, o venerabilă tradiţie a epitetului de esenţă tare, hiperbolic, încuibată în orele de română.

„Luceafărul poeziei româneşti", „poetul nepereche", „a adus o contribuţie inestimabilă la...", „descrie cu o deosebită măiestrie artistică..." Cuvintele sînt altele, mecanismul – acelaşi.

Avem o proliferare endemică a declaraţiilor despre *valoarea* scrierilor studiate. Deşi e problematic să le cerem unor adolescenţi, adesea cu o cultură literară precară, judecăţi de valoare estetică. N-are nimic, de aia există şi copy-paste. În schimb, ignorăm sistematic *valorile* care prind contur în universul acestor scrieri, puse sub lupă sau sub semn de întrebare, asmuţite una împotriva celeilalte, aureolate sau repudiate.

Pardon, greşesc! Dacă e vorba, de pildă, despre „Mănăstirea Argeşului", punem imediat pe tapet chestiunea jertfei pentru un ideal şi apăsăm pe pedală pînă ce textul devine, practic, ilizibil: să fie clar, aici e vorba despre condiţia artistului! Îmi aduc aminte cum, la o dezbatere, o profesoară încerca să explice, cu mult patos, că Manole se jertfeşte pe sine, pentru că e dispus să renunţe la lucrul său cel mai de preţ: soţia.

Dar „Lacul" lui Eminescu? Vă mai aduceţi aminte, poate, de acea poezie în care reveria aşteptatei întîlniri amoroase, sub vraja naturii, duce în final către singurătate, suferinţă şi suspine. Aici, evident, nu e vorba nicicum despre valori. Să-l uităm pe apostolul Pavel, cu a sa zicere „Dacă dragoste nu e, nimic nu e." I-o fi plăcut lui Marin Preda, din motive stilistice. La „Lacul" ne uităm la epitete. La aliteraţii. La „eul liric".

Într-unul dintre excelentele articole din Contributors.ro, Oana Murariu observa că abordarea la limba şi literatura română este excesiv formală. Aşa e. Pilonul lingvistic rămîne, în continuare, identificarea şi analiza diverselor categorii şi structuri gramaticale. Iar literatura este privită ca meşteşug al cuvintelor.

Din sforţările de a construi o nouă programă de limba română pentru liceu am rămas cu o singură satisfacţie majoră. Clasa a IX-a, în care se studiază teme literare. Am purtat zeci de ore de discuţii, cu cei din grupul de lucru şi cu mulţi alţii, ca să ne decidem care ar fi temele cele mai importante pentru adolescenţii pe care îi pregătim ca să-i catapultăm în „viaţă". Alegerea finală – din cîte îmi amintesc, „jocul/joaca", „familia", „şcoala", „lumi fantastice", „aventura", „dragostea", „scene din viaţa de ieri şi de azi", „modele", „confruntări etice şi civice" sau cam aşa ceva – rămîne amendabilă. Am întîlnit însă după aceea profesori fericiţi de cum reacţionau elevii la această „breşă". Alţii, în schimb, au găsit de cuviinţă să transforme programa într-un nou prilej de prelegeri docte, despre tema X în literatura română, sau, încă şi mai eclatant, în cea universală.

Că ne place sau nu, iubirea, ca şi priceperea de a te juca, curajul de a-ţi asuma riscurile necunoscutului, deprinderea de a merge la şcoală, putinţa de a-ţi înţelege părinţii, tăria de a lua o decizie etică sau civică, disponibilitatea de a-ţi călăuzi imaginaţia spre alte tărîmuri, flerul istoric, înţelepciunea în a-ţi alege modele de urmat – toate acestea se învaţă. Mai devreme, mai tîrziu, niciodată prea tîrziu. Şi e păcat să dăm la o parte fabulosul ghid al căilor de acces către valorile noastre cardinale pe care îl reprezintă literatura.

Sîntem, pe scurt, senzitivi la instrumentarea literaturii pentru a statuta valorile colectivităţii, consensul comunitar pentru care simţim o permanentă stringenţă, dar suferim de cecitate tocmai în zona valorilor existenţiale, după care tînjesc adolescenţii. Iar dacă n-o fac, dăm din umeri. Ce treabă are şcoala aici? Să-şi rezolve problemele la dirigenţie, deşi poate ar fi mai de folos nişte meditaţii la mate.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

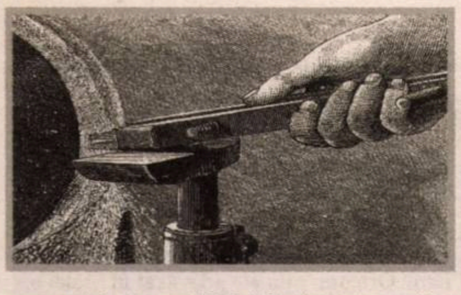

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

O soluție pentru Grecia? Salvarea Europei

Victoria partidului Syriza este mai întîi rezultatul unei reacții umane și de-abia în al doilea rînd o provocare de ordin politic sau ideologic. Semnalul dat de greci la urne a fost clar: așa nu se mai poate merge, vrem să fim tratați altfel. Grecii tocmai ne-au spus răspicat că au plătit destul și că au suferit suficient de mult pentru un tratament care nu a dat roade.

În definitiv, nu ei au băgat mîna adînc în buzunarele băncilor internaționale pentru a împrumuta statul și a-l pune pe butuci. Liderii lor iresponsabili au făcut-o.

Grecii doar achită nota. Să nu spuneți acum că grecii ar fi trebuit să-și sancționeze liderii *atunci*. Adică atunci cînd statul se împrumuta din greu și oamenii o duceau bine. Nu s-a mai pomenit încă un popor care să protesteze în astfel de situații. Nici americanii n-au făcut asta pe cînd primeau în plic, acasă, carduri de credit. Urmarea o cunoaștem.

Syriza a cerut acum un vot pentru reafirmarea demnității Greciei. Cînd un partid poate cîștiga alegerile cu un asemenea slogan, atunci, să recunoaștem, în țara respectivă avem o problemă – și încă una majoră. Grecia a răspuns însă cu instrumentele democrației, după o campanie *fair* și niște alegeri necontestate. Dacă Europa nu dă acum un răspuns Greciei, atunci la ce mai e bună democrația? Și cum putem spune asta tocmai la Atena?

„Piețele“ se vor opune. Previzibil. Doar că, pînă la sfîrșitul sfîrșitului, „piețele“ tot au nevoie de democrație, de domnia legii, și nu de regimuri politice arbitrare, pentru a funcționa în condiții normale, pe termen mediu și lung. Deși tentații și experimente au fost, pînă la urmă, s-a dovedit că regimurile autoritare distorsionează grav piețele. Luați ca exemplu doar Rusia lui Putin.

Problema nu este ca grecii să primească un cadou fiindcă au ales cum au ales.

Europa este acum datoare cu un răspuns. Syriza nu este nici UKIP, nici Frontul Național, iar grecii înșiși nu-și doresc să plece din Uniunea Europeană, și nici să renunțe la moneda unică.

Potrivit sondajului Eurobarometru din toamna anului 2014, susținerea grecilor pentru moneda euro se situa la 63%, peste media UE de 56%. Altundeva se vede nemulțumirea grecilor: în privința încrederii în viitorul Uniunii. Aici, grecii se situează pe ultimul loc printre cele 28 de națiuni, cu numai 37%. Cu alte cuvinte, grecii sînt nemulțumiți de *această* Uniune Europeană.

Răspunsul Europei ar fi nu doar o ușurare a situației de moment a Greciei – ar fi incomplet și aproape inutil. Într-un fel, șefa FMI, doamna Lagarde, avea dreptate atunci cînd spunea că Grecia nu va avea parte de un tratament special.

Problema nu este ca grecii să primească un cadou fiindcă au ales cum au ales. Grecia are nevoie de un răspuns la nivelul întregii Europe, aceasta e problema.

Cîteva raze de speranță se întrevăd. Ar fi, înainte de toate, noua politică a Băncii Centrale Europene, care urmează să arunce pe piață circa 60 de miliarde de euro în fiecare lună, pînă în septembrie 2016, și să cumpere active, inclusiv obligațiuni emise de statele membre. Grecia ar putea să fie principala beneficiară a acestor achiziții. Ar mai fi și planul de investiții al președintelui Juncker, de peste 300 de miliarde de euro, plan intrat însă într-un con de umbră, după ce a stîrnit multe comentarii și a generat multe speranțe în momentul lansării. Președintele Comisiei trebuie să facă rost cît mai repede de fondurile promise și să le pună la treabă, pentru a reporni motoarele economiei.

Apoi, Grecia, alături de celelalte state de la Mediterana, are nevoie de un gest de solidaritate din partea tuturor statelor membre în privința securizării frontierei maritime. Amenințarea teroristă arată cît de importantă este pentru întreaga Uniune ținerea sub control a fenomenului migraționist. Lăsate singure în această misiune, țările mediteraneene pur și simplu nu pot face față.

Chiar și așa, Alexis Tsipras va putea cu greu să-și țină promisiunile de campanie extrem de generoase, precum subvențiile alimentare pentru familiile sărace, crearea a 300.000 de noi locuri de muncă, introducerea salariului minim de 751 de euro sau scutirea de taxe a micilor proprietari de terenuri.

Dar dacă Grecia va fi refuzată, dacă Europa îi va întoarce spatele, atunci speranța alegătorilor se va transforma repede în frustrare și chiar furie. Va fi un exemplu amar pentru alte state aflate în dificultate economică (Spania sau Portugalia, de exemplu, care au alegeri anul acesta) și care se vor vedea puse cu spatele la zid, înțelegînd că nu au scăpare.

„Grexit“-ul n-ar mai fi, în acest caz, o soluție aplicată individual unui membru rebel, ci începutul unei spirale a groazei, pe care Europa nu și-o poate permite.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la Money Channel TV.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Gloria lăutarilor

Nu știu de ce într-o țară ca România, în care „merge și așa“ e religie națională, relativismul și revizuirea constantă a convingerilor sînt porniri instinctuale și, mai ales, nu am cunoscut om să nu iubească petrecerile cu lăutari, cuvîntul „lăutărie“ (sau „lăutărism“) are o asemenea proastă conotație. O țară care are lăutari fabuloși detestă, declarativ, cel puțin, „lăutăria“! Dar, dacă cel mai important muzician român, George Enescu, iubea lăutarii și le respecta arta, cine sîntem noi să facem altminteri? Este o datorie pentru orice român să considere că muzica lăutarilor face parte integrantă din ce are mai bun în specificul ei cultura națională și să o cultive cu generozitate.

Lăutăria, în România, e ocupațiune veche. Sigur, o enormă majoritate a marilor lăutari sînt țigani – dacă nu cumva, chiar toți. Așa că istoria lăutăriei este strîns legată de istoria țiganilor în România. Muzica lăutărească este destul de vastă din punct de vedere stilistic, așa că e destul de greu să spui exact ce este, mai ales dacă încerci să trasezi granițe teoretice între muzica lăutărească și ceea ce se cheamă „muzica de petrecere“ sau „muzică de pahar“. Dacă introducem și categoria „muzică populară“ în discuție, riscăm să ne încurcăm de tot. Cert este că muzica lăutărească se simte imediat – chiar dacă nu știi bine ce e, cînd o asculți nu dai greș: o recunoști pe loc. Muzica lăutărească a fost adesea echivalată cu jazzul – i s-a spus chiar așa, „jazz românesc“, pentru că se bazează foarte mult pe improvizație și pe talentul pur, neșlefuit academic, al muzicienilor. Aș zice că muzica lăutărească seamănă cu jazzul și din alte două motive: primul – este (sau poate fi) cu totul neașteptată. Schimbările de ritm, de timbru, de vocalitate (dacă e cu solist), de culoare, uneori chiar de ton pot apărea oricînd inspirația lăutarului decide. Al doilea – pentru că este cel mai prompt gen muzical în reacție față de evoluția celorlalte genuri muzicale proxime. În muzica lăutărească, la fel ca în jazz, se preia și se exploatează orice temă muzicală devenită celebră, iubită de public în diverse genuri muzicale. Caracterul ei informal permite muzicii lăutărești să aibă o vitalitate debordantă.

Muzica lăutărească este o muzică a patimii și, de aceea, calitatea artistică a lăutarului e esențială. Instrumentele marilor lăutari plîng sau rîd ca oamenii și devin, în mîna lor, capabile să respire ca mine și ca dumneavoastră, să se supere, să se îndrăgostească, să se bucure sau să se tînguie. Cît despre voci, expresivitatea marilor voci lăutărești este neîntrecută – nu puteți asculta în nici un alt gen muzical o varietate timbrală atît de mare! Cu siguranță, faptul că viața a putut fi suportabilă în ultimele două-trei secole în România se datorează și lăutarilor.

Puțini știu despre lăutari că, la începuturile secolului al XIX-lea, au fost unii dintre cei mai eficienți factori ai modernizării României. În acea vreme, compozițiile lor originau în muzica occidentală, mai degrabă decît în cea orientală, așa cum fusese cazul pînă atunci – în societatea civilă românească, cît era ea de rudimentară pe atunci, lăutarii erau agenții cei mai activi ai modernizării. Subliniez acest lucru, pentru că percepția contemporanilor noștri asupra muzicii lăutărești este cu totul opusă; lăutarii par astăzi mai legați de Levant decît de Apus. Spre deosebire de primele decenii ale secolului al XIX-lea, muzica occidentală are acum infinit mai multe căi de cucerire a gusturilor românilor – astfel, lăutarii apar azi ca fiind mai degrabă păstrătorii unor vechi tradiții românești, decît promotori ai occidentalizării. Dar este așa?

Și iată-ne ajunși la problema principală a lăutăriei de azi: ziua de mîine. Cercetătorii etnologi estimează că muzica lăutărească se va schimba sensibil în viitorii foarte puțini ani, evoluînd spre ceva ce este astăzi cunoscut drept „etno-pop“. Mai precis, se va electroniza ca sound, se va ritma mai fix și mai monoton, se va apropia mai mult de muzica de club. Pare că manelele, cu tînguirile lor agramate, au ajuns la crepuscul (gîndiți-vă, doar, la nebunia sonoră care cuprinsese orașele românești în anii 2000, comparați cu ceea ce se aude azi pe stradă și veți admite, cu mine, că manelele se duc pe tobogan în jos). Influența lor asupra lăutăriei, deși evidentă, nu a fost chiar atît de mare. Faptul că, pe măsură ce înnebuneau mase largi de electorat, manelele erau refuzate ferm de un grup la fel de consistent, a făcut pe lăutari – mereu atenți la dorințele publicului – să păstreze o distanță igienică față de genul manelelor, să încerce să rămînă ei înșiși.

La începuturile secolului al XIX-lea, au fost unii dintre cei mai eficienți factori ai modernizării.

De asemenea, experții ne spun că, în viitorul lăutăriei, vocile vor conta mai puțin, pentru că instrumente din ce în ce mai computerizate vor intra tot mai mult în joc. Asta va face, ca și în muzica pop, de pildă, ca vocea să fie mai puțin importantă, în sensul că nu vor mai conta atît de mult calitățile vocale. Inima, așa cum o știm noi, se va retrage probabil din prim-plan pentru a lăsa loc altor părți anatomice să se arate și să producă emoție. Sensibilitatea nivelatoare a noilor generații se va impune și va da o nouă muzică lăutărească.

În orice caz, în istoria muzicii și, mai ales, în istoria muzicii românești, lăutarul este o figură fundamentală. Extrem de interesanți sînt, mai ales, acei lăutari care au atins arta, ajungînd cu muzica lor la frontiera uneori invizibilă, dintre muzica zisă lăutărească și muzica zisă cultă. Grigoraș Dinicu a fost, poate, cel mai cunoscut dintre ei. Biografia lui Grigoraș Dinicu este de-a dreptul spectaculoasă. Provenit dintr-o familie de lăutari, născut și crescut într-o mahala bucureșteană plină de lăutari, Grigoraș Dinicu ajunge să studieze la Conservatorul bucureștean abia după ce primise recomandări călduroase din partea unor mari violoniști străini. În timp ce studia la Conservator, Dinicu a continuat să cînte în cîrciumi, în oboare sau la petreceri. Alterna amuțitor Bach, Beethoven și Paganini cu muzica specifică chefurilor, ceea ce provoca o euforie fără margini unor cheflii notorii, precum Vlahuță și Caragiale. În 1913, se angajează la restaurantul Ionică Florian din București, unde va cînta două decenii fără întrerupere. Aici se strîngea întreaga elită culturală și artistică a Bucureștilor anume ca să-l asculte pe Grigoraș. Aici l-a ascultat Enescu pentru prima dată. Spre cel de-al Doilea Război, se angajează la o altă cîrciumă din Sărindar, unde au venit să-l asculte tînărul Yehudi Menuhin, adus de Enescu, ori Ionel Perlea. Între timp, Grigoraș ajunsese un violonist de faimă internațională. La înmormîntarea sa, în 1949, au participat mii de oameni, inclusiv toată suflarea lăutărească a momentului. Discursul funerar l-a rostit muzicologul Viorel Cosma, cel care a și scris o carte excepțională despre lăutari. O carte pe care o socotesc fundamentală pentru cultura română.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Rochiile, capsatoarele și embargoul

Să fie vreo săptămînă de cînd am stat în fața televizorului, șocat de vestea pe care televiziunile de știri mi-o prezentau ca fiind șocantă: judecătorul de la Curtea Constituțională Toni Greblă și finul său de sorginte socială mai degrabă modestă (îmi scapă numele) au fost chemați la anchetă de către DNA pentru tot soiul de grozăvii incredibile. Cum ar fi: trei rochii cadou, la care se adaugă 150 de capsatoare (și capsele aferente), plus următoarea învinuire: „Împreună cu alte persoane, suspectul Toni Greblă a constituit un grup infracțional organizat cu scopul de a iniția raporturi comerciale (export produse agro-alimentare) pe linia România – Federația Rusă, cu interpunerea Turciei, pentru eludarea deciziei de instituire de către Rusia a unui embargou unilateral asupra importului de produse agro-alimentare din Uniunea Europeaă. În acest sens, membrii grupului s-au întîlnit de mai multe ori, atît în țară, cît și în afara țării, acționînd coordonat pentru îndeplinirea scopului pentru care s-au constituit.“ (citat exact din comunicatul DNA)

Despre faptul că judecătorul Greblă are o fermă cu vreo șase struți, nu mă pronunț. Se pare că respectiva clădire nu avea nici măcar autorizație de construcție! Primarul se declara șocat sîmbătă seara, pe vreo trei posturi de televiziune. Vă dați seama? El abia atunci afla că s-a construit ditai „ferma“ în raza sa de acțiune, fără acordul comunității (avizul Primăriei). Nu zic nimic nici despre cele 150 de capsatoare pe care finul exotic și putred de bogat le-a donat echipei de lipitori de afișe a candidatului la deputăție (nu judecătorului CCR) Greblă, în timpul campaniei sale electorale. Bănuiesc că trebuie să fie ceva legi care să oblige la transparență toate ajutoarele pentru candidați, inclusiv capsatoarele. Nu mă pricep nici la numărul maxim de rochii pe care soția unui politician are datoria să le declare la ANI, pentru a nu fi considerată suspectă de corupție. La ieșirea de la audierile DNA, finul a declarat, cu destul umor: „Doar trei rochii i-am făcut cadou lui nașa? Vai de mine, dar zgîrcit mai sînt! Cum ajung acasă, îi mai fac cadou vreo trei, că mă fac de rîs.“ (citat din memorie)

Am pretenția, însă, că știu cît de cît cum stau lucrurile în relația Putin – Comisia Europeană. Aici, am o părere. Care mă face să mă îndoiesc de buna-credință și seriozitatea acestui dosar „șocant“. Recitiți, vă rog, citatul de la DNA, reprodus la începutul acestui articol. Ce să vezi? Dacă au constituit un „grup de infracțiune organizată“, domnii Greblă & finul, ce făceau, de fapt? Doreau să vîndă, pe șest, pateu de ficat sau slăninuță tradițională în Rusia. Încălcînd, carevasăzică, embargoul impus de domnul Putin. Altfel spus, ei l-ar fi călcat pe bătături pe Suveranul de la Kremlin, fără a aduce nici un prejudiciu financiar ori politic statului român sau Uniunii Europene (e drept: ar fi făcut un fals în acte, declarînd drept țintă a exportului Turcia, și nu Rusia, pentru a păcăli embargoul *rusesc;* tot nu văd care era paguba statului numit România)

Ascultam discuții docte pe felurite ecrane: „Cum va vedea Bruxelles-ul asemenea încălcare a embargoului? Iar s-a facut România de rîs!“ Îmi venea să zbier la dragii de moderatori: „Bruxelles-ul nu are cum și de ce să reacționeze! Doar nu o să dea diplomă de bun european unuia pe care l-au prins autoritățile!“ În rest, numai de bine, pentru un om de afaceri din UE care încearcă să păcălească Rusia, în favoarea producătorilor locali.

În sfîrșit… Năucit un pic de unanimitatea breslei jurnalistice autohtone, strîns unite în jurul justeței acuzelor DNA, am avut prilejul să stau la o tacla cu mai mulți colegi de breaslă (zona de știri sau specializați în politicile europene), exact în zilele în care domnii Greblă & finul umpleau ecranele televiziunilor. Stupoare! Nimeni nu părea a fi băgat de seamă fractura logică a acuzării DNA. Unii nu erau convinși cine pe cine a pus embargo. Alții reținuseră doar cuvintele „încălcarea embargoului“, și nici că îi preocupase cine pe cine „încalcă“.

Așa că m-am dat bătut! DNA-ul are mereu dreptate, mai ales dacă ținta sa este un personaj (prea) bine plasat, avînd „ghinionul“ unei rude exotice, de extracție socială modestă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

un sport la Răsărit

Cum rămîne cu Steaua fără nume?

Depinde cui i se adresează întrebarea. Becali ar răspunde că prea puțin îi pasă, important e ca această echipă să producă bani. Oricum, numele adevărat al Stelei e, din 2003, FC Becali. Dacă întrebi Armata, e foarte probabil să nu capeți nici un răspuns. Armata nu comunică, doar execută. Deocamdată, a executat siglele și grafica de pe toate elementele de identificare, „vandalizate“ de urgența punerii în aplicare a deciziei ÎCCJ. Au fost pur și simplu smulse, decojite, acoperite, îngropate. E și ăsta un răspuns. În fine, dacă te adresezi fanilor, atunci e foarte probabil să recepționezi un cor de proteste bine condimentate. Și aici e necazul. Armata e în război cu Becali, care a reușit cea mai ironică prestidigitație financiară: a luat Steaua cu banii făcuți din terenurile cedate chiar de Armată. Becali are un SRL. Iar suporterii nu mai au nimic, decît nervi. Steaua, deci, nu mai există ca identitate, de altfel, nu mai exista de mult așa cum o percep cei care au construit-o. Sportul pierde, lent, chinuitor, un brand, pe măsură ce steaua în opt colțuri, pe stema rotundă, înlocuiește sigla istorică. Echipa va continua bine-mersi, Armata va continua să tacă, fanii vor trăi ca niște orfani cu amintirea unei Atlantide, chiar dacă vor mai veni sau nu la meciuri. În acest moment, Steaua e ca un om căzut dintr-o căruță în arșiță și de care n-are voie să se atingă nimeni. Bucurați-vă de supliciu!

Radu NAUM

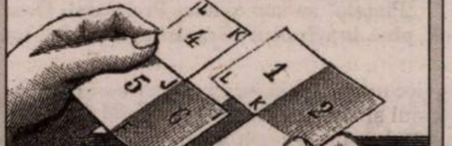

Joseph S. NYE

despre putere și dreptate

O nouă alianță chino-rusă?

Unii analiști cred că 2014 a deschis o nouă eră geopolitică în stilul Războiului Rece. Invadarea Ucrainei de către președintele rus Vladimir Putin și anexarea Crimeei au fost întîmpinate de sancțiuni economice severe din partea UE și SUA, care au slăbit legăturile Rusiei cu Occidentul și au determinat Kremlinul să-și dorească consolidarea legăturilor cu China. Întrebarea este dacă Rusia va reuși să clădească o alianță reală cu Republica Populară.

La o primă vedere, e un proiect plauzibil. Într-adevăr, teoria tradițională a balanței puterii sugerează că primatul SUA, în ceea ce privește resursele de putere, ar trebui să fie compensat de parteneriatul chino-rus.

Poate și mai convingătoare este existența precedentului istoric al unui astfel de parteneriat. În anii '50, China și Uniunea Sovietică erau aliate împotriva SUA. După ce Richard Nixon, președintele SUA, a reluat, în anul 1972, relațiile cu China, balanța s-a schimbat: SUA și China au cooperat pentru a limita creșterea puterii URSS, în care ambele țări vedeau un pericol.

Odată cu prăbușirea Uniunii Sovietice, care a anulat *de facto* alianța SUA – China, a început o reîncălzire a relației ruso-chineze. În 1992, cele două țări declarau că urmăresc un „parteneriat constructiv“; în 1996, avansau pe calea unui „parteneriat strategic“, și, în 2001, au semnat un tratat de „prietenie și colaborare“.

În ultimii ani, China și Rusia au colaborat îndeaproape în cadrul Consiliului de Securitate al ONU și au avut poziții similare în privința reglementărilor Internetului. Pentru a-și coordona pozițiile, au folosit structuri-cadru diplomatice – precum grupul BRICS al celor mai mari piețe în curs de dezvoltare (alături de Brazilia, India și Africa se Sud) și Shanghai Cooperation Organization (alături de Kazahstan, Kîrgîzstan, Tadjikistan și Uzbekistan). Iar Putin a pus bazele unei bune relații de lucru cu președintele chinez Xi Jinping, clădită pe lipsa de liberalism din ambele țări și pe dorința lor comună de a se opune ideologiei și influenței americane.

Relația economică dintre cele două țări pare și ea să progreseze. În luna mai a anului trecut, la scurtă vreme după anexarea Crimeei, Rusia a anunțat un contract de 400 de miliarde de dolari, pentru furnizarea, către China, a 38 de miliarde de metri cubi de gaz anual, vreme de 30 de ani, începînd din 2019.

Relația economică dintre cele două țări pare și ea să progreseze.

Contractul – încheiat între gigantica companie energetică de stat Gazprom și China National Petroleum Corporation – presupune construcția unei conducte de gaz cu o lungime de 4000 de kilometri, pînă în provincia chineză Heilongjiang (unde, întîmplător, cu cîteva decenii în urmă, cele două țări au ajuns pe picior de război). Chiar dacă valoarea exactă a contractului rămîne secretă, se pare că Rusia a oferit concesii majore, după aproape un deceniu de negocieri, pentru a asigura succesul tranzacției.

În plus, Gazprom a anunțat, în noiembrie trecut, un acord cadru pentru livrarea unui supliment de 30 de miliarde de metri cubi de gaz, către provincia chineză Xingjiang, din vestul Siberiei, pe o durată de 30 de ani, printr-o altă nouă conductă de gaz. Dacă ambele conducte, „estică“ și „vestică“, se vor finaliza conform planului, cei 68 de miliarde de metri cubi livrați anual către China vor pune în umbră cei 40 de miliarde de metri cubi exportați către Germania – cel mai mare client al Rusiei la momentul de față.

Toate acestea par să prevestească o relație bilaterală tot mai profundă. Dar există un clenci: tranzacția de gaze amplifică un semnificativ dezechilibru comercial, în care Rusia furnizează Chinei materii prime și importă produse manufacturate chinezești. Iar tranzacția de gaze nu compensează pierderea accesului la tehnologia vestică, de care Rusia are nevoie pentru dezvoltarea capacității de exploatare a petrolului arctic și pentru a deveni o superputere energetică, nu doar benzinăria Chinei.

De fapt, problemele unei alianțe chino-ruse sînt mai grave de atît. Prin ponderea economică, militară și demografică, China îi provoacă Rusiei un disconfort considerabil. Gîndiți-vă la situația demografică din Siberia de Est, unde, de-o parte și de alta a graniței, trăiesc șase milioane de ruși, față de 120 de milioane de chinezi.

Mai mult, puterea economică și militară a Rusiei este în declin, în vreme ce capacitatea Chinei a crescut vertiginos. Teama față de superioritatea armatelor convenționale chineze a motivat probabil, în parte cel puțin, anunțul făcut de Rusia în 2009, în legătură cu o nouă doctrină militară, prin care își rezervă explicit dreptul la întîietate în folosirea armelor nucleare – o atitudine care amintește de poziția de forță a SUA, în timpul Războiului Rece, menită să contracareze superioritatea forțelor convenționale sovietice din Europa. Aceste dezechilibre sugerează că Rusia s-ar opune unei alianțe militare strînse cu China, chiar dacă cele două țări urmăresc o coordonare tactic-diplomatică de interes reciproc.

Disponibilitatea Chinei de a coopera cu Rusia are, la rîndul ei, limite. Strategia de dezvoltare a Chinei depinde, în fond, de integrarea constantă în economia mondială – și, în mod special, de accesul durabil la piețele și la tehnologia americană. Legitimitatea Partidului Comunist Chinez depinde de o creștere economică viguroasă, și nu va risca această strategie în favoarea unei „alianțe autoritare“ cu Rusia.

Relația dintre Rusia și China este departe de a fi echilibrată, chiar și înăuntrul forurilor multilaterale. Dat fiind că economia Chinei este mai mare decît celelalte patru economii BRICS la un loc, este probabil ca inițiativele grupului – inclusiv noua sa bancă de dezvoltare – să reflecte o influență chineză disproporționată. Și, chiar dacă Shanghai Cooperation Organization a înlesnit o anumită coordonare diplomatică, China și Rusia rămîn prinse în lupta pentru influență în Asia Centrală.

Alianța chino-rusă din secolul al XX-lea a fost o consecință a slăbiciunii Chinei, în urma celui de-al Doilea Război Mondial, la începutul Războiului Rece – și, chiar și atunci, a durat mai puțin de un deceniu. China zilelor noastre este puternică, și e puțin probabil să se apropie prea mult de o Rusie al cărei declin a fost accelerat de slaba judecată a conducătorului ei.

Pe scurt, în privința unei alianțe chino-ruse potrivnice Occidentului, este puțin probabil ca istoria să se repete. Contrar așteptărilor lui Putin, 2014 nu va fi amintit ca un an de succes al politicii externe rusești.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard, președintele Consiliului Agendei Globale pentru Viitorul Guvernării al Forumului Economic Mondial și autor al cărții în curs de apariție* Is the American Century Over?

© Project Syndicate, 2015

www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

■ ■ ■

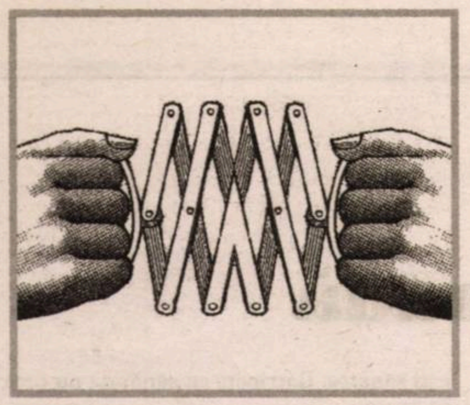

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

De ce să mergi la Alba Iulia?

– convorbire cu Mihai COŞER şi Robert ROMAN –

I-am cunoscut lucrînd împreună la organizarea Festivalului Dilema veche *(din 2011 încoace).* ***Mihai Coşer*** *şi* ***Robert Roman*** *lucrează la Primăria din Alba Iulia şi se ocupă de proiectele şi evenimentele culturale ale oraşului. Au venit la aniversarea revistei în „această capitală“ şi i-am invitat la o discuţie despre „cealaltă capitală“, Alba Iulia.*

De curînd, s-a încheiat renovarea Cetăţii Alba Carolina. Cum arată astăzi?

Robert Roman: Arată cum ar trebui să arate. La vremea cînd ne-am cunoscut, primul Festival *Dilema veche* a avut loc între săpături arheologice şi şantiere. Acum e finalizată din punctul nostru de vedere. Este inima oraşului şi ceea ce dă viaţă oraşului.

În 2011, într-adevăr, era puţină lume prin Cetate. Îmi amintesc că domnul primar Mircea Hava spunea că trebuie ca oamenii din Alba Iulia să iasă din case şi să-şi reia Cetatea în stăpînire, căci acum e a lor. Poate ar trebui să amintim de ce înainte nu era a lor...

Mihai Coşer: Alba Iulia nu mai e doar un loc, ci face diferenţa între unde eşti şi unde merită cu adevărat să fii. Nu neapărat acum, nu în perioada aceasta a anului, dar cu siguranţă există un timp pentru Alba Iulia. Oraşul a crescut şi stă de la egal la egal cu tot ce înseamnă atractivitate turistică în Transilvania – şi mă refer mai ales la „axa“ dintre Cluj şi Sibiu. E un loc ospitalier, care cu nu mult timp în urmă – 6-7 ani – era un loc interzis. Un loc în care cineva a pus steagul şi a zis „e al nostru, facem ce vrem, dar în fapt nu facem nimic“. Asta se întîmpla pe cînd Cetatea era a Armatei. Era o atmosferă cazonă. Noi am clamat-o şi am reuşit s-o dobîndim într-un moment prielnic, exact cînd se depuneau nişte proiecte europene pentru valorizarea unor asemenea situri istorice. Alba Iulia este astăzi singurul loc din România în care istoria îşi trăieşte prezentul. Oferă o experienţă de necontestat – dar nu sîntem noi în măsură să spunem asta, au spus-o alţii, ne-au acordat şi distincţii. Nu că asta ar însemna neapărat validarea a ce s-a întîmplat acolo, dar Cetatea e a oamenilor, a devenit un loc în care se trăieşte din plin. Cei care vin în Alba Iulia pot fi surprinşi, dar au şi momente de sobrietate, pentru că Alba Iulia este locul în care s-a născut România de astăzi.

„Ce înseamnă cealaltă capitală?“

Anul acesta se împlinesc 300 de ani de cînd a început construcţia. E un an special?

R.R.: Toate evenimentele pe care le vom găzdui anul acesta vor avea loc sub semnul aniversării. Anul trecut am marcat 300 de ani de cînd s-a semnat, la Viena, acordul de construcţie, anul acesta sînt 300 de ani de cînd s-a început efectiv să se lucreze. Peste 5 ani vom marca 300 de ani de cînd s-a finalizat. Sînt mai multe proiecte pentru aniversare, le vom dezvălui la timp.

În Alba Iulia însă sînt puse în valoare şi urmele vechiului castru roman, şi straturile succesive de dinaintea construirii cetăţii de tip Vauban, la 1715...

M.C.: Sînt lucruri asupra cărora ne-am concentrat pentru a pune în valoare perioade în care se construia cu mai multă fermitate şi mai multă acurateţe – astăzi, trec 300 de ani de cînd se semnează actele pînă cînd începe construcţia... Cetatea s-a construit în trei perioade istorice. Proiectul de restaurare, în valoare de 60 de milioane de euro. Asta a însemnat transformarea Cetăţii în ceea ce este astăzi: începe să devină un oraş extrem de agreabil şi de dorit pentru cei care nu doar tranzitează Transilvania, ci îşi fixează din timp o vacanţă prin aceste locuri. Asta înseamnă o creştere cu aproximativ 20% a numărului de turişti în fiecare an, după cum arată statisticile hotelierilor. Muzeul Unirii a avut anul trecut 130.000 de vizitatori. Sîntem departe de a fi mulţumiţi, cu toate că Alba Iulia este astăzi una dintre cele mai frumoase poveşti de regenerare urbană.

Care sînt nemulţumirile?

R.R.: Cred că nemulţumirile nu sînt neapărat în tabăra noastră, în acest moment. Investiţiile majore în proiecte de infrastructură urbană au fost făcute de administraţia locală prin proiecte europene. Aşteptăm şi din partea agenţilor economici din Alba Iulia să adauge plusvaloare la ceea ce am făcut noi, în aşa fel încît chiar să fim o destinaţie de excelenţă în domeniul turismului cultural şi istoric. De curînd am stabilit un parteneriat cu o agenţie de turism din Cluj care se ocupă de *incoming* (slavă Domnului!) şi, în perioada mai-iunie, vom avea aproximativ trei mii de turişti din Israel, care vor veni să vadă „cealaltă capitală“.

Inspirată această formulă, „cealaltă capitală“...

M.C.: La vremea cînd am adoptat-o, unora li s-a părut obraznică. Eram într-o poziţie ofensivă. E un slogan îndrăzneţ, arată dorinţa noastră de a pleda pentru ideea că există un loc care de-a lungul timpului a reprezentat capitala pentru România. „Obrăznicia“ noastră încearcă să trezească interesul, căci cine citeşte sloganul – mai ales într-o limbă străină – îşi pune întrebarea „ce înseamnă cealaltă capitală?“. Sigur că fără Capitala reală a României, nu putem trăi, dar ne-am dori uneori ca şi Capitala să se gîndească mai mult la noi. Aş vrea să adaug ceva la ce a spus Robert mai devreme. Într-adevăr, astăzi nu se simte prea mult investiţia antreprenorilor din domeniul hotelurilor şi restaurantelor. Nu avem o experienţă în acest domeniu. Mai avem multe de rezolvat, trebuie să creăm şi alte facilităţi pentru a putea oferi un gen de turism care se practică în weekend-uri. Ne place sau nu, astăzi Alba Iulia înseamnă mai degrabă un loc de pelerinaj sau de tranzit, nu captează atît cît ar trebui ceea ce se cheamă economia turismului. Renovarea Cetăţii n-a pornit de la ideea valorificării ei şi obţinerii unor venituri viitoare, ci a pornit de la premisa de a aduce un loc istoric, important din punctul de vedere al identităţii istorice şi culturale, acolo unde merită să fie. Ar trebui să vină „la pachet“ şi dezvoltarea turismului.

R.R.: Practic, noi am regenerat o suprafaţă de 10% din oraş, 110 hectare.

M.C.: Dar nu ne e permis să stăm deoparte şi să spunem că sîntem mulţumiţi şi că mai mult nu se poate. Fiecare an la Alba Iulia a însemnat mai mult decît anul anterior, aşa că sîntem datori să continuăm. Şi să păstrăm Cetatea – ceea ce e foarte important, căci dacă nu eşti atent, rişti să te trezeşti la un moment dat cu nişte ruine mai urîte decît erau înainte. Şi vrem, evident, să dăm viaţă Cetăţii în continuare, ceea ce e un pariu destul de îndrăzneţ, căci Alba Iulia înseamnă un oraş de 55.000 de locuitori, cu un randament economic destul de subţirel. Dar sîntem încrezători în viitoarea perioadă de alocare a Comisiei Europene şi sperăm să transformăm şi şanţurile exterioare ale Cetăţii în locuri de agrement şi promenadă. Cel mai important este însă să creştem atractivitatea turistică a oraşului. Avem astăzi două elemente definitorii care nu se regăsesc nicăieri în România: cele două gărzi.

„Vrem să dăm viaţă Cetăţii în continuare.“

R.R.: De la 1 aprilie la 15 octombrie este sezonul turistic declarat de noi. Cine vizitează Alba Iulia în această perioadă se întîlneşte cu garda austriacă şi cu garda Legiunii a XIII-a Gemina şi Lupii Apoulonului, care aduc o parte din istorie. În vremea romanilor, Apulum era centrul din care făceau exporturile de sare şi aur către Roma.

Care ar fi argumentele sau motivele prin care aţi încerca să convingeţi un prieten să vină la Alba Iulia?

R.R.: Eu sînt din Petroşani. M-am mutat la Alba Iulia şi îmi place la nebunie – este altceva, este inima Transilvaniei.

M.C.: Alba Iulia a păstrat mult din tot ce înseamnă autentic şi originalitate. Există acest *must be,* un loc în care trebuie să fii nu pentru a semna într-o carte de oaspeţi la muzeu, ci pentru a vedea lucruri care s-au întîmplat în cele mai importante momente din istoria românilor. Dincolo de asta, noi oferim azi celor care vin la Alba Iulia suficiente lucruri care să-i surprindă. N-aş vrea să intru în detalii şi să spun „trebuie să veniţi la Alba Iulia pentru Bathyaneum“ sau pentru a trage cu arcul sau pentru călărie (deşi acestea chiar se pot face). Mă enervează unele lucruri în Alba Iulia, dar de fiecare dată cînd iau pe cineva de braţ şi îl duc în Cetate, nu pot să nu mă gîndesc la felul în care s-au făcut aceste lucruri. Sînt locuri pe care le găseşti în Alba Iulia şi nu îţi e dat să le găseşti în alte locuri, nici chiar în Europa. Alba Iulia este acum un exemplu de ceea ce se poate face. Este Alba Iulia şi atît, din punctul meu de vedere. Este Europa, de fapt: găseşti, în straturi, cam tot ceea ce a însemnat, de-a lungul istoriei, civilizaţia europeană.

R.R.: Alba Iulia e un amestec multicultural, e o Cetate pe care o descoperi în fiecare zi.

M.C.: Alba Iulia nu a avut unele funcţionalităţi pe care la au alte oraşe mari. De exemplu, din bugetele locale. noi nu putem susţine, azi, o filarmonică. Dar la Alba Iulia am avut cîteva concerte foarte bune, cu orchestre invitate. Nu ne putem permite o operă, dar la noi s-a reprezentat pentru prima dată *Aida* în aer liber, ceea ce e o performanţă. Anul acesta vom avea *Nabucco* în aer liber. Din Alba Iulia poţi să ajungi în 45 de minute la Jidvei şi să devii degustător de vin. Consiliul Judeţean s-a străduit – ca şi noi în oraş – să pună în valoare locurile semnificative din judeţ. La 30 de kilometri ajungi în zona Munţilor Apuseni. La 20 de kilometri este primul teren de golf din ţară cu 18 găuri.

R.R.: La Aiud există biserica fortificată, la Rîmetea este o comunitate tradiţională maghiară, cu casele mici, tipice, cu mobilierul pictat. La Blaj există Catedrala Greco-Catolică. Sînt şi altele, desigur.

M.C.: Eu sînt bucuros că am ajuns să lucrez într-o primărie. (Sigur, unii ar spune „cine n-ar fi bucuros să lucreze într-o primărie?“, dar din alte motive...). Am reuşit să punem pe agenda primarului proiecte care au contat. Se lucrează tinereşte la noi şi, fie că ne credeţi sau nu, nouă de cele mai multe ori ne place cînd ne întoarcem acasă.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

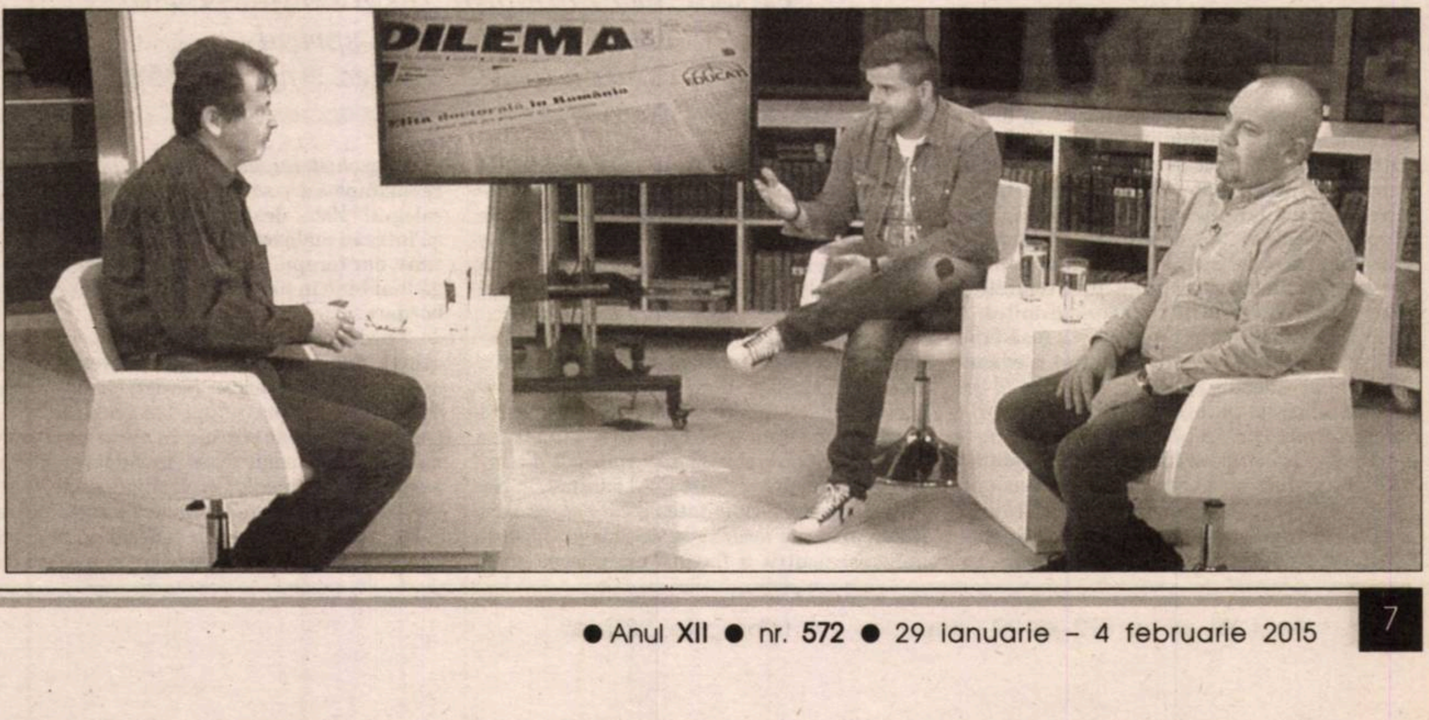

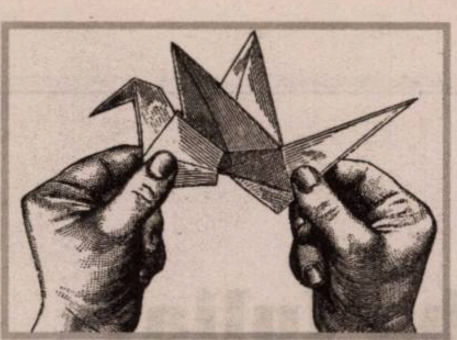

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Bătrîneţile la coadă

© wikimedia commons

– Aveţi Internet? Ştiţi să căutaţi prin el?

– Eu nu, păcatele mele, nu mă pricep, dar are fiica mea.

– Ei, bine, atunci puneţi-o pe ea să se uite şi veţi vedea că am dreptate. Începeţi cu o boabă de fasole pe zi, luaţi apoi două, apoi trei şi aşa mai departe, pînă la nouă pe zi, după care descreşteţi din nou pînă la una şi... gata, scăpaţi de tensiune. Nu mai luaţi toate prostiile alea de pastile chimice. Eu am luat ani de zile dintr-alea, dar, de cîteva săptămîni, cum vă ziceam, nu mai iau decît fasole.

– Şi chiar nu mai aveţi probleme?

– Deloc. Dar, să vă spun, eu nu am respectat reţeta chiar aşa cum scrie pe Internet. Eu iau două boabe dimineaţa, două la prînz şi două seara. Boabe din acelea mari, ştiţi, le înghit direct. Aşa mi-a recomandat cuscră-mea. Mi-a zis că să fac aşa, pe răspunderea ei. Şi, uite, a avut dreptate.

Discuţia se desfăşoară în spatele meu, între patru doamne, la coadă... la poştă (unde altundeva?). Privind peste umăr, îmi dau seama că nici una nu e sub 70 sau chiar sub 75 de ani. Au paltoane bejulii şi maro roşcat, berete sau căciuli croşetate cu ochiuri mari, toate sînt scunde şi încovoiate de vreme şi de vremuri. Formează un fel de careu, chiar în mijlocul cozii, iar din cînd în cînd, două dintre ele, pe rînd, se sprijină binişor de spinarea mea. Încercările mele nervoase de a mă eschiva nu au efect decît pe moment, aşa că îmi propun să suport, să ascult şi să ţin minte cît mai bine.

– Nu ştiu copiii noştri ce boli şi ce probleme avem noi. Dac-ar şti ei...

– Da' nici noi nu mai ştim ce probleme au ei. Că nu ne mai spun.

– Mie fiică-mea îmi mai zice. Mai avem comunicare, ca să zic aşa. Dar ce mă enervează pe mine, dom'le, că nici ea, nici ginermiu nu mai fac nimic prin casă.

– Ei, or fi şi ei obosiţi de la serviciu.

– Dar nici să-şi spele vasele în care mănîncă, dom'le? Le spăl eu pe toate, că uite şi ce am păţit la mînă de la atîta detergent.

– Da' de ce le spălaţi, doamnă? De ce nu le lăsaţi acolo? Să vedeţi că le spală ei pînă la urmă, cînd nu mai au încotro.

– Nu pot. Cum să le las acolo? Nu suport.

– Da' nici să vă stricaţi mîinile aşa...

– Am şi eu o neplăcere d-asta, uite, la unghie. Doctoriţa mi-a dat exoderil. Şi am dat la exoderil... dar nu prea are efect.

– Păi, de ce nu vă duceţi înapoi la ea? Ştiţi că poate să vă schimbe medicamentul, nu orice are efect la oricine.

– Nu m-am mai dus. Am aşteptat să vie pensia... uite.

– Încercaţi şi cu oţet, doamnă. Să ştiţi că multe ciuperci trec cu oţet. Nu trebuie să mai daţi atîţia bani pe medicamente şi pe doctori. Căutaţi pe Internet să vedeţi, că scrie acolo.

– Nu pot, doamnă, să dau chiar aşa cu orice, să mă iau după televizor sau după Internet. Dacă-mi face mai rău... Trebuie să mai consulţi şi doctorul.

– Oi, oi, oi! Vai de noi. Bătrîneţe, haine grele! Nu e rău că eşti bătrîn, e rău că nu mai eşti sănătos. Bătrîneţe cu sănătate nu prea se poate.

– Ba, mai e cîte unul, doamnă, uite, mă uit la cumnatul meu care a trecut de 80 şi nu l-a durut niciodată nimic, eu nici nu ştiu cum se poate aşa ceva.

– Pe mine mă dor picioarele. Uneori, cînd mai e şi vremea urîtă, aşa de tare mă dor, că mi-e şi frică să ies din casă. În noiembrie am stat mai bine de trei săptămîni fără să ies. Uite, şi acuma, cînd stau la coadă, mă doare. Ambele picioare. Mi se şi umflă.

– Totuşi, trebuie să faceţi un efort, să nu staţi perioade aşa de lungi numai în casă. Mişcarea e necesară, aţi văzut ce zice şi la televizor. Treizeci de minute pe zi, cel puţin.

– Ei, zice la televizor... Parcă ştie ei cum mă dor pe mine picioarele.

ready made

„Ai să vezi, iubite amice, drame ca «Stroe, banu Craiovei», care, în lipsă de o ţesătură bună a intrigei, în loc de veritatea şi imutabilitatea caracterelor istorice, în loc de estetică, te face să vezi pe eroul dramei transportat cu douăzeci de secoli în urmă, rătăcind prin grotele Greciei antice şi conversînd cu reptilele lumei fantasmagorice, începînd de la cei mai teribili balauri şi ajungînd pînă la bufniţele cele cu ochii de văpaie."

Nicolae M. Filimon, *Opere*,
vol. II, Editura de Stat
pentru Literatură şi Artă, 1957

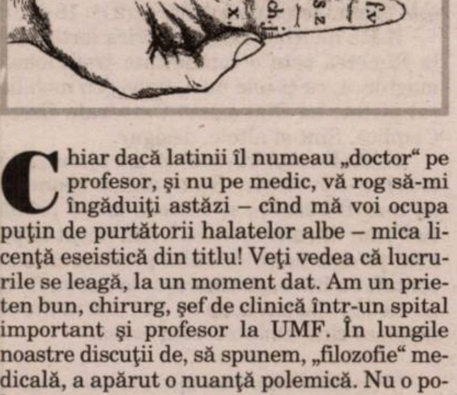

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Doctor in fabula

Chiar dacă latinii îl numeau „doctor" pe profesor, şi nu pe medic, vă rog să-mi îngăduiţi astăzi – cînd mă voi ocupa puţin de purtătorii halatelor albe – mica licenţă eseistică din titlu! Veţi vedea că lucrurile se leagă, la un moment dat. Am un prieten bun, chirurg, şef de clinică într-un spital important şi profesor la UMF. În lungile noastre discuţii de, să spunem, „filozofie" medicală, a apărut o nuanţă polemică. Nu o polemică propriu-zisă, ci, repet, o nuanţă, un detaliu hermeneutic, cum ar veni. Deşi amîndoi eram de acord că actul terapeutic nu poate fi efectuat adecvat atunci cînd terapeutul – în speţă, doctorul – se implică emoţional în relaţia cu pacientul (vezi numeroasele cazuri de chirurgi incapabili să-şi opereze rudele!), fiecare vedeam ideea „implicării" uşor diferit. Dacă amicul meu susţinea că detaşarea medicului rămîne una mecanică, menită să-l facă puternic pe parcursul strategiei sanitare, o doză de afectivitate persistînd la nivel subliminal, eu marşam pe completa „rupere" sentimentală dintre cel care impune tratamentul şi cel care îl preia. Emoţia te face slab, iar medicina rămîne, prin definiţie, teritoriul indivizilor tari precum granitul.

Prietenul chirurg nu accepta însă faptul că, în ultimă instanţă, medicul l-ar „dezumaniza" pe pacient, l-ar reduce adică la un fel de obiectualitate primară, tocmai pentru a-l putea aborda „inginereşte" şi a-l vindeca fără ezitări… emoţionale. Ba se întîmplă acest lucru – reveneam eu convins, şi, cumva, e bine că se întîmplă. Doar astfel doctorul are posibilitatea să stăpînească psihic un bolnav intrat oricum în confuzie paranoidă, din cauza suferinţei. Aduceam exemple în favoarea ipotezei mele din dezbaterile aşa-zicînd ideologice ale lumii medicale americane în anii '70-'80. Atunci, prin spitalele de peste Ocean începuse să adie vînticelul corectitudinii politice. Unii deveniseră nemulţumiţi, prin urmare, că pacienţii nu erau apelaţi după numele lor, ci după numerele paturilor în care stăteau. Se arătau oripilaţi *in corpore* de un aşa crunt exces de antiliberalism. Mulţi specialişti în psihologie medicală au ripostat, totuşi, împotriva respectivelor acuzaţii de discriminare, observînd exact ceea ce bănuisem şi eu mai curînd empiric: o oarecare depersonalizare a bolnavului păstrează legătura cu doctorul într-un spaţiu neutru, crucial pentru obiectivitatea demersului ştiinţific.

Medicii noştri, se pare, au descoperit această necesitate intuitiv, fără a o mai filtra prin sita filozofică. S-au adaptat din mers rigorilor induse inevitabil de meseria pe care o practicau. I-am povestit – drept ilustrare – amicului şef de clinică mici episoade din interacţiunile mele cu sistemul sanitar, în care realizasem veridicitatea celor de mai sus. Bunăoară, am sesizat la doctori (suficienţi numeric pentru a facilita elaborarea unei teorii!) că au tendinţa de a li se adresa pacienţilor cu denumirea organului afectat sau a bolii ca atare, scoţîndu-i, preventiv, din tipologia personalizată, periculoasă prin „umanitatea" sa. Cînd aşteptam să intru la radiografie ori la ecografie, am auzit adesea medici şi asistente strigîndu-şi clienţii în felul următor: „Să vină *plămînul!* Urmează *genunchiul,* se pregătesc *rinichii,* iar apoi îl luăm pe *pancreas*. Să nu plece nici *suprarenalele!*" Sau: „Mai avem timp pentru *lipom*, *nodul* şi *chist*. *Lupusul, diverticulita* şi *fistula* revin după-amiază! *Flebita* şi *nefrita* merg la colegul!" Este, desigur, greu pentru bolnav să intre în malaxorul reducţionismului identitar, dar terapia, să recunoaştem, se închează mai bine în paradigmele acestui tip de abordare.

> *„Ce, băi, nea Pătlăgică, ţi s-a umflat pateul?*
> *Las-o mai moale cu şpriţul,*
> *c-o să-ţi rămînă tanti Gogonea singură, băi!"*

Spre surprinderea mea, recent, cînd am reluat mai vechea noastră conversaţie cu nuanţe interpretative, pentru prima dată, chirurgul a înclinat să-mi dea dreptate. Trăise un eveniment straniu în clinica lui, eveniment ce îi schimbase întrucîtva optica asupra lumii medicale. Îl supăra, de ceva vreme, ficatul, şi hotărî să facă nişte analize şi o ecografie. Se duse la centrul de imagistică, unde doctoriţa de serviciu – onorată de vizita unui aşa înalt oaspete – îl primi cu toată atenţia. Ajuns brusc pacient, medicul se dezbrăcă la bustul gol şi se întinse obedient pe pat. Îşi aşeză mîinile pe lîngă corp şi descoperi, surprins, că inima îi zvîcnea mai tare decît în tinereţe, la începutul carierei, pe cînd se pregătea să deruleze primele sale operaţii. Doamna îi plimba *stick*-ul pe tot abdomenul, privind concentrată ecranul computerului. Deodată, intră în cabinet, val-vîrtej, „mîna a doua" a prietenului meu, un chirurg tinerel şi ambiţios, care îl urmărea slugarnic peste tot, neslăbindu-l din „domnule profesor" şi „magistre". Deşi doctorul-pacient a zîmbit cînd şi-a văzut colegul năvălind pe uşă, tinerelul s-a uitat la el cu nişte ochi goi, lipsiţi de orice licărire. În mod clar, încremenit în pat şi fără halat alb, „profesorul" nu fusese recunoscut. Ce să mai vorbim despre „magistru"…

Doamna doctor comentă scurt şi mai degrabă tehnic: „Aveţi ficatul puţin cam gras, cu marginile vag discontinui…" Tinerelul pescui vorbele din aer şi se întoarse, cu surîs insolent, spre propriul şef. Inexplicabil, se trezi ţipînd la el: „Ce, băi, nea Pătlăgică, ţi s-a umflat pateul? Las-o mai moale cu şpriţul, c-o să-ţi rămînă tanti Gogonea singură, băi!"

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

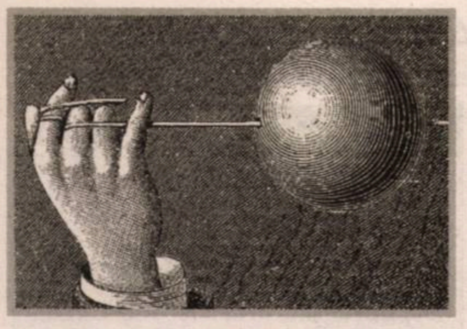

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Vorbe şi voturi

Victoria partidului Syriza la recentele alegeri parlamentare din Grecia e un fenomen. Şi asta din cel puţin două perspective. Întîi de toate, este prima victorie categorică a unui partid considerat alternativ: partidele istorice, cum ar fi conservatorii de la Noua Republică sau socialiştii de la Pasok au obţinut doar scoruri modeste; ia astfel sfîrşit o lungă tradiţie a bipartidismului elen. În al doilea rînd, e un triumf al populismului; asta n-ar fi o noutate, dar ce e interesant e discursul ambiguu al liderului Alexis Tsipras, care, fără să se declare antieuropean, a vizat direct frustrările antieuropene ale electoratului.

Syriza n-a reuşit să obţină majoritate absolută în Parlament, partidului îi mai lipsesc două mandate în Parlament, dar Alexis Tsipras a reuşit să cîştige votul de încredere pentru a deveni premier. Va fi însă nevoit să recurgă la alianţe pentru a guverna. Oricum ar fi, premierul Greciei are o misiune dificilă. El va trebui să gestioneze o economie aflată în dificultate: corupţie endemică, şase ani de recesiune, cote de şomaj alarmante, un aparat birocratic cu multe disfuncţionalităţi, în ciuda restructurărilor întreprinse în anii precedenţi, şi o datorie externă exorbitantă, de peste 320 de miliarde de euro, adică 175% din PIB. Grecia e în impas şi – din cîte se pare – va avea un prim-ministru hotărît să negocieze dur cu Europa. În chestiune sînt datoria publică şi planul de austeritate impus de troica Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială şi Banca Centrală Europeană. Guvernul lui Tsipras are de luat decizii importante, căci trebuie să restituie 54 de miliarde de euro pînă în 2016 şi să implementeze programele sociale promise. Asta în condiţiile presiunilor bugetare cunoscute. De aici şi nevoia unei amînări a termenelor de plată sau a unui moratoriu de cîţiva ani. Dar astea ar fi condiţiile minimale pe care vrea să le propună Tsipras la Bruxelles. Ceea ce solicită el de fapt, în termeni maximali, e o reducere substanţială a datoriei. Dacă prima parte a propunerilor sale ar putea fi, la o adică, acceptabilă, cea de-a doua şi esenţială pentru premierul elen e ne-negociabilă în ceea ce-i priveşte pe liderii europeni. Syriza face apel la istorie, mai precis la Germania din primul deceniu postbelic. Atunci, Republica Federală Germania a obţinut, în 1953, ştergerea a peste jumătate din datoria externă şi eşalonarea restituirii pe o perioadă de treizeci de ani; în plus, moratoriul de cinci ani pe care guvernul a reuşit să-l negocieze a însemnat un timp de respiro pentru relansarea economiei. Ceea ce n-au înţeles – sau nu vor să admită – susţinătorii Syriza e că Uniunea Europeană de acum e diferită, din foarte multe puncte de vedere, de Europa din 1953.

E un cerc vicios aici: nu se poate asigura dezvoltare economică fără capital, şi nu se poate obţine capital fără garanţii ferme de restituire. În ceea ce-l priveşte pe viitorul premier, acesta ştie că fără ajutor din partea Europei, ţara sa e insolvabilă – deci va trebui să fie rezonabil. Dar e greu de spus ce e „rezonabil“ pentru un extremist de stînga. Pînă unde ar s-ar putea întinde cu pretenţiile? Ce e acceptabil şi ce nu e acceptabil pentru Bruxelles? Dacă nu reuşeşte să-şi impună punctul de vedere la negocieri, Tsipras ar putea pur şi simplu să dispună încetarea plăţii datoriilor. David Cameron şi Angela Merkel sînt, pe bună dreptate, exasperaţi de această perspectivă. Această incertitudine economică poate avea efecte importante asupra economiei statelor UE şi asupra monedei unice.

> *Ceea ce n-au înţeles – sau nu vor să admită – susţinătorii Syriza e că Uniunea Europeană de acum e diferită, din foarte multe puncte de vedere, de Europa din 1953.*

Chiar dacă n-a promis şi n-a promovat ieşirea Greciei din zona euro, Tsipras ar putea la un moment dat să recurgă şi la această soluţie. Dar cum se poate ieşi din zona euro? Tratatele nu prevăd nicăieri această posibilitate. Încă de la începutul acestei luni, Comisia Europeană a atras atenţia că apartenenţa la zona euro e „irevocabilă“. Un stat membru nu poate renunţa, pur şi simplu, la moneda unică. O cale legală ar fi ieşirea din Uniune, apoi lansarea unor negocieri de aderare cu un plan care prevede exceptarea ţării de la zona euro. O altă modalitate ar fi adoptarea de către cele 28 de state membre a unei clauze de ieşire din zona euro – o procedură complicată şi de durată, cu puţine şanse de a întruni unanimitatea.

Syriza e o mare şansă pentru Grecia şi pentru Europa – au anunţat, cu entuziasm, numeroşi comentatori cu orientare stîngistă. Ar putea fi, dacă încrederea de care se bucură acest partid s-ar putea capitaliza. Deocamdată, se văd doar vorbele şi voturile.

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................................. Prenume..................................
Str. .... Nr.......... Bl.......... Sc.......... Et.......... Ap..........
Localitate.................................. Judeţ/ Sector .... Cod poştal..........
Telefon .... E-mail..................................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Abonaţii interesaţi să achiziţioneze pachetul aniversar CD + DVD cu înregistrarea concertului "Interioare" – Alexandru Andrieş - la preţul special de 25 lei, se pot adresa Dept. Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57 sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro. Dată limită 27 februarie 2015.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Salonul curtoaziei

Salonul reprezintă principala formă de sociabilitate, adusă de secolul al XIX-lea. În manualul său dedicat educării femeilor – *Catehismul bunei creşteri a fetelor sau al datoriilor lor morale şi soţiale ca fete, ca soaţe şi ca mume de familie* (Bucureşti, 1854), profesorul Ioan Penescu îl defineşte astfel: „este teatrul bazei al căderii omului de lume“. Or, pentru a preîntîmpina această cădere, femeia are nevoie de o bună educaţie, în care autocontrolul ocupă locul principal. Toaletă, gest, cuvînt, zîmbet, mişcare, părere, postură, atitudine, salut, totul trebuie trecut prin maşinăria educaţiei trupului. Prin sfaturile oferite, femeia este pregătită să asume o poziţie importantă în sfera publică, acolo unde tactul şi cumpătarea trebuie să guverneze. Salonul, acest teatru politic *avant la lettre,* se află sub autoritatea femeilor: „Femeile care totdeauna şi pretudindeni se cade a da tonul în societăţi, împărăţesc mai cu osebire în saloane.“ Sînt atît de puternice, încît părerea lor are „o nemărginită întindere de lege“. Dar un gest necugetat, un zîmbet oferit cui nu trebuie, un ton mai înalt sau o privire galeşă, orice cuvînt spus aiurea o pot pierde. Prinşi foarte repede de sociabilitatea de salon, românii se îndreaptă către organizarea de soarele şi serate, către ridicarea de locuri publice, de la societăţi filarmonice, la teatre. Pentru fiecare dintre aceste locuri ale sociabilităţii apar reguli de bună purtare, necesare stăpînirii unei adunări, de patronare a unei întîlniri.

Serata va fi locul de manifestare, prin excelenţă, a femeilor, maniera de punere în evidenţă, de afişare a abilităţilor primite prin educaţia de pension. La pension şi prin şcolile de fete se transmit acele bune şi distinse maniere pe care ar trebui să le stăpînească şi apoi să le afişeze doamnele din lumea cea bună a saloanelor. Manualul de mai sus este unul dintre multe alte ghiduri construite în acest sens.

Dincolo de aceste reguli de luare în posesie a unei soarele, o tînără educată, o tînără de familie bună trebuie să ştie să anime şi să dirijeze o petrecere. Ea mînuieşte clavirul şi penelul, vocea ei ciripeşte voios ariile la modă, în timp ce conversaţia în franceză, cumpătată şi cuminte, însufleţeşte lumea bună adunată în salon. Moda salonului va aduce cu sine şi schimbări importante în sistemul educativ. Pensionatele se întrec în pregătirea tinerelor cuconiţe în clavir şi danţ, franceză şi pictură, şi abia mai apoi în cusături şi pregătirea de gugoşele.

Zîmbet, mişcare, părere, postură…

Bărbatul trece şi el printr-o serie de transformări, pentru că sociabilitatea de salon este altceva decît întîlnirile politice, altceva decît vizitele de curtoazie la curtea domnească, altceva decît sastiseala fanariotă. Contactul cu ofiţerimea rusă, călătoriile în diferitele capitale europene deschid noi orizonturi şi propagă noi forme de experimentare a masculinităţii. Salonul se află sub directa supraveghere a femeii, dar bărbatului îi revine sarcina de a participa la conversaţie, de a invita cucoanele la dans, de a asculta cu mare atenţie şi satisfacţie diferitele reproduceri muzicale, afişînd aerul de cunoscător. Dincolo de haine, el trebuie să-şi modeleze o nouă conduită, o nouă ţinută, un alt mod de a fi. Schiţele din gazeta franceză *l'Illustration* ne oferă portretul acestui om de lume, bine încorsetat în frac, pantaloni strînşi în talie, sigur pe sine, învîrtindu-se în jurul cucoanelor, în timp ce vechea generaţie priveşte nostalgic (şi greoi) de pe fotoliu. Cele două saloane de la Iaşi şi Bucureşti, redate cu acuitate de Michel Dussault, reţin această schimbare de formă şi de fond a noi generaţii pentru care terenul de înfruntare nu mai este anticamera curţii domneşti, ci salonul. Or, pentru acest salon, bărbatul trebuie să-şi educe mintea, dar mai ales trupul. Dincolo de satira din mărturiile unor contemporani, noul om de lume se străduieşte să fie altfel. Cum altfel? – vine fireasca întrebare.

Costache Negruzzi, sub numele de împrumut Carlu Nervil, oferă cîteva indicii: „a) să fie abonat la un cabinet de lectură; b) să bea şampanie; c) să fie încuşmat, încălţat şi înmănuşat după jurnal; d) să poarte baston rococo, şi pumnar cerchezesc; e) să scrie cu condee de oţel, şi să-şi pecetluească biletele cu buline cu levize; f) să joace şah şi se danţă polca; g) să aibă pe masa din cabinetul seu cel puţin o duzină de albomuri caricaturale şi de cărţi ilustrate.“ Bastonul rococo şi pumnalul cerchezesc ne duc cu gîndul la trupul subţire, care trebuie modelat după noile modele de masculinitate, aducînd în cultura românilor sportul, prin scrimă şi echitaţie.

Curtoazia ocupa acum minţile tuturor, după ce fusese ignorată secole de-a rîndul.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Din Război (III)

„…hotărîndu-se a se spori la maximum efectivul armatei la mobilizare, problemul completării materialului de război, insuficient chiar pentru efectivul de 460.000 oameni mobilizaţi în campania din 1913, devenise şi mai greu de rezolvat, căci din august 1914 ţările care ne puteau procura acest material îşi închiseseră graniţele. (...) În decemvrie 1914, a fost trimis în Italia directorul superior al armamentului (colonelul Rudeanu), care a contractat furnizarea a 4 tunuri Deport de 75 mm, 50 milioane elemente de cartuşe infanterie, 100.000 şrapnele pentru tunul de cîmp, 135.000 kg dinamită. Din aceste materiale nu au fost aduse în ţară decît o mică parte (4 tunuri, 10.000 şrapnele, 250.000 elemente cartuşe, 50.000 kg dinamită), căci în mai 1915 Italia intrînd în război, contractele au fost reziliate. În februarie 1915 a fost trimisă în Franţa o misiune sub conducerea colonelului Rudeanu, avînd detaşată în Anglia o submisiune şi apoi alte misiuni în Rusia, Elveţia, Spania, America şi Japonia, toate urmărind scopul de a angaja material de război şi materii prime necesare armatei şi industriei militare. Misiunea din Franţa reuşeşte să încheie cu guvernul francez, la 8 martie 1915, o convenţiune pentru furnizarea a 40 avioane, 50.000 kg pulbere de artilerie, 200.000 lovituri de tun de 75 mm, 50 milioane cartuşe pentru arma de infanterie de 6,5 mm, şi alte materii prime necesare fabricării în ţară a muniţiilor. Un alt contract, încheiat la 7 ianuarie 1916 cu guvernul francez, prevedea furnizarea a 400.000 lovituri pentru tunul de 75 mm. Este de relevat spiritul în care s-au încheiat aceste prime convenţiuni pentru materiale, între Franţa şi România, atunci cînd România era abia în faza tratativelor diplomatice pentru intrarea în război alături de Aliaţi. Convenţiunea încheiată în martie 1915 prevedea: «Doritor de a da guvernului român tot concursul pe care-l permit circumstanţele actuale şi care ar putea să justifice evenimentele viitoare, guvernul francez se angajează...» etc.“

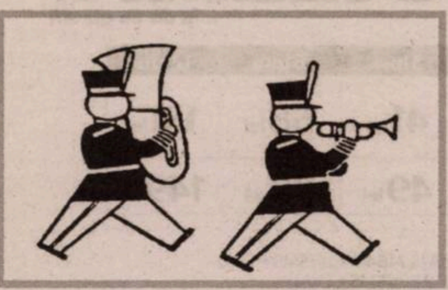

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Demnitatea trece prin closet

Prin latrină. Budă. Privată. Umblătoare. Unde se duce Vodă pe jos. Adică „veceu“, aşa cum îi mai spunem cel mai des. Closetul e un mare centru al circulaţiei ideilor. În traficul infernal al acestui univers strict limitat ca spaţiu, se înghesuie şi claxonează idei dintre cele mai diverse, teorii, principii, gînduri fugare şi lucruri ascunse de ochii lumii, chestii care – dacă nu cumva vreun dement o fi pus vreo cameră ascunsă – rămîn acolo pe veci. Tot pe-acolo circulă civilizaţia, barbaria, din cînd în cînd mai trece şi bunul-simţ să arunce o privire, e locul în care străluminarea trăieşte cot la cot cu tristeţea, cu încruntarea de toate felurile, cu privirea la punct fix, lectura pasionantă, punerea în ordine a gîndurilor şi „meditaţia“ în forma ei cea mai empirică. Sigur, dacă closetul e în fundul curţii, şi dacă e iarnă, frig, şi bate un vînt cumplit, lucrurile se simplifică. În condiţiile astea, closetul devine, la propriu şi la figurat, un purgatoriu în toată regula. Iar dacă e unul public, neîngrijit, prin care trec toate soiurile de oameni, fiecare cu fantasmele şi copitele lui, „veceu“ poate fi o ipostază cît se poate de concretă a infernului.

Aţi intrat vreodată într-un closet de la o benzinărie OMV, în România? Eu, unul, pot să vă povestesc despre cum e la „băieţi“. Iau unul dintre exemplele extreme – benzinăria de la Călimăneşti, la poarta de intrare/ieşire a Văii Oltului. Întotdeauna, la closet e ocupat. Firesc. E un loc extrem de circulat. Tocmai ca răspuns la fluxul ăsta de cetăţeni cu venele umflate de la abţinere, closetul are dimensiunile unui sertar. Te face să te gîndeşti, de la bun început, la viziunea proiectantului, la respectul lui faţă de individ, dar şi la dragostea fierbinte pe care o nutreşte compania petrolieră faţă de clientul daco-roman. Menţionez, ca să fie treaba limpede, că acest articol nu e o comandă de la Lukoil şi Gazprom, unde nu alimentez cu carburant, din motive politico-personale. Nici de la Rompetrol, nici de la altcineva, dacă o mai fi pe piaţă. Sînt client OMV şi, uneori, n-am de ales, trebuie să trec prin universul fascinant al toaletelor de la aceste benzinării. E drept, unele sînt destul de frecventabile. Dar, în general, la multe dintre cele pe le-am văzut, modelul e acelaşi. Ceva mic, cumplit de prost compartimentat, un loc în care intri tensionat şi ieşi deprimat. Un loc din care pleci umil, ruşinat, cu capul între umeri, şi cu gînduri crunte despre condiţia umană.

Pleci umil, ruşinat, cu capul între umeri.

Să ne-ntoarcem la albul liniştit al toaletei de la gura Văii Oltului. Un pisoar e amplasat în aşa fel încît, dacă se deschide uşa, poţi fi văzut – în toată splendoarea dării ochilor peste cap, a uşurare – de toate doamnele care stau frumos şi îşi aşteaptă rîndul la toaleta pentru femei. E vorba despre un contact vizual cît se poate de brutal. Cum să mai formulez?! Te trezeşti faţă-n faţă cu doamnele. Nu-i vorbă, unghiul e minunat şi pentru o vedere rapidă la Doamne, iartă-mă!, dacă nu eşti atent şi nu te lipeşti disperat de pisoarul ăla. Buuun. Deci, să zicem, ai urinat în faţa unui public feminin. Nu e suficient. Urinezi şi-n faţa unui public masculin. Uscătorul de mîini e plasat bestial. Exact în aşa fel încît să fie inevitabilă atingerea între cetăţeni. E sinistru. Te trezeşti într-o situaţie de… înghesuială care are nevoie de nuanţe extrem de sofisticate pentru a putea fi relatată. Sigur, compatriotul ar putea să aştepte, civilizat, să fie suficient loc pentru a-şi duce la bun sfîrşit oricare dintre treburile ce l-au mînat la toaletă. Dar spaţiul e atît de mic şi de tembel compartimentat, încît, la o naţie visătoare, cum sîntem noi, e ca şi cînd ai turna benzină în foc. Odată ieşit din contactul ăsta fizic, vrei să te speli pe mîini. Luni, ani, apa caldă nu răspundea la chemări, iar debitul la robinet semăna cu lacrimile Annei Karenina. Întreaga atmosferă a toaletei cu pricina spune ceva trist despre noi, dar şi despre compania care lasă povestea asta aşa.

Te uiţi la felul în care sînt proiectate asemenea spaţii şi înţelegi ceva despre modul în care unii îşi văd semenii. Un alt exemplu superb: dai să intri în toaletă, şi-l pocneşti cu uşa, în plină freză, pe cel care are ideea nefericită de a se spăla, în momentul ăla, pe mîini. Totul e înghesuit şi promiscuu, ca o pedeapsă pentru fiinţele vinovate de a fi purtătoare de aparat excretor. În alte spaţii, ideea de toaletă are de a face, în mod evident, cu noţiuni elementare de bun-simţ şi de respect. Iar aici, în cazul particular pe care încerc să-l relatez, imaginea lucrurilor e fascinantă, pentru că valorile precise ale lumii corporatiste sînt băgate sub preş. E ca şi cînd toaleta nu se vede şi nu se ia în calcul, pentru că acolo te… vorba aia, nu stai să faci analize estetice şi ergonomice. Ca în celebrul exemplu cu costumul impecabil, la care se poartă nişte pantofi de coşmar, pornindu-se de la ideea că încălţările nu se văd.

Felul în care arată o toaletă din casa cuiva spune ceva despre cei care locuiesc acolo. Iar semnificaţia acestui fapt se amplifică şi se multiplică, în funcţie de situaţie, la nivelul oricărei organizaţii care există în spaţiul public. Drept e că nici clientul de la noi n-a prea deprins încă faptul că are toate motivele să ceară socoteală pentru ceva, atunci cînd plăteşte. La ce preţuri au carburanţii, ar trebui să găsim nişte toalete de vis prin benzinării. Însă unora dintre noi li se pare că existenţa unei toalete într-o benzinărie, oricum va fi fiind ea, e un soi de favoare făcută clientului. Nu e!

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

„Jazzul nu este un gen concret, este o unealtă“

– interviu cu pianistul Helge LIEN –

© C.F. Wesenberg

Discipol al lui Misha Alperin la Academia Regală de Muzică din Oslo, norvegianul **Helge Lien** *este unul dintre maeştrii jazzului contemporan. Helge Lien Trio (Helge Lien – pian, Frode Berg – contrabas şi Per Oddvar Johansen – baterie) au concertat sîmbăta trecută la Sala „Elvira Popescu“ a Institutului Francez din Bucureşti.*

Veniţi în România din nou, după concertul desfăşurat în urmă cu cinci ani la Gărâna. A fost într-adevăr o experienţă puternică atunci, şi vreau să vă întreb ce vă amintiţi dumneavoastră din acea noapte?

Sînt încîntat de această propunere de a reveni în România. Cît priveşte acel concert – n-o să-l uit niciodată. De fapt, abia aşteptam să cîntăm, erau atît de mulţi oameni acolo, vremea era bună, apoi, dintr-odată, a început să plouă. Percuţionistul era cu totul şi cu totul speriat că va fi lovit de fulgere, pentru că stătea în mijlocul instrumentelor sale, care formau un turn imens de oţel. A fost fantastic că publicul a rămas, a continuat să ne cheme, chiar dacă nu mai aveam nici curent electric, noaptea era tîrzie, iar în jur totul era nămol. Aşa că am cîntat, aproape acustic, pentru cei care au stat să ne asculte şi – deşi nu a fost aşa cum ne-am fi dorit noi – totul s-a transformat într-o experienţă de neuitat.

Cum s-a întîmplat să vă apropiaţi de această expresie – şi emoţională, şi sonoră – care, cu timpul, a devenit muzica dvs. specifică? Secţiuni compuse, altele improvizate, nu e mainstream, nu e neapărat underground, pare că imaginaţia dvs. şi-a găsit un culoar al său şi numai al său. Cum aţi putea defini această alegere?

Cred că are de-a face cu faptul că am avut oportunitatea şi am fost încurajat de a-mi face propria muzică. E o tradiţie aici în Norvegia de a face muzica ta, de a construi un drum propriu, nimeni nu se aşteaptă să cînţi standarde în stilul american. M-am lăsat influenţat de muzica norvegiană şi de tot ceea ce am mai auzit şi mi-a plăcut. Nu simt nici o presiune de a cînta jazzul acesta clasic. Am avut şi un profesor extraordinar la Conservator, un rus, Misha Alperin, care m-a încurajat să-mi urmez intuiţia.

Deci nu v-aţi văzut în rolul de interpret al jazzului standard niciodată?

Nu, în nici un caz, nu ca menire. Pot să fac şi asta, mi se întîmplă din cînd în cînd, dar cred că ia un timp foarte lung să dezvolţi cu adevărat ceva, să dezvolţi propria expresie. Trebuie să practici îndelung. Şi-atunci, mi-am ales această cale, a muzicii mele, a grupurilor pe care le generez, şi această experienţă mă defineşte cel mai bine pe mine. Ştii, nu poţi să cînţi timp de zece ani standarde americane şi după aceea imediat să te apuci de „ceva personal“, pentru că n-o să-ţi iasă. O să ai nevoie de mult mai mult timp pentru a-ţi găsi drumul, pentru a căuta în interiorul tău, iar cînd spun mult timp, mă refer la 10-15 ani, dacă nu mai bine. Aşa că mi-am zis: „N-am atîta timp la dispoziţie.“

În România, lucrurile stau exact invers. Nu eşti neapărat încurajat să compui şi să cauţi muzica ta proprie. Şcoala şi societatea te îndeamnă, mai degrabă, să fii un interpret. Iar în jazz – mai ales. Aşa că mi se pare important să discutăm despre această alegere artistică.

Cred că jazzul nu este un gen concret, un stil definibil. Cred că poţi să priveşti jazzul ca pe o unealtă ce te ajută să produci muzică. Poţi pune tot ce ştii acolo şi apoi să exprimi în felul în care ideile şi inspiraţia vor, te lasă, îţi indică. Mie îmi place foarte mult muzica populară norvegiană, folclorul ţării în care m-am născut. Şi cred că, de fapt, în muzica aceasta se găseşte cheia pentru cei care vor să compună. Uite, România are un folclor fantastic! De ce să nu utilizezi acest folclor ca sursă de inspiraţie? De cele mai multe ori, această relaţie devine foarte personală, te face să simţi ceva foarte puternic, iar lucrul acesta va ajunge şi la publicul tău.

„Muzică mai clară, mai pură“

Spuneaţi că sînteţi influenţat de „sunetul norvegian“. Cum definiţi acest „sunet“?

Cred că fac parte deja din a treia generaţie de muzicieni norvegieni de jazz. Am crescut cu Jan Garbarek, Nils Petter Molvaer. Molvaer a fost unul dintre primii care au început această tradiţie, definită acum ca specific norvegiană.

Uneori, cînd ascult muzica dvs., am senzaţia că seamănă cu acele peisaje uscate din grădinile zen japoneze – doar pietriş, stînci şi puţină, foarte puţină vegetaţie, un spaţiu al meditaţiei şi al calmului, al distanţelor vizibile între evenimente.

Mă las inspirat şi de această estetică japoneză, îmi pare foarte pură şi drăgălaşă. Cred, de asemenea, că în momentul în care compui ceva şi este deopotrivă inspirat de folclor şi poartă şi amprenta ta personală, acea muzică poate atinge pe oricine, fără să mai fie nevoie să defineşti felul în care o face. Dacă iei cunoştinţă cu folclorul mai multor etnii, vei observa cu uşurinţă similitudinile. Şi-atunci este posibil ca, ascultînd ceva inspirat de o anume zonă culturală, să-ţi pară în acelaşi timp asemănător cu altceva, pentru că răsună acele vibraţii şi structuri comune.

„Mi-am dorit să fac muzica mea din ce în ce mai pură.“

De la What Are You Doing The Rest Of Your Life *(2001) – primul album al trioului Helge Lien, la* Badgers and Other Beings *din 2014, pentru cei care ascultă cu atenţie, progresia muzicală se simte la nivelul nuanţelor, al tempilor, al construcţiei tematice.*

Nu mă gîndeam atunci, în 2001, la nimic din cele care au urmat. Nu ştiam cum se va dezvolta trioul. Am devenit mult mai încrezător în propriile compoziţii, pentru că în trecut cîntam doar pe jumătate lucrări ale mele, restul erau preluări. Aşa că această călătorie a însemnat să mă dedic mult mai mult dezvoltării propriei gîndiri compoziţionale. Cred că devine mult mai clar cine sînt, ce simt, cum pot să exprim; pe de altă parte, mă simt mult mai deschis şi mult mai liber în felul meu de a cînta. Mi-am dorit să fac muzica mea din ce în ce mai clară, mai pură.

Mergeţi, de asemenea, în zona de improvizaţie liberă, atonală, de avangardă, să-i spunem. De ce adoptaţi şi această estetică? Este ceva de care aveţi nevoie pentru a pune în mişcare mecanismele pentru trio, de exemplu?

Cred că în mine se manifestă multe lucruri şi interesul meu pentru muzică este foarte larg. Îmi place şi această expresie atonală, specifică improvizaţiei *free* şi cred că atunci cînd te dezvolţi ca muzician, dezvolţi totodată capacitatea de a lua decizii. Hotărăşti lucrurile pe care le cînţi şi care funcţionează doar în acel context, care îi aparţin. Este foarte stimulant pentru mine să văd că pot funcţiona, muzical vorbind, în ambele cîmpuri expresive şi, cîteodată, încerc şi să combin tehnicile, manierele de a cînta.

Este improvizaţia mult mai vizuală, mai deschisă emoţiilor? Ce simţiţi atunci cînd mergeţi în zona aceasta?

E mult mai abstractă. Cu trioul întotdeauna e vorba de a compune ceva, pentru a controla sunetul întregului ansamblu. Dar, în zona de improvizaţie, e vorba exclusiv de instinct, de impuls. Compun instantaneu şi se întîmplă ceva ce n-am mai auzit înainte. Uneori, ne propunem cîteva elemente în jurul cărora brodăm, dar alteori totul este liber.

Numele unui album din 2000, Talking To A Tree, *a sunat pentru mine ca o poveste în sine, putea să funcţioneze ca nume de film. De unde a apărut? Care era legătura cu muzica?*

A apărut datorită unei experienţe foarte puternice. Am crescut în mijlocul pădurii, nu aveam vecini, doar copaci în jurul meu, acolo îmi petreceam tot timpul. Şi-mi amintesc că, odată, m-am trezit stînd pur şi simplu în faţa unui copac, pe lîngă care treceam în fiecare zi. Dar atunci, au trecut probabil cîteva ore în care nu m-am putut mişca şi am avut senzaţia unei comunicări profunde. A fost halucinant şi, totodată, motivul concret al numelui acestui album. Dar, în mod normal, nu mi se întîmplă să merg pe străzi vorbind cu pomii.

dialog realizat pentru
Radio România Cultural
de Maria BALABAŞ

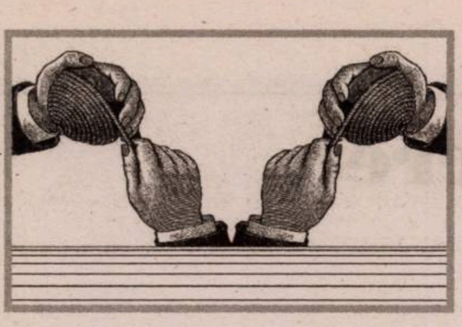

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Care e faza cu Big Brother?

Am citit în presă un articol foarte complicat, care ar putea fi rezumat cam aşa: legea Big Brother 3 a fost declarată neconstituţională de către Curtea Constituţională, SRI atrage atenţia că asta pune în pericol securitatea naţională, se pare că argumentele Curţii sînt aceleaşi ca în cazul respingerii legii Big Brother 2, care a reluat argumentele din cazul Big Brother 1.

Şi gata. Am rămas cu puternica impresie că ziaristul însuşi nu mai ştie despre ce legi vorbeşte, ci doar citeşte nişte comunicate de presă aruncate peste gard între SRI şi Curtea Constituţională, a preluat nişte etichete deja puse în spaţiul public unor legi cu denumiri complicate şi relatează ca la un meci de fotbal: SRI atacă pe aripă cu Big Brother 2, Curtea respinge în careu cu Big Brother 3.

De fapt, discuţia a devenit cu totul ezoterică: trebuie să fii de la un ONG specializat sau să fii magistrat pentru a mai putea urmări care e fondul discuţiei. Încerc să fac aici un act civic şi să readuc discuţia la nivel de principii şi noţiuni generale accesibile nonjuriştilor. Problema asta cu legea care apoi a căpătat numele de Big Brother mi-a intrat pe radar cînd eram la Londra, la studii, în 2007-2008. Am primit atunci temă pentru acasă de la un profesor faimos, care preda un curs doar despre Parlamentul European, să ne alegem o directivă europeană şi să explicăm colegilor la seminar care e conflictul social/politic pe care îl ascunde, cine cu cine se ceartă şi cum se atinge punctul de echilibru în Consiliu/Parlament. Am ales directiva privind reţinerea datelor de comunicaţii.

Potrivit iniţiatorilor britanici, necesitatea de a reglementa la nivel european a plecat atunci cînd poliţiştii care anchetau reţeaua socială a atentatorilor de la Londra şi apoi de la Madrid au constatat că teroriştii se mişcau liberi dintr-o ţară europeană în alta, pe cînd poliţia şi serviciile secrete operau după reguli diferite de la o ţară la alta. Ce înseamnă reţea socială? Adică organul X al statului să întrebe compania de telecomunicaţii Y cu cine a vorbit suspectul Z. Cu listing-ul în faţă, organul X urma să verifice care dintre acele numere aparţin altor suspecţi, să ceară date şi pentru aceia, şi aşa mai departe. În 2006, Londra a preluat preşedinţia rotativă a Consiliului UE şi şi-a propus ca în cele şase luni să unifice procedurile de retenţie a datelor. Nevoia, spun documentele preşedinţiei britanice de atunci, e următoarea: statele UE au reglementări foarte diferite: unele obligă companiile să reţină aceste date, altele nu le obligă, dar companiile le reţin oricum (pentru facturare) şi le pun la dispoziţia statului la cerere, unele state obligă companiile să le reţină pe perioade scurte (trei luni), altele pe perioade foarte lungi (trei ani). Deci – spunea guvernul britanic – e nevoie ca UE să stabilească nişte reguli unice, altfel poliţiştii noştri sînt în dezavantaj faţă de terorişti, care nu au probleme cu procedurile diferite de la stat la stat.

Cu mare tamtam, directiva a trecut. Ca mai mereu cînd e cu tamtam, forma finală nu a rezolvat multe dintre problemele care se cereau rezolvate. Multe detalii de implementare rămîneau a fi stabilite prin legi interne de transpunere. În 2008, a ajuns să fie votată legea de transpunere de către Parlamentul român. Presa noastră i-a dat rapid numele de „legea Big Brother“ şi puţină lume mai ţine acum minte că asta a pornit dinspre presa anti-Băsescu. Precizare importantă: a nu se confunda datele de trafic cu conţinutul propriu-zis al comunicării, adică celebrele interceptări, acelea se fac prin alte legi şi mecanisme.

Aşa a început saga adaptării locale a acestei legislaţii: sub semnul unor mari confuzii. Paralel cu saga din România, a continuat povestea europeană. La nivel UE, o coaliţie de ONG-uri a contestat permanent această directivă, iar în diverse state membre au existat atacuri la Curtea Constituţională. Problema de fond este: cît spaţiu de manevră sîntem dispuşi să lăsăm instituţiilor statului în ţările liberal-democratice actuale, supuse asaltului terorist? Iar răspunsul diferă nu numai de la un stat la altul, ci şi în fiecare stat de la un moment la altul, de la un atentat la altul. De aceea discuţia despre Big Brother este atît de complexă (iar prin această poreclă care a devenit loc comun în România, legislaţia respectivă a pierdut deja bătălia semantică şi de imagine): pentru că e foarte greu să mai ştim de la ce am pornit şi unde am ajuns.

Ce costuri sîntem dispuşi să plătim pentru libertate?

Prima lege de transpunere a directivei a fost adoptată în România în 2008 şi, pe atunci, lumea se lupta cu ea pentru că devenise o lege băsistă (apropo: o grămadă de lume bună ar trebui să se uite înapoi la ultimii ani şi să aibă un moment de ruşine pentru folosirea intensivă a acest epitet pentru vrute şi nevrute, sper ca viitori istorici să treacă cuvîntul printre semnele de identificare ale retardului intelectual). În 2009, Curtea Constituţională a declarat legea neconstituţională. Curtea noastră a devenit atunci o vedetă la nivel european, cazul românesc a fost preluat, discutat şi adus ca precedent de reţeaua de ONG-uri europene. Cum totuşi România avea o obligaţie prin tratat de a transpune directiva, Comisia Europeană a început să ameninţe România cu amenzi pentru nerespectarea tratatului. Amenda ar fi fost de 30.000 de euro pe zi de întîrziere (Comisia a ezitat însă, pentru că şi alte Curţi Constituţionale au început să respingă legile interne de transpunere, între timp). În 2012, a fost votată în România o nouă formă a legii.

Dar în aprilie 2014, însăşi Curtea de Justiţie a Uniunii Europene a respins directiva. Ceea ce a ridicat nişte întrebări foarte interesante: legile interne de transpunere devin automat caduce, sau trebuie respinse de la caz la caz? În România nu mai avem problema asta, pentru că, în iulie 2014, Curtea a respins şi a doua lege de transpunere a directivei. Curtea românească preia ca atare, cu citare, toate motivele pentru care Curtea Europeană a respins directiva. Dar pe lîngă argumentele de principiu faţă de legislaţia europeană, Curtea românească critică şi anumite chestiuni ce ţin particular de legislaţia românească de transpunere (în primul rînd, accesul serviciilor secrete la date, fără mandat judecătoresc).

La nivel de principiu, Curtea Europeană şi apoi Curtea Constituţională română spun că prin reţinerea datelor şi prin accesul la ele se încalcă dreptul la viaţă privată şi la secretul corespondenţei, iar această intruziune este disproporţionată şi de mare amploare.

Aici intrăm deja în dilemele de substanţă. Sînt două viziuni diferite despre datele de comunicaţii. Argumentul mereu repetat de structurile poliţieneşti în dezbaterile europene este următorul: prin aceste date, noi nu accesăm conţinutul propriu-zis al comunicării, ci doar reţeaua socială relevantă, iar prin reţinerea acestor date, nu urmărim apriori toţi cetăţenii, ci accesăm datele numai în cazul indivizilor unde avem suspiciuni relevante. De cealaltă parte, apărătorii perspectivei liberale spun că statul ar trebui să găsească alte metode de a ajunge la cei suspecţi, nu reţinînd datele tuturor. Pînă la urmă, totul se reduce la chestiunea despre care vorbeam şi data trecută: ce costuri sîntem dispuşi să plătim pentru libertate. Probabil statul poate ajunge la un individ suspect şi pe alte căi, dar cu mai mare efort şi cu mai puţină certitudine decît dacă ar avea acces la datele tuturor – sîntem dispuşi să îl lăsăm sau nu?

Curtea Europeană spune în decizia sa că aceste date pot spune foarte multe despre orice individ, deci sînt date foarte importante pentru viaţa privată. Păstrarea lor încalcă alte directive europene, cele privind protecţia datelor personale. Această încălcare trebuie foarte atent cîntărită. Dar, mai spune Curtea Europeană, directiva se aplică întregii populaţii, nu conţine perioade stricte de reţinere a datelor, lista de infracţiuni în cazul cărora se permite accesul poliţiei la date nu e clară, ci lăsată la alegerea statelor membre şi nu se prevede distrugerea completă a datelor după ce expiră termenul. Cu alte cuvinte, Curtea Europeană recunoaşte că datele pot fi păstrate, dar cu garanţii şi în condiţii mult mai stricte, care trebuie prevăzute de la bun început în directiva europeană, nu lăsate la latitudinea statului membru.

În dezbaterea poliţie *vs* apărătorii libertăţii individuale, Curtea Europeană a ţinut partea liberalilor, dar nu complet. Nu se respinge ideea în sine de reţinere a datelor, dar Curtea decide că e o încălcare atît de gravă a vieţii private, încît trebuie foarte strict şi limitat reglementată. Atît de strict şi de limitat, încît te gîndeşti dacă mai merită. Deci sînt foarte curios dacă guvernele naţionale vor reveni cu o nouă directivă care să respecte decizia Curţii sau o vor lăsa baltă.

În ce priveşte cazul românesc, Curtea noastră a preluat ca atare argumentele general aplicabile ale celei europene. În plus, aplicabil doar României, Curtea face demonstraţia că aveam două regimuri diferite ale accesului la aceste date: procurorii şi poliţia le puteau cere cu mandat, conform Codului de Procedură Penală, pe cînd serviciile secrete (SRI, SIE, SPP, serviciile secrete ale armatei şi MAI) o puteau face conform legilor „speciale în materie“. Adică legilor privind siguranţa naţională. Care legi – ca să vezi! – nu prevăd mandatele judecătoreşti. Acesta este punctul cu adevărat excepţional al deciziei Curţii noastre, în cazul Big Brother. Dincolo de argumentaţia de principiu preluată de la Curtea Europeană, judecătorii constituţionali români atacă în mod justificat privilegiile juridice ale serviciilor secrete, instituite prin legile lor de organizare (legi date la începutul anilor '90 şi care reflectă foarte bine spiritul acelei Românii, *à la* Belarus).

De aici avem, în ultima vreme, un adevărat asediu mediatic al SRI la adresa Curţii Constituţionale. Presupun că sînt trei cauze ale acestei ofensive: 1) SRI urăşte din principiu controlul civil şi nu poate lăsa nepedepsit un atare precedent, ca nişte civili de la Curtea Constituţională să-i spună că ar trebui să lucreze cu mandat de la alţi civili, magistraţi. Pur şi simplu, civilii nu ştiu ei ce şi cum şi să nu se bage în treburile băieţilor serioşi – cam acesta e spiritul pe care decizia Curţii îl aruncă în aer. 2) Celor din SRI şi parlamentarilor care ar trebui să-i controleze le convenea această confuzie care se menţinea în dezbaterile publice: noi, ofiţerii şi lucrătorii SRI, sîntem tot un fel de magistraţi, lucrăm cu mandate, deci nu vă fie frică de noi. Decizia Curţii demonstrează ceea ce unele ONG-uri spun de multă vreme: SRI, SIE şi celelalte servicii nu lucrează cu instrumentele legale general valabile pentru organele de stat, ci au excepţii de la acestea. Iar dacă asta e valabil pentru retenţia datelor, atunci ar trebui să ne uităm şi la alte cazuri de legi cu aplicabilitate generală, care sînt anulate cînd vine vorba de servicii, prin excepţiile create de legile speciale ale serviciilor. De aici motivul de isterie numărul 3) Acest caz ar trebui să ducă la o revizuire a legilor proprii de organizare ale serviciilor, aceste legi trebuie aduse la zi, uitat modelul Iliescu-Virgil Măgureanu-1991 şi instituit modelul european de control civil real asupra serviciilor. Dacă Parlamentul nu are apetenţă pentru modernizarea acestor legi, atunci se cere o atacare a lor la Curtea Constituţională, care, în formula actuală, pare a avea chef să aducă serviciile în rîndul lumii. Şi ce spectaculoasă ar fi o ştire de genul: Curtea Constituţională declară neconstituţională legea de funcţionare a SRI.

Aceasta este povestea cu Big Brother 1. Avem însă şi legea Big Brother 2 şi legea Big Brother 3. Care au o legătură mai degrabă vagă cu fratele lor mare, iniţial. Dar cum presa nu prea poate gîndi complicat, le-a pus într-o singură găleată. Noi însă le vom trata separat.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

„Je suis Dănuţ“

JE suis DĂNUŢ

În imaginea alăturată vedeţi un joc al unui om cu propriii contemporani. Şi *Charlie Hebdo*, şi cel care a inventat *Je suis*, şi intelectualii, şi islamiştii rîd. E ziua lui de naştere, LA MULŢI ANI!, şi şi-a comandat nu doar un tort delicios pe care l-a împărtăşit cu prietenii, şi cu linguriţa, şi cu spiritul. *Je juis Dănuţ* este concluzia din glazură de ciocolată a disputei secolului (*„Ceci n'est pas une pipe“*, vorba lui René). *„Je suis Dănuţ“* – nu, nu vă agitaţi, nu este românul care ia totul la mişto. Nu, deşi este român, cult, dac şi roman după tăietura urechilor, cu ceva stare, cum îi stă bine după tort şi puterea de-a zîmbi de ce i se întîmplă fără voia lui. *„Je suis Dănuţ“* este tortul celui care a crescut încă un an ca om liber în lumea asta mare, care te loveşte cînd nu te aştepţi. La mulţi ani, Dănuţ!

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Pe frontul societății civile

Texte și opinii de:

- Ionuț SIBIAN (director FDSC)
„Critica e bună cînd e constructivă“ – interviu
- Bogdan VOICU (sociolog)
„Noiembrie 2014: nimic nou sub soare?“
- Radu USZKAI (cercetător în cadrul Centrului de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea București)
„#activismul2.0: libertate, egalitate, intimitate“
- Oana PREDA (director executiv CeRe)
„De la nimic la protest şi de la protest mai departe“
- Mircea KIVU (sociolog)
„Exerciţiu de imaginaţie: democraţia fără societate civilă?“
- Vera ULARU (coordonator proiecte FDSC)
„Kit pentru democraţie“
- Codru VRABIE (membru Funky Citizens)
„Cel mai dinamic spaţiu experimental“ – interviu

argument

Cu ochii larg deschiși

DILEMA VECHE
Pe frontul
societăţii civile

Deşi despre societatea civilă se tot vorbeşte şi deşi efectele impactului pe care aceasta îl are asupra structurilor democratice din România sînt de necontestat, prejudecata că în ţara noastră „societatea civilă nu există“ a devenit deja sintagmă, automatism verbal pe care îl articulăm mecanic, desfiinţînd, cu argumentul vehement al încăpăţînării, orice deschidere faţă de subiect.

De ce trebuie însă să ieşim din acest turn de fildeş?

Luaţi-o, în primul rînd, ca pe un cîştig personal. Căci odată ce accesezi informaţiile reale, ţi se deschid ochii asupra lucrurilor bune care s-au înfăptuit în România celor 25 de ani de democraţie, datorită societăţii civile. Prejudecăţile cum că locuieşti într-o ţară pierdută vor începe astfel să se fisureze, iar printre crăpături vei reuşi să întrezăreşti acel viitor posibil „ca în alte ţări“. Întrezărind acest viitor, starea de apatie va începe să se zdruncine şi, cel mai important, se va zdruncina fatalismul, acel punct de unde începe cercul vicios „nu pot schimba nimic“.

În al doilea rînd, după ce deţii informaţii despre structura societăţii civile şi despre rolul pe care aceasta l-a avut şi îl are în crearea unor sisteme guvernamentale existente şi funcţionale în prezent, sisteme prin care se garantează mersul democratic al societăţii în ansamblu, faci legătura între necesitatea existenţei acestei societăţi civile şi democraţie.

Or, dacă vrei să continui să trăieşti într-un spaţiu democratic, avînd cunoştinţă deja despre cum funcţionează societatea civilă, despre toate structurile existente datorită ei, şi despre rolul şi importanţa pe care ea le are, al treilea pas este să conştientizezi faptul că societatea civilă *„c'est moi“*. Vei ajunge să înţelegi că, pentru existenţa acestui gardian al democraţiei, nu este suficient să fii doar informat asupra societăţii civile, ci trebuie să te implici efectiv în susţinerea ei.

În ţările nordice, aproape fiecare cetăţean este membru în cel puţin un ONG sau o structură neguvernamentală. A fi membru însemnînd, pe lîngă implicarea civică, şi a cotiza o anumită sumă de bani, lunar, pentru susţinerea respectivului ONG.

La noi, principalele fonduri pentru susţinerea proiectelor şi programelor neguvernamentale provin încă din străinătate. Însă aceste fonduri se diminuează, urmînd ca la un moment dat să înceteze. Atunci va fi necesar ca noi toţi să ne implicăm pentru susţinerea societăţii civile. Iar implicarea, informaţia şi susţinerea financiară sînt lucrurile-cheie pentru susţinerea statului democratic.

Şi, odată ce vom deschide larg ochii, vom vedea că democraţia ne aparţine, ca datorie, tuturor, nu doar statului sau ONG-urilor. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

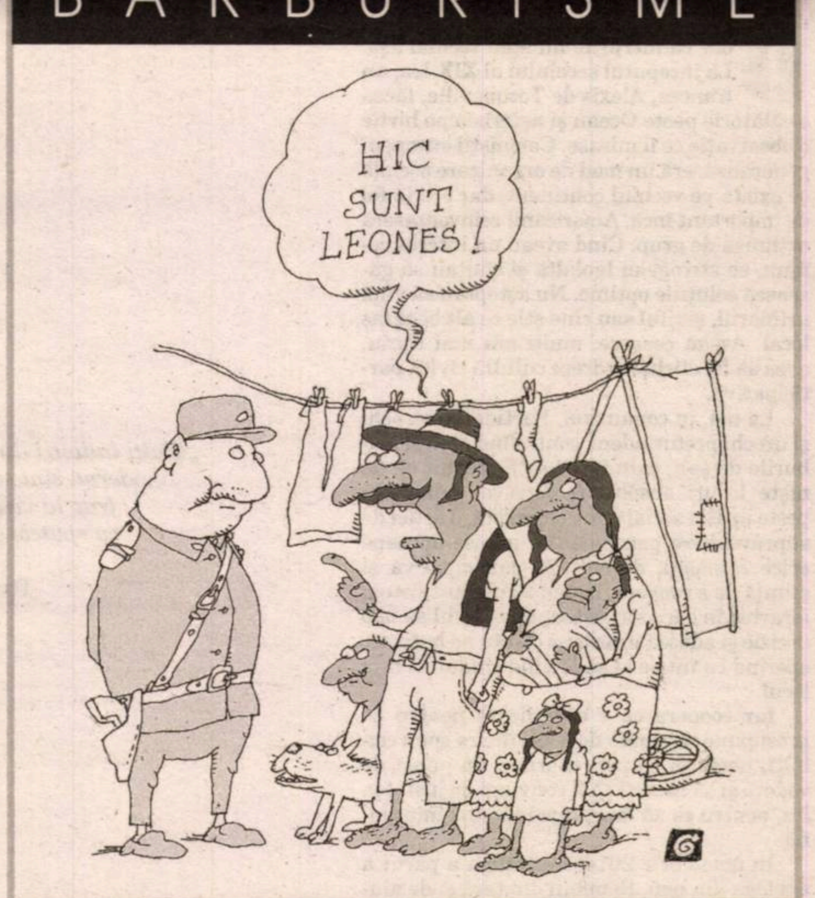

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 29 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Bogdan VOICU

Noiembrie 2014

nimic nou sub soare?

În decembrie 1989, s-a spus că a explodat mămăliga. Prin toate țările din jur se întîmplase cîte ceva, numai la noi nu se petrecea nimic. Iar acest lucru nu era de ieri, de azi, ci de multă vreme. O grevă a minerilor, dezamorsată de Ceaușescu personal, cîțiva disidenți răzleți, sau Brașov 1987 nu se comparau cu primăvara de la Praga, cu 1956, cu Gdansk-ul, cu cele două canale ale televiziunii bulgărești. Comunismul naționalist promovat de Dej și apoi de Ceaușescu nu se compara cu poziția Iugoslaviei, a cărei viață politică internă fusese marcată de protestele studențești de la Belgrad (1968), de primăvara croată (1971), de rebeliunea kosovară din 1981 și de cea din vara lui 1989.

În alte țări, drumul către capitalism fusese pavat cu demonstrații populare ample, cu proprietate privată, cu multipartitism, toate începute măcar în anii '70. Pînă și la ruși și bulgari, o clasă moderată de comuniști venise la putere, aducînd idei noi (în Rusia) sau pur și simplu renunțînd la putere (în Bulgaria).

Mămăliga a explodat oarecum pe neașteptate, dar a făcut-o serios de tot, cu multă lume pe străzi, cu unii care au făcut rost de arme și și-au defulat setea de sînge, cu minerii venind apoi repetat la București să sădească panseluțe...

Partea asta cu acțiunile justițiare ale minerilor o mai văzusem la noi pe cînd legionarii erau plini de aplomb. Camarazii erau pe post de mineri și reparau tot ce era de reparat, așa cum Piața Universității avea nevoie de flori în iunie 1990. Și o revedem și azi, la nesfîrșit, repetată de mase de puriști ce abia așteaptă să le dea la cap celor ce le întinează nația sau orașul sau orice altceva. Iar o mișcare de protest este considerată a fi serioasă cînd adună mulți oameni în stradă, ca să arate ei ce înseamnă să fie mulți.

Doar că lucrurile nu stau tocmai așa. La începutul secolului al XIX-lea, un francez, Alexis de Tocqueville, făcea o călătorie peste Ocean și așternea pe hîrtie o observație ce îl mirase. Coloniștii europeni generalizaseră un mod de organizare socială ce exista pe vechiul continent, dar era la fel de important încă. Americanii reinventaseră acțiunea de grup. Cînd aveau un interes comun, se strîngeau laolaltă și căutau să găsească soluțiile optime. Nu așteptau să vină primarul, șeriful sau cine știe ce alt bogătaș local. Aveau ceea ce, mulți ani mai tîrziu, avea să fie etichetat drept cultură civică participativă.

La noi, în comunism, Partidul avea ochi și urechi pretutindeni, controlînd pînă și cluburile de șah, care altfel ar fi trebuit să fie niște locuri absolut inofensive. Adăugată peste apatia socială precomunistă, o astfel de supraveghere permanentă ucisese aproape orice rămășiță de cultură participativă și știință de a coopera, lăsînd locul unui sistem ierarhic în care toți așteaptă ca șeful să ia o decizie și adesea îl vorbesc de rău pe la spate, sperînd ca într-o zi să le vină rîndul să îi ia locul.

Iar cooperarea e complicată pentru că presupune răbdarea de a asculta ce spun ceilalți, necesită să poți exprima un punct de vedere și să încerci să îi convingi de justețea lui, pentru ca să faceți apoi lucruri împreună.

În noiembrie 2014, mămăliga a părut a exploda din nou. Românii din țară și de aiurea au ieșit în număr mare la vot și au făcut ca noul președinte să fie un neamț ce pornise în campanie nu doar cu a doua șansă, ci de la mare distanță de favorit. Cum Facebook a jucat un rol în mobilizare, mulți au afirmat că avem de a face cu maturizarea societății civile, poate și fiindcă același Facebook a fost utilizat ca mijloc de comunicare în primăvara arabă, dar și de mișcările de tip *occupy*.

Să avem oare un *boom* românesc al societății civile?

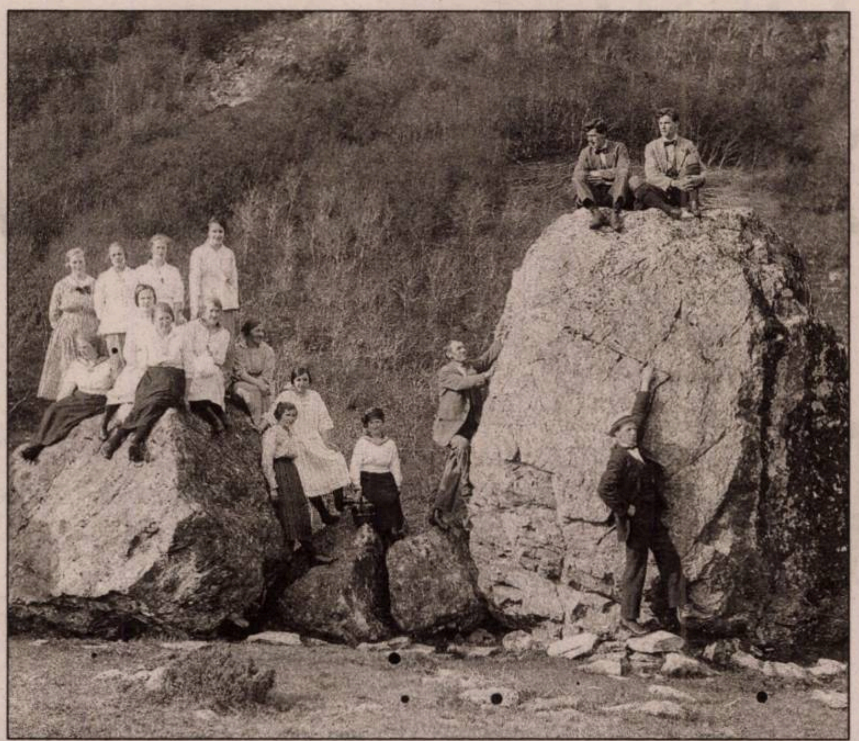

În noiembrie 2014,
mămăliga a părut a exploda din nou.

„Mulți indivizi din societatea modernă sînt ca barcagiii: trag la vîsle, dar stau cu spatele spre viitor.“

Henry Coandă

Din 1990 încoace, datele de sondaj* au plasat sistematic românii printre europenii cu cea mai mică participare în asociații de orice fel (catalizatorul obișnuit al spiritului civic, rol pe care îl îndeplinesc și azi, ca și pe timpul lui De Tocqueville). Sîntem între cei care se implică foarte puțin în mișcări de protest, în a semna petiții, în a boicota ceva, și spunem și că nu dorim să o facem. Este adevărat că față de 1990, trend-ul este ușor ascendent, dar tot sîntem foarte departe de a fi o societate cu o participare civică la nivelul contemporaneității. Tot date de sondaj, de astă dată culese doar în România, arătau, la finalul lui 2014, că două treimi din tinerii din țară (15-29 de ani) considerau participarea la mișcări de protest fie de modă veche, fie nu tocmai la modă. Nici una dintre aceste cifre nu indică vreun potențial boom al civismului. Dimpotrivă!

Înfrîngerea candidatului PSD a constituit un scenariu doar aparent neverosimil. Memoria reține însă eșecul marelui favorit din 2004, cel care condusese în sondaje aproape la fel de autoritar ca al său doctorand. Nici Mircea Geoană, în 2009, nu a fost mai prejos, iar victoria lui Klaus Iohannis, în 2014, a dovedit că PSD nu este capabil să gestioneze astfel de momente și să adune în jur consilieri competenți. Pentru a evita dezastrele trecute ale partidului, după toate probabilitățile, Guvernului i-a trecut prin cap să blocheze accesul la vot. Dacă se dovedește că este așa, dincolo de gestul meschin, o concluzie se impune. Făptașii au uitat sau, mai grav, nu au știut vreodată că fructul oprit este cel mai atractiv. Ș cum aproximativ jumătate dintre români au măcar o rudă plecată în afara țării, iar prestigiul asociat celor migrați este mare, era firesc să vedem o masă suplimentară de oameni la vot. Că au comunicat pe Facebook era de la sine înțeles, reflectînd pur și simplu dezvoltarea tehnologică.

Și dacă tot veni vorba de Facebook... Participarea civică poate fi privită ca parte a ceea ce în sociologie, știință politică și economie se numește „capital social“. Așa se cheamă chestia asta de prin 1977, iar oamenii de știință de prin lume au ignorat cu ostentație faptul că, 13 ani mai tîrziu, economiștii români s-au gîndit să folosească numele în alt sens. În literatura despre capital social există o dezbatere destul de susținută despre rolul Internetului în generarea acestuia. Și sînt dovezi puternice care arată că Internetul susține participarea în asociații, încrederea în oameni, relațiile cu prietenii, facilitînd comunicarea. Există însă un articol făcut public în toamna lui 2014 de Fabio Sabatini și Francesco Sarracino care documentează empiric contrariul în ce privește comunicarea mediată de Facebook, arătînd că aceasta sporește izolarea socială.

Să recapitulăm: România nu are o tradiție a participării, nici postcomunistă, nici precomunistă. Participarea necesită organizare, activitate constantă, consistență, voluntariat. Ieșirea la vot din noiembrie 2014 este un fapt izolat, nebazat pe organizare, ci ca reacție la aroganța și nepriceperea guvernamentală. Prezența pe Facebook nu este un argument care să susțină crearea unei societăți civice înfloritoare, ci dimpotrivă.

Cum arată societatea civilă, de fapt? Ca să dau o definiție ușor reducționistă, societatea civilă se manifestă prin acele numeroase grupuri mici, ce agregă interesele membrilor lor și acționează spre a crea bunul comun. Nu vă așteptați de la mine să vă vorbesc despre cîți se implică în viața politică și sînt gata să arunce cu noroi într-un partid sau altul sau să se lupte cu statul. Aceea *nu* este societatea civilă, ci un stereotip ce denotă o *altfel* de înțelegere a societății civile și a rolului acesteia. Simptomatic este modul în care Wikipedia definește societatea civilă. Conaționalii noștri au ales să înceapă versiunea română cu un citat din Nicolae Manolescu, care definește societatea civilă ca reacție a cetățenilor față de stat. Alte limbi pun accentul pe faptul că nu discutăm despre stat, ci despre cooperare în afara structurilor de stat. Vă reamintesc că Wikipedia reflectă gîndirea celor care scriu – voluntar – în ea. Simplul fapt că la noi persistă ideea că statul e un obiect căruia *trebuie* să îi contrapunem societatea civilă ne arată ce reprezentări au cei ce fac voluntariat (pe Wikipedia) și care ar trebui să fie exponenți ai modului în care apare participarea.

Sociologia și științele politice sînt disciplinele ce ar trebui să se priceapă la generat cooperare, deci la a cataliza elemente ale societății civile. Sociologii din România au două asociații profesionale mari, nici una cu adevărat funcțională. Politologii au și ei pe hîrtie două asociații, și de cîțiva ani încearcă să pornească o a treia, tocmai pentru că primele două nu sînt funcționale. Cu alte cuvinte, cei care teoretic se pricep la a genera implicare, participare, voluntariat, cooperare, nu dovedesc o abilitate prea mare de a se organiza mai întîi pe ei.

Speranța vine însă de la modul în care emigranții mediază contagiunea valorică cu cultura țărilor unde au plecat. Din păcate, destinațiile principale ale românilor sînt tot țări unde participarea civică este mai degrabă redusă...

***Bogdan Voicu** este sociolog.*

---

*Surse: Am invocat date comparabile, furnizate de sondajele valorilor sociale, o serie de studii internaționale derulate la noi de Grupul românesc pentru studiul valorilor sociale. Aceeași sursă mi-a permis estimarea numărului românilor cu rude în afara țării. De asemenea, m-am referit la un sondaj în rîndul tinerilor comandat către CURS SA de Fundația Friedrich-Ebert-Stiftung România.

Mircea KIVU

Exercițiu de imaginație: democrația fără societate civilă?

Dar ce este societatea civilă?

Dacă e să ne uităm la *Collins English Dictionnaire,* exercițiul propus este interzis prin definiție, căci societatea civilă ar însemna chiar „elemente precum libertatea de exprimare și justiția independentă, care constituie societatea democratică“.

Prefer însă, cînd vorbesc despre societate civilă, să o definesc ca totalitatea formelor de asociere care vizează obiective civice. Cu alte cuvinte, ne referim la organizațiile și instituțiile pe care guvernul nu le controlează (deși uneori le reglementează) – nu doar la ceea ce tradițional numim „organizații nonguvernamentale“, ci și la instituții de presă, organizații economice sau partide politice, în măsura în care scopurile acestea sînt de natură civică, adică vizează binele comun.

Îndeobște, ideea de societate civilă este subsumată organizațiilor nonguvernamentale – adică asociațiilor și fundațiilor, ceea ce este aproximativ corect. Spun „aproximativ“ pentru că există forme de asociere care nu sînt neapărat formalizate, dar au obiective civice. Chiar indivizi izolați pot fi considerați reprezentînd societatea civilă – exemplul cel mai bun este Liviu Babeș, cel care, în martie 1989, s-a jertfit pentru a atrage atenția asupra monstruozității regimului comunist. Mișcările de protest din toamna lui 2013, îndreptate împotriva proiectului de exploatare cu cianuri de la Roșia Montană, nu au avut în spate o organizație bine definită și, cu toate acestea, e de necontestat că au fost manifestări ale societății civile.

Delta Dunării ar fi fost împînzită cu hoteluri și golită de faună. Munții Carpați ar fi fost defrișați.

Scurt recurs la istorie

Regimul comunist reușise să distrugă cam toate manifestările societății civile. Toate formele de asociere (de la asociațiile de locatari la sindicate) erau controlate de către partid sau (ceea ce era totuna) de către stat. Voluntariatul devenise obligatoriu. Cooperativele, casele de ajutor, uniunile profesionale, sindicatele și celelalte forme de asociere liberă fuseseră transformate în opusul lor – pentru că oamenii fuseseră obligați să se înroleze și conducerea le fusese impusă de către partidul unic. Pe hîrtie, aveam o droaie de forme de asociere; în realitate, oamenii trăiau izolați unii de alții (singura formă de asociere care rămăsese relativ liberă era familia, de unde importanța acesteia în societate) și orice formă de asociere liberă (cazul sindicatului liber înființat de Doina Cornea) era reprimată cu brutalitate.

Rezultatul a fost că, după 1989, cînd controlul partidului-stat asupra formelor asociative dispăruse, oamenii rămăseseră reticenți față de ideea asocierii. Sindicatele au rămas în picioare, în primii ani postrevoluționari, doar pentru a administra un patrimoniu ce nu putea fi neglijat; cooperativele agricole au fost pulverizate (nici nu se putea altfel), cele meșteșugărești s-au transformat în afaceri dubioase care trăiesc din închirierea unor spații valoroase; cluburile sportive s-au „profesionalizat“, sportul de masă dispărînd.

Cînd au început apelurile la voluntariat, oamenii preferau să-și ia al treilea job. Proiectelor de asociere între producătorii agricoli (cooperative – *nomina odiosa)* li s-a preferat complotul împotriva caprei vecinului. Oamenii și-au scos banii din casele de ajutor reciproc, erodate de inflația galopantă (a trebuit să vină criza sistemului bancar ca să le readucă în grațiile publicului), pentru a-i investi în miracolele din familia Caritas.

Primele organizații civice (asociațiile revoluționarilor, Comitetul de acțiune pentru democratizarea Armatei, Grupul Independent pentru Democrație, Liga Studenților ș.a.) au avut viață scurtă, în lipsa unei viziuni pe termen lung și a unei conduceri cu spirit practic (au avut lideri, nu și manageri). E drept, au și fost „ajutate“ să comită greșeli, de către forțe necivile, dar profesioniste. Ar fi de menționat excepții notabile (Asociația Foștilor Deținuți Politici, Grupul pentru Dialog Social), organizații care și-au menținut continuitatea, zic eu, pentru că au știut să-și definească o misiune articulată.

Organizațiile cu adevărat puternice ale societății civile au apărut în urma unor exporturi de democrație, ca „pui“ ai unor fundații sau asociații internaționale. Filiale ale unor organizații occidentale au apărut la toate tipurile de asociații, dar mai ales la cele care activează în domeniul suportului pentru alte organizații (IFES, Fundația Soros), lobby și watchdog (Pro-Democrația, Transparency International), protecția copilului și a persoanelor vulnerabile (Salvați Copiii, World Vision, Caritas).

În primii 15 ani postcomuniști, cele mai importante ONG-uri funcționau ca filiale sau sub îndrumarea unor fundații occidentale, împrumutînd și viziunea acestora. În perioada în care principalele organizații donatoare vest-europene și americane s-au retras din România (mai ales după 2007), organizațiile românești s-au confruntat cu problema sustenabilității. Principala preocupare a ONG-urilor a devenit căutarea unor surse de finanțare. Sub presiunea rezolvării problemelor de supraviețuire, ele nu au mai avut libertatea de a-și defini strategii pe termen mediu și lung. În prezent, ele își formulează programele mai mult în funcție de oportunitățile oferite de potențialii finanțatori, decît corespunzător unei misiuni și a unor valori asumate.

Ce a făcut societatea civilă

La această întrebare, răspunsul cel mai frecvent se va referi, probabil, la importul fără taxe a cîtorva zeci de mii de automobile. E drept, multă lume a profitat de facilitățile acordate asociațiilor și fundațiilor pentru a „ciupi“ un oarecare profit. Dar dincolo de asta...

Miile de copii care trăiau în anii '90 în orfelinatele groazei nu ar fi scăpat de acolo dacă nu ar fi fost niște organizații care să ofere alternativa caselor de copii de tip familial, sau a găzduirii în familii *(foster care)* a celor abandonați. Culmea e că au reușit să demonstreze că îngrijirea unui copil în astfel de așezăminte e mai ieftină decît în instituțiile de stat.

O serie de legi, precum cea a accesului la informațiile publice și cea a transparenței decizionale, n-ar fi existat. Altele ar fi existat, dar nu spre binele comun (Legea antreprenoriatului social, varianta Iulian Iancu, sau Legea sondajelor de opinie, varianta România Mare). Altele ar fi arătat mult mai rău decît acum (cea privind concediul maternal), iar Guvernul n-ar fi emis o ordonanță de urgență la trei zile, ci trei pe zi. A, și, probabil, Comisia comună a Camerei Deputaților și Senatului pentru elaborarea propunerilor legislative privind legile electorale ar fi avut, în 2015, la fel de multă activitate ca și de la înființare (februarie 2013), pînă în decembrie 2014 – adică nici una.

Delta Dunării ar fi fost împînzită cu hoteluri și golită de faună. Munții Carpați ar fi fost defrișați (mai mult decît au fost, deh, se poate). Nu în ultimul rînd, la Roșia Montană, cîteva sute de mineri ar fi muncit cu spor pentru bunăstarea de azi a familiilor lor și pentru deșertificarea apropiată a întregului ținut.

A, și ceva care îmi place tare mult. La Cluj, niște tineri mînioși au convins Consiliul Local să rezerve o parte din bugetul local pentru proiecte comunitare. Adică pentru proiecte gîndite de Dînsa, societatea civilă.

> *„Într-o societate civilă, individul este recunoscut și acceptat a fi mai mult decît o statistică abstractă.“*
>
> MARK R. LEVIN

Ce ar mai putea face societatea civilă

Ar mai putea face multe, pentru că se pare că tocmai a învățat să crească „de la firul ierbii“. Adică, atunci cînd mai mulți oameni au o problemă comună, nu se mulțumesc să se plîngă că lumea e rea. Nici nu încearcă să și-o rezolve fiecare, dacă se poate în detrimentul celorlalți. Se strîng, luptă împreună, investesc inteligență, imaginație, perseverență și, de cele mai multe ori, reușesc. Așa au făcut cetățenii care au vrut ca Parcul Circului să nu fie ciuntit. Și cei care vor ca Cinema Favorit să reînvie. Și cei care vor ca Prelungirea Ghencea să capete infrastructura rutieră de care are nevoie. Și cei care vor ca Piața Obor să rămînă a micilor comercianți. Și legumicultorii din Vidra, care au înțeles că împreună pot negocia cu marile lanțuri de magazine. Și oamenii din Oradea care au vrut – și au reușit – ca Pasajul Vulturul Negru să nu dispară.

În pasul următor, aceste grupuri de cetățeni se sprijină între ele. Cînd cei din Parcul Circului fac o acțiune de stradă, li se alătură cei de la Piața Obor și cei de la Favorit. Schimbă între ei informații. Elaborează strategii comune. Democrația capătă rădăcini, încetează a mai fi o firavă floare exotică.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

■ ■ ■

„Critica e bună cînd e constructivă“

interviu cu Ionuț SIBIAN, director al FDSC

Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile a organizat, în luna noiembrie a anului trecut, Forumul Societăţii Civile din Europa Centrală şi de Est, la care invitaţi de onoare au fost Adam Michnik şi Andrei Pleşu, iar participanţii – reprezentanţi ai societăţii civile din 18 ţări europene. Pe parcursul a două zile, democraţia, spaţiul public şi societatea civilă au fost temele dezbătute în cadrul conferinţelor şi atelierelor găzduite de sălile Bibliotecii Naţionale.

„Societăţile nu se guvernează bine decît dacă se suprapun două forţe: inteligenţa şi puterea.“

NICOLAE TITULESCU

Cum a luat naştere şi cum s-a concretizat ideea de a reuni reprezentanţi ai societăţii civile din zona centrală şi de est a Europei?

În 2010, unul dintre finanţatorii şi susţinătorii sectorului neguvernamental din Europa Centrală şi de Est a fost CEE Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe. La acel moment existau cîteva sute de proiecte susţinute în ţările din Europa Centrală şi de Est de acest program şi s-au gîndit să ne adune sub umbrela unui forum al societăţii civile din această zonă. A fost o experienţă extraordinară; din păcate, programul era spre final, iar iniţiativa nu a continuat. Cînd FDSC-ul a dezvoltat conceptul acestui Forum pentru Fondul ONG, programul nostru actual de finanţare, cu susţinerea Granturilor Spaţiului Economic European 2009-2014 (granturile SEE), ne-am gîndit să încercăm o repoziţionare în spaţiul central şi est-european, plecînd de la premisa că pentru noile ţări membre din Uniunea Europeană, apartenenţa la reţelele de la Bruxelles nu rezolvă problemele de la nivel regional. Am vrut astfel să reînnoim, prin acest Forum, legăturile la nivelul Europei Centrale şi de Est, legături pe care le-am pierdut odată cu aderarea la UE, crezînd că Bruxelles-ul şi organizaţiile platformă de acolo pot rezolva problemele naţionale. În 2012, cînd am pus pe hîrtie conceptul, ipotezele definite în propunerea noastră către donator au fost însă optimiste pentru că nu prevedeam ce avea să se întîmple în Ungaria, anul trecut.

Cum comentaţi derapajele din Ungaria?

N-au făcut decît să confirme faptul că, după 25 de ani de tranziţie, cînd se credea că drumul spre democraţie este finalizat şi sustenabil într-o ţară văzută ca „premianta grupului“, nu există un termen de expirare al drumului către democraţie. Evenimentele din Ungaria ne-au întărit convingerea că avem nevoie de o reală solidaritate a societăţii civile la nivelul Europei Centrale şi de Est. Din motive politice şi geo-politice, Bruxelles-ul cîteodată nu reacţionează aşa cum trebuie. A reacţionat, în ceea ce priveşte vara românească din 2012, destul de violent, dar în ceea ce priveşte Ungaria, reacţia a fost foarte timidă.

De ce credeţi că s-a întîmplat acest lucru?

Pentru că, pe de o parte, Comisia nu avea la îndemînă instrumentele necesare, mecanismele de cooperare şi verificare. Ungaria era deja în zona Schengen. S-a crezut că sînt doar nişte iniţiative electorale ale premierului Viktor Orbán, care, odată cu alegerile, se vor domoli. Din păcate, nu a fost aşa, iar aceste iniţiative continuă şi în prezent. Există o intimidare în forţă a societăţii civile. Au fost puse în balanţă şi aspectele geo-politice, războiul din estul Ucrainei, sancţiunile către Rusia, criza, iar toate acestea l-au ajutat pe premierul Orbán să nu primească sancţiuni mai aspre.

E drept, asistăm la o izolare a Ungariei la Bruxelles, însă nu asistăm la restrîngerea dreptului de vot sau la alte măsuri, aşa cum au fost luate pentru Austria, cînd Jörg Haider a intrat în guvernul austriac.

Democraţia a fost printre subiectele dezbătute la forum...

Democraţia, statul de drept, drepturile omului – acest pachet care, înainte de aderare, a primit numele de Criteriile de la Copenhaga –, criterii care, dacă nu erau respectate de ţările care doreau să acceadă la UE, nu se puteau începe negocierile. Am constatat că, după aderarea la UE, în noile state membre, aceste criterii nu mai erau respectate. De exemplu, revin la cazul Ungariei, încălcarea lor în ceea ce priveşte libertatea de asociere, libertatea de expresie, drepturile omului este clară. Acest lucru nu e valabil doar pentru Ungaria. România, Bulgaria, Slovacia – în toate există derapaje. Este un context regional în care uităm care sînt valorile fundamentale pentru care am devenit membri ai UE. Un aspect referitor la şubrezirea acestor valori e legat de criză. Dar în umbra acestei „scuze“, nu numai în ţările europene centrale şi de est, ci şi în vechile membre ale Uniunii, am asistat la diminuarea spaţiului de libertate (interceptări, drepturi sociale reduse). Dacă punem laolaltă derapajele din Europa Centrală şi de Est, cauzate de regimurile populiste care au venit la putere şi de criza din cadrul UE, observăm că Uniunea Europeană de azi este foarte schimbată, referindu-ne, în special, la aspectul civic al Uniunii.

„ONG-urile au creat spaţiul unei dezbateri publice.“

Un alt subiect pe care l-am dezbătut a fost să găsim căi de acţiune colectivă, la nivelul regiunii, pentru a influenţa actorii naţionali şi Bruxelles-ul în privinţa priorităţilor pe termen scurt şi mediu în a repara aceste pierderi. Propunerea noastră a fost elaborarea unui mecanism la nivelul UE, care să măsoare calitatea democraţiei în statele membre. Anual, ar trebui să existe un raport cu privire la starea democraţiei în UE, atît în ceea ce priveşte fiecare ţară în parte, cît şi per ansamblu, la nivelul întregii Uniuni. Această „fotografie“ ne-ar putea ajuta să luăm măsuri din timp şi să nu ajungem la situaţii precum cea din Ungaria.

De ce credeţi că este necesar să tot vorbim despre societatea civilă?

Dacă ne uităm în ţări precum Norvegia sau Suedia, unde societatea civilă e puternică, unde aproape fiecare cetăţean e membru în cel puţin o asociaţie – vedem ce fel de societate există: discrepanţele sociale sînt mici, nivelul de trai – ridicat, cetăţenii – educaţi şi implicaţi, iar politicienii sînt oameni care îşi asumă rolul şi poziţia. Dar aici vorbim despre o tradiţie a democraţiei, generaţii care s-au născut şi au fost formate într-o societate democratică. Noi încă învăţăm ce înseamnă democraţie, ce înseamnă să ai drepturi şi să ţi le şi exerciţi. Din păcate, o mare parte a populaţiei din România este formată din cetăţeni care se uită la emisiuni TV, comentează, sînt furioşi, dar nu fac nimic pentru a-şi cere aceste drepturi, nu depun plîngeri, nu ies în stradă. Deşi şi la noi încep să se mişte lucrurile. Aflam deunăzi despre cetăţenii din sectorul 3 că au strîns semnături pentru organizarea unui referendum pentru demiterea primarului. Este un început, aşa trebuie să facem ca să punem presiune pe aleşi, ca aceştia să îşi conştientizeze menirea.

Cît de departe sîntem de a avea o societate implicată?

Eu încerc să fiu optimist. Călătoresc mult în spaţiul fost iugoslav. Ca membru al Comitetului Economic şi Social European, mă ocup de Balcanii de Vest. De cîte ori revin în România, îmi dau seama că, după 25 de ani, noi avem un statut şi avem un rost. Aceste ţări încă îşi caută rostul. Bineînţeles, am fi putut face mai multe, de exemplu, să ştim să păstrăm în ţară tinerii care pleacă în străinătate la muncă, să avem o Românie mai echitabilă din punct de vedere social, să avem mai multe ONG-uri înregistrate şi active, iar oamenii să înveţe să plătească o cotizaţie de membru, ca prin ele să-şi apere drepturile.

În ce domenii societatea civilă are mai mare vizibilitate?

În primul rînd, în privinţa programelor sociale. În studiul nostru, ultimul *Atlas al Economiei Sociale,* aproape un sfert dintre ONG-urile active sînt active în această zonă. Dacă organizaţiile din sfera socială s-ar închide mîine, statul român ar rămîne cu aproape 50% dintre beneficiarii de servicii sociale – neacoperiţi. Spaţiul neguvernamental reuşeşte să acopere cu mai puţini bani mai mulţi beneficiari. Iar serviciile sînt superioare calitativ. Aici statul ar trebui să găsească o soluţie de a încuraja acest trend; din păcate, nu o face. Alte zone vizibile sînt cea educaţională şi cea de sănătate. Hospice Casa Speranţei, Fundaţia pentru SMURD sînt principalii recipienţi de 2%.

În zona democraţiei şi a drepturilor omului, găsim mai puţine organizaţii, între 3-4% din totalul organizaţiilor active. Însă ele sînt plămînul societăţii civile. Ce s-ar fi întîmplat, de exemplu, dacă aceste organizaţii nu s-ar fi sesizat cu privire la Roşia Montană? ONG-urile au creat spaţiul unei dezbateri publice şi au pus presiune pe politicieni să ia seama de dorinţa localnicilor de acolo. Prin viziunea societăţii civile s-au creat sisteme funcţionale, Consiliul Naţional de Integritate, Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării, Consiliul Superior al Magistraturii.

Din cîte îmi spuneţi, avem o societate civilă construită încet, dar destul de trainică?

Această trăinicie poate fi aparentă atît timp cît mare parte a susţinerii proiectelor lor e realizată din bani externi, de către FDSC prin Fondul de Inovare Civică, Fondul ONG sau Programul de Cooperare Elveţiano-Român. Însă, la un moment dat, aceste instrumente de finanţare se vor diminua şi va fi nevoie de implicarea cetăţeanului, prin membership. În ceea ce ne priveşte, în prezent, dacă ne comparăm cu vecinii noştri din fosta Iugoslavie, Bulgaria, Ucraina, Ungaria, Polonia, ţările baltice... nu stăm chiar atît de rău. Cel puţin în ceea ce priveşte societatea civilă. Şi cred că e nevoie de puţin optimism. Critica e bună cînd e constructivă, nu cînd se limitează la datul cu părerea.

a consemnat Stela GIURGEANU

■ ■ ■

„Cel mai dinamic spaţiu experimental“

interviu Codru VRABIE, membru Funky Citizens

A devenit societatea civilă un subiect „la modă“?

Se vorbeşte, într-adevăr, destul de mult în ultima perioadă despre societate civilă, dar nu este pînă la urmă clar la ce ne referim. Personal, mă zgîrie pe ureche pentru că nu înţeleg dacă se vorbeşte despre societate civilă în sensul de oameni activi ai Cetăţii – dar în mod sporadic –, despre oameni care se implică constant, de tipul grupurilor informale şi nestructurate de la Parcul Tei, la betoanele lui Negoiţă, despre grupuri de oameni care sînt implicaţi permanent şi structurat în organizaţii nonguvernametale sau vorbim despre societate civilă gîndindu-ne la orice formă asociativă care poate să includă şi sindicate, comunităţi religioase şi chiar partide politice.

În România există o neîncredere nu doar în societatea civilă, ci şi în existenţa acesteia...

Vă dau un exemplu: cînd porneşti maşina, de ce ai încredere că motorul va porni la sfert de cheie? În primul rînd, pentru că ştii că e gîndit să o facă, iar în al doilea rînd, din experienţă. Întrebarea ar fi: ce aşteaptă lumea de la societatea civilă? Dacă ar fi să dau un răspuns, aş defini societatea civilă ca un spaţiu în care încerci, greşeşti şi înveţi din greşeală. Devine astfel cel mai dinamic spaţiu experimental pe care îl avem la dispoziţie, noi ca cetăţeni, nu ca indivizi locuitori. Dacă eşti cetăţean chiar şi cinci minute pe an şi te interesează ceva legat de treburile Cetăţii, atunci te asociezi cu alţi doi sau cinci sau 100 de alţi cetăţeni, împreună cu care vei face ceva din care vei învăţa, tu pentru tine, indiferent dacă ai reuşit sau ai eşuat; şi ai fost chiar tu parte din societatea civilă, pentru acele 5 minute, poate chiar ai avut încredere în ea. Însă, dacă aştepţi să avem încredere solidă şi stabilă în societatea civilă, abia cînd aceasta va demonstra „ceva“, acest tip de aşteptare e profund eronată, pentru că societatea civilă demonstrează, zi de zi, ceva prin absolut toate succesele sau eşecurile sale.

Vorbind despre societatea din România, vorbim despre o societate încă reticentă şi puternic dezamăgită... Dezamăgirea nu e un bolovan legat de speranţele oamenilor de a se implica?

Depinde cum alege fiecare să se raporteze la eşec. Te poţi raporta spunînd că nu ţi-a ieşit, îţi iei jucăriile şi pleci – ceea ce e o formă de dezangajare total depresivă, care nu aduce decît dezamăgire, şi cine ştie cînd te mai reactivezi. Dar poţi privi eşecul din perspectiva frustrării pe care o transformi în energia de a face lucruri noi. Mă frustrează că am greşit *aici*, analizez ca să-mi dau seama *de ce* am greşit, *ce* aş putea face data viitoare ca să reuşesc, şi apoi caut să descopăr oportunitatea de-a aplica ce-am învăţat, pentru a obţine viitorul succes.

„Care sînt criteriile după care verificăm starea de sănătate?“

Cu toate acestea, nu se vorbeşte mai mult decît se face?

Societatea civilă care se activează sincopat pare că are substanţa de a schimba rezultatul unor alegeri, în perspectiva unora, chiar dacă nu pare a fi decît un „tun“. Dar tunul poate distruge şi cu o singură lovitură un zid în fortăreaţa adversă.

Grupurile informale au substanţă în sensul că produc nişte modificări, chiar dacă sînt temporare, chiar dacă se referă la atitudinea unui politician, care alege să nu mai fie radical pe un subiect, ci să-şi modereze limbajul etc.

Cît despre „substanţa“ societăţii civile, la nivel concret, voi vorbi despre aria mea de expertiză pe bună guvernare, corupţie, justiţie. Există o serie de legi în domeniul anticorupţiei care au fost adoptate cu sprijinul expertizei din partea ONG-urilor. Nu mai departe de luna decembrie, Ministerul Justiţiei a adoptat strategia pentru justiţie pînă în 2020. Documentul l-a elaborat în interiorul sistemului de justiţie, cu judecători, procurori etc. Cînd a organizat dezbaterea publică pe marginea documentului, ONG-uri s-au adunat şi au propus un material de vreo 30 de pagini de observaţii. Nici una dintre aceste observaţii n-a fost respinsă de Minister, din contră, toate au fost înglobate în materialul de strategie sau adnotate pentru viitorul plan de acţiune.

Dar dacă nu te interesezi de activitatea ONG-urilor, nu prea ai de unde să ştii cu ce se mănîncă ele, vizibilitatea şi încrederea fiind direct proporţionale... adică scăzute...

Dacă te uiţi în sondajele de opinie, încrederea în ONG-uri este foarte scăzută. Undeva la 20%. Dar aici e o problemă. Vorba colegului meu, Cosmin – în primul rînd, mi se pare nepotrivită întrebarea: „Aveţi încredere în ONG-uri?“ De ce nu mă întreabă cineva dacă am încredre în SRL-uri? Sînt vreo 12 varietăţi majore de ONG-uri, dintre care avem trei sau patru subramuri, deci te duci în zona unei cifre de 40 de varietăţi de ONG-uri. Absolut toate fiind reprezentate în societatea românească. Este o aşteptare nerealistă să poţi pune toate ONG-urile sub aceeaşi umbrelă de încredere. Dacă nu o faci la SRL-uri, nu înţeleg de ce, sociologic vorbind, o faci la ONG-uri.

Pentru că ONG-ul reprezintă o bază a societăţii civile...

Este o aşteptare eronată. Cred că ONG-ul reprezintă şi lucrează pentru cele mai volatile grupuri sociale dintr-o societate. Sînt oameni care sînt asistaţi social şi care, după o perioadă de timp, căpătînd experienţă, devin independenţi. Însă, după ei, vin alţii care au statut de asistat social. Care vor creşte şi vor căpăta independenţă, la rîndul lor. Cu alte cuvinte, grupul pe care îl deserveşte acel ONG e un grup volatil, se tot schimbă, la fel temele de bună guvernare, anticorupţie în justiţie. În fiecare an sînt altele. Niciodată ONG-ul nu va putea să facă linie de producţie standardizată. Şi pentru că nu poate face această linie de producţie standardizată, neputînd scoate produse standardizate pe piaţă, publicul nu se poate ataşa de acel produs astfel încît să ajungă la un moment dat să spună că are încredere în acel ONG pentru că produce acel produs. Prin urmare, încrederea într-un ONG probabil va fi întotdeauna 20%, dar asta pentru că anul acesta vor fi 20% dintr-un domeniu, iar anul viitor alţi 20% dintr-altul. Cînd am avut proiecte în susţinerea Direcţiei Generale Anticorupţie din Ministerul de Interne, aveau foarte mare încredere în noi poliţiştii şi nu mai aveau încredere în noi alţii, pe motiv că „ne-am dat cu poliţia“. După ce s-a făcut DGA-ul şi a început cît de cît să funcţioneze, cum am observat că DGA-ul vrea să ia prea multă putere inclusiv din zona parchetelor, s-a schimbat momentul: au început să ne iubească procurorii şi să ne urască poliţiştii. De asta zic că această mutare, de la un subiect la altul, de la un domeniu la altul, este permanentă şi este caracteristica fundamentală a varietăţii şi a experimentalismului pe care le cultivă societatea civilă.

Ne caracterizează apatia de 2%? De ce nu se donează mai mult din taxe către ONG-uri?

Vă dau exemplul Ungariei. Acolo este un sistem foarte interesant, care a pornit cu 1%. După vreo doi ani de la implementarea legislaţiei, s-a observat că toată lumea direcţionează acel procent către Biserică. Nu ştiu cum este finanţarea cultelor în Ungaria, dar probabil că în contextul în care finanţarea cultelor de la bugetul de stat nu e suficient de mare sau dacă sînt foarte strînse comunităţile religioase, e un comportament de înţeles faptul că majoritatea a donat către Biserică.

Apoi s-a luat decizia să se crească plafonul la 2%. Cu o condiţie: primul procent îl dai unui ONG secular, al doilea îl poţi da aceluiaşi ONG, altui tip de ONG sau unui cult. Pe scurt, nu ai voie să dai mai mult de 1% unui cult religios, dar poţi da un procent sau chiar 2% unui ONG. A crescut astfel plaja de donaţii către ONG-uri, pentru că toată lumea voia să dea 1% către Biserică. Dar dacă voiau să dea acel procent la Biserică însemna că trebuia să dea un procent şi unui ONG. Aşa au început să se intereseze despre ONG-uri, care e mai „valoros“, pe care îl consideră mai util.

La noi, cînd s-a introdus 2%, am discutat cu mulţi politicieni cărora le explicam sistemul din Ungaria, spunîndu-le că astfel ar degreva sistemul de stat, care nu va trebui să mai dea atîţia bani la culte, care s-ar autofinanţa prin acest sistem, iar banii economisiţi îi pot realoca către altceva. Propuneam să copiem sistemul din Ungaria. Nu s-a dorit acest lucru. Am venit cu o idee mai simplă: bucata de la sfîrşitul declaraţiei să fie detaşabilă, ca un voucher, astfel încît cetăţeanul, după ce completează declaraţia, să ia voucherul, pe care îl pune în plic şi îl trimite organizaţiei pe care o alege. Asta mai rezolva încă un lucru: ONG-urile aveau evidenţa celor care le susţin, le puteau trimite mesaje prin care le comunicau ce au făcut cu banii primiţi. Ceea ce ar fi fost o formă de comunicare directă între ONG şi cetăţean, care ar mai fi contribuit un pic la încrederea în ONG-uri. Nici această formulă, statul nu agreat-o. A refuzat-o fără explicaţie sau argumentaţie.

Ce înseamnă sintagma „societate civilă sănătoasă“?

De cîte ori aud sintagma asta, mă gîndesc: „Care este boala?“ Sînt momente cînd mă raportez la anumite subiecte, în care îmi dau seama că am o formă de conservatorism care probabil mă pune în zona „sănătoasă“ a lucrurilor, dar sînt altele în care există lucruri la care nu te-ai gîndit pînă atunci, şi trec de partea „nesănătoasă“. Cînd îmi vorbeşti despre sănătatea societăţii civile, nu ştiu despre ce e vorba, aşa că mă pun din start de partea „nesănătoasă“, cu nişte întrebări provocatoare. Care sînt criteriile după care verificăm starea de sănătate? Apoi, care sînt bolile posibile şi ce simptome au ele? În sfîrşit, cine este certificat şi competent să constate? Dacă găsim răspunsuri la aceste întrebări, voi vedea eu dacă fac parte dintr-o societate civilă sănătoasă sau nesănătoasă. Pînă atunci, eu fac parte doar din societatea civilă.

a consemnat Stela GIURGEANU

■ ■ ■

> *„Dreptul este o disciplină*
> *autonomă,*
> *dar nu poate funcţiona*
> *decît într-o societate morală.“*
>
> NICOLAE STEINHARDT

DILEMA
Pe frontul societăţii civile

Oana PREDA

De la nimic la protest şi de la protest mai departe

În 2011 am făcut o mică *cercetare calitativă* despre activism. Două dintre concluzii erau: „Deşi puterea şi instituţiile sale nu se obosesc să-i asculte pe cetăţeni, foarte rar apar acţiuni colective care să răspundă acestei atitudini“ şi „O particularitate importantă, în acelaşi timp slăbiciune majoră, a activismului în România este aceea că activismul este «practicat» cel mai adesea de ONG-uri, şi nu de cetăţeni. Sînt foarte puţine cazurile în care cetăţenii acţionează din proprie iniţiativă, organizîndu-se şi angajîndu-se în acţiuni civice. Organizaţiile neguvernamentale sînt cel mai puternic actor în domeniul participării publice.“

Din 2011 şi pînă acum

Surprinzător pentru toată lumea, la începutul lui 2012, timp de mai bine de o lună, au avut loc proteste majore în România. Au pornit de la faptul că preşedintele României a jignit un apreciat tehnocrat, dar pe fondul unor nemulţumiri generalizate, au evoluat în multiple direcţii. În zile geroase de ianuarie şi februarie, zeci de mii de cetăţeni au protestat peste tot în România. În 2013, protestele au izbucnit cu forţă înzecită. Motivul central a fost Roşia Montană, dar, ca şi în 2012, protestele au fost expresia nemulţumirii generale faţă de modul de guvernare. Zeci de mii de oameni, deveniţi „Uniţi Salvăm!“, au mărşăluit timp de mai multe luni pe străzile celor mai importante oraşe din România. În 2014, au avut loc alegeri prezidenţiale în România. Prezenţa la vot a fost cu mult mai mare decît la alegerile anterioare (turul II la alegerile prezidenţiale 2014 – 64,10%, turul II la alegerile prezidenţiale 2009 – 58,02%, turul II la alegerile prezidenţiale 2004 – 55,21%) iar românii s-au revoltat şi s-au mobilizat atunci cînd au considerat că dreptul la vot al diasporei este îngrădit. Mobilizarea s-a văzut pe stradă, dar şi în rezultatul alegerilor. Partidul considerat vinovat a fost semnificativ taxat prin vot (la turul I, Victor Ponta a cîştigat în faţa lui Klaus Iohannis cu aproximativ 10%, în timp ce la turul II, Klaus Iohannis a cîştigat în faţa lui Victor Ponta cu aproximativ 9% – www.bec2014.ro). Fără a fi aparent legate între ele, cu siguranţă între cele trei momente menţionate mai sus există o relaţie de cauzalitate. La începutul lui 2012, bulgărele a început să se rostogolească.

Dacă în 2011 spuneam că activistul era cel mai adesea ongist, nici unul dintre aceste trei momente nu a fost dominat de ONG-uri. Actorul principal a fost cetăţeanul. Chiar dacă numărul celor implicaţi direct în evenimentele menţionate mai sus nu a fost semnificativ în raport cu populaţia României sau în comparaţie cu mişcări similare din alte ţări, totuşi aceste evenimente au reuşit să sădească în minţile multor români faptul că indignarea din faţa televizorului sau bombăneala din fotoliu se pot transforma în revoltă activă şi putere reală. Cumva, ideea de protest şi de responsabilizare a autorităţilor a devenit „mainstream“. Sigur că protestul nu este ceea ce ar trebui să domine activismul şi participarea publică, dar pare că protestul este forţa care a reuşit să schimbe, poate deocamdată doar milimetric, *statu-quo*-ul.

Nu avem cifre care să arate că peisajul din 2011 s-a schimbat semnificativ, însă experienţa directă a organizaţiei la care lucrez – CeRe (Centrul de Resurse pentru participare publică) – arată o creştere a interesului oamenilor pentru participare: din ce în ce mai mulţi cetăţeni încep să reacţioneze atunci cînd sînt nemulţumiţi de ceea ce face (sau nu face) administraţia publică, din ce în ce mai mulţi oameni încep să se organizeze împotriva a ceea ce consideră că e nedrept. În cadrul unuia dintre programele noastre (www.ce-re.ro/pas), oferim asistenţă pentru advocacy: sprijinim grupuri de cetăţeni să convingă administraţia să rezolve problemele care îi deranjează. Ultimii doi ani au adus la CeRe din ce în ce mai mulţi oameni care cereau sprijin pentru problemele cu care se confruntau: blocuri construite pe spaţiul verde, lucrări edilitare dezvoltate fără grijă pentru confortul locuitorilor, teii din Iaşi defrişaţi de un primar care nu ţine cont de istoria oraşului şi de glasul locuitorilor săi etc. („Iaşiul iubeşte teii“, „Luptă pentru strada ta“, „Lăsaţi copacii în pace“ etc.).

În online, dar mai ales în offline, au apărut grupuri organizate pe sectoare – Cetăţean Sector 6, Cetăţean Sector 3 – sau pe cartiere – Prietenii Parcului IOR (Titan) sau Iniţiativa Prelungirea Ghencea. Toţi aceştia sînt oameni nemulţumiţi de felul în care administraţia (nu) răspunde problemelor comunităţilor lor. Sînt oameni care au înţeles că, dacă vor o schimbare, trebuie să acţioneze. Şi acţionează. Toţi aceştia sînt aceiaşi cetăţeni despre care în 2011 spuneam că rareori se organizează şi iau atitudine. Dacă schimbările la nivelul societăţii civile (organizată sau nu) devin încet-încet vizibile, aşteptarea este ca, la presiunea cetăţenilor, să apară schimbări şi la nivelul guvernării şi al clasei politice. Din păcate, sînt foarte timide, dar sînt. De exemplu, imediat după alegerile prezidenţiale, primarul sectorului 3, Robert Negoiţă, anunţa că renunţă la proiectul de construcţie a unei săli polivalente în Parcul IOR (proiect puternic contestat de cetăţeni). Apar semne de deschidere şi către organizaţii neguvernamentale. Politică fără Bariere – un grup de organizaţii care militează pentru schimbarea legii partidelor politice – a pus pe agenda candidaţilor, la alegerile prezidenţiale, Legea partidelor politice. În perioada electorală, aceasta a adresat o serie de întrebări candidaţilor la funcţia de preşedinte al României, legate de schimbarea legii partidelor politice. Aşa cum niciodată nu s-a întîmplat în trecut, toţi candidaţii principali la alegeri au răspuns întrebărilor adresate.

Ce ar putea urma

O societate în care există comunicare constantă şi constructivă între cetăţeni şi clasa politică, şi în care politicile servesc societăţii, şi nu intereselor private, este normalitatea dezirabilă. Avem deja o tendinţă de creştere a interesului cetăţenilor pentru comunicare. E rîndul clasei politice să răspundă. De-aici înainte sînt posibile mai multe scenarii:

- Clasa politică înţelege că e nevoie să se reformeze şi să-şi reconsidere modul în care se raportează la cetăţeni. Se schimbă felul de a guverna, se deschide scena politică.
- Clasa politică nu înţelege că e nevoie să se reformeze, rămîne încremenită în practicile curente. Oamenii sînt nemulţumiţi şi reacţionează puternic.
- Clasa politică nu înţelege că e nevoie să se reformeze, rămîne încremenită în practicile curente. Oamenii sînt dezamăgiţi, dar se resemnează şi ne întoarcem în 2011.
- Chiar dacă mingea pare a fi la guvernanţi, e rolul nostru să ajutăm bulgărele de zăpadă să continue să se rostogolească. Dacă ne vom regăsi în cel de-al treilea scenariu înseamnă că vom fi pierdut o oportunitate importantă, pe care nu o vom putea recrea cu uşurinţă.

__Oana Preda__ este director al CeRe: Centrul de Resurse pentru participare publică.

Gala Participării Publice

În 2014, cîştigătorii celei de-a V-a ediţii a Galei Premiilor Participării Publice, Gală organizată de CeRe – Centrul de Resurse, au fost:

- Lenuţa Zamfirescu, pentru campania „Speranţa moare ultima!“, prin care a mobilizat, cu forţe proprii, cetăţenii din cartierul ploieştean Bereasca şi a convins autorităţile publice locale să dezvolte reţeaua de canalizare şi să asfalteze drumurile şi trotuarele în zonă.
- Organizaţia pentru Promovarea Transportului Alternativ în România (OPTAR), pentru campania „Tu ştii unde sînt banii tăi? Afacerea pistelor şi semafoarelor pentru biciclete“, prin care au reuşit să aducă în atenţia publicului larg şi a autorităţilor necesitatea înfiinţării unor piste decente (şi legale) în Bucureşti.
- Ovidiu Manoilescu, Anamaria Manoilescu şi Zoard Bocaniciu, pentru campania „Plimbarea de duminică“, prin care au convins autorităţile de necesitatea de a stopa degradarea Parcului Dendrologic Simeria şi au redat comunităţii pofta plimbărilor prin parc.
- Grupul Ecologic de Colaborare, Filiala Nera Caraş-Severin – GEC NERA, pentru campania „Advocacy pentru combaterea activităţilor ilegale în Parcul natural Porţile de Fier“, prin care au informat populaţia şi autorităţile despre necesitatea protejării mediului din zona Parcului Naţional Porţile de Fier şi au responsabilizat autorităţile să aprobe Planul de Management pentru parc.
- Asociaţia IHTIS, pentru campania „Absent, dar nu din vina mea“, prin care au sensibilizat publicul larg şi au atras atenţia autorităţilor asupra încălcării dreptului la educaţie al copiilor nedeplasabili.
- Asociaţia Mioritics şi Asociaţia „Prietenii Mocăniţei“, pentru campania „Repornim Mocăniţa, sufletul Văii Hartibaciului“, prin care au stopat degradarea căii ferate ce leagă Sibiul de Sighişoara şi au responsabilizat autorităţile pentru includerea traseului şi a trenului Mocăniţa în patrimoniul naţional.
- Asociaţia Victoria Art, pentru campania „Festivalul de Film Victoria“, prin care au revitalizat viaţa culturală şi spiritul comunitar în oraşul Victoria, prin intermediul organizării unui festival de film.
- Asociaţia RHRN – Romanian Harm Reduction Network, pentru campania „STOP epidemiei HIV în România!“, prin care au reuşit să convingă Ministerul Sănătăţii să aloce fonduri pentru distribuirea unui număr total de 210.000 de seringi, cu scopul utilizării acestora de către consumatorii de droguri injectabile, pentru prevenirea riscului de transmitere HIV.
- Asociaţia Transplantaţilor din România, pentru campania „Dreptul la viaţă“, prin care au reuşit să atragă atenţia autorităţilor publice despre necesitatea compensării medicamentelor postoperatorii necesare pacienţilor care au beneficiat de transplant de organe.
- Fundaţia Policy Center for Roma and Minorities şi Clubul Mamelor, pentru campania „Împreună schimbăm comunitatea noastră“, prin care au determinat autorităţile locale să reamenajeze un parc din cartierul Ferentari.

Ca la fiecare ediţie, CeRe a acordat două premii speciale unor oameni care au contribuit constant la creşterea participării publice din România. Anul acesta, cele două premii speciale au fost acordate personajului colectiv „Uniţi Salvăm“, pentru mişcarea civică din toamna lui 2013, şi lui Petre Florin Manole – premiul „Politician fără corset“.

(sursa: www.galasocietatiicivile.ro)

DILEMA VECHE
Pe frontul societății civile

Radu USZKAI

#activismul2.0

libertate, egalitate, intimitate

Să încercăm un mic exercițiu contrafactual: cum ar fi arătat, în absența unor rețele de socializare precum Facebook sau Twitter, anul 2015? Dacă acceptăm că aceste rețele de socializare au constituit terenul fertil din care a emers și s-a dezvoltat ceea ce putem denumi, în prezent, activismul civic 2.0, atunci ne putem întreba dacă fără #unițisalvăm, la Roșia Montană, disputa dintre cultură (și proprietate privată) și cianură ar fi fost tranșată în dauna celei dintîi. Ori, pentru a aduce niște exemple mai recente, dacă fără mobilizarea de pe Facebook împotriva abuzurilor comise la secțiile de votare din diaspora, am fi fost acum „mîndri că sîntem români“, ori dacă am mai fi fost *Charlie*, pentru a trage un semnal de alarmă asupra importanței libertății de exprimare, în urma sîngerosului atentat de la Paris?

Tabloul nu e însă complet doar prin introducerea în discuție a unor exemple „confortabile“ din punct de vedere ideologic, precum cele de mai devreme. Trăim, concomitent, în lumea în care activiștii protestează în mediul virtual pentru libertatea de exprimare, dar și în aceea în care Statul Islamic încearcă să își racoleze membri pe Facebook, ori organizații precum Noua Dreaptă creează un *event* pe aceeași rețea de socializare, pentru a protesta împotriva drepturilor civile ale persoanelor cu o orientare sexuală diferită. Care sînt, însă, implicațiile etice ale acestei capacități ale uneltelor de socializare 2.0 de a se mula pe cererea de pe piața utilizatorilor de Internet? Sînt Facebook sau Twitter un exemplu de tehnologie cu dublă utilizare?

Aspectele pozitive ale socializării cu obiective de natură civică sau politică ale cetățenilor digitali țin, în primul rînd, de faptul că un asemenea tip de interacțiune facilitează un schimb de informații mai rapid, reducînd, în același timp, costul de oportunitate ale cooperării. Pentru a reveni doar la exemplul românesc cel mai recent, al alegerilor prezidențiale, informațiile privitoare la abuzurile pe care românii din diaspora le-au avut de suportat la secțiile de votare din Germania, Marea Britanie sau Belgia și-au avut originea, de cele mai multe ori, chiar în cetățenii abuzați. Utilizînd tehnologia din dotare, aceștia au postat pe Facebook filmulețe care, odată împărtășite pe o rețea precum Facebook, au ajuns la utilizatorii din țară. În acest sens, un *like* sau un *share* pot deveni arme politice în lupta cu o putere opresivă sau care își depășește atribuțiile constituționale. Pentru ca activismul civic 2.0 să fie însă posibil, accesul la informație este doar o condiție necesară, nu și suficientă. Această condiție suficientă este îndeplinită de ceea ce menționam anterior, în speță reducerea costurilor pentru acțiunea politică: acțiunea colectivă are mai multe șanse de a se petrece în contextul în care oameni cu idealuri similare își pot împărtăși, concomitent, opiniile și opțiunile politice. În acest fel au fost posibile atît protestele cu zeci de mii de oameni împotriva potențialei exploatări miniere de la Roșia Montană, cît și cele împotriva „superimunității parlamentare“ și independenței justiției. În contextul unor blocaje mediatice, activismul civic 2.0 reușește, într-o țară în care 7,8 milioane dintre utilizatorii de Internet au un profil de Facebook, să transforme rețelele de socializare în unelte democratice, liberale.

Activismul făcut posibil de rețelele de socializare nu este însă un panaceu universal pentru problemele civice ale unei societăți. Participarea la anumite rețele poate avea, pentru unii indivizi, o dimensiune mai degrabă simbolică. Numărul de like-uri sau de participanți la un eveniment nu reflectă, cu necesitate, gradul de interes pe care o comunitate îl acordă unei cauze. Ca fapt divers, protestele împotriva ACTA, deși se anunțau furtunoase în online, n-au reușit să adune mai mult de o mînă de oameni în București. O situație similară s-a petrecut și în cazul încercării recente de a protesta împotriva introducerii legii Big Brother. Putem lesne observa că activismul 2.0 a creat activistul leneș, al cărui interes din lumea virtuală nu se traduce în acțiune în lumea reală. Pentru filozofii preocupați însă de problema identității personale, aceasta nu este o surpriză: sinele din lumea reală nu este identic cu cel din lumea virtuală.

> *„Opoziția civilă este un drept*
> *înnăscut al tuturor cetățenilor.*
> *Cînd cineva se dezice*
> *de acest drept, acesta nu mai*
> *poate fi considerat*
> *o ființă umană.“*
>
> MAHATMA GANDHI

Libertate, egalitate, intimitate

Nu toate idealurile promovate pe rețelele de socializare sînt în ton cu ceea ce Popper ar denumi idealurile unei societăți deschise. Multe sînt chiar ale unor dușmani ale acesteia, fie că își găsesc originea în forme de extremism religios ori politic. Răspunsul pe care statele UE l-au dat, în urma atentatelor recente de la Paris, este unul simptomatic pentru un Leviatan extins, care vrea să supravegheze toate schimburile de informații dintre indivizi. În numele protejării securității – vor clama unii birocrați sau politicieni – trebuie să ne sacrificăm o parte semnificativă a intimității și a libertății noastre în mediul virtual. O asemenea perspectivă este eronată, iar consecințele (ne)intenționate ale unor reglementări de tip Big Brother vor ajunge să lezeze, într-un final, sfera privată a indivizilor pașnici. În primul rînd, rețele precum Facebook sau Twitter au dovedit, pînă în prezent, că sînt capabile să se autoadministreze, și în absența ingerințelor statului. Problemele intervin, mai degrabă, atunci cînd activiști civici din state precum Arabia Saudită, Iran sau China au folosit sau au încercat să folosească aceste rețele pentru a promova idealuri liberale.

Desigur, nu vom fi de acord cu toate aceste forme de autocenzură privată, însă ceea ce este esențial e că, în absența unor bariere de a intra pe piața virtuală, nimic nu o oprește pe o potențială antreprenoare să lanseze următorul Facebook. În plus, amenințarea teroristă sau extremistă în conjuncție cu formele de activism de pe rețelele de socializare este ridicolă, în contextul existenței unor colțuri întunecate ale Internetului, cum sînt rețelele de tip Darknet, pe care brațul legii nu reușește să le scoate din priză.

***Radu Uszkai** este doctorand la Facultatea de Filozofie și cercetător în cadrul Centrului de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea București.*

■ ■ ■

Vera ULARU

Kit pentru democrație

Mii de români din diaspora au stat ore în șir la coadă, în ambele tururi de scrutin, fără să reușească să voteze. Organizare defectuoasă. Insuficiente secții de votare deschise. Prea multă birocrație. Motivele sînt diverse. Cert este că „evenimente“ cum sînt votul multiplu, listele electorale și „turismul electoral“ au avut loc în ambele tururi. „Dacă ai ordine în alegeri, e mai greu să faci nereguli în perioada electorală“ – e de părere Septimius Pârvu, manager de proiecte la Expert Forum. Împreună cu colegii săi, a făcut o propunere de reformă a codului electoral care ar preveni eventualele fraude electorale. Este vorba, în primul rînd, de introducerea unui sistem de verificare în timp real a CNP-urilor, și înregistrarea votanților la nivelul tuturor secțiilor de votare. O altă idee de pe lista acestora este identificarea și auditarea secțiilor de votare cu probleme recurente.

În timpul celui de-al doilea tur de scrutin pentru alegerile prezidențiale, pe 15-16 noiembrie 2014, Expert Forum a înființat un serviciu de informare și consultanță juridică. Persoane specializate și nu numai au oferit voluntar asistență alegătorilor. Cîteva numere de telefon au fost disponibile pe toată perioada în care urnele au fost deschise. Alegătorii au putut întreba despre cum pot fi reclamate neregulile sau infracțiunile electorale. Peste 500 de sesizări au fost înregistrate. Septimius Pârvu spune că traseismul politic este principala neregulă sesizată. „Într-o comună, participarea la vot a fost de 300-400%, iar exlicația lor a fost că au venit mulți pescari în zonă.“

Dincolo de alegeri, importantă pentru democrație este buna guvernare – spune Septimius Pârvu. „Cum te fură la factură“ este un proiect inițiat de Expert Forum, prin care urmează să explice oamenilor ce alternative de protecție socială oferă statul în momentul creșterii prețurilor la energie. Pînă în 2017, prețurile la energie vor fi liberalizate, datorită angajamentului asumat de România la aderarea în Uniunea Europeană. Este estimată o creștere a prețurilor de aproximativ 40%. Protecția socială în acest caz este mai mult decît necesară. Alături de informare, Expert Forum urmează să facă o serie de consultări publice pe acest subiect, în decursul acestui an. Cînd este vorba de un subiect de interes public, consultarea oamenilor este esențială.

Doar șase Consilii Județene au pagină de Facebook – arată un studiu realizat de curînd de Asociația „Asistență și Programe pentru Dezvoltare Durabilă – Agenda 21“. Nina Culger, președinte executiv Agenda 21, este de părere că „pentru ca o instituție să fie democratică și să poată să lucreze împreună cu beneficiarii săi, trebuie să dea dovadă de cîteva atribute: să fie transparentă, deschisă către dialogul cu cetățenii, să le acorde dreptul la opinie. Să își amendeze propriile practici și să lupte împotriva corupției și a practicilor neetice, atît în ceea ce privește strategiile pe care le adoptă, cît și a calității serviciilor pe care le oferă. Să fie centrată pe nevoile cetățeanului.“ Fără să creadă că printr-un simplu *like* pe Facebook a crescut implicarea oamenilor, Nina Culger crede că social media ajută la informarea lor. Prin proiectul „Transparență și calitate în administrația publică prin social media“, Agenda 21 organizează cursuri de social media pentru funcționarii din Prefecturi și Consilii Județene.

Daniela Petroschi, consilier în cadrul Instituției Prefectului din Tulcea, povestește că, în 2013, cînd au deschis pagina de Facebook, în zonă era declarată situație de urgență datorită zăpezii. Postau pe pagină detalii despre măsurile luate. Au primit atunci multe comentarii negative din partea locuitorilor. Erau supărați și reacționau. „Oamenii care vin la noi la sediu au un comportament civilizat și reținut.“ Pe Facebook însă lucrurile stăteau altfel. Tot pe Facebook primesc multe solicitări de informații. Unele mesaje sînt nepotrivite. „Ne cer informații și depun plîngeri care nu țin de competența noastră“ – adaugă Daniela Petroschi. Pentru cei care au o nemulțumire și nu știu la ce instituție publică să apeleze, Agenda 21 a deschis www.dialogcucetatenii.ro. Informații pot fi cerute prin formularul dedicat.

> *„Democrația este guvernarea*
> *poporului,*
> *de către popor,*
> *pentru popor.“*
>
> ABRAHAM LINCOLN

***Vera Ularu** este coordonator de comunicare în cadrul FDSC .*

Proiectele prezentate sînt finanțate prin granturile SEE 2009-2014, programul Fondul ONG în România.

■ ■ ■

Societatea civilă şi eu

Ieşind din definiţii, din studii şi din sfera comentariilor, cine este societatea civilă, la firul ierbii? Cine sînt beneficiarii şi cine – voluntarii? Ce a schimbat în viaţa oamenilor existenţa unei societăţi civile?

■ **Ştefan MAKO**, Casa Jurnalistului, colaborator în cadrul raportului FreeEx – „Libertatea presei în România“, realizat de ActiveWatch – Agenţia de Monitorizare a Presei

Cred că este important să existe sprijin de genul acesta, mai ales pentru jurnaliştii care nu provin din organizaţii mari, cu resurse financiare. În cazul meu, pe lîngă sprijinul colegilor din breaslă, sprijinul de la FreeEx a însemnat vizibilitate internaţională, obligînd autorităţile cel puţin să promită că vor lua măsuri. Bineînţeles, ştim că atunci cînd vine „valul de indignare“, autorităţile zic orice, doar ca să-şi spele puţin mîinile. Este important însă ca presiunea societăţii civile să rămînă constantă pînă la obţinerea unor rezultate concrete.

■ **Ejnid JIHAD**, persoană privată de libertate la Penitenciarul Craiova, voluntar în cadrul proiectului „Ecovoluntariat în penitenciare“, Asociaţia MaiMultVerde

Personal, sînt convins că, prin implicarea mea şi a celorlalţi, putem demonstra că sîntem oameni care am greşit, că regretăm şi vrem să ne reparăm greşelile, făcînd ceva bun şi util pentru oamenii din comunitatea respectivă. Aceasta ne va ajuta, pe de o parte, să ne reintegrăm mai repede în viaţa socială, să ne simţim mîndri că facem parte din comunitate. Pe de altă parte, sper că îi va face mîndri şi pe membrii comunităţii că pot să ne primească din nou printre ei.

■ **Andreea MUREŞAN**, managing partner Integra HR, membru al grupului de lucru pentru combaterea violenţei în şcoli, iniţiat de PATRIR – Institutul Român Pentru Acţiune, Instruire şi Cercetare, în cadrul proiectului „Participare la Luarea Deciziilor. Reducerea Violenţei în Şcoli“

În calitate de viitoare mamă, îmi doresc pentru copiii mei să se dezvolte într-un mediu educaţional mai paşnic. Sînt nemulţumită de gradul ridicat de violenţă existentă în şcoli şi, din discuţiile pe care le am cu prietenele mele, care sînt deja mame, aflu exemple de violenţă existentă în mediul şcolar şi mi se pare foarte trist că unii copii sînt agresaţi şi sînt prea puţine măsuri care se iau în momentul de faţă, care să fie eficiente şi să contribuie la starea de bine a copilului. Acesta este motivul pentru care doresc să contribui la schimbarea unor lucruri în această direcţie şi am decis să mă implic în proiectul desfăşurat de PATRIR. Cred în obiectivele proiectului şi sînt dornică să particip la prevenirea violenţei în şcolile în care vor fi educaţi copiii mei, şi văd că fac acest lucru alături de oameni interesaţi de acest subiect, oameni care vin din diferite medii organizaţionale, instituţii de învăţămînt, specialişti în educaţie informală, instituţii ale mediului public şi privat. Consider că diversitatea expertizei persoanelor implicate aduce un plus de valoare proiectului şi împreună învăţăm cum să facem lucrurile diferit şi să contribuim la crearea unui mediu educaţional mai paşnic.

■ **Alexandra HUSTIU**, participantă la training-ul „Mecanisme de influenţare a procesului decizional la nivel local şi central“, organizat de Romanian Youth Movement for Democracy, în cadrul proiectului „Cetăţeni Activi pentru Bacău“

De fiecare dată cînd călătoresc în alt oraş, realizez cîte poveşti spune respectivul oraş. Şi mă întristez, căci înţeleg că şi Bacăul ar putea spune multe, însă nu s-a ocupat nimeni de asta. Cu siguranţă, au existat multe alte priorităţi. Am studiat la Universitatea din Bacău, care de curînd a primit numele lui Vasile Alecsandri, un poet emblematic al oraşului. Am apreciat extraordinar de mult iniţiativa domnului profesor Dănilă de a mai reda oraşului un alt edificiu de valoare din patrimoniul nostru cultural – casa lui Vasile Alecsandri, care ar putea găzdui un centru de tineret pentru generaţia tînără, motiv pentru care cursul de advocacy a venit ca o soluţie salvatoare: am aflat care sînt instrumentele necesare pentru a reuşi să demarăm o campanie de conştientizare în acest sens (practic, în ce constă procesul de advocacy) şi care sînt mecanismele de influenţare a procesului decizional la nivel local (procesul de lobby): Legea 544/2001 privind liberul acces la informaţiile de interes public şi Legea 52/2003 privind transparenţa decizională în administraţia publică, republicată în 2013. Acum, nu ne rămîne decît să ne apucăm de treabă. Şi să reuşim.

■ **Alina MILCOV**, voluntar al Societăţii Academice din România, în proiectul „Romaniacurată.ro“

Am decis să mă implic în proiecte de voluntariat care au drept rezultat o Românie curată, în care legea se aplică la fel pentru toţi, instituţiile statului răspund cererilor cetăţenilor în timpul legal, banii publici sînt cheltuiţi corect, într-un mod transparent, şi corupţia să dispară. Acum sînt implicată într-un proiect pentru constituirea unei baze de date cu toate instituţiile statului, pentru ca orice român să primească, potrivit Legii 544, un răspuns la cererile adresate autorităţilor, şi mai ales să îl primească în termenul legal.

„Cheia fericirii în societate
stă în facultatea
de a decide singur
asupra propriei vieţi.“

Stefan Klein

■ **Elena RADU**, voluntar ACCEPT, în cadrul proiectului „Coaliţia antidiscriminare“

Sînt voluntară în cadrul Asociaţiei ACCEPT, de aproape doi ani de zile. Pentru cei care nu ştiu, este prima asociaţie pentru drepturile persoanelor LGBT (persoane lesbiene, gay, bisexuale, transgender) din România. Am decis să mă implic în activitatea acestei asociaţii pentru că fac parte din rîndul persoanelor LGBT. Ceea ce m-a determinat să devin voluntară în acest domeniu a fost incidentul din februarie 2013, de la Muzeul Ţăranului Român, cînd proiecţia unui film din cadrul Lunii Istoriei LGBT a fost sabotată de intervenţia unui grup de persoane homofobe. În acel moment, cînd citeam despre ceea ce se întîmplase, mi-am dat seama că oricînd aş putea fi în locul acelor oameni din sală. Şi atunci am hotărît să fac ceva, chiar dacă nu ştiam exact ce anume. Era şi prima oară cînd auzeam de ACCEPT. Dincolo de participarea la activităţile şi acţiunile organizate de asociaţie, am ales să dau mai departe informaţie. În orice alt grup m-aş afla, la facultate, la locul de muncă sau în grupul de prieteni, aduc în discuţie acest subiect şi încerc să le ofer oamenilor informaţiile de care au nevoie pentru a-şi chestiona stereotipurile şi prejudecăţile.

■ **Raul PINERVAN**, din comuna Păuliş, judeţul Arad, membru al grupului de iniţiativă locală înfiinţat prin proiectul „Participare la puterea a 3-a“, implementat de Asociaţia Naţională a Birourilor de Consiliere pentru Cetăţeni

După proiect, am rămas un grup de oameni, lideri locali, care continuăm să ascultăm vocile oamenilor, după care facem toate demersurile pentru a le rezolva problemele.

„O pistă de biciclete
între satele Sîmbăteşti şi Păuliş.“

Sîntem un grup informal de 10-15 persoane. Nucleul solid este format din patru-cinci persoane, care se implică mai mult... Voiam să lucrăm la fierul ierbii, să vedem care sînt problemele reale ale oamenilor. Dar nu ale anumitor grupuri, ale oamenilor din comunitate. O idee care a încîntat mai ales pe cei tineri este o pistă de biciclete între satele Sîmbăteşti şi Păuliş. Pentru că sînt două sate mari, între care nu există transport în comun şi legea nu permite mersul cu bicicleta pe DN7, am hotărît să facem o astfel de pistă. Am identificat mai multe surse de finanţare şi am venit cu solicitări către Primărie. Le-am arătat care sînt cele trei metode de unde ar putea obţine finanţare. Primarul a fost încîntat. A spus că se pune în discuţie în şedinţă, să vadă ce se poate face. Nu poate să fie fericire individuală fără fericirea tuturor. Am realizat că, dacă vrem să avem o comună frumoasă şi un mediu plăcut, să beneficiem de toate serviciile, trebuie să ne strîngem şi să ne spunem puterea, să se audă vocea noastră. Pentru o viaţă mai bună, la standarde moderne. Bunăstarea – ăsta ar fi principalul nostru motiv.

■ ■ ■

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi copiii să vină la tine

Se dă liber la contestaţii

O noua regulă introdusă de Ministerul Educaţiei pentru şcolile din România a trecut ca raţa prin apă de dezbaterile publice, deşi ar fi meritat din plin, sau, în orice caz, mai multă atenţie decît, să zicem, un nou partid al lui Marian Vanghelie. Iată regula: „Elevul sau, după caz, părintele, tutorele sau susţinătorul legal are dreptul de a contesta rezultatele evaluării, solicitînd cadrului didactic să justifice rezultatele acesteia, în prezenţa elevului, a părintelui, a tutorelui sau a susţinătorului legal, în termen de cinci zile de la comunicare.“

Ar fi fost cu siguranţă indicat să se vorbească despre această normă, atîta timp cît aplicarea ei stîrneşte, pe bună dreptate sau nu, nelinişti şi întrebări profesorilor, elevilor, părinţilor. De pildă: contestarea unei note poate avea ca efect subminarea autorităţii profesorale? Ce se întîmplă dacă un elev va depune contestaţie la toate notele primite într-un an, necîştigînd nici una? Se va întruni o altă comisie ca să vadă de ce nu a cîştigat, va putea el în continuare să conteste la nesfîrşit calificativele primite? Dar ce se întîmplă cu profesorul ale cărui evaluări au fost în mare măsură schimbate, în urma contestaţiilor? Să fie această măsură a Ministerului o simplă recunoaştere a faptului că evaluările dascălilor nu pot fi infailibile sau mai curînd o invitaţie adresată elevilor de a participa la un exerciţiu democratic? S-o recunoaştem: e un subiect sensibil, care ar fi avut nevoie de o „descărcare“ emoţională, dar şi argumentativă, în public. La urma urmei, în orice alt domeniu, contestarea „diagnosticului“ dat de un profesionist, fie el medic, instalator, cosmetician etc., presupune şi renunţarea la serviciile lui. În cazul şcolii, nu-ţi poţi muta copilul în altă ogradă, ori de cîte ori găseşti de cuviinţă să conteşti nota primită.

E un subiect sensibil, care ar fi avut nevoie de o „descărcare“ emoţională.

Pe de o parte, e firesc ca dascălii să îşi simtă ameninţată autoritatea profesională: se pot trezi peste noapte cu cereri mai mult sau mai puţin rezonabile, urmează ore lungi de negocieri cu părinţii, în care fiecare sutime neacordată va trebui justificată, iar, dacă totuşi contestaţia va fi cîştigată de elev, va trebui să se prezinte în faţa clasei cu o mică înfrîngere profesională. Iar asta i se poate întîmpla chiar şi unui dascăl bine pregătit, cu mulţi ani vechime: în fond, o notă nu este un cîntar electronic de mare fineţe. Este doar o evaluare la un moment dat, pe un subiect dat.

Pe de altă parte, cred că introducerea acestei norme ar putea reprezenta un bun exerciţiu de dialog între şcoală şi părinţi. Aflaţi sub semnul ei, dascălii vor avea posibilitatea să îi aibă în faţă mai des pe părinţii ocupaţi, altfel, din zori şi pînă-n seară, şi să aibă astfel ocazia să le comunice situaţia şcolară a copilului, să le explice evoluţiile sau involuţiile lui, să le aducă la cunoştinţă exigenţele învăţămîntului de azi. Va fi un bun prilej ca toate criteriile de evaluare să fie transparente şi la îndemîna oricui vrea să le folosească. Şi tot sub semnul ei, părinţii şi elevii vor avea nevoie de oarece argumente ca să conteste. Şi atunci vor fi mai curioşi în privinţa programelor şcolare, a baremelor din planurile de învăţămînt, a temelor pentru acasă şi a lecţiilor predate la şcoală. Aşa stînd lucrurile, posibilitatea de a contesta o notă devine mai curînd o responsabilitate, nu un drept.

Dar să nu ne facem iluzii: Ministerul nu are a-şi face prea multe griji în privinţa efectelor acestei norme: 85.000 de copii au părinţii plecaţi din ţară, iar bunicii în grija cărora au rămas abia prididesc să găsească o sursă de întreţinere, necum să se gîndească la nota prea mică primită de nepoţi.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Lumea-n poze (pe Facebook)

Mici sau mari, înţelepţi ori frivoli, ne place, în cele mai multe cazuri, să primim *like*-uri pe Facebook. După ce postăm ceva, stăm la pîndă, cu simţurile treze şi cu telefonul, tableta sau computerul la îndemînă, să vedem cine ne-a băgat în seamă.

Cine ne-a dat like şi cît de repede după ce am postat ultimul... ou – chiar şi de tinichea – pe care l-am făcut. Cine ne-a dat *share,* ca semn de şi mai mare considerare, pentru perla ori mărgica pe care am pus-o pe FB. Cine a făcut vreun comentariu, chiar ironic, ori, adesea, nesărat...

Desigur, nu putem generaliza. Cele de mai sus nu sînt valabile pentru toată lumea, există oameni serioşi, deloc narcisişti, care-şi ajung lor înşile şi nu au nevoie de aprobarea facilă a unei ogrăzi de prieteni. Mai ales că, de cele mai multe ori, ceea ce pui pe Facebook nu e „adevărul despre tine“ (dacă o exista vreunul, şi discuţia, aici, e interminabilă), ci o imagine construită.

Dar acesta e lucru ştiut, un truism deja: nu pui pe FB poze cu tine grasă, poze cu tine nefericită (decît dacă intră în nu ştiu ce compoziţie alambicată a plîngerii...), imagini cu tine bătrînă, cu riduri adînci brăzdîndu-ţi chipul drăgălaş(!). Şi nici „nerealizată“ (ce cuvînt stupid şi restrictiv: ce înseamnă, pînă la urmă, să te realizezi?).

Nu. Nu poţi apărea jerpelită, într-o casă infectă, sărăcăcioasă, neasortată (sau, iarăşi, poţi, dacă eşti artist şi „produci“ vreun *happening...).* Trebuie, de obicei, să te arăţi pe vreo canapea, eventual albă, de piele, într-o ţinută „apetisantă“, dar nu într-atît de sexy încît să te faci de rîs, cu nişte tablouri pe fundal şi, dacă e cazul, poate vreo carte-două pe undeva. Nu strică nici un pahar de vin în faţă, ori vreo mîncare alambicată, în culori calde, armonios repartizate şi cu vreo două frunzuliţe de mentă şi busuioc de decor, poate şi vreun bob de zmeură...

Dar aici intrăm, deja, în altă temă: cea culinară. Reuşitele culinare ale celor mai talentaţi dintre noi au succes pe Facebook, like-uri de la 50 în sus... Dacă le asociem şi cu o denumire inspirată a respectivului fel de mîncare, şi le fotografiem cum ne-au învăţat, cîndva, într-o emisiune de divertisment, nişte fotografi specializaţi în aşa ceva (să fotografiem mîncarea din unghiul din care am mînca-o...), putem bate chiar suta...

Pe lîngă mîncare, am văzut, din practică, succesul pe care-l mai au următoarele categorii de postări: animalele de casă, în special pisicile, cu extindere asupra celor vagaboande, surprinse în posturi inedite, sau a celor de pe YouTube; copiii mici, bebeluşii drăgălaşi şi rubiconzi, în poziţii *funny,* chiar mînjiţi cu diverse ori purtînd vreo căciuliţă pestriţă şi şuie; pozele de peisaje, apusuri de soare ori ceruri aurii de după-amiază, munţi şi mări, linii ale orizontului, plante formidabile şi deşerturi prăfoase; pozele de vacanţă, mai explicite, în care familia fericită se arată în splendoarea ei pe fundalul respectivului peisaj; poze sexy, de tipe bine – şi aici gama poate oscila de la clasica ipostază în costum de baie sau fustă scurtă, la compoziţiile intelectualiste uşor ciufulite ori meditative, incluzînd o doză de imperfecţiune voită şi jucată; fotografiile de cuplu fericit, cu cei doi agăţaţi unul de altul în fel şi chip, anunţînd, ostentativ, că sînt într-o nouă relaţie...

Desigur, mai pot exista o grămadă de alte chestii care atrag like-uri: fotografii cu haine ori pantofi, căni sau jucării, aşa, în sine; inscripţii „înţelepte“, sintetizate în maxime de două parale, pe care mulţi simt nevoia să le împărtăşească; informaţii politice şi sociale, unele neutre, altele militante; informaţii şi invitaţii culturale...

Desigur, lista e aproape... infinită. Ideea e că, pînă şi în cazul celor care nu sînt dependenţi de Facebook, ci doar cochetează cu reţeaua de socializare, se creează un soi de distorsionare, parţială, a realităţii: te uiţi în jur şi vezi lucruri care, odată pozate, ar putea ajunge pe FB. Nu o faci tot timpul, dar există şi tendinţa asta: imaginarea lumii *à la* Facebook... dar despre asta, în alt articol.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

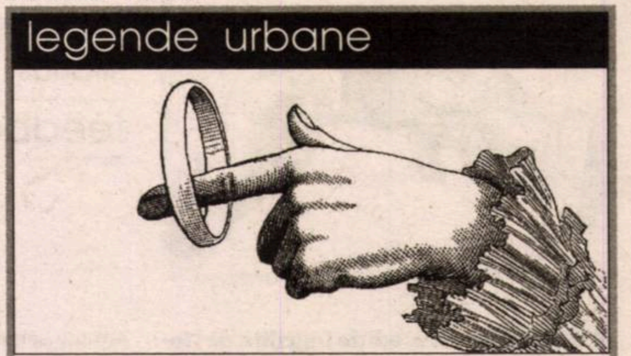

Slujbe vagi

„Domnule, e consultant în... ăăă, *social media,* adică, pe româneşte, reţele sociale.“ Maică-ta sau bunică-ta face ochii mari. Nu înţelege neam ce face totuşi amicul ăsta al tău. Încerci să explici. „Adică face strategii pe prezenţa în online a diferitelor companii – pe Facebook, Twitter, şi gîndeşte modul în care companiile pot interacţiona cu potenţialii clienţi în mediile astea.“ N-ai nimerit-o. Bunică-ta cască ochii şi mai mari. „Adică stă pe Feişbuc cum faci tu?“ (I-ai spus de un milion de ori că se pronunţă *Feisbuc,* ei tot *Feişbuc* îi iese.) „Nu doar stă“ – zici – „adică stă, dar nu pune pisici sau checul făcut de matale (bunica se umflă iar de mîndrie că i-ai explicat cum stă treaba cu like-urile şi a înţeles), omul ăsta analizează cum se pot prezenta mai bine şi mai eficient companiile în faţa potenţialilor clienţi“ – zici, oarecum exasperat pentru că şi tu îţi dai seama că e o mare abureală *(bullshit).* Bunică-ta se face în cele din urmă că înţelege, fie şi dintr-un orgoliu personal, „hai, domnule, că nu sînt vreo proastă, ştiu şi eu cum merg lucrurile în lumea asta.“ Nu, nu mai ştie. E pe dinafară, habar n-are şi nu înţelege pe ce ia bani un *social media consultant* din ăsta.

Nepotu-su lucrează într-o megacorporaţie, una care face softuri. Băiatul a intrat, ca orice novice, pe un post de jos – adună date de la clienţi, le pune în tabele, tabelele ajung la unii cu mai multă glagorie şi experienţă, iar informaţiile astfel adunate devin nişte pattern-uri, nişte modele aplicabile noilor clienţi, dar şi clienţilor altor companii care lucrează în acelaşi domeniu. Bunică-sa iar n-a priceput nimic. Ba nici maică-sa pînă la capăt. Partea cu adunarea de date a priceput-o, ce se întîmplă mai departe cu ele – nu prea.

Nepotul ăsta are şi el un amic care e *user interface designer. Freelancer.* Amicul îl vizitează des, e un tip haios, aşa, blond, cu părul răzvrătit şi parcă rîde tot timpul. Numai că bunica are impresia că e cam pierde-vară. Că o cam freacă şi e neserios. Iar nu înţelege cum de are ăla bani să plece una-două cu placa la munte prin Alpii austrieci şi italieneşti, că de muncit, nu-l prea vede muncind cine ştie ce. I s-a explicat ce-i aia un *freelancer* – pentru ea acum e clar că omul ăsta nu stă opt ore la muncă într-un loc anume şi, mai ales, NU ARE CARTE DE MUNCĂ. „Praful se va alege de el şi n-o să aibă pensie“, zice bunica. Cum să-i explici că omul ăsta gîndeşte cum arată şi cum funcţionează pagina pe care o deschizi tu pe mobil sau pe tabletă, în aşa fel încît să-ţi vină cît mai uşor s-o accesezi? Cum să-i explici apoi că munca lui se duce naibii odată la cîteva luni, pe măsură ce tehnologiile avansează şi apar modele noi de telefoane şi tablete, şi că trebuie să regîndească tot, în termenii unui ecran de nu ştiu cîţi inci şi butoane de navigare mai mici sau mai pătrate? Nici tu nu înţelegi foarte bine, dar înţelegi principiul – o abstracţiune în sine, şi un mister absolut pentru bunică-ta, pentru care talonul de pensie e dovada supremă a unei chestiuni concrete, de pe urma căreia îţi poţi cumpăra o pîine.

Ştii foarte bine de ce nu înţelege biata de ea ce mai fac oamenii din ziua de azi ca să cîştige un ban.Vezi sau citeşti despre cîte o persoană care face nişte chestii extrem de vagi – un tip e expert în relaţia între economie, arte, PR, dar nu îţi dai seama exact din ce trăieşte, pînă nu afli mai departe că, de fapt, a luat un credit şi şi-a deschis o cîrciumă. OK, acum e clar. Altcineva e *lifestyle coach,* adică un fel de consultant în mod de viaţă – ca s-o zic neinspirat –, dar afli că-şi plăteşte facturile din faptul că are o sală de sport şi-şi rupe spatele muncind acolo cu oamenii care vin să facă fitness. În spatele unor denumiri bramburite, afli că stă de fapt o muncă extrem de concretă, una pe care şi bunică-ta poate pune degetul şi o poate pricepe.

Vezi apoi că încetul cu încetul încep să te depăşească şi pe tine vremurile şi observi cu ciudă relaxarea ălora mai tineri în faţa unei vieţi care-ţi pare din ce în ce mai nesigură şi mai neîndurătoare cu cei care nu mai pot să alerge.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

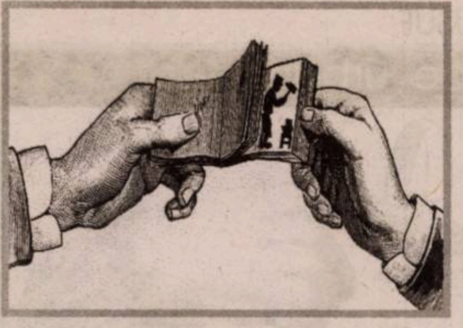

● *Dublă expunere*, **ediţie îngrijită de Roxana Gamarţ, prefaţă de Liviana Dan, Editura Trei, 2014.**

Marius CHIVU

feedbook

În oglindă şi dincolo de ea

Pentru această carte-album, zece prozatori au ales cîte un artist vizual şi, pornind de la o lucrare a acestuia, pictură sau fotografie, au scris cîte o povestire. „Faptul că fiecare scriitură a rezonat într-un chip misterios cu imaginarul unui anume artist vizual arată cît de apropiate sînt totuşi aceste două medii distincte, cum se pot completa reciproc, dialogînd, developînd o perspectivă altfel asupra întregului demers artistic. Fiecare dintre cele zece ficţiuni are specificul său, căpătînd coerenţă şi profunzime narativă în contextul simbiozei cu lucrările de artă care le-au generat“ – spune, în postfaţa ediţiei, Roxana Gamarţ, coordonatoarea proiectului.

(În paranteză măcar, ar trebui menţionate celelalte două astfel de cărţi-album apărute, după acelaşi principiu, în ultimii ani, în care povestirile unor scriitori au fost puse faţă în faţă cu lucrările unor artişti vizuali: *Bookătăria de texte şi imagini. Povestiri şi ilustraţii pentru copii*, coordonator Florin Bican, Faber Studio, 2009 – unde procesul s-a desfăşurat invers: artiştii de la Clubul Ilustratorilor au creat imagini pornind de la povestirile pentru copii scrise de prozatori precum Mircea Cărtărescu, Ioana Nicolaie, Ana Maria Sandu ş.a.; şi *Iubire 13,* coordonat chiar de subsemnatul, Editura ART, 2010 – în care scriitori precum Andrei Codrescu, Radu Cosaşu, Răzvan Petrescu, Simona Popescu, Matei Florian, Alex Leo Şerban, dar şi artişti din alte zone, precum Hanno Hoffer, Mimi Brănescu sau Gianina Cărbunariu ş.a. au scris proze foarte scurte pe tema iubirii, însoţind cele 13 diapozitive ale seriei *Love Story,* realizată de regretatul pictor Ion Dumitriu în anul 1972.)

Construirea unei ficţiuni pornind de la o imagine (sau conturarea unei poveşti al cărei punct final să fie o imagine anume) este un exerciţiu clasic de *creative writing,* acest proces de scriere raportat la un alt tip de creaţie fiind interesant din foarte multe puncte de vedere. Urmărind cele zece povestiri scrise în oglindă cu cele zece imagini – unde fiecare operă există şi independent, are un discurs de sine stătător – cauţi/aştepţi momentul în care cele două creaţii se ating/intersectează, precum două obiecte stranii, care, la un moment dat, realizează o joncţiune. Suprafaţa de atingere poate fi redusă sau vastă, punctul de atingere se poate situa la diferite niveluri de profunzine – privind un detaliu, o anume semnificaţie sau atmosfera – şi trebuie să remarc faptul că, spre lauda lor, cei mai mulţi dintre scriitori pare că şi-au ales imagini dificil de introdus într-un edificiu de cuvinte, greu de incorporat într-un discurs artistic fundamental diferit. Cum recenzia literară este limitată din punctul de vedere al exemplificării vizuale, o să ignor lucrările artiştilor vizuali, lăsînd astfel intactă plăcerea contemplării în oglindă a textului şi a imaginii celor interesaţi de această foarte elegantă grafic carte-album, şi o să mă ocup doar de prozele scriitorilor, care sînt, cum altfel, de formule literare diferite, mergînd de la realism la fantastic, trecînd prin poematic şi satiră.

Ştefan Agopian *(vs* Roman Tolici) deschide această carte-album folosind chiar convenţia autenticităţii: el, scriitorul Ştefan Agopian, primeşte un telefon de la Editura Trei, prin care este invitat să participe la acest proiect, acceptă, alege o pictură de Roman Tolici care-l face să se gîndească la un anumit Isaac Emmer „şi la povestea lui“ spusă de însuşi Isaac Emmer, un evreu pe care scriitorul l-a cunoscut întîmplător. Continuînd în aceeaşi cheie a unei autenticităţi probabile, relatînd o poveste care i-a fost la rîndu-i relatată („scurtă istorie a Emmerilor, aşa cum am auzit-o povestită de Isaac şi completată de mine, pe ici, pe colo“), amestecînd personaje reale cu altele probabil inventate, Ştefan Agopian schiţează istoria unei familii evreieşti coborînd pînă în Basarabia secolului al XVIII-lea. Un nivel foarte bun are şi prima parte a prozei „D.A.D.D.Y“ scrisă de Bogdan Coşa *(vs* Zoltan Bela), o proză care începe temeinic în cheia unui realism rural apăsător, pe fundalul unor inundaţii şi avînd în centru un personaj masculin misterios, privit foarte de aproape, dar asta numai pentru ca naraţiunea să se destrame în fragmente tot mai inconsistente, făcînd trei salturi mari în timp (dintre care ultimul în viitor), schimbîndu-şi focalizarea şi mutînd accentul pe alte personaje ale familiei, abandonînd realismul în favoarea regresiei hipnotice. Construcţia aceasta derutantă, înşelătoare în premise, are un anumit concept la bază şi nu e lipsită de *coolness,* dar este inconsistentă narativ pe spaţii (atît de) mici şi nu conferă povestirii profunzimea pe care o declamă prin trucul din actul final. Augustin Cupşa *(vs* Ion Grigorescu) scrie însă o proză dialogală foarte închegată, despre şase puştani (dintre care naratorul rămîne în umbră, fiind cel mai puţin individualizat) care fac o mică expediţie pentru a prinde de vii nişte păsări, iar pe drum se tachinează şi stîrnesc tot felul de contre verbale, pornind de la nimicurile dramatice ale vîrstei. Filip Florian *(vs* Sandor Szasz) scrie o povestire de atmosferă în jurul unui episod de pescuit în Deltă; iar Adela Greceanu *(vs* Dan Perjovschi), surpriza volumului, compune o scrisoare către un tovarăş de joacă din copilărie, de origine germană, plecat cu familia definitiv din Sibiul natal, o foarte frumoasă scrisoare în care graffiti-urile lui Perjovschi prilejuiesc o meditaţie inteligentă despre conceptul de „acasă“. (De altfel, acest text este o addenda epistolară a recentului volum de poezie *Şi cuvintele sînt o provincie,* carte din care scriitoarea împrumută ambele personaje: şi pe expeditoarea Adila, şi pe destinatarul Udo).

Nora Iuga *(vs* Andrei Gamarţ) scrie o proză introspectiv-poematică, de un onirism întunecat populat de personaje misterioase; în timp ce Marin-Mălaicu Hondrari *(vs* Mircea Cantor) semnează o povestire de dragoste stranie, în mediul decrepit al unei staţiuni balneare, povestire ce conţine una dintre cele mai bune secvenţe din volum, aceea în care bărbatul, paznicul parcării hotelului, însoţit de o frumoasă şi misterioasă turistă, adună gîndaci de Colorado şi dă cu DDT într-o plantaţie de cartofi. Mitoş Micleuşanu *(vs* Tara von Neudorf) scrie un dialog pedofil de un comic absurd, între o învăţătoare şi elevul ei favorit, iar Philip Ó Ceallaigh *(vs* Gili Mocanu) îşi construieşte povestirea tot în jurul unui dialog, de data asta despre sex şi halucinogene, cu un aventurier american care citează din *Upanişade*. În sfîrşit, ultima povestire din carte îi aparţine lui Radu Paraschivescu *(vs* Dumitru Gorzo) şi este o satiră socială, de mediu, ce mizează pe comicul limbajului de lemn al proiectelor de implementare în satul românesc a normelor europene privind asomarea păsărilor de curte. (Pe un subiect relativ asemănător a scris Radu Pavel Gheo povestirea „Integrare la Găureşti“ în volumul *Numele mierlei.)* Situaţia este hilară în sine, fiind vorba de nişte ţărani în ipostaza de cursanţi la o sesiune de comunicări organizate de Ministerul Agriculturii sub patronajul UE; din păcate, Radu Paraschivescu şarjează la tot pasul (pe ţărani îi cheamă Gîrjoabă, Fîrnoagă, Zăpîrţan, Mişmăşulea, iar satele în care urmează să aibă loc cursurile: Sfîrleaua, Bolvaşniţa, Curechiştea, Cochirleanca, Ciumăfaia ş.a.m.d.; se recită ba din Brumaru, ba din Enya).

În concluzie, o carte-album elegantă grafic, care propune un proiect foarte interesant, adunînd laolaltă douăzeci de artişti şi tot atîtea creaţii puse în oglindă, dar cu existenţe şi valori independente. Ar putea fi începutul unei frumoase serii.

■ ■ ■

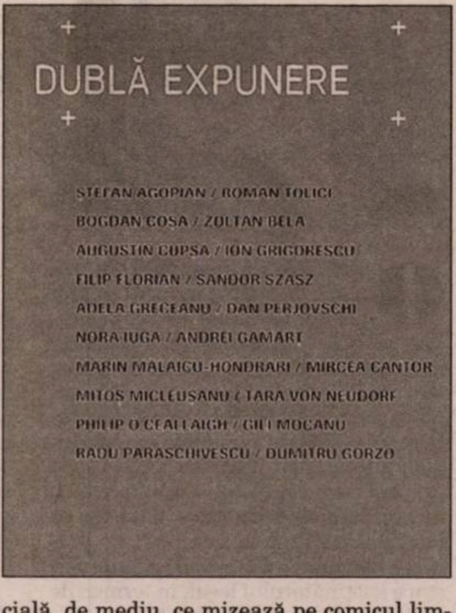

DUBLĂ EXPUNERE

STEFAN AGOPIAN / ROMAN TOLICI
BOGDAN COSA / ZOLTAN BELA
AUGUSTIN CUPSA / ION GRIGORESCU
FILIP FLORIAN / SANDOR SZASZ
ADELA GRECEANU / DAN PERJOVSCHI
NORA IUGA / ANDREI GAMART
MARIN MALAICU-HONDRARI / MIRCEA CANTOR
MITOS MICLEUSANU / TARA VON NEUDORF
PHILIP O CEALLAIGH / GILI MOCANU
RADU PARASCHIVESCU / DUMITRU GORZO

PUBLICITATE

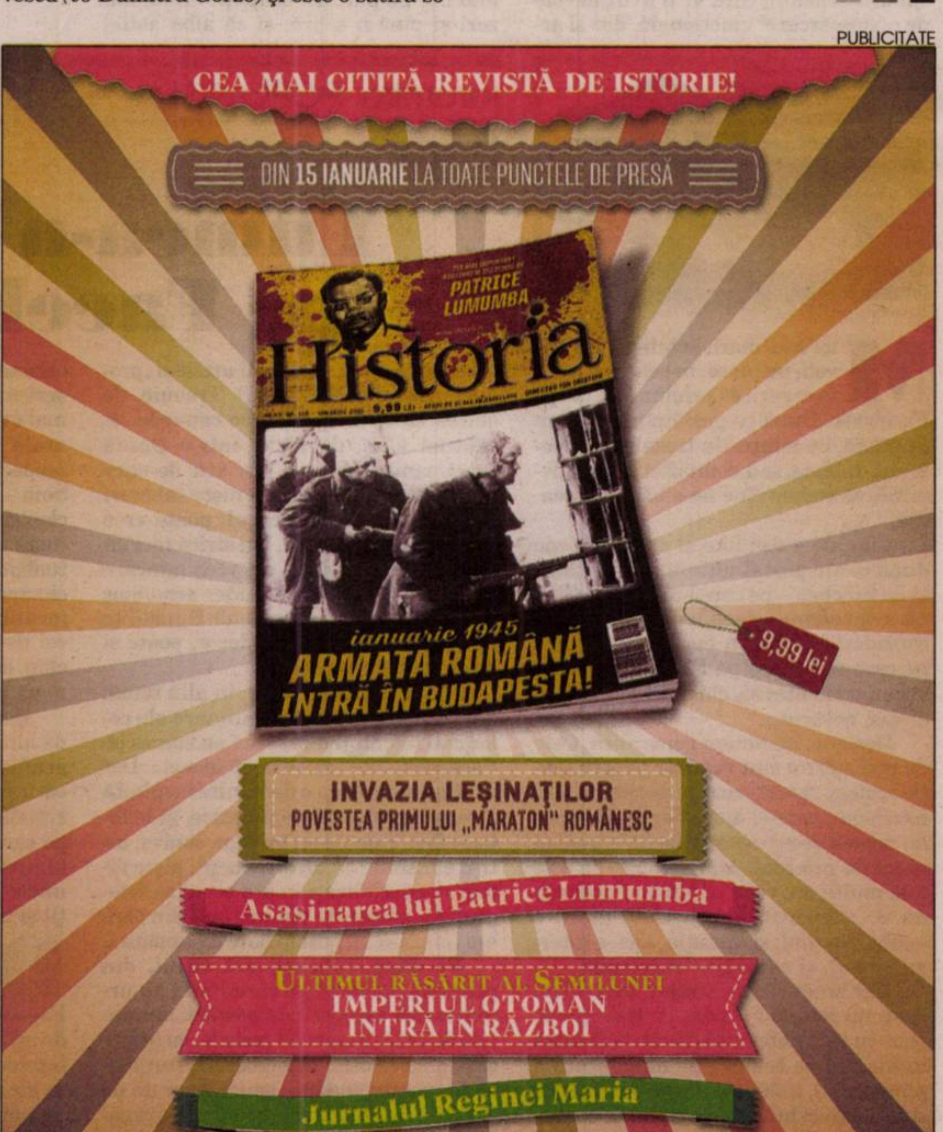
CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!

DIN 15 IANUARIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

INVAZIA LEŞINAŢILOR
POVESTEA PRIMULUI „MARATON" ROMÂNESC

Asasinarea lui Patrice Lumumba

ULTIMUL RĂSĂRIT AL SEMILUNEI
IMPERIUL OTOMAN
INTRĂ ÎN RĂZBOI

Jurnalul Reginei Maria

Historia.ro | Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

Artele vizuale în 2014

Expoziţii. Festivaluri. Bienale. Licitaţii. A fost un an plin pentru artiştii vizuali, pentru curatori şi pentru galerişti. Am întrebat trei critici de artă: 1) care a fost cea mai bună „personală“, 2) cea mai bună „colectivă“ şi 3) cel mai interesant fenomen (tout genre compris).

Art Safari

© adevarul.ro

Cosmin NASUI

1) Dintre cele mai importante expoziţii de autor realizate în România în 2014, amintesc cele trei expoziţii simultane dedicate artistului Paul Neagu la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca, Muzeul de Artă din Timişoara şi la Galeria Jecza din Timişoara; apoi, expoziţia Darie Dup „AXIS MUNDI“ #1 şi #2 de la Galeria de Artă Contemporană a Muzeului Naţional Brukenthal şi de la Centrul Cultural „Palatele Brâncoveneşti“ de la Mogoşoaia; şi Marian şi Victoria Zidaru – „Îngeri, Tronuri, Voievozi“, organizată tot de Palatele Mogoşoaia.

„Şcoala lui Adrian Ghenie“ ocupă tot mai mult teren în „şcoala de la Cluj“.

2) Expoziţiile din cadrul Bucharest Biennale 6 şi Cluj Art Weekend 2014.

3) Fenomenul multiplicării artiştilor care sînt influenţaţi direct de succesul artistic al lui Adrian Ghenie – „şcoala lui Adrian Ghenie“ ocupă tot mai mult teren în „şcoala de la Cluj“. Alt fenomen interesant este acela de multiplicare al offspring-urilor societăţii Artmark: Art Safari, Lavacow, Historical Estate, ArtAdvisers etc.

Suzana DAN

Încep prin a-mi cere scuze faţă de celelalte centre culturale din România că îmi concentrez atenţia doar faţă de evenimentele care au avut loc în Bucureşti. 2014 a continuat cumva avîntul luat în ultimii ani de către actanţii scenei artelor vizuale, care încet, dar sigur, vor reuşi finalmente să dea şi acestui domeniu binemeritata aură de „glam“, devenind subiect tot mai interesant de discuţie şi polemică, o zonă apetisantă de investiţie financiară, plus un bun prilej de (cerinţă exasperant de utilizată de aproape toate sursele de finanţare) atragere a unei noi categorii de public.

Dincolo de momentul lunii mai, în care un turist venit pentru prima dată în Capitală ar fi putut să jure că nu a mai pomenit pe faţa pămîntului un oraş atît de activ cultural (săptămîna nebună în care cinci mari evenimente – bienală, tîrg de artă, evenimente nocturne etc. –, deşi iniţial au dorit să coabiteze, au sfîrşit prin a se canibaliza cu pasiune), am avut ce vedea şi în restul lunilor. Toate acestea s-au întîmplat miraculos, într-un an electoral în care cultura se presupunea că trebuie să intre în hibernare, pentru a lăsa loc redirecţionării bugetelor către producţia unor campanii grandioase.

Îmi încep clasamentul cu cel mai interesant fenomen al lui 2014, benefic altminteri pentru mediul artistic prin felul în care marile instituţii şi organizaţii MNAC, UAP, ArCuB, care păreau intangibile şi impenetrabile de către tinerii artişti, au devenit conştiente de faptul că nu au cum să mai ignore generaţia „cu PET-u' în mînă“, care la finele lui 2013 au reactivat opinia publică. Au apărut apetisantele *call*-uri, care oferă nu doar găzduire, ci şi sprijin financiar pentru producţia expoziţiilor şi promovarea lor. Şi, nu în ultimul rînd, faptul că Bucureştiul se pregăteşte, la fel ca şi alte oraşe din ţară, pentru a candida la titulatura de capitală europeană, a deschis şi va mai ţine deschis cu siguranţă un canal de finanţare al proiectelor de artă vizuală, care (nu-i aşa?) schimbă faţa oraşului. Trist (dar cumva deloc surprinzător) este *raison*-ul certurilor din ultima vreme: reproşul unor organizaţii independente (care, de fapt, şi ele la rîndul lor există în baza unui sprijin venit din sistemul privat) faţă de „căpuşarea“ de către organizaţii similare a unor instituţii publice.

Poate că tot răul este spre bine, ceea ce a fost ţinut la nivelul unor discuţii de salon a răbufnit dramatic în comentarii publice pe reţelele de socializare, ceea ce probabil că va mai limpezi un pic atmosfera încărcată.

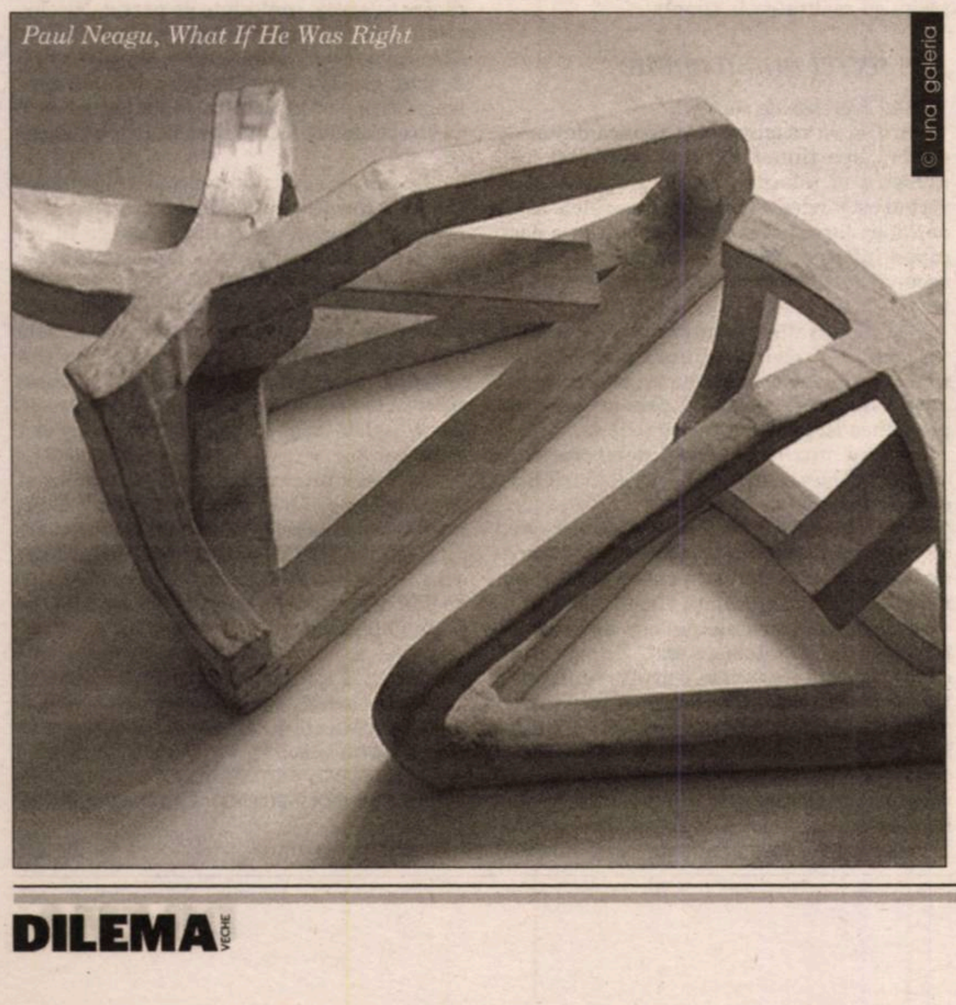
Paul Neagu, What If He Was Right

© una galeria

Cea mai bună „personală“ nu este neapărat cea mai amplă expoziţie a anului trecut, care m-a impresionat prin naturaleţea prezenţei în spaţiul galeriei: Arantxa Etcheverria, „Anatomie“, curator: Marius Tănăsescu, Alert Studio.

Cea mai bună expoziţie de grup: expoziţia „Pasaj“, artişti: Michele Bressan, Lea Rasovszky, Larisa Sitar, curator: Diana Marincu, Anexa MNAC.

Ambele expoziţii sînt doar două exemple dintre multe altele la care am văzut că lucrurile încep să fie tratate profesionist şi că tradiţionala simeză a expoziţiei chiar este de domeniul trecutului. Ar trebui totuşi păstrată atenţia asupra felului în care un spaţiu scenografiat magic ar putea să seducă vizitatorul, lucrările artistului fiind de fapt doar o mică justificare pentru acest spectacol vizual.

Daria GHIU

1) Nu agreez discursul critic centrat pe ceea ce se întîmplă doar în Capitală, şi nici pe acela prin care se încearcă construirea unor ierarhii de tot felul. Pentru că am fost mai degrabă în Bucureşti în 2014, mă refer la proiecte expoziţionale strict de aici, pe care le-am văzut, nu despre care doar am citit.

2014 nu mi s-a părut neapărat un an al *solo show*-urilor pe scena de artă locală. Şi totuşi, un artist important precum Teodor Graur a avut o expoziţie personală foarte articulat curatoriată, la spaţiul tranzit.ro/Bucureşti: „Nostalgia“ (curator: Raluca Voinea). Graur e un artist care aparţine generaţiei '80 şi care, cred, suferă din cauza unui discurs curatorial şi critic adecvat. De data aceasta, am simţit că lucrurile încep să se schimbe Şi că, în sfîrşit, artistul are de cîştigat. Nostalgiile lui Teodor Graur s-au aşezat într-un show curat, care reconsideră cîteva poziţii ale artei moderne şi „ieşirea din modernitate“, aşa cum o teoretizează Svetlana Boym.

„Discursul critic despre artă şi despre problemele scenei de artă de aici a fost mult mai prezent.“

2014 a fost şi anul Paul Neagu, dacă ne gîndim la „Going Tornado“ (Ivan Gallery) şi la cele trei expoziţii care au avut loc simultan la Timişoara şi Cluj. Dar tot în 2014 am avut revelaţia acuarelelor lui Horia Bernea, realizate în ultimii ani de viaţă (1999-2000), un proiect expus tot la Galeria Ivan. Horia Bernea este unul dintre acei artişti despre care critica de artă locală are probabil senzaţia că s-a spus tot. De fapt, poate că acum mai mult decît oricînd, Bernea merită revizitat şi studiat de către noile generaţii de istorici şi critici de artă.

2) „Pentru că navigăm pe culoare diferite“, de la Salonul de Proiecte Bucureşti (curatoare: Alexandra Croitoru şi Magda Radu) este fără îndoială, pentru mine, una dintre cele mai bune expoziţii colective din 2014. A fost un show plasat la momentul potrivit, în locul potrivit, un show care a problematizat – cu un *statement* lucid despre starea scenei de artă şi cu un grup de artişti care nu veneau să ilustreze ceva, ci te invitau să intri în diferite straturi ale discursului artistic contemporan, un discurs departe de *light*, cum ne-am tot obişnuit. Îi reţin în mod special pe Veda Popovici şi Vlad Basalici. La finalul lui 2014 a avut loc „25 X 25 X 25“ la tranzit.ro/Bucureşti (curator Raluca Voinea, în colaborare cu Livia Pancu, tranzit.ro/Iaşi) – un *performance* de două zile, cu 25 de oameni (artişti, scriitori, filozofi), despre ultimii 25 de ani, în care am plonjat în „anii romantici“ '90. A fost expoziţia anului pentru mine, pentru că a mizat pe multiple interpretări ale istoriei şi a contrabalansat discursurile maniheiste care nu duc nicăieri.

3) Fenomenul 2014 sînt publicaţiile de artă: despre Ion Grigorescu *(Omul cu o singură cameră)*, Geta Brătescu *(Atelierul)* – amîndouă editate de istoricul de artă Alina Şerban, *Dear Money* (Salonul de proiecte), Anca Benera şi Arnold Estefan, pentru a enumera doar cîteva. Apariţia unei librării de artă online, www.p-u-n-c-h.ro (şi speranţa unei mici librării reale pentru 2015; poate la MNAC?). De asemenea, seria de conferinţe, proiecţii, discuţii „La seral“ de la Salonul de Proiecte. În 2014, discursul critic despre artă şi despre problemele scenei de artă de aici a fost mult mai prezent, lucrurile nu s-au mai lăsat spuse doar „între prieteni“. Ei bine, de la 2015 aştept ca acest discurs să crească. Pentru ca acele monstruozităţi ale sistemului să nu poată să mai crească necontrolat.

a consemnat Matei MARTIN

„Libertate de exprimare? Să pot spune orice, chiar şi adevărul“

– un interviu cu Doru COSTEA, avocat –

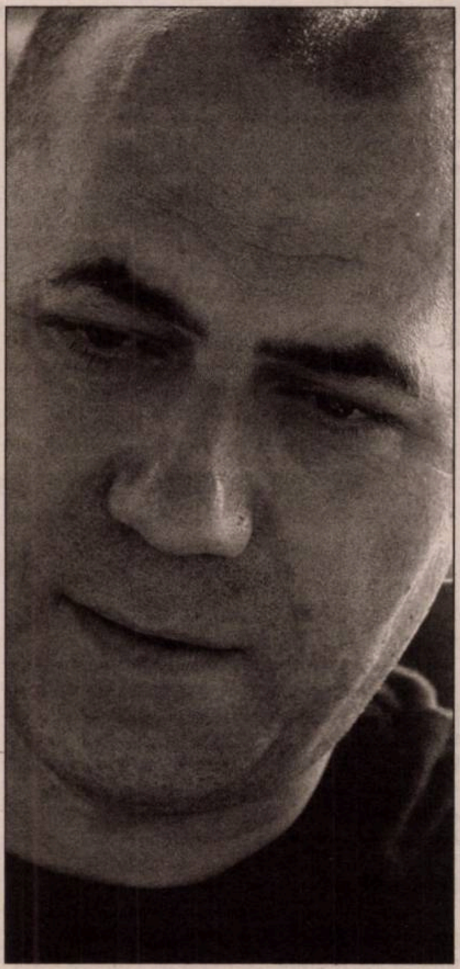

Sînteţi un om liber? Ce înseamnă libertatea de exprimare pentru dumneavoastră?

Tentaţia să răspund „da“ e, fără îndoială, mare. Simt totuşi că aş exagera. Ca să mă pot defini ca fiind liber, trebuie să ştiu la ce constrîngeri mă raportez. Nu trebuie să uit că, pe lîngă drepturi, am şi obligaţii. Aş defini libertatea mai degrabă prin raportare la suma obligaţiilor la care sînt constrîns de drepturile şi libertăţile celorlalţi. Cred că spaţiul rămas ar putea reprezenta libertatea mea, acela în care să pot spune orice, chiar şi adevărul.

Juridic, însă, trebuie să deosebim între drepturi şi libertăţi. Simplificînd, un drept este întotdeauna însoţit de o obligaţie care, la nevoie, poate fi impusă cu forţa coercitivă a statului. Libertatea nu are însă această formă de protecţie juridică. Ea rămîne o simplă posibilitate, recunoscută de lege. Prin urmare, atunci cînd ne referim la „libertatea“ de exprimare, o facem într-un fel impropriu, pentru că, de fapt, vorbim de un drept. Dreptul la liberă exprimare cred că ar fi formula cea mai fericită. Din păcate, Constituţia României în articolul 30 consacră „libertatea“ de exprimare şi nu „dreptul“ la liberă exprimare, aşa cum o face Convenţia Europeană a Drepturilor Omului.

„Nu poţi avea răspunsuri la întrebări pe care n-ai îndrăznit să le pui“

Se vorbeşte despre limitele libertăţii de exprimare. Pînă unde, deci?

E greu să le desenezi la nivel de principiu. Limitele se circumscriu de regulă unor cazuri concrete. Circumstanţieri generale sînt făcute în chiar textele de lege. Ele ţin, în esenţă, de „formalităţi, condiţii, restrîngeri sau sancţiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, (...) pentru protecţia (...) drepturilor altora (...)“ – art. 10, alin. 2, CEDO. Iată o limitare pe care o socotesc ca esenţială: drepturile altora.

Dintre acestea, dreptul publicului de a fi informat se detaşează net. Jurnalistul este dator să chestioneze fără rezerve orice împrejurare pe care o socoteşte ca intrînd în sfera interesului public. Cînd spun fără rezerve, asta implică o doză (adeseori consistentă) de agresivitate, exagerare. Însă nu poţi avea răspunsuri la întrebări pe care n-ai îndrăznit să le pui.

„Adevărul, o minciună plasată într-un context plauzibil“

Adevăr, neadevăr, manipulare?

De fapt, jurnalistul e mai puţin obligat la adevăr, cît la căutarea lui cu bună-credinţă. Poate sună ciudat, dar buna-credinţă şi interesul public pot pune la adăpost de răspundere un jurnalist care a scris un neadevăr, cu condiţia ca ele să fie de necontestat. Dau un exemplu: am apărat un jurnalist care scrisese despre un presupus trafic de droguri. Traficantul ar fi fost un cetăţean britanic de etnie turcă, folosea ca acoperire o fundaţie care se ocupa cu salvarea şi plasamentul cîinilor comunitari, locuia într-o zonă rezidenţială, în apropierea unui înalt personaj guvernamental etc. La proces, cetăţeanul de etnie turcă s-a dovedit a fi englez nativ, locuind departe de zona rezidenţială indicată, iar fundaţia – o banală organizaţie care se ocupa cu adopţia cîinilor comunitari în străinătate. Instanţa a considerat însă că interesul public prevalează şi că discuţia despre traficul de droguri trebuie să poată fi adusă în dezbatere publică fără inhibiţii. Desigur, este o situaţie de excepţie, care are în vedere faptul că o sancţionare a jurnalistului, în context, ar avea ca rezultat ceea ce englezii numesc *potential chilling effect,* un potenţial efect inhibitoriu nerecomandabil într-o societate democratică. Pe de altă parte, comunicînd excesiv în mediul virtual, se pare că nu mai avem realitatea la îndemînă, astfel încît conceptul de adevăr capătă înţelesuri cel puţin curioase. Nu ne mai raportăm la fapte, ci la afirmaţiile interlocutorului. Ceea ce contează ca adevăr este afirmaţia necontestată, replica plauzibilă. O lume în care adevărul este din ce în ce mai puţin validat de fapte şi din ce în ce mai mult confirmat de interlocutori. Aş putea spune că genul acesta de adevăr poate fi în egală măsură o minciună plasată într-un context plauzibil.

„A cam dispărut categoria analiştilor, avem doar furnizori de opinii“

Fapte sau judecăţi de valoare?

Trebuie să deosebim între fapte şi judecăţi de valoare. Toate codurile deontologice obligă jurnalistul la relatarea obiectivă a faptelor, cu prezentarea poziţiilor tuturor părţilor implicate. Cînd vine vorba de judecăţi de valoare, însă, subiectivitatea devine fertilă – este, cum spunea un poet, canalul care duce la cele mai fecunde neînţelegeri. Nu e un secret faptul că unanimitatea trezeşte amintiri neplăcute, din vremea adevărurilor de partid. Cînd toată lumea e de acord cu toată lumea, adevărul devine o fundătură plicticoasă, nefrecventabilă. Din păcate, în România a cam dispărut categoria analiştilor, avem doar furnizori de opinii.

Judecăţile de valoare sînt cele care interesează, în ultimă instanţă. Aprecierea lor din perspectiva dreptului la liberă exprimare este, juridic vorbind, deosebit de generoasă. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în nenumărate decizii asupra faptului că în ceea ce priveşte judecăţile de valoare, limitele libertăţii de exprimare sînt mult mai largi. Judecăţile de valoare, opiniile pot, în concepţia Curţii, să „ofenseze, şocheze sau deranjeze“ (Thoma *vs* Luxemburg).

> *„Cînd toată lumea e de acord cu toată lumea, adevărul devine o fundătură nefrecventabilă.“*

Cu toate acestea, observaţi că instanţa vorbeşte totuşi de „limite“. Insist asupra acestui fapt pentru că am auzit recent voci care le contestă existenţa. A fost pentru mine o surpriză să văd judecătorii Curţii Europene a Drepturilor Omului într-o fotografie colectivă, pe treptele instituţiei, cu cîte un fluturaş pe care stătea scris *„Je suis Charlie“*. Rămîn la convingerea că, în virtutea statutului său de putere judecătorească ce implică imparţialitate şi obiectivitate, Curtea Europeană a Drepturilor Omului trebuia totuşi să evite un asemenea gest public. Nu vreau să atribui acestui gest decît o singură semnificaţie: aceea a condamnării actului uciderii brutale a jurnaliştilor. Dacă vorbim însă de libertatea de expresie, în opinia mea, judecătorii au mers puţin cam departe.

„Am reuşit performanţa de a avea un Parlament în care de multe ori se votează fără să pricepi de ce ridici mîna“

Legea Big Brother va fi votată în Parlament? Cu ce implicaţii?

Noi, românii, am ajuns să percepem statul ca pe un fenomen al naturii, şi nu ca pe unul social. Ne raportăm la actele lui cu resemnarea cu care acceptăm ploile catastrofale, inundaţiile sau cutremurele de pămînt. Conştiinţa faptului că statul este o alcătuire ce depinde de noi şi care poate fi chestionată în privinţa tuturor actelor de gestiune asupra noastră ca cetăţeni, este indicatorul democraţiei. Jurnalistul are aici o responsabilitate uriaşă în conştientizarea publicului. De aceea, discuţiile asupra Legii Big Brother trebuie să umple spaţiul public, să fie atît de prezente, încît, la votarea ei în Parlament, neliniştea publică să se regăsească în dezbateri. Din păcate, am reuşit performanţa de a avea un Parlament în care de multe ori se votează fără să pricepi de ce ridici mîna.

„După 11 septembrie 2001 trăim cu realitatea la tîmplă“

Pînă unde merge protecţia surselor?

Nu cred că ar trebui să existe o limitare a acestui drept pentru un jurnalist de bună-credinţă care chestionează fapte de interes public major. După 11 septembrie 2001, trebuie însă să recunosc că perspectiva s-a schimbat. În mod special, instanţele americane au pronunţat o serie de decizii prin care dreptul jurnaliştilor de a-şi proteja sursele a fost serios limitat (mergîndu-se practic pînă la anihilarea lui). Protejarea identităţii sursei este esenţială pentru un jurnalist care vrea să aibă acces la informaţii sensibile, de regulă din zona puterii. Prin urmare, acest drept nu poate fi privit doar ca un privilegiu acordat jurnalistului, aşa cum este definit în practica instanţelor americane, care, în opinia mea, încearcă să escamoteze printr-un eufemism natura juridică a acestuia. Consiliul Europei, în Recomandarea nr. R (2000) 7, precizează că protecţia surselor reprezintă un „drept al jurnaliştilor“, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că „protecţia surselor jurnalistice este una dintre pietrele de temelie ale libertăţii presei.“ (Goodwin *vs* Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord)

Din păcate, după 11 septembrie 2001, trăim cu realitatea la tîmplă.

„Un secret numit opinie“

Dar secretele de stat?

Am să vă răspund cu o replică devenită celebră, aparţinînd lui Francisco Tatad, fost ministru al informaţiilor în Filipine: „Guvernul este îndreptăţit să aibă secretele sale, dar dacă jurnalistul este mai bun în a descoperi informaţii decît este guvernul în a le ascunde, atunci cu atît mai rău pentru guvern.“

Odată intrată în spaţiul public, informaţia secretă îşi pierde raţiunea protecţiei juridice, astfel încît sancţionarea jurnalistului devine lipsită de interes şi, prin urmare, represiunea îşi pierde caracterul de sancţiune „necesară într-o societate democratică“. *(Sunday Times vs* Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord).

Spre deosebire de instanţele europene, care sînt mai rezervate, instanţele americane au condamnat jurnalişti pentru publicarea în presă a unor informaţii clasificate.

În România, textele de lege definesc în mod echivoc secretele de stat. Echivocul în definiţii devine, la nevoie, o armă redutabilă. Riscăm să devenim beneficiari ai unei prese de tip comunist, în care informaţia era anihilată printr-o tehnică hazlie. Mi-aduc aminte că la o vînătoare organizată de cîţiva prim-secretari, unul împuşcă, din greşeală, un coleg de breaslă. A doua zi, *Scînteia* relata întîmplarea: „Au fost analizate *unele* abateri săvîrşite de *unii* tovarăşi şi s-au evidenţiat *unele* aspecte de indisciplină în partid.“ În condiţiile unor formulări generoase în echivoc, putem uşor ajunge şi la „secretul“ numit opinie.

„Arbitectura interdicţiilor“

Corectitudinea politică?

Absolutizarea unei formulări ca reprezentînd singura variantă corectă este ea însăşi echivalentul unei agresiuni de esenţă antidemocratică. Îmi aduc aminte că la una dintre celebrele conferinţe de partid, Nicolae Ceauşescu afirmase că este incorect politic să vorbim despre proprietatea statului, cînd, de fapt, ea este „proprietatea socialistă a întregului popor“. A doua zi, la toate cursurile de Drept au fost făcute modificările de rigoare.

Într-un excepţional roman al lui Stefan Heym – *Relatare despre regele David,* o comisie de istorici, constituită de rege în vederea relatării „obiective“ a faptelor de arme ale acestuia, îşi intitulează lucrarea într-o manieră plină de semnificaţii pentru ceea ce arătam mai sus: „relatare despre uimitoarele fapte de arme, (...) singura care reprezintă adevărul, istoriceşte exactă şi oficial recunoscută (...)“. Prin urmare, adevărul „istoriceşte exact“ există doar în măsura recunoaşterii oficiale.

Excesiva preocupare pentru formă ca şi absolutizarea ei fac ca exprimarea odată îngrădită, opţiunile de fond să devină greu accesibile. Corectitudinea politică inventează o arhitectură a interdicţiilor, în care bogăţia de limbaj se vrea înlocuită cu o sacoşă de cuvinte la purtător.

***Doru Costea** este avocat, membru în baroul Bucureşti, membru al International Media Lawyers Association.*

a consemnat Cristina LIBERIS

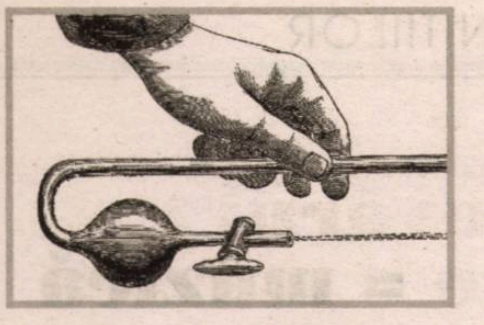

Oana STOICA

rosencrantz & co

Interioare

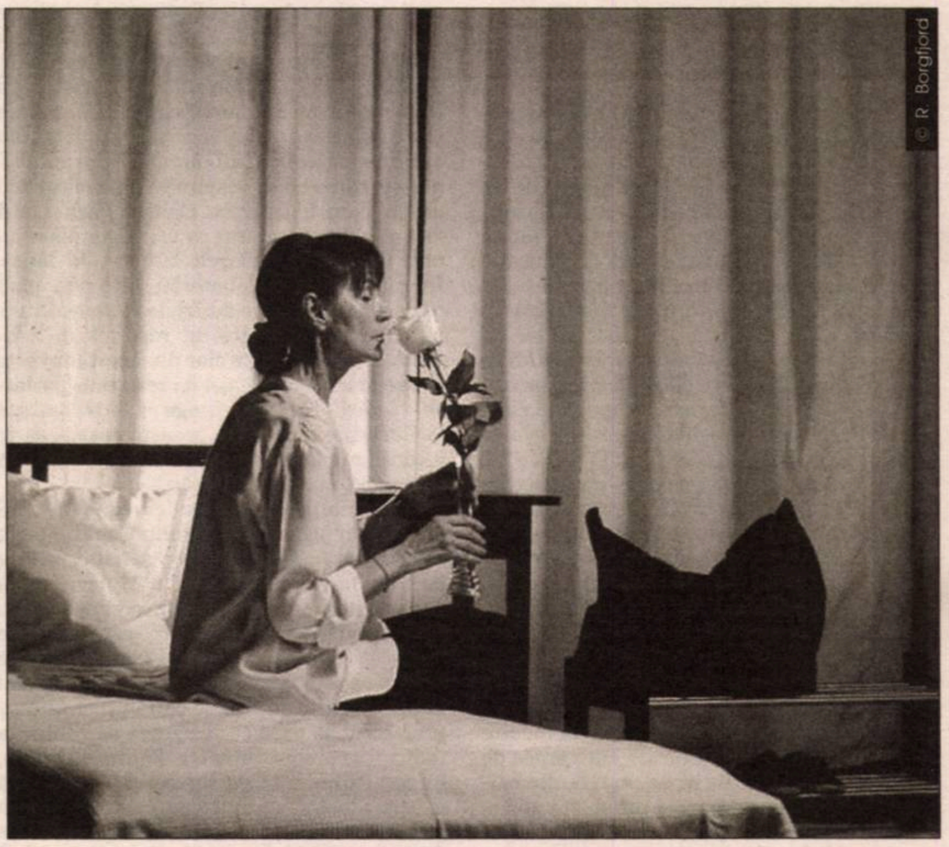

© R. Borgfjord

● *Hotel*, un spectacol de Eugen Jebeleanu, liber inspirat din *Concert la cerere* de F.X. Kroetz; scenografia: Velica Panduru; muzica: Alex Halka. Cu: Emilia Dobrin, Camelia Pintilie, Ștefan Huluba. Compagnie 28, Teatrul Unteatru & ColectivA Cluj.

Cînd scria *Wunschkonzert,* în anii '70, dramaturgul german Franz Xaver Kroetz era membru al DKP, Partidul Comunist din Germania Federală. Era preocupat de personaje din straturile de jos ale ierarhiei sociale (cu nivel de educație redus și venituri mici), ușor manevrabile de către societate (cea de consum). Kroetz pierde idealismul politic la sfîrșitul anilor '70 și se retrage din partid, dar își păstrează interesul pentru zona socială defavorizată și „marionetele“ societății capitaliste, oameni mărunți, striviți de un sistem lacom și depersonalizant. *Wunschkonzert* o prezintă pe Miss Rasch, o femeie de 40-45 de ani, singură, a cărei rutină coțidiană se completează într-o seară cu sinuciderea. O viață sfîrșită în tăcere, așa cum a fost trăită.

La Schaubühne am Lehniner Platz din Berlin, regizorul Thomas Ostermeier a montat *Wunschkonzert (Concert la cerere)* cu actrița Anne Tismer, ca parte dintr-un diptic care mai conținea *Nora* de Ibsen (ambele spectacole au fost prezentate la București în 2007). Practic, personajul din piesa lui Kroetz este Nora după ce execută pedeapsa pentru uciderea lui Torvald (în versiunea lui Ostermeier, Nora comite un asasinat). Situația materială este modestă, are un serviciu anost și o viață socială searbădă. Nora Rasch este o femeie strivită de sistemul pe care l-a contestat. Perspectiva feministă pe care o afișează Ostermeier, în continuarea ideii lui Kroetz, pune problema opțiunilor pe care le are o femeie într-o societate controlată de bărbați. În 2003, prima montare a piesei în România, realizată de Gianina Cărbunariu (într-un spectacol – *Norocul îi ajută pe cei îndrăzneți,* care cuprindea trei monodrame cu personaje feminine ale dramaturgului german, scrise între 1972 și 1976) prezenta un personaj robotic (Coca Bloos), cu o viață complet sterilizată, alcătuită din ritualuri cotidiene stricte, respectate obsesiv. O viață programată riguros, gest cu gest, fără emoție, fără surprize, în al cărei tipar este inclusă și sinuciderea („Piesa își propune să reprezinte o stare de fapt care m-a frapat adeseori în rapoartele poliției. În multe cazuri, sinuciderea se desfășoară într-un mod incredibil de ordonat. Pregătirile pentru sinucidere se desfășoară fără nici o trecere, ca o continuare firească a activităților zilnice și considerate tocmai de aceea ca fiind cît se poate de firești. Iar sinuciderea propriu-zisă se înfăptuiește cu aceeași dragoste de ordine, cu aceeași acuratețe, la fel de cuminte și cu aceeași dezolantă muțenie ce au marcat și viața ce o produce.“ – F.X. Kroetz).

Piesa lui Kroetz, construită în totalitate din didascalii, fără cuvinte, descoperă sensurile multiple ale tăcerii: într-un fel taci cînd ești apatic, în alt fel cînd ești furios sau cînd aștepți să sune telefonul. Tăcerea depinde de omul și golul de lîngă tine. Tăcerea spune multe, dacă știi să o asculți. Pe acest eșafodaj dramaturgic cu două elemente esențiale – tema politică și lipsa textului –, regizorul Eugen Jebeleanu a construit un spectacol reinterpretînd și amplificînd premisele inițiale. Jebeleanu accentuează impersonalitatea spațiului – locuința din text era standard mobilată – prin mutarea acțiunii într-o cameră de hotel, loc steril care permite să fii ce personaj vrei și, mai ales, să fii tu însuți (la Teatrul Unteatru, scenografa Velica Panduru a creat o cameră – prototip, *chic,* dar rece). Camera de hotel este un mediu favorabil recalibrărilor identitare, un fel de lichid amniotic pentru confruntarea cu sine (la senzația de „cocon“ contribuie și muzica lui Alex Halka, hipnotic învăluitoare). În acest spațiu steril, Eugen Jebeleanu suprapune mai mulți timpi. Procedeul condensează cinematografic narațiunile, imaginea conține toate personajele, iar spectatorul asistă simultan la mai multe povești. În lipsa textului, instrumentul narativ este acțiunea, și asta schimbă tipul narativității. Poveștile se construiesc din acțiuni și atmosferă, personajele sînt compuse vizual din felul în care arată și în care tac, din gesturi și priviri. Regizorul mută astfel accentul pe corporalitate și spațialitate, atenuează politicul din piesa originală, deși componenta socială există (mai ales la personajul matur, care păstrează traseul inițial, acela al unei femei care renunță la viață și la ultimul personaj, un travestit/transsexual) și oferă lecturi suprapuse. O arhivă de povești personale în construcție. Timpul se dilată, universurile interioare devin explorabile, supratema – singurătatea – este transpusă în paradigme diferite. O tînără – Camelia Pintilie – așteaptă o întîlnire amoroasă. Nerăbdarea ei se transmite în gesturile febrile, aproape nevrotice. O femeie matură (Emilia Dobrin) așteaptă pur și simplu. Făptura ei calmă absoarbe timpul. Un al treilea personaj, transsexualul (Ștefan Huluba), apare la final pentru a lăsa deschisă seria singurătăților. Energiile diferite de pe scenă provoacă publicului lecturi individuale ale poveștilor (cheile de citire sînt personale) și permit adăugarea unor istorii personale – ale fiecărui spectator în parte – în compoziția polimorfă a dramaturgiei. Intimitatea spațiului generează o intimitate a lecturii. Urmărirea unui personaj în banalitatea gesturilor sale teatralizează ritmul vieții și realitatea se reconfigurează scenic. Un alt element care diferențiază personajele lui Jebeleanu de cel original este emotivitatea. În locul sterilității emoționale, Jebeleanu încarcă personajele cu viață. Tînăra are o poveste de dragoste complicată, elemente disparate ale acestui puzzle relațional creează imaginea unei bolnăvicioase dependențe afective. Camelia Pintilie joacă nervos, cu reacții compulsive – pune repetitiv mesajul video trimis de iubitul ei sau îl „lovește“ pe motanul Tom, o pisică virtuală – și dezordonate, ca și cum ar intui ruptura. Emilia Dobrin construiește un personaj la polul opus, o femeie liniștită, cu tabieturi, care își permite un mic răsfăț: o cameră la hotel, o rochie frumoasă, o atmosferă misterioasă (parfumată cu bețișoare), departe de viața cotidiană, cu ce-o fi bun și mai ales rău în ea. Nu pare tristă, ci detașată de prezentul care devine în acea seară trecut. Cu un umor rece, face un *selfie* al viitorului cadavru pentru a testa pozițiile „elegante“. Într-un personaj pe care doar îl introduce în scenă, lăsîndu-i pe spectatori să-i imagineze povestea, Ștefan Huluba aduce explicit în discuție tema identității, una sexuală în cazul său (travestit/transsexual).

> *Camera de hotel este un mediu favorabil recalibrărilor identitare, un fel de lichid amniotic pentru confruntarea cu sine.*

În spectacolul lui Eugen Jebeleanu, toate personajele își explorează identitatea: se privesc lung în oglindă, ca și cum atunci s-ar vedea prima oară. În tăcere. *Hotel* este un poem al singurătății maladive.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

© R. Borgfjord

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Andrei GORZO

dilematograf

Militărie + mortificare = muzică

● ***Whiplash* (SUA, 2014), de Damien Chazelle.**

Whiplash e o fantezie sinistru de bine primită despre costurile performanţei (nu numai) artistice şi, legat de asta, despre costurile şi posibilele merite ale pedagogiei de tip terorist. Scris şi regizat de Damien Chazelle (născut în 1985 şi educat la Harvard), filmul e plasat într-o instituţie fictivă de educaţie muzicală, despre care ni se spune că e cea mai bună din SUA, iar protagoniştii sînt un profesor (J.K. Simmons) cu metode de instructor militar şi un student ambiţios (Miles Teller), dispus la orice efort, la orice sacrificiu ca să ajungă bateristul trupei de jazz a şcolii. Profesorul nu e doar sever; el practică umilirea publică a studenţilor. O ţintă e, de pildă, corpolenţa unui student – a unuia care nici măcar n-a greşit muzical, dar care, prin simplul fapt că n-a protestat împotriva acuzaţiei nedrepte, a dovedit, potrivit profesorului, că nu ştia foarte bine ce face şi că, în consecinţă, îşi merita pedeapsa. Punerea la îndoială ricanant-homofobă a virilităţii studenţilor (printre care se poate întrezări cel puţin o fată) e la ordinea zilei. Bateristul care vrea să-i facă pe plac trebuie să suporte o insultă antisemită, cel puţin două insulte la adresa tatălui său (a cărui vină e aceea de a fi rămas profesor de liceu), mai multe palme peste faţă şi chiar aruncarea energică a unui scaun în direcţia lui. Şi asta nu-i tot: profesorul obişnuieşte să promoveze cîte un student în defavoarea altuia, numai pentru ca a doua zi să-l retrogradeze din nou, eventual în favoarea unui al treilea şi uneori în baza unei evaluări strigător-nedrepte; pe calea asta şi pe altele, el obişnuieşte să-şi asmută studenţii unul la beregata celuilalt. Tîrziu în film, spectatorul are ocazia de a-i auzi discursul autojustificativ: cică ar face toate astea pentru a-i scoate pe studenţi din autocomplezenţă şi a-i împinge spre autodepăşire, sursa lui de inspiraţie fiind o legendă despre cum, în tinereţe, Charlie Parker ar fi fost aproape decapitat cu un talger, spre binele lui, de către marele baterist Jo Jones. În replică, tînărul baterist întreabă pînă unde sînt justificate astfel de metode. Întrebarea nu-şi primeşte un răspuns în *Whiplash*, însă ce rezultă clar din acest film este că asemenea metode pot da rezultate glorioase – tînărul baterist ajunge să facă senzaţie la Carnegie Hall şi, cu această ocazie, să se reconcilieze fără o vorbă, doar prin schimburi de priviri, cu mentorul său.

Mai mulţi comentatori cu educaţie muzicală – în primul rînd Philip Conklin de la revista online *The Periphery* şi (citat pe larg de Conklin) profesorul John Murphy de la departamentul de jazz al Universităţii North Texas – au evidenţiat gafele pe care le comite filmul în reprezentarea unei formaţii de jazz despre care ni se spune că e printre cele mai bune din ţară: adesea se cîntă prost fără ca profesorul să pară că sesizează sau chiar la indicaţiile profesorului etc. Faptul că jazzul, în acest film, este cu siguranţă o metaforă pentru altceva, nu scuză automat asemenea gafe, dar a admite că le scuză nu ne conduce decît la o problemă mai gravă, la motivul pentru care succesul acestui film are ceva sinistru: sărăcia şi nocivitatea ideilor sale despre performanţă şi preţul acesteia. După

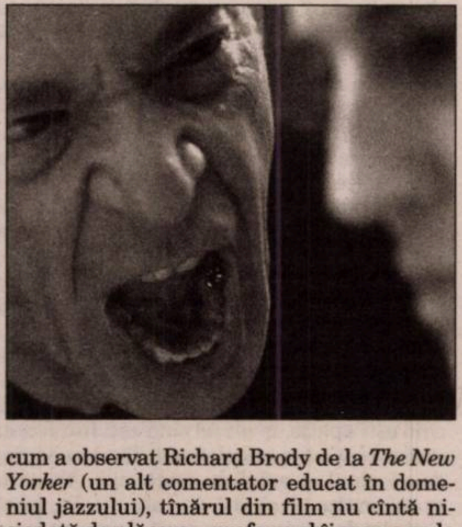

cum a observat Richard Brody de la *The New Yorker* (un alt comentator educat în domeniul jazzului), tînărul din film nu cîntă niciodată de plăcere – profesorul îi spune pe la început să *have fun*, dar nu există nici o şansă de aşa ceva în mediul muzical pe care-l reprezintă filmul; băiatul nu are printre colegi decît concurenţi, nu prieteni cu care să facă muzică în joacă sau s-o discute serios – de altfel, nici nu prea pare să aibă cărţi de muzică în chiliuţa sa. Singurul model de campion pe care-l prezintă şi-l validează filmul este unul individualist (asta într-un domeniu atît de dependent de colaborare, de crearea unei colectivităţi, cum este jazzul), spartan-masochist şi antiintelectual. Obiectivul interminabilelor lui repetiţii solitare, teste de anduranţă scăldate în sudoare şi în sînge, este să-şi mişte degetele mai repede – cum ar veni, să ridice mai multe kilograme pe piept. Atît. Prin urmare, nu e de mirare că ceea ce demonstrează el pe scena de la Carnegie Hall, pasămite entuziasmînd şi publicul din sala de cinema laolaltă cu cel de acolo, e doar o combinaţie fudulă de muscularitate şi dexteritate mecanică, gen ia-priviţi-la-mine-cît-pot-să-prelungesc-un-solo, un „tur de forţă“ care, de fapt, poate fi atît realizat, cît şi apreciat foarte bine în lipsa discernămîntului, a capacităţii de a sesiza fineţuri, nuanţe etc. Lucrul ăsta e cu atît mai valabil pentru aşa-zisul „tur de forţă“ regizoral constînd în potrivirea imaginilor – atît a mişcărilor de cameră, cît şi a tăieturilor de montaj – cu muzica în secvenţa concertului final: ce se întîmplă în acea secvenţă, de la un capăt la altul, este că mişcarea de cameră şi tăietura de montaj urmează muzica în cele mai mecanic-mimetice moduri cu putinţă. Sigur că automortificarea tînărului protagonist (ale cărui repetiţii ne sînt înfăţişate în forma unor musculoase secvenţe de montaj, cu picături de sînge şi sudoare în planuri-detaliu care şi-ar găsi locul la fel de bine într-un film despre box) şi *coaching*-ul sadic al personajului lui J.K. Simmons (care evident că domină fiecare scenă) asigură o anumită forţă strînsorii exercitate de acest film. Dar nu există nimic care să merite luat din ceea ce se trafichează – şi nu se chestionează decît superficial – în *Whiplash:* o mistică a excelenţei ca produs al unor metode pedagogice teroriste şi al voinţei individuale încrîncenate, fără nici o bucurie, fără nici o împărtăşire, fără nici o ambiţie mai largă de deschidere a minţii.

■ ■ ■

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Melancolie morocănoasă

● **Fink, *Hard Believer*, Ninja Tune, 2014.**

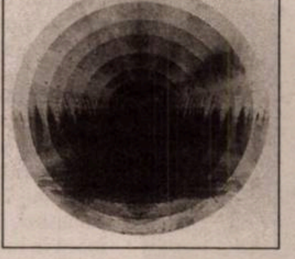

Fink e DJ-ul britanic Fin Greenall, convertit la un rock alternativ laconic, aerisit, ce aduce aminte, printre altele, de a doua parte a carierelor unor Beck, Coldplay ori Anathema, iar în momentele mai folk – de resemnarea unor clasici ai chitarei melancolice, precum Nick Drake. Poziţionarea grupului este destul de aproape de mainstream (colaborări cu Amy Winehouse, ceva muzică de film), dar încă nu chiar acolo, artistul fiind format în cluburile britanice indie ce gravitează în jurul moştenirii lăsate de The Smiths şi promovat de o casă de discuri considerată încă underground – Ninja Tunes (adăpost şi pentru Jaga Jazzist, dintre trupele recenzate în această rubrică). Lui Greenall i se mai alătură scriitorul Tim Thornton, în calitate de percuţionist/electronist, şi un anume Guy Whittaker la bass.

Hard Believer e al şaselea album al grupului şi îi prezintă pe Fink chiar mai departe de originile DJ-iste decît materialul precedent, cu elementele electronice diminuate în folosul unui sound alt-rock melancolic, cu piese diluate instrumental în tradiţia post-rock, dar încărcate emoţional cu tristeţea reticentă a vocii protagonistului. Melancolia morocănoasă a vocii contribuie la un sound organic, aproape analogic, ce mizează pe „imperfecţiuni“ precum urme de răguşeală matinală şi reverberaţii neprocesate ale ciupirii corzilor de chitară, pregnante în spaţiile largi ale unei muzici neaglomerate, stimulante emoţional mai mult decît intelectual ori senzorial. E genul de album în care liniştea/absenţa au o funcţie la fel de importantă ca sunetul/prezenţa, însă pe alocuri poate să pună la încercare răbdarea ascultătorului (cu precădere în a doua jumătate, mai leneşă, mai săracă în versuri şi idei). Albumul va zgîndări sensibilităţile fanilor ultimelor albume Anathema, fiind interesant de observat cum Fink şi Anathema au ajuns la un sound similar pornind din origini diametral opuse – primii venind dinspre dance şi DJ music, ceilalţi dinspre doom metal *via* prog rock floydian. Probabil explicaţia stă într-un centru gravitaţional al spaţiului brit rock, precum şi în strategia oficială a resuscitărilor stilistice practicată în mediile indie. Similarităţile între cele două grupuri sînt mai pregnante acolo unde Fink prind puţină vlagă („Pilgrim“ pare preluată de pe *A Fine Day to Exit*), în timp ce fantoma bardului Nick Drake bîntuie piesele mai folk („Green and Blue“, „Truth Begins“). Elementele electronice dau puţină cadenţă pe post de percuţie („Two Days Later“) ori potenţează atmosfera pieselor mai hipnotice, ce apelează la trucuri post-rock pentru a menţine trează atenţia ascultătorului în condiţiile unei oarecare diluări a ideilor („Looking Too Closely“). O foarte subtilă briză de blues bate în deschiderea („Hard Believer“) şi închiderea („Keep Falling“) albumului, ceva mai bogate liric decît restul materialului.

Toate acestea converg în cel mai coerent album Fink de pînă acum, un material de maturitate şi totuşi prietenos, ce îmbină influenţe dinspre multiple feluri în care britanicii au înţeles să facă rock de ambianţă ori muzică de condus maşina pe vreme de iarnă. Lipsesc cu desăvîrşire momentele dansante sau de atitudine punk, direcţia albumului fiind mai degrabă sedativă. Din fericire, lipsesc şi tendinţele moderne de efeminare vocală, la mare căutare în spaţiul indie rock, asociate inexplicabil conceptului de melancolie. La bărbile lumbersexuale ale membrilor grupului ar fi fost absurdă o astfel de opţiune stilistică, dar s-au semnalat în istorie şi cazuri de trupe care au ales să exploateze astfel de contraste. Fink nu e totuşi Bon Iver şi se prezintă cu o sobrietate consistentă în imagine şi sound, şi consistentă cu tradiţia britanică a rock-ului atmosferic pînă, hăt, în spate, la Pink Floyd, asumîndu-şi influenţe puternice de la o serie de trepte intermediare aici menţionate.

***Fink** va concerta pe 4 februarie în clubul The Silver Church din Bucureşti (Calea Plevnei nr. 61).*

***Aron Biro** este autorul blogului http: / /aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Silvia CĂLIN

„Trebuie sa te reinventezi de multe ori“

Ce înseamnă pentru un coregraf să lucreze cu copii (la cursurile de dans contemporan de la CNDB)?

Copiii cu care lucrez la CNDB au între 6 şi 12 ani. La aceste vîrste, atenţia este fluctuantă, orice stimul din afară fiind ca un cîrlig de care se agaţă ca să scape de lucrurile care încep să devină prea serioase. Trebuie să te reinventezi de multe ori, altfel eşti lovit de crudul adevăr al micuţului cu mintea brici din faţa ta: „Ce-i asta? Nu-mi place! Mă plictisesc!“ Eu ţin cursul sub formă de joacă şi aşa pot să-i învăţ lucruri importante despre corp, spaţiu şi ritm. Cuvîntul „greşeală“ nu există pentru că nu le arăt mişcări pe care trebuie să le imite, ci le spun că dansul este un limbaj pe care trebuie să-l descoperim împreună.

Cum rămîi branşat la ce se întîmplă în lume, în dansul contemporan?

Cît timp am fost elevă şi studentă, Google nu exista în viaţa mea şi cînd apărea o bursă, nu era afişată public, era cumva şoptită. Acum, în funcţie de interes şi de ceva bani pe care-i poţi strînge, poţi pleca oriunde să studiezi. De curînd, am fost la un workshop intensiv Gaga, ţinut de Batsheva Dance Company, o tehnică fabuloasă de antrenament, de care ştiam, dar la noi nu aveai unde să o faci. Rămîn branşată, încercînd să nu mă las păcălită de neputinţa fizică pe care o simt că vine cu vîrsta.

Care e spectacolul de la CNDB pe care ni l-aţi recomanda?

În clasa a III-a, am fost duşi într-un laborator de chimie, unde ni s-au arătat nişte trucuri magice cu nişte licori. Preferata mea era una care se făcea albastră şi, la final, scotea fum. Nu aş vrea să recomand un spectacol anume. CNDB fiind un spaţiu-laborator, cred că ar fi bine să se meargă la toate spectacolele.

***Silvia Călin** este coregrafă.*

a consemnat Ana Maria SANDU

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

O zi cu zăpadă, soare şi spa

© C. Foarfă

Dacă estimez corect, am coborît azi vreo 35 de kilometri cu snowboard-ul. Cea mai lungă coborîre a avut peste 10 kilometri şi am numit-o pîrtia perfectă – lungă, destul de abruptă şi de lată încît să cobori în curbe line, deschise, dar şi suficient de liniştită încît să nu-ţi rupi nimic, mai ales pentru cineva de nivel mediu, ca mine, care începe să prindă curaj şi să ia viteză, în ciuda nesiguranţei în mişcări. M-am oprit la una dintre multele cabane, sus de tot, cu terasă protejată de vînt, cu geamuri, cu *bean bags,* ceai cald şi mîncare excelentă *(supă cu clătite!),* cu sticle de şampanie, cu schiuri pe pereţi şi cu muzică nouă. Parcă se mai topise şi gheaţa care-mi dăduse coşmaruri cu o zi înainte, cînd m-am întors la pensiune cu genunchii umflaţi şi vineţi, graţie căzăturilor repetate, şi cu o stare ambiguă de panică doar cînd vedeam sau mă gîndeam la gheaţă. Pînă şi cea din whiskey-ul *après* ski arăta suspect şi-mi dădea fiori. Dar azi a fost soare. Am mers pe o pasarelă subţire, un pod suspendat, pe deasupra unei prăpăstii, cu sentimentul că zborul nu e o chestie atît de improbabilă. Munţi peste tot – înalţi, cu pîrtii în toate părţile, albi, impasibili, cu unii versanţi abrupţi, cum vezi prin filmele de sport extrem. Pe pîrtii, mulţimea veselă şi colorată alunecă la vale şi pe unii îi bănuieşti că fac parte din vreo echipă naţională de ski sau snowboard. Acum îi vezi, şi peste o secundă nu mai sînt. Pe porţiunile plate, coşmarul oricărui snowboard, schiorii prietenoşi îţi întind un băţ să-ţi dea un *push*. Cît despre pîrtii, cu acelaşi ski pass poţi merge în vreo patru staţiuni, cu pîrtii pînă la peste 2500 m altitudine, şi nu rar se întîmplă să pleci dintr-un loc şi să cobori în cu totul altă staţiune sau să te pierzi în mulţimea de linii albastre, roşii şi negre de pe hartă. Noroc că ski pass-ul funcţionează şi pe post de abonament la autobuzul care leagă staţiunile. Nu-ţi poţi stăpîni un zîmbet cînd te gîndeşti că, la Sinaia, ai nevoie de două ski pass-uri pentru trei pîrtii. Dacă n-ar avea wi-fi pînă şi pe unele pîrtii, aş zice că te rupi total de viaţa obişnuită de acasă.

Degeaba zice Mattias, mai mult în glumă, e adevărat, de veşnicul război între boarderi şi schiori. Mattias atinge 140 km/h pe schiuri, ştie fiecare dîmb şi fiecare copac, toate traseele *off piste* şi n-are nici o tresărire cînd îi vede pe cei doi băieţi ai lui, de 14 şi 10 ani, decolînd ca din glonţ la vale, printre copaci. Cît despre Birgitt, e relaxarea întruchipată, chiar şi atunci cînd dispare în cîteva secunde, în viteză, pe pîrtie. Nu-i crezi că au în jur de 40 de ani. Sînt cele mai simpatice gazde şi, în apartamentul pe care-l închiriază, te simţi ca acasă. Au trăit toată viaţa la munte, le place să se distreze şi dau senzaţia că nimic nu-i poate scoate din starea de zen şi nimic nu le poate şterge zîmbetul de pe faţă. Printre altele, Mattias cîntă într-o trupă – data trecută, am fost la un concert într-un băruleţ din zonă, şi tocmai am aflat că a lucrat la proiectarea pasarelei peste prăpastie. Pentru Birgitt, libertatea e importantă – poate de aceea, de 20 de ani, este pe cont propriu, face fizioterapie şi are mîini magice. La subsolul casei, acum trei ani era un studio de repetiţii, acum l-au transformat în saună. Mi-e cam dor însă de tobele în care toată lumea bătea frenetic, după cîteva sticle de vin.

Seara am petrecut-o la spa. Am zis spa? Se numeşte Paradisul. Nu o veţi găsi cu numele ăsta, dar sînt sigură că toţi cei care au fost la unul dintre cele două spa-uri uriaşe din zonă au plecat cu impresia asta. După o zi de ski, nu este nimic mai minunat decît să stai în bazinele termale, să înoţi în apă caldă în aer liber, cu fulgii căzînd pe tine şi cu munţii profilaţi pe fundal, ireali în aburul ce iese din bazin. Sau să stai în jacuzzi-ul de afară, cu „bulbuci“ care-ţi fac masaj la spate şi-ţi relaxează şi ultima contractură musculară de la vreo întoarcere bruscă, care topesc febra musculară şi te fac moale şi uşor. Vedeta serii este însă sauna, în toate variantele posibile, mai ales atunci cînd participi la un ritual. Mai devreme, un domn între două vîrste rotea energic un prosop şi termometrul arăta 90 de grade, iar valurile de aer fierbinte îţi creşteau temperatura în corp aproape de insuportabil, răcorit fiind doar de uleiurile aromatice de eucalipt sau mentă, puse pe pietrele fierbinţi. E o atmosferă stranie acolo, cu toate corpurile goale, transpirate, în semiîntuneric (e interzis să intri în costum de baie în saună), unde treci peste orice pudoare sau complex legat de propriul trup. Nu m-am aruncat în zăpadă, ca mulţi alţii, nici nu mi-am turnat o găleată cu gheaţă în cap, e suficient să simţi gerul de seară al Alpilor ca să-ţi intre sîngele în viteză şi în ultima capilară.

E frumos în Bad Hofgastein, un orăşel liniştit, aproape de Salzburg, parte din Gastein, zonă din Austria cunoscută pentru ski şi spa-uri, cu facilităţi excelente, cu tot ce vrei şi nu vrei, pentru amatori şi, cred, după ce am văzut un afiş mare, prin care li se ura „Bine au venit“ membrilor echipei naţionale de ski a SUA, pentru profesionişti. Are efect instant de liniştire şi de punere pe picioare, chiar şi obosite după efort, mai ales cînd eşti cu un grup vesel de prieteni, care seara au chef de gătit, de fiert vin, de ascultat muzici dubioase sau de citit şi discutat o carte.

■ ■ ■

PUBLICITATE

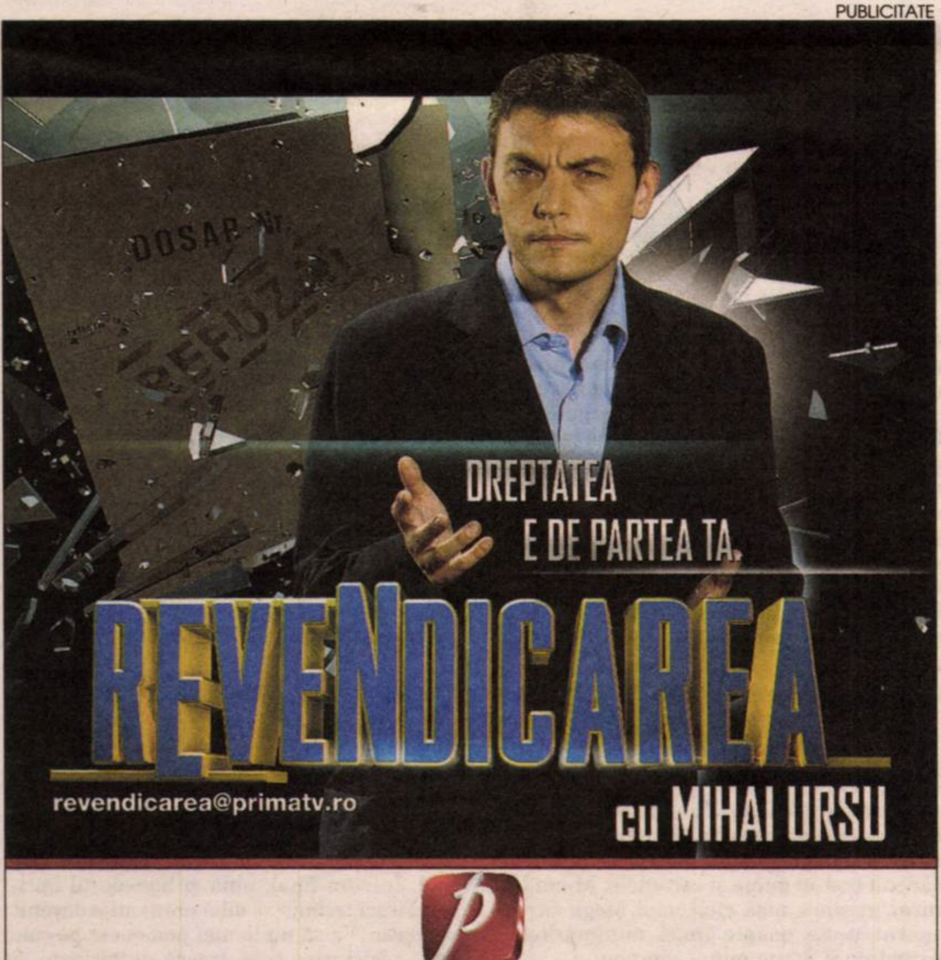

DREPTATEA E DE PARTEA TA.
REVENDICAREA
cu MIHAI URSU
revendicarea@primatv.ro
PRIMA TV
LUNI 20:30
www.primatv.ro

PUBLICITATE

DILEMA VECHE
22 de ani împreună

mulţumim pentru susţinere:
CEZ GROUP
DOMENIILE SAMBUREŞTI
Enel

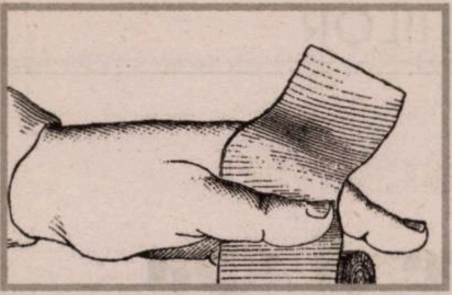

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Ce desparte România de Moldova?

Ce uneşte şi ce desparte România şi Republica Moldova? E o întrebare pe care mi-am pus-o la reuniunea jurnaliştilor din cele două ţări, care a avut loc la Institutul Cultural Român în weekend-ul trecut. Iar pentru a afla ce ne uneşte, putem porni foarte bine de la ceea ce ne desparte.

Un bun punct de plecare este în acelaşi timp trivial, dar amuzant şi concludent: româna de restaurant, aşa cum se vede şi se aude în cele două ţări. Oricine a fost la Chişinău ştie că dacă vrei un *espresso lung*, trebuie să ceri *cafea americană*, care e civilizat de concentrată, şi nu zeama transparentă care ţi se propune sub acest nume în România. Dacă vrei *apă minerală*, acidulată, nu o cere ca atare, fiindcă e posibil să primeşti *apă plată;* e preferabil să spui *cu gaz*. În sfîrşit, *salata de vinete* e mai degrabă *icre de vinete,* aşa cum se spune şi în Moldova de dincoace.

Titră, sufleur, zacuscă.

Lista de astfel de lucruri ar putea continua cu *friptura de vită,* care e *steak,* şi multe altele. Dacă în toate cazurile de mai sus avem cîte două nume diferite pentru acelaşi lucru, există şi un nume care înseamnă două lucruri diferite: *zacusca*. La noi, e pasta de legume care se consumă mai ales în post; la prietenii moldoveni, e ceea ce aici am numi *aperitiv* sau *hors d'oeuvre*.

Bineînţeles, diferenţele se găsesc şi în altă parte decît în meniuri. Acum cîţiva ani, am scris un manual de stil pentru o reţea TV din Moldova. Oamenii din televiziunile respective mi-au cerut repetat o listă de termeni româneşti „corecţi“ de televiziune. În Moldova, ceea ce noi numim *burtieră* se numeşte *titră,* iar maşinăria căreia noi îi spunem *prompter,* cea care afişează textele prezentatorului, e poreclită, mai tandru, *sufleur*. Le-am spus prietenilor moldoveni că în româna de specialitate a televiziunii şi filmului e un haos total. Uneori, unuia şi aceluiaşi lucru i se spune în două feluri diferite, în două televiziuni diferite. De exemplu, comentariul prezentatorului acoperit de imagini din regia de montaj e ba *off,* ba *voice over*. Nu există motive să consideri terminologia din PRO TV superioară celei din Antena 1, şi cu atît mai puţin să crezi, aprioric, că România e mai grozavă decît Moldova, în speţă. Am făcut un soi de glosar de termeni de specialitate, aşa cum se folosesc la Bucureşti, la sfîrşitul manualului de stil, şi lumea a părut mulţumită.

Dacă mergem la instituţii, *Parchetul* din România e *Procuratura* din Moldova, iar echivalentul *jandarmului* nostru este, peste Prut, *carabinierul*. Probabil există mii de astfel de diferenţe, dar toate au un numitor comun. Care e acesta?

Înapoi la restaurante şi făcînd un pas mare, de cîteva sute de kilometri, de la Chişinău la Ruse, şi acolo găseşti meniuri în româneşte. Explicaţia e uşor de intuit, Ruse e mai aproape de Bucureşti decît Sinaia, iar preţurile la unele lucruri – inclusiv echipamente electronice – sînt sau au fost, pînă nu de mult, simţitor mai mici în Bulgaria. Ce găsim în meniurile de la Ruse? Ciudăţenii gen *gît de porc,* care va să zică *ceafă de porc,* sau *bilă de orez,* pentru care n-am un echivalent în româneşte, dar vă puteţi imagina ce este. O *garnitură*.

Eclar, în enumerarea de mai sus, că meniurile de la Bucureşti şi Chişinău sînt în limba română, perfect inteligibile mutual. Nici *cafea americană,* nici *espresso lung* nu sînt greşeli de limbă, ci doar denumiri de dată recentă, apărute fie sub influenţe culturale diferite, fie, în alte cazuri, spontan, într-unul din locuri. Avem, deci, şi răspunsul la întrebarea de la început. Ceea ce desparte România de Moldova e (deocamdată cel puţin) superficial, recent, achiziţionat. De unit, ne unesc însă o mie sau două mii de ani de limbă şi trecut comun. Depinde ce vom şti să facem cu el.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

De cartier

Magazinul mic şi mixt, de la colţ de stradă, deschis pînă noaptea tîrziu, uneori chiar „deschis veşnic“ (cum spun cîteodată moldovenii), de unde îţi poţi cumpăra oricînd o bere, o sticlă de ulei, o ciocolată, dar şi unde poţi socializa cu vecinii, există în topografia urbană a multor popoare. Şi în cultura lor „de cartier“. În Franţa şi în Belgia, le-am cunoscut pe cele cu patroni arabi – unii zîmbitori şi gentili, alţii încruntaţi şi plictisiţi, depinde de firea omului. Încă de la intrare te izbea mirosul unor condimente exotice şi necunoscute, dar şi al fructelor uşor fanate. Tot prin ţările occidentale, le-am descoperit pe cele ale asiatiacilor, prietenoase, înţesate cu tot felul de produse inadmisibil de ieftine, la limita termenului de expirare. În Portugalia, aşa-zisele buticuri erau, în acelaşi timp, şi minicîrciumi cu două-trei mese afară, la care şedeau bătrîneii care locuiau în casele alăturate, beau o cafea sau un pahar cu vin. Cele din Bulgaria sînt asemănătoare cu ale noastre, înghesuite şi utile, bine garnisite la capitolul băuturi alcoolice, unele au un vag miros de dezinfectant, tip magazin second-hand.

Aşadar, nu noi am inventat „buticurile“. Şi nici buticăreala. Totuşi, stilul românesc are încă ceva aparte, care ţine de tranziţia din anii '90, de capitalismul de trotuar şi de cumetrie. Încă mai există ţigări la bucată, încă vînzătoarele pufnesc nemulţumite – „N-am să vă dau rest!“, aşa că trebuie să schimbi bani în altă parte, sau primeşti lame de gumă şi bomboane pe post de monede, încă mai există caiete cu datornici şi bere cu sticlă „la schimb“ sau cu „garanţie pe sticlă“ (pentru care primeşti o bucăţică de carton pe care scrie o sumă). Iar cele nonstop încă mai adună în jurul lor, la ore mici în noapte, toţi homeleşii pe o rază de un kilometru, în speranţa că vor primi cîte ceva, sau pur şi simplu din dorinţa de a se aciua în apropierea unui loc „viu“, cu lumină şi căldură.

În ultima vreme, buticurile sînt sufocate de lanţurile de magazine Mega Image Shop & Go unde, e adevărat, comerţul se face mai civilizat. Însă multe dintre ele reuşesc, cumnecum, să supravieţuiască. Îmi amintesc vremurile cînd Calea Moşilor nu era altceva decît o înşiruire de tarabe şi de coşmelii din tablă. Aproape fiecare scară de bloc era pe jumătate ocupată (cu acordul proprietarilor, desigur) de navete de bere şi baxuri de Coca-Cola. Pe atunci, frecventam buticul domnului P., care a rezistat din 1992 pînă prin 2010. După aceea, chioşcul s-a transformat, pentru puţin timp, în Servicii Funerare; acum e un mic aprozar stradal. La domnul P. găseam vinul dulce de Recaş, care abia apăruse pe piaţă. Şi-l găseam uneori şi pe domnul P. la geam, inspectînd strada, povestind despre micile lui afaceri, aproape toate eşuate, despre mafia negustorilor mărunţi şi despre şpăgile care se dau la primărie. Însă mai mult mă împrietenisem cu doamna Coca, cea care era „de noapte“. Uneori, stăteam cu ea preţ de două-trei ţigări, ca să-i mai ţin de urît, după ce ultimele tramvaie 21 trecuseră de mult spre depou. Există un timp mort al buticurilor, cel între 12 noaptea şi 5 dimineaţa, în care vînzătoarea ori cască gura la strada pustie, ori rezolvă integrame, ori se uită la micul televizor din dotare.

Apoi, m-am mutat pe un alt segment de Calea Moşilor şi am început o viaţă nouă, cu buticuri noi. Ciudat cum îţi poţi delimita spaţiul şi drumurile în funcţie de aceste mici stabilimente! Am uitat ceva? Ah, da, ţigări şi apă, trebuie să trec şi pe la butic. Toţi pensionarii din noul meu bloc au suferit cînd s-a desfiinţat minimarket-ul de la colţ, de lîngă Croitorie, unde „aveau de toate“. Da, dar aveau şi două vînzătoare ciufute, care îl alungau periodic pe bietul Tomiţă, cel care trăia în ghenă (s-a şi prăpădit între timp), de parcă le-ar fi trecut pragul un lepros. Şi mereu dădeau rest în gume şi caramele. M-am bucurat în sinea mea cînd noul Mega care a apărut peste noapte lîngă minimarket a triumfat. Şi m-am mutat din nou.

Magazinul „deschis veşnic“.

Pe strada unde locuiesc acum am dat peste buticul ideal. Un fel de rege al minimarket-urilor bucureştene. De ceva vreme, am renunţat să-mi mai fac cafea la ibric, doar pentru a-mi găsi drum în fiecare dimineaţă pînă la colţul străzii. Primesc paharul de carton „la pachet“ cu zîmbetul doamnei D. Urmează micile amabilităţi şi politeţuri care, treptat, devin plăcute obişnuinţe: „Cum vă simţiţi, domnişoară?“, „Ce mai face mama?“ Nu e un automatism lipsit de sinceritate, este un interes real. Şi aşa se poartă doamna D. cu toţi clienţii săi, pe toţi îi ştie pe nume, le cunoaşte preferinţele, chiar dacă e vorba doar de „o pîinică la 1 leu“. Dacă nimereşti şi peste soţul doamnei D., ai parte de şi mai multe ghiduşii care îţi înseninează ziua. Nicăieri, în vreun alt magazin de cartier, n-am întîlnit oameni mai normali ca aici. Care să nu pară înveninaţi de tot soiul de frustrări sau împovăraţi de griji – atitudinea tipică a comerciantului român, care „se răzbună“ pe client. Poate secretul lor este faptul că au o afacere de familie. Însă şi băiatul care vinde după-amiaza este de-o seninătate deplină. De multe ori, îl găseşti cîntînd. Într-un final, pînă şi homelesul buticului (căci trebuia să aibă unul) mi-a devenit simpatic. Ca să nu le mai pomenesc pe cele două pisici care ţi se freacă de picioare şi torc. În concluzie, dacă s-ar face negoţ peste tot în România ca în minimarket-ul fără nume al doamnei D., am putea vorbi cu adevărat despre „lucrul bine făcut“. Pentru că aşa îmi imaginez eu magazinul de lîngă casă – locul în care te simţi „ca acasă“.

■ ■ ■

Fundația Speranța și cățeii nimănui

După ce treci de tîrgul de vechituri din Vitan și o iei spre Popești Leordeni, se face undeva, la dreapta, un drum lung și noroios, după care nu mai crezi că poate urma ceva... La un moment dat, spre capătul drumului, se profilează în zare o clădire. Doi cîini măricei, flocoși și hiperactivi, te așteaptă cînd ieși din mașină – fără intenții agresive... De fapt, aflu că sînt două... doamne, Ursula și Țiganca. Ele sînt gardienele și maestrele de ceremonii informale ale adăpostului Fundației Speranța. Înăuntru, cealaltă serie de pensionari ai adăpostului te întîmpină într-un lătrat în canon. Din camera de izolare, pentru cazurile mai grave, apar căței care abia merg, abia aud sau văd. În schimb, trăiesc fericiți – cît de fericiți se poate, în situația dată – și pînă la adînci bătrîneți... Ceilalți cîini, cei pe picioare, stau cîte unul sau doi într-o cușcă. Curați, îngrijiți, hrăniți, majoritatea „pensionarilor“ de acolo sînt căței salvați din situații nefericite, ori adoptați de cineva care nu are unde să-i țină el însuși. Primul nostru ghid este una dintre doctorițele stabilimentului, ***Cristina Preda,*** *care vorbește despre toți cîinii de acolo, cu dedicație și afecțiune – și tot așa se și poartă cu ei.* ***Florina Tomescu,*** *fondatoarea adăpostului, ne dă restul detaliilor și ne întregește poveștile ocupanților patrupezi.*

© I. Popovici

Cînd a fost înființată Fundația Speranța?

Fundația Speranța a fost înființată în 1996, cînd un grup de oameni care lucrau împreună au vrut să ajute copilul bolnav al unuia dintre ei. Însă adevărata activitate a fundației a început în 21 aprilie 2001, cînd primarul Bucureștiului (Traian Băsescu), după ce a fost ales, a anunțat că în acea zi începe uciderea cîinilor maidanezi.

Care este scopul fundației?

Scopul fundației este să putem ajuta cît mai mulți cîini să supraviețuiască, după ce au avut neșansa să se întîlnească cu oficialitățile de diverse niveluri în domeniu (hingheri, medici primari, directori de programe...) și cu oameni... neomenoși. Și, cîteodată, ca unii căței mai norocoși să ajungă la noi înainte de a afla că acești „oameni“ chiar există.

Cîți cîini adăpostește adăpostul? De unde provin ei, ce le puteți oferi, cît trăiește un cîine în adăpostul dumneavoastră?

Adăpostul are acum 560 de cîini. Ei sînt de toate vîrstele, unii foarte bătrîni, alții – cățelandri veseli și fără griji, alții – pui abandonați fără milă pe șosele, în saci sau cutii. Avem o grupă de 16 cîini, toți recuperați din diverse contacte nefericite cu oamenii. Au fost călcați de mașini, bătuți, împușcați. Sîntem mîndri de ei. Sînt înduioșător de bucuroși și de recunoscători că trăiesc, au fiecare căruciorul personal cu care se deplasează. Toți cățeii adăpostului au fost aduși la noi pentru a fi salvați. Noi nu adunăm cîini de pe stradă, nu avem loc pentru toți, dar întotdeauna am găsit o soluție pentru un cîine care are nevoie urgentă de ajutor. Tuturor le oferim o îngrijire decentă și, mai ales, multă dragoste și atenție. Practicăm adopția la distanță, iar un cîine pleacă de la noi numai după ce ne convingem că pleacă la mai bine. Nu practicăm eutanasia. Cîinii bătrîni sînt tratați cu și mai mare grijă, așa cum trebuie să fie tratată orice ființă după o anumită vîrstă. Îi respectăm și-i ajutăm să-și trăiască bătrînețile mai ușor.

La noi în adăpost, un cîine trăiește cît vrea el. Bineînțeles că, la cea mai mică problemă de sănătate sau de comportament sesizată de îngrijitori, imediat intervine medicul adăpostului și, dacă problemele lui nu se pot rezolva la cabinetul nostru, se apelează la un cabinet mai dotat, cu care colaborăm de ani buni. Avem realizări deosebite pentru mulți cîini – ceea ce ne bucură; dar, în același timp, ne doare, fiindcă înseamnă că acei cîini au avut suferințe mari. Fiecare caz grav în care am avut șansa să ajutăm cîte un cățel ne-a arătat, încă o dată, de cîtă cruzime fără rost, de cîtă indiferență și lipsă de respect pentru viața acestor ființe sînt în stare oamenii. Nici măcar accidentele de mașină, cînd sînt călcați fără milă cîini, nu sînt de scuzat.

„Pe la noi a trecut și Cărămidă, vestitul cățel din Vama Veche.“

Puteți să ne împărtășiți cîteva dintre poveștile cîinilor din adăpost?

Sînt multe cazuri în care, din păcate, avem de-a face cu cruzimi inimaginabile, premeditate, făcute de oameni frustrați, poate bolnavi, cărora în general le cad victime cîinii blînzi. De exemplu, Grivița, cîinele bun și blînd de pe Calea Griviței, căruia cineva i-a tăiat botul. Acest cîine nu a atacat niciodată pe nimeni. Își ducea viața de maidanez pe lîngă blocurile din Calea Griviței, unde multă lume îl iubea. Cînd a dispărut cîteva zile, cei ce-l hrăneau au crezut că a fost luat de hingheri. A apărut tîrîndu-se, plin de sînge, cerînd parcă ajutor. Avea botul tăiat complet. A fost operat de două ori pentru a se putea extrage toate bucățelele de os care i-au perforat bucățica de limbă pe care o mai avea. A fost dificil să i se poată reconstrui căile respiratorii. Recuperarea, hrănirea, adaptarea la noile condiții de mîncat, de respirat, de trăit ale acestui cîine au fost făcute cu devotament de către medici și îngrijitori. Fotografia acestui cîine a făcut înconjurul lumii. A fost vizitat de o mulțime de ziariști străini, care doreau să vadă cum a fost posibil să fie salvat. Dar lecția de viață a dat-o, de fapt, acest cățel tuturor celor din jurul lui. Nici un moment nu a arătat ură sau teamă în preajma oamenilor, deși un om i-a provocat o asemenea suferință, premeditat și irațional. În timpul intervențiilor chirurgicale și în tot timpul tratamentului a fost cooperant, cu un comportament exemplar. Pentru Grivița a fost construit un adăpost ambulatoriu, steril, unde a stat pe perioada recuperării. Acum are padocul ei, un coteț frumos, pictat de copiii care au vizitat-o.

Vă mai pot spune povestea Valentinei. Este un cîine mare, galben, foarte frumos, pe care tot un om l-a aruncat într-un puț adînc, pe un cîmp, cu un sac plin de cărămizi legat de gît. Valentina a încercat să se salveze, dar nu a reușit decît să facă cîteva găuri în sac și să scape de cîteva cărămizi. Norocul ei a fost că pe cîmp au scurtat drumul cîțiva trecători, care au auzit-o urlînd de spaimă, foame, disperare. Colegii mei au salvat cu greu cățelul, era îngrozitor de slăbit și deshidratat. După două săptămîni de convalescență, Valentina a fost adoptată și acum este fericită.

Din păcate, sînt și căței care, deși sînt salvați de noi, vindecați, nu au șansa pînă la capăt să revină la un cămin propriu. Este uimitorul caz – pentru noi – al lui Lucky. Un îngrijitor al adăpostului a găsit acest cățel în urmă cu cîțiva ani, călcat de mașină și aproape înghețat. Pentru că era în perioada sărbătorilor de iarnă, toți am bănuit că a fost speriat de pocnitori și s-a rătăcit. A fost operat la coloana vertebrală și a început să se adapteze în adăpost. După multă vreme, cineva a văzut poza lui la noi, pe Internet, și ne-a contactat, spunînd că a pierdut acest cîine și-l revendică. Am fost foarte bucuroși, am așteptat cu nerăbdare să vedem cum decurge revederea, mai ales că urma să vină întreaga familie, adică și copiii. După cîteva zile de cînd l-au luat acasă, Lucky a fost adus înapoi.

Prezenta două inconveniente. După operație – care a fost salvatoare, în sensul că Lucky poate folosi picioarele, aleargă, se joacă –, în fiecare zi, picioarele lui trebuie igienizate. Aceasta se face în adăpost de doi ani, zilnic, fără ca cineva să obosească sau să se plictisească. Dar, de fapt, adevăratul motiv al abandonării lui este că, fiind, se pare, de o anumită rasă interesantă pentru foștii stăpîni, și la noi cîinele fiind, conform legii, sterilizat, aceștia nu l-au mai dorit pentru că nu se mai putea înmulți.

Pe la noi a trecut, pentru scurt timp, cît a fost nevoie să se vindece, și Cărămidă, vestitul cățel din Vama Veche. A plecat zilele trecute înapoi, în Vamă, unde a făcut spectacol la reinstalarea în drepturi.

Bănuiesc că nu toți oamenii cu care ați avut și aveți de-a face se poartă urît cu cîinii....

Sînt și mulți oameni cu sufletul și mintea echilibrate, care au înțeles că prietenia și devotamentul unui cîine reprezintă ceva unic. Este cazul dlui Szobi Cseh, care, atunci cînd a aflat că este bolnav, a fost foarte preocupat de asigurarea vieții prietenilor săi – cîinii. Așa cum i-am promis, cîinii săi au ajuns la noi în adăpost a doua zi după moartea sa.

Toți cățeii de la noi au parte de grija atentă a două doctorițe dedicate (Nicoleta și Cristina). Aceste doctorițe au ales să lucreze la noi aproape de pe băncile facultății, dînd dovadă de mult curaj. Pentru ele, aici este o adevărată provocare zilnică, o școală privind practicarea profesiei și, totodată, responsabilitate față de un colectiv pe care îl coordonează. Munca este grea, ea înseamnă iarna – frig, vara – cald, program – de multe ori, prelungit. Dar, după un timp, cînd înțelegi cîte suflete depind de priceperea, devotamentul și dăruirea ta, toate celelalte nu mai contează. Toți cîinii din adăpost sînt tratați cu aceeași grijă, dar fiecare dintre cei care lucrează acolo are și favoriți, de multe ori un cîine mai bătrîn sau unul mai mic și neajutorat. Dar este sigur că, pentru tot personalul, și mai ales pentru cele două doctorițe, cei mai înduioșători sînt cei 16 căței paraplegici. Ei au un regim special. Toți au trecut prin traume provocate de oameni. Prima a sosit Cleo, care avea o lună cînd cineva a lovit-o peste spate. Acum are 6 ani, aleargă și se joacă ajutată de un cărucior special făcut de un ortoped. Au urmat, de-a lungul anilor, ceilalți: Floricica, Acrobata, Bella etc., care, din păcate, deși au fost operați imediat după diversele accidente, nu mai pot folosi picioarele din spate. Ultimul sosit este superbul cățel Ursu, care a fost împușcat în coloană. Pentru el avem construit un spațiu special, care se cheamă ambulatoriul „Smaranda“ (după numele donatorului), unde fiecare are padoc și „garaj“ pentru mașinuța proprie, cu care se plimbă de două ori pe zi.

Cum se adaptează cîinii la captivitate?

În afara programului zilnic obligatoriu de verificare, tratamente curente etc., medicii noștri trebuie să intuiască pemanent diversele afecțiuni care apar. Sînt cîini care nu se adaptează în padoc. Sînt triști și le trebuie atenție specială, alții e necesar să fie supravegheați la mîncare, apoi apar bolile de bătrînețe. Cîinii suportă în tăcere suferințele, de aceea personalul nostru trebuie să fie atent la orice schimbare de comportament. Cîinii care îmbătrînesc încep să sufere de frig, și atunci trebuie adăpostiți în spații mai călduroase, paiele din padocuri nu mai sînt suficiente pentru ei. Ca și oamenii, și cîinii, la bătrînețe, au boli cronice. Multe sînt cauzate de viața grea dusă ani de zile pe străzi, în frig, hăituiți și flămînzi, mîncînd orice din gunoaie. Ne luptăm cu aceste boli pentru că ele apar mai ales la cîinii bătrîni, pe care noi îi tratăm cu respectul cuvenit vîrstei lor și cu admirația față de voința lor de a supraviețui.

Ca și oamenii, și cîinii, la bătrînețe, au boli cronice.

Cum vă descurcați cu partea financiară?

Finanțarea este o problemă foarte grea. Fundația noastră nu a primit niciodată bani de la bugetul statului. Nu este nici legal. Mulți ani ne-am bazat pe venituri din muncă proprie, sau pe ajutorul prietenilor. Acum adăpostul are statut oficial, este autorizat, costurile sînt foarte mari. Avem o sponsorizare pînă în mai 2015, apoi nu știm ce va urma. Sperăm să mai găsim ajutor. Avem nevoie de o continuare în sponsorizarea adăpostului, avem salariați cu contracte de muncă, oameni care se bazează pe veniturile de aici. Închiderea adăpostului ar însemna o mare dramă pentru cîini și, în egală măsură, pentru noi toți cei care, de peste zece ani, sîntem implicați cu totul în munca noastră.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Modelul francez – facultatea de jurnalism, o formare continuă?

Motto: *„Jurnalişti, doar calitatea vă va mai salva...!“*

(din discursul unui jurnalist-militant
la congresul Sindicatului Naţional
al Jurnaliştilor,
Franţa, octombrie 2014, Val Joly)

În concepţia camusiană a duratei, aşa cum transpare dintr-o relectură de maturitate a romanului *Ciuma,* singura decizie potrivită legată de utilizarea cu parcimonie, în absolut, a timpului care a mai rămas, este cea care te obligă la o acţiune care, din punct de vedere strict personal, reprezintă o ruptură de sistem. Revolta existenţialistă, cea care i-a adus Premiul Nobel pentru literatură, în 1957, este de fapt cea care mişcă universuri atît în noi, cît şi în lumea din care facem parte.

Ceea ce se ştie mai puţin despre Albert Camus este faptul că a fost şi un foarte bun jurnalist. Pentru el, jurnalismul era cea mai frumoasă meserie din lume. Iar exemplul doctorului Rieux a fost exemplul său: deşi credem uneori că lucrurile se pot termina într-un singur fel, că problemele pot avea o singură soluţie, sub puterea vremurilor, a datelor pe care le colecţionăm, a experienţelor prin care trecem, a percepţiilor pe care le traversăm şi a oamenilor pe care îi intersectăm, adeseori, pentru a nu „muri“, la propriu sau la figurat, luăm decizii care nu au nimic de-a face cu hotărîrea noastră iniţială. Sînt decizii extraordinare, care ne schimbă viaţa, dar care schimbă şi vieţile celor care în acel moment ne sînt aproape.

La o altă scară existenţială, a secolului nostru, în anul în care se împlinesc, iată, 55 de ani de la dispariţia, într-un accident de maşină, a lui Albert Camus, dacă într-o zi de vineri, în cîteva săli de curs ale Facultăţii de Jurnalism din Cluj, în bănci se află profesori eminenţi de jurnalism din România, dar şi din străinătate, sau ziarişti cu ani de vechime şi deja cu renume, tot din România şi din străinătate, înseamnă că aceştia nu au ce face? Nicidecum, înseamnă că aceştia au priceput că jurnalismul nu este un domeniu, o meserie în care ceea ce ai învăţat cîndva este literă de lege, ca în contabilitate, de exemplu; ci este o artă precisă, dar care evoluează odată cu competenţele informatice, cu invenţiile din domeniu, în funcţie de cheful cititorului şi obiceiurile sale de lectură, şi este o meserie, da, în care singura şansă de a-ţi mai păstra atît postul, cît şi credibilitatea este să poţi evolua fără să uiţi că bazele trebuie să rămînă puncte de reper.

Greu de acceptat şi greu de pus în practică. Totuşi, o realitate de mai mult timp în Occident, atît în domeniul mai larg al formării profesionale, cît şi în cel restrîns al jurnalismului. Franţa este, din acest punct de vedere, în avans faţă de multe state europene, dar nu înaintea Statelor Unite ale Americii.

Şcoala nu este doar un *sine qua non* pentru orice adolescent, ci o trecere spre maturitate, o cale spre diversificare, un moft divin pentru orice individ. Că vorbim de persoane care au 17 ani sau că este vorba de redactori-şef cu experienţă. Nimeni nu este atît de performant şi de multilateral dezvoltat, de robot care ştie să facă tot, încît să poată spune „ştiu tot“: ştiu să filmez şi să postez un film, cu Bambuser sau pe YouTube; ştiu să implementez un plan social; ştiu să scriu pentru web; ştiu să folosesc un iPhone. Oricît de ridicol ar părea, cu toţii am învăţat la un moment dat să facem aceste lucruri, am avut de ales între a ne adapta sau a muri, la figurat, iar generaţia noastră, a celor care astăzi avem între 35-45 de ani, are de „muncit“ dublu.

Voi explica de ce. În jurnalismul de azi convieţuiesc, de bine, de rău, trei generaţii. Jurnaliştii care au acum spre 60 de ani şi care, deşi total paraleli cu Internetul, refuză, din diverse motive, atît să evolueze, să înveţe, cît şi să permită noilor generaţii – nouă, copiilor lor, practic – să îi înlocuim. Tinerii jurnalişti, care debarcă în breaslă cu foarte multe cunoştinţe informatice, limbi străine cunoscute, tupeu, bani, practic mătură din calea lor absolut orice altă competenţă jurnalistică ţinînd de talent sau experienţă, doar pentru că nu ţine pasul cu ei. Şi noi, cei care, la mijloc între aceste două tipuri de încăpăţînaţi notorii, încercăm să ne facem un loc sub soare între două oceane de egoism. Noi avem experienţa, uneori şi talentul, renumele, dacă doriţi, însă trebuie să învăţăm de la ambele categorii generaţionale: de la cei mai în vîrstă – înţelepciunea, de la cei mai tineri – toate mişmaşurile moderne care ne lipsesc pentru a fi în top.

Vestea proastă este că, dacă nu o vom face, vom fi rapid daţi la o parte. Vestea bună este că avem capacitatea de a învăţa, rapid, ce ne lipseşte, mergînd, acceptînd să ne întoarcem pe băncile şcolii.

Aceasta ar fi, pe scurt, ceea ce voi încerca să demonstrez în următoarele rînduri: că Occidentul a înţeles paradigma transformărilor continue, indispensabile adaptării jurnalistului modern la realităţile contemporane (sciziune print/web, noile practici ale jurnalismului, noile forme de scriitură, noile societăţi de jurnalişti, noul gen de *business plans* etc). În timp ce România încă se mai loveşte de idei preconcepute, gen: „La ce bun să mai fac şcoală? Ştiu tot.“

Dacă eşti cu adevărat jurnalist, te întorci la jurnalism

Jurnalismul este un microb. Odată ce ai avut un prim contact cu el, nu mai scapi practic niciodată. Chiar dacă nu eşti bolnav în permanenţă, eşti contaminat şi virusul este acolo, latent. Pe măsură ce îţi construieşti cariera profesională, capcanele vieţii te pot determina să părăseşti forţat această meserie, uneori, pentru un timp anume. Dar dacă eşti cu adevărat jurnalist, mai devreme sau mai tîrziu te întorci la jurnalism, pentru că nu poţi face altfel.

Este prima lecţie de jurnalism pe care am primit-o, cîndva. Ea nu a avut loc în cadrul unui curs universitar şi nici măcar în cadrul unui interviu de angajare. Mi-a dat-o un jurnalist de cursă lungă, ajuns secretar general de redacţie. Nu aveam o formare de jurnalist, la bază. Dar ştiam că vreau să scriu.

Mai tîrziu, am experimentat pe viu cele spuse: am fost obligată să mă îndepărtez de meserie şi am făcut totul, cumva, pentru a mă întoarce la această meserie. Întoarcere care a intervenit în cadrul extrem de diferit al unei alte ţări decît România, cu alte tradiţii în jurnalism, cu un alt fel de a vedea lucrurile şi cu alte prejudecăţi.

Cîţi jurnalişti români care s-au întors la studii, de-a lungul carierei lor, cunoaşteţi?

S-ar putea spune deci că formarea mea ca jurnalist, începută din întîmplare, cu mai mult de douăzeci de ani în urmă, este tributară atît unei percepţii româneşti, cît şi unei experienţe franceze. Ea continuă, urmez cursurile unui master în Managementul Media şi al Digitalului, la Sciences Po Paris. Ea continuă nu pentru că cineva mi-a impus acest lucru, ci pentru că a devenit subit o necesitate pentru mine. Diferenţele de optică asupra ideii de jurnalism şi ideii de formare continuă, permanentă, de-a lungul întregii vieţi, ca jurnalist, sînt extrem de diferite în România şi Franţa. Deşi, teoretic, ele nu ar trebui să fie! Noi avem, pînă la urmă, un minunat proverb, care spune că „atît cît trăieşti, înveţi“. El este însă perceput la nivel bazic, cotidian, sentimental, şi prea puţin pus în practică de-a lungul carierei profesionale. Cîţi jurnalişti români care s-au întors la studii, de-a lungul carierei lor, cunoaşteţi? Cîţi jurnalişti români care s-au întrebat măcar, de-a lungul carierei lor, dacă ştiu suficient, dacă sînt specialişti sau măcar competenţi într-un anumit domeniu şi dacă nu ar trebui să se întoarcă, măcar pentru un scurt timp, la şcoală?

Diferenţele între felul de a privi relaţia şcoală – practică în România şi în Franţa (dar şi în Vest, în general), sînt deci enorme şi chiar cuantificabile pe mai multe nivele:

a. atitudine faţă de momentul în care trebuie să începi să te formezi ca jurnalist;

b. atitudine faţă de şcoală ca un patos la care trebuie să revii de mai multe ori (sau nu) de-a lungul carierei tale;

c. atitudine faţă de ceea ce trebuie să înveţi în facultate;

d. atitudine faţă de profesori (calitatea, pregătirea şi experienţa lor);

e. atitudine faţă de ceea ce trebuie să obţii ca „produs finit“ la ieşirea din facultate;

f. atitudine faţă de calităţile unui viitor jurnalist şi faţă de materiile *sine qua non* din timpul parcursului educaţional.

Este vorba şi de o mare diferenţă între „modelul“ francez şi modelul românesc; practic: în Hexagon, nimeni nu este primit la facultatea de jurnalism fără Bac +2 – deci doi ani de altă facultate –, în timp ce în România se intră direct din liceu. Ideea generală în Franţa este că, pentru a putea începe formarea ca jurnalist, tu, ca fiinţă gînditoare, trebuie să fi ajuns deja la o anumită maturitate, că ai urmat deja cursurile unei alte facultăţi/şcoli etc., şi că ai deja un început de specializare în altceva decît în jurnalism. Că bazele unui proces de gîndire specific, imagistic, logic, o anumită organizare şi chiar structurare a gîndirii, a formelor, în scris, sînt deja puse.

Apoi, în Franţa, jurnaliştii merg ei înşişi la facultate, de-a lungul întregii lor cariere. Una dintre taxele salariale importante este cea dedusă pentru formarea continuă, aşanumitul *droit individuel à la formation*. Un procent nu foarte mare, dar care se cumulează în timp şi care, la un moment dat, în timpul carierei sau atunci cînd, din diverse motive, decizi să te reorientezi, îţi foloseşte pentru a putea urma cursurile unei alte formaţii. Ea se cuantifică în sume de bani, pe care le poţi cere angajatorului pentru plata formării tale, şi în ore cumulate. Un alt instrument interesant prevăzut de codul francez al muncii este *Congé Individuel de Formation* (concediul individual de formare, pe site-ul ministerului francez al muncii: http://travail-emploi.gouv.fr/informations-pratiques,89/les-fiches-pratiques-du-droit-du,91/formation-professionnelle,118/le-conge-individuel-de-formation,1070.html): după un număr specific de ani lucraţi, procentele şi orele cumulate pentru formarea ta îţi permit cererea unui astfel de concediu. Angajatorul este obligat ca pe toată perioada formării, într-un alt domeniu decît meseria pe care o exercitai, să-ţi plătească salariul. Statul francez, el, prin organisme paritare, plăteşte costurile şcolarizării. Un an, o lună, şase luni...

Şi, nu în ultimul rînd, aici profesorii sînt în majoritate jurnalişti sau foşti jurnalişti, iar accesul e pus pe practică. Întocmai datorită acestui specific. Dacă majoritatea profesorilor sînt jurnalişti sau foşti jurnalişti, ei vor preda cursuri empirice, bazate mai ales pe experienţa lor. Vor pregăti viitorii colegi de breaslă pentru lumea reală din care ei înşişi provin, contactul cu redacţia ca matrice a domeniului este menţinut, ei vor lucra direct pe text într-un fel foarte... real, să spunem, căci ei sînt singurii care ştiu, de fapt, care este realitatea din redacţii.

Profesorii teoreticieni, nejurnalişti, sînt, de multe ori, foşti jurnalişti care s-au reorientat spre alte domenii: sociologie, drept, psihologie etc. Dar există, evident, şi profesori de jurnalism care nu au pus niciodată piciorul într-o redacţie: cei de istoria jurnalismului, de drept al muncii în jurnalism etc. Nu sînt foarte mulţi, însă rolul lor este şi el foarte important. Necesar mai ales pentru capacitatea de a privi lucrurile detaşat, de a impune o distanţă faţă de obiectul perceput. Acest evantai de tipologii ale corpului profesoral permite, pînă la urmă, o acoperire largă a spectrului procesului de învăţămînt. Din monoton şi monovoce, devine colorat, heteroclit, terestru, apropiat de o realitate pe care, de fapt, jurnaliştii o vor descoperi curînd.

Un alt aspect, deloc de neglijat, al provenienţiei profesorilor, este cel dat de faptul că provenienţa dintr-o redacţie permite crearea unor legături între facultate şi ziar, care va duce rapid la stagiile de practică obligatorii pentru orice jurnalist, în Franţa. Remunerate prin diverse facilităţi din partea statului.

În sfîrşit, orice pădure are uscături. Pentru Charline Vanhoenacker, corespondenta RTBF la Paris (radioteleviziunea belgiană francofonă), „abecedarul meseriei este violat în permanenţă, şi a face o separare netă devine foarte dificil. Pe de o parte, editorialiştii au devenit staruri, şi pe de alta, profesorii noştri coboară de la catedră pentru a scrie în ziare, dar fără a respecta ceea ce tocmai ne-au predat. Uitînd în permanenţă că jurnalismul nu este o disciplină, ci o tehnică. Reguli. Confuzia vine din faptul că, logic, ştiinţele umaniste nu sînt exacte. Absolut totul ar trebui balizat, cititorii nu trebuie să fie luaţi drept idioţi (văd şi ştiu să facă diferenţa)“ (interviu realizat la Tribunele Presei, organizate de *Courrier International* şi Consiliul regional Aquitaine, la Arcahon (11-14 octombrie 2012), http://www.voxeurop.eu/ro/content/blog/2903071-presa-dictatura-unei-elite).

Facultatea de jurnalism – „sine qua non“ *sau* „nec plus ultra“?

La toate acestea se adaugă şi felul în care şcoala românească de jurnalism şi cea occidentală se situează faţă de transformările, mutaţiile profunde prin care trece presa astăzi, provocările la care este supusă şi chiar posibilitatea dispariţiei ei. Care va antrena, indubitabil, o alegere, o triere bazată doar pe competenţă. Competenţă şi calitate sancţionate de un cititor, de un lector, care nu mai vede în presă o pasiune, ci un produs de piaţă, finit, pentru care este dispus să plătească doar în anumite condiţii.

Vorbim deci despre capacitatea de adaptare a şcolilor de jurnalism în faţa transformărilor sistemice la care este supus acest domeniu în care toţi actorii, absolut toţi actorii care participă la punerea sa în scenă, la regie – profesori, studenţi, patroni de trusturi de presă, jurnalişti, publicitari, distribuitori şi cititori – vor fi obligaţi să facă alegeri şi chiar să taie în carne vie.

Toate aceste transformări necesită aprofundarea unor cunoştinţe noi. Unde se învaţă ele? Evident, în şcoală. Modelul francez permite şi recomandă întoarcerea la şcoală, la facultate, care şi ea, din start, adaptează şi inventează soluţii adaptate orarului de lucru şi constrîngerilor unei întreprinderi de presă (cursuri la distanţă, cursuri de scurtă durată, cursuri la sfîrşit de săptămînă sau doar o zi pe săptămînă), pentru orice situaţie care presupune o schimbare: avansare în post, preluare de noi funcţii, reorganizare a redacţiei, reorganizare a site-ului Internet, aplicarea noilor tehnologii, utilizarea reţelelor sociale, crearea de societăţi de jurnalişti, jurnalistul ca antreprenor, jurnalistul freelance etc.

A te întoarce la facultate nu mai este un moft, ci o obligaţie aproape, pentru cei care vor să fie în ritm cu modificările pe care le presupune meseria.

Ca toate modelele, modelul francez are însă şi defecte, şi aici intervine diferenţa faţă de modelul românesc, mult mai suplu din acest punct de vedere. Facultatea sau şcoala de jurnalism este o trecere obligatorie spre meserie. Cu alte cuvinte, în Franţa sînt foarte rare cazurile în care cineva a intrat în presă fără să fi trecut în prealabil printr-o facultate de jurnalism. Cu alte cuvinte, doar talentul, simţul dezvoltat, specializarea într-un domeniu nu-ţi permit să fii jurnalist. Nici măcar experienţa dobîndită tot în jurnalism, dar în altă ţară. Un aspect extrem de reductor, dintr-un anumit punct de vedere, mai ales pentru autodidacţi sau pentru noua generaţie de...bloggeri, de exemplu. Chiar fiind un bun blogger, cu studii superioare în aeronautică, să zicem, avînd un real talent de a scrie, nu vei fi niciodată mai mult decît un blogger în redacţia unui mare cotidian. Pentru a putea pretinde statutul de jurnalist, trebuie să ai o diplomă pe care să scrie acest lucru.

Statul francez încurajează acest aspect, inclusiv din punct de vedere fiscal. Posesorii cartei de presă au o reducere de impozit substanţială (7650 de euro, pentru veniturile din 2013, declarate în 2014). Posesorii cartei de presă beneficiază de reduceri sau gratuitate în muzee, însă pentru a obţine acest faimos sesam, dosarul tău trebuie să treacă printr-o comisie specifică a cartei de presă, formată din jurnalişti. Cartea de presă franceză are o perioadă de probă de doi ani, timp în care eşti considerat jurnalist-stagiar, şi se reînnoieşte anual. Pe baza declaraţiilor de impozitare care dovedesc că ai exersat efectiv această meserie.

Este sarcina jurnalistului de a se confrunta zilnic cu realitatea, cu viaţa, cu actualitatea. Cu meseria sa.

Jurnalişti-profesori, două exemple concrete

Marc Capelle este jurnalist, scriitor, fost profesor universitar la Facultatea de Jurnalism din Lille, fost profesor de jurnalism la Facultatea de Jurnalism din Bucureşti.

„Mai întîi, o constatare: printre întrebările care se pun frecvent despre formarea jurnaliştilor, cea care revine cel mai des este cea privind relaţia dintre învăţarea meseriei şi practica ulterioară. Este un aspect în acelaşi timp liniştitor (evaluarea credibilităţii unei formări rămîne în continuare utilă), şi surprinzător. Surprinzător pentru că această întrebare se pune mai rar în ceea ce priveşte predarea cursurilor de medicină, de exemplu. Or, predarea jurnalismului este mai asemănătoare predării medicinei, decît predării literelor sau a ştiinţelor tehnice, şi asta din foarte multe puncte de vedere.

Însă această întrebare a pertinenţei cursurilor se pune mai rar în ceea ce priveşte medicina, asta deoarece toată lumea admite, în mod general deci, că studiile medicale asociază bine teoria şi practica. Un punct însă trebuie să fie foarte clar şi în ceea ce priveşte jurnalismul: este perfect posibil să înveţi corect să devii jurnalist la Universitate. Însă trebuie să te asiguri că învăţămîntul predat este într-adevăr în legătură cu practica profesională.

Fie formăm, în cadrul unei anumite facultăţi, analişti ai presei, fie formăm jurnalişti. Aici se situează, de fapt, raportul cu medicina. Un medic proaspăt diplomat trebuie să fie imediat operaţional. Ceea ce înseamnă că, de-a lungul studiilor sale, el nu a asimilat doar ştiinţa academică necesară, dar că a avut şi posibilitatea de a exersa ceea ce a învăţat în teorie, pe bolnavi. A învăţat să pună întrebările necesare, să observe, să audă, să simtă, să pună un diagnostic, să completeze o reţetă. Şi trebuie să fi repetat aceste secvenţe obligatorii, de suficiente ori, pentru a fi căpătat o stăpînire profesională suficientă a materiei sale de lucru. De expertiză. Este practic acelaşi lucru pentru un jurnalist. Există astfel universităţi şi şcoli de jurnalism care ţin serios cont de aceste criterii, şi altele care se situează mai degrabă în domeniul formării teoreticienilor informaţiei (aspect care nu reprezintă nici pe departe un defect... cu condiţia de a nu numi acel curs «formare de jurnalism»).

Apoi, cum este cazul în toate formaţiile, este sarcina jurnalistului de a se confrunta zilnic cu realitatea, cu viaţa, cu actualitatea. Cu meseria sa. Va căpăta experienţe mergînd. Încetul cu încetul. Va privilegia, făcînd alegerile care i se impun firesc, o anumită tehnică în detrimentul alteia, un anumit stil de a aborda un subiect cu un interlocutor dat. Va constata, în acelaşi timp, că ceea ce a asimilat în cursul studiilor sale nu este suficient. Este adevărat mai ales în studiile şi întrebările legate de deontologie, de etică. Putem învăţa de-a lungul mai multor săptămîni că viaţa privată trebuie respectată, că trebuie să fim atenţi şi să apărăm secretul privind sursele pe care le utilizăm etc. ...Şi să ne trezim singuri cu toate aceste întrebări care ne macină atunci cînd ne confruntăm cu un caz foarte concret. Ce este de făcut într-un asemenea caz? Trebuie să fim capabili, ca jurnalişti, să facem o alegere proprie, să luăm o decizie, să alegem un anumit unghi... Şi foarte adeseori, greutatea experienţei în meserie îşi spune cuvîntul în asemenea momente.“

Remarci complementare:

O bună formare de jurnalism trebuie să conţină obligatoriu perioade importante de stagiu... dar fără a pune pe umerii jurnaliştilor dintr-un anumit trust de presă sau site responsabilitatea formării viitorului jurnalist. Trebuie găsit, deci, un bun echilibru. Este necesar, în acelaşi timp, ca aceste stagii să fie adevărate stagii de practică profesională (deci presa trebuie să accepte să joace jocul).

Anual, la sfîrşitul primei lor perioade lungi de stagiu, studenţii constată cu amărăciune că redactorul-şef, şeful de serviciu, superiorul lor ia în derîdere anumite noţiuni învăţate de ei în facultate şi le impune să procedeze cu totul altfel. Să intri în conflict cu redacţia ziarului cu pricina devine contraproductiv şi inutil. Aici se află, de fapt, partea foarte personală a fiecăruia dintre studenţi, capacitatea lor de discernămînt şi decizia pe care o vor lua, toate acestea ducîndu-i, purtîndu-i, mai bine zis, spre o anumită direcţie. În teorie, fiecare tînăr jurnalist, fiecare jurnalist începător este liber să aleagă media în care va lucra. El poate, de exemplu, să aleagă în funcţie de regulile de comportare, de conduită, fixate de media respectivă, însă această alegere ţine astăzi de domeniul utopiei, este valabilă doar în teorie: situaţia economică, dar şi situaţia presei în sine multiplică constrîngerile şi limitează oferta de locuri de muncă. Din acest punct de vedere, situaţia profesională a tinerilor jurnalişti nu este deloc simplă.

Suprimarea „patronilor de presă“ şi înlocuirea lor cu... Cu cine? Cu statul? Măsura aceasta nu are sens. Un tînăr nu ar trebui să uite niciodată că astăzi majoritatea presei este controlată şi condusă de oameni din domeniul finanţelor, de investitori. Cîndva, patronii erau foşti jurnalişti. Acest timp a trecut, din nefericire. Putem să ne plîngem de această realitate, dar nu o putem ignora. Pentru a încerca măcar să scape din aceste capcane/derive, tinerii jurnalişti (şi adeseori cei mai puţin tineri) se lansează în aventura creării unei noi media. Aventura este foarte riscantă în contextul economic actual. O nouă media rezistă foarte rar mai mult de un an. Însă alteori, succesul schimbă speranţele şi optica: foarte buna revistă *XXI*, de exemplu. Adeseori, ceea ce lipseşte tinerilor jurnalişti este acest spirit de întreprinzător (dorinţa şi capacitatea de a crea şi de a conduce un proiect, o societate). Este un aspect modern, actual, care ar trebui să facă parte din educaţia lor. Formaţia lor. Însă nu este cazul, şi excepţiile sînt puţine.

Alain Guillemoles este jurnalist, predă scrisul în stil jurnalistic la CELSA (Şcoala de studii înalte în ştiinţele informaţiei şi ale comunicării).

„Cred că pregătirea studenţilor pentru scrisul jurnalistic, stilul jurnalistic, este bună, însă există lucruri care nu se învaţă în şcoală. Ci sînt date doar de experienţă. Cînd un student soseşte într-o redacţie, i se cere să ştie să redacteze corect un text. Este o experienţă care funcţionează pentru că ei au deja un foarte bun nivel academic atunci cînd sînt admişi la facultate. Au făcut, în cele mai multe cazuri, măcar cinci ani de studii într-o altă facultate.

Apoi, ei trebuie să înveţe să scrie un text în stil jurnalistic, un stil foarte diferit de cel academic. Cei care nu sînt făcuţi pentru acest stil se elimină singuri, înţeleg şi pleacă de la sine. Cei care rămîn ajung să meargă în anumite redacţii, acolo se formează cu adevărat şi tot acolo îşi aleg specializarea: internaţional, economie, societate, politică, cultură... Dar, oricum, în facultăţile noastre de jurnalism, baza este practica.

Dacă faptul că predau şi sînt jurnalist în acelaşi timp mă ajută în meseria mea... Nu chiar, nu concret. Dar sînt pus adeseori în situaţia de a reflecta la meseria mea, la ceea ce fac şi la de ce o practic, şi atunci pot să explic mai bine celorlalţi ce înseamnă să fii jurnalist astăzi.“

Cum funcţionează astăzi formarea jurnaliştilor în Franţa (în loc de final)

Eric Marquis este preşedintele Sindicatului Naţional al Jurnaliştilor, jurnalist la *L'Express*.

„Există multe şcoli de jurnalism în Franţa, însă nu toate sînt recunoscute de profesiune sau de stat, de sindicatele de jurnalişti. Astăzi, din 60-80 de şcoli şi facultăţi de jurnalism în Franţa, doar 14 sînt recunoscute de profesiune (şcolile de jurnalism recunoscute de statul francez – pe site-ul Sindicatului Naţional al Jurnaliştilor: www.snj.fr/spip.php?rubrique108). Cifrele au fost avansate în *Etats généraux de la presse 2008-2009* (Starea generală a presei). Din start, nu se ştie ce propun şcolile nerecunoscute şi care au clienţi, totuşi. Cred că această inflaţie se datorează «mitologiei», prestigiului profesiei: un mare centru universitar, un mare oraş, un judeţ sau o regiune vor să aibă o şcoală de jurnalism pentru a-şi ameliora imaginea.

Partea pozitivă este că şcolile existente şi recunoscute pun accentul pe aspectele practice ale meseriei, deoarece studenţii se presupune că au deja o bază teoretică solidă. Cînd eram student la Şcoala Superioară de Jurnalism de la Lille, după ce terminasem Sciences Po Paris, cursurile despre politică erau puţine şi deloc necesare: le urmasem deja la Paris.

Facultăţile recunoscute trimit astfel, în întreprinderi, în redacţii, profesionişti deja formaţi pentru ceea ce li se va cere, practic. Este singurul lucru cerut astăzi de presă. Ziarele, redacţiile nu mai vor, ca acum 20-30 de ani, tineri pe care să-i formateze cineva pe loc, ci tineri care să fie operaţionali din prima oră de lucru.“

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la* Voxeurop.eu *şi* Courrier International, *Paris, Franţa*

Articolul a fost prezentat la Simpozionul naţional de jurnalism de la Cluj, ediţia 2014, şi va face parte din volumul Industria media şi învăţămîntul jurnalistic, *în curs de apariţie la editura Tritonic, Bucureşti.*

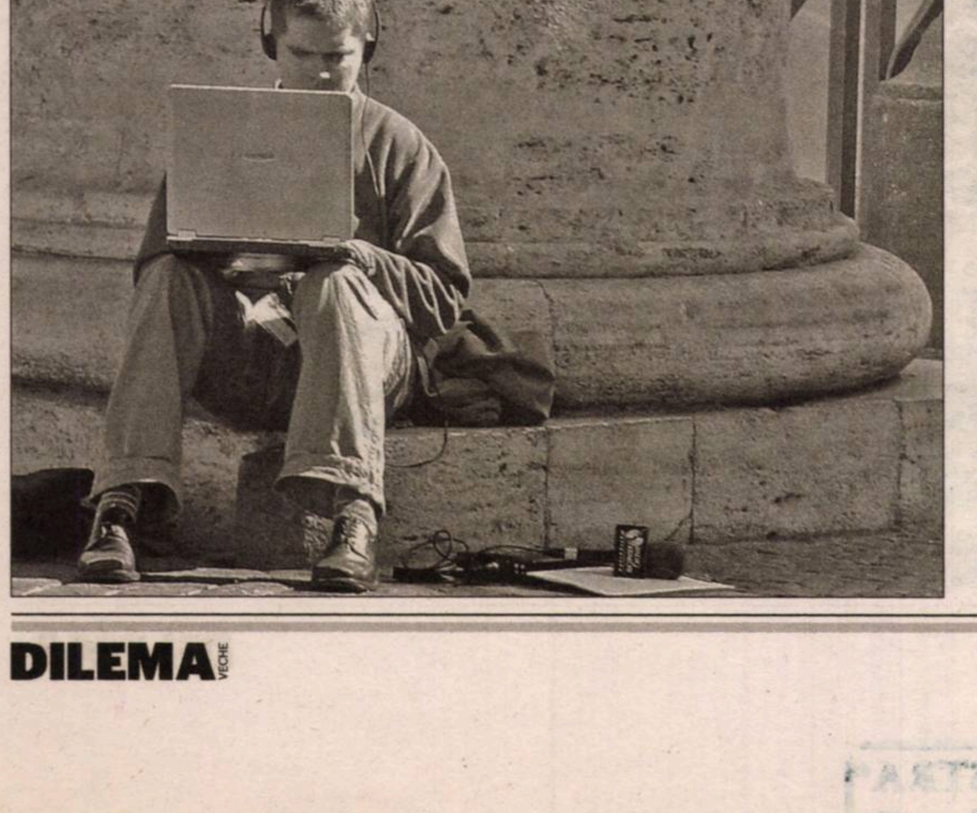

Cu ochii-n 3,14

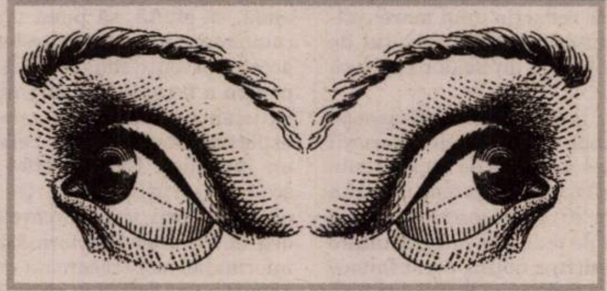

DACĂ N-AVEM O RELIGIE PENTRU BICICLIŞTI, MĂCAR S-AVEM UN ZGOMOT ASEMĂNĂTOR LUMINII

■ În ultimii cinci ani, populaţia de tigri din India a crescut cu 30%. Dacă n-avem veşti bune pentru oameni, măcar s-avem pentru tigri. (**L. V.**)

■ Un erudit musulman de origine pakistaneză, Muhammad Tahir-ul-Qadri, a lansat o *fatwa* de aproape 600 de pagini împotriva teroriştilor, care a fost făcută publică în timpul unei conferinţe de presă organizate la Londra. El a explicat că terorismul nu are nici o justificare în islam şi că toţi aceşti terorişti kamikaze nu pot să pretindă că sinuciderile lor sînt acte de martiri. A reamintit, de asemenea, că islamul e o religie a păcii şi i-a îndemnat şi pe alţi reprezentanţi religioşi să i se alăture. Adevărul e că, dacă teroriştii s-ar pune pe citit „tomuri“ groase, toată lumea ar fi mai liniştită. (**A. M. S.**)

■ Am citit pe dailybusiness.ro că la salonul auto de la Detroit au fost prezentate nişte vehicule care arată ca nişte maşini (au caroserie, portbagaj etc.), dar sînt, de fapt, biciclete: au două locuri în faţă dotate cu pedale şi încă două în spate, pentru pasageri. Dacă ajung vehiculele astea şi în Bucureşti, mă întreb cum o s-o scoată la capăt cu pistele pentru biciclişti primarul Oprescu… (**M. V.**)

■ Cercetătorii, de data asta brazilieni, au descoperit care este cea mai periculoasă poziţie sexuală. Studiul lor, care s-a întins pe o perioadă de 13 ani, a demonstrat că poziţia „femeia deasupra“ a fost responsabilă de jumătate din cazurile de fracturi de penis tratate în trei spitale. Jumătate din pacienţi au spus că au auzit un zgomot asemănător producerii unei fisuri, senzaţia de durere apărînd după accident. Ce să mai zic? Problema e delicată. Totuşi, aş vrea să aflu o a doua opinie, şi de la cercetătorii britanici. (**A. P.**)

■ Din nou, cîteva nume de loji masonice din România: Veritas, Lanţul Masonic, Ta Gematria, Cavalerii Sf. Gheorghe, Balmung, Phoenix-Est-Patria, Sfînta Frăţie, Sothis, Bona Fide, Vladimir Boanta, Cantacuzino, Rigas Fereos, Constantin Mavrocordat, Luca Pacioli, Colosseum, Regele Solomon, Platon, Delta, Uniunea Inimilor, Academica, Decebal, Les 3 Lys, Lumina Taborului, Arta Regală, Legenda lui Hiram, Cezar Bolliac, Philadelphia, Noua Românie, Hermes Trismegistus, Cavalerii Luminii, Atlantida, Frăţia Sfîntul Ioan, Nat Granstein, Frăţia, Costin Mihăescu, Andrei Mureşanu, Providenţa, Lumina Lex, Edmond Nicolau, Adrian Dohotaru, Heliopolis, Morphosis, Enoch, Iris, Rosslyn, Memento Mori, Triunghiul Sublim. (**M. P.**)

CU MICI EXCEPŢII, TAURINELE DE SORGINTE FRANCEZĂ CONSUMĂ CU MULTĂ PLĂCERE FANTEZII SINDICALE

■ Nu m-am uitat de un timp îndelungat la televizor, cu foarte mici excepţii. Deschizînd întîmplător, într-o zi, pe PRO TV, am dat de emisiunea lui Măruţă – acolo, instrumentistul Marian Mexicanu se certa în direct cu nevasta, de care divorţa, în timp ce se arăta cu actuala amantă, cu care-şi doreşte să rămînă, şi primea mesaje de amor resemnat de la fosta amantă, de care se despărţise. Toate astea după ce fusese supus detectorului de minciuni. Mi s-a părut un pic cam mult şi mi-am zis că vor trece, iarăşi, luni de zile pînă cînd voi mai deschide televizorul la întîmplare. (**I. P.**)

■ O ştire din *Almanahul ţărănimii colectiviste* din 1965: „În Uniunea Sovietică se fac cercetări cu privire la folosirea unei noi plante furajere, din familia cruciferelor, denumită Crambe Cordifolia. Producţia anuală de masă verde este de peste 1000 chintale la hectar. Această plantă se menţine timp de 10-15 ani fără o scădere apreciabilă a producţiei. Crambe Cordifolia are un conţinut de proteină de cca. 22% şi datorită faptului că are un procent foarte scăzut de substanţă uscată, ea se însilozează bine cu paie sau coceni de porumb. Taurinele, cabalinele, cît şi porcinele consumă cu multă plăcere atît masa verde, cît şi nutreţul murat de Crambe Cordifolia.“ (**M. C.**)

■ „El este Alex“, ştiţi reclama. Îl ştiţi pe Alex. Ei bine, eu despre alt Alex vreau să vă povestesc. Fiindcă, dacă nu ştiţi, de curînd a mai apărut un Alex. E vorba de Alex Crişan, arbitrul de snooker, care a ajuns anul acesta să arbitreze meciuri la Masterul de la Londra. A fost desemnat chiar să arbitreze şi una dintre semifinalele acestui turneu (aflat între primele trei din lume, ca prestigiu). Alex a intrat, deci, în lumea arbitrilor consacraţi. Se ştie cît e de greu să fii admis în orice asemenea elită de sorginte britanică. „Alex al nostru“, cum i-au zis comentatorii noştri de snooker, a reuşit. „Alex este un erou.“ (**A. M.**)

COTU CIORII
EVERGREEN

© M. Bănică

■ La Dammartin, orăşelul unde se refugiaseră fraţii Kouachi, angajaţilor unui supermarket evacuat de poliţie în timpul operaţiunilor li s-au tăiat de la plată orele în care n-au fost prezenţi la locul de muncă. După ce vestea a ajuns în presa franceză, conducerea Aldi a dezminţit totul. (**L. V.**)

■ De cînd mama şi-a făcut un obicei din a mă ţine la curent cu buletinul meteo de la televizor, mi-am dat seama, în sfîrşit, că discuţiile despre vreme nu sînt nişte fantezii, ci conversaţii cît se poate de reale şi de utile. (**A. M. S.**)

■ Două citate dintr-o broşură din 1965 intitulată *Învăţămîntul şi cultura în Republica Populară Romînă* şi găsită în podul bunicii: „În 1964 s-au tipărit ziare şi reviste într-un tiraj de 1.161.000.000 de exemplare, iar tirajul total al cărţilor şi broşurilor editate de editurile de stat s-a ridicat la 58.000.000 de exemplare“ şi „La începutul anului 1964 funcţionau 176 de case de cultură raionale şi orăşeneşti, circa 4800 de cluburi şi colţuri roşii sindicale, 128 de teatre şi instituţii muzicale, 6000 de cinematografe, mii de cămine culturale şi case de citit.“ (**M. C.**)

PE BAZA UNOR CALCULE, AM TRECUT CU BINE, EVIDENT, DE ECHIVALENTUL A DOUĂ ROCHII EXTRATERESTRE

■ Ziua de 19 ianuarie a fost declarată, pe baza unor calcule ştiinţifice, cea mai deprimantă zi a anului. Într-adevăr, la finele ei, am fost chiar tristă fiindcă n-am fost tristă, simţindu-mă astfel exclusă din elaborata ecuaţie a tristeţii, care pînă la urmă se pare că totuşi a funcţionat. (**S. G.**)

■ Tocmai cînd credeam că am trecut cu bine de cea mai deprimantă zi a anului (ziarele ziceau că a fost luni, 19 ianuarie), am aflat vestea cumplită: de fapt, e într-o altă zi de luni, abia pe 2 februarie. E înspăimîntător cum ţi se strică brusc o zi bună, chiar în clipa în care afli c-o să urmeze una proastă. Căci ea va veni, cu siguranţă, ziua mai proastă, fie că credeţi în superstiţii, fie că sînteţi adeptul ştiinţelor tari care spun că, statistic, sînt şanse mult mai mari să… În fine, haideţi să lăsăm speculaţiile. Vă doresc o zi bună! (**M. M.**)

■ Nu bănuiam că povestea cu plicul primit retur pe motiv că succesiunea expeditor/destinatar nu corespunde normei europene (nu există nici un model de completare în sediul Poştei din Piaţa Amzei, nici funcţionara nu a catadicsit să-mi atragă atenţia), de care scriam în numărul trecut, va avea şi urmare. Ei bine, confirmarea de primire care însoţea plicul expediat la Craiova a ajuns la destinatar… evident, fără plicul a cărui livrare trebuia confirmată. „Ce să semnez dacă nu e coletul?“ „Să semnaţi de primire.“ „Primirea a ce?“ „Cum a ce? A confirmării.“ Ceea ce şi facem în aceste rînduri: confirmăm că tîmpenia circulă liber pe calea ferată. Pe banii contribuabililor. *Via* Poşta Română. (**R. M.**)

■ Judecătorul CCR Toni Greblă a fost chemat la DNA pentru că, pe vremea cînd era senator PSD, a luat şpagă, printre altele, „suma de 1200 lei (echivalentul a două rochii de damă, cadou pentru soţia sa)“. Măcar a făcut ceva frumos pentru doamna Greblă. (**L. V.**)

■ Într-o librărie, pe un raft, o carte – *Minienciclopedia făpturilor extraterestre*, apărută în anul 2014 la editura Hyperboreus, în colecţia „Mirabilis“. Mi-a reţinut atenţia (cum altfel?) numele autorului: Mirabilian Gheorghiţă. (**D. S.**)

PUBLICITATE

REGELE FLAMENCO-ULUI
JOAQUÍN CORTÉS
15 MARTIE 2015
SALA PALATULUI, BUCUREŞTI
Bilete în reţeaua Eventim.
CEL MAI NOU SHOW
GITANO
CAŢAVENCII
adevărul
DILEMA
stars
romantic
eventim

Biblioteca ASTRA
SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 573 ■ 5-11 februarie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar 9

ANDREI PLEȘU

„Religie și publicitate“

pagina 3

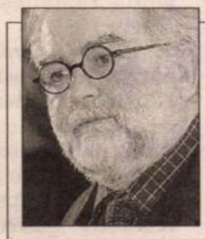

GEORGE BANU

„Frumusețea va salva lumea“

pagina 11

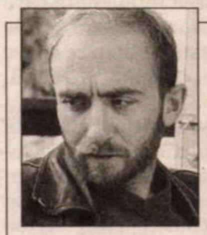

Interviu cu TOM WILSON

pagina 15

Cavalerism și curtoazie

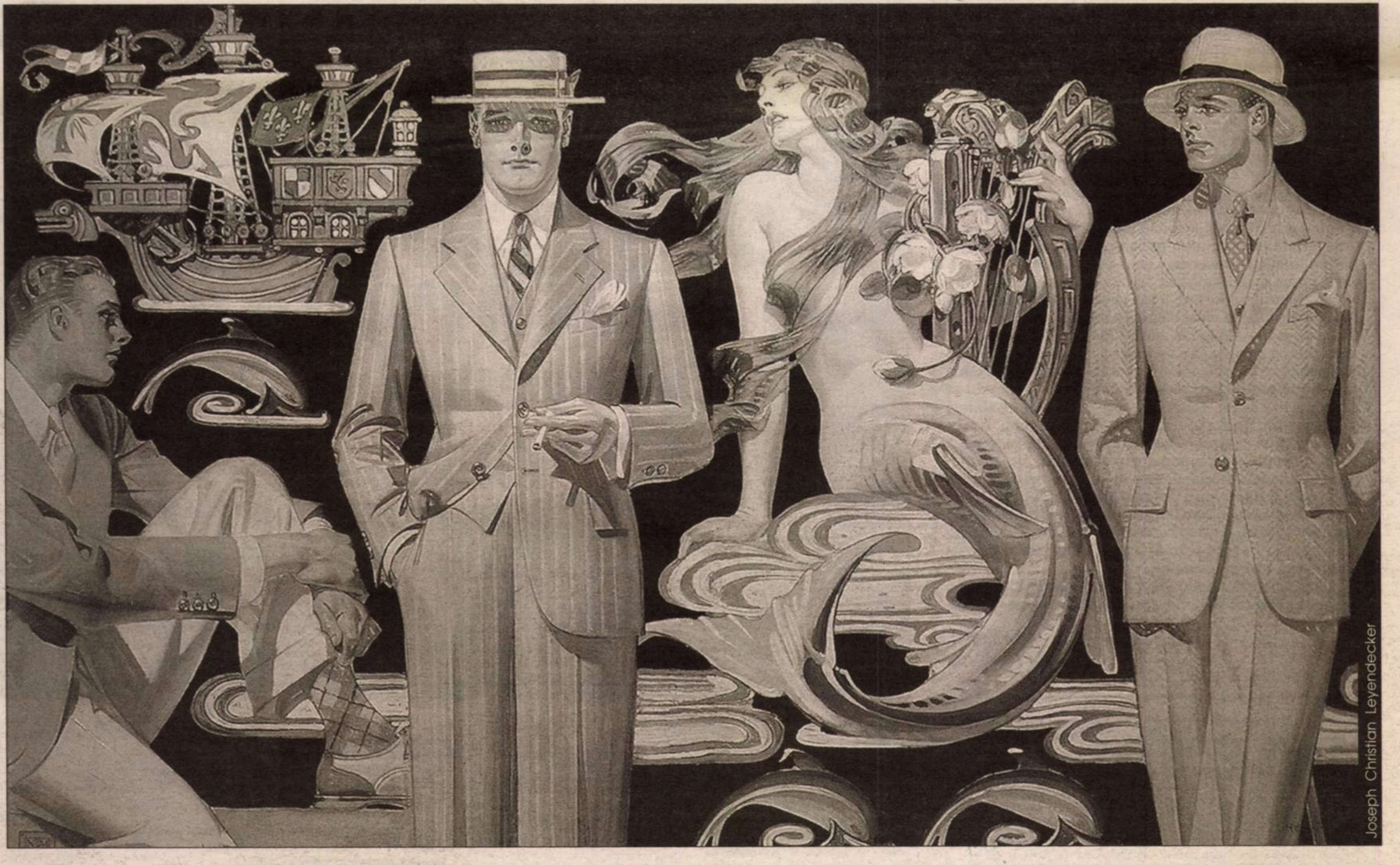

Joseph Christian Leyendecker

> *„Verbul* a iubi *e greu de conjugat: trecutul lui nu e simplu, prezentul e doar indicativ, iar viitorul e întotdeauna condițional.“*
>
> *JEAN COCTEAU*

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

Biblioteca ASTRA

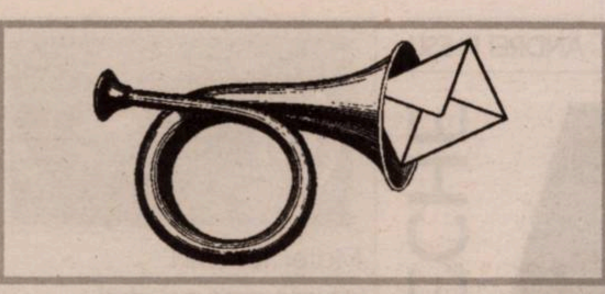

turneu de inbox

22 de ani cu Dilema

Am un ataşament feroce pentru ediţia print. Mi-a intrat în reflex săptămînal dezmorţirea inteligentă care vine de la ce scrie „la gazetă“, la *Dilema*. E un fel de amiciţie de la distanţă, care poate creşte în timp ce citesc textele, rezonez sau polemizez cu ele, cumpăr un volum, vînez conferinţe/apariţii publice.

E un mod aparte de a şti cum devine situaţiunea, de la chestiuni serioase, la chestiuni filtrate în 3,14. Necesar. Dacă ar fi după mine, aş coace chiar un curs opţional pentru liceeni, de citit *Dilema*. Şi vorbesc cît se poate de serios. Zîmbesc cu mulţumire cînd mi se întîmplă să văd că se citeşte *Dilema veche* în metrou. Săptămîna trecută, am văzut un domn citind *Dilema* într-o cafenea. Mi-am scos şi eu *Dilema* din rucsac. Cu nesaţ. De răsfăţ, de normalitate.

Realizez că *Dilema*, în ce-am scris, e de-a dreptul cineva, nume de persoană. Aşa că vă mulţumesc frumos pentru efortul dumneavoastră de a fi de la *Dilema*.

Cu simpatie, Iulia RADU,
cititoare devotată

Dilematici dumneavoastră,

Îmi sînteţi dragi încă de la începuturi. Cumpăr tenace & vorace revista, pe care, măcar că nu apuc s-o parcurg de la prima la ultima pagină, nu suport să n-o am cu mine în taşca enormă cu de toate, pentru a citi cît pot din ea, fie cînd am timpi morţi, fie în autobuz, fie în rarele pauze pe care mi le îngăduie serviciul. Am dus *Dilema*, încă de pe cînd nu era atît de *veche*, şi prin locuri mai însorite din sudul Europei, deci a fost şi în valiza de concediu. Suprema plăcere e însă lectura de-acasă, cînd, seara sau dimineaţa, ceaiul/cafeaua + *Dilema veche* fac din mine o oamă fericită.

Mă pregătesc de vreo douăzeci de ani să vă mărturisesc ceea ce tocmai aţi citit la început. Aş putea încheia spunîndu-vă că îmi doresc ani buni de-acum înainte cu aste (ne)vinovate plăceri, însă, dacă tot mi-am făcut curaj, mai adaug ceva. Poate, eu sper asta, o să rîdeţi ca şi mine de bancul următor.

Mi le imaginez pe cele două personaje, cărora le-am zis Ivan şi Saşa, bînd zdravăn în bucătăria de bloc infectă a unuia dintre ei, cu mobilă scorojită, o muşama (decolorată, cu tăieturi de cuţit, aşezată pe masa un pic şchioapă), cu linoleum unsuros, o chiuvetă plină de vase murdare, gunoi deja fermentat (ca detaliu biografic, îmi închipui că pe amîndoi i-au lăsat nevestele în plata lor, refăcîndu-şi viaţa cu nişte bărbaţi gospodari, strîngători şi cu serviciu bun). Aşadar, amicii fac ceea ce le place lor mai mult, şi, pentru că e vorba de ruşi, e vorba şi de votcă. Scena are patetismul ei, eventual ne putem imagina şi o casetă piratată cu melodiile lui Vîsoţki, auzindu-se dintr-un hîrb de casetofon care zace în camera de alături a garsonierei, lîngă patul nefăcut. După un timp, Ivan – să zicem că el e gazda – aduce, împleticindu-se, o nouă sticlă de votcă şi-i propune prietenului un joc, ceva aproape ca ruleta rusească de serios. Uite – zice el –, ţin sticla asta la spate şi tu trebuie să ghiceşti în care mînă e. Şi dacă ghiceşti, o bem împreună, iar dacă nu, ne lăsăm amîndoi de băut. Saşa se concentrează adînc. E-n stînga, zice cu hotărîre şi cu teamă. Ivan e răvăşit: mai gîndeşte-te, Saşa, mai gîndeşte-te!

Cam asta ar fi, stimabililor! Rămîne, vorba altui banc, pe care nici măcar nu-l mai ştiu, rămîne cum am stabilit.

Cu preţuire, Dana ARDELEAN,
Tîrgu Mureş.

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

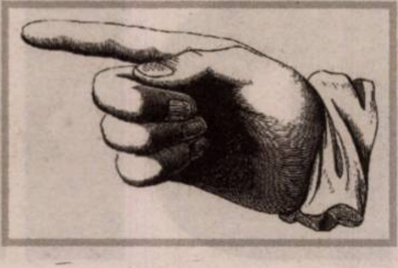

■ *Victor Brauner, vizionar al timpurilor moderne. Tablouri, desene şi acuarele / 1948-1965* (Fundaţia „Gellu Naum“, 2014, cu peste 200 de reproduceri alb-negru şi color). Este a treia carte despre Victor Brauner publicată de Mihaela Petrov în ultimii ani (după *Victor Brauner. Cuvîntul scris şi opera plastică* şi *Victor Brauner pictopoet)*. Cu aceasta, cine vrea să ştie cu adevărat ceva despre Brauner are de unde afla. (Mircea Vasilescu)

■ O veste extrem de bună pentru toţi cei interesaţi, în vreo formă sau alta, de cinema. În 2014, UNATC Press şi Atelier de Film, cu sprijinul Centrului Naţional al Cinematografiei şi al Uniunii Cineaştilor din România, au iniţiat un proiect de traducere în limba română a unor cărţi esenţiale de cinema. Primele două volume publicate sînt *Ce este cinematograful?* de André Bazin, vol. 1 (tradus din limba franceză de Andreea Raţiu) şi *Note despre cinematograf* de Robert Bresson (tradus din limba franceză de Iulia Gorzo). Au apărut de curînd şi se dau ca pîinea caldă. (Ana Maria Sandu)

■ Între 6 şi 22 februarie, la Muzeul Ţăranului Român, expoziţia „Roşia Montană. Istoria obiectelor“. Obiecte felurite, obiecte uitate prin poduri sau pivniţe, altele utilizate zi de zi; obiecte obişnuite, caracteristice unor ocupaţii, unui mod de viaţă; obiecte profane sau de cult, obiecte memoriale, împreună cu mărturiile deţinătorilor despre însemnătatea lor. Aceste obiecte expuse aparţin locuitorilor din Roşia Montană. Expoziţia se desfăşoară în cadrul Zilei Roşiei Montane, un eveniment al Campaniei „Salvaţi Roşia Montană“. Recomand şi pentru că prefer arta, sub oricare dintre formele ei, protestului. (Adina Popescu)

■ *Linia de producţie. Lucrînd cu arta,* de Bogdan Ghiu (editura Tact, 2014). E una dintre cele mai viguroase tentative de decriptare a artelor contemporane şi o fabuloasă cronică a prezentului. Bogdan Ghiu a demontat şi a reasamblat pe „linia de producţie“ cele mai interesante fenomene din artele vizuale ròmâneşti post-'89. (Matei Martin)

■ *Octave paralele,* noul volum semnat de Valentina Sandu-Dediu (Editura Humanitas). Eseuri foarte interesante, cu o scriitură limpede şi frumoasă, despre interferenţele muzicii cu alte domenii. Sau, cum spune chiar autoarea, octave cîntate „pe clapele alb-negre ale realităţii“. (Mircea Vasilescu)

■ *Invisibilia*, cam cel mai bun lucru pe care poţi să-l asculţi în momentul ăsta în materie de podcast-uri. Un proiect marca NPR, despre puterea invizibilă a gîndurilor asupra noastră, plus cîteva poveşti halucinante, cu orbi care văd sau şerpi care simt frica oamenilor. Îl găsiţi (gratis) aici: http://www.npr.org/programs/invisibilia. (Luiza Vasiliu)

■ „Prin tot ce facem, prin fiecare linie sau tuşă de penel, prin fiecare boţ de lut modelat, prin fiecare duct săpat de dălţiţă ori de ac în placa de cupru sau prin fiecare frază dintr-o cronică plastică, trebuie să ne gîndim şi să-l preamărim pe Aman, părintele nostru, al tuturor plasticienilor şi teoreticienilor bucureşteni şi români, pentru că el a fost acela ce ne-a pus aceste instrumente în mînă şi a creat bazele instituţionale pentru educaţia artistică superioară“ – afirmă criticul de artă Adrian Silvan Ionescu în preambulul la volumul, recent apărut, care încheie practic seria de lucrări-sinteză dedicate aniversării a 150 de ani de fiinţare a Şcolii româneşti de Arte frumoase. Rezultat al unei activităţi prodigioase, volumul colectiv *150 de ani de învăţămînt artistic naţional* însumează nume de referinţă în domeniu (Adina Nanu, Corina Popa, Ruxandra Dreptu, Dinu Giurescu, Răzvan Theodorescu, Corina Cimpoeşu, Ileana Pintilie, Ioana Vlasiu, Ruxanda Beldiman, Manuela Cernat, Ioana Beldiman, Doina Lemny, Adrian Guţă, Ruxandra Demetrescu, Olivia Niţiş, Cătălina Macovei, Cristian Robert Velescu, Virginia Barbu ş.a.), ce refac traseul de har şi de muncă, într-o lume care de multe ori îşi scrijeleşte numele în capodopere de tăcere şi devoţiune. Cartea purtînd sigla UNARTE 2014, apărută la Editura Universităţii Naţionale de Arte din Bucureşti, este, la rîndul ei, o probă de măiestrie şi slujire întru frumos. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- ● **Diaspora**
- ● **Desenul de presă**

album dilematic

Ernö Farkas

PENSIUNE
Noroc
şi fericire
PANZIÓ - PENSION

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditã de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

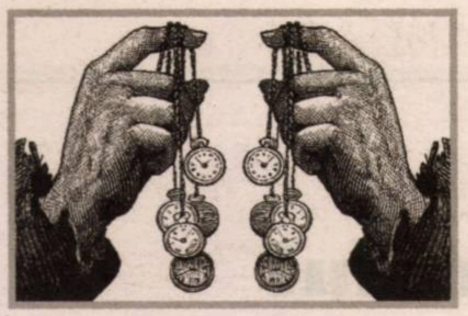

Andrei PLEŞU

nici aşa, nici altminteri

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Religie şi publicitate

Destul de des, în ultima vreme, găsesc în presă relatări „senzaţionale“ despre minuni şi profeţii, despre simptome „evidente“ ale sfîrşitului lumii, despre vindecări şi exorcisme, şi despre tot soiul de isprăvi „neobişnuite“, devenite *„breaking news“*, prin rîvna unor feţe bisericeşti din mult încercata noastră patrie. Aş vrea să fiu bine înţeles, de la bun început: tema miracolelor şi a viziunilor profetice e o temă veche şi prestigioasă, pe care nu o putem expedia într-o rapidă însemnare gazetărească. Nu sînt genul „pozitivist“ şi sceptic, grăbit să evacueze din sfera reflecţiei serioase asemenea teme şi să afişeze un „scientism“ ţanţoş, de secol 19. Dar mi se pare că a cupla credinţa, în mod apăsat, cu zona „paranormalului“ e a întreţine un derapaj spiritual primejdios. Şi mă îngrijorează alunecarea spre „magic“, spre „fenomene“, spre „mistere“ de paradă, pe care o văd invadînd piaţa mediatică.

Se spun lucruri halucinante şi, după părerea mea, la limita ereziei. „Sfîrşitul lumii vine în anul cutare“ – spune nu ştiu ce preot. La Evanghelie, se spune că ziua şi ceasul sfîrşitului nu le ştiu nici îngerii din cer, nici Fiul, ci numai Tatăl (Marcu, 13,32; Matei, 24, 36 şi 42). Or, iată că un preot e la nivelul Tatălui! Iisus face o sumedenie de minuni, dar niciodată pentru a le folosi ca instrumente pentru „racolarea“ unor adepţi. Îi preferă pe cei care cred *fără* asemenea „probe“. Cînd Irod vine spre El, sperînd un spectacol de prestidigitaţie, Iisus „nu răspunde nimic“ (Luca, 23,8-9). În pustie, ispitit de Satana, refuză orice demonstraţie de „dexteritate“ mesianică. Nu spun decît lucruri ultracunoscute, dar care par să fi dispărut din memoria unor slujitori ai Bisericii. Rezultatul e încurajarea unei gîndiri superstiţioase, fără legătură cu devoţiunea adevărată şi cu patosul real al interogaţiei religioase. Oficiul pastoral riscă să se învecineze, în asemenea cazuri, cu datul în bobi al mamei Omida…

Se spun lucruri halucinante şi,
după părerea mea, la limita ereziei.

O mare bătălie s-a pornit, pe multiple voci, cu CIP-urile şi cu cardul de sănătate. Diavolul e suspectat de ticuri rebusiste, de vreme ce ne impune un „card“, care, citit invers, e „drac“. Nu sînt demonolog, dar mă tem că diavolul e ceva mai inteligent: nu se demască prin mesaje atît de transparente şi de copilăreşti. Mi-a ajuns la ureche şi detectivistica „teologică“ a cuiva, care observa că, în marile magazine, foarte multe preţuri sînt „X,99“ (e vorba, de fapt, de o banală procedură de marketing: în loc să i se spună clientului că o anumită marfă costă 18 lei, i se spune că preţul e 17,99 lei, ceea ce, psihologic, sună mai ieftin). Dar „99“ e „66“ pe dos! Semn al Apocalipsei iminente!

Prin asemenea procedee, Biserica şi religia în genere ajung să fie contaminate de cel mai trivial gen de publicitate adus pe scena publică de libertatea presei: publicitatea de tabloid. Publicitatea aceasta *pare* să ţină la rampă tema credinţei, dar în realitate înlocuieşte *prezenţa* vie a acestei teme şi a instituţiei care o administrează printr-un înşelător joc de culori ţipătoare. Nevoia unei prezenţe atente, reactive, a Bisericii în imediatul zilnic e de necontestat. E imperios necesară participarea clerului la dezbaterile actualităţii, *situarea* lui bine cumpănită faţă de provocările care afectează masiv şi hărţuitor metabolismul comunităţii şi al individului. Nu exhibiţionismul unui „supra-natural“ spectaculos ar trebui să fie preocuparea unei religii care se defineşte ca o religie a *întrupării* şi a *aproapelui*, ci tocmai firescul şi smerenia acţiunii în perimetrul „lumescului“, al tensiunii concrete în care se desfăşoară existenţa comună. A răspunde dramei cotidiene prin gesticulaţie misteriosofică, prin manipularea grandilocventă a spaimelor şi a surescitărilor gregare e a renunţa să lucrezi *vindecător*, a prefera sobrietăţii eficiente – spectacolul ieftin.

Lupta fermă împotriva birocraţiei electronice globalizate ocultează pericole infinit mai grave, mai insidioase, mai subtile. La asta vrea să se limiteze Biserica? La carduri şi CIP-uri? Acolo e duşmanul? Asistăm la o incapacitate nesănătoasă de a identifica adevăratele „pietre de poticnire“ ale lumii de azi, de la noi şi de aiurea. Ne ocupăm de fisuri auxiliare, de derapaje nesemnificative, de false probleme. Abia această băţoasă deturnare a atacului ar putea fi interpretată ca o ispită, ca o „şmecherie“ diabolică.

Mă aştept ca ierarhii Bisericii să ia public distanţă faţă de astfel de excese. Uneori o fac. Cu glas mai curînd stins, ezitant şi cu un impact mult mai palid decît impactul zgomotelor suscitate de verva propagandistică a „insurgenţilor“, care ne ţin mereu în priză cu „minuni“ profetice şi ameninţări apocaliptice. Da, ştim, sfîrşitul poate veni oricînd, „ca un fur“, pe neaşteptate, şi de aceea trebuie să fim mereu pregătiţi. Dar ştim şi că multiplicarea „profeţilor“ care se dau drept atotştiutori e un semn rău…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Piatra filozofală

Da, ştiu, nu e prea frumos să vorbeşti despre tine în public, aduce a lăudăroşenie. Aşa poate suna şi faptul că voi vorbi acum despre propria mea carte – *Fascinaţia diferenţei,* reeditată recent la Editura Trei. De fapt, şi la prima apariţie, prietenul şi primul meu editor, Ion Bănşoiu, m-a ironizat, spunîndu-mi: *„Nu ai încă operă şi te-ai apucat să-ţi scrii memoriile!...“* Da, *Fascinaţia diferenţei* este, într-un fel, *şi* povestea mea, dar este, în primul rînd, o poveste *trans*-personală, ceea ce mă absolvă de păcatul narcisic. Iar acum, privind-o din perspectiva pilulei anterioare despre piaţa neoliberală a cunoaşterii, precum şi, întîmplător, a *Pietrei filozofale* a lui Marguerite Yourcenar, pe care tocmai o recitesc cu alţi ochi, mi se pare că descopăr cîteva probleme ce se întrevăd în carte, la care nici eu nu m-am gîndit pînă acum şi care, în orice caz, nu mă privesc pe mine personal. Aşa că îmi permit să vi le împărtăşesc...

O poveste a aproape 20 de ani de teren în Gorj, în vremurile comunismului, cartea conturează în filigran şi un anumit soi de *gratuitate* a demersului de cunoaştere. Retrospectiv, se întrevede, mai departe, o paradoxală trecere de la această inutilitate tolerată, la o utilitate intolerabilă, acel *publish or perish,* care stă precum o sabie a lui Damocles deasupra capului tuturor cercetătorilor actuali.

O inutilitate tolerată, spuneam, căci ştiinţele sociale în general au fost privite cu reţinere, ca doar marginal utile – dacă nu chiar direct ostile – puterii comuniste. Psihologia a ajuns chiar să fie desfiinţată, şi nici sociologia nu a dus-o prea bine. Absolvenţii acestor facultăţi au continuat să fie angajaţi în producţie, unde însă nici un inginer-şef sau director nu prea lua în considerare „expertiza“ acestora. În consecinţă, cu toţii trebuia să dăm un raport anual de cercetare, pe care ştiam că, de regulă, nimeni nu-l va citi vreodată. Personal, deşi am avut extraordinarul noroc să ajung în inexplicabila oază a Centrului de Cercetări Antropologice, ştiam şi că nu voi publica niciodată cercetările efectuate de-a lungul anilor (chiar şi în ziua de astăzi, îmi este astfel greu să realizez, în forul meu interior, că cineva mă citeşte şi continui, de cele mai multe ori, să scriu doar pentru plăcerea mea). Aveam deci tot timpul din lume, căci singurul *deadline* era fantomaticul raport de sfîrşit de an: timpul însuşi era îngăduitor. Am scris atunci cît n-am mai scris niciodată după aceea. Cînd, în sfîrşit, după 1990, am avut voie să mă înscriu la doctorat, teza finală avea în spate vreo 15 versiuni anterioare, care nu fuseseră scrise însă cu o altă finalitate decît plăcerea scrisului. Nu era nici „literatură de sertar“, nici „rezistenţă prin cultură“, cum s-a răspîndit ulterior zvonul. Era artă pentru artă, ca să spun aşa, o cunoaştere mută, fără altă documentare decît cîteva cărţi risipite şi fără alt public în afara celor cîţiva colegi. Dar cu o puzderie de curiozităţi şi probleme, unele înduioşător de naive, altele incredibil de îndrăzneţe, dar pe care acum, din perspectiva unei publicări *peer reviewed,* nici n-aş mai îndrăzni să le evoc. Merită meditat asupra modului şi rostului trecerii de la această creativitate fără libertate la o libertate fără creativitate, la cum gratuitul privat a căpătat preţ public şi a devenit marfă, evaluată şi cumpărată după preţul său de piaţă şi cu tot mai puţine investiţii în alb, de dragul cunoaşterii fără promisiuni utilitare. De meditat şi la cum timpul însuşi a devenit bani.

Cealaltă „revelaţie“ are, la prima vedere, o tentă mult mai personală. Am realizat că tot traseul meu profesional a fost marcat de crezul – devenit cu timpul credinţă – în faptul că *antropologia se povesteşte*. Am regăsit chiar o argumentare neaşteptată a acestui demers, referinţa la acea „raţiune narativă“ pe care o propovăduieşte Ortega y Gasset. De la primele întîmplări de pe primul teren, la „povestea maidanezului Leuţu“ sau la actualele „pilule“, am tot continuat să „povestesc“. Natura povestirii s-a schimbat însă radical. În anii „gratuităţii“, era vorba despre un soi de epopee de buzunar a căutării pietrei filozofale, un soi de visătoare *grande narration*, discutabilă, dar fascinantă. La această reeditare, un fost student, ajuns eminent cercetător şcolit în Germania, mi-a reproşat că cercetarea mea nu are etnografie. E adevărat, nu *pămîntenii* şi *ungurenii* din Novaci, unde mi-am desfăşurat studiile, mă interesau, ci povestea lui Cain şi Abel din spatele lor şi cea a tipurilor general umane pe care le întrevedeam la orizont; de „etnografie“ se ocupa toată lumea...

După 1990, m-am oprit din visări şi m-am angajat în necesara curăţenie generală de demitizare şi deconstrucţie a cunoaşterii moştenite. Mai apoi, am intrat pînă în gît în piaţa proiectelor. În timpul liber însă, am continuat să culeg poveşti, dar nu despre Om, ci despre gesturile mărunte ale oamenilor; de la metanaraţiuni fără etnografie am trecut, în rînd cu lumea, la etnografie fără viziune: poststructuralismul era norma şi valoarea. Şi am pledat pentru curcubeul de subiecte ale cotidianului, cu tot entuziasmul de care am fost în stare. Descoperi astfel părţi ale umanului rămase nevizitate sau pur şi simplu neglijate, pe atunci, de cunoaşterea academică de la noi. Doar că acum, *aceasta* a devenit cunoaşterea academică în general, punînd în evidenţă *părţi* ale socialului care nici măcar nu mai sînt în căutarea *întregului*. Cred şi acum că era – şi este – nevoie de un astfel de ocol, dar mi-am păstrat convingerea că este doar un ocol necesar, nu şi suficient.

M-am întors, aşadar, după alţi vreo 20 de ani, la vechile mele poveşti şi le-am dat o nouă înfăţişare, din dorinţa inconştientă, cred, de a (îmi) reafirma credinţa în acele exerciţii metateoretice puse în prezent la indexul desuetudinii.

De fapt, nu ne-am despărţit niciodată de aceste *grandes narrations* despre a căror tristă moarte ne-a avertizat Lyotard. Dimpotrivă, lumea noastră globalizată trăieşte – în ansamblul ei şi ştiind sau nu – sub imperiul marii naraţiuni a „alegerii raţionale“ *powered by economics*. Nevoia de alternative pluteşte în aer, dar o mare naraţiune alternativă, care să devină o convingere împărtăşită de o majoritate, nu este un lucru uşor. În orice caz, nici postmodernitatea nu poate renunţa la căutarea gratuită a „pietrei filozofale“, chiar dacă o face – şi poate că e bine că o face, de data aceasta, cu o doză de (auto)ironie. Căci nici o mare naraţiune nu aduce *adevărul,* ci doar propune un *sens*. Unul printre altele...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

TÎLC-SHOW

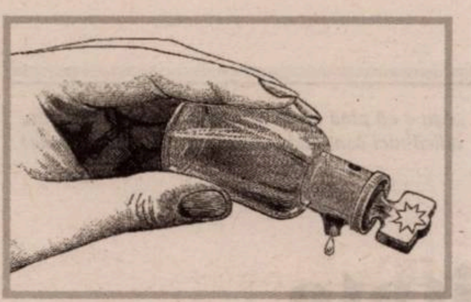

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Împuşcarea francului

Actuala criză a împrumuturilor în franci elveţieni a reactivat o expresie mai rar folosită, dar păstrată în vocabularul nostru pasiv: *a împuşca francul*. Titluri şi articole de ziare au reintrodus-o în circulaţie prin jocuri de cuvinte mai mult sau mai puţin fericite, bazate în esenţă pe două procedee: schimbarea sensului şi inversarea rolurilor. Semnificaţia curentă a formulei (care desemnează goana disperată după bani) e convertită în ideea de luptă împotriva francilor, de fapt de încercare de anihilare a efectelor valorizării („Cum împuşcă francul ministrul Finanţelor şi BNR“, mediafax.ro, 18.01.2015; „Cine împuşcă francul?“, amosnews, 19.01.2015; „Mii de români în stradă: «Vrem şi noi să împuşcăm francul!», *Academia Caţavencu*, 20.01.2015). Schimbarea sensului este asociată cu inversarea rolurilor, în măsura în care moneda este prezentată ca agresor: „Cînd francul elveţian împuşcă băncile“ (ziare.com, 18.01.2015); „Ne-a împuşcat... francul“ (glsa.ro, 29.01.2015). În ambele cazuri, efectul de surpriză umoristică e produs printr-o reinterpretare şi o remotivare a formulei iniţiale.

Expresia este cuprinsă în dicţionarele noastre generale (de obicei la cuvîntul *a împuşca),* cu explicaţia „a fi în mare lipsă de bani; a trăi din expediente“ (DEX). La originea ei stă, cel mai probabil, o metaforă glumeaţă din limbajul colocvial; transferul metaforic poate fi pus în evidenţă foarte bine de un citat din Caragiale, printr-o replică a personajului emblematic Mitică, „bucureşteanul *par excellence*“: „Cînd merge să se-mprumute cu bani: – Unde ai plecat, Mitică? – La vînătoare de lei.“ Cel plecat să vîneze bani ajunge să-i şi împuşte, desigur. E posibil ca metafora „vînării de bani“ să fi presupus de la început jocul de cuvinte bazat pe omonimia cuvîntului *leu,* dar aceasta nu era neapărat necesară pentru înţelegerea situaţiei. Singularul *franc* din *a împuşca francul* poate fi înţeles, metaforic, ca desemnînd o pluralitate (ca în argoticul „hai, marcă banu'“), dar sugerează şi lipsa acută, deci nevoia de a vîna pînă şi cea mai mică sumă, unitatea monetară.

La începutul secolului al XX-lea, expresia era destul de folosită; o găsim de mai multe ori în revista umoristică *Furnica* (de exemplu: „o sumedenie de inşi cari practică sporturile la modă *de-a împuşca francul* şi de-a tăia cîinilor frunze“, în nr. 33, 1913). Apăruse şi compusul *împuşcă-franc* (construit pe tiparul *zgîrie-brînză, tîrîie-brîu, Sfarmă-piatră* etc.), care desemna un fel de *coate-goale* şi pe care îl folosea George Ranetti („avocaţi, studenţi, moaşe, popi, ofiţeri, milionari, *împuşcă-franc,* negustori mari“, în „O ospătărie fantastică“, *Universul,* 1909), ca şi Delavrancea într-un discurs al său („să vedem pe *orice împuşcă-franc* întemeind ziare noi“) etc.

Francul a fost una dintre denumirile de monede devenite în română termen generic pentru noţiunea de „bani“: *francii* stau, astfel, alături de *arginţi* sau *parale* (pentru mai multe informaţii, a se vedea Coman Lupu – *Din istoricul numelor de monede în limba română*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006, ediţia a II-a, 2013). Circulaţia populară a produs şi varianta deformată *frangi* („Cineva le şparleşte *frangii* şi ei se dau de ceasul morţii“, Paul Georgescu, 1983), precum şi diminutivele *frăncuşor, frăncuţ* (înregistrate, toate, de dicţionarul academic al lui Sextil Puşcariu). Termenul a intrat şi în expresia colocvială *a fi în franci* = „a avea (la un moment dat) bani; a dispune pentru moment de o sumă de bani“, „Piticu e în franci“ (Brunea-Fox, 1933).

Cocoana din „Art. 214“ (schiţă apărută în *Moftul român* în 1901) utiliza fără probleme sinonimia *leu-franc:* „l-a suplimatără; cu *o sută cinzeci de lei* a lui o să se procopsească statul! în maţe să le stea ăi *o sută cinzeci de franci!*“ Nu era, totuşi, doar un fenomen de neglijenţă de exprimare sau de echivalare strict lingvistică, sub semnul general al noţiunii de „bani“. Dicţionarele mai vechi au surprins în definiţiile lor detaliul interesant al echivalenţei dintre moneda naţională şi cele străine. În *Glosarul* lui Laurian şi Massim, din 1871, termenul *franc* este definit ca „una moneta francesca de argentu, ecale in valore cu leulu nostru“. În 1931, în *Dicţionarul enciclopedic „Cartea Românească“, franc* are două echivalări: „monedă de argint (şi de bronz, de la războiul mondial încoace) franceză corespunzătoare leului nostru“ – şi „monedă de argint elveţiană de valoarea unui leu de aur“.

„În maţe să le stea ăi o sută cinzeci de franci!“

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

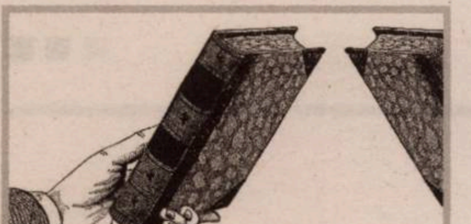

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Valoare adăugată

Cîţiva ani după '90, dacă, prin străinătăţuri fiind, auzeam pe cineva vorbind româneşte, mă strecuram pe trotuarul de vizavi, ca să evit o conversaţie de tipul „Eşti din Bucureşti? Din ce sector? Îl ştii pe Vasile?“

De atunci încolo am tot dat, pe toate meridianele, de români de ai noştri, vînzători prin magazine, ospătari, recepţioneri, taximetrişti. De regulă, se bucură să te audă vorbindu-le limba şi au învăţat să îşi arate simpatia în forme manierate, după caz: îţi oferă un sfat pentru cumpărături, ceva fain din menu, o cameră pentru fumători, un rabat la bacşiş. Şi, ca bonus, dacă eşti dispus, o partidă de conversaţie. E în orice caz mult mai bine decît traversatul străzii.

Eram la Roma, într-o pizzerie de cartier, unde ne-a servit, cum s-a întîmplat de atîtea ori, o româncă. Ne-a povestit că venea din Argeş şi terminase studiile economice la Tîrgovişte. Negăsind de lucru, se hotărîse să plece în Italia, să pună un ban deoparte, ca să revină apoi în ţară, să-şi caute din nou un job. Avînd, de data asta, cu ce înfrunta aşteptarea.

N-o să ştiu niciodată dacă şi-a îndeplinit dorinţa. Cînd îmi aduc aminte de povestioara asta, aud însă îndată, din ceafă, vocea moralistului de serviciu: păi da, d-aia bagă statul român banii în studiile ăstora, ca s-o facă dup-aia pe chelnerii peste hotare.

Lumea se plînge că ne pleacă tinerii din ţară. Pentru că nu-şi găsesc, în România, o slujbă pe măsura pregătirii lor, care să-i satisfacă, măcar profesional, dacă nu financiar. Moralistul de serviciu zice: asta facem noi cu educaţia din România, vindem iluzii! Pregătim nişte tineri pentru nişte lucruri de care nimeni nu are nevoie. Iar iluziile nasc frustrări, şi frustrările antrenează decizii aberante, şi aberaţiile, în cele din urmă, se plătesc.

Pînă la un punct, argumentul e corect. L-am mai auzit de multe ori. Prima oară, într-o formă radicală, acum mai bine de trei decenii, de la un profesor inteligent şi cinic de la Şcoala generală Breaza-Centru, care încerca să mă convingă că noi, cadrele didactice, nenorocim vieţile copiilor, creîndu-le nişte aşteptări şi nişte nevoi pe care ei nu şi le vor putea satisface niciodată, condamnaţi să rămînă prizonieri ai lumii gogoliene a orăşelului natal. Şi el avea, în felul lui, dreptate. Voi fi schilodit, poate, şi eu nişte copii, încercînd să le insuflu dragostea de frumos, acolo unde ce-i aştepta în viaţă numai frumos nu era. Numai că, dacă după '90, anul speranţelor nebune, lucrurile s-au schimbat mult mai anevoios şi mai contorsionat decît ar fi prezis chiar şi cei mai sumbri pesimişti, asta s-a datorat şi faptului că mulţi dintre tinerii noştri erau bine antrenaţi, pe cont propriu sau în mediul şcolar profund viciat, să se descurce în Kakania în care şi-au trăit adolescenţa sau copilăria.

Moralistul de serviciu zice, pe o mie de voci: prea mulţi studenţi într-o ţară prăpădită ca România. Cifrele zic altceva: abia acum tindem să intrăm şi noi, comparativ, în normalitate. Comparativ, evident, cu celelalte ţări din UE. Ba chiar politicile UE propun – Orizont 2020 şcl – creşterea în continuare a numărului de studenţi, raportat la populaţia fiecărei ţări membre.

Poate că UE greşeşte, luînd de bun ceea ce se crede, că nivelul statistic al educaţiei formale reprezintă, ca şi consumul de unt, de pastă de dinţi sau de detergent, pe cap de locuitor, un indice al gradului de civilizaţie. Poate UE nu ştie că România este *altfel,* că aici untul e în continuare un lux, de pasta de dinţi o sumedenie de români nu s-au atins în viaţa lor iar spălatul rufelor se face, pentru mulţi, mai bine cu leşie.

Corporaţiile vor mai puţini studenţi. Ar prefera, în schimb, mai multe postliceale, cel mai degrabă în parteneriat. Organizaţiile studenţeşti cer şi ele, aparent paradoxal, o mai mare selectivitate la admitere (adică: mai puţini studenţi). E rezonabil. E păcat să împarţi resursele disponibile pentru studii, şi apoi piaţa muncii, cu „cei care vin“. Mulţi profesori universitari îşi doresc acelaşi lucru. Unii, pentru că resimt uzura pe care o aduc cu ei cohortele studenţeşti apăsînd pe cap de cadru didactic. Alţii, din ceea ce ei consideră a fi motive de etică profesională. Cantitatea pare a fi, ineluctabil, contrariul calităţii: cu cît mai mulţi, cu atît mai slab pregătiţi.

În filigran transpare adesea o mai veche bătălie ideologică. Mai întîi, să rezolvăm chestiunea untului, a săpunului şi a pastei de dinţi, zic unii, şi dup-aia să masificăm studiile universitare. Altminteri, producem doar impostură, mimetism steril, falsitate. Pentru alţii, consumul de unt sau obişnuinţa spălatului pe dinţi trece prin educaţie. Amarnic caraghioslîc: să ai masterate de unsul feliei de pîine şi doctorate în mînuitul periuţei.

Se bat, din nou şi din nou, adepţii teoriei „dezvoltării organice“, ai criticii „formelor fără fond“, cu cei ai „legii sincronismului“, apologeţii teoriei „stimulării prin simulare“.

Ca în orice bătălie ideologică, nimeni nu are aprioric dreptate. Cu o singură observaţie, totuşi. E greu de imaginat ce s-ar fi întîmplat cu biata noastră Românie, mereu aspirantă, de la începutul modernităţii, la o condiţie mai înaltă decît cea avută de fapt, dacă ar fi ales calea maioresciană, şi nu pe cea lovinesciană. Cu toate nefericirile sincronismului nostru bovaric recent – de aproape două secole încoace.

Dintre opozanţii masificării studiilor academice, oripilaţi de consecinţele acesteia, mă opresc în final asupra unei singure categorii, cea mai interesantă dintre toate: profesorii înşişi. Pentru ei, a spune „nu mai vrem atîţia studenţi“ înseamnă, în condiţiile actuale, a-şi risca pîinea cea de toate zilele. Trebuie să existe o motivaţie foarte puternică ca să genereze o atare atitudine.

Am identificat-o, mai înainte, drept etică profesională. Pentru unii oameni e important să simtă că-şi fac treaba bine şi cu folos. Şi ei se simt umiliţi de ceea ce (li) se întîmplă. Pentru ei, reperul fundamental a fost şi rămîne nivelul pe care ar trebui să îl atingă un absolvent – al unui curs sau al unui program de studii. Or, adesea, ţinînd cont de „materialul clientului“, ei descoperă că aspiraţia lor devine misiune imposibilă.

Altfel spus, sîntem puşi în situaţia de a ne regîndi radical etica profesională. De a ne modifica etaloanele. Standardele cu care ne-am obişnuit devin, unul după altul, caduce. Putem pune altceva în loc?

În termeni de business, se cheamă „valoare adăugată“. Uităm punctul terminus pe care ni l-am propus. Ne concentrăm, în schimb, pe diferenţa dintre *input* şi *output*. Pe distanţa dintre studentul de la „intrare“ şi cel de la „ieşire“. Lăsînd, pe cît se poate, mînia incriminatorie de o parte.

Mai cred că, dacă acest principiu de etică profesională ar fi aplicat pe întregul parcurs al învăţării, de la clasa pregătitoare începînd, am ajunge şi noi, universitarii, să ne simţim mai în largul nostru. Şi mai la locul nostru. Să nu trebuie să predăm spălatul pe dinţi.

Diferenţa dintre input *şi* output.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

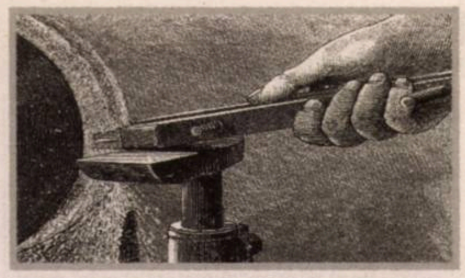

Ovidiu NAHOI

EU și UE

S-a „cuminţit“ Alexis Tsipras?

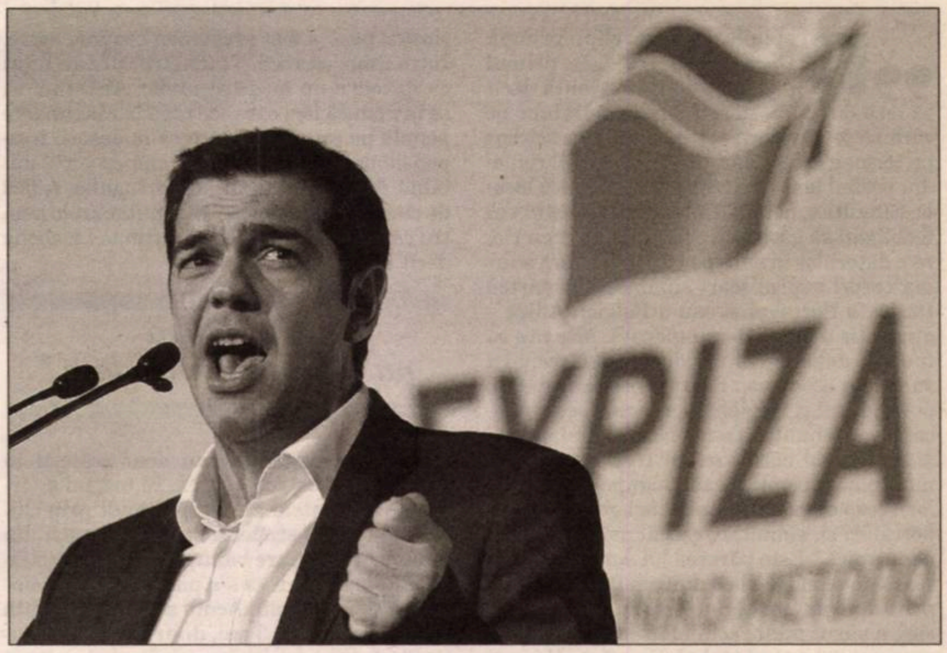

Este Alexis Tsipras un cal troian al Rusiei în Europa? Întrebarea a venit firesc săptămîna trecută, cînd premierul grec şi-a exprimat nemulţumirea pentru faptul că declaraţia Uniunii Europene, privind posibilitatea unor noi sancţiuni pentru Rusia, în contextul atacului sîngeros din oraşul Mariupol, a fost dată fără acordul Greciei.

Adevărat este că Alexis Tsipras s-a arătat deranjat mai curînd de faptul că nu a fost consultat de partenerii săi. Cu alte cuvinte, el a atras atenţia că Grecia nu poate fi izolată.

Pînă la urmă, Tsipras vorbeşte mult tocmai despre o Europă a solidarităţii.

Înainte de a vedea în aceasta un mesaj către Kremlin, poate ar fi mai nimerit să ne gîndim la o încercare de marcare a propriei prezenţe şi a propriului teritoriu, decît la formularea unei linii de politică externă. Oricum, declaraţia a venit în zilele în care guvernul grec nu părea să fi depăşit momentele de euforie de tip revoluţie sud-americană.

Ar trebui să ne mai aşteptăm din partea Atenei la reacţii de acest gen. Să nu ne mire dacă Grecia va adopta o politică de blocaj, de „Gică contra“, în multe alte dosare sensibile ale Uniunii.

Tsipras se pregăteşte de negocieri dure legate de regimul datoriilor Greciei şi acestea sînt, de fapt, cheia programului său politic. Aici îşi joacă viitorul politic tînărul premier grec. E o miză mare şi, să recunoaştem, o încercare temerară.

Aşa că Tsipras arată acum pisica: dacă doleanţele nu îi sînt luate în seamă, Atena are metode prin care să încurce serios socotelile în Europa, pe multe alte dosare.

Întrebarea este pînă unde poate să întindă coarda guvernul grec. Nu prea mult, dacă ne uităm la declaraţiile de dată mai recentă.

A fost suficientă o întîlnire a ministrului de finanţe Yanis Varoufakis cu şeful Eurogroup, Jeroen Dijsselbloem, pentru a ne face o idee despre cum stau lucrurile. Dacă, iniţial, ministrul grec a spus că Troica nu mai are ce căuta la Atena şi că un nou acord este exclus, la scurt timp a revenit, dînd vina pe o eroare de traducere. Dimpotrivă, ne-a explicat el, Troica e binevenită, iar Grecia e dispusă la negocieri pentru un nou acord.

Mai mult, într-un interviu acordat BBC, premierul Tsipras a dat asigurări că ţara sa îşi va plăti datoriile faţă de FMI şi BCE, şi că niciodată nu şi-a propus ca guvernul său să acţioneze unilateral. Cît priveşte atitudinea faţă de Rusia, guvernul grec a revenit la sentimente mai bune – nu faţă de Kremlin, ci faţă de partenerii europeni, şi nu a mai spart frontul comun.

Pînă la urmă, Tsipras vorbeşte mult tocmai despre o Europă a solidarităţii. Şi chiar se poate spune că Grecia are nevoie de solidaritate din partea Europei. Nimeni nu are nevoie de o Grecie frustrată, pusă cu spatele la zid. Doar că solidaritatea trebuie să fie valabilă în ambele sensuri.

Or, în multe state membre ale Uniunii, cel puţin în România, în Polonia, în ţările baltice, Finlanda, dar şi în Germania şi prin alte părţi, declaraţia lui Tsipras cu privire la Rusia a căzut cum nu se poate mai rău.

Toate aceste state, îngrijorate profund de agresiunea rusă în Ucraina, or să-l ţină minte pe premierul grec, atunci cînd va implora înţelegere pentru ţara sa. Şi, ca să fie sigure că nu vor fi trase pe sfoară, s-ar putea să ceară Atenei garanţii pe care nu le-ar fi cerut dacă Tsipras şi-ar fi ţinut gura în chestiunea Rusiei.

Probabil ameţit de aburii victoriei, tînărul star politic din Grecia a comis o greşeală de începător, în relaţia cu partenerii europeni: a rămas singur. Şi asta, într-un moment în care nici statele membre ceva mai reţinute în a sancţiona Rusia nu au putut rămîne insensibile la drama din Mariupol. Noroc că premierul grec a înţeles repede greşeala şi, pînă la urmă, răul pe care îl poate face ţării sale, întinzînd prea mult coarda confruntării cu Europa.

Marja în care Tsipras poate să joace rolul de „Gică-contra“ este, realist vorbind, una foarte îngustă. Iar tînărul lider de la Atena pare să fi înţeles că, înainte de a fi o vedetă în Europa, el nu trebuie să fie o problemă.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la Money Channel TV.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Măsura decenţei

Nu e greu să constaţi că dezbinarea nu se manifestă în cuvinte, ci în sensul pe care oamenii îl dau aceluiaşi cuvînt. De pildă, toată lumea e de acord că decenţa este o valoare pozitivă – toţi aplaudă decenţa şi detestă indecenţa. Doar că deosebirea decenţilor de indecenţi ridică probleme mari. Cel mai adesea, operaţiunea aceasta are rezultate radical diferite de la un om la altul. Pentru unii, indecenţi sînt Ponta şi Gâdea; pentru alţii, indecenţi sînt Băsescu şi Udrea – ca să citez exemplul cel mai pregnant. Minoritatea pentru care sînt indecenţi şi unii, şi ceilalţi este tot mai redusă. M-am gîndit că, dacă am căzut de acord unanim asupra valorii, dar sîntem atît de deosebiţi în privinţa mînuirii ei, ar fi bine să găsim unele criterii a căror aplicare să ne ducă spre un rezultat raţional, acceptabil.

Pentru unii, indecenţi sînt Ponta şi Gâdea; pentru alţii, indecenţi sînt Băsescu şi Udrea.

Recent, un amic mi-a adus aminte un episod cumva emblematic pentru lumea românească. Sigur vă mai amintiţi scandalul poneiului roz cu svastică pe fund – o jucărie de plastic tatuată de un „artist“ şi expusă drept „artă“, într-un elan sfidător, adolescentin. Expoziţia aceea, organizată la New York de către ICR, inflamase gustul estetic al patrioţilor şi urlete de mînie proletară se ridicau din studiouri de televiziune. Ba chiar şi din Parlament. Problema, de fapt, nu era expoziţia în sine, ci faptul că ICR mergea foarte bine sub conducerea Patapievici – Mihăieş – Radu, iar această conducere fusese numită de Traian Băsescu. În fine, sînt sigur că vă amintiţi scandalul, precum şi miza lui reală, aşa că trec mai departe. Acea expoziţie mai conţinea încă ceva scandalos, pe lîngă poneiul cu svastica: o păpuşă de cîrpă cu genitalul la vedere. Amicul mi-a povestit un episod televizat al acelui scandal pe care îl uitasem. La o televiziune oarecare (Antena 3, probabil), dezbăteau chestiunea domnii Adrian Păunescu şi Silviu Prigoană. Ştiţi cum e la televizor, din vorbă-n vorbă, poţi ajunge fie la discuţii înalte, pornind de la un subiect minor, fie la discuţii imbecile, pe marginea unei teme mari. Domnii Păunescu şi Prigoană, două forţe ale talkshow-ului autohton, nu puteau decît să meargă de la mic la mare, din ce în ce mai mare, pînă la imens. Aşadar, tot vorbind despre ponei, păpuşa exhibată, ICR, Băsescu şi sfînta cultură naţională, cei doi ar fi ajuns la o discuţie plină de miez despre deosebirea dintre nudul artistic şi pornografie. De unde ştim noi, cînd vedem organe genitale, că e artă ori pornografie? Subiectul are o oarecare istorie în lumea ideilor, dar reperele acestea nu au fost notate de cei doi debateuri. Cei doi domni nu erau genul care stă în loc de părerile altora, căci prea ferme şi bine profilate erau ale lor. Deşi proveneau din tabere politice diferite, ba chiar, aşa spune, din şcoli de gîndire diferite, cei doi au ajuns, imediat, la un consens formulat clar, cu recunoscuta-i capacitate de sinteză, de către dl Prigoană: dacă organele sînt arătate gata de funcţiunea lor firească ori chiar în funcţiune e pornografie; dacă sînt arătate în stare contemplativă e artă. Fireşte, pornografia este ceva scandalos, arta e ceva frumos – şi această teză a strîns imediat unanimitate în studio. Prietenul care îmi relata rîzînd acest episod continua amuzat: asta înseamnă că arta e momentul pleoştit al vieţii.

Povestesc episodul aici pentru că mi se pare elocvent şi pentru tema noastră: de unde ştim cine e decent şi cine nu? Nici prin cap nu-mi trece să pun în discuţie decenţa celor doi titani ai micului ecran, mai ales că unul nu mai este printre noi. E vorba despre decenţă în general, aşa cum am spus în primele rînduri ale modestului meu articol. Dacă acceptăm că una dintre diferenţele majore între artă şi pornografie constă în faptul că prima e decentă şi a doua e indecentă, şi că avem nevoie de criterii, căutînd să deosebim, în general, decenţa de indecenţă, concluzia cuplului Prigoană – Păunescu merită folosită.

Aşadar, cîteva concluzii cu valoare practică referitoare la problema noastră se impun: *1. Decenţa este un potenţial, indecenţa este un act.* Este de discutat dacă decenţa pregăteşte indecenţa, dacă nu cumva scopul ultim al decenţei este, de fapt, indecenţa, precum şi măsura în care potenţialul realizat al decenţei nu este, cumva, chiar indecenţa. *2. Decenţa e moale, indecenţa e tare.* Această constatare riscă să ne afunde şi mai tare în obscuritate, căci ştim bine, nu se poate afirma că „moale“ este mereu preferabil lui „tare“. Uneori, e nevoie de tărie. Sînt lucruri pe lume care numai cu tărie pot fi făcute. Aşadar, am putea deduce că indecenţa este, uneori, necesară. Periculoasă concluzie! *3. Decenţa nu produce urmări, indecenţa – da.* Gestul decent este mereu lipsit de consecinţe, nu produce nimic, nu este fecund în nici un fel – este paşnic, liniştit, nu tulbură cu nimic ordinea lumii şi nici nu-i răscoleşte misterele. Dimpotrivă, indecenţa este provocatoare, cere reacţii şi continuări. Nu poţi termina un capitol în viaţă cu indecenţă, pentru că, pur şi simplu, „rana“ nu se închide dacă o tot scormoneşti. Marile finaluri, finalurile împlinite sînt, întotdeauna, decente. *4. Decenţa nu produce plăceri, indecenţa – da.* Pur şi simplu aşa este şi nu cred că mai e nevoie de comentarii. Adaug, doar, că şi în cazul suferinţelor, situaţia e similară: indecenţa produce suferinţă, decenţa – niciodată. De fapt, acesta este şi motivul pentru care decenţa este mereu preferabilă indecenţei.

(2014)

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Syriza

„Depinde cine va clipi primul. Dacă grecii vor face primul pas, nu au altă variantă decît să iasă din euro, să retipărească drahme pe care să le devalorizeze masiv. Cam scîrbos pe termen scurt, dar, poate, singurul remediu posibil pentru o creştere economică locală. Simultan, nemţii, finlandezii şi restul vor fi obligaţi să găsească o formulă de prescriere a datoriilor în euro pentru greci, fără a urma cereri sau mişcări similare din partea Italiei, a Portugaliei sau a Belgiei. Adică – o situaţie a naibii de complicată. Mai rău va fi dacă, după cîţiva ani dureroşi, Grecia îşi va reveni economic. Foarte posibil, italienii, portughezii şi belgienii vor face aceeaşi mişcare: vor renunţa la euro. Nemţii, finlandezii şi tot flancul nordic se vor trezi cu un euro mult mai puternic (bazat doar pe economiile lor), ceea ce va aduce necazuri propriilor exportatori şi, simultan, eşecul monedei europene unice.“ Este părerea lui Jonquil, profesoară de economie la o universitate britanică privată şi de prestigiu. Este în pragul pensiei, a văzut multe schimbări de paradigmă economică la nivel global. Sceptică. Nu mai crede în „mari idei“ pentru redresare.

„Cum ar putea să aibă Tsipras succes? Populiştii nu au succes niciodată, hai să fim serioşi!“ Asta zice Dalibor. Este preşedintele celui mai mare fond de investiţii din Croaţia. Nu mă miră părerea lui. În fond, cred că are şi dreptate.

„Nimănui nu îi place presiunea cînd e de plată o datorie. Trăiesc în Portugalia şi văd cum s-a petrecut povestea aici. Au suferit cei săraci, pe ei a fost presiunea cea mai mare. Între timp, escrocii şi miniştrii care au furat ca în codru nu au păţit nimic. Ar trebui să se introducă legi care să tragă la răspundere penală pe cei care bagă ţara în datorii iresponsabile.“ Ea e Dawn. O englezoaică stabilită de mai mulţi ani în Portugalia. Adică de cînd a ieşit la pensie. S-a mutat acolo pentru că se trăieşte mult mai ieftin la Lisabona decît la Londra.

> *„Populiştii nu au succes niciodată.“*

„Eşti portugheză, sau doar trăieşti în Portugalia?“ întreabă Alex. El tocmai a terminat facultatea. A stat mai mult prin cluburi în timpul studenţiei, dar a muncit din greu pentru fiecare bănuţ cheltuit pe cocteiluri. Este mîndru că s-a putut întreţine singur în timpul şcolii. Acum a cunoscut o fată care are o fiică de 3 ani, dintr-o legătură anterioară. S-a terminat cu crailîcul. A devenit serios, responsabil. „Parte din ce spui e adevărat, Dawn. Dar nu totul. E adevărat că «poporul» a suferit, dar nici bogătaşii nu o duc pe roze. Liderii noştri s-au descurcat atunci cînd datoria era pe la 80% din PIB, dar cînd taxele şi impozitele au luat-o razna, au dat-o în bară. Nu e vina lor că impozitele s-au mărit. Culpa lor e că nu au prevăzut situaţia din timp. Oricum, se pare că vom plăti datoriile chiar înainte de termen. Noi, portughezii, ne-am mobilizat. Am tras din greu şi am îndurat. Eu sînt a treia generaţie care suferă din pricina datoriilor externe. Bunicul meu şi tatăl meu au trăit la fel de greu, dar din cauza altor datorii, la vremea lor. Punem osul la treabă şi nu aşteptăm guvernul să ne rezolve problemele. Băgăm capul în jug, tragem cît putem, să scăpăm de necaz şi să trăim mai bine. Să mă ierte grecii, dar mie îmi par leneşi şi încăpăţînaţi. Nu poţi să ceri lumii întregi să te ierte de datorii, după ce, pînă acum, ai trăit bine mersi pe banii altora.“

Evident, Dimitrios ia foc: „Om fi leneşi şi încăpăţînaţi. Dar nemţii au avut parte de trei iertări de datorii în secolul 20. Au şi acum să ne dea banii şi aurul furaţi din Banca Naţională a Greciei în timpul Războiului. Aia nu se vede, nu se aude? Să-i ia naiba, cu Troika lor cu tot!“ El e din Salonic, însurat cu Elena, o româncă din Botoşani. Îi e teamă de soacră. De cîte ori îi vizitează, face instrucţie cu el. Recunoaşte că nici el nu crede în soluţii-miracol din partea Syrizei. Îl enervează doar degetele acuzatoare pe care i le tot arată restul Europei. S-a plictisit de ele.

Deh, mai stăm şi noi, europenii, la o vorbă. Am fi putut să ne întîlnim, în acelaşi scop, la un restaurant din Strasbourg, la o cină. Din păcate, nu avem la dispoziţie bugetele de protocol ale lui Hollande, Merkel şi Schulz.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

De cîte ori poate să candideze Sepp Blatter la şefia fotbalului mondial şi de ce?

De cîte ori vrea. De ce? De ce n-ar face-o? Omul a inventat sistemul şi va muri odată cu el. Blatter, avînd în cîrcă o investigaţie de fraudă de peste 100 de milioane de franci elveţieni pe care o negociază cu fiscul (la ei, că sînt mai civilizaţi, se poate: furi, ascunzi banii şi, dacă recunoşti, te iartă), este omul care nu va pleca decît cu picioarele înainte de la FIFA. Probabil şi pentru ca anumite sertare să nu poată fi deschise decît după ce nea Sepp se va odihni sub tălpile noastre. Monstruozitatea perpetuării acestui regim care a inventat ţări ca să aibă Blatter mai multe voturi, care a dat loc unei corupţii despre care urlă, ani de-a rîndul, toate conştiinţele acestui sport, aduce a piesă antică. „Tiranul“ e în stare să se îngroape cu tot şi toţi, numai să nu se dezlipească de putere. Omul întreţine o dictatură pe care nimeni nu o poate clinti, pentru că o democraţie occidentală are tot atîta influenţă cît o insulă fără sistem politic din Caraibe. Noua conducere a federaţiei române, spre cinstea şi durerea ei, a declarat deja că nu va vota cu Blatter. Mircea Sandu a reacţionat imediat: „Mare greşeală!“ Şi a clătinat amar din cap. Aşa e în interiorul instituţiilor de clan. Poţi să încerci, sigur, să te opui. Vorba lui Mitică Popescu către Florin Călinescu care voia să dezvăluie poliţiei afacerile murdare, în *Lumini şi umbre:* „Încearcă! Vorba aia, încercarea moarte are...“

Radu NAUM

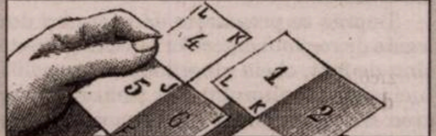

Valeriu NICOLAE

Puie Mutin – din Georgia cu love

Tbilisi

© wikimedia commons

Marin, fiul Miţei (sora maică-mii), după legenda familiei, a cîntat cu Phoenix. Habar nu am dacă a făcut-o sau ba, dar un lucru e sigur: Marin cînta senzaţional la chitară. Aproape la fel de bine cam cum pilea, dar considerînd că unchii Ghica şi Gigilică Bouroşu erau la nivel de Hendrix şi Segovia, iar tata şi Gogu clar superiori, asta cu pileala nu era apreciată cum se cuvine, cel puţin nu în familion.

Deşi arăta potenţial, ficatul lui Marin nu a fost cooperativă (vorba lui Năzdrăvan) şi, privat fiind în mod sadic de apă, a decis să se retragă din activitate. Împreună cu Marin. Într-un gest firesc de solidaritate – sindicatul beţivanilor era şi a rămas, cred, cea mai unită, solidă şi talentată instituţie – nea Ghica, tata şi nea Gogu, deşi mult mai bătrîni, l-au urmat relativ repede pe plaiurile eterne/etilene.

Gigilică pare să nu aibă ficat, căci altfel nu se poate explica sănătatea lui impecabilă.

Marin a încercat să mă înveţe să cînt. Nu am înţeles nicicînd chinul lui şi am refuzat cu încăpăţînare să mă integrez corului multietnic (Bouroşu e de viţă pură şi, cum spune şi numele, ne-parte a neamului nostru superior şi zburător).

Dar divaghez.

Sînt în Georgia. Ţară frumoasă tare, tare, dar şi săracă rău. Nu Tbilisi, unde sînt acum, dar în jurul capitalei e jale. Sînt cazat la hotel Diplomat – o semibombă care reflectă de minune starea diplomaţiei mondiale. Dorm, frînt de oboseală, căci am prestat la greu prin ghetouri în Kutaisi şi Tbilisi, unde am amestecat la greu ţigăneasca mea de baltă, cele 40-50 de cuvinte pe care le ştiu în rusă şi cu „moldoveneasca“. Sînt cîteva mii bune de romi născuţi în Georgia, dar care încă vorbesc moldoveneasca de Chişinău şi care au „bunei“ din România. Visez, oarecum logic, că mă chinuie Marin (care avea accent de Piatra Neamţ) să cînt împreună cu el, Gogu, Ghica şi unii dintre „moldovenii“ cu care am vorbit în timpul zilei. Trebuie să cîntăm „Katiuşa“ şi nu prea vreau. E o „Katiuşă“ cam ciudată şi behăită mult mai rău decît sînt eu obişnuit. Cum îmi e drag să îi revăd, fie şi în vis, cedez şi rag şi eu cu ei. Rag aşa de tare, încît mă trezesc.

Se cînta totuşi „Katiuşa“. Nu e Marin, deci nu e chitară de acompaniament. E o altă versiune. Cîntată tare-tare de parcă ar fi la mine în cameră. Mă uit pe geam şi înţeleg: la doi metri sub mine, pe stradă, sînt patru georgieni răzbunători care schilodesc cu entuziasm perla culturii ruse. Schilodit e, de fapt, un eufemism. Fiecare dintre ei muge, se screme, vomită sute de blesteme, toate pe o linie melodică diferită şi în duşmănia auzului. Dacă făceau asta la invazie, sigur lucrurile ar fi stat cu totul altfel. Dacă aş putea, mi-aş sparge timpanele singur şi mă simt foarte tentat de suicid pentru cîteva minute.

Mă înfurii. Sun la recepţie. Nu apuc să zic nimica. Primesc o lectură rapidă într-o engleză oribilă, că sînt străin şi nu înţeleg. Că nu e nimic neobişnuit şi că o să plece în cîteva minute, că e frig rău afară. Şi că au mai sunat şi alţii. Mă gîndesc că, dacă recepţionera la Diplomat vorbeşte aşa, nu e de mirare că şi-au luat-o georgienii aşa rău de la cei care ar fi trebuit să îi ajute cu ursul rus de la nord. Nu îi zic asta că, la cît de furioasă e, poate vine şi mă bate. E ditai dihania şi decid să fiu în mod necaracteristic politicos: o înjur doar de mă-sa cu grijă şi în detaliu (desigur în română) şi îi trîntesc eroic telefonul. Mă închid în cameră pe dinăuntru, ca să fim siguri. E 0,10. La 2,30 sînt un alt om.

Băieţii au în total şase cîntece. OK, nu sînt cîntece, ci mai degrabă exorcizări ale diavolului care ne-a înzestrat pe noi, cei cu handicap alcoolic, cu auz. „Katiuşa“ revine la fiecare 10-15 minute. Nu am rezistat şi am cîntat şi eu o dată cu ei pe geam. În mod sigur sînt cel mai iubit ţigan în Georgia. Mă tot strigă să mai cînt. Mă simt răzbunat faţă de bestia de la recepţie.

Inspirat de un drag slogan românesc, îi învăţ, ielegant, să strige: Muie Putin! Sînt euforic, toate trainingurile mele de leadership au dat în sfîrşit roade. Se aude: M........eeeeeeeeee Puuuuuuutiiiin! în tot cartierul.

Dorm neîntors. Pînă înainte de 8,30, cînd am întîlnire cu un domn important de la Consiliul Europei din Tbilisi. Un italian scorţos.

Stau cu el la masă. Bestia (e frumuşică foc, dar mare rău) ne aduce mîncare şi îmi aruncă un zîmbet pînă la urechi de cred că o să-şi taie singură capul dacă încearcă un pic. Mă gîndesc, cu pragmatism diplomatic, că ar trebui să îl las doar pe italian să mănînce şi să bea. Oricum, ei sînt mai mulţi şi, la felul cum arată, nu ar fi, din punct de vedere genetic, o pierdere prea mare. Vine un nene cu nişte ochi roşii cît cepele şi un fizic de rugbist care arăta vag familiar. E bărbatul bestiei, după cum îi pune mîna pe cur. Are două pahare de pileală cu el, pe care le ţine în cazmaua care funcţionează ca mînă stîngă. Ia mîna de pe curul doamnei şi trînteşte un pahar pe masă. Mă pupă pe obraz, încearcă – şi aproape reuşeşte – să îmi disloce umărul, rîde la mine şi zice cu poftă: M......eeeee Putin!

Agreez.

Bem. Eu şi el.

Ragem: M..........eeeeeeee Putin!

Italianul se uită la mine apoplexic.

Abia aştept să mă mai duc în Georgia.

P.S. Lîngă hotel Diplomat e un restaurant, în subsolul unei case – Leul Negru – absolut senzaţional. Ziceţi: Muie Putin!, cînd intraţi, şi poate mîncaţi, ca şi mine, gratis.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

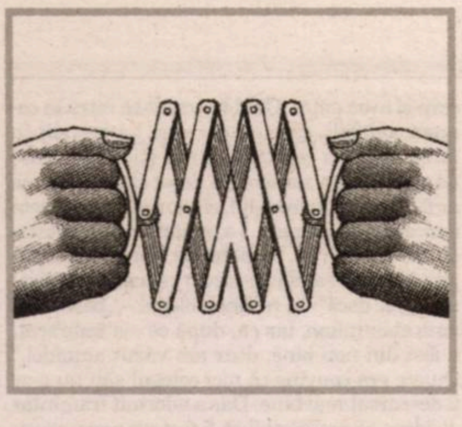

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„N-aş fi deloc pentru o educaţie de tip elitist“

– dialog cu Valentina SANDU-DEDIU –

A publicat recent un nou volum (Octave paralele), *este profesoară la Universitatea Naţională de Muzică şi a devenit rector al Colegiului „Noua Europă“.* ***Valentina Sandu-Dediu*** *scrie şi vorbeşte despre muzică, aşa încît am început dialogul chiar de la asta.*

E greu să scrii despre muzică?

Dacă muzica ar putea fi explicată doar în cuvinte, n-ar mai fi nevoie de muzică. Din fericire, ea nu poate fi explicată pînă la capăt. Noi, cei din interiorul ei, sîntem obişnuiţi să vorbim tot timpul despre ea, să o analizăm. Şi compozitorii trebuie să analizeze ce au făcut alţii, pentru a putea merge mai departe şi a-şi găsi propria voce. Şi interpreţii trebuie să vorbească despre ce fac compozitorii sau alţi interpreţi. Menirea muzicologului e să scrie şi să vorbească despre muzică. Lucrurile se complică, pentru că noi am fost obişnuiţi să rămînem închişi printre noi, din mai multe motive. Poate şi pentru că în România – dar nu numai în România – publicaţiile culturale n-au încurajat o rubrică ţinută de cineva care să fie în stare să vorbească pe limba mai multor oameni – şi a melomanilor, nu doar a specialiştilor.

Dacă ne uităm în urmă, observăm totuşi că, în presa interbelică, marile ziare aveau cronicari muzicali consacraţi...

Noi citim, în şcoală, cînd începem studiul muzicologiei, cronici muzicale de Mihail Jora, de Cella Delavrancea, de Emanoil Ciomac. Emanoil Ciomac a scris o carte despre Wagner valabilă şi azi, ceea ce e rarisim. Cronica muzicală, din cîte am văzut eu în ultimii 10-15 ani, a tins mai mult către reportaj de concert: cum cîntă X, cum cîntă Y, cît de sincronizată a fost orchestra... Tonul apologetic predomină, nuanţele critice nu prea există (sau nu sînt argumentate, şi atunci confraţii le iau drept răutăţi) ş.a.m.d. M-am uitat la ce se întîmplă în lume cu zona criticii muzicale. Există, de pildă, la *The New Yorker*, un critic excepţional, Alex Ross. Citindu-i articolele, găseşti substanţă. Pornind de la exemple concrete din viaţa muzicală, face o radiografie a tendinţelor, a curentelor, care îţi luminează anumite lucruri: cum stăm în ziua de azi cu muzica veche, sau cu improvizaţia, sau cu mediul academic şi altele. E un om foarte bine informat, care poate fi citit cu interes de un public mai larg.

În România a existat un personaj care vorbea şi scria mult despre muzică şi a devenit foarte popular: Iosif Sava. Nu am mai avut, după el, pe cineva care să aibă un asemenea impact la public.

A avut un mare impact înainte de 1989 şi pentru că realiza singura emisiune de acest fel la televiziune. Avea o mare pasiune şi un simţ jurnalistic ieşit din comun pentru epoca respectivă, miza destul de mult pe spontaneitate (care era însă bine documentată). Noi, muzicienii, îl criticam uneori, dar a fost un fenomen neegalat.

În cartea dvs. sînt trei secţiuni, cuprinzînd texte aparent disparate. Care este totuşi legătura dintre ele?

Le străbate o preocupare a mea din ultimii ani – a găsi nişte legături între muzică şi alte domenii, în primul rînd între muzică şi literatură. Acest fir i-l datorez bunei mele prietene Ioana Pârvulescu, cu care am şi făcut o serie de cursuri la Conservator, în 2008. Am încercat să privesc istoria muzicii dintr-o altă perspectivă decît aceea în care am fost obişnuiţi: să văd contextul, ideologia dominantă şi să o rescriu pe alt ton. Eu am fost educată într-o perioadă în care contextul era dat la o parte, pentru că toţi încercam să facem abstracţie de el, în anii '80. Ne interesa structura muzicii. După 1990,cînd mă întîlneam cu colegi din străinătate, ei îmi cereau să le vorbesc despre cum era muzica în comunism, despre context, despre ce s-a întîmplat. Eu îmi dădeam ochii peste cap: „Iar despre comunism?...“ Dar ei, de fapt, aveau dreptate, pentru că la noi discuţia despre muzica din timpul comunismului nici măcar nu a început. Încet-încet, am învăţat că muzica nu e apolitică.

Cum a fost contactul cu lumea liberă, la începutul anilor '90?

Am avut noroc cu părinţii mei, care de copil mi-au pus o profesoară de germană acasă, aşa că am învăţat binişor limba. La sfîrşitul anilor '80, m-am hotărît să-mi iau drept subiect pentru lucrarea de licenţă opera *Wozzeck* a lui Alban Berg. După 1990, am ajuns la Viena cu o bursă Alban Berg. În anii '80, datoram benzi de magnetofon ori casete video unor profesori ai mei care mai circulau în străinătate şi se întorceau cu geamantane de cărţi şi benzi – mă gîndesc la Ştefan Niculescu, de pildă –, şi care ne puneau în contact cu ce se mai întîmpla. Dar intrarea într-o lume normală a însemnat enorm din punctul de vedere al documentării. Ani de zile, cînd plecam în străinătate, mă întorceam cu un rucsac plin de xeroxuri. Cînd a apărut Internetul, lucrurile s-au simplificat enorm. În Germania, în anii '90, discuţia mergea în această direcţie: „Vorbeşti despre compozitorii români, despre sistemele lor de compoziţie, dar spune-ne despre context.“ Luni de zile, am răsfoit cu răbdare colecţia revistei *Muzica* a Uniunii Compozitorilor şi am aflat enorm de multe lucruri generale, mi-am dat seama că, pentru mine, anii '50-'60 erau o mare necunoscută.

Ce le-aţi spune azi străinilor despre muzica românească în comunism?

În mod paradoxal, în muzica românească a existat o generaţie excepţională de compozitori, toţi născuţi în jur de 1930, care ne-au fost profesori. A fost cea mai bună generaţie din istoria muzicii româneşti. Oameni bine pregătiţi, cu sisteme de compoziţie foarte bine puse la punct, din păcate necunoscuţi pînă astăzi în lume. Şi nici la noi. Anatol Vieru, Aurel Stroe, Ştefan Niculescu, Tiberiu Olah, Miriam Marbe şi alţi cîţiva. Toţi aceşti compozitori au prins prea tîrziu aparenta liberalizare de după 1965, Festivalurile mari din Occident se cam dezumflaseră ca influenţă, nici o mare editură nu i-a preluat – or, asta a însemnat că au pierdut trenul – şi nici statul român nu a făcut ceva pentru ei, nici cel comunist, nici cel postcomunist. Încercări sporadice au existat, dar nu sînt suficiente. De cîte ori mă duc la un simpozion în străinătate şi prezint o lucrare despre aceşti compozitori, cînd pun exemple muzicale, colegii mei străini sînt surprinşi de calitatea muzicii din România acelor vremuri. E comparabilă cu ce se întîmpla în Germania, în SUA sau în altă parte. Acesta e un aspect. Alte aspecte ţin de istoria personală a fiecărui muzician. Au fost diverse grade de oportunism politic în anii aceia. Dar istoria muzicii româneşti încă mai aşteaptă să fie scrisă.

> *„Nici o publicaţie şi nici un post de televiziune nu sînt interesate de muzica clasică.“*

Publicul nu ştie foarte multe despre aceşti compozitori. Dar cum stăm cu educaţia muzicală?

Stăm aşa cum stăm cu educaţia în general: e o chestiune de noroc. Dacă ai noroc să dai peste un profesor care îţi deschide un orizont, atunci te atrage în sala de concert sau îţi deschide o anumită curiozitate. Dar educaţia muzicală nu e un accent în cadrul educaţiei generale. Ne lipsesc şi cărţile de educaţie muzicală. Cînd eram eu în şcoală, a apărut în traducere cartea de conferinţe a lui Leonard Bernstein – *Cum să înţelegem muzica* – excepţională! Asemenea oameni ne-ar trebui. Iosif Sava a avut o funcţie educativă în ceea ce făcea. Azi, dacă ne uităm în jur, nici o publicaţie şi nici un post de televiziune nu sînt interesate de muzica clasică. În şcoală există o programă destul de închistată şi tehnică. Sînt de acord că elevii trebuie să înveţe anumite elemente muzicale, dar mai bine ar asculta muzică – în şcoli există destule dotări, pe YouTube găseşti orice... Copiilor trebuie să le pui să asculte tot felul de muzici: dacă ei se declară fani ai manelelor, poţi să începi de la manele şi să ajungi la Mozart, sau la Beatles, sau oriunde... N-aş fi deloc pentru o educaţie de tip elitist. Poate şi repertoriul ar trebui schimbat în pas cu vremurile...

Bucureştiul era, în perioada interbelică, în rîndul lumii: la Ateneu veneau în mod curent mari muzicieni să dea concerte. Acum este în rîndul lumii?

În mare parte, prin Festivalul Enescu. Dacă cineva se mai întreabă „de ce Festivalul Enescu şi de ce acel buget pentru Festival?“, unul dintre răspunsuri este simplu: pentru că noi nu avem o stagiune normală. Nu-i avem pe Daniel Barenboim ori pe Zubin Mehta în timpul stagiunii. Dacă asemenea nume mari ar putea veni în stagiunea de la Ateneu ori de la Sala Radio – adică dacă ar exista finanţare pentru aşa ceva –, poate că, într-adevăr, ne-am putea pune întrebarea „de ce Festivalul Enescu?“. Dar aşa, Festivalul Enescu concentrează o stagiune excepţională, pe durata cîtorva săptămîni. Pe de altă parte, trebuie să recunoaştem că viaţa muzicală românească rămîne destul de conservatoare, aşa cum era şi în Bucureştiul interbelic: publicul rămînea la clasicii vienezi, chiar şi Wagner era greu acceptat. Nu s-a schimbat radical această atitudine, nici chiar printre muzicieni.

De curînd, aţi preluat conducerea Colegiului „Noua Europă“. Ce înseamnă pentru dvs. această instituţie?

Şi cartea *Octave paralele* se datorează indirect unei burse pe care am avut-o la Colegiul „Noua Europă“. Prezenţa acolo, cînd eram bursieră, mi-a schimbat modul de a vedea lucrurile, de a preda la facultate... Acel loc te învaţă să comunici cu colegi din alte domenii, să discuţi cu ei şi să te faci înţeles. Am rămas totdeauna ataşată de această instituţie şi probabil că acesta a fost şi motivul pentru care dl Pleşu m-a solicitat să preiau această sarcină. Colegiul „Noua Europă“ rămîne o instituţie unică în România. Şi nu numai. Este un institut de studii avansate, care oferă un anumit nivel al discuţiilor academice. Încerc să nu fiu îngrijorată cu privire la viitorul financiar al instituţiei, care a ajuns acum într-o fază de consolidare. Nu ai ce să inventezi în fiinţa şi în spiritul ei, trebuie doar să o păstrezi. La început, Colegiul avea 10 bursieri români, acum sînt vreo 40, dintre care doar 8 sînt români. Avem bursieri care vin din toate părţile lumii – din Africa, din Australia, din SUA –, şi avem două programe concentrate pe regiuni: zona Mării Negre şi zona balcanică. E un mare avantaj al acestui institut că a fost mereu finanţat de fundaţii din Elveţia, Germania, Austria, pentru că a avut o mare independenţă, o libertate a spiritului. Nu a depins de un guvern sau de altul. Au venit nume mari din ştiinţele umaniste, mari personalităţi pe care o universitate s-ar fi chinuit mult să le aducă. Acest tip de finanţare aduce însă o luptă permanentă pentru a convinge un finanţator străin că merită să investească într-o instituţie din România. Un finanţator străin va spune: „Noi v-am ajutat să creşteţi, ce face România pentru voi?“

Ce face?

Singura finanţare din partea statului român este pentru bursele „Odobleja“, acordată de UEFISCDI, prin Adrian Curaj, care a fost întotdeauna un partener de nădejde al Colegiului. Sînt cele opt burse pentru români. În rest, ar trebui să ne gîndim ca şi România să susţină un institut pe care, pînă la urmă, îl primeşte pe tavă.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.)

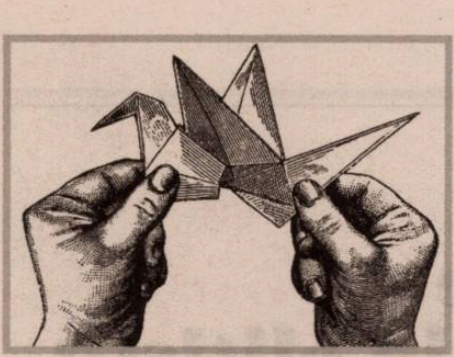

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Ce vor bărbaţii

Doi proaspeţi ingineri se ocupau de prospecţiuni geofizice într-o staţiune cu băi termale. Stăteau amîndoi într-o cameră, într-o baracă de PFL, aflată într-un „ansamblu“ mai mare de barăci, în care fusese cazată întreaga echipă pe care o coordonau. Au petrecut acolo un sezon întreg, din aprilie pînă în decembrie, la începutul anilor '90. De fapt, cam huzureau, ca la 20 de ani, fără griji, dar cu mulţi bani. La sfîrşitul unei luni, unul dintre cei doi, zis Oulete, care era şi şeful echipei (şi care mi-a povestit întîmplarea), a făcut o deplasare obişnuită la Bucureşti, la sediul central al firmei. Era încărcat de hîrtii cu rapoarte şi măsurători. Lîngă intrarea în biroul marelui şef de la centru (un tip cu părul alb, care nu mai ieşea la pensie), Oulete a văzut o fată care aştepta pe un scaun. Într-o doară, a remarcat formele rotunde şi voluminoase care parcă dădeau să-i explodeze prin tricoul alb, de vară. S-a crucit în gînd, dar fiindcă avea de purtat o discuţie destul de serioasă cu şeful, îndată ce a închis uşa în urma lui, a şi uitat ce văzuse.

Şeful l-a luat la descusut despre teren, despre echipă, despre măsurători şi despre problemele administrative. După ce a aflat tot ce voia să ştie, s-a relaxat brusc şi, cu un zîmbet mai mult ghicit, i-a spus lui Oulete că fata pe care sigur o observase la intrare era o proaspătă angajată, pe avea să i-o trimită în echipă. S-o înveţe acolo, pe teren, cum e cu geologia şi cu geofizica. Vulpoiul de şef n-a omis să-i atragă atenţia, mustăcind, că fata e măritată şi că mai are şi un soţ periculos. Oulete povestea însă că-n acel moment nu-i mai păsa de nimic. Deja începuse să audă susur de izvoare termale şi cîntări de coruri fermecate care se înălţau de prin păduri, asemeni aburilor de primăvară.

A făcut cunoştinţă cu fata şi, încercînd să fie cît mai sobru, i-a dat sfaturi despre cum trebuie să se pregătească pentru munca de teren. Au convenit în ce zi şi la ce oră urma s-o aştepte în gara staţiunii. I-a atras atenţia – nu care cumva să-şi uite costumul de baie, căci, nu-i aşa, doar mergea într-un loc cu băi. Ajuns înapoi la echipă, s-a repezit să-i povestească celuilalt inginer despre nouă colegă. Erau totuşi, cică, puţin nelinişti ţi de informaţia că soţul ei avea centura neagră la nu se ştie ce arte marţiale. Şi-au zis că poate nu-i decît o poveste şi că vor mai vedea ei.

Cînd a venit ziua mult aşteptată, au luat-o pe fată de la gară şi au instalat-o în baraca unde era biroul. Au pus un pat nou acolo (erau condiţii destul de grele, mai ales pentru o fată), apoi i-au propus să-i arate staţiunea (care, pe vremea aceea, nu era degradată chiar de tot). Erau ca doi păuni înfoiaţi în preajma ei – povestea Oulete –, încercînd să-i ghicească gîndurile şi să-i facă numai pe plac. După o scurtă plimbare, au invitat-o la resturant şi, apoi, la o piscină cu apă termală. Ea s-a supus docilă la întregul program (de *induction* – cum s-ar zice astăzi), ascultînd tot ce-i spuneau ei, ca orice tînără stagiară dornică să înveţe cît mai multe şi să facă o bună impresie celor care aveau să-i fie colegi şi şefi pentru cine ştie cîtă vreme.

Ajunşi la piscină, băieţii s-au schimbat imediat şi au intrat în apă. Aşteptau nerăbdători ca din vestiarul doamnelor să apară ea... în costum de baie. Ei bine – zicea Oulete –, cînd în sfîrşit a apărut, amîndoi au avut o mare surpriză. Acolo unde prin tricou păreau să fie două mingi de handbal bine umflate, fără tricou nu mai erau decît doi dovlecei lungi de tot, cu vîrfurile acoperite ca de nişte capişoane, de micile cupe ale unui sutien maroniu de cîrpă. Întregul entuziasm li s-a fleoşcăit instantaneu. Cică aproape că nu le mai venea să se uite la ea şi nici chiar să i se mai adreseze. Oulete crede că nici n-au prea reuşit să-şi mascheze schimbarea de atitudine. În fine, au înotat şi s-au bălăcit în linişte şi cu dezamăgire. Se considerau oarecum păcăliţi. Îşi ziceau că fuseseră victimele unui truc tipic femeiesc. La plecare, în vestiar, n-au schimbat decît două vorbe între ei: „Ai văzut?“ „Am văzut.“ Cînd au ieşit însă afară şi s-au întîlnit din nou cu ea, purta, bineînţeles, acelaşi tricou care părea să ascundă nişte mingi de handbal. Şi, ca prin farmec, atunci – povestea Oulete –, ei doi au redevenit teribil de interesaţi de persoana ei. La un moment dat, celălalt chiar i-a şoptit: „Totuşi, arată bine.“ „Păi, ai uitat ce-ai văzut adineaori?“ l-a chestionat Oulete. „Nu, dar uite că acuma e altfel.“ Şi Oulete tindea să fie de acord cu el. Doi bărbaţi.

Au pornit, apoi, prin baruri şi discoteci. La un moment dat, ea şi-a sunat soţul, karatistul, de la un telefon public (nu existau mobile). El i-a spus că va veni s-o viziteze a doua zi, la ora 5. Era, într-adevăr, un tren la 5 după-amiază. Pînă atunci, s-au gîndit ei, aveau tot timpul din lume. Au dansat şi au băut. Ea i-a învăţat să danseze arăbeşte, turceşte, greceşte. Pe la ora 11, colegul i-a anunţat că el se retrage şi l-a încurajat în şoaptă pe Oulete să se „descurce“. Acesta a continuat perindarea de flirt bahic, luînd la rînd cu fata toate localurile care mai erau deschise. Pe la ora 2 noaptea, au pornit înapoi spre barăci, un drum de şapte kilometri, ţinîndu-se la braţ şi cîntînd. Ajunşi „acasă“, cu oarece scuze de ambele părţi, el s-a îndreptat grăbit spre baraca lui, ea – spre cea a biroului, în care-şi avea patul. Cînd l-a văzut că intră în cameră, celălalt, care nu dormea, l-a beştelit în fel şi chip. I-a reproşat că n-a ştiut să profite de situaţie, i-a zis că e un prost şi că mai bine ar fi rămas el în locul lui, singur cu fata. Oulete a încercat să se apere. I-a amintit că e măritată, că are un soţ rău, i-a pomenit din nou de imaginea dezagreabilă pe care o văzuseră la piscină. „Şi ce dacă“ – a replicat colegul –, „bărbac-su vine abia mîine, iar ea, după ce s-a îmbrăcat, a fost din nou bine, doar am văzut amîndoi.“ Oulete era convins că nici colegul său nu s-ar fi descurcat mai bine. Dar a adormit frămîntat de ideea că era posibil să fi fost un mare prost.

A doua zi de dimineaţă, la ora 7, cînd a ieşit la pompa din faţa barăcii să se spele pe dinţi, nu mică i-a fost mirarea să vadă cum în cadrul uşii de la baraca-birou se iţeşte stagiara, în tricoul ei alb, alături de un individ vînos şi încruntat (ceva între Chuck Norris şi Van Damme). Era soţul ei, care venise cu trenul de 5 dimineaţa, şi nu cu cel de 5 după-amiaza, aşa cum crezuseră cu toţii.

Oulete s-a întors în cameră fericit şi îngrozit, în acelaşi timp. I-a spus viteazului său coleg că îi pare tare rău că nu l-a lăsat pe el să se „descurce“ în seara dinainte. Oulete spune că, mult timp după aceea însă, a avut un coşmar repetat. Se făcea că ajunsese în patul de la birou, unde se găsea într-un mare delict, cînd, dintr-odată, cineva bătea la uşă. El încerca să fugă pe geam, dar uşa la care bătăile insistente continuau se afla după colţ, la nici doi paşi de locul evadării.

ready made

„De cinci ori secunda iniţială, *do-re*, apare, în variate aspecte ritmice, configurându-se ca leit-motiv al amplificării sbuciumului dramatic, pentruca apoi să culmineze într'un grav spondeu de pătrimi, singurul în cursul melodic, ambele note componente accentuate ca două fatale şi surde căderi în hău.“

G. Breazul, „Studii de folklor muzical“, în *Cercetări folklorice*, I, 1947

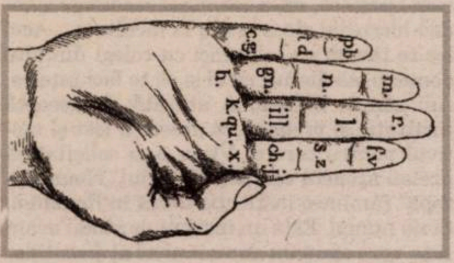

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Dileme medicale

Între *Dialogurile şi Anecdotele filozofice* scrise de Voltaire se găseşte şi conversaţia nostimă a unui doctor cu o prinţesă, pe marginea bolii şi, implicit, a exerciţiului medical. Textul – conform editorilor din mai multe epoci – a fost publicat în *Questions sur l'Encyclopédie*, în 1771. El surprinde şi astăzi prin acuitatea unor observaţii etice şi ştiinţifice. Să vedem împreună de ce.

Infanta (fiica regelui) s-a îmbolnăvit brusc. Probabil pentru că „a mîncat prea mult, a dansat prea mult, a pierdut nopţile prea des, a făcut prea mult tot ceea ce fac unele prinţese“, ne comunică Voltaire cu sarcasmul său binecunoscut. Frumoasa fată – impacientată de spectrul suferinţei – îşi interoghează medicul personal în privinţa consecinţelor bolii, cu atît mai mult cu cît, în zburdalnica ei viaţă, nu a auzit niciodată vorbindu-se despre anatomie. La observaţia că, pentru a se simţi din nou bine, creierul domnişoarei trebuie „să distribuie măduvă bine condiţionată în şira spinării“, mergînd pînă „la noada“ alteţei regale, iar inima să pompeze, „aidoma unui piston“, cu forţă egală, sînge în toate venele şi arterele „cam de şase sute de ori pe zi“, infanta răspunde pe un ton imperios: „Ei bine, domnule, regele vă plăteşte pentru asta; aveţi grijă să puneţi toate lucrurile la locul lor şi să faceţi să-mi circule toate lichidele, astfel încît să fiu mulţumită.“ Cu un curaj pe care unii l-ar considera nesăbuinţă, doctorul oferă o replică demnă de toată atenţia: „Doamnă, adresaţi poruncile dumneavoastră Autorului Naturii! Puterea unică ce a pus în mişcare miliarde de planete şi de comete în jurul milioanelor de sori a condus şi mersul sîngelui dumneavoastră.“ „Cum?! Sînteţi medic şi nu-mi puteţi face nimic?“ strigă prinţesa disperată. „Nu, doamnă, nu pot decît să vă iau. Naturii nu i se poate adăuga nimic. (...) Dacă Alteţa Voastră a mîncat cu lăcomie, vă pot uşura măruntaiele cu ajutorul plantelor. (...) Dacă aveţi un cancer, vă tai un sîn; dar nu pot să dau altul. Dacă aveţi o piatră în vezică, pot să vă scap de ea, folosindu-mă de un dilatant. (...) Vă tai un picior cangrenat şi veţi merge cu celălalt“, constată acest Hipocrate voltairian, cu o stăpînire de sine vecină cinismului. „Mă înspăimîntaţi. Credeam că medicii vindecă toate durerile“, îngaimă domnişoara subit îmblînzită. „Le vindecăm fără greş pe toate cele care se vindecă singure. (...) Natura (...) le vine de hac celor ce nu sînt mortale: celelalte nu află în medicină nici un sprijin“, adaugă medicul regal. Apoi, ca un adevărat expert al profilaxiei moderne, observă: „Cel dintîi medic să vă fie natura. Ea face totul.“ În plus, ca prinţesă, pacienta nu trebuie, în principiu, să-şi facă griji: „Priviţi-i pe toţi cei care au ajuns la o sută de ani, nici unul nu era din meseria noastră! Regele Franţei a înmormîntat pînă acum vreo patruzeci dintre medicii săi, atît primi, cît şi medici de cartier şi consultanţi.“ Infanta răsuflă, finalmente, uşurată: „Aşa este, şi eu sper să vă îngrop.“

> *„A dansat prea mult, a pierdut nopţile prea des, a făcut prea mult tot ceea ce fac unele prinţese.“*

Voltaire a redactat textul de faţă, în urmă cu două secole şi jumătate. De atunci, o ştim cu toţii, medicina a progresat într-un mod impresionant. S-au inventat aparate care ţin în viaţă indivizi morţi din punct de vedere clinic, s-au dezvoltat procedee şi tehnici de creare a vieţii în eprubetă şi chiar de divizare a celulelor pînă la unităţi infinitezimale (de unde se pot naşte alte vieţi, aşa-zicînd, „clonate“), s-au creat computere care „te citesc“ integral pe dinăuntru, fixîndu-ţi diagnostice de mare precizie şi, în sfîrşit, s-au pus la punct metode chirurgicale cu ajutorul cărora ţi se scot din organism formaţiuni de dimensiunea unui bob de orez. Acestea şi multe altele au revoluţionat ştiinţa, crescînd simţitor şansele de supravieţuire ale umanităţii. Ce mă întreb uneori, cu oarecare aprehensiune, este dacă şi *filozofia medicală* a progresat proporţional cu evoluţia tehnologiei? Aici, mă tem, răspunsul rămîne mai degrabă negativ. Între blazarea filozofică a medicului voltairian şi cea exhibată de doctorul (post)modern nu există deosebiri de esenţă. Şi astăzi medicina mai curînd „ia“ decît „dă“, călăuzitorul şi salvatorul ei prin excelenţă fiind Natura. Disciplina medicală – o vede orice inocent intrat în contact cu universul alb – se întemeiază pe actul *descrierii*, şi nu, în mod fundamental, pe cel al *explicaţiei* (citeşte al *soluţionării* sau al *remedierii)*. Medicina descrie enorm, propunînd tratamentele consacrate, fără a avea totuşi forţa să vindece *per se*. Cum spunea şi personajul lui Voltaire, vindecarea o face întotdeauna Marele Autor. În ciuda cuceririlor sale impresionante, ştiinţa medicală încă mai seamănă, în lupta sa cu bolile insidioase şi perverse, cu un Goliat furibund, doborît ultimativ de praştia minusculă, însă bine ţintită, a lui David. Gradul de incertitudine existent în eforturile curative depăşeşte mereu probabilitatea vindecării. Toate în numele aceluiaşi covîrşitor şi instabil maestru de ceremonii – Natura invocată de autorul *Dialogurilor şi Anecdotelor filozofice*. Un bun prieten (chirurg) îmi spunea odată că, pe parcursul facultăţii, a învăţat, conştiincios, etapele operaţiei corecte, care sînt, să zicem, A, B şi C. Acum, de cîte ori „deschide“ un bolnav, A devine A', B – B', iar C – C'. Un al doilea bolnav te poate confrunta cu surprize şi mai mari: A", B", C" şi aşa mai departe. Pînă şi concluzia socio-biologică a rămas aceeaşi de la Voltaire încoace: regii/marii lideri politici îi îngroapă pe medici, în continuare, pe bandă rulantă.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

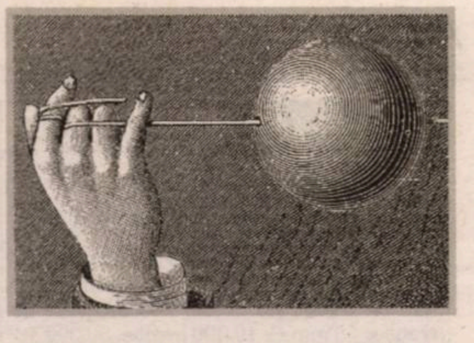

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Ucraina e o problemă europeană

Separatiştii proruşi din estul Ucrainei primesc ajutor militar şi logistic din partea Moscovei. Tratativele de încetare a focului nu par să depăşească etapa formală: în regiune se duc în continuare lupte grele, iar armata ucraineană pare să fie depăşită de puterea de foc a atacatorilor. Eşecul sancţiunilor economice şi impasul diplomaţiei îi pun în dificultate pe aliaţii Ucrainei. S-a crezut sau, mai bine zis, s-a sperat că Ucraina va rezista atacurilor militare şi că Rusia va ceda presiunilor occidentale. N-a fost aşa.

Numeroase rapoarte publicate în ultima vreme arată că separatiştii sînt mult mai bine înarmaţi şi că beneficiază de sprijin constant din partea Rusiei, în vreme ce armele de care dispun ucrainenii sînt în mare parte depăşite, iar numărul militarilor – insuficient. NATO susţine că Rusia ar fi trimis în estul Ucrainei cel puţin 1000 de militari şi că alţi 20.000 de soldaţi sînt mobilizaţi în apropierea graniţei. Multă vreme, Washington a încercat să medieze conflictul teritorial dintre Federaţia Rusă şi Ucraina, fără a se implica direct şi, mai ales, oferind Ucrainei doar mijloace „nonletale“, adică veste antiglonţ şi echipament medical.

Barack Obama a evitat să ofere Ucrainei sprijin militar pentru a nu-l provoca pe Putin, pentru a nu-i furniza motive suplimentare pentru intervenţii militare. S-a văzut, cu timpul, că Putin intervine militar în Ucraina fără să fie provocat de americani, că n-are nevoie de „motive suplimentare“ pentru a continua campania de la graniţa de est a Ucrainei.

Trei *think-tank*-uri americane au publicat, fiecare, rapoarte care ajung la concluzii similare: Ucraina trebuie ajutată să se apere. Consilierul pe probleme de securitate naţională Susan Rice ia în discuţie şi propunerea venită de la experţii care au realizat aceste rapoarte: acordarea unui ajutor anual de un miliard de dolari în următorii trei ani. Un înalt reprezentant al armatei americane a declarat recent că nu e exclus ca SUA să livreze Ucrainei arme şi echipament militar. Este pentru prima dată cînd în Statele Unite pare să se ajungă la un consens în ceea ce priveşte abordarea situaţiei din Ucraina. Probabil că nu va trece mult pînă cînd şi Europa va sesiza pericolul de la Est.

Încă de la sfîrşitul anului trecut, George Soros avertiza că e nevoie de mai multă determinare şi mai ales de mijloace financiare europene pentru a ajuta Ucraina. „A sosit timpul ca Uniunea Europeană să se trezească şi să acţioneze ca şi cum ar fi ameninţată de război. E mult mai bine ca statele europene să ajute Ucraina să se apere, decît să se apere singure în cazul unui atac“, scria Soros într-un articol din *The New York Review of Books*. Fondator al unei reţele de fundaţii şi organizaţii („pentru o societate deschisă“) în Centrul şi Estul Europei, Soros este unul dintre principalii susţinători ai transformărilor de după 1989. Apariţia democraţiilor mai mult sau mai puţin consolidate în fostul lagăr socialist se datorează în oarecare măsură viziunii sale şi banilor puşi în slujba societăţii civile. Perspectiva sa asupra crizei din Ucraina şi de la periferia Europei e cu atît mai interesantă cu cît, prin intermediul fundaţiilor şi activiştilor „crescuţi“, are o mult mai bună cunoaştere a situaţiei din teren. Sancţiunile economice ar fi doar o soluţie de moment, un rău necesar – scrie el –, dar ele nu constituie nici pe departe metoda adecvată de a opri asaltul lui Putin. În plus, aceste sancţiuni ar avea un efect negativ nu doar asupra economiei Rusiei, ci şi asupra economiei europene. Ele agravează recesiunea. În schimb, consideră Soros, „Europa ar trebui să se mobilizeze pentru a ajuta Ucraina să se apere singură. Un sprijin concertat ar ajuta nu doar Ucraina, ci şi Europa, şi acesta ar trebui să fie principiul pe care se va baza asistenţa Vestului pentru această ţară.“ Pentru Soros, Ucraina e o problemă europeană.

Uneori, pentru a obţine un acord de încetare a focului, e nevoie de mai multă putere de foc.

Casa Albă e acum pregătită să ceară susţinere de la aliaţii săi tradiţionali. Conform ziarului *The New York Times*, ar exista şi o listă de state pregătite să intervină, alături de SUA, cu sprijin militar şi financiar pentru Ucraina. De pe această listă lipseşte, deocamdată, Germania. Încă prea precaută în privinţa unui eventual sprijin militar, Merkel pledează în continuare pentru înăsprirea sancţiunilor şi pentru soluţiile negociate. E, poate, prea idealistă. Uneori, pentru a obţine un acord de încetare a focului, e nevoie de mai multă putere de foc.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
continuă colecţia

FILME DE AUR
din cinematografia rusă!

În premieră pe DVD

9 februarie
Pescăruşul
dramă, 1972
O ecranizare de excepţie a celei mai cunoscute piese a lui Cehov.

16 februarie
Douăsprezece scaune
comedie, 1971
O capodoperă a comediei ruse, după romanul lui Ilf şi Petrov.

23 februarie
Zilele Turbinilor
dramă, 1976
Un film de neuitat, ecranizare după piesa omonimă a lui Mihail Bulgakov.

Colecţionează cele 3 DVD-uri,
din 9 februarie, în fiecare luni, numai cu ziarul „Adevărul“

preţ special ziar cu DVD
14,99 lei

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Năravuri bune şi năravuri rele

La 1813 se tipărea la Buda *Îndreptări moraliceşti tinerilor foarte folositoare.* Dimitrie Ţichindeal se numără printre autorii cei mai apreciaţi în epocă. Pentru Ioan Heliade Rădulescu şi, mai tîrziu, pentru Mihai Eminescu, acest preot şi dascăl din Banat este un erou. Lucrările sale sînt citite, tipărite şi retipărite, la ele adăpîndu-se o întreagă generaţie, ieşită din această clasă de mijloc. Culegerile sale de „adunări moraliceşti“ nu sînt originale, ci doar traduse şi adaptate după iluministul sîrb Dositei Obradovici, preumblător prin Europa, cunoscător de multe limbi şi cititor de multe cărţi.

Sfaturile lui Dimitrie Ţichindeal se adresează individului prins în sociabilitatea celorlalţi. Învăţăcelul urmează conduita bunelor năravuri, care poate fi lăsată deoparte doar dacă comportamentul gazdei şi comportamentul celor mari, ca rang şi poziţie în societate, sînt diferite. Invitat la masă, tînărul învăţăcel se supune unui ritual, intrînd în atmosfera năravurilor casei. Masa se deschide cu rugăciunea „Tatăl Nostru“, asta după ce mesenii şi-au spălat, în prealabil, mîinile. Jean-Baptiste de La Salle *(Les règles de la Bienséance et de la civilité chrétienne,* 1702), din care bănuim că s-au inspirat multe dintre bunele moravuri ale epocii, aşază în faţa meseanului un instrumentar minimal necesar servirii mesei „civilizat“: prosop, farfurie, furculiţă, lingură. Acestea n-ar trebui să fie împărţite, ci folosite de tînăr pe tot parcursul mesei. Ţichindeal nu pune în faţă nimic, ci doar masa plină de bucate şi, în funcţie de servirea lor, îşi organizează sfaturile, calificîndu-le de bune sau de rele.

Bunele năravuri oferă distincţie şi respectul celorlalţi, înfăţişînd privirii spectacolul trupului bine învelit şi împodobit. La masă, în adunare, la plimbare, în comunitatea umană, trupul participă la *simfonia* lumii prin frumuseţea gesturilor. Toate bunele moravuri încep şi se sfîrşesc cu potolirea stomacului. Această trebuinţă a burţii domină orice altă preocupare şi se lasă folosită spre fabricarea comportamentelor civilizate. Prezenţa celorlalţi este cea care impune constrîngerile necesare unei bune conduite.

Pîinea este primul aliment care se aşază pe masă şi care aranjează bunele năravuri: „Pîinea ta nu o frînge, nici sfărîma cu mîinile, ce de nu va fi tăiată bucăţi cu cinste cu cuţitul o taie.“ O singură excepţie: nu se taie pîinea caldă sau moale. În Europa aceleiaşi epoci, pîinea parcurge drumul invers, întorcîndu-se la gestul ruperii, considerat ca fiind mult mai „civilizat“. Carnea ar trebui tăiată bucăţi cît mai mici, ca să poată fi mestecată fără a oferi un spectacol dizgraţios: „Bucăturile carele mănînci le fă mici de măsură, ca să le poţi înghiţi, iară să nu te îneci cu dînsa că prost lucru iaste a umbla gura preste măsură, cît să nu poţi înghiţi sau rumega.“ De carne se leagă alte atitudini proaste, sancţionate: „nici să iai din mîncare şi să duci la nas ca să miroseşti, apoi să mănînci“, sau „ruşine iaste şi aceasta, cînd mînînci să arunci oasele din carne sau din alte poame supt masă“, sau „urît lucru iaste şi acesta, la vrémea cinei a ţinea cuţitul tot în mînă şi a înpunge cu el în toată mîncarea şi a duce la gură mîncarea cu el“, sau „mare necinste iaste şi aceasta: a suge măduva din oase, sau, într-alt chip, a le linge sau a le roade ca cîinii, şi a le zdrobi ca să mănînci măduva.“

În jurul paharului se organizează alte bune năravuri, prin sancţionarea celor curente, judecate ca „mojoceşti“. Un obicei al vremii prevedea ca băutura neconsumată din pahar să fie turnată în capul celui ce se sfieşte să bea pînă la fund, sau în sînul nevestii. Iată că Dimitrie Ţichindeal consemnează şi sancţionează acest obicei: „Nimănui nu face silă la beuturi; părăseşte-te de obiceiul cel prost şi mojicesc carii unii cătră priiatenii şi către iubirea de soţie fac ca vinul carele nu-l pot bea din păhar, îl varsă pre hainele celora care nu-l pot bea. Aceasta mare prostie şi mojicie iaste.“

Or, nu pare a fi o aşa mare mojicie, de vreme ce Franz Josef Sulzer o găseşte pe la marile curţi boiereşti la 1770. Participînd la un bal al curţii, Sulzer se arată scandalizat de comportamentul boierilor, descriindu-i la masă cu năravurile lor, cînd îşi toarnă unii altora vinul în cap. În scena descrisă, marele ban Dudescu varsă paharul cu vin în capul marelui vornic Pană Filipescu, gest ce se vrea o „urare neobişnuită“ în cinstea domnului, în prezenţa căruia se desfăşura scena. „Vinul a curs peste barbă şi peste blană, pînă la pămînt“ – notează, urmărind probabil cu ochii minţii lichidul roşu ce se prelinge pe obrazul boierului, invadează barba, lungă şi deasă, samurul sau cacomul giubelei. Venit dintr-o lume a bunelor năravuri, Sulzer observă mult mai uşor proastele năravuri, prezente încă pe meleagurile românilor.

Acum, zic eu, ar fi suficient o privire în jur, către noi şi către ceilalţi, pentru a observa cît de nepolitefsiţi sîntem încă.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Din Război (IV)

„...în decursul anului 1916, s-au mai obţinut din Franţa: 47 avioane, 24 tunuri 120 mm cu 26.000 proiectile, 100 mortiere de tranşee 58 mm cu 10.000 bombe, 30.000 arme 8 mm cu 8.500.000 cartuşe, 598 mitraliere cu 12 milioane cartuşe, 5.250.000 cartuşe revolver, 90.000 proiectile 105 mm, 10.000 proiectile 150 mm, 9.850 săbii, 400.000 grenade, 400.000 măşti, 500 scuturi, 150.000 kg melinită. În acelaşi timp, din Spania se obţinuse 95.000 revolvere, din Elveţia 300.000 elemente de focoase, din America 600 tone pulbere, 200 tone fulmicoton, 3 milioane cartuşe revolver. Pentru aducerea în ţară a acestor materiale, am întrebuinţat linia Salonic-Niş-Turnu Severin, pînă în octomvrie 1915 cînd Serbia a fost invadată şi ocupată de armatele Puterilor Centrale. În septemvrie 1914, în schimbul unor compensaţiuni, obţinusem de la guvernul sîrb dreptul de tranzit pe calea ferată Salonic-Niş-Dunăre a materialelor aduse la Salonic, asigurîndu-ni-se un debit de transport de 7 vagoane zilnic (debit care de fapt nu a fost niciodată realizat). Pînă în octomvrie 1915, nu s-au putut aduce în ţară decît o mică parte din materialele obţinute din străinătate şi anume numai cele din Italia şi parte din avioanele comandate în Franţa. Interceptarea liniei de aprovizionare prin Salonic şi Serbia îngreuiase mult chestiunea transportului în ţară a materialelor obţinute din străinătate. Singura linie de aprovizionare posibilă rămînea aceea din Oceanul Îngheţat de Nord pînă la porturile ruse Arhangelsk şi Vladivostok, iar de aici pe căile ferate ruse. Pentru obţinerea acestei linii de aprovizionare, s-au început tratative cu Aliaţii încă din primăvara anului 1915, odată cu negocierile diplomatice pentru intrarea în acţiune alături de Aliaţi. Cu toate asigurările date de România, că pregătirea şi războiu se fac în vederea intrării în acţiune contra Puterilor Centrale, Puterile Înţelegerii – şi în special Rusia – nu au acceptat decît ca materialele să fie aduse şi depozitate în cele 2 porturi ruse.“

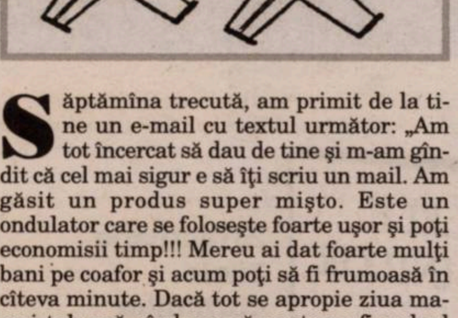

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Dragă Deea,

Săptămîna trecută, am primit de la tine un e-mail cu textul următor: „Am tot încercat să dau de tine şi m-am gîndit că cel mai sigur e să îţi scriu un mail. Am găsit un produs super mişto. Este un ondulator care se foloseşte foarte uşor şi poţi economisii timp!!! Mereu ai dat foarte mulţi bani pe coafor şi acum poţi să fi frumoasă în cîteva minute. Dacă tot se apropie ziua mamei tale mă gîndeam că poate ar fi cadoul perfect!!! Este şi foarte ieftin!!! Dă click aici. Nu rata oferta. Te pup îmi este dor de tine.“

Acum, că tot ai dat de mine, nu ştiu ce să zic. Să mă bucur că mi-ai scris, sau nu?! Tu eşti o drăguţă că te-ai deranjat şi mi-ai împărtăşit – deşi eu n-am cerut aşa ceva – faptul că ai găsit un „produs super mişto“. Totuşi, trebuie să-ţi mărturisesc ceva. Sînt cam chel. Nu ştiu ce Dumnezeu aş putea face cu obiectul care ţi-a produs atîta entuziasm. Cu ondulatorul. Poate să-l folosesc pentru a-l pocni pe vecinul de deasupra, care şi-a cumpărat, ca toţi românii, o bormaşină. Cred că de la una dintre colegele tale. Nu vrei să ştii ce gînduri nutresc pentru nefericitul ăsta, care a pus botu' la un „produs super mişto“, luîndu-şi nenorocirea aia de bormaşină. După cum, sigur, nu vrei să ştii nici ce gînduri nutresc pentru colegele tale. Vezi că la „economisii“ şi „fi“ te-ai grăbit şi-ai scris aiurea. În rest, ce să mai zic?! Nu-mi amintesc să fi dat vreodată bani pe coafor. Dar, cînd am citit că pot fi „frumoasă“ în cîteva minute, trebuie să recunosc, vreme de o fracţiune de secundă, mi-au trecut prin minte nişte gînduri vinovate. Fată, ce poate să facă o ofertă de-asta „super mişto“! Cît despre maică-mea, chiar că nu ştiu ce să zic. La cum o ştiu eu, cred că s-ar bucura mai mult la o bormaşină decît la ondulator. O să văd ce-oi face, că ziua ei e peste vreo şapte luni. Mă descurc eu cumva. Oricum, tu eşti foarte amabilă că te-ai gîndit să le dai un semn tuturor prietenilor tăi, şi să-i anunţi de oferta asta minunată, de chilipirul ăsta bestial.

„Te pup îmi este dor de tine.“

Să ştii că mi-a scris şi Mihaela. Sigur, dar absolut sigur, e una dintre colegele tale. Habar n-am de unde dracu' ştie – sigur nu de la tine, că tu nu-ţi baţi gura ca o vacă –, dar zicea aşa: „Instant, problemele tale cu orgasmul vor deveni o amintire tristă. Obiectul e sigur pentru organismul tău, are un design foarte prietenos şi se poate alimenta cu baterie. Pacheţelul e discret, în aşa fel încît nimeni nu-i bănuieşte conţinutul. Te pup.“ Habar n-am dacă băgăcioasa asta de Mihaela ştie ceva sau nu, dar asta cu problemele de orgasm tare m-a pus pe gînduri. Ei, acum, dacă tot m-am apucat să-ţi scriu, hai să-ţi zic pînă la capăt. Am dat click la link-ul din scrisoarea Mihaelei, că ardeam de curiozitate să văd şi eu cum arată obiectul ăla cu design prietenos. Fată, ştii care-i faza tare? Semăna destul de mult cu ondulatorul de la tine! Chestia mai nashpa e că obiectul prietenos e ca dracu' de scump. Dar, uite, am o idee. De ce să nu i-o tragem noi, un pic, Mihaelei? Fii atentă! Din moment ce ondulatorul seamănă atît de bine cu obiectul cu design prietenos şi sigur pentru organism, de ce nu dai tu mesaje de-astea cu 2 în 1? În primul rînd, o spargi la vînzări pe Mihaela. Adică, nu e bestială faza? Deci, ai un ondulator şi un obiect prietenos şi sigur pentru organism, la preţ de... ondulator! Plus că nici nu mai alergi ca tembela după baterii. Bagi în priză, şi gata. Rezolvi două probleme cu ondulatorul. Nu-i tare?

Acum, aş avea şi o mare rugăminte. De vreo doi ani încoace, de pe tot soiul de numere diferite, mă sună nişte colegi de-ai tăi care vor, cu orice chip, să mă îmbogăţească. E evident că lucrează într-un soi de call center, sau aşa ceva, că e un vacarm de nedescris în jurul lor. Urlă ca nişte descreieraţi, ca să-i auzi, din toată nebunia aia. Zic tot felul de nume de-astea cu Euro, cu Trade, şi cu Invest. Şi-ţi sparg timpanul cu tembelismele lor, chiar dacă tu le zici că nu te interesează şi că vrei să fii lăsat în pace. Ei – nimic. O dau înainte cu fonduri de investiţii, cu piaţa de capital, cu bursă, cu cîştiguri sigure şi cu plasamente financiare. Le zici de un miliard de ori să te lase în pace. Ce să vezi?! A doua zi sună iar, de pe alt număr. Le-am spus că asta e hărţuire, că sun la Poliţie şi la operatorul de telefonie mobilă. Unii se potolesc, alţii se umflă în pene, ca nişte curcani, şi îşi aduc aminte de şedinţele lor de training, unde li se spune că atacul e cea mai bună apărare. Ei, Deea scumpă, să vezi ce se mai împîrţoşează şi-şi gonflează pieptuirile, că e perfect legal ce fac ei acolo, că te freacă la cap, în pofida voinţei tale, şi că te sună, de-ţi fac nervii varză.

Mai spune-le şi tu, că eu le-am zis clar: la primul telefon de-ăsta pe care-l mai primesc, îmi schimb planurile de concediu şi mă dedic acestei cauze. Adică mă ţin de Poliţie şi de operatorii de telefonie mobilă, pînă rezolvăm cumva mizeria asta, care e hărţuire în toată regula. În rest, să ştii că m-am mai gîndit la nişte chestii. Uite, de exemplu, ce-ai zice să mergi tu la colegii ăştia care mă sună pe mine de-mi sar capacele, s-o iei cu tine şi pe Mihaela, şi să le băgaţi – în alt mail, vă scriu eu unde – toate ondulatoarele şi toate obiectele alea prietenoase şi sigure pentru organism. Ah, că tot veni vorba de Mihaela. Uite ce m-am gîndit. De ziua mamelor voastre, de ce nu faceţi voi schimb de cadouri? N-ar fi cool? Hai, că tre' să fug. Te pupic.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

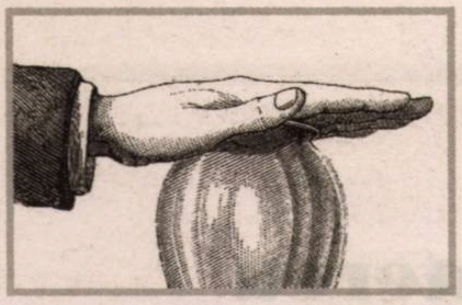

George BANU

scena lumii

„Frumuseţea va salva lumea“

„Frumuseţea va salva lumea“ – această frază ilustră a lui Dostoievski mi-a revenit în minte la Florenţa, privind, lîngă muzeul Pitti, placa memorială ce indica locul unde Dostoievski, timp de doi ani, a scris *Idiotul*. M-am întrebat atunci dacă nu oraşul Familiei Medici i-a inspirat acest gînd consolator, binevenit azi, mai mult decît oricînd. Traversînd Ponte Vecchio sau oprindu-se în faţa lui *David*, văzînd Palatul Senioriei sau Domul lui Brunelleschi, genialul emigrant rus a resimţit seducţia frumuseţii şi, sub impactul unui asemenea şoc, şi-a mărturisit încrederea în puterile sale. Curios hazard, doi prieteni, recent, mi-au dezvăluit emoţia pînă la lacrimi ce i-a invadat văzînd Domul… tatăl meu, de mult, iubea fanatic Florenţa, căreia îi rămîneam străin, preferînd Veneţia, Siena… Acum însă am descoperit originea celebrului aforism dostoievskian din *Idiotul* motivat de experienţa florentină. Şi experienţa trăită acolo, în ajun de Crăciun, mi-a permis să-l asum şi să-l adopt, cu tot ce comportă el ca optimism excesiv.

În muzee şi biserici, ca un leitmotiv, fraza lui Dostoievski îmi revenea constant în minte şi vorbe.

De sărbători mi-am cumpărat în dar, eu însumi, un splendid volum *Privirea lui Iisus*. De-a lungul paginilor privesc imagini cu chipul Lui, cu ochii şi viaţa Lui secretă. Şi astfel descopăr că, la origini, în primele timpuri creştine, Iisus e cel mai concentrat şi chipul cel mai impregnat de vocaţia lui sacră. Un delegat al puterii divine, străină lumii de aici, un misionar impregnat de gravitatea misiunii ce i-a fost încredinţată. Progresiv, el se umanizează pentru a deveni un intim al omului, pentru a se integra printre noi şi a-şi exersa resursele în contextul familiar al umanităţii. El nu mai vine de altundeva, el e „Omul printre oameni“ – şi Îl recunoaştem, Îl iubim sau Îl urmăm în numele acestei asimilări neintimidante. Ca şi cum chipul lui Cristos ar indica plastic trecerea de la Vechiul la Noul Testament. Cu timpul însă, pictori mediocri, mai ales în secolul al XIX-lea, îl vor reduce la o imagine edifiantă, la o seninătate de bazar, la o publicitate ecleziastică. Mai tîrziu, artiştii secolului următor – cu excepţia lui Rouault – Îi vor sacrifica chipul „uman“, pentru a-L desemna ca prezenţă anonimă, abstractă, dincolo de identitatea individuală.

Privind această succesiune de portrete de la secol la secol, o constatare se impune, şi ea e dostoievskiană: Cristos îi confirmă convingerea că „frumuseţea va salva lumea“. Dincolo de variaţii şi mutaţii, El apare constant ca un model de frumuseţe umană, de spiritualitate ce îi animă privirea şi de nobleţe interioară ce i-o confirmă corpul în perfecţiunea sa. Cristos e „frumos“ tocmai pentru „a salva lumea“, şi, formulîndu-şi convingerea, Dostoievski nu resimţea doar fascinaţia Florenţei, ci şi, de asemeni, pe aceea a lui Iisus. O frumuseţe comună, dublă, laică şi sacră, se afla la originea credinţei lui Dostoievski în forţa de terapie absolută a frumuseţii într-o lume ce şi-a pierdut reperele şi şi-a dislocat unitatea. Frumuseţea ca remediu îi e inspirată de Iisus şi, totodată, de arta florentină, căci Dostoievski, el însuşi, era sfîşiat între laic şi sacru! În *Idiotul*, scris în vecinătatea grădinii Boboli, el le asociază. Rusia şi… Italia!

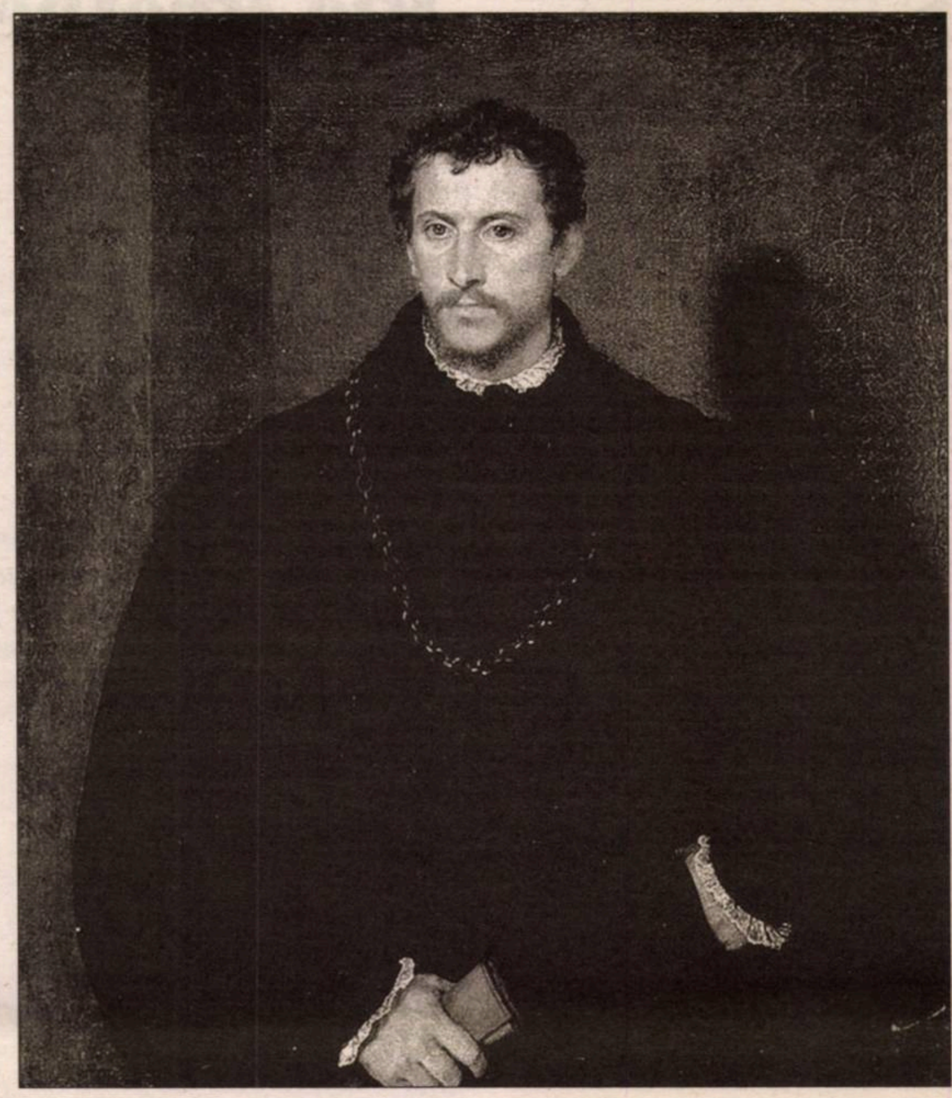

În muzee şi biserici, ca un leitmotiv, fraza lui Dostoievski îmi revenea constant în minte şi vorbe. Cînd pentru a exalta o arhitectură, cînd pentru a mă imobiliza în faţa unei capodopere. Aceste mărturii ajunse pînă la noi din alte vremuri… aceste mărturii ce ne confruntă, asemeni marilor piese al repertoriului, cu o îndepărtare temperată. Ele vin de altcîndva şi ni se adresează nouă acum: această durată dublă le e proprie, e calitatea unică a capodoperelor ce prezervă coexistenţa timpurilor. Recunoaştem o epocă veche şi, totodată, ne recunoaştem în arta ei, căci astfel noi înşine ne plasăm la încrucişarea dintre trecut şi prezent, în mod egal active. „Frumuseţea“ nu e statică, nici simplu istorică, ea asigură dinamismul acestei relaţii. Impuritatea ei e o sursă subtilă de plăcere. Ceva dincolo de timp parvine pînă la mine, dar totodată nu-i uit originea, îi admit distanţa şi mă bucur de comunicarea ce, în ciuda ei, se instaurează. Nici prizonier al istoriei, nici fanatic al prezentului, „frumuseţea“ îmi permite să resimt fecunditatea acestui dialog străin sacrificiilor şi adversar al duratelor monoteiste. Ea singură îmi permite să nu aleg, să beneficiez de iubirea dublă! Ca aceea ivită în intimitatea unei principese de Tizina sau Bassano, ale cărei veşminte o asimilează unei epoci, dar a cărei privire e de o flagrantă actualitate. Corpul ne înrudeşte, toaletele ne disociază. Singură, frumuseţea le logodeşte.

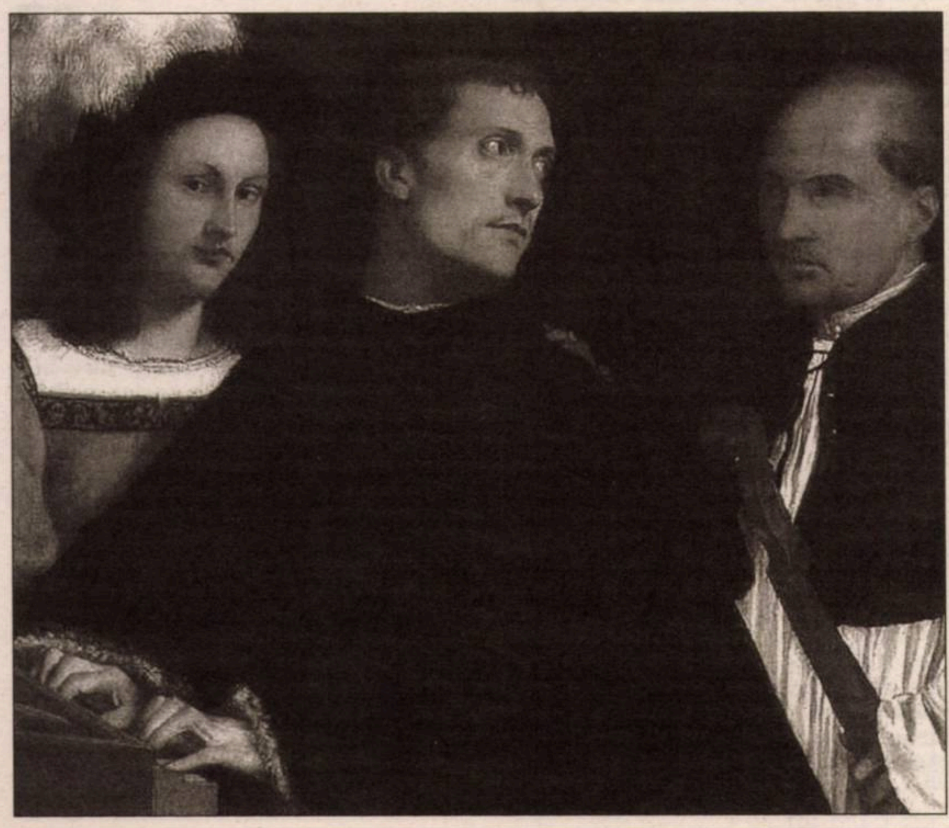

Recunoaştem o epocă veche şi, totodată, ne recunoaştem în arta ei.

Dublul presupune confruntarea contrariilor. Sinteza, armonizarea lor! Efortul dispare, comunitatea se impune. E sentimentul ce-l produc şi pe care, uimit, l-am resimţit în faţa portretelor de tineri melancolici, de principi palizi, de amanţi însinguraţi. Rafael, Tizian, Giorgione i-au integrat în catalogul fizionomiilor lor familiare. Figurile acestea nobile îmbrăcate în negru – postura „hamletiană“ generalizată în Renaştere! – se detaşează pe fonduri mereu obscure, care nu le absorb, ci le permit să se detaşeze natural, fără efort, asemeni unor făclii ce luminează în noapte. Ei nu solicită efortul de a uita o epocă, de a sacrifica istoria – ceea ce nu e cazul pentru personajele féminine –, ei afirmă o dispoziţie modernă, elgantă şi rezervată, în care mă recunosc şi, totodată, parţial, îi regret dispariţia. Iată intelectualii dezabuzaţi ai Renaşterii care nu cred într-un „viitor radios“, ci par să se resemneze în faţa prezentului ale cărui speranţe îndoliate le încarnează. Nimic eroic în ei, doar o extraordinară capacitate de introspecţie. De aici le provine modernitatea. Modernitatea scepticismului reflexiv care ne e comună, care constituie cimentul unei familii reunite prin motivul aceleiaşi îndoieli. „A fi sau a nu fi“ – toţi se întreabă şi, neliniştiţi, ne privesc cu ochii lor inteligenţi. În aceste galerii cu sfinţi şi madone, ei impun, asemeni prinţului danez, figura tînărului însingurat ce-şi sacrifică apartenenţa la o epocă şi o societate, pentru a se constitui în teren privilegiat al propriei analize. Ei sînt precursorii pacienţilor lui Freud… dar eleganţa le provine din absenţa unui psihanalist. Neliniştiţi, aceşti prinţi ai întunericului au întîlnire cu ei înşişi. Ei se expun şi se examinează cu o pudoare tristă.

Recunosc pe unul dintre ei, transfigurat, în *Concertul* lui Tizian. Muzica îl consolează, şi, dincolo de sfîşîieli şi îndoieli, privindu-l în împlinirea sa, îmi amintesc cealaltă frază care mă însoţeşte de ani de zile. Fraza lui Nietzsche, acest văr al lui Dostoievski – „viaţa fără muzică ar fi o eroare“. „Frumuseţea“, singura, o salvează, „muzica“ o răscumpără. Romancierul şi-a scris *Idiotul* la Florenţa şi filozoful şi-a pierdut minţile la Torino. Italia, leagăn al Europei!

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

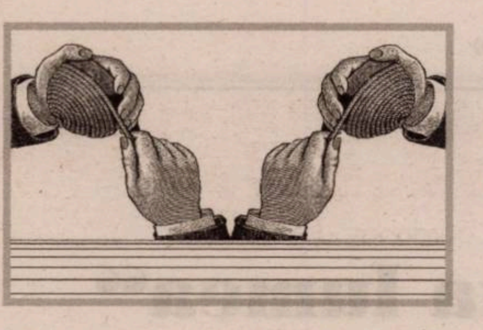

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Concluzii la dezbaterea Big Brother – cine are dreptate?

Săptămîna trecută am analizat prevederile directivei europene privind reținerea datelor de comunicare, transpusă în legislația din România printr-o lege care a fost respinsă de Curtea Constituțională. Această lege a fost poreclită de presa română Big Brother, iar ulterior eticheta a fost extinsă și în cazul altor legi, astfel încît am ajuns să avem și Big Brother 2 și Big Brother 3. Legătura dintre ele este mai degrabă vagă, elementul comun ar fi faptul că toate aceste legi reglementează granița dintre viața privată și accesul statului la informații privind comunicațiile.

Așa-numitul Big Brother 2 se referă la înregistrarea cartelelor telefonice *pre-pay* și la obligația de a înregistra clienții rețelelor *wireless* gratuite. A existat o tentativă de a se reglementa înregistrarea cartelelor *pre-pay* la nivel european, dar Comisia s-a opus. România (și alte state din UE) a decis să reglementeze la nivel național. Guvernul român a adăugat în proiectul de lege și obligativitatea de a înregistra utilizatorii rețelelor wi-fi gratuite. Curtea Constituțională a decis că legea este neconstituțională (voi reveni la motivația Curții).

Așa-numitul Big Brother 3 prevede crearea unui sistem național de apărare împotriva atacurilor cibernetice. Proiectul a fost controversat, principalul punct de contestare fiind faptul că SRI ar urma să fie centrul acestui sistem de apărare cibernetică, iar prevederile erau atît de vagi încît statul (prin serviciile secrete, fără mandat) ar fi avut acces, oricînd considera necesar, la datele din servere. Parlamentul a votat legea, dar grupul parlamentar PNL a atacat-o la Curtea Constituțională. Decizia Curții este năprasnică: nu doar respinge legea, dar face praf legiuitorul pentru atît de multe stîngăcii și încurcături de logică, încît Parlamentul și Consiliul Legislativ au de dat explicații.

Acestea sînt legile Big Brother, care au stîrnit dezbateri aprinse și au dus indirect la demiterea lui George Maior de la șefia SRI, un om care părea de nezdruncinat atunci cînd am început acest serial. Faptul că șeful SRI e forțat să plece după un conflict cu Curtea Constituțională e un precedent benefic pentru democrația românească. Un SRI în mod evident necontrolat de comisia parlamentară care ar trebui să-l controleze și-a supraextins puterile paralegale și influența politico-mediatică. A încercat să intimideze Curtea, a încercat să folosească fondul emoțional de după atacurile din Franța. A folosit și tema anticorupție în această poveste, încercînd să căpușeze popularitatea de care se bucură DNA.

SRI s-a vrut, în toată această poveste un fel de *panzer* legislativ care se joacă de-a *blitzkrieg*-ul cu democrația românească. În cazul Big Brother 1, politicienii au încercat să respecte o decizie anterioară a Curții (apropo de obsesia presei pro-SRI contra lui Daniel Morar: prima respingere a avut loc în 2009, înainte să ajungă Morar la Curte) și să limiteze accesul statului la date, dar nu au vrut să afecteze în nici un fel privilegiile create de legile speciale de funcționare a serviciilor. Drept urmare, a reieșit o struțo-cămilă prin care statul român era responsabilizat numai cînd venea vorba de poliție și procurori, dar nu și cînd era vorba de serviciile secrete, de parcă acestea nu ar fi parte din stat, ci dintr-un grup extra-statal care știe el mai bine ce și cum, deci nu trebuie controlat de nimeni.

SRI: un fel de panzer *legislativ care se joacă de-a* blitzkrieg-*ul cu democrația românească.*

În ce privește Big Brother 2 și 3, vina SRI este mult mai clară. Serviciul a contribuit la scrierea proiectelor (o formă diplomatică folosită de guvern pentru a spune că, de fapt, le-a primit deja scrise) și a folosit nevoia de reglementare în tentative deschise de a-și extinde puterile. Decizia Curții în Big Brother 3 în acest caz constată că legea face din SRI coordonator al sistemului național de securitate cibernetică. România (la propunerea SRI) s-a grăbit să legifereze acest domeniu, deși la nivel european se află în discuție un act normativ. Potrivit acestui act european, care a trecut deja de Parlamentul European, deci e destul de avansat în procesul legislativ, statele membre UE trebuie să pună la punct un sistem de apărare cibernetică și să desemneze drept coordonator o instituție civilă. Deci dacă România ar fi așteptat decizia finală a UE, am fi fost obligați să dăm rolul de coordonator către o instituție civilă.

Mai mult, România a creat deja din 2011, printr-o hotărîre de guvern, un Centru Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică. Apoi, în 2013, Guvernul Ponta dă o hotărîre de guvern prin care se crea sistemul național de securitate cibernetică, o structură unde sînt reprezentate MApN, MAI, STS, SIE, CSAT și unde SRI asigură „coordonarea tehnică“. În realitate, structura asta este operaționalizată de SRI.

Ce scriu aici este un istoric al deciziilor legale în materie, care apare ca atare în decizia Curții Constituționale de respingere a legii Big Brother 3 (decizia 17 din ianuarie 2015). Deci, haideți să unim niște puncte: în UE se discută de cîțiva ani un act legislativ prin care statele membre vor trebui să creeze sisteme integrate de securitate cibernetică, coordonate de o instituție civilă; în 2011, România creează o instituție civilă de coordonare; în 2013, România mai creează o instituție de coordonare în același domeniu, doar că e creată în interiorul SRI, deci e militarizată; în 2014, SRI propune un proiect de lege prin care se creează sistemul integrat de securitate cibernetică, unde tot SRI devine șef peste securitatea cibernetică.

Mi se pare mie, sau SRI a acționat preventiv? Vrea UE instituție civilă, ia să o facem noi repede la SRI și apoi o să zicem: mersi, noi o avem deja, mergem cu ea înainte. Și mă întreb de ce avem două sisteme de coordonare a securității cibernetice, unul civil și unul militar? Și dacă tot l-am creat pe cel civil în 2011, iar decizia în UE se îndreaptă spre o instituție civilă, atunci de ce creăm în 2013 o instituție militară și îi dăm noi puteri în 2014? Doar prin iminența legiferării la nivel european îmi explic graba SRI de a propune proiectul de lege.

Merită păstrat ceva din toate aceste legi care acum sînt moarte prin respingerea la Curte? Discuția ar trebui scoasă din paradigmele „Big Brother *vs* libertatea civilă“. SRI ar trebui să se retragă din rolul de reglementator *de facto*. Curtea Constituțională ar trebui să continue procesul început prin decizia privind retenția datelor și să facă o analiză a legilor de funcționare a serviciilor secrete: date la începutul anilor '90, aceste legi sigur nu mai sînt potrivite pentru o democrație europeană. Demisia lui Maior, scandalurile din jurul SRI declanșate inclusiv de declarațiile Elenei Udrea, au creat un context favorabil de a împinge pe agendă două subiecte cruciale: revizuirea legilor de funcționare a serviciilor (fie prin Parlament de bună voie, fie forțat prin Curte) și întărirea controlului parlamentar asupra acestor servicii. SRI a forțat nota cu toate aceste proiecte de legi și acum totul se întoarce împotriva sa.

Big Brother a pierdut bătălia semantică înainte de a o pierde pe cea legal-politică.

Big Brother a pierdut bătălia semantică înainte de a o pierde pe cea legal-politică. Însă nu înseamnă că nu trebuie să reținem nevoia de a reglementa noua tehnologie, într-un mod inteligent, care să dea statului instrumente de a lupta cu criminalitatea și să protejeze cetățeanul. O balanță este necesară. Retenția datelor de comunicații se face oricum, companiile de telefonie rețin listingurile dumneavoastră pentru că au nevoie la facturare. Deci a te lupta cu retenția în sine e irațional. Cînd vine vorba de Big Brother, avem de cealaltă parte a baricadei față de SRI diverși anonimi care se cred în filmul *Matrix* și se luptă din principiu cu statul „totalitar“. Sînt ridicoli, deși inofensivi. În loc să luptăm cu retenția în sine a datelor (care e permisă de Curtea Constituțională), trebuie să ne concentrăm pe reglementarea unui acces strict limitat al statului la aceste date (și al privaților, că veni vorba, companiile de telefonie trebuie aspru pedepsite pentru orice altă intruziune în date decît cele executate automat de către computere în scop de facturare). Nu sînt de acord cu tratarea temei cartele *pre-pay* sub psihoza „Big Brother“. Nu înțeleg valoarea în sine a anonimității cînd vine vorba despre telefoane. Curtea Constituțională a greșit în motivarea legii Big Brother 2 pentru că încurcă datele de trafic cu datele de conectare (o spune și Bogdan Manolea, un foarte eficient avocat și activist anti-Big Brother, care se bucură că Curtea a picat legea, dar e amărît că motivul e greșit). Personal, nu văd de ce posesorii de cartelă *pre-pay* ar trebui să nu poată fi identificați din principiu, cînd asta se întîmplă cu toți ceilalți cetățeni care vorbesc la telefon. Una este să fii identificat cînd te conectezi la o rețea, alta e să aibă statul acces fără mandat la lista ta de convorbiri – Curtea a încurcat aceste două borcane. Prin telefon orice descreierat te poate agresa (mi s-a întîmplat personal), iar anonimitatea în acest caz mi se pare un fetiș în spatele căruia se poate ascunde orice nebun pus pe terorizat alte persoane. În schimb, legea transformă orice buticar care vinde cartele în operator de date personale, ceea ce e o prostie, în acele puncte criticile Curții sînt justificate.

Situația e însă diferită în ce privește terminalele publice wi-fi (care sînt reglementate tot de legea numită Big Brother 2). Nu văd în anonimitatea pe Internet o valoare în sine care se cere apărată. Îmi pare rău pentru cei excitați de ideea că anonimii de pe net vor salva democrația, dar totul are un aer puber de „o semnăm, dar o dăm anonimă“. Nu cred că libertatea se apără cu anonimi, ci cu oameni reali care își asumă acțiunile. Deci nu am o problemă de principiu cu ideea de înregistrare a utilizatorilor de Internet din locurile publice (pentru că acasă toți avem contracte înregistrate), am o problemă de practică. Rețelele wi-fi publice sînt omniprezente în viața noastră și ar necesita înregistrare repetată frecvent, spre deosebire de cartela *pre-pay* pe care o cumperi și o înregistrezi o singură dată. Deci aplicarea practică a legii e prea complicată. Plec de la prezumția că intruziunea prin Internet nu se poate compara cu intruziunea prin telefon – de aici balanța beneficii *vs* probleme practice mi se pare diferită în cazul cartelelor față de wi-fi.

Din păcate, decizia Curții Constituționale nu ține cont de aceste diferențieri și argumente, e o respingere în bloc a legii pe motiv că ar fi o altă formă de retenție a datelor. Curtea ar trebui să revină și să găsească un just echilibru între libertate și responsabilitatea statului de a proteja cetățenii. Viața privată e o valoare în sine, anonimitatea nu este. E bine să protejăm viața privată a cetățeanului Popescu și să punem restricții față de accesul statului la datele lui Popescu fără voia lui Popescu. Prin decizia în cazul Big Brother 1, Curtea l-a protejat pe Popescu față de un acces fără mandat al serviciilor la datele sale, și bine a făcut. Un cetățean X care vrea să dea telefoane anonime lui Popescu comite o intruziune în viața privată a lui Popescu. Prin decizia în cazul Big Brother 2, Curtea l-a protejat pe X și a făcut imposibil ca statul să îl protejeze pe Popescu. Deci dreptul anonimului X de a da telefoane anonime a bătut dreptul lui Popescu de a fi apărat de stat împotriva agresiunii lui X.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Morfolind oaia la La Copac

Există magie la La Copac. Dar unde este magie, mai crește și burta patronului și a vigilenței lui. M-am aflat, față de La Copac, într-o tandră și căutată apropiere. Dar, cînd de trei ori ți-o iei, sfîrîi ca oaia pe proțap. Să povestesc de ieri, duminică. Mă duc să discut afaceri. Și omului din fața îi place Copacul. Laudă. Luăm chiar chestii similare. Pită cu untură, o ulcică de fasole bătută, și ni se aduce fără întrebare și-un coș de pîine. Bună pîinea, chiar nechemată. Vinul? Bărbătesc. Intru cu omul meu în subiect și vorbim de zeci de mii de euro. Poate ajung la sută. Felul doi? Luăm oaie? Luăm! Eu – cartofi, nu știu ce șmecherie, el – oaie cu ciuperci. Iar vin, iar euro. Iar pîine, iar vin, iar euro. Are el condiții, are dreptate, dar este riscant. Iar vin, iar apă. Apă. Apă. E-n carafă, o fi de la robinet? Și vine oaia. La el. La mine. Cartofii mei sînt smăcuiți cu un verde, nefăcuți. Îi zdrobesc cu furie, în sos de oaie. Ah, oaie! Ești tot ce viața aduce diferit puiului și porcului, oh, oaie! Și-mi înfig colții de lup ademenit de putrefacția aia de miros. Frate, mă lupt cu oaia între colți. Zgîrci în secolul 21. Zgîrci în oaia mea și, gata, s-a dus euro. Ce să mai vorbim de zeci de mii. Conversația lîncezește precum oaia-n farfurie. Uite, nu e. Încep bucata mea de oaie din partea ailaltă. La fel. Nici de grăsime nu mă leg, că nu e. Carnea toată zgîrci. Zic fetei. Plictisită, nu zice nimic. Politicoasă. Cred că nici n-aude. Vede doar. N-o să-i morfăi oaia ca să mă vadă. Am și eu mîndrie de berbec. Și, cu toate glumele mele, descopăr că-i trecuse omului cheful de afacere, de euro, de destin. Înăuntru vin tot soiul de figuri cunoscute. Să le zic de oaie? Dar bucătarul nu vede oaia? Nu alege oaia? Nu ronțăie un deșt, cum fac eu? Să vadă de merită sau nu? Nu contează ce-am pierdut la La Copac. Am cîștigat însă o oaie la 39,90 lei, pe care n-o voi mai frecventa vreodată.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

Cavalerism și curtoazie

Texte și opinii de:

- Mihai CHIPER (cercetător la Institutul de Istorie „A.D. Xenopol" – Iași)

„O consultaţie într-o afacere de onoare din 1927“

- Ecaterina LUNG (profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea București)

„Iubirea şi ritualurile sale în literatura medievală“

- Anca MANOLESCU (cercetător în domeniul antropologiei religioase)

„Comportamentul unei alte lumi“

- Monica NEAŢU (dr. în istorie)

„Rolul civilizator al femininului“

- Antoaneta RALIAN (traducătoare)

„Nevoia să fim un pic răsfăţate“ – interviu

- Bebe MIHĂESCU (psihoterapeut)

„Masculinul şi femininul trăiesc în dulce devălmăşie“ – interviu

argument

Parteneriat și romantism

Mergem pe stradă, femei şi bărbaţi, alături şi îngîndurați. Chiar dacă sîntem cu partenerul, nici nu mai observăm care dintre noi stă la marginea trotuarului şi care-n partea dinspre interior. Fiecare-şi cară, conştiincios, rucsacul cu laptopul lui – nici prea greu, nici prea uşor. Cei doi mai schimbă cîte o privire, de (re)confirmare (da, celălalt mai e lîngă mine...), şi-şi continuă înaintarea, eventual vorbind la telefon. Intră, apoi, tot destul de automat, într-unul dintre locurile unde se duc de obicei: un pub, o ceainărie, o cafenea ori un bistro. Se-aşază la o masă. Ea-şi scoate haina, trage scaunul, comandă şi apoi toarnă în pahar: toate astea, de una singură, cumva uitînd de prezenţa partenerului. La sfîrşit, se scotocesc prin buzunare şi plătesc, care cum s-a nimerit să aibă.

Desigur, dacă sînt în prima fază a relaţiei, cît se poate de îndrăgostiţi, tot nu mai contează cine pe ce parte a străzii merge, cine deschide cui uşa şi cine-i toarnă cui în pahar. Dar asta pentru că cei doi merg înlănţuiţi şi se sărută la fiecare doi paşi.

Există toate variantele posibile: cei doi flirtează pe Internet. Sau chiar, şocant pentru alte vremi, o Ea pune ochii pe un El şi-l vînează, contrar tuturor regulilor – desigur, într-un mod feminin. Dacă-L vrea, şi-L ia (evident, dacă şi El o place, cu atracţia nu te joci), şi tot Ea iniţiază partida de amor.

Scenariile de genul ăsta ar putea continua aproape la infinit. Din ele s-ar putea deduce că atît curtoazia, cît şi cavalerismul nu prea mai contează, astăzi, în relaţiile dintre bărbaţi şi femei. Nu cred asta: cred doar că tabloul s-a reconfigurat, contează poate la fel de mult în esenţă, doar că gesturile concrete prin care acestea se materializează s-au schimbat. Se mai păstrează şi din cele vechi, în sensul că mai sînt bărbaţi care deschid uşile, toarnă în pahare şi ţin hainele, ceea ce-i foarte frumos şi înduioşător. Dar curtoazia şi cavalerismul cred că au tendinţa să se manifeste, acum, în lucruri care sînt mai puţin legate de etichetă, şi mai mult de chestiuni... de viaţă comună: cum ar fi să-ţi ajuţi partenera să facă faţă treburilor casnice, gătind sau făcînd curat (bărbat fiind). Sau înlocuind presiunea sarcinilor casnice cu serviciile exterioare, precum mîncatul, tot mai des, în oraş... La care se adaugă lista de clişee romantice, precum o cină de Sfîntul Valentin, o nuntă ca-n poveşti, o seară-n jacuzzi, cu şampanie şi petale de trandafiri – clişee, dar plăcute...

De unde vin curtoazia şi cavalerismul vor încerca să lămurească o serie de articole ale unor istorici, medievişti, antropologi. Ce s-a ales de ele în zilele noastre, după toată lupta pentru emanciparea femeii, vor încerca să puncteze celelalte articole din Dosar. Din interviul Antoanetei Ralian reţin o idee care cred că e încă valabilă: în ciuda tuturor schimbărilor şi emancipărilor, femeile (cel puţin unele dintre ele) mai simt, încă, nevoia să fie ocrotite. Suficient semn de curtoazie şi cavalerism... (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

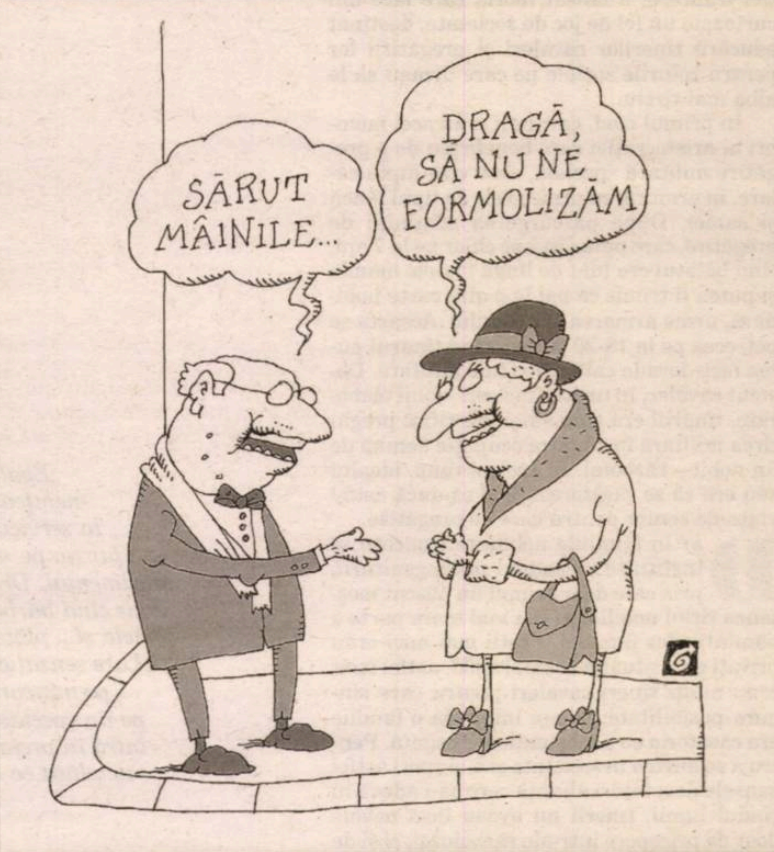
SĂRUT MÂINILE...
DRAGĂ, SĂ NU NE FORMOLIZĂM

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi,
5 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri*,
realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Cavalerism
şi curtoazie

Ecaterina LUNG

Iubirea şi ritualurile sale în literatura medievală

Către sfîrşitul secolului al XI-lea apărea, în zonele sudice ale Franţei actuale, acolo unde se vorbea *langue d'oc,* dialect diferit de cel din nord, o creaţie lirică originală: poezia trubadurilor. În societatea provensală, mai evoluată din punct de vedere material şi cultural decît cea din părţile nordice, rafinamentul de la curtea marilor seniori conducea la apariţia *curtoaziei,* set de valori şi de comportamente pe care membrii aristocraţiei trebuiau să le respecte. Pentru prima dată femeia, care în realitate se situa pe o poziţie de inferioritate, era pusă, prin intermediul literaturii, pe un piedestal.

În creaţiile literare medievale de pînă atunci fuseseră exaltate, în primul rînd, virtuţile războinice ale bărbaţilor. Epopeile descriau cavaleri războinici, curajoşi, plini de onoare, fideli faţă de seniorul lor, gata să se sacrifice pentru credinţă. Dragostea nu avea aproape nici o importanţă. În schimb, trubadurii cîntă despre *fin amour,* dragostea delicată pe care un tînăr cavaler o nutreşte pentru o doamnă. Trebuie precizat, de la bun început, că o regulă de bază a acestei iubiri delicate, care este o componentă esenţială a curtoaziei, era ca femeia iubită să fie superioară tînărului, din punct de vedere social, şi să fi fost deja căsătorită. Ca atare, dragostea cîntată de trubaduri este una adulteră, probabil mai degrabă în intenţie, şi nu în realitate, întrucît legiuirile vremii pedepseau crunt încălcarea moralei sexuale. Cum s-ar explica atunci acest divorţ între realitate şi ficţiune?

Amor şi educaţie

O teorie foarte interesantă a fost lansată, cu ceva vreme în urmă, de către marele medievist francez Georges Duby. Acesta, analizînd strategiile matrimoniale ale aristocraţiei franceze, a lansat teoria care face din curtoazie un fel de joc de societate, destinat educării tinerilor cavaleri şi pregătirii lor pentru rolurile sociale pe care urmau să le aibă mai tîrziu.

În primul rînd, cavalerii erau acei membri ai aristocraţiei care beneficiau de o pregătire militară specială, care viza lupta călare, în armură, cu arme grele de tipul lăncii şi sabiei. După parcurgerea stagiului de pregătire, care putea începe chiar pe la 7 ani, cînd băiatul era luat de lîngă fustele mamei şi putea fi trimis ca paj la o altă curte nobiliară, urma armarea cavalerului. Aceasta se petrecea pe la 18-20 de ani, cînd tînărul putea face dovada calităţilor sale militare. Devenit cavaler, în urma unei ceremonii elaborate, tînărul era gata să-şi valorifice pregătirea militară în singura ocupaţie demnă de un nobil – războiul. În acelaşi timp, idealul său era să se căsătorească şi să ducă astfel viaţa de senior pentru care se pregătise.

Dar în familiile nobiliare franceze se instituise principiul primogeniturii, prin care doar primul fiu născut moştenea titlul nobiliar şi cea mai mare parte a pămînturilor familiei. Fraţii mai mici erau privaţi de o situaţie comparabilă, astfel încît erau mulţi tineri cavaleri pentru care singura posibilitate de a-şi întemeia o familie era căsătoria cu o moştenitoare bogată. Pentru a se afirma în societate şi a-şi spori astfel şansele de a face o alianţă care să-i aducă în rîndul lumii, tinerii nu aveau însă nevoie doar de pricepere într-ale războiului, ci şi de maniere elegante. Aceste maniere puteau fi deprinse la curtea seniorului în slujba căruia tinerii se puneau şi unde aveau ocazia să-şi petreacă timpul în compania doamnei locului şi a celorlalte femei care o înconjurau. Această doamnă, soţia seniorului, face obiectul dragostei curteneşti cîntată de trubaduri, într-un soi de joc – după cum susţinea Duby. Îndreptîndu-şi atenţiile către doamnă, acceptînd să servească o femeie, în condiţiile în care mentalitatea epocii considera femeile fiinţe inferioare, tînărul bărbat şi-ar fi demonstrat, de fapt, fidelitatea către seniorul său, soţul doamnei.

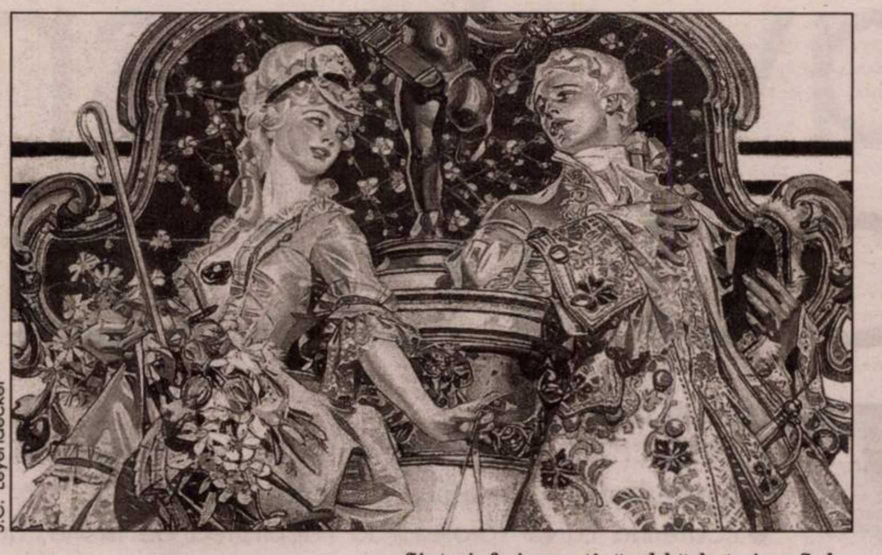

„Doar prietenii sau colegii se întîlnesc la jumătatea drumului. Bărbaţii (bărbaţii adevăraţi!) vin să le ia pe femei de-acasă sau (eventual!) de la serviciu. Indică întotdeauna locul de întîlnire care-ţi convine ţie."

„Egalitatea şi plata «nemţească» sînt bune la serviciu, între colegi, dar nu pe «terenul de joc» sentimental. Dragostea merge doar cînd bărbatul «vînează» femeia şi... plăteşte pentru ea. El are senzaţia că banii daţi pe mîncare, pe băutură, pe un spectacol sau un taxi intră în preţul pe care-l are de plătit ca să fie cu tine."

Indiferent dacă teoria lui Georges Duby este sau nu corectă, este cert că o mai mare familiaritate a tinerilor războinici brutali şi adesea analfabeţi cu o societate a femeilor aflate pe o poziţie socială superioară a condus la definirea unor maniere „amoroase" care aveau să fie considerate un model în perioadele următoare.

În primul rînd, tînărul care era „îndrăgostit" trebuia să-şi trateze obiectul iubirii ca pe o stăpînă – acesta fiind sensul iniţial al termenului de *doamnă*. Societatea medievală avea la bază relaţiile feudo-vasalice, în care seniorul, personaj important şi bogat, primeşte jurămîntul de credinţă al vasalului, nobil ca şi el, dar care are nevoie de bucata de pămînt pe care o primeşte în urma acestui jurămînt. Omagiul vasalic, prin care se consfinţea această relaţie de inegalitate între egali (din punct de vedere social), presupunea ca vasalul să îngenuncheze în faţa seniorului, să-i jure credinţă cu mîinile împreunate puse în mîinile acestuia. Seniorul îi accepta jurămîntul, îi oferea un obiect care simboliza feudul şi îl săruta pe gură.

Aceste elemente ale unui ritual profund simbolic sînt transferate în domeniul amoros. Îndrăgostitul, ca un vasal, îngenunchează în faţa femeii – simbol al supunerii extreme din partea unui bărbat, fiinţă superioară. Dacă ea îi acceptă jurămîntul de credinţă, între ei se stabileşte o relaţie care este pecetluită printr-un sărut pe buze. Nu era vorba de o cerere în căsătorie, nici de o acceptare a unor relaţii fizice, ci de consfinţirea unei relaţii în care îndrăgostitul se punea în slujba doamnei, iar aceasta îi accepta curtea. În fond, pe vremea aceea, curtea era ansamblul persoanelor care gravitau în jurul unui personaj important. A face curte însemna, deci, a recunoaşte superioritatea cuiva, în cazul în speţă a femeii, a gravita în permanenţă în jurul ei, a-i oferi servicii.

Iubirea ideală şi romanele cavalereşti

S-a discutat mult despre caracterul platonic al iubirii cîntate de trubaduri, care vorbesc mai degrabă despre un sentiment ideal, decît despre o transpunere a acestuia în realitate. Iubirea ideală apare cel mai bine în celebrul caz al lui Jauffre Rudel, care s-ar fi îndrăgostit de contesa de Tripoli fără să o fi văzut niciodată, doar pentru că virtuţile ei erau proslăvite de pelerinii care se întorceau din Ţara Sfîntă. Dar în alte poeme apare sugestia unei relaţii fizice ilicite, care trebuie ţinută secretă, întrucît pune în pericol viaţa şi onoarea celor doi, în primul rînd ale femeii. De aici, o altă caracteristică a iubirii curteneşti trebuia să fie discreţia, îndrăgostitul nu trebuia să divulge numele doamnei sale. În acelaşi timp, însă, trebuia să dea dovadă de toate semnele exterioare ale iubirii – să fie palid, cu privirea pierdută, mereu visător, astfel încît să nu existe nici o îndoială că iubeşte.

Alte sugestii despre iubirea curtenească apar în romanele cavalereşti, produse literare apărute doar puţin mai tîrziu decît poezia trubadurilor, dar scrise în *langue d'oil,* limba vorbită în nordul Franţei. Mult mai centrate pe isprăvi războinice decît poeziile, romanele cavalereşti oferă, de asemenea, un loc esenţial iubirii. Pot fi, de altfel, considerate primele creaţii literare în care iubirea e motorul acţiunii. Cavalerul poate fi motivat de dorinţa de aventură, vitejie, onoare, loialitate, dar el nu poate fi considerat împlinit dacă nu are o doamnă căreia să-i dedice isprăvile sale. Spre deosebire de poezia trubadurilor, dragostea din romanele cavalereşti este, de obicei, una licită, conjugală. Aventurile se pot termina cu un *happy end,* în care cavalerul se căsătoreşte, în cele din urmă, cu aleasa inimii sale. Ori se reconciliază cu ea, dacă soarta i-a despărţit cumva. Din romane aflăm mai clar ce trebuia să facă un cavaler pentru a fi demn de a purta numele de îndrăgostit – trebuia să-i închine toate victoriile lui şi să se supună în toate doamnei sale, chiar pînă la a se umili. Cazul tipic şi care ar părea să contravină modelului cavalerului triumfător în toate este cel al lui Lancelot, care, din iubire pentru Guinevra, acceptă să se urce într-o cotigă cu care erau duşi spre supliciu condamnaţii sau să se lase înfrînt într-un turnir. (Cei care au văzut *Povestea unui cavaler* îşi pot da seama acum care este originea scenei în care eroul, neînfrînt de nimeni, acceptă, din dragoste, să piardă o luptă, aducîndu-şi la disperare tovarăşii care pariaseră pe izbînda sa.) Dacă pierde dragostea doamnei sale, cavalerul nu mai are nimic şi trebuie să îşi piardă minţile, aşa cum face Yvain. Desigur, cazul extrem este cel în care îşi pierde viaţa, precum Tristan. Rănit, acesta aşteaptă sosirea iubitei sale Isolda, care l-ar fi putut vindeca. Pentru că i se spune că ea nu vine, Tristan se lasă, pur şi simplu, să moară.

De altfel, cele mai cunoscute personaje ale romanelor cavalereşti sînt şi cele celebre prin iubirea lor nefericită, pentru că era nepermisă de normele morale ale vremii. Lancelot, cavalerul ideal al romanelor cavalereşti medievale, o iubeşte pe Guinevra, soţia seniorului său, regele Arthur, şi această iubire adulteră îl însufleţeşte în toate isprăvile sale vitejeşti şi îl face de neînvins. Tristan o iubeşte pe Isolda, soţia unchiului său Marc, de asemenea seniorul său. Iubirea ilicită dintre Lancelot şi Guinevra este una din cauzele prăbuşirii lumii Mesei Rotunde, iar dragostea îi duce, în cele din urmă, la moarte, pe Tristan şi Isolda.

Este interesant că, din toată această literatură medievală, Europa modernă avea să reţină cîteva aspecte, aparent contradictorii. Din ritualul curteniei medievale, romanticul secol al XIX-lea redescoperea gesturile dramatice, total rupte de semnificaţia lor iniţială, precum declararea iubirii în genunchi sau aspectul deznădăjduit al îndrăgostitului. Apetenţa romantică pentru sfîrşituri tragice avea să reţină, dintre toate poveştile de dragoste medievale, pe cea dintre Tristan şi Isolda. Aceasta e cea pe care Denis de Rougemont o considera ca stînd la baza mitului esenţial al iubirii occidentale – iubire pasională, ilegitimă, nefericită, încheiată tragic prin moartea amanţilor.

Ecaterina Lung *este medievist, profesor la Facultatea de Istorie şi director al Centrului de Studii Medievale, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată –* Istoria culturală: origini, evoluţii, tendinţe, *Editura Universităţii Bucureşti, 2009.*

■ ■ ■

Silvia CHIŢIMIA

Trubadurii şi arta de a face curte

„E mort, cel căruia îi este dat / Să simtă a dragostei suflare“, cîntă, acompaniat de lăută, Bernard de Ventadour, trubadur născut în secolul al XII-lea, în castelul Ventadour (Limousin), considerat cel mai de seamă cîntăreţ din lirica provensală. Astăzi, în lumea postmodernă, de unde lipsesc tot mai mult entuziasmul, marile elanuri ale iubirii (convertită aproape total în sex), răbdarea, onoarea, poezia (şi chiar lăutele, s-au refugiat la muzeu), ne este tot mai greu să desluşim tîlcuirea unor asemenea versuri, aparent desuete.

Trubadur este numele dat poeţilor – muzicanţi medievali, care compuneau muzică şi versuri în vechea franceză (limba *d'oc* vorbită în ţinuturile occitane din Franţa meridională. Ei peregrinau (secolele XI-XIII) de la o curte seniorială la alta, punîndu-şi măiestria şi arta de a cînta iubirea în slujba unei Doamne. Cuvîntul trubadur derivă din provensală (dialect al limbii *d'oc)* în care *trobador* înseamnă poet. El derivă din verbul *trobar* şi înseamnă a găsi, a inventa. Trouverii erau poeţii din nord, printre care s-au numărat Marie de France şi Richard Inimă de Leu. Versurile trubadurilor erau acompaniate la diverse instrumente muzicale (lăută, violă). Cîntecele lor, înnobilate de o muzică derutantă, fascinau prin amestecul de austeritate şi sensibilitate, de fervoare şi gravitate aproape religioasă. Primul trubadur din Europa, Guillaume, conte de Poitiers şi duce de Aquitania, îşi cîntă declaraţiile de iubire profană, folosind formule melodice din liturghia imnului ambrozian. Asistăm, aşadar, la o laicizare a entuziasmului (în sensul său literar, *en theos,* de îndumnezeire). Trubadurii descoperă plenitudinea fiinţei şi „mîntuirea“ posibilă prin iubirea închinată femeii. În plin Ev Mediu, arta trubadurilor va fi primul semn al curentului renascentist, care va aşeza omul în centrul preocupărilor sale artistice, în locul comuniunii cu divinitatea. „Fenomenul trubadur“ poate fi integrat într-un cadru mai general, care a fost determinat de apariţia în sînul societăţii feudale a Franţei de sud a unei noi arte de a trăi. Are loc o transformare profundă a moravurilor şi a idealurilor clasei nobile, care nu se mai reduce doar la o lume de războinici, stăpîniţi de dorinţa de putere. Sub impactul afluxului de „avuţie şi civilizaţie“, determinat de Cruciadele din secolul al XII-lea (din Orient şi Spania), la curţile meridionale senioriale se trăieşte mai liber şi se cultivă un ideal de viaţă frumoasă, clădită pe emoţii înălţătoare şi rafinament artistic. Mutaţia esenţială adusă de acest *ars vivendi* se reflectă în noile străluciri pe care le capătă *ars amandi,* respectiv prin locul tot mai important pe care îl va ocupa femeia în existenţa curtenească. Ea se va bucura de cinstire şi respect, iar trubadurii îi vor dedica un adevărat cult poetic şi amoros (sub chipul unei misterioase Doamne). Această transmutaţie erotică determină apariţia în Occident (secolul al XII-lea) a unui nou tip de relaţie între bărbat şi femeie, care s-a numit dragoste curtenească. Subiectul va inspira aproape exclusiv poetica provensală, devenind un model pentru toate popoarele romanice, cît şi pentru englezi şi germani. Frecventînd curţile senioriale, trubadurii devin maeştrii în arta lui *fin'amor* (în occitană însemnînd iubire pură, în sensul de elevată, rafinată) care îl înnobilează pe îndrăgostit întrucît dezvoltă (prin răbdare, dominaţie a simţurilor şi comportament etic) calităţi morale şi spirituale alese. Există şi un sistem fix de legi, care se vor constitui într-un cod numit *Leys d'amor* (în provensală – Legile iubirii curteneşti). Să precizăm, din capul locului, că trubadurii nu cîntau decît iubirea în afara căsătoriei (considerată a se întemeia doar pe unirea trupească) în timp ce *fin'amor* se referea, în mod esenţial, la contopirea sufletelor. Iubirea pură se întemeia pe trei virtuţi: măsura *(mezura),* inteligenţa *(şen)* şi meritul *(pretz).* Ele erau considerate rădăcini ale binelui, frumosului şi cunoaşterii. Un rol esenţial îl avea *mezura* care se dezvolta prin educaţie curtenească (supunerea erosului la o disciplină etică riguroasă). Aşadar, arta iubirii, a lui *fin'amor,* se învaţă! Trubadurul dobîndind, printre altele, o înţelepciune lăuntrică, de ordin spiritual *(Les Fous d'Amour au Moyen Age. Orient-Occident,* Editrices: Claire Kappler, Suzanne Thiolier-Méjan, L'Harmattan, Paris, 2007). Căci marea descoperire a trubadurilor a fost că dragostea poate fi mai mult decît focul poftei trupeşti. Poate în acest sens trebuie să înţelegem motivul iubirii mereu neîmplinite din cîntecele lor. Să prezentăm, în încheiere, cîteva din legile codului curtenesc. Faţă de femeia iubită, îndrăgostitul se află în poziţie de vasal. Iubirea lui se asemăna cu o slujbă şi, ca atare, era dator să împlinească poruncile Doamnei iubite. Să o cîştige prin frumuseţea versurilor şi prin vibraţiile fermecate ale melodiilor sale. Aşezat în genunchi, trebuia să-i jure fidelitate veşnică, iar Doamna, ca semn şi zălog al iubirii, îi dăruia un inel (care era retras în caz de infidelitate). O importantă regulă a iubirii curteneşti era răbdarea, puterea de a aştepta semnul acceptării de la iubită. Imperativă se dovedea obligaţia de a învălui în taină identitatea Doamnei sale. Rafinarea vieţii curteneşti a îmbogăţit înţelesurile cuvintelor legate de curte. *Cortejar* însemna: a primi, a însoţi la curte, a frecventa o curte sau a face curte. *Cortezia* se referea la eleganţa manierelor, de unde sensul cuvîntului curtoazie. La înnobilarea acestor cuvinte au contribuit, fără îndoială, şi trubadurii. Ei ne-au lăsat moştenire tradiţia amorului curtenesc, ceremonia gesturilor curtenitoare, curtoazia. Într-un cuvînt, arta de a face curte femeii de care eşti îndrăgostit.

Trubadurii descoperă „mîntuirea“ posibilă prin iubirea închinată femeii.

Azi, pe stradă

Dar ce a rămas din toate acestea azi? Cum se face curte în zilele noastre? O anchetă de teren asupra expresiei „a face curte“ ar fi un bun reper.

Întrebările au fost „Ce este curtoazia“ şi „Ce înseamnă a face curte?“

La prima întrebare, majoritatea răspunsurilor au fost „sincer, nu ştiu“, „nu cunosc termenul“, sau curtoazia a fost identificată cu bunul simţ, politeţea, a saluta pe cineva. A doua întrebare a avut mai mult succes.

„A face curte unei Doamne? Adică să o agăţ, să o cuceresc! Întîi discuţia, te împrieteneşti, rîzi, povesteşti. Mergi la film, îi oferi o floare. O aştepţi şi dacă plouă. De fapt, trebuie cam multe!“ (spus cu un oftat copleşit de **Bogdan,** casier la supermarket)

„E o chestie depăşită. Pentru că trăim în secolul vitezei. Nu mai ai timp să fii galant. Decît la o petrecere, la o întîlnire cu prietenii. Eşti amabil, îi vorbeşti frumos, chiar dacă tu ai gărgăuni la cap! Dacă-ţi place, poţi să-i cumperi şi flori!“ (**Virgil,** informatician)

„A face curte? Păi, vorbeşti ales, o inviţi undeva. Nu pe stradă sau în parc. La Bamboo, nici atît. Că nu se uită la tine dacă n-ai maşină în parcare! Nu vrea nici la teatru. La operă, nu mai spun! Nu poţi să o agăţi cu un trandafir. Asta merge poate la Doamnele peste 40 de ani. E greu de tot!“ (**Marian,** funcţionar la Pariuri sportive)

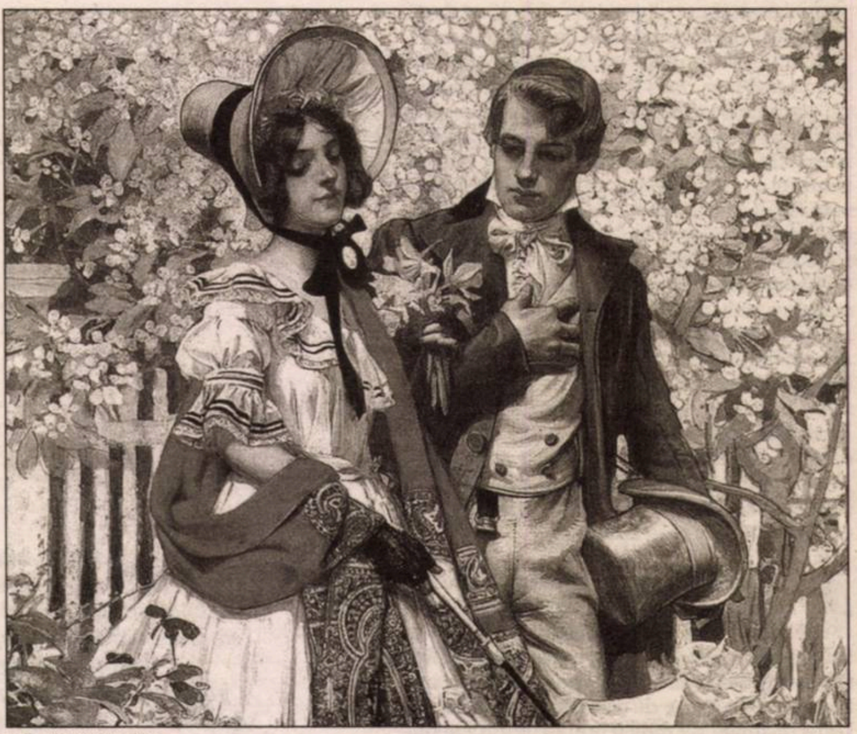

J.C. Leyendecker

„A telefona unui bărbat este echivalent cu a-l «vîna» – ceea ce contravine întru totul Regulilor. O să-şi dea seama imediat că-l placi şi e posibil să nu-l mai interesezi. (...) Nesunîndu-l, el te va dori şi mai mult, va vrea şi mai tare să te vadă, şi, ca urmare, îţi va telefona iarăşi.“

„Demult, însemna să-i cînţi serenade sub balcon. Acu' e imposibil. Pînă la etajul zece nu se mai aude nimic. Plus că nu mai au oamenii voce de cîntat. Fiecare se descurcă după puteri.“ (**Florin,** electrician)

„Haide că m-aţi spart cu întrebarea asta! *(rîzînd)* La 7 seara, după muncă, să vorbesc despre curte şi curtoazie?! Bine că n-am băut! Oricum, înseamnă să te porţi politicos. A face curte înseamnă a vrăji o fată. Îi zîmbeşti, o complimentezi. Îi faci atenţii: flori, bomboane, ţii minte ceva frumos despre ea. Dacă întîrzie la întîlniri, o aştepţi. Neapărat o aştepţi!“ (**Horia,** funcţionar la o firmă)

„Ce-aţi zis? A face curte: cum adică, să-i fac curte la casă? *(mirare extremă)* A, aa... Să plac o femeie. La noi nu se agaţă pe stradă ca aici. Nu vezi pupat pe stradă. Trimit o fată la ea (o rudă, cineva apropiat) să vadă dacă vrea să ne întîlnim. Nu trebuie să ştie toată lumea. Dacă o iubeşti, te porţi frumos, o respecţi. Dacă nu vrea, închizi subiectul. Dar poţi să o iubeşti în continuare.“ (**Ibrahim,** patron turc la un magazin de zaharicale)

„Curtoazie e acea sensibilitate şi eleganţă din secolele XVIII-XIX. Ceva care în zilele noastre a murit. A face curte presupune un plan, o strategie ca la armată. Te duci cu ea la cafenea, la un ceai, schimbi idei. Mergeţi cu prietenii, te uiţi la răsăritul de soare. Dar acu', a face curte e mai mult aplicativ! Decît să vorbeşti despre subiect, treci la acţiune. Zău! Şi dacă lucrurile merg prea tare, îngenunchezi şi îi ceri mîna.“ (**Marian,** instructor de arte marţiale)

La capătul scurtei noastre anchete, rezultatele se dovedesc mulţumitoare. Femeia nu pare să fi căzut încă de pe piedestalul iubirii. Chiar dacă nu mai trăim într-un „aflux de avuţie şi civilizaţie“, arta de a face curte rezistă cum poate. Comunicarea dintre bărbat şi femeie, „în faza curtenească“, se face prin vorbe frumoase, bomboane, amabilităţi şi servicii. De cîntec (sau poezie) nu mai poate fi vorba, pentru că oamenii nu mai au stare sau se grăbesc. Cea mai grea rămîne, fără îndoială, îndelunga răbdare. Ea se mai poate ostoi, dacă ne gîndim că, la orientali, refuzul de a satisfice dorinţa iubirii este mijlocul cel mai rafinat de a o prelungi. Concluzia: împrospătaţi-vă sufletele cu iubire, altminteri se vor întuneca, precum păsările în colivie, care aproape uită cum e să poţi zbura.

Silvia Chiţimia *e dr. în etnologie şi scriitoare.*

■ ■ ■

DILEMA
Cavalerism
și curtoazie

Anca MANOLESCU

Comportamentul unei alte lumi

În troleibuz, doi tineri: blugi strîmţi, „geci“ de sky, tricouri cu pieptul imprimat. Băiatul stă jos, nepăsător; în faţa lui, în picioare, fata îi vorbeşte, face glume, nu pare deloc stingherită. Eu sînt cea stînjenită ca dinaintea anormalului. La un moment dat, băiatul se scoală totuşi şi îi oferă locul fetei. Îmi vine inima la loc. Dar fata îl refuză. Se simte bine, e în vervă, nu vede de ce ar schimba locurile. Nu mai înţeleg nimic. Pînă la urmă, o bancă se eliberează, băiatul o cheamă pe fată şi se aşază alături. *Bon, écoutez*… cum ar fi spus părintele Scrima, care, foarte atent la ritualul politeţii, nu pierdea prilejul reflecţiei asupra imediatului. Aşadar, curtoazia, ca să funcţioneze, e nevoie să fie înţeleasă de ambii parteneri. Cod al relaţiei elegante între genuri, ea se destramă dacă cei doi nu cooperează, dacă nu interiorizează pînă la firesc propriul rol, dacă nu răspund celuilalt în limbajul diferenţierii alese între domni şi doamne.

*

Cavalerism, politeţe: aproape sinonime, avînd fiecare totuşi nota proprie. Derivînd din latinul *politus* (neted, şlefuit), politeţea e calitatea cuiva bine cizelat şi bine cultivat, care în relaţia cu semenii are fineţe, are lustru, e de o civilitate nesilită, intrată în sînge. Ea indică bună-cuviinţa şi bunăvoinţa, încifrate în cutume, care se manifestă între indivizi, independent de gen. Cavalerismul, în schimb, nu poate să nu evoce, fie şi îndepărtat, modelul medieval curtenesc: cavalerul sluješte unei înalte doamne, împlineşte pentru ea strălucitoare fapte de curaj, de eleganţă, de poezie, sperînd într-o răsplată de iubire care, pentru a fi pe măsura idealului, trebuie să nu aparţină acestei lumi, să-i treacă pe amanţi în altă lume, într-un absolut. Din dăruirea către doamna ideală decurge curtenia faţă de toate femeile, fie ele aristocrate ori umile. Nobilul Boucicaut, scriind pe la 1400, formulează (a cîta oară?), portretul cavalerului: „pe toate le slujea, pe toate le cinstea din dragoste pentru una“.

„E foarte important ca bărbaţii să te invite la început de săptămînă pentru că, fiind o adeptă a regulilor, nu-ţi poţi suspenda, pur şi simplu, viaţa pînă joi sau vineri. (...) Dacă n-a sunat pînă miercuri seara, fă-ţi alte planuri pentru weekend.“

Există deosebire – medieviştii ne atrag atenţia – între *curtoazie* şi *fin' amor*. Prima e norma rafinată a comportamentului nobil, e un mod de a fi care conferă persoanei calitate aristocratică, e o „artă de a trăi“ frumos. Distincţia actelor şi a moravurilor, generozitatea, cinstea, proteguirea celor slabi, stăpînirea de sine, aptitudinea pentru risc şi sacrificiu, simţul onoarei, toate acestea intră în compoziţia curtoaziei. Dar, potrivit autorilor medievali, pe toate acestea cavalerul le exersează tocmai în slujirea doamnei sale. Ea însăşi o figură-simbol a feminităţii spirituale, a tot ceea ce în universul mare şi în cel uman e aspect feminin pătruns de graţie şi de spirit, de la frumuseţe la *sophia*. *Fin' amor* e un drum al şlefuirii de sine orientat de un ideal erotic, alimentat de energia erotică.

Să fie fenomenul curtenesc doar o pedagogie prin care tinerii erau formaţi în slujba seniorului lor, soţia acestuia fiindu-le idealul şi educatoarea? Un mod de a domestici brutalitatea rapace a cetelor de cavaleri concreţi? Sau doar un imaginar romantic care compensa crepusculul apăsător al Evului Mediu? Toate acestea pot fi adevărate. Dar într-o lume modelată de religios, fenomenul trebuie să-şi găsească un sens şi în orizont propriu-zis creştin. Pe de altă parte, e prea multă intensitate, prea multă reflexivitate asupra compusului uman – alimentată de ştiinţa antică şi de poetica arabă a iubirii –, e prea mult absolut în literatura curtenească, pentru a o putea reduce la funcţii de reglare socio-religioasă. Ea iese chiar din cadrele religioase comune, din morala creştină instalată. Fără a i se opune, se riscă mereu, programatic dincolo de ea. În momentul judecăţii, Yseut se încrede în „curtenia“ lui Dumnezeu căci El îi apără pe cei ce se iubesc. Cum poate fi înţeleasă această îndrăzneală, această libertate? Dacă literatura care susţine şi alimentează curtenia are un sens spiritual, el trebuie căutat dincolo de economia, inclusiv religioasă, a „acestei lumi“.

Creştinismul istoric – spune Nikolai Berdiaev – nu a avut îndrăzneala creatoare de a include sexualitatea în noua stare a fiinţei, în noul eon deschis de Christos. Nu a avut curajul de a o utiliza ascendent, de a o transfigura. A lăsat această transformare pe seama unor mistici şi poeţi care au îndrăznit să articuleze iubirea umană şi iubirea sacră. În creştinismul oficial, sexualitatea e fie neutralizată (monahism), fie subsumată procreaţiei. Nu are semnificaţie spirituală decît *a contrario:* e semnul condiţiei umane căzute, pus mai ales, în timpul lung al istoriei, pe seama Evei. Fenomenul curtenesc ţine, potrivit lui Berdiaev, de acea conştiinţă care îi recunoaşte feminităţii rolul metafizic, care urmăreşte uniunea fiinţei, realizarea omului complet, capabil de divin. De la Platon, la Zohar, la Böhme şi la Franz von Baader, Berdiaev regăseşte acea dorinţă a totalităţii, a unului uman restaurat care înfrînge „greutatea“ lumii fracturate.

*

Toate acestea sînt departe de exercitarea cotidiană a curteniei. Dar chiar în practica ei curentă, curtenia face să transpară jocul diferenţierii care recunoaşte în celălalt gen aspectul fără de care omul nu ar fi întreg. Chiar în practica ei curentă, curtenia ţine de un comportament aristocratic. Prin ritualul respectului între masculin şi feminin, ea recunoaşte nobleţea omului; se opune cu eleganţă ideologiilor care vor să-i uniformizeze fiinţa, fie ele totalitare ori postmoderne.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cele mai recente cărţi publicate sînt* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) şi* Stilul religiei în modernitatea tîrzie *(Polirom, 2011).*

■ ■ ■

„Masculinul și femininul trăiesc în dulce devălmășie“

interviu cu Bebe MIHĂESCU

Ce mai înseamnă, astăzi, să fii cavaler? În ce mai constă curtoazia?

Din nefericire, sîntem în alt serial. A mai rămas doar voluptatea rostirii cuvintelor, căci substanţa s-a pierdut. Ar trebui să ne întrebăm unde s-a pierdut cultura cavalerească şi, implicit, elogiul curtoaziei.

Mai reprezintă curtoazia şi cavalerismul calităţi în comportamentul bărbatului îndrăgostit? În ce măsură, în ce context?

Dacă în educaţie întîlnim curtoazia şi cavalerismul, sigur, şi bărbatul îndrăgostit va fi amprentat de ele. Altfel, vorbim întru aducere aminte.

Apreciază femeile aceste calităţi la un bărbat?

Sigur, numai că în formele asimilate mai ales prin cultura cinematografică. Adică virilitatea, curajul, cadourile scumpe, invitaţia de a fi plimbate în maşini scumpe.

Se spune că fetele preferă „băieţii răi“. Pot băieţii răi să fie şi cavaleri şi să dea dovadă de curtoazie? În ce fel?

Băieţii răi sînt cei descrişi mai sus. Ritualurile de cucerire folosite, forţînd nota, ar reprezenta curtoazia. Doar că lipseşte ceva...

La o întîlnire cu o fată, mai e obligatoriu să plătească bărbatul?

Ideea de obligatoriu în această perioadă de maximă diluare a bunelor maniere mi se pare ridicolă! Mulţi bărbaţi o fac, dar nu sub povara cavalerismului. Altele sînt gîndurile lor...

La fel: e necesar ca acesta să deschidă uşa de la maşină, uşa de la casa în care intră împreună şi s-o lase pe ea prima, să-i tragă scaunul, să-i toarne vin în pahar, să-i ţină paltonul...?

Nota obligatorie şi necesară nu face casă bună cu timpul prezent. Ca să putem fi în orizontul curtoaziei şi al aurei romantice, ar trebui să existe educaţia admiraţiei femeii! Secolul pe care îl petrecem admiră sexualitatea.

Din punctul de vedere al semnalelor sexuale, cum pot fi interpretate aceste gesturi sau lipsa lor?

Instrumente ale seducţiei, prilej de a intra în intimitate, în spaţiul personal. Dacă nu există, se trece peste seducţie.

Bărbatul mai e cel care face primii paşii, într-o relaţie la început, sau poate la fel de bine să-i facă şi femeia? Cît şi ce poate face fiecare?

Vorbim de coduri erotice diferite. Astăzi, cel puţin din viziunea clinică, nu din lecturi reconfortante, lucrurile stau deconcertant pentru persoanele... tradiţionale. Specia se grăbeşte şi, pentru a ajunge la cele 9 miliarde în 2050, nu mai are timp să asimileze modele. Masculinul şi femininul trăiesc în dulce devălmăşie, căci asta sîntem, structural, toţi. În mod firesc, iniţiativa aparţine tuturor.

În cadrul actului sexual, de cîtă curtoazie poate da dovadă bărbatul? Se poate pune problema curtoaziei aici?

Putem vorbi de ritualuri erotice şi mai puţin de curtoazie. Dacă vom purta cîndva un dialog despre modelele culturale erotice structurate în esenţă pe sisteme de credinţe, cum ar fi taoismul, yoga, creştinismul, islamismul, vom putea vedea lucruri esenţiale. Ce se permite, cînd se permite, cît se permite şi de către cine. Cred că observaţi că am dialogat fără să ne referim la iubire. Şi, în absenţa ei, curtoazia şi cavalerismul sînt un fel de... doagă dulce, dulce doagă!

„Putem vorbi de ritualuri erotice şi mai puţin de curtoazie.“

***Vasile (Bebe) Mihăescu** este conferenţiar la Universitatea de Medicină şi Farmacie „Grigore T. Popa“ din Iaşi. Psihoterapeut de orientare experienţială şi hipnoterapie. Cea mai recentă carte publicată:* A face dragoste aproape perfect, *Polirom, 2014.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

■ ■ ■

Monica NEAȚU

Rolul civilizator al femininului

La sfîrşitul secolului al XI-lea, ducele Guillaume de Aquitania (1071-1126) îşi încînta şi scandaliza contemporanii cu creaţiile sale literare. În versuri tandre, el îşi cînta dragostea pentru o doamnă idealizată şi intangibilă, insistînd pe supunerea datorată acesteia. În versuri la fel de înflăcărate, dar într-un limbaj licenţios, ducele îşi lăuda cuceririle mundane, una dintre ele beneficiind, conform legendei, de un portret nud pe interiorul scutului războinicului-trubadur. Aventurile literare ale ducelui marchează începuturile unui fenomen cultural şi social în Franţa medievală. Cunoscută sub numele de *fin'amor* sau amor curtenesc, lirica trubadurilor a înflorit la marile curţi senioriale franceze, ea punîndu-şi amprenta asupra mentalităţilor elitelor europene. Lumea violentă a războinicilor s-a lăsat îmblînzită, *fin'amor* impunînd un nou tip de comportament. Cavalerul se transformă într-un personaj curtenitor, generos, care îşi modelează caracterul pentru a fi pe placul doamnei, personajul central din cîntecele trubadurilor.

Departe de a fi sinonimă cu ideea de emancipare a femininului, dragostea curtenească este dominată de dorinţa masculină de a-şi evidenţia rafinamentul şi eleganţa prin intermediul doamnei. Cavalerii, majoritatea inferiori din punct de vedere social, venerau o doamnă enigmatică, îi purtau culorile, o slujeau cu fidelitate, o apărau de curtenii trădători şi de furiile unui soţ rău, dovedindu-şi devotamentul faţă de stăpîna inimii lor. Prin intermediul acestui personaj feminin idealizat, societatea războinicilor se civilizează, învaţă să îşi înfrîneze impulsurile şi să dea dovadă de răbdare şi modestie. Dacă atenţia slujnicelor se căpăta cu daruri modeste, dragostea doamnei se dobîndea graţie unui discurs plăcut, aproape savant, printr-un comportament elegant la curte, la serbări sau în simple conversaţii. Conceptul de curtoazie se impune în gîndirea europeană, desemnînd omul elegant, generos, rafinat. În final, *fin'amor* devine pretextul pentru un comportament civilizat, arta iubirii implicînd un rafinament cotidian, fie că vorbim de societatea masculină sau de cea feminină.

Tot în această epocă îşi fac apariţia diverse reguli de comportament, inspirate de scrierile Antichităţii. Amuzante pentru cititorul contemporan, multe îi ironizează pe domnii şi doamnele de acum şapte sute de ani. Doamna trebuie să bea cu grijă, cu înghiţituri mici, să nu îşi îndese mîncarea în gură sau să ia o altă bucată înainte să termine ce are în farfurie, să îşi şteargă gura de grăsime, să bea delicat din potir, să nu producă sunete neplăcute cînd bea şi să evite beţia (Jean de Meung, *Romanul trandafirului*, secolul al XIII-lea). În cazul cavalerilor, sînt menţionate diverse sfaturi privind curtarea doamnei: domnul trebuia să dea dovadă de tact şi cumpătare, nimic nu deranjează mai mult decît stridenţele de limbaj şi faptele necugetate. Darul, marea problemă a îndrăgostitului medieval, cunoaşte o transformare radicală faţă de tradiţia Antichităţii. Dacă în vremea lui Ovidiu, darurile cumpărau favorurile curtezanei, în Evul Mediu ele simbolizau dragostea, de aceea erau alese cu grijă, scopul fiind să amintească de un sentiment, nu să oblige. Lirica trubadurilor evocă şi senzualitatea dragostei, oferind sfaturi pentru momentul întîlnirii amoroase (trăită sau imaginată). Bărbatul, chiar dacă el era cel care conducea jocul erotic, trebuia să dea dovadă de înfrînare (faimoasa probă a trupurilor – *asag)*, să asculte de dorinţele doamnei, plăcerea dragostei *(joi)* era împărtăşită de ambii parteneri.

Trăită sau imaginată, dragostea trubadurilor a acordat femininului un rol definitoriu în procesul civilizării, doamnele fiind cele care au conferit eleganţă şi rafinament Europei medievale şi moderne. Considerate *regine în societate*, doamnele de la marile curţi regale sînt asociate conceptului de *savoir-vivre*. În procesul de edificare a societăţii rafinate, regii invocă respectul şi dorinţele doamnelor, pentru a impune diverse reguli de politeţe. Printr-o exclamaţie celebră, *Domnilor, puneţi-vă pălăria pe cap, ducesa o permite!*, Ludovic al XIV-lea le-a atras atenţia curtenilor că respectul datorat regelui trebuia să se extindă şi asupra societăţii feminine.

> *„Fii dulce şi suavă.*
> *Rîzi la glumele lui,*
> *dar nu căznit. Zîmbeşte mult*
> *şi nu te simţi obligată să umpli*
> *golurile din conversaţie.*
> *În general, lasă-l pe el să facă*
> *tot – să te ia din locul indicat*
> *de tine, să găsească locul în care*
> *să mergeţi, să-ţi deschidă*
> *uşa, să-ţi potrivească scaunul*
> *cînd te aşezi."*

Reminiscenţele curtoaziei medievale se întîlnesc pînă în epoca contemporană. Fascinaţi de civilizaţia feudală, romanticii secolului al XIX-lea transformă sărutul mîinii într-un adevărat semn al rafinamentului. Gestul, impus de elitele franceze, devine o adevărată modă în Europa interbelică, fiind însoţit de o serie de reglementări stricte. Niciodată practicat pe stradă sau în locuri publice, sărutul mîinii era rezervat recepţiilor şi întîlnirilor private. Domnul trebuia să dea dovadă de eleganţă şi sobrietate, să aştepte ca doamna să îi întindă mîna, iar gesturile sale să nu denote lascivitate. Prin reguli, considerate astăzi romantice sau desuete, domnii erau învestiţi cu o putere de protecţie simbolică, ei aducînd un omagiu eleganţei feminine. Cavalerul care oferă braţul doamnei, intră primul în restaurant şi îi ţine uşa şi mantoul, coboară şi urcă scările primul, iată cîteva reguli de comportament, care le încîntau pe străbunicile noastre şi care continuă să facă parte din ADN-ul bărbatului curtenitor.

Cele două Războaie Mondiale, emanciparea feminină din anii '60-'70 şi mutaţiile sociale din ultimele decenii au transformat bunele maniere într-o cetate asediată, spectrul ridicolului ameninţînd curtoazia. Bunele maniere au încetat să mai fie privite drept apanajul unei elite sociale, dornice să-şi afirme preeminenţa. Chemată să tempereze agresivităţi şi să permită convieţuirea unor identităţi şi individualisme diverse (sociale, culturale, sexuale etc.), politeţea se adaptează în funcţie de mutaţiile culturale, tehnologice şi economice.

Monica Neaţu *este dr. în istorie, cu o teză despre „Identităţile confesionale în Europa medievală", şi lector la Fundaţia Calea Victoriei.*

■ ■ ■

Mihai CHIPER

O consultație într-o afacere de onoare din 1927

Deşi astăzi este perceput drept un obicei medieval, demult uitat, duelul atingea perioada de maximă înflorire în România în plină Belle Époque, cu aproximativ o sută de ani în urmă. Ritualul considerat perimat de unii supravieţuia şi Marelui Război, împotriva tuturor aşteptărilor, încît sute de afaceri de onoare continuau să facă deliciul vieţii mondene interbelice. Paradoxal, belicoşii duelişti nu se autopercepeau defel ca oameni violenţi. Dimpotrivă, în societatea masculină domneau, de regulă, cele mai înalte standarde de politeţe şi rafinament. Punctul de onoare – ne clarifică magistratul Emil Cerkez *(Din vremuri trecute)* – a fost produsul unei sensibilităţi cizelate prin educaţie, convieţuire în mediile sociale, unde cinstea, curajul, eleganţa morală nu erau expresii întîmplătoare, ci reflexe obişnuite, atavice. Aşa se face că provocarea la duel nu era consecinţa unui impuls nervos, ci finalitatea unui proces de consiliere. Se purtau tratative amănunţite între perechile de martori, pe baza unui Cod al onoarei, despre condiţiile duelului: *au premier sang* de obicei (mai rar pînă la imposibilitatea de luptă), într-o înfruntare cu spada sau, în cazul confruntării cu pistolul, unul-trei focuri de la o distanţă convenită de comun acord.

Generalul Gheorghe (Zizi) Cantacuzino, supranumit Grănicerul (1869-1937), îşi cîştigase faima în materie de duel. Fost erou de război, pînă să ajungă preşedinte al Partidului Totul pentru Ţară – unde a încercat fără succes să-i familiarizeze pe legionari cu imperativele onoarei –, era considerat un sfătuitor calificat în urma unei experienţe impresionante. Statistica noastră (incompletă) îi atribuie, de-a lungul vieţii, implicarea în 15 afaceri de onoare personale, soldate cu 6 dueluri, calitatea de martor în alte 24, arbitru în 16 cazuri, consultant în 5, director de luptă în 6. Solicitat frecvent să-şi ofere consultaţiile, generalul ajunsese un fel de instanţă supremă de apel. În arhivele CNSAS se păstrează o scrisoare a renumitului doctor neurolog Gheorghe Marinescu, din 20 octombrie 1927, adresată lui Gh. Cantacuzino, a cărei esenţă reda conflictul tulburător din minţile multora: cum trebuiau să se comporte bunii cetăţeni, respectînd legile statului, dar fără să-şi compromită onoarea personală? Cum era recomandat să procedeze adevăraţii domni, dacă viaţa îi punea în situaţia de a refuza un duel? În cuvintele doctorului Marinescu, trei erau întrebările capitale, la care dorea să i se răspundă: „I. Este silit cineva să primească o provocare la duel? II. Este onorabil ca cineva să refuze un cartel, adică martorii? III. Care este situaţia creată cuiva prin aceste alternative?"

Răspunsurile generalului erau surprinzător de legaliste: „I. Duelul este în afară de lege şi ca atare poate fi totdeauna refuzat", deci „NU" era răspunsul oferit, cu cîteva nuanţări şi indicaţii de conduită. Cine provoacă direct la duel, fără a accepta în prealabil discuţii, explicaţii şi eventual scuze, era considerat în afara codului duelului. II. În al doilea rînd, potrivit lui Cantacuzino, cel care refuza duelul rămînea onorabil, „dacă refuză totdeauna şi din principiu", întrucît „întregul cod al duelului este în afară de lege". Martorii veniţi erau datori să întocmească un proces-verbal de *„carrence"*, semnalînd societăţii abţinerea de principiu, iar refuzatul nu mai avea voie să se slujească niciodată de calea codului onoarei. III. În al treilea rînd, descalificatul, rămas perfect integru, nu mai avea voie să se slujească de jurisdicţia codului de onoare: putea fi recuzat ca martor, ca arbitru şi judecător, într-un juriu de onoare. Acest *modus vivendi* statuat de generalul Cantacuzino a permis numeroşilor provocaţi la duel din epocă să-şi motiveze refuzul din principiu şi să salveze astfel aparenţele eventualei laşităţi. În mod sigur, consultantul nu crea noi cutume, ci reuşea doar să sintetizeze spiritul epocii, de unde şi valoarea de exemplaritate pe care o însumează. De ea se vor servi zeci de provocaţi, pînă la impunerea regimului comunist, care nu numai că a decimat în închisori o parte a elitei educate într-un spirit cavaleresc, dar a avut o grijă deosebită în a ideologiza noţiunea de onoare, falsificînd ideea de respect a demnităţii individuale.

Mihai Chiper *este cercetător la Institutul de Istorie „A.D. Xenopol" din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* O societate în căutarea onoarei. Duel şi masculinitate în România (1859-1914), *Iaşi, Editura Universităţii Al.I. Cuza, 2012.*

■ ■ ■

DILEMA
Cavalerism
și curtoazie

Alcor C. CRIȘAN

Cei șapte ani de-acasă...

În copilărie mi se vorbea despre importanța lor, așa că mi-au rămas întipăriți în minte, poate și datorită asocierii cu un film memorabil văzut în perioada respectivă, *Șapte mirese pentru șapte frați*, o comedie spumoasă cum doar la Cinematecă mai poți vedea. În zilele noastre, stăm destul de prost cu comediile bune, iar despre cei șapte ani de-acasă, ce să mai vorbim... E cît se poate de trist să vezi cum s-au degradat lucrurile, iar confuzia valorilor duce la evenimente din ce în ce mai grave. Parcă nu-mi mai vine să deschid televizorul pe un canal de știri, ca să nu mai văd ce catastrofe și barbarii s-au mai întîmplat.

> *„Ce gen de cadou ar trebui să primești de ziua ta de la un bărbat îndrăgostit? În principiu, o bijuterie, însă orice alt obiect romantic este la fel de potrivit. (...) Nu valoarea e importantă aici, ci genul de cadou care ți se face. (...) Dacă nu-ți dăruiește o bijuterie sau alt cadou romantic de ziua ta (ori cu alt prilej semnificativ), poți să-i pui cruce, fiindcă nu e îndrăgostit de tine.“*

Probabil că trăim în lumi paralele, care uneori se intersectează în mod ineluctabil, ca să recurg la un cuvînt drag francofonilor, pe care, mărturisesc cu regret, îl am din ce în ce mai puțin la suflet. Limba învățată cu drag în copilărie nu prea are nimic în comun cu vorbitorii ei nativi din prezent. Pe vremea aceea mai eram suficient de naiv să-mi închipui că fiecare limbă străină învățată îți deschide noi universuri și îți dezvăluie noi realități. Acum constat cu amărăciune că, pentru unii, fiecare nouă limbă e, dimpotrivă, o nouă posibilitate de a minți și a ascunde realitatea într-o ceață cît mai densă. În perioada regimurilor comuniste, lucrurile erau mult mai simple, cînd știam cu toții că discursul oficial e eminamente mincinos și, prin urmare, nici nu ne mai întrebam ce vrea, de fapt, să spună. Acum, în pretinsa lume liberă, amestecul e mult mai insidios, cu contribuția majoră a așa-numitei corectitudini politice, care pare să vrea cu tot dinadinsul să extindă la scară planetară „New Speak“-ul lui George Orwell.

Totul e doar aparență. Oameni care lucrează în același loc se salută la serviciu, dar se fac că nu se văd pe stradă, cu excepția cazului în care au vreun interes ori consideră că merită să se (re)cunoască și în viața privată. Precizez că e vorba de experiențe din Occident, pe care sper să nu le întîlnesc și în România.

În serile petrecute la gura sobei, o ascultam pe bunica mea din partea tatălui povestindu-mi despre perioada interbelică, iar povestirile erau ilustrate de fotografiile din albumele cu file îngălbenite de vreme. Doamnele erau elegante în rochii de mătase, cu părul tuns relativ scurt și cîrlionții specifici epocii. Rochiile de seară erau într-adevăr extrem de decoltate, însă domnii nu le atingeau pielea doamnelor decît cu mănuși, ca să evite orice contact prea intim. Domnii nu ieșeau din casă decît cu sacou și pălărie, chiar și vara, cînd locul stofelor bune era luat de hainele de in, cînepă și bumbac. Ceea ce contrasta extrem de puternic cu realitatea epocii în care mi se povesteau mie lucrurile respective, în plină perioadă hippy, în care tinerii umblau în blugi evazați care stăteau să plesnească din toate încheieturile, iar în picioare aveau niște șlapi ordinari. Privindu-i acum, după atîția ani, au căpătat și ei o aură nostalgică și chiar sexy, pe care atunci eram prea mic ca să o pot aprecia. Modele vin și se duc, și uneori revin, cu farmecul lor retro, pe care un observator atent va ști să-l aprecieze la justa lui valoare.

În studenție, la București, în a doua jumătate a anilor optzeci, iernile erau teribil de friguroase, iar vremurile erau cu adevărat cumplite. Aveam o singură prietenă mai apropiată, cu o mamă absolut cinematografică, despre care sper să am prilejul să scriu mai mult cu altă ocazie. Era o seară friguroasă, în care centrul orașului se acoperise de polei. Aveam oroare de gheață și polei, ca și de ideea de a cădea și a mă lovi. Era parcă puțin trecut de ora zece, și citeam zgribulit în camera cu chirie de pe strada Povernei, cînd aud că sună telefonul de pe hol și proprietarul mă cheamă să răspund. Era prietena respectivă, care mă suna de la un telefon public de la Universitate. Fiind polei, mă ruga să mă duc și să o conduc pînă acasă, în zona Pieței Lahovary, pe atunci numită Cosmonauților. Mi se părea că nu aud bine. Adică să plec eu, de la jumătatea distanței dintre Piața Victoriei și Piața Romană, pe jos, pînă la Universitate, ca apoi să o conduc pe ea înapoi, pînă aproape de Romană? Pe vremea aceea, trebuie precizat, stația de metrou Piața Romană încă nu reintrase în legalitate, și prin urmare nici nu exista. Metroul nu oprea decît la Victoriei și la Universitate. Chiar așa, îmi spunea ea, pentru că eu sînt prietenul ei cel mai bun și ea mă roagă să fac asta pentru ea. După un moment de ezitare, tipic pentru un Capricorn, am acceptat. Zis și făcut!

Ar fi trebuit să ne vedeți pe amîndoi, eu Capricorn tipicar și disciplinat, ea Berbece capricios și imprevizibil, navigînd precum două personaje dintr-o piesă de Beckett printre obstacolele mai mult sau mai puțin ascunse ale Bucureștiului acoperit de polei. Ea îmi explica senin că fusese învățată în familie cum că un adevărat cavaler își așterne haina peste o baltă, astfel încît o domnișoară ca ea să nu își mînjească pantofii cu noroi.

Am avut noroc amîndoi, și nu am căzut nici măcar o dată... De acolo, de undeva, de sus, din cerul înstelat de deasupra noastră, cineva drag probabil că ne veghea pașii. S-au dus și anii respectivi, și prospețimea tinereții. Dar ne-au rămas amintirile, în albumul lor puțin desuet, pe care îl răsfoim cînd vrem să evadăm, chiar și doar pentru cîteva clipe, din prezentul insipid.

Cît despre cavaleri, singurul cu care mă simt cît de cît înrudit e Cavalerul Tristei Figuri. Fiecare cu morile lui de vînt.

***Alcor C. Crișan** este membru al Asociației Internaționale a Interpreților de Conferință.*

■ ■ ■

Carmina FRANCIS

Cavalerismul în Marea Britanie

politețe sau „sexism“?

În societatea britanică, sufragetele de la începutul secolului 20 au fost primele care, în afara luptei pentru dreptul la vot al femeilor, s-au revoltat împotriva ideilor tradiționale de cavalerism și curtoazie: de ce să fie femeile tratate de bărbați ca fiind sexul slab, neajutorat, incompetent? O ironie tristă a sorții a făcut ca viețile multor militante feministe celebre aflate la bordul navei Titanic, în 1912, să fie salvate tocmai datorită codului *women and children first,* prin care „cei mai slabi“ – femeile și copiii – au fost puși cu prioritate în bărcile de salvare, în timp ce majoritatea bărbaților s-au înecat.

În Marea Britanie, ideile feministe au devenit foarte populare de-a lungul secolului 20, modelînd în mod direct relațiile dintre bărbați și femei. Conceptele de cavalerism și curtoazie, pe de o parte, și de egalitate a sexelor, de cealaltă parte – sînt divergente și reușesc să producă o mare confuzie în felul în care bărbații și femeile interacționează zilnic. Fiecare persoană are o educație diferită, orizonturi de așteptare diferite. Bărbații – mai ales cei mai în vîrstă – nu mai știu exact cum să se comporte, deoarece politețea lor poate fi considerată o insultă: multe femei îi vor acuza de *„sexism“*, dacă ei se vor oferi să le deschidă ușa, să le care bagajul, să le dea locul în tren, să le plătească masa la restaurant etc.

Recunosc că, personal, am trăit un minișoc cultural cînd prietenul meu britanic din anii '90, coleg de facultate la Londra, nu numai că nu îmi întindea mîna la coborîrea din autobuz sau nu îmi deschidea ușa să mă lase să trec prima *(ladies first,* doar!), dar mi-a și răspuns că așa ceva nu se mai face. În loc să-l tratez de bădăran, am început să mă gîndesc că poate o fi avînd el ceva dreptate și că ar fi trebuit să-mi ajustez ideile mele „înapoiate“, prefeministe... Am mai observat apoi că acest comportament al lui predomina în rîndurile tineretului universitar, agreat de ambele sexe.

Conform unor statistici britanice recente, 90% din bărbați se consideră a fi *gentlemen,* iar 51% dintre ei ar prefera să împartă egal plata mesei la restaurant, la prima întîlnire, cu o femeie; 5% ar fi fericiți dacă femeia ar plăti complet această masă; un bărbat din cinci ar ceda locul unei femei în autobuz sau tren, dar patru din cinci bărbați deschid ușa altor persoane, în mod regulat *(Metro,* 2 ianuarie 2013).

I-am întrebat direct pe cîțiva amici britanici mai în vîrstă ce cred ei despre cavalerism și curtoazie. Aceste idei nu ar fi dispărut întru totul, dar au evoluat. Cavalerismul și curtoazia sînt echivalate cu a fi politicos și bine-crescut, în general, dar, din păcate, aceste valori lipsesc adesea din educația ambelor sexe, spre deosebire de trecut, cînd lumea era mult mai politicoasă. Bărbații vor ca relația lor cu femeile să fie bazată pe respect reciproc.

Dacă o femeie s-ar simți insultată de cavalerismul unui bărbat (deoarece gestul lui ar sugera că ea nu ar fi în stare, de exemplu, nici măcar să-și pună paltonul singură), acești bărbați ar accepta fără probleme faptul că femeia dorește să fie tratată ca de la egal la egal. În plus, ei i-ar comunica femeii că această curtoazie se datorează felului cum au fost crescuți, și nu ideii că o femeie ar trebui să fie dependentă de ajutorul unui bărbat. Ei își explică reacțiile ofensate ale femeilor prin dorința de afirmare cu orice preț a ideii de egalitate, sau prin sentimentele lor de nesiguranță.

Cea mai delicată problemă pare să fie plata mesei la restaurant, cu ocazia unei întîlniri amoroase. Pentru bărbați, aceasta este o chestiune de mîndrie, deoarece arată că sînt în stare să facă acest lucru, și ar fi ofensați de femeile care și-ar achita propria consumație. În opinia lor, balanța de egalitate s-ar menține dacă, din politețe, femeia ar face oferta de a contribui la plată, iar bărbatul i-ar mulțumi și ar refuza-o.

În generațiile britanice mai vechi, era absolut normal ca un bărbat să se poarte galant cu o femeie. În prezent, mai există asemenea persoane, dar majoritatea utilizează cavalerismul și curtoazia cu scopul de a se pune pe ei înșiși într-o lumină bună, nu doar în fața unei femei, ci a întregii lumi. Încă o dată, este vorba de mîndria bărbatului care vrea să-și expună ceea ce el percepe a-i fi superioritatea culturală, economică sau socială.

În secolul 21, curtoazia a pătruns inevitabil și în domeniul flirtului online, unde atît bărbații cît și femeile se poartă mai dezinhibat decît în viața reală, datorită anonimității egalizatoare. În lumea virtuală, se poate trece foarte brutal de la galanta fază roză inițială, cu schimburi de „emoticoane“ (inimioare și fețe zîmbitoare de tot felul) la încetarea bruscă a conversației sau, mai rău, la mesaje abuzive, oglindind orgoliile rănite ale ambelor sexe, fără nici o mare atenție arătată bunelor maniere.

În ritmul acesta, oare va supraviețui cavalerismul pînă în secolul 22?...

***Carmina Francis** locuiește la Liverpool și este traducătoare și cercetătoare.*

■ ■ ■

DILEMA VECHE
Cavalerism
și curtoazie

Stela GIURGEANU

Cum mai dansăm tango?

Manierele „tangoului“ în adolescența mea erau mai degrabă stîngace, dar de o stîngăcie fermecătoare. Exista un adevărat ritual de a invita o fată în oraș. Întîi zîmbete, ocheade, căutarea unor pretexte ca să intri în vorbă cu ea. Dacă din nefericire el era timid, iar pretexte nu se iveau, se făcea o coaliție între gașca lui și gașca ei, grupurile punînd la cale prezentarea celor doi. Odată ce se cunoșteau, gașca se retrăgea și cei doi ieșeau la prima întîlnire. Țin minte cum, la primele întîlniri pe care le aveam în liceu, primeam postere cu Metallica pe post de flori sau casete înregistrate cu anumite melodii (cu mesaj adică) pe post de scrisoare de amor. Era, bineînțeles, ceva minunat să primești acele mici cadouri de la băiatul care te plăcea și pe care îl plăceai, deși fetele visau totuși la clișee romantice (flori, bomboane, bilețele).

Dacă în vremea liceului meu era un *„ne faut pas“* ca fata să-l invite pe băiat, astăzi se poartă frecvent ca ea să facă primul pas. Aflîndu-mă la un liceu din Capitală, cu ceva timp în urmă, am întrebat cîteva eleve ce se mai „poartă“ în materie de relații. Mi-au răspuns că, dacă îți place de un tip, nu mai pierzi vremea. Chiar dacă este coleg de liceu cu tine, îl cauți mai întîi pe Facebook, pentru confirmare verifici ce prieteni are, ce hobby-uri are, și îi ceri prietenia (într-un mod mai virtual decît se făcea pe vremea liceului meu). După care, începi conversația și, dacă el pare interesat (și interesant), îl inviți „în oraș“. Le-am întrebat dacă nu e mai bine totuși să aștepte ca el să facă primul pas. Mi s-a răspuns foarte franc: astăzi, dacă vrei ceva, trebuie să intri în acțiune, n-are sens să aștepți, și, dacă vrei să cucerești, trebuie să fii cool, nu mironosiță.

De exemplu, cînd faci primul pas, plătești jumi-juma consumația și nu-i dai de înțeles că te aștepți să te conducă acasă – ca să nu-i creezi impresia că îl placi prea mult, lucru ce i-ar conferi lui puterea. Băieții se sperie dacă primesc prea multe semnale, așa că mai bine te prefaci că ți-e perfect egal dacă ești sau nu cu el.

Recunosc, verva cu care îmi vorbeau cele trei adolescente m-a făcut să mă refugiez puțin în amintirea stîngăciei fermecătoare a manierelor din adolescența mea. În liceu nici nu concepeam să fac primul pas, darămite să nu fiu condusă pînă acasă. De altfel, motivul pentru care m-am despărțit de un băiat, care de altfel îmi plăcea enorm, a fost că, la un moment dat, în tramvai, s-a așezat pe singurul scaun liber, fără să se sinchisească să mi-l ofere mie. Am ajuns acasă, l-am salutat cu răceală și i-am spus că nu mai vreau să fiu prietena lui pentru că nu mi-a cedat locul în tramvai. Și cu asta am încheiat relația, fiind convinsă că am făcut ce trebuia.

Care sînt *ne faut pas*-urile de astăzi? Peste ce nu se poate trece? Mi s-a răspuns, în cor: să nu-ți mai răspundă la telefon și să-ți mai dea și *„unfriend“* pe Facebook. Mi se spune că majoritatea băieților folosesc tăcerile ca pe un soi de scutire morală de a da explicații. Este ca un soi de luptă în care cei doi își măsoară puterile. Cine sună primul pierde, deci e un *loser*. Așa că, în acest caz, este de preferat, chiar dacă turbezi, să stai să aștepți să facă celălalt primul pas.

Și iar am alunecat spre adolescența mea. Cum pe atunci nu existau telefoane mobile, e-mail sau Facebook, așteptarea era destul de enervantă, pentru că trebuia să-ți faci de lucru pe lîngă telefonul fix din sufragerie, care suna destul de des, dar nu pentru tine. Și de fiecare dată cînd auzeai soneria, îți sărea inima din piept. Ce e diferit astăzi este că așteptarea asta o poți purta cu tine peste tot, venind ba din telefon, ba din tabletă.

Ideile din conversația mea cu adolescentele s-au reactivat ceva mai tîrziu cînd, la o ieșire cu prietenele în oraș, am pus cam aceleași întrebări. Cum mai cucerești, cum te mai desparți?

Din răspunsurilor lor, am rămas cu o speranță: romantismul nu e încă desuet. Deși „gesturile mari“ sperie. Se preferă totuși gesturile calde și sincere, unor etalări grandioase de sentimente. Cînd ai de-a face cu gesturi care par decupate „din filme“, este cazul să-ți pui cîteva întrebări și să activezi frînele. Unei efuziuni romantice îi este de preferat o atitudine mai rezervată, dar mai credibilă. Cum la peste 30 de ani ești deja trecută prin mai multe relații și citești sau ar trebui să citești printre rînduri, știi că, de obicei, ce va începe ca un foc de artificii se va termina cu un foc de paie, or, la vîrsta asta, nu prea mai ai timp să te joci cu focul.

Dar vorbind despre jocul cu focul, cum se mai despart astăzi cuplurile? E de preferat amiabil, dar o asemenea despărțire este o pasăre rară. Căci, de multe ori, cînd iubirea dispare, orgoliul este cel care își spune cuvîntul și își ițește cele mai hîde măști. Atunci partenerii se îmbrîncesc, își aruncă vorbe grele și părăsesc ringul de dans cu scăpărări de mînie, trîntesc ușa și nu mai lasă înapoia lor nici bucuria dansului, nici bucuria muzicii care odinioară i-a adus în același ring.

Există totuși și dintre cei care, la finalul tangoului, se despart prieteni. Ea va face o reverență în fața lui, el îi va săruta mîna și o va conduce înapoi la locul ei. Pentru că oricînd tangoul poate să reînceapă.

„Ca să nu-i dai prea repede mai mult decît trebuie, în prima lună nu te întîlni cu el decît o dată pe săptămînă. Lasă-l să creadă că ai «alte planuri», că nu e singurul personaj masculin interesant din viața ta.“

■ ■ ■

Mălina AMORTOAIE

A ședea atunci cînd ți se spune

Pe timpurile ușor înspăimîntătoare, cînd eram la intensiv informatică, fetele nu ieșeau să șteargă tabla niciodată. Am avut, la un moment dat, o doamnă dirigintă care a impus regula asta, ce mă scăpa pe mine ori pe alte domnișoare tare amatoare de fizică să nu fie reținute la tablă după ce își făceau îndatorirea de elev „de serviciu“. Așa că, datorită curtoaziei impuse de diriga, sexul feminin era pus la adăpost de astfel de sarcini.

Respectul e o noțiune vagă și se formează înșiruind, într-un mod interesant, niște norme fantastic de subiective.

■ *1. A respecta. Conviețuirea socială la vîrsta critică.* În generală, obișnuiam să mă ridic drepți în picioare cînd intra orice profesor în clasă. Așa mi-a spus mama că se face, apoi așa ne-a reamintit doamna dirigintă din generală. Salutam mecanic „buuunăăă ziua“, ședeam cînd mi se spunea să șed.

Cînd am ajuns la liceu, am venit cu pachetul de bune-maniere de acasă și cu aceleași mecanisme ale civilizatului, pe care le repetasem mult timp. Salutam mecanic „buuuuunăăă ziua“, de data asta cu ochii fardați și părul coafat frumos, ședeam cînd mi se spunea să șed.

Apoi, crescînd, am trecut și eu prin perioada de „hardcorisme“, în care încercam să fiu o rebelă și să mă impun cît se poate de mult. Să arăt că exist, fiindcă mi-am dat seama că nimeni nu știa că eu exist și am suferit mult la așa șoc. Așa că am încercat să devin o ființă socială, să devin importantă și eu.

În primul rînd, trebuie să te faci plăcut. Să educi jurul în tău prin felul tău de a fi. Să îi faci pe băieți să șteargă tabla, oferindu-se să facă asta pentru tine. În evoluția fetelor, momentul în care conștientizează că, zîmbind și făcîndu-și părul, schimbă lumea e critic. În evoluția băieților, momentul în care conștientizează zîmbetul și părul fetelor e și mai critic. Pe la 13-14-15 ani, fetele devin șmechere, iar băieții, din răutăcioșii glumeți și puși pe șotii, se blochează, încercînd să descopere enigmele Otiliilor din jur. Așa că încep să devină pedanți, galanți etcetera.

În al doilea rînd, trebuie să fii mai mult decît ești tu de obicei. Băieții invită fetele în oraș și fac cinste, fetele se fac că plouă, insistă să plătească ele, nu se poate, convenția e că, dacă te interesează tipul, îți plătește sucul, o dată, de două... vă înțelegeți voi. Băieții devin foarte atenți, deschid uși, le oferă hanorace fetelor lîngă care stau pe bancă în parc, ori pe plajă la răsărit, și fac cinste cu shoturi de tequila.

Și, nu în ultimul rînd, trebuie să te caracterizezi printr-un ceva al tău particular. Respectul de la ceilalți vine dacă ai calitatea asta care te scoate din rîndul celorlalți, care te face super, de dorit în orice gașcă.

■ *2. A fi respectabil.* Apoi, dintr-o vendetă personală cu o profesoară, am refuzat să mă ridic drepți în picioare, să zic mecanic „bunăăă ziua“, să șed cînd îmi spunea ea să șed. Era momentul în care am înțeles că respectul se cîștigă și că nu toți merită respectul meu.

Din dorința de a fi plăcut tuturor, în contrast, în următoarea etapă prin care trec adolescenții, ei ajung la vîrsta în care își însușesc anumite valori și devin selectivi. Fetele care, pînă mai ieri, erau în majoritate puicuțe golașe pe Facebook, acum își pun statusuri cu ce cărți citesc. Nu toate, căci acum are loc un proces interesant. Unele rămîn puicuțe golașe, altele nu. Altele acced spre altceva, dorința aceea de a se îndrepta spre altfel de statut. La băieți, în mare parte, e etapa de pus mușchi și cucerit puicuțele golașe. Și aici are loc o evoluție interesantă, unii se îndreaptă spre alte ideologii și se maturizează, devenind interesați de antitezele puicuțelor golașe.

Pe la 17-18 ani, tinerii își dau deja seama cine sînt. Unii își dau seama ce le place să fie și își doresc să fie plăcuți pentru ceea ce sînt.

La vîrsta aceasta, ei decid pentru viitorul lor, își construiesc relațiile sociale, în funcție de priorități, de pasiuni. Băieții nu mai deschid ușa doar fetei de care le place, ci tuturor fetelor, dacă și-au dat seama de imaginea pe care o are acest gest în ochii tuturor.

Se produce, în această etapă, cred eu, o revoluție a simțurilor, ce tinde spre acel suprem bun-simț.

■ *3. A fi demn de respect.* Astăzi însă mă ridic în picioare, deși conștientizez că nu ar trebui să o fac mereu. Clipesc nervos că șed atunci cînd mi se zice să șed, și am realizat că o voi mai face, pînă cînd voi fi eu în postura să decid pentru mine și pentru alții, în anumite contexte.

Săptămîna viitoare sînt de serviciu și o să trebuiască să șterg tabla. În clasa cea nouă, băieții sînt mai puțini și diriga nu e profă de mate, să-i știe ei de frică și să șteargă tabla după regula pe care nu a impus-o. Și pînă la urmă, o voi șterge din respect, pentru că eu am 18 și profesorul ceva mai mulți ani, și-a șters destule table, și-a scris în multe minți goale, mai ales a mea.

De la 18 ani în sus, tinerii devin adulți.

Băieții devin bărbați, fetele devin femei. Unii vor mai ședea atunci cînd li se va spune să șadă, alții vor fi cei ce vor cere acest lucru.

Unii vor deschide ușa respectuos tuturor femeilor. Unele vor avea fuste puțin cam scurte. Altele vor mai fi scoase în oraș la cafea, căci alții vor căuta în continuare să descopere Otilia cu enigma, și nu alte copii nereușite.

***Mălina Amortoaie** are 18 ani și e elevă la Colegiul Național „Sf. Sava“ din București.*

■ ■ ■

„Nevoia să fim un pic răsfățate“

interviu cu Antoaneta RALIAN

J.C. Leyendecker

Ce înseamnă, pentru dumneavoastră, curtoazie și cavalerism?

Ați intrat direct în subiect? Eu voiam să spun că mă bucur să fiu un exponat în „Bazarul“ Iaromirei Popovici. Asta este o formulă de curtoazie: dar nu-i de curtoazie, că e sinceră. Sînt persoane care încep cu elogii clișeizate, care nu pot să spun că-mi fac plăcere, nu mă pot opri să nu văd în ele un ferpar, un discurs funerar *avant la lettre*.

Astăzi, în secolul 21, înseamnă ce-au însemnat pe vremuri patefoanele alea cu pîlnie, la care ascultau bunicii și la care tenorii se auzeau behăit și sacadat, dar erau ceva extraordinar, la vremea aceea. Asta e viziunea mea despre cavalerism și curtoazie în zilele noastre. Adică sînt niște elemente pe care le consider cvasidispărute. Că mai există niște urme, niște sechele, pe ici, pe colo... E plăcut cînd le recunoști, dar sînt atît de rare și de înecate în mîrlănia care ne înconjoară... Cînd le descoperi, sînt o *rara avis*, și-mi fac o plăcere extraordinară.

Cum erau în Romanul de odinioară, orașul în care ați copilărit?

Erau cu totul altfel. În anii ăia – Belle Époque, între cele două războaie –, erau valori în care credeai. Pe de altă parte, curtoazia merge, pe undeva, mînă-n mînă cu ipocrizia. Cu minciunile convenționale. Mama mea, așa cum am mai spus, avea o carte la care ținea mult: *Minciuni convenționale* de Max Nordau. Atunci mi se păreau cum nu trebuie, știam că n-aveam voie să mințim. Astăzi, totuși, îmi dau seama că minciunile convenționale ne fac, totuși, plăcere: cînd îți spune cineva că arăți bine și nu-ți arăți vîrsta, de pildă, știu că e o minciună convențională, contrazisă de oglindă, dar îmi face plăcere.

Ce gesturi concrete de curtoazie și cavalerism făceau bărbații pentru femei?

Totdeauna îmi plăcea, cînd m-așezam la masă, ca bărbatul să-mi țină scaunul, să mă ajute să mă așez. Cînd intram într-un restaurant, să pășească el întîi, să-mi deschidă ușa, să mă lase să intru eu. Îmi plăcea să-mi țină paltonul sau pardesiul. Apropo de asta, am auzit pe cineva astăzi zicînd: „De ce să-i țin paltonul, ce, e handicapată?“ Se săruta și mîna, unii doar mimau sărutul mîinii, alții chiar sărutau, și exista formula „Sărut mîna“. Nu mă deranja, mă deranjează cînd mi se spune „mamaie“... Asta e anticurtoazie, la polul opus al curtoaziei...

Exista formula salutului: cu mai multe gradații, doar cu un deget la borul pălăriei, mergîndu-se pînă la *chapeau bas:* scoteai pălăria și te înclinai în fața unei femei. O ușoară plecăciune în fața femeii. Era un semn de respect și de considerație. Am cunoscut, însă, și excese: aveam o prietenă care, la un moment dat, a fost logodită cu un tînăr medic. Iubitul o conducea întotdeauna cu liftul. A rupt logodna pentru că iubitul, pe parcursul celor opt etaje, nu-și scotea pălăria. Mi s-a părut o aberație. Or, astăzi îi văd pe bărbați cu pălăria peste tot, mănîncă, se plimbă, fac și dragoste cu pălăria pe cap...

Pe de altă parte, eu nu sînt o paseistă, nu idealizez și nu idilizez trecutul. Îmi dau seama că, de ani și ani, noi, femeile, am combătut pentru egalitate, pentru emancipare, în muncă, în salarii. Și totuși, în această egalitate, simțim și nevoia să fim un pic răsfățate. Poate că-i un atavism, pentru că din moși-strămoși femeia era inferioară bărbatului, ocrotită de el. Nu mai există, cel puțin în societatea noastră, femeia-sclavă, dar poate că a rămas pe undeva dorința de ocrotire. Asta înseamnă, pe undeva, să fii subalterna unui bărbat. Eu, de pildă, simt nevoia asta și am avut-o toată viața.

> *„Dacă este un gentleman,*
> *o să accepte ca partea fizică*
> *a relației voastre să evolueze*
> *în ritmul dorit de tine*
> *și n-o să-ți smulgă niciodată*
> *nimic cu de-a sila.*
> *Uită de frumoasele teorii*
> *din anii '60 ale «iubirii libere».“*
>
> Ellen Fein,
> Sherrie Schneider,
> *Regulile. Cum se cucerește*
> *un bărbat*

„Exista un «pînă la», care azi nu mai există.“

J.C. Leyendecker

Ați fost ocrotită de soțul dvs.?

Am avut mare noroc în viață, am fost întîi foarte răsfățată de părinți, poate prea răsfățată. Și apoi livrată din mîinile ocrotitoare ale mamei în cele ale unui soț pe care providența, Dumnezeu, întîmplarea l-au făcut să fie și el foarte cavaleros. Cîteodată mă și enerva, că era prea de tot. Dau un exemplu: cînd mergeam împreună la cumpărături, ne întorceam cu patru-cinci sacoșe. El ținea toate sacoșele, deși era și el suferind, nu mă lăsa s-o țin nici pe cea mai ușoară. Pentru nimic în lume nu ar fi acceptat așa ceva. Îi spuneam, uneori, că e de pe vremea lui Pazvante... După mine însămi, era următorul meu critic și cititor. Eram aproape contopiți, era un fel de *alter ego* al meu. M-a sprijinit tot timpul în ceea ce făceam, bineînțeles, și, mai ales, spre deosebire de alți bărbați, mă scutea, pe cît putea, de munca cealaltă a femeii, cea casnică. Și asta e o formă de cavalerism și curtoazie. Și mai era ceva care făcea din el arhetipul cavalerului: îmi aducea tot timpul flori, fără vreo ocazie anume, cam o dată pe săptămînă, mereu altele, în funcție de anotimp...

Care era... ritualul cînd un bărbat făcea curte unei femei?

Era diferit de la caz la caz. Acum, intri direct în pat cînd faci cunoștință cu o femeie. Atunci, totul era gradat, romantic. Eu sînt o romanțioasă, deși nu vreau, deși lupt împotriva sentimentalismului. Fetelor le stătea bine să fie timide și rușinoase și să roșească (deși eu niciodată nu am roșit...). În cazul meu, pentru că eram o livrescă, și în orășelul ăla al meu, mă consideram cultă, porneam de la ce citeam, de la ce ascultam. Constatam că ne plăceau aceleași cărți, aceleași muzici... Treptat, se crea întîi o apropiere spirituală, apoi evolua spre mici atingeri – îți lua mîna, îți săruta mîna, îți ținea mîna la cinematograf. Apoi se trecea la primul sărut...

Azi, dragostea a căpătat o altă valoare. Eu nu sînt o puritană, nu uitați că sînt traducătoarea lui Henry Miller, dar cred că se pune prea mult accent pe sex, prea multă pondere pe sex și prea puțină pe apropierea spirituală, pe empatie. Totuși, într-o relație contează simpatia, empatia, afecțiunea, o legătură caldă, spirituală, și altceva decît carnea... Astăzi, imediat „te fac un divan“ – sînt și niște expresii oribile, care-ți zgîrie timpanul... Dar eu sînt o doamnă vetustă, desuetă, cu unele sechele romantice, împotriva cărora lupt... Încerc, cît pot, să mă adaptez, deși unele lucruri zgîrie direct...

Cum era privit, atunci, sexul înainte de căsătorie?

Vai de mine, ar fi fost o erezie. Dar erezia asta se întîmpla de cînd lumea și pămîntul, de pe vremea crinolinelor... Ca și adulterul, care astăzi e mult liberalizat, nimeni nu se mai sinchisește foarte tare. Islamiștii ăștia de care ne-am ocupat atît de mult în ultimul timp au haremuri, de ce să nu aibă și bărbații noștri cîte o amantă? Dar eu am avut o căsătorie de 60 de ani și, în acești 60 de ani, nu mi-ar fi convenit să știu că soțul meu ar fi avut o amantă. Nu știu dacă a avut sau nu, dar nu m-a făcut să simt lucrul ăsta în nici un fel. Sigur că mici derapaje, în 60 de ani, există, inevitabil, dar cu întoarceri pocăite la matcă...

Care era tipicul cînd un băiat scotea o fată în oraș? Cine plătea?

Erai invitată, ți se plătea, dar asta intra în normalul lucrurilor. Dacă n-avea bani, nu te invita. Era și urît să scoți tu din poșetă și să plătești consumația. Poate că e mai sănătos să se plătească pe din două, cum se mai întîmplă astăzi, dintr-un punct de vedere, pentru că te simți egală, nu simți supușenia femeii...

Știu că ați avut o poveste de dragoste în liceu. Exista un... pattern *al iubirilor adolescentine?*

Exista un „pînă la“, care azi nu mai există. Poate că e mai bine azi, cînd totul se întîmplă de la început, cei doi știu dacă se potrivesc și nu ajung la divorțuri... Prima mea dragoste a coincis cu războiul și mi-a diminuat toate persecuțiile și privațiunile de atunci. Pe undeva, priveam totul ca printr-un voal. A fost o dragoste tragică, pentru că erau războiul, bombardamentele – pe de o parte, citeam Proust în cameră și, pe de alta, ascultam bombele în pivniță. Erau și persecuțiile etnice, nu știam ce va fi. Trăiam o dragoste foarte romantică, dar cu limitele ei. Desigur, ne sărutam, ne îmbrățișam, nu știu dacă era sănătos să ne inhibăm nevoile fizice... Poate e mai sănătos astăzi, dar e mult prea direct... E nevoie de un preambul, de o cunoaștere reciprocă. Care nu se poate face decît ante-căsătorie, și chiar ante... pat, ante-relații sexuale.

Cum priviți prezentul?

Citesc cu religiozitate presa, sînt la curent cu toate știrile, trebuie să mă adaptez, nu vreau să fiu o semianchilozată, o bătrînică ramolită care trăiește în trecut. Trebuie să te adaptezi prezentului, chiar dacă prezentul ăsta ți se pare uneori foarte urît, mai ales cînd îl compari cu La Belle Époque.

***Antoaneta Ralian** este cel mai productiv și mai apreciat traducător român din engleză. A semnat peste 120 de traduceri din autori prestigioși.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

■ ■ ■

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Doi oameni buni

De ceva vreme, paginile ziarelor și ecranele televizoarelor au prezentat din plin chipuri urîte, mai vechi sau mai noi, ale umanității: Holocaustul și atentatele teroriste. Orice minte normală, bîntuită de imaginile grozăviilor petrecute în lagărele de concentrare sau în teritoriile agresate de fundamentaliști, va avea serioase probleme în încercarea de a evalua „corect“ virtuțile speciei umane: oameni, oameni după chipul și asemănarea noastră, fără un corn în frunte sau copite în loc de degete, asasinează, fără să clipească, copii, tineri, bătrîni, femei. Iar speranța se năruie cu totul, știind că răul lăsat pe mîna conducătorilor de state va fi „rezolvat“ doar printr-un rău și mai mare: războiul, în care vor muri din nou copii, tineri, bătrîni, femei. Iată de ce cred că avem nevoie, mai mult ca oricînd, să regăsim, în trecut sau, și mai bine, în apropierea noastră, chipuri ale binelui, modele care să îngăduie speranța că nu trăim sub ocupație demonică.

Timp de aproape 50 de ani, nu s-a știut nimic despre fapta incredibilă a lui Nicholas Winton.

Vă propun, deci, două portrete ale unor oameni pe care nu-i leagă decît dorința de a face bine, pur și simplu. Primul dintre ei – într-o lume dominată de ură, teroare și lagăre de concentrare. Cel de-al doilea – într-o lume dominată de indiferență și de lipsa educației.

În preajma Crăciunului din 1938, Nicholas Winton era un tînăr broker londonez, cu lungi stagii de pregătire în finanțe și bănci; tocmai se pregătea să plece la schi în Elveția, cînd un prieten din Comitetul de refugiați din Praga, încolțită de naziști, îl roagă să îi dea o mînă de ajutor în efortul de a-i salva pe evrei. Și atunci, Nicholas Winton pune la cale, în Cehoslovacia și Anglia, o vastă rețea de salvare a copiilor evrei de la o moarte sigură în camerele de gazare. Întocmește lungi liste cu nume, discută cu sute de familii britanice pentru a-i convinge să adopte copii evrei, duce muncă de lămurire cu autoritățile din ambele țări să le fie acordate acestora permise de trecere. Reușește astfel să salveze viețile a 669 de copii, a căror soartă ar fi fost, altfel, cruntă. Timp de aproape 50 de ani, nu s-a știut nimic despre fapta incredibilă a lui Nicholas Winton, care a preferat să păstreze tăcerea în jurul unui gest atît de curajos. La bătrînețe, a deschis un azil pentru bătrîni. Și și-a sărbătorit cei 100 de ani împliniți împreună cu cei – între timp, bătrîni ei înșiși – pe care i-a salvat.

Al doilea caz. În Anglia zilelor noastre, un tînăr muzician se încăpățînează să creadă că muzica poate face minuni în viața copiilor și a adolescenților săraci, rămași la distanță de școală, educație, lectură. Gareth Malone, cu studii la Universitatea East Anglia Norwich și Royal Academy of Music din Londra, colindă țara în lung și-n lat pentru a pregăti coruri de copii, altfel izolați în neputințe, vieți de familie dezorganizate, timidități, eșecuri la învățătură, și îi aduce pe scene însemnate ale teatrelor britanice. Organizează cluburi de dezbatere sau de lectură, le ascultă poveștile de familie sau gașcă. Cu totul impresionante sînt entuziasmul, calmul, răbdarea, îngăduința, perseverența cu care își duce fiecare misiune pînă la capăt. Fără să judece, fără să critice, fără să pună etichete.

Două portrete care aduc cu sine bucuria gîndului că binele există, totuși. Dar și melancolia că el este atît de discret.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

La moartea unui telefon

Ce prostie – veți zice, și, cel puțin parțial, pe bună dreptate, să te plîngi, și în multe cuvinte, că ți-a murit... telefonul. Să faci tamtam pentru un obiect utilitar și – pe alte planuri, esențiale – nesemnificativ. Un obiect și atît, pînă la urmă...

Un obiect și atît, pînă la urmă...

Departe de mine intenția de a-i conferi mai multă importanță decît, de fapt, are. Desigur, e inanimat, nu e un prieten care are sentimente pentru tine – deși poate vorbi cu tine, dacă îi activezi o comandă – repetă ce îi spui sau îți recită numerele de telefon... Și te ajută cînd ești la ananghie, dacă e cît de cît mai răsărit: îți arată drumul dacă te-ai rătăcit; îți suplinește lipsa de memorie dacă ai uitat ceva; îți păstrează pozele cu cei dragi, pe care le poți arăta oricui, oricînd; îți oferă un loc în care să notezi, rapid, dacă ai vreo idee genială ori îți sare-n ochi ceva de pe stradă; îți înlesnește comunicarea cu oricine, de oriunde, la orice oră din zi și din noapte; îți spune mereu cît e ceasul și în ce zi ești, în cazul în care ești confuz și atemporal...

Desigur, nu face el toate astea, e un mecanism, un robot. Nu te poți împrieteni cu el, după cum nu poți să-ți consideri cel mai bun prieten un ursuleț de pluș care adastă, de ani, pe canapeaua ta... Totuși, în spatele telefonului sînt oamenii care l-au făcut, la fel cum sînt în spatele celui mai mărunt și chiar mai kitsch obiect. Cineva a pus mai mult sau mai puțin suflet în producerea acestuia și, în orice caz, a depus un efort. Dacă le considerăm așa, și obiectele pot căpăta doza lor de animat, prin ricoșeu.

Dar, lăsînd poezia și filozofia ieftină deoparte, problema cea mai mare apare, evident, atunci cînd îți moare telefonul și nu știi dacă mai poți salva datele din el: rămîi, practic, fără un important capital. Contactele tale sînt, într-un fel, puterea ta. Și cea profesională – fiecare știe că nu e ușor să obții, de multe ori, numere de telefon care, în anumite situații, îți par esențiale. Și cea personală: sînt oameni la care ții, dar cu care nu ai prieteni comuni, sau nu vrei neapărat să le scrii pe e-mail ca să le obții telefonul.

Mai nou, datele din telefon (nu din toate telefoanele) se salvează în computer, dacă ai un anumit cont. Dar și acolo – parțial. Desigur, te mai poți cîrpi cu ele, cum, la fel, poți să le scrii tututor pe e-mail să-ți trimită numerele de telefon. Dar oricare dintre aceste situații presupune o complicație în plus, o ieșire din confortul cotidian. Și realizarea, încă o dată, că ne purtăm o parte din... ale noastre cu noi, dar nu în noi, ci în variile accesorii de care devenim dependenți. Avem anexele noastre de informații și afecte, care, atunci cînd dau semne de extincție, iau cu ele și o mică parte din identitatea nostră. Pe care, desigur, o putem reconstitui, după cum deja spuneam, dar care nu va mai fi în totalitate la fel, ci va mai poseda încă un petic.

Să nu dramatizăm, însă. Moartea unui telefon presupune, în același timp, și achiziționarea altuia, mai trainic și mai frumos, de o generație în plus față de precedentul, care, evident, știe să facă tot mai multe lucruri. Nu pot să uit toate telefoanele pe care le-am avut, de pe la sfîrșitul anilor '90 încoace, începînd cu unul extrem de butucănos și total inestetic, care cîntărea imens și-l simțeai ca pe o cărămidă în buzunar, continuînd (sărind etapele) cu unul foarte novator, cu clapetă, apoi cu unul minuscul și cochet, și culminînd cu actualul (deja fost...) smartphone. Asta nemaipunînd la socoteală pagerul, cu care trimiteam mesaje prin anii '90, și, tot întorcîndu-ne în timp, telefonul meu negru și foarte vechi, de acasă, cu disc, precedat de cel bleu și plăsticos al bunicilor mei, tot cu disc, dar și cu cuplaj...

În vremuri în care, dacă te întîlneai cu un băiat și întîrziai, nu aveai cum să-l anunți că întîrzii (puteai, de fapt, de la un telefon public, dar se presupunea că plecase de ceva timp de acasă și, spre deosebire de filmele americane, nu-l puteai suna la un alt telefon public). Singura soluție care se preconiza era, de altfel, și o bună probă: dacă te iubea și știa că, în general, pînă la urmă vii, te aștepta, chiar și o oră...

■ ■ ■

Șelma IUSUF

legende urbane

Fugit cu circul

Phineas Taylor Barnum avea o față de filozof. Adică putea foarte bine să fi fost un filozof și să fi glosat pe categoriile inseparabile ale nimicului și ale fascinației. Solid, serios, pătruns, cu o mică chelie încununată de un rest de păr bogat și ondulat, nas puternic, bărbie așijderea. Putea să fie un matematician specializat în infinitul algebric, sau un astronom care a iubit o nebuloasă, un chimist oarecare, un bibliotecar cu dragoste de meserie.

P.T. Barnum a fost însă politician republican, primar și circar, pînă pe la finele anilor 1800. A ținut unul dintre cele mai cunoscute spectacole de circ, menajerie, bîlci, muzeu viu, curiozități și specimene umane din America și din lume. A fost un geniu organizatoric, a renăscut din mai multe incendii și falimente și a știut să vîndă publicului sirene, generali pitici, femei cu barbă și oameni cu fețe de cîine.

A scos bani serioși de pe urma Madamei Clofullia, prezentată a fi drept „Doamna cu barbă din Geneva“. Îmbrăcată șic, cu barba tăiată *à la* Napoleon III, femeia hirsută a apărut într-un proces celebru în acele vremuri împotriva celor care pretindeau că e, de fapt, bărbat. Publicitatea asta i-a adus și mai mulți bani lui Barnum. A mai făcut bani de pe urma unui biet băiat afro-american, cu mintea slabă, pe care l-a îmbrăcat în blănuri de animal și l-a prezentat publicului sub întrebarea: „Ce-o fi asta?“ Treaba s-a dovedit a fi bună și pentru băiatul în blănuri, care s-a ales cu o casă în Connecticut, în urma carierei de circ. S-a asociat cu celebrii siamezi din Siam, Chang și Eng, uniți inseparabil în zona trunchiului și care nu se suportau unul pe celălalt iar amîndoi nu-l suportau pe Barnum. A adus pe scenă șapte fete cu voci minunate, dar le-a vîndut publicului ca pe fetele cu cel mai lung păr din lume. „Cele 7 cele mai minunate minuni ale lumii“, li s-a spus surorilor Sutherland, marketate ca avînd fiecare părul lung de doi metri. În spectacol le-a adus chiar tatăl lor, un preot, și, cu toții, au făcut bani din reprezentații, dar și din vînzarea unei poțiuni miraculoase cu o rețetă secretă care promitea cel puțin un păr la fel de viguros și de lung ca al fetelor circare. A spus oamenilor povești fascinante despre un oarecare Constantin care a fost capturat de Hanul din Kașagar. Ca să scape de o condamnare la moarte, Constantin a acceptat ca tot trupul să-i fie tatuat cu 388 de modele orientale. Așa l-a prezentat apoi Barnum și publicului, care l-a privit fascinat pe omul tatuat din cap pînă în picioare și a plătit bani de bilet. A mai făcut bani cu generalul Tom Degețelul, încă de pe vremea cînd acesta era doar un băiețel de 5 ani, bolnav de nanism. Băiețelul, altminteri extraordinar de talentat, a învățat să cînte, să danseze și să intre în pielea diverselor personaje, de la Cupidon la Napoleon. La 5 ani bea vin, la 7, fuma trabuce.

Mi-am adus aminte de P.T. Barnum (care m-a fascinat întotdeauna într-un mod inexplicabil de romanesc) cînd am nimerit din întîmplare peste o emisiune la televizor în care un bătrîn bolnav de nanism fusese așezat lîngă o lingură uriașă de lemn. M-am oprit cu telecomanda în mînă și am privit mai departe. Bătrînul nanic de 50 și ceva de centrimetri era din Nepal, avea 74 de ani și fusese certificat de Guinness ca fiind cel mai mic om de pe planetă. Ajunsese omul la Măruță la spectacol, și a fost așa: purtat pe umeri de Rică Răducanu, așezat lîngă o pereche de adidași, pus după o damigeană de vin ca să vadă publicul cît de mic e, pus mai departe lîngă o sticlă de plastic de doi litri, lîngă un ananas cu moț, lîngă Roxana Ciuhulescu, lîngă un bichon, iar mai apoi lîngă niște ciobănești imenși de care îi era evident frică. M-am uitat în jur cu telecomanda în mînă. Putea să apară și Bugs Bunny și să bată pe toată lumea cu un morcov uriaș. Mi-era totuna. Prezentatorul vorbea spart și era, la rîndu-i, agitat de toată comedia. Invitații făceau poze cu mobilul, publicul rîdea. O avea și Măruță un început de chelie înconjurată de cîrlionți, dar P.T. Barnum să știți că era un domn.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

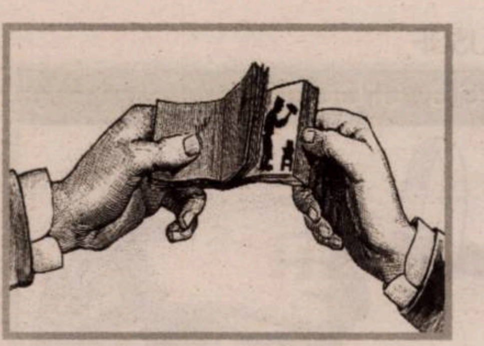

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Marius CHIVU

feed**book**

Povestitor

● **Mircea Cărtărescu, *Fata de la marginea vieţii. Povestiri alese,* Editura Humanitas, 2014.**

„Voiam să scriu proză, numai proză, a fost o ironie a sorţii că am publicat mai întîi poezie“, spune, la un moment dat, Mircea Cărtărescu în „Bucureştiul meu“, o splendidă confesiune ca o declaraţie de dragoste deopotrivă maternă şi citadină.

La sfîrşitul anilor ’80, deceniu dominat de poezia sa, Mircea Cărtărescu debuta în proză publicînd (cu titlul *Visul)* volumul de nuvele *Nostalgia,* probabil cea mai bună carte de proză scurtă din întreaga noastră literatură („în toată perioada cît am scris *Nostalgia,* am încercat din răsputeri să-mi amintesc cît mai mult din primii ani de copilărie“), carte reeditată în mod constant şi ale cărei nuvele au fost publicate şi individual. În 2004 apărea al doilea volum de povestiri al scriitorului, *De ce iubim femeile,* devenit bestseller-ul absolut al literaturii române de după ’89 (acum cîţiva ani, cifra oficială a numărului de exemplare vîndute era de 165.000), carte apărută pe piaţă inclusiv în ediţii piratate (caz unic în literatura noastră; eu nu mai ştiu şi alţi scriitori români pirataţi). S-ar putea spune, aşadar, că proza scurtă l-a făcut pe Mircea Cărtărescu deopotrivă un autor cult şi autor de bestseller-uri. De altfel, în paralel cu marea sa construcţie romanescă, Mircea Cărtărescu a continuat să scrie povestiri: *Frumoasele străine* (2010) este un volum omogen, cu trei nuvele publicate iniţial, în foileton, în ghidul cultural *Şapte seri* (spre deosebire de povestirile din *De ce iubim femeile,* ale căror prime variante apăruseră în revista de modă *ELLE),* iar scriitorul a publicat proze scurte, de-a lungul anilor, şi în volume compozite, precum *Pururi tînăr înfăşurat în pixeli* (2003) sau *Ochiul căprui al dragostei noastre* (2012). Din toate aceste cărţi, inclusiv din *Enciclopedia zmeilor* (2002), „jucăreaua“ pentru copii şi rafinaţi, autorul a selectat în prezenta antologie 23 de povestiri, lăsînd deoparte textele mai lungi, aşa-zis nuvelele.

Citind această selecţie, din cuprinsul căreia inedită este doar povestirea care dă titlul volumului (un basm cult ca o *ars poetica,* o metanaraţiune fantasy care împarte cu „Ruletistul“ ideea despre lumea ca ficţiune eternă), mi s-a făcut poftă de fiecare din toate celelalte cărţi de proză scurtă ale lui Mircea Cărtărescu. Din povestirile volumului *De ce iubim femeile,* toate narate ca nişte istorii personale de amor, false confesiuni sau rememorări fanteziste undeva la jumătatea biografiei (ar fi putut la fel de bine să apară ca episoade distincte undeva în jurnal; „era real real“ jură pe realitate la un moment dat autorul) şi a ficţiunii (căci, în acelaşi timp, par mici piese de mozaic scoase din fresce imaginare mai mari, naratorul vorbind cu aceeaşi uşurinţă şi despre „deformarea sfruntată a faptelor“), sînt selectate cele mai multe proze. Favoritele mele sînt „Petruţa“ (vag salingeriană), „Cerceluşi“, „Cu urechile pe spate“, „Seara care cade“ şi excelentele „Nabokov la Braşov“ şi „Irish Cream“ (cea care m-a trimis cu gîndul la „Fata din Java“ a lui Vasile Voiculescu). Îmi pare rău că nu şi-a făcut loc aici şi „Întîlnire la Torino“, de pildă, ceea ce mă face să remarc, o dată în plus, calitatea povestirilor din *De ce iubim femeile,* un volum subestimat brusc de critica literară din cauza succesului său comercial. Unde nu avem mai multe astfel de cărţi de proză scurtă!

Proza scurtă l-a făcut pe Mircea Cărtărescu deopotrivă un autor cult şi autor de bestseller-uri.

Din *Nostalgia* este selectată – cum spuneam, din raţiuni de întindere – doar povestirea „Ruletistul“, splendida metaistorioară filozofică despre caracterul ficţionar al lumii; aşa cum din *Frumoasele străine* a fost extras doar „Anthrax“, autoficţiunea ca farsă, aşa cum, de altfel, sînt toate cele trei ficţiuni memorialistice scrise la persoana întîi ale acelui volum („povestirile pleacă de la situaţii şi persoane reale; totuşi, ele sînt operă de ficţiune în mult mai mare măsură decît par“ – ne avertiza atunci scriitorul), povestiri care aveau ca subiect „darul otrăvit“ al succesului literar. De altfel, *Frumoasele străine* a reprezentat o schimbare stilistică destul de mare în scrisul lui Mircea Cărtărescu, cu povestiri construite pe modelul episoadelor, alert, şi cu un suspans/comic bine dozat, într-un stil simplu, accesibil şi lejer, fără volute stilistice, fără emfază literară, cvasibiografice şi anecdotice, livrînd, cu multă autoironie şi umor, întîmplări din viaţa autorului de succes, cu acelaşi nume, devenit protagonistul unor farse publice. (Recitind „Anthrax“, mi s-a făcut poftă de „Bacoviană“.)

MIRCEA CĂRTĂRESCU
FATA DE LA MARGINEA VIEŢII
povestiri alese
HUMANITAS

Din *Ochiul căprui al dragostei noastre* au fost selectate povestirea omonimă (emoţionanta confesiune a pierderii fratelui geamăn, citită de mine ca un fel de basm în siajul unei nuvele precum „Gemenii“ sau micul roman *Travesti,* plus trilogia *Orbitor,* fireşte, unde Victor este geamănul visat şi mult aşteptat), splendidele „Ada-Kaleh, Ada-Kaleh...“ şi „Pontus Axeinos“, două fantezii construite în jurul amintirii insulei turceşti de pe Dunăre şi a exilului poetului Ovidiu de la Marea Neagră, şi apocrifa „Jurnal cu Darwin“ (publicată iniţial în *Dilema veche,* apropo). Alte povestiri sînt cîteva pseudobasme comice şi livreşti din *Enciclopedia zmeilor,* precum şi, printre altele, celebrisima istorie romanţată a „Zarazei“ (personaj intrat în cultura populară datorită lui Mircea Cărtărescu) sau deja citata „Bucureştiul meu“, din care redau şi fragmentul de mai jos.

Recitind această antologie de povestiri, nu pot să nu remarc, dincolo de stilistica desăvîrşită a lui Mircea Cărtărescu, talentul extraordinar pentru portrete şi descrieri (nu mai există un alt scriitor român contemporan cu asemenea meşteşug descriptiv) sau apetenţa pentru introspecţie, lucruri deja foarte bine ştiute şi care merg mînă în mînă cu melanjul fascinant de confesiv şi fantastic; nu pot să nu remarc, aşadar, trei calităţi poate insuficient observate în scrisul său. Mai întîi, verva de povestitor. Mircea Cărtărescu nu este doar un prozator introspectiv şi vizionar, un fantezist metafizic al infra- şi hiperrealităţii, dar şi un extraordinar povestitor realist, capabil de minunate naraţiuni anecdotice. Lucru care (con)duce la alte două mari calităţi ale scrisului său: umorul (peste jumătate din povestirile acestei antologii sînt texte de un comic rafinat) şi dialogul (nu găseşti prea multe dialoguri în proza lui Cărtărescu, dar atunci cînd apar, precum în „Anthrax“, spre exemplu, sînt extrem de savuroase). O antologie regală!

■ ■ ■

> „Casa pe care o revăd adesea în vis – acolo se petrec incesturi oribile, acolo fur cîte-o statuetă din vreo servantă veche, acolo se întîmplă şi un lucru despre care n-am îndrăznit încă să scriu – era o construcţie ciudată, cu etaj şi pod. Am urcat odată, pe cînd aveam vreo cinci ani, printr-un fel de tunel albastru, ascendent, pînă în vastul pod, complet gol, în afara unui pom de Crăciun împodobit cu figurine de traforaj, căci naşul meu era un maistru de tîmplărie la şcoală. El a desprins atunci din pom o figurină, ca un urs, pe care mi-a dăruit-o şi pe care o păstrez şi acum. Este una dintre acele cîteva amintiri pe care le consider premonitorii, alături de faptul că la tăierea moţului, la un an, aş fi luat de pe tavă, dintre bani, pahar şi nu mai ştiu ce – stiloul, şi de cuvintele copilaşului de vreo doi ani care, pe Domniţa Ruxandra, cum mergeam spre liceu, mi-a ieşit înainte dintr-o curte, m-a privit în ochi şi mi-a spus limpede, cu o voce care parcă nu era a lui: «Norocosule!» Aceste două direcţii, Swann şi Guermantes ale mele, completau Oraşul, lumea.
>
> În ce priveşte ursul, el a fost subiectul celui mai terifiant vis pe care mi-l amintesc, între numeroasele mele vise despre fiare: puţin după ce am primit figurina traforată, am visat o creatură imensă, cu colţi plini de bale, mîrîind înfundat în adîncul pădurii. M-am trezit urlînd în întuneric, am umblat prin casa labirintică, lovindu-mă de mobile, parcă ore în şir, pînă am văzut lumina gemuleţului de la baie. Am deschis uşa (clanţa îmi venea desupra creştetului capului) şi, în lumina galbenă ca urina, în odaia strîmtă şi nesfîrşit de înaltă, cu pereţi de culoarea cadavrelor, am văzut-o pe mama spălînd rufe în chiuvetă, în miez de noapte. Udă fleaşcă, înfăşurată în spumă şi-n duhoarea săpunului de rufe verzui, cu sînii goi şi părul ud încîlcit peste spatele lung şi slab, cu omoplaţii ascuţiţi, era ca o statuie de mărime neomenească, umplînd cu totul singura odaie luminată din univers. Da, Bucureştiul meu o avea în centru pe mama.“

PUBLICITATE

DOSAR Nr.
REFUZAT
DREPTATEA E DE PARTEA TA.
REVENDICAREA
revendicarea@primatv.ro
cu MIHAI URSU
PRIMA TV
LUNI 20:30
www.primatv.ro

„Nu poţi să faci un documentar pur despre un subiect atît de complicat“

– interviu cu regizorul Tom WILSON –

Înainte de a-l cunoaşte, l-am citit în Elle, *unde scrie despre muzică.* ***Tom Wilson*** *e un englez simpatic, care stă de multă vreme în Bucureşti şi vorbeşte bine româneşte. În 2013, la TIFF, i-am văzut filmul –* Experimentul Bucureşti. *E un fals documentar, făcut cu un buget de 250 de euro, care mixează curajos istoria noastră recentă şi o transformă într-un experiment neaşteptat. Te poate intriga sau emoţiona, dar în nici un caz nu te lasă indiferent. Am tot aşteptat ca filmul să ruleze pe ecrane. Luna aceasta îl puteţi vedea în Bucureşti.*

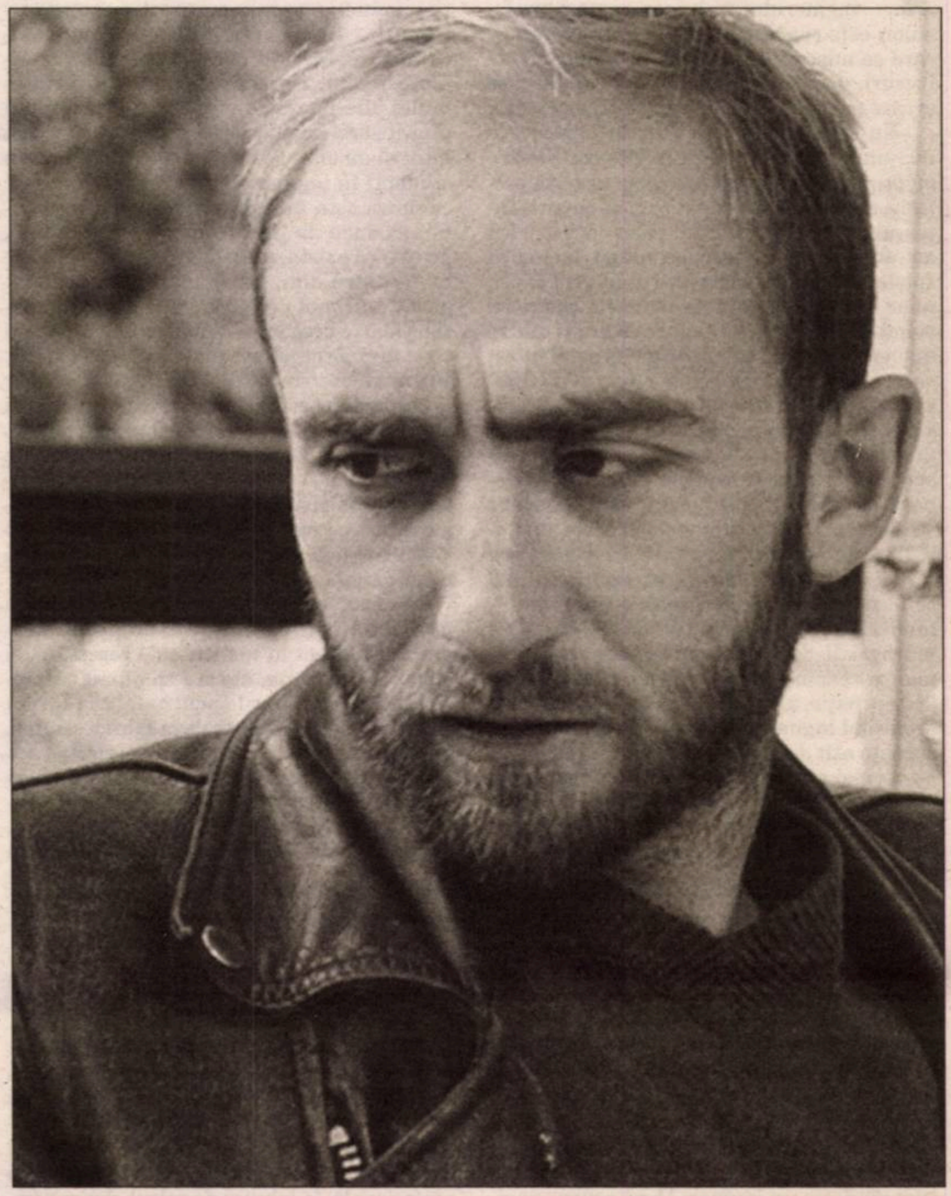

Tom Wilson, cine sînteţi şi de ce aţi ales România?

Sînt ziarist şi puţin DJ. Acum aş spune, însă, că sînt regizor şi puţin ziarist. Prima dată am ajuns în România în 1999 şi, între '99 şi 2002, cînd m-am stabilit aici, am venit destul de des. De 12 ani, locuiesc aici. Imediat după ce am terminat facultatea, am ştiut că nu vreau să rămîn în Anglia. Nu-mi plăcea acolo pentru că ştiam că, dacă vrei să lucrezi într-un job creativ, să scrii sau să faci film, trebuie să fii pregătit să lucrezi ani şi ani gratis, fără să ai nici un fel de garanţie că după această perioadă de ucenicie se va schimba ceva. De exemplu, am avut prieteni care au lucrat la BBC cîte un an de zile, fără bani, şi după aia n-a urmat nimic. Pe de altă parte, m-am îndrăgostit de România. Mai ales că am descoperit-o în 1999, cînd arăta cu totul altfel, iar tot ce mi se întîmpla era absurd, amuzant şi spectaculos totodată.

„M-am îndrăgostit de România. Mai ales că am descoperit-o în 1999, cînd arăta cu totul altfel.“

Cum aţi ajuns să faceţi film? Că nici aici n-aş zice că e uşor?

Am început să scriu. Pentru ziare, reviste, TV. Am făcut apoi radio, am montat sunet. Am trecut la documentare, filme scurte pentru BBC, Euronews, mici reportaje filmate, care aveau mai ales subiecte sociale. Ca să vă faceţi o idee, am fost şi am filmat, la un moment dat, la ultima colonie de leproşi din România. Apoi, uşor-uşor, am început să mă duc spre ficţiune. Într-un fel, filmul meu, *Experimentul Bucureşti,* este acest amestec de documentar şi de ficţiune. Şi l-am construit gîndindu-mă că nu trebuie să ştii ceva despre România ca să-l poţi înţelege.

Trimiterea punctuală este la Experimentul Piteşti. Cînd aţi aflat despre el?

Am citit iniţial despre ce s-a întîmplat la Piteşti. Şi m-am dus acolo să fac un reportaj pentru BBC. Atunci am ascultat poveştile unor oameni care au trecut prin această experienţă dură. Acesta a fost, de fapt, declanşatorul pentru *Experimentul Bucureşti*. Aristide Ionescu, care a fost torturat acolo şi cu care am făcut un interviu, mi-a zis că ce era cel mai greu de suportat nu era tortura la care a fost supus, ci situaţia politică din România de azi. Pentru mine, ce mi-a spus domnul Ionescu a contat foarte mult. M-a făcut să realizez că nu pot să spun povestea despre Experimentul Piteşti, dacă nu spun povestea despre Revoluţie şi despre ce s-a întîmplat după 1989.

„Am citit iniţial despre ce s-a întîmplat la Piteşti. Şi m-am dus acolo să fac un reportaj pentru BBC.“

Experimentul Bucureşti *s-ar putea numi, la fel de bine, şi* Experimentul Tom Wilson. *De ce aţi apelat la această formulă?*

Filmul l-am făcut cumva în secret, am filmat vreo opt luni, în timpul meu liber. A fost un proiect fără buget, şi l-am şi montat de unul singur. Mă gîndeam chiar să renunţ la el, că nu-mi mai dădeam seama dacă ieşea sau nu ceva. Înainte de prima vizionare, am avut nişte momente de panică şi am vrut să renunţ.

Ce fel de reacţii a stîrnit filmul?

Cred că reacţiile negative au venit de la oameni care au pornit de la ideea că nu poţi să abordezi isoria aşa, că nu poţi să tratezi un subiect grav şi serios în felul ăsta. Pot să-mi imaginez că nu e tocmai plăcut să afli, după ce vezi filmul, că doar o parte din poveste e adevărată. Şi că o altă parte e ficţiune.

Mi se pare că filmul dumneavoastră şterge graniţa dintre adevăr şi farsă, iar linia de demarcaţie dintre ele devine la fel de blurată cum este şi istoria recentă a României. E comedie sau dramă?

Pentru mine e o dramă. O poveste de dragoste tristă, despre timp, vîrstă şi context istoric, politic. Şi, de ce nu, o poveste care surprinde schimbările pe care le aduce trecerea de la un regim totalitar la unul capitalist, cînd relaţiile dintre oameni se modifică. Iubirea – de asemenea. Pe mine mă miră de fiecare dată cînd oamenii rîd în sală. N-a fost în intenţie să iasă un film comic, aşa că sînt surprins de rîsetele care se aud în sală.

Iar în ceea ce priveşte reţeta cinematografică pe care am folosit-o, nu cred că e important să măsurăm cît e ficţiune şi cît – documentar. Tot filmul are un singur scop: e o încercare regizorală prin care încerc să explic că nu poţi să faci un documentar pur despre un subiect atît de complicat. Tocmai pentru că este atît de dur şi de dureros. Ai aceleaşi probleme ca atunci cînd te gîndeşti să faci un film despre Holocaust. Să ne gîndim la *Shoah* al lui Claude Lanzmann, care are opt ore şi jumătate, şi care e o încercare nobilă şi binevenită, dar nici un documentar şi nici o altă operă de artă nu pot să spună ce s-a întîmplat acolo cu adevărat. Într-un fel, odată ce faci o poveste, totul devine foarte curat. Dar nici viaţa, nici istoria nu sînt aşa. Nici Holocaustul nu a fost aşa şi nici Experimentul Piteşti. Şi nici Revoluţia din România nu a fost aşa. Chiar dacă noi putem încerca să construim o poveste frumoasă. Dar, de fapt, lucrurile sînt mult mai complicate. Eu nu sînt deloc nostalgic şi nu pot să zic că ce a fost înainte de Revoluţie a fost mai bine. Ar fi total absurd dacă aş crede asta. Eu nu mi-am dorit nici să fac un documentar în care să arăt: uite ce urîtă a fost viaţa înainte de 1989. Eu am încercat, în filmul meu, să fac ceva care să scape de convenţiile şi etichetele acestea.

„Nici unul dintre cei care apar în Experimentul Bucureşti *nu are nici cea mai mică legătură cu actoria.“*

Şi atunci aţi schimbat inclusiv istoria personajelor dvs. Şi le-aţi inventat alte biografii unor persoane reale. Cum i-aţi convins să intre în pielea unor personaje?

Am fost şi eu surprins cît de deschişi au fost oamenii să joace nişte roluri care nu aveau legătură cu vieţile lor. Nu mi-a fost greu să conving pe nimeni. Le-am explicat povestea de la început. De exemplu, Iustin Capra. Avea 80 de ani. A murit de curînd. Era un om care îşi proteja viaţa privată, dar s-a arătat extrem de deschis. Şi am fost şi mai surprins de performanţa pe care toţi cei care au participat la acest proiect au făcut-o în film. Nici unul dintre cei care apar în *Experimentul Bucureşti* nu are nici cea mai mică legătură cu actoria. Daniel Bilt lucrează ca traducător la Radio România. Îmi propun ca şi la proiectele viitoare să experimentez şi să nu folosesc actori. Iubesc să lucrez cu neprofesionişti, pentru că fiecare are de spus o poveste, pentru că a trăit ceva interesant. Poate de asta un om obişnuit pune atîta suflet şi acel rol pe care îl joacă devine atît de important.

Perioada de casting şi de repetiţii e foarte importantă. Regizorii lucrează mult cu actorii ca să-i facă să fie naturali şi credibili în roluri. Neprofesioniştilor din Experiment *pare că le-a ieşit foarte uşor. Cum aţi lucrat cu ei?*

Înainte de a filma, am stat de vorbă cu fiecare dintre cei care apar în film. N-am avut scenariu, dar le-am explicat ce fel de personaj ar trebui să joace, cum să fie şi ce anume îmi doresc să transmită. „Imaginează-ţi că eşti un tînăr corporatist, care vrea cu orice chip să reuşească în viaţă.“ Apoi, cînd filmam, nu mai ştiam dacă ei îşi spun părerile lor sau îşi imaginau că spune personajul pe care îi rugasem să şi-l imagineze. Iustin Capra, de exemplu, povestea, la un moment dat, că prin puterea sunetelor a făcut o bară de fier să leviteze. Şi nu-mi mai dădeam seama dacă ăsta chiar a fost un experiment sau el inventa o poveste pentru mine. Am aflat apoi că existase acel experiment.

La fel stau lucrurile şi cu biografiile celor doi protagonişti, Carmen Anton şi Andrei Juvina.

Da, aşa e, fiecare element de adevăr pe care l-am avut l-am împănat cu mai multe elemente ficţionale. Carmen Anton a avut o carieră de succes în muzică. Deci, m-am folosit de acest detaliu biografic pentru a-mi face personajul cît mai credibil. Aşa cum se întîmplă, de altfel, şi în teoriile conspiraţiilor, care pornesc de la un miez adevărat, pe care îl ambalează în fel şi chip.

Ce urmează?

Va trebui să iau o decizie, mai am un fals documentar în lucru, pe care mi-aş dori neapărat să-l fac. Dar nici n-aş vrea să mi se pună o etichetă de genul „omul care face *mockumentaries*“. Aşa că mi-aş dori să fac un film de ficţiune, convenţional, şi să văd ce iese. Şi, cu siguranţă, o să continui să lucrez cu neprofesionişti.

a consemnat Ana Maria SANDU

efectul de **ecou**

Inginerii din „interval“

Printr-o inspirată analogie, în nr. 568 al *Dilemei vechi,* a fost stabilit locul inginerului în lumea vastă a profesiilor: este şi acesta o „fiinţă a intervalului“ care se mişca între ştiinţă şi o mulţime de lucruri, dispozitive, aparate pe care le face şi care ne populează aproape întreaga viaţă.

Nu ştiu dacă a fost doar întîmplare că nici unul dintre invitaţii la Dosarul *Despre ingineri* nu şi-a dus *pînă la capăt* această profesie, adică nu şi-a ocupat cum se cuvine „intervalul“ hărăzit. Unii nu şi-au dorit-o, alţii au abandonat-o descoperindu-şi înclinaţii spre alte cîmpuri, poate alţii n-au avut şansa unor locuri de activitate potrivite chemării şi îndemînării lor. Aş deduce că mulţi dintre ingineri nu apucă să parcurgă întregul interval, rătăcind o vreme doar într-o zonă limitată a acestuia, sau părăsindu-l, pur şi simplu, prin schimbarea direcţiei. Am cunoscut un absolvent de electronică, care a decis brusc să urmeze şi medicina. Intenţie vizionară în anii '70! Dar pentru asta a trebuit să plece în SUA, căci la vremea aceea nu puteai urma şi o altă facultate decît dacă era înrudită ca profil cu prima absolvită. Numai că el n-a reuşit să părăsească „intervalul“, fiindcă, în „cantonamentul“ de emigrant s-a îndrăgostit de... microprocesoare, care tocmai se răspîndeau în lume şi, cînd a ajuns la destinaţie, a fost re-absorbit în „interval“, profesînd ingineria pînă astăzi. Să fie profesia asta atît de grea? Se face cumva în medii nu tocmai atractive? Implică ea o responsabilitate aparte, prea mare? Din ea nu te poţi îmbogăţi? Îndrăznesc să spun că răspunsul la întrebările astea este unul singur: da!

Ingineria nu este doar o simplă aplicaţie a ştiinţei, ci un demers creativ.

E posibil să nu fi participat la întocmirea Dosarului şi *ingineri practicanţi,* fiindcă e cunoscut, îndeobşte, că cei mai mulţi dintre aceştia nu ştiu să explice, pe înţelesul ne-inginerilor, ce, cît, cum, de ce fac ei ceea ce fac. Şi, în consecinţă, e greu de aflat de la sursă cum gîndeşte un inginer. M-a bucurat să citesc, în Dosar, contribuţiile unor participanţi-filozofi, din care unul a stat mai mult în preajma prietenului său inginer, iar rezultatul a fost, cred, mai clar decît dacă l-ar fi scris prietenul. Să aflăm ceva mai mult despre un aparent paradox: cum de un inginer care ştie mai bine ca oricine cum gîndeşte el, trebuie să afle de la ne-ingineri filozofia propriei lui profesii? Dar oare nu şi pictorii cunosc arta lor mai bine decît cei mai mulţi dintre filozofii artelor?

În cartea *Thinking Like an Engineer,* Michael Davis, filozof american, se ocupă atît de etica profesională a ingineriei, cît şi de filozofia ingineriei, privită ca *profesie,* şi nu ca disciplină. Pe de o parte, aflăm de aici ce înseamnă etica inginerească cu partea ei de moralitate, dar şi despre interpretarea şi aplicarea standardelor speciale de conduită. De cealaltă parte, ca şi filozofia ştiinţei, a dreptului sau filozofia artei, în filozofia ingineriei încearcă să explice subiectul printr-un demers raţional, insistînd pe *ce* încearcă să facă inginerii şi *de ce,* şi nu cum trebuie făcută ingineria din punct de vedere tehnic. Altfel spus, autorul ne arată cum se produce deplasarea/mişcarea de la *cunoştinţele* ştiinţifice însuşite de inginer pînă la *acţiunea* acestuia, care dă viaţă, în final, unui lucru util. Aflăm, nu-i aşa, despre esenţa activităţii inginerului, în „intervalul“ alocat.

Autorul a stat mai mult de zece ani în mediul ingineresc, să finalizeze cartea, încercînd să înţeleagă ce îi preocupă atît de mult pe ingineri, despre care ei pot spune atît de puţin... El vrea să demonstreze cum ingineria nu este doar o simplă aplicaţie a ştiinţei, ci un demers creativ, cu nimic mai prejos decît arta şi legea.

Ne-am apropiat de partea cea mai înaltă, în opinia mea, a acestei profesii, pe care puţini ingineri au şansa s-o practice: *cercetarea ştiinţifică*. Şi mă voi referi la cercetarea făcută de ingineri în perioada blamată, a comunismului, care, e adevărat că, printre multe alte lucruri anormale, a promovat şi prioritizarea ingineriei cu orice preţ. Dar mai întîi, să nu uităm cum erau „selectaţi“ viitorii studenţi în inginerie şi nu numai. Folosesc cuvîntul ăsta în legătură cu promovarea unui examen de intrare într-o Universitate, pentru că exista, atunci, atît un filtru „trece tot“, pentru unii, dar şi altul „de bandă îngustă“, ultimul permiţînd intrarea candidaţilor foarte pregătiţi, numai dacă nu purtau cu ei tara „originii nesănătoase“ a părinţilor. Intrarea cu uşurinţă la şcoli înalte, a unor muncitori tineri din fabrici şi uzine, pregătiţi superficial, trebuia salvată (cît se mai putea!) de pregătirea lor în timpul anilor de curs, de către studenţii premianţi, ca nu cumva procentul absolvirii să cadă mult sub cel al promovării în şcoală... Da, a fost aşa prin anii '50-'60. O fi şi asta o explicaţie a renunţării ulterioare la această profesie?

Au fost, însă, şi perioade cu şansă pentru unii absolvenţi de vîrf, care au putut fi repartizaţi direct în institute de cercetare, şi ele abia înfiinţate, şi care trebuiau să pregătească prototipurile pentru fabrici cărora nu li se oferiseră licenţe de la fabrici străine, abandonate prin trecerea lor la perfecţionare tehnologică. Susţin că au fost perioade de emulaţie creatoare printre inginerii-cercetători din acele institute şi aduc un argument, chiar cu riscul de a mira pe unii, văzînd că mă refer la electronica românească (în general, nu doar a celei din institute de profil). Argumentul e că, în ultimii doi-trei ani, au apărut o serie de volume – care prezintă istoria acestei profesii de la apariţia primului radio românesc, trecînd apoi la electronica profesională, la tehnica de calcul, dar cuprinzînd şi o parte din învăţămîntul politehnic, ajungînd pînă în vremurile recente –, puţin după evenimentele lui '89. Volumele cu titlul *Electronica românească. O istorie trăită* au apărut la editura AGIR, sub principala coordonare a unui om deosebit şi un profesionist admirabil, dr. ing. Nona Millea. Sînt în elaborare şi alte volume, aşa că e de sperat ca referirile la ingineri, în registru defavorabil, să se mai diminueze.

Nimeni nu contestă că şi inginerii pot face greşeli.

Cred că majoritatea inginerilor care parcurg întregul „interval“ lucrează în cercetare. Iar pentru ca proporţia acestora să crească, cuprinzînd întregul spectru al aplicării ingineriei, e nevoie de o mult mai mare grijă în pregătirea viitorilor ingineri în universităţi. Nu-i o vorbă de clacă, ci cred că-i o obligaţie a celor responsabili de ţară, s-o facă. Oricine, cît de cît implicat, a primit cu stupefacţie decizia unui fost ministru al educaţiei, de a „salva“ pe cei căzuţi la bac, invitîndu-i într-o universitate tehnică! Oare ca remuşcare a unei aberante hotărîri a aceluiaşi ministru care desfiinţase învăţămîntul mediu-tehnic?

Pînă la vreo sugestie despre grija în pregătirea inginerilor, să mai aducem cîteva argumente pentru necesitatea ei. Nimeni nu contestă că şi inginerii pot face greşeli. Dar dacă implicarea lor este în proiecte importante, cum ar fi, de pildă, cele din construcţiile civile, greşelile pot duce la catastrofe. Însă şi greşelile inginereşti, în registru minor,

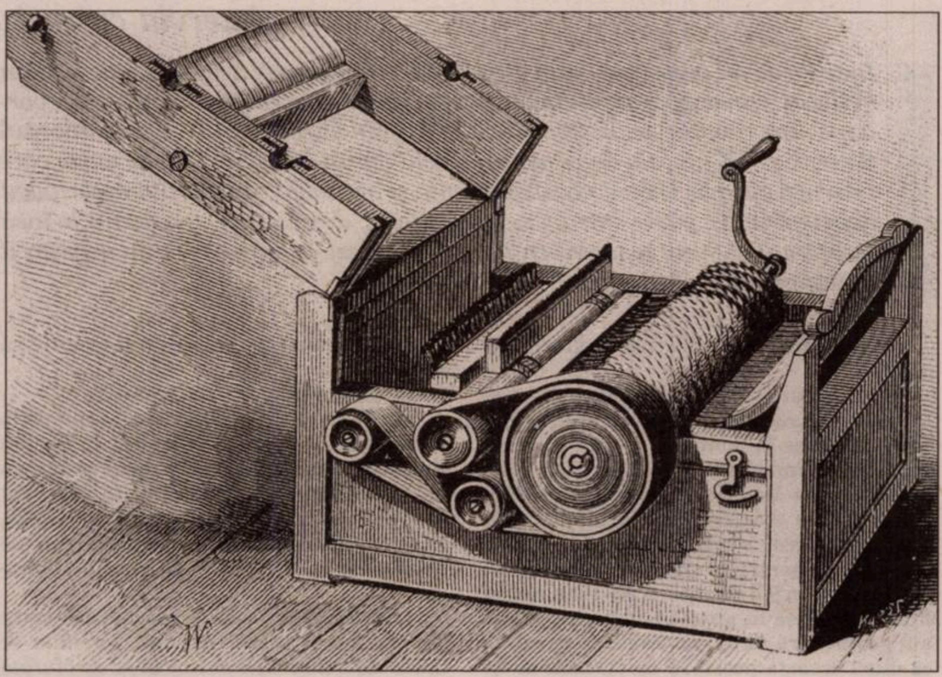

pot avea urmări neplăcute: cine nu se simte frustrat în faţa banalului aragaz, cînd constată că nu-l poate folosi fără risc din pricina unei proaste cartografieri a butoanelor, adică a unei neclare împerecheri a butonului cu ochiul? Sau, să ne mai uităm şi la alt buton, reamintind celor care prezentau, mai demult, conferinţe/comunicări prin proiectarea de diapozitive. Aparatul acela avea un buton căruia i-au fost atribuite două funcţii, opuse ca efect. Îl apăsai să apară următorul diapozitiv, iar cartuşul o lua la vale descărcînd întregul conţinut (toată lucrarea!) pe duşumea! De ce? Pentru că ai ţinut apăsat *prea mult* timp butonul (să ai contact bine făcut!), dar tocmai asta a dus la inversarea sensului de deplasare. Trebuia să apeşi *scurt* butonul, ca să ai pe ecran următorul diapozitiv!... Cît de scurt!? Nici din prospect nu rezulta. Veţi spune, cu siguranţă, că vremurile alea au apus, că noile tehnologii ne scutesc acum de astfel de surprize. Aş! Ştiţi ce susţin specialiştii în *psihologia* şi *psihopatologia lucrurilor de zi cu zi?* Tocmai contrariul! „Înalta tehnologie se schimbă rapid, însă viaţa de zi cu zi se modifică lent“ şi cred că mulţi îi dăm dreptate lui Donald Arthur Norman. În cartea sa *Designul lucrurilor de zi cu zi,* mai scrie: „la apariţia fiecărei noi tehnologii, companiile uită lecţiile trecutului, permiţîndu-le inginerilor să-şi construiască creaţiile fanteziste sub presiunea marketingului, care insistă asupra proliferării funcţiilor. În consecinţă, confuziile şi zăpăceala sporesc. De fiecare dată cînd apare o nouă tehnologie, designerii de ultimă generaţie comit aceleaşi mari greşeli ca şi predecesorii lor, pentru că privesc înainte, nu înapoi, astfel că aceleaşi probleme se repetă. Aparatura wireless din zilele noastre este înfiorătoare. Eşecurile cele mai flagrante aparţin întotdeauna celor care creează tehnologii de ultimă oră.“ Drastic verdict!...

După toate astea, chiar îmi vine să spun că e aproape obligatoriu să se întîmple ceva nou în învăţămîntul ingineresc, pentru ca „absolvenţii să înţeleagă impactul ingineriei în context global şi social şi să aibă deja o importantă experienţă în proiectare, care să includă consideraţii de natură etică, pe lîngă cele de natură tehnică, economică, socială şi politică.“ E un citat din *Etica şi inginerii,* articol apărut în nr. 943/2008, al revistei *22,* în care se arată că, în SUA, s-a introdus un curs de etică profesională bazat pe studii de caz, la facultăţile de inginerie. Startul l-a dat Texas A&M University în 1990, prin colaborarea departamentelor de filozofie şi mecanică, destinată facultăţilor de agronomie, chimie, construcţii civile şi mecanică, adică specialităţilor unde proiectele sînt, în general, de mare anvergură, iar posibilele greşeli ale viitorilor ingineri pot crea dezastre. Deşi acel articol apărea într-o perioadă de repetate reforme în educaţie şi învăţămînt, n-a avut nici un ecou... Cred că rămîne, totuşi, ca o bună sugestie prin care se vor putea selecta mult mai corect cei ce doresc cu adevărat să se pregătească pentru o profesie (cu o aşa de mare diversitate), pe cît de frumoasă pe atît de grea, mai ales prin gradul ei mare de responsabilitate.

Dacă filozofii ne arată cum gîndesc inginerii, dacă lumea culturală le află *intervalul* manifestării muncii lor, să ştiţi că şi inginerii înşişi au preocupări în afara intervalului. Convinşi de munca lor chinuitoare, deseori primejdioasă, vor cu tot dinadinsul să-şi procure un protector, un patron spiritual. Nu e tocmai o glumă. S-a făcut o cercetare printre vieţile sfinţilor, pentru a-l afla pe cel care, prin viaţa şi virtuţile sale, se apropie cel mai mult de viaţa inginerilor. Cercetarea, pornită de cei din domeniul electric-electronic, a început cu un eşec. S-a ajuns la concluzia certă că doar pentru acest domeniu n-ar fi posibilă adoptarea unui sfînt protector, fiindcă nici unul n-ar putea suporta taxele de membru al IEEE *(Institute of Electrical and Electronic Engineer)*. Pînă la urmă, a trebuit să fie ales un patron spiritual comun tuturor inginerilor, şi acesta a fost Sfîntul Patrick (Patrichie). Se întîmplă ca, de la o vreme, ziua comemorării acestuia să coincidă cu *Green Beer Day,* sărbătorită în SUA. Nici că se putea o mai bună potrivire, mai ales că protectorul putea veni la *party* cu propria-i bere verde... Dar l-au ales şi pentru că Sfîntul Patrick, deşi era de neam mare, fusese răpit de piraţi, vîndut ca sclav în Irlanda, trăind apoi în sărăcie şi suferind mult în viaţa lui... Dacă asta nu e o viaţă care seamănă cu a inginerului, atunci nu ştiu care mai e!?... se întreba, mirîndu-se, cel ce a coordonat alegerea patronului spiritual.

Felicit *Dilema veche* pentru deschiderea Dosarului unei profesii. Aşteptăm cu nerăbdare pe cele *Despre medici, Despre avocaţi* şi, de ce nu, *Despre profesori*. Sper că nu le-am sărit.

Ion CONSTANTINESCU
Bucureşti
26 ianuarie 2015

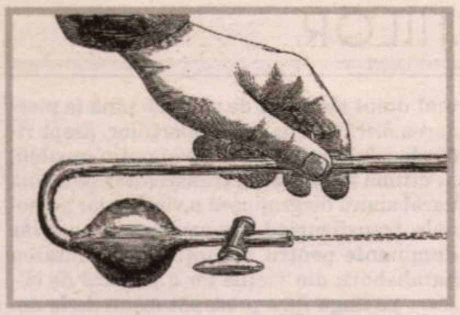

Oana STOICA

rosencrantz & co

Cu dragostea e de glumit

© R. Tufă

● ***Disco Love*, după texte de Yasmina Reza, Olivier Lécot și Jean Dujardin. Cu: George Albert Costea, Irina Drăgănescu, Sorina Ștefănescu, Vlad Udrescu, Iulia-Diana Samson. Godot SubScenă.**

Una dintre calitățile scenei teatrale neoficiale – independente, private, comerciale, alternative, cu toate variabilele lor – este accesul relativ ușor al tinerilor actori la un spațiu de joc în care să-și facă propriile spectacole. Teoretic, aici s-ar putea testa teme, tipuri de scriitură și limbaje performative noi. Practic, acestea reprezintă o preocupare minoră în zona *underground,* dominată de producții comerciale. De aici apare și necesitatea clarificărilor terminologice (termenul „independent“ este conectat cu critica sistemului și teatrul de atitudine, dar în România, accepțiunea sa este mult mai largă și cuprinde, de fapt, toate producțiile din afara teatrului de stat). Independentă sau comercială, scena *underground* – spații speciale pentru teatru, cluburi, cafenele etc. – oferă tinerilor actori un loc de joc. Desigur, lucrurile nu sînt roze, condițiile de producție sînt reduse, bugetul este, de cele mai multe ori, inexistent. La asta se adaugă presiunea comercialului, în condițiile în care veniturile vin exclusiv din vînzarea biletelor. Însă în lipsa accesului la fonduri publice (pe care statul finanțator le distribuie generos teatrelor de stat, care nu sînt la fel de generoase cu artiștii tineri și nici cu noutățile teatrale), scenele independente pot oferi tinerilor actori măcar exercițiul artistic și o minimă sursă de venit.

Un exemplu în acest sens este *Disco Love,* un spectacol construit de un grup de actori, colegi de generație, cunoscuți din creațiile regizorilor Catinca Drăgănescu și Alexandru Mîzgăreanu. De altfel, cei doi, împreună cu Ioana Pashca și Dragoș Ivăneț (scenografi), i-au ajutat și în această producție. De exemplu, Catinca Drăgănescu a avut un rol esențial în coagularea scenariului care ansamblează coerent texte de autori diferiți – Yasmina Reza, Olivier Lécot și Jean Dujardin – pe o structură dramaturgică ce trimite la *Der Reigen / La Ronde* de Arthur Schnitzler. Scene în două personaje se succed într-o formulă repetitivă în care unul dintre parteneri este preluat în următorul cuplu. Poveștile se construiesc în jurul legăturilor sentimentale și sexuale care implică diferite tipuri de dependență, în special afectivă. Personajele duc o viață dublă. Pe de o parte, este vorba de o existență stereotipă – precum o banală căsnicie, din care atracția și afectivitatea au dispărut, de ceva vreme, sau relațiile indiferente ale unui Don Juan oarecare (donjuanismul reflectă dinamica rapidă a vieții contemporane care afectează negativ relațiile). Pe de altă parte, evadarea din această rutină existențială se face tot într-o zonă clișeistică, personajele schimbă tiparul, dar nu îl distrug. Avem așadar un cuplu format dintr-o soție frustrată acasă (Sorina Ștefănescu), care face pe diva în afara familiei, și un soț (Vlad Udrescu) care pozează în martirul mariajului, dar acceptă cu ușurință aventuri extraconjugale. Se adaugă o starletă distrusă sentimental (Irina Drăgănescu), cu un trecut de damă de consum, un cuceritor rece, dependent de sex (George Albert Costea), care devine sentimental cînd se îndrăgostește, și o virgină stîngace și cam trecută (Iulia-Diana Samson), care oscilează între vise erotice și idealuri casnice.

> *Un inventar de disfuncții relaționale comune: frustrări conjugale, noncomunicare, infidelitate, obsesii afective, dependențe emoționale etc.*

Aceste personalități duble intră într-un șir de povești transplantate metaforic (prin regia colectivă) în cluburile de noapte, un mediu strălucitor și superficial, în care clișeele sînt la ele acasă. Actorii fac viabile dublele tipologii, printr-o sintetizare inteligentă a convențiilor relaționale (explicite în cazul virginei care arată simultan două lucruri diferite: ce gîndește și cum acționează) și prin umor. Căci un astfel de demers are obligatoriu nevoie de umor.

Ca majoritatea covîrșitoare a spectacolelor din zona teatrului comercial, *Disco Love* este o poveste cu haz despre relații și dificultățile lor. Într-un astfel de spectacol este importantă tipologizarea personajelor, care sînt extrase esențializate din cotidianul contemporan, apropriate de către spectator, care empatizează cu ele pentru că le identifică în proximitate. Situațiile sînt și ele preluate dintr-un inventar de disfuncții relaționale comune: frustrări conjugale, noncomunicare, infidelitate, obsesii afective, dependențe emoționale etc. Cu alte cuvinte, aceste spectacole operează cu realități personale cunoscute, care preocupă (cam) pe toată lumea. Sînt texte și spectacole care vorbesc, la un nivel accesibil, despre viața cotidiană și problemele ei, un teatru cu un public-țintă general. De aici și succesul, vizibil și în cazul *Disco Love*. În spațiul de la Godot SubScenă, reacția spectatorilor – în bună parte, dar nu exclusiv, tineri sub 30 de ani – a arătat potențialul de divertisment al spectacolului și empatia publicului cu personajele de pe scenă. Aceste spectacole, în care realitatea este ficționalizată în așa fel încît să rămînă în zona neproblematică, să fie inofensivă, confortabilă pentru spectator și să devină distractivă, răspund nevoii unui anumit tip de public.

Privită panoramic, preferința pentru acest teatru este o reacție a publicului față de teatrul burghez, cu toată metafora problematică și elitismul viziunilor sale intelectuale asupra lumii. Forma aceasta de spectacol, la intersecția dintre divertisment și teatru de consum, poate fi un fel de declarație, indirectă și involuntară, de disociere față de prețiozitatea teatrului de stat, încă dominat de clasic și artificialitate. S-ar putea interpreta ca nevoia de a reveni la un soi de teatru popular („popular“ în sensul de accesibil ca tematică și discurs performativ). Spectacolele social-politice sînt și ele oponente ale teatrului estetizant, dar au cu totul alt public decît teatrul de consum. Sînt mai multe potențiale publicuri care rejectează, fiecare în felul său, metaforizantul teatru burghez, al cărui limbaj performativ își arată tot mai mult defazarea față de noile curente teatrale.

Revenind la *Disco Love*, spectacolul de la Godot SubScenă oferă prilejul de a vedea cîțiva actori buni într-un carusel relațional comic, în care „legăturile bolnăvicioase“ se fac și se desfac ca topurile muzicale. Cu alte cuvinte, de la „Would you go to bed with me“ la „Saudade“.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

JAZZ SYNDICATE
PREZINTA
RAVI COLTRANE
QUARTET
EUROPEAN TOUR
magicfm
Muzica inimii tale
22 FEB 2015 - ORA 19:30
SALA RADIO
BILETE IN RETEAUA EVENTIM.RO SI IABILET.RO
RAVI COLTRANE - SAXOFON TENOR
DAVID VIRELLES - PIAN
DEZRON DOUGLAS - BASS
JOHNATHAN BLAKE - BATERIE
PREZENTATOR - FLORIAN LUNGU
adevărul DILEMA
zile nopți
sunete
BEST MUSIC
iConcert.ro
INFO MUSIC
blitz TV

Andrei GORZO

dilematograf

Absorbiți de ei înșiși

● ***Omul Pasăre sau Virtutea nesperată a ignoranței / Birdman or (The Unexpected Virtue of Ignorance)*, SUA, 2014, de Alejandro González Iñárritu.**

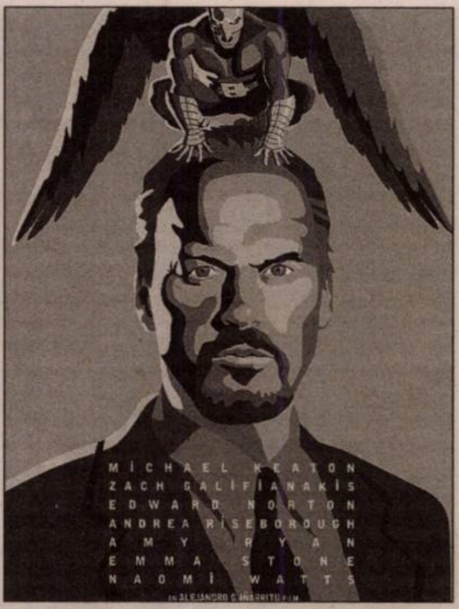

Personajul principal din mult-lăudatul nou film al lui Iñárritu, *Birdman,* e un ex-superstar hollywoodian (Michael Keaton) care, la 20 de ani după ce-a refuzat să-l joace pentru a patra oară pe justițiarul costumat Birdman (cam tot așa cum Keaton s-a despărțit în 1992, după două episoade, de seria *Batman),* încearcă să se reinventeze pe Broadway, jucînd în propria adaptare după proza lui Raymond Carver. Cu cîteva zile înaintea premierei, actorul se află într-o stare de mare confuzie. O parte din el regretă poziția pe care o deținuse pe firmamentul Hollywood-ului și îi invidiază pe cei care l-au înlocuit (Downey Jr., Clooney). O altă parte și-ar dori să privească Hollywood-ul de sus, de la înălțimea presupusei „autenticități" sporite a actului teatral în care e angajat – un spectacol cu pedigri literar, avînd ca protagoniști niște ratați ale căror suflete sînt dezvelite sub ochii publicului în toată harababura lor sîngerîndă. Dar aceste pretenții de superioritate îi sînt atacate din mai multe direcții. Propria lui fiică (Emma Stone) îi spune că ele se întemeiază pe o înțelegere vetust-pompoasă a ce e sau nu e „artă adevărată": faptul că mersul la genul de teatru pe care vrea el să-l facă nu e o distracție de masă, ci o afirmare rituală de statut social din partea a „o mie de albi bătrîni și bogați", nu-i conferă vreun ascendent asupra filmelor cu supereroi. Ceva asemănător aude și de la fostul său personaj, supereroul Birdman, a cărui voce obișnuiește să-i invadeze spațiul mintal, bătîndu-și joc de ambițiile sale de a se arăta „profund", frămîntat de probleme serioase etc. Tot ca un închipuit de la Hollywood îi apare și respectatului actor de teatru (Edward Norton) cu care împarte scena – un tip atît de dedicat autenticității încît are nevoie de o erecție reală ca să poată juca o scenă de pat. Și tot ca un intrus le apare criticilor de teatru cu care vine în contact: o femeie care jură că-l va demola în *New York Times* și un bărbat care-i citează din Barthes. A se observa că, dacă invocarea lui Barthes e în mod evident menită să eticheteze personajul drept pompos, convingerea unui alt personaj că Barthes ăsta trebuie să fie tot cineva de pe la Hollywood e prezentată la fel de clar ca un semn de prostie. Poziționarea asta superioară amîndurora – personajului prea „ignar" ca să fi auzit de Barthes și personajului suficient de „pretențios" încît să-l citeze – e reprezentativă pentru tactica lui Iñárritu în întregul film.

Apărînd citadela teatrului dezvelitor de suflete, jurnalista de la *New York Times* blestemă Hollywood-ul cu tot cu a sa Academie, ai cărei membri se premiază unii pe alții pentru copilării și pornografii. În replică, pretinsa superioritate a teatrului e denunțată de fiica protagonistului ca o superioritate bazată pe false distincții moral-estetice, ascunzînd, de fapt, brutale distincții între clase sociale. Fanatismului teatrocentric al actorului jucat de Norton i se scoate în evidență o latură ridicolă și jalnică – omul poate să producă o erecție pe scenă în numele „adevărului artistic", dar are mai puțin succes în viața particulară. Iar la tunetele și fulgerele criticului răspund, egale în intensitate, tunetele și fulgerele fostului actor hollywoodian, potrivit căruia criticii nu fac decît să eticheteze toate cele de pe o poziție lipsită de riscuri, în timp ce actorii se expun cu platoșa sfîșiată și pantalonii în vine. Cu atîtea dueluri de voci ridicate, aparența poate fi, pînă la un punct, aceea că nimeni nu e menajat, nimeni nu e lăsat să scape cu autocomplezența neciuruită. În realitate, filmul sfîrșește prin a lua în brațe clișeul mucegăit-romantic prin care actorul se autoflatează în fața criticului. Actorii sînt prezentați insistent drept absorbiți de ei înșiși pînă la pierderea oricărui simț al proporțiilor, drept ridicoli, jalnici etc. – dar nu mai puțin capabili, în ultimă instanță, să transceandă pe scenă harababura dizgrațioasă a vieților lor personale, transfigurînd-o în momente de adevăr iluminante pentru noi toți. Reprezentarea harababurii din viețile lor e pe bază de clișee – pe lîngă fiica proaspăt ieșită de la dezintoxicare, protagonistul mai are și o iubită la care nu-i prea atent nici măcar atunci cînd ea îi spune că e însărcinată. Nimic foarte nou nici în reprezentarea tipului de actor care vrea mai mult „adevăr" pe scenă – alcool adevărat în paharele de recuzită, erecții adevărate în pantaloni – un tip care a tot fost satirizat (de Dustin Hoffman în *Tootsie,* printre alții). Aceeași idee convențională despre dezgolirea unor suflete pe scenă, dezbrăcarea lor de orice armură protectoare etc., idee care-l ghidează pe fostul Birdman în adaptarea lui după Carver și pe care filmul pare pînă la un punct s-o trateze satiric, e demonstrată și validată de însăși evoluția personajului principal. Această cvasi-farsă fără mult umor, cu puseuri de realism magic (fostul Birdman ori are cu adevărat superputeri, ori fantazează că le-ar avea) și cu o tematică sondată mult mai elegant, tot anul trecut, în *Clouds of Sils Maria* al lui Olivier Assayas, are distincția de a se prezenta drept un plan-secvență lung de aproape două ore. Justificarea tematică a acestui tur de forță tehnic nu e mare lucru – planul-secvență contopește „timpul real" al spectacolului teatral cu capacitatea camerei de filmare de a expanda și contracta spațiul –, iar mișcările de cameră ale lui Iñárritu aproximează cel mai adesea un decupaj cinematografic obișnuit, în care spectatorul e pus să se uite acum la asta, în momentul următor la aia, în următorul la cealaltă etc. La fel de convulsiv ca protagonistul său, filmul exprimă aceeași ambiție de a spune lucruri polemice și deschizătoare de ochi, precum și ceva din aceeași incapacitate de a ști ce anume să spună.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Ritualuri de vindecare

● **Björk, *Vulnicura*, One Little Indian, 2015.**

Are 49 de ani și a trecut, probabil, prin unul dintre cele mai delicate momente ale existenței sale. *„My soul / Torn apart / My spirit / Is broken / Into the fabric / Of all / He is woven. / Your fear / My limitless / Emotions / I am bored / Of your / Apocalyptical / Obsessions. / Did I love you / Too much? / Devotion / Bent / Me over. / So I rebelled. / Destroyed / The icon..."* E ceva profund sfîșietor aici, iar cînd *beat*-urile cresc în frecvență și intensitate, înghițind tremurul vocii, *maelstrom*-ul provocat de ele nu poate sfîrși decît, din nou, într-o implozie dureroasă și lentă. Și tot așa, într-o buclă infatigabilă. *„I did it / For love!"*... Acum știi unde te afli. Pe cel de-al nouălea album de studio, Björk Guomundsdóttir își examinează eșecul relației sentimentale avute cu artistul american Matthew Barney, sfîrșite în 2013, după 13 ani. *Vurnicula,* apărut înainte de termen — din cauza uneia dintre deja tradiționalele scurgeri ale demo-urilor pieselor din studio către Internet — la casa de discuri londoneză One Little Indian, e croit după chipul și asemănarea celei mai întunecate reprize de pe el, cele 10 minute și 4 secunde agonice ale piesei „Black Lake". Violoncele funerale, viori îndurerate, violoncele înlăcrimate, viori infinite străbat de la un capăt la celălalt o producție în esență minimalistă, frugală, dar grea, încărcată. Oamenii de studio, Alejandro Ghersi/Arca și Bobby Krlic/The Haxan Cloak, *beatmaker*-ul și producătorul, respectiv responsabilul *mixing desk*-ului, reușesc să livreze o aparență avangardistă LP-ului — se simte pe undeva gustul straniu al *Manafon*-ului chamber-pop-ist al lui David Sylvian — prin ciocnirea dintre accentele noise & post-R&B și ornamentațiile orchestrale, aranjate de însăși Björk, ca în perioada *Homogenic*. Acolo unde schematismul acesta orchestral și melodramatic tinde să scufunde albumul, vulnerabilitatea și sinceritatea islandezei îl ridică la suprafață.

Vulnicura e, în ultimă instanță, un album de autor. Peste toate plutește tușa puternic conturată, mai prezentă decît pe ultimele albume, a vocii islandezei, care spune povestea dragostei sale terminate trist, înecîndu-se, rupîndu-se, tremurînd, căzînd, ridicîndu-se. *Vulnicura* e și un instrument de vindecare – titlul albumului vine de la două cuvinte latinești, *vulnus,* care înseamnă „rană" și *cura,* tratament –, un medium terapeutic pe care artista îl accesează pentru a trece mai departe: *„Our hearts are coral reefs in low tide / Love is the ocean we crave / Restlessly turning around and around / I am dancing towards transformation. / Learning by love to open it up / Let this ugly wound breathe. / We fear unconditional heart space / Healed by atom dance..."* Extravagantul duet cu Antony Hegarty (Antony and the Johnsons) e puntea pe care o trece dincolo, într-o *dimension* în care rănile trecutului încep să se vindece: *„I have followed a path / That took sacrifices. / Now I sacrifice this scar. / Can you cut it off?"* Universul ei intrase în comă. Acum a ieșit din ea.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Irina BUCESCU

„A esențializa progresiv"

Ce ne poți spune despre Temple Invisible?

În decembrie 2012, eu și Costas Ivanov am făcut prima noastră piesă – „Everything from above". La scurt timp după, am găsit numele trupei și am început să lucrăm la piese noi. În aprilie 2014, l-am cunoscut pe Daniel Olteanu și, astfel, ne regăsim în această configurație. N-aș putea categorisi direcția spre care ne îndreptăm, dar intenția este de a esențializa progresiv toate materialele. Cele mai puternice influențe vin de la trupe ca Radiohead, Atoms for Peace, NIN, How to Destroy Angels, Moderat, Massive Attack și U.N.K.L.E. Momentan, muzica este focusul principal și cel mai ardent, dar mai facem și altele: Costas este regizor de film, eu sînt actriță, iar Daniel Olteanu colaborează și cu alte trupe/studiouri. Obiectivul este însă Temple Invisible.

Cum evaluați piața muzicală de la noi?

Muzica noastră cred că vizează o anumită nișă, ceva mai complex dezvoltată pe piețele muzicale de afară. Bineînțeles că România e acasă și sîntem recunoscători pentru feedbackul pe care-l primim de aici. Dezavantajele se pot transforma în oportunități și invers. E ceva foarte subiectiv și nici o etichetă, în acest context, nu este neapărat relevantă.

Ce așteptări aveți de la acest EP?

Doar experiența personală a celor care-l ascultă. Cred că așteptările vin după mai mulți ani de experimente și experiențe. Acum definitivăm noul single, care se numește „Anima" și pe care-l vom lansa ca bonus-track al EP-ului pentru Statele Unite, și, în paralel, am început lucrul la piesele noi pentru primul album pe care sperăm să-l definitivăm pînă la finalul anului 2015.

***Irina Bucescu** este membră a trupei Temple Invisible, al cărei EP de debut, ENTER, a apărut la finalul anului trecut. Mai multe la templeinvisible.com.*

a consemnat Marius CHIVU

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Acasă la profesorul khmer, într-un vilvil

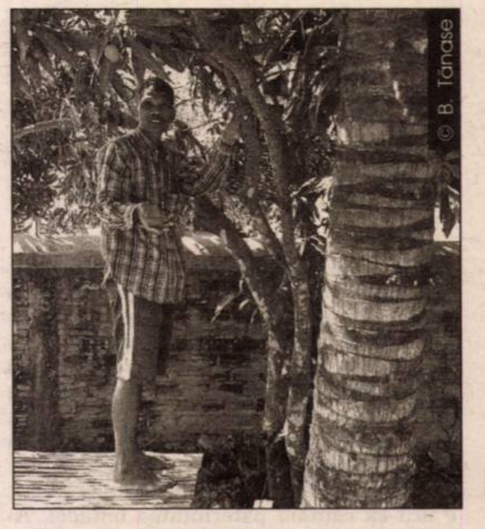
© B. Tănase

„*The school isn't there anymore, it moved over here*", îi aud foarte clar vocea puternică, venind din spatele bicicletei. Mă întorc din șa cît să văd un bărbat pe la vreo 45-50 de ani, slăbuț ca un paing, cu părul grizonant, îmbrăcat într-o cămașă în carouri lejere, bermude asortate și niște șlapi albi, cam feminini. Mă cerceta atent, părea bănuitor și lăsa vaga impresie că rolul lui era să stea acolo, lîngă acel gard de piatră, ca să redirecționeze privirile trecătorilor pe unde trebuie. Afară era o iarnă toridă cambodgiană, pe stradă unde mă aflam mirosea a încins, se asfalta de zor.

Siem Reap e un *vilvil*. Un „scurt" de la *village-ville,* cum îi zic acestui tip de așezare, oraș-interfață, indefinit situat între sat și oraș, ca mai în tot Estul recent, încropit din nevoi economice, cu hoteluri lucioase în mijlocul prafului și al pereților de chirpici (din lemn de cocotieri, în cazul de față). Strada pe care mă aflu, vedeam, transpirat și topit de căldura din mijlocul betonierelor și al nivelatoarelor, e avansată bine în procesul de vilvilficare. Spre deosebire de restul caselor de la marginea Angkor-ului, are case mari din cărămidă, terasate, garduri solide de piatră, colorate. De fapt, văzut dinspre extraterestrul Ankor, tot Siem Reap-ul pare o imensă mahala parfumată, care a dat în clocot și s-a lățit cald, peste propriile-i așteptări.

Ca să ajung la strada aceasta, cotisem dreapta peste rîul Siem Reap, pe un podeț care separă lumea fățuită a circuitului turistic clasic – cu palmieri și gazon așezat colonial, ca într-o amiază înstărită și leneșă, la Indiile din *Vin ploile* sau *Tanamera, leul din Singapore* – de lumea locală, a căsuțelor fragile dintre cocotieri. Doar ochindu-le, și nu poți decît să speri că nu le va vizita niciodată un vînt mai puternic. Aici, vilvilul e prezent, citadin, prin palmieri și rural prin cocotieri, așa cum teii și nucii trasează geografii urbane prin alte spații estice.

Așadar, mă uitasem, înțelegeam, la gardul „vechii școli". O curticică lăsată într-o paragină gravă, punctată de pîlcuri de gunoaie, dar care mai păstra încă pe ziduri urme colorate, în forma unor steaguri pictate ori mesaje-*flower,* din entuziasmul voluntarilor care lucraseră la ea. Școala nouă era în spatele acestei priviri, jumătate osoasă, jumătate zîmbitoare. Mă invită politicos înăuntru. O curte dreptunghiulară, mare, în jurul unei case solide. De jur-împrejurul ei, în construcție, făcute și acestea tot cu ajutorul voluntarilor internaționali – le vezi amprentele optimiste pe ziduri –, cîteva pavilioane neterminate. În curte, pomișori și găinile Pixar, de Asie de Sud-Est, niște rachete rahitice, alergînd beleuze, îndeajuns de amuzante pentru o înveselire pe fast-forward.

Aflu că e directorul acestei școli – de fapt, una de după-amiază, făcută cu ajutorul ONG-urilor –, că a hotărît să mute școala veche în curtea proprie (ogradă e aici chiar termenul fără rest, sînt convins că are sensul și în limba khmerilor), pentru că e mai mult spațiu. Școala era încă în construcție, dar copiii erau prezenți, veseli și complet nepăsători la vizita inopinată a străinului, la o oră de matematică. Profesorul khmer din fața mea pare un om muncit, trecut prin multe. Îmi povestește, în ritm liniștit, despre îmbinările de bîrne de la acoperiș, de cele două tipuri de lemn folosite, de cît îl costă, de birocrație, de lipsa profesorilor – cei mai mulți voluntari, unii expați, care „fac" mai multe școli/temple deodată. Dar nu-mi cere donații, spre deosebire de călugării budiști. Vocea lui are eleganța nuanțelor din tonul calm de profesor bun.

Între două detalii tehnice, îmi spune că ce văd dincolo de sălile de curs în construcție, dincolo de gard, pe cîmpul unde acum sînt cîteva case, acolo a urmărit înspăimîntat, pe cînd era copil, cum o bună parte din familia sa era ucisă în timpul genocidului din vremea lui Pol Pot. El s-a ascuns și a scăpat. Din nou, tonul lui nu e grav, nu implică nimic mai mult decît aceste calme cuvinte descriptive, nici un rest patetic, nici un semiton în plus.

Pentru o clipă, m-am gîndit că tonul e exersat, o poveste livrată împachetat și cu toate șnururile trase, pentru străini. Mi-am dat seama că mă înșelam, în momentul în care m-a invitat să iau loc pe o mică platformă, lîngă un cocotier, în care s-a cățărat ca o felină și de unde a coborît cu o nucă de cocos proaspătă. A început să o pregătească cu dexteritate, mînuind un satîr destul de înfricoșător. Degetele lui puternice țineau nuca de cocos, iar satîrul aluneca fără nici un pericol pe lîngă ele, în tăieturi punctuale, pînă la capăt, întocmai precum trecuse vocea lui elegantă, un pic mai devreme, peste gardul trecutului.

Ne-am așezat și am început să vorbim, un ceas bun, despre școală, despre ce îl ține să fie profesor în continuare, deși îi e foarte greu, aceeași veche poveste estică, cu tranziția cambodgiană, mă întreabă și pe mine ce fac, cum mă descurc, cum a fost școala în România după comunism. Visul lui e să termine de construit clasele, oricum, rata abandonului, din motive economice, e enormă, așa că se bucură că destul de mulți copii frecventează orele suplimentare. E zîmbitor și animat, se vede că îi place ce face. La sfîrșit, deschide larg mîna și îmi spune, zîmbind profesoral, o poveste budistă despre semnificația fiecărui deget, fiecare simbolizînd o valoare morală. Nu o mai rețin exact, am notat-o pe undeva, dar țin minte că morala era una simplă, de anduranță și speranță. Mă uitam la mîna lui larg deschisă deasupra pămîntului din bătătura asta și mi-am zis că a lăsat deja aici, în bătătura asta, niște amprente bune, nici n-ar trebui să mai povestească prea multe.

Din nou pe bicicletă, la doar cîteva case mai în jos, ajung în fața uneia mult mai fățoase, impozantă de-a dreptul, cu steaguri oficiale atîrnînd corect peste gard. Cu numele curicular care trebuie, din agenda experților în educație, „Quality Learning International School", adresă web și porțile larg închise.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esențiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr.........., Bl........, Sc........, Et........, Ap........
Localitate.............................. Județ/ Sector ...., Cod poștal ....
Telefon .... E-mail..............................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Abonații interesați să achiziționeze pachetul aniversar CD + DVD cu înregistrarea concertului "Interioare" – Alexandru Andrieș - la prețul special de 25 lei, se pot adresa Dept. Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57 sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro. Dată limită 27 februarie 2015.

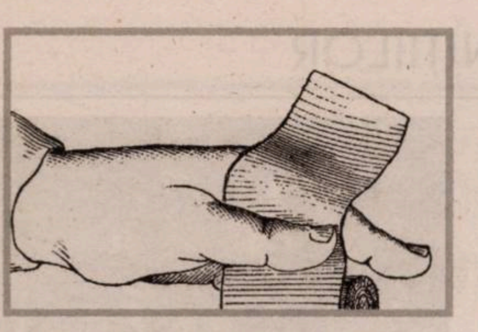

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Cînd funcţionează publicitatea negativă

În epoca reţelelor sociale, reacţiile stîrnite de un brand propriu-zis sau de un brand-persoană sînt imposibil de controlat în proporţie de sută la sută. Dacă ne gîndim şi la competiţia acerbă în care se află aceleaşi branduri şi persoane pentru atenţia publică, pare firesc să crezi în butada: „Nu există publicitate/reclamă negativă.“ Dar, în principiu, asta e valabil doar în unele cazuri.

Ca să ne dăm seama cum stau lucrurile, e util să căutăm paternitatea butadei. Aceasta îi este atribuită lui P.T. Barnum, cel care a dat zicerea proverbială „Circul Barnum“, aflată încă în circulaţie în română. Personaj foarte interesant al secolului al XIX-lea, Barnum a făcut vîlvă printr-o serie întreagă de numere de bîlci, printre care o sirenă cu cap de maimuţă sau un copil de 4 ani pe care l-a pus să joace o persoană matură, printre altele bînd vin sau fumînd ţigări de foi. O parte din numerele lui Phineas T. Barnum erau false, dar în a doua parte a vieţii, acesta a devenit nu numai faimos proprietar de circ, ci şi autor al cîtorva cărţi motivaţionale *avant la lettre*, cu titluri ca *Arta de a face bani*. Ba, pe deasupra, şi congresman republican şi ulterior primar al oraşului Bridgeport din Connecticut.

Ironic, citatul despre publicitatea negativă nu se găseşte în cărţile lui. Am scotocit după sursă şi ea este controversată; zicerea pare a-şi avea originea într-o comparaţie pe care un necunoscut a făcut-o între un alt necunoscut şi Barnum. Atribuirea nu e totuşi întîmplătoare, fiindcă butada îl caracterizează însă destul de bine pe coloratul personaj care a promovat, printre altele, egalitatea dintre rase, pe vremea Războiului Civil, dar a fost amestecat şi într-o mistificare referitoare la o buruiană care ar fi schimbat culoarea pielii. Talentul de care a dat dovadă în chip de ceea ce azi am numi *advertiser* i-a atras proprietarului de circ supranumele de *Shakespeare al reclamei*, dar are sens să ne gîndim şi asupra a ce s-a manifestat acest talent. Barnum a teoretizat, într-una dintre cărţile sale, aşa-numitul *humbug*, rumorile false, eventual senzaţionale, care apar în jurul unui subiect. În 1835, a scos-o la iveală pe o oarecare Joice Heth, despre care a susţinut că este bunica de culoare, în vîrstă de 161 de ani, a lui George Washington (decedat în 1799). Publicul a fost atras, dar la un moment dat a început să se rărească, aşa că Barnum a scris o scrisoare anonimă către un ziar din Boston, în care a pretins că Heth este nu o fiinţă omenească, ci un automat din cauciuc şi oase de balenă. Curioşii au dat bani pe bilete din nou, fiindcă voiau să se edifice asupra problemei. Ulterior, cînd femeia şi-a dat sfîrşitul din cauze naturale, a pretins că moarta e o altă persoană.

Poveştile de acest fel seamănă cu ceea ce fac, la noi, personajele care apar în emisiunile de după-amiază sau de seara tîrziu. Divorţurile şi căsătoriile succesive Bahmuţeanu-Prigoană, umilinţele la care se supun asistentele în show-uri gen Capatos, ca să-şi crească notorietatea, gogoşile lui Cătălin Botezatu şi scandalul Oanei Zăvoranu sînt echivalente neimaginative ale cascadoriilor de imagine din secolul trecut ale lui Barnum, aşa cum, posibil, sînt şi casetele cu sex ale lui Paris Hilton, despre care s-a spus că au fost puse în circulaţie chiar de protagonistă.

Nu poţi să-ţi construieşti o reputaţie bună pornind de la scandal.

Toate acestea delimitează oarecum principalul domeniu în care este valabilă butada atribuită lui Barnum. E vorba în primul rînd de persoane, mai exact de persoane care în nici un caz nu sînt clerici, laureaţi ai premiului Nobel sau ceva asemănător. Profitul din publicitate negativă există mai ales în feluritele derivate de circ care în secolul al XXI vin către noi pe canale media. Totul se reduce la truismul că nu poţi să-ţi construieşti o reputaţie bună pornind de la scandal.

Se poate construi şi altceva pe reclama negativă? Cam de pe vremea lui Barnum, istoria artei s-a umplut de opere care au provocat stupoare la începuturi, de la *Dejunul pe iarbă* al lui Manet, la *Ritualul primăverii* al lui Stravinski. Femeia nudă a lui Manet şi combinaţiile de sunete excentrice ale compozitorului rus au fost premisele a ceea ce se numeşte în franceză *succès de scandale*, înrudit într-un fel, deşi pe departe, cu Barnum şi a lui publicitate negativă.

E de remarcat însă faptul că fenomenele de acest tip intră în sfera artei, care e prea puţin un produs, deci ideea de reclamă/publicitate i se aplică doar cu anumite precauţii. Provocarea e în astfel de cazuri o atitudine mai degrabă estetică, dezinteresată. Trebuia să mai treacă o sută de ani pînă cînd un Malcolm McLaren avea să creeze minuţios brandul Sex Pistols pe acelaşi gen de scandal, pentru ca ulterior un Von Trier să bifeze cam tot ce se poate bifa în materie de şoc cu cele două *Nymph()maniac*-uri. Construcţiile premediate de acest tip sînt de dată recentă şi funcţionează pe nişe sau la segmente de public bine delimitate, care sînt atrase de impactul negativ pe care respectivele construcţii le au asupra majorităţii.

Dacă nu e vorba de circ şi tabloid, reclama negativă funcţionează, prin urmare, atunci cînd poţi delimita bine două tipuri de public şi impactul negativ asupra unuia devine, prin ricoşeu, pozitiv în cazul celuilalt. Ceva de acest gen se petrece şi în politică, unde conflictul e o constantă. În publicitatea clasică, produsele se poziţionează rarisim la modul critic faţă de concurenţă – de unde răspînditul eufemism „celălalt detergent/detergent obişnuit“ din reclame. Politicienii se definesc însă foarte eficient prin discurs critic la adresa adversarului, iar în România avem un exemplu notoriu. Fostul preşedinte Băsescu a avut o funcţie de răspundere în marina comercială, pe vremea comunismului, şi a făcut parte din primele guverne FSN de după 1989. Cu toate acestea, a reuşit să se definească în chip de reformist, criticînd PSD-ul şi mogulii, ani la rînd. Respingerea pe care a stîrnit-o la un segment electoral a creat ataşament la un altul. S-a vorbit, nu o dată, despre efectul pozitiv pe care l-au avut la susţinători miile de ore în care Antena 3 l-a tocat în toate felurile posibile şi imposibile. Poate mai mare decît efectul negativ pe care l-au avut aceleaşi lucruri la votanţii PSD şi mai ales la indecişi.

Care este adevărul din spatele unei astfel de strategii este treaba altora. Mai sus, am consemnat doar existenţa ei.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

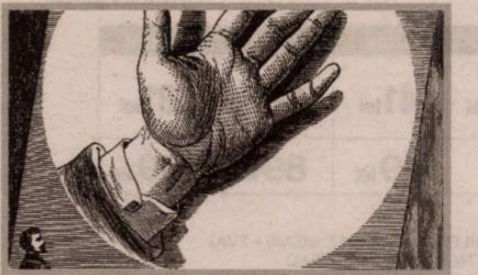

Adina POPESCU

portrete din mers

Un prieten gay

Cred că a fost ultimul bărbat de care m-am îndrăgostit un pic. De fapt, îndrăgostit e mult spus, eram fascinată de el, de şarmul lui delicat, însă, pe de altă parte, extrem de masculin. Un intelectual rafinat, aproape desăvîrşit. Cita din „clasici“, apoi pigmenta discuţiile cu glumiţe indiscrete, mondene. Trecea cu nonşalanţă de la filozofii de viaţă, cu aerul de *„take it easy“*, la subtilităţi culturale, folosindu-se de cele cinci limbi străine pe care le ştia – un talent nativ, apoi vorbea cu pasiune despre ultimul serial pe care îl descărcase de pe net. Tot ceea ce făcea era natural, părea să nu depună nici cel mai mic efort în comunicare. Şi atunci cînd îţi povestea ceva banal, cum ar fi că şi-a luat o şaorma cu de toate, era delicios. Totuşi, era ceva cu totul special cu el şi nu reuşeam să mă prind ce anume.

Adevărul e că femeile din România sînt în general obişnuite cu bărbatul de tip ghiorlan sau, ca să-l numim mai frumos, tipul macho. La prima întîlnire, e un tip fermecător, la a doua e doar finuţ şi galant, la a treia îţi face avansuri subtile, iar la a patra îţi pune deja mîna pe fund şi gata, s-a făcut lipeala. Asta în cel mai bun caz (de multe ori, episodul cu mîna pe fund şi pe altele se consumă de la prima întîlnire). Dacă bărbatul îţi acordă întreaga lui atenţie, te ascultă, rîde cînd rîzi şi tu, creează din întîlnirea voastră la o bere un moment deosebit, dar… dacă nu se dă la tine, e deja ceva suspect. Şi, desigur, ca femeie din România, te gîndeşti că e ceva în neregulă cu tine.

Aşadar, amicul meu devenea din ce în ce mai incitant, fiind interesat sincer de mine, însă nedepăşind nici o barieră a bunei-cuviinţe şi dînd astfel peste cap un întreg sistem de „valori“ al femeii ignorante care eram. Am acum o uşoară nostalgie a serilor noastre petrecute în oraş, în care încă nu ştiam că e gay, cu conversaţiile noastre luxuriante şi cu micile cochetării instinctive din partea mea, care nu primeau nici un răspuns. Dar şi cu micile lui cochetării, care erau greşit interpretate de mine. Părea un joc al seducţiei, în care nici unul dintre noi nu părea interesat de rezultatul final. Cînd mi-a mărturisit că era gay, nici măcar n-am fost prea şocată. Abia atunci m-am lămurit de unde venea acel ceva atît de special al lui. Aha! Şi am rămas la concluzia blazată a femeii trecute de 30 de ani şi oarecum experimentate – bărbatul clasic, hetero, este un animal care se dă la tine – dacă nu, ai îmbătrînit sau nu mai eşti „valabilă“. Şi m-am liniştit. Apoi i-am spus că faptul că e gay nu e deloc evident, „nu se vede“ deloc din mişcări, gesturi, comportament specific. Adică, de fapt, m-a „păcălit“.

Însă ce înseamnă, de fapt, comportamentul „specific“? Românii nu au nici o educaţie în ceea ce priveşte minorităţile sexuale. Ba dimpotrivă. Îmi amintesc, din copilărie, că se mai auzea de unul sau de altul că ar fi fost homosexual. Era ceva atît de „exotic“, ca şi cum ai fi spus că un negru stă pe canapeaua ta din sufragerie. În viaţa ta de zi cu zi, nu existau homosexuali – nici la coada la carne, nici în concediul de la Mamaia. Toată lumea era „normală“, bărbaţii şi femeile se căsătoreau şi făceau copii. Ni se inocula şi faptul că homosexualitatea ar fi fost, de fapt, o boală. „Nu e vina lor, aşa s-au născut!“ – e o replică pe care sigur am auzit-o undeva. De aici venea un amestec de milă şi de repulsie. Una peste alta, homosexualul era o persoană damnată, care purta un stigmat.

După ce am devenit „liberi“, ne-am aşteptat ca aceste persoane „homosexuale“ să ne invadeze viaţa într-un mod intruziv, adică să-i vedem purtînd ciorapi de damă şi dansînd pe străzi în bikini. Neavînd o cultură gay, nu puteam să ne formăm o imagine despre persoanele gay sau cel puţin aceasta era una înşelătoare. Nici acum, imaginea nu este pe deplin construită, pentru că femeile, de pildă, nu pot depăşi tiparul bărbatului macho, pe care îl caută instinctiv, iar bărbaţii nu pot vedea dincolo de femeia aparent disponibilă, pe care trebuie cu orice preţ să o aibă după prima sau a patra întîlnire. Relaţiile dintre sexe sînt extrem de rudimentare, nu prea există nuanţe.

În primii 10-15 ani după marea schimbare, am cunoscut foarte puţini oameni cu orientări sexuale diferite de ale naţiei, pe care recunosc că i-am privit multă vreme ca pe o curiozitate, aşteptînd acele gesturi şi replici care „să-i trădeze“. Ca şi cum încă ar trebui să-i „raportăm“ undeva, ca o rămăşiţă a unei psihoze din comunism. Doar pentru că sînt diferiţi. M-au surprins în mod plăcut generaţiile născute după 1990, care nu au nici o problemă în a-şi exprima în mod public identitatea sexuală, acel *coming out*. Deşi pentru mulţi dintre ei este o modă, dar şi o modalitate de a fi altfel, tipic adolescentină. Nu sînt foarte convinsă că toate acele fete frumoase de şaişpe ani care se ţin de mînă pe stradă sînt într-adevăr lesbiene. Şi nici că acei băieţi „artişti“ şi sensibili care se sărută frăţeşte prin puburi, fără să fi făcut niciodată sex, sînt homosexuali. Însă şi mai mult m-a surprins faptul că o prietenă minunată – băieţoasă, voluntară, cinică, după multe şi chinuitoare eşecuri sentimentale cu diferiţi bărbaţi, şi-a regăsit adevărata identitate sexuală, după 30 de ani. Pentru ea, asta înseamnă adevărata revoluţie personală, nu cea din decembrie 1989.

Revenind la prietenul meu gay, îmi pare rău să recunosc că, după mărturisirea lui, scînteia dintre noi a dispărut. Din vina mea, pentru că el este în continuare acelaşi bărbat şarmant, fin, dezinvolt. Însă eu îmi urmez tiparul cu bărbaţii oneşti, care îţi pun o mînă pe fund ca să-ţi demonstreze că eşti „valabilă“. Şi-mi analizez stereotipurile mentale. Între noi este un geam, însă pe zi ce trece, sticla devine din ce în ce mai subţire.

Luminiţa-Anda MANDACHE

În vara eternă a nord-estului, 629 e o oglindă a Braziliei mari

© L. Ribeiro

Instituto
banco palmas
Banco Periferia
10
DEZ
palmas
Essa é nossa

Ezit să urc în autobuzul de ora 11, aproape gol. Se opreşte însă brusc în dreptul picioarelor mele. Sîntem mai puţin de zece în total şi sper ca maşina să mai adune cîţiva dintre noi pe drum. Porneşte şi, prin geamurile deschise deja, începe să vînture mirosul umed de căldură şi moleşeală. De fiecare dată cînd ies din clădirea băncii comunităţii în care lucrez, mă întreb sistematic de unde vine scursură urît mirositoare care pătrunde măruntaiele oraşului din interior.

Fortaleza e Brazilia într-o oglindă întoarsă pe dos. Îmi aminteşte de lingurile de inox pe care le tot roteam ameţită cînd eram mică, în speranţa că îmi pot vedea capul drept. Oricît ai trage de lingura oraşului ăsta mare, al cincilea din Brazilia, nu poţi aduce susul jos şi nici măcar nu le poţi apropia. Noul Rio a devenit mai ceva decît muza, Rio-ul din sudul bogat, cu favele, violenţă, arme şi droguri. Fortaleza e, după unele statistici, mai violentă azi decît Rio.

Fortaleza de pe malul mării e oraşul din cărţi poştale şi hărţi turistice: cu plaje mari, apa albastră şi transparentă, transpirînd a senzualitate şi sînge fierbinte. Plaja şi portul imens, prelungit printr-o încercare de peninsulă, se prelungesc spre interior cu un strat subţire, dar lung de zgîrie-nori. Oraşul zgîrie-norilor e o lume a violenţei oprimate prin gărzi private, ziduri înalte cu camere; un Big Brother domneşte pe un tron înalt din marmură, înconjurat de palmieri şi mango. Straturile următoare se întrepătrund în degrade pînă ajung la sărăcia sumbră dinspre interior. La marginea oraşului se află Conjunto Palmeiras, cel mai sărac dintre cele 200 de cartiere din Fortaleza. După Palmeiras e doar pădurea tropicală. Prietenii mei brazilieni mă avertizează însă: „în Fortaleza nu există cartier fără favele, nu uita asta!“

Autobuzul 629 care merge spre terminal şi pleacă din Conjunto Palmeiras trece prin Jangurussu, o altă comunitate-cartier care pare ca oricare alta. În autobuzul de la ora 11, urcă, dinspre Jangurussu, trei tineri gălăgioşi. Ţipă, urlă, stau în spatele maşinii, nu plătesc intrarea. Nimeni nu îndrăzneşte să se uite spre ei. La fiecare staţie, călătorii adunaţi se îndreaptă ca un magnet spre partea microbuzului dinspre şofer, iar tinerii veseli par să îşi apere fără voie, însă foarte bine, teritoriul. Urlă de bucuria unei călătorii într-un autobuz-carusel care vuieşte ca nebunul pe străzile cu gropi. Ei urlă, iar în gîtul meu s-a instalat un nod. Nu-mi aud respiraţia şi nimeni nu mişcă. În astfel de situaţii, ne întîlnim privirile cu o complicitate tacită şi sperăm să nu fie ceea ce credem. Încep să mă împac cu ideea că asaltul e un fel de vaccin în jungla urbană a inegalităţii: e iminent şi te face mai puternic. Într-o săptămînă de Fortaleza, la margine şi la centru, nu am întîlnit – nici printre tineri, nici printre bătrîni, săraci sau bogaţi – pe cineva care să nu fi fost asaltat măcar o dată.

În Conjunto Palmeiras se întîmplă totuşi să mă simt mai în siguranţă decît în cartierul dintre nori. Aici locuitorii îmi împărtăşesc protectiv şi părintesc din ştiinţa locală despre „gurile de fum“, cum numesc ei locurile în care stau membrii grupurilor de traficanţi. A lucra pentru o bancă comunitară îţi dă, în cazul ăsta, şi un strat de protecţie locală. Pericolul de a încasa un „glonţ pierdut“ există totuşi, dar mai ales printre localnicii răzleţi. Se cunosc însă locurile minate, iar cu ele alcătuieşti o hartă a locurilor permise şi nepermise. În oraşul de sus însă, orice stradă poate fi un teren minat. Prada e mai scumpă, merită efortul, iar violenţa e astfel imprevizibilă.

Frica devine astfel un fel de a trăi. Cartea profesoarei mele Linda Green începe să îmi sune în ureche ca un slogan: *Fear as a way of life*. Lecturile de la cursul de „Putere şi violenţă în America Centrală“ capătă sens.

În 629-ul nebun urcă o tanti tînără cu pantaloni de culoarea violetelor, ochelari mari, faţă transpirată şi un abdomen revărsînd măreţ. Se aşază în faţa mea şi ignoră şi ea, precum noi toţi, grupul vesel care găsise acum să discute despre droguri soft. Privind drept înainte mă lovesc de urechile ei. Dinspre gaura de cercel spre lobul urechii în jos are o tăietură. Urechile ei sînt aşa, la drept vorbind, franjurate. La urechea dreaptă, doamna cu pantalonii de culoarea violetelor a avut nenorocul de a fi ales să-şi pună mai mulţi cercei. Nu vreau să ştiu povestea franjurilor. Unul dintre copiii veseli din spate sare bariera de securitate şi ocupă un loc în dreptul meu. Tac şi privesc pe fereastră, în timp ce nodul din gît devine imobil.

Fortaleza e Brazilia
într-o oglindă întoarsă pe dos.

O săptămînă în Fortaleza şi o altă lună jumate, acum ceva timp, m-au învăţat să mă comport, în locuri noi, cu serenitatea şi confortul localnicului. Ca şi cum fiecare stradă pe care trec e, de fapt, strada pe care merg de cîteva ori pe săptămînă, de cîţiva ani. Şi funcţionează. Ieri spre înserat, în terminalul de autobuze, o tanti cu trăsături exotice m-a întrebat dacă autobuzul pe care îl aşteptăm merge spre Siqueira, o parte a oraşului. I-am răspuns natural că nu ştiu. A luat alte străzi la rînd şi i-am răspuns, la fel de simplu şi natural, că merge sigur pe Godofredo Maciel. Şi-a găsit singură răspuns întrebărilor, în timp ce pentru mine momentul a fost o mică victorie urbană.

629 se apropie de terminal, iar gîtul mi s-a blocat cu totul. Copiii rebeli ies, şi el se deblochează puţin cîte puţin. În mintea mea, tot timpul ăsta s-a derulat un calcul absurd, iar liniştea din maşina şi comentariile şoferului, de după, mi-au confirmat că nu eram singură cu această paranoia. Adolescenţi pe droguri tari plus o armă şi un autobuz cu puţini oameni... şi sună a începutul tuturor poveştilor despre asalt pe care le-am auzit aici.

În terminal, răsuflu uşurată şi urc în autobuzul următor. Vuieşte nebun, nu iartă nici o groapă, mă clatin cu gîtul meu încă blocat, punga cu un avocado şi un mango imense alunecă din mîini, nu stă locului. O pun între papucii Havaianas noi, *made in Brazil*, şi tot fuge. Frînele şoferului îmi trezesc constant teama că ne-am putea face acordeon cu încă cinci maşini din faţă noastră. Mersul cu autobuzul e un sport extrem. Mîini şi picioare se îndoaie de parcă ar fi din gelatină. În dreptul meu, un băiat tînăr şi prăfuit bea o bere Skol la cutie. Se uită cu milă la mine. Dă berea pe gît, aruncă cutia şi „Vrei să-ţi ţin eu punga aia?“

Ieri, într-un alt autobuz, îl interogam disperată pe şofer cu privire la o străduţă pe care trebuia să ajung. De mila mea şi din bunătatea lui a ajuns să oprească microbuzul la o staţie de motorină şi să strige un taximetrist să întrebe direcţii. La stop, a întrebat un alt şofer de pe o maşină la fel de mare şi gălăgioasă ca a lui. Am numărat pînă la cinci persoanele cărora le-a cerut indicaţii. I-am spus că mă descurc, mă simţeam prost, ruşinată, incomod faţă de ceilalţi pasageri. Mi-a replicat că n-are de gînd să mă lase să merg prin soare singură. Şi n-am mai îndrăznit să zic nimic. Am stat cuminte. Vorbea singur „Profesor Otavio Lobo? Pe unde o fi asta?“ La un stop, un şofer urlă de pe partea cealaltă a străzii: „Tu căutai Profesor Otavio Lobo? Vezi că e în dreapta după staţia Petro Bras.“

Brazilia fricii ca mod de viaţă e şi Brazilia celor mai oameni oameni. Autobuzul e o Brazilie mai mică, o oglindă a Braziliei mari, mai mare decît un continent, în toată diversitatea şi exotismul ei. O săptămînă în Fortaleza a însemnat, pînă acum cel puţin, 15 ore de autobuz şi devine astfel parte integrantă a vieţii. Ieri-dimineaţă am plîns împreună cu o tanti, ascultînd povestea unui băiat amărît, pentru că pentru trei reali, adică un dolar, asculţi poveşti care bat orice telenovelă. Spre seară am tremurat împreună cu altă tanti, cînd cineva a urlat la intrarea în maşina deja plină. La orele de vîrf, devenim un corp comun care simte şi trăieşte prin toate mădularele. În afara lor trăim oricum separat şi împreună învăţăm să comunicăm din priviri şi respirăm, cel puţin pe durata călătoriei, aceeaşi Brazilie colorată.

© L. Ribeiro

HAVA
XEROX
3X4
XEROX
3X4
XEROX

***Luminiţa-Anda Mandache** este antropolog la University of Arizona.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Războiul mondial al banilor

Sînt multe lucruri de spus despre criza datoriilor pe care o provoacă aprecierea francului elvețian. Economia tinde să devină o zonă asemenea fotbalului, la care toată lumea se pricepe și față de care toată lumea își dă cu părerea. Cu cît se vorbește mai mult, cu atît pare că soluțiile se pierd undeva într-un tărîm al nimănui, o zonă crepusculară, la care oamenii par a nu mai avea acces. Teama că nimeni nu are soluții se instalează încet. În același timp, ca de fiecare dată, începînd cu CARITAS-ul și FNI-ul, cei păgubiți trăiesc sentimentul ciudat că totuși cineva trebuia să-i fi atenționat, cineva trebuia să fi avut grijă de ei și nu a făcut-o. Este ușor să-i spui unui om că este lacom și pentru asta, iată, trebuie să plătească. Numai că în modernitate oamenii au inventat instituții. Poliția trebuie să ne apere de hoți, pompierii și asiguratorii – de piromani, guvernul – de evazioniști ș.a.m.d. Lăcomia face parte din gena noastră. Ea ne poartă spre mai sus și mai mult. Nu poți să minți un om că-i va fi mai bine dacă face ceva sau se abține de la a face ceva și apoi să-l faci lacom. Speranța ne duce mereu la cei care ne conduc și ne gîndim cum acești oameni, pe care noi îi considerăm atît de puternici, nu au soluții la o problemă pe care o considerăm atît de simplă. În cele ce urmează, încercăm să ajungem la cauze. De fapt, dacă vom cunoaște adevăratele cauze, nu vom putea deveni mai fericiți, dar vom putea discuta sau ne vom putea permite să discutăm și despre soluții.

De la început trebuie să spunem că pe noi teoria ne învață că rata de schimb valutar sau cursul de schimb valutar este prețul la care moneda națională se schimbă pe o altă monedă. O monedă națională este cerută pe piețele internaționale dacă mărfurile respectivei economii sînt căutate. O monedă națională puternică poate căpăta acest statut numai dacă are în spatele său o economie puternică și competitivă. De exemplu, America este puternică nu pentru că pe dolarii săi ar exista o cerneală specială în raport cu alte monede, ci pentru că economia americană este extrem de puternică și de competitivă. Produsul fabricat acolo este competitiv, adică are calitate și recunoaștere în mîna oricărui utilizator. Prin raportul dintre monede se măsoară economiile și competitivitatea acestora, fiecare în raport cu oricare alta. O țară cu un curs de schimb instabil, de depreciere, în raport cu moneda unică euro, să zicem, este o țară care pierde competiția economică cu zona euro. Deprecierea cursului în raport cu euro este semnul slăbiciunii economiei respective. Nu există curs de schimb valutar fix atunci cînd comparăm două economii care merg în sensuri diferite. Banii în sine nu reprezintă nimic. Sînt simple bucăți de hîrtie fără prea mare valoare. Marfa girează și dă putere banului. Cînd prin cursul de schimb valutar raportăm o monedă la alta, nu facem decît să comparăm între ele două economii, și nu două bucăți de hîrtie. Există monede și monede, după cum există țări și țări, dar niciodată un stat slab, cu o economie slabă, nu va avea o monedă puternică, după cum un stat puternic niciodată nu va avea o monedă slabă. Romanii i-au pus monedei lor imperiale din aur numele de Solidus, tocmai pentru a se ști că aceea este moneda lor, și nu a vreunei provincii rătăcite din Orient sau din Nordul Africii. După renunțarea la aur ca etalon monetar, moneda din hîrtie se tipărește doar în raport cu nevoile circulației. Un stat cu un comerț mondial, imperialist, își poate permite să dețină o monedă planetară, imperialistă. În spatele acestei expansiuni stă, o spunem din nou, competitivitatea și calitatea mărfurilor ce vin de acolo. Ne dorim dolari în buzunar pentru că numai cu ei putem cumpăra un Boeing 747, și nu ne dorim în buzunar scoicile unui stat african deoarece cu acele scoici nu putem cumpăra nimic sau aproape nimic. Moneda și comerțul sînt azi marile arme în fața cărora capitulează teritorii întregi. Războiul pentru mai bine între națiuni se poartă intens, și pe teritoriul banilor. Sîntem în plin război mondial al banilor, în care, iată – așa cum o demonstrează Elveția –, poate fi folosită orice armă, inclusiv arma unei neutralități mimate.

Înainte de a trece la discuția despre Elveția și francul elvețian, trebuie să mai spunem că, azi, sistemul monetar internațional se prezintă ca un „haos organizat“ cu extrem de numeroase experiențe practice. Țări diferite dețin regimuri de curs de schimb diferite, de la cotația liberă, în cazul economiilor deschise comercial, care se angajează în bătălia pentru competitivitate, pînă la regimul de curs de schimb fix, pentru statele cu bariere comerciale, mai puțin angajate în competiția internațională. Băncile centrale nu sînt subordonate guvernelor iar băncile comerciale acționează ca multinaționale ce fac comerț cu o marfă specială care este banul. Banii caută randamente și investiții, doar prin intermediul lor economiile naționale mobilizîndu-și factorii de producție. Economiile moderne nu duc lipsă de bani deoarece asigură randamente pentru folosința banului. Economiile slabe duc lipsă de bani deoarece nu asigură randamente pentru folosința banului, dimpotrivă, pot implica pierderi pentru deținătorii de capitaluri. Tocmai de aceea lumea de azi se confruntă cu ceea ce numim volatilitatea capitalurilor. Banii caută economii și spații geografice performante și stabile care să le asigure certitudinea înmulțirii. De exemplu, după intrarea noastră în NATO, investițiile străine au crescut exponențial. S-a petrecut asta nu pentru că România ar fi fost o altă țară, ci pentru că devenisem o zonă mult mai sigură pentru investitorul mare deținător de capitaluri.

Lăcomia face parte din gena noastră.
Ea ne poartă spre mai sus și mai mult.

Elveția contrazice toate regulile de mai sus. Nu este o putere economică globală, nu este un mare exportator, nu este o forță militară, nu are resurse însemnate, nu deține tehnologii de vîrf, nu are o pondere mare în comerțul mondial. Francul elvețian nu se comportă ca o monedă ținută în spate de ceasuri, agricultură, ciocolată sau vaci de rasă. Francul elvețian se comportă mult prea arogant, mult dincolo de coada vacii care paște liniștită pe pășunile elvețiene. Această țară are ceva ce nu are nici o țară din lume. Are un statut internațional de țară aparte, neutră, de centru financiar global, în care secretul bancar este la el acasă. Elveția are bani și bănci, datorită faptului că acest statut este recunoscut de comunitatea politică și de afaceri planetară. Francul elvețian a devenit în mod fals o alternativă la euro sau dolar și funcționează ca un magnet mai ales pentru averile negre ale planetei, bani urît mirositori, bine acoperiți de reglementările drastice privind secretul bancar. Elveția a funcționat și funcționează ca un spațiu de refugiu al banilor. Acest statut i-a permis ca azi să nu fie membră a UE sau a UEM. În contextul evenimentelor din lumea arabă și din Rusia, dar și al crizei financiare internaționale, aceasta este o țară unde îți poți pune banii la adăpost, chiar dacă ești un șeic arab sau un oligarh rus. Ai certitudinea că nimeni nu te va întreba niciodată de unde îi ai și, în același timp, averea ta se află în mijlocul lumii civilizate. Nu putem ști și nici nu vom ști niciodată care este volumul de capitaluri care a migrat, în ultimul deceniu, spre Elveția și băncile sale. Știm, de exemplu, că în 2014 numai din Rusia, în contextul izolării sale economice și a poziției șubrede în interior a oligarhilor, au plecat în jur de 70 de miliarde de dolari pe trimestru, adică aproape 300 de miliarde de dolari pe an. În mod cert o parte din aceste sume au mers și în băncile elvețiene. În același timp, China se confruntă cu o migrație a marilor capitaluri, noii îmbogățiți de acolo căutînd siguranța banilor lor. Este cert că Elveția beneficiază de un gen de competitivitate volatilă, nedatorată forței sale economice, ci acestui statut de bancher al lumii. Dimensiunile aprecierii francului elvețian dau o notă generală și o caracterizare generală asupra dimensiunilor evaziunii fiscale și a hoției la nivel planetar. Mii de miliarde de dolari se duc anual în zone de unde cu greu mai poți să le iei urma. Activele offshore sînt estimate pentru Elveția la mai mult de 2000 de miliarde de dolari (www.ziare.com), dar eu cred că această cifră se află mult, foarte mult sub adevăr.

În acest context, Banca Centrală a Elveției își asumă un joc periculos, în care renunță la fixitatea cursului de schimb valutar și optează pentru libertatea, flexibilitatea stabilirii lui. Este clar că avem de-a face cu un joc periculos pentru că elvețienii nu au inventat nimic în plus, pentru ca în numai cîțiva ani să devină de două ori mai bogați. Este un cîștig nemeritat, un premiu nemeritat pentru deținătorul de franci elvețieni și, în același timp, o pierdere, o sancțiune nemeritată pentru cei împrumutați în această monedă. Prin această măsură, Elveția abuzează de statutul său special și folosește acest statut împotriva statelor europene care i-au recunoscut și protejat acest statut. Este un imperialism monetar al unei țări fără economie. Este vorba despre o competitivitate falsă și despre transferuri ilegitime de valoare și nivel de trai. Băncile centrale ale statelor europene privesc, deocamdată, cu surprindere la situația creată și tac în mod complice, deși francul elvețian a devenit deja un activ toxic, în continuă, falsă și volatilă apreciere. Orice măsură de înghețare a cotației acestei valute golește practic rezervele valutare naționale, așa cum se întîmplă cu Banca Națională a Croației (www.capital.ro).

Francul elvețian nu se comportă ca o monedă
ținută în spate de ceasuri, agricultură, ciocolată.

Mutînd discuția spre soluții, trebuie să spunem că guvernele naționale nu dețin nici o pîrghie în lupta cu pierderile pe care debitorii în franci elvețieni le înregistrează. Este vorba despre miliarde de euro, zeci de miliarde la nivelul întregii Europe, pe care nimeni nu îi are pregătiți pentru a-i face cadou. Evident că băncile centrale și specialiștii în finanțe știau de această situație a economiei Elveției și nu era greu de anticipat ceea ce se întîmplă azi. De altfel, există în Europa bănci centrale care au luat măsuri de stopare sau de limitare a pagubelor pe relația cu francul elvețian. Banca Națională a Austriei a interzis, în anul 2008, creditele în franci elvețieni (www.economie.hotnews.ro), iar băncile centrale din Croația și din Ungaria au luat măsuri de conversie a creditelor luate în franci elvețieni. Aici nu mai este vorba despre contract, ci despre speculă, volatilitate și faptul de a recunoaște că Elveția se comportă ca un speculant pe piețele financiare ale lumii întregi. Poate cu timpul statele europene nu vor mai tolera în mijlocul Europei un offshore cu un asemenea comportament. Pînă atunci însă, orice bancă centrală trebuie să constate asemenea comportamente sau tendințe și să ia orice măsuri de protecție a sistemului bancar căruia îi girează funcționarea. O bancă centrală este doar un contabil cu studii medii care se mărginește să calculeze un curs de schimb, sau este mai mult decît atît? Pentru ce mai inventăm și plătim instituții, dacă sub nasul lor se întîmplă asemenea speculă cu munca noastră? În context, trebuie să spun că nu cred în „electorate“ sau legi ale falimentului personal (de parcă am mai avea nevoie de o lege pentru a ne da seama cît de falimentari sîntem!!!). Singura soluție sînt procesele în justiție. Frauda la care sîntem supuși este ușor de demontat și mai există o speranță pentru a ne apăra averea și munca.

Dorel Dumitru Chirițescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America și criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuși“.*

■ ■ ■

Cristina HERMEZIU

Cînd elevii lui Stéphanie jură pe Coran

Stéphanie a ales să-şi pună, în dimineaţa aceea, o fustă lungă, tăietură lejeră, dreaptă, cu motive aurii. „E un sari, *Madame? Sînteţi credincioasă, Madame?*" o aude pe Najla, una din eleve.

Stéphanie este profesoară de literatură franceză într-un gimnaziu ZEP dintr-o zonă ZUP. ZEP înseamnă, în limbajul politic-corect-administrativ al Franţei, *„zone d'enseignement prioritaire"*, iar ZUP vrea să spună *„zone urbaine sensible"*. Mai pe şleau spus – şi pentru că libertatea de exprimare e la modă – Stéphanie predă într-o şcoală cu probleme, dintr-un cartier cu probleme. Ce fel de probleme? În ZUP, de pildă, şomajul e de două ori şi jumătate mai important decît în cartierele... obişnuite. În 2012, într-un cartier ZUP, 24% din locuitori erau şomeri, faţă de doar 9% în celelalte cartiere. În plus, între şomerii dintr-un cartier ZUP, 50% sînt tineri între 15-24 ani, pe cînd în celelalte cartiere, la aceeaşi categorie de vîrstă, cei fără locuri de muncă sînt în proporţie de 23%. Una peste alta, cînd Franţei nu-i merge prea bine – iar criza mondială a slăbit toate ţările europene –, cartierelor cu probleme le merge rău de tot.

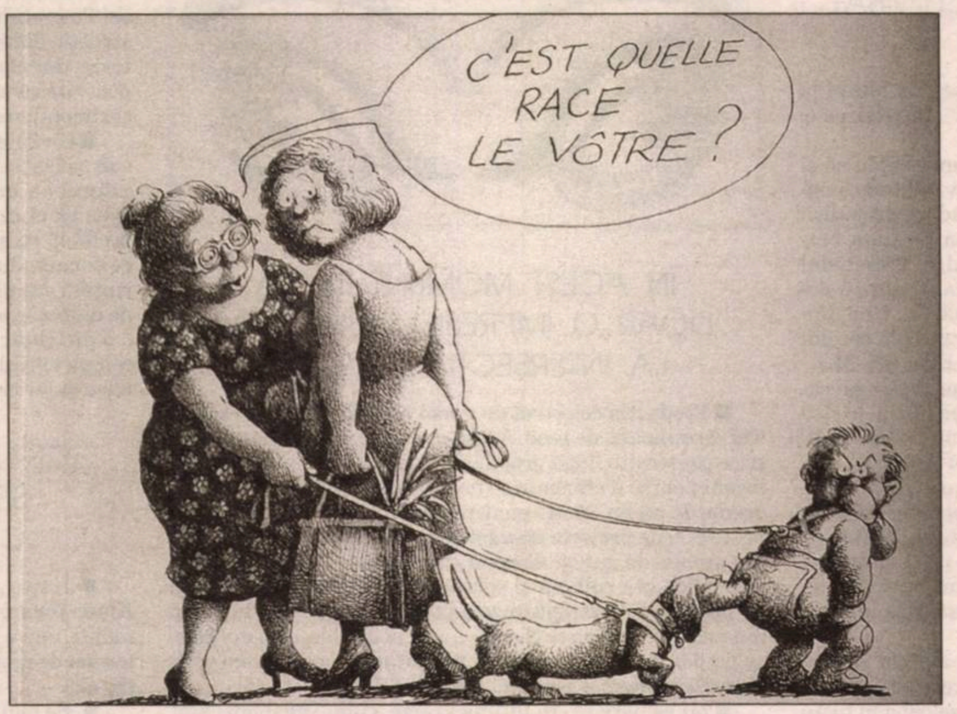
C'EST QUELLE RACE LE VÔTRE ?

E joia minutului de reculegere, în miezul zilei, în toate şcolile, după atentatul terorist de pe 7 ianuarie, de la redacţia jurnalului satiric *Charlie Hebdo*, care a făcut 12 victime. Stéphanie nu are curs decît după-amiază, dar a vrut să fie la şcoală, între colegii care şi-au pus pe uşa de la dulapurile personale *„Je suis Charlie"* şi elevii excluşi din clase pentru că *„Madame, après tout, ils ont provoqué..."* Marţi, *înainte* deci, Stéphanie începuse în clasă analiza nuvelei „Matin Brun" de Franck Pavloff. În ficţiunea distopică e vorba despre o lume care seamănă cu a noastră, una care alunecă însă încetul cu încetul spre rasism şi spre dictatura gîndirii unice, însoţită de cenzurarea presei şi a cărţilor.

„Au fost ucişi pentru că erau jurnalişti."
„Da, dar şi-au bătut joc de profet!"

Sînt prea mulţi cîini şi prea multe pisici pe lumea asta, aşa că oamenii de ştiinţă au găsit soluţia cea mai raţională: trebuie păstraţi doar cei de o anumită rasă, cu blana neagră, spre exemplu, fiind şi cei mai adaptabili la viaţa citadină! Ceilalţi vor fi eliminaţi. Personajele se simt din ce în ce mai mult prizoniere, agăţîndu-se, iluzoriu, de o brumă de libertate, iluzorie şi ea. Elevii de 14-16 ani din clasa cu profil profesional au reacţionat la lectura colectivă a nuvelei, Stéphanie a simţit, marţi, că subiectul i-a atins.

Stéphanie e tipul de profesor direct, care nu umblă cu gingăşii inutile. Chestie de fire umană, de caracter, fără doar şi poate, dar cine nu s-ar gîndi mai degrabă la un scut, o epidermă în plus, după şapte ani de profesorat în ZEP, cu elevi francezi – *„des bledards"* – care îşi petrec verile „acasă", în Maghreb, în Antile, în Mauritania, cu copii ai căror părinţi vin din Portugalia, din Pakistan, din Cecenia? Clasele n-au niciodată astîmpăr, replicile fruste vin din toate părţile, dacă adolescenţii se ridică în picioare cînd un adult intră în clasă e deja o imensă victorie... Şi ce autoritate să mai vînezi în plus în faţa unui puşti care îţi spune că la el în familie conturile se reglează cu lovituri de macetă, sau pe care îl ghiceşti că nu prea îi vine să se întoarcă seara, acasă... Cu arma deriziunii topită în pedagogie, Stéphanie are un (bun) simţ al relativizării care o face să nu audă sistematic chiar totul, dar să nu treacă cu vederea nimic: *„Madame, je vous jure sur le Coran de la Mecque!"* Şi Stéphanie răspunde, tandru-maliţios: „Pe Coranul de la Meca, mi-aş dori să începi să lucrezi!" Fără discriminări: „Hei, voi, Sfânta Biserică Catolică, mă pot face şi eu auzită un pic?" Ceea ce o face pe Nabila să o întrebe apoi direct: „Chiar nu sînteţi credincioasă, *Madame?*" Stéphanie ştie că orice milimetru de problematizare, orice pas „în afară", orice clipă de ridicare deasupra încăpăţînatelor lor reflexe e un teren cîştigat către simţul critic, care nu e un mecanism uşor de declanşat. O singură dată Stéphanie şi-a pierdut simţul umorului, sau l-a ascuns, cu demnitate de profesor-femeie, care nu are voie şi nici nu poate să se lase intimidată de atitudinea de „caid" a unui elev: „Ei, da, Mahmoud, sînt în picioare în faţa ta, mai sînt şi femeie pe deasupra – ghinionul tău!, meseria mea este să-i învăţ pe cei ca tine, şi mai sînt şi plătită pentru asta. Te deranjează cumva?"

Gata, e timpul ca Stéphanie să intre la oră. Să reînnoade cu cenzura şi rasismul din lumea nuvelei, să facă legătura cu atentatele teroriste din urmă cu o zi. Altfel, la ce bun să predai literatura? „Nu citim poezie fiindcă e frumos sau fiindcă ni se pare adorabil" spune Robin Williams în *Cercul poeţilor dispăruţi*. Citim poezie fiindcă „facem parte din rasa umană". Stéphanie s-a pregătit, ştie perfect cum îşi va introduce lecţia. Lui Stéphanie i se înnoadă stomacul. Îi e greaţă.

E o clasă în mod constant dificilă, cu elevi tot timpul excitaţi. Azi excitarea lor atinge paroxismul. În cinci minute – trei excluderi. Un record personal pentru Stéphanie. Clasa se calmează, Stéphanie răsuflă pe dinăuntru. Noroc că a optat ca azi să ţină cursul împreună cu François, profesorul documentalist. Simte nevoia să reamintească contextul în care a fost scrisă nuvela „Matin Brun", în 1998, şi să precizeze că titlul e o referinţă la „cămăşile negre", organizaţie fascistă paramilitară. Doar că, în 2002, cînd Frontul Naţional a ajuns în turul doi al alegerilor prezidenţiale, iar francezii aveau de ales între Jean-Marie Le Pen şi Jacques Chirac, ecoul acestei ficţiuni a fost cu totul altul: era vorba de posibilitatea de a construi o lume a gîndirii unice, dacă un partid cu idei extremiste şi rasiste ar ajunge la conducerea ţării. Stéphanie ştie că a ajuns în punctul din care nu mai poate da înapoi, aşa că formulează limpede: „Din ce perspectivă pot afirma că ficţiunea «Matin Brun» ne duce cu gîndul la tragedia de ieri de la redacţia jurnalului *Charlie Hebdo?*" Elevii au dezbătut deja de dimineaţă subiectul, aşa că răspunsul vine repede: e vorba de libertatea de expresie. Sînt elevi care tac, semnificativ. Alţii se cabrează. Mulţi spun ce cred. Îşi răspund unul altuia: „Au fost ucişi pentru că erau jurnalişti." „Da, dar şi-au bătut joc de profet!" „Să omori oameni, asta nu se face..." Stéphanie şi François explică clasei cine erau jurnaliştii ucişi, desenatori şi creatori de personaje de benzi desenate, cu care ei, Stéphanie şi François, au crescut. Fără să fie tot timpul de acord cu viziunea lor, cu maniera lor de a satiriza societatea, dar nu asta e important, ci faptul că în Franţa toată lumea are voie să se exprime şi toată lumea are dreptul de a citi sau nu, de a cumpăra sau nu gazeta lor. Stéphanie le arată apoi site-ul cu zecile de desene şi caricaturi din lumea întreagă care s-au adunat din ajun, drept omagiu pentru desenatorii asasinaţi. Unii elevi sînt emoţionaţi. Lumea întreagă şi-a exprimat indignarea, cu creionul în mînă şi cu umor. Fiecare îşi alege un desen preferat. În top 3 figurează cele două creioane în chip de turnuri, pumnul însîngerat care ţine un creion rupt şi soldatul al cărui creier evadează... Cum mulţi citesc seria de benzi desenate cu personajul Titeuf, elevii recunosc omagiul lui Zep, creatorul eroului lor, familiar. Un puşti întreabă spontan: „Adică l-au omorît pe tatăl lui Titeuf??" Ceilalţi îşi bat joc de el: „Taci din gură, n-ai înţeles nimic..." Şi băiatul adaugă, simplu: „Ce? Am crezut că l-au ucis şi pe el."

De fapt, băiatul tocmai înţelesese totul, într-o clipă. La sfîrşitul proiecţiei de caricaturi, clasa freamătă, ceva s-a descărcat în atmosferă, senin. Stéphanie revine la analiza nuvelei, e momentul să completeze împreună sinteza, pe ecran. Cînd sună, cu o secundă înainte de răbufnirea descătuşată a clasei, Najat, de la prima masă, apucă să spună: „A trecut repede timpul!"

Stéphanie rămîne cu colegul ei François, în spaţiul numit Centrul de Documentare şi Informare. O săptămînă de dezbateri ar face cu mult mai mult decît un minut de reculegere. Profesoara de franceză are nevoie de mai multe materiale pentru următoarele cursuri. Deriziunea nu e totdeauna un reflex natural. Deriziunea se învaţă. Să pătrunzi „gradul doi" al unui text, al unui desen, să declanşezi mecanismul gîndirii critice e cu atît mai dificil cu cît în clasele ei sînt destui tineri care nu ştiu alte lucruri: ce înseamnă frustrarea, cum o gestionezi, ce înseamnă îndoiala, ce înseamnă să te pui în cauză, să-ţi pui întrebări. Simţul umorului vine de abia după.

Stéphanie alege să fotocopieze cîteva desene de Serre. Îl ştiu pe cel cu căţelul şi copilul, fiecare în lesă? Nu. *C'est à mourir de rire*.

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă. Din 2004 s-a stabilit în Franţa.*

Cu ochii-n 3,14

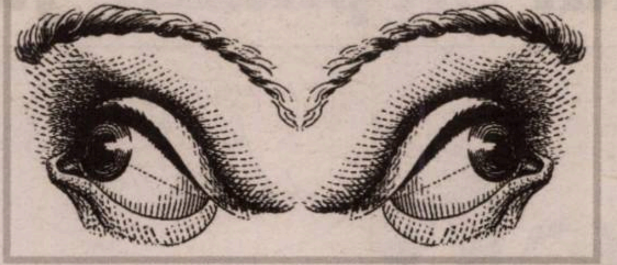

ÎNTREBAREA E: CÎND AU FOST SCHIMBATE ULTIMELE CRENGI, CÎND S-A MENŢINUT NESCHIMBAT RĂSPUNSUL?

■ În Popeşti-Leordeni, pe strada Eclipsei, un anunţ la o poartă: „Nu suna! Ies eu din cînd în cînd!“. Întrebarea e: cînd? Cînd iese şi soarele? (**A. P.**)

■ În Franţa, un tribunal nu a permis unui cuplu să-şi boteze fetiţele Fraise (căpşuna) şi, respectiv, Nutella, considerînd că cele două prenume le-ar putea aduce prejudicii purtătoarelor, în viitor: copilele ar risca să fie ţinta batjocurilor altor colegi sau chiar a unor insulte. Tribunalul fusese sesizat de ofiţerul de stare civilă. Ca urmare a deciziei tribunalului, prenumele au fost schimbate. Una dintre fete poartă acum un prenume nobil, datînd din secolul al XIX-lea: Fraisine. Pe cealaltă o cheamă Ella. (**M. M.**)

■ Smartphone-urile sînt pe cale să ne distrugă capacitatea de atenţie şi de concentrare? După ultimele studii, se pare că nu. Telefoanele performante nu ne fac idioţi. Cel puţin aşa crede Daniel Willingham, profesor de psihologie la Universitatea din Virginia, care îşi susţine teoria în paginile ziarului *New York Times*. Se pare că doar *dorinţa* noastră de concentrare e afectată. Pentru că lumea digitală aduce cu sine promisiunea unei distracţii permanente, imediate şi nelimitate. Sună optimist şi, pentru moment, pe mine domnul Willingham m-a liniştit. (**A. M. S.**)

■ „Greu de imaginat chinurile la care sîntem supuşi *post-festum*. Aruncaţi în vîrf de la etaj, direct pe trotuar, sau în golul scărilor, ne scuturăm ruşinaţi podoaba în toate ungherele, iar a doua zi femeia de serviciu ne suduie cu obidă printre dinţi; abandonaţi la jumătatea drumului spre tomberon, sau, odată ajunşi acolo, aruncaţi în duşmănie, laolaltă cu toate gunoaiele menajere, în mirosuri fetide, cînd noi sîntem fala de odinioară a falnicei sărbători a Crăciunului; căsăpiţi în dorul lelii de toporişti ruginite care se agaţă în cioturile de crengi mutilate în batjocură… şi încă n-am spus tot. Şi toate astea, în timp ce confraţii noştri din ţările civilizate sînt ambalaţi în saci de plastic şi depozitaţi în locuri special amenajate, de unde iau drumul spre puncte de reciclare, căci noi sîntem de fibră nobilă. Propun deci ca la anu' să nu le mai păşim pragul gospodinelor mîndre şi românilor verzi, să vedem cui îi vor mai cînta «Cetiniţă, cetioară dragă…» Dar oare ei chiar mai ştiu cînta? Sau doar mimează?!“ – fragment din scrisoarea deschisă a unui *ex*-brad de Crăciun. (**R. M.**)

■ Nişte cifre: nivelul de CO_2 s-a menţinut neschimbat vreme de 800.000 de ani, dar emisiile globale de CO_2 pe cap de locuitor au crescut în ultimii cincizeci de ani de 108 ori; cărbunele generează 40% din energia electrică a lumii, generînd totodată 39% din emisiile globale de CO_2; China arde aproape jumătate din cărbunele lumii pentru a susţine o cerere de energie de 13 ori mai mare faţă de anul 1980; poluarea provoacă în China 1.200.000 de decese pe an. Aşadar, cărbunele = energie - oameni. (**M. C.**)

■ Răspunsul la telefon în timpul filmului, la mall, e de mult un ritual. Mai nou, un domn corpolent a fost sunat de cîteva ori, în timpul filmului *Promisiunea (The Water Diviner,* cu şi de Russell Crowe), şi de fiecare dată a răspuns într-un mod dezarmant (atît pentru interlocutor, cît şi pentru martorii involuntari): „Da, viaţa mea, ce e?“. (**I. P.**)

ÎN ACEST MOMENT EXISTĂ DOAR O IMPRESIE SUBIECTIVĂ, LA INTERSECŢIA CU „NU“

■ Producţia colectivă de gunoi anuală din SUA este de 227 de milioane de tone. Acestea produc, în centralele electrice construite lîngă gropile de gunoi, 15 miliarde kw, suficient pentru a alimenta cu energie un milion de gospodării vreme de un an. Motiv pentru care în acest moment există peste 600 de proiecte energetice axate pe captarea de gaze din gropile de gunoi. Această energie este considerată azi, alături de cea eoliană şi solară, cea mai ecologică. Belgia îşi propune să extragă gazele produse de gropile de gunoi din anii '60, în timp ce Suedia importă deja deşeuri din Norvegia pentru a alimenta cererea tot mai mare de energie. Gunoi = oameni + energie. (**M. C.**)

■ Mi se pare că, în ultima vreme, cîinii vagabonzi sînt tot mai rari prin Bucureşti. Îmi place să sper că nu e doar o impresie subiectivă. În schimb, în mod cert, trotuarele oraşului s-au umplut de producţiile maronii ale căţeilor de apartament, hrăniţi conform epocii în care trăim, nu cu oase, ci cu mîncare comprimată cumpărată de la magazin. Şi trebuie să faci un permanent slalom printre aceste producţii ca să nu te murdăreşti sau să nu aluneci pe ele. Cînd sînt proaspete mai şi miros. Dar măcar ştii că nu muşcă. (**A. M.**)

© M. Chivu

■ O baracă P+1, de pe Bulevardul Şincai, la intersecţia cu Tineretului, îşi caută chiriaş sau proprietar. E o construcţie diformă pe o parcelă de trotuar, o adunătură lucitoare, dar efemeră de fiare şi geamuri reflectorizante. E împodobită cu steguleţe pe care scrie, tentant şi adevărat: „ExcesImobiliare“. (**M. M.**)

■ Un băieţel de 8 ani din Nisa a fost adus la comisariat sub acuzaţia de „apologie a terorismului“. Se pare că învăţătorul i-a întrebat pe copii dacă ei sînt Charlie, Ahmed a spus că el nu e Charlie, pentru că „au făcut caricaturi cu profetul, eu sînt cu teroriştii“. În loc să îi explice băieţelului ce şi cum, directorul şcolii a depus plîngere împotriva părinţilor. În plus, avocatul familiei spune că Ahmed suferă de diabet şi a fost deja trimis la colţ, privat de recreaţie şi, o dată, chiar de doza de insulină. Unii francezi au înţeles complet greşit toată povestea cu Charlie. Ar trebui să le explice şi lor cineva, ca unui băieţel de 8 ani. (**L. V.**)

CE-I DREPT, AVEAM DE MULT SENZAŢIA (ZISĂ SAU NU) CĂ POŢI GĂSI VIITORUL

■ Într-o recentă declaraţie, preşedintele României, Klaus Iohannis, a declarat că nu vrea să existe „două Românii, una a politicienilor şi una a oamenilor“. Ce-i drept, aveam de mult senzaţia că politicienii n-ar fi tocmai umani. (**S. G.**)

■ „Se mai spunea că Virghinski, ascultînd comunicarea de demitere pe care i-o făcuse nevastă-sa, i-ar fi declarat: «Dragă prietenă, pînă acum te-am iubit numai, acum te şi stimez», deşi nu-mi vine a crede că un asemenea aforism, demn de un roman din Antichitate, să fi fost cu adevărat rostit.“ Puţin mai contează dacă a fost zisă sau nu. Important e că această replică a fost scrisă: de Dostoievski, în *Demonii* (Editura Polirom, 2003, traducere de Nicolae Gane). (**A. M. S.**)

■ Artă culinară, pe şoselele patriei: în apropiere de Sighişoara poţi găsi restaurantul „Transilvania“, cu specific chinezesc. Poate n-ar strica şi un restaurant „Shanghai“, cu specific românesc, eventual pe lîngă Bîrlad. (**A. P.**)

■ Ne întoarcem, după o vreme, în zona oraşelor mici ale României, pentru a culege de acolo alte nume de firme. Şi găsim: Patriotul Crys SRL, Comorile Pământului SRL, Gustul Rafinat SRL (Tîrgu Lăpuş); Trans Humanţa SRL (Novaci); Trei Ori Trei SRL, Ioana Funebre SRL (Comarnic); Viitorul Forestier SRL (Zlatna); Urna SRL, Mamutu SRL (Brezoi); Crucial Prod SRL, Onest Naţional SRL (Vălenii de Munte); Balerini SRL (Cavnic); Acces Preselect SRL (Ciorogîrla); Logic Drink SRL, Lorenzo No Stress SRL, Original Cioară SRL (Hîrşova); Raţional SRL (Rupea); Atelierul De Bere SRL (Miroslava); Liz Jeorje SRL, Militarii Edil Invest SRL (Malu Spart); Simplu & Avantajos SRL (Vladimirescu); Atlantic Gabi SRL (2 Mai); Delicat Universal SRL, Juniorii Lui Zoro SRL, Auto Grup Inteligent SRL (Gura Humorului); Mioarele Eurolact SRL (Ţigăneşti); Timp SRL, 3 Graşi SRL (Bran); Focul Sacru SRL, Indicativ Generic SRL, Bubu Bebe SRL, Noi Facem SRL, Celmaitare Recording SRL, Energie De La Soare SRL, Spală Calcă SRL, Eurodivorce SRL, Naşpa Rău SRL (Dumbrăviţa). (**D. S.**)

PUBLICITATE

REGELE FLAMENCO-ULUI
JOAQUÍN CORTÉS
CEL MAI NOU SHOW
GITANO
15 MARTIE 2015
SALA PALATULUI, BUCUREŞTI
Bilete în reţeaua Eventim.
CATAVENCII
adevărul
DILEMA
stars
romantic
events

Biblioteca „ASTRA“ SIBIU

Biblioteca „ASTRA”
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 574 ■ 12-18 februarie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

DESCOPERĂ
adevărul financiar
adevarulfinanciar.ro
powered by
ARSIS
Arsis dă trendul în telefoane și accesorii
www.arsis.ro

ANDREI PLEȘU

„Pesimism“

pagina 3

DORIN BODEA

„Despre «mîndria de a fi român»“

pagina 16

GÁBOR DEMSZKY

„Jurnal de România“

paginile 20-21

Diaspora la persoana I

© Lucian Muntean

> *„Exilul e un soi de lungă insomnie.“*
>
> *VICTOR HUGO*

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

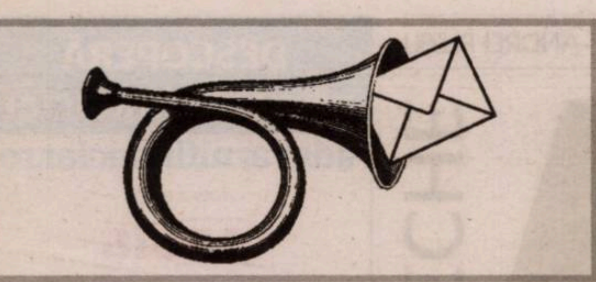

turneu de inbox

Onorată redacţie,
Stimate domnule Mircea Kivu,

Faptul că Palatul Vulturul Negru, din Oradea, nu a fost niciodată în situaţia de a fi salvat, după cum spuneţi dumneavoastră, datorită „oamenilor care au vrut – şi au reuşit" să o facă, fiindcă este clasificat ca „Monument Istoric de Categoria A", nu ar fi fost un lucru destul de grav pentru a mă determina să scriu aceste rînduri. Sînt convins că este vorba despre o confuzie. Însă textul dumneavoastră m-a provocat la o sumară radiografie a societăţii civile locale.

Palatul Vulturul Negru nu este în pericol, dar spaţiul public aflat în imediata lui vecinătate, Piaţa Unirii, da. Pentru ea s-a „ridicat" societatea civilă din Oradea. Tot în jurul pieţei centrale s-a creat o situaţie paradoxală, care ne arată forţa, dar şi slăbiciunile societăţii civile. Primăria Municipiului Oradea şi-a propus să dea o altă înfăţişare zonei din inima oraşului. Au fost puse pe masă mai multe proiecte. Planuri care, conform opiniilor – aproape unanime – exprimate de reprezentanţii societăţii civile, aveau kitsch-ul drept singur numitor comun. Sub presiunea opiniei publice, proiectul a fost modificat de mai multe ori. Din păcate, nu s-ar putea spune că noile opţiuni ale administraţiei sînt mai fericite decît cele anterioare. Dar se pare că atît a fost destul pentru a adormi „ochiul vigilent" al societăţii civile. S-a modificat „pe ici, pe colo…", prin părţile neesenţiale, şi dă-i bătaie! Lucrările, în urma cărora zona centrală a oraşului Oradea va căpăta un nou chip, sînt pe cale să înceapă.

Ambiţia primarului Ilie Bolojan de a înlocui monumentul ecvestru dedicat lui Mihai Viteazul cu o statuie similară care l-ar reprezenta pe Regele Carol I a creat o situaţie paradoxală. Maghiarii se opun relocării statuii Voievodului Unirii! Asta fiindcă noul ei amplasament ar urma să fie într-un parc amenajat pe locul unde cîndva a existat un cimitir al acestei comunităţi. Chiar şi maniera în care parcul a primit, oficial, numele lui Mihai Viteazul a fost oarecum forţată. Autorităţile locale au ignorat cu desăvîrşire protestele comunităţii maghiare, dar şi pe cele ale asociaţiei militarilor rezervişti, cea care – în anii '90 – a ridicat, din fonduri proprii, monumentul domnitorului întregitor de ţară.

În Oradea, oraşul declarat „Capitală verde a României", au fost amenajate cîteva parcuri, după ce, mai înainte, au fost raşi mai toţi copacii în plină putere de pe acele locuri. Chiar acum, pe Dealul Ciuperca, parcul cel vechi dispare, împreună cu toţi arborii săi. Ei urmează să fie înlocuiţi cu alte specii, „exotice" sau „valoroase". Şi în acest caz, protestele – firave – ale societăţii civile au fost tratate cu dispreţ.

S-a întîmplat la fel şi cu manifestaţiile celor care protestau împotriva tratamentului inuman aplicat cîinilor comunitari din adăpostul administrat de o regie subordonată administraţiei. Cu FC Bihor a fost tot aşa. În ciuda opiniei suporterilor, autorităţile locale socotesc că echipa nu merită să fie finanţată de la bugetul local, decît – poate – dacă ar evolua în prima ligă, caz în care, evident, ar aduce unele beneficii de imagine.

În acest climat ostil, nu e nici o mirare că la consultările publice, pur formale de altfel, organizate de Primărie, nu mai participă aproape nimeni. Ignorată, dispreţuită, sufocată financiar, nici societatea civilă orădeană nu mai e ce a fost.

Florin BUDEA

Răspunsul lui Mircea Kivu

Aveţi dreptate. În Oradea şi în alte părţi societatea civilă nu e infailibilă, poate fi slabă şi uşor de dus de nas. Mai ales cînd e dezorganizată sau dezbinată. Nu şi atunci cînd e unită şi reuşeşte să se organizeze.

Mircea KIVU

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Citiţi, pe site-ul reţelei revistelor culturale europene Eurozine (www.eurozine.com), două articole recente pe tema migraţiei. Unul – „*Undermining the free movement*" – este semnat de Peo Hansen, profesor de ştiinţe politice la Linköping University şi porneşte de la o întrebare simplă şi importantissimă: oare cît timp va mai putea Uniunea Europeană să garanteze libertatea de circulaţie? Celălalt – „*Camels don't pay in advance*" – este un dialog cu jurnalistul italian Fabrizio Gatti (realizat de Goran Dahlberg şi Linn Hansen de la revista suedeză *Glanta)*. Fabrizio Gatti a investigat, ani la rînd, rutele migraţiei ilegale şi ale traficului de persoane, amestecîndu-se printre migranţi. Deci ştie bine ce spune. (Mircea Vasilescu)

■ *Stockholm* (Spania, 2013) în regia lui Rodrigo Sorogoyen intră luna asta pe ecranele noastre. Anul trecut a cîştigat Trofeul Transilvania. E genul de film în două personaje, care îţi intră pe sub piele şi ştii că va rămîne acolo, oricîte poveşti de dragoste vei mai vedea de atunci înainte. Totul se întîmplă într-o singură noapte. O noapte ca oricare alta, cînd un el şi un ea au un flirt într-un club. Şi pleacă apoi, spre casa lui, împreună. El e în stare de orice ca să-i arate cît de tare s-a îndrăgostit. Ea nu se lasă convinsă uşor, dar pînă la urmă o face. Ce urmează – mai bine descoperiţi singuri. (Ana Maria Sandu)

■ Ana Dragu, *Mîini cuminţi. Copilul meu autist* (Polirom, 2015). O carte formidabilă, despre bucuriile şi tristeţile unei mame de copil cu ureche (muzicală) absolută, dar cu tot felul de stîngăcii de relaţionare. (Matei Martin)

■ Cărţi, noi şi mai vechi, pentru inimi şi literatură: James Meek, *Invaziile inimii* (traducere de Carmen Toader, Humanitas Fiction), Antonio Lobo Antunes, *Inima inimii* (traducere de Dinu Flămînd, Humanitas Fiction), Mathias Malzieu, *Mecanica inimii* (traducere de Mihaela Toma Udrişte, Nemira), Carson McCullers, *Inima-i un vînător singuratic* (traducere de Dorina Tulpan, Polirom) şi Herta Müller, *Animalul inimii* (traducere de Nora Iuga, Polirom). Alegeţi inima preferată! (Marius Chivu)

■ *Jocul codurilor (The Imitation Game,* 2104), în regia lui Morten Tyldum, cu Benedict Cumberbatch, Keira Knightley: un film bun, dar şi cel mai impresionant (pînă la lacrimi...) pe care l-am văzut în ultimul timp. (Iaromira Popovici)

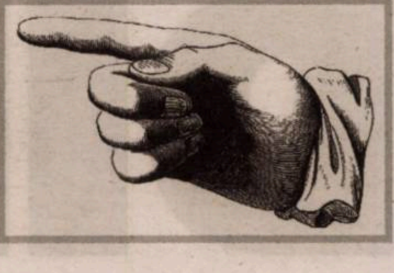

■ Vineri, 13 februarie, de la 19,30, la Teatrul Coquette, *Habemus bebe* – spectacol umanitar. Un performance despre experienţa maternităţii, despre condiţia femeii-artist, despre confuzie şi crize, despre identitate şi panică, despre limite, corp şi nutriţie. Un spectacol scris de o mamă (Elena Vlădăreanu) şi interpretat de trei actriţe care sînt, la rîndul lor, mame. De data aceasta, intrarea este pe bază de donaţie. Toate fondurile obţinute vor fi donate campaniei „Împreună pentru Irina". (Adina Popescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Desenul de presă**
- **Cum documentăm realitatea**
- **Despre minciună**
- **La psiholog**
- **Religie şi politică**

album dilematic

Mirel Bănică

AVEM UMBRELE
SOLDURI AMERICA

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de
BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

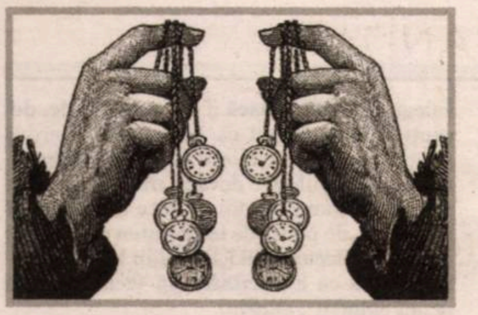

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Pesimism

Nu știu alții cum sînt, dar eu sînt din ce în ce mai prost dispus. Am crezut, mai întîi, că e chestie de vîrstă. Sau o criză trecătoare. Dar răsfoind texte mai vechi, constat că boala e cronică. Iată simptomele ei, așa cum se manifestau într-o ohtătură de acum opt ani. În ce vindecare să mai sper?

Nici în străinătate nu e totul perfect. Nici vorbă. În Franța disciplina rutieră e șleampătă, infinit mai rea decît în Germania; portofelul îți poate fi furat oriunde pe glob; șmecheri și obraznici se găsesc pretutindeni; surpriza restaurantului scump și prost e mereu posibilă; unele locuri sînt murdare; blocuri dizgrațioase s-au construit, mai ales în anii '60, peste tot; companiile aeriene occidentale oferă servicii mediocre, provoacă întîrzieri, nu te scutesc, la o adică, de pierderea bagajelor. Pe scurt, oriunde te-ai afla, poți întîlni numeroase prilejuri de indispoziție.

La noi e altfel. Neregulile, inconfortul, arbitrarul, lipsa de educație, nesimțirea, ilegalitatea, aproximația, mă rog, toată ornamentica – milenară – a țărișoarei ilustrează o tradiție durabilă. Nu e vorba de accidente, de „din cînd în cînd“-uri tolerabile, inerente, compensate de un fundal general agreabil. Fundalul a ocupat avanscena. Și e esențialmente dezagreabil. E mușchiulos, vital, indestructibil. Turcii vin și pleacă, fanarioții vin și pleacă, rușii vin și pleacă, comuniștii vin și pleacă. Noi rezistăm fălos, fudul, chefliu și dîrz. Dăm vina pe *ei*, pe toți, și ne vedem de treabă. NATO încearcă să ne organizeze, UE încearcă să ne domesticească. Degeaba. Apa trece, pietrele rămîn, avem șapte vieți în pieptul de aramă, românul nu piere. Nu moare și nu se transformă. Se adaptează. Se descurcă. Ține cu dinții de specificul lui național. Și tocmai de aceea, sînt pesimist. Cred că nu ne vom schimba niciodată. Vom continua să stăm în calea tuturor binefacerilor și noroacelor, fără să luăm decît caimacul de primă instanță. În rest, vom dospi, somnolenți, în dulcele borș autohton, cu mici accese de enervare tandră.

Cred că nu ne vom schimba niciodată.

Străzile vor rămîne mereu betege, pline de gropi și asfaltate cu gumilastic, autostrăzile, dacă vor exista, vor fi niște șantiere perpetue, șoferii – profesioniști sau amatori – vor conduce bezmetic, isteric, mitocănește. Își vor parca mașinile în poarta ta, în curtea ta, în sufletul tău, și, dacă protestezi, te vor înjura exterminator sau vor zîmbi suveran, de la înălțimea limuzinei proprii. Justiția va fi mereu o loterie, ziarele vor evita orice urmă de decență și de noblețe. Limba se va strica zi de zi, televiziunile vor atinge culmi de manipulare și trivialitate. Oricine va putea striga în piața publică orice despre oricine. „Relațiile“, pilele, bacșișul vor fi la fel de greu de înlăturat ca și cîinii vagabonzi, politicienii vor perora obscen despre patrie și se vor gîndi strict la găștile de partid și la conturile personale. Toate scursurile vor ajunge vedete, toți derbedeii vor deveni campioni ai dreptății. Vom fi sufocați de proastă creștere, de incultură, de muzică proastă și de *fast-food*. Prostia va avea bani, iar nepriceperea va avea putere. Aerul se va umple de invidie, ură și bășcălie. Comunismul va reînvia, roz și cochet, cu sprijinul unor băieței de bani (și idei) gata, semidocți și *trendy*, netrăiți, iresponsabili, grăbiți să găsească înainte de a căuta. În schimb, icoanele vor fi evacuate din viața publică, în numele unei libertăți de conștiință care nu știe încă nici ce e libertatea, nici ce e conștiința. Manelele se vor multiplica, urbanistica va intra în colaps, vom avansa trudnic printre răgete și scuipaturi. Și vom vota, o dată la patru ani, în funcție de clubul sportiv care ne place.

Cum vedeți, sînt pesimist. Ba pot pentru ca să spun că sînt apocaliptic. Totul a început cînd, întors la București după o vacanță agitată pe alte meleaguri, am constatat două lucruri: mai întîi că e mai cald decît în restul Europei, mai cald decît la Mediterana și apoi că singura scară rulantă care urcă de la autobuze la ghișeele de control-pașapoarte nu funcționează. Am urcat gîfîind, cu mireasma patriei în nări. Sînt prea pesimist? Să dea Dumnezeu. De-abia aștept să fiu contrazis.

(Dilema veche *nr. 86, 30 august 2007)*

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

De ce ar învăța studenții?

Nu, nu am – și nici nu îmi propun să găsesc acum – un răspuns la această întrebare. Și nici nu cred că ar putea fi formulată chiar așa de abrupt. Recunosc însă că mi-am pus-o zilele trecute, uitîndu-mă intrigat la notele de la un examen. Am făcut și un mic grafic, urmărind cîte note de 4, de 5, de 6 etc. au obținut studenții cu pricina. A rezultat ceva de genul unui U, adică exact invers decît faimoasa curbă a lui Gauss, care ne indică „distribuția normală“ și care arată ca o cocoașă de cămilă. Conform acesteia, era de așteptat să fie cîțiva de 4 și 5, cîțiva de 9 și 10, majoritatea plasîndu-se între 6 și 8; în realitate, au rezultat peste 50% de 4 și 5, vreo 20% de 9 și 10, pe mijloc fiind o groapă în locul unui deal. M-am uitat apoi și pe notele din anul precedent și am trecut în revistă, în minte, studenții din ultimii ani: am realizat că acest profil se potrivește cam peste tot. Desigur, este vorba de un singur domeniu, de o singură facultate, de o singură „evaluare“, și aceea fără nici un fel de pretenție statistică. Și totuși, acest U al performanțelor școlare este, cred, o metaforă corectă – și semnificativă – a situației din învățămîntul nostru universitar. Ea spune un lucru foarte simplu: la unu-doi studenți interesați și capabili există vreo șapte-opt prea puțin interesați sau de-a dreptul incapabili să termine, „pe bune“, o facultate.

Prima explicație – necesară, dar insuficientă – este însăși strategia de promovare a învățămîntului superior. Am mai amintit-o și cu alte ocazii: dacă în sistemul comunist (după renunțarea la criteriile de „clasă“) intrai greu, dar ieșeai ușor, în sistemul capitalist intri ușor, dar termini greu. Altfel spus, concurența era la admitere, în primul caz, în al doilea este la absolvire. Sistemul nostru actual a eliminat, practic, de tot concurența: intră cine vrea și termină tot atîția. Explicația? Sistemul de finanțare pe student echivalent: o universitate de stat este finanțată după numărul său de studenți. „Pierzi“ studenți pe parcurs, pierzi și din finanțare. Consecința? Termină toți cei care au intrat (și își doresc cît de cît să termine). Rațiunea acestei strategii? Nu știu…

Asta o știam de mult. Dar acest dezinteres în evidentă creștere, această apatie care nu ține doar de slaba pregătire oferită de majoritatea liceelor au, probabil, și alte rădăcini. O parte a explicației trebuie să se afle și în așteptările acestor noi contingente de studenți referitoare atît la învățămînt, cît și la piața muncii. În ultimă instanță, la ce cred ei că le folosește o facultate? Pentru unele domenii, așteptările au fost uriașe: a fost cazul dreptului și al economiei, apoi al științelor politice sau al comunicării etc. În prezent, deși mai există încă ierarhii de discipline „la modă“, entuziasmul pare să se fi epuizat, iar așteptările par să fie mult mai moderate în toate cazurile.

Neavînd la îndemînă nici o bază de date dedicată acestei chestiuni, m-am uitat din nou pe raportul „Tineri în România“. Deși acesta vizează alte probleme, cîteva informații despre așteptările legate de piața muncii sînt edificatoare.

Mai întîi, cum faci, de ce ai nevoie ca să te angajezi undeva? Cei mai mulți cred că prietenii sau cunoștințele sînt principalul mijloc: 27,4% pe țară, 19,5% în Moldova, 44,3% în București. Nivelul școlii absolvite te ajută în această privință? Doar 22% cred că da (33% în Moldova, 16,8% în București). Deci, pentru tinerii din București, rețeaua de cunoștințe este de trei ori mai importantă decît educația primită.

Mai departe: cum îți alegi un loc de muncă, ce te mînă în această luptă? Banii, evident (aproape 70% în București). Dar satisfacția în muncă, mulțumirea cu ceea ce vei face? Ea contează doar pentru 11% din bucureșteni. Cei mai optimiști intenționează să-și pornească propria afacere (aproximativ o treime dintre cei între 24 și 29 de ani). Însă doar 8% din aceștia se gîndesc ca prin aceasta să-și pună în valoare și competența, și abilitățile: *acquis*-ul universitar practic nu intră în calcul.

„Nu există o legătură între sistemul educațional și locurile de muncă!“

În sfîrșit, unde și-ar dori să muncească? Mai degrabă în sectorul privat: 54% la nivel național, 64% în București. Doar că, tot ei o spun, „privații“ cer experiență în domeniu, nu diplome. *„Nu există o legătură între sistemul educațional și locurile de muncă! Chiar și pe postul respectiv, dacă ai terminat o facultate «de» și ne angajăm pe profilul respectiv, se cere complet altceva, așa cum spunea și ea mai devreme! Se cere complet altceva față de ce s-a învățat pe parcursul facultății, școlii, liceului.*“ Cine e de vină? *„Toți! Atît statul, cît și angajatorul!“* – este de părere o participantă la sondaj. Căci nici pentru cei 35% care preferă sectorul public (48% în Moldova) așteptările nu sînt mai optimiste. Pe scurt, nici statul, nici piața nu par să mai ofere punți de încredere între „școală“ și „viață“; studenții nu au deci cum să fie nici ei prea încrezători și să aibă așteptări clare de la viitor.

Cu această reprezentare a viitorului lor, tinerii sînt puși în fața unei prime alternative: are rost sau nu să se implice serios în studii? Răspunsul este, am văzut, puternic divizat. Și, oricum, studii ca să ce? Aici apare a doua alternativă: ca să penetreze zonele de lux ale sistemului sau ca să iasă din acesta? În primul caz, opțiunile duc spre „corporatiști“ și „funcționari publici“ bine plasați. În al doilea caz, se deschid trei soluții majore: migrația, activismul și variantele diverse ale „culturii alternative“. Și toate se acutizează, riscînd să se radicalizeze. Piața își întărește controlul printr-o cultură instituțională din ce în ce mai represivă; statul nu are nici o viziune și pare să scape hățurile.

Într-o provocatoare carte despre „șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică“, Dragoș Sdrobiș rezumă astfel realitatea cu care se confrunta studentul acelei vremi: „o educație superioară care nu își definise finalitățile economice; o criză economică ce obligă la masive tăieri bugetare și care face ca amplitudinea șomajului intelectual să crească rapid; în fine, un mediu social și politic al parvenitismului și al imposturii“. Cu toții își doreau „eliminarea bătrînilor și a politicianismului“. Anti-sistemul a generat legionarismul, sistemul s-a baricadat în carlism.

Nu-i același lucru, veți spune. Absolut de acord. Dar acest U al studențimii mă îngrijorează totuși: nu este o „distribuție normală“ a viitorului nostru!…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

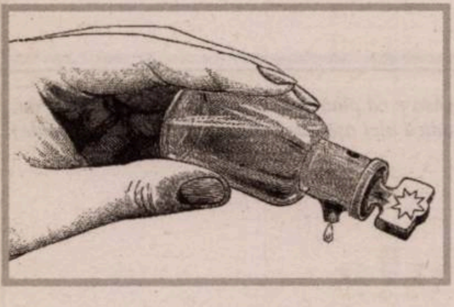

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Riscurile autoironiei

Cred că sînt cîteva idei fundamentale despre umor pe care le acceptăm cu toţii, în principiu, dar pe care le redescoperim cu mereu reînnoită perplexitate în situaţiile concrete. În primul rînd, ştim că umorul e o categorie esenţialmente relativă şi subiectivă: presupune un mecanism intelectual al surprizei (care poate fi înţeles mai uşor sau mai greu, în funcţie de gradul său de elaborare şi de capacităţile cognitive ale publicului), dar îşi produce cu adevărat efectul doar în anumite condiţii morale şi psihologice, pentru că implică valori, atitudini şi sentimente extrem de variabile. De fapt, percepţia comicului se hrăneşte dintr-o tensiune profundă între distanţă şi implicare: e important ca umorul să atingă valorile şi idiosincraziile destinatarului, dar e foarte uşor să depăşească limita subiectivă de la care acesta nu mai e în stare să rîdă. În acelaşi timp, trebuie să recunoaştem în umor o formă de agresiune simbolică, solidarizantă, faţă de o victimă construită prin simplificare şi schematizare. Există totuşi forme de umor care reduc la minimum agresiunea, fie depersonalizînd-o (în comicul absurd, în rîsul produs de automatismele limbajului), fie îndreptînd-o asupra propriei persoane (prin autoironie, prin caricaturizarea propriilor sensibilităţi şi vulnerabilităţi). Într-o perspectivă deopotrivă etică şi estetică, acestea ar putea fi formele de umor cele mai bune (sau măcar cele mai complexe, mai elaborate).

Consideraţiile de mai sus au fost provocate de încercarea de a explica reacţiile surprinzătoare produse de curînd de un scurt text publicat de Gabriel Liiceanu în revista *22* („O poveste cu cafea, cola şi vin din 1990. Sau cum puteai deveni paranoic după mineriadă“). Texul ilustrează genul umorului *„pince sans rire“* şi al autoironiei sistematice, singura sa victimă fiind personajul-narator, identificabil biografic cu autorul textului (într-o ipostază oarecum „nevricos“ caragialiană). Umorul, consistent şi persistent, e semnalat prin exagerare şi prin simplificare (eroul este redus la o unică obsesie, prin eliminarea oricăror explicaţii şi justificări). Or, textul a produs destul de multe reacţii – comentarii online, dar şi articole ale unor publicişti şi bloggeri mai cunoscuţi – care ignoră sau resping lectura sa umoristică. Nota dominantă a acestor comentarii (culese de pe site-urile revista22.ro, voxpublica.realitatea.net şi gandul.info) este indignarea, revolta etică încrîncenată: „Nimic nu poate justifica gestul făcut“; „tentativă de omor“, „gest de folie criminală“; „potenţial criminal“. Comentatorii rezumă faptele deduse din articol, în caz că cineva nu ar fi sesizat gravitatea lor: „a povestit el însuşi că a vrut să-şi otrăvească colegii“; „Cum se poate că nimeni nu observă că omul ăsta a testat o otravă pe prietenii lui şi acum mai şi se laudă cu asta“ – şi îşi exprimă uluirea în faţa imprudenţei autorului de a fi făcut public un asemenea autodenunţ: „Am rămas interzisă cînd am citit acest articol“; „Incredibil, care să fi fost motivele pentru care acest domn a putut să facă această mărturisire?“; „Bizară este această istorioară pentru că-l pune din cel puţin două unghiuri într-o postură urîtă pe cel care a ales să o relateze. Să nu-şi fi dat seama dl. L. ce impresie va face povestea sa?“; „Un om normal nu ar fi făcut ceea ce a făcut domnul L. şi nu şi-ar fi povestit mai tîrziu isprava.“ Unii mai acceptă să intre în dialog cu vinovatul, pentru a-l mustra direct: „Un asemenea gest (...) nu vă face cinste“; cei mai mulţi pun diagnosticul etic fără milă: „Ceea ce a făcut L. trădează un caracter foarte, foarte urît.“ Mai ciudată e reacţia ziariştilor care nu ignoră pur şi simplu lectura umoristică şi literară, ci o resping ca inadecvată: „N-am citit pînă azi un text de o mai voioasă abjecţie“; „într-o cheie sinistră“; „faptul, oricum sinistru“; „această voioasă mărturisire“ (voxpublica.net); „Dacă cele povestite sînt reale *tale quale*, atunci d. L. şi-a ucis colegii în gînd“; „Dacă d. L. va pretinde, decepţionat de faptul că lumea şi-a pierdut simţul umorului, că totul e o glumă literară, atunci filozoful face dovada unui prost gust criminal“ (gandul.info). Limita umorului ar fi trasată, de pildă, de impietatea de a glumi pe seama Securităţii („Să iei în băşcălie posibilitatea ca Securitatea să facă Răul, să ucidă oameni“, *ibidem).*

Poate că asemenea reacţii sînt statistic normale: dacă ar fi publicat pentru prima oară azi, pe un site, *Bùbico* ar primi desigur sute de comentarii negative, condamnînd cruzimea faţă de animale. Previzibilă este şi identificarea personajului narator cu autorul: zeci de ore de lecţii de română despre distincţia dintre actantul Nică şi autorul Ion Creangă nu par să treacă testul lecturilor cotidiene, rămînînd în categoria abstracţiilor de memorat pentru examene. Reacţiile dovedesc un deficit de gîndire critică, accentuat de presupunerea înţeleaptă că nimeni nu vrea să se pună într-o lumină negativă: deci, dacă cineva spune ceva rău despre sine, lucrul nu poate fi decît adevărat. Ce împiedică, pînă la urmă, lectura textului în cheie umoristică? Pentru unii, poate, subtilitatea semnalelor, nepotrivite unei lecturi jurnalistice, senzaţionaliste, obsedate de dezvăluiri. Pentru mulţi dintre cei citaţi, opacitatea e probabil produsă de antipatia faţă de autor, de incapacitatea de a rezista ocaziei de a face din victima autoironiei propria lor victimă. Oricum, s-ar părea că cititorii nu gustă glume despre moarte, vin sau Securitate. În aceste condiţii, autoironia e o operaţie riscantă.

■ ■ ■

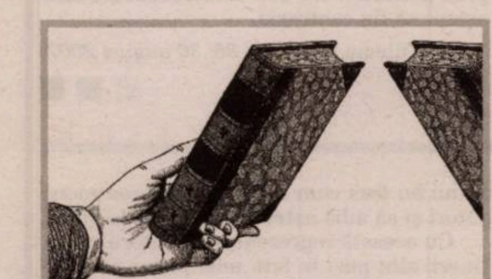

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Etica profesională faţă cu sistemul

Trebuie să recunosc că am scris articolul de săptămîna trecută sub un impuls polemic, în urma articolului domnului Mihai Maci din *Contributors*, „Studenţii, cea mai enigmatică parte a învăţămîntului universitar. Sociologia unui examen“.

Citesc cu mare interes contribuţiile dlui Maci şi ale dnei Oana Murariu pentru că ambii ţintesc, într-o manieră percutantă şi convingătoare, în punctele cele mai sensibile ale educaţiei autohtone. Însă din perspective foarte diferite. Mă regăsesc pe aceeaşi linie de gîndire cu dna Murariu, nu însă şi cu dl Maci.

Am evitat să mă refer explicit la articolul amintit al acestuia, preferînd să prezint o perspectivă alternativă. Am reuşit ulterior să-mi fac vreme să citesc şi bogatul arsenal de comentarii – în total vreo 50 de pagini imprimate – şi despre ele aş vrea să vorbesc în primul rînd. Aşa că trimiterea „la text“ devine de neocolit.

Dl Maci, ca şi mine, şi ca şi mulţi alţi colegi pe care îi cunosc, porneşte, de fapt, de la dileme de etică profesională. Am vrea să-i învăţăm pe studenţi ceea ce credem că ar fi cazul să înveţe de la noi, sau cu ajutorul nostru, la programul de studii la care s-au înscris şi la care predăm. Şi avem sentimentul că reuşim lucrul ăsta, an de an, tot mai puţin. Ne întrebăm de ce şi, mai ales, ce am putea face.

Sînt lucruri pe care, din poziţia în care ne aflăm, ca profesori, nu le putem schimba. Putem, eventual, după pertractări mai simple sau mai anevoioase, să obţinem modificarea tematicii sau chiar a titulaturii cursului pe care îl ţinem – aprobarea Departamentului, a Consiliului, a ARACIS-ului ş.a.m.d. Dar studenţii nu se înscriu la facultate pentru ce predă X sau Y, ci pentru ce cred ei că le oferă întreg programul pentru care au optat. Pentru a modifica radical un program de studii – planuri de învăţămînt, norme, autorizări şi acreditări – o voce singulară nu e de ajuns. Iar convergenţa de idei – şi de interese! – se obţine atît de greu din partea colegilor, nemaivorbind şi de şefii de pe fiecare palier ierarhic, încît, de regulă, renunţi încă dinainte de a încerca. Cu atît mai puţin poate nădăjdui un profesor să schimbe regulile generale ale jocului – legi, HG-uri, OM-uri, OUG-uri – sau stările de fapt care depăşesc cu mult raza sa de acţiune. De exemplu, pregătirea, interesul, motivaţia cu care se prezintă studenţii în faţa sa.

Nu lucrez cu statistici, ci cu indivizi.

Nu e, în fond, o situaţie singulară. Frustrări similare resimte, cu siguranţă, şi un angajat oarecare, fie şi din *middle management* sau chiar *upper management,* cînd vede disfuncţiile din organizaţia în care lucrează, că ochi avem cu toţii, şi-şi dă seama că nu poate face (mai) nimic ca să fie reparate.

Pentru profesori se adaugă totuşi un „bonus“ substanţial de disconfort etic. Pentru că, în măsura în care ţi-ai asumat o atare vocaţie, nivelul excepţional de libertate şi de responsabilitate strict personală al meseriei intră în coliziune dureroasă cu sentimentul zădărniciei şi al neputinţei.

Mi s-au părut nedrepte interpelările comentatorilor, cărora dl Maci le răspundea cu o eleganţă şi cu o pacienţă de care eu unul nu prea mă simt în stare, care considerau imoral să mai stea într-o slujbă pe care domnia sa pare să o considere condamnată la impostură. Învăţămîntul universitar este una dintre liniile de carieră cele mai stabile. Cum erau porecliţi ofiţerii şi subofiţerii de către militarii stagiari „apevişti“, de la APV = „armată pe viaţă“. Mai toţi universitarii critică amarnic „sistemul“, foarte puţini îl şi părăsesc. Dedicaţie profesională, zic unii. Blabla – zic alţii, refugiu belferesc al unor oameni incapabili de altceva. Mai are rost să adaug că în „sistem“ se găsesc şi de unii, şi de alţii? În orice caz, subiectul ca atare cheamă la vehemenţă şi la polarizare. Fiecare tabără rămîne ferm pe poziţii, eventual concedînd oponenţilor că „ar fi şi unele excepţii“.

În şederile mele pe la cîteva universităţi de notorietate din Europa am remarcat, la început cu surprindere, că există totuşi o „regulă“ în raport cu care se măsoară excepţiile, o „proporţie de aur“ relativ constantă, chiar dacă unora nu li s-ar părea tocmai auriferă: 33% profesori buni şi foarte buni, cu dedicaţie profesională şi greutate ştiinţifică, 33% mediocri, care se achită onorabil de sarcinile didactice şi de cercetare, şi 33% oploşiţi în universitate. Mă bazez nu numai pe intuiţia personală, ci şi pe formularele de evaluare, foarte detaliate, ce se completau semestrial de către studenţi şi se procesau comparativ de către biroul de statistici al universităţii. Universitatea în care predau nu cred că sare afară din regulă. N-avem, e drept, şi instrumentele de măsură cu care să ne obiectivăm impresiile.

Ajung, astfel, pe o cale ocolită, la punctul fierbinte al articolului dlui Maci: studenţii. Marea necunoscută. Marea suferinţă.

Ce se spune foarte adesea despre studenţi este că ei sînt tot mai:

Slab pregătiţi
Inculţi
Lipsiţi de bună creştere
Apatici
Dezinteresaţi
Abulici
Infantili

De tirul lamentaţiilor corale îi mai apără doar o singură alegaţie: ei sînt „produse“ ale „sistemului“.

Scuza victimizantă are, desigur, relevanţă statistică, importantă pentru cei în drept şi în măsură să remodeleze învăţămîntul, pentru cei care reflectează la căile de urmat pentru a diminua procentajul de „rebuturi“.

Ca profesor, însă, sau ca examinator – predarea şi evaluarea ar trebui să meargă mînă-n mînă, nu-i aşa? – nu lucrez cu statistici, ci cu indivizi. Care nu sînt şi nu au cum să fie „produse“. Educaţia e, pentru mine, ca profesor, cu totul altceva decît linia de asamblare a unei fabrici de adulţi. Încerc ca, pe cît posibil, fiecare student să iasă din cursul meu un pic mai bine pregătit, mai cult, mai binecrescut, mai implicat, mai motivat, mai orientat şi mai matur decît a intrat. Este ceea ce am numit în articolul precedent „valoarea adăugată“ a educaţiei.

Aici, etica mea profesională se desparte net de cea a comentatorilor dlui Maci, care recomandă ca profesorul să se ocupe de cei 4% dotaţi şi să nu-şi mai facă procese de conştiinţă în privinţa celorlalţi. E o atitudine care face ravagii în învăţămîntul nostru, încă de la clasa primară. Dup-aia ne plîngem, tot noi, de rateurile date de „sistem“.

Parc-aud deja o obiecţie iritată: bine-bine, aşa o fi să fie în primară, în gimnaziu, hai în liceu, dar în facultate?

Cu regret răspund că şi facultatea, oricît de „sus“ am vrea să o plasăm în imaginarul nostru, rămîne, totuşi, un ciclu de învăţămînt – o formă de educaţie. Am însă impresia că nu asta vor mare parte dintre concetăţeni de la învăţămîntul românesc. Portdrapelul lor este cuvîntul „selecţie“. Despre asta, în curînd.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

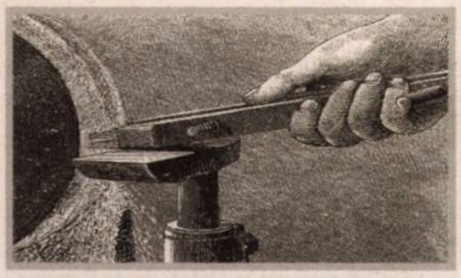

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Poate preşedintele să schimbe „sistemul“?

Criticat pentru tăcerea din mijlocul furtunii ce a cuprins justiţia, politicul şi serviciile, preşedintele a vorbit, în sfîrşit. Deşi lipsit de spectacol – probabil parlamentarii au avut o surpriză să constate că de data asta preşedintele României nu-i mai beşteleşte –, răspunsul Palatului Cotroceni a dat un diagnostic corect. Una dintre rădăcinile corupţiei, puternic înfipte în solul patriei, este legătura dintre finanţarea campaniilor electorale şi recuperarea ulterioară a „investiţiei“.

Nimeni nu poate nega existenţa acestui mecanism în politica noastră. Banii vin în campaniile electorale pe căi ocolite şi cu ei se cumpără tot ce se poate cumpăra – de la reclama *outdoor* atît de extinsă că ajunge să agaseze bunul-simţ la produse pentru pomeni electorale şi pînă la comentatori sau bloggeri, dacă nu cumva pînă la redacţii întregi. Banii aceştia, care scapă controlului fiscal, ajung să fie „recuperaţi“ mai apoi prin afaceri finanţate din banul public. O uriaşă afacere, dar în acelaşi timp o ingenioasă spălătorie de bani. Să ne înţelegem, banii „la sacoşă“ băgaţi în campaniile electorale nu au cum să fie curaţi. Ei capătă aparenţa de curăţenie de-abia după ce sînt „scoşi“ din contractele publice. *Win-win*, cum s-ar spune.

Evident că un control al banilor care finanţează partidele şi campaniile ar contribui într-o măsură importantă la asanarea lumii şi vieţii politice. Ar creşte gradul de încredere şi de participare. Ar schimba criteriile de selecţie şi ar opri, în multe cazuri, ascensiunea politică a personajelor fabricate – gen Elena Udrea –, fără trecut, fără realizări profesionale, fără viziune. Evident, nu există soluţii radicale, detergenţi-minune care să cureţe cu totul fără urmă de grăsime. Dar cel puţin pachetul legislativ propus de preşedintele Iohannis şi asumat, măcar teoretic, de partide poate ajuta.

Este suficient? Din păcate, nu.

În ziua în care preşedintele s-a adresat plenului Parlamentului a avut loc şi audierea generalului Coldea la Comisia de control asupra SRI. Subiectele discutate le ştim, urmările, de asemenea. Ni s-a spus că acuzaţiile lansate de doamna Udrea la adresa directorului interimar al SRI sînt nefondate. Problema este dacă audierea a fost credibilă, în condiţiile în care înşişi membri ai Comisiei recunoşteau că nu au instrumentele legale pentru a efectua o investigaţie reală asupra SRI, în condiţiile date. Comisia se ghidează încă după legi datînd de la începutul anilor '90, cînd – să recunoaştem – puţini îşi imaginau că se poate ajunge la scandaluri de genul celor de azi.

Trebuie să ştim clar
cine pe cine reprezintă în dezbaterea publică.

În discursul adresat Parlamentului, preşedintele nu s-a referit şi la o revizuire a legilor privind siguranţa naţională şi controlul asupra serviciilor secrete. Doar s-a arătat dispus să medieze delicata chestiune a legilor de tip „Big Brother“. O reformă adevărată a întregului sistem politic nu poate să nu includă însă şi credibilizarea controlului civil asupra serviciilor. Să fie aceasta o temă pentru un viitor pact interpartinic? Ar fi cazul.

Şi ar mai fi cazul unei decizii politice în privinţa „acoperiţilor“ din presă. Jurnalismul înseamnă gîndire liberă, înseamnă mai multe întrebări decît răspunsuri, înseamnă, da, dileme. Şi nu persoane cu comandă ascunsă.

În definitiv, consecinţele asupra spaţiului public sînt la fel de grave precum promovarea non-valorilor în politică. De ce să ne revolte un politician cu doctorat luat la apelul bocancilor, iar un „formator de opinie“, un „moderator“ sau un „jurnalist de investigaţii“ împinşi în sus de servicii (sau de oameni de acolo) şi alimentaţi cu „muniţie“ pentru un război netransparent, nu?

Simpla autoreglementare din mass-media nu poate face nimic pentru a salubriza spaţiul public. Aici e nevoie de o decizie politică, parte a întăririi controlului civil asupra serviciilor. Trebuie să ştim clar cine pe cine reprezintă în dezbaterea publică. Asta ţine tot de puterea democraţiei.

Întrebarea este totuşi în ce măsură preşedintele va avea un aliat în Parlamentul României, pînă la sfîrşit. Metoda consensului transpartinic funcţionează cîtă vreme preşedintele vine pe vîrful unui val imens de popularitate. Votul din 16 noiembrie le-a arătat membrilor Parlamentului, indiferent de partidul din care provin, că trebuie să se supună voinţei exprimate la urne. Dacă nu din convingere, atunci din pragmatism. Politic vorbind, e sinucidere curată să te opui acum proiectelor preşedintelui.

Ce se va întîmpla însă dacă, din diferite motive, susţinerea publică pentru preşedintele Iohannis se va reduce? Prevăzător, preşedintele s-a înţeles cu partidele ca legile privind reforma electorală să fie finalizate pînă la vară.

Factorul timp joacă, într-adevăr, un rol important în această ecuaţie politică. Cu atît mai mult cu cît o reformare adevărată a sistemului ar trebui să meargă cu mult mai departe.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la Money Channel TV.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Controlul serviciilor secrete. Contradicţia

Privesc toată nebunia penală care are loc la vîrful politicii ca pe o imensă şansă pentru fragila noastră democraţie şi am impresia că fructificarea acestei şanse depinde exclusiv de continuarea susţinută a acestei ofensive judiciare anticorupţie. Din cîte am văzut în ultimul său interviu de la TV5 Monde, şi preşedintele Iohannis crede la fel. Dar şansa pe care această tulburare naţională o reprezintă nu se referă doar la „curăţirea“ politicii, ci şi la consolidarea democraţiei noastre. Dacă, după terminarea vîrtejului, rămînem doar cu un şir de condamnări ale unor oameni corupţi din politică ori din afaceri, am ratat, de fapt, momentul. Aşa cum l-am rata şi dacă aceste condamnări nu ar exista – dar asta e foarte puţin probabil. Mă bucur să constat ceea ce anticipam: cu Iohannis preşedinte, lupta anticorupţie e devenit un proces ireversibil, de data asta, şi pentru că, în sfîrşit, populaţia îl sprijină. Se pare că, după ani mulţi, românii au ceva încredere în anticorupţie – aşa arată sondajele, aşa îmi spune experienţa mea socială directă. Bruiajele Antenei 3, altădată foarte eficientă în strecurarea neîncrederii în mintea oamenilor cînd era vorba de dosarele Năstase ori Voiculescu, chiar nu mai au nici o putere. Rămîne de văzut cît sînt românii de serioşi în propria lor încredere acum afirmată, iar testul cel mare va veni la alegerile (locale şi parlamentare) din 2016, cînd vom vedea dacă acest electorat care susţine puternic anticorupţia va mai vota candidaţi asupra cărora planează grave suspiciuni de corupţie.

Spuneam că, dacă România se alege doar cu un şir de condamnări incendiare din tot acest episod, şansa e ratată pe jumătate. România este acum suficient de matură ca să mai facă un pas pe calea consolidării propriei democraţii: controlul civil şi legal asupra serviciilor de informaţii, zise la noi şi servicii secrete.

Nu mai e un secret pentru nimeni, nici măcar pentru cei fascinaţi de secrete, că democraţia este imposibilă fără un sistem de control şi echilibrare a instituţiilor din stat. Nici o instituţie nu trebuie să aibă mai multă putere decît îi conferă legea (adică putere ocultă) şi nici o instituţie nu trebuie să existe fără o alta care are atribuţia legală de a o controla. Precizez că edificarea unui asemenea sistem este o adevărată operă de arhitectură monumentală – se face greu, cu crize şi momente în care ai impresia că se dărîmă tot, se consolidează în ani mulţi de practică şi experienţă. Tendinţa generală în România e bună: încet-încet, zone altădată incontrolabile ale statului şi ale haloului de grupuri, oameni şi interese din jurul său au intrat sub control. Poate mai lent decît am fi vrut, poate mai brutal decît ar fi fost cazul, dar s-a întîmplat. Acum, sîntem în faţa celui mai dificil moment: controlul asupra serviciilor secrete.

Încrederea în SRI ori SIE este înşelătoare,
pentru că ea se bazează pe o iluzie.

De ce este acest moment dificil? Simplu: pentru că specificul serviciilor de informaţii este secretul. Şi noi toţi trebuie să respectăm asta, oricît de „oengişti“ sau *„occupy“* am fi în sufletele noastre. Iar secretul este inamicul democraţiei, pentru că secretul este precondiţia abuzului. Pe de altă parte, de multe ori numai prin acţiuni secrete se poate apăra democraţia. Avem, aşadar, o situaţie contradictorie cu care se confruntă chiar cele mai avansate democraţii. La noi, tensiunile acestei contradicţii abia mijesc – alţii (Statele Unite şi Marea Britanie, de pildă) se confruntă periodic cu ea şi, oricum ar aşeza răspunsul după o criză ori alta, tot nu se rezolvă contradicţia. Pare a fi un proces continuu de *„learning by doing“*/„văzînd şi făcînd“. Pare a fi una din poverile eterne ale democraţiei. Raportul dintre serviciile secrete şi stat – cine controlează pe cine? cine protejează pe cine? cine stabileşte regulile pentru cine? – este foarte complicat pentru că serviciile secrete sînt parte a statului, ele nu funcţionează niciodată în afara autorităţii sale. E ca şi cum ai încerca să lămureşti raportul dintre ficat şi organismul uman.

Să nu se depărtăm, însă, de la tema zilei: controlul asupra serviciilor secrete. Există, după criteriul celui care controlează, două tipuri de control: cel al statului (este mecanismul de control şi echilibrare despre care am vorbit) şi cel al societăţii civile (fără de care democraţia nu există pur şi simplu). După criteriul naturii controlului, există trei tipuri de control: controlul profesional (se apreciază gradul de îndeplinire a misiunii serviciului secret conform obiectivelor sale legale), controlul financiar (care se exercită în orice instituţie finanţată de la bugetul public) şi controlul de legalitate (în care sînt apreciate acţiunile şi operaţiunile serviciului nu doar din perspectiva succesului lor, ca în cazul controlului profesional, ci din perspectiva respectării legii, a Constituţiei, a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor etc.).

Scopul fundamental al controlului este, desigur, acela de împiedica serviciile secrete ca, prin puterea mare pe care o capătă firesc, să devină periculoase pentru structura statului democratic (ştiind de la Max Weber că, natural, orice instituţie tinde să acapareze tot mai multe spaţii de competenţă şi reglementare) ori pentru libertatea cetăţenilor (ştiut fiind că natura umană împinge pe oricine a ajuns într-o poziţie de putere să abuzeze de ea într-un fel ori altul). Mai important, însă, scopul controlului este acela de a conferi cetăţenilor încredere în serviciile secrete. Nu am la îndemînă date, dar intuiţia îmi spune că gradul ridicat de încredere de care se bucură acum serviciile noastre secrete în ochii românilor este înşelător. Dacă încrederea în DNA şi în justiţie în general este una consolidată, onestă, pentru că îşi fac treaba tot mai bine, încrederea în SRI ori SIE este înşelătoare, pentru că ea se bazează pe o iluzie. De vreme ce secretul este numele jocului acestor structuri, e ridicol să spui că lumea are încredere în ele. Voi continua săptămîna viitoare.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Sîntem de invidia (teoretică a...) Europei!

Păi, da! Europa ne invidiază! Sau ar trebui să ne invidieze... Să începem cu vecinii. Bulgarii ne invidiază pentru că la noi sînt arestaţi politicienii care fac afaceri necurate. Se uită la televiziunile noastre, vorba lui Moise Guran, cum ne uitam noi, pe vremuri, la *Leka Noşt Deţa* şi *Studio Hix*. Sînt plini de invidie. La ei, corupţii încă mai apucă să împuşte oameni. La noi, sînt băgaţi, la foc automat, în arestul poliţiei. Îngrijorare mare! Se tem că vor rămîne singuri cu aplicaţia Schengen în braţe, dacă DNA-ul românesc o ţine tot aşa, cu exces de energie. Parcă li s-a schimbat lichidul de la automatul de pe culoar şi, în loc de „La Fîntîna“, beau numai Red Bull! Ce să zic? Să le fie de bine bulgarilor, dar se-nşală! Indiferent de rezultatele din rapoartele MCV, tot împreună vom intra în rîvnitul Spaţiu Schengen. De ce? Iaca, d-aia! Uitaţi-vă pe hartă şi urmăriţi linia frontierelor.

Ceilalţi vecini: ungurii. După ani de zile în care mai-mai că era să călcăm pe bec (noi, românii), în materie de tratament al minorităţilor, scăparăm. Noi. Ei au intrat în cofă. Domnul Viktor Orbán a făcut, în ultima vreme, gafă după gafă. Ba s-a luat de independenţa băncii lor centrale, ba i s-a părut că libertatea presei ar trebui să fie ceva mai redusă. A încercat să îi explice doamnei Merkel cum e aia cu „mai multe forme de democraţie“ (am mai auzit şi la Fidel Castro textul ăsta) şi s-a întîlnit la Budapesta cu domnul Putin, în plină criză ucraineană. E drept, gestul a fost motivat (şi) de mutarea americanilor care au limitat dreptul la liberă mişcare unor cetăţeni maghiari, apropiaţi premierului, suspectaţi ca fiind corupţi şi că ar fi o verigă slabă în buna guvernare a unui stat membru NATO. Guvernul lor actual este socotit mult mai puţin frecventabil decît al nostru. Au de ce să ne invidieze.

Cît despre greci, ce să mai zicem? Au toate motivele. Măcar la noi, marxiştii sînt cantitate neglijabilă, atît în Parlament, cît şi în preferinţele de simpatie ale publicului. La ei au format Guvernul şi o ameninţă pe doamna Merkel cu retragerea din zona euro. Care doamnă a şi anunţat că poate dormi liniştită noaptea, în ciuda respectivei ameninţări. Noroc cu Barack Obama care, (după ce a verificat că băncile americane şi-au lichidat în cea mai mare parte poziţiile neperformante pe bursă cu împrumuturi greceşti) a dat o declaraţie plină de simpatie pentru sărmana ţară, plină de datorii. Între timp, premierul de Syriza a anunţat o poziţie mai flexibilă privind plata ratelor, aşa că toată lumea pare mai relaxată. Oricum, grecii ne invidiază: scăparăm mai uşor din criză şi nu avem guvern gălăgios de extremă stîngă.

Din (cam) aceleaşi motive ar trebui să ne invidieze şi francezii. Tot despre extremă este vorba. Schimbăm doar extrema. La ei, doamna LePen (fiica marelui prieten al domnului Corneliu Vadim Tudor) conduce autoritar în sondajele de opinie, în timp ce prestaţia domnului Hollande (socialist respectabil, altminteri) poate fi socotită a fi mai degrabă palidă. Noroc că doamna Merkel, din curtoazie şi socoteli strategice pe termen lung, îl mai ia cu dînsa atunci cînd merge la Moscova, să încerce negocieri cu Vladimir Putin (apropo, nu am văzut-o de nici un fel pe tînăra Mogherini făcînd ceva, în ultima vreme)... La noi, n-ai să vezi extremişti în viaţa publică decît arareori. Nu avem partide de gen în Parlament, iar Vadim, prietenul lui tati LePen, se bălăceşte, mai nou, doar în emisiuni de vodevil, în compania unor starlete mai degrabă penibile.

Ceea ce îmi aminteşte de invidia nemţilor. Da, şi ei au motive. În primul rînd, pentru că noi, românii, nu avem atîta nevoie de gazul rusesc. Mai avem încă oarece rezerve proprii şi mai găsirăm şi zăcăminte de (mai) mare adîncime prin Marea Neagră. În plus, noi (încă) mai utilizăm tehnologia nucleară, în timp ce dînşii au marşat obsesiv pe ideea centralelor eoliene. E drept, am căzut şi noi în plasa certificatelor verzi, dar se pare că ne vom reveni un pic mai repede.

Eu zic aşa: stimaţi concetăţeni, este cazul să ne păzim mai bine caprele! Gîndul rău al vecinilor ne pîndeşte din umbră!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

România a bătut Spania la FED Cup cu lacrimi, dureri de cap şi tremurat de mîini. De ce se emoţionează sportivii noştri cînd e să performeze?

Ce s-a petrecut la Galaţi poate fi expus la muzeul complexelor naţionale. E un exemplu al traumelor de care suferim şi, dincolo de noi, cei care ne reprezintă. Cadrul e următorul: un oraş de provincie (fără mall), un meci important, un public dornic de a locui vreme de două zile pe o insulă a reuşitei dintr-un ocean al frustrărilor, un sport care nu se adună în echipă decît o dată pe an, o vedetă mondială aterizînd acolo probabil unica oară în această viaţă (ca şi cum s-ar duce Beckham într-o aşezare de inuiţi – bine, ăia, spre nefericirea lor, s-ar putea să nu ştie cine e). Avem punerea în scenă perfectă pentru un spectacol lacrimal. Fetele au trăit ca şi cum ar fi trebuit să înfigă steagul românesc la Plevna. Tensiune groaznică, responsabilitate enormă. De ce? Pentru că victoria, aceea care contează, e pentru românul de rînd ceea ce un ecler de la Ateneu e pentru un somalez. În consecinţă, nevoia de victorie devine asupritoare, se revarsă, sub formă de încurajări, desigur, ca o avalanşă în capul jucătoarelor. E mai lesne să ratezi decît să izbuteşti în astfel de condiţii. La noi e cam aşa: tot ce nu reuşim în propriile vieţi revărsăm cu asupra de măsură peste cei care au curajul să scoată capul deasupra covorului de ţeste, fie că se întîmplă să fie un „tătuc“, un tip care inventează SMURD-ul sau o jucătoare de tenis. Ne lăsăm în seama lor. E mai simplu. E ca un somn fără garanţia visului.

Radu NAUM

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.............................. Prenume..............................
Str. .... Nr........ Bl........ Sc........ Et........ Ap........
Localitate............................ Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail..............................
Am achitat suma de ________ lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ______ din data ________
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ________________ Semnatura ________________

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Abonaţii interesaţi să achiziţioneze pachetul aniversar CD + DVD cu înregistrarea concertului "Interioare" – Alexandru Andrieş - la preţul special de 25 lei, se pot adresa Dept. Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57 sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro.
Dată limită 27 februarie 2015.

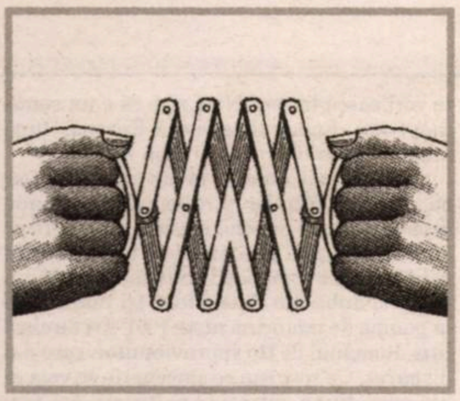

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Schimbarea o să vină prin copii“

– dialog cu Valeriu NICOLAE –

E activist, scrie despre problemele romilor (şi nu numai), a creat organizaţii neguvernamentale, face parte dintr-un board al ONU pentru drepturile omului. De ani buni, s-a implicat direct în lucrul cu copiii din Ferentari. Dar, înainte de toate, ***Valeriu Nicolae*** *e un om extraordinar de firesc. Dialogul cu el îţi lasă senzaţia unui cîştig – uman, moral, intelectual.*

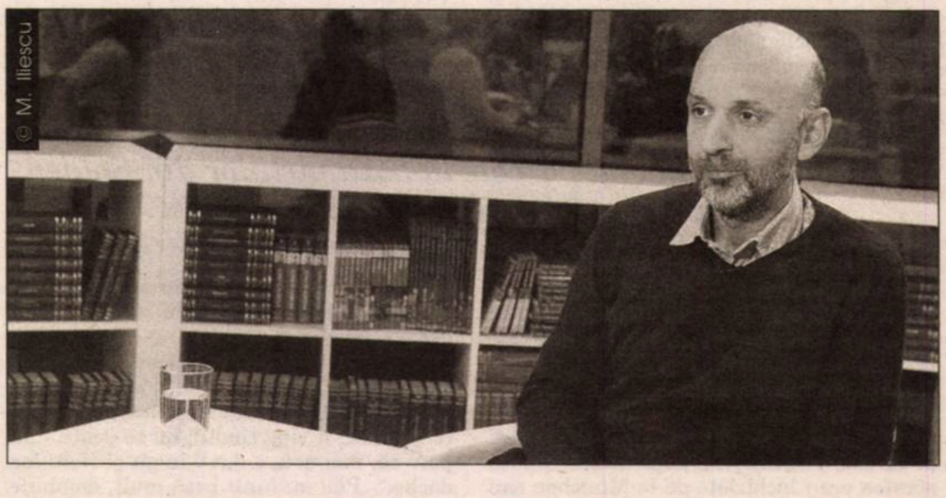

© M. Iliescu

Ai fost de curînd în Georgia şi în Israel. De ce ai fost acolo?

Am fost ca director regional la World Vision şi ca activist, pentru că sînt foarte interesat de ghetouri. Georgia are probleme cu imigranţii kurzi din Azerbaidjan şi cu romii care provin din Moldova. Iar Wet Bank e o nenorocire. Ce se întîmplă acolo e dincolo de tragic şi există o tăcere îngrozitoare în jurul acelei zone. Pe de o parte sînt politicile Israelului, pe de altă parte corupţia administraţiei palestiniene: între ele sînt prinşi nişte oameni care nu au nici o vină. Cînd te întorci din astfel de zone, îţi dai seama că România e o ţară funcţională, în care ai cît de cît idee ce se va întîmpla mîine. În Georgia sînt două oraşe mari, care sînt excepţii. În rest, ţara e extrem de săracă, corupţia e mult mai mare decît la noi, există tensiuni la graniţa cu Rusia. Georgia e prinsă între ţări foarte dificile, dar potenţialul economic e fabulos.

Cum ai ajuns activist?

M-am plictisit de computere. Eu sînt de formaţie inginer, am făcut programare. A fost o meserie foarte bună – m-a scos din sărăcie, mi-a dat posibilitatea să lucrez în SUA şi Canada. La un moment dat, am simţit că e total inutil şi am decis să fac altceva. Am făcut un master în diplomaţie. Între timp, scriam despre problemele romilor. Mă simţeam vinovat că începusem să am bani, să am de toate. Crescusem foarte sărac şi mă gîndeam că e necinstit ca nişte copii care cresc în aceleaşi condiţii pe care le-am avut eu în copilărie să nu aibă nici o şansă. Eu am avut o şansă şi am încercat să-i ajut şi pe alţii. Cînd m-am apucat de activism, am făcut-o într-un mod arogant: aveam bani şi am venit cu o idee foarte puristă. Au trecut mulţi ani pînă cînd mi-am dat seama că e vorba de un compromis între afacere şi activism, că nu poţi să ceri oricui care face activism să fie purist.

„Pînă prin 1995-1996, cei care activau în societatea civilă erau consideraţi «trădătorii neamului».“

Ai nevoie de anumite însuşiri ca să devii activist?

Sectorul ONG e foarte interesant. Sînt trei tipuri diferite de oameni care lucrează în ONG-uri. Mai întîi, sociopaţii: de obicei au mare succes, ajung în poziţii foarte înalte, îi vedem la televizor, discută despre orice, au capacitatea fabuloasă să ţină în cap în acelaşi timp cinci-şase idei care se contrazic. Apoi, sînt oameni dedicaţi – din fericire, o mare parte – care chiar vor să facă ceva, se chinuie să aibă rezultate. Ei au nevoie de un grup de sprijin – căci, din păcate, în România ne cam însingurăm. Ei sînt cei care împing societatea civilă înainte. A treia categorie o reprezintă oportuniştii: dacă sînt îndeajuns de mulţi bani şi îndeajuns de multă onoare în ceea ce fac, devin dedicaţi, dacă nu, pleacă în altă parte.

În alte ţări europene, după cum arată statisticile, o mare parte a cetăţenilor activează într-un ONG ori fac voluntariat. România stă prost la acest capitol. De ce?

Nu avem tradiţie. În timpul comunismului, societatea civilă era inamicul numărul unu. Pînă prin 1995-1996, cei care activau în societatea civilă erau consideraţi „trădătorii neamului“. Apoi a intervenit scandalul cu maşinile: se făceau fundaţii pentru a cumpăra maşini fără taxe. Nu avem nici o cultură a ajutorului: noi avem tot felul de proverbe stupide care ne arată că a face bine înseamnă, de fapt, ceva rău. Dar încet-încet, lucrurile se schimbă. Eu sîmbăta şi duminica îmi petrec timpul cu puştii din Ferentari: sînt tot mai mulţi oameni care vin şi ne ajută. Lucrează cu copii care sînt plini de păduchi. Sînt cîteva doamne care chiar au o poziţie socială în România, sînt bogate şi de foarte mare succes, şi au decis să-şi petreacă sîmbăta cîteva ore avînd grijă de nişte copii amărîţi, făcînd lecţiile cu ei... Cred că e important să încercăm să facem *noi* nişte lucruri, nu să aşteptăm să le facă alţii. Eu sînt foarte optimist, de fapt.

Ce faci, de fapt, în Ferentari? De ce te-ai implicat acolo?

Am fost sătul de blabla. Eram un „blablagiu“: vorbeam despre lucrurile care trebuie să schimbe, despre ce ar trebui făcut, dar eu nu făceam nimic. Am simţit un fel de vină şi de ruşine faţă de mine: mi-am zis că trebuie să fac eu ceva înainte de a le cere altora să facă. Cînd am ajuns în ghetoul din Ferentari, toată lumea mi-a spus că sînt nebun, căci acolo nu se poate schimba nimic. A durat vreo doi ani. E o lume interesantă acolo, trebuie să înţelegi cum funcţionează. Eu am încercat să-mi impun o rutină: să-mi petrec weekend-urile acolo şi să încerc să fac ceva împreună cu copiii. Am început cu fotbalul: am încercat să mă gîndesc ce îi atrage. Şi mă folosesc de fotbal pentru a face cu ei tot felul de lucruri: să-i înscriu la şcoală, să-i învăţ să citească... În fiecare săptămînă, cîţiva puşti vin la mine acasă şi gătim, facem teme împreună, ceea ce îi încurajează foarte mult. Am rezultate: sînt puşti care, în loc să sfîrşească în puşcărie, deocamdată sînt încă în şcoală.

„Am rezultate: sînt puşti care, în loc să sfîrşească în puşcărie, deocamdată sînt încă în şcoală.“

Cum se măsoară succesul în astfel de activităţi în care schimbările au loc cu picătura?

Se schimbă mentalităţile, treptat. Copiii au speranţe, devin mai disciplinaţi. Pentru asta, sportul e foarte important, căci te învaţă disciplina şi regulile, iar odată ce ai dobîndit disciplina, poţi face o grămadă de lucruri. La început, era imposibil să lucrez cu 10-15 copii – alergau, ţipau, se duceau în toate părţile... Acum am 60 de copii în fiecare sîmbătă; sînt foarte disciplinaţi. Vin mulţi oameni să mă ajute, implicarea lor mă face să mă simt bine: sînt oameni cu care stai de vorbă şi simţi că e bine ce faci şi e bine să trăieşti în România. Sînt oameni foarte buni acolo.

Despre Ferentari se spune că e o zonă periculoasă, plină de traficanţi de tot felul, în care e mai bine să nu intri. Ce înseamnă că „sînt oameni foarte buni acolo“?

Persoanele generoase cu care am lucrat le-am văzut în ghetou. Dacă părinţii unui copil intră în puşcărie, în comunitate se ştie că, ajunşi în centrele pentru copii, aceştia sînt practic distruşi. Aşa că sînt familii care preiau copilul, deşi nici ele nu au mai nimic: îi dau de mîncare, îl spală, îi dau haine, îl trimit la şcoală. E un fel de solidaritate care a dispărut în societatea mai bogată. Sigur, sînt şi probleme – violenţă, droguri şi altele. Pariul meu este că dacă vrem să avem o societate bună, atunci trebuie să fim în stare să facem o societate bună şi acolo. Bineînţeles că o să ne ia foarte mult timp, bineînţeles că nu se va rezolva de pe un an pe altul. Dar vreau să fiu constant, să fac lucrurile pe termen lung.

Ai plecat din ONG-uri pentru că – ai scris de mai multe ori – nu mai voiai să participi la conferinţe organizate în hoteluri scumpe, la care oamenii discutau foarte mult, dar nu făceau nimic. Totuşi, e nevoie şi de conferinţe...

Problema este că în momentul de faţă cam 90% din fonduri se duc pe asemenea chestii şi nici 2% nu ajung la firul ierbii. Dacă inversăm procentul, astfel încît 80% să ajungă în comunităţi şi 20% să se ducă la conferinţe, ar fi senzaţional. Nu conferinţele în sine sînt problema, ci faptul că uneori sînt folosite pentru a justifica cheltuielile într-un mod aberant. O conferinţă europeană despre romi a fost făcută la Bucureşti cu 500.000 de euro. Cu aceşti bani am calculat că am putea întreţine, timp de zece ani, 3000 de copii ca să scape de cercul vicios care înseamnă sărăcie abjectă, cerşetorie, prostituţie, puşcărie ş.a.m.d. Asta e problema. Noi ne-am oferit să găzduim conferinţe într-o sală de clasă de la Şcoala nr. 136. La cea mai recentă conferinţă despre romi a Comisiei Europene s-au cheltuit peste 800.000 de euro; organizatorii se aşteptau să vină experţii romi să spună care sînt problemele. Bineînţeles că n-au fost experţi romi. Şi s-au dat cadou eşarfe Emanuel Ungaro vorbitorilor – care erau tot din Comisia Europeană. O asemenea eşarfă costă mai mult decît salariul pe o lună al romilor care lucrează pe undeva. Din păcate, în acest fel, distrugem proiectul european, reuşim să facem Uniunea Europeană să pară ridicolă. Şi asta e vina birocraţilor de la Bruxelles.

Nu e o perspectivă prea radicală? Dacă ditamai funcţionarii europeni ar veni la o conferinţă într-o şcoală dintr-un cartier sărac, s-ar spune că e populism, că s-au dus acolo doar ca să-i vadă lumea la televizor...

Din nou, e o problemă de proporţii, de balans în cheltuirea fondurilor. Sigur că poziţiile mele sînt din cînd în cînd radicale, dar acesta e rolul activistului, să fie un baros în capul politicianului. Eu trebuie să pun presiune pe oamenii sus-puşi să facă lucruri. Din păcate, sînt din ce în ce mai puţini oameni în societatea civilă dispuşi să intre în conflict cu Comisia Europeană ori cu politicienii.

Pe teme precum integrarea romilor, incluziunea socială ori combaterea sărăciei se spune uneori că n-avem strategii, alteori că n-avem bani... Ce contează mai mult?

Oamenii. Dacă am face o investiţie în oameni, totul ar deveni funcţional. Oamenii sînt cei care schimbă sistemele şi realităţile. Aş investi pe termen lung în oameni, în oameni pasionaţi. Foarte buni şi pasionaţi.

Cum e, de fapt, viaţa de toate zilele pentru oamenii cu care lucrezi?

Mi-am petrecut ultimii ani printr-o mulţime de ghetouri. Am fost în multe locuri considerate periculoase – din Bosnia-Herţegovina şi Muntenegru, pînă în Finlanda şi Italia. Problemele sînt aceleaşi peste tot, e acelaşi ciclu prin care nenorocim copiii. Te naşti, apoi în primii trei ani eşti folosit în cerşetorie, eşti foarte productiv. Apoi trebuie să-ţi ajuţi familia, să munceşti, în general la adunat gunoi. Sînt puşti care la 5 ani lucrează în groapa de gunoi. Apoi, pînă la 14 ani, la furat de fier. Familiile sînt dependente de munca copiilor: sînt atît de sărace, încît e aberant să-şi trimită copii la şcoală. Dacă toţi copiii ar merge la şcoală, familiile n-ar mai avea din ce trăi. Sau adulţii ar trebui să meargă la furat fier şi ar ajunge în puşcărie, iar copiii în instituţiile de stat. Pe la 12-13 ani, copiii îşi dau seama că nu au nici o şansă, devin violenţi, fetele se orientează către lucrurile cele mai uşoare – femeie de serviciu sau prostituţie. Cam acestea sînt opţiunile, iar exemplele din jur sînt de acelaşi tip. Şi intri în acest cerc vicios. Intri în puşcărie, acolo te conectezi cu alţii, iar la 50 de ani eşti o epavă. Aşa că revii la groapa de gunoi, cercul se închide. Asta e blestemul ghetoului. Eu îmi doresc foarte tare să conving Comisia Europeană şi politicienii că avem nevoie de idei ca să spargem acest cerc. Pierderile economice sînt enorme: costă mai mult să ţii oamenii în puşcărie ori pe tratamente împotriva drogurilor sau SIDA decît să previi. Schimbarea o să vină prin copii. Avem nevoie să investim masiv în copii.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

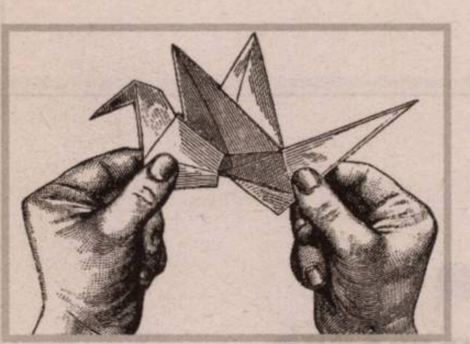

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cu Elena Udrea în telescaun

Cînd am fost pentru prima oară în staţiunea de schi Sölden din Austria, în urmă cu zece ani, într-o săptămînă întreagă am întîlnit doar doi români. Întîlnirea a doi tineri schiori şi alpinişti tocmai la gheţarul de la Tieffenbach, dincolo de tunelul de schi, a fost o surpriză. Anul acesta, surpriza a fost să vedem că între timp locul pare a fi fost pur şi simplu cucerit de schiorii amatori din România. Erau familii întregi, venite cu căţel şi purcel. Între sutele de maşini parcate la baza pîrtiilor din Sölden, cel puţin un sfert aveau număr românesc (la începutul lui februarie). Şi erau automobile serioase, nu glumă. În plus, în zonă se aflau şi mulţi români pe care nu-i recunoşteai după maşini fiindcă acestea erau închiriate de la München sau Viena, unde turiştii noştri ajunseseră cu avionul. Pretutindeni se vorbea româneşte. Şi ce se mai vorbea! Am simţit chiar şi un fel de solidaritate de tip montan, între români.

Între sutele de maşini parcate la baza pîrtiilor din Sölden, cel puţin un sfert aveau număr românesc.

Într-o zi, de pildă, în timp ce bîjbîiam pe schiuri prin ceţurile lăptoase de pe gheţarul Rettenbach, la peste 3000 de metri altitudine, am auzit o voce spunîndu-mi pe româneşte: „N-o luaţi în stînga, că acolo e periculos“. Altă dată, în dreptul cabanei vesele ce răsuna întruna a rock and roll, un tînăr cu placă a intrat în Mariana. Şi-a cerut scuze în ruseşte. „N-ai ştiut să te opreşti“, a remarcat victima noastră, în timp ce se aduna de pe jos. Ca din pămînt a apărut şi românul pregătit să-şi ofere umărul şi umorul de ajutor: „Doamnă, păi, aşa sînt ruşii, nu ştiu niciodată să se oprească, aşa au intrat şi-n Crimeea… şi-n Ucraina“.

Într-un telescaun, trei bărbaţi, care nu ne cunoşteam între noi, ne-am simţit imediat drept compatrioţi şi am intrat în vorbă. Discuţia a ajuns imediat la Elena Udrea. Fiecare voia să ştie dacă ceilalţi au vreo informaţie nouă. „Au arestat-o?“ „Încă nu.“ „O saltă şi pe ea, îi vine rîndul, nu se poate.“ „Se pare că, mai nou, a dat-o în gît şi Nelu Iordache.“ „Păi, au furat prea mult, domnule. Tuturor ne plac banii, oameni sîntem, dar nici chiar aşa. Păi, cică Cocoş ăla a luat şpagă de nouă milioane de euro. Nu se poate, domnule, chiar aşa.“ Am ridicat copertina telescaunului, bătea un vînt cumplit, ne-am dat jos lîngă vîrful Schwarzkogl, ne-am urat o zi bună şi ne-am văzut fiecare de propria coborîre.

Pe aceeaşi vale a Oetz-ului, în urmă cu cîţiva ani, am descoperit fabuloasele băi termale de la Längenfeld. Pe atunci, ruşii păreau a fi clienţii de bază. Acum ei sînt ocupaţi cu treburile inerente unei tiranii „ca-n Rusia“, dar românii i-au înlocuit cu brio. În bazinele interioare şi în cele exterioare, în „farfuria“ cu apă sărată şi în cea cu apă sulfuroasă, la restaurant şi în zonele de relaxare auzeai numai româneşte. Erau arădeni şi timişoreni (care vin de la ceva mai mult de o mie de kilometri de acele locuri), dar şi bucureşteni sau chiar suceveni, vasluieni şi ieşeni (şi e cale lungă de la Iaşi pînă în Tirol).

Un tată cu accent ardelenesc îi povestea altuia că dimineaţa la ora şapte, în camera de la hotel, le cîntă copiilor lui „Deşteaptă-te, române“, ca să prindă micul dejun şi să ajungă pe pîrtie devreme. O fetiţă de vreo cinci ani le obliga pe alte trei să-i imite exerciţiile de gimnastică: „unu-doi sus, unu-doi, lateral“. Cîţiva adulţi, stînd în cerc în mijlocul apei, îşi imaginau rîzînd procedura prin care vizitatorii băilor (românii) sînt daţi afară la ora închiderii: „Păi, ne scoate dopul“.

În mijlocul nopţii, ca din nişte cazane drăceşti, aburii albi ai băilor termale se înălţau spre vîrfurile înzăpezite ale munţilor din jur, în timp ce din cer cădeau fulgi de ninsoare care pişcau părţile de piele nescufundate ale celor ce se zbenguiau prin apă. Printre nori, din cînd în cînd, apărea luna. Difuzoarele terestre şi subacvatice infiltrau sunete diafane, muzică de relaxare abia perceptibilă. În atmosfera aceea de-a dreptul halucinantă, băile clocoteau de irepresibila veselie şi bunăstare românească. La ieşire, casierele austriece făceau exerciţii de a spune „la revedere“ şi „mai poftiţi pe la noi“. Oare aşa s-or simţi englezii şi americanii cînd, peste tot pe unde merg, lumea încearcă să le vorbească limba? N-aş zice că e un sentiment rău. Românii salvează Europa, după cum a observat prietenul meu Adi.

Am părăsit Austria pe un soare orbitor, cu vîrfurile Alpilor strălucind de zăpadă proaspătă (ca-n *Sunetul muzicii)* întipărite pe retină. O ultimă imagine: la o benzinărie la care maşinile româneşti stăteau la coadă, un tip cu o dubă din Satu Mare îşi umplea de la pompa de motorină nişte PET-uri de cinci litri. Românul de tip supravieţuitor, care n-a dispărut. Ce rost sau ce şmecherie se voia acea operaţiune, numai el putea şti. Am traversat Ungaria fără să vedem mai nimic şi am intrat în România cea pestriţă, pe o vreme mohorîtă. Prea multe reclame puse aiurea, colorate aiurea, din materiale aiurea… Prea multe case prăpădite de oameni neaşezaţi bine, cu rosturi împrăştiate. Noroc cu Sibiul în care ne-am oprit să mîncăm. Ne-a mai amintit o clipă de locurile de unde plecaserăm.

■ ■ ■

ready made

Primul şi singurul atentat împotriva regelui Carol

„Pe la sfârşitul lui aprilie, un individ, anume Preda Fântânaru, fost osândit la 5 ani pentru asasinat, atunci sergent în garda comunală, a venit până în faţa otelului Metropol, unde a scoborât din trăsură. Era îmbrăcat într-un elegant costum ţărănesc din Olt.

Avea o puşcă Lefaucheux calibru 20. La percheziţie s-au mai găsit: un revolver, un stilet şi un box american.

După ce a scoborât din trăsură, s-a postat în faţa magazinului Nacu Mincovici – ceaprazăria militară de pe vremuri – şi a aşteptat; când a văzut pe rege în cabinetul său de lucru, a tras 2 focuri în fereastră.“

Constantin Bacalbaşa,
Bucureştii de altădată, vol. III
(1885-1888), Editura Albatros, 2000

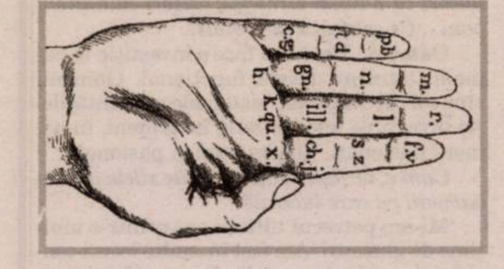

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Meditaţii gastronomice

Citesc, cu interes, memoriile lui Constantin Beldie *(Caleidoscopul unei jumătăţi de veac în Bucureşti 1900-1950,* Humanitas, 2014) şi am ajuns deunăzi la paginile dedicate de ziarist mîncărurilor tradiţionale româneşti. Un deliciu istovitor, copleşitor şi ameţitor totodată, din care vă las şi pe dumneavoastră să vă înfruptaţi cel puţin în limitele unui paragraf. Iată ce se comanda în birturile Capitalei la începutul veacului trecut: „Ciorbă de perişoare sau cu o căpăţînă de crap, sau cu somn şi cu zeamă de varză acră; potrocul de curcan, de gîscă sau de raţă […]; borşul din piept de văcuţă, cu legume multe şi cu o lingură de smîntînă deasupra, sau cu căpăţînă de miel, ceapă şi leuştean verde; ciorba de burtă, dreasă cu ou şi cu oţet; ciorba ardelenească de porc cu tarhon; ciorba de găină grasă sau de *clapon à la grecque* […]; ciorba de fasole ţucără, dreasă cu smîntînă şi cu bucăţele mici de slănină […]; ciorba ţărănească de pui, cu o grădină întreagă de legume proaspete şi acrită cu aguridă, cu corcoduşe sau cu pătlăgele roşii. După care urmau la rînd mîncărurile gătite nu cu apă, ca mai tîrziu, ci numai cu supă tare din carne (bulion) […] – piftiile de porc, de curcan sau de picioare de vacă; varza cu piept de purcel sau cu sfîrc de piept de văcuţă, cu un ardeiaş verde sau roşu înfipt drept în vîrful verzii aburoase şi bun mirositoare […] sau varza creaţă, nemţească, umplută, cu smîntînă deasupra; după care urmau la rînd tocana naţională din muşchi de văcuţă sau piept de purcel, cum şi tocana sîrbească de berbec, cu roşii şi cu ardei gras; sau cea de rinichi cu mămăliguţă alături […]; sau tocăniţa de primăvară cu măruntaie de pui sau miel, sau cea dobrogeană din cinghirul mielului cu ficaţii şi bojogii tăiaţi mărunt, cu ceapă verde, pătrunjel şi mărar proaspăt“ etc., etc. Constituie bucătăria un domeniu cultural? Neîndoios, aş răspunde eu fără nici o ezitare! Atît istoria, cît şi mentalitatea unei comunităţi ajung să fie sintetizate în strategia de combinare a mirodeniilor, strategie asemănătoare şlefuirii unui cristal de mare preţ, obţinut după îndelungate operaţii alchimice. Dacă, în muzică şi arhitectură, vedem supleţea intelectuală a unui neam, în felul său de a găti descoperim rafinamentul existenţial şi vitalitatea. Prin mîncare, reuşeşti, cu efort moderat, să descifrezi etnopsihologii. Ori măcar dinamica evoluţiei lor culturale.

Prin mîncare descifrezi etnopsihologii.

M-am întors, sub imboldul lui Constantin Beldie, la cartea altui mare (şi regretat) gastronom, Radu Anton Roman, pe care am lecturat-o, cu irepresibilă voluptate, acum aproape două decenii *(Bucate, vinuri şi obiceiuri româneşti,* Paideia, 1998). Autorul ei mărturisea că ar fi scris-o provocat de declaraţia unui bucătar profesionist. Spusese, se pare, respectivul că nu există o bucătărie românească, ci doar un surogat culinar cosmopolit, ieşit din interferenţa civilizaţiilor mari. Fără a contrazice neapărat punctul de plecare a ideii – adică situarea noastră (şi) gastronomică la răscruce de imperii –, Roman repudiază totuşi implicaţia sa mai profundă (absenţa unei bucătării autohtone). În pofida influenţelor, noi am rămas, paradoxal, originali în bucătărie: „Ce-s musacaua, ciorba, chifteaua, salata de *biof*“, spune, hîtru, scriitorul, „ciolanul pe fasole, plăcinta […], supa, clătitele şi altele atît de neaoşe bucate altceva decît depuneri, aluviuni, fie ale ocupaţiei otomane, fie ale influenţelor franceze, germane, fanaro-greceşti sau care or mai fi ele?! Cu toate acestea, cele mai multe dintre aceste lucrări n-au reuşit nicicum (ţară de sălbatici şi nebuni!) să păstreze modelul. Mai mult, l-au aranjat discret pe româneşte, în asemenea măsură, încît nu mai recunoşti nici măcar tema originară! Ca o haină primită în dar de la cineva prea gras sau prea slab, fustiţa de stambă importată a fost răscroită, modificată, transformată în şervete de bucătărie sau guler de cămaşă, în bici, în sită de mătase, în altceva!“ Mai mult, crede Roman, atitudinea băştinaşului carpatin, în raport cu felurile de mîncare „împrumutate“, a adus, în timp, nota de singularitate gastronomică a locului. Astfel, ni se spune că aici purceluşul de lapte „se grijeşte ca un copil nou-născut“ înainte de a fi dat la rumenit şi a i se pune mărul în gură, că „fratele Petreuş“ (puiul, *n.m.)* de crescătorie „diferă de cel de curte asemenea unei femele gonflabile faţă de Demi Moore“, că „mujdeiul şi o salată de roşii sînt exact ce-i trebuie unei păsări prăjite“, alături de un vin alb *(Riesling* italian), întrucît e vorba de pasăre, de unt şi lămîie, şi e vorba de zbor“, că fasolea albă „se pupă“ cu usturoiul, devenind „supremă“, şi că românii mănîncă salata după un ritual elaborat („rup un miez mare de pîine, îl înmoaie în sosul de la friptură şi îl îndeasă în gură; înfig în furculiţă cinci-unşpe felii de cartof prăjit, le înfundă între măsele şi pe acelea, că mai era loc; taie un hartan de friptură mai grasă, că este, şi-l împing cu poftă şi cu mîna în hambarul gurii; […] din dinţii furculiţei nu trebuie să lipsească roşie, ceapă, ardei gras şi iute, castravete, o pată de usturoi şi o fărîmă de brînză (dacă ceva lipseşte, se mai ia o dată); la zeama oţetită se ajunge cu un dumicat de pîine înmuiat decuvreme în castron şi aruncat peste ce mai era în moara fălcilor, chestia nu poate fi înghiţită, aşa că mioriticul ia ulcica cu vinaţ, suge vreo opt ghiogîlţuri […]; răsuflă uşurat şi suspină mulţumit, urînd înduioşat tuturor: *Dă, Doamne, cînd ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum!*“

La sfîrşitul lecturii, tîrziu în noapte, am sesizat că depăşisem binişor ora cinei. Am lăsat cărţile şi m-am îndreptat obosit către *toaster*. Nu mai era timp şi dispoziţie decît pentru o felie de pîine prăjită.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

TÎLC-SHOW

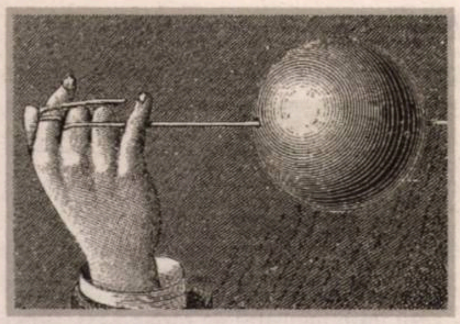

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Arme pentru pace?

Angela Merkel încearcă în continuare să-l aducă pe Vladimir Putin la masa negocierilor şi pe Barack Obama să nu accepte să furnizeze Ucrainei arme letale pentru a se apăra. De altfel, şi la conferinţa de securitate de la München, de weekend-ul trecut, Merkel a insistat pe găsirea unei soluţii paşnice. Ministrul german de externe Frank-Walter Steinmeier e şi el sceptic cu privire la propunerea (americanilor) de a sprijini Ucraina cu arme defensive puternice. În astfel de situaţii, se spune că nu e bine să sprijini un stat vulnerabil şi atacat decît dacă eşti sigur că va obţine, pînă la urmă, victoria decisivă. Criticii acestei atitudini spun că e o „doctrină“ laşă. Angela Merkel crede, probabil, că nu din laşitate, ci din îndrăzneală speră să cîştige războiul fără ca Occidentul să recurgă la arme. Într-un fel, e un act curajos să înfrunţi un curent de opinie devenit între timp majoritar. În acelaşi timp, e al naibii de incomod să trebuiască să tratezi şi cu Putin, şi cu Obama încetarea focului în Ucraina.

Situaţia din estul Ucrainei pare să devină o problemă tot mai urgentă pentru liderii occidentali. Preşedintele Obama e tot mai nerăbdător să vadă zona restabilizată. N-a luat nici o decizie imediat după vizita cancelarei Merkel la Washington, e de aşteptat să se consulte din nou cu liderii europeni şi, poate, cu Poroşenko după întîlnirea de la Minsk, înainte să ia o decizie definitivă.

Ce e de neînţeles e înverşunarea cancelarului Merkel de a negocia cu Putin: s-a dovedit deja de nenumărate ori că nu-şi ţine promisiunile. De altfel, Merkel însăşi a afirmat, anul trecut, după o convorbire telefonică de o oră cu preşedintele rus pe tema Crimeei, că „e în altă lume“. Se pare că nici măcar în „blocul“ occidental nu s-a ajuns la un consens.

Nu e nici o surpriză că tot mai multe voci din SUA cer să fie aprobată înarmarea Ucrainei. Separatiştii proruşi din estul Ucrainei primesc ajutor militar şi logistic din partea Moscovei. Situaţia e tot mai tensionată, printre altele, şi pe fondul ezitărilor din cîmpul occidentalilor. Că ucrainenii sînt depăşiţi de tehnica militară folosită de separatişti e un lucru deja demonstrat „pe teren“. Problema e că în Occident se tot negociază o soluţie, în vreme ce separatiştii cîştigă poziţii pe cîmpul de luptă, pe fondul lipsei de reacţie. Pînă acum, Barack Obama a evitat să ofere Ucrainei sprijin militar pentru a nu-l provoca pe Putin, pentru a nu-i furniza motive suplimentare pentru intervenţii militare. S-a văzut, cu timpul, că Putin intervine militar în Ucraina fără să fie provocat de americani, că n-are nevoie de „motive suplimentare“ pentru a continua campania de la graniţa de est a Ucrainei.

> *Rusia va contraataca şi tensiunile vor escalada diminuînd orice avantaj temporar pe care Kievul l-ar putea cîştiga de pe urma sprijinului american.*

John J. Mearsheimer, profesor de ştiinţe politice la Universitatea din Chicago şi autor al unei cărţi intitulate *The Tragedy of Great Power Politics* scrie într-un articol din *New York Times* de ce nu e bine ca Statele Unite să furnizeze Ucrainei arme letale. Cum balanţa puterii se înclină în mod evident în favoarea Rusiei, ar fi nevoie ca Washington să trimită cantităţi masive de armament pentru a oferi Ucrainei măcar o şansă în acest conflict. „Însă oricum ar fi, conflictul n-are cum să se termine aici. Rusia va contraataca şi tensiunile vor escalada diminuînd orice avantaj temporar pe care Kievul l-ar putea cîştiga de pe urma sprijinului american. Pînă şi rapoartele realizate de *think-tank*-uri în favoarea înarmării Ucrainei menţionează faptul că, chiar şi cu sprijin din partea Occidentului, Ucraina nu va putea rezista în faţa unui atac hotărît al armatei ruse. Una peste alta, Ucraina şi SUA nu au cum să înfrîngă Rusia într-un eventual război deschis“, scrie Mearsheimer. Un alt argument al celor care susţin înarmarea Ucrainei e că chiar dacă nu se poate obţine un avantaj decisiv pe cîmpul de luptă, cel puţin s-ar putea ridica cheltuielile militare atît de mult încît să devină insuportabile pentru economia oricum vulnerabilă a Rusiei. Dacă Putin cedează acestei presiuni, atunci îşi va retrage trupele şi susţinerea militară a separatiştilor, iar Ucraina va putea să se alăture Occidentului, adică NATO şi Uniunii Europene – cred cei care vor implicarea SUA alături de Ucraina. Nici acest argument nu se susţine, scrie Mearsheimer, căci Putin este convins că interesul naţional al Rusiei este să păstreze Kievul în zona sa de influenţă, aşa că nu va fi dispus să facă economii pe seama acestui război. Căci nu e vorba despre relaţiile dintre Rusia şi Ucraina, ci de relaţiile dintre Rusia şi lumea occidentală.

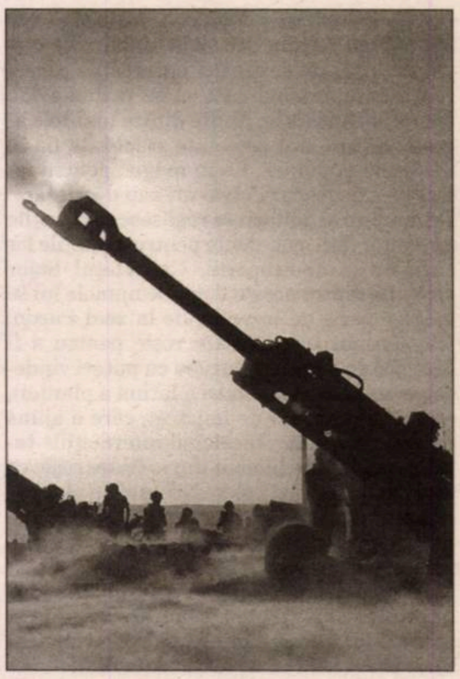

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
continuă colecţia

FILME DE AUR
din cinematografia rusă!

În premieră pe DVD

PESCĂRUŞUL
Un film de Iuli Karasik
O ecranizare de excepţie a celei mai cunoscute piese a lui Cehov
DOUĂSPREZECE SCAUNE
Un film de Leonid Gaidai
O capodoperă a comediei ruse, după romanul lui Ilf şi Petrov
ZILELE TURBINILOR
Un film de Vladimir Basov
Cronica unei lumi distruse de fanatism
adevărul
Facebook: cum am ajuns să ne spionăm între noi

9 februarie
Pescăruşul
dramă, 1972
O ecranizare de excepţie a celei mai cunoscute piese a lui Cehov.

16 februarie
Douăsprezece scaune
comedie, 1971
O capodoperă a comediei ruse, după romanul lui Ilf şi Petrov.

23 februarie
Zilele Turbinilor
dramă, 1976
Un film de neuitat, ecranizare după piesa omonimă a lui Mihail Bulgakov.

preţ special ziar cu DVD
14,99 lei

Colecţionează cele 3 DVD-uri,
din 9 februarie, în fiecare luni, numai cu ziarul „Adevărul“

IERI CU VEDERE SPRE AZI

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Bujorul şi tărîmul ielelor

Oamenii trecutului cunoşteau şi preţuiau natura atît pentru darurile oferite, cît şi pentru puterea pe care o reprezenta, oricînd gata să se răzbune sub forme necunoscute. Multe dintre plantele acestei naturi sînt cercetate şi folosite fie în medicina populară, fie în magie, pentru fabricarea de leacuri, otrăvuri sau descîntece. Prin reţete şi doftorii se regăsesc şi virtuţile anumitor flori, cunoscute pentru calităţile lor curative şi apotropaice. Catifelatul bujor este una dintre aceste flori. De numele lui se leagă o serie de legende: de la zeul Paeon, transformat într-o floare roşie pentru a fi protejat de invidia altui zeu cu puteri vindecătoare (de aici denumirea latină a plantei), pînă la Bujor, fiul de împărat, care a ajuns pe tărîmul ielelor, încălcînd interdicţiile tatălui, şi s-a preschimbat într-o floare roşie ca sîngele, care încă colorează munţii. Le cunoaştem prea bine cu toţii. Aici am să mă opresc doar la prezenţa acestei flori în scrierile secolului al XVIII-lea.

Despre tăria şi puterea bujorului se scrie în secolul al XVIII-lea, semn că virtuţile şi puterile lui fuseseră încercate. „Bujorul mare tărie are şi tărirea de către toate florile“, notează un diac pe la 1794, într-un miscelaneu frumos ornat, unde fiecare literă majusculă se transformă într-o floare care cuprinde cartea şi textul în florile şi frunzele sale. Manuscrisul a trecut prin mîinile călugăriţei Marina, care-l moştenise de la un alt călugăr, ce se va fi stins la mănăstirea Zamfira din judeţul Prahova. Florile astea minunate de pe munte sînt protejate de oameni prin legendele născute în jurul lor. Se spune că bujorul „nu se cultivă în grădină, neavînd cine să-l aducă din pădure, deoarece, cine-a muta, ori aduce gulii (rădăcini), ori sămînţă, nu va mai face copii“. Artur Gorovei culege această legendă de prin zona Tecucilor şi ea ascunde, de fapt, o mare parte de adevăr legată de dificultatea adaptării acestei plante. Dar dacă smîrdarul sau bujorul de munte nu este deranjat de moldovenii din Tecuci, există o altă specie de bujor cultivată prin grădini pentru că are, dincolo de frumuseţe, puteri miraculoase.

„Cînd să va lega limba omului în gură de vreo boală să-l afumi cu rădăcină de bujor, că i se va deşchide limba“, se scrie într-un alt miscelaneu de la începutul secolului al XIX-lea. „Cine va purta la dînsul rădăcină de bujor, nicidecum farmecele nu-l va prinde. Iar cine se va afuma cu rădăcină sau cu frunzele bujorului şi în casă şi oriunde vei afuma duh necurat nu va fi acolo“. Într-un trecut dominat de duhurile rele ce umblă nestingherite prin ungherele caselor, multe plante sînt învestite cu puteri magice astfel încît să ţină departe toate cele rele. Bujorul se alătură usturoiului, după cum se poate observa. De altminteri, aceste note despre bujor vin imediat după alte cîteva rubrici dedicate farmecelor, unde creştinul primeşte „învăţătură ca să nu te prinză farmecele“ şi „pentru cel ce iaste cu farmece legat“ ce ar trebui să facă pentru a se „desface“.

Seminţele bujorilor protejează orice creştin de intruziunea duhurilor rele în trup, trebuie doar înghiţite cu ceva vin: „Iar cine va bea sămînţa lui cu vin, apoi de toate cele ce să chiiamă întîlnituri şi alte răutăţi şi spurcăciuni să va izbăvi, şi înlăuntru trupului de va avea vreo răutate, sau la inimă, degrabă se va izbăvi“. Dincolo de aceste proprietăţi apotropaice, protejînd casa şi creştinii de orice duh şi de orice iele, bujorul are şi o serie de proprietăţi curative, fiind folosit pentru vindecarea diferitelor boli. Seminţele sale pot vindeca afecţiunile splinei: „Iară cine va lega sămînţa lui bujor la genunchiul stîng acela să va mîntui de rast (inflamarea splinei)“. Rădăcina de bujor opreşte sîngerarea: „Iară la cine va curge sînge din nas, adeseori să pisezi rădăcină de bujor şi să bei cu vin“. Iar bujorul cel mare vindecă de icter: „Iară cel ce va avea gălbinare să fierbi bujor de cel mare cu vin şi să bei dimineţile pe nemîncate“.

Aceleaşi seminţe au darul de a oferi inteligenţă, dar şi starea de bine, relaxarea, seninătatea, bucuria vieţii: „Iară cine va înghiţi de 7 ori cîte 7 grăunţe de bujor dimineaţa pe nemîncate foarte bine aceluia îi va fi: isteţi va fi şi i se va deşchide minte[a], şi gînduri bune şi să va adaoge, şi limba i să va curăţi foarte bine“. Simpla purtare a acestor seminţe induce o stare de bine: „Iară cine va lega sămînţă de bujor la braţul mîinei cei drepte, apoi degrab să va măntui de toate gîndurile cele rele pre care le are“. Casa şi grădina pline de aceste flori, din primăvară pînă în toamnă, aduc numai bucurie: „Iară unde va fi bujor în casă, la casa aceia duh necurat nu va fi“.

Se apropie primăvara, vă sfătuiesc să vă umpleţi casa, grădina şi curtea de aceste flori, iată, magice. Rău n-are să vă facă. Doar gînduri bune!

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Din Război (V)

„În discuţiunile care au avut loc în luna noemvrie 1914 şi începutul lunii ianuarie 1915 între ministrul de război I.I.C. Brătianu (care era şi şeful guvernului), secretarul său general generalul Iliescu, şeful Marelui Stat-Major generalul Zottu V. şi generalii Al. Iarca şi Culcer, s-a stabilit forma de război contra Puterilor Centrale aliate cu Bulgaria şi anume: ofensiva contra Austro-Ungariei şi defensiva contra Bulgariei. (...) La începutul lunii octomvrie 1914, Austro-Ungaria începuse o nouă ofensivă contra Serbiei. La această epocă, gruparea vaselor societăţilor de navigaţie austro-ungare în porturile bulgare dintre Calafat şi Rusciuc, precum şi întreaga atitudine a politicii Bulgariei lăsau să se întrevadă posibilitatea intrării în acţiune a Bulgariei contra Serbiei şi României, ajutată fiind de Turcia, care la 21 octomvrie se alipise Puterilor Centrale şi dispunea de circa 200.000 oameni. În ipoteza că majoritatea forţelor bulgare împreună cu armatele austriace s-ar fi îndreptat contra Serbiei, proiectul nostru de operaţiuni prevedea: o ofensivă cu majoritatea forţelor contra Austro-Ungariei şi anume cu Armatele I şi II (8 divizii, 2 divizii cavalerie, 1 brigadă infanterie); defensiva pe frontul de Sud cu Armata III (5 divizii); o rezervă generală de 2 divizii în zona Bucureşti-Titu. În ipoteza că majoritatea forţelor bulgare ar fi fost îndreptate contra noastră, în timp ce Austro-Ungaria ar fi atacat Serbia între Morava şi Drina, proiectul nostru de operaţiuni prevedea: ofensiva contra Bulgariei cu majoritatea forţelor: Armata II (4 divizii) concentrată în zona T. Măgurele-Zimnicea şi Armata III (5 divizii şi 1 divizie cavalerie) concentrată în Dobrogea de Sud (Turtucaia-Silistra-Cuzgun); o ofensivă secundară întreprinsă cu Armata I (3 divizii) concentrată în Oltenia, în legătură cu sîrbii, fie prin Banat, fie pe la Negotin, pentru a împiedica interceptarea comunicaţiei între noi şi sîrbi prin valea Moravei şi a Timocului; Defensiva pe frontiera Carpaţilor cu 3 divizii.“

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Victoria realismului socialist

– despre cîteva chipuri ale interpretării –

De ce ne deranjează că unii dintre prieteni nu ne împărtăşesc opinia după un film, după o carte, după un concert, sau după un spectacol de teatru? De ce ne simţim într-un „spaţiu de siguranţă“, dacă interlocutorii pe care îi avem, la un moment dat, răspund exact ca noi la titlurile de creaţii artistice „care ne unesc“? De ce căutăm să fim între „de-ai noştri“? Există un sedentarism al ideilor? Poţi să te „îngraşi“ şi să îmbătrîneşti mai repede, consumînd aceleaşi idei? Întrebările acestea, dincolo de dimensiunea lor retorică, au rolul de a ne ghida pe parcursul unei scurte incursiuni în lumea populată de „ai noştri“.

Realismul socialist nu a însemnat, aici, la noi, doar punerea în practică a unei „revoluţii în gîndire“, apărute la începutul anilor '30 în Uniunea Sovietică. Rădăcinile estetice ale acestei ideologii culturale sînt mult mai adînci. Iar victoria impunerii unui asemenea fel de a vedea lumea nu vine doar din reprezentarea „realistă“ a personajelor şi eroismului clasei muncitoare şi al ţărănimii, care duc lumea spre „un viitor mai bun“. „Succesul“ complex al realismului socialist vine, mai degrabă, din pagubele colaterale ale deflagraţiilor sale. Nu atît muncitorii şi ţăranii din producţiile integral ideologizate dau lovitura înfigerii definitive în memoria colectivă, cît mutarea discursului lor în zone mai „soft“, dar mai eficiente – filmul istoric, comedia, spectacolul şi romanul cu „şopîrle“, pînă la „performanţa“ colosală de a cînta ţara şi partidul, din mii de piepturi, cu senzaţia că eşti la Woodstock. Pentru unii, raportarea la acest fel de a vedea lucrurile e complet străină, dacă nu chiar ridicolă. Multora dintre ei, vecinătatea – fie ea şi doar *fizică* – a ideilor şi a reperelor care i-au făcut să fie fericiţi că erau tineri şi se bucurau de viaţă, apropierea în spaţiu faţă de reţeta de gîndire prescrisă de Partidul Comunist Român nu mai înseamnă mare lucru.

Realismul socialist a făcui pui extrem de performanţi, cu o capacitate impresionantă de adaptare la mediu. Atunci cînd filmele cu maiştri, brigadieri şi activişti de partid, macaragii şi agronomi care salvau situaţii imposibile au ajuns la o formă de tocire, discursul lor a migrat fin spre filmele istorice. Ştefan cel Mare, Decebal şi Tudor Vladimirescu puteau vorbi ca nişte ideologi de partid, iar Mircea cel Bătrîn putea vorbi ca Nicolae Ceauşescu, dar prestaţiile lor se aşezau în altă zonă afectivă, emoţională, decît discursurile maiştrilor şi ale brigadierilor. Se construia o formă de patriotism „sănătos“, care a făcut o carieră „strălucită“ în felul de a vedea lumea al celor care au trăit acele vremuri. Amestecată cu nostalgia pură a tinereţii, amintirea acestor creaţii configurează un orizont emoţional foarte intens şi persistent.

Evident, „piaţa“ creaţiei artistice din film, teatru, muzică, literatură, sau cea a traducerii de carte era una care conţinea şi „marfă“ de cea mai bună calitate. Lucrurile fundamental bune şi autentice nu lipseau cu desăvîrşire. Însă existenţa lor era simultană cu o masă critică în care ideologia oficială învinsese de mult. Viaţa lumii din care venim luase un curs clar, de la care extrem de puţini dintre noi îşi închipuiau că ne vom mai abate vreodată. Pe de o parte, exista o lume care înota ca peştele în apă şi trăia, prin toţi porii, mecanismele de supravieţuire şi parvenire din iluzia egalitaristă, pe de altă parte, existau oameni – în număr foarte mare – care duceau o viaţă dublă, fugind cu gîndul din realitatea „fericită“ care li se oferea cu generozitate, şi refugiindu-se în lumi imaginare, construite pe filme, cărţi, discuri, cele mai multe venite din străinătate, cu aerul lucrului interzis, care contribuie şi mai vîrtos la aura de gest eroic al refugiului.

Istoria culturală din care venim e una a codurilor, a parabolei, a mărfii „date pe sub mînă“, a descifrării, a memorării detaliilor, dar şi una a nesiguranţei, a sentimentelor difuze, a unui soi de culpabilitate neexprimată, dar instilată în fibra profundă a fiinţei. Iar cînd, după Revoluţia din decembrie 1989, a început lumea nouă, cea a excesului, a frustrării preaplinului, a vitezei şi a nevoii de recuperare, mulţi au pus un scut de netrecut între ei şi lume. E ca şi cînd n-am fi ieşit aproape deloc din scorbura în care ne adăpostiserăm ani în şir, iar unii dintre cei care au avut curajul să iasă şi-au construit mici spaţii verzi, bine împrejmuite, în preajma scorburii, unde şi-au întins şezlonguri, şi de unde privesc spectacolul propriei lumi pe care o critică furibund.

Realismul socialist nu înseamnă, pentru noi, doar o definiţie, un repertoriu de date istorice şi nuanţări estetice. E o încîlceală în care se amestecă nostalgii personale, lucruri limpezi, zone difuze, luminişuri, dar şi desişuri unde nu pătrunde lumina. Pe de o parte, realismul socialist funcţionează ca un vaccin pervers. Pare că ne-a salvat, paradoxal, de el însuşi. Adică, prin transformări şi încolăciri, s-a refugiat în lucruri bune, ajutîndu-ne să supravieţuim, fără să ne infecteze letal cu doza de ideologie pe care voia să ne-o administreze sistemul. Pe de altă parte, ne-a făcut alergici la noţiunea de *realitate*. Ne-a făcut să respingem realitatea însăşi. Să nu mai „credem“ absolut nimic şi să găsim refugiul în proiecţii.

Iar în lumea asta încîlcită şi deseori înfricoşătoare, am dezvoltat mecanisme de apărare, care se deschid, ca porţile cetăţilor, la semnalul unor parole sacre – Led Zeppelin, Fellini, Pink Floyd, Tarkovski, Yes, Antonioni, Genesis, Golding, Dostoievski, Beatles, Ginsberg etc. Cine pronunţă aceste parole face parte din „ai noştri“.

(continuarea în numărul viitor)

■ ■ ■

Ruxandra MIHĂILĂ

Muzeu imaginar

Găteala capului constituie o componentă esențială a portului popular, marcînd diferențe specifice de la o regiune la alta a țării. Pentru zona Făgăraşului, Gridul reprezintă o oază aparte, căița fiind o particularitate exclusiv a vestimentației gridanelor, ceea ce atestă vechimea portului din această zonă încă foarte bine conservată. În satele din jur, care fac parte administrativ din aceeaşi comună cu Gridul, portul are alte caracteristici, fără legătură cu ceea ce se mai păstrează încă, sporadic, în Grid.

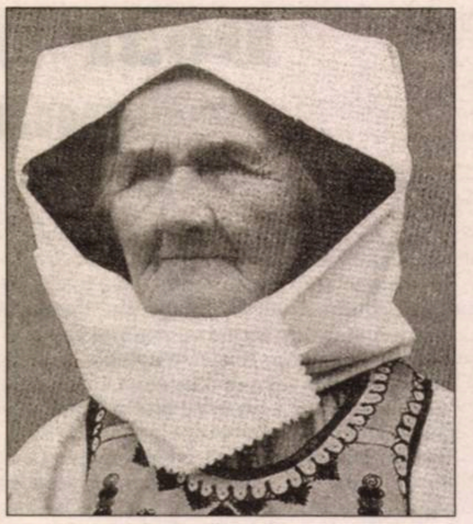

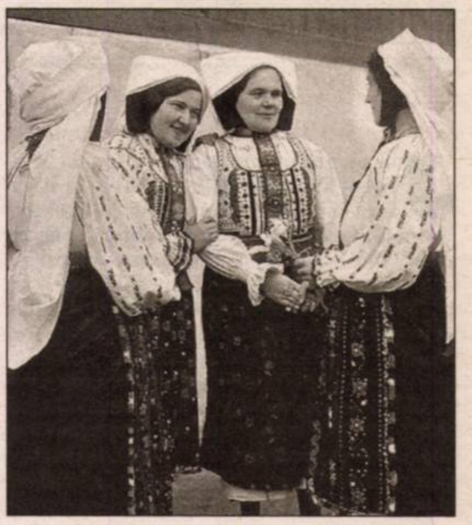

Căița

(În limba literară: scufiță de copil) denumeşte un vechi obiect de podoabă, purtat de femeile măritate mai ales pînă la Primul Război Mondial. Croită pe forma capului, este confecționată din pînză neagră, cu flori roşii, iar lateral are două „urechi" din panglică de moar negru încrețit, numite „rețe". Pe urechi, femeile tinere aplicau „fluturaşi" sau „părăluțe". În timp, căița a fost bogat ornamentată cu panglici de mătase, de diverse culori, cu mărgele, de diferite mărimi şi culori, în modele variate şi bogat împodobite, căci idealul nerostit era ca fiecare căiță să fie unicat, cu modele care nu se împrumutau, „nu se spuneau". Acesta ar putea fi un argument al faptului că în tradiționalele şezători nu întîlneai borese care să coase la căiță. De altfel, puține erau, în sat, țărăncile care să ştie confecționa acest obiect de podoabă.

În arealul semantic al aceluiaşi cuvînt, ar fi de menționat şi expresia „s-a născut cu căiță" (despre un nou-născut cu un rest de placentă pe creştet), care se spune despre cineva norocos; cuvîntul trimite la soartă, semnificație nu lipsită de importanță pentru „destinul" acestei componente a portului gridănesc; căița se dădea cadou la nuntă, miresei, de către naş, şi nu putea fi înstrăinată, obiceiul spune că trebuie să te îngropi cu căiță, moment care practic închide traseul pămîntean al celei care a purtat-o.

Jocul miresei se mai numeşte, deloc întîmplător, „Jocul căiței". Fiecare nuntaş învîrteşte mireasa, după ce a pus cîțiva bănuți în farfuria de pe masă. Jocul e însoțit de strigături: „Astă nuntă nu-i tîrțpîrț / Că nu-i făcută din cîlți / Că-i făcută din fuioare / Şi mireasa-i ca o floare / Că-i făcută din fuior / Mirele ca un bujor."

Expresia îndeobşte folosită „s-a gătit cu căiță" nu reține însă şi cea de-a doua componentă a acestui mod de împodobire a capului, dar *pomeselnicul* completează în chip deosebit de original întregul edificiu.

Pomeselnec (polmesenec, pomneselnec)

Este un ştergar alb, de 2 m lungime şi 30-35 cm lat, din pînză țesută în casă, cu alesături în „ciurele" şi vărguțe simple cu mătase albă sau neagră. Se poartă obligatoriu de către femeile măritate, peste căiță, legat în diferite feluri, în funcție de vîrstă şi ocazie, fie „învăluit", fie „peste cap" sau „pe sub barbă".

S-a făcut chiar legătura şi cu polonezul *polmiesiecznik*, cuvînt însemnînd „semilună" (care trimite la forma în care se leagă acest ştergar), dar nu toți cercetătorii susțin această ipoteză.

Cunoscuta cercetătoare-etnograf Elena Băjenaru descrie acest important şi „straniu" veşmînt:

„Unic şi ancestral, țesut în război, întotdeauna în trei ițe, din bumbac şi cu puține elemente decorative, pomeselnicul se purta atît vara cît şi iarna. În mod obişnuit, pomeselnicul se purta peste căița cu urechi sau rețe şi fruntar, înconjurînd obrazul într-un cadru negru şi alb de formă trapezoidală. Căița cu urechi era făcută din material negru înflorat cumpărat, ca şi fruntarul care era o bentiță lată de 7-8 cm, decorată cu mărgele. Lateral, la căiță, erau prinse două urechi din material negru încrețit manual.

Pomeselnicul, piesă puțin ciudată şi bizară, va mai rămîne o perioadă ca piesă de ceremonie, la nuntă, pentru a marca intrarea în rîndul femeilor căsătorite, mireasa îl purta. La femeile mai în vîrstă, pomeselnicul se trecea pe sub bărbie. La spate, capătul de deasupra se întindea cît era de lat pentru a se vedea cît mai bine motivele decorative. De asemenea, cu cît înaintăm în vîrstă, cu atît pomeselnicul este mai puțin împodobit. Locul pomeselnicului a fost luat de cîrpa de cap neagră."

În Grid, țărăncile vîrstnice se mai gătesc cu căiță, la marile sărbători, sau, ca horitoare, cînd mai participă la cîte un festival de artă populară organizat la Făgăraş, Braşov sau Sibiu. Dar tot mai puține sînt femeile care ştiu a împodobi capul cu căiță, căci „filmul" derulării acestei îndeletniciri nu e deloc uşor de urmărit, cu atît mai puțin de aplicat.

„Noi avem un port foarte special, iar cea mai importantă piesă este căița, veşmîntul care se pune pe cap. Înainte, femeile în vîrstă – bunicile şi mamele noastre – purtau *căița* cu colac şi cînd mergeau la seceră, la munca cîmpului. Acest port diferă un pic de la femeile tinere la cele mai în vîrstă. Femeile tinere purtau căiță cu coarne şi pomeselnic, rochie şi două şurțuri, în față şi în spate, iar femeile în vîrstă, căiță cu colac, pomeselnic şi fiționi şi crătință sau şurț covoresc. Fiționii erau făcuți din păr natural.

Femeile tinere primeau căița de la naş, înainte de a se mărita, dar pentru acest lucru ea trebuia să-i dea naşei cîteva cadouri: o pereche de mîneci şi un batic frumos împodobit. De asemenea, după ce se logodeau, mireasa trebuia să-i facă mirelui o cămaşă. Mirele, la rîndul lui, trebuia să-i facă şi el miresei un cadou – de obicei o panglică frumos lucrată pe care fata urma să o poarte la gît. Obiceiul spune să porți căița de cînd te măriți şi pînă după moarte. Noi ne gîndim însă de multe ori că, la cît de puține femei mai ştiu să facă acest port, dacă îl mai şi băgăm în pămînt, atunci o să se piardă de tot, din păcate." – Victoria Coman, 77 de ani.

Avînd în vedere particularitatea „căiței", păstrată cu sfințenie de gridane, poate n-ar fi lipsit de interes un demers din partea autorităților, asistate de specialişti în domeniu, pentru a trece „căița" în rîndul elementelor ce atestă autenticitatea şi originalitatea portului popular din această zonă.

Cătrința

Şi cătrința cu colț, specifică numai Gridului, atestă eleganța boreselor locului. Un pătrat cu latura de 1 m, din aba neagră, țesută în război şi bătută în piuă, cătrința se montează pe partea din spate, pe diagonală, peste poalele albe ale iei, iar în partea din față se pune şurțul, tot țesut în război, a cărui încărcătură cromatică s-a schimbat semnificativ în ultima sută de ani. Cînd, astfel gătite, femeile porneau la muncă, şurțul era negru, cu vinişoare firave, colorate în culori naturale de roşu-cărămiziu, verde şi alb. În timp, fundalul negru a fost înlocuit de roşu masiv, pentru ca ulterior desenul geometric să piardă teren în favoarea decorației florale, bogată cromatic, la care însă intervențiile dure, din anii '80, cu fir de lame sau cu sclipici, nu lipsesc. Astfel gătite, urcînd în şir indian scările spre biserică, cu căițele care-şi aruncă umbra pe zăpada dintîi, ca nişte corăbii părăsite în golfuri labirintice, gridanele duc cu ele, spre hotarul de dincolo, chipul unei alte lumi, a aristocrației țărăneşti – prin ținută, gestică, mîndria, dar şi smerenia cu care ştiau a-şi purta veşmintele. Este o lume care se voalează treptat, în ritmul lent al obiectivului de filmat, iar clişeele vor folosi, cu siguranță, cîndva, la reconstituirea ei documentară.

Privilegiul de a-i fi contemporani ar trebui însă să ne oblige să acționăm sub semnul imperativului.

■ ■ ■

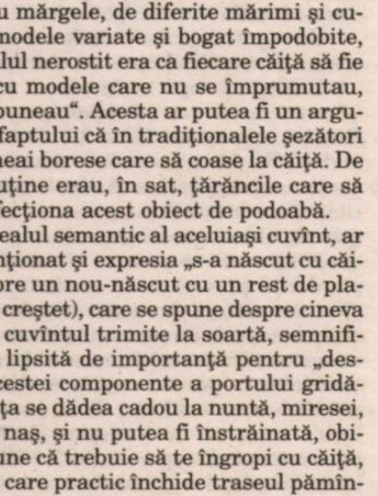

Fagaras, bonnet with side „wings", front view

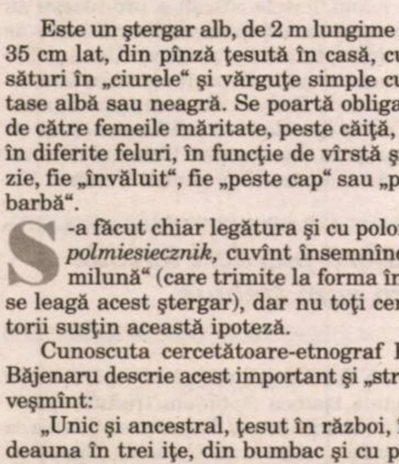

Fagaras, bonnet with side „wings", back view

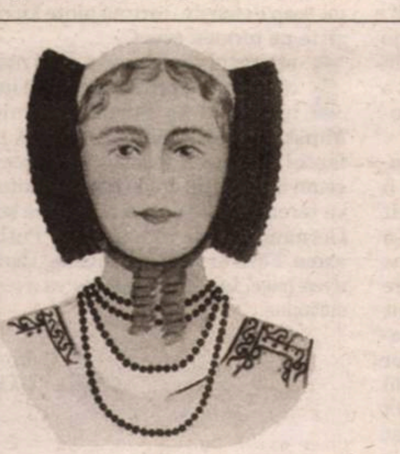

Fagaras, bonnet covered by scarf; (Pomeselnic) front view

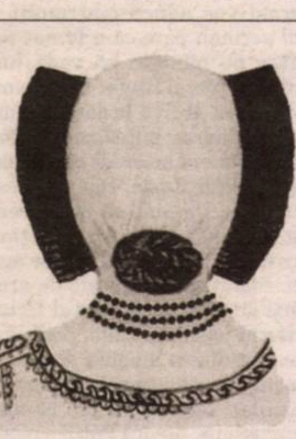

Fagaras, bonnet covered by scarf; (Pomeselnic) back view

sursa: http://www.romanianmuseum.com/Romania/Fagaras.Capete.jpg

Dialog între nepoată și bunică

Andreea Molodău (masterandă ASE, 22 de ani): *Toate țărăncile ştiau să confecționeze căița?*

Dorina Boeriu (țărancă, 72 de ani): Erau femei pricepute care ştiau să coase căițe, nu erau neapărat din sat, din cîte ştiu. În urmă cu aproximativ 70 de ani, ştiu că era o femeie din Pîrîu.

A.M.: *Se mai fac căițe azi?*

D.B.: Căițe nu se mai fac de vreo 80-100 de ani.

A.M.: *Boresele se mai gătesc cu căiță?*

D.B.: Foarte rar, doar cînd sînt solicitate să participe la vreun eveniment.

A.M.: *Dar mai demult cum era?*

D.B.: Se îmbrăcau doar femeile măritate şi în special la nunți, dar acum o sută de ani femeile purtau căiță şi cătrință, şi în zi de lucru.

A.M.: *Există azi tinere preocupate să învețe a-şi împodobi capul cu căiță?*

D.B.: Din cauză că în Grid au mai rămas aproximativ 50 de familii, nu există o persoană care să se preocupe de a transmite acest obicei în rîndul tinerilor. Nu sînt foarte multe familii de tineri, mulți sînt plecați.

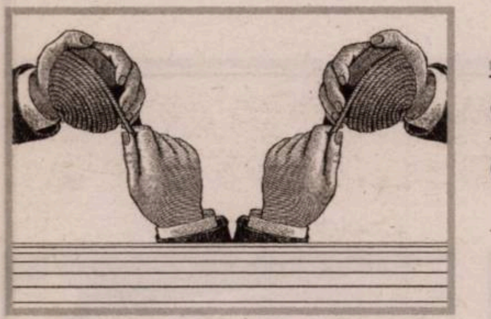

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Doar înarmarea Ucrainei poate aduce pacea

Joi s-a anunţat în grabă că Angela Merkel şi François Hollande merg la Kiev, apoi la Moscova. S-au văzut cu Vladimir Putin fără să facă nici un comentariu pentru presă, nici la venire, nici la plecare. Vineri s-a anunţat că duminică va fi dat publicităţii un plan de pace, asupra căruia Merkel-Hollande îi convinseseră pe preşedinţii Ucrainei şi Rusiei. Duminică s-a spus că nu se mai dă publicităţii nici un plan, ci că negociatori ucraineni şi ruşi se vor reuni miercuri la Minsk ca să discute planul propus. Miercuri nu ştiu ce se va fi întîmplat, pentru că această revistă e deja în tipografie, dar cînd o citiţi vor fi ştiri despre acest eveniment. Cel mai probabil veţi citi că s-au văzut şi că nu s-au înţeles. S-ar putea să mă înşel şi să auzim că miercuri s-a semnat pacea, dar semnele nu sînt bune. Dacă erau şanse reale pentru pace, Merkel nu ar fi permis amînarea anunţului, care a pus-o într-o situaţie jenantă. A merge la Moscova să-l convingi pe Putin a fost un gest riscant pentru prestigiul ei, iar eşecul îi va ciunti din aura de doamnă de fier care controlează politica mare europeană.

Şi dacă totuşi vor cădea la un acord? În cel mai bun caz, vom avea un acord de pace Minsk II. Cum Minsk I a eşuat destul de repede, nu avem motive să credem că urmaşul va fi mai breaz. Tot vest-europenii au îndemnat Ucraina să accepte acea încetare a focului, care venea la pachet cu dezarmare şi pacificare din partea separatiştilor şi cu promisiunea unei autonomii lărgite pentru zonele controlate de aceştia, din partea Kievului. Nimic din toate astea nu s-a întîmplat. Dimpotrivă, Rusia şi separatiştii au folosit Minsk I pentru a pregăti următoarea ofensivă, cea pe care o vedem acum pusă în practică. Acel acord de încetare a focului prevedea monitorizare internaţională pe graniţa oficială ruso-ucraineană, pe care Kievul nu o controlează de fapt. Nu doar că nu s-a întîmplat, dar Rusia a transferat masiv armament greu peste graniţă. Victimele civile, printre care şi cele cîteva zeci omorîte cu artilerie grea în Mariupol, stîrnesc proteste şi atrag reportaje în presa mare, de aceea auzim de ele. Însă poveştile respective lasă să se întrevadă realitatea războiului dus între militari: masacrul de la Mariupol s-a produs pentru că barajul de artilerie a greşit ţinta. Da, trăim un război cu baraj de artilerie. În tactica războiului modern, asta înseamnă că mături suprafaţa cu artilerie în pregătirea ofensivei terestre, pentru cucerirea terenului de la inamic. Artileria folosită împotriva armatei ucrainene care apără Mariupol a fost trasă de la minimum cinci kilometri. Cine crede că e vorba de civili care au cumpărat artificii din piaţă e fie prost, fie un struţ pacifist, genul care crede că războiul nu există dacă nu îi acorzi atenţie. Un baraj de artilerie de la kilometri distanţă presupune armament scump, care poate fi folosit doar de militari special antrenaţi pentru aşa ceva. Adică armata rusă e direct angajată în viitorul asalt asupra portului Mariupol. Dacă vă uitaţi pe hartă, Mariupol stă fix pe linia dintre teritoriul rusesc din nordul Mării Negre şi Crimeea.

Adevărul este că Ucraina pierde acest război. Şi cîtă vreme dezechilibrul militar continuă, negocierile vor fi doar un prilej de evitare a sancţiunile economice contra Rusiei, iar acordurile de gen Minsk prilejuri pentru Putin să pară un om cu care se poate face pace. Ca în bancul acela: nevasta e omul care te ajută să treci peste problemele pe care nu le-ai fi avut dacă nu te însurai. Putin ne ajută să rezolvăm războiul pe care el l-a provocat și îl extinde.

De cînd acordul de la Minsk I a devenit o glumă, oamenii Moscovei au cucerit între 500 şi 1500 de kilometri pătraţi. Un Minsk II va trebui să le recunoască acest avans ca fapt împlinit. Putin va negocia la modul: rămînem cu ce am furat şi negociem ce aveţi să ne mai daţi.

La ce serveşte o vizită de tipul Merkel-Hollande? Putin cîştigă războiul şi nu are de ce să negocieze. Sau nu acum. Dacă te uiţi pe hartă, Putin a cucerit puţin din Ucraina, cam jumătate din teritoriul regiunii Doneţk. Războiul e scump, Rusia se apropie de faliment economic, iar acasă încep să apară mişcări ale oamenilor nemulţumiţi că le mor rudele în Ucraina, rude pe care le ştiu în armata rusă, armată care nu e oficial în Ucraina. Deci Putin trebuie să termine scenariul început: rupem o bucată din Ucraina, care devine un stat *de facto*, pe model Transnistria, şi în următorii treizeci de ani vom ţine Ucraina şi UE ocupate cu negocieri de pace. Întrebarea acum este cît de mare să fie această nouă Transnistrie. Ea trebuie lărgită prin forţă cît mai e timp. De aici ofensiva de la Mariupol, de aici ofensiva la vest de Doneţk.

Fapt e că Ucraina pierde războiul, dilema este cît de repede şi pînă unde. Unde poate declara Putin că a meritat efortul? Coridor terestru pînă la Crimeea? De ce nu Kievul? Perversitatea situaţiei actuale constă tocmai în asta: cu cît negociază mai mult pacea cu Germania, cu atît Putin cîştigă mai mult timp pentru a cîştiga războiul. Şi asta pentru că Ucraina pierde războiul. Pervers este şi modul în care se dezbate despre eventualul transfer de armament american pentru Ucraina. Pe de o parte, ai armata rusă care trage cu artilerie în militarii şi civilii ucraineni. De cealaltă parte, ai o Ucraină care îşi atinge limitele capacităţii de rezistenţă militară. Apoi, o Europă dispusă să sancţioneze Rusia economic – la un nivel peste aşteptările pe care le aveam anul trecut, iar Putin simte efectul, dar sancţiunile economice nu afectează capacitatea lui de a acţiona militar pe termen scurt. Mai avem o lege votată anul trecut de Congresul american care autorizează preşedinţia să ajute Ucraina cum consideră necesar, inclusiv cu armament. Administraţia americană a ales să ajute Ucraina numai cu echipament non-letal. De aici o dilemă: să înarmăm Ucraina sau nu? Pacifist cum îl ştim cînd vine vorba de armele americanilor, Kremlinul protestează preventiv. De altfel, Putin a declarat luna trecută că nu există armată ucraineană, este de fapt legiunea străină a NATO care luptă în Ucraina. Televiziunile ruseşti libere s-au conformat rapid şi au trucat imagini cu generali americani care păreau a conduce (în engleză) operaţiuni ale armatei ucrainene. Acum, dacă americanii vor decide să ofere arme Ucrainei, oare ce vor prezenta televiziunile ruseşti?

Armata ucraineană şi civilii suferă pierderi teribile pentru că nu se pot apăra cum trebuie.

Dar cel mai trist nu este ce face Kremlinul, ci modul în care instinctul pacifist al vest-europenilor face jocul Kremlinului. Declaraţiile oficialilor germani în această dezbatere au fost uluitor de stupide. Se vorbeşte de parcă toată situaţia din teren, cea descrisă mai sus, nu ar avea nici o relevanţă. Se vorbeşte de parcă Rusia nu ar fi în plină ofensivă militară. De parcă Ucraina nu ar fi pe punctul de a pierde acest război. Spune Angela Merkel: „Nu îmi pot imagina o situaţie în care înarmarea Ucrainei l-ar opri pe Putin din urmărirea propriilor ţeluri“. Nu e nevoie de imaginaţie, ajunge să te uiţi pe hartă, pentru că exact asta a făcut Ucraina pînă acum: l-a oprit pe Putin cu mijloace militare. Omul plecase la război pentru toată Noua Rusie – de la Harkov în nord (care nu e, istoric vorbind, în Noua Rusie, dar era în drum), coborînd spre sud la Doneţk, Mariupol, toată coasta Mării Negre pînă la Crimeea şi Odessa. În toate aceste puncte au existat tentative de răzmeriţe armate, dar au reuşit să instaleze baze permanente doar în Doneţk şi Luhansk. Cele două republici separatiste din cele două oraşe nici măcar nu comunică între ele (abia dacă va cădea oraşul Debaltseve, unde se duc lupte grele, vor putea comunica). Adevărul e că Ucraina a fost mai coezivă intern decît au crezut strategii de la Kremlin – dintre marile oraşe din Estul vorbitor de rusă, doar Doneţk a căzut. Bastioanele electorale ale fostului regim Ianukovici – Harkov, Dnepropetrovsk – au rămas fidele Ucrainei. Însă cu intervenţia directă a armatei ruse, Ucraina nu poate rezista mult. Acum, forţele ruseşti şi pro-ruseşti au drone aeriene, echipamente secretizate de comunicare, tancuri şi artilerie. Ucraina are armament sovietic, depăşit moral în faţa armelor ruseşti. Furnizarea de armament american nu ar face decît să echilibreze cît de cît balanţa şi să dea o şansă Ucrainei de a rezista. Ar cumpăra timp pentru Ucraina. Ursula von der Leyen, ministrul Apărării din Germania, spunea săptămîna trecută, agasată de întrebările presei despre posibilitatea ca americanii să ofere arme Ucrainei: „Sînteţi siguri că Ucraina poate cîştiga războiul împotriva maşinăriei militare ruseşti?“. Ministrul german de externe, Frank-Walter Steinmeier, la un congres social-democrat, zice: „Nu va exista o soluţie militară la acest conflict. Mai multe arme vor aduce mai mulţi morţi“. Guvernul german pare că a fumat o chestie care îi face pe miniştri să vadă lumea în acelaşi timp şi roz, şi tragic: armele nu sînt o soluţie, dar dacă ar fi să le dăm, le-am da numai dacă Ucraina ar putea zdrobi Rusia.

Evident, nimeni nu crede că Ucraina poate înfrînge militar Rusia. Dar nu acesta ar fi obiectivul: ci ca Ucraina să poată rezista cît mai mult timp pe teritoriul deja deţinut şi să crească costurile pentru războiul de agresiune al Rusiei. Steinmeier vorbeşte de arme care aduc morţi de parcă acum estul Ucrainei ar fi un teritoriu paşnic şi calm, doar armele americane ar tulbura liniştea. Fapt e că mor deja oameni, că armata ucraineană şi civilii suferă pierderi teribile pentru că nu se pot apăra cum trebuie, fiindcă Putin a modernizat armata rusă şi foloseşte tot arsenalul împotriva unei armate neglijate criminal de regimurile de la Kiev.

Dar SUA nu ar avea nevoie de permisiunea Germaniei pentru ca preşedintele Obama să decidă ajutor militar. Congresul i-a aprobat fondurile şi i-a acordat şi permisiunea de a transfera arme, încă de anul trecut. Dar e vorba iar de lipsa de decizie a acestui preşedinte slab, evident cel mai slab lider al lumii libere de la Carter încoace. Ca nu cumva să greşească, Obama preferă să nu decidă nimic, în ideea că poate lucrurile se rezolvă de la sine. De obicei, lucrurile se precipită şi intervenţia devine inutilă sau mai periculoasă.

Un raport deja foarte influent publicat în comun de trei *think-tank*-uri mari şi scris de opt analişti şi foşti înalţi oficiali americani (*„Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO Must Do“)* oferă soluţii concrete pentru a ajuta Ucraina să reziste: rachete antitanc care să facă faţă invaziei de tancuri ruseşti de ultimă generaţie, radare şi drone de observaţie care să permită Ucrainei să evite pierderile provocate de artileria rusească (70% din militarii morţi sînt ucişi de artilerie), echipamente de comunicaţii criptate (soldaţii ucraineni folosesc telefoane mobile, interceptate de ruşi – practic, ruşii îi localizează şi îi măcelăresc cu artileria, de la distanţă), vehicule moderne de transport de trupe. În plus, recomandă raportul, ţările baltice şi Polonia, care deţin stocuri de armament sovietic, ar trebui să pună la dispoziţia Ucrainei piese de schimb compatibile (mare parte din dotarea armatei ucrainene nu e funcţională pentru că a fost neglijată în depozite de la căderea URSS). Vorbim deci de echipament militar cu un scop defensiv, care să ajute Ucraina să reziste pe termen scurt.

Instinctul pacifist este unul nobil, dar dacă întunecă raţiunea devine instinct bezmetic. M-aş bucura ca miercuri, la Minsk, Angela Merkel să obţină pacea. Dar faptul că a mers degeaba la Moscova nu e un semn bun: Putin crede că mai poate cîştiga ceva teren înainte de a fi obligat să se oprească. Germania crede în negocieri. Putin crede în arme. Fără armele americane, Ucraina nu va avea pace. Iar Germania nu va avea negocieri serioase.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Bistro Greenhours. *By Adi*

Una dintre cele mai puternice vorbe auzite cu săptămîni în urmă, dar cu putere în săptămîni viitoare, este una venită de la Adrian Darabană. Hai la micul dejun! Acesta este îndemnul şi, uite, astăzi, lunea unui februarie capricios mi-a trezit patima. Cum, Adi, la micul dejun? Noi doi şi un Viorel am stins nişte stele pe cer în dimineţi de singurătate împreună şi tu mă chemi la micul dejun? Păi, ce este ăla micul dejun pentru noi, care n-am ştiut în viaţa noastră decît de murătură, potroacă sau cum s-o luăm de la capăt? – te întreb astăzi. Da, după săptămîni de zile, şi cred acum că micul dejun făcut de noi, cei care n-am luat mic dejun decît rar, este unul al tandreţei infinite pentru cei care îl iau zilnic. Nu există mic dejun mai bun pe lumea asta decît acela servit cu mîna care tocmai a stins lumînările nopţii, care are în privire şi în ochi lupta cruntă cu o noapte pe care o începi fără să ştii, o duci la cap cu greu şi de care te destrami cu regretul că s-a dus. Acesta este micul meu dejun la Greenhours-ul lui Adi. Omleta aceea cît norii pufoşi de la apus, pîinicile cît toate havanezele din reveriile noastre, salatele precum călătoriile pe care nu le vom face niciodată, dar mai gravide de plăsmuiri decît oceanele. Ce să spun? Adi este acolo şi vă veţi simţi în siguranţă. Or, cred eu că micul dejun, după atîtea necunoscute, somn, vis, noapte, este tot ce vă trebuie. Adi ştie să vă preţuiască dimineţile, fiindcă ştie ce-i noaptea. Ştie ce-i hrana de-o zi, cînd noaptea este încă în ochii voştri, ţigara în colţul gurii şi, egoişti, credeţi că doar cafeaua vă trezeşte. Nu, la începutul zilei este micul dejun Greenhours, nu?

dosar DILEMA VECHE

Coordonatori: Matei MARTIN
şi Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Diaspora la persoana I

Texte şi opinii de:

- Sandra PRALONG (politolog)
„Go West!“
- Marius Daniel POPESCU (scriitor & şofer de autobuz, Lausanne)
„Plecare de la zero“
- Mugur CHIUJDEA (jurnalist, Madrid)
„Dincolo de hoţi şi cerşetori“
- Viorel FLOREAN (traducător, Bruxelles)
„Cuvinte de import“ – interviu
- Claudiu TUFIŞ (sociolog)
„Rînduri, numere, alegeri“

argument

Taxa pe plecare

DILEMA VECHE
Diaspora
la persoana I

Cozile interminabile din faţa ambasadelor României reprezintă, cred, momentul de vîrf al unui an electoral tensionat şi emoţional. Mii de români n-au putut să-şi exercite un drept fundamental din cauza unor reorganizări ale votului din diaspora adoptate neglijent sau ticălos. În 2014 au votat mai mulţi români din afara graniţelor decît oricînd şi totuşi n-au reuşit să voteze cîţi ar fi vrut.

Că foarte mulţi dintre cei plecaţi au păstrat în continuare legătura cu România, ba chiar se gîndesc să se întoarcă în ţară, la un moment dat, o ştiam deja: evoluţia aşa-numitelor remitenţe, a banilor trimişi acasă de cei care lucrează „afară“, e un bun barometru în acest sens. E, însă, tot mai greu de calculat din ce e compusă diaspora: cîţi au plecat definitiv şi cîţi au de gînd să se întoarcă?

E destul de clar că mulţi dintre cei plecaţi înainte de 1989, mai ales dintre cei care au ajuns în SUA, sînt plecaţi de-a binelea, fără gînduri de întoarcere în ţară. Emigraţia de după 1990, în special valurile masive de după 2007, reprezintă, în schimb, fenomene greu de încadrat. Lucrători în construcţii, menajere, „căpşunari“, dar şi angajaţi cu înalte specializări (IT, medicină) caută de lucru pe o piaţă de muncă dinamică şi ofertantă. Comunitatea ştiinţifică românească din afara graniţelor a reuşit să se impună în domenii de vîrf. Unii specialişti sînt gata să revină în România dacă ar putea să-şi continue aici proiectele de cercetare. Se tot caută soluţii, la nivel guvernamental, pentru a-i aduce înapoi, dar progresele sînt insuficiente.

Pînă una-alta, Guvernul nu exclude să adopte o taxă de plecare. „Dacă cei trei milioane de români plecaţi ar cotiza cu 10 euro pe lună fiecare la bugetul social al României, ar avea o contribuţie pe care am simţi-o“, a spus premierul Victor Ponta. 10 euro pe lună, contribuţie lunară plătită de fiecare român plecat? Pe bune? Pentru ce? Majoritatea au plecat de voie, de nevoie, printre altele şi din cauza serviciilor sociale deficitare. Şi s-au îndreptat spre ţări unde acestea există cu adevărat.

Dincolo de dimensiunea sociologică a fenomenului, emigraţia e o experienţă foarte personală. Nu întîmplător, aproape toţi colaboratorii acestui Dosar au simţit nevoia să scrie la persoana I chiar şi atunci cînd observă situaţii cu un grad mare de generalizare. Emigraţia e o chestiune asumată individual, şi numai suma acestor experienţe ar putea genera o imagine de ansamblu. (**Matei Martin**)

BARBURISME

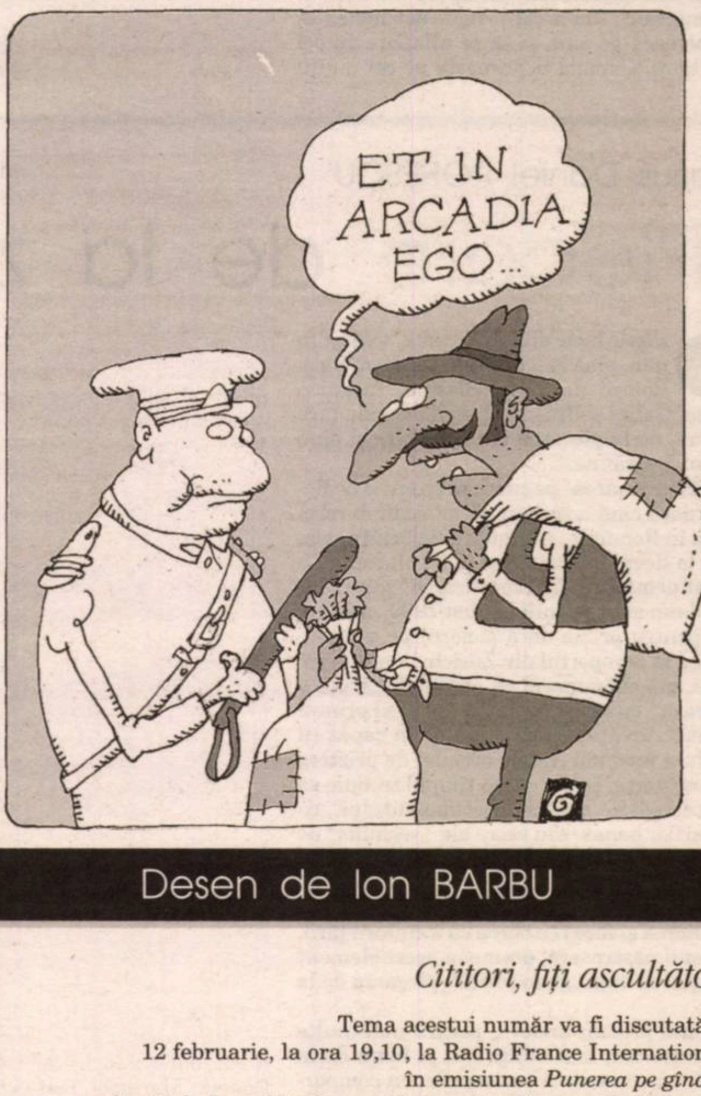
ET IN ARCADIA EGO...

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi,
12 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri*,
realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Sandra PRALONG

Go West!

„Go west, young man!“ este un îndemn devenit celebru în SUA încă din anii 1850 (da, o mie opt sute...), după ce fraza a apărut într-un editorial scris în vremea pionieratului pe care îl ştim cu toţii din filmele cu cowboys. Oamenii citează adesea doar prima parte, însă fraza completă este „Go West, young man, and grow up with the country!“ *Adică: mergi spre vest, tinere, ca să creşti odată cu ţara.*

Aş aplica o logică similară emigraţiei române în SUA şi Canada. Etosul „autodepăşirii“ pentru românii din America nu e recent. Deja la sfîrşitul secolului al XIX-lea, opresiunea austro-ungară a îndemnat mulţi transilvăneni, bănăţeni şi bucovineni (doar 1 din 10 erau regăţeni! – îi mulţumesc Luizei Mureşeanu de la *Observatorul* din Toronto pentru date) să se înghesuie pe vapoarele ce-i duceau spre ţara făgăduinţei. Erau oameni simpli, în majoritate ţărani, cărora nu le era teamă de munca grea ca să-şi facă un loc sub soare în marile centre industriale: Cleveland, Detroit, Chicago, Ohio, Pennsylvania etc. Primul ziar românesc apare la Cleveland în 1906, deci vorbim deja de comunităţi organizate, mai ales în jurul bisericilor (Unită, Penticostală, Greco-catolică etc.) Apar atunci zeci de asociaţii de întrajutorare sau culturale, dintre care, ca să dau un singur exemplu, cea numită „Nicolae Iorga“, care organizează între altele chiar vizita marelui savant, în 1929, în SUA, inclusiv faimosul său discurs de la Harvard.

Dacă primele comunităţi române în America de Nord sînt strîns unite, cu timpul ele se atomizează. Se schimbă generaţiile, iar marele *melting pot* american estompează apartenenţa românească. În plus, începînd cu mijlocul secolului XX, emigraţia din timpul comunismului accelerează dezbinarea. Motivele de emigraţie fiind politice, începe să domnească suspiciunea şi teama de infiltrare a Securităţii.

În fine însă, după '89, apare un nou val de emigranţi tineri care vin de asemenea să se întreacă pe sine şi să se compare cu cei mai buni. Canada îi primeşte pe cei mulţi: doctori, ingineri, economişti etc. – în general, oameni cu studii superioare care corespund criteriilor de imigrare prestabilite. În SUA, criteriile sînt mai rigide, iar tinerii vin mai ales la şcoală.

În timp, datorită mulţimii de tineri care studiază sau lucrează în IT, centrul de gravitaţie al emigraţiei româneşti basculează la rîndul său, de data asta în *interiorul* continentului, de la Est la Vest. La Microsoft, lîngă Seattle, pe coasta Pacificului, româna este a treia cea mai vorbită limbă, şi este foarte prezentă în Silicon Valley, iar în Canada, Vancouver este pe cale să devină un adevărat magnet pentru români.

Ce ne spune acest fenomen? În general, vestul Americii este tărîmul cutezanţei, al inovaţiei şi al creativităţii. Românii care emigrează atît de departe nu se duc să stea cu burta la soare sau cu mîna întinsă, ci muncesc din greu să-şi facă un rost acolo – cum spuneam, să se „autodepăşească“. Contrar celor din Europa, mai puţini dintre românii care lucrează în State sau Canada nutresc vise de întoarcere acasă – mai curînd pe studenţi îi cuprinde un dor suficient de pregnant încît să se imagineze cu bagajele făcute după absolvire.

În timp, comunitatea românească a rămas relativ atomizată, iar reuşita e individuală, nu colectivă. Distanţele mari contribuie la atomizare – la fel şi absenţa unui scop comun în legătură cu România. Cu toate astea, îmi aduc aminte că, imediat după alegerea preşedintelui Emil Constantinescu, mobilizarea comunităţii a fost exemplară: s-a organizat un lobby puternic pentru a convinge autorităţile americane să includă România în primul val de extindere a NATO. N-a fost să fie chiar atunci, însă experienţa a fost relevantă – a arătat românilor că „se poate“, iar dacă au un ţel, îl pot urmări cu asiduitate.

Să fii român în SUA, acum, înseamnă să fii, în primul rînd, „european“. România în sine e prea „exotică“ pentru a fi cunoscută, cu toate că, adesea, şoferii de taxi newyorkezi au auzit măcar de Ceauşescu şi de Nadia Comăneci. Evident, în cercurile politice, România era arhicunoscută încă de pe vremea lui Nicolae Ceauşescu, iar acum, de cînd ne-am poziţionat drept aliat model, prestigiul României a sporit.

Dar sîntem încă departe de gloria de odinioară, din perioada interbelică. Vizita la New York a Reginei Maria în 1926, cu miile de oameni ieşiţi în stradă să o aclame, cu tonele de confetti şi de ghirlande ce i-au fost aruncate în cale, este greu de egalat. De altfel, prezenţa şi prestigiul Reginei Maria au fost atît de copleşitoare pentru americani încît, dintr-un poem celebru, a rămas o expresie uzuală, care urmăreşte trezirea din basm a unui interlocutor. Cînd vrei să-i spui cuiva că prea exagerează şi vede totul în roz, îi spui: *„Yes, and I am Queen Marie of Romania“* – adică „Las-o mai moale, că în ritmul ăsta, eu sînt Regina Maria a României“...

Să fii român în SUA,
acum, înseamnă să fii, în primul rînd, „european“.

„Suflet transatlantic
şi stingher
Nu ştii ce găseşti,
Dar ştii ce speri.
Fără nici un prieten
printre yankei
Nu-i deloc jucărie
Să cîştigi banii grei.
Call me, call me every day
U.S.A.“

(Timpuri noi, „Emigrant USA“)

Sandra Pralong *este politolog. A emigrat în SUA în timpul regimului comunist şi s-a întors în ţară după 1990. A fost consilier al preşedintelui Emil Constantinescu, responsabilă cu relaţia cu românii de pretutindeni. A publicat recent volumul* Cum schimbăm mentalitatea. 25 de ani în România *(editura Polirom, 2014).*

■ ■ ■

Marius Daniel POPESCU

Plecare de la zero

Oraşele mele din ţară, trăite, toate, din plin, pînă la 27 de ani: Craiova, Balş, Roiorii de Vede, Slatina, Rîmnicu Vîlcea, Galaţi şi Braşov. Oraşul meu din ţara a doua, de la plecarea din România şi pînă acum: Lausanne.

„Înstrăinarea“ pe care am simţit-o de fiecare dată cînd a trebuit să-mi schimb reşedinţa în România, urmîndu-mi părinţii, plecînd la liceu, la armată şi la facultate, mi-a folosit nemăsurat în „amortizarea“ şocului pe care l-am avut pe întîi august 1990, cînd am pus pentru prima dată piciorul pe solul elveţian, la aeroportul din Zürich; la noi, la români, mă obişnuisem cu starea de „a pleca de acasă“, cu sensul vorbelor „să pleci printre străini“, învăţasem să o iau de la capăt cu clădirea unei noi „reţele sociale“ de prieteni şi cunoştinţe, ştiam că tot timpul trebuie să ne acomodăm „noului“, „necunoscutului“, ritualurilor banale sau sacre ale „vecinilor“ de aproape sau de departe. În timpul dictaturii, împotriva uniformizării criminale a vieţii de zi cu zi, de către partidul unic ce deţinea toată puterea şi făcea ce dorea cu locuitorii ţării, oamenii păstraseră, deţineau acest element esenţial al unui „grup social“: plecarea de la zero.

Cînd plecam undeva, pentru mai multe trimestre sau mai mulţi ani, „o luam de la zero“, cu oamenii şi cu locurile, cu comportamentele semenilor şi cu topografia străzilor; de la bunică-mea am învăţat: „Cîte bordeie, atîtea obiceie“.

În primele minute trăite în Elveţia am avut impresia că mă găsesc într-un studio cinematografic, clădirile şi străzile şi maşinile de pe stradă şi oamenii mi se păreau decor şi actori ai unui film...

Am luat-o, încă o dată, de la zero, şi acum pot să surîd: Elveţia este o ţară a paradoxurilor (fiecare ţară are paradoxurile ei, România noastră le are pe ale sale!) şi, gîndindu-mă la mine, realizez că am devenit şi eu, în „ţara cantoanelor“ un paradox româno-elveţian, sînt imigrant, tatăl unei fete de şaisprezece ani, şofer de autobuz, poet, prozator, ziarist... şi altele.

M-am adaptat şi mă adaptez în permanenţă „celorlalţi“, trăiesc de aproape un sfert de secol într-o ţară neutră, în care armata este obligatorie pentru bărbaţi; Elveţia este producătoare de armament de înaltă calitate şi exportă o bună parte a acestui armament, Elveţia este o ţară mică, însă foarte complexă, Elveţia este o confederaţie formată din 26 de state ce se numesc cantoane, aici sînt patru limbi naţionale şi două religii dominante, catolicii şi protestanţii.

La mine, la autobuze, la întreprinderea de transport public din Lausanne, sînt numai patruzeci de naţionalităţi printre cei aproape 1200 de angajaţi.

La elveţieni sînt numai doi poliţişti pentru o mie de locuitori, aici te poate pîrî oricine la poliţie pentru că n-ai parcat cum trebuie maşina, aici libertatea de expresie este sacră, eu am făcut ziarul *pătrunjelul* şi n-am avut nevoie de nici o autorizaţie pentru aceasta, de nici o aprobare de la autorităţi.

Sînt unul dintre cele cîteva mii de români ce trăiesc în Elveţia şi mă minunez în fiecare zi cînd aflu diversitatea românilor pe sol elveţian: profesori, doctori, ingineri, manageri, cerşetori, ziarişti, prostituate, muncitori, hoţi, artişti de înaltă valoare, tîlhari, şoferi etc.

O treime din cetăţenii cu paşaport elveţian provin din imigranţi, Elveţia „suportă“ într-un mod deosebit afluxul de străini, francul elveţian o duce bine, economia de aici are un şomaj foarte, foarte mic.

Elveţia se află pe unul dintre primele locuri din lume în privinţa sinuciderilor, aici a devenit aproape banal să afli că cineva s-a aruncat în faţa trenului, s-a spînzurat sau s-a aruncat de pe un pod...

În Elveţia, există „democraţia directă“, oamenii votează, iar guvernul urmează rezultatul votului, aici funcţia de preşedinte este onorifică şi miniştrii nu au nevoie de gardă de corp.

Am avut noroc, recunosc: am fost adoptat de către cei de aici şi, la rîndul meu, i-am adoptat, fiică-mea, Oana Emma, vorbeşte franceza, româna, germana, engleza, italiana, eu rămîn încet în urmă numai cu limba română şi limba franceză, o să trebuiască să o iau iarăşi „de la zero“, aş vrea să învăţ ebraica şi să pun pe picioare un studio cinematografic unde să fie puse pe peliculă cel puţin cîteva sute de bancuri cu Bulă.

Marius Daniel Popescu *este scriitor. Din 1990 trăieşte în Elveţia. Cel mai recent roman al său,* Culorile rîndunicii, *a apărut la Editura Polirom.*

■ ■ ■

DILEMA VECHE
Diaspora
la persoana I

Mugur CHIUJDEA

Dincolo de hoți și cerșetori

românii din Spania

Cobor din metrou în Plaza Callao şi mă îndrept spre FNAC. Cunoscutul lanţ francez de librării deţine aici, în mijlocul Madridului, un edificiu de cinci etaje. În faţa librăriei, lumea se îmbulzeşte să asculte un cvartet care cîntă muzică barocă. La terminarea piesei, unii aplaudă frenetic, iar alţii o fac mai reţinut, dînd impresia că sînt cunoscători într-ale muzicii, dar în cele din urmă mulţi se apropie ca să arunce cîte o monedă în tocul de vioară căscat larg pe caldarîm, recompensînd astfel concertul improvizat. Merg mai departe pe Calle Preciados, una dintre cele mai scumpe străzi din lume; aici, în faţa altei librării, un alt grup de gură-cascǎ se calcă în picioare pentru a asculta o pereche de ţambalagii şi un violonist care cîntă „Ciocîrlia". Ajuns în Plaza Puerta de Sol, mă strecor cu greutate prin furnicarul de oameni care trag după ei sacoşe pline de cumpărături şi printre cerşetorii de care te loveşti la orice colţ de stradă şi care imediat îţi aduc aminte de casă. De aici mă îndrept spre Gran Via, pe Calle Montera, strada curvelor, unde o mulţime de fete fardate ostentativ, înfipte în pantaloni de piele şi cocoţate pe tocuri, stau zgribulite, rezemate de vitrine, aşteptînd să cadă cîte un client.

Curve, cerşetori, artişti

Într-o jumătate de oră am parcurs cea mai vizitată zonă turistică a Madridului, dar pe acest traseu mişună încontinuu zeci de mii de turişti veniţi din toate colţurile lumii, înarmaţi cu aparate foto cu care imortalizează ce are mai emblematic Madridul; iar din fotografiile pe care le duc acasă sau le publică pe reţelele de socializare nu lipsesc generoasele fete, cerşetorii, ţambalagiii sau cvartetul de muzică barocă, toţi „artişti" veniţi din spaţiul mioritic. Le cer scuze celor din urmă pentru că i-am asociat cu cerşetorii şi curvele, dar ceea ce vreau să subliniez este faptul că, pictată în alb şi negru, cam asta este faţa cea mai vizibilă a românilor din Spania, la care se adaugă, bineînţeles, sutele de spălători de parbrize, înjuraţi prin intersecţii de către şoferi, sau hoţii de buzunare din metrouri, majoritatea minori, care uneori sînt arestaţi de 40 de ori pe zi, dînd de lucru poliţiei şi o pîine bună jurnalismului de senzaţie.

> *Din nefericire trebuie recunoscut faptul că procentul românilor aflaţi în închisorile spaniole dublează media locală.*

Este oare reprezentativă această imagine pentru marea majoritate a românilor aflaţi în Spania? Nu, nicidecum, asta poate să o spună orice om de bun-simţ, spaniol sau român, dar am vrut să menţionez toate acestea din trei motive.

Anul	Remiteri (în miliarde de euro)
2005	3,9
2006	5,2
2007	6,2
2008	6,6
2009	4,3
2010	4
2011	3,7
2012	3,9
2013	3,6

Din 2005 şi pînă la sfîrşitul anului 2014, românii plecaţi la muncă în străinătate au trimis rudelor din ţară în jur de 42 de miliarde de euro. (sursa: *Gândul)*

În 2013, sumele trimise în ţară de românii care lucrează în străinătate au reprezentat aproape 2% din PIB. (sursa: Banca Naţională a României)

În primul rînd, pentru că mi se pare onest să arăt care este jumătatea goală a paharului, în al doilea rînd pentru că aceste şabloane sînt folosite uneori cu frivolitate în comentarii gazetăreşti maliţioase sau xenofobe şi, în cele din urmă, fiindcă mulţi români de aici trec prin situaţii în care se ruşinează de această vitrină prost decorată. Această imagine, ca stereotipia unei tiparniţe, a dat multă bătaie de cap românilor aflaţi în Spania atunci cînd trebuiau să arate paşaportul şi să spună de unde vin, iar în cele din urmă a lăsat loc unei alte întrebări, la fel de fireşti: este această imagine o problemă de actualitate pentru românii care locuiesc aici? Unii spun că da, şi că le este ruşine de cei care cerşesc sau care fură, iar alţii pur şi simplu ignoră tema. Din nefericire, trebuie recunoscut faptul că procentul românilor aflaţi în închisorile spaniole dublează media locală.

Ai carte, ai parte

Pentru a arunca puţină lumină asupra chestiunii, ar trebui să plecăm de la o premisă foarte clară, care ar trebui să înlăture un alt clişeu: după cincisprezece ani de stat în Spania, românii de aici nu mai sînt ceea ce erau la început, adică nişte simpli culegători de căpşuni. Continuă să fie o comunitate tînără, care încă mai are probleme, dar fenomenul integrării evoluează într-un ritm impresionant. Este adevărat că mulţi dintre cei care au venit aici, să zicem după prima tinereţe, nu au obţinut cine ştie ce performanţe la nivel profesional, deşi sînt destui medici, muzicieni, profesori sau economişti care lucrează în meseriile pentru care s-au pregătit; dar această generaţie a reuşit să-şi împingă copiii în societate cu ambiţie şi coerenţă, după cunoscutul îndemn patern pe care l-am ascultat de atîtea ori în copilăria noastră: „Ai carte, ai parte". Mulţi dintre bărbaţii de aici şi-au rupt spatele muncind în construcţii, iar multe femei şi-au distrus mîinile făcînd curăţenie prin case, dar au evitat cu toată puterea ca fiii lor să împărtăşească aceeaşi soartă.

În momentul de faţă, peste 2500 de tineri români sînt înscrişi în învăţămîntul universitar spaniol, ceea ce nu este foarte aproape de media locală, dar este o cifră impresionantă dacă ţinem cont de faptul că pînă acum cîţiva ani se numărau doar cu zecile. Şi, în plus, nu trebuie uitat faptul că a doua generaţie a românilor stabiliţi în Spania încă nu şi-a făcut loc în societate, aflîndu-se încă la vîrsta copilăriei, dar este foarte probabil că va irupe cu forţă.

Şi, dacă tot vorbim de clişee, aş vrea să menţionez unul de care îmi amintesc cu plăcere şi pe care de multe ori spaniolii îl evocă cu onestitate: voi, românii, aveţi un talent impresionant la limbile străine şi la ştiinţele exacte. Acest comentariu, pe care l-am auzit de multe ori, este confirmat de un fenomen la fel de măgulitor: majoritatea copiilor care au început şcoala în România şi ulterior au continuat în Spania au înaintat un an sau doi faţă de colegii lor de generaţie spanioli.

Vorbiţi romañol?

Conform cifrelor oficiale, comunitatea de români din Spania are aproape 900.000 de membri, răspîndiţi în toate colţurile Peninsulei Iberice. Dar, în acelaşi timp, o mare parte a acestora sînt concentraţi în cîteva centre urbane precum Castellon de la Plana, Coslada sau Alcala de Henares, localităţi unde pe stradă auzi vorbindu-se mai mult limba lui Eminescu decît pe cea a lui Cervantes. De fapt, ca să fim sinceri, nu mai este chiar limba lui Eminescu, este un dialect pe care românii l-au botezat, cu ironie, „romañol", fiindcă limba vorbită de ei este împănată din plin cu cuvinte spaniole supuse unui inedit proces de românizare.

Tu què faries?
Tu què faries?
?

© L. Muntean

În Spania există 171 de asociaţii ale românilor. Cele mai multe (66) reprezintă comunităţile româneşti de la Madrid.

(sursa: mae.ro)

Românii se adaptează şi se integrează cu uşurinţă, aş spune chiar cu plăcere, au loc o sumedenie de căsătorii mixte, iar spaniolii încep deja să ne cunoască istoria, sarmalele, filmele, literatura sau muzica şi pun România pe harta turistică pentru a cunoaşte rudele sau locul de baştină al prietenilor, locuri de care, trebuie amintit, li se vorbeşte cu pasiune, cu pasiunea dorului de casă. În ciuda faptului că uneori sînt confundaţi cu cerşetorii sau cu infractorii, românii continuă să fie mîndri de sorgintea şi de identitatea lor.

Aş încheia prin a aminti ceea ce mi-a spus o prietenă atunci cînd am pus pentru prima dată piciorul în Madrid: după cîteva luni de stat aici, ai să-ţi dai seama că nu vei mai fi român, dar nici spaniol, fiindcă niciodată nu o să ai în Spania ce ai lăsat în România şi nici în România nu vei putea duce ce ai găsit în Spania.

***Mugur Chiujdea** este jurnalist. Corespondent RFI România la Madrid.*

■ ■ ■

Emigraţia în cifre

■ Populaţia stabilă a României a fost la 1 ianuarie 2013 aproximativ egală cu cea din 1969, situîndu-se în jurul valorii de 20,01 milioane de locuitori. Pe parcursul perioadei 1989-2012 populaţia stabilă a României s-a redus cu peste 3,1 milioane de locuitori. Mai mult de 77% din sporul negativ al populaţiei rezidente a fost determinat de emigraţie.

■ Momentul de vîrf al plecărilor din ţară s-a înregistrat în 2007, odată cu aderarea la Uniunea Europeană.

■ Distribuţia emigranţilor în funcţie de ţara de destinaţie în 2008: Spania – 38%; Italia – 33%; Germania – 5%; Ungaria – 3%; alte ţări – 17%.

■ Distribuţia emigranţilor în funcţie de ţara de destinaţie în 2012: Italia – 46%; Spania – 34%; Germania – 7%; Marea Britanie – 4%; Ungaria – 3%; alte ţări – 6%.

■ Numărul femeilor care au ales să emigreze este cu peste 30% mai mare decît cel al bărbaţilor.

■ Ponderea cea mai importantă a emigraţiei este reprezentată de persoanele din grupa de vîrstă 25-64 de ani. În 2012, această grupă de vîrstă reprezenta 74% din totalul emigraţiei. Vîrsta medie a emigranţilor a crescut cu patru ani şi jumătate, de la 28,8 ani în 2002 la 33,3 ani în 2012.

■ Creşterea dimensiunii migraţiei internaţionale cu preponderenţă la nivelul populaţiei din vîrsta de muncă va determina într-un orizont de timp mediu şi lung probleme majore la nivelul pieţei de muncă, în sistemul de pensii şi în general în finanţarea serviciilor sociale.

Sursa: „Migraţia internaţională a României", raport realizat de Institutul Naţional de Statistică în 2014

DILEMA
VECHE
Diaspora
la persoana I

Laurenţiu DIACONU-COLINTINEANU

Oare nemţii ne plac pe noi, românii?

Cinci ani am trăit în Germania şi tot nu ştiu să răspund la această întrebare. Probabil că asta se datorează excelentei arte a disimulării germane atunci cînd vine vorba de corectitudine politică. Ne referim la ţara în care „cetăţeanca" există în vocabular doar pentru a fi egală cu „cetăţeanul" la nivel formal, la ţara în care nu există „doamna cancelar", ci „cancelara" Angela Merkel, nu „doamna ministru" von der Leyen, ci „ministreasa". Sigur, putem înţelege raţiunile istorice pentru care nemţii sînt atît de grijulii – recenta comemorare a eliberării lagărului de la Auschwitz este un indiciu relevant.

În discursul public german, eu mă numeam „persoană cu fond migraţionist", nu imigrant. La un moment dat, hotărît că nu mai fac faţă unui trai împărţit cu alte două persoane în aceeaşi „comunitate de locuire" (locuinţă pe româneşte), am ajuns să caut o garsonieră pentru uzul propriu, egoist. Agentului imobiliar i-a picat fisa că nu sînt neamţ abia la a doua întîlnire, cînd, într-un discurs laudativ la adresa lipsei de accent în vorbire, mi-a explicat că „fondul migraţionist" face obligatorie aducerea unui girant la contractul de închiriere. Venitul de 1,5 ori mai mare decît salariul mediu german nu avea nici o importanţă, la fel cum nu contau nici cîştigurile lunare de trei ori mai mari decît nivelul chiriei.

Să înscriu acest episod în curentul de opinie „nemţii nu mă plac"? Greu, mai ales dacă îmi amintesc de zecile de oameni care m-au tratat, de la momentul strîngerii de mînă, drept „unul de-al lor". Şi mai greu, dacă mă gîndesc la politica Germaniei de a promova limba lui Goethe peste hotare şi la faptul că am beneficiat de destule ori de pe urma acestei atitudini. Parcă mă face să uit un alt episod cu poliţiştii rutieri germani, care, vrînd să mă amendeze pentru că vorbisem la telefon în timp ce conduceam, au început să se relaxeze de-abia după cîteva minute de discuţie şi după ce au constatat că le par *„nett"* (simpatic).

În Germania lucrează 180.000 de emigranţi români. Ei contribuie la asigurările sociale cu peste 35% mai mult decît sumele de care beneficiază.

(sursa: Confederaţia Sindicatelor din Germania, 2014)

Despre noi, românii, s-a vorbit mult în preajma lui 1 ianuarie 2014, pînă către prima jumătate a anului trecut şi la momentul în care o romăncă a dat statul german în judecată pentru că nu îi plătea ajutor social. După verdictul care a stabilit că ajutorul social poate fi refuzat unui cetăţean străin comunitar, românii au mai apărut în presă odată cu alegerea „neamţului" la Cotroceni. A fost dezbaterea despre „imigraţia sărăciei", colapsul sistemului de protecţie socială din Germania şi avalanşa de români după ridicarea restricţiilor de pe piaţa muncii una isterică? Da, evident. Dar a cui să fie vina? Aş pune-o mai degrabă pe seama conservatorilor bavarezi care au vrut să profite electoral de pe urma unui sentiment latent în societatea germană, sentiment de nemulţumire faţă de stadiul de integrare a minorităţilor etnice, cu precădere cea turcă.

Noroc cu presa responsabilă germană care a scos la iveală faptele, nu impresiile sau denaturările pre-electorale. Iar faptele ne spun că, în prezent, trăiesc în Germania peste 260.000 de români. Împreună cu bulgarii, cele două minorităţi reprezintă 5,5% din populaţia străină a Germaniei. Imigraţia acestor grupe a crescut, într-adevăr, după 1 ianuarie 2014. În prima jumătate a anului, comunitatea română şi bulgară a sporit cu 63.000 de oameni. În acelaşi timp, a crescut cu 116.000 numărul celor care au un loc de muncă. Circa 66.000 de români şi bulgari primesc ajutor social. Unul din zece are nevoie de suplimentarea venitului de la Jobcenter. Rata şomajului a scăzut de la peste 11% la 9,2%, mult sub media de 15% a străinilor în general. La români, şomajul este însă de doar puţin peste 6%, ceea ce, concluzionează Institutul pentru Studierea Pieţei de Muncă din Nürnberg, face din români „cea mai bine integrată comunitate de imigranţi din Germania".

Dincolo de datele statistice legate de piaţa muncii, românii din Germania au şi un profil interesant. Sînt, în medie, cu zece ani mai tineri decît populaţia activă autohtonă. 43% din românii aflaţi în Republica Federală au „înaltă calificare", adică studii superioare, specializări etc. Nemţii „pot doar să viseze la aşa ceva", scria revista *Focus* anul trecut (în Germania, media e de doar 28%). Toţi aceşti factori duc la avantaje importante pentru economia germană, aşa cum constată majoritatea institutelor economice ale ţării: se completează deficitul de personal calificat, iar, făcînd bilanţul fiscal, încasările la buget surclasează de departe cheltuielile cu ajutoare sociale sau alte beneficii.

Sigur, există şi dezavantaje. Pentru România, adică; ele se măsoară foarte uşor în numărul persoanelor calificate care părăsesc ţara şi se adaugă la fenomenul acut de *brain drain*. Din 1989 şi pînă acum, 20.000 de asistente medicale şi 30.000 de medici au părăsit România cu destinaţie predilectă Germania.

Bon, deci ne plac nemţii sau nu? Nici la finalul propriilor mele idei nu ştiu să răspund la întrebare. Ar trebui să ne placă după informaţiile obiective? Eu zic că da. Poate Santa Klaus va ajuta la capitolul imagine pentru că, scria tot revista *Focus*, „românii (şi bulgarii) sînt mai buni decît imaginea pe care o au".

***Laurenţiu Diaconu-Colintineanu** este jurnalist la RFI România, reporter special şi realizator al emisiunii* Punerea pe gînduri.

Cuvinte de import

interviu cu Viorel FLOREAN, traducător

Direcţia Generală Traduceri (DGT) a Comisiei Europene realizează traducerea tuturor documentelor scrise în şi din cele 24 de limbi oficiale ale Uniunii. Aproximativ 1700 de traducători lucrează la Bruxelles şi în Luxembourg pentru a asigura transferul unitar al aquis-ului. *Aproape 90 de traducători români, adică 3,8% din staff-ul total, lucrează în cadrul acestei direcţii. Ei au tradus în 2013 peste 75.000 de pagini. Am vorbit cu unul dintre ei. (**M. M.**)*

În ce măsură (mai) contează, la Bruxelles, apartenenţa naţională?

A fi român la Bruxelles e cam ca un detaliu vestimentar, oamenii judecîndu-te, de fapt, după modul în care interacţionezi cu ceilalţi şi după acţiunile tale, nu după Google Maps. Cu tot mediul internaţional şi uşurinţa de a comunica în alte limbi, e o mare bucurie să te mai aduni şi cu românii tăi şi să depeni vrute şi nevrute fără să mai trebuiască să explici contextul, referinţele ori miezul glumelor. Sîntem europeni şi sîntem români şi, că vrem ori ba, mintea şi limba ne sînt masiv influenţate de ceilalţi europeni. Însă felul nostru de a fi, stilul emoţiilor noastre fundamentale, dramul acela de unicat cu care contribuim la lume, toate acestea, da, ni se trag de acasă şi le ducem cu noi. Un prieten al meu, italian, artist talentat şi om luminos, vorbeşte curent româna cu nevasta-sa, bănăţeancă pe care o iubeşte ca un nebun, dar cînd se lasă noaptea, după osteneala zilei şi vorbă multă la un pahar de vin, i se întîmplă să se mai poticnească pe limba lui Urmuz şi se întoarce pe nesimţite la italiană, cerîndu-şi mucalit scuze că „ştii, după 9 seara eu sînt italian..."

Traducerea acquis-*ului presupune şi un import de termeni noi. Ce cuvinte noi au intrat în limba română odată cu aderarea la UE?*

Noi traducem legislaţie al cărei original e redactat de obicei în engleză de experţi care nu sînt vorbitori nativi ai acestei limbi. Aceste domenii pot fi mai vechi (de pildă, agricultura) ori mai nou apărute (criza financiară) şi evoluează continuu în funcţie de mersul lumii, ceea ce duce la apariţia unor termeni noi care trebuie traduşi în fiecare limbă oficială. Pe de altă parte, nici limbile UE nu stau cuminţi în banca lor să aştepte termenii propuşi de instituţii, de cele mai multe ori apărînd termeni noi la nivel naţional, prin consens sau prin uz, care nu sînt neapărat cei mai fericiţi. Astfel, de fiecare dată cînd ne mănîncă degetele să facem neologie, trebuie să verificăm mai întîi dacă nu cumva există deja un termen consacrat. Dacă există, trebuie să ţinem cont de el, altfel riscăm să nu ne priceapă publicul căruia i se adresează legislaţia. Arta creării de termeni noi este delicată şi depinde atît de considerente lingvistice, cît şi de aspecte politice, implicînd o cercetare din partea traducătorului şi terminologului, cu argumente solide, apoi o acceptare din partea experţilor şi juriştilor noştri, proces în care, de exemplu, mai intervin direct şi experţii de la Reprezentanţa României la UE. Pentru a fi cît mai siguri că termenii propuşi de noi sînt corecţi şi pot fi acceptaţi în România, consultăm specialişti din ţară în felurite domenii: personalităţi din lumea academică, inclusiv lingvişti, care ne oferă ajutorul benevol. Ultimul lucru pe care îl dorim e să stîlcim spiritul limbii române, deşi uneori sîntem nevoiţi să lansăm cuvinte cu iz de barbarism din simplul motiv că nu avem ceva mai bun care să exprime un nou concept, în speranţa că limba română îl va adopta în cele din urmă şi nu-l va mai privi ca pe un pui de cuc (ex. „resortisant", „subsidiaritate"). Uneori propunem un termen cum ar fi „procedură de constatare a neîndeplinirii obligaţiilor" (dreptul UE) ca să constatăm după aceea că toată presa românească vorbeşte despre „procedură de *infringement*" sau pur şi simplu despre *„infringement"*. S-a mai întîmplat să redenumim termeni noi după varianta care s-a impus ulterior în România. Limba e un animal viu şi capricios, iar eu cred că asta e bine, pentru că limba română e robustă şi nu s-a speriat niciodată de neologisme.

Cum e să urmăreşti de la distanţă, de la Bruxelles, actualitatea politică românească?

Consumul de media românească e un soi de ritual zilnic care produce un buchet de senzaţii tari, gen depresie, comic involuntar, sentimentul absurdului, ciudă, cîte o mare bucurie, speranţă, surpriză, deznădejde, încredere, indignare, sentimentul că totul e în zadar. Din fericire, nici una nu stăruie prea mult şi parcă ai senzaţia că priveşti un *roller-coaster* care se înalţă la cer pentru a-ţi lipi apoi stomacul de spinare cînd se avîntă în hău. E o privelişte haotică la care te uiţi totuşi fascinat ca la un *thriller*, pentru că te întrebi ce mai urmează. Ca cetăţean, te întrebi ce poţi tu să faci pentru ca lucrurile să meargă ceva mai bine. Şi faci ce poţi. De pildă, stai la coadă cu orele ca să votezi fără să-ţi faci mari iluzii că o să curgă apoi lapte şi miere. Ca profesionist, urmăreşti tot ce poate avea impact asupra muncii tale, ceea ce pentru un traducător înseamnă absolut totul: politică, economie, ştiinţe, arte, felul în care oamenii se exprimă, orice preocupări curente, în orice mediu. Traducînd pentru azi, trebuie chiar să-l anticipezi pe mîine, altfel cum vrei să te înţeleagă oamenii dacă tu nu-i mai înţelegi? Încerc să-mi fac meseria cît pot eu de bine. Poate că foloseşte cuiva, undeva.

Opiniile exprimate în acest interviu sînt personale şi nu reprezintă opiniile Comisiei Europene.

***Viorel Florean** este traducător la Bruxelles.*

a consemnat Matei MARTIN

DILEMA
Diaspora
la persoana I

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Cîte ceva despre jemenfichismul dureros

Diaspora românească din Franţa este un obiect ciudat. Un OZN. Absentă prin dispersie ani în şir, strălucind prin fragmentare şi înstrăinare, prin jemenfichism, *mai ales după Revoluţia din 1989, diaspora română din Franţa este totuşi capabilă să surprindă plăcut şi definitiv, cu o amprentă arzînd ca fierul roşu, atunci cînd se exprimă pe o singură voce. La sfîrşitul anului trecut, diaspora din Hexagon a surprins nu numai România de departe, ci şi pe proprii ei membri.*

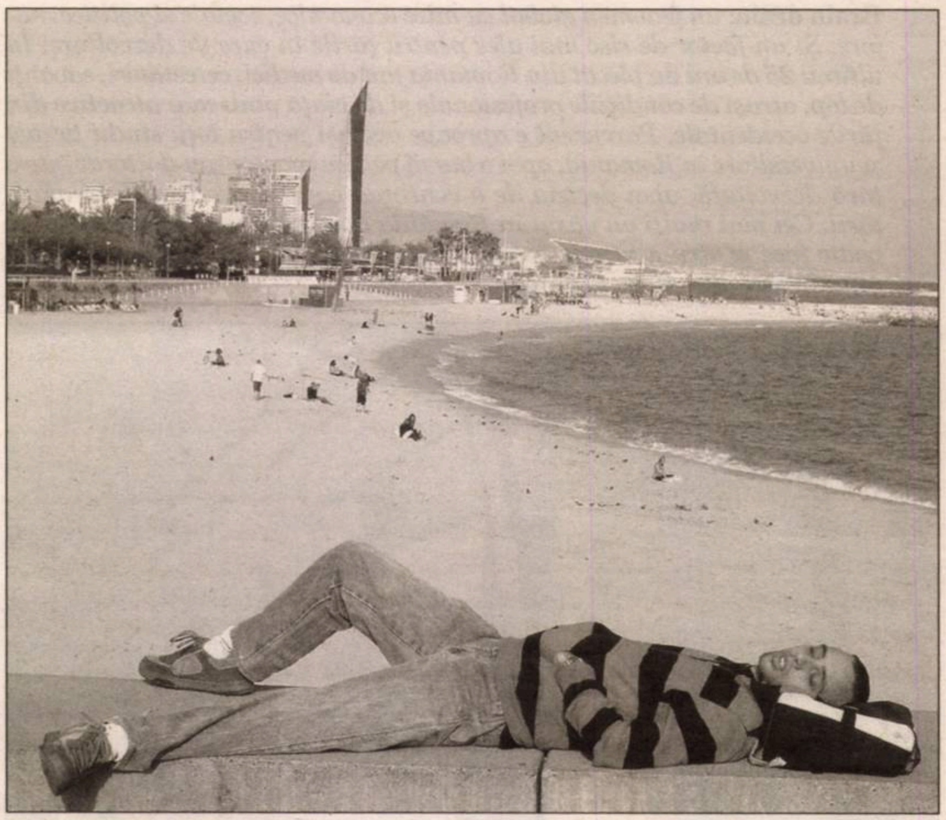
© L. Muntean

Au zis, într-un fel, basta, şi au zis, într-un fel, liderilor români că s-au săturat.

Frustrată, diaspora română din Franţa este într-o perpetuă căutare a identităţii sale pierdute.

Cine s-ar fi gîndit, cine s-ar fi aşteptat, cine şi-ar fi imaginat că cei aproximativ 40.000 de români din Franţa vor reacţiona astfel? Momentul a fost propice. Din 1989, această diaspora, fragmentată în mai multe asociaţii culturale care nu interacţionau decît foarte puţin, care erau chiar în concurenţă, aceşti români care, unii, frecventau Institutul Cultural Român din Paris şi Ambasada României, iar alţii se ţineau departe de orice activitate comună de acest gen, aceşti exilaţi voluntari s-au regăsit în stradă. Votînd pentru preşedintele României. Stînd la coadă ore în şir, protestînd ca o singură voce, cerînd drepturile specifice oricărui om: cel de a vota, de a se exprima. Momentul a fost nu doar propice – emergenţa unei noi generaţii din diaspora, tineri care au sosit la studii şi care, la cei 20-25 de ani pe care îi au, nu mai au chef să fie o cantitate neglijabilă – ci şi matur. Românii care au decis să plece din ţară nu au făcut-o pentru că aveau o viaţă minunată, ci pentru că, avînd ocazia să vadă cum e în altă parte, auzind cum se trăieşte în alte state, au decis să experimenteze un alt stil de viaţă. Venise momentul, pentru ei, ca şi pentru cei rămaşi în ţară, de a accepta ideea că mersul actual al lucrurilor, în România anului 2015, nu mai poate fi acelaşi. La 25 de ani de la intrarea în ceea ce se numeşte o adevărată democraţie, este inacceptabil ca România să se dezvolte după reguli arhaice, corupţia să devină o stare *sine qua non,* este imposibil de acceptat că *la noi* nu se poate trăi ca *la ei*. Diaspora românească din Franţa, dar şi diaspora în general, a ajuns la acel punct de maturitate dincolo de care nu se mai poate trece. Au zis, într-un fel, basta, şi au zis, într-un fel, liderilor români că s-au săturat. Au semnat, practic, un cec în alb noului preşedinte Klaus Iohannis, votîndu-l în proporţie de 88%.

What next? Ce facem deci mai departe? După ce a jucat cumva rolul lebedei negre, în accepţia dată de Taleb *(Lebăda neagră,* Nassim Nicholas Taleb), declanşînd o extraordinară trezire şi mobilizare a spiritului civic al românilor, diaspora s-a retras liniştită în matca ei. La fel de discretă şi de insignifiantă ca întotdeauna, pe plan strict politic, diaspora s-a întors la ale ei: activităţi culturale, concerte, expoziţii, participări la recepţiile găzduite de ambasadă; munca zilnică, integrarea în marea masă a anonimilor, ducerea copiilor la şcoală, evitarea cu scrupulozitate, pe cît se poate, a grosului comunităţii româneşti; urmărirea programelor de televiziune din România, cu ajutorul satelitului; participarea la slujba de duminică, la bisericile ortodoxe din Paris sau împrejurimi; rareori participare la vreun tîrg de carte, salon, festival de muzică etc. Cred că, din păcate, la atît se reduce dorul de ţară al românilor din Franţa. Sigur, mai există momente foarte importante, pentru că sînt spontane, cînd elanurile generate de Ziua Naţională sau alte sărbători importante ajung să aibă o finalitate… plăcută: hore, concerte… Şi cu o nuanţă: sentimentul meu este – ca romancă locuind aici de 16 ani – că românii din Paris sînt mai dispersaţi decît cei din alte mari oraşe franceze. Am observat, de exemplu, la Bordeaux, o impresionantă comunitate română, foarte unită, întîlnindu-se cu plăcere nu doar la cocktailuri şi recepţii, ci şi în afara „programului“. La fel la Lyon sau Marsilia. Parisul, atît de cald şi de plăcut, ca oraş, să fie totuşi suficient de egoist pentru a nu crea relaţii strînse de prietenie?

Oricum ar fi, fragmentarea este prezentă, ca valoare intrinsecă. Dar şi un anume resentiment de care vorbeşte foarte pertinent Mihaela Toader, într-un blog publicat de platforma *Adevărul:* „Legăturile cu ţara sînt strîns legate de nevoia prosperităţii şi menţinerea valorilor democratice în ţară şi e cert un lucru meritoriu, însă, pe de altă parte, asistăm, nu de puţine ori, la un puternic resentiment naţional. Uitîndu-se că unitatea culturii româneşti europene a fost puternic înrădăcinată în Europa de personalităţi marcante ale exilului românesc“ (în „O diasporă ce a iubit independenţa şi cultura română“). Aş îndrăzni să spun că acest resentiment este cu atît mai puternic în Franţa, ţară şi cultură care şi-a însuşit cîteva mari nume ale culturii româneşti. Eugen Ionescu, Emil Cioran, Constantin Brâncuşi – este greu şi umilitor, în acelaşi timp, să accepţi ideea că, deşi eşti la fel de român ca ei şi vii din aceeaşi ţară, imaginarul din care ei făceau parte nu-ţi mai serveşte drept carte de vizită; că astăzi, un român în Franţa este destul de des identificat ca fiind o persoană care este susceptibilă să te păcălească, să-ţi ia alocaţiile, un infractor, pe scurt. Trimiterile la egalitatea rom – român sînt şi ele frecvente.

„Să fie oare
pentru noi existenţa un exil
şi neantul o patrie?“

EMIL CIORAN

Deci dorinţa de recunoaştere şi valorizare este extrem de importantă, de unde, pînă la urmă, şi decepţia foarte mare. Frustrată, diaspora română din Franţa este într-o perpetuă căutare a identităţii sale pierdute. O dorinţă pe care politicienii români au tot interesul să nu o neglijeze. Cred că în legenda urbană care spune că diaspora influenţează pînă la urmă votul final este ceva adevăr. S-a mai întîmplat ca această diasporă, care aparent nu contează – doar 47 de români înregistraţi oficial, de exemplu, la Consulatul din Paris –, dar cu mult mai importantă potrivit cifrelor ministerului francez de interne, să facă şi să desfacă regi… Presimt că nu şi-a spus ultimul cuvînt şi că foarte curînd va cere să fie considerată ca făcătoare a imaginii României şi nu doar participant net la PIB.

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalist la* Courrier International.

Promovarea modelelor de reuşită socio-profesională

„Pentru îndeplinirea obiectivului de consolidare a profilului identitar al comunităţilor româneşti ca important vector politic de promovare a imaginii României în lume, este necesară fructificarea oportunităţilor de afirmare în spaţiul public din statele de reşedinţă a modelelor de bună integrare sau de reuşită socio-profesională. În vederea realizării programului-cadru, misiunile diplomatice vor întreprinde următoarele demersuri:

- Identificarea exemplelor de succes, a modelelor de reuşită socio-profesională în cadrul comunităţilor româneşti din statele de reşedinţă şi valorificarea potenţialului de imagine pe care acestea îl reprezintă pentru România şi pentru îmbunătăţirea percepţiei comunităţilor româneşti în mediile autohtone.
- Extinderea ariei de selecţie a domeniilor profesionale, prin cultivarea modelelor de succes caracterizate printr-o bună integrare şi afirmare în societatea gazdă – medici, profesori, cercetători, sportivi, antreprenori, specialişti în IT, ingineri, jurişti etc., alături de personalităţile consacrate din mediul cultural-artistic.
- Promovarea acelor membri ai comunităţii româneşti care s-au remarcat în viaţa societăţii-gazdă prin acte de eroism, devotament, altruism etc. şi valorificarea tuturor informaţiilor prezentate de media locale cu privire la aceste situaţii.
- Promovarea copiilor şi tinerilor români din comunităţi care s-au remarcat în diverse domenii de activitate educaţională: arte plastice, olimpiade, concursuri muzicale, competiţii sportive etc.
- Organizarea periodică, la sediul misiunilor sau în spaţii publice consacrate, a unor manifestări de prezentare şi promovare a personalităţilor din cadrul comunităţii, a românilor care au avut reuşite în domeniile lor de activitate, destinate împărtăşirii experienţelor pozitive şi a realizărilor personale.
- Invitarea, la aceste manifestări de prezentare, a multiplicatorilor de opinie (autorităţi, personalităţi locale, mass-media locale etc.), în vederea promovării, în rîndul societăţii-gazdă, a imaginii pozitive proiectate de membrii comunităţii cu realizări deosebite.
- Includerea personalităţilor prezentate în cadrul manifestărilor de promovare într-o rubrică dedicată pe site-ul web al misiunii.“

(Strategia MAE privind comunităţile româneşti din străinătate)

DILEMA VECHE
Diaspora la persoana I

Fuga creierelor

Brain drain: *un fenomen global cu mize economice, sociale şi politice majore. Şi un factor de risc mai ales pentru ţările în curs de dezvoltare. În ultimii 25 de ani au plecat din România mii de medici, cercetători, savanţi de top, atraşi de condiţiile profesionale şi de viaţă mult mai atractive din ţările occidentale. Parcursul e aproape acelaşi pentru toţi: studii liceale şi universitare în România, apoi o bursă pentru master sau doctorat într-o ţară dezvoltată, apoi decizia de a continua cariera academică în afara ţării. Cei mai mulţi au văzut în România doar un drum înfundat. Ce se poate face pentru a atrage înapoi în ţară această comunitate ştiinţifică românească din afara graniţelor?*

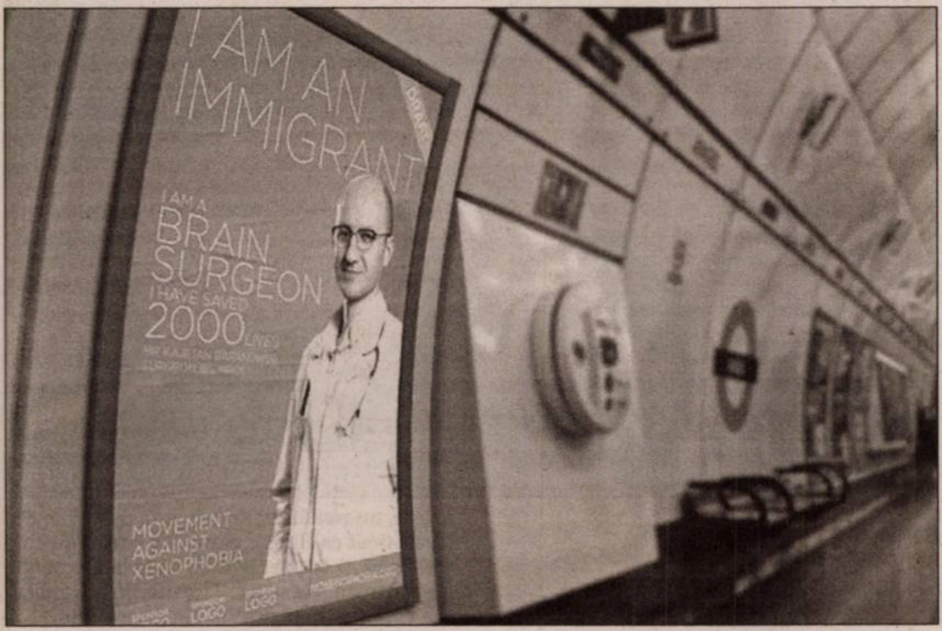

Mişcarea împotriva xenofobiei (MAX) din Marea Britanie derulează o campanie contra politicilor anti-imigraţioniste. Pe acest afiş: „Sînt un imigrant. Sînt neurochirurg. Am salvat 2000 de vieţi“.

■ Cristian SMINCHISESCU

E nevoie de un mediu atractiv, previzibil, competitiv şi corect

De ce aţi plecat din România?

Am plecat în 1997, imediat după ce am terminat facultatea, cînd România era la începutul tranziţiei. Am vrut să am acces la lumea cercetării fundamentale din Occident, unde puteam continua procesul de formare post-unversitară la standarde ridicate. Speram să pot descoperi lucruri noi şi importante într-un cadru de libertate intelectuală. Nu am lucrat în cercetare în România înainte să plec decît un an, prin urmare perspectiva mea asupra situaţiei din acel moment este limitată. Îmi amintesc, însă, faptul că erau resurse puţine, iar opţiunile de dezvoltare erau neclare.

Cînd şi cum v-aţi reconectat la cercetarea din România?

În anul 2009, fundaţia română de ştiinţă (CNCS-UEFISCDI) a avut excelenta iniţiativă de a finanţa, în urma unor evaluări internaţionale, unele programe pentru cercetătorii români din străinătate. Am făcut o propunere care a fost aprobată. Acest proiect, derulat pe o perioadă de trei ani, mi-a permis să construiesc un laborator în domeniul vederii artificiale şi al învăţării automate la Institutul de Matematică „Simion Stoilow“ al Academiei Române. Finanţarea a fost substanţială şi a permis, cu mult efort, renovarea unui întreg nivel al clădirii, refacerea birourilor, cumpărarea unor echipamente de cercetare performante (super-calculatoare, sisteme de analiză a privirii umane, sisteme de analiză a mişcării umane). Fondurile au permis şi crearea unui grup de cercetare tînăr, avînd în componenţă specialişti cu doctorate sau masterate la universităţi europene şi americane cum ar fi Karlsruhe, Bonn, Toronto, Carnegie Mellon, Manchester sau Imperial College. Ulterior, am obţinut alte finanţări importante prin proiecte-competiţii evaluate internaţional de către European Research Council (ERC) sau în parteneriate cu grupuri de cercetare cum ar fi cel de la INRIA, din Franţa. Toate aceste finanţări ne-au permis să formăm tineri cercetători (unii sînt astăzi doctoranzi în grupul nostru, alţii lucrează în laboratoarele de la Google, Facebook sau Hewlett-Packard) şi să publicăm, să obţinem sisteme de date sau programe cu impact internaţional. Am reuşit să cîştigăm şi unele competiţii ştiinţifice majore. Pe scurt, avem un grup şi un laborator care acum arată, funcţionează şi produc rezultate ştiinţifice originale. Obiectivul nostru pe termen lung este de a înţelege elementele computaţionale fundamentale ale vederii umane şi de a construi modele artificiale care învaţă automat să-şi îmbunătăţească performanţele pe baza experienţei vizuale masive, integrată temporal, aşa cum o fac şi sistemele biologice. Este un domeniu cu profund impact, atît ştiinţific, cît şi cognitiv şi tehnologic. Sper să reuşim să facem progrese semnificative, deşi în România persistă probleme instituţionale, sistemice, insuficient rezolvate, asupra funcţionării pe termen lung a unui astfel de laborator.

Ce s-a schimbat în cercetarea românească faţă de anul în care aţi plecat?

Cred că, în ansamblu, cercetarea românească a evoluat pozitiv, devenind mai atractivă şi mai competitivă, cu convergenţă către priorităţile europene. S-a îmbunătăţit infrastructura, au intrat în sistem cercetători tineri cu pregătire internaţională, s-a pus accent pe publicaţii în baze de date standardizate şi pe factorii lor de impact. Există, cred, mai mult interes pentru cercetare azi. Un element esenţial l-a reprezentat structurarea UEFISCDI, care, sub conducerea unor persoane cu viziune, precum profesorul universitar Adrian Curaj, a creat strategii şi programe pe care le-a implementat cu profesionalism şi obiectivitate în urma unor competiţii cu evaluare internaţională. Din păcate, UEFISCDI gestionează în mod transparent doar 25% din bugetul cercetării din România şi chiar şi aceste fonduri sînt vulnerabile la decizia politică, prin bugetele anuale aprobate de Guvern. În ultimii cîţiva ani, multor proiecte excelente, în curs de finanţare de către UEFISCDI, le-au fost reduse bugetele anuale cu pînă la 50%, pentru că bugetul UEFISCDI a fost tăiat la rîndul său, în mod nerezonabil. Un sistem de cercetare performant nu poate funcţiona în acest fel. Trebuie să existe o predictibilitate multi-anuală a alocării resurselor şi o respectare a contractelor în derulare.

De ce mai pleacă, încă, cercetătorii valoroşi?

Pe de-o parte, mobilitatea internaţională este esenţială în formarea oricărui cercetător, la un moment dat, pentru că îi permite să lucreze şi să progreseze în laboratoare cu competenţe diferite, să înţeleagă sistemele din diverse ţări, să realizeze contacte şi colaborări la diverse niveluri: de doctorat, postdoctorat, profesorat, sau în cadrul unor companii – competenţele asociate nefiind aceleaşi. Pe de altă parte, „piaţa talentului“ este globală – astăzi, mai mult decît oricînd – şi România trebuie să ofere un mediu de cercetare competitiv, sustenabil. Chiar şi în ţările occidentale dezvoltate, universităţile şi laboratoarele de cercetare sînt într-o competiţie acerbă pentru expertiză, pe care o percep ca avînd valoare intelectuală, socială şi economică reală. Cred că în România cercetarea ştiinţifică are încă o valoare decorativ-exotică, cred că nu este bine înţeles cît de concrete pot fi rezultatele şi impactul său, atunci cînd sînt exersate într-o strategie implementată corespunzător. Imaginea ar trebui să fie limpede: o cercetare performantă ajută la formarea solidă a unei noi generaţii de oameni de ştiinţă, profesori şi specialişti, oferă o bază de expertiză naţională pentru dezvoltarea strategică – pe care orice stat responsabil ar trebui să o consulte periodic şi să o folosească, dacă se poate, cît mai eficient în elaborarea politicilor publice –, oferă o bază de expertiză şi cunoştinţe pentru companii în crearea de noi tehnologii şi face o ţară, în ansamblul său, mai interesantă din punct de vedere intelectual, mai vie şi mai atrăgătoare şi pentru investitori, dar şi pentru cei care doresc să trăiască acolo.

Cum ar putea fi ţinuţi pe loc cercetătorii aflaţi la început de carieră? Cum ar putea fi determinaţi să se întoarcă cei deja plecaţi?

În măsura în care se va crea un mediu atractiv, previzibil, competitiv şi corect, rezultatele vor apărea. Este însă un proces de durată. Trebuie investit în resursa umană, trebuie să existe o salarizare corespunzătoare, în centre cu masă critică, şi să realizăm programele şi politicile publice esenţiale de finanţare în baza unor criterii obiective, implementate pe o perioadă lungă de timp, fără sincope şi fără şovăială. În acest mod, vom avea rezultate măsurabile în cinci ani, schimbări semnificative în zece ani şi impact social şi economic major în cincisprezece ani. Este o grădină pe care o plantăm nu doar pentru azi sau mîine, ci pentru următoarea generaţie.

***Cristian Sminchisescu** este profesor la universităţile din Lund, Suedia şi Toronto, Canada. Conduce Laboratorul de Vedere Artificială şi învăţare computaţională de la Institutul de Matematică „Simion Stoilow“ al Academiei Române (www.imar.ro/clvp).*

■ Lucian ANCU

„Pleci cînd îţi dai seama că nu mai ai ce învăţa“

De ce pleacă oamenii valoroşi din România?

Oamenii pleacă dintr-un loc din cauza condiţiilor proaste de acolo unde se află pentru condiţii mai bune, acolo unde se duc. Adică: salarii, utilităţi, infrastructură, acces la biblioteci, la articole etc. Dar şi pentru că acolo unde sînt nu mai au ce învăţa, un lucru foarte important cînd ne referim la educaţie şi cercetare. Pleci cînd îţi dai seama fie că nu mai ai ce învăţa, fie că eşti interesat de un domeniu sau de o activitate care, acolo unde te afli, nu se face sau se face la un nivel sub ce înseamnă frontiera ştiinţei în domeniul respectiv. Eu am plecat din ţară în 2003 cu o bursă Erasmus. Am ajuns la Universitatea din Bonn, unde am descoperit fizica particulelor elementare. În România anului 2003, la nivelul de anul trei-patru de facultate, nici nu se discuta de fizica particulelor elementare. Această bursă mi-a deschis ochii, m-a ajutat să-mi dau seama ce-mi place şi să hotărăsc că asta îmi doresc să fac în continuare. Cum nu puteam face asta în România, am ales să plec în străinătate.

S-a schimbat ceva în comparaţie cu anii '90, cînd s-a înregistrat primul exod al cercetătorilor români? Ce determină astăzi un cercetător tînăr să plece din ţară?

În anii '90, cercetarea era subfinanţată, cei care lucrau în educaţie făceau mari eforturi să se menţină pe linia de plutire. Resursele umane erau numeroase, dar universităţile au crescut, iar resursele umane au scăzut cantitativ, dar şi calitativ tocmai pentru că cei mai buni au plecat în străinătate. Acum încercăm să păstrăm perspectiva idilică de dinainte: poate la un moment dat vor veni vremuri mai bune, finanţare mai bună, condiţii economice mai bune ş.a.m.d.

Cum ar putea fi convinşi aceşti specialişti care lucrează în străinătate să se întoarcă în ţară?

Cred că alta este întrebarea de aur: cum să facem ca un cercetător din străinătate – nu numai sau nu neapărat român – să găsească România atractivă? Vorbesc de cercetători indiferent de naţionalitate, indiferent

DILEMA VECHE
Diaspora
la persoana I

de domeniu. Cred c-ar trebui să ne debarasăm de ideea de a întoarce diaspora românească acasă. Mai degrabă ar trebui să ne întrebăm „ce-ar trebui să facă sistemul pentru ca cercetarea să ajungă să fie atractivă pentru oamenii din afară“. Din păcate, nu există o reţetă, trebuie pur şi simplu ca sistemul să vrea să se schimbe. Ceea ce a părut a fi un început, un *restart* pe care l-am văzut foarte clar şi eu, dar şi colegi de-ai mei plecaţi în străinătate, a fost „reforma Funeriu“. În momentul de faţă constatăm că, deşi formal, ceea ce a fost introdus prin „reforma Funeriu“ s-a păstrat la nivel de comisii, comitete, organe consultative, criteriile acelea minimale atît de discutate în presă au fost denaturate pînă cînd fondul reformei s-a pierdut cu totul. Asta mi-a amintit de ce îmi spunea fostul meu conducător de doctorat, cu care discutam despre situaţia din România: anume că singura modalitate de a reforma sistemul de aici ar fi pensionarea tuturor celor din sistem şi crearea altuia nou.

Cum ar putea fi ţinuti pe loc aici, în Romania, cei care sînt la început de carieră?

E greu să ţii pe loc un tînăr care vrea să crească. Şi nici nu cred că e bine. Cînd sînt o mulţime de piedici birocratice, cînd nu există predictibilitate, nu-ţi poţi proiecta viitorul şi nu te poţi aştepta ca cineva să aleagă România ca destinaţie pentru o viitoare carieră în cercetare.

Ceea ce am văzut frecvent la concursurile pentru posturile din universităţi este că sînt competiţii cu un singur candidat pe loc, şi acela provenind din instituţie. Or, universităţile ar trebui să se întrebe de ce sînt aşa de puţin atractive şi nu vin mai mulţi candidaţi. Un al doilea aspect este legat de salarizare, în sensul că diferenţa dintre salariul de intrare – deci pe poziţiile vizate de tineri – şi cele de profesor universitar sau de cercetător 1 este foarte mare. Or, cei care sînt seniori nu resimt această presiune financiară, cei tineri, însă, o simt în mod cert. Nu în ultimul rînd, există diferenţe foarte mari între modalităţile de salarizare între diverse institute şi universităţi, care iarăşi creează dificultăţi în atragerea tinerilor.

Lucian Ancu *este post-doctorand la Universitatea din Geneva şi membru al Experimentului ATLAS de la CERN în cadrul căruia efectuează cercetări în fizica particulelor elementare.*

Octavian VOICULESCU

„Situaţia este dramatică şi în cotidian, şi la orizont“

De ce aţi plecat din România?

Eram student la Universitatea Bucureşti, Facultatea de Chimie, secţia de biochimie. La vremea aceea, adică anul 1993, parcursul universitar era foarte fix, trebuia să iei cursurile respective prescrise de o programă, că voiai, că nu voiai. Pe mine începuseră să mă intereseze lucruri care nu erau în programă. Am avut şi profesori străluciţi, îi folosesc ca model intelectual, moral chiar şi acum, după douăzeci de ani şi în alte coordonate ştiinţifice, organizaţionale, culturale. Eram atras de două lucruri care se făceau bine şi chiar am avut noroc să fiu luat de „ucenic“ şi să interacţionez cu unii dintre ei în laborator. Dar nu puteai alege orice: unele lucruri nu existau în programă, nu se făceau în România (şi nici acum nu se fac). Am plecat, pur şi simplu, pentru a fi într-un loc unde aveam de aflat şi de ales, fără constrîngeri datorate unor accidente istorice naţionale. În domeniul pe care, iată, mi l-am ales pînă la urmă ca profesie – neuroştiinţe, dezvoltare embrionară, celule stem – nu exista atunci şi nu există nici acum cercetare în România. A existat, se pare, chiar mai mult decît un bun început în acest domeniu pînă înainte să ajung eu student. Nu ştiam, între timp dispăruse, iar eu am aflat de asta la opt ani după plecare. Acum, un bun prieten şi confrate care s-a întors încearcă să reînnoade tradiţia. Sper că o va putea face.

Eu am plecat iniţial în Franţa, iar conjunctura a făcut să ajung într-un loc foarte bun, la École Normale Supérieure, unde am şi rămas pentru doctorat. Pe cînd îmi terminam doctoratul şi mă gîndeam la următorul pas, alegerea ştiinţifică a fost pentru un grup care, la vremea aceea, se afla la New York. Am aplicat, m-au acceptat şi întîmplarea a făcut ca grupul respectiv să se întoarcă la Londra (2000-2001), aşa că m-am dus după ei. Nu a fost o continuare a cercetărilor de la Paris, a fost un salt la o altă abordare – şi intelectuală, şi experimentală. După acel *postdoc* de la Londra, mi-am creat propriul grup la Universitatea Cambridge, Departamentul de Fiziologie, Dezvoltare şi Neuroştiinţe. Aşa că nu am ales Marea Britanie, am ales o temă de cercetare pe care am urmat-o. Se întîmplă că îmi plac multe în Marea Britanie – e, de altfel, ţara mea de adopţie, iar eu nu iau lucrurile astea prea lejer şi nici în spirit utilitarist.

Ce oferă Marea Britanie pentru cercetările pe care le întreprindeţi?

Oferă o competiţie mult mai feroce decît în România, ceea ce nu-i neapărat comod. Lăsînd gluma la o parte, e un sistem foarte flexibil şi extrem de variat – nici nu se poate spune că este un sistem, aşa cum este în alte părţi. Dar, curios lucru, e destul de limpede ce ai de făcut. Lucrurile sînt perfectibile, desigur – sub suprafaţa unei ape liniştite e mult dinamism. Unul singur nu se schimbă, însă, şi anume dorinţa de *fairness*. Cum se spune, *it's tough but fair*, adică: „e greu, dar e cinstit“. Revenind la detalii practice, finanţarea se face, în mare parte, cu fonduri de la guvern. Există şi aşa-numitele *charities*, asociaţii caritabile, care sprijină substanţial cercetarea. În Marea Britanie sînt şapte agenţii publice de finanţare, numite Research Councils – fiecare pe un domeniu larg, cu puţină suprapunere, aşa încît oamenii care au preocupări la „marginea“ domeniilor, care nu cad bine pe temele percepute drept prioritare, să poată avea şanse la două sau mai multe asemenea agenţii. Modelul a fost Medical Research Council, înfiinţat în timpul Primului Război Mondial. Apoi s-au creat celelalte, exact după acelaşi model şi cu organizare superioară identică – dar sînt separate fiindcă e greu să gestionezi, în detaliu, şi umanioare, şi varii ştiinţe „tari“. Ele funcţionează în baza a ceea ce ar fi, în România, o lege organică. Scrie acolo cum sînt guvernate (o combinaţie foarte subtilă şi delicată de putere publică şi competenţe ştiinţifice), cui îi sînt răspunzătoare (şi anume parlamentului), iar asta nu se schimbă sub nici un guvern, sub nici o nouă majoritate parlamentară. Nici componenţa structurilor de guvernare nu se poate schimba, de sus pînă jos, de către o (altă) putere politică. Sînt născute din doctrina numită „Haldane“ – în esenţă, aceeaşi pe care au adoptat-o, în 1945, şi americanii (la ei se numeşte „Vannevar-Bush“). Cam toată lumea o adoptă, de fapt, formulată sau nu explicit. Această doctrină spune că ştiinţa trebuie lăsată în grija oamenilor de ştiinţă, pentru că ei pot formula cel mai bine strategii şi direcţii prioritare. Publicul sau politicul ar avea, desigur, toată legitimitatea să intervină, mai ales că o şi susţin financiar. Dar e mai bine să nu se amestece prea mult şi, cu siguranţă, nu direct, fiindcă asta e dăunător calităţii ştiinţei, pe termen lung.

Acest principiul este ignorat şi încălcat în mod spectaculos în România, inclusiv în legislaţie: şi în cea veche, şi în cea nouă. Sînt mii de schimbări în domeniu, unele mici, altele mari, dar încălcarea acestui principiu este perenă. Ministrul are putere neîngrădită să schimbe tot (cu excepţia funcţionarilor publici, care doar administrează). Cu legea într-o mînă şi pixul în cealaltă, asta şi face – o constatăm empiric, tot timpul, nu e doar o posibilitate de care să ne temem. E realitatea concretă.

Ce e de făcut pentru ca cercetătorii valoroşi să nu mai plece din ţară?

Cum să nu mai plece oamenii valoroşi şi cum să se întoarcă cei valoroşi care sînt, deja, plecaţi, este o problemă comună. Nu ar fi de folos doar celor care şi-ar dori să se întoarcă (şi, iată, nu o fac), cred că e absolut esenţial şi în interesul celor de acasă. Efectivele naţionale îmbătrînesc şi se răresc. Ce ne lipseşte cel mai mult este generaţia de mijloc, 40-55 de ani, adică exact aceia care sînt plecaţi şi care constituie segmentul cel mai dinamic în ştiinţă.

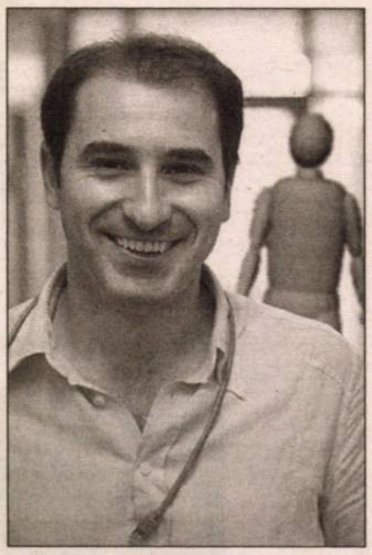
Cristian Sminchisescu

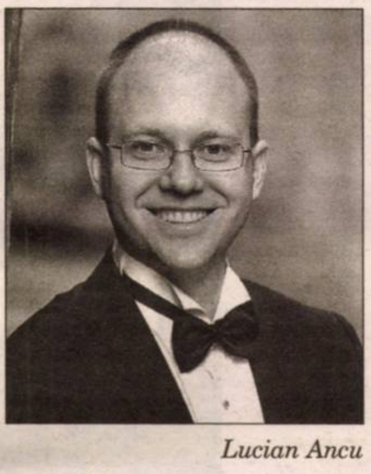
Lucian Ancu

Octavian Voiculescu

Carenţa majoră este siguranţa finanţării, pentru că, în România, oamenii scriu proiecte, în cazuri fericite le şi cîştigă, semnează un contract de finanţare pe doi sau trei ani, dar în contractele de finanţare există nişte clauze foarte hazlii care permit finanţatorului să taie la jumătate fondurile aprobate în caz că se micşorează bugetul. Aşa e formularea, la modul reflexiv-bugetativ. S-a întîmplat anul trecut cu granturi date acum doi-trei ani. Fiindcă bugetul nu s-a putut face în aşa fel încît să nu se diminueze, dar şi fiindcă aşa scrie în clauzele iniţiale. În marea majoritate a domeniilor, e imposibil să te adaptezi la un asemenea şoc. Poţi reajusta dacă e vorba de 5% sau 10%. Dar jumătate e imposibil de recuperat şi e probabil ca toată investiţia să fie irosită. E o falsă economie, ca s-o spunem foarte eufemistic.

În al doilea rînd: sînt foarte puţine domenii în ziua de azi în care cercetarea e datorată unor indivizi. O foarte mare parte din ştiinţă implică multă cooperare şi mobilitate – ca un ecosistem. Chiar şi în domeniile – puţine – în care cercetarea e un exerciţiu mai mult individual, tot îţi trebuie un mediu în care să existe emulaţie şi competiţie mai mult sau mai puţin prietenoasă. Altminteri, funcţionezi bine cîţiva ani, un deceniu, poate toată viaţa, dar fără performanţe. E cu totul improbabil să creezi şcoală. E cu totul improbabil ca elevii să devină mai buni decît mentorul. Asta nu am descoperit-o eu, e un fenomen documentat, e o slăbiciune de lungă durată a României. Consecinţa practică: programele de revenire sau de păstrare a oamenilor foarte buni nu duc la mare lucru dacă doar atrag indivizi răzleţi şi nu creează mici ecosisteme. Or, programele de reintegrare, atîtea cîte-au fost, au reuşit să atragă doar cîţiva oameni.

Apoi, nu se vede o constanţă a acestor programe româneşti: ele ba există, ba nu există. În programul „Orizont 2020“ există finanţări pentru revenirea cercetătorilor, fonduri dedicate ţărilor din Europa de Est pentru repatrierea savanţilor. Dar sînt în total 60 de milioane de euro cu care se vor finanţa, probabil, 90 de astfel de programe. România poate atrage, optimist vorbind, 10 sau 20 de milioane. E evident că nu ne putem baza pe asta, chiar presupunînd că reuşim (şi ar fi bine să depunem toate eforturile!) şi că cei care se întorc, totuşi, sînt primiţi bine, acceptaţi şi integraţi (nu e neapărat regula din trecut). Infrastructura fizică nu este un obstacol de netrecut, iar salariul, desigur, un element important, nu este o cheltuială bugetară imposibilă.

În fine, dar nu în ultimul rînd, ar mai fi de rezolvat sistemul de evaluare. Nu e întotdeauna aşa rău făcută, dar şi cînd o nimerim, o nimerim fără să fie acceptat felul prin care ea rezultă. E o vorbă: „Justiţia nu trebuie doar făcută, ci mai trebuie arătat că e făcută“. Cred că e o butadă valabilă şi ne priveşte, chiar cînd ne imaginăm că am găsit sistemul perfect. O fi, dar mai trebuie să fie şi asimilat de către toţi potenţialii beneficiari ai sistemului.

Societatea academică românească, însă – şi cei de acasă, dar şi cei plecaţi – este extrem de atomizată, suspicioasă, prinsă în imediat şi nerăbdătoare. E drept, situaţia este dramatică şi în cotidian, şi la orizont: e foarte posibil să intrăm într-un declin foarte abrupt în ştiinţa românească (deci fără putere de a susţine o economie modernă). Dar puţin calm nu strică în vremuri de criză…

Octavian Voiculescu *este doctor în neuroştiinţe, Fondator al Departamentului de Fiziologie, Embriologie şi Neuroştiinţe al Universităţii Cambridge, Marea Britanie.*

Corina Negrea *este realizator de emisiuni de ştiinţă la Radio România Cultural. De şaisprezece ani este corespondentul special al Societăţii Române de Radiodifuziune pentru Săptămîna Nobel.*

---

anchetă realizată
de Corina NEGREA

DILEMA VECHE
Diaspora
la persoana I

Claudiu TUFIŞ

Rînduri, numere, alegeri

În 2000, eram student la Central European University şi am mers cu cei şase colegi români să votăm. Nu îmi amintesc să fi fost aglomerat, nu îmi amintesc nici actul de a pune ştampila pe buletinul de vot, dar ţin minte că, după ce am terminat toţi de votat, o doamnă din personalul ambasadei ne-a invitat la un ceai. Şi pentru că stînjeneala caracteristică momentelor în care persoane complet necunoscute vorbesc despre vreme nu era, probabil, suficient de apăsătoare, doamna respectivă ne-a întins un tabel şi un pix, rugîndu-ne să-l completăm cu datele noastre de identificare (cine sîntem, de unde venim şi ce căutăm noi în Varşovia), cu explicaţia că aşa îşi aduc şi ei la zi baza de date cu studenţii români din Polonia. Interacţiunea stranie de atunci, combinată cu alegerea imposibilă pe care o aveam de făcut în al doilea tur, m-au determinat să nu mai trec pe la ambasadă după două săptămîni.

Patru ani mai tîrziu, eram student la Penn State şi am votat la consulatul României din New York. Am folosit acele alegeri ca prilej de a ne întîlni cu cei care erau cît de cît aproape de New York. După un drum de cinci ore cu maşina, am votat (nu îmi amintesc să fi fost un rînd mai mare de zece persoane) şi apoi am mers să mîncăm la unul din restaurantele româneşti din Queens, un local unde fumatul încă era permis („doar sîntem între noi, românii“, mi-a spus chelnerul) şi de unde am rămas cu o poză în care explicam savant ceva, gesticulînd cu un castravecior murat în mînă. Întîmplarea face că am revăzut restaurantul („Bucharest“ se chema) chiar zilele trecute, în filmul *America, venim!*. Aceste amintiri mă obligă la două observaţii a căror relevanţă e mai mult sau mai puţin evidentă în acest moment. Prima: statul român avea dificultăţi în a afla pe unde i se plimbă cetăţenii chiar şi acum 15 ani, cînd încă aveai nevoie de vize pentru mai toate ţările. În condiţiile în care fenomenul migraţiei s-a liberalizat, iar statul a rămas, se pare, la fel de incapabil sau cel puţin la fel de dezinteresat în a administra baze de date cu informaţii despre cetăţenii săi, nu cred că ar trebui să fie de mirare că au existat dificultăţi în organizarea eficientă a alegerilor în străinătate. A doua: nu îmi aduc aminte ca aceste momente electorale să fi fost însoţite de probleme semnificative pentru cei care votau în străinătate. Sigur, nu puteai vota dacă nu locuiai cît de cît aproape de un oraş unde se afla o secţie de votare, dar nu îmi amintesc să fi văzut ştiri despre cozi interminabile în ziua votului.

Aglomeraţia din ziua votului a reprezentat o temă importantă în ultimele două rînduri de alegeri prezidenţiale. Pentru mulţi români, alegerile din 2009 vor rămîne în memorie (datorită Antenei 3) ca alegerile în care la ambasada din Paris s-a votat „la secundă“; cele din 2014 vor fi reţinute ca alegerile în care cetăţeni români au stat la rînd ore întregi şi nu au mai apucat să voteze. Mai mult, deficienţele organizatorice de la primul tur par să fi avut un rol decisiv în mobilizarea dintre cele două tururi ale alegerilor prezidenţiale din 2014. Folosind datele furnizate de Autoritatea Electorală Permanentă (www.roaep.ro), voi încerca să înţeleg de ce „coada la vot“ a jucat un rol atît de important în ultimele alegeri.

Alegerile din 2009 au reprezentat pentru mulţi o mare surpriză: oamenii s-au dus la culcare crezînd că alegerile au fost cîştigate de Mircea Geoană pentru a se trezi că tot Traian Băsescu era preşedinte. Diferenţa dintre cei doi a fost de doar 70.321 de voturi, în condiţiile în care Băsescu a cîştigat cu 84.786 de voturi mai mult decît Geoană în afara ţării.

Faptul că voturile din străinătate au fost ultimele luate în calcul i-a făcut pe mulţi să ajungă la concluzia (greşită) că Băsescu a fost reales preşedinte al României de către diaspora, că românii din afara graniţelor au anulat voinţa celor din ţară. Dacă ar fi să urmăm o astfel de argumentaţie, atunci am putea susţine şi că Băsescu a fost ales preşedinte de clujeni (în judeţul Cluj, Băsescu a cîştigat cu 88.135 de voturi mai multe decît Geoană), aceştia fiind, de fapt, cei care au răsturnat voinţa întregului popor.

Nu sînt mulţi cei care îşi amintesc că este vorba de doar 95.000 de voturi în primul tur şi de doar 147.000 de voturi în al doilea tur. Pentru o imagine ceva mai clară: numărul voturilor din străinătate în al doilea tur a fost echivalent cu cel al voturilor din sectorul 4 al Capitalei sau cu cel al voturilor din judeţul Satu Mare. În febra discuţiilor despre vot uităm acest amănunt important: din cele aproape trei milioane de români răspîndiţi în lumea întreagă, doar 147.000 au votat în 2009.

În febra discuţiilor despre vot
uităm acest amănunt important:
din cele aproape trei milioane de români răspîndiţi
în lumea întreagă, doar 147.000 au votat în 2009.

În absenţa unor baze de date privind migraţia românilor, cea mai bună estimare pentru participarea la prezidenţialele din 2014 este cea făcută pe baza prezidenţialelor din 2009, cu o eventuală suplimentare pentru cei care au migrat în perioada dintre cele două alegeri. Presupunînd o creştere cu 25% a numărului de votanţi, organizatorii alegerilor se puteau aştepta, la momentul stabilirii numărului de secţii de votare, la aproximativ 120.000 votanţi în primul tur şi la aproximativ 185.000 de votanţi în al doilea tur de scrutin. Folosind informaţiile de la alegerile din 2009, puteau estima că cei mai mulţi dintre votanţi vor fi în Italia (29% în 2009), Spania (24%), Republica Moldova (8%), SUA (6%), Franţa (4%) şi Marea Britanie (4%). Aceste şase ţări, împreună, au dat 76% din voturile din al doilea tur din 2009. Cu un spor de 25% care să acopere migraţia suplimentară, estimările ar fi fost de 35.000 de votanţi în Italia, 29.000 în Spania, 10.000 în Republica Moldova, 7000 în SUA şi cîte 5000 în Franţa şi Marea Britanie.

Comparînd această estimare cu rezultatele înregistrate, observăm puterea predictivă a zicalei că „socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din tîrg“. În primul tur din 2014 au fost 160.000 de votanţi, nu 120.000. În unele ţări am estimat mai mulţi votanţi decît au fost în realitate (SUA), iar în altele am estimat mai puţini decît au venit la vot (Italia, Spania, Moldova, Franţa, Marea Britanie). Estimările statistice nu se fac pe ghicite, ci se fac pornind de la anumite măsurători care în momentul de faţă par să nu fie disponibile (este posibil ca ele să existe pe undeva într-un sertar, dar statul român este mai zgîrcit cu difuzarea datelor statistice chiar şi decît cu finanţarea cercetării).

Adevărata dimensiune a problemei, însă, apare la comparaţia datelor pentru al doilea tur: estimarea era de 185.000 de votanţi, or, în realitate au fost 378.000 de votanţi, mai mult decît dublu. Diferenţa uriaşă de votanţi între primul tur şi al doilea (o creştere de 236%) sugerează că această creştere a fost determinată de un eveniment care a avut loc între cele două tururi de scrutin şi care nu putea fi prevăzut sub nici o formă înainte de alegeri, cînd organizatorii stabileau cîte secţii de votare vor fi şi unde. În nu mai puţin de 38 de ţări, numărul votanţilor din turul al doilea a fost cel puţin dublu faţă de primul tur, cu o creştere maximă de 820% în San Marino, de la 216 la 1771 de votanţi.

Discrepanţa dintre cele două tururi din 2014 şi cea dintre numărul de votanţi din 2014 şi cei din 2009 ar trebui să fie una dintre principalele teme pe care sociologii şi politologii ar trebui să le studieze şi să le explice. Eu doar sugerez cîteva ipoteze ce par plauzibile şi care ar trebui testate.

Creşterea de la 2009 la 2014 poate fi explicată de un efect de contagiune: românii care au trăit mai mult în democraţii stabile, în care participarea politică este mai des întîlnită, au învăţat de la localnici şi au mers la vot. O explicaţie complementară ia în calcul efectul reţelelor sociale, care, deşi existau şi în 2009, au devenit un important canal de comunicare mai tîrziu, pînă în 2014. Şi o a treia explicaţie poate avea la bază radicalizarea politică ce a caracterizat al doilea mandat al lui Băsescu şi care a migrat dinspre actorii politici înspre susţinătorii şi votanţii acestora. Pentru unii, miza alegerilor a fost de a-l alege pe Ponta preşedinte, iar pentru alţii miza a fost de a-l bloca pe Ponta. Este sigur, însă, că numărul celor care au crezut că au o miză în alegerile din 2014 a fost mai mare în 2014 decît în 2009.

Creşterea dintre cele două tururi din 2014 a avut alte mecanisme, cel al mizei crescute fiind probabil singurul comun cu creşterea faţă de 2009. Principalul mecanism pare să fie cel al răspunsului emoţional la un eveniment (cozile din primul tur) care a fost puternic manipulat în mass-media şi care a fost însoţit de un răspuns dezastruos din partea organizatorilor alegerilor. Cînd numărul votanţilor din Italia creşte de la 35.000 la 97.000, al celor din Anglia de la 10.000 la 26.000, iar al celor din Germania de la 8000 la 18.000 în doar două săptămîni, este puţin probabil ca răspunsul să fie altfel decît emoţional.

Şi pentru că cifrele sînt seci, voi da un exemplu căruia sper că i se vor alătura multe altele similare venite de la cititorii variantei online a acestui articol. O bună prietenă trăieşte de ceva vreme în Austria. Mutarea iniţială a avut la bază o nemulţumire din ce în ce mai sîcîitoare faţă de felul cum mergeau lucrurile în ţară. N-a fost prea interesată de politica dîmboviţeană: avea preferinţe clare pentru anumite tipuri de politici în zona economică, dar nu urmărea luptele dintre politicienii români. În mod surprinzător, după primul tur al alegerilor, s-a activat politic. Încă nu îmi este clar cît din acest brusc interes e acoperit de credinţa că Iohannis reprezintă soluţia pentru România şi cît este dorinţa de a împiedica victoria lui Ponta. Dar este clar că ceva a făcut-o să reacţioneze la aceste alegeri. Între cele două tururi, a devenit foarte activă pe Facebook, distribuind mesaje de partid, comentarii virale anti-Ponta, îndemnuri pro-Iohannis. Este greu să porneşti de la cazuri individuale şi să ajungi la o explicaţie generalizatoare, dar dacă nu facem acest lucru, în 2019 ne vom întreba din nou unde să punem secţiile de votare, cîte să fie şi de ce la sfîrşitul zilei de votare unele secţii au fost goale toată ziua, iar altele au rămas cu votanţi la poartă.

***Claudiu Tufiş** este sociolog, lector la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti. A coordonat, împreună cu Mircea Comşa (UBB) şi Andrei Gheorghiţă (ULBS), două volume despre alegerile europarlamentare şi cele prezidenţiale din 2009. Aceeaşi echipă analizează în prezent datele de la alegerile prezidenţiale din 2014.*

Bibliografia chestiunii

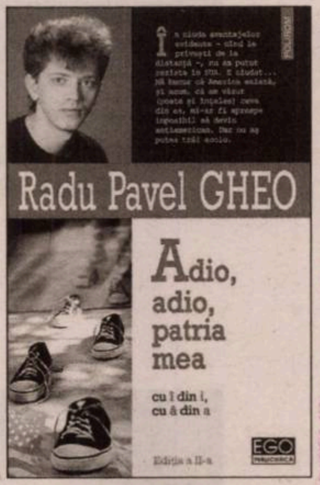

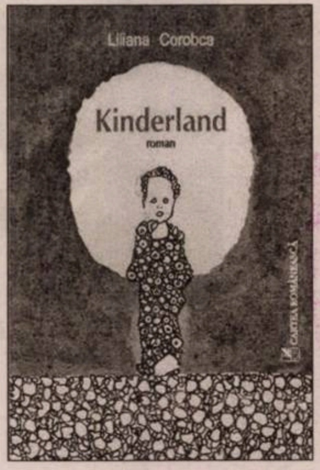

Dan LUNGU
Fetiţa care se juca de-a Dumnezeu
POLIROM

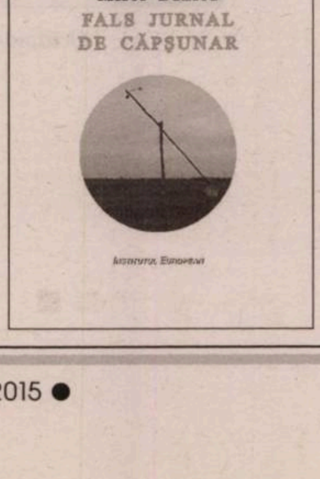

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Din nou, în fața blocului

Imaginea cu adolescenți sau copii din ce în ce mai izolați și mai confiscați de ecranul telefoanelor mobile sau al tabletelor pare a se multiplica la nesfîrșit, pretutindeni: în metrou, în magazine, în parcuri, la petrecerile care le sînt destinate, în stațiile de tramvai sau la colțul străzii. Vîrsta celor care primesc gadget-uri strident colorate și extrem de zgomotoase se face tot mai mică. De la vîrste fragede se consumă cu nesaț saluturi pe rețelele de socializare, alerte de la jocurile halucinogene, videoclipuri virale, detalii sordide din viața mondenă etc. S-ar zice că toți se hrănesc cu *wireless*, că respiră prin *touchscreen*, că aud prin căștile din urechi și că dorm pe tastatură. În mod straniu, deși au, virtual, posibilitatea să se conecteze la o lume întreagă, lumea copiilor sau a adolescenților noștri se face din ce în ce mai mică: se bucură, se îndrăgostesc, se întîlnesc, se minunează, se indignează, se validează sau nu prin cîteva, obosite, emoticoane însoțind mici grupuri de consoane.

Mă grăbesc, deci, să semnalez, cu speranță, orice efort, cît de mic, de a-i scoate pe cei mici din vîrtejul de mațe electronice și de a-i azvîrli în „locuri" vii, în care sînt stîrnite emoțiile, creativitatea, imaginația, interesul pentru fapte, spații, întîmplări autentice, nedistorsionate de ferocitatea internauților. Doi tineri angajați în mediul publicitar, Vlad Tomei și Mihai Gheorghe, au avut ideea de a edita o carte, sub formă de cartoline, în care sînt descrise toate jocurile copilăriei ante-Internet: „Șotron", „Țară, țară, vrem ostași!", „Baba-oarba", „Rațele și vînătorii", „Flori, filme, fete sau băieți", „Țările", „Țurca", în fine, peste cincizeci de astfel de invitații de petrecere a timpului liber „altfel". Cartea se numește *În fața blocului*, iar jocurile propuse pun în mișcare, pe lîngă mușchi și oase, cunoștințele de cultură generală, spiritul de inițiativă, umorul, generozitatea, toleranța, respectul în fața regulilor, rodajul în fața eșecului, bucuria trăită laolaltă cu cei de lîngă tine. Dar mai pun în mișcare, energizează, diversifică și dialogul părinți – copii, altfel osificat de prejudecăți, tabieturi și tabuuri înțepenite, programe aglomerate: jocurile oferă timp de petrecut umăr la umăr, aducînd laolaltă nostalgia adulților și bucuria copiilor.

O carte, sub formă de cartoline, în care sînt descrise toate jocurile copilăriei ante-Internet.

M-aș bucura ca vechiul strigăt de adunat gașca de cartier, „Ieși pe-afară?", să se audă din nou în curțile școlilor, în fața blocurilor sau în parcuri. Să văd trotuarele animate de salturi printre pătrate sau cercuri, de „stoluri" de ulii și porumbei, de „bande" periculoase de hoți și de „unități" de vardiști, de elastice care se răzvrătesc pe gleznele celor mici. Cu cartea în mînă aș organiza concursuri școlare, competiții naționale, întreceri de cartier. Aș ruga Ministerul Educației ca, înaintea tabletelor, să achiziționeze pentru copiii noștri niscaiva timp liber, petrecut în mijlocul prietenilor, al dascălilor, al părinților, căutînd în memorie nume de capitale sau de țări exotice, rase de animale sau specii de plante, inventatori excentrici sau scriitori nemuritori. Aș găsi, în sfîrșit, o utilitate așa-numitelor rețele de socializare numai ca să le transmit clienților lor că „viața e în altă parte", nu în lumina ecranelor de calculator.

Vă propun, deci, să vă adunați, din nou, „în fața blocului". Și dacă a existat un timp în care șotronul făcea să dispară din amintiri fațadele gri ale caselor, lipsa apei calde sau a gazelor, atunci cu siguranță va putea face să dispară și o lume atît de mică și de artificială, cuprinsă doar într-o diagonală de cinci centimetri.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Alte tipuri de servicii

Am tot relatat, de-a lungul timpului, din istoriile unuia sau altuia dintre taximetriștii cu care tot mergeam. Unii îmi povesteau viețile și problemele lor, cu alții am devenit aproape prietenă. Mai nou, nemaisunînd la firma la care obișnuiam, unde pînă și dispecera mă cunoștea, am început să utilizez doar aplicațiile.

Salvezi adresa, apeși pe un buton, taxiul vine... Nu vorbești cu nimeni, taxiul sosește, chiar în timpul anunțat. Taximetristul nu mai are păreri – are, în schimb, GPS. Dar e deschis la sugestiile clientului, pe care nu le comentează, în general. O ia pe unde îi spui, cu un aer distrat, sau, mai bine zis, neutru, eventual vorbind nonstop la telefon. Obișnuit cu vechea școală de taximetrie, cea trăncănitoare, mai strecori cîte o observație timidă, eventual despre vreme. Șoferul mormăie ceva drept răspuns, dar nu știi dacă ți-a răspuns ție sau persoanei de la celălalt capăt al firului. Ajungi, plătești, și nu se comentează bacșișul lăsat.

Foarte clar, curat, de-a dreptul aseptic... La fel se întîmplă, mai nou, și în cazul unor vînzători sau chelneri. Dacă cei de școală mai veche întotdeauna aveau ceva de recomandat, aveai, n-aveai chef de discursurile lor, unii dintre cei de tip nou te întîmpină cu următoarea replică: „Oricare e la fel de bun..." Trebuie să insiști excesiv ca să ți se ofere o recomandare, care nu știi, în condițiile date, dacă nu e scoasă la plezneală, pur și simplu. Să fie o nouă politică sau unii dintre prestatorii de servicii chiar nu știu mai mult decît denumirea produsului și costul lui? Recomandările, cînd nu sînt agresive și excesive, își au și ele rostul lor: poți intra undeva neinformat și, mergînd pe încredere, să reușești să achiziționezi ori să consumi ceva aproape de ce ți-ai dorit.

E drept că, dacă recomandările au dispărut, în locul lor (nu neapărat în loc) au apărut opțiunile. Înainte, vedeam doar în filme cum cineva „preferă" (cuvînt antipatic specific consumatorilor, cu o tentă prețioasă) o cafea decofeinizată cu lapte degresat, fără zahăr, medie, la pachet. Erau cel puțin patru lucruri pe care trebuia să le precizezi în legătură cu un produs pe care îl luai cu tine. Aceleași patru lucruri, sau chiar mai multe, le spui acum cînd comanzi o cafea de la Starbucks sau de la Tucano coffee, de pildă. Ba mai trebuie să precizezi și felul cafelei pe care o pun la respectivul produs, mai aromată, mai tare etc... Numărul cunoștințelor pe care trebuie să le ai despre produse și servicii e tot mai mare. Desigur că sînt necesare, dar, în același timp, documentarea în atari domenii... facile îți ocupă timpul pe care-l puteai aloca altora, mai profunde. Dar ce să faci: n-ai încotro dacă nu vrei să fii păcălit, dacă vrei să iei deciziile corecte (și în materie de cafeaua pe care o bei, se pune cu claritate problema deciziilor...).

În sfîrșit, mai există o trăsătură antipatică a anumitor servicii: autopromovarea. Dar nu orice fel de autopromovare, ci una fără tact, fără sare și piper, neîndemînatic agresivă. De pildă, în locul fostului magazin Eva a luat ființă, cum probabil ați observat, un nou Mega Image. Eram gata să scriu că am constatat acest lucru cu stupoare, dar, în cazul Mega Image-urilor, nu mai poate fi vorba de nici o stupoare: ele răsar, urmărindu-mă parcă (și, probabil, asemenea mie, pe oricare dintre noi), în toate punctele-cheie, în general de intersecție, prin care trec. În sfîrșit, intrînd și cumpărînd de la Mega Image-ul de la Eva, care e mare și bine aprovizionat, am fost întîmpinată cu următoarea reacție la casierie (parafrazez): „Nu-i așa că sîntem cei mai tari? Nu-i așa că vă place la noi, că la noi e cel mai bine?" Acest tip de laude autoasumate m-au făcut, deși eram cît se poate de mulțumită de magazin, în mod real, să nu îmi mai vină să-mi fac cumpărăturile acolo un timp. Discursul, inutil, de la casierie, mi se părea pur și simplu fals. Desigur, oamenii își propuseseră să fie firești și colocviali.

Observațiile de mai sus nu se vor critici, ci doar constatări. E evident că serviciile de la noi se schimbă, căutîndu-și forma dacă nu ideală, măcar funcțională.

Selma IUSUF

legende urbane

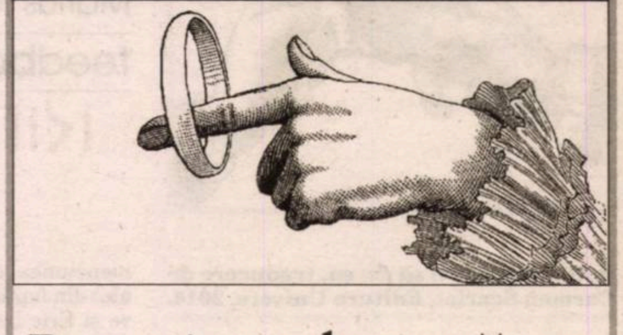

Prostia solemnă

Să știți că Ploieștiul o să aibă un bust cu Ronald Reagan. Ploieștiul rămîne tare simpatic. Tonul știrii pe care am citit-o pe agenții (Mediafax) e la fel de drăguț: „Potrivit lui Mircea Cosma (șeful Consiliului Județean), statuia va fi dezvelită cu ocazia celebrării a 135 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice româno-americane (...). Ulterior dezvelirii statuii, reprezentanți ai județului Prahova vor participa, în 9 și 10 mai, la mai multe acțiuni dedicate împlinirii a 135 de ani de relații româno-americane, în Statele Unite ale Americii." Aflu și de prin gazete că Mircea Cosma e un mare admirator al fostului președinte american, despre care zice că a înfrînt fără vărsare de sînge în Războiul Rece și i-a zdrobit pe comuniști.

E clar că mai toate comunicatele venite din Republică sînt lovite de un simț al istoriei monstruos. Celebrele telegrame ale căpitanului Candiano Popescu, ele singure, fără nici un fel de suflu caragialesc, te fac să te prăpădești de rîs. Omul înfrîngea de capul lui monarhia pe bulevardul cu castani și trimitea ordine tuturor în nume propriu, dar și în numele altora. Asta, de pildă, a ajuns la căpitanul grănicerilor de la Predeal: „Principele Carol răsturnat, guvernul provizoriu instalat, avînd de cap pe generalul N. Golescu ca regent. Sînt prefectul districtului, numit de guvernul provizoriu. Concentrați imediat grănicerii și în 24 de ore, dacă se poate, să fiți la Ploiești. Aștept de la patriotismul Dumneavoastră și de la energia Dumneavoastră acest serviciu." Iar aceasta – „Principele Carol răsturnat, guvernul provizoriu înființat sub titlul de Regență. În Ploiești mare entuziasm" – trebuia să ajungă la Pesta și să fie difuzată apoi în lumea întreagă. A ajuns însă la București, unde s-au luat măsuri. După cum știți, toată parascovenia s-a sfîrșit cu un proces în care cei 41 de inculpați au fost achitați pe motiv că la mijloc s-a aflat o malversațiune politică menită să-i defăimeze pe onor liberali. Păi, cum să fii Caragiale și să nu scrii despre așa ceva?

Citind cu mare drag știrea cu bustul lui Reagan și documentînd puțin apetența orașului pentru tot soiul de statui și busturi, am mai aflat că în fața liceului „Mihai Viteazul" din oraș s-a amplasat, prin 2013, și un bust al lui Henric al IV-lea, tot din inițiativa energicului Mircea Cosma. De ce Henric al IV-lea? Pentru că a fost contemporan cu Mihai Viteazul, *doh!* Am descoperit apoi și reacția notabilităților din oraș, care au strîmbat din nas la alegerea președintelui de Consiliu Județean – un rege francez! Cea a unui profesor din urbe, apărută în publicația locala *Ziarul oamenilor buni* din 20 septembrie 2013, ar merita o transcriere completă. E savuroasă. Omul e supărat c-au pus un „papistaș" în fața liceului și spune: „Foștii dascăli ai liceului cu nume de sfinți plecați la întîlnirea cu eternitatea se întorc în mormînt de revoltă și au convocat un Consiliu profesoral ad-hoc pe tema bustului buclucaș...", din care remarc frazarea, clișeele perfecte și cuvîntul „buclucaș". Același profesor se mai întreabă: „De ce inițiatorii proiectului nu s-au gîndit la Vercingétorix, Clovis, Jeanne D'Arc..." De ce nu Astérix și Obélix? Măcar înțelegeau liceenii ăia ceva.

Vă mai spun că în apropiere de Ploiești, la Boldești-Scăieni, există o replică în mic a statuii Libertății de la New York. Explicația e că inginerul Eiffel ar fi fost în vizită la Boldești-Scăieni, unde a plănuit cum să facă statuia din New York, dar și îmbinările de la celebrul turn ridicat la Paris. Totul vine de se leagă.

În fine, Ploieștiul n-ar fi singurul oraș care are apetență pentru statui solemne și alte puneri în eternitate ale unor orgolii de ctitor zonal. Știm cazuri de persoane care și-au făcut propriile busturi, în viață fiind. Cazuri de donatori și finanțatori imortalizați în fresce de biserici noi. E simpatic, cum ziceam, iar pentru Ploiești mărturisesc că am o sinceră afecțiune. Doar de acolo vine îndemnul „Națiune, fii deșteaptă!", urmat de constatarea „Și noi dormim, domnule!".

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

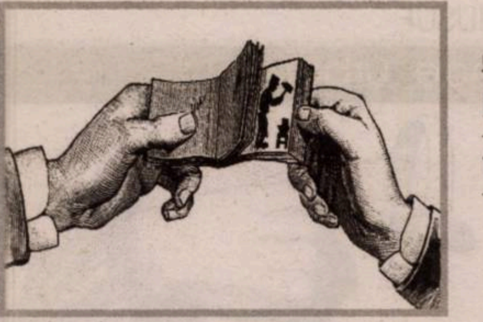

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Marius CHIVU

feedbook

Cu ușa închisă

● Ali Smith, *Era să fiu eu*, traducere de Carmen Scarlet, Editura Univers, 2014.

Prima traducere românească din opera lui Ali Smith, una dintre scriitoarele britanice contemporane cele mai titrate, s-a produs în 2008 odată cu micul ei roman *Fata întîlnește băiatul,* într-o colecție de buzunar foarte interesantă, intitulată „Mituri" *(Girl meets boy* fiind rescrierea în proză, în decor urban modern și în cheie gay a poveștii dintre Ifis și Iante din *Metamorfozele* lui Ovidiu), colecție care din păcate n-a avut noroc și a dispărut după numai trei titluri, celelalte fiind din Karen Armstrong și Margaret Atwood. Ali Smith a continuat să scrie deopotrivă proză scurtă și romane ajunse pe lista scurtă a premiilor Man Booker, inclusiv romanul ei de anul trecut, *How to be both,* anunțat recent și pe lista scurtă de la Folio. (În paranteză fie spus, coperta acestui prim titlu din seria de autor pe care Editura Univers i-o dedică acestei autoare britanice gay nu are nici o legătură cu subiectul cărții și cu structura ei ușor experimentală, arată ca o pagină convențională dintr-un catalog de design interior, ba mai și conține un sticker cu o informație falsă: *Era să fiu eu – There but for the* în original – n-a fost pe lista scurtă de la Man Booker, a fost doar pe lista lungă de la Orange – sper doar că această informație falsă n-a fost premeditată din rațiuni comerciale, căci ar fi jenant.)

Cele patru părți ale romanului, ale căror cuvinte de deschidere formează și titlul cărții (varianta românească pierde absurdul originalului), sînt construite în jurul figurii absente a personajului Miles Garth care, în postura lui de însoțitor al unuia dintre invitați la o cină *posh,* dispare de la masă și se încuie în camera de oaspeți. Pentru o vreme se crede că omul a plecat de la petrecere fără să-și fi luat rămas bun, dar gazdele descoperă ulterior că acesta devenise peste noapte oaspetele lor nepoftit pe care nu-l pot mai da afară din casă și pe care se văd nevoiți să-l hrănească cu alimente ce pot fi strecurate pe sub ușă (fiind vegetarian, i se strecoară felii de șuncă, pentru a-l determina să iasă). Dimensiunea cu adevărat comică vine mai ales din faptul că proprietarii casei, Genevieve și Eric Lee (Gen-Eric), sînt o familie de snobi (spargerea ușii nu e o opțiune întrucît este o piesă originală și foarte veche de mobilier) care obișnuiesc să invite la petrecerile lor „alternative" oameni din clase și de orientări religios/sexuale diferite, ca pe niște antropo-curiozități distractive. După cuplurile de musulmani, palestinieni și evrei din trecut, de data aceasta invitaseră la petrecere un cuplu de negri și unul de gay (Miles Garth fiind însoțitorul invitatului Mark Palmer). De altfel, discuția din timpul cinei, și care constituie în mare parte al doilea capitol al cărții, este punctul forte al romanului, un adevărat tur de forță dialogală (ca în tripticul de povestiri „Acasă la Phil și Joana" din volumul *Puls* de Julian Barnes) în care se regăsesc, cu multă savoare, toate filistinismele clasei de mijloc.

Fiecare din cele patru părți ale romanului este scrisă din perspectiva cîte unui personaj marginal care a avut la un moment dat o întîlnire/legătură întîmplătoare cu misteriosul și tăcutul Miles, cel încuiat în dormitor: „Era" – Anna Hardie (devenită, kafkian, Anna K sau, punkist, Anna Key), o femeie recent demisionată dintr-un job cu caracter social și care-l cunoscuse pe Miles în adolescență cu ocazia unei excursii oferite de o bancă în urma unui concurs de povestiri despre cum va arăta viitorul; „să" – Mark Palmer (care-l cunoscuse pe Miles în timpul unei reprezentații shakespeariene, vezi fragmentul de mai jos), fotograf gay a cărui mamă moartă, odată o celebră artistă, îi vorbește în rime; „fiu" – May Young este o bătrînă care suferă de demență și pe care Miles o vizitează o dată pe an la azil și, în sfîrșit, „eu" – Brooke Bayoude, fata de zece ani a cuplului de negri invitați la petrecere, o fată precoce intelectual („o deșteptissimă" / *„a cleverist"* în original), avînd istețimea lui Alice și puritatea lui Esmé, care pune toate întrebările indiscrete/esențiale și devine, astfel, singura persoană cu acces secret la Miles. Motivul de retragere al acestuia poate fi, astfel, aproximat prin asocierea lui cu Brooke: o revoltă mută și absentă la adresa lumii care și-a pierdut inocența, bunătatea, veselia. După ce Miles pune o ușă străină între el și lume, *posh*-prietarii (pentru a fi în nota lingvistică a calambururilor în care abundă proza lui Ali Smith) aleg să cheme, în locul unui lăcătuș, un reporter: „În casa noastră locuiește un străin împotriva voinței noastre". Miles devine o figură interesantă pentru mass-media și, în curînd, o celebritate botezată, din rațiuni de *coolness,* Milo. Televiziunile trimit care de reportaj în fața casei, străinii se adună și scandează numele lui Milo în speranța că-i vor surprinde chipul la fereastră (unde scoate, din cînd în cînd, mîna, pentru a lua mîncare, care acum i se trimite, cu ajutorul unui scripete, într-un coș), iar Gen vinde tricouri cu numele lui imprimat.

Narat non-linear, din perspectiva unor personaje marginale, cu multe paranteze și digresiuni, cu o mare atenție la limbaj (cartea e plină de calambururi, jocuri de cuvinte, etimologii), romanul lui Ali Smith este un fel de eseu multi-narativ simbolic pe diverse teme contemporane, în centru fiind preocuparea mai tuturor personajelor pentru drumul, locul și semnificația existenței în lume și în istorie – de altfel, casa familiei Lee se află în Greenwich, la doi pași de Muzeul Maritim și de străvechea corabie transformată în muzeu, în proximitatea Observatorului Astronomic și a liniei de demarcație a meridianului 0 de unde se măsoară coordonatele planetei. Personajele, toate însingurate în viețile lor și solitare în propriul fel, discută despre politică și cultură, despre mass-media și Internet, despre cunoaștere și celebritate și multe dintre replicile lor sau frazele monologurilor însumează neliniști și întrebări despre existență, identitate, comunicare, atașament, memorie, moarte ș.a.

Era să fiu eu este un roman sofisticat și neconvențional, aproape experimental, cu multe voci și construit în straturi, foarte inteligent și cult, cu umor fin și cu multe subtilități și jocuri de limbaj, motiv pentru care îi acord tot creditul traducătoarei Carmen Scarlet – a făcut o treabă foarte bună, deloc ușoară! Un roman ce deschide excelent o serie de autor pe care o recomand în avans.

Ali Smith
Era să fiu eu
UNIVERS
SERIE DE AUTOR

■ ■ ■

„Cu trei sau patru luni în urmă, într-o zi de sîmbătă din iunie, Mark merge la un matineu la *Poveste de iarnă* la teatrul Old Vic. Biletele sînt vîndute deja de săptămîni întregi, dar reușește să găsească în ultimul moment un loc în spatele sălii... E greu să-ți iasă cum trebuie *Poveste de iarnă,* dar dacă a ieșit cum trebuie, trezirea la viață a statuii din final e una dintre cele mai impresionante chestii pe care le poate produce pe scenă teatrul. Se întîmplă: regina nedreptățită se întoarce din morți. Se mișcă, pășește înainte, îl ia de mînă pe soțul ei, se îndreaptă către fiica ei pierdută și regăsită, Perdita, gata să-i vorbească pentru prima dată copilei sale, cînd începe să sune un telefon mobil din primele rînduri. Biibidii biibidii bidii diip. Biibidii biibidii bidii diip... Actrița care o interpretează pe regină o ia pe fiica ei de mînă ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat și își spune rolul în continuare în timp ce telefonul sună. După cîteva minute piesa se termină.

Ce sincronizare perfectă, îi spune Mark străinului din stînga lui în timp ce se lasă cortina. Chiar că a fost, spune bărbatul care s-a nimerit să stea lîngă el. Doamne, spune Mark dînd dezaprobator din cap. Ba vorbesc serios, spune bărbatul. Chiar a fost. Mi s-a întîmplat des să aud telefoane sunînd la teatru sau la cinematograf, dar acesta a fost cel mai potrivit moment în care am auzit un telefon sunînd. Exact în momentul în care, acolo pe scenă, cineva chiar simte nevoia să vorbească cu cineva, iată, aceeași nevoie și la publicul care privește cum se întîmplă asta pe scenă... Înțeleg ce vrei să zici. Totuși. A, spune bărbatul. Totuși? E o diferență de la cer la pămînt, spune Mark, între Hermiona și Perdita și ceea ce au ele să-și spună și ce-o fi urmat să audă persoana aceea din public la telefon, Bună, sînt în tren, sau Poți să vii să mă iei la cinci și jumătate, sau Poți să iei niște nisip pentru pisică sau Nurofen sau ceva de genul ăsta. Nu socoti nevoia, spune bărbatul. Să nu ai nevoie de socoteală. Nu știm. Pur și simplu nu avem de unde ști. Tot ce știm e că cineva voia să vorbească cu altcineva. E mai mult decît suficient. N-are importanță cît de elementar este, oricum doar cu asta rămînem, la urma urmei. Rostește toate astea pe un ton serios. Rostește cuvîntul *elementar* fără nici un fel de stîngăcie. Felul cum rostește expresia *la urma urmei* o face cumva să nu mai sune a clișeu, o face să însemne că lucrurile chiar se sfîrșesc și acest lucru s-ar putea într-adevăr să aibă importanță. Nu crezi că a compromis piesa, spune Mark. Eu cred că a pus-o mai bine în valoare, spune bărbatul. Surprinzător, spune Mark." *(din romanul* Era să fiu eu *de Ali Smith)*

PUBLICITATE

JAZZ
PREZINTA
RAVI COLTRANE
QUARTET
EUROPEAN TOUR
magicfm
Muzica inimii tale
22 FEB 2015 - ORA 19:30
SALA RADIO
BILETE IN RETEAUA EVENTIM.RO SI IABILET.RO
RAVI COLTRANE - SAXOFON TENOR
DAVID VIRELLES - PIAN
DEZRON DOUGLAS - BASS
JOHNATHAN BLAKE - BATERIE
PREZENTATOR - FLORIAN LUNGU
adevărul
DILEMA
zile nopți
SUNETE
BEST MUSIC
iConcert.ro
INFO MUSIC
blitz TV

„Învățăm să ne jucăm cu energia pe scenă“

– interviu cu trupa Velosonics –

Cum s-a născut trupa?

Andrei Niculescu: L-am auzit pe Adi (solistul nostru, al tuturor) cîntînd una din piesele lui într-un cadru „festiv“ și atunci i-am făcut propunerea să lucrăm împreună la materialul lui. În scurt timp, am constatat că nu putem cînta în doi la cinci instrumente simultan. Așa că, după cîteva permutări, am ajuns la formula actuală. Piesele însele au venit cu stilul, nu l-am găsit noi, ci invers. Pur și simplu așa au ieșit melodiile, primele bat puțin spre pop, cele de pe album mai mult spre rock. Stilul e, de fapt, o noțiune abstractă și relativă, contrar așteptărilor. Noi doar am căutat pînă am găsit ceva care ne plăcea cum sună.

Marius Acsîntoaie: Eu și Adi ne cunoșteam de ceva ani înainte să se vorbească de trupa asta… pe vremea aia fiecare își încerca norocul în alte proiecte muzicale. Și Adi cu Andrei erau prieteni mai vechi. Adică în jurul lui Adrian s-au întîmplat lucrurile de la început. Cred că fiecare, separat, ne doream să se întîmple asta la un moment dat. Cristi a intrat neobservat. La primele concerte, Velosonics nu avea basist. Pînă a venit unu' pe motor, de ziceai că era Rio din *Shaman King*. Era Flavius, normal. Stilul a ieșit natural, fără prea multă bătaie de cap pe tema asta.

Flavius Fabian: Velosonics era în „chinurile facerii“ cînd eu încă hălăduiam fără țintă prin Europa pe două roți. Eram în Elveția cînd m-am hotărît că am nevoie de un *„fresh start“, musically speaking,* iar restul a venit pe cale naturală. Mi-au plăcut extrem de mult vocea și look-ul lui Adi (și eu chiar sînt tipicar), iar stilul inițial („Berlin Books“, „Songs we used to like“) era „curățel“ și plăcut, unii l-au catalogat chiar brit-pop, dar eu am totuși un background rock, așa că, ușor-ușor, mi-am pus și eu amprenta pe noile compoziții care sînt clar în sfera de alternativ.

De unde vă revendicați muzical?

A.N.: Cred că asta a fost șansa noastră, faptul că ne împărțim un teritoriu vast și nu ne împiedicăm unul de altul cînd facem piese. Eu vin din anii '60-'70, Bop și Adi sînt exclusiv din prezent, Cristi vine de pe o planetă mai jazzy, iar Flavius are propria lui galaxie unde numai el aude muzica.

M.A.: Toți ascultăm muzică diferită. Eu am crescut cu alternativ, punk, grunge și toate metalele din lume. Acum m-am mai calmat, dar nu de tot.

F.F.: Ne place să credem că sîntem indie, deși e greșit să spui că ăsta e un stil. Muzical sîntem diferiți, dar ca medie ieșim oarecum pe plus, adică mai *rockish*.

Adam Whittaker i-a produs pe Grimus, Toulouse Lautrec, OCS, acum și pe voi; ce a adus venirea lui în lucrul cu trupa, dat fiind că piesele de anul trecut („Bebop“, „Berlin Books“, „Love for Gold“ și celelalte) n-au intrat pe acest album de debut?

A.N.: Pe lîngă un nivel de experiență și de profesionalism neîntîlnite la noi, Adam a venit la pachet și cu multă încredere, curaj și entuziasm, care, zicem noi, răzbat și pe album.

M.A.: Primele piese au avut cumva rolul de a decide o direcție și un stil. După ce ne-am prins care e treaba, să scriem un album nou-nouț și colaborarea cu Adam s-au dovedit a fi cea mai corectă soluție pentru a crește nivelul.

F.F.: *Thank God for Adam!* De unde să încep? Adi l-a contactat și bine a făcut. „Nu știu alții cum sînt“, dar la noi, Adi vine cu ideile de piese (și are multe, nu glumă!), iar nouă ne plac cam toate, dar e foarte greu să le cernem. Pentru *Roundhouse* am decis cu toții să mergem pe mîna lui Adam, care deși nu ne-a dat de la început impresia că e foarte organizat, a știut exact cum să facă ordine și ce să elimine din marasmul de idei propuse de noi, care altfel s-ar fi regăsit cu siguranță pe album și ar fi ieșit… unul dublu sau triplu.

De ce cîntați în limba engleză? Aveți și voi iluzia că o să rupeți gura tîrgului în Occident, acolo unde n-a reușit nici o trupă românească?

A.N.: În nici un caz nu a fost ceva premeditat, pur și simplu așa au ieșit cuvintele. Deși nu ne-ar fi speriat așa o provocare, nu s-a gîndit nimeni serios la Occident, aveam alte lucruri pe cap la momentul respectiv. Pentru 2015 am vrea să revenim la dulcele grai, așa poți ajunge la public mai pe scurtătură.

F.F.: Limba română este mult mai pretențioasă decît cred mulți. Nu e vorba de ce spui, ci de cum o spui. În engleză este cu mult mai ușor să fii artist. Mulți spun că muzica modernă nu sună bine în română. Probabil nu sună bine pentru că limba română are mult mai multe valențe și e mult mai pretențioasă. Nu toți artiștii/cîntăreții sînt poeți, iar un vers cu multe înțelesuri nu e ușor de găsit. Sigur că nu ne propunem să cîntăm în română oricum, este de la sine înțeles că versurile care exprimă simțirea noastră ca muzicieni sînt cele pe care o să le alegem, indiferent dacă sînt în română sau în engleză.

> *„Muzical sîntem diferiți,*
> *dar ca medie ieșim oarecum mai* rockish.“

Ce elemente considerați că reprezintă semnătura voastră ca trupă?

A.N.: Nu cred că ne permitem încă luxul să avem o „semnătură sonoră“ veritabilă, în afară de cea imprimată de Adam, producătorul nostru, însă ne-am dori să devină un soi de marcă reprezentațiile live energice. Învățăm să ne jucăm cu energia pe scenă, să o împrăștiem în public și să vedem cum vine înapoi.

M.A.: Cred că se aude și se vede relaxarea. Părerea mea…

F.F.: Noi cîntăm ce simțim. Alții sînt cu critica, etichetele etc.

Videoclipurile sînt bine făcute, discul are un concept grafic elegant; cît mai contează CD-ul și videoclipurile azi în viața și pentru finanțele unei trupe care trăiește oricum doar din concerte?

A.N.: În afară de valoarea lui simbolic-nostalgică, CD-ul ajută la promovare, la fel și videoclipurile. În felul acesta, ne pot auzi și vedea și oameni care nu ajung la concerte, și așa poate vom strînge un public mai mare. În afară de cîteva excepții notabile, o trupă nu poate trăi din concerte în România, din păcate.

M.A.: Simplu, merg mînă-n mînă. Dacă ele nu sînt, nu sînt nici concertele. Și atunci nu ne mai trebuie nici o trupă, mergem direct la campionatele de fussball.

Pe cine admirați din istoria pop-rock-ului românesc?

M.A.: În afară de Vank și Vama Veche mai există cineva? Dar un *cover* Ștefan Bănică Jr. trebuie să recunosc că m-ar tenta.

F.F.: Timpuri Noi, în formula lor de aur.

Cu ce trupă de la noi și cu ce trupă de afară v-ar plăcea să colaborați sau să plecați în turneu?

M.A.: Eu pe la 13 ani, de cînd începeam să merg la concerte Omul cu Șobolani, mă tot gîndeam cum ar fi să cînt vreodată cu ei. Asta s-a întîmplat pînă la urmă. Iar cu Beatles n-am apucat.

F.F.: RHCP & Foo Fighters, pentru că sînt încă actuali și sigur ne plac tuturor.

Dacă ați putea îmbunătăți un aspect al pieței muzicale de la noi, care ar fi acela?

Adrian Spier: Din păcate/fericire, este foarte greu ca un singur aspect să miște ceva. În momentul ăsta cred că există trei participanți în joc: 1) creatorul de muzică, 2) consumatorul de muzică și 3) aspectul economic. Dacă 1 nu își face treaba, 2 nu se mișcă. Dacă 1 și 2 nu își fac treaba, 3 nu o să existe. Oricum, mi-ar plăcea ca lumea să creadă mai mult în concert.

M.A.: Să știe toți DJ-ii măcar pentatonica din La. Televiziunile și radiourile de profil muzical decid ce „se ascultă“. Cel mai bun lucru care i s-ar putea întîmpla muzicii din România e difuzarea ei pe criteriu calitativ (de oameni competenți și descuiați la minte), luînd în considerare și alte genuri muzicale decît ceea ce înseamnă *mainstream*-ul azi. În țările cu o industrie muzicală sănătoasă, *mainstream*-ul cuprinde ce e de top din orice gen.

F.F.: Politica televiziunilor și a radiourilor de profil muzical este sau să acopere toate genurile, sau se rezumă doar la *maistream*-ul amorf și liniar care nu aduce nimic nou. Este greșit! Au mai existat ici-colo niște tentative de emisiuni de cîte o oră sau două cu un anumit specific, fie rock, fie jazz, fie rap sau alte subgenuri muzicale. Prea puțin. Per total, posturile TV și de radio sînt varză, la propriu! Asta pentru că nu sînt canalizate, nișate. Cînd ai un post care dă numai rock, un altul care dă numai jazz, și așa mai departe, poți să evoluezi. Abia atunci poți să asculți un radio nu doar pentru o anume emisiune sau pentru că întîmplător ai auzit o piesă care îți place. Așa se cultivă ascultătorii de gen.

Cînd nu sînteți ocupați cu muzica, ce (altceva mai) faceți?

A.S.: Ne ocupăm cu alte lucruri care ne aduc bani, pe care îi cheltuim cînd sîntem ocupați cu muzica. Doi dintre noi aderăm la metode mai clasice de a face acest lucru. Andrei este antreprenor, Marius a făcut școala de televiziune, Flavius este veterinar (dar nu numai), iar Cristian Prihotcă, bateristul nostru, este singurul muzician din trupă.

F.F.: *We are ordinary people,* doar că mai avem și latura asta artistică. Facem sport, mergem la film, călătorim, iubim.

Ce așteptări aveți cu acest album de debut și ce urmează?

A.S.: Urmează să-l cîntăm și probabil să compunem niște cîntece în limba natală.

M.A.: Așteptăm oamenii la concerte. Vor urma multe și, probabil, alte albume, clipuri și iarăși albume.

F.F.: Noi am avut așteptări pentru acest album încă înainte de a se naște. Acum putem spune că sîntem mulțumiți pentru că a ieșit chiar peste așteptări și avem mulțumirea „faptului împlinit“ după o strădanie glorios orchestrată de Mr. Adam. Mai departe urmează să convingem și publicul nostru să ne asculte și în căști, dar și live.

Ce albume din 2014, de la noi și de afară, ne-ați recomanda?

Velosonics: Kumm – *A Mysterious Place Called Somewhere,* The War On Drugs – *Lost in the Dream*, Young the Giant – *Mind over Matter*, Firma – *Descîntece*, Jack White – *Lazaretto*, Royal Blood – *Royal Blood* și Foo Fighters – *Sonic Highways.*

Albumul de debut al trupei Velosonics, Roundhouse *(self release), a apărut la finalul anului trecut. Velosonics va concerta, alături de Firma și Grimus, pe 28 februarie în Clubul Colectiv (Tăbăcarilor nr. 7) din București.*

a consemnat Marius CHIVU

Dorin BODEA

Despre „mîndria de a fi român“ sau despre criza de identitate la români

În septembrie 2014, Julia Kristeva susţinea la Bucureşti conferinţa „Cultura în cadrul proiectului european“. Una dintre ideile Juliei Kristeva care mi-au atras atenţia este că astăzi, peste tot în Europa, identitatea reprezintă un adevărat *cult* exprimat simplist sub forma: sînt francez, catolic şi sînt mîndru de asta, sau sînt român, ortodox şi sînt mîndru de asta. Probabil, anticipa sloganul „Mîndru că sînt român“ şi multe altele referitoare la identitatea pursînge de român neaoş atît de vehiculate în campania de alegere a preşedintelui României din toamna trecută.

Dar ce înseamnă că avem *cultul identităţii?* DEX-ul ne lămureşte: *cultul* înseamnă „sentimentul exagerat de admiraţie, veneraţie, respect şi adoraţie faţă de cineva sau ceva“. Faţă de cine? – este următoarea întrebare. Faţă de ideea de român, la fel ca ceilalţi români, sau doar faţă de sine, ca român superior, ce se diferenţiază de ceilalţi români? Dar, oricare ar fi răspunsul, *cultul identităţii* nu se diferenţiază semnificativ de *cultul personalităţii*, ce presupune, după acelaşi DEX, „atitudinea sistematică de admiraţie exagerată faţă de cineva înzestrat cu calităţi deosebite intelectuale, afective şi organizatorice“. Mai este nevoie să precizăm că această atitudine sistematică de admiraţie, în cazul *cultului personalităţii*, este provocată şi controlată de cineva. Ajungem astfel să ne întrebăm: *Cine are interesul şi instrumentele de a controla cultul personalităţii de român?* S-ar putea să nu fim surprinşi constatînd că, în cazul multor conaţionali, cultul identităţii de „român“ se suprapune pe cultul personalităţii de „român“, un cult provocat şi controlat de un ego de „român“ neaoş, care se vede pe sine superior, în bună măsură diferit de ceilalţi români: semnificativ mai competent, mai inteligent şi mai moral decît ceilalţi români.

Să le luăm pe rînd.

Identitatea de români sau cultul identității de români?

Vorbind despre cultul identităţii noastre, Julia Kristeva ne atenţiona că sîntem pe un drum greşit, pentru că identitatea nu este un cult, ci o căutare continuă, susţinută de totalitatea întrebărilor pe care ni le punem despre *cine sîntem*. De asemenea, Andrei Pleşu, vorbind despre „mîndria de a fi român“, susţinea, pe bună dreptate, că nu poţi să fii mîndru de ceva ce nu-ţi aparţine.

Drept urmare, povestea identităţii noastre cuprinde totalitatea răspunsurilor la întrebarea *Cine sîntem?* Semnul distinctiv al unei persoane cu identitate puternică este că ştie ce vrea. Identitatea este cea care ne ajută să fim stabili şi să avem continuitate: să ne respectăm valorile şi promisiunile, să avem relaţii durabile, să fim consecvenţi, să ne urmărim scopurile. La polul opus, criza de identitate înseamnă confuzie, comportament şi relaţii instabile, dificultăţi în realizarea obiectivelor etc.

Privind în jurul nostru, putem să ne întrebăm cîţi dintre români sînt persoane care ştiu ce vor, care au un comportament predictibil, de încredere, şi cîţi sînt mai degrabă inconsecvenţi, confuzi în ceea ce vor, cu o doză mare de imprevizibil în comportamentul lor. Dacă ne uităm în sfera politică şi economică, lucrurile stau la fel: nu există un set de obiective şi o strategie coerentă care să reflecte că această naţiune ştie ce vrea.

Nu trebuie să fim oameni de ştiinţă pentru a ne da seama că avem o problemă de identitate, că mulţi dintre români se află într-o criză cronică de identitate. Pentru că, în acelaşi timp, 90% din români se declară „mîndri că sînt români“ (vezi studiul IRES din 2012). Nu ştim ce vrem să facem atît la nivel de ţară, cît şi la nivel individual, nu am avut nişte realizări valoroase şi durabile cu care să ne mîndrim, dar sîntem „mîndri că sîntem români“. Recunoaştem aici existenţa unui cult al identităţii de român, cineva care s-a născut pe acest pămînt, care aparţine acestei culturi şi, drept urmare, este înzestrat cu o anumită superioritate prin care se diferenţiază de alţii. Să vedem acum care este specificul acestui cult al identităţii descoperind cu cine se compară cei mai mulţi dintre români.

Ce înseamnă „mîndru că sînt român“?

Studiile despre caracteristicile cultural-comportamentale şi valorile românilor, realizate de Result Development în 2011 şi 2012, ne înfăţişează o realitate paradoxală. Marea majoritate a participanţilor se văd pe sine occidentali, asemenea germanilor, francezilor, americanilor etc. şi se diferenţiază complet de ceilalţi români. Rezultatul este reprezentat de două imagini total diferite: una reflectată de Noi şi una reflectată de Ei.

Cînd se uită în propria oglindă văd o imagine bine conturată: de oameni competenţi şi morali, civilizaţi, orientaţi spre viitor, deschişi spre învăţare şi schimbare, cu un comportament predictibil, loial şi orientat spre colaborare. Cînd se uită la ceilalţi români, la Ei, descifrează o imagine la fel de bine conturată, dar total diferită de a lor. O identitate a „răului“, a invidiei, a lipsei de încredere, a imprevizibilităţii şi superiorităţii declanşate de un ego bolnav după putere şi cu o foame cumplită de a fi lăudat.

Concluzia este că 95% din tot ceea ce reprezintă Noi, ca români, este semnificativ diferit de Ei, de Ceilalţi români. Identitatea noastră nu este identitatea lor. Cultul identităţii de român nu are nimic de-a face cu România şi cu românii, ci doar cu mine, cu propria mea personalitate, cu ego-ul meu.

În acest sens, putem vorbi despre un cult al personalităţii la români care maschează cultul identităţii de români. Dar nu putem vorbi nici măcar despre un cult al unei identităţi unitare şi coerente de român. Pentru că, de fapt, avem de-a face cu un cult al personalităţii reprezentate de Noi, de fiecare ca individ, şi cu un al cult al personalităţii reprezentate de Ei, de toţi ceilalţi români. Cele două personalităţi sînt, în linii mari, diametral opuse.

Astfel, „mîndria de a fi român“ nu are legătură cu România şi cu românii, ci doar cu propria persoană. Traducerea este fără echivoc: eu sînt mîndru de mine însumi ca român, de personalitatea mea, dar mi-e ruşine de toţi ceilalţi, ca români, de ceea ce sînt ei. Urmarea firească este cea a unui individualism feroce, îndreptat împotriva celorlalţi, care sînt percepuţi drept duşmanii noştri.

Criza de identitate la români?

Definirea atît de diferită a identităţii de români de către majoritatea dintre noi este semnul distinctiv că suferim de o halucinaţie despre cine sîntem cu adevărat: *noi sîntem „altfel“ faţă de cum ne văd ceilalţi români şi faţă de cum îi vedem pe ceilalţi români*. În consecinţă, trăim mai degrabă într-o confuzie totală (sau aproape totală), decît într-o realitate împărtăşită de mine şi de ceilalţi români. Efectele crizei noastre de identitate sînt lipsa unui comportament care să invite la încredere şi predictibilitate, care să arate stabilitate şi continuitate în ceea ce sîntem şi în ceea ce facem. Cu alte cuvinte, din afară am putea părea că nu ştim ce vrem pentru că nu ştim cine sîntem. Nu ştim cine sîntem, dar ne credem valoroşi chiar dacă nu am arătat ceva în acest sens. Totul se întîmplă în mintea noastră şi se referă la ceea ce ne-ar plăcea să fim la nivel de maxim potenţial. Axioma lui William Shakespeare „Ştim cine sîntem, dar nu ştim cine putem fi“ se aplică pe dos în cazul celor mai mulţi dintre noi: ştim cine putem fi, dar nu ştim cine sîntem. În aceste condiţii, cine ar putea avea încredere în noi, cine ar risca să construiască ceva împreună cu noi?

Ce putem face și de unde să începem?

Nu avem prea multe variante. Soluţia ipotetică este să ne distrugem cultul identităţii de români neaoşi, al mîndriei că sîntem români, şi să construim împreună (cu Ei) ceva valoros şi durabil cu care să ne mîndrim. Dar ce se poate face în situaţia *de facto* în care forţa identităţii multor români se bazează pe lipsa de identitate a celorlalţi români? Cum putem să construim ceva împreună dacă împărtăşesc convingerea că identitatea mea se fundamentează pe lipsa ta de identitate? „Nimic“ este singurul răspuns plauzibil…

Pentru că identitatea noastră de români, demnitatea şi preţuirea faţă de noi înşine ca români nu le putem construi singuri, ci numai împreună cu Ei, cu cei de lîngă noi. Din acest motiv, primul pas este să înţelegem care e sursa crizei noastre de identitate şi unde este ea localizată: în noi înşine sau în Ei, în ceilalţi? În funcţie de răspunsul nostru avem numai două variante. Prima variantă este să continuăm ca şi pînă acum, adică să considerăm că noi avem dreptate în modul în care ne privim pe noi înşine, iar toţi ceilalţi români trebuie să se schimbe şi, implicit, să-şi schimbe părerea despre cum sîntem noi. A doua variantă este să încercăm să ne recunoaştem în felul cum ne văd ceilalţi români, iar dacă nu ne place ceea ce vedem să schiţăm noi primii paşi de schimbare. Să ne schimbăm propriile percepţii despre cît de importanţi sîntem pentru lume, să ne scădem importanţa atît de covîrşitoare pe care ne-am cocoţat. Să ne amintim că sîntem oameni cu toţii, iar ceilalţi sînt semenii noştri şi nu doar nişte „gîndaci“ ce trebuie striviţi.

De asemenea, am putea să ne dăm seama cine are interesul să cultive un adevărat cult al personalităţii sale. Un ego matur, echilibrat, rezonabil, sau unul slab, imatur, nerezonabil? Pentru că un asemenea cult al superiorităţii faţă de toţi ceilalţi ascunde înlăuntrul său un ego slab, ce strigă după ajutor. Să ne dăm seama că răspunsul la criza noastră de identitate se află în noi înşine, în modul în care ne vedem şi ne imaginăm. Adică este necesar să ne dăm seama de cît de mare e „golul“ dinlăuntrul nostru. Iar aici vorbim despre educaţia noastră, despre valorile şi credinţele noastre, despre inflaţia ego-ului nostru hipersensibil şi care încearcă din răsputeri să-şi umple propriile goluri. Cu un astfel de ego, mai că am putea crede că cei mai mulţi dintre noi preferă mai degrabă să aibă dreptate decît să fie fericiţi. Să începem aşadar lupta…

***Dorin Bodea** este director general la Result Development. A publicat, în 2013, volumul* Valorile angajaţilor români.

PUBLICITATE

DREPTATEA
E DE PARTEA TA.
REVENDICAREA
cu MIHAI URSU
revendicarea@primatv.ro
PRIMA TV
LUNI 20:30
www.primatv.ro

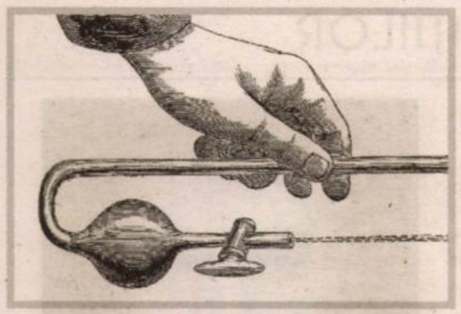

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Textul ca spectacol

● *De ce n-o facem în drum?* Texte de: Neil LaBute, Claudia Postelnicescu, Bogdan Georgescu, Alexandra Pîzgu, Andreea Borţun, Eugen Jebeleanu, Radu Dragomirescu, Csaba Székely, Alex Popa; regia: Neil LaBute; traducerea: Anca Fronescu. Cu: Conrad Mericoffer, Radu Iacoban, Cristina Florea, Ionuţ Grama, Corina Moise, Liviu Romanescu, Eliza Păuna, Alexandru Ion, Cosmina Stratan. Asociaţia T.E.T.A. & Teatrul ACT

© A. Bulboacă

La ultimele ediţii, Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu a avut tot felul de idei bune. Una dintre ele a fost invitarea dramaturgului american Neil LaBute în ediţia de anul trecut, pentru mai multe evenimente: proiecţia celui mai recent film al său, urmată de o discuţie cu publicul, un spectacol-lectură şi un atelier de scriere dramatică cu scriitori şi actori. Monoloagele create în cadrul acestui atelier sînt concentrate pe tema singurătăţii şi se configurează în jurul unor momente banale din viaţa personajelor, care dezvăluie însă fracturi existenţiale. Textele au avut o prezentare publică în cadrul festivalului sibian şi s-au dezvoltat ulterior într-un spectacol preluat de Teatrul Act. Pentru spectacol, Neil LaBute a scris şi el un monolog.

Înarmaţi cu hitul Beatles-ilor „Why don't we do it in the road", folosit pe post de copertă, 9 actori şi 9 dramaturgi au structurat un spectacol hiperminimalist, fără decor sau recuzită, cu o construcţie simplă de lumini, menită să-i creeze fiecărui personaj un cadru minim de prezentare. Această austeritate focusează atenţia asupra textelor şi personajelor, în lipsa configurării lor într-un context şi a unor elemente exterioare care să distragă atenţia. Este, într-un fel, o deteatralizare – întoarcerea la cuvînt, abandonarea artificialului, renunţarea la elemente scenice – care exhibă textul şi decupează personajul din poveste, punîndu-l sub lupă, analizîndu-i microscopic pulsaţiile, gîndurile, stările. O scanare în intimitatea unor personaje ale căror frici, obsesii, furii şi dependenţe fac parte din inventarul omului urban contemporan, care se confruntă cu probleme comune, repere ale cotidianului banal – dragoste, sex, boală, ură, maladiv familial, tabuuri, obsesii, despărţiri, abandonuri, curiozităţi sexuale. Sînt personaje aflate într-o rutină a singurătăţii. Poveştile lor balansează între comic şi tragic, dar momentul strict în care se face această disecţie interioară este unul oarecare din seria celor care le consumă, relaxat sau cu încrîncenare, viaţa.

În textul lui Bogdan Georgescu, ura faţă de tatăl care a abandonat-o înainte să se nască este transmisă genetic de către o viitoare mamă (Cristina Florea) copilului nenăscut, căci „femeile nu sînt singure, ele pot face un copil". „Fii fericit singur" îi urează la despărţire iubita unui tînăr sufocat în cuplu (Radu Iacoban). Dar cît ţine euforia „eliberării"? Claudia Postelnicescu creionează traseul emoţional, de la entuziasm la regret, în numai cîteva minute. Alexandra Pîzgu foloseşte spectacolul lui Wajdi Mouawad, *Seuls*, prezentat la Sibiu chiar în timpul atelierului, pentru a ilustra neliniştile unui tînăr actor (Ionuţ Grama): „la duş şi pe scenă oamenii sînt singuri". Două monoloage se configurează în jurul corpului maladiv. Alex Popa pătrunde în psihicul unei femei internate într-un spital (Cosmina Stratan) care se confruntă cu sinistra singurătate a aşteptării morţii. La Andreea Borţun, corpul (Corina Moise) devine agresorul fiinţei, pe care o distruge perfid: „un om singur vine la pachet cu tot cortizonul lui". Sînt şi teme care vizează tabuurile. „Lucrurile interzise sînt mai bune" zice puştoaica (Eliza Păuna) din monologul lui Radu Dragomirescu, flirtînd într-un club. Eugen Jebeleanu scormoneşte în prejudecăţile mentalului colectiv cu o poveste tragică a unei familii gay în care unul din parteneri (Liviu Romanescu), rămas singur, are dificultăţi în a gestiona durerea. Csaba Székely a imaginat o scenă scurtă, ca o secvenţă cinematografică, în care un personaj uşor ridicol (Alexandru Ion), dat afară din casă de iubitul său, are înţelepciunea unui călugăr budist: „dacă chiar vrei să ştii ce e singurătatea, intră într-o relaţie". Această replică se leagă de personajul imaginat de Neil LaBute, un bărbat de vreo 30 ani (Conrad Mericoffer), care îşi aşteaptă îndelung iubita mai tînără în faţa unui club, într-o poveste care recalibrează *Lolita* în zona banalului comic.

A scrie pentru scenă aşa cum ai picta după model, cam aşa a fost atelierul lui Neil LaBute.

Monoloagele se leagă într-o serie de portrete intime, amuzante sau tulburătoare, dar miza spectacolului este alta şi ţine de modul în care a fost construit. *De ce n-o facem în drum?* este un show care demonstrează performativitatea scriiturii. Atelierul de scriere dramatică al lui Neil LaBute a avut o structură binară, dramaturg – actor, o formulă cu un scop precis: dramaturgii au imaginat personaje care „se încarnau" imediat şi astfel erau confruntaţi cu veridicitatea propriilor texte. Personajele sînt „scrise" pentru scenă, nu pentru lectură, iar construcţia lor se modifică, se mulează după realitate. Artificialul este exclus, orice notă falsă devine stridentă, iar dramaturgul o poate recalibra imediat. A scrie pentru scenă aşa cum ai picta după model, cam aşa a fost atelierul lui Neil LaBute.

Dramaturgul american este binecunoscut în România întrucît este unul dintre cei mai jucaţi autori contemporani de la noi. Vlad Massaci şi Cristi Juncu au fost primii regizori atraşi de piesele sale, care au contaminat apoi multe scene independente. Probabil, textele de impact sînt *Bash. O trilogie contemporană* şi *Forma lucrurilor*. Stilul lui LaBute este legat de replică, scurtă, tăioasă, scînteietoare. Apoi există un tipar al personajului banal, de serie, cu o (exemplară) gîndire comună care are un traseu surprinzător, răsturnînd paradigma iniţială (impresionantă rămîne imaginea tatălui din *Bash. O trilogie contemporană* care îşi ucide copilul). LaBute nu mizează pe deghizări ale personajelor, ci pe revelarea celeilalte feţe a personalităţii umane, de regulă, întunecată.

Nu ştiu cum a lucrat Neil LaBute cu dramaturgii români la atelierul de la Sibiu, dar textele rezultate conţin ceva din stilul dramaturgului american, fără ca patina personalităţii fiecărui scriitor să aibă de suferit.

Avînd ca miză confruntarea dramaturgului cu propriul personaj, *De ce n-o facem în drum?* este un spectacol tonic, bine jucat, o colecţie interesantă de poveşti şi personaje.

© A. Bulboacă

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Anticorupție

● *De ce eu?* **(România, 2015), de Tudor Giurgiu.**

Din punct de vedere artistic, Tudor Giurgiu nu se numără printre vîrfurile generației sale de regizori. Noul lui film, *De ce eu?,* în care ficționalizează cazul procurorului Cristian Panait, nu are prin ce să se distingă, pe plan internațional, de nenumărate alte expozeuri cinematografice lucrate profesionist, dar convențional, despre corupție la nivel înalt. Dar ca jucător pe plan local, Giurgiu nu e lipsit de un anumit simț al *timing*-ului: filmele pe care le face tind să-i iasă destul de bine racordate la cîte un *mood* al momentului. Comedia *Despre oameni și melci* i-a ieșit în 2012, cînd componenta ei de elegie pentru distrugerea clasei muncitoare românești se potrivea cu nemulțumirea anticapitalistă care părea atunci să se extindă, pe fondul brutalelor politici neoliberale Băsescu-Boc. *De ce eu?* îi iese în plin tsunami anticorupție, cînd figuri care mai de care mai cunoscute, percepute pînă mai ieri drept intangibile și asociate ambelor găști care-și dispută puterea politică, sînt înghițite una după alta. Apărut fix în momentul ăsta (după ce s-a aflat mulți ani în lucru), *De ce eu?* nu poate decît să contribuie la scrierea narațiunii acestor zile – despre o justiție care, odată pusă în mișcare, pare să fi devenit de neoprit – prin evocarea sumbrei ei preistorii din timpul guvernării Năstase și în particular prin vizualizarea caznelor unui martir. Metafora dominantă e aceea a sufocării: conștientizarea de către tînărul procuror a faptului că nu va fi lăsat să-și facă datoria e acompaniată pe banda sonoră de zgomotul amplificat al unei respirații îngreunate.

Regizat de Giurgiu după un scenariu semnat de el împreună cu Loredana Novak, *De ce eu?* se menține scrupulos aproape de faptele cunoscute ale cazului Panait. Acțiunea se petrece tot în 2002, cînd protagonistul, al cărui prenume e tot Cristian (Emilian Oprea), are tot 29 de ani și, la început, o carieră în ascensiune – e procuror la Biroul de Anchete Speciale (vizînd alți magistrați) al Parchetului General. Ca și lui Panait, tînărului procuror din film i se cere capul unui procuror de la Oradea, Leca (în realitate Lele), învinuit că ar fi luat mită. Tot scăpîndu-i printre degete lui Cristi în diverse interstiții procedurale (filmul e detaliat în documentarea procedurilor), versatul Leca nu încetează să repete că e victima unei înscenări – e pedepsit pentru că ar fi hărțuit politicieni și oameni de afaceri locali, ajungînd astfel să deranjeze interese mari, mergînd pînă la SRI și pînă la prim-ministrul României. (Premierul rămîne nenumit în film și, atunci cînd apare la televizor, e jucat de un actor care nu seamănă neapărat cu Năstase, dar repetă una dintre declarațiile acestuia – „Nu cred în arestările de vineri seara“.) În scurt timp, refuzul lui Cristi de a le mai servi drept coadă de topor persecutorilor lui Leca îl aduce în conflict cu o serie de șefi tot mai mari (Mihai Constantin, Dan Condurache, Virgil Ogășanu), figuri stas ale „experienței de viață“ înțelese ca eufemism pentru corupție, cu discursuri la fel de stas ce încep cu „Măi băiatule“. Tot în acord cu termenii destul de mitici și de metodici (sau lipsiți de imaginație) în care a gîndit Giurgiu această reconstituire dramatică, Cristi e, la rîndul său, o figură stas de cavaler al dreptății (mai mult plăvan-voinică decît expresivă); pe post de cal alb are o rosinantică Dacie veche și albastră. Pentru a-și împiedica protagonistul să devină complet monocolor de virtuos ce e, realizatorii ni-l arată înșelîndu-și iubita oficială cu una dintre studentele lui; din păcate, petele de culoare aplicate astfel personajului rămîn stîngaci integrate în portretul lui, din cauză că Giurgiu și coscenarista nu sînt în stare să-și prevadă personajele feminine cu momente care să pară altfel decît în plus, de umplutură, marginale pînă la superfluitate în raport cu *focus*-ul filmului. Astfel, încă de dinainte ca viața lui să fie complet absorbită de cazul Leca, lui Cristi i se spune, în secvență după secvență, că „tu ești aici cu mine, dar de fapt ești în altă parte“, că „nu mai ești tu“, că „vreau să-ți pese și de mine“ etc.; iar atunci cînd nu e ceartă, cu partitura femeii redusă la repetarea ca de disc zgîriat a acelorași reproșuri, acalmia tinde să fie celebrată printr-o la fel de convențională secvență de montaj cu îndrăgostiți dedîndu-se unor activități generic-zbenguitoare în parc, la cumpărături, la iarbă verde etc. Film solid mai ales în sensul de greoi, *De ce eu?* reprezintă totuși un clar progres față de *Omul zilei* (de Dan Pița), *Magnatul* (de Șerban Marinescu) sau *Ticăloșii* (tot Marinescu); spre deosebire de aceste alte filme cu procurori și politicieni, realizate în România anilor '90-2000 și incapabile să detalieze inteligibil cine ce uneltește împotriva cui sau cum anume se fură, *De ce eu?* e documentat și profesionist în trecerea de la documentare la dramatizare. Dar, în măsura în care se prezintă ca un film politic, el consfințește, la fel ca acele filme mai vechi, o înțelegere limitată a politicului. Această înțelegere reduce politicul la o singură problematică – aceea a corupției clasei politice locale (inclusiv a opoziției, dacă i se poate da crezare unuia dintre persecutorii lui Leca, potrivit căruia Leca are și el în spate un partid, care odată ajuns la guvernare își va subordona justiția la fel ca actuala putere); corupție căreia Giurgiu, mergînd pe firul relațiilor dintre partide și servicii secrete, îi localizează originea (într-un text explicativ adăugat chiar înaintea genericului de final) în instituția Securității ceaușiste. În consecință, angajamentul politic al acestui film se reduce și el la un angajament de asanare juridico-morală – mergînd eventual pînă la eradicare – a respectivei clase politice; un angajament care, de fapt, e antipolitic. Filmul politic cu adevărat important al lui 2015 – și nu doar al lui 2015, ci și al ultimilor ani – nu e *De ce eu?*, ci *Aferim!* al lui Radu Jude.

DE CE EU?
ÎN CINEMATOGRAFE DIN 20 FEBRUARIE 2015

■ ■ ■

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Misticism alternativ

● **Wovenhand,** ***Refractory Obdurate,*** **Glitterhouse, 2014.**

Trăim vremuri în care sentimentul religios este în mod insistent ridiculizat și hărțuit – uneori în numele autosuficienței individualiste emergente în lumea post-creștină, alteori ca o consecință a unor abuzuri motivate religios. Dacă în contexte socio-eco-politice această pizmă laică își găsește ușor o justificare, generalizarea sa în zona spiritual-artistică riscă să descurajeze o anume dinamică emoțională ce a stimulat din cele mai vechi timpuri psihoza creativă la unele categorii de artiști exploratori. Desigur, relația dintre *mainstream* și exploratori e relativă la context – în lumea postbelică, introvertit-religioasă, cultura punk deviaționistă a preluat responsabilitatea chestionării standardelor, în timp ce în mediile actuale occidentale, cu tendințe de secularizare, misticismul și sentimentul religios se zbat să asigure o oarecare contrapondere modernității.

David Eugene Edwards, fiu de predicator, a depus în cea mai mare parte a carierei sale muncă de pionierat cu trupa de country-rock creștin 16 Horsepower. Grupul stabilea în anii '90 bazele unei veritabile mișcări muzicale contra-urbane, anti-moderne, pe contrasens cu tot ce se întîmpla în vremurile respective, cu rădăcini profund rurale și religioase, cu o lirică atît de desprinsă de cotidianul laic încît friza un soi de suprarealism suspect în egală măsură de habotnicie și ironie. Mișcarea respectivă gravitează de atunci în jurul scenei muzicale din Denver, Colorado și e adesea asociată etichetei *gothic americana,* sugerînd deopotrivă filonul folk tradițional american și barbarismul unei spiritualități primitive asumate nu doar (auto)ironic, ci și în sensul unui discurs muzical meta. Nume ca Slim Cessna's Auto Club ori The Bloody Jug Band au declanșat deja un al doilea val al mișcării cu pricina, popularizată recent și în spațiul european.

Marcat de incompatibiltăți ideologice ușor de scos în relief, rockul creștin nu a reușit niciodată să se impună ca gen muzical credibil, mai degrabă agonizînd într-un underground sectant, poate cu cîteva meteorice succese în spațiul rockului adolescentin pozitivist (Creed, P.O.D.). În schimb, tradiția muzicii country este solid ancorată în religios și mistic, poate prea puternic ancorată pentru propriul bine – motiv pentru care, deși oferă un spațiu stilistic și tematic extrem de vast, este implicit respinsă ca decrepită de generațiile hip și receptată cel mult prin prisma unor blockbustere media ca Johnny Cash, ori indirect prin influența asimilată de artiști moderni care au exploatat filoane adînci ale muzicii americane (Nick Cave, bunăoară). Apelînd la o spiritualitate mai primitivă decît cea a creștinismului instituțional care se străduiește să vorbească limba modernității, Edwards a dat cu 16 Horsepower un sens coerent conceptului de rock creștin, folosind genul country ca ingredient de închegare a unui nou gen muzical decadent, capabil să evoce abandonul raționalului și experiența psihedelică provocate de religiozitatea intimă. Cu grupul Wovenhand, înființat la începutul anilor 2000 pe măsură ce 16 Horsepower se dezintegra, Edwards a depășit faza pionieratului și a extins experimentul în noi direcții. Ca imagine a diminuat componenta autoironică necesară credibilizării genului în fazele sale timpurii, înlocuind-o cu una teatrală mai sofisticată, ce i-a adus comparații cu Nick Cave. Ca arie tematică, a asimilat elemente de misticism alternativ (cu precădere amerindian), iar ca stil, unele influențe din coloanele sonore ale filmelor western – iremediabil asociate în mentalul colectiv cu mistica Vestului Sălbatic.

Recentul album, *Refractory Obdurate,* e cel mai dur al său de pînă acum, ilustrînd tendința din ultimii ani a grupului de a se prezenta într-un format rock agresiv, cu spectacole de o intensitate superioară perioadei în care se înfățișau ca trubaduri folk. Avem în sfîrșit o livrare credibilă a spasmului sentimental religios în format rock, potențată și de lirica puternică, ușor delirantă, a unui artist deschizător de noi drumuri și gusturi muzicale.

Wovenhand va concerta pe 26 aprilie în clubul The Silver Church din București (Calea Plevnei nr. 61).

Aron Biro *este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

trei întrebări pentru

Nicoleta LEFTER

„O actriță dă probe toată viața“

În ce spectacole jucați și care vă e personajul cel mai apropiat?

Spectacolele mai noi în care joc sînt: *Viză de clovn* și *Titanic Vals* la Teatrul Odeon. Am două spectacole la TNB: *Două Loturi* și *Acum ori niciodată*. Joc în spațiul independent la Unteatru, în trei spectacole: *Cel mai frumos roman din lume, Un tramvai numit dorință, Trei femei înalte*. Cel mai apropiat dintre personaje îmi este cel din *Viză de clovn,* pentru că este și cel mai nou. Numele lui este Nadia Saharov (clovnul Ginger).

Ce e cel mai greu pentru o actriță?

Cred că cel mai greu e să trăiască cu ideea că toată viața va da probe și casting-uri și să-și asume că pe cele mai multe dintre ele nu le va lua.

Ce urmează?

Urmează un *one woman show, Aleargă,* făcut după romanul omonim al Anei Maria Sandu. Conceptul este semnat de coregrafa Silvia Călin. Va fi un spectacol la intersecția dintre genuri: literatură contemporană, mișcare, corporalitate, dramatizare. Romanul *Aleargă* vorbește despre un aer al timpului, o angoasă a lumii în care trăim și în care totul se cronometrează și se trăiește pe repede înainte. Despre frica de singurătate și de vîrstă, despre căutarea disperată a perfecțiunii. Corpul devine un animal de companie, pe care îl bruscăm pentru a fi fericiți. Deci toate aceste lucruri, extrem de actuale, se vor regăsi în spectacol. Prima reprezentație va fi pe 5 martie, la ora 19, la Sala WASP. Și sînt sigură că va fi un spectacol cu priză la public.

Nicoleta Lefter *este actriță.*

a consemnat Matei MARTIN

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

„Respiră şi mergi“

– Adinel TUDOR despre cum e să urci pe Kilimanjaro –

Cînd Adinel mi-a spus că pleacă pe Kilimanjaro, m-am gîndit că, probabil, eu nu aş face lucrul ăsta. Chiar dacă nu e unul dintre cei mai grei munţi (citisem despre ascensiunile pe Everest sau pe alţi optmiari), Kilimanjaro mi se părea o provocare fizică şi mai ales psihică. L-am întrebat deci, la cald, a doua zi după ce s-a întors, ce l-a făcut să meargă acolo şi cum a fost experienţa. ***Adinel Tudor*** *este antreprenor în serie, cu business-uri în cele mai variate domenii, printre care şi zona culturală, el fiind fondatorul Bookaholic.ro. E pasionat de sport, de activităţi dintre cele mai variate, unele extreme, de lectură, tehnologie sau economie.*

© A. Tudor

Ce te-a făcut să urci pe Kilimanjaro?

Ce ne face pe noi, oamenii, în general, să urcăm un munte, să căutăm izvoarele unui rîu, să mergem către Poli sau pe fundul mării? Pentru mine e o combinaţie de dorinţă de explorare cu provocarea către sine, să mă duc mai departe, să îmi demonstrez că pot, să fiu mîine mai bun decît astăzi. În cazul particular al ascensiunii pe Kilimajaro, e vorba, în plus, şi de promisiunea celui mai frumos răsărit din lume, la Stella Point, 5685 m.

La ce te aşteptai şi cum a fost, de fapt?

Probabil că primul lucru pe care îl auzi, ca român, cînd povesteşti prietenilor că intenţionezi să pleci pe Kilimanjaro este „Aa, e uşor, a urcat şi Andreea Marin“. Aşadar, oricîtă pregătire mentală şi fizică am făcut înainte, cumva am plecat destul de relaxat mental, pentru că a urcat şi Zîna Surprizelor, nu-i aşa? Realitatea este totuşi diferită, asta, bineînţeles, şi în funcţie de traseul ales. Eu am fost, împreună cu o echipă românească, pe traseul Machame sau „Whisky Route“, al doilea cel mai dificil traseu, un traseu fără provocări tehnice, însă cu provocări fizice, de efort şi adaptare la înălţime.

Care au fost cele mai grele lucruri? Dar cele mai faine?

Şi, vorbind mai devreme despre provocări, probabil cea mai dificilă dintre ele a fost în a patra şi a cincea zi de ascensiune. Practic, au fost două zile legate, fără ceva să le delimiteze în amintirea mea. Am plecat din tabăra Barranco, de la 3984 m, la 8,30 dimineaţă şi, cu cîteva pauze scurte de somn sau masă, ziua cea lungă s-a terminat a două zi, seara, după ce urcasem pînă pe vîrful Uhuru şi coborîsem deja în tabăra Mweka, la „doar“ 3090 m. Între timp am dormit probabil patru-cinci ore în total, iar ascensiunea către vîrf a început la 00,00, de unde şi acest refuz al memoriei de a înregistra cele două zile ca separate. A fost o zi lungă, provocatoare şi frumoasă.

Cel mai fain a fost cînd ne-am trezit în ultima zi, la 3090 m, altitudine care ni se părea deja un fel de nivelul mării, în ciuda celor peste 500 de metri în plus faţă de vîrful Moldoveanu, în cîntecele echipelor de sprijin locale (ghizi, porteri şi asistenţi), cîntece de mulţumire şi de felicitare a celor care au cucerit vîrful. De altfel, cred că oricine a cucerit Kilimanjaro îşi aduce aminte de cuvintele cîntecului „Jambo Bwana“, cu care echipa de ghizi acompaniază orice ascensiune: *„Jambo! Jambo bwana! / Habari gani? Mzuri sana! / Wageni, mwakaribishwa! / Kilimanjaro? Hakuna matata!“*

Cum s-a desfăşurat călătoria?

Una dintre cele mai frumoase părţi ale ascensiunii pe Kilimanjaro este trecerea prin patru anotimpuri şi prin forme de relief şi de vegetaţie extreme de diverse. Am plecat în mijlocul verii ecuatoriale, cu temperaturi de peste 30 de grade, prin junglă, şi am ajuns în vîrf, în numai cinci zile, la temperaturi negative, cu vînt puternic şi deşert alpin. Prima zi a fost de acomodare, de cunoaştere cu întreaga echipă locală de sprijin – ghizi, porter, bucătar – şi de *trek* uşor prin junglă. Nu mi-a pus vreo provocare fizică, dar marşul prin junglă m-a ajutat să mă concentrez la zilele următoare şi să îmi reamintesc motivaţia de a urca pînă în vîrf. A doua zi a fost mult mai solicitantă fizic, cu ascensiune de 800 de metri diferenţă de nivel pozitivă în doar patru ore, ieşind din junglă şi intrînd în *„amoorland“*. Urma să fie şi ultima zi în care am urcat doar pînă la prînz. Aclimatizarea mi-a prins bine, în ciuda faptului că am luptat din a doua zi (şi pînă la plecare) cu o răceală, care mi-a fost la fel de utilă ca o pietricică în bocanc. Pauza în tabăra Shira, la 3847 m, a fost ultima suficient de lungă şi ne-a permis tuturor să ne încărcăm pentru următoarele zile.

Deja, din a treia zi, lucrurile au devenit „serioase“. Am plecat de dimineaţă şi am urcat pînă la Lava Tower, la 4600 m altitudine, unde ne-am oprit pentru prînz. Aceasta a fost şi prima zi cu semne de rău de altitudine în echipa noastră.

Simptomele au fost mai puternice la unii, împiedicîndu-i să se bucure de pauza la Lava Tower. Eu eram foarte fericit că nu mă doare capul, că nu am crampe musculare şi nici un alt fel de semne ale răului de altitudine. Bineînţeles că aveam să aflu mai tîrziu că mă grăbeam să mă bucur. După prînz, am urmat deviza *„Climb-high, sleep-low“* şi am coborît de la 4600 m către tabăra Barranco, la 3984 m. Bilanţul finalului de zi nu părea aşa încurajator, cu doar 100 de metri cîştigaţi în altitudine pe drumul către vîrf, însă somnul la sub 4000 m mi-a prins foarte bine. Cît de important este oxigenul…

© A. Tudor

Mi-e greu să delimitez a patra şi a cincea zi, după cum povesteam şi mai devreme, deci le voi pune împreună, cum sînt ele în memoria mea. Am plecat de dimineaţă în forţă, escaladînd peretele Barranco – un perete stîncos de 257 m înălţime –, primul moment în care am simţit o provocare fizică şi fiorul „chiar escaladez Kilimanjaro“. În ciuda aspectului puţin înfricoşător, nu este un perete care să necesite tehnică de escaladă deosebită, ci mai degrabă picioare, plămîni şi un „bun-simţ“ de echilibru. De sus, priveliştea este excelentă, tabăra de unde plecasem se vedea în depărtare, jos, adăugînd un sentiment plăcut de împlinire. Am continuat marşul către tabăra Karanga, prin valea Karanga şi deşertul alpin. După prînz, fără pauză, am plecat mai departe către ultima tabără înaintea vîrfului Barafu, la 4681 m. Era prima oară cînd urcam la peste 4000 m, iar sentimentul depăşirii primei bariere de altitudine a fost excelent. Însă, pe măsură ce mă apropiam de tabără, mi-am dat seama că mă bucurasem mult prea devreme de lipsa răului de altitudine. Odată ce am trecut de 4500 m, durerea de cap specifică a devenit un companion al fiecărui pas. Lipsa oxigenului a venit să adauge grade stării de disconfort, iar seara, cînd am ajuns în ultima tabără înainte de vîrf, nu îmi doream decît să dorm şi să se termine cît mai repede totul. Am dormit cîteva ore după-amiază, ne-am trezit la semnalul primit cu „bucurie“ la 23,30, iar la 00,00 eram pregătiţi de ascensiunea finală. Durerea de cap nu voia să plece nicăieri, aşa că mi-am dat seama că va trebui să o iau cu mine pe vîrf. Primele ore de urcat din cei 1200 m diferenţă de nivel au fost relativ monotoni *„pole, pole“*, adică „încet, încet“, după cum ne spunea ghidul. Însă fiecare sută de metri pe verticală părea să adauge 100 de grame fiecărui bocanc şi 1 kilogram rucsacului. Încet, încet. După primele ore de urcat, mantra a devenit „respiră, mergi, respiră, mergi“. Corpul cumva asculta cele două comenzi, dar nu pot spune că mai aveam energie pentru multe alte gînduri pe lîngă ele. Respiră şi mergi. Am ajuns la 5000 de metri. Un nou prag. Ar trebui să mă bucur. Respiră şi mergi. Mai avem mult? Mai avem de urcat. Respiră şi mergi. Pauzaaaa! Ce bine e să stai jos, chiar şi puţin. Haide, sus, sîntem în întîrziere. Respiră şi mergi. Cît de multe lumini de la lanternele frontale sînt deasupra şi dedesubtul nostru… Respiră şi mergi. Uite, am depăşit un alt grup. Se face lumină. Respiră şi mergi. O fi răsăritul? Oare cît mai avem? Respiră şi mergi. Pas deasupra altui pas.

În final, a început să se facă lumină, ceea ce înseamnă că sîntem aproape de primul vîrf, Stella Point, 5685 m. Cel mai frumos răsărit din lume. Încă puţin pînă în vîrf. Respiră şi mergi. Ultimii metri pînă la Stella Point sînt un efort inuman. Am rămas fără energie, trebuie să fac o pauză pentru un gel energizant şi un baton. Ah, ce buni sînt carbohidraţii în stare pură! Am ajuns, iată răsăritul. E într-adevăr frumos, dar nu mai am acces la memorie ca să îmi dau seama dacă e „cel mai frumos“. Aş vrea să mă opresc aici. Măcar puţin, să stau la soare, să mă odihnesc şi să dorm. Ghidul vine şi mă felicită, zîmbesc la poză. Apoi nu vrea să mă lase să stau. Mai e puţin pînă la Uhuru, puţin peste 100 de metri pe vertical. Încă puţin, am ajuns pînă aici, nu mă pot opri. Merg. Pas după pas. Respiră şi mergi.

Cînd a trecut o oră? Nu ştiu, dar sînt în vîrf. Priveliştea este superbă, se văd gheţarii mai jos de noi. Toată lumea face poze, cumva găsim cu toţii resurse pentru un ultim zîmbet. Bucuria cuceririi vîrfului o vei simţi mai tîrziu. Acum trebuie să coborîm. Repede, să ajungi înapoi la oxigen. Sînt încă trei ore de mers înapoi pînă în tabără. Am urcat opt. Nu ştiu exact cînd au trecut. Am respirat şi am mers. Am ajuns. Hai să coborîm.

Prima parte a coborîrii este un fel de schi pe grohotiş, fără zăpadă şi fără schiuri. Coborîm destul de repede, încît oxigenul suplimentar să îmi permită să mă gîndesc şi la altceva decît „respiră şi mergi“. Ce bine ar fi să pot dormi în soare. Cît noroc am avut cu vremea, nu am prins nici o zi de ploaie sau de ninsoare. Ce frumos se vede totul la coborîre, chiar şi deşertul alpin are farmecul lui.

Ajuns în tabără, sînt felicitat de echipa locală. Se bucură pentru mine. Pot dormi.

Abia după încă două ore de somn rememorez totul. Sentimentul este excelent, am reuşit, simt victoria, adrenalina, endorfinele şi totuşi prea puţin oxigen. Începem coborîrea către tabăra Mweka, la 3000 m. Pe măsură ce coborîm, se dezleagă limbile, facem conversaţie, rîdem şi ne bucurăm. Am reuşit!

Ultima zi începe cu cîntecele echipelor locale, care felicită turiştii pentru realizare. *Jambo, Jambo bwana,* astăzi avem doar o ultimă coborîre uşoară, de trei-patru ore şi se va fi terminat aventura aici. Trebuie să o repetăm, trebuie să mergem la anul pe un alt munte.

Ce trebuie să ştii cînd urci pe Kilimanjaro?

Cred că, rezumînd, pentru a urca pe Kilimajaro trebuie să fii bine pregătit mental şi fizic. Nu este deloc greu tehnic, ci doar fizic şi psihic. Şi nu, nu este banal pentru că a urcat Zîna.

Cum a fost interacţiunea cu oamenii de acolo?

Cu siguranţă, eu nu aş fi reuşit fără echipa locală. De la porteri, care ne depăşeau cărînd pe cap sau în spate toate bagajele noastre grele, pînă la ghizi, care au avut tot timpul cuvintele şi cîntecele de încurajare potrivite, vorbim de oameni minunaţi, care iubesc cu adevărat muntele pe care tocmai îl urci.

■ ■ ■

Gábor DEMSZKY

Jurnal de România

Budapesta-Cluj 1989 – București 2014

■ ***22 decembrie 1989.*** Am petrecut Crăciunul lui 1989 în febra Revoluţiei din România. Timişoara era în flăcări, Securitatea lupta cu civilii practic neînarmaţi, cu care fraternizase deja armata. La Bucureşti se trăgea intens, soţii Ceauşescu au fost arestaţi, iar procesul lor a fost urmărit la televizor de toată ţara. La Budapesta s-au organizat spontan acţiuni umanitare prin telefoane, staţii de emisie-recepţie şi, practic, în cîteva ore au pornit convoaie de maşini încărcate cu alimente şi haine spre Timişoara, Cluj şi Tîrgu Mureş.

László Rajk şi Bálint Magyar au pornit printre primii spre Timişoara, împreună cu un grup de transportatori, şoferi de taxi şi civili întîlniţi pentru prima dată, ca să ducă alimente şi medicamente pentru spital. În Timişoara încă se lupta cînd au ajuns. În cursul nopţii, un lunetist l-a împuşcat mortal pe şoferul unui autobuz din convoi (Sándor Tóth din oraşul Hódmezövásárhely). Întrucît nu exista nici un fel de comunicaţie între noi, am primit o singură frază despre ce s-a întîmplat. Sufletele ni s-au umplut de spaimă şi doliu.

Dar în ciuda morţii cutremurătoare, alte convoaie s-au organizat şi au pornit. Pe 22 decembrie dimineaţa am primit un telefon acasă. (Tocmai ni se instalase linia telefonică, după decenii de aşteptare.) M-au sunat din sediul SZDSZ din strada Ráday şi mi-au dat adresa punctului de întîlnire pentru un convoi care pleca la Cluj. Oamenii se adunau în apropierea ambasadei României, într-una din străzile de lînga şoseaua Thököly. O mulţime de Lada şi camionete, microbuze şi Trabanturi aşteptau ca cineva să preia conducerea. Erau cu noi Móni Mécs, László Pesty (de la studioul de film Fekete Doboz), János Hodosán, fratele lui Rozi şi Zsolt Csalog. La faţa locului am aflat că o parte dintre şoferi sînt angajaţii unchiului lui Tamás Tirts. Ei erau în contact permanent prin staţiile de emisie-recepţie. Aşa că Tirts, ca şef al majorităţii şoferilor, a condus convoiul care, ajuns la graniţă, crescuse la mai mulţi kilometri.

Luasem din magazinele alimentare mai mulţi saci de zahăr, cartofi şi pîine. Camionetele erau pline. Aveam impresia că şoferii au golit magazine întregi. Evident, toţi făceau cumpărăturile din banii lor, presupun că din ce puseseră deoparte pentru cadourile de Crăciun. La prima benzinărie a trebuit să facem chetă pentru unul dintre şoferi, pentru că nu mai avea bani de benzină.

Caravana era împodobită cu steaguri ale Crucii Roşii şi ale Ungariei. Şoferii era oameni simpli, care îşi sacrificaseră Crăciunul ca să plece în România. Puţini se cunoşteau între ei. Grănicerii ne-au convins să ne continuăm drumul abia a doua zi dimineaţa. Am petrecut noaptea la Berettyóújfalu, la fraţii lui Rozi.

■ ***24 decembrie.*** Dimineaţa devreme, înainte de răsărit, eram deja pe drum. Grănicerii români ne-au lăsat politicos să trecem şi la plecare ne-au salutat în ungureşte. Am trecut prin sate. Oamenii ieşeau în faţa porţii să ne facă cu mîna, auzeam copii strigînd voioşi, unii ne arătau semnul V, acesta era pe atunci modul de a saluta, alţii ne încurajau în ungureşte, am văzut chiar şi un preot român în mulţimea care ne sărbătorea. Unii plîngeau de emoţie. Pe feţele oamenilor se vedea speranţă, încredere şi o emoţie extrem de puternică.

Nu parcurseserăm mai mult de 50 de kilometri cînd am constatat că la fiecare intersecţie drumurile erau blocate. Civili înarmaţi cu arme artizanale căutau securişti. În alte părţi, grupuri de militari controlau traficul prin locurile lăsate libere. Eu mă aflam în prima maşină, aşa că înainte de blocaje coboram – era deja o rutină – şi, cu mîinile ridicate, porneam spre punctele de control. Trebuia să explic pe scurt unde mergem, deşi era destul de evident. Dacă aveam nevoie de translator, ne ajuta un coleg din Cluj. El călătorea într-o maşină cu număr românesc, pentru că tocmai mergea acasă, şi ni s-a alăturat. (Maşina cu număr românesc era controlată de fiecare dată meticulos, părea dubioasă.)

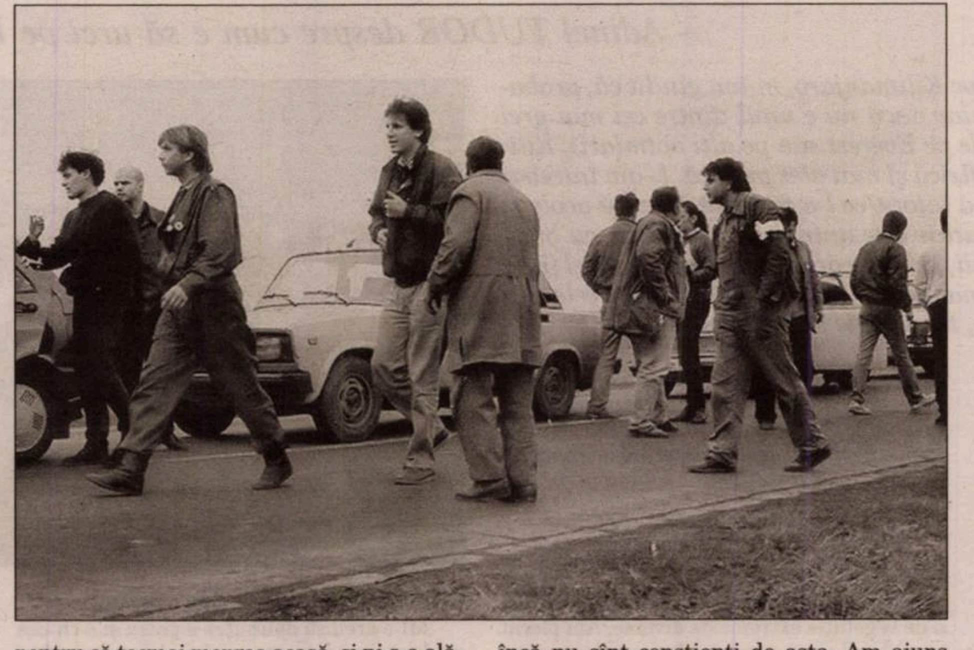

Blocajele erau impuse de armată din motive de securitate şi, văzînd mulţimea de arme, aveam un sentiment de nesiguranţă: dacă din greşeală se descarcă o mitralieră îndreptată spre noi? Cîteodată auzeam clicul specific care semnala inconfundabil că arma fusese deblocată. „Cu grijă, fără mişcări suspecte“, îmi spuneam, în timp ce avansam spre punctul de control. Am auzit mai tîrziu prin staţie pe unul dintre şoferi: „Vreau să plec acasă, să-mi fac Crăciunul, ăştia au înnebunit, or să tragă“. Dar n-au tras, iar panica a trecut repede. Soldaţii erau obosiţi şi înfometaţi. Le-am oferit ţigări şi băutură, dar probabil li se ordonase să nu primească nimic.

Convoiul avansa mereu cu viteza maşinii cele mai lente, aşa că am ajuns la Cluj abia seara şi i-am întrebat pe soldaţi unde putem descărca tonele de ajutoare „trimise de poporul Budapestei“. A urmat un şir lung de telefoane, iar în cele din urmă am fost trimişi la un depozit militar. Pe drum am coborît din maşină şi am rămas singur în apropierea statuii lui Matei Corvin, în piaţa centrală. N-ar fi trebuit să mă despart de ceilalţi. Străzile erau foarte puţin luminate, oraşul era pustiu. Am întîlnit o patrulă militară. Mi-au cerut actele şi m-au îmbrîncit pînă la comandamentul aflat la cîteva sute de metri. Am aşteptat printre civili şi militari obosiţi pînă am fost chemat. Nu vorbesc româneşte, dar printre ofiţerii în uniformă aflaţi în jurul mesei era cineva care ştia ungureşte. Am aflat că ei caută lunetişti care în apropierea hotelului Astoria împuşcaseră civili pe stradă cu cîteva ore mai devreme. După ce au dat un telefon, m-au crezut în cele din urmă că fac parte dintr-un convoi, dar nu înţelegeau de ce rămăsesem singur în oraşul întunecat. Cînd mi-au dat drumul, însoţitorii mei mi-au arătat lumînările aprinse la faţa locului, lîngă hotelul Astoria.

Cu ajutorul soldaţilor, într-o oră am ajuns din urmă convoiul. Şoferii descărcaseră deja totul şi erau extenuaţi. Am luat masa într-un restaurant de lîngă Astoria, dar nu ni s-a putut oferi decît mîncare adunată de pe la familii. Şoferii ar fi vrut să predea personal cuiva tot ce aduseseră, dar predarea oficială nu s-a petrecut deloc aşa cum îşi imaginaseră acasă. Oricum, păreau uşuraţi că şi-au îndeplinit misiunea. Era seara tîrziu cînd am trecut din nou prin satele în care dimineaţa ne salutau mulţi în ungureşte. Pe străzile pustii vedeam acum doar copii în blăniţe purtînd pe braţ obiecte de Moş Ajun.

Bătea un vînt rece şi se auzeau cîntece de Crăciun. Recunosc, m-am emoţionat şi mă gîndeam că aceşti copii vor creşte într-o altă lume, mai liberă, şi poate nu contează că ei încă nu sînt conştienţi de asta. Am ajuns noaptea la Berettyóújfalu, unde am aflat de la televizor că Ion Iliescu, într-o postură nouă, ca preşedinte al Frontului Salvării Naţionale, adus la putere de revoluţionarii români de la Bucureşti, dăduse ordin să fie constituită o curte marţială pentru judecarea cuplului Ceauşescu.

■ ***25 decembrie.*** În faţa curţii marţiale, procurorul militar îi acuză pe Ceauşeşti de genocid, subminarea ordinii de stat, subversiune, distrugerea unor obiective industriale cu scopul periclitării securităţii statului, precum şi de distrugerea economiei de stat. Pedeapsa capitală este aplicată imediat în curtea cazărmii, urmărim înfioraţi execuţia. Oare aplicarea dezgustătoare a terorii revoluţionare avea să fie o practică generală în cursul prăbuşirii blocului sovietic? Şi cine aveau să fie cei care îi vor cădea victime? Teroarea este o armă cu două tăişuri.

Sper că nu voi fi singur cînd, la plenara Uniunii Liber-Democraţilor, voi spune că nu pot decît să condamn sentinţa executată imediat şi, numind crima crimă, voi condamna omiterea aplicării riguroase a supremaţiei legii.

25 de ani mai tîrziu

■ ***1 noiembrie 2014.*** Primesc o scrisoare de la ambasadorul României la Budapesta, Victor Micula, cu ocazia aniversării a 25 de ani de la revoluţia din România, la care este ataşată invitaţia – semnată de fostul preşedinte Emil Constantinescu – de a participa la o conferinţă organizată la Bucureşti, între 19-21 noiembrie, de fundaţia sa. Protocolul e la cel mai înalt nivel, în program figurează şi o cină festivă oferită de „His Majesty King Michael I“. Titlul conferinţei este „25 Years since The Fall of Communist Dictatorship in Eastern Europe: Looking back, Looking forward“, iar fostul preşedinte român ne asigură că timp de o zi întreagă, pe mai multe secţiuni, vom putea discuta cu foştii preşedinţi din regiune în sălile Palatului Parlamentului (fostul palat de marmură al lui Ceauşescu). De la Budapesta am fost invitaţi Árpád Göncz şi cu mine. Pál Schmitt, deşi a fost şi el preşedinte, a fost tratat fără prea mult echivoc, nu l-au invitat.

Organizatorii îmi trimit în aceeaşi zi programul complet, par profesionişti şi bine pregătiţi.

■ ***18 noiembrie 2014.*** Întrucît Göncz nu participă, voi reprezenta singur Ungaria. Pe mulţi dintre invitaţi îi cunosc bine. Vor fi prezenţi foştii preşedinţi Lech Walesa, Polonia (1990-1995), Boris Tadici, Serbia (2004-2012), Vytautas Landsbergis, Lituania (1990-1992), Sali Berisha, Albania (1992-1997), Viktor Iuşcenko, Ucraina (2005-2010), precum şi foşti politicieni români, mulţi dintre ei care m-au vizitat la primărie. Pe lîngă nume complet necunoscute pentru mine, ca Stanislav Şuşkevici, fostul preşedinte belarus (1991-1994), şi Petăr Stoianov, preşedintele Bulgariei (1997-2002), l-am descoperit cu bucurie pe Marcus Meckel, fostul disident est-german, care a fost şi negociatorul-şef al reunificării, în 1990. Oare la Bucureşti vom vedea un panoptic plicticos sau celebrităţi politice îmbătrînite, cum spune partenera mea, oare „leii fără dinţi“ mai pot spune ceva nou?

Plecăm din Budapesta în zori. Înainte de Arad, pe un scurt tronson e aglomeraţie, apoi 100 de kilometri de autostradă, care fac impresie bună. O bună imagine pentru ţară, dar un tronson european extrem de scurt. În scurt timp începe lupta pentru supravieţuire, peste văi şi dealuri, pe 400 de kilometri. În partea superioară a rîului Olt, într-o cîrciumă plină cu fum de ţigară, chelnerul şi vecinul său care înfulecă o friptură bine prăjită dezbat chestiunea dacă proaspăt alesul preşedinte Klaus Iohannis e un bun român sau, de fapt, neamţ. Are dublă cetăţenie, conchid cei doi.

„Va face ordine în România, ca la Sibiu“ – aud la un moment dat. Aşază sus ştacheta – mă gîndesc, pentru că ştiu foarte bine ce sarcină uriaşă este să faci faţă în politica la nivel naţional, plecînd dintr-un oraş cu o cultură şi o tradiţie de nivel înalt. (Eu n-am reuşit.) Chelnerul crede că germanii şi americanii îl sprijină în mod clar pe Johannis. Iar acest „sas neaoş“ va stîrpi cu o precizie necruţătoare corupţia şi – asta deja adaug eu – „va rezolva totul ca prin minune“. La 1 ianuarie începe luna de miere, cînd totul va fi luminat de cîteva promisiuni UE, dar banii – şi asta o spun din experienţă – vin mai greu. Probabil că nu există proiecte pregătite, reformele vor face victime, iar realizarea condiţiilor politice pentru schimbare nu va fi uşoară. Iar rivalul lui Iohannis, Victor Ponta, pare că deocamdată aşteaptă.

În schimb, cîrciuma de pe malul Oltului este gălăgioasă, plină de fum gros şi cînd, întîmplător, intru în WC-ul personalului – aleg încăperea în locul veceului din curte – mă lovesc de realitatea lichidă, iar în locul hîrtiei igienice găsesc ziare vechi. Totuşi, spre marea mea bucurie, pot să mă spăl pe mîini cu apă rece.

Mergem mai departe, pe lîngă luminişurile unde prin vara lui 1973 am stat la cort cîteva zile, în timp ce făceam autostopul. Nici pe atunci nu ne deranja altceva decît traficul infernal din strîmtoarea înaltă. Aveam 21 de ani şi duceam traiul sărac al studenţilor. Cîteodată aşteptam ore întregi să ne ia cineva. Cînd, în sfîrşit, ne-a luat un TIR turcesc, am aflat că şoferul dorea să rezolve în natură, cu soţia mea, costul transportului, pe bancheta unde ne-am zgîlţîit ore întregi printre bagaje. Ne-am strîns rapid lucrurile şi am fugit. De atunci, drumurile dintre Carpaţi nu au devenit mai bune. Lipsesc bordurile şi banda de accelerare, nu există nicăieri spaţii de odihnă pentru călători, iar din fondurile europene au pus o pată de asfalt, nimic în plus, doar cît e absolut necesar pentru un trafic mai rapid, fără trotuar, borduri şi iluminare. Din întuneric apar brusc oameni îmbrăcaţi în haine negre şi dispar fără urmă. Din cînd în cînd, vaci, cai şi alte animale domestice, apoi tractoare neluminate, camioane transportatoare de lemn fără lumini de poziţie şi reflectorizante.

Ne dăm seama că mergem pe un drum al morţii, ne atenţionează şi crucile, şi rămăşiţele de maşini de pe marginea drumului. Partenera mea îmi atrage atenţia ţipînd asupra oamenilor care merg pe lîngă şosea, în timp ce gonim în noapte şi pare că viaţa unui om nu valorează nimic. S-ar părea că decesele pe aici sînt foarte frecvente, iar starea drumurilor e strîns legată de faptul că cei mai buni ingineri români au plecat de mult din ţară – ne spune un coleg maghiar la o staţie de benzină. Conduc repede faţă de posibilităţi, dar ne ia totuşi 13 ore ca să a-

jungem. Luminile Bucureștiului sînt o ușurare. (Aflu a doua zi că, din cauza drumurilor proaste, România pierde 2% din PIB și că vicepreședintele Uniunii Transportatorilor din România estimează că firmele transportatoare înregistrează o pierdere de 3-4 dolari pe kilometru. În timp ce transportatorii din Uniunea Europeană parcurg anual 140 de mii de kilometri pe drumurile publice, în România nu sînt parcurși decît 80 de mii.)

■ ***19 noiembrie.*** Dimineața plecăm la Biblioteca Națională, unde trecem de la schimbul de cărți oficial la o discuție plăcută. Directoarea bibliotecii, Elena Tarziman, ne întreabă de Biblioteca Centrală Szabó Ervin (din Ungaria). Rămîne surprinsă cînd îi spun că numărul vizitatorilor bibliotecii este de peste 3000 pe zi, iar în sesiune ajunge la 5000. Recordul a fost într-o zi toridă de vară, 8000 de cititori. Atunci a trebuit să punem panoul „PLIN“. Mă întreabă ce servicii oferim. Bufet, raft liber, bibliotecă pentru copii și muzicală, dar ne ajută și proximitatea instituțiilor de învățămînt. De altfel, biblioteca se află în cartierul Palatului și are trei universități în imediata apropiere. Da, poate că, pe acest plan, Bucureștiul nu poate concura cu Budapesta. Îi recomand să închirieze spațiul uriaș de la intrare, să amenajeze un bufet și să ofere Internet gratuit ca să atragă studenți și elevi. Altfel, arhitectural, biblioteca e foarte OK, iar directoarea vorbește impecabil engleza și germana. În plus, are păreri similiare cu ale noastre despre alegerea primarului Iohannis ca președinte.

La auzul numelui lui Iohannis, de origine sas, toți cunoscuții noștri români zîmbesc. Însoțitorul și șoferul nostru, Andrei, ne așteaptă la hotel, vorbește excelent engleza. (Deși spune că se uită doar la Cartoon Network și la telenovelele americane, cunoștințele lui de engleză sînt exemplare chiar și pentru bilingvii româno-maghiari. Îl rog să-mi înregistreze a doua zi discursurile președinților.) Și Andrei este un suporter al lui Iohannis, ca și Călin Grosu, responsabil cu legături externe și care, pe lîngă numeroase sarcini la Primăria București, se ocupă și de protocol.

De la el aflu că, în al doilea tur al alegerilor, numărul maghiarilor care l-au votat pe Klaus Iohannis a fost mai mare decît pentru toți candidații maghiari din primul tur. Cele mai bune rezultate le-a obținut în județele din Transilvania. Poate pentru că e etnic german, și nu român. Filozoful Tamás Gáspár Miklós opinează: „Maghiarii din Transilvania împărtășesc opinia generală a românilor din Ardeal, și nu pe aceea a politicienilor maghiari. Dar puțini români știau că Iohannis este adeptul naționalismului statal de stil iacobin. Se declară român de naționalitate germană, însă, pe lîngă faptul că le-a spus maghiarilor: «Toți sîntem români», nu a scos nici un cuvînt despre problema minorităților. Iar dacă există un lucru pe care maghiarii nu-l vor, acela este conceptul de „român de etnie maghiară“. Ardealul a votat cu Iohannis (adică românii și maghiarii din Ardeal, dar românii sînt de patru-cinci ori mai numeroși ca maghiarii). Pe Victor Ponta l-au votat mai ales românii din sud-est, din Oltenia, Moldova și Regat. Intelectualitatea și majoritatea clasei de mijloc au votat tot cu Iohannis“ (adăugire ulterioară la articolul cu titlul „Maghiari și români“ de Tamás Gáspár Miklós, publicat în săptămînalul *ES*, pe 19 decembrie 2014).

Ochii mei sînt surprinși
de forfota mediteraneană a Bucureștiului.

După-amiază îl vizităm pe primar. Oprescu, chirurgul devenit primar, îmi promite colaborarea, iar mai tîrziu discutăm despre felul cum Primăria poate coopera la realizarea bugetului. Și el se bucură de alegerea lui Iohannis, dar se interesează mai ales de Walesa – pe care îl așteptăm mîine, îi spun.

Sosește Boris Tadici, cu care m-am întîlnit ultima dată la Budapesta, în compania lui Zoran Djindici (prim-ministrul de mai tîrziu), care a devenit succesorul lui în fruntea Partidului Democrat. (Tadici a devenit președinte în 2003 cu 53%, iar în 2008 a fost reales, spre tristețea naționaliștilor sîrbi.) Acum glumește că m-ar invita din nou la Belgrad, dacă cred că acolo aș fi mai în siguranță. Face aluzie la faptul că acum 15 ani îl găzduiam în mod regulat împreună cu Zoran la Budapesta, cînd la Belgrad lucrurile deveniseră riscante.

În legătură cu asasinarea prietenului nostru comun, Djindici, Tadici ne relatează cazul directoarei arhivelor statului, dna Prpa, care a fost lăsată în viață în 1999, cînd un asasin l-a ucis pe soțul ei în centrul Belgradului. „Ziaristul Slavko Curuvija a fost împușcat în fața casei lui, probabil la ordinul lui Miloșevici – un necunoscut a lovit-o în cap pe Branka Prpa, apoi l-a împușcat mortal pe soțul ei, aflat la pămînt.“

Divagare 1

Recunosc că, ascultîndu-l pe Boris Tadici, îl văd mereu în fața mea pe Djindici, care, ca prim-ministru, a urmărit întotdeauna să apropie Serbia de Europa, de familia democraților. Îmi spunea deseori că te costă să devii membru al clubului: cooperarea cu Tribunalul de la Haga, construirea economiei de piață, restructurarea bugetului. Djindici, de orientare pro-occidentală, a spus în mod clar că aplicarea reformelor va fi dureroasă. Ca în război, cînd un rănit grav trebuie operat fără anestezic. Ori asta, ori moartea. Djindici era conștient că toate au un preț care trebuie plătit. Pe 12 martie 2003, la ora 12,45, asasinii serviciilor secrete au comis un atentat împotriva lui. (A fost înmormîntat pe 15 martie, ziua aniversării Revoluției de la 1848. Nu am putut fi acolo, țineam un discurs la Budapesta, la statuia lui Petőfi.)

La recepție, doamna Nadia, soția gazdei noastre, președintele Emil Constantinescu, stă lîngă mine. Îmi spune că „prăbușirea PSD-ului e aproape, Victor Ponta rareori apare în public. În România, tinerii de stînga doresc un nou partid și o nouă conducere“. (Ca și la noi, cu deosebirea că ei se bucură încă la putere de tot ceea ce generația tînără de stînga doar își dorește.) Emil Constantinescu consideră că personajul nr. 1 în partid este încă Ion Iliescu, care acum, la conferință, îl critică pe Ponta pentru pierderea alegerilor prezidențiale. Într-un discurs lung, Iliescu se arată anticomunist și cere schimbări în conducerea partidului, gesticulează relaxat și face glume, nu are un text scris, în timp ce ceilalți invitați citesc de pe foi de hîrtie. Gesturile lui îmi amintesc de Gyula Horn. E un om care folosește limbajul puterii și atunci cînd nu mai are de mult vreo influență asupra deciziilor politice. În pauză mă ia deoparte și îmi dezvăluie marele secret: „Sebastian Ghiță este un deputat și om de afaceri influent, care a fost principalul susținător al lui Ponta și l-a făcut președintele partidului, dar acum s-a întors împotriva lui și se pregătește de înființarea unui partid nou.“ Iliescu e de părere că Ponta și adepții lui vor rămîne la guvernare, dar le va fi foarte greu să cîștige din nou alegerile. „Poporul e imprevizibil, Iohannis e un lider charismatic, care și-a cîștigat mase de alegători căutînd apropierea de Europa pe drumul dirijat și finanțat de Berlin. Dacă te uiți pe hartă vei vedea că primarul Sibiului a fost ales de alegătorii ardeleni“, spune Iliescu.

Mai aud de multe ori că în ziua alegerilor prezidențiale, la ora 9, televiziunea publică anunța „oficial“ victoria lui Ponta. Iar după cîteva ore – după ce s-au numărat și voturile celor două milioane de români din străinătate – a ieșit la iveală că românii care au emigrat, muncesc sau își fac studiile peste granițe au întors rezultatul alegerilor. Dar cînd îl laud pe Iohannis și înțelepciunea alegătorilor români, toată lumea mă contrazice, pentru că ei nu recunosc că prin decizia lor ne-au luat-o înainte, adică înaintea Ungariei. Mă surprinde cît de convinși sînt de influența Guvernului asupra presei din România. Ei consideră că televiziunea Digi24 este singurul post național independent. Diferența e că în România există două mafii: gașca lui Ponta, care în campanie nu s-a dat în lături să îl coopteze pe liberalul Tăriceanu pentru a fi candidat la postul de prim-ministru, și ceilalți, grupul lui Băsescu, sprijiniți și de serviciile secrete. La voi, mi se spune, un grup populist ocupă toate posturile în stat. La noi, se luptă doi pe bani.

Cunosc la Budapesta un istoric român, crescut la Sibiu, care consideră că elita intelectuală din București a dispărut încă la începutul anilor 1990. „La noi, pînă și societatea de căi ferate a fost făcută bucăți, o companie dispune de imobile și alta de transportul de mărfuri și persoane. Nu-ți poți închipui la ce haos duce această situație, zi de zi. Ungurii măcar au păstrat la un loc căile ferate, la noi toată lumea e înnebunită de haosul provocat de capitalismul sălbatic. Specialiștii, inginerii au plecat toți, pe noi ne vezi aici doar temporar. În plus, stilul autoritar e insuportabil, Băsescu și Ponta nu se deosebesc prin nimic“ – îmi spune pe Skype prietena mea, istoric din Budapesta.

Ascult ideile elevate expuse la sesiunea plenară a conferinței de la București: „Revoluția noastră a fost revoluția clasei de mijloc, am învins comunismul. Dar în același timp am pierdut încrederea poporului nostru și încrederea lui în democrație. Acum, lucrul cel mai important este reclădirea încrederii“. (Așa o fi, dar pe mine mă plictisesc sloganurile astea.)

Viktor Iușcenko ne spune că URSS a fost închisoarea națiunilor, că e dificil să fii vecin cu rușii, că Occidentul nu trebuie să-l creadă pe Putin. După care își ridică capul din hîrtii și, pe un ton mai ridicat, ne atrage atenția că cinci țări, printre care și mari puteri, au garantat integritatea teritorială a Ucrainei în schimbul dezarmării nucleare (Memorandumul de la Budapesta, 1994).

Divagare 2

În toamna lui 2004, cînd ne-am întîlnit pentru prima dată, Ucraina devenise brusc centrul lumii. Toate agențiile de presă relatau despre revoluția portocalie din marile orașe ucrainene. După demonstrațiile și răsturnările de guvern de la Belgrad (2000) și Tbilisi (2002), istoria se repeta: tinerii nemulțumiți de înfrîngerea forțelor pro-occidentale au ieșit în stradă, demoralizînd adversarii și cerînd schimbări. Cu timpul, toată lumea a realizat că numărarea voturilor primite de „candidatul Estului“, Viktor Ianukovici, fusese fraudată. Serviciile secrete loviseră din nou un politician pro-occidental, care promova aderarea Ucrainei la UE și NATO. Pe 5 septembrie 2004, Iușcenko a fost otrăvit în vila șefului securității ucrainene, Vladimir Saiciuc. Iușcenko și-a întrerupt campania cinci zile mai tîrziu și a plecat în Austria pentru tratament. În sîngele său a fost găsită o cantitate mare de dioxină. Atentatul a putut fi comandat numai de puterea pro-rusă, afirmau organizatorii revoluției portocalii. Situația era ca-n povești: din lupta binelui și a răului a ieșit învingător Iușcenko, victima cu obrajii plini de răni. Cel mai important element al mandatului său, promovat cu tenacitate, a fost aderarea la UE și NATO, cu care a pus sub semnul întrebării integrarea post-sovietică, dar nu a înregistrat un succes. În 2010 a suferit o înfrîngere catastrofală din partea lui Ianukovici.

„Ce s-a schimbat? Noi ne-am schimbat“ – își încheie el discursul. Pentru mine, Iușcenko s-a discreditat atunci cînd l-a declarat erou pe Stepan Bandera (1909-1959), precum și gruparea UPA care a participat la genociduri în al Doilea Război Mondial. Pe Bandera care, în fruntea grupării naționaliste UPA, a condus acțiuni de purificare etnică împotriva polonezilor din Volhina și a evreilor din vestul Ucrainei.

L-am lăsat la sfîrșit pe Lech Walesa, privit și la București ca un simbol al schimbării regimului. „Lech“, cum îi spun prietenii, discută întotdeauna cu o autoritate de necontestat, de multe ori cu autoironie, el dictează ritmul, deși a ieșit de mult din vîltoarea istoriei. Ascultîndu-l, îmi amintesc de cadre din filmul documentar *Robotnicy '80*, la care ne-am uitat de multe ori în apartamentul părinților mei din strada Eszék: după mai multe săptămîni de grevă, muncitorii de pe șantierul naval „Lenin“ și-au primit mărirea de salariu și se pregătesc să plece acasă. Dar oamenii lui Walesa închid ieșirile pentru că Lech a spus că trebuie pornită o mișcare de grevă națională și să fie constituite sindicate libere. Fără gestul hotărît al lui Walesa, totul ar fi fost altfel. „Nu am crezut minciunile, nu am permis să fim înșelați din nou, am continuat greva pînă cînd am primit toate garanțiile. Nu am dat înapoi nici un pas“ – a spus Lech. Iușcenko, așezat lîngă mine, îmi spune că el a fost singurul care a crezut că revendicarea unui sindicat independent ar putea fi inclusă în documentul final al negocierilor.

Cînd ieșim din grădina palatului de marmură și pornim la o plimbare scurtă, ochii mei, obișnuiți cu Budapesta, sînt surprinși de forfota mediteraneană a Bucureștiului. Însoțitorul nostru, Andrei, crede că este meritul primarului Sorin Oprescu, aflat la al doilea mandat, că orașul „merge într-o direcție bună“. Își ia rămas bun cu o întrebare: ce își urează românii din Ardeal și cei din București? În Ardeal se spune „Spor la treabă!“, iar la București „Servici ușor!“.

***Gábor Demszky** este politician maghiar. A fost primarul Budapestei între 1990-2010.*

traducere din limba maghiară
de Balazs Barabas

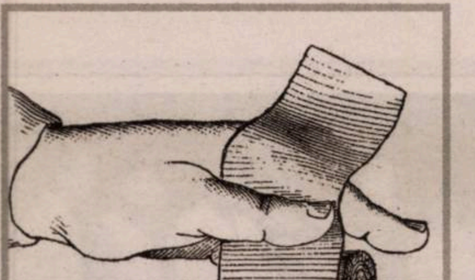

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

De ce a organizat Elena Udrea Gala Bute?

„Dacă este o vină că am vrut ca Ministerul să facă promovarea României cu cel mai mare campion, atunci îmi asum“, a oftat Elena Udrea, încercînd să se apere de acuzaţiile DNA. Totuşi, despre ce fel de promovare vorbim şi ce e în spatele ei?

DNA spune în rechizitoriu că Elena Udrea „urmărea obţinerea unor beneficii electorale prin asocierea imaginii cu cea a sportivului“. Aici există un cerc vicios: politicienii au beneficii electorale şi atunci cînd fac ceva efectiv bun. Un motiv în plus ca să ne uităm mai atent la „promovarea României“.

Ce-a obţinut Elena Udrea prin finanţarea cu două milioane de euro a galei? Meciul Lucian Bute – Jean-Pierre Mendy a avut într-adevăr o audienţă „foarte mare“, cum spune Udrea, pe 9 iulie 2011, cînd a fost difuzat de PRO TV: cam 4 milioane de români, la nivel naţional, sau 2,6 din mediul urban – scria la vremea respectivă Pagina de media. Adică aproape 23 de puncte de rating, în sfertul de oră de după ora 23, cînd s-a desfăşurat meciul propriu-zis, încheiat în runda a patra prin *knockout*. Ce a promovat România în acest interval şi pe tot parcursul, de două ore şi jumătate, al galei? O serie de „frunze“, logo-ul de ţară al României, imprimate pe podeaua ringului, pe stîlpii acestuia şi inscripţionate pe un soi de prisme puţin mai mari decît nişte cutii de Toblerone, aşezate pe marginea podelei. „Frunzele“ s-au văzut şi nu prea la televizor, iar PRO TV a afişat pe ecran, peste Gală, sigla Borsec, fiindcă nimeni din Ministerul Turismului nu s-a gîndit, probabil, să obţină exclusivitatea spaţiului publicitar pentru eveniment. În rest, „frunza“ a fost tipărită pe afişe, bilete, *mash*uri şi altele..

În rest, meciul a mai fost difuzat pe ecranele de pe magazinul Cocor şi au existat acorduri de distribuţie, pe sume modice, cu cîţiva furnizori de programe din Marea Britanie, Germania şi Suedia. În documentele iniţiale, se vorbea despre transmisia pe Showtime, canalul de filme american, şi TVA – probabil, reţeaua de televiziune francofonă din Canada, ţara adoptivă a lui Lucian Bute. Conform unei Note de control a Departamentului pentru Luptă Antifraudă, Showtime a transmis o ştire, iar meciul s-a văzut pe televiziuni de nişă ca Orange Sport (Franţa) sau Prime Time (Marea Britanie). A doua zi, la noi, ştirile erau: victoria lui Bute, bineînţeles, şi faptul că Elena Udrea a fost huiduită de publicul galei atunci cînd a apărut, lucru care se vede şi în înregistrarea de pe PRO TV a meciului.

Cu alte cuvinte, a fost o acţiune de promovare internă, pentru publicul românesc, a „frunzei“. Anchetatorii încurcă borcanele atunci cînd obiectează prin faptul că publicul galei nu e format din *„discerning travelers“*, aşa cum cere manualul de brand de ţară, deoarece „călătorii cu discernămînt“ sînt, în accepţiunea acestuia, turişti străini. Însă e la mintea cocoşului că „frunza“ nu funcţionează nici ea la publicul autohton, fiindcă sugestiile de natură pură şi exotism *(„Explore the Carpathian Garden“)* se adresează aceloraşi turişti străini. Şi, oricum ai lua-o, conceptul *„Explore“* nu are nimic de-a face cu sportivii români de top, spre deosebire de o serie anterioară de spoturi de promovare a ţării, mult mai amuzante şi construite pe o idee cu totul diferită, cu Ilie Năstase şi Nadia Comăneci.

Dincolo de expunerea propriu-zisă, precară şi inestetică a logo-ului, Elena Udrea e deci „vinovată“ de o acţiune de promovare „a României“, masivă în sens punctual, dar contradictorie şi care nu conţine nici o chemare la acţiune, cu excepţia sloganului, scris, nu se ştie de ce, în engleză, deşi publicul principal a fost în România. A obţinut fostul ministru al turismului „beneficii electorale“ cu Gala Bute, cum zice DNA? Cel puţin în seara meciului şi în presa din zilele următoare, a primit huiduieli.

Dar acţiunea de „promovare a României“ pe PRO TV a Elenei Udrea merită discutată şi din punctul de vedere al banilor cheltuiţi. Sumele apărute în presă diferă, dar să spunem că e vorba de aproximativ două milioane de euro, disponibilizaţi de Ministerul Dezvoltării Rurale şi Turismului şi diferite agenţii de stat, în ideea că vor fi recuperaţi din fonduri europene, lucru care nu s-a mai întîmplat. Banii i-a primit o firmă a preşedintelui Federaţiei de Box, Rudel Obreja, care este şi el în arest pentru dosarul Bute. Firma, pe nume Europlus Computers, nu avea legătură cu publicitatea şi promovarea de evenimente sportive pînă în aprilie 2011, cînd şi-a schimbat obiectul de activitate în acest sens. Europlus Computers a primit banii fără licitaţie, ca deţinător unic al drepturilor de promovare a galei. În firmă au mai intrat bani din vînzarea de bilete, de la PRO TV, pentru drepturile de difuzare, şi de la cîţiva sponsori mici. O mare parte din cheltuielile promoţionale au fost suportate de Federaţia de Box, a aceluiaşi Rudel Obreja.

Ce-ar fi putut face Elena Udrea cu două milioane de euro, pentru imaginea României? Suma este, din punctul de vedere al televiziunilor, uriaşă. Este întregul buget de marketing al unei multinaţionale din România. Sau costurile unui sezon dintr-o emisiune gen *talent show* de top. În anul de vîrf al publicităţii româneşti, 2008, pentru Elena Udrea era inventat Ministerul Turismului, care avea să cheltuiască, în tot mandatul ei, mulţi bani pe diferite acţiuni de „promovare“. Campaniile „Turist în România“ aveau, în acelaşi an 2008, bugete de 400-900.000 de euro, deci mai puţin de jumătate din costurile Galei Bute. De aceşti bani, televiziunile ar fi urmat să difuzeze cîteva sute de spoturi.

DNA susţine că Elena Udrea a apelat la Ion Ariton, ministru al Economiei la vremea respectivă, pentru a strînge o parte din banii necesari pentru Gala Bute de la companii de stat ca Hidroelectrica, NuclearElectrica şi Romgaz. NuclearElectrica e una dintre companiile celebre, în epoca Năstase, pentru publicitatea fără căpătîi pe care şi-o făcea în ziare prietenoase cu Guvernul, ca de mult răposatul *Independent* al lui Horia Alexandrescu.

Într-un fel sau altul, nici explicaţia acuzatei, nici cea a DNA nu stau în picioare. Bun platnic pentru media din România în toţi cei patru ani cît a fost ministru în Guvernele Boc, Elena Udrea are o foarte bună percepţie a numărului de zerouri care se investesc într-o acţiune de imagine, fie a României, fie personală, fie a partidului. De ce a organizat ea Gala Bute?

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Coafeze

Am o problemă legată de mersul la coafor încă de pe vremea cînd toate aceste stabilimente se numeau, în mod suav, „Igiena“. Iar această problemă se manifestă, de regulă, prin anxietate. Mai exact, cînd trebuie să mă tund, mă apucă frica şi tot amîn cît mai mult treaba asta pînă cînd, la un moment dat, îmi fac curaj şi mă duc. În mod normal, coaforul ar trebui să fie un soi de tărîm al plăcerilor pentru femei. Un loc de pierdut vremea reconfortant şi plăcut mirositor. Însă nu locul în sine este de vină, ci oamenii. Meseria de coafeză investeşte nişte doamne şi domnişoare care în mod normal ar fi fost vînzătoare la supermarket, secretare în firme mici, de cartier, sau casnice cu o autoritate. Autoritatea supremă în ceea ce priveşte îngrijirea părului. Şi, desigur, ele sînt experte în a despica firu-n patru.

Nu vei avea niciodată pretenţia ca un ospătar să-ţi recite din Byron atunci cînd îţi aduce la masă mîncarea. Nici să-ţi facă teoria scobitorii. Tot ce îţi doreşti este să te servească rapid şi corect. Însă atunci cînd îţi atrage atenţia că ţii coatele pe masă sau că te-ai murdărit la gură şi ai uitat să foloseşti şervetul, parcă îţi vine să laşi baltă ciorba şi să pleci. Ca să nu mai vorbim de faptul că ai prefera să-ţi zîmbească şi să te facă să te simţi important pentru că eşti client.

Toate relaţiile mele scurte şi sporadice cu coafezele s-au soldat cu cîte un eşec. Poate că n-am găsit încă femeia care să tundă şi să tacă. Sau care să-şi facă simţită prezenţa într-un mod discret. În fond, părul este o componentă a corpului tău, ţine într-un fel de intimitate. O persoană străină care se ocupă de el pătrunde, fără voia sa, în spaţiul tău intim, te atinge, îţi respiră în ceafă. Dacă tot o face, pentru că aşa îi cere meseria sa, cu atît mai mult este nevoie de delicateţe. Orice gest în plus poate fi considerat o impoliteţe. Orice comentariu inutil, o grosolănie.

Am întîlnit coafeze „mămoase“, şcolite pe vremea ailaltă. „Specialiste“ în toate tipurile de păr, prin mîinile lor au trecut multe capete. Nişte cucoane cu o manichiură perfectă (de care se ocupă pe gratis şi din prietenie colegele lor din încăperea de alături, de la „cosmetică“, în pauzele dintre două cliente). Şi cu o coafură „care rezistă“, din cauza excesului de loţiuni, balsamuri, fixativ (din dotare, pe care le încearcă tot pe gratis). În fond, dacă ele nu sînt un bun exemplu pentru alte femei, atunci cine? Problema lor este că se cred adevărate doamne şi, de fapt, cele mai multe sînt nişte ţoape. Unele sînt excesiv de prietenoase şi de bine intenţionate. Tu, clienta cea neştiutoare în tehnicile supreme ale înfrumuseţării, eşti pentru ele „iubita“. „Iubita, trebe să faci ceva cu părul ăsta al tău! Nu poţi să-l laşi aşa, uite cum cade! Şi nu ţi-am arătat ce a rămas pe prosop după ce te-am spălat pe cap… Eu îţi pot recomanda un tratament care dă rezultate foarte bune, e cu placentă şi cu lăptişor de matcă. Nu se găseşte la noi în coafor, dar dacă vrei pot să-l comand eu şi ţi-l aduc.“ Te simţi groaznic de vinovată pentru părul tău care cade şi pentru faptul că eşti atît de neglijentă încît n-ai făcut nimic pentru el. Sau: „Iubita, cine te-a tuns ultima oară? Vai, dar pur şi simplu şi-a bătut joc! Acum, ce pot să fac eu? Cum să-l mai îndrept?“ Din nou, te simţi vinovată că te-ai tuns la fitecine şi că n-ai descoperit-o la timp pe Ea. Sau: „Iubita, cam mulţi ghiocei la tine în cap… ce vîrstă spuneai că ai?“ Te simţi extrem de vinovată pentru că nu eşti mai tînără, deşi „doamna“ în cauză ar putea să-ţi fie lejer mamă.

Mai sînt alte cucoane îmbufnate, artăgoase, trezite cu faţa la cearceaf, certate cu soţul, amantul sau cu amîndoi deodată. Ele nu fac conversaţie, însă te trag de păr în duşmănie, foarfeca îţi flutură ameninţător pe la urechi – hîrşt, hîrşt! Aparent nu găsesc vreun defect părului tău, însă privirile lor dezaprobatoare, ţîţîitul din vîrful buzelor spun mai mult decît o mie de cuvinte. Ai prefera să-ţi recomande o placentă, un lăptişor de matcă, ca să-ţi dea senzaţia că încă mai poţi fi „salvată“.

Am cunoscut şi fete tinere, obraznice, înţepate, care le-au avut drept model pe „doamnele“ de mai devreme. Au învăţat că în coafor, ca şi-n viaţă, trebuie să ai tupeu ca să reuşeşti. Se trag cu tine de şireturi din prima. Îţi povestesc de alte cliente – ce păr avea aia, ce porcărie şi-a făcut în cap ailaltă. Oare la coafor nu există o formă de „confidenţialiate“, ca la preot sau la psiholog? Îţi dai seama că şi pe tine te va bîrfi cu următoarea sa clientă imediat ce vei ieşi pe uşă. Unele încearcă să ţi se bage pe sub piele, folosind stratagema veche cu una caldă, una rece: „Vai, dar ce frumos se încreţeşte în mod natural… multe cliente ar da orice pentru asta!“, apoi: „Vai, dragă, dar ce fir subţire şi degradat ai! Trebuie să dau cu o fiolă pentru regenerare“. Urmează propuneri directe: „Dacă îţi place cum te tund, eu pot să vin şi la tine acasă! Uite, îţi las cartea mea de vizită!“

De multe ori am avut tentaţia de a mă ridica de pe scaun şi de a pleca pur şi simplu, cu părul ud, tunsă doar pe jumătate. Dar am îndurat mai departe, iar ele au continuat să ciripească la urechea mea. Ba chiar de fiecare dată le-am lăsat bacşiş, din bun-simţ şi inerţie. I-am zîmbit la plecare doamnei în vîrstă de la casă care şade acolo ca o matroană, fără să facă nimic, doar le aruncă priviri vigilente angajatelor. De cele mai mult ori, într-un coafor este un exces greţos de feminitate. „Să vă fie de bine şi vă mai aşteptăm pe la noi!“

Cu ochii-n 3,14

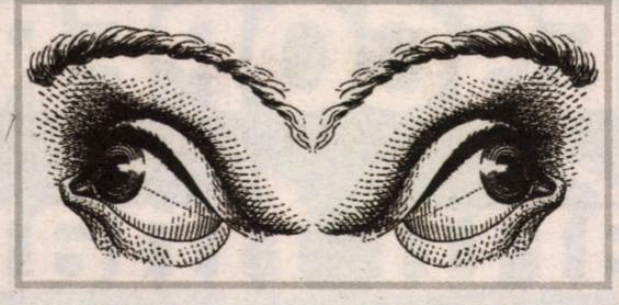

DE CURÎND, A RĂSĂRIT UN PERSONAJ PENAL, PE CALE SĂ INVENTEZE APROPIEREA CÎNTĂTOARE

■ Toată lumea ştie deja firma „Paul“ cu ale sale produse de patiserie, scumpe, dar gustoase. Numele firmei se pronunţă aşa, mai rotund, mai pe franţuzeşte, că vine din Franţa, nu e chiar un Paul de-al nostru. La un moment dat apăruse şi Simigeria „Petru“, dar, mai de curînd, a răsărit una cu un nume şi mai neaoş românesc. Acesta e înscris chiar acolo unde odată era Société Générale, pe Batiştei colţ cu Magheru, lîngă Intercontinental, cu litere asemănătoare cu ale firmei „Paul“ (cică ar fi o filială a unei afaceri dezvoltate prin mai multe oraşe din ţară): „Gigi – covrigi tradiţionali“. Păi, de ce nu? Gigi al nostru să trăiască. (**A. M.**)

■ O distopie frisonantă şi un personaj pe măsură: Elena Udrea. (**A. M. S.**)

■ Dacă Elena Udrea, urmărită penal pentru fapte de corupţie, va fi condamnată la o pedeapsă privativă de libertate, e foarte probabil ca o editură românească să dea o mare lovitură. Spre deosebire de scrierile redactate în închisoare ale altor condamnaţi cu nume sonore, cărţi la care nu prea se înghesuie nimeni, un eventual volum de memorii semnat de Elena Udrea ar deveni un hit. (**M. M.**)

■ Cercetătorii, de data asta ruşi, sînt pe cale să inventeze o rasă de vaci care nu mănîncă timp de cîteva luni şi totuşi continuă să trăiască. Dacă s-au inspirat din povestea măgarului lui Nastratin Hogea, e clar că n-au citit-o pînă la sfîrşit. (**S. G.**)

■ „Fiecare automobil va avea două frîne şi va fi înzestrat cu o trompetă sau orice alt semnal analog, prin ajutorul căruia îşi va anunţa apropierea dela distanţă. Trompeta va fi un semnal rezervat exclusiv automobilelor. Bicicliştii şi birjarii cari vor întrebuinţa un asemenea semnal vor fi daţi judecăţii. Întrebuinţarea sirenelor şi fluerelor este interzisă cu desăvîrşire în Capitală. De asemenea este strict interzisă întrebuinţarea eşapamentului liber. Semnalul cu clarinetă este rezervat automobilelor Familiilor Regale şi Princiare.“ Vom continua să citim pentru dumneavoastră din *Anuarul 1912* al Automobil-Clubului Român. (**R. M.**)

■ După debutul cu romanul *Să ucizi o pasăre cîntătoare*, scriitoarea americană Harper Lee, acum în vîrstă de 88 de ani, a anunţat publicarea, după 55 de ani, a celei de-a doua cărţi a sale, care nu e altceva decît o continuare a celebrului ei roman. Reacţiile pe Twitter ale scriitorilor au fost cam aşa: „Scriitorilor li se va interzice acum să se plîngă de faptul că a doua lor carte le ia o «eternitate»“ (Catherine Lacey), „Se spune că e foarte dificil să ţi se publice a doua carte; mă bucur că cineva s-a încumetat să-i acorde o şansă“ (Darin Strauss), „Să nu recenzaţi cartea negativ! Va fi o greşeală. E ca şi cum ai da o notă prăjiturilor bunicii. Le-a făcut, iar asta e de-ajuns“ (Matt Johnson), „Mă mir că Harper Lee nu şi-a numit romanul acesta *Să ucizi două păsări cîntătoare*“ (Dan Wilbur), „Cine e această Harper Lee? Ar trebui să-i mulţumească lui Kanye“ (Ben Hoffman), „Dacă acest al doilea roman al ei nu va fi un succes, atunci cariera ei e terminată“ (Rion Amilcar Scott), „Lui Harper Lee i-au trebuit 55 de ani să scrie un *sequel* şi voi credeţi că *eu* scriu greu!“ (George R.R. Martin). (**M. C.**)

ÎN PRIVINŢA SOCIETĂŢII ROMÂNE, PESEMNE CĂ SE EXERSEAZĂ PRONUNŢIA CORECTĂ ÎN DOUĂ LIMBI FOARTE SĂRACE

■ Conform unor date ale Institutului Naţional de Statistică, printre cele mai prost plătite job-uri din România sînt cele ale tîmplarilor şi angajaţilor în cultură (cu salarii de 1214 lei, respectiv 1307). În privinţa tîmplarilor, o explicaţie ar fi orientarea populaţiei spre termopane şi uşi metalice, tîmplarul devenind o specie pe cale de dispariţie. Dar cu oamenii de cultură care o fi problema? Tot termopane? (**A. P.**)

■ În *Noul plan al Municipiului Bucureşti* realizat de col. Ulisse Sîmboteanu şi prof. cartograf M.D. Moldoveanu şi apărut prin anii '30, am descoperit că, pe vremea aceea, în Capitală erau următoarele „Basine de înnot“: Strandul Kisseleff U.F.S.R., Basinul cu valuri Lido, Basinul Societăţii Române de Arme şi Gimnastică „Tirul“, Basinul comunal al Primăriei de Albastru, Basinul Clubului Turda, Basinul Malmaison, Basinul Meltzer, Strandul Moara Ciurel, Strandul Snagov, Basin acoperit Baia Centrală, Basin acoperit Baia Eforie, Basin acoperit Moara Asan. Total: 12. Ştie cineva cîte bazine de înot au mai rămas azi în Bucureşti şi cum se numesc ele? (**M. V.**)

■ Panoul de la intrarea unui cabinet stomatologic de pe strada Argentina enumeră, printre alte servicii prestate, şi *dental training*. Pesemne că se exersează pronunţia corectă a dentalelor sau măcar clănţănitul, strînsul, scrîşnitul din dinţi şi alte asemenea activităţi dentare. (**M. P.**)

■ O drăguţă greşeală de tipar strecurată într-un mail primit de la o instituţie, altminteri, serioasă: „Shakespeare în ediţie *biblingvă*“. Adică e în două limbi şi se pune în bibliotecă. (**M. V.**)

■ Indonezia e pe locul trei în lume la consumul de tutun. Şi e, de asemenea, una dintre ţările în care copiii încep să fumeze foarte devreme. În jurul vîrstei de 2 ani, dacă provin din familii foarte sărace din Jakarta sau Garut şi, spre 6-7 ani, dacă sînt înscrişi în sistemul de învăţămînt şi descoperă ţigările la şcoală. Cu fabricile de cerşetorie de la noi lucrurile stau cam la fel. Mamele îşi scot copiii la produs de la o lună-două. Centrul Bucureştiului e patrulat de cerşetori micuţi, bine organizaţi, care îşi împart zonele. Cînd vine vorba de vicii, se pare că vîrsta e ultima problemă. Tristeţea mare e că, oricît de tare te-ar revolta starea de fapt, nu prea ai ce să faci. (**A. M. S.**)

CETĂŢENII ONEŞTI ARATĂ CĂ TEMPERATURA A SCĂZUT DE LA RECE LA CINIC, PE MOTIV DE LINIŞTE

■ Guvernul francez a lansat site-ul www.stop-djihadisme.gouv.fr, prin care îi încurajează pe cetăţenii oneşti să raporteze orice activitate suspectă din jurul lor. Există un formular de completat (în care poţi să-ţi pîrăşti mama, tatăl, fratele sau sora) şi cîteva piste de identificare a unui posibil terorist: rupe relaţiile cu prietenii apropiaţi, nu mai ascultă muzică, îşi schimbă obiceiurile alimentare, renunţă la sport etc. Dac-ar mai fi trăit Rimbaud, sigur l-ar fi pîrît şi pe el cineva. (**L. V.**)

■ O ştire ştiinţifică din anul 1965: „Ultimele cercetări arată că temperatura medie anuală a Europei a scăzut de la 22 la 10 grade Celsius.“ (**M. C.**)

■ Versurile, de pe la 1850, ale unui proaspăt văduv, către soţia sa răposată, scrise pe o cruce din cimitirul mănăstirii Căldăruşani: „Te-am avut soţie / Scumpa mea Mariţo / 15 ani, ah, dragă / Am trăit cu tine / Îmi lăsaşi adio / Tu mă părăsişi / Am durere crudă / Tu de ce sosişi? / Abia ani 30 numărai / În viaţa ta / Cînd a morţei / Mînă rece în pămînt / Te prăvălea / Lăsaşi părinţei lăsaşi / Fiu şi soţ iubit / Şi-n pămînt, astăzi / Uitată ai intrat / Cu dorul lor“. (**M. P.**)

■ Cică un egiptean care gestiona fonduri ale Statului Islamic a furat un milion de dolari şi a fugit în Turcia. Sună cinic, dar asta ar fi o formă utilă de luptă antiteroristă: să infiltrăm în organizaţiile lor nişte băieţi deştepţi de-ai noştri, hîrşiţi în inginerii financiare. O să-i ducă la sapă de lemn rapid. (**M. V.**)

■ „O hotărîre a Consiliului Local Constanţa a fost anulată de instanţă pe motiv că este greşită din punct de vedere gramatical. În consecinţă, actul municipalităţii va trebui reformulat corect.“ (Digi24) Doamna jurist Inocenţia Zissu, cea care a intentat procesul, a declarat: „Am zis şi chiar am materializat să mut o oră de limba română din clasă în sala de judecată.“ Greşeala ajunsă în instanţă era o dublă negaţie. Ah, ce fleac minunat. (**L. V.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Divin Complex SRL, Marian Cu De Toate Impex SRL (Mizil); Virtuos SRL (Feldioara); Non Echivoc SRL (Sărata Monteoru); Cuiul SRL, Colţ De Linişte SRL (Tîrgu Neamţ); Ionuţ Inter Metal SRL, Atu SRL, Naşu Intermedieri SRL, Florinuzu Fiercom SRL, Bidirici Company SRL, Succicom Studentul SRL, Corsaru Roşu Betoane SRL, Viitor Feromar SRL, Inimă De Leu Construcţii SRL, Tors Lînă Alexandru & Comp SRL (Bolintin Vale); Pompe Funebre Total SRL (Bolintin Deal); Amigdalus SRL (Gheorgheni); Clujul Vesel SRL (Sadu); Vremuri SRL (Şelimbăr); Arena De Mobilă SRL (Jimbolia); Sacrificio Eterna SRL, Centul Ieftin SRL (Babadag); Marele Condor SRL, Rod Bun Terra SRL (Lunguleţu); Pamflete SRL, Progres Optic SRL, Euroventilaţie SRL, Zona Armoniei SRL, Raritate SRL (Marghita); La Chiţu La Moşie SRL (Baloteşti); Colosal & M SRL, Auster Impex SRL, Colţii Moraruluі N SRL, Omul SRL (Buşteni); Răzeşii SRL (Sulina); Expociuleandra SRL (Moisei); La Baronu Fercheş SRL, Ochii Albaştrii SRL, La Ploaia SRL (Cornetu); Auto Vampiru SRL, Cereale Cuza SRL (Fundulea). (**D. S.**)

PUBLICITATE

REGELE FLAMENCO-ULUI
CEL MAI NOU SHOW
JOAQUÍN CORTÉS
GITANO
15 MARTIE 2015
SALA PALATULUI, BUCUREȘTI
Bilete în rețeaua Eventim.
CATAVENCII
adevărul
DILEMA
stars
romantic
eventim

DESCOPERĂ
adevărul financiar

Analiză
Bănci grecești, scenariu românesc: „Vor pierde teren prin scădere organică"
Coboara
Distribuția debit
%
75%
50%
(0-700]
(700-1500]
(1500-2500]
(2500-3500]
lei
sursa: CRC, BC, ANAF
(%)
Randamentul oblig
valabil la data de 29
1 zi
1 săpt.
1 lună
2 luni
3 luni
6 luni
1 an
2 ani
3 ani
4 ani
5 ani
6 ani
7 ani
SURSA: Thomson Reuters
INFO adevărul financiar

Carmen Eberhat - jurnalistă

Marion Cotillard. Două zile, o noapte sau 1.000 de euro

Am văzut recent Deux jours, une nuit, filmul fraților Jean-Pierre și Luc Dardenne, care m-a emoționat prin povestea lui, atît de actuală, oriunde în Europa sau aiurea.

Laurențiu Gheorghe - jurnalist

Petrolul, ciocnirea civilizațiilor și România

Atacul terorist care a vizat redacția revistei satirice Charlie Hebdo evidențiază modul eronat, idealist în care lumea occidentală percepe realitatea înconjurătoare: că bunele intenții sunt suficiente pentru protejarea unor ținte vulnerabile

7. Debitorii cu venituri lunare medii sub 2.500 RON sun
veniturilor și a scumpirii CHF.

A.F. recomandă

Puțin, foarte

Investitorii pierd dacă împr
elvețian pentru o perioadă n
zece ani. Din această cauză, f
putea deprecia rapid.

Analize și știri economice
Profiluri de business
Platformă de bloguri

powered by

ARSIS

Arsis dă trendul în telefoane și accesorii

www.arsis.ro

Biblioteca „ASTRA"
SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
- SIBIU -

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XII** ■ nr. **575** ■ 19-25 februarie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Constanţa
VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story 10

ANDREI PLEŞU

„Nerăbdări, frustrări, principii“

pagina 3

STELA GIURGEANU

„În Vizureşti“

pagina 21

MATEI PLEŞU

„Liov, oraşul leului“

pagina 23

Caricatura

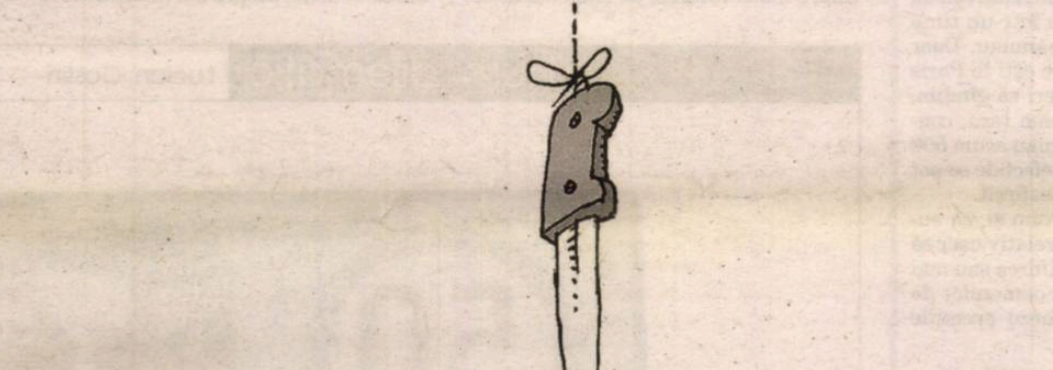

© Ion Barbu

„Caricatura este un martor al democraţiei.“

TIGNOUS (1957-2015)

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

AS 124

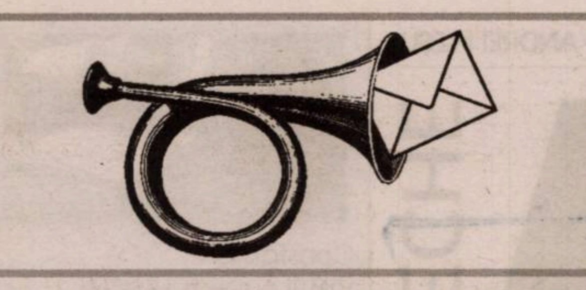

turneu de inbox

NR. 574

Articolul lui Andrei Pleșu, „Pesimism"

Optimism

Părerea mea este total opusă. Trăim timpuri extraordinare, în care descoperirile se succed extrem de repede. Niciodată în istoria omenirii nu au existat atît de mulţi oameni liberi (ce fac dumnealor cu libertatea este altă poveste), neîngrădiţi de religie/sclavie/etc. Majoritatea omenirii are acces la informaţii şi cunoştinţe, este atît de uşor să accesezi informaţii din orice domeniu la doar un click distanţă. Niciodată, în istoria omenirii, un procent atît de mare de indivizi nu a avut acces la hrană, adăpost, apă, şi putem continua pînă în vîrful piramidei lui Maslow. Bineînţeles, vorbim procentual, ţinînd cont că există încă focare de război, ură, şi privare de orice fel de drepturi, dar… Speranţa de viaţă a oamenilor s-a dublat în ultimii 50 de ani şi s-a triplat dacă ne raportăm la secolul XVIII. Timpul dedicat muncii fizice pentru acoperirea/satisfacerea nevoilor se reduce constant, iar calitatea vieţii este în acelaşi trend crescător.

Bineînţeles că, în diferite colţuri ale lumii, diferiţi cetăţeni (ca să mă exprim elegant) dau cu bîta, piatra, banii, Kalaşnikovul în capul altor cetăţeni, dar priviţi în ansamblu şi faceţi o comparaţie relativ simplă între viaţa de azi şi cea de acum două secole. Uitaţi scara rulantă şi bucuraţi-vă de faptul că aţi zburat (chestie relativ nouă în istoria omenirii) şi că aţi ajuns cu bine într-un timp pe care stră-străbunicii nici măcar nu-l bănuiau. Doar faptul că te poţi urca în avion şi în trei ore eşti la Paris reprezintă, în sine, o minune. Sîntem liberi să gîndim, să ne exprimăm, să călătorim, să schimbăm ţara, consoarta, religia, meseria. Bolile care ne decimau acum 500 de ani sînt, în majoritatea lor, eradicate, defectele se pot remedia ş.a.m.d. – şi putem continua la nesfîrşit.

Bucuraţi-vă de timpurile pe care le trăim şi, ca sugestie, eliminaţi tembelismele cotidiene: e relativ uşor să schimbi fluxurile de ştiri despre ce a făcut Udrea sau mai ştiu eu cine în informaţiile despre dilema oamenilor de ştiinţă suedezi în privinţa cui să decerneze premiile Nobel.

adăugat de Ioan Popescu,
în data de 14 februarie 2015

NR. 574

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „De ce ar învăța studenții"

Poate ar trebui privite lucrurile şi pe termen mai lung. Facultatea poate nu e un factor determinant la angajare, în detrimentul experienţei de lucru, dar poate constitui un bun avantaj competitiv, odată intrat pe piaţa muncii. Majoritatea angajatorilor promovează oameni care învaţă repede, scriu argumentat, formează conexiuni rapid şi vin cu idei noi, ştiu să lucreze în echipă etc. Chiar presupunînd că domeniul studiilor e complet irelevant pentru cerinţele postului, cînd te chinui trei sau cinci ani să înveţi ceva, îţi dezvolţi măcar capacitatea de a învăţa. Ar trebui, dacă te străduieşti să înveţi în facultate, să ştii să scrii un raport, să te documentezi pentru o lucrare de diplomă, să-ţi structurezi logic materia pe care o ai de învăţat. Dacă ştii să faci asta, şi bine, în orice domeniu, deja ai mult mai multe şanse să faci o carieră de succes, odată intrat pe piaţa muncii. (...)

adăugat de Corina Vereha,
în data de 17 februarie

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Barul A1, din Piaţa Amzei: la prima vedere, fără cine ştie ce atmosferă; la o a doua – cald, boem, cu feluri neconvenţionale, dar şi gustoase, chelneri afectuoşi şi clienţi civilizaţi. (Iaromira Popovici)

■ Joi, 26 februarie, de la ora 19, în cadrul „Trialogurilor" de la Ceainăria ARCUB, o întîlnire cu Radu Paraschivescu moderată de Luca Niculescu: „...În lume nu-s mai multe Românii". Discuţia va fi completată de recitalul naistei Cornelia Tihon. (Matei Martin)

■ În foaierul Ateneului – o foarte sugestivă expoziţie de hărţi, pe relaţia ţării noastre cu vecinii, de-a lungul vremurilor. Europa în perioada Războiului Rece (1945-1989) raportează date privind deportările în masă în URSS, după cum urmează: estonieni 20.000, letoni 40.000, lituanieni 100.000, ruşi 90.000, bieloruşi 10.000, polonezi 50.000, ucraineni 256.000, români 45.000, bulgari 19.000, găgăuzi 2.5000, germani 1.200.000, tătari 165.000, greci 64.000, caraceeni 63.000, laţci 52.000, balcari 31.000, iuguşi 84.000, ceceni 316.000, georgieni 11.000, armeni 31.000, azerbaidjeni 33.000; foametea în RSSM (1946-'47) 216.000. O lecţie de istorie în puzzle. Fără comentarii. (Ruxandra Mihăilă)

■ Joi, de la ora 18, la librăria Bastilia, o masă-rotundă pe tema traduceri din literaturile central şi est-europene în viziunea editorilor de la noi. Cu focus pe literatura maghiară. Participă: Ioan Cristescu (Tracus Arte), Ciprian Măceşaru (Next Page), Ştefania Nalbant (Curtea Veche), Simona Sora (scriitoare), Bogdan-Alexandru Stănescu (Polirom). (Adina Popescu)

■ Citiţi-l pe Cătălin Tolontan în *Gazeta sporturilor* şi pe tolo.ro. Textele (semnate împreună cu Mirela Neag) dau adictivitate. Pentru că sînt excelent scrise, iar subiectele au un aer de *House of Cards*. Doar că e vorba de personaje şi întîmplări cît se poate de reale. Şi de cazuri concrete şi serioase. Meseria de jurnalist chiar nu-i floare la ureche. Am o mare admiraţie pentru oamenii ăştia. (Ana Maria Sandu)

■ Duminică, 1 martie, la Teatrul Mignon, spectacolul *Iubitafizică* după cartea scrisă de Iulian Tănase, în regia semnată de Cristina Andreea Ion. (Stela Giurgeanu)

■ Au apărut cinci DVD-uri noi în colecţia One World România: *Sahia Vintage* (o serie de scurtmetraje realizate, printre alţii, de Copel Moscu şi Ovidiu Bose Paştina, despre România dinainte de Revoluţie), *Ai Weiwei: never Sorry* (documentarul multipremiat despre artistul disident Ai Weiwei), *Here Be Dragons* (un OZN fascinant al lui Mark Cousins despre hărţile trasate de memorie), *Byeway* (povestea a cinci kilometri de autostradă rămaşi neconstruiţi între Praga şi Berlin) şi *My Perestroika* (istoriile a cinci foşti pionieri din fosta URSS). Căutaţi-le în librării, sînt documentare unul şi unul. (Luiza Vasiliu)

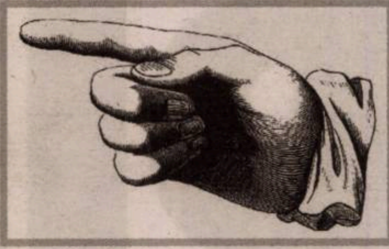

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cum documentăm realitatea**
- **Despre minciună**
- **La psiholog**
- **Religie şi politică**

album dilematic

Lucian Costin

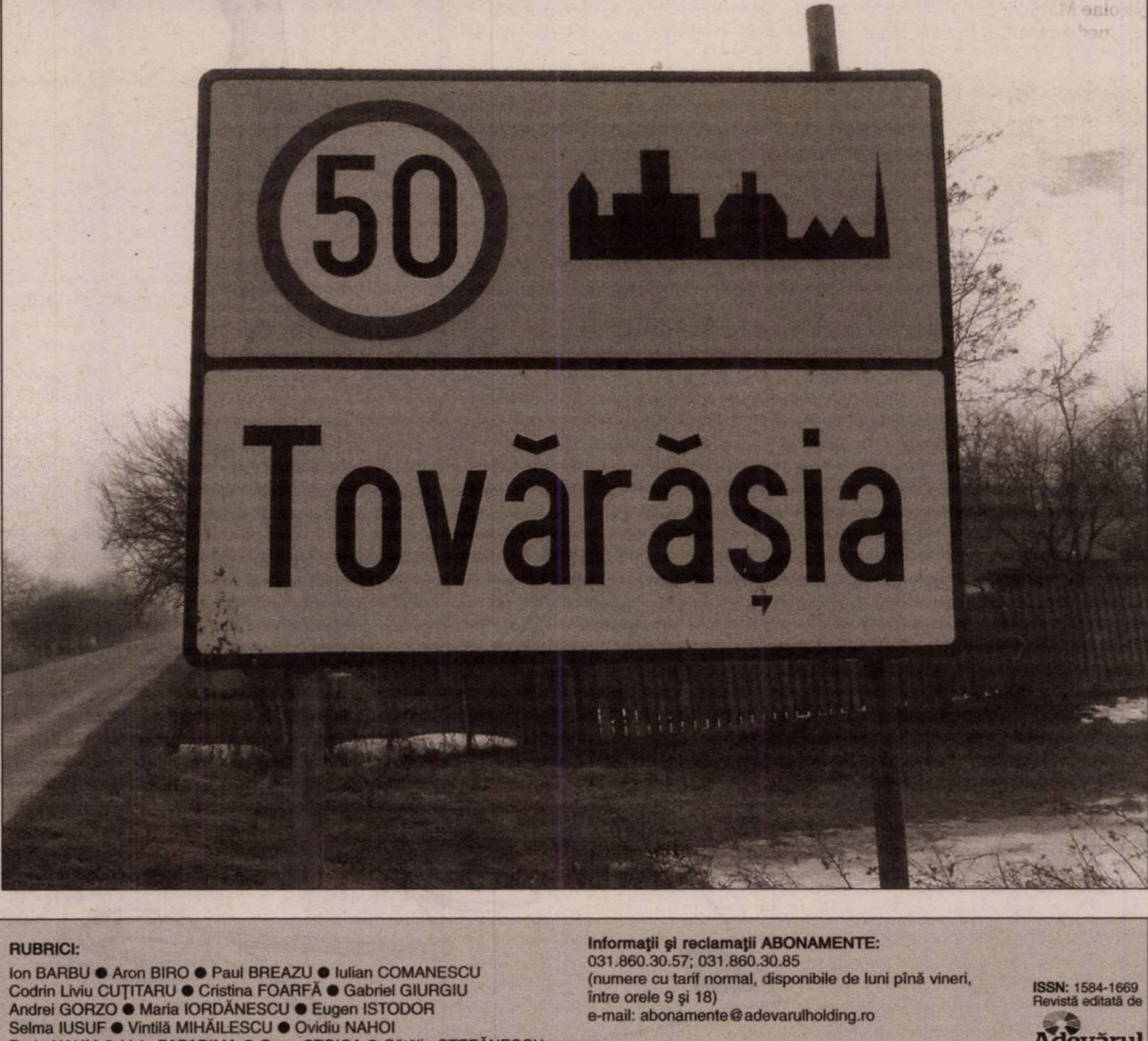

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditâ de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

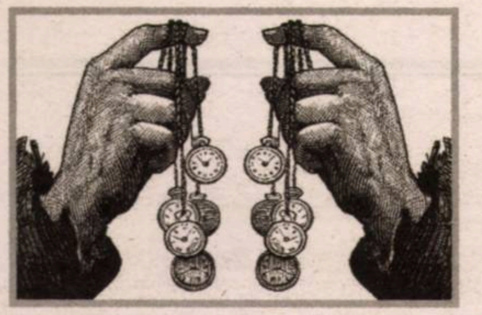

SITUAŢIUNEA

Andrei PLEŞU

nici aşa,
nici altminteri

> *„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

Nerăbdări, frustrări, principii

N-am motive, mai ales în ultima vreme, să sar în apărarea lui Nicolae Manolescu. M-a făcut „laş“ şi m-a acuzat de rea-credinţă, pentru că aveam altă părere decît el în cazul *Charlie Hebdo*. Mai mult, a aranjat ca, sub curajoasa semnătură „Cronicar“, să fiu comparat cu Mircea Badea: barbar luptător, ca şi acela, împotriva „libertăţii de expresie“. N-am prea înţeles nici sprijinul (decisiv) al criticului pentru un domn oarecare, smuls din neant, pentru a fi numit preşedintele ICR. *Et j'en passe*…

Pe de altă parte, am fost destul de contrariat cînd am văzut vreo treizeci de semnături puse de scriitori, în general tineri, pe o epistolă de protest, provocată de acordarea unui premiu literar important unui poet care, din punctul de vedere al semnatarilor, nu-l merita. Dl Manolescu s-a supărat. Îmi vine să-i spun: „Deh, Nicki, n-ai ce-i face! E libertate de expresie!“ În ce mă priveşte, nu sînt contrariat ca unul care poate judeca competent valoarea (comparativă) a unor poeţi. Nu ştiu dacă X merita mai mult premiul decît Y. Ştiu însă că, de multe ori, e greu să alegi între mai mulţi nominalizaţi meritorii şi că, în orice exerciţiu de jurizare, e întotdeauna loc pentru aproximaţii, subiectivisme, erori. Oricum, ceea ce nu înţeleg este cum poate cineva să se supere că altcineva a luat un premiu. Vorba lui Petre Roman: „Sună ca dracu'!“ Poţi, evident, să invoci proceduri, manipulări şi, mai ales, principii, dar se vede de la o poştă că răzmeriţa porneşte de la afecte destul de… lumeşti. Ori antipatie (ideologică) pentru Nicolae Manolescu, ori frustrare privată faţă de „nedreptăţi“ care au lezat sau lezează dreptul la glorie (şi la bani) al fiecărui artist, ori răfuieli personale („de ce ăla şi nu ăla?!“), ori, în sfîrşit, banale războaie de generaţie, rezumabile în radicala sintagmă: „Cînd Dumnezeu scăpăm odată de boşorogii ăştia care au monopolizat tot?!“

Mărturisesc, stingherit, că majoritatea numelor de pe lista protestatarilor îmi sînt străine. E vina mea. Nu mai sînt la curent cu viaţa literară şi îmi asum riscul de a rata mari întîlniri cu mari pagini de poezie sau proză. Fapt e că nu mai am timp, energie şi pornire să citesc tot ce apare. Am avut însă curiozitatea să caut, pe Internet, informaţii despre răsculaţi şi am avut interesante surprize. Pe scurt, mi-a fost ruşine pentru ignoranţa proprie. Unii sînt deja figuri intens profilate ale peisajului liric autohton. Sînt publicaţi, premiaţi, asumaţi şi lăudaţi de critica de specialitate. O tînără doamnă a luat (în 2007) chiar premiul a cărui decernare o irită astăzi. Domnia sa conduce o filială a Uniunii Scriitorilor şi cere, acum, reformarea instituţiei: periodic, trebuie verificaţi toţi membrii ei şi eliminaţi cei care nu „prestează“. (Mă gîndesc cum ar arăta exact această riguroasă operaţiune: dacă pentru un premiu iese scandal, probabil că pentru excluderea masivă a unor duzine de scriitori „neproductivi“ s-ar isca o revoluţie.) Altcineva, un domn respectabil, e publicat şi intervievat în chiar *România literară*, în paginile căreia declară că Nicolae Manolescu e, pentru epoca noastră, ceea ce Eugen Lovinescu a fost pentru perioada interbelică. Doi tineri poeţi au apărut deja la editura „monopolistului“ Liiceanu (o editură care nu publică, abundent, poezie). Alţii se regăsesc în paginile revistei *Dilema veche*, altă oficină a nomenclaturiştilor reacţionari. Mulţi i-au fost studenţi dlui Manolescu şi au, brusc, instinctul uciderii „tatălui“. Iar astea nu sînt decît informaţii rapide, culese la o primă „răsfoire“. Printre semnatari există, evident, şi nume mari sau semnături consacrate. Şi atunci mă întreb: de unde această mobilizare nerăbdătoare? E o modă de tip *„indignados“*? E o şarjă căzăcească a unor „idealişti“ dezamăgiţi? E furia „revoluţionară“ a unor „ilegalişti“ marginalizaţi, care vor să moară pentru dreptate? Sau e frustrarea unor cariere insuficient sărbătorite de breaslă şi de marele public? M-au enervat, de-a lungul vieţii, nenumărate premii nemeritate luate de unii şi alţii, mă uit, uneori, cu stupoare la listele academicienilor noştri, dar nu mi-a trecut niciodată prin cap să fac urît pe asemenea teme. Întîi pentru că am (altă) treabă, apoi pentru că nu cred în consacrări „oficiale“, în sfîrşit, pentru că mi-ar fi ruşine să fac colecţie de „onoruri“ şi să-i bombăn acru pe „beneficiari“. Nici Baudelaire, nici Hölderlin n-au primit vreodată premii. Nici Eminescu. De Van Gogh nu mai vorbesc. Cu atît mai puţin îmi pot permite eu, în paloarea mea, să visez la baroce încununări de circumstanţă.

Întîmplător, am dat de curînd peste un articol foarte necăjit al unei scriitoare contemporane, supărată pe „băieţii răi“ care ţin cultura românească sub obroc. Doamna cu pricina povesteşte amuzată cum un „literat american“ a întrebat-o dacă e publicată masiv în România şi dacă e tradusă deja în marile limbi ale lumii. „O, nu“ – spune doamna –, „eu sînt un scriitor incomod. Adevărata cultură, la noi, e a marginalilor!“ În nepriceperea mea, m-am repezit să culeg informaţii de pe Wikipedia. Am aflat că „marginalizarea“ scriitoarei noastre sună aşa: e redactor-şef al unei tradiţionale reviste de cultură, a publicat, pînă acum, opt cărţi de poezie, nouă cărţi de eseuri, trei romane (dintre care unul în patru volume) şi a luat, pînă în jurul vîrstei de 40 de ani, unsprezece premii literare (între care premiul Academiei Române, premiul Ministerului Culturii, Premiul Asociaţiei Publicaţiilor Literare şi a Editorilor din România etc.). Cărţile domniei sale au fost traduse, pînă acum, în nouă limbi, un privilegiu de care nu se bucură mulţi scriitori români cel puţin la fel de talentaţi. Cu acest CV în faţă, nu pot să nu mă întreb: „Ce-aveţi fraţilor?!“ Adică în ce sens sînteţi „marginalizaţi“? Şi pe cine „incomodaţi“? Sau vă enervează, pur şi simplu, că nu sînteţi preluaţi tandru în „elita monopolistă“? Sau vreţi mai repede premiul Nobel?

O ultimă stupoare: „incomoda“ doamnă face o fină aluzie la modul în care a fost privatizată, abuziv, editura Humanitas, pe bază de amiciţie. Deocamdată mă mulţumesc să-i spun că lucrează la o revistă care i-a fost oferită tot „abuziv“, tot de mine, tot pe bază de amiciţie, actualului ei şef.

Mesaj general: prieteni, puneţi-vă pe treabă, lăsaţi gherilele de paradă, nu vă mai ofticaţi pubertar şi resentimentar. Viaţa (şi arta) e în altă parte. În cealaltă parte. Cea pe care merită şi pe care *meritaţi* să o frecventaţi mai des şi mai destins!

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Sahia vintage

Clopotele umplu ecranul, iar toaca îţi răsună undeva, în inconştient. Lama buldozerului rade case şi păduri. Chipuri de bătrîni privind printre lacrimi, cu o lumînare în mînă pentru sufletul satelor ce urcă la cer pentru a face loc, aici, pe pămînt, carierei miniere de la Rovinari. Aşa începe un reportaj „Sahia“ din 1982 semnat de Laurenţiu Damian. Nu se potriveşte deloc cu imaginea standard despre fabrica de propagandă a comunismului din România. Urmează povestea oamenilor din „acţiunea 7000“, aduşi din toată ţara pentru a da patriei mai mult cărbune decît există. În spatele entuziasmului muncitoresc, tristeţea muncitorilor din colonia Vîrţ. *Auschvîrţ*, îmi aduc eu aminte. E chiar mai deprimant decît în cartierul nou din Rovinari, *Katanga*, unde am văzut odată urmele de sînge pe perete a trei muncitori care, la o beţie de jale, s-au omorît între ei. Filmul lui Damian, despre care habar n-aveam că a fost făcut vreodată, îmi trezeşte amintiri contradictorii. Hotel Rovinari… *this could be Heaven or this could be Hell*… toate oficialităţile ştiinţelor sociale din comunism care mi-au sărit în ajutor după ce cercetarea noastră stîrnise furia conducerii Combinatului Minier Oltenia… interdicţia de a mai călca zece ani prin zonă… dosarul de spionaj de care am scăpat ca prin minune şi despre care am aflat de-abia după căderea comunismului… *some dance to remember, some dance to forget*… Lui Laurenţiu Damian, aşezat pe un scaun lîngă mine, nu-i face plăcere să-şi amintească: *Asta e ce a rămas din film, nu se înţelege nimic* – mormăie el. Nu are dreptate, se înţelege foarte mult. Dacă eşti dispus să înţelegi…

Vorbesc aici despre lansarea recentă a CD-ului *Sahia vintage*, produs de One World Romania şi realizat de Adina Brădean. Cuprinde o primă culegere de opt filme documentare „Sahia“, începînd cu *Reportaj de la Steagul Roşu*, realizat în 1956 de Eva şi Alexandru Sîrbu, şi sfîrşind cu *Va veni o zi*, filmul interzis al lui Copel Moscu din 1985. Rezultat al unei minuţioase documentări, CD-ul cuprinde şi un text introductiv lămuritor, semnat tot de Adina Brădean. Lămuritor, căci ne obligă să ne schimbăm imaginea ideologică despre „Sahia“, imagine pe care, pînă acum, am împărtăşit-o şi eu ca orice bun român.

Primul lucru care mă intrigă este faptul că imaginea „şopîrliţelor“ a devenit de mult un loc comun atunci cînd vine vorba despre anumiţi scriitori sau actori, dar n-am auzit încă pe nimeni presupunînd măcar că ceva similar s-ar fi putut întîmpla şi în documentarul comunist. Rezistenţa prin cultură a devenit un titlu de glorie, dar nu şi pentru „Sahia“. Şi totuşi, Horea Murgu pare să aibă dreptate atunci cînd spune că „«Sahia» a fost una dintre acele instituţii mici, izolate şi profund subversive pe care sistemul le permitea ca supape de siguranţă“. Nu „subversivă“ – consideră Ovidiu Bose Paştina, ci „un fel de univers paralel cu societatea socialistă a momentului“. În orice caz, o instituţie mult mai complexă decît memoria maniheistă a comunismului, care se încăpăţînează să caute fie călăi, fie victime. „Să nu uităm că «Sahia» a fost un instrument de propagandă“ – ne avertizează Copel Moscu. Cine ar putea să uite? Aceasta nu este însă o concluzie, ci o premisă, de la care se poate merge şi mai departe dacă eşti suficient de curios. Astfel, în afară de comenzile propagandistice, în „Sahia“ s-au produs, la adăpostul unei „arte minore“, şi ciudate capodopere. *Oameni care povestesc*, de pildă, filmul de „protecţia muncii“ al lui Bose Paştina (film care, fiind o comandă directă a unei întreprinderi pentru instructajul obligatoriu de protecţie a muncii, nu a mai trecut prin cenzura Partidului) intră evident în această categorie prin extraordinarele sale experimentări estetice. Parabola despre republica curcilor din *Va veni o zi* a lui Copel Moscu, un soi de *Ferma animalelor* pe o temă de agricultură socialistă, rămîne copleşitoare şi astăzi.

Al doilea lucru care mă intrigă, probabil şi datorită clişeului împărtăşit că „Sahia“ a însemnat doar propagandă, este privirea subversivă de dincolo de intenţia declarată. În toate filmele din selecţia Adinei Brădean, apare un soi de *realism de plan secundar*, camera zăbovind, ca din întîmplare, şi pe realităţile din spatele fabricilor şi blocurilor comuniste. Uneori „şopîrliţele“ sînt la vedere: „Blocurile sînt frumoase, nu-i aşa? Dar oare de ce seamănă aceste blocuri între ele… ca nişte şcolăriţe în uniformă?“ – se întreabă, ingenuu, reporterul trimis să facă un documentar despre Steagul Roşu. Alteori, întregul fir narativ te conduce dincolo de aparenţe, ca în cazul reportajului „de investigaţie“ din Cazul D., care îşi propune să regăsească familia pierdută a unui bătrîn (grija pentru om a comunismului etc.) şi pătrunde tot mai adînc în viaţa cotidiană a unui azil de bătrîni, a locuitorilor din blocuri, a străzilor şi maidanelor din oraşele patriei. De fapt, după cum menţionează şi Brădean, personajul principal este adesea romantismul cotidianului, al muncii de zi cu zi, chiar dacă obiectivul principal rămîne producţia.

Dincolo de toate acestea însă, filmele de la „Sahia“ sînt o extraordinară arhivă istorică. Adina Brădean a făcut o infimă selecţie, urmînd criterii estetice şi de istorie a filmului. În subsidiar, transpare şi interesul personal pentru locuirea comunistă, combinaţie de mizerie şi creativitate ingenuă, de planificare etatistă şi improvizaţie privată. Ceea ce a văzut este însă mult mai mult, iar ceea ce rămîne de văzut este imens. Nu pentru publicul larg, dar sigur pentru specialişti, pentru istorici, în primul rînd. Şi nu în ultimul rînd, ca material didactic: o selecţie bine gîndită din filmele „Sahia“ este mult mai grăitoare pentru tinerele generaţii ale vizualului. Din păcate însă, această arhivă este abandonată şi are toate şansele să dispară cu desăvîrşire în scurt timp. Este doar propagandă, care nu merită decît să fie aruncată la groapa de gunoi a istoriei – vor spune unii. Dar nu este doar propagandă şi, mai ales, această propagandă face parte şi ea din istoria noastră, că ne place sau nu. O conştiinţă naţională nu se poată hrăni doar din momente glorioase alese pe sprînceană…

Pe parcursul textului său introductiv despre documentarele „Sahia“, Adina Brădean se întreabă la un moment dat: „Am putea, oare, să le folosim pentru a nuanţa înţelegerea curentă a vieţii cotidiene în comunism şi a învăţa astfel mai mult despre propriul nostru ataşament faţă de un trecut ce nu se lasă povestit în alb-negru?“ Categoric da, cu condiţia de a lua în serios recomandarea din final a autoarei: *Vă dorim vizionare inteligentă!*

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

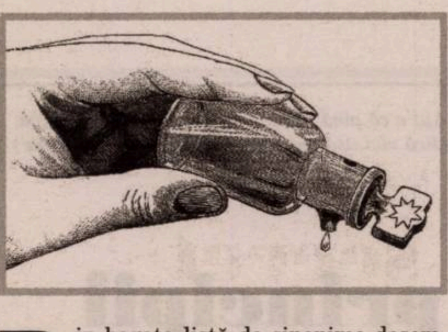

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Pişicher

Din bogata listă de sinonime desemnînd insul abil, dibaci, iscusit, şiret, viclean, şmecher etc., cu conotaţii pozitive, negative sau indecise, unele cuvinte sînt mai puţin folosite azi *(pişicher)*, altele au ieşit cu totul din uz *(iuşchiuzar)*. Poate că nici *pişicher* n-ar fi supravieţuit dacă nu ar fi fost reţinut de texte literare clasice, în primul rînd de Caragiale. Nu întîmplător, cele mai multe dintre utilizările actuale ale cuvîntului reiau cu totul formula exclamativă *mare pişicher!*, rostită de Pristanda ca pentru sine, în vreme ce aruncă „priviri furişe de admiraţie către Caţavencu“: *„Mare pişicher!* Strajnic prefect ar fi ăsta!“ Regăsim exclamaţia în diferite contexte actuale: *„Mare pişicher*, dom'le! Marica s-a împăcat cu Ilinca Vandici“ (cancan.ro); „Mare boier, *mare pişicher* (...)! (detectivultau.ro); *„Mare pişicher* acest păsăroi“ (trilurilu.ro). Cuvîntul e folosit ca substantiv, pentru a caracteriza persoane (*„Pişicher* de Vîlcea!“, indiscret.ro) dar şi, metaforic, obiecte („orice mini-obiect din metal este un *pişicher* prin excelenţă“, catavencii.ro); are însă şi utilizări ca adjectiv, chiar acordat la feminin: *„Pişicheră* autoare!“ (yorick.ro), ori ca adverb: „l-am privit *pişicher*“ (T. Tandin, *Jurnalul unui poliţist*, 2013).

Prezenţa cuvîntului în presa de azi nu se compară însă cu cea de acum un secol. Se pare că termenul era chiar la modă, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, fiind des folosit în pamflete, în ziarele şi revistele umoristice ale vremii: „Halal să-ţi fie! Mare *pişicher* ai fost!“ *(Epoca*, 22 iunie 1886; şi: „îmbătrînitul în *pişicherlîc*“, *Epoca*, 21 mai 1887); „sînt nişte *pişicheri* fără pereche“ *(Furnica*, nr. 29, 1916); „kind se zici eu *pişicher*“ *(Ciulinul*, 12 noiembrie 1884; într-o imitare satirică a pronunţiei germane). Într-o conferinţă din 1919 consacrată lui Mihai Viteazul, Nicolae Iorga evoca sarcastic admiraţia populară faţă de şmecherie, atribuind termenul jargonului muntenesc al Capitalei: „în limbagiu special bucureştean, se zice *«ce pişicher!»*“.

Cuvîntul e cuprins în dicţionarele noastre, cu o etimologie clară sub aspectul formei, dar deloc sau prea puţin explicată din punctul de vedere al sensului. *Pişicher* provine din turcă (nu este deci întîmplător derivatul *pişicherlîc)*, din forma *pişikâr*. *Dicţionarul etimologic* al lui Ciorănescu trece în revistă diferite explicaţii ale unei presupuse evoluţii semantice (pornind de la înţelesurile „chelner, ospătar“; „meseriaş, artizan“, „saltimbanc“), ultimele sugerate chiar de Şăineanu, în *Influenţa orientală asupra limbei şi a culturei române* (1900). Emil Suciu (în *Influenţa turcă asupra limbii române*, 2010) adaugă o trimitere la numele unui personaj de teatru popular turcesc. De fapt, aceasta e cea mai firească explicaţie a originii cuvîntului. Într-un tip de teatru comic tradiţional, denumit *ortaoyunu*, jucat de actori, pe scenă, bazat pe stereotipuri şi pe improvizaţie (un fel de *commedia dell'arte)*, existau două personaje principale: Pişekâr şi Kavuklu. Primul era eroul inteligent, abil, care deschidea spectacolul şi rămînea tot timpul pe scenă (Talat S. Halman, *Rapture and revolution*, 2007, pp. 116-118). E evident că a avut loc transformarea numelui propriu în nume comun şi preluarea atributelor personajului popular.

Sînt tulburătoare, în orice caz, urmele pe care distracţiile populare orientale ale trecutului le-au lăsat în limbă. *Pişicher* e marginal, dar *caraghios* este un cuvînt esenţial, de provenienţă similară: e transformarea în substantiv comun şi apoi în adjectiv a numelui unui personaj comic. Tradiţionalul teatru de umbre *karagöz*, denumit astfel după unul dintre cele două personaje comice centrale, *Karagöz* (omul simplu, cam grosolan, un fel de Păcală), „forma una din distracţiunile favorite ale vechii noastre societăţi“ (Şăineanu, p. CXX). Pentru *caraghios*, contactul direct cu teatrul de păpuşi şi de umbre e dovedit de mărturii ale călătorilor epocii, citate de Şăineanu. E foarte probabil ca şi personajul *Pişekâr* / *Pişicher* să fi fost familiar publicului românesc de acum cîteva secole. Mă întreb dacă nu cumva chiar denumirea tipului de teatru *(orta oyunu*, „joc, reprezentaţie în *mijloc*“, adică *în mijlocul publicului, pe scenă)*, nu ar putea fi sursa expresiei populare *a lua la mijloc* („a lua în rîs“, „a-şi bate joc“).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

Emil BELU

efectul de **ecou**

Merci, Baudelaire!

Am sosit pe pămînt canadian într-un februarie, în plină iarnă, cu temperaturi în jurul a minus patruzeci de grade Celsius. Ger de crăpau pietrele, după expresia românească binecunoscută. Pe o asemenea vreme, deplasările exterioare sînt limitate – numai pentru urgenţe. Fac cîteva drumuri strict necesare, în special pentru tot soiul de interviuri în vederea finalizării tuturor documentelor de rezidenţă. Fără aceste hîrtii – de fapt, dreptunghiuri din plastic, asemănătoare cărţilor de joc, unde sînt înscrise codificat datele personale –, nu poţi face un pas. Şi pentru a intra în posesia lor, aştepţi cîteva săptămâni. Cîteodată, chiar mai mult.

Acum, cu „patalamalele“ în ordine, mă gîndesc să testez piaţa locurilor de muncă. Cam grăbită decizie, aveam să constat mai tîrziu. Zilnic citesc presa, în special rubrica cotidiană a *„job“*-urilor. În general, oferta nu e prea generoasă, aproape nimic care să corespundă specialităţii mele. Fiindcă sînt încă la început, rămîn optimist. Întorc filele unui cotidian şi ochii îmi cad pe un anunţ al unei celebre companii montréaleze, care vestea încheierea unor contracte substanţiale şi, în consecinţă, o iminentă extindere a producţiei. La asemenea afacere, mi-am zis, e imposibil să nu aibă nevoie de noi angajaţi, poate chiar în meseria mea. După o scurtă chibzuinţă, trec la atac!

Primul pas, şi cel mai important într-un asemenea demers, este redactarea unui *Curriculum vitae* pe măsura aspiraţiilor. Fac multe ciorne, citesc cîteva broşuri în domeniu, mă sfătuiesc cu noii prieteni pe care i-am cunoscut la biblioteca din cartier, iniţiaţi în acest gen de scrieri. După vreo săptămînă de trudă, mi se păru a-i fi dat o formă acceptabilă. Acum e acum, unde să-l trimit?

Nici o ofertă, nimic pentru mine! Firma montréaleză, pomenită mai sus, rămăsese o obsesie. Ce-ar fi să-l trimit acolo? Voi încerca, nu am ce pierde.

După cîteva zile de aşteptare, surpriză: la deschiderea cutiei poştale, dau de un plic cu sigla companiei, de acum binecunoscută. Îl desfac, cu lungi ezitări, de parcă nu-mi era destinat. Eram sugrumat de emoţie. Am dat lovitura, mi-am zis. Ce operativitate, cît respect pentru candidaţii la un *job!* Dar, cum se întîmplă adesea, decepţie: într-un scurt text, cîteva fraze de circumstanţă în care autorul scrisorii nu uită să-mi mulţumească pentru „interesul pe care îl arătaţi companiei noastre“. Sînt întrebat, într-o ultimă frază, subliniată: de unde aţi luat informaţia despre noi angajări? Ba, mai mult, aşteptăm răspunsul dumneavoastră. Această ultimă frază m-a pus pe gînduri. După cîteva clipe, mi-am zis că tăcerea ar fi cel mai bun răspuns. Apoi, am mai chibzuit şi mi s-a părut că renunţarea ar fi un gest necivilizat. Ce să le răspund?

O frază citită în celebrul Jurnal *al lui Charles Baudelaire.*

Cîteva zile am fost răvăşit de această întîmplare. Într-un tîrziu, mi-am adus aminte de o frază citită în celebrul *Jurnal* al lui Charles Baudelaire. Nu îmi mai aminteam nici editura din România unde apăruse cartea, nici numele traducătorului. Am trecut-o pe hîrtie, aşa cum am putut să mi-o amintesc pe moment: „Lucrul făcut la timp, chiar prost, valorează mai mult decît visarea“.

Mulţumit de găselniţă, îmi frecam mîinile bucuros de „isprava“ mea culturală. Dar, cînd am trecut la redactarea răspunsului, altă problemă: cum s-o traduc? O traducere „personală“, în franceza mea rudimentară, cu siguranţă va avea destule erori şi va face o proastă impresie. Ar trebui să caut fraza în original, aşa cum este scrisă în *Jurnal*. Nu cunoşteam ediţia franceză după care se făcuse traducerea în limba română, aşa că am luat la vînturat librăriile şi anticariatele. Nu am găsit nimic. O bibliotecară, profesionistă adevărată, dublată de o profundă cunoscătoare a poeziei franceze, mi-a dat o indicaţie care m-a dus direct la ţintă: încearcă la librăria Renaud-Bray, Bibliothèque de la Pléiade, editura Gallimard. Cum de nu m-am gîndit?

A doua zi, „înarmat“ cu creion şi hîrtie, iau drumul librăriei. Aici, altă barieră: toate cărţile celebrei colecţii sînt închise în dulapuri cu uşi de sticlă. Motivul este uşor de bănuit: preţul ridicat al acestor bijuterii tipografice – hîrtie de biblie, grafică deosebită, inserţii cu aur etc. Apelez la o vînzătoare să deschidă dulapul unde, prin uşa de sticlă, zărisem *Jurnalul*. Amabilă, ba chiar simpatică la început, văzînd în mine, cred, un potenţial cumpărător al unei cărţi aşa de scumpe, mi-a sugerat şi alte titluri de mare succes din aceeaşi colecţie. Două volume, de aproximativ o mie două sute de pagini, costau în jurul a trei sute dolari, ba mă momeşte şi cu o reducere de preţ, aşa, ca pentru dumneavoastră. Nu ştia, biata de ea, că îmi bătea vîntul prin buzunare. Am luat cartea de pe raft şi am început să o răsfoiesc. Fraza, nicăieri! Vînzătoarea nu mă slăbea din ochi nici o clipă. Am accelerat căutarea, atît cît am putut. Din cauza emoţiei, degetele transpirate începuseră să se lipească de pagini. Simţeam broboanele reci de sudoare alergînd pe şira spinării. Departe de mine gîndul renunţării. Din cînd în cînd, simţindu-mă cu musca pe căciulă, îi mai adresam cîte o întrebare referitoare la obiectul febrilelor mele căutări. Sesizînd precaritatea francezei mele, s-a interesat din ce ţară vin. România, i-am răspuns, urmărindu-i reacţia. Ei bine, dacă pînă atunci mă mai lăsa singur lîngă dulap, dînd cîte o fugă pe la casă, chemată de clienţi, din acel moment nu s-a mai dezlipit de dulap. O fi intrat la bănuieli, mi-am zis. Naţionalitatea, bat-o vina...

După aproape o jumătate de oră de căutări, dau peste pasajul care mă interesa. Scot creionul şi hîrtia, transcriind în grabă fraza cu pricina, sub privirea mirată a „gardianului“ de lîngă mine. Îi mulţumesc pentru serviciul făcut, citindu-i pe faţă nemulţumirea că a dat peste un asemenea client.

Ajuns acasă, adaug citatul din *Jurnal* la scrisoarea de răspuns pentru amintita companie. Eram, sincer, mulţumit de realizare. Găsisem exact ce trebuia!

După cîteva zile mi-a venit răspunsul: „A fost o încîntare pentru noi citatul din Baudelaire. L-am distribuit spre lectură tuturor colegilor din Departamentul *Ressources Humaines*. Rămîneţi în banca noastră de date, sperînd într-o ocazie favorabilă“. Cu mulţumiri, semnătură indescifrabilă.

Nu m-au mai căutat. Niciodată!

Merci, Baudelaire!

***Emil Belu** este scriitor şi locuieşte în Canada.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Controlul serviciilor secrete. Evaluarea

Imediat după Revoluţie, Securitatea ca structură s-a prăbuşit. Au rămas oameni şi grupuri acţionînd pentru propriile interese, ca să facă bani mai ales, dar şi ceva politică. A rămas şi o mentalitate securistă care cucerise nu doar pe cei din fostul sistem, ci şi pe cei care n-au avut de-a face cu el, dar care trăiseră în România. Securitatea se perpetuase în forme insulare în societate, dar ne ocupase cu totul minţile şi astfel ne domina, de fapt. Serviciile secrete ale noii Românii au evoluat exact aşa cum a evoluat statul. La început, slabe, penetrabile, disponibile. Apoi, din ce în ce mai puternice. Aderarea la NATO a fost factorul principal de modernizare a serviciilor secrete. În paranteză fie spus, este uimitor cît de permisive la reforme au fost structurile presupus a fi cele mai conservatoare într-un stat: armata şi serviciile secrete. Au fost ani în care alte subsisteme ale statului, precum învăţămîntul, sănătatea ori administraţia fiscală, rămăseseră cu mult mai aproape de ceea ce fuseseră ele înainte de 1989 decît armata şi serviciile secrete, care se apropiaseră de Occident cu mult mai mult. Poate, cîndva, vom avea un studiu cuprinzător al modernizării României în aceste ultime decenii şi vom vedea cît de inegal a fost acest proces în componentele statului.

În ceea ce priveşte serviciile secrete, literatura de specialitate distinge trei forme de existenţă a acestora. Primul (numit *„Bureau of domestic intelligence“*), este un gen de serviciu secret strict limitat în acţiunile sale de lege, cu obiectiv principal în colectarea de informaţii despre activităţi infracţionale ori îndreptate împotriva securităţii naţionale şi care conduce foarte rar operaţiuni contra propriilor cetăţeni. Informaţiile lor merg spre alte structuri specializate ale statului care au, prin lege, dreptul de a reprima. Exemplul clasic de asemenea serviciu este britanicul MI5. Al doilea tip de serviciu secret (numit *„Political police“)* este cu totul la dispoziţia puterii politice ori elitei politice. El este alcătuit din ofiţeri asupra cărora nu există nici un control legal, iar activitatea lor operativă este concentrată pe grupurile de opoziţie politică, urmărind menţinerea la putere a elitei de care depind. Serviciile de informaţii din America Latină şi Asia de Sud sînt considerate a fi în această categorie. În fine, a treia categorie (numită *„Independent Security State“)* cuprinde serviciile secrete complet autonome, care nu răspund nici unui control legal/democratic şi nu ascultă nici de puterea politică, servicii secrete care sînt complet secretizate faţă de absolut orice autoritate din afara lor, care conduc operaţiuni după propriul interes. Experţii socotesc că serviciile secrete din Africa de Sud în vremea regimului de apartheid, dar şi Securitatea românească din anii lui Ceauşescu sînt asemenea structuri.

Serviciile secrete ale noii Românii au evoluat exact aşa cum a evoluat statul.

Sigur, tipologia aceasta nu este canonică pentru realitate, serviciile de informaţii pot avea, într-un moment ori altul al existenţei lor, trăsături ale mai multor categorii, criteriul fiind, după cum se poate lesne vedea, acela al „controlabilităţii“ lor. Cine şi în ce măsură le controlează este criteriul acestei tipologii. Vă las pe dumneavoastră să stabiliţi în ce categorie s-ar încadra serviciile secrete româneşti în această perioadă. Dacă vă veţi analiza apoi concluzia, veţi constata că aceasta se bazează pe intuiţii şi preferinţe de alt gen (politice, de pildă), ori pe experienţe personale de genul ce aţi auzit de la unul sau altul, ceea ce e grav în sine pentru că asta înseamnă că nu ştiţi, de fapt, nimic despre serviciile secrete ale ţării dumneavoastră. Un prim şi serios semn de întrebare. Însă dumneavoastră şi cu mine nici nu trebuie să ştim ce anume fac serviciile secrete. Trebuie să ştim, însă, cum sînt evaluate serviciile noastre secrete de către cei care le controlează. Aceasta este informaţia publică relevantă pentru noi. Concluziile celor care le controlează ar trebui să răspundă la întrebările: acţionează ele legal? sînt ele eficiente în raport cu ce au de făcut? cum cheltuiesc resursele pe care le au la dispoziţie? Iar răspunsurile la aceste întrebări conturează parametrii unei dezbateri serioase: ce fel de servicii secrete vrem/ne trebuie? ce e de făcut ca să le avem aşa cum le vrem/ne trebuie? De fapt, încrederea adevărată în serviciile secrete este posibilă doar dacă există încredere în evaluările lor democratice. Este absurdă şi, cum ziceam săptămîna trecută, iluzorie concluzia că serviciile secrete au un grad ridicat de încredere, iar structurile chemate să le evalueze fie nu există, fie au un grad de încredere lamentabil (Parlamentul, de pildă).

Deocmadată, dezbatem în orb. De-aia şi sîntem atît de manipulabili şi, simţindu-ne astfel, devenim paranoici. Aud viteji care vorbesc despre alungarea „agenţilor acoperiţi“ din presă sau de pe unde există ei. Unul dintre cei mai reputaţi cunoscători ai serviciilor secrete, fost lucrător cu importante responsabilităţi la CIA, om extrem de inteligent şi extrem de experimentat, avînd la activul său o sumedenie de mari operaţiuni CIA, unele reuşite, altele eşuate, un om care, cu alte cuvinte, ştia cam tot despre materia pe care o discutăm, Richard M. Bissel jr. (1909-1994), a scris într-una din cărţile sale următoarele: „Competenţa profesională a unui serviciu secret constă şi e măsurabilă în capacitatea sa de a conduce operaţiuni secrete sau operaţiuni pe care le poate nega credibil, aşa cum competenţa avocaţilor constă în capacitatea lor de a cîştiga procese ori competenţa medicilor constă în capacitatea lor de a preveni ori vindeca boli. Serviciile secrete pot avea în cadrul lor jurnalişti străluciţi, luptători capabili, analişti politici de mare calitate, dar capacitatea profesională pentru care toţi aceştia sînt recrutaţi este aceea de a desfăşura operaţiuni sub acoperire. Aceasta este o calitate specială, greu de găsit în afara serviciilor secrete.“ Restul, săptămîna viitoare.

Sever Voinescu *este avocat şi publicist.*

George RĂDULESCU

Québec sau „copilul-problemă“ al Canadei

Québec-ul, provincie de limbă franceză, întemeietoare a Canadei, alături de Ontario, este un tărîm al contrastelor absolute şi al aspiraţiilor spre independenţă. Sub acest ultim aspect, totul a început la 24 iulie 1967, atunci cînd preşedintele francez Charles de Gaulle a spus, în faţa a o sută de mii de oameni strînşi în jurul primăriei Montréal-ului, *„Vive le Québec libre!“* („Trăiască Québec-ul liber!“). Dacă e să dăm crezare legendei urbane, oficialii canadieni prezenţi la eveniment s-au tras brusc la faţă auzindu-l pe de Gaulle şi văzînd entuziasmul mulţimii. De altfel, afirmaţia celebrului general a provocat un neplăcut incident diplomatic şi a fost interpretată ca un îndem la secesiune. De atunci şi pînă astăzi s-au consumat două referendumuri pentru separarea provinciei francofone de Canada, unul în anii '80 şi altul în anii '90, pierdute la mustaţă de „suveranişti“, dar avînd efecte economice nefaste pentru Québec. Încă se discută despre separare, dar criza mondială şi paradoxurile acestei provincii au redus considerabil avîntul promotorilor „cauzei“.

În plus, deşi se vorbeşte franceză peste tot, consecinţă a unor legi draconice, engleza „magnetizează“ banii, influenţa, cultura. Prea puţin cunoscută în Europa, această parte însemnată din trupul Americii de Nord are o istorie complicată, dincolo de imaginea bunăstării, de care s-a contaminat prin însăşi existenţa ei între graniţele lumii occidentale.

Dar de ce i-ar interesa pe români acest colţ îndepărtat de lume, de care poate au auzit doar la orele de geografie din gimnaziu? Să spunem, mai înainte de toate, că aici s-au stabilit, pe „straturi geologice“, numeroşi intelectuali de-ai noştri care au ales autoexilul din motive politice sau economice. Aşadar, sînt multe urme româneşti prin „zăpezile“ Québec-ului. Doi la mînă, canadienii francofoni au origini latine care-i apropie uimitor de felul nostru de a vedea viaţa, cu toate că disciplina anglo-saxonă care le-a fost impusă sute de ani şi-a lăsat amprenta asupra lor.

Québechezii *„de souche“* nu ţipă, nu se ceartă ca la uşa cortului şi nu ţin morţiş să ajungă primii la semafor. În general vorbesc puţin şi măsurat, folosesc un bagaj limitat de cuvinte, nu fac ore suplimentare la serviciu nici picaţi cu ceară, sînt singuratici şi adoră să-şi petreacă timpul liber în natură, chiar şi atunci cînd termometrele indică minus zece grade Celsius. Pînă aici veţi spune că nu au prea multe în comun cu românii, dar dacă veţi avea puţintică răbdare, veţi constata că sîntem croiţi pe acelaşi tipar genetic. „Ginta latina“ nu se predă, ca să zicem aşa.

Québechezii se pare că au, ca şi noi, de altfel, o sensibilitate pentru traiul bun pe seama unui sistem social ultraprotecţionist. În principiu, nu-i nimic rău în asta dacă totul se desfăşoară în parametrii echităţii sociale şi ai parcimoniei în cheltuirea banilor publici (sistemul scandinav o demonstrează cu prisosinţă). Totuşi, în Québec nu este vorba despre aşa ceva.

Deşi există resurse naturale importante, producţie şi consum, economia şchioapătă de multă vreme. În acelaşi registru al paradoxurilor se înscrie şi „corectitudinea proverbială“ a canadienilor francofoni, dublată de o mare corupţie în atribuirea contractelor publice şi de o discriminare mascată a imigranţilor cu pregătire superioară. De pildă, lipsa medicilor ridică mari probleme sistemului public de sănătate, cu toate că există mii, dacă nu chiar zeci de mii de specialişti cu experienţă, veniţi din toate colţurile lumii, care ar putea lucra în spitale şi policlinici. În schimb, medicii care au trecut de furcile caudine ale sistemului şi care cîştigă în medie 300.000 de dolari pe an n-au nici un interes să-şi aducă pe cap o concurenţă nedorită. De regulă, aceşti specialişti străini, ajunşi în Québec pentru un trai mai bun, sînt lăsaţi să presteze tot felul de munci cu mult sub calificarea lor. Şi atunci cine suferă? Cetăţeanul de rînd care stă aproximativ opt ore la Urgenţă pentru a fi văzut de un medic.

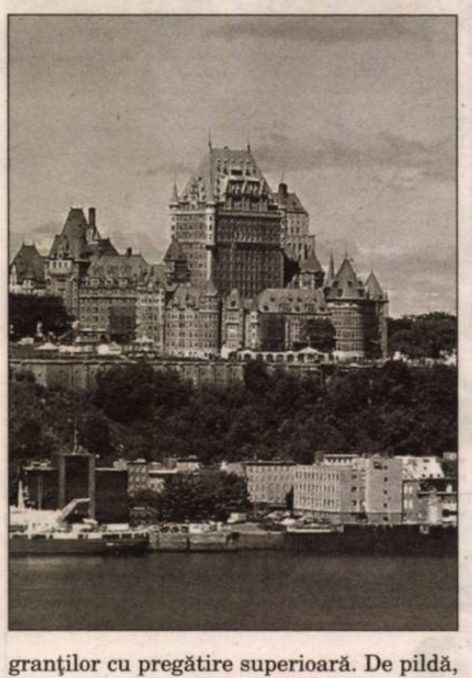

Trebuie amintite, totuşi, şi avantajele acestui sistem imperfect: asigurarea medicală de stat *(„carte maladie“)* asigură accesul la servicii de sănătate tuturor cetăţenilor, lucru la care nici nu visează americanii din SUA. De asemenea, cazurile grave au prioritate, iar aparatura medicală este performantă şi bine pusă la punct. Subfinanţare cronică nu există în Québec, în pofida tuturor neajunsurilor unui sistem de tip socialist.

Filozofia simplă de viaţă a québechezilor (unii ar zice simplistă), dar şi proximitatea Atlanticului, a Nordului îngheţat şi a lumii anglofone, îi menţin sub un glob de sticlă în limitele căruia îşi pot trăi nestingheriţi angoasele colective şi fericirile individuale. Printre visurile unui stat independent, învecinat cu SUA şi Canada şi realităţile de zi cu zi – drumuri proaste ca în Bucureştii anilor '90, servicii de întreţinere sau de telefonie mobilă exagerat de scumpe, birocraţie exasperantă –, Québec-ul îşi poartă destinul cu certitudinea că nu va fi lăsat niciodată să se prăbuşească. Canada şi Statele Unite au demonstrat, de-a lungul timpului, că securitatea propriului continent este mai presus decît orice altceva. În general, nord-americanii ştiu că este înţelept „să te apleci şi să ridici dolarul, indiferent cît de jos s-ar afla“.

George Rădulescu *este jurnalist şi urmează un program de studii aprofundate în Drept la Montréal.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Gazul şoaptelor

În ziua în care toată ţara era în plin efort de decriptare a faimosului deget la nas, colegul meu Moise Guran i-a categorisit pe cei din delegaţia Fondului Monetar (venită la Bucureşti în acea zi) drept „golani“. Rar l-am auzit folosind cuvinte atît de tari în emisiunea pe care (nu numai eu) o consider drept cea mai bună producţie de televiziune dedicată analizei evenimentelor zilnice, politice şi economice, interne şi internaţionale. Motivul lui era simplu: nu era defel de acord cu presiunea pe care FMI-ul o punea pe Guvernul României, pentru a restructura (a se citi reduce) producţia de cărbune din Gorj şi pentru a liberaliza (a se citi scumpi) gazele pentru consumatorii casnici. Premierul Ponta a refuzat cele două măsuri bazîndu-se pe faptul că scumpirea gazului pentru populaţie nu este neapărat necesară. Liberalizarea preţului este îndreptăţită în cazul industriei, pentru ca piaţa europeană să fie cu adevărat liberă, concurenţială, fără vreun ajutor de stat prin subvenţia la combustibil. Dar nu ştiu cît este de urgentă pentru doamna Popescu de la trei, cîtă vreme România poate vinde gaze ceva mai ieftin, din producţie internă.

Ceea ce m-a dus imediat cu gîndul la cealaltă mare ştire a săptămînii trecute: DNA-ul nu a căpătat avizul de cercetare pentru Varujan Vosganian. Tot despre preţul gazelor era vorba şi în cazul fostului ministru. Acum mai mulţi ani, pe cînd era membru al Guvernului Tăriceanu, a insistat într-o şedinţă a executivului pentru ca fabricile de îngrăşăminte ale lui Ioan Niculae să cumpere gaze naturale la un preţ ceva mai mic. Argumentul lui era menţinerea competitivităţii unei firme româneşti mari, contributoare la buget, pe piaţa naţională, în faţa concurenţilor externi. A reuşit să îşi convingă colegii. Ordonanţa a trecut şi prin Parlament şi a fost promulgată de preşedinte. Procuratura a înaintat documentele reproşînd „constituirea de grup infracţional“, fără a aduce nici cea mai mică dovadă privind „primirea de foloase necuvenite“ (ah, ce-mi place expresia asta!). În atari condiţii, ce era să facă Parlamentul? Vorba lui Georgică Severin (actualmente rival politic al lui Vosganian): „Dacă ar fi existat un singur indiciu că Varujan a primit măcar o Coca-Cola, aş fi votat pentru DNA cu două mîini. Aşa, însă, care e grupul infracţional? Guvernul, Parlamentul şi preşedintele?“.

„Primirea de foloase necuvenite.“

La o vreme după acea ordonanţă în favoarea lui Ioan Niculae, un alt mare industriaş cu prezenţă solidă în România, Lakshmi Mittal, proprietarul lui SIDEX Galaţi, s-a dus în audienţă la Victor Ponta şi i-a atras atenţia că nu se poate produce oţel la preţ competitiv, utilizînd curent electric de la centralele eoliene, zdravăn subvenţionate prin sistemul certificatelor verzi. Domnia sa a fost şi la Bruxelles, a vorbit cu Barroso şi Tajani şi… a obţinut o decizie favorabilă: relaxarea sistemului de încurajare a producţiei de energie eoliană scumpă, în cam toată Uniunea Europeană. Totul, în favoarea lui şi a industriei metalurgice. Exact aceeaşi speţă ca în cazul lui Vosganian. De aceea, propun inculparea pentru „constituire de grup infracţional organizat“ a numiţilor Victor Ponta şi Jose Manuel Durrao Barroso.

Reacţiile de după votul din cazul Vosganian au fost relativ previzibile. Fără a se gîndi cu atenţie la acuzaţiile din dosarul înaintat de DNA, preşedintele Iohannis, premierul Ponta, liderul de partid Gorghiu s-au declarat „scandalizaţi“. Aşa dă bine în cadru, astăzi, în ţara noastră. Nici unul nu a avut curajul (politic) de a sublinia diferenţa între şpaga primită pentru sine sau partid, în cazul unor contracte publice, şi o decizie de politică economică (bună sau proastă, asta nu e treaba DNA-ului să decidă). Dacă ar fi aşa, atunci „grup infracţional organizat“ s-ar chema: FMI-ul (pentru chemarea la lichidarea exploatărilor miniere din Gorj), Guvernul Tăriceanu (pentru că s-a lăsat convins de Vosganian), Ponta şi Barroso (pentru că au decis în favoarea intereselor lui Mittal). Multă lume riscă să uite unde se termină fişa postului celor de la DNA.

P.S. Nu am făcut decît o singură referire la calitatea de prozator a lui Vosganian (căci nu are legătură cu deciziile sale ministeriale): titlul acestui articol.

__Gabriel Giurgiu__ este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.

---

un sport la Răsărit

Nu-i aşa că antrenorul Iordănescu pare altfel decît senatorul Iordănescu?

N-aş putea spune, deoarece nu l-am cunoscut nici pe unul, nici pe celălalt. Singurul pe care îl ştiu e selecţionerul Iordănescu. Care pare acelaşi. În fine, nu chiar. Parcă e un pic mai înţelept, mai calm. Pînă cînd îşi iese din pepeni, cum s-a întîmplat la finalul uriaşului meci al României cu locul 14 din 16 în campionatul Georgiei, Sioni Bolnisi. „Ce întrebare e asta, nu e treaba dumitale, mă luaţi la mişto?!“ Apoi a ameninţat că pleacă de la interviu. Dacă nu ştiţi despre ce e vorba, vă puteţi închipui că reporterul o fi întrebat cine ştie ce năzdrăvănie, legată de viaţa personală sau de obiceiurile la pescuit. Totuşi, nu. La capătul unui meci trist, terminat cu o victorie mică, 1-0, în faţa unei formaţii oarecare, jurnalistul s-a avîntat să-l chestioneze asupra stării de spirit. „Sînteţi supărat?“ După care a urmat pedeapsa verbală de mai sus. Atunci l-am recunoscut pe vechiul Iordănescu. Un om dibaci, care ştie cînd să se înfurie şi cînd să fie extrem de culant. Sau poate că nu ştie, ci pur şi simplu aşa îi iese, o dată ba, de trei ori da. Oricum, Naţionala nu putea găsi un staroste mai bun. E omul pe care nu poţi să-l păcăleşti pentru că nu poţi să-l ghiceşti. Cu el nu ştii cînd plouă şi cînd e soare. Dar să fie cum o fi, „decît“ să fie calificare!

Radu NAUM

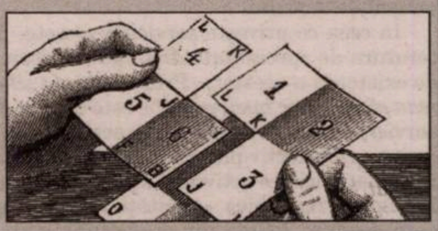

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAŞI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAŞILOR
PRIMA TV
DIN 4 MARTIE
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

PUBLICITATE

DESCOPERĂ
adevărulfinanciar.ro
Bănci greceşti, scenariu românesc: „Vor pierde teren prin scădere organică“
A.F. recomandă
Puţin, foarte
Analize şi ştiri economice
Profiluri de business
Platformă de bloguri
powered by
ARSIS
Arsis dă trendul în telefoane şi accesorii
www.arsis.ro

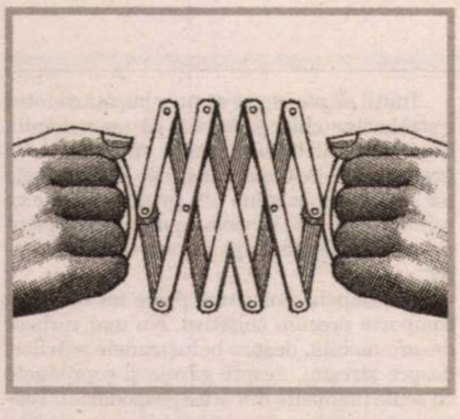

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

De ce să faci voluntariat

– dialog cu Carmen VASILE –

Se vorbește tot mai mult despre voluntariat în România. S-ar părea că se și face tot mai mult, ceea ce nu e rău. Conform statisticilor, sîntem (și aici, știu, e un clișeu) pe ultimele locuri printre țările europene în privința implicării cetățenilor în activități de voluntariat. Așa că am stat de vorbă cu cineva care face voluntariat. Nu în proiecte mari și „la vedere“, ci discret și eficient. ***Carmen Vasile*** *a cîștigat o finanțare în cadrul Campionatului de voluntariat organizat de OMV Petrom pentru angajați. Proiectul său a revitalizat un teatru de păpuși la Școala generală din comuna Florești-Stoenești. Un proiect „la firul ierbii“, cum se spune, fără nimic spectaculos. Tocmai despre asemenea experiențe ar merita, poate, să se vorbească mai mult.*

De ce v-ați implicat în activități de voluntariat?

Fac ceea ce fac din plăcere, din dorința de a face bine. Am intrat în Campionatul de voluntariat Petrom în 2014 cu un proiect care viza revitalizarea unui teatru de păpuși, dar am mai lucrat și la alte proiecte. De fapt, prima mea activitate ca voluntar a fost în cadrul plantărilor de pomi în „Țara lui Andrei“, în comunitățile în care avem exploatări petroliere. Era un mod de a petrece altfel timpul liber, voiam să fac și altceva decît munca la birou. În plus, făceam ceva bun pentru comunitate, pentru ceilalți. Și alți colegi de-ai mei au făcut asta, din același motiv: am dăruit din timpul nostru lucrului în comunitate. M-am simțit mai împlinită după aceea.

Campionatul de voluntariat este organizat de OMV Petrom din 2011. La început au participat 150 de persoane, apoi 420, iar în anul următor – peste 1000. E util un asemenea program?

Pentru noi, voluntariatul a devenit un subiect la ordinea zilei. OMV Petrom ne oferă o mică finanțat pentru a începe proiectele, apoi le ducem mai departe. A devenit o activitate importantă și utilă pentru noi.

În copilăria generației mele, „munca voluntară“ era de fapt obligatorie...

Se mai numea și „muncă patriotică“ și eram obligați s-o facem. Acum nu mai sîntem obligați, o facem din plăcere și din dorința de a face bine. Poate că unii își mai amintesc de vremurile de demult și nu au înțeles exact sensul cuvîntului „voluntariat“. Așa că nu se implică. Astăzi, nu mai e nimic forțat, totul e la libera alegere a fiecăruia.

Cum a apărut ideea teatrului de păpuși?

Am avut mai întîi un proiect numit „Micul jurnalist“ la Școala generală Florești-Stoenești din județul Giurgiu. Am mers acolo într-un cabinet de documentare pentru a vedea unde putem amplasa echipamentele pentru realizarea unei reviste a școlii. Am găsit niște păpuși, într-un dulap, și m-am gîndit că ele ar merita să prindă viață. Așa a început totul. Am inițiat un proiect, cu acordul cadrelor didactice ale școlii. Păpușile fuseseră achiziționate tot în urma unui proiect, cu mai mulți ani în urmă, dar fuseseră abandonate. La proiectul nostru au participat ca voluntari și cîțiva colegi de-ai mei de la OMV Petrom și foarte multe persoane din comună – de la primar pînă la părinții copiilor. A fost foarte frumos să văd această implicare, singură nu aș fi putut să rezolv nimic. Oamenii au fost încîntați să știe că copiii lor sînt implicați într-o trupă de teatru, mai ales că sînt oameni cu venituri modeste, care nu-și permit să le ofere copiilor alte activități. Altfel, viața în comună e frumoasă, liniștită, cu oameni calzi, deschiși. Copiii sînt foarte inteligenți, au participat 27 la selecție și au fost aleși 17 pentru trupa de teatru de păpuși. Profesorii și directoarea școlii s-au implicat în toate activitățile.

Aveți o amintire anume din timpul lucrului cu copiii?

Spre sfîrșitul proiectului, copiii au dat un spectacol la un centru pentru bătrîni din București. Au venit cu toată recuzita, a fost un spectacol memorabil pentru copii. Au jucat „Scufița Roșie“ și „Capra cu trei iezi“, am vrut să scoatem la iveală poveștile vechi, pe care ar trebui să le știe toată lumea. Copiii se transpun cu tot sufletul în roluri, bunicii au fost foarte încîntați. Am vrut să dăm spectacolul acolo pentru că eu activez și la Fundația „Principesa Margareta“ și mi s-a sugerat că ar fi o idee bună organizarea unui spectacol dat de copii pentru bătrîni. S-au întîlnit două generații și a fost un lucru emoționant. Apoi i-am dus pe copii în vizită la Muzeul Satului (și au fost foarte entuziasmați) și la un spectacol la Teatrul Țăndărică. Copiii au fost foarte emoționați de reacția bătrînilor și au realizat că au făcut un lucru bun pentru bunici, le-au alungat un pic singurătatea. Au învățat ceva despre voluntariat. Sînt sigură că asta contribuie foarte mult la educația lor.

Cum ați lucrat cu oamenii din comună?

S-a creat o comunitate, am lucrat ca o echipă, totul a fost natural. Ne-au primit ca într-o familie. Au fost spectacole și în comună și au de gînd să meargă mai departe. Cred că un asemenea proiect mic are efecte în comunitate. Renumele școlii a crescut în zonă. Oamenii din sat vorbesc despre ce se întîmplă. La o altă activitate organizată de OMV Petrom, „Fii și tu Moș Crăciun“, pentru copiii cu autism, trupa de teatru de păpuși din Florești-Stoenești a dat un spectacol. Și a fost impresionant. Cred că asemenea proiecte au darul de a construi spiritul comunitar, sînt bine văzute de localnici și au un viitor. Oamenii chiar vor să participe activ la asemenea activități, cu siguranță vor mai face și alte proiecte. Sînt lucruri mărunte pe care oamenii învață să și le rezolve singuri.

„Nu trebuie doar să așteptăm
să ni se rezolve problemele ori să ni se facă bine.“

Ați lucrat și la alt proiect în comună, „Micul jurnalist“...

Am vrut să-i familiarizăm pe copii cu meseria de jurnalist, să-i facem să o cunoască. Așa că ei fac o revistă a școlii, scrisă de ei. Sînt motivați și entuziaști.

Vedeți vreo diferență între generația copiilor de azi și cei din generația dvs.?

Copiii de azi sînt mai reticenți la ceea ce înseamnă vechi. Sînt dornici de noutate. Sînt crescuți cu televizorul, dar dacă li se oferă altceva, se pliază pe alte activități și sînt bucuroși să descopere alte lucruri. Probabil că noi, adulții, sîntem tentați să ducem mai departe tradiția și să-i creștem în spiritul nostru.

În alte țări (mai ales în țările nordice), majoritatea cetățenilor activează ca voluntari. Cum poate cineva să devină voluntar?

Fiecare poate decide să se implice și să facă ce vrea cu timpul lui liber. Dar e importantă și informația. Dacă eu nu reușesc să transmit în rîndul colegilor că a face voluntariat e ceva extraordinar, nu au de unde să știe. Trebuie să integrezi oamenii într-o echipă, într-un proiect. Nu trebuie să așteptăm nimic – nici să fim răsplătiți, nici să ieșim în evidență. Dacă oferim ceva, nu avem nevoie de o recompensă. Rămîne recompensa morală, care contează foarte mult pentru psihicul nostru. Contează foarte mult să știi că ai făcut un lucru bun, să ai sentimentul că faci bine. Contează mai mult decît orice altă plată. Pentru mine și pentru cei din echipă a fost cel mai important. De unul singur nu reușești. E esențial să te alături unei echipe. La noi, în OMV Petrom, a ajuns la ordinea zilei și spunem că „binele are autor colectiv“. Organizăm proiecte de voluntariat mai ales în comunitățile în care avem obiective. Ne ajutăm reciproc și implicăm oamenii de la fața locului, unii fiind chiar angajați în cadrul companiei noastre. Dacă m-aș putea întoarce în timp, aș opta din nou pentru voluntariat. Dar cred că m-aș implica mai mult, căci între timp am învățat multe despre acest gen de activități. Am învățat că trebuie să dăruim mai mult, nu trebuie doar să așteptăm să ni se rezolve problemele ori să ni se facă bine. Am avut experiențe bune de comunicare și de socializare cu oameni diferiți. Am lucrat și cu copii, și cu bătrîni, am cunoscut oameni noi. A fost o experiență plăcută să constat că oamenii sînt calzi, sînt deschiși să facă și altceva. Cadrele didactice din comună m-au uimit prin deschiderea lor.

Dacă ați reîncepe, ați lucra tot în proiecte pentru copii?

Și pentru copii, și pentru bătrîni. Mi se pare un lucru bun să fac o punte între generații, pentru a transmite vechile obiceiuri și tradiții celor tineri, pentru a pune laolaltă vechiul și noul. Voluntariatul a avut efect și asupra muncii mele de zi cu zi, pentru că mi-a dat posibilitatea să înțeleg mai bine ce fac, mi-a oferit o împlinire. Copiii își văd acum de activitățile lor, proiectul e bine așezat. Sînt invitați să dea și alte spectacole, la școlile din zonă. Sper să meargă mai departe cît mai mult timp. Vor să facă și alte spectacole, cu piese noi. Mă bucur că proiectul le-a schimbat viața acestor copii. Acum sînt văzuți altfel de colegii lor, se simt împliniți, au căpătat un alt fel de experiență și au mai multă încredere în ei înșiși, ceea ce se va reflecta și în viața lor de toate zilele. Au învățat ceva nou și au învățat să realizeze ceva cu mijloace proprii. Acum vor să vîndă bilete pentru spectacole și vor învăța să-și gestioneze banii, poate astfel vor avea și o altă idee pentru un alt proiect în viitor.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

DILEMA
EDUCA
adevarul.ro
adevarul

© E. Enea

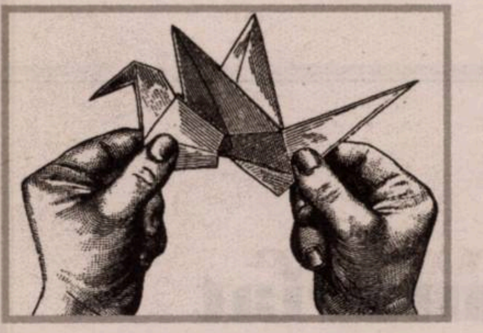

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cum se face mierea, domnule?

Mă întorc la uimirile mele din Austria. Scriam într-un articol precedent despre o adevărată invazie românească de schiori în unele locuri din Austria (în timpul vacanţelor de iarnă, cel puţin). Oamenii care nu se cunoşteau între ei, intrau în vorbă, în româneşte, pe pîrtiile de schi, la băile termale şi în magazine. La ora închiderii pîrtiilor, clienţii magazinelor Spar şi M Preis de pe valea Oetz-ului erau majoritatea români. Comentau, cu voce tare şi uneori cu aprindere, produsele şi preţurile, prin comparaţie cu ce se găseşte în România. Am asistat la un moment în care etichetele unor borcane de miere tiroleză, pe care scria „handmade" şi bio, au provocat o întreagă dezbatere. „Ce-i aia miere handmade" – a întrebat cineva – „e făcută de mîna albinelor sau a oamenilor?" De pe un alt rînd s-a auzit o altă întrebare: „Adică, atunci, aia de la noi cu ce e făcută?" O cucoană care se uita la ciocolată a intervenit şi ea: „Acum şi mierea poate să nu fie bio?" În cele din urmă, românii de pe lîngă rafturi au ajuns la întrebarea esenţială: „Dar, de fapt, ce e mierea, domnule?"

La băile termale de la Langenfeld, după cum am mai povestit, seara se crea o nemaipomenită veselie românească (vizitatorii erau aproape toţi români). Mucaliţii cereau ca în „farfuriile" cu ape termale sărate sau sulfuroase să se pună şi ceva pătrunjel sau leuştean, cu alte cuvinte, să pună acolo de-o ciorbă autentic românească (carnea eram deja noi). Unii care susţineau că totuşi cimbrişorul ar fi fost planta perfectă, nu pentru ciorbă, ci pentru purificarea apei. În marea parcare subterană a băilor, pe lîngă numeroasele maşini cu număr românesc, la loc de cinste se afla un microbuz pe care scria cu verde: „Şcoala de înot Bădescu". Veniseră cu toţii?

Prin restaurantele şi popularele autoserviri ale cabanelor, la mare altitudine, clienţii schimbau pe româneşte informaţii asupra diverselor feluri de mîncare. „Supa cu găluşte e excelentă. Ca la mama acasă." „Nu luaţi chifle dintr-alea, că-s necoapte." Şpriţul gata îmbuteliat s-a dovedit a fi, evident, pe gustul multora. Cîteodată puteai asista şi la întîlniri neaşteptate între oameni care se cunoşteau din ţară, cu pupături şi efuziuni de bucurie. Mi s-a întîmplat şi mie.

În aceste condiţii, aproape că nici nu ne-am mai mirat cînd am văzut că şoferul unui taxi care ducea schiorii de la hotel la pîrtie era român. Adică, pînă şi ăia de la care te-ai fi aşteptat să fie de-ai lor, erau tot de-ai noştri. Trebuie să spun neapărat că, în general, era vorba de oameni civilizaţi şi cu bunsimţ, chiar dacă foarte veseli, aflaţi în vacanţă. Nu făceau naţia de rîs. Nu era nici pe departe acea situaţie pe care am auzit-o descrisă de multe ori, în care unii români se ruşinează, prin străinătăţuri, de proprii compatrioţi. Iar austriecii mai că nu se înclinau în faţa clienţilor predominanţi. Pot să mărturisesc că am avut un sentiment aproape imperial.

Ei, bine, totuşi există şi un fel de revers. E o întrebare pe care mi-o pun mai mereu cînd merg în Occident şi mai cu seamă în Austria. Tot ce construiesc oamenii ăştia, atît prin hoteluri cît şi prin casele lor particulare, dă senzaţia de durabil. Lucrul acesta se remarcă de la Viena pînă în cele mai îndepărtate cătune de munte. În băile lor, de exemplu, nu vei vedea niciodată pe sub chiuvete aşa-numitele „racorduri flexibile" sau burdufuri de plastic alb în loc de clasicul sifon. Toate „dedesubturile" sînt din metal serios şi strălucesc de curăţenie. Robinetele şi, bineînţeles, duşurile funcţionează exact în ideea pentru care au fost fabricate, fără scurgeri spontane şi neaşteptate, fără amînări sau poticniri, fără nepotriviri de temperatură. Adică, apa rece şi caldă sînt nişte „produse" livrate la fix. E drept că pînă şi la toaletele publice, de mare circulaţie (sau mai ales acolo), poţi găsi chiuvete marca Villeroy & Boch, din marmură sau din alte pietre. Dar „investiţiile" acestea probabil că nu se strică şi funcţionează perfect ani de zile fără mari bătăi de cap pentru proprietari şi manageri. Atît baia, cît şi closetul de serviciu din casa în care am locuit timp de o săptămînă (într-un cătun de la marginea unei păduri) erau placate nu cu faianţă, ci cu marmură albă tăiată şi montată impecabil. Nu senzaţie de lux aveai la vederea ei, ci un sentiment de trăinicie. Părea soluţia cea mai normală.

Tot normal e pe acolo şi ca ferestrele (termopan) să aibă rame solide din lemn sau din alte materiale confortabile, despre care nici măcar nu-ţi poţi imagina că îţi vor cere eforturi suplimentare la deschidere sau la închidere, trageri sau apăsări speciale, cunoscute doar de cine le foloseşte frecvent, „că are el o şmecherie, domnule", cum se zice pe la noi. Uşile, fie că sînt de la intrare sau din interior, se închid întotdeauna perfect şi stau în poziţia în care le laşi, fără să se mai mişte singure ca urmare a vreunor strîmbătăţi constructive.

Inutil să mai spun că prin bucătării totul e strălucitor (chiar şi după ce gătesc românii). Cratiţele, oalele sau tigăile sînt pe cît de grele, pe atît de bune. Lingurile şi furculiţele nu se îndoaie în mînă iar, prin nu se ştie ce minune, nici măcar acolo, la munte, recipientul electric de fiert apa nu are urme de piatră.

Prosoapele sînt parcă peste tot noi şi se comportă precum sugativa. Nu mai vorbesc despre mobilă, despre balustradele scărilor, despre streşini, despre garaje şi şoproanele cu scule (nelipsite din orice gospodărie). Toate amănuntele astea contribuie pe nesimţite la desăvîrşirea senzaţiei de bine şi de confort.

Revin deci, la întrebarea pe care ziceam că mi-o pun mereu. De ce lucrurile astea diferă aşa tare de improvizaţiile cu care avem obiceiul să ne luptăm prin ţară? Cît e din cauza banilor şi cît din cauza mentalităţilor?

ready made

„Poplinuri şi Zefiruri
Ptr. Cămăşi şi Pijamale.

Storuri • Stofe ptr. mobile!
Cocos • Preşuri • Poteci!

Ţesături fermecătoare
Garantate la spălat şi la soare!

Zilnic sosesc noutăţi
Ptr. rochiţe călduroase!

Pentru lingerie de pat
Oferim numai calităţi bune!

Eftinătatea însemnează
Un concurs binefăcător!"

LA VULTURUL DE MARE
CU PEŞTELE ÎN GHIARE,
Almanachul nostru, 1936

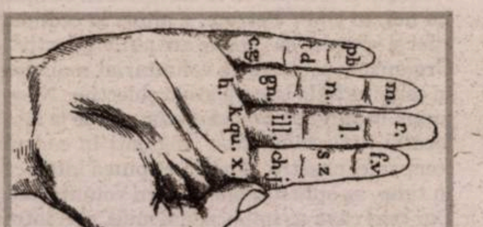

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Oraşe, în paralel

Una dintre cele mai bune studente cu care am avut plăcerea să lucrez la Engleza din Iaşi în aproape un sfert de secol de activitate didactică – astăzi cercetătoare foarte apreciată la Duke University, SUA – a revenit, pentru scurt timp, în urmă cu opt ani, pe meleagurile natale, înainte de sărbătorile de iarnă. Tînăra universitară (de acum) americană a hotărît să-mi facă o surpriză de Crăciun, oferindu-mi un îmbietor pachet cu cărţi de literatură yankee, excelent alcătuite. Între volumele lucioase, Cristina, pe atunci (în 2007) încă doctorandă la Urbana University, Illinois, a pus şi un cotidian local, intitulat *The Daily Illini* şi editat chiar în campusul universitar. Contrar aşteptărilor, atenţia mea (impregnată de nostalgia propriului stagiu american, cînd obişnuiam să citesc astfel de publicaţii, în fiecare dimineaţă, sub soarele arizonian şi în miresmele cafelei de la Dunkin' Donuts) fu imediat captată de ziar, lăsînd frumoasele cărţi însoţitoare într-un nemeritat (dar temporar) abandon. Trebuie să recunosc faptul că numărul din *The Daily Illini* a constituit o lectură delectantă pe parcursul intervalului dintre Crăciun şi Anul Nou – mort practic, din punct de vedere jurnalistic, la noi. O nesperată şi savuroasă compensaţie. Punctul de atracţie al ziarului mi s-a părut rubrica *Bad Boys* („băieţii răi" în traducere, aluzie la o binecunoscută emisiune din SUA, axată pe cazurile cele mai spectaculoase de infracţionalitate a Lumii Noi), unde redactorii au inserat rapoarte poliţieneşti (din Urbana) întocmite în săptămîna premergătoare Crăciunului. Ce infracţiuni grave s-au petrecut în acest oraş liniştit (ca mai toate oraşele universitare din America) într-o perioadă atît de relaxată? Iată, spre edificare, cîteva procese-verbale redactate de vajnicii poliţişti locali. Vă previn că, între consemnările în cauză, am intercalat scene din viaţa românească (derulate aproximativ în acelaşi segment temporal), trăite de mine însumi ori, pur şi simplu, detectate în destinele compatrioţilor mei la trecerea din 2007 în 2008!

Membrii unei „frăţii" academice – situate în zona de est a străzii John – au reclamat că un necunoscut aruncase cu ouă în sediul organizaţiei vreme de cinci minute. Poliţia, sosită imediat la faţa locului, a intervenit în forţă, dar nu a reuşit decît să culce la pămînt mai mulţi boscheţi din jurul casei cu pricina, întrucît suspectul dispăruse în noapte. Cînd am citit acest raport, blocul în care locuiam în 2007 – situat în zona de sud a străzii ieşene Vasile Lupu – era supus unui bombardament cu petarde fumigene (sau să fi fost muniţie de război?), acţiune care a durat mai bine de cîteva ore. Observaţie: autorii, un grup de tineri cu priviri saşii şi mandibule căzute, lombrosian, în jos, păreau foarte vizibili (ziua în amiaza mare) şi nici nu se grăbeau să dispară! Un alt suspect necunoscut din Urbana a pătruns în sediul unei „surorităţi" (de data aceasta) şi a şterpelit tabloul care le reprezenta pe toate membrele confreriei. Poliţia a sosit în forţă şi a declarat că prinderea făptaşului rămînea o chestiune de ore. Situaţia mi-a amintit de disperarea vecinei de la doi, care, găsindu-şi apartamentul gol, după o absenţă de doar două zile, a fost rugată de autorităţi să revină cu un telefon după sărbători, fiindcă atunci nu avea cine să întocmească procesul-verbal. O femeie de 25 de ani din Urbana a reclamat la poliţie faptul că a primit mai multe bobîrnace (cred că putem folosi, în traducere, şi termenul de „castane") de la prietenul ei de 23 de ani, după ce acesta a găsit pe podeaua apartamentului comun un prezervativ folosit care nu-i aparţinea. Poliţia a intervenit în forţă, imobilizîndu-l pe agresor. De la balconul aceluiaşi bloc în care locuiam în 2007, am văzut cum o femeie era dusă pe targă către maşina Salvării chiar în prima zi a noului an.

O nesperată şi savuroasă compensaţie.

Am bănuit un exces alimentar, dar vecinul de la patru m-a lămurit că ea tocmai suferise o „corijare" (cu bîta de baseball) din partea soţului. Totuşi, nefiind vreun poliţist prin zonă, am considerat informaţia improbabilă. Mai aflăm că, în Urbana, directorul administrativ al securităţii campusului a părăsit biroul personal încătuşat, după ce a făcut o remarcă inadecvată vizavi de rotunjimile unei subordonate şi după ce, bineînţeles, poliţia a intervenit în forţă. *Ştirile PRO TV* ne spuneau, la vremea respectivă, cu voluptate, povestea tînărului care, de Revelion, violase o bătrînă octogenară şi apoi o sugrumase. Deşi surprins în flagrant, el a petrecut Anul Nou în libertate, urmînd să fie arestat abia în zori (e adevărat însă că justiţia divină a fost aici extrem de promptă: fugind de la locul crimei, individul a intrat cu capul într-un copac şi şi-a făcut o gaură în craniu de dimensiunile Vezuviului; pentru a ne clăti privirile, PRO TV-ul ni l-a arătat a doua zi, pe patul de spital, cu capul cusut – parcă în batjocură – aidoma unui bostan de Halloween). În sfîrşit, poliţia din Urbana a intervenit în forţă pentru stoparea unei altercaţii între două echipe de fotbal american, de la licee rivale. La Vlădeni şi Ruginoasa, 400 de jandarmi au vizionat, de pe margine, în ritmuri de Las Ketchup, bătaia tradiţională (de 31 decembrie) a mascaţilor din zonă. Ne-au informat ulterior că nu au existat victime şi că schingiuirea a decurs în limite normale. Dacă nu aş fi fost atît de toropit de sărbători, aş fi putut avea atunci o idee genială: să propun măcar Primăriei din urbea mea (dacă nu şi altora din ţară) înfrăţirea Iaşiului („muncipiilor" noastre, vorba lui Ceaşcă!) cu Urbana, Illinois! Poliţiştii din cele două sfere geografice ar fi făcut astfel schimb de experienţă, iar Cristina nu s-ar mai fi obosit atît, în anii următori, să le explice americanilor de unde vine.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

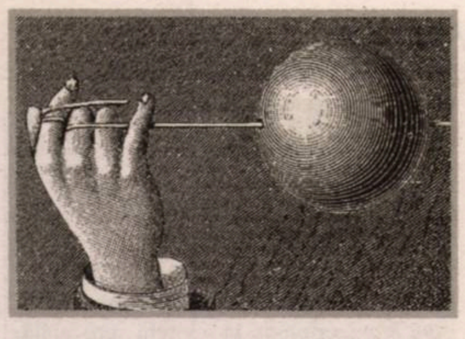

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Lege nouă, taxă veche

– timbrul cultural la control –

Dacă legea timbrului cultural ar fi adoptată în versiunea pe care am citit-o, s-ar putea să se aplice timbre pînă şi pe mărţişoare. În aceste condiţii, probabil că vor exista artişti care nici n-o să mai creeze mărţişoare, ci doar nişte cartonaşe prevăzute cu fire roşii şi albe – nişte simple suporturi pentru timbru. Asta, bineînţeles, e doar partea haioasă şi exotică a noii legi a timbrului cultural aflată în discuţia Comisiei de Cultură a Camerei Deputaţilor după ce-a fost adoptată de Senat. Există şi multe alte inadvertenţe, implicaţii şi complicaţii cît se poate de serioase.

Da, uniunile de creatori de interes public au nevoie de venituri. Şi nu e ilegitim ca aceste fonduri să se strîngă din colectarea unor taxe pe accesul la cultură – deşi mult mai util ar fi fost să se găsească soluţii de finanţare care să nu umfle preţul, pentru unii inaccesibil, la produse culturale. Şi da, Uniunea Teatrală, Uniunea Scriitorilor, Uniunea Arhitecţilor, Uniunea Compozitorilor din România au nevoie de fonduri pentru a putea exista şi, pentru fiecare breaslă a creatorilor, e nevoie să existe măcar cîte o formă asociativă recunoscută drept „de utilitate publică“. Însă de ce ar fi nevoie de o lege nouă pentru a impune timbrul cultural cînd există deja o lege (nr. 35/1994) care funcţionează? Şi, mai precis, ce stabileşte noul proiect legislativ?

Prima şi poate cea mai importantă schimbare propusă e că „producătorii“ (de discuri, de spectacole, de carte etc.) vor aplica pe „produsele“ culturale un timbru. Aceste timbre vor fi lipite pe cărţi, pe biletele de intrare la cinema, la teatru, la muzee, pe lucrări de artă. A doua modificare e legată de procentaj, de valoarea timbrelor aplicate. Prin rotunjirea zecimalelor, în cazul timbrului literar, de pildă, valoarea timbrelor va fi de 1 leu. E, practic, o taxă forfetară, nu procentuală.

O a treia modificare e legată de destinaţia acestor sume. Normal ar fi ca artiştii să poată hotărî către care dintre uniunile de creaţie se îndreaptă sumele rezultate din vînzarea operei lor. Prea multă concurenţă n-ar fi – căci nu există prea multe organizaţii „de utilitate publică“. Dar în cazul timbrului de arhitectură, de pildă, doar Uniunea Arhitecţilor va mai putea colecta această taxă, nu şi Ordinul Arhitecţilor.

> *Bine ar fi ca o parte din banii colectaţi din timbrul cultural să revină Administraţiei Fondului Cultural Naţional, instituţie şi aşa văduvită de finanţarea prin Loterie.*

În fine, o altă modificare importantă degrevează uniunile de creaţie de obligaţia de a folosi sumele cuvenite în scopuri clar stabilite. În legea în vigoare există o înşiruire de destinaţii pentru aceste fonduri; noul proiect legislativ nu mai prevede un „mod de întrebuinţare“ cu scopuri precise.

De fapt, nu e clar deloc de ce se insistă pe adoptarea unei legi noi de vreme ce încă din primăvara anului trecut Consiliul Legislativ a dat un aviz în care preciza că „adoptarea unei noi reglementări într-un domeniu, concomitent cu abrogarea celei existente, se face în situaţia în care noile măsuri propuse afectează concepţia generală ori caracterul unitar al actului normativ“. Ceea ce nu e cazul acum. Consiliul propunea, deci, amendarea/modificarea/completarea legii existente, în locul adoptării unei legi noi.

Noua lege a timbrului cultural corectează unele imperfecţiuni ale legii în vigoare, dar nu rezolvă problema transparenţei. Lasă că nici iniţiatorii legii n-au procedat transparent: o dezbatere cu operatorii culturali s-a produs doar la sfîrşitul anului trecut şi de abia acum, după ce editorii s-au mobilizat, iniţiatorii au hotărît să mai lucreze pe text în Comisia de cultură. Într-un fel, e bine că s-a întîmplat aşa: chiar şi o mobilizare pe ultima sută de metri a celor implicaţi, chiar şi această presiune a „faptului împlinit“ pot produce recomandări de substanţă care vor îmbunătăţi acest proiect legislativ atît de controversat. Bine ar fi, de pildă, ca o parte din banii colectaţi din timbrul cultural să revină Administraţiei Fondului Cultural Naţional, instituţie şi aşa văduvită de finanţarea prin Loterie: ar fi o corijare necesară a unei erori absurde; ar fi nişte bani indispensabili pentru artiştii şi producătorii independenţi – mulţi dintre ei neafiliaţi vreunei uniuni.

Mai rămîne de urmărit ce se întîmplă de fapt cu fondurile colectate din timbrul cultural.

În cazul UNITER, doar 19% din bugetul anual e acoperit de banii încasaţi din timbrul teatral: activităţile organizaţiei sînt finanţate şi din fondurile publice, şi din sponsorizările private atrase. În acelaşi timp, UNITER rămîne un model de transparenţă: pe site-ul instituţiei sînt publicate proiectele finanţate din timbrul teatral şi sumele alocate în ultimii ani. Însă nu toate organizaţiile care beneficiază de timbrul cultural procedează la fel – chiar dacă legea le obligă la transparenţă. Uniunea Scriitorilor, de pildă, susţine că noua lege (mai precis, noua formulă) a timbrului literar e necesară pentru a combate evaziunea fiscală practicată de unele edituri, care ar percepe taxa de timbru literar, dar ar „uita“ să direcţioneze banii către USR. Prin aplicarea unui timbru fizic achiziţionat în avans de edituri, s-ar colecta mai uşor aceşti bani. De acord, timbrul fizic combate acest tip de evaziune fiscală. Dar oare Uniunea Scriitorilor cum de a „uitat“ să publice pe site modul în care a cheltuit în ultimii trei ani banii – mulţi, puţini? – încasaţi din taxa de timbru literar?

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
continuă colecţia

FILME DE AUR
din cinematografia rusă!

În premieră pe DVD

9 februarie
Pescăruşul
dramă, 1972
O ecranizare de excepţie a celei mai cunoscute piese a lui Cehov.

16 februarie
Douăsprezece scaune
comedie, 1971
O capodoperă a comediei ruse, după romanul lui Ilf şi Petrov.

23 februarie
Zilele Turbinilor
dramă, 1976
Un film de neuitat, ecranizare după piesa omonimă a lui Mihail Bulgakov.

Colecţionează cele 3 DVD-uri,
din 9 februarie, în fiecare luni, numai cu ziarul „Adevărul“

preţ special ziar cu DVD 14,99 lei

PESCĂRUŞUL
Un film de Iuli Karasik
O ecranizare de excepţie a celei mai cunoscute piese a lui Cehov
DOUĂSPREZECE SCAUNE
Un film de Leonid Gaidai
O capodoperă a comediei ruse, după romanul lui Ilf şi Petrov
ZILELE TURBINILOR
Un film de Vladimir Basov
Cronica unei lumi distruse de fanatism
adevărul
Facebook: cum am ajuns să ne spionăm între noi

IERI CU VEDERE SPRE AZI

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov stoŕy

Eliza şi poalele în cap

Lucrurile mărunte din existenţa noastră cotidiană sînt cele care ne transformă adesea viaţa în coşmar. Lumea noastră urbană n-a prea reuşit să se civilizeze şi se tîrîie de secole cu aceleaşi probleme ca cele despre care am vorbit, de multe ori, în cercetările mele. Una dintre aceste probleme se leagă de locuitul în comun în cutiile de chibrituri ale postmodernităţii noastre urbane. Fiecare dintre noi are vecini, mai buni sau mai răi, cu toane, cu preferinţe, cu manii şi multe altele. Vecinii noştri devin mai importanţi în vieţile noastre chiar decît ceilalţi membri ai familiei. De ce? Păi, fiindcă nu ştim şi nu vrem să învăţăm să ne respectăm. Eu o am pe Eliza. Aşa i-am spus în ziua cînd a început balamucul şi aşa a rămas, cu balamuc cu tot.

Eliza este o fată frumoasă de vreo 20 şi ceva de ani, presupun că şi cît de cît instruită; doar presupun, ştiind că părinţii ei sînt doctori la Fundeni. Aşa mi-au zis, cînd m-au inundat şi, din pragul uşii, mama doctor mi-a strigat: „Noi sîntem medici la Fundeni. Lucrăm cu toţi nebunii, aşa că ştim cum să vă tratăm“. De atunci au trecut ceva ani, domnii doctori s-au îmbogăţit, şi-au luat casă mare pe undeva pe la Mogoşoaia, aşa se zvoneşte pe scară, iar în micul apartament de deasupra au lăsat-o doar pe Eliza. O tînără nărăvaşă care, odată lăsată singură, s-a apucat de orgii. Viaţa bate filmul, cum se spune. Aproape noapte de noapte, timp de un an de zile, Eliza mea a imitat-o pe Meg Ryan din *When Harry Met Sally*. Pe la trei dimineaţa, ne trezeam în gemetele contondente ale Elizei, prinsă în focurile amorului. Şi ce amor! Mi se trezea copilul: „Iarăşi plînge Eliza, mami? Nu vrei să o luăm la noi, să n-o mai certe mămica ei şi să dorm şi eu?“, se ruga somnoroasă fetiţa mea. De atunci am luat-o pe Eliza la noi, la figurat (şi cred că ar fi fost mai bine dacă aş fi făcut asta şi la propriu). Şi uite aşa, Eliza a devenit parte a familiei, cu priorităţile şi teribilismele ei. Că, *nota bene,* focul amorului nu se stinge prea uşor. Aşa şi Eliza mea, care, nesatisfăcută de amploarea orgasmului, dat tuturor vecinilor, trecea la represalii: aspiratorul. Pînă la şase dimineaţa, Eliza trecea cu aspiratorul pe parchet şi gresie de îţi luau urechile foc, infarctul era în gît, iar nervii explodaţi pe pereţi. Şi cum insatisfacţia nu se consuma doar cu atît, totul se sfîrşea, la răsăritul soarelui, cu o ceartă cu dumnealui ipochimenul impotent. Urma un balamuc... şi ocări... de îi este ruşine obrazului să spuie... Fiică de doctori, deh!

Bunul-simţ a ajuns minoritar.

Apoi, Eliza mea a dispărut. Cu bursă la Barcelona, ne informă poştaşul, şi îi urai în minte călătorie sprîncenată. Dar nu avusei noroc, că Eliza se întoarse cu şi mai mare energie şi o nostalgie după cluburi, karaoke, ceva droguri, tocuri înalte, dar... singură. Şi de aici ni se trage. Căci Eliza iese în fiecare noapte să-şi găsească pe cineva cu care să-şi exerseze talentele actoriceşti în ale iubirii. Or, noi, vecinii ei, familia ei în fapt, trebuie să ştim cînd pleacă şi cînd vine, ce face, cum face etc. Şi ştim, că, deh, vă întreb, poate Eliza să plece la club la miezul nopţii fără să-i urle muzica? Poate Eliza să se îmbrace fără să-i cînte Florin Salam de inimă albastră? Păi, nu poate. Şi apoi, la ce suflet trist are, poate să asculte altceva decît manele languroase de să dai cu pietre după cîini? Poate Eliza să vină dimineaţa de la club şi noi să nu ştim? Cum să se dezbrace săraca fată şi să se pună în pat la patru dimineaţa dacă nu-i cîntă Vali Vijelie ceva despre inima ei tristă, întoarsă acasă singură? Oftăm şi noi, oftează şi ea. Ea se pune la somn, noi ne zvîrcolim prin aşternut. Am încercat să vorbim cu Eliza, dar de fiecare dată îşi pune cizmele cu toc şi o ia la galop pe parchet... Nărăvaşă, deh! Cu toată adopţia noastră, vrem totuşi un tavan care să ne separe, aşa că... Poliţistul de proximitate? „Să trăiţi, se rezolvă“, ne-a zis la telefon. Şi nu s-a rezolvat. Ne-a sugerat, apoi, să ajungem la o înţelegere şi, cînd are Eliza chef de balamuc, să plecăm noi de acasă. Dacă stau să mă gîndesc, mi-ar prinde bine o plimbare la miezul nopţii, cu copilul în braţe, în jurul blocului, aşteptînd ca Eliza să se potolească. Aer curat, linişte, cîini, natură, nu?!

Dincolo de orice glumă, mă aflu în faţa unei probleme fără ieşire. Poliţia n-are timp de astfel de cazuri din ce în ce mai numeroase. Îţi rîde în nas, pentru că, la urma urmei, toată România petrece pe ritmuri de manele. Există o lege de respectare a ordinii publice şi o instituţie (poliţistul de proximitate), un regulament de ordine interioară al asociaţiei proprietarilor. Şi? Bunul-simţ a ajuns minoritar, ascuns de poalele mitocăniei.

Nu-mi rămîne decît s-o mărit pe Eliza, sperînd că ţoapa mea va face repede un mitocan mic şi, pînă va creşte, o să am şi eu linişte, măcar pe timpul nopţii.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Magister

La un moment dat, a păşit pragul redacţiei *Manuscriptum,* la o vîrstă venerabilă, Mircea Grigorescu, şi a rămas cu noi un an, timp în care ne-*a predat* meseria de gazetar. De la *a* la *z*. Evident, în cazul domniei sale, meseriaşul era dublat de omul de cultură şi de profesionistul de geniu şi cu har. Supranumit „Rechinul“, Mircea Grigorescu susţinuse campanii de presă în coloanele *Adevărului* şi ale *Dimineţii,* scosese, în calitate de secretar general de redacţie, ediţii după ediţii din *România literară, Contemporanul, Lumea* etc. Ştia tot: de la linotip, culegere, plumb, zincuri, zaţ etc. pînă la calandru. Semnează cronica de politică externă: „Cîte rînduri, Georgică?“, i se adresa lui Ivaşcu. „253.“ Îşi turna whiskey-ul, îşi aprindea trabucul şi se aşeza la maşina de scris. În două ore textul era trimis la tipar. Dar marele său talent şi marea sa pasiune erau, după cum mărturisea Geo Bogza, să făurească gazete, *să le facă,* cu meşteşug şi chiţibuşăreală: „Dacă îl laşi pe Papa Grigorescu într-un pustiu cu o maşină de scris, el îţi scoate o revistă.“ Şi le-a făcut. Cu pasiune şi iubire. La *Ecoul,* ziarul său, unde au semnat „interbelicii“ Ionescu, Eliade, Bogza, Preda, Ierunca, Sadoveanu, a făcut şcoală. Aşa cum a făcut şi cu noi, nişte loaze. Şi o făcea mucalit, cu umor şi discreţie, inoculîndu-ţi iluzia că tu eşti marele artizan. Important e numai cuvîntul – înţelesul lui. Şi ascultarea lui. Ultima clipă l-a surprins în piaţa Amzei, cu mîna pe taraba cu mere. Într-un gest simbolic, îşi adjudeca, întreagă, roada.

Privilegiul de a-i fi fost cirac mi-a prilejuit, cu gratitudine, acest *memento* acum, la predarea ştafetei, după 15 ani de corectură nedilematică. Dar iată-mă captivă în pînza de păianjen...

Voi susţine însă în continuare proiectul antinostalgic din acest dreptunghi pe verticală.

Ruxandra MIHĂILĂ
ex-cap limpede, atîta cît va fi fost

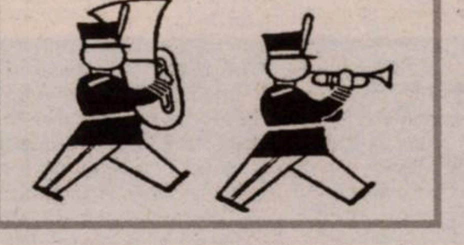

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Victoria realismului socialist (II)

– despre cîteva chipuri ale interpretării –

Led Zeppelin, Fellini, Pink Floyd, Tarkovski, Yes, Antonioni, Genesis, Golding, Dostoievski, Beatles, Ginsberg etc. Încheiam articolul de săptămîna trecută cu aceste nume, doar cîteva „piese“ grele din lunga listă a „parolelor sacre“ care ne fac să „ne recunoaştem între noi“, să ştim că „sîntem de-ai noştri“, să ne simţim într-o „zonă de siguranţă“. Cu ani în urmă, numele de mai sus, plus încă multe altele, ne făceau să ne simţim şi cumva imunizaţi, apăraţi de ravagiile realismului socialist. Dar, în procesul de construire a acestei „bariere imunitare“, mulţi dintre noi ne-am identificat pentru eternitate cu parolele sacre. Ele nu numai că ne-au construit, dar au creat în jurul unora dintre noi nişte ziduri de netrecut. Zidurile astea se măsoară într-o nostalgie extrem de complicată, în care se amestecă regretul pentru tinereţea pierdută, cu senzaţia că „mai mult de atît nu se mai poate scrie/cînta/compune/regiza“. Realismul socialist şi felul în care trăiam ne-au mobilizat atît de mult încît să respingem însăşi ideea de *realitate,* iar presiunea capodoperelor care ne-au construit ne-a făcut să pierdem speranţa că există viaţă şi dincolo de giganţii aşezaţi la temelia a ceea ce sîntem. Un soi de sedentarism al ideilor a pus stăpînire pe noi, o lene oblomoviană s-a pogorît în anii de după 1989, o lehamite şi o neîncredere atotcuprinzătoare au pus stăpînire pe o lume care trăieşte cu senzaţia că timpul capodoperelor a trecut, a pierit, s-a prăbuşit în neant.

Realismul socialist – metamorfozat în patriotism „sănătos“, deghizat în filmele istorice, în spectacolele şi în literatura cu „şopîrle“ – a cîştigat cumva şi dincolo de nostalgia pe care unii o au, atît de firesc, faţă de propria tinereţe. Iar acest cîştig nu se zăreşte atît prin supravieţuirea „valorilor“ pe care le cultivă revoluţionar, cît prin faptul că a produs un soi foarte complicat de pagube colaterale. Iar una dintre marile pagube e tocmai un soi de ideologizare a ceea ce noi credeam că e complet în afara ideologiei. Fugeam de ceea ce ni se livra pe post de „realitate“, ne refugiam în contrabanda culturală, dar, finalmente, ideologizam ceea ce consumam în spaţiul de refugiu. Nu am consumat capodoperele care ne-au construit, deschizîndu-ne spre lume şi spre generozitatea de a primi cultura ca pe un fel de a fi. Nici nu am fi avut cum. Trăiam într-un stat care interzicea aşa ceva. Am devorat capodoperele copilăriei şi tinereţii noastre, cu foamea celui care nu are acces la o realitate suportabilă, cu furia deţinutului, cu lipsa de speranţă a naufragiatului. Ele sînt, pentru noi, nişte comori sortite să rămînă pentru vecie ferecate în nişte cufere pe care le tîrîim după noi de-a lungul întregii vieţi. Sufletele acestor comori nu au ieşit din lăzile grele şi nu au umplut cerurile felului nostru de a fi, cu fîlfîitul de aripi al ideilor supuse riscului de a trăi în libertate, în mediul... natural din care au venit. La noi, ele au populat un soi de grădină zoologică ascunsă, un tezaur inestimabil pe care îl vizităm pe ascuns.

Folosim numele capodoperelor care ne-au construit, ca pe formule de recunoaştere între noi, aşteptînd să găsim înţelegere, alinare şi confort. Sîntem între „de-ai noştri“, dacă sîntem de acord unii cu alţii că vremea capodoperelor a trecut, că această vreme aurorală e tinereţea noastră, şi că lumea de acum se îndreaptă, zburdînd, spre extincţie. Sîntem între „de-ai noştri“, dacă vehiculăm la nesfîrşit aceleaşi titluri de albume şi componenţe de trupe, aceleaşi filme, cărţi şi spectacole legendare, cu siguranţa suverană că „aşa ceva nu se mai poate face acum“. Şi tot între „de-ai noştri“ sîntem, dacă ne manifestăm intransigent la adresa oricărui lucru ce ar tulbura „ordinea firească“ a lumii, felul în care „sînt date“ toate cele ce se văd sau nu se văd pe planeta asta. Aici, în acest univers, apare atît de firesc să spui ceva de felul: „Eu nu înţeleg cum poate cineva să nu placă... aşa o muzică, aşa o carte, aşa un film, aşa un spectacol.“ Şi, evident, urmează un titlu care face lumină, stîrneşte aprobare pentru vorbitor, şi nesfîrşit dispreţ pentru ignorantul care nu ştie ce-i aia „valoare“. Aici, deseori, a judeca o operă, a interpreta e ca şi cum te-ai situa de o parte sau alta a unei baricade. Se mobilizează moşii şi strămoşii, demnităţile, istoria şi devenirea fiecăruia dintre noi. Nu e glumă. Interpretarea e o chestie de viaţă şi de moarte. O părere te poate condamna definitiv.

Căutarea oricărui drum al cunoaşterii a căpătat alte dimensiuni. Nu căutăm frumuseţea jocului interpretării, gratuitatea şi minunăţia spectacolului ideilor. Căutăm „de-ai noştri“, locuri unde ceea ce spunem trebuie să primească aprobare, să fie tratat cu familiaritate. Avem nevoia de a bate la uşi deschise, de a cînta în cor acelaşi cîntecel. Există un extaz al sedentarismului ideilor, o erotică a aprobării, o orgie a mobilizării nostalgiilor. Dar există şi consecinţele acestor plăceri adînci. Un soi de anxietate faţă de lumea din afara grupului de consens, o angoasă a sfîrşitului iminent al tuturor lucrurilor, o spaimă faţă de „felul în care merge lumea asta“. Iar energia degajată în jur de aceşti oameni deştepţi şi educaţi e ca o gaură neagră care înghite tot. Orice rază de lumină şi orice speranţă. La noi, dacă nu ţi-au plăcut, la un moment dat, un film, o carte, un concert, rişti să rupi prietenii de-o viaţă. O părere contrară e egală cu a-ţi fi trădat camarazii de front. Nu e nimic rău în faptul că ne uneşte un anumit fel de a vedea „cultura“. E trist că nu pricepem nevoia depăşirii stării de şoc posttraumatic. Pe-asta n-o punem la calcul, între lucrurile care ne unesc.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Constanţa, oraşul sub perfuzie

Nu e deloc cel aşteptat, dar fie. Este totuşi primarul Constanţei. Pantaloni trei sferturi, bocanci militari, tricou mulat pe piept, bereta de revoluţionar sud-american, Radu Mazăre intră în biroul – destinat vizitatorilor – din White House (jargon local pentru complexul Primărie, Consiliu Judeţean) Constanţa, urmat de şefa sa de cabinet. Cîteva obiecte-fetiş pe lîngă fereastră, un peisaj marin pe parchet, cu un singur personaj principal: primarul, făcînd surf. *„It's your girl friend?“*, îl întreabă nonşalant pe colegul cu care venisem din Paris, Charles Haquet (reporter la *L'Express)*. Rămînem interzişi… *„No, it is my translator“*, răspunde Charles. „Oh, he-he…“, rîde atoateştiutor Radu Mazăre. Start pentru aproape zece ore în compania excentricului edil de la malul mării, în căutarea unui adevăr pe care nici acum nu l-am descifrat în totalitate.

Despre Constanţa se pot spune multe, însă probabil că cel mai des se regretă urbea de altădată. Despre Constanţa se mai poate spune că este încă unul din principalele oraşe ale României, dar se mai spune cu siguranţă că este singurul care, în 25 de ani trecuţi de la căderea comunismului, nu a evoluat. Dimpotrivă, involuţia a devenit o stare de spirit cotidiană, care avansează în aceeaşi proporţie în care creşte, în schimb, popularitatea longevivului ei primar: Radu Mazăre este primar de 14 ani. La cei 46 de ani ai săi, este cunoscut ca fiind un cameleon, un obişnuit al carnavalurilor de la Mamaia, staţiunea care continuă oraşul reşedinţă de judeţ, un amfitrion care îmbracă orice costum, de la Napoleon la vreun faraon, de la Ştefan cel Mare la Cezar, şi care este mereu înconjurat de femei superbe.

Ne şi prevenise, de fapt, încă de la apariţia sa în birou: „Îmi plac femeile“. Este, susţine el, şi unul din motivele pentru care populaţia cu vîrste cuprinse între 30-55 de ani din Constanţa nu prea îl votează: „Sînt invidioşi bărbaţii. Eu am ce femei doresc, ei sînt condamnaţi la soţiile lor“. Iar femeile, ei bine, ele nu se exprimă.

Despre Constanţa se mai poate spune că este port şi că este Tomis, oraşul Cazinoului istoric, dar se mai spune sigur că este un oraş care surprinde: apatic în realitate, acceptînd o stare de fapt impusă artificial de un primar care ştie să-şi asigure simpatia şi chiar adulaţia unei părţi a populaţiei.

Un oraş deci fragmentat, împărţit între o parte a populaţiei care se complace într-o stare de apatie în faţa degradării urbei – Cazinoul în ruine, străzile pline de gropi, clădirile istorice (ca hotelul în care locuise Mihai Eminescu) abandonate iederei şi prafului, aleile pietonale pline de hîrtoape, casele părăsite şi în paragină – şi de adulaţie a primarului, şi o parte nemulţumită de starea de „batjocură“ incipientă în care sînt ţinuţi artificial constănţenii. Primii îi afişează fotografia asemeni unei icoane în bibliotecă, nu departe de cel mai important obiect din casă, televizorul, ceilalţi îşi afişează oful pe reţelele sociale, preferînd fuga din viaţa reală şi retragerea într-o realitate virtuală în care, surprinzător, primarul omniscient şi omnipotent nu a reuşit (sau nu a vrut) să pătrundă. Un loc unde glasul lor este acerb, nemilos, acut, foarte-foarte amar: „Constănţenii, în majoritate, îl vor pe Mazăre, îl divinizează, pur şi simplu vor să fie, uneori inconştient, batjocoriţi. Nesimţirea nu are etnie, dar e sinonimă cu Balcanii, iar epicentrul e la Constanţa…“. Masochism, deci, dorinţa de a fi luaţi în seamă de un primar supramediatizat care trăieşte într-o bulă suprarealistă, preferate indiferenţei clasice din orice manual de întrebuinţare al vreunui oraş? Un primar care investeşte banii pe care îi are mai ales în staţiunea Mamaia, şi mai puţin în Constanţa?

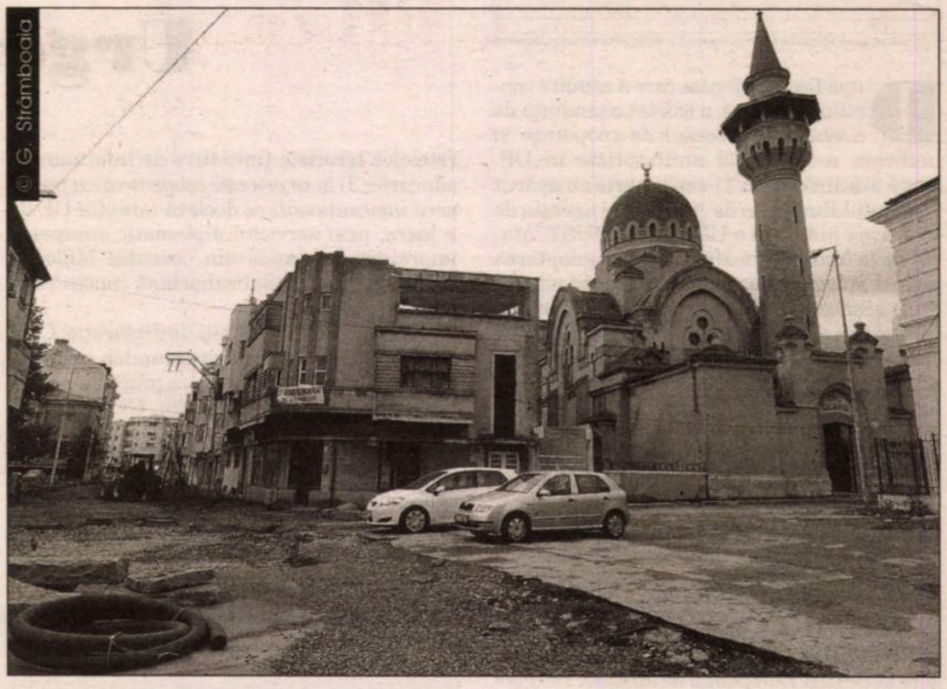
© G. Strâmboaia

Cert este că, da, după cîteva ore de discutat în biroul primarului din Casa Albă a Constanţei, ore întrerupte doar de arătarea unor fotografii de vacanţă din telefonul lui Radu Mazăre, cu cele cinci iubite oficiale, de venirea uneia dintre fete, da, pentru a-i da un sărut fugar pe obraz, am ieşit pentru a merge, invitaţi de primar, la prînz. La Marină. Drumul, presărat cu admiraţie. Femei în vîrstă, oprindu-se, emoţionate, din drum, pentru a-i face cu mîna, a-i trimite bezele… primarul nu este doar primar, ci un dandy, un prinţ adulat şi plăcut la vedere. Bănuiesc că aceasta este jumătatea de Constanţă care îl iubeşte, care îl votează, îl adulează. E conştient şi primarul, iar curba adulaţiei are la el forma unui tricorn stil Napoleon: foarte tineri şi foarte bătrîni, nu intelectuali, doar cei care îl admiră pentru stilul nonşalant de a-şi trăi viaţa (îmbrăcăminte degajată, petreceri, călătorii, carnavaluri, lux), pentru posibilitatea „de a avea cîte femei vreau“, *dixit* Radu Mazăre (mai ales bărbaţii trecuţi de 40 de ani, care au o singură nevastă acasă…), pentru generozitatea cu care împarte ajutoare sociale, pachete cu mîncare, construieşte locuinţe sociale pentru cei expropriaţi în urma restituirii caselor naţionalizate către proprietarii de drept (pensionarii, în prioritate).

„Andreea, arată-le fotografiile din ziua cînd m-au arestat, la Bucureşti!“

Un primar… penal. Atît la propriu, cît şi la figurat. În argou, cuvîntul desemnează, mai bine ca oricare altul în limba română, excentricitatea lui Radu Mazăre, stilul vestimentar şi tupeul lingvistic. În realitate, ei bine, primarul din Constanţa are cîteva dosare la activ… trei, cel puţin, însă aceste dosare nu sînt motive de îngrijorare, ci de mîndrie. „Andreea, arată-le fotografiile din ziua cînd m-au arestat, la Bucureşti!“, îi cere el şefei de cabinet. „Cînd poliţiştii au venit să mă aresteze, în aprilie trecut [2014], totul fusese bine organizat, mi-au pus cătuşele, televiziunile erau acolo, dar nu m-au ţinut decît 24 de ore, căci nu aveau nimic împotriva mea.“ Ce crede el despre dosarele care îi stau atîrnate deasupra capului ca o sabie a lui Damocles? Despre afacerea de corupţie, despre bacşişul dat de un om de afaceri din Israel, cu ocazia licitaţiei pentru construirea de locuinţe sociale, un contract de opt milioane de euro pentru care primarul se spune că ar fi primit 175.000 de euro? „Ei, poliţiştii spun că sînt corupt pentru că au găsit 80.000 de euro pe unul din conturile mele din Israel, însă e doar o coincidenţă, un prieten care mi-a rambursat o datorie. Şi ce sens ar fi avut ca acest om de afaceri să mă corupă, cînd era singurul candidat?“ Pentru Radu Mazăre, acuzat de implicare şi în retrocedarea unor terenuri din Mamaia, este vorba doar de răzbunare şi de încrîncenare împotriva lui din cauze politice. Membru al Partidului Social-Democrat, condus de actualul prim-ministru Victor Ponta, Mazăre afirmă că cel care îi vrea cu adevărat pielea este fostul preşedinte al ţării, Traian Băsescu, constănţean şi fost căpitan de navă. Portul Constanţa, în care pînă nu demult Constanţa deţinea părţi, ar fi dorit atît de stat, cît şi de alte interese… internaţionale. Convocat deci cu regularitate de judecători, Radu Mazăre este înconjurat de o armată de avocaţi şi nu are dreptul de a părăsi teritoriul ţării. Cotidianul îi este legănat, dulce, de teama de atotputernica Direcţie Naţională Anticorupţie, care i-ar fi pus şi ea, afirmă primarul, „gînd rău“. Întrebată dacă se teme de el, Laura Codruţa Kövesi, şefa acestei instituţii de care acum se tem toţi politicienii români, spune clar că nu: „Ancheta nu s-a încheiat, dar avem suficiente probe deja împotriva lui“. Surprinzător, acest subiect nu pare să-i intereseze pe constănţeni. Cotidianul lor este ritmat de organizarea carnavalurilor, de distribuirea ajutoarelor de la Primărie, de alegerile locale în timpul cărora îşi votează primarul în majoritate, 65%, o performanţă surprinzătoare pentru o urbe de 300.000 de locuitori tradiţional de dreapta. „Are sensul marketingului“, consideră analista Sandra Pralong, preşedinta fundaţiei anticorupţie „Erupţie Anticorupţie“, descendentă a unei vechi familii constănţene şi al cărei strămoş a fost chiar primar al oraşului. „Este un animal politic. Şi-a asigurat fidelitatea localnicilor.“

© G. Strâmboaia

Unde sînt însă ceilalţi, cei capabili să-i reziste? Pentru Dragoş, unul din bloggerii care îl critică pe reţelele sociale, oricum toţi politicienii români sînt la fel, iar românii în sine nu au cultura protestului. Pentru Enache Tuşa, autorul unei lucrări remarcabile, *Imaginar politic şi identităţi colective în Dobrogea* (editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale, 2011), complacerea populaţiei din zona aceasta ar avea de-a face cu moştenirea lăsată de colonizatori – turci şi alţii –, dar şi cu caracterul ancestral al populaţiei din zona aceasta (de origine grecească). Complacere şi corupţie sau complacere în corupţie?

Quid atunci de intelectualii din Constanţa, oraş unde există mai multe universităţi, o viaţă culturală, literară… unde sînt ei şi de ce nu spun nimic, nu ies în stradă, de ce nu, împotriva acestei doze de incultură care roade oraşul asemeni unei molime? Cum altcumva poţi numi abandonarea ruinelor vechii cetăţi romane Tomis, abandonarea Cazinoului bijuterie din Belle Époque, a clădirilor istorice? Sandina Iulia Vasile, profesor la Universitatea „Ovidius“, crede că „ar trebui să existe o politică şi o strategie culturală, una dezvoltată la scară regională. Or, un intelectual sau un artist nu strigă niciodată, el nu poate rivaliza cu pasiunile dezlănţuite de campaniile politice“. Ar fi nevoie, crede acest profesor universitar care a părăsit Capitala în urmă cu treizeci de ani, de „responsabilitate civică, inteligenţă colectivă, inovaţie, calitate a discursului şi a activităţilor, diversitate, management al resurselor culturale, mai puţin festivism şi mai multă profunzime“. Intelectualii nu tac, consideră doamna Vasile, ci doar vorbesc în monolog. E nevoie de un cor al intelectualilor care devin lideri.

În seara dinaintea plecării, după o săptămînă petrecută în Constanţa, un oraş pe care l-am simţit mai distrus decît în urmă cu 23 de ani, cînd îl văzusem ultima oară, la teatrul municipal se juca piesa *Trei surori*, de Cehov, în regia lui Dominic Dembinski. Sala era plină, arhiplină. La final, spectatorii au aplaudat îndelung, în picioare, însă nici unul nu zîmbea: piesa, o excelentă montare, derulează povestea a trei surori, toate nemulţumite de viaţa lor ternă, monotonă, lipsită de substanţă, toate dorind să plece spre alte zări, nici una neavînd curajul. Era povestea lor. Adevărul doare. Dar nu suficient, niciodată suficient.

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalist la* Courrier International.

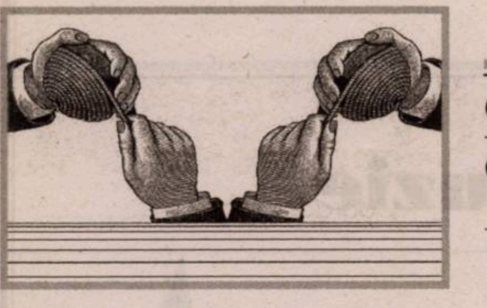

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Urgența antiteroristă

– o lună mai tîrziu –

După fiecare atentat care a zguduit conștiința publică, a existat o tendință de a accelera procesul de cooperare și unificare a legislației antiteroriste în UE. După atacurile de la 11 septembrie au apărut Mandatul European de Arestare și agenția de cooperare judiciară a UE – EUROJUST. Atacul de la Madrid din 2005 a dus la adoptarea primei strategii europene anti-terorism. Iar după atentatul de la metroul din Londra, guvernul britanic și-a propus, în cele șase luni cînd urma să dețină Președinția Consiliului, adoptarea unei decizii europene privind unificarea modelelor de reținere a datelor de comunicații. Deși Londra dorea adoptarea unei decizii-cadru a Consiliului, deci doar o armonizare între Ministerele de Interne a regulilor din fiecare țară, Comisia și Parlamentul European au forțat atunci adoptarea unei directive. Așa a început în 2006 epopeea directivei privind reținerea datelor, poreclită de presa românească directiva Big Brother și apoi legea Big Brother 1, epopee încheiată la nivel european abia în 2014 cu o decizie de respingere la Curtea Europeană de Justiție. Deci politica antitero a UE este în mod tradițional marcată de momentele cu mare încărcătură emoțională.

Totuși, anumite elemente rămîn constante în angrenajul instituțional: a) la nivel de Consiliu, miniștrii de Interne domină agenda, ceea ce face ca în mod sistematic Consiliul să aibă o poziție foarte favorabilă agențiilor polițienești și de securitate; b) Parlamentul European obișnuiește să pună frînă inițiativelor Consiliului, ridicînd de obicei obiecții privind apărarea vieții private și a datelor personale. În Cadrul Parlamentului, Comisia pentru Libertăți Civile, Justiție și Afaceri Interne (LIBE) face agenda și imprimă o traiectorie liberală dezbaterilor parlamentare; c) după ce Consiliul o mandatează să facă o propunere legislativă, Comisia Europeană face de obicei un joc complex de căutare a echilibrului, astfel încît propunerea să conțină ideile Consiliului JAI, dar să și aibă șanse de a întruni o majoritate parlamentară. Mai rar, Comisia respinge chiar ideea de a iniția legislație.

După atentatul de la Paris din ianuarie 2015, frenezia propunerilor din Consiliu a reînceput. Au fost cîteva momente-cheie în scurta perioadă care a trecut de la atentatul din Paris: chiar în ziua marșului internațional al solidarității, la care au participat șefii de state adunați la Paris, miniștrii de Interne din 14 state membre dădeau publicității o declarație cu cîteva propuneri de legiferare la nivel european. Acestea aveau să fie reluate după o reuniune informală a miniștrilor de Interne în 29-30 ianuarie (Declarația de la Riga), care a pregătit reuniunea șefilor de state în Consiliul European informal, din 12 februarie.

Ucraina a eclipsat antiterorismul.

Declarația dată de șefii de state stabilește trei direcții principale de acțiune pentru UE: măsuri comune de securitate, prevenirea radicalizării și cooperare internațională. Le prezint foarte pe scurt: 1) *în ce privește asigurarea securității cetățenilor:* adoptarea rapidă a directivei privind schimbul de informații despre pasagerii liniilor aeriene; îmbunătățirea cooperării în sistemul Schengen pentru controlul indivizilor care prezintă riscuri de securitate, pe baza unor indicatori comuni de risc, care urmează a fi definiți de către Comisia Europeană; îmbunătățirea cooperării în cadrul Europol și Eurojust; îmbunătățirea cooperării între serviciile de securitate din statele membre; adoptarea rapidă a directivei privind securitatea cibernetică; 2) *în ce privește prevenirea radicalizării*, textul declarației este destul de vag, îndeamnă la cooperarea statelor pentru a dezvolta strategii pentru a evita ca propriii cetățeni să fie atrași în orbita rețelelor teroriste (inițiative de informare și educare); 3) *în ce privește cooperarea cu partenerii internaționali* se declară intenția UE de a lucra, prin serviciul diplomatic european, împreună cu statele din Orientul Mijlociu, Africa de Nord și Subsahariană contra rețelelor teroriste.

Pașii următori stabiliți de declarație: Consiliul va reveni asupra chestiunilor antiteroriste în iunie, iar Comisia va propune o strategie antitero pînă în aprilie. Cîteva observații.

Ucraina a eclipsat antiterorismul. Acest Consiliu European informal a fost convocat cu scopul de a agrea noi măsuri antiteroriste, după evenimentele de la Paris. Dar între Paris și 12 februarie, agenda liderilor a fost acaparată de alte urgențe. Angela Merkel și François Hollande au venit direct de la Minsk, unde terminaseră negocierile cu Vladimir Putin privind situația din Ucraina. Atenția presei a fost acaparată complet de subiectul Ucraina. Deși s-a dorit ca, prin această reuniune, subiectul „antiterorism“ să fie ridicat la cel mai înalt nivel de decizie, de fapt nu s-a întîmplat asta, iar liderii au agreat un text despre măsurile antiterorism evident pregătit dinainte.

Cele mai multe idei post-Paris s-au pierdut pe drum.

Cele mai multe idei post-Paris s-au pierdut pe drum. După atentatele de la Paris au circulat multe idei despre care ar trebui să fie reacția UE. Unele dintre ele erau panicarde, altele foarte îndrăznețe. De pildă, ministrul spaniol de interne a propus reintroducerea controalelor la frontiere în interiorul spațiului Schengen pentru a opri indivizii periculoși. Potrivit unor relatări din presă, Spania și Franța au menținut această propunere și în 12 februarie, dar a fost respinsă de ceilalți lideri. O altă idee care a circulat a fost crearea unui serviciu secret european. În acest moment, UE dispune de un centru analitic de *intelligence* în cadrul serviciului diplomatic european: are 70 de angajați, nu dispune de agenți în teren, lucrează doar cu surse deschise și cu informații trimise benevol de serviciile secrete ale statelor membre. Ideea creării unui adevărat serviciu secret european a murit în fața obstacolelor juridice: nu există bază în Tratat și nici voință politică pentru o discuție pe termen lung asupra subiectului.

Propuneri care au pierdut din anvergură. Din ideea unui serviciu secret european a rămas în declarația din 12 februarie doar un îndemn ca serviciile de securitate naționale să coopereze mai bine. Probabil nu se va alege mare lucru din acest îndemn, pentru că serviciile secrete tind să trateze informația ca pe un bun de valoare care își pierde din această valoare în caz de punere la comun. Experiențele recente cu scurgeri masive de date de la serviciile secrete americane (scandalurile Snowden, Wikileaks) au fost interpretate în comunitatea de securitate ca fiind urmările nefaste ale inițiativelor americane post 9/11: acuzate că nu au oprit atentatele din cauză că nu au împărtășit între ele secretele deținute, agențiile americane au pus informațiile în baze de date cu acces larg. Asta a făcut ca scurgeri de informații care în trecut rămîneau minore să aibă în prezent dimensiuni catastrofice, pentru că oficiali de rang minor sau chiar contractori externi (ca Snowden) au acces la informații mult peste ce le e necesar în activitatea de bază. Lecția trasă de serviciile secrete, inclusiv cele europene, este: cu cît împărtășești mai multă informație, cu atît mai mare va fi efectul unei scurgeri, deci mai bine să nu riscăm. Un simplu îndemn al liderilor europeni, fără măsuri legislative concrete, nu va schimba optica reticentă a serviciilor fiecărui stat față de punerea la comun a informațiilor.

În mod similar s-au pierdut pe drum și ideile de schimbare a tratatului Schengen. Declarația post-Consiliu vorbește strict de îmbunătățirea folosirii sistemului Schengen așa cum este el în prezent. Aici a fost importantă și reticența exprimată public de Comisie față de propunerile spaniole și franceze. În viziunea Comisiei, statele membre nu folosesc suficient mecanismele de care dispun. Sistemul Schengen permite statelor să pună pe lista de avertizare anumiți indivizi atunci cînd vin din afara spațiului Schengen – urmînd a fi supravegheați de serviciile polițienești ale celorlalte state în care intră ulterior și care vor fi automat informate. Însă există diferențe mari în modul de activare a listei de avertizare, cu alte cuvinte nu există proceduri unice de a determina cine prezintă un risc. Declarația însărcinează Comisia să propună aceste proceduri unice. Asta este departe de a reinstitui controale la frontiere, așa cum s-a vorbit inițial.

Un nou suflu pentru directive blocate în PE. Declarația liderilor UE oferă sprijin politic pentru două directive care au fost întîrziate/blocate în Parlamentul European: cea despre schimbul de informații privind pasagerii aerieni și cea despre securitatea cibernetică. România s-a grăbit să dea o lege privind securitatea cibernetică pentru ca SRI să poată fi coordonator peste acest domeniu, dat fiind că Parlamentul European a decis în cazul directivei care se dezbate acolo că instituția de coordonare trebuie să fie una civilă. Noroc că s-a respins legea la Curtea Constituțională.

Directiva privind registrul pasagerilor companiilor aeriene (PNR) prevede crearea unei baze de date comune care să conțină nume, adrese, numere de pașaport, informații privind cardurile de credit sau rute de călătorie ale pasagerilor. A fost propusă încă din 2011 și respinsă de către Parlamentul European în aprilie 2013. Însă situația din Irak și Siria, mai ales în ce privește cetățenii europeni care merg să lupte acolo, a readus subiectul pe agenda PE, chiar înainte de atacurile de la Paris. Raportul Europol privind combaterea terorismului în UE semnalează creșterea acestui pericol începînd cu 2013. Desigur că evenimentele de la Paris au dat un nou impuls, motiv pentru care tema acestei directive apare în declarația din 12 februarie.

De remarcat că, înainte de reuniunea Consiliului European, Parlamentul s-a grăbit să voteze în 11 februarie (cu majoritate largă) o rezoluție prin care a transmis voalat limitele pe care ar urma să le accepte în viitoarea reglementare. Rezoluția (propusă de un grup de europarlamentari de la mai multe grupuri politice, între care, din România, Cristian Preda, Monica Macovei, Traian Ungureanu și Daniel Buda) exclude orice propunere care ar suspenda libertățile de circulație Schengen și în schimb îndeamnă la o mai bună folosire a sistemului informatic Schengen (care în esență e și ideea rămasă la final în declarația Consiliului); spune că orice legiferare privind colectarea de date trebuie să respecte legislația europeană privind protecția datelor; subliniază că politicile antiteroriste și de securitate (servicii secrete) trebuie să lucreze sub „supraveghere democratică total independentă“. Strategia preventivă a PE a avut efect, iar declarația șefilor de state a ținut cont de limitele indicate de europarlamentari.

Acest articol e un fragment dintr-un raport scris pentru CRPE împreună cu colegul meu Alexandru Damian, raport care analizează în oglindă dezbaterea despre legile antitero din UE și dezbaterea privind legislația Big Brother în România. Raportul complet poate fi consultat pe www.crpe.ro. Cercetarea și publicația sînt susținute în cadrul proiectului „Influenți, alerți și informați în negocierile din UE – Expertiză și consultare în politici europene“, finanțat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România. Pentru informații oficiale despre granturile SEE și norvegiene accesați www.eeagrants.org.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Minciuni de Obor

Drum dus. Zic nu, nu o iau prin parcare și pe la Dimitrov, o iau prin față, pe la Bucur, ca să văd speculanții. Oh, dar era gol, pur să fie Oborul în ziua asta a vieții mele? Se vedea asfaltul de cît de fără speculanți era. Mi-era mie rușine să calc pe el. Era un soare cenușiu. Și îmi dau seama de ce. Poliția! Razie o fi fost dis-de-dimineața și țigargiii, ceasodependenții, mobilocreștinii dispăruseră. Poliție peste tot. Un țigarnagiu șoptea dintr-un intrînd de magazin de pîine. Lîngă o trupă de ordine, o femeie-n vîrstă cu botoșei de *baby*. Erau ei mari, negri, cu aparate, ea scundă, cocîrjată și-n firea ei bleagă de atîția botoșei tricotați. Și avansez. În hala de carne un gol de l-am simțit în vintre. Unde era carnea? Unde măcelarii? Unde? Unde? Tarabele erau, dar carne, măcelari rari, rari. Ce-o fi? Și cum era răgaz și curat, privesc atent mușchiul de vită, marele meu dușman din Obor. Uite-l la ofertă de 45 de lei ici. Uite-l colo la 80. Nu se poate, minciună! La 45 nu poate fi. Îs porci mai mari și mușchi mai mare și uite așa păcăleala. Prind în partea ailaltă un măcelar fără mușchi. Agasez un pic de mînzat și-ntreb de mușchi. Omul îmi zice că e înșelătorie. Că e porc, nu e vită și se dă scump. Și din spatele tarabei iese omul cu satîrul și spune că nu, în Obor așa ceva nu există. Că nici un coleg nu face asta. Și mă privește ca pe un străin, un vai de capul meu. Eu pe cine să cred? Pe sincerul, sau pe satîrul? Și o iau spre piață. Conopida? 8 lei. Și sar cu ochiul mai încolo, 5 lei. Iau cu cinci și privesc lung la 8. Femeia de 8 lei mă ia cu privire pe sub sprîncene. Astăzi nu pot fi păcălit. Și o iau pe alee. Speculanții. 5 lei, trei kile de lămîi. Iau trei lămîi uriașe. Cum să nu iau? Azi nu mă păcălesc. Dar de lămîi nu am nevoie.

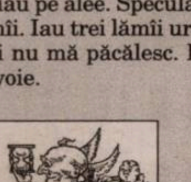

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Luiza VASILIU

Caricatura

Texte și opinii de:

- Domnica GOROVEI (cadru didactic, Facultatea de Științe Politice)
  „Practici electorale în caricatura interbelică“
- Constantin VICĂ (asistent universitar, Facultatea de Filozofie)
  „Absit iniuria verbis“
- Alexandru CIUBOTARIU (grafician, ilustrator ș.a.)
  „Caricatura e o armă“ – dialog
- Florin BICAN (scriitor)
  „Habemus Satyrici“
- Dragoș MUȘAT (umorist)
  „Tetelu se află în vizorul DNA“ – interviu
- Vlad NICULESCU (director, Librăria Anthony Frost)
  „Saul Steinberg și bucuria desenului“

argument

Desenează-mi o oaie

DILEMA VECHE
Caricatura

Aș putea să încep argumentul acestui Dosar spunînd că spiritul ireverențios și crima de lezmajestate stau la baza tradiției unei prese libere în Franța de după Revoluția din 1798, că „majestatea“ înseamnă și regalitate, și republică, și religie, și bani, și prostie și, în general, orice ajunge într-o poziție de putere și merită să fie ținut sub observație atentă, că directorii primelor publicații satirice franceze își petreceau mai mult timp la închisoare decît în propriile birouri, că, cel puțin de la Milton încoace, există *„the right to disrespect“* („dreptul de a nu respecta“), că desenatorii de la *Charlie Hebdo* nu desenau și nu luau în balon islamul, ci pe reprezentanții săi extremiști, că a spune „toți musulmanii se simt ofensați de caricaturile cu Mahomed“ e echivalent cu a spune „toți negrii ascultă jazz“, că poți fi ofensat, dar nu te obligă nimeni să răspunzi unei ofense cu o crimă, că desenele de la *Charlie* au fost doar pretextul, și nu cauza atacurilor din ianuarie 2015, că nu-mi pot scoate din minte faptul că unul dintre cei cinci caricaturiști omorîți de frații Kouachi e Honoré, responsabil de rubrica de rebusuri literare din *Lire* și autor al coperților din seria *Petits Classiques* de la Larousse, că nu-mi pot scoate din minte, de fapt, senzația unei uriașe nedreptăți. În loc de asta, încep cu „Desenează-mi o oaie“, prima frază pe care i-o spune Micul Prinț autorului său, replică intrată deja în imaginarul nostru colectiv, care închide în ea natura inocentă a desenului. Desenatorii de presă păstrează ceva din ingenuitatea lui „Desenează-mi o oaie“, chiar și-atunci cînd caricaturile lor sînt mai verzi chiar decît verdele de Paris. În fond, caricaturiștii sînt ca puștiul care stă în mijlocul mulțimii, la paradă, și strigă că împăratul e gol. Despre această tradiție și despre relația dintre presă, satiră și libertate de expresie e vorba în Dosarul de săptămîna asta. Punem în balanță începuturile presei satirice din România și expresiile ei de astăzi, trecem în revistă cîteva nume importante ale desenului de presă, vorbim cu Dragoș Mușat, creatorul lui Tetelu, și cu Alexandru Ciubotariu, *aka* Pisica Pătrată, discutăm despre limitele morale ale miștoului, și, sper eu, stîrnim pofta pentru ilustrații, desene, caricaturi și hohote de rîs fără griji.

P.S. Sîntem extrem de norocoși să îl avem în paginile *Dilemei vechi* pe Ion Barbu, unul dintre cei mai buni desenatori de presă din România, ocazie cu care dorim să-i mulțumim pentru colaborarea sa constantă și neobosit de sprințară. (**Luiza Vasiliu**)

BARBURISME

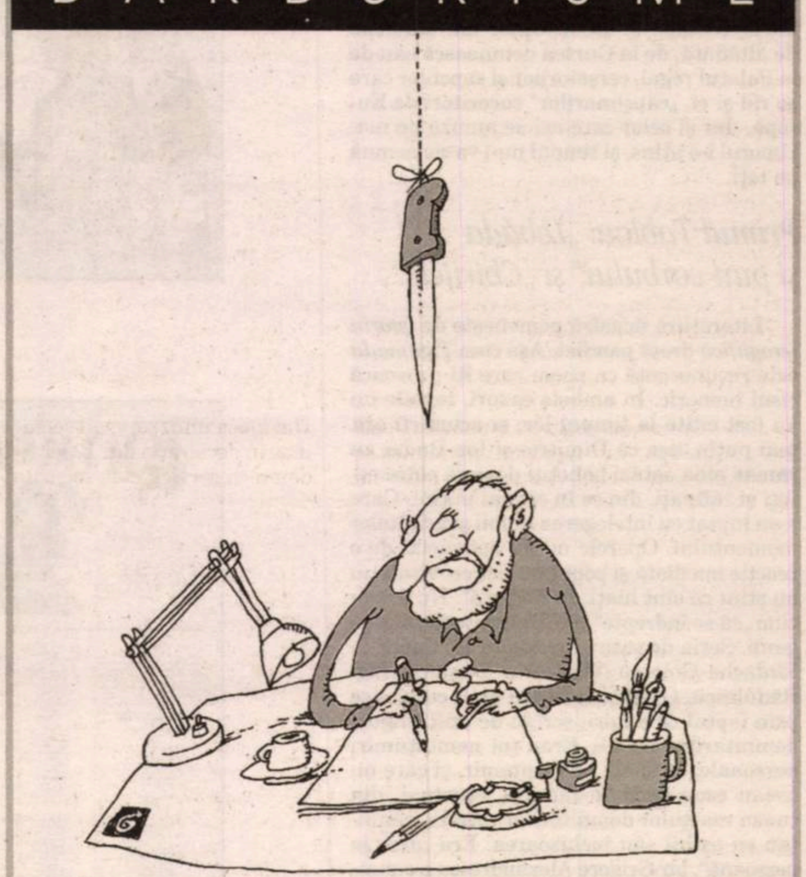

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 19 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Caricatura

Eugen ISTODOR

Istorie. De cenzură și umor

Românii nu s-au salvat prin umor

„Românii s-au salvat prin umor“ este una dintre cele mai greșite păreri despre Umor. Şi Socrate s-a salvat prin ironie, conform lui Kierkegaard. Şi lumea lui Rabelais, conform lui Bahtin, s-a salvat prin umor. Şi, oricare ar fi fost consecinţele, unii s-au salvat, româneşte, „prin umor“, şi-n timpul Revoluţiei Franceze, şi-n timpul războaielor mondiale, şi-n timpul dictaturilor de tot felul. Umorul, de fapt, nu a salvat şi nu va salva pe nimeni. Da, are prieten doar hohotul – în rest, nimiceşte, scoate din sărite, pune etichete greşite, poate fi un mare „neînţeles“. Umorul este ca orice joc de societate: învingătorul ia totul sau moare. În umor, mare noroc, mediocrii sînt luaţi la mişto. Pe „mormîntul“ lor dansează, preţ de o clipă, „geniile“ care reuşesc să-i „imortalizeze“ cu o vorbă de rîd prietenii. În aceste condiţii, un popor întreg n-are cum să rîdă, decît „ca prostul“, fiindcă un „spirit“ se gustă într-un cerc închis în care fiecare îşi cunoaşte bine tabieturile, vorbele, năravurile şi calităţile.

Istorii politice

Istoric, nu pot să enumăr aici decît fapte ce-au rămas, în scris sau consemnate audio-video. Şi mai cu seamă într-un cerc, cum am spus, redus, de data asta al zonei presei care se joacă politic. Mica mea intervenţie de faţă este însă şi „un suvenir de amintire“ adus glumeţilor anonimi care-i făceau pe domnitorii fanarioţi să închidă cafenelele ca viespar de bîrfă, celor care ştiau că „s-au făcut de rizil“ prin tîrguri, sau prin sate (formulă descoperită de Constanţa Vintilă-Ghiţulescu), umorului şi umoriştilor, amuzamentelor şi amuzanţilor din hanurile de altădată, de la Curtea domnească sau de la Palatul regal, cerşetorilor şi zapciilor care se rîd şi ei, „căpşunarilor“ cuceritori de Europa, dar şi celor care azi se amuză pe net. Umorul i-a atins, şi timpul nu-i va consemna pe toţi.

Primul Tablou: „Lebăda și puii corbului“ și „Chirițele“

Literatura noastră pomeneşte de *Istoria Ieroglifică* drept pamflet. Aşa cum *Ţiganiada* este recunoscută ca poem care îţi provoacă rîsul homeric. În ambele cazuri, textele nu au fost citite la timpul lor, şi acum cu atît mai puţin, aşa că Dimitrie şi Ion Budai au rămas pînă astăzi hohotiţi doar de către esteţi şi rafinaţi, din ce în ce mai puţini. Care s-au luptat cu înţelegerea limbii şi a faptelor momentului. Operele nu au beneficiat de o reacţie imediată şi populară, iar cei vizaţi nu au ştiut că sînt luaţi „în tărbacă“. Nu aveau cum „să se îndrepte“ nici Brâncovenii, nici ţiganii. Seria de satire, pamflete ale unora ca Iordache Golescu *(Obşteasca anaforă),* I.H. Rădulescu, G. Alexandrescu erau curajoase prin faptul că autorii scriau de unii singuri demnitarilor vremii. Erau tot nemulţumiri personale, ca şi ale lui Cantemir, şi care nu aveau ecou decît în familie, eventual, din cauza reacţiilor domnitorilor care-i ameninţau cu exilul sau închisoarea. Era „atac la persoană“, iar Grigore Alexandrescu a cunoscut răcoarea penitenciarului pentru „Lebăda şi puii corbului“: „Pasărea cea albă-ndată / Către dînşii se arată, / Zice: «Puilor iubiţi!/ Soarta voastră e de milă: / Spuneţi cum pe voi în silă / Aici vulpea v-a adus?» / Corbuleţii în mirare / Răspund iute, rîzînd tare: / «Noi de voie ne-am supus. / Vulpe ce e, nu ştim spune, / Decît că năravuri bune…»“.

Epoca fabulei era şi a fiziologiilor lui Negruzzi, Kogălniceanu şi a comediilor Chiriţei lui Alecsandri. Cu *Fiziologia,* rîde „ciob de oală spartă“, „elitele“ rîdeau între ele. Negruzzi, Kogălniceanu, Alecsandri gustaseră din deliciile franţuzeşti ceva mai devreme, aşa că le ardea acum de glume pe seama „întîrziaţilor“, cei care năvăliseră mai tîrziu la Paris ori Viena.

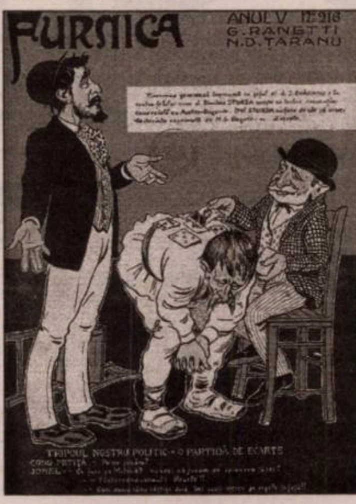

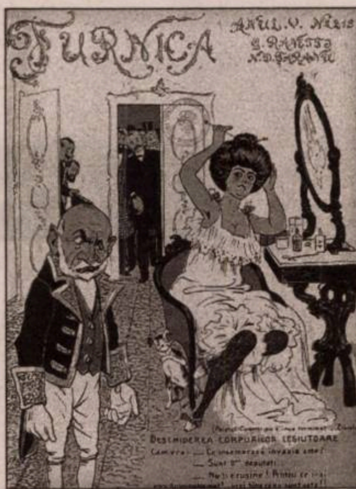

Vremea libertății, egalității, fraternității

1859 este anul Unirii. Cîştigătorii politici ai pariului erau Cuza şi liberalii săi. Scindarea, însă, a apărut destul de repede, iar roşii lui C.A. Rosetti vor iniţia ziare de umor. N.T. Orăşanu va fi eroul acestor vremuri. Ţinta lui Rosetti-Orăşanu era Puterea, nu Umorul. Legea cenzurii va fi ratificată de însuşi A.I. Cuza. N.T. Orăşanu va cunoaşte de cinci ori penitenciarul, pe perioade relativ scurte. Intra jurnalist şi ieşea erou, pentru atacurile virulente la adresa domnitorului şi a miniştrilor săi. Sigur, meritau să se rîdă de ei, putem spune. Dar contează nu cît umor ai, ci cît de tare „loveşti“. Or, aici putem apela la statistică, ea ne poate lumina privind rolul umorului, nu-i aşa, într-un stat cu prinţipuri. Astfel, ne raportăm la numărul de slujbe şi slujbuliţe la stat pe care le-au dobîndit în epocă N.T. Orăşanu, I.L. Caragiale, A. Bacalbaşa şi ceilalţi ziarişti de umor ai jumătăţii de secol XIX (statistica indică peste treizeci de foi umoristice). N.T. Orăşanu de două ori director la *Monitorul Oficial,* I.L. Caragiale, inspector şcolar, director al Teatrului Naţional, slujbaş la Regie, A. Bacalbaşa, chiar deputat. Certitudine: cînd ajungi domn cu slujbă, nu mai ai haz. Dar, mai mult, cînd se ştie că poţi fi corupt c-o slujbuliţă, umorul tău „agasează“, contemporanii văd că tu glumeşti şi nu prea. Eh. Eşti amuzant, dar poţi fi serios la slujbă? Aşa a păţit-o Ion Luca, şi-a făcut treaba bine la Teatrul Naţional, dar a avut imagine proastă. Să fii umorist e lucru mare, şi Caragiale a cîştigat pariul cu posteritatea, care uită şi iartă cum schimba nenea Iancu partidele şi ziarele. Însuşi Maiorescu şi Carp au fost, pare-se, influenţaţi de regină în numirea lui Caragiale la Teatrul Naţional.

Contează nu cît umor ai,
ci cît de tare „loveşti“.

De la Furnica *la Revista lui Tănase*

Oricît de des se instituie cenzura (Cuza, direct, dar nici Carol I n-a fost uşă de biserică, apoi, firesc, în timpul Primului Război şi, după aceea, în timpul lipsitei de umor dictaturi carliste sau antonesciene) şi gazetele se suspendă, multiplicarea formulelor de propagare a umorului face ca abia acum rîsul să fie public. Gazetele ca gazetele, unele se radicalizează şi cuprind pamfletele lui Arghezi, Vinea ori Cocea. Gazeta se suspendă, împricinaţii trec la răcoare. Dar e vremea radioului şi a teatrelor de revistă, şi acolo se rîde în hohote. Umorul „bate“ tot în ciocoi, în moravuri, care nu se schimbă, dar numai de eşti ăl mai tare, ca Arghezi, şi dai în „Baronul“ german, ori ca Tănase, şi dai în ăia care nu ştiu de glume, ca legionarii, „te umflă“ şi „te întăresc“. În rest, se hohoteşte în libertate în grădini publice şi la Şosea, de la Bucureşti la Alba Iulia şi de la Iaşi la Timişoara. Cu cît e mai mare România, cu atît motivele de satiră politică sînt mai multe, şi cu atît mai multe sînt „spiritele“ şi cei ca Tănase şi Arghezi. Politicienii, cu retorica şi cu cenzura lor, devin prea mici pentru un joc social la scară naţională. Nu rîde toată lumea ca la comandă şi pe acelaşi subiect, ci se înmulţesc doar grupurile cărora le arde de glumă.

Urzica *și Bulă*

Prin „braţul înarmat“ al dictaturii comuniste, da, moravurile au cunoscut o atenuare. Revista *Urzica* a constrîns poate cîţiva frizeri, ospătari şi leneşi să fie mai discreţi în manevrele lor cu chiflele din nota de plată şi să fie cel puţin mai prezenţi, pentru a salva aparenţele, la lecţiile de ideologie. Umorul acesta popular, cu „abonament“, ascundea realitatea unei elite căreia i se luase dreptul la rîs public şi care suferea sau murea în închisori. „Omul vechi“ rîdea şi-n închisorile politice, pe cînd *Urzica* forma omul nou, sub atenta grijă a cenzurii. Răzbunarea intelectualilor în anii ’70-’80, anii unei relaxări ideologice, a venit odată cu Tanţa şi Costel, Nea Mărin şi Toma Caragiu. Cenzura „permitea“. Aşa cum tot autoritatea permite un Bulă unificator al grimaselor împotriva dictaturii. Şi, dacă sîntem cinstiţi pînă la capăt, alături de Bulă anonim, l-am avut şi pe Mihai Stănescu şi ale lui cărţi de caricatură, circulînd trase la xerox. Om fi supravieţuit şi prin umor, dar precum lumea lui Rabelais, ficţiunea lui Bahtin.

Cațavencu *al Revoluției și generalizarea* fun*-ului*

Istoria de faţă nu este decît a cîştigătorilor. În sens larg, a celor care au lăsat urme vizibile în memorie: personală sau colectivă. Textul de faţă, dat fiind proporţiile lui, nu poate fi decît o prezentare succintă a unor oameni cu umor şi a efectului umorului, schematic vorbind, într-o epocă bine precizată. Cert este că, în absenţa studiilor de sociologie sau psihologie româneşti în privinţa umorului, societatea crede în continuare că umorul schimbă omul. Umorul revistei *Caţavencu* de după Revoluţia de la 1989 nu a schimbat nimic din comportamentul unor Iliescu, Năstase, Văcăroiu, Constantinescu, Băsescu, dar i-a făcut de rîs, că merită. Barbu şi Mardale le-au dat fiori, bulele i-au făcut „criminal“, „homosexual şi arogant“, „beţiv“, „omul bun de adus ţigări lui Coposu“, „beţiv, trădător, afemeiat“. Şi „cititorii noştri mai inteligenţi decît ai lor“ au arătat că doar în conspiraţie se alege ce-i adevărat de fals şi că schimbarea în societate n-o pot cere cu vehemenţă umorului. Internetul de după 2008 a făcut ca-n interbelic, a multiplicat „conspiraţiile“ umorului. Îi face populari pe tot mai mulţi, e *fun* şi amuzant, e bună dispoziţie. Umorul n-a fugit şi n-a dispărut. Umorul iese şi hohoteşte pe unde nu te aştepţi, uite cazul Izabelei din Constanţa! Şi mai este ceva. Nici în aceste lumi internautice, umorul nu are nici o vină că i se trage un glonţ în cap. Umorul, sanchi, nu este „un mare neînţeles“, dar nici nu schimbă lumea. Umorul este ca glonţul. Omoară sau nu. Doar că, acum cred că ştiţi, nimeni nu merită un glonţ.

__Eugen Istodor__ este doctorand SNSPA, cu o cercetare de sociologia umorului (studiu de caz – presa scrisă de umor, 1859-1900, 1982-2007), sub coordonarea profesorului Vintilă Mihăilescu.

CARICATURA

„Caricatura e o armă“

dialog cu Alexandru CIUBOTARIU

Este ilustrator şi grafician aka *Pisica Pătrată, co-autor al proiectului „Muzeul Benzii Desenate“ (apărut şi în volum, la Editura Vellant). Este pasionat de istoria desenului în România, inclusiv a desenului de presă. Ne-am întîlnit la un ceai, la Librăria Bastilia (cea care are pereţii desenaţi de Ion Barbu), am vorbit despre tradiţia graficii satirice şi am aflat, printre altele, că* ***Alexandru Ciubotariu*** *s-a apucat de desen pentru că voia să devină caricaturist.*

Să pornim de la distincţia caricatură – desen de presă… Sînt două lucruri diferite?

Sînt mai multe lucruri diferite. Avem, o dată, desen sau ilustraţie de presă, care îndeplineşte funcţii pur estetice într-o revistă, şi pot fi desene, picturi chiar, în orice tehnică, unele chiar nonfigurative, numai să ajute materialul respectiv. Cumva, asta ar fi marea familie a ilustraţiei de presă. Cît priveşte caricatura, şi aici sînt cîteva mici distincţii. Majorităţii autorilor cu care am vorbit le place să spună că au făcut grafică satirică, nu folosesc niciodată numele de *caricatură* – are o conotaţie oarecum vulgară, chiar dacă pare amuzant. Pînă la urmă, denumirea de caricatură a rămas doar în zona de portretistică, unde este clar caricatură, iar ceea ce înseamnă moment social, politic, cu o componentă editorială, aceasta este marea artă a graficii satirice. Sigur că în această mare familie fericită se detaşează grafica satirică de presă, care e o armă în adevăratul sens al cuvîntului, şi grafica satirică de salon, în care poţi să te apleci mai mult asupra tehnicii, păstrînd ideea. Aceştia sînt cei doi vectori ai unui autor de caricatură. Din punctul acesta de vedere, în zona de concursuri internaţionale, România are foarte multe performanţe, chiar dacă nu sînt foarte vizibile. Vasile Olac, de pildă, care este preşedintele secţiei de Grafică Aplicată a Uniunii Artiştilor Plastici, organizează saloane anual, alternativ – un salon de grafică aplicată (afiş, ilustraţie de carte etc.) şi un salon de grafică satirică. De asemenea, Clubul Caricaturiştilor „Sorin Postolache“ organizează periodic expoziţii.

Înţeleg din ce spui că avem mulţi caricaturişti foarte buni, dar publicul larg ştie doar cîteva nume – Mardale de la Caţavencii, *Ion Barbu…*

Avem vreo doi-trei portretişti extraordinari, e Bogdan Petry, care e fantastic, plus alţi cîţiva la fel de buni. E greu să îi numeşti pe toţi. Sînt artişti foarte buni care activează, fie în print – şi care sînt mai vizibili, poate –, dar şi în grafica satirică de salon. Mulţi spun că lipseşte firul care să-i ţină în viaţă, cum a fost *Urzica,* o revistă dedicată, care să lege toate elementele astea. Dar dacă oamenii sînt pasionaţi, dacă sînt interesaţi de zona asta, se pot adapta. Un editorial sub formă de caricatură e un plus pentru orice publicaţie, un spectacol vizual portretistic. Cred că se vor găsi căi pentru ca lucrurile să continue, chiar dacă nu atît de coagulat cum au fost în jurul acestei reviste. Fiecare îşi va găsi cumva identitatea.

Mai spune-mi, te rog, cîteva nume, ca să ştim pe cine să căutăm prin presă sau pe la saloane.

Voi aminti aleatoriu cîteva nume mai noi şi mai active sau mai vechi şi mai legende. Şerban Terente, un talent imens, Horaţiu Mălăele, Ştefan Popa Popa'S, Costel Pătrăşcanu, Leonte Năstase, Doru Axinte, Cristian Topan, Nicolae Ioniţă, care are şi o muncă curatorială interesantă, Romeo Răileanu, Constantin Pavel, Radu Cletiu, Aurel Ştefan Alexandrescu, Mihai Stănescu, Gabi Bratu, Devis Grebu, Constantin Ciosu, Gh. D. Constantinescu, Pavel Botezatu, Otilia Bors, Constantin Cazacu, Theodor Pall, Fred Ghenadescu, Negrea Gan, Gheorge Chiriac, Nicolae Nobilescu, Octavian Andronic, Mihai Pânzaru, Albert Poch, Cristian Marcu, Pompiliu Dumitrescu, Adrian Andronic. Probabil am sărit momente sau nume importante, dar nu îmi asum un rol de istoric şi tot ce spun este din perspectiva pasionatului, a unui artist, a unui observator distant.

Care sînt etapele cele mai importante din istoria graficii satirice în România?

Am putea începe pe la 1880-1890, odată cu Constantin Jiquidi, care a fost prieten cu Caragiale şi a făcut şi bandă desenată destul de mult. Urmează perioada interbelică, unde avem multe nume, cum ar fi Ary Murnu, şi pe urmă anii de după '48, cînd a fost o schimbare atît de urîtă şi multă lume a fost arestată, iar calitatea revistelor a scăzut îngrijorător. Atunci, din cauza calităţii proaste a tot ce însemna vizual, afişe, timbre, au fost reconvertiţi vechi artişti. Un destin interesant este cel al lui Ary Murnu, un mare caricaturist, un desenator excepţional, grafician şi pictor. Imediat după anii '50, a fost reconvertit, să spunem aşa, a făcut timbre, cam o sută dintre ele se află la Muzeul Filatelic şi sînt nişte opere de artă, unele din cele mai frumoase timbre făcute la noi, chiar dacă au fost tipărite destul de slab şi au subiecte cu tractoare şi muncitori.

Pe lîngă oamenii reconvertiţi, au fost cîţiva a căror carieră a explodat atunci, şi sînt vreo trei-patru care au dăinuit şi au dominat toată perioada pînă în '89. E vorba de Nell Cobar, Albert Poch, Eugen Taru – toţi au avut o grafică satirică puternic politizată. Era o secţie specială la Salonul Anual al Republicii, unde majoritatea caricaturilor erau împotriva americanilor, a capitaliştilor-imperialiştilor, ca şi *Urzica*. Revista apare în 1949 prima dată şi timp de cîţiva ani n-are nici o legătură cu umorul, totul e militant, era o luptă de clasă care n-avea urmă de umor, poate doar desenele. Apoi lucrurile s-au mai relaxat şi *Urzica* a devenit numitorul comun, a însemnat enorm. Matty Aslan s-a afirmat un pic mai tîrziu, dar a fost directorul diviziei Artis la Uniunea Artiştilor Plastici. Acolo scoteau tot felul de publicaţii, albume, chiar şi nişte ziare – de exemplu, ziarul *Haz,* din anii '80, care avea numai caricaturi, fără text. Uniunea Artiştilor Plastici a editat la un moment dat o colecţie numită „Liliput“. Ei bine, această colecţie mă fascinează, pentru că nu pot afla nici o informaţie despre ea, nu are ISBN, doar o siglă a UAP şi nu se ştie cîte cărticele au apărut. Eu am aproape două sute acasă şi mi-au trecut mai multe prin faţa ochilor.

De cînd eram mic, asta voiam să fac, cărticele ca astea. Voiam să mă fac caricaturist, ăsta a fost visul meu de o viaţă. Pe urmă drumul meu artistic s-a bifurcat şi interesul meu extrem de ţintit s-a mai diluat.

Unde ai publicat prima caricatură?

Într-un ziar local, în Constanţa, în *Cuget liber,* cred, aveam chiar o rubrică săptămînală, încă din clasa a IX-a. Era senzaţional, interesul meu pentru bandă desenată şi pentru ziar s-a format atunci. Eu eram la un liceu de artă, unde toată tehnica pe care o înveţi e pentru o lucrare care trebuie expusă, nicidecum pentru lucruri publicate. La început făceam nişte caricaturi pentru o pagină dedicată, cred, tineretului. Cînd am devenit colaborator şi la alte ziare, am ţinut o rubrică politică, de portret, şi apoi am încercat chiar să fac un mic *strip* din viaţa de redacţie, care era destul de interesantă. Pe urmă am publicat mai mult bandă desenată şi în ziare de copii, iar apoi, cînd am mers la facultate în Iaşi, am lucrat la cîteva ziare locale chiar în redacţie, unde aveam locul meu. Acolo am făcut, cred, cea mai interesantă serie a mea, vreo două sute şi ceva de *strip*-uri, despre un eveniment descris în ziarul nostru cu o zi înainte. Am avut ilustraţie de copertă foarte multă, în *Monitorul de Iaşi*.

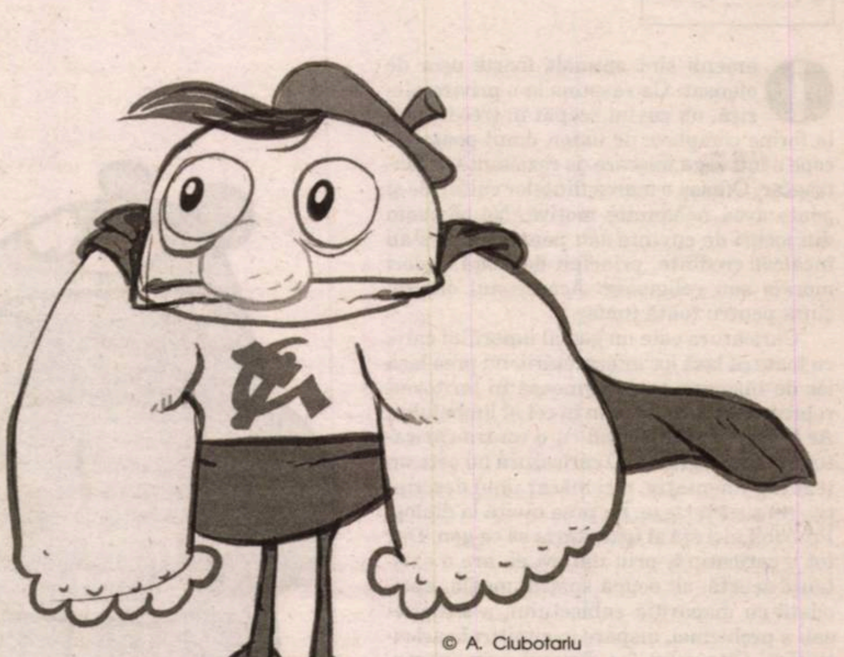

© A. Ciubotariu

Despre Matty Aslan (1924-1995), realizator de filme de animaţie (Formica, Organigrame II etc.), desenator de presă de un talent imens (Urzica, Magazin, Flacăra, Lumea, Cinema ş.a.) a ţinut celebra rubrică zilnică „Una pe zi“ din România liberă, între anii 1968-1984: „Un om genial, cu o putere de muncă absolut ieşită din comun, ca mulţi alţii din perioada aia. În căutările pentru proiectul «Muzeul Benzii Desenate», am reuşit să întîlnim pe cineva care avea o arhivă despre Matty şi am făcut şi o mică expoziţie, împreună cu prietenul Paul Stoica. Am găsit doar schiţe de atelier – de aceea s-a şi numit expoziţia «Matty în atelier» –, nu şi desenele finale, care au fost publicate. Pentru fiecare ilustraţie făcea douăzeci de schiţe la acel lucru, era foarte meticulos.“

Am avut cîteva lucrări şi la saloane, la festivaluri, şi cîteva premii, dar nu am fost niciodată foarte implicat, descoperisem alte zone, cum e proiectul „Muzeul Benzii Desenate“. Cînd l-am făcut prima dată la MNAC, aş fi vrut cumva ca sub umbrela asta să încercăm să recuperăm tot ce este considerat ca fiind grafică marginală – caricatura, banda desenată, ilustraţia de carte şi filmul de animaţie. S-au produs nişte lucruri foarte interesante şi foarte bune, care sînt mereu uitate şi neglijate. De exemplu, la liceul de artă, lucrurile astea erau minore, poate ilustraţia de carte avea o şansă, dar nu e nimeni care să arhiveze, să păstreze lucrurile absolut senzaţionale care s-au făcut în ilustraţia de carte. În caricatură la fel, încercăm să descoperim frînturi, în filmul de animaţie e o întreagă arhivă care s-a pierdut. Ar trebui să existe un efort de recuperare a lucrurilor ăstora, care par minore, dar care au avut nişte momente senzaţionale şi ar fi frumos de păstrat.

Revenind la caricatură, de ce e atît de puternic asociată cu libertatea de expresie?

Caricatura e o armă, şi pentru că se foloseşte de nişte mijloace extrem de simple, pînă la urmă, şi pentru că lucrează într-un univers absolut infinit de posibilităţi, iar produsul final este mult mai de impact decît un text pe care l-ai putea peria. E ca o ştampilă care-ţi este pusă fix în faţă şi pe care ori o accepţi, ori n-o accepţi deloc.

Existau şopîrle în caricaturile dinainte de '89?

Da, acesta era scopul, pînă la urmă, era o luptă săptămînală sau lunară – cum apărea *Urzica* – cu cenzura. Albert Poch, care răspundea de partea grafică la *Urzica,* mergea la aprobat şi spunea că mereu avea de dat o luptă pentru fiecare suspiciune. Unele caricaturi erau banale, altele treceau cumva la mustaţă. În ultimii ani, suspiciunea era maximă.

De fapt, toată ideea era ca desenul respectiv să poată fi citit în două chei, nu?

Da, probabil că şi autorii îşi induceau asta. Multe caricaturi nu sînt în mod evident haios-violente, multe par că nu au nici un sens, deveniseră un fel de desene meditative, în care încercai să descoperi ce s-a întîmplat, nu mai era o caricatură-poantă. Lumea caricaturii, cu personajele ei cu tot, e o lume care pare că ascunde foarte multe lucruri, şi poate ar fi bine să ne uităm la ea cu mai multă atenţie.

a consemnat Luiza VASILIU

Constantin VICĂ

Absit iniuria verbis

Oamenii sînt animale foarte uşor de ofensat. Ca răspuns la o privire pieziṣă, un cuvînt scăpat în trecere sau la forme complexe de umor, omul poate începe o întreagă mişcare de rezistenţă şi contraatac. Ofensa e marca fiinţelor culturale şi poate avea nebănuite motive. Ne ofensăm din jocuri de cuvinte sau pentru că ni s-au încălcat credinţe, principii de viaţă, valori morale sau religioase. Acordeonul ofensei cîntă pentru toată lumea.

Caricatura este un gen al umorului care, cu toate că lasă loc interpretării, nu prea lasă loc de răspuns, te dezarmează în teritoriul reprezentării grafice sau în cel al limbajului. Ar fi stupid să răspund cu o contra-caricatură sau cu o glumă. O caricatură nu este un text argumentativ, nici măcar unul descriptiv, nu susţine teze, nu prea invită la dialog. Probabil aici stă şi toată tăria sa ca gen. Dar tot o caricatură, prin natura ei, are o existenţă scurtă, cît ocupă spaţiul media, apoi, odată cu dispariţia subiectului, a situaţiei sau a problemei, dispare în cimitirul caricaturilor. Cîteva îşi fac drumul prin istorie. Pentru mine, foarte simpatice sînt cele ale lui Darwin din perioada victoriană, cînd era reprezentat ca o maimuţă. Acesta a fost răspunsul pe care arta (politică a) caricaturii l-a dat atunci celei mai importante teorii ştiinţifice a secolului al XIX-lea. Oare Darwin s-a simţit ofensat? Nu avem dovezi în acest sens şi, dacă privim laboratorul său de creaţie, cred că îl preocupa mai mult receptarea critică a teoriei sale, nu cea comică.

Comicul şi critica în genere nu fac casă bună. Comicul dinamitează situaţiile care cer simţ critic şi invită, adesea fără intenţia autorului, la escapism. Odată ironizat ceva ne întoarcem destul de greu la analiza critică. Desigur, ironia are şi un rol terapeutic: nu avem de ce să fim atît de îndîrjiţi, atît de angajaţi faţă de propriile viziuni, pînă la urmă ar trebui lăsate să moară ideile în locul nostru. Dar, după cum notam mai sus, e greu să-i spui lui *homo offensabilis* acest lucru. Şi felul în care caricatura îl invită la descentrare e unul ambiguu: pentru a ironiza anumite idei se foloseşte de proprietăţile fizice, psihologice, culturale ale unei persoane sau ale unui grup pe care le exagerează sau simplifică, adică le *denaturează*. Nimeni nu vrea să se vadă în oglinzi ciudate, care-l prezintă altfel decît proiecţia-i mentală. Unii nu suportă nici măcar oglinzile corecte.

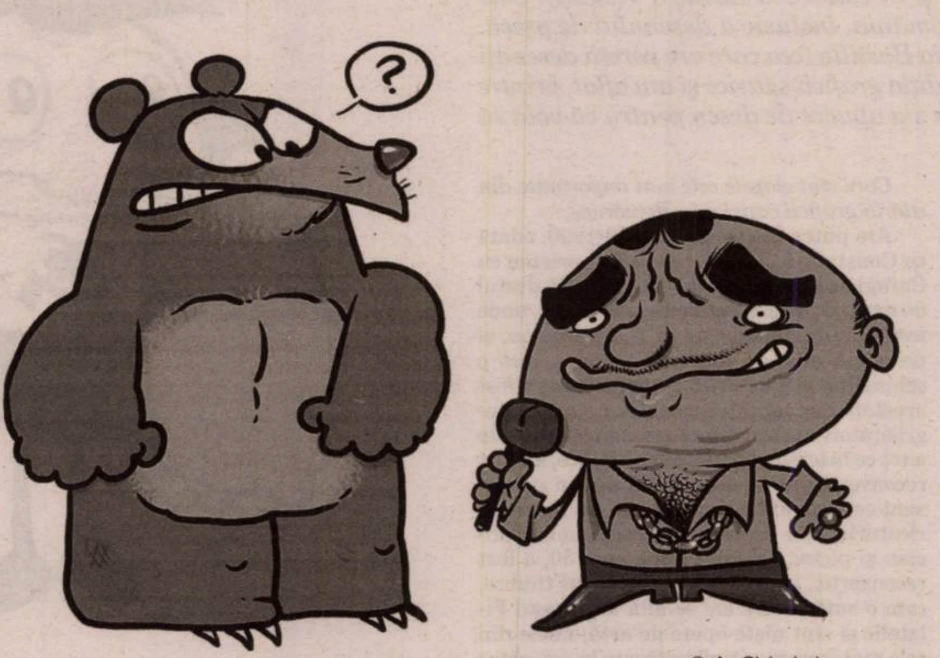

© A. Ciubotariu

Cazul caricaturii este mai degrabă marginal atunci cînd vorbim despre libertatea de exprimare. Caricaturile rareori au fost motorul unei discuţii în jurul principiilor sau ideilor care duc la schimbare. Dar nu înseamnă că nu sînt printre cele mai curajoase tipuri de expresie. Rolul lor ar fi, deci, să împingă limitele acceptării şi înţelegerii. O pot face într-un mod radical atingînd cele mai sensibile corzi ale fiinţelor culturale, adică denaturînd transparent sau păstrînd un anume voal care invită privitorul la o descoperire în cercul hermeneutic. Cum orice mesaj se află la intersecţia dintre emiţător, mediu şi receptor, ar fi nedrept să tragem la răspundere, pentru frondă sau ofensă, doar caricaturistul. Dacă şi-n privirea cititorului se află ceva tulbure?

Ne putem întreba cum poate umorul şi, mai ales, caricatura să vatăme, să aducă prejudicii directe, cuantificabile, unei persoane sau unui grup. O altă întrebare care apare este cea privind deghizarea în umor a unui discurs al urii (de clasă, de rasă sau religioase), un discurs care să incite nu numai la dominaţie, dar şi la agresiune. În acest sens există limite ale libertăţii de exprimare, dar ele sînt conjuncturale, nu definitive. A ofensa prin încălcarea unui tabu sau a unui principiu moral sau religios nu duce întotdeauna la vătămare sau ură. Dar a-ţi face o practică din ofensă te transformă cu necesitate în Diogene sau e cea mai bună cale de a deschide cutia Pandorei?

***Constantin Vică** este asistent universitar la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

Florin BICAN

Habemus Satyrici

Întrebat de ce rîsul ne provoacă atîta plăcere, Gurdjieff a răspuns că efectul se datorează degajării spontane a unui excedent energetic. Rămas neutilizat, acesta s-ar transforma în energie negativă, intoxicîndu-ne. Respectiva „otravă“ tinde în mod inevitabil să rezide în noi, iar rîsul este singurul antidot. Există însă persoane, continuă Gurdjieff, imune la rîs, deoarece sînt permanent cufundate în emoţii negative – răutate, frică, ură, suspiciune – pe care le cultivă instinctiv, în detrimentul oricărei descărcări „uşuratice“. (P.D. Ouspensky, *In Search of the Miraculous,* Harcourt, 1949, pp. 236-37) Din această categorie trebuie să fi făcut parte şi vajnicii trăgători de la *Charlie Hebdo,* pe care, oricît aş încerca, nu mi-i pot imagina rîzînd nici la caricaturi care nu fac neapărat caterincă de profetu'.

Dacă alternativa la reacţia firească în faţa unei caricaturi – rîsul – este, în cazul cultivatorilor de emoţii negative, măcelul, înseamnă că acea caricatură reprezintă o forţă vrednică de luat în seamă, precum şi o eficientă hîrtie de turnesol pentru identificarea fundamentaliştilor intoxicaţi iremediabil cu emoţii negative. Şi nu-i musai ca fundamentaliştii cu pricina să fie musulmani. Ei pot îmbrăţişa o gamă vastă de crezuri şi convingeri. Îmi aduc aminte că, în armată, prietenul meu Herbert Gruenwald făcea, la rugămintea colegilor, caricaturi inocente, înfăţişîndu-i pe aceştia în port militar. După mulţi ani, consultîndu-şi dosarul la CNSAS, prietenul meu a constatat că respectivele desene fuseseră indexate ca „acte de denigrare a armatei române“. E de presupus că, printre cei care-l raportaseră ofiţerului de contrainformaţii pus să vegheze asupra purităţii noastre ideologice, se numărau chiar unii dintre beneficiarii caricaturilor. Or, pe atunci, un asemenea raport putea lesne echivala cu o execuţie, metaforică, e drept, dar cu consecinţe extrem de neplăcute.

Prin anii '80, circula semi-clandestin un album cu caricaturi de Mihai Stănescu, şocante prin „şopîrlele“, ca să nu zic „dinozaurii“, care colcăiau pe fiecare pagină. Am fost surprins de un securist pe cînd îl răsfoiam împreună cu un coleg. Securistul ni s-a alăturat prietenos în studierea volumului, rămînînd tot mai derutat, pe măsură ce întorceam paginile. Cînd am ajuns la cea cu tramvaiul oprit de un miliţian care se răstea la manipulant „Lasă vorba şi trage pe dreapta“, securistul nostru a comentat grav: „Asta se poate interpreta“. Şi chiar că se putea, aşa cum se interpretase oprirea traficului la apariţia motanului Arpagic, în poemul pentru care Ana Blandiana a fost arestată la domiciliu. Ce nu-mi puteam explica era cum de scăpau „neinterpretate“ unele caricaturi, de la cele strecurate în *Urzica* la cele din seria „Una pe zi“, apărute sub semnătura lui Matty în *România liberă*. Mi-o amintesc şi azi pe cea cu doi bărbaţi înfofoliţi, stînd la masă într-o cameră cu ţurţuri la calorifer şi bînd vin roşu, în timp ce unul îi spunea doct celuilalt: „Ascultă-mă pe mine, vinul roşu se bea la temperatura camerei.“ Caricaturile consumate la temperatura camerei pînă în '89 ne mai ţineau, parcă, de cald şi mă gîndesc că poate şi din acea cauză erau îngăduite, ce-i drept, în doze mici.

M-am temut ca, după '90, realitatea pitoresc-caricaturală a tranziţiei să nu eclipseze caricatura convenţională. Ar fi suficient să încadrăm scenele cu politicieni transmise în flux continuu pe mass-media, şi gata caricatura. Dar caricaturiştii s-au repliat rapid şi au reuşit să sintetizeze ridicolul cotidian în imagini mai pertinente decît comentariile politice de care avem parte. Caricatura a devenit un barometru riguros al prostiei şi ticăloşiei naţionale, sesizîndu-le esenţa şi expunîndu-le în formule menite să ne scape de otrăvurile energiei negative despre care vorbeam la început, bine-nţeles, atîta vreme cît nu sîntem cufundaţi prea adînc în emoţii negative.

Multă vreme mi-am exorcizat energiile negative prin caricaturile săptămînalului britanic *The Spectator,* sau cu *cartoons* descoperite în spaţiul anglo-saxon. M-am bucurat să găsesc umor de acelaşi calibru şi în spaţiul caricaturii autohtone. Nu am o educaţie care să-mi permită să evaluez grafic o caricatură. Dar efectul general al caricaturilor autohtone asupra mea este comparabil cu cel al caricaturilor din *Spectator*. Am acelaşi sentiment de punct ochit, punct lovit cînd văd caricaturi de Mardale şi Ion Barbu, cînd îi văd pe Fredo & Pid'jin ai lui Eugen Erhan & Tudor Muscalu şi pe Omulanul lui Matei Branea, cînd îl urmăresc pe Iepurele mizantrop al lui Adrian Răileanu sau intru pe Utopia balcanică, după caricaturile lui Vasile, căpetenia internaţională a bărboşilor (http://utopiabalcanica.net/2014/12/31/la-multi-ani-o-retrospectiva-a-lui-2014-in-42-de-desene-stangace/) şi, mai nou, pe pagina Facebook Daraveri de boieri.

Acu' că avem caricaturişti, mai ne lipsesc decît teroriştii…

***Florin Bican** este scriitor şi traducător.*

DILEMA VECHE
Caricatura

Domnica GOROVEI

Practici electorale în caricatura interbelică

Dintr-o perspectivă strict cantitativă, sub incidenţa a două Constituţii (1866 şi 1923), între anii 1919-1937 au fost organizate nu mai puţin de zece rînduri de alegeri pentru Cameră şi zece pentru Senat, în baza a două legi electorale (cea din 1918/1919 şi, respectiv, cea din 1926) . Dincolo de aceste cifre, perioada a stat sub semnul imaginii şi al graficii, iar caricatura politică este o componentă importantă în presa vremii.

Ziarele dintre cele două războaie, în marea lor majoritate în alb-negru *(Dimineaţa* este una dintre puţinele excepţii), ne lasă să descoperim o simplitate a desenului caricaturilor. Pentru a evita ambiguităţile, imaginea este însoţită atît de texte care plasează explicit imaginea în contextul politic, cît şi de un titlu sugestiv, probabil din dorinţa de a transmite un mesaj cît mai clar cu putinţă unui electorat marcat de o rată mare a analfabetismului. Tocmai pentru că se adresează unui public atît de puţin instruit, caricatura, în sine uşor de înţeles, devine un instrument privilegiat pentru a transmite mesajele politice care nu lasă loc de interpretări din partea cititorului, fără însă ca jocurile de cuvinte să lipsească.

Caricatura îşi propune să critice nu numai sistemul electoral, ci întreaga clasă politică.

Campaniile din perioada 1919-1937 stau sub semnul pluralismului, atît politic cît şi mediatic, foile de partid, ca şi ziarele independente, abundă în întreaga perioadă în caricaturi politice. În contextul existenţei unui multipartidism autentic, precum şi al trecerii de la un vot de tip cenzitar la votul universal masculin, competiţia şi propaganda electorală îmbracă noi forme. Partidele politice se concentrează în primul rînd pe promovarea simbolului electoral, pe mediatizarea ilustrărilor grafice ale listelor electorale, prin intermediul unor jocuri de cuvinte şi sloganuri pornind de la aceste însemne. Voi da numai cîteva exemple: „Votaţi lista Socialistă cu semnul triunghiul“ (Partidul Socialist; 1926), „Cetăţeni, votaţi toţi [¡], roata norocului vostru cetăţenesc“ (PNŢ; 1928), „Votaţi cu toţii trei linii în picioare [III], semnul Partidului Naţional-Liberal“ (1933) sau „Semnul electoral al Partidului Naţional-Creştin în alegerile generale este [–] drum drept“ (1937). Şi caricaturile vizează promovarea acestor simboluri.

La alegerile din 1920, ziarele *Adeverul* şi *Dimineaţa* depun o listă electorală, condusă de omul de presă Constantin Mille şi care are drept simbol o goarnă. O caricatură publicată în *Dimineaţa* sub titlul „Goarna sună execuţia şobolanilor“ îşi propune să inducă cititorilor ideea victoriei listei lui Mille în faţa celei a liberalilor. Evocaţi şi ilustraţi cu porecla de notorietate „şobolani“, liberalii sînt legaţi cu cozile de o goarnă, suspendaţi cu capul în jos. Nu întîmplător sînt trei şobolani, fiind o aluzie la cei fraţi Brătianu (Ion I.C., Vintilă şi Dinu). La scrutinul din 1933, o caricatură din ziarul *Mişcarea* (al PNL – Gh. I. Brătianu) îl prezintă pe preşedintele PNL I.G. Duca trîntit la pămînt în urma unei lovituri primite în cap de „trei linii în picioare“, semnul electoral al PNL – Gh. I. Brătianu, cu textul „Dl Duca află rezultatul alegerilor“.

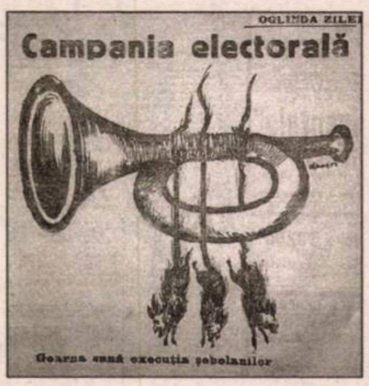

Aşa cum ne putem lesne imagina, discreditarea adversarilor politici (şi mai ales a partidului guvernamental) este tema principală a campaniilor electorale din interbelic. În acest sens, cu precădere prin intermediul foilor de partid, fiecare formaţiune (sau alianţă) foloseşte caricatura pentru a se impune în faţa celorlalte. Dincolo de acest aspect care ţine de normalitatea competiţiei politice, o serie de teme revin cu recurenţă. Pentru că, dincolo de mobilizarea partizană, caricatura joacă un rol important şi în accentuarea unor fenomene şi disfuncţionalităţi, pentru a le combate sau a forţa revizuirea.

Astfel, în mai multe momente am identificat caricaturi pe tema amenajării sistemului politic. Este cazul unor reprezentări care ilustrează limitele democraţiei electorale, „democraţia mimată“ cum o descria Mattei Dogan. Dincolo de libertăţile de exprimare şi de procedurile tipice unui regim democratic, exista un element care avea o influenţă decisivă asupra competiţiei: regele numea înaintea scrutinului un prim-ministru „provizoriu“ care organiza alegerile, pe care partidul său le cîştiga negreşit. Nu de puţine ori, presa a denunţat această practică. În contextul alegerilor din 1928, după ce Iuliu Maniu fusese numit preşedinte al Consiliului de Miniştri, calitate în care promisese „alegeri cu adevărat libere“, ziarul independent *Adeverul* publică o caricatură cu titlul „Examen“. Aceasta îl înfăţişează pe liderul ţărănist adresîndu-se de la catedra unei clase unor elevi, liderii principalelor trei partide de opoziţie, Alexandru Averescu (Partidul Poporului), Nicolae Iorga (Partidul Naţionalist-Democrat) şi Vintilă Brătianu (PNL). La întrebarea „profesorului“ despre alegerile libere, elevii răspund într-un glas: „Să le fac eu şi să mă aleg tot eu“. Pentru a induce ideea superiorităţii funcţiei, Maniu este desenat deasupra celorlalţi, cu degetul arătător ridicat. Însă scopul este de a blama nu numai formaţiunea lui Maniu, ci partidele politice în ansamblul lor, ca beneficiare, prin rotaţie, de pe urma acestui sistem.

O altă temă de campanie este legată de „prima majoritară“, introdusă prin legea din 1926, în baza căreia partidul care obţinea peste 40% din voturi primea automat jumătate din totalul mandatelor. În 1933, o caricatură publicată în ziarul independent *Lupta* ridiculizează competiţia politică drept un joc de copii. Liberalul I.G. Duca are în mîna stîngă, sub forma unui cal de lemn, prima electorală, la care tînjesc alţi patru lideri ai momentului: Iuliu Maniu (PNŢ), Octavian Goga (Partidul Naţional Agrar) şi Constantin Argetoianu (Uniunea Naţională), alături de Alexandru Vaida-Voevod (Frontul Românesc). Cum este vorba despre o gazetă independentă, iar nu de o foaie de partid, caricatura îşi propune să critice nu numai sistemul electoral, ci întreaga clasă politică, prin ridiculizarea reprezentanţilor ei de vază.

Un alt subiect general, mult mai prezent în paginile jurnalelor, este cel al abuzurilor de la alegeri. Caricaturile denunţă aspecte precum intimidarea alegătorilor, violenţele, frauda, excesele autorităţilor.

Violenţa electorală constituie una dintre temele curente ale vremii, jandarmii, ca şi agitatorii politici, principalii factori de instabilitate şi constrîngere, fiind desenaţi la fiecare scrutin cu o bîtă în mînă, simbol sugestiv . În campania din 1926, o caricatură din *Dimineaţa* ilustrează dialogul dintre un comisar şi jandarmul care aduce „La secţie“ (titlul ilustraţiei) un votant: „Ce-am făcut, dle comisar? L-am bătut şi eu…“, iar replica comisarului este: „Cum ţi-ai permis să-l baţi, nenorocitule?… Nu ştii c-au trecut alegerile?“. Desenul sugerează că jandarmul continuă să îl bruscheze fizic pe cetăţeanul reţinut, mîna lui imensă fiind viguros încleştată pe braţul acestuia.

În final, amintesc chestiunea listelor electorale neactualizate, adică a morţilor care votează… pentru a îngroşa scorul partidului guvernamental. O caricatură apărută în 1932 în foaia liberală *Mişcarea* sub titlul „Fiecare cu votanţii lui“ îi prezintă într-un cimitir pe abia numitul preşedinte al Consiliului de Miniştri, ţărănistul Vaida-Voevod, alături de Armand Călinescu (ministrul de Interne), plimbîndu-se cu carneţelul în mînă şi luînd notiţe. Dincolo de gard, doi cetăţeni se întreabă ce caută acolo demnitarii, concluzia la care ajung fiind că „numără mormintele, ca să ştie cîte voturi o să ia guvernul“.

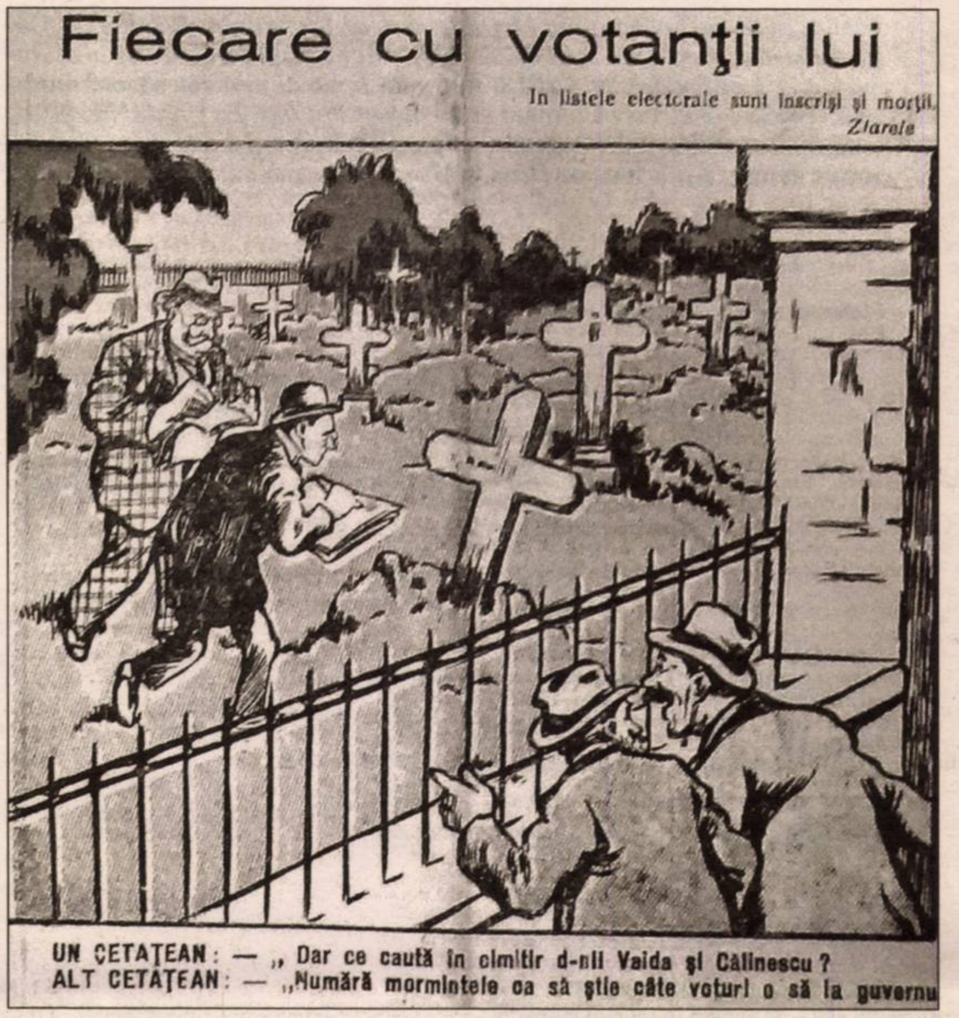
Fiecare cu votanţii lui
In listele electorale sunt inscrişi şi morţii.
Ziarele
UN CETAŢEAN: — „ Dar ce caută în cimitir d-nii Vaida şi Călinescu ?
ALT CETAŢEAN: — „Numără mormintele ca să ştie câte voturi o să ia guvernu

Caricatura electorală din perioada interbelică stă sub semnul diversităţii, atît a temelor, cît şi a desenului. Satira şi reprezentările umoristice din foile de partid şi din gazetele independente vizează critica oamenilor politici şi denunţarea unor obiceiuri şi reguli, iar pentru cititorul de astăzi contactul cu aceste caricaturi constituie o dovadă în plus că (unele dintre) metehnele electorale de azi au în spate o lungă tradiţie.

***Domnica Gorovei** este cadru didactic asociat la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti.*

Articolul este parte a unei cercetări mai ample, derulate la iniţiativa şi sub coordonarea prof. dr. Cristian Preda, în cadrul Facultăţii de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti. Autoarea le mulţumeşte masteranzilor care s-au asociat proiectului şi au lucrat pe interbelic, Mihai Chirvăsuţă, Octavia Petre şi Aura Păuşan.

---

[1] Am preluat datele din Cristian Preda, *Rumânii fericiţi. Vot şi putere de la 1831 pînă în prezent*, Polirom, Iaşi, 2011.

[2] Aspect evidenţiat şi de Alexandru Nicolaescu şi Sorin Radu, „Caricatura electorală – formă a discursului electoral al Partidului Ţărănesc în alegerile parlamentare din mai 1926. Studiu de caz“, *Transilvania*, nr. 2, 2011, p. 6.

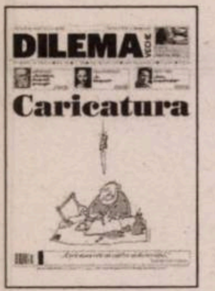

CARICATURA

„Tetelu se află în vizorul DNA“

interviu cu Dragoş MUŞAT

Tetelu, personaj inventat de **Dragoş Muşat** *în paginile* Academiei Caţavencu, *a fost cel mai sărit de pe fix şi mai necruţător observator al României din perioada 2003-2013. Apropiat fictiv al marilor baroni naţionali, Tetelu n-a iertat pe nimeni şi a muşcat din toţi. La finalul lui 2014, a apărut la Editura Humanitas volumul* File din Jurnalul lui Tetelu, *ocazie cu care l-am luat pe Dragoş Muşat la întrebări.*

16^{20}. CAREo FI MAI ÎNALT :
DUMNEZEU SAU ALAH ???

17^{50}. STĂTEAM CU UN BOSCHETAR
ÎN PLOAE ŞI NE PUNEAM ÎNTREBA-
REA ~~MEA~~ 'A MEA:
CE CĂUTĂM NOI ÎN UNIVERS???
NU PUTEAM SĂ STĂM
DRACU ÎN CASĂ ?!?!?

23^{30}. RUGĂCIUNEA. DOAMNE, AJ VREA SĂ
FAC IO CURAT ÎN RAI: SĂ MĂTUR
RUGĂCIUNILE NEÎNPLINITE ALE OA-
MENILOR CARE ZAC PROBABIL
ÎN NEORÎNDUIALĂ PE JOS!!!

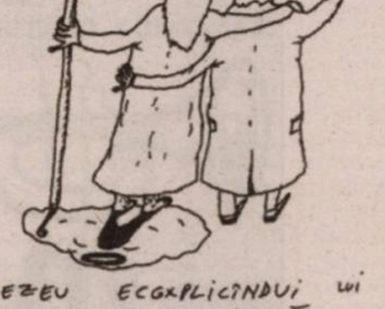

DUMNEZEU ECSPLICÎNDU-I LUI TETELU CE ESTE ADEVĂRUL

De unde vine numele lui Tetelu? Cine l-a botezat aşa?

Numele Tetelu este absolut real – ca şi *Jurnalul* său –, el apărea în cel mai mare dosar de corupţie din vremea guvernării lui Adrian Năstase, celebrul dosar şi caz al lui Fănel Păvălache. În presă s-au scurs cîteva informaţii reale despre acest misterios consilier guvernamental, numit „Tetelu“, ale cărui însemnări au inspirat *Jurnalul*. Cele două însemnări fundamentale despre care îmi amintesc sînt următoarele: „12,45. De trimis puştile la A. Năstase“; „15,30. De transportat icrele la Cornu“. Acestea erau preocupările unui consilier guvernamental în vremea lui Adrian Năstase, ca să vă faceţi o idee... Şi de aici a pornit „Jurnalul lui Tetelu“. Restul este pură ficţiune, bazată însă pe faptele reale ale escrocilor care ne-au condus. Iar unii încă ne conduc.

Ai fost vreodată cenzurat pentru Tetelu? Cum scăpai de pudibonzii de la conducere?

Cenzură completă – doar de două ori, în a doua parte a existenţei lui. La a doua întrebare, răspunsul este: susţinîndu-mi dramatic punctul de vedere, certîndu-mă efectiv pentru fiecare cuvînt, pentru fiecare idee, pentru fiecare mizerie pe care am scris-o, desigur, justificat. Cînd am simţit că urmează să fie cenzurat definitiv, am plecat. De două ori chiar.

Ce te-a ajutat cel mai mult în acei ani?

Faptul că „Jurnalul lui Tetelu“ chiar era cea mai iubită rubrică de către cititori şi toţi ştiau asta – şi nu au îndrăznit să se atingă de rubrică pentru că s-ar fi făcut de rîs. Auzi, să-şi cenzureze cea mai de succes rubrică, tocmai ei! Păi, n-ar fi fost de rîsul lumii?! Şi de aceea ştiam un lucru: „Jurnalul lui Tetelu“ trebuie să fie foarte bun, perfect chiar, ca să nu aibă scuze să-l desfiinţeze. Şi, slavă Domnului, „Jurnalul“ a fost foarte bun, de aceea a supravieţuit, deşi mulţi visau să îl facă dispărut. În fiecare săptămînă deschideam şi eu, şi ei, cu emoţie revista, unii sperînd să fie prost şi să găsească o scuză ca să îl îngroape. Nţ, nici de data asta, băieţi...

Ce crede Tetelu despre starea presei din România?

Starea presei... probabil că niciodată mizeria şi jalea nu au fost mai mari. Să vezi cum o meserie atît de nobilă, precum cea de jurnalist, este pusă la pămînt din cauza alegerilor editoriale ale managerilor – e trist. Din fericire, pe lîngă cele consacrate *(Dilema veche, Gândul)* se nasc cîteva entităţi jurnalistice noi, dătătoare de speranţă că nu toată presa s-a tîmpit şi îşi face calendarul după ciclul Simonei Sensual (VICE, RISE Project etc.)

Ar vrea Tetelu să plece din ţară?

Unde să plece? Păi, cum ar mai putea fura Tetelu?! În străinătate?! Phoai, asta nu se poate! Cel mai bine se fură aici, nu pleacă Tetelu şi nu va pleca niciodată. Tetelu este românul absolut, fură numai la el în ţară.

Crede Tetelu în Dumnezeu? Dar în Allah?

Dumnezeu crede în Dumnezeu şi Îl ceartă în acelaşi timp. Pentru că Dumnezeu este cel care a construit această lume greşită – şi Lui i se datorează toate nenorocirile. Tot Tetelu a găsit şi soluţia genială prin care să se certe cu Dumnezeu, dar să Îl poată şi iubi în acelaşi timp: Tetelu a descoperit că Dumnezeu are un frate geamăn!! *Acela* face rău, nu Dumnezeu! Frate-su, adică, aduce SIDA, cancerul, cutremurele, nefericirea. Deci, dacă vrei să te superi pe Dumnezeu şi să Îl blestemi, Îl ai acum pe fratele geamăn al lui Dumnezeu. Dacă vrei să Îl iubeşti însă pe Dumnezeu – Îl ai pe *vechiul* Dumnezeu! Iubeşte şi urăşte în acelaşi timp pe Dumnezeu – acum e posibil, cu noul Dumnezeu! „Noul Dumnezeu cu gust de lămîie“, cum zicea Tetelu. Cît despre Allah, e prea puţin român ca să îşi bată capul cu el Tetelu. Ce să facă cu Allah, cînd Dumnezeu este principalul vinovat pentru dezastrul din ţară şi din viaţa personală?!

Dar în patriarh crede?

Păi, cu Patriarhul, Tetelu organiza celebrele chermeze de Paşti, cînd „secretoarele“ de la Guvern dansau pe mese pe „Ave, Maria!“ pînă dimineaţă, de nici nu mai ştiau de ei! Cu vin sfinţit şi „chec“ – Patriarhul uitase cum se numeşte cozonacul şi-i zicea „chec“, vă daţi seama ce ieşise acolo de Paşti... În plus, Tetelu avea bisericile lui *de vacanţă*, de mers în weekend, cu termopan din cel mai bun, cel de pus la Rai, cum zicea el, „să arate bine“. Cu semnul de Mercedes pe ele, în loc de cruce. Tetelu a fost întotdeauna un rafinat.

> *„Starea presei... probabil că niciodată mizeria şi jalea nu au fost mai mari.“*

Ce ar face Tetelu dacă ar fi atacat ca la Paris?

S-ar face mic-mic, pînă ar trece atentatele, apoi ar inventa o firmă de salubritate care să cureţe după atentate. S-ar descurca el, cu Guvernul, cu antitero... Tetelu ar fi băiatul ăla din spate, discret, pe care nu îl interesează politica ori religia, ci numai să facă curat pe banii statului. După care, cu banii cîştigaţi în urma atentatelor musulmane, s-ar duce în Dubai, să îi spargă.

Crezi că Tetelu se află în vizorul DNA?

Ha-ha-ha-ha-ha! Desigur – el a fost tot timpul în atenţia DNA. Dar ăştia ca Tetelu nu pică niciodată. Pică guşterii, pică ăştia obraznici, pică ăia cu gura mare. Tetelu e din seria celor din rîndul doi, băieţii deştepţi. Ăia care au ştiut că cel mai bine este să stai în banca ta şi să furi discret. Pentru că ei asta au făcut şi asta fac de zeci de ani: stau acolo, în spatele Guvernului, şi *conduc*. Ăia mai guralivi – foştii capi de pînă acum – de ce au căzut?! Pentru orgoliu. Credeţi că acum lui Hrebenciuc nu îi pare rău că a ieşit prea în faţă? Ba da. S-a ars. Dar ăştia, alde Teteii care ne conduc din spate, sînt veşnici. Nu pleacă niciodată, pentru că ei sînt invizibili. De fapt, ei sînt marii profitori ai guvernării. Alde Ponta, Boc, Tăriceanu vin şi pleacă, fiindcă sînt cu gura mare. Ba unii vor face şi puşcărie, poate. Dar alde Tetelu, nu. Ăştia au cel mai bun spirit de conservare – iar dacă ceva nu merge ori patinează, ei sînt, ca să ştiţi. Ei sînt cei care controlează relaţiile din teritoriu, ei vorbesc să pună o pilă cuiva care vrea un contract cu Guvernul ori un HG favorabil, ei decid de fapt, ei, *băieţii deştepţi*. Ponta e un prost cu gura mare, care o să şi-o ia. O să-i facă o pomană şi apoi, gata, următoru'!

De ce a scos Tetelu o carte?

Pentru că toţi proştii scot cărţi în ziua de azi.

De fapt, tu vrei să deranjezi sau să ne distrezi?

Am vrut să deranjez, masiv. Cînd i-am pus pe moguli să facă dragoste scatofilă cu C.C. Catch şi Sandra în vara lui 2009, mi-am bătut joc în cel mai odios mod de ei. Înainte să pice sistemul, înainte să se ştie cine va cîştiga alegerile din 2009, atunci cînd destinul României s-a decis. Cînd scriam despre cei trei moguli care dădeau în gropi de proşti ce erau, eram angajatul acestor escroci – şi am avut curaj să o scriu în gazeta *lor*, pentru că îi uram. Îi uram sincer, dar nu mi-a fost frică, sau cel puţin am considerat că nu e corect să tăcem. Nu era gazeta *lor*, ei doar o cumpăraseră, aşa cum cumpăraseră toată presa – şi asta m-a revoltat. Atunci am inventat cele mai incredibile aventuri cu escroci în care cei trei moguli erau descrişi în clar ca nişte bandiţi care organizau teledonuri prin care furau banii telespectatorilor, cumpărau favoruri sexuale de la Sandra şi C.C. Catch pe bani furaţi şi, în general, îşi urau poporul şi îl doreau mort. Am scris aceste lucruri în „Jurnal“ timp de zece ani, cu un vîrf în 2009, cînd mă întrebam serios de ce nu mă dau afară sau dacă mă vor călca cu maşina. Cred că, de fapt, îi durea în cot de mine, ei sperau să cîştige alegerile şi apoi să se apuce serios de furat, la nivel global. Dar eu nu am vrut să nu dovedim că există o minimă rezistenţă – dacă mai ţineţi minte, în anii aceia toată presa era cumpărată, era mai rău ca în vremea lui Adrian Năstase, pentru că acum erau bani foarte mulţi la mijloc. Era o pace generală, pentru că toţi aşteptau rezultatul alegerilor, sperînd să se califice în Grupa Mondială de Furat. „Jurnalul lui Tetelu“ a fost printre puţinele oaze de libertate într-o presă cumpărată şi mizerabil de slugarnică. Poate nu se mai reţine acest lucru, însă „Jurnalul lui Tetelu“ a spus în clar că cei trei moguli-patroni sînt nişte escroci, nişte dobitoci cu bani care se cred intelectuali – de fapt, nişte puşcăriaşi cu fundaţii. Realitatea ce ne arată azi? Dintre cei trei moguli, unul este în puşcărie, altul abia a ieşit şi e foarte probabil să se întoarcă la loc, iar ultimul a murit, cu puţin înainte de a intra şi el la puşcărie. Nişte bandiţi cu fason. Nu mi-a fost frică de nici unul, iar Tetelu i-a descris aşa cum erau, chiar în vremea maximei lor puteri. În fine, poate am vrut să vă şi distrez niţel, pentru că unde mai poţi citi un articol în care patronul ziarului este scatofil?

Crezi că Tetelu are nevoie de un rebranding?

Da! O expoziţie cu desenele acestui artist contemporan numit Tetelu ar fi binevenită. Cine se oferă să deschidă o expoziţie cu desenele artistului experimental Tetelu la MNAC? Eu aştept.

au consemnat Cristian NEAGOE
şi Luiza VASILIU

■ ■ ■

DILEMA VECHE
Caricatura

Adrian RĂILEANU

Să-nu-uităm-să-rîdem-tovarăși

În anii ’80, în România, singurele forme de critică socială consistentă şi constantă erau brigăzile de umor studenţeşti şi caricaturile. Umorul era acel instrument perfect cu ajutorul căruia putea fi arătată viaţa aşa cum era: strîmbă, ingrată, gri, duplicitară, mincinoasă. Cum se face că statul acela omnipotent lăsa nişte desene critice să treacă de cenzură, către public? Cum de ştiam cine sînt Matty, Pim, Ion Barbu, Popa’S, Andronic, A. Poch şi toţi ceilalţi?

Ce rost au desenele alea? Cum a început totul? Acestea sînt întrebările pe care le-am auzit cel mai des după apariţia cărţii *Iepurele mizantrop – Breaking the News*. De ce nu un text pe un blog, într-o revistă, pe site-ul unui ziar? Păi, am răspuns, pentru că un desen îţi dă posibilitatea să spui lucruri pe care cuvintele nu le pot spune. Pentru că o caricatură poate să fie mult mai incisivă, mai directă şi mai explicită decît un text, pentru că e participativă, pentru că îndeamnă privitorul să facă efortul de a înţelege contextul, de a-l interpreta, pentru că e memorabilă. Caricatura nu oferă explicaţii, nu povesteşte istorii, ci prezintă un moment şi aşteaptă de la cel care priveşte să gîndească desenul mai departe. Astea nu sînt ideile mele. Asta am învăţat eu de la artiştii care mi-au arătat viaţa *aşa cum era* în acei ani, în *Urzica*.

Ca să funcţioneze această interacţiune dintre ei, caricaturiştii, şi noi, clienţii lor, e nevoie de inteligenţă – inteligenţa desenatorului de a portretiza critic o realitate, inteligenţa publicului de a descifra desenul. Se pare că, în general, această inteligenţă depăşea capacitatea cenzurii de a pricepe *ce-a vrut să spună artistul*. Era un joc minunat, mai ales că, de multe ori, desenele lăsau loc de interpretări ample, variate. Îmi amintesc un desen dintr-un almanah *Perpetuum Comic*, de la mijlocul anilor ’80: un cui, privind melancolic ciocanul care se pregăteşte să-l lovească, se întreabă trist: „*Cui prodest?*“. Într-adevăr, cui îi folosea?

Dar, apropo de asta, cui îi foloseşte acum caricatura, acum, cînd putem spune ceea ce avem de spus, liberi, fără teamă? Ce rost au desenele din *Charlie Hebdo?* De ce au murit oameni care făceau caricaturi? Caricatura e blasfemiatoare prin natura ei neiertătoare. Caricatura este o formă satirică, iar satira nu o să fie niciodată iubită de obiectul ei. Cum să iubeşti oglinda care îţi accentuează pînă la monstruos defectele? Cum să îl admiri pe cel care îţi subliniază fără milă greşelile? Cum să te prefaci că nu există cel care îţi spune atît de clar că eşti prost? E imposibil. A fost imposibil pentru fundamentaliştii ucigaşi. E imposibil pentru toţi „-iştii“ lipsiţi de umor, indiferent de ideologia care poartă „-ismul“ în coadă, fie el islamism, ortodoxism, comunism sau naţionalism.

Rîsul e o exorcizare. Demonul de care se rîde îşi pierde puterea, se transformă în clovn. Caricatura are putere, chiar şi în lumea asta liberă, pentru că sîntem încă bîntuiţi de demoni. Săptămîna trecută, în revista *The New Yorker* a apărut un desen în care un copil chinuit de o erupţie cutanată de rujeolă îi spune doctorului: „Dacă uneşti punctele, apare textul *Părinţii mei sînt nişte idioţi*“. Desenul ilustra o situaţie care tinde să se generalizeze periculos: sînt din ce în ce mai mulţi părinţi care refuză vaccinarea preventivă a copiilor. Demonii sînt încă printre noi şi au diverse chipuri. Orice nume ar avea ele, spiritele malefice pe care le purtăm prin lume nu au umor. Atunci cînd raţiunea nu mai are nici o putere în faţa absurdului, satira rămîne singura armă cu care normalul se mai poate apăra.

> *„Nimic nu seamănă*
> *mai mult cu ceva decît propria*
> *sa caricatură.“*
>
> GASTON BOUTHOUL

Caricatura se simte bine cînd trăieşte în uniune consensuală cu libertatea de expresie. Dar, aşa cum am văzut pe vremea Republicii Socialiste, ea supravieţuieşte şi în condiţii speciale. Pentru că este făcută de oameni, caricatura împrumută din trăirea psiho-socială a artistului: dacă e nevoie ca oamenii să se adapteze, şi ea se adaptează; dacă e nevoie să fie agresivă, devine agresivă; dacă oamenii se complac, se complace şi realizarea artistică. Caricatura se caricaturizează pe sine atunci cînd libertatea de expresie nu este dublată de subtilitate, inteligenţă sau autoironie. În plin scandal al presupusei invadări a Regatului Unit de către români, în ziarul conservator *The Daily Telegraph* a apărut un desen semnat de Matt în care un domn *upper-middle class* britanic îi spune soţiei sale, privindu-l pe valetul care le aduce băuturi: „Nu sînt de acord ca românii să vină în această ţară şi să le ia slujbele polonezilor.“

***Adrian Răileanu** este co-autorul cărţii* Iepurele mizantrop – Breaking the News. Mic atlas de realităţi *(Editura Humanitas, 2014). Pe Iepure îl găsiţi aici, în fiecare zi: facebook.com/iepurele-mizantrop.*

■ ■ ■

Vlad NICULESCU

Saul Steinberg și bucuria desenului

> *„Caricatura este o tradiţie care şi-a păstrat modernitatea tocmai datorită lipsei sale de respectabilitate.“*
>
> SAUL STEINBERG
> *(Rîmnicu Sărat, 1914 – New York, 1999)*

Nu-mi aduc aminte cînd am văzut primul desen făcut de Steinberg, dar nu m-ar mira să-l fi descoperit în minunata *Antologie a inocenţei* editată de Iordan Chimet în anii ’70.

„Desenul trebuie să fie în stare să vorbească fără a se folosi de o bulă explicativă sau orice altceva. Trebuie să-ţi sară-n ochi cu claritate. Am învăţat asta de la Steinberg. Steinberg a fost pentru mine o experienţă intelectuală – putea construi un gînd din doar cîteva linii“ – spune Tomi Ungerer, în dialog cu Sarah Cowan în *The Paris Review*, 30 ianuarie 2015, interviu prilejuit de prima sa retrospectivă în SUA, „All in One“ – The Drawing Center, New York, 16 ianuarie – 22 martie 2015.

Această claritate şi eleganţă a liniei ce se transformă-n gînd sub ochii tăi m-a făcut să pătrund vrăjit în lumea lui Steinberg, aşa cum probabil s-a întîmplat cu foarte mulţi dintre oamenii care pentru 75 cenţi au cumpărat în dimineaţa zilei de 29 martie 1976 un exemplar al revistei *The New Yorker* şi-au văzut ceea ce avea să devină un emblematic Steinberg. Pe copertă se afla de-acum celebrul desen „View Of The World from 9th Avenue“.

Traseul acestui om născut în 1914 în România e fascinant: Saul Steinberg frecventează pentru un an cursurile facultăţii de Filozofie din Bucureşti, după care se înscrie la Politehnica din Milano, termină secţia de Arhitectură în 1940 şi începe în paralel, încă din 1936, colaborarea cu jurnalul satiric *Bertoldo*, pentru care face peste două sute de desene. Legile antisemite instaurate de Mussolini în 1938 îl obligă să părăsească ţara. În 1942 ajunge în SUA, după un an petrecut în Santo Domingo în aşteptarea vizei. În 1944 se căsătoreşte cu Hedda Sterne, iar în 1946 are primul mare succes alături de alţi artişti, printre care Arshile Gorky sau Isamu Noguchi, cu expoziţia „14 Americani“ la Muzeul de Artă Modernă din New York. Primele desene îi apar în *The New Yorker* începînd cu 1941 şi continuă să-i apară şi azi.

Steinberg arată în descrierile colegilor desenatori de la *TNY* aşa cum arată şi-n fotografii: nici un zîmbet (nici măcar măştile purtate în celebrele fotografii ale lui Inge Morath nu zîmbesc), dar scrutînd atent lumea care-l înconjoară, mereu curios ca un copil. Un om care poate desena orice. Un fel de magician. Un fin observator, o inteligenţă sclipitoare. Nu numai colegii i-au recunoscut-o, dar şi cei ce i-au devenit mai apoi prieteni: Nabokov, Cartier-Bresson, Saul Bellow, Walker Evans, Vonnegut, Gaddis.

Poetul Charles Simic pomeneşte în prefaţa catalogului apărut în 2007 şi semnat de Joel Smith, „Saul Steinberg: Illuminations“ – catalog ce a însoţit expoziţia itinerantă organizată de Smithsonian American Art Museum, Washington –, de „umorul său negru de o subtilitate aparte, cu rădăcini în Bazarul Balcanic al României natale“. Cum se face atunci că, în ciuda recunoaşterii importanţei contribuţiei sale la arta secolului al XX-lea, multe dintre istoriile acesteia nu-l includ încă?

Într-un articol din *Washington Post*, prilejuit de expoziţia din 2007, Paul Richard sugerează un posibil răspuns: „Nu ştiu unde să-l aşeze. Dimensiunea pe care o prefera era cea a paginii. Operele lui puteau fi văzute pentru preţul unui *New Yorker*. Nu urmăreau circuitul obişnuit al galeriilor de artă şi al caselor de licitaţie. Şi încă ceva: artei mari i se cere transcendenţă. Caricaturile sînt percepute ca vulgare.“

> *„Parodia şi caricatura*
> *sînt criticile*
> *cele mai pătrunzătoare.“*
>
> ALDOUS HUXLEY

Steinberg însuşi – de altfel, un mare admirator al lui Robert Crumb – lămureşte cumva lucrurile: „Dezvoltarea mea a început de jos, de la caricatură. Am învăţat muncind, am reuşit să ies din nişte fundături ale vulgarităţii desenului umoristico-satiric şi din banalităţile artei comerciale păstrînd totuşi ceva din elementul acela al mediocrităţii – era cît pe-aci să zic al vulgarităţii – la care n-am vrut să renunţ, din moment ce-l consider ceva necesar; exact ca bărbatul care urcă o treaptă pe scara socială, dar nu vrea să-şi părăsească soţia şi vechii prieteni.“

Printre cele ce contribuie astăzi la o mai bună înţelegere a personajului Saul Steinberg şi a operei sale sînt apariţii precum biografia semnată de Deirdre Bair (Nan A. Talese, Doubleday 2012), expoziţii de tipul celei organizate la centenar de Pace Gallery, New York şi mai ales fundaţia ce-i poartă numele (www.saulsteinbergfoundation.org/) şi-al cărei principal scop stabilit testamentar este tocmai acesta, de a transmite generaţiilor ce vin moştenirea artistică a acestui creator atît de risipitor în a distribui bucurie pentru ochi şi minte. „Zgîrcenia“ – îi mărturiseşte într-un interviu lui Aldo Buzzi, vorbindu-i despre arta şi metoda sa – „e cea care ne trage înapoi.“

***Vlad Niculescu** este director general al Librăriei engleze Anthony Frost (www.anthonyfrost.ro). Îl găsiţi, aproape întotdeauna, la librărie.*

■ ■ ■

DILEMA
Caricatura

„Rîsul va fi mereu mai puternic“

Am adunat într-o pagină de Dilema *opiniile caricaturiştilor din India pînă-n SUA, trecînd, desigur, prin Franţa, despre legătura dintre meseria lor şi libertatea de expresie. O cartografie a libertăţii caricaturiştilor din lume găsiţi pe site-ul http://cartoons.arte.tv/ – un proiect care porneşte de la documentarul* Fini de rire, *realizat de Olivier Malvoisin, şi produs de ARTE.*

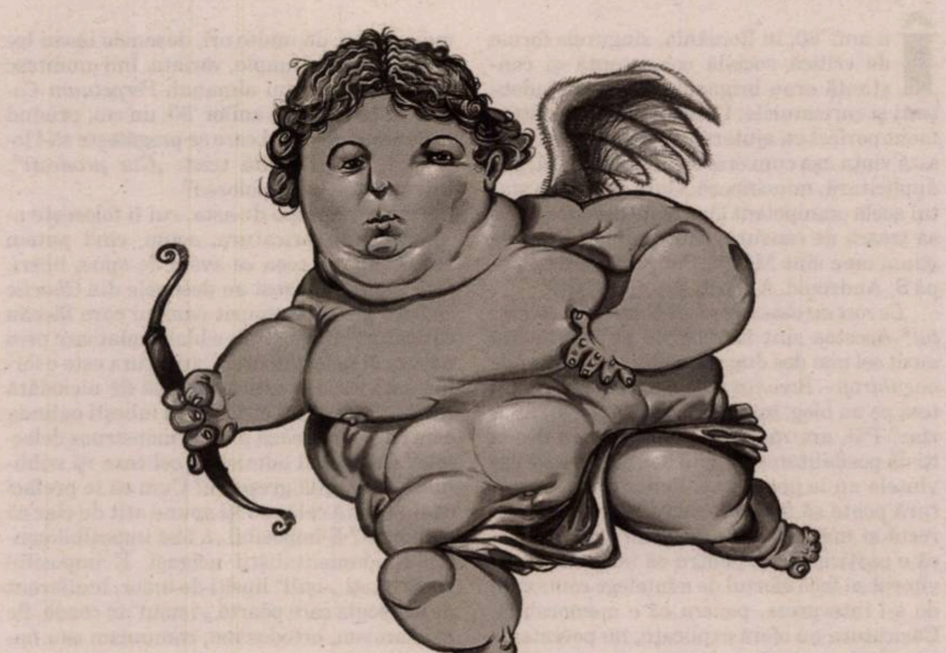
© A. Ciubotariu

■ „Dacă vreţi un barometru al libertăţii de expresie şi dacă vreţi să înţelegeţi tabuurile dintr-o ţară, trebuie să vă uitaţi la desenatorii de presă.“ (Plantu, Franţa)

■ „Atîta vreme cît sîntem guvernaţi de aceleaşi concepţii greşite legate de islam, ne îndreptăm spre şi mai multă violenţă în numele religiei. Ce s-a întîmplat cu *Charlie* e acelaşi lucru cu ceea ce face ISIS în Irak şi Siria, sînt aceleaşi idei. E adevărat, caricaturile respective erau lipsite de consideraţie faţă de comunitatea musulmanilor din Franţa, dar, în acelaşi timp, metoda aleasă ca răspuns nu e aprobată de islam, şi cred că o discuţie despre asta e cel mai bun mod de a evita o astfel de ciocnire. Există grupuri care folosesc religia în scopuri exclusiv politice.“ (Hany Shams, Egipt)

■ „Nu ar trebui să ne fie frică. Cred că, pînă la urmă, caricaturile au fost doar un pretext pentru a provoca haos, crimă şi război.“ (Christian Adams, Anglia)

■ „Noi nu rîdem de credincioşi, rîdem de extremişti. *Charlie Hebdo* nu e anarhist, e republican, iar legile republicane ne sînt de ajuns. E adevărat, de multe ori nu sînt puse în aplicare, dar dacă sînt, e perfect. Franţa are şansa de a avea o separaţie clară între stat şi religie, iar noi ţinem la asta. Noi, caricaturiştii, nu folosim la nimic în mod special, vrem doar să facem oamenii să zîmbească, dar n-o să putem schimba lumea cu desenele noastre. N-avem nici un fel de greutate politică, avem doar rolul de bufoni. Şi, din cînd în cînd, suveranul se răzbună pe bufonul lui. Dar asta-i tot.“ (Cabu, Franţa, 1938-2015)

■ „Între a ofensa fără motiv şi a folosi satira cu un motiv bun există o zonă gri. E foarte greu să găseşti calea cea bună, dar cred că jurnaliştii trebuie să se cenzureze pe ei înşişi şi să ştie ce poate fi foarte ofensator.“ (Satish Acharya, India)

■ „Meseria mea e să caut idei. Mi-am petrecut toată viaţa în căutarea ideilor, ca un porc care caută trufe. Căutarea asta continuă îţi permite să nu te gîndeşti, să nu repeţi iar şi iar aceleaşi idei, să nu-ţi fie frică. Căutarea îţi dă un sentiment de siguranţă. Asta e meseria mea. Un desenator de presă vorbeşte despre actualitate, despre evenimentele care ne înconjoară şi despre societatea în care trăim. Scopul e de a face – şi am făcut asta ani de zile la *Humanité* – un desen foarte simplu, în care cititorul să se poată regăsi. Cînd te uiţi la un desen, mai întîi zîmbeşti, şi apoi spui: „Ia te uită, chiar are dreptate“. (...) Totul a început cu inventarea presei, după Revoluţie, iar Daumier a fost primul dintre noi. Sigur, înainte de Daumier, au fost şi alţii – Rabelais, Voltaire, ba chiar Diderot –, dar Revoluţia a dat naştere presei, iar presa a dat naştere satirei. Ziare cum ar fi *Charivari* sau *L'Assiette au beurre* erau nişte publicaţii formidabile, în care caricatura şi desenul de presă au crescut şi şi-au cîştigat locul. În fiecare număr din *L'Assiette au beurre*, o temă mare era dezvoltată de către un desenator, cei mai buni dintre ei au colaborat cu această publicaţie. Aceşti primi desenatori de presă erau nişte artişti adevăraţi. Astăzi, mai sînt unii la fel, Sempé sau Claire Bretécher, de exemplu... Eu desenez de cincizeci de ani. Cred că am devenit cu adevărat desenator cînd m-am întors din războiul din Algeria, în 1960. Petrecusem acolo paisprezece luni. Pe atunci, făceam desene care n-aveau nici o legătură cu ce fac acum. De fapt, în 1960, nici măcar nu ştiam că aveam idei! Şi, pînă la urmă, sînt foarte norocos că trăiesc în Franţa, e o ţară unde poţi să spui ce vrei, chiar dacă au existat şi momente mai dificile. Cînd am început eu să desenez, în anii 1960, exista o Comisie de protecţie a copiilor, care cenzura tot. Tot atunci am fost interzişi, cu *Hara-Kiri*, din cauza unor probleme legate de moravuri, şi cînd am pus pe prima pagină „Bal tragic la Colombay – un mort“, la moartea lui De Gaulle. În fine, eu voiam să fiu liber, şi simţeam că societatea în care trăiam nu era deloc astfel.“ (Wolinski, Franţa, 1934-ă2015)

■ „Sînt mereu întrebată: «Care-i limita? Care-i limita? Nu ţi-e frică să depăşeşti limita?», iar eu le răspund: «Ce depăşeşte limita? Cineva tocmai a aruncat în aer doisprezece oameni în Yemen. Asta e cu adevărat înfiorător, nu nişte caricaturi».“ (Signe Wilkinson, SUA)

■ „Încă îmi vine greu să pricep că un desen poate să provoace acest tip de reacţie, un desen nu merită nici moartea, nici incendiul. Nu mi se pare că tai gîtul cuiva cu o cariocă. Nu pun vieţi în pericol. Cînd activiştii au nevoie de un pretext pentru a-şi justifica violenţa, o să-l găsească negreşit. *Charlie Hebdo* e fiul lui mai '68, al libertăţii, al neobrăzării şi al unor personalităţi poziţionate la fel de limpede, cum sînt Cavanna, Cabu, Wollinski, Reiser, Gébé, Delfeil de Ton. A ajutat la formarea spiritului critic al unei întregi generaţii. Sigur, făcînd mişto de putere şi de cei puternici. Rîzînd, uneori cu gura pînă la urechi, de nenorocirile lumii ăsteia, dar întotdeauna, întotdeauna, întotdeauna, luînd apărarea fiinţei umane şi valorilor universale care îi sînt asociate.“ (Charb, Franţa, 1967-2015)

■ „Iată cum arată apartamentul unui desenator după un atentat. Multă dezordine şi storurile trase. Eu am avut noroc. Mult noroc. Pe 7 ianuarie fusese ziua mea, aşa că a doua zi dimineaţă am stat mai mult în pat cu soţia mea, mai mult decît fusese plănuit, pentru că îmi făcuse un tort, şi lumînări, şi cafea, era minunat. Aşa că am întîrziat la şedinţă. (…) Umorul nu omoară pe nimeni. Nu poţi fi prizonier al simţului umorului pe care îl au ceilalţi. În Franţa, există desenatori care spun că nu mai pot desena lucruri care ar putea să fie ofensatoare pentru altcineva din altă parte a lumii. Dar dacă luăm în calcul poziţiile şi opiniile din lumea întreagă, am putea la fel de bine să ne rupem desenele. E adevărat că am fost destul de trist cînd am văzut că publicaţii precum *The New York Times* au refuzat să publice coperta noastră. De teamă să facă vreun rău sau de teama teroriştilor. Cred că majorităţii musulmanilor nu le pasă de *Charlie Hebdo*. Cei care îşi arogă dreptul de a afirma că toată comunitatea musulmanilor e ofensată de desenele noastre sînt nişte oameni care cred că musulmanii sînt imbecili. Noi nu credem că musulmanii sînt imbecili. La înmormîntarea lui Charb, am strîns în braţe un musulman. Era un musulman la fel ca cei pe care-i desenez eu, sau pe care-i desena Charb. Plîngea, îşi ţinea copiii de mînă. Ne-am luat în braţe. Mi-a spus: «Îmi pare rău, îmi pare atît de rău». Şi i-am zis: «Nu ţie trebuie să-ţi pară rău». Eu nu sînt împotriva credinţei oamenilor. Dar îi critic pe rabini, pe popi, pe mullahi. Pe cei care interpretează credinţa celorlalţi în scopuri politice, nu întotdeauna pacifiste. Şi o să continuu să fac asta. Tot ce-mi doresc e ca desenul să devină din nou iresponsabil, dar ştiu că va fi greu. La un moment dat, ne-am zis *«Hai să facem un ziar responsabil, unul care să nu facă nici un rău nimănui»*, şi neam distrat foarte tare să-l facem, am pus doar cîteva titluri şi am lăsat paginile goale. Ăsta e ziarul celor care spun: *Eu sînt* Charlie, *dar*... Şi desenatorii au măcar puţin dreptul de a fi iresponsabili.“ (Luz, unul dintre supravieţuitorii de la *Charlie Hebdo,* autorul copertei primului număr de după atacuri)

„Ce-au crezut ei?
Că o să ne schimbăm meseria de teamă?“

■ „Desenul e viaţa noastră. Ce-au crezut ei? Că o să ne schimbăm meseria de teamă? Că n-o să mai provocăm? Şi chiar dac-am vrea o vreme să fim atenţi şi să nu sărim calul, să nu turnăm gaz pe foc, lucrurile astea oricum se vor întoarce alergînd, rîsul va fi mereu mai puternic decît frica şi moartea. Rîsul revine întotdeauna, chiar şi după războaie sau genocide. Echipa de la *Charlie* nu era nici militantă, nici politizată, au murit doar pentru că au vrut să ne facă să rîdem. Ucigaşii au greşit ţinta: ticăloşii adevăraţi şi periculoşi încă se află în libertate…“ (Carali, Franţa)

Declaraţii preluate din International Business Times, Fusion.net, Arte, L'Edition du Soir, L'Humanité, Libération, Psykopat.

Pagină realizată de Luiza VASILIU

Filmografie suplimentară:

■ *O dezbatere la Museum of Modern Art din New York, februarie 2015, „Charlie Hebdo, Zero Tolerance and Freedom of Speech“ https://www.youtube.com/watch?v=zPohqkpAGIs*

■ Sacrées caricatures *(r. Karsten Kjaer, 2007) https://www.youtube.com/watch?v=0JLWDW-Ed3M*

■ C'est dur d'être aimé par des cons *(r. Daniel Leconte, 2008) https://www.youtube.com/watch?v=MP5yCZCVouo*

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Cifre ale reformei învăţămîntului

Învăţămîntul nostru pare, de mulţi ani, un teritoriu numai bun de anexat diverselor interese de partid, util pentru experimente făcute de legiuitori în cel mai bun caz doar diletanţi, revigorat cu sloganuri sterile, în preajma campaniilor electorale. La o mică, foarte rapidă cercetare pe Internet, găsim cîteva statistici lămuritoare, care ne vor ajuta să punem diagnosticul corect „afecţiunilor“ de care suferă educaţia din România.

În cei 25 de ani scurşi de la Revoluţie, în fruntea Ministerului Educaţiei au fost numiţi 21 de miniştri, perioada ocupată de fiecare dintre ei fiind între şapte zile şi trei ani, unul singur reuşind performanţa de a rămîne în funcţie un mandat întreg, de patru ani. În 2012, Guvernul a întîmpinat cele mai mari dificultaţi în alegerea candidatului perfect la şefia Educaţiei: nu mai puţin de şase persoane au fost schimbate într-un singur an. Trei dintre cei 21 de miniştri au fost acuzaţi că diversele lor lucrări ştiinţifice sînt, într-o proporţie mai mare sau mai mică, copiate după alte lucrări. Patru miniştri ai Educaţiei sînt acuzaţi de DNA de trafic de influenţă, spălare de bani, fraude în diverse contracte, desfăşurate pe perioada mandatului lor. Unul dintre ei a fost destituit după ce, printre alte gafe enorme, a folosit un elicopter al Ministerului de Interne pentru a ajunge la propria cununie civilă. Din 1990 şi pînă în prezent, Legea Educaţiei a fost schimbată de peste şaizeci de ori.

Revenind în prezent, să urmărim un pic activitatea senatorilor care fac parte din comisia pentru învăţămînt şi să vedem care sînt iniţiativele lor legislative: 1) Marin Burlea, vicepreşedinte al comisiei din 2012, s-a ocupat de următoarele probleme: drepturile persoanelor cu dizabilităţi, ale veteranilor şi văduvelor de război, cinematografia, Codul Penal, ziua bunicilor, arborarea drapelului în instituţii publice, organizarea şi exploatarea jocurilor de noroc, cesiunea creanţelor bancare etc.; 2) Ecaterina Andronescu, preşedinta comisiei tot din 2012, a avut, în 2014, 31 de iniţiative legislative, din care trei privind educaţia, iar restul dedicate următoarelor subiecte: Codul de Procedură Fiscală, asigurarea locuinţelor împotriva dezastrelor naturale, constituirea şi funcţionarea parcurilor industriale, funcţionarea Ministerului Afacerilor Interne, reducerea riscului seismic, protecţia civilă şi protecţia socială în sezonul rece, Codul Silvic, tariful de utilizare şi tariful de trecere pe reţeaua de drumuri naţionale; 3) Dumitru Oprea, secretarul aceleiaşi comisii, a avut, în 2014, 25 de iniţiative legislative, dintre care două referitoare la învăţămînt, iar restul, după cum urmează: servicii mass-media audiovizuale, Agenţia Naţională pentru Locuinţe, statutul aleşilor locali, stimularea consumului, veniturile din activităţile agricole, silvice şi piscicultură, intabularea terenurilor agricole, votul prin corespondenţă; 4) Ilie Năstase, membru al comisiei din septembrie 2014, a avut o singură propunere, referitoare la îmbunătăţirea Codului Fiscal; 5) Corneliu Popescu: dintre cele 12 propuneri legislative, una are legătură cu Legea Educaţiei, celelalte se referă la plăţile acordate în agricultură, transportul rutier de produse agricole, registrul industriilor alimentare, organizarea Societăţii Române de Radiodifuziune şi a Societăţii Române de Televiziune.

În cei 25 de ani au fost numiţi 21 de miniştri.

Am să revin cu alte date din activitatea parlamentarilor plătiţi pentru a fi îngrijoraţi de problemele din învăţămînt, dar şi eficienţi în rezolvarea lor.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Cuplu, Grey şi Valentine's Day

De Sf. Valentin, ai, n-ai treabă, „trebuie“ să fii îndrăgostit, ca să te afli în rîndul lumii. Şi nu oricum, ci vizibil: să ieşi cu iubitul, îl ai, nu-l ai – şi universul să te admire în răsfăţata şi adulata ipostază.

Iubit care, iarăşi, „trebuie“ să te scoată într-un loc romantic. În care să se bea şampanie şi să se „servească“ ceva în formă de inimioară. Asta după ce ai primit, deja, altceva în formă de inimioară, dar necomestibil, şi un trandafir, dacă se poate roşu.

Ce te faci, însă, cu acele cupluri de mult sudate, în care romantismul nu neapărat a murit, dar s-a transformat mai curînd în altceva? Un şofer de taxi mi-a relatat că i-a oferit soţiei lui, de ziua ei, o tigaie. Exact cadoul despre care cărţile cu reguli ale seducţiei spun să nu i-l faci niciodată unei femei. Situaţia ideală e atunci cînd nici bărbatul, nici femeia nu au chef de frivola sărbătoare şi preferă să stea acasă să citească o carte serioasă.

Dar ce se întîmplă atunci cînd, sedusă de revistele şi site-urile pentru femei, precum şi de variile reclame, femeia mai dă dovadă, chiar dacă timid, de niscaiva înclinaţii romantice? Vrea să fie nu doar spectatoare, ci şi, măcar arareori, protagonistă a unora dintre comediile romantice. Să-şi cumpere o rochie frumoasă, „sexy“, în care să fie atît de strălucitoare încît iubitului, oricît de vechi, să i se reaprindă simţurile pentru ea la fel ca-n prima zi… Să stea lipit de ea în faţa paharului de şampanie din localul foarte sclivisit – sau măcar *cool* – unde a invitat-o şi s-o soarbă literalmente din ochi în timp ce soarbe din lichidul efervescent.

Am văzut o variantă mai aproape de realitatea unui asemenea cuplu într-un bistrou destul de boem, dar cu atmosferă, şi, literalmente, mi-a umplut inima de bucurie: pe două scaune înalte, la o măsuţă triunghiulară ce umplea fix un colţ de încăpere, stăteau un El şi o Ea de vreo 30 de ani (poate chiar mai puţin). Ea nu era chiar frumoasă. Era subţire şi delicată, miniaturală în toate, inclusiv în ce priveşte chipul: avea o figură mai curînd spiritualizată… El era destul de înalt şi frumos, bărbos şi cu nişte ochi mari, pătrunzători. Amîndoi erau în blugi mov, strînşi pe corp, şi în cizme lungi şi negre. Stăteau pe scaunele înalte, de bar, cu picioarele mov împletite, şi se priveau ochi în ochi, cu cîte un pahar de vin rosé în faţă. Ba vorbeau animat, ba se savurau unul pe altul în linişte. Pentru mine, ei au fost Cuplul de Sf. Valentin.

Dintre ceilalţi, cei care nu se mai privesc ochi în ochi, mulţi au vrut să privească, pe ecrane, *50 de umbre ale lui Grey (50 Shades of Grey*, Sam Taylor-Johnson, 2015). Da, cu siguranţă, un film prost, aşa cum a fost îndeobşte evaluat. Dar nu filmul e de discutat, ci fenomenul *50 Shades of Grey*, romanul lui E.L. James care s-a vîndut în peste 100 de milioane de exemplare peste tot în lume şi a atins recordul de cel mai rapid vîndut volum din toate timpurile. Deşi la fel de slab din punct de vedere literar pe cît de prost e filmul.

Măcar din curiozitate, am citit şi cele trei volume ale lui E.L James. Am vrut să văd care e secretul succesului trilogiei. Am ajuns la o concluzie destul de simplă şi modestă: în afara elementelor de BDSM (pe care l-am găsit tradus „bandaj, disciplină, dominanţă şi sado-masochism“), care, de altfel, constituie singura noutate a romanelor, *50 de umbre* merge pe aceleaşi şabloane, funcţionale, ale romanelor de consum pentru femei: eroul, un dur la început, din cauza problemelor din copilărie, e îmblînzit de eroină, în cele din urmă devenind un bun soţ şi tată (e adevărat că, pentru cei care au văzut doar filmul, din prima parte nu reiese asta, ci se termină destul de abrupt). Doar stilul de a face dragoste se schimbă, devenind unul extrem, şocant cu orice preţ, mai adaptat, într-un fel, zilelor noastre, în care fanteziile romantice coexistă cu cele de sex sălbatic. Dacă romanele de tip Barbara Cartland erau numite *„soft porn* pentru femei“, *50 Shades* trece graniţa spre *hard porn* (deşi scenele erotice din film nu mi s-au părut deloc *hard* ori şocante, singura care mi-a făcut o oarecare impresie fiind Dakota Johnson, care se străduia să joace…).

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

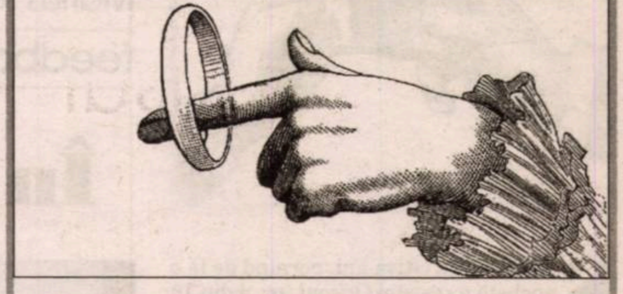

Vieţi împletite

Mă trezesc deseori participînd afectiv în frînturile de viaţă ale unor persoane total necunoscute. Că empatizezi la un moment dat pe stradă cu o doamnă în vîrstă şi-i ridici mănuşa căzută ca apoi să-i afli, preţ de cinci minute, toată viaţa, că te aliezi ad-hoc prin autobuz împotriva uneia care a rezervat un scaun separat şi pentru geantă, ni se întîmplă tuturor să împărtăşim clipe cu emoţii chiar dacă nu ne cunoaştem şi, probabil, n-o să ne mai vedem niciodată.

Cum mi s-a întîmplat acum cîteva dimineţi cu un taximetrist. Am o grămadă de poveşti cu ei; dacă vrei să cunoşti bine măruntaiele unui oraş şi istoriile din el, n-ar trebui ocoliţi. Ăsta al meu din dimineaţa respectivă părea că intră în categoria extrem de confortabilă (pentru client) a taciturnilor care nu se hotărăsc pe ce post de radio să rămînă. Omul butona disperat de la un post la altul – n-avea chef de ştiri, muzică d-aia nu, din astalaltă nu, dincolo erau reclame – nu… încercam să ghicesc cumva cam ce i-ar plăcea, dar personajul sărea din toate tipologiile cunoscute de ascultător de radio. În fine, un anunţ interesant de la dispecerat îl face să se oprească din butonat şi să ia o comandă. „Veteranilor“, mormăie în şoaptă şi se întoarce apoi brusc spre mine: „Ajung eu în şapte minute?“. „Dacă nu e dop la pod, ajungeţi“, zic eu, expertă în traseul respectiv. Eram pe la podul Grozăveşti. Numai că omul trebuia să mă lase şi pe mine un pic mai sus de pod şi apoi să se întoarcă. Am simţit brusc cum devin balast şi mi s-a făcut din ce în ce mai jenă pentru fiecare secundă în plus petrecută la semafoare. Omul meu nu avea nici o şansă să ajungă în şapte. „E, hai, ajung în nouă“, îmi zice iar, îmbărbătîndu-se. „Ajungeţi, ajungeţi“, zic eu cu vocea mică. Ne mai tîrîm doi metri. Inima mea bate cu putere. „Ah, n-ajunge sigur, nici în nouă, nici în zece, cu tot traficul ăsta… Pfiii, o săşi ia o suspendare din aia de cîteva ore bietul om“ – gîndeam, şi tot aşa. Între timp, omul pufneşte şi oftează frămîntat, desigur, de aceleaşi gînduri. Se mai întoarce încă o dată spre mine: „Cum zicea că o cheamă?!“. „Pe cine, domnule?“, zic eu cu la fel de multă urgenţă. „Pe clienta asta de pe Veteranilor… Alina?“ Atunci, să mă iertaţi, am rîs. „Păi, eu de unde să ştiu?“, am reuşit să zic şi, cu asta, am ieşit brusc din aventura noastră comună şi am devenit iar un spectator.

Important e că, preţ de nişte minute, am participat din toată inima la cursa bietului taximetrist, am uitat de mine şi de locul unde trebuia să ajung. N-am fost doar un chibiţ pe margine, am trăit jocul. Aşa ajungi să fii implicat în mini-drame prin magazin, întîmplări în care trei clienţi se aliază împotriva unui al patrulea care e mofturos şi ţine coada în rînd. Nu vrea bucata aia de carne, o vrea p-ailaltă, dar nici ailaltă nu pare a fi cum trebuie, mai au pe undeva şi alte bucăţi? Lumea începe să dea din picior şi se iscă deja comentariile, habar n-ai cine-i mofturoasa, dar ştii că are cercei cu pietre roşii şi o aluniţă foarte mare pe gît, îi vezi faţa de aproape, îi vezi porii, ştii că ar vrea să facă nişte friptură mîine, dar îţi e complet necunoscută şi, pînă acum două minute, total indiferentă. Tot cîteva minute mai tîrziu şi ea, şi cerceii vor fi dispărut complet din viaţa şi realitatea ta. Dar cît te-ai enervat!

Tot definitiv o să dispară din amintirile tale şi o fată îmbujorată care a primit o brioşă-surpriză cu lumînare de ziua ei în restaurant şi s-a simţit, evident, foarte-foarte prost, şi tu, ca mulţi alţi clienţi din jur, aţi îngroşat momentul de stînjeneală şi aţi aplaudat şi aţi chiuit, şi fata aia, biata de ea, se perpelea pe scaun cu faţa roşie ca focul. Ar fi vrut probabil să fie oriunde altundeva, şi o înţeleg aşa de bine.

Şi aşa ai intrat şi ai ieşit din mici crîmpeie trăite de alţii, sau poate de tine, dar nici nu mai contează şi-ţi propui, de pildă, să nu uiţi niciodată ochii negri ai unei mici coreene din Romană care ţi-a întins o invitaţie la o predică ţinută de un pastor Sun, undeva prin nu ştiu ce cartier bucureştean.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

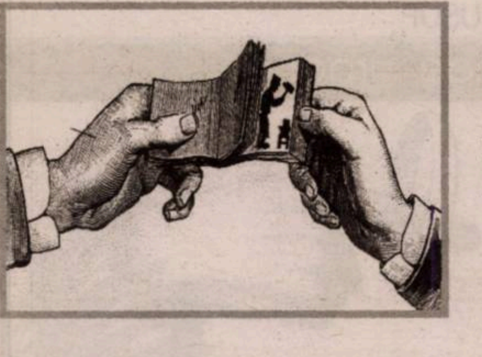

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Marius CHIVU

feedbook

În chestiunea premiilor literare

Scriam acum cîţiva ani, pornind de la o anchetă a revistei *Orizont* (nr. 4 din 19 aprilie 2011) dedicată premiilor literare (unde respondenţii subliniau că, deşi necesare, premiile sînt compromise de găşti; premiile nu recompensează cărţi, ci se acordă prin compensaţie, ca favoruri sau ca ajutoare, autorilor, fiind rezultatul jocurilor şi calculelor juriilor; n-au relevanţă pentru cititori etc.), scriam, aşadar, atunci, că nu există premiu literar românesc care să nu ridice cel puţin un mare semn de întrebare, care să nu sfideze bunul-simţ critic şi să nu alimenteze diverse speculaţii. Din păcate, acest an a debutat cum nu se poate mai nefericit, cu un ditamai scandalul legat de premierea vicepreşedintelui USR Gabriel Chifu la Botoşani, unde i s-a acordat Marele Premiu pentru Opera Omnia.

Nici măcar nu contează numele celor implicaţi în acest scandal mediatic, deopotrivă pe print şi online, pentru că, de fapt, avem aici desfăşurarea celei mai comice scenete caragialiene din lumea scriitoricească a ultimului deceniu. Iat-o: în capitala unui judeţ de munte se decernează cu mare fast un premiu pentru poezie; dintre cei patru nominalizaţi iese cîştigător cel mai slab dintre poeţi („poezia sa este admirabilă, e sublimă, putem zice“), nimeni altcineva decît aghiotantul preşedintelui *de facto* al juriului („o soţietate fără prinţipuri…“), boborul scriitoricesc se revoltă şi publică o scrisorică deschisă de protest, se cere demisia, se descoperă că nu ies voturile („infamie!“), se numără voturile, între timp preşedintele *de facto* al juriului scrie la gazetă („eu bampir, 'ai?“), reclamanţii sînt făcuţi „coate goale, maţe fripte“ („în zadar veniţi cu gogoriţe!“), voturile continuă să nu iasă („două în primul tur…“), scrie la gazetă şi preşedintele *de jure* („aveţi puţintică răbdare!“), mai întîi zice că n-a prea votat cu cîştigătorul („eu cu cine am votat?“), apoi revine spunînd că a greşit calculele, voturile tot nu ies, dar ies la iveală alte machiavelisme de provincie literară, se invocă legea („nu e constituţional!“), se cere procesul-verbal („arată docomentul!“), scriu la gazetă şi ceilalţi membri ai comitetului… ai juriului, le cam pare rău, boborul scriitoricesc cere poetului să renunţe la premiu, poetul cîştigător tace, nu ţine la onoarea lui de liricist (deh, „renumeraţie după buget mică“), preşedintele *de facto* al juriului e deja în război cu toată lumea („nu pot să las prezidenţia!“), boborul scriitoricesc mai publică o scrisorică deschisă în care se cere transparenţă („trădare să fie, dar cel puţin s-o ştim şi noi!“), se încearcă încropirea unei liste cu semnături pentru susţinerea poetului, dar nu se adună suficiente şi nu se cade să fie dată anonimă, se renunţă, se adună în schimb semnături pentru susţinerea preşedintelui *de jure,* membrii juriului nu prea semnează, o face însă taman unul dintre poeţii păgubiţi, semnează şi alţii (o parte sînt angajaţi la gazeta preşedintelui, „enteresul şi iar enteresul“), unii regretă şi se retrag etc. Muzica!

„A fost nevoie de 23 de ani de premieri cu oprelişti şi presiuni, a fost nevoie de 4 ani de suspendare a «dreptului la premiu» şi de incertitudine cu privire la durata acestei suspendări, a fost nevoie de o explozie istorică trăită de fiecare scriitor în parte şi de o primenire a ierarhiilor Uniunii Scriitorilor, a fost nevoie de entuziasmul începutului şi de dispariţia cenzurii ideologice, a fost nevoie de cărţi scrise încă în vremea cenzurii şi publicate fără «ajutorul» ei, a fost nevoie de concurenţa dintre cărţi şi evenimente, dintre timpul citit şi timpul trăit pentru ca, în fine, premiile Uniunii să aibă valoare exemplară. Acest *unic* an în care pe talgerele balanţei juriului valoarea tinde să fie maximă şi compromisul tinde să fie minim este 1990… Lista de premii din acel an este cea mai scurtă. Performanţa nu s-a mai repetat. Compromisul îşi face loc încetul cu încetul… Cu excepţia acestui an, singurul din toată istoria Uniunii, cu premii puţine şi riguros alese, greşelile făcute de juriile dinainte continuă“, scrie Ioana Pârvulescu în cel mai complet şi mai exact eseu dedicat premiilor literare româneşti, capitol cuprins în volumul *Prejudecăţi literare* (1999). Care au fost premiile acelui 1990 de excepţie? *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu (critică şi istorie literară), *Levantul* de Mircea Cărtărescu (poezie), *Femeia în roşu* de Mircea Nedelciu, Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş (roman), Dan Stanciu cu *Imperiul simpatiei* şi Ioana Bot cu *Eminescu şi lirica românească de azi* (debut).

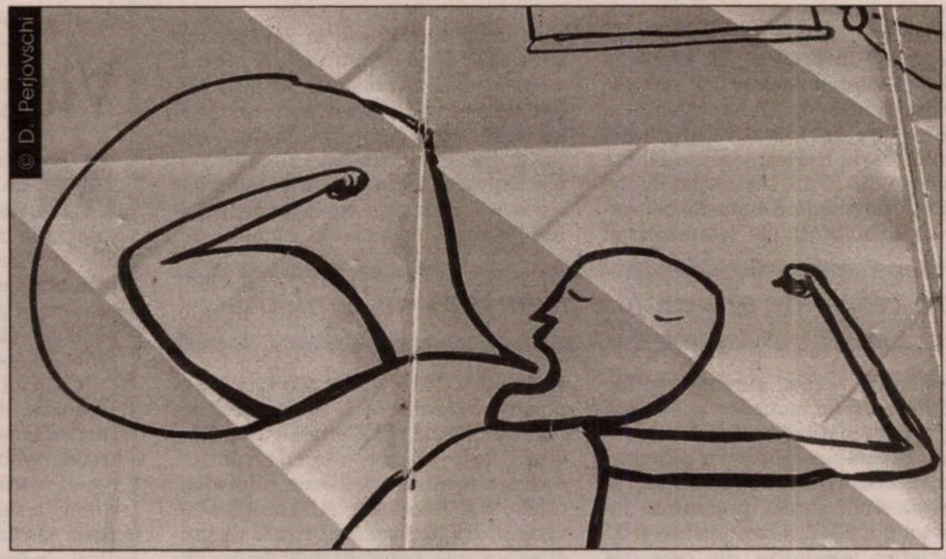

© D. Perjovschi

Ca să revin, e în continuare un moment prost pentru premiile literare româneşti! Cum am scris şi cu altă ocazie, pe lista nominalizărilor pentru Premiul literar „Augustin Frăţilă“ de anul trecut, spre exemplu, nu şi-a găsit loc romanul lui Adrian Schiop, *Soldaţii. Poveste din Ferentari* (Polirom), dacă nu cel mai valoros (a existat aproape unanimitate critică în acest sens), atunci de departe cel mai comentat roman din 2014. O gafă de proporţii, care, din punctul de vedere al celor care recenzează literatura română la zi, a diminuat relevanţa valorică şi prestigiul premiului, asta după ce, în primul rînd, a descalificat juriul (format din Alex Ştefănescu, Tudorel Urian şi Daniel Cristea-Enache, adică doi foşti cronicari literari şi unul care publică, sub formă de cărţi, comentarii literare de nivel gimnazial).

În fine, unul dintre premiile din acest an mă priveşte în mod direct. Anul acesta, pe lista lungă de zece nominalizări a Premiului Naţional de Proză „Ziarul de Iaşi“ (care îşi va anunţa cîştigătorul după Paşti) se găseşte şi volumul meu de povestiri *Sfîrşit de sezon* (Polirom). În mod cu totul absurd, regulamentul acestui premiu acordat „pentru cea mai bună carte de proză a anului“ prevede însă ca un scriitor să nu ia premiul decît o singură dată, regulă incompatibilă cu însuşi principiul premiului, care, la modul declarativ, îşi propune şi promite să recompenseze *cartea*, iară nu *autorul;* să distingă valoarea *unor* cărţi, nu să distribuie distincţia *fiecărui* prozator. Astfel, Premiul Naţional de Proză „Ziarul de Iaşi“ (fondat în 2003 şi în valoare de 6000 de lei) ajunge, inevitabil, să recompenseze cărţi tot mai slabe, din moment ce, an după an, creşte numărul prozatorilor premiaţi şi, deci, excluşi din competiţie (asta deşi – pentru ca ciudăţenia să fie şi mai mare – noile lor cărţi pot fi nominalizate… onorific). Cum eu am criticat dur ori de cîte ori am avut ocazia această regulă absurdă, unică în lumea premiilor literare de pe Terra, consider că cel mai onest/consecvent lucru din partea mea în acest moment este acela de a ruga juriul să nu-mi ia cartea în considerare.

Dar îmi retrag cartea de pe lista nominalizărilor inclusiv în semn de protest faţă de prezenţa acolo a unui volum submediocru, precum *Miros de roşcată amară* de Dan Alexe (Humanitas), volum care a avut parte de cronici predominant distrugătoare din partea criticii de întîmpinare. Asta în condiţiile în care cărţi admirabile de proză, cărţi cu o receptare critică foarte bună, precum *1989* de Adrian Buz, *Sebastian, ceilalţi şi-un cîine* de Mihai Radu, *Escapada* de Lavinia Branişte sau *Sindromul Robinson* de Radu Mareş, pentru a da numai aceste exemple, n-au încăput pe lista, altfel perfect legitimă, a celor zece nominalizări unde se mai află următoarele titluri: *Boddah speriat* de Ionuţ Chiva (Polirom), *Uranus Park* de M. Duţescu (Polirom), *Fetiţa care se juca de-a Dumnezeu* de Dan Lungu (Polirom), *America de peste pogrom* de Cătălin Mihuleac (Cartea Românească), *Marea petrecere* de Petre Barbu (Cartea Românească), *Simfonia animalieră* de Veronica D. Niculescu (Casa de Pariuri Literare), *Ne vom întoarce în Muribecca* de Sebastian A. Corn (Nemira) şi *Diavolul vînează inima ta* de Daniel Bănulescu (Charmides). Să nu fiu greşit înţeles: orice listă este discutabilă, nu sînt absurd să consider altceva şi să nu accept subiectivitatea opţiunilor unui juriu, dar discrepanţa de valoare literară în acest caz mi se pare, pur şi simplu, scandaloasă.

Criticul şi istoricul literar Alexandru Călinescu, preşedintele juriului – din care mai fac parte scriitorii Emil Brumaru, Bogdan Creţu, Codrin Liviu Cuţitaru, Valeriu Gherghel, Doris Mironescu şi Antonio Patraş –, afirmă: „Juriul s-a oprit în final la zece cărţi care aparţin unor autori din generaţii diferite. Sînt atît romane, cît şi culegeri de proză scurtă. Avem şi debuturi printre volumele reţinute.“ Pe lista nominalizărilor nu se află, de fapt, decît un singur debutant: Dan Alexe. Cum premiul are şi o secţiune separată pentru debut, mă întreb dacă nu cumva taman autorul „roşcatei amare“ va fi fericitul cîştigător.

■ ■ ■

PUBLICITATE

CARTEA
REGELE CAROL AL ROMÂNIEI
POVESTEA UNEI VIEŢI
de Mite Kremnitz

Din 16 februarie, numai cu revista Historia

Complotul masonic pentru debarcarea lui Cuza

LA ÎNTOARCEREA DIN STATELE UNITE ŞI CANADA, EMIGRANŢII ARDELENI ADUC CU EI HOCHEIUL

MOARTEA TRANSFORMATĂ ÎN PROCES INDUSTRIAL: Lagărul de Concentrare Auschwitz-Birkenau

revista + carte la doar 19,99 lei

„Adevăratul film comercial e, paradoxal, filmul de autor“

– interviu cu regizorul Radu JUDE –

Aferim! *e un film despre o părticică din istoria românilor, un film cu multe referinţe literare şi cinematografice româneşti. Care au fost reacţiile după proiecţia de la Berlin?*

Cred că reacţiile au fost în general bune, ca dovadă că ne dădură şi Ursul de Argint pentru regie. Iar cronicile apărute (adică cele scrise în limbile pe care le cunosc, română, engleză şi franceză) au fost, în majoritatea lor, favorabile. Cine vrea să ştie mai în detaliu, să intre pe pagina de Facebook a filmului (https://www.facebook.com/aferimfilm).

Cum vă aşteptaţi să fie primit filmul în România?

Îmi doresc ca *Aferim!* să îi provoace pe spectatori, îmi doresc să le (re)deschidă apetitul pentru istorie şi pentru cercetarea mai amănunţită a problemelor din film. Sper să fie şi un prilej de gîndire asupra epidemiei de „idei primite“ şi a consecinţelor sale, pentru că asta e una din temele majore ale filmului. În rest, cred că filmul e (şi) amuzant.

La realizarea scenariului (scris împreună cu Florin Lăzărescu) aţi recurs la consultanţă din partea istoricului Constanţa Vintilă-Ghiţulescu. Cum aţi colaborat?

© F. Ghioca

Minunat. A fost o mare plăcere, admir cărţile scrise de doamna Vintilă-Ghiţulescu. Iar modul de lucru a fost foarte simplu: cînd aveam întrebări, o sunam şi dumneaei sau mă lămurea pe loc, sau cerceta problema pînă găsea un răspuns, sau îmi indica o posibilă bibliografie. Pe lîngă asta, m-a invitat la o lectură publică a scenariului la Colegiul „Noua Europă“, în cadrul atelierului de istorie socială pe care-l conduce. Comentariile celorlalţi istorici de acolo m-au convins că mă aflu pe drumul cel bun şi le mulţumesc încă o dată tuturor pentru sprijin.

De ce aţi filmat pe peliculă alb-negru?

În linia gîndirii lui Hans Vaihinger din *Filozofia lui „ca şi cum“*, consider că orice film, dar cu atît mai mult un film istoric, nu poate revela un adevăr absolut, ci doar unul relativ şi personal. Un film istoric e un construct extrem de sofisticat din punct de vedere intelectual (chiar dacă asta nu e foarte evident) şi mi-am dorit ca artificialitatea acestei construcţii să fie comunicată spectatorului de la bun început. Una din modalităţi a fost aceea de a realiza imaginea filmului în alb-negru, ceea ce îl face pe spectatorul contemporan să fie conştient tot timpul că vede (doar) un film.

Aferim! *e o snoavă „ambalată“ sau „vîndută“ drept western. De ce această abordare?*

Din motivul expus mai sus şi pentru că mi s-a părut amuzant să mă joc cu cîteva din clişeele vizuale şi narative ale westernului.

La ceremonia de premiere aţi spus că v-aţi dori ca autorităţile să susţină mai bine filmul de autor. Cum funcţionează acum susţinerea cinematografiei şi care ar trebui să fie politicile culturale pentru încurajarea cinematografiei?

Cred că e important ca Centrul Naţional al Cinematografiei să susţină proiectele care au potenţial artistic, chiar dacă nu şi unul comercial. Filmul comercial, aşa cum îi spune şi numele, trebuie să se autosusţină, prin mecanismele de funcţionare ale pieţei. Aşa cum nu cred că televiziunea publică are menirea de a produce telenovele, nu cred nici că CNC are de ce să susţină filmul comercial. Trebuie să susţină ceea ce numim în mod convenţional „film de artă“, „film de autor“ etc. Insist pe ideea asta pentru că aud destul de des că, din contra, finanţarea ar trebui acordată mai degrabă filmelor făcute pentru publicul larg. Să ne înţelegem, nu am nimic împotriva filmelor comerciale, doar că sub această idee populistă se ascunde doar incompetenţa unor cineaşti şi producători care, incapabili să facă film de calitate, îşi doresc totuşi să toace în continuare banii publici. Sînt foarte responsabil cînd spun asta, uitaţi-vă la încasările acestor aşa-zise filme făcute pentru public: majoritatea au foarte puţini spectatori şi, oricum, mult mai puţini decît filmele de autor. Publicul de cinema nu e atît de cretin cum îşi închipuie unii dintre aceşti impostori lipsiţi de talent. Aşa că se poate spune că, în România, adevăratul film comercial e, paradoxal, filmul de autor.

***Radu Jude** este regizor. Filmele sale au fost distinse cu numeroase premii la festivaluri internaţionale. Cel mai recent film al său,* Aferim!, *a obţinut Ursul de Argint pentru regie la ediţia de anul acesta a Berlinalei.*

a consemnat Matei MARTIN

„Aferim! e, înainte de toate, un film despre români“

– interviu cu scriitorul Florin LĂZĂRESCU –

Ce a însemnat întîlnirea cu Radu Jude şi Lampa cu căciulă?

Pentru mine, în primul rînd, a însemnat cîştigarea unui prieten. Apoi, profesionalizarea în domeniul scenaristicii, surpriza că îmi place să fac şi aşa ceva, descoperirea lumii filmului. Pentru povestire în sine, a însemnat o mai bună vizibilitate – îmi amintesc chiar că o revistă glossy mi-a oferit o sumă incredibilă ca să o publice, după apariţia filmului –, mult mai mare decît, să zicem, pentru restul povestirilor publicate în cartea cu titlul omonim. Filmul a luat zeci de premii internaţionale, a fost văzut de zeci de mii de oameni, în timp ce cartea a fost citită de vreo mie-două, deşi cred că am acolo măcar vreo cîteva povestiri la fel de sau dacă nu cumva mai interesante decît *Lampa*.

Aţi continuat să faceţi echipă şi după acest scurtmetraj; ce fel de dinamică aveţi?

Cînd l-am cunoscut prima dată pe Radu, mi-a spus că el nu ştie să scrie scenarii şi nici nu-i place neapărat asta. Pe parcurs, şi-a dat seama că un regizor trebuie să se implice în tot procesul creaţiei unui film, lucru care este corect. Mi se pare aproape imposibil ca un regizor să respecte la punct şi virgulă un scenariu scris de altcineva, fără să se cunoască reciproc. Conlucrarea se cere aproape de la sine în acest caz. Cred că astăzi ne cunoaştem atît de bine, încît e suficient să discutăm o idee la telefon, la o bere, pe stradă, în avion, ca să ne dăm seama dacă putem sau nu intra pe aceeaşi lungime de undă ca să o dezvoltăm. Avem trei proiecte comune reuşite pînă acum (*Lampa cu căciulă, O umbră de nor, Aferim!* – Sundance, Cannes, Berlinale), pe altul l-am ratat eu, deşi Radu a vrut să mă implice, şi regret din tot sufletul: *Inimi cicatrizate* – din motive de lipsă de timp, lucrînd pentru FILIT. Mai există unul acum în stare de embrion. Sînt optimist, cred că vom mai scrie scenarii împreună.

Aferim! *mi se pare o mare provocare la nivel de limbaj, de imaginar, de poveste. Cînd am citit scenariul, ştiu că exact la asta m-am gîndit, că sună extrem de bine şi de literar. V-aţi documentat mult, cum aţi ajuns la forma asta?*

Orice scenariu e o provocare pentru scenarist, pentru că niciodată reuşita a ceea ce iese în final nu ţine doar de el. Cu atît mai mult unul cu subiect de epocă. Să reînvii ceva ce e posibil să fi existat cu aproape două secole în urmă presupune documentare serioasă, trebuie să-ţi foloseşti intuiţia şi nervii la maximum. Ce cărţi citeşti, unde le găseşti, de unde începi? Pe ce te bazezi? – vorba lui Moromete. Cum afli, de exemplu, modalitatea de extragere a aurului din rîu la începutului secolului al XIX-lea? Mai întîi e greu, bîjbîi, dar dacă prinzi un fir, pînă la urmă ajungi la informaţia corectă. Per total, vorbim de zeci de cărţi şi documente vînate de mine şi de Radu, fiecare cu sursele şi cu intuiţia lui. Ne-a ajutat foarte mult şi un specialist istoric, fac o plecăciune pentru domnia sa, Constanţa Vintilă-Ghiţulescu. În fine, fără a o minimaliza, ţin să spun că discuţia asta cu documentarea mi se pare oarecum un fetiş pentru o parte din intelectualitatea de la noi. Există cărţi şi filme geniale în care autorul s-a folosit doar de experienţa lui. Cum e valabil şi invers, ficţiuni bine documentate, dar slabe ca valoare artistică. Evident că te documentezi şi că trebuie să o faci şi atunci cînd ai ca personaj un poştaş din zilele noastre. Care-i orarul la poştă, cît de mare îi este geanta, cum se îmbracă, ce instructaje primeşte la serviciu un asemenea muncitor? Tot documentare e. Apoi, documentare poate să facă orice fiinţă inteligentă, înseamnă doar răbdare şi muncă brută, uneori cîinoasă. Ce faci în ficţiune cu documentarea, ce alegi ca fiind potrivit pentru ficţiune e o altă discuţie, mult mai lungă.

Filmul a avut cronici extrem de bune la Berlin. Părea un film greu de „tradus“, cu toate astea se pare că convenţia începutului de secol XIX n-a fost un impediment. Din contra. Aţi avut vreo teamă legată de „netraductibilitatea“ lui?

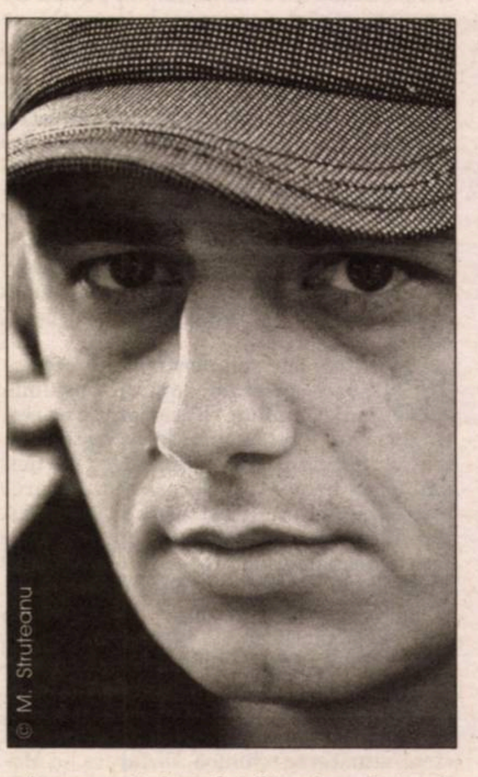
© M. Struteanu

Filmul, general vorbind, nu e chiar atît de greu de tradus pentru că povesteşte în primul rînd prin imagini. Exagerînd un pic, cred că şi un băştinaş din jungla amazoniană poate pricepe ceva, în legea lui, din prima, dacă vede un film. Oricum, mai mult decît dacă îi pui în faţă o carte în limba română. În cazul *Aferim!*, da, e o ţîră mai complicat, pentru că noi am mizat mult pe cuvinte, am vrut ca filmul să fie şi un soi de elogiu adus frumuseţii limbii române, chiar şi în latura ei mai deşucheată. Pentru publicul românesc va exista frustrarea că un străin nu poate să priceapă totul din film. Pe de altă parte, la Berlin am vorbit cu străini care, deşi au simţit că le scapă unele ziceri la traducere, au apreciat foarte mult filmul. A fost un risc asumat de la început de mine şi de Radu: la nivel de cuvinte, filmul se adresează în primul rînd alor noştri de-acasă, străinii trebuie să se prindă din mers, din frînturi, despre ce-i vorba.

Ursul de Argint e ditamai premiul. Mesajul mi se pare cît se poate de clar: fii curajos, fă exact filmele pe care le ai în cap, mergi în contra curentului dacă e cazul şi, la final, poate să iasă foarte bine. Cînd ai văzut prima dată Aferim! *la ce te-ai gîndit?*

E greu să definesc acest „prima dată“. Am văzut scene din film montate după primele zile de filmare. Am fost şi eu martor destul de mult timp la filmări. Ziua eram prin păduri, ape şi cîmpii, vedeam zeci de duble, am şi jucat ca figurant, m-am şi băgat în seamă cu păreri despre ce se întîmplă, iar noaptea intram la montaj. Sau invers. Mulţumită lui Radu, aveam acces pe net la fiecare dublă, la fiecare cadru din film în timp real, pe măsură ce era developat. Cînd am plecat eu de la filmări, văzusem deja aproape o oră din montaj. La două-trei zile după încheierea filmării, am văzut deja un *first-cut* al lui *Aferim!*. Îmi amintesc că îmi plăcea ce iese şi că eram sigur de cîteva lucruri: e o producţie care depăşeşte imaginaţia mea de dinainte de filmări, Radu ştie ce face, actorii sînt brici, imaginea e de excepţie. Pe bucăţi, eram încîntat, fascinat. Temeri aveam doar în privinţa întregului, nu-mi dădeam seama dacă funcţionează pînă la capăt pentru privitorul obişnuit. În rest, pot spune, cu mîna pe inimă, că am fost martor: în timp ce lucrează, Radu este poza maximei dureri la bască dacă filmul „se va vinde“ sau nu. Atunci contează doar dacă îi place lui şi celor cu care lucrează.

Filmul va avea în curînd premiera românească. Ursul de Argint va ajuta, cu siguranţă. Care sînt atuurile lui Aferim! *pentru publicul de aici?*

Acum, după premiu şi cronicile elogioase din presa străină, există şi mai multe, dar hai să spun doar unul: *Aferim!* e înainte de toate un film despre români, despre mentalităţile şi obiceiurile noastre – atît de ieri, cît şi de azi. Şi cu toţii avem un punct de vedere în privinţa asta. Nu puteţi decît pierde dacă nu veniţi să-l vedeţi pe al nostru şi să-l completaţi cu al vostru. Nu ne lăsaţi să ne dăm singuri cu părerea.

***Florin Lăzărescu** este scriitor şi scenarist. La filmul* Aferim! *semnează scenariul alături de Radu Jude.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Mihnea RUDOIU

Ce nu știm despre Congo

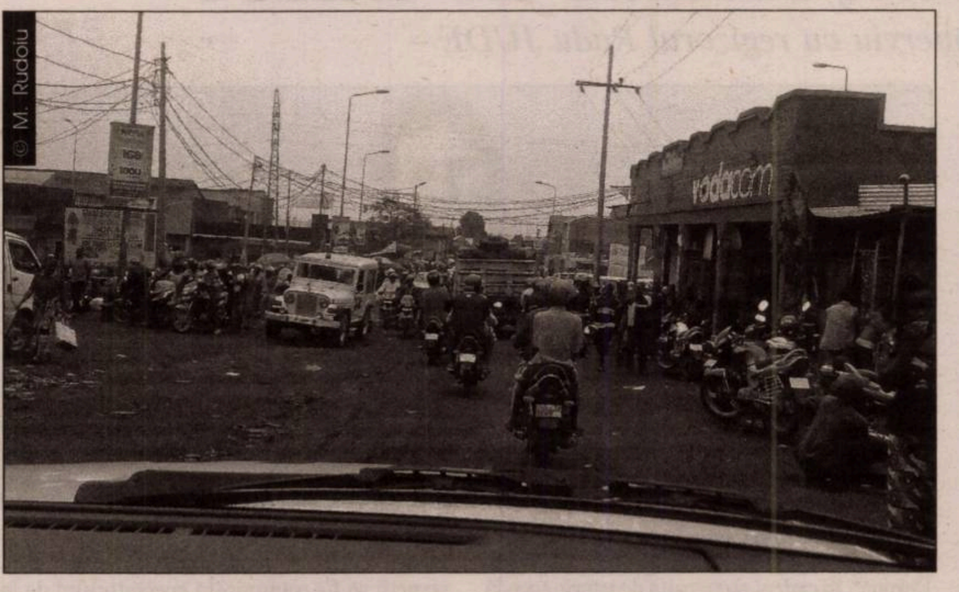

În urmă cu zece ani și un pic, în toiul alegerilor prezidențiale, cînd circula următorul SMS, multiplicat în diferite versiuni: „Și dac-o fi să iasă Bombo, eu mai bine plec în Congo“, îmi amintesc foarte bine că unul din ambasadorii congolezi, intervievat de un post de televiziune, întreba nedumerit unde anume doresc cetățenii României să emigreze, dacă nu iese favoritul lor președinte: în Congo, cu capitala la Kinshasa, sau în țara vecină, Congo, cu capitala la Brazzaville? Tot cu acea ocazie, reporterii opreau pe stradă persoane ce primiseră SMS-ul în cauză și le întrebau dacă știau de existența a două state cu numele Congo. Majoritatea nu știau, iar cei care pretindeau că știau nu cunoșteau care erau.

Oricum, pentru cetățeanul român detaliul nu avea relevanță, și nu pentru că i-ar fi fost totuna unde ar fi emigrat (în fapt, puțini ar fi optat pentru așa ceva), ci pentru că nu-l interesa. Era doar o informație din categoria diverse, aruncată în Recycle Bin-ul memoriei în secunda următoare. Iar printre ei, îmi imaginez, se numărau destui care se consideră jigniți ori de cîte ori un străin confundă Bucureștiul cu Budapesta.

Am ținut să fac această introducere fiindcă, de ceva vreme, mă aflu în Congo, mai exact în fostul Zair al lui Mobutu Sese Seko, actualul Congo-Kinshasa. Ca observator militar în misiunea MONUSCO. O misiune de menținere a păcii alcătuită din vreo 20.000 de oameni, militari și civili deopotrivă.

Lucrînd într-un asemenea conglomerat multinațional, nu mi-a luat mult să descopăr că, din (ne)fericire, nu sîntem singurii cărora ne place ca alții să știe cine sîntem fără ca noi să ne străduim să aflăm cine sînt ceilalți. O americancă ce lucrează tot pentru ONU mi-a spus onest că, pentru ea, România nu înseamnă nimic. Și, fără supărare, a ținut să sublinieze, nici pentru americani și nici pentru America. A auzit de această țară, la fel cum a auzit de Laos și punct.

Aș putea adăuga, în beneficiul nostru, că respectiva nu știa nici cine sînt compatrioții ei Saul Bellow, John Updike, Philip Roth sau Francis Ford Coppola, dar, dincolo de asta, această atitudine de ignoranță senină seamănă mult cu a noastră față de Congo (și, prin extrapolare, de orice se sustrage razei personale de interes). Indiferența și nepăsarea americanului nu diferă de a românului. Sau a englezului – am avut surpriza să constat că un britanic, un tip foarte simpatic, altminteri, nu auzise măcar de Alain Delon. Sau a burkina-fasoezului care, aflînd din ce țară sînt, m-a întrebat dacă-s țigan.

Pentru străini, noi reprezentăm țara lui Dracula, iar Congo este, în mentalul colectiv al multora, o țară bananieră. Printr-un asemenea stereotip, fiecare crede că a rezumat ce trebuie să știe despre celălalt.

Dar avem oare dreptul să ne plîngem?

Congo și România

În opinia mea, distanța care ne separă de Congo e identică cu cea care ne separă de SUA. Pe de altă parte, situația generală din această țară prezintă multe corespondențe cu cea din România. Și acolo, ca și aici, există multe resurse naturale, multă sărăcie și multă corupție. Adevărat, sărăcia și corupția sînt mult mai accentuate ca la noi, dar meritul nostru în această poziționare superioară este, mai degrabă, geografic. Dacă dacii ar fi avut inspirația să se nască în inima Africii, iar triburile Bantu s-ar fi stabilit la nord de Dunăre, nu ar fi fost exclus ca astăzi congolezii să fie cei care să trimită observatori militari în România, iar misiunea ONU să se numească MONUSRO, nu MONUSCO.

Simt nevoia să spun asta pentru că nu am înțeles deloc aroganța și condescendența cu care mulți dintre cei care sosesc în această țară privesc localnicii. Foarte rar, la persoanele cu care am intrat în contact am observat o empatie sinceră – exceptînd *political correctness*-ul oficial, pe care-l găsesc impersonal și găunos – pentru situația deplorabilă în care se găsesc locuitorii din Congo.

Orașul în care mă aflu momentan, Goma, e unul din orașele importante ale țării. Totuși, stadiul de înapoiere e evident: magazinele sînt mici și nu au vitrine, doar cîțiva kilometri de stradă sînt asfaltați, curentul este o permanentă problemă și, la fel, sistemul de alimentare cu apă. Există și cîteva localuri, răspîndite ici și colo, ce aduc cu cele din București în aceeași măsură în care Micul Paris seamănă cu Paris. Înăuntru, invariabil, dai peste femei gata oricînd să-l învăluie în mreje pe *muzungu* (bărbatul alb în dialectul swahili), deși sărăcia imprimă cochetăriei acestora un aer trist și patetic.

Ca în multe țări africane, *muzungu* este deopotrivă detestat și dorit. Motivul e același în ambele cazuri: banii. Oricît de insipid și pricăjit ar fi în țara lui natală, apartenența la statutul de *muzungu* îi șterge aceste atribute în Congo. Oriunde apare, femeile sînt nerăbdătoare să-l cunoască, ba, pentru a-l convinge că sînt o companie interesantă, se străduie chiar să o rupă într-o engleză precară.

Celor din ONU le este interzis să consume relații sexuale contra cost cu localnicele, dar zvonurile care circulă de colo-colo, slobode la gură, zic că, pentru 20 de dolari, un *muzungu* ar putea începe următoarea zi de muncă cu o mină mai relaxată și veselă, iar o domnișoară din partea locului ar putea trăi, după aceea, relativ bine o săptămînă. Bineînțeles, lucrînd pentru ONU, nu pot nici să confirm, nici să infirm asemenea speculații.

Destule fete sînt deja mămici, ceea ce e ușor observabil după dimensiunile burții, umflate în comparație cu restul corpului. Vîrsta e greu să o citești pe fețele lor, iar multe și-o exagerează. Cele mai multe poartă meșe sau peruci, căci au părul foarte scurt. Dacă insistențele le sînt refuzate, disperarea le împinge spre agresivitate și te trezești îmbrîncit cu sictir. Abia atunci, cînd parada de gesturi erotice e înlăturată și masca lascivă li se scurge de pe chip, le poți vedea sentimentele reale, cînd le-ntîlnești vidul înfricoșător din priviri.

Sînt aceleași priviri pe care le observi și pe stradă, în toiul zilei. Copiii rîd și aleargă nepăsători în zdrențe, dar, pe măsură ce cresc, situația se schimbă. Dictatura lui Mobutu și cele două războaie congoleze (1997-1998 și 1998-2003), ce au antrenat aproape jumătate din continentul african într-un conflict sîngeros, au lăsat nu doar milioane de morți, ci și o populație traumatizată. Parte din tinerii de azi au făcut parte din armata de *kadogos,* copii soldați, fiind cooptați, unii de la vîrsta de șapte ani, de către toate taberele combatante, fără discriminare. Acum, că au crescut, nimeni nu mai are nevoie de ei.

Cînd mergi la cumpărături, ce te izbește este încetineala cu care oamenii se mișcă. Cerșetorii, mai ales, cînd te asaltează – ceea ce se întîmplă, inevitabil, oriunde te-ai afla –, se îndreaptă spre tine cu o lentoare pe care nu am întîlnit-o nicăieri, iar mișcările, imprecise și vagi, zvîcniri mai degrabă ale inerției decît ale voinței, îi schimonosesc, ai zice, cu fiecare pas cu care se apropie de tine. Vor să îți ceară bani, dar parcă nu mai ajung să o facă și, dacă ajung, se țin strîns, privindu-te cu disperare fixă, de portiera mașinii pînă ce aceasta prinde viteză... Par a fi unii din locuitorii satului Tevego din romanul lui Roa Bastos, *Eu, supremul,* despre care povestește consilierul Patino: „Nu e deloc ușor să vezi că mogîldețele nu sînt pietre, ci oameni... (fiindcă) mișcările lor sînt mai lente decît ale unei broaște țestoase. Și încă ceva, Excelență. De aici de unde stau, pe scaunul ăsta, și pînă la masa de unde Înălțimea voastră, în marea-vă răbdare, mă ascultați [...] o mogîldeață din mulțimea asta de broaște-țestoase ar îmbătrîni pe drum pînă să ajungă, dacă se silește din greu și ajunge“.

Îți dă mult de gîndit cînd realizezi că asemenea persoane trăiesc atît aievea, cît și în imaginația unora. Și nu vorbesc numai de cerșetori, ci de mulți dintre cei întîlniți pe străzi. Parcă n-ar avea încotro să meargă sau la cine să ajungă.

Ce-i drept, ca să ajungi nicăieri ai oricît timp la dispoziție. Nu e nevoie să te grăbești.

Cu toate astea, viața merge înainte. Acum ceva zile, Michel, unul din gardienii de la Romanian House, ne-a întrebat dacă îl lăsăm să se uite la meci, la televizor. Era Cupa Africii. „Cine joacă, Michel?“, l-am întrebat. *„Congo, chief. Big Congo with Small Congo.“* Erau sferturile de finală. Am stat toți la meci. Congo-Kinshasa a fost condusă în prima repriză cu 2-0, dar a revenit în a doua și, cu ajutorul lui Bokila (fostul jucător al Petrolului), probabil cel mai bun de pe teren, a cîștigat neașteptat cu 4-2. Michel era în culmea fericirii și noi, șase români, țipam odată cu el. Țineam toți cu Congo, voiam ca echipa țării lui să cîștige.

Michel are acum 24 de ani și cîștigă 200 de dolari pe lună. Atît, cel puțin, plătim noi firmei de securitate pentru serviciile lui. Majoritatea banilor îi pune deoparte să-și cumpere oi. Vrea să aibă cît mai multe oi cînd se va întoarce în satul lui. Nikolas, celălalt gardian, are 22 de ani și e student la filologie la Universitatea din Goma. Noaptea e paznic, ziua merge la facultate. De trei ori pe săptămînă. Într-o dimineață, cînd îmi beam cafeaua, a văzut o carte pe masă și m-a întrebat ce citesc. Era un roman de Patrick Modiano. Știa că tipul luase Nobelul, dar nu citise nimic de el. M-a întrebat dacă îi pot împrumuta cartea. E în română, i-am zis. A fost dezamăgit. Așa am intrat în vorbă. Vrea să se facă profesor de engleză după ce termină facultatea. Dar ce m-a uimit cel mai mult a fost să aflu scriitorii lui preferați: cei din epoca elisabetană. Dar nu Shakespeare, ci Marlowe, în primul rînd Marlowe. Îi plăcea mult *Doctor Faustus.* Am rămas interzis. Și acum, să fiu sincer, îmi cam lipsesc cuvintele, dar, dacă ați vedea cum arată Congo și ați ști că un băiat de 22 de ani, căruia noi îi dăm îmbrăcăminte și mîncare, îl citește pe Marlowe, ați înțelege.

Aș putea să vă povestesc și despre Dieudonné, alt gardian, care e student la Drept în ultimul an și vrea să își deschidă, cîndva, propriul cabinet de avocatură, dar ar fi aceeași poveste cu tineri care se încăpățînează să viseze într-o țară ce refuză cu obstinație dreptul de a visa. Nu știu ce se va întîmpla cu ei. Drumul e lung. Pentru toți cei născuți în această parte a Africii. Căci fosta proprietate privată a regelui Leopold al II-lea al Belgiei, un teritoriu cam cît trei sferturi din Europa, e o țară greu de ținut sub control. Dar tineri ca Nikolas, Michel și Dieudonné au prins curaj.

Acum mai puțin de o lună, demonstrațiile studențești din Kinshasa și Goma împotriva actualului președinte Joseph Kabila (fiul fostului președinte Laurent Kabila, care l-a înlăturat pe Mobutu de la putere) au reușit să atragă atenția presei internaționale, deși guvernul a oprit accesul la Internet (inclusiv în acest moment, net-ul nu poate fi accesat prin intermediul companiilor private de telefonie congoleze). Cauza? Al doilea mandat al lui Kabila expiră anul viitor și acesta inițiase o lege ce i-ar fi permis să rămînă în funcție pînă la finalizarea recensămîntului populației, adică mult peste anul 2016. Studenții s-au revoltat, iar forțele de ordine au ripostat sîngeros. Numărul de morți fluctuează între 20 și 50.

Probabil că, pînă la urmă, neavînd cui să ceară ajutor, congolezii au hotărît să facă ei înșiși primul pas. E un pas timid, firește, dar orice drum începe cu primul pas.

Concluzie

Cînd vrei să scrii despre un popor în întregul lui, fie și fragmentar, te lovești de inevitabila imprecizie a limbajului. Nu sînt în locul lor, dar, privindu-i, îmi dau seama ce sufocant trebuie să fie să te naști într-o țară unde nu ai ce face, unde nu prea contează nimic din ce faci, ce frustrant e să nu vezi nici un orizont în depărtare și ce abrutizant e să ai părinți, rude, frați, surori, prieteni și, cu toate astea, să fii al nimănui și nimeni să nu poată face nimic.

O faimoasă butadă zice că Montaigne era pisicos cu pisica lui, dar pisica lui nu putea niciodată filozofa cu el. Adevărul e că și *muzungu* poate fi congolez cu congolezul, chiar dacă acesta din urmă nu va putea niciodată împărtăși viziunea despre lume a celui dintîi. Problema – și ea poate fi extinsă – este că multor *muzungu* le place să joace rolul lui Montaigne fără a ști cine a fost acesta. Și, mai ales, că găsesc înjositor să se pisicească, fiindcă nu-i interesează să înțeleagă ce înseamnă să fii congolez. Nu-i interesează să știe ce înseamnă să fie orice în afară de ei înșiși. Nimicul de care sînt plini ei le este de ajuns și acest nimic îl impun drept model celorlalți.

Muzungu predică inflexibila sa credință în smerenie, milă și dreptate, și socoate că, dăruind un dolar și o pereche de nădragi uzați cînd se simte bine, s-a achitat de menirea lui glorioasă de civilizator. *Muzungu* uită ce reprezintă în țara lor de baștină, uită că nu-i decît un alt congolez anost și banal într-o țară cu un alt nume și, cu acea comoditate și obtuzitate ce-l prinde atît de natural cînd vine vorba de împărțit verdicte și lipit etichete, se transformă în grotesca ființă a uniformității, căreia maldărul de tabuuri, superstiții, prejudecăți și stereotipii îi domină gîndirea, practic, de cînd se naște.

Adevărul e, însă, că dreptatea, smerenia și mila lu' *muzungu* nu valorează mai mult decît zdrențele murdare pe care le poartă congolezii.

***Mihnea Rudoiu** este scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Dear Darlin' Namor, *Editura Tracus Arte, 2014.*

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

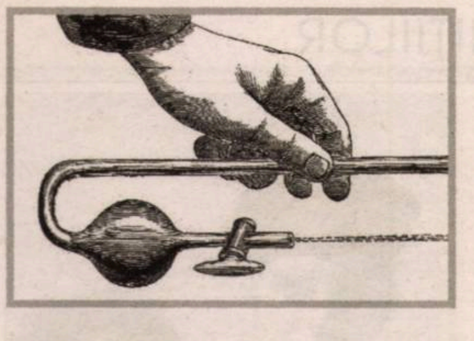

Oana STOICA

rosencrantz & co

Istorii posibile

© M. Marinescu

● ***Capete înfierbîntate* de Mihaela Michailov & David Schwartz. Cu: Alexandru Potocean. Sunet: Cătălin Rulea. Scenografie: Adrian Cristea & Adela Iacoban.**

La începutul lunii februarie, anunțul că dosarul mineriadei din 13-15 iunie 1990 va fi redeschis a coincis cu debutul Platformei de Teatru Politic 2015, un amplu proiect care investighează trecutul recent din perspective individuale și confruntă istoria oficială cu narațiunile personale. Primul eveniment din acest proiect a fost *Capete înfierbîntate*, un spectacol despre mineriada din iunie 1990, creat în urmă cu cinci ani și prezentat la Teatrul Luni de la Green Hours. Titlul reia o expresie des folosită de fostul președinte Ion Iliescu, personaj-cheie în acele evenimente tulburi. Spectacolul are la bază 40 de interviuri – care se constituie într-o arhivă și pot fi vizionate pe youtube.com – realizate de Mihaela Michailov, Cinty Ionescu și David Schwartz cu actori sociali implicați în mineriadă și o documentare aprofundată (rapoarte ale unor instituții și organizații, presă etc.). Acest material a fost structurat în opt interviuri care oferă o imagine panoramică asupra evenimentului, încercînd să prezinte mai multe perspective, din aproape toate zonele sociale implicate.

Concluziile spectacolului pot fi structurate în cîteva enunțuri. Nu există un singur adevăr, ci mai multe adevăruri. Realitățile trăite de un protestatar din Piața Universității, de un miner și de un factor decizional din sfera puterii sînt diferite și simultan valabile. Versiunile fiecărui actor social sînt afectate de subiectivitate, de perspectiva proprie în care ego-ul apare uneori supradimensionat (Doru Mărieș, Marian Munteanu, la Miron Cozma apare un delir egocentric). Spectacolul nu intenționează să descopere adevărul incontestabil despre mineriadă, ci să arate complexitatea evenimentului, care a atins straturi variate ale societății și a implicat persoane din zone sociale diferite. Uneori, poveștile sînt contradictorii, dar asta nu înseamnă că se exclud sau că doar una dintre ele poate fi adevărată. Dimpotrivă, contradicțiile stau la baza acestui moment istoric, ceea ce sugerează, fără pretenția de adevăr absolut, că la nivel înalt, dar cu ramificații pînă jos (de la decizie la execuție), a fost o imensă manipulare. De exemplu, motivația venirii minerilor la București dată de Miron Cozma diferă de cea a lui Ion Iliescu, dar, așa cum reiese din declarațiile acestora, ele nu se exclud, ci sînt interpretări în contexte diferite ale aceluiași fapt. Oricum, singurul lucru cert din tot acest mecanism complex de perspective personale și deturnări narative pare a fi manipularea. Sugerată, resimțită, presimțită, acuzată, deconspirată, dar niciodată asumată. Există doar frînturi de declarații care, puse cap la cap, pot duce la scenarii posibile, fără să existe o garanție că ele sînt și adevărate. Spectacolul reconstituie astfel o istorie, dar nu dă sentințe, nu are pretenția viziunii obiective ca o lecție din manual. Nu este o versiune „oficială“ și nu se rezumă strict la cele trei zile din iunie 1990, ci încearcă o înțelegere a evenimentului, cu antecedentele și consecințele sale. Performance-ul nu folosește doar informații cunoscute. Unele date furnizate sînt noi, cel puțin pentru o parte bună din public. Adolescentă în provincie în anii '90, am perceput mineriada exclusiv prin intermediul televiziunii, parte și ea din manipularea generală, prin ascunderea informațiilor și prezentarea deformată a faptelor. La mine, un spectator oarecare, a ajuns doar versiunea „oficială“. Ceva era în neregulă – nu înțelegeam de ce, abia ieșiți din coșmarul viziunii unice, nu acceptam opiniile diferite –, dar nu aș fi putut să spun ce anume, nici cît de mare era eroarea și cine a „comis-o“. Spectacolul are meritul de a ridica vălul de pe aspecte ignorate ale mineriadei. De exemplu, faptul că, la pachet cu manifestanții, au fost arestați sau agresați cetățeni care treceau prin zonă, dar și un număr considerabil de romi care nu aveau nimic de-a face cu protestul. Mineriada a servit ca pretext pentru o altfel de „curățenie“ a Pieței Universității, de așa-numiții bișnițari, majoritatea de etnie romă. Apar chiar și informații că minerii au fost îndrumați spre cartierul Rahova, deci au „vînat“ romii la ei acasă. Un alt aspect revelat este legat de ducerea arestaților la unitatea militară Măgurele. Pe de-o parte, din punct de vedere juridic, este vorba despre privare ilegală de libertate, căci arestările nu s-au făcut în baza unui mandat și au durat cu mult peste limita admisă în cazul unei rețineri în flagrant. Pe de altă parte, se pare că numărul arestărilor a atins o mie de persoane, iar 50% din acestea erau romi, neimplicați politic. Încă o dată, adevărul despre mineriadă necesită o investigație complexă, iar recenta redeschidere a dosarului este o oportunitate pentru luminarea cît de cît a acestui moment controversat din istoria recentă. Un alt merit esențial al spectacolului vizează prezentarea faptelor din punctul de vedere al tuturor celor implicați (mai puțin romii, care nu au dorit să vorbească), astfel încît se observă că manipularea a vizat și actanții, nu doar „publicul“, și că victimele nu sînt doar cele direct agresate.

Spectacolul reconstituie astfel o istorie,
dar nu dă sentințe, nu are pretenția viziunii obiective
ca o lecție din manual.

Spectacol de istorie performată, *Capete înfierbîntate* este format din opt monoloage interpretate de Alexandru Potocean. Putîndu-se raporta la personajele reale (Miron Cozma, Ion Iliescu, Cristian Pațurcă, Marian Munteanu, Vlad Gorneanu – pe atunci elev, acum solistul formației ZOB –, Doru Mărieș, un miner, poetul Mircea Dobrovicescu), Potocean purcede la o explorare a caracterelor în ADN-ul lor, refuzîndu-le accentele cabotine, preferînd apropierea de realitate în locul unei caricaturizări care ar fi teatralizat întregul demers și l-ar fi lipsit de credibilitate. Performanța lui Potocean ține de performarea veridicului. Reușita actorului este admirabilă, deși nu a atras atenția juriilor UNITER, dar asta nu mai miră pe nimeni.

Capete înfierbîntate a deschis Platforma de Teatru Politic 2015, proiect amplu care pune în discuție, pe parcursul unui an, probleme sociale și politice ale prezentului și istoriei recente. Proiectul – finanțat printr-un grant oferit de Norvegia, Islanda, Liechtenstein și Guvernul României – cuprinde o stagiune de teatru politic (la Teatrul Luni, Centrul de Teatru Educațional Replika și Căminul „Moses Rosen“), un turneu cu spectacole politice în patru orașe (Galați, Iași, Craiova, Timișoara), ateliere de teatru-forum (unul pentru profesioniști, altul pentru elevi) și două producții noi, una despre istoria mișcărilor de rezistență din România post-1918 și alta despre abuzurile și presiunile la care sînt supuse femeile.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

JAZZ SYNDICATE LIVE SESSIONS
PREZINTA
RAVI COLTRANE
QUARTET
EUROPEAN TOUR
magicfm
Muzica inimii tale
22 FEB 2015 - ORA 19:30
SALA RADIO
BILETE IN RETEAUA EVENTIM.RO SI IABILET.RO
RAVI COLTRANE - SAXOFON TENOR
DAVID VIRELLES - PIAN
DEZRON DOUGLAS - BASS
JOHNATHAN BLAKE - BATERIE
PREZENTATOR - FLORIAN LUNGU
adevărul DILEMA VECHE
zile nopți sunete BEST MUSIC iConcert.ro INFO MUSIC blitz TV

Andrei GORZO

dilematograf

Cîteva observaţii în aşteptarea lui Aferim!

Prima analiză a filmului *Aferim!* a apărut la sfîrşitul anului trecut în volumul colectiv *Politicile filmului. Contribuţii la interpretarea cinemaului românesc contemporan,* coordonat de Andrei State şi de mine la Editura Tact. Veronica Lazăr şi cu mine, coautori ai analizei, explicam acolo pe larg de ce „westernul valah“ al lui Radu Jude – care atacă problema rasismului anti-rom din România de azi, dar nu direct, printr-o poveste de actualitate cu efect moralizator, ci relatînd un episod din epoca robiei şi trasînd implicit o genealogie a raporturilor de oprimare care continuă să se reproducă şi astăzi – ni se pare cel mai important film românesc din 2010 încoace. În cele ce urmează nu intenţionez să reiau sau să completez argumentaţia din acel text – publicat şi pe site-ul *Dilemei vechi* imediat după premiera internaţională (berlineză) a filmului. Însă, dat fiind faptul că, în aşteptarea premierei româneşti de pe 13 martie, au început deja să se contureze nişte linii de receptare, aş vrea să fac cîteva observaţii pe marginea acestora.

1. Printre ovaţiile care au întîmpinat în România premiul decernat lui Jude la Berlinală s-au amestecat insultele rasiste şi antisemite ale unor comentatori internauţi aparent ultranaţionalişti. În reacţie, asemenea mizerii au fost denunţate drept prelungirile în secolul XXI ale realităţilor descrise în *Aferim!*. Dar a le acorda atîta importanţă riscă să escamoteze adevăratele prelungiri în prezent ale rasismului descris în film, reducîndu-le pe acestea la nivelul dejecţiilor verbale ale unor bezmetici de care nouă, celorlalţi, „lumii bune“, ne e cît se poate de uşor să ne delimităm. Rasismul pe care-l descrie *Aferim!* este unul structural; şi, invitîndu-ne să-i urmărim prelungirile, filmul ne provoacă la confruntarea cu un rasism al prezentului care e tot structural, nu doar o chestiune de izbucniri verbale din partea unor indivizi atît de uşor de etichetat drept nefrecventabili.

2. Deja lucrează în forţă un clişeu de receptare potrivit căruia *Aferim!* ar fi un film despre „românism“, unde „românism“ e un termen peiorativ desemnînd o mentalitate colectivă, o etno-psihologie înţeleasă ca o esenţă sau ca o continuitate de comportament mai puternică decît orice transformare istorică. (Clişeul ăsta s-a activat în pofida faptului că filmul e prevăzut cu o secvenţă menită să-l blocheze – un monolog recitat de un popă şi constînd într-o litanie de stereotipuri etnice.) Credinţa într-un „românism“ înţeles astfel e, de fapt, echivalentul cu semn schimbat (din plusul mîndriei patriotice în minusul complexului identitar) al credinţei (la care par să adere bezmeticii pomeniţi la punctul 1) într-un „românism“ luminos, curat ca lacrima, veşnică ţintă a calomniilor şi persecuţiilor. Din contră, filmul arată foarte clar – şi e unul dintre marile lui merite – că mentalităţile, ideile (individuale şi de grup) despre lume sînt modelate de condiţiile de trai, de ordinea în care s-au aşezat temporar fiinţele şi lucrurile, în anumite împrejurări istorice. Mai exact, filmul arată clar că ordinea asta, deşi e de fabricaţie umană, deşi e trecătoare, deşi e produsul unor împrejurări particulare etc., tinde să fie privită atît de privilegiaţii ei, cît şi de cei siliţi s-o îndure, drept o ordine naturală sau divină, consens ce consolidează privilegiile celor dintîi (înţeleasă ca firească, dominaţia lor devine incontestabilă) şi totodată îi împacă pe cei din urmă cu condiţia lor (de vreme ce le apare ca imposibil de schimbat). Mai departe, filmul arată clar că însuşi folclorul societăţii pe care o descrie, cultura ei, nu e altceva decît un instrument al acestei ordini, la menţinerea căreia lucrează. În fine, toate astea angajează prezentul la tot pasul, invitîndu-ne să observăm nu că nu s-a schimbat nimic (evident că s-au schimbat multe, începînd cu faptul că romii nu mai sînt sclavi), ci că acea veche ordine, cu severele ei inechităţi de rasă, clasă şi gen, şi cu „înţelepciunea“ ei oficială, menită să treacă aceste inechităţi drept naturale şi imuabile, a fost înlocuită treptat de o ordine nouă, tot cu mari (deşi relativ camuflate) inechităţi de rasă, clasă şi gen, şi cu propria ei „înţelepciune“ oficială, menită să le treacă drept naturale şi imuabile.

3. O parte din înfrigurarea cu care e aşteptat *Aferim!* pare să se bazeze pe faptul că e un film istoric, o snoavă de secol XIX, din partea căreia destui spectatori români par să anticipeze o invitaţie la evadare (dintr-o actualitate românească – cinematografică şi nu numai – percepută ca sumbră şi oprimantă) într-un spaţiu cultural confortabil, în degustări de limbaj savuros-exotic şi de moravuri exotic-pitoreşti. E bine de ştiut că, deşi îmbie spectatorii la asemenea degustări, fermecîndu-i, Jude şi colaboratorii săi nu sînt angajaţi în construirea unui spaţiu izolat împotriva şocurilor, destinat căutătorilor de asemenea refugii, ci în reprezentarea unui sistem economic şi social bazat pe forme crunte de violenţă şi exploatare. Cît de crunte sînt aceste forme se arată în ultimul act al filmului, cînd farmecul e brusc dat deoparte. În plus, construirea parţială a scenariului ca un (adesea încîntător) colaj de replici şi incidente împrumutate din diverse surse literare româneşti, deopotrivă folclorice şi culte (cu o predilecţie pentru umorul de factură rabelaisiană), e ludic-postmodernistă fără a fi gratuită. Limbajul „savuros“ şi „înţelepciunea“ al cărui instrument este nu sînt exploatate ornamental, ci inspectate critic.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Hainele noi ale împăratului

● **Marilyn Manson, *The Pale Emperor*, Hell, etc., 2015.**

În 1996, Brian Hugh Warner avea lumea la picioare, reuşind să capitalizeze tot pesimismul *goth* al ultimei cohorte a adolescenţilor Generaţiei X, abandonată cu doi ani înainte de un alt prinţ al dezamăgirii şi heroinei, Kurt Cobain. *Antichrist Superstar*, albumul pe care îl semna în acel an, produs de Trent Reznor, debuta pe poziţia a treia a topului american *Billboard 200*, imediat după Céline Dion *(Falling Into You)* şi Kenny G *(The Moment)*. Creatură de vodevil la care mai tot poporul făcea click cînd venea vorba de satanism muzical şi discipol declarat al lui Anton Szandor LaVey, Marilyn Manson era pe vremea aceea un emiţător de fraze potrivite să-i ardă la linguricӑ pe bunii creştini ai lumii ăsteia – *„Hopefully, I'll be remembered as the one who brought an end to Christianity“* – şi extravaganţa necesară într-o lume în care Oasis cînta „Wonderwall“, iar Metallica, „Hero of the Day“.

Au trecut de atunci 19 ani, răstimp în care Warner şi trupa sa au mai lansat şapte albume într-un *descendo* – cu un amendament: *The Golden Age of Grotesque* (2003) debuta pe prima poziţie în acelaşi *Billboard 200* – egalat doar de trecerea celor şapte milioane de cumpărători ai discului căţărat foarte sus în topul din Statele Unite ale Americii din rîndul adolescenţilor dezabuzaţi şi lipsiţi de încredere în societatea momentului în cel al adulţilor legaţi etern de job-uri corporatiste prin ritualul returnării ratelor lunare către bănci. Abandonat de propriii copii, orfanii *goth* ai celei de-a doua jumătăţi a anilor '90, Marilyn Manson a devenit uşor-uşor anacronic, aşa cum se întîmplase în trecutul apropiat şi cu una dintre sursele sale de inspiraţie, venerabilul Alice Cooper, îngropîndu-se în clişee şi bifînd, muzical vorbind, eşec după eşec în ultimul deceniu. Asta dacă nu pun la socoteală campania din 2013 a brand-ului Yves Saint Laurent, a cărui imagine a fost MM, alături de o colegă de generaţie, disfuncţionala divă a epocii grunge, Courtney Love, şi apariţiile hazlii din serialul TV *Californication*.

Ce-ar mai putea avea de spus Marilyn Manson în 2015? E o întrebare bună, al cărei prim răspuns s-ar putea afla în titlul unui nou album, apărut în luna ianuarie a acestui an. *The Pale Emperor* e metafora şi, poate, ştampila autoironică pe care artistul american cîndva acuzat că ar fi fost motorul masacrului de la Columbine High School şi-o administrează astăzi. Superstarul Antichrist al anilor '90 e un Faust al Los Angeles-ului care se apropie vertiginos de vîrsta de 50 de ani. Ăsta să fie motivul pentru care noul disc sună mai matur – deşi „matur“ e un cuvînt care poate fi aşezat cu destulă greutate lîngă numele Marilyn Manson –, sondînd şi o zonă stilistică care sună, în general, „mai matur“, blues rock-ul. E şi meritul unui muzician versat în această dimensiune muzicală, Tyler Bates, coproducător al noului disc, individ care are în portofoliu *soundtrack*-uri pentru filme precum *Halloween*, *Dawn of the Dead*, *300*, *Watchmen* sau *Doomsday* şi pentru jocuri video musculare, ca *God of War: Ascension* sau *Killzone Shadow Fall*. Dar şi al lui Warner, care a înţeles că un detur stilistic ar putea să-i readucă la suprafaţă o carieră agonizantă. Aparent, acest al nouălea album al său o face.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Oana RĂSUCEANU

Filme după gratii

„Filme după gratii“, proiectul demarat în toamna anului trecut, a ajuns la a doua ediţie. Cinci filme româneşti sînt proiectate în penitenciarele din Arad şi Giurgiu. Deţinuţii pot dialoga, după vizionări, cu organizatorii acestui program, care are drept miză educaţia culturală într-un mediu în care nu există acces liber la cultură.

Cum au fost alese cele cinci filme?

Am avut multe discuţii despre selecţia acestui program. Ne-am dat seama că – în funcţie de programul de detenţie – condamnaţii au posibilitatea să urmărească filme la televizor. Dar n-au acces la canalele cu plată, la HBO, de pildă, care difuzează filme de artă sau filme româneşti mai recente. Aşa că am hotărît, împreună cu colegii din echipa 111 Film – Eugen Lumezianu şi Eduard Haris (iniţiatorii proiectului), să oferim cîteva filme din ultimii zece ani pentru a le arăta cum s-a ajuns ca cinematografia autohtonă să fie atît de apreciată la festivalurile importante.

Cît de pregătiţi sînt aceşti oameni să urmărească şi să înţeleagă aceste filme de artă?

Nici noi n-am ştiut de la bun început cum vor reacţiona, n-am ştiut la ce să ne aşteptăm. Am programat, în orice caz, şi discuţii pe marginea filmelor prezentate. Am avut surprize foarte plăcute. Oamenii au urmărit cu mare atenţie filmele şi au participat cu mare plăcere la discuţii. Sînt filme care pot provoca polemici – a fost foarte interesant să vedem ce fel de controverse stîrnesc, printre deţinuţi, filme precum *Marfa şi banii* sau *Poliţist, adjectiv,* de pildă. Sau cum empatizează cu personajul din *California dreamin'*.

Aţi filmat aceste discuţii, aţi făcut interviuri cu deţinuţii despre acest proiect. Care e miza acestui documentar?

Iulia Rugină este realizatoarea acestui film. În această perioadă montează materialele filmate la închisorile Tîrgşor şi Jilava. Avem cîte şapte deţinuţi de la fiecare penitenciar care îşi spun povestea şi relaţia lor cu filmul. În scurt timp va ieşi un documentar de cel puţin 60 de minute.

***Oana Răsuceanu** este scenaristă şi lucrează în echipa 111 Film pentru proiectul „Filme după gratii“.*

a consemnat Matei MARTIN

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Numele lui e Alb

Orașele-Gotham, cele care au peste zece milioane de locuitori, nu există în afara metroului şi a ceţii poluate de dimineaţă. Fiecare dintre aceste mari oraşe are însă nuanţa coloristică proprie, dată de aburul dimineţii, răsărit/apus de soare în combinaţie cu calitatea produsului poluant propriu. Unele oraşe se vizitează pentru monumentele lor celebre, altele pentru că eşti în doi, altele pentru că îţi şade bine cu drumul. Dar oraşele ar trebui vizitate şi pentru culorile lor specifice. În cel mai realist mod cu putinţă, unele oraşe au, cred, o culoare anume.

Seulul nu are o culoare, căci *blur*-ul lui e, pentru mine, alb. Aşa încît celor care ajung acolo le-aş recomanda să facă un tur de *white-hunting*, iar harta mea personală de *hayan-jido* (harta albului) ar arăta cam aşa:

O călătorie cu metroul. Seulul are nouă linii de metrou, fiecare cu cîte cel puţin treizeci de staţii, dispuse perfect mimetic cu întreaga suprafaţă a oraşului, un habitat în sine. În asemenea oraşe-mamut, o călătorie cu metroul e o formă de a-l cunoaşte mult mai recomandabilă decît, să zicem, autobuzele supraetajate de suprafaţă. Pe lîngă organizarea absolut impecabilă, metroul seulez posedă un alb distinct: punctualitatea imaculată a sosirilor/plecărilor; eleganţa folosirii scărilor rulante; vocea ultrafeminină a crainicei care anunţă staţiile şi închiderea de uşi, motiv suficient pentru a te plimba cu metroul seulez; uşile glasvand, anti-suicid (instalate pentru că, pe lîngă fluviul Han, metroul era cel mai des folosit în ţara cu rata cea mai înaltă a suicidului, în rîndul tinerilor, din lume – fluviul curge, dar metroul, într-un miripolis, nu poate sta în loc), care se deschid doar în momentul în care metroul a parcat în staţie, supa indistinct albă de călători care dorm exact, dar exact cît trebuie şi se trezesc fix cu cîteva secunde înainte de a ajunge la destinaţie. Sau citesc, sau privesc în gol, ceea ce e un mod de a fi alb. În metroul seulez miroase a usturoi, leguma albă atît de iubită de coreeni. Trecerile de la subterană la suprafaţă, pe lîngă fluviul Han sau pe lîngă un perete alb-murdar de blocuri. Fiecare linie are o culoare, trasată şi pe pereţii albi ai metroului, pe care o urmezi ca într-un clip *rave* pînă ajungi la suprafaţă. După o călătorie de la un capăt la altul al unei linii sau după ce ai schimbat cîteva linii, vă asigur că, odată ajunşi la suprafaţă, veţi vedea, chiar şi în noaptea atît de *glitz* seuleză, alb în faţa ochilor.

Cafenelele albe din Itaewon, înspre Hanganjin, unde poţi să citeşti liniştit, muzeul Leeum şi scara sa cochilată albă, barul alb, în formă de peşteră de pe Pluto, din Hongdae, casele de căsătorii, pentru ceremoniile scurte şi impresionantele rochii întotdeauna sirenă ale mireselor, sau măcar pentru eşantionul lor – fericire albă – de fotografii. Albul e şi al doliului, al veşmintelor tradiţionale ale învăţaţilor şi ale nobilimii *yanbang*.

Aeroportul Incheon. Spectacular, lumină filtrată alb, neintruziv, larg, liniştea ireală, siguranţa în care te simţi acolo, modul neinvaziv în care eşti tratat.

Orezul, în boluri încălzite, servit de *ajuma,* doamne zîmbitoare, batoanele de orez perpelite pe grătar de comercianţii stradali, pe care le întingi în miere (un deliciu!), supele albe, *ttok-guk,* din batoane de orez, care

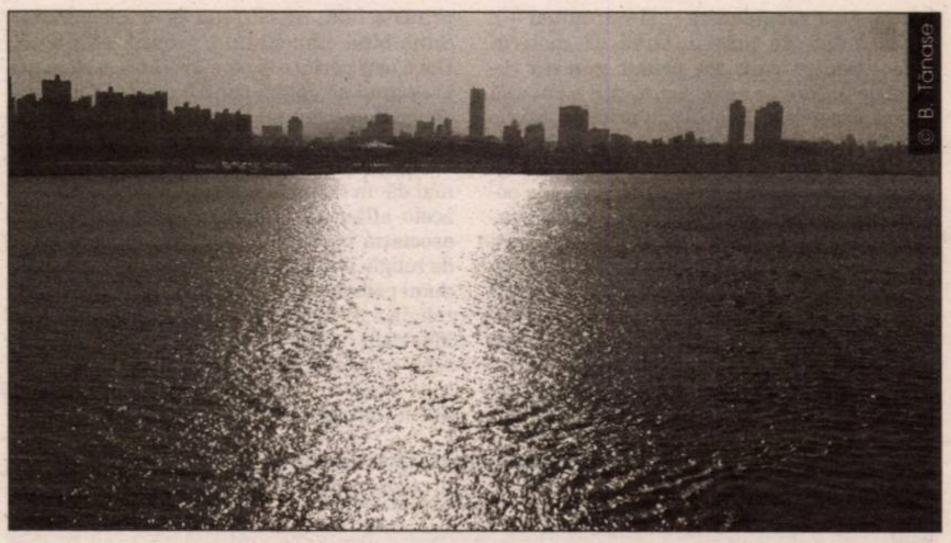
© B. Tănase

se servesc chiar în zilele acestea, pentru că ieri, 18 februarie, a fost *Sollal*, sărbătoarea albă a Anului Lunar (chinezesc). *Sollal*-ul e alb pentru că mîncarea servită la masă e preponderent albă, spre deosebire de cealaltă sărbătoare majoră a Coreei, de toamnă, sărbătoarea recunoştinţei, *Chuseok,* cînd se serveşte mîncare cît mai diversă şi mai colorată. Am ieşit din anul Calului (nu bălan, ci de pămînt) şi am intrat în anul Oii/Caprei – calm, cald, creativ, bun pentru arte, zic maeştrii Zen. Cum nu am văzut picior de oaie/capră în Coreea, presupun că sînt toate albe. Muzeul satului, de lîngă palatul Gyeongbokgung, pentru interioarele simple şi machiajul alb din stampe. Pentru peisajele fin blurate ale schiţelor maeştrilor budişti. Nenumăratele galerii de artă contemporană, răspîndite în tot Seulul, şi obsesia lor pentru alb. Prima oră a răsăritului sau ultima a zilei, de pe un munte din jurul oraşului.

Şirul lung de maşini albe, drastic majoritare în Coreea, *hayen-cha,* observate la orele de vîrf, de preferinţă dintr-un loc cu pereţi de sticlă (mai ales în Jongno). Sau o plimbare pur şi simplu la ţară, atît cît a mai rămas, sau o vizită într-un karaoke, *noreban,* sau să te pierzi în indistinctul unei mari mase de oameni, într-o piaţă, ca să-ţi reamintești că nostalgia e şi acolo, nu numai în nordicul Stockholm, albă.

Oare ce culoare mai are Bucureştiul?

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr.......... Bl.......... Sc.......... Et.......... Ap..........
Localitate.................................. Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail..

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Abonaţii interesaţi să achiziţioneze pachetul aniversar CD + DVD
cu înregistrarea concertului "Interioare" – Alexandru Andrieş
- la preţul special de 25 lei, se pot adresa
Dept. Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57
sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro.
Dată limită 27 februarie 2015.

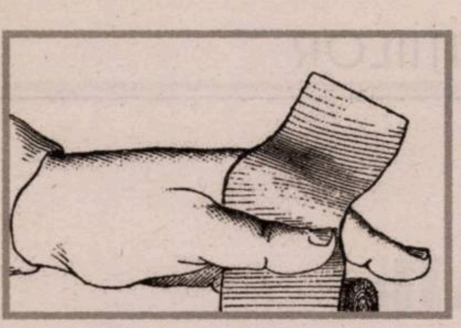

MASS-COMEDIA

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Despre competenţa media

Presa românească – şi nu numai – e plină de prostii. Cred că motivul pentru care am primit această rubrică de la *Dilema veche* acum cîţiva ani e că ştiu să descîlcesc prostiile cu pricina. Azi ne ocupăm de religia în şcoli.

Recent, prin societate s-a reaprins dezbaterea despre predarea religiei în şcoli. E o poveste veche deja, dar cumva discuţia a reapărut prin cafenelele şi studiourile video prin care m-am plimbat săptămîna asta, cu diferite trebi lucrative. Prin cafenele şi studiouri trebuie să fii ori pro, ori contra. Pro sau contra ce? Predării religiei în şcoli. Copiii noştri merită să primească ceva informaţii, har şi mană despre Dumnezeu în şcoală, susţine o tabără. Cealaltă spune că profesorii de religie sînt un fel de bufniţe cobitoare, care înspăimîntă puberii şi îi deturnează din drumul către propria umanitate prin ameninţările retrograde despre viaţă, contracepţie şi lume pe care le proferează.

Vă conjur să vă uitaţi la şirul informaţiilor.

Dar unde intervine presa? Să dăm un Google, cum se spune. Primul rezultat, Gandul.info: "Anunţul ministrului Educaţiei despre predarea religiei în şcoli". Ministrul Educaţiei e un domn pe nume Sorin Câmpeanu, care ne spune că ora de religie nu va mai fi obligatorie în noul an şcolar, iar părinţii trebuie să opteze – să semneze – ca să-şi înscrie copiii la cursul respectiv. Despre povestea asta s-a discutat în legătură cu Facebook – ideea e că platforma trebuie să te oblige să-ţi dai consimţămîntul, explicit, printr-o bifă, un clic sau ceva asemănător. Sună bine, nimeni nu e oropsit, asta e tot. Dacă eşti părinte şi nu eşti cretin, o să ai grijă la anul să optezi pentru copilul tău, dacă să participe sau nu la ora de religie. Te duci la şcoală şi rezolvi pentru un an întreg.

Subiectul ar părea închis. Dar Google ne mai dă un site numit Familiaortodoxa.ro. De acolo aflăm că „Liana Stanciu va conduce asociaţia părinţilor români care doresc ora de religie în şcoli“. Cum doresc ei, părinţii români care doresc... ora de religie? Se pare că religia e în pericol de a fi eliminată din şcoli? Mai citiţi o dată paragraful de mai sus, cam asta a înţeles asociaţia părinţilor români care doresc... din declaraţiile ministrului Sorin Câmpeanu – repet, la modul didactic. Şi dacă vă întrebaţi de unde are Sorin Câmpeanu ideea asta, e de la Curtea Constituţională. Asociaţia puncte puncte a înţeles din ce-a spus ministrul Câmpeanu că ora de religie va fi eliminată din şcoli. Altfel nu şi-ar putea dori ora de religie în şcoli, nu?

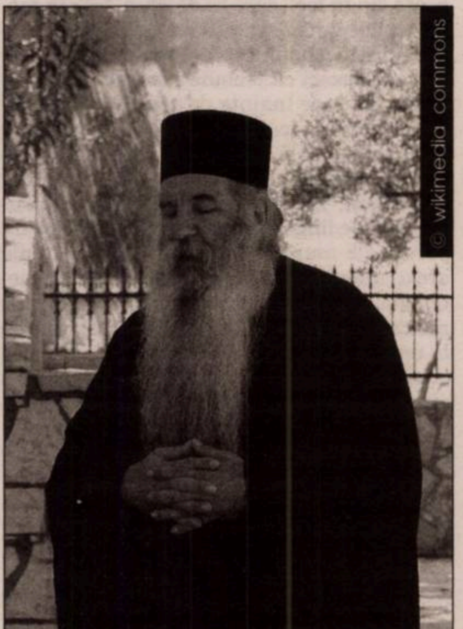
© wikimedia commons

Dacă doriţi motivele, poftiţi un citat: „O oră de religie pe săptămînă este aproape invizibilă faţă de media zilnică de trei ore în faţa televizorului sau a calculatorului/tabletei confirmată de statistici, dar ea se poate constitui într-un reper profetic în sufletul acestora. Din punctul nostru de vedere scopul orei de religie este de a-i familiariza pe elevi cu elementele fundamentale ale propriei credinţe religioase, de a le oferi o introducere în studiul celorlalte mari religii ale lumii, precum şi de a-i ajuta să înţeleagă dimensiunea istorică, culturală şi morală a fenomenului religios“.

De acord cu tot, dar care e ameninţarea? Pentru ce militãm? „Asociaţia va prelua şi administrarea site-ului Oradereligie.ro unde toate informaţiile legate de acest subiect vor fi actualizate“, se mai arată pe site-ul Familiaortodoxa.ro, de unde pescuim toate aceste sperieturi. Pornite, o spun iar, de la faptul că părinţii trebuie să indice explicit faptul că ai lor copii trebuie să participe la ora de religie. Nu mă duc pe Oradereligie.ro, fiindcă vreau să vă arăt şi ce spun ceilalţi. Prin vocea unui editorialist de succes, *Evenimentul zilei* geme: „Lipsa unor reacţii publice ferme şi insistente ale altor culte religioase arată că nevoia obligativităţii orei de religie ţine de interese exclusive ale BOR, care are o poziţie dominantă şi în această zonă a societăţii. Mulţi dintre cei care au contestat necesitatea orelor de religie în şcoli au invocat tocmai această poziţie dominantă a BOR în societate şi, mai ales, interferenţele anormale cu alte zone unde Biserica nu ar avea ce să caute. Cel mai flagrant exemplu este implicarea Bisericii în campania electorală“. V-am dat tot paragraful numai ca să încerc să vă explic ce-a vrut să spună autorul: toată chestia vine de la Biserica Ortodoxă (BOR), care e rea fiindcă s-a băgat în campanie. Şi în general e rea. Sau cum se poate rezuma aşa ceva?

Una peste alta, cam pe joi, cînd o să publice *Dilema veche* articolul ăsta, presupun că va exista şi o replică în forţă a antiortodocşilor, anticlericalilor, laicilor, cum vreţi să le spuneţi. Ştirea, totuşi, se reduce la mai nimic – părinţii care vor să îşi trimită copiii la religie trebuie să opteze/semneze/bifeze pentru asta. Peste mode şi timp, în Olimp, cînd voi da *share* acestui articol pe Facebook, vor apărea nenumărate păreri. Totuşi, eu vă conjur să vă uitaţi la şirul informaţiilor şi declaraţiilor. Nu la păreri.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

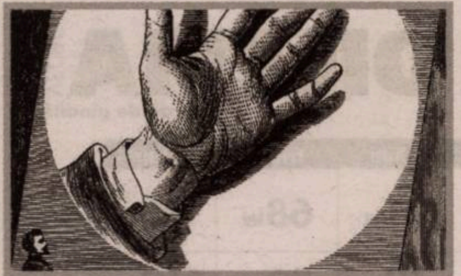

Adina POPESCU

portrete din mers

Generaţia touchscreen

La 2 ani şi jumătate, Mara ştia să răspundă la telefonul smart al lui tăticu'. Glisa cu degeţelul, apoi îl ducea cu o mină serioasă la ureche: „Alo! Mala teleton.“ Deşi îl pufnea rîsul, tăticu' era foarte mîndru de ea. Uneori, cînd erau în maşină, blocaţi în trafic, şi Mara începea să plîngă, tăticu' îi dădea telefonul lui ca să se joace cu el. Şi, brusc, Mara se potolea.

Pe la 3 ani şi jumătate, atunci cînd mămica şi-a cumpărat o tabletă, Marei i s-a deschis un nou univers. Cînd reuşea să pună mîna pe ea, în bucătărie, acolo unde mami căuta reţete sau instala aplicaţii de nutriţie, începea pentru fetiţă o adevărată călătorie tactilă. Toate degeţelele atingeau acum ecranul şi se mişcau în mai multe direcţii, ferestre cu poze colorate se deschideau sub ochii ei, zeci de iconiţe se copiau dintr-o parte în alta sau dispăreau pur şi simplu ca prin minune. Mămica se prindea repede de ce făcea ea şi se supăra: „Mara, nu e voie! Strici tableta!“ Însă supărarea n-o ţinea mult: „Hai să ţi-arăt poze cu tine de cînd erai bebe, bine?“ Şi pozele acelea luminoase cu un copil mic de tot şi grăsuţ care se numea tot Mara apăreau pe tabletă, din nou în mod miraculos. Cînd Mara a reuşit de una singură „primul ei Skype“, adică a deschis programul, a apelat şi a vorbit cu naşa din Italia, mămica a decis să-i cedeze ei tableta. Oricum, prea multe nu făcea cu ea. Aşa că tableta a ajuns printre jucăriile Marei, pe jos, în camera ei. De ursuleţi şi de păpuşi se plictisea repede, de tabletă – niciodată, deşi de două ori a vărsat pe ea cacao cu lapte şi o dată a lovit ecranul cu colţul unui cub, pentru că a enervat-o ceva din minunata lume virtuală.

În casa prietenilor mei, mă uitam la Mara cum încearcă să schimbe posturile de la televizor glisînd dintr-o parte în alta cu degetul pe ecran. Nu se întîmplă, însă, nimic, iar fetiţa nu înţelege ce nu e în regulă. Ştie că există un „aparat“ special pentru aşa ceva, care se numeşte telecomandă, dar refuză să-l folosească. În fond, ar trebui să meargă şi aşa, cu degetul! Televizorul e de vină, e defect. „Trebuie să mai facem o rată să ne luăm un Smart TV“, oftează mămica. La grădiniţă, educatoarele spun că inteligenţa Marei este peste medie, însă fetiţa are probleme de comunicare cu alţi copii şi e foarte posesivă cu lucrurile ei. Nu împarte nimic cu nimeni. În universul ei, în care poate să facă orice cu degetele, e un mic magician. Şi un mic Dumnezeu. Ei bine, într-o comunitate de copii, lucrurile stau altfel. Nu poate să apese pe nasul lui Luca, băiatul care o tot sîcîie, şi el să tacă din gură, şi nici să gliseze uşor pe fruntea Sarei, iar ea să-i dea înapoi cartea cu prinţese pe care i-a „împrumutat-o“ pentru doar două minute. Nu mai are nici un control.

Mara începea să plîngă,
tăticu' îi dădea telefonul.

Puţin înainte de Crăciun, un Moş destul de jerpelit stătea în faţa unui magazin Flanco, le cerea copiilor care treceau pe acolo să-i spună poezii şi îi întreba ce cadouri vor să primească. Unul din doi copii răspundea că îşi doreşte o tabletă. În magazin, la casă, părinţii se înghesuiau să cumpere tablete în rate, cu carduri Avantaj. Nu puteau să-şi dezamăgească copiii. Erau tablete ieftine, de 3-400 de lei, „astea se dau cel mai bine“, mi-a spus un vînzător. M-am uitat atentă şi la cumpărători – oameni săraci, care nu cheltuie mai mult de 150 de lei pentru masa de Crăciun, bărbaţi care beau sub brad bere la PET, femei muncite, obosite. Dacă n-aş fi ştiut povestea Marei, n-aş fi înţeles toată această isterie, aş fi zis că asist la sindromul tipic românesc „sînt sărac, dar îmi permit“ sau, mai simplu şi mai din înţelepciunea populară, „capra rîioasă cu coada-n sus“. Dar lucrurile nu stau deloc aşa. Tableta e esenţială pentru copii, căci degetelor lor par deja programate genetic pentru a manipula spaţiul virtual prin atingere.

Primul meu telefon smart (şi ultimul, de altfel) zace şi acum într-un sertar. N-am reuşit să mă obişnuiesc cu el şi l-am abandonat, revenind la cel clasic, „cu butoane“. Am ajuns la concluzia că degetele mele sînt „greşite“, apăsau cu totul aiurea, şi cu o încetineală de melc – îmi lua zece minute să scriu un SMS banal, aşa că telefonul pur şi simplu mă enerva. Complexată de degetele mele boante, mă uitam la o amică adolescentă care scria mesaje cu o viteză uluitoare, nici măcar nu se uita la ecran cînd îl atingea, vorbea cu mine. Am rămas cu gura căscată cînd mi-a spus că o parte din proiectele ei pentru şcoală le face „de pe telefon“. Da, dar şi eu pot face minuni cu mouse-ul! Pot da o mie de click-uri pline de dibăcie cînd joc jocul meu online. Însă dacă mă pui în faţa unui laptop cu touchpad, mă blochez.

Mi-am zis că trebuie, totuşi, să mă upgradez, să „învăţ“. Aşa că am perseverat şi mi-am luat o tabletă. Cu un ecran mare, ca pentru mine. Acum recunosc că m-am îndrăgostit de ea iremediabil. Nu trebuie s-o bombardezi cu atingeri, trebuie doar s-o mîngîi ca ea să înceapă să toarcă şi să facă ce vrei tu. Însă tot am senzaţia că degetele mele nu sînt făcute pentru aşa ceva, că îndeplinesc o sarcină improprie. Şi e normal să fie aşa – cum i s-a dezvoltat generaţiei noastre simţul tactil în copilăria timpurie? Nu era nevoie să pipăim nimic. Poate doar la jocul „Baba oarba“, cînd, legat la ochi, trebuia să-l recunoşti pe copilul pe care l-ai prins după trăsăturile feţei. E de rîs – „Baba Oarba“, singurul „exerciţiu“ care ne antrena pentru tehnologia touchscreen de peste 20 de ani! În schimb, învăţam caligrafie şi umpleam zeci de caiete cu litere frumos încondeiate. La ce ne-a folosit?

■ ■ ■

Stela GIURGEANU

În Vizureşti

Maria locuieşte în Vizureşti, un sat aflat la aproape cincizeci de kilometri de Bucureşti. Are în jur de opt ani. Poartă o pereche de pantaloni gri, de flanel, murdari şi uzaţi, şi un tricou roz. Este încălţată cu o pereche de tenişi subţiri, mult prea subţiri pentru luna decembrie. Are un păr încîlcit, obrăjorii nespălaţi, dar în spatele întregului paravan de sărăcie şi mizerie îi descoperi chipul angelic de copil. Are ochii mari şi vioi şi cercetează întreaga lume ca un spiriduş din argint viu. Şi se bagă mult în seamă. Dar fără tupeu. Simţi curiozitatea nativă a unui viitor optimist, dorinţa sa de a vedea ce se întîmplă dincolo de prezentul în care viaţa nu-i atît de roză.

Se aşază lîngă mine şi-mi priveşte cu o vădită curiozitate reportofonul. „Este telefon?“ „Nu“, răspund eu, „este un aparat cu care voi înregistra discursurile“. „Dar de ce să le înregistrezi?“ – mă întreabă din nou, cu acel ton al copiilor care de multe ori te fisticeşte. Îi spun că voi scrie un reportaj despre Casa de Cultură, la inaugurarea căreia am fost invitată, şi despre satul ei, Vizureşti.

Copila prinde rapid esenţialul şi-mi concediază cu nerăbdare detaliile. „Dar o să scrii şi despre tatăl meu?“ O întreb cine este tatăl ei. „Ironman“ – îmi răspunde prompt, după care îmi întoarce spatele brusc şi vorbeşte cu ceilalţi copii.

Zîmbesc, încurcată, şi-mi rotesc privirea prin jur. Mă aflu la inaugurarea „Căsuţei de cultură“ din satul Vizureşti, unde am ajuns la invitaţia Fundaţiei PACT.

„Să vezi ce oameni minunaţi vei cunoaşte aici“ – mi-a spus, pe drum, **Ioana Traistă**, manager de comunicare al Fundaţiei. „Vizureşti este prima comunitate unde am venit cînd m-am angajat la PACT. M-am întors acasă cu inima plină şi recunosc că datorită oamenilor de aici, care nu se dau bătuţi şi reuşesc realmente să schimbe lucrurile.“

Deşi e un sat sărac, în care posibilităţile de muncă sînt aproape nule – oamenii sînt ori plecaţi în străinătate, ori fac naveta la Bucureşti, ca zilieri, iar rata abandonului şcolar şi a absenteismului este una foarte ridicată –, oamenii de aici şi-au dorit, mai mult decît orice, înfiinţarea unei Case de Cultură.

Deşi este femeie de serviciu s-a apucat într-o bună zi să scrie proiecte europene.

Cristina Tătaru, care este facilitator comunitar, omul care a înlesnit întîlnirile dintre localnici şi ONG-işti, mi-a povestit despre cum a luat naştere proiectul „Căsuţa de cultură“.

„Fundaţia PACT a venit în Vizureşti în urmă cu patru ani, cu acest program de dezvoltare comunitară. Deşi la început a existat o mare reticenţă, atît din partea oamenilor, cît şi a Primăriei, cînd au reuşit să stea cu toţii la masă şi să vorbească, şi-au dat seama că, de fapt, sînt toţi de aceeaşi parte a baricadei. Încrederea se cîştigă în timp, prin multe vizite în comunitate prin care să le arăţi că tu eşti dispus să investeşti, dacă şi ei sînt dispuşi să te asculte.“

S-a pornit cu un grup de iniţiativă format din cîţiva oameni din sat care au mers din casă în casă şi au întrebat localnicii care ar fi problemele pe care ar vrea să le rezolve mai întîi. Şi cel mai dorit lucru a fost construirea unui loc unde să desfăşoare activităţi culturale.

Cîţiva oameni minunaţi

Despre Magdalena Diaconu, doamna Magda cum îi spun oamenii, auzisem doar o parte din povestea ei uluitoare. Auzisem că, deşi este femeie de serviciu, cu opt clase şi o droaie de copii, s-a apucat într-o bună zi să scrie proiecte europene, pe care le-a şi cîştigat, reuşind să schimbe cursul vieţii comunităţii în care trăieşte.

Cu toate că viaţa părea că a decis pentru ea, doamna Magda a demonstrat că, dacă ai voinţă, uneori poţi decide singur pentru viaţa ta. Cum şi ce a mînat-o în luptă? Pur şi simplu a hotărît că e momentul să iasă de sub carapace. S-a apucat să înveţe să scrie proiecte, iar „Căsuţa de cultură“ este doar una dintre confirmările zicalei „Dacă vrei cu adevărat, reuşeşti“.

„Mă uitam aşa, în jur. Am mulţi copii, la şcoală n-am prea avut şansă să merg şi mă gîndeam: oare doar de atîta sînt eu bună?“ Magdalena Diaconu este o femeie înaltă. Îţi dă senzaţia de putere, dar şi de căldură. Povesteşte că, acum trei ani, în locul unde azi este construită Casa, „o mînă de oameni se plimbau, visau, gesticulau arătînd locul unde ar fi vrut să fie construită «Căsuţa de cultură», desenau în aer pereţii, şi gardul, şi curtea.“ Bineînţeles, se şi contraziceau, dar ceea ce îi readucea împreună era visul de a avea un loc unde să adune copiii în afara şcolii. Să desfăşoare programe de *after-school*. Să aibă o bibliotecă. Să încropească grupuri sociale, precum „Clubul mamelor“. Visau ca toate acestea să se întîmple „într-o căsuţă cît de mică, dar care să fie a satului şi oamenii să se simtă bine şi să vină aici cu drag“.

Din acelaşi grup de visători făcea parte şi Gina Başturescu, învăţătoare, despre care aflu că, deşi locuieşte la Bîldana, la 6 kilometri de Vizureşti, *aici* consideră că este casa ei, satul devenind locul ei de suflet. „Dacă stau tot timpul aici cu copiii, n-am cum să nu mă leg.“

Învăţătoarea povesteşte cum acum trei ani s-a făcut o prezentare a Fundaţie PACT, la care au participat toţi profesorii şi unde un facilitator comunitar le-a prezentat programele Fundaţiei care ajută la dezvoltarea comunităţilor din sud. „Ne-a spus că, dacă avem idei, ne vor ajuta să le punem pe hîrtie într-un proiect şi să aplicăm la fondurile europene. În timp s-a închegat grupul de iniţiativă şi, deşi au fost momente de criză, ideile bune s-au sedimentat şi rotiţele au început să meargă.“

În satul Vizureşti sînt foarte mulţi copii, dar sărăcia e mereu un impediment în drumul lor spre educaţie. Neavînd oportunităţi de angajare, părinţii pleacă în străinătate sau fac naveta la Bucureşti, ca zilieri. Mai sînt şi cazuri în care părinţii îşi trimit copiii la Bucureşti să cerşească, în loc să îi ţină în şcoală. „La copiii care nu vin la şcoală în primii ani apar decalaje foarte mari şi le e foarte greu să recupereze. Din cauza asta ne-am gîndit ani de zile la soluţii. Am mare nădejde că prin acest proiect vom face mulţi paşi înainte. Îi luăm după cursuri (cei care participă la proiect au obligaţia să vină dimineaţa la ore) şi apoi rămîn aici, la programul de *after-school* unde încercăm să facem ce nu putem face în clasă.“

Domnul Trandafir

Fostul director al şcolii, **Ion Nilă**, e un om care, prin tot ceea ce a făcut pentru comunitate şi pentru copii, mi-a făcut gîndurile să alunece către portretul dascălului în absolut, Domnul Trandafir.

„De mic copil mi-am dorit să fiu învăţător. Cînd a fost să aleg meseria, n-am avut nici o dilemă: îmi doream să-i învăţ şi pe alţii să caute lucrurile frumoase din viaţă prin educaţie. Aşa am devenit învăţător. Deşi acum am 60 de ani, inima mea e tînără şi m-am încărcat mereu din energia pozitivă pe care o au ochii copiilor. Ajuns director, m-am confruntat cu problemele deosebite ale comunităţii, pentru că vorbim despre o comunitate săracă, cu un procent de aproape 80% de etnie romă, oameni care n-au nici măcar ajutor de şomaj, trăiesc doar din alocaţia de stat.“

Cînd s-a interesat de soarta copiilor care nu veneau la şcoală, a aflat că părinţii îi trimiteau la cerşit la Bucureşti. Aşa că Domnul Trandafir, alias Ion Nilă, s-a hotărît să ia soarta acestor copii în propriile mîini. Începuse să facă săptămînal drumuri la Bucureşti, ca să-i adune de pe stradă şi să-i aducă înapoi pe băncile şcolii.

Lucrurile s-au potrivit de aşa fel încît, într-o bună zi, pe cînd îşi căuta elevii, a oprit în faţa Hotelului Hilton, unde erau cîţiva copii din satul său, puşi la cerşit. A parcat, a coborît şi a început să-i adune în maşină. În timpul acesta, scena era privită din holul hotelului, cu sprîncene ridicate şi ochii scînteietori, de către o doamnă „înaltă şi blondă“, care a ieşit imediat însoţită de cîţiva bodyguarzi, ca să-l chestioneze pe domnul în cauză „ce are de gînd cu acei copii“. Doamna era Leslie Hawke, directoarea asociaţiei numite pe atunci „Ovidiu Rom“.

„I-am spus povestea celor treizeci de copii care merg la cerşit, copii pe care eu îi aduc înapoi la şcoală.“ Inutil să mai povestim că atunci şi acolo a fost „începutul unei frumoase prietenii“. Au început parteneriatele cu Ovidiu Rom, după care contactele cu oameni influenţi şi multe alte proiecte. „Am iniţiat un proiect de reabilitare a şcolii, pentru că şcoala era într-o stare de degradare avansată, am modernizat-o şi am construit o grădiniţă nouă pentru copii. Prin proiectul cu «Ovidiu Rom» am reuşit să aducem toţi copiii la grădiniţă şi la şcoală, am stabilit un contact direct cu familiile. Am făcut şi alte parteneriate cu diverse ONG-uri. La noi a venit pînă şi ambasadorul SUA în România, care a petrecut o zi cu copiii din Vizureşti. Am mers mai apoi pe la diverse societăţi şi concerne internaţionale cărora le-am prezentat situaţia şcolii.“

Ce se întîmplă dincolo de prezentul în care viaţa nu-i atît de roză.

Aşa au început să curgă parteneriatele şi colaborările. „Am trimis o scrisoare deschisă către toate ambasadele din România în care arătam că sîntem o şcoală multiculturală, unde avem şi români şi romi, creştini ortodocşi şi creştini penticostali, că sîntem deschişi să participăm la ziua statului respectiv şi că îi rugăm să ne trimită cîte un ataşat cultural care să ne povestească diferite obiceiuri şi tradiţii, de la mîncarea tradiţională la istorie, amănunte prin care să se realizeze o osmoză între copiii din Vizureşti şi cei din alte ţări. Am reuşit să aducem pînă şi voluntari din Brazilia.“

Pentru a creşte dragostea pentru etnie, fostul director a iniţiat cursuri de limba romani în şcoală. „Acum au trei ore pe săptămînă, iar în prezent copiii din şcoala noastră sînt olimpici internaţionali la limba romani.“ Tot împreună cu copiii, s-a realizat un proiect, susţinut de către ambasada SUA, prin care au fost traduse colinde din română în romani, iar rezultatul a fost o culegere bilingvă de colinde, traduse de copiii din Vizureşti, grafica fiind realizată tot de ei. Culegerea este singura de acest fel.

„Am încercat să le creştem stima de sine, să-şi dea seama că sînt nişte valori.“ Am întrebat-o şi pe directoarea actuală a şcolii, **Nicoleta Sandu**, de ce crede că oamenii de aici au ales ca proiect construirea unei Case de Cultură. Mi-a răspuns că „totul porneşte de la educaţie, oamenii îşi dau seama de asta. Şi pentru că şcoala nu e un spaţiu care să le poată rezolva pe toate, Vizureştiul a ales construirea unui Cămin Cultural, unde să putem desfăşura tot felul de activităţi, de la programe *after-school* la festivaluri. Pînă acum, festivalul de colinde l-am ţinut la Ciocăneşti, apoi la Urziceanca, dar e greu să muţi copiii de aici ca să prezinte spectacolul în alte părţi. Sînt mîndră că aici s-a închegat o echipă.“

Cînd am plecat, Maria, fetiţa despre care v-am povestit la început, a ţinut să-mi arate iscusinţa ei şi mi-a modelat din plastilină un arici. În timp ce modela, îmi povestea despre cîinele ei, care a murit, dar „asta e viaţa“, despre tatăl ei, fierarul satului, căruia americanii i-au spus Ironman, impresionaţi de iscusinţa lui de a făuri tot felul de lucruri. Mi-a spus şi despre visele ei – dintre care unul era să primească o păpuşă de Crăciun, dar se prea poate să primească o tabletă, căci, din nou, „aşa e viaţa“.

Ştiam că nu va primi nici păpuşa, cu atît mai puţin tableta. Dar, în acel sat, să visezi la lucruri măreţe nu este deloc fără speranţă. Dimpotrivă.

Vasile GHEȚĂU

Sănătatea românilor

Termenul „sănătate“ se află în vocabularul obişnuit al oricărei persoane, indiferent de vîrstă, studii ori poziţie profesională, iar accepţiunea generală este şi ea aceeaşi: fără boală. S-ar putea să aibă unele valenţe diferite la omul sănătos dintotdeauna şi la cel care este sau a fost bolnav. Dacă privim rapid pe Internet şi, mai ales, dacă vom consulta lucrări de specialitate, putem sesiza cît de complexă este însă problema definirii termenului. Organizaţia Mondială a Sănătăţii a adoptat definiţia sănătăţii la Conferinţa Internaţională a Sănătăţii din iunie-iulie 1946, la New York, şi ea apare chiar în Preambulul Constituţiei organizaţiei, intrată în vigoare în aprilie 1948. Iată această definiţie, aşa cum apare în versiunea în limba engleză a Constituţiei, şi traducerea ei în limba română: *Health is a state of complete physical, mental, and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity / Sănătatea este situaţia de bunăstare fizică, mentală şi socială completă şi nu constă numai în absenţa bolii ori a infirmităţii*. Definiţia a rămas neschimbată de la adoptarea ei acum aproape 70 de ani de reprezentanţii celor 61 de state participante la conferinţa de la New York, chiar dacă nu au lipsit nici critici, nici sugestii, într-o lume a ştiinţelor medicale aflată dintotdeauna în efervescenţă, motivată şi de spectaculoase descoperiri, tehnologii şi progrese în secolul trecut. Definiţia OMS este considerată de unii prea rigidă, neoperaţională, ea se poate suprapune în bună măsură cu aceea a fericirii, nu ia în considerare legătura cu vîrsta, cu modelul cultural, nu include răspunderea personală (ca atitudine de alegere, provocare ori cauzare). Pentru alţii, sănătatea individului nu poate fi separată de sănătatea comunităţii.

Această mică introducere mi s-a părut necesară pentru un articol care nu are decît un obiectiv modest, cel al descrierii stării de sănătate prin intermediul unui indicator de mare sinteză a economicului, socialului, culturalului, asistenţei medicale, calităţii mediului – *speranţa de viaţă la naştere*. În numărul de ani pe care îi trăieşte, în medie, un om, într-un context istoric dat, se reflectă tot ceea ce determină sănătatea sa: alimentaţie, condiţii de locuit, asistenţă medicală (tehnologii, medicaţie, calitate şi acces), îmbrăcăminte, nivel cultural şi stil de viaţă, sănătatea mediului ambiant, context social, relaţiile sociale. Speranţa de viaţă la naştere a fost în anul 2013, în ţara noastră, de 78,5 ani la femei şi de 71,5 ani la bărbaţi. Pentru a înlătura orice confuzie mă grăbesc să adaug semnificaţia valorilor: atîţi ani ar trăi, în medie, un născut dintr-o generaţie ipotetică ce ar avea, pe tot parcursul existenţei sale (circa 100 de ani), mortalitatea pe vîrste din anul 2013. Cu alte cuvinte, mortalităţii pe vîrste din anul 2013 i se conferă un rafinat echivalent de *durată a vieţii*, un echivalent ipotetic şi termenul de *speranţă* (de viaţă la naştere) este cel adecvat. Doar în secundar şi la modul teoretic putem spune că o persoană născută în anul 2013 ar trăi, în medie, 78,5 ani şi, respectiv, 71,5 ani, dacă generaţia 2013 ar avea, pe toată durata existenţei sale, mortalitatea pe vîrste din anul 2013, ceea ce nu constituie o ipoteză realistă, mortalitatea pe vîrste fiind în regres ferm de mai multe decenii, iar trend-ul este aşteptat să continue, rezervele de reducere a mortalităţii fiind considerabile în România. Decalajul dintre speranţa de viaţă a femeilor şi cea a bărbaţilor este expresia unei apreciabile supramortalităţi la cei din urmă, fenomen tipic populaţiilor europene.

Anul 2013 a fost al 17-lea an de progres al speranţei de viaţă, după reculul din prima jumătate a anilor 1990, survenit în contextul schimbărilor economice, sociale şi politice şi al impactului acestora asupra vieţii şi sănătăţii populaţiei: degradarea nivelului de trai, şomaj, deteriorarea asistenţei medicale, violenţă, instabilitate şi incertitudine. Progresul este de 5 ani la bărbaţi şi de 5,5 ani la femei faţă de anul 1990, acoperind confortabil regresul de la începutul anilor 1990 şi avînd o componentă însemnată de recuperare în raport cu anii 1980 *(figura 1)*. Anii 1990 şi cei care i-au urmat au fost ani de ascensiune constantă şi consistentă a speranţei de viaţă în toate ţările din Uniunea Europeană şi îndeosebi în ţări ex-comuniste în care reformele structurale au fost aplicate rapid şi cu succes, perioada de stagnare a reducerii mortalităţii fiind limitată la 2-3 ani şi urmată de un progres spectaculos. Plasînd creşterile de la noi în contextul UE28 vedem că acel progres de 5,5 ani la femei este printre cele mai mari, în timp ce la bărbaţi este printre cele mai mici, iar în tabloul general speranţa de viaţă la naştere şi la bărbaţi, şi la femei se plasează în partea cea mai de jos a clasamentului. O investigaţie comparativă a structurii mortalităţii pe cauze de deces ne arată şi de ce ne aflăm acolo. Marile progrese în reducerea mortalităţii şi ascensiunea speranţei de viaţă din ultimele patru decenii îşi au originea în reducerea spectaculoasă a mortalităţii datorate maladiilor aparatului circulator prin *revoluţia cardiovascularului*.

Figura 1. Speranța de viață la naștere, pe sexe, în anii 1970-2013 - în ani (*Sursa datelor*: tabele de mortalitate elaborate de autor)

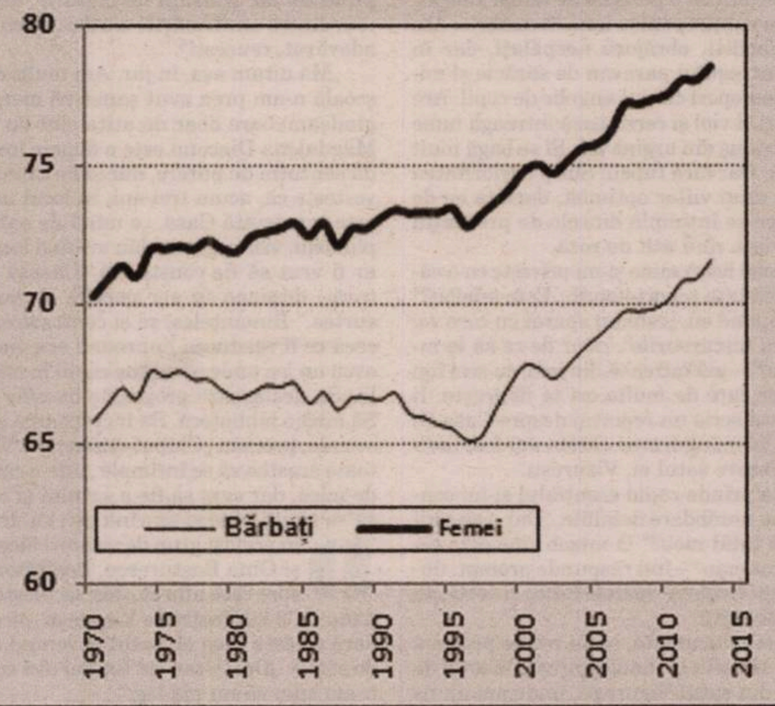

Figura 2. Ponderea mortalității prin bolile aparatului circulator în ansamblul mortalității în țările Uniunii Europene, Elveția și Norvegia în anul 2011 - în %

(Sursa datelor: Eurostat)

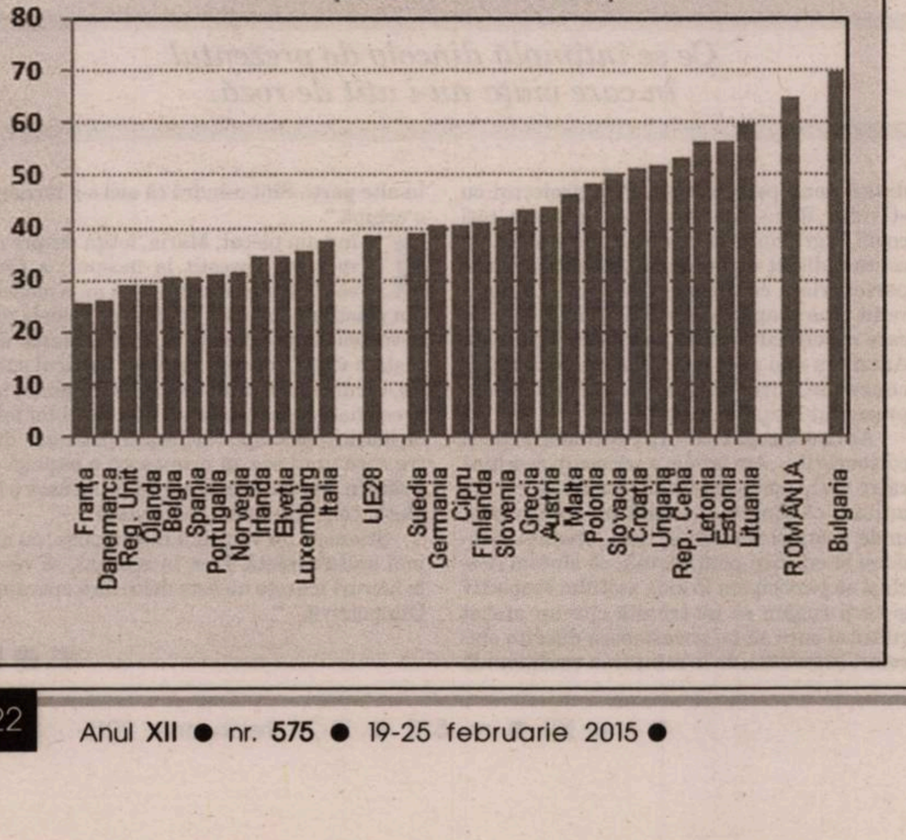

Ea fost lansată în ţările europene dezvoltate în anii 1970, prin programe şi strategii organizate în trei componente: un stil de viaţă mai sănătos, medicaţie nouă de mare eficienţă, noi tehnologii şi terapii, şi progrese remarcabile în chirurgia cardiovasculară. La stil de viaţă se includ nu numai o alimentaţie mai sănătoasă, exerciţiul fizic, reducerea consumului de alcool şi tabac, ci şi controlul tensiunii arteriale şi al colesterolului.

Ofensiva împotriva maladiilor cardiovasculare a avut rezultate spectaculoase în reducerea mortalităţii şi ascensiunea speranţei de viaţă, acolo unde s-a instalat şi consolidat revoluţia cardiovascularului. Diferenţele surprinzător de mari în mortalitatea prin cardiovascular în ţările Uniunii Europene – prezentate în *figura 2* – sînt oglinda realităţilor economice, sociale, culturale şi medicale în care trăiesc populaţiile din ţările Uniunii. Între o mortalitate prin cardiovascular reprezentînd mai puţin de 30% din întreaga mortalitate în Franţa, Danemarca, Regatul Unit, Olanda şi Belgia, şi o mortalitate generală dominată de aceleaşi maladii în proporţie de peste 50% în ţările ex-comuniste, trecînd chiar de 60% în Bulgaria şi România, există un imens decalaj, iar reducerea lui va fi de durată, prin natura bolilor aparatului circulator. Sînt cele trei mari componente ale revoluţiei cardiovascularului prezente în România? Mă tem că, pentru o mare parte a populaţiei, nu. Progrese în stilul de viaţă? Probabil că a crescut numărul celor care îşi controlează regulat tensiunea arterială şi colesterolul, al celor care practică sistematic exerciţii fizice. Dacă ar fi să luăm în considerare (?!) cifrele avansate de operatori medicali privaţi asupra numărului de clinici, hiperclinici şi spitale, a personalului angajat, a numărului de pacienţi, de abonaţi şi cote de piaţă, s-ar putea spune că o anumită proporţie a populaţiei tinere, cea bine instruită şi avînd locuri de muncă în mari companii care le asigură acces la servicii medicale în reţele private, beneficiază de servicii medicale de calitate. Nu la această populaţie se află morbiditatea prin cardiovascular. Ce se întîmplă însă cu aproape jumătate din populaţia ţării care trăieşte în mediul rural şi cu marele număr de pensionari din mediul urban? Au ei acces la medicaţia de ultimă generaţie eficientă în tratarea maladiilor inimii şi a accidentelor cerebro-vasculare ori la performanta chirurgie cardiovasculară? Dacă răspunsul la astfel de întrebări ar fi fost da, nu am fi avut astăzi două treimi dintre decese prin bolile aparatului circulator, iar rata mortalităţii prin aceste maladii ar fi marcat aşteptatul trend descendent. Numărul deceselor prin aceste maladii este în regres, la o populaţie cu 3,3 milioane mai mică decît cea din anul 1990, dar, raportat la 1000 de locuitori, rata nu este în regres. Or, în determinarea speranţei de viaţă la naştere, ratele de mortalitate contează, pentru că doar ele exprimă intensitatea mortalităţii pe vîrste.

Sărăcia guvernează în bună măsură starea de sănătate a populaţiei şi sinteza acesteia – nivelul speranţei de viaţă la naştere. În *Strategia Naţională de Sănătate Publică 2014-2020*, adoptată în noiembrie 2014, în Anexa 1 se precizează trei grupe de factori determinanţi principali ai stării de sănătate: *Determinanţii socio-economici, Factori de mediu şi ocupaţionali, Factori comportamentali individuali*. În prima grupă, cea mai importantă ca determinare, se privilegiază rolul sărăciei populaţiei, influenţînd şi accesul la serviciile de sănătate. Asistenţa medicală, calitatea şi performanţele ei, ca şi accesul populaţiei, nu este considerată un factor determinant al stării de sănătate, deşi în documentul menţionat, la subcapitolul *Domenii de sănătate prioritare,* găsim şi următoarea constatare asupra nivelului mortalităţii prin maladiile cardiovasculare şi deficienţe în asistenţa medicală: „O explicaţie plauzibilă pentru excesul de mortalitate prin boli cardiovasculare observat în România este lipsa concentrării pe evaluarea riscurilor, pe depistarea în faze precoce a patologiilor cardiovasculare şi/sau control terapeutic neadecvat la nivelul serviciilor primare de sănătate“.

Nivelul şi structura mortalităţii, pe vîrste şi cauze de deces, în anul 2013, sînt rezultatul acţiunii unei multitudini de factori economici, sociali, culturali şi medicali, acţiune etalată pe multe decenii, cu efecte cumulative şi de întrepătrundere. Starea creată şi consolidată într-o perioadă atît de mare de timp nu va putea fi schimbată decît în alte decenii, dacă cele trei mari componente ale revoluţiei cardiovascularului se vor instala durabil, pe măsura schimbării contextului economic, social, cultural şi medical. Iar recuperarea marelui decalaj de speranţă de viaţă la naştere va însemna şi ameliorarea stării de sănătate a populaţiei.

■ ■ ■

Matei PLEŞU

Liov, oraşul leului

Am plecat în zori, din Gara de Nord, cu trenul de Moscova. Gîndul că aş putea adormi şi aş rata staţia de destinaţie, Liovul, trezindu-mă abia la punctul terminus, în miezul Rusiei, mă neliniştea. Trenul *Rassiyskie Jeleznîie Dorogi* (Căile Ferate Ruse) avea *wagon-lit*-uri late, din tablă striată, şi coşuri de fum, care răspîndeau un miros dulceag-înecăcios de cărbune. Într-o clipă, ajunsesem de pe peronul familiar al Gării de Nord pe teritoriu rusesc: pe culoare erau afişe şi inscripţii chirilice, conductorii vorbeau doar ruseşte şi la capătul fiecărui vagon era un samovar industrial, cu manometre, robinete şi tot felul de ţevuşti, care aducea mai degrabă a cazan de apă caldă decît a ceainic. Grătarele de aerisire dintre compartimente, din tablă lustruită, erau ornate cu decupaje în formă de cruce, care aminteau de grila despărţitoare a unui confesional. În dreptul scărilor, lîngă cabina conductorului, se afla un cuptor cu cărbuni, pentru apă, căldură şi samovar. O adevărată gospodărie pe roţi, pregătită să străbată viscole şi taigale.

Pe la amiază, cînd ne pregăteam să mîncăm, trenul opreşte în Suceava. În compartiment intră un sud-coreean, care mergea la Moscova. Îi ofer un sandvici. Refuză politicos, explicînd că abia şi-a revenit dintr-o indigestie severă, pricinuită de ospitalitatea bucovineană, împănată cu ţuici, cîrnaţi, prăjeli şi ciorbe grase. După nici zece minute, scoate dintr-o pungă un cîrnat prăjit, gros şi rece, şi se apucă să-l mănînce tacticos, bucată cu bucată, privind absent pe fereastră.

Din cele 17 ore cît durează drumul, trei se petrec în staţia de frontieră Vadu Siret, unde trenul e echipat cu roţi pentru ecartament lat, rusesc. De jur-împrejur se văd numai mormane de boghiuri ruginite, zăpadă murdară şi cîini de pripas, mînjiţi cu funingine. Ceferişti necăjiţi, cu căciuli *uşanca*, fumează în ger. Nimeni nu coboară din vagoane. Trenul este ridicat pe cricuri uriaşe, vagon cu vagon, la mai bine de un metru înălţime. De sus, spinările cîinilor şi căciulile muncitorilor feroviari par alcătuite din aceeaşi materie. Mă uit pe geam şi beau dintr-o sticlă de tărie. Unul dintre ceferişti mă vede şi zîmbeşte cu alean. Mai tîrziu, cînd am revenit pe şine, se urcă în vagon şi îşi face de lucru pe lîngă compartimentul meu. Îi întind sticla. Se uită, să nu-l vadă conductorul, pune fiola la gură şi închide ochii. Se aude un singur gogîlţ; restul merge de la sine. În lichidul din sticlă se formează un sorb lung, subţire, neîntrerupt, ca într-o chiuvetă care se goleşte. Trec secunde lungi, în care omul nu mai respiră. Îl privesc tot mai îngrijorat. Observă şi se opreşte. Are chipul stacojiu şi ochii umezi. Îmi înapoiază sticla, mă priveşte cu tandreţe nesfîrşită şi coboară în frig.

Ne punem, în sfîrşit, în mişcare. În prima staţie ucraineană se suie o *babuşka* cu două traiste pline cu mîncare şi băutură: *vareniki* fierbinţi, cu cartofi, vişine sau varză, *pelmeni* cu carne şi sticle aburite de bere Baltika, rusească, şi Obolon sau Lvivske, ucrainene, învelite în ziare jilave. Ne spune că putem plăti cu orice valută. Cu 15 lei ne săturăm trei oameni. Aflu că babuştile cu merinde sînt o prezenţă clasică în trenurile ruseşti – din Vadu Siret pînă la Vladivostok.

Străzi cenuşii, caldarîmuri ciobite,
tramvaie preistorice şi oameni posomorîţi.

Ajungem, aproape de miezul nopţii, în gara din Liov, curată, frumos renovată şi iluminată *a giorno*. Taxiurile sînt ca la noi, în anii '90: mulţi „particulari“, fără preţuri la vedere, totul se negociază. Plătim de cîteva ori tariful normal, dar încă foarte puţin, şi ajungem la hotel.

Hotelul George, inaugurat în secolul al XVIII-lea şi reconstruit în stil neo-renascentist, în 1901, sub austrieci, domină Piaţa Adam Mickiewicz din centrul oraşului. Culoare imense duc spre camere înalte, în care au stat, de-a lungul vremii, celebrităţi amestecate, de la Casanova şi Franz Josef I, la Iuri Gagarin şi Jean-Paul Sartre, o seamă de muzicieni – Brahms, Ravel, Strauss, Liszt –, Balzac, Sienkiewicz şi mulţi alţii.

Oraşul impresionează prin amploarea şi buna conservare a centrului istoric. Din lipsă de bani sau dintr-un bun-simţ străin de lumea noastră, Liovul (şi, la fel, Cernăuţii) a rămas, în bună parte, intact. Nu vezi blocuri de sticlă sau fantezii post-socialiste, crescute peste noapte în locul vreunei case vechi. Cartierele cu blocuri şi uzine nu lipsesc, dar sînt hăt departe, fără să contamineze, arhitectonic, centrul. Liovul – de-a lungul vremii, polonez (Lwów), austriac (Lemberg), ucrainean (Lviv) şi sovietic (Lvov) – e un amestec de Cracovia, Viena şi Praga, sub un strat de praf sovietic. Trecutul unei foste metropole central-europene, ecumenică, bogată şi cosmopolită, centru comercial şi universitar, se combină straniu cu atmosfera anilor '80 est-europeni, cu străzi cenuşii, caldarîmuri ciobite, tramvaie preistorice şi oameni posomorîţi. Explozia de buticuri şi magazinaşe pestriţe, cu mărfuri imprevizibile, comerţul stradal abundent şi preţurile minuscule amintesc, pe de altă parte, de anii '90; iar anii 2000 sînt prezenţi prin faptul că nu lipsesc mall-urile, marile mărci şi firme, restaurantele internaţionale, turiştii, „expaţii“, renovările masive şi speranţele de integrare europeană. Ţara e hărţuită şi cu economia la pămînt, grivna devalorizîndu-se faţă de euro cu 100%, în ultimii ani, dar locuitorii oraşului lasă o impresie calmă şi civilizată, la nivel de trafic auto, cel puţin: maşinile opresc la trecerile de pietoni şi nu se aud claxoane isterice. Urme ale civilizaţiei imperiale, dresură sovietică sau simpla absenţă a latinităţii, nu ştiu.

Printre catedralele impunătoare greco-catolice, romano-catolice şi ortodoxe, se află o biserică armenească cu destin complicat. Reconstruită în 1723, pe locul primei clădiri din 1363, catedrala cu hramul Adormirii Maicii Domnului a fost renovată la începutul secolului al XX-lea. Închisă de sovietici în 1945, biserica a fost reconsacrată în 2003, în prezenţa, printre alţii, a lui Charles Aznavour. Pictura murală interioară a fost refăcută în anii 1920, în manieră Jugendstil, de pictorii polonezi Jan Henryk de Rosen şi Józef Mehoffer. M-a impresionat o frescă, pe partea stîngă a navei, cu procesiunea funerară a Sf. Odilon de Cluny. Năsălia e purtată de trei figuri alegorice – trecutul, viitorul şi prezentul – întruchipate de trei bărbaţi: unul cu chipul acoperit de o glugă, altul cu ochii închişi şi un al treilea, „prezentul“, de o frumuseţe profană, luciferică, ce priveşte, nefiresc, în afara picturii, spre privitor; este autoportretul, trufaş, al lui Jan Henryk de Rosen.

Războiul din est
e discret-omniprezent.

Războiului din est e discret-omniprezent. În parcurile din centru sînt campate corturi militare, gărzi patriotice patrulează neînarmate pe străzi, iar steagul roşu-negru, „sînge şi pămînt“, al vechii Armate Insurecţionale Ucrainene (UPA) – gruparea paramilitară a naţionaliştilor ucraineni, care a luptat atît împotriva sovieticilor, cît şi a naziştilor, în anii '40, şi care urmărea întemeierea unui stat ucrainean naţional şi independent – e arborat la tot pasul. Imaginea lui Stepan Bandera – întemeietorul UPA, figură controversată a ţării, între erou naţional şi naţionalist feroce, un fel de „căpitan“ al Ucrainei, de un antisemitism, se spune, mai mult conjunctural decît fundamental-ideologic – se regăseşte la tot pasul, pe afişe stradale sau în magazinele turistice de suveniruri, pe căni, tricouri, scrumiere şi cutii de chibrituri. În fiecare local, cramă, cafenea sau restaurant, un anunţ avertizează că la nota de plată se va adăuga, cu voia clientului, o grivnă (echivalentul a 25 de bani româneşti), pentru ajutorarea armatei – bani destinaţi, se subliniază, pentru Crucea Roşie, pentru familiile soldaţilor şi pentru consilierea psihologică a victimelor de război.

Cu tematică militar-naţionalistă e şi crama „Kryjivka“ din Rynok, piaţa centrală a Liovului. Crama subterană e păzită de un gardian cu mitralieră butaforică, în spatele unei uşi cu vizetă. Dacă baţi, vizeta se deschide şi un chip bărbos şi stacojiu, de Sf. Petru abţiguit, îţi strigă *Slava Ukraini!* (Glorie Ucrainei!). Dacă ştii parola, şi anume *Heroyam slava!* (Slavă eroilor ei!), eşti lăsat înăuntru. Labirintul subteran e patrulat în permanenţă de indivizi în uniforme paramilitare. Printre ei aleargă nestingherite chelneriţe tinere cu halbe de bere, votci şi platouri cu gustări. Printre specialităţile casei se numără rît şi urechi de porc, crutoane de pîine neagră prăjite în ulei cu usturoi şi votcă cu miere. De cîteva ori pe seară sună alarma; luminile se sting şi are loc „razia“: indivizi cu lanterne confiscă orice obiect inscripţionat în rusă, carte, tricou, pachet de ţigări sau brichetă. Unul dintre coridoarele cramei a fost transformat poligon de tir cu puşca. Pentru cîteva grivne, primeşti zece plumbi şi poţi trage la ţintă în portretele lui Lenin, Stalin, Putin şi, desigur, Ianukovici. Obiectele confiscate simbolic, cu prilejul raziei, se restituie la ieşire.

Printre multele personalităţi născute în Liov se numără şi Sacher-Masoch. În cafeneaua care îi poartă numele poţi comanda, pe lîngă bere şi sandviciuri, lovituri de bici şi alte pedepse aspre. Trebuie comandat cu cumpătare, loviturile chiar se administrează. Un amic neamţ, neîncrezător şi înaripat de băutură, a cerut zece beri şi zece bice. Le-a primit pe toate, cu vîrf şi îndesat.

* * *

Cu ochii-n 3,14

ȘEZÎND PE UN SCĂUNEL, UN BĂRBAT DE EXTRA-CALITATE ARE NEVOIE, ÎN MEDIE, DE 4 MINUTE ȘI 15 SECUNDE CA SĂ RĂSPUNDĂ INIMII

■ Prin piață, ca de obicei, poți auzi și vedea multe. De exemplu, un tip îi întreabă pe sibienii cu brînză: „Capră veche aveți?". Un precupeț care și-a mutat de curînd taraba, sperînd probabil să fie recunoscut mai ușor de vechii clienți, și-a scris deasupra tarabei o reclamă: „Micu ouă". Sub reclamă, mic, în poziția șezînd pe un scăunel, stătea chiar Micu. Părea că face exact ce scria deasupra. (**A. M.**)

■ Știați că un bărbat are nevoie, în medie, de 4 minute și 15 secunde ca să răspundă la un SMS, pe cînd o femeie n-are nevoie decît de 2 minute și 30 de secunde? (**A. M. S.**)

■ Un anunț pe un site: „Covor persan de calitate, gros, dimensiuni 3/4 m bine întreținut, puțin folosit. Nu lasă praful nisipos obișnuit lăsat de covoare în urma lor, covor super bun, de extra-calitate… Momentan tăiat în 3 bucăți". Dau și eu un anunț: „Vreau să urmez cursuri de tăiere momentană a covoarelor. Doresc seriozitate". (**M. V.**)

■ Alte cîteva nume de loji masonice românești: Izvorul înțelepciunii, Logos, Giuseppe Mazzini, Grifin, Novus Ordo, Luceafărul Libertății, Demnitate și Frăție, Solomon, Excelsior, Lux et Veritas, Leonardo da Vinci, Lafayette, Lumină și Adevăr, Albert Pike, Calea Inimii, Gheorghe Comănescu, Memphis, Etica, Lumina, Romana, Willlam Preston, Echerul de Aur, Cavalerii Sf. Raphael, Scara lui Iacov, Avram Iancu, Alba Carolina, Matei Corvin, Coroana din Carpați, Pax Mundi, Transilvania Terra Dacica, Gloria Mundi, Rosenau, Sfîntul Andrei, Nicolae Titulescu, Cavalerii lui Orfeu, Agora Mundi, Axis Mundi, Alutus, Saint George, Eterna Luce, Arca Improbus, Schäßburg, Renașterea, Școala Ardeleană, Al.P. Ilarian, Petru Maior, St. Ludvig Roth, Octavian Goga, Astra, Samuel von Brukenthal, Saint Andreas, Cibinium, Ardealul, Templul Umanității, Horea, Cloșca și Crișan. (**M. P.**)

MEDICII SPUN CĂ NIȘTE VERSURI RĂVĂȘITOARE, MAI DE MAHALA, PROVOACĂ DIAREE FLORILOR

■ În fiecare primăvară, zeci de britanici ajung la spital pentru că mănîncă narcise. O explicație ar fi că oamenii confundă bulbii de narcisă care se plantează în grădină cu arpagicul chinezesc și îi folosesc în mîncare. Medicii spun că bulbii sînt un vomitiv foarte eficient, provoacă diaree și, în doze mari, convulsii. În curînd, suava moarte prin supradoză de narcise n-o să mai mire pe nimeni. (**A. P.**)

■ Cîntărețul de muzică country Glen Campbell, bolnav de Alzheimer, a cîștigat pentru ultimul său cîntec înregistrat, „I'm Not Gonna Miss You", al șaselea Premiu Grammy din carieră. Diagnosticat în 2011, Glen Campbell, în vîrstă de 78 de ani, se află acum într-un sanatoriu, înfruntînd ultimul stagiu al bolii. Soția a primit premiul în numele lui, spunînd că este foarte mîndră de el. Cîntecul are niște versuri răvășitoare, încep așa: *„I'm still here but yet I'm gone / I don't play guitar or sing my songs / They never defined who I am / The man that loves you 'til the end // You're the last person I will love / You're the last face I will recall / And best of all, I'm not gonna miss you"*. (**M. C.**)

■ Ce a înțeles partea mai de mahala a presei neaoșe din toată povestea cu arestarea Elenei Udrea: că, în sfîrșit, se explică de ce are genți și toalete de firmă. Între modă, frustrare și justiție, granița pare firavă. (**I. P.**)

■ Citesc pe Mediafax: „Elena Udrea, reținută în dosarul Microsoft. Ea a fost scoasă din DNA cu cătușe și jandarmi, iar în arest a ajuns fără cătușe. «Nu poți pune cătușe adevărului», a declarat doamna Udrea". Da, parcă era și o piesă de teatru, se chema *Au pus cătușe florilor*. (**L. V.**)

NU MI-A ZIS NIMENI CĂ, ODATĂ INSTALATE ALTE DETALII (OAMENI ȘI ANIMALE), NU POȚI PUNE CĂTUȘE VIEȚII

■ „Sînteți mai franțuzoaică decît franțuzoaicele", mi-a zis o doamnă în piața de vechituri din Paris. Nu știu ce să spun, la Iași nu mi-a zis nimeni că-s mai moldoveancă decît moldovencele. (**L. V.**)

■ Ți-ai luat imprimantă multifuncțională nouă. Ca să tipărești trebuie mai întîi să-ți instalezi drivere. Odată instalate, ești interpelat să te înregistrezi: cu nume, prenume, adresă și data achiziției. Pentru că un ins cu computer și imprimantă e dubios! (**M. M.**)

■ Cea mai bună ofertă pe care am primit-o anul acesta pentru Valentine's Day a venit într-o dimineață prin e-mail, din partea unui site comercial. Mi se oferea, pe scurt, o întîlnire cu „deplușificatorul". Alte detalii nu mai contează. (**S. G.**)

■ Un tip cu numele gizmo01942 a creat un joc video cu profetul Mohamed, pe care și l-a publicat pe Internet: jocul se numește *Muhammad Sex Simulator 2015,* personajul fiind un bărbos gol purtînd pe cap un turban, care (poate) face sex cu diverși parteneri, deopotrivă oameni și animale (capre, porci). Profetul Mohamed a mai apărut în cîteva jocuri video de-a lungul ultimilor ani: *Faith Fighter* din 2009 le permitea jucătorilor să aleagă dintr-un panteon zeități precum Iisus, Buddha și Ganesh, jucătorii care îl alegeau pe Mohamed putînd să-i facă fața neclară; și *Muslim Massacre: The Game of Modern Religious Genocide* din 2008, care le cerea jucătorilor să omoare în masă musulmani înainte să-l înfrunte la ultimul nivel chiar pe Mohamed. Copii! (**M. C.**)

■ „Poți pune cătușe Elenei Udrea, dar nu poți pune cătușe adevărului." Aproape filozofic, pe cuvînt. (**A. M. S.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Codru Expert SRL (Bixad); Independent Cosmin SRL, Curcubeu Educațional SRL, Bucuria Bravo Sweet SRL, Ciupercom Prosper SRL, Porci Plus SRL (Pantelimon); Du Soleil Levant SRL, Fidelizat SRL (Buziaș); Cald Rece Instant SRL, Dovleacul Arțăgos SRL, Ochiul Și Timpanul SRL, ABC Tactic SRL, Siropuri Naturale Selecte SRL (Dudu); Cordial SRL (Corbeanca); Atelier Producție Pompete SRL, Artă Din Făină Pipa SRL (Săvinești); Milenium Infinit SRL (Călugăreni); Cinci Cinci Cinci SRL (Tuzla); Decamerunul SRL (Golești); Prelucrare A Cărnii Istvan SRL (Baraolt); Asul Alb SRL, Pădurea Vieții SRL, Cal Bun Ger SRL, Hai Te Duc SRL (Carei); Dulce & Amar SRL (Pechea); La Ursul Blînd SRL, La Nepoata Lui Grec Lae SRL (Șiria); Organizare De Vis SRL, Veselie Exim SRL, Alo București! SRL (Chitila); Casa Tatuatorilor SRL (Azuga); Mambo Italiano SRL, Chichi Trandafiru SRL, La Victor Polonezu SRL, Accelerația SRL, Nestemate Dogar SRL (Sînnicolau Mare). (**D. S.**)

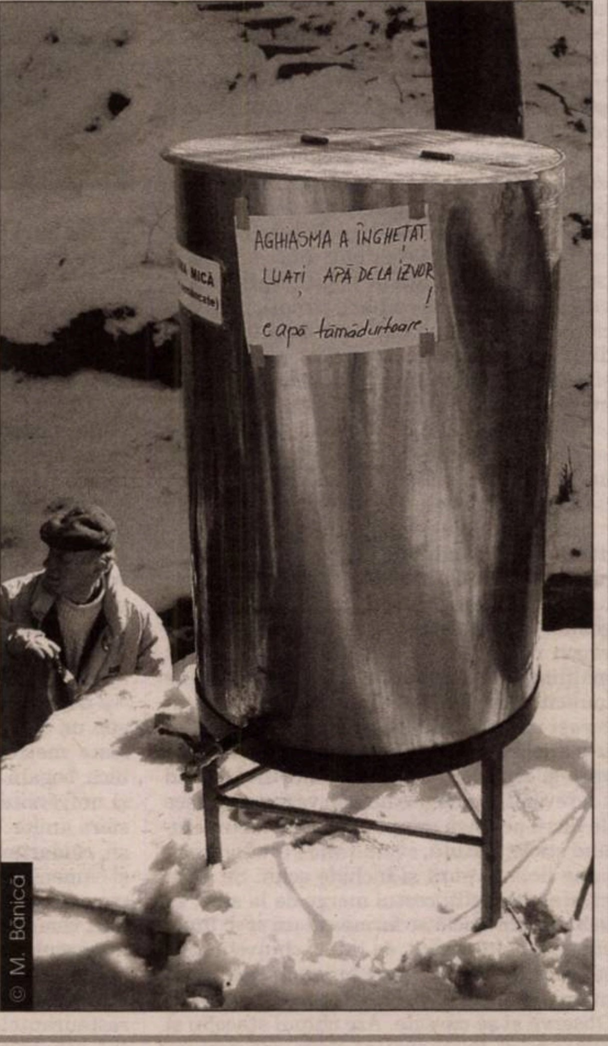

© M. Bănică

PUBLICITATE

REGELE FLAMENCO-ULUI

JOAQUÍN CORTÉS

CEL MAI NOU SHOW

GITANO

15 MARTIE 2015
SALA PALATULUI, BUCUREȘTI

Bilete în rețeaua Eventim.

CATAVENCII adevărul DILEMA stars romantic

Biblioteca „ASTRA" Sibiu

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

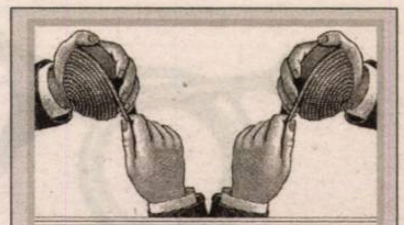

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 576 ■ 26 februarie – 4 martie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

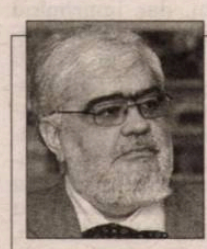

ANDREI PLEȘU

„Bătălia premiilor“

pagina 3

ANDREI MANOLESCU

„Teoria Universală“

pagina 8

„Cultura, o dezbatere pe fonduri“

ANCHETĂ

pagina 11

Realitatea, mod de folosire

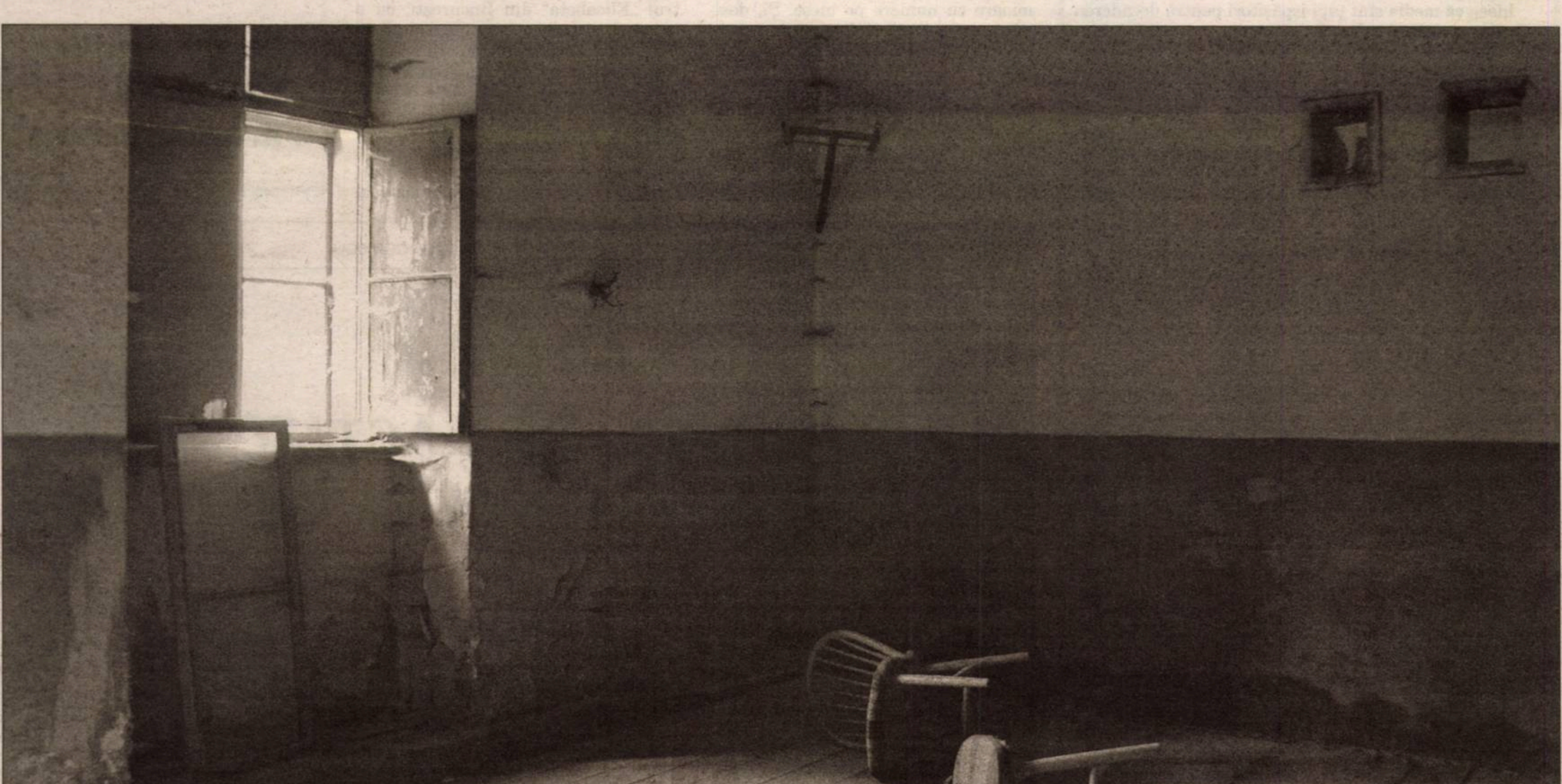

© Vasile Dorolți

„Realitatea este o copie a lumii perfecte.“

PLATON

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● telefon: 031.860.30.48 ● e-mail: dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca
ASTRA

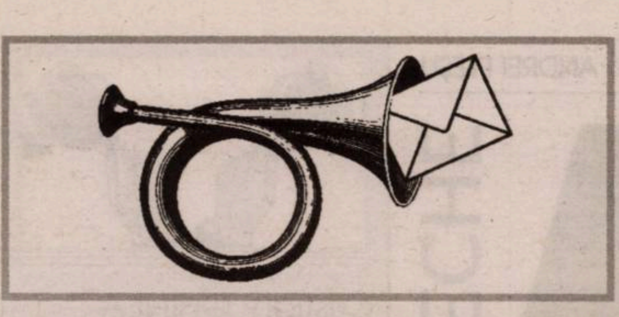

turneu de inbox

Felul în care comunicăm

Stimate domnule Andrei Pleşu, în articolul „Comunicare fără comunicare“, publicat în Adevărul.ro, săptămîna trecută, faceţi o scurtă analiză ce pare că reduce un întreg fenomen – comunicarea mediată – şi o generaţie la o situaţie dată, la un context smuls din realitatea imediată, observat într-o sală de aşteptare. Ce făcea băiatul cu *smartphone*-ul în mînă? Ce alte opţiuni ar fi avut ca timpul de aşteptare să treacă mai uşor? Poate că, pînă la momentul sălii de aşteptare, interacţionase şi vorbise cu mama sa cît pentru toată ziua. Dacă s-ar fi învîrtit pe lîngă picioarele dumneavoastră cu o maşinuţă din lemn, dar făcînd un zgomot asurzitor, iar mama l-ar fi admonestat încontinuu, dar ar fi comunicat cu el, aţi fi acceptat mai uşor situaţia de comunicare directă? Sau, mai bine zis, situaţia de interacţiune directă, căci comunicarea presupune totuşi înţelegere, consens şi negociere continuă. Ceea ce încerc să spun este că alegerea noastră de a folosi smartphone-ul sau tableta este mediată la rîndul ei de o mulţime de variabile sociale, culturale şi personale.

Îmi permit să vă prezint problema dintr-un alt unghi. Comunicarea directă nu a murit. Comunicarea mediată o completează. Felul în care comunicăm şi cum îmbinăm situaţiile de comunicare depinde doar de noi, comunicatorii, utilizatorii de media digitale, depinde de sistemul de educaţie în care ne formăm, de cultura noastră. Băiatul şi mama lui deopotrivă au ales (şi accentuez au ales) acest mod de trecere a timpului, pe care dumneavoastră nu-l vedeţi cu ochi buni. Unii oameni au acceptat media digitale mai mult în viaţa lor, alţii mai puţin. Alţii ar vrea să experimenteze, dar nu au acces din motive economice sau din lipsa de abilităţi.

Ideea că media sînt ţapi ispăşitori pentru decăderea valorilor sociale şi culturale şi pentru pervertirea relaţiilor sociale şi a comunicării este veche. De la apariţia tiparului, politicienii, dar, mai ales, apărătorii valorilor morale ale societăţii, rezistenţi schimbărilor din societate, s-au exprimat împotriva fenomenului. Primele motive de îngrijorare – teama conducătorilor de a scăpa informaţia de sub control şi mai apoi, după apariţia povestioarelor vîndute la colţ de stradă, de o calitate îndoielnică, teama pentru decăderea valorilor morale. Panica morală a continuat în discursul public la apariţia fiecărui nou medium în parte – radio, televiziune şi acum, Internet. Teama a fost îndreptată către ideea de consum excesiv. La apariţia televiziunii, s-a vorbit despre boală, iar în cazul Internetului, despre dependenţă. Şi întotdeauna teama a fost exprimată în raport cu alţii. Alţii, mai vulnerabili şi ignoranţi, alţii de o condiţie socială mai joasă, alţii fără educaţie, alţii – copii fără apărare etc.

Comunicarea mediată este o realitate socială şi culturală, un fenomen care a schimbat dinamica relaţiilor sociale, ce-i drept, şi care se adaugă comunicării directe, interpersonale. Cred că poziţionarea în conflict cu media digitale ne împiedică să vedem noile provocări şi posibilităţile pe care acestea le oferă în comunicare, informare, participare civică, artă, distracţie şi în multe alte aspecte ale vieţii noastre sociale şi culturale. Sunt de acord că în multe situaţii de comunicare publică, dar şi privată, discursul este redus la peroraţii de cele mai multe ori agresive, fără argumente şi pline de injurii. Dar nu aş învinui platforma, instrumentul, care doar facilitează comunicarea mediată. Dacă aţi propune soluţii de îmbunătăţire a comunicării dintre oameni, aţi recomanda simplu interzicerea platformelor de socializare online sau aţi ţine cont de toate aceste variabile cu rol important pentru o comunicare bună, utilă? Iată, pe mine platforma m-a ajutat să vă trimit public părerea mea. Cu tot respectul.

Nicoleta FOTIADE
nicoleta.fotiade@mediawise.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Teatrul „Elisabeta“ e o instituţie destul de nouă în Bucureşti, dar clădirea e istorică şi, renovată, arată extraordinar. Se ţin acolo tot felul de spectacole, piese de teatru şi concerte. Miercurea, din două în două săptămîni, e programat cîte un concert de muzică de cameră, în parteneriat cu Fundaţia „George Enescu“. Pe 11 februarie a fost o seară Mozart cu cvartetul Artmusik, pe 25 februarie au putut fi ascultaţi Aurelian Octav Popa la clarinet şi Sanda Crăciun Popa la violă, iar pe 11 martie, sub titlul de „Cornul Romantic“, va concerta ansamblul de suflători Hornblast, cu un repertoriu foarte bogat. S-a format obiceiul ca, după concert, spectatorii să fie invitaţi la un pahar de şampanie pe care-l pot ciocni chiar cu artiştii. (Andrei Manolescu)

■ Între 26 februarie şi 1 martie, Tîrgul Mărţişorului, la Muzeul Naţional al Ţăranului Român. Mărţişor de oraş, mărţişor rustic, mărţişor croşetat sau tip goblen, mărţişor al tradiţiilor reinventate sau miniaturile din sticlă ale anilor '80 şi multe altele, realizate de studenţi, artişti, meşteşugari. Şi, pe lîngă ele, există şi o ofertă gastronomică: *kürtös kalács*, turtă dulce, prăjiturele de casă, miere, ceaiuri şi plante de leac şi suc de mere de Mălîncrav. Ca să vină odată primăvara, să ne dea roade pomii şi să fim norocoşi tot anul! (Adina Popescu)

■ Tucano coffee – o „casă a cafelei“, după cum se prezintă, cu decoruri etno (în stilul aborigenilor din America Latină, spune site-ul lor), canapele confortabile, perne în formă de pitici şi inimioare cu numere pe mese. Şi, desigur… cafea bună şi diversă (în meniu există şi Canabis coffee). (Iaromira Popovici)

■ Intră, în sfîrşit, în cinematografe filmul lui Tudor Giurgiu *De ce eu?*, bazat pe povestea (reală) a procurorului Cristian Panait. Un *docu-life* de văzut neapărat! (Matei Martin)

■ N-am văzut încă filmul lui Tudor Giurgiu, *De ce eu?*, dar sînt foarte curioasă. Nu cred că putea să existe un moment „istoric“ mai bun pentru lansarea lui în cinematografe. Poate vă mai amintiţi de controversatul caz al procurorului Panait. În cel de-al treilea lungmetraj pe care îl semnează, Tudor Giurgiu pleacă de la această poveste reală cu straturi multe şi complicate. (Ana Maria Sandu)

■ Colecţia „Clasici moderni“ a editurii Litera arată foarte elegant, cărţile sînt bine legate, hîrtia e subţire (şi volumele n-au… volum – cărţile intră uşor în buzunarele paltoanelor), preţurile sînt modeste, traducerile – clasice: de la britanicii Oscar Wilde şi Joyce, la cehul Kafka şi rusul Bulgakov, sărind oceanul la Alice Munro ş.a. Dacă nu i-ai citit pînă acum, de azi chiar nu mai ai nici o scuză. Dacă i-ai citit, e timpul unei relecturi. (Marius Chivu)

■ Citiţi *„What ISIS Really Wants“*, o excelentă analiză semnată de Graeme Wood în *The Atlantic* (http://www.theatlantic.com/features/archive/2015/02/what-isis-really-wants/384980/). Organizaţia Statul Islamic se conduce după „metodologia profetică“, Occidentul nu înţelege, cel mai adesea, resorturile religioase şi ideologice care îi mînă în luptă pe combatanţii ISIS, astfel încît *„the war may be a long one, even if it doesn't last until the end of time“*. Graeme Wood predă ştiinţe politice la Yale University şi a fost reporter în Orientul Mijlociu timp de cîţiva ani. (Mircea Vasilescu)

■ *Fraţii Karamazov*, romanul lui Dostoievski, pus în scenă de regizoarea Bogdana Darie (lector univ. dr.) la Teatrul „Elisabeta“ din Bucureşti, cu o trupă de actori ce impune, o dată în plus, teatrul studenţesc în prim-planul vieţii artistice a Capitalei. Şi asta deoarece studenţii anului III, Arta Actorului, de la UNATC (licenţa 2014), construiesc, cu măiestrie şi ingeniozitate, personajele cunoscute – excepţionale sau obişnuite, stranii sau normale, personaje în alb şi negru, în fapt mozaicul de intrigi şi destine care se întreţes într-un iureş ameţitor, păstrînd nuanţele infinite ale textului, dar imprimînd personajului construit originalitate, forţă şi autenticitate. Dacă i-am aminti doar pe Andrei Ciopec (Dimitri Karamazov), Daniel Achim (Ivan Karamazov) sau pe Costi Apostol (Aleoşa Karamazov), am nedreptăţi-o pe excepţionala Gruşenka (Liudmila Bzovai) sau pe părintele Zosima (Liviu Popa), sau Ţigăncile (Ioana Călin, Călina Epuran, Romaniţa Toma, Ana Turcu). De aceea, e bine să vizionaţi acest spectacol viu, dinamic, jucat cu frenezie şi devoţiune, în care bucăţile de suflet zdrenţuit sînt aruncate, ofrandă, publicului. Cu siguranţă veţi păstra în arhiva personală conturul vreunui alt personaj, chiar episodic, care vă va fi impresionat. Căci spectacolul în sine este în aceeaşi măsură provocator şi răsplătitor. Şi veţi admira şi formula scenografică care acoperă întreg fundalul (pictor scenograf Gardin Cristian). O poartă deschisă spre rai, sau spre iad… (Ruxandra Mihăilă)

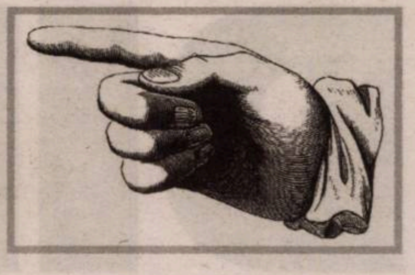

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Despre minciună**
- **La psiholog**
- **Religie şi politică**

album dilematic

Liviu Stănculescu

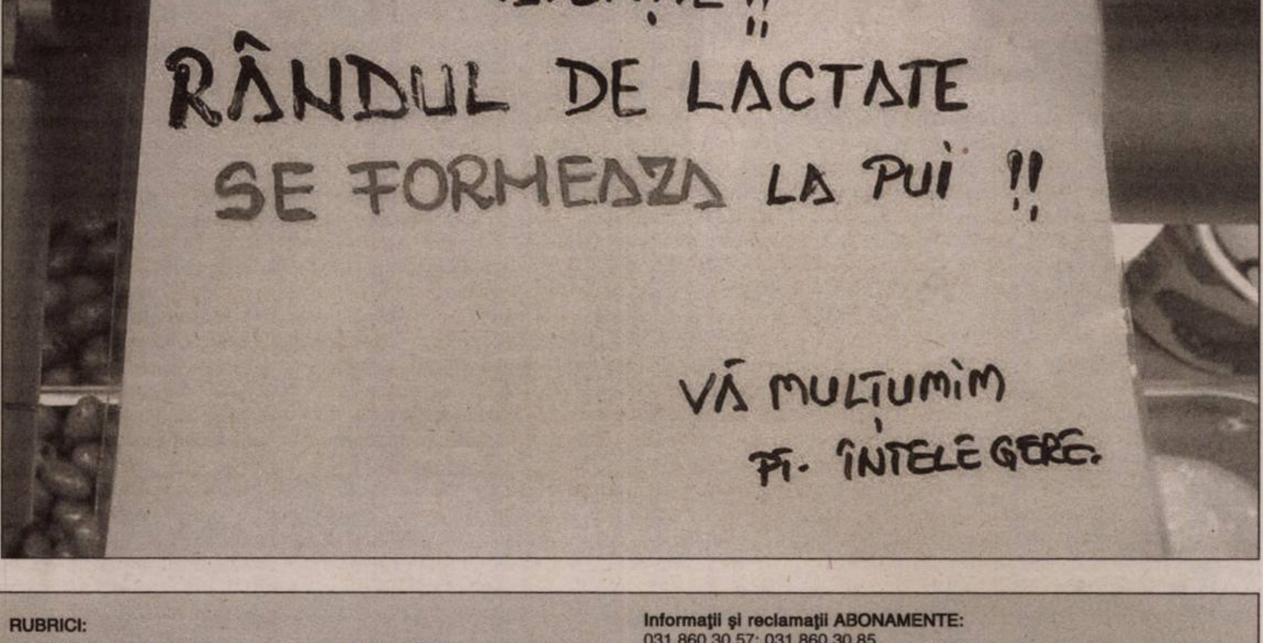

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

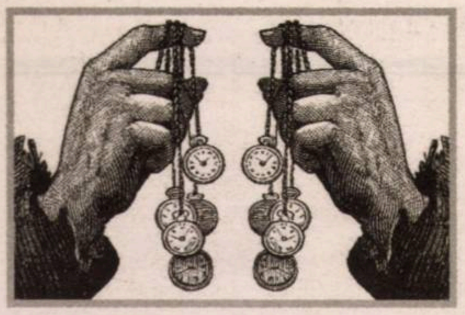

Andrei PLEŞU

nici aşa, nici altminteri

> *„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

Bătălia premiilor

– cîteva comentarii amicale –

Săptămîna trecută, pe site-ul Contributors, dl Radu Vancu formulează o serie de observaţii cu privire la un articol al meu din *Dilema veche*. Remarc, mai întîi, că observaţiile cu pricina sînt ambalate civilizat, fără paraponul de primă instanţă al „răfuielilor“ curente. Dl Vancu îmi pune şi cîteva întrebări. Cu titlu de răspuns, îmi voi îngădui, la rîndul meu, cîteva comentarii.

Mai întîi, mi se pare şi mie trist că marea insurecţie legată de premiul acordat lui Gabriel Chifu anul acesta a devenit „cel mai intens eveniment din lumea literară autohtonă“ (citat R. Vancu). E, tot în termenii dlui Vancu, o dovadă că lumea literară autohtonă e „sărăcuţă“ şi „parohială“. În condiţii normale, un eveniment literar „intens“ înseamnă o carte excepţională (sau măcar semnificativă), revelaţia unui nume nou, vreun succes marcant al scriitorimii române pe piaţa de carte a lumii. Noi însă ne simţim mai bine în stilistica „marii trăncăneli“: se luptă „periferia“ (nedreptăţită) cu „centrul“ (tiranic), junimea cu bătrînii, băieţii buni şi principiali cu băieţii răi şi neprincipiali. (Foarte simpatic rezumatul parodic al lui Marius Chivu din numărul anterior al *Dilemei vechi)*. Asta e! Simţim enorm şi vedem monstruos!

Dl Vancu îmi explică, mie şi altora ca mine, în ce mod încercarea noastră de a-l apăra pe Nicolae Manolescu e inadecvată. Nimeni – dintre semnatarii „manifestului“ care îl vizează pe preşedintele USR – nu pune la îndoială calităţile lui profesionale. E vorba doar de „morală“, de manipulare, vicii de procedură, minciună. Pe de altă parte, dl Vancu însuşi recunoaşte, pe forumul articolului său, că „miza e mult mai mare“: semnatarii protestului au în minte o „reformă generală a Uniunii Scriitorilor din România“. Aha! Carevasăzică, chestia cu Chifu e doar un pretext, un semnal de alarmă, scînteia care urmează să se transforme în baricadă. În acest caz, lucrurile se complică niţel. Iar răspunsul meu pentru dl Vancu sună astfel:

a) Nu sînt, evident, solidar cu măsluirea unui vot (dacă toţi membrii juriului o recunosc negru pe alb), nu sînt de acord cu minciuna, oportunismul, retorsiunea injurioasă, folosirea unei instituţii în beneficiu personal. Dar, dacă situaţia e gravisimă, atunci lucrurile trebuie gîndite mai calm, valorificînd tocmai „principiile“ încălcate, statutul, regulile, transparenţa şi, vai, opinia majoritară. Uniunea Scriitorilor are, din cîte am înţeles, vreo 2400 de membri. Nici 30, nici 60, nici 90 de semnături pe o scrisoare nu pot tranşa „criza“ într-o direcţie sau alta. Trebuie convocată, mai curînd, o adunare generală, care să dezbată cu limpezime, fără presiuni partizane, ceea ce este de dezbătut. Nu cunosc regulamentul Uniunii (nu sînt şi n-am fost niciodată un membru foarte „implicat“ al ei), dar bănuiesc că există modalităţi de consultare *largă* a tuturor, cînd e vorba de o problemă esenţială. „Reforma“ poate porni de la o anumită iritare de grup, dar nu se poate reduce la asta. Deocamdată, Nicolae Manolescu a fost ales – statutar, din cîte ştiu – de toate filialele Uniunii. Nimeni n-a contestat rezultatul votului. Vrem un nou referendum? Să-l propunem. Şi, dacă se poate, invocînd şi alte argumente decît eroarea circumstanţială a unui premiu discutabil.

b) Îmi amintesc, domnule Vancu, de un text al dvs. de-acum doi ani (vezi site-ul LaPunkt.ro din 14 februarie 2013) în care vă răfuiaţi, legitim, cu mica răzmeriţă de la *Tribuna* din Cluj (varianta Arman). Îl apăraţi, între alţii, pe Nicolae Manolescu (cel care, între noi fie vorba, l-a debutat pe Claudiu Komartin la *România literară)* şi taxaţi nemilos enormităţile „sectanţilor“ ardeleni ca fiind echivalente barbare ale lozincii de tristă memorie „Moarte intelectualilor!“. Vă sfătuiesc să regăsiţi ceva din buna nervozitate a acelui text şi să o practicaţi cît de cît echidistant şi în litigiul de-acum. Eu nu am sărit să-l apăr pe cel „lapidat“ de semnatarii protestului anti-Chifu. Problema mea sînt cei care dau cu piatra. Nu toţi – dintre cei pe care îi cunosc cît de cît – stau atît de bine cu ceea ce numeaţi, în textul din 2013, „nervul moral“. Sînt, în genere, suspicios (cu argumente pe care le-am livrat într-o carte mai veche) faţă de oricine îşi arogă „competenţa morală“. Nu pot să dau de pămînt cu Manolescu, apelînd cald, ca la o autoritate, la harnicul activist Ovidiu Şimonca. Nu cred în „puritatea“ morală a unora dintre „insurgenţi“ şi socotesc că ghiveciul uman nu face bine cauzei. Şi nu, nu sînt de acord că o coincidenţă de opinie între oameni de convingeri diferite (sau chiar opuse) poate fi o garanţie de „obiectivitate“. Unanimitatea de moment a antipatiei, a resentimentului, a urii nu e niciodată „obiectivă“. Sigur că, aşa cum sugeraţi, nu orice reflex critic e „oftică pubertară“. Dacă eu spun: „Domnul Manolescu predică libertatea de expresie şi nu o practică“, asta nu e „oftică pubertară“. E o constatare rece. Altceva e solidaritatea ofensivă a unui grup de colegi care suspectează un juriu de felonie şi demolează un premiu de breaslă. Şi încă ceva. Nu e de nivelul dvs., domnule Vancu, să-mi atrageţi atenţia că Eminescu e mai bun ca Alecsandri şi Arghezi mai bun ca Anghel, *pentru că* Eminescu şi Arghezi n-au fost doar „contemplativi“, ci şi „activi“! Trec peste faptul că creativitatea nu e în opoziţie cu fapta, ci din contra. Imaginea poetului (şi a intelectualului în genere) somnolent, inadaptat, abstras e şablonardă şi naivă. Pe de altă parte, Arghezi a dat-o frecvent în bară tocmai cînd s-a decis să se „angajeze“. Iar *publicistul* Eminescu e una şi poetul e alta.

În fine, am vorbit prea mult despre patetice futilităţi. În ce mă priveşte, anunţ definitiva mea retragere din această dispută. La vîrsta mea, există alte priorităţi şi urgenţe... în orice caz, nu bătaia pe funcţii şi pe premii. De altfel, şi la alte vîrste, am fost intens fericit să plec, prin demisie, din toate „demnităţile“ care mi-au căzut în poală. Revenirea la treaba proprie (dacă ea există), la singurătatea fertilă a atelierului e, pentru cine are, cît de cît, simţul deşertăciunii, un pas euforizant. Îl recomand.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

România şi demografia

S-ar zice că România nu are *populaţie*, ci fie *electorat*, fie *popor* – Poporul nostru. Ca întreaga noastră societate, demografia s-a politizat şi ea. Zilele trecute, de pildă, am fost solicitat să rezum cîteva date demografice în faţa unui public select de oameni de afaceri. Cînd am amintit de situaţia fertilităţii, cineva din sală m-a ironizat delicat: *„Parcă Ceauşescu avea problema asta, să dăm patriei mai mulţi copii. Să înţeleg că şi dumneavoastră sînteţi îngrijoraţi de natalitatea României?...“* – a zîmbit, cu subînţeles, domnul cu pricina. Se potriveşte aproape literal cu expresia aia veche despre aruncarea copilului împreună cu apa din copaie: faptul că Ceauşescu a avut o politică pronatalistă nu înseamnă că fertilitatea este o invenţie comunistă şi, în consecinţă, o societate democratică precum a noastră nu trebuie să se mai preocupe de aşa ceva.

Şi pentru că veni vorba despre natalitate şi fertilitate, să aruncăm o privire asupra istoriei acestora, dincolo de ideologie. (Majoritatea informaţiilor provin din studiile profesorului Vasile Gheţău. Eventualele erori îmi aparţin.) În anii 1930, natalitatea în România atingea maxime europene (30-35 de născuţi vii la 1000 de locuitori), pentru ca în 1965 să ajungă la un minim european (14‰). Atunci a intervenit Ceauşescu cu faimosul său decret, care a făcut ca, doi ani mai tîrziu, în 1967, natalitatea să crească la 27,4‰. Minunea nu a durat însă decît trei ani, iar în 1980, natalitatea era din nou la 16‰. În 1990 era de 13,6‰, scăzînd apoi în continuare: 9,9‰ în 2010, în jur de 9,6‰ în 2015 şi, probabil, 8‰ în 2020.

Situaţia fertilităţii este mai uşor de priceput. Imediat după Război (1948-1955), se instalează „micul *baby boom*“, cu o rată medie a fertilităţii de 3,23 copii la o femeie. Liberalizarea avorturilor în 1957 ridică numărul acestora la un maxim istoric de 400 de avorturi la 100 de născuţi vii în 1965 şi scade fertilitatea la 2,0 copii la o femeie. În perioada natalistă imediat următoare (1967-1989), aceasta a oscilat între un maxim de 3,7 copii la o femeie (1967) şi 2,2 copii la o femeie (1989). La căderea comunismului, o familie aducea deci pe lume, în medie, 2,2 copii; începînd cam de prin 1994, fertilitatea s-a prăbuşit însă la 1,3 şi s-a menţinut practic la aceeaşi cotă pînă în prezent; din 2004, rata fertilităţii este mai mică în rural decît în urban. *„Şi ce-i rău în treaba asta?“* – s-a mai întrebat domnul cu pricina. *„Eu, personal, aş prefera să trăiesc într-o societate mai mică şi fericită.“* De acord, nici eu nu aş avea nimic împotrivă, doar că aceste cifre nu sînt judecăţi de valoare sau vise de fericire, iar fertilitatea vine la pachet cu celelalte tendinţe demografice şi are consecinţe în lanţ pentru întreaga societate.

Să ne gîndim, de pildă, la învăţămînt şi să socotim care sînt aceste consecinţe. Păi, mai întîi de toate, această prăbuşire a fertilităţii în doar cîţiva ani sugerează faptul că trecerea istorică de la un model „patriarhal“ de familie, cu 2-3 copii, spre modelul de *middle class* din ţările dezvoltate, care preferă un copil pe familie, s-a petrecut la noi aproape peste noapte. Această schimbare cantitativă de proporţii vine la pachet cu o schimbare calitativă a „mentalităţii“: apare fenomenul „copilul dorinţei“ (Gauchet) şi se investeşte emoţional tot mai mult în „unicul meu copil“, căruia trebuie să-i asigur „toate condiţiile de dezvoltare“, de la grădiniţă (care a ajuns să coste mai mult decît facultatea – desigur, pentru cei care îşi permit această „grijă“ faţă de copil) şi pînă la facultate, pe care trebuie să o absolve, bineînţeles, cu toţii. „Toţi“ înseamnă însă mult mai puţin decît acum cîţiva ani. Or, *oferta* învăţămîntului superior a fost calibrată pe contingente mari de elevi, umflate de coada cometei „decreţei“. Ea a rămas aceeaşi şi în prezent, doar că balta nu mai are peşte. De un an-doi, toţi colegii din universităţi se plîng că nu prea mai au candidaţi şi, ca să-şi acopere locurile, tot mai multe facultăţi au renunţat, practic, la examen. Degeaba, de unde nu e, nici Dumnezeu nu cere: prăbuşirea fertilităţii a redus aproape la jumătate *cererea* de studii superioare. Iar acest lucru s-a împlinit exact cu un an-doi în urmă: adunaţi 18 ani (vîrsta de intrare la facultate) la 1994 (anul de la care s-a consumat această prăbuşire a fertilităţii) şi vedeţi ce vă iese. Aşa că, dragi colegi, dacă pînă acum ne-am mulţumit să nu colaborăm între noi, de acum încolo va trebui să ne obişnuim cu gîndul că, vrînd-nevrînd, ne vom şi concura acerb unii pe alţii, vom fuziona şi fisiona pentru a supravieţui, va trebui să ne regîndim întreaga ofertă didactică în funcţie de noua cerere etc. Iar simpla renunţare la examene nu va mai fi suficientă. În plus, această politică de supravieţuire a universităţilor îşi va arăta efectele pe piaţa muncii, populată de absolvenţi tot mai slab pregătiţi. Iată deci doar o consecinţă – şi nu cea mai importantă – a stării demografice a naţiunii.

Să lărgim însă puţin unghiul de analiză şi să privim ansamblul dinamicii populaţionale. Pe scurt, ea se prezintă astfel: în timp ce ponderea populaţiei vîrstnice (65 de ani şi peste) este în creştere (10,3% în 1990, în jur de 18% în 2020), ponderea populaţiei de 0-14 ani se va înjumătăţi la sfîrşitul deceniului (23% în 1990, 12% în 2020). Ceea ce înseamnă că indicele de îmbătrînire este mai mult decît dublu în prezent faţă de 1990 şi face ca raportul de dependenţă al vîrstnicilor (persoane de 65 de ani şi peste la 100 de persoane de 20-64 de ani) să crească de la 18 în 1990 la 27 în 2020. Consecinţă individuală: mie cine îmi plăteşte pensia? Risc general: intrarea în colaps a sistemului de pensii şi, posibil, a celui de asigurări medicale.

Încă un pas mai departe: numărul de salariaţi a scăzut de la 8,1 milioane în 1990 la 4,37 milioane în 2011, rata de ocupare a populaţiei de 20-64 de ani stabilizîndu-se însă din 2010 la un prag apropiat de 64% şi, veste bună, va fi în uşoară creştere pînă în 2020. Dar ponderea forţei de muncă vulnerabile este uriaşă (în jur de 31%, faţă de 9% în Bulgaria, de pildă) şi în creştere. Dacă în medie o ducem deci binişor, decalajele şi inegalităţile sînt alarmante. Consecinţă: cine plăteşte oalele sparte ale nemulţumirii sociale, căci pînă şi Banca Mondială a ajuns la concluzia că nefericirea costă?

În sfîrşit, România a pierdut aproximativ 3,9 milioane faţă de 1990, din care migraţia reprezintă cam 2,4 milioane cu domiciliul în România şi reşedinţa (minimum 12 luni) în străinătate – la care se adaugă migraţia pe termen scurt.

Catastrofă? Nu, doar o stare de fapt. De care este bine, însă, să ţinem cont.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

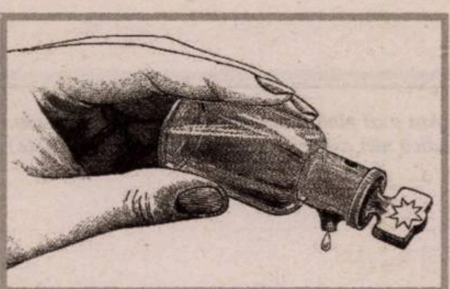

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Decepţie

Cu cît este mai răspîndită în vremea noastră cunoaşterea limbii engleze, cu atît creşte şi riscul erorilor tipice, produse de traducerea în română a „falşilor prieteni“, a cuvintelor asemănătoare, dar cu sens diferit, din cele două limbi: pentru că engleza actuală e adesea folosită grăbit, neglijent, cu aproximări de sensuri, cu un sentiment de siguranţă adesea nejustificat. Într-o perioadă în care aproape orice verificare este imediat posibilă (pentru că Internetul îi oferă cercetătorului suficient de multe dicţionare, texte bine redactate, imagini ilustrative), confuziile sînt la fel de frecvente ca oricînd. Unul dintre termenii înşelători e englezescul (de sursă latină) *deception,* tradus grăbit prin *decepţie,* deşi sensul său originar e „înşelare, înşelăciune“. Or, în română *decepţie* (împrumut modern din franceză, din cuvîntul tot de origine latină *déception)* este sinonim cu *deziluzie* sau *dezamăgire* şi descrie procesul sau starea psihologică pe care o pot provoca multe motive de supărare, inclusiv propriile iluzii. Desigur, *decepţia* poate fi şi rezultatul unei induceri în eroare, ceea ce apropie cei doi termeni (îi reapropie, de fapt, dacă ţinem cont de etimologia comună).

Confuzia apare mai ales cînd termenii sînt cuprinşi într-o listă, iar traducătorul nu pare să-şi fi bătut prea mult capul cu relaţia logică din interiorul seriei: „Credem într-o reţea de socializare care poate fi un instrument pentru crearea de posibilităţi. Nu unul de *decepţie,* nu de constrîngere sau manipulare“ (realitatea.net); „Profit, poluare şi decepţie / *Profit, pollution and deception*“ (digi-world.tv). În alte cazuri, ignorarea sensului este chiar mai ciudată: „Cîţiva indicatori generali ai *decepţiei* şi minciunii“ (limbajulnonverbal.ro); „Acest sistem vă protejează dacă cineva obţine numele de utilizator şi parola prin *decepţie* (de exemplu, printr-un e-mail de *phishing* / înşelăciune)“ (ro.partypoker.com); „O condamnare pentru *viol prin decepţie*“ (ziare.com). Mai mult, uneori pare a nu mai fi vorba de o traducere, ci de folosirea liberă (şi redundantă, în citatul care urmează) a cuvîntului cu sensul din engleză: „şmecheria (tendinţa de a acapara bunuri sau avantaje prin decepţie şi înşelăciune)“ (blogsport.gsp.ro). Confuzia priveşte, mai rar, şi verbul *a decepţiona:* „criminalii care se folosesc de cuvinte pentru a *decepţiona* victimele inocente cu un preţ de nesuportat“ (ziare.com).

> Deception, *tradus grăbit prin* decepţie, *deşi sensul său originar e „înşelare, înşelăciune“.*

Totuşi, termenul *decepţie* se foloseşte cu o frecvenţă mult mai mare în sensul lui propriu, tradiţional; contextele preferate – *decepţie sentimentală, decepţie în dragoste* – oferă mii de exemple, inclusiv din paginile tabloidelor. Ceea ce ar putea sugera că e relativ redus riscul ca sensul copiat în ultima vreme din engleză să se fixeze.

Ca în multe alte cazuri, sensul care ne apare azi ca un abuz nu este lipsit de justificări istorice. De fapt, etimonul latinesc *deceptio* (derivat de la verbul *decipere)* avea chiar sensul de „acţiune de a înşela sau a fi înşelat“, păstrat şi în franceza mai veche. Modificarea de sens s-a produs în franceză, de unde cuvîntul a fost preluat ca atare în română, în secolul al XIX-lea. Îl găsim în textele vremii în forma *decepţiune* sau *decepţie:* „Ce *decepţiune!*“ (Aricescu, *Misterele căsătoriei,* „III. Bărbatul desilusionat“, 1886); „A-ţi spune că am avut o *decepţie* ar fi exagerat şi nedrept“ *(Convorbiri literare,* 1888). Dicţionarul lui Laurian şi Massim (1871) recurge la sensul etimologic, pe care autorii n-au reuşit să-l impună, chiar dacă au propus o întreagă familie lexicală, alcătuită din verbul *a decepe (decepere, decepui, deceputu* şi *deceptu)* – „a prinde în cursă, cu artificii“, „a înşela, a amăgi“, substantivul *decepţiune (deceptione)* – „înşelăciune, amăgire“, adjectivele *decepţios (deceptiosu, -a)* – „înşelător, plin de înşelăciune“, *deceptiv (deceptivu, -a)* – „prin care se înşală: vorbe deceptive, apucături deceptive“, *deceptor (deceptoriu, -toria)* – „înşelător, amăgitor“, *decept (deceptu, -a)* – „înşelat, amăgitu“. Din toate aceste adjective, unul singur este propus şi ca substantiv, doar în forma feminină: *„deceptrice* – „înşelătoare, amăgitoare, femeie care înşală“. Adjectivul *deceptiv* intră de-abia în vremea noastră în circulaţie, ca împrumut din engleză: „Marcă avînd caracter *deceptiv*“ (jurisprudenta.com); „publicitate *deceptivă*“ (re-marca.ro).

Desigur, lexicografilor latinişti din secolul al XIX-lea nu le-ar fi putut trece prin minte că unele dintre propunerile lor vor intra în română ca anglicisme, peste un secol şi jumătate. Iar cei care preiau azi fără prea multă reflecţie sensuri şi cuvinte din engleză nu îşi pot găsi o justificare în curentele latiniste ale trecutului. Istoria e pur şi simplu plină de surpriză.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

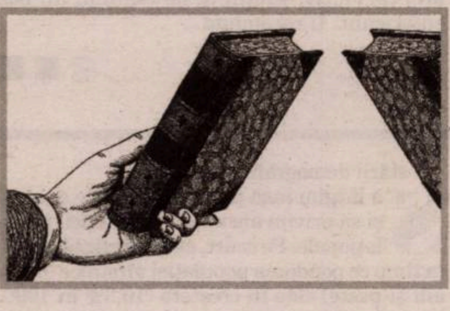

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Sindromul imposturii

Cum să-ţi păstrezi calmul cînd toată lumea ţipă în jurul tău? Să zici că învăţămîntul nostru e la pămînt a ajuns să sune încurajator. Măcar nu mai ai unde să cazi mai departe. În pletora de acuze dezlănţuite cu orice prilej, una îşi face loc în faţă tot mai vocal.

Învăţămîntul nostru suferă cronic de impostură. Impostura e ascensională. Prinde aripi pe măsură ce se înalţă pe traseul educaţional. Liceul? O abureală. Mai bună e o şcoală de meserii. Măcar înveţi ceva. Licenţa? O aiureală. Studenţi năuci, care nu ştiu nici măcar unde se află, darămite încotro se îndreaptă, profesori apelpisiţi cu un *self-esteem* demn de o meserie mai acătării. Masteratul? Un moft. Nimeni nu ştie la ce e bun, afară, poate, de a-l face afară. Doctoratul? O poantă nesărată. Încă o diplomă la butonieră. Las' că ştim noi cum se face rost de ea.

Prin anii '80 se spunea că Partidul ar fi încheiat un pact tacit cu clasa muncitoare: voi vă faceţi că munciţi, iar noi ne facem că vă plătim. Acum a venit rîndul educaţiei: noi ne facem că vă învăţăm, voi vă faceţi că învăţaţi. Nu-i o boală nouă. De fapt, e greu de spus dacă maladia e efectivă sau de natură ipohondrică. Dacă suferim de impostură sau de spaima de ea. Rădăcinile sindromului sînt lesne de depistat. Textul lui Titu Maiorescu, *În contra direcţiei de astăzi în cultura română* (1868), se mai studiază încă, pe ici, pe colo, prin şcolile româneşti. Urcînd în siajul celebrei teorii maioresciene a „formelor fără fond“ – pregătite, de altminteri, abundent de criticismul paşoptist moldovenesc, cum ne convinge Ibrăileanu – denunţarea contemporană a imposturii educaţionale adaugă o tonalitate aparte, deloc neglijabilă.

Ca să-mi verific intuiţia, mă întorc la text. Maiorescu vorbeşte despre „vanitate“, „dispreţul adevărului“, „suficienţă“, „rătăcire totală a judecăţei“, „orbire“, „neadevăr“, în rezumat: „pretenţii fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr“. Diagnosticul e sever: „Fără cultură poate încă trăi un popor (...), dar cu o cultură falsă nu.“ Totuşi, termeni precum „impostor“ sau „impostură“ lipsesc din vocabularul incriminatoriu. Nu i-au venit la îndemînă lui Maiorescu sau nu căpătaseră încă drept de încetăţenire în limba română atunci cînd criticul junimist îşi aşternea pe hîrtie pledoaria?

> *Noi ne facem că vă învăţăm, voi vă faceţi că învăţaţi.*

Prietena mea Rodica Zafiu îmi dă o mînă de ajutor şi-mi spune că termenii „impostură“ şi „impostor“ figurează deja de la mijlocul veacului al XIX-lea în scrieri de Ion Heliade Rădulescu, de pildă, iar la 1876 sînt înregistraţi oficial în dicţionarul lui Massim şi Laurian. Vasăzică, nu prin „neajungerea limbii“ îşi explică ei absenţa din textul maiorescian.

Potrivit lui Maiorescu, contemporanii săi *se* înşală atunci cînd se fălesc cu „izbînzile“ modernizării României. Contemporanii noştri acuză învăţămîntul că *îi* înşală pe potenţialii lui beneficiari. Doctrina „formelor fără fond“ parcurge drumul de la iluzie la escrocherie.

Pentru Maiorescu, exista un răspuns răspicat la întrebarea „ce-i de făcut?“: să urmăm calea adevărului. Pentru mulţi dintre noii justiţiari, maladia e incurabilă. Ea e înrădăcinată în culpa omniprezentă a unui popor care *se face* că există, într-o permanentă complicitate a minciunii şi a înşelăciunii.

Alţii, mai temperaţi, întrezăresc, totuşi, o ieşire din impas: selecţia. Prea mulţi doctoranzi, prea mulţi masteranzi, prea mulţi studenţi, prea mulţi liceeni. Prea lung învăţămîntul obligatoriu. Copiii ar trebui instruiţi cît să-şi facă un rost în viaţă. Să fie, adică, educaţi pentru muncă (evident, nu şi copiii noştri). Sistemul ar trebui să „producă“ meseriaşi destoinici pe de o parte şi o mînă de olimpici de performanţă, numai buni pentru export, pe de cealaltă parte. Ar trebui reintroduse examenele scrise de admitere la liceu, la licenţă, la master, la doctorat. Nu risipim banii pe mediocrităţi, încurajînd – perpetuînd – impostura.

Găsesc în textul maiorescian: „Mediocrităţile trebuiesc descurajate de la viaţa publică a unui popor“. Nu mi-e clar ce înţelegea el prin „viaţa publică“. Pentru mine, şi poliţistul rutier, şi funcţionarul de la primărie, şi ţăranul care merge din cînd în cînd la vot, cu sau fără pungă cadou, participă la „viaţa publică“. Elevului complexat şi ambiţios de la Teresianum de acum mai bine de un veac, străduindu-se să-şi facă drum, prin reuşite personale, în aroganta aristocraţie vieneză, i-a fost greu să observe că „buna aşezare“ a lumii de adopţie nu se datora în primul rînd impulsului venit dinspre elitele meritocratice cît unei solide mediocrităţi, permeînd toate ungherele vieţii sociale.

A fost, trebuie să recunosc, una dintre revelaţiile ingenue ale contactului de lungă durată cu lumea occidentală – tot în Viena, la un secol după Maiorescu: nu pe palierul excelenţei avem noi, românii, un handicap serios, ci pe cel al mediocrităţii. Acea „clasă de mijloc“ şcolită – „polită“, cum se spunea – care dă cheag societăţii şi teren ferm de aşezare şi de construcţie elitelor.

Cînd am intrat cu maşina, acum cîţiva ani, dinspre Statele Unite în Canada, ofiţerul de frontieră, văzîndu-mi paşaportul, mi-a făcut cu ochiul: „Dracula?“ Cred că i-am răspuns destul de iritat, drept pentru care omul s-a simţit dator să-mi vorbească despre castelul de la Poenari, despre legendele săseşti privitoare la Vlad Ţepeş – în fine, lucruri de care mare parte dintre compatrioţii mei n-au habar. Şi pe care, cu siguranţă, simpaticul amfitrion nu le învăţase în şcoala lui din ţara miilor de lacuri. Dar învăţase, probabil, curiozitatea. O materie pe care adepţii selectivităţii ar exclude-o fără reticenţe din modelul lor utilitarist de educaţie.

La inaugurarea unei faze finale a olimpiadei de română am avut proasta inspiraţie de a transmite participanţilor un mesaj prin care îi îndemnam să preţuiască întîi de toate interacţiunea cu colegii din diferite colţuri ale ţării, cu profesorii, cu ei înşişi, aflaţi pe drumul descoperirii propriei individualităţi. Premiile, le spuneam, contează mai puţin. Am fost taxat imediat după încheierea scurtei alocuţiuni, pe motiv că le descurajez spiritul de competiţie. Dumnezeule, mi-am spus, iar am fost la un Oscar fără să ştiu!

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

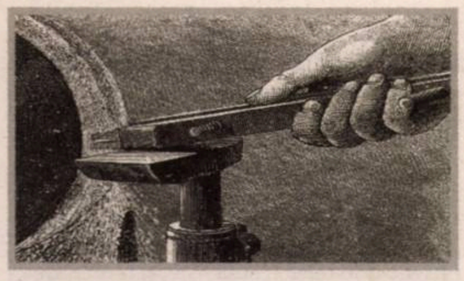

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Crizele suprapuse ale Republicii Moldova

Criza în care plonjează Republica Moldova este una mai mult decît financiară. Dar să vorbim mai întîi despre bani. În ultimele luni, paritatea leu – euro aproape că s-a dublat, iar panica a început să-şi facă loc pe piaţă – în piaţa valutară, unde multe case de schimb au refuzat să mai vîndă valută, dar şi în piaţa propriu-zisă, unde oamenii au început să-şi facă provizii de alimente neperisabile. Se cumpără orice: făină, zahăr, ulei, orez. Şi în cantităţi mult mai mari decît înainte. Comercianţii urcă preţurile de cîteva ori pe zi. Oamenii se tem de o creştere necontrolată a preţurilor. Dar se tem şi că războiul din Ucraina ar putea să se extindă şi în Moldova. Cine poate şti ce gîndeşte Vladimir Putin?

De vină pentru situaţia financiară a Moldovei ar fi criza din Rusia. Prăbuşirea rublei, ca urmare a sancţiunilor Occidentului, a lovit şi Moldova, aflată, cel puţin teoretic, de partea cealaltă a confruntării. Nivelurile remitenţelor din Rusia – una dintre sursele financiare importante pentru multe familii de dincolo de Prut – s-au redus dramatic. În plus, economia moldovenească se resimte din cauza embargoului impus de Rusia asupra produselor agricole.

Pieţe tradiţionale pentru producătorii moldoveni s-au închis, iar facilităţile acordate de Uniunea Europeană n-au ajuns nici pe-o măsea. Aşa cum spunea un europarlamentar român într-o discuţie recentă, în Moldova, integrarea europeană nu e despre *aquis* sau despre vize. Este despre mere, prune şi vin. Mai mult, pînă şi exporturile, care, de bine, de rău, mai ajung în Rusia devin nerentabile, cîtă vreme contractele se fac în ruble, ca pe vremea fostului CAER.

Moldova este o victimă colaterală a sancţiunilor economice împotriva Rusiei, chit că principalul ei partener comercial este România. Potrivit unui comunicat al Ambasadei României la Chişinău, în 2014, schimburile comerciale româno-moldoveneşti au ajuns la aproape 1,5 miliarde de dolari, în creştere cu aproape 20% faţă de 2013.

Doar că relaţia cu România nu este suficientă pentru a menţine stabilitatea ţării, mai ales că vinovată nu este doar conjunctura externă. Analiştii economici de la Chişinău vorbesc şi despre cauzele interne, arătînd în primul rînd către speculaţiile din spatele unor bănci precum Banca de Economii, Banca Socială sau Unibank. Pur şi simplu, banii furaţi din aceste bănci de mafia politico-financiară (circa un miliard de dolari, cam 13% din PIB-ul ţării) au fost repede puşi „la adăpost“ în valuta eliberată de Banca Naţională, ale cărei rezerve scad vertiginos, făcînd aproape imposibilă intervenţia în apărarea monedei naţionale.

Chiril Gaburici

Cine poate şti ce gîndeşte Vladimir Putin?

Şi aici ajungem la un alt aspect al crizei: lipsa de credibilitate a statului. Republica Moldova are un nou guvern, unul minoritar, susţinut din parlament de comuniştii lui Voronin şi considerat de la bun început drept unul vulnerabil. Însuşi şeful guvernului, tînărul om de afaceri Chiril Gaburici, este mult prea controversat pentru a putea oferi garanţia unor măsuri ferme şi a unei orientări europene. E adevărat, prima sa vizită în calitate de premier va fi la Bruxelles şi el a declarat deja că drumul european al Republicii Moldova nu poate fi negociat. O declaraţie încurajatoare, dar fragilitatea guvernului de la Chişinău, dependenţa periculoasă de un Voronin imprevizibil şi lipsa de credibilitate în privinţa luptei împotriva corupţiei sînt vizibile şi de la Bruxelles.

Şi mai e ceva: reacţia rece a Bucureştiului după instalarea guvernului Gaburici. Ministerul român al Afacerilor Externe a declarat că „a luat notă“ de învestirea guvernului de la Chişinău şi a subliniat că „urmărirea strictă a obiectivului integrării europene, respectiv al realizării reformei conform standardelor europene va constitui un test de încredere“ pentru formaţiunile care susţin guvernul. Un ton atît de tăios, fără vreo expresie de salut şi fără vreo promisiune de sprijin în viitor nu s-a mai făcut auzit de la Bucureşti, privitor la Republica Moldova, de la regimul lui Voronin încoace. Poate că liderii români cred în prea mare măsură că le stă în putinţă să determine, într-un fel sau altul, drumul european al Republicii Moldova. Dar, oricum, la Bruxelles va fi luată în seamă poziţia Bucureştiului, pînă acum cel mai înfocat susţinător al demersurilor europene ale Chişinăului. Criza din relaţia Moldovei nu doar cu România, ci cu întregul Occident, devine o realitate.

Mai este apoi criza socială. Cum era de aşteptat, degringolada de pe piaţa valutară a generat proteste de stradă. De fapt, toată lumea în Republica Moldova are o problemă. Pro-europenii, care în aprilie 2009 l-au alungat pe Voronin după modelul replicat mai tîrziu la Kiev, îi văd acum pe comunişti reveniţi în prim-plan. Şi nu le place deloc. Cei care au votat cu socialiştii acuză tocmai orientarea pro-europeană a ţării, pe care o consideră vinovată pentru deteriorarea situaţiei economice. Cu toţii, fie ei pro-Est sau pro-Vest, sînt nemulţumiţi din cauza corupţiei. A corupţiei tuturor politicienilor.

Guvernul minoritar susţinut de comunişti, un guvern „şi aşa, şi aşa“, în loc să împace şi capra, şi varza, sfîrşeşte prin a nemulţumi pe toată lumea. Iar criza de-abia începe.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la Money Channel TV.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Controlul serviciilor secrete

– unele idei –

Practica statelor democratice ne arată că prima idee bună pentru a putea controla serviciile secrete este aceea a divizării lor. De regulă, există două astfel de servicii, unul cu competenţe externe, altul cu competenţe interne. A avea un unic serviciu secret cu competenţe universale nu e o idee bună, din motive evidente. În al doilea rînd, ideea unei comunităţi naţionale de securitate este, iarăşi, excelentă din perspectiva controlului asupra serviciilor secrete şi nu doar, aşa cum s-ar crede, din perspectiva eficienţei şi coerenţei unor măsuri specifice. Intrarea serviciilor secrete în relaţii de lucru cu celelalte instituţii care conduc şi apără ţara este necesară pentru păstrarea serviciului secret în limitele sale fireşti. Nu în ultimul rînd, controlul judiciar asupra legalităţii actelor serviciului secret, precum şi controlul financiar asupra execuţiei bugetare alocate sînt elemente de control extrem de importante.

Controlul parlamentar – socotit de unii drept singura formă de control eficient asupra serviciilor secrete – este cea mai slabă formă de control, de fapt. Iar experienţa românească o confirmă cu vîrf şi îndesat. Unii au văzut prea multe filme americane şi cred că parlamentari români precum dnii Georgian Pop şi Mihăiţă Calimente, ori dnii Cezar Preda şi Gabriel Vlase (ei sînt actualii şi foştii şefi de comisii parlamentare de control al serviciilor secrete româneşti) chiar înseamnă ceva în raport cu cei pe care sînt chemaţi să-i controleze. Aceşti domni parlamentari sînt, mai degrabă, timoraţi şi înfricoşaţi cînd se întîlnesc cu oamenii care conduc serviciile pe care ar trebui să le controleze. În loc ca generalii SRI sau SIE care sînt chemaţi să răspundă acestor comisii să simtă o oarecare stare de nelinişte, nelinişitiţi sînt chiar parlamentarii care trebuie să controleze. De ce sînt aşa? Motivaţii ample – că altfel ei vor să fie în fruntea acestor comisii de control al serviciilor secrete, e bătălie pe aceste scaune la început de legislatură, cînd se stabilesc şefiile comisiilor. Dar nu psihologia complexă a parlamentarului român contează acum. Cei mai mulţi oameni, oricum, ştiu bine că în realitate controlul parlamentar al serviciilor secrete e zero absolut în România. Merită, cred, să parcurgem motivele pentru care lucrurile stau aşa. Întîi, este de spus că în România nu există deloc o practică serioasă a controlului parlamentar asupra executivului. Orice comisie parlamentară, că e de anchetă, că e de control, exprimă voinţa majorităţii politice. Este, mai bine zis, o comisie care ştie de la începutul audierilor ce va decide, în funcţie de ce se zice la partid. Nu există nici o preocupare pentru aflarea adevărului, ci doar o preocupare pentru perpetuarea interesului strict politic, de partid. Chestiile cu interesul public, binele general – uitaţi! În al doilea rînd, Parlamentul României nu are nici cea mai firavă expertiză în domeniu. Chiar dacă, să presupunem, ar veni în comisia de control SRI sau în comisia de control SIE un parlamentar decis să facă control pe bune, să pună întrebări incomode, să caute documente, să răscolească, degeaba. Nu există nici un expert real care să-l ajute. Problema expertizei în domeniul informaţiilor şi al funcţionării serviciilor secrete este una extrem de importantă. Deocamdată, toată această expertiză se concentrează în serviciile secrete şi în jurul lor, adică pe orbite mai mult sau mai puţin depărtate de ele, dar care depind de forţa lor „gravitaţională“. Mi-e greu să cred că există în România un bun expert în *intelligence*, complet independent de serviciile secrete. Altfel, sigur, sînt fel de fel de băieţi care au citit cărţi de spionaj, se visează James Bond şi se dau că ştiu. Dar dacă porneşti o verificare specifică cu ei alături, te împotmoleşti repede.

Controlul parlamentar
este cea mai slabă formă de control.

Însă cel mai greu de pus la punct este controlul societăţii civile asupra serviciilor secrete. Sigur, putem lua un exemplu pur democratic şi-l putem reproduce la noi. În Danemarca, de pildă, există un comitet compus din patru cetăţeni, numit de ministrul justiţiei, care verifică dacă serviciile secrete gestionează conform legii datele personale pe care le înregistrează. Membrii acestui comitet au o vechime considerabilă în acest rol (ei se schimbă foarte rar – trec zeci de guverne care nu-i schimbă), tocmai pentru că e greu să dobîndeşti cunoştinţele necesare controlului unei activităţi eminamente secrete. Ia gîndiţi-vă că dl Cazanciuc ar avea de numit un asemenea comitet de cetăţeni. Ia gîndiţi-vă că se schimbă Guvernul. Ia gîndiţi-vă că la partid (orice partid) s-ar discuta numirile în acest comitet. Dezastru total! La noi, clar, un asemenea sistem nu e de conceput. Ideea cea mai bună, cred, este aceea ca societatea civilă să devină tot mai activă în relaţia cu cei care, prin lege, sînt chemaţi să verifice activitatea serviciilor secrete. E iluzoriu să crezi că societatea civilă românească de azi (presa, în primul rînd) poate conduce investigaţii serioase asupra activităţii serviciilor secrete. O poate face, însă, în raport cu cei chemaţi să controleze serviciile secrete, presîndu-i să facă o treabă din ce în ce mai profesionistă. Dacă societatea civilă tot nu poate controla serviciile secrete, atunci măcar să-i preseze pe cei care ar trebui să le controleze să o facă cum trebuie. Altă cale, pe moment, nu văd.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Der Putin

Voi face o comparaţie riscantă. Voi compara Rusia de azi cu Germania de după 1933. Nu voi încerca vreo analogie între Hitler şi Putin. Ar fi mult prea mult. De asemenea, nu voi pune vreun semn egal între hitlerism şi regimul politic actual din Rusia. Nu se văd semne de rasism sau şovinism excesiv prin Moscova, cu toate că şi acolo naţionalismul dă în clocot şi scoate oamenii în stradă.

Germania de atunci era după un prim Război Mondial pierdut şi după ce Alsacia şi Lorena trecuseră între graniţele Franţei. Rusia de astăzi este moştenitoarea unei Uniuni Sovietice care a pierdut Războiul Rece şi enorm de mult din fosta zonă de influenţă exclusivă. Pe rînd, statele baltice au aderat la NATO şi UE, Georgia vrea în NATO (şi ar vrea şi în UE dacă nu ar dezavantaja-o geografia), Ucraina Maidanului şi-a exprimat clar voinţa de a se depărta de valorile dinspre Est şi de a se apropia de ale Vestului. Neamţul de acum 80 de ani şi rusul de azi pot avea în comun umilinţa. Regretul după nişte vremuri cînd contau mai mult în lume, nostalgia timpurilor „bune“ de altădată, dorinţa de a reveni, de a arăta că nu sînt nişte fitecine. Ei pot avea în comun naţionalismul alimentat de propaganda care (în ambele cazuri) acuză conspiraţia „lumii care-şi zice liberă“, menită a subjuga şi înrobi naţiunea. Senzaţia locuirii în cetatea asediată cred că este prezentă la Moscova acum, ca şi în Berlinul de altădată. De aici, nevoia de unitate, înăbuşirea oricărei voci critice, semi-deificarea liderului salvator.

Nemţii de atunci şi ruşii de azi au votat liber lideri mesianici care să îi aducă înapoi la gloria de odinioară (dacă se poate ceva în plus, cu atît mai bine). Popularitatea lor este uriaşă. Nu e nevoie de mari eforturi organizatorice pentru a aduce în Piaţa Roşie cetăţeni ai Moscovei care să-i înjure pe americani şi pe ucraineni, după cum nu a fost nevoie de forţă pentru a umple stadioane în Nürnberg.

Regimul nazist s-a bazat pe o doctrină care propovăduia superioritatea rasială şi nevoia de spaţiu vital pur. Rusia lui Putin nu are nimic de-a face cu o asemenea ideologie. Acolo, antioccidentalismul este argumentat cu citate din Biblie. Biserica ortodoxă rusă serveşte copios regimul, oferind muniţie „soft“ propagandei „hard“ de rit oficial. Astfel, Occidentul înseamnă consumerism, poponari, goană nebună după bani, droguri şi pierzanie. Înseamnă, adică, o ameninţare directă pentru sufletul pur al rusului pravoslavnic, pentru însăşi esenţa morală a Mamei Rusia. Rebelii din Donbas au luptat pentru valorile dreptei credinţe ortodoxe (scuzaţi pleonasmul) şi împotriva decadenţei de rit american care se dorea exportat în Ucraina. Astfel, ruşii nu au luptat contra ucrainenilor, ci împotriva americanismului din ei. Un fel de exorcizare cu AKM-ul, dacă vreţi…

Rusia de astăzi este moştenitoarea unei Uniuni Sovietice care a pierdut Războiul Rece.

Cheltuielile alocate înarmării reprezintă o altă coincidenţă. În anii '30, nemţii şi-au reconstruit masiv armata, au modernizat-o şi au adus-o la standarde incredibile de eficienţă. Conform statisticilor publicate de International Institute for Strategic Studies, din 2007 pînă azi, statele europene membre NATO au scăzut cheltuielile pentru armatele naţionale cu 20%, în timp ce Rusia le-a dublat. E drept, în termeni nominali, ruşii au cheltuit 70 de miliarde, adică mai puţin de un sfert din cele 270 de miliarde de dolari investite de europeni. Dacă ar fi să duc comparaţia mai departe, aş da crezare englezilor care se tem că viitoarea ţintă va fi un stat NATO. Probabil, unul dintre cele baltice. Nu cred că vor ataca Polonia, ca nemţii acum 76 de ani. Să semene şi conferinţa de la Minsk cu aceea de la Viena? În fond, Anschluss-ul şi anexarea Sudeţilor s-au petrecut tot în numele apărării unei minorităţi (germane, atunci) de sub ocupaţie…

În aceste zile în care testosteronul dă în clocot, trag nădejde în talentul lui „*Die* Merkel“ de a-i convinge pînă şi pe cei mai *macho* lideri mondiali. În locul ei, i-aş spune lui „*Der* Putin“ (în limba rusă, pe care o ştie atît de bine): „Crede-mă pe cuvînt, noi am trecut prin asta. Şi, pînă să ne fie iarăşi bine, ne-a fost al naibii de greu. Nu merită. Las-o baltă…“

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Cît de valabilă mai e vorba aceea că e grea viaţa de antrenor?

E grea. Mai ales dacă trebuie să-ţi conduci echipa din închisoare, să faci schimbările prin telefon şi să aştepţi terminarea apelului de dimineaţă ca să poţi să dai undă verde vreunui transfer. De fapt, trebuie să înţelegem termenii. Anglofonii au priceput primii. Un „trainer“ e una, „manager“ e alta. Iar categoria patronului e aparte. Există în lumile bine aranjate o structură a comenzii. Ca regulă, un ministru al Transporturilor nu se apucă să facă pe vatmanul, iar un proprietar nu bagă şi nu scoate jucători de pe teren sau din lot cînd îl apucă. Neexistînd această cultură la noi, toate funcţiile sînt supuse reinterpretării. Există un tip în costum sau trening, după gust, care stă în picioare la marginea terenului şi strigă la jucători. Ce este el? Simplu spus, un om care trebuie să-şi ducă echipa la victorie. Cum? Treaba lui. Viaţa unui astfel de personaj e o bizarerie. E un tehnician, un fel de inginer de fotbal care imaginează scheme şi cîntăreşte parametri. Şi din cînd în cînd vine un Ceauşescu şi schimbă tot, indiferent cît ai turnat în fundaţii şi în stîlpi. E ca în emisiunile acelea absurd bufe în care concurenţii trebuie să meargă pe o bîrnă în echilibru precar în timp ce tot apar aleator ciocane uriaşe care îi iau la ţintă. Poate că o să reuşească. Sau poate că nu. Asta se întîmplă cu cei numiţi, printr-o semantică abuzivă, Mister. Un adevărat mister.

Radu NAUM

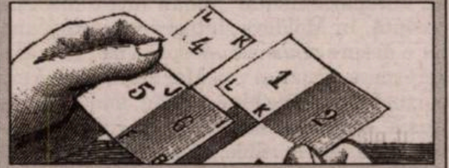
L
4
R
1
L
K
2
5
J
6

PUBLICITATE

MITE KREMNITZ
CORINT ISTORIE
REGELE CAROL AL ROMÂNIEI
POVESTEA UNEI VIEŢI
CARTEA
REGELE CAROL AL ROMÂNIEI
POVESTEA UNEI VIEŢI
de Mite Kremnitz
Din 16 februarie, numai cu revista Historia
Historia
ENIGMA Prinţului Negru al Ţării Româneşti
CUZA
+ CARTEA REGELE CAROL AL ROMÂNIEI
LAGĂRUL DE CONCENTRARE AUSCHWITZ-BIRKENAU
hocheiul
Complotul masonic pentru debarcarea lui Cuza
LA ÎNTOARCEREA DIN STATELE UNITE ŞI CANADA, EMIGRANŢII ARDELENI ADUC CU EI HOCHEIUL
MOARTEA TRANSFORMATĂ ÎN PROCES INDUSTRIAL: Lagărul de Concentrare Auschwitz-Birkenau
revista + carte la doar 19,99 lei

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAŞI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAŞILOR
PRIMA TV
DIN 4 MARTIE
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

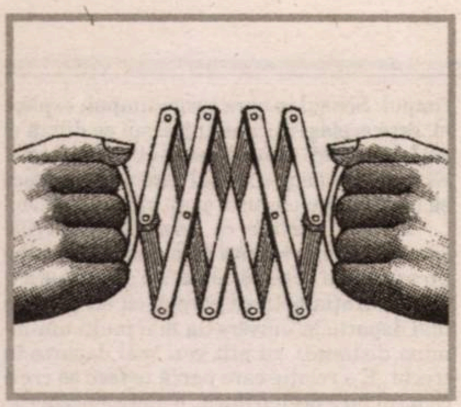

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Lut, paie, tehnologii noi şi arhitectură responsabilă

– dialog cu Adrian POP –

A făcut parte din grupul care a lucrat, acum cîţiva ani, la proiectul „PRISPA“ (care a participat la cel mai important concurs de arhitectură sustenabilă şi tehnologii integrate, Solar Decathlon Europe, la Madrid). Apoi a construit Centrul Educaţional şi Vocaţional realizat de OMV Petrom din Boldeşti-Scăeni. ***Adrian Pop*** *este arhitect şi a optat pentru construcţiile sustenabile, după cele mai înalte standarde. Centrul din Boldeşti-Scăeni are şansa de a deveni prima clădire din România care îndeplineşte standardul „Living Building Challenge“, considerat cel mai riguros existent. Mai sînt în lume doar şase clădiri care respectă acest standard, toate în SUA.*

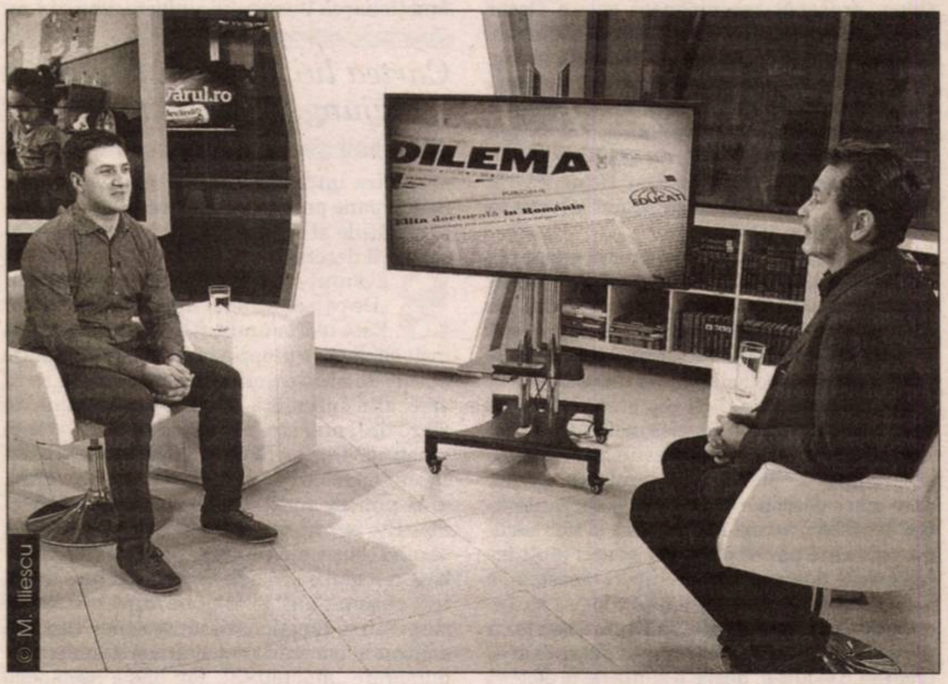

© M. Iliescu

De ce aţi optat pentru arhitectura sustenabilă?

Cred că folosim prea mult termenul „sustenabilitate“. În fapt, este vorba despre o arhitectură responsabilă, despre nişte standarde de calitate, despre ambiţiile unor proiecte de a ţine cont de multe lucruri care influenţează arhitectura sau care sînt influenţate de arhitectură. Dorinţa mea de a mă ocupa de această nişă vine încă din studenţie, cînd lucram cu un arhitect din Cluj, Horaţiu Răcăşan, care era interesat de arhitectura ecologică, adică de materiale şi tehnici tradiţionale. Pe urmă am colaborat cu Romanian Green Building Council, care face proiecte în aceeaşi direcţie. Iar ulterior m-am mutat în Bucureşti pentru a-mi face stagiul şi am avut plăcerea de a lucra în proiectul „PRISPA“ – un proiect făcut de studenţi pentru un concurs internaţional. A urmat proiectul de la Boldeşti-Scăeni, realizat împreună cu OMV Petrom.

„Sustenabilitatea are trei piloni: social, economic şi de mediu.“

Care sînt standardele şi condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească o asemenea clădire?

Sustenabilitatea are trei piloni: social, economic şi de mediu. Se discută şi despre un al patrulea – cultural. Impactul asupra mediului provine de la casele vechi – din paie, din lut – care au efecte ecologice reduse. Mergînd spre mediul urban, se pune problema de confort al utilizatorilor: calitatea aerului respirat, lumina, accesul la programe de sănătate, la transportul în comun, poziţia în care stau etc. Din punctul de vedere al sustenabilităţii sociale – cum este, prin excelenţă, proiectul de la Boldeşti-Scăeni realizat cu OMV Petrom –, se pune problema cum putem, prin arhitectură şi construcţie, să contribuim la dezvoltarea comunităţii de acolo. De aceea, proiectul vine întîi cu dorinţa de a realiza acest lucru şi apoi, pas cu pas, clădirea ia forma potrivită pentru îndeplinirea acestui scop. Apoi, se discută despre sustenabilitatea economică. În cazul nostru, încercăm să producem mai multă energie decît consumăm. Autorităţile locale – cu care avem un parteneriat – ne-au întrebat: „Cînd va fi gata clădirea şi cît o să ne coste?“ Le-am răspuns: „Zero; n-o să vă coste nimic.“ Toată apa e cu circuit închis – ne-o luăm din pămînt şi o filtrăm. Energia ne-o producem singuri. Sigur, nu sîntem total independenţi energetic, ne bazăm pe reţeaua existentă, dar calculăm cît producem. Vara, cînd e mult soare, producem mult şi consumăm puţin, iarna e exact pe dos. Dacă am fi total independenţi, ar trebui să producem mult iarna şi am avea o risipă. Aşa că încercăm să dăm energie în reţea şi, pe an, să compensăm facturile pe plus cu cele pe minus.

În lume are loc o întreagă dezbatere pe tema arhitecturii responsabile. România unde se plasează din acest punct de vedere?

Avem cîteva exemple puternice. „PRISPA“ a fost un proiect foarte mediatizat şi a adus în atenţie această problemă. Un rezultat bun al Consiliului Român pentru Construcţii Verzi a fost că, împreună cu nişte consilieri locali, a reuşit să creeze facilităţi fiscale pentru clădirile care mergeau către aceste standarde. Beneficiarii de clădiri de birouri, avînd facilităţi fiscale, s-au hotărît să construiască în mod responsabil, au început să înţeleagă. Beneficiarii sînt în continuare interesaţi de standardele de sustenabilitate, pentru că ele oferă o grilă care ne ajută să ne organizăm încă din timpul proiectării. La Boldeşti-Scăeni am mers pe un standard mai nou, Living Building Challenge, care reduce birocraţia, dar are cerinţe foarte dure. De pildă, trebuie să producem mai multă energie decît consumăm. Trebuie să nu fim conectaţi la reţeaua de apă: o scoatem din puţ, o filtrăm fără chimicale (cu raze ultraviolete), colectăm apa de ploaie şi o folosim la udarea grădinii, iar apa de la toaletă o tratăm pentru a o transforma în îngrăşămînt, tot pentru grădină. Materialele trebuie inventariate, pentru a evita o listă de substanţe considerate toxice sau cu potenţial toxic. Trebuie să practicăm agricultura, motiv pentru care achiziţionăm un teren în spatele clădirii, unde vom face tot un proiect educaţional.

Ce materiale folosiţi?

Cînd OMV Petrom mi-a lansat provocarea de a realiza o clădire care să respecte standarde ridicate de mediu, am vizitat comunitatea şi am văzut acolo case făcute din lut. M-am gîndit că asta ar fi ceva potrivit, tocmai pentru a-i ajuta pe oameni să se dezvolte, dar şi pentru a crea nişte locuri de muncă încă din timpul şantierului. Am angajat trei persoane din comunitate şi am vrut să construim o clădire care foloseşte ceva din identitatea şi cultura lor şi materialele cu care sînt ei obişnuiţi. A fost o combinaţie de materiale tradiţionale şi tehnologii noi. Clădirea e construită pe o structură de lemn, umplutura e din baloţi de paie (mai ieftină şi mai bună decît o izolaţie termică obişnuită). Tencuiala e de lut. I-am invitat pe copii să participe la realizarea tencuielii, în ideea de a-i învăţa ceva, dar ei ştiau deja cum se face, au spus că mai făcuseră asta acasă. Tencuiala de lut reglează foarte bine umiditatea în atmosferă, aşa că tot timpul e un mediu destul de sănătos. Învelitoarea e din şindrilă, am găsit trei şindrilari în judeţul Prahova. Ideea că meşterii tradiţionali se găsesc greu îi descurajează pe unii să folosească materiale tradiţionale. Dar ei se găsesc totuşi, iar cererea creşte. Un prieten a făcut o prezentare despre case din baloţi de paie: a strîns 10-15 exemple şi le-a pus pe Facebook. Imediat au venit şi alţii cu exemple din alte părţi ale ţării. Mai există pe Facebook un grup de case naturale, unde sînt foarte mulţi oameni care urmăresc subiectele de acolo. Mi se pare că interesul creşte, în timp ce meşterii care să lucreze cu tehnici tradiţionale sînt destul de puţini. Aşa încît o clădire ca a noastră creează o sursă de venit pentru oamenii din comunitate, iar pe de altă parte, îi poate ajuta şi pe viitor, pentru că s-ar putea să-şi găsească de lucru şi în altă parte. Asta e, de fapt, sustenabilitatea economică a clădirii. Cred că trebuie demonstrat că se poate trăi bine din astfel de meserii tradiţionale. Am întîlnit în Horezu un olar ai cărui copii se întorseseră din Spania şi Italia, pentru că el începuse să aibă multe comenzi, şi copiii şi-au dat seama că pot trăi mai bine din meseria de olar decît din ce cîştigau în Spania şi Italia.

„Trebuie demonstrat că se poate trăi bine din astfel de meserii tradiţionale.“

E un exemplu bun, dar în ce măsură modelul acesta poate fi extins?

Cred că trebuie să creştem pofta pentru astfel de tehnici şi materiale. Nu fac o învelitoare din şindrilă doar pentru că vreau să susţin meşterii, ci pentru că învelitoarea din şindrilă chiar e bună, poate să ţină 50 de ani fără probleme. Trebuie să înţelegem că o tencuială din lut chiar e sănătoasă, dormi mai bine şi nu te trezeşti cu nasul uscat. Dacă reuşim să creştem interesul pentru asemenea tehnici tradiţionale, va creşte şi cererea şi vor apărea şi noi meşteri.

Care e povestea Centrului Educaţional şi Vocaţional de la Boldeşti-Scăeni?

Echipa OMV Petrom are un model de a interveni în comunităţi. Îi ajută pe oameni de Crăciun ori în alte ocazii cu rechizite, haine şi ce mai au nevoie, dar are şi un program de dezvoltare pe termen lung, reprezentat de această serie numită CERC (Centrul de Resurse al Comunităţilor), prin care încearcă să realizeze o platformă între comunitatea locală şi autorităţi, OMV Petrom fiind un fel de „moderator“, ca să înţeleagă mai clar care este nevoia resimţită în acea comunitate. Şi pune accentul pe educaţie, căci toată speranţa stă în următoarele generaţii, care trebuie să rămînă la şcoală. În comunităţile sărace, abandonul şcolar e foarte mare. Aşa că programul educaţional constă, în principal, în faptul că elevii sînt ajutaţi să-şi facă temele şi să ţină pasul cu cerinţele, uneori e vorba de copii de clasa a IV-a care nu ştiu materia de clasa I. În plus, încercăm şi programe vocaţionale, de pildă învăţarea unor meşteşuguri. Am făcut un prim atelier cu copiii şi am creat vesela Centrului. Există programe pentru femeile din comunitate, pentru tineri, căutăm şi alte tipuri de activităţi. Proiectul a început cînd m-am întors de la Madrid, unde participasem la prezentarea proiectului „PRISPA“, la care OMV Petrom era unul dintre partenerii principali. Ne-am întîlnit să povestesc cum a fost la Madrid şi am fost întrebat „cum putem face şi noi o asemenea clădire?“. Atunci am mers în Boldeşti-Scăeni, iniţial am avut un alt teren, am făcut vreo trei propuneri la care am renunţat complet. Apoi a venit Amare Rromentza, un ONG care se ocupă de programe educaţionale pentru romi. Reprezentanţii săi ne-au spus că nu e o idee foarte bună să facem un centru educaţional la marginea comunităţii de romi, care oricum e în capătul localităţii, în afara intravilanului, pentru că nu vom obţine integrarea lor. Aşa că am primit de la primărie un alt teren chiar în localitate, în curtea şcolii şi a dispensarului. Cînd am intrat în comunitatea de romi, mă aşteptam să găsesc acolo tot felul de probleme. Or, am găsit oameni corecţi şi cinstiţi, pe care te poţi baza. Au început să înţeleagă că şansa lor de a schimba ceva e să-şi trimită copiii la şcoală. La realizarea proiectului i-am invitat pe cei de la Habitat for Humanity, ei sînt obişnuiţi să lucreze cu voluntari din cadrul comunităţilor. Lucrul în comunitate a fost foarte plăcut, am fost foarte bine primiţi. Am avut sugestii pentru tipurile de activităţi pe care să le facem în cadrul centrului, de pildă olăritul sau lucrul cu structuri de lemn. Astfel încît am putut găsi idei pentru ca acest centru să devină sustenabil şi din punct de vedere economic.

(fragmente dintr-un interviu pe care îl puteţi urmări integral pe live.adevarul.ro.)

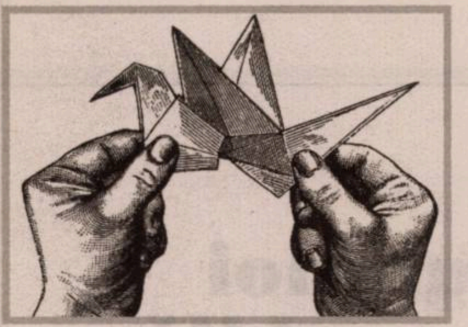

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Teoria Universală

Nu e vorba chiar despre teoria conspiraţiei universale, aşa cum poate mulţi iubitori de scenarii şi-ar închipui şi nici chiar despre filmul *The Theory of Everything,* proaspăt recompensat cu un Oscar pentru cel mai bun actor, Eddie Redmayne, în rolul omului de ştiinţă Stephen Hawking. Dar este vorba despre cartea lui Stephen Hawking, publicată la începutul deceniului trecut – *The Theory of Everything. The Origin and the Fate of the Univers* – tradusă la editura Humanitas în 2014 cu titlul *Teoria Universală,* prin al cărei „univers“ aş vrea să zăbovesc puţin.

Visul multor mari fizicieni din epoca actuală ar fi descoperirea (sau crearea) unei teorii integrale, care să includă şi să explice de la un capăt la altul legile universului, atît la scară macro cît şi la scară micro. Să explice adică, în acelaşi timp, şi lumea stelelor şi a galaxiilor, dar şi pe cea a atomilor şi a particulelor subatomice. Necazul e că, pe măsură ce ştiinţa omenească avansează, creşte şi numărul problemelor nerezolvate. La fiecare mare descoperire, odată cu speranţa unei descifrări complete, se ivesc şi noi necunoscute care par să complice şi mai mult înţelegerea noastră. În condiţiile acestea, e greu de crezut că visul fizicienilor se va îndeplini – cu alte cuvinte, că Dumnezeu le va permite să-i descopere întregul mecanism al creaţiei. De altfel, deşi e o sumă de prelegeri despre istoria universului aşa cum ne-o imaginăm astăzi şi cum a văzut-o omenirea de-a lungul timpului, despre Big Bang-ul originar, despre găurile negre (care „nu sînt atît de negre“), despre direcţia timpului sau despre frontierele universului, cartea lui Stephen Hawking ajunge, de fapt, la Dumnezeu. Fizicianul observă că şi dacă s-ar descoperi că există o singură teorie unificată posibilă, un set de reguli şi ecuaţii care să explice funcţionarea întregului univers, aceasta nu ar epuiza întrebările. Fiindcă, în acest caz, ne-am pune problema: „Ce anume însufleţeşte ecuaţiile şi creează un univers pe care acestea îl descriu?“

Cartea lui Stephen Hawking ajunge la Dumnezeu.

Savantul ajunge şi la esenţa esenţelor: „De ce s-ar strădui universul să existe? Este teoria unificată atît de puternică încît să dicteze propria ei existenţă? Sau are nevoie de un creator? Şi, în acest caz, are El vreo altă influenţă asupra universului, în afară de faptul că e răspunzător de existenţa acestuia? Dar pe El cine l-a creat?“ Probabil că sînt întrebări pe care, într-un fel sau altul, ni le punem mulţi dintre noi (sau măcar unii). Ele par inerente „materiei“ care a ajuns să aibă conştiinţă proprie. Dar Stephen Hawking n-a ajuns la ele pe vreo scurtătură intuitivă obişnuită. El şi le pune după o viaţă de observare a funcţionării universului, după ce a intrat în bucătăria cercetării şi a studiat nenumărate „amănunte“. Iar unele asemenea „amănunte“ sînt la fel de uluitoare ca şi întrebările supreme. De exemplu, dacă acceptăm observaţiile şi teoriile actuale bazate pe aceste observaţii: „(...) de ce universul e atît de uniform la scară mare – de ce arată la fel în toate punctele din spaţiu şi în toate direcţiile?“

Regăsim la Hawking şi una din problemele pe care le ridica şi un alt mare fizician cosmolog, Martin Rees, în cartea intitulată *Doar şase numere,* şi anume: „De ce universul şi-a început expansiunea cu o rată atît de apropiată de cea critică, prin care să evite recolapsarea?“ S-a calculat că dacă această rată ar fi fost mai mică fie şi cu o sutime de milionime de miliardime, universul ar fi recolapsat sub acţiunea gravităţii. În schimb, dacă rata ar fi fost mai mare cu aceeaşi infimă cantitate, universul ar fi devenit practic gol. (Martin Rees demonstra în cartea sa existenţa a şase rapoarte din structura micro şi macrocosmosului, dintre care, dacă doar unul singur ar fi avut o infinitezimală abatere, n-ar mai fi fost posibilă apariţia stelelor şi a vieţii.)

Hawking vorbeşte în cartea sa şi despre „singularitatea“ de la care a început universul şi despre găurile negre (cu păr sau fără păr) de care a fost preocupat în mod special. El ştie că va primi premiul Nobel dacă, în timpul vieţii sale, se va descoperi o gaură neagră primordială (din prima fază a universului), dar e conştient că şansele de reuşită, cu tehnologia actuală, sînt infime (poate că vom rămîne doar cu *L'Origine du monde* a lui Courbet).

Celebrul fizician îşi pune o serie de întrebări şi despre limitele universului. Emite ipoteza că acesta ar putea să fie finit, fără să aibă însă o frontieră sau o margine, tot aşa cum pe Pămînt, finit fiind el, oricît ai merge nu vei întîlni niciodată o margine. Aşa, ne mai împăcăm, poate, cu ideea infinitului, pe care mintea umană n-o prea concepe. Mai greu de suportat sînt problemele pe care Hawking şi le pune în legătură cu timpul. Sensul în care curge timpul, explică el, este acelaşi în care universul se dilată şi acelaşi în care dezordinea (entropia) creşte. Este, de asemenea, sensul care pe noi ne face să ne amintim trecutul şi nu viitorul. Uăleu!

Mi-aduc aminte că una din grozăviile spaţiului-timp, asupra căreia însă Hawking nu insistă în această carte, mi s-a părut a fi demonstraţia potrivit căreia, cu cît priveşti mai departe în univers (la mai mulţi ani-lumină distanţă), cu atît vezi mai departe în trecut. E o relaţie care parcă te face să crezi că totul nu e decît o iluzie, o mare şmecherie. Şi ştiinţa pură pare să aibă partea ei de ficţiune. Sper că nu v-am ameţit de tot.

■ ■ ■

ready made

Din Steaua României

[...]

„Domnişoarei Ema C. Ciure.

Era ziua acoperită d-o pâclă deasă ca şi atmosfera politică ce stă îngreuiată de bubuitul şi fulgerul focului ucigătoriu, şi în acea zi în momentul când primeam două zute cinci zeci dramuri de scamă fină, o rază a iluminat orizontul, soarele învinsese întunerecul, *această scamă un adevărat şi gracios buchet se părea că e cu dragoste urmărit de un fluture: acel fluture eşti tu gingaşă şi dulce copilă de 7 ani* cu sufletul şi inima nobilă, ce se deprinde a se resfăţa în amorul carităţii.

Fii sigură şi mândră că această scamă lucrată de mâni inocente, va fi un adevărat balsăm aplicat peste rănile soldaţilor români, ce se luptă pentru mărirea patriei, *în braţele căreia facă ceriul ca să trăeşti fericită.*“

Iacob Negruzzi,
Amintiri din „Junimea“,
Editura „Cartea Românească“, 1939

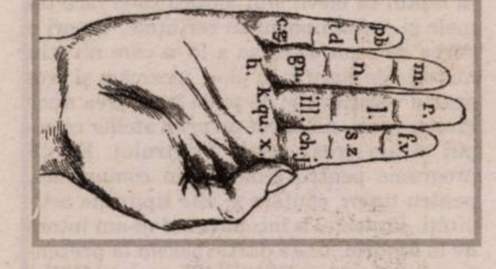

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Cît costă o prelegere

Tînărul universitar de la Psihologie socială fu străbătut de un puternic fior de bucurie, citind aprobarea rectoratului la solicitarea lui, depusă cu doar două zile înainte. Ceruse sprijin financiar (cazare şi drum) pentru un important profesor bucureştean, pe care îl rugase să conferenţieze în faţa studenţilor săi masteranzi. Promisese că va aduce, măcar din cînd în cînd, în mica lor universitate, astfel de personalităţi academice naţionale, pentru legitimarea programului de studii masterale, iniţiat împreună cu un grupuscul de colegi în urmă cu doi ani. Masterul avea, iată, în curînd, prima serie de absolvenţi. Nu foarte mulţi (în definitiv, ce să faci, în oraşelul de munte unde funcţiona universitatea, cu „psihologia socială“?), însă, cu siguranţă, bine pregătiţi. Meritau aşadar un final apoteotic, prefigurat de prelegerea cunoscutului savant. E adevărat că, atunci cînd l-a sunat pentru a-l invita, omul nu se arătase prea optimist. Să vedem, are treabă multă, universitatea montană se află la mare depărtare de Capitală etc., etc. Psihologul plusase, precizînd că, pe lîngă *onoarea* de a-l audia pe profesor, facultatea va asigura şi un *onorariu* corespunzător: 2000 de lei pentru un *speech* de o oră. Instituţia-gazdă îşi asuma totodată cheltuielile deplasării. (O paranteză se impune aici. Tînărul nostru universitar se juca, indubitabil, cu focul, în generoasa sa ofertă, dar nu într-un mod abulic, aşa cum şi-ar putea unii imagina. Băiatul pătrunsese într-o echipă de cercetare cu grant – POSDRU – din fonduri europene, echipă coordonată de la Iaşi. Spera să obţină cele două miare de acolo, mai ales că psihologul în chestiune derulase deja un număr de acţiuni academice finanţate din grant. Drept este că – pentru a împăca şi capra, şi varza – nu respectase mereu litera complicatelor protocoale ale proiectului. Inversase uneori numele anumitor participanţi la evenimente ori semnase el în locul altora, ca să nu mai amintim şi de faptul că mai organizase ceva şi raportase altceva ş.a.m.d. Pînă şi în cazul de faţă modificase nişte detalii. Pentru a-l remunera pe profesor, hotărîse să-l „angajeze“ ca „expert pe termen scurt“, cu activităţi de „evaluare“, „testare“ şi „gestionare de material didactic“, deşi bucureşteanul venea să ţină o simplă prelegere.) Tînărul plusa, prin urmare, dar se baza pe resurse serioase. Şi la aprobarea (de către rectorat) a cheltuielilor de deplasare trăgea mare nădejde, cu toate că nu-şi putea reprima o emoţie firească. Spera ca rectorul să fie sensibil la sonoritatea numelui marelui profesor. Ce reprezenta, în ultimă instanţă, pentru universitate, un bilet de avion dus-întors Bucureşti – Iaşi şi benzina pentru voiajul ulterior tur-retur, din aeroportul citadelei moldave în oraşelul lor montan? Nu se înşelase. Rectoratul a aprobat, vezi bine, fără nici o ezitare!

Auzind condiţiile îmbietoare, profesorul s-a înmuiat treptat şi a admis că o vizită în „provincie“ nu ar fi lipsită de interes. Fixă data şi ceru două „favoruri personale“: hotel de 4 stele şi lansarea cărţii sale celei mai recente în faţa studenţilor din paşnicul tîrguşor de munte. Aceste două „favoruri“ deschiseră totuşi lista unui lung şir de necazuri pentru entuziastul psiholog social. Mai întîi, hotelul de 4 stele al urbei solicită plata camerei rezervate în avans (aşa e la munte, într-un oraş cu potenţial turistic!). Tînărul universitar achită din banii lui, întrucît instituţia academică avea, normal, politica viramentelor financiare la sfîrşitul unui eveniment, nu la debutul său. Apoi, cartea ce trebuia lansată se dovedi o povară şi mai mare. Şoferul editurii unde fusese publicată a adus-o la universitate în sute de exemplare (protagonistul nostru s-a spetit cărînd nenumărate pachete cu volume) gata facturate şi a cerut banii pe ele, deoarece aşa se înţelesese „şefu' cu dom' profesor“. *Driver*-ul îi oferea totuşi universitarului o consolare: „Vă recuperaţi banii mai tîrziu de la studenţii care o vor cumpăra la lansare!“. Tînărul fugi, disperat, acasă şi zgîlţîi cumplit economiile familiei, în boscorodelile tăioase ale soţiei. Achită, integral, transportul de cărţi. Dezastrul însă abia începuse. Cînd prezentă biletele de avion ale profesorului la contabilitate pentru decont, se lovi de un refuz categoric şi dispreţuitor. Se pare că nu citise bine aprobarea rectorului – avizul fusese pozitiv doar pentru călătoria cu trenul! Îngrozit, omul nostru termină economiile familiei (spre oroarea nevestei) şi mai împrumută şi ceva de la un prieten, restituind, el însuşi, banii de drum înaltului oaspete. Acoperi financiar, de asemenea, toate mesele de la restaurant ale profesorului (descoperi, siderat, că bucureşteanul deţinea un mare apetit pentru calcan şi şampanie franţuzească!). Colac peste pupăză, Iaşiul îl informă că aplicaţia sa pentru un nou expert pe termen scurt în grant fusese respinsă din cauza încadrării administrative inadecvate. Doborît de soartă, universitarul împrumută 2000 de lei de la nişte fioroşi cămătari locali şi înmînă, principial, profesorului onorariul făgăduit. Lansarea volumului mersese şi ea prost. Cartea a fost cumpărată numai de un coleg de catedră, care, neavînd bani pe moment, îi ceru tînărului organizator al prelegerii „50 de lei pînă la salariu“. Revenit, devastat şi mizantrop, în liniştea căminului, găsi un bilet de la soţie lipit pe frigider: „Ştiu precis că ai păpat banii casei cu femeile. Am luat copiii şi am plecat la mămica. Nu ne suna! Şi, apropo de sunat, vezi că te caută DNA-ul! Eşti învinuit de deturnare de fonduri europene. Are dreptate tăticul cînd zice că Dumnezeu nu bate niciodată cu ciomagul“.

Doborît de soartă, universitarul împrumută 2000 de lei.

Altfel, ce să spunem, prelegerea a decurs minunat. Cum era de aşteptat, marele profesor bucureştean a fost îndelung aplaudat şi ovaţionat.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

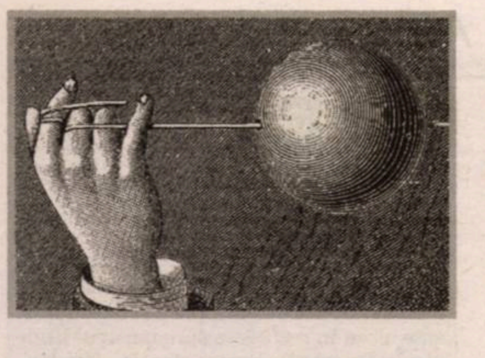

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Pe cine reprezintă uniunile de creaţie?

– timbrul cultural la control –

Iar s-a schimbat schimbarea. Pînă la urmă, noul timbru cultural n-o să mai fie „fizic“, n-o să mai fie cumpărat & lipit pe cărţi, discuri, bilete, ci virat, ca şi pînă acum, periodic, către uniunile de creaţie. Şi n-o să mai fie cu valoare forfetară, ci tot procentuală, la fel ca-n legea în vigoare. Elementul de noutate constă în sancţiunile aplicate celor care „uită“ să vireze banii încasaţi în baza legii timbrului cultural către uniunile de creaţie. Şi atunci, mă întreb, din nou, la ce mai era nevoie de o lege nouă pentru o taxă veche? Nu se putea amenda şi completa legea 35/1994?

De departe, cel mai interesant element al dezbaterii mi s-a părut a fi relaţia cu uniunile de creaţie. Aproape nimeni nu (mai) înţelege cum funcţionează, de ce există, de ce trebuie finanţate. E drept, cu cîteva excepţii, nici uniunile de creaţie nu par să-şi găsească argumente pentru propria existenţă (cele legate de necesitatea finanţării sînt mereu mai la îndemînă).

Problema e că foarte adesea politicile culturale promovate de Guvern şi, din cîte se pare, şi de unele uniuni de creaţie îi menţin în continuare pe artişti în situaţia de pişcotari. Se vorbeşte prea mult despre bani şi prea puţin despre statut, ca şi cum prin fondurile atrase s-ar putea acoperi carenţele funciare, „inconvenientul“ de a fi artist…

Tot ce mai pot aştepta membrii acestor uniuni este o pensie, un binemeritat (pentru unii) sau indispensabil (pentru alţii) venit suplimentar prin care se corectează o inechitate, dar se lasă loc altei nedreptăţi. Într-adevăr, nu poţi să aştepţi din partea unui scriitor, ori din partea unui pictor, ori regizor de film să fi contribuit suficient la sistemul public de pensii încît să-şi poată asigura venituri decente la bătrîneţe. Dacă scrisul e o profesie, atunci ar trebui găsită o formulă de recompensare şi pentru perioada inactivă. Dar uniunile nu pot – şi nici nu ar trebui – să garanteze pensii pentru toţi membrii. O fac doar pentru cei mai amărîţi şi pentru cei merituoşi – de unde şi inechitatea. Cîtă vreme au bani (din timbrul cultural, din valorificarea resurselor proprii, din alte surse), toată lumea e mulţumită. Punctul vulnerabil e lanţul dependenţelor create. Scriitorii sînt dependenţi de uniuni, uniunile sînt dependente de stat şi de avantaje oferite prin lege. S-a spus că timbrul cultural ar oferi uniunilor autonomie, că ar asigura un venit bazat chiar pe consumul de carte. Într-o lume ideală ar putea deveni un sistem funcţional. Dar nu trăim în lumea aia. Consumul cultural în România e mai mic decît oriunde în Europa. Ca să generezi bunăstare pentru artişti trebuie încurajate creaţia şi consumul, nu impuse (sau consolidate) taxe. E nevoie de sprijin pentru dezvoltare – deci de scutiri de taxe. E nevoie de promovare. E nevoie, poate, de măsuri de protecţie pentru piaţa culturală locală. Şi e nevoie de competiţie. Mă întreb, de pildă, de ce nu au solicitat liderii uniunilor de creaţie campanii de promovare a lecturii (a mersului la cinema, la muzeu, la teatru etc.), sau reduceri substanţiale de taxe, sau înlesniri pentru înfiinţarea de întreprinderi în domeniul creativ?

> *De vreme ce Uniunea nu reuşeşte să fie*
> *într-adevăr reprezentativă pentru breaslă,*
> *sintagma „entitate privată“ i se potriveşte.*

Mulţi dintre cei care nu sînt de acord din principiu cu timbrul cultural spun că e absurd ca o entitate privată să primească, legal, dreptul de a taxa o altă entitate privată. Uniunile de creaţie sînt „croite“ pe o lege specială, ele sînt considerate „de utilitate publică“ – şi numai în numele acestei misiuni pot beneficia de această taxă de timbru. Dar e greu să explici cuiva „utilitatea publică“ a unei uniuni de creaţie dacă aceasta însăşi acţionează aleatoriu sau arbitrar sau netransparent. Sau dacă beneficiul pe care îl aduce breslei nu poate fi cuantificat. Pot foarte bine să înţeleg şi chiar să empatizez cu această poziţionare a unor editori sau a unor scriitori în raport cu Uniunea Scriitorilor. De vreme ce Uniunea nu reuşeşte să fie într-adevăr reprezentativă pentru breaslă, de vreme ce nici măcar unii dintre membrii ei nu se simt reprezentaţi, sintagma „entitate privată“ i se potriveşte. Ca să fie cu adevărat reprezentativă pentru breasla scriitorilor, şi nu doar o formă asociativă oarecare, Uniunea Scriitorilor ar fi trebuit să înregistreze nişte victorii notabile în domeniul ei de referinţă. De pildă, reuşind să impună un contract-cadru de drepturi de autor, cu nişte sume şi condiţii minime, recunoscute şi respectate de toată lumea. Tot Uniunea Scriitorilor ar fi trebuit să propună şi să impună şi sume & condiţii minime pentru traducători (în România avem, de departe, cel mai mic tarif din Europa). Sau să-i asiste pe scriitori şi traducători în procese de recuperare a unor drepturi. Sau… Aşa că nu e de mirare că noua lege a timbrului cultural a provocat cele mai intense polemici în lumea literară.

■■■

TOP 100 FP ROMÂNIA
OAMENI ŞI IDEI CARE MIŞCĂ ŢARA
Heterodoxii pentru România 2035
#DIASPORACONTEAZĂ
CE POATE FACE DE LA DISTANŢĂ
FP
România
TREI POVESTIRI DIN VREMEA
ÎNCĂLZIRII GLOBALE

PUBLICITATE

FP
România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ŞI IDEI

TOP 100
OAMENI ŞI IDEI
CARE MIŞCĂ ROMÂNIA

Peste 100 de nume remarcabile, 10 categorii relevante
• POLITICĂ • RELAŢII INTERNAŢIONALE • ECONOMIE • SOCIETATE
• EDUCAŢIE • INOVAŢIE • CULTURĂ • MEDIA • IDEI • CARIERE

Ediţie specială, din 25 februarie

Pe 3 martie,
GALA FP ROMÂNIA
premiază oamenii care pun ţara pe roate.

Parteneri: CEZ GROUP EURO Insol HIDROELECTRICA ...pentru un nou început! Polisano Totul pentru viaţă PITECH+PLUS

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

De ce ne suflăm încă nasul pe stradă

La 1530, Erasmus din Rotterdam publica una dintre cele mai populare cărţi ale lumii: *De civilitate morum puerilium*. Scrisă pentru micul prinţ de Burgundia, Henri, manualul de civilitate avea să devină repede un succes, fiind tradus, adaptat şi prelucrat în mai toate limbile Europei. În ţările române, şi mă refer aici la Moldova şi Ţara Românească, manualul rămîne în afara oricărei dezbateri sau traduceri. Abia la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, regulile de civilitate devin o preocupare pentru Dimitrie Ţichindeal. Dar nici acesta nu merge la sursă, ci traduce cu voioşie şi spor din recompunerile scriitorului sîrb Dositei Obradovici. Scrierile lui Ţichindeal ajung la Anton Pann, care le poezeşte cu mare talent, popularizîndu-le prin verva cuvintelor în *Şcoala moralului* (1834). Cam 300 de ani fără Erasmus şi civilitate…

„Numai un ţăran îşi suflă nasul în căciulă sau în haină.“

La 1530, Erasmus scria: „Numai un ţăran îşi suflă nasul în căciulă sau în haină; numai un negustor de peşte îşi şterge nasul pe braţ sau pe cot; este la fel de nepoliticos să-ţi sufli nasul în mînă, mai ales că mucii pot cădea pe haină. Trebuie să aduni secreţiile din nas cu ajutorul unei batiste, întorcîndu-te cu spatele dacă te afli în faţa unuia dintre superiori. Dacă, suflîndu-ţi nasul cu degetele, ceva cade pe jos, numaidecît să-l ştergi cu piciorul“. De la Erasmus, secreţiile au tot fost condamnate, astfel încît Jean-Baptiste La Salle avea să scrie în 1729: „Sînt cîte unii care pun cîte un deget contra nasului şi apoi îşi suflă nasul, aruncînd pe pămînt mizeria; cei care fac asta nu ştiu ce este aceea cinstea. Trebuie să se folosească întotdeauna batista cînd se suflă nasul“ şi „trebuie evitat orice zgomot“, fără să desfaci batista şi să priveşti la muci de „parcă ar fi perle sau rubine“. Iată o evoluţie destul de lentă care sfîrşeşte cu impunerea batistei, cel puţin de către cei care se vor şi se cred oameni civilizaţi.

La noi, procesul abia începe pe la 1800, chiar dacă batista este un artificiu regăsit. Numai că această batistă nu are întrebuinţări atît de „triviale“. Termenul de batistă, preluat pe filiera limbii franceze, vine de la materialul utilizat în confecţionare: batistul, o ţesătură subţire de in sau bumbac. În epocă se folosesc mai mulţi termeni, marcînd de fapt întrebuinţări diferite atribuite unui astfel de obiect: gevrea, basma de nas, năframă, mahramă. Gevreaua este din muselină sau mătase, fiind brodată cu fir de aur şi paiete. Poate fi considerată un obiect de lux şi ne îndoim că este folosită în iernile lungi de iarnă pentru a primi guturaiul din nasurile boierilor. Ea se citeşte prima în foile de zestre ale fiicelor de boier. Basmaua s-ar apropia de ceea ce cunoaştem sub numele de batistă. Din material ordinar, ea primeşte apelativul de întrebuinţare „basmaua de nas“ pentru a fi deosebită de alte basmale, folosite pentru a acoperi capul sau pentru a fi legate la gît. Dimitrie Ţichindeal îi atribuie un rol important în evitarea unei scene stînjenitoare de viaţă cotidiană, regăsită din toamnă pînă în primăvară tîrziu, şi care se leagă de eliminarea secreţiilor nazale: „Niciodată mucii ca săgeata din arc nu hărcîi, nici scuipi că ruşine iaste“; interdicţiile continuă: să nu-i arunci în uliţă, pe unde trec oamenii, sau pe pereţii casei sau pe pardoseală, pentru că este un gest prea mojicesc, ci în maramă să-ţi salvezi cinstea.

Dar cum aceste „necesităţi ale firii“ nu pot fi evitate, doar pentru că sînt lucruri extrem de jenante, ele trebuie făcute cu mare „fereală“, ne sfătuieşte Anton Pann. De-ţi vine să tuşeşti sau să strănuţi „din întîmplare“, te retrage „cu sfială“ într-o parte pentru a „nu umple pe alţii de bale, / Şi de scuipirile tale“. „Pază mare“ şi „multă ruşinare“ însoţesc ştergerea nasului: „Să nu faci sunet suflării / Ca cînd trîmbiţezi cu nări[le]“. „Foarte scîrbos“ este să-ţi priveşti mucii „cînd îi înveleşti“ sau cînd te „curăţeşti“ cu unghia în nas fără să-ţi treacă prin cap să foloseşti basmaua (batista) aşa cum „şede bine“.

Fireşte că batista nu s-a impus de la sine, cînd manşetele, poalele cămeşilor, căciula erau mai la îndemînă. Mai apoi, batista sau gevreaua sînt parte dintr-un ritual, însoţind nunta şi moartea. Acolo au şi rămas pînă astăzi. Altminteri, batista n-a făcut cine ştie ce furori igienice pe la noi. Comuniştii o cereau elevilor, dar ea nu prea se găsea şi, cînd ne-am „europenizat“ şi batista a ajuns pe toate drumurile, folosirea ei „s-a demodat“, după cum citesc pe Wikipedia şi după cum observ din munţii de şerveţele de hîrtie vîndute sub diferite arome şi diferite culori.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Din Război (VI)

„În luna noemvrie 1914, armatele sîrbe învinse, lipsite de muniţiuni şi desorganizate, erau în retragere spre masivul Rudnic. În Polonia începuse «ofensiva Hindenburg» contra ruşilor. În Balcani, turcii deplasaseră forţe din Turcia spre frontul din Caucaz. În aceste condiţiuni, Bulgaria, intervenind în război, ar fi fost obligată săşi lase o parte din trupe spre frontiera greacă, putînd opera, însă, şi spre nord, în contra noastră, în condiţiuni satisfăcătoare. Situaţia noastră pe frontul de sud s-ar-fi agravat şi prin sosirea iernii, căci îngheţul Dunării ar fi redus la minimum posibilităţile de legătură cu Dobrogea. Pentru aceste consideraţiuni, proiectul nostru de operaţiuni s-a modificat, hotărîndu-se:

– Ofensiva cu majoritatea forţelor contra Austro-Ungariei: Armatele I şi II (9 divizii inf., 2 divizii cav. şi 1 brig. de cavalerie).

– În Dobrogea, cazul unei invazii bulgare, trebuiau păstrate capetele de pod organizate în jur de Turtucaia, Silistra şi Cernavodă cu 1 $^1/_2$ divizie infanterie.

– Rezerva strategică, 5 divizii infanterie, concentrată iniţial în zona Slatina – Piteşti –Titu – Jilava, cu misiunea fie de a face faţă unui atac bulgar la nord de Dunăre, fie de a mări puterea ofensivă a forţelor din Transilvania, în cazul cînd Bulgaria ar fi rămas neutră.

La 20 noemvrie (3 decemvrie), armatele sîrbe, deşi obosite şi lipsite de muniţiuni, trec prin surprindere la ofensivă. După 2 săptămîni de lupte crîncene, pe o iarnă aspră, austriacii sînt goniţi peste frontieră, pierzînd 130 tunuri şi un mare număr de prizonieri. Cu toată înfrîngerea suferită, Puterile Centrale anunţă ostentativ reluarea ofensivei contra sîrbilor şi concentrarea în Banat a noi forţe austrogermane. Marele Stat Major român, apreciind că această concentrare în Banat constituia şi o ameninţare contra României…“

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Chipul monstruos al „sportului“

Definirea sărăciei e o întreprindere foarte grea. De la înaltele tribune ale marilor conferinţe internaţionale, la catedrele universităţilor, de la cercetările sociologilor şi asistenţilor sociali, pînă la estimările cinice şi seci ale finanţiştilor, hermeneutica sărăciei traversează epocile, într-un continuu elan al interpretării. În mod firesc, după chipul perioadei de-a lungul căreia însoţeşte istoria umanităţii, sărăcia capătă înţelesuri şi dimensiuni noi. Noţiuni extrem de familiare azi – „subzistenţă“, „coş zilnic“, „limită“, „foamete“, „catastrofă umanitară“ – fac parte din repertoriul terminologic al ştirilor, devenind doar nişte sonorităţi fireşti, în zumzetul general, în fondul sonor al fiecărei zile. Occidentul postindustrial geme sub problemele inegalităţii de acasă, peste care se aşază, ca o gigantică nicovală, presiunea exodului din lumea subdezvoltată. Pe de altă parte, în interiorul ultimelor bastioane comuniste sau autoritariste, „hrana spirituală“ a ideologiilor şi a ficţiunilor anesteziant-mobilizatoare şi-a pierdut de mult capacităţile nutritive. Foamea, violenţa, migraţia disperată zguduie serios porţile „lumii civilizate“. În ţările dezvoltate, lumea încearcă timid noi filozofii de viaţă şi de ţinere în frîu a distrugerii mediului înconjurător, iar dincolo, în umbra a ceea ce numim „restul lumii“, se zăreşte, din ce în ce mai clar, flacăra de la fitil. Un fitil care duce spre ceea ce unii doar gîndesc, iar alţii îndrăznesc să spună cu jumătate de gură – „Marea Explozie“. Scenariile catastrofice şi senzaţia de sfîrşit de lume sînt la fel de în vogă ca gadget-urile de comunicare, hainele de ultimă oră, sau serialele de succes. Altminteri, sub ochii injectaţi ai umanităţii din faţa computerelor, se derulează o lume uşor sedată, trezită, din cînd în cînd, de mici elanuri narative.

Cu treizeci de ani în urmă, în anumite părţi ale lumii, puteai fi considerat sărac dacă nu aveai un televizor sau un telefon. Asta ca să ne amintim doar două obiecte care sînt, acum, definiţia absolută a banalităţii normalului. Doar că, în alte părţi ale lumii, această definiţie şchioapă a sărăciei stă şi azi în picioare, cu tot ridicolul alcătuirii sale. Însă, în general, o parte din sărăcia de acum – fie ea urbană sau rurală – tinde să conţină elementele „televizor“ şi „telefon“, ca să poţi vedea şi auzi mai bine cît eşti de sărac, de fapt. Imaginea aşezărilor nevoiaşe, a favelelor, a *bidonville*-urilor din lumea largă conţine – fără a împiedica definiţia sărăciei să-şi continue exerciţiul hermeneutic – mulţimea de „farfurii“, de antene care recepţionează semnalul de televiziune venit de la sateliţi. Din inima unei lumi îngrozitor de sărace, poţi să vezi, lihnit de foame şi tăbăcit de lipsuri, cît de bine o duc alţii. Poţi să vezi cine şi-a mai luat un iaht de cîteva sute de milioane de dolari, cine a părăsit o actriţă celebră, pentru o cîntăreaţă şi mai celebră, cine înfulecă limbi de ciocîrlie udate cu vinuri de colecţie, şi icre de sturion scăldate în şampanie. Şi poţi să visezi cu ochii-n televizor că, la un moment dat, Zîna din Cenuşăreasa vine şi la tine în cartier sau în sat – dacă n-o-mpuşcă nimeni pe drum – şi te scoate din mizerie.

Cu puţină vreme în urmă, ecranele televizoarelor şi paginile ziarelor din lumea largă au fost inundate de imaginea atletei kenyene Hyvon Ngetich. Pe ultimii metri ai maratonului de la Atlanta, alergătoarea africană a căzut, terminînd cursa tîrîndu-se pe coate şi genunchi, cu ochii împăienjeniţi de disperare, şi cu un fir de salivă care i se prelingea din gură. Asistenţii cursei i-au oferit un scaun cu rotile, dar atleta l-a refuzat, pentru că ştia că ar fi fost descalificată. Cei care urmăreau maratonul, de la locul faptei, au încurajat-o frenetic, ştirile au urlat pline de extaz, iar fotografiile acestui moment crunt au ajuns în toate colţurile planetei. Cei mai mulţi au comentat că este „imaginea contemporană a ambiţiei sportive“, a victoriei unui suflet de luptător asupra limitelor corpului uman. Inconştienţa şi cinismul au încins o horă macabră a hiperbolelor, pe seama unui om disperat, care alerga pentru speranţa de a ieşi din sărăcie.

Povestea atleţilor africani e cunoscută, dar driblată fin, în întreaga lume care asistă, din tribunele giganticului stadion planetar, la „spectacolul sportiv“. Cei mai mulţi dintre alergătorii din Africa fug, de fapt, de sărăcia şi de violenţa extremă a lumii în care s-au născut. Sînt dispuşi să facă orice sacrificiu, doar să poată ieşi – ei şi familiile lor – din calvarul unor vieţi greu de descris în cuvinte. Sînt în stare să înghită orice substanţă, să facă orice efort, să se supună oricărei umilinţe care i-ar putea mulţumi pe „stăpînii“, pe indivizii „providenţiali“ care i-au selecţionat şi le-au promis că or să-i facă „oameni“. Lor, celor care sînt dispuşi să sacrifice orice, inclusiv sănătatea sau viaţa, le revine, de fapt, un 15-20% din cuantumul premiului pe care, eventual, îl cîştigă. Chiar şi aşa, banii ăştia pot scoate din infern un sat întreg din Africa. Valuri peste valuri de „sportivi“ sînt gata oricînd să facă absolut orice pentru acest deziderat. Să-şi elimine fizic adversarul din taberele de selecţie, sau să termine cursa în coate şi genunchi, lăsînd în urmă dîre de sînge şi de salivă. Toate astea, în aplauzele unei lumi isterizate de ficţiunile cinice ale unui marketing tembel, care vinde suferinţa cea mai cruntă, pe post de „luptă eroică a atletului cu propriile limite“.

Povestea de mai sus n-are absolut nici o legătură cu convingerile de stînga sau de dreapta. Pe vremuri, nişte „atleţi“ s-au săturat de „adrenalina“ şi de „spiritul competiţiei“, şi au pornit, cu paşi hotărîţi, spre Roma.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

ALTERNANȚA LA PĂRERE

Cultura, o dezbatere pe fonduri (I)

Noul proiect legislativ cu privire la timbrul cultural provoacă polemici aprinse despre rostul acestei taxe şi, mai ales, despre cum se va aplica. Proiectul a trecut de Senat şi se află în dezbaterea Comisiei pentru cultură a Camerei Deputaţilor. Dilema veche *vă propune o dezbatere pe tema acestei legi. În acest număr, am lansat aceleaşi trei întrebări unor reprezentanţi ai uniunilor de creaţie care beneficiază de fondurile provenind din timbrul cultural. În următoarele ediţii, vom urmări punctul de vedere al editorilor de carte, al producătorilor de spectacole şi de discuri etc., respectiv opinia artiştilor – afiliaţi sau nu uniunilor de creaţie.*

1) De ce trebuie consumatorii de cultură să plătească o taxă destinată uniunilor de creaţie? 2) De ce e nevoie de o lege nouă pentru o taxă care există şi se aplică deja? 3) Care este destinaţia fondurilor colectate din taxa de timbru?

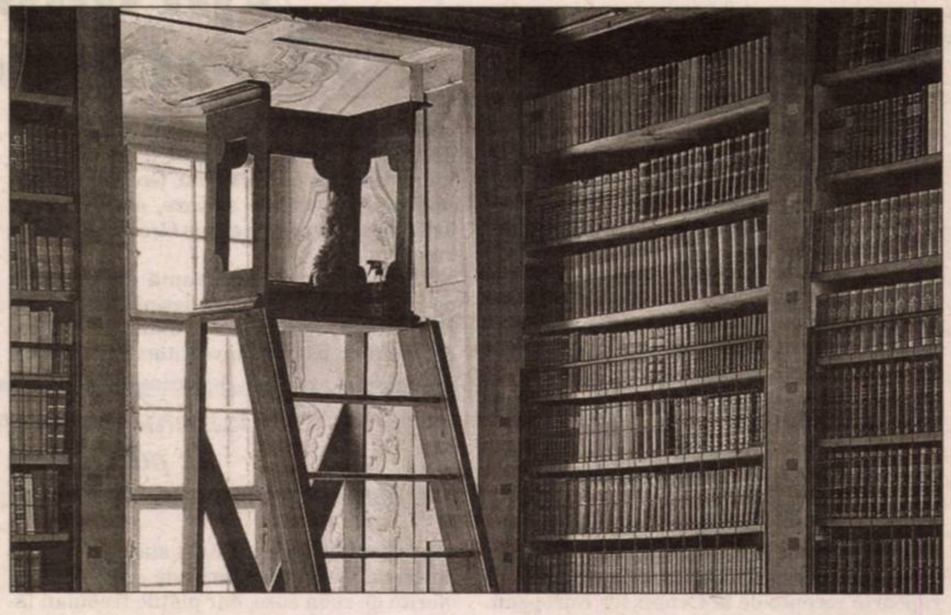

Ion CARAMITRU

1) Dintr-un motiv esenţial. Nu au o garanţie a existenţei structurilor intermediare pînă la spectacol. Bugetul culturii nu permite nici un fel de cheltuială în interesul propriu al artiştilor, ci numai în interesul instituţiilor care pot fi bugetate. Există în zona artistică şi activităţi în afara sistemului public – aşa cum e teatrul independent, de pildă. Am văzut că cei care trebuie să plătească timbrul cultural consideră uniunile de creaţie entităţi private. Ele sînt organizaţii nonprofit. Fundaţiile care sprijină creaţia – precum cele din SUA, de pildă – nu există aici. Legea sponsorizării de care facem atîta caz nu e nici ea suficient de atractivă pentru companiile dispuse să pună la bătaie fonduri pentru cultură. Cînd sponsorizezi trebuie să şi cîştigi ceva. Cei 5% din profit – procentul permis de lege pentru sponsorizare – se calculează înainte de impozitare. Or, de regulă, firmele nu vor să raporteze profit. Cel mai fericit caz al unei firme care merge bine este zero. Zero înseamnă plus pozitiv. Pentru că are la dispoziţie o altă lege care îi permite să scape de alte impozite dacă investeşte acest profit în interesul firmei. Practic, nu există nici un debuşeu pentru sponsorizare.

2) Sînt două aspecte importante în acest proiect legislativ. Prima noutate – cea legată de timbrul fizic – a venit din partea Uniunii Scriitorilor. În ceea ce ne priveşte, noi n-am cerut nici o mărire a procentului pentru timbrul teatral, chiar dacă sumele sînt derizorii. A doua noutate e legată de sancţiuni: noul proiect legislativ are dispoziţii clare cu privire la cei care nu înţeleg să vireze către uniunile de creaţie banii din timbrul cultural.

3) Printre altele, pentru a putea finanţa experimente. Sau ateliere de creaţie. Sau festivaluri. Pentru a putea oferi sprijin pentru cei tineri. Sau pentru cei mai puţin tineri: statul a creat premisele pentru ca uniunile de creatori să mărească pensia artiştilor cu 50%. Sînt multe programe concrete pe care UNITER le întreprinde de multă vreme, printre altele şi cu fonduri obţinute prin timbrul cultural: Gala Tînărului Actor, Gala UNITER, Concursul „Cea mai bună piesă a anului“ etc. – toate acestea le face Uniunea, nu statul – şi nici n-ar trebui să le facă statul.

***Ion Caramitru** este actor, preşedinte al Uniunii Teatrale din România.*

Şerban ŢIGĂNAŞ

1) Problemele sînt foarte diferite în ceea ce priveşte arhitectura, în comparaţie cu alte domenii. Motivul este natura arhitecturii înseşi, care se circumscrie construirii şi este o parte din cadrul de viaţă, fără a se adresa doar „consumatorilor de cultură“. Nu putem vorbi despre arhitectură ca despre ceva opţional, cu public propriu, şi de aceea discuţia e mult mai dificilă în contextul în care se poartă recent în spaţiul public. Pentru a răspunde strict la domeniul nostru, al arhitecturii, lucrurile stau altfel şi nu consumatorii de arhitectură plătesc o taxă, ci investitorii în construcţii, care ne obligă, dacă vreţi, să fim parte dintr-un mediu construit la care au contribuit cu propunerile lor. Această taxă, în cadrul arhitecturii, este menită să contribuie la creşterea culturii arhitecturii, respectiv a calităţii construirii, ceea ce este de interes public. Este o formulă care funcţionează de peste zece ani şi care a produs multe efecte pozitive în domeniul arhitecturii, care pot fi evidenţiate.

2) Nu e nevoie de o lege nouă, în cazul arhitecturii. Noi, OAR, apreciem ceea ce există şi avem un sistem de generare de proiecte culturale în domeniul arhitecturii prin concurs, care funcţionează şi este apreciat de cei care aplică la Ordinul Arhitecţilor. Legea a fost iniţiată şi susţinută de reprezentanţii altor domenii ale culturii, nu de arhitecţi. Mai mult, în alte domenii s-au propus modificări ale cuantumului taxei şi ale modului de plată care au produs nemulţumiri diverse. În ceea ce priveşte arhitectura, cuantumul rămîne acelaşi şi opţiunea orientării sumei se face de către arhitectul care a creat fiecare lucrare în parte, către una dintre cele două organizaţii care colectează timbrul şi îl pun în circuitul proiectelor culturale. Avem deci şi competiţie, şi opţiuni, ceea ce nu se întîmplă la celelalte domenii.

3) Destinaţia pe care o dă OAR este subordonată unei politici pentru arhitectură în România, care este orientată către ridicarea nivelului de cultură generală a construirii prin educaţie, către cercetare în domeniul culturii arhitecturii şi către diseminare a culturii arhitecturii către publicul larg. În acest sens, dacă vorbim de publicaţii, spre exemplu, efectul timbrului de arhitectură este exact invers faţă de cel din cazul creaţiei literare, unde cumpărătorul plăteşte în plus. Pentru cărţile şi revistele de arhitectură care beneficiază de fonduri din timbru în urma concursurilor de proiecte, preţurile către cumpărător scad în urma unui mecanism care practic le subvenţionează. Asta face să găsim în librării cărţi de arhitectură mult mai ieftine decît preţul pe care le-ar avea acestea fără sprijinul din timbru. Cultura arhitecturii devine mult mai accesibilă, prin această taxă, care este un foarte mic procent din valoarea construcţiilor.

***Şerban Ţigănaş** este arhitect, preşedinte al Ordinului Arhitecţilor din România.*

Petru LUCACI

1) Pentru a susţine creatorii şi producţia de artă contemporană, banii de la buget destinaţi culturii fiind foarte puţini. Uniunea Artiştilor Plastici din România are o contribuţie semnificativă la susţinerea actului de creaţie, la producţia de cultură contemporană şi la promovarea ei. Timbrul Artelor Plastice este de 0,5% din preţul de vînzare a operelor de artă şi, conform legii, operatorul comercial trebuie să-l vireze, în 30 de zile de la vînzare, Uniunii Artiştilor Plastici din România sau altor operatori culturali eligibili conform legii. Deci preţul de vînzare nu se schimbă. Se prevede doar ca 0,5% să fie viraţi de la „vînzător“ către operatorul cultural. Uniunea Artiştilor Plastici din România este, deocamdată, cea mai mare organizaţie din domeniu (cu aproximativ 5000 de membri artişti profesionişti), cu activitate culturală regulată şi structurată la nivel naţional şi internaţional. Este deci firesc ca, la acest moment, această resursă să fie îndreptată şi către uniune, ca organizaţie de utilitate publică şi ca important operator cultural pe acest domeniu. Consumatorul de cultură plăteşte aceeaşi sumă pentru achiziţie – deci nu e vorba de scumpirea culturii. O mică parte din sumă se întoarce spre cei care suportă, de fapt, toate costurile de creaţie (studioul de creaţie presupune chirie, utilităţi, expunerea în galeriile de artă presupune alte costuri legate de chirie, utilităţi, personal, promovare etc.). Să nu uităm că toate galeriile de artă sînt cu intrare gratuită pentru consumatorii de artă – asta pentru că am dorit să adăugăm valorii patrimoniale una educaţională, formativă şi civilizatoare.

„Fundaţiile care sprijină creaţia – precum cele din SUA, de pildă – nu există aici.“

2) Pentru Uniunea Artiştilor Plastici din România sînt importante două aspecte. Să redefinim domeniul. Termenul corect, adus în realitatea contemporană, este de „arte vizuale“ care să includă şi zona multimedia, arta în spaţiul public, design etc. Să îmbunătăţim forma de colectare, pentru că în acest moment majoritatea operatorilor comerciali livrează acest timbru cu mare întîrziere sau deloc. În anul 2014, suma colectată a fost de 135.192 de lei, nesemnificativă faţă de încasările din vînzări şi total insuficientă pentru nevoile domeniului.

3) Destinaţia sumelor încasate, conform legii, este pentru proiecte culturale sau ajutoare sociale. Activitatea noastră specifică constă în organizarea de expoziţii cu caracter regulat la nivel local, naţional sau internaţional, pentru toate domeniile din sfera vizualului, simpozioane de artă, tipărirea de cataloage, editarea revistei *Arta* în forma fizică şi online, acordarea de premii pentru creaţie. Aşa cum am mai spus, o altă destinaţie a fondurilor sînt ajutoarele sociale pentru artiştii aflaţi în dificultate (indemnizaţii lunare şi ajutoare de boală, înmormîntare etc.).

***Petru Lucaci** este artist vizual, preşedinte al Uniunii Artiştilor Plastici din România*

Adrian IORGULESCU

1) Timbrul muzical este direcţionat exclusiv pentru susţinerea unor programe şi proiecte pe domeniul nostru de referinţă. Necesitatea acestuia rezidă în faptul că entităţile beneficiare pot astfel să suplinească absenţa finanţării de la Ministerul Culturii. Pentru exemplificare, enumăr doar cîteva dintre acţiunile pe care Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor din România le va derula în 2015 cu banii proveniţi din timbrul muzical: Festivalul Săptămîna Internaţională a Muzicii Noi, Festivalul Meridian, Festivalul Internaţional George Enescu, Festivalul Mamaia Copiilor, achiziţii de lucrări muzicale şi muzicologice, comenzi, seria de CD-uri „Antologia muzicii româneşti“, tipărirea revistelor *Actualitatea muzicală* şi *Muzica*, a partiturilor şi cărţilor de muzicologie, concursuri studenţeşti de compoziţie, burse, ajutoare sociale etc. Subliniez că, în acest moment, pe lîngă UCMR împart şi fructifică în scopuri asemănătoare beneficiile timbrului muzical alte şase entităţi distincte, nicidecum una singură, aşa cum eronat se susţine.

2) Legea 35/1994 s-a dovedit în timp incapabilă să producă efectele materiale scontate, aceasta pentru că societăţile comerciale organizatoare de spectacole, producătoare de CD-uri, edituri etc., din motive lesne de înţeles – maximizarea profitului – nu au respectat prevederile legale în materie. Din datele noastre rezultă că între 75% şi 80% din sumele datorate din aplicarea timbrului muzical nu au fost virate uniunilor sau altor asociaţii îndreptăţite. Vorbim aici despre o evaziune în toată regula. Este şi motivul pentru care UCMR a demarat împotriva unor rău-platnici o serie de procese. Lacuna principală a actului normativ existent, ce trebuie remediată prin modificarea sa, este cvasineoperativitatea lui tehnică în privinţa aplicării, precum şi permisivitatea sancţiunilor îndreptate împotriva celor care au obligaţia achitării timbrului.

3) Destinaţia fondurilor colectate s-a făcut şi se face în strictă corelare cu prevederile legii actuale şi ale normelor aferente, care stipulează modul cum pot fi acestea cheltuite. Enumerarea de la punctul întîi o consider elocventă în acest sens.

***Adrian Iorgulescu** este compozitor, preşedinte al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România. În perioada 2005-2008 a fost ministru al Culturii.*

a consemnat Matei MARTIN

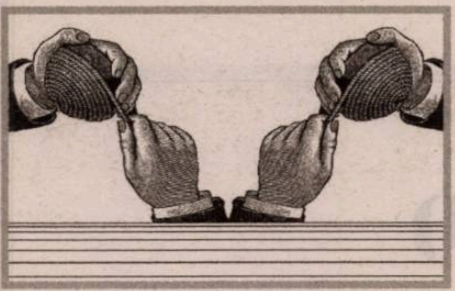

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Aproape tot ce ştiţi despre chestiunea grecească e greşit

După multă agitaţie, noul guvern grec a ajuns la un acord de prelungire a programului de asistenţă, pentru următoarele patru luni. Naraţiunea comună asupra subiectului e în linii mari următoarea: grecii s-au împrumutat, au fost salvaţi în schimbul unei austerităţi dure, iar acum nu mai vor să plătească. Judecata asupra faptelor diferă, oamenii ţin cu grecii sau cu nemţii de parcă e un meci de fotbal. Totuşi, detaliile economice sînt acoperite de vîlva politică. Într-un fel interesant, Syriza a reuşit să facă agenda, a impus termenii dezbaterii. Asta nu înseamnă că a cîştigat dezbaterea, dimpotrivă: cu cît guvernul Syriza e mai popular acasă, cu atît ideea că grecii merită o păsuire e mai nepopulară în alte ţări.

Însă despre ce datorie şi ce austeritate vorbim? Naraţiunea de mai sus se schimbă cînd intri în detalii. Urmărind doar din ziare gîlceava politică Syriza *versus* nemţii cei austeri, sîntem, de fapt, într-o capcană. În paragrafele care urmează voi rezuma cîteva rapoarte recente de la Center for European Policy Studies (CEPS – cel mai mare *think tank* din Bruxelles). Trei sînt scrise chiar de directorul CEPS, Daniel Gros: „*Grexit 2015: A primer*“ (22 ianuarie); „*A Greek way out?*“ (5 februarie); „*The Greek Austerity Myth*“ (10 februarie). Un alt raport, publicat tot de CEPS, e scris de Cinzia Alcidi şi Alessandro Giovannini – „*The Cost of Servicing Greece's Debt: A Sisyphean task?*“ (4 februarie). Care este deci povestea economică, aşa cum reiese din aceste rapoarte?

E corect că Grecia are un nivel al datoriei de 170% din PIB, mult peste limita de 120% considerată rezonabilă. Însă acest nivel în sine nu spune totul: pe lîngă ce datorie totală ai, contează către cine o ai şi cînd trebuie să o plăteşti. Şi aici situaţia Greciei se îmbunătăţeşte vizibil: Grecia a obţinut atît reduceri ale datoriei (în 2012 nivelul era de 230% din PIB), cît şi reduceri ale dobînzilor şi perioade de graţie. Acestea fac ca în acest an Grecia să aibă de plătit mai puţin pentru serviciul datoriei decît Italia sau Irlanda. Plata curentă a datoriei Greciei înseamnă 1,5% din PIB. Ceea ce, susţin cei de la CEPS, este sustenabil, comparat atît cu alte state din zona euro care au trecut prin dificultăţi financiare, cît şi cu alte experienţe recente ale unor ţări europene care au făcut faţă unor sarcini de datorii mai mari (Belgia, Irlanda, la începutul anilor 1990). Ba chiar este mai puţin decît serviciul datoriei pe care îl avea Grecia în cei zece ani de dinainte de a intra în zona euro.

Simpla scădere a veniturilor populaţiei, fără reforme, nu e suficientă.

De ce este Grecia altfel? Pentru că celelalte ţări din zona euro care au fost ajutate – Irlanda, Spania, Portugalia – au ieşit din zona roşie în care au nevoie de finanţare de urgenţă. Grecia însă a mimat reformele structurale şi are o problemă cu exporturile. Evident, dacă o ţară exportă mai mult, îşi poate plăti mai uşor datoria. Teoretic, dacă o ţară trece printr-un program de austeritate – care scade salariile –, producţia pentru export se ieftineşte, deci ar trebui să crească exporturile. Portugalia a avut o revenire spectaculoasă, cu o creştere de 30% a exporturilor. Grecia a înregistrat o scădere a salariilor de 20% din 2009 încoace, dar nu au crescut exporturile. Simpla scădere a veniturilor populaţiei, fără reforme, nu e suficientă.

În mod paradoxal, s-ar putea ca tocmai împrumuturile post-criză să fi oferit spaţiu de manevră politicienilor greci pentru a amîna restructurarea administraţiei şi a economiei. Căderea bruscă a veniturilor a făcut ca ţara să ajungă atunci la 10% deficit bugetar. Dacă nu era membră în zona euro şi deci dacă nu era salvată, ar fi trebuit să ajungă imediat pe zero. Dar Grecia a primit mai mulţi colaci de salvare, deci, de fapt, asistenţa externă a permis Greciei să amîne austeritatea.

Poate cea mai importantă evoluţie faţă de 2009 este schimbarea deţinătorilor datoriei. Atunci, aproape toată datoria elenă era deţinută de bănci şi investitori privaţi – cei care acordau împrumuturi statelor înainte de criză. Grecia beneficia de credibilitatea oferită de zona euro, dar plăţile trebuiau făcute imediat. În prezent, numai 17% din datoria Greciei este deţinută de sectorul privat. Cea mai mare parte, 62%, este deţinută de vehiculele financiare create de zona euro ca răspuns la criză, cel mai mare fiind European Financial Stability Facility (EFSF). Alte 11 procente sînt deţinute de Banca Centrală Europeană, iar 10% de FMI.

Oamenii ţin cu grecii sau cu nemţii de parcă e un meci de fotbal.

O paranteză pentru a explica ce este acest EFSF. A fost creat tocmai pentru a uşura povara datoriilor pentru statele membre euro care gîfîiau. Cum funcţionează? Statele membre euro pun la bătaie garanţii, pe baza cărora EFSF se împrumută la dobînzi mici şi strînge bani pe care îi oferă statelor aflate în dificultate. Astfel, EFSF poate strînge pînă la 440 miliarde de euro, adică atît are acoperit ca garanţie din partea statelor membre. Din aceste miliarde, de pildă, Franţa acoperă 89, Germania acoperă 119, Spania – 52, iar Slovenia două miliarde. Pe lîngă garanţiile din EFSF, Grecia a mai contractat datorii bilaterale de la statele din zona euro. Voi reveni la acest aspect.

Acum, ne întoarcem la naraţiunea economică descrisă de rapoartele CEPS. Partea frumoasă cu EFSF este că în 2012 s-a luat decizia de a i se acorda Greciei o perioadă de graţie de zece ani. Deci, de fapt, Grecia nu dă înapoi aceşti bani decît începînd din 2022 încolo, în speranţa că pînă atunci îşi revine economic. Dintre creditorii săi instituţionali, în 2015 Grecia ar trebui să facă plăţi doar către FMI şi către Banca Centrală Europeană.

Cum e însă cu austeritatea? De fapt, fostul guvern grec negociase un nivel fix al cheltuielilor sociale de 21% din PIB pentru anii ce vin. Cum Grecia începuse deja o creştere economică, timidă, dar creştere, asta însemna, practic, o creştere a cheltuielilor sociale la buget (21% dintr-un buget mai mare e mai mult). Singura problemă urgentă a Greciei, spun aceste rapoarte, era lipsa de lichidităţi a băncilor. Şi din moment ce plata datoriei era sustenabilă în realitatea moştenită de guvernul Syriza de la cel de dinaintea sa, atunci tot acest scandal e legat de o decizie pur politică a guvernului grec de a nu plăti datoria.

Aici închei rezumatul situaţiei economice aşa cum reiese ea din rapoartele CEPS şi revin la interpretările mele. De la începutul crizei economice, elita grecească s-a comportat ca şi cum tot ce însemna măsură de redresare era o pedeapsă impusă din afară. Alte guverne (cele mai spectaculoase sînt cazurile din Irlanda, Estonia, Letonia) au internalizat problema, au luat măsuri de tăiere a cheltuielilor şi de redresare şi au revenit rapid pe creştere economică. Grecia însă a vorbit foarte mult de austeritate şi a făcut foarte puţin. Politicianul grec mediu a văzut ca pe o datorie de onoare să fie şmecher, să dea vina pe nemţi şi pe troică, pentru că oropsesc poporul. Poporul a fost plîns, mîngîiat pe creştet, dar în esenţă minţit şi sacrificat din motive populiste. A sabota în implementare propriile promisiuni de restructurare a devenit o obligaţie de serviciu pentru politicienii greci. De fapt, elita politică şi-a săpat singură groapa şi a deschis drumul pentru Syriza. Pentru că dacă tot ce spui poporului este ceva de genul „troica e ticăloasă şi ne pune să facem austeritate sălbatică, noi încercăm să rezistăm, dar e greu“, atunci inevitabil, la un moment dat, poporul îi va prefera pe cei care spun „troica e ticăloasă şi nu trebuie să facem cum spune ea“. Syriza e şi ea acum domesticită de răspunderea guvernării, pentru că povestea economică e diferită de povestea politică din campanie.

Dacă Grecia ar fi fost o ţară din America Latină, deci fără Uniunea Europeană şi fără zona euro, ar fi fost singură cu debitorii. Ar fi trebuit să reducă brusc şi masiv cheltuielile – iar dacă declara falimentul şi nu plătea datoria, tot avea un deficit bugetar enorm, deci nu scăpa oricum de o austeritate chiar şocantă şi fără alternativă. Dar sub umbrela euro, o parte a datoriei greceşti a fost ştearsă pentru că Grecia a avut spatele asigurat de UE şi de Banca Centrală Europeană în negocierile cu creditorii privaţi, iar cea mai mare parte a datoriei a fost preluată de celelalte state europene, care i-au acordat o perioadă de graţie de zece ani. E drept că i-au acordat această perioadă abia în 2012, după ce s-au gîndit şi răzgîndit. Dar totuşi e important.

În schimb, partenerii europeni au cerut nişte reforme care, de fapt, nu au fost niciodată făcute cu adevărat. Pe acest fond, vine la putere Syriza. Cu nişte scheme de intimidare care se bazau pe naraţiunea cu troica şi germanii cei răi. Ar fi trebuit ca restul Europei să clipească sub ameninţarea că Grecia va refuza să plătească datoria. Nu a clipit. Apoi, exoticul ministru de finanţe grec a propus o schemă la modul: să legăm plata datoriei de creşterea PIB. Această găselniţă intelectuală a fost salutată de mulţi oameni serioşi. Părea că sună bine. Dar nu e de bine. E ca şi cum ai cere împrumut de la un prieten şi i-ai spune: îţi dau banii înapoi cînd mi-o merge bine. Evident, omul e reticent să îţi dea nişte bani pe care nu ştie cînd îi va vedea înapoi. Dar perversitatea situaţiei constă în faptul că cea mai mare parte a datoriei greceşti avea deja o perioadă de graţie de zece ani. Urgenţele de plată nu erau către statele membre – pe care le ameninţă Atena că se aruncă de pe acoperiş –, ci către FMI, iar ce avea de plată în 2015 era suportabil.

Unde erau probleme reale era la lichiditatea băncilor. Băncile greceşti ar trebui să împrumute bani avînd ca garanţie rezervele de la banca naţională a Greciei. Avînd în vedere declaraţiile ministrului de finanţe că ar putea declara falimentul şi să iasă din euro, deponenţii retrag cam două miliarde de euro pe zi din bănci. Cu alte cuvinte, guvernul Syriza face scandal ca să rezolve o problemă care nu e nici gravă, nici urgentă (plata datoriei în 2015), agravînd problema reală şi urgentă (lichiditatea băncilor). Apoi, agresivitatea Syriza a schimbat dezbaterea în statele membre împrumutătoare. Oamenii şi-au dat seama că, de fapt, grecii au votat să nu mai plătească nişte bani care sînt ai lor, ai cetăţenilor celorlalte state membre. Toate acele mecanisme financiare de ajutor şi împrumuturile bilaterale s-au bazat pe ideea de solidaritate europeană. Însă transferul datoriei greceşti de la privaţi spre statele membre (o reuşită economică) s-ar putea să aibă efecte perverse în dezbaterea politică. Cîtă vreme datoria era a unor bănci şi fonduri private, părea că pe neamţul sau spaniolul sau slovenul simplu nu îl priveşte: se ceartă grecii cu nişte bancheri şi atît. Cu datoria grecilor preluată de alte state, deja se pune altfel problema: adică grecii au votat ei între ei să nu ne mai dea banii care sînt ai noştri? După ce că i-am lăsat cu plata din 2022 încolo? Banii noştri!? Şi astfel instinctul tribal al alegătorului grec porneşte instincte tribale la alte popoare şi se face praf ideea de solidaritate.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori **şi muşterii**

Salutul, cînd iau curba

N-a mers maşina, el mi-a reparat-o. Motor, nu pedălărie frînă, ambreiaj. Pană, pune şi un cablu. A, să spun că mi-a scos-o din moarte clinică. Căzuse bateria. Vreo cinci-şase cazuri. O experienţă de viaţă. Şi cînd ies de pe stradă cu maşina, iau curba şi îl salut. La fel face şi el. Este mecanicul de maşină care stăpîneşte strada Lucaci şi de unde cobori în Lucaci cobori în vizorul lui. Te ajută. Cu mine nu a schimbat multe vorbe. E zgîrcit. Poate de asta îl şi salut. Nu mă încurc în poveşti. Nu-i ştiu nici numărul de telefon. I l-am cerut de cîteva ori şi s-a făcut că nu aude. De fapt, nici nu am nevoie de telefonul lui. El este acolo. Cînd intru pe stradă, la curbă, întîi mă asigur şi apoi îl salut. Nu mi-a cerut bani, adică a lăsat la latitudinea mea cîţi bani să-i dau. Se înconjoară de vecini. E slab, lung şi toată mahalaua tînjeşte la mustaţa lui. Lîngă el se vede un vîrstnic pe care-l poţi angaja cu ziua. Salută omul acela cu zîmbet cît toată faţa. Şi mai este un tip de la care am aflat povestea de dragoste a mahalalei. Tipa de la casă, cu doi copii, a fugit singură cu bărbatul care stă în fundătură. Bărbatul ăsta iese de zece ani din fundătură cu o maşină hîrb, cu numere de Occident, şi cu o gagică în dreapta lui. Dimineaţa îi vezi mereu împreună. Şi mai sînt oameni acolo lîngă lunganul cu mustaţă. Uneori binedispuşi, alteori visători. E adevărat, niciodată nu uit. Întîi mă asigur că îmi permit, nu vine vreo maşină, nu încurc circulaţia, apoi salut. Toţi mă salută cînd iau virajul.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Realitatea, mod de folosire

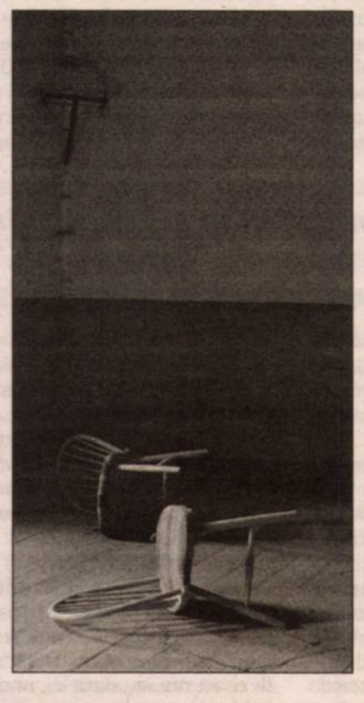

Texte şi opinii de:

- Vlad MIXICH (jurnalist)

„Doamne, trebuie să mai facem asta“– interviu

- Tudor GIURGIU (regizor)

„Un personaj şi fărîme de adevăr“ – interviu

- Loredana NOVAK (scenaristă)

„Tu-l mai ţii minte pe Cristian Panait?“

- Peca ŞTEFAN (dramaturg)

„Munca mea e să creez o piesă inspirată din realitate“ – interviu

- Constantin POPESCU (regizor)

„Urmele ascunse ale demnităţii“

- Ştefan MAKO (reporter)

„Lamentările unui reporter fricos“

- Mihaela MICHAILOV (dramaturg)

„Tata a lucrat în mină. Mina e un iad. Tata e acum şomer“

- Adrian SCHIOP (scriitor)

„Soldaţii: 70% realitate şi 30% ficţiune“ – interviu

argument

Cum documentăm realitatea?

Cum gestionăm în ficţiune un caz real? De la ce pornim şi unde ajungem? Acestea sînt doar cîteva dintre întrebările la care căutăm răspunsuri în acest Dosar. O să citiţi mărturiile unor regizori, dramaturgi, jurnalişti, scriitori, care îşi documentează temeinic lumea pe care o vor ficţionaliza apoi. Reţetele sînt diferite, aşa cum sînt şi realităţile lor. De aceea, în loc de orice argument, vă propun un puzzle din ce mi-au povestit invitaţii mei.

Constantin Popescu, regizor: „M-am văzut cu puţin oameni în cei trei ani de documentare şi muncă la scenariu. Uneori le-am împărtăşit din grozăvia destinelor umilite şi strivite despre care citeam. Nici unul nu părea să înţeleagă drama acelor oameni. Cu adevărat, nu o înţelegeam nici eu. Nu credeam, pînă atunci, că asemenea oameni, deopotrivă femei şi bărbaţi, existaseră într-adevăr.“

Ştefan Mako, reporter: „Uneori aştept şi cîteva ore, paralizat de teamă. Mă învîrt şi fumez pînă cînd mă bagă cineva în seamă. Apoi fixez tema şi ascult ore, zile, săptămîni. Absorb cît pot şi storc cît pot. Împrumut din limbaj, din gesturi, mă schimb. De multe ori sînt nociv pentru cei din jur, trebuie să iau o pauză. Am dezvoltat mici rutine ca să mă organizez din mers şi să nu mă ard. Unele funcţionează.“

Peca Ştefan, dramaturg: „Orice text al meu pleacă de la un tip de documentare. Prima formă de documentare, de care am devenit din ce în ce mai conştient pe parcursul anilor, e cea a realităţii mele subiective. Cred că este esenţial pentru un scriitor să fie conectat activ la ce i se întîmplă pe plan uman, la cum procesează şi se raportează la realitatea exterioară.“

Tudor Giurgiu, regizor: „Am avut multe momente de pauză forţată în timpul scrierii primelor drafturi de scenariu tocmai pentru că îmi imaginam filmul ca fiind o oglindă extrem de fidelă a realităţii. Eram obsedat să urmăresc la sînge modul în care s-au întîmplat evenimentele şi să le găsesc apoi un echivalent filmic potrivit.“

Vlad Mixich, jurnalist: „Aşa că cel mai greu subiect pe care l-am documentat a fost despre transplantul în România. Era în anii cînd România era pe ultimul loc în Europa la capitolul acesta (azi nu mai e) şi am scris despre problema asta plecînd de la povestea unei mame dintr-un sat bănăţean, o doamnă pe cît de simplă în exterior, pe atît de bogată înlăuntru.“

Adrian Schiop, scriitor: „Nu ştiu să fac ficţiune, pot doar să fabulez pe marginea unor lucruri care mi s-au întîmplat. Hai, poate o povestire aş fi capabil să scriu, trăgînd rău de mine – dar un roman în nici un caz.“

Mihaela Michailov: „Ce documentăm nu e doar ce s-a întîmplat. E şi ce-ar fi putut să se întîmple. Sau ce n-avea cum să aibă loc. E posibilitate, previzibilitate, prezent palpabil şi postcotidian. E împlinirea şi eşecul unor vise.“ (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

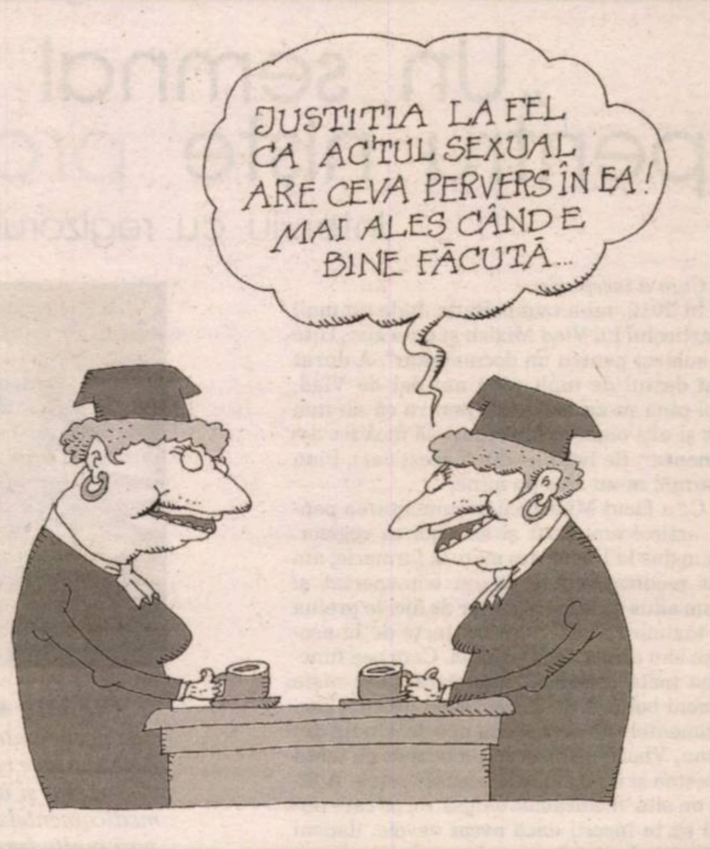
JUSTIŢIA LA FEL CA ACTUL SEXUAL ARE CEVA PERVERS ÎN EA! MAI ALES CÂND E BINE FĂCUTĂ...

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 26 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Realitatea,
mod de folosire

„Doamne, trebuie să mai facem asta“

interviu cu jurnalistul Vlad MIXICH

Care e subiectul pe care l-ați documentat cel mai greu?

Dacă mă gîndesc la îngreunarea accesului la informație, au fost mai multe. Dar totuși nu astfel de subiecte sînt cel mai greu de documentat, deoarece cu cît e mai greu, cu atît munca e mai provocatoare, pasionantă pînă la obsesie, interesantă. Așa că cel mai greu subiect pe care l-am documentat a fost despre transplantul în România. Era în anii cînd România era pe ultimul loc în Europa la capitolul acesta (azi nu mai e) și am scris despre problema asta plecînd de la povestea unei mame dintr-un sat bănățean, o doamnă pe cît de simplă în exterior, pe atît de bogată înlăuntru. Băiatul ei cel mare, singurul băiat, a murit la 25 de ani într-un accident de mașină. Și această mamă, fără nici un fel de sensibilizare prealabilă, a fost de acord ca toate organele băiatului ei să fie donate. Condițiile impuse de statul român în astfel de cazuri sînt fără milă. Am condus pînă într-un sat din călcîiul Banatului ca să vorbesc cu tanti Neli, iarna, pe o șosea pustie de pe marginea căreia mă priveau cele mai mari bufnițe pe care le-am văzut vreodată pe viu. A fost cel mai greu interviu din viața mea. Tanti Neli, o ardeleancă bucălată și curată, mi-a povestit cum a semnat hîrtiile pentru donarea organelor băiatului ei: „Îți dai seama că semnezi pe viață și pe moarte? Ca și cum ai semna o sentință la moarte pentru cineva drag. Îți dai seama? Că te uiți către el ca și către soare…“ Nu trecuseră nici 24 de ore de la moartea băiatului cînd a trebuit să semneze hîrtiile alea. Incredibilă tăria și înțelepciunea acestei femei. Uite, și acum când scriu mi s-a pus un nod în gît.

Documentarul lui Claudiu Mitcu, Rețeaua, *pornește de la un text pe care l-ați scris pe HotNews. Cum ați ajuns la povestea asta?*

Binecuvîntat fie sfîntul Facebook. Într-o zi mi-a scris un băiat. Îmi povestea niște complicățenii, ceva birocrătesc, chestii din astea. I-am răspuns politicos, dar nu am urmărit subiectul. Părea plicticos. Apoi, peste cîteva luni m-am întîlnit cu două doamne frumoase și deștepte care lucrau pentru bolnavii de cancer. Voiau să schimbe o lege și mi-au cerut ajutorul. Cu ele a venit și băiatul care-mi scrisese pe Facebook. Și toată seara am discutat doar cu el. L-am luat la întrebări, l-am tras de limbă, i-am respins toate referințele birocrătești pentru că tipul avea o poveste. I-am simțit povestea cum amușină ursul mierea. În aceeași seară, după ora 11, l-am sunat și i-am spus că vreau să merg la el la Viena. A doua zi am fost în avion.

„Tanti Neli mi-a povestit cum a semnat hîrtiile pentru donarea organelor băiatului ei.“

Și ce a însemnat apoi, jurnalistic și uman, să vă reîntoarceți la subiect odată cu filmul?

Subiectul cu rețeaua citostaticelor s-a transformat dintr-un subiect jurnalistic într-o cauză, apoi dintr-o cauză în definiția unui scop, iar acum înseamnă planuri și muncă în viitor. Ce vreau să spun e că nu am părăsit cu adevărat niciodată subiectul. El a crescut, și eu împreună cu el. M-a schimbat. E foarte posibil să-mi schimbe și viitorul. Asta e puterea nețărmurită a unei pasiuni povestite bine.

Pot influența/schimba textele realitatea? Cînd ați simțit-o cu adevărat?

Da. Prima dată am simțit-o cu *Rețeaua*. E ca o beție. E multă muncă și nebunie în spate. Dar prima condiție e să nu o faci de unul singur. Eu singur, fără Vlad Voiculescu, capul *Rețelei,* nu puteam. Noi doi, fără toți cei care ne-au ajutat – avocați, medici, pacienți, oameni din interiorul Ministerului Sănătății, producători TV –, nu puteam face mare scofală. E adevărat că după reportajul publicat pe HotNews am primit cereri de înscriere (cu nume, prenume, date de contact etc.) din partea a peste 400 de voluntari din 26 de țări europene. Atunci ne-am dat seama că e ceva mare. Și atunci ne-am zis: la dracu', trebuie să schimbăm legea. Doar nu o să cărăm la nesfîrșit citostatice cu avionul. Și am început să lucrăm la asta. Opt luni mai tîrziu lucrurile începuseră să se miște. Un an și ceva mai tîrziu, problema se rezolvase. Și totul a plecat de la un text. Apoi am uitat, ne-am luat cu viața. Pînă cînd am văzut filmul lui Claudiu Mitcu și atunci ne-am zis: Doamne, trebuie să mai facem asta. E prea tare. Creează dependență. Știi? Să schimbi în bine realitatea fără să fi politician, milionar sau star TV, e ceva adictiv. Vezi, simți, trăiești că se poate. Și încerci din nou. Pînă reușești din nou. Am mai reușit de cîteva ori. Dar vrem mai mult. Dacă s-a putut o dată, de ce să nu se poată de mai multe ori? Condiția *sine qua non* e să nu o faci de unul singur. 100 de neuroni neconectați sînt doar niște celule inutile. 100 de neuroni conectați pot oricînd să schimbe lumea.

■ ■ ■

„Un semnal de alarmă pentru niște probleme grave“

interviu cu regizorul Claudiu MITCU

Cum a început?

În 2012, mi-a trimis Radu Jude un mail cu articolul lui Vlad Mixich și mi-a zis: „Uite un subiect pentru un documentar“. A durat apoi destul de mult pînă am dat de Vlad, apoi pînă m-au acceptat (pentru că au mai fost și alți oameni interesați să facă fie documentar, fie ficțiune după acest caz). Pînă la urmă, m-au ales pe mine.

Ce a făcut Mixich cu documentarea pentru articol am făcut și eu apoi ca regizor. M-am dus la Viena, am mers la farmacie, am luat medicamentele, le-am transportat și le-am adus în București, iar de aici le prelua un taximetrist. El avea contacte de la asociații sau direct de la bolnavi. Cam așa funcționa toată „rețeaua“ asta care ajuta niște oameni bolnavi de cancer să-și procure medicamentele de care aveau nevoie. Un tip din Viena, Vlad Voiculescu, s-a ocupat de toată povestea și a pus la cale această rețea. A făcut un site: medicamentelipsa.ro, pe care puteai să te înscrii dacă aveai nevoie, dădeai toate datele, rețeta și pe baza ei putea el să le cumpere și să le trimită la București. Căuta tot el pe cineva care să le aducă în țară. Erau tot felul de oameni care le transportau: unii care veneau în vacanță, o compozitoare care avea concert la București. Și români, și străini.

Eu, la rîndul meu, am refăcut tot acest drum, cu etapele lui. După ce am fost la Viena și în Ungaria, îi așteptam apoi în aeroport pe cei care făceau aceste transporturi de medicamente. Cel mai greu a fost ca oamenii ăștia să mă accepte pe mine. Să le cîștig încrederea și să-i conving că vreau să fac filmul. Nu aveam finanțare cînd am început să filmez, ulterior am cîștigat cu *Rețeaua* finanțare de la CNC.

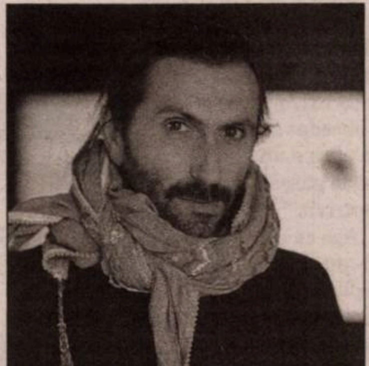

***Claudiu Mitcu** este regizor de documentare și producător.* Rețeaua *este cel mai recent film al său și urmărește drumul medicamentelor citostatice de la mai multe farmacii din Austria și Ungaria pînă la pacienții din România, prezentînd modul în care funcționa rețeaua și pe o parte dintre actorii-cheie ai acesteia. Un fragment din film a fost proiectat de curînd la Parlamentul European (PE).*

„Toată această campanie de mobilizare a funcționat ca o mare presiune pe toți guvernanții noștri.“

Care e situația medicamentelor pentru tratarea cancerului acum?

Situația e cumva rezolvată. Poate nu 100%, că mai sînt mici probleme, de exemplu, perioade scurte de timp în care nu se găsește un medicament sau altul. A fost destul de agresivă campania lui Mixich și ceva s-a schimbat. Toată această campanie de mobilizare a unor oameni, care nu aveau ei această problemă de sănătate, dar au dat dovadă de spirit civic, a funcționat ca o mare presiune pe toți guvernanții noștri. Presă, televiziuni, documentar – toate acestea au făcut ca situația să se schimbe.

Care a fost intenția dvs.?

Rețeaua poate că nu e cel mai cinematografic film, cu cadre frumoase și cu duble. Dar asta pentru că totul se întîmplă pe bune: e vorba de niște oameni bolnavi și de niște medicamente de care depindea viața lor. Și pe care nu le puteau procura din țară. E un documentar filmat cu patru sau cinci feluri de camere. Dar totul e asumat, pentru că nu m-a interesat ca filmul să arate artistic, ci să spună această poveste tristă.

Cînd ai un gen de subiect atît de sensibil, ce alegi să nu arăți?

La acest film mi-am propus să arăt că există o problemă, dar să nu arăt un om bolnav în fază terminală. Am încercat ca oamenii să realizeze importanța subiectului. Și să nu vin cu ceva vizual puternic. De exemplu, am ales să nu arăt un copil care acum nu mai e. Dacă cineva așteaptă să vadă pe cineva sub tratament, cu părul căzut și umflat de la chimioterapie, n-o să găsească așa ceva în *Rețeaua,* pentru că am evitat toate aceste lucruri. Nu ăsta era scopul meu, să arăt felul în care te degradează boala. Din contră, am vrut să trag un semnal de alarmă pentru niște probleme grave.

Unul din personajele pe care le-am urmărit în film este o tînără din Timișoara, studentă la Medicină. Tratamentul în cazul ei a funcționat. Acum este bine, dar nimeni nu poate spune că s-a vindecat după ce a avut cancer. Trăiești cu teama recidivei, în fiecare an trebuie să faci niște teste de care depinde totul. E vorba despre o încărcătură emoțională imensă prin care trec toți cei bolnavi. Să mai ai și această problemă că nu există medicamentele respective ca să-ți faci tratament mi se pare cu adevărat tragic.

pagină realizată de
Ana Maria SANDU

■ ■ ■

Ştefan MAKO

Lamentările unui reporter fricos

Sînt pe ultima sută şi textul tot nu e gata. I-aş zice draft semi-final. *Aş mai avea nevoie de o săptămînă,* dar nu mai pot amîna. Ştiu că, dacă nu-l dau acum, n-o să-l mai dau niciodată.

M-am gîndit cîteva zile *cum să bag tot ce fac în cîteva mii de semne?* M-am panicat, că *de ce n-am zis „nu“?* Am încercat să mă calmez, să mă gîndesc, să-mi fac un plan. *Am deja documentarea, tre' doar să scriu.* Dar nu pot să scriu fără un unghi de abordare şi o structură, pff.

> *Cînd am început să scriu,*
> *mi-am ales nişte filtre de* nimereală, *teme.*

Cînd eram mic evitam fetele. Nu ştiu de ce, mi se păreau arogante şi încrezătoare, mă speriau. Aveam acasă o soră cu trei ani mai mare, ştiam ce le poate mintea la nevoie. Preferam să îngrop securea războiului într-o criptă înainte să fiu nevoit să zic ceva sau, *Doamne fereşte,* să mă uit în ochii lor.

Mi-a luat ceva timp să mă dezgrop şi, încă pe atît, să devin uman. Izolarea mă făcea să ratez o grămadă de chestii interesante, dar frica era mereu mai puternică. M-am programat să pot executa mici comenzi umanizatoare. Cu palmele asudate şi tremurici în genunchi, chiţăiam la nimereală cîte un răspuns lipsit de sens. Funcţiona, oricît de ridicol păream. Anxietatea s-a mai domolit şi s-a nivelat. Am redistribuit-o nediscriminatoriu, în tăcere, fără să mă prind.

Mi-am dat seama că pot aplica tehnica *nimerelii* în situaţii variate. Mă poate ancora în orice realitate, deşi nu mă simt parte din ea şi nici nu-mi vindec anxietatea, eventual o estompez.

Am început să scriu după mai multe experimente nepotrivite. Scrisul îmi oferă timp de gîndire şi spaţiu de exprimare. Pot să zic ce nu puteam să zic altfel, să caut răspunsuri şi să-mi definesc limitele. E cel mai bun instrument cu care pot controla frica, tratament şi cauză în acelaşi timp.

Cînd am început să scriu, mi-am ales nişte filtre de *nimereală*, teme. Cu timpul am dezvoltat o pasiune pentru marginali: boschetari, ţigani, drogaţi, toate la un loc cu restul lumii. Cred că mi-e frică de întoarcerea la sărăcie, de alienarea socială, de fragilitatea mută a unei vieţi care contează, în cel mai bun caz, pentru cîţiva asemeni.

Am vrut să înţeleg de ce ajungem acolo sau de ce nu putem să ieşim. Să mă asigur că n-o să ajung chiar eu acolo şi, în *worst-case scenario,* să ştiu ce am de făcut. M-am dus şi am vorbit cu oameni a căror existenţă mă terifiază, cu cei care-i ajută şi cu cei care le fac zilele şi mai grele. Am înregistrat, am pozat şi am scris cîteva articole, am citit altele, studii şi cărţi, am văzut zeci de ore de filme şi am colecţionat sute de discuţii şi dialoguri pe Internet. Informaţiile interesante le ţin într-un fel de bibliotecă. Pentru unele subiecte am foldere şi bookmark-uri, altele sînt pe vreun rînd de carneţel sau în telefon, idei sau capcane în care o să cad, cîndva, răsfoind o agendă mai veche.

Acum cîteva săptămîni m-a întrebat un „ucenic“: *Cum îţi alegi subiectele?* N-am ştiut să-i răspund foarte clar, cred că i-am zis: *Ele mă aleg pe mine.* E adevărat, într-o măsură. Trebuie să vreau, să fiu disponibil, să mă expun. Cînd le am pe primele, merg la agăţat.

Uneori aştept şi cîteva ore, paralizat de teamă. Mă învîrt şi fumez pînă cînd mă bagă cineva în seamă. Apoi fixez tema şi ascult ore, zile, săptămîni. Absorb cît pot şi storc cît pot. Împrumut din limbaj, din gesturi, mă schimb. De multe ori sînt nociv pentru cei din jur, trebuie să iau o pauză. Am dezvoltat mici rutine ca să mă organizez din mers şi să nu mă ard. Unele funcţionează.

De prin septembrie lucrez la un material despre un parcagiu care a murit într-o secţie de Poliţie din centrul Capitalei. Cînd am aflat, anul trecut, de acest caz, voiam să scriu despre consumatorii de droguri infectaţi cu HIV. Eram la ARAS, un centru care se ocupă cu prevenirea HIV/SIDA. Mi-am notat *săraci bătuţi* sau aşa ceva. Îmi povestiseră şi alţi oameni despre cum sînt duşi pe cîmpuri, aruncaţi în Dîmboviţa, bătuţi, umiliţi, lăsaţi fără bani sau obiecte şi cum n-au ce să facă.

> *„Realitatea este doar o iluzie, însă una foarte persistentă.“*
>
> ALBERT EINSTEIN

M-am apucat de documentat abia după cîteva luni. Nu mai ştiu cum mi-am adus aminte şi am văzut că începea procesul poliţistului inculpat. Aveam şi alte proiecte, dar n-am reuşit să le duc în paralel. Le-am pus pe pauză, nu ştiu dacă şi cînd o să le termin. Voiam să fie o poveste simplă, dar din una-n alta a devenit cel mai amplu şi mai greu material la care am lucrat. Nu m-a lăsat nici în zilele în care mi s-a părut că nu fac nimic. Cînd nu mai încăpem unul de altul, încerc să-i dau liber, să mai fac şi altceva sau să dorm.

Scriu asta pe ultima sută de documentare. Întrevăd un *design* funcţional, ştiu ce-mi lipseşte ca să meargă. Am o tonă de documentaţie, caiete şi carneţele pline, chiar şi un soft cu care să le organizez după idei, notiţe, material brut şi drafturi. Unele sînt deja paragrafe sau chiar bucăţi de reportaj, dar vor suferi modificări.

La final, o să le las pe toate la un loc, să se prindă. Cînd o să mă ia panica, o să devin insuportabil. O să mă închid în cameră o săptămînă, o să deschid softul-minune şi o să rescriu pînă cînd nu voi mai şti cine sînt. Apoi o să edităm în colectivul de redacţie pînă cînd toată lumea va fi mulţumită.

N-o să mai pot amîna, dacă nu-l public atunci, nu-l mai public niciodată. O să zic că *îmi mai trebuia o săptămînă,* că *puteam să-l scriu mai bine,* că *ar mai fi fost şi perspectiva aia,* că. Apoi anxietatea va scădea, voi şti că e prea tîrziu, oricum nu eram eu şi acum am altceva de făcut. O să-mi iau agendele la verificat, o să mă uit prin liste şi o să mă apuc de documentat. Data viitoare o să fie mai bine.

***Ştefan Mako** este reporter independent şi îl puteţi citi pe www.casajurnalistului.ro.*

■ ■ ■

Soldaţii: 70% realitate şi 30% ficţiune

interviu cu scriitorul Adrian SCHIOP

Aţi fi putut să scrieţi Soldaţii *dacă nu v-aţi fi dus să staţi în Ferentari? Şi dacă da, cum aţi fi făcut-o? Ce aţi fi ratat în mod major?*

Aş fi ratat tot şi, în primul rînd, *feeling*-ul. Nu ştiu să fac ficţiune, pot doar să fabulez pe marginea unor lucruri care mi s-au întîmplat. Hai, poate o povestire aş fi capabil să scriu, trăgînd rău de mine – dar un roman în nici un caz.

Cum funcţionează în cazul dvs. partea de familiarizare cu mediul în care vă plasaţi povestea? Dacă ar fi să vă gîndiţi în procente, cam cît e documentare şi cît e ficţiune? Şi cum le dozaţi?

Depinde cît stau pe o carte. La primele două romane am stat cinci ani pe fiecare şi procentul de ficţiune a tot crescut, deci raportul acolo e de 50% ficţiune şi 50% realitate. Ceea ce a fost o greşeală, pentru că tot şlefuindu-le am pierdut *feeling*-ul, m-am mistificat şi falsificat prea mult şi au ieşit prea uscate. Pe ultimul l-am dat din stomac, cu un procent, să zic, de 70% realitate şi 30% ficţiune.

Modelul scriitorului care vrea să aibă experienţa directă a lumii despre care scrie nu e prea des întîlnit la noi. Ţine mai degrabă de modelul americănesc. Care au fost fricile dvs. cînd aţi decis să vă mutaţi în patria manelelor?

Că o să iau bătaie, că o să fiu jefuit etc. Ceea ce nu s-a întîmplat, în primul rînd pentru că oamenii din Ferentari nu sînt nişte sălbatici, apoi pentru că m-au luat de ciudat şi m-au lăsat în pace.

Şi care au fost spaimele legate de roman?

Spaima că mă expun prea mult, că mă arunc prea tare cu unele afirmaţii. Mi-a fost de asemenea teamă că nu o să le placă colegilor mei de la doctorat, majoritatea activişti romi, că or să-mi reproşeze viziunea prea negativistă şi unele afirmaţii prea tranşante, prea dure. Ceea ce nu s-a întîmplat, Ciprian Necula a zis că prezint realitatea/lucrurile cum sînt, iar Nicoleta Biţu – că naratorul meu e cam elitist, îl ia cam de sus pe Alberto, dar că e literatură, şi literatura nu se judecă cu instrumentele cu care judeci un articol de presă. Cel mai frică mi-a fost de reacţia lui Vasile Ionescu, un activist rom din vechea generaţie, care e un tip mai dur, care nu menajează – dar din fericire i-a plăcut cartea, a zis că naratorul meu se salvează prin onestitate.

Are nevoie cititorul să ştie că ce citeşte e după un caz real? Funcţionează mai bine formula asta?

Cu siguranţă. Anii '80-'90 au fost dominaţi de o estetică postmodernă în toate artele, încît totul devenise ficţiune, fabulaţie, joc – şi s-a ajuns la saturaţie cu ludicul şi lipsa oricărei angajări sau fome de responsabilitate faţă de realitate. Anii 2000, pornind de la manifestul Dogma din 1996, marchează reculul, întoarcerea la responsabilitate, adevăr, în fine la toate marile categorii pe care postmodernismul le-a discreditat. Pe scurt, la o formulă realistă. Oamenii au nevoie nu doar să fie distraţi, vor să fie informaţi, să ştie că ceea ce citesc sau văd (în cazul cinematografiei) nu e doar posibil, în sensul lui Aristotel, ci că s-a întîmplat realmente. Faptul de a se fi întîmplat dă greutate.

***Adrian Schiop** este scriitor şi jurnalist. Cea mai recentă carte a sa este* Soldaţii. Poveste din Ferentari *(Editura Polirom, 2013). S-a mutat în Ferentari pentru a documenta un doctorat despre manele şi, în urma acestei experienţe, a scris şi acest roman.*

Dacă vecinii dvs. cartier ar fi citit romanul, ce credeţi că v-ar fi reproşat?

Habar n-am… Că dau în gît chestii, că mint la altele, că fac caterincă de lucruri pe care ei le respectă.

Rămîneţi cu proiectele viitoare în aceeaşi zonă a documentării realităţii pentru ca apoi să ajungeţi la ficţiune?

Cred că da. Aş vrea să renunţ la formula asta autoficţională, să dau pe post şi experienţe ale altora, fără interfaţa semificţională a naratorului Adi Schiop. Dar nu ştiu dacă mă ţine.

a consemnat Ana Maria SANDU

■ ■ ■

DILEMA
Realitatea, mod de folosire

„Munca mea e să creez o piesă inspirată din realitate“

interviu cu dramaturgul Peca ȘTEFAN

Cît de importantă e în textele dvs. documentarea realității/locului/oamenilor despre care scrieți?

Orice text al meu pleacă de la un tip de documentare. Prima formă de documentare, de care am devenit din ce în ce mai conştient pe parcursul anilor, e cea a realității mele subiective. Cred că este esențial pentru un scriitor să fie conectat activ la ce i se întîmplă pe plan uman, la cum procesează şi se raportează la realitatea exterioară. E un exercițiu continuu de introspecție care te ajută să înțelegi ce e important pentru tine, ce te interesează în cel mai urgent mod. Şi de acolo poți să pleci apoi în cercetarea celorlalți. În al doilea rînd, la fel de neîntrerupt se întîmplă o formă de cercetare ca observație care, la mine, se confundă cu defectul profesional: am nevoie să văd oameni, să-i privesc în acțiune, să-i aud vorbind şi să discut cu ei. „Defectul“ vine din faptul că sînt de foarte multe ori extrem de conştient de asta. La fel studiez spații, arhive, muzică. De multe ori îmi notez cînd ceva mă impresionează, mici detalii care îmi spun lucruri mari.

Care e piesa la care munca pe teren a fost cea mai îndelungată, mai complicată? Şi de ce?

La final de 2013 şi începutul lui 2014 am făcut o cercetare despre vîrste şi procesul de a îmbătrîni pentru o piesă pe care am fost comisionat s-o scriu în cadrul proiectului european *The Art of Ageing (Arta de a îmbătrîni)*, în cazul meu o coproducție între teatrul din Karlsruhe şi Teatrul Național Timişoara. Subiectul fiind amplu şi fascinant, a presupus o cercetare care s-a desfăşurat pe parcursul a aproape şapte luni. În cercetare a existat şi o perioadă de teren, interviuri cu oameni de diferite vîrste din Timişoara şi Karlsruhe bazate pe un chestionar extrem de amplu, dar şi o documentare îndelungată din diferite alte surse: statistici, teorie, lucrări ştiințifice, literatură sau film. Toate aceste descoperiri au trebuit filtrate şi transformate în structură dramatică într-un timp destul de scurt. Am ajuns, în final, la un spectacol în care oamenii îmbătrînesc împreună 60 de minute, iar în cursul acestor minute pot lua decizii care schimbă practic configurația a ceea ce văd în seara respectivă, dar şi la faptul că felul în care alegem să „îmbătrînim“ (sau nu) împreună este esențial. Complexă şi delicată a fost şi cercetarea făcută împreună cu colegii mei din dramAcum, Radu Apostol, Gianina Cărbunariu, Andreea Vălean, în 2010, pentru spectacolul *Roşia Montană – pe linie fizică şi pe linie politică*, documentînd practic un extrem de complex experiment social şi uman. La fel de complicată este cercetarea pentru proiectul-serial pentru care scriu la New York cu PopUp Theatrics, *Broken City*, care explorează, într-o suită de spectacole pe stradă, viața în diferite cartiere din Manhattan.

Geografia Inutil...

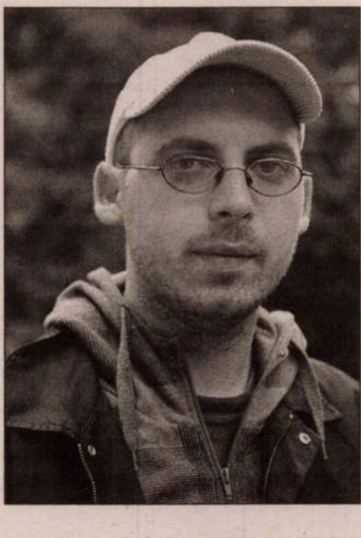
***Peca Ştefan** este dramaturg. Cele mai recente proiecte în care este implicat sînt:* Despre România, numai de bine *(dramaturgul proiectului, o serie de spectacole despre oraşele mici ale României),* The Art of Ageing *(autor al piesei* +/-60. Pe ceas/The Clock Is Ticking), Broken City *(dramaturgul principal al proiectului),* Stadiu mediu de degradare, Geografia Inutil.

Cum faceți concret? Care e procesul? Vă duceți într-un loc cu o idee şi săpați ca să vedeți ce găsiți? Sau o descoperiți pe parcurs?

În general, sînt foarte diferite abordările de la proiect la proiect. Dar cred că aş putea vorbi despre cîteva constante. În primul rînd, ideea sau subiectul (pre)există. Şi trebuie să te incite, să fie relevant mai întîi pentru tine, să înțelegi de ce, subiectiv, rezonezi major cu acea temă sau subiect. Apoi urmează o documentare din arhive (text, imagine, audio), tot ce există deja „înregistrat“ într-o formă sau alta. La această documentare se revine non-stop, chiar şi după o fază de interviuri. O altă constantă este organizarea unei perioade de interviuri, în care „uneltele“ pot varia foarte mult: de la un chestionar cvasi-sociologic, sau un set de interviuri filmate, pînă la extrem de relaxate discuții în care singura formă de a consemna este hîrtia şi pixul sau note în telefon. În proiectul *Despre România, numai de bine,* un ciclu de piese despre oraşe mici ale țării, la care lucrez din 2008 împreună cu regizoarea Ana Mărgineanu, cercetarea îşi propune să fie extrem de subiectivă, niciodată nu înregistrăm interviuri, ci doar notăm, fiindcă e foarte important pentru noi să obținem o foarte puternică primă impresie. Observația joacă un rol la fel de important în acel proiect, ne documentăm propriile descoperiri vizuale într-un loc (spațiu) în care trăim pentru prima dată. Nu în ultimul rînd, echipa cu care lucrăm e supusă la acelaşi demers de investigație: actorii sînt intervievați, echipa tehnică la fel. În alte proiecte, precum amintitele *+/- 60* sau *Roşia Montană*, cercetarea are loc la polul opus: majoritatea interviurilor au fost filmate, sînt construite chestionare foarte amănunțite, care apoi sînt adaptate în funcție de cei intervievați. Ca exemplu de cercetare atipică, am experimentat lucrînd cu grupul ERRO din Brazilia şi un tip de cercetare performativă. În pregătirea piesei *Geografia Inutil...* am participat împreună cu grupul la diferite acțiuni invizibile, cu obiective extrem de concrete, pe străzile din Florianopolis. Inclusiv intervenția în spațiul public, un tip de performance, poate fi o formă validă de cercetare şi pregătire a unui viitor spectacol.

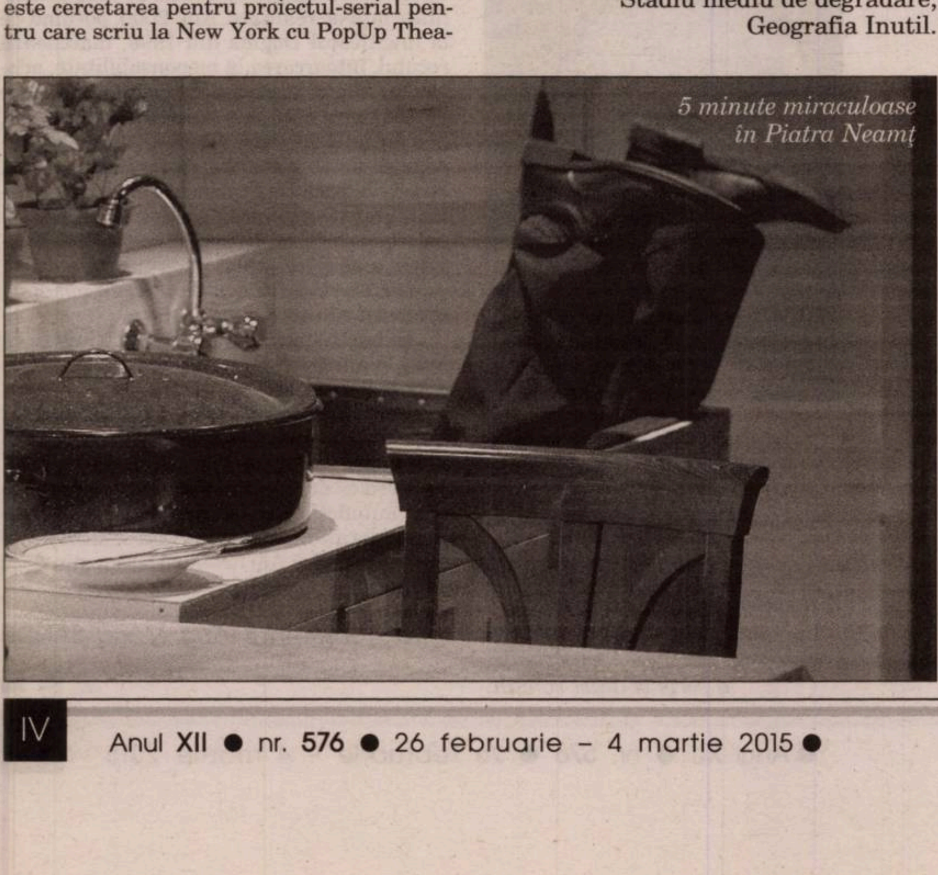
5 minute miraculoase în Piatra Neamț

O a treia constantă în acest proces presupune că, după ce şi eu, şi regizorul avem tot materialul cercetării, are loc o discuție în care analizăm la sînge ce ne interesează şi ne incită cel mai mult. Aici pică, fără milă, tot ce ar fi interesant în sine, dar nu rezonează cu sensibilitatea noastră artistică. Din cauza asta încadrez momentul ăsta la tipul de cercetare introspectivă de care am vorbit la început. Abia după acest moment trec la scrierea textului, ceea ce presupune în cazul meu o muncă de creație în care ficțiunea e extrem de ancorată în realitatea investigată şi în documentarea realității mele subiective. Eu lucrez ca autor dramatic în primul rînd, din cauza asta nu fac teatru „documentar“, ceea ce cred că e bine de precizat în acest context. Munca mea nu este să editez, să mixez sau să organizez dramaturgic un text „verbatim“, ci să creez o piesă inspirată din realitate.

„La această documentare se revine non-stop.“

Teatrul documentar mi se pare că a cîştigat teren şi la noi în ultimii ani. La alții cum e?

Teatrul documentar există, în diferite formule, de foarte mulți ani. De la formule „verbatim“ cu actori (texte şi imagini din arhive, transcripturi din interviuri – vezi The Civilians în New York), formule *à la* Rimini Protokol cu actori şi oameni obişnuiți (subiecții reali ai cercetării îşi spun povestea proprie, participînd direct în spectacol, uneori spectacolele sînt „jucate“ exclusiv de adevărații subiecți), mix-uri între „verbatim“, *devised* şi ficțiune (Gob Squad, Belarus Free Theatre), teatru documentar de stradă (ce se întîmplă în India e un foarte interesant exemplu), acest tip de teatru cred că are două funcții majore, oriunde s-ar întîmpla: să îți aducă la cunoştință existența unui subiect social-politic-economic extrem de important şi/sau marginalizat şi aspectele sale umane neştiute încă şi, prin asta, să creeze dezbatere şi apoi schimbare. După părerea mea, calitatea artistică face prima şi majora diferență: oricît de interesant ar fi subiectul, prefer să-l iau din presă decît transpus de artişti netalentați. La fel, etica demersului e foarte importantă pentru mine – din cauza asta, eu personal evit formulele documentar pentru că nu aş dormi bine noaptea să semnez texte care aparțin altora, după ce le-am aranjat ca să-mi dovedească sau justifice mie un anumit punct de vedere. Mereu rezonez cu producții de teatru documentar care îşi asumă în discurs subiectivitatea demersului, chiar dacă de multe ori asta le scoate din sfera strictă a acestei categorii de „documentar“. Şi trebuie să spun că rezonez foarte mult şi cu teatrul documentar-comunitar, care nu se adresează neapărat publicului burghez care îşi permite să vină la teatru, ci merge în mijlocul celor despre care vorbeşte. Această ultimă formulă mi se pare cea mai relevantă şi mai puternică.

Care e piesa/spectacolul cel mai interesant/curajos pe care l-ai văzut (în zona asta)?

Cel care îmi sare în minte acum este *Third Generation (Generația a treia),* al regizoarei Yael Ronen, cu actori germani, israelieni şi palestinieni, membri ai companiei ei. Tema era „vinovăția“ aşa cum e ea resimțită sau moştenită de membrii unei generații care nu mai au nimic în comun cu bunicii lor, dar şi redefinirea termenilor de „traumă“, „victimă“ şi „călău“. Era un spectacol extrem de viu, bazat pe cercetare, în care nu se evita nici un adevăr incomod, de la Holocaust pînă la Statul Israel şi Hamas, din perspectiva celor trei generații. În România, chiar dacă iarăşi nu se încadrează, din punctul meu de vedere, în formula clasică a teatrului documentar, cele mai puternice şi inventive (curajoase în creație) mi se par spectacolele Gianinei Cărbunariu, *20/20*, *X mm din Y km*, *Tipografic majuscul*, *De vînzare*. La Gianina, documentul, spiritul critic, ficțiunea şi talentul artistic se întîlnesc extrem de fericit.

a consemnat Ana Maria SANDU

DILEMA VECHE
Realitatea, mod de folosire

„Un personaj și fărîme de adevăr“

interviu cu regizorul Tudor GIURGIU

Cum ați ajuns să faceți un film pornind de la cazul procurorului Panait?

În 2002, țin minte că am decupat cîteva articole din presa vremii, dar fără să am o convingere clară că e un bun subiect de film. În toamna lui 2007, am simțit nevoia să caut un subiect de film foarte personal, îmi doream să pot vorbi despre experiența proprie de la TVR, despre naivitatea cu care am crezut că un sistem putred se poate schimba într-un timp foarte scurt, despre presiuni și compromis, despre conflictul dintre propriile valori morale și cele ale sistemului. Mi-am reamintit astfel de cazul Panait și am început să recitesc articole, să caut pe Internet tot ce se putea găsi despre procuror și, în foarte scurt timp, mi-am dat seama că povestea e mult mai puternică și mai complexă decît mi-aș fi putut imagina. În primul rînd, nu-mi venea să cred tot citeam despre România anului 2002, despre corupție, bani negri, servicii secrete implicate pînă în gît în tot felul de afaceri și luptîndu-se între ele pentru o poziție dominantă. Aveam senzația că parcă trăisem în altă țară. Or, în acest context, gestul disperat al unui procuror tînăr, un vîrf al generației sale, rămas singur și supus unor presiuni inimaginabile, ei bine, gestul lui final căpăta o cu totul altă semnificație.

Cum gestionezi un astfel de caz?

Am început de la o lectură aprofundată a tuturor materialelor care au legătură cu subiectul. Îmi fac scheme, iau notițe, subliniez tot ce mi se pare important pentru poveste. Fac un document separat cu tot ce nu înțeleg sau nu mi-e clar din detaliile reale ale întîmplării. În cazul de față, am primit multe documente și dosare de la fostul procuror Alexandru Lele din Oradea (cel anchetat de Panait) care m-au copleșit total. Erau zeci de nume și zeci de firme implicate în contrabanda cu produse petroliere descoperită de Lele. A durat mult pînă am înțeles schema savantă prin care lucrau evazioniștii, după cum la fel de mult timp mi-a luat să deprind un anume limbaj profesional folosit de magistrați și avocați. Apoi am început să mă întîlnesc cu oameni din anturajul lui Panait. Un rol esențial a avut atunci colegul meu Vlad Trandafir, care m-a ajutat în toată perioada de documentare, a făcut fișe pentru fiecare personaj implicat în cazul Panait, de la Tănase Joița și Rodica Stănoiu pînă la colegii și rudele procurorului. Am lucrat împreună o cronologie a cazului, am pregătit seturi de întrebări pentru toți cei cu care ne-am întîlnit.

Cît documentezi acea realitate și cît ajungi s-o ficționalizezi?

Am avut multe momente de pauză forțată în timpul scrierii primelor drafturi de scenariu tocmai pentru că îmi imaginam filmul ca fiind o oglindă extrem de fidelă a realității. Eram obsedat să urmăresc la sînge modul în care s-au întîmplat evenimentele și să le găsesc apoi un echivalent filmic potrivit. Această preocupare pentru o excesivă acuratețe și reflectare întocmai a realității s-a întors ca un bumerang împotriva noastră. Aveam multă informație și cazuistică, ne lipseau însă personaje care să evolueze cu adevărat, un conflict și o tensiune dramatică. Într-o versiune mai veche de scenariu, procurorul Cristian Panduru era aproape perfect. Bun, disciplinat, bine pregătit, incoruptibil. Lucian Pintilie mi-a spus, după ce a citit scenariul: „Dragă, nimeni nu vrea să vadă filme despre personaje impecabile, cu o conduită morală ireproșabilă. Arată-i erorile, slăbiciunile, compromisurile. Fă-l om“. Din acel moment, împreună cu Loredana Novak, ne-am permis niște libertăți pe care nu ni le luaserăm pînă atunci.

E un demers detectivistic?

Da, am făcut și pe detectivul. Repet, am fost în situația de a face un film despre un om pe care nu l-am cunoscut în viața mea. E drept, o persoană publică, dar fără anvergura personalităților care apar în cărțile de istorie sau în show-uri TV. A fost un proces complicat de a construi un personaj de ficțiune pornind de la multe fărîme de adevăr, practic un puzzle format din toate discuțiile avute cu prieteni, rude sau martori. Mi s-a întîmplat de multe ori să ajung la capete de drum, să mă înfund în tot felul de detalii neimportante, după cum au fost și oameni care, pur și simplu, nu au vrut să stea de vorbă cu mine. Le aflam adresa din dosare și mergeam peste ei. N-a fost deloc amuzant.

***Tudor Giurgiu** este regizor. Cel mai nou film al său,* De ce eu?, *a fost proiectat la Festivalul de film de la Berlin în secțiunea „Panorama“ și va avea premiera românească pe 27 februarie.*

Ce surprize v-a rezervat acest caz?

Au fost coincidențe, mai degrabă care m-au făcut să cred că, poate, nu e întîmplător că am ajuns să fac acest film. Cristian Panait era aproximativ de vîrsta mea, era fan al echipei de fotbal Dinamo București (și eu sînt „cîine roșu“), mergea la karaoke cu prietenii într-un bar din Teatrul „Țăndărică“, loc frecventat și de mine în perioada studenției, iar în timpul casting-ului, am ales un actor pentru un rol, fără să dea nici o probă. George Remeș, actorul în cauză, a fost studentul lui Panait și a fost extrem de surprins să vadă ce propunere i-am făcut.

V-a fost frică vreun moment?

Cînd am filmat pe terasa de unde s-a aruncat Panait în gol, acasă la mătușa lui. Îmi era teamă că nu voi putea capta, la intensitatea pe care mi-o doream, cel mai important moment din film. De fapt, era aiurea să „regizez“ cerebral, „la rece“, un moment extrem de dramatic, să vin cu o listă de cadre bine stabilită de dinainte, eventual cu un *storyboard* pregătit minuțios, în condițiile în care toată echipa era emoționată și actorul din rolul principal de-abia își găsea locul.

La ce gen de reacții vă așteptați?

Cred că vor veni mulți români la film din interes și curiozitate. M-aș bucura ca filmul să emoționeze și să miște niște conștiințe. La modul ideal, filmul ar putea genera măcar o reparație morală adusă procurorului Panait: pedepsirea (sau măcar cunoașterea) celor vinovați pentru determinarea sinuciderii. Ei sînt încă liberi, iar cei care l-au scos nebun, post-mortem, lucrează încă în justiție. *De ce eu?* e primul film la care am lucrat cu gîndul că îmi propun o misiune mai importantă decît a aduna mulți spectatori și a obține premii pe plan internațional, obiective pe care toți cineaștii le au înainte de premieră. Filmul ăsta trebuie să le arate tuturor celor care se luptă cu sistemul că nu trebuie să ții capul plecat, că merită să te lupți pentru valorile și principiile tale.

a consemnat Ana Maria SANDU

Loredana NOVAK

„Tu-l mai ții minte pe Cristian Panait?“

„Realitatea lasă multe în seama imaginației.“

JOHN LENNON

Cam așa a sunat întrebarea lui Tudor Giurgiu în iulie 2011, la prima noastră discuție. Nu „cazul Panait“, nu „povestea cu procurorul Panait“... Nu. „Îl ții minte?“ Ca și cum l-am fi cunoscut personal, am fi fost toți trei prieteni și în vreo studenție comună am fi tocat boem subiectele vremii la un pahar de vin. Probabil nu mi-aș fi amintit momentul, dacă n-aș fi retrăit de cîteva ori această senzație pe parcursul anilor în care s-a legat povestea.

Cînd eu m-am implicat în proiect, regizorul pătrunsese deja în intimitatea lui Cristian Panait. Începuse căutările, își răsfirase curiozitățile în toate direcțiile din care puteau veni răspunsuri. Îi aflase pasiunile, spaimele și micile manii. Erau... doi dinamoviști – Tudor și Cristian – care rezonau în chestiuni mult mai profunde de atît, fără să se fi întîlnit vreodată. Eu (stelistă, de altfel) abia începeam să-i descopăr pe amîndoi, într-un fel de interdependență.

Pentru un scenarist, e firesc să simtă o anumită frustrare dacă nu a fost prezent de la începutul documentării. Sigur, preluam din capul locului toate informațiile. Dar, uneori, mai expresive decît o mărturisire pot fi un oftat, o tăcere sau o privire. Emoții care – evident – nu se repetă, la o eventuală reluare a discuției.

Și totuși, cred că în cazul nostru faptul că am pornit de la niveluri diferite de cunoaștere – și, inevitabil, de implicare afectivă – a funcționat. Tudor se atașase de omul pe care urma să-l ficționalizeze. Pentru mine, cred că a fost de la început Cristian Panduru. Personajul. Susținut puternic de repere reale, dar născut cu un destin propriu. Yin și Yang – între trăiri adevărate și ficțiune.

Apoi, pe măsură ce am început și eu să cercetez, s-a produs un adevărat transfer energetic. Nu absorbeam pur și simplu informațiile, le receptam senzorial. Mă transpuneam treptat în universul în care Tudor intrase deja. S-a întîmplat să aflu că anumite lucruri pe care mi le imaginasem, ca scenarist – un loc, o replică, un gest –, existaseră în realitate. Chiar la început, țin minte că am descris într-o scenă casa mătușii lui Cristian (în care nu intrasem pînă-n acel moment, dar aveam senzația că simțisem deja scîrțîitul parchetului sub picioare). Tudor a exclamat surprins: „Exact așa era!“.

Era esențial să înțelegem nu doar faptele, ci și contextul, tot parcursul interior al lui Cristian din ultima perioadă de viață. Dar *nu* pentru a le radiografia, ci pentru a desluși resorturile psihologice care ne puteau ajuta *să construim* un personaj credibil, profund, într-o atmosferă autentică.

În 2002, moartea tînărului procuror a stîrnit valuri în societatea românească. Jurnaliștii au căutat răspunsuri. Dar – să ne amintim – pe atunci informațiile din și despre dosare nu circulau nici pe departe cu grația și însuflețirea din ziua de azi. Pecetea „strict secret“ le înnăbușea avîntul. Fiecare informație venea cu un pachet viguros de speculații. Cu aproape un deceniu mai tîrziu – cînd s-a intensificat documentarea pentru film – presiunea mai scăzuse un pic pentru cei direct implicați în caz. Dar încă aveau rezerve să vorbească. Astfel că fiecare adevăr obținut reprezenta o victorie în sine, indiferent dacă avea să ne fie sau nu de folos.

Ca să înțelegem ce s-a petrecut la București, era important să deslușim enigmele unei afaceri zăgăzuite într-un județ de la graniță. Și în cazul acesta a funcționat dictonul *„Follow the money“* („Ia urma banilor“). Sume provocatoare de tahicardie au convulsionat, printr-un efect de domino, destinele unor oameni care nici n-ajunseseră vreodată în preajma banilor. Încet-încet, se contura un univers care dusese la sufocare un om tînăr, puternic, plin de speranță. Un univers populat de colegi, șefi, prieteni, neprieteni.

Dar odată ce am înțeles legile după care funcționa această lume, era important să-i închidem elegant poarta, să o lăsăm în urmă și să ne detașăm. Pentru a putea *crea* o altă lume. O... ficțiune cu respect pentru adevăr. Un film care nu spune doar povestea unui om. Un film în care mulți își vor regăsi, probabil, propriile apăsări, revolte, reacții față de ceea ce ne-am obișnuit să numim „sistem“. Un termen general pentru o realitate care ne afectează pe fiecare la un nivel profund personal.

***Loredana Novak** este scenaristă. Semnează, împreună cu Tudor Giurgiu, scenariul filmului* De ce eu?.

DILEMA
Realitatea, mod de folosire

Stela GIURGEANU

Gogoriţele de presă

Cunoaşteţi cumva acel sentiment pe care îl trezeşte uneori o furtună privită din casă? Cînd vîntul pare că e mai violent, copacii se înclină mai ameninţător, iar ploaia e „mai“ torenţială? Şi totuşi, cînd ieşiţi din adăpost, în mijlocul „calamităţii“, vă daţi seama că lucrurile nu sînt chiar atît de înfricoşătoare cum păreau privite dinăuntru. Că ploaia cade normal (pentru o ploaie), vîntul, deşi bate, nu este o tornadă, iar trunchiurile copacilor sînt, de fapt, mult mai trainice decît dădeau impresia crenguţele subţirele care băteau isteric în geam.

Cam aşa se întîmplă, uneori, cu ştirile „senzaţionale“ din presă românească, ştiri care nu sînt documentate, dar care trebuie musai să facă vîlvă. Drept care se ia un subiect cu „priză“ la public şi, din comoditate sau lipsă de bani (căci pentru o documentare serioasă e nevoie atît de timp, cît şi de susţinere financiară), se încropeşte, fără a se merge la sursă. Cunoaşteţi, bineînţeles, acele transmisii în direct, în care din studio se dă legătura „corespondentului“ ce relatează o poveste din alt oraş, dar vorbind, de fapt, din faţa postului TV. Iar acesta este doar unul dintre artificiile folosite pentru a acoperi lipsa informaţiei de la firul ierbii.

Gogoriţele de presă pornesc, ce-i drept, de la un sîmbure de adevăr, pentru a li se conferi aparenţa de autenticitate, însă jurnalistul care practică această mascaradă este mai degrabă un păpuşar care modelează în mod subiectiv o ştire. Este vizat, în special, vîrful aisbergului, fuşerindu-se pe marginea lui un întreg scenariu din bucăţi prefabricate în redacţie, pe marginea biroului. Iar uneori, jurnalismul de mucava va omite în mod conştient o documentare serioasă (deşi resurse ar exista), doar din dorinţa de a manipula opinia publică.

Un caz concret

În urmă cu cîţiva ani mă aflam în Italia, la scurt timp după ce, lîngă Ponticelli, un cartier mărginaş din Napoli, fusese incendiată o tabără de romi. Atunci isteria mass-media din România a sărit în aer. Sub motto-ul „Italienii ne discriminează!“ au început să apară tot felul de ştiri „incendiare“. Ţin minte că vox-uri cu români înfricoşaţi de a mai merge în Italia, pentru că „italienii ne omoară pe capete“, m-au „lucrat“ serios. Informaţiile (neverificate) despre poliţia italiană care amprentează etnicii romi din România m-au indignat şi mi-au creat un sentiment real de revoltă.

În acest context, Fundaţia Soros a trimis un grup de jurnalişti în zonele „fierbinţi“ pentru a lua pulsul real a ceea ce se întîmplă, de fapt, în taberele de romi de lîngă Napoli şi pe străzile italiene. Excursia avea şi partea sa ludică, adică ne-am îmbrăcat cu toţii în haine tradiţionale rome pentru a experimenta, pe bune, reacţia italienilor în ceea ce priveşte etnia romă. Îmbrăcaţi astfel, am descins în mijlocul oraşului, aşteptîndu-ne, cu inima cît un purice, la asalturi, violenţe fizice sau verbale. După cîteva ore de promenadă, aproape că cerşeam o privire urîtă ca o justificare cît de cît a isteriei mass-media din ţară.

© L. Muntean

Nu s-a întîmplat. Ba din contra. Majoritatea oamenilor treceau pe lîngă noi într-un mod absolut normal şi paşnic. Nici nu ne observau. Unii ne mai aruncau cînd şi cînd ocheade senine, zîmbete fascinate de hainele tradiţionale pe care le purtam, crezînd că sîntem actori sau că facem un soi de *flash mob*. Alţii ne rugau chiar să se pozeze cu noi. Pe scurt, nu ne ieşea de nici o formă „socoteala din ţară“. La un moment dat am intrat într-un restaurant de cartier. Eram în jur de 15 „romi“, un grup destul de compact pentru a fi privit, nu-i aşa, conform articolelor alarmiste din România, cu reticenţă sau chiar alungat pe motive de rasism. A apărut patronul, cu un zîmbet larg, cu mîinile deschise, şi cu un „*Buongiorno*“ sonor şi plin de ospitalitate. Văzînd un grup mare, a făcut semn imediat chelnerilor să ne aranjeze mai multe mese. Am fost serviţi impecabil.

Ne-am îmbrăcat în haine tradiţionale rome pentru a experimenta reacţia italienilor.

Partea a doua a excursiei prevedea reportaje prin taberele de romi de lîngă Napoli, de unde urma să luăm pulsul real al discriminării italienilor faţă de romi. De data aceasta fără costume, am descins, ca reporteri şi jurnalişti ce eram, într-una dintre tabere. Ne-a fost destul de greu să intrăm, pentru că romii ne cereau bani. „Nu vă faceţi voi faimă pe seama noastră“ – ne-a zis franc, dar cu amărăciune, unul dintre ei. Ne-a spus atunci că în tabără vin mulţi jurnalişti care „scormonesc“ în destinele lor nenorocite, doar ca să scrie mai apoi articole de senzaţie, să ia premii şi să primească felicitări. Pe ei însă felicitările primite de un jurnalist de la redactorul-şef nu-i încălzeau. Ţin minte că omul cu privire grea ne-a spus că, de de multe ori, jurnaliştii îi întreabă de vieţilor lor doar ca să „îşi bată joc de ei la ziar“. Le fac o imagine proastă şi, din cauza asta, nu mai au încredere în jurnalişti.

Totuşi, ne-au primit. Le-am spus că vrem să aflăm doar ce ce se întîmplă în prezent, că vrem să scriem doar despre cum se înţeleg ei cu italienii şi dacă se simt discriminaţi. Cineva mi-a spus atunci că a venit în Italia tocmai ca să scape de discriminarea din România. Că aici sînt trataţi omeneşte. Că italienii le aduc haine, mîncare, îi ajută cum pot. Serviciile sociale de care au parte acolo nici nu se compară cu ceea ce li se oferă în ţara natală. O femeie mi-a spus că în România doctorul nici nu o primea la consult, pe cînd aici o tratează la fel ca pe un italian, fără să ceară bani sau să ţină cont de etnie. Că îşi permite să-şi ducă copiii la şcoală, pentru că şcoala trimite un autobuz să ia copiii dimineaţa şi să-i aducă înapoi seara, după ore.

Senzaţionalul din presa românească pălea cu fiecare mărturisire în parte. I-am mai întrebat despre chestiunea cu amprentarea la poliţie. Ni s-a spus că da, că au venit poliţiştii şi la ei în tabără, după incendiul din urmă. Ca să-i întrebe dacă sînt în regulă şi dacă au fost ameninţaţi.

Am vorbit atunci şi cu italieni. Ce cred ei despre romii veniţi din alte ţări. Părerile erau împărţite. Unii erau vehemenţi contra emigranţilor, alţii plini de compasiune. Dar lucrurile aveau multe nuanţe, nefiind, în nici un caz, numai alb sau negru.

Cînd am revenit în ţară, cu toate poveştile la activ, dornici să scriem despre ceea ce aflaserăm la faţa locului, la un post de radio bucureştean, un DJ inflamat cerea românilor să boicoteze pizza.

■ ■ ■

Chuck PALAHNIUK

„Metodele mele sînt neruşinate“

Ce actor, respectiv actriţă v-aţi dori distribuiţi în rolurile protagoniştilor din Sufocare, *respectiv* Jurnal?

În ceea ce priveşte *Sufocare*, se pare că Ryan Gosling îl va interpreta pe Victor Mancini, deşi s-a vehiculat şi numele lui Heath Ledger. Oricum, între ei se dă bătălia. Pentru rolul mamei lui Victor s-a arătat interesată Susan Sarandon, dar încă nu ştiu cine-o va juca pe asistenta Paige Marshall. Apropo de *Jurnal*, tot ce pot spune deocamdată e că scenariul e scris şi că a început casting-ul. Adevărul e că nu am în minte nici un actor atunci cînd inventez un personaj. Misty Kleinman *(n.r.:* eroina din *Jurnal)* e, de fapt, soră-mea, o artistă frustrată care s-a mutat într-o casă pe plajă după ce i-a murit subit soţul. Fertility Hollis din *Survivor* e prietena mea Tammie. Toţi eroii mei sînt integral inspiraţi de persoane din anturaj.

Ştiu că vă documentaţi la sînge înainte şi în timpul scrierii unei cărţi. Cît de departe mergeţi pentru a obţine informaţiile pe care le doriţi?

Metodele mele sînt, recunosc, neruşinate. Pentru *Sufocare*, am frecventat timp de un an întîlnirile obsedaţilor sexual anonimi, am fost în cluburi de striptis însoţit de medici şi m-am furişat în facultăţi de medicină, dînd o mînă de ajutor la disecţii pe cadavre. Foarte amuzant, dar nu şi etic. Pentru *Invisible Monsters*, m-am infiltrat incognito în camere de chat şi forumuri rezervate persoanelor care vor să-şi schimbe sexul, pozînd în transsexual care căuta ponturi despre cum să obţină ilicit suplimenţi hormonali. Alter ego-ul meu, pe nume Cherry, a devenit atît de popular încît a primit imediat sfaturi şi ajutor de la cîteva sute de persoane. Pentru a pune punct documentării, a trebuit să anunţ că Cherry a murit într-un accident de maşină. Pentru o şi mai mare acurateţe, am pus la cale un sistem de linii telefonice erotice şi mi-am îndemnat clienţii să-mi descrie fantasmele lor erotice şi abuzurile sexuale din copilărie. Pentru a obţine o poveste bună, sînt în stare de aproape orice.

De unde vine fascinaţia pentru terapiile în grup atît de întîlnite în cărţile dvs.?

Orice loc în care oamenii se expun fără plasă de siguranţă mă interesează. Odinioară lumea mergea în confesionale şi cerea ispăşirea păcatelor şi acceptul comunităţii. Astăzi, merge la acele întîlniri anonime. Terapia asta de grup a devenit noua noastră religie, pentru că e locul ideal pentru oamenii care vor să-şi expună păcatele şi să găsească ispăşirea lor.

(fragment din interviul realizat de Mihai Chirilov cu scriitorul Chuck Palahniuk şi publicat în revista RePublik, *nr. 11, 2006)*

DILEMA
Realitatea, mod de folosire

Constantin POPESCU

Urmele ascunse ale demnităţii

La puţin timp după ce am început documentarea pentru *Portretul luptătorului la tinereţe,* realitatea a început să se disipeze treptat şi să îşi piardă conturul. Îmi amintesc că a durat cîteva luni pînă să mă decid să o încep. Filmul pe care mă pregăteam să îl fac îmi vorbea despre o lume pe care nu o cunoşteam decît într-o foarte mică măsură. Cum aveam să reuşesc să descriu în imagini şi sentimente anii aceia, care îmi erau străini şi îndepărtaţi? Mă apăsau respectul, dojeni închipuite şi o teamă teribilă. Asta simţeam atunci cînd am decis să încerc, măcar, să aflu despre ce a fost vorba atunci, îndemnat de tatăl meu. Am descoperit, însă, într-una dintre cărţi, un exemplu de demnitate impresionant, pe care am reuşit cu greu să îl asimilez şi să îl înţeleg. Dar care m-a determinat să continuu şi, în cele din urmă, să fac filmul. Un om refuzase să divulge numele camarazilor săi de luptă sau locurile unde se ascundeau, în ciuda faptului că, în beciurile anchetei, îi fuseseră smulşi toţi dinţii cu un cleşte de cuie, apoi îi fuseseră smulse unghiile, de la mîini şi de la picioare, şi în cele din urmă degetele îi fuseseră zdrobite cu ciocanul. A murit demn, fără să îşi trădeze fiul rămas liber, fără să îşi trădeze prietenii. Numele lui a fost Titu Jubleanu.

Am continuat, deci, să citesc. Am cîntărit, de-a lungul lunilor şi apoi anilor, opiniile unora, dar şi piedicile de tot felul, şi le-am respins *de facto.* Nu voiam să mă las influenţat decît de întîmplările despre care citeam. Pe măsură ce înaintam prin materialul documentar, simţeam că mă scufund tot mai tare într-o structură mîloasă, rece şi foarte greu de suportat, care se îndepărta şi mă îndepărta tot mai tare de realitate.

Trecutul săpa şanţuri adînci în prezentul meu.

Programul meu zilnic se redusese la lecturi şi vise întrerupte, printre cărţi şi hîrtii cu însemnări, absorbit de realitatea cutremurătoare pe care o descopeream. Devenise o impietate să mănînc, aflînd cît de greu obţineau alimente oamenii aceia. Nu mai ieşeam din casă aproape deloc, am întrerupt relaţiile cu prietenii şi cu familia. Mă înstrăinăm tot mai mult de prezent. Incursiunea mea în trecut se transforma, treptat, într-o obsesie căreia nu ştiam cum să îi fac faţă.

Nu am împărtăşit nimănui senzaţiile pe care le trăiam pentru că ştiam că, pe de o parte, nu m-ar fi înţeles nimeni cu adevărat, dar şi că, pe de altă parte, nu mă simţeam în stare să mă rup de realitatea de care mă înconjurasem şi cu care, de multe ori, mă acopeream precum cu o pătură protectoare, într-o jalnică încercare de a înţelege. Durerea aceea cumplită, sentimentul inutilităţii, în unele cazuri, în faţa fricii permanente, a terorii şi a trădării, dar şi curajul nebunesc al acelor oameni, toate acestea mă copleşeau zilnic. Simţeam cum orice film aş fi văzut, orice ştire aş fi citit, orice informaţie din realitatea zilnică, ele se transformau într-o acuzaţie la adresa noastră, a celor de astăzi, indiferenţi la drama cumplită a acelui deceniu oribil în care mă adîncisem.

M-am văzut cu puţini oameni în cei trei ani de documentare şi muncă la scenariu. Uneori le-am împărtăşit din grozăvia destinelor umilite şi strivite despre care citeam. Nici unul nu părea să înţeleagă drama acelor oameni. Cu adevărat, nu o înţelegeam nici eu. Nu credeam, pînă atunci, că asemenea oameni, deopotrivă femei şi bărbaţi, existaseră cu adevărat.

Îmi amintesc că, la cîteva luni după ce începusem să citesc despre anii aceia, am făcut o călătorie la Paris. În aeroport mi-am cumpărat un ziar. Cum totul părea că îmi vorbea, de undeva de departe, din trecut, cu forţă, aveam sentimentul că toţi anii aceia veneau peste mine, din urmă, cu puterea unui val uriaş. Pînă şi în ziarul pe care îl cumpărasem exista un articol despre anii '50 şi despre Canal. Mi-am dat seama, chiar dacă pare o platitudine, că nu puteam scăpa de trecut nicicum şi că acesta transformă şi dictează forma prezentului şi felul în care îl percepem.

În noaptea aceea, aşa cum făcusem tot anul în cele cîteva călătorii pe care mă văzusem nevoit să le fac, am citit memorialistică. Mă însoţeau peste tot cărţile şi fişele mele, carnete cu însemnări şi schiţe lunare ale întîmplărilor, ale deciziilor şi ale eroilor acelor ani. Şi dacă la început fuseseră doar personaje care populau o lume ce mi se părea imposibil să fi existat în realitate, personaje ca în orice carte pe care o citisem pînă atunci, acum deveneau, pe nesimţite, oameni. Numele lor erau prea reale, suferinţa lor era prea detaliată sau, dimpotrivă, prea bine ascunsă printre rînduri ca să nu fie observată, vieţile lor începeau să se întrepătrundă cu viaţa mea în feluri subtile, pe care nu înţelegeam cum să le definesc ori cum să le fac faţă. Nu mă puteam raporta la ei, iniţial, decît ca la nişte informaţii ori simple statistici. Pe măsură ce le aflam poveştile şi le citeam mărturiile, însă, începeam să mă lupt cu durerea. Trecutul săpa şanţuri adînci în prezentul meu, chiar dacă mintea mea abia reuşea să definească marginile conturului acelor personalităţi, în ciuda faptului că mă uitam cu atenţie la fotografiile pe care le găseam prin documente, în încercarea de a desluşi ceva dincolo de momentul surprins de aparatul de fotografiat, cîte ceva din personalitatea acelor oameni, din ceea ce i-a făcut să fie altfel decît restul, urmele ascunse ale demnităţii, de parcă le-ar fi purtat tatuate ori imprimate pe cămăşi. Mă străduiam să folosesc orice umbră de ajutor în timida mea încercare de a-mi desluşi demersul la care mă înhămasem, stînd de vorbă cu bunicul meu din partea tatălui, Nicolae, de pildă, veteran de război, care îmi descria, ocolind durerea amintirilor, zilele, dar mai ales nopţile grele de la Oarba de Mureş. Încercam să înţeleg, în timp ce le memoram numele şi ajunsesem să îi cunosc după ticuri şi obiceiuri, din privirile luptătorilor despre care citeam, dacă simţeau care le va fi sfîrşitul. Mă legam de orice detaliu care mi-ar fi zugrăvit mai bine imaginea acelor ani de luptă şi de rezistenţă. Încercam, atunci cînd aveam date disponibile, să întocmesc, cu harta alături, tabele şi diagrame care cuprindeau nu doar locurile unde se ascundeau ori traseele pe care le foloseau în deplasări ori cînd erau nevoiţi să scape din încercuirile armatei, ci şi distanţa în luni sau zile de la momentul unei fotografii pînă în momentul morţii, încercînd să pricep ce trebuie să fi simţit atunci, ce cuvinte îşi spuneau în singurătate. Erau ele chiar acelea din memorii? Erau sinceri cu noi? Cu mine, cu posteritatea? Totul se întîmplase întocmai cum era descris de ei? Sau încercaseră să ascundă o parte a ororilor, convinşi fiind că nu le vom putea înţelege cu adevărat? Aş fi fost în stare, dacă nu să am aceleaşi convingeri, să fiu măcar demn? Îmi puneam aceste întrebări conştient că îmi petreceam cîteva zile în inima unui oraş în care nici unul dintre ei nu reuşise să ajungă vreodată, în timp ce îmi beam discret cafeaua în linştea unui mic bistrou cochet.

Portretul luptătorului la tinereţe

Portretul luptătorului la tinereţe

M-am trezit tulburat, după chiar prima mea noapte la Paris. Visul acela a fost cel care mi-a definit proporţia ororii mai tare decît orice altceva aş fi putut citi sau decît orice film aş fi putut vedea. Am ştiut că încercările mele de a reda chinurile lor sînt inutile, de fapt, că nu am să reuşesc nicicum să le prezint la intensitatea lor reală. Şi am decis că singurul mod onest de a mă raporta la trecutul acela ar fi fost să încerc să îl descriu aşa cum mi-l imaginasem citind acele cărţi. Ca pe un fragmentarium. Ca pe o ficţiune. Am încercat să prezint povestea luptătorilor ca pe un vis, asemănător imaginilor care îmi treceau prin memorie de fiecare dată cînd îmi reciteam însemnările. Am simţit că singurul fel prin care mă puteam raporta la suferinţa lor era să o prezint ca pe o închipuire, o plăsmuire dureroasă, dar apropiată de realitate, asemănătoare unui coşmar. Dar un coşmar pe care să îl plasez în mijlocul cîmpurilor şi pădurilor, printre zile cu soare şi printre culori, aşa cum se străduiau să şi-l amintească supravieţuitorii, într-o încercare omenească de a proteja memoria şi de a identifica rămăşiţe ale normalităţii în tot acel calvar greu de explicat. Am visat, în noaptea aceea, un grup de bărbaţi obosiţi, bărboşi, murdari, flămînzi. Le-am visat feţele, aşa cum stăteau plini de noroi pe bocanci şi pe hainele cărora nu am să le uit niciodată detaliile, nasturii, buzunarele, în ploaia citadină, aşezaţi pe scaunele acelea de lemn, la mesele de pe trotuarul spre care priveam din cafenea, uitîndu-se tăcuţi la mine, fără nici un gest, fără vreun cuvînt, cu arme în mîini. Şi am pornit la drum cu imaginea aceea în minte. Chiar dacă poate era doar închipuirea mea cea care încerca să mă convingă să merg mai departe. Am încercat cumva să retrăiesc lumea aceea, să o prezint, să o creez din nou aievea. Poate aşa cum ar fi trebuit să fie.

Constantin Popescu *este regizor şi scenarist. Lungmetrajul* Portretul luptătorului la tinereţe *(2010) reconstituie momente din mişcarea de rezistenţă armată anticomunistă din anii '50, pentru care regizorul a făcut o amplă muncă de documentare.*

DILEMA
Realitatea, mod de folosire

Mihaela MICHAILOV

Tata a lucrat în mină. Mina e un iad. Tata e acum șomer

Ce documentăm nu e doar ce s-a întîmplat. E şi ce-ar fi putut să se întîmple. Sau ce n-avea cum să aibă loc. E posibilitate, previzibilitate, prezent palpabil şi postcotidian. E împlinirea şi eşecul unor vise. E reconstrucţia unor poveşti personale şi comunitare conflictuale, complementare, convergente, adevărate şi ficţionale. E vizitarea şi abandonul istoriei recente oficiale în favoarea istoriilor de viaţă nespuse şi nesupuse puterii care scrie varianta convenabilă a naraţiunii sistemului. E realitate şi deopotrivă ficţionalizare a unei realităţi fragilizate de trecerea timpului. E întîlnirea cu trecutul din perspectiva prezentului care lansează interogaţii viitorului.

Sub Pămînt

Am început documentarea la spectacolul *Sub Pămînt* (regia David Schwartz, video Vlad Petri, cu Alice Monica Marinescu, Katia Pascariu, Alexandru Potocean, Andrei Şerban, scenografia Adrian Cristea, muzica Bogdan Burlăcianu), în Valea Jiului, în iunie 2011. Documentarea a avut loc în două etape. Într-o primă etapă, timp de trei săptămîni, am realizat împreună cu David Schwartz şi Vlad Petri o serie de interviuri semistructurate cu mineri, lideri de sindicat, femei care au iniţiat diferite tipuri de afaceri – cofetării, fast-fooduri –, pensionari, ziarişti, persoane care trăiesc din furtul de fier vechi şi care ajung să facă ani de puşcărie pentru cîţiva saci de fier, bodyguarzi la mină, copii. Ne-am dorit să arhivăm cît mai multe poveşti personale despre istoria comunităţilor minereşti, despre transformările sociale de după 1989, despre degradarea progresivă a imaginii muncitorului în postsocialism, despre grevele din 1929 şi 1977 – momente istorice ale solidarizării minerilor, care au obţinut drepturi esenţiale în urma acestor proteste, despre şomajul în creştere şi migraţia forţei de muncă, despre visele copiilor care trăiesc astăzi în Valea Jiului. Am făcut interviuri în Petrila, Petroşani, Lupeni, Vulcan, Aninoasa, Uricani. Am coborît în mină încălţată în cizme cu cîteva numere mai mari, cu un lift care, în secunda în care a pornit, m-a făcut să mă ţin cît puteam eu de strîns de colegii mei, şi-am avut un sentiment de nesfîrşită uşurare cînd am ieşit din mină şi-am văzut, din nou, lumina. Am înţeles atunci, mult mai bine, cît de importantă era solidaritatea de care minerii ne vorbeau mereu în interviuri, cît de mult conta siguranţa pe care le-o dădea, fiecăruia, cel de lîngă ei. Fără omul-de-sprijin puteai, în orice moment, să mori. Timpul petrecut în mină ne-a ajutat să fim mai aproape de povestitorii comunitari intervievaţi, de experienţele lor de legătură umană profundă, de momentele în care au pierdut prieteni, părinţi, fraţi. Experienţa din mină ne-a făcut să cunoaştem în detaliu timpul atît de vulnerabil şi, totodată, atît de solid al „relaţionărilor de adîncime“. Timp preţios al ajutorului reciproc, în absenţa căruia viaţa poate fi, în orice secundă, clipa unui sfîrşit. Orele petrecute în subteran ne-au dat dimensiunea fricii acutizante de care ne-au vorbit soţiile de mineri, care trăiesc în fiecare zi cu spaima că nu-şi vor mai vedea soţii acasă. La intrarea în mină, în drumul spre locul de unde minerii îşi iau lămpile, sînt scrise cîteva cuvinte „de revenire la lumină“, la cei dragi, la copii: „Te aştept acasă, tăticule“. Toţi copiii cu care am vorbit în Valea Jiului – am realizat un atelier de poveşti personale, desene, fotografii cu un grup de copii şi adolescenţi din Petrila, cu ajutorul artistului Ion Barbu, care ne-a ajutat în tot procesul nostru de documentare – ne-au povestit despre experienţele lor legate de mină, despre lumea lor puternic impregnată de munca taţilor pe care-i aşteaptă în fiecare zi „vii şi tot bucuroşi“, după cum ne-a spus una dintre fetiţele prezente la atelier.

documentare pentru spectacolul Sub Pămînt

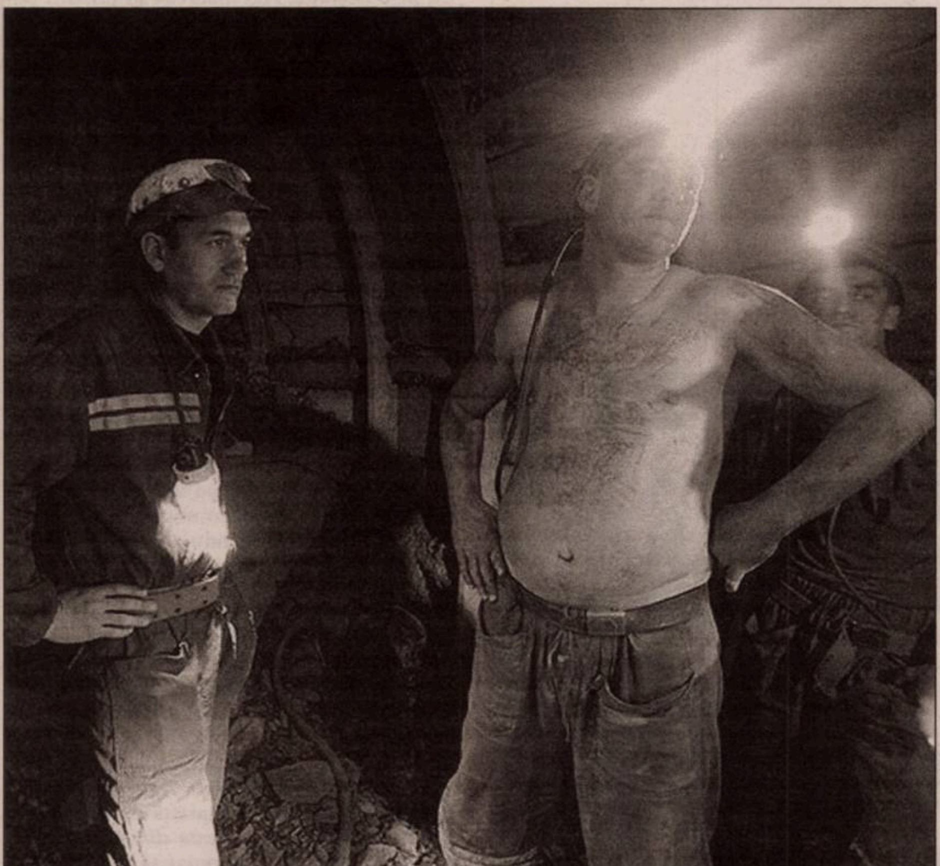

Cea de-a doua etapă a documentării – o săptămînă (aprilie 2012) – a presupus implicarea întregii echipe (actriţe şi actori, scenograf) în procesul de lucru din Valea Jiului. Actorii s-au întîlnit cu o parte dintre actanţii comunitari pe care i-au jucat ulterior în spectacol, i-au cunoscut pe copiii cu care am lucrat, au coborît în mină. Spectacolul *Sub Pămînt* a fost jucat în toate oraşele din Valea Jiului în care ne-am documentat. Ni s-a părut important să revenim în locurile şi alături de oamenii care ne-au ajutat să construim spectacolul, să avem un dialog cu ei, să dezbatem împreună teme pe care le-am cercetat. Să creăm o comunitate narativă prin care cei documentaţi să-şi poată vedea poveştile reprezentate. Cred că una dintre mizele esenţiale ale unui spectacol documentar, construit în jurul unor comunităţi, este să se întoarcă în spaţiile care l-au inspirat, care i-au dat consistenţă, emoţie şi sens existenţial. La spectacolul din Aninoasa, jucat într-o sală de clasă, au venit doi dintre cei ale căror poveşti erau reprezentate – un miner salvator care şi-a ascultat monologul cu lacrimi în ochi şi un miner participant la greva din 1977, care a cîntat împreună cu actorul Andrei Şerban cîntecele pe care ni le cîntase cînd i-am luat interviul. Revendicările minerilor din '77 vizau programul şi condiţiile de muncă, investiţiile în mină, locuinţele şi aprovizionarea Văii Jiului.

Am încercat să aducem în spectacolul *Sub Pămînt* ceva din atmosfera oraşelor în care ne-am documentat, frînturi din dialogurile pe care le-am auzit pe străzi, stări pe care le-am trăit. În Uricani, un oraş din Valea Jiului în care ai senzaţia că timpul se scurge cu pipeta, sufocat de un prezent tot mai greu de trăit, un oraş în care pe stradă vezi bunici trişti şi nepoţi captivi în aşteptarea părinţilor plecaţi la muncă în străinătate, un locuitor mi-a spus: „Aici a fost ce-a fost cît a fost şi dup-aia n-a mai fost“. Această frază m-a urmărit în toate oraşele din Valea Jiului, în toate locurile prăbuşite în care-am ajuns, în popicăria-ruină din Petrila, în toate discuţiile pe care le-am avut cu mineri, soţii de mineri şi pensionari conştienţi pe deplin de dezastrele privatizărilor agresive şi de perversitatea măsurilor neoliberale luate în ultimii 25 de ani. Cea mai dureroasă senzaţie pe care am trăit-o în timpul celor trei săptămîni de documentare petrecute în Valea Jiului a fost *golul de speranţă şi încredere* într-un viitor mai bun, împietrirea timpului schimbării, impresia oamenilor că sînt prea insignifianţi ca să reprezinte ceva sau să-şi facă poveştile auzite, impresie accentuată puternic de discursurile politice post-13-15 iunie 1990. Discursuri care au privat comunităţile minereşti de o autoreprezentare pertinentă. „Reprezentările de la centru“ au jonglat cu o serie de clişee jalnice şi reducţioniste despre minerul-brută, care au dus la o cunoaştere total deformată şi precară a unor oameni şi a unor poveşti ţinute în subteranele istoriei oficiale. Documentarea a avut pentru noi valoarea unei descinderi în „abatajele“ unor poveşti personale, emblematice în istoria unor comunităţi-reper pentru transformările din postsocialism. Am documentat naraţiuni care leagă oameni şi colectivităţi într-un timp comun al rememorării. Timp deopotrivă nostalgic şi lucid. Timpul vîrstnicilor care „au apucat un pic din bine“ în Valea Jiului şi al copiilor care le scriu primarilor, în speranţa că, poate, într-o zi îi vor auzi: „Domnule primar, eu nu vreau să vă rog nimic, decît să faceţi un oraş. Puteţi? Anca“.

Am coborît în mină încălţată în cizme cu cîteva numere mai mari.

Mihaela Michailov *este dramaturg. Cele mai recente proiecte în care este implicată sînt* Familia Offline, Amintiri din epoca de şcoală.

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Cu cine reformăm învățămîntul

Să aruncăm rapid o privire asupra CV-urilor și activității membrilor comisiei din învățămînt din Camera Deputaților. Veștile, cu mici excepții, sînt proaste: biografia profesională, meschină, a multora dintre ei nu i-ar recomanda, într-o țară civilizată, decît cel mult pentru un post de profesor stagiar. Cît despre subiectele abordate în cadrul comisiei, ele provoacă o persistentă stupoare: îmi imaginez că gură fie și un început de reformă.

Domnul Szabó Ödön este licențiat în geografie, a lucrat un an ca profesor, iar în alt an a fost și muzeograf, și consilier județean. Atît. Din 2000, anul ultimei funcții descrise în CV-ul său, nu mai știm cu ce s-a ocupat. În schimb, urmărind secțiunea întrebărilor și interpelărilor adresate plenului Camerei Deputaților, concluzia apare de la sine: domnii parlamentari se plictisesc de moarte, deși, slavă Domnului, învățămîntul românesc oferă o mulțime de teme incitante, pline de suspans, numai bune de analizat în forurile decizionale. Dar să le luăm pe rînd.

Domnii parlamentari se plictisesc de moarte.

Iată, de pildă, CV-ul domnului Mihai Deaconu, unul dintre cei care – se presupune – reflectează adînc la soarta școlii autohtone și, mai ales, e gata să propună soluții de redresare a ei. Ce îl recomandă? Activitatea profesională: timp de 33 de ani a fost învățător, opt ani a fost asistent de broker și șapte, administrator de societate comercială. Nu a lipsit nici din administrația locală, în calitate de consilier local în Mușătăști. Am căutat cu lupa niscaiva cursuri postuniversitare de management al educației, de psihologie, de pedagogie, de economie măcar. Nimic cît de cît convingător pentru părinții și profesorii care așteaptă cu sufletul la domnul Ödön are curiozități, opinii, performanțe, reflecții enciclopedice. Iată-le: regulile care guvernează piața internă, circulația mopedelor pe drumurile publice, emiterea acordului de funcționare în siguranță a unui depozit de zgură și cenușă din circumscripția sa electorală, controalele Agenției de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit, pensionarii CFR și modernizarea Trezoreriei.

Domnul Nechita Adrian Oros este medic veterinar, conferențiar universitar doctor la disciplina de toxicologie, fost director al Direcției Sanitar-Veterinare Cluj și al celei pentru Siguranța Alimentară din același județ. Cred că ar putea să ofere opinii pertinente în ceea ce privește programul „Laptele și cornul în școli“. Dar nu atît de multe încît să acopere, profesionist, un întreg mandat de deputat, membru al comisiei de învățămînt.

Doamna Maria Grecea a terminat Facultatea de Industrie a Lemnului. A fost membru în consiliul de administrație al unui spital din Codlea, apoi asociat și administrator, pînă în prezent, al unor firme de „coafură și alte activități de înfrumusețare“ și de „catering pentru evenimente“.

Isprăvile profesionale ale domnului deputat Ion Eparu sînt mult mai diversificate: este doctor în științe inginerești, membru în Asociația Mecanica Ruperii și în cea a Tensometriei, este antrenor calificat de fotbal, medaliat cu aur și argint împreună cu echipa națională de fotbal-tenis.

Și activitatea profesională a doamnei Florica Cherecheș o recomandă pentru susținerea cauzei nobile a învățămîntului în Parlament: a fost, rînd pe rînd, inginer, preparator *blockflöte,* traducător, asistent administrativ, a urmat cursuri de dezvoltarea microîntreprinderilor în Thailanda și SUA, și seminarul „Noii consilieri locali – motorul dezvoltării locale“.

Nu ar fi nimic de comentat. Doar de întrebat: directorii de școli, rectorii și profesorii din universități, învățătorii și părinții știu ei de unde le vin legile și normele care dau contur educației în România? Și, dacă știu, dorm liniștiți?

Maria Iordănescu *este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Puțin despre iubire

Cu ocazia Valentine's Day și a Dragobetelui, precum și a intervalului dintre ele, încărcat, măcar din perspectivă comercială, cu multiple valențe amoroase, am reluat cartea lui Ortega y Gasset, *Studii despre iubire,* reeditată de cîteva ori la Humanitas. Pentru mine, una, de fiecare dată la fel (sau, mai bine-zis, altfel) lămuritoare.

„Nimica nu e mai fecund în viața noastră intimă decît sentimentul dragostei, în atare măsură, încît el devine simbolul oricărei fecundități. Din iubire iau naștere, așadar, în individ, multe lucruri: dorințe, cugetări, volițiuni, acte (...).“

Distincția dintre iubire și dorință e una esențială: „A dori ceva e, în definitiv, tendința de a poseda acel ceva, în care caz posesia înseamnă, într-un fel sau altul, ca obiectul să intre în orbita noastră și să ajungă oarecum a face parte din noi.“ A iubi înseamnă, după Ortega y Gasset, reversul: „În loc de a consimți ca obiectul să vină la mine, eu sînt cel care mă duc la obiect și mă instalez în el. În actul amoros, persoana iese din sine: e pesemne cea mai intensă încercare făcută de către natură pentru ca fiecare să iasă din sine însuși către altceva.“

Dorința are un caracter pasiv, iubirea e activitate. Dorința moare odată cu dobîndirea obiectului, iubirea e veșnic nesatisfăcută. Dorința și iubirea încep la fel: obiectul ei, lucru sau persoană, o stîrnește. „În actul iubirii părăsim liniștea și repausul din lăuntrul nostru și emigrăm virtualmente către obiect. Iar această stare de perpetuă emigrare înseamnă a iubi.“

Această emigrare nu se face intermitent, ci în mod continuu: iubirea e „un fluid care curge continuu“. În jurul obiectului dorit, „iubirea depune eforturi“. Dorința doar se bucură de obiectul dorit, dar nu-i aduce nici o ofrandă.

„A fi alături de obiectul iubit, într-un contact și o proximitate mai profunde decît cele spațiale“ – acesta e simptomul adevăratei iubiri. „O convețuire de tip ontologic cu persoana iubită, fidelă destinului acesteia, oricare ar fi el.“

Mai mult de atît, o contopire a identităților: „Îndrăgostitul simte o ciudată pornire irezistibilă de a-și dizolva individualitatea în cea a celuilalt și, invers, de a o absorbi pe cea a ființei iubite în individualitatea sa. (...) Desfătarea iubirii constă în a te simți poros din punct de vedere metafizic pentru o altă individualitate.“

Pe ce criterii e selectat obiectul? „Obiectul“ nu reprezintă doar o formă fizică: „Iubirea presupune o aderare intimă la un anumit tip de viață umană care ni se pare cel mai bun și pe care-l găsim preformat, insinuat în altă ființă.“ „În alegerea iubitei, bărbatul își revelează fondul esențial, ceea ce și femeia face în alegerea iubitului. Tipul uman pe care-l preferăm în celălalt schițează profilul propriei noastre inimi.“

Obiectul ales îi diminuează îndrăgostitului atenția față de celelalte lucruri din jur. „Conștiința se îngustează și conține doar un obiect. Atenția rămîne paralizată. Nu înaintează de la un lucru la altul. E fixă, rigidă, pradă unei singure ființe.“ „Tot frămîntînd cu atenția un obiect, tot concentrîndu-te asupra lui, acesta dobîndește pentru conștiință o forță de realitate incomparabilă.“

De aici similitudinea între îndrăgostire și entuziasmul mistic: „E «starea de grație», comună îndrăgostitului și misticului. (...) În «starea de grație» – fie ea mistică sau erotică – viața își pierde ponderalitatea și acreala cu generozitatea unui mare senior, fericitul are un zîmbet pentru tot ce-l înconjoară. (...) Explicația este că, reîncepînd, după etapa sa de absorbire, să privească lucrurile, le vede nu în ele însele, ci reflectate în ceea ce există în exclusivitate pentru el: Dumnezeu sau ființa iubită.“

„Cînd pășim printre lucruri ne simțim imponderabili.“ Îndrăgostitul fericit – ca și misticul – vede totul frumos și plăcut, nu mai observă defectele celor din jur, de la „altitudinea lui inaccesibilă“. „Delectarea «stării de grație», oriunde s-ar prezenta ea, se bazează, așadar, pe faptul că ești în afara lumii și în afara ta însuți. Literal, chiar asta înseamnă «extaz».“

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

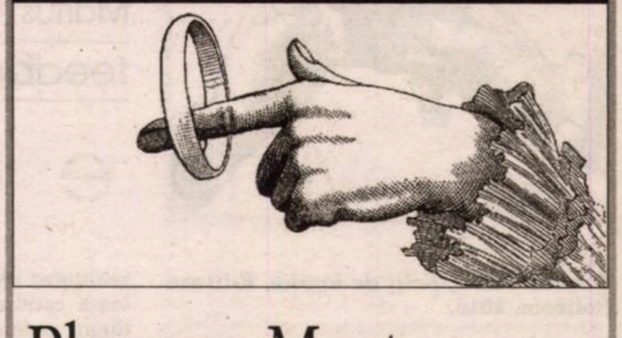

Plec pe Marte

Din cei o sută de potențiali coloniști care vor fi trimiși pe Marte, *The Guardian* i-a ales zilele trecute pe cei zece care au șansele cele mai mari să se îmbarce în zborul ăsta fără întoarcere. Pentru cei dintre dumneavoastră care nu au prins știrea, e vorba despre un proiect de colonizare a planetei Marte în 2024. Drumul e fără întoarcere. Adică oamenii care aleg aventura asta, o aleg pentru totdeauna. Pleacă de pe Pămînt și rămîn pe Marte pînă la finele vieții lor sau pînă li se termină salatele crescute în sere, sau pînă cînd înnebunește unul dintre ei și-i hăcuiește pe toți, înțelegeți dumneavoastră ideea.

Recunosc că m-a încercat și pe mine gîndul de a pleca încă de cînd am aflat că se caută candidați pentru vacanța asta eternă. M-am întrebat, în același timp, ce fel de oameni aleg cu bună știință să părăsească locurile familiare, aerul, vîntul, Mega Image-ul din colț (deși e posibil să găsești un Mega Image pe Marte cînd ajungi acolo – ca să bifez și glumița previzibilă), marea, plaja, ca să plece pe planeta asta înspăimîntătoare. Marte e o planetă nasoală, măturată de vînturi extraordinar de puternice și de furtuni grozave de praf care-i schimba permanent suprafața, zguduită de cutremure devastatoare produse de plăci tectonice care se mișcă vertical, un loc atroce din care erup vulcani și unde e foarte-foarte frig. Phobos și Deimos sînt cele două Luni ale ei.

Cum sînt așadar oamenii care vor să plece acolo? Din portretele celor zece, așa cum sînt ele prezentate în *The Guardian,* pare că avem toate tipologiile umane bune să populeze un SF cinstit. Savantul, bufonul, fata întreprinzătoare, misterioasa, renascentistul, aventurierul, specialistul IT și așa mai departe. Unul dintre ei, de pildă, e un polonez care se prezintă a fi unul dintre cei patru marțieni care au ajuns vreodată pe Pămînt. Se declară interesat de coliziunile materie-antimaterie și de ceea ce se numește picotehnologie (ceva care se ocupa cu măsuri muuult mai mici ca în nanotehnologie). O japoneză de 50 de ani vrea să facă sushi pe Marte, după ce viața ei a fost un turbion de experiențe: femeia a făcut arheologie, IT, un maraton de șapte zile în Sahara, e specialistă în bucătăria japoneză și, desigur, preoteasă ascetică în vîrf de munte. Cum să n-o selectezi? În fine, un britanic, cu față irecuperabilă de tocilar, e student la masterat în fizică la Oxford și face niște chestii pe care eu, una, le pricep greu. O Joanna din Canada nu se laudă cu mari aptitudini, dar se declară optimistă și curioasă, are un zîmbet larg și un *hashtag* care spune pemarteenevoiederoșii. Un neamț tînăr se declară fan al mașinăriilor mari și grele pe care știe să le mînuiască bine. Filmul e gata.

Eu de ce aș fi vrut să plec? Păi, ca la fiecare dintre dumneavoastră, probabil, depinde de momente. În ziua în care zici că nu mai ai nevoie de nici un șef, decizi să pleci pe Marte. În ziua în care nu te poți mișca într-un oraș care paralizează total cînd plouă, îți vine să pleci pe Marte. Cînd ești dezamăgit, cînd crezi că nu mai ai speranță și nici cine știe ce orizonturi profesionale, pleci pe Marte. Cînd te părăsește iubita, cînd ți se întîmplă ceva atît de grav că nimic nu mai contează, cînd visezi cu ochii deschiși la orice altceva și vezi cît de mic ești, pleci pe Marte.

Nu știu cine ar fi atît de inconștient să mă selecteze pe mine pentru aventura asta. Cu ce naiba să-i atrag? Să le zic că sînt licențiată în Literele românești și că știu despre ce e vorba în minorul Peregrin Transilvan? Să le zic din Eminescu cu steaua pe care o vezi acum și nu e? Contează că fac o ciorbă bună? Nici măcar optimistă ca fata aia din Canada nu sînt. Dar cu ceva din toată chestia asta tot am rămas. Cu o dragoste crescîndă pentru tot ce e deasupra și dincolo de Pămîntul nostru. (Da, mă uit la Discovery, nu mustăciți.) Cu mii de întrebări despre singularitate, despre antimaterie, despre vortex-uri primordiale. Cu mirări infinite în fața filozofiei fizicilor cuantice. Cu propensiuni astronomice spre universul mare, dar băltind pe aici, prin cartier.

Selma Iusuf *este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

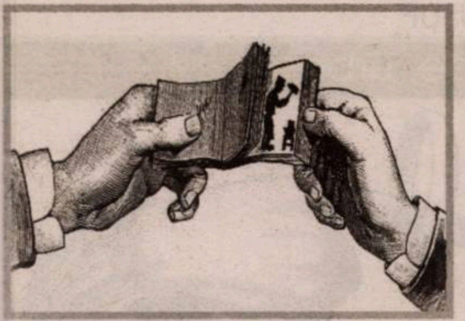

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Marius CHIVU

feedbook

Pe scurt, din viață

● **Anca Vieru, *Felii de lămîie*, Editura Polirom, 2015.**

La sfîrşitul lunii ianuarie, site-ul bookaholic.ro îşi invita cititorii să voteze, pe genuri, cele mai bune cărţi româneşti ale anului trecut. Partea cu adevărat interesantă a anchetei nu era atît preferinţa obscură a cititorilor (pentru cărţile de proză ineptă ale unor nume precum Petronela Rotaru sau Corina Ozon, votate drept „mai bune“ decît cărţile unor Mircea Cărtărescu sau Dan Lungu), cît listarea producţiei de carte românească pe anul 2014. La categoria prozei scurte, spre exemplu, apăreau aproape patruzeci de volume de povestiri, o producţie absolut impresionantă, dacă ignorăm faptul că cele mai multe dintre acele cărţi de proză scurtă sînt, în frunte cu preferata votanţilor, (sub)mediocre. Se poate constata însă un uşor reviriment al genului, chiar dacă deocamdată doar cantitativ. Iar acest interes uşor crescut se manifestă inclusiv în cadrul editurilor mari de pe piaţa noastră (un sfert din titlurile menţionate pe bookaholic.ro erau tipărite de acestea) şi mă bucur să văd că începutul anului aduce un debut în proză scurtă, şi-ncă unul foarte bun, chiar la Polirom.

Din prezentarea de pe clapeta copertei, nu afli prea multe despre autoare. Doar că este absolventă de Politehnică şi a unui masterat în comunicare, că scrie „de cîţiva ani“, timp în care a publicat mai mult online, dar şi în două volume colective: *Moş Crăciun & Co.* (ART, 2013) şi *Ficţiuni reale* (Humanitas, 2013). Cele douăzeci de povestiri sînt omogene stilistic şi tematic, majoritatea se ocupă de relaţii domestice, poveşti amoroase (trecute sau ajunse la final) şi istorii de familie, scurte cadre ce surprind situaţii de criză de cuplu sau, dimpotrivă, momente întinse în timp, uneori destine redate pe *fast-rewind,* în medii sociale variate: stradă, scara blocului, corporaţii, petreceri *middle-class;* şi cu destinaţii diferite: vacanţe, fugi/plecări în străinătate. Atît cît îi stă în puteri, acest volum de povestiri panoramează scurt o Românie contemporană şi propune o galerie de personaje recognoscibile, împrumutate din realitatea imediată, surprinse în situaţii de viaţă cotidiană însă nelipsită de extraordinar, redate adesea în tuşe sentimentale triste, uneori şi cu multă ironie şi umor.

Cartea se deschide cu începutul tare al uneia dintre cele mai bune povestiri: „De dimineaţă, Lara a adus la şcoală un cap de iepure. Îl învelise într-un şervet de bucătărie cu dungi albastre, îl pusese într-o pungă de la Mega Image şi, cînd l-a scos, ne-am îmbulzit cu toţii, curioşi“ – o situaţie stranie din lumea copiiilor, narată la persoana întîi de o adolescentă, nu atît inocentă, cît blocată de o dramă familială la care pare doar că trage cu urechea, lăsîndu-l pe cititor numai s-o întrevadă pe fundalul scurtei istorisiri. Următoarea povestire, în cu totul alt registru, este încă una dintre cele reuşite: un cuplu blazat petrece o mică vacanţă în Deltă în compania întîmplătoare, amuzantă, dar şi frustrantă, a doi tineri îndrăgostiţi care se alintă cu „Zîni“ şi „Iubi“. Bărbatul, naratorul povestirii, urmăreşte cu atenţie mişcările tinerilor şi, atras de tinereţea fetei, îşi petrece mica vacanţă în voyeurisme şi fantezii care se răsfrîng benefic asupra soţiei („Au fost zile splendide pentru nevastă-mea, am auzit-o cum îi spunea soră-sii la telefon că aici e un adevărat paradis, o sfătuia să vină şi ea cu Gicu.“). Numai că plecarea din Deltă echivalează, pentru toată lumea, cu părăsirea paradisului. În povestirea „A zecea parte“, una dintre cele mai dramatice din carte, pe fondul unei reuniuni de douăzeci de ani se derulează o poveste de dragoste din trecut, o poveste petrecută în ultimul an de comunism, încheiată brusc şi cu repercusiuni grave. Întîlnirea dintre foştii iubiţi, după atîta vreme, cu semnele timpului şi ale întîmplării din trecut la vedere, este una sufocantă, încărcată de regret şi vinovăţie. „Paşaportul de pe pian“ este o altă povestire în centrul căreia se află o poveste de dragoste a tatălui din anii comunismului, reactivată, după treizeci de ani, în epoca Facebook de propria sa fiică. Naraţiunea alternează epistolarul clasic cu tipul de comunicare al reţelei sociale, dînd povestirii aerul unui detectivism sentimental.

POLIROM
Anca Vieru
Felii de lămâie
proză

Două povestiri sînt scrise sub forma monologului: cea care dă şi titlul cărţii ne oferă un personaj feminin care-şi duce viaţa pe băncuţele din parc, o femeie atentă la tot ce se întîmplă în jur, dar incapabilă să perceapă ce se întîmplă cu sine; şi „Tanţa recită Luceafărul“ – cea mai comică proză din carte, alături de cea intitulată „Numele“, odiseea schimbării unui nume de-a lungul unei vieţi de poştaş –, unde o gospodină văduvă este, la fel, atentă la tot ce se întîmplă cu vecinii de pe scară pe care-i spionează prin vizor, adunînd bîrfe şi poveşti ce-şi găsesc un rost superior atunci cînd trebuie să raporteze unui poliţist circumstanţele unui scandal degenerat într-un accident de bloc. Tot o văduvă de la bloc are în centru şi povestirea „Recensămînt“, desfăşurată de data aceasta sub forma rememorării pline de umor, în cheia unui laitmotiv simbolic (reluat sub o altă formă şi în „Tradiţie de familie“), a relaţiei cu răposatul. „Zi liberă“ şi „Chilipir“ sînt două povestiri înrudite prin cinismul destinului sub semnul căruia se desfăşoară două relaţii de cuplu, ambele încheiate brusc şi cumva la fel de lipsite de noroc; tot despre impasul unui cuplu fiind vorba şi în cea mai scurtă proză din carte, reprodusă integral mai jos. Un alt text scurt şi percutant este şi cel intitulat „Frunze pe talpă“, care are o situaţie vag carveriană: un cuplu e martorul impasibil al unui atac de agresiune; text la finalul căruia cititorul din mine a resimţit frustrarea de a nu fi fost exploatată suficient (m-am dus cu gîndul la „So Much Water So Close To Home“).

Tot pe scurt, aş asemăna debutul Ancăi Vieru cu cel al Laviniei Branişte din *Cinci minute pe zi* (Casa de Pariuri Literare, 2011). Prin urmare nu pot decît să-i aştept cu nerăbdare a doua carte pentru a confirma faptul că avem de-a face cu o nouă voce importantă în proza (scurtă) de la noi.

■ ■ ■

„Raul îndreptă oglinda retrovizoare şi dădu mai încet radioul de bord, unde vocea prezenta avantajele unui nou tip de scaun auto pentru bebeluşi.

– I-am spus că mi se pare cea mai proastă idee. Că n-o să crească vînzările doar dacă micşorează pachetul. E o tîmpenie.

Marta nu-i răspunse. Trase puţin centura de siguranţă, ca şi cum ar fi vrut s-o aranjeze mai bine, şi o mirosi încă o dată. *Hypnôse* de la Lancôme.

– Şi nu numai atît. E un proces mult mai complex, orice neiniţiat într-ale marketingului poate să-şi dea seama. Dar el, nu. Cînd vine cu o idee trebuie să-i spui că e genială, altfel tu eşti un prost şi un încuiat.

A treia sîmbătă la rînd, gîndi Marta. Şi de fiecare dată, după ce se duce la sală. Simţi atingerea centurii pe gît, în locul în care şi ea obişnuia să se dea cu parfum.

– Dar toţi îi cîntă în strună, Şefu' în sus şi Şefu' în jos. N-au coloană vertebrală, ce să mai vorbim.

Raul frînă brusc la culoarea roşie a semaforului şi se întoarse spre Marta.

– Nişte lachei, asta sînt toţi.

Pe trotuar, chiar în dreptul geamului, un băieţel de patru-cinci ani împingea o maşinuţă al cărei claxon imita sirena de pompieri. O tînără se apropie în fugă şi-l trase de la marginea trotuarului. Şirul de maşini care aşteptau la semafor se deplasă şi Marta văzu în oglinda laterală cum tînăra ridică băieţelul în braţe.

– Poate ar trebui să ne programăm şi la Med-child. Colega Ioanei a reuşit cu ei, şi încerca de mai bine de…

– Marta, am mai discutat.

Raul semnaliză pentru banda din stînga, dar maşinile se scurgeau întruna.

– Numai mîrlani în oraşul ăsta, unu' nu te-ar lăsa să treci.

Pînă la urmă reuşi să se strecoare în spatele unui Opel argintiu, pe geamul căruia un abţibild spunea *„baby on board“*. Marta netezi cuta bluzei de sub centură.

– Mă mai iubeşti?

– Nu începe, te rog. Doar pentru că nu mai suport atîta planificare, şi prelevare, şi analize, şi tot rahatul ăsta cu nume sofisticat, nu înseamnă că…

Ridică din umeri fără să continue şi viră la stînga pe o străduţă îngustă, apoi parcă maşina în spatele unui Audi A8 roşu, nou, pe care-l evaluă cu priviri admirative.

– Maşină adevărată. Dar eu tot nu înţeleg cum de şi-o permite frate-tu.

Marta îşi desfăcu centura de siguranţă şi o mirosi din nou înainte să-i dea drumul. Parfumul părea estompat. Sau poate se obişnuise ea.“

(„Centura de siguranţă“)

PUBLICITATE

NU RATA!
Descoperă-l pe STALIN, un dictator cu o personalitate tulburătoare, în
CONVERSAȚII CU STALIN
de Milovan Djilas
luni, 2 martie, doar cu adevărul
Preț special, ziar + carte: 14,99 lei
MILOVAN DJILAS • Conversații cu Stalin
MILOVAN DJILAS
Conversații cu Stalin
Corint ISTORIE
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

Anamaria DOBINCIUC

Psihopaţi, Fifty Shades şi anxietăţi feministe

1. În liceu, una din plăcerile mele secrete şi vinovate era să-mi petrec noaptea de sîmbătă uitîndu-mă pe Discovery la maratonul de criminalistică şi dosare FBI. Ucigaşii în serie erau cei mai fascinanţi, bineînţeles. Din siguranţa orăşelului meu de provincie, unde nu-ţi era teamă să te plimbi singură după miezul nopţii, îmi permiteam o asemenea fascinaţie macabră. Asta nu înseamnă că detaliile cazurilor erau uşor de digerat. Dimpotrivă. Atîtea corpuri de femei torturate, violate, ucise cu brutalitate, expuse într-un mod care le fura şi o ultimă urmă de demnitate nu mai lăsau loc nici unui dubiu: misoginia ucide. Iar motivaţiile ucigaşilor, explicate în termeni facili, uneori freudieni, erau cu atît mai frustrante. Şi atunci de unde fascinaţia? N-am nici cea mai mică idee. Mitul creat în jurul unor astfel de personaje? Da, personaje. Pentru că unul ca Ted Bundy, răul întruchipat şi totuşi charismatic, pare atît de îndepărtat de realitate încît în imaginarul colectiv devine un personaj de thriller hollywoodian.

2. Nu e surprinzător atunci că Jamie Dornan l-a ales tocmai pe Ted Bundy pentru a se documenta pentru rolul său din *The Fall*. Ambivalenţa faţă de Paul Spector e creată din primele minute ale serialului, din momentul în care-şi scoate masca. Ştii că Spector e un prădător, ştii că urmează să ucidă o femeie, şi totuşi: Jamie Dornan e irezistibil. Mai mult, Spector e un tată iubitor şi un soţ atent, e un consilier psihologic capabil să dezarmeze bărbaţi violenţi cu doar cîteva cuvinte (chiar mai atrăgător decît *just a pretty face)*. Un psihopat atrăgător şi empatic pe care ar trebui să-l urăsc – probabil că ar trebui să mă simt manipulată. Dar nu. Mi-e foarte clar ce încearcă să facă *The Fall*. De altfel, scenariul îşi oferă mesajele pe tavă: e vorba aici de dedublare şi de imposibilitatea de a şti ce gînduri/fapte întunecate ascunde cel de lîngă tine. Ambivalenţa faţă de Spector e perfect contrabalansată de tenacitatea şi feminismul celei care-l vînează: Stella Gibson (Gillian Anderson, într-o revenire memorabilă pe micul ecran).

3. Christian Grey, mult mediatizatul rol al lui Dornan, e tipicul psihopat glorificat de psihologia pop *(The Wisdom of Psychopaths* de Kevin Dutton, de exemplu). Adică acel tip de psihopat care nu e capabil de crimă, dar care prezintă exact acele trăsături atît de preţioase în sistemul capitalist-patriarhal: lipsa fricii, agresivitate, dominanţă, charismă, încredere în sine. Christian Grey trece însă puţin pragul şi se apropie de Paul Spector. E un prădător. Iar motivaţia pentru preferinţele lui sexuale dă un nume rău BDSM-ului şi l-ar satisface numai pe Freud (aşa cum îi mărturiseşte Anei, îi face plăcere să lovească fete şatene care îi amintesc de mama sa biologică). Cînd Anastasia Steele intră împiedicîndu-se în biroul său, Grey vede în ea o potenţială supusă. O urmăreşte nu pentru că ar fi vorba de dragoste la prima vedere, ci pentru că e curios să vadă cum i se va înroşi pielea sub loviturile lui.

Asemănările dintre Christian Grey şi Paul Spector nu se limitează la un comportament general de prădător sexual. Ambii sînt orfani. Mama lui Spector s-a sinucis cînd acesta avea 7 ani, iar mama lui Grey, o prostituată drogată, a murit cînd el avea 4 ani. O fotografie e tot ce le-a rămas de la mamele lor biologice. Ambii au un anumit tip de victime/supuse (brunete sau şatene). Spector păstrează cîte o şuviţă de păr de la victimele sale. Lui Grey îi place să împletească părul supuselor într-o coadă (pentru că, aflăm mai tîrziu, mama lui biologică îl lăsa uneori să se joace cu părul ei). Cea care e pe urmele lui Spector e blondă; soţia lui e blondă. Singura femeie care l-a dominat pe Grey e blondă; toate femeile care lucrează pentru el sînt blonde.

Cînd Anastasia Steele intră împiedicîndu-se în biroul său, Grey vede în ea o potenţială supusă.

4. S-a creat un grad ridicat de anxietate feministă în jurul fenomenului *Fifty Shades*, ceea ce, într-o anumită măsură, e uşor de înţeles. Feminismul e ameninţat constant, din toate părţile (chiar şi de neînţelegerile din interior, ar zice unii). *Backlash*-ul e cît se poate de real, iar momentan acesta se resimte cel mai puternic din cauza unor mişcări agresive şi violente ca MRA (Men's Rights Activism), cu derivatele ei (Gamergate, Pick-Up Artists şi altele despre care nici nu vreau să mai ştiu – refuz să vizitez acel colţ întunecat al Internetului). Însă feminismul ar trebui să fie extraordinar de fragil pentru ca fenomene de masă precum *Twilight* sau *Fifty Shades* – oricît de mare ar fi succesul lor – să reprezinte o ameninţare reală sau chiar un regres. Şi tocmai pentru că ştiu că feminismul nu e fragil îmi permit să devin din ce în ce mai relaxată cînd vine vorba de ceva ca *Fifty Shades*.

În mod normal, m-aş număra printre feministele care critică *pattern*-ul abuziv care domină relaţia dintre Christian şi Ana în afara jocului de roluri. Problema e că fiecare exemplu ales pentru a susţine această perspectivă îşi găseşte imediat un „dar“, sau un contraexemplu altundeva în trilogie. Nu degeaba cartea se numeşte *Fifty Shades of Grey*. De multe ori, confuzia Anei devine confuzia cititoarei. E OK ce se întîmplă sau nu? S-a întrecut o limită sau nu? Pînă la urmă, totul se reduce la consimţămînt. Iar subtitlul cărţii ar putea la fel de bine să fie *Consent is sexy!* (sloganul feminist venit ca urmare a unei culturi a violului în care unora li se pare perfect normal să violeze fete inconştiente; dacă propunerea de lege privind consimţămîntul are sens sau nu – asta e o întreagă altă poveste).

Cît de autentică e relaţia BDSM dintre Christian şi Ana e irelevant aici. Relevantă e constanta negociere a limitelor, cererea şi oferirea consimţămîntului, stabilirea unor *safewords*. Încredere e cuvîntul-cheie – aşa cum ar trebui să fie, de altfel, în orice tip de relaţie.

5. Pentru că *Fifty Shades* e înainte de toate povestea unei iniţieri sexuale, pentru că e un amalgam de basme (Frumoasa şi Bestia, Barbă-Albastră, Cenuşăreasa), textul poate fi citit în aceeaşi cheie ca *The Company of Wolves*. Poate că Rosaleen (Scufiţa Roşie) îşi doreşte ca lupul să-i iasă în cale. Poate că îşi doreşte să fie sedusă de el. Poate că îşi doreşte să fie devorată (sexual) de lup. Obişnuita dinamică de gen – agresivitate masculină şi victimizare/pasivitate feminină – e subminată în *The Company of Wolves* şi, într-o mai mică măsură, chiar şi în *Fifty Shades*. Diferenţa e că Rosaleen are destul de multă maturitate încît să ştie că nu-l va putea schimba pe lup. Astfel că sfîrşitul lui *The Company of Wolves* e mult mai satisfăcător decît direcţia convenţională şi heteronormativă pe care o ia *Fifty Shades*.

6. Andrea Dworkin (într-un discurs adresat unui public format din bărbaţi): „Nu cred că violul e inevitabil sau firesc. Dacă aş crede asta, n-aş avea nici un motiv să fiu aici. Dacă aş crede asta, practica mea politică ar fi diferită. V-aţi întrebat vreodată de ce [noi, femeile] nu ne aflăm pur şi simplu într-o luptă armată împotriva voastră? Nu e pentru că ar fi o penurie de cuţite de bucătărie în ţara asta. E pentru că, în ciuda dovezilor, credem în umanitatea voastră.“

Pentru că discuţia e dincolo de lipsa de valoare literară, dincolo de numărul de scene de sex din film (şi cu siguranţă dincolo de lipsa de excitaţie a bărbaţilor *straight* la vederea filmului), fenomenul *Fifty Shades* ar trebui citit exact aşa cum sugerează citatul de mai sus – ca dorinţa femeilor să aibă încredere absolută în bărbaţi. În ciuda dovezilor care indică exact contrariul.

Anamaria Dobinciuc *este absolventă a masteratului de Societate mediatică, Facultatea de Studii Europene, Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca.*

Gura şi prisosul inimii (sau despre provocări)

Din torentul de reacţii care au invadat mijloacele mass-media în urma evenimentelor tragice de la Paris, una, care circula recent pe o importantă reţea de socializare, mi-a atras în mod special atenţia. Este vorba despre o caricatură care îl înfăţişează pe Iisus răstignit pe cruce, privind trist şi resemnat în jos, către un preot (catolic după calota pe care o poartă pe cap) care, cu mîinile în şolduri, îl priveşte mustrător spunîndu-i: *„You shouldn't have provoked them!"*.

Iniţial am avut doar o senzaţie de repulsie, mi s-a părut a fi una din acele mostre de umor gratuit, de un gust îndoielnic, care apar de obicei în contextul unor evenimente importante, dar care nu au nimic cu fondul problemei, ci care doar speculează gustul public pentru senzaţional, grotesc şi şocant. Apariţia preotului catolic la momentul crucificării mi s-a părut a fi o inversiune temporală cel puţin neinspirată, postura de dascăl cicălitor (a preotului) şi cea de elev obraznic pedepsit (a victimei) – groteşti, iar ideea că Iisus ar fi „provocat" pe cineva într-un fel sau altul – total nejustificată. Nu era el profetul blînd care mergea călare pe măgăruş, care spunea să întoarcem şi celălalt obraz, care vindeca bolnavii cu o simplă atingere şi care propovăduia iubirea aproapelui?

Mai tîrziu mi-am dat seama că respectiva caricatură are totuşi măcar un merit: ea se desparte cumva de disputa gălăgioasă creată la nivelul opiniei publice, împărţită, aşa cum ştim, în cele două mari şi atotputernice echipe, respectiv FC „S-au jertfit pe altarul libertăţii de expresie" *versus* FC „S-au jertfit pe naiba, şi-au făcut-o cu mîna lor", o dispută care mi s-a părut de la bun început mult prea zgomotoasă şi pătimaşă ca să poată ajunge la nişte concluzii utilizabile. Involuntar sau nu, caricatura ar putea muta puţin centrul de greutate al discuţiei dinspre chestiunea crimei (odioasă şi nejustificată ca orice crimă, dar care stîrneşte asemenea emoţii şi pasiuni negative încît întunecă judecata raţională), înspre aspectul religios-deontologic, cel puţin la fel de important şi care, tocmai din pricina acestei întunecări, riscă să rămînă complet neabordat. „Păi, cu ce i-a provocat Iisus pe călăii săi?", îţi vine să te întrebi privind desenul şi parcă, în timpul întrebării, vacarmul general tace puţin.

Revenind, chiar şi rapid, la principalele surse de informare asupra biografiei şi a modului de gîndire ale lui Iisus, care sînt Evangheliile (şi în special la Evanghelia lui Matei, care cred că reuşeşte să redea în modul cel mai viu atît portretul lui, ca om şi ca lider, cît şi contextul în care a trăit), vom observa că ipostazele provocatoare în care îl găsim nu sînt deloc puţine. Nu este greu de imaginat cam cum se simţeau liderii politici şi religioşi oficiali ai vremii cînd Iisus vorbea „gloatelor", care îl ascultau în număr din ce în ce mai mare, astfel: „Cărturarii şi Fariseii şed pe scaunul lui Moise. Deci toate lucrurile pe cari vă spun ei să le păziţi, păziţi-le şi faceţi-le; dar după faptele lor să nu faceţi. Căci ei zic, dar nu fac..." (Matei 23, traducerea Cornilescu) sau „Cînd vă rugaţi, să nu fiţi ca făţarnicii, cărora le place să se roage stînd în picioare în sinagogi şi la colţurile uliţelor pentru ca să fie văzuţi de oameni. Adevărat vă spun, că şi-au luat răsplata. Ci tu, cînd te rogi, intră în odăiţa ta, încuie uşa şi roagă-te Tatălui tău, care este în ascuns şi Tatăl tău, care vede în ascuns, îţi va răsplăti" (Matei 6) sau „Vai de voi, Cărturari şi Farisei făţarnici! Pentru că voi închideţi oamenilor împărăţia cerurilor: nici voi nu intraţi în ea şi nici pe cei ce vor să intre nu-i lăsaţi să intre (...) de aceea vă veţi lua o mare osîndă" (Matei 23) sau „Nu vă strîngeţi comori pe pămînt, unde le mănîncă moliile şi rugina (...), ci strîngeţi-vă comori în cer, unde nu le mănîncă moliile şi rugina (...) pentru că unde este comoara voastră, acolo va fi şi inima voastră" (Matei 6) etc.

„Păi, cu ce i-a provocat Iisus pe călăii săi?"

Cred că problema care se punea în vremea aceea (şi care nouă astăzi ni se pare de neconceput) era că, prin aceste idei, Iisus încerca (şi ar fi putut să reuşească) să submineze din temelii nu doar un regim politic sau altul, nu o religie sau alta, ci ideea de stat în sine. Pentru că dacă „gloatele", din ce în ce mai seduse de discursul Mîntuitorului (naive, cum erau la acea vreme, nu atît de „emancipate" ca cele de azi), ar fi devenit la un moment dat cu adevărat dezinteresate de bunurile materiale (în sensul dat de stat acestei noţiuni), dezinteresate de discursurile liderilor politici şi religioşi şi fiecare ar fi revenit la „odăiţa" lui şi la divinitatea din „ascuns", atunci ideea de stat ar fi avut mult de suferit şi s-ar fi putut chiar prăbuşi, iar revenirea la natură şi la legile divine, la acea Vîrstă de Aur la care uneori mai visăm şi azi, ar fi devenit deodată foarte posibilă: un pericol cît se poate de concret şi de şocant pentru „înţelepţii" de atunci. (Care au acţionat în consecinţă şi ar fi acţionat, fără îndoială, exact la fel în orice alt context istoric, naţional, politic sau cultural în care un asemenea lider neconvenţional de excepţie s-ar fi ivit.)

Sigur, această perspectivă nu mai poate stîrni astăzi decît, eventual, cîteva zîmbete îngăduitoare, dar este de presupus că Tolstoi, de exemplu, în urmă cu doar o sută de ani, nu zîmbea deloc atunci cînd, aproape de sfîrşitul vieţii, scria în jurnalul său: „Din ce în ce mai limpede şi mai insistent se cere formulată ideea că una din principalele cauze ale nenorocirilor prin care trece omenirea este *inerţia,* acceptarea unor forme ale vieţii deja *desuete:* Biserica, Statul, Ştiinţa. A ara peste grîne, a îmbrăca, adult fiind, haine de copil şi a le sfîşia, coase la loc, a le ajusta şi a nu înţelege că *nu mai e nevoie de ele*, că trebuie aruncate şi făcute altele noi. (7 martie 1909)" (Lev Tolstoi, *Despre Dumnezeu şi om. Din jurnalul ultimilor ani, 1907-1910,* Editura Humanitas, 2006). (De altfel, pentru astfel de idei Biserica l-a şi excomunicat, ceea ce dovedeşte că, departe de a fi devenit bătrînul nebun şi senil despre care s-a vorbit, scriitorul reuşise să ajungă la un nivel care îi permitea să atingă în mod dureros puncte vulnerabile ale sistemului – dar asta este probabil o cu totul altă discuţie.)

Evenimentele de la Paris şi vacarmul apocaliptic care a urmat arată însă, încă o dată, dacă mai era nevoie, că lumea (care îşi spune încă) creştină nu mai vibrează la unison la provocări legate de marile idei, sau de marile principii, sau de marea Artă, ci doar la marile spaime, tragedii, cataclisme sau, în cele mai fericite cazuri, la marile evenimente sportive, dovedind prin asta nu atît capacitate de „solidarizare" (la urma urmei, de frică şi animalele se „solidarizează"), cît, în primul rînd, că este *foarte uşor de manipulat* (acea fragilitate agresivă despre care se vorbea la un moment dat), pentru că, aşa cum spune Petre Ţuţea: „Fără Dumnezeu omul rămîne un biet animal (...), care vine de nicăieri şi merge spre nicăieri". Şi mai arată ceva: anume că, poate acum mai mult ca niciodată, înainte de a vorbi cu atîta patos, ca despre o nouă religie, despre libertatea de exprimare, cei care îşi spun creştini şi mai ales cei care, pe deasupra, se consideră şi lideri de opinie ar trebui să poarte în minte, printre atîtea şi atîtea copleşitoare griji şi responsabilităţi, şi aceste vorbe simple, ale aceluiaşi Iisus: „...gura vorbeşte din prisosul inimii. Omul bun scoate lucruri bune din vistieria bună a inimii lui, iar omul rău scoate lucruri rele din vistieria rea a inimii lui" (Matei 12, 34-35). Aproape la fel de simple şi de uşor de reţinut ca şi *Je suis Charlie*.

Şerban GEORGESCU

Malraux sau Charlie?

Francezii ar trebui să se hotărască între *Malraux* şi *Charlie*. *„Le XXI-ème siècle sera spirituel ou ne sera pas"* – celebra zicere (ulterior contestată) a fostului ministru, citată pe toate meridianele, spre adînca notorietate a poporului francez, este în antagonism perfect cu imundele caricaturi ale tabloidului din Hexagon, la fel de mediatizate. Oricum ar fi, nişte desene pornografice nu pot fi ataşate termenului de *spiritualitate*. Dezacordul fiind relativ la o temă filozofică fundamentală, nu poate fi acceptat sub eticheta libertăţii de opinie, cel puţin nu sub aspectul solidarizării de amploare în jurul blasfemiei. Fiindcă dacă democraţia/libertatea de opinie ar constitui autoritatea absolută, oricine ar putea revendica rediscutarea ideologiilor blamate astăzi, care şi ele s-au bucurat, la vremea respectivă, de un imens sprijin popular.

După cum bine se ştie, germanii demonstrau cu milioanele în favoarea nazismului (absolut neobligaţi), la fel ca şi francezii de la mitingul de duminică, 11 ianuarie 2015. Pentru cei din urmă, istoria nu a demonstrat încă cît de mult se înşală. Nu pentru că au comemorat victimele, ceea ce este uman şi firesc, nu pentru că au manifestat împotriva terorismului, ci pentru că, prin frecvenţa lozincilor *„Je suis Charlie"* au arătat, fără echivoc, că acceptă şi promovează blasfemia. Mai mult decît atît, simbolurile religioase ale islamului fiind comune, în mare parte, cu cele creştine (Avraam, Fecioara Maria, Iisus) francezii au lovit şi în sacralitatea tradiţionala a Europei (de fapt au mai făcut-o şi cu alte ocazii). În fond, cu scuzele de rigoare, putem face abstracţie de islam; *Charlie Hebdo* a emis în spaţiul public şi pornografii abominabile referitoare la Sfînta Treime, la Iisus şi Fecioara Maria...

Numai că, aici apare problema: *blasfemia nu este o valoare culturală.* Asta o ştie orice om de bun-simţ, nu numai cei care au studiat la Sorbona. Cu atît mai curios, cînd se manifestă în Franţa, „vîrful culturii europene". Sau poate... este doar o legendă. *„Cultura nu se moşteneşte, se cucereşte"* – spunea acelaşi André Malraux... Dacă exemplul cu nazismul este poate prea dur, am să aduc în discuţie cazuri mai recente:

- Salvador Allende, ales preşedinte în Chile (1973), perfect democratic şi dat jos cu forţa, cu sprijin determinant din partea SUA, o altă democraţie de prestigiu (în urma loviturii de stat Allende şi-a pierdut viaţa, împreună cu alte mii de chilieni);
- Atacul terorist al serviciilor secrete franceze asupra militanţilor Greenpeace (1985);
- Algeria (1991), fenomen cunoscut ca *paradoxul democraţiei;*
- Cei patru savanţi iranieni ucişi mişeleşte, în ţara lor, la Teheran, atentate puse în legătură cu presupusul program nuclear al Iranului etc. etc.

Toate aceste fapte, mai mult sau mai puţin contemporane, conduc la concluzia evidentă că lumea occidentală acceptă şi alte criterii, care, ocazional, exced argumentul democratic.

Înţeleg foarte bine teama sinceră a unor oameni vizavi de fundamentalism/extremism, cu referire şi la cel religios. Ceea ce trebuie să înţelegem cu toţii este că există şi un *extremism al democraţiei* fiindcă extremismul este un dat biologic, el nu vine ataşat obligatoriu numai comunismului, nazismului sau islamului. Nici *democraţia* nu pare a fi scutită de acest aspect nefericit. Fără *echilibru* şi *cultură* se poate ajunge ori la *anarhie,* ori ne întoarcem iaraşi la *dictatură*. Este ceea ce se întîmplă, în mod deocamdată incipient, imediat după atentat, în Franţa. Pe de o parte, mulţi francezi pictează simboluri naziste pe clădiri, care aparţin etnicilor arabi, exact cum făceau trupele SA şi SS în Germania interbelică, cu magazinele evreieşti, pe de altă parte, mai mulţi tineri au fost arestaţi şi condamnaţi cu executare pînă la un an, numai pentru că s-au manifestat public „anti-*Charlie*". Anti-*Charlie* nu înseamnă proterorism! Duşmanul *Răului* nu este întotdeauna *Binele* (vezi binoamele comunism – nazism, Iran – Irak etc.).

Argumentul raţional poate fi bine susţinut de un *iluminist* – termenul asigură, cred, şi simpatia fanilor *Charlie* pentru că Iluminismul e asociat adeseori cu laicitatea, dacă nu chiar cu ateismul. Aşadar, pentru Hume, şi nu numai pentru el, „existenţa lui Dumnezeu nu poate fi nici demonstrată, nici negată, ea depăşind orice cunoaştere posibilă". Ambele „dogme" sînt deci perfect plauzibile. În această accepţiune, credinţa în Dumnezeu chiar nu mai reprezintă o dogmă, ca şi ateismul de altfel. Credinţa nu poate fi deci atacată satiric (sub sancţiunea ridicolului) aşa cum se încearcă, acreditînd ideea unei utopii anacronice.

În plus, cunoaşterea ştiinţifică contemporană, contrar spoielii de cultură de pe unele site-uri, tinde mai mult să confirme decît să infirme idei tradiţional religioase (vezi, de exemplu, *Power of thought* şi cercetările de la Princeton University).

Nu trebuie neglijat nici argumentul statistic: la nivel global, aproximativ 59% din populaţia lumii se declară religioasă.

Cîţiva cetăţeni se întrebau retoric pe diferite *site*-uri dacă au voie să rîdă de copiii bolnavi de cancer sau să caricaturizeze Holocaustul. Nu aş merge atît de departe... Totuşi, aş da un răspuns celor care se întreabă obsedant: *„Cum ar fi trebuit să se reacţioneze la caricaturile considerate obscene?"* Foarte simplu, puteau fi atacate în aceeaşi manieră simbolurile „sacre" ale francezilor. Vom începe cu Napoleon.

Napoleon a comis crime de război şi/sau crime împotriva umanităţii. Există lucrări bine documentate (inclusiv in limba română), cu autori reputaţi, care descriu aceste crime. Mai mult decît atît, filozoful francez Claude Ribbe, în cartea sa *Le Crime de Napoléon* (2005) avansează ideea că francezii, şi nu Hitler, ar deţine brevetul pentu folosirea *camerelor de gazare* ca metodă de exterminare în masă (în timpul Revoluţiei haitiene ar fi murit astfel aproximativ 100.000 de sclavi, în primii ani ai secolului al XIX-lea).

Etiologia acestor crime se poate căuta în atrocitaţile comise în noaptea de Sf. Bartolomeu sau într-un alt mare eveniment elogiat astăzi: Revoluţia Franceză. Cine are curajul să-l citească pe Thomas Carlyle, va reevalua în mod sigur ceea ce a învăţat la Istorie... Tot aici ne putem minuna de execuţia prin ghilotinare a savantului Lavoisier sub frumoasa lozincă europeană *„republica nu are nevoie de savanţi"*...

Ar fi interesant de ştiut dacă cuvîntul *decadenţă* mai are vreo semnificaţie în lumea occidentală de astăzi. Aşa cum s-a mai spus, după 7 ianuarie 2015, Bătrînul continent nu mai este acelaşi... A avut loc atacul Europei asupra ei însăşi.

Mihai BĂDIC

mihai.badic@icpe-ca.ro
19 februarie 2015

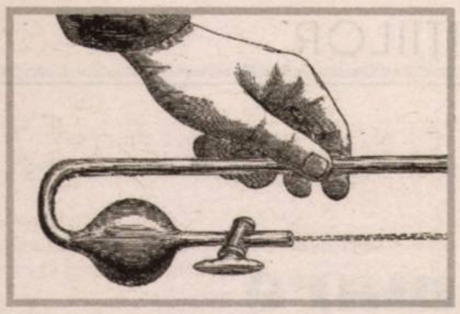

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Frisoane cu glazură

● ***Secvențe și profile*, regia și coregrafia: Florin Fieroiu, scenografia: Cristina Milea, muzica: Vlaicu Golcea, text: Farid Fairuz. Cu: Georgia Căprărin, Ioana Cheregi, George Dometi, Andreea Gabor, Mihaela Gherdan, Alina Leonte, Alin Stanciu, Radu Tudor, Răzvan Vicoveanu. Teatrul „Regina Maria“, Oradea.**

De ani buni, coregraful Florin Fieroiu lucrează cu regizori de teatru: Radu Afrim, Theodor-Cristian Popescu, Radu-Alexandru Nica, Gianina Cărbunariu. Prezența lui umple un gol din teatrele dramatice, atît pentru spectacolul în sine – care dispune în puține cazuri de mișcare scenică lucrată profesionist –, cît și pentru actori, care „uită“ să-și folosească întregul corp, dînd atenție, de cele mai multe ori, numai vorbirii. Fieroiu urmează direcția regizorală fără să i se subordoneze, completează conceptul spectacolului, îl dezvoltă, aduce contrapunctul, creează un spațiu al corpului pe scenă în tabloul general desenat de regizor. Cine l-a văzut vreodată lucrînd știe că Fieroiu are o profundă înțelegere a dramaturgiei, atît a celei de text, cît și a celei de spectacol și că reușește să descopere în actor abilități de expresie nebănuite.

Coregraful a făcut primul său spectacol de autor, *derdiendans,* la Teatrul German de Stat din Timișoara, în contextul directoratului benefic al lui Lucian Vărșăndan, care a adus instituția bănățeană în atenția națională. În ultimii ani, Teatrul German din Timișoara a devenit unul dintre cele mai active din țară, cu spectacole inteligente, provocatoare și cu o trupă energică, din care se tot remarcă talente. Era aproape firesc ca directorul Teatrului German să rezoneze cu ideea unui performance în care cuvîntul este aservit corpului (Teatrul German și CNDB au lansat de curînd o licitație de proiecte pentru un nou spectacol de dans contemporan pe care îl vor produce împreună).

Un al doilea spectacol de autor, *Secvențe și profile,* a fost făcut la Teatrul „Regina Maria“ din Oradea în toamna anului trecut. CNDB a prezentat acest performance în deschiderea celei de-a doua ediții a festivalului Like CNDB#1 care se desfășoară din 14 februarie pînă în 21 martie și cuprinde spectacole – de la hitul *Realia* al lui Farid Fairuz la proaspătul *Despre tandrețe* al Andreei Novac –, ateliere și filme – documentarul lui Emanuel Vasiliu, *CNDB ocupat,* și cele din Festivalul One World România, cărora li s-a rezervat o seară înteagă.

Spectacolul orădean a fost adaptat spațiului de la CNDB, mai mic și mai puțin tehnologizat decît Teatrul „Regina Maria“. Practic, show-ul a fost reconfigurat în altă paradigmă, căci scenografia și perspectiva spectatorului s-au schimbat. Fieroiu a dezgolit pereții CDNB-ului pînă la faianță (în clădirea temporară care riscă să devină permanentă, Centrul funcționează în condiții minimale pentru o instituție artistică), o nuditate plăcută, care a dat abrazivitate spectacolului, poate amplificîndu-i puțin agresivitatea.

© A. Bulboaca

Secvențe și profile este o construcție performativă cu trei elemente: coregrafie, muzică, text. Florin Fieroiu imaginează cinci linii coregrafice paralele – care funcționează fiecare ca traseu pentru unul, doi sau trei actori – în care corpurile se întîlnesc, se ciocnesc, se atrag și se resping, se amușinează, uneori cu senzualitate, dezvoltînd erotismul, alteori din curiozitate, instituind competiția. Se produc serii de relații scurte. În duete, actorii experimentează relaționarea unuia cu celălalt, provoacă și răspund stimulilor. Spectacolul funcționează pe această narațiune fragmentară, se constituie într-un inventar de reacții minimal dezvoltate, de intenții de cunoaștere reciprocă. Este ca și cum spectacolul nu ar crea un organism funcțional, ci ar expune celulele care îl alcătuiesc într-un puzzle uriaș. Dramaturgia spectacolului vizează o compresie a cotidianului: dorințe, tensiuni, frustrări, ratări, intenții dezvoltate între două sau trei personaje. Uneori, cîte un personaj rămîne singur, claustrat în tiparul său de reacție sau eliberat de orice constrîngere. Din aceste mici compoziții (fraze coregrafice repetitive), fiecare spectator își poate face propria interpretare, care se configurează în jurul relațiilor interumane și al alienării urbane, deși actorii nu interpretează personaje în sensul clasic. Spectacolul are o structură bipolară, este un diptic. La mijloc este o pauză de dramaturgie după care spectacolul se întoarce pe dos, dar asta nu înseamnă că parcurge cu strictețe, în sens invers, același traseu din prima parte, ci își permite libertăți, punctînd doar anumite momente.

Fieroiu urmează direcția regizorală fără să i se subordoneze.

Al doilea element montat în acest construct performativ este muzica lui Vlaicu Golcea, un univers sonor care funcționează simbiotic cu mișcarea, dar își păstrează identitatea. Muzica nu este suport pentru mișcare, ci partener. Compus în timpul repetițiilor, coconul sonor a fost asamblat într-un edificiu cu personalitate care are la bază repetitivitatea, dar într-un flux cursiv care vine ca un contrapunct la discontinuitatea coregrafică. Al treilea element, textul scris de Farid Fairuz (după ce spectacolul a fost gata) și proiectat în timpul show-ului, are, la rîndul său, o dinamică proprie, autonomă față de muzică și coregrafie. „Textul contextualizează spectacolul“, spune Fieroiu, și acesta este un diagnostic corect. În mod cert, textul nu explicitează coregrafia, ci o însoțește în ritmul său, îi este companion, nu subordonat. Poemul urban (din care am extras titlul acestui articol) urmărește haosul gîndurilor, prin urmare este sincopat și poetic, o coregrafie a cuvintelor care aduce emoție în acest spectacol abraziv. De altfel, știam că Farid Fairuz mînuiește bine ideile și cuvintele (un paradox aparent: coregrafii sînt buni vorbitori și scriitori, argumentează inteligent și unii au talent literar).

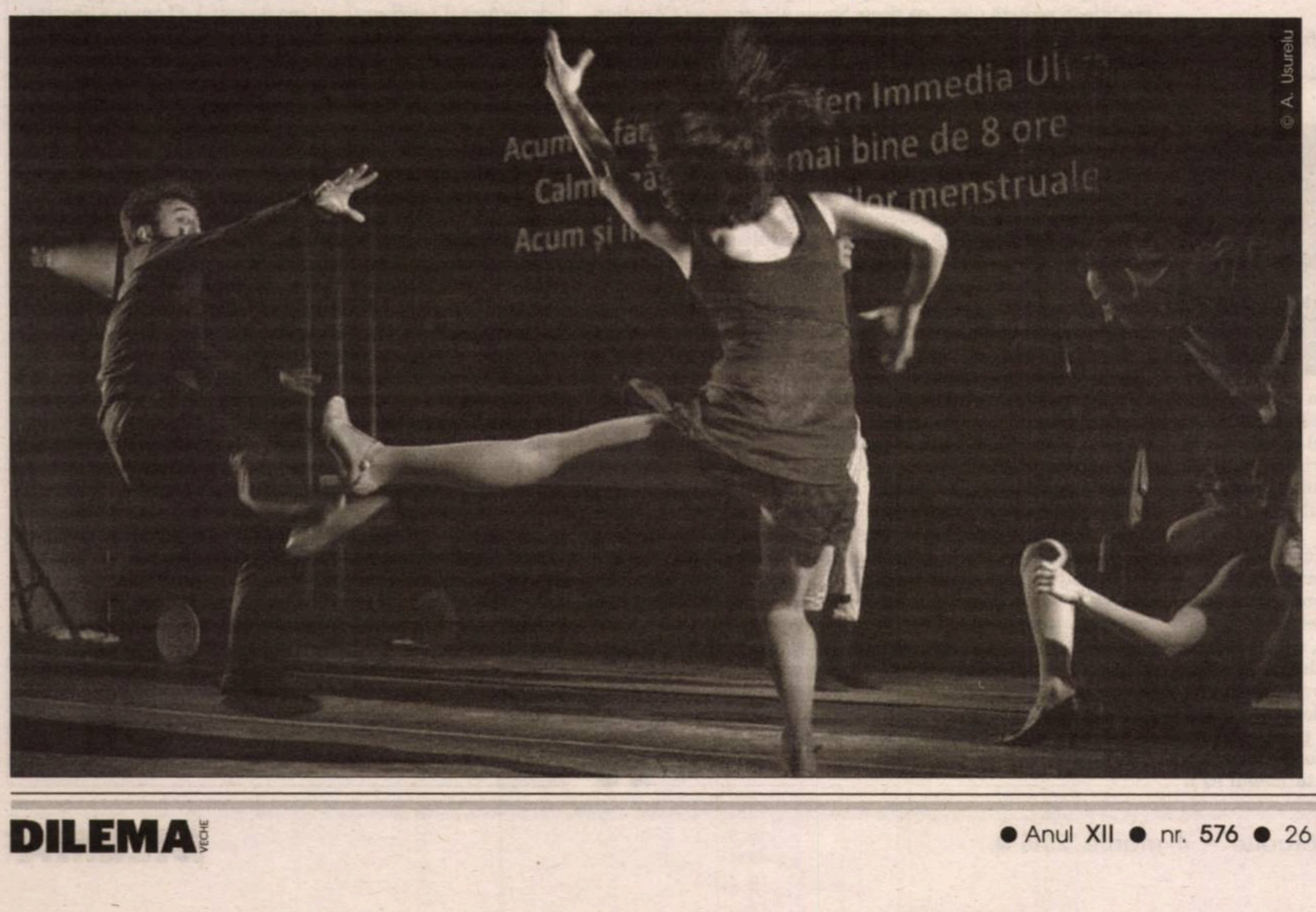

© A. Usurelu

Secvențe și profile este un spectacol consistent, poate mai închegat decît *derdiedans* pentru că îi lipsesc timpii de relaxare (cu excepția cezurii de la mijloc), iar fragmentaritatea generează o permanentă tensiune. Asta îl face mai ușor de perceput de către spectatorii neviciați de tipare teatrale, în speciali de cei tineri, receptivi la limbaje performative noi (dintr-un exces de… corectitudine, direcția teatrului a decis că spectacolul nu este recomandat celor sub 16 ani, deși nuditatea invocată ca justificare nu există, căci nuditatea presupune organe genitale la vedere, iar în spectacol „se văd“ doar sîni acoperiți de palme). Astfel, performance-ul deschide apetitul spectatorului spre forme noi de spectacol, educă publicul și, în egală măsură, actorii. Cu prea puțin antrenament corporal făcut în școală, actorii pierd conștientizarea propriei corporalități cînd ajung în teatrele dramatice, sub supremația cuvîntului. Ceea ce face Florin Fieroiu este să reîmprospăteze instrumentele de lucru ale actorului, făcîndu-l conștient de resursele nefolosite și eliberîndu-l de corsetul textului.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

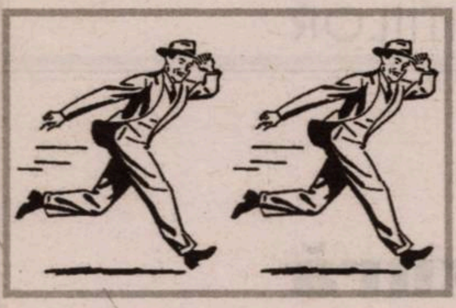

Andrei GORZO

dilematograf

Paradis în destrămare

● ***Inherent Vice*** **(SUA, 2014), de Paul Thomas Anderson.**

La fel ca romanul omonim (din 2009) al lui Thomas Pynchon, *Inherent Vice* al lui Paul Thomas Anderson prezintă un detectiv hippie californian în permanenţă fumat, ca acela din *The Big Lebowski* (1998) al fraţilor Coen; şi mai prezintă un mister în tradiţia celui construit de Raymond Chandler pentru romanul său din 1939, *Somnul de veci,* despre care legenda spune că atît Chandler, cît şi scenariştii ecranizării hollywoodiene din 1946 (printre care William Faulkner) i-au pierdut firul de încîlcit ce era. Prima combinaţie cinematografică a acestor două ingrediente datează din 1973: e vorba despre *The Long Goodbye* al lui Robert Altman, adaptare după un alt roman de Chandler (tradus în limba română sub titlul *Rămas bun pentru vecie),* cu un scenariu de Leigh Brackett (care lucrase cu Faulkner la *The Big Sleep* din '46) şi cu un detectiv californian semi-hippiotizat. Acţiunea lui *Inherent Vice* se petrece în epoca filmului lui Altman; de fapt, e important anul în care se petrece – 1970. Formatul de *mystery* chandlerian e folosit nu doar parodic, ci şi alegoric: ancheta desfăşurată aici de detectivul hippiot (Joaquin Phoenix), printr-o ceaţă care e parţial aceea din propriul lui creier, generată de *joint*-urile pe care le fumează nonstop, porneşte de la dispariţia unei persoane, dar marea dispariţie investigată aici de Pynchon – şi, pe urmele lui, de Anderson – este aceea a utopiilor „contraculturii“ americane din anii '60. La un an după crimele clanului Manson – şi cu doi ani înainte de realegerea lui Nixon ca preşedinte –, atmosfera prerevoluţionară a început să vireze spre un preapocaliptic de nuanţă paranoidă. Nixon apare într-o înregistrare TV, întrerupt dintr-un discurs de huiduielile unui saxofonist comunist (Owen Wilson). Saxofonistul se dovedeşte a fi însă un agent FBI sub acoperire – huiduiala era un pic de teatru menit să-l facă mai credibil ca disident. Viitorul preşedinte Reagan e şi el pomenit pentru una dintre măsurile pe care le-a luat ca guvernator al Californiei (primul mandat: 1967-'71): închiderea spitalelor psihiatrice de stat (cultura conservatoare sud-californiană asocia psihiatria cu comunismul). Firul anchetei (sau poate *trip*-ul lui) îl duce pe detectivul din film pînă la o instituţie particulară apărută în locul unui spital închis: un loc care pare să combine spălările pe creier cu tuşele de „spiritualitate“ nativ-americană şi orientală – aplecarea unei bune părţi din contracultură către aceste forme de spiritualitate a fost, aşadar, deja asimilată de cultura corporatistă. Din tratamentul administrat pacienţilor face parte vizionarea de filme anticomuniste din anii '50, toate cu acelaşi actor (personaj fictiv) despre care ni se spune că e un fost comunist (luat în vizor ca atare în anii McCarthy-ismului) reeducat exemplar. Inclusiv datorită acestor întoarceri spre trecut şi spre viitor, momentul contraculturii – adică momentul cînd culturile contestatare, socotite împreună, luaseră proporţii de masă – apare ca „o mică paranteză de lumină“ (metafora lui Pynchon) între o veche ordine represivă şi noua ordine represivă care, instaurată în anii '70 şi consolidată în anii '80-'90, rezistă şi azi.

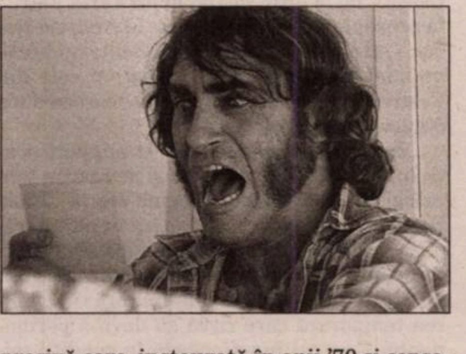

„Paranteza de lumină“ nu e însă idealizată. Facţiuni contraculturale care în principiu ar trebui să se duşmănească se dovedesc promiscuu-interpermeabile: „Noi şi ei împărtăşim unele opinii despre guvernul american“ – spune un membru de celulă revoluţionară afro-americană despre o frăţie neonazistă. Interpermeabile sînt şi contracultura cu *statu quo*-ul: tot aşa cum un contracultural cu acte în regulă poate fi şi agent FBI, o magistrată (Reese Witherspoon), cu machiaj şi coc ca ale lui Tippi Hedren în filmele lui Hitchcock (ceea ce constituie un *look* ultraconservator pentru 1970), împarte din cînd în cînd patul şi *joint*-urile detectivului hippie, în timp ce un dentist la costum (Martin Short) consumă cocaină şi adolescente rătăcite în doze de rockstar; şi toate astea nu din cauză că vechea putere s-ar clătina, ci, din contră, pentru că-i este atît de uşor să preia de la contracultură sexul, drogurile şi muzica, golindu-le doar de iluzoria lor încărcătură emancipatoare, politic-revoluţionară. Gluma de a-l înlocui pe detectivul particular al lui Chandler (văzut de acesta ca o variantă modernă de cavaler rătăcitor) cu un hippie buimac, confruntat cu o conspiraţie care ar putea foarte bine să nu fie decît un şir de halucinaţii, vine aici cu o încărcătură de patos donquijotesc pe care n-o are în *The Big Lebowski*. Patosul vine din recunoaşterea contraculturii drept mai mult evazionistă decît combativă, drept implicată mai mult într-o fugă de realitatea americană decît într-o luptă pentru schimbarea ei. Pe hîrtie, *Inherent Vice* se arată prins într-o mare încrengătură de filiaţii şi tangenţe literare şi cinematografice, dar, ca film, această primă adaptare cinematografică după un roman de Pynchon are o atmosferă *sui generis,* în care tristeţea şi *Angst*-ul sînt latente în multicolorul de caleidoscop psihedelic şi în du-te-vino-ul unei largi menajerii de personaje cu reacţii şi trăsături care trag adesea spre desenul animat. Stilul de prezentare al lui Anderson nu se lasă contaminat de frenezie (ca al lui Terry Gilliam în afinul *Fear and Loathing in Las Vegas);* e sobru, cu mici chicoteli înfundate prilejuite de anumite aranjări ale actorilor şi obiectelor în cadru, dar concentrat cel mai adesea numai pe efectele de actorie, în defavoarea oricărei giumbuşlucării regizorale. *Inherent Vice* e filmat pe peliculă şi imaginile sale sînt tratate astfel încît să poată trece drept un obiect de celuloid datînd din epoca în care e plasat. Dar nu e simplă pastişă sau simplă parodie.

■ ■ ■

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Post-vampirism de club

● **Faunlet, *Fauna from the Heart, Flora from Beyond,* self release, 2014.**

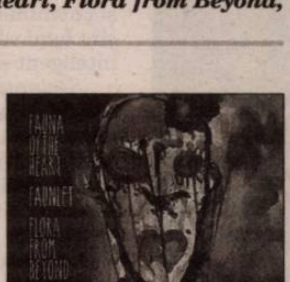

După Valerinne şi Environments, propun în această rubrică o a treia dare de seamă pe marginea unui material trecut prin mîinile producătorului Marius Costache şi prin porţile studioului Next Dog, un stup productiv de muzică românească atipică, oarecum desprins de realităţile naţionale, adresîndu-se cu precădere unui public internaţional. Nici urmă de românism şi Românie pe aceste materiale – e vorba de trupe care, fără consultări biografice, nu îşi trădează originea şi ar fi putut ieşi de oriunde de pe planetă. Relativ la publicul nostru, astfel de materiale pot să acopere găurile rămase printre salturile pe care muzica românească le tot face de 25 de ani în încercarea de a recupera accelerat decalajul faţă de mersul occidental al istoriei.

Dacă în precedentele materiale am avut cazurile unor grupuri alergînd în urma unor trend-uri actuale oarecum suprasaturate (post-rock în cazul lui Valerinne, drone-electro-ambiental în cazul Environments), Faunlet e o cu totul altă speţă, un grup retrograd în mod explicit şi intenţionat, ancorat într-o epocă (anii '80) pe care nici măcar generaţia Pitchfork nu a luat-o încă în considerare în multiplele valuri de *revival* stîrnite în ultimii ani, iar în România am cunoştinţă doar de o trupă care să fi făcut o minimă vîlvă (underground) pe această direcţie – timişorenii de la Arc Gotic. E vorba de forme muzicale prematur asociate etichetei „gotic“, înainte ca termenul să fi fost preluat abuziv în sfera heavy metal-ului melancolic, pe cînd erau încă sesizabile rădăcinile în (synth)pop şi (post)punk. Deşi astfel de rădăcini, mai ales luate separat, sînt bine reprezentate de recentele eforturi de recuperare culturală în spaţiul indie, această soră cenuşăreasă, încercănată şi cu păianjeni atîrnînd din păr – lamentaţia sumbră şi totuşi dansantă a unor Peter Murphy ori Robert Smith –, n-a dobîndit aceeaşi popularitate în scena modernă.

Cu Faunlet, România oferă astfel un pas de avangardă, preluînd povestea de unde au lăsat-o Arc Gotic, deşi nici la nivel internaţional nu sînt semne că s-ar reînchega o modă în direcţia asta. Pînă una-alta, chiar şi albumele de revenire ale lui Peter Murphy au trecut relativ nebăgate în seamă, iar grupurile cu tradiţie în această nişă – să zicem Sopor Aeternus ori Christian Death, dintre cei care par omagiaţi ostentativ de Faunlet (minus partea exhibiţionistă) – nu au reuşit niciodată să treacă de o anumită barieră (joasă) a popularităţii. O importantă distincţie a albumului *Fauna from the Heart, Flora from Beyond* este că nu se mulţumeşte cu apropierea profesionistă a unor reţete nostalgice, ci face un pas important prin aplicarea, peste sound-ul retro al vampirismului de club britanic optzecist, a unor elemente chitaristice post-rock ce pot atrage atenţia şi publicului mai ancorat în modern. De altfel, cei de la Faunlet se revendică mai degrabă dinspre popularul curent *shoegaze* (rockul meditativ difuz la mare căutare azi), decît de la influenţele gotice centrale conceptului atît în plan liric, cît şi sonor. Strategia e, mă tem, necesară pentru a sparge gheaţa, mai ales că rezonează puternic cu un mix similar popularizat cu succes în formă cinematografică de către Jim Jarmusch prin al său film *Only Lovers Left Alive*.

Materialul şchioapătă doar la nivel de versuri – o lipsă tolerabilă dacă ne gîndim la scena gotică nemţească ce are lacune similare, dar a clădit totuşi o tradiţie longevivă în această nişă. Lipsa devine sesizabilă abia în momentul în care ascultătorul, stimulat de nostalgiile produse de Faunlet, începe să răscolească albumele şcolii britanice, iniţiatoare a ideilor puse aici în joc. Avantajul britanicilor vine nu doar din limba nativă, ci şi din tradiţia liricii gotice, care la noi se învîrteşte cam în jurul lui Heliade Rădulescu. Din păcate, informaţiile biografice împărtăşite de grup sînt extrem de lacunare – avem un pivot în persoana unui anume Peter care se ocupă de aproape tot, inclusiv de grafică; acestuia i se alătură doi acompaniatori în persoanele basistului Mihai Molodoi şi bateristului Andrei Doboş.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

George ONOFREI

„Cultura trebuie popularizată“

De curînd s-au împlinit 10 ani de Suplimentul de cultură. *Ce s-a schimbat în timp şi ce-a rămas la fel?*

Cred că cel mai important lucru păstrat în *Suplimentul de cultură* îl reprezintă starea de spirit. O anume libertate dusă dincolo de tabu, de generaţii culturale sau de gusturi. Am respectat întotdeauna opiniile colaboratorilor noştri, care sînt foarte diferiţi ca opţiuni. Nu mi-i imaginez uşor stînd la aceeaşi masă. Dar dacă „masa“ se numeşte *Suplimentul de cultură*, iată că a rămas în picioare, nu s-a răsturnat.

Care e cea mai puternică amintire legată de revistă?

Rămâne legată de... debut. De faptul că lansarea începuse deja, iar tipografia se căznea să „producă“ primele exemplare. A fost o experienţă la limită, dar şi de povestit cu amuzament nepoţilor, cum se zice. Apoi, în ordine cronologică, nu am cum să nu îmi amintesc nesfîrşitele reproşuri legate de faptul că revista nu e mai... serioasă, academică. Cred că pariul a fost cîştigat.

Cum îţi imaginezi revista peste 10 ani?

Peste 10 ani îmi imaginez un *Supliment* la fel de liber şi deschis, unul care să dedice spaţii la fel de largi literaturii române şi autorilor săi. O revistă care să nu uite problemele grave ale administraţiei culturale de la noi (am mari semne de îndoială că vor fi fost depăşite şi peste 10 ani). Cînd am pornit la drum, acum un deceniu, aveam 23 de ani şi încrederea incredibilă a managerului Polirom, Silviu Lupescu. Faptul că, în acest răstimp, această încredere nu a dispărut arată că proiectul se profilează a fi unul pe termen lung, cu o misiune clară – o adresare cît mai largă. Cultura trebuie popularizată, adusă cît mai aproape de destinatar, chiar aproape de cel căruia poate nu îi dă prin minte că i se adresează.

George Onofrei *este redactorul-şef al* Suplimentului de cultură.

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Cînd nu vezi pe unde mergi

Unul dintre primele lucruri pe care le-am făcut cînd m-am trezit, brusc, într-o situaţie insuportabilă şi imposibilă pentru mine, a fost să-mi iau un bilet de avion către Paris. Primul mecanism de supravieţuire care s-a activat. N-a fost fugă, ci pur şi simplu aveam nevoie de sentimentul distanţei. Poate nu am nevoie de mîncare, apă, somn, dar, pentru a-mi păstra o urmă de luciditate, am nevoie de îndepărtare. Nu m-am dus pur şi simplu în vacanţă la Paris, ci la un prieten bun, vechi, unul dintre oamenii despre care ştiam că ar înţelege orice i-aş povestit eu la el pe canapea. Distanţa contează. Nu o poţi lua în mijlocul lucrurilor. Eram conectată – pe Skype, Facebook, Viber, SMS, porumbel călător – cu (orice o mai însemna) acasă, dar eram în alt loc, alt mediu, iar lucrul ăsta mi-a dat o minimă luciditate.

Am ieşit foarte puţin din casă, preferînd canapeaua, ţigările şi Armagnac-ul.

Ştiam teoretic că e ceva terapeutic în călătorii, că ajută, dar nu o simţisem niciodată. Şi, cel puţin în cazul meu, n-a fost o călătorie, a fost trasarea unei distanţe. Deşi am ieşit foarte puţin din casă, preferînd canapeaua, ţigările şi Armagnac-ul, în momentele în care am făcut-o, ceva era schimbat esenţial. Cînd am ieşit cu prietenul din Paris, eram absentă, complet indiferentă la ce-mi povestea de un loc sau altul, complet opacă la orice vedeam. Eu, care de obicei înregistram, curioasă, detalii. Mă plimbam cu un entuziasm nebun. Mă bucuram de orice mică descoperire şi de orice colţ de stradă. Acum eram ca un roboţel teleghidat. Roboţel am fost şi cînd m-am plimbat singură, doar o dată, cîteva ore de mers încontinuu, fără să am nici cea mai vagă idee unde sînt şi fără să mă intereseze de fapt. Am mers aiurea pe străzi, un mers ca să mergi, ca un marş, care poate-poate va reuşi să micşoreze cu un milimetru golul din stomac. Obligaţia de a face lucruri – de a te concentra să intri la metrou (iar cel parizian e o provocare), de a-ţi lua o cafea cînd nu mai poţi, de a suna cînd ajungi prin locuri dubioase, toate acele lucruri foarte, foarte simple de obicei, care, în momentele dificile, devin atît de grele. Simple fapte ca a-ţi mişca piciorul stîng după cel drept şi de a face faţă la aglomeraţie le iei ca pe mici şi importante victorii personale.

Să te plimbi pe străzi într-un oraş străin (deşi mai fusesem de cîteva ori), fără să te intereseze nimic din ce ţi-ar fi atras atenţia de obicei, să nu vezi nimic şi pur şi simplu să mergi învăluit de o atmosferă îndepărtată de cea care doare, poate fi o formă de terapie. Nu rezolvă nimic, dar te ajută să supravieţuieşti măcar zilele alea, să te apropii cît de cît de nişte răspunsuri. Chiar dacă nimic nu-ţi trezeşte interesul, chiar dacă nu vrei să ieşi, chiar dacă nu te interesează să vezi nimic, să mănînci nimic, să faci nimic. Chiar şi în condiţiile astea, călătoria ajută.

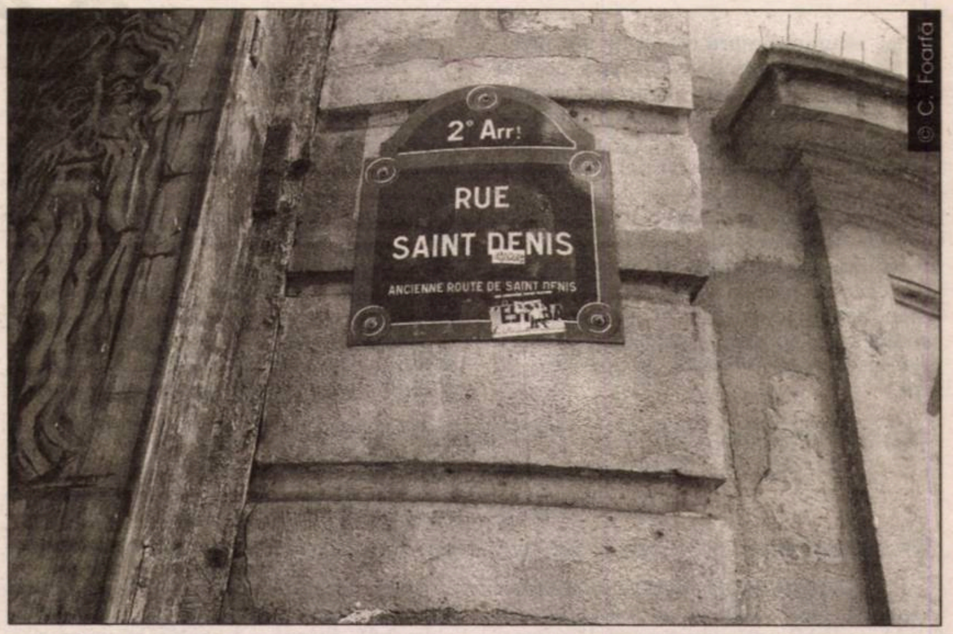
© C. Foarfă

E prima dată cînd nu plec cu amintiri dintr-un loc, nici cu imagini, gusturi, mirosuri, şi cu senzaţia de bine, de preaplin. Acum, singurele lucruri pe care le-am văzut, care mi-au sărit în ochi, erau legate de ce era în mintea mea. De exemplu, numele unei străzi: Saint Denis. E importantă într-o carte, *Lucrarea iubirii* de Gabriel Osmonde, pseudonimul lui Andreï Makine. Iar ce a rămas după această călătorie somnambulică e un fel de întoarcere la mine. Cînd nu mai ştii cine eşti şi ce e cu tine, cred că e important să cauţi locurile esenţiale (de asta vreau să mă reîntorc în Iran) şi oamenii care contează cu adevărat. Chiar dacă lucrurile nu mai stau la fel, iar tu pari altul. Să călătoreşti într-un loc nou (îmi doresc să ajung la Moscova) cu tine în alţi parametri poate fi, cred, o descoperire personală. Atunci cînd ai călătoriile în sînge, orice plecare, chiar şi fără să vezi nimic, rămîne o transfuzie vitală.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POŞTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr.......... Bl......... Sc......... Et......... Ap.........
Localitate.......................... Judeţ/ Sector .... Cod poştal..........
Telefon .... E-mail..

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Abonaţii interesaţi să achiziţioneze pachetul aniversar CD + DVD cu înregistrarea concertului "Interioare" – Alexandru Andrieş - la preţul special de 25 lei, se pot adresa Dept. Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57 sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro. Dată limită 27 februarie 2015.

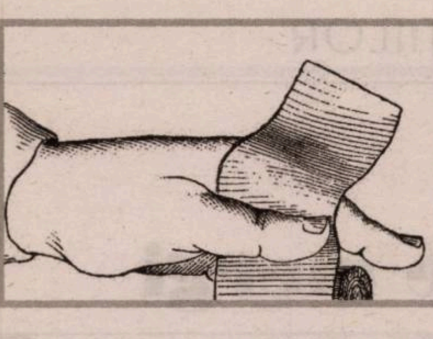

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Elena Udrea, confortul din celulă și cel din libertate

Discursul despre condiţiile din închisoare, cu care Elena Udrea a încercat să obţină luni un vot negativ al colegilor parlamentari în chestiunea arestului preventiv, e rudă cu acel „N-au pîine? Să mănînce cozonac" atribuit Mariei Antoaneta, dar prezent în *Confesiunile* lui Rousseau înainte ca regina să fi avut cum rosti aceste cuvinte. Plîngerile fostei candidate a PMP la preşedinţie arată un gen de disonanţă cognitivă care te face să te întrebi cum a funcţionat România, chiar prost, pe mîna unor oameni care plutesc în asemenea măsură peste ceea ce se întîmplă, cu adevărat, în ţară.

Elena Udrea crede că poţi face meningită dacă nu îţi usuci părul.

Presa a făcut titluri din plîngerea Elenei Udrea că responsabilii cu paza i-au luat sutienul, probabil o procedură normală în arestul preventiv. Lista de nemulţumiri a fostului ministru al Turismului a fost însă mai lungă, incluzînd apa caldă prezentă doar de două ori pe zi, toaleta turcească, lipsa foehn-ului (Elena Udrea crede că poţi face meningită dacă nu îţi usuci părul), pereţii scorojiţi şi dimensiunile foarte mici ale camerei.

Coincidenţă sau nu, unul din cele mai bune condeie ale reportajului românesc, Viorel Ilişoi, publica, cu o zi înainte, în *Viaţa liberă* din Galaţi, o poveste despre lipsa apei calde şi a căldurii în garsoniera în care locuieşte. De ce în *Viaţa liberă* şi de ce în Galaţi? Pur şi simplu pentru că Ilişoi, gazetar şi autor în etate de 47 de ani, care ar putea aspira la o situaţie adică, şi-a văzut de meserie, fără să intre în porcării politice şi alte aranjamente care se lasă cu case confortabile şi altele pentru jurnalişti, pentru a fi dat afară de la *Jurnalul naţional,* adică din presa centrală, prin octombrie anul trecut, după ce fusese plătit din doi în doi multă vreme. Motivul a fost lipsa banilor la ziar.

Cam cu atît te poţi alege în România dacă, cum se spune, îţi vezi de treabă. Cu o zi înainte ca Elena Udrea să se plîngă fiindcă nu are apă caldă decît de două ori pe zi în arest, Viorel Ilişoi a scris, în libertate, cu un singur deget, articolul în care povestea că nu are apă caldă deloc – şi nici căldură – şi că motivul pentru care scrie cu un singur deget e că are doar un reşou cu care se poate încălzi pe partea – şi la mîna – dreaptă. Stînga o ţinea în buzunar şi o folosea numai în caz de urgenţă.

Viorel Ilişoi mai are, încă, curent electric, tastatură, talent şi un deget semiîngheţat cu care poate spune lumii, în *Viaţa liberă* şi pe Facebook, care-i situaţia cu căldura şi apa caldă la el acasă. Presa gălăţeană e însă plină de ştiri despre locuinţele debranşate de la căldură din motive de datorii, iar pe Ilişoi nu îl încălzeşte cu nimic faptul că e cu întreţinerea şi celelalte angarale la zi. N-am stat să număr gălăţenii debranşaţi, dar în apartamentul din centrul Bucureştiului, de unde-mi permit luxul de a scrie acest articol cu zece degete, fără reşou la picioare, gazele crapă din două-n două zile, nu ştie nimeni de ce. În 1992, cînd m-am angajat la *Dreptatea,* scriam la o maşină din ajutoare, tot cu un reşou sub masă, dar, bineînţeles, nu-mi trece prin cap să mă plîng; vă spun toate acestea ca să ne amintim că majoritatea românilor au astfel de experienţe, indiferent cîte note de gaze achită. Mai puţin Elena Udrea.

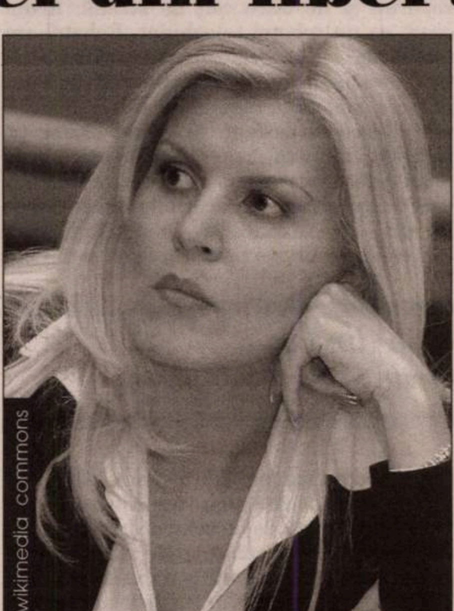

© wikimedia commons

Auzit şi văzut, discursul despre sutien, foehn şi pereţi scorojiţi al deputatei e mai straniu decît redat în scris. Udrea a spus de curînd în Parlament şi în talk-show-uri şi alte lucruri destul de ciudate, încercînd să evite detenţia şi urmărirea penală. Să zicem că acum simte o presiune considerabilă, a căzut foarte repede de foarte sus şi asta o face să vorbească în dodii. E cazul, poate, să facem efortul de a nu urî un om în situaţia ei, indiferent ce se va dovedi că a făcut. Însă HotNews a avut buna idee de a face un mic documentar pe tema altor arestaţi celebri şi a condiţiilor de detenţie de care s-au plîns aceştia. Un Cătălin Voicu şi-a etalat teama de a nu fi violat de „ţigani, bandiţi", un Adrian Năstase s-a plîns că trebuie să mănînce cartofi şi varză cu lingura, în locul furculiţei, un Bogdan Popovici (cel din „Trofeul calităţii") a ricanat din cauza gîndacilor, a ploşniţelor şi altor vietăţi din închisoare. Dinu Patriciu a dat în judecată statul român, la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, din cauza condiţiilor din arest, fără succes.

Cătălin Voicu a cîştigat însă un asemenea proces şi are de primit de la statul român despăgubiri morale de 4500 de euro. Posibil, salariul cu care Viorel Ilişoi îşi ispăşeşte libertatea pe un an întreg.

Poate Elena Udrea nu e în disonanţă cognitivă atît de gravă. E posibil să facă agitaţie în Parlament tocmai în vederea unui asemenea proces. În altă ordine de idei, plîngerile ei despre condiţiile din închisoare sînt detestabile din punctul de vedere al gălăţeanului fără căldură, dar posibil eficace la colegii parlamentari la fel de mofturoşi în privinţa confortului. Mai ales la cei cu musca pe căciulă, care riscă să şi-l piardă printr-o viitoare întemniţare la DNA. Dar, oricum ar sta lucrurile, rămîne faptul că marii escroci ai României sînt condamnaţi, pentru escrocheriile făcute, la o viaţă mai bună decît cea pe care o duc în libertate oamenii oneşti.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Despre moarte, în lumea virtuală

De curînd, am purtat o conversaţie stranie în jocul meu online, un MMORPG despre care am tot scris – Atlantica Online. După aproape doi ani şi jumătate în care am jucat constant, fără prea mari excese şi am devenit din *noob* (în traducere liberă, pafarist) un jucător cu experienţă, mi s-a propus să fiu Chief Officer (un soi de şef-adjunct) în ghilda din care fac parte. La fel ca în viaţa reală *(real life = rl),* şi în joc funcţia aduce cu sine o recunoaştere şi un statut. Dar şi mai multe responsabilităţi. De altfel, principalul motiv pentru care n-am renunţat la joc este comunitatea – totdeauna m-au interesat oamenii reali din spatele unor avataruri, caractere şi tipologii pe care le puteai ghici din replicile de pe chat, fără să pui prea multe întrebări despre viaţa lor reală, pentru că nu prea se face. Oameni din toate colţurile lumii, unii căsătoriţi şi cu copii, alţii studenţi, femei musulmane care joacă din plictiseală pentru că nu prea ies din casă, sud-americani emigraţi în Spania şi Portugalia, asiatici care pot face o misiune de o mie de ori fără să se plictisească, de parcă ar coase în fiecare zi acelaşi nasture, puştime simpatică, uneori chiar pensionari respectabili. Pe cîţiva dintre ei îi consider prieteni, deşi sînt conştientă că nu voi şti niciodată nici măcar cum arată.

Aşadar, regele naţiunii, Karlthegreat – un neamţ extrem de serios şi disciplinat, ca toţi nemţii, de altfel –, mă instruia pe chat cu privire la noile mele sarcini, cînd a pomenit de Afromaniac, un jucător care devenise la un moment dat o legendă. „Şi ce s-a întîmplat cu el?" – am întrebat. „A murit." Textul de pe ecran m-a emoţionat fără să vreau, ca şi cum ar fi murit cineva din satul meu, să zicem. Asta ca să vedeţi ce înseamnă o comunitate, indiferent de mediul în care ea există şi se manifestă. „De unde ştii că a murit?" „Ne-a spus că era foarte bolnav. Şi, la un moment dat, nu l-am văzut online. Mi-am zis că o să revină, dar de atunci n-a mai apărut deloc." „Cancer?" – am mai întrebat eu. „Da, avea 44 de ani." În conversaţia mea cu Karlthegreat a urmat un moment de tăcere sau de reculegere pentru Afromaniac. Apoi, Karl a continuat: „Am mai pierdut o fată din ghildă. O nemţoaică. Avea 23 de ani." „Cum?" „Nu ştiu detalii, probabil un accident. Ne spunea că trebuie să facă un drum pînă la Köln pentru nişte acte. Vineri ne-a zis: *cya on Monday!* (ne vedem luni), dar n-a mai apărut de atunci niciodată." „Poate că doar a renunţat la joc." „Nu era genul ei. Era foarte motivată să joace. Ne anunţa şi cînd lipsea două-trei zile." Am tăcut din nou şi se simţea tristeţea noastră dincolo de ecran, dincolo de tastatură. „Şi au mai fost şi cei doi brazilieni…" – a reluat Karl. „Unul a murit într-un incendiu, într-o discotecă. Poţi să cauţi pe Wikipedia *Kiss nightclub fire.*" Am tastat rapid şi am aflat că pe 27 ianuarie 2013, în Santa Maria, Rio Grande do Sul, la ora 2 noaptea a izbucnit un incediu în care au murit 242 de oameni şi 630 au fost răniţi. „Ai găsit? Şi a mai fost un băiat care a făcut atac de cord. La 28 de ani." „Cum aţi aflat despre ei?" „Aveau prieteni în *rl* care jucau. Unul dintre ei a continuat să joace pe contul băiatului care a murit de inimă." Am rămas o clipă pe gînduri – cum o fi să mori şi avatarul tău din joc să continue să-şi facă misiunile, *upgrade*-urile? Nu este un fel de prelungire a existenţei tale?

În viaţa reală, oamenii mor în fiecare zi. Şi tot în fiecare zi, moartea e subiect de ştire la televizor. Mor şi oameni pe care i-ai cunoscut accidental, mor şi prieteni. Însă în viaţa virtuală, unde nu există boală sau suferinţă, unde avatarul tău nu îmbătrîneşte, iar dacă este omorît de monştri, el poate fi înviat cu poţiuni, moartea capătă o cu totul altă dimensiune, e de domeniul SF. Toate aceste avataruri în care oameni reali au investit timp real din viaţa lor (uneori ani întregi), dar şi emoţii sau pasiune şi care pot capta o frîntură din personalitatea lor, căci sînt, în fond, nişte *alter ego*-uri, vor continua să existe, captive în mica lor lume, la nesfîrşit.

De cîteva luni, în fiecare miercuri, la ora 9 seara, ora României, fac un raid împreună cu David, un pensionar american care are peste 70 de ani. El nu poate mai devreme, căci merge să joace bridge, în viaţa reală. Aşadar, ne dăm întîlnire la 9 fix, la intrarea în labirintul Minotaurului, a devenit deja o obişnuinţă. Raidul durează cam o oră şi de fiecare dată se desfăşoară cam la fel, pentru că fiecare ştie care e rolul lui şi ce are de făcut. Dacă reuşim să terminăm cu cîteva minute mai devreme, e o mică victorie pentru amîndoi. De fiecare dată cînd îl hăituim pe Minotaur, zăpăcindu-l cu vrăji şi luîndu-i sistematic din viaţă, mă uit la cele două avataruri de pe ecran care poartă o luptă pe viaţă şi pe moarte şi mă gîndesc la cei doi oameni reali – o femeie încă tînără din România şi un bărbat deja bătrîn din State care ucid împreună o fiară legendară dintr-o lume „paralelă". Şi simt cum se creează o conexiune puternică între noi doi, care n-ar fi avut nici o şansă să existe în viaţa reală.

Săptămîna trecută, David m-a întrebat pe chat dacă putem amîna raidul nostru pentru joi, căci trebuie să meargă la doctor. I-am spus că nu-i nici o problemă şi i-am urat multă sănătate. Săptămîna aceasta, mi-a zis că poate stabilim o altă oră, că ia nişte medicamente şi din cauza lor nu prea poate să se concentreze la joc, în anumite perioade ale zilei. Mi-am amintit de conversaţia cu Karl, apoi m-am gîndit la David cu duioşie. Ce-o să se întîmple cînd miercuri, la ora 9, la intrarea în labirintul Minotaurului n-o să mă aştepte nimeni?

■ ■ ■

Liliana NICOLAE

Să fie lumină!

– o poveste despre voluntariat şi despre cum putem schimba lucruri. Sau vieţi –

Ţara e împînzită de localităţi mici, izolate, în care de-abia ajung drumurile, darămite lumina sau Internetul. Sînt localităţi în care mai trăiesc cîteva familii, în case risipite pe cîte o coamă de deal sau un vîrf de munte. Poate că mulţi dintre noi am descoperit întîmplător, în drumeţii, astfel de locuri şi oamenii care trăiesc acolo. Cu siguranţă, ne-au plăcut. Natura e minunată, casele tradiţionale, oamenii pitoreşti. Am făcut poze, am plecat mai departe.

La început, Iulian Angheluţă a descoperit şi el întîmplător localităţi fără lumină. Apoi, a început să le caute.

© A. Becheru

Mai întîi a fost Ursici. Satul se află în Hunedoara. Dacă urci la pas din Luncani, faci mai bine de două ore. Cei patru copii din sat fac drumul în fiecare săptămînă, cînd se duc la şcoală, la Boşorod (comuna de care aparţin Ursici şi Luncani). Numai că o iau pe scurtături şi ajung mai repede. La Ursici locuiau în 2010, cînd Iulian a ajuns acolo, 14 familii. Fără lumină, fără biserică, dispensar, magazin sau şcoală. Cîndva era şi şcoală, dar a fost închisă pentru că nu mai erau nici copii, nici învăţător. Iar seara, în fiecare casă se aprindeau lămpile cu gaz. Însă, dacă ieşeai în pragul casei, după lăsarea întunericului, cît vedeai cu ochii, nu zăreai nici o lumină. Cea mai apropiată casă e la mai bine de o jumătate de oră, timp în care urci, cobori, o iei la stînga printr-un lăstăriş sau treci pe lîngă o rîpă care se cască la marginea drumului pe care nu te întîlneşti cu nimeni.

Fără lumină, fără biserică,
dispensar, magazin sau şcoală.

Iulian a ajuns în Ursici cu nişte prieteni de la un grup de off-road. După o vreme s-au întors cu ceva ajutoare. Numai că Iulian nu s-a oprit aici. A vrut să aducă lumina în satul răsfirat pe muntele Şureanu. Aşa că a înfiinţat un ONG: Free Mioriţa. Lucra într-o firmă de publicitate şi a ştiut cum să-şi promoveze ideea. A făcut tricouri şi alte materiale promoţionale, a participat la diferite tîrguri, iar în scurt timp a găsit un sponsor dispus să dea toţi banii pentru cele 14 panouri solare care au fost montate la Ursici. În septembrie 2013, împreună cu mai mulţi voluntari, s-a dus şi a montat panourile. Satul a devenit astfel prima localitate din România luminată cu panouri solare.

După „Lumină pentru Ursici“ a urmat „Lumină pentru Ineleţ“. Ineleţ este un sat din Mehedinţi, în Munţii Cernei. Ajungi acolo urcînd o scară din lemn, lungă de 30 de metri, sprijinită pe o stîncă. Localnicii o numesc „Scara lui Dumnezeu“. Iulian a văzut la televizor un reportaj despre acest sat izolat şi a mers la Ineleţ. Acolo trăiesc cam 100 de oameni, în 47 de case risipite – la fel ca la Ursici – pe creste sau pe văi. Satul are şi o biserică, şi o şcoală la care învaţă 3 copii. De data aceasta, Iulian a ales să ducă lumina la şcoală. O şcoală cu trei încăperi: sala mare de clasă – ca un depozit, o cămăruţă de 3 pe 4 în care învaţă cei trei copii şi odaia învăţătorului.

Aşa că, a urmat din nou o campanie de promovare, din nou găsirea unui sponsor. Iar în aprilie anul trecut, însoţit tot de un grup de voluntari, Iulian a dus la şcoala din Ineleţ panouri solare şi calculatoare. Tot echipamentul a fost cărat pe Scara lui Dumnezeu. Adică: patru panouri solare, două acumulatoare, becuri LED cu consum redus, cabluri şi întrerupătoare, chiar şi cele patru calculatoare (trei pentru copii şi unul pentru învăţător) precum şi două imprimante, alb-negru şi color. Iulian spune că a instalat pe calculatoare şi softuri educaţionale pentru ca cei trei copii din clasa I să înveţe mai uşor aritmetica şi chiar limba engleză. „Pentru acasă, le-am dat enciclopedii şi cărţi care sperăm să le aprindă imaginaţia şi dorinţa de a cunoaşte lumea.“

Iulian povesteşte, de fiecare dată cînd are ocazia, despre bucuria celor cîţiva copii de a descoperi pe monitor lucruri despre care nici nu ştiau că există. De exemplu, Marea Neagră. O văzuseră într-o singură fotografie, veche, alb-negru.

Lui Iulian îi place să afle şi poveştile oamenilor care trăiesc prin satele fără lumină. Spune că oamenii rareori se plîng şi că au găsit întotdeauna soluţii. Fără lumină, fără poduri sau drumuri. La Ursici, de exemplu – unde am ajuns şi eu, înainte de sosirea panourilor solare – cel puţin două din cele 14 case aveau un generator, dar îl foloseau foarte rar, pentru că era destul de scump. În prima casă din sat, a familiei Adam, exista şi un televizor. Dar pentru că se uitau la el doar din cînd în cînd, nici nu-i cunoşteau pe cei care „apăreau pe sticlă“. Casa celeilalte familii cu generator, familia Bărbuţ, era singura din sat care avea la vremea aceea gresie şi faianţă. Şi singura din sat care avea WC-ul în casă, „ca la oraş“. Au cărat gresia şi faianţa cu calul, de jos, din Boşorod. Cum spuneam, au găsit întotdeauna soluţii.

© A. Becheru

FREE MIORIŢA

Aşadar, după „Lumină pentru Ursici“ şi „Lumină pentru Ineleţ“ a urmat ... „Lumină pentru România“. Vara anului trecut a fost pentru Iulian Angheluţă o continuă călătorie. El îi spune proiect eco-socio-cultural. Eco, pentru că întreaga călătorie a fost cu bicicleta, socio – pentru că a aflat problemele oamenilor pe unde a trecut şi cultural – pentru că a fost şi o ocazie să descopere obiceiurile din diferite zone ale ţării. Principalul scop al călătoriei a fost, însă, acela de a găsi localităţile neelectrificate din România. O călătorie care a durat 6 luni. Mai exact, 169 de zile timp în care a străbătut pe bicicletă peste 8000 de kilometri. Călătoria a început pe 27 aprilie, în Bucureşti, la kilometrul 0. Din Bucureşti, a luat-o spre est... Olteniţa, Călăraşi, Vama Veche... Lista e lungă, dar cuprinde şi Balcic, Chişinău, Cernăuţi.

De cîte ori a putut, Iulian a postat pe pagina de Facebook „Free Mioriţa“ fotografii şi impresii din călătoria lui de 169 de zile. Mulţi l-au urmărit pe Internet, aşa cum am făcut-o şi eu. Uneori, posta fotografii cu oameni pe care i-a întîlnit şi cu o scurtă poveste. Tanti Maria, de exemplu, este o femeie de 60 de ani, din satul Budeşti, judeţul Bistriţa Năsăud. A găsit-o în bucătărie, pregătind bulionul. Cît priveşte lipsa luminii, om gospodar, Tanti Maria nu a mai aşteptat autorităţile, s-a împrumutat, şi şi-a montat un panou fotovoltaic. „Apăi“ – spunea ea – „ne trebuie lumină pe lumea asta, că pe ailaltă ne-om odihni“. În Botoşani, a întîlnit un bărbat căruia medicii i-au amputat picioarele, în urma unui accident de circulaţie. Bărbatul a fost electrician la viaţa lui şi, culmea, a dus lumina în multe case. El trăieşte acum şi fără picioare, şi fără lumină. Alteori, vedetă în pozele postate pe Facebook era bicicleta lui Iulian, adică Mioriţa, care apare, precum piticul din *Amélie,* in diferite locuri : „Mioriţa la Coloana Infinitului“, „Mioriţa la Cazane“, sau la Mînăstirea Curtea de Argeş. E clar că toată călătoria a fost o aventură, dar nu o joacă. Iulian a ţinut un fel de jurnal, în care şi-a notat unde a ajuns, cu cine s-a întîlnit, cine l-a ajutat, cine l-a găzduit şi aşa mai departe. I s-a întîmplat să descopere localităţi care nu apăreau pe nici o hartă sau despre care nimeni nu ştia nimic. A dormit în hambare, în cort sau într-un pat cald, atunci cînd oamenii pe la care ajungea i-l ofereau. Uneori, l-au însoţit pe bucăţi de drum alţi biciclişti, localnici sau copii. A fost, spune el, şi o modalitate de a descoperi România altfel. „Nu a fost uşor, pentru că am văzut multă sărăcie şi multă tristeţe. Am văzut oameni bătrîni, singuri şi foarte săraci. Mi-e teamă că pe unii dintre ei e posibil să nu-i mai prind în viaţă, cînd o să ne întoarcem la ei cu panouri solare“.

După „Lumină pentru Ursici“
a urmat „Lumină pentru Ineleţ“.

Pe unde a trecut l-au aşteptat diverşi ziarişti. Se aflase deja de aventura lui! Toată vara s-a scris despre el. I s-a spus „omul care aduce lumina“, „omul cu pedala“, „cavalerul luminii“... şi aşa mai departe. Este, de fapt, un tînăr ONG-ist, licenţiat în ştiinţe juridice şi în comunicare şi relaţii publice.

O dată întors acasă, Iulian va pune cap la cap tot ce a descoperit în călătoria lui. Va face o hartă cu localităţile unde trăiesc oameni fără lumină. „O hartă a luminii în România.“ Trebuie să găsească din nou sponsori şi să se întoarcă în satele neelectrificate, poate cu panouri solare, aşa cum a făcut la Ursici sau şi cu calculatoare pentru şcoli, aşa cum a făcut la Ineleţ. Însă, spune el, prioritari sînt copiii care trăiesc şi învaţă fără lumină. Şi pentru că în călătoria lui de astă-vară a găsit şi trei şcoli fără lumină, s-a hotărît să se întoarcă mai întîi acolo, printr-un alt proiect: „Lumină pentru ultimele 3 şcoli neelectrificate din România“. A ajuns la începutul lui februarie în două dintre ele. Este vorba de şcolile din Cruhla, judeţul Suceava şi Poienile de sub Munte, judeţul Maramureş, care au primit deja instalaţii fotovoltaice, calculatoare şi imprimante. La cea de-a treia, din Dobraia, judeţul Caraş-Severin, va ajunge spre sfîrşitul lunii. Toate aceste şcoli sînt în zone de munte, cu acces dificil, iar copiii merg zilnic kilometri întregi prin pădure pentru a ajunge la şcoală. În total, în cele 3 şcoli, sînt 27 de copii.

Sînt convinsă că povestea va continua.

***Liliana Nicolae** este jurnalistă la Radio EuropaFM.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Celălalt

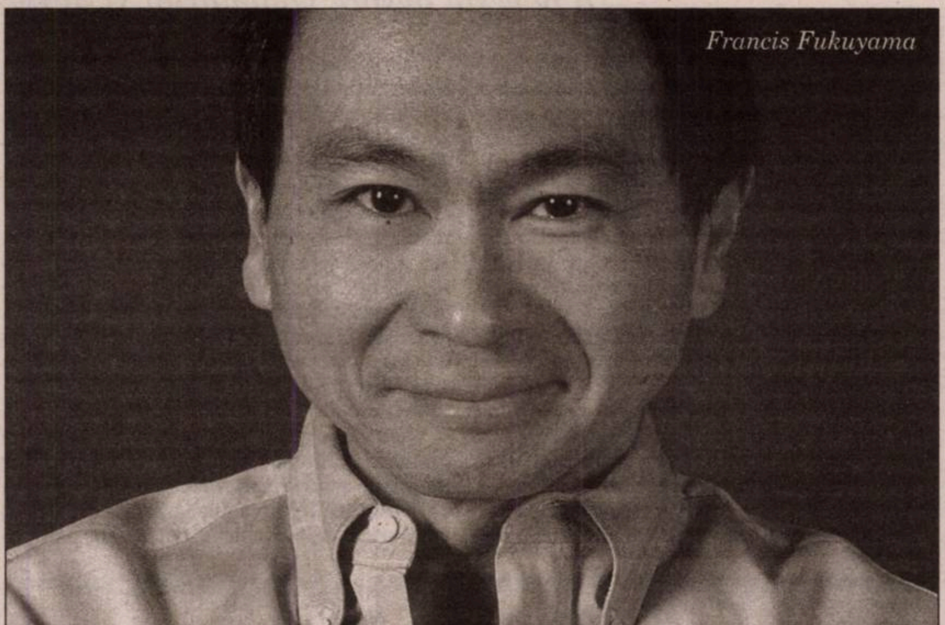
Francis Fukuyama

Aş dori ca în preambulul discuţiei despre „celălalt“ să povestesc cîteva întîmplări, unele legate de trecutul meu şi altele care nu au legătură cu mine. Toate, după cum veţi vedea, deşi nu au legătură între ele, sînt relevante pentru medii sociale diferite, aflate în stadii de dezvoltare diferite. Ele sînt relevante pentru oameni şi atitudini umane care pot construi viaţa sau pot distruge viaţa. Prima întîmplare face parte din trecutul meu îndepărtat în care, în calitate de economist stagiar, am fost „băgat“ fără voia mea într-un birou cu un fel de fiinţe care aveau două mîini, două picioare şi care uneori mai şi vorbeau. Mă purtam frumos cu ei şi chiar aveam un uşor sentiment de inferioritate dat de vîrsta lor şi de anii îndelungaţi pe care oamenii îi aveau acolo, la locurile lor de muncă. Mi s-a dat şi mie de lucru şi încercam să mă achit, pe cît îmi permiteau talentele funcţionăreşti, de lucrările respective. Se întîmpla însă că periodic, exact cu o zi sau două înainte de raportări, îmi dispăreau din (sau de pe) birou tot felul de hîrtii sau documente pe care le elaborasem, cum spuneam, cu eforturile unui tînăr absolvent care nu dorea să iasă în evidenţă nici ca prost, dar nici ca deştept. Munceam la refacerea lor şi nu m-am gîndit niciodată la ceva rău sau răutăcios în jurul meu, numai că totul tindea să devină regulă, adică dispariţia hîrtiilor. În cele din urmă, exasperat, povestesc întîmplările unui tînăr coleg din alt birou, care, nelăsîndu-mă să termin povestea, îmi spune să merg urgent la director şi să-i povestesc şi lui. Ca să nu mai lungesc povestea, am ajuns la director, care m-a ascultat îndelung, apoi a chemat şefa de la resurse umane şi i-a cerut scurt, pe un ton care nu admitea comentarii, să mă mute de acolo. Mai tîrziu am aflat că mă aflam într-un birou în care toată lumea avea studii medii şi că într-adevăr mă aflasem în mijlocul unei mici şi odioase conspiraţii. Aveau „ceva“ cu tînărul absolvent de studii superioare şi foloseau metodele pe care le aveau la îndemînă pentru a-l pune în inferioritate. Tînăr absolvent fiind, nu luasem contact cu nimicnicia umană şi am reţinut întîmplarea ca fiind prima dintr-un lung şir de fapte şi întîmplări de care aveam să mă lovesc toată viaţa într-o lume românească care funcţionează asemenea Patului lui Procust şi care amputează la întîmplare capete sau picioare, iar cei care sînt mai „înalţi“ sînt tăiaţi fără milă, fără remuşcări şi fără regrete. O lume românească prizonieră a propriilor şi infinitelor sale egoisme şi răutăţi. Starea asta nu s-a schimbat prea mult şi ne costă în fiecare clipă destine, bani, eficienţă şi, nu în ultimul rînd, linişte şi bunăstare. Odată cu libertatea, au fost şi sînt mulţi oameni care au plecat din ţară după bani, dar şi după linişte. Mai ales după linişte…

Tînăr absolvent fiind, nu luasem contact cu nimicnicia umană.

Cafeaua liberă

A doua întîmplare pe care doream să o povestesc este legată de un prieten italian, regizor de teatru, unul din oamenii care iubesc mult România, deşi la prima sa vizită aici şi-a lăsat ceasul cel scump, din familie, acasă pentru că auzise că pe aici se fură „al dreacului de mult“, cum povesteşte şi acum amuzat. Este un om spre vîrsta maturităţii depline, care a văzut multe, care poate face comparaţii şi ale cărui comparaţii le poţi asculta cu plăcere pentru că sînt valabile. Tocmai discutînd despre egoismul şi răutatea exagerată a românilor faţă de ei înşişi, îmi povesteşte că în orăşelul în care locuieşte, de cînd se ştie, există un obicei al cafenelelor. Este un obicei simplu în manifestarea sa şi care vine probabil, spune el, din vremurile trecute în care Italia era foarte săracă. Atunci cînd mergi într-o cafenea şi ţi se aduce nota, cel care are bani plăteşte o cafea în plus, care rămîne „liberă“, adică achitată şi neconsumată. Cînd şi cînd se deschide uşa cafenelei şi cineva care este sărac sau nu are atunci în buzunar bani pentru o cafea întreabă dacă există o cafea „liberă“. Dacă da, este poftit la masă şi omul bea o cafea. Nimeni, niciodată, nu ştie cui plăteşte cafeaua şi nimeni, niciodată, nu ştie cine i-a plătit cafeaua.

Fuga cu liftul

O altă întîmplare este una pe care o trăiesc aproape zilnic, de mai multe zeci de ani, şi cu care îmi este imposibil să mă împac. Stau la un etaj superior al unui bloc ce are lift şi aproape în fiecare zi, cînd mă apropii de scara blocului, văd de la distanţă un vecin sau o vecină care se află deja în interior, pregătindu-se să ia liftul. Niciodată – sau, mă rog, în extrem de rare cazuri – vecinul sau vecina respectivă, văzîndu-mă, nu-mi îmi face semn să mă apropii şi nu mă aşteaptă să urcăm împreună în lift. Regula este că, atunci cînd mă vede, persoana respectivă devine brusc grăbită, trage repede uşa la lift, trîntind-o cu zgomot, şi pleacă grăbită, evitînd un contact interuman care ar fi însemnat cîteva secunde de socializare. Nu reuşesc să mă obişnuiesc şi, de fiecare dată, fuga de mine a unor vecini, care mă cunosc de decenii, îmi provoacă tristeţe.

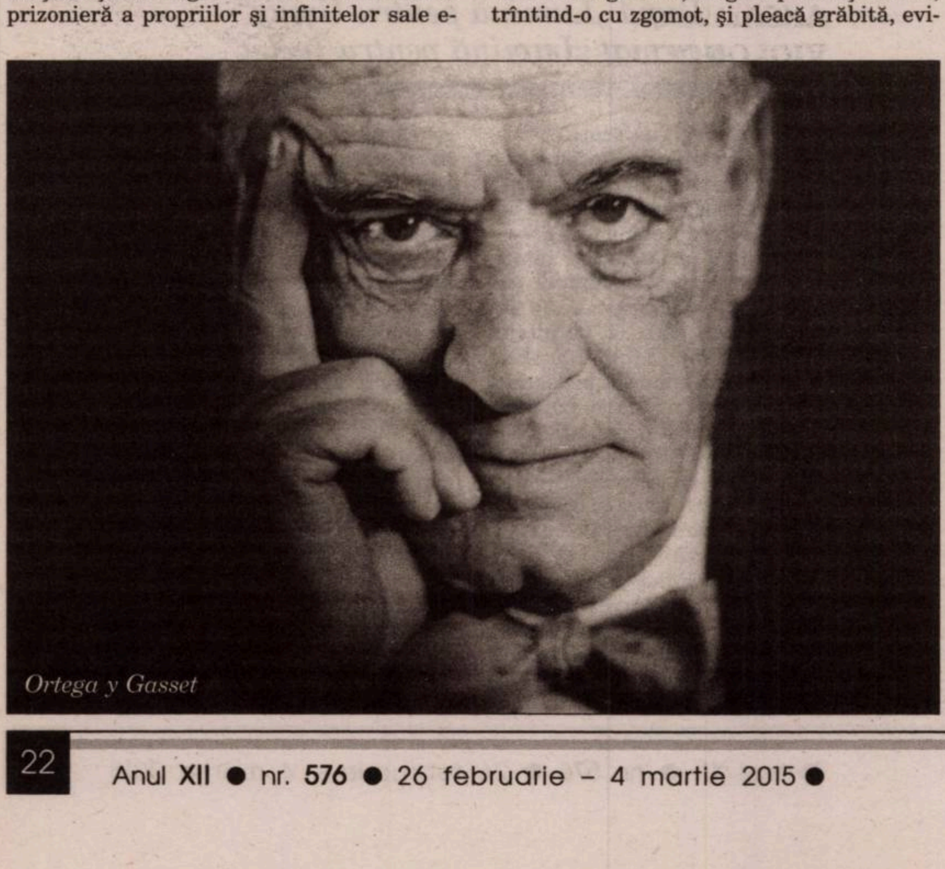
Ortega y Gasset

Împărţirea maşinii

O altă întîmplare ce mi-a rămas în memorie este povestită de Francis Fukuyama în cartea sa *Marea ruptură. Natura umană şi refacerea ordinii sociale* (Editura Humanitas, Bucureşti, 2002). Autorul povesteşte, ca exemplu de capacitate umană de dezvoltare şi creaţie de relaţii sociale, cum se manifestă oamenii într-o împrejurare comună a vieţii. Într-unul din marile oraşe americane, din cauza aglomeraţiei fără sfîrşit, s-a interzis intrarea în oraş a maşinilor care aveau în interior mai puţine persoane decît capacitatea de transport. Din acel moment, oamenii au început să lase maşinile acasă şi să apeleze la un set de reguli nescrise, dar dezvoltate rapid de comunitatea respectivă, şi anume: cei care conduc maşina vin, pentru a-şi completa locurile goale, numai în anumite locuri, un bărbat nu circulă niciodată însoţit doar de o femeie, niciodată cel care vine cu maşina nu percepe bani de la cei transportaţi şi nu invocă motive pentru a-i da jos din maşină înainte de intrarea în oraş ş.a.m.d. Sistemul descris de Fukuyama funcţionează şi este dat ca exemplu de răspuns uman, de nouă construcţie socială în efortul de adaptare la o realitate exterioară restrictivă.

Om moral, om social

„Celălalt“ sau nivelul de asociere umană şi construcţie socială a fost preocuparea multor cunoscători ai omului şi relaţiilor de tip social. Omul moral, conştient de sine şi cu un sistem de valori, apare odată cu dimensiunea asociativă a fiinţei noastre, cu conştientizarea „celuilalt“ (vezi Jean Hugues-Dechaux, „Reflecţii despre om şi viaţa socială în gîndirea presociologică“, în Dumitru Otovescu, coord., *Tratat de sociologie generală*, Editura Beladi, Craiova, 2010, p. 221). Tocmai aceasta este distincţia fundamentală între „omul natural“ şi „omul social“, este vorba despre părerea pe care omul social o are că judecata „celuilalt“ este importantă pentru el. Omul social este un om moral, pe cînd omul natural este un om amoral.

O dimensiune a conştiinţei umane trezite o reprezintă sociabilitatea. Ortega y Gasset arată că: „Socialul ne apare atribuit numai oamenilor. Se vorbeşte şi de societăţi animale – stupul, furnicarul, termitiera, turma –, dar, fără a intra în alte considerente, ajunge să spunem că omul, ca realitate, nu a putut fi redus la realitatea animală, astfel încît nu putem, cel puţin deocamdată, să considerăm ca sinonim cuvîntul societate cînd vorbim de „societate umană“ şi de „societate animală“. Prin urmare: 1) Socialul constă în acţiuni sau comportamente umane (…); 2) Cînd îşi exercită presiunea asupra unui tip de repertoriu de acţiuni, de idei, de norme, de tehnici, ele îl obligă pe individ să trăiască la nivelul timpurilor şi îi injectează, cu voia sau fără voia lui, moştenirea acumulată în trecut. Mulţumită societăţii, omul este progres şi istorie. Societatea tezaurizează trecutul; 3) Automatizînd o mare parte din conduita persoanei şi oferindu-i gata rezolvat programul a aproape tot ce are de făcut, ele îi permit să-şi concentreze viaţa personală, creatoare şi cu adevărat umană, în anumite direcţii, ceea ce altminteri i-ar fi cu neputinţă individului. Societatea îl situează pe om într-o anumită libertate de acţiune şi-i permite să creeze ceea ce este nou, raţional şi mai desăvîrşit“ (vezi *Omul şi mulţimea*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, pp. 8-13).

Sociabilitatea stă la baza manifestării omului între oameni, avînd drept fundament dorinţa de recunoaştere. În acest sens foloseşte Aristotel sintagma de *zoon politikon*, de fiinţă ce are nevoie de reflectare şi de regăsire pe sine prin ceilalţi oameni. Socializarea este un atribut al eului, care începe în familie şi se finalizează în cuprinderea întregului univers, în cazul omului contemporan care acţionează şi interacţionează la nivel planetar. (Există o tendinţă modernă în ştiinţă, alături de care ne situăm, de a considera că sistemele sociale umane sînt cele mai complexe, mai complexe chiar şi decît cele ale naturii, studiate de ştiinţele naturii, sau decît cele naturale, studiate de către ştiinţele naturale. Iată ce spune Wallerstein: „În domeniul fizicii există o mişcare a cunoaşterii, din ce în ce mai puternică, o mişcare a studiilor complexe, care vorbeşte despre săgeata timpului, despre incertitudini şi care crede că sistemele sociale umane sînt cele mai complexe dintre toate sistemele“ (Immanuel Wallerstein, „Statutul sociologiei ca ştiinţă socială“, în Dumitru Otovescu, coord., *Tratat de sociologie generală*, Editura Beladi, Craiova, 2010, p. 106).

O lume românească prizonieră a propriilor şi infinitelor sale egoisme şi răutăţi.

Fukuyama consideră că „sociabilitatea umană începe cu relaţia de înrudire, altruismul fiind proporţional cu gradul de rudenie“ (Francis Fukuyama, *Marea ruptură. Natura umană şi refacerea ordinii sociale,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, p. 195). Despre acest tip de relaţionare discutăm la omul primitiv. Omul modern a dezvoltat forme extrem de complexe de socializare şi cooperare, de-a lungul istoriei afirmîndu-se legea conform căreia individul uman are tendinţa de a renunţa la egoism şi de a beneficia de avantajele socializării şi cooperării, ca fiinţă umană cu interese bine cunoscute şi bine conştientizate.

Cooperarea învinge egoismul

Prin socializare, omul repoartă o victorie în faţa naturii şi a tendinţelor sale egoiste. Apartenenţa laolaltă, traiul în comun se fundamentează pe „conştiinţa de specie“, aşa cum o numeşte Mises în *Acţiunea umană* (Ludwig von Mises, *Acţiunea umană. Un tratat de teorie economică,* www.mises.ro, p. 112). Oamenii au tendinţa naturală de a vedea în ceilalţi oameni posibili colaboratori şi realizează că, dacă sînt împreună, frica ancestrală poate deveni un sentiment mai uşor de suportat. Locuirea împreună şi aşezările comune din ce în ce mai sofisticate au la bază aceeaşi dorinţă nemărturisită de a trăi mai sigur, mai uşor, mai durabil şi mai mult. Egoismul este permanent învins de cooperare. Francis Fukuyama, în a sa genealogie a moralei *(Marea ruptură. Natura umană şi refacerea ordinii sociale,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, p. 196), îşi pune întrebarea: „Cum reuşesc agenţii raţionali, dar egoişti să ajungă la norme de cooperare care maximizează bunăstarea grupului, din moment ce ei se simt tentaţi să abandoneze soluţia cooperării şi să obţină beneficii mai sigure pe cont propriu?“. Da, comportamentul uman este înclinat spre egoisme şi interes propriu, numai că, pe măsura evoluţiei sale, omul conştientizează avantajele societăţii şi se comportă logic ca o fiinţă socială şi sociabilă. Cooperarea este baza existenţei umane. Prin cooperare şi asociere, omul dezvoltă morală şi îşi impune existenţa în timp. Kant subliniază că morala (vezi şi Vasile Morar, *Morala elementară. Stări, praguri, virtuţi,* Editura Paideia, www.unibuc.ro, pp. 10-11) este baza vieţii umane, dăruită de Dumnezeu şi fără de care nu am avea acces la Dumnezeu. Vorbim aici despre morală atît ca act de conştiinţă, cît şi ca set de reguli ale colectivităţii („morală – ansamblul normelor de comportare a oamenilor în societate unii faţă de alţii şi faţă de colectivitate“, vezi www.dexonline.ro). Cheia dezvoltării şi perfecţionării dimensiunii sociale a caracterului uman, pe baza moralei elaborate şi utilizate în timp, o reprezintă istoria şi aşezarea civilizaţiei umane în tiparele ei naturale. Militām pentru recunoaşterea unei asemenea legităţi şi recunoaştem în acelaşi timp rolul omului ca fiinţă creatoare, care poate modifica lumea materială exterioară prin efortul minţii şi braţelor sale („Nimic din ce este substanţial nu i-a fost dăruit omului. El este obligat să-şi facă totul“ – José Ortega y Gasset, *Omul şi mulţimea,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, p. 23). Omul în sine, fără „ceilalţi“ în jurul său, este lipsit de valoare. „Ei“ ne sînt oglinda şi tot „ei“ ne sînt sistemul, referenţialul existenţial. Le datorăm totul, din prima clipă a naşterii pînă în ultima secundă a dispariţiei. Egoismul este Apocalipsa şi cooperarea este amînarea sfîrşitului nostru ca specie pe pămînt. Nu avem de ales, cooperăm sau dispărem. Am învins prin cooperare şi putem fi învinşi de egoism. Sîntem într-un impas şi reconstrucţia socială, sau capacitatea de a ne reinventa ca oameni ce trăiesc în comun, ca vecini, este marele examen al viitorului.

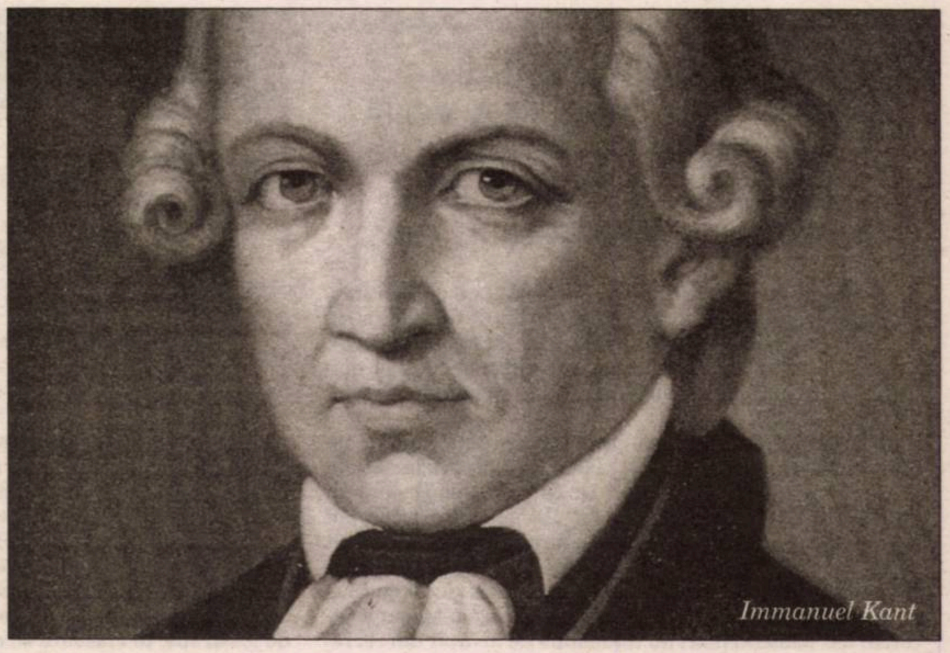
Immanuel Kant

Oamenii au tendinţa naturală
de a vedea în ceilalţi oameni posibili colaboratori.

Cînd ne vom purta ca nişte vecini?

Omul liber este atît de puternic şi îşi afirmă puterea pe planetă şi datorită infinitelor sale posibilităţi de asociere şi cooperare. Trebuie să înţelegem că omul singur traversează iadul, iar omul social, omul în mijlocul oamenilor, trăieşte altfel, mult mai bine (iubirea aproapelui despre care vorbeşte creştinismul este ceva profund, uluitor şi unic, în substanţa acestei religii a noastre). Povestea asta cu politicienii cei răi care ne distrug viaţa are şi o nuanţă pronunţată de joc imbecil de-a „alergata în jurul coduşului“. Este adevărată, numai că o folosim prea des şi nu este singura cauză pentru care trăim rău. Războiul tuturor împotriva tuturor continuă. Cînd îl oprim? Cînd începem să ne purtăm ca nişte vecini? Încercăm? De mîine? Sau mai bine de lunea viitoare? Sigur, o să spuneţi că pe drumul acesta, al unui asemenea comportament atent şi generos, trebuie să păşim cu toţii deodată. Nu este adevărat. Încercaţi şi individual, o să vă facă bine!

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

DESCOPERĂ
adevărulfinanciar.ro
Analize şi ştiri economice
Profiluri de business
Platformă de bloguri
powered by
ARSIS
Arsis dă trendul în telefoane şi accesorii
www.arsis.ro
Bănci greceşti, scenariu românesc: „Vor pierde teren prin scădere organică“
A.F. recomandă
Puţin, foarte

PUBLICITATE

HHC România
HOPE CONCERT
AND HOMES FOR CHILDREN
18 martie 2015, 19⁰⁰
Ateneul Român
realizat în beneficiul copiilor aflaţi în pericol de abandon
ANSAMBLUL VIOLONCELLISSIMO
CONDUS DE MARIN CAZACU
CU PARTICIPAREA EXTRAORDINARĂ A SOPRANEI
IRINA IORDĂCHESCU
ANDREI LICAREŢ - PIAN
MIRCEA TIBERIAN - PIAN
NADIA TROHIN - VOCE
ZOLI TOTH PROJECT
ANA PEPINE - TAP DANCE
Bilete pe hopeconcert.org, bilete.ro şi ove.ro

AI DOUĂ POSIBILITĂȚI: SĂ IERȚI, PRIN OMISIUNEA VOITĂ A PREZUMȚIEI DE INIMĂ ZBURDALNICĂ, SAU SĂ REVII UN PIC MAI TÎRZIU PENTRU CIRC

■ Din ciclul „Poate dau fraierii click“, pe gandul.info, un titlu pe *homepage:* „Acest şmecher se ia de femei pe stradă. Dar stai, ASTA NU E MAMA lui? Iată continuarea“. Cred că după ce citeşti un asemenea titlu, ai două posibilităţi: să dai click pe el sau să meditezi, melancolic, la condiţia umană. (**M. V.**)

■ Interlocutor: Ilie, 7 ani, recent întors din prima lui tabără, la Moeciu. „Cum a fost?“ „Nu mi-a plăcut deloc. M-am plictisit îngrozitor.“ „Cum aşa? De ce?“ „Păi, să-ţi spun un secret. Dar n-o să-l spui la nimeni!“ „Bine.“ „Uite, toţi copiii aveau telefon şi eu n-am avut. Şi atunci ei n-au mai vrut să se joace cu mine.“ „Nu, Ilie, copiii *nu ştiau* să se joace. Nici măcar telefonul fără fir. De aceea nu s-au jucat cu tine, nu pentru că nu voiau.“ Şi să mă ierţi, Ilie, că am rupt tăcerea, dar oamenii mari au totdeauna de învăţat din secretele celor mici. Asta e regula jocului. (**R. M.**)

■ De departe, cel mai tare nume de firmă auzit/văzut în ultima vreme: Mataranga. E un magazin de bijuterii. Denumirea sugerează, cu subtilitate, prin omisiunea voită sau involuntară a diacriticelor, sursa impulsului de-a cumpăra, de pildă, un inel de logodnă. (**M. M.**)

■ O intervenţie în Senat: „Vă jur! Şi dacă doriţi, puteţi să aduceţi Biblia şi am să vă rog să faceţi acelaşi lucru şi cu toţi colegii din Comisia Juridică, vă rog! Pînă cînd cineva nu îmi spune din această ţară care sînt indiciile noi, eu am să socotesc că ceea ce se întîmplă cu mine nu este justiţie, ci vînătoare“. Varujan Vosganian, acuzat de procurorii DIICOT de constituirea unui grup infracţional organizat, abuz în serviciu şi complicitate la delapidare. N-am înţeles niciodată de ce, nefiind vinovaţi, politicienii se milogesc în asemenea hal să nu li se ridice imunitatea. O asemenea retorică cam dăunează prezumţiei de nevinovăţie. (**M. C.**)

© M. Chivu
151 - 160
HAMLET GARDENS

Cu ochii-n 3,14

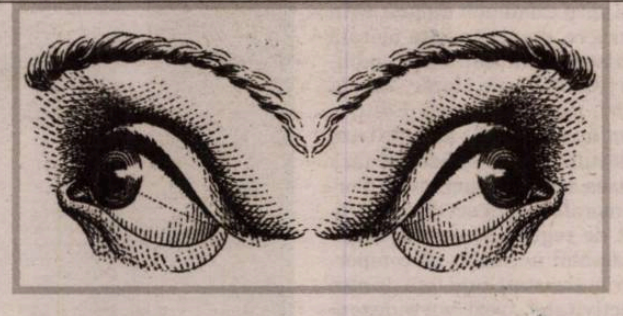

■ Pe site-ul unui magazin de ţoale am găsit o haină descrisă ca fiind „trenci lung, alunecare uşoară“. Nu ştiu de ce, dar gîndul mi-a zburat imediat la expresia „ochi alunecoşi, inimă zburdalnică“. (**S. G.**)

■ La una din Trattoriile Il Calcio, mersul la toaletă, cel puţin pentru femei, e o adevărată probă: se află acolo o doamnă în vîrstă, păzitoarea locului, care aproape de fiecare dată meştereşte nişte buchete de flori. Se uită la tine de jos în sus, te măsoară şi, dacă te place, te invită să revii un pic mai tîrziu pentru buchet. Puţine alese îi trec testul. (**I. P.**)

■ Nici circul nu mai e ce-a fost: „Primul circ cu drone din lume“ va avea loc pe Amsterdam Arena din Olanda. Protagoniştii show-ului – roboţi şi drone – vor fi echipaţi cu diverse lasere şi proiectoare, informează dailymail.co.uk. (**A. M. S.**)

EU ZIC SĂ FIE ADUNAȚI TOȚI CERCETĂTORII BRITANICI ÎN ACELAȘI MOMENT AL ACELUIAȘI TRECUT, AVÎND ÎN VEDERE CĂ RENAȘTEREA SPÚNE TOTUL ALTFEL

■ Eu zic să fie adunaţi toţi politicienii condamnaţi cu executare în acelaşi bloc al aceluiaşi penitenciar, să se instaleze peste tot camere de filmat, iar Antena 3 să transmită în direct non-stop. Un *reality-show* care să se numească *Celula ispitelor*. Căci ne vor lipsi! (**M. C.**)

■ Cercetătorii britanici ne informează că sînt mici şanse să luăm răceala sau gripa de la partenerul de viaţă dacă îl sărutăm şi mult mai mari dacă doar îl ţinem de mînă. Probabil că sigur ne vom îmbolnăvi dacă ne mutăm separat. (**A. P.**)

■ Lego e în acest moment marca cea mai puternică din lume, potrivit clasamentului anual. Gigantul danez a detronat Ferrari. Nici nu mă mir, din moment ce camerele copiilor s-au transformat în depozite impresionante de piese de-ale lor. (**A. M. S.**)

■ După un calcul sumar, constat că trebuie să traduc o carte ca să-mi pot plăti impozitele pe anul trecut, din cauza drepturilor de autor pe care le-am primit pentru cărţile pe care le-am tradus, textele pe care le-am scris, dezbaterile pe care le-am moderat. Ce bine e să muncesc pentru tine, dragă ANAF! (**L. V.**)

■ O cerere din penitenciar: „Domle director, Subsemnatul Becali George deţinut în secţia Valul lui Traian secţia 9-1 – Vă aduc la cunoştinţă că mi sa aprobat de căre comisia de muncă să scriu cartea «~~Parlamentul lui Becali Europei~~» «Becali Parlamentul Europei şi parlamentul Romîniei» în secţia 9-1 la locul amenajat timp de 30 de ore. Vă mai aduc la cunoştinţă că am fost învoit 5 zile din care 3 zile săptămâna aceasta, ca atare am de lucru (cuvânt indescifrabil, *n.r.)* 8 (probabil, *n.r.)* ore în această săptămână din cele 48 de ore prevăzute de lege. Avînd în vedere că am fost învoit şi în acest timp am acesat Saitul Parlametului Europei şi al României mi-am ~~reînpro~~ reînprospătat memoria cu discursurle şi acţiunile mele despre care vreau să scriu. De acea vă rog să aprobaţi să lucrez 10 ore din cele 30 ore sîmbătă în locul amenajat în secţie avînd mai multă inspiraţie şi memoria proaspătă din învoire în plus de aceasta scriu cu mai multă eficienţă dacă mă aplec mai mult timp de odată în acesta perioadă deoaece am venit de acasă şi am moralul foarte ridicat. 05-02-2015 Gigi Becali“. (**M. C.**)

■ Din nou, cîteva nume de loji masonice: Vasile Alecsandri, Costache Negri, Dragoş Vodă, Junimea, A.I. Cuza, Petru Rareş, Dimitrie Cantemir, Acacia, Renaşterea, Sophia, Vasile Pogor, Zorile, Mihail Sadoveanu, Bucovina, M.K. Epureanu, Ştefan cel Mare, Aprodul Purice, Podul înalt, Steaua Moldovei, Ţara Crişurilor, Vaida-Voievod, Grigore Moisil, Victor Babeş, Lucian Blaga, Sirius, Omega, Hiram din Tyr, Bogdan Vodă, Tisa, Steaua Europei Unite, Poarta Dunării de Jos, Steaua Brăilei, Cavalerii Sf. Graal, Pitagora, Lumina, Steaua Dobrogei, Cavalerii Dobrogei, Ovidius, Steaua Sudului, Marea Neagră, Minerva, Anghel Saligny, Maeştrii Tomitani, Adonai, Glykon, Uzun Hasan, Adoniram, Cavalerii lui Mircea, Demnitatea Danubiană, Del Chiaro, Costache Conachi, Progresul Dobrogei, Vrancea, Duiliu Zamfirescu, Cavalerii de Mangalia, Demnitatea Pontică, Farul Ospitalier (**M. P.**)

■ Datorită arestării Elenei Udrea, am ajuns şi noi, iar, subiect de ştire în tabloidele internaţionale. În *Daily Mail,* de pildă, e un articol cu puţine cuvinte în care se spune că Elena Udrea, fost ministru al Turismului şi candidat la preşedinţie, a fost reţinută pentru o suspiciune de spălare de bani, dar cu multe fotografii – doamna E.U. într-un neglijeu negru, trăgînd cu pistolul, în ţinută business, cu fustă scurtă, în costum de baie, la mare. Comentariul unui britanic spune totul despre conţinutul acestui material jurnalistic: *„I gotta admit that's the damn sexiest tourism minister turned money launderer I've ever seen.“* (**A. P.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Nucul Falnic SRL (Certeze); Efortul Com SRL, D.V.N. Bibi Rezolvă SRL (Orşova); Minge Oficială SRL (Snagov); Emptor Pragmaticus SRL, Lumina Îngerilor SRL, Editura Renaşterea Daciei SRL, Valea Urii Hidroelectrica SRL, Cultura Altfel SRL (Dobroeşti); Stejar & Gorun SRL, Gigant Colos SRL (Botiz); Metalo Cuc SRL (Avrig); Pontinia Antiincendii SRL, Sfătuitor SRL (Cîmpineanca); Era Ora SRL (Nuşfalău); Dinţişorul Vesel SRL, La Meşteru Mustăcios SRL (1 Decembrie); Mercur Mircea SRL, Voievod Sere SRL (Negreşti Oaş); Opt Noiembrie Solution SRL, Funerare Rainbow Dorobanţu SRL, Fii Frumoasă SRL (Roşu); 3D Purcei SRL (Suraia); Zihaarurile Albinelor SRL (Cîmpulung Moldovenesc); Gabi Crucea De Piatră SRL, Castelanii Medievali SRL, Bombi Publi SRL, Candela Vieţii SRL, Tangenţial SRL, Mijloace De Măsură Oscar SRL, Trifoiul Norocos SRL, Geometra Ioan Hulubaru SRL, Supercarne Bob SRL, Constelaţia SRL, Ionescu Busuiocul SRL, Actuala Generaţie SRL, Simfonie În Sol Fertil SRL (Caracal). (**D. S.**)

PUBLICITATE

REGELE FLAMENCO-ULUI
JOAQUÍN CORTÉS
CEL MAI NOU SHOW
GITANO
15 MARTIE 2015
SALA PALATULUI, BUCUREȘTI
Bilete în rețeaua Eventim.
CAŢAVENCII adevărul DILEMA stars romantic

Biblioteca „ASTRA“ SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **577** ■ 5-11 martie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Adina POPESCU

portrete din mers 20

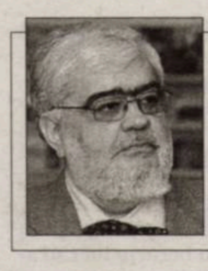

ANDREI PLEȘU

„Note, stări, zile“

pagina **3**

GABRIEL GIURGIU

„Prieteni la ofertă“

pagina **6**

IULIAN COMANESCU

„Un partid nou pentru o idee veche“

pagina **20**

Cîteva adevăruri despre minciună

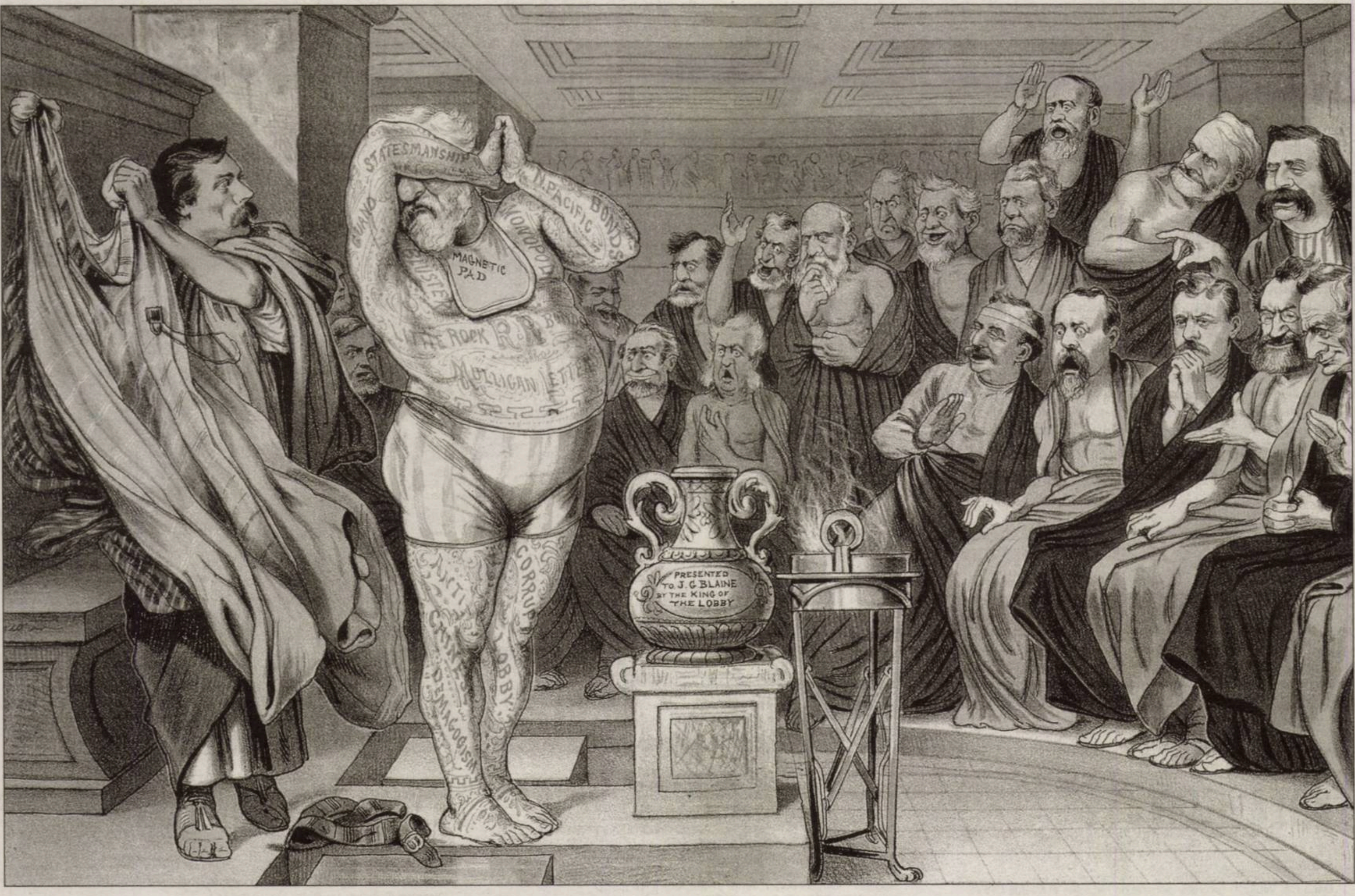
STATESMANSHIP
GUANO
N. PACIFIC BONDS
MONOPOLY
MAGNETIC PAD
BUSTER
LITTLE ROCK R.R. BONDS
MULLIGAN LETTERS
ANTI CHINESE
CORRUPTION
LOBBY
DEMAGOGUE
PRESENTED TO J. G. BLAINE BY THE KING OF THE LOBBY

> *„Democrația nu poate trăi fără adevăr, totalitarismul nu poate să trăiască fără minciună.“*
>
> *JEAN-FRANÇOIS REVEL*

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

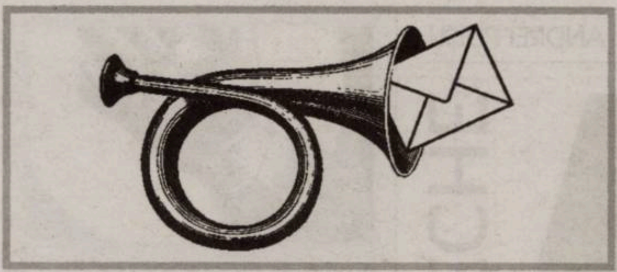

turneu de inbox

NR. 575

Articolul lui Marius Chivu „În chestiunea premiilor literare"

Precizări din partea Juriului

Am luat cunoştinţă de obiecţiile lui Marius Chivu din articolul „În chestiunea premiilor literare", publicat în *Dilema veche* din 19 februarie, şi de intenţia sa de a se retrage de pe lista scriitorilor nominalizaţi la Premiul Naţional de Proză al *Ziarului de Iaşi*. El îşi motivează opţiunea, pe de o parte, criticînd regulile noastre de jurizare, care presupuneau ca un acelaşi autor să nu poată primi de două ori acest premiu (reguli pe care le-a „criticat dur de cîte ori a avut ocazia"), iar pe de altă parte de lipsa sa de consideraţie faţă de un alt autor nominalizat pe aceeaşi listă.

1. În prima privinţă, ni se pare incorect ca un autor nominalizat să someze un juriu să-i adopte obiecţiile. Orice modificare de reguli va avea loc prin discuţii între membrii juriului, nu ca urmare a unor speculaţii sau impresii particulare. În orice caz, i-am sugera dlui Chivu să protesteze împotriva regulilor de acordare a premiului Goncourt, ca şi celor ale Marelui Premiu pentru Roman al Academiei Franceze, care, de asemenea, disting o singură dată în viaţă un prozator.

2. În a doua privinţă, înţelegem că dl Chivu îşi consideră spiritul critic infailibil. Nu cunoaştem în ce constă „majoritatea cronicilor predominant distrugătoare" la adresa cărţii nominalizate care îl deranjează; după ştiinţa noastră, „majoritatea" înseamnă doar două. Chiar dacă una din acele cronici îi aparţine dlui Chivu, nu ni se pare că opinia sa este indiscutabilă. O doză de relativism în percepţia propriilor verdicte, puţină impersonalitate a actului critic nu i-ar strica.

3. Ceea ce este însă grav este procesul de intenţie pe care ni-l face dl Chivu, cum că ne-am gîndi să-i oferim Premiul pentru Debut al *Ziarului de Iaşi* unui autor pe baza simpatiilor personale. Dacă Marius Chivu ar cunoaşte regulile juriului nostru, ar şti că acela este un premiu pentru debut *ieşean* şi că a fost luat dintotdeauna de autori *ieşeni* (cel mai adesea, critici şi filozofi), ceea ce îl scoate din discuţie pe inamicul dlui Chivu. Prin astfel de acuzaţii, nominalizatul jigneşte un juriu de scriitori şi critici literari, căruia îi atribuie planuri tenebroase şi intenţiuni obscure. Dacă dl Chivu refuză o nominalizare făcută de acest juriu, e problema lui. Dar Premiul Naţional pentru Proză al *Ziarului de Iaşi* se acordă de doisprezece ani, după o procedură clară, transparentă, întotdeauna aceeaşi, cu nominalizări anunţate din timp şi decizii consensuale asupra cîştigătorului, decizii niciodată contestate din interiorul sau din afara juriului. Este unul dintre premiile cele mai serioase ale breslei şi nu ni se pare corect ca această reputaţie, păstrată atîta timp, să fie pusă, în mod arbitrar, la îndoială.

Alexandru Călinescu
Codrin Liviu Cuţitaru
Bogdan Creţu
Antonio Patraş
Doris Mironescu

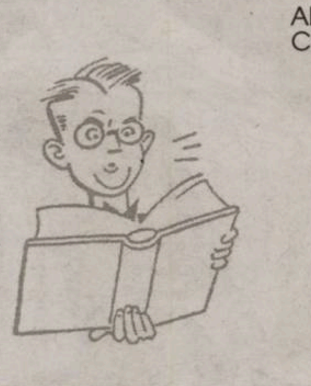

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ *Boyhood* (Richard Linklater, 2014), cu Patricia Arquette, care a cîştigat Oscarul pentru rol feminin secundar – cred că este cel mai bun film pe care l-am văzut în ultimii ani – să zicem 12, atît cît a durat filmarea acestuia (care se desfăşoară în timpi aproape reali, urmărind creşterea protagonistului – Mason, alias Ellar Coltrane, de la 5 ani spre 18...). (Iaromira Popovici)

■ Vineri, de la ora 22, la Doamnei 3, concertul „Cîntecele fetei cuminţi". Cu fata cea cuminte Maria Balabaş. Un *solo show* în care miza se îndreaptă către intimitatea sonoră, iar amintirile personale devin parte din cîntece pe care le ştim cu toţii. Că este folclor, soul, jazz sau pop, povestea este aceeaşi. Vocea este aceeaşi. Caldă şi puternică. Precum într-un cîntec de leagăn. (Adina Popescu)

■ Joi, 5 martie, de la ora 19, la WASP – Working Art Space and Production –, spectacolul *Aleargă*, o adaptare după romanul omonim scris de Ana Maria Sandu. Cu Nicoleta Lefter şi cu un concept de Silvia Călin. Şi cu cartea citită înainte, deşi cred că merge şi după. O mostră: „Tu ce te-ai făcut cînd ai fost mare? Ţi-ai pus vreo dorinţă ca o piatră de moară pe care s-o cari apoi după tine prin lumea lăbărţată şi largă? Mi-am fortificat omoplaţii ca să îmi apere coloana şi să mă susţină în momentele grele. Orice pauză poate fi fatală". (Adina Popescu)

■ De la Editura Publica, două biografii, una mai diferită decît alta, amîndouă însă absolut fascinante: *Hallelujah. Rock & Roll, izbăvire şi viaţa lui Leonard Cohen* de Lien Leibovitz (traducere de Louis Ulrich şi Tudor Ulrich) şi *Adevărul de necombătut*, autobiografia boxerului Mike Tyson (traducere de Florin Tudose), carte lăudată de înseşi Michiko Kakutani, necruţătoarea recenzentă de la *The New York Times*. Personal, mă bucur că Publica traduce astfel de (auto)biografii, iar colecţia lor oferă deja multe titluri variate, din politică, sporturi, muzică şi film. (Marius Chivu)

■ Am auzit prima dată de Christa Wolf în 2009, cînd eram la Berlin. Scriitoarea era încă în viaţă, a murit doi ani mai tîrziu. O prietenă îşi luase ca temă de doctorat opera sa, iar o alta îşi dorea s-o traducă în româneşte şi a reuşit. Prima mi-o descrisese în nişte note întunecate, cealaltă o adora. În 2013 a apărut *Oraşul îngerilor sau The Overcoat of Dr. Freud* (Editura Univers, 2013), iar de curînd *Casandra* (Editura Univers, 2014). Ambele în traducerea Iuliei Dondorici. E vorba despre cea mai cunoscută şi mai controversată scriitoare est-germană. (Ana Maria Sandu)

■ Tîrgul de flori din Calea Rahovei, la prima ediţie în România, pînă pe 8 Martie. Nu numai pentru că e o perioadă în care se dăruiesc flori parcă mai mult decît oricînd în an, nu doar pentru că organizatorii au anunţat „Diversitate, noutăţi, tendinţe şi promoţii", nici măcar pentru că primăvara îşi adjudecă locul privilegiat în Top 4 anotimpuri, ci mai ales pentru un alt Bucureşti, pe care îl redescoperiţi în special la amurg, cînd lumina cade razant pe contururile care vă răscolesc memoria. Acolo e şi fosta fabrică de bere „Dumitru Bragadiru şi Fiii", acum Berăria Germană Bragadiru, unde Direcţia 5 va concerta pe 7 martie. Sau, puţin mai încolo, Palatul Bragadiru, cu o acustică perfectă. Şi să nu tresăriţi cînd o siluetă fumurie vă salută ridicînd schiţat jobenul, cu siguranţă vă cunoaşteţi de pe vremea Crailor... Un Bucureşti, „la mijloc de Rău şi Bun", care aşteaptă oaspeţi. (Ruxandra Mihăilă)

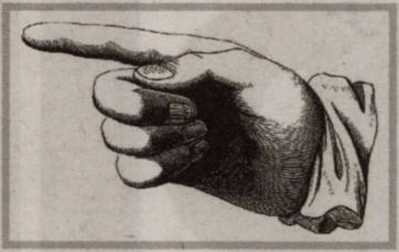

■ Se împlinesc deja doi ani de cînd s-a redeschis celebra berărie Gambrinus, de lîngă Cişmigiu. Asta după ce, ani de zile, frumoasa clădire care o adăposteşte zăcuse în ruină şi părea că nu-şi va mai reveni niciodată. A fost renovată, cînd nimeni nu mai credea: hotel şi berărie. A fost înfiinţată în anii celui de-al Doilea Război Mondial şi nu are nici o legătură cu berăria lui Caragiale care purta acelaşi nume, dar era în alt loc din Bucureşti. În orice caz, în anii comunismului, berăria Gambrinus era destul de celebră, deşi în ultimii ani înainte de revoluţie mi-o aduc aminte drept o „bombă". N-am ajuns încă să beau o bere acolo, nu ştiu dacă e bine sau mai puţin bine, dar aş fi curios. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **La psiholog**
- **Religie şi politică**

album dilematic

Mircea Vasilescu

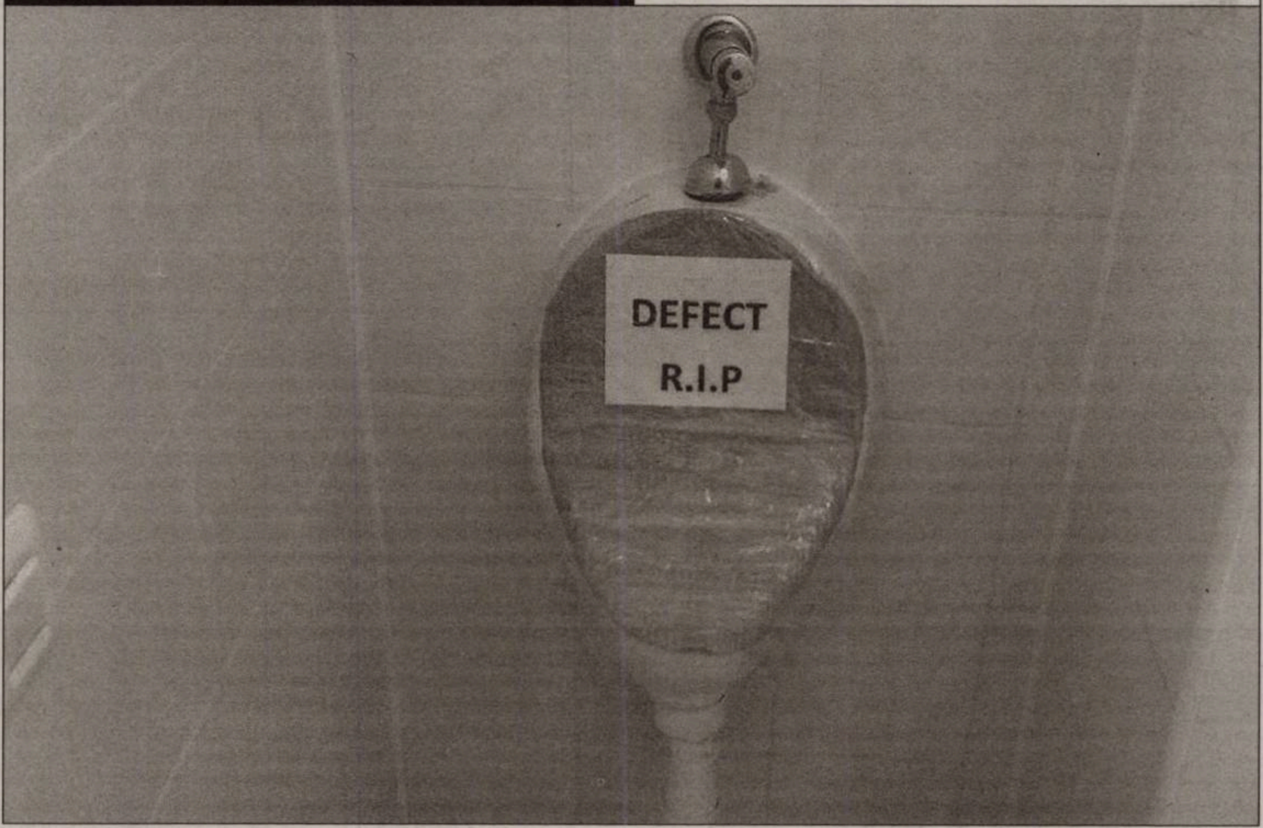

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

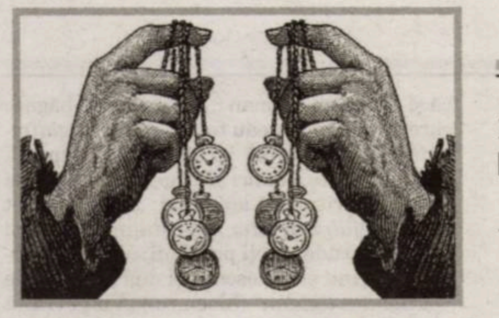

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

1992, toamna

„Dezamăgiții“ de după 1989: „Altceva am sperat. Au murit oameni degeaba. Una peste alta, era mai bine înainte“. Eu, unul, am trăit episodul „decembrie 1989“ ca pe un miracol și, oricîte rele văd în jur, sentimentul miracolului rămîne întreg. Se pare însă că orice miracol care explodează în istorie sfîrșește prin a fi *măcinat* de istorie. Relativizat, degradat, murdărit. (Ca și miracolul Întrupării...). Abia cînd spui: „Jerfa celor «răstigniți» la Revoluție a fost inutilă“, cufunzi jertfa lor în neant. Asta nu înseamnă că nu percep aiureala din jur. Da, scena și avanscena au fost ocupate de oameni de mîna a treia, neisprăviți fără biografie, fără evoluție, oameni care reușesc prin *defectele* lor, nu prin calități, oameni care se disting prin nesimțire, grosolănie, tupeu, furt, oportunism, lingușeală etc.). Da, democrația noastră e încă fisurată de retorică vidă, de scurtcircuitări pernicioase, de incoerență și ineficiență legislativă, de arbitrar, de inerții balcanice și ipocrizii lucrative. Sîntem „democrați“ „în general“, nu în detaliul vieții publice, respectarea regulilor e accidentală, libertățile sînt insuficient garantate. Dar de trei ani trăim într-o *noutate* care încă spală urîciunea. Pînă una-alta...

„Pentru ce caută popoarele lucruri deșarte?“

Miercuri, 29 ianuarie 1969

Omenirea se mîndrește (și se legitimează) cu o suită impozantă de „mari“ morți: supraviețuim prin juxtapunerea unor monumente funerare, așa cum Egiptul vechi se regăsea pe sine într-un „țarc“ de piramide. Părem a crede că, adăugînd neant la neant, vom obține, în cele din urmă, eternitatea, sau măcar o pastișă a ei. Dar cu cît piramida e mai înaltă, cu atît statuia vie din vîrful ei se vede mai mică, ca o rămășiță ținută în brațe de enorma fantomă a morții.

Marți, 25 iulie 1972

Psalmul 2: „Cel ce șade în ceruri rîde!“ și „Bucurați-vă tremurînd!“. Sau: „Pentru ce caută popoarele lucruri deșarte?“

Rugăciune: Ferește-mă, Doamne, de beția păcatului, dar și de beția smereniei!

Temă: Matematica vieții mele. Matematica vieții fiecăruia.

Miercuri, 26 iulie 1972

Marca acestor vremi pare să fie aceasta: trebuie să dobîndim prin *voință* și efort ceea ce, în mod normal, ar trebui să ne parvină prin *har*.

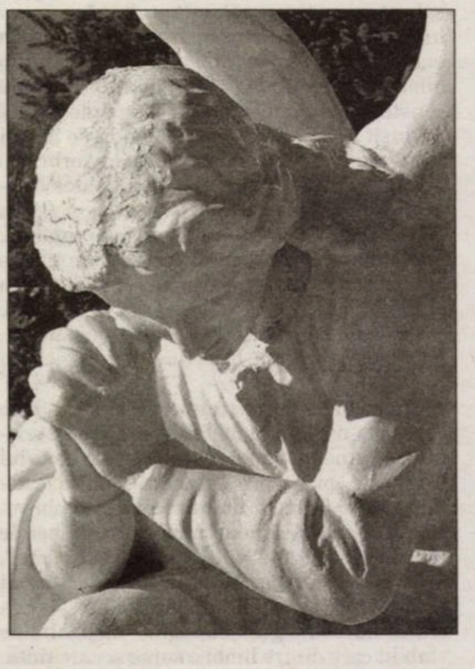

Programul de lucru al majorității oamenilor seamănă a exterminare spirituală.. E și cazul meu. Mă identific cu ei, am problema lor. Mai exact, *carența* lor de problemă. Care e soluția? „Rugăciunea permanentă“ – ar răspunde pelerinul rus. Să pomenești neîncetat Numele Domnului. Dar mai este asta, astăzi, în stridența lumii de azi, o soluție? Azi nu mai poți invoca neodihnit Logosul, căci Logosul e „sub obroc“, travestit ca un fur în împestrițarea lumii. Tot ce poți face azi e să „conjuri“ Logosul, să-l *provoci*, mai mult decît să-l *invoci*. Îndrăznesc să cred că, astăzi, „rugăciunea permanentă“ trebuie să fie o *întrebare*, iar nu o afirmație. Nu „Iată-te, Doamne!“, ci „Unde ești?“, sau „De ce m-ai părăsit?“. Numai astfel, repetînd mereu asemenea întrebări, căutînd fără încetare sensul lucrurilor care par să nu aibă sens, poți spera să ai fie și un simulacru de „viață spirituală“.

(...) Cinci inși stau laolaltă, în jurul unei mese. Se pierde o hîrtie pe care toți pretind că tocmai au avut-o sub ochi. Sîntem în plin „mister“: nimeni nu s-a mișcat din loc și totuși hîrtia a dispărut. O caută cu toții, asiduu, vreme de o jumătate de oră. E de negăsit. Coborîți, dintr-odată, de la înalte demnități academice (toți sînt „esteticieni“, profesori universitari) la un exercițiu de cîinească adulmecare, toți numesc episodul „o ciudată întîmplare“. Dar a numi „întîmplare“ această scenă comică, în care toți cotrobăiesc pe sub mese, prin serviete, prin dosare, mi se pare a fi lovit de „nesimțire metafizică“. Nu e realitatea masivă (și ridicolă) a acestei „întîmplări“ dovada *necesității* ei? Nu e stupoarea „actorilor“ însuși *sensul* ei? Nu e oare limpede că tot „ce se întîmplă“, tot ce pare un „accident“ e – vorba lui Goethe – alegoria unui înțeles, surîsul unui simbol?

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Matrix și metrics

Ceva s-a schimbat în mediul universitar britanic. Mulți profesori sînt epuizați, stresați, excedați, suferind de insomnie, anxioși, cuprinși de sentimente de rușine, agresiune, jignire, vină și, în general, de senzația că sînt deplasați, că nu mai sînt „la locul lor“. Acest lucru poate fi observat pretutindeni; o criză puternică, afectivă și somatică, amenință să ne copleșească pe toți.

M-am recunoscut ca într-o oglindă... Nu, nu este un foileton depresiv al vreunui universitar, fie el și dotat cu calmul englezesc, ci un recent articol cît se poate de analitic și pozitivist în abordare, semnat de Roger Burrows. Dar este primul dintre cele pe care le-am citit care include ca o parte a analizei și această „stare de spirit“, regimul afectiv al mediului universitar.

Am mai vorbit de cîteva ori despre cultura auditului, de curînd am încercat să spun cîte ceva despre piața neoliberală a cunoașterii pornind de la articolul unui alt britanic, dar se pare că nu am reușit niciodată să ajung la fondul problemei. Nu voi reuși nici de data aceasta, dar merită insistat, căci Burrows are dreptate și aici: minunata reflexivitate, care a devenit o cerință inconturnabilă în *textele* noastre, pare să fi ocolit *condiția* în care le scriem. Descrierile și avertismentele s-au înmulțit și în această privință, dar o întrebare fundamentală pare să fi fost abordată doar cu timiditate: oare ce viață este asta?

Burrows pornește din amonte, retrasînd contextul mai larg al schimbării relației dintre Stat și Piață. Pe urmele lui Foucault, neagă echivalarea statului neoliberal cu un sistem *laissez-faire*, în care rolul statului se rezumă la asigurarea condițiilor de funcționare a pieței, și consideră că situația este mai degrabă inversă: un stat supus controlului pieței. Iar în aceste condiții, „singurul mecanism prin care statul se poate autolegitima este prin automarketizare“: statul va imita astfel piața. În domeniul academic, aceasta a însemnat trecerea de la un regim al „încrederii“ la unul al „responsabilității“ *(accountability,* adică a da socoteală) și instaurarea unui „control numeric“.

Burrows pornește de la acest punct de răscruce, pe care îl plasează cam pe la începutul secolului acestuia (deși semne prevestitoare au existat și înainte) și ne arată „ce se întîmplă atunci cînd atingem un punct în care încep să apară agregate metrice de o asemenea complexitate încît ne poartă dincolo de o cultură a auditului spre un proiect hegemonic diferit, în care sisteme de control cuantificat încep să aibă propria personalitate, dincolo de procedurile de auditare“. Am intrat într-o „lume în care relațiile dintre măsură și valoare sînt tot mai mult decise prin intermediul unei forme noi de putere, ce constă într-un cod, un *software* sau un algoritm; o lume în care rolul numărului și al numerelor a ajuns să aibă prioritate politică față de estetic, de afectiv și hermeneutic; și o lume în care structura sentimentelor a fost astfel fundamental alterată“. Căci decizia politică se bazează pe aceste numere. Fără să ne dăm seama, din persoane am devenit un *indice h* sau altul, ca într-un soi de versiune senină a lagărelor totalitare în care individul era doar un număr. Lumea lui David Lodge, deși prefigura aceste schimbări, a devenit pentru profesorii mai în vîrstă obiectul unei nostalgii deprimante: *good old times*...

Burrows urmărește acest control numeric doar în șase domenii, pe care, neștiind prea bine cum să le traduc corect, le enumăr ca atare: *citations* (astea știu ce sînt...), *workload models, transparent costing data, research assessments, teaching quality assessment* și *university league tables*. Dar nu particularitățile lor, nici măcar eficiența sau lipsa lor de eficiență contează, ci faptul că toate laolaltă alcătuiesc un sistem coerent și ineluctabil. În acest sistem, indivizii, departamentele, facultățile, universitățile, disciplinele și țările își au locul lor precis; curriculum, finanțarea, programul de lucru, numărul de studenți, bugetul de timp și, nu în ultimul rînd, credibilitatea oficială a indivizilor și instituțiilor, toate acestea depind de codul de bare aplicat, fără a prinde chiar de veste, corpului academic. Buimac, acesta rămîne prins într-o „complicitate depresivă“ precum o muscă într-un borcan cu miere.

„Elementele care alcătuiesc acest amestec numeric variază dramatic, desigur, dar scopul tuturor acestor calcule este destul de clar: acela de a pune împreună valoarea și măsura; de a face comensurabile activități heterogene; de a pune totul în aceeași grilă abstractă de calcul; de a face vizibil și controlabil efortul «imaterial» al muncii intelectuale.“

Problema nu este deci dacă ISI, misi, pisi și alți indici sînt utili sau absurzi, ci faptul că sistemul ca atare funcționează imperturbabil, fără ca măcar să ne dăm seama că funcționează – și, cu atît mai puțin, cum funcționează. Nici măcar cei care au trudit la nașterea sa, uneori cu un soi de naivă bună-credință, nu mai realizează ce se întîmplă, pentru bunul motiv că nu și-au pus vreodată asemenea întrebări. „Agregatele metrice s-au autonomizat“; „indicele a fost reificat, a căpătat o viață a sa proprie.“

Acesta pare a fi fondul problemei. Din acest punct de vedere, filmele SF cu revolta roboților sînt naive, proiectînd în *exterior*, în entități vizibile, și astfel destructibile, capcana minții noastre. De fapt, *le robot c'est moi,* ca să spun așa. Roboții sînt *în noi:* nu o *Matrix* care ne domină din afară, ci un sistem *metric* care ne bîntuie din interior. *Matrix* este *metrics*.

Vestea nu pare să fi ajuns încă în România. Și nici situația nu este chiar atît de dramatică: în țara formelor fără fond, nici nu prea avea cum să fie. Am preluat o bună parte dintre elementele acestor agregate numerice, le-am tot ajustat de la un ministru la altul și le-am lăsat pe mîna unor funcționari care să știe măcar tabla înmulțirii: puterea numerică este mai mult absurdă decît oligarhică. În schimb, într-o societate polarizată cum e societatea românească actuală, *metrics* au dat naștere unei lupte interne inedite, între *sincroniști,* promotori ai alinierii la „țările civilizate“, adică la acest *acquis* avansat, și *protocroniști,* refractari în numele unui „specific național“ care nu se potrivește cu acest sistem „străin“. Nici unii, nici alții nu își dau osteneala să reflecteze asupra puterii metrice, ci doar la faptul că acest sistem îi avantajează personal sau nu. Restul corpului academic e prins în borcanul cu miere al „complicității depresive“...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

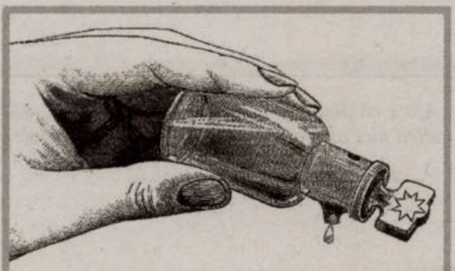

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Onomatopee

Interjecţiile şi onomatopeele aparţin prin tradiţie unei zone lingvistice mai puţin studiate: plasate în sfera emoţiilor şi a spontaneităţii, nefixate în scris, sînt neglijate de dicţionare şi de gramatici. E de obicei o surpriză pentru un începător într-ale lingvisticii să descopere cum sunetele şi zgomotele naturale, de pildă strigătele produse de animale, sînt aproximate de limbile existente în feluri destul de diferite, uneori accentuate de deosebirile dintre sistemele ortografice. Wikipedia a consacrat o pagină subiectului onomatopeelor în diverse limbi (sub titlul *„Cross-linguistic onomatopoeias“)* şi consultarea listelor pe care le propune e instructivă şi amuzantă, cu toate rezervele şi riscurile posibile (asupra cărora avertizează, onest, chiar enciclopedia în cauză). În fiecare limbă pot fi mai multe forme imitative pentru acelaşi sunet natural, informaţiile furnizate şi selecţia operată de colaboratorii la respectivele liste fiind adesea discutabile şi contestabile; de pildă, pentru română sînt indicate ca onomatopee ale sărutului cuvintele *smac, ţoc* şi *mua*. În listele Wikipediei se regăsesc exemplele clasice de variaţie, în primul rînd transpunerile cîntecului cocoşului: *cock a doodle doo* în engleză, *cocorico* în franceză, *chicchirichi* în italiană, *quiquiriquí, quiquiriquiquí, cocorocó* în spaniolă, *ü-ürü-üüü* în turcă, *cucurigu* în română şi bulgară. Măcăitul raţei e notat *qua qua* în italiană, *cua cua* în spaniolă, *coin coin* în franceză, *quack* în engleză, *háp háp* în maghiară, *mak-mak* în albaneză şi *mac mac* în română. Se poate constata că mieunatul pisicilor e destul de desluşit şi aproape uman, lăsîndu-se imitat în forme foarte asemănătoare de vorbitorii diverselor limbi (cu diferenţe mai ales ortografice): *mjau-mjau* în albaneză, *miaou* în franceză, *miao* în italiană, *miau* în română, *miaow* în engleza britanică şi *meow* în cea americană. Lătratul cîinelui e mai puţin omogen: *woof, arf, bow wow, ruff* în engleză, *ouah ouah, ouaf ouaf, wouf wouf* în franceză, *bau bau* în italiană, *ham-ham* în albaneză şi română etc.

În ciuda imperfecţiunilor, asemenea liste confirmă nu numai instabilitatea şi diversitatea formelor, ci şi realitatea contactului lingvistic, prin care se poate explica existenţa unor forme asemănătoare în limbi vecine. Dicţionarele noastre preferă etichetele „formaţii spontane“ sau „formaţii expresive“, evitînd să vorbească despre interjecţii sau onomatopee împrumutate – desigur, şi pentru că adesea e greu sau chiar imposibil de stabilit care dintre limbi e sursa şi care ţinta. Există totuşi interjecţii şi onomatopee împrumutate: e cert că româna a preluat în trecut interjecţii ca *haide* şi *bre,* de origine turcă şi răspîndite în toată zona balcanică; tot aşa cum recentele *uau* şi *ups* nu sînt cîtuşi de puţin formaţii spontane, ci sigure împrumuturi din engleză. Pentru onomatopee, e drept, transmiterea de la o limbă la alta e mult mai greu de dovedit.

În lista citată, galopul cailor apare ca fiind redat, în română, prin onomatopeea *trop-trop*. Desigur, aceasta este o formă înregistrată de dicţionarele curente, chiar cu un sens mai general, referitor nu doar la cai („cuvînt care imită zgomotul pe care îl fac picioarele când lovesc pămîntul în mers“, DEX); cuvîntul e cuprins şi în dicţionarele mai vechi, fiind atestat şi în forma populară *tropai* (la Creangă) şi mai ales *tropa* (în Zanne, *Proverbele românilor).* Există însă şi o altă onomatopee a galopului, o formă populară şi familiară folosită adesea cu o notă glumeaţă: *tîgîdîm-tîgîdîm*. Destul de răspîndită în oralitatea actuală, forma nu este cuprinsă în dicţionare. Are două utilizări principale, destul de diferite: imită galopul cailor („Toate am auzit despre poveştile cu feţi frumoşi care aleargă, *tîgîdîm,* pe calul lor alb ca să salveze prinţesa“, printreranduri.eu), dar şi mersul trenului („De jur-împrejur sună trenul: *Tîgîdîm. Tîgîdîm*“, agenda.liternet.ro). Prin extindere, onomatopeea se aplică şi alergatului uman („Am crezut că băgase careva gol, da' veneau toţi la galop – *tîgîdîm-tîgîdîm!* – direct pe iarbă, printre copaci“, Ovidiu Verdeş, *Muzici şi faze),* şi chiar grabei în genere, ritmului accelerat: „mers concret la vot *tîgîdîm tîgîdîm,* pus ştampila şi apoi luat toate rudele, toţi prietenii, colegii de serviciu, vecinii şi cunoscuţii şi dus la secţia de vot *tîgîdîm tîgîdîm*“ (bleen.ro); „Viaţa trăită în stil *«tîgîdîm-tîgîdîm»*“ (scissorblog.wordpress.com). Uneori, onomatopeea e chiar substantivată: „ascultam *tîgîdîmul* liniştitor al trenului“ (anacronic.ro*).* Multă vreme, forma circula într-un banc, transpus de curînd de un elev într-o lucrare şcolară care a atras atenţia presei: „Pus să aştearnă pe hîrtie o compunere care să aibă cel puţin o pagină, tînărul a scris: *«Calul intră în pădure... tîgîdîm, tîgîdîm, tîgîdîm, tîgîdîm...*“ Şi tot aşa pîna la sfîrşitul paginii, unde a terminat compunerea: *«...calul iese din pădure.»*“ (stirileprotv.ro).

Nu putem, desigur, să stabilim o origine certă a popularei onomatopee; observăm, totuşi, că aceasta e destul de asemănătoare cu alte forme din spaţiul balcanic care redau galopul cailor: *dîgî-dîg dîgî-dîg* din turcă, *tăgădăk tăgădăk* din bulgară; ceea ce ar putea sugera vechimea sa, în ciuda absenţei din dicţionare.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

Petre M. IANCU

Raporturile româno-germane şi riscurile externe

Cît de utilă e reorientarea politică externă a României care transpare din opţiunile politice filogermane ale preşedintelui ei? În ajunul vizitei sale la Berlin, preşedintele României, Klaus Iohannis, pare să-şi fi clarificat definitiv opţiunile externe. „Europenizarea completă“ a României e unul din salutarele obiective centrale ale şefului statului, după cum a declarat chiar el, la Bruxelles.

Numirea în fruntea SRI a autorului unui articol care propusese ancorarea ţării pe axa Bucureşti – Berlin – Washington elimină orice dubiu posibil cu privire la priorităţile lui Iohannis în domeniul parteneriatelor şi alianţelor sale.

După obţinerea independenţei, România s-a considerat mai mereu, în genere întemeiat, ca o ţară prea slabă spre a rezista autonom ameninţărilor externe. Cît timp s-a bucurat de oarece libertate, nefiind încălecată direct de turci sau ruşi, ţara a mizat întotdeauna, în diplomaţie, pe susţinerea unor parteneri occidentali puternici, în stare să-i garanteze suveranitatea. Germania şi Austro-Ungaria au fost, o vreme, partenerii ei preferaţi, România mică aderînd, de pildă, în 1883, la Tripla Alianţă.

În prezent, Germania este indiscutabil, din punct de vedere economic, principala forţă europeană şi una dintre cele mai importante puteri comerciale globale. În faţa tendinţelor centrifugale care se manifestă la marginile răsăritene şi sudice ale UE, tentate de populism şi extremism, Berlinul are, ca lider continental, mari probleme, dar pare, cel puţin în raporturile dificile cu Grecia, să se fi impus.

Că Germania nu poate fi ignorată se înţelege de la sine, iar strîngerea raporturilor dintre Berlin şi Bucureşti este, vădit, mutual dezirabilă, cu atît mai mult cu cît între cele două capitale se află o ţară ca Ungaria, a cărei aderenţă la valorile occidentale şi la democraţia liberală a devenit extrem de problematică.

Dar, politic şi militar, Germania încă nu e nici pe departe ceea ce ar trebui să fie. De ani de zile, elita ei politică le cere cetăţenilor germani să înţeleagă în fine că poziţia economică globală a Republicii reclamă şi un sporit angajament extern. Or, germanii nu s-au lăsat convinşi. Dimpotrivă, ideea acestui angajament a devenit în ultimele două decenii extrem de impopulară. Un recent sondaj al fundaţiei Körber relevă că, în ultimii douăzeci de ani, s-a înjumătăţit numărul nemţilor manifestîndu-şi propensiunea spre acceptarea necesităţii unor intervenţii externe în situaţii de criză. În 1994, două treimi favorizau încă astfel de intervenţii.

Traumatizată de consecinţele nazismului, în urma căruia a tins să-şi impună ca principiu evitarea cu orice preţ a unor noi conflicte militare, Germania e o ţară care, apărată timp de multe decenii de americani, şi-a putut permite să nu investească intens în industria sa militară. Concomitent, cu o economie care se bazează preponderent pe exporturi, Germania s-a transformat, dintr-o fostă mare putere militară de calibrul celei prusace, într-un stat care doreşte cu orice preţ să întreţină relaţii cît mai bune cu toată lumea şi are oroare de altercaţii militare.

Românii trebuie să înceapă să mizeze nu doar pe alianţe, ci şi pe o politică similară celei poloneze.

Finalul fericit al Războiului Rece a determinat întărirea acestei tendinţe, prefăcînd dialogul în dogmă. Fiindcă elitele politice ale Germaniei apusene au extras din acest final concluzii diferite de ale est-europenilor. Potrivit acestor elite, eliberarea paşnică a fostei RDG şi reunificarea celor două state germane ar fi fost nu atît rezultatul deciziei lui Ronald Reagan de reînarmare a NATO, în faţa căreia caduca tehnologie rusă a capotat, cît consecinţa faimoasei „Realpolitik“. E vorba de pragmatismul politic vest-german care ar fi sfîrşit prin a convinge Moscova să dea nemţilor lumină verde. Consecinţele acestei analize nu se rezumă la preferinţa actualului ministru de Externe pentru demersuri de *soft-power*.

Expresia ei directă este, între altele, controversata politică a Berlinului faţă de conflictul ruso-ucrainean, în care Germania mizează pe un dialog cu orice preţ cu Vladimir Putin, în pofida indiciilor multiple probînd futilitatea acestor discuţii. Unele, *nota bene,* purtate cu un lider antidemocratic şi antioccidental hotărît nu doar să dezmembreze Ucraina, ci să refacă imperiul sovietic şi să combată la sînge raporturile transatlantice.

Nu e de mirare că, în faţa pericolului fără precedent al agresiunii din Răsărit, alte puteri europene, deşi net mai rău aşezate economic decît Germania, manifestă, binevenit, o atitudine mai viguroasă faţă de Rusia lui Putin decît Berlinul. Mai nou, Marea Britanie şi-a anunţat, în aplauzele ecologiştilor germani, intenţia de a oferi Ucrainei instructori militari. Iar Franţa a avertizat Moscova că eventuala cucerire a oraşului ucrainean Mariupol ar antrena ample consecinţe, ar schimba din temelii datele situaţiei şi s-ar solda cu înăsprirea notabilă a sancţiunilor.

Pe de altă parte, nici Germania şi nici UE nu dispun de o strategie externă demnă de acest nume, care să fie deopotrivă consecventă şi riguroasă. În loc să-şi creeze capacităţile de a acţiona în temeiul unui catalog de principii şi valori clare, atît Comunitatea, cît şi Berlinul se mulţumesc să reacţioneze, adesea tardiv şi nevolnic, la crizele care, după accederea la putere a actualului preşedinte american, s-au multiplicat şi acutizat pe glob. Aceste crize au ajuns mai nou la punctul de fierbere, provocînd anul trecut o catastrofă a refugierilor de proporţii fără egal în istoria postbelică, după cum relevă Amnesty International.

La rîndul lor, germanii şi cetăţenii UE duc lipsă de o orientare adecvată într-o tot mai complexă lume globală, în care valorile şi identităţile au devenit problematice, iar ameninţările externe au dobîndit dimensiuni fără precedent de la nazism încoace. Pe Bătrînul Continent e nevoie de mai multă claritate morală şi de o mai bună pregătire diplomatică, informaţională şi militară spre a se face faţă riscurilor secolului XXI. La fel şi în Germania.

La rîndul lor, românii trebuie să înceapă să mizeze nu doar pe alianţe, ci şi pe o politică externă şi de securitate proprie, similară celei poloneze. Pe scurt, ideea reorientării spre Berlin pare salutară. Dar suficientă nu e. Neliniştitor e doar că dă senzaţia de a fi fost impusă de sus, de Klaus Iohannis, din postura unui *Deus ex-machina,* şi nu aşa cum ar fi recomandabil într-o democraţie liberală, în urma unei dezbateri publice de amploare.

Petre M. Iancu *este jurnalist la* Deutsche Welle.

Articol apărut pe site-ul
Deutsche Welle, *www.dw.de.*

■ ■ ■

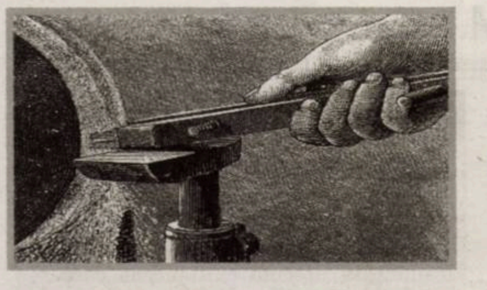

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

De ce nu-şi scot ochii Iohannis şi Ponta?

Ar face mai bine preşedintele Iohannis să iasă la baionetă împotriva Guvernului Victor Ponta? Un lucru e cert: multe critici pe această temă s-au îndreptat în ultima vreme către Palatul Cotroceni. S-a exprimat în acest sens ex-preşedintele Traian Băsescu şi mai mulţi comentatori de politică internă i-au ţinut isonul. Ei cred că ar trebui să-l vedem pe preşedintele Iohannis atacînd direct Palatul Victoria şi că asta ar ajuta la răsturnarea majorităţii în Parlament.

Totuşi, nimic nu indică succesul unei astfel de tactici. Preşedintele Traian Băsescu a folosit-o din plin. Aproape în fiecare zi, de la 18,30, şeful Guvernului era atacat furibund în declaraţii televizate de la Cotroceni. Toate acestea au dus la creşterea tensiunii, la schimburi de replici dure sau chiar la injurii.

Dar majoritatea lui Victor Ponta nu s-a prăbuşit, nici măcar după ce PNL a părăsit coaliţia de guvernare. Mai mult, Victor Ponta a reuşit să-şi consolideze susţinerea parlamentară prin atragerea unui număr de traseişti. Fostul preşedinte Traian Băsescu a cheltuit multă energie în zadar. Poate că a luptat vitejeşte şi a căzut de pe un cal frumos. Dar a căzut.

Bineînţeles că pierderea prezidenţialelor a fost o lovitură grea pentru Victor Ponta. Dar el continuă să se menţină, cum necum, la şefia Guvernului măcar pentru că partidul său e gata să facă orice numai să nu piardă şi această poziţie. Pînă una-alta, PNL nu a reuşit să obţină nici măcar controlul Senatului. Iar pînă la o majoritate în întregul Parlament e cale lungă.

Dacă partide precum UNPR sau UDMR ori puzderia de independenţi şi traseişti de profesie nu s-au dus către opoziţie în timpul declaraţiilor devastatoare ale preşedintelui Băsescu, e greu de spus ce i-ar convinge să o facă acum. Înainte de a fi o soluţie, „războiul palatelor“ pare a fi mai degrabă o problemă pentru România.

O altă întrebare ar fi dacă o implicare directă în răsturnarea Guvernului Ponta i-ar fi de folos preşedintelui, dacă l-ar face mai popular. Două sondaje apărute în ultima lună ar trebui să le dea de gîndit celor care susţin ideea luptei la baionetă.

Sondajul realizat de Inscop Research pentru ziarul *Adevărul*, în perioada 5-10 februarie 2015, arată un echilibru: 41,8% sînt de acord cu demisia premierului, în timp ce 41,2% o refuză. Echilibru şi în ce priveşte competiţia dintre premierul în funcţie şi cel „din umbră“, Cătălin Predoiu: 31,7% consideră că Predoiu ar fi un premier mai bun decît Ponta, în timp ce 31,8% nu cred acest lucru.

Potrivit cercetării companiei Avantgarde, realizată în perioada 18-26 februarie 2015, 41% dintre persoanele intervievate au răspuns că nu sînt de acord cu schimbarea Guvernului Ponta, în timp ce 32% s-au pronunţat pentru un Guvern PNL.

Părerile cu privire la schimbarea Guvernului sînt, aşadar, împărţite, iar Victor Ponta pare să nu-şi fi epuizat încă resursele. Mai are destul pînă să ajungă în situaţia lui Emil Boc de la începutul anului 2012.

De fapt, nu sînt atît meritele actualului premier, cît faptul că electoratul ezită în a lăsa întreaga putere în mîinile unei singure formaţiuni. I-a refuzat asta PSD-ului, fără drept de apel, în noiembrie anul trecut. Şi nu este pregătit să lase acum întreaga putere nici PNL-ului. De altfel, potrivit sondajului Inscop Research, 62,1% dintre cei chestionaţi vor ca preşedintele Iohannis şi premierul Ponta să conlucreze.

Acelaşi sondaj realizat pentru *Adevărul* arată însă că 52% dintre cei chestionaţi vor ca PNL să vină la guvernare prin alegeri. Iar PNL este dat ca virtual cîştigător al alegerilor, atît în sondajul Inscop Research, cît şi în sondajul Avantgarde. Este, pînă la urmă, o dovadă de maturitate a unui electorat care vrea să facă el cărţile şi nu să le lase pe mîna unor jocuri din interiorul clasei politice.

Situaţia nu are de ce să nu-i convină preşedintelui Iohannis. Acum, ezitările, greşelile şi eşecurile Guvernului Victor Ponta sînt ale lui Victor Ponta şi ale PSD. În cazul unui guvern PNL, cu atît mai mult dacă ar fi rezultat al jocului politic şi nu al alegerilor, ezitările, greşelile şi eşecurile ar fi, într-o bună măsură, ale lui Klaus Iohannis.

Iar preşedintele nu are de ce să se plîngă de lipsă de susţinere politică. Toate planurile sale au fost acceptate, poate cu excepţia cazului Varujan Vosganian. Pactul pentru Armată sau noul Cod Electoral au fost idei susţinute la stînga, şi la dreapta. La fel şi propunerea prezidenţială pentru postul de director al SRI. Nu s-au ridicat obiecţii nici faţă de cotitura pro-germană din politica României.

Mai mult, preşedintele şi premierul par să-şi fi împărţit anumite sarcini în politica externă. Preşedintele a fost la Berlin şi l-a primit pe omologul său bulgar, cu care a discutat despre situaţia din Ucraina. Premierul s-a văzut la rîndu-i cu omologii săi din Georgia şi Albania. Evident, criza ucraineană a fost pe agendă. State precum Bulgaria, Georgia sau Albania sînt susceptibile de a intra într-o coaliţie care să ţină piept ameninţării ruseşti. Alături, bineînţeles, de polonezi şi de baltici. O coaliţie al cărei sponsor european ar putea fi Germania.

Bulgaria s-ar afla alături de România, la Marea Neagră, Georgia în partea cealaltă, iar Albania – ca o contrapondere în Balcani la o Serbie tot mai filorusă.

Ar mai fi fost posibile aceste deschideri pe un fond de război deschis între palatele Cotroceni şi Victoria? Poate că da, dar cu mai multe dificultăţi şi cu mai puţină credibilitate pentru România. În definitiv, această vorbă atît de uzată rămîne în picioare: politica nu este altceva decît arta posibilului.

Ovidiu Nahoi *este realizator la Money Channel TV.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Au existat şi mari români impecabili – e insuportabil!

Un articol dintr-o recentă Românie literară *(nr. 9/2015), intitulat tranşant „George Enescu colaboraţionsit? Perfidă aserţiune!“, îmi confirmă că ideea calomnioasă şi idioată a colaboraţionismului lui George Enescu cu regimul comunist persistă în cetate. Un amestec de superficialitate din partea unora care trec drept oameni serioşi, care ştiu bine ce spun, cu dorinţa aceloraşi de a şoca şi de a vinde (şi universitarii vor asta, nu doar tabloidele), face ca aberaţia colaboraţionismului enescian să fie reluată fără jenă şi fără inhibiţii, cu periodicitate. Unora, poate, li se pare o iresponsabilitate pasabilă – la cîte minciuni s-au spus în România despre diverşi oameni, aproape nu mai contează că încă un pigmeu vrea să fie grozav aruncînd cu rahat într-o statuie. Şi totuşi, contează! Autorul articolului, reputatul Octavian Lazăr Cosma, se referă la o emisiune TV a unui istoric, pe care nu-l numeşte, dar îl indică limpede. Nu am văzut emisiunea, dar ştiu că istoricul susţine că Enescu a colaborat cu regimul comunist. Influenţat, poate, de el, şi dl Boia, într-o carte de mare succes de acum vreo patru ani, susţinea aceeaşi teză. La vremea respectivă, am scris în această rubrică un text pe care îl reiau acum.*

Succesul cărţii dlui Lucian Boia* e imens. Mai toţi cei pe care îi cunosc au citit cartea şi jubilează în tristeţe: părerea lor proastă despre fibra etică a intelectualului român se confirmă acum, iată, cu dovezi istorice sistematice. Eu însumi simt această plăcere ciudată, a confirmării în pesimism. Am cea mai proastă părere despre aventurile politice ale celor mai mulţi dintre intelectualii români de atunci, ca şi de acum. Lista intelectualilor compromişi prin derapaje politice este imensă. Lista marilor intelectuali murdăriţi de politică coincide, în mare, cu lista miturilor culturale ale României moderne. Există, însă, un caz, unul singur, în care cred că dl Boia comite o nedreptate: George Enescu.

În cartea dlui Boia, cazul Enescu e prezentat într-o pagină (272-273). În esenţă, momentele de cădere ale marelui muzician sînt, după dl Boia, trei: a mers într-un turneu în URSS unde a fost primit triumfal, a devenit şeful subsecţiei de muzică la ARLUS şi, cel mai grav dintre toate, a fost candidat pe listele comuniştilor la infamele alegeri din 1946. Dl Boia încearcă şi o explicaţie: influenţa soţiei. Ni se spune că Enescu era apolitic, pe cît de prezent în viaţa muzicală a ţării acelor ani, pe atît de absent din viaţa politică. De fapt, ni se mai spune că Enescu era „absent faţă de tot ce se petrece în jur“. Soţia lui, Maria Cantacuzino (născută Rosetti-Tescanu), era, însă, altfel. Dl Boia speculează că ea l-a împins spre asemenea cedări. Se prea poate. Doar că fiecare din cele trei momente pe care dl Boia le contabilizează la pasivul etic al lui Enescu sînt foarte discutabile.

Viaţa cuiva nu se compune din evenimente disparate, fără legătură între ele. Biografiile nu se derulează *staccato,* ci curg *legato*. Dacă admitem că aşa stau lucrurile, atunci să vedem mai atent ce s-a întîmplat cu Enescu în acel an, 1946. Dacă turneul sovietic al lui Enescu din prima parte a anului e blamabil, cum poate fi turneul imediat următor, din toamna lui 1946, în Statele Unite? Dacă a cînta în URSS în 1946 este în sine un păcat / un compromis, înseamnă că a cînta în 1946 în SUA e o virtute / un gest demn. Nu ader neapărat la acest gen de interpretare a lucrurilor, dar dacă mergem pe linia asta, să vorbim şi despre virtuţi tocmai pentru a vedea dacă omul e cu adevărat vinovat de ceea ce i se impută. Mai departe, în turneul sovietic, Enescu a cîntat cu David Oistrah, uriaş violonist, deţinător la acea dată al Premiului Stalin. Să zicem că asta nu e în regulă, pentru că astfel Enescu a permis propagandei sovietice să îi confişte prestigiul. Dar, cîteva luni mai tîrziu, acelaşi Enescu cîntă la Bucureşti cu Yehudi Menuhin – un american din aceeaşi stirpe a geniului violonistic. Dacă gîndim în termenii „URSS = comunismul rău şi SUA = democraţia bună“, agenda maestrului Enescu pe 1946 nu e deloc uşor de citit politic. Dacă spun că turneul sovietic al lui Enescu era propagandă pentru comunişti, pot spune că aducerea lui Menuhin la Bucureşti şi apoi turneul american al lui Enescu e propagandă pro-americană. Iar ceea ce pare că îi reproşează dl Boia lui George Enescu se complică şi mai mult dacă adăugăm un fapt foarte important în legătură cu candidatura lui Enescu pentru comunişti în alegerile din 1946. Alegerile au avut loc în noiembrie. Pe 10 septembrie, Enescu pleacă în turneul său american şi nu mai revine niciodată în România. Cu acel turneu, legendar acum, a început exilul final al Maestrului. Enescu, aşadar, pleacă definitiv din România cu două luni înaintea alegerilor din 1946. De ce nu s-a mai întors Enescu? În loc să ascultăm bîrfe, hai să-l ascultăm chiar pe el. Iată ce-i spune în 1951 lui Bernard Gavoty: „Se ştie ce s-a întîmplat cu ţara mea, ocupată pînă la urmă de URSS. În ce mă priveşte, am vrut să rămîn credincios principiilor şi sentimentelor mele, unei tradiţii cu care nu am vrut să o rup. Părăsind ţara în care m-am născut, mi-am luat rămas bun de la multe lucruri şi mai ales de la speranţele mele într-o retragere la ţară“. Cu alte cuvinte, prezenţa lui Enescu pe listele comuniştilor în 1946 e considerată o probă tare a colaboraţionismului său, iar motivaţia cu care el părăseşte ţara înaintea acelor alegeri („să rămîn credincios principiilor şi sentimentelor mele, unei tradiţii cu care nu am vrut să o rup“) nu pare a valora mare lucru. Evident, Enescu nu a participat nici o zi la lucrările Camerei în care a fost ales. Cameră care, fie vorba între noi, a fost deschisă de Regele Mihai I însuşi.

În ceea ce priveşte opţiunile politice ale lui Enescu, înclin şi eu să cred că Maestrul era mai degrabă în afara partizanatelor. Avea însă puternice opţiuni etice cu ecou politic. Îi detesta deopotrivă pe legionari şi pe comunişti. Era deplin devotat Casei Regale şi nu doar în „raporturi strînse cu Palatul Regal şi cu lumea aristocratică“, cum spune dl Boia. De unde ştiu? Din surse de primă mînă şi nu din bîrfe tangente. Mai întîi, din ceea ce s-a găsit în arhivele Securităţii referitoare la Enescu (cartea dlui Csendes, dar şi conferinţele dnei Voicu-Arnăuţoiu). Apoi, din simpla vizită la muzeul din vila „Luminiş“ de la Sinaia. În fine, din amintirile lui Yehudi Menuhin, pe care le recomand oricui. În vreo trei cărţi lesne accesibile (amazon.com, de pildă), Menuhin îşi povesteşte viaţa. Firesc, sînt acolo zeci de pagini dedicate lui Enescu, mărturii extraordinare despre România anilor în care adolescentul şi apoi tînărul Yehudi venea la Bucureşti sau la Sinaia să studieze cu Enescu.

Adevărul despre Enescu este mult mai luminos decît lasă să se înţeleagă pagina dlui Boia. George Enescu a fost un patriot autentic, fără cedare în faţa totalitarismului. Dacă nu sîntem noi, azi, capabili să admirăm măreţia acestui om, nu e vina lui – care a trăit impecabil –, ci e vina ochiului nostru care nu mai poate vedea decît riduri, răni şi ulceraţii pe chipul oricui.

---

* *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 şi 1950,* Ed. Humanitas, 2011.

Sever Voinescu *este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Prieteni la ofertă

Un american la Paris s-a văzut de două ori în secolul XX: la fiecare Război Mondial, atunci cînd nemţii erau cît pe ce să învingă Franţa. Nesfîrşite pot fi discuţiile. Era sau nu nevoie? Puteau interveni mai devreme sau nu? Ce au avut de cîştigat? Ce „şi-au tras“ la schimb? De ce să mai stea în Europa după ce s-a terminat şi Războiul Rece? „Imperialismul lor e enervant. Se bagă peste tot, deschid mereu fronturi de bătălie, vor să ţină preţul petrolului sub control, să o ducă ei bine, toată lumea e sub semnul lui *Pax Americana*, ne împing de la spate să trimitem soldaţi prin tot Orientul Mijlociu, ne freacă menta să cheltuim pe înarmare, să îşi vîndă ei avioanele şi rachetele...“. Ce mai? Nişte tipi care merită priviţi cu scepticism, orice ar face.

Poţi auzi acest tip de argumente în mai toate cafenelele europene şi printr-o sumedenie de articole de fond, editoriale, analize. NATO-scepticismul este nărav vechi care dă bine la 'telectualul ivropean. E mai şic chiar decît euro-scepticismul (care, mai nou, e prea „de masă“, prea vulgar). Pînă de curînd, îl găseai la stînga politichiei, ceea ce era relativ normal. Înainte de 1989, nu ai fi putut să aştepţi altceva de la un Georges Marchais sau o Dolores Ibarruri. Astăzi, după anexarea Crimeei şi asaltul din Ucraina, mulţimea de democraţi „liberali“ occidentali dispuşi să apară la Rossyia TV şi să veştejească politica imperialistă a Occidentului este zăpăcitoare. Tot aiuritoare este şi „banda lărgită“ a spectrului politic pe care îl reprezintă respectivii. În corul de admiratori ai lui Putin nu sînt numai comuniştii, grecii din Syriza sau spaniolii de la Podemos. Găsim, pe post de solist, cam orice partid antisistem: Marine LePen cu al său Front Naţional, bulgarii de la Ataka, austriecii din Partidul Libertăţii sau ungurii de la Jobbik. Toţi împărtăşesc antipatia faţă de valorile democraţiei liberale (aşa cum o ştie doamna Merkel, nu domnul Orbán). Rusia drept „singurul apărător al valorilor tradiţionale europene“ în faţa agresiunii UE! Din oportunism sau nu, în aceeaşi tabără par a se găsi şi britanicul Nigel Farage (s-a declarat un admirator al politicianului Vladimir Putin) sau tînărul spaniol Pablo Iglesias (liderul Podemos, al doilea partid al Spaniei, conform numărului de membri înscrişi). Acesta din urmă reclamă „standardele duble“ care s-ar aplica Rusiei, atunci cînd aceasta caută să îşi împlinească nevoile strategice. Pentru a completa lista populiştilor favorabili lui Putin, ar trebui adăugaţi nemţii de la Partidul Naţional Democratic, italienii de la Liga Nordului sau belgienii de la Interesul Flamand.

Kremlinul ar prefera mai degrabă plăţi informale către politicieni, nu neapărat finanţări pentru partide.

Unele dintre partidele astea sînt în fruntea sondajelor electorale (vezi cazul Franţei). Altele sînt „doar“ exotice. Toate, însă, sînt extrem de vocale şi cu valoare adăugată mare pentru propaganda moscovită. Există o apropiere ideologică: neîncrederea în sistemele parlamentare pluripartite care aduc doar „corupţie, sărăcie şi criză“. Gurile rele vorbesc şi despre altceva. Despre susţinere financiară şi logistică, transparentă sau nu, venită dinspre Rusia. Din cele „pe faţă“, merită amintit cazul doamnei LePen. Partidul domniei sale a primit un credit de aproape 10 milioane de euro de la Banca Ruso-Cehă, ca primă tranşă dintr-un împrumut de patru ori mai mare. Doamna LePen a afirmat că a apelat la serviciile acelei bănci deoarece a fost refuzată de cele occidentale. Pare-se că această variantă de sprijin este mai degrabă excepţia decît regula. Kremlinul ar prefera mai degrabă plăţi informale către politicieni, nu neapărat finanţări pentru partide. La categoria „admiratori“, Putin îl mai are în portofoliu pe ungurul Béla Kovács (liderul Jobbik) care vede

Din pricina secularei rusofobii româneşti, pe la noi nu se întîlneşte un asemenea discurs. Nu avem (acum) un asemenea partid în Parlament. S-ar putea, însă, ca datorită efervescentei lupte anticorupţie şi din cauza recentelor modificări ale reglementărilor electorale, să ne trezim iute cu o mişcare antisistem, populistă, de tip Ataka sau Jobbik. Singura mea speranţă este că mofturile anti-NATO nu prind la noi. Încă. Altminteri, la ofertă, s-ar găsi niscai prieteni.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Să pustiim cîmpiile, să otrăvim fîntînile, tot la fotbalul ăsta am rămas văzînd Craiova – Steaua 0-0?

Păi, nu aşa am învăţat la istoria bine frămîntată precum chifteluţele care se serveau la masa de prînz a şcolilor cu program prelungit? Că doar Roberto Carlos de Anjou a mărşăluit cu armurile lui sclipitoare prin Oltenia, nu prin Iutlanda. CS U a ales un teren ţepos şi un joc baricadat pentru a întîlni căpcăunul momentului, despre care unii zic totuşi că n-a mai rămas decît pielea de el. Pe stadionul Extensiv s-a jucat restrictiv, printre smocuri de iarbă, vopsea verde şi tuşe atît de apropiate una de alta că aveai senzaţia că se joacă în defileul Posadei. Steaua a vrut, dar n-a putut, Craiova n-a vrut şi a putut (parţial). A ieşit un soi de nimic la zero care a fascinat tocmai prin acest scenariu *à la* Tom şi Jerry în care, chiar dacă pîrdalnicul de şoricel uzează enervant de toate şmecheriile permise sau nu, cumva te bucuri că n-a fost mîncat. Cît despre Tom, rămîi ca întotdeauna cu impresia că e neverosimil de tont. Pe drept, de data asta motanul trebuia să aibă cîştig de cauză, dar regizorul cu fluier a hotărît altceva, i l-a scos pe micuţ din gură. Asta e. După ce ai digerat joaca asta de-a v-aţi ascunselea te gîndeşti totuşi că nimeni nu poate trăi o viaţă în mlaştini cu riscul de a-şi merita soarta. Ca în orice business, ideea e ca toată lumea să cîştige. În cazul ăsta, ei au rămas cu punctele, noi cu urîtul. Nu mi se pare *fair*.

Radu NAUM

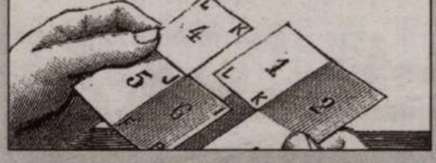

CORINT ISTORIE
GUIDO BARELLA
ÎN CĂUTAREA VICTIMELOR COMUNISMULUI
POVESTEA LUI MARIUS OPREA
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

PUBLICITATE

NU RATA!
luni, 9 martie, doar cu adevărul

În căutarea victimelor comunismului
de Guido Barella

Tabloul feroce al regimului Ceauşescu

O carte care nu ne lasă să uităm istoria

Preţ special, ziar+carte:
12,99 lei

PUBLICITATE

HHC România

HOPE AND HOMES FOR CHILDREN
CONCERT
18 martie 2015, 19⁰⁰
Ateneul Român

realizat în beneficiul copiilor aflaţi în pericol de abandon

ANSAMBLUL VIOLONCELLISSIMO
CONDUS DE MARIN CAZACU
CU PARTICIPAREA EXTRAORDINARĂ A SOPRANEI
IRINA IORDĂCHESCU
ANDREI LICAREŢ - PIAN
MIRCEA TIBERIAN - PIAN
NADIA TROHIN - VOCE
ZOLI TOTH PROJECT
ANA PEPINE - TAP DANCE

Bilete pe hopeconcert.org, bilete.ro şi ove.ro

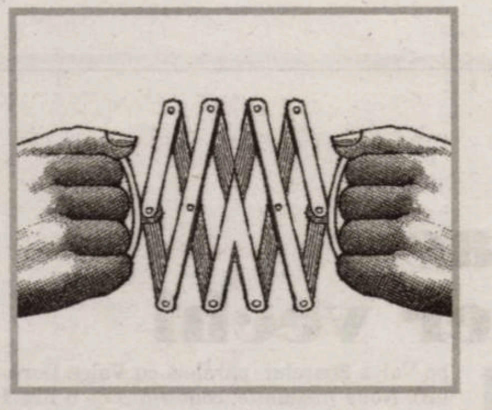

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Responsabilitatea de a păstra memoria

– dialog cu Claudia ȘERBĂNUȚĂ –

Are studii de master şi doctorat în biblioteconomie şi ştiinţa informării la University of Illinois, Urbana-Champaign, iar de anul trecut a fost numită directoare interimară a Bibliotecii Naţionale din România. ***Claudia Şerbănuţă*** *este o excelentă profesionistă şi vorbeşte despre problemele bibliotecilor cu pasiune. Problemele sînt multe şi complicate, dar felul său de a vorbi inspiră încredere şi optimism.*

© D. Muntean

Aţi scris cîndva în Dilema veche *despre modelul american al bibliotecilor publice. Putem porni de la el pentru a discuta situaţia actuală a bibliotecilor?*

Bibliotecile au fost create pentru că s-a simţit nevoia de a aduna la un loc tot ceea ce înseamnă cunoaştere umană şi de a permite oamenilor accesul la informaţii. În SUA, bibliotecile au fost de la început gîndite ca instituţii care susţin democraţia, care susţin integrarea imigranţilor în societatea americană, educarea lor în spiritul economic şi democratic al SUA. Investiţiile care au fost făcute de la început în biblioteci au fost considerate investiţii în societate. Şi aşa ajungem să vedem azi că, atunci cînd Statele Unite intră în criză, utilizarea bibliotecilor creşte în mod direct. Biblioteca face parte din comunitate de mult timp, şi-a cîştigat un statut pe care nu îl are nici o altă instituţie şi, mai ales, a cîştigat încrederea oamenilor. Cetăţenii ştiu exact ce procent din taxele lor pe proprietate merge către bibliotecă, iar atunci cînd se pune problema înfiinţării unei noi biblioteci se discută în comunitate şi oamenii sînt de acord să crească taxele cu un procent.

În România, ideea de a mări taxele pentru o bibliotecă ar merge?

Dacă întrebăm oamenii „aţi fi de acord să daţi mai mulţi bani pentru a avea educaţie, cultură, sănătate?“, ar spune da. Numai că atunci cînd statul nu-şi asumă această creştere prin acordarea procentelor din PIB pentru aceste domenii, oamenii îşi pierd încrederea. Atunci cînd bibliotecarul se implică în comunitate, oamenii răspund nu cu bani, ci cu timp: vin la bibliotecă şi fac voluntariat. Există în România comunităţi unde oamenii investesc timp. Din cele aproape 3000 de biblioteci publice, aproape 80% sînt biblioteci rurale, care au maximum un bibliotecar angajat (unele au un agajat cu jumătate de normă). Sînt poveşti extraordinare din comunităţi. De exemplu, în Avrig, la iniţiativa bibliotecarei, comunitatea s-a întîlnit pentru a pune împreună la cale un Grup de Acţiune Local, înainte ca România să adere la UE. Acum, oamenii accesează fonduri europene şi lucrează pentru comunitate. La bibliotecă vin copiii după orele de şcoală să-şi facă temele. Femeile din sat fac şezători, asociaţia crescătorilor de animale tot acolo se întîlneşte. Exemple de acest fel sînt peste tot în ţară. Cînd i-am spus doamnei bibliotecare Grancea din Avrig că reprezintă o poveste de succes, i s-a părut foarte ciudat, pentru că i se pare natural ceea ce face. Şi aşa şi este. Ce nu e normal este modul în care ne raportăm noi la bibliotecă.

La noi, predomină încă ideea că biblioteca este un loc de unde împrumuţi cărţi şi atît.

Din păcate, da. Pentru că, dacă pînă acum şapte ani nu prea s-a vorbit despre biblioteci, în ultimii şapte ani în peste 2000 de biblioteci din ţară s-au introdus calculatoare şi acces liber la Internet, prin proiectul Biblionet, gestionat de IREX. Vorbim, aşadar, despre accesul la informaţie *în general* în cărţi, online, într-un document pe care îl găseşti pe un site... Dacă vedem în continuare biblioteca doar ca pe un loc unde ai acces la cărţi, e vina noastră. Bibliotecile s-au schimbat. Bibliotecarii au fost pregătiţi să ofere şi alte servicii şi e păcat că nu luăm în seamă acest lucru. Ceea ce s-a schimbat în bibliotecile din România este faptul că bibliotecarii sînt tot mai atenţi la problemele comunităţii. Asociaţia Bibliotecarilor din Bibliotecile Publice din România are un proiect care se numeşte „Te iubeşte mama“, dedicat copiilor ai căror părinţi sînt plecaţi în străinătate. Proiectul a fost iniţiat de o mamă plecată din ţară; au fost bibliotecare care au fost şi ele plecate şi au înţeles această problemă, astfel că proiectul se desfăşoară în foarte multe biblioteci din ţară. Copiii vin la bibliotecă şi discută cu părinţii pe Skype.

> *„Din cele aproape 3000 de biblioteci publice, aproape 80% sînt biblioteci rurale.“*

Ce facem totuşi cu rolul de bază al bibliotecii? Faptul că membrii comunităţii se întîlnesc la bibliotecă se vede şi în creşterea numărului de cititori?

Ceea ce ne lipseşte pentru a discuta acest subiect sînt nişte studii serioase despre ce înseamnă lectura în România. Cînd vorbim despre acest subiect, prezentăm nişte statistici de dinainte de 1989 şi cam atît. Eventual nişte amintiri ale fiecăruia dintre noi. Analiza lecturii înseamnă mai mult de-atît, iar noi nu avem studii serioase pe această temă. Sînt biblioteci rurale care nu au mai achiziţionat cărţi în ultimii trei ani, n-au mai avut buget. E foarte greu, în comunităţile mici, să argumentezi nevoia de a citi, mai ales cînd nu sînt bani pentru drumuri ori pentru dispensar. Sînt însă şi primari care au înţeles situaţia şi au obţinut fonduri pentru biblioteci. Lectura pe monitor e tot lectură; dacă ne referim doar la lectura pe pagina tipărită, pierdem din vedere un procent din populaţie care totuşi citeşte.

> *„Avantajul de a fi început mai tîrziu este că putem adopta o tehnologie mai nouă.“*

România nu stă rău în privinţa reţelei de biblioteci publice – sînt aproape 3000, stăm mai bine decît alte ţări din regiune. Dar cum folosim acest avantaj?

Bibliotecile au un foarte mare potenţial, mărimea reţelei este un avantaj. Dar legea spune că ar trebui să fie mai multe. Acum cîţiva ani erau 3300, unele au rămas fără bibliotecari. E o problemă şi cu sediile, mai ales pentru cîteva biblioteci judeţene. În perioada comunistă nu s-au construit sedii pentru biblioteci, ele au fost înfiinţate şi amplasate în clădiri confiscate de regimul comunist. Acum, unele sedii sînt în curs de retrocedare foştilor proprietari. S-au construit doar trei sedii noi de biblioteci în ultimii ani.

În ce măsură bibliotecile din România sînt conectate la modelele din Uniunea Europeană?

Bibliotecarii se raportează deja la colegii lor europeni. Serviciile pe care le oferă, mai ales cele care privesc capacitatea de a oferi anumite servicii, sînt deja la nivel european. Ceea ce ne lipseşte este însă investiţia în biblioteci. Avem o Bibliotecă Naţională în care s-au investit bani, dar investiţia nu a fost dusă pînă la capăt: nu putem avea o bibliotecă mare fără investiţii în personal. Nu putem avea biblioteci mici fără investiţii în spaţiu şi în colecţii. La biblioteca din Avrig, pe care am dat-o ca exemplu, există o singură bibliotecară care se ocupă de toate activităţile: dacă se îmbolnăveşte, nu se mai poate face nimic. Ne cunoaştem potenţialul, dar dacă nu investim în el, nu facem nimic. La nivel european sînt foarte multe fonduri pentru aşa ceva, depinde de noi să le accesăm. Biblioteca Naţională ţine de Ministerul Culturii; bibliotecile judeţene ţin de consiliile judeţene; bibliotecile şcolare ţin de Ministerul Educaţiei. De agenda digitală a României (în care sînt incluse şi bibliotecile) se ocupă Ministerul pentru Societatea Informaţională. Şi atunci, în loc să avem o discuţie serioasă cu trei poli puternici din Guvernul României, fiecare încearcă să facă ce poate. Mi se pare trist, de exemplu, că Biblioteca Judeţeană din Cluj a trebuit să-şi asume singură un proiect de digitizare, pentru că la nivel naţional avem strategie, dar nu avem o planificare atentă, care să ia în considerare pe toată lumea. În bibliotecă vorbim despre cultură, educaţie şi societate informaţională; nu ştiu dacă mai există vreo altă instituţie care să cuprindă toate acestea în mod curent.

Se vorbeşte de cîtva timp despre digitalizarea colecţiilor. E doar o modă sau e mai mult decît atît?

Moda e deja de 15 ani. S-au investit milioane în digitalizare. Nu se poate nega faptul că digitalul face parte din viaţa noastră în acest moment. Colecţiile în format digital sînt o necesitate, ar trebui asumate investiţiile pentru digitalizare. Biblioteca Naţională trebuie să-şi pună problema astfel: creăm o colecţie digitală, dar trebuie să ne asumăm faptul că ea trebuie să fie disponibilă publicului şi peste 50 de ani. Or, asta duce la creşterea exponenţială a costurilor: nu mai vorbim doar despre scanarea cărţilor, ci de transformarea în formate care se schimbă cu rapiditate, de dotarea cu echipament. Este nevoie de investiţii în acest sens, ar fi trebuit să fim deja mai departe cu acest proiect decît sîntem, dar nu e tîrziu. Avantajul de a fi început mai tîrziu este că putem adopta o tehnologie mai nouă. Trebuie să ai o infrastructură solidă şi cunoştinţe solide pentru utilizarea ei şi foarte multă muncă umană. Colecţiile digitale nu rezolvă însă problemele dinainte. Dacă oamenii nu sînt obişnuiţi să citească şi să aibă propriul răspuns la ceea ce citesc, pe carte, nici cînd vor avea în faţă tableta nu vor face acest lucru. Tableta nu rezolvă educarea publicului. Fiecare e responsabil pentru propria formare şi pentru formarea copiilor săi. Multă lume are impresia că toate problemele se vor rezolva dacă trecem la biblioteca digitală. Nu e chiar aşa.

În plus, suporturile digitale se schimbă foarte rapid. Nu cumva există o anumită fragilitate a digitalizării?

Există o anumită fragilitate şi o anumită tendinţă de „a uita“ mai repede în formatele electronice. De aceea, asumarea profesională a celor care lucrează cu memoria – arhivişti, bibliotecari – este mult mai mare. Iar tristeţea noastră este şi ea mare. Aceste profesii, în România, nu sînt sprijinite pentru a-şi face treaba aşa cum trebuie în secolul XXI. Este responsabilitatea noastră să păstrăm memoria. E o tristeţe destul de mare pentru un bibliotecar să spună că nu se poate asigura pe termen lung o colecţie digitală.

Care sînt problemele şi care sînt realizările Bibliotecii Naţionale a României?

M-aş concentra pe ceea ce poate să ofere în acest moment. BNR este singurul spaţiu din Bucureşti unde se poate studia în mod creativ fără să ai permis. Trebuie doar să intri în bibliotecă, să-ţi alegi un loc, ai acces gratuit la Internet şi poţi lucra. Avem săli de lectură spaţioase, un American Corner foarte activ. Colecţiile speciale rămîn în continuare disponibile şi stau în condiţii foarte bune. Avem multe programe, iar în ultima vreme ne-am axat pe publicul tînăr. Încercăm să fim o voce pentru ceea ce înseamnă bibliotecile publice din România. În orice instituţie de cultură din România, problemele sînt serioase. Pentru cineva care prin profesie este investit să păstreze memoria culturii, problemele sînt şi foarte dureroase. Dar sînt oameni care vor să se ocupe de aceste probleme – în ciuda salariilor mici şi a responsabilităţii enorme. Aceşti oameni trebuie ajutaţi sau măcar ascultaţi, pentru a vedea care sînt problemele lor. Nu se vor rezolva de azi pe mîine.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

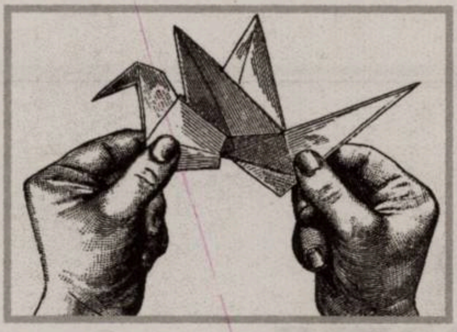

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Gunoaie, gîndaci, dube, ochelari şi fier vechi

■ Doi oameni pe biciclete, din aceia care dau turul containerelor de gunoi în căutare de lucruri, se întîlnesc în faţa unei ghene. Unul are o bicicletă albastră, chiar destul de nouă, şi o ţigară în colţul gurii, lipită parcă acolo definitiv. Oare ei nu se consideră concurenţi în ale găsirii de valori prin gunoaie? Stau de vorbă, li se aud vocile rugoase, ca nişte buturugi tîrîte pe asfalt. Nu înţeleg ce-şi spun, deşi aş fi curios. Să fie o tacla „profesională“, despre ce a mai găsit fiecare? Sau or vorbi despre cunoscuţi? Despre vreme sigur nu discută. Afară sînt zero grade, dar asta nu pare să-i deranjeze în vreun fel. E limpede că ocupaţia lor nu lasă loc nici de chiul, nici de mofturi. Cel mult de vreo astfel de pauză de schimburi de păreri. Tot aşa cum stau corporatiştii la cîte o ţigară în faţa companiei.

■ Pe DN1 circula o dubă albă pe care scria cu litere vesele şi colorate: „Gîndăcelul“. Dacă te uitai mai bine, în altă parte era scris mai mic: „Dezinsecţie, deratizare, dezinfectare.“ Ahaa, deci gîndăcelul trebuie omorît. Duba mergea neobişnuit de repede. Păi, deh, poate tocmai ieşise la alergat de gărgăuni.

Prin Bucureşti am văzut o altă dubă. Mergea încet, pe la Piaţa Unirii, mai mult blocată prin trafic şi pe la stopuri. Nici nu părea să se grăbească, era ca la plimbare. Nu era pentru gîndăcei. În spate avea nişte geamuri mici şi fumurii, cu gratii. Pe ea scria „Poliţia“. Mi-a trecut prin cap că înăuntru ar fi putut fi Elena Udrea sau Dorin Cocoş, fiindcă era una din zilele în care ambii erau plimbaţi între arest şi tribunal sau invers. Recunosc că m-a trecut un fior. Un om obişnuit cu limuzinele luxoase, să se zdruncine cu duba aia, bucuros că mai poate zări cîte ceva din oraş... Pe viu, mecanismul justiţiei poate părea mai crud decît la televizor.

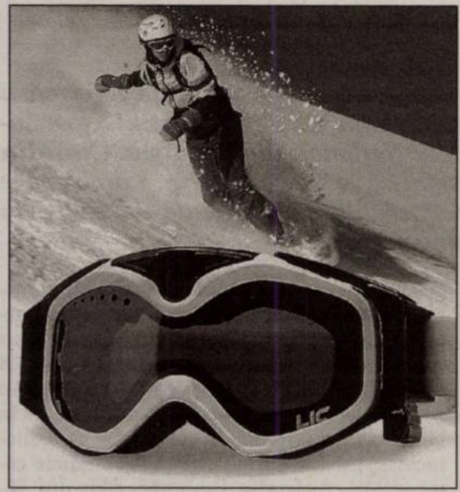

■ Pe elasticul de la ochelarii de schi ai unei fete scria „Simona“. M-am gîndit că poate aşa o chema şi că o fi apărut vreo firmă care să-ţi înscrie numele pe ochelari. Chiar, cum ar fi să ai propriul nume înscris pe ochelari, pe haine, pe stilou, pe fes... Cică, în Vietnam, dacă îţi cumperi ochelari de soare, după ce-i alegi, vînzătorul te întreabă ce marcă vrei să fie, Ray Ban, Gucci, Armani, Yves Saint-Laurent. Cînd te decizi către un astfel de nume celebru, omul vine cu eticheta respectivă, pe care ţi-o aplică pe ramă. Adică firma e pînă la urmă doar o etichetă, nu? Ce mai atîtea fasoane. Dar eu nu eram în Vietnam, ci în Austria, şi peste vreo oră am văzut altă fată pe al cărei elastic de la ochelari scria tot „Simona“. Trebuie să fie vreo firmă cu numele ăsta.

Adică firma e pînă la urmă doar o etichetă, nu?

■ În celebra vale a Dorului din Bucegi, unde se schiază în fiecare an pînă prin aprilie şi chiar mai, pot fi văzuţi vechii stîlpi ruginiţi ai unor instalaţii de teleschi dezafectate. Unele au funcţionat cîndva, altele niciodată. Se pare că resturile lor nici la fier vechi nu pot fi duse, pentru că transportul pînă jos ar fi prea scump. Un telescaun, construit prin anii ’70, încă funcţionează. Nici rarisima revopsire a fiarelor şi a scîndurilor din care e alcătuit nu-i poate ascunde vîrsta şi degradarea. E pe cale să devină monument istoric. Lumea se întreabă cînd va rămîne doar un şir de stîlpi, aşa cum au rămas şi vechile teleschiuri. De cîţiva ani însă, el a fost dublat de un telescaun nou, cu stîlpi de aluminiu tubulari, cu perne moi şi copertină contra ninsorii şi a vîntului, care îşi urcă rapid schiorii (din ce în ce mai pretenţioşi) pe Valea Soarelui (paralelă cu Valea Dorului). Noua instalaţie, construită de o firmă din nordul Italiei (culmea, pe vremea cînd ministru al Turismului era Elena Udrea) a părut cît se poate de binevenită. Te făcea să te simţi ca în Alpi. La bază, deasupra aparatelor de verificare a cartelelor de intrare, sînt nişte panouri electronice pe care, în primul an de funcţionare, apărea scrisă temperatura. Acum, afişajul nu se mai aprinde. Lumea se întreabă dacă nu e cumva un prim semn pentru ceea ce va urma şi cît de repede se va şterge diferenţa dintre telescaunul nou şi cel vechi. Şi cînd noua construcţie va ajunge, la rîndu-i, un şir de stîlpi părăsiţi...

■ ■ ■

ready made

„**Bryonia alba** L. – *Mutătoare*.

Alte denumiri: Bodioică; Brei; Căţărătoare; Cireaşa cîinelui; Cucurbetă; Cucurbetă sălbatică; Cucurbeţea; Cucurbeţeană; Cucurbeţică, Cucurbeţea; Curcubeţea; Cucurbeţe; Cutcubeţe; Gurare; Împărătească; Ludaie de pămînt; Morcova ielelor; Morcovei; Mutătoare cu poame negre; Poamă sălbatică; Suitoare; Tidvă de pămînt; Tîlhărea; Turbeaza cîinelui; Turnari; Zdîrnotă.“

Al. Borza, *Dicţionar etnobotanic*,
Editura Academiei Republicii
Socialiste România, 1968

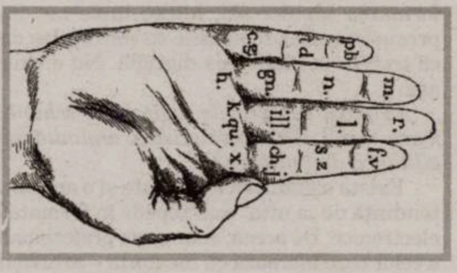

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Decanul

A trecut un an de la dispariţia unuia dintre cei mai îndrăgiţi profesori de la Filologia ieşeană, lingvistul, istoricul literar şi stilisticianul Alexandru Andriescu. În 1987, ca student în anul I, prima întîlnire cu un universitar am avut-o la deschiderea oficială a anului academic şi ea m-a încredinţat pe deplin că intrasem într-un nou mediu intelectual, ce avea să mă plaseze pe o cu totul altă traiectorie de evoluţie decît cea cunoscută, anterior, în liceu. Universitarul în cauză era chiar profesorul Andriescu, decanul Facultăţii de Filologie în momentul respectiv. În amfiteatrul III-11 (ticsit cu „boboci“ mesmerizaţi de somptuozitatea sălilor de curs), din corpul A al Universităţii ieşene, profesorul a ţinut un discurs liber – inteligent, jucăuş, erudit – de o surprinzătoare căldură umană, capabilă să topească gheaţa începutului de eon şi să relaxeze privirile (încă) timorate.

Impresia dezvoltată atunci a fost confirmată total în anii care au urmat. Am descoperit cu toţii că Alexandru Andriescu era (şi a rămas aşa, pentru totdeauna, în memoria noastră) unul dintre marii profesori ai Literelor moldave (ne-a predat exemplar, în anul al IV-lea, *Istoria limbii române literare),* asumîndu-şi totodată, în vremuri sumbre, cu o eleganţă şi o diplomaţie de invidiat, dificila funcţie de decan (vorbesc astăzi în „apăsată“ cunoştinţă de cauză). Pe acest palier, cu precădere, experienţele mele de student, în mandatul decanal al profesorului Andriescu, sînt memorabile. Îmi amintesc, bunăoară, şi acum ziua în care, după îndelungi ezitări, am decis – împreună cu prietenul şi colegul meu Laurenţiu Constantin – să mergem în audienţă la decan. (Scriu textul de faţă chiar în biroul în care s-a desfăşurat acea întîlnire, în urmă cu aproape trei decenii şi, implacabil, nostalgia mă copleşeşte...) Eram amîndoi în echipa redacţională a *Dialog*-ului şi primisem (pe „sursele“ jurnalistice ale vremii) informaţia că, în secretariatul Facultăţii, ar fi existat o maşină de scris în plus, nefolosită de nimeni.

Cum în redacţie aveam o singură maşină, veche de decenii, căreia, de altfel, Laurenţiu îi dedicase un simpatic articol... „omagial“, ne-am gîndit că nu ne-ar strica o dublură. Solicitarea însă nu era deloc simplă. În comunism, maşinile de scris (personale sau instituţionale) se înregistrau, draconic, la Securitate, de parcă ar fi fost arme de foc. Posesorul/gestionarul unui astfel de instrument devenea responsabil (penal) pentru conţinutul textelor ce ar fi putut fi redactate şi, ulterior, difuzate cu „amprenta“ de identificare a unui anumit *typewriter*. Se înţelege că interceptarea vreunui „manifest duşmănos“, ieşit dintr-o maşină de scris oarecare, ar fi dus, automat, la ani grei de puşcărie pentru responsabilul ei legal. Nu ne puseserăm mari speranţe aşadar în obţinerea bătrînei „scriitoare“ metalice de la Filo. Bănuiam că decanul va fi – justificat – prudent şi ne va trimite, politicos, la plimbare. Retrospectiv judecînd faptele, mă minunez şi eu de cutezanţa noastră: să ceri – ca student –, în preajma anului 1989, unui decan să-ţi dea o maşină de scris din secretariatul Facultăţii părea o nebunie curată...

Şi, totuşi, „nebunia“ s-a produs. Jovial, bonom, sub semnul aceleiaşi civilităţi structurale, care ni se dezvăluise din prima zi de şcoală, profesorul Alexandru Andriescu ne-a oferit maşina de scris în cîteva secunde, fără semnături, fără avertizări de „bună conduită“ a textelor, mirîndu-se chiar că nu ne venise ideea mai devreme. Am alergat amîndoi spre redacţie cu mastodontul în braţe, uitîndu-ne, din cînd în cînd, înapoi, îngroziţi, ca nu cumva vreo secretară să se fi luat după noi, strigîndu-ne că „domnul decan s-a răzgîndit“. La fel s-a întîmplat şi cînd am chiulit, în grup, de la ziua de „armată“ (o dimineaţă pe săptămînă era dedicată „pregătirii militare a studenţilor“ – atît băieţi, cît şi fete). Statul major al Universităţii „Cuza“ ne ameninţa cu arestul, cu legea marţială şi, dacă rememorez bine, cu exmatricularea – succedată de batalionul disciplinar. A intervenit domnul decan şi agitaţia s-a potolit. Tot aşa, a trebuit să se interpună, salvator, profesorul Andriescu, cînd, în săptămînile de practică obligatorie la cantină, ne-am enervat şi am făcut grevă împotriva condiţiilor inumane de lucru, atrăgînd tunetele şi fulgerele activiştilor UASC asupra noastră, ori cînd am plecat (toată grupa de Engleză) într-o excursie (neautorizată) la Durău, iar îndrumătorul de an ne povestea, la întoarcere, punitiv, ceva despre „repetenţia în bloc“ şi „votul de blam în organizaţia UTC“.

Un personaj destinat excelenţei.

Personal, n-am cum să uit nici reacţia lui Alexandru Andriescu la sfîrşitul cursului cu anul meu, cînd, alături de asistent, ne dădea rezultatele la examen. Din raţiuni care mi-au rămas obscure pînă astăzi, asistentul în chestiune îmi evaluase activitatea de seminar cu nota... 5 (în ciuda participării mele constante şi conştiincioase la lucrările/discuţiile derulate de-a lungul semestrului). După clipa de stupoare creată în amfiteatru, profesorul l-a privit, siderat, pe sub ochelari, şi i-a zis direct: „Nu mai spune, coane! Ăsta are teza cea mai bună. Nota 10!“ Aşa s-a conturat în memoria generaţiei mele Decanul Facultăţii de Filologie, Profesorul Alexandru Andriescu. Un personaj destinat excelenţei: academice, administrative, umane, în cel mai înalt sens cu putinţă. O personalitate de o generozitate ireală, asemănătoare celei profesate de Timon din Atena în anii buni ai existenţei sale. Generaţii întregi de filologi ieşeni nu l-au uitat şi nu-l vor uita niciodată pe unul dintre cei mai importanţi profesori ai lor.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

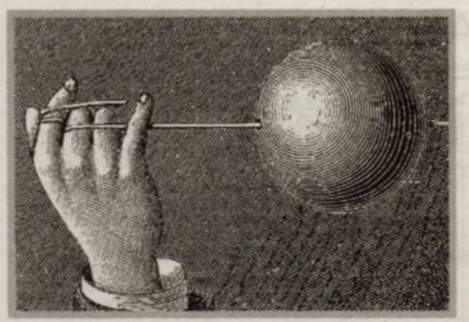

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Pacea de la Minsk trece prin gara Berlin

Cancelara Angela Merkel a avut o nouă discuţie despre situaţia din estul Ucrainei cu preşedintele Vladimir Putin, cu Petro Poroşenko şi cu François Hollande. O conferinţă telefonică menită să-i reasigure pe cei trei că acordul de la Minsk e încă de actualitate – mai precis, că e respectat de Putin. Chiar şi numai faptul că e nevoie de o teleconferinţă pentru asta arată că, de fapt, armistiţiul scîrţîie. Sigur, documentul scris e un soi de foaie de parcurs, cu obiective şi termene, şi o verificare atentă pe puncte ar scoate imediat la iveală adevărul. Dar şi Angela Merkel, şi François Hollande ştiu bine că nu aşa se discută cu preşedintele Federaţiei Ruse. Ce ar putea să-i reproşeze, şi cu ce consecinţe? Că n-a retras armamentul aşa cum s-a angajat? O să răspundă că a încercat, dar că i s-au împotmolit tancurile cînd au dat în marşarier... Probabil că cei doi lideri occidentali îl felicită pentru progresele înregistrate (ceva-ceva tot s-a mişcat) şi-l îndeamnă, prieteneşte, să continue retragerea, să nu răspundă la provocări, să dezarmeze zona etc.

Starea lucrurilor urmează să fie analizată la sfîrşitul acestei săptămîni, la nivel de înalţi reprezentanţi. Angela Merkel a invitat delegaţiile Franţei, Rusiei şi Ucrainei la Berlin. Premisa acestei întîlniri e că s-ar fi găsit soluţii pentru o pace durabilă în regiune. Ba mai mult: Rusia ar fi dispusă să accepte o prezenţă mai solidă a Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa. Reprezentanţii OSCE ar urma să verifice respectarea armistiţiului, să controleze modul în care sînt retrase armele şi să publice rapoarte zilnice despre ce se petrece în estul Ucrainei.

Angela Merkel s-a dus special la Casa Albă ca să-l convingă pe preşedintele Obama că nu e raţional să înarmezi Ucraina.

După discuţia telefonică de luni, şefii de stat au făcut consideraţii şi despre necesitatea ajutoarelor umanitare în regiune, precum şi despre schimbul de prizonieri de război. Probabil că şi acestea vor fi teme de lucru în cadrul întîlnirii programate la Berlin. În fine, se va mai discuta despre crearea unor grupe comune de lucru care să pregătească alegerile locale la Lugansk şi Doneţk.

Arată bine pe hîrtie şi în planul intenţiilor. Însă discuţiile şi înţelegerile telefonice dintre liderii politici nu iau în calcul o chestiune esenţială: reacţia separatiştilor. Ei sînt actorii principali în acest război. Se presupune că, dacă Putin nu-i va mai sprijini, vor preda armele de bunăvoie. După acordul de la Minsk, a durat cîteva zile pînă cînd au aflat şi ei despre armistiţiu şi alte cîteva pînă să se hotărască să-l respecte parţial. În presa locală ucraineană au apărut ştiri cum că separatiştii ar fi predat armamentul greu. Observatorii OSCE din teren nu au confirmat însă aceste informaţii. Deocamdată toată lumea e în aşteptare – o aşteptare încordată, activă.

Se vorbea, înainte de Minsk, de sprijin militar pentru Ucraina. Mai multe *think-tank*-uri analizaseră situaţia din teren şi au transmis responsabililor militari de la Washington că singura soluţie pentru stabilizarea zonei este mărirea capacităţii de luptă a armatei ucrainene. S-a vorbit chiar despre un plan de furnizare de arme letale – rachete antitanc şi armament greu. Angela Merkel s-a dus special la Casa Albă ca să-l convingă pe preşedintele Obama că nu e raţional să înarmezi Ucraina. Ei i s-a reproşat că ezită să accepte soluţii pragmatice, dar riscante, că, orice ar fi, nici un armistiţiu nu se poate transforma în pace durabilă dacă unul dintre beligeranţi dispune de arme performante.

Armistiţiul de la Minsk e, în bună măsură, rezultatul acestei stăruinţe a Angelei Merkel şi al spiritului diplomatic. Cîtă vreme Putin răspunde la telefon, ba chiar pare interesat să negocieze, sînt şanse mari să se şi găsească soluţii convenabile. Pacea de la Minsk trece acum şi prin gara Berlin. Totul e să nu se oprească acolo.

■ ■ ■

Cristina MODREANU

Ianuarie la New York sau oraşul ca o scenă

La New York, oraşul în care mai mult de jumătate din populaţie activează sau aspiră să activeze în lumea spectacolului, luna ianuarie devine un uriaş *showcase* artistic care scoate la iveală tot ce e mai bun în materie de talent şi creativitate. Anul începe abrupt, imediat după Revelion, atît pe Broadway, unde miile de turişti pleacă în căutarea spectacolului perfect, cît şi pe scena de avangardă, în Off şi Off-Off Broadway care şi-a construit deja un traseu paralel. Aici, ianuarie e marcat de un eveniment anual mult aşteptat: Conferinţa Asociaţiei Programatorilor de Artele Spectacolului, organizaţie alcătuită din cei mai importanţi programatori şi centre de prezentare a spectacolului din lume. Existenţa conferinţei APAP face ca scena artistică să fie extrem de animată la început de an, cu nu mai puţin de trei festivaluri de teatru, performance şi dans, festivaluri de jazz şi de film. Discuţiile profesionale de peste zi sînt finalizate cu spectacole şi concerte în fiecare seară, o şansă în plus pentru artişti să fie descoperiţi de curatorii, agenţii, organizatorii de turnee participanţi la APAP.

Proiectăm asupra oamenilor din viaţa noastră şi asupra relaţiilor cu cei apropiaţi formule şi tipologii văzute în filme.

Spectacolul O Jardim, *compania Cia Hiato, regia Leonardo Moreira, cu Otávio Dantas, Paula Picarelli, Aline Filócomo, Fernanda Stefanski, Thiago Amaral & Maria Amélia Farah*

Urmărindu-le, îţi poţi alcătui propriul festival de idei, comentarii, întrebări cu privire la direcţiile şi deschiderile pe care le propun aceste evenimente atent curatoriate, prezentate, explicate unui public antrenat, cu gust pentru avangardă şi care vine la teatru cu aşteptări foarte mari. Din grijă pentru acest public – la crearea şi rafinarea căruia au contribuit fiecare dintre ele –, festivalurile newyorkeze îşi alcătuiesc programul cu precizie, decupîndu-şi fiecare zona de influenţă în aşa fel încît să se completeze, în loc să se concureze: performance şi dans la Coil Festival de la PS122, mai mult dans şi *work-in-progress* la American Realness, şi mai mult teatru la Under the Radar produs de Public Theater, un tip de teatru care include elemente multimedia, cu feluri inovatoare de a spune o poveste, dar mizînd totuşi pe poveste şi pe actori.

Printre succesele UTR din 2015 s-a numărat spectacolul *Brickman Brando Buble Boom* al grupului spaniol Agrupacion Senor Serrano, care amestecă realitatea vieţii lui Marlon Brando cu ficţiunea – prin personajul inventat John Brickman, mare constructor de locuinţe – pentru a discuta fragilitatea situaţiei economice din Europa şi din lume, situaţie care a lăsat atîţia oameni fără un acoperiş deasupra capului. Folosind figurine la scară redusă, filmate în direct, dar şi elemente comice, inclusiv personificarea lui Marlon Brando de către un tînăr actor cu siluetă mai degrabă firavă, în paralel cu imagini din filmele celebre ale acestuia, spectacolul includea la final şi o impresionantă demonstraţie de construire în timp real a unei case din plăci de polistiren, pe care cei trei performeri o şi distrugeau ulterior în finalul cu puternic mesaj al reprezentaţiei. În discuţia de după spectacol am fost asiguraţi că resturile de polistiren strînse după seria de reprezentaţii susţinute în festival vor fi reciclate.

Venit din Argentina, Mariano Pensotti s-a aflat pentru a doua oară în 2015 la UTR, de data aceasta cu spectacolul *Cineastas (Cineaştii)* – o elegie multimedia avînd la bază o serie de interviuri cu regizori de film, spectacol ce foloseşte elemente de film şi teatru pentru a discuta felul în care filmele de ficţiune dau formă relaţiei omului contemporan cu realitatea. Proiectăm asupra oamenilor din viaţa noastră şi asupra relaţiilor cu cei apropiaţi formule şi tipologii văzute în filme, cînd ne uităm la un oraş nu-l mai vedem aşa cum este în realitate, ci prin prisma imaginii despre el pe care o avem din filme, sîntem re-construiţi interior de filmele de ficţiune, care au devenit o parte majoră din existenţa tuturor fiinţelor moderne. Pensotti experimentează constant noi feluri de a spune o poveste, una dintre metode fiind aceea de a reda un fir narativ din perspectiva a diferite personaje, introduse de obicei de un narator. Actorii intră şi ies din personaje, devin pe rînd naratori, alternează identităţi cu siguranţa şi precizia unor acrobaţi. Ritmul e aproape delirant, totul e jucat parcă dintr-o răsuflare, iar la final eşti lăsat singur, deodată, cu mintea plină de idei şi întrebări. „Sîntem cu toţii producători de ficţiune, ne edităm constant propriul trecut prin felul în care îl povestim, iar apoi trăim în consecinţă“, a sintetizat Pensotti în discuţiile de după spectacol (publicul newyorkez e foarte curios, educat, articulat şi nu încetează să pună întrebări artiştilor).

O a treia întîlnire specială pentru mine, anul acesta, la UTR a fost aceea cu teatrul brazilian, pe care îl cunoşteam mai puţin – prin Compania Hiato, condusă de tînărul dramaturg şi regizor Leonardo Moreira. Spectacolul *O Jardim (Grădina)* este şi el un exemplu de construire cu precizie arhitecturală a unei poveşti despre trecut, prin suprapunerea unor unghiuri diferite de vedere: trei generaţii povestesc întîmplări legate de grădina aceleiaşi case, iar fiecare scenă luminează diferit viaţa unei familii aşa cum s-a desfăşurat ea în timp. Ritmul de joc este lax, senzual, vag melodramatic, însoţit de o muzică ce te bîntuie. Dispozitivul scenic este esenţial pentru spunerea poveştii, el constînd în trei spaţii de joc cu adresă directă la o parte din public, fiecare scenă fiind jucată de cîte trei ori în faţa unui public diferit. Simultaneitatea desfăşurării celor trei scene şi faptul că delimitarea celor trei spaţii de joc se face prin intermediul unor fragile „ziduri“ din cutii de carton pline cu amintiri de familie, aranjate chiar de către actori, dă spectatorului senzaţia că momentele disparate în timp se suprapun pe parcursul reprezentaţiei, care condensează astfel istoria unei familii pe parcursul secolului 20.

***Cristina Modreanu** este critic de teatru şi manager cultural.*

■ ■ ■

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Minciuni, baliverne, fandacsii...

Minciuna este parte importantă a vieţii cotidiene. Să minţi este un lucru mult mai greu decît să spui adevărul, pentru că a plăsmui o minciună presupune oareşce inteligenţă. Dar să fii mare mincinos, să înşiri la basne, baliverne, fandacsii, plăsmuiri şi multe alte scorneli, asta nu stă la îndemîna oricui. Marghioala Rosetti este o mare mincinoasă. Personaj principal într-o piesă scrisă de Iordache Golescu, Marghioala „poartă plosca cu minciunile din casă în casă“, complotînd alături de toată lumea la detronarea şi înscăunarea domnilor. Sîntem în preajma lui 1821, cînd plosca cu minciuni îşi are rostul ei în orice scenariu politic. Un alt mare mincinos ne este descris de Ioan Ghica în scrisorile sale. Manu Bondi este mincinos, aventurier, farsor, pezevenghi, pişicher, un mare pungaş. Mare mînuitor al palavrelor, Manu reuşeşte să vîndă clopotul căzut din Turnul Colţii „starostelui de căldărari, făcîndu-l să creadă că îi fusese dăruit de generalul Prozorowski“ sau „pe bietul sluger Matac banului Istrate, încredinţîndu-l că era ţigan rob al lui“. Mare pişicher trebuie să fie fost Manu Bondi ăsta! Şi ca orice pişicher, se hrăneşte şi trăieşte prin minciunile sale. Ar merita o poveste întreagă. Apoi, trebuie să recunoaştem că nu-i lucru uşor să inventezi o „minciună dulce“ şi să o vinzi drept adevăr. Din acest motiv, marele mincinos este socotit „văr primar“ şi „frate de cruce“ cu „şiretul“.

Ce este adevăr
şi ce este minciună pînă la urmă?

Cei mici se aventurează şi ei pe tărîmul plăsmuirilor, inventînd, fiecare după puteri, minciuni mai mari sau minciuni mai mici. Pe uliţele mahalalelor, plăsmuirile de cu seară devin zvonurile de a doua zi, ducînd deseori la păruirea suratelor, la pierderea onoarei, la dispute în pragul cîrciumilor. Prin sate, basnele şi vorbele fără căpătîi strică căsnicii şi veştejesc cinstea fetelor mari. Minciunile mari se transformă în poveşti, minciunile mici amărăsc vieţile tuturor. Or, aceste minciuni mici şi mititele se inserează în cotidian, făcîndu-l greu de desluşit. Pe la 1815, vodă Caragea se arată îngrijorat de amestecul mîlos dintre minciună şi adevăr ce alunecă ba într-o parte, ba în alta, astfel încît nimeni să nu mai vadă limpede. Iată ce le scrie judecătorilor: „totdeauna la pricini dă judecăţi este cu anevoie a să găsi şi a să vîna adevărul pentru că şi căutîndu-se dă multe ori nu să poate afla. Şi după ce să află, nu se poate osebi cu înlesnire de minciună, căci şi minciuna să arată la judecată în chipul adevărului, întru toate ale lui adică şi la glas şi la chip, atît să aseamănă încît de multe ori şi de cei mai cu ştiinţă şi iscusinţa judecăţilor nu să cunoaşte ce să schimeşte sau să dărapănă cu totul adevărul. Pentru că aflarea adevărului după cuviinţă, cerîndu-să şi de la cei ce să prigonesc şi de la însăşi ale lor pîri sau răspunsuri, aşteptîndu-se ce nu pot, ci să meşteşugească spre tăinuirea şi dărăpănarea adevărului cînd nu le este dă folos a să descoperi şi mai vîrtos cînd că descoperindu-se să dovedescu ca nişte mincinoşi şi înşelători sau mai bine să zicem nedrepţi şi hrăpitori“. De fapt, pitacul lui vodă reţine foarte bine îndemnul unui proverb: „minciuna la nevoie, ca sarea la bucate“. Nevoia învaţă meşteşugul minciunii, căci împricinaţii ajunşi la judecată îşi fabrică faptele din adevărurile lor şi minciunile celorlalţi. Ce este adevăr şi ce este minciună pînă la urmă, cînd Anton Pann scrie că „mi se pare“, „poate“, „o fi“, „vom vedea“ sînt surori cu minciuna?

Dar, pînă la tribunal, minciuna aparţine tuturor, după cum se spune: „minciunea ca pecinginea se întinde, din mică, mare o vezi şi tu nici cum o pricepi“. Cît despre mincinos: „ca precupeţul, pururea adaugă la preţul cu care a cumpărat“ şi, învăţat să mintă, „cînd spune adevărul se îmbolnăveşte“. Amploarea minciunii este imensă, proverbele inventariază: minciuna boierească, minciuna cît Turnul Colţii, minciuna „în prăjină“, minciuna „lată“, minciuna „cît toate zilele“, minciuna „cît ziua de ieri“, risipite cu „traista“, cu „sacul“ sau cu „plosca“, ca invitaţiile la nunţi.

Şi uite aşa, „cînd minciunile se înmulţesc toate adevărate se socotesc“.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Premiul de excelență

Orice reîntîlnire cu Actorul stă, prin parafrază, sub pecetea nu mai puţin celebrului „Aş vrea să pipăi şi să urlu: «Este!»“. E momentul acela uluitor cînd, deşi strivit de încărcătura emoţională administrată ca infuzie, te simţi minunat de bine şi de confortabil într-o lume construită special pentru tine, dăruită ţie ca realitatea dintîi şi ultima. Este trăirea neverosimilă la reîntîlnirea cu Mariana Mihuţ, Victor Rebengiuc, Dana Dogaru, în *Moartea unui comis-voiajor*. O piesă cu un trecut bogat, pe care, parcurgîndu-l, ai fi tentat să ocoleşti privilegiul de a revedea spectacolul. Care e unic. De fiecare dată, unic. O piesă densă, extrem de dificil de dus, un spectacol dur, cu suişuri şi coborîşuri periculoase, cu capcane ameninţătoare, cu toată recuzita unei vieţi trăite la limită, între trecutul paseist şi viitorul inexistent, care suspendă clipa. Jocul Actorului e răvăşitor, fiecare cută de obraz, orice licăr de lumină sau de umbră din privire, gestica – totul filtrează combustie internă, transfigurare, dăruire. Personalităţi strălucite ale teatrului românesc cu care avem privilegiul de a fi contemporani. Căci, oricît ar părea de neverosimil, Mariana Mihuţ, Victor Rebengiuc, Dana Dogaru sînt „contemporanii noştri“. Şi mai este un fapt extrem de generos *rostit* de toţi actorii distribuiţi în spectacol – celor amintiţi li se alătură Şerban Pavlu, Marius Chivu, Claudiu Stănescu, Dan Aştilean –: faptul de limbă. Limba română este „acasă“, cuvîntul este rostit întreg, pînă la ultima inflexiune sonoră, cu acuitatea şi fineţea artei declamaţiei, căci despre *artă* ca valoare supremă „vorbeşte“ întregul spectacol. Şi dacă bogata fişă istoriografică a acestei creaţii a lui Arthur Miller include şi numeroase premii de rezonanţă în palmaresul universal, cu siguranţă Premiul de excelenţă este acordat, de fiecare dată, de Măria sa publicul – prezent în Sala „Liviu Ciulei“ de la „Bulandra“ –, Actorilor „lui“. (V. şi „3,14“ din acest număr.)

Ruxandra MIHĂILĂ

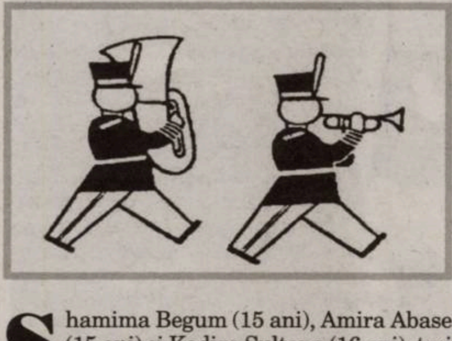

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Farmecul discret al terorismului

Shamima Begum (15 ani), Amira Abase (15 ani) şi Kadiza Sultana (16 ani), trei londoneze, colege de clasă, au zburat, pe 17 februarie, de la Londra la Istanbul. Nimeni din familiile lor nu ştia ceva despre planurile fetelor. După anunţarea la poliţie a dispariţiei, marile televiziuni au început să tragă clopotele breaking-news-urilor. Cel mai probabil, elevele au intrat în contact cu recrutori ai ISIS, şi au fugit să se alăture cauzei Statului Islamic. La puţină vreme, au fost surprinse în imaginile unor camere de supraveghere, într-o staţie de autobuz din Turcia, nu departe de graniţa cu Siria. Deatunci, nici o veste.

Cele trei eleve sînt doar o mică parte din contingentele de anonimi – europeni, americani, asiatici, australieni (aceştia din urmă, surprinzător, cei mai numeroşi) – care iau calea Siriei şi a Irakului, în căutarea falansterului paramilitar-islamic. Un entuziasm nemaiîntîlnit de multă vreme bîntuie cartierele marilor oraşe ale lumii, de unde băieţi şi fete pleacă la război, cu conştiinţa faptului că li se oferă un temei adevărat, pe care se poate aşeza... viaţa. Sau, poate, un alt temei, unul atît de solid, încît viaţa să-l poată părăsi, fără cea mai mică umbră de regret. Ba chiar cu un anumit entuziasm. Absenţa misterului real, umplerea cu globalism a oricăror goluri ale cunoaşterii, plictisul cataleptic al erei pe care o traversăm, absenţa conştiinţei diferenţei între realitate şi ficţiune – şi încă multe altele, nu puţine – toate generează inversul exodului pacifist al generaţiei hippie, de acum patruzeci de ani. O lume tînără, care visează să ucidă pentru a face „dreptate“. O lume care nu mai e dispusă să audă nici un discurs oficial, o lume însetată de o poveste convingătoare, care dă un temei existenţei, dincolo de condiţia zilnică, de calitatea de subiect şi victimă a consumului şi a inegalităţii.

Propaganda ISIS e foarte inteligentă, pare un pic low-tech, dar nu este, şi loveşte exact acolo unde ţinteşte. Vrei o lume în care există ordine şi disciplină? Dacă eşti bărbat, vrei să ai femeie supusă şi dedicată etern? Sau, mă rog, mai multe femei... cu aceleaşi calităţi? Dacă eşti femeie, vrei să ai un bărbat... bărbat!, căruia să i te supui? Să fii femeia unui războinic? A unui om care aduce dreptatea pe planeta asta? Nu vrei să pedepseşti lumea întreagă pentru toată inegalitatea şi suferinţa pe care le vezi în jurul tău? Dacă da, atunci iei calea Siriei sau a Irakului. Atunci cînd toate astea mai capătă – ca o şaormă simplă, dar bine făcută – sosurile unei credinţe aflate de ani buni pe un val al modei, destinaţia e simplă. Acolo unde ai senzaţia că e „adevăr“. Acolo unde crezi că se plămădeşte o lume nouă, la care poţi să iei parte şi tu. Nu contează ce înţelegi. E suficient să intuieşti tu ceva, şi să vrei acţiune „de-adevăratelea“. Mai departe, e treaba unora să te convingă complet şi să te instruiască. Religia rămîne, finalmente, deşi nu pare, mult în urma acestei poveşti în viteză.

La Mosul, într-un muzeu şi în preajma vestigiilor de la Ninive, războinicii au dat cu baroasele în exponate. Se vedea limpede care dintre ele erau replici de ghips, armate cu metal. În frenezia de a-şi demonstra cu orice chip barbaria – care trebuie să sperie şi să dezangajeze – războinicii ISIS îşi jucau, fiecare cum putea, rolurile. În acelaşi timp, adevăratele exponate de valoare fuseseră de mult selectate şi puse în vînzare pe piaţa neagră de pe Internet. E complicată propaganda ISIS, şi inspirată din tot ce poate emoţiona – dacă se mai poate face aşa ceva – la ora asta. Nu e atît de inventivă ea, în sine, cît de generos e Occidentul în erori şi gesturi neinspirate. Iar crimele şi execuţiile odioase – dacă vor fi fiind, toate, autentice – sînt şi rămîn o marcă îngrozitoare a celei mai noi identităţi de brand, care ia prim-planul contemporaneităţii.

În locul discursurilor diversităţii şi multiculturalismului – care, uneori, prin lipsă cruntă de inspiraţie, jignesc pînă şi cele mai firave inteligenţe – ISIS vinde marfă simplă şi interesantă, pentru o puştime plictisită de rutina schimbării ciclurilor modei. O marfă perfectă pentru cererea unei părţi a pieţei de azi. Ficţiune credibilă, consecventă în simplitate şi mesaj, aventură cît cuprinde, adrenalină nepromisă prin texte, ci indicată ca aflată la dispoziţie, la botul calului, în ţara misterioasă, unde laptele şi mierea adevărului curg dinspre gurile unor rîuri care au asistat la facerea Lumii. Nu vrea orice tînăr să schimbe lumea? Să refacă totul, de la început? Produsul ISIS vine chiar şi cu mai mult decît atît – ideea supremă de combo. Să schimbi lumea, dar să o faci şi foarte repede, să schimbi jocul de acasă, cu cea mai reală realitate, să schimbi părinţi depăşiţi şi profesori stupizi, cu mentori „adevăraţi“, tipi şi tipe care respiră adrenalină, plus că totul are, aşa, şi un aer de vacanţă nemaivăzută pînă acum – intri, gratis, în cel mai modern parc de distracţii, în care poţi să devii un erou, nu acumulînd puncte în reţea, ci... pe bune. Iar din lumea asta poţi să le iei gîturile, la propriu, tuturor ălora care te enervează. „Adevăr“, în locul graficii de pe computerul de acasă şi al sunetului surround 5+1.

Din nefericire, ficţiunile ISIS se aşază peste nişte mecanisme ficţionale consolidate deja în lumea de acasă a occidentalilor. Povestea propagandei ISIS e exact ca în comportamentul cucului, care aşteaptă pînă cînd o altă pasăre îşi face un cuib, pentru ca, imediat, să-şi depună el oul. Textele marketingului politic şi ale celui de produs au ficţionalizat atît de mult realitatea, încît naraţiunea ISIS vine ca ceva mai proaspăt şi mai convingător. E rîndul contranaraţiunilor acum. Dar, despre astea, săptămîna viitoare.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

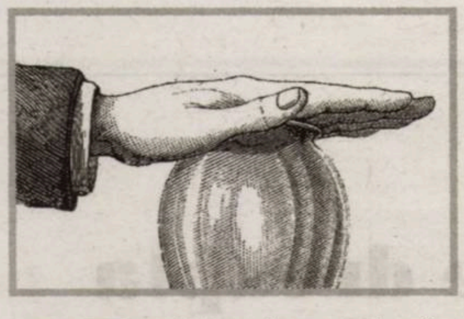

«...DIN **POLUL** PLUS»

George BANU

scena lumii

„Tristeţea va dura mereu“

„L*a tristesse durera toujours*“ – „tristeţea“, în ceea ce e considerată ca fiind ultima frază a lui Van Gogh, desemnează pudic „durerea“, care i-a însoţit viaţa şi determinat opera. Această „tristeţe“, eufemism al „suferinţei“, mi-am amintit-o văzînd o expoziţie de *„art brut“*, „artă brută“, artă a internaţilor în aziluri, a prizonierilor din spitale psihiatrice, a însinguraţilor, a izolaţilor. Artă ivită nu din chiliile luminii unde călugări paradiziaci ca Fra Angelico şi-au găsit adăpost privind cerul, ci din celulele bolii care-i fereca în noaptea spiritului pe aceşti exilaţi cărora le era interzis accesul la viaţă, la realitate şi oameni. Pentru călugări, arta e un mijloc de înălţare, pentru bolnavi – unul de consolare. Dar, în mod diferit, pentru unii ca şi pentru ceilalţi, ea e necesară, căci e străină dezinvolturii decorative sau practicii formaliste. Artă elaborată ca răspuns la speranţele sau la rănile sufletului, artă ivită din liniştea credinţei sau din agitaţia maladiei. *Art sacré* sau *art brut,* sacră sau brută, arte contrarii şi complementare.

Din întîmplare, întîmplare convertită într-un imprevizibil cadou, am descoperit, doar cu o zi înaintea închiderii, expoziţia de artă brută pe care la sfîrşit de an îmi propusesem să o văd. O uitasem sub tensiunea teroriştilor sau a deceselor ce mi-au agitat primele zile ale lui 2015. Şi astfel am regăsit, ca demult în celebrul muzeu de la Lausanne, mărturiile acestor martiri ai raţiunii tulburate, pierduţi într-o lume cu reperele dezorganizate, cei ce îşi diminuează „tristeţea“ prin terapia artei. O artă particulară, iconografie a maladiilor de care sînt atinşi. Arta le e un iluzoriu remediu. Arta brută, ca marea artă de altfel, e o mărturie. Ea indică însă simptome şi permite formularea unor diagnostice care permit constituirea unor adevărate „familii“ tematice pe care, cu inteligenţă, expoziţia le sesizează şi expune: himerele sau arhitecturile anarhice, sexul sau miturile...

O constantă se impune. Tulburat, o descopăr. Dacă, în marea lor majoritate, exponatele îşi au un autor desemnat, ele sînt, toate, lipsite de titlu. „Fără titlu“ citim pe eticheta ce le însoţeşte. Bolnavul artist s-a dedicat gestului creator fără a căuta să-i desemneze un sens, să-i atribuie o identitate, să îl înscrie într-un program. Opera poartă însemnele identitare ale semnatarului, dar nu se detaşează de univers, rămîne înscrisă în constelaţia haotică al cărei prizonier este artistul. El semnează rar, dar mai cu seamă nu selecţionează, nici nu reţine un „titlu“. Opere dispersate, refractare oricărei asimilări tematice, ideologice, opere ce afirmă însă o permanenţă, căci bolnavii se consacră cînd unor construcţii imaginare, cînd unor obiecte arhaice, cînd unor experienţe erotice. Hans-Jörg Georgi, de ani de zile, realizează avioane din carton ce, reunite, constituie o flotilă care din exterior, nouă, ni se pare ludică, Lobanov e un artist militarizat ce-şi prezintă toate personajele înarmate – Stalin, Lenin –, Denber schiţează mereu aceleaşi fetiţe, dubluri ale surorii defuncte... Ei îşi au obsesiile lor, dar nu vor, nu pot să le numească. Le reiau la infinit, dar se arată indiferenţi la orice efort de denumire: „fără titlu“.

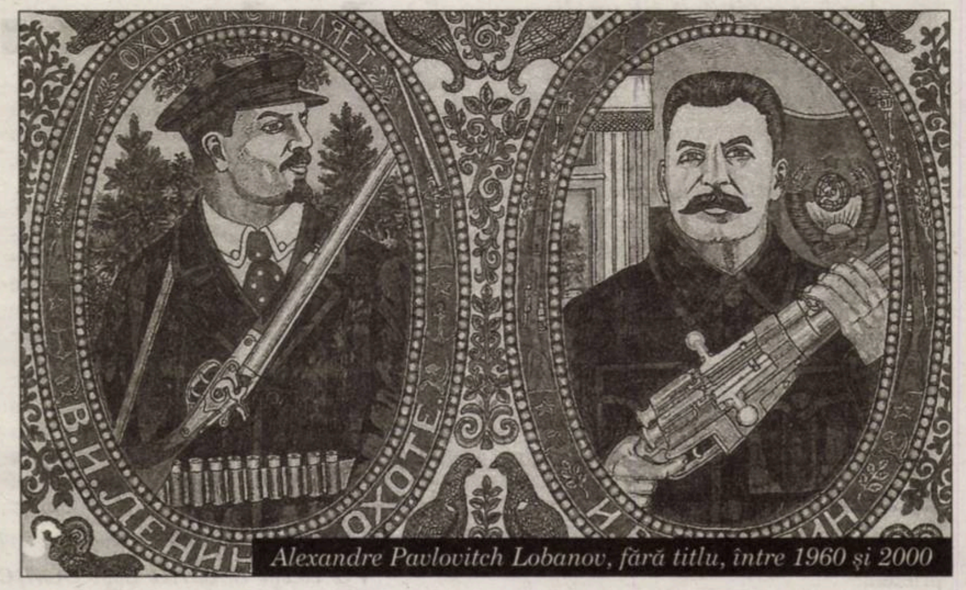

Alexandre Pavlovitch Lobanov, fără titlu, între 1960 şi 2000

Delirul conduce la un vertij al repetiţiei. Artistul reface acelaşi obiect, dar cele mai neliniştitoare mi se par pînzele pe care el reuneşte o adevărată arborescenţă de figuri, disimulate sau explicit reprezentate. Ele nu desemnează varietatea lumii, ci monotonia ei: artistul nu reţine decît un chip pe care îl reia la infinit, îl multiplică obsesional fără a ne permite să-i interpretăm relaţia cu el: iubire sau teamă. E ca şi cum ar mobiliza constant imaginea aceluiaşi personaj care-i ocupă spiritul, ca fantoma lui Banquo pe care Macbeth îl vede la banchetul nocturn, o fantomă ce aici se multiplică. Repetiţia defineşte arta brută, manifestare teribilă a halucinaţiei obsesive. Dar artiştii moderni nu şi-au afirmat oare acelaşi gust cînd şi-au asociat identitatea unui motiv constant reluat – Giacometti şi personajele sale anorexice, Bottero şi fetele sale obeze?

Privesc aceste produse ale unor creatori psihic bolnavi şi progresiv le citesc, în parte, raportul cu lumea pornind de la relaţia cu suprafaţa pictată. Dacă mai demult m-a şocat foaia de hîrtie pe care un copil talentat se picta pe el însuşi într-un colţ, lăsînd imaculată suprafaţa, ca şi cum s-ar fi temut de necunoscutul vieţii ce i se deschidea, aici, dimpotrivă, paginile sînt pline, complet înnegrite, dominate de o adevărată „teamă de vid“, *horror vacui,* şi mă întreb dacă ele nu exprimă panica acestor oameni răniţi ce-şi expun astfel temerea de a nu-şi găsi un loc propriu, convinşi că lumea e plină şi nu le rezervă nici un spaţiu individual. Ei vorbesc despre imposibilitatea de a se integra. Ca în caietul unei bolnave din Mali care a umplut 120 de pagini fără a lăsa nici un centimetru disponibil. Unde poate pătrunde ea? Opera îi dezvăluie angoasa.

Repetiţia defineşte arta brută,
manifestare teribilă a halucinaţiei obsesive.

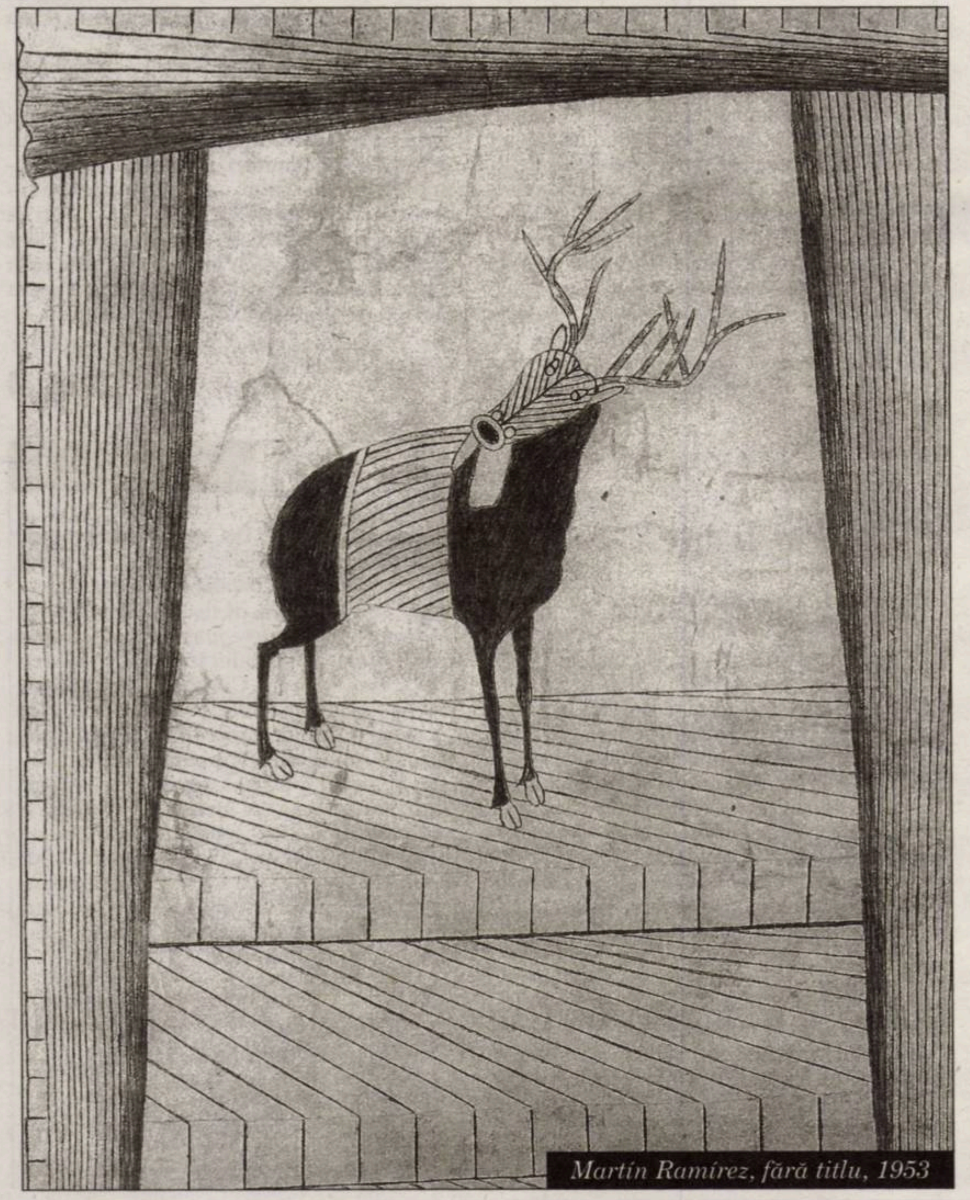

Martín Ramírez, fără titlu, 1953

În această expediţie, dincolo de motivele tematice, se disting cele două familii cunoscute ale artelor plastice. De o parte, coloriştii care şochează printr-o energie a materiei ce le atestă excitaţia bolnavă şi totodată îi înscrie în familia lui Jackson Pollock şi a ceea ce s-a numit *„action painting“*. Aici gestul contează, explozia şi furia! Pe de altă parte, desenatorii care se dedică nevrotic liniei trasate cu o precizie fără compromis, literelor mărunt caligrafiate îmi amintesc de textele lui Walter Benjamin, şi el obsedat de această scriitură microscopică. Coloriştii se eliberează, desenatorii se concentrează, toţi ducîndu-şi vocaţia proprie pînă la exacerbare. Aici legea ce se impune e aceea a excesului.

Anumite opere însă încetează de a ne apărea ca manifestări ale bolii şi se constituie în creaţii ce s-ar putea integra în contextul oricărei expoziţii. Un montaj de obiecte compresate demne de Arman sau César, două discuri pure avînd în mijloc o piatră centrală care le organizează nu sînt străine economiei proprii minimalismului, sau un portret agitat ce ar fi putut fi semnat de Bacon. Dar astfel nu recunoaştem doar „geniul“ bolnavilor, ci identificăm şi „boala“ ascunsă din care s-a ivit opera atîtor genii moderne. Arta brută ne permite să le recunoaştem înrudirea cînd dureroasă, cînd binevenită. Ei aparţin unei familii comune. Boala, spunea Pascal (şi Cioran se ralia aforismului său), are „efecte benefice“.

Poate capodopera acestui parcurs în arta brută îi aparţine lui Isabelle Roy, şi azi încă internată în azilul de la Salpêtrière. Ea a conceput un cub perfect, total închis, construit numai din oglinzi, încît fiecare privitor, cînd se apropie de el, îşi întîlneşte reflexul: imagine neutră, glacială, total destabilizată însă de către zgomotul constant, mişcare de valuri sau de turbine, care provine din interior. La suprafaţă, întinderea translucidă a oglinzilor, dincolo de ele, invizibilă, agitaţia turmentărilor psihice. Iată o metaforă a omului şi a bolii ce nu se expune, ci, cu discreţie, se disimulează. Ea însă tortureaza fără pauză, nici repaos.

Nenumăraţi sînt cei care se consacră unor deliruri de maşini care pot funcţiona mobilizînd „energia fantomelor“ sau „electricitatea norilor“ – cît de poetice viziuni! –, care construiesc imagini de megalopolisuri structurate absurd-metodic şi concep stranii cartografii mintale. Ei încetează de a se asimila unor artişti şi se concep ca vizionari utopici animaţi de dorinţa comună ce îi defineşte, aceea de se consacra salvării, a omului şi a planetei. Milenarişti ai azilurilor, profeţi oraculari din umbra spitalelor. Cînd le privesc arhitecturile anarhice şi mecanismele onirice îmi spun cu emoţie: cîtă devoţiune, cît optimism din inima nopţii! Şi cum să nu resimt impactul acestui apel pe care-l citesc cu un zîmbet ce mi-l inspiră „tristeţea“ autorului: „Doamne, dacă n-aş fi fost eu pentru a te întreba, ce s-ar fi făcut ăştia din jur“? Şi atunci îmi amintesc că tot dintr-un azil, privind cerul, Van Gogh a pictat *Noaptea de la Arles*. „Tristeţea“ le e comună.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

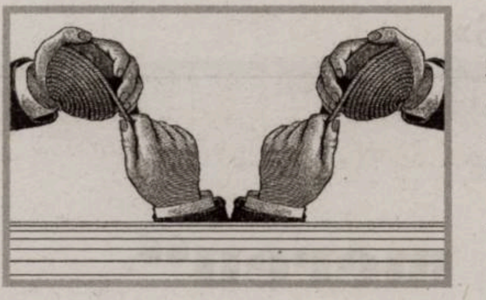

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Ce așteaptă un om de dreapta de la un nou partid de dreapta

Am fost invitat să țin un discurs la lansarea noului partid M10 – condus de Monica Macovei. Aceasta este forma scrisă a acestui discurs – forma orală s-a abătut pe alocuri și a venit cu unele înflorituri stilistice relevante contextului de la fața locului. Am avut impresia, după aplauze în primul rînd, că sala a rezonat bine la ideile exprimate. Urez mult succes acestui nou partid și mă gîndesc cu drag la prietenii care au făcut acest pas.

E prima oară cînd particip la un congres de partid, deși am fost invitat să particip la foarte multe ca analist politic. Să zicem că am avut niște nepotriviri de caracter. Dar aici mă simt bine, mă simt între prieteni.

Nu vreau să vă dau sfaturi, pentru că oricum riscați să fiți partidul cu zece strategi la un activist. De cînd ați anunțat partidul, pe mine m-au sunat diverși cunoscuți, la modul: tu te știi cu Monica, uite ce trebuie să facă. Și invariabil omul avea multe idei de cum să îi pună pe alții la muncă. Deci, nu vă dau sfaturi, vă admir energia și implicarea și atît.

Aș vrea însă să vă spun la ce visez eu, eu ca cetățean, eu ca votant. Visez la multiplicarea factorului Macovei. I-am explicat Monicăi Macovei odată că e un Factor și a rîs de mine. Asta vine din încercările mele academice de a explica fenomenul anticorupției în România – am scris o disertație și mai multe rapoarte pe acest subiect. În zona academică, oamenii vor lecții replicabile, vor să știe cum se poate transfera un succes dintr-o țară în alta. Iar răspunsurile academice au oroare de persoane, trebuie mereu să te raportezi la factori. De genul: presiune externă, instituții, ideologii, orice, numai persoane nu. Și tot am analizat și re-analizat asemenea factori și oricum o dădeam, tot la persoane ajungeam. Ca să funcționeze o reformă, ai nevoie de oameni buni în funcții potrivite. Ca să creezi instituții bune anticorupție, ai nevoie de decizii curajoase din interiorul sistemului. Acesta este factorul Macovei. Avem nevoie de factorul Macovei la Ministerul de Interne, la Ministerul Economiei, la toate ministerele. Oameni din interior care să ia decizii radicale, care să se țină de idei și principii, care să nu se îngroape în documente furnizate de sistem. Care să nu preia inerția sistemului atunci cînd ajung în fruntea lui.

Ce aștept eu de la un partid nou de dreapta? Aștept moderație în discurs și radicalism în decizii. De obicei e exact invers cu dreapta din România: vezi diverși bățoși care zic că sînt de dreapta puri și duri, dar cînd ajung în funcții se îngroapă în hîrtii și preiau exact ideile sistemului de sub ei și nu mai decid nimic. De aceea, vreau radicalism în decizii. Dar vreau moderație în discurs.

Deciziile majore luate de Monica la Ministerul Justiției au fost decizii radicale: a reformat PNA și l-a transformat în DNA, care acum a devenit un brand de țară. A pus un procuror liber și curajos acolo, pe Daniel Morar. A eliberat procurorii de sub tirania șefilor. A desființat serviciul secret al Ministerului Justiției. Toate acestea sînt decizii radicale, însă bazate pe moderație, pe bun-simț, pe principii bune.

De asta avem nevoie. Avem o dreaptă în România care se bate cu pumnul în piept că e de dreapta. Dar cînd ajunge la putere, nu face decît să prelungească sistemul. De aceea, vă spun că m-am săturat de limbuți de dreapta, de gargaragii de dreapta. De aceea, vă rog să fiți partidul de dreapta moderat în discurs și radical în fapte. Avem nevoie de oameni care să schimbe realitatea, nu doar să o gestioneze. Avem o clasă politică cu anvergură de gestionari de butic: nu schimbă nimic. Avem nevoie de oameni care să producă șocuri în sistem. Epoca marilor ideologii a murit. Șocurile se produc azi prin decizii mici, multe și curajoase.

Vă dau cîteva exemple de decizii radicale. Aș face o comisie de desființat hîrtii. E exasperant cîte hîrtii ni se cer, pentru firme, pentru ONG, pentru persoane. Statul român ne sufocă cu hîrtii. Visez la o comisie condusă de prim-ministrul Monica Macovei care să cheme toate instituțiile centrale și să le ceară lista de hîrtii pe care le solicită de la cetățeni. Apoi să le ceară să justifice rațional de ce le cer și să desființeze 80% dintre ele. Să vedem dacă se va prăbuși România fără hîrtii! Se va spune că nu se poate, mereu se spune asta: cînd ajung în funcție, nu se mai poate nimic. Politicianul preia ideile consilierilor, directorilor din ministere și se lasă convins că nu se poate, că fără hîrtii se va prăbuși statul.

> *Vă dați seama cîți oameni circulă prin București ca să ducă hîrtii de la o instituție la alta?*

Visez la o lege propusă de Ministrul Internelor și Administrației – domnul Mihai Polițeanu *(notă: șeful filialei din București a partidului)*, cu numele acesta nu are scăpare – o lege simplă, și ideea am auzit-o la un coleg din societatea civilă, nu îmi aparține: nici o instituție a statului să nu mai ceară de la cetățeni hîrtii care există la altă instituție a statului. Adică dacă Primăria sector 1 are nevoie de un cazier al lui Ghinea, să o ceară de la Poliție, să nu mă trimită pe mine. La fel, dacă Fiscul are nevoie să știe dacă mi-am plătit taxele la Primărie, să ceară informațiile de la Primărie direct. Vă dați seama cîți oameni circulă prin București ca să ducă hîrtii de la o instituție la alta? Asta ar fi și o măsură de decongestionare a traficului.

Ce e mai de bun-simț și mai moderat decît să nu mai fii plimbat de la stat la stat? Și mă bucur să văd că Monica Macovei a preluat deja această idee. Dar să nu vă închipuiți că nu am discutat ideea asta și cu alți politicieni. Unii au zis că da, sună bine. Apoi, cînd mă văd cu ei după ce au ajuns în funcții, îi văd ocupați și resemnați: da, ideea aia, să știi că m-am interesat, nu se poate. Dar de ce nu se poate? Aici intervin explicațiile meschine care arată că deja au fost înghițiți de argumentele sistemului, i-ai pierdut. Nu se poate pentru că fiecare instituție are baza de date proprie. Și? Nu le pot lega? Nu, că așa e legea, trebuie să le ceri tu informațiile. Și nu se poate schimba legea? E complicat.

Sau explicația: nu ne lasă STS-ul să legăm bazele de date. Sînt exasperat de povestea asta. Vreau decizii radicale: cine nu leagă bazele de date pleacă. Dacă STS-ul nu ne lasă, să desființăm STS-ul. Apropo de asta, avem aici singurul om politic care a desființat un serviciu secret în România: Monica Macovei a desființat SIPA *(notă: fostul serviciul secret al Ministerului Justiției)*. A fost mare scandal atunci: se va prăbuși justiția din România, judecătorii și procurorii o vor lua razna. Uite că au luat-o razna, dar în sensul bun. Nu vă temeți de decizii radicale, mereu se vor folosi de frică pentru a vă opri, se va spune că se prăbușește țara în vreun fel sau altul, nu vă lăsați intimidați! Nu zic acum să desființăm serviciile secrete, dar nu credeți că e momentul unor decizii radicale, nu credeți că e momentul unui control civil real asupra serviciilor?

În același timp, aștept moderație în discurs. Trebuie să fim conștienți de cum arată România reală. 40 la sută din populație trăiește la țară. E nevoie de programe pentru acești oameni. Programe adaptate la situație. Să nu mai existe cazuri de genul: nu poți să încasezi fonduri europene decît dacă te înregistrezi ca PFA. Nu vorbesc de subvențiile care se dau pe suprafață, vorbesc de banii de investiții în ferme, de banii care ar trebui să stimuleze producția pentru piață. Ca să fii PFA trebuie să mergi la capitala de județ și să cheltui cîștigul tău cam pe două luni, așa încît cei mai mulți zic „lasă, că trăim și fără bani europeni“. Cretinismele administrative omoară eficiența politicilor publice, inclusiv a programelor sociale. Aici nu e vorba de stînga sau de dreapta, e vorba de un stat obtuz.

Monica Macovei a avut în programul său prezidențial pentru agricultură obiectivul dezvoltării clasei de mijloc în mediul rural și a fermei familiale. A fost singurul program care a pus acest accent. Nu vă temeți să vorbiți de sărăcie. Dreapta trebuie să aibă programe pentru săraci, programe de scoatere din sărăcie. Nu de prelungire a sărăciei cum face stînga ipocrită, ci programe care să ajute oamenii să nu mai fie săraci. Nu vă temeți să vorbiți despre asta, țăranul român e tradițional înclinat spre dreapta, nu îl lăsați pradă stîngii, stînga îi oferă pomeni electorale și pomeni de la stat. Agricultura de mijloc, dezvoltarea fermelor e singura soluție pe termen lung pentru a da acestor oameni șansa dezvoltării. Copiii din mediul rural nu mai ajung la facultate. Asta e o tragedie, ne întoarcem cu o sută de ani în timp. Idealul de politică agricolă trebuie să fie concentrat pe familia de fermieri medii: țăranul să poată ieși pe piață. Să iasă din calculul economic al purei subzistențe, să-și poată ține copiii la școală. Sărăcia rurală este cea mai mare provocare internă pentru România în următorii 30 de ani.

Și pentru că vorbim de 30 de ani, să ne uităm la cea mai mare provocare externă: intrăm într-un nou război rece. Nu vă iluzionați că e vorba despre Putin, că dacă dispare Putin se termină. Statul rus de azi a fost reconstruit în jurul unor idei, e fascismul de stat pur, cu un lider autoritar, cu un partid autoritar, cu liste de dușmani asasinați. Fascismul de stat rus provoacă lumea liberă, iar noi sîntem în avanpost. De aceea, trebuie să fim mai atenți la ce ne unește decît la ce ne desparte. Se va da o bătălie pentru sufletele oamenilor și trebuie să fim pregătiți pentru ea. Să spunem limpede că România este avanpostul lumii libere aici și că fascismul euroasiatic nu își are locul la noi.

Fascismul euro-asiatic va căuta să ne despartă. Se va da o bătălie pentru sufletul Bisericii Ortodoxe Române, se va spune oamenilor religioși că ei trebuie să țină cu Orientul. Li se va spune că Biserica Ortodoxă e ceea ce ne leagă de spațiul rus. Nu e adevărat. Oameni ca Adrian Papahagi, oameni ca Teodor Baconschi, ca Sever Voinescu, ca Andrei Pleșu – oameni cu opțiuni occidentale ferme și apropiați ideatic de ortodoxie au misiunea istorică de a ține Biserica noastră de partea lumii libere. Se va duce o bătălie pentru sufletul ortodoxiei românești, în interiorul ortodoxiei. Dacă pierdem Biserica, dacă împingem Biserica în tabăra euro-asiatică, va fi o catastrofă. Chestiunile care ne despart, chestiunile care mă despart pe mine de Adrian Papahagi sînt mărunte față de cele care ne unesc și sînt mărunte față de încercarea căreia trebuie să îi facem față împreună: fascismul euroasiatic.

Spunea domnul ministru Polițeanu pe Facebook acum cîteva zile: „eram o mînă de oameni“. Eram o mînă de oameni indignați cînd s-a sinucis Panait, eram o mînă de oameni care au apărat DNA în momentele crunte. Da, dar agenda noastră a învins. Mă gîndeam la asta zilele trecute, cînd am participat la ultimul bilanț al DNA. Au vorbit toți de bine despre DNA. A vorbit și ministrul Gabriel Oprea – zis și Interes Național; spunea ce bun e DNA, cum și raportul MCV confirmă ce bun e DNA-ul. Cînd oportuniștii ajung să repete ceea ce spunea o mînă de oameni acum cinci ani, e de bine: am învins.

Nu uitați cine sînt adversarii. Adversarii nu sînt cei de lîngă dumneavoastră care gîndesc cu mici nuanțe diferite. Nu vă alimentați reciproc tribalismul de grup, nu vă pierdeți în nuanțe și delimitări. Fiți moderați și toleranți. În același timp, nu vă temeți să fiți radicali în acțiuni și în decizii. Nu vă temeți să faceți agenda publică. Vor face cum au făcut și cu Monica Macovei: întîi vă vor huli, apoi vor repeta ce spuneți dumneavoastră. Pentru că aveți dreptate.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Piața de flori, delicioasă crimă

Piața de flori Rahova, pe 1 martie. O crimă cum rar găsești. Nimic mai tonic! Culori, ochi, flori, atitudini, mîini. Piața întinsă pe unde nu te aștepți. Cunoscuții vînzători și o lume întreagă de brîndușieri, ghiocelari… mărunțiș de om care-și încearcă norocul pe un leu. Totul împrejmuit de poliție, un fel de a spune. Poliția nu a putut cuprinde fenomenul. Doar a blocat o zonă, dar zona se revarsă în unghere, în colțuri, pe străduțe acum deloc abandonate. Descoperi – este ca o călătorie în Tanzania, în Antarctica. Și, culmea, în ziua în care se tot vorbește de instituirea de bon de casă, de expresia legalității în toate domeniile de schimb. Culmea, sub ochii poliției se desfășoară tone de ilegalități delicioase. Obsesia bonului de casă într-o asemenea junglă este un nonsens. Statul vrea să muște și este fără dinți aici. Cum poți să supui un destin fragil, de floare, de dăruire, unei absurde contabilități? Da, la colț de bulevard, unde este indecent să vinzi flori, da! Aia e taxa pe indecență vizuală. Flori amărîte rănesc locul. Dar piața de flori taxabilă? Piața de dăruire? Un *bungee-jumping* într-o înfloritoare lume a norocului trecător. Floare ce ți se stinge sub ochi. Cunosc coțofene bătrîne ce s-au născut și ofilit în tîrgul ăsta. Florărese și florari de generații căptușiți cu acest destin ce gîdilă, îngroapă iubiri și tinereți. Și forța lor este că au obsesia banului făcut cu frumosul, cu încîntatul. O toană a pămîntului, floarea, consumată în tone de intenții de îmbogățire. Nu este destinul florarului să spere că dă lovitura? Nu este necuratul cumpărător care visează cu toată perversitatea că va fura vreo inimă, va întări vreun legămînt?

dosar **DILEMA** VECHE
Coordonator: Matei PLEŞU

Cîteva adevăruri despre minciună

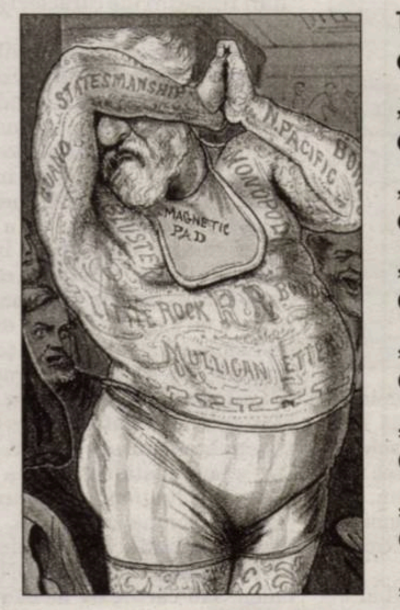

Texte şi opinii de:

- Eugen NEGRICI (critic literar, scriitor)
„Minciuna şi rubedeniile ei literare“
- Cătălina IFRIM (Senior Research Consultant la GfK România)
„Marketingul – strategie productivă sau minciună sfruntată?“
- Armand GOŞU (expert în spaţiul postsovietic)
„Propagandă şi manipulare în strategia militară a Rusiei“
- Sorin COSTREIE (lector la Facultatea de Filozofie, UB)
„Minciuna academică“
- Alexandru OFRIM (conf. univ. dr. la Facultatea de Litere)
„Corp şi minciună“
- Elena CALISTRU, Cosmin POJORANU (www.factual.ro)
„Protecţia consumatorului de politică“
- Cristi CHIVU (dr. în teologie al Facultăţii de Teologie, Thessalonic)
„Te-aş minţi, Doamne, da' nu pot!“

argument

Sofismul inevitabil

Dacă, odată cu Biblia, nu se mai poate vorbi despre minciună fără a avea în minte spectrul păcatului, cel tîrziu în lumina secolului al XX-lea – dacă nu chiar pornind de la „ispitirea“ lui Neoptolem din *Filoctet*-ul lui Sofocle – nu mai poţi aborda tema minciunii fără să te gîndeşti la revoluţii, războaie, propagandă şi sisteme totalitare. Ceea ce o dovedeşte cu prisosinţă şi Dosarul de faţă. E vorba, în toate aceste contexte, de accepţia minciunii ca denaturare (rău) intenţionată a adevărului.

Există însă şi un sens difuz al minciunii, o originaritate, o inevitabilitate a mecanismului minciunii în economia gîndirii. Şi nu vorbesc de machiavelism, de „scopul care scuză mijloacele“, de „utilitatea“ minciunii, ci de o inseparabilitate dintre mecanismul gîndirii şi cel al minciunii. *Mentior,* de la *mens* (minte), înseamnă mai întîi „a-şi imagina/a se gîndi la ceva“ şi abia apoi „a minţi“.

Faptul că încercarea de a capta realitatea în concept, de a o procesa mental, de a o „traduce“ riscă să rateze tocmai esenţa realităţii e o temă veche. Degetul care arată luna nu e luna, spune budismul Zen, pipa din tabloul lui Magritte nu e o pipă, „harta“ nu e „teritoriul“, conceptul nu e realitatea. E o neconcordanţă de fond aici, o trădare, mai mult inevitabilă decît intenţionată, situată în orizontul minciunii. Printr-un inevitabil formalism, gîndirea (discursivă) e predispusă la sofism.

Poate în cheia aceasta ar trebui înţelese anumite şcoli de gîndire orientale sau ordinele monahale care propovăduiesc legămîntul tăcerii sau suspendarea gîndirii discursive – ca formă de intermediere („minţire“) care ratează esenţa; nu e vorba de un capriciu ascetic, ci de o tehnică de eludare a minciunii – fie ea „iluzie“ *(maya)* sau vorbă goală.

Şi magia e o formă de minciună: să faci din *ceva altceva* sau din *nimic ceva* e un truc, fie şi unul sublim. Plumbul transmutat în aur e plumb „minţit“. Iar creaţia ar putea fi travaliul mintal, „minciuna“ divinităţii. Lumea sensibilă e copia palidă, „minciuna“ lumii ideilor, iar lumea căzută e paradisul minţit.

Îmi amintesc cum se spunea, în clasele primare, despre cei care aveau un şanţ de-a lungul cefei, că sînt mincinoşi. Mi-am imaginat că e folclor de şcoală socialistă, din registrul „urechilor de dac sau de roman“, pînă am aflat că scobitura din ceafa unor oameni este numită, în limbaj popular, „borta minciunilor“.

Jean-François Revel vorbeşte în *Cunoaşterea inutilă* de „marele balet uman al minciunii“, de „dansul menit să ascundă adevărurile“. În anumite regiuni, „minciuna“ denumeşte o figură complicată a unui dans, o mişcare spectaculoasă şi greu de executat. De-ar fi cu adevărat aşa de greu. (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

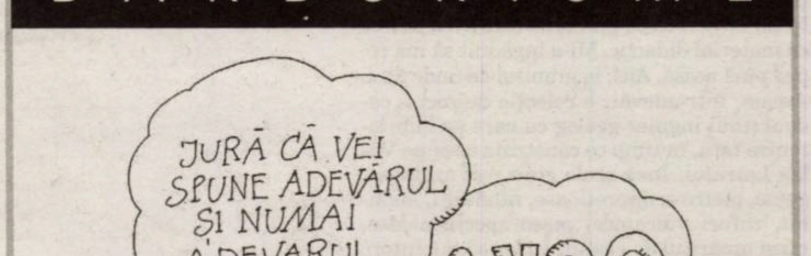
JURĂ CĂ VEI SPUNE ADEVĂRUL ŞI NUMAI ADEVĂRUL
JUR!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi,
5 martie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri*,
realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Eugen NEGRICI

Minciuna şi rubedeniile ei literare

„Minciuna şi credulitatea“ – scria Valéry în *Mélange* – „se împerechează şi zămislesc opinia.“ Nu mi-a căzut în mînă, pînă astăzi, un tratat sau un manual cu tehnici de manipulare (după cîte ştiu, o specialitate românească din vremea „Pactului de la Varşovia“). Dar nu cred că ar putea lipsi de acolo acele iniţiative stilistice care izbutesc să facă plauzibile faptele în literatură: *consecvenţa neruşinată, detaliul realistic bine plasat* şi *omisiunea*. E drept că literatura, amatoare, cum e, de semitonuri, penumbre şi tenebre promiţătoare, e un teren privilegiat al iluzionărilor.

Adevărul, ca şi lumina, orbeşte. Minciuna, din contra, este, cum scria Camus în *La Chute*, „un frumos crepuscul care pune fiecare obiect în valoare“. Într-un anume fel, cititorul e pregătit şi predispus să fie îmbrobodit. Ca un nobil generos din epoca Regenţei, el are un soi de respect faţă de faptul de a fi înşelat cu stil, căci simte că i se face un compliment, că i se recunoaşte curtoazia, capacitatea de înţelegere, maleabilitatea, îngăduinţa aristocratică, gentileţea, cutezanţa.

Aşadar, mai întîi, cîteva adnotări despre ceea ce numesc, fără gentileţe, *consecvenţa neruşinată*. Cînd e vorba de consecvenţa întru minciună şi de tolerarea ei, contează, enorm, micul istoric al persoanei „făptuitorului“, reputaţia, informaţiile despre el şi realizările lui. Şi, mai cu seamă, contextul însuşi al receptării, învăpăiat de zvonuri şi de luminile faimei. El este, cum spuneam, mai totdeauna permisiv în cazul special al literaturii, unde totul pare posibil şi consecvenţa întru minciună are toate şansele să nu fie simţită ca necuviinţă sau depravare.

Cînd lipseşte *passe-partout*-ul literaturii se poate întîmpla ce i s-a întîmplat şcolarului Negrici. M-am lăudat profesoarei de geografie (care preda şi cîteva noţiuni elementare de geologie) că am, în colecţia mea, roca de granit de care avea nevoie ca material didactic. Mi-a îngăduit să mă reped pînă acasă. Aici, ia granitul de unde nu-i. Aveam, într-adevăr, o colecţie de roci – cadoul unui inginer geolog cu care se împrietenise tata, în timp ce construia ceva pe Valea Lotrului. Însă acolo erau roci arătoase, geme, pietre semipreţioase, numuliţi, malahit, tufuri vulcanice, piese spectaculoase, nu şi amărîtul de granit. În loc să mă întorc şi să-mi cer scuze (şi cît de uşor ar fi fost primite copilului de atunci!), presat de timp şi disperat, am scos o aşchie vineţie de piatră din pavajul curţii şi am dus-o la clasă, ţinînd-o sus şi tare că e granit. Profesoara a privit nedumerită piatra şi a pus-o pe catedră, spălată, cum era, de mine, la robinet, de praf. N-a comentat, a continuat lecţia, trecînd la altă temă. Am hotărît că nu am greşit prea mult: fie că am nimerit un fragment dintr-o piatră cubică de granit, fie că profesoara nu se pricepea şi m-a crezut. Nu mi-a trecut prin cap că profesoara, ca să-l scutească de ruşine pe premiantul clasei, a schimbat – cum s-ar zice – vorba.

Păţania e psihanalizabilă. S-a văzut, de pe atunci, că elevul acela nu era capabil să-şi asume o situaţie umilitoare ori un eşec şi că, din această pricină, nu va pregeta să-şi protejeze ego-ul, să mistifice şi să se mistifice. Era, poate, primul semn vizibil de înmugurire a vanităţii, vanitate care, spre deosebire de orgoliu, conţine speranţa secretă de a te putea lăsa, în timp, convins tu însuţi de tine (mecanism psihologic analizat de Schopenhauer).

Consecvenţa neruşinată întru minciună este, prin amploare şi tradiţie, o specialitate a diplomaţiei ruse, care pare să respecte, întocmai, un reţetar îmbogăţit şi nuanţat de-a lungul minunatului nostru secol XX: pregătirea, răbdătoare, a unui context liniştitor (de pildă, un deceniu de democratizare aparentă a instituţiilor şi mimarea unei participări oneste la viaţa Europei); plantarea, la momentul oportun, a unei informaţii, chiar dezavantajoase, dar credibile, a unui detaliu realistic – verificabil – întrucît, după Merimée, „orice minciună groasă are nevoie de un detaliu bine plasat ca să-i mijlocească trecerea“. De detalii precise, ivite oportun, are nevoie şi literatura, dar ea e cu mult mai îngăduitoare decît ar putea fi vreodată comunitatea democratică europeană.

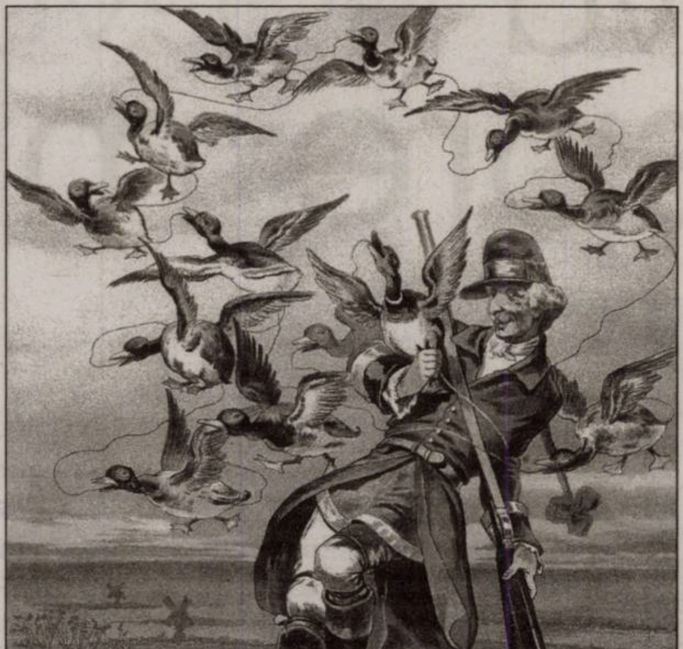

„Propaganda, s-ar putea spune, este un război dus cu alte mijloace.“

JEAN-MARIE DOMENACH, *Propaganda politică*

Minciuna poartă, în spaţiul vizibil al literaturii, denominări gingaş măgulitoare: nu falsificare, ci plăsmuire, nici măcar născocire, ci invenţie şi ficţiune. De astfel de noţiuni s-au servit şi interpreţii prozei lui Márquez, deşi n-am nici o îndoială că au fost, ca şi mine, şocaţi la prima întîlnire cu scrisul lui. Reproduc aici pagina de jurnal în care relatez primul meu contact cu singurătatea veacului lui Márquez:

11 august 1978, Neptun, Vila scriitorilor
Mi-am luat cu mine Márquez. Urmăresc, cu uimire în creştere, cum nesocoteşte, fără a ne pune în alertă, fruntariile verosimilului şi cît de puţin se sinchiseşte de acestea cînd împinge peripeţia, fabulaţia dincolo de locul unde noi ne-am fi oprit speriaţi.

Minciuna poartă, în spaţiul vizibil al literaturii, denominări gingaş măgulitoare.

„Puterile distructive ale sentimentelor şi resentimentelor umane pot fi deci utilizate, manipulate de către specialişti, ca şi cum ar fi explozibile pur materiale.“

JULES MONNEROT

Curajul de a completa, cu detalii realistice, o intuiţie metaforică, trăită, ca realitate, prin consemnarea – ca palpabile – a consecinţelor vieţuirii în interiorul metaforei (sau al hiperbolei). Care sînt acoperirile? Ironia? Sugestia ironică a prezenţei unei uriaşe scamatorii, a unui magnific spectacol de iluzionism executat în faţa unui cititor care e invitat să nu se mai sinchisească, să realizeze miracolul artei şi să nu se mai îndoiască de puterile ei vrăjitoreşti?

23 august 1978 – Lecţia lui Márquez:

1) Trebuie găsite *panta* cărţii şi *sentimentul* ei final: aici (ca şi în *Ghepardul)* nostalgia indusă de o lume care piere.

2) Personajele să fie în aşa fel întocmite încît să-ţi ofere pricini de nostalgie:

- să fie cît de cît pitoreşti (pitorescul sexual nu trebuie evitat);
- trăsăturile lor obişnuite, acţiunile lor foarte comune se cuvin exagerate. Îngroşarea trăsăturilor nu produce nici un dezastru; inconsecvenţa e singurul pericol. Cine e curvar, să fie curvar într-un fel nemaipomenit; cine e războinic, să fie pînă la capăt, zeci de ani la rînd sub semnul lui Marte. Evidenţierea *consecinţelor* unor asemenea extraordinare trăsături e obligatorie. Dacă totul e relevat prin consecinţe, nimic nu pare imposibil. Senzaţia de neverosimil se iveşte în romane din pricină că autorii uită sau evită să prelungească linia forte a faptelor în consecinţele lor.

3) Nu trebuie căutate evenimente senzaţionale, care să favorizeze epicitatea. Obţii acelaşi lucru exagerînd întîmplări cu nimic deosebite şi urmărind consecinţele adoptării unei stări de receptivitate hiperbolică. Nu e nevoie de o inventivitate ieşită din comun pentru a crea suspans şi interes narativ, ci de răbdarea de a urmări consecinţele unor atari trăsături (de caracter) şi a unor împrejurări exagerate.

După ce i-a citit memoriile *(A trăi pentru a-ţi povesti viaţa – Vivir para contarla)*, Ştefan Agopian mi-a dat, înciudat şi furios, un telefon, arătîndu-se surprins şi decepţionat de faptul că Márquez s-a folosit de realitatea geografică şi socială şi n-a inventat, în linii mari, mai nimic: neamul Buendía, cu încrengăturile şi personajele lui, a existat şi, aşijderea, ţinutul Macondo, cu împrejurimile şi întîmplările lui cu tot. Am convenit că nu a creat un univers cu totul nou, dar a descoperit că nu e nevoie decît să exagerezi cu perseverenţă trăsăturile lumii tale pentru ca să constaţi că s-a născut una nouă, pe care cititorul o acceptă şi în care se simte bine. Márquez ne-a arătat cum se poate institui o raţionalitate a iraţionalului.

Confundată cu uitarea sau cu lacuna involuntară, *omisiunea* trece drept o minciună inofensivă. E prezentă în discursul politic, în comunicatele de presă, în depoziţiile deputaţilor DNA-bili. Dar jurnalele sau cărţile de memorii, ca expresie, adesea, a imposturii cu ştaif, a orgoliilor refulate, dezvoltă o veritabilă ştiinţă a omisiunii. Din silă, nu voi evoca aici cărţile, editate după Revoluţie, ale unor „activişti cu munci de răspundere“, unde e omniprezentă omisiunea şi, unde, pentru cei ce le-au fost contemporani, e evidentă reaua-credinţă. Jurnalul sau, mă rog, însemnările zilnice redactate în comunism practică şi ele omisiunea, dar, cel mai adesea, din motive de vigilenţă. Jurnalele – cum ştim – puteau fi citite şi fotocopiate „în absenţa stăpînului“ sau recuperate, ca probe, la o eventuală descindere. Am descoperit, recitind, pentru tipărire, însemnările mele de-a lungul a trei decenii, că au destule astfel de omisiuni. M-am simţit obligat să le completez şi să practic specia jurnalului revizitat. Cele mai multe lacune sînt rodul fricii. Există însă una care se datorează unui amestec stingheritor de ruşine şi de groază. Reproduc aici completarea, deşi ştiu că, fiind vorba de vînătoare, nimeni n-o să creadă povestea.

15 ianuarie 1978 – Un fulger negru a ţîşnit din tufişul din faţa mea. Nu ştiu cînd am epolat şi cum am tras în mistreţul care se năpustea spre pădurea din spatele nostru. L-am văzut, ditamai fiara, dîndu-se peste cap ca un iepure. Tata, în spate, încîntat. Ţine morţiş să mai vină cu mine, cît mai poate, la vînătoare.

P.S. 2011 – Simptomatic pentru statutul ipocrit al unui jurnal:

În însemnarea din ianuarie 1978 nu am notat decît partea glorioasă a întîmplării din pădurea Radovanu, nu şi ce a urmat. Şi ceea ce a urmat a fost umilitor şi bulversant. Pentru că nu voiam să retrăiesc momentul, m-am abţinut să-l pun pe hîrtie. La vîrsta de acum, îmi pot permite să-mi exhib slăbiciunile şi chiar să fac, din această formă de alint, un joc intelectual profitabil (am un maestru în Livius).

Aşadar, iată urmarea. Tragerea la sorţi a locului mă plasase chiar pe fundul unei văi şi linia de trăgători ţinea drumul care urca

DILEMA VECHE
Cîteva adevăruri despre
minciună

spre dreapta mea într-un unghi de 45 de grade, pe o pantă despădurită. Sus de tot se zărea coroana unui stejar. Distanţa pînă la tufişurile din marginea pădurii, adică intervalul unde mi-era îngăduit să trag, era de 20-25 de metri. Cum rareori se întîmplă cu această specie de vînat extrem de rezistentă, mistreţul se rostogolise, lovit mortal, pînă în pădure. Nu am ajuns bine lîngă el, curios să-i văd trofeul de „solitar“, cînd am auzit pe cineva, departe, strigînd furios: „Ce faci, bă, mă împuşti?“

Am băgat de seamă că nu era o glumă nesărată, vînătorească, abia cînd l-am zărit sus pe pantă, la 80 de metri de mine în dreapta, pe vecinul de stand, agitîndu-se în jurul stejarului de care stătuse lipit, în ţiitoare. Am ajuns, nu ştiu cum şi cînd, gîfîind, la el. Nervos, mi-a arătat, înfipt în scoarţa stejarului, la două palme de creştetul capului, plumbul turtit al brenekeului plecat din puşca mea. Mintea mea, înceţoşată brusc, nu putea pricepe. Totul era de neînţeles şi mi s-au muiat picioarele. Trăsesem după ce mistreţul depăşise cu mult linia, adică regulamentar. Pe urmă, proiectilul nu avea cum să ajungă acolo sus decît urmînd o traiectorie aproape imposibilă.

Mistreţul se rostogolise,
lovit mortal, pînă în pădure.

Întors, în fugă, la mistreţul la care ajunseseră deja cîţiva bătăiaşi grăbiţi să-i decupeze fuduliile, am început să-l studiez împreună cu pădurarul care-i conducea. Îl mai ştiam: bărbat prezentabil, între două vîrste, care, avînd o autoritate naturală, organiza vînătorile „oficiale“ cu tovii de la judeţ. Pădurarul a simţit tulburarea mea. L-am văzut, sau mi s-a părut că-l văd, aplecîndu-se peste mistreţul uriaş, uitîndu-se cu luare-aminte şi pipăindu-l în zona greabănului, apoi spre grumaz. „Nu găsesc decît o singură explicaţie“, a zis, ţinîndu-şi degetele pline de sînge în dreptul gîtului. „Brenekeul cred că a ricoşat dintr-unul din oasele grumazului. Dar e de mirare că a luat-o şi puţin înapoi şi în sus. Ce chestie, domnule!“

Şi cu asta s-a întors şi le-a spus ceva bătăiaşilor curioşi, adică oamenii lui, ţăranilor din satele din jur, cărora le dădea voie să ia lemne de iarnă din pădure.

Vînătorul de sus, care ajunsese lîngă noi, m-a bătut, conciliant şi generos, pe umăr. Părea să-i fi trecut enervarea. Vînase, cred, şi el un mistreţ: „Eh, asta-i vînătoarea, se mai întîmplă, tovarăşe. Exemplarul e frumos. Haideţi, că mai avem trei-patru bătăi“.

Vînătoarea era abia la început şi eu nu ştiam cum să dispar. Voiam să plec acasă, dar nu mai ştiam cum să ajung la maşini, cu taică-meu după mine, cu cineva care nu mai vedea şi nici nu prea mai mergea bine. M-am lăsat aşezat în ţiitori, am părut că particip la eveniment şi, din cîte mi-a povestit tata, parcă tot vînatul acelei păduri fabuloase voia să treacă linia prin dreptul meu. Nu auzeam nici sunetele gonacilor, nici focurile de armă din vecini. Ridicam instinctiv puşca şi o lăsam, cu lehamite, la loc, spre disperarea lui taică-meu şi, pînă la urmă, şi a vecinilor de stand, care nu înţelegeau de ce las să scape vînatul.

Acasă, după cîteva zile, bietul meu părinte se tot căina. Nu-i părea rău de vulpea care s-a oprit, paralizată de frică, la zece metri de mine, nici de zecile de fazani care au defilat prin faţa mea, ci de o pisică sălbatică trecînd, în fugă, pe lîngă un copac, speriată de glasurile gonacilor. De ce n-oi fi tras, domnule?... Ăsta da trofeu. Eu nu-mi aminteam mai nimic din toate astea, de parcă aş fi privit tot timpul printr-un geam prăfuit. Mi s-a părut, doar o dată, că zăresc, foarte aproape, neverosimil de aproape de copacul pe care eram sprijinit, un iepure care, ţopăind fără teamă, la doi metri de cizmele mele, a trecut drumul în parcela de pădure din spate.

A fost ultima mea vînătoare de mistreţi. Am primit-o cadou pe Ghinda, primul meu cîine de vînătoare, şi am fost cucerit de eleganţa vînătorii de prepeliţe, sitari şi potîrnichi. După o săptămînă de la întîmplare, am aflat că domnul din spatele stejarului era membru CC şi instructor cu misiuni speciale, trimis de Ceauşescu la Craiova să verifice acurateţea respectării indicaţiilor de partid.

***Eugen Negrici** este scriitor şi critic literar.*

■ ■ ■

„Imprecizia doctrinelor
socialiste este unul dintre
elementele succesului lor.“

GUSTAVE LE BON

Cătălina IFRIM

Marketingul

strategie productivă sau minciună sfruntată?

Am putea rezuma totul în celebra vorbă „Minte-mă frumos“. E mai uşor să te cred dacă îmi spui ce vreau eu să aud, cum vreau eu să aud. Pe scurt, dă-mi ce vreau şi sîntem prieteni: te pun în coş, te iau acasă.

Ceea ce numim, tehnic, „strategie de marketing“ este, de fapt, o traducere. Nu e uşoară, pentru că traduci dintr-un turn Babel, din care se aud milioane de voci şi tot atîtea limbi. Nu e uşor şi pentru că, la final, ar fi bine să fii conştient că unii nu vor fi mulţumiţi de traducerea ta. Ba chiar vor spune că îi minţi.

„Strategiile“ de marketing vin de la oameni, de la ce vor ei să vadă, să cumpere şi să ducă acasă. Bucătăria în care se naşte gîndul de marketing, de comunicare, felul în care o să spui nişte lucruri, să le aşezi într-un raft, e plină de oale, tigăi, aragazuri, ingrediente şi oameni. Reţeta e următoarea: întrebi nişte mii de oameni ce îşi doresc, de ce au nevoie, ce le mai trebuie. Iei toate acestea şi le fierbi în multe ture de întîlniri, furtuni de creiere, dezbateri (unele foarte aprinse). Ieşi de acolo cu maximum două-trei idei. Le arunci în alte furtuni şi discuţii în care vei găsi forma cea mai potrivită în care să „coci“ aluatul, strategia, conceptul.

Produsele, de la o franzelă albă, cinstită, la un parfum irezistibil, îşi au o grămadă de surate pe raft. Toate se arată frumoase şi seducătoare. Dau frumos din genele ambalajelor, se iţesc curajoase din spatele unor promoţii, se gătesc pentru spectacolul unui spot publicitar. Cine credeţi că le-a făcut aşa? Aveţi trei încercări: agenţia de cercetare – NU! Agenţia de publicitate – NU! Dumneavoastră – DA! Nu vă miraţi. Să ştiţi că aţi muncit mult pentru fiecare produs şi spot în parte.

Strategia de marketing nu este o minciună, o găselniţă, este un preţ plătit. Dacă vrei miros de pădure în săpun, e bine de ştiut că nu ai o pădure acolo, ci nişte oameni care au muncit, au combinat în eprubete, au livrat ceea ce li s-a cerut. Pînă şi *bio, natural* sau *simplu* sînt la fel de „marketing“ ca orice alte vorbe mai greu de înţeles. Sînt nişte idei, nişte concepte pe care fiecare le declină, le traduce în felul lui, cum poate şi cum vrea. Libertatea e mare. Spaţiul de interpretare – generos. Într-un univers atît de ofertant, cum să nu bănuieşti şi o urmă de minciună, cum să nu-ţi treacă prin cap şi o mică tentativă de fandare în lateral?

Niciodată o strategie de marketing
nu se va adresa tuturor.

Cînd vine vorba de minciună, mă gîndesc la un caz apropiat: fratele meu. E revoltat de un spot care promite femeilor alungirea genelor cu 90% – pentru el e un exemplu de minciună sfruntată, strigător la cer. Şi, la fel, pentru mulţi alţii. Cum să crezi aşa ceva?! Răspunsul e simplu: produsul nu e pentru tine, nu ţi se adresează. Nu te minte, dar nu „te cheamă“ pe tine. În mulţimea de lucruri pe care le găsim astăzi, alegem, în mare, după două coordonate: nişte argumente raţionale, simple, funcţionale, care ne spun ce facem noi de obicei cu ceea ce am cumpărat, şi nişte argumente complexe, emoţionale, care ne fac să ne simţim într-un anume fel, atunci cînd am făcut o anumită alegere.

O nouă metodă *neuro-science*, importantă pentru viitorul cercetării din domeniu, presupune scanarea creierul uman în timp ce este expus unor diverşi stimuli de marketing (produs, ambalaj, concept etc.). Se pare că, în cele din urmă, alegem inconştient, profund emoţional, că sîntem manipulaţi de propria minte. Dacă sîntem întrebaţi de ce am ales ceva, raţiunea ne va ajuta, cu siguranţă, să găsim un răspuns: „pentru că miroase frumos, pentru că e o promoţie, pentru că e bun“; însă, în spatele tuturor acestor evidenţe, vor exista argumente mai aproape de ceea ce, pînă la urmă, reprezintă omenescul din noi: „pentru că voiam să mă răsfăţ, pentru că mă face să mă simt iubit(ă), pentru că vreau să se vadă că îmi permit, că pot să am asta“ etc.

Alegerile noastre ne dezvăluie felul de a fi, credinţele, spaimele, orgoliile, visele, speranţele, proiecţiile. Pînă la urmă, strategia de marketing poate fi complet nefuncţională, dacă ea nu se grefează pe ceva ce deja există în noi. Marketingul e altoirea unor promisiuni pe un trunchi de credinţe şi de nevoi gata construit. Niciodată o strategie de marketing nu se va adresa tuturor. Iar cei care, întîmplător, o vor vedea şi se vor simţi minţiţi, să mai respire o dată – cel mai probabil, nu e o minciună; doar că nu e despre ei, nu e pentru ei, ci se adresează, pur şi simplu, altora.

Vi s-a întîmplat să plecaţi de acasă cu gîndul că veţi cumpăra ceva şi aţi cumpărat altceva? Vi s-a întîmplat apoi să spuneţi că aţi fost păcăliţi? Probabil că da. Dar nu aţi fost minţiţi deloc, aţi făcut doar o alegere – a dumneavoastră – de care, apoi, v-aţi bucurat sau nu.

Lumea produselor (de orice natură ar fi ele) e una aglomerată, ca Bucureştiul la ora opt dimineaţa. În acest spaţiu, este o provocare să găseşti calea cea mai adevărată, cea mai originală, nebătută, dar sigură, îmbrăcată, dar şi dezbrăcată, şi călare, şi pe jos către consumator. Care, la rîndul său, este din ce în ce mai informat, mai atent la portofelul său şi mai dornic să-i fie bine. Nu mai are timp şi nervi să suporte un produs prost şi simte de la o poştă vrăjeala (chiar şi pe cea mai rafinată).

Ce-ţi mai rămîne să faci, ca om de marketing, odată ajuns la răscrucea dintre mintea şi sufletul consumatorului, este să ai intuiţia şi curajul să alegi drumul bun. Pînă la urmă, consumi ceea ce crezi că eşti. După mine, doar mintea poate să te mintă. Dacă vreţi să mă credeţi.

***Cătălina Ifrim** este Senior Research Consultant la GfK România.*

■ ■ ■

„[…] marele public a ajuns
să considere reaua-credinţă
drept o a doua natură
a majorităţii indivizilor care
lucrează în domeniul
informaţiei, care dirijează,
conduc şi exprimă informaţia.
Să fie posibil ca însăşi
abundenţa cunoştinţelor
accesibile, a informaţiilor
disponibile să stimuleze dorinţa
paradoxală de a le învălui,
de a le ascunde, în loc de a le
utiliza deschis?“

JEAN-FRANÇOIS REVEL,
Cunoaşterea inutilă

Cristi CHIVU

Te-aş minţi, Doamne, da' nu pot!

„Neoptolem:
Şi tu ce-mi ceri să fac?
Nu oare-mi ceri să mint?

Odiseu: Îţi cer să-nşfaci prin
vicleşug pe Filoctet.

Neptolem:
De ce prinvicleşug?
Cu vorba bună nu?

Odiseu: De vorbă nu va şti;
cu sila n-ai să poţi.“

SOFOCLE, *Filoctet*

O ploaie vesperală de toamnă se porni în rafale agresive să spele ploaia de minciuni din campania electorală. În nici o jumătate de oră au apărut bălţi uriaşe pe străzile Bucureştiului, iar circulaţia rutieră s-a blocat, creînd imaginea unui haos generalizat. În faţa acestui potop perceput de noi ca mîntuitor după tonele de zoaie de minciuni din ultima lună, ne-am retras într-un apartament din zona Pieţei Constituţiei, la etajul 4, am desfăcut o butelcă de vin *Moralitate* şi am purces la un simpozion spumos *(sin* – împreună, *pino* – a bea). Personajele simpozionului sînt: Cristi (Cr.), care ar minţi să spună adevărul, Mihai (M.), care s-ar abţine total de la minciună doar începînd din Joia de dinaintea Parusiei, Clement (Cl.), care ar spune adevărul ca să mintă, şi Ion (I.), care s-ar minţi pe sine pentru adevăr.

Cr.: Dragii mei *sympotes,* m-am gîndit ca azi să vorbim despre minciună. Ce e minciuna, de ce minţim, de ce ne minţim, care sînt efectele comunicaţionale ale minciunii, imoralitatea minciunii, politica minciunii sau cum pot fi manipulate popoare întregi cu o minciună, ar fi cîteva abordări. Spuneam într-un alt simpozion de-al nostru că adevărul care ne face liberi nu este numai o noţiune, o teorie opusă falsităţii, ci este însuşi Dumnezeu, Dătătorul vieţii. Şi dacă vorbeam atunci de adevărul existenţial, adică a înţelege de unde vii şi unde te duci, şi, mai mult, vorbeam despre necesitatea ontologică de a deveni adevăr, putem vorbi în consecinţă şi de o minciună existenţială, care nu se reduce simplu la a spune ceva fals, ci la faptul că, lepădîndu-te de adevăr, devii minciună. Trinomul degenerescenţei ontice ar fi *a minţi – a te minţi – a deveni minciună!*

I.: Şi eu am subliniat atunci că nu este vorba de o înţelegere sterilă a unor teorii, ci de un act simbiotic între *noein* (a gîndi) şi *einai* (a fi). Ca să afli adevărul, trebuie să afli ceea ce eşti! Adevăr – *aletheia* – vine de la adjectivul *alethes,* format din *a* privativ şi *lethe* = uitarea, adică ceea ce nu trebuie uitat, ceea ce nu trebuie să rămînă ascuns. Viaţa în minciună se rezumă la a uita ceea ce eşti!

Cl.: Mihai, se pare că misticoizii noştri orfici sînt în pană de idei de s-au pus pe repetiţii stridente ale aceloraşi idei leşinate, care nu mai conving pe nimeni. La existenţă ne vom referi şi noi, iar existenţa este indestructibil legată de moralitate şi minciuna este un act de imoralitate care perturbă ordinea societăţii noastre, relaţiile dintre noi. Omul minte pentru că îi este ruşine să-şi vadă în oglindă imaginea-i hîdă!

M.: Exact! E vorba în primul rînd de menţinerea unei sincerităţi între noi – mai simplu, de a nu minţi pe celălalt, pentru că în acel moment văzut sau nevăzut se strică armonia dintre ei şi, na, ca să mă pocesc şi eu ca aceşti coribanţi, şi armonia cosmică!

I.: La sinceritate ne referim şi noi, sinceritatea existenţială. Nu vă contrazicem, doar că vorbim despre faza în care te minţi pe tine şi trăieşti în mintea ta o realitate fantasmagorică a unei proiecţii a ceea ce nu eşti. Minciuna existenţială îl rupe pe om de Dumnezeu şi îl împinge spre *me on,* nimicul din care am fost creaţi, căci ne spune Maxim Mărturisitorul că sîntem mereu în pericolul de a cădea în *me on* dacă ne despărţim de Adevărul-Dumnezeu.

Cl.: Ne depăşesc aceste idei… înalte. Hai să coborîm pe pămînt şi să vedem rezultatele minciunii: marasm comunicaţional-interuman, solitudine depresivă, stenahorii de tot felul, copii părăsiţi, haos social şi înşelarea poporului cu idei mincinoase. Şi aici nu mă refer la promisiuni, la minciunile pe care le proferează fără jenă mulţi dintre politicienii noştri, ci la acele idei false care sînt inculcate oamenilor de politicieni abili şi care creează mişcări de mase. Manipularea maselor este rezultatul unei gîndiri demonice, care ucide oamenii prin minciună. Cea mai mare pervertire a adevărului este de a vinde minciuna ca adevăr! Să nu uităm, cuvîntul grecesc pentru minciună, *pseudos,* însemna la început fals, falsitate, apoi a însemnat şi minciună. Minciuna, ca şi răul, e ceva care nu e, ceva care n-are *ipostas,* e *paripostas,* cum zicea Dionisie Areopagitul.

M.: Un exemplu elocvent ar fi ideea mesianismului rus care este inoculată la nivel de mase în Rusia. Sfînta Rusie e *axis mundi*, iar ruşii vor un Salvator, un Tătuc autoritar, care să guverneze pentru ei. Şi aş vitupera aici şi atitudinea Bisericii ortodoxe ruse care, influenţată probabil de metehnele bizantine ale cultului Basileului Suprem, promovează ea însăşi această minciună!

Cr.: Doar minciună? Am putea spune erezie, de vreme ce Basileul Suprem pentru Biserică trebuie să fie Hristos, singurul şi adevăratul Mesia, cel care a venit odată în lume la plinirea vremii pentru noi şi pentru a noastră mîntuire. Iată ce scrie un stareţ rus din secolul trecut: *„Prin natura sa, ţarul este asemeni celorlalţi oameni, dar, prin demnitatea sa, este egal preaînaltului Dumnezeu. El nu e doar slujitorul lui Dumnezeu, ci reprezentantul său, veghind asupra purităţii credinţei şi asupra siguranţei Bisericii. Pentru aceasta Dumnezeu i-a dat sabia“* (adică, în timpurile noastre, *racheta nucleară,* ironic spunînd).

Adevărul care ne face liberi este însuşi Dumnezeu.

M.: De acord, doar că noi nu ne încurcăm cu filozofiile voastre încurcate, răspopiţilor. Şi sincer, în paranteză, toate aceste anabatisme mistico-filozofice ale voastre nu sînt decît nişte frustrări personale ale raiului pierdut fără să fi apucat să-l gustaţi! Noi vorbim despre ideile false ca despre cele mai periculoase minciuni. Mai dau un exemplu mai filozofic ca să-l înţelegeţi şi voi: răvăşirea în cotidian, păcatul nostru al tuturor, vine de la o idee falsă, de la o minciună, anume a considera istoria ca un scop în sine, nu un mijloc către ceva sau, mai bine zis, către Cineva!

I.: Perfect de acord, dar la aceste derapaje se ajunge tocmai din cauza pierderii acelei sincerităţi existenţiale. Nu văd unde ne contrazicem, poate doar terminologic. Dacă tot aduseşi vorba despre cotidian şi istorie, tocmai asta spun, să argumentăm metaistoric problema adevărului şi a minciunii, şi să nu ne închistăm într-o argumentaţie moralistă. Sînt cazuri în care poţi minţi şi în scopuri nobile fără să-ţi pierzi această sinceritate. Aşa-numita minciună nobilă…

Cl.: Nu există aşa ceva, dacă minţi o dată în scop nobil, apoi de două, apoi de trei ori, pînă cînd ajungi, ceea ce spuneaţi mai sus, o minciună. Sinceritatea asta existenţială pe care o clamaţi voi presupune să nu minţi niciodată. Punct.

I.: Discuţia din Pateric dintre avva Agathon şi Alonie te contrazice. L-a întrebat odată avva Agathon pe avva Alonie:

– Cum să-mi stăpînesc gura să nu spună minciuni?

– Dacă nu minţi o să faci multe păcate.

– Cum aşa?

– Iată că doi oameni au săvîrşit ucidere înaintea ta şi unul s-a ascuns în chilia ta. Şi vine dregătorul şi te întreabă: „În faţa ta s-a petrecut uciderea?“. Dacă nu minţi îl dai pe om morţii. Mai bine lasă-l dinaintea lui Dumnezeu fără lanţuri; căci El le vede pe toate.

Cl.: Acum, fără a susţine delaţiunea, atitudinea lui Alonie nu mă convinge pentru că nu ştiu cît de corectă este din punct de vedere creştin tăinuirea infractorului, care, între noi fie spus, este şi o faptă penală, de vreme ce – aşa cum vedem azi – consecinţele acestor tăinuiri sînt foarte grave pentru societate, pentru noi toţi adică.

M.: Eu n-aş stărui pe partea penală din text, pentru că aceea e mai degrabă un *argumentum ad populum,* nu *ad Deum*. Mie fraza „Dacă nu minţi o să faci multe păcate“ mi se pare inacceptabilă pentru orice credincios. Pare un îndemn la minciună!

Cr.: Haideţi să nu răstălmăcim textul. Avva Alonie nu ne îndeamnă să minţim, ci doar să dăm prioritate iubirii în faţa unui adevăr cotidian, pentru că, aşa cum spunea avva Galeriu, adevărul fără iubire ucide. Mai mult, aş spune că nu poţi cunoaşte adevărul despre un om pînă nu-l iubeşti pe acesta. Numai comunicînd cu el în iubire, îl poţi cunoaşte. Concluzia ar fi că, dacă nu iubeşti, poţi să nu minţi niciodată, dar totuşi să trăieşti în minciună.

Fără să ne dăm seama, simpozionul nostru a înaintat spre noapte, timpul în care pînă şi filozofia se arată mai romantică. Norii s-au retras, lăsînd să apară cîteva stele plăpînde. Fereşte-ne, Doamne, de a deveni minciună!

***Cristian Chivu** este dr. în teologie al Facultăţii de Teologie, Thessalonic şi doctorand al Facultăţii de Filozofie a Universităţii „Aristotel“ din Bucureşti, secţia Limbi clasice. Cea mai recentă carte publicată este Ioan Gură de Aur,* Opere, *vol. XIII,* Omilii la Ioan, *ediţie bilingvă, 2014, introducere, traducere, note.*

■ ■ ■

Gogoaşa lui Lîsenko

„Nici o minciună n-ar trebui să se impună durabil în cadrul ştiinţelor exacte. Şi totuşi, lucrul se întîmplă, din timp în timp. Minciunile pot înşela, uneori, comunitatea ştiinţifică, dar ele ţin, pînă la urmă, de psihopatologie. Autorii lor ştiu, de altfel, foarte bine că adevărul va ieşi repede la iveală şi că-şi vor plăti gloria efemeră cu dezonorarea definitivă. Unul dintre rarele exemple de longevitate a unei escrocherii ştiinţifice s-a petrecut în URSS cu teoria biologică a lui Lîsenko. Ea a durat din 1935 pînă în 1964; mai exact, ea a fost impusă de un stat totalitar întregii populaţii drept doctrină oficială. Dar lîsenkismul nu s-a bucurat niciodată de cel mai mic credit în ochii mediilor ştiinţifice internaţionale. Lîsenko, care respingea teoria cromozomică, nega existenţa genelor şi critica în termeni bufoni «deviaţionismul fascist şi troţkisto-buharinist al geneticii». El şi-a datorat hegemonia locală a delirantei lui teorii biologice nu atît abilităţii sale de impostor, cît voinţei politice a lui Stalin şi Hruşciov. A fost mai degrabă un succes al puterii decît al şarlatanismului, mai mult al forţei decît al talentului. Dar nu a fost, prin aceasta, mai puţin un succes al minciunii. Vreme de treizeci de ani, o imensă populaţie, privată de orice informaţie ştiinţifică din exterior, a fost constrînsă să trăiască visul unui „iluminat“ susţinut de statul totalitar. Adevăraţii biologi au fost persecutaţi, închişi, deportaţi, împuşcaţi; manualele şcolare, enciclopediile, cursurile universitare au fost golite de orice referinţă la ştiinţa adevărată, la aşa-numita «ştiinţă burgheză», opusă «ştiinţei proletare». Nimic mai emoţionant, de altfel, pentru cei care cred încă în virtuţile mîntuitoare ale renunţării, decît asceza cu care Stalin şi Hruşciov şi-au pustiit agricultura prin toate mijloacele, inclusiv prin cele ştiinţifice. Fiindcă «agrobiologia» lui Lîsenko, decretată drept agronomie de stat, profesa inutilitatea îngrăşămintelor, interzicea hibridările, deoarece era ştiut, conform acestei doctrine care a distrus agricultura în URSS, că fiecare specie se transformă, de la sine, într-o altă specie, fără nici o încrucişare: secara devine, de la sine, grîu, pinul devine brad, varza se face conopidă şi reciproc. Marele savant a recomandat ţăranilor «grîul despicat al faraonilor», care a redus randamentele la jumătate, deja amputate de colectivizarea forţată.“

Jean-François Revel,
Cunoaşterea inutilă

DILEMA
Cîteva adevăruri despre minciună

Alexandru OFRIM

Corp și minciună

Nimic mai răspîndit decît minciuna. O spune şi Psalmistul: „Eu am zis întru uimirea mea: «Tot omul este mincinos»“ (115:2). Nu e deci de mirare că minciuna este un vechi subiect de dezbatere pentru teologi, moralişti, filozofi, psihologi şi jurişti, care au încercat în fel şi chip să-i dezvăluie cauzele şi să îi repertorieze funcţiile şi formele de manifestare.

Codurile moralităţii religioase iudeo-creştine fac din minciună un păcat care atrage după sine pierderea sufletului: „Buzele cele grăitoare de minciună sînt urîciune înaintea Domnului“ (Pilde, 12:22). Cea mai primejdioasă minciună este mărturia mincinoasă, un păcat de moarte, la care face referire cea de-a noua poruncă: „Să nu ridici mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău“.

Dintotdeauna practicile judiciare s-au confruntat cu dificultatea demascării falsităţii declaraţiilor. Vechile instituţii juridice au pus în aplicare metode şi tehnici de detectare a minciunii. Multe practici de acest fel se sprijineau pe credinţa că actul de a minţi determină modificări fiziologice şi reacţii corporale care scapă controlului conştient. În China veche exista testul orezului: în timpul interogatoriului trebuia ca împricinaţii să mestece orez uscat. La finalul procedurii, orezul era scuipat, iar gurile erau cercetate cu mare atenţie: dacă mai rămîneau boabe de orez însemna că persoana este mincinoasă. Uscăciunea gurii era interpretată ca un semn de tulburare, de frică, mincinoşii neputînd produce destulă salivă pentru a reuşi să îndepărteze tot orezul din gură. Un alt procedeu chinezesc consta în legarea martorilor de o scîndură, plasată la orizontală, deasupra apei, în echilibru, pe vîrful unei pietre în formă de piramidă. Exista convingerea că atunci cînd este spusă o minciună are loc un aflux mărit de sînge înspre cap. Astfel, în decursul interogatoriului, din pricina declaraţiei false, scîndura se va înclina, iar capul mincinosului va intra în apă.

În India antică, preoţii-anchetatori aplicau testul cozii presărate cu funingine: trebuia ca martorii să intre singuri într-un cort întunecat în care se afla un măgar şi să-l prindă de coadă. Li se spunea că măgarul va rage doar în cazul în care va avea de-a face cu mincinoşi. La ieşire, mîinile lor erau controlate. Dacă erau curate, fără urme de cărbune, erau declaraţi mincinoşi: exista dovada că, simţindu-se vinovaţi, s-au temut să atingă coada măgarului. La un procedeu similar recurgeau şi arabii, cu deosebirea că ungeau coada măgarului cu grăsime. Indienii sioux aplicau acelaşi principiu al autodemascarii: suspecţilor li se cerea să intre într-o colibă întunecată, spunîndu-li-se că vor găsi acolo pe o masă o cutie avînd alături două pietre, una albă şi una neagră, şi că Marele Spirit va pune piatra albă în cutie în cazul în care ei ar fi spus adevărul. Anchetatorii nu făceau altceva decît să verifice la ieşire dacă pietrele rămăseseră la locul lor: o persoană nevinovată nu le-ar fi atins, ar fi aşteptat ca Marele Spirit să intervină şi să mute piatra albă.

Etnologul francez Lucien Lévi-Bruhl prezenta în cercetările sale obiceiuri juridice africane de invocare a unor instanţe supranaturale care să decidă veracitatea sau falsitatea depoziţiilor martorilor şi să pedepsească mincinoşii: era nevinovat cel care putea să ţină mîinile în apă clocotită fără a simţi durere sau să înghită băuturi otrăvitoare fără să moară. Această instituţie a ordaliei este binecunoscută şi în Europa, atît în Antichitatea greco-romană, cît mai ales în Evul Mediu, cînd proceduri de acest tip au fost utilizate pe scară largă (proba apei clocotite, proba fierului înroşit în foc care trebuia ţinut în mînă etc.). Riturile juridice medievale recurgeau la „judecata lui Dumnezeu“ *(Iudicium Dei)* cu ocazia depunerii jurămintelor în faţa instanţelor judecătoreşti. Garantul jurămîntului este Divinitatea, invocată să pedepsească sperjurul. Mărturia mincinoasă implica, din perspectivă eschatologică, pierderea sufletului, imposibilitatea mîntuirii. În dreptul medieval românesc, o formă de ordalie era „jurămîntul cu brazda în cap“ desfăşurat cu ocazia proceselor de hotărnicie. Martorii purtau o brazdă de pămînt pe cap, parcurgînd desculţi hotarul proprietăţii, pe care îl socoteau drept şi adevărat. Exista credinţa că trupul celui care minte în cursul acestui ritual nu va putrezi după moarte, iar sufletul îi va fi osîndit pe veci în Iad.

Regăsim vechea concepţie potrivit căreia mincinosul se trădează prin manifestări corporal-fiziologice şi în principiul de funcţionare a poligrafului modern – „detectorul de minciuni“. Un precursor este considerat celebrul medic italian Cesare Lombroso, care pretindea (1895) că a descoperit o corelaţie între sporirea frecvenţei pulsului, creşterea presiunii arteriale şi răspunsurile mincinoase. În 1897, medicul B. Sticker ataşează electrozi pe degetele mîinilor şi pune pe seama minciunii sporirea conductivităţii electrice a pielii. Şi alte funcţii fiziologice sau părţi ale corpului au fost ţinta testelor de descoperire a minciunii: respiraţia, vocea, frecvenţa clipitului din ochi, contractarea pupilei. În cele din urmă, criminologul american L. Keller (1924) combină toate instrumentele de pînă atunci, realizînd un prototip al poligrafului modern. Ulterior, testul poligraf a devenit o adevărată industrie în SUA, fiind admis ca probă în justiţie în multe state americane sau utilizat intensiv de specialişti în resurse umane, în anchetele interne ale corporaţiilor, de către servicii de informaţii etc. Există o întreagă dezbatere ştiinţifică pe marginea acurateţii testului, controversat şi pus la îndoială. Au fost invocate atît cazuri de erori judiciare, de condamnare a unor nevinovaţi, cît şi cazuri de păcălire a detectorului de minciuni. Astăzi, poligraful este pe cale să-şi încheie cariera.

Faţa, prin mimica ei, este locul privilegiat unde se manifestă stările noastre emoţionale.

Noua generaţie de detectoare de minciuni are ca punct de plecare cercetările din domeniul neuroştiinţelor şi al imageriei medicale. Minciuna este acum căutată în structura şi în activitatea creierului. Spunerea unei minciuni ar lăsa „semnături“ în creierul nostru, prin activarea anumitor zone din cortexul prefrontal, vizibile cu ajutorul tomografului. Neurodetecţia minciunii este încă la început, dar deja stîrneşte frisoane, fiind văzută ca un instrument de urmărire de tip orwellian.

Dorinţa oamenilor de a citi gîndurile celorlalţi şi de a depista minciuna sau înşelătoria este veche de cînd lumea. Pe lîngă tehnicile arhaice sau moderne care iau drept parametri modificările fiziologice ale corpului, există o serie întreagă de „metode“ care îşi propun detectarea minciunii prin intermediul limbajului gesturilor. Librăriile sînt inundate de o întreagă literatură, care ne învaţă trucuri sigure pentru decodarea mişcărilor corporale şi identificarea mincinoşilor. Diverşi formatori, „sinergologi“, pretinşi guru ai comunicării non-verbale susţin că ne putem îmbunătăţi competenţele în depistarea celor care mint. Ideea de la care pleacă aceştia este că limbajul corporal este mai greu de controlat decît cel verbal şi, în consecinţă, există o serie întreagă de gesturi şi reacţii corporale care trădează minciuna: frecarea nasului, a bărbiei sau a lobului urechilor, acoperirea gurii şi a feţei cu palmele, evitarea contactului vizual, nervozitate, tendinţa de a diminua gestica normală etc. De departe, nasul este vedeta acestor indicii care ar trăda minciuna. Analiza gesturilor făcute de Bill Clinton, audiat de Curtea Supremă în privinţa afacerii Monica Lewinsky (1998), a făcut deliciul mass-media şi a dus la formularea „sindromului Pinocchio“, de către medicii Wolf şi Hirsch. Aceştia, în urma studierii înregistrării video, au susţinut că preşedintele a făcut 23 de prezumtive semne verbale şi non-verbale ale minciunii, printre care şi atingerea repetată a nasului. Autoatingerea nasului s-ar explica prin faptul că atunci cînd minţim are loc o vasodilataţie a nasului care dă senzaţia de mîncărime.

„Faptul că limba, încăpută pe mîna utilizatorului uman, poate să spună nu doar ceea ce este, ci şi ceea ce nu este, *deci faptul că un cuvînt poate să spună nu numai adevărul, ci şi să mintă explică de ce povestea omului este, în esenţa ei, o înlănţuire de dezastre.“*

Faţa, prin mimica ei, este locul privilegiat unde se manifestă stările noastre emoţionale. Însă plasticitatea feţei umane, motricitatea, mulţimea combinaţiilor posibile între elementele componente fac ca mişcările ei să nu fie întotdeauna transparente în semnificaţiile lor. Diverse orientări în studiul comunicării non-verbale consideră, la rîndul lor, că faţa poate fi citită, decodată. Psihologul american de succes Paul Ekman şi-a dedicat întreaga carieră studiului expresiei emoţiilor, precum şi detectării semnelor faciale ale minciunii. Ca urmare a cercetărilor experimentale, Ekman şi colaboratorul său W. Friesen au descoperit aşa-numitele „microexpresii faciale“: mişcări involuntare, imperceptibile cu ochiul liber, care durează 0,02 secunde şi care apar atunci cînd este reprimată şi controlată o emoţie. În consecinţă, anumitor microexpresii li se atribuie calitatea de indici faciali ai minciunii. Ekman şi Friesen au pus la punct tehnica Facial Acting Coding System, considerată a fi o modalitate fiabilă de a detecta minciunile, utilizată în prezent de FBI, CIA şi departamentele de poliţie. Chiar dacă microexpresiile sînt vizibile numai prin proiectarea cu încetinitorul a unor imagini video, Ekman susţine că recunoaşterea minciunilor se poate face în urma unui antrenament special. Validitatea acestei metode este contestată, studii recente arătînd că microexpresiile pot apărea şi la indivizi care dau dovadă de sinceritate.

„«Poporul român, spune Cioran într-o scrisoare către fratele său, nu e la nivelul limbii pe care o vorbeşte.» Dar omul însuşi *ca specie nu e la nivelul limbii de care se foloseşte. Întreaga istorie a acestei specii este expresia unei* fraude lingvistice.“

Gabriel Liiceanu,
Despre minciună

Toate aceste încercări de a descoperi minciuna în indicii corporali sînt fondate pe utopia unei etalonari. Omul nu e însă o simplă maşinărie, sau e o maşinărie mult mai complicată decît aceste mijloace standardizate care pretind că au descifrat mecanismul. Desprins de viaţa reală, acest registru de microexpresii exclude variaţiile individuale, diversitatea situaţiilor de interacţiune cu celălalt, varietatea contextele sociale şi culturale. Ca şi în cazul gesturilor, nu vom putea niciodată descifra cu certitudine, fără rest de îndoială, nici harta mişcătoare care este chipul mincinosului. De altfel şi Montaigne, în *Eseurile* sale, observase că minciuna „are o sută de mii de feţe şi un cîmp nemărginit“.

***Alexandru Ofrim** este conferenţiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureştiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Minciuna de stînga, minciuna de dreapta

„Aşadar, atunci cînd încercăm să facem inventarul minciunii, nu vom putea respecta un echilibru riguros între minciuna «de dreapta» şi minciuna «de stînga». Concret, nici nu ar fi cu putinţă, fiindcă în talgerul stîng al balanţei este mult mai multă marfă. Imparţialitatea aritmetică ar deveni – dacă am dori-o cu tot dinadinsul – parţialitate morală, pentru că, în lumea de azi, minciuna de stînga este în chip necesar infinit mai mare decît cea de dreapta.

Chiar şi numele de «stînga» este o minciună. La origine, el îi desemna pe apărătorii libertăţii, ai dreptului, fericirii şi păcii. Astăzi, el este arborat de majoritatea regimurilor despotice, represive şi imperialiste, în care toţi cei care nu aparţin clasei conducătoare sînt sortiţi sărăciei, mizeriei, chiar. În ciuda acestei situaţii, se întreţine de obicei ideea că stînga, în loc de a fi văzută aşa cum este: o colecţie de mastodonţi totalitari, de care geme planeta, apare ca o fragilă şi minusculă flăcăruie a justiţiei, abia rezistînd să nu fie stinsă de uriaşul suflu al dreptei, omniprezent şi omnipotent.“

Jean-François Revel,
Cunoaşterea inutilă

Elena CALISTRU Cosmin POJORANU

Protecția consumatorului de politică

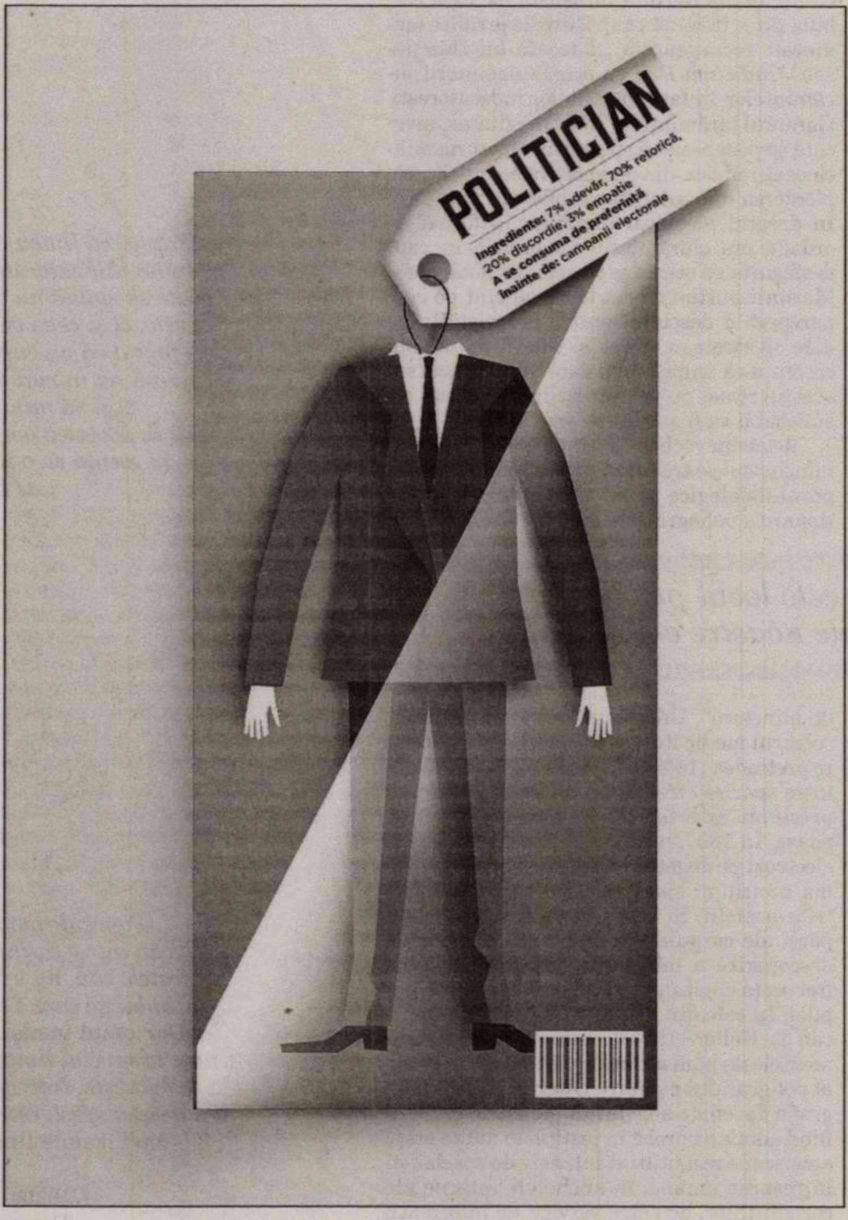
POLITICIAN
Ingrediente: 7% adevăr, 70% retorică, 20% discordie, 3% empatie
A se consuma de preferință înainte de: campanii electorale

© Wanda Hutira

Să fim vigilenţi, dragi concetăţeni, căci în ziua de azi nici minciuna nu mai e ce-a fost odinioară. Parcă se minţea mai organizat, mai uniform şi mai grandios în România comunistă. Sigur, minciunile tranziţiei sînt invariabil mai spectaculoase, căci politicienii de azi şi-au însuşit mecanisme de retorică şi imagistică moderne.

Sînt destule răspunsuri la întrebarea „De ce mint politicienii?“. Psihologii pomenesc narcisismul, iar analiştii politici menţionează raportul cost – beneficiu, explicînd cum tentaţia minciunii e prea mare şi politicianul nu vrea să-şi sacrifice accesul la funcţia rîvnită în detrimentul onestităţii. Alte motive pentru care publicul se lasă uneori minţit includ disonanţele şi *bias*-urile cognitive, dar şi percepţia despre sine – ne e greu să acceptăm un adevăr nou, pentru că asta implică faptul că a fost ceva în neregulă cu sistemul nostru de valori pînă acum. În plus, dacă repeţi o minciună de suficiente ori şi nimeni nu te contestă, oamenii vor presupune că e adevărată, pentru că se aşteaptă ca afirmaţia, dacă e incorectă, să fie demontată.

Cum se raportează românii la ce spun decidenţii politici? Anii ’90 au fost o perioadă tulbure, în care figura providenţială şi imaginea politicianului-tătuc îi făceau pe mulţi dintre consumatorii de politică să ia de bune vorbele şi promisiunile făcute în spaţiul public. Lipsa concretizării acestor promisiuni a dus, în timp, la o etichetă la fel de generalizatoare (şi păguboasă) în care tot ce avea legătură cu politicul era minciună, corupţie, vorbe-n vînt.

Astăzi vedem cum, încet-încet şi mulţumită Internetului folosit cu cap, trecem într-o etapă de aşezare, de evaluare critică a ceea ce se spune şi se face în spaţiul public. Probabil va mai fi nevoie de cîţiva ani pentru ca dezbaterea publică să fie dominată de conţinut corect factual şi diferenţiată doar de abordări ideologice. Informaţie factuală înseamnă statistici, texte de lege, hotărîri judecătoreşti, tot ceea ce e asumat de către o sursă a cărei autoritate sau credibilitate poate fi verificată independent. Informaţia factuală nu poate fi în nici un caz „pe surse“, apocrifă, neancorată în fapt, pe supoziţii sau pe cifre non-atribuibile.

Cum îşi poate proteja cetăţeanul interesele şi cum poate el naviga prin fluviile retorice ale politicienilor? Simplu: citind eticheta, aşa cum o face cu alimentele din supermarket (zice-se că aproape 80% din români au acum acest obicei). În contextul în care politichia autohtonă pare că se face mai mult prin platourile televiziunilor, Factual.ro s-a lansat, în mai 2014, ca primul site de *fact-checking* din România, inspirat de iniţiative similare ce există peste tot în lume. Omologul american Politifact.com a cîştigat un premiu Pulitzer pentru felul în care s-a ocupat de alegerile din 2008. Nu-i de mirare că americanii pun mare preţ pe procesul de verificare din surse credibile: minciuna flagrantă a preşedintelui Nixon în scandalul Watergate a fost consemnată şi de avocaţii săi în acel caz, care declarau că Nixon „a minţit naţiunea, pe cei mai apropiaţi aghiotanţi şi chiar pe propriii avocaţi timp de peste doi ani“.

Factual.ro s-a născut din dorinţa a opt tineri profesionişti din domenii diferite de a responsabiliza clasa politică. Autorii acestui articol sînt doi dintre ei şi admit că scopul e mare şi că grupul nu prea ştia de unde să apuce problema. Ştia însă că vrea să ridice nivelul dezbaterii publice din ţară. Încă punem pe seama colegului Tudor şi a antreprenoriatului din sîngele lui faptul că am ajuns să facem *fact-checking:* proaspăt întors de la studii în State, el cumpărase prin 2012 domeniul factual.ro, cu gîndul la iniţiativele super-faimoase de acest gen de pe tărîm american.

Au urmat luni bune de construit metodologii, visînd la cea mai bună formă prin care aveam să facem ceva ce părea cel mai simplu lucru posibil: să vedem cît adevăr conţin declaraţiile şi deciziile politicienilor. După dileme etice şi, poate, un pic de pudoare în a pune eticheta „minciună“ pe ceea ce verificăm (îi spunem „fals“), am lansat oficial proiectul în mai 2014, printr-un eveniment de tip practic, în care urma să *factualizăm* nişte afirmaţii ale politicienilor. Am fost daţi pe spate cînd am constatat că grupul nostru de opt se transformase – într-o dimineaţă de sîmbătă! – într-o sală plină de oameni ca noi, entuziaşti şi hotărîţi să ia la puricat declaraţii. Între timp, am învăţat că a căuta cît adevăr este în ceea ce spun decidenţii politici, strict din perspectiva datelor obiective, e mai complicat decît pare la prima vedere. Ceea ce unui politician îi ia două minute pentru a spune, aruncînd la întîmplare vorbe şi numere, nouă ne consumă uneori cîteva zile bune pentru documentare, *peer review* sau editare. E nevoie de resurse serioase, motiv pentru care asociaţia Funky Citizens a preluat formal gestionarea proiectului.

Mirarea de la lansare urma să fie însă amplificată de una şi mai mare: în timpul campaniei prezidenţiale, am descoperit că există sute de mii de oameni care vor să consume politică făcută cu simţ de răspundere vizavi de valori precum adevărul şi responsabilitatea. Sînt cei care au urmărit doar pe Facebook ceva ce se întîmpla, în majoritatea timpului, în garsoniera din Vitan în care Funky Citizens îşi are sediul. Acolo se reuneau o mînă de experţi care analizau în timp real declaraţiile candidaţilor la preşedinţie, din perspectivă factuală. Primul astfel de *checkathon* a strîns peste 600 de *share*-uri pe Facebook. După o campanie lungă, în care cetăţeanul votant fusese bombardat de promisiunile celor doi candidaţi, lumea ne spunea că intră pe Factual.ro pentru a afla adevărul. Grupul acela de oameni care pornise inventarul adevărurilor crescuse atît de mult, cu experţi veniţi după 10-11 ore de muncă să verifice creşteri de PIB sau număr de spitale redeschise, încît la ultimul *checkathon* (ultima apariţie a candidaţilor la TV) garsoniera a devenit neîncăpătoare şi a trebuit să ne mutăm în apartamentul mai mare al unuia dintre contribuitori.

De ce e importantă povestea acestui proiect? Ea arată, la un nivel de micro-sistem, cît de mult a crescut, într-un timp foarte scurt, numărul cetăţenilor români dornici de a sancţiona activ minciunile din spaţiul public.

Minciuna e o abilitate socială de bază, pe care orice ţînc o învaţă la vîrsta de trei ani. În cursa evoluţiei, deprinderea de a înşela şi manipula poate fi un avantaj competitiv. Biologia confirmă: păianjenul Portia e o arahnidă sofisticată căreia îi place să-şi mănînce semenii, pe care îi ademeneşte dîndu-le semnale false de împerechere. Reprobabil moral – dar, hei, ce-i poţi reproşa unui păianjen? Însă politicienii nu-s păianjeni, iar cetăţenii au tot dreptul să-i tragă la răspundere (factuală). Căci, odată pus într-o funcţie publică, politicianul devine bun public, angajatul cetăţenilor, încredinţat de aceştia să facă treabă pentru binele public. Vom vîna în continuare declaraţiile politicienilor, pentru a verifica gradul lor de adevăr. Nu doar pentru că nu ne plac minciunile, ci mai ales pentru că informaţiile incorecte şi vorbele nefondate tind să se transforme în politici la fel de şubrede.

***Elena Calistru** şi **Cosmin Pojoranu** – Funky Citizens.*

■ ■ ■

Factual.ro s-a lansat, în mai 2014, ca primul site de fact-checking *din România.*

Retorica tiermondistă

„Cu toate că, în ştiinţele sociale, frontiera dintre minciuna flagrantă şi deformarea ideologică mai mult sau mai puţin conştientă (care constituie un element diferit) rămîne destul de elastică, se poate vorbi de minciună atunci cînd avem de a face cu falsificarea certă de cifre, fapte, realităţi. Un domeniu în care ştiinţa economică a înflorit într-o luxurianţă debordantă acest tip de minciună este cel rezervat ţărilor în curs de dezvoltare. Motivele care au inspirat marea impostură a tiermondismului au fost, înainte de toate, politice, dar minciunile ştiinţifice ale unor economişti, demografi sau agronomi au furnizat acestei imposturi multe dintre lozincile care au susţinut-o şi răspîndit-o. Expresii precum: «zeci de milioane de copii mor, anual, în lume, de malnutriţie», «ţările bogate devin din zi în zi mai bogate, iar ţările sărace sărăcesc tot mai mult“, «situaţia alimentară mondială nu încetează să se degradeze», «în fiecare zi – tot mai multă mizerie în lume», «vaca bogatului mănîncă grăunţele săracului», «schimb inechitabil», «jefuirea materiilor prime», «dependenţă», „eşecul revoluţiei verzi», «culturi de bază sacrificate în favoarea culturilor de export», «Fondul Monetar Internaţional flămînzeşte ţările lumii a treia», «companiile multinaţionale manipulează în favoarea lor cursurile valutare mondiale» – redau toate, în cazul cel mai bun, teorii prea vagi pentru a putea fi verificate sau respinse, iar în cazul cel mai rău (care e şi cel mai des întîlnit) ele exprimă contra-adevăruri cinice, opuse total experienţei lesne de controlat.“

Jean-François Revel,
Cunoaşterea inutilă

DILEMA
Cîteva adevăruri despre minciună

Sorin COSTREIE

Minciuna academică

Minciuni conjugale, minciuni parentale, minciuni stradale, minciuni familiale; mințim la serviciu, mințim în vacanță, mințim la birou, mințim acasă, mințim la telefon, mințim în scrisori, mințim tăcînd, mințim vorbind, mințim în felurite moduri și de nenumărate ori. Mințim de plăcere, de nevoie, prin omisiune; mințim grosier sau cu stil, mințim cu candoare sau penal, mințim, mințim, mințim.

Ne mințim că *scopul scuză mijloacele* și mințim cît cuprinde în numele unui bine mai mare. Minciuna face parte din textura cotidianului și nu are sens să ne mințim despre acest lucru. Sîntem vinovați, desigur în grade diferite, în funcție de minciuna practicată. Dar forma cea mai gravă de minciună îmi pare cea academică. Știința ar trebui să urmărească un singur mare scop: *aflarea adevărului*. Aici scopul nu mai scuză mijloacele, nu putem spune că mințim pentru a afla adevărul. Nu putem susține rezultate eronate în numele adevărului. Nu putem plagia în numele adevărului, după cum nu putem mușamaliza sau chiar „aranja“ date și rezultate în numele adevărului. Mă rog, putem, dar ne mințim că am fi în slujba adevărului.

De exemplu, pot înțelege de ce unele sondaje de opinie sînt „periate“, ele fiind necesare pentru a susține cumva un anumit candidat. Problema e că cei care le girează din punct de vedere științific sînt iremediabil compromiși. Aceștia mint, iar minciuna în spațiul academic atacă exact fundamentul oricărei științe, mai precis prejudiciază aflarea adevărului. Dacă se face o cercetare sociologică și faptele ulterioare nu confirmă rezultatele acesteia în marja de eroare acceptată și prognozată, autorii sînt fie ignoranți, fie slujesc alte scopuri decît adevărul. În ambele cazuri prejudiciază aflarea adevărului și în ambele cazuri sînt descalificați ca oameni de știință. În ambele cazuri ne mint că sînt oameni de știință.

Dar forma cea mai monstruoasă și sistematică de minciună academică îmi pare cea legată de doctorat. Doctoratul e un fel de investire întru adevăr. Ești „uns“ ca cercetător viabil și veritabil. În clipa cînd acest lanț de transmitere a adevărului este viciat, sistemul însuși este în pericol de destrămare. Un doctorat viciat nu este un simplu furt, este însăși certificarea hoției în spațiul academic. Și vinovatul principal nu-mi pare a fi atît doctorandul, care poate încerca în felurite feluri să ajungă cît mai repede și mai facil doctor, cît marea vină e a conducătorului de doctorat, acel *Doktorvater* care își dă girul că lucrarea aduce o contribuție originală și că astfel doctorandul poate fi „uns“ drept cercetător veritabil. Lanțul adevărului se rupe exact cu complicitatea verigii slabe a unui conducător de doctorat care viciază întreg sistemul. Dar lucrurile nu se opresc aici. Dacă doctorandul plagiază și coordonatorul acceptă acest lucru, doctoratul tot nu s-ar putea obține fără complicitatea referenților care își dau și ei girul cu privire la lucrarea în cauză. Complicitatea aceasta e de-a dreptul monstruoasă căci avem de-a face cu o încrengătură mizerabilă de interese meschine și conjuncturale care primează în fața aflării adevărului. Minciuna naște minciună și minciuna este aici tripartită: minte doctorandul, minte conducătorul de doctorat și minte și comisia de susținere. Deci se minte în grup, se minte sistematic. Astfel se constituie un grup infracțional în spațiul academic.

O altă formă de minciună academică privește calitatea actului de predare și învățare. Sistemul verifică acest lucru printr-un organism special acreditat în acest sens (la noi, acesta este ARACIS – Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățămîntul Superior), care evaluează și acreditează la rîndul ei universitățile. Problema e că și aici cumva minciuna și-a băgat coada, astăzi sistemul fiind foarte tehnicizat și formalizat. Acoperiți sau chiar sufocați de documente, spunem că „verificăm“ relația vie de învățare prin indicatori cantitativi. Calitatea se reduce astfel la cantitate. Dar e o minciună! Ar trebui mers la cursuri, văzute și evaluate procesele educative ca atare și nu evaluate circumstanțele învățării (cîte cărți, scaune sau locuri la bibliotecă avem...). Este o minciună pentru că ceea ce interesează în definitiv este să vedem efectiv cum se fac lucrurile și nu doar să verificăm cum acestea sînt justificate. Acest lucru se întîmplă și în cazul proiectelor de cercetare. Nu mai contează rezultatele științifice, ci modul în care justificăm producerea lor. Nu facem astfel decît să generăm și mai multe documente justificative, pierzînd timp și energie pentru completarea lor în detrimentul cercetării științifice efective. E trist, dar și aceasta e o formă de minciună academică. Ne mințim reciproc că facem treabă de calitate.

Nu mai contează rezultatele științifice, ci modul în care justificăm producerea lor.

Interesant este că aceste metehne sînt cultivate încă din copilărie, cînd ni se cere să repetăm pînă la dezgust poezii celebre și nu, eventual, cum ar fi de dorit, să facem noi poezii. Bune sau proaste, acestea ar fi măcar ale noastre. Iar dacă nu poezii, măcar să arătăm că putem rezolva niște probleme logice. Dar nu, ești privit ca deștept dacă ai memorie bună și poți reproduce diverse chestiuni. Ești genial dacă știi toate capitalele lumii, dacă poți recita mecanic poeme întregi și dacă mintea îți este populată de date istorice exacte. Dar oare așa stimulăm creativitatea și originalitatea? Devenim realmente mai competitivi prin simpla memorare? Nu cumva plagiatul ne este sădit prin această minciună încă de mici, așa încît copiatul la examene să devină mai apoi titlu de glorie printre colegi? Stai cuminte și repetă, asta e tot ce ni se cere. Atunci de ce ne mirăm că sistemul se autoreproduce în acest sens și că „virtutea“ copiatului ne este dată prin minciună încă de mici? E clar că și mai tîrziu, cînd o să ni se ceară originalitate, noi vom răspunde prin „plagierea“ unor autori importanți. Creativitatea noastră este redusă și apreciată drept modalitatea prin care putem să copiem mai bine, prin care putem să inserăm și să „repetăm“ ce au spus alții mai bine ca noi. Desigur, repetiția și deci memorarea este baza oricărei învățări, dar pentru a duce lucrurile mai departe nu trebuie să ne oprim aici.

A învăța astăzi de la un profesor nu mai însemnă, ca odinioară, atît a primi informații noi, cît a învăța cum să le găsești și utilizezi. Înconjurați de un ocean de informații, contează cel mai mult să învățăm să navigăm prin ele, partea formativă fiind astfel mult mai importantă decît partea informativă a învățării. Dar cum o prindem și o evaluăm pe aceasta? Ne mințim că prin documente. Dar cum putem „prinde“ entuziasmul și priceperea unui dascăl de a sădi întrebări și căutări? Cum „surprindem“ creativitatea și competivitatea? Prin documente?

Cariera universitară stă și ea tot sub semnul minciunii cantitative. Nu mai contează efectiv ce scrii, ci cît scrii, cîte și ce fel de lucrări ai. Ai nu știu cîte cărți și lucrări indexate în anumite baze de date, ești viabil. Desigur, acea indexare asigură o minimală îndeplinire a unor standarde de calitate, dar cred că avem de-a face tot cu o minciună academică în acest caz, sistemul fiind interesat cu precădere de date cantitative despre evoluția cercetătorului și nu de rezultatele acestuia. Cu ce e mai bun cineva care are patru tomuri groase pe care nu le citește nimeni decît un altul cu două lucrări mici, dar substanțiale și provocatoare, care sînt cu adevărat niște rezultate remarcabile în domeniu?

Un indicator al gradului de minciună din sistemului nostru academic este, cred, și perimarea instituției scrisorii de recomandare și a evaluării colegiale în genere. Acest lucru este foarte important într-un mediu academic sănătos, căci dincolo de prietenii și adversități personale, ca specialist, trebuie să fii în stare să produci o radiografie cît se poate de exactă a rezultatelor unui alt cercetător într-un anumit domeniu familiar ție. Această judecată și responsabilitate la rece este obnubilată la noi de „căldura“ apropierii de personaj sau de alte considerente decît cele strict legate de performanțele academice. Deci să nu ne mai mințim – fiindcă mințim des –, dar măcar să nu mai mințim cînd ni se cere explicit să spunem adevărul.

***Sorin Costreie** este lector dr. la Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

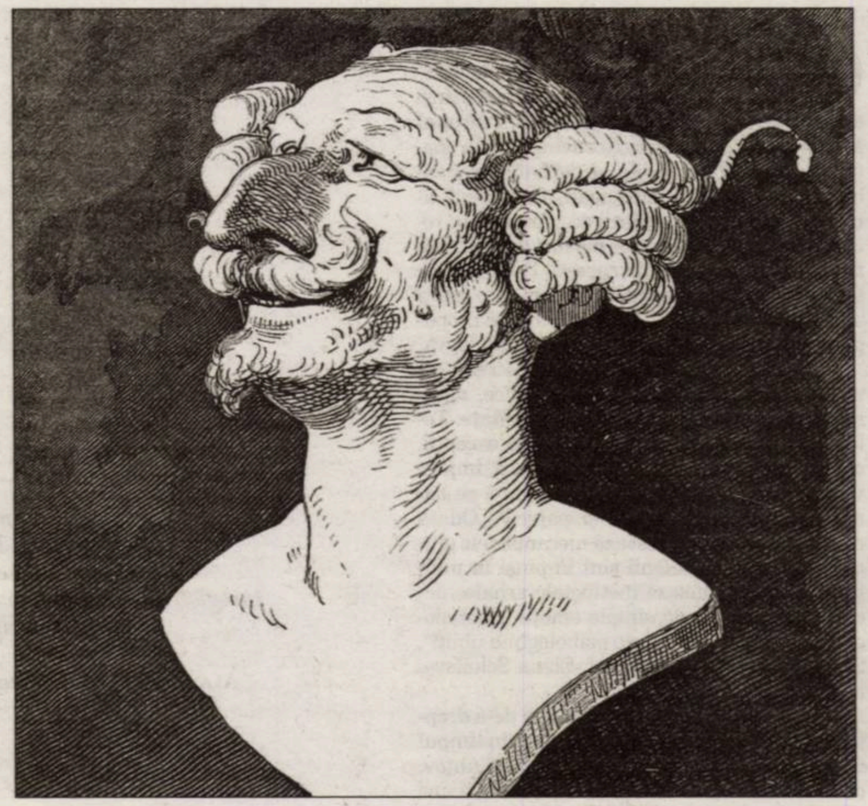

„S-a mințit atîta
[în epoca noastră], încît
adevărul simplu și crud apărea
drept cea mai puternică
armă a propagandei.
Să faci realmente ceea
ce ai spus că faci, iată ceea ce,
prin contrast, devenea uimitor.“

„Dezgustul de propagande
este cu siguranță unul dintre
factorii esențiali ai
absenteismului electoral.“

JEAN-MARIE DOMENACH,
Propaganda politică

Originea propagandei

„Această propagandă politică s-a născut cu adevărat în Revoluția franceză (termenul însuși se datorează faptului că, în 1793, în Alsacia se formase o asociație cu numele «Propaganda», avînd ca îndatorire răspîndirea ideilor revoluționare); primele discursuri propagandistice au pornit de la cluburi, de la adunări, de la comitete revoluționare, de aici au plecat primii responsabili cu propaganda (printre alții, comisari înarmați); acestea au dus primul război de propagandă și prima propagandă de război. Pentru prima dată, o națiune se eliberează, se organizează în numele unei doctrine considerate universale. Pentru prima dată, o politică internă și externă mergea mînă în mînă cu expansiunea unei ideologii și chiar prin acest fapt se năștea propaganda. *La Marseillaise,* boneta frigiană, sărbătorirea Federației, a Ființei Supreme, rețeaua de cluburi iacobine, defilarea în fața palatului Versailles, manifestațiile de masă contra Camerelor, eșafoadele din marile piețe, acordurile din *L'Ami du Peuple,* injuriile lui *Père Duchêne,* toate resursele propagandei moderne au fost atunci inaugurate.“

Jean-Marie Domenach,
Propaganda politică

DILEMA
Cîteva adevăruri despre minciună

Armand GOŞU

Propagandă şi manipulare

strategia militară a Rusiei

Chiar oameni competenţi, cu solide cariere de experţi, întinse pe decenii, în chestiuni legate de Rusia au fost surprinşi de agresivitatea media moscovite din ultimul an şi n-au putut s-o explice convingător. În spaţiul public, de luni de zile, se dezbate acest subiect. Parlamentul European, Congresul american, diverse cancelarii occidentale au recomandat adoptarea unor măsuri care să contracareze efectele media ruseşti. Preşedintele Obama a promis pentru 2016 bani mai mulţi din bugetul Apărării pentru a combate propaganda rusă în Ucraina şi Republica Moldova.

Caracteristicile propagandei ruseşti sînt generarea unor emoţii foarte puternice, agresivitatea şi divorţul dramatic de realitate. Televiziunile ruseşti, cu foarte puţine excepţii, creează o realitate tot mai complicată, imprevizibilă, „generează spaime ducîndu-i pe oameni în pragul haosului şi panicii". Odată creat, stresul uriaş avariază mecanismele gîndurii raţionale, oamenii sînt împinşi în mulţime, unde acţionează instinctele arhaice declanşate de cele mai simple emoţii („Psihologhiia manipuleatora – eto psihologhiia ubiiţî", 25.12.2014, interviu cu prof. Elena Sokolova, novayagazeta.livejournal.com).

Feţele acestei propagande pot fi de-a dreptul hidoase. Cel mai recent exemplu: în timpul marşului de comemorare a lui Boris Nemţov, de la 1 martie, pe forumurile celor trei site-uri care au transmis în direct, fostul lider al opoziţiei era cînd agent CIA care pregătea o revoluţie colorată la Moscova, cînd homosexual, cînd trădător în slujba Kievului.

În Rusia, cine nu este cu Kremlinul, cine-l critică pe Putin sau măcar se îndoieşte de justeţea politicii lui este considerat trădător şi duşman. Împotriva acestor foarte puţini care îndrăznesc să formuleze minime rezerve faţă de politica oficială s-a format recent, cu binecuvîntarea puterii, mişcarea Anti-Maidan, cu obiectivul precis trasat de a combate orice opoziţie, de a stîrpi cea mai mică îndoială în înţelepciunea lui Putin. Anti-Maidan luptă împotriva „coloanei a cincea", a duşmanului din interior. Însă, în ultimul an, maşina de propagandă controlată de Kremlin a acordat mai multă atenţie duşmanului din afară. Aici, principalul inamic sînt Statele Unite, care vor să conducă singure lumea, să impună abuziv voinţa lor altor ţări, deşi nimic nu le îndreptăţesc la aceasta, de vreme ce Războiul Rece s-a încheiat cu un scor nul, prin destrămarea de bună voie şi nesilită de nimeni a Uniunii Sovietice. Obama nu vrea să discute cu Putin, nu respectă interesele Rusiei, pe care o tratează cu dispreţ, ca pe o putere de mîna a doua. Însă, în această etapă, Washington-ul nu acţionează deschis împotriva intereselor Moscovei, ci prin intermediul Kievului, unde a ajuns la putere, în urma unui Maidan regizat de CIA, politicieni care vor să închine Ucraina Occidentului în general, Statelor Unite în particular. Însă, într-un trecut nu foarte îndepărtat, propaganda oficială spunea că Ucraina este o ţară soră, poporul ucrainean este popor frate, iar ruşii şi ucrainenii împart nu doar istoria mai veche (şi unii, şi alţii se revendică de la Rusia kieveană), grupul etnic (slavi de Est) şi lingvistic (limbi slave), ci şi religia ortodoxă, tradiţiile Bizanţului, valorile civilizaţiei euro-asiatice şi nu şi-ar putea concepe viitorul decît împreună, unii alături de alţii. Asta, pînă acum un deceniu, la Revoluţia Portocalie, cînd pentru prima dată ruşii au înţeles că fraţii ucraineni pot să aibă o perspectivă proprie, alta decît a Kremlinului, faţă de propria evoluţie politică.

Criza internă de la sfîrşitul anului 2013, care a luat o neaşteptată turnură prin demisia şi fuga lui Viktor Ianukovici a oferit Rusiei pretextul de a ocupa şi de a anexa Crimeea. Iar la televiziunile moscovite, dintr-odată, manifestanţii de pe Maidan devin fascişti, urmaşii naţionalistului Bandera, extremişti de dreapta, autori ai unei lovituri de stat orchestrată de CIA, terorişti, antisemiţi etc.

> *„Tehnica minciunii e la fel de veche ca Rusia. Custine şi Michelet au înregistrat-o ca pe o trăsătură esenţială."*
>
> ALAIN BESANÇON, *Sfînta Rusie*

> *„Problema este de a găsi un lider convenabil, un om bun, dispus să se identifice cu răul pentru atingerea unor scopuri nobile. Asemenea oameni sînt păsări rare; oamenii buni se dau la o parte din calea răului, iar oamenii răi nu sînt interesaţi de scopuri nobile."*
>
> MICHAEL A. LEDEEN, *Machiavelli despre arta modernă a conducerii*

Pe măsură ce luptele se extind în Donbass, propaganda Kremlinului devine tot mai agresivă. Reporterii prezintă copii mutilaţi, fete violate, bătrîni umiliţi, zeci de trupuri însîngerate, case arzînd. Secvenţe copleşitoare care stîrnesc sentimente puternice. Însă imaginile care însoţesc relatările se dovedeşte că sînt din alte războaie. Sau, pur şi simplu, sînt culese de pe Internet. Băieţelul însîngerat, arătat la televizor şi prezentat în *Komsomolskaia pravda*, nu e din Slaviansk, ci din spitalul sirian Alhurria. Tot din Siria este şi copilul de 3 ani, arătat la Pervîi Kanal, în iulie 2014. Băieţel de 3 ani crucificat – oare ce poate stîrni o emoţie mai mare?! Agenţia de stat, Ria Novosti, într-un material despre criza umanitară din Ucraina, vorbeşte despre sute de cadavre, cu organele scoase, găsite de cîmp. Însă fotografia care însoţeşte materialul este din Cecenia. Tot despre atrocităţi era vorba, însă despre cele săvîrşite de armata rusă împotriva civililor ceceni. O altă televiziune moscovită relatează despre un pretins lagăr de prizonieri în Ucraina, folosind o fotografie din Bosnia, 1995.

Un mare reportaj este prezentat pe principalul canal al televiziunii publice, despre 140.000 de ucraineni care se refugiază în Rusia, de frica guvernului fascist instalat la Kiev. Seara următoare a fost o continuare şi mai dramatică, reporterul vorbeşte de 600.000 de oameni care fug din ţară. Sînt difuzate imagini filmate cu sute de maşini şi mii de oameni grăbiţi să iasă din ţară prin vama Şeghini. Numai că punctul de vamă Şeghini este în regiunea Liov, de la graniţa polono-ucraineană, deci pe acolo nu treci în Rusia, ci în Polonia. Tot Pervîi Kanal, postul rusesc cu cea mai mare audienţă, face un reportaj la o bază secretă din Lituania unde se antrenează, chipurile, luptători ucraineni. Baza secretă era casa de odihnă Aerodream, la care se pot rezerva camere pe Internet. Relatările din teatrul de operaţiuni militare au fost ilustrate cu imagini din filmul *Brestkaia krepost* (mai-iunie 2014), războaiele din Irak şi Siria, numai secvenţe puternice, cu bombe care explodează şi case care se prăbuşesc, producînd nori de praf. După ce au fost dezvăluite aceste falsuri grosolane, televiziunile ruseşti au început să fie ceva mai prudente, mai ales cu utilizarea imaginilor preluate de pe Internet, care pot fi mai uşor identificate.

Nimeni nu scapă de maşinăria de difuzat minciuni a Kremlinului: deciziile lui Obama sînt falsificate în presa rusă, discursurile lui Kerry, atunci cînd nu sînt mutilate, sînt de-a dreptul inventate, parlamentul britanic e răstălmăcit. Uneori se minte cu măsură, dar de cele mai multe ori se exagerează, tuşe groase, de la diversele canale de televiziune pînă la agenţiile de presă, care inventează ştiri ce nu există. Maşina de propagandă a clonat site-ul ziarului *Ukrainskaia pravda* (pravda.com.ua), pe care a postat ştiri pe care apoi le-a preluat cu aerul că sînt publicate la Kiev (clona a fost la adresa prawda.biz.ua). Săptămîni în şir, ministerul ucrainean al apărării a răspuns „Informaţia difuzată nu corespunde realităţii şi este o provocare". Mai multe site-uri din Ucraina sau din Occident au dezvăluit aceste falsuri. Multe au renunţat între timp. Imposibil de combătut eficient atît de multe minciuni. În plus, ele sînt adresate unui public format în primul rînd din telespectatori ai canalelor de televiziune ruseşti, la care adesea nu se poate ajunge pentru a demonta această propagandă.

Manipularea extremă, îngroşarea tuşelor, agresivitatea fără precedent a acesteia, chiar depăşirea unor limite conturate în timpul Războiului Rece este parte a noului tip de război, teoretizat la Moscova, şi operat cu succes în Ucraina. Şeful Marelui Stat Major, generalul de armată Valeri Gherasimov scria recent că aceste confruntări din cîmpul informaţional au devenit componentă esenţială a războiului modern.

După războiul din Georgia (august 2008), considerat ultimul război de tip clasic, teoreticienii militari ruşi au iniţiat o dezbatere în publicaţiile armatei privind viitorul războiului, care – spun ei – va fi de tip insurecţional. Una dintre cele mai importante componente a acestuia este războiul psihologic. Lucrările colonelului antibolşevic Evgheni Messner (1891-1974) sînt sursa teoretică de bază din care s-au inspirat generalii ruşi de stat major. Messner a luptat pe frontul românesc, în cadrul diviziei 15 infanterie, în Primul Război Mondial, s-a refugiat la Odessa, de acolo în Donbass, alăturîndu-se trupelor albgardiste împotriva bolşevicilor, în Războiul Civil, după care s-a refugiat la Belgrad, unde a predat la Şcoala Superioară de Război pînă în 1944. Messner are experienţa războiului ţărănesc condus de Nestor Mahno, a luptelor din sud-estul Ucrainei, de la Zaporoje, Mariupol etc. (1918-1920), care-i opuneau pe Denikin, Mahno, Troţki, pe cazaci. Tocmai această complexă experienţă militară, peste care s-a suprapus şi cea rezultată din colaborarea cu Wehrmacht-ul în cel de-al Doilea Război Mondial, a constituit sursa principală de inspiraţie pentru formularea teoriei privind noul tip de război *meatejevoina* (război insurecţional, rebeliune, răscoală). Teoria este prezentată în patru cărţi, publicate în limba rusă, la Buenos Aires, dintre care cele mai importante sînt: *Meateje – imea Tret'ei Vsemirnoi* (1960) şi *Meatejevoina* (1971). Cărţile lui Messner au fost descoperite în Rusia la 40 de ani după tipărirea lor. Abia în 1999, un articol semnat de Messner este publicat în suplimentul militar al ziarului *Nezavisimaia gazeta*. Din 2004 începe la Moscova tipărirea cărţilor lui Messner, care devin principala sursă de inspiraţie pentru teoreticienii militari ruşi. Pe lîngă uscat, apă, aer, războiul de tip nou deschide un nou spaţiu, al patrulea, războiul pentru minţile oamenilor. „În războaiele de pînă acum se considera important să cucereşti teritorii. De aici înainte va fi [importantă – *n.r.]* cîştigarea minţilor celor care se află în statul inamic." Obiectivul războiului psihologic, continuă Messner, este inducerea panicii în mintea duşmanului, a neîncrederii în conducători, a îndoielii în propriile forţe, opinii, sentimente şi prăbuşirea moralului trupelor şi populaţiei. Ideile lui Messner au fost preluate în manualele după care învaţă tinerii ofiţeri din academiile militare de la Moscova, în cărţile de istorie militară a Rusiei şi URSS, sînt citate în dezbaterile purtate pe tema războiului viitorului, şi chiar au fost dezvoltate de alţi teoreticieni ruşi, precum Aleksandrov şi Gherasimov.

Aceste detalii confirmă faptul că Moscova acţionează ca şi cînd se află în stare de război cu Occidentul. Doar aparent frontul de luptă se reduce la Donbass, însă potrivit teoreticienilor ultimului val din academiile militare moscovite, care s-au inspirat din Messner, nu există o linie a frontului, războiul se poartă pe întreg teritoriul inamic, fiind vizate minţile oamenilor din statul respectiv şi nu teritoriul acestuia.

Războiul psihologic, componentă esenţială a războiului contemporan, se poartă prin intermediul propagandei, manipulării, falsificării informaţiei, minciunii. Ce fac media din Rusia în ultimii ani, dar mai ales după fuga lui Ianukovici de la Kiev, după februarie 2014, se numeşte război psihologic şi are două componente, una pentru uz intern, adică pentru publicul rusesc şi cel din fostele republici sovietice, unde se retransmit posturile ruseşti de televiziune, şi una externă, pentru statele occidentale, purtată cu instrumente mai sofisticate.

După un an de la declanşarea lui, noua strategie rusă a războiului hibrid – cum l-a numit Andriy Parubiy, consilierul de securitate şi apărare al preşedintelui Ucrainei, război asimetric sau război insurecţional, cum îl clasifică în analizele lor experţii occidentali, *meatejevoina* (termen tradus în engleză prin *mutiny*, rebeliune), cum l-a fixat pentru istorie colonelul albgardist Messner, fugit tocmai în Argentina în 1947 – se bucură de succes deplin. Însă ce a funcţionat bine în Ucraina poate să eşueze împotriva balticilor, de exemplu, sau a altor ţări.

Armand Goşu *este conferenţiar dr. la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti şi expert în spaţiul postsovietic.*

■ ■ ■

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Despre tenismani, urologi şi doctori în ştiinţe militare

Comisia pentru învăţămînt, ştiinţă, tineret şi sport din Senatul României are 11 membri. Ei ar putea fi împărţiţi în două categorii: cei care ar avea şi experienţă profesională, şi competenţe care să îi facă eficienţi în reformarea educaţiei din România, dar care au eşuat; şi ceilalţi, care nu au nici competenţe, nici experienţă profesională care să îi recomande pentru o comisie senatorială ce se ocupă de învăţămînt, dar care au reuşit să mimeze interesul pentru subiect. Din prima categorie fac parte Ecaterina Andronescu şi Daniel Barbu: un CV impresionant cu studii, doctorate şi funcţii de conducere în învăţămînt. Din păcate, odată ajunşi miniştri, au eşuat amîndoi lamentabil în rezolvarea a două dintre problemele grave ale societăţii româneşti: lipsa unei reforme în educaţie şi gestionarea deficitară a patrimoniului cultural. Ar mai fi Cristiana Anghel, fostă învăţătoare, timp de aproape 30 de ani. Experienţa în educaţia copiilor este de netăgăduit. A fost aleasă, probabil, tocmai ca să valorifice această experienţă şi competenţă acumulată. Activitatea domniei sale în Parlamentul României s-a ilustrat, însă, mai degrabă în afara graniţelor învăţămîntului, tineretului, ştiinţei şi sportului. A luat-o pe drumuri cu totul neobişnuite, după cum reiese din interpelările şi declaraţiile politice descrise pe site: doamna Anghel a vorbit despre gara municipiului Caracal, despre arhiva Serviciului Independent de Anticorupţie, despre legalitatea raportărilor datelor personale la biroul de credit, despre dosarele aflate la Parchet şi despre felul în care ANI cheltuieşte banul public. A avut indignări parlamentare şi pe banii noştri, din cauza libertăţii prea mari a presei, a activităţii de la *Monitorul Oficial,* a încercării eşuate de demitere a fostului preşedinte.

Din cea de-a doua categorie ar putea face parte:

Corneliu Popescu, fost şef la „CP Iaşi – CNLR SA – Loteria Naţională“. Este doctor în ştiinţe militare, iar lucrarea de doctorat are titlul „Evoluţia mediului rural românesc în condiţiile alinierii la cerintele şi standardele Uniunii Europene la indicaţii asupra securităţii naţionale“. Între 2005 şi 2008 are o funcţie cu totul misterioasă: P-DG CNAFP – MAPOR. (Cercetările mele pe Google au dat un mix între Compania Naţională de Administrare a Fondului Piscicol şi o asociaţie de cercetare a opiniei publice.) Pe siteul Senatului am găsit descrierea unei singure luări de cuvînt în Parlamentul României, în doi ani de cînd este membru, cu tema: „Educaţia în sensul «Codului consumului» încotro?“.

Marius Neculoiu a fost medic urolog şi şef de lucrări la Facultatea „Transilvania“, pînă să devină senator, membru al comisiei de învăţămînt. În această ultimă calitate, pe lîngă cîteva iniţiative legislative stranii, de tipul „obligaţia operatorilor economici de a utiliza aparate de marcat electronice fiscale“, a avut şi trei declaraţii politice: „Agora democraţiei româneşti nu poate fi decît plenul Parlamentului“, „Opriţi denigrarea categoriilor profesionale!“ şi „Introducerea pachetului de servicii medicale de bază acordate cetăţenilor“.

CV-ul lui Ilie Năstase nu este pe site. Nici nu ar avea de ce: toată ţara românească ştie că a fost un sportiv excepţional. Acesta este, probabil, motivul pentru care face parte din comisia care se ocupă şi cu educaţia sportivă din România. Activitatea fostului tenisman în Parlament este, însă, deplorabilă: în afara unui vag interes pentru Codul Fiscal şi a unei tandre îmbrăţişări date unui coleg aflat în dificultate cvasipenală, nu a reuşit să însăileze nimic pe marginea dictonului *„Mens sana in corpore sano“.*

Cam aşa arată portretele celor de la care aşteptăm, cu sufletul la gură, să fie îngrijoraţi de nivelul tot mai slab al absolvenţilor şcolii româneşti. Impresia pe care o lasă cele două comisii de învăţămînt, din Senat şi Camera Deputaţilor, este una care nu lasă loc speranţelor: par, cu toţii, o adunătură de amatori, care au găsit cu greu un loc de muncă, după ce şi-au măsluit intenţiile în faţa alegătorilor.

Maria Iordănescu *este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

O inundaţie

– *şi alte calamităţi* –

Vin acasă, într-o zi frumoasă de primăvară. Universul părea că ţine cu mine, toate păreau să se lege în ziua aceea. Cînd intru în hol, am sentimentul că ceva se întîmplă altfel decît de obicei: în liniştea obişnuită, imperfectă de felul ei, detectez o altfel de imperfecţiune – un zgomot constant şi iritant: pic, pic, pic…

Evident, o picătură. Curgea din tavanul holului. Curgea din lampa WC-ului de serviciu. Curgea pe biblioteca stil, moştenită de la tatăl meu. Un şuvoi se prăvălea din lampa cîndva considerată interesantă, de sticlă, pătrată, din sufragerie. Pe scurt, era un asalt în toată regula al unei ape necunoscute şi insistente.

De fapt, ceva foarte banal: o inundaţie. Eram din nou inundată. Ceea ce contează din propoziţia anterioară e „din nou“-ul. De cînd mă mutasem în apartamentul ăsta (să tot fie vreo 17 de ani), inundaţia fusese un leitmotiv. Şi asta în condiţiile în care toate celelalte lucruri fuseseră bune aici: energia, cum le tot place unora să spună, era OK, vecinii la locul lor, linişte destulă… Doar că vecinii de sus îşi puseseră centrală proprie şi umblaseră la ţevi şi calorifere într-un mod destul de barbar. Ca atare, încălzirea pe o anumită coloană mereu nu mergea şi, din cînd în cînd, atunci cînd lăsau robineţii de la calorifer deschişi (sistem care, pe vremea aia, ni se părea foarte inovator), se producea cîte o inundaţie.

Succesiunea de inundaţii ne-a determinat să ne cunoaştem vecinii. Şi, culmea, vecinii ne-au plăcut: erau amîndoi frumoşi, chiar spectaculoşi, un pic mai mari decît noi, dar fără să fie plini de fumuri. În mod evident, o duceau mai bine şi încercaseră să-şi facă un apartament avangardist pentru vremea aceea, cu pereţi sparţi şi un living uriaş, cu gresie. Cînd încercai să te cerţi cu ei, îşi cereau scuze. Ea, în special, era o adevărată doamnă, rafinată. În condiţiile astea, cînd se petreceau inundaţiile, mi-era şi ruşine să le mai spun despre ele, ca şi cum eu aş fi avut vreo vină. Între timp, s-au şi despărţit. A rămas în apartament doar ea, care, din cînd în cînd, uita cîte un robinet de la calorifer deschis. Dar nu cu reą intenţie.

Inundaţiile lor erau, însă, medii. Niciodată nu curgea foarte multă apă. Nu ştiu cum se făcea, dar se terminau repede. Inundaţia de acum, însă, era fabuloasă. Apa venea cu putere. Am alergat cu oale peste tot, încercînd să nimeresc punctele-cheie. Între timp, am încercat să iau legătura cu vecinii de sus: la etajul superior nu răspundea nimeni. Singurul care te întîmpina era un uriaş şuvoi de apă neagră ce invadase jumătate din etaj. Am sunat la administrator şi am aflat că vechea vecină vînduse apartamentul altei familii. Inundaţia le aparţinea, nu degeaba era o altfel de inundaţie…

Agitîndu-mă şi dînd disperată telefoane, am realizat că, aproape de fiecare dată, inundaţiile mi-au aparţinut. Eu am fost persoana responsabilă care era acasă atunci cînd se petreceau diverse calamităţi. Cînd a luat foc, la un moment dat, tabloul de siguranţă, pentru că pusesem prea multe în prizele noastre proaste, în acelaşi timp, tot eu eram „de serviciu“ cu copilul mic şi cu bona. Asta a fost exemplul extrem (deşi s-a terminat fără victime, cu excepţia uşii de la intrare, care a trebuit să fie schimbată).

Inundaţia de acum, pe care am rezolvat-o în oarecare solitudine (dar cu ajutorul prietenului meu, instalatorul de o viaţă, care a venit imediat), a fost abundentă, dar nu atît de spectaculoasă. Sau, de fapt, mie nu mi s-a mai părut cine ştie ce. În timp ce mă agitam să strîng apă şi cioburi (s-a spart şi acoperitoarea *fancy* de lampă, care oricum era inutilă şi pretenţioasă şi nu, nu a lovit pe nimeni…), am avut chiar un sentiment de bună dispoziţie (mi-am adus aminte că şi după cutremurul din ’77 mi-a venit să rîd – e drept că eram mică, sub şoc şi scăpasem cu viaţă). Micile calamităţi casnice îţi redau sentimentul că nimic nu e definitiv, nimic din partea materială, şi că, oricînd, totul se poate duce de rîpă şi trebuie s-o iei de la capăt. Şi cînd te gîndeşti că eu nu am avut decît de uscat nişte prosoape şi de stors nişte cîrpe…

Selma IUSUF

legende urbane

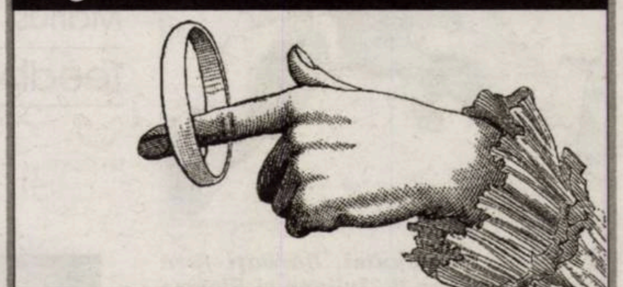

Două lumi

A fost o Sîmbăta Morţilor tare frumoasă, într-un februarie mohorît, care se deschisese în acea zi cu ceva soare la faţă şi scosese lumea pe la biserică şi pe la cimitir cu cîte o colivioară cleioasă şi dulce, ba poate şi cu nişte pulpiţe rumene de pui, puse la pachet cu ceva murătură, să fie de sufletul morţilor, bogdaproste.

După împărţeala de la biserică şi pomenile din poarta cimitirului, tanti Iosefina cu bărbatu-su, cumnaţii, cumnatele, nepoţii şi copiii, să fi fost vreo 12-13 inşi cu totul, s-au strîns să mănînce ceva de prînz în restaurantul din cartier, puţin mai acana de rondul lui Coşbuc, jos, pe Regina Maria. Îl cunoşteau pe patron de cînd era un puşti cu muci la nas, dar şi pe ospătăriţe, care stăteau tot aicea, prin cartier. Era bine înăuntru; patronul lărgise şi închisese cu termopane antreul casei vechi din care mai rămăseseră ceva stucaturi de ipsos năclăite în culoare roşie, ascunse pe după termopane. Luase omul nişte scaune cu spătar înalt tapiţate în roşu, la potriveală cu feţele de masă stacojii, cu ceva plastic în ele, că dacă scăpai scrum de ţigară peste ele, se făcea imediat o gaură cu marginile întărite. Era bine şi înăuntru, iar tanti Iosefina şi oamenii ei se destindeau cu cîte un gît de bere rece după ce soarele le încălzise spatele paltoanelor negre şi gri, acolo, în cimitir. Aşteptau acuma care cîte o ciorbă de burtă bună şi fierbinte, groasă şi pusă din plin, nu din sărăcie ca alea în care stai să cauţi bucăţile pluşate şi gumate de burtă cu latul lingurii, care cîte o ceafă bine rumenită cu ceva cartofi şi murături pe alături. La burtă nu trăgeau cu toţii, copiii şi domnişoarele-fete se sclifoseau că pute, că una, că ailaltă. La copiii ăştia să le dai un hamburger şi ai scăpat de griji. Stăteau şi vorbeau tare la o masă lungă, aşezaţi undeva mai spre fundul cîrciumii, liniştiţi cumva şi împăcaţi, făcuseră şi sărbătoarea asta, vremea ţinuse cu ei, adusese tanti Iosefina şi ceva colivă pentru patronu’, o cărase bărbatu-su, Aurel – mic, slab, la vreo şaizeci de ani, cu picioarele crăcănate, de parcă-i uscase mă-sa pantalonii pe butoi, nu alta.

Îi observam pe toţi de la o masă alăturată, ajunsă în cîrciuma asta dintr-o serendipitudine şi luată imediat de vîrtejul bucuriei de a mă afla între oamenii ăştia invizibili pentru o bună parte din lume. Locul zumzăia de zgomot, era plin, la altă masă erau vreo douăzeci de tineri, păreau de la un club sportiv ceva. Veniseră, cred, după antrenamente şi-şi mîncau concentraţi fripturile, ciorbele şi cartofii prăjiţi cu un gust cum numai în cîrciumi de genul ăsta mai poţi găsi. Un leu cincizeci omleta, trei lei o ciorbă şi doi cincizeci suta de grame de păstrăvior de crescătorie, să fie primit.

Am băut o tărie muncitorească împreună cu companionul meu şi, cît am stat, am rulat cu degetele nişte firimituri de chiflă proaspătă scăpate între faţa de masă stacojie şi faţa cealaltă, mai mică, albă, care se pune deasupra.

Întîmplarea bună ne adusese acolo după ce, în după-amiaza aia, trecuserăm pe la Muzeul Naţional de Artă Contemporană care anunţase o expoziţie de fotografie şi un *brunch,* sus, pe terasă. Am zis să ne hipsterim un pic şi ne-am dus. Frumos fu şi acolo. Am văzut la expoziţia de fotografie, de la ultimul etaj, fix lumea lui tanti Iosefina de la cîrciuma din cartier. Stăteau prototipul ei şi al lui bărbatu-su în toate pozele alea hipstereşti, cu mare mîndrie pe faţă şi cu multă poftă privite şi comentate de tinerii care se învîrteau pe acolo. Printre adulţi nonconformişti şi discuţii despre gustul *umami,* fetiţe şi băieţi mici (Luca, Aron, Sofia) alergau repejor pe picioruşe încălţate în Uggşi şi Doc Martenşi mititei. Am băut beri, *prosecco* şi vin roşu la pahar, ne-am bucurat de soare şi ne-am privit unii pe alţii.

Mai apoi, cîrciuma cu adevărata tanti Iosefina a încheiat triumfător ziua. Stînd acolo cu o vodcă ieftină în faţă, am şoptit: *„umami“.* Aici era gustul *umami* – rotund, bun, sărat şi dulceag, zemos, iute-acru. *Umami.* Ciorba de burtă din rondul lui Coşbuc.

Selma Iusuf *este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

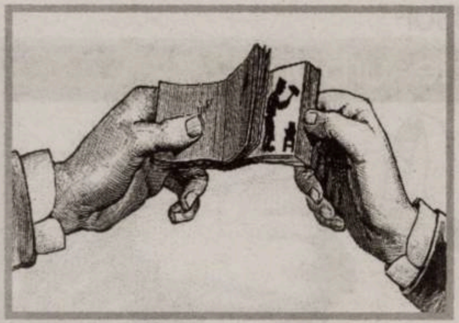

Marius CHIVU

feedbook

Singurătăți de bărbați

● Haruki Murakami, *Bărbați fără femei*, traducere de Iuliana și Florina Oprina, Editura Polirom, 2014.

Pentru acest volum de povestiri, Murakami împrumută titlul cărții lui Hemingway din 1927 (folosit și de alți autori în celelalte combinații; spre exemplu, la Richard Ford – *Women with Men,* sau la Shahrnush Parsipur – *Women without Men* – tradus anul trecut tot la Polirom); titlu care acoperă foarte bine tematica celor șapte povestiri în care tot atîția protagoniști se confruntă cu diverse forme ale singurătății, ale pierderii femeilor iubite și/sau ale conviețuirii cu alte femei care, la rîndul lor, lipsesc de lîngă bărbații lor. Richard Ford, în *Women with Men*, dar mai ales în *A Multitude of Sins,* unde radiografiază diversele ipostaze ale despărțirii sau ale infidelității, este interesat de procesul în sine, de felul în care se separă un bărbat și o femeie. Murakami însă este mai preocupat de consecințele despărțirii și, uneori, de modalitățile de consolare ale bărbaților în diverse relații-simulacru.

În prima povestire, „Drive My Car“ (una dintre cele două care-și împrumută titlurile de la piesele Beatleșilor), un bărbat văduv ajunge să i se destăinuie fetei pe care o angajează ca șoferiță. Și-a iubit foarte mult soția, actriță ca și el, atît de mult încît i-a acceptat tacit cele cîteva relații pasagere cu partenerii de platou. N-a înțeles niciodată ce căuta soția lui în ceilalți bărbați și, după moartea ei, se împrietenește cu ultimul amant al acesteia („De-aia m-am și împrietenit cu el, pentru că se culcase cu nevastă-mea“, îi spune văduvul șoferiței). Văduvul se comportă ca și cum n-ar ști că celălalt a fost amantul soției sale, joacă un rol prin care-și ascunde condiția de văduv încornorat neconsolat. De cealaltă parte, și fostul amant joacă un rol, cel al bărbatului care a fost pentru soția celuilalt doar coleg de scenă. Și în toată această reprezentare a disimulării celor doi bărbați, care împărtășesc, fiecare în parte și totodată împreună, durerea pierderii femeii, în acest joc de-a iubirea ascunsă pentru aceeași femeie se află forța povestirii. Următoarea, „Yesterday“, este o povestire salingeriană cu doi băieți adolescenți, dintre care unul, mai încet la minte, dar care și-a însușit un dialect pe care-l vorbește la perfecție, este deopotrivă un personaj foarte simpatic și trist. Rămas în urmă cu școala, izolat social și stîngaci sentimental, adolescentul (care cîntă propria versiune în dialect a versurilor de la „Yesterday“) preferă ca, decît să-și piardă prietena (frumoasă și emancipată), să-și încurajeze cel mai bun prieten să se întîlnească cu ea în locul lui; cu alte cuvinte, să-i țină locul o perioadă. În „Organul independent“, un medic de 50 de ani, obișnuit să întrețină în același timp mai multe relații, exclusiv sexuale, uneori cu femei măritate (este un fel de amant perfect: înstărit, distins, cult, discret, fără pretenții), se îndrăgostește de o femeie care caută în relația cu el să-și pedepsească soțul infidel. Atașamentul față de această femeie măritată devine incontrolabil, astfel că, în momentul în care ea își părăsește soțul, dar și pe el, pentru un al treilea bărbat, amantul în serie de pînă atunci își pierde mințile. În „Șeherezada“, o femeie casnică, măritată și cu copii, face menajul unui bărbat singur și chiar mai mult decît atît: după fiecare partidă de sex îi povestește întîmplări interesante din trecutul ei. Una dintre povești, care modifică chimia sexuală dintre cei doi, aducînd și puțină pasiune, istorisește intrările prin efracție în casa băiatului pe care-l iubea în secret în adolescență. Chiulind de la școală, fata se strecura în camera băiatului doar pentru a-i atinge lucrurile și a se lungi în patul lui. (Situația seamănă destul de mult cu scenariul filmului lui Kim Ki-duk – *Bin-jip*, din 2004.)

HARUKI MURAKAMI
Bărbați fără femei
POLIROM

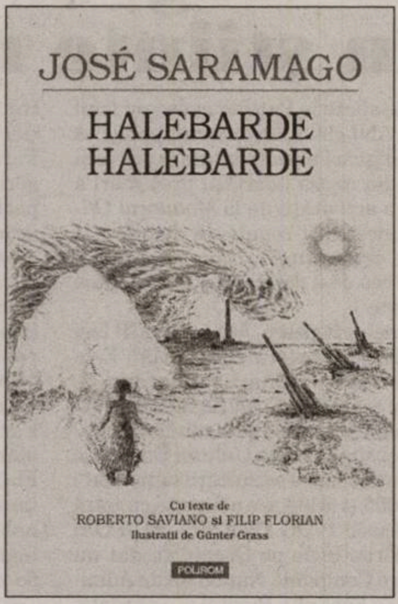

Trec peste „Kino“ (recent lăsată la liber pe site-ul revistei *The New Yorker,* unde a fost publicată prima dată) și peste povestirea titulară (prea poetică pentru gustul meu), pentru a mai spune două cuvinte despre „Samsa îndrăgostit“, povestirea în care un gîndac se trezește, în casa goală, în corpul lui Gregor Samsa, avînd vag conștiința identității sale umane inedite. Avatarul gîndacului se obișnuiește să manevreze cu greu corpul uman și, oricum, doar pentru a se îndrăgosti de o fată cocoșată, venită să repare broasca de la ușa unde ar fi trebuit să stea încuiat, asta tocmai pentru că diformitatea îi amintește în subconștient de fosta lui condiție.

Mai moderne decît povestirile celorlalți autori clasici japonezi traduși la noi, în special la Humanitas (Mishima, Kawabata, Agutakawa, Okamoto, Ogai sau Tanizaki), împărțind cu opera acestora anumite particularități culturale, dar conținînd întotdeauna referințe occidentale, mai ales de cultură populară americană, povestirile lui Murakami sînt, fără a fi extraordinare, interesante și agreabile.

● José Saramago, *Halebarde, halebarde, archebuze, archebuze,* cu texte de Roberto Saviano și Filip Florian și cu o prefață de Fernando Gómez Aguilera, traducere de Simina Popa, Cerasela Barbone și Corina Nuțu, Editura Polirom, 2015.

Interesantă și plăcută, dar fără însemnătate literară, este și această ediție compozită multilingvă, care pune laolaltă cele douăzeci și două de file ale ultimului roman început de scriitorul portughez, o prefață în spaniolă care explică circumstanțele scrierii manuscrisului și originea ideii, un eseu în italiană și o proză în românește, ambele inspirate de începutul de roman al portughezului. Plus gravurile realizate de Günter Grass, preluate dintr-o ediție germană aniversară.

În 2009, după publicarea romanului *Cain,* José Saramago, inspirat de o frază a lui Malraux din romanul *L'Espoir,* care evoca un act de sabotaj al muncitorilor care fabricau bombe destinate războiului civil din Spania, spera să mai scrie o carte dezvoltînd narativ o mai veche dilemă/obsesie legată de moralitatea, conflictele etice ale muncitorilor din industria de armament. Primele trei capitole pe care Saramago a apucat să le scrie conturează personajul unui contabil angajat la o fabrică de armanent, un tip fascinat de război și arme, motiv pentru care soția l-a și părăsit, și care obține permisiunea conducerii de a studia arhiva pentru a afla în ce fel fabrica a fost implicată în conflictele armate din anii '30 ai secolului trecut. În demersul său este încurajat chiar de soția plecată, care speră că această mică questă arhivistică îi va releva oroarea pasiunii sale pentru război.

Personajul acestui început de roman l-a inspirat pe jurnalistul italian Roberto Saviano să scrie un eseu în care să amintească cîteva figuri de (alți) insideri, unii în mediul bancar, alții în zone de conflict mafiot – care au încercat, uneori plătind cu viața, să facă cunoscute lumii diverse crime: spălări de bani, trafic de droguri, execuții. De partea cealaltă, a ficțiunii, prozatorul Filip Florian a încercat să alăture începutului de roman al lui Saramago o povestire plasată nu într-o fabrică de armament, dar într-un ospiciu de boli mintale. Un bărbat, fost absolvent al unei școli militare din Sibiu, decide să continue povestea contabilului lui Saramago (al cărui început de roman îl citise datorită unui tovarăș de ospiciu, redactor la o revistă literară). Prozatorul apocrif de ocazie, internat în ospiciu sub semnătura soției sale adultere, empatizează cu o anumită formulare a lui Saramago referitoare la contabil („artur paz semedo nu e nici burlac, nici căsătorit, nici divorțat, nici văduv, ci pur și simplu separat de nevastă, nu pentru că așa și-ar fi dorit el“) și, astfel, deturnează definitiv povestea de pe coordonatele privind moralitatea celor implicați în producția de armament, făcînd din soția pacifistă a contabilului (fraza lui Saramago continuă astfel: „ci fiindcă așa a vrut ea, o militantă pacifistă convinsă, care n-a mai suportat să se vadă legată cu lanțurile conviețuirii domestice obligatorii și ale datoriei conjugale de un contabil de la o firmă producătoare de arme“) doar o soție adulteră, precum propria sa nevastă. Dar nici acest nou prozator nu-și poate duce manuscrisul la capăt, astfel că începutului de roman al lui Saramago, Filip Florian îi alătură un alt fragment neterminat.

Ca și în povestirile lui Murakami, găsim și aici, la Saramago și la Florian, două personaje masculine părăsite de femei, rămase singure cu obsesiile lor. Doar că, de data aceasta, poveștile rămîn suspendate. Așa cum, de altfel, continuă și viețile celor singuri.

■ ■ ■

PUBLICITATE
CARTEA
REGELE CAROL AL ROMÂNIEI
POVESTEA UNEI VIEȚI
de Mite Kremnitz
Din 16 februarie, numai cu revista Historia
Complotul masonic pentru debarcarea lui Cuza
LA ÎNTOARCEREA DIN STATELE UNITE ȘI CANADA, EMIGRANȚII ARDELENI ADUC CU EI HOCHEIUL
MOARTEA TRANSFORMATĂ ÎN PROCES INDUSTRIAL: Lagărul de Concentrare Auschwitz-Birkenau
revista + carte la doar 19,99 lei

„În acel moment am ştiut că trebuie să fiu chirurg...“

– interviu cu medicul Martin S. MARTIN –

E o carte-document, un volum de memorii, un roman. Chirurgul ***Martin S. Martin,*** *şcolit la Bucureşti şi emigrat în America, în 1985, a făcut performanţă într-un domeniu în care doar foarte puţini reuşesc. În* Cu mîna pe inimă *povesteşte, într-un dialog cu jurnalista Corina Negrea, parcursul de la Facultatea de Medicină* via *Institutul Fundeni pînă la clinicile americane. „Am trăit în două ţări, am avut două nume şi am practicat două profesii medicale. Vieţile mele, despărţite de timp şi distanţe, sînt unite prin multiple cîrlige de amintiri, situaţii, imagini, bolnavi şi prieteni. Datorez foarte mult celor două vieţi ale mele. Le iubesc deopotrivă.“*

Portrete în dialog
Cu mâna pe inimă
CORINA NEGREA
în dialog cu
MARTIN S. MARTIN
HUMANITAS

Aţi început studiul Medicinei în România anilor '60. Cum se intra atunci la Medicină şi care era atmosfera în facultate?

În liceu, în timpul cînd am frecventat cursurile Facultăţii de Medicină din România şi tot timpul cît am practicat medicina în România, pe lîngă marile bucurii pe care le-am avut am simţit o frică permanentă. Tatăl meu fusese arestat politic de două ori. În facultate m-au sancţionat cu vot de blam cei de la Uniunea Tineretului Muncitor. Ca medic, am fost sancţionat cu vot de blam de cei din organizaţia de partid. Am simţit întotdeauna frică şi m-am uitat întotdeauna la ce se întîmpla în spatele meu. La cîteva luni după ce-am ajuns în America, lucrînd într-un laborator de chirurgie experimentală şi fiind foarte departe de ce voiam eu pentru destinul meu, care a ajuns la succes doar după un număr de ani, am simţit ceva neobişnuit: am simţit o înseninare şi o îndepărtare a fricii. Cînd am dat admiterea la Medicină, eu făceam parte din grupul cu origine socială nesănătoasă. Pentru noi erau 10% din locuri. Celelalte erau pentru cei cu „dosare de sfat“, copii de ţărani sau de muncitori, care se înscriau la Medicină prin Sfatul Popular. Apoi ei veneau la examen odată cu noi, dar formele de examinare erau diferite. Unii dintre ei erau absolvenţi de liceu, ca şi noi, dar alţii erau tehnicieni veterinari, surori, îngrijitori în spitale, oameni cu pregătire extrem de diferită. Aceşti oameni luau nişte note senzaţionale, de 9 şi 10 la cele şase examene orale unde noi luam 5 şi 6. Pe noi ne-au salvat tezele, ale căror rezultate nu s-au falsificat şi noi am dezvoltat subiectele complet, am învăţat pe brînci ca să ajungem studenţi. Dar am lăsat în urmă un pluton foarte mare de tineri valoroşi care n-au avut norocul să intre. Ce s-a întîmplat atunci în România în învăţămîntul universitar, o segregare, o determinare a avantajelor şi dezavantajelor pe criterii social-politice, este exact ce se întîmplă în America astăzi cu aşa-zisa *„affirmative action“*. Nu e nici o deosebire. Un tînăr de note mici intră la colegiile cele mai bune fiindcă cele mai bune universităţi americane sînt ultraliberale şi un tînăr foarte bun, de 8 şi 9, pierde examenul de admitere. Ce spune asta? Spune că, indiferent de sistemul politic sau de felul cum e guvernată o ţară, oamenii continuă să creeze şicane, se ajunge la lupta unui grup contra altuia (nu a unei clase, că în America nu sînt clase), fac segregaţie de un anumit fel – cum a fost rasismul american de pînă în anii '60 sau un rasism american cum e cel contemporan, care este inversat.

„Indiferent de sistemul politic sau de felul cum e guvernată o ţară, oamenii continuă să creeze şicane.“

„La sfîrşitul operaţiei ai parcurs cîteva sute de alegeri fără să greşeşti.“

Pe lîngă valoarea de document al unei epoci, al felului cum se făcea medicină în România comunistă, cartea are şi cîteva momente de literatură. De pildă, descrierea unei scene de la Spitalul Fundeni cînd aţi văzut prima oară un cord-pulmon artificial, în care sîngele şi celelalte lichide vitale se amestecau sub ochii dumneavoastră ca într-o pictură, spuneţi...

Acela a fost momentul cînd am ales să devin chirurg cardiac. Eram intern şi o dată pe săptămînă se făcea la Fundeni, cu uşile închise, intervenţia pe cord deschis, care presupune întreruperea respiraţiei şi circulaţiei bolnavului, extragerea sîngelui din corp, dirijarea lui către o maşină care face oxigenare şi filtrare şi reintroducerea lui în corp. Sîngele se extrage din venele cave înainte de a ajunge la inimă şi se reintroduce în aortă dincolo de inimă, astfel că inima poate fi izolată de circulaţie, golită de sînge, deschisă, se poate face corecţia intra-cardiacă – scopul acelei intervenţii – şi, cînd se termină corectarea, inima se închide, se umple la loc cu sînge şi circulaţia naturală este încet-încet reintrodusă. Dar ca să faci asta, maşina se pregăteşte într-un anumit fel. Ea trebuie să adauge un volum la circulaţie, ca să compenseze tot ce e în tuburi şi-n sacul de oxigenare, şi compoziţia acelui lichid trebuie să fie egală cu compoziţia sîngelui. Şi cînd eu am cerut permisiunea să asist la această operaţie, m-am dus foarte devreme, cînd sala abia se pregătea, bolnavul nu era acolo, nici operatorii nu erau. Erau anesteziştii şi tehnicienii de anestezie care pregăteau aparatele de monitorizare, care sînt complexe şi trebuie reglate, erau surorile instrumentare, care pregăteau masa de instrumente – şi eu am recunoscut doar o parte a instrumentelor, fiindcă multe sînt specifice chirurgiei cardiace – şi erau tehnicienii de circulaţie artificială. Maşina de circulaţie artificială, cord-pulmon, mai e numită şi „pompă“ – de la expresia franţuzească *„la pompe cardiaque“*. Şi la Fundeni i se spunea pompă, iar tehnicienilor li se spunea pompişti. Pompiştii, doi la număr, îmbrăcaţi în costume sterile, ca şi operatorii, asamblau sistemul de tuburi, umpleau cu lichidele necesare şi apoi eliminau orice mică bulă de aer posibilă, care poate fi foarte periculoasă. Eu le-am urmărit tot acest balet al mişcărilor pe care-l vedeam prima dată. Şi a venit vremea să adauge acea cantitate de sînge care făcea acel lichid să aibă compoziţia reală a sîngelui. Ca să fie siguri că va fi totul bine, au pus două lămpi mari în spatele sacului de oxigenare, care e transparent, şi au adăugat sîngele. Cînd sîngele s-a amestecat cu acest lichid, a fost un spectacol fascinant – de culoare, de mişcare, de artă plastică, ceva ce nu mai văzusem. În acel moment am ştiut că trebuie să fiu chirurg cardiac.

Nimic nu este simplu în medicină, dar ce înseamnă eşec în chirurgie? Ce faceţi, cum vă puteţi apuca din nou de lucru a doua zi după un eveniment nefericit?

Asta e un lucru greu. Eşec înseamnă că echipa a fost depăşită de situaţie. Sau că ceva în bolnav era altfel decît s-a ştiut. Sau că le-a lipsit cel mai bun material pentru acea intervenţie, deci cumva spitalul şi echipa chirurgicală au fost privaţi de ceva esenţial care nu exista şi care nu putea fi adus imediat şi despre nevoia căruia au aflat în timpul procedurii. Sau că a fost un deficit de experienţă, de tact, de inteligenţa de a înţelege la timp ce se întîmplă şi s-au făcut paşi greşiţi şi unii au fost ireversibili. Sau o combinaţie a acestor lucruri. De aceea, fiecare procedură are un risc de complicaţii sau un risc de pierdere a vieţii. În chirurgia ortopedică, gastroenterologică sau oculară, dacă se fac greşeli, ele sînt descoperite la zile, săptămîni, luni sau ani, bolnavul nu plăteşte preţul imediat. În chirurgia cardiacă, dacă lucrurile n-au fost perfecte, la sfîrşitul operaţiei eşecul e vizibil. Nu sînt ore, nu sînt zile. Inima nu lucrează. Sau nu lucrează cum trebuie. Şi în cîteva ore bolnavul se pierde. Sînt situaţii cînd unul dintre membrii echipei descoperă atunci greşeala şi se poate readuce maşina de circulaţie extra-corporală şi se poate reintra în circulaţie artificială şi corecta greşeala. Dar nu e acelaşi lucru. Bolnavul iese de acolo cu un şoc operator mult mai mare. Eşecurile sînt de neevitat. Nimic din ce fac oamenii nu e perfect. Doctorii au două feluri de a reacţiona la eşec. Cei mai mulţi dau vina pe altcineva sau pe altceva. Şi cîţiva au cinstea şi morala responsabilităţii. Cu cît faci asta mai des, cu atît cei care-ţi sînt concurenţi sau inamici rîd de tine mai mult. Mi s-a întîmplat să trebuiască să mă duc la şase şi jumătate dimineaţa la autopsia unui caz pierdut cu o zi în urmă şi apoi la opt să trebuiască să intru în operaţie cu un caz cu acelaşi diagnostic. Ca să poţi face pasul ăsta e nevoie – s-ar putea să vă surprindă – de un anumit cinism. În sensul bun al cuvîntului. E nevoie să-ţi înfrînezi sentimentele de descurajare, de teamă şi emoţia, şi să spui: trebuie să merg înainte! Fiindcă altfel, dacă spui mă retrag, nu mai fac aşa ceva, laşi pe altul să preia toate greutăţile astea, poate cineva mai puţin pregătit decît tine, şi tu te duci la liniştea ta din birouaş şi faci mici intervenţii fără nici un risc. E nevoie de cinismul ca o formă de asumare a responsabilităţii, cu bunele şi relele ei.

Care sînt calităţile unui mare chirurg?

Prima calitate a unui chirurg trebuie să fie inteligenţa. Sînt mari tehnicieni în stare să aplice o procedură chirurgicală complexă cu gesticulaţie perfectă, făcînd pas cu pas operaţia aşa cum e descrisă în tratatele de chirurgie. Necazul vine de la faptul că bolnavul nu e întotdeauna aşa cum scrie în tratate. Bolnavul poate să aibă o variantă a ceea ce tu ştii că e leziunea pe care trebuie s-o operezi şi, făcînd pas cu pas, operaţia aşa cum e descrisă, nu te duci pe drumul cel mai bun. Drumul cel mai bun se descoperă în operaţie. Trebuie să ştii toate detaliile despre acel tip de operaţie, dar sînt lucruri care se adaugă, sau sînt neştiute, sau complică lucrurile. Şi chirurgul trebuie să aibă inteligenţa care e o gîndire a ce face la fiecare pas şi inteligenţa privirii. El trebuie să înţeleagă instantaneu ce vede şi astfel să-şi conducă paşii următori. Fiecare pas mic dintr-o operaţie este o bifurcaţie, sau o trifurcaţie, sau o ramificaţie multiplă. La sfîrşitul operaţiei ai parcurs cîteva sute de alegeri fără să greşeşti, ca şi cînd într-un labirint alegi întotdeauna calea cea mai bună şi ajungi la sfîrşit fără nici o problemă, fără întîrziere. Inteligenţa, privirea inteligentă, gîndirea sînt principalele calităţi ale unui mare chirurg. Şi-apoi vin manualitatea, meticulozitatea, care sigur că sînt foarte utile, dar pe care nu le au toţi chirurgii.

„Inteligenţa, privirea inteligentă, gîndirea sînt principalele calităţi ale unui mare chirurg.“

În România, oamenii au tot felul de superstiţii, cred în tot felul de leacuri băbeşti sau în boli imaginare. Probabil şi pentru medici e o provocare să-i trateze, să-i consilieze pe aceşti pacienţi. Cum e relaţia asta în SUA? Se îmbolnăvesc oamenii de la curent în America?

E o pacoste. Vorbiţi despre medicina alternativă şi ea are multe ramuri care, unele, merg în urmă în istorie înainte de medicina modernă, ce se naşte într-o formă foarte simplă abia în Renaştere şi devine cu adevărat medicină modernă abia în 1940. Atunci apar medicamentele cu adevărat eficace, atunci apar tratamentele concepute special pentru boli, atunci doctorii încetează să mai creadă că sînt multiple cauze pentru o boală. Spus simplu, boala are o singură cauză. Dacă un bolnav e diagnosticat cu mai mulţi agenţi cauzali, de obicei este o eroare. Dar să ne întoarcem la medicina alternativă. Unele forme ale ei au un anume grad de eficacitate – de pildă, acupunctura foloseşte la unele dureri cronice, la unele procese nervoase ale nervilor periferici, s-a putut da şi anestezie fără intubaţie şi fără substanţe farmacologice sub acupunctură, dar nu vindeci astmul bronşic sau cancerul gastric cu acupunctura. Sînt lucruri care ajută, dar cînd vine marea urgenţă cu infarctul miocardic n-ai ce să faci cu acupunctura, decît să pierzi timpul. Dar au un grad de eficacitate, nu sînt greşite. Însă aromaterapia, daţi-mi voie să vă spun, e pur şi simplu scălîmbăială. Medicina alternativă, prin sfaturi psihologice, prin exerciţii fizice, prin acupunctură, printr-o dietă echilibrată, previne şi tratează un număr de afecţiuni, dar nu pe acelea care ameninţă direct existenţa. Marea medicină nu e înlocuită de medicina alternativă.

(interviu realizat de Adela Greceanu
şi Matei Martin pentru emisiunea Timpul
prezent, *la Radio România Cultural)*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Cultura, o dezbatere pe fonduri (II)

Continuăm ancheta pe tema proiectului legislativ cu privire la timbrul literar. Astăzi vă prezentăm punctul de vedere al „taxaţilor“, al celor care percep şi apoi virează contravaloarea timbrului cultural către uniunile de creaţie. I-am întrebat care sînt obiecţiile lor legate de lege.

Paul BALOGH

Consider fără echivoc că timbrul literar este o suprataxare. Şi în forma existentă pînă acum, şi în forma augmentată propusă şi împinsă pe ascuns în Parlament. Maniera de operare şi scandalul aferent „descoperirii“ arată că scopul timbrului literar nu era unul clar, făcut cu informarea şi consimţămîntul victimei (editurile şi cumpărătorii), ci unul relativ obscur făcut în numele unei instituţii private conduse de domnul Manolescu. Nu discut aici destinaţia sau necesitatea acelor fonduri care ajung la Uniunea Scriitorilor. Dar contest calea şi modul de operare.

Dacă este nevoie de bani suplimentari la Uniunea Scriitorilor, atunci această uniune poate să ceară aşa ceva de la bugetul de stat din banii colectaţi prin TVA-ul de 9% care se aplică cărţilor. Şi dacă Uniunea dovedeşte că gestionează bine aceşti bani şi cîştigă concursuri de proiecte pe bani de la buget, atunci toată lumea ar fi fericită. Dar a impune un timbru literar în maniera aceasta înseamnă, în fapt, să creşti preţul cărţii pentru nişte cititori/cumpărători care nu au nici un control asupra destinaţiei acestor fonduri. Obligi, practic, un cititor să fie un mecena fără voie. Este o practică ce trebuie să înceteze. Scriitorii se află şi ei, la fel ca fiecare altcineva care nu e angajat la stat, pe o piaţă a muncii dificilă. Sînt şi ei plătitori de taxe (pentru drepturile de autor), pot şi ei să aibă protecţie socială şi pensii. Dacă acest lucruri nu funcţionează, atunci statul trebuie să reglementeze acest fapt, dar nu printr-o suprataxare a culturii scrise. Ci printr-o corectă gestionare a fondurilor deja disponibile. Sufocarea iniţiativei private este o măsură contraproductivă, mai ales într-o cultură atît de mică, cu o piaţă de carte atît de mică, cum e România.

> *„Creşterea valorii timbrului literar nu e oportună şi ar afecta consumul cultural.“*

***Paul Balogh** este managing partner la ReadForward.*

Mihail PENESCU

Legea timbrului literar existentă, cît şi noul proiect sînt expresia faptului că încă nu ne-am desprins din comunism, nu ne-au dispărut reflexele şi mentalităţile de atunci. Comuniştii, după ce i-au exterminat pe cei pe care nu-i puteau supune, i-au mituit pe ceilalţi, pe cei care ar fi putut reprezenta un pericol, pe cei cu potenţial de lider de opinie. Şi astfel apar privilegiile extinse ale uniunilor de creaţie, entităţi care, cu excepţia revoltaţilor, servesc cu sîrg şi eficienţă propaganda comunistă. După 1989, fiecare a vrut libertate şi democraţie în sensul propriu, înţeles de sine, dar cu conservarea privilegiilor anterioare. Aşa s-a născut prima lege a timbrului literar.

Noul proiect este prezentat ca ultima sursă de supravieţuire a uniunilor. Nu vreau să judec pe nimeni, dar nu e corect să încerci să-ţi rezolvi problemele transferîndu-le în grija altora. Şi nu este un argument să recurgi la nostalgia pentru societatea interbelică. Aceea funcţiona după alte reguli. Nu voi repeta argumentele tehnice împotriva noului proiect pentru că acestea au fost expuse de nenumărate ori de mulţi dintre colegii mei sau de tehnicieni.

Nimeni nu poate crede că editorii se opun finanţării culturii sau a uniunilor de creatori. Dar, cu tot respectul, această schismă între editori, sau întreprinzători în general, şi uniunile de creaţie a fost generată unilateral. Cred că uniunile de creaţie ar avea multe de învăţat de la ceilalţi pe tema managementului şi cred că, dacă ar dialoga şi ar colabora, ar găsi împreună soluţii mai eficiente de finanţare, mai ales dacă există o bunăvoinţă şi bună-credinţă din partea legiuitorului.

***Mihail Penescu** este preşedinte al Uniunii Editorilor din România.*

Dorina Lazăr

Nu înţeleg de ce ar trebui să am obiecţii faţă de o lege care funcţionează de mai mulţi ani, din 1994, şi căreia ne conformăm cu stricteţe – 5% din preţul biletului este virat automat către UNITER.

Mai există şi un alt „timbru“, de 1% din preţul biletului, dirijat către Crucea Roşie, şi un al treilea, „taxa de monument“, 2%. Teatrul Odeon funcţionează într-o clădire declarată monument arhitectonic, aşa că sîntem scutiţi de această mică taxă. Pînă acum, se aplica o ştampilă pe bilet, acum se va aplica un timbru.

Urmează să ne facem o provizie de timbre serioasă pentru că avem o activitate intensă.

Ce să cred, că numai fraierii s-au conformat legii din 1994? Bine ar fi ca aceste sume să ajungă acolo unde trebuie, nu într-o „oală comună“ şi dirijate cine ştie unde, cum s-a întîmplat în istoria recentă cu impozitele, taxele CAS şi CASS.

***Dorina Lazăr** este directorul Teatrului Odeon.*

Dan POPESCU

Timbrul pe arta plastică este de 0,5% din orice vînzare pe care o realizează oricine vinde ceva ce are o calitate artistică. Ce e amuzant e că definiţia artei aplicată de legislatori e foarte apropiată de cea antic-grecească, astfel că şi olarul produce artă plastică. Sînt curios dacă designerii vestimentari sau cei care manufacturează şei de cai sînt cuprinşi de legea în cauză. Mie nu mi-a fost clar. În principiu sînt de acord ca această taxă să fie aplicată măcar galeriştilor de artă doar dacă s-ar îndeplini următoarele condiţii: 1) UAP să nu fie singura uniune care să poată încasa această taxă. În baza a ce au monopolizat ei acest statut? Firesc ar fi ca privatul să poată avea opţiuni în a direcţiona taxa; 2) O mai bună şi mai transparentă gestionare a fondurilor ar fi de dorit. Pe temeiul *no taxation without representation*, sînt de părere că toţi cei care plătesc taxa trebuie să aibă dreptul să voteze în şedinţele UAP.

***Dan Popescu** este fondatorul H'Art Gallery.*

Dragoş BÂSCĂ

Lipsa unei minime cercetări a pieţei care urmează să fie afectată de această nouă taxă trădează neglijenţa şi dispreţul iniţiatorilor. Este absurd ca entităţi economice care dezvoltă proiecte în zona culturală să cotizeze din veniturile lor la fel şi fel de asociaţii netransparente în ceea ce priveşte cheltuirea acestor bani. Am citit textul patetic al acestei iniţiative legislative care vrea să salveze cultura omorînd antreprenorii din industriile creative.

Cînd e vorba să viseze cai verzi pe pereţi (capitale culturale europene în toată ţara, de exemplu), activiştii de partid se bazează pe cei care şi-au riscat resursele şi au investit ani de muncă în organizarea unor evenimente devenite reper.

Să îşi pună ştampila pe proiectele muncite de alţii a ajuns să fie singura strategie culturală a instituţiilor de stat. Ar fi bine să se înţeleagă că funcţionăm oricum într-o piaţă ridicol de mică şi de dificilă, cu taxe suficient de mari ca să mai fie nevoie şi de acest nepreţuit ajutor. Acceptăm că nu există facilităţi fiscale care să ne încurajeze să dezvoltăm proiecte culturale, dar măcar o vreme ar fi bine să nu mai apară alte noi taxe.

***Dragoş Bâscă** este concert promoter, Twin Arts.*

Augustin IOAN

Taxa de timbru cultural înseamnă lucruri diferite de la un domeniu al creaţiei la altul. În ceea ce priveşte arhitectura, a fost, mai cu seamă în perioada *boom*-ului imobiliar, un mod elegant de a face un soi de haiducie pe invers: s-a colectat o sumă infimă, prin comparaţie cu costurile proiectelor taxate, de la toţi arhitecţii, spre a o concentra şi redistribui sub forma finanţării proiectelor culturale. Deşi nu am beneficiat niciodată de finanţarea vreunei cărţi din aceste sume, care s-au împuţinat drastic în vremuri de criză, accept că există un soi de program pe termen lung prin care să se finanţeze mai cu seamă un soi de cercetare fundamentală în domeniul istoriei arhitecturii. Unele edituri s-au adaptat mai bine (precum Simetria, editura abonată la premiile bienalelor cu volume a căror cercetare şi publicare sînt îndatorate tocmai timbrului), altele mai puţin bine, altele – deloc. Fireşte, există mirări, ca să nu zic chiar exclamaţii, dar, în general, pare că juriile, alese mai mult sau mai puţin din afara domeniului, reuşesc să creeze o aparenţă de obiectivitate. Proiectele culturale finanţează şi ele, în absenţa banilor de la stat, cercetarea, evenimentele publice ale breslei (expoziţii anuale şi bienalele). Prin urmare, arhitecţii nu au a se plînge de această taxă, ci, poate, de sărăcia ei, datorată crizei. Acum, la revizuire, în chestiune a fost cine este recipientul sumelor colectate: OAR şi UAR, ca pînă acum, sau doar UAR, ca uniune de creaţie de interes naţional. Mărturisesc că nu am o opinie formată în această dispută. OAR este cea mai mare dintre cele două organizaţii şi, administrînd dreptul de semnătură al arhitecţilor, poate pretinde că în ea se regăseşte majoritatea activă a breslei. Pe de altă parte, UAR şi-a făcut un stindard din a promova acţiunile culturale şi, în rîndurile seniorilor membri, sînt destui dintre cei ce reprezintă capitalul cultural al profesiunii. Dar problema nu este de nerezolvat, cîtă vreme, la plata taxei, se poate opta pentru una sau alta dintre organizaţii. În concluzie, în ceea ce îi priveşte pe arhitecţi, taxa de timbru de arhitectură are deja o tradiţie predominant pozitivă şi cred că ar fi nimerit ca lucrurile să poată continua ca atare, poate cu micile corijări interne, care se impun, cu privire la judecata proiectelor culturale şi editoriale propuse.

***Augustin Ioan** este arhitect.*

Lucian VĂRŞĂNDAN

Legea nr. 35/1994 fiind în vigoare, e neclar pentru ce se cere o nouă reglementare. În expunerea de motive se arată că Legea nr. 35 ar fi „greu aplicabilă“, iar noua lege s-ar impune din cauza evaziunii fiscale din domeniul artei. Argumentele sînt vagi şi discutabile, din următoarele motive: e aiuritor argumentul fiscal – dacă iniţiatorii proiectului ştiu că „se evazionează jumătate din obiectele de artă existente pe piaţă“, le solicităm să comunice datele pe care îşi întemeiază această afirmaţie, precum şi măsurile întreprinse pe lîngă organele judiciare. Altminteri, parlamentarii semnatari răspund pentru prejudiciul de imagine creat întregii bresle.

Dacă evaziunea ar fi reală, ea ar trebui combătută acolo unde se înfăptuieşte, fără a se modifica tot eşafodajul normativ, ca şi cum toţi producătorii de bunuri culturale ar fi evazionişti. De altfel, sancţiuni pentru neplata timbrului sînt prevăzute şi de normele actuale. S-au aplicat?

E imposibil a se aplica un timbru fizic pe biletele de spectacol vîndute online.

Creşterea valorii timbrului literar nu e oportună şi ar afecta consumul cultural.

Noul proiect nu instituie timbrul în sine, ci modifică modul de aplicare a acestuia şi creşte valoarea unor timbre. De aceea, e neverosimil şi discursul celor care se opun acum însăşi ideii de timbru cultural. Acesta îşi are utilitatea lui, iar dacă se consideră că unele uniuni de creaţie ar utiliza aceste fonduri netransparent, legea în vigoare dă, şi pentru acest caz, prerogative de control Ministerului Culturii.

Deci, de ce am avea nevoie de o nouă lege a timbrului cultural?

***Lucian M. Vărşăndan** este director al Teatrului German de Stat Timişoara.*

a consemnat Matei MARTIN

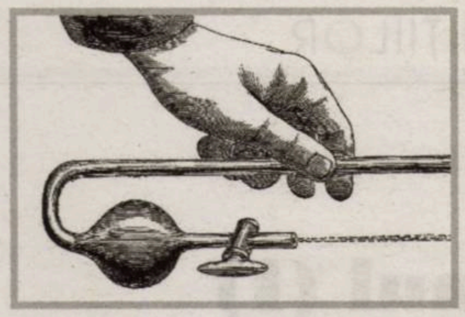

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Detalii

● *Dumnezeu iubeşte,* de Zlata Demina, traducere: Elvira Rîmbu, regia: Ioana Petre, scenografie: Vladimir Turturică, costume: Doina Pop, *light design:* Alexandru Darie, mişcare scenică: Mihaela Culda. Cu: Ana Ioana Macaria, Ilinca Hărnuţ, Oana Popescu, Cătălina Bălălău, Filip Panait. Teatrul „Bulandra“.

Pe Ioana Petre am descoperit-o la Bulandra Laborator, programul destinat tinerilor regizori care îşi pot produce spectacole în mansarda de la Izvor, amenajată ca sală de teatru. De fapt, i-am descoperit spectacolul (pe ea nu am întîlnit-o niciodată) şi m-a surprins felul cum e lucrat, sănătos aş zice, în contradicţie cu tema lui, care vizează o societate maladivă surprinsă metaforic în locul ei cel mai bolnăvicios, spitalul. *Dumnezeu iubeşte,* de Zlata Demina, este un text scris în 2004, în buna tradiţie rusească a dramaturgiei clasice, cu personaje cărnoase, vii, din medii diferite, care se întîlnesc accidental şi oferă o scanare în profunzime a societăţii contemporane. De fapt, punctul de echilibru al piesei rezidă tocmai în această intersecţie de medii sociale diverse *(middle class,* săraci, familii normale şi/sau disfuncţionale) într-un sistem degradat (cel de sănătate).

Despre Zlata Demina am aflat că a fost studenta regizorului Nikolai Kolyada, cel care a iniţiat concursul de dramaturgie „Eurasia“ care a făcut din oraşul rusesc Ekaterinburg un centru important de dramaturgie contemporană. Pe Kolyada l-am întîlnit la Bucureşti, unde a prezentat, în FNT 2012, un *Hamlet* tribal. Zlata Demina a cîştigat premiul naţional de debut pentru două piese, *Elvis a murit?* şi *Dumnezeu iubeşte,* ambele fiind premiate şi la „Eurasia“. În *Dumnezeu iubeşte*, spaţiul comun este un salon dintr-o maternitate, undeva, într-un orăşel din Rusia (sau de oriunde). Înainte de Paşti, patru femei aşteaptă să nască. Fiecare are o sarcină dificilă şi probleme personale. Fiecare acumulează tare sociale pe care le întruchipează astfel încît, deşi sînt caractere puternice, bine conturate, ele se încadrează în tipologii şi devin uşor recognoscibile de către spectator, care se poate identifica, măcar parţial, cu un personaj sau altul. Lăsate singure înainte de sărbători, deşi toate sînt gata să nască, „uitate“ într-o maternitate fantomatică, în care asistenţa medicală este minimă şi femeile sînt tratate primitiv, cele patru viitoare mame sînt obligate să creeze ad-hoc o minicomunitate, să se ajute reciproc, să se sprijine moral. Solidarizarea care apare ţine de instinctul de supravieţuire în situaţii-limită. Textul vizează fragilitatea şi forţa feminităţii, arată cum vulnerabilitatea se poate transforma în putere. Este o piesă emoţionantă despre universul feminin, care include copii şi bărbaţi, responsabilităţi, lupte şi frici, frustrări şi sacrificii.

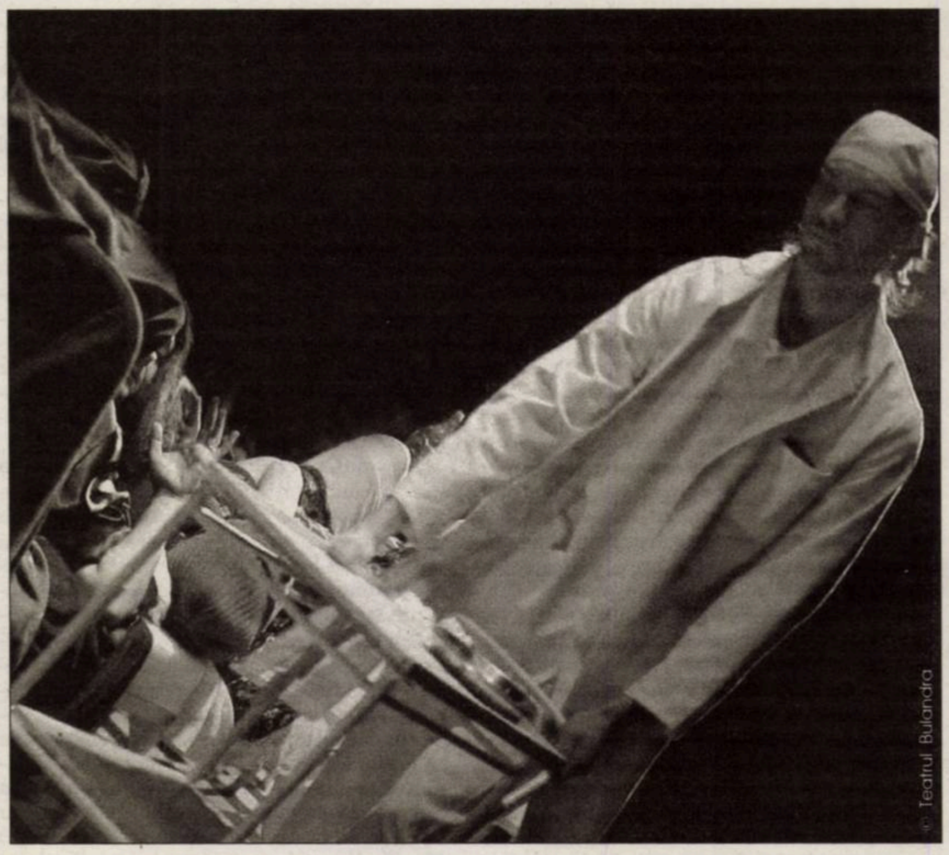

© Teatrul Bulandra

Regizoarea a văzut această poveste ca pe un element dintr-o serie, o întîmplare cu oameni obişnuiţi în situaţii-limită comune. O dramă a cotidianului. Cine a fost internată vreodată într-o maternitate din România înţelege ce se întîmplă cu aceste femei: mizeria, umilinţa, modul în care sînt tratate, cu superioritate, ca nişte deţinute. Ioana Petre pune această poveste sub lupă, o extrage din ansamblu (poveştile acestea alcătuiesc normalul, baza societăţii). Un fascicul de lumină străbate salonul de spital, cu mozaic pe jos şi cu un singur pat lung (scenografia Vladimir Turturică) în care se îngrămădesc cele patru femei ca un singur corp. Lumina rece surprinde cîteva vieţi şi convulsiile lor, dar dacă ea s-ar amplifica şi ar descoperi şi restul, proporţiile tragediei ar fi inimaginabile. În acest punct, al tragediilor explicite şi intuite, apare şi o posibilă legătură cu opera: asistentul cîntă de la început la final o arie din *Don Giovanni* de Mozart. Spectacolul este un detaliu dintr-o frescă socială a Europei răsăritene, încă suferindă după era socialistă.

> *Lumina rece surprinde cîteva vieţi şi convulsiile lor, dar dacă ea s-ar amplifica şi ar descoperi şi restul, proporţiile tragediei ar fi inimaginabile.*

Regizoarea ţine personajele în zona realismului, nu caricaturizează şi nu dramatizează. Uneori apar tuşe expresioniste precum imaginea Ritei care bîntuie neliniştitor prin salon fără sarcină (te întrebi ce s-a întîmplat cu ea, posibilele variante de răspuns nu sînt optimiste). Cele patru actriţe creează personaje pline de viaţă şi fac o echilibristică dificilă pentru a le păstra credibilitatea, rezistînd tentaţiei de a le colora excesiv. Este o formă deşteaptă de teatralizare fără teatralitate ostentativă. Actriţă cu experienţă, Ana Ioana Macaria îşi dozează farmaceutic mizantropismul şi superioritatea pe care le afişează Olga, corporatistă cu un soţ mai tînăr, prin urmare plină de bani şi fericită, aşa cum apare în ochii celorlalte. Eşarfa de mătase pe care o foloseşte pentru a-şi „steriliza“ partea ei de pat, mîncarea „simandicoasă“ pe care a adus-o cu ea, telefonul care sună mereu cînd al lor tace fac din Olga o ţintă a antipatiei celorlalte. Nu e ură, este delimitarea firească de cineva care este diferit. Galea, de pildă, este cea mai înţelegătoare şi mai apropiată de statutul Olgăi, dar diferenţele între ele sînt totuşi mari. Are un soţ grijuliu, dar neputincios în faţa problemelor feminine (care, în opinia sa, nu îl privesc), este dominată de superstiţii şi copleşită de temeri. Oana Popescu conturează cu delicateţe un portret viabil al unei femei prinse într-un anume tip de căsnicie, în care rolurile şi sarcinile sînt clar delimitate între soţi de o mentalitate tradiţionalistă. Departe de statutul Olgăi este Rita, adolescenta însărcinată care refuză să repete viaţa ratată a propriei mame şi care îşi găseşte un motto motivant: „La vîrsta mea (15 ani), numai proastele nasc“. Foarte tînăra actriţă Cătălina Bălălău (probabil la debut pe o scenă profesionistă) face din Rita o fată cu o vitalitate dezarmantă, care se luptă cu îndîrjire să nu fie considerată o victimă. Rita se forţează să fie optimistă, nu e o forţă ea însăşi, ci este un animal tînăr care se zbate să trăiască aşa cum şi-ar dori, nu aşa cum o obligă viaţa. Opusul Olgăi şi partenera ei de conflict este Lena, femeie de la ţară, puternică şi trecută prin greutăţi, care consideră viaţa de familie ca un continuu abuz (din partea soţului alcoolic) şi o permanentă luptă pentru supravieţuire materială (a ei, a soţului şi a celor cinci copii). Pentru ea, banii şi fericirea Olgăi sînt ofense, indecente şi de nesuportat. Ilinca Hărnuţ îi dă personajului forţa primară a unei *mater dolorosa,* umorul tăios, grija maternă pentru ceilalţi şi un delicios accent ardelenesc care îi sporeşte Lenei concreteţea.

Dumnezeu iubeşte este un spectacol puternic şi răscolitor despre feminitate şi despre supravieţuirea în acest „spital“ care este societatea contemporană est-europeană.

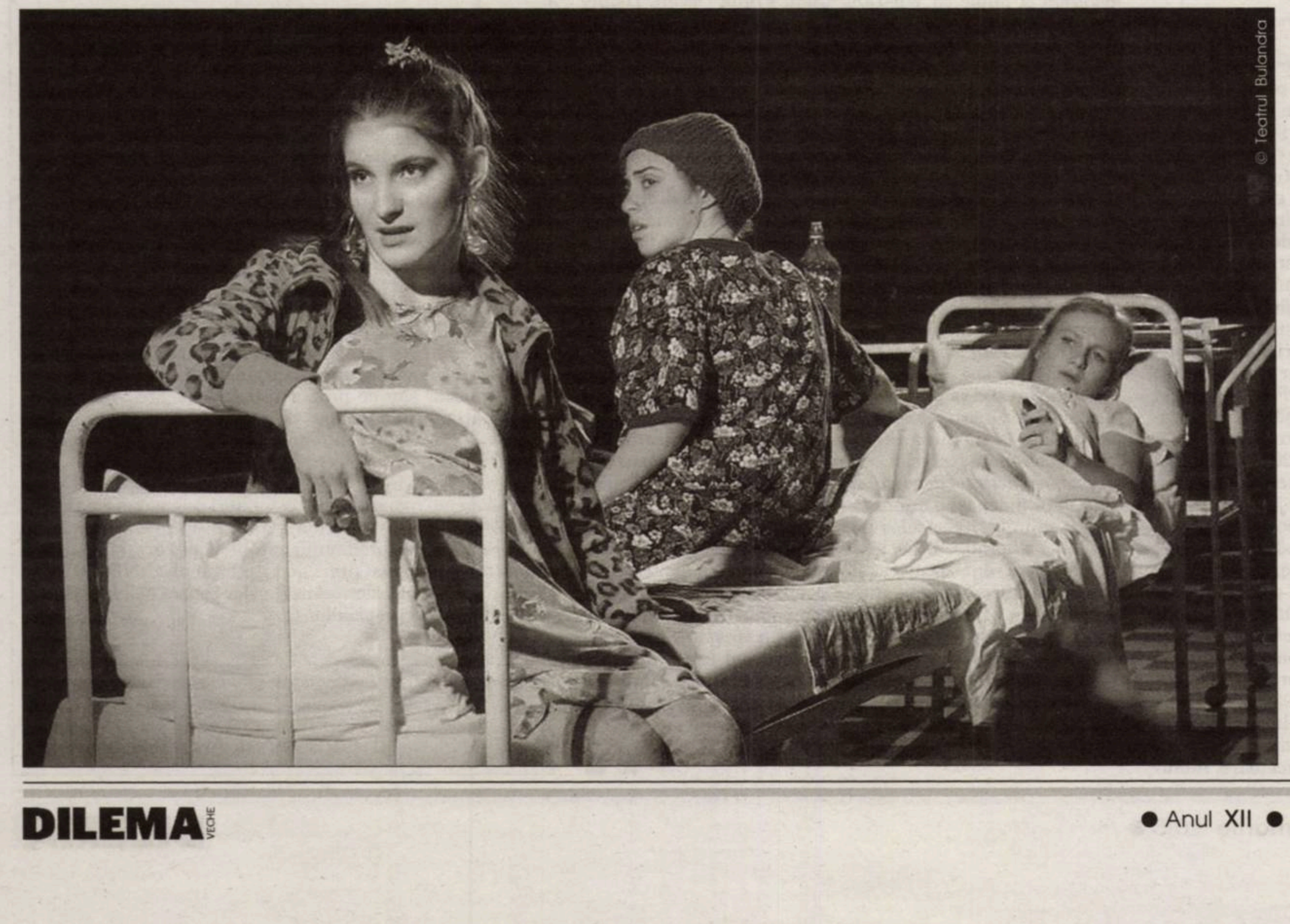

© Teatrul Bulandra

Oana Stoica *este critic de teatru.*

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Andrei GORZO

dilematograf

Aferim! şi westernul (I)

Să pornim de la Sergiu Nicolaescu. Poate părea o pornire cam de departe – intenţia fiind aceea de a ajunge la relaţia filmului *Aferim!* cu westernul. Deşi în filmografia lui Nicolaescu există nişte tele-ecranizări de producţie franco-austriaco-româno-vest-germană după Fenimore Cooper şi Jack London, precum şi numeroase împrumuturi stilistice, iconografice şi recuzitiere din westernuri americane şi italiene, el n-a regizat nici un „mămăligă-western“ propriu-zis. (Cele cu „ardelenii“ au fost regizate de Mircea Veroiu şi Dan Piţa). Pe de altă parte, dintre regizorii români, Nicolaescu este cel care s-a ocupat cel mai mult cu povestitul istoriei în interesul consacrării unui mit naţional, în interesul a ceea ce istoricul britanic E.J. Hobsbawm numea „inventarea unei tradiţii“. Prin urmare, Nicolaescu este în cinematograful românesc ceea ce este John Ford în cinematograful american. Această comparaţie crucială a fost făcută, cu ocazia morţii lui Nicolaescu, de către istoricul Mircea Platon, care o opunea demonizării regizorului de către alţi comentatori – Vladimir Tismăneanu, Ioan Stanomir – ca mistificator ceauşist al istoriei. Ce i se părea (corect) lui Platon că trec pe nedrept sub tăcere demonizatorii lui Nicolaescu este că orice naţionalism, nu doar cel ceauşist, depinde de crearea unei istorii naţionale inventate. Istoricul britanic de film Peter Wollen observă şi el undeva: „Mitul Vestului – frontiera împinsă tot mai departe, destinul manifest ce subîntindea expansiunea Americii spre vest, misiunea civilizatoare a coloniştilor, îmblînzirea sălbăticiei, apropierea pămîntului în scopul cultivării lui – se aşază lîngă miturile naţionale care au justificat unificarea Germaniei, expansiunea Rusiei ţariste pînă la Pacific, împărţirea Africii între marile puteri europene sau impunerea Raj-ului britanic în India“. Şi, dacă mitul american al Vestului e o creaţie a secolului XIX, din acelaşi secol datează şi o bună parte a mitului naţional românesc consacrat (în parte reactivat) de Ceauşescu, cu aportul lui Nicolaescu pe frontul reprezentării cinematografice. Ce i se adaugă acestui naţionalism mai vechi, ca să rezulte în ceauşism, e – în linii mari – un cult al personalităţii grefat pe o viziune teleologică a istoriei: istoria naţională e o defilare de lideri vizionari, fiecare încarnînd interesele maselor populare, fiecare pregătind venirea următorilor şi cu toţii pregătind venirea atotîncununătoare a actualului lider.

Odată recunoscută productivitatea comparaţiei Ford – Nicolaescu, se cuvine însă recunoscută şi existenţa a cel puţin două diferenţe majore. Una constă în faptul că Ford combină expresivitatea unui autentic bard cu o la fel de autentică sensibilitate picturală, în timp ce calităţile poetice şi picturale ale cinema-ului lui Nicolaescu sînt aproape neglijabile. Cealaltă diferenţă constă în faptul că opera lui Ford, luată ca o singură mare naraţiune sau ca un singur mare discurs despre lupta civilizaţiei cu sălbăticia în inima căreia se opinteşte să înflorească, abundă în dubii şi în răzgîndiri, în autocontraziceri şi autorevizii. (Un studiu clasic al acestora a fost făcut tot de Wollen.) *My Darling Clementine,* pe care Ford l-a semnat în 1946, spune cu totul altceva – despre „civilizaţie“ şi „natură“ – decît spusese *Diligenţa (Stagecoach),* semnat de el în 1939.

În *My Darling Clementine,* după cum notează Wollen, accederea „sălbaticului“ Wyatt Earp (nomad, necăsătorit, pus pe răzbunare personală) de la „natură“ la „civilizaţie“ (mireasa învăţătoare, funcţia de şerif în oraşul a cărui biserică abia se construieşte) e descrisă fără mari ambiguităţi ca un proces pozitiv. Dimpotrivă, oraşul nu e – şi nici pînă la sfîrşitul filmului nu ajunge să fie – elementul eroicului Ringo Kid din *Stagecoach;* la final, acesta îi întoarce spatele în favoarea spaţiilor deschise în care evoluează la fel de bine ca apaşii împotriva cărora luptă. Civilizaţia se defineşte aici printr-o ierarhie socială strîmbă, în vîrful căreia se găseşte un bancher escroc. Cei mai nobili în simţire şi în fapte dintre membrii societăţii sînt cei aflaţi la marginea ei – fostul puşcăriaş Ringo şi prostituata de care acesta se apropie în timpul călătoriei cu diligenţa. În timpul călătoriei, microcosmul diligenţei tinde să se reechilibreze egalitarist, dar egalitatea nu poate fi exportată în oraşul-destinaţie, deci civilizaţia trebuie reconstruită de la zero, altundeva, de Ringo şi de iubita lui. *Stagecoach* e un film al anilor '30 – epoca de aur a stîngii americane. Semnat de Ford în '56, *The Searchers* (unul dintre reperele declarate ale regizorului lui *Aferim!*, Radu Jude) îl are ca protagonist pe Ethan Edwards, care aparţine în acelaşi timp „sălbăticiei“ şi „civilizaţiei“, într-un mod ce face imposibilă o rezolvare fericită a conflictului, o tranşare curată în favoarea uneia dintre cele două forţe, conotată pozitiv, cum se întîmplă cu „natura“ în *Stagecoach* şi cu „civilizaţia“ în *My Darling Clementine*. Iar în *Cheyenne Autumn* (1964), opoziţia civilizaţie-sălbăticie nu numai că nu se mai suprapune cu opoziţia european-indian, dar lucrurile stau invers – albii sînt sălbaticii.

Filmele lui Nicolaescu sînt departe de a dialoga între ele în felul acesta. Opera lui e plat-constantă în romanţiozitatea fără umbre cu care reprezintă trecutul. E important de subliniat că nu comunismul reprezintă cea mai importantă dintre determinările acestei romanţiozităţi: interbelicul e şi el subiect de ilustraţii siropoase nicolaesciene încă de dinainte de '89. Filmele lui din postcomunism continuă să facă ce făceau precedentele – să invite la reverii complet nereflexive cu mari lideri (Carol I, Antonescu) sau mari domni (prinţul din *Orient Express)*.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Ascultînd jazz şi hip-hop în restaurantul Milliways

● **BadBadNotGood & Ghostface Killah, *Sour Soul*, Lex Records, 2015.**

În 2011, Matthew Tavares, Alexander Sowinski şi Chester Hansen îl apucau pe Dumnezeu de picior. Puştani talentaţi, abia ieşiţi de pe băncile unui colegiu politehnic din Toronto în care studiaseră, printre altele, şi jazz-ul, cei trei se filmează cîntînd o repriză muzicală pe care o numesc „The Odd Future Sessions Part 1“ şi o postează pe YouTube. Tyler, The Creator, liderul celui mai important *gang* din hip-hop-ul ultimilor ani – cel căruia Tavares, Sowinski şi Hansen îi dedică acea sesiune, numit ameninţător Odd Future Wolf Gang Kill Them All – vede înregistrarea. Asta devine suficient pentru ca video-ul să devină viral, iar BadBadNotGood, trupa pe care cei trei o formau, să ajungă faimoasă peste noapte. În acelaşi an 2011, BBNG vede monstruos: două albume aruncate pe Bandcamp, unul de *cover*-uri după monştri sacri ai hip-hop-ului, altul, înregistrat în doar trei ore, şi un live din subsolul casei lui Alexander „Cap de Porc“ Sowinski la care participă – nici o surpriză! – însuşi Tyler, The Creator. De aici încolo, povestea succesului acestei formaţii canadiene poate fi una banală. *BBNG2* vine în 2012 şi are ataşată o atenţionare: „Nimeni cu vîrsta de peste 21 de ani n-a fost implicat în crearea acestui album“. Umor juvenil, frondă pe măsură şi un album, împărţit între compoziţii originale şi piese preluate de la Kanye West, My Bloody Valentines, James Blake sau Feist, care sună surprinzător de digerabil. În 2014 vine un nou LP, botezat *III* şi, odată cu el, o confirmare. BadBadNotGood e trupa de jazz a restaurantului Milliways de la capătul Universului, din *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*, pentru care Sfînta Treime e compusă din Ian Curtis, J Dilla şi Koji Kondo – un cap de porc pe capul lui Sowinski, un sintetizator polifonic Prophet '08, jucăria perfectă pentru toţi acei *geeks* care, deşi născuţi în era digitală, pulsează erotic la *sound*-ul retrofuturist al instrumentarului analogic, şi-o lejeritate stilistică aproape seducătoare. Adăugaţi aici cuvinte precum Twitter, Facebook, Instagram, *followers* şi nume ca Wu-Tang Clan, Frank Ocean, Danny Brown, Black Milk pentru a înţelege mai bine condiţiile succesului în muzica de astăzi.

Un alt nume completează în 2015 lista de mai devreme: Ghostface Killah. Membru fondator al faimosului Clan condus de vizionarul rapper RZA, GK împarte coperta unui disc foarte proaspăt cu trio-ul din Toronto. Un alt canadian, Frank Dukes – numit de *Vice Magazine* „cel mai ocupat producător de hip-hop de care n-ai auzit niciodată“ –, e cel care a făcut această legătură, el fiind, totodată, şi unul dintre producătorii noului disc. *Sour Soul,* apărut la *label*-ul londonez Lex Records, e o afacere funcţională. Surprinzător de funcţională pentru un proiect care include o trupă canadiană ieşită nu foarte demult din liceu şi unul dintre personajele grele alè hip-hop-ului din Statele Unite. Dacă acest gen muzical îşi arogă acum un univers care se întinde între *Yeezus* (Kanye West), *Good Kid, M.A.A.D City* (Kendrick Lamar) şi *Run the Jewels 2* (Run the Jewels), *SS* stă pe altă hartă. Lucrate de BadBadNotGood ca un film în contrapunct cu filmul *flow*-ului la liber al lui Ghostface Killah, instrumentalele lui *Sour Soul*, performate în manieră *live band*, îşi extrag inspiraţia din *soundtrack*-ul şaptezecist. Între *pulp cinema* şi *blaxsploitation, spaghetti western* şi *library music,* film *noir* şi *psych funk,* fără a depăşi o anumită simplitate a temelor şi apropiindu-se uneori periculos de mult de trucurile sonore ale Wu-Tang Clanului, BBNG îi livrează rapper-ului american un suport coerent, securizat şi vintage pentru a-şi plasa textele relaxate, mai mereu anecdotice, în ciuda faptului că uneori o face pe răul: *„I'm an activist, socialist, deadly-ass poetrist / Supreme Clientele, I'm a goddamn vocalist“*. Avînd atmosferă, jucîndu-se cu nuanţele, balansînd între liniile de bas melancolice şi tobele crocante, *Sour Soul* e un album de ascultat de la una dintre mesele restaurantului Milliways de la capătul Universului, cîntat de formaţia de jazz a localului.

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Dorina OARGA

„CINEPUB ne va ajuta la promovarea producţiilor autohtone“

De ce o platformă online cu filme româneşti?

Am constatat cu tristeţe că, de cele mai multe ori, filmele româneşti sînt complet necunoscute la noi în ţară, iar unul dintre motive e că aceste filme sînt în general inaccesibile publicului larg. Foarte des, viaţa filmelor se cam încheie după ce acestea şi-au completat circuitul festivalier sau au ieşit din cinematografe. În cazul scurtmetrajelor e şi mai trist, căci multe dintre acestea ajung să fie vizionate doar în cercuri restrînse. Aşadar, ne lovim de o barieră între filmele româneşti şi publicul de la noi din ţară, barieră pe care sperăm să o depăşim prin intermediul acestei platforme care ne va ajuta la promovarea producţiilor autohtone.

Ce fel de titluri vom găsi aici?

CINEPUB este deschis tuturor celor care au spus o poveste, fie că este vorba de filme realizate de regizori deja cunoscuţi (precum Tudor Giurgiu, Adrian Sitaru, Andrei Gruzsniczki) sau de producţii independente realizate de pasionaţi aflaţi la început de drum.

Ştim că publicul de film românesc nu e prea numeros. Ce-şi propune CINEPUB?

Misiunea CINEPUB e într-adevăr una dificilă. Ne dorim să creăm o comunitate de iubitori de cinema românesc. Lansînd această platformă am făcut un prim pas în a ne apropia de publicul filmului autohton, pe care, sperăm să-l fidelizăm venind cu filme noi săptămînal. CINEPUB vine în sprijinul regizorilor/realizatorilor pentru a-şi face cunoscute filmele în propria lor ţară.

***Dorina Oarga** este manager al proiectui CINEPUB.*

a consemnat Ana Maria SANDU

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

„Merg pentru cădere din cere cu parașuta“

Am locuit aproape cinci ani lîngă o bază militară coreeană. La început, nici nu am știut. Se spunea vag printre colegii străinii care locuiau în același complex de apartamente, situat cumva la țară și izolat de aglomerarea urbană propriu-zisă a orașului satelit seulez Yongin, cum că fusese construit mai ales pentru ofițeri și familiile lor. Într-o țară precum Coreea de Sud, lucrul acesta nu mi s-a părut ieșit din comun, dar nici nu i-am atașat o importanță specială.

În fiecare dimineață, soldații făceau ce face un soldat dimineața, cred – nu am făcut armata și am fugit de ea cît am putut: mărșăluiau și cîntau. Deși nu puteai să vezi de la cine vin sunetele, se puteau auzi, însă, cu claritate. Limpede se vedea altceva, ori de cîte ori afară era senin. Un Zeppelin, sau chiar două, mari, aproape ireale, se ridicau alb-aurii, diminețile. La 6,30 se cînta imnul coreean, după ce mai înainte o trompetă suna deșteptarea, iar începînd de pe la 8 începeau să se ridice. Și din ele începeau să sară, unul cîte unul, soldații. Parașutele lor, albe sau negre, arareori în culori, începeau să se desfacă asemenea unor picături din ce în ce mai mari, în timp ce mă așezam pe parchet, în fața peretelui de geam care dădea înspre munte și bază, să-mi beau cafeaua de dimineață și să mă bucur de verdele munților. În primele zile, simțeam prezența militară într-un fel prea de tot prezent, eram obișnuit ca muntele coreean să fie populat de altceva, de oameni care merg la sfîrșit de săptămînă cu familiile sau în cluburi montaniarde, muntele de plăcere și meditație. Cu timpul, începusem să mă obișnuiesc cu ele, și le priveam fără nici un fel de încărcătură militară, pur și simplu ca pe un tablou, de la distanță. Nici această imagine nu avea să rămînă doar o imagine.

Înainte să ajung în Coreea, primul lucru asupra căruia mi se atrăgea atenția era situația de securitate instabilă a peninsulei.

La 6,30 se cînta imnul coreean.

Nici eu nu eram de tot liniștit, dar cum voiam atît de tare în acel moment să părăsesc România, posibilitatea amenințării locuirii într-o zonă cu un risc geopolitic ridicat era mult împinsă în spate. Prezența armatei americane și, mai ales, amenințarea constantă a Nordului păstrau însă o umbră militară inevitabilă. Și totuși…

Împrejurările, viața și ritmurile ei citadine coreene m-au făcut să am unele întîlniri cu cîțiva americani detașați în Coreea. Nu i-aș numi soldați din prima. Se înrolaseră în armată, deși nu o afirmau explicit întotdeauna, din cauze socio-economice. Pentru mulți, armata era cea mai la îndemînă ocazie pentru a-și continua studiile. Știau că au de mers oriunde îi va trimite comandamentul central, unii aveau deja duble stagii în Afganistan sau Irak, sau plecau din Coreea într-un post mai neproblematic, ca o gratificare, în Germania sau Italia. Cînd nu participau la exerciții militare de amploare, ieșeau seara în cartierul Itaewon și se comportau ca orice alt expat, în timpul liber, în Coreea. Singurul indiciu că erau soldați era dat de patrula militară americano-coreeană care făcea ronduri seară de seară prin pub-urile locale, interogînd vreo șăpcuță hip-hop sau vreo frizură *newkid-depeche*. Unii mai cauzau probleme, unele grave, dezavuate, la cel mai mic semn de dezordine, de o stîngă locală foarte vocală.

Toți băieții coreeni fac armata doi ani. Dacă provin din familii monoparentale sau în alte situații speciale, sînt scutiți de serviciul militar propriu-zis, fiindu-le atribuit un serviciu în folosul comunității, de obicei în spitale sau în folosul persoanelor nevoiașe. În armată merg și toate vedetele locale, indiferent de cît de mare le este succesul. Serviciul lor militar, în țara *blitzpop*, e ca un serial pop. „Oare ce o fi mai făcînd Rain (Bi) azi? L-or fi tuns? Cum arată fără plete?“, se întrebau fanele în seriale de comentarii online. Am cunoscut o singură vedetă pop coreeană în serviciu militar, tenor, pe durata serviciului, în corul armatei. În conversația cu necoreenii prezenți la eveniment, era foarte deschis, se plîngea că armata îi cam folosește imaginea și că nu e plătit pe cît ar trebui, dar că, deh, înțelege.

Studenții coreenii pot alege să meargă în armată oricînd în primii doi ani de facultate. Înainte de a pleca, băieții organizează un fel de petrecere, „Ia-ți, băiete, ziua bună“, cu colegii mai mari care au trecut prin asta. Și au prin ce trece. În 2010, nord-coreenii au bombardat o insulă în sud, au scufundat o navă, deși nu au recunoscut. Se strîng într-un loc, închiriază de obicei o cabană și petrec de ducă. După ce se întorc din armată nu ai cum să nu remarci schimbarea. Din băieții-*papillon* care erau înainte, se întorc toți ceva mai gravi, dar cu o ambiție și mai mare de a-și termina studiile cu bine sau de a cunoaște lumea din afara Coreei. Merg în afară, călătoresc, își completează studiile prin burse sau plătindu-și-le. Sînt foarte îngrijorați că au rămas în urmă față de colegii lor și adeseori repetă unele cursuri din primii anii, deși le absolviseră în prealabil cu note bune. În campus, după sistemul american ROTC, unii studenți fac universitatea în armată și devin ofițeri, după un proces de selecție destul de riguros. După terminarea stagiului propriu-zis, sînt obligați să participe la exerciții periodice, pe care le tratează, cu cîteva seri înainte, printr-o doză masivă de voie-bună între foștii recruți.

La un moment dat, am primit un e-mail de la unul dintre studenți. În e-mail spunea, printre saluturile politicoase, așa: „În vinerea trecută, merg la SWTG, e lîngă casa dumneavoastră. Merg pentru cădere din cere (…?) cu parașuta. Știți, în fiecare merg la acolo, pot să văd casa dumneavoastră. (…) Scuzați-mă;;;; pot să amintesc bine limba română, dar scriu harnic“.

Acest articol nu e, nici pe departe, o pledoarie pentru vreun soi de militarism. Nu mi-aș fi permis niciodată, însă, să-i întreb pe studenții mei despre motivațiile și gîndurile lor legate de armată. În Coreea, pur și simplu, așa este.

■ ■ ■

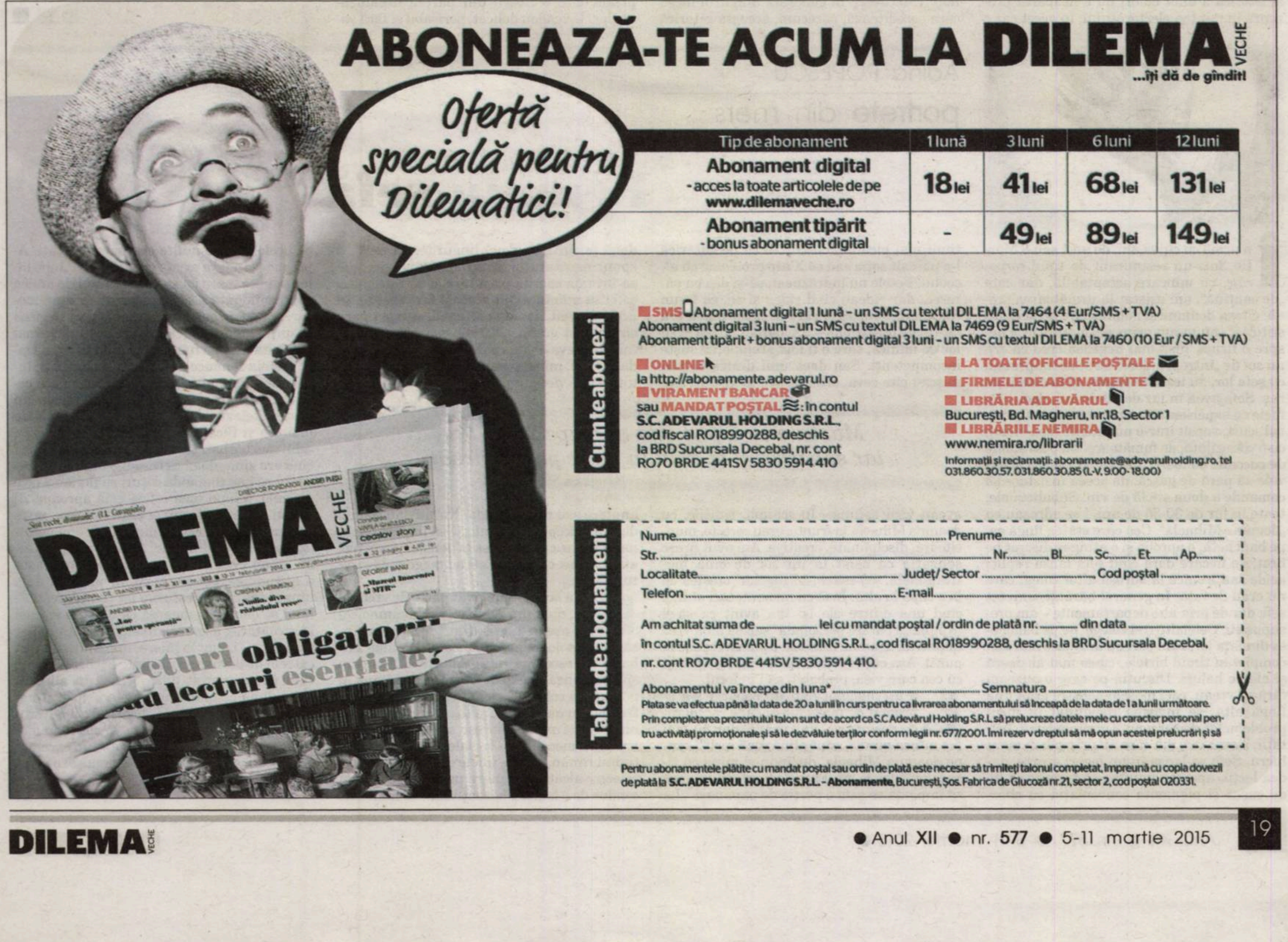
Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esențiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POȘTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................. Prenume..................
Str. .... Nr......., Bl......, Sc......, Et......, Ap......,
Localitate.................. Județ/ Sector ...., Cod poștal ....,
Telefon .... E-mail..................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

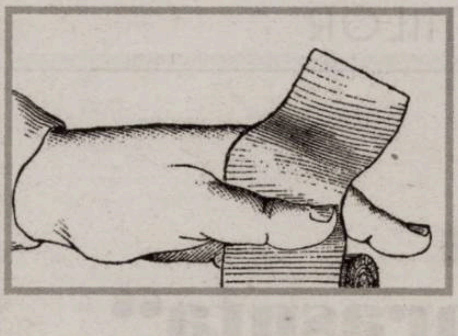

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Un partid nou pentru o idee veche

Luni, Monica Macovei și-a lansat mult așteptatul partid politic, despre care am aflat că se numește M10. Cum Macovei a avut un răspuns bun din partea intelectualității și a rețelelor sociale în campania pentru prezidențiale, o analiză mai amănunțită a elementelor de imagine și retorică din care e compus noul partid e interesantă.

Numele. Nu e o invenție sclipitoare, dar e altceva decît acronimele cu care ne-au obișnuit partidele românești. Știți poate din presa cotidiană sau de la TV că M10 înseamnă „M la puterea a zecea“, iar M vine de la „muncă“, „minune“, „modernizare“, „merit“ și altele. O explicitare de acest fel poziționează partidul Monicăi Macovei în zona electoratului urban și relativ educat, fiindcă, din păcate, conceptul matematic de putere creează dificultăți la cel puțin 40% dintre români, cei despre care un raport al Comisiei Europene arată că au dificultăți de scriere, citire și calcul simplu. Dar, desigur, asta n-ar fi o problemă insurmontabilă: România e plină de partide care se adresează tuturor, iar asta duce la dificultăți doctrinare și demagogie.

Logo-ul. Este, conform explicitării de mai sus, un M la puterea a zecea, în care M-ul e portocaliu și 10-le stă într-un dreptunghi bleumarin, pe locul puterii. Oarecum modern față de trandafirii și săgețile din alte locuri, dar oranjul era culoarea reformei acum zece ani, prin Alianța DA și Revoluția Portocalie din Ucraina. Ambele au sfîrșit-o prost, iar după uzura dată de guvernare, PDL a renunțat și el la aceeași cromatică, prin membrii săi care și-au făcut afișe eterogene, dintre care unele verzi, la uninominalul din 2012. Dacă încărcătura culturală și istorică a unor culori nu e neapărat prezentă în mintea electoratului, în acest caz e vorba de un trecut recent care riscă să se răzbune pe cei care afișează portocaliul. Alegerea arată mai degrabă ca o dovadă de nostalgie a fondatorilor, iar contrastul primar cu albastrul puterii nu e, în nici un caz, cel mai ușor suportabil.

Vizualele. Dacă, dincolo de considerentele de culoare, logo-ul e de o simplitate suportabilă și fără floricele (la propriu, la PSD și ex-PDL), celelalte vizuale au fost amatoristice. Fundalurile au fost la fel de bălțate și disfuncționale ca la alte partide. „Muncă“, „modernizare“ și tot restul sînt scrise cu litere prea mici și prea rar pentru ca să se vadă bine la televizor, în spatele vorbitorilor.

E curios cum un nume ca al Monicăi Macovei a reușit să strîngă atîtea adeziuni din partea intelectualității și atît de puține competențe în materie de comunicare politică – vezi și testimonialele penibil filmate, și uneori rostite, de la prezidențiale.

Atacurile la PDL, noul PNL, Traian Băsescu și clasa politică. Au apărut în cele mai mediatizate discursuri, al Monicăi Macovei și al lui Adrian Papahagi. Cei doi au vorbit de speranțe înșelate, *„nomina odiosa“* (Adrian Papahagi – despre PDL), „același grup de politicieni care au furat și au mințit“ (Macovei – despre PNL), „clasă politică de hoți“ (Macovei – în general). Singurul lucru care acreditează, oarecum, această retorică vetustă este trecutul legat de justiție al Monicăi Macovei. Dar, altfel, acest ton al vocii e comun M10 și clasei politice incriminate, iar faptul că M10 îl aplică asupra unor foști colegi (se adaugă PMP) nu scoate cu nimic în afara problemei noul partid, ba dimpotrivă.

Programul. Sau lipsa lui. În afară de diatribele extinse împotriva corupției, media au preluat doar o serie de platitudini legate de politică externă și, în plus, ideea de stat minimal. Poate că, în realitate, există mai multe elemente de doctrină în programul noului partid, iar lipsa lor din spațiul public e vina presei. Dar, chiar și așa, faptul că aceasta nu a putut fi convinsă să preia altceva ar trebui să dea de gîndit M10. Un partid nou nu poate convinge decît cu o ofertă nouă, iar aceasta se vede mai puțin la M10 în momentul de față. La urma urmei, electoratul își poate spune că DNA își face oricum treaba, cu sau fără noua formațiune sau campionul istoric al anticorupției, Monica Macovei. Ce rămîne atunci din toate atacurile la adresa clasei politice ale fondatorilor, cu excepția lui „să plece ei, să venim noi“?

> *M10, noul partid al Monicăi Macovei, are nevoie de timp, doctrină și un stil diferit de comunicare.*

Floarea și locul. O idee simplă și nemerită: fiindcă lansarea a avut loc de 1 martie, doamnele și domnișoarele participante au primit cîte o floare din partea organizatorilor. Un cadou delicat, perisabil și fără valoare materială, altfel decît gălețile, pixurile și brichetele cu care-și cadorisesc partidele de regulă aderenții. Interesantă e și alegerea sălii, de la Casa de Cultură a Studenților. E un loc cu conotații oarecum disidente pentru cei care își mai amintesc anii ’80, cu toată legătura lui cu Asociația Studenților Comuniști de atunci. Și, în orice caz, e o opțiune aparte într-o țară în care politicienii nu numai că s-au înghesuit cu toții la Casa Poporului, în locul lui Ceaușescu, dar țin să se și etaleze într-un decor care provoacă zîmbete, eventual, doar turiștilor străini.

După ce marea idee unificatoare a dreptei s-a rupt odată cu Alianța DA, PDL a început să genereze disidențe de felul Forței Civice, al Noii Republici sau al PMP. Toate aceste construcții au eșuat lamentabil. Faptul că unii dintre acești disidenți se reciclează în alte tentative de partid creează o senzație de déjà-vu. M10, noul partid al Monicăi Macovei, are nevoie de timp, doctrină și un stil diferit de comunicare, ca să convingă. Dacă lunile rămase pînă la alegerile din 2016 nu sînt prea multe, e greu de imaginat cu ce le va umple gruparea din jurul Monicăi Macovei. Cel mai trist deznodămînt ar fi ca M10 să devină o formațiune care luptă împotriva corupției pe televiziunile cu audiențe mici, dar convingeri mari, pe măsura invitaților. Măcar pentru Monica Macovei personal.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

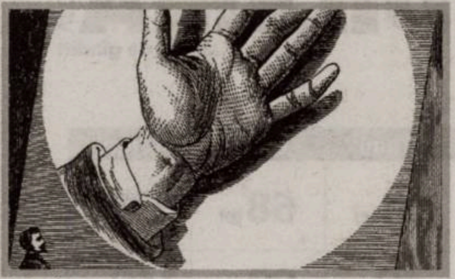

Adina POPESCU

portrete din mers

Femeia șefă

În urmă cu cîțiva ani, de un 1 sau 8 Martie, într-un restaurant de tipul *corporate*, cu mîncare acceptabilă, dar cam „de cantină“, am asistat la următoarea scenă: cîteva doamne și domnișoare de la o „instituție“ (nu m-am prins dacă era vorba despre o firmă, însă mai degrabă cred că era un soi de „întreprindere“ de stat), împreună cu șefa lor, au ieșit, ca fetele, să ia cina în oraș. Șefa avea în jur de 50 de ani, deci – femeie cu experiență în cîmpul muncii. Cu părul scurt, vopsit într-o nuanță de roșu violet, cu o voce gîjîită, de fumătoare. Cu o atitudine de cucoană cu toane, dar care în seara aceea voia să pară de gașcă, de aceea insistase să comande a doua sticlă de vin. Subalternele, toate în jur de 30-35 de ani, i se adresau cu „doamna Mihaela“. Cea care stătea lîngă ea, pe banchetă, o aproba și o atingea discret pe braț, de fiecare dată cînd șefa lansa replici acide sau ironice la adresa altor colegi care nu erau de față. În general bărbați, unii tot șefi, dar de prin alte departamente – am presupus eu. Celelalte trei colege, de pe bancheta din fața lor, care păreau angajate mai noi, completau timid bîrfele, cu ce mai auziseră și ele pe holuri. Discuția pe care o auzeam fără să vreau, căci mesele noastre erau una lîngă alta, se învîrtea inevitabil în jurul problemelor de serviciu – organigramă, licitații, memo-uri, din care nu pricepeam mare lucru. Șefa se lansa în prelegeri scurte, dădea lecții, apoi își amintea că trebuie să fie de gașcă și pigmenta conversația cu chestiuni mai picante, cum ar fi că pe cutărică l-a părăsit soția sau că X are probleme cu alcoolul. Fetele nu îndrăzneau să-și dea cu părerea, dar rîdeau cînd rîdea și ea, ca la un consemn. Concluzia care se desprindea era destul de previzibilă – toți bărbații de la locul lor de muncă, care o fi fost acela, erau niște incompetenți. Sau dacă unii dintre ei mai mișcau cîte ceva, erau bețivi, afemeiați sau aveau vicii ascunse. În schimb, femeile, cu doamna Mihaela în frunte, erau corecte, muncitoare, disciplinate, creative. Am avut brusc senzația că asist la un soi de cină motivațională, *self-esteem*-ul „fetelor“ creștea de la o clipă la alta. Însă cu măsură, căci atunci cînd una dintre ele își lua avînt ca să-și expună „o părere personală“ sau să aibă vreo inițiativă, doamna Mihaela o punea repede la punct. Așa cum s-a întîmplat pînă la urmă și cu cea care visa, probabil, să-i ia locul.

La un moment dat, un ospătar s-a apropiat de masa lor ca să le recomande deserturi. „Vai, dragă, dar nu mai pot mînca nimic... sînt plină pînă aici!“, spune doamna Mihaela, ducîndu-și mîna cu țigara aprinsă la gît. Fata de lîngă ea se oferă să împartă cu șefa o porție de papanași. „La două farfurii, cu două lingurițe, vă rog!“, îi spune ospătarului, simțind că nu avea voie să întindă coarda prea tare și să-i propună șefei să mănînce din aceeași farfurie. Și, în acel moment, doamna Mihaela stinge țigara cu un gest grăbit: „Eu nu mai pot să stau, mai am ceva de lucru. Dar voi mai rămîneți dacă vreți, mîncați papanași!“ Subalterna se uită la ea descumpănită – nu știe dacă să anuleze sau nu comanda. Nu-mi dau seama dacă a priceput mesajul: „O să împart papanași cu tine cînd o să ies la pensie, poate nici atunci! Așa că hai să nu ne tragem de șireturi!“

> *Mama mea a fost șefă aproape 20 de ani, iar subalternii ei erau în mare parte bărbați.*

Pînă acum n-am avut parte de vreo șefă, doar am colaborat cu doamne care aveau diferite funcții. Sînt convinsă că o tipologie precum cea a doamnei Mihaela nu este una reprezentativă. Așa cum sînt convinsă că există foarte multe femei în posturi de conducere care își fac foarte bine treaba, nu au hachițe și toane, nu dau lecții nimănui și nu-și înjosesc subalternii. Însă anumite mecanisme sociale și mai ales atitudini rămîn, totuși, unele specifice. Într-un colectiv alcătuit în mare parte din femei și condus de o femeie, bărbații care se nimeresc pe acolo sînt de multe ori marginalizați. Aproape mereu va exista o subalternă „bine intenționată“ care își va asuma rolul de amică sau confidentă a șefei, sperînd la o promovare. Și nu de puține ori, femeia șefă va gîndi despre sine însăși că este mai bună și mai potrivită în acea funcție decît un bărbat. Dacă femeia conduce un colectiv de bărbați, lucrurile se schimbă întrucîtva. În urmă cu ceva vreme, am colaborat întîmplător cu un post de televiziune condus de o femeie care mai era și fiica patronului. Și am văzut cu ochii mei bărbați timorați și angoasați atunci cînd era ziua „doamnei“, sau 8 Martie, întrecîndu-se în a comanda coșuri cu flori și a face osanale. Mama mea a fost șefă aproape 20 de ani, iar subalternii ei erau în mare parte bărbați. Am observat, din afară, o emasculare a multora dintre ei. Și nu din cauza șefei, ea nu avea nici o vină, ei credeau că asta e atitudinea potrivită. M-au amuzat de-a lungul timpului gesturile lor „cavalerești“ – unul se oferea să meargă cu mașina mamei la spălătorie, altul – care era în timpul liber apicultor – îi oferea miere, mai mulți au fost extrem de dornici să ne ajute la cărat mobilă cînd ne-am mutat dintr-o casă în altă. Ei bine, după ce mama a ieșit la pensie și n-a mai fost șefa nimănui, foștii ei subalterni și-au regăsit brusc „bărbăția“ și nici n-au mai salutat-o pe stradă. Unul singur, un excelent electrician, vine și acum să-i monteze o priză pe gratis și din prietenie.

■ ■ ■

Luminița-Anda MANDACHE

Așteptarea ca mod de viață

În Brazilia totul e mare, aflu de la o prietenă. În *shopping center* abia găsești cercei mici ca aceia pe care îi port eu. Modelul de frumusețe e și el altul. Se poartă picioare mari, groase, și perechi de fese explozive. Părul lung, cerceii lungi, hainele scurte.

Pentru că mărimile sînt însoțite de un element estetic și pentru că brazilienii au grijă de aspectul lor fizic, pe aproape fiecare stradă ai să vezi saloane de frumusețe. Chiar și cea mai amărîtă sau violentă favelă trebuie să aibă cîteva *salao de beleza*. În autobuz, locul în care îmi petrec un timp semnificativ în afară de casă și bancă, o mică statistică îmi spune că foarte rar poți întîlni femei fără manichiura sau pedichiura făcute. Bărbații au și ei grijă de sprîncene și de mușchii îndopați cu hormoni la *„academia“*. Pentru că, în mod ironic, sala de sport se cheamă *„academia“*. Ah, da, în cartierele mai de la periferie, la modă printre bărbați e clasica unghie de vrăjitoare la degetul mic. Există însă și varianta locală cu două sau chiar trei unghii de acest gen la o mînă. Esteticul servește funcționalului: în orele lungi de așteptare în autobuze care nu se mai mișcă și par înțepenite pe asfalt, cînd și vîntul uită să adie, unghiile intră în funcțiune și încep să cotrobăie curioase prin urechi sau după ceafă. Proprietarul lor adună rămășițele de cerumen, mătreață sau transpirație, le privește cu mîndrie – satisfăcut de treaba bună – și le curăță de pantalonii sau de tricoul pe care acasă le va spăla cu siguranță nevasta.

Femeile nu sînt nici ele mai prejos. Interoghez naiv cunoștințe despre miracolul prin care femeile fac să le crească doar picioarele în partea de sus, brațele și, evident, fesele puternice. Cum de nu se îngrașă uniform? Unde e burta? Colăcelul? Magia frumuseții se ascunde în prafurile cu hormoni pe care și le cumpără în doze supraomenești de la magazinele specializate din mall. Cutii imense, borcane cu ambalaj auriu stau pe rafturi gata să facă magii și să transforme carnea în plăcere și senzualitate locală.

O lume a lui Kafka se deschide odată cu orice experiență administrativă în Brazilia.

În toropeala unei veri continue, parcă și timpul se dilată. Are logica lui, o altă dimensiune. Odată am văzut din microbuz o coadă cît două *quadre*. De cînd intri în Brazilia începi să faci cunoștință cu cozile și cu așteptarea. La aeroportul din Rio, la poarta de îmbarcare către Fortaleza, la miezul nopții, în căldura celor 50 de grade și în lipsa aerului condiționat, oamenii stăteau la coadă. Toți, fără nici o excepție. Ordine și progres, cum scrie pe drapel. M-a surprins disciplina lor și m-a făcut să mă gîndesc că poate în spatele ei este un exercițiu. Așteaptă cu o răbdare și o rigoare educate. La supermarket, cozile sînt peste tot. Adesea sectorul de brînzeturi e într-un loc separat din supermarket. Brînzeturile stau împachetate în frigider – alegi și plătești la casă. Pentru a putea însă accede la pachetul de brînză gălbuie trebuie să aștepți ca cele două tanti în halat alb să își termine discuția despre copii, apoi să te audă cînd tu mormăi *„Disculpe, senhora“* și să facă, în final, gestul măreț de a apuca pachetul și a-l îndrepta spre tine. Tot procesul poate dura între două și cinci minute, dar acolo par decenii, nu clipe.

La terminalele de autobuz există stații pentru orice mașină. În dreptul lor sînt niște bare de fier care reglează cozile. Oamenii stau la rînd, calm și așezat, și formează cordoane ordonate care din cînd în cînd se lovesc unele de altele. La orele de vîrf, terminalul arată ca un stomac cu intestine răzlețe și agitate. Chiar și în stațiile de autobuz din centrul orașului există o ordine a așteptării. Dacă nu ești localnic, ai face bine să te orientezi cînd aștepți autobuzul. Nu vei avea parte de priviri urîte din partea pensionarilor care merg și ei gratuit, ba din contra, odată urcat, o să îți pară rău atunci cînd cineva se oferă să îți țină geanta pe durata călătoriei, dacă nu apuci vreun loc. Prietenii mei din Argentina se arată foarte impresionați de sociabilitatea din autobuze; practica ținutului genții e însoțită de regula de aur că pe locurile din față nu stau decît bătrînii, obezii, femeile însărcinate sau cele cu copii mici. În Statele Unite, a aloca un loc aparte obezilor în autobuze și a le spune pe nume ar da prilejul unor discuții spinoase despre discriminare, eventual ar duce la proteste și la crearea de noi ONG-uri. În lungile așteptări în stațiile de autobuz încep clasicele discuții despre vreme, care uimește, cu toate că nu a fost niciodată altfel aici, despre *„Romenia... aaa“* – și o privire îmi spune că pentru mulți e un substantiv propriu nou în vocabular. Așteptarea însă capătă uneori altă notă. Oricît ar fi de sălbatic orașul ăsta, oamenii au răbdare să îl îmblînzească cu gesturi care te fac să uiți de căldură, de violență și lentoare. Am zărit odată un nene, care stătea la rînd, cocoțîndu-se pe un gard de cărămidă. Își lăsase acolo boabe din porumbul fiert pe care abia îl mesteca cu șirul lui de dinți și aștepta ca niște păsări din copacul de mango de alături să se bucure de boabele lui mai mult decît el. Cît a stat la coadă s-a uitat atent spre ele, așteptînd și fisîind litere în păsăreasca lor: „Porumb acolo, mîncați!“ Alții citesc. Biblia. Biblia e poate, avînd în vedere numărul de pagini, cartea cea mai potrivită cu așteptările și cozile de aici.

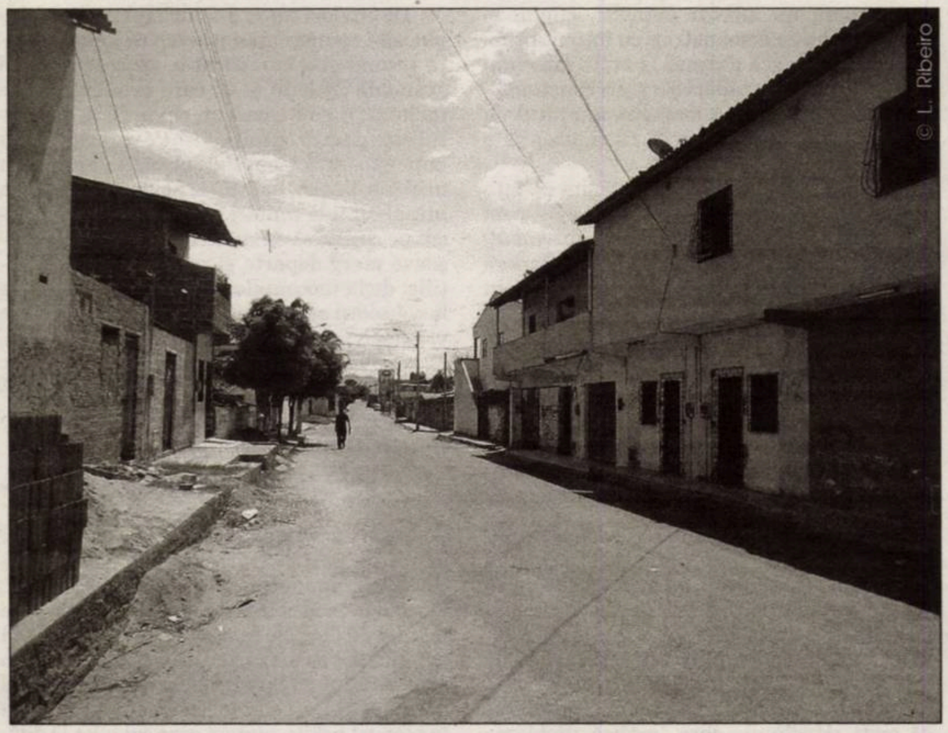

© L. Ribeiro

Dacă nu te-ai convins încă de faptul că trebuie să înveți să ai răbdare, atunci o vizită la Poliția Federală, acolo unde orice imigrant trebuie să se înscrie, te lămurește. O lume a lui Kafka se deschide odată cu orice experiență administrativă în Brazilia, încît încep să mă gîndesc dacă nu cumva Kafka însuși ar fi avut premoniții despre Brazilia de azi. Un american postează pe un site un articol despre cum să te înregistrezi la Poliția Federală ca imigrant în 11 pași. El le spune, ironic, „11 pași simpli“. Nimic nu e simplu însă cînd vine vorba de administrație. Începi prin a completa un formular online și a alege niște coduri despre care, evident, nu știi nimic. Procedura e doar în portugheză, să ne înțelegem. Printezi formularul. De pe aceeași pagină completezi iar formularul, de data aceasta cu alte opțiuni. Mergi la bancă și achiți taxa înscrisă pe cele două formulare. Adaug că, în ciuda faptului că taxele sînt de aproape 100 de dolari americani, la bancă poți plăti doar *cash*. Fiindcă de-aia e bancă, pentru ca aparatul prin care îți treci cardul să meargă doar pentru cardurile braziliene. Pregătești un dosar cu acte – copii de pașaport, poze etc. – și stabilești o întîlnire la Poliția Federală printr-un alt formular online.

Pentru această clasă de oameni nu există așteptare, reguli, legislație sau bun-simț.

Urmez pașii cu strictețe, toată procedura mi-a luat pînă acum o jumătate de zi. La final, formularul îmi spune că datele disponibile sînt după data-limită în care trebuia să mă încadrez și că va trebui să plătesc o amendă. Îmi sun colegul care a venit aici acum cîteva luni și el rîde. „Nu te speria, ori nu merge site-ul, ori e schema ca să plătești o amendă.“ Nu merge site-ul. „Mergi la Poliția Federală“. Merg, autobuzul mă lasă aproape. „O iei pe-acolo și ajungi.“ În Brazilia e foarte comun ca direcțiile să fie exprimate printr-un gest amplu cu mîna, „pe-acolo“. Și pauză. Un nene de la paza unei bănci – căruia îi cer lămuriri – mă vede venind și mă întreabă: „Ai mașină?“ Nu. „Atunci nu o lua pe strada asta, e cam periculos.“ Să ne înțelegem: strada paralelă cu Poliția Federală e periculoasă. Mi-e cald, mi-am pierdut răbdarea și mă încumet. Ce să-mi fure? Telefonul din 2007? Banii ăia puțini? E gol și soarele îmi amestecă gîndurile în cap. Nu-i nici țipenie de om. Un motociclist prăfuit trece în grabă, iar mie îmi urcă inima în gît cînd se uită fix la mine. A trecut și rotesc cu speranță capul, poate-poate o mai fi vreun om prin deșertul de beton. După nu știu cîte „pe-aici“ și „pe-acolo“, ajung. E coadă, evident. Un nene de la un turn de securitate se uită la mine: „Deschide la ora 14“. Îi spun că aștept. Urlă: „N-aveți voie decît cu pantaloni. Veniți mîine mai bine“. Poftim? Am surzit? Glumește? Rîd. El e serios. „Da, da, doar cu pantaloni.“ Îmi amintesc de articolul americanului, „Purtați pantaloni lungi sau o bluză cu mînecă lungă ca să aveți intrarea garantată“. Eu credeam că e o glumă. Cine poartă pantaloni atunci cînd afară sînt 30 de grade umede? Mă uit în jurul meu și oamenii încep să vină. Toată lumea – femei, copii și bărbați cu picioarele acoperite – își începe calma și ordonata așteptare. Transpir doar cînd mă uit la ei. Îl sun pe prietenul american venit aici acum cîteva luni. Rîde iar. „Legea ca legea, însă totul pînă la pantaloni. Nu te juca cu așa ceva, regulile sînt reguli.“ Nu pot și nu vreau să înțeleg că poate fi adevărat. În fața mea, o tanti blondă, albă și înaltă, poartă o rochie care abia îi acoperă fesele. Nu mai înțeleg nimic. Cu riscul de a fi făcut drumul degeaba, aștept. Ușile se deschid, iar noua dimensiune a timpului joacă de data aceasta în favoarea mea. Agenții de pază care au grijă ca eu să port pantaloni lungi, joi la prînz, nu sînt încă la datorie. Întîrzie și bine fac. În sala plină ochi, ghicesc singură coada la care trebuie să stau. Nimeni nu-mi spune nimic, cer timid indicații în timp ce trag ușor de pantalonii mei pînă la genunchi, în speranța că îi pot face să arate lungi. 163 de centimetri mă ajută. Nimeni nu se uită în jos, mă pierd prin mulțime, țin capul pe sus și încerc să înduplec orice privire care ar putea să coboare mai jos de mijloc. „Ochii mei sînt aici, nu după genunchi!“, aș vrea să le pot spune. Coada mea e cea cu oameni care vorbesc limbi străine. Înțeleg, de la niște (cîndva) africani, cîteva cuvinte disparate. Ce limbă o fi asta? Sînt tineri, veseli și speră cu foile în mînă. Alături de ei sînt sud-asiatici cu copii mici. Un nene stă în capul cozii, îmbrăcat într-un costum negru, serios. Ascultă povestea fiecăruia, pe față mușchii îi sînt parcă de ceară. Îi face pe oameni fericiți cu o privire. În astfel de momente, el e dumnezeul tuturor: decide și schimbă destine cu o mișcare din cap. Mă simt neputincioasă și vulnerabilă în fața reacțiilor lui. Înțeleg că alături de mine stau brazilienii care își așteaptă pașaportul cuminți, pe scaune. Din cînd în cînd, cîte un personaj la costum sau o tanti în floarea vîrstei – la 60 de ani și cu ridurile șterse în Photoshop-ul bisturiului – sfidează orice normă a timpului postîndu-se cu mîndrie în fața tuturor. Pentru această clasă de oameni nu există așteptare, reguli, legislație sau bun-simț, îmi spun în sinea mea. Ții tigrul înfometat și încuiat în cușcă atît cît poți. Agenții de pază sînt peste tot, însă ajungi să te miri de ce violența urbană, asaltul și furtul mărunt sînt o normalitate atunci cînd agenții lipsesc. Fortaleza e al cincilea cel mai inegal oraș din lume: în cartierul cel mai bogat indicele de dezvoltare umană e aproape de al Elveției (0,9), iar în cel mai sărac, mult mai jos decît al unor țări din Africa subsahariană (0,11).

În sfîrșit, îmi vine rîndul. Mă așez la masă, momentul atît de așteptat a sosit. Venisem să stabilesc o întîlnire pentru a depune actele mele de imigrant. Nenea scoate o agendă pe 2015, răsfoiește paginile și îmi notează numele pe una dintre ele. Gata. Nu știu dacă să mă bucur sau nu. Mi-e cald. Mă îndrept spre stația de autobuz pierdută. Dintr-o clădire de marmură – un ansamblu rezidențial – iese o tanti cam negricioasă. Cu siguranță e una dintre femeile în casă fără de care nici un apartament din zona bună a orașului n-ar exista. O întreb încotro s-o iau. Mă duce pînă aproape de stație, îmi vorbește cu afecțiune și calm. Uit de așteptare, de căldură și de stres. Îmi spune să îl întreb pe nenea care vinde dulciuri în colț, ca să-mi spună el mai exact. El cunoaște. Dar de data asta doarme. Mă așez pe bancă și mă întreb dacă lui Mircea Eliade i-ar fi plăcut Fortaleza. Visez cu ochii deschiși la ploaia rapidă și rece a unui duș. Mă uit în dreapta, la femeia negricioasă și prietenoasă care se uită după mine. Oare am găsit autobuzul potrivit?

Luminița-Anda Mandache *este antropolog.*

Stela GIURGEANU

Vinovăţia baliverelor nevinovate

Există un adevăr general valabil şi ştiinţific demonstrat: cu toţii minţim. Chiar dacă n-avem la activ minciuni maligne, intrigi, trădări şi răniri conştiente, toţi am recurs, la un moment sau altul, la neadevăruri. Am făcut-o şi, cu siguranţă, o vom mai face.

Uneori, minţim doar ca să ieşim cu faţa curată dintr-o situaţie dezavantajoasă – cum era celebra sintagmă a şcolarului „mi-am uitat tema acasă“; alteori, fiind într-o întîrziere cumplită, sunăm şi, deşi mai avem pe puţin un sfert de oră pînă la destinaţie, spunem că ajungem în „cinci minute“, ca să inducem un fals sentiment de răbdare. Ni se mai întîmplă ca, povestind ceva simpatic şi prinzînd freamătul auditoriului, să avem tendinţa să mai „înfrumuseţăm“, pe ici, pe colo, întîmplările. Dacă n-avem chef de o întîlnire, refuzăm, avînd la îndemînă o întreagă paletă de motive, de la „sînt cumplit de ocupat“ pînă la „vine instalatorul“. Deşi este de preferat să eviţi minciunile care implică probleme reale. (Cineva îmi spunea mai demult că nu e bine să minţi în legătură cu starea de sănătate personală sau a altcuiva, pentru că „rişti să chemi realităţile“.)

25% din minciunile pe care le spunem sînt spuse pentru a face pe altcineva să se simtă bine.

Minciuna, ca mecanism psihologic, a început să fie cercetată de prin 1950. Una dintre cele mai cunoscute teorii care implică foarte mult fenomenul de *„white lie“* sau „minciună nevinovată“ a luat naştere în 1977, cînd psihologul Jerald Jellison, profesor la University of Southern California, a publicat cartea *I'm sorry, I Didn't Mean To, and Other Lies We Love to Tell*. Teoria a fost fundamentată mulţi ani mai tîrziu, în 2002, de către Robert Feldman (profesor doctor la University of Massachusetts), care a descoperit că, statistic, oamenii obişnuiesc să spună cel puţin două-trei minciuni într-o conversaţie de doar zece minute. Conform unui alt studiu (publicat în *Journal of Personality and Social Psychology)*, 25% din minciunile pe care le spunem sînt spuse pentru a face pe altcineva să se simtă bine.

Iar din tot arsenalul de „minciuni nevinovate“, probabil aceasta este cea mai pervers morală categorie. Înşelătoria făcută cu bună intenţie, neadevărurile rostite pentru a nu răni sentimentele celor din jur, trombonul folosit pentru a da cuiva speranţe – cît cîntăresc toate acestea în propria balanţă a moralităţii?

De cîte ori nu vi s-a întîmplat, de exemplu, să-i spuneţi unui prieten că haina pe care tocmai şi-a cumpărat-o, pe care a dat o grămadă de bani şi de care este extrem de încîntat, îi vine excelent, chiar dacă veşmîntul este de-a dreptul odios? Pe principiul „nu poţi să-i strici omului plăcerea“, brodăm mici înşelătorii, baliverne nevinovate de care iniţial sîntem mîndri, căci, nu-i aşa, am făcut pe cineva să se simtă bine. Iar aceste braşoave merg departe şi merg în toate direcţiile: de la inocentele aprobări vestimentare la consolări sentimentale sau la încurajări de viaţă.

Însă, pe plan personal, cît de rău ne face să rostim neadevăruri, fie şi cu bună intenţie? Cînd spunem o minciună nevinovată, ajutînd în mod clar pe cel minţit, sîntem oare mîndri de noi? Ne face să ne simţim bine că am ajutat pe cineva sau, din contră, simţim acut rabatul pe care îl facem de la principiul onestităţii? Deşi sîntem conştienţi că minţim în scopuri nobile, sîntem oare complet la adăpost de sentimentele de vinovăţie?

Dacă vorbim despre o minciună gravă, voluntară, care afectează fundamental relaţiile interpersonale, moralitatea şi etica nu mai au nici un soi de dilemă: dacă nu vorbim despre tipare patologice, mincinosul va suferi, fără îndoială, de remuşcări, de sentimente de vinovăţie clare şi fără dubiu faţă de cel pe care l-a minţit.

Dar ce se (ni) se întîmplă cînd spunem minciuni nevinovate întru beneficiul celuilalt? Cînd, pentru a nu răni pe cineva, omitem să spunem întregul adevăr sau, cînd vrem să facem pe cineva să se simtă bine, dregem busuiocul adevărului cu o minciunică absolut benignă? Cum procesează acest lucru subconştientul în care principiul adevărului este adînc înrădăcinat în categoria conceptului de bine? Sîntem oare pasibili de acelaşi proces de autoblamare, ca în cazul cuiva care a minţit cu intenţia clară de a face rău? Chiar dacă sîntem crescuţi în ideea că adevărul şi onestitatea sînt valori incontestabil bune, uneori sîntem obligaţi de împrejurări, de societate, să alegem, să confruntăm cele două principii şi să dăm cîştig de cauză unuia în detrimentul celuilalt.

Învăţăm să minţim (cît mai) frumos.

Într-un studiu din 2012, realizat de Jennifer Argo (profesor de economie la University of Alberta, Canada) şi Baba Shiv (profesor de neuroeconomie la Standford University), s-a încercat demonstrarea faptului că, uneori, cele două prerogative – raţiunea onestităţii şi datoria de a proteja – se bat cap în cap, şi chiar cînd spunem o minciună nevinovată, deşi iniţial nu sîntem extrem de afectaţi de acest lucru, mai apoi avem impulsul de a ne purta „mai“ frumos cu cel pe care l-am minţit – constatîndu-se, aşadar, naşterea unui sentiment de vinovăţie.

Într-unul dintre experimentele studiului, cîţiva voluntari au fost adunaţi într-o cameră. Asistenta a început să împartă participanţilor fişe cu chestionare şi, la un moment dat, „şi-ar fi dat seama“ că nu a printat îndeajuns de multe pentru toată lumea. S-a scuzat şi i-a rugat s-o aştepte pînă va mai face cîteva copii. A părăsit, aşadar, sala şi, timp de aproape un sfert de oră, grupul a fost observat: pe măsură ce treceau minutele, oamenii deveneau din ce în ce mai iritaţi de „lipsa de profesionalism“ a asistentei. La revenirea acesteia, întrebaţi fiind dacă s-au supărat din cauza întîrzierii, deşi toţi se enervaseră, unii au zîmbit împăciuitor, spunînd că „nici vorbă“, iar alţii au fost oneşti, mărturisind că nu le-a picat deloc bine episodul. La finalul experimentului, cei care minţiseră au fost mai deschişi în a-şi oferi ajutorul, pe mai departe, faţă de asistentă şi de proiect decît se arătaseră cei oneşti.

Pe scurt, concluzia cercetării a fost că, atunci cînd minţim, chiar dacă o facem „prieteneşte“ sau „social“, din motive diplomatice sau sentimentale, chiar dacă sîntem conştienţi că motivele pentru care o facem sînt absolut justificabile din punct de vedere moral, în noi se naşte totuşi o emoţie negativă, un sentiment de vinovăţie care ne va îndemna să plusăm, să oferim în continuare alte şi alte compensaţii celui minţit. Subconştientul ne va transmite, aşadar, că am încălcat un principiu, drept urmare vom simţi apăsarea unei minciuni nevinovate, cam la fel de acut ca atunci cînd spunem o minciună sfruntată, cu efecte nocive.

Pe de altă parte, cum ar arăta o zi din viaţa noastră fără aceste „minciuni frumoase“? De exemplu, dacă pe stradă te întîlneşti, întîmplător, cu o cunoştinţă îndepărtată care te întreabă politicos „Ce mai faci?“, te-ai apuca, oare, să-i povesteşti toate problemele tale, în numele onestităţii? Să-i spui adevărul gol-goluţ? Să-i mărturiseşti că nu dormi bine, că suferi de o decepţie în amor şi că, pe deasupra, te-au mai inundat şi vecinii peste noapte? Sau ai zîmbi convenţional, i-ai spune că „eşti bine“ şi ai trece mai departe? Dacă se întîmplă să primeşti un cadou total nepotrivit, te-ai strîmba enervat, ai pufni dispreţuitor, l-ai arunca cît colo în faţa celui care ţi l-a dat sau, îmbujorat de entuziasm, ai exclama că este „exact“ ce-ţi doreai de atîta vreme? Dacă la restaurant dai peste un chelner binevoitor, dar tîmp, care ar uita să-ţi aducă salata la friptură, te-ai apuca să urli, să faci scandal sau ai accepta scuzele sale „sincere“, spunînd „nu vă faceţi griji, se mai întîmplă“? Dacă prietenii tăi ţi-ar face o petrecere-surpriză, stricîndu-ţi astfel alte planuri, te-ai enerva sau le-ai mulţumi, cu lacrimi în ochi, pretinzînd că lacrimile sînt de bucurie?

Onestitatea, în toate aceste cazuri, nu are ce căuta. Exprimate în numele „autenticităţii“, sentimentele personale şi gîndurile de moment, acel impuls păcătos de a spune adevărul (aşa cum îl percepem noi), nu ar face decît să ne transforme în persoane antisociale, în nişte urşi ursuzi, cu care nimeni n-ar vrea să aibă de-a face. Şi fiindcă trăim totuşi într-o societate, ne obişnuim cu ceea ce este, pînă la urmă, în firea lucrurilor: învăţăm să minţim (cît mai) frumos.

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

Luna februarie şi istoria LGBT

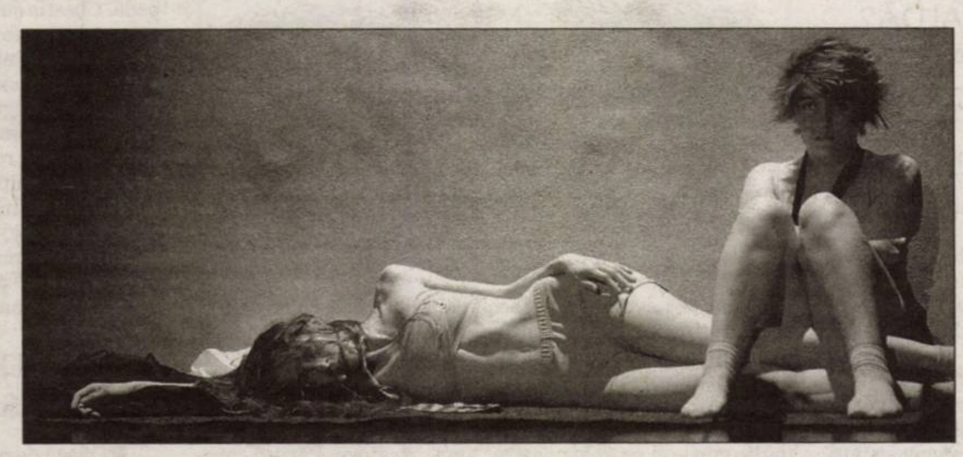

Luna februarie nu este doar cea – neoficială – a iubirii (a se vedea Valentine's Day şi Dragobetele), ci şi Luna istoriei LGBT. De patru ani, în februarie, Asociaţia ACCEPT organizează un festival de cultură pentru drepturile omului (care se desfăşoară şi în alte opt ţări europene). Festivalul a cuprins peste 20 de evenimente şi „este o invitaţie la cunoaştere, autocunoaştere, descoperire şi sărbătorire a diversităţii culturii şi persoanelor LGBT", spune **Daniela Prisăcariu**, coordonatoarea festivalului. Alcătuită din discuţii, proiecţii de film, vizionări de piese de teatru, jocuri, quiz-uri şi ateliere, Luna istoriei LGBT îşi propune să combată discriminarea pe criteriul orientării sexuale şi identităţii de gen.

Ce înseamnă de fapt toate astea? Membrii comunităţii LGBT îşi doresc, practic, să fie vizibili, să fie acceptaţi că există şi că sînt diferiţi de către ceilalţi membri ai comunităţii, care să nu îi mai privească ostil – după cum o arată cercetările: studiul „Percepţii şi atitudini ale populaţiei României faţă de fenomenul de discriminare în 2013", publicat de Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării (CNCD), relevă că peste 80% dintre conaţionalii noştri nu îşi doresc o persoană LGBT într-o poziţie publică de conducere, cum ar fi cea de parlamentar sau primar. Mai mult, 60% dintre ei nu ar accepta să fie rudă cu o persoană LGBT şi 51% nu şi-ar dori să lucreze alături de o asemenea persoană.

> *„Mă bucur că ştie cine sînt, aşa cum sînt eu cu adevărat."*

Subiectele abordate la această ediţie a festivalului au fost „autoreprezentare, solidaritate, comunitate şi vizibilitate. Prin acestea ne dorim să creăm un spaţiu de dialog, să aducem oamenii împreună şi să găsim noi căi ca glasurile comunităţii noastre să fie auzite, văzute şi reprezentate", a declarat **Cristina Iacob**, coordonatoarea voluntarilor ACCEPT.

Daniela Prisăcariu, coordonatoarea festivalului, consideră că ediţia de anul acesta a implicat vădit mai mulţi oameni: „Dacă la început eram două-trei persoane care încercau să îşi dea seama cum pot să facă o lună întreagă de evenimente, acum am crescut, şi mai bine de zece voluntari s-au alăturat echipei şi au făcut ca festivalul să fie din ce în ce mai reprezentativ şi mai descentralizat."

Poveşti de coming out

Cristina Iacob, coordonatoare de proiect şi asistentă de voluntari la ACCEPT, povesteşte despre cîteva dintre evenimentele festivalului: „Am avut o primă întîlnire a grupului de sprijin LGBT: acesta îşi propune să adune oameni din comunitate şi să discute o dată sau de două ori pe lună despre teme care-i preocupă. Prima temă a fost *coming out*-ul."

Coming out-ul e una din problemele principale cu care se confruntă o persoană cu altă orientare sexuală decît majoritatea: cum împărtăşeşte acest lucru celor apropiaţi, în special părinţilor. Majorităţii celor pe care i-am cunoscut la o asemenea întîlnire nu le-a fost deloc uşor să-şi divulge orientarea. Unii au amînat dezvăluirea ani de zile: „Lucram deja de doi ani la Asociaţia ACCEPT cînd mi-am făcut *coming out*-ul faţă de mama mea. E ciudat, dacă mă gîndesc acum, că nu ştia acest lucru, deşi apărusem la TV vorbind despre Gay Pride şi despre subiecte ce ţin de comunitatea LGBT.

Însă frica de a fi respins nu ţine cont nici de vîrstă, nici de punctul în care eşti tu cu acceptarea de sine. Deşi eram foarte OK cu identitatea mea, nu le-am spus părinţilor că sînt *queer* pentru că îmi era teamă că vor reacţiona negativ, că îi voi dezamăgi. Însă, cu timpul, a devenit din ce în ce mai greu să le omit acest aspect atît de important din viaţa mea, mai ales că probabil 80% din ea se învîrtea în jurul lui: pe lîngă identitatea mea, mai era şi relaţia cu partenera şi job-ul de la ACCEPT.

Pînă cînd, după o vacanţă de Crăciun petrecută cu familia acasă, mama m-a condus la gară şi mi-am făcut curaj (după alte două încercări eşuate) să deschid subiectul. Se pare că mama deja ştia, sau cel puţin bănuia, însă nu a vrut să fie intruzivă sau poate că încă mai spera că nu e adevărat. S-a mulţumit să afle că sînt fericită, deşi în ţara asta nu e cel mai uşor lucru să fii LGBT.

Între timp, după o perioadă în care nu am vorbit despre asta, mama a început să mă întrebe lucruri, să se informeze şi să fie dornică să afle mai multe despre mine şi viaţa mea. Aşa cum ar trebui, de altfel, să facă orice părinte interesat de binele copilului său. Acum mă simt confortabil să vorbesc cu mama despre mine, despre ceea ce fac şi despre relaţia mea. Mă bucur că ştie cine sînt, aşa cum sînt eu cu adevărat." (Daniela Prisăcariu)

„*Timing is everything!* Starea în care sîntem în momentul respectiv transmite atît de multe! Eu i-am zis mamei că nu sînt heterosexuală cînd eram în recuperare după prima decepţie în dragoste, pe la 20 ani. Doi ani mai tîrziu m-a certat, mi-a spus că mult timp a asociat momentul *coming out*-ului meu cu suferinţa mea. Iar acesta a fost primul ei gînd în toată perioada de negare.

I-am dat cel mai bun argument pentru cîteva luni de zile ca să nege realitatea mea, realitatea care m-a făcut să simt fluturaşi pentru prima oară, realitatea care mi-a schimbat viaţa în bine, realitatea de a *simţi* pentru prima oară.

Momentul cel mai marcant a fost cînd mama s-a îndrăgostit. Îmi povestea despre cărţile care acum au sens şi nu mai sînt doar înşiruiri de cuvinte siropoase. M-am lăsat pe spate, i-am zîmbit frumos şi i-am zis că am simţit asta doar cu persoane de acelaşi sex (pentru a mia oară). A ridicat privirea către mine, mi-a zîmbit, şi am simţit pentru prima dată că a înţeles că nu e o alegere şi că nu e despre ea sau despre teribilism. A înţeles că asta sînt eu şi aşa sînt fericită!" (Ileana, 25 ani, Bucureşti)

La întîlnirea cu familiile persoanelor LGBT – *Rainbow families* –, cei prezenţi, în general voluntari ACCEPT tineri, au povestit despre relaţiile cu părinţii lor: acestea oscilau de la omitere (mulţi nu le-au spus niciodată...), la lipsă de acceptare din partea acestora şi la acceptare, dar lipsă de expunere publică (membrii familiilor lor nu au vrut să fie prezenţi la respectiva întîlnire).

Filme, spectacole, socializări

Cristina Iacob continuă povestea lunii LGBT: „Au fost o mulţime de filme în program: unul din 1970 (*Myra Breckinridge*, SUA, 1970, Michael Sarne) – o satiră cu un personaj *transgender* – unul dintre primele filme pe subiectul ăsta. Au mai fost o serie de documentare: *Queer Artivism* (Slovenia, 2013, Masa Zia Lenárdic & Anja Wutej) – despre un festival de film *queer* din Europa – o echipă de regizori s-au plimbat pe la diverse festivaluri şi i-au întrebat pe organizatori care au fost piedicile, dar şi de ce au fost importante; apoi documentare cu focus pe Rusia – *Children 404* (Rusia, 2014, Pavel Loparev & Askold Kurov) – despre legea împotriva propagandei orientărilor sexuale netradiţionale şi un proiect care s-a născut în urma acestei legi – în care persoanele LGBT erau văzute ca nişte oameni bolnavi: în 2013, o fată a dezvoltat un fel de forum în care tinerii care fuseseră victime ale *hate crimes* îşi scriau unii celorlalţi sub anonimat. Numele filmului vine de la eroarea de pe Internet – *„Error 404, page not found"*.

A mai fost o piesă de teatru – *Who are you?*, în regia Amaliei Olaru şi scenografia Herminei Stănciulescu. Am avut primul *same sex speed dating*, un party de Valentine's Day, un atelier de improvizaţie, un spectacol de improFUN – cu o trupă de actori amatori, care a implicat şi publicul."

Cine sînt cei care participă la aceste evenimente? „Vin oameni şi din afara comunităţii. Există şi grupuri care participă la toate evenimentele, şi pe care-i cunoaştem. Dar sînt şi alţii, mai puţin cunoscuţi. Au început să se mai mişte lucrurile, să participe din ce în ce mai mulţi oameni. Tineri, în general." (Cristina Iacob)

Alexandra Carastoian, voluntar ACCEPT şi una dintre organizatoare, consideră că „anul acesta lucrurile sînt mult mai aşezate. Se ştie ce se doreşte să devină Luna istoriei LGBT: un festival al voluntarilor, organizat de oameni care vor să facă evenimente. Anii trecuţi nu erau atîţia voluntari înscrişi în asociaţie, a existat şi un magnetism între oameni, s-au chemat unii pe alţii, s-au ademenit să vină şi să participe la evenimente. Sînt de aproximativ opt ani în Bucureşti şi constat că e o mare diferenţă. Înainte se mergea în localuri de subsol, despre care nu ai afla în mod normal. Acum nu mai e aşa. Avem acces în localuri... normale, chiar cunoscute.

Ne lovim de scepticism, însă, după un prim eveniment, oamenii de acolo se relaxează. Pentru că venim în număr destul de mare, depăşind numărul celor care participă de obicei la evenimente, şi atunci şi patronii localurilor realizează că pot face profit. De exemplu, cei de la Epic ne-au zis să mai venim, pentru că sîntem un grup foarte unit şi le place cum ne distrăm."

Încet-încet, şi evenimentele persoanelor LGBT sînt mai uşor acceptate de către cei din jur. **Teodora Ion-Rotaru**, asistent de proiect la ACCEPT, însărcinată cu PR-ul şi comunicarea, crede că: „La Luna LGBT vin tot mai multe persoane an de an. Subiectul intră în normal în mass-media şi în alte medii de promovare. Subiectele LGBT sînt privite ca normale de către televiziunile de ştiri."

■ ■ ■

PUBLICITATE

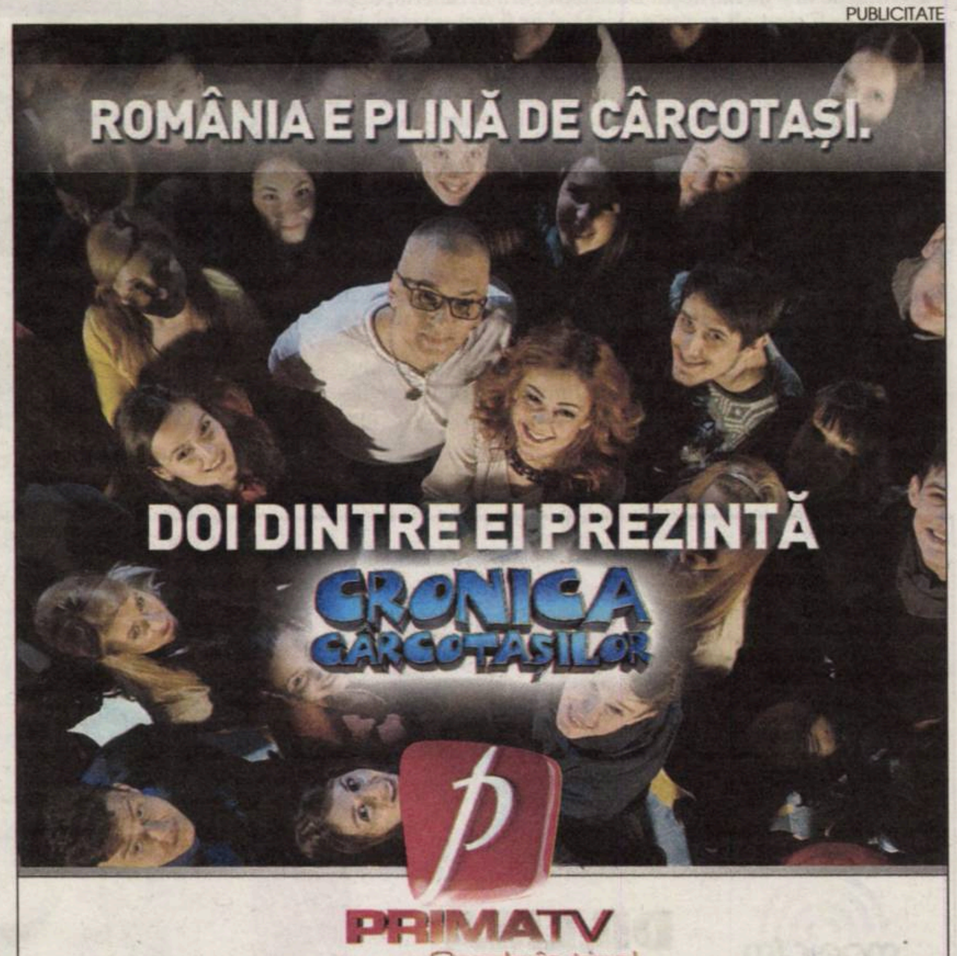

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAŞI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAŞILOR
PRIMATV
Crede în tine!
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

Biblioteca ASTRA SIBIU

Cu ochii-n 3,14

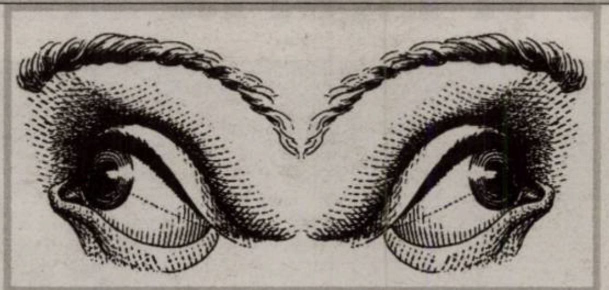

ŞTII TU CE-A FĂCUT INDESTRUCTIBILA LOGICĂ A SPECIALIŞTILOR PENTRU GENERAŢIA MAI CALDĂ? A FĂCUT O GREŞEALĂ, DUPĂ CARE CORTINA A CĂZUT

■ În piaţă, o voce iese dintr-o femeie şi spune către cineva: „Ştii tu ce-a făcut mămica în tinereţea ei?". Răspunsul mi s-a părut a fi la mintea găinii: o făcuse pe aia care grăia. (**D. S.**)

■ Miron Cozma a declarat miercuri, 25 februarie 2015, în cadrul unei dezbateri pe tema Mineriadei din iunie 1990, că nu are remuşcări pentru persoanele ucise în timpul evenimentelor, întrucît el ar fi fost adus cu forţa la Bucureşti. Indestructibilă logică a răului. (**L. V.**)

■ Titlu pe evz.ro: „Ginseng românesc. Mulţi bărbaţi şi-au rezolvat problemele cu acest afrodisiac puternic". E vorba despre brînca-ursului, scrie în articol, care cică are tot felul de proprietăţi, „potrivit specialiştilor". Eu însă vreau să pun o problemă de perspectivă culturală, ca să ieşim odată din complexele astea de inferioritate: de ce n-am considera ginsengul o „brînca-ursului chinezească"? (**M. V.**)

■ Întrebat de *Stereogum* ce părere are despre Spotify, *stream*-ul unde poţi asculta gratuit albumele celor mai tineri artişti, Noel Gallagher, chitaristul care a creat mai vechea trupă Oasis şi mai noua High Flying Birds, a răspuns aşa: „Nu-mi place Spotify. Nu sînt de acord cu *streaming*-ul. Prefer să cumpăr muzica, nu s-o închiriez. Pentru generaţia mea, muzica nu se închiria, se cumpăra. Nu sînt cel mai potrivit pentru a fi întrebat asta, de vreme ce nu mai sînt tînăr şi nici nu mă consider artist. Dar cred că o trupă tînără ar prefera să vîndă o sută de discuri în loc ca albumul lor să fie ascultat gratuit de o mie de ori. Mie aşa mi-ar plăcea". (**M. C.**)

■ „Doi urşi, dintre care unul orb, au devenit dependenţi de alcool. Animalele sînt ţinute într-o cuşcă mică în spatele unui restaurant din Soci şi în ultimii douăzeci de ani au primit zilnic bere de la proprietarul localului, dar şi de la clienţii care se distrau pe seama lor. Asociaţia Big Hearts a intervenit şi a intentat proces pentru salvarea urşilor. Un tribunal din Rusia a decis eliberarea lor. Proprietarul animalelor a spus că le-a dat bere pentru a suporta mai uşor clima mai caldă de la Soci." Cei doi urşi vor ajunge la rezervaţia de urşi de Zărneşti. Dacă barul era în Siberia, urşii aceştia ar fi avut alt regim de viaţă şi ar fi fost, săracii, încălziţi de vodcă. (**A. M. S**.)

■ Prezentînd o ştire despre salvarea unor „urşi beţi" – animalele fiind ţinute captive într-un bar din Soci, unde li i se dădea alcool pentru amuzamentul clienţilor –, prezentatoarea a făcut o greşeală absolut onestă, spunînd că „ruşii beţi vor fi aduşi la dezalcoolizare în România". Acum, serios, de urşi beţi n-am prea auzit, dar de ruşi… (**S. G.**)

■ Spectacolul de la „Bulandra", din seara zilei de 21 februarie, cu piesa *Moartea unui comis-voiajor,* de Arthur Miller, a fost boicotat din sală de comportamentul necuvenit al publicului: „Nu putem vorbi şi noi, şi dumneavoastră în acelaşi timp. Dacă e vreun copil, să ştiţi că acesta nu e un spectacol pentru copii", s-a adresat sălii artistul Victor Rebengiuc, după care cortina a căzut, în aplauzele publicului. La final, după reluarea spectacolului, maestrul Victor Rebengiuc a adresat scuze aceluiaşi public, pentru incidentul neplăcut din debutul spectacolului. „Spre deosebire de toţi spectatorii anteriori, dumneavoastră aţi avut privilegiul să urmăriţi spectacolul de două ori", a adăugat, cu umor amar, domnia sa. Nu, maestre Victor Rebengiuc, nu, doamnelor artiste Mariana Mihuţ, Dana Dogaru & comp., nu domniile voastre aveaţi a formula un regret, noi vă rugăm să primiţi mulţumirile şi scuzele noastre… noi, păcătoşii. Părinţi care-şi tîrăsc copiii normali la spectacole pentru oameni mari, la *Recviem*-uri şi corale în limbi moarte, cu aroganţa că numai astfel Goe al lor va rodi precoce. Educată la pansionul pentru mamiţe, noua generaţie rodeşte. La teatru, birjar! (v. şi „Antinostalgia" din p.10) (**R. M.**)

ŞTIŢI CÎŢI OAMENI FĂRĂ ADĂPOST SÎNT FRAŢI CU SCENA?

■ Leo de la Strehaia: „Ştiţi cîţi bani bag eu lunar în Renata?". Renata nu e un model de maşină, ci o fată care l-ar fi părăsit. (**A. M. S.**)

■ În SUA, pe Coasta de Est, ninsorile abundente fac ravagii: au murit îngheţaţi, pe străzi, oameni fără adăpost, sute de şcoli s-au închis, traficul rutier şi cel aerian sînt paralizate, s-au înregistrat pagube în valoare de multe milioane de dolari. Se caută responsabili – cineva trebuie să plătească pentru toate astea. Deocamdată, Poliţia din New Hampshire a emis un mandat de arestare pentru marmota Phil. Membrii Ordinului Marmotelor s-au bulucit, şi anul acesta, la 1 februarie, potrivit tradiţiei, să-l scoată pe Phil din vizuină, iar animalul a prezis că iarna va mai dura doar şase săptămîni, fără să pomenească nimic de munţii de zăpadă. Chestia cu mandatul de arestare sper că e o glumă: doar n-or să-l transforme pe Phil în marmotă ispăşitoare. (**M. M.**)

■ Aflu că elegantul „carmin" romanic şi bolovănosul „kîrmîzî" turcesc sînt fraţi după acelaşi tată arabo-persan *qirmizî,* cu originea sanscrită *krmi;* iar toate trimit, ca şi sinonimul cromatic „vermillon", la coşenilă – viermişorul cu măruntaie roşu-aprins. (**M. P.**)

■ Am primit din Statele Unite un plic pe al cărui timbru era portretul lui Richard Feynman, cel care a pus bazele fizicii cuantice, considerat a fi cel mai important fizician din ultima jumătate de secol. Am răspuns acelei scrisori printr-un plic pe al cărui timbru românesc era o reproducere cu scena Naşterii Domnului. (**M. C.**)

CA DE OBICEI, BUCUREŞTIUL ARE ŞANSA DE A INTRA ÎN DEPRESIE

■ Ofertă de nerefuzat pentru doamne şi domnişoare, la un restaurant de pe Şoseaua Giurgiului: „7 şi 8 martie, 99 lei de persoană. Muzică live, ca de obicei fără manele". (**A. P.**)

■ „România în top 10 în lume", glăsuieşte titlul unui comunicat de presă primit zilele trecute. „În sfîrşit, îmi zic, scăpăm de obsesia că sîntem ultimii din Europa." Şi deschid comunicatul. La ce sîntem printre primii zece? La Monopoly. Adică Bucureştiul are şansa de a intra pe „harta Monopoly" dacă va primi un număr suficient de voturi. Eu zic să votăm, că poate la joc o să avem parte de investitori mai buni decît cei din realitate. (**M. V.**)

■ Săptămîna trecută, ştirile cu animale au fost mai tari decît ştirile cu oamenii: un cîine poliţist din Hîrlău, judeţul Iaşi, a evadat de la serviciu, un tigru de la grădina zoologică din Galaţi a scăpat de depresie cu ajutorul a doi şoricei, o bufniţă a terorizat asiduu locuitorii unui orăşel din Olanda, o fetiţă din Seattle care hrănea ciorile a început să primească tot felul de mici cadouri de la păsări (nasturi, agrafe, mărgele ş.a.), doi urşi din Rusia vor fi aduşi la dezalcoolizare în România. Cred că, dacă am lăsa ordinea mondială pe seama animalelor, s-ar descurca mai bine ca noi. (**L. V.**)

AM PRIMIT
VESTE

© E. Farkas

PUBLICITATE

MARIZA
24 MARTIE 2015
SALA PALATULUI BUCUREŞTI
magicfm Muzica inimii tale
DILEMA VECHE
PRIMATV
INFO MUSIC 220.ro PUTEREA CATAVENCII
BILETE: Eventim.ro, magazinele Orange, Domo, Germanos, Vodafone, Humanitas, Cărtureşti
sau în rate prin CARD AVANTAJ 2 RATE la sediul Eventim şi Events.

Biblioteca „ASTRA"
SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **578** ■ 12-18 martie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro 3

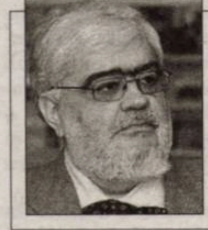

ANDREI PLEȘU

„Europa «à la grecque»“

pagina **3**

Interviu cu

ADRIAN GHENIE

paginile **14-15**

ANCA ȘERBĂNUȚĂ

„Melancolia lui Fawad“

paginile **22-23**

La psiholog

„Orice aș explora, găsesc urmele unui poet care a fost acolo înaintea mea.“

SIGMUND FREUD

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

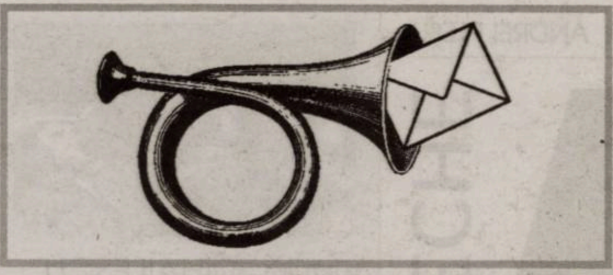

turneu de inbox

NR. 577

Articolul lui Cristian Ghinea, „Ce aşteaptă un om de dreapta de la un nou partid de dreapta“

Bătălia pentru sufletul ortodoxiei

Pasajul acesta din articolul lui Cristian Ghinea – „Să ne uităm la cea mai mare provocare externă: intrăm într-un nou Război Rece. Nu vă iluzionaţi că e vorba despre Putin, că dacă dispare Putin se termină. Statul rus de azi a fost reconstruit în jurul unor idei, e fascismul de stat pur, cu un lider autoritar, cu un partid autoritar, cu liste de duşmani asasinaţi. Fascismul de stat rus provoacă lumea liberă, iar noi sîntem în avanpost. De aceea, trebuie să fim mai atenţi la ce ne uneşte decît la ce ne desparte. Se va da o bătălie pentru sufletele oamenilor şi trebuie să fim pregătiţi pentru ea. Să spunem limpede că România este avanpostul lumii libere aici şi că fascismul euro-asiatic nu îşi are locul la noi. Fascismul euroasiatic va căuta să ne despartă. Se va da o bătălie pentru sufletul Bisericii Ortodoxe Române, se va spune oamenilor religioşi că ei trebuie să ţină cu Orientul. Dacă pierdem Biserica, dacă împingem Biserica în tabăra euroasiatică, va fi o catastrofă. Chestiunile care ne despart, chestiunile care mă despart pe mine de Adrian Papahagi sînt mărunte faţă de cele care ne unesc şi sînt mărunte faţă de încercarea căreia trebuie să îi facem faţă împreună: fascismul euroasiatic“ – ar trebui pus pe Mediafax şi preluat de toate ziarele. E senzaţional de bine formulat şi realitatea descrisă este înspăimîntătoare.

Bătălia pentru sufletul ortodoxiei româneşti, în sînul ortodoxiei româneşti, a început deja. Şi tare mă tem că doamna Macovei a început această bătălie cu o înfrîngere majoră, atunci cînd a cerut scoaterea orei de religie din şcoli. (Cred că e singurul politician din lume, autodeclarat de dreapta, care, în timpul campaniei electorale, cere restrîngerea activităţii Bisericii.) Bătălia aceasta nu poate fi purtată cu argumente din afara Bisericii, ci doar cu argumente dinăuntrul Bisericii. Pentru Biserică timpul se măsoară în mii de ani, şi criteriul adevărului e Hristos; Biserica se raportează la Hristos, nu la unul sau altul dintre modelele de corectitudine politică. Argumente gen „democraţie“, „drepturile minorităţilor sexuale“ sînt, în Biserică, în cel mai bun caz hilare. Se poate vorbi despre „libertate“, e un element principal încă de pe vremea apostolilor, însă sensul cuvîntului e un pic diferit de cel utilizat în campaniile electorale moderne, căci se raportează la eternitate. Cei care se luptă pentru sufletul ortodoxiei şi nu înţeleg asta au pierdut deja.

În cazul Vladimir Putin există însă argumente destule înăuntrul Bisericii împotriva fascismului euro-asiatic. Vladimir Putin minte, ucide, fură, incită la ură. Faptul că o face în numele Bisericii este o circumstanţă agravantă, nu atenuantă, căci ia în deşert numele lui Dumnezeu. Iar naţionalismul în numele ortodoxiei e pur şi simplu filetism, adică o erezie.

La rîndul meu, de dreapta fiind, aştept de la un partid de dreapta fondat de doamna Macovei aceeaşi onestitate eficientă pe care dînsa a avut-o ca ministru. Şi mai aştept o anume dreaptă măsură. (...)

adăugat de georgefelix
la 9 martie

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Albumul *Ştefan Câlţia. Locuri* (Muzeul de Artă Timişoara & Editura Curtea Veche, 2014), 130 de pagini de reproduceri color, cu un cuvînt înainte de Victor Neumann, „şi o incursiune în atelierul şi grădina artistului de Dan C. Mihăilescu“, din care şi citez: „Multe dintre lucrările sale cred că l-ar fi încîntat pe Fellini. Alte colţuri de pînză l-ar fi făcut să palpite pe Beckett prin ochii lui Vladimir şi Estragon. Te mai loveşti de o tăcută, uneori sumbră, alteori ludică, tulbure forfotă bruegeliană cu stop-cadre demne de Bosch, dar fără intenţii moralizatoare... Paradoxal, cu cît sînt mai captivant desfoliate şi mai generos decriptabile simbolurile – mai precis însumarea lor –, cu atît mai mult se umplu de taine“. Albumul se încheie cu încă un text critic şi o biografie însoţită de fotografii din arhiva de familie a pictorului. (Marius Chivu)

■ Noua carte a lui Teodor Baconschi, *Facebook. Fabrica de narcisism* (Editura Humanitas). Autorul se declară fascinat de Facebook, dar analizează critic acest nou univers în care oamenii interacţionează mai ales (sau doar) prin *like* şi *share*. Citiţi-o, e o carte care ar merita să creeze o dezbatere substanţială în cultura română. (Mircea Vasilescu)

■ Citiţi de pe acum cartea lui Adrian Schiop, *Soldaţii. Poveste din Ferentari* (Editura Polirom). E unul dintre cele mai bune romane din ultimii ani. Şi va fi ecranizat, în curînd. (Matei Martin)

■ *Aferim!*, filmul lui Radu Jude, intră în cinematografele din toată ţara. Mergeţi să-l vedeţi. E un *road movie* de epocă, la care îţi vine cînd să rîzi, cînd să plîngi. O poveste umană şi curajoasă, plasată la începutul secolului al XIX-lea, care vorbeşte deştept şi neaoş, într-o delicioasă limbă veche, despre prejudecăţi mereu actuale. (Ana Maria Sandu)

■ Alain Finkielkraut, *Şi dacă dragostea ar dăinui*, Humanitas, 2015, traducere de Vlad Russo – încă o carte pe tema dragostei (subiectul e, evident, inepuizabil). Despre care autorul spune: „Tot ce ştiu despre dragoste am aflat din experienţă, din filozofie – Platon, Kierkegaard, Levinas – şi din literatură. Subiectul prin excelenţă al romanului european este dragostea... Am încercat să trec peste neputinţa de a scrie romane încercînd să fac un fel de roman din romanele altora“. (Iaromira Popovici)

■ Începînd cu 11 martie şi pînă la sfîrşitul lunii, expoziţia de fotografie „Anii '80“ a lui Andrei Bîrsan, la Café Verona Cărtureşti. Fotografiile expuse sînt realizate în perioada 1981-1989 şi sînt poze „de familie“ sau instantanee din anii de liceu şi de facultate ai fotografului. Tocmai privesc una dintre ele: într-un liceu bucureştean, nişte băieţi îmbrăcaţi în uniforme joacă „laptegros“. O (anti)nostalgie în alb şi negru. (Adina Popescu)

■ „Poţi să îmi spui cărui gen al literaturii îi eşti dedicat, domnule Casanova?“ „Deocamdată studiez oamenii în timpul călătoriilor mele, domnule Voltaire.“ „E şi asta o metodă de a deveni cult, dar cartea omenirii e prea vastă. Studiază istoria, e mai simplu.“ „Istoria e plictisitoare! Pe mine mă distrează să studiez lumea.“ Acest dialog între Casanova şi Voltaire poate fi una din cheile la care trimit *Memoriile lui J. Casanova de Seingalt, scrise de el însuşi.* Cum însă „lectura“ acestui opus nu prea mai intră în agenda cotidianului, spectacolul recent de la Odeon este, cu siguranţă, o replică scenică pe măsură, care contrazice, în timp, dezinteresul manifest al autorului faţă de mersul istoriei. Căci ceea ce impresionează în mod deosebit în montarea lui Dragoş Galgoţiu este tocmai reconstituirea magistrală a lumii barocului, într-o ameţitoare desfăşurare de forţe cum nu s-a prea mai întîlnit pe scena românească. Scenografia, costumele, pantomimă, dans, muzică, jocul burlesc al actorilor, într-un iureş ameţitor, dau concreteţe unei lumi în care celebrul autor – personaj nu mai puţin legendar al propriei opere – evoluează firesc, punctînd doar, din cînd în cînd... *sîntem în anul o mie şapte sute...* Pentru trăitorul de azi, într-un secol care debutează, nefast, sub semnul crimei la adresa culturii umanităţii, această teleportare în timp e deopotrivă o incitantă provocare, dar şi o fascinantă experienţă. (Ruxandra Mihăilă)

■ Săptămîna trecută s-a ţinut la Bucureşti Salonul Nautic Internaţional (are loc anual). N-am cum să-l mai recomand decît pe cel de anul viitor. E un loc unde se adună tot felul de bărci şi yacht-uri. Nu foarte luxoase, dar, în orice caz, nici ieftine. Evident, cei mai mulţi dintre români n-au bani pentru aşa ceva, dar salonul merită o vizită. Măcar şi pentru că după aceea poţi visa foarte frumos la mări calde, la porturi colorate şi la libertate deplină. Desigur, în urma unui asemenea eveniment s-ar putea să crească şi încasările la loterie, fiindcă pentru mulţi e singura şansă să-şi poată îndeplini un astfel de vis. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Religie şi politică**
- **Radio**
- **Auzul şi văzul**
- **Studiile în străinătate**

album dilematic

Lucian Costin

ACCESUL INTERZIS!
PROPRIETATE PRIVATĂ

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditâ de BRAT
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

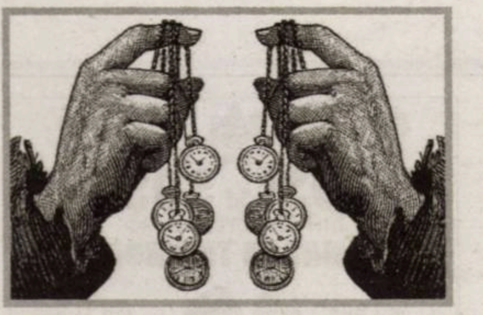

SITUAŢIUNEA

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Europa „à la grecque“

În ultimul număr din *Der Spiegel*, şase greci stau de vorbă despre situaţia politică şi economică a ţării lor: un ministru al noului guvern, primarul Atenei, un scriitor, o jurnalistă, o cîntăreaţă şi un om de afaceri (de fapt, o doamnă). Impresia generală este că aproape toţi sînt mai îngrijoraţi de soarta Europei decît de propria lor soartă. Iată ce spune scriitorul: „Îmi fac griji serioase cu privire la evoluţia europeană. Mi se pare că Europa a devenit un soi de bancă uriaşă, iar popoarele ei s-au împărţit în două categorii: cei care dau bani şi cei care primesc“. Nu e clar cum se face această împărţeală şi de ce Grecia socoteşte normal să fie printre „primitori“. De vină e, oricum, Germania, care dă, dar pune condiţii. În această ordine de idei, ministrul atrage atenţia că a ajuta Grecia e doar în aparenţă un avantaj pentru greci. A ajuta Grecia înseamnă, de fapt, a ajuta Europa. A o ajuta să supravieţuiască financiar, cultural, psihologic. A lucra pentru „demnitatea“ ei. Iar demnitatea e lotul celor din Peloponez: ei ştiu *să primească* demn, în vreme ce vest-europenii nu ştiu decît să *dea*, şi anume într-un mod nedemn. „Europa trebuie să se străduiască niţel mai mult“ – e de părere şi primarul Atenei.

O subtilă combinaţie de „iubire şi ură“.

Vrea Grecia să rămînă în zona euro? „Da“ – răspunde cîntăreaţa. „Dar numai dacă e mai bine pentru nivelul meu de trai. Nu vreau să fiu în Europa dacă trebuie să port mereu de gît stigmatul de datornic.“ Se observă, totuşi, că 70% din greci vor să păstreze moneda europeană. Într-un cuvînt, relaţia Greciei cu Europa e o subtilă (perversă?) combinaţie de „iubire şi ură“. „Vrem să fim europeni, dar *„à la grecque“* – spune scriitorul. „Avem o problemă de identitate.“

Există însă cel puţin două întrebări la care susţinătorii noului guvern nu au răspunsuri limpezi. Mai întîi, alianţa partidului de guvernămînt (care se recomandă ca „stîngă radicală“) cu partidul de extremă dreaptă (ANEL). Cîţiva dintre convorbitori (mai ales jurnalista) admit că alianţa cu pricina e inacceptabilă sau, în orice caz, nepotrivită („o regretabilă surpriză“). „Dar ANEL a fost singurul partid care a fost de acord cu programul nostru antiausteritate. N-am avut de ales!“ – explică ministrul. O a doua problemă ar fi distanţarea de Uniunea Europeană, dublată de o apropiere de Federaţia Rusă. Cîntăreaţa răspunde candid: „N-am fost niciodată în Rusia şi, de aceea, nu pot să spun dacă avem ceva în comun cu ruşii sau nu!“ Ministrul e, evident, mai „abil“: „Sîntem europeni, dar vrem să acţionăm independent. Şi nu ne gîndim deloc la Rusia. Mai curînd la un program de schimburi economice cu China“.

Îi preocupă, oare, pe convorbitori cauzele blocajului cronic în care se zbate societatea grecească? Da. Şi trebuie să recunosc că, dintr-odată, discursul lor îmi sună oarecum cunoscut. Iată: „Sîntem un popor de individualişti. Stăm prost cu societatea civilă. Avem o relaţie deficitară cu statul (din cauza ocupaţiei otomane…). Statul trebuie să se ocupe de noi, dar noi nu simţim nici un fel de răspundere faţă de stat. Totul se face pe baze personale, ceea ce duce, inevitabil, la clientelism. Evaziunea fiscală e foarte răspîndită. Şi corupţia, în general. Ar fi nevoie de o reformă profundă a serviciului public. N-avem o solidă clasă de mijloc“. Nu-i aşa că această „problematică“ e departe de a ne fi străină?

Ca peste tot, cei care au cîştigat alegerile promit soluţii definitive. Desigur, cîteva săptămîni nu constituie un interval de timp suficient pentru un bilanţ convingător. Dar ministrul (spre deosebire de jurnalistă şi de primar) e optimist: „Noua conducere a transformat Grecia, în numai 20 de zile, într-o temă planetară. Am reuşit să consolidăm dorinţa partenerilor noştri de a ne ajuta, fără să emită judecăţi pripite asupra noastră“. În orice caz, o primă „reformă“ e vizibilă: tot guvernul grec a renunţat la cravată. Ştaiful capitalist e, în mod curajos, abandonat. Se poartă stilul destins, tineresc, al celui încrezător în sine, pus pe treabă, cu mînecile suflecate. Asistăm la zorile unui ev nou. Aprins. Şi dacă totul merge bine, poate vom scoate din criză şi Europa…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

România exotică

La încheierea proiecţiei în avanpremieră a filmului lui Radu Jude, prima întrebare a fost, după cum mă aşteptam, „De ce sînt prezentaţi preoţii cu atîta lipsă de consideraţie?“ A urmat un comentariu binevoitor-uimit: „Este filmul unei rupturi, n-am mai văzut aşa ceva…“. Şi discuţia a culminat cu o formulare inocent-sinceră, demnă de toată atenţia: „Nu ştiu, e cumva… exotic!“ Era vorba despre Ţările Române în timpul regulamentelor organice, despre trecutul nostru nu foarte îndepărtat, despre începuturile construcţiei noastre naţionale. Este fascinant în ce măsură România este (sau poate a rămas…) o ţară exotică pentru români!

Nu este treaba mea, evident, să comentez filmul lui Radu Jude. Mă voi mulţumi aşadar să spun că mi-a plăcut foarte mult. Dar nu pot să nu mă întreb ce este atît de „exotic“ în *Aferim!*.

Aş începe cu faptul că este, după cunoştinţa mea limitată, printre puţinele filme ale „noului val“ românesc care nu se petrece în – şi nu are de-a face cu – (post)comunismul. Iată deci un prim element de depeizare, de „ruptură“ cu ceea ce devenise deja o previzibilitate. Este un lucru bun; aş spune chiar că este şi un semn de maturizare: putem să ne privim cu o oarecare distanţare şi să vedem şi lucruri ce s-au petrecut la o mai mare distanţă în timp, nu doar cele care ne privesc direct pe noi, aici şi acum.

Înseamnă atunci că *Aferim!* este un film istoric? Da şi nu…

Pe de o parte, documentarea istorică a Constanţei Vintilă-Ghiţulescu se vede pe tot parcursul filmului: detaliată şi bogată în acelaşi timp, necomplezentă, dar, evident, fără *parti-pris*. Pe de altă parte însă, nu am deloc impresia că Jude a vrut să facă un „film istoric“; mai mult, mi-l imaginez (sau vreau să mi-l imaginez…) amuzîndu-se cu întreaga echipă la gîndul cum ar fi filmat Nicolaescu o scenă sau alta. Căci – *en passant* – *Aferim!* este şi o ironizare cruntă a filmului istoric marca Sergiu Nicolaescu & co., adică o evadare din canonul clasic al naraţiunii istorice româneşti. De aici încep, am impresia, deruta, „ruptura“ şi „exotismul“, senzaţia de nemaivăzut.

Păi, cine a mai văzut film istoric fără eroi? Nu personaje principale, ci eroi adevăraţi, care au făcut istorie. Există şi ei în film, dar nu-i vedem, sînt doar o prezenţă ubicuă şi apăsătoare din spatele scenei. Noi nu-i vedem decît pe cei care au suportat istoria făcută de alţii – adică cei pe care nu prea sîntem obişnuiţi să-i vedem.

În acest sens, cea mai „exotică“ prezenţă o constituie ţiganii. Nu cei despre care ne-am obişnuit să spunem că „am văzut ţigani fericiţi“, ci ţiganii aşa cum au fost ei, adică robi. Despre ţigani ştim doar ce am auzit întîmplător pe culoarele facultăţii de la un student: „Cînd se naşte un ţigan, dispare o bicicletă“. *Aferim!* ne arată altceva: cînd se naşte un ţigan, apare un rob. Iar acesta poate fi vîndut, prigonit, chiar schingiuit, deşi „pravila“ interzicea deja la acea vreme un astfel de tratament. Ca şi în cazul jidovilor, care, după cum propovăduieşte un cucernic popă, ar trebui omorîţi cu toţii în numele Domnului. Suferinţa robilor ţigani chinuiţi în fel şi chip de români, iată într-adevăr ceva nemaivăzut: cum adică, ţiganii fac parte din istoria neamului nostru?

Dar şi „ţăranul român“, lipsit de eroism şi el, este o figură destul de „exotică“ în acest film. *Road movie, Aferim!* profită de drumurile încîlcite ale unui zapciu în căutarea unui rob ţigan fugit de la boier pentru a lăsa să defileze în fundal întreaga lume rurală a vremii. Reconstituită impecabil, de la aşezări la costume, aceasta nu arată nici ea aşa cum am fost obişnuiţi să o vedem: nimic demn de Muzeul Satului, nici o eternitate născută prin preajmă, nici un haiduc exemplar, doar sărăcie, tîlhărie, împăcare cu soarta şi iţiri nebănuite de omenie. De fapt, ţăranul român nu o duce mult mai bine decît robul ţigan. Nici cu boierii nu e prea clar cum stau lucrurile: pămînteni, fanarioţi, turci sau turciţi, stăpîni sau slugi în ţara lor? Nimic eroic nici în boierimea românească.

Păi, cine a mai văzut film istoric fără eroi?

În sfîrşit, nimic „românesc“, adică profund, autentic şi specific românesc în această românitate amestecată, care se află în plină prefacere istorică, dar care se crede încă într-o lume aşa cum a fost ea făcută de Dumnezeu. Un film românesc, despre istoria românilor, cu mulţi ţigani şi alţi „alogeni“, dar fără acea românitate imemorială care ne face să fim fie mîndri, fie depresivi, ei bine, aşa ceva chiar că este o „ruptură“.

Toate aceste ingrediente descriptive, etnografice, într-un fel, sînt perfect integrate şi slujesc o anumită viziune a filmului. La un prim nivel, am putea să o considerăm „ecumenică“. Refuzul eroismului este distribuit deopotrivă victimelor şi călăilor, căci nu există nici un eroism al victimei, aşa cum nu există eroism al dominaţiei. De asemenea, există ţigani mai buni sau mai norocoşi decît alţii, există şi ţărani omenoşi, există şi preoţi sau boieri mai buni, există chiar şi turci darnici. Nimic nu este în alb-negru şi nu există nici o urmă de mizerabilism în această poveste tristă. Dimpotrivă, un fir ludic subteran o însoţeşte de la un capăt la altul. Viaţa e aşa cum e; şi istoria, deopotrivă. Pentru un spectator român contemporan însă, deprins să perceapă realitatea, de pe micul ecran pînă la marea scenă a ţării, doar ca pe o confruntare între *good guys* şi *bad guys*, aşa ceva este mai degrabă surprinzător: *bine, bine, dar totuşi, cine e de vină?*

Tot de viziune ţine şi perspectiva „la firul ierbii“, organic legată de caracterul non-eroic al filmului. Ceea ce ne descoperă această perspectivă este faptul că noi, cei de astăzi, ne tragem din lumea lui *Aferim!* mai mult decît din Traian sau Decebal, Ştefan cel Mare sau Mihai Viteazul, sau chiar Ion sau Moromete. Brusc, spectatorul român nu mai ştie ce să răspundă la întrebarea „Tu al cui eşti?“.

Bine, şi atunci care este morala filmului? Păi, nu e… Film fără eroi, *Aferim!* este şi un film fără lecţii de morală, fără pilde istorice. Dar cu o miză curajoasă, care constă, într-un fel, tocmai în producerea acestei senzaţii de „exotism“: o altă privire, care descoperă o altă realitate, nemaivăzută, stranie, căci e aparent străină. Iar şocul realităţii poate trezi raţiunea din somn… *Aferim!* este astfel un soi de *Deşteaptă-te, române!* din care a fost suprimată fanfara.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

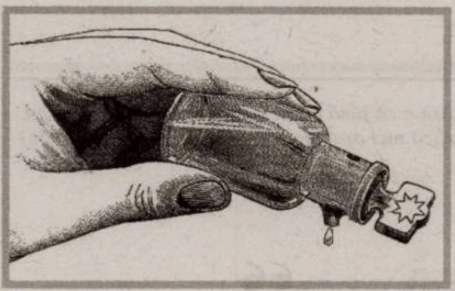

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Şoşoni şi şoşonari

Unele denumiri ale obiectelor de îmbrăcăminte şi încălţăminte dispar, altele îşi schimbă referentul, potrivindu-se noilor timpuri şi mode. *Şoşonii* evocă vremuri trecute, dar nu şi-au pierdut deloc actualitatea. Termenul provine din franceză, din substantivul *chausson,* aparţinînd familiei lexicale a verbului *chausser,* „a încălţa"; pronunţarea acceptată de norme e deviantă faţă de forma aşteptată *şoson,* corespunzătoare celei din franceză, şi se explică printr-un proces de asimilare fonetică, de modificare a lui *s* în *ş* sub influenţa unui alt *ş* (şi probabil a asemănării dintre silabele *şo* şi *so).* Definiţia din DEX identifică parţial *şoşonii* – „încălţăminte de iarnă (din pîslă, cauciuc etc.) care se poartă peste pantofi" – cu *galoşii;* în unele dicţionare este însă înregistrată şi o altă accepţie – „încălţăminte de casă făcută din pîslă" *(Dicţionarul limbii române,* DLR). Aceasta din urmă e mai apropiată de cea a etimonului francez, „încălţăminte de stofă sau piele suplă care ţine de cald piciorulului şi se poartă în genere acasă" *(Trésor de la langue française informatisé,* Tlfi), ale cărui atestări sînt vechi, din secolul al XII-lea (ca „încălţăminte de stofă moale"); în secolul al XVII-lea, cuvîntul desemna şi o încălţăminte uşoară de sport. Se pare că în română *şoşonul* a intrat la un moment dat pe teritoriul *galoşilor,* pentru a desemna un tip de galoşi mai înalţi, care acopereau glezna. Ziarele de la sfîrşitul secolului al XIX-lea cuprind publicitate pentru *„şoşon galoşi* cu lac rusesc" *(Epoca,* 9 decembrie 1889), iar compusul a circulat pînă mai tîrziu: „N-aveam nici o protecţie, eram singur, singur cu *şoşon-galoşii* mei noi-nouţi" *(Furnica,* 1912, nr. 23). Sensul principal al lui *şoşon* trebuie să fi fost iniţial acela etimologic, de încălţăminte de casă din pîslă; într-o piesă de teatru a lui Radu Rosetti, publicată în *Convorbiri literare* în paginile imediat următoare *Luceafărului* lui Eminescu (1 august 1883), un personaj are mania de a umbla în şoşoni: „umblă încălţat cu şoşoni de pîslă, ca să nu facă zgomot". În orice caz, la Caragiale termenul *şoşon* apare cu sensul „galoş„, în textul care menţine inevitabil în manuale şi în actualitatea literară cuvîntul şi în care obiectul e profund implicat în acţiune, chiar în poanta din final („am înţeles de ce maiorul ieşise un moment cu cheseaua în vestibul — ca să-mi toarne dulceaţă în şoşoni").

Obiceiul purtării galoşilor şi a şoşonilor-galoşi (formă de protecţie a încălţămintei, permiţînd intrarea în spaţiul interior cu pantofi curaţi) corespundea unor uzuri sociale, care puteau deveni problematice chiar în trecut, în lipsa un spaţiu sau comportament potrivit. În ziarul *Epoca* din 24 ianuarie 1889 e descrisă practica balurilor populare, la care „la garderobă îţi ia şoşonii plini de zăpadă, ţi-i înfăşoară în palton, leagă vîrtos cu funia şi-ţi dă un bilet".

Oricum, şoşonii – în varianta „galoşi înalţi" şi în cea de interior – se mai purtau în anii '60, ba chiar, cum rezultă din diferite comentarii şi rememorări din Internet, chiar mai tîrziu („îţi aduci aminte de *«şoşonii»* de pe «vremea lui Ceaşcă»", metropotam.ro). De fapt, cuvîntul se utilizează încă, prin extensie, adesea cu intenţie ironică, pentru diferite tipuri de încălţăminte comodă şi nu tocmai elegantă: „Epoca UGG-urilor, *şoşonii* bunicii, purtaţi de nepoată" (historia.ro); *„şoşoni* de casă model pisică" (allshops.ro); „Este alergarea în *şoşoni* minimalişti echivalentul alergării în picioarele goale?" (ankaberger.blogspot.ro); „Pădurarul hunedorean e cel mai cool! Direcţia Silvică Hunedoara l-a dotat cu *«şoşoni»* de 400 de lei bucata" (mesagerulhunedorean.ro); există *şoşoni pentru clăpari* sau *şoşoni de schi, şoşoni de spital* etc.

> *„Delia*
> i-a dat «şoşonii» *lui Matteo"*

În fine, cuvîntul persistă prin sonoritatea sa aproape onomatopeică, cu ecouri comice, care îl face potrivit pentru substituţii glumeţe în expresii, ca termen generic pentru încălţăminte sau ca echivalent cu *papuc* („Delia *i-a dat «şoşonii»* lui Matteo", agenda.ro) etc. Expresia *a dormi în şoşoni* – „a fi neatent, a părea adormit, a nu face nimic (atunci cînd situaţia ar impune o acţiune)" – activează sensul figurat al lui *a dormi,* apărînd adesea în comentarii politice: „ANI doarme în şoşoni" (hotnews.com), „Se pare că DNA-ul local doarme în şoşoni la comanda cuiva" (viata-libera.ro), „opoziţia doarme în şoşoni" (tecuci.eu). *A se pune în şoşonii cuiva* transpune probabil expresia franţuzească *se mettre dans les souliers de quelqu'un d'autre:* „Cum să te pui în şoşonii unui monstru" (clopotel.ro): „m-am pus în *«şoşonii»* celui care ar trebui să facă un astfel de demers" (rombel.com). Derivatul colocvial *şoşonar* denumea iniţial persoana încălţată nepotrivit pentru mersul pe munte; sensul peiorativ s-a extins asupra altor categorii de inşi (care, de exemplu, umblă pe jos şi au un statut social nu prea înalt); era folosit acum cîţiva ani pentru activiştii mărunţi ai unor partide, obligaţi să bată drumurile în campaniile electorale: „ca atare, *şoşonarii* partidului s-au mobilizat" (cadranpolitic.ro).

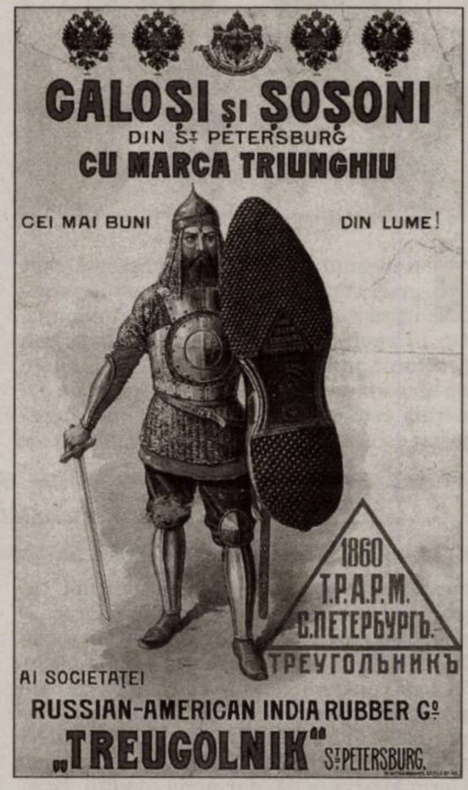

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

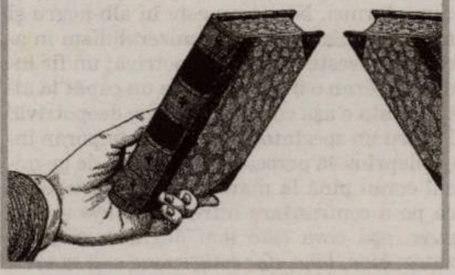

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

D'ale

Îmi povesteşte un amic:

„Eram profesor stagiar. Mă bătea gîndul să mă însor şi n-aveam un sfanţ. Într-o zi am aflat de la cineva că şefa mea de catedră se pregătea să-şi dea gradul. Familie, copii, gospodărie, viaţă grea. Cînd să-ţi mai faci vreme să scrii vreo 60-70 de pagini! Pe vremea aia, încă nu apăruse moda să-ţi iei un sabatic la puşcărie, să ai tihnă la scris. Toate pe capul tău. Se căuta, deci, o soluţie. M-am codit, dar nu prea mult, şi-am bătut palma. Îi scriu eu lucrarea, dar cu o condiţie: s-o dăm anonimă. Pe măsură ce produceam opera, urma să o predau intermediarului, capitol de capitol.

Zis şi făcut. M-am pus pe treabă. Era, dacă mi-aduc bine aminte, ceva cu genurile literare în activitatea didactică. Sau cam aşa.

Şcoala, în rest, mergea bine. Mai bine decît pregătirile de nuntă. Primisem, ca orice începător, clase de sacrificiu. Adică mai nimeni nu avea chef de învăţat. Iar cei cîţiva care şi-ar fi dat osteneala nu prea reuşeau să facă faţă cerinţelor din programă. Dar aveam şi copii buni. Îmi aduc şi acum aminte de o fată foarte isteaţă, întîmplător fata miliţianului. Voia să afle tot şi înţelegea surprinzător de mult pentru vîrsta ei. Îi luceau ochii de curiozitate. Ştiu că, din pricina ei, am dat-o-n bară mai bine de un trimestru – aşa era anul şcolar în vremea aia, împărţit în trimestre. Ştii, cînd eşti începător, nu reuşeşti să vezi feţele elevilor. Tot ce vezi e ca un fel de ceaţă, de nori buclaţi care alunecă leneş prin clasă. Iar cînd ajungi să desluşeşti vreun chip, simţi că l-ai prins pe Dumnezeu de picior. Şi chipul ăla rămîne, vreme îndelungată, martorul tău. După cum se uită cu interes sau se-ncruntă sau dă semne de plictis, ştii dacă ce faci e bine sau nu. Mi-au trebuit vreo cîteva luni ca să îmi dau seama că ţineam, de fapt, ore în doi, eu şi martorul, în vreme ce ceilalţi copii din clasă fixau lampa din tavan sau jucau ţifra pe sub bănci.

În rest, era bine. Pe vremea aia era, lîngă cancelarie, cămăruţa fumătorilor, unde îmi petreceam nestingherit recreaţiile, uneori în prezenţa vreunui alt vicios ocazional.

Într-o zi vine la mine, la fumoar, cu un mănunchi de hîrtii în mînă, şefa de catedră. Îmi spune că a început să lucreze la grad, că şi-a ales o temă dificilă... O ascult şi n-o ascult, cu ochii bleojdiţi pe hîrtii. Parcă le-aş şti de undeva.

Pe scurt, mi se solicita o opinie. O consultaţie. Primesc, afabil, hîrtiile: temă pentru acasă.

Acasă iau creionul roşu şi mă pun pe citit. Şi pe adnotat. Aicea parcă argumentaţia nu se ţine. Aicea s-ar cuveni dezvoltat. Aicea îmbogăţită baza de informaţie. Aicea chiar nu sînt de acord.

Peste cîteva zile, mă prezint cu tema făcută. Explic, perorez, polemizez, anticipez. Mi-aş dori să mai fie cineva alături de mine. Cineva cu simţul umorului.

Şi-uite aşa, cîteva luni de zile, scriu, corectez, explic. Monolog în doi.

Sînt, la un moment dat, invitat la o zi metodică, unde şefa mea urmează să prezinte o temă legată de lucrarea de grad. Invitaţia vine dimpreună cu rugămintea de a schiţa cîteva idei. Asta mă cam conturbă de la muncă, dar, treacă-meargă, umplu vreo două-trei pagini cu un punctaj tematic. Enunţuri eliptice, cu cratimă la început (pe vremea aia nu existau bumbi), cum se face.

> *„Îl văd ridicînd din sprîncene, derutat. Ce păcat!*
> *Tocmai despre asta ar fi vrut să scrie."*

Merg la întrunire. Se dă citire referatului, cu tot cu cratime. Nici chiar eu nu înţeleg nimic. Urmează discuţii. Vîr privirea cît mai adînc în pămînt. Noroc de inspectorul de specialitate, care ia cuvîntul şi perorează, volubil, despre calităţile referatului, cît şi despre inerentele lacune. De pildă, faptul că nu s-a făcut nici o referire la importanţa semnelor de punctuaţie pentru genurile literare.

Urmează chifteluţele, sucul – Cico – şi fursecurile. La plecare întreb, nedumerit, un coleg ce voia să spună inspectorul. Nu-ţi bate capul – îmi răspunde –, asta e marota lui. O zice la fiecare referat, indiferent pe ce temă. Pe vremea aia, semnele de punctuaţie se bucurau de altă apreciere decît azi.

Vine, în cele din urmă, şi ziua cea mare. Sînt invitat la susţinere. Mă învîrt, mă răsucesc şi pînă la urmă decid să mă îmbolnăvesc. E prea mult. Căsătoria înainte de toate.

Am crezut că, cu acest abandon, lucrurile s-au încheiat. Dar n-a fost să fie.

Peste ani buni, primesc un telefon. Şefa. Sigur, mi-aduc aminte, deşi a trecut ceva vreme. Acum băiatul ei s-a făcut mare, e la facultate, se pregăteşte să-şi dea licenţa. N-aş vrea să-l coordonez? De data asta, vreau să-mi repar nevolnicia. Mă roade o curiozitate. Băiatul e binecrescut, isteţ, cooperant. Merită o încercare. Cît despre alegerea temei, îi spun, eu de regulă mizez pe iniţiativa candidatului. E mai bine să propună el, cu o singură excepţie: problematica genurilor literare. Din punctul meu de vedere, a devenit caducă. Îl văd ridicînd din sprîncene, derutat. Ce păcat! Tocmai despre asta ar fi vrut să scrie."

Asta, ca să ne mai şi amuzăm un pic. Pe seama unor vremuri de ieri, de azi şi de mîine.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

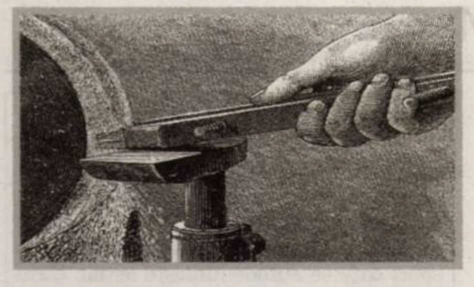

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Ora de religie: dilemele de-abia încep

Am semnat pentru ca fiul meu, din clasa zero, să meargă la ora de religie. De ce? Mărturisesc: din teamă. Mă tem ca nu cumva, în atmosfera deja creată, copilul să fie ostracizat sau marginalizat, din motive pe care eu le pot înţelege. El, însă, nu. Un copil de şase ani nu va înţelege niciodată de ce el trebuie să fie izolat, de ce trebuie să fie trimis în ultima bancă sau, mai rău, pe hol, în timp ce colegii săi stau în bănci.

Asta e o chestiune pentru oameni mari, care depăşeşte puterea de înţelegere a unui copil. Am urmărit dezbaterile pe această temă. Şi am constatat că despre copii nu prea se vorbeşte.

Copiii au devenit teatrul de război al adulţilor. O mare ciudăţenie pentru o ţară europeană, dar asta este. Biserica Ortodoxă Română – o instituţie formată din oameni şi prea adesea cu interese cît se poate de omeneşti, dacă nu chiar mult prea omeneşti – a cîştigat. Înţelege ea preţul? În orice caz, e o victorie în faţa căreia se pot lua în calcul diferite forme de rezistenţă. Pentru că întrebările persistă.

Nu ne rămîne decît să sperăm că ora de religie va transmite doar valorile general umane şi că va găsi calea către sufletele încă atît de sensibile ale copiilor. Poate că, înainte de a li se băga în cap dogme şi fraze sobre, gata mestecate, îi va încuraja pe copii să caute, să-şi pună întrebări. În definitiv, despre asta ar trebui să fie şcoala. Voi avea atunci toate motivele din lume să mă felicit pentru semnătura dată. Dar dacă vor încerca să le sădească în suflet copiilor sămînţa intoleranţei, a respingerii faţă de tot ce e „altfel“, în loc să le deschidă minţile şi inimile către lume? Destule exemple din programă sau din manuale justifică astfel de temeri.

Partea bună este că am supravieţuit unui regim totalitar, deci avem experienţa rezistenţei pasive în faţa presiunii orelor de educaţie politică din timpul comunismului.

În perspectiva anului viitor,
şcoala trebuie să ofere alternative.

Familia, părinţii şi bunicii au avut un rol esenţial. Dacă ei au reuşit să ne păstreze minţile deschise, în vremuri atît de complicate, în care un singur cuvînt greşit scăpat în timpul orelor putea atrage nenorocire asupra întregii familii, de ce nu am reuşi noi, azi, în vremuri cu mult mai relaxate?

Da, e o problemă că dublul limbaj încă mai funcţionează, la un sfert de secol după prăbuşirea totalitarismului („Nu e chiar aşa cum ţi se spune la şcoală, dar asta ţine-o pentru tine, nu le-o spune lor“). Dar e o problemă căreia cred că putem să-i găsim răspuns. Şi mă bazez mai ales pe extraordinara inteligenţă a copiilor zilelor noastre.

Mai întîi de toate, este greu să le insufli copiilor de azi idei simpliste, generatoare de intoleranţă. Eu, unul, nu încetez a mă minuna de felul în care funcţionează minţile lor, gata să descarce programe sau jocuri de pe Internet înainte de a învăţa să citească. În comparaţie cu noi, ei se găsesc, pur şi simplu, pe un alt palier de gîndire.

Acasă, înainte de culcare, citim despre „marea explozie“, despre animalele preistorice, despre planete, stele şi galaxii, despre călătorii cosmice, despre energia solară sau despre pionierii aviaţiei. Acestea sînt poveştile copiilor de azi. Ileana Cosînzeana a murit de mult. Încearcă să le spui copiilor de azi că Pămîntul e plat şi că omul a fost făcut din lut. Vor rîde de tine cu gura pînă la urechi. Rămîne însă problema noastră, a adulţilor.

De bine, de rău, am semnat. Statul laic şi democratic, statul european al deschiderii şi toleranţei e mulţumit, se întoarce pe partea cealaltă şi începe să sforăie. Cică totul e în regulă dacă ne-a dat posibilitatea să semnăm, nu-i aşa, liberi şi în cunoştinţă de cauză. Nimic mai greşit. Statul laic şi democratic, statul european al secolului XXI a capitulat atunci cînd ne-a refuzat alternativa. Nu există democraţie în afara alternativei.

Şi aici este problema şcolii, care ne-a pus în faţă formulare pe care să le semnăm pentru că aşa trebuie sau aşa e mai bine. Şcoala este aceea care trebuie să-şi revadă programele şi să scoată din ele tot ce însemnă zgura intoleranţei, tot ce caută să pună frînă libertăţii de gîndire.

Şi şcoala mai este obligată la ceva: să ofere cu adevărat alternative la cursul devenit, pînă la urmă, opţional. Este adevărat, decizia Curţii Constituţionale a venit pe neaşteptate şi este foarte greu de pus în aplicare în această ultimă parte a anului şcolar. Dar în perspectiva anului viitor, şcoala trebuie să ofere alternative. Iar dezbaterea exact de aici ar trebui să înceapă. De ce nu i-am învăţa, de exemplu, pe copiii noştri ce înseamnă să fii european şi român în Europa? Şi de ce să nu ni se dea posibilitatea alegerii?

***Ovidiu Nahoi** este realizator la Money Channel TV.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Creşterea şi descreşterea sociologiei

– o poveste dîmboviţeană, tristă –

Dintre ştiinţele zise „sociale“, probabil că soarta cea mai spectaculoasă în lumea românească de după 1990 a avut-o sociologia. După căderea comunismului, foarte rapid, lumea românească a învăţat cum stă treaba cu sondajele de opinie. Ca să rezum vulgata în materia asta, sondajele sînt acele măsurători ale opiniei publice care îţi spun cine cîştigă alegerile dacă (vorbă de lemn din chestionarele noastre!) alegerile ar avea loc duminica viitoare. Sondajele au devenit un fel de bol de cristal ştiinţific, în care „vrăjitoare“ cu temei academic pot citi viitorul. Nu i-a luat mult minţii româneşti să-şi imagineze că, dacă cineva poate citi viitorul, se cheamă că îl poate şi influenţa. A început, aşadar, apetitul feluritor oameni puternici pentru sociologi (perfect identic ca mecanism psihologic cu apetitul antic şi feudal al monarhilor pentru cititori în stele şi detectori de destin). Pe logica pieţei, cînd a apărut nevoia a apărut şi oferta. Pe măsură ce interesul general pentru sondaje a crescut, numărul celor care au anunţat că sînt specialişti în facerea, dar mai ales în desfacerea sondajelor a crescut şi el. Au apărut puzderie de „institute de sondare“ şi încă şi mai mulţi comentatori de sondaje. A venit moda cuvintelor „trend“, „notorietate“, „încredere“, „intenţie de vot“ şi alte asemenea.

Însă inflaţia de sondaje a dus la un recul al prestigiului profesiei. Nu doar că în momentele cruciale s-a dovedit că sondajele spun neadevăruri. Votul prezidenţial din 2014 fiind doar ultimul moment eclatant în care s-a dovedit că sondajele de opinie se înşeală. Dar a apărut ideea de tot idioată şi cumplit de otrăvitoare că sondajele au şi efect manipulator. Nu ştiu cine a venit cu ideea că graficele de pe televizor au efect halucinogen asupra maselor. Că, dacă vrei să influenţezi o opinie, spui prin uneltele tale de propagandă că toată lumea crede ceva, cînd de fapt nu e aşa, şi ai rezolvat treaba.

De altfel, cazul sondajelor este, cumva, similar cu cazul presei. Toată lumea e de acord că presa minte, dar totuşi încrederea în presă e foarte ridicată – ne spun… sondajele. De ce? Pentru că termenul „presă“ e general şi cuprinde atît presa cu care nu sîntem de acord şi care, evident, minte, dar şi presa cu care sîntem de acord şi care, la fel de evident, spune adevărul. Să zicem că un credincios al sectei mediatice a lui Dan Voiculescu este întrebat dacă are încredere în presă. Va zice, cel mai probabil, „da“, gîndindu-se la Antena 3, *Jurnalul naţional* şi altele asemenea. Întrebat dacă presa minte, va zice „da“, gîndindu-se la *Evenimentul zilei, România liberă* sau la B1 – cuiburi de trădători băsişti nenorociţi. Cam aşa e şi cu sondajele. Înclini să le crezi pe cele care te confirmă. Or, problema cea mai mare a sondajelor de opinie este chiar asta: că au ajuns ca presa.

Prestigiul real, temeinic, al sociologiei vine din conţinutul ei epistemologic – e ştiinţă! Cînd a ajuns ca presa, adică opinie partizană, şi-a pierdut forţa reală. De nu cumva şi-a pierdut identitatea însăşi. Spectacolul televizual al alegerilor, în care fiecare televiziune de ştiri anunţă sondajul ei care, să vezi drăcie, coincide perfect cu opţiunea electorală a postului, a devenit un divertisment cu nervii încordaţi. Televiziunile de propagandă au, deja, „institute de casă“ menite să fabrice sondaje care să dea apă la moară propagandei. Sondaje precum cel în care 74% din români cred că Dan Voiculescu e nevinovat sînt, evident, o plăsmuire jenantă. Şi, totuşi, e sondaj. Făcut de două institute de sondare a opiniei publice. Unde presupun că lucrează sociologi, nu jurnalişti şi nici politicieni.

Un milion de oameni
nu se reped la vot de pe o zi pe alta!

Pe lîngă pericolul afilierii politice, „de casă“, mai există şi limitări – cît de fireşti sînt nu ştiu, alţii trebuie să spună. La momentul electoral din noiembrie 2014, e limpede că nici un institut de sondare nu a putut prevedea venirea la vot a un milion de oameni în plus faţă de toate estimările şi bascularea colosală a votului în direcţia Iohannis. Acest fenomen este, la scara societăţii noastre, de o amploare uriaşă. Şi totuşi nici un sociolog, instituţionalizat sau independent, nu l-a putut prezice. Sigur, după ce s-a produs, s-au întrecut în a-l explica, dar este un fapt că le-a scăpat tuturor sondorilor de opinie publică. Cum de s-a întîmplat asta?

Impresia mea este că această deprofesionalizare a cercetării sociologice, consecinţă a arondării iniţiativelor private din domeniu, este de vină. Cred că sociologia românească se află la nivelul seismologiei din anii 1960. Pe atunci, instrumentele şi cunoştinţele despre scoarţa terestră nu permiteau prevederea cutremurelor. Puteau, doar, să le măsoare şi să le studieze de îndată ce se produceau. Acum, seismologia a ajuns să poată prevedea un cutremur cu cîteva zeci de secunde înainte de a se produce. Nu mă îndoiesc, peste o generaţie sau două, vor putea să le prevadă cu ceva mai mult timp înainte, astfel încît previziunea să fie direct utilă comunităţilor afectate. Dar trecerea de la constatare la anticipare s-a produs şi progresul e evident. În societatea românească, sociologii nu au nici instrumentele (căci sînt finanţate politic de la bun început) şi, poate, nici cunoştinţele necesare să poată prevedea un fenomen de genul celui din noiembrie 2014, adică un adevărat seism. Pur şi simplu, sociologii noştri nu pot ajunge în straturile profunde ale societăţii noastre, acolo unde un fenomen de o asemenea amploare „se cocea“, de bună seamă, de ceva timp. Căci un milion de oameni nu se reped la vot de pe o zi pe alta! Orice sociolog care crede aşa este, de fapt, la stadiul unui seismolog din anii 1960. Cînd scapă radarului tău un milion de oameni, ai o problemă fie cu radarul, fie cu vederea.

Eu cred că societatea românească are nevoie, în dezvoltarea şi modernizarea ei, de un acompaniament cît se poate de ştiinţific. Sociologia trebuie să fie acest acompaniament. Nu rămîne decît să îmi doresc să o văd eliberată de servituţile care o fac să fie de-a dreptul ridicolă.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

POCU, fost POSDRU

– sau despre moartea ştampilei –

Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu cînd mă gîndesc la clipa decontului după o deplasare externă, mă ia cu fiori. La noi, la bugetari, atunci cînd vii din străinătate şi ai de justificat cheltuielile de cazare sau transport, ai de depus la „financiar“ toate hîrtiile justificative. Pînă aici, nimic anormal. În viaţă e nevoie de ordine contabilă. Măcar atît am înţeles şi eu, cu mintea mea de inginer. Necazul apare atunci cînd, la decont, doamna de la „deplasări“ se uită prin hîrtii şi zice: „Astea nu-s bune. N-au ştampila rotundă“. Ţi se urcă la cap. Stai să îi explici că ştampilă pe factura de la hotel poţi obţine în Bulgaria. Ba chiar şi la Praga sau Budapesta. Acolo, la cerere, recepţionerul caută şi (cîteodată) găseşte pe sub birou o ştampilă prăfuită, de prin anii '90. Ce te faci însă la Londra, Paris sau Bruxelles? Cînd ceri ştampilă pe factură, recepţionerii se uită la tine ca la un extraterestru. Motivul este simplu: numita unealtă a dispărut în 26 din cele 28 de state membre. Singurele ţări care mai folosesc odiosul instrument administrativ sînt (aţi ghicit) România şi Bulgaria. La noi, ştampila a căpătat o adevărată viaţă proprie. Mînuitorul său este un soi de stăpîn informal al organizaţiei, omul cu puteri aproape semidivine. Mai mult, locul în pagină unde se aplică ştampila (Simbolul Legalităţii Desăvîrşite) este important. Acum cîţiva ani, a ieşit mare scandal cu ocazia lansării unei licitaţii pentru o axă a programului de dezvoltare rurală, deoarece Ghidul solicitantului (scris la Bucureşti) zicea că proiectele au nevoie de ştampilă pe fiecare pagină, în colţul din dreapta sus, în timp ce ghidurile (scrise pe plan local) prevedeau necesitatea însemnării în colţul din stînga sus! S-au pierdut nişte săptămîni cu rezolvarea acestei probleme vitale, iar unii potenţiali beneficiari au pierdut finanţarea din cauza proastei redactări (adică ştampilări).

Ei bine, stimaţi cititori, pare-se că zilele omnipotentei ştampile sînt numărate! Da, la noi, în România! De curînd, am aflat că primul program care este cît de cît gata înspre lansarea finanţărilor este POCU (Programul Operaţional Capital Uman), urmaşul mai celebrului POSDRU (Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane). Scuzaţi expresiile! Ei bine, cu acest prilej, am luat un interviu ministrului Fondurilor Europene, domnul Teodorovici. Pînă acum, programul s-a dovedit a fi cel mai de impact (extrem de mulţi beneficiari), dar şi cel mai complicat (mulţi beneficiari înseamnă multă muncă de detaliu, adică solicitarea la maximum a muncii unor funcţionari îndeobşte prost plătiţi şi demotivaţi de schimbarea şefilor mai des ca a antrenorilor la Steaua). Chiar în debutul interviului, domnul ministru îmi trînteşte bomba, demnă de un *breaking-news*. Noul POCU (adică fostul POSDRU, scuzaţi expresiile) nu va mai avea nevoie de ştampile pe documentele justificative ale plăţilor. Vor fi construite o bază de date şi un sistem informatic zdravăn, cu oameni care să ştie să le folosească. Presupunem că efortul financiar şi de construcţie va putea fi realizat în timp util.

„Necazul“ este că lipsa ştampilei de pe documente se va dovedi contagioasă. Anticipez deja reacţia anticorpilor: secretarii generali ai ministerelor şi contabilii-şefi ai fiecărei organizaţii bugetare, başca CFI-ul (ştiţi voi ce înseamnă…), plus o sumedenie de inspectori ANAF. Cum e aia să nu ai ştampilă pe factură, pe contract, pe chitanţă? Ţara, aşa cum o ştim, se va schimba! Stăpînii ştampilelor se vor simţi micşoraţi, intraţi la apă, cu orgoliul rănit. Importanţa lor va scădea catastrofal. Prevăd constituirea unei mişcări informale de rezistenţă internă a administraţiei româneşti, pe la toate nivelurile, indiferent de etnie, orientare politică, de gen, sexuală sau religioasă.

În viaţă e nevoie de ordine contabilă.

E drept, ar trebui să îmi iau şi nişte măsuri de precauţie. Adică să văd cu ochii mei sistemul informatic pus la punct, cu funcţionari care să ştie să îl opereze. Apoi, să văd (tot cu ochii mei) primul contract de finanţare fără ştampilă. Pînă atunci, daţi-mi voie să păstrez niscaiva sănătoase îndoieli. Prea puternică îmi pare opoziţia!

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Merită snooker-ul să devină sport olimpic (chestiunea e în discuţie), aşa cum deja s-a întîmplat cu golful?

Eu zic că da, să devină. El şi oricare sport care se autodenumeşte astfel. Care are destui practicanţi şi mai ales audienţă TV suficientă pentru a justifica investiţiile. Şi oricum, dacă am spune că nu, nu e cazul, ce s-ar întîmpla? E clar că sînt lucruri care zboară cu viteză pe deasupra capului nostru, le admirăm ca într-o demonstraţie aviatică cu ochii în sus şi gura deschisă pînă cînd ne înţepeneşte gîtul. Cîteodată, cîte ceva se mai prăbuşeşte, născînd o ciupercă de foc şi groază, dar ăsta e *clou*-ul petrecerii. Lumea de unică folosinţă a zilelor noastre îşi poate permite orice experienţe şi ratări. Cumpără cu o mînă şi aruncă iute cu cealaltă, iar snooker-ul, cu tot respectul pentru el, face parte din această categorie „jetabilă“. Aşa că, da, poate să devină sport olimpic, întrebarea e pînă cînd. Şi, mai ales, în ce oraş? Pentru că aceşti mastodonţi organizaţionali tind să se prăbuşească sub propria greutate. Deja Jocurile de iarnă au probleme mari pentru a găsi un candidat în afara ţărilor guvernate autocratic, ca să folosesc un eufemism. Oamenii sînt obosiţi de aceste zepeline care plutesc greoi deasupra capetelor lor. Sînt frumoase, colorate, dar cad cam greu la stomac şi la buzunar. Snooker-ul e o simpatică albinuţă care bîzîie vesel pe lîngă acest animal antic. Ea sau alta ar putea, într-o zi, să depună fix picătura de miere care să-i provoace un diabet fatal.

Radu NAUM

L
4
R
5
J
6
1
L
K
2

PUBLICITATE

adevărul îţi aduce colecţia
Războaie care au schimbat lumea
Preţ special, ziar + carte: 14,99 lei
Corint Istorie
John Sweetman
RĂZBOIUL CRIMEII 1854-1856
16 martie
Efraim Karsh
RĂZBOIUL ARABO-ISRAELIAN 1948
23 martie
Gregory Fremont-Barnes
RĂZBOIUL SOVIETO-AFGAN 1979-1989
30 martie
Mark Galeotti
RĂZBOAIELE RUSO-CECENE 1994-2009
6 aprilie
O istorie în 4 volume esenţiale!
În fiecare LUNI numai cu adevărul
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

PUBLICITATE

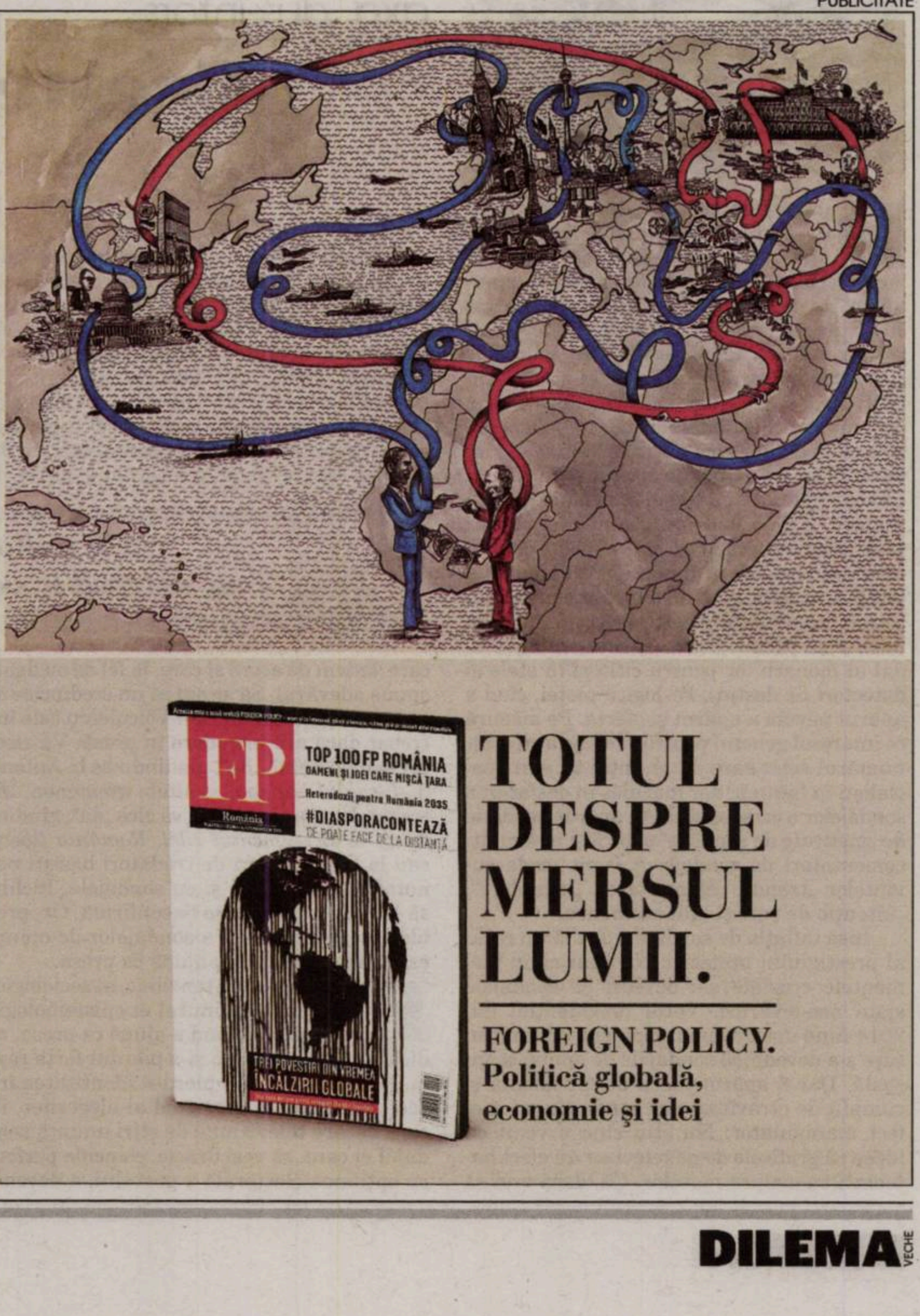

FP
România
TOP 100 FP ROMÂNIA
OAMENI ŞI IDEI CARE MIŞCĂ ŢARA
Heterodoxii pentru România 2035
#DIASPORACONTEAZĂ
CE POATE FACE DE LA DISTANŢĂ
TREI POVESTIRI DIN VREMEA ÎNCĂLZIRII GLOBALE
TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.
FOREIGN POLICY.
Politică globală, economie şi idei

„Vreau să existe atîtea tipuri de spectacole cîţi artişti sînt“

– interviu cu Vava ŞTEFĂNESCU –

Este coregraf şi dansator cu o bogată activitate artistică şi teoretică. A înfiinţat în 1999 Centrul Multi Art Dans – MAD, o organizaţie neguvernamentală, activă pînă în anul 2003, ce a funcţionat ca prima casă a dansului contemporan. Modul de organizare, acţiunile şi activităţile Centrului MAD au avut un impact deosebit asupra publicului şi au contribuit la crearea unei mai bune vizibilităţi a dansului contemporan în România şi străinătate, oferind în acelaşi timp artiştilor un minim de confort de creaţie. Centrul MAD prefigurează apariţia Centrului Naţional al Dansului de astăzi. Actualmente manager al Centrului Naţional al Dansului, ***Vava Ştefănescu*** *redefineşte misiunea instituţiei pe care o conduce, prin proiecte menite să crească vizibilitatea acesteia, dar şi gradul de conştientizare cu privire la importanţa dansului contemporan.*

Ce ne puteţi spune despre strategia de management pe care aţi adoptat-o pentru Centrul Naţional al Dansului?

Eu cred că o strategie de management nu este ceva de care publicul este direct interesat, ea îi priveşte mai degrabă pe finanţatorii principali şi pe cei care produc. Cei care consumă produsele rezultate, cei care iau parte la evenimentele şi acţiunile de la Centrul Naţional al Dansului trebuie să se bucure de rezultatele direcţionate către ei, sau să reacţioneze în consecinţă, să se exprime dacă le-a plăcut sau nu. Pentru public, strategia nu este, aşadar, ceva de ordin declarativ, ea se va vedea în rezultatele care îi interesează direct pe spectatori.

Există totuşi o schimbare de paradigmă în privinţa apelurilor de proiecte?

Este vorba tot de un *call* deschis, nu este ceea ce am numi o finanţare.

„Profesioniştii
vin să vadă ce fac colegii lor.“

Dar, totuşi, nişte proiecte vor fi susţinute, adică finanţate.

Desigur. În termeni de strategie, problema proiectelor se enunţă astfel: clarificarea misiunii Centrului Naţional al Dansului constă în a acorda sprijin acolo unde este nevoie. Nu poţi cunoaşte cum trebuie să susţii anumite producţii, fie că e vorba de carte de dans, fie că e vorba de spectacol, de mobilitate sau de cercetare, dacă nu ştii că ele există ca nevoi. În momentul în care s-a venit cu propunerile în urma *call*-ului care a avut *deadline* în decembrie anul trecut, am detectat care sînt nevoile concrete ale contextului coregrafic autohton. Ideea era să vedem care sînt tendinţele profesioniştilor din breaslă (nu e vorba numai de coregrafi) şi am vrut să vedem dacă aceste nevoi, exprimate în forma proiectelor propuse, sînt în acord cu ceea ce ne-am propus noi să facem.

Care sînt nevoile cele mai vizibile pe care le-aţi detectat, în urma analizării proiectelor propuse?

Se detaşează net de toate celelalte nevoia de a discuta profesional, de a deschide procesul de lucru în faţa celorlalţi şi de a-l dezbate împreună cu ei. Nu e neapărat vorba de a produce această deschidere către public, relaţia nu este propusă între artişti şi public, ci de la artist la artist. Este vorba de o legătură care exista în urmă cu trei ani şi care în prezent s-a mai diminuat.

În ceea ce priveşte dialogul la care participă şi publicul, trebuie precizat faptul că, după fiecare spectacol din cadrul Festivalului Like CNDB #1, spectatorii sînt invitaţi să participe la discuţii, să pună întrebări, să intre în dialog cu artiştii.

Festivalul se află deja la a doua ediţie. Dialogurile de după spectacol au avut loc şi la prima ediţie. Discuţiile cu publicul sînt de natură să invite spectatorul să se deschidă din altă perspectivă către actul artistic şi îl ajută foarte mult şi pe artist. Discuţiile profesionale, cele dintre artişti, au rolul de a reface starea aceea critică între artiştii care se vizitau la repetiţii, care îşi vedeau toate spectacolele. Un lucru bun pe care îl constat este faptul că profesioniştii vin să vadă ce fac colegii lor, ceea ce cred că reprezintă un semn bun pentru comunitatea dansului. În termeni de strategie, cred că mai trebuie adăugat ceva: încercăm să acordăm importanţă tuturor genurilor şi preocupărilor artistice, evitînd să ne cramponăm într-un anumit stil sau tip de discurs, iar publicul e liber să aleagă.

În anii anteriori, luînd parte la evenimente din sfera dansului, am constatat nu numai în România, dar şi la mari festivaluri din străinătate, că acestea erau, la nivel de public, frecventate de „noi şi ai noştri“, de cele mai multe ori spectatorii fiind tot profesionişti ai dansului. De ceva vreme, venind la Centru, constat că tipologia spectatorilor s-a diversificat. Ce credeţi că a condus la acest fenomen?

Este un fapt extrem de îmbucurător şi cred că a fost generat de nevoia publicului de a asista la acte artistice pe care nu le găseşte pe alte scene, cel puţin în Bucureşti. E o nevoie onestă de a primi o formă de *entertainment* cu un grad ridicat de performanţă, şi fizică, şi intelectuală.

Revenind la strategie, la misiunea Centrului Naţional al Dansului: există un proiect pe care l-aţi iniţiat şi care este coordonat de Igor Mocanu: Portalul Dansului Românesc.

De curînd, am fost întrebată, într-un interviu la radio, ce îmi doresc eu cel mai mult ca director al Centrului Naţional al Dansului. Ei bine, îmi doresc foarte multe, numai că eu cred că trebuie întotdeauna să îţi doreşti cu putere ceea ce este prioritar, lucrurile care trebuie împlinite înaintea celorlalte. Cu cea mai mare onestitate, am răspuns că îmi doresc enorm ca Centrul Naţional al Dansului să fie cunoscut în toate mediile, să se ştie exact ce face şi ce livrează în peisajul cultural românesc. El livrează ceva unic şi de calitate, nu ne permitem orice, mai ales că sîntem singura instituţie de profil. Îmi mai doresc foarte mult ca, oriunde întorci capul, să se ştie ce înseamnă CNDB, să nu mai fim confundaţi nici cu *Dansez pentru tine,* nici cu hiperconceptualismul ermetic. Vreau să existe atîtea tipuri de spectacole cîţi artişti sînt.

În ceea ce priveşte Portalul Dansului Românesc, proiectul de care mă întrebaţi, el are funcţia de a contribui la ceea ce spuneam, la a se şti la orice oră cine este activ în dansul românesc, ce face, cum face şi care este istoria fenomenului. Portalul Dansului Românesc are trei componente, ieri, azi şi mîine. Sînt foarte fericită că, pentru secţiunea de istorie, Igor Mocanu s-a apucat de cercetare, are un plan ştiinţific, foarte serios. Deja Fondul de arhivă al CNDB este foarte bogat şi aşteptăm acum să construim platforma online, iar publicul să aibă acces la istoria dansului din România. Nu cred că este doar un proiect necesar, ci unul cît se poate de natural.

„Nu sînt încă mulţumită
de numărul celor care vin la CNDB.“

Care este semnificaţia numelui festivalului Like CNDB #1?

#1 înseamnă *number one,* ideea fiind că, chiar dacă festivalul e la a doua ediţie, în numele lui se află 1 pentru că CNDB este *„number one“*. În ceea ce priveşte *Like,* el este desigur recognoscibil de utilizatorii de Facebook, dar nu am pornit de la asta, ci de la principiul plăcerii.

Aveţi şi un motto din Aristotel: „Plăcerea duce la desăvîrşire orice activitate“.

Da, nu am găsit un citat îndeajuns de mulţumitor în opera lui Freud, care a postulat principiul plăcerii. Mai e o perspectivă a lui *Like,* un alt sens al lui din limba engleză, care ţine de asemănare: *like me, like you, like CNDB,* adică cine vine la CNDB este *number one.* Totuşi, eu nu sînt încă mulţumită de numărul celor care vin la CNDB, deşi comparativ cu ce era înainte se înregistrează un progres notabil. Mai e şi capacitatea sălii, care ne împiedică să estimăm corect cîţi oameni consumă acest gen de artă.

Care au fost criteriile de selecţie a pieselor din festival?

Cel mai important criteriu e performanţa. Spectacolele nu trebuie doar „să se ţină pe picioare“, ci trebuie să aibă şi ceva de comunicat, într-un mod performant, specific artiştilor care le propun. Diversitatea e un alt criteriu şi ţine de dorinţa noastră de a da importanţă egală tuturor formelor de expresie artistică.

În ce măsură preconizaţi cooperări internaţionale?

Pentru la anul, este sigur în proporţie de 90% că intrăm în reţeaua europeană Dance Roads, pentru a promova unul sau doi artişti români. Idei de cooperare internaţională avem, desigur, nu am renunţat la ideea unor ministagiuni în diverse ţări, dar această politică rămîne cumva în planul doi, pentru că, în viitorul apropiat cel puţin, ne propunem să consolidăm ce avem aici. De bine, de rău, artiştii români circulă în mediile artistice din străinătate. Avînd în vedere că, ani de-a rîndul, am fost mult mai cunoscuţi în afară, iar în ţară eram cel mult toleraţi, trebuie să investim întîi aici, pentru a evita marginalizarea de tradiţie a dansului contemporan în România.

a consemnat Gina ŞERBĂNESCU

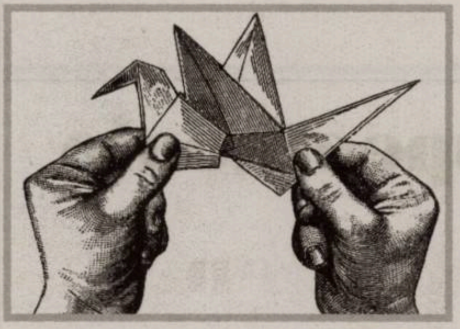

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cîrpeala dă de lucru

Scriam nu demult despre senzaţia de trăinicie a lucrurilor pe care le vezi în Austria. Totul pare făcut să dureze zeci şi sute de ani, ideea de improvizaţie aproape că lipseşte. Prin comparaţie, în România improvizaţia pare la ea acasă. Pe tema asta am de spus o poveste.

În urmă cu vreo cîţiva ani, nişte autorităţi locale au avut buna idee de a construi o piscină de cartier. Un loc pentru pregătirea unor viitori sportivi de performanţă, dar şi pentru agrementul locuitorilor din împrejurimi. Nu ştiu cum au decurs lucrările, dacă au respectat sau nu graficul stabilit, dar, la un moment dat, cu vreo doi ani în urmă, lumea a văzut ce a ieşit. Un frumos bazin acoperit, cu o apă albastră, care parcă te invita să sari în ea. La numai cîteva săptămîni de la deschidere, vizitatorii au avut o mică surpriză: unele capete de duşuri deja ruginiseră, altele nu mai existau. Cam tot pe atunci s-a observat că şi robinetele făcuseră piatră. După alte cîteva luni, s-a constatat că unii pereţi se înnegriseră de igrasie. Au fost chemaţi zugravii Costel şi Aurel, împreună cu meşteriţa Veta, care au intrat pe lîngă bazin cu scările lor stropite de var, apucîndu-se de reparaţii. Toată lumea s-a gîndit că, grăbiţi cu inaugurarea, constructorii n-au mai apucat să aplice şi straturile speciale antimucegai şi antiigrasie (normale în cazul unei piscine) şi că lucrul acesta a rămas de făcut abia după deschidere. S-a observat că meşterii mai montau din loc în loc şi plăci de faianţă. Nu era clar dacă ele fuseseră lipsă de la început sau se desprinseseră ulterior.

Fără să fie prea iuţi, lucrătorii păreau totuşi perseverenţi. Săptămîni în şir au tot lucrat, reparînd ba ici, ba colo, cînd cu pensula şi bidineaua, cînd chiar cu şpaclul şi mistria. Uneori foloseau bormaşina, făcînd ceva zgomot şi praf. Chiar dacă operaţiunile au durat destul, nimeni nu s-a supărat. Lumea şi-a zis că micul deranj era, de fapt, ceva în folosul public, se lucra pentru îmbunătăţirea condiţiilor. Pe de altă parte, amestecul vizual dintre costumele de baie ale înotătorilor şi salopetele şi căciulile pestriţe ale zugravilor era de-a dreptul pitoresc. Discuţiile şi bancurile specifice meseriei se întreţeseau cu ţipetele copiilor care săreau în bazin.

Cînd nu e trăinicie,
e nevoie de multă hărnicie.

În sfîrşit, oamenii au terminat treaba. E adevărat, n-au reparat şi robinetele, n-au înlocuit şi capetele de duş ruginite sau lipsă (nici nu era domeniul lor), dar pereţii deveniseră din nou albi şi curaţi, iar porţiunile cu faianţă erau complete.

Asta s-a întîmplat în momentul în care unele plăci care acopereau construcţia pe afară au început să se desprindă. Au apărut alţi meşteri să le studieze, să vadă ce se poate face. Totodată, în pereţii de pe hol au fost fixate foehn-uri, care pînă atunci nu existaseră. Odată cu apariţia lor, prizele din vestiare, pe care mamele copiilor de la cursurile de înot le foloseau pînă atunci frecvent pentru foehn-urile aduse în geantă, au fost acoperite cu bandă izolatoare ca nu cumva să se curenteze cineva. Lîngă duşuri au apărut apoi şi recipientele cu săpun. Din cînd în cînd (cam o dată pe săptămînă), erau umplute cu săpun lichid.

Managementul a continuat să se preocupe de îmbunătăţirea condiţiilor. La un moment dat, după vreun an de la inaugurare, a fost adus un automat pentru bilete de intrare şi abonamente. Problema era însă că nu dădea restul, iar dacă n-aveai bani potriviţi şi recepţionera nu te putea ajuta, trebuia să încerci să schimbi pe la alţi colegi de bazin sau să mai dai o tură prin oraş (pînă la cel mai apropiat magazin să tot fie vreo jumătate de kilometru). Aparatul mai avea un defect: uneori se reseta singur şi, pînă repornea, clienţii trebuiau să aştepte minute bune. Asta se întîmpla prin perioada în care au început să se strice foehn-urile. Tuburile de plastic prin care venea aerul se rupeau unul după altul. A fost însă mereu cineva care să le înfăşoare, de cîte ori a fost necesar, cu rînduri întregi de scotch. N-a ţinut mult, se rupeau din nou şi aerul cald ieşea peste tot, numai pe unde trebuie nu. Perseverent, managementul a început a le înlocui, pe rînd, cu aparate de un alt tip, aparent mai rezistente. Beneficiarii au descoperit că şi acestea aveau unele „toane“.

Cînd robinetul de la chiuveta băieţilor s-a stricat şi el, a fost repede reparat. De atunci, pe ţeavă nu mai vine decît apă fierbinte. Asta în vreme ce, la duşuri, au fost instalate perdele. O bună idee, ca oamenii să aibă ceva mai multă intimitate. Era chiar la vremea la care prin vestiare a început să apară din nou igrasia.

Cînd nu e trăinicie, e nevoie de multă hărnicie. Dacă hărnicie n-ar fi, nimic n-ar fi.

■ ■ ■

ready made

Preumblatul sau danţul meselor

„Atunce masa începu de nou a să clătina şi, sporind clătinatul, a să lunica iar, însă nu ca mai nainte în linie dreaptă, ce în rotitoare de la apus spre răsărit (dupre cum să învîrteşte pămîntul), şi după ce au făcut ca un cvadrant de cerc de 90 de grade, picioarile ei împedicîndu-se de nenetezimea parchetului, au stătut. Mirosul de brad şi de pucioasă s-au răspîndit, iar referentul şi o altă persoană aflătoare la ist esperement aveau la vintricel un sentiment displăcut în asămănarea unui leşin.“

Gheorghe Asachi, *Opere*, vol. II,
Editura Minerva, 1981

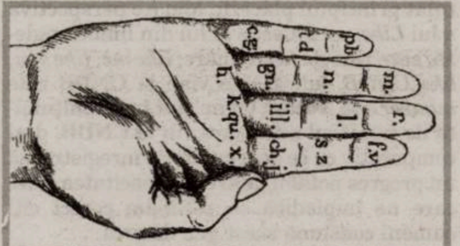

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Descoperiri tardive

„Auzi, bătrîne“, îmi spune, pe nepusă masă, deunăzi, amicul meu – profesor la Conservator – Ionaşcu Bidică, „tu o ştii pe aia, Ilona Staller, care a fost membră în Parlamentul italian?“ „Vorbeşti despre Cicciolina, actriţa de filme pornografice din anii şaptezeci-optzeci?“, răspund, la rîndul meu, cu o întrebare, puţin derutat de natura subiectului de conversaţie propus brusc de către Ionaşcu, om ponderat, muzician, familist, aparent înclinat spre o oarece pudibonderie. „Exact, exact“, subliniază el, vesel că nu mă arătam ignorant în materie. „Îi cunoşti, observ, numele de scenă!“, adaugă, zîmbind totodată şmecher. „Ei, crede-mă ori ba, pînă zilele trecute, în ciuda vîrstei mele de aproape o jumătate de veac, a faptului că am văzut prima peliculă cu ea cînd nu-mi sărbătorisem încă majoratul şi că a fost zeiţa secretă a tuturor fanteziilor noastre adolescentine, o numeam *Ciocciolina* şi nu *Cicciolina*. Aşa am apucat să-i zicem, în gaşca de la bloc, prin 1982-83, şi aşa a rămas – *Ciocciolina*. Am totuşi impresia că, în mentalul masculin românesc, Ilona s-a consacrat practic cu această identitate. Toţi băieţii din cartier o recunoşteau după apelativul greşit. Mai mult, dacă-ţi aminteşti, tipa a apărut pe un stadion, la Campionatul Mondial de Fotbal din Italia (în 1990) şi a făcut un pic de *strip-tease*, determinîndu-i pe comentatorii noştri (proaspăt ieşiţi din comunism) să exclame entuziast: *În tribune, stimaţi telespectatori, se află însăşi Ciocciolina la bustul gol!* Se impusese prin urmare, în ceauşism, un viciu de pronunţare a numelui starletei la nivel colectiv!“

„E Cicciolina *toată ziua, nu* Ciocciolina!“

Tind să-i dau dreptate prietenului Bidică. Parcă rememorez şi eu, ca prin ceaţă, *alias*-ul *Ciocciolina* şi nu pe cel de *Cicciolina*. *Enfin*, ale tinereţii vremuri comuniste! „Oricum“, continuă Ionaşcu, „pînă săptămîna trecută, aş fi pariat pe numele de *Ciocciolina*, avînd în vedere că el mi-a marcat tinereţea în mod fundamental. Pe la şapteşpe ani, după cum menţionam mai devreme, am admirat-o pentru întîia dată. Inubliabilă clipă, din toate punctele de vedere! Un vecin de vîrsta mea s-a trezit cu *videoplayer* în casă (taică-său predase mate în Algeria un deceniu întreg!). Ne-a spus – mie şi altui tovarăş de pubertate – că are o casetă ce *o să ne bubuie creierii*. Putea să ne-o arate însă doar acasă la unul dintre noi, deoarece la el nu mergea, maică-sa fiind în concediu. Şterpelirea VCR-ului nu părea să reprezinte o problemă, astfel încît mi-am pus eu locuinţa la bătaie. Ai mei veneau, de regulă, pe la 4,30 după-amiaza. După ce s-a asigurat că am televizor cu circuite integrate (fie şi alb-negru!), compatibil cu sistemul de transmisiune al *player-recorder*-ului său, omul s-a înfiinţat la mine cu o măgăoaie argintie, ajutat de celălalt amic (căruia i se dilataseră pupilele atît de tare, din cauza emoţiei, că mă temeam să nu orbească!). Adusese două casete: una cu *Ciocciolina* – atunci am auzit numele rostit astfel! – şi alta cu un documentar ştiinţific despre triburile amazoniene. *De rezervă,* a precizat băietanul. Cică să avem cu ce schimba impudicul film în caz că vreun adult ar fi sosit intempestiv. Bine gîndit – o chestie culturală, precum documentarul respectiv, i-ar fi impresionat pe părinţi cu siguranţă! Nu-l văzuse încă nici el, dar îl auzise pe taică-său zicînd că *e o cercetare antropologică extrem de serioasă*. Suna bine, ce mai!“

„Măiculiţă“, reia muzicianul povestea după o scurtă pauză, oftînd cu nostalgie, „ce ne-a mai ameţit *Ciocciolina* de la primele scene din film! Avea pînă şi subiect şmecheria! Într-o lume postapocaliptică, postatomică etc., Ilona îşi făcea de cap cu trei companioni. Excitatul grupuscul constituia ultima rămăşiţă umană, supravieţuitoare, de pe Terra şi celebra minunea printr-un maraton sexual vecin cu ferocitatea! Tu ştii, în postură de literat, mai bine decît mine că fericirea nu e decît un episod scurt pe valurile unui ocean al necazurilor, ca să-l citez pe Thomas Hardy! De aceea, îţi jur cu mîna pe inimă că, la cîteva minute după începerea filmului, cînd ni se dilataseră la toţi ochii de păreau că se vor dezintegra în particule infinitezimale, s-a răsucit cheia în uşa de la intrare. Chiar în ziua aia, din toate zilele, taică-meu a revenit mai repede de la lucru! Nu ne-am lăsat totuşi copleşiţi. Aidoma spiriduşilor mitologici, am sărit în toate direcţiile şi, în numai şapte-opt secunde, am schimbat casetele, dînd drumul documentarului ştiinţific. Cînd a intrat taică-meu în cameră, rînjeam toţi sardonic şi priveam apos-cuminte înspre intrusul parental. I-am spus cu glas suav: *Tăticu', ne uităm la un reportaj pentru ora de Geografie*. Tăticu' însă îşi etala şi el, neaşteptat, pupilele dilatate, pironite mesmeric pe ecranul alb-negru, unde se desfăşurau scene infernale, pe lîngă care exhibiţiile *Ciocciolinei* păreau glumiţele unui copilaş ingenuu. Primitivii amazonieni se angajau în acuplări sălbatice, decupate, s-ar fi putut spune, din marile orgii pompeiene. Era vorba, am aflat mai tîrziu, despre un documentar dedicat ritualurilor de împerechere din triburile junglei braziliene. Te rog, nu-mi cere să-ţi mai povestesc şi urmarea!... Ciudăţenia este că, recent, îl aud pe unul, la un talk-show, că strigă: *Blondele, domnilor, aceste Ciccioline ale politicii româneşti!* Măi, să fie, îmi zic, eu ştiam de *Ciocciolina*, nu de... *Cicciolina!* Fug la Google şi ce să vezi? Individul avea dreptate: e *Cicciolina* toată ziua, nu *Ciocciolina!*

Nu apuc să mă minunez de descoperire, că şi tresar violent – fiu-meu de şapteşpe ani mă privea sever din uşă cum derulez imagini deocheate cu doamna Staller.“

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

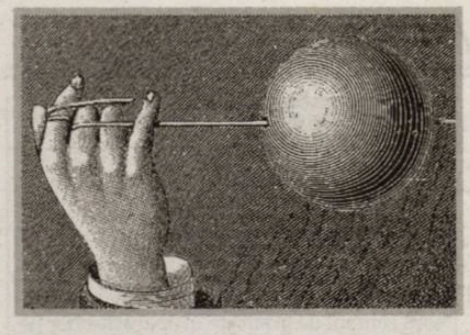

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Împotriva Uniunii Europene, pe banii Uniunii Europene

Frontul Naţional este cercetat de Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF) în urma unei sesizări a Parlamentului European. Preşedintele Martin Schulz i-a scris şi ministrului Justiţiei din Franţa, Christine Taubira, despre suspiciunile de fraudă. Primele acuzaţii au apărut într-un articol publicat de *Le Monde*. Din investigaţiile ziarului, care face referire la surse din Parlamentul European, e vorba de peste şapte milioane de euro – bani pe care partidul extremist condus de Marine Le Pen i-ar fi cheltuit fraudulos.

Frontul Naţional a obţinut o victorie importantă la ultimele alegeri europarlamentare din luna mai a anului trecut, reuşind să trimită la Bruxelles 24 de parlamentari. Partidul a speculat frustrările produse de criza economică, temerile legate de emigranţi, eşecurile reformelor sociale, pornirile naţionaliste etc. şi, pe fondul unui discurs antieuropean, a devenit o forţă politică de temut. Şi nu e neapărat un paradox (francez) faptul că un partid trimite un număr mare de reprezentanţi în Parlamentul European datorită unui discurs profund antieuropean.

Europarlamentarii dispun de fonduri lunare de pînă la 21.000 de euro cu care pot retribui doi sau trei asistenţi (experţi). Ceea ce li se impută parlamentarilor Frontului Naţional este că angajaţii lor lucrează pentru partid şi nu pentru Parlamentul European, care le plăteşte salariile. Suspiciunile au apărut la scurt timp după ce Frontul Naţional a publicat organigrama şi s-a constatat că foarte mulţi dintre asistenţii europarlamentarilor îndeplinesc funcţii la nivel de partid. Prejudiciul, estimat la 7,5 milioane de euro, a fost calculat însumînd salariile încasate de respectivii angajaţi din momentul acceptării posturilor de la Bruxelles. Scandalul a apărut de-abia acum pentru că Franţa se pregăteşte de alegeri locale (departamentale) şi majoritatea angajaţilor Frontului Naţional şi-au părăsit birourile de la Bruxelles pentru a oferi sprijin în campania electorală. Regulamentul nu interzice asta, dar asistenţii europarlamentarilor ar fi trebuit să-şi ia concediu fără plată pe perioada campaniei, nu să încaseze, în continuare, salarii din partea Parlamentului.

Ceea ce li se impută parlamentarilor Frontului Naţional este că angajaţii lor lucrează pentru partid şi nu pentru Parlamentul European, care le plăteşte salariile.

Ancheta OLAF s-ar putea solda cu amenzi administrative sau chiar cu condamnări penale dacă se dovedeşte caracterul intenţional al fraudei. Deocamdată, Frontul Naţional se apără acuzîndu-l pe social-democratul Martin Schulz că a înaintat această sesizare pentru a-şi elimina adversarii politici. Marine Le Pen a anunţat deja că intenţionează să-l dea în judecată pe Schulz pentru calomnie. Iar un vicepreşedinte al partidului extremist, Florian Philippot, a spus, ironic – şi, probabil, foarte pe placul electoratului său –, că „Schulz are, într-un fel, dreptate. Într-adevăr, angajaţii noştri nu lucrează pentru Uniunea Europeană. Ci împotriva ei".

Frontul Naţional are probleme cu Justiţia şi în Franţa, nu doar la Bruxelles. Partidul lui Le Pen e anchetat pentru finanţare frauduloasă a campaniei electorale. În plus, acum cîteva săptămîni s-a dovedit ceea ce se bănuia deja de multă vreme: anume că Rusia finanţează, prin intermediul unor moguli apropiaţi puterii de la Kremlin, partide extremiste şi antieuropene. E, evident, o afacere reciproc avantajoasă: Rusia contribuie la destabilizarea „inamicului", partidele antieuropene obţin avantaje financiare pe care le capitalizează politic. Frontul Naţional a beneficiat, se pare, de un credit în valoare de nouă milioane de dolari din partea First Czech Russian Bank. Suma a fost acordată la intervenţia deputatului rus Alexandr Babakov, după o întîlnire, la Moscova, cu un lider al Frontului Naţional. Scopul creditului: finanţarea unui congres al partidului şi plata unor acţiuni de promovare. Marine Le Pen e unul dintre cei mai vajnici critici ai sancţiunilor economice impuse Rusiei de Uniunea Europeană.

■ ■ ■

Marine Le Pen

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.......................... Prenume..........................
Str. .... Nr........., Bl......., Sc......., Et......., Ap.......,
Localitate.......................... Judeţ/ Sector ...., Cod poştal ....,
Telefon .... E-mail..........................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Evanghelia a V-a a babelor

„Nu sînt puţini şi la noi acei carii se spoesc cu cîte ceva din ştiinţe şi din limbile streine, şi apoi încep să înşire la vorbe deşarte în contra religiei, vrînd cu aceasta să-şi arate procopseala filosofind asupra religiei pentru că alt obiect n-au în capu-le, fiind deşert de ideile drepte ce trebuie să primească încă din leagăn ca să se facă creştini buni şi oameni cinstiţi." Citatul este de la 1857, din *Predicatorul Ecleziastic*, şi reflectă primul moment de temere al Bisericii cu privire la locul religiei în viaţa enoriaşilor. Şcoala nu se mai reduce la citirea ceaslovului în curtea bisericii, ci are „ştiinţe" care ar putea trezi curiozitatea copiilor şi care ar putea pune la îndoială multe dintre „adevărurile" dascălilor.

Astăzi, predarea religiei în şcoli a stîrnit ceva dezbateri, lăsînd deoparte esenţialul: cu cine? Cu cine vor face ora de religie copiii noştri? Întrebarea este la fel de legitimă şi în cazul altor materii, întrebîndu-mă care mai este nivelul de pregătire al cadrelor didactice atunci cînd vine vorba de limba şi literatura română, de biologie sau chiar de istorie. Aparţin generaţiei decreţeilor, aşadar fără să fi trecut vreodată prin ora de religie. Ba dimpotrivă, aşa cum am mai scris prin paginile acestei reviste, profesorul de istorie din şcoala generală ne punea să repetăm mecanic la începutul fiecărei ore: „Noi sîntem atei! Noi sîntem atei". Nu prea m-a afectat asta atît de mult încît să nu merg la biserică, sau la hram, sau să ţin posturi, sau…

Am crescut într-un sat, înconjurată de o grămadă de mătuşi şi bunici care participau cu asiduitate la viaţa religioasă a comunităţii. Nu cunoşteau Evanghelia, şi nici nu cred că au deschis-o vreodată, deşi pe masa uneia dintre bunici se afla o cărţoaie mare legată în piele, cu un scris mic-mititel. Probabil că asta o fi şi speriat-o pe biata bunica. În schimb, mătuşile şi bunicile mele cunoşteau pe de rost toate sărbătorile, posturile, ritualurile şi făceau cea mai bună colivă din lume. Participam cu bucurie, particip încă la multe dintre aceste ritualuri. „Dar de ce facem aşa, bunico?", întrebam, încercînd să înţeleg de ce se cară apă la morţi, de ce se împarte în dimineţile celor şase săptămîni, de ce se păstrează pahare cu vin şi apă la streaşina casei, de ce mor cei dragi dacă Dumnezeu e bun, de ce se pune busuioc sub pernă de Bobotează, de ce să te închini cînd treci prin dreptul bisericii, de ce trag clopotele diferit, de ce… Hei, şi cîte nu întrebam. Răspunsul era invariabil acelaşi: „Aşa se face!". Insistenţele mele primeau un alt răspuns ambiguu: „Aşa a lăsat Dumnezeu!" Nici astăzi nu prea ştiu ce o fi lăsat Dumnezeu şi ce au inventat oamenii, cert este că practica religioasă trece dincolo de orice dogmă. Gura lumii şi Evanghelia a V-a a babelor, cum a numit-o părintele Calistrat (într-o predică la mănăstirea Vlădiceni), au complicat pînă la paroxism credinţa.

Pe vremea copilăriei mele, popa era acolo, în capul oricărei mese, dar nu el era personajul principal, nu el dădea totul comunităţii, ci mătuşile şi babele satului. Ele spuneau poveştile biblice, aşa cum le primiseră şi ele de la bunicile lor, ele transmiteau copiilor cele zece porunci şi descriau focurile Iadului pentru numeroasele păcate ale copilăriei. Toate acestea nici nu ne-au radicalizat, nici nu ne-au transformat în atei.

Păstrez încă în minte scenele pantagruelice de la ospăţul hramului. La sfîrşit de fiecare august, satul se pregătea de hram: o zi de dulce şi o zi de post. Ce de bunătăţi se fabricau! Ce de bunătăţi aduceam de pe acasă ca să nu fim mai prejos decît alţii! Se invitau sătenii de prin alte sate şi apoi masa se încingea. Cu lingurile în buzunar, pe mese improvizate pe iarba din curtea bisericii, ciorba de perişoare sau sarmalele cu orez n-au avut niciodată un gust mai minunat ca în acele zile de august. Strugurii sfinţiţi de tămîia cadelniţei şi mustul dulceag, pe post de vin de împărtăşanie, colive decorate cu zahăr alb şi pesmet, prescuri şi cozonaci… Bineînţeles că nu sînt numai astea amintirile mele: port cu mine bocceaua cu superstiţii, poate nu atît de numeroase şi atît de drastice ca prin alte părţi. Dar despre cîte vrăji şi farmece n-am auzit la gura sobei din poveştile mătuşilor şi bunicilor mele, despre flăcăi spînzuraţi nu din dragoste, ci că li „s-a făcut de zmeu", de lapte furat de la vaci, de păcate plătite de copii, de strigoi şi trupuri bîntuite, şi cîte şi mai cîte…

Pe vremea mea, religia se afla în posesia babelor, Biserica fiind mai mult absentă. Astăzi, Biserica reia acelaşi mesaj de la 1857, fără să ştie că a trecut mai bine de un secol, că babele nu mai pot fi păstrătoarele „adevărurilor" credinţei, că lumea vrea altceva, că religia ar trebui să fie despre dragostea de semeni, că sensibilitatea postmodernă nu mai vrea să audă de focurile Iadului… Sînt oare pregătiţi profesorii de religie să ia locul babelor copilăriei mele?

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

---

anti nostalgia

Din Război (VII)

„În anul 1915 Puterile Centrale mutaseră centrul de greutate al operaţiunilor pe fronturile oriental şi balcanic. La 19 aprilie (2 mai) austro-germanii începuseră o ofensivă contra ruşilor. Frontul rus fusese rupt între Gorlice şi Tarnopol, iar Galiţia şi Bucovina recucerite. În iulie, ofensiva austro-germană continuase între Bug şi Vistula, realizînd, pînă la sfîrşitul lunii septemvrie, o pătrundere adîncă în teritoriul rus. Armatele ruse pierduseră aproape 2/3 din efectivele combatante, mare parte din materialul de război şi consumaseră ultimele rezerve de muniţiuni.

La această epocă situaţia României devenise critică. Pe de o parte, Germania făcea presiuni politice puternice pentru a atrage România de partea Puterilor Centrale şi în acelaşi timp, încă de la începutul primăverii anului 1915, se gîndea să oblige România, prin forţa armelor, la o acţiune alături de Centrali, intenţiune care, de altfel, revine Puterilor Centrale şi în vara anului 1915, cînd s-a pus problema deschiderii drumului spre Turcia. Pe de altă parte, din primăvara anului 1915, tratativele duse de Bulgaria cu Puterile Centrale lăsau să se întrevadă intrarea ei în război alături de Germania şi Austria.

În această situaţie, România, hotărîtă să respingă ameninţările germane şi să-şi păstreze libertatea de acţiune pentru a intra în război alături de Aliaţi, atunci cînd situaţia avea să o permită, ia măsuri de siguranţă contra unei agresiuni din partea austro-germanilor, ridicînd în aprilie 1915 la efectiv de mobilizare: 9 regimente de infanterie, 2 regimente de vînători, 11 batalioane teritoriale, 20 regimente de cavalerie şi 6 regimente de artilerie şi trimiţînd, la sfîrşitul lunii august 1915, pe frontiera de Nord, între Mamorniţa şi Vîrciorova, trupele destinate a forma acoperirea. Cu aceste trupe se începe, în luna septemvrie, fortificarea graniţei spre Austria."

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Trafic de armament pe piața ideilor

O perspectivă pesimistă asupra fiinţei umane ar spune că individul e un etern şi vast cîmp de bătălie. Flacăra unui veşnic război arde pentru a-l ţine pe om – cu toate variaţiile terminologice de rigoare – în condiţia de *supus*. Un prim cîmp de bătălie ar fi ceea ce gînditorii numesc, încă de la început, „gîlceava sufletului cu trupul", conflictul interior, continua stare de beligeranţă între raţiune şi simţire. E cea mai ascunsă zonă de conflict, teritoriul interior al unor ciocniri crunte, dar şi principala resursă de definire a umanului. Mai departe, oricît de brutal ar suna, încep războaiele de suprafaţă, luptele pentru cucerirea fiecărui teritoriu, cît de mic, din spaţiul care ar delimita tot restul din ceea ce se numeşte… „om". Mai întîi, e bătălia fără ocolişuri, asaltul primar care apreciază strict numeric orice anvergură a victoriilor – cîţi supuşi trec de la o stăpînire la alta. Ceva mai tîrziu, după Iluminism, natura definirii *supusului* capătă nuanţări cu totul noi. Încep tehnicile sofisticate de asediu şi competiţia de pe piaţa ideilor. Individul obişnuit nu mai e rechiziţionat brutal, ci tentat cu gîndiri cărora li se *supune* de bună voie. Acum el trebuie înrolat în *tabăra* unei idei şi pus în situaţia de a lupta pînă la capăt pentru ea. Mai tîrziu, pe măsură ce revoluţia industrială devine trecutul îndepărtat al celei informatice, concurenţa cruntă de pe piaţa ideilor naşte pieţe negre şi soiuri de trafic dintre cele mai sofisticate. Ideologiile – foste arme nucleare din arsenalul ideilor – devin elemente de muzeu al războiului, iar prim-planul e cucerit de sistemele antiidee, de contramăsurile discursive, de ultimă generaţie. Natura însăşi a ideii de stăpîn/învingător se modifică radical. Iar comerţul – în toate definiţiile sale, noţiunea care însoţeşte fiinţa încă de la început – odată devenit *consum*, reinstaurează domnia primară a numericului în evaluarea victoriei, dar îl duce la un nivel nemaivăzut de rafinare a propriei definiţii. Fiinţa umană continuă să fie vînatul perfect. Odată „prinsă", dă rezultate colosale la „domesticire", iar dacă e „consumată", nimic nu se aruncă, ceea ce face din ea prada absolută.

Istoria tancului, ca maşină de luptă, traversează etape fascinante: de la rudimentele tehnologice care îl făceau o apariţie grozavă pe cîmpul de război, pînă la cîştigarea supremaţiei, rapid umbrită de apariţia soluţiilor antitanc şi de cursa naturală care face tancuri hipersofisticate, ca răspuns la incredibila dezvoltare a contramăsurilor, a răspunsurilor antitanc. Sau invers, dar sensurile şi direcţiile măsură/contramăsură nici nu mai contează. Povestea e identică în cazul tuturor celorlalte maşini de luptă, de la bastimentele navale – vase de suprafaţă sau submarine –, la aviaţie. Fiecare, la vremea sa, a făcut istorie şi a schimbat faţa războiului, pentru ca, destul de rapid, să piardă altitudine în supremaţia individuală, şi să intre în schemele din ce în ce mai complicate ale sistemelor de arme integrate, care duc „arta" războiului mai „departe". Succesiunea din ce în ce mai rapidă din interiorul mecanismului măsură/contramăsură a devenit logica însăşi a competiţiei, implicînd absolut tot ce e mai avansat în imaginaţia, în creativitatea fiinţei umane. Evident, cu condiţia să acceptăm felul acesta de a defini ideile de *imaginaţie* şi *creativitate*.

În teritoriul ideilor, dinamica e aceeaşi, iar cîmpurile de bătălie cunosc situaţii tactice perfect asemănătoare. La fel ca în războiul fizic, diversitatea beligeranţilor a schimbat în sine natura „războiului". După cum, în istoria conflictului fizic, natura şi diversitatea centrului de comandă s-au diversificat – într-atît încît nu s-au schimbat doar tacticile, ci natura însăşi a războiului – în competiţia ideilor de consum situaţia e absolut identică. Ideile de forţă, vectorii care intră în luptă, cu scopul de a face „victime" cît mai multe, se trezesc, imediat, cu răspunsuri strategice pe măsură, dar şi cu o întreagă piaţă a ideilor de gherilă. Aşa cum marile rachete intercontinentale din timpul Războiului Rece au devenit mijloace de descurajare, apoi legende cvasiactive, ultimele ideologii mari se îndreaptă spre paginile manualelor de istorie. Locul lor e luat mai degrabă de o dinamică decît de concreteţea unei noutăţi capabile să le înlocuiască. Iar în această dinamică, prim-planul e ocupat, uneori, de revelarea imensităţii pieţei negre, a dimensiunilor gherilei, a anvergurii colosale a traficului.

Cu nişte ani urmă, în timpul bombardamentului american asupra Belgradului, un avion invizibil, Lockheed F-117 Nighthawk – o culme a tehnologiei avioanelor nedetectabile de la acea oră – a fost doborît de antiaeriana sîrbilor. La cîteva ore de la eveniment, pe tricourile unora dintre belgrădenii ieşiţi la marşuri pe bulevardele capitalei lor se putea citi: „Scuzaţi! N-am ştiut că e invizibil…" Există teorii care spun că faptul în sine, doborîrea lui F-117, nici n-a avut loc. A fost o ficţiune care a stat la baza unei naraţiuni mobilizatoare. O naraţiune care a funcţionat, în fond, mai bine şi mai eficient, poate, decît o performanţă reală a antiaerienei sîrbeşti. Nici nu contează dacă faptul în sine e real sau nu. Ceea ce e important aici e conflictul măsuri/contramăsuri în teatrul de operaţiuni ale naraţiunii, ale poveştii capabile să schimbe starea de spirit a momentului şi rezultatul conflictului fizic.

Rămasă în zona războaielor strategice, lumea veche nu pricepe încă faptul că vectorii ei narativi sînt greoi, alimentaţi cu combustibil ideologic fosil şi depăşit. Nişte vectori care încă mai au pretenţia, absolut ridicolă, că sînt nedetectabili.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Cultura, o dezbatere pe fonduri (III)

Continuăm ancheta pe tema timbrului cultural. În ediţia de astăzi, i-am întrebat pe artişti, afiliaţi sau nu la uniuni de creaţie, dacă o asemenea taxă li se pare legitimă. L-am inclus printre artişti şi pe Voicu Rădescu, manager cultural, fondatorul primului teatru independent din România, Teatrul Luni de la Green Hours. Nu e un abuz sau o impostură: „patronul“ e, de fapt, tot un artist, de vreme ce spectacolele, concertele, discurile pe care le produce sînt noncomerciale şi departe de profit, iar munca de organizare e mai degrabă creativă decît pragmatică.

Cosmin MANOLESCU

Există două variante de răspuns posibile. În primul rînd, sînt categoric împotriva actualului proiect de lege privind crearea timbrului cultural din următoarele motive:

1) legea este creată în interesul exclusiv al uniunilor de creaţie şi nu pentru artişti, actul de cultură sau consumatorul de cultură; 2) legea are o lacună extrem de importantă, exclude practic arta dansului din peisajul cultural. Se vorbeşte în articolul 1 al legii de timbrul literar, timbrul cinematografic, timbrul teatral, timbrul muzical, timbrul artelor plastice, timbrul arhitecturii, timbrul folcloric şi timbrul de divertisment. Cei 88 de parlamentari şi reprezentanţii uniunilor care au iniţiat această lege au uitat că mai există şi arta dansului pe pămînt... Sîntem buni să facem coregrafia la spectacolele de teatru sau la operă sau să dansăm la diverse gale şi festivaluri, însă pentru „ei“ asta se pare că se numeşte divertisment. OK, colegii or să spună că nu există nici o uniune de creatori în domeniul dansului care să colecteze banii respectivi. Da, este adevărat că n-am reuşit în 2002 să creăm UnDaR-ul (Uniunea Dansului din România), însă asta nu ne face să dispărem din peisaj... 3) Ultimul argument şi poate cel mai important este că, pentru moment, uniunile de creaţie nu au sisteme de finanţare transparente, iar propunerea de lege nu menţionează explicit modul în care banii strînşi din timbru vor fi cheltuiţi, tipurile de proiecte şi programe culturale care vor fi susţinute. Nu există priorităţi de finanţare, calendar etc. De asemenea, legea nu prevede modul în care se poate verifica modul cum au fost utilizaţi banii. M-am tot întrebat de ce banii din taxa de timbru cultural n-ar putea fi direcţionaţi, de exemplu, şi către AFCN (căruia i-a fost amputat serios bugetul tot de către Parlamentul României acum doi ani) sau către Centrul Naţional al Dansului, care ar putea colecta banii din timbrul dansului.

„Întreg sectorul cultural se prăbuşeşte.“

Cred că legea timbrului cultural este o soluţie posibilă de cofinanţare a sectorului cultural doar în măsura în care va fi revizuită şi adaptată secolului XXI. Este necesară revizuirea urgentă a legii şi îmbunătăţirea ei prin nişte modificări de substanţă. În primul rînd, cred că timbrul cultural (în care să fie inclus şi timbrul dansului) ar trebui să fie colectat atît de uniunile de creaţie cît şi de AFCN (care ar putea primi, de exemplu, plata timbrului de divertisment sau a timbrul folcloric), CNDB şi alte organizaţii/instituţii de interes naţional. Este nevoie de mai multă transparenţă, cred că fiecare beneficiar ar trebui să folosească banii exclusiv pentru susţinerea creaţiei artistice (şi nu pentru plata indemnizaţiilor, plata chiriei sediilor), urmînd ca, anual, beneficiarii timbrului să fie obligaţi să publice pe site-ul propriu sumele colectate şi modul de folosire a acestor bani, numele proiectului, o scurtă descriere, suma acordată etc. Toate acestea lucruri trebuie introduse în lege pentru a da coerenţă actului legislativ şi pentru a susţine creatorul şi în final chiar consumatorul, care va putea beneficia ulterior de mai multe produse culturale. Prin modificările propuse, timbrul cultural poate deveni un instrument de cofinanţare a sectorului cultural, însă cu condiţia ca ea să nu servească numai interesele actualelor uniuni de creaţie.

Aş vrea să închei cu o observaţie. Este interesant că această iniţiativă parlamentară susţinută de 88 de parlamentari a fost lansată sub pavăza ideii că bugetul acordat culturii este mizerabil – conform dlui Varujan Vosganian, scriitor şi senator, fost ministru al Economiei –, fiindcă acest buget a coborît în 2015 sub 0,1% din PIB. Sîntem cu toţii de acord, cred, că această situaţie (despre care se vorbeşte mult prea puţin) este de neacceptat pentru o ţară europeană. Dilema pe care o am eu este că nu înţeleg de ce s-a optat doar pentru salvarea uniunilor de creaţie de la dispariţie (aşa cum afirmau recent într-o emisiune la televiziune reprezentanţii uniunilor). De ce oare iniţiatorii (includ aici şi uniunile) nu s-au gîndit să iniţieze o lege care să ofere culturii 1% din PIB? Sau o lege privind statutul artistului, aşa cum au toate ţările civilizate din Uniunea Europeană? Şi de ce a devenit brusc o urgenţă salvarea uniunilor de creaţie în timp ce întreg sectorul cultural (artişti, instituţii publice de cultură, ONG-uri culturale) se prăbuşeşte cu o viteză ameţitoare în prăpastie?

***Cosmin Manolescu** este coregraf şi manager cultural.*

Radu JUDE

Nu sînt de acord cu scumpirea cărţilor, a biletelor de teatru, cinema etc. Mulţi oameni nu îşi permit să cumpere cărţi sau să meargă la teatru, cred că ar trebui făcute eforturi ca produsele culturale să fie din ce în ce mai accesibile.

***Radu Jude** este cineast.*

Nicoleta LEFTER

La fiecare spectacol (în teatrul de stat sau independent), spectatorul va trebui să adauge 2% care vor merge la UNITER, acesta va administra cum va şti suma adăugată, nefiind afişat nicăieri un plan sau un traseu al banilor. E adevărat, suma este destul de mică, dar într-un domeniu deja sărac ea poate deveni mare, nu? Dacă mie, spectator sau cumpărător de carte, nu-mi convine să adaug 2% la suma deja existentă a spectacolului sau a cărţii, stau acasă şi citesc cărţi online ori văd spectacole online. Sau îmi înfiinţez eu o asociaţie prin care să cer 2% şi să fac un traseu transparent al cotizaţiei. Pe mine, ca artist, mă va afecta poate la numărul de fani, care cel mai probabil vor fi mai puţini şi mai înfometaţi. Ca cititor însă, nu mă va afecta pentru că, indiferent cît de scumpă ar fi cartea, o voi cumpăra, pînă la urmă, şi o voi da şi altora, care nu au posibilitatea să o cumpere (legea asta poate ne va face mai buni, cine ştie?).

***Nicoleta Lefter** este actriţă.*

David SCHWARTZ

Din punctul meu de vedere, timbrul cultural, în toate variantele vehiculate pînă acum, este ilegal şi complet lipsit de sens. Însă cred că toată această dezbatere din jurul timbrului deschide o discuţie foarte necesară despre măsura în care UNITER chiar reprezintă interesele artiştilor care sînt membri şi despre un proiect sindical alternativ, mai just şi pornit de jos în sus, care să ţină cont de principalele probleme cu care se confruntă artiştii: lucrul din ce în ce mai des pe colaborare, care îi privează pe mulţi artişti de accesul la sistemul de sănătate publică şi la sistemul de pensii; diferenţele enorme de salarii/onorarii între actorii angajaţi şi regizori în sistemul de stat; salariile foarte mici pe care le au artiştii debutanţi şi tineri în instituţiile de stat; raporturile de gen la locul de muncă, în special în teatrele de stat; cenzura, intervenţia în operă şi abuzurile directorilor de teatru de stat în ceea ce priveşte libertatea de creaţie a artiştilor, în special a celor tineri; precariatul din zona independentă. Acestea sînt doar cîteva dintre multiplele probleme cu care se confruntă artiştii de teatru, probleme care, în mare parte, nu îşi găsesc nici un răspuns în activitatea UNITER-ului.

***David Schwartz** este regizor de teatru.*

T.O. BOBE

N-am să intru într-o discuţie amănunţită despre implicaţiile legii timbrului cultural, cu atît mai mult cu cît nu cunosc nici toate subtilităţile respectivei legi, nici posibilele ei urmări asupra culturii vii. Am însă o observaţie de principiu. Nu mi se pare deloc în regulă ca statul să impună o taxă unor entităţi private în folosul altor entităţi private şi să nu aibă nici o responsabilitate în privinţa modului cum sînt folosiţi banii obţinuţi astfel. Iar situaţia aceasta există şi în prezent. Din punctul meu de vedere, fie laşi piaţa liberă, fie, dacă ai constatat că sînt necesare unele reglaje, îţi asumi responsabilitatea unor politici culturale transparente şi coerente. Iar în privinţa politicilor culturale, dacă excludem activitatea Institutului Cultural Român din perioada Patapievici, statul român, indiferent cine s-a aflat la guvernare în ultimii douăzeci şi cinci de ani, s-a dovedit a fi complet nul.

***T.O. Bobe** este scriitor.*

Mihai DUŢESCU

Cîtă vreme arhitectura (încă mai) este un act complex de creaţie artistică, în România legea spune ca beneficiarul produsului finit al acestui act creativ să plătească o taxă de timbru cultural. Astfel, timbrul de arhitectură e taxa pe care o plăteşte proprietarul unei viitoare construcţii. E colectată de Ordinul Arhitecţilor sau, la alegerea arhitectului care semnează proiectul, de Uniunea Arhitecţilor. Tot conform legii, şi unii, şi alţii ar trebui să folosească aceşti bani pentru diverse acţiuni şi proiecte culturale, în scopul unei mai corecte şi eficiente conştientizări a arhitecturii ca act cultural în spaţiul public: reviste de specialitate, cărţi, expoziţii, conferinţe – sau ceva de genul acesta. Ca să avem un ordin de mărime, pentru un proiect de casă normală taxa asta e undeva sub 100 de euro, în timp ce pentru un bloc cu 25 de apartamente taxa de timbru sare de 1000 de euro. În ceea ce mă priveşte, cunosc un arhitect ai cărui clienţi, doar în ultimii patru-cinci ani, au plătit cîteva mii bune de euro la Uniunea Arhitecţilor şi la Ordinul Arhitecţilor, cîteva mii bune la fiecare. Dacă ne gîndim aşadar că în România sîntem (cred) vreo 10.000 de arhitecţi activi, putem presupune că banii pe care OAR şi UAR îi încasează din taxa de timbru se învîrt în jurul sutelor de mii de euro anual. De aceea, singurele mele îngrijorări în privinţa acestei taxe sînt legate de eficienţa şi transparenţa cu care cele două organizaţii profesionale ce ne reprezintă reuşesc să gestioneze sutele de mii de euro pe care îi colectează anual. Nu vreau să aduc în discuţie zvonurile răutăcioase din interiorul breslei, legate de modul în care banii aceştia sînt folosiţi cu dibăcie pentru fel de fel de combinaţii şi bilete de avion cu iz cultural. Am să spun doar că, la o scanare superficială, lucrurile nu par să stea deloc aşa cum poate ar merita şi, cu mici excepţii, calitatea produselor culturale subvenţionate din taxa de timbru pare a fi mediocră şi mai ales irelevantă în afara cercului strîmt al profesiei. Dar asta nu are legătură directă cu OAR sau UAR, ci cu nivelul general al proiectelor depuse spre a fi subvenţionate. Chiar şi aşa, subscriu întru totul la menţinerea acestei taxe – în contextul în care profesia noastră e supusă la tot soiul de presiuni, riscînd să facă implozie într-o bună zi, în timp ce pentru o companie care intenţionează să dezvolte un ansamblu imobiliar a cărui valoare de investiţie este 1.000.000 de euro şi din a cărui vînzare, să presupunem, va cîştiga 250.000 de euro net, o taxă de 1000 de euro pentru sprijinirea unor proiecte culturale mi se pare un efort minuscul şi cumva onorant.

***Mihai Duţescu** este arhitect (www.dutescu.ro).*

Voicu RĂDESCU

În cazul în care legea timbrului cultural va fi votată, artiştii independenţi sînt, cred, primii condamnaţi. La foame şi apoi la dispariţie... dacă nu cedează şi nu se înscriu „în piaţă“. Pentru că manifestările artistice necomerciale, care nu se referă la această sfîntă „piaţă“ (nesupunîndu-se adică „comandamentului“ actual – aberant, consider – de a fi identificate cu o marfă supusă în primul rînd legii cererii şi ofertei) şi al căror motor sînt, „independenţii“ vor urma imediat şi iminent... Deja de nişte ani, majoritatea se străduiesc să subziste la limita rezistenţei fizice (din punct de vedere material) şi psihice (pendulînd în hăţişul birocratic şi la marginea tăioasă a legilor care le ignoră specificitatea, în fapt relevanţa, inclusiv socială). De ani de zile, economia şi „politica“ consumerismului nivelează şi omogenizează prin strivire curiozitatea şi căutarea, încercarea, provocarea „viului“. De ani de zile, prea numeroase entităţi artistice noi apar ori ca apendice ale unor instituţii culturale „oficiale“, ori căpuşează balcanic vreo „organizare“ sau organizaţie locală sau centrală, ori se îndreaptă direct spre zonele de „piaţă“, producînd ceea ce s-ar putea vinde. În loc de necesara relaxare a fiscalităţii din lumea culturală şi artistică reală (nu în primul rînd comercială), se pregăteşte o legislaţie de tip supercorporatist, potrivită mai degrabă regimului de comercializare a armamentului şi a mărfurilor „nesănătoase“, (alcool, ţigări etc.), supuse accizelor... În alte ţări dintre cele înspre care pare că privim cu interes (mi-e teamă că mai mult cu invidie, doar) există acelaşi trend, imprimat de recii corifei mînaţi doar de interesul profitului, virtual, de fapt, pentru cei mai mulţi... Dar acolo există şi reglementări care nu permit atît de uşor înghiţirea şi dispariţia „diferitului“. Cu atît mai mult în zona subiectivă şi inefabilă a artei şi a culturii. Republica noastră mioritică şi (încă?) coruptă nu şi-a construit şansa asta. Iar nefastul timbru cultural ar putea însemna ghinionul culturii vii din România pentru încă un „viitor de tranziţie“ de 20-25 de ani.

„Timbru cultural ar putea însemna ghinionul culturii vii.“

***Voicu Rădescu** este fondatorul Teatrului Luni de la Green Hours.*

anchetă realizată
de Matei MARTIN

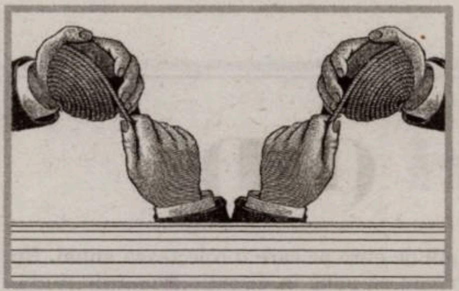

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Ţara din Cloud

– se poate autoexila cibernetic o naţiune în caz de invazie rusească? –

„Să ştergi o ţară de pe hartă e un lucru, să-i ştergi datele este cu totul altul. Estonienii ştiu cum e să păţeşti primul lucru, acum sînt foarte hotărîţi să îl evite pe al doilea." Aşa începe un recent articol din *The Economist* („How to back up a country", 7 martie).

Estonia este ţara din lume cu cel mai dezvoltat sistem politic-administrativ online. Fiecare cetăţean estonian are şi o identitate online, care îi permite să semneze documente criptate, să plătească taxele, să facă comerţ online pe baza cardului de identitate, să voteze. Estonienii sînt îngrijoraţi că această sofisticărie îi face vulnerabili în faţa atacurilor cibernetice. Articolul din *The Economist* este despre planurile lor de apărare. Conceptul-cheie este cel de „continuitate digitală". Sînt păţiţi din perioada 2007-2008, din timpul conflictului diplomatic cu Rusia pe marginea unei statui a soldatului sovietic „eliberator". Atunci, atacuri cibernetice masive pornite din Rusia au blocat temporar funcţionarea băncilor şi a instituţiilor. Evident, a fost un act de război al statului rus faţă de statul estonian şi doar faptul că războiul cibernetic e încă ambiguu reglementat internaţional a împiedicat ca istoria să înregistreze ca atare un alt război de agresiune al Rusiei.

Ca să revin la articolul din *The Economist,* Estonia a făcut acum un parteneriat cu Microsoft, care foloseşte micul stat ca precedent şi exemplu pentru alte ţări: asigurarea continuităţii digitale în *Cloud*. Cuvîntul înseamnă „nor" pe româneşte, dar recomand familiarizarea cu termenul, pentru că e pe cale de a fi importat ca atare în română. Este noua frontieră a dezvoltării digitale: transferul datelor în servere şi lucrul cu ele direct de acolo. Personal, folosesc un cont de acest gen. Viaţa mea profesională măsoară aproximative şapte *gigabytes,* pe care îi pot accesa de pe laptop, tabletă sau telefon – deci practic nu mai car dispozitive electronice după mine pe unde mă duc, ci datele (documente, acte electronice, e-mail-uri) stau în *Cloud* şi le accesez prin dispozitivul cel mai la îndemînă. Estonia şi Microsoft fac deci un parteneriat pentru a asigura o migrare în *Cloud* a ţării. Spre deosebire de mine, care am făcut-o mai degrabă din comoditate, Estonia o face pentru a evita ca un nou atac cibernetic rusesc să aibă efecte catastrofale pentru funcţionarea acestui stat atît de electronizat. (Oare modul inept şi corupt în care statul român face trecerea în epoca electronică o fi vreo strategie de apărare? Digitalizăm România prost şi încet ca să nu fim vulnerabili faţă de ruşi? Evident, glumesc.)

Cuvîntul înseamnă „nor" pe româneşte.

Planurile Estoniei sînt în mai mulţi paşi: dacă serverele primare ale instituţiilor cad, atunci datele migrează spre computere de rezervă tot din Estonia. Dacă şi acelea pică, datele migrează pe serverele Microsoft. Exerciţiile executate acum împreună cu Microsoft au fost un succes – Estonia a funcţionat o scurtă perioadă din *Cloud*. Dar au arătat şi multe probleme – incompatibilităţi între programe, lipsa unor protocoale unice şi uşor de reconstruit – nu o să intru aici în detalii. O problemă interesantă: legislaţia europeană privind datele personale interzice statelor să plaseze date personale ale cetăţenilor în servere din afara UE. Ideea este ca statele să deţină un control permanent asupra acestor date, pentru a putea răspunde în cazul unor abuzuri. O idee europeană generoasă, care devine în practică un obstacol la care trebuie găsită o soluţie. Estonienii au găsit un fel de soluţie: serverele externe ar urma să fie găzduite de ambasadele estoniene, deci strict legal ar fi tot pe teritoriu suveran estonian. Voi reveni la semnificaţia simbolică a acestui detaliu.

Cam aceasta este ştirea despre exerciţiile de apărare cibernetică Estonia – Microsoft. Personal însă cred că e mai mult decît atît. Şi mă bîntuie această idee încă de cînd am început să urmăresc experimentul estonian cu guvernarea online. Dacă nu vorbim numai despre un atac cibernetic? Dacă vorbim despre un atac propriu-zis al Rusiei, cu tancuri şi puşti? Se va exila Estonia în *Cloud?*

Sînt trei aspecte care m-au dus spre această idee şi le voi discuta pe rînd: a) deteritorializarea va deveni o realitate mai repede decît ne aşteptăm; b) guvernarea online a Estoniei înseamnă, de fapt, reconstruirea *polis*-ului în *Cloud* şi c) experimentele istorice traumatizante ale est-europenilor invadaţi de sovietici. Să le iau pe rînd.

A Deteritorializarea începe să fie o trăsătură a lumii în care trăim. Asta înseamnă că activitatea umană şi interacţiunea socială nu mai depind musai de un spaţiu fizic localizat ca atare. Am spus deja despre migraţia datelor mele profesionale în *Cloud,* care înseamnă practic că fişierul pe care îl am în laptop-ul pe care scriu acest articol poate fi accesat şi din altă parte, deci prezenţa sa fizică pe laptop nu mai e atît de importantă. Conduc o organizaţie care are baza în Bucureşti, dar are o filială şi la Chişinău, deci o bună parte din viaţa mea profesională se desfăşoară prin Skype sau alte programe de transmis voce şi date. Pot lucra cu colegi în documente de tip *Gdoc,* în care vedem şi lucrăm la acelaşi lucru, deşi sîntem în locuri diferite (uneori şi cînd sîntem în birouri alăturate e mai simplu să lucrăm *online).* Fantazez că în următorii douăzeci de ani ideea de birou în sine va deveni caducă şi voi munci de la casa de la ţară, menţinînd totuşi toate contactele sociale inevitabile profesiei mele. Am un amic care e obsedat de ideea unui partid online – care ar trebui să existe exclusiv acolo, permiţînd un maxim control al bazei asupra conducerii. Amicul meu crede că astfel va sparge legea de fier a oligarhizării oricărei organizaţii. Eu cred că se înşeală şi că un partid online va funcţiona în mare ca cele offline, dar are dreptate că şi partidul în sine se poate deteritorializa în lumea *Cloud*. S-ar putea să mă avînt şi să nu renunţăm niciodată la birouri şi la prezenţa fizică. Dar deteritorializarea poate fi o opţiune la îndemînă pentru un stat al cărui teritoriu este invadat.

B Estonia a construit în ultimii ani o versiune a sa online. Cetăţenii au acte de identitate cu care se identifică cibernetic, plătesc taxe online. La alegerile de acum două săptămîni, 176.000 din cei un milion de electori au votat electronic. Instituţiile organizează dezbateri publice online. Serviciile publice pot fi furnizate online, *Monitorul Oficial* nu mai există pe hîrtie, deci toate legile estoniene există doar *online*. Comunitatea de oameni numită Republica Estonia există atît online, cît şi pe teritoriul propriu-zis pe care îl controlează. Dar dacă ar pierde acest teritoriu? Ce s-ar întîmpla cu cealaltă Estonie?

C Estonienii au o experienţă traumatizantă cu vecinii lor de la Răsărit. Ca mai toţi est-europenii, de fapt. Înainte să se autodeclare campion al luptei antifasciste, Stalin a împărţit Europa cu Hitler, iar micuţa Estonie i-a revenit. URSS a invadat Estonia în 1940, preşedintele estonian a fost trimis în Siberia, unde a şi murit. Opt foşti preşedinţi estonieni au fost împuşcaţi şi întreaga elită decimată. Estonienii s-au agăţat cu disperare de republica lor. Au fost cuceriţi de nemţi şi un nou guvern a fost desemnat în clandestinitate, respectînd riguros procedura pentru vacantarea postului, prevăzută de Constituţia interbelică. În 1944, guvernul legitim estonian a condus o luptă disperată şi împotriva nemţilor, şi împotriva sovieticilor. În faţa Armatei Roşii, guvernul s-a retras spre mare, dar barca ce trebuia să îi evacueze spre Suedia s-a stricat şi aproape tot guvernul a fost capturat şi executat. În 1953 a fost proclamat guvernul în exil, din Norvegia. A existat continuu pînă în 1992, cînd şi-a depus mandatul în mîinile unui nou preşedinte, al unei noi republici estoniene. SUA şi majoritatea statelor vest-europene nu au recunoscut niciodată anexarea statelor baltice la URSS. Ambasade lituaniene, letone sau estoniene au devenit ultimele bastioane ale legitimităţii. De asta nu cred că e întîmplător planul ca serverele de *backup* să fie găzduite de ambasadele estoniene, pentru că în ţările baltice misiunile diplomatice care au continuat să funcţioneze sînt un mit şi un motiv de mîndrie naţională. Consulatul estonian de la New York, chiar mai mult decît guvernul în exil, a reprezentat Estonia în cele cîteva decenii, diplomaţi bătrîni au continuat să poarte corespondenţă în numele unui stat care nu mai exista. Sau chiar nu mai exista?

Estonia a construit în ultimii ani o versiune a sa online.

Pe net găseşti lungi şi savante explicaţii ale faptului că republica estoniană nu a murit niciodată, că a avut continuitate legală. E corect, strict formal. Dar teritoriul şi populaţia sa au fost captive. Oamenii au căutat să supravieţuiască. Aceia dintre ei care nu au vrut doar să supravieţuiască au luat calea pădurii, aşa cum în România au luat calea munţilor. 15.000 de partizani estonieni au dat bătăi de cap URSS timp de cîţiva ani după a doua invazie, iar ultimul dintre ei a fost prins şi asasinat de KGB abia în 1978. Aceste traume istorice sînt greu de uitat şi nu s-au întîmplat în Evul Mediu, ci în epoca bunicilor noştri. Polonia a avut şi ea guverne în exil, desfiinţate abia cînd Lech Walesa a ajuns preşedinte. România nu a avut nevoie de guverne (deşi au existat Comitete Naţionale) pentru că a avut un rege în exil. Ţin minte cum mă uitam la moneda de 100 de lei din 1946 cu chipul Regelui Mihai, care părea ireal, ca un personaj de poveste, iar bunica îmi spunea cum comuniştii, „arză-i-ar focu"", l-au dat afară din ţară pe „prinţ". Am citit mereu literatura despre închisori şi partizani cu această întrebare în subtext: eu ce aş fi făcut? Ultima parte a jurnalului lui Mihail Sebastian este insuportabilă pentru că ştii ce urmează – acea lume mic-burgheză care îţi devenise simpatică şi care scăpase din ororile Războiului urma să intre în alt malaxor. Ungaria 1956 şi Cehoslovacia 1968 au arătat că şi atunci cînd popoarele se adună să lupte sînt zdrobite, fără şanse.

De aceea, nu cred că ce face acum Estonia e doar un plan de rezervă în caz de atac cibernetic. Asta e doar miza mică. Miza mare e pregătirea pentru o migrare adevărată în *Cloud*. Se poate imagina un viitor în care inamicul agresor poate controla teritoriul şi clădirile, dar nu poate controla populaţia. Pentru că populaţia ar avea republica ei din *Cloud*. Controlul populaţiei şi nu al teritoriului este mai comun în istoria umanităţii decît pare la prima vedere. Regii şi imperiile antice şi medievale nu controlau teritorii la modul în care o fac statele industriale moderne, ci controlau populaţii, acolo unde se aflau acestea (de aceea, hărţile exacte s-au dezvoltat atît de tîrziu). Industrializarea a făcut harta şi teritoriul atît de importante, într-un fel e normal ca epoca postindustrială să întoarcă populaţia pe primul plan. Deci, exilul în *Cloud* al Estoniei (ca plan de rezervă măcar) nu ar fi o aberaţie istorică, ci ar fi în logica dezvoltării relaţiei dintre politică şi tehnologie. Dacă inamicul agresor îţi confiscă teritoriul, populaţia ta ar avea şi o altă opţiune în afara celor clasice: calea pădurii sau calea supunerii. Ar fi calea ignorării inamicului agresor. Populaţia ar fi conectată la republica din *Cloud,* ar dezbate acolo ce e de făcut, ar plăti acolo taxe, şi-ar educa copii pe Skype? Cum ar funcţiona *de facto* o republică în *Cloud?* Sper să nu apucăm să aflăm.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori **şi muşterii**

Aţi mai fost la noi?

Da, o dată. Nu m-aţi tuns chiar dumneavoastră?

Nu ştiu. Stăteam pe scaunul de la uşă.

Nu cred. Şefa, poate. Că ne tot schimbăm.

Aşa.

Sîntem trei. Ieri a născut una dintre noi şi azi sînt singură.

O, ce este?

Fată!

Bineee! Să-i trăiască!

Mulţumesc! Toate avem copii!

Înseamnă că se cîştigă bine ca frizeriţă.

Ce să spun...

Vă simţiţi în siguranţă în lumea asta, dacă faceţi copii...

Poate.

Adică nu-i aşa, cînd te hotărăşti să faci copii?

Uitaţi, noi avem bărbaţi!

A, da!

Au şi ei contribuţia lor. Nu e una care să nu aibă puleandru acasă.

Dar cred că şi faptul că aveţi o slujbă vă face copilul.

Vedeţi, nu prea se cîştigă, dar e sigur, dacă nu faci prostii. Noi între noi ne cunoaştem de mult. Centrul de frizerie e de ceva timp. Era pe colţ, acum am ajuns aici. Nu ştiu dacă ştiţi...

Plouă... lumea nu se prea tunde.

Nu mi-am dat seama...

Păi, şi eu am zis. Oi avea timp liber de tuns, dar plouă cu găleata. Să mă mai tund? Are rost? Mi-e frig după aia.

Poate, eh, e dimineaţă. Lumea se tunde după două-trei-patru. Acum e devreme.

E vreme de făcut copii!

E, pentru cine nu-i are... ziceţi că e timp de numărat bani, mai bine.

De fapt, m-am băgat în vorbă cu frizeriţa pentru a o ruga să dezinfecteze aparatul de tuns şi foarfeca.

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Adina POPESCU

La psiholog

Texte şi opinii de:

- Valentin Radu ARSENE (psihoterapeut)

„De unde această nefericire? Ce formă? Ce culoare?“ – interviu

- Augustin CUPŞA (psihiatru şi scriitor)

„Mesmer *vs* Hagai Levi“

- Aurora LIICEANU (psiholog)

„Deşi trăim într-o lume individualistă, grupul este glorificat“ – interviu

- Olivia MOCANU (psihoterapeut)

„Psihoterapeutul este, pînă la urmă, un specialist în comunicare“ – interviu

argument

Psihiatri, psihologi, psihoterapeuţi

DILEMA VECHE

La psiholog

Acum ceva vreme, în urma unor atacuri de panică, am vizitat cabinetele a doi doctori psihiatri – unul celebru (m-am programat cu vreo două luni înainte), altul mai puţin cunoscut, dar recomandat de un prieten. Însă rezultatele au fost similiare: după 15 minute petrecute în cabinet, în care am fost întrebată lucruri destul de banale (Cînd au început atacurile de panică? Ce le-a declanşat? Cum dorm? etc.), am primit un tratament pentru depresie (amîndoi doctorii au încercat să mă lămurească de faptul că anxietatea are de fapt la bază un sindrom depresiv; nici acum nu sînt convinsă de asta), m-am întors acasă la fel de confuză ca înainte de consultaţie, dar cu un vag sentiment de eliberare, vorbisem totuşi cu cineva despre „problema“ mea. Apoi, de fiecare dată, am considerat că nu sînt nici pe departe atît de „grav“ ca să iau pastilele şi am continuat să lupt de una singură cu atacurile mele de panică. Am fost dezamăgită, fiindcă în imaginaţia mea, alimentată şi de filmele americane (unde eroul principal se aşază comod pe o canapea şi îşi împărtăşeşte cele mai intime gînduri şi frici unui necunoscut, de multe ori spiritual şi fermecător), a merge la un psihiatru este o decizie importantă, care îţi poate schimba viaţa. În plus, îţi trebuie şi un pic de curaj pentru a recunoaşte că ai avea nevoie de aşa ceva. Însă la noi – am aflat eu, ulterior –, psihiatrii nu prea fac terapie. Dau pastile, cam aceleaşi, pentru un număr mare de pacienţi cu simptome asemănătoare. Pentru majoritatea „merge şi aşa“. În schimb, psihoterapia se face cu un psihoterapeut.

Confuzia între psihiatru, psiholog şi psihoterapeut este încă des întîlnită în România. De cele mai multe ori, psihoterapia este mult mai indicată decît medicaţia, însă nu mulţi şi-o permit. Sau merg la o şedinţă, două, trei, nu li se întîmplă nici un „miracol“ (nici n-ar avea cum) şi apoi renunţă. Iar în ceea ce priveşte psihoterapia, pot interveni alte probleme. Se întîmplă, de pildă, să nu fii deloc compatibil cu omul pe care îl plăteşti ca să te asculte şi să te ajute.

De altfel, prima mea întîlnire cu un psihoterapeut s-a soldat cu un alt eşec. Am fost la o singură şedinţă, de la care am ieşit enervată – doamna respectivă îmi dăduse sfaturi „de viaţă“, îmi spusese, cu intenţii bune, de altfel, ce era mai bine să fac. Din cîte mai citisem şi eu, parcă nu acesta ar fi trebuit să fie rolul unui psihoterapeut. Pentru sfaturi, ai părinţi sau prieteni.

După un timp, am repetat experienţa şi am urmat un modul de opt şedinţe gratuite oferite de Institutul pentru Studiul şi Tratamentul Traumei (o iniţiativă minunată pentru cei care nu-şi permit o terapie sau care vor să vadă, într-o primă fază, despre ce este vorba). De data aceasta, lucrurile au stat cu totul altfel. Recomand oricui care a ajuns la vîrsta adultă şi care aparent nu are probleme (şi somatizări), dar care vrea să ştie ce se întîmplă cu el şi cu viaţa lui, un astfel de modul de opt şedinţe. Pentru mine, terapia a fost, printre altele, un constructiv şi necesar dialog cu mine însămi, mediat de o altă persoană, obiectivă şi imparţială. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

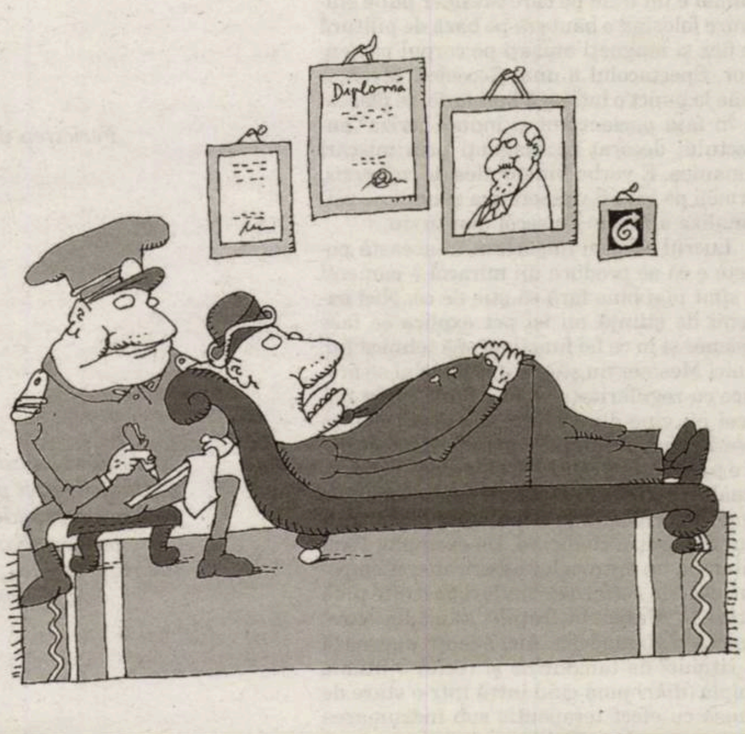

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi,
12 martie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri*,
realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Augustin CUPŞA

Mesmer vs Hagai Levi

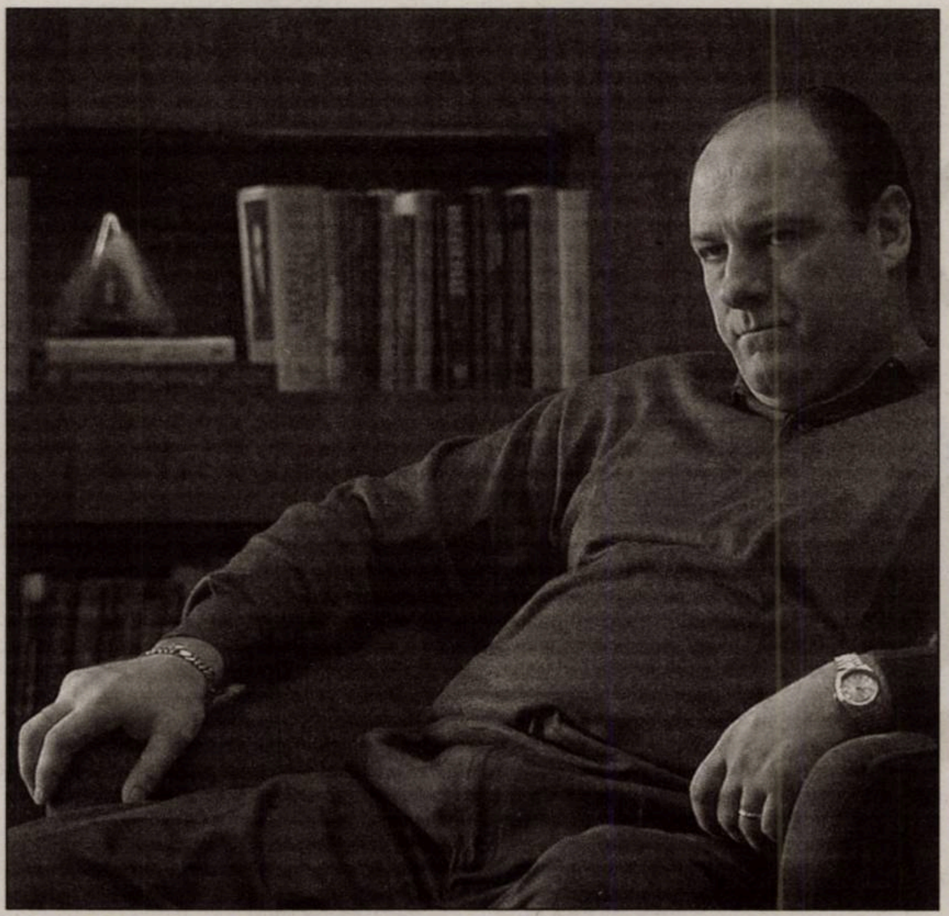

Dacă vorbeşti despre psihoterapie, categoric vorbeşti despre psihic şi despre tensiuni intrapsihice, conflicte şi forţe „invizibile“ care ne controlează o bună parte din gesturi şi din acţiuni, într-un cuvînt despre Inconştient. Iar dacă vorbeşti despre Inconştient, categoric trebuie să începi cu Franz Anton Mesmer, care a pus piatra de temelie a hipnozei (şi deci a explorării psihodinamice). Cuvîntul „mesmerizat“ vine de la el şi îl folosim colocvial cînd spunem că ceva ne-a vrăjit, ne-a fermecat. Şi nu greşeşti dacă asociezi psihoterapia per ansamblu cu Inconştientul, pentru că pînă la urmă orice demers psihoterapeutic se leagă de ideea de Inconştient, chiar şi curentele „opuse“ psihanalizei, cognitiviştii pursînge se bazează pe activităţi inconştiente ale subiectului (automatisme mentale, metacogniţii negative involuntare etc.), iar psihiatrul Franz Anton Mesmer e primul care a reuşit să smulgă din puterea supranaturalului accesul la inconştient, pînă atunci mediat exclusiv de preoţi şi atribuit diavolului (prin opoziţie cu raţiunea care ţinea de Dumnezeu). Pe scurt, un fel de Prometeu al psihoterapiei.

Tom Burns îi alocă vreo zece pagini lui Mesmer în recenta (şi condensata) lui istorie a psihiatriei de la Johann Cristian Reil, ca întemeietor, pînă în viitorul preconizat sumbru de autor. Are relevanţă să menţionez cum îl priveşte Tom Burns pe Mesmer, pentru că Tom Burns, profesor de psihiatrie socială la Oxford, e psihiatru şi e britanic, iar britanicii se încred doar în adevăruri (cît de moleculare cu putinţă) demonstrate ştiinţific. Poate exact opusul îl atrage pe Burns spre Mesmer, pe care îl consideră „cel mai uimitor om din istoria psihiatriei şi poate din întreaga medicină“.

Europa, sfîrşitul secolului Luminilor. Tulburările afective sînt încă privite ca intervenţii ale diavolului pe pămînt. Bărbaţii suferă de hipocondrie, femeile de boala „vaporilor“ şi a leşinului. Franz Anton Mesmer umblă pe la curţile regale, vîndecă pacienţi celebri (şi bogaţi) prin pase magnetice şi îi stoarce de bani. Magnetismul animal e un fluid pe care Mesmer pune stăpînire folosind o băutură pe bază de pilitură de fier şi magneţi ataşaţi pe corpul pacienţilor. Spectacolul e unul deosebit. Mesmer pune la punct o întreagă butaforie, se plasează în faţa pacientului şi induce „criza“ subiectului decorat cu magneţi prin mişcări şamanice. E vorba bineînţeles de *catharsis,* termen pe care îl va teoretiza şi impune psihanaliza aproape un secol mai tîrziu.

Lucrul cel mai important în această poveste e că se produce un miracol – oamenii se simt mai bine fără să ştie de ce. Nici oamenii de ştiinţă nu îşi pot explica ce face Mesmer şi în ce fel funcţionează tehnica lui, şi nici Mesmer nu ştie, dar miracolul se produce cu regularitate şi, mai mult, acest miracol nu vine din Ceruri, ci e chiar aici, în posesia unui om despre care nu e limpede dacă e medic sau vrăjitor. Ce-i drept, astfel de ritualuri cathartice se găsesc pretutindeni în lume, la triburile şi populaţiile (mai mult sau) mai puţin civilizate. De exemplu, Paul Rabinow, un antropolog american contemporan, descrie astfel de ritualuri păstrate pînă astăzi în Maroc, în frăţiile „tămăduitoare“ Aisawa şi Hamadcha. Aici adepţii dansează pe ritmuri de tamburine şi recită o litanie simplă *(dikr)* pînă cînd intră într-o stare de transă cu efect terapeutic sub îndrumarea unui *moqqadem*. Rabinow le compară cu show-urile psihedelice ale lui John Coltrane din New York pentru că au acelaşi efect – de eliberare. Iar exemplele pot fi multe.

Bineînţeles că Inconştientul, ca ipoteză de lucru, exista şi înaintea lui Mesmer, chiar din antichitate, dar nu în aceasta rezidă contribuţia lui la întemeierea hipnozei şi, de aici, a psihanalizei ca primă instanţă psihoterapeutică. Oponenţii lui din Biserica Catolică „lucrează“ şi ei cu „criza“, dar pentru ei „criza“ e diagnostică, e semnul posesiunii, al Diavolului, şi exorcizarea se bazează pe alte măsuri (în general violente sau măcar neplăcute). Pentru Mesmer, „criza“ e chiar terapia. Ea produce eliberarea, detensionarea, descărcarea energiei negative (a conflictului intrapsihic) şi poate fi controlată sau indusă de terapeut. Asta e intuiţia lui genială.

Bineînţeles că Inconştientul, ca ipoteză de lucru, exista şi înaintea lui Mesmer.

„Fericirea depinde de noi.“

ARISTOTEL

„Găsesc cu adevărat uimitor puţinul respect pe care oamenii îl au, în fond, pentru faptele psihice. Există iluzia unei libertăţi psihice, la care nimeni nu doreşte să renunţe.“

SIGMUND FREUD

De la Mesmer, lucrurile iau amploare. Marchizul de Puységur, Janet şi apoi Charcot sînt tot atîtea borne în teoretizarea şi elaborarea tehnicilor hipnozei. Freud dezvoltă tehnica asociaţiilor libere (trece la accesarea prin cuvînt a Inconştientului) şi clădeşte primul bastion al psihanalizei. Mai departe, psihanaliza îşi atinge apogeul în secolul trecut şi apoi declinul. Apar abordări alternative (cognitiv-comportamentală, motivaţională, suportivă, interpersonală etc.) care trec şi ele prin glorie şi decădere. Astăzi, abordarea psihoterapeutică e cel mai probabil una eclectică, ce foloseşte elemente din fiecare filieră. Chiar şi răspunsul la întrebarea „Ce vindecă în psihoterapie?“ a cunoscut destule schimbări. Asociaţia liberă ca o cheiţă care deschide cutia Inconştientului. Interpretarea psihoterapeutului. Charisma şi postura terapeutului. Transferul şi contra-transferul. Relaţia terapeutică. Accesarea unui *celălalt* semnificativ *(significant other)* are sigur un efect pozitiv.

Occident, epoca postmodernă. Psihoterapia e unul dintre lucrurile cele mai fireşti ale lumii occidentale dominante. Psihoterapia e dizolvată atît de bine în societatea civilizată, încît de multe ori privitorului îi scapă felul în care ea susţine şi participă la viaţa de zi cu zi, iar psihoterapeuţii sînt punctele de contact ale reţelelor sociale. Dar e aici nu pentru că ar fi o creaţie artificială, un construct pe care lumea l-a implantat în viaţa noastră, ci pentru că ea era dintotdeauna aici (vezi exemplul lui Rabinow). Tot ce se întîmplă e o (perpetuă) repunere în termeni a unui fapt indisolubil al nostru. Pentru Tom Burns, psihiatria (asimilînd aici şi psihoterapia) e inevitabila noastră umbră. Dar acest lucru se justifică pentru că dezechilibrul, tulburarea (spuneţi-i cum vreţi) de orice fel, în orice măsură şi în orice moment, e umbra care rezultă firesc atunci cînd ne arătăm în lumină. Mai exact, ţine de doza de sinceritate pe care o presupun autoconştientizarea şi asumarea condiţiei umane. Rămîne să vedem dacă instrumentele pe care ni le-am perfecţionat ne sînt folositoare şi sînt folosite cu măsura „dreaptă“.

Pe Hagai Levi n-o să-l găsiţi în nici o istorie a psihologiei sau psihiatriei (deşi e psiholog de formare), ci mai degrabă pe IMDB sau într-o viitoare istorie a cinematografiei. Pentru el, psihoterapia e acea *„pursuit for happiness“* pe care lumea occidentală o vinde şi o cumpără într-un mod avantajos pentru toţi. Pentru destinul său, psihoterapia a fost un moment decisiv. Serialul de psihoterapie pe care l-a creat a fost unul dintre cele mai notabile succese pornite aparent din mai nimic, cum spunea el la conferinţa de la Stockholm – un miracol, în măsura în care miracolele se produc în industria de film.

BeTipul, un proiect restrîns, pur personal, aproape ezoteric – cum îl caracterizează Levi –, a fost iniţial o miniserie difuzată după miezul nopţii la televiziunea israeliană. În America a devenit unul dintre cele mai de succes seriale şi a fost preluat de mai toate ţările europene prin HBO. L-am cunoscut pe Hagai Levi cînd am participat la adaptarea serialului în România. S-a bucurat că, printre scenariştii de aici, a găsit unul format ca psihiatru şi am avut despre ce vorbi. Pentru că Hagai Levi nu s-a limitat să-şi vîndă drepturile de autor şi să se bucure de ele, ci – într-un veritabil studiu etnopsihiatric – a călătorit în toate ţările care au realizat versiuni proprii şi a căutat să afle şi să înţeleagă ce înseamnă psihoterapia în fiecare cultură, astfel încît adaptarea să fie veridică. În Rusia, psihoterapeutul e o femeie, pentru că psihoterapia nu e o ocupaţie pentru bărbaţi. Pacienţii au mai toţi o legătură afectivă cu ea (deşi acest lucru e interzis în psihoterapie), pentru că problemele personale nu se discută cu străinii. În Polonia, psihoterapeutul e un bărbat mai degrabă acuzator şi ostil, iar în Olanda e un tip simpatic şi prietenos. În Israel e un tip incisiv, dar în SUA şi în România e un tip cerebral, mai degrabă evitant, care se ascunde în spatele unor judecăţi formale. Dincolo de toate, psihoterapeutul lui Levi e un om cu o viaţă personală în derivă, cu greşeli terapeutice şi personale şi cu succese pe măsură.

Psihoterapeutul lui Levi se numeşte Reuven, cuvînt care are mai multe etimologii în ebraică, dar se poate traduce ca „uite-mi suferinţa / uite-mă ca om“. E probabil cea mai cinstită şi reală poziţie a unui psihoterapeut. Călătoria eroului duce la abandon, Reuven îşi lasă locul unei psihoterapeute mai tinere şi se pierde printre ceilalţi oameni. Asta pentru că, după Hagai Levi, psihoterapia eşuează cînd vrea să rezolve totul. Întotdeauna îi va rămîne un teritoriu inaccesibil, acolo unde numai trei lucruri (după cum spune tot el) pot să rămînă în picioare: un sens, o credinţă, o solidaritate. Ceea ce nici Mesmer nu poate să vrăjească.

***Augustin Cupşa** este psihiatru, scriitor şi scenarist.*

„Deşi trăim într-o lume individualistă, grupul este glorificat“

interviu cu Aurora LIICEANU, psiholog

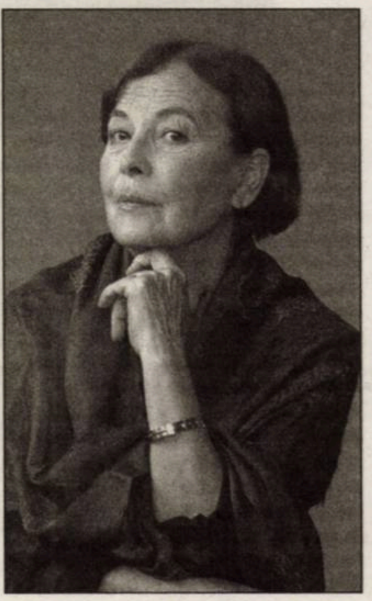

Aţi făcut facultatea de psihologie în timpul comunismului, înainte ca această specializare să fie desfiinţată…

Într-adevăr, dar, din păcate, psihologia făcută în şcoală nu mi-a spus nimic. Gîndiţi-vă că învăţam doar după manuale traduse din ruseşte… Deşi am avut psihologi de seamă, Nicolae Vaschide, Ştefănescu-Goangă, Vasile Pavelcu sau Nicolae Mărgineanu, nu numai că nu învăţam după cărţile pe care aceştia le-au scris, dar nici măcar numele lor nu era amintit. În schimb, trebuia să învăţăm despre conştiinţă socială, despre omul nou şi despre alte asemenea subiecte propagandistice, iar profesorii, în mare parte, erau slab pregătiţi şi, poate tocmai de aceea, erau şi foarte severi. Cu toate acestea am avut imensul noroc să-l cunosc şi să-l am profesor în facultate pe Gheorghe Zapan, un om absolut extraordinar, cu o carieră fabuloasă. Studiase în Germania, unde i-a avut ca profesori, printre alţii, pe Albert Einstein sau Wolfgang Köhler, cu care a studiat psihologia experimentală. A fost numit doctor în ştiinţe şi filozofie la Universitatea din Berlin şi era membru al Academiei de Ştiinţe din New York. Şi totuşi, în 1952, a fost retrogradat din funcţia de conferenţiar la cea de laborant. Se spune că, la un moment dat, a venit în România un mare psiholog din URSS. A aflat de Zapan şi, întrebîndu-i pe mai-marii universităţii de ce e doar laborant, tovarăşii au răspuns că nu dă bine să-l bage mai în faţă, tocmai din cauza carierei sale de tip „burghez“. Atunci rusul le-ar fi spus franc: „Dacă voi nu-l vreţi, îl luăm noi“. Aşa s-a întîmplat ca în 1955 să fie repus în drepturi, devenind conferenţiar al secţiei de Psihologie a muncii din cadrul Institutului de Psihologie al Academiei.

„Trăim un fel de anemie a eului.“

În 1977 s-a decis desfiinţarea acestei secţii. De ce s-a dorit acest lucru?

Din aceleaşi motive pentru care se luau şi alte decizii la fel de aberante, despre a căror lipsă de logică nu mai are sens să discutăm. Vă voi povesti însă o legendă, care circula pe atunci în grupul nostru de psihologi. Se spunea că Elena Ceauşescu avea o nepoată, Nadia Bărbulescu, studentă la Psihologie. Aflată într-o vizită, a întrebat-o pe nepoată ce anume studiază ei la şcoală, iar nepoata i-a răspuns că învaţă… despre vise. Cînd a auzit că la psihologie se predă „visul“, Elena Ceauşescu a căpătat brusc o aversiune faţă de acest domeniu şi a decis să desfiinţeze secţia. Bineînţeles, nu se ştie dacă povestea e sau nu adevărată, însă un lucru e cert: psihologia era văzută ca o disciplină ocultă.

Să înţeleg că nu se putea face carieră ca psiholog…

Nu, aşa ceva era exclus. În ceea ce mă priveşte, avînd origine nesănătoasă (părinţii mei erau profesori!), nefiind membru de partid şi, în plus, fiind şi divorţată, nu puteam să mă duc nici pînă în Bulgaria să particip la o conferinţă. Ţin minte că, odată, s-a ţinut în Polonia un simpozion despre relaţiile interpersonale – ceea ce era exact domeniul meu de cercetare –, unde erai invitat doar dacă aveai o legătură reală cu tema simpozionului. Imediat au găsit pe altcineva să mă înlocuiască, un coleg care, deşi nu avea tangenţă cu subiectul, era membru de partid.

În 1990 s-au reînfiinţat facultatea şi institutul. S-au putut recupera anii pierduţi?

Cred că integrarea europeană a ţărilor estice şi alinierea lor la nivelul disciplinelor ştiinţifice e foarte dificilă, pentru că sînt multe de recuperat şi ai nevoie de specialişti. Într-adevăr, după Revoluţie a existat în România un mare interes pentru psihologie. Toată lumea vorbea „chestiuni de psihologie“, se folosea foarte mult cuvîntul, fără a se înţelege întru totul conceptul. Neavînd însă resurse umane care să susţină acest interes, demarajul a fost unul extrem de greoi, mai ales că la bază stătea, de fapt, o modă. În prezent nu cred că Bucureştiul are soliditatea şi seriozitatea necesare, în schimb la Cluj putem vorbi despre un adevărat nucleu de profesionalism, format, în mare, de profesorul doctor Daniel David, care predă şi la Icahn School of Medicine at Mount Sinai şi e şi director de cercetare la Institutul „Albert Ellis“, ambele aflate în New York. Şi la Iaşi, a fost profesorul emerit al Universităţii „Al.I. Cuza“, Adrian Neculau, iniţiatorul şcolii de psihologie socială. Însă, cu aceste mici diferenţe, psihologia la noi e provincială, fără articulaţii la progresele şi dezbaterile din comunitatea ştiinţifică din străinătate.

Vorbind despre modă, aud din ce în ce mai des vorbindu-se despre meseria de coach.

Toată lumea se face azi *coach*, dar puţini au studiat psihologia. *Coach* nu poţi fi dacă n-ai o bază reală. Partea interesantă la psihologie e că poate fi percepută ca o ştiinţă perversă. Îţi oferă posibilitatea să-ţi dai cu părerea la nivel mediocru şi submediocru în orice domeniu. Dacă eşti specialist în betoane, nu poţi vorbi decît despre beton, restul cade în mahalaua diurnă. Dar ca psiholog, se pare că te poţi da măreţ în orice zonă. Numai un psiholog avizat îşi dă seama în ce hal de incult profesional eşti. În plus, azi, în România, se fac psihologi pe bandă. Cred că, din lipsă de lideri în domeniu, care să lupte pentru închegarea disciplinei, au apărut tot felul de formaţii profesionale care încearcă îmbinarea psihologiei cu sociologia şi din care iese un fel de struţo-cămilă. Într-adevăr, ca psiholog nu poţi să nu ţii cont de social, şi nici ca sociolog să uiţi că individul nu e doar un număr. Dar nu există încă o înţelegere profundă a fenomenului. Vă dau un exemplu: la un concurs de doctorat a venit cineva care voia să facă o lucrare despre „psihologia şomerului“. Un subiect extraordinar. Dar am întrebat-o pe acea persoană, de la bun început, dacă ştie care e rata şomajului în România. Habar n-avea. Era pe dinafară total, exact la partea funcţională. Ca să faci o asemenea lucrare trebuia să porneşti de la informaţii de bază, să cunoşti valoarea salariului minim pe economie, să ai date despre sociologie, să ştii contextul economic, politic şi social. Persoana respectivă nu avea nici o informaţie de acest tip, dar voia să scrie despre psihologia şomerului.

Din cauza asta, în România, meseria de psiholog este privită cu neîncredere?

Este privită astfel şi pentru că sînt promovaţi o serie de pseudopsihologi. Am văzut la un moment dat o emisiune la TV unde era invitată o doamnă psiholog care spunea că un copil n-are cunoştinţe despre corpul său înainte de trei-patru ani. Cum poţi să spui aşa ceva dacă ai studiat psihologia? Ştiind că de cînd e foarte mic îşi trasează schema propriului corp, încă de cînd începe să se joace cu degetele… Cum e posibil să dai lecţii de psihologie şi sfaturi cînd n-ai o bază reală? Dar ce să mai vorbim, cînd, la noi, pînă şi moderatorii de show-uri pretind a fi psihologi? Aşa ajunge psihologia să fie văzută ca mahala pură.

Dar, probabil, nici noi, publicul spectator, nu ştim să depistăm un profesionist…

Da, e adevărat. La noi există un analfabetism generalizat, oamenii n-au cultură psihologică. În Franţa, de exemplu, Serge Moscovici a publicat o carte despre percepţia socială profană a psihanalizei la francezi, arătînd rolul reprezentărilor sociale şi al imaginii publice a psihanalizei.

Avem nevoie de psiholog?

Cred că, dacă nu vorbim despre traume reale, nu avem nevoie de psihologi. Cred că omenirea a ajuns atît de neputincioasă şi de răsfăţată, încît pare că nu mai sîntem în stare să facem nimic dacă n-avem „proteze“. Azi ai impresia că îţi trebuie psiholog ca să faci un copil, sau ca să ieşi la pensie, totul e calculat cu pregătire anterioară. Ne-am obişnuit ca logistica problemelor de viaţă să ne fie predată de către un psiholog de la care sperăm că ne va duce, ca pe orbi, pe drumul cel bun. Ne-am obişnuit să trăim cu nevoia de cîrjă.

Spuneţi, aşadar, că de multe ori aşteptările pe care le avem de la un psiholog sînt eronate. Ce oferă, totuşi, un psiholog?

Mai multe puncte de vedere decît cele pe care le ai tu într-un moment de criză. Un psiholog îţi poate oferi ideea de alternativă, să-ţi arate mai multe direcţii, să te facă să conştientizezi avantaje şi dezavantaje şi, la sfîrşit, după ce pune toate cărţile pe masă, să-ţi spună: gîndeşte-te ce decizi. Niciodată un bun psiholog nu va lua decizia pentru tine, ci îţi va face o invitaţie la reflexivitate – marea lipsă a oamenilor de astăzi. Trăim parcă o modă în care nu mai e *cool* să stai singur, să ai şi momente de singurătate, şi aşa ajungi să arzi etapa atît de vitală în care trebuie să stai cu tine şi cu gîndurile tale. Concluzia? Cum nu mai ai răbdare să stai pe gînduri, te duci la gîndurile psihologului.

Nu mai avem timp sau nu mai avem curajul necesar pentru a sta singuri cu noi? Tehnologia avansată ne îndepărtează de acest sens al reflexivităţii. Civilizaţia a nenorocit psihicul uman. Mai mult, trăim într-o veritabilă cultură a fricii, dar şi a orgoliului, şi atunci performanţa se confundă cu talentul, iar asta derivă şi din faptul că ne repugnă anonimatul. Mitul celebrităţii, al celor „15 minute de celebritate“, e foarte promovat prin tehnologia de azi – uitaţi-vă doar la disperarea de a „aduna“ vizualizări pe Facebook. Recunoaşterea socială a surclasat satisfacţia personală. Aici începe o întreagă ideologie legată de *„self-esteem“*. Sîntem dependenţi de recunoaşterea altuia. Nu mai e *self-esteem*-ul tău, ci un soi de *self-esteem* dat de ceilalţi. Trăim un fel de anemie a eului, iar reuşita socială este externalizată. Eul nu mai există decît dacă alţii ţi-l conferă prin recunoaştere. Tema foarte răspîndită azi este contagiunea socială.

Cu toate acestea, trăim vremuri individualiste. Ne retragem fiecare în turnul de fildeş al comunicării virtuale.

În psihologie există un principiu care se numeşte „presiunea către uniformitate“. Omul e supus presiunii de a se conforma, de a intra în baia de mulţime pentru aparenţa siguranţei prin apartenenţă. E (mai) confortabil psihologic. Pornind de la acest principiu, se constată că, deşi însinguraţi, nevoia de grup e vitală. Iar aici se produce un fenomen extrem de interesant. Deşi trăim într-o lume individualistă, competitivă, totuşi grupul este cel glorificat. Cotidianul, prea dens informaţional, provoacă „sindromul Buridan“ şi, cum sîntem (şi) victime ale marketingului (care tinde să ne uniformizeze, să ne transforme pe toţi în „căutători de senzaţii“), avem nesiguranţa alegerii, aşa că mergem pe mîna grupului. Cartea lui Andrew Solomon, *Far from the Trees,* arată că, deşi am fost crescuţi şi formaţi în ideea de binaritate, azi trăim în multidimensionalitate, în *multitasking*. De aici derivă şi forme ale depresiei moderne: confruntarea permanentă cu tot felul de alternative îţi provoacă anxietate, ne trezim rătăciţi în şirul imposibil de decizii luate, fiind bombardaţi la tot pasul de informaţii, adesea contradictorii. Şi cred că, tocmai din cauza aceasta, azi, oamenii au pierdut obişnuinţa simplităţii şi a deciziilor personale. Sîntem fascinaţi şi impresionaţi de tot ce e „viral“, un cuvînt foarte la modă.

a consemnat Stela GIURGEANU

„Nu eşti un psiholog bun dacă tu însuţi nu eşti un subiect de studiat, dacă materialul tău psihic nu oferă zilnic o complexitate şi un inedit care să excite curiozitatea ta continuă.“

EMIL CIORAN

„Personalitatea se naşte din durere. Este ca şi focul făcut cu ajutorul amnarului.“

J.B. YEATS

„Cunoaşterea este prin ea însăşi putere.“

FRANCIS BACON

DILEMA
La psiholog

Mihaela PREDA

Românul s-a născut și psiholog?

Discuţiile mai vechi precum: „De ce să merg la psiholog, că doar nu-s nebun?!“, „E scump şi nu-mi permit“ (preţul unei şedinţe la psiholog este echivalent cu cel al unei manichiuri, într-un salon decent), „Ce diferenţă este între psiholog şi psihiatru?“, „De ce trebuie să iau pastile dacă merg la psiholog?“, „Ce poate să mă înveţe el/ea pe mine?“, „Am mers la cîteva şedinţe şi nu s-a schimbat nimic“ le vom aborda cu altă ocazie. Anii de experienţă profesională – peste 18 ani – şi de incursiuni în lumea mai puţin ştiută a frămîntărilor, dramelor şi neîmplinirilor sufleteşti a sute de oameni, a descifrării, pe cît posibil, a mecanismelor psihologice care le-au generat şi întreţinut, pot fi concretizate în răspunsurile la următoarele întrebări concrete: „De ce merg românii la psiholog? E un moft?“, „Care sînt categorile de vîrstă şi de pregătire socio-profesională ce se adresează acestui serviciu?“, „Care este durata acestui demers?“, „Care sînt urmările psihoterapiei?“.

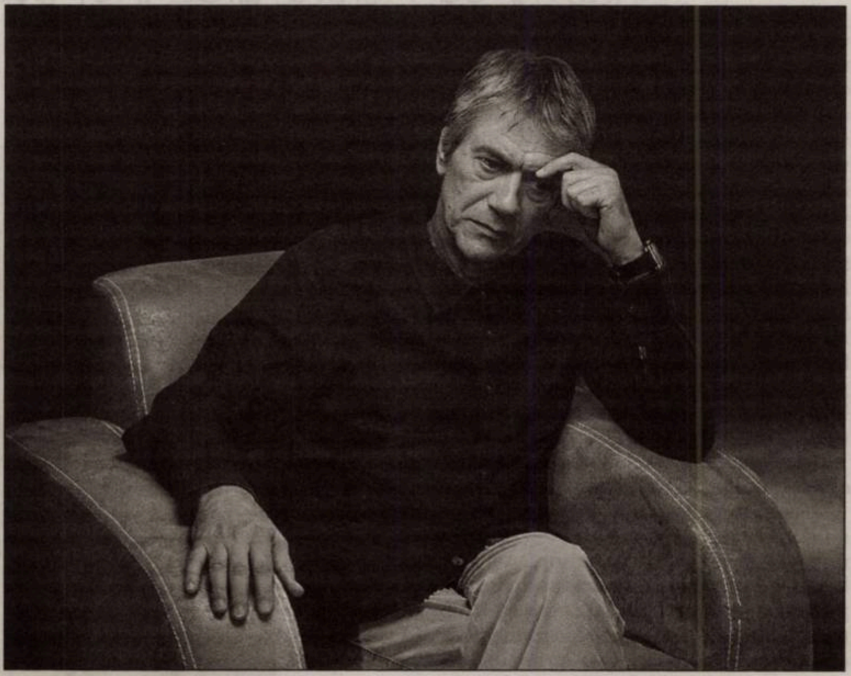

Oamenii, în general, merg la psiholog pentru că se află într-un impas, într-o criză existenţială pe care nu o mai pot gestiona singuri sau cu ajutorul familiei şi al prietenilor. Triggere psihologice cum sînt probleme de comunicare cu partenerul de viaţă, absenţa unui partener, neînţelegeri cu copiii, cu familia extinsă, cu şefii, crize profesionale şi financiare, stresul zilnic sînt factori generatori de disconfort psihic şi fizic. Probleme în sfera mai larg denumită nevroză, de exemplu: anxietate, atacuri de panică, insomnie, stări depresive, tulburări de alimentaţie, tulburări în sfera sexualităţii, tulburări de adaptare sînt factori care îl îndeamnă pe fiecare să facă ceva pentru a le depăşi, posibil să meargă şi la psiholog.

Fiecare dintre aceste suferinţe are la bază ceva comun: *pierderea*. Pierderea unei persoane dragi, a respectului şi a încrederii în sine şi în semeni, pierderea statutului social sau profesional, a proprietăţii, pierderea capacităţilor fizice şi psihice şi, nu în ultimul rînd, pierderea sensului vieţii. Sigur, consilierea sau psihoterapia nu-ţi rezolvă aceste pierderi, dar te ajută să înţelegi ce te-a adus în acest punct critic şi ce poţi face pentru a merge mai departe.

> *„Un om nu trebuie să încerce să scape de complexe, ci să înveţe să le accepte pentru că ele îi conduc comportamentul în lume.“*
>
> SIGMUND FREUD

Simpla ventilare emoţională – adică împărtăşirea problemelor tale unei persoane care te ascultă, nu te judecă şi păstrează confidenţialitatea – îţi creează o stare de bine şi de uşurare momentană. Dar schemele cognitive disfuncţionale cu care descifrăm şi interpretăm realitatea imediată nu se schimbă aşa uşor. Ele sînt un „algoritm“ învăţat în ani, zeci de ani, şi care nu mai sînt de actualitate pentru rezolvarea problemelor cotidiene, a impasului în care te afli. Trebuie ca un alt „algoritm“, mai bine adaptat noilor situaţii, mai „suplu“, să-l înlocuiască pe cel vechi. Lucru complicat, lent şi de multe ori aproape imposibil de realizat. Oamenii merg la psiholog pentru că este o investiţie pe termen lung în propriul Eu şi în creşterea calităţii vieţii, atît personale, cît şi a celor din jurul lor.

> *O investiţie pe termen lung în propriul Eu.*

Parafrazînd ideea că „românul s-a născut poet“, românul s-a născut şi psiholog, şi un bun evaluator al caprei vecinului şi, implicit, al sănătăţii psihice a vecinului. Românii au început timid să se măsoare şi pe ei înşişi şi să-şi facă din cînd în cînd o introspecţie serioasă, cu sau fără ajutor specializat, să observe pe unde li se situează sănătatea psihică.

De ce merg românii la psiholog? Pentru că au acces la mai multă informaţie şi pentru că s-au autoeducat să se adreseze unui serviciu calificat, unui specialist, de la un obişnuit mecanic auto pînă la un consilier în probleme genetice. Dar şi pentru că există oameni aflaţi într-un moment important al carierei care doresc să îşi optimizeze performanţele intelectuale şi să le fie mai bine în interiorul propriei personalităţi. Românii merg la psiholog şi pentru că începe să devină un trend şi la noi să ai psihologul/consilierul tău care să te asculte, să te înţeleagă, fără a te judeca sau arăta cu degetul. La urma urmei, cu toţii avem nevoie să fim acceptaţi necondiţionat, chiar dacă pentru aceasta trebuie să plătim. E doar un moft? Eu cred că nu.

Organizaţia Mondială a Sănătăţii prevede că una din trei persoane va avea o tulburare psihică diagnosticată pînă-n 2020, iar depresia va deveni a doua boală din lume. Tot OMS relevă că între 9-10% din locuitorii României sînt diagnosticaţi cu depresie. Acestea fiind datele, adresabilitatea către psihoterapie sau consiliere psihologică ar trebui să crească.

Merg la psiholog persoanele cu vîrste cuprinse între 20-50 de ani. O pondere mai ridicată o are intervalul de vîrste cuprins între 25-45 de ani. Se cuvine să adaug că specializările mele profesionale se adresează psihologiei adultului şi nu am, personal, experienţă cu clienţi din alte categorii de vîrstă. Femeile vin în număr mai mare la psiholog, poate pentru că au un grad mai ridicat de introspecţie, au fost educate să solicite ajutor în caz de dificultate şi îşi exteriorizează mai uşor trăirile emoţionale. Merg mai des la psiholog oamenii cu un nivel de instrucţie socio-profesional peste medie sau cei care au călătorit mai mult în străinătate şi au văzut utilitatea acestui demers.

Durata frecventării psihoterapiei nu este, de obicei, una ideală din punct de vedere al obţinerii efectului terapeutic scontat şi consolidării acestuia. Costul şedinţelor de terapie psihologică nefiind susţinut financiar de către Casa de Asigurări de Sănătate (nici măcar un pachet minim, ca în alte state europene), oamenii se opresc după... buget. De cele mai multe ori, vin la trei-patru şedinţe, se realizează acea ventilare menţionată şi apare o uşurare emoţională. Acest fapt nu este suficient pentru a pătrunde în esenţa lucrurilor şi pentru a efectua o schimbare în bine durabilă. Ideal, o cură de psihoterapie durează pînă se abordează cu succes toate punctele menţionate în lista de probleme, listă stabilită la începutul terapiei, împreună cu psihologul.

Efectele mersului la psiholog sînt de cele mai multe ori neaşteptate. Se schimbă obiceiuri neproductive, se renunţă sau se încheie relaţii care nu-ţi mai dau satisfacţii, se poate schimba locul de muncă sau chiar o profesie care nu te mai împlineşte, dobîndeşti alte obiceiuri de igienă psihică, îţi vezi cu alţi ochi părinţii, partenerul de viaţă, colegii şi, nu în ultimul rînd, propria persoană. Mersul la psiholog nu poate rezolva multe neajunsuri, dar, cunoscîndu-te, înţelegîndu-te şi acceptîndu-te mai uşor pe tine, putem convieţui cu toţii într-o lume mai curată şi mai echilibrată.

***Mihaela Preda** este psiholog clinician şi psihoterapeut (psihoterapie cognitiv-comportamentală) la Spitalul Clinic CF2 Bucureşti.*

DILEMA VECHE
La psiholog

„Psihoterapeutul este, pînă la urmă, un specialist în comunicare“

interviu cu Olivia MOCANU*

Psihoterapia e relativ recentă în societatea românească. Nici nu avem o cultură în acest sens, poate doar din filmele americane. Cum se raportează oamenii la ideea de a apela la psihoterapeut? Au încredere sau sînt refractari?

Am început să lucrez ca psihoterapeut în '97 şi trebuie să recunosc că lucrurile s-au schimbat mult. Odată cu profesionalizarea noastră şi reconectarea la tradiţia şcolii româneşti de psihologie, a venit şi deschiderea oamenilor faţă de acest domeniu. Dacă, la început, cei mai mulţi ajungeau întîmplător la psiholog sau ca o ultimă soluţie, după un întreg periplu pe la medic, preot, bio-energoterapeut, astrolog sau vrăjitoare (ori vreo babă specializată în descîntece) – ordinea fiind de obicei aceasta –, acum lucrurile stau mult diferit.

Sigur că circulă încă opinii de genul „doar tu îţi poţi rezolva problemele“, „mai bine vorbeşti cu un prieten, de ce să dai şi bani?“, „doar cei slabi ajung la psiholog“ (cu eterna confuzie între psiholog, psihoterapeut şi psihiatru) şi alte truisme asemănătoare, o expresie mai curînd a temerii de expunere, de vulnerabilitate şi de schimbare, decît a lipsei de informare.

Însă, între timp, meseria de psihoterapeut şi-a reluat locul în nomenclatorul de specializări, au apărut legile de coordonare a acestei activităţi şi instituţia coordonatoare, au luat fiinţă şcolile de specializare acreditate internaţional în diferite tipuri de psihoterapie (astfel încît nu orice psiholog mai poate face psihoterapie!), domeniul a fost mult popularizat, s-a publicat multă literatură de specialitate şi chiar s-au evidenţiat edituri pe zona de dezvoltare personală, congresele au devenit internaţionale şi prezenţele româneşti sînt apreciate şi pe deplin aliniate.

„Nu există răspunsuri magice sau foarte rapide de reechilibrare.“

În acest context, mulţi români merg la psihoterapie ştiind deja ce vor să obţină, pregătiţi pentru efort, pentru perseverenţă şi conştienţi că nu există răspunsuri magice sau foarte rapide de reechilibrare.

Cine merge la psihoterapeut? A devenit o modă? Şi care sînt problemele oamenilor cu care se confruntă cel mai des psihoterapeutul?

La psihoterapie se vine cam ca la medic. Cînd doare. Cred că românii nu au nici timpul, nici banii, nici tradiţia culturală de a dezvolta o modă sau o fiţă din mersul la psihoterapie. Iar cei care o fac renunţă repede cînd trebuie să se vadă într-o oglindă mai realistă sau să depună efort emoţional.

Printre clienţi sînt cei cu o problematică ce începe să devină clinică (dar mai rar patologică), cei cu simptomatologie depresivă sau anxioasă, cu atacuri de panică şi tulburări obsesiv-compulsive, cu tulburări somatice, cu tulburări de alimentaţie şi de natură sexuală. De asemenea, sînt cei care trec prin perioade dificile de gen traumatic: decese, divorţuri, abuzuri de orice fel, pierderea locului de muncă, a casei sau a condiţiei sociale. Pierderile de sens, *workaholism*-ul şi *burn-out*-ul sau orice tulburare datorată stresului formează o categorie aparte.

Toate problematicile de adaptare socială şi relaţională, tot ce înseamnă deblocarea creativităţii sau dezvoltarea unor abilităţi de succes pot fi abordate în psihoterapie şi sînt solicitări şi în acest sens. Psihoterapia copilului şi familiei reprezintă o altă zonă de acţiune terapeutică. La fel şi terapia de cuplu, dependenţele şi adicţiile, tulburările de limbaj, ticuri, fobii etc.

Există o „frică“ de psihoterapeut?

Există frica de psiholog în sensul temerii de a începe ceva nou alături de cineva încă străin, de expunere sau de a schimba ceva din echilibrul instabil, dar încă funcţional în care se află persoana respectivă. Însă psihoterapeutul este, pînă la urmă, un specialist în comunicare şi ţine de măiestria lui să risipească temeri şi să structureze o relaţie de încredere cu clientul său. Şi acesta e unul din obiectivele primelor şedinţe, alături de anamneză.

Ai o problemă, apelezi la un psihoterapeut… cînd îţi dai seama că te-ai „vindecat“?

Încă din prima şedinţă se stabilesc obiectivele demersului, în acord cu clientul şi cît mai realist. Astfel încît, din cînd în cînd, poţi vedea în ce stadiu te afli şi ce mai ai de adaptat, rezolvat, echilibrat şi armonizat. Dar toate aceste aspecte, ca şi strategia, programul, implicarea, se discută cu psihoterapeutul. Dispariţia simptomelor nu echivalează cu finalul terapiei, în viziunea terapiei pe care eu o practic, fiindcă neeliminarea cauzelor iniţiale riscă să conducă la revenirea în situaţia iniţială.

Cînd închei o psihoterapie dispui de instrumente şi strategii de *coping* adaptative, de capacitatea de a depista singur cauza pentru o reacţie, de capacitatea de a-ţi recunoaşte mecanismele de apărare, de o atitudine pozitivă şi fără convingeri blocante, de încredere în tine, de creativitate în soluţii, de armonie şi autenticitate în ceea ce eşti şi manifeşti, de sens în viaţă.

Terapie sau medicaţie? Cînd merg cele două împreună? Cînd separat?

Sigur că sînt şi cazuri în care medicaţia este recomandabilă sau indispensabilă. Şi pentru acest lucru recomandăm colaborarea strînsă cu psihiatrul. Psihoterapia se desfăşoară în paralel, iar cîştigurile din terapie influenţează administrarea medicaţiei în timp. Însă majoritatea cazurilor din cabinetul de psihoterapie nu necesită medicaţie.

Există psihoterapii în care e necesară şi colaborarea cu medicul specialist. E o abordare relativ nouă, unde omul e privit ca întreg, ca sistem, şi din echipa de medici face parte şi psihologul. Şi nu mă refer doar la faptul că psihologul clinician din spital e rugat să realizeze o pregătire pentru operaţie, o testare sau o consiliere psihologică de urgenţă, ci la faptul că o parte dintre bolile organice au cauze şi căi de vindecare şi de natură psihologică. Am lucrat mult pe obezitate morbidă, alergii, boli de piele, scleroză multiplă, boli autoimune, tulburări de ritm cardiac, ulcere, dereglări ale văzului sau auzului, infertilitate, chisturi ovariene, tulburări ale tiroidei şi sînt convinsă că o parte din colegii mei pot lungi lista de exemple. Atunci am colaborat cu medicii implicaţi în tratament, cu mai mult sau mai puţin succes, în funcţie de viziunea lor asupra bolii sau bolnavului.

Ce reprezintă terapia de cuplu?

În varianta ideală, o terapie de cuplu ar fi recomandată de cînd încep primele conflicte care nu mai pot fi surmontate de cei doi. În realitate, cuplul ajunge la terapie atunci cînd foarte multe aspecte ale funcţionalităţii lui au explodat. Afluxul foarte mare de divorţuri venit odată cu dezvoltarea economică şi schimbările axiologice orientate spre individ şi autonomie au dus la dezvoltarea multor teorii cu privire la ceea ce ar însemna un cuplu stabil şi funcţional. În funcţie de stadiul de disfuncţionalitate a relaţiei şi de problematicile evidenţiate în terapia de cuplu sînt abordate multe aspecte: cum s-a făcut alegerea partenerială actuală, dar şi cele trecute, proiecţiile făcute în alegere şi retragerea acestora, experienţa şi vîrsta fiecăruia, modelele familiale cu care vin în relaţie, realismul aşteptărilor, traumele şi structurile de personalitate ale fiecăruia, aspecte temperamentale, roluri nevrotice sau sex-roluri, valori şi concepţii legate de cuplu, bani şi de creşterea copiilor, modalităţi de recreere individuale şi în doi, socializarea prin cuplu şi impactul celorlalţi, spiritualitatea, gradul de educaţie, intimitatea emoţională, mentală şi sexuală, toate aspectele psihomedicale legate de sexualitate, perspectiva sau experienţa apariţiei copiilor, istorii, secrete şi traume transgeneraţionale ale familiilor de provenienţă, abilităţi de adaptare şi strategii de *coping*, nevoia de susţinere a fiecăruia şi capacitatea/dorinţa partenerului de a răspunde cerinţei şi, mai ales, aspectele legate de comunicare.

Din păcate, uneori psihoterapia rămîne doar cu rolul de a coordona încheierea relaţiei în condiţii favorabile pentru cei doi şi pentru copiii cuplului.

Într-o lume cu o supertehnologie şi cu, aparent, un exces de comunicare (e-mail, Facebook, messenger etc.), ce mai reprezintă, de fapt, comunicarea reală? Mai sîntem capabili de aşa ceva?

Fantazăm cu toţii în ceea ce priveşte comunicarea simplă, reală, directă, autentică, mai eficientă sau mai emoţională, dar mai ales mai tihnită. Tehnologia ne-a adus beneficiul de a comunica cu oameni din istoria noastră de viaţă pe care nu-i mai întîlnim zi de zi, dar cu care menţinem astfel relaţia, cu oameni plecaţi/rămaşi departe, cu oameni pe care nu îi ştim sau îi ştim prea puţin, beneficiul unei comunicări care se extinde pe orizontală, dar cel puţin aparent pierde în adîncime.

Însă eu ştiu că oamenii nu fac ceea ce nu vor să facă. Aşa că, dacă ne punem problema pierderii comunicării reale şi autentice, devine şi pentru noi conştientă nevoia personală de comunicare şi nimic nu ne împiedică să păstrăm contactul direct şi profund cu toţi cei pe care ni-i dorim aproape. Tehnologia ne oferă o şansă de a vorbi cu mulţi, dar nu e cazul să ne ascundem în spatele ei comoditatea, indisponibilitatea sau frica de intimitate. Să fim sinceri, nici înainte de Facebook nu reuşeam să fim în contact direct cu toţi, iar a fi autentici şi a crea intimitate în comunicare necesită oricînd un efort!

Ceea ce ar fi cazul să monitorizăm şi în terapie este dacă nu cumva devenim intimi prea repede sau cum nu ar fi cazul, profitînd de faptul că sîntem ascunşi în spatele monitoarelor, dacă nu fugim de comunicarea şi de experienţa reală, dacă nu cumva nu mai ştim să fim prezenţi, cu noi şi cu gîndurile noastre, alături de ceilalţi, într-o însoţire în care nu ne fixăm privirea pe nici un ecran.

Ce înseamnă, de fapt, să trăieşti în armonie cu tine însuţi?

Fiecare curent terapeutic are o opinie despre ce înseamnă să fii bine cu tine. Că e vorba de echilibrarea forţelor Eului, de modelarea adaptativă a convingerilor, de găsirea rolului adult, de resemnificarea creativă a evenimentelor traumatice, de a fi în contact cu partea sănătoasă, de găsirea sensului – în toate însă vom primi întrebarea „Cum vezi tu armonia cu tine?“. Oamenii îşi răspund în moduri diverse şi aleg căi diverse. Unii se duc spre religie, alţii spre yoga şi meditaţie, alţii îşi îngrijesc grădina sau îşi îmbrăţişează copiii. Psihoterapia este doar o modalitate de a-ţi găsi calea ta, mai ales cînd ai pierdut-o sau nu ai avut-o niciodată.

„Locul unde se întîlneşte cel mai mult optimism este azilul de nebuni.“

HAVELOCK ELLIS

„Fericirea unui om nu constă în lipsa dorinţelor, ci în cunoaşterea perfectă a lor.“

ALFRED TENNYSON

„Cel mai bun mod de a te înveseli este să încerci să înveseleşti pe altcineva.“

MARK TWAIN

***Olivia Mocanu** este psihoterapeut principal, formator şi supervizor acreditat de Colegiul Psihologilor.*

a consemnat Adina POPESCU

DILEMA
La psiholog

Anda DOCEA

Pe linia de plutire

Dacă cineva mi-ar fi spus, în primii 30 de ani de viaţă, că eu voi ajunge la psiholog, aş fi rîs ca la o glumă bună şi nouă. M-am bucurat de o copilărie fericită şi plină, de părinţi care au avut grijă să-mi ofere tot sprijinul lor afectiv şi material, am călătorit unde am dorit, fac meseria pe care am visat-o întotdeauna. Acum vreo şase-şapte ani însă, într-o dimineaţă rece de ianuarie, nu m-am mai ridicat din pat ca să mă duc la serviciu. Nu-mi mai simţeam picioarele. Eram cumva copleşită, cred că acesta este cuvîntul. Şi fără nici cea mai mică urmă de speranţă de mai bine. Atunci, psihoterapia a devenit brusc, pentru mine, singura soluţie posibil cîştigătoare.

Doamna psihoterapeut la care m-am programat era de vîrsta mea. Avea o voce joasă şi liniştită, era înaltă şi subţire, cu o privire pătrunzătoare. Se spune că trebuie să existe o oarecare compatibilitate psiholog – pacient pentru ca terapia să dea roade. Fie noi n-am avut-o, fie eu am trişat un pic. Cert este că mă simţeam cumva ca la şcoală. Ca şi cînd ceva n-aş fi făcut bine, dacă mă aflam acolo. Eram încurcată şi jenată. Mă întrebam cîtă lume merge la psiholog şi dacă problema mea e una reală. Dacă nu cumva ar trebui să mă adun şi să mă descurc, ca o femeie de aproape 30 de ani ce eram. Dar apoi mi-am amintit de dimineaţa în care nu mi-am mai simţit picioarele şi mi-am adunat curajul să îi spun, într-o frază, care era problema mea.

Aşa-zisul meu prieten, stabilit în altă ţară, dispăruse după Crăciun. Azi ne-am urat una-alta, iar mîine nu a mai fost. N-a mai răspuns la nimic, telefon, mesaje, e-mail. Orice adult sănătos la minte ar fi înţeles cum stă treaba şi l-ar fi lăsat în plata Domnului, doar că eu, se pare, nu făceam parte din această categorie. Şi voiam ca psihologul, de la nivelul competenţelor lui, să-mi spună de ce povestea mea s-a petrecut aşa. Unde am greşit. Cum să fac ca să fie totul ca înainte.

„Nu am bani, resurse, speranţe. Sînt cel mai fericit om în viaţă.“

HENRY MILLER

Unde am greşit. Cum să fac ca să fie totul ca înainte.

Discuţiile nu mergeau deloc cum voiam, ba chiar se îndepărtau vertiginos de subiect şi o coteau spre copilărie şi relaţia mea cu părinţii. Spre momentele în care m-am simţit valorizată şi împlinită, spre altele în care mi-a fost ruşine, spre diverse conflicte cu mama şi supărări mocnite. Spre situaţiile profesionale în care nu am fost în stare să zic nu.

Însă, pe mine, nimic altceva decît ceea ce numeam eu „problema mea“ nu reuşea să mă capteze. După nişte ani, am constatat că mi-a folosit enorm cercetarea unor răni din copilărie sau antrenamentul în a nu depinde de părerea altora. Dar atunci simţeam că mă învîrt într-un cerc. Doamna psiholog mi-a dat exemplele unor oameni care veneau la ea avînd probleme grave de sănătate sau la serviciu (tocmai începuse criza economică). Asta m-a făcut, din nou, să cred că poate nu aveam cu adevărat o problemă, poate era un răsfăţ, poate nu eram obişnuită cu respingerea. La un moment dat, a sugerat să continui terapia cu un psiholog bărbat, ceea ce eu am respins vehement. Mi se părea că o femeie poate înţelege suferinţa din amor, e mai sensibilă, are inimă, pe cînd un bărbat, în mintea mea, era personajul negativ. Călăul, de-a dreptul.

A trecut aşa o jumătate de an. În iunie, de ziua mea, am plecat la Londra singură, lucru pe care nu-l mai făcusem vreodată. M-am ocupat de biletul de avion, de rezervări, de traseu, toate în premieră pentru mine. În mod normal, rămăsese că mă întorc la terapie după vacanţă, ba chiar aveam şi o temă dată. N-am mai făcut-o. I-am trimis doar un fel de autoevaluare, pe mail, aşa cum îmi ceruse. Legat de personajul masculin, a avut dreptate, pînă la urmă. A „înviat“ exact cînd n-a mai contat deloc.

De atunci, am mai avut cîteva relaţii care nu au mers nici pe departe cum voiam, dar n-am mai simţit nevoia să fac terapie. Mă tratez cu excursii, funcţionează acceptabil. După ce lucrurile s-au mai sedimentat, mi-am dat seama că am învăţat multe, în acele şedinţe, despre ce poţi controla şi ce nu, în viaţă. Despre respectul pentru deciziile celuilalt. Despre încrederea în mine şi convingerea fermă că părinţii procedează aşa cum pot mai bine. Nu cred că voi mai merge la psiholog vreodată. Dar ştiu din proprie experienţă că, atunci cînd nu te poţi ridica din pat pentru că nu-ţi mai simţi picioarele, cînd eşti copleşit şi n-ai nici o speranţă, ai accepta orice ca să ajungi pe linia de plutire. O mînă întinsă, sau măcar un deget, ba chiar şi un fir de păr de care să te agăţi ar fi de ajuns.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR.*

Iuliana ALEXE

Psihologia nu e domeniul ţicniţilor

Cînd spui psihologie sau psihoterapie te gîndeşti la depresivi, ţicniţi şi neajutoraţi, nu? În definitiv, la psiholog ajung cei cu probleme. Iată una din cele mai jenante prejudecăţi. În realitate, psihologia pentru deprimaţi e doar o parte a acestui cîmp de cercetare şi de intervenţie extrem de larg, ce înseamnă dezvoltarea personală şi optimizarea potenţialului uman.

Să spui că psihologia e pentru cei cu probleme e ca şi cum ai zice că finanţele sînt doar pentru cei săraci. Adică numai cine e în deficit trebuie să ştie să socotească, să înţeleagă treaba. Sau e ca şi cum te-ai apuca de o afacere fără să ai habar de legile de bază ale economiei, de ceva marketing, de contabilitate etc. Viaţa şi interacţiunile umane (de la cele din cuplu la cele din organizaţie sau de la educaţia copilului la parametrii... fericirii) sînt un sistem complicat de forţe, pe care, dacă nu le cunoşti, o poţi da în bară mai uşor decît dacă făceai un mic efort de a afla cîte ceva despre psihologie.

Din fericire, văd o mulţime de oameni la metrou care citesc şi cărţi de dezvoltare personală. Bărbaţi şi femei deopotrivă. Cel puţin ei sînt pe calea cea bună. Pentru că nu învăţăm în şcoală nici managementul conflictului, nici comunicare asertivă, nici măcar tehnici de relaxare. Aceste chestii de care se loveşte toată lumea la un moment dat (că oricine trece prin stres şi ar fi cazul să ştie cum e cu relaxarea) nu se predau nicăieri. E bine să citească omul despre ele dacă vrea să le cunoască şi să le controleze. Tot aşa cum e bine să ştie că un conflict se poate rezolva mai uşor – şi, eventual, cu cîştiguri de ambele părţi – dacă ştii care sînt mecanismele ce îl declanşează şi alimentează. Oamenii sînt uluitor de ignoranţi cu privire la lucrurile astea, lucruri din viaţa de zi cu zi, lucruri serioase şi grave. Şi li se pare ceva frivol să caute informaţie despre ele. Preferă să divorţeze sau să trăiască o viaţă de cuplu ratată decît să consulte un psiholog de cuplu, ca să afle ce nu merge, ce interacţiuni sînt deficitare etc. Nu se duc pentru că e „moft“, „fiţă“ sau „modă“... Le-aş spune: „OK, fraţilor, dacă ignoranţa e mai puţin snoabă, nu aveţi decît“.

„Sînt doar două moduri în care poţi să îţi trăieşti viaţa: ca şi cum nimic nu este un miracol sau ca şi cum orice este un miracol.“

ALBERT EINSTEIN

Cam atît aş avea de spus despre prejudecata că numai cine e ţăcănit se duce la terapie. Cine are mai multă minte ştie că la psiholog te duci şi atunci cînd nu ai probleme. Cînd ai nevoie pur şi simplu de o minte obiectivă care să îţi dea un *feedback* cu privire la o anumită situaţie socială care nu e optimă. Cineva care să ştie mai multe despre natura umană, astfel încît să descurce iţele unor interacţiuni tensionate. La serviciu, de exemplu, sau acasă. Şi, accentuez, nu e vorba de nici o boală şi nici măcar de conflict. Uneori e vorba de trasarea sau retrasarea limitelor personale, de negocierea cu un adolescent recalcitrant (dar copil bun), plictiseală şi plafonare etc. De 1001 de situaţii de viaţă cînd nu ai răspunsuri la îndemînă.

Cine e şi mai în temă ştie că un psiholog poate avea formaţie de *coach* şi ştie ce face acesta. Un *coach*, pe scurt, îmbunătăţeşte performanţa unei companii, a unei echipe, dezvoltă potenţialul acelei echipe. Dacă te gîndeşti ce înseamnă asta în sens financiar, vezi automat ce contribuţie formidabilă are. Adică ce importante şi ce preţioase pot fi serviciile cuiva care ştie mecanismele defecte la nivel organizaţional care duc la performanţe financiare mai slabe (şi ştie cum pot fi îmbunătăţite). Care ştie să fie *coach* de lideri etc. Eu, personal, după opt ani de experienţă ca redactor-şef la *Psychologies*, şi după ce am vorbit cu o mulţime de terapeuţi, guru şi *trainer*-i, *coach*-i şi psihanalişti, subliniez că un *coach* bun e un psiholog (la bază). Pentru că, în România, *coaching*-ul a fost adjudecat de tot soiul de ingineri sau finanţişti care au făcut şi ei nişte cursuri de *coaching* şi cred că acum ştiu care e treaba. Nu ştiu. Trebuie să ştii psihologie ca să poţi optimiza oamenii. Dacă experienţa ta principală e de inginer constructor, e mai greu să faci performanţă cu un departament stresat din orice industrie. Pur şi simplu... nu.

Bun, trecem acum la cei de grupa mare, cei care ştiu că azi nu mai vorbim aproape deloc despre psihologie (un termen vag şi impropriu) ci despre diverse cîmpuri de cercetare ale creierului – neuroştiinţele. Sau vorbim de *behavioral economics* (studiul comportamentului uman în contextul deciziei economice), domeniu unde cineva a luat Premiul Nobel pentru economie (Daniel Kahnemann). Direcţia este către tot ce e mai îngust şi mai specializat. Ca să înţelegi ceva din oameni e bine să îi desfaci pe bucăţele mici. Asta dacă vrei să înţelegi corect şi să nu generalizezi expunîndu-te la greşeală. Mai vorbim de tehnici de dezvoltare personală (inginerii noi ale sufletului, îmi place acest termen al lui Foucault), de tehnici de stimulare a creativităţii, de găsire a drumului propriu către fericire. În concluzie, psihologia (în lipsa unui termen mai bun) se ocupă de multe lucruri luminoase, nu doar de tenebre.

***Iuliana Alexe** este jurnalistă, redactor-şef la* Psychologies România.

DILEMA VECHE
La psiholog

„De unde această nefericire? Ce formă? Ce culoare?“

interviu cu Valentin Radu ARSENE

Ce mai reprezintă traumele în societatea de azi? În trecut, existau mai multe războaie, foamete, molime etc. şi alte nenumărate situaţii cu potenţial traumatizant. Aparent, societatea modernă ne oferă o protecţie împotriva traumelor. Oare chiar aşa este?

Este o întrebare foarte bună, pe care am auzit-o des şi care pleacă de la nişte idei pe care aş vrea să le nuanţez. În primul rînd, vreau să subliniez că trauma este o experienţă care ameninţă existenţa şi că omul este o fiinţă complexă, multinivelară. Omul nu există doar la nivelul nevoilor de bază (conform piramidei lui Maslow), cum ar fi hrana, siguranţa sau integritata fizică etc. Specific omului este Eul, ca un construct psihologic, iar dezorganizarea lui prin traumatizare echivalează cu moartea psihologică, ce poate duce chiar la moartea fizică. Oamenii pot fi traumatizaţi şi în nevoia lor de dragoste, apartenenţă şi coerenţă morală, în nevoia de a se simţi fiinţe demne de respectul celorlalţi şi chiar în nevoia de a simţi sens şi împlinire existenţială. Dacă traumele care vizează nevoile de bază se pot întîlni la toate mamiferele (cele mai multe nu rămîn traumatizate), traumele nevoilor superioare sînt specifice oamenilor pentru că au în vedere particularităţile psihicului uman şi ale conştiinţei. Prin urmare, complexitatea fiinţei umane, care o face unică în lume şi atît de minunată, este şi aspectul care o face vulnerabilă şi expusă potenţialului traumatizant într-un mod nemaiîntîlnit în evoluţia vieţii.

Dacă luăm în calcul războaiele, epidemiile, sărăcia extremă, putem spune doar cu jumătate de gură că lumea de azi este mai sigură, pentru că nu este ca şi cum aceste lucruri ar fi dispărut. Realitatea ameninţătoare a războiului este încă prezentă chiar şi pentru Europa. Epidemiile de Ebola, de gripă aviară, SIDA şi altele ne bîntuie lumea modernă. Sărăcia o putem întîlni doar ieşind pe stradă, mulţi dintre noi trăim „la limită“, cu această umbră planînd deasupra noastră. Ideea că lumea de azi este mai protectivă pentru oameni este doar parţial adevărată pentru că securitatea şi pericolele evoluează împreună. Un exemplu ar fi dezvoltarea canalelor media, a interconectivităţii virtuale cu o calitate foarte mare a transmisiei, care poate traumatiza la distanţă. Vizualizarea la înaltă calitate a ororilor din lumea întreagă reprezintă un potenţial traumatizant pentru privitorul de la distanţă. Dezvoltarea tehnologiei în sensul topirii graniţelor perceptive dintre realitatea privitorului şi cea redată pe un suport media predispune la traumatizare vicariantă, indirectă.

Există traume majore şi traume minore? Şi, mai ales, cum le identifică psihoterapeutul?

Sînt considerate traume majore cele care ameninţă direct viaţa sau integritatea corporală, cum ar fi accidentele rutiere, războaiele, bolile grave, dezastrele naturale, şi cele care implică agresiune fizică, tîlhărie, viol sau violenţă domestică. Specific acestor traume este faptul că ele au caracter de eveniment neobişnuit cu un anumit grad de spontaneitate, sînt clare şi pot fi localizate în timp. Cînd întreb oamenii dacă au suferit vreo traumă, cei mai mulţi răspund „nu“, pentru că au în vedere doar situaţiile prezentate mai sus. Acestea sînt genul de evenimente pe care majoritatea le identifică a fi traumatice.

Traumele aşa-zis minore sînt traume de relaţie şi traume de pierdere. Sînt mai insidioase, mai greu de identificat pentru că par evenimente ale vieţii fireşti, dar rănile emoţionale pe care le lasă în urmă pot fi foarte profunde şi pot afecta major şi pe termen lung viaţa omului. Situaţiile de umilire între fraţi sau hărţuirea la şcoală, pierderea prietenilor sau a animalului preferat sînt experienţe traumatizante pentru copii. De asemenea, pierderea unui părinte prin deces sau divorţ este o traumă importantă. Şi pentru adulţi, divorţul poate fi o experienţă traumatizantă. O altă traumă cu grad înalt de stres este pierderea locului de muncă şi perioadele de şomaj prelungit.

Un tip special de traume sînt cele ale relaţiei de ataşament. Aceste relaţii sînt foarte importante pentru dezvoltarea şi buna funcţionare a oamenilor. Principala relaţie de ataşament este cea dintre mamă şi copil, în care viaţa copilului depinde de mamă. Nevoile copilului sînt de hrană, protecţie, îngrijire, încălzire, contact corporal, de a fi văzut, înţeles, susţinut şi încurajat. Dar sînt situaţii de viaţă în care mama nu poate susţine nevoile copilului pentru că este fie la rîndul ei traumatizată şi indisponibilă afectiv în mod real pentru copil, fie resursele ei sînt îndreptate către supravieţuirea sa. Un exemplu tipic pentru trauma de ataşament este cel în care mama este deprimată din diferite motive (abuzuri în cuplu, abandonul de către partener, boli, pierderi, traume anterioare). Aceste relaţii sînt deseori încărcate de vinovaţie din partea mamei, care încearcă să compenseze prin îngrijire excesivă lipsa implicării afective. Efectul este că mamele vor deveni intruzive, vor manipula mai mult decît vor îngriji, fiind mai absorbite de propriile anxietăţi şi nevoi de liniştire interioară decît să rămînă în contact şi deschise către nevoile copilului.

Principalele simptome care indică faptul că ne confruntăm cu o traumă sînt: hipervigilenţă permanentă, anxietate extremă şi panică, sentiment constant de neajutorare şi neputinţă, lipsă de speranţă, amorţire afectivă, gînduri şi imagini intruzive legate de traumă, comportamente puternice de evitare, senzaţie de derealizare, disociere, somatizări, halucinaţii şi pierderea capacităţii de ataşament (de a stabili şi păstra relaţii).

Cu toţii avem în viaţă „momente dificile“? Cînd ar trebui să apelăm la un specialist?

În general, oamenii solicită servicii psihologice atunci cînd suferinţa resimţită – datorată neputinţei de a creşte şi de a se schimba, imposibilităţii de a găsi soluţii sau pierderilor ce pot surveni în decursul vieţii – devine prea greu de dus. Suferinţa este principalul semnal că nu sîntem pe drumul potrivit, dar şi rezervorul motivaţional pentru schimbare. Această situaţie va solicita o terapie reactivă, ca răspuns la starea profundă de nemulţumire.

Altă situaţie este cea în care oamenii decid proactiv şi solicită asistare psihologică pentru un plus de autocunoaştere, dezvoltare personală sau pentru a menţine o stare de igienă psiho-relaţională în viaţa de zi cu zi. Descărcarea din mers a balastului stresant la care este supus omul modern, repoziţionarea şi stimularea adaptării la schimbările tot mai rapide pe care le presupune un stil de viaţă performant sînt tot atîtea motive de a vizita psihologul.

Un tip special de solicitare a terapiei sînt situaţiile de criză: tentativele de suicid, situaţii posttraumatice recente sau alte situaţii în care oamenii îşi pun viaţa în pericol conştient sau nu.

Se spune că o cauză frecventă a afecţiunilor psihice care apar la vîrsta adultă se găseşte în traume survenite în timpul copilăriei. E un adevăr aici? De ce?

Aşa este. Cel mai probabil, adulţii care dezvoltă o afecţiune psihică au un istoric traumatizat, dacă simptomele pe care le manifestă nu indică o cauză reală recentă. Sînt situaţii chiar de transmitere transgeneraţională (de la părinţi sau chiar bunici la copii şi nepoţi) a efectelor traumelor. Această transmitere nu mai este un mister pentru specialişti, recent fiind pus în evidenţă şi mecanismul neuronal (neuronii oglindă), şi cel biologic de transmitere. Psihologic, de exemplu, o mamă abuzată în copilărie va dezvolta, cel mai probabil, fie o structură de victimă, fie una de agresor, ca formă de supravieţuire care se va răsfrînge nemijlocit asupra copilului.

În popor este o vorbă care descrie această situaţie: a înnebunit de durere. Cînd durerea este pur şi simplu copleşitoare sau prea mare pentru a-i face faţă prin mecanismele şi resursele de care omul dispune, apare fenomenul traumatizării ca proces natural de a supravieţui unei situaţii extreme. Efectele traumelor pot merge de la perturbari funcţionale „uşoare“ pînă la stări psihotice similare „nebuniei“.

Trecutul se revizitează prin ceea ce ne-a lăsat la nivel de amintiri şi emoţii şi pe care le cărăm în prezent. Altfel spus, explorarea trecutului este relevantă terapeutic doar prin prisma problemelor cu care ne confruntăm în prezent. Principalul efect al traumei este că, pentru a supravieţui la ceva ce pare copleşitor, o parte din psihic care duce toată durerea traumei se rupe şi se îngroapă în inconştient, iar inconştientul nu cunoaşte noţiunea de timp. Acesta este mecanismul prin care trauma rămîne permanent prezentă şi este retrăită ca şi cînd ar fi azi. Amintirea abuzului şi suferinţa unei fetiţe de opt ani va rămîne mereu la acea vîrstă şi va fi retrăită experienţial ca atunci, chiar dacă între timp fetiţa a devenit o femeie adultă. Partea traumatizată nu creşte şi nu se dezvoltă, ci rămîne încremenită în timp, şi de aceea a adăuga perspectiva timpului care curge este necesar, iar asta înseamnă să fie procesată la nivel conştient. Prin urmare, ar fi mai corect să spunem că revizităm prezentul dureros pentru a-l vindeca şi a-l lăsa să devină trecut.

Mulţi oameni sînt nefericiţi fără o cauză anume. Ce se ascunde în spatele acestei nefericiri?

Primul pas ar fi să definim ceea ce pare nedefinit. De unde această nefericire? Ce formă? Ce culoare? În relaţie cu ce sau cu cine apare? Cînd nu apare? De cînd? Cu ce ritmicitate? Ce efecte are în viaţa clientului? Ce beneficii? ş.a.m.d. Terapeutul va explora împreună cu clientul şi îi va ghida atenţia către emoţii, gînduri şi credinţe evitate sau distorsionate. Le vor supune unei analize critice şi, în măsura în care clientul poate, el îşi va defini tristeţea prin înglobarea acestor „noi“ descoperiri despre sine. Cînd această nefericire-tristeţe prinde formă, se va face un pas natural către anumite experienţe cauzale. Acest pas vine cu o senzaţie de uşurare pentru că omul constată că el nu este pur şi simplu „rău“ sau „defect“, ci că există o cauză şi o evoluţie care au dus la starea cu care se confruntă astăzi.

Sînt românii mai „traumatizaţi“ ca alte naţii?

Poate că sîntem mai traumatizaţi decît anumite naţii şi mai puţin decît altele. E greu de evaluat. Cred însă că există un specific al traumelor istorice şi al formelor de a face faţă consecinţelor (scheme compensatorii) care influenţează major profilul psihologic al poporului român şi, din păcate, responsabilizarea faţă de ceea ce trăim nu este una dintre ele.

România este încă o ţară cu o societate săracă dacă avem ca reper ţările avansate, dar care, din fericire, se dezvoltă şi în care continuă să apară organizaţii profesionale ce susţin proiecte de asistare psihologică gratuită pentru persoane defavorizate. Cele mai multe sînt nişate pe cîte un tip de problematici: alcolism, dependenţe, violenţă domestică, copii abuzaţi, autism ş.a.m.d, sau pur şi simplu asistarea şi terapia traumelor în sens larg, cum este cazul ISTT (Institutul pentru Studiul şi Tratamentul Traumei), din care fac parte. Mai sînt mulţi paşi pînă cînd vom putea considera că societatea românească are la dispoziţie şi poate beneficia de serviciile psihologice de care are nevoie, pînă cînd asigurările de sănătate vor accepta să acopere fie şi parţial terapia psihologică, dar avînd în vedere punctul din care am plecat după perioada comunistă, în care învăţămîntul de profil fusese desfiinţat, sînt remarcabile progresul şi creşterea semnificativă ale acestui domeniu.

„Instruirea minţii este la fel de necesară ca hrana pentru corp.“

MARCUS TULLIUS CICERO

„Nu supravieţuiesc speciile cele mai puternice, nici cele mai inteligente, ci acelea mai uşor adaptabile.“

CHARLES DARWIN

„În viaţă există două tragedii. Una e să nu obţii ceea ce doreşti. Cealaltă e să obţii.“

G.B. SHAW

***Valentin Radu Arsene** este psihoterapeut, membru al ISTT (Institutul pentru Studiul şi Tratamentul Traumei).*

---

a consemnat Adina POPESCU

DILEMA
La psiholog

Cristina CĂLĂRĂȘANU

Copilul stricat și reparat din globul de sticlă

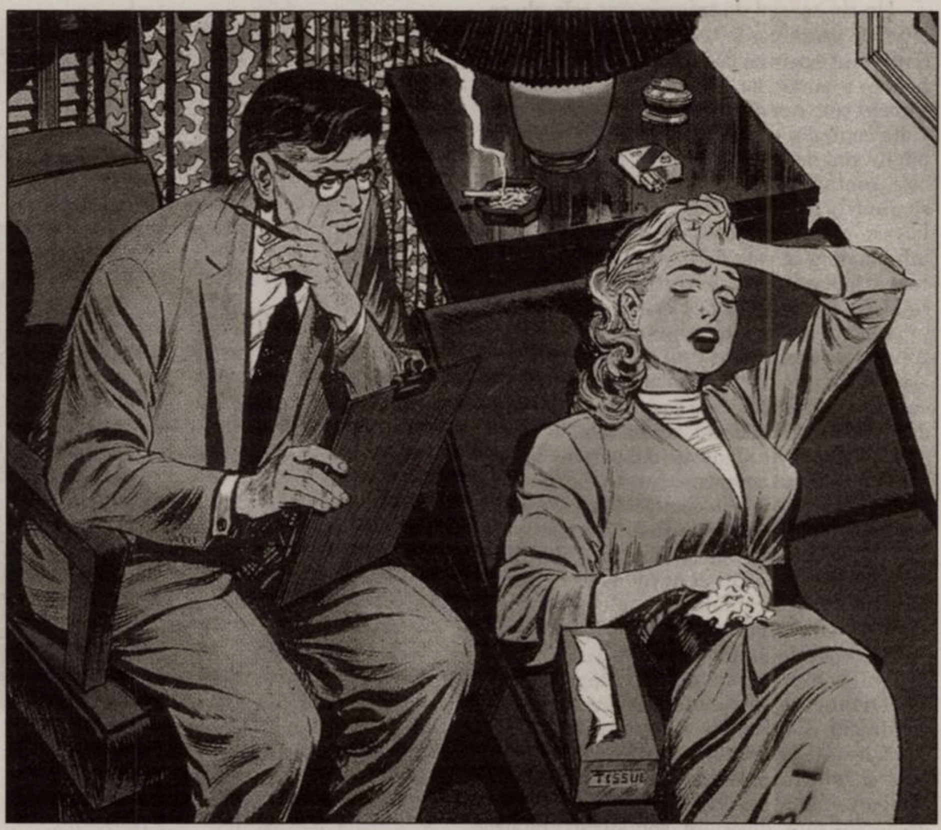

În 2004, atunci cînd am început să lucrez ca psiholog, lucrurile erau foarte diferite de momentul actual. Se cunoşteau foarte puţine lucruri despre psihologie, mai ales despre psihologia copilului, iar acestea erau confundate în special cu problemele psihiatrice, luînd o conotaţie gravă sau negativă. Absenţa informaţiei şi ruşinea făceau aproape imposibil ca un părinte să îşi poată pune întrebări cu privire la ceea ce se întîmplă cu copilul lui. Lucrurile stăteau foarte prost, mai ales în situaţia copiilor cu deficienţe sau handicap, şi singurele modele care funcţionau erau cele aduse de asociaţii străine, din ţări cu o bogată tradiţie psihologică. Psihologia copilului se referea la vremea aceea, în mod stereotip, la teste legate de dezvoltarea pe anumite paliere care se puteau traduce în cifre, cum era inteligenţa, de exemplu. Etichetele erau puse cu mare uşurinţă şi efectul lor era agăţat de gîtul copilului multă vreme. Despre psihologia familiei nici nu putea fi vorba.

Astăzi, pot spune că lucrurile sînt fundamental diferite, că psihologia copilului şi a familiei şi-a dobîndit un loc stabil şi destul de bine investit şi că accesul larg la informaţia scrisă (numeroase cărţi traduse sau autohtone), la ateliere, *workshop*-uri, invitaţia constantă la cunoaştere şi autocunoaştere au avut ca rezultat o schimbare a perspectivei cu privire la ceea ce înseamnă viaţa psihică, emoţii, inteligenţă emoţională, stil de învăţare, stil de relaţionare, tipuri de comunicare etc. Un rol important în această transformare l-a jucat schimbul permanent de experienţă cu specialişti şi colegi din alte ţări cu tradiţie în acest domeniu. Dar la fel de mult a contat şi schimbarea atitudinii părinţilor şi a capacităţilor lor de a-şi pune întrebări şi de a-şi revizui propria lor educaţie.

De la educația prin act la educația prin cuvînt

Un prim factor care a permis accesul părinţilor la informaţie şi a declanşat capacitatea lor de a-şi pune întrebări cu privire la situaţia dificilă prin care trece un copil (acasă, la grădiniţă, la şcoală, la liceu etc.) a fost faptul că părinţii au început să accepte faptul că există situaţii în care sînt copleşiţi de ceea ce se întîmplă, în care nu mai înţeleg, în care nu mai ştiu cum să facă faţă sau cum să reacţioneze şi, mai ales, în care nu mai există cuvinte care să funcţioneze. Schimbarea de paradigmă de la „Lasă că îţi arăt eu ţie!“, „Te învăţ eu minte!“, „Tot faci tu ca mine!“ etc. la „Nu ştiu ce se întîmplă cu tine şi aş vrea să aflu!“ a permis construirea unui spaţiu şi pentru exprimarea copilului şi a dus la apariţia unor posibilităţi ca el să comunice despre suferinţa sau nemulţumirile sale. Dacă, în generaţia anterioară, absenţa oricărui sprijin şi a oricăror resurse din sfera psihologiei i-a pus pe părinţi în situaţia de a se descurca de unii singuri, fiecare aşa cum a înţeles şi cum a putut să facă lucrul acesta, generaţia următoare aparţine unor părinţi care şi-au înţeles propriile lipsuri şi propriile nevoi şi au vrut să producă o schimbare în relaţia cu copiii lor.

Părinţii cer foarte des ajutorul astăzi. Ajută şi faptul că s-a creat un fel de reţea de sprijin şi că de multe ori îi îndrumă către psiholog chiar educatoarea, învăţătoarea sau medicul pediatru. Cererile lor s-au transformat şi ele pe parcurs. Acum mulţi ani, ele se limitau la un simptom al copilului (dificultăţi de învăţare, întîrzieri în limbaj, agresivitate, timiditate etc.) şi ceea ce doreau era ca rezolvarea să vină cît mai repede şi cu cît mai puţină implicare a lor. Cu alte cuvinte, căutau o reţetă care să funcţioneze şi pe care să o aplice şi ei ulterior. În timp, însă, a apărut din ce în ce mai des interesul părinţilor pentru semnificaţia acestui simptom şi pentru a-şi înţelege propriul copil şi reacţiile lui.

Foarte multe familii îmi cer ajutorul şi pot spune că, de departe, primul motiv pentru care apare o astfel de cerere este confuzia. Schimbările rapide şi multiple din societate (din educaţie, din comunicare, din mediul social etc.) produc o nevoie de a înţelege care însă nu îşi găseşte mereu resurse în experienţa anterioară. Simptomul apare astfel ca un produs secundar menit să ne facă să înţelegem că ceva nu este în regulă. Părinţii îmi spun că se simt încurcaţi, copleşiţi, lipsiţi de repere, că nu mai ştiu cum să procedeze în situaţii de rutină, dar care ridică mari dificultăţi, că nimic din ceea ce au trăit ei şi ar putea aplica în relaţia cu copilul lor nu se mai potriveşte şi nu pare a-şi mai găsi locul. Reacţiile lor par inadecvate, reperele lor depăşite, indicaţiile lor nu par a capta atenţia copilului, iar plăcerile lor sînt catalogate ca fiind „din alte vremuri“. Este nevoie aşadar de o înţelegere profundă a diferenţelor pentru a putea construi o tranziţie şi, în cele din urmă, un punct de vedere comun. Pentru părinţi ceea ce fac copiii este de neînţeles, pentru copii ceea ce spun părinţii este de neacceptat.

De la „copilul cu cheia de gît“ la „copilul din globul de sticlă“

Un alt motiv este autonomia foarte scăzută a copiilor, care pare greu de înţeles, mai ales din perspectiva unor părinţi care au crescut în faţa blocului, care au mers singuri la şcoală, care îşi încălzeau mîncarea la aragaz etc. Copiii de astăzi au un grad de dependenţă ridicat, sînt extrem de nesiguri şi de anxioşi şi par a avea nevoie de ajutor pentru aproape orice. De exemplu, constatam împreună cu o mamă că fiul ei de 12 ani încă primeşte ajutor pentru toate activităţile sale, inclusiv pentru a-şi lega corect şireturile. De unde provine această autonomie scăzută? Din dorinţa părinţilor de a se asigura că odraslele lor sînt în siguranţă, că ei se ridică la înălţimea aşteptărilor, că nimeni nu le va reproşa părinţilor că nu s-au ocupat cum se cuvine de copii sau că îi neglijează. Dar, astfel, copiii ajung ei înşişi să fie foarte fragili, să aibă o stimă de sine foarte scăzută, să depindă exclusiv de celălalt, să se izoleze destul de mult, să nu mai poată distinge între ceea ce e de încredere şi ceea ce este periculos. Din dorinţa de a-i proteja, părinţii îi lasă mai neprotejaţi ca oricînd, pentru că îi feresc de ceea ce numai de unul singur poţi deprinde, şi anume propria lor experienţă de învăţare (cu greşelile aferente). René Kaës, psihanalist şi profesor emerit la Universitatea Lyon Lumière, spunea în ultima sa carte, *Le Malêtre*, că ceea ce caracterizează societatea modernă este fobia de lume, totul este periculos, a trăi este periculos.

De unde provine această autonomie scăzută?

„Ceea ce oamenii doresc, de fapt, nu este cunoaşterea, ci certitudinea.“

Bertrand Russel

„Cînd sînteţi mînios, număraţi pînă la patru. Cînd sînteţi foarte mînios, înjuraţi.“

Mark Twain

De la „copilul stricat și reparat“ la „împreună vom reuși“

Psihologia nu este o artă a vindecărilor miraculoase. Un travaliu terapeutic este dificil, necesită timp şi disponibilitate de a căuta, de a descoperi, de a pune întrebări, de a simţi, de a dori o schimbare etc. O vreme, percepţia faţă de cel care lucra cu copilul era că acesta va depista unde este „stricat“ copilul şi îl va „repara“ rapid. Astfel, ar fi rezultat copii mai isteţi, mai politicoşi, mai veseli, mai îndrăzneţi. Un copil mi-a spus, la un moment dat, despre ceea ce considera el că făceam împreună: „Tu mă ajuţi să mă descopăr“. Este foarte importat ca terapia să lase loc copilului şi părinţilor să se descopere singuri şi mai ales să aibă sentimentul că împreună vor reuşi să înţeleagă ceea ce li se întîmplă şi, mai ales, cum să găsească soluţii. Ceea ce mă bucură cel mai mult este că numeroase cereri au la bază nevoia unei familii de a se simţi mai bine, de a fi din nou mulţumiţi şi bucuroşi, şi pornesc de la sesizarea a ceva în neregulă, a unei tensiuni, a unui disconfort care îi face nefericiţi. Faptul că psihoterapia nu mai este considerată un privilegiu, ci o resursă la care se poate apela într-un moment dificil este o mare reuşită într-o societate care a moştenit ruşine, teamă, vinovăţie de la un regim dictatorial care a şters orice fel de nevoie psihică.

Există însă şi foarte multe lacune în continuare. Mulţi părinţi nu găsesc modalitatea de a cere ajutor sau nu au posibilitatea, pentru că nu există încă un sistem bine pus la punct. Grădiniţele şi şcolile au nevoie să se deschidă către oferirea unui astfel de ajutor. Dar acolo încă este haos. De exemplu, un psiholog poate avea în evidenţă într-o şcoală 800 de copii şi, în aceste condiţii, actul psihologic devine o utopie. Mai mult, presiunea care apare asupra celor care lucrează în grădiniţe şi şcoli, ca răspunzători direcţi pentru orice abatere sau act comis de copil, are ca efect anularea oricărui proiect viabil de intervenţie.

Ajutorul psihologic oferit copilului sau familiei nu se referă la a-i învăţa cum să procedeze corect, ci la a-i ajuta să înţeleagă cum au ajuns într-o anumită dificultate, cum pot să vorbească împreună despre ceea ce pare de nevorbit, cum pot avea din nou încredere unii în alţii şi cum pot simţi din nou un climat de siguranţă.

Cristina Călăraşanu *este psiholog / psihopedagog specializat în terapie familială psihanalitică, membru fondator al Asociaţiei Române de Psihanaliză a Legăturilor de Grup şi Familie.*

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ți copiii să vină la tine

Înjurături pe Facebook

Un grup de elevi de liceu din Cluj-Napoca a publicat pe Facebook un set de imagini trucate cu profesorii lor, în care chipurile acestora erau însoţite de comentarii mergînd de la cele mai benigne sau acceptabil ironice şi pînă la unele greu tolerabile, jignitoare, vulgare. Elevii au fost sancţionaţi cu scăderea notei la purtare, sancţiune care se va ridica în cazul în care, pînă la sfîrşitul anului, nu vor mai comite nici o abatere. În comentariile venite din partea unor jurnalişti şi a elevilor înşişi implicaţi în scandal, s-au readus în discuţie teme vechi şi dragi nouă, celor din anii (post?)modernităţii: libertatea de expresie grav afectată, lipsa de profesionalism a dascălilor care nu suportă critici şi taie capul oricărui elev care îndrăzneşte să înfrunte autoritatea, concepţiile învechite ale adulţilor despre fenomenul de comunicare în masă numit Facebook etc.

Ar fi de spus următoarele lucruri:

Sancţiunea acordată elevilor nu se referă la faptul că au criticat (pe bună dreptate sau nu) prestaţia profesorilor, ci la felul în care au făcut-o: în imagini vulgare, acide fără umor, de natură să stigmatizeze viitoarea carieră profesională a dascălilor. Căci Facebook-ul nu este masa din sufragerie unde bombănim intim, privat, calitatea şcolii din România. Ci e ditamai poarta deschisă oricui spre univers. Feisbuchişti cu state vechi, liceenii noştri nu vor fi fost atît de naivi încît să creadă că mica lor ispravă va rămîne îngropată între miile de pereţi ai reţelei de socializare. Ba cred că au mizat pe o celebritate spontană, obţinută într-un timp foarte scurt. Şi, probabil, au vrut să tragă un semnal de alarmă, într-un mod neinspirat, asupra neregulilor de la ei din liceu.

Nu numai imaginea dascălilor aspru criticaţi de elevi este avariată, ci şi cea a liceenilor înşişi: cum Internetul nu uită niciodată, fotografiile măsluite de ei se vor păstra şi în CV-ul lor de pe net, iar potenţialii angajatori vor fi mai sceptici la interviurile de angajare: am văzut şi am auzit nenumărate companii care au sancţionat drastic hîrjoneala sau rîcîiala cu patronatul pe pereţii reţelelor de socializare.

Elevii sînt la vîrsta la care învaţă ce înseamnă libertatea de exprimare: o libertate care nu constă doar în dreptul de a înjura „duşmanul" în spaţiul public, ci şi în asumarea responsabilităţii şi a consecinţelor. Şi oricum, una e critica judicioasă şi alta e ocara publică.

Nu în ultimul rînd, şcoala şi dascălii ei nu ar trebui să se comporte în faţa unor asemenea incidente ca nişte mimoze deranjate de nişte atingeri, eventual iritante, ale unor adolescenţi mai „imaginativi": da, profesorii, educaţia, ministerul, inspectoratul, cu toţii sînt înjuraţi mai mult sau mai puţin public, de cînd sînt ele pe pămînt, de şcolari revoltaţi sau de părinţi nemulţumiţi. Facebook-ul este un fenomen care trebuie asimilat de programa de învăţămînt, cu bunele şi relele lui, altfel riscă să devină o falsă oază de libertate şi de comunicare a celor naivi şi neştiutori: trebuie pătruns în cotloanele reţelelor de socializare, trebuie analizat împreună cu tinerii lor utilizatori ce e de folosit şi ce nu, cum să vorbeşti şi ce să expui, ce uşi poţi deschide şi pe care e bine să le laşi închise pentru totdeauna. Dacă adulţii vor crede în continuare că dialogurile încinse pe net îi transformă pe tinerii liceeni în nişte maeştri ai socializării şi că lumea aceasta este o lume în care e mai bine să nu intri, se înşală. Dimpotrivă, cred că etapa asta a tranziţiei reţelelor de socializare dinspre un loc de hîrjoneală publică spre unul al informării raţionale trebuie parcursă umăr la umăr de către adult şi copil. Altfel riscă să rămînă ceea ce este: un loc virtual în care cei mici se simt mai puternici decît sînt cu adevărat, iar adulţii mai neputincioşi decît sînt.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Mame, bunici, taţi şi zile

E adevărat, 8 Martie are reminiscenţe comuniste. Îmi aduc aminte cum duceam cu toţii flori doamnei învăţătoare sau cum meşteream la cîte-o floricică brodată, pe la lucru manual, pentru mamele noastre.

Respectivele creaţii erau, totuşi, înduioşătoare, chiar făcute la cererea învăţătoarei... Dar dincolo de acestea, au existat şi momente, de acelaşi 8 Martie, în care eu, în postura de copil, am făcut, de bunăvoie şi nesilită de nimeni, diverse „chestii" (chestii=creaţii, desene ori colaje) pentru mama şi bunica mea.

În copilărie îmi petreceam adesea timpul stînd la o masă şi desenînd. În sufrageria din Şoseaua Giurgiului, unde locuiam pe vremea aceea, era o masă lungă de tot şi destul de şubredă. Tatăl meu lucra nonstop la ea, printre teancuri de foi şi ceşti de cafea. Văzîndu-l aşa mereu, am înţeles că ăsta e *pattern*-ul: ca atare, mi-am luat şi eu foile şi cariocile şi m-am postat într-un alt capăt ale mesei. Stăteam acolo şi desenam cu orele... Timp în care mama mea, care pe atunci nu avea camera ei, ci oscila între a mea şi a lui tata, tot trecea printre noi.

Noi eram o mamă, un tată şi un copil, dar eram şi lupul Vuko (tatăl meu era sîrb şi *vuk* înseamnă lup, în sîrbă...), motanul Cule (mama, după Hercule din *Pif*) şi Vucko (un lup mai mic şi alintat, adică eu). Eu desenam toate aceste personaje, adică pe noi: lupii erau negri şi aveau un fel de trompă îndoită, cu un punct roşu în vîrf şi, neapărat, şepci de diverse culori. Pisoiul (mama) era negru, înalt, şi obligatoriu cu o fundă-n coadă. Ei apăreau de obicei, toţi trei, în poziţii destul de statice, doar ţinînd cîte ceva în mîini, precum un balon sau o floare. Aveau haine multicolore şi cu tot soiul de modele. Uneori, pe lîngă cei trei, mai apărea un personaj: o foarte cochetă raţă, îmbrăcată în rochii elegante şi cu coadă de cal, pe care o chema Cari Maca – era prietena mea imaginară. Cînd mergeam cu tatăl meu la grădiniţa de engleză care era tocmai în capătul celălalt al oraşului, în Aviatorilor, şi luam troleibuzul 82 cam de la un capăt la altul, îi ţineam întotdeauna şi ei un loc.

Uneori, în aceeaşi copilărie, stăteam la o altă masă. Nu pe Şoseaua Giurgiului, ci cu vreo cîteva staţii mai sus, spre Adesgo. La masa bunicii mele – care, cu timpul, căpătase pe ea un cristal, şi era rece şi neprietenoasă. Masa se afla aşezată în camera bunicii mele, un fel de a doua sufragerie. Din prima cameră, cea a bunicului meu, trecerea se făcea printr-o boltă, fără uşă. Casa era concepută să fie deschisă, să stea toţi... cu toţi şi să existe cît mai puţină intimitate. În camera bunicii, pe lîngă dulapul atotcuprinzător, care avea, pe interior, două cărţi poştale cu japoneze sexy (dar decente...), care-ţi făceau cu ochiul cînd se deschidea uşa, se mai afla şi radioul istoric, mare cît un mic geamantan, la care se asculta Europa Liberă...

La masa aceea încercam să-mi scriu lecţiile. Dar era aproape imposibil să te concentrezi acolo: se auzea mai tot ce vorbeau invitaţii bunicii mele, din bucătărie, unde se fuma şi se lăsa uşa deschisă. Bunica mea era foarte corectă politic şi tolerantă în privinţa prietenilor: veneau pe la ea o verişoară şi o fostă colegă a mamei, care aveau probleme psihice serioase. Ea era singura care le primea. Ele îşi spuneau păsurile, şi, din cînd în cînd, mai strecurau şi cîte ceva buruienos în discurs: aşa am învăţat eu primele cuvinte urîte... Mai era prezent un domn în vîrstă, care scria epigrame şi avea o soţie rusoaică, adusă din Război, pe care o bîrfea mai tot timpul (dar de care avea şi grijă). Precum şi o doamnă nonagenară, din fosta aristocraţie, pe atunci un fel de consultantă în cozonaci, care nu se înţelegea cu nora mai din topor.

Din camera de alături, de la masa incomodă, am înţeles că lumea e diversă, bizară, şi că e cazul să fim cît de toleranţi putem. Tot acolo, precum şi la masa dreptunghiulară şi instabilă din Şoseaua Giurgiului, m-am hotărît să fac, de bunăvoie şi nesilită de nimeni, de-a lungul timpului, desene şi colaje pentru mama şi bunica mea. 8 Martie nu mi s-a mai părut nelalocul lui. Pînă la urmă, sărbătoarea e cum şi-o face fiecare.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

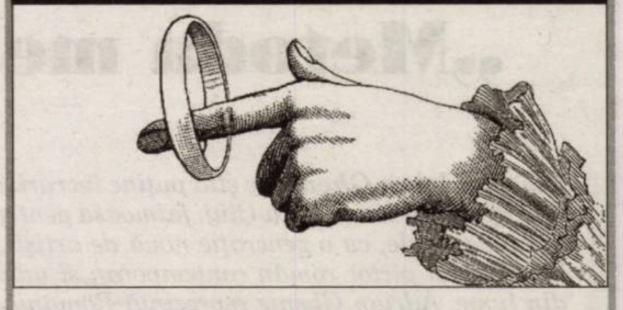

Zodia canapelei

Mă simt ca un rahat trist şi nebăgat în seamă. Am intrat în perioada ultim-depresivă în care un scuipat camusian întîmplător al unui străin, ţintit lîngă pantoful meu, mă poate împinge către ştreang. Simt cum capul meu devine lunguieţ, un oval fosforescent, extraterestru. Luminează o lumină bolnavă în camera întunecată. Capul meu are o aură de sfînt pervers, la concurenţă cu televizorul care-mi licăreşte în faţă, la cîţiva metri.

Stau ca un Buddha balonat de gazul pestilenţial al depresiei, fix în mijlocul canapelei, conectat şerpeşte la toate prizele: laptop-ul deschis luminează şi el albastru, din Facebook, mărul muşcat neted a început să facă viermi, telefonul suge şi el din fire albe zeama electrică a prizei, în jur am trei-patru telecomenzi.

Stau şi pulsez ritmic din fire, din creierul ca o mlaştină. Încep să semăn cu o creatură dintr-un SF prost scris, poate cu un umanoid gelatinos ca aceia ai lui Wells, ceva de genul. Mă uit la un documentar despre o pictoriţă italiană din secolul şaişpe cu un nume improbabil – Sofonisba Anguissola –, cine naiba a auzit de ea, a pictat nu ştiu ce regi spanioli, o banală cu ochii mari, fără mult simţ al perspectivei, dar, na, a fost femeie, a pictat in secolul şaişpe cot la cot cu bărbaţii, merită menţionată acum, în martie, cînd toată lumea se emoţionează că există femei şi le cumpără bulbi de zambile. Sau aşa ceva.

De aici, de pe canapea, încerc eu să mă mint că sînt în siguranţă, că nimic din afară nu are cum să-mi strice tihna unei după-amieze moarte, omorîte cu dragoste şi anticipare. Aici e fortăreaţa mea, celula mea cu pereţii moi, somniferul meu şi *painkiller*-ul bun la toate. Aici stau ca într-o pastila roşie, moale şi zemoasă de Nurofen pentru toate durerile şi mă plictisesc pe mine însumi programatic. Înot ca un fetus pe deplin format în gelatina roşiatică a Nurofenului. Cred că ăsta e blazonul meu urban, de fiinţă chinuită vag, de corporatist de la nouă la cinci, de instabil şi jalnic amant, de existenţialist francez într-o zodie anglo-saxonă, un caraghios. Un Brel dinţos şi penibil.

De aici, de pe canapea, mă mint că nu trebuie să fac iar alegeri. Cu ce mă îmbrac? Perechea a cincea sau a opta de blugi? (Dulapul meu e albastru, e lovit năprasnic de melancolia jeanşilor-uniformă). Să iau metroul sau să încerc să mă sui în taxiul ăsta pe care-l simt puturos şi plin de energie negativă? Şoferul e un *troll* cu gura imensă, o să-mi mănînce probabil capul, mai bine nu. Să-i zîmbesc sau nu colegului de care mă doare fix în cot? Nu ştiu şi nu mă interesează ce viaţă are, ce nevastă/prietenă şi ce tip de iaurt o avea prin frigider. N-am de făcut apoi miile de alegeri care-mi găuresc viaţa, o sfredelesc de la un cap la altul şi o lasă găunoasă, găurită şi instabilă, şuieră naibii vîntul inutilităţii prin ea de-mi ţiuie urechile. La piaţă sau la Mega? Pui sau salată? Pui şi salată? Hîrtie igienică cu piersici sau cu muşeţel? Te ştergi la fund cu piersici în trei straturi după ce mănînci pui şi salată. Să ies în oraş sau să nu ies? Şi dacă ies, ce naiba fac? Mă plictisesc numai cînd mă gîndesc că o să batem aceleaşi cîrciumi, o să văd aceleaşi feţe şi o să aud fix aceleaşi poveşti. Dacă nu ies... stau pe canapea.

E regatul meu mîlos, e mlaştina în care mă ascund, din care ies din cînd în cînd să respir. Am ochi de aligator, doar ăia se văd la suprafaţă cît să mă pot uita la televizorul cu care trăiesc simbiotic – ştiri, iar ştiri, ştiri de tot rahatul, ambasadorul american e tăiat pe faţă cu lama ca în bătăile cu golani din Pantelimon, documentare, al doilea război mondial, Sofonisba Anguissola aia, reproducerea la ţînţarii siberieni, viaţa unei cete de leoaice care mă deprimă şi mai tare. Animale costelive care aleargă toată ziua după mîncare... dar stai, ăsta sînt eu. Gîndul mă loveşte năprasnic, bula de Nurofen în care plutesc s-a spart şi mă doare dintr-odată totul, iar. Altminteri, sper că acum dumneavoastră staţi comod, pe canapea.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Metoda mea e administrarea eşecului“

– interviu cu Adrian GHENIE –

Despre ***Adrian Ghenie*** *se ştiu puţine lucruri: a fondat, alături de Mihai Pop, galeria Plan B de la Cluj, faimoasă pentru că a pus Clujul pe harta artei mondiale, cu o generaţie nouă de artişti, şi a ajuns să fie cel mai bine vîndut pictor român contemporan şi unul dintre cei mai apreciaţi din lume. Adrian Ghenie reprezintă România la Bienala de Artă de la Veneţia (9 mai – 22 noiembrie 2015) cu proiectul „Darwin's Room“ (curator: Mihai Pop). Am stat de vorbă într-o după-amiază de februarie, în studioul său de la Berlin, despre eşec şi succes, despre texturi şi figuri, despre frici şi ficţiuni. Mulţumiri speciale doamnei Corina Şuteu, preşedinta Asociaţiei Film ETC., fără de care acest interviu nu ar fi fost posibil.*

V-aţi născut la Baia Mare, în 1977. Aţi avut copilăria tipică a pictorului? Aţi primit creioane la o aniversare şi aţi început să desenaţi frenetic?

Nu chiar. Dat fiind că Baia Mare avea ceva rural, multe case cu grădini, dealurile aproape, a fost mai degrabă o copilărie tipică de Tom Sawyer. Mult bătut cu bote, găşti, umblat pe dealuri, furat roşii, genul ăsta, nimic special. Ai mei n-aveau absolut nici în clin, nici în mînecă cu pictura. Visul lor era ca eu să devin doctor, ca taică-miu, iar pentru ei pictura era un ornament pe care-l pui pe pereţi. Punct. N-am avut cărţi de artă în casă, m-am dus la Şcoala Populară de Artă, bineînţeles, pentru că n-aveam unde altundeva să mă duc. Verile mergeam la Constanţa, la mătuşă-mea, care locuia într-o casă naţionalizată, a unui fost armator grec, o casă art deco superbă, distrusă de generaţii întregi de chiriaşi. Nu-ţi poţi imagina cîtă textură avea şi ce fabuloasă era casa aia, o combinaţie de *Toate pînzele sus!* cu *Grand Budapest Hotel,* divizat în tot felul de uşi şi cămăruţe, în care stătea toată lumea asta băgată cu forţa de comunişti. Ştii ce s-a schimbat din anii '80 şi pînă azi? Nu doar în România, ci peste tot în lume. S-au înlocuit texturile. A apărut o lume de suprafeţe care se spală uşor, volume de melacard, de polistiren, de termopan, de plastic, luăm chestii pe care le putem spraya şi gata. România anilor '80 era o lume a texturilor care se spală greu, care adună praf. Dacă merg acum la Constanţa, s-a înlocuit tot, au dat geamurile vechi jos şi au pus termopane, au pus parchet melaminat în locul podelelor pe care au stat patru-cinci generaţii... Schimbarea asta de textură a lumii a dus şi la o schimbare de comportament, a felului în care arătăm, în care ne facem freza. Avem altă textură.

Revenind la lumea în care aţi crescut, spuneaţi că lipseau albumele de artă. Cum aţi ajuns să descoperiţi că pictura e mediul cel mai bun de expresie pentru dumneavoastră?

Ăsta e un capitol în sine: tanti Rodica. Era o prietenă de familie care, pe lîngă faptul că era simpatică, era interesată de artă. Avea albume, fusese la Leningrad, îşi cumpărase Repin şi Aivazovski. Ea a observat că eu am ceva talent, a zis „Uite, copilul ăsta desenează!“, şi desena cu mine. Sau îşi făcea timp să vină la noi acasă şi să facă critică, îmi aducea şi albume de la ea. Era farmacistă, n-avea nici o treabă. Dar avea un stil de a pune problema şi de a-ţi insufla sentimentul că ce faci tu e foarte important. Maică-mea zicea: „Ce face copilul ăsta, şi-a început lecţiile?“ Ea zicea: „Lasă, mă, că desenează!“ Cumva, ajunsesem la o dependenţă, orice făceam, o sunam că vin la ea să-i arăt. Recent, m-am revanşat faţă de tanti Rodica. Am făcut o lucrare, *Pie Fight,* care e de fapt capul ei, şi care e acum la Muzeul de Artă din San Francisco.

Sărim direct la finalul facultăţii. Ce-aţi făcut din 2001 pînă în 2005, cînd a apărut faimosul Plan B? Aveaţi deja o „carieră“ de pictor?

În facultate, am fost la fel de anacronic ca epoca şi locul în care am apărut, mă interesa un soi de simbolism misticoid, care îmi adusese un microsucces la nivel local. Cînd am terminat facultatea, nu înţelegeam mare lucru. A urmat o perioadă ciudată, în sensul că nu ştiam unde s-o apuc. Locuiam cu maică-mea, n-aveam nici o sursă de venit, trăiam din pensie amîndoi. Aveam nişte prieteni prin cămin, stăteam pe-acolo, la video, la jocuri, *Războiul stelelor,* chestii de genul ăsta. Aveam un atelier improvizat, din scînduri, la bunică-mea în grădină. Mă mai duceam la Budapesta cînd făceam rost de o sută de euro, de pe-o zi pe alta, ca să mai văd un muzeu, dar tot la clasici ajungeam, nu pricepeam eu mare lucru. În 2002, am reuşit să emigrez în Austria. Aşa, ca tot românul, am zis „Gata!“. Şi acolo, senzaţia că nu înţelesesem într-adevăr nimic s-a accentuat. Ca atare, la vreo şase luni după ce am ajuns în Austria, am renunţat la pictură. Am zis că o să încerc şi eu să fac ce face toată lumea, o să învăţ limba, să obţin un permis de şedere permanent, să-mi găsesc un job.

În Austria am pus batista pe ţambal. Am încercat eu să mă reinventez, bîntuiam prin Viena, învăţam germană, dar nici pe aia n-am învăţat-o pînă la urmă, n-am avut răbdare. Am mai pictat ceva, strict cu titlu de vînzare rapidă, pe comandă: cabana de la munte a nu ştiu cui, dintr-astea. Dar era un loc care-mi plăcea la nebunie, MuseumsQuartier, cu o librărie genială şi o cafenea bună. Am stat mult pe-acolo, m-am uitat relaxat la chestiile alea, şi, la un moment dat, ceva s-a copt. În 2004, n-am mai avut bani nici de stat la Viena, situaţia era deja vişinie rău, şi am plecat o foarte scurtă perioadă în Sicilia. Pînă la urmă, m-am întors în România, ca un soi de retragere strategică. Aveam viză deja, puteam să mă întorc oricînd la Viena. Tot atunci, s-au întors şi Victor Man, şi Şerban Savu. Fuseserăm colegi de an, de grupă chiar. Şerban primise o bursă la Academia di Venezia, Victor se mutase în Israel. La ora cînd m-am întors eu în România, şi ei încercau să vină înapoi, tot după nişte eşecuri.

Acum urmează Planul B...

Da. La un moment dat, m-am întîlnit cu un prieten al fratelui meu, actualul colecţionar Mircea Pinte. Avea o problemă foarte simplă: tocmai îşi zugrăvise noua casă, iar cei care i-o zugrăviseră îi aduseseră şi vreo 25 de picturi de la Ando, firmă care-ţi face picturi decorative, abstracte, toate la fel. Mircea zice: „Nu m-ajuţi să aleg, că nu ştiu ce să aleg?“ M-am dus la faţa locului şi i-am zis: „Mircea, astea sînt nişte porcării, dar eu pot să te ajut. Ai varianta să alegi din tîmpeniile astea şi ţi-ai rezolvat problema, sau faci o colecţie, care e o chestie mai înceată, o să ai nevoie de un mic îndrumător, şi, la final, o să ia un an-doi, dar o să ai ceva în cuiele astea, n-o să fie Ando.“ Mircea a fost de acord şi m-a întrebat cum să mă plătească şi i-am zis că aş vrea să fac un soi de galerie. Şi m-am dus la Mihai Pop, care se ocupase de Galeria Academiei şi avea deja o anumită experienţă. Iar Mihai a zis: „OK!“

> *„Schimbarea asta de textură a lumii*
> *a dus şi la o schimbare de comportament.“*

În septembrie 2005, am deschis Plan B cu o expoziţie a lui Victor Man. Am chemat pe toată lumea, ca la nuntă. A venit şi Jane Neal, jurnalistă de artă şi corespondentă pentru diferite reviste. Ea ne-a făcut un *review* în *Art in America*. La primul nostru show Plan B, îţi dai seama... Eram singura galerie din România care avea un *review* la ora aia. Au urmat show-uri timp de un an de zile. Am stat, am moţăit pe scaune, acolo, am dat drumul la soba de teracotă. Toate show-urile care au urmat au fost foarte conceptuale. Atunci am învăţat cum să mă uit la arta conceptuală şi la *new media*. Pot să zic că aia a fost o perioadă în care m-am dezmeticit, m-am relaxat. Şi mi-a făcut poftă să pictez din nou. Dar nu mai aveam nici un fel de ambiţie. Am luat pur şi simplu nişte bucăţi de pînză pe care le aveam pe-acasă şi am început să fac nişte picturi (începutul seriei „Stalin's Tomb“) inspirate de o cărticică de anticariat, despre un Congres din fosta URSS, la care Hruşciov făcuse o manevră ca să-l scoată pe Stalin din mausoleul unde era îngropat alături de Lenin. După o vreme, i le-am arătat lui Mihai, i-au plăcut şi a zis că, dacă fac o serie, organizăm o expoziţie la Plan B. În septembrie 2006, am făcut şi expoziţia – „If You Open It You Get Dirty“.

Tot în perioada aceea, a venit Jane în România, ne-a zis că ştie o galerie în Londra, care are o filială în Zürich, şi că directorul filialei, Juerg Judin, ar fi interesat de un show cu noi. Judin îl ştia deja pe Mircea Cantor, care era la Paris, şi voia să vină să ne cunoască. A venit în Cluj în septembrie şi mi-a văzut expoziţia, iar în noiembrie a organizat „Cluj Connection“, o expoziţie de grup, unde-am fost şi eu, alături de Mircea Cantor, Victor Man, Ciprian Mureşan, Cristi Pogăcean, Şerban Savu şi Gabriela Vanga. Expoziţia de la Zürich a fost un succes instant. M-am trezit dintr-o zonă de anonimat total, gîndeşte-te că în vară eram un anonim care citea despre Hruşciov şi visele unei rusoaice, iar în noiembrie aveam deja propunerea din partea Haunch of Venison de a lucra cu ei. Haunch era un monstru atunci, imaginează-ţi că la ora aia îi avea pe Bill Viola, Richard Long, Damien Hirst. Era o listă de cel puţin şase artişti pe care eu îi învăţasem la facultate. În noiembrie, deja lucram cu ei. Asta a fost...

Care a fost momentul în care v-aţi dat seama că sînteţi „un pictor de succes“?

Cînd am pictat „Stalin's Tomb“, seria cu mormintele, mă uitam la una dintre lucrări la maică-mea în bucătărie, acasă, acolo unde pictam cînd nu făcea ea de mîncare, noaptea în general. Era o lucrare complet lipsită de culoare, o chestie gri, care e de fapt un capac de sobă întors, cu praf pe el. Într-un fel, lucrarea asta contrazice toată lista aia de argumente pentru care ţi-ar plăcea să ai o pictură, n-are nimic care să-ţi poată plăcea. De la ora la care am pictat-o pînă cînd a ajuns în expoziţii, a trecut ceva. Mult timp am stat cu ea, era aşa, ca o pată de gri, care era aproape ca un secret al meu personal, ca şi cum numai eu aş şti despre ce-i vorba şi n-are nici un sens să explic. Ştiam că, pentru oricine altcineva în afară de mine, va fi doar o pată de gri cu un mîner. N-am priceput niciodată de ce a fost aşa bătaie pe lucrarea aceea, în expoziţia de la Zürich. Pentru mine, la ora aia, era un mare mister...

Aţi găsit o explicaţie între timp?

Parţial... Nouă ne plac lucrurile care sînt de partea asta mai întunecată. Undeva, înăuntru, avem o atracţie pentru zona asta. Şi cred că e ceva, un soi de malefic prezent în lucrările mele, pentru că sînt lucrările unui om care e interesat de asta, dar nu dintr-o perspectivă pozitivistă, occidentală. Eu cred enorm în stratul acesta. Dacă-mi spune cineva că nu există, că e un produs, o reacţie chimică în capul meu, atunci îmi dă o explicaţie care nu mă interesează.

Aţi avut şi interesul de a explora propriul subconştient?

Nu m-am psihanalizat niciodată.

Nici jurnal de vise?

Nu. Ştii ce? Mi-aduc aminte de un moment, pe care l-ai putea cataloga drept sinistru. Taică-miu mi-a dat să citesc o carte despre Buchenwald cînd aveam 10-12 ani, era un roman, de fapt, cu tot cu poze, care-ţi zicea cum îi omorau pe oameni la Bergen Belsen şi la Buchenwald. Eram absolut fascinat şi oripilat, dar nu lăsam cartea din mînă. Cred că în fiecare dintre noi e un strat despre care nu discutăm, pe care l-am acoperit cu emisiuni ca *Duminica în familie* sau *Oprah,* în care discuţia despre natura umană e un fel de poezie, noi ne fabricăm în fiecare zi ficţiunea că sîntem nişte animale cu raţiune, vorbim foarte puţin despre asta, o preferăm pe Oprah în loc să ne gîndim că în stratul acela se aglutinează ceva ce e foarte greu de exprimat în cuvinte.

Aţi intrat în circuitul pieţei de artă, lucrările dvs. sînt tranzacţionate la cote tot mai mari.

Simţiţi că aşteptările pe care le are piaţa vă îngrădesc libertatea?

Ca artist, ai aceeaşi problemă pe care o are societatea: trebuie să-ţi iei în fiecare zi doza de libertate. Market-ul e ca răsăritul soarelui: n-ai cum să-l opreşti, n-are sens să te enervezi pe el, nu-l controlezi. E acolo dintotdeauna şi o să fie acolo întotdeauna. E cea mai mare prostie să-ţi imaginezi că există ceva în afara market-ului. Market-ul înseamnă, de fapt, Sotheby's, înseamnă un soi de convenţie între nişte oameni care cred în ce faci tu, investesc o anumită valoare, culturală sau financiară, şi că, undeva, la final, cineva va spune „O vreau eu, o să fie a mea!“. Povestea cu Sotheby's nu mă priveşte. Lucrările nu sînt ale mele. Sînt pictate de mine, vîndute unor colecţionari acum cîţiva ani, iar ei le-au revîndut. Oamenii îşi imaginează că eu iau banii. Dar nu e aşa. Cu piaţa în spate sau nu, cînd intri în atelier, ai aceeaşi problemă, mai ales că Sotheby's sau piaţa nu sînt unicele surse care pot să-ţi influenţeze libertatea. Părerea unui prieten foarte influent poate să fie mai catastrofală, un articol aiurea în ziar, cineva care te acuză de nu ştiu ce. Libertatea asta trebuie s-o obţii în fiecare zi. Dar în România există încă naivitatea de a împărţi lumea în market şi în afara market-ului. Se spune „A avut un succes comercial, dar parcă în zona curatorială, de muzeu – nimic.“ Dar nu există succes comercial *in vitro*. Oamenii ăia au plătit două milioane pe ce? Succesul comercial e în mare măsură şi un efect secundar al unui succes pe care tu îl ai în primul rînd ca artist. În licitaţia în care eram eu, mai erau şi Bacon, şi Warhol. Eu nu zic că e OK să fiu acolo. Mi se pare că sînt mult prea tînăr. Dar nimeni nu mă întreabă pe mine cînd fac lucrurile astea. Poate că o să le zic la un moment dat: „Mi se pare halucinant ca eu, la 37 de ani, să vînd o lucrare la Sotheby's cu aproape două milioane de dolari. E o prostie. E mult prea devreme, e mult prea mult.“ Anumite segmente ale market-ului funcţionează ciudat. Dar nu am absolut nici o putere în a le regla.

Aveţi vreo frică care planează asupra dvs. cînd intraţi în atelier?

N-am neapărat o frică, dar ştiu exact prin ce o să trec cînd intru aici şi îmi propun să pictez azi pînă la ora cutare. Ştiu că secretul oricărei lucrări de artă bune înseamnă administrarea eşecului. Ingredientul secret al oricărei lucrări de artă, că e literatură, pictură sau altceva, este, de fapt, un parcurs de tipul: începi genial şi, undeva, pe drum, o dai rău în bară. Dacă am început ceva la 3 după-masa, pe la 9 seara stau cu ţigara în mînă şi zic: „Mamă, ce-am stricat-o pe asta, la 5 arăta absolut genial, dar am tot zis s-o mai bibilesc puţin.“ În momentul ăla, ai două variante: să-ţi mai aprinzi o ţigară şi să zici: „Eu mă duc acasă să mă culc, vin mîine cu forţe proaspete“, ceea ce e o prostie. Cu forţe proaspete nu rezolvi nimic. N-am ştiut-o de la început, am aflat în timp. De fapt, în momentul ăla, creierul tău îţi ambalează situaţia într-un mod tragic, în sensul economiei: ai pierdut şase ore, ai consumat atîta. Îţi faci un inventar al eşecului, ar trebui să fii frustrat, morocănos, dar, în timp, am constatat că mai există o parte în creierul tău care-ţi spune: „Tu-ţi dai seama că acum ai o şansă unică?“ Ai un moment de eliberare unic, acum e oficial purcica moartă în coteţ. Acum poţi să-ţi permiţi să zici: „Cum ar fi să iau detaliul ăla pe care l-am moşit cinci ore şi să arunc peste el cu galben, unica culoare pe care tot ce ştii tu despre tehnica picturii îţi spune să n-o pui aici? Chiar galbenul ăla îl pun, şi nu orice galben, ci galbenul citron, şi nu oricît, ci cinci tuburi, le storc aici pe toate. Atunci constat că s-a întîmplat ceva, care nu ţine de tehnică, ci de o anumită energie. Am jucat un fel de ruletă rusească. Şi atunci, de multe ori, nu tot timpul, prin distrugere, a unei feţe sau a unui detaliu, lucrurile primesc o nouă dinamică. Administrarea asta a eşecului este de fapt unica metodă prin care iese ceva. Groaza e că nu pot să-mi înscenez eşecul ăsta, chiar trebuie să cred pînă în ultima clipă că asta trebuie să iasă aşa. E foarte demoralizant să ştiu că mă duc fiecare dată înainte ca să dau chix.

„Cu cît eşti mai plin de succes, cu atît devii o creatură de detestat.“

Eşecul pare că a devenit esenţial pentru dvs...

Da, a devenit un ingredient necesar. „Stalin's Tomb“-urile nu erau neapărat pictate în logica asta, veneau pe alt tip de eşec, pe eşecul vieţii mele de pînă atunci, ca artist, ca persoană. Acum, am nevoie de genul ăsta de eşec, undeva în atelier. Succesul, ca şi confortul, de fapt, ucid arta. O să mi se spună că sînt ipocrit să spun asta tocmai eu. Marea problemă cu galeriile, de exemplu, e că stă în fişa postului lor să-ţi asigure un anumit confort. E foarte greu să le explici că exact confortul ăla o să le ucidă artiştii. Eu am bani, dar nu trăiesc în confort. Am chirie, trăiesc tot timpul în spaţii de genul ăsta, mă îmbrac la fel în fiecare zi cu lunile, nu am maşină, nu deţin obiecte, am doar un fotoliu, pe care mi l-am cumpărat de la vechituri. Nu mi-am schimbat stilul de viaţă. Contul meu s-a schimbat din cauza acestor lucruri, dar e ceva dincolo de mine, iar banii aceştia sînt folosiţi să plătesc astea, să susţin o grămadă de proiecte. La nivelul confortului personal, nu s-a schimbat nimic. Eu nu mănînc caviar. Nu călătoresc la business class, nu am costume... Nu empatizăm cu succesul, pentru că el e esenţialmente străin de natura noastră. Cu cît eşti mai plin de succes, cu atît devii o insulă pentru ceilalţi, o creatură de detestat. Pe mine nu mă detestă oamenii care mă ştiu personal, mă detestă cei care nu mă cunosc, pentru că detestă imaginea făcută de media: „tînăr pictor de succes“. Şi eu îl detest pe ăla. Media are tendinţa să-ţi prezinte viaţa ca un fel de Hollywood. Asta zicea Bacon, pînă la 50 de ani nu ai timp de explicaţii. De la Leonardo da Vinci n-avem nici un interviu şi asta nu schimbă mare lucru.

Mă gîndeam acum la figurile pe care le violentaţi, le agresaţi, le atacaţi, e un fel de de-mascare a istoriei oficiale. Cum vă vedeţi în raport cu istoria: sînteţi cel care rescrie versiunea oficială, cel care corectează?

Nu neapărat. Pe mine mă interesează cea legată de figura umană. Mă interesează o anumită deconstrucţie, în acelaşi sens în care i-a interesat şi pe Picasso sau Bacon. Există în secolul XX două momente în care figura umană e pictată realmente altfel – Picasso şi Bacon. Picasso îţi face deconstrucţia asta într-un mod inspirat de arta africană şi Evul Mediu, îţi pune ochii pe aceeaşi parte, dar figurile sînt foarte decorative. Nu au textură, nu au carne, sînt ca un colaj care sugerează o figură umană. La Bacon se produce aceeaşi deconstrucţie, dar e totul foarte carnal, ai senzaţia că modelul lui e un cap pe care l-a tăiat cu un satîr şi dup-aia l-a lipit înapoi. Cînd am descoperit, absolut accidental, o imagine luată dintr-un film în care apărea o bătaie cu frişcă, m-am întrebat ce vedeam de fapt: un bărbat sau o femeie, cu o bucată de prăjitură care-i curge pe faţă. Ochiul ăsta e clar şi se uită la tine, în timp ce ochiul celălalt e acoperit şi curge. Apare o deconstrucţie, dar nu e una manufacturată de mine. Picturile mele arată *à la* Francis Bacon, însă el era cel care deconstruia, pe baza unui mecanism intern, în timp ce eu le găsesc gata deconstruite, într-un inventar de imagini pe care îl avem la dispoziţie. Asta e noutatea lumii: ai acces la o bază infinită de date şi de imagini. Eu mă raportez la baza asta. N-am făcut altceva decît să iau de acolo, să merg pe tradiţia deconstruirii figurii umane, care mi-a fost furnizată de mediul cinematografului. Eu doar scanez opţiunile pe care le am şi iau ceea ce mi se pare suficient de expresiv sau „pictabil“. Lumea spune că mă inspir din Francis Bacon. Da, seamănă, dar el le făcea, eu le găsesc.

De ce v-aţi ales ca personaje în primul rînd figurile dictatorilor?

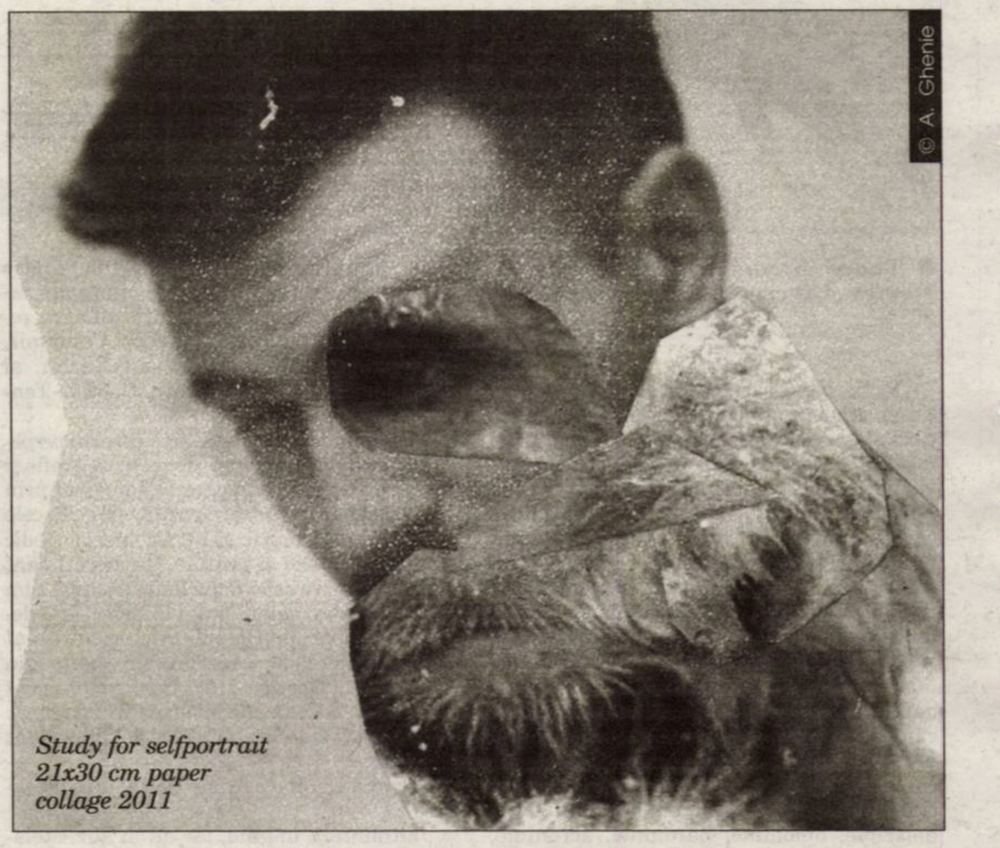
© A. Ghenie

Study for selfportrait
21x30 cm paper
collage 2011

Pentru că sînt cele mai clişeizate şi pentru că au generat acelaşi bagaj vizual. Ar fi fost complet inutil să-l pictez pe Beria, pentru că există doar două poze cu el. Aş fi intrat într-o zonă elitistă, pe care o detest. Vreau să lucrez exact cu acest *junk* pe care-l găseşti peste tot în mentalul colectiv. De asta nici n-am folosit vreodată imagini rare ale lui Hitler, Stalin sau Ceauşescu, ci cele pe care le aveai în clasă, pe care le găseai pe coperţile cărţilor. Am mers în sensul democratizării accesului la informaţie, specific timpului în care trăiesc. Acum cincizeci de ani, nu puteai face asta. Trebuia să mergi la bibliotecă şi să-i spui unei tanti să-ţi dea nu ştiu ce carte şi poate găseai ceva acolo. Unul dintre marile cîştiguri ale acestui timp este că avem acces la această mare colecţie de imagini. Şi n-aş vrea să devină ceva codat, la care să am acces doar eu.

De ce v-aţi hotărît acum, în acest punct al carierei dvs., să reprezentaţi România la Bienala de la Veneţia?

Iniţial, cînd mi-a propus Mihai Pop, am refuzat. După care mi-am dat seama că, dincolo de ideea de reprezentare a României, aveam nevoie de un extra-motiv, unul pur artistic. Bienala de la Veneţia a fost destul de străină picturii, cel puţin în ultimii 20 de ani. Chiar dacă au fost din cînd în cînd şi expoziţii de pictură, ăsta nu era un mediu preferat. Se zice că dacă vrei să faci pavilionul unei ţări, nu poţi să te duci cu o expoziţie de pictură, trebuie să faci ceva complex, pictura e mult prea tradiţională. Şi-atunci mi-am zis „OK, ăsta e un moment potrivit să fac o expoziţie de pictură, să mă plasez în tot acel context ostil şi să văd cum stau.“ Într-un fel, tot circuitul în care am mers pînă acum are ceva de vitro, un soi de cocon pe care ţi-l confecţionezi. Devine confortabil. Bienala nu va fi confortabilă.

De ce?

Pentru că acolo vezi cît de bună e pictura ta, dacă poate să convingă. Apoi, nu e confortabil nici ca tip de presiune, acum am, într-un fel, senzaţia unei decolări, a unui punct fără întoarcere, trebuie să fac chestia asta şi trebuie s-o fac la maximum, mă obligă la o turaţie. Voi avea un public îngrozitor de eterogen, vor fi toţi acolo, şi adulatorii picturii, şi cei mai răi critici. Aşa că am zis „Bine, de ce nu, pînă la urmă?“

„Nu merg la Veneţia să bat cuie în pereţi şi să atîrn picturi.“

Multă lume crede că mergeţi la sigur...

Deloc, acolo e cel mai ostil mediu vizavi de pictură, din orice context pe care ţi-l poţi imagina pe planeta asta. Nu merg la Veneţia să bat cuie în pereţi şi să atîrn picturi, nu vreau să fac o expoziţie de pictură în sensul clasic.

În proiectul iniţial al expoziţiei îl aveaţi ca invitat pe Adam Curtis, autor al unei serii de documentare despre istoria secolului XX văzută din perspectiva conceptului de putere. Înţeleg că în timpul lucrului la expoziţia din Pavilion au apărut probleme de copyright şi că studiourile BBC nu sînt de acord cu difuzarea materialelor lui Curtis în afară programelor lor. Care era ponderea lui Curtis în proiect şi cum se reconfigurează expoziţia fără el?

Invitaţia pe care i-am făcut-o lui Adam, de a contribui la expoziţia mea, a venit firesc în urma întîlnirilor cu el din ultimul an, cînd am discutat despre felul în care putem înţelege istoria printr-o perspectiva psihanalitică. Colaborarea cu Adam Curtis e un proiect fără deadline şi fără obligaţii, chiar dacă BBC-ul – prin binecunoscuta-i politică protecţionistă – a decis în cele din urmă să nu-i permită participarea la expoziţia din Pavilion. Şapte luni de proiecţii Adam Curtis în afara reţelei BBC şi în afară Commonwealth-ului par inacceptabile pentru studiouri. Încărcătura vizuală din filmele lui Curtis şi felul în care foloseşte mapa de imagini neprelucrate ale istoriei prin alăturarea lor au avut un impact puternic asupra picturii mele din ultimii ani. Dialogul cu Curtis a reaşezat felul în care lucrez cu subiectul istoric, tot mai departe de naraţiunile istoriei şi tot mai aproape de contradicţiile ei. Aş spune că Adam Curtis a avut pentru mine (şi pentru propunerea pe care am făcut-o, împreună cu Mihai Pop, pentru Pavilion) un rol catalizator, care, cu sau fără proiecţiile pe care şi le-a imaginat în relaţie cu pictura mea, rămîne intact.

De ce „Camera lui Darwin“?

Pentru mine, Darwin nu e un subiect rezolvat, există lumea înainte şi după Darwin, paradigma pe care o schimbă el e mult prea mare ca să poată fi digerată integral. Am senzaţia că aproape tot ce s-a întîmplat în secolul XX îşi are originea în el, de la Marx la eugenie şi rasismul de tip nou. De fapt, e foarte actual. Teroriştii, de pildă, luptă împotriva unei lumi care îl îmbrăţişează pe Darwin. Pozitivismul occidental, în care totul are raţiune, totul are cauză şi efect, nu se prea potriveşte cu viziunea iraţională a lumii vechi, în care ei încă mai cred. Darwin e personajul care îţi demonstrează pentru prima dată ştiinţific ceva ce duce discuţia despre Dumnezeu într-o cu totul altă zonă. Şi nu e digerată, cred, nici acum. Asta să zicem că ar fi o explicaţie tematică. Esenţialmente, e o expoziţie de pictură, dar există şi nişte ingrediente care o s-o transforme în ceva mai mult de-atît. Nu vreau să fac doar un solo show de pictură.

Varianta (şi mai) lungă a acestui interviu o găsiţi pe www.dilemaveche.ro

a consemnat Luiza VASILIU

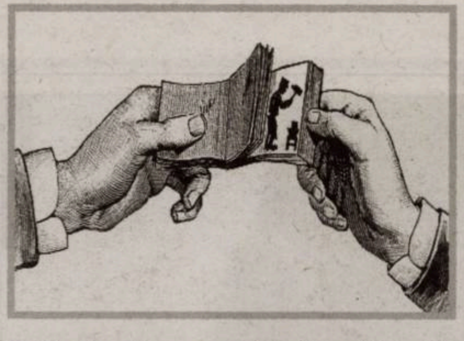

Marius CHIVU

feedbook

Arta tandemului

● Tudor Banuş & Şerban Foarţă, *Tandem*, CD-carte, Editura Casa Radio, 2014.

Pe Şerban Foarţă l-am numit acum ceva timp, chiar în această rubrică, Captain Picard al poeziei româneşti, pentru energia şi ingeniozitatea cu care a explorat frontierele genului liric. În ultimul deceniu, Şerban Foarţă a publicat enorm, uneori şi cîteva cărţi pe an, a rescris cărţi vechi („retocmit pre stihuri“), a dramatizat în versuri şi a versificat *à la manière de,* a experimentat liric pe subiecte date, a scris „rimoromane“ şi romane palindromice, „naraţiuni fotovirtuale“ şi „dagheroversuri“, a compus eseuri, epistolare şi cărţi de interviuri, a tradus şi a adaptat din alte limbi, astfel încît, privind acum în urmă, Şerban Foarţă pare că şi-a pus în cap să inventeze cîte un gen pentru fiecare carte publicată. Jocurile fonetice şi lingvistice (aliteraţii, omofonii, eufonii, tautofonii, holorime, omonime, paronime, acronime, anagrame ş.cl.), dar şi licenţele şi pseudoetimologiile, citările şi citatele, pastişele şi parodiile, (lipo)grafiile şi grafemele, toată gama de giumbuşlucuri cu sunete, litere şi sensuri se găseşte în opera sa absolut originală şi perfect intraductibilă.

Povestea cărţii de faţă (care se înscrie în seria de cărţi-colaj şi albume realizate de Şerban Foarţă, în anii trecuţi, împreună cu graficieni precum Romelo Pervolovici şi Ion Barbu) este, pe scurt, aceasta: poetul timişorean Şerban Foarţă şi ilustratorul parizian Tudor Banuş s-au întîlnit reciproc, la distanţă de cîţiva ani, în cărţi – în *Enciclopedia Zmeilor* a lui Mircea Cărtărescu (Editura Humanitas); respectiv, în volumul de versuri *Nu ştiu alţii cum sînt…* (Editura Cartier). Cei doi artişti au descoperit că sînt născuţi în aceeaşi zi de 8 iulie şi s-au numit „fraţi într-un baroc şi zodie“. Colaborarea celor doi a început în toamna lui 2012, cînd revista *Observator cultural* le-a găzduit rubrica de desene & poeme „Tandem“ care, după cincizeci de episoade, s-a transformat în această carte. Metoda de lucru la două mîini a celor doi artişti a fost chestionată de Ovidiu Şimonca într-un interviu luat în oglindă în toamna anului trecut, interviu din care-i citez pe amîndoi: „Trimit la Timişoara desenul, însoţit de un titlu provizoriu. Uneori îi discutăm/disecăm semnificaţia prin e-mail sau la telefon. Cîteodată poetul «vede» aspecte ce dau o altă interpretare desenului decît cea pe care am iniţiat-o… Dansul acrobatic de idei şi subtilitatea intelectuală ale poetului deţin performanţa de a îmbrăca în cuvinte potrivite desenele mele“ (Tudor Banuş) şi „Primesc desenul său prin e-mail… Unele (de fapt, cele mai multe) desene sînt baroce, onirice sau de o mare bogăţie a «arabescului», a liniei sinuoase, a volutei… Relaţia poezie – desen rezidă, pentru mine, în verbul elin *graphein,* «a scrie» şi, totodată, «a picta»… Dacă, îndeobşte, graficianul ilustrează textul literar, în cazul nostru e pe dos.“ (Şerban Foarţă)

Într-o carte de acum cîţiva ani, *Încă un căpcăun* (Editura Curtea Veche), Şerban Foarţă compunea un meta – poem sub forma unui joc al limbii în care autorul se proiecta în lumea binecunoscutului monstru (lingvistic, se-nţelege!) Shrek, devenind, pe numele mic, Shrekban. Ei bine, *Tandemul* se situează cumva în aceeaşi zonă a jocului de-a versificaţia dexteră în oglinda creaturilor & caracterelor lui Tudor Banuş pe care Şerban Foarţă le circum(de)scrie, le portretizează şi le analizează în detaliu cu ajutorul unor fabule lingvistice versificate cu umor şi fantezie, şi nu doar lexicale. Versurile lui Şerban Foarţă sînt la fel de barochiste precum desenele lui Tudor Banuş, tot acest joc de *anything rhymes*, chiar şi în cazul unor monştri onirici de cuvinte, alcătuind o arcă a fabulelor ermetice, un breviar borgesian ludic, un *fantasy* grafico-liric-livresc, însoţit de citate din latină sau din engleza internaută, altoit cu referinţe la scriitori români precum Cantemir, Blaga, Arghezi, Bacovia sau Barbu, şi străini, precum Shakespeare, Goethe, Tennyson, Lautréamont.

Tandemul Banuş – Foarţă este un *perpetuum graphile* barochist, deopotrivă grafic şi scriptural, vizual şi muzical (şi nu doar prin cele două CD-uri pe care poetul îşi recită cele 50 de poeme), oniric şi livresc, enciclopedic şi ludic, ermetic şi gratuit. Un experiment plin de fantezia celor două limbaje, după cum se poate vedea, chiar dacă unilateral, fără desenul originar, în poemul următor, intitulat „Muzica sferelor“, care are un motto din *Faust*-ul lui Goethe – *„Die Sonne tönt nacht alter Weise / In Brudersphären Wettgesang“:*

„Muzica sferelor nu e făcută din geamăt şi ţipete,
ca una ce nu e o arie vorbită, un *Sprechgesang,*
altminteri, în gînd, iar nu în auz, stelarele sclipete,
cu toatele,-şi au sonul propriu: *cling-cling* sau *balang,*
şi, precum nestematele neîncuiate în sipete,
strălucesc după zodie, chakră sau rang.
Cu toatele,-au fost ridicate în cer cu un scripete
şi atîrnate de boltă, cum ornicu-n turn, cu un ştreang;
numai că el nu se vede – aşa cum, în ţara Egipet, e
invizibilă raza ce leagă cu fir de paiang
cele trei piramide Giza de triada de clipete
ale, iarna, centurii-Orionului, căruia-i ţin cosmicul hang,
astfel încît armonia celestelor sfere îmbibe-te, –
cea pe care gravura o-nchipuie-n cheie Yin-Yang…“

● George Nechita & Michele Bressan, *T*, self publish, 2014.

Tot despre un tandem este vorba şi în proiectul poetului George Nechita şi al artistului vizual Michele Bressan, ale căror lucrări întreţin un discret, vag dialog în această misterioasă carte-obiect care se prezintă sub forma unui registru de spital cu coperte groase de carton şi pe care nu se află decît o plăcuţă neagră lucioasă în chip de etichetă. Eleganţa cărţii vine chiar din minimalismul de maculator, în format mare şi greu, care însă ascunde peste o sută de pagini lucioase cu delicate fotografii alb-negru dispuse în oglindă cu textele în general reduse al poemelor. Este o ediţie specială din toate punctele de vedere, nu doar din considerente grafice (colofonul acordă importanţa cuvenită tipului hîrtiei şi fontului caracterelor), dar şi din raţiuni comerciale: cartea a apărut în regim de *self publishing,* într-un tiraj limitat şi, din cîte am înţeles, nu se găseşte (de vînzare?) în reţelele de difuzare clasice. (Marele minus al acestei cărţi unicat la noi este, din păcate, redactarea defectuoasă. Nenumărate diacritice şi litere lipsă, precum şi dublele spaţieri între cuvinte denotă o neglijenţă în redactare care subminează însăşi eleganţa grafică. De asemenea, lipseşte orice informaţie despre cei doi autori; poate n-ar fi fost de prisos.)

Absolvent al Academiei de Arte din Bucureşti, constănţeanul George Nechita (n. 1974) a debutat ca poet acum cîţiva ani cu volumul *Părţi juvenile, întinse* (Editura Pandora M). De cealaltă pagină, Michele Bressan (n. 1980) este un artist vizual italian stabilit la Bucureşti la începutul anilor '90, absolvent al Universităţii de Arte Plastice din Bucureşti. Poemele interogative sau introspective ale lui Nechita (unele, am impresia, împrumutate din volumul de debut; oricum reluate ca nişte leitmotive sau prelucrate în diverse variante de-a lungul cărţii) însoţesc şi improvizează pe marginea imaginilor cu tematică urbană ale lui Bressan. Există elemente şi motive comune între fotografii şi poeme, dar cele două limbaje comunică destul de puţin, sînt mai degrabă juxtapuse. Legăturile nu par directe, sînt uneori vagi, mai degrabă accidentale. Se creează totuşi un anume climat, cartea respiră aceeaşi atmosferă de solitudine şi însingurare în spaţiul care deopotrivă separă şi oglindeşte scenele fotografiilor şi stările poemelor, decorurile urbane şi interioarele sufleteşti, reflexiile şi reflecţiile.

Tandemul Nechita – Bressan funcţionează la un nivel minimalist sugestiv, cu fine corespondenţe: poemele exprimă confuzii, fotografiile surprind rătăciri. Unele surprind imagini exterioare, celelalte expun scene interioare, dar ambele tipuri de „texte“ caută şi aproximează, chestionează şi ilustrează contaminîndu-se prin apropiere. Alienarea individului din poeme îşi găseşte ecoul, astfel, în cadrele urbane dezolante reproduse alb-negru. La final, reproduc un poem independent de imaginea care i-a fost atribuită/alăturată:

„Stau pe o canapea din piele,
încercînd să-mi reprim tendinţele de solitudine,
de vagabondaj
şi de abandon.
După o noapte dormită pe cartoane.
După o dimineaţă în care m-am plimbat pe la terase,
Unde am băut,
Unde am rîs/plîns
Unde am ascultat muzică,
Unde oamenii au agitat pistoale şi săbii, au rîs/plîns şi au iubit/urît.
După o zi, în care mi-am amintit că iubesc sudul,
Locul de unde prietena mea a adus moda de a face plajă.
După ce venise din japonia cu ideea
că pielea femeii trebuie să fie albă-trandafirie.
Acum m-aş gîndi la trandafiri,
m-aş gîndi la piele,
m-aş gîndi la orice.“

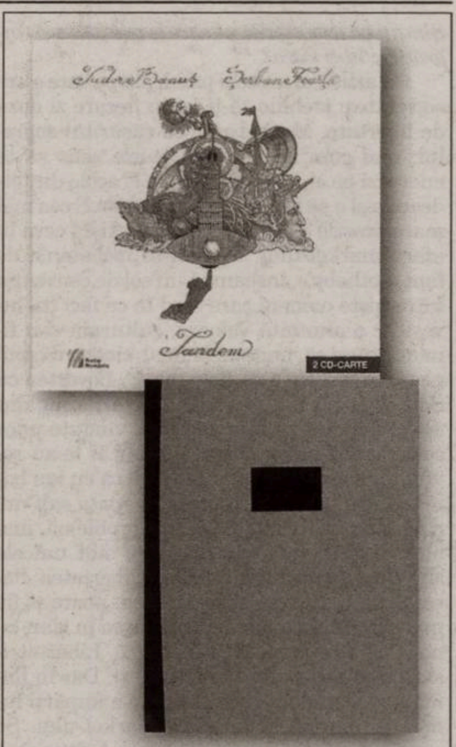

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAŞI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAŞILOR
PRIMA TV
Crede în tine!
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

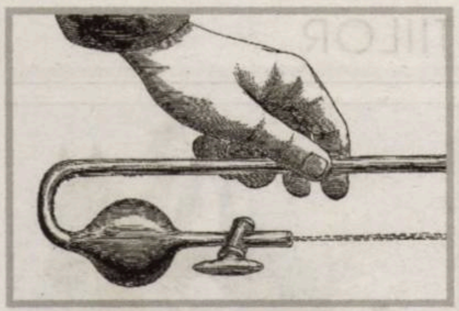

Oana STOICA

rosencrantz & co

Paternitate

● *Banco do tempo*. **Creaţie şi interpretare: Romulus Neagu, Tiberius Neagu, muzica live: André Cardoso, lumini: Cristóvão Cunha, producţie: Intruso; Ecaterina Neagu, design grafic: José Cruzio. Festivalul Like CNDB#1.**

Dacă ar fi să reduc la două temele preocupante în dansul contemporan, aş identifica una care explorează critic societatea şi sistemele ei (în România, în perioada de pionierat a activismului, această direcţie a dansului a căpătat funcţie de conştiinţă publică) şi alta care investighează corporalitatea şi intimitatea (în studii introspective). În ambele situaţii, limbajul performativ facilitează viziuni şi expresii profund personale. Practic, spectacolele se constituie în discursuri individuale despre sine şi lume, spre deosebire de teatru, unde abordarea este colectivă, chiar şi în cazul spectacolelor de autor. În teatru, oricît de riguros ar fi determinată de regizor, interpretarea poartă amprenta actorului, în timp ce, în dans, coregraful şi interpretul sînt, de cele mai multe ori, aceeaşi persoană. Supremaţia auctorială este absolută în dans.

Una dintre cele mai interesante întîlniri pe care le-a prilejuit Festivalul Like CNDB#1 este cea cu Romulus Neagu şi fiul său, Tiberius, în spectacolul *Banco do tempo*. Stabilit în Portugalia de mai mulţi ani, Romulus Neagu este mai puţin cunoscut pe scena de dans din România. Coregraf, dansator şi profesor, Neagu are o preocupare specială pentru lucrul cu performeri amatori proveniţi din medii sociale cu dificultăţi, cum ar fi persoanele cu dizabilităţi, emigranţii sau cei aflaţi în centrele de reintegrare socială. Aducînd aceste persoane pe scenă şi lucrînd cu ele, coregraful realizează spectacole cu funcţii multiple: de construcţie identitară pentru cei implicaţi (şi de eliberare de sub prejudecata statutului dat de boală sau de starea socială), de înţelegere a diferenţelor sociale pentru spectator şi de apropiere de aceste medii mai puţin dezirabile (se lucrează cu prejudecăţile publicului pentru a obţine acceptarea diferenţelor), de facilitare a dialogului între medii sociale diferite. Practic, Romulus Neagu foloseşte dansul ca pe un canal de comunicare, îi exploatează funcţia terapeutică şi pe cea de liant social.

Banco do tempo face parte dintr-un proiect mai amplu al coregrafului, care explorează într-o serie de spectacole multiplele faţete ale propriei sale identităţi: bărbat, artist, tată. De data aceasta este vorba despre paternitate, prin urmare spectacolul vizează o relaţie, nu un statut. Romulus Neagu îl aduce pe scenă pe fiul său, Tiberius, în vîrstă de zece ani şi cu ceva experienţă în performance-ul contemporan, atît în dans, cît şi în instalaţii performative. Există, astfel, doi actanţi, relaţia dintre ei, un scaun de bar şi chitaristul André Cardoso care produce muzica live. Toate aceste ingrediente funcţionează după un scenariu precis, dar nu rigid, care permite improvizaţia coregrafică şi muzicală. Flexibilitatea dramaturgiei coregrafice se referă la intervenţii în interiorul scenelor, la schimbări de dinamică şi uneori (inclusiv în reprezentaţia de la CNDB) la relaţionarea, fie şi minimală, cu publicul. Muzica urmează coregrafia, deci se mulează pe aceste devieri de traseu, dar respectă tăcerile, pauzele, liniştea (a face ceva împreună poate fi şi a sta / a tăcea împreună), astfel încît senzaţia pe care o emană întregul spectacol, aceea de organism funcţional, nu este afectată. Spectacolul este organic construit, surprinde ambele perspective, a tatălui despre fiu şi a fiului despre tată, dar şi a fiecăruia asupra lui însuşi şi a rolului său în această relaţie.

© F. Carqueja

Investigaţia identităţii paterne porneşte de la concept. Ce este paternitatea? Ce defineşte un tată? Care este relaţia tatălui cu fiul? O serie de acţiuni se consumă separat sau împreună precum joaca şi jocurile (fotbal, corida etc.) sau contemplarea fiului de către tată. Apare astfel, pe de o parte, solidaritatea, acel sentiment al comuniunii, al facerii lucrurilor împreună, al împărtăşirii timpului. De altfel, Tiberius a declarat că şi-a dorit acest spectacol „pentru a face ceva *împreună* cu tata, noi doi". Pe de altă parte, momentele de contemplaţie pe care şi le îngăduie Romulus Neagu cînd fiul său performează singur sînt profund emoţionante. Se văd atunci admiraţia, grija, duioşia, sentimente copleşitoare pe care tatăl le încearcă privindu-şi fiul. Nu este actorie, nu apar lacrimi teatrale sau atitudini patetice. Este un moment de reflecţie şi de cunoaştere. O scurtă ieşire din scenă a lui Tiberius îi prilejuieşte tatălui un solo al aşteptării întoarcerii fiului în care suplineşte absenţa acestuia printr-un gest tandru: scrie cu sudoarea sa, pe covorul de scenă, numele copilului. Expresie a dorului, gestul materializează legătura fizică şi afectivă dintre cei doi. Un alt joc, cu un scaun de bar, prilejuieşte construcţia unui spaţiu limitat în care fiul creşte ca într-un cocon, ocrotit de tată, dar care este în acelaşi timp şi un teritoriu de explorat şi de depăşit pentru copil. Un spaţiu al siguranţei şi al îndrăznelii totodată. Scaunul devine personaj şi Tiberius îl prezintă la final ca pe un adevărat performer, înclinîndu-l la aplauze.

> *Timpul petrecut unul cu altul este ceea ce se dă şi ceea ce se primeşte deopotrivă. Timpul din* Banco do tempo *este unul al cunoaşterii, al contemplării şi al împărtăşirii.*

© F. Carqueja

Titlul performance-ului, sugestiv pentru conţinutul acestuia, face referire la un concept economic mai puţin cunoscut în România, deşi există tentative de implementare a lui în cîteva oraşe. Banca de timp este un sistem economic alternativ ce foloseşte ca monedă timpul. Practic, se face un schimb de servicii: dacă ajuţi pe cineva timp de o oră, cîştigi o oră credit pe care o poţi folosi ca să primeşti de la altcineva serviciile de care ai nevoie sau ca să ai acces gratuit la anumite servicii publice. Sistemul foloseşte aptitudinile fiecărui om pentru a-i da înapoi ceea ce îi trebuie. În performance, ceea ce îşi oferă reciproc tatăl şi fiul este timp. Timpul petrecut unul cu altul este ceea ce se dă şi ceea ce se primeşte deopotrivă. Timpul din *Banco do tempo* este unul al cunoaşterii, al contemplării şi al împărtăşirii. Un timp împreună.

Banco do tempo este unul dintre spectacolele marcante din ultima vreme, nu doar pentru că acolo unde există un copil apare şi emoţia, ci şi pentru felul său elegant de a emoţiona. Nu cerşeşte, nu pretinde şi nu cucereşte emoţia, nu este intruziv şi categoric, dimpotrivă, spectacolul are subtilitatea şi delicateţea unui psihiatru cu experienţă, umblă cu pricepere la resorturile ascunse ale bucuriilor şi regretelor personale, lăsîndu-i fiecărui spectator timp să-şi asume şi consume fragilităţile.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Aferim! și westernul (II)

La vremea lansării lui *Django Unchained*, Tarantino și-a declarat „ura“ față de „rasistul“ John Ford, aducînd ca argument nu doar legenda că, în westernurile regizate de acesta, indienii ar fi tratați ca niște „zombi fără chip“, ci și episodul biografic în care, la 21 de ani, Ford făcuse figurație sub bagheta lui D.W. Griffith în *Nașterea unei națiuni* (1915), călărind eroic cu o glugă Ku Klux Klan pe cap. Ca intervenție pe terenul istoricilor de film, tirada lui Tarantino e lesne demolabilă (a și fost demolată de critici precum Kent Jones). Însă ce mai face această tiradă, cu prețul nedreptățirii lui Ford, este să revendice o însemnătate politică pentru faptul că westernul lui Tarantino nu se plasează în tradiția fordiană, nu vorbește „limba“ acestuia – identificată de Tarantino drept limba miturilor istorice oficiale, ipocrite, rasiste etc. Prin contrast, „limba“ cinematografică în care e compus *Django* e în mod implicit declarată contestatară, emancipatoare etc. Această „limbă“ – fondul principal de stileme și toposuri cinematografice cu care lucrează aici Tarantino – are trei surse principale. Una este fenomenul cinematografic american (de la începutul anilor '70) căruia i s-a zis *blaxploitation* – un ciclu de filme *low budget* punînd în scenă fantezii de revanșă rasială, cu supermani afro-americani care umileau baștani albi, le luau femeile etc. O a doua sursă, încă și mai rău famată, o constituie literatura și cinematograful de exploatare senzaționalistă *(exploitation)* a tematicii sclavagismului nord-american, tematică ce devine sursă de inspirație pentru scenarii și scenografii pornografice, cu sculpturale trupuri afro-americane folosite sexual și torturate din motive patologice de stăpîni degenerat-aristocratici. (În zona asta, reperul numărul unu pentru *Django* e filmul *Mandingo,* din 1975.) În fine, cea de-a treia sursă e westernul italian sau *spaghetti,* nu în ultimul rînd subspecia care s-a dezvoltat la sfîrșitul anilor '60 și căreia i s-a spus *„spaghetti rosso“* – denunțătoare a expansiunii americane în Lumea a Treia (a cărei sinecdocă e Mexicul) și clar influențată de ideea lui Frantz Fanon că, pentru oprimați, recursul la violență e purificator. (Filmele aparținînd acestei subspecii pot fi căutate după numele scenaristului Franco Solinas, care coscenarizase și *Bătălia pentru Alger.)* Prin faptul că e compus într-o „limbă“ derivată din asemenea surse, *Django Unchained* emite niște pretenții importante. „Limba“ lui se opune stilului hollywoodian „înalt“ – solemn, sobru ș.a.m.d. – socotit îndeobște a se potrivi cel mai bine unui subiect precum tragedia sclavilor afro-americani (și ilustrat exemplar de un film ca *12 ani de sclavie)*. Din perspectiva anti-fordistă a lui Tarantino, acela este stilul *establishment*-ului, al *statu quo*-ului, al culturii oficiale care a făcut un model din John Ford. În contra acestei culturi, *Django* se recomandă ca un film compus chiar în limba oprimaților, căci *blaxploitation*-ul, *spaghetti*-ul și *exploitation*-ul de tip *Mandingo* sînt genuri ale lor – rău famate, declasate, lumpen-genuri. Printre altele, gena sa de *blaxploitation* – de fantezie revanșardă – l-ar face mai viguros decît un film tradițional (cu aspirații la stil „înalt“) despre sclavie, deoarece sclavul ar fi prezentat acolo doar ca un obiect al compasiunii, o victimă care nu poate face nimic. În replică la aceste pretenții se pot spune multe lucruri. De pildă, se poate întreba dacă *blaxploitation*-ul – ale cărui fantezii de revanșă rasială le erau vîndute afro-americanilor de producători cel mai adesea albi și cinici – e cea mai potrivită sursă de citate aprobatoare pentru un cinema care se dorește emancipator. În aceeași logică, încă și mai suspectă e defilarea cu citate dintr-un film ca *Mandingo,* rău famat pe motiv că reprezentarea sclavagismului ar fi acolo orientată către producerea de gîdilături pornografice. Nu în ultimul rînd, se poate afirma că miza politică a lui *Django* e mai mică decît a vechilor spaghetti-westernuri politizate: dacă ele prezentau revanșa rasială ca pe o chestiune colectivă, *Django* o prezintă ca pe o chestiune individuală; și dacă ele incitau pe bune la violență, reparația pe care o oferă *Django* se reduce la inventarea post-factum a unui erou de „folclor“, răzbunător al sclaviei. În fine, discuția e complicată.

Înainte ca *Aferim!* al lui Radu Jude să fie văzut, s-a spus despre el, pe baza subiectului și a posterului, că e un *Django* românesc. Nu numai că nu e, dar de fapt e și greu de imaginat un echivalent românesc al lui *Django*. A-l reprezenta pe sclav, într-o cheie de fantasmă, cum își ia revanșa, o fi sau n-o fi, din perspectiva emancipării, un pas înainte, un pas dincolo de a-l reprezenta doar cum suferă, dar evident că mai întîi e nevoie de cît mai multe reprezentări de-al doilea fel. Or, în România, documentarea artistică a sclaviei romilor e încă sărăcăcioasă, iar documentarea ei cinematografică aproape că nu există. Apoi, medierea postmodernistă a accesului la temă și la epocă prin alte texte cinematografice îi pune unui regizor român cu totul alte probleme decît îi pune lui Tarantino. Acesta din urmă își permite să opteze polemic pentru texte *spaghetti, blaxploitation* și *exploitation* gen *Mandingo* – în loc să-l pastișeze pe Ford, de pildă (cum îl pastișează Spielberg în *War Horse)* – pentru că are de unde alege. În schimb, care erau opțiunile lui Jude? Dintre ce reprezentări cinematografice ale secolului XIX românesc, intrate în conștiința unui public larg, avea de ales? Romanța istorică asociată cu Sergiu Nicolaescu și mai ce? (Pînă și echivalentul ei cu semn schimbat – din plusul naționalismului desuet în minusul complexului identitar exhibat cu voluptate – e greu de întîlnit într-o formă cinematografică, în filme cu acțiunea plasată înainte de secolul XX.) În aceste condiții, soluția lui Jude este să citeze tot westernul, dar westernul în general, cu vreo cîteva trimiteri punctuale, deloc săritoare în ochi, la marii săi clasici, începînd cu Ford. Mult mai dens decît intertextul său cinematografic este intertextul pe care *Aferim!* și-l croiește din literatura română folclorică și cultă. Dar asta-i o altă poveste.

■ ■ ■

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Geologie acustică

● **Andrew Bird, *Echolocations: Canyon*, ICA Boston, 2015.**

Cea mai recentă ispravă a violonistului-fluieraș Andrew Bird e de o factură minimalistă care îi poate descuraja pe fanii instrumentului său ori pe cei care l-au perceput pînă acum pe artist strict drept un folkist ticluitor de atentate emoționale. La prima impresie, materialul de față pare cam gol de conținut, avînd un caracter solo de nivel scheletal, o schemă incipientă a unui album care probabil nu va mai ieși niciodată în forma sa consolidată. Pentru o apreciere corespunzătoare e nevoie de indulgență și de puțin credit acordat intențiilor artistului cu privire la natura materialului.

Canyon se dorește a fi primul capitol al seriei de albume *Echolocations* care vor fi exact ce promite titlul – exerciții de ecolocare producătoare, ocazional, de efecte similare muzicii ambientale sau de zumzete reverberante, reduse uneori doar la unde sonore ricoșînd într-o circumstanță ambientală, cu multă liniște implicită. „Muzică environmentală“ ar fi o etichetă mai potrivită, căci stabilește o distincție mai clară față de experimente urbane precum aeroporturile lui Brian Eno sau față de orchestrațiile Casio ale lui Kitaro. Eticheta poate fi legată și de experiența prin care Andrew Bird s-a dezvoltat ca muzician – așa-numita metodă Suzuki de învățare a muzicii ca limbaj de interacțiune cu mediul, înainte de a o aborda ca pe o artă, tehnică ori set de bune practici. Seria *Echolocations* propune o demonstrație concretă asupra a ce înseamnă această interacțiune între un agent activ, producător de sunet, și mediul pasiv care răspunde involuntar prin configurațiile ce pasează înapoi ecouri. Experimentul este controlat cu disciplină de laborator – agentul activ e clar izolat, o vioară solitară cu unele momente de multiplicare multitrack pentru a potența volumul ecourilor și a stratifica sunetul, iar locul (din zona de canioane a statului Utah) a fost amenajat pentru a avea o prezență „palpabilă“ în structura sonoră. Titluri ca „The Canyon Wants to Hear C Sharp“ ori susurul de pîrîu de pe „Sweep the Field“ contribuie la a crea aparența de dialog între violonist și geologia spațiului înconjurător. Un album care sfințește locul, cu alte cuvinte.

Artistul e conștient că, în cea mai mare parte, materialul are efect somnifer, ori măcar de letargie digestivă, fiind dificil de ascultat într-o singură sesiune – de aici și ironia titlului „The Return of Yawny“. Nu face însă nici un compromis în sensul diversificării sound-ului ori animării spiritului ascultătorului – de la primele minute devine clar că albumul nu se va abate de la indicațiile de administrare de pe prospect. Nici fluieratul-ciripit care devenise marca de identitate a artistului (ironic asociat numelui său) nu mai e ce era, deși în mod discret mai poate fi auzit – Andrew Bird încearcă să ne păcălească inserîndu-l ca element ambiental.

Experimentul nu se oprește aici. *Echolocations* va continua cu capitolele *River, City, Lake* și *Forest,* urmînd probabil aceeași metodologie – ambiție bizară a unui artist cît de cît pe val, de la care publicul indie așteaptă încă balade și tînguiri de esență romantică. Andrew Bird nu e totuși la prima tentativă de alienare a propriului public – seria de improvizații *Fingerlings* publicată de-a lungul deceniului 2000 a fost pe alocuri opacă și experimentală într-o măsură similară, alternînd totuși cu materiale accesibile și o bună vizibilitate în *show business.* Vioara conferă o oarecare prestanță și totodată o predispoziție pentru experiment, deși la ocazii a fost retrogradată ca instrument populist – vezi cazurile André Rieu, ori ale copiilor-minune de formație clasică ce traversează înspre spațiul pop pentru împlinire financiară. Andrew Bird reușește cumva să fie popular lucrînd în același timp și la o reputație de avangardist, iar serialul audio *Echolocations* are șanse să rămînă în istorie ca un urmaș de seamă al *Ambient*-elor lui Brian Eno.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Radu VANCU

„E vorba despre reformarea unei instituții“

Ce-și doresc concret membrii Grupului pentru Reforma Uniunii Scriitorilor din România?

Concret, își doresc exact ce scrie în propunerea lor de reformă: limitarea numărului de mandate ale președintelui USR la două, transparență financiară, bune practici în lumea literară (inclusiv în ce privește premiile) ș.a.m.d. Abstract, își doresc pace în lume și laptop-uri inspirate, cu circuite făcute din piatra filosofală însăși. Pînă la abstract ne mănîncă însă concretul.

Cum ați descrie Uniunea Scriitorilor în varianta de acum?

Exact cum se descrie ea însăși: ca o instituție prea personalizată, al cărei scop e să servească nu scriitorii, ci pe președintele ei. Vrea președintele trei mandate? USR i le oferă neîntîrziat. Sau poate vrea mandate nenumărate? Atunci nenumărate să fie, spune USR. Mai vrea să-și premieze vicepreședintele cu toate premiile inventate vreodată (premiul USR, premiul „Mihai Eminescu“ etc.)? Se face de îndată, ba USR poate să facă ceva și mai și: îi poate da vicepreședintelui chiar și premiile neinventate încă. Altfel spus, USR inventează un mare festival de literatură la Cluj, organizat de vicepreședintele USR, al cărui laureat e... vicepreședintele USR. Și toate astea în lipsa oricărei transparențe financiare, cu sfidarea atîtor prevederi ale statutului. E de un ridicol întristător.

Poți face revoluție cu scriitorii?

Cred că da, în fond au fost destui scriitori în stradă și la revoluția adevărată, de la H.-R. Patapievici la Florin Iaru și Ion Monoran. Acum nu e vorba de revoluție, ci de ceva mult mai banal – reformarea unei instituții.

Radu Vancu *este scriitor și membru al Grupului pentru Reforma Uniunii Scriitorilor din România.*

a consemnat Ana Maria SANDU

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Oraşul minciunilor sau despre tinerii Iranului

Merg pe stradă alături de doi tineri de 20 de ani. Îi cunoscusem întîmplător şi, ca mai toţi iranienii care intră în vorbă cu tine, au vrut neapărat să bem o cafea împreună. Simpatici, dezinvolţi, îmi povesteau vieţile lor în timp ce se hîrjoneau pe stradă, se alergau şi se pupau, cam ce fac toţi tinerii de 20 de ani. Aflasem că el e fiul unui fost diplomat, că familia lui este destul de rigidă, dar că au încredere în el, că studiază la o facultate tehnică şi că tatăl lui s-ar supăra mult mai rău dacă ar afla că bea alcool decît dacă ar şti că, din cînd în cînd, fumează iarbă. Şi tatăl fetei era diplomat, motiv pentru care ea locuia acum undeva în Asia de Sud-Est şi venea în vacanţe lungi să-şi vadă bunicii, comercianţi recunoscuţi, foarte bogaţi, în Teheran. La un moment dat, i-am văzut că îngheaţă. Trecuse „maşina verde“, garda islamică ce are grijă ca moralitatea iranienilor să rămînă neştirbită. Dacă i-ar fi văzut cum se hîrjoneau, i-ar fi luat la secţie şi familiile lor ar fi fost sunate. Paradoxal, familia ei n-ar fi avut nimic împotrivă, însă băiatul s-ar fi aşteptat la un scandal monstru. Nu era prima oară. Au scăpat de data asta.

În Rasht, un oraş din nordul Iranului, merg cu maşina cu nişte băieţi cunoscuţi cu o zi înainte la coadă la kebab. Ne oprim pe malul Mării Caspice, dăm muzica la maximum şi dansăm pe plajă, cu o sticlă din cel mai prost alcool posibil, făcut în casă, pe care o poştim de la unul la altul. „Sînt micile noastre victorii“, îmi spune unul dintre ei, cu o poreclă inspirată din filmele western americane, care scria o carte şi care, la 3 dimineaţa, îmi spunea cum Heidegger i-a schimbat viaţa sau cum se regăseşte în cărţile lui Kundera. Am mai cunoscut pe cineva care scria o carte, întîmplător, în Teheran, un tip pe care orice fată l-ar fi caracterizat din primele secunde ca fiind foarte drăguţ şi simpatic, şi despre care am aflat mult timp după aceea, vorbind pe net, că suferă de depresie cronică şi e sub tratament de ani buni.

Cu toţii povesteam despre viaţa adevărată a tinerilor din Iran, despre cum sînt nevoiţi să se ascundă, despre cum normalitatea e o bătălie continuă, despre dragoste, restricţii, despre petrecerile underground, concerte, despre Iranul ascuns de ochii vigilenţi ai autorităţilor. Eram curioasă să aflu cu detalii cum se întîmplă lucrurile, cum reuşesc să facă ce vor, ce se întîmplă dacă eşti, de exemplu, gay, cum sînt relaţiile înainte de căsătorie, dacă există prostituţie, de ce e atît de simplu să găseşti droguri şi atît de greu alcool (am auzit atîtea poveşti cu droguri luate aiurea, cu consecinţe grave, încît m-am speriat de amploarea fenomenului), cum e relaţia cu părinţii, ce învaţă la şcoală, cum fac rost de muzică, filme şi cărţi, şi multe altele. Cîteodată, mi se părea că vorbesc despre o altă lume. Cînd am văzut un travestit pe stradă, mi s-a părut un extraterestru. Da, există, mi-au spus prietenii mei, doar că sînt persecutaţi şi e o linie fină pe care pot merge. Sau îmi amintesc ce bucurie şi satisfacţie am simţit cînd am reuşit, într-un tîrziu, să merg la un concert underground, şi toată emoţia pe care mi-o dădea faptul că tresăream cînd se deschidea pe neaşteptate uşa barului.

Dacă n-aş fi fost atît de curioasă, poate mi s-ar fi părut ciudate, dacă nu chiar şocante, unele dintre poveştile din cartea Ramitei Navai, *Oraşul Minciunilor (City of Lies. Love, sex, death and the search for Truth in Tehran).* Ramita Navai scrie despre opt tineri iranieni, iar toate poveştile se învîrt în jurul celebrului Vali Asr, cel mai mare bulevard care împarte Teheranul, o stradă comercială care trasează limitele dintre bogaţi şi săraci, dar şi un centru al vieţii de zi şi de noapte din capitala Iranului. Vorbeşte despre fete care scapă de căsătorii aranjate, despre prostituţia de lux şi despre industria pornografică, despre dependenţa de droguri, despre schimbarea de sex, despre blogging-ul anonim sau despre aderarea la grupări extremiste. Sînt poveşti reale, prin care descoperi un Iran subteran tumultuos, cu o viaţă ascunsă, un Iran al contradicţiilor sociale, politice, religioase, culturale, scrise pe un ton care uimeşte prin firescul lui, cel puţin pe cineva pentru care Iranul se limitează la imaginea distorsionată şi departe de realitate din mass-media.

„Pentru a trăi în Teheran, trebuie să minţi“, spune autoarea în deschiderea cărţii, şi tot textul este o dezvelire a adevărului, fragil cum e el, din spate, a motivaţiilor oamenilor şi a contradicţiilor dintre ce se vede şi ce este. Dacă n-aş fi mers înainte în Iran de două ori şi dacă n-aş fi vorbit atîta cu cei de acolo, cartea asta, pe care o recomand, ar fi fost unul dintre principalele motive să îmi iau un bilet de avion şi să văd contradicţiile ascunse ale unei ţări fascinante.

■ ■ ■

Alex SĂVULESCU

Greenaccord 2014 (4)

– „Mormîntul“ lui Vlad Ţepeş din Napoli –

Aflîndu-mă la Napoli, la forumul Greenaccord XI, am fost întrebat de un coleg italian ce părere am despre mormîntul lui Dracula de aici. Cum nu aveam nici o părere, mi-am zis să profit de ocazie pentru a-mi face una. Aşa că duminică dimineaţa am pornit spre centrul oraşului, în căutarea pieţei Santa Maria la Nova, unde se află biserica cu acelaşi nume, locul unde se spune că ar fi fost descoperit mormîntul lui Vlad Ţepeş. Remarc în trecere că piaţa Santa Maria la Nova se află la numai cîteva minute de mers lejer de staţia de metrou Toledo, inaugurată recent, în anul 2012, un reper arhitectural, una dintre cele mai frumoase staţii de metrou din lume.

Revenind la tema discuţiei, am remarcat că toate bisericile din drum, nu puţine, erau deschise, doar Santa Maria la Nova – nu. A trebuit, prin urmare, să mă mulţumesc să o privesc pe dinafară, rămînînd să-mi obţin informaţiile altfel. Biserica este construită în stilurile *rinascimento* şi baroc, arătînd la exterior ca o (foarte mare) basilică romană. Construcţia actuală a început în anul 1596, dar pe acest loc se pare că a existat o biserică mai veche, menţionată în documente din anul 1279. Biserica, de fapt un întreg complex monumental, adăposteşte şi un muzeu de artă religioasă contemporană. Din păcate, n-am putut vedea interiorul. De altfel, n-am putut ajunge nici la uşa principală, deoarece un gard de fier încuiat oprea accesul la scările masive cu două rampe laterale de la intrare.

Primele informaţii despre „mormîntul lui Dracula“ din Napoli au apărut în *Il Mattino*, în iunie 2014. Trei istorici italieni afirmau atunci că, la sugestia unei doctorande din Talin, Estonia, au studiat un mormînt din biserica Santa Maria la Nova din Napoli, care ar fi putut fi al lui Vlad Ţepeş. Principalul argument pe care-l aduceau italo-estonienii în sprijinul concluziei lor era existenţa unor simboluri pe mormînt – dragonul (relativ similar cu simbolul Ordinului Dragonului, din care a făcut parte şi Vlad Dracul, tatăl lui Ţepeş, ulterior exclus din acest ordin), cei doi sfincşi faţă-n faţă (simbolul Tebei, nume cu o oarecare similitudine cu Ţepeş), cele trei stele (Ţepeş fiind cunoscut în istoriografia internaţională ca Vlad al III-lea Drăculea). Ţepeş ar fi fost înmormîntat aici de una din fetele sale (?), Maria, trimisă *incognito* la Napoli, pentru a o feri de turci, şi măritată cu contele Giacomo Alfonso Ferrillo. Acesta ar fi plătit o răscumpărare pentru tatăl ei. Evident, pentru a putea face asta, se presupune că Ţepeş n-ar fi pierit în mod misterios, în 1476, aşa cum este îndeobşte acceptat (există mai multe versiuni ale morţii lui), ci ar fi fost capturat de turci, care ar fi fost dispuşi să accepte o răscumpărare pentru a-l elibera. Ţepeş ar fi ajuns astfel la Napoli, unde, la sfîrşitul vieţii, a fost înmormîntat în cavoul familiei Ferrillo. Pentru a verifica această ipoteză, istoricii italieni au cerut deschiderea cavoului, operaţiune care, din ce ştiu eu, n-a fost (încă) efectuată.

Per total, informaţiile acestea au fost insuficiente pentru a-mi putea face o părere, deşi utilizarea unor argumente rebusistice de tipul asemănării lingvistice Teba/Ţepeş pare cel puţin curioasă. Poate însă că, în timp, lucrurile se vor mai lămuri. Deocamdată, din punctul meu de vedere, rămîne valabilă varianta general acceptată că Ţepeş a murit asasinat, probabil de rivali români aliaţi cu turcii, capul său fiind trimis sultanului la Istanbul, iar corpul (fără cap) fiind înmormîntat la mănăstirea Comana sau la mănăstirea Snagov.

Ce mi s-a părut însă cu adevărat interesant în povestea napolitană este felul cum aceasta conectează spaţii de obicei mai degrabă studiate separat, cum ar fi Ţara Românească şi Italia, respectiv Ţările Baltice. E desigur ceva adevăr aici. Chiar dacă este o informaţie mai degrabă anecdotică, se poate menţiona că, într-adevăr, atît Ţara Românească, cît şi Napoli au fost episodic vasale în secolul al XIV-lea aceluiaşi suzeran, Ludovic (Louis) I al Ungariei. Sau că Vlad Ţepeş însuşi, deşi domnitor în Ţara Românească, era transilvănean, fiind născut la Sighişoara, căsătorit şi recăsătorit cu femei din aristocraţia maghiară, ale căror familii se vor înrudi mai tîrziu cu aristocraţia italiană. Iar interesul academic pentru Transilvania al Ţărilor Baltice datează cel puţin din secolul al XVI-lea, cînd Ştefan Báthory, rege al Uniunii Polono-Lituaniene, totodată şi principe al Transilvaniei, emite la Vilnius, în 1581, decretul de înfiinţare a Universităţii din Cluj, primul rector al acestei universităţi fiind chiar un lituanian. Iată că şi în Evul Mediu lumea era mai mică decît se crede, şi că globalizarea nu e tocmai un fenomen modern.

Oricum, rămîne faptul că, prin asocierea sa cu Vlad Ţepeş, respectiv cu Dracula, personajul ficţional al lui Bram Stoker, biserica Santa Maria la Nova din Napoli a căpătat din vara trecută o notorietate pe care înainte n-o avea între obiectivele turistice ale acestui mare oraş.

***Alex Săvulescu** este expert de comunicare în proiecte de protecţia mediului. Este şi jurnalist, traducător şi fotograf.*

■ ■ ■

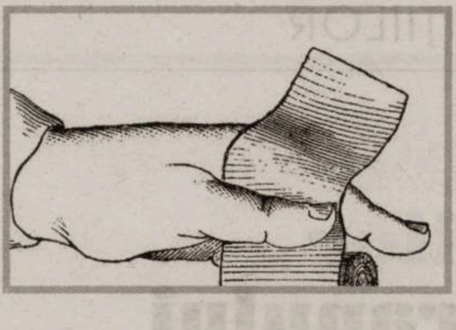

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

De ce contează un gadget pe nume Apple Watch

Lansarea Apple Watch va schimba felul cum ne înţelegem cu butoanele şi alte apendice ale tehnologiei. Gesturile pe care le vom face pe ceas vor transforma percepţia noastră despre lume.

Este vorba despre încă un gadget, ceva ce în principiu am putea dispreţui, dar nu e orice fel de gadget. Apple Watch e un ceas cu ecran tactil, dar nu orice fel de ceas cu orice fel de ecran: e de la Apple.

Trec rapid peste mistica respectivei companii ca să vă spun de ce lansarea de pe 9 martie e revoluţionară. Acum 100 de ani, dumneavoastră şi cu mine am învăţat că a te înţelege cu calculatorul înseamnă să baţi multe litere, cum fac eu acum. Prin 2000 şi ceva, dumneavoastră, dar şi eu, am intrat pe Facebook. Pe nesimţite, literele au început să conteze mai puţin. Pe Facebook scrii, dar mai ales dai *like* sau *share*. Apeşi cu mouse-ul pe diverse chestii care nu comportă efortul de a bate litere.

Dacă descrierea de mai sus vi se pare retardată, aflaţi că şi eu, ca şi dumneavoastră, am făcut aceleaşi gesturi de pe un telefon. *Click*-ul se transformă în *tap*, datul cu degetul în diferite locuri ale ecranului. Cam aici ne-a adus Facebook. Putem interacţiona, cum se zice, cu ceea ce ni se înfăţişează în faţa ochilor, aproape imediat. Avem tabletă şi mobil.

Like-ul şi *share*-ul ar fi următorul pas pe această potecă de dezalfabetizare. Dar ar mai fi unul: cum ar fi ca ecranul să fie atît de mic încît *să nu poţi scrie aproape nimic* pe el şi să conteze numai diferite bătăi speciale cu degetele? Aşa am ajuns la Apple Watch.

Clipul de lansare a Apple Watch are diferite vrăjitorii în el. Cea mai tulburătoare e aceea în care expeditorul desenează o inimă şi destinatarul o recepţionează ca atare. Nu mai e nevoie de tastatură, de diferite semne de Facebook în el. Stau şi mă întreb cum se vor dezvolta gesturile, ce înţelesuri ascunse vor gîndi utilizatorii. Cu siguranţă, la Apple Watch, felul cum interacţionăm cu calculatoarele se va modifica.

Sau, dacă nu, la următoarea revoluţie.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Apple Watch a fost lansat pe 9 martie

Apple a prezentat luni Apple Watch, primul produs nou al companiei din ultimii cinci ani, un dispozitiv destinat să facă informaţiile disponibile la încheietura mîinii şi care deschide larg calea dezvoltării pieţei tehnologiei produselor purtabile – relatează Bloomberg.

Ceasul are o faţă care poate fi personalizată şi o baterie cu o durată de funcţionare de 18 ore, în condiţii normale de utilizare – a declarat directorul general al Apple, Tim Cook, la evenimentul de prezentare organizat la San Francisco.

„Apple Watch este cel mai avansat ceas creat vreodată, un mijloc revoluţionar de conectare cu ceilalţi. Este incredibil de precis, are o faţă tradiţională şi una digitală, plină de detalii. Sau o faţă simplă, elegantă, fără nici o cifră. Una care exprimă timpul într-un fel nemaiîntîlnit sau una pur şi simplu amuzantă“ – a spus Cook.

Ceasul va putea fi precomandat din 10 aprilie şi va ajunge la cumpărătorii din nouă ţări pe 24 aprilie.

Dispozitivul va avea două dimensiuni, cu un model Sport cu preţuri de 349 de dolari şi 399 de dolari, în timp ce versiunea mijloc de gamă va avea un preţ care porneşte de la 549 de dolari. Preţul versiunii *high-end* a Apple Watch porneşte de la 10.000 de dolari.

Ca dispozitiv de monitorizare a sănătăţii şi a performanţelor de fitness, ceasul deschide noi posibilităţi în industria sănătăţii şi creşte totodată numărul de aparate care funcţionează cu Apple Pay, noul sistem de plăţi mobile al companiei.

Pentru a putea funcţiona pe deplin, Apple Watch, care este prevăzut cu un ecran tactil color, trebuie să fie conectat cu un iPhone. Ceasul afişează mesaje text şi e-mail-uri şi oferă funcţii numite *„digital touch“*, care permit comunicarea între ceasuri de acest fel. De asemenea, Apple Watch poate monitoriza informaţii legate de sănătate şi fitness şi să trimită mesaje de reamintire.

Apple Watch, prezentat pentru prima oară în septembrie anul trecut, este primul dispozitiv nou lansat de companie de cînd Cook a devenit director general al Apple, în 2011. Noul produs, alături de iPhone-urile cu ecrane mai mari, au contribuit la optimismul investitorilor legat de dezvoltarea Apple, iar acţiunile companiei au atins un nivel record în ultimele săptămîni.

Sursa: mediafax.ro

Adina POPESCU

portrete din mers

Circuitul mărţişorului în natură

N-am mai purtat un mărţişor din şcoala generală, cînd, în prima jumătate a lunii martie, pieptul uniformei petit era plin de pene, scoici pictate şi mărgele, dar şi de şnururi alb-roşii care se încurcau între ele. Mai tîziu, la liceu, nu mai erau la modă, fata cu mărţişor în piept trecea drept convenţională şi neinteresantă. Am regăsit într-o cutie cu flecuşteţe cîteva mărţişoare din anii '80 care mi-au stîrnit ceva nostalgii şi mi-au reamintit de un adevărat ritual. Am rememorat chipuri sau gesturi de dăruire/primire a mărţişoarelor. Însă, în primul rînd, am remarcat cît erau de urîte faţă de mărţişoarele de acum, de parcă cenuşiul epocii şi-ar fi pus amprenta şi pe ele. Desigur, mai era şi pelicula de praf care s-a depus de-a lungul anilor. Dar, dincolo de ea, era lipsa de imaginaţie – mărţişoare făcute parcă din sărăcie. Un ghiocel din plastic, un soi de pisică din pene, două figurine din sticlă de la Fondul plastic, un aranjament cu scoică şi „perlă“, o mărgică îmbrăcată în sidef. M-am gîndit însă că, pe timpuri, toate aceste obiecţele reprezentau ceva, mai mult decît acum, oricum. Nu aveam o viaţă prea colorată şi nici prea multe sărbători agreate de partid şi de stat. 1 Martie devenea, astfel, o zi specială, care te scotea din banalul cotidian. Un fel de *fairytale*. Şi, mai ales la şcoală, din cauza acestor amărîte de mărţişoare, luau naştere sau se destrămau prietenii, ieşeau la lumină mai vechile rîci sau invidii între fete, se reglau conturi sau se înfiripau mici idile.

Un ghiocel din plastic, un soi de pisică din pene.

Aşadar, mai întîi era ziua achiziţionării lor. „Cîte colege ai? Cui vrei să dai?“ etc., mă întreba mama. Shopping-ul de mărţişoare era în sine o plăcere. Tarabe încărcate cu tot soiul de nimicuri drăgălaşe apăreau peste noapte în faţa magazinului Bucur Obor. În mod normal, nu era voie să faci comerţ ambulant, însă de 1 Martie, autorităţile închideau ochii. Cumpăram mărţişoare cu „sacul“ şi la grămadă, în funcţie de buget. Pentru colegele mai importante (cum ar fi colega de bancă, fetele bune la învăţătură, fata care îmi făcuse cinste cu pateuri de la Patibar tot trimestrul I etc.), luam pe alese şi în funcţie de personalitatea fiecăreia. Urmau colegele neînsemnate, care urmau să primească mărţişoare ieftine, dar, în fond, gestul contează. Încercam să fie, totuşi, diferite. Şi, în sfîrşit, venea momentul alegerii mărţişorului pentru „tovarăşa“. Trebuia să fie ceva mai pretenţios, mai preţios, desigur. Pierdeam cam o oră pînă cînd băgam cu atenţie micul kitsch în plic. Cam toate astea preţioase erau kitsch-uri.

Pe 1 Martie, băgam plasa în ghiozdan şi plecam la şcoală mai devreme, ca să am timp să împart mărţişoarele. Toate fetele făceau la fel, băieţii erau oarecum scoşi din această ecuaţie. Desigur că unii dintre ei le aduceau fetelor mărţişoare, pentru că îi obligau mamele lor. Adevărul este că mărţişoarele pe care le primeam de la colege, inclusiv de la cele care contau, le băgam repede în plasă, plănuind să le studiez pe îndelete, ceva mai tîrziu. Ca să le descifrez mesajele ascunse. Însă cele de la băieţi erau privite pe loc, cu un ochi critic. Unele erau turtite sau jumulite pentru că băiatul respectiv n-avusese grijă cu ele în ghiozdan. Şi, în general, mărţişoarele de la băieţi nu erau alese pe sprînceană pentru cutare sau cutare fată, doar dacă nu avea gînduri ascunse cu ea. Mărţişorul primit de la cea mai bună prietenă se prindea obligatoriu în piept în secunda doi. Şi se purta cu mîndrie.

Apoi, venea tovarăşa în clasă şi vînzoleala înceta, ultimele mărţişoare se împărţeau pe sub bănci. Se aşeza la catedră şi aştepta, pentru că ştia ce urmează. Ne perindam pe rînd fiecare cu plicul. Aduceam „prinosul de recunoştinţă“. Tovarăşa zîmbea cu înţelegere, de 1 Martie nu ne asculta şi nu ne punea note. Avea şi ea un mărţişor mare în piept, iar noi, fetele, ne întrebam de la cine o fi fost. De la soţul ei? De la fiică?

Apoi, se cam încheia toată distracţia. Mă întorceam cu plasa de mărţişoare acasă. De cele mai multe ori, aveam exact acelaşi număr de mărţişoare cu care plecasem spre şcoală. Urma să-mi petrec după-amiaza sortîndu-le, asociindu-le cu chipurile celor care le oferiseră. Şi tocmai atunci venea şi Anton, tatăl meu, ca să mă întrebe: „N-ai şi tu nişte mărţişoare? Ia să vedem!“ Pentru colegele lui de serviciu. De ce să investească de două ori? Aşa că se întîmpla să chiulească de la slujbă pe 1, şi să ducă mărţişoare abia pe 2. Mărţişoarele mele. Atunci am priceput că pentru bărbaţi, toată povestea cu mărţişoarele putea să fie calvar. Aşa că le sortam împreună – „Ăsta-i pentru madam Nacu, ăsta pentru doamna Florina de la corectură!“. Dacă se hotăra să meargă la serviciu chiar pe 1 Martie, recondiţionam mărţişoarele mele din anii trecuţi. În fond, gestul contează, nu-i aşa?

Şi uite aşa, trecea şi 1 Martie, şi venea primăvara „cu alaiul ei de flori“. 8 Martie era o sărbătoare care nu mă interesa în mod deosebit – era doar Ziua Mamei, noi, fetiţele, nu primeam nimic. De data aceasta, catedra se umplea de flori şi atît. Or fi fost şi ceva plicuri date pe ascuns de unii părinţi. Însă de-abia aşteptam 9 martie ca să mîncăm mucenici.

■ ■ ■

Petre M. IANCU

Israelul, americanii şi bomba

Un discurs rostit marţi (3 martie – n.n.) *în SUA stîrneşte pasiuni rare. Viforul iscat evocă intensitatea urii însoţindu-i pe evrei de-a lungul unui periplu căruia, din cauza ei, unii încearcă, încă, să-i pună capăt printr-un genocid.*

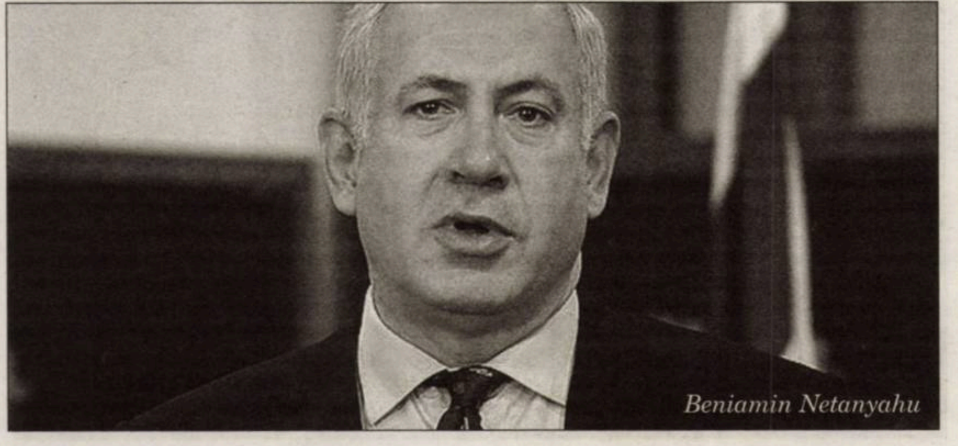

Beniamin Netanyahu

Evreii n-au de furcă doar cu un antisemitism latent, ori virulent, de tipul celui manifestat în atentatele de la Paris şi Copenhaga, ci şi, recurent ca febra, cu unul „eliminatoriu“, după cum l-a calificat istoricul Daniel Goldhagen. Credincioşii mozaici au trecut prin mai multe experienţe genocidare decît alte naţiuni. Ultima s-a încheiat acum şapte decenii. Israelienii au extras din ea concluzii diferite de ale altor naţiuni, cu o memorie mai puţin antrenată.

Joi, evreii celebrează Purimul, care comemorează un proiect de Holocaust mai vechi, eşuat, potrivit legendei, în Persia antică. În ajunul sărbătorii, premierul israelian Beniamin Netanyahu a lansat la Washington un avertisment pe cît de răsunător, pe atît de controversat, privind posibila actualizare a acelei tentative, de către o Persie de această dată modernă, profitînd de un acord lacunar cu Vestul, perdant conceput şi rău negociat. Unul care i-ar da şansa de a-şi procura arme atomice şi de a le îndrepta contra Israelului şi a lumii libere.

Realitatea e mai nuanţată.
Alianţa americano-israeliană e mai solidă decît se crede.

Pregătit de puterile cu drept de veto în Consiliul de Securitate ONU şi de germani, acordul ar conţine, potrivit Ierusalimului, concesii prea ample şi pernicioase. Departe de a împiedica fabricarea bombei, el ar facilita-o, amplificînd riscurile, în loc să le reducă. Deşi elogiat de premierul israelian în debutul cuvîntării sale, preşedintele SUA s-a simţit vexat. Prezenţa lui Netanyahu în Congres la invitaţia opoziţiei conservatoare, republicane, dominînd forul legislativ american, nu şi a administraţiei sale, n-avea cum să-i fie pe plac. Ca democrat şi lider de stînga, iritat puternic de ropotele de aplauze obţinute în Congres de un demnitar străin primit ca şi cum ar fi preşedintele american, Obama s-a grăbit să dezavueze semnalul de alarmă lansat de premierul statului evreu. Care, potrivit preşedintelui, n-ar avea în tolbă un proiect alternativ viabil şi ar miza pe confruntare.

În fapt, Netanyahu a precizat că nu vrea un război, ci un acord mai bun. Dar, în Europa, e legiune numărul celor ce-i dau dreptate lui Obama fără să-l fi ascultat ori înţeles cu adevărat pe liderul israelian. În SUA şi în Israel părerile sînt împărţite, într-o fază în care, mai mult decît oricînd, ar fi nevoie de unitate spre a se face faţă provocărilor date. Or, în timp ce raporturile americano-israeliene se apropie vertiginos de un moment al adevărului inimaginabil cu doar cîţiva ani în urmă, reacţiile stîrnite de alocuţiunea lui Netanyahu reflectă dificultăţile majore cu care se confruntă lumea liberă în efortul depistării unor replici adecvate la conflictele globale. Proiectul genocidal, iranian, nu alimentează decît unul dintre ele. În loc să descîlcească acest ghem, nu puţini comentatori, mînaţi de agende îndoielnice, dezinformează ori complică problemele care-l compun, amestecînd nejustificat planurile şi chestiunile.

Lecturi diferite ale unei istorii sîngeroase

Că Beniamin Netanyahu e un orator talentat şi a rostit în Congres un discurs retoric strălucit e de acord multă lume. Cert e, de asemenea, că a traversat un ceas astral, de vreme ce doar Churchill s-a mai bucurat cîndva de cinstea imensă de a fi invitat de reprezentanţii aleşi ai poporului american să le vorbească de trei ori la rînd.

În fine, tactic, e sigur că a marcat cu discursul său puncte importante în campania electorală israeliană, pe care liderul de la Ierusalim vrea, evident, s-o încheie, peste două săptămîni, cu o victorie concludentă în alegeri. Căci a izbutit să readucă în prim-plan securitatea, obturînd alte subiecte, bomba atomică iraniană fiind o temă prioritară pentru un electorat care a extras din Holocaust o lecţie clară. Şi anume că e inadmisibil să se ignore şi să nu se ia în serios ameninţările cu genocidul ale celor care, ca Hitler, ori, mai nou, ca liderii iranieni, anunţă şi repetă pînă la saţietate că vor să lichideze ori „să şteargă de pe hartă“ poporul evreu.

Carenţe cruciale

Dar, dincolo de aspectele istorice şi de cele tactice, politicianiste, ale unei alocuţiuni briliante care, în mod cert, a adîncit regretabil polarizarea internă americană şi evreiască, fiind, deci, problematică din unghi strategic pentru un stat evreu izolat, care mai are încă multă nevoie de susţinerea bipartizană a SUA, se pune o altă întrebare. Cine are, de fapt, tehnic, dreptate? E acordul proiectat cu Iranul chiar atît de plin de neajunsuri încît să fie preferabil să lipsească, aşa cum susţine premierul israelian?

Conform înţelegerii, ar urma să fie îngheţat actualul program nuclear persan. S-ar prezerva însă, intact, în numele unui prezumtiv „pragmatism“, în următorii zece ani, tot ceea ce, sfidînd comunitatea internaţională, republica islamică a obţinut în materie de *know-how* nuclear. S-ar menţine centrifugele şi capacităţile de îmbogăţire a uraniului. În răstimp de un an după expirarea ei, Iranul şi-ar putea confecţiona bomba. Or, carenţa-cheie nu e doar că li s-a solicitat prea puţin ayatollahilor.

Fapt e că, la o judecată chibzuită, nu se prea poate avea încredere în ei, de vreme ce nişte fanatici religioşi nu pot fi consideraţi parteneri raţionali de negocieri, cum erau duşmanii sovietici ai Occidentului. Apoi, deşi Iranul a minţit sistematic lumea, timp de un deceniu şi jumătate, escamotîndu-şi programul nuclear elaborat la adăpost de mecanismele de control ale Agenţiei Internaţionale pentru Energie Atomică, acum Casa Albă cere, iraţional, să li se dea crezare mincinoşilor. Care, în plus, finanţează, vai, activităţi teroriste islamiste mai peste tot în lume.

În consecinţă, cît de verificabil ar fi realmente un proxim acord? În această privinţă, scepticismul experţilor familiarizaţi cu detaliile tehnice ale chestiunii e aproape unanim. Încît, prea preocupat de criza ucraineană şi extenuat de manifestările cotidiene de barbarie teroristă sunnită, prea dornic ca Teheranul să ajute la lichidarea ameninţării ISIS, Vestul pare să fi admis să i se adoarmă vigilenţa. Fiindcă, în setea sa de succese politice, administraţia Obama a acceptat să înmoaie perceptibil sancţiunile, renunţînd la impactul lor benefic, fără ca Teheranul să fi fost silit, în contrapartidă, să facă vreo concesie serioasă.

Gîlceava aliaţilor

Privit din acest unghi, atacul frontal lansat la Washington împotriva unui acord prea dubios nu e lipsit de orice noimă. Dar a meritat oare să fie lansat? N-a bruscat el prea rău şi, pe deasupra, inutil executivul american, nu l-a provocat, după cum s-a exprimat consiliera de securitate a preşedintelui, Susan Rice, deteriorînd temeiul relaţiilor bilaterale, ceea ce, potrivit adepţilor lui Obama, ar pune în pericol statul evreu mai acut decît ar putea vreodată Iranul?

Realitatea e mai nuanţată. Alianţa americano-israeliană e mai solidă decît se crede îndeobşte, chiar dacă ambele administraţii au supus-o unui test excesiv de dur. Pericolul e însă prea mare ca să poată fi trecut sub tăcere. El nu vizează doar statul evreu, ci şi lumea arabă, Occidentul, comunitatea internaţională. În context, a echivala, propagandistic, riscul unei bombe iraniene cu cel al arsenalului israelian e absurd. Căci statul evreu e o democraţie condusă de lideri rezonabili, care, spre deosebire de fundamentaliştii islamici, n-a ameninţat naţiuni străine cu genocidul.

E posibil ca teama israelienilor de islamiştii iranieni să fie exagerată. Dar nu trece oare paza bună primejdia cea rea? Din acest punct de vedere, politica externă americană a ultimilor ani s-a vădit problematică nu doar faţă de aliaţii SUA. Obama, se ştie, n-a recoltat pînă-n prezent decît o lungă serie de insuccese politice externe dezastruoase, cu băile de sînge aferente. Îşi doreşte mult un triumf diplomatic cît mai consistent. Dar, căutîndu-l cu lumînarea, e în pericol mare să-şi mai dea un autogol, sub forma unui amplu fiasco iranian. Unul, însă, care ar putea costa America şi lumea net mai scump decît orice alte calamităţi prealabile.

(articol apărut pe site-ul Deutsche Welle, *www.dw.de)*

Petre M. Iancu *este jurnalist la* Deutsche Welle.

PUBLICITATE

HHC România
HOPE CONCERT
AND HOMES FOR CHILDREN
18 martie 2015, 19:00
Ateneul Român
realizat în beneficiul copiilor aflaţi în pericol de abandon
ANSAMBLUL VIOLONCELLISSIMO
CONDUS DE MARIN CAZACU
CU PARTICIPAREA EXTRAORDINARĂ A SOPRANEI
IRINA IORDĂCHESCU
ANDREI LICAREŢ - PIAN
MIRCEA TIBERIAN - PIAN
NADIA TROHIN - VOCE
ZOLI TOTH PROJECT
ANA PEPINE - TAP DANCE
Bilete pe hopeconcert.org, bilete.ro şi ove.ro

Anca ȘERBĂNUȚĂ

Melancolia lui Fawad

A venit de la Kabul la Bruxelles în 2012, plin de entuziasm și poftă de schimbare, îndrăzneț și curios, dar sigur pe valorile lui: modernizare fără depravare, educație și business. Islamul nici nu se discută. Ce legătură concretă are islamul cu exportul de fructe uscate, managementul apelor, dezvoltarea rurală și *capacity building* prin ministere? Toată treaba asta trebuie făcută, și *Alhamdullilah*, avem tineri energici care s-au săturat de viața austeră impusă de talibani, vrem concursuri de cîntat în studiouri de televiziune imense, săli de fitness și magazine *outlet*. Fawad a lipit pe ușa biroului o caricatură în care anul 2014 (dublu marcat de alegeri prezidențiale și de startul retragerii trupelor coaliției internaționale din Afganistan, iar pentru afgani începutul simbolic al unei noi perioade), scris pe doi bolovani uriași, strivește un Talib bărbos înarmat cu sabie și explozibil. Călare pe bolovani, ras, în tricou și jeanși, fluturînd steagul Afganistanului liber de trecutul lui brutal, un tinerel zîmbește victorios. Ăsta era Fawad, portretul unui optimism luminos, care nu se mai întîlnește decît în țările greu încercate de război și sărăcie, unde adie ca un zefir proaspăt senzația că „om fi noi la coadă, dar știm clar înspre ce ne îndreptăm și ce vrem de la societate“.

Acum cîteva zile am stat iar de vorbă cu Fawad. Ușor neras, cu o brumă grizonantă, ochelari și un stil neutru (adică fără cravată, semn că nu mai era pe teren ideologic foarte cert), mi s-a părut obosit și ursuz. Dintr-una într-alta, am aflat că nu e în formă, că doarme prost, e cam deprimat și mai ales pesimist și neîncrezător în poporul lui afgan, unde vede numai *macho* care se cred cei mai grozavi bărbați de pe fața plată a Pămîntului, și din cauza asta refuză să învețe să trăiască într-un sistem, să respecte reguli, să predea statului monopolul violenței, adică să respecte poliția și armata și să nu mai împuște în lună, feciori de lele nebună… El îi disprețuiește fiindcă i se par nătărăi ca niște mistreți și nu înțeleg că trăiesc în condiții primitive, fără infrastructură, educație etc., iar ei îl disprețuiesc fiindcă s-a urbanizat (adică s-a ramolit), poartă ochelari, gîndește în termeni de sistem și reglementări și din cauza asta, speculează ei, îmbătrînește, e trist și deprimat. Ei rîd, sînt nepăsători, vorbesc tare și se bat cu pumnul în piept, dar cînd fac apendicită mor fiindcă n-au spitale și soțiile lor își dau duhul născînd. Fawad presupune că va trăi mai mult decît ei, și mai plictisit. Ei trec prin emoțiile și durerile puternice ale omului premodern, sînt în continuare veritabil credincioși, islamul lor tot nu se discută, familia, onoarea și femeia nici atît.

Care ei, întreb, căci pierdusem din vedere obiectul din cauza surprizei de a-l vedea pe Fawad așa de schimbat. Toți! Cum, și tinerii care vor să pună pe roate economia de piață și instituțiile nefuncționale ale țării? Nu există așa ceva, declară el sumbru. Tinerii nu vor decît să se îmbogățească repede, visînd să împroaște cu bani prin Dubai, și sînt așa de siguri de calitățile și valorile lor, că orice reproș e o pierdere de vreme…

De natura trufașă a paștunilor nu se îndoiește nimeni, și istoricul William Dalrymple demonstrează epic că e vorba de o constantă istorică (în frumoasa lui carte *Return of A King – the Battle for Afghanistan*, 2012). De altfel, tocmai spiritul independent pînă la absurd ar putea explica de ce acest popor nu permite celor mai puternice imperii să îl stăpînească, dar nici nu reușește să se autoguverneze. După cum spune Fawad, afganul urăște cel mai mult să aibă șefi.

Retopind această energie nărăvașă, Fawad alcătuise profilul tînărului descurcăreț și întreprinzător, suficient de cuminte ca să admire în Occident spiritul structurii, de la rețelele de autostrăzi la organigramele complexe ale instituțiilor, dar nu și moravurile cu totul nestructurate din sfera privată. Și acum, tocmai această trăsătură îl umple de amărăciune și deznădejde. „N-o să ne schimbăm niciodată.“ Datele au rămas aceleași, dar Fawad s-a schimbat. De ce?

Răspunsul stă probabil în distanța care îl separă de țară și de clocotul ei. Fawad suferă de o formă clasică de melancolie, cea a călătorului plecat din cuibul lui, iar de la distanță cuibul își dezvăluie adevăratele dimensiuni modeste. Văzut din Occident, Afganistanul e un fund de rîpă în care cîțiva smintiți dau de lucru celei mai puternice structuri de pe planetă, armata americană plus NATO. Presa occidentală e responsabilă de imaginea foarte precară a Afganistanului – cînd se vorbește, e mereu despre atacuri, explozii, militari morți cu onoare la datorie (întotdeauna ai noștri, nu ai lor) și eșecuri colosale în *state-building*. Nu se vorbește niciodată despre potențialul agricol al țării care se epuizează în producția de mac de opiu, pe care cele șapte miliarde de dolari ai programelor de eradicare a culturii de mac n-au făcut decît s-o ajute să crească cu încredere în fiecare an începînd din 2001. Ba chiar niciodată nu se vorbește despre originile culturii de opiu în zonă: începînd din secolul al XVII-lea, produsul principal al schimburilor comerciale între East India Company, colonizatoarea britanică a subcontinentului indian, și China era opiul cultivat în nordul Indiei. În secolul al XIX-lea, englezii încurajează agresiv cultivarea opiului în detrimentul altor recolte, provocînd astfel o foamete datorită căreia au murit în jur de 800.000 de oameni (cunoscută ca foametea din Agra, 1837-1838). Cîmpurile de mac din Afganistan moștenesc în linie dreaptă politica colonială britanică din timpul Războaielor Opiului.

Nu se vorbește nici despre bețele puse în roatele dezvoltării economiei afgane prin impunerea, sub presiunea statelor puternice, a unor tarife prea mari pentru materiile prime și cam mici pentru produsele finite, ceea ce descurajează dezvoltarea industriilor manufacturiere, sau prin impunerea unor standarde cîteodată absurde pentru produsele de export afgane, ca feluritele nuci, fructe uscate și condimente de calitate superioară. Șofranul afgan produs la Herat a primit în 2013 premiul Superior Taste al Institutului Internațional al Gustului și Calității, dar degeaba – dacă ambalajul nu e suficient de strălucitor, piața europeană nici nu vrea să audă. Cu toate astea, alți Fawazi seduși de geometria structurilor internaționale lucrează prin birourile ministerelor și ale Camerei de Comerț afgane la pregătirea accederii țării la Organizația Mondială a Comerțului, unde îi așteaptă alte reglementări împotriva interesului lor economic.

De trei ani, Fawad e expus discursului media cu atentate sinucigașe și femei oprimate, dar mai ales privirilor condescendente ale diferiților birocrați europeni și internaționali, pentru care să tratezi cu diplomații lumii a treia face parte din plictiselile meseriei și ar merita un spor la salariu. Trăind într-una din capitalele structurii și organizării, Fawad a dezvoltat un complex de inferioritate pe care nu-l avea în Afganistan. De asta îl supără atît de mult machismul alor lui, pe care înainte îl afișa chiar el, dar s-ar fi numit altfel, poate îndrăzneală sau vitalitate. În *Decalogul* lui Krzysztof Kieslowski se povestește despre un individ care făcea un slalom reușit printre mașini cu bicicleta atîta timp cît se baza numai pe ochii lui miopi. Cu ochelarii puși, nu mai reușea să se descurce în trafic. Ochelarii pe care și i-a pus Fawad sînt percepția de la distanță a „statului eșuat“ Afganistan, de aici, din Europa structurii, inovației și democrației.

Văzut din Occident,
Afganistanul e un fund de rîpă.

Și care e percepția europeanului, cu ce asociază el Afganistanul? Cu înapoierea, producția de heroină și o societate *über*-patriarhală care ascunde femeile sub cearșaf. Nu e lipsit de interes să aruncăm o privire mai în profunzime asupra fiecăruia din aceste elemente.

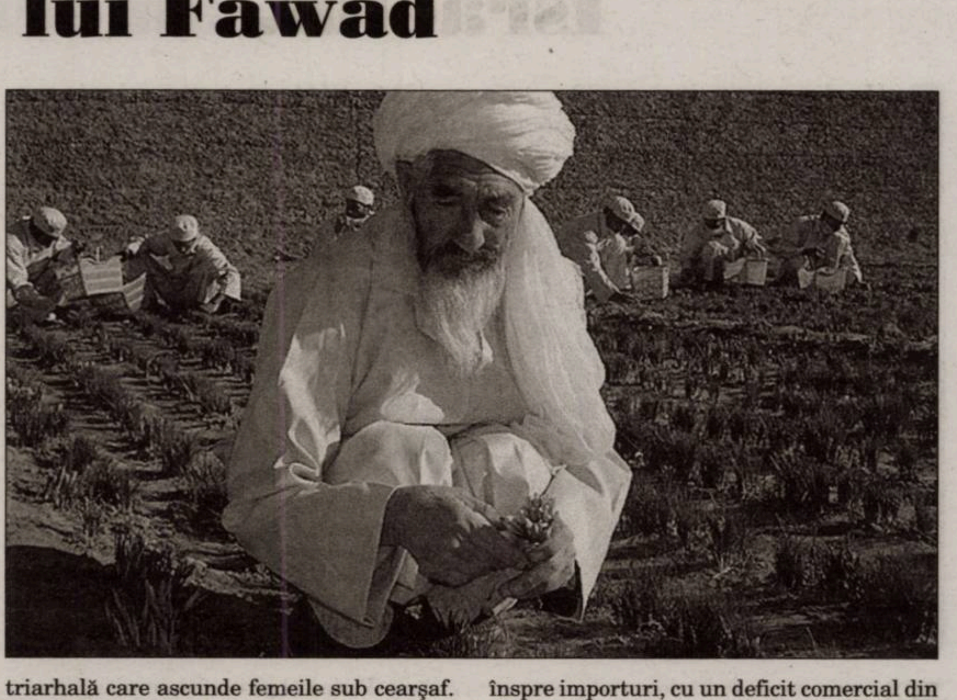

Dezvoltare și comerț pe Drumurile Mătăsii

Consensul în ziua de azi e că nu există dezvoltare fără comerț, sau mai exact fără comerț liber, care se traduce prin eliminarea barierelor comerciale – tarifele, cotele și reglementările de diferite feluri – în funcție de anumite interese. Țările în curs de dezvoltare caută deci să semneze cît mai multe acorduri comerciale cu cît mai multe entități, sperînd să pună în mișcare energiile schimbului și să încurajeze astfel dezvoltarea economică.

Sau așa zice teoria. La începutul secolului al XIX-lea, economistul englez David Ricardo punea bazele doxei, demonstrînd matematic beneficiile comerțului liber și introducînd noțiunea de avantaj comparativ, adică avantajul adus de specializarea unei țări în industria în care are cea mai mare productivitate; într-o lume de țări specializate în diferite domenii, comerțul internațional lipsit de bariere contribuie la îmbogățirea tuturor. Dar argumentul lui Ricardo funcționează doar dacă fiecare țară dezvoltă măcar o industrie în care să poată avea un avantaj comparativ, ceea ce nu înseamnă doar posibilitatea de producție bună și ieftină sau măcar ieftină, ci și structuri de distribuție, politici economice care să încurajeze sectorul și, în general, conștiința unei valori în produsul respectiv. În lumea reală o țară ca Afganistan, care ar putea dezvolta un avantaj comparativ în producția de covoare sau condimente, de exemplu, nu reușește să își plaseze singură produsul pe piața internațională în mod convenabil, astfel că multe din frumoasele covoare afgane sînt comercializate ca produse pakistaneze, iar condimentele sînt trimise la prețuri ridicole în India, de unde se exportă *made in India*. Țările sărace se învîrt într-un cerc vicios: ca să te poți dezvolta autonom și să nu mai depinzi de ajutorul din exterior ai nevoie de beneficiile comerțului internațional (cu un deficit comercial decent, nu ca acela afgan, căzut în rîna importurilor), dar nu poți fi competitiv în comerțul internațional fără un anumit nivel de dezvoltare. Mai rău, fără o anumită capacitate de lobby, care lipsește în mod strălucit țărilor sărace.

Deci, în practică, lucrurile sînt mai puțin cinstite. Indicatorii comerciali afgani arată, cum spuneam, o balanță înclinată amețitor înspre importuri, cu un deficit comercial din ce în ce mai gras începînd din anul 2001, ceea ce sugerează o societate care se îndreaptă vertiginos spre culmile consumismului, fără a face însă eforturi prea mari ca să își dezvolte producătorii. După 14 ani de *state-building* și miliarde de dolari vărsate în proiecte de dezvoltare, sectoarele economice care ar fi trebuit să producă *made in Afghanistan* o duc din ce în ce mai greu. Întreprinderi mici și mijlocii s-au ivit aproape în ciuda proiectelor internaționale gîndite în continuare în logica „stați că vă dăm“ (vă aruncăm pungi cu șampon și pastă de dinți din elicoptere, vă dăm biciclete pentru femei – o oroare pentru musulmani, vă dăm baloane colorate și vă facem locuri de parcare pentru handicapați). Însă din cauza tarifelor mult prea mici sau inexistente pentru produsele de import, micii producători afgani își închid făbricuțele și atelierele unul după altul. Ministerul Finanțelor dă din umeri: o țară dependentă de ajutorul internațional n-are voie să impună tarife. Dar tarife există totuși: pentru materiile prime din care se pot face alte lucruri. Astfel, într-o țară care are nevoie de locuri de muncă și de bani produși și nu primiți, e mai scump să fabrici un pachet de biscuiți decît să-l cumperi gata făcut (de vecini).

Teoria lui Ricardo capătă, în lumea inegală de azi, corolare sinistre. Se poate crede, de exemplu, că țările înaintate preferă să aibă legături comerciale cu țări în situație de inferioritate, cărora să le poată vinde cît mai mult din surplusul lor (un recent acord între UE și Africa impune dechiderea liberă a piețelor africane pentru produsele de export europene, mai pe șleau germane; dacă vreo țară se revoltă și nu vrea să-și distrugă bruma de producție locală, e boicotată comercial pînă cînd cedează presiunii și semnează acordul, cum s-a întîmplat cu Kenya). Un articol o spune pe scurt: comerțul a devenit un vehicul pentru redistribuirea banilor de la săraci la bogați.

FMI-ul ajută cît poate. În Afganistan, îndeamnă guvernul să structureze importurile către dezvoltarea industriei extractive, mai ales că în ultimii ani s-au descoperit zăcăminte bogate de litiu și aur. Politicile economice sînt în continuare formulate de organismele internaționale și de experții străini consultați pe bani mulți de guvernul afgan, și din discursul economic intern reiese că potențialul exporturilor tradiționale de fructe și fructe uscate, bumbac, cereale și covoare e redus. Acesta e destinul unei LDC (Least Developed Country): să-și vîndă ieftin materiile prime și să cumpere restul de-a gata. Și pentru a face loc produselor de import, a înflorit, în această cea mai puțin dezvoltată țară, o cultură țipătoare a consumului, a cărei dictatură se observă de la materialele de construcție la ceasuri și pantofi. Moda locală cere, de pildă, să nu se descoasă etichetele de pe mînecile costumelor, astfel încît, la mesele rotunde, o grămadă de Boss și Armani dezbat aprig realitatea dezastruoasă în securitate şi economie. Desigur, Boss şi Armani contrafăcute.

Teritoriul numit azi Afganistan a fost mereu un spaţiu de trecere, de comerţ, începînd de la primele drumuri ale mătăsii pînă la Marele Joc dintre Rusia şi Anglia în secolul al XIX-lea, cînd ambele imperii înţelegeau poziţia strategică a Afganistanului ca pe un coridor înspre noi surse de profit comercial. Mai mult, schimbul e vocaţia afganilor. Probabil şi războiul, dar nu despre asta e vorba aici. O mare parte din activitatea de schimb în Afganistan se petrece la frontiera poroasă cu Pakistanul, sub forma contrabandei cu produsele de import pe care piaţă afgană nu le poate absorbi. Vocaţia deci nu se pierde, oamenii fac ce ştiu să facă. Dar în loc să transporte prin văgăunile din Hindu Kush gumă de mestecat făcută în Iran pentru copiii din Pakistan, ar putea face contrabandă cu gumă de mestecat produsă la ei în ţară de oameni care să ia un salariu pe munca lor.

Fawad se încruntă în spatele ochelarilor şi dă vină tocmai pe vocaţie. „Noi nu sîntem agricultori, nu sîntem meşteşugari, nu ştim decît să ne batem sau să stăm la tarabă şi să vindem. Şi acum nici măcar nu avem ce vinde.“ Îmi sună familiar tonul asta? Sigur, Fawad iubeşte Afganistanul cu o ură grea. Dar deşi societatea şi guvernul au absurdul şi inerţiile lor, nu trebuie să uităm că e vorba despre o ţară care nu îşi produce nici măcar propriul discurs despre ea însăşi. Toate politicile sînt impuse sau sugerate din exterior. Iar ţăranul se poate desprinde din turma de LDC. Cum se împarte responsabilitatea?

Macul opiaceu creşte în ape tulburi

Cu puţină organizare a debitelor de apă, de care nu duce lipsă, Afganistan ar fi una dintre cele mai prospere ţări agricole din Asia. Şi într-adevăr are o sulfuroasă reputaţie agricolă: se ştie că produce cea mai mare parte a opiului consumat global. Cifrele raportate de Biroul ONU pentru Droguri şi Criminalitate sînt clare: suprafaţa cultivată cu mac opiaceu a crescut faţă de 2013 şi s-a dublat faţă de anul 2009; recolta a crescut şi ea faţă de 2013, în schimb eradicarea culturilor a scăzut. Indicatorii spun că producţia a crescut mereu începînd din 2001 (cu excepţia anilor 2008-2010), şi că în aceşti 14 ani s-a cultivat mai mult mac decît în orice moment în perioada talibanilor.

Dar cum se face că tocmai acolo a înflorit cultura de opiu pentru consumul mondial? Istoria fenomenului e interesantă şi cu rădăcini mai vechi decît s-ar părea. În secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, Compania East India, care opera colonizarea britanică a subcontinentului indian, dezvoltă comerţul foarte profitabil cu opiu în China. În aceste prime faze ale globalizării economice în regia puterilor occidentale, opiul consumat pe scară largă de chinezi era produs în nordul Indiei, proaspăt cucerit de Compania East India, ceea ce a dus la pauperizarea unuia din cele mai prospere ţinuturi orientale (Calcutta). Englezii au forţat ţăranii locali să cultive mac mai degrabă decît cereale, astfel că populaţia s-a trezit cu totul nepregătită pentru vremea de secetă şi o foamete cumplită a lovit regiunea în 1838, chinuind opt milioane de oameni, omorînd 800.000 şi mult mai multe animale.

Comerţul de opiu între India şi China continuă pînă în 1910, cînd, după 150 de ani şi două războaie care au înmuiat rezistenţa autorităţilor chineze, britanicii sînt convinşi să renunţe la profitul gras de pe urma drogurilor. Dar precedentul se crease deja, şi cei doi poli ai opiului rămîn în aceste două regiuni ale lumii: China şi nordul Indiei, inclusiv Afganistan. În 1948, autorităţile revoluţionare chineze distrug complet producţia de opiu care care îi servea pe morfinomanii şi heroinomanii din SUA şi Europa, căci roata istoriei se întorsese, şi business-ul se mută dincolo de frontiera de sud a ţării în aşa-numitul Triunghi de Aur (părţi din Myanmar, Laos şi Thailanda).

În cartea *The Politics of Heroin* (1972), istoricul Alfred McCoy expune participarea CIA la organizarea reţelei mondiale a heroinei produse în Triunghiul de Aur, una din numeroasele manevre din subsolurile Războiului Rece care a contribuit la victoria finală a „lumii libere“. Mobilizînd membri ai partidului chinez Kuomintang, exilaţi după 1948 din China revoluţionară (pînă azi forţa politică majoră în Taiwan), anticomunişti şi cu conexiuni utile în elitele ţărilor din zonă, CIA ajută substanţial la punerea pe roate a sistemului de trafic şi distribuţie de heroină care includea deja romantica filieră franceză, operată de corsicanii din Marsilia, şi mafia siciliană. După McCoy, scopul schemei era subminarea partidelor comuniste francez şi italian, cele mai puternice partide comuniste din Europa în anii '40 şi '50 şi cu baze populare importante în sudul celor două ţări.

McCoy e istoric al Asiei de Sud-Est şi cartea a fost scrisă în anii '70, cu cîţiva ani buni înaintea deplasării epicentrului producţiei de heroină din Triunghiul de Aur în Afganistan, astfel că nu putem specula gradul de implicare a serviciilor secrete occidentale în holdele de mac afgane. Se ştie însă că începuturile fenomenului coincid cu livrările masive de arme, în principal de la Statele Unite, către mujahedinii care rezistau invaziei Uniunii Sovietice. Pînă la un anumit nivel e o evoluţie locală; comandanţii şi *trader*-ii de arme au reinvestit profitul economiei de război în agricultura dubioasă şi profitabilă, dar trebuie subliniat că nu mai mult de 2,5% din cifra totală a profitului rămîne în Afganistan (şi cam 1% la cultivatori). Nici un *trader* afgan nu acţionează mai departe de Golful Persic, deşi piaţa de desfacere e cam toată în Europa şi SUA. Grosul cîştigului e al traficanţilor misterioşi de dincolo de graniţele Afganistanului şi Pakistanului, deci e puţin probabil ca voievozii jihadului antisovietic să fi acţionat doar de capul lor. De altfel, nu e un secret că redutabilul ISI, serviciul militar de informaţii pakistanez responsabil în mare parte de instabilitatea din zona Afganistan/Pakistan, a dat încă din anii '80 o mînă de ajutor crucială producţiei de opiu din ambele ţări.

Şi traficul de droguri e tot globalizare, tot comerţ internaţional. Pînă la urmă, David Ricardo avea dreptate, dar într-un fel trist.

În mod aproape paradoxal, în Afganistan, patriotismul are încă sens pentru tineri.

Afganistan şi-a creat avantajul comparativ printr-un produs care ucide încet şi pe bani grei. Una din pagubele colaterale sînt cohortele de narcomani locali, fiindcă unei ţări sărace şi violente exact asta îi lipseşte; narcomanii au crescut nivelul criminalităţii şi atmosfera de *Mad Max* în unele cartiere din oraşele mari. Din cînd în cînd, drogaţii sînt zburătăciţi de SUV-uri imense care trec în trombă şi fără placă de înmatriculare, conduse de străini cu fălci pătrate şi ochelari de soare. Degeaba le lipseşte plăcuţa, toată lumea ştie că sînt maşinile CIA.

Politica femeii

Şi, desigur, chestiunea cea mai arzătoare în Afganistan şi Pakistan, care aici se dau la pachet: situaţia femeilor. Augusta comunitate internaţională se îngrijorează sistematic de soarta femeilor din regiune, se pronunţă ritos despre drepturile femeii, o rezoluţie ONU face referire la situaţia femeilor în conflict şi se dă premiul Nobel pentru pace unei tinere paştune pakistaneze care a înfruntat furia antimodernă a talibanilor şi s-a dus la şcoală aproape cu preţul vieţii. Ochelarii de soare ai Angelinei Jolie au strălucit şi sub soarele din Islamabad, pînă şi micile organizaţii caritabile ale mamelor flamande pun la cale conferinţe despre mizeria existenţială a prizonierelor burkăi.

Istoria arată că intuiţia comunităţii internaţionale e corectă. Femeile, sau o parte dintre ele, sînt într-adevăr un important agent al transformării sociale. Forţele reacţionare ştiu asta la fel de bine şi încearcă din toate puterile să păstreze pe cît posibil femeia în cadrul strîmt al familiei, supusă cutumelor străvechi care domină încă sfera privată, la paştuni în principal. Dar timpul trece altfel în culturile exotice, şi istoria le vorbeşte afganilor direct. În 1839, englezii cuceresc Afganistanul independent, deşi nu prea solid constituit ca stat, în primul război anglo-afgan – manifestare militară a Marelui Joc –, un război inutil şi prost plănuit care a rămas cunoscut de englezi ca „nebunia lui Auckland“ (guvernatorul Companiei East India). A fost prima dată cînd afganii au strîns din dinţi sub ocupaţie străină şi au zis: hai să vedem ce vor *firangi (foreigners)* ăştia de la noi. Dar ocupaţia nu a durat mai mult de un an, afganii s-au revoltat curînd şi au măcelărit în jur de 16.500 de suflete de *firangi* şi de indieni, lăsînd un singur supravieţuitor pentru a spune grozava poveste. Afganii aveau multe motive să fie nemulţumiţi de aranjamentele englezilor. Dar cronicarii de limba persană citaţi de Dalrymple, martori ai evenimentelor, dau de înţeles că revolta s-a declanşat în urma dezmăţului care a cuprins Kabul, unde staţionau trupele englezilor. Cînd străinii au început să ademenească fetele afgane în cazărmile lor, onoarea nereperată a paştunilor a cerut degrabă răzbunare. Memoria orală, perfect funcţională la afgani, a păstrat din vremurile de atunci, odată cu animozitatea faţă de englezi (şi astăzi bătrînii afgani îşi ceartă nepoţii care fac rele cu „eşti un *laad*“, adică lord), şi un fel de teamă paranoică de a-şi pierde femeile, atrase de sclipiciul străinilor şi de promisiunile lor „viclene“.

În ultimii ani a crescut numărul activistelor ucise în provinciile cele mai nesigure ale ţării.

O altă bătălie între moderni şi tradiţionali s-a dat în 1939, tot pe corpul femeii, mai exact pe al reginei Soraya, soţia şahului Amanullah Khan. Acest şah, educat în Anglia şi iubitor de progres, încerca să întreprindă în anii aceia modernizarea Afganistanului după modelul *top-down* al lui Atatürk. Nu a avut însă timp să implementeze reforme, fiindcă reacţiunea paştunilor tribali şi a tadjicilor purtători de turbane l-a obligat să părăsească ţara. Unele surse susţin că englezii au incitat răzmeriţa care l-a îndepărtat pe Amanullah Khan de pe tron, împrăştiind din avioane, peste stîncile locuite de triburi, fotografii ale reginei Soraya purtînd o rochie care îi lăsa umerii la vedere.

Dar memoria istorică nu explică suficient violenţa politică îndreptată azi împotriva fetelor şi femeilor care merg la şcoală, sînt active în politică sau administraţie şi apar la televizor. Asasinatele, atacurile cu acid, ameninţările şi hărţuiala sînt acte barbare după orice standarde şi ne îngrozesc pe bună dreptate. Dar barbaria în sine nu răspunde la întrebarea de ce. Talibanii şi alte forţe care au rezistat intervenţiei internaţionale, pe care ei o consideră curată ocupaţie, cu nimic diferită de aceea a englezilor în 1839 şi a sovieticilor în 1979 (armatele străine au venit întotdeauna „cu cele mai bune intenţii“ în Afganistan), consideră că sînt în plin război. Văzut din partea lor, acest război e asimetric şi purtat pe fronturi multiple, aşa cum de altfel arăta şi Hillary Clinton în 2011: în războiul „necesar“ al lui Obama în Afganistan, trebuia în primul rînd să fie cîştigate „inimile şi minţile“. În consecinţă, bugetul american şi european pentru chestiunea femeii s-a umflat semnificativ. Orice proiect care includea cuvintele magice *women-friendly* putea fi sigur că va obţine finanţare generoasă de la USAID şi de la alte organe de ajutor pentru săracii lumii. Aşa au apărut bicicletele pentru femei în Kandahar şi alte minuni, cum ar fi prima rapperiţă afgană sau faptul că fete cu văl participă la concursuri de skateboard la Kabul. Bineînţeles, aceste programe au prea puţină legătură cu nevoile foarte concrete ale femeilor, legate de sistemul de sănătate publică, educaţia primară şi valorizarea corectă a produselor lor de artizanat. Timp de 14 ani, afganilor amărîţi de sărăcie şi înăspriţi de nenumăratele războaie li s-a predicat emanciparea femeilor, dreptul lor la reprezentare politică şi vizibilitate. Au apărut la televizor cîntăreţe cu capul gol şi machiate dramatic. În ochii multor bărbaţi, dar şi al unor femei din Afganistan, toate astea înseamnă deschiderea căii către moravurile sfruntate ale Occidentului.

Şi unde sînt bani, se găseşte imediat cine să-i ceară. În ultimii ani s-au înmulţit cu repeziciune organizaţiile pentru apărarea drepturilor femeii în Afganistan, atrăgînd multe fete de pe băncile şcolilor şi universităţii care cred cu adevărat în cauza femeii şi sînt gata să îşi rişte viaţa, ceea ce chiar fac. Aici se vede cel mai limpede absurdul situaţiei. Talibanii le consideră pe aceste tinere pioni în războiul ideologic-hegemonic pe care America îl duce împotriva lor, adevărată carne de tun, şi le omoară demonstrativ de fiecare dată cînd au ocazia. În ultimii ani a crescut numărul activistelor ucise în provinciile cele mai nesigure ale ţării, unde acestea încercau cu mult curaj să promoveze drepturile femeii aşa cum le-au definit nişte domni şi doamne care nu se vor aventura niciodată mai departe de uşa SUV-ului lor blindat, dacă ajung vreodată în Afganistan. Cu cît e mai stridentă chestiunea femeii în zonă şi mai isteric tonul mass-media, cu atît mai mult creşte riscul pentru femeile afgane care sînt convinse de justeţea cauzei lor mai mult decît de politizarea ei. Pentru familiile femeilor care au fost ţinta asasinatelor în aceşti ultimi ani, premiul Nobel acordat lui Malala Yousafzai are ceva obscen. Între timp, cu tot bugetul de 400 de milioane de dolari pentru chestiunea femeii pe anul 2015, dreptul femeilor la igienă, sănătate şi respect pentru muncă mai are de aşteptat.

Femeile suferă cu siguranţă, în special pentru că întreaga ţară suferă din cauza sărăciei şi violenţei. Din păcate, societatea afgană nu e încă pacificată, iar segmentele ei cele mai vulnerabile au într-adevăr nevoie de sprijin. Multe din micile proiecte de dezvoltare, care nu beneficiază de tam-tam în media, au reuşit să îmbunătăţească cît de cît viaţa familiilor afgane. Trebuie spus de asemenea că în cadrul tradiţional, deşi aproape absentă din spaţiul public, femeia afgană nu e lipsită de putere şi influenţă; în istoria afgană se cunosc împărătese protectoare ale culturii, sultăniţe care au dirijat ţara cîte un deceniu de după perdea, fără ca vreun vizir să le vadă vreodată faţa, şi caractere comparabile cu al mamei lui Ştefan cel Mare. Astăzi femeile au cote de reprezentare în Parlament şi administraţie mai mari decît în unele ţări europene, însă, după cum spun chiar ele, influenţa lor reală pare să scadă.

Toate cele de mai sus îi sînt bine cunoscute lui Fawad. Pe vremea cînd era în Afganistan, spera şi lucra în ciuda lor, cu sentimentul că aparţine unei generaţii care are foarte multă treabă: să cureţe, să construiască, să educe. În mod aproape paradoxal, în Afganistan, patriotismul are încă sens pentru tineri. Departe de a ignora necazurile ţării şi conştient de responsabilitatea grea a elitei afgane lacome şi corupte, Fawad şi alţii ca el hrăneau un optimism care părea celor mai bătrîni şi mai hîrşiţi un fel de chioară naivitate. Astăzi, cu ochelarii puşi, Fawad se gîndeşte să emigreze în Canada sau altundeva, şi să se plictisească acolo în lunga viaţă care îl aşteaptă.

Anca Şerbănuţă *a studiat antropologie la Universitatea Bucureşti şi la Universitatea Liberă din Bruxelles, şi relaţii internaţionale şi studii de conflict, la Universitatea din Kent; lucrează la ambasada şi misiunea Afganistanului la Bruxelles.*

Cu ochii-n 3,14

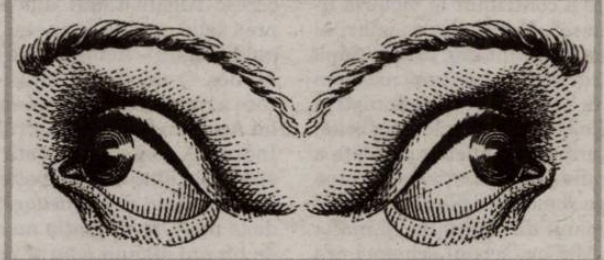

DACĂ NU MAI EXISTĂ CURTOAZIE, S-AR PUTEA CA DOCTORII SĂ GĂSEASCĂ ÎN CORPUL NOSTRU CUTII ROZ CU ACEEAŞI IDEE

■ Dacă bem apă îmbuteliată, s-ar putea ca doctorii să găsească în corpul nostru bisfenol A, un compus chimic folosit la fabricarea sticlelor de plastic şi despre care cercetătorii spun că ajută la creşterea riscului de cancer. Dacă gătim în cratiţe din Teflon, s-ar putea ca doctorii să găsească în corpul nostru acid perfluorooctanic, un compus chimic eliberat de Teflon la 500 de grade Fahrenheit şi despre care cercetătorii spun că duce la creşterea riscului de cancer. Bei apă şi mănînci – iată cum creşte riscul de cancer! (**M. C.**)

■ Nu e adevărat că nu mai există curtoazie: de 1 Martie a trebuit să iau liftul, într-un bloc necunoscut, pînă la etajul 8. Pentru că mi-e frică de lifturi, l-am rugat pe un domn mustăcios, care adăsta în holul blocului cu nişte pachete, să mă însoţească. Domnul a acceptat, politicos. Apoi mi-a oferit un mărţişor şi, înainte de ieşirea mea din lift, mi-a sărutat mîna. (**I. P.**)

■ Într-un supermarket bucureştean, la intrare, te întîmpină un stand pe care scrie „Totul pentru a sărbători femeile din viaţa noastră“. M-am gîndit la slogan, cu accent pe generalistul „totul“, şi apoi la concretul produselor: bombonele de ciocolată, cutii roz cu biscuiţi, fluturi de plastic. (**S. G.**)

■ Am auzit la un post de televiziune una din cele mai mari gogomănii de după Revoluţie. Un personaj era indignat de faptul că Banca Naţională, a cărei conducere – nu-i aşa, spunea el – este atît de apreciată de toată lumea şi considerată atît de profesionistă, „n-a fost nici măcar în stare să ne avertizeze ce se va întîmpla cu francul elveţian“. Păi, în aceeaşi idee, poate că BNR ne spune şi cursul valutar de mîine şi pe cel de săptămîna viitoare. Sau măcar să îl şoptească celor care au credite în franci elveţieni, aşa, ca o compensaţie pentru faptul că nu i-a avertizat la timp. (**A. M.**)

CAVALERII TRANSPIRAŢIEI AU INTERZIS FOLOSIREA ECRANULUI PENTRU INSULTAREA EROULUI GRAV

■ Alte cîteva nume de loji masonice: Radu Negru, Fraţii Goleşti, Unirea, Armonia, Ion C. Brătianu, Neagoe Basarab, Danubius, Libertatea, I.H. Rădulescu, Sf. Gheorghe, Soarele Libertăţii, Matei Basarab, Columna lui Traian, Fraternitatea, Nostradamus, Ana Ipătescu, Aurora, Oltenia, Helios, Paradox, Steaua lui Sever, Apolodor, Cavalerii Danubieni, Romanaţi, Iancu Jianu, Oltul, Constantin Moroiu, Generalul Magheru, Cozia, Anton Pann, Barbu Ştirbei, Oriens, Lumină şi Adevăr, Cavalerii Sf. Iosif, Sarmisegetusa, Zamolxe, Înfrăţirea Neamului, Mistria, Meridianus, Solidaritatea, Pax, Tibiscum, Eftimie Murgu, Echerul şi Compasul, Banat, Helios, Ignatius von Born, Egalitatea, Noroc Bun, Trei Crini Albi, Dan Amedeo Lăzărescu. (**M. P.**)

■ Potrivit Academiei Americane de Medicină a Somnului, dar conform şi altor instituţii preocupate de subiect, dormitul în pielea goală, fără pijamale, ajută la: 1) scăderea în mod natural a temperaturii corpului şi, implicit, 2) a colesterolului (explicaţia ştiinţifică are legătură cu cortizolul); 3) aerisirea vaginului (dacă aveţi unul), care ar trebui să stea uscat pentru a nu prolifera bacteriile (ştiut fiind faptul că mediul umed al vaginului este asemănător climatului unei păduri tropicale); 4) creşterea *sexiness*-ului de sine („trezirea goală te pune automat într-o stare mentală sexuală“); 5) înmulţirea partidelor de sex matinal (pijamalele sînt un obstacol cînd eşti adormit şi înfăşurat în cearşaf) şi, implicit, 6) creşterea gradului de intimitate (datorită eliberării oxitocinei care, la rîndul ei, reduce nivelul de stres, scade riscul depresiei, plus o grămadă de alte riscuri, precum cel de inflamare intestinală); 7) reducerea transpiraţiei şi, deci, a numărului de duşuri (exceptînd dimineţile în care faci sex); plus 8) uşurarea îmbrăcatului de dimineaţă; ceea ce conduce la 9) cîştigarea unui număr bun de minute pe care le poţi petrece dormind în pielea goală. (**M. C.**)

■ Muzeele din Washington (şi cîteva din New York) au interzis folosirea beţelor de *selfie („selfie sticks“)*, care încurcă circulaţia în sălile de expoziţie şi riscă să accidenteze operele de artă sau să rănească un vizitator. Votez pentru. Se opune cineva? (**L. V.**)

■ Dan Diaconescu a fost condamnat la cinci ani şi şase luni de închisoare. Tot ce lipseşte din acest spectacol e o emisiune în direct la OTV cu irepetabilul avertisment „SENZAŢIONAL“ scris cu litere roşii pe jumătatea superioară a ecranului. Ar fi fost, într-adevăr, senzaţional să putem urmări încarcerarea în direct la postul de televiziune „al poporului“. N-a fost să fie. Dar poate că dl DD îşi va face acolo, la Rahova, o televiziune cu circuit închis, pentru cei închişi. Avantajul: public captiv tot mai numeros. Dezavantajul: realizator tot captiv. (**M. M.**)

■ Raif Badawi e un blogger un pic cam prea liber pentru Arabia Saudită. Are 32 de ani, militează pentru egalitate între cultele religioase şi propune sărbătorirea Sfîntului Valentin. Site-ul pe care scrie se numeşte „Free Saudi Liberals“. Pentru toate astea, a primit o sentinţă, în mai 2014: o mie de lovituri de bici şi zece ani de închisoare pentru insultarea islamului. Pedeapsa trebuie aplicată astfel: cîte 50 de lovituri de bici pe săptămînă, în fiecare vineri, ziua sacră pentru musulmani. După prima sesiune de lovituri de bici, Raif Badawi a avut nevoie de îngrijiri medicale. Soţia sa, refugiată în Canada împreună cu copiii, a vorbit despre faptul că soţul său nu va mai putea suporta o a doua sesiune de lovituri. Numai că toate acestea s-ar putea să se întoarcă împotriva bietului om şi el să fie condamnat la moarte. Pînă atunci, soţia lui speră că Raif va trece cu bine de următoarea vineri. Chiar dacă pare o poveste din *O mie şi una de nopţi*, din păcate e una îngrozitor de reală. (**A. M. S.**)

■ „27 martie 2003. Teatrul de comedie din Praga (cu cafeneaua Tragedia în interior) prezintă *Metamorfoza* de Franz Kafka în regia lui Arnost Goldflam. În această adaptare scenică, problema eroului nu este faptul că s-a transformat în gîndac, ci faptul că nu poate ajunge la serviciu în starea în care se află.“ (din Marius Szczygiel, *Gottland*, Editura ART, 2014, traducere de Ana Maria Luft) (**L. V.**)

■ Din ciclul „Ce şocuri mai găsim pe evz.ro“. Nu ştiu dacă aţi observat, dar evz.ro şi-a făcut o tradiţie din a pune pe *homepage* titluri care să conţină cuvîntul „şoc“. Cînd dai click pe ele să citeşti articolul, nu e vorba de nici un şoc: de obicei e un fîs, uneori e chiar cîte o veste bună. Un exemplu recent: „ŞOC! CHINA ÎN STARE GRAVĂ!“, zice titlul. Ce scrie în articol (care apare pe capital.ro)? Că în China creşterea economică va fi doar de 7%. Grav, domnule, grav, se duce dracului rapiţa chinezească… (**M. V.**)

CÎTEODATĂ, O ŞEDINŢĂ DE PARTID ZGÎRIE PAHARELE

■ Cîteodată, unii cerşetori cer imposibilul. În troleibuzul 77 l-am auzit pe unul implorînd călătorii: „Vă rog să m-ajutaţi c-un covrig!“. Cum nimeni nu avea covrigi, omul a renunţat după o vreme să-i mai solicite, s-a aşezat pe un scaun, a deschis ziarul *Libertatea* şi a început să citească. Pesemne vreun suflet milos îl ajutase cu un ziar. (**D. S.**)

■ Profesorul Grigore Moisil la curs (anii ’70): „Mă visam într-o şedinţă de partid. Şi cînd m-am trezit, chiar acolo eram.“ (**R. M.**)

■ Reclamaţii la Protecţia Consumatorului: un domn de 72 de ani din Braşov reclamă că şi-a cheltuit aproape toată pensia pe medicamente pentru potenţă, dar că ele nu şi-au făcut efectul scontat; o femeie, tot din Braşov, e nemulţumită că maşina sa de spălat îi zgîrie paharele; o doamnă din Bacău s-a plîns că, după o operaţie de mărire a sînilor, „sînul stîng este cu aproximativ 2-3 centimetri mai jos, iar cele două mameloane nu sînt orientate simetric“; o altă doamnă din Cluj susţine că stomatologul nu i-a restituit proteza dentară veche şi îl bănuieşte că vrea s-o folosească pentru valorificare. Ei, aveţi ceva de reclamat? (**A. P.**)

© E. Farkas
INCHIS
TRAGE
TRAGE
Libertate în mişcare
proenzi
TRAGE
VISA
VISA
MasterCard
Maestro

PUBLICITATE

MARIZA
24 MARTIE 2015
SALA PALATULUI BUCUREŞTI
magicfm Muzica inimii tale
DILEMA VECHE
PRIMA TV
INFO MUSIC
220.ro
PUTEREA
CATAVENCII
BILETE: Eventim.ro, magazinele Orange, Domo, Germanos, Vodafone, Humanitas, Cărtureşti
sau în rate prin CARD AVANTAJ 2 RATE la sediul Eventim şi Events.

Biblioteca „ASTRA“ SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Maria IORDĂNESCU

Lasă-ți copiii să vină la tine 13

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 579 ■ 19-25 martie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Zombi“

pagina 3

Interviu cu

MATEI VIȘNIEC

pagina 11

Interviu cu

LAURENCE TÂCU

paginile 14-15

Religie și politică

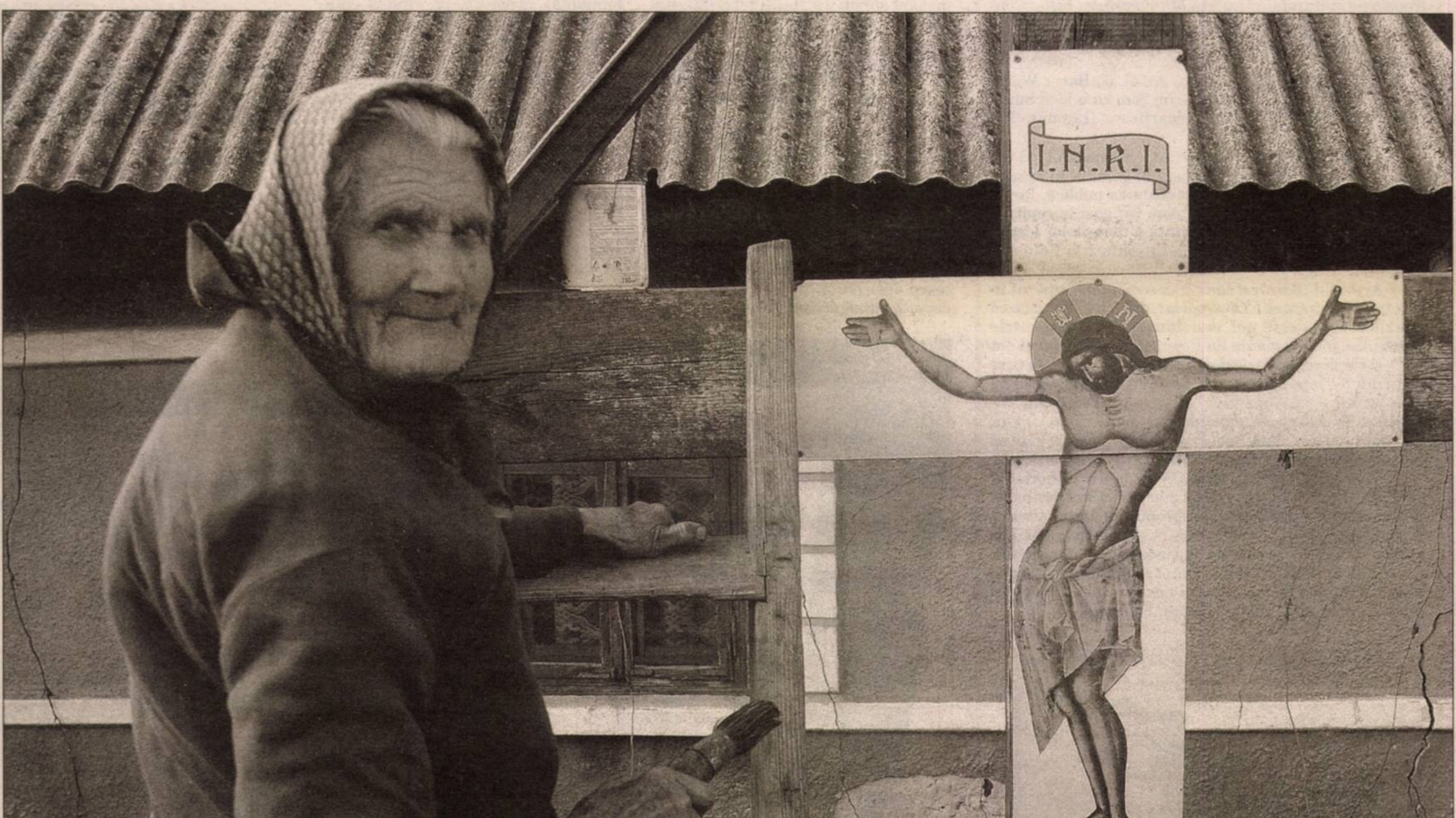

© Vasile Dorotti

> *„Totdeauna religia va fi o necesitate politică.“*
>
> *BALZAC*

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

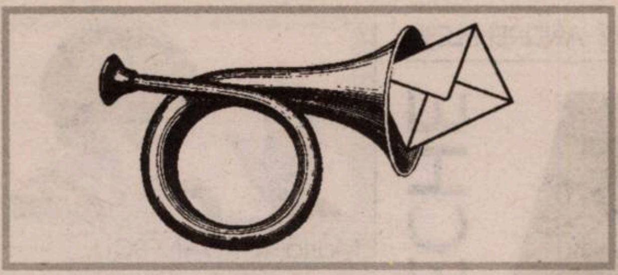

Dilema veche vă propune

■ *Citizenfour,* documentarul proaspăt premiat cu Oscar despre renegatul Edward Snowden, cel care a dezvăluit practicile abuzive de colectare de date ale NSA. Cel mai înfricoşător documentar pe care l-am văzut în ultimii ani şi singurul după care era cît pe ce să-mi distrug laptop-ul cu un ciocan şi să-l arunc în mare. Vineri, 20 martie, de la ora 21, la MŢR, în cadrul One World România. (Luiza Vasiliu)

■ În fiecare dimineaţă caut un text de citit la cafea. Şi, uneori, cînd am mînă bună, întreaga zi va sta sub semnul acelei lecturi matinale. Aşa mi s-a întîmplat cu *Tablou de epocă, un mic omagiu lumii vechi* al Luminiţei Marcu: http://www.contributors.ro/societatelife/tablou-de-epoca-un-mic-omagiu-lumii-vechi/. Citiţi-l şi veţi vedea de ce. (Ana Maria Sandu)

■ Casa de Pariuri Literare tocmai a lansat oficial, în ediţie limitată, *Dincolo de frontiere* de Sorin Stoica (1978-2006), cel mai tînăr scriitor român căruia i se dedică un volum de opere; 1180 de pagini adunînd: o colecţie de povestiri, două romane, jurnalul scris în ultimul an de viaţă, publicistica (peste 400 de articole apărute în tot felul de reviste, de la *Formula AS* la *Dilema veche),* corespondenţa electronică, note şi fragmente din agendele rămase inedite, plus o dizertaţie de masterat în antropologie culturală intitulată *Mitul poetului beţiv*. Continui să cred că Sorin Stoica a fost probabil cel mai talentat şi mai original dintre scriitorii noului val. (Marius Chivu)

■ *Jimmy's Hall* (Ken Loach, 2014), cu Barry Ward, Simone Kirby, Andrew Scott – un film cu o idee bună, forţă şi atmosferă, dar inegal repartizate. (Iaromira Popovici)

■ Amatorii de filme poliţiste au toate motivele să urmărească serialul *Tatort,* un clasic al genului în spaţiul cultural german, produs de televiziunea publică. Iar ca bonus, cunoscătorii limbii germane vor găsi în replicile personajelor incredibila diversitate a dialectelor locale: de la Hamburg la Hessen, de la Frankfurt la Köln etc. (Matei Martin)

■ Articolul *„Bucarest sans faux-semblants"*, apărut în săptămînalul francez *L'Observateur,* din 5 martie: „Starea străzilor povesteşte cel mai bine bombardamentele războiului, megalomania lui Ceauşescu, cutremurul din 1977 şi modernizarea forţată din anii 2000. De fiecare dată, din dorinţa de a-şi da o nouă faţă, Bucureştiul îşi reface trotuarele. A construi ceva nou pe ceva vechi, a amesteca genurile şi stilurile adoptînd noile mode, cu graţia unui cameleon, iată Bucureştiul dintotdeauna gata să recucerească lumea." Citat de RFI. (Ruxandra Mihăilă)

■ Vineri, 20 martie şi sîmbătă, 21 martie, ShortsUP prezintă „Erotic Shorts" – două zile de ficţiuni, animaţii şi documentare premiate care propun definiţia sinceră şi esenţială a iubirii. Printre care *Futon* (regia Yoriko Mizushiri, 2014), o producţie japoneză care aduce senzualitatea la rang de artă şi *Omul perfect* (regia Jorgen Leth, 1967), scurtmetraj danez despre idealul corpului uman de-a lungul istoriei. (Adina Popescu)

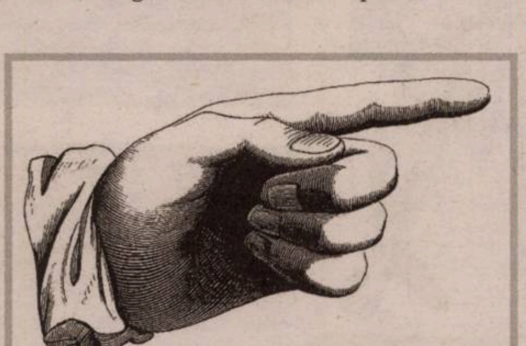

SCRISORI DE RECOMANDARE

turneu de inbox

Lumea academică: mecanism complicat sau sistem complex?

Articolul „Matrix şi metrics", de Vintilă Mihăilescu, pune în discuţie o problemă de mare actualitate pentru mediul academic: impactul indicatorilor de calitate asupra calităţii vieţii academice. Textul dilematic porneşte de la un alt articol, scris de Roger Burrows, care începe astfel: *„Many academics are exhausted, stressed, overloaded, suffering from insomnia, feeling anxious, experiencing feelings of shame, aggression, hurt, guilt and «out-of-placeness»"*. Tema îmi readuce în minte cuvintele unui profesor remarcabil: *„poate că ceea ce este cuantificabil nu este esenţial, iar ceea ce este esenţial nu este cuantificabil"* – se referea la sistemul de educaţie. Această remarcă sugerează o serie de întrebări. Este posibilă identificarea şi cuantificarea esenţialului? Ce se cîştigă dacă cuantificăm rezultatele şi ce s-ar pierde dacă nu am face-o? De unde ştim că ceea ce măsurăm este într-adevăr esenţial? Ce efecte rezultă din introducerea unei anumite metode de măsurare? Putem aprecia aceste efecte fără să facem alte măsurători? Teoretic vorbind, procesul cuantificării pare a fi o problemă fără sfîrşit: instrumentul de măsură devine parte a sistemului, afectează comportamentul indivizilor şi deci rezultatul măsurătorii, efectele introducerii acestui instrument devin la rîndul lor obiectul altor măsurători şi aşa mai departe.

Pot înţelege dorinţa de a măsura rezultatele, de a cuantifica performanţa, de a face o diferenţă între indivizi, de a recompensa calitatea. Consider însă că este mult prea reducţionist şi grosier să reducem activitatea unui expert (profesor, cercetător) la o formulă. Un birocrat sau un calculator nu pot evalua un expert. Doar un grup de experţi de pe acelaşi domeniu poate face o evaluare adecvată (desigur, nu se exclud măsurătorile). Însă aici mai intervine o problemă: cîtă încredere avem în comunitatea de experţi autohtoni? Cît de oneste sînt evaluările colegiale? Care este percepţia generală: că există o cultură a evaluărilor corecte sau, din contra, o cultură a evaluărilor discutabile în care spiritul gregar, structura reţelelor informale şi lupta pentru putere distorsionează puternic rezultatul? Un exemplu recent care ne indică nivelul de încredere în experţi este gîlceava din jurul Premiului „Eminescu" (nu pretind că vorbesc despre o realitate absolută, ci despre o *percepţie* – de altfel, realitatea socială este dată pînă la urmă de percepţiile noastre). Iar dacă expertul este şi politician (în sens larg – de exemplu, are o funcţie de conducere), atunci încrederea se prăbuşeşte de tot.

Am înţeles că, în cazul sistemului nostru academic, s-a insistat să se folosească metode de evaluare cît mai *obiective* tocmai pentru că s-a ajuns la concluzia că nu putem avea încredere în evaluările *subiective* ale experţilor locali. Dacă sistemul este într-o stare proastă (ipoteza de pornire a reformei), atunci poate e de vină comunitatea de experţi/actori care formează acest sistem. Probabil nu fără motiv s-a vorbit despre „găşti universitare", evaluări colegiale discutabile, interese de grup care contează mai mult decît competenţa (concursuri pe post la care candidaţii interni sînt preferaţi celor externi, indiferent de performanţă), nepotism, prioritatea criteriului obedienţei în mecanismul de selecţie/promovare etc. Pentru a contracara aceste obiceiuri s-a propus utilizarea metodelor de evaluare pur obiective, a măsurătorilor. S-a adoptat un model de inspiraţie vestică ce implică indexări în baze de date, factori de impact, indici Hirsch şi altele.

Modul de evaluare determină strategiile celor evaluaţi. Astfel, dacă pentru a promova în funcţie contează un anumit set de indicatori, atunci activitatea persoanei care doreşte să promoveze se concentrează pe maximizarea acestor indicatori *cu efort şi costuri minime*. De exemplu, dacă se cere un anumit *număr* de articole sau cărţi, atunci este de aşteptat ca *numărul* să fie maximizat în detrimentul calităţii (care nu este direct măsurabilă, dar ştim sigur că este foarte costisitoare). De altfel, care e diferenţa dintre indicatorii de *calitate,* respectiv indicatorii de *cantitate?*

Este de bun-simţ ca aceia care propun utilizarea unor indicatori de calitate/cantitate să se întrebe care sînt modalităţile de satisfacere a acestor indicatori in *ipoteza minimizării efortului şi a costurilor individuale*. Acest lucru este cu atît mai justificat, din moment ce un profesor debutant, de exemplu, are nevoie vitală de încă un job (sau un proiect de cercetare – din ce în ce mai dificil de obţinut) pentru a se întreţine. Ceea ce măsurăm, probabil că vom şi obţine. Dar nu trebuie să facem presupuneri nerealiste legat de ceea ce *nu* măsurăm – de exemplu, calitatea unei lucrări publicate, impactul unui brevet sau numărul de elevi/studenţi care prin eforturile profesorului ajung de la nota 5 la nota 8. Roger Burrows, în articolul menţionat anterior, ajunge la concluzia că, prin introducerea acestor indicatori, mediul academic (numit de el „neo-liberal") începe să semene tot mai mult cu cel economic, cu piaţa, în timp ce profesorii devin tot mai stresaţi şi nefericiţi. Oare va duce acest lucru la creşterea calităţii pe termen lung? Care „calitate" – ce este important şi ce nu este important din ceea ce face un profesor?

Marcel CREMENE
Cluj-Napoca

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Radio**
- **Sunete şi culori**
- **Studiile în străinătate**

album dilematic Ernö Farkas

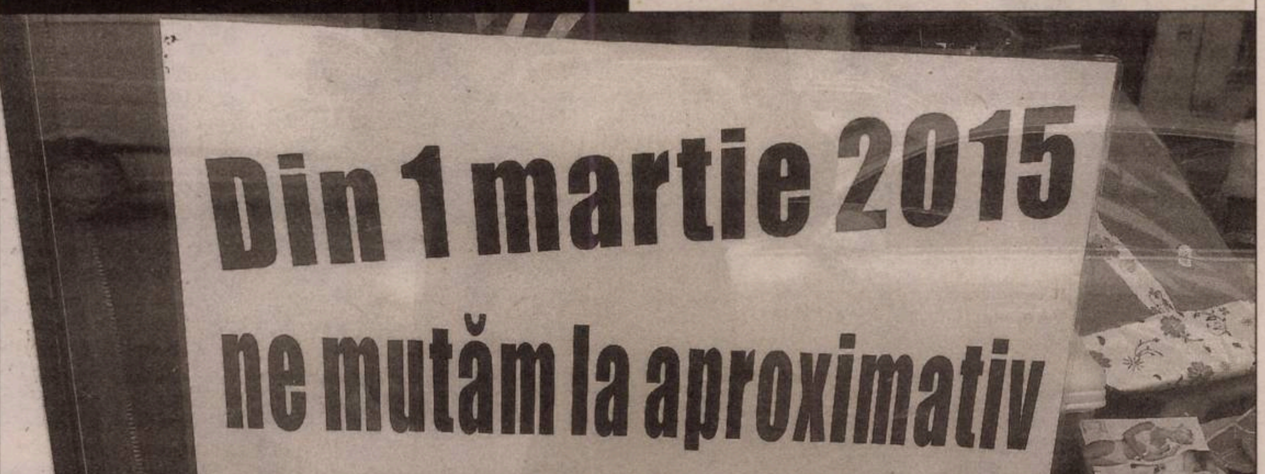

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.300
Tipărit la Tipomedia

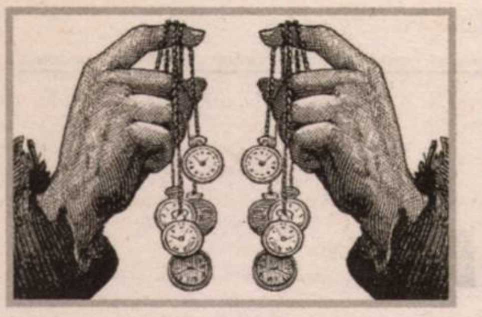

Andrei PLEȘU

nici așa,
nici altminteri

> *„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

Zombi

It comes to life!

Ați văzut filme de groază cu zombi? Eu, n-o să credeți, da! Am recunoscut și în alte rînduri: îmi plac filmele proaste, fără mari finețuri, fără abuz simbolic, fără subtilități metafizice. Dacă vreau mărfuri diafane, mă adresez altor ghișee... Nu că nu mă bucur să văd filme de catifea, capodopere ale imaginii și ale subînțelesului *(Evanghelia după Matei,* de pildă, al lui Pasolini). Dar, nu mi-e rușine să recunosc, în seri istovite, destrămate de toxina zilnică, am nevoie de spectacolul frust, plasat undeva între *kitsch,* ridicol și candoare, al unor produse fără pretenții.

Am recurs la această introducere ca să spun cititorului că ceea ce văd de la o vreme pe scena politică îmi provoacă aproximativ aceleași trăiri cu cele stîrnite de filmele cu zombi. Am o senzație de invazie malefică, de delir *science fiction*. Sîntem conduși de o specie de fiare dezlănțuite, în care hidosul, bestialitatea, virusul prostiei, al lăcomiei și al agresiunii iradiază perplexitate și teroare. Miniștri, parlamentari, membri ai Curții Constituționale, responsabili cu „integritatea“ publică și cu „anti corupția“, finanțiști, primari, președinți ai Consiliilor Județene, prefecți, oameni de afaceri, juriști, lideri de partid și „de opinie“ trec, rînd pe rînd, în penumbrele tîlhăriei, umplu tribunalele și pușcăriile, fac deliciul amatorilor de scandal, al presei „angajate“, al „boborului“ însîngerat, dar pofticios de divertisment *horror*.

De ce m-am gîndit la zombi? Pentru că recunosc, în ceea ce văd, metamorfozele ieftine (dar fatale) ale personajelor de film. Mai întîi te confrunți cu un portret comun, dacă nu chiar agreabil: un domn sau o doamnă, care apar la televizor îmbrăcați scorțos, gata să peroreze autoritar în orice dezbatere, înarmați cu toate platitudinile patriotismului, ale „luptei împotriva corupției“, ale „demnității“ ideologice. Au dreptate, se răfuiesc cu relele naționale, slujesc justiția! Și, dintr-odată, dincolo de surîsul cordial sau ironic, dincolo de tupeu, de suficiență, de mediocritatea aparent benignă, se străvăd găinarul, impostorul, șmecherul de mahala, infractorul de neîmblînzit. Exact ca în dramaturgia zombi: ecranul e populat de fizionomii plauzibile, de oameni „ca toți oamenii“, de figuri „normale“ pînă la banalitate, dar, la momentul (in)oportun, chipurile se schimonosesc. Ochii capătă un luciu roșiatic, halucinatoriu, iar din gură iese, scabros și amenințător, un soi de caracatiță absorbantă. „Aproapele“ devine coșmar, amestec indigerabil de cadavru și zmeu: fură, minte, se fofilează ca o tîrîtoare grețoasă, atacă, destramă destine, instituții, comunități întregi. În plus, își ia un aer de victimă. E zombi: un mort viu, un derapaj genetic, o tîrîtură zoologică, un deșeu ajuns la putere. Ai vrea, uneori, să-l „neutralizezi“, să-l reduci, mental, la tipologia derbedeului trivial, a golanului parvenit, nerușinat, obraznic. Dar insul e, în realitate, din specia hidrei nemiloase, a monstruozității nesătule, a viermuielii nocturne: un exponent al imbecilității hrăpărețe, gata să ucidă pentru un concediu în Dubai...

În România nu mai poți crede în ficțiune. Totul e „viu și natural“. Am ajuns, de mult, pe mîna unor rețele compacte de gangsteri. Viciul achiziției e transpartinic. Am votat, bezmetic, armate întregi de hoți fără scrupule, de „băieți deștepți“, de nesimțiți victorioși. Mai putem spera ceva? Există salvare? Dacă e să ne luăm după filmele cu zombi, nu. Cele mai multe dintre ele se termină cam așa: apare un salvator, o geană de speranță, o șansă de dizolvare a pericolului. Apoi, camera de luat vederi se apropie îmbietor de chipul salvatorului sau de portretul obosit al unui supraviețuitor: încet-încet, chipul vizat se adumbrește și, din adîncul lui, iese la iveală grimasa unei cosmice contaminări: ochii personajului capătă brusc o „convingătoare“ lucire demonică, iar din gura care părea să surîdă, iese, plină de pofte, o caracatiță...

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Familia minimală

Ce mi-a atras în primul rînd atenția la această carte deja „veche“ (scrisă de Dizard și Gadlin în 1990) a fost chiar titlul ei: *Familia minimală*. Unul dintre acele titluri inspirate care rezumă tot ce are de spus și te face să vezi cu alți ochi ceea ce știai de mult. Știm cu toții, de pildă, că familiile contemporane sînt mai puțin numeroase decît „pe vremea bunicului“. Dar de cînd și mai ales de ce a apărut acest ideal „minimalist“ și cum se manifestă el în zilele noastre?

Ca să avem o privire de ansamblu a fenomenului, trebuie să ne întoarcem... la origini. Nu ale „familiei“, ci ale rudeniei în general, care a precedat-o și o cuprinde. Or, la originile ei – care se cam suprapun cu originea societății umane –, rudenia a avut menirea să reglementeze accesul legitim și constant la resursele vitale ale societății: femei (reproducere) și pămînt (hrană). Sistemele de rudenie au fost cele care precizau normele de căsătorie și drepturile transmisible asupra pămîntului, reunind astfel politicul, socialul și economicul în jurisdicția unui singur actor: comunitatea de rudenie. Căsătoria era o relație între două neamuri, iar pămîntul se moștenea în neam.

Și multă, foarte multă vreme, lucrurile au mers așa, chiar dacă aceste sisteme de rudenie erau incredibil de diverse și complexe. Marea schimbare începe să se configureze cam odată cu Renașterea și apariția unui ideal ciudat: *individul*. Această „individualizare“, care avea să schimbe cursul istoriei, presupunea, după spusele lui Daniel Dagenais, o „abstractizare a identității“ (nu mai sînt un membru al unui neam anume, ci pur și simplu un om, un individ: de la *al cui ești* se trece la *cine sînt)* și o „personalizare a relațiilor cu lumea“ (mă angajez în relații cu ceilalți în numele meu personal și nu în – și prin – grupul de apartenență). Omul ia locul lui Dumnezeu și declară că *sînt cel ce sînt;* mai mult, sînt cel ce *devin*. Și începe să devină în tot felul de moduri.

Ce l-a apucat pe *om* să vrea să devină *individ* este greu de spus. Majoritatea specialiștilor cred însă că nu a fost ideea lui, ci că i s-a impus din afară prin schimbări sociale, politice și economice majore: apariția burgheziei, revoluția franceză, revoluția industrială etc. În orice caz, sămînța individualismului, odată încolțită, a crescut irepresibil, iar familia a început să se reducă în aceeași măsură.

S-a născut astfel familia burgheză (adică modernă) tipică. Mai ales odată cu revoluția industrială, aceasta a schimbat fundamental sensul și valoarea copilului: din anticameră a vieții adulte, copilăria a devenit o perioadă de sine stătătoare și prelungită pentru a permite „generației viitoare“ să se pregătească pentru muncile industriale ce necesitau competențe elaborate. Și cum această educare necesita timp și bani, numărul copiilor – și deci talia familiei – s-a redus pentru a oferi toate șansele de reușită fiecărui copil. În paralel, copilul începe să fie despărțit de filiație, de moși și strămoși, pentru a fi considerat tot mai mult rodul relației (de iubire) conjugală: începe procesul de „dezafiliație“. Motivul este și politico-economic: moștenirea ereditară nu mai joacă același rol, fiecare burghez adevărat trebuind să se realizeze, în principiu, de unul singur, ca un adevărat individ: realizarea de sine devine principala valoare. Corespunzător, deși strategiile matrimoniale nu își pierd din importanță, alegerea revine tot mai mult indivizilor și nu neamurilor: de la relație între neamuri, căsătoria devine o relație între indivizi. În sfîrșit, noua ordine burgheză presupunea înlocuirea „nepotismului“ rudeniei cu birocrația administrației. Pe scurt, familia nucleară devine astfel idealul și prototipul „noului regim“.

Și lucrurile au mers mai departe pe această linie. Pentru ca familia nucleară să prospere și să fie cît mai eficientă în prosperitatea societății, aceasta își oferă serviciile. Rînd pe rînd, tot mai multe funcții clasice ale familiei sînt externalizate prin servicii: de educație și îngrijire a copiilor, de sănătate, de alimentație, de curățenie, de articole menajere, de organizare a timpului liber etc. Ba chiar o funcție atît de biologică precum alăptatul este tot mai mult externalizată și ea prin serviciile competitive ale producătorilor de lapte praf și ale farmaciilor afiliate. Rezultatul? Cu cît rudenia este mai restrînsă, cu atît sfera serviciilor este mai mare – sau invers...

Minimalizarea familiei merge și mai departe, pe căi oarecum diferite, numite generic „postmodernitate“. Despărțirea sexualității de reproducere prin mijloacele contraceptive și promovarea „sexului protejat“ liberalizează relațiile de cuplu, le scoate de sub controlul societății și le permite investirea partenerilor în hedonism. Uniunile consensuale iau locul căsătoriilor formale, vîrsta de căsătorie se amînă, durata cuplurilor se reduce, rata divorțialității crește, crește și numărul familiilor monoparentale, iar din cei trei copii ai *iubirii* conjugale burgheze rămîne doar *proiectul* unui singur „copil al dorinței“. „Dezafilierea“ se accentuează și ea prin diminuarea relațiilor „verticale“ (genealogice) în favoarea celor „orizontale“: din „strămoși“ deveniți „bunici“, bătrînii devin „pensionari“ *(retired, retraité)* și locuiesc tot mai mult singuri, copiii se „afiliază“ pe cont propriu în subculturi de tineret și generații X, Y, Z, iar părinții se mută tot mai mult la serviciu (dacă nu rămîn fără...) și își țin fiecare partea sa de buget. La toate acestea se adaugă aportul noilor tehnologii de comunicație, care permit delocalizarea relațiilor și controlului: membrii familiei nu trebuie să mai fie alături pentru a fi în contact. Pe scurt, familia este și ea „fluidă“ precum postmodernitatea: din *structură,* devine *traiectorie*. O caricatură britanică rezumă foarte bine această situație: un cuplu care își prezintă copiii unei vecine îi explică acesteia că primul este din prima căsătorie a lui John, al doilea, din prima căsătorie a lui Jane, al treilea a fost adoptat, al patrulea este copilul lor și „ăsta mic din dreapta nu știu de unde a apărut...“. Familia (post)modernă este deci, în egală măsură, un produs cultural al individualismului și unul economic, al pieței. Iar piața impune libera circulație a proprietății și a forței de muncă, deci are nevoie atît de un stat minimal, cît și de o familie minimală.

Ca și în alte privințe, România este călare pe cinci secole ale acestui proces: familia este în continuare cea mai apreciată valoare, dar există deja 24% familii monoparentale, divorțialitatea este încă redusă, dar am trecut la familia antreprenorială cu 1,3 copii. În următorii ani se vor alege apele. Oare cum?...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

■ ■ ■

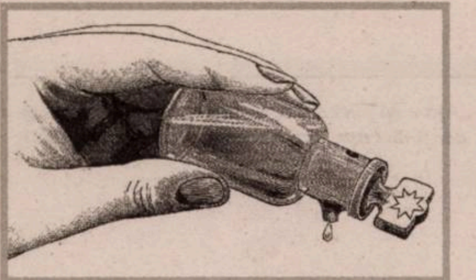

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

În zeghe, pe tufec

Lexicul carceral pare a fi devenit de mare actualitate, în ultima vreme: programele de ştiri, dezbaterile televizate şi comentariile online descriu şi analizează diverse aspecte ale vieţii de închisoare, prin prisma sau cel puţin în legătură cu personajele politice care traversează respectiva experienţă. Unul dintre cuvintele care evocă foarte bine închisoarea, metonimic şi simbolic, e *zeghe*. E totuşi ciudat că în DEX sensul cel mai pregnant al cuvîntului nu este înregistrat, *zeghea* fiind definită doar ca „haină ţărănească lungă, împodobită uneori cu găitane negre, care se poartă în ţinuturile muntoase"; „haină făcută din piele de oaie cu care se îmbracă ciobanii; şubă"; „postav gros din care se fac unele haine ţărăneşti; dimie". Mai atente la actualitatea lingvistică se dovedesc alte dicţionare: *Dicţionarul universal al limbii române* înregistrează şi sensul „uniformă purtată de puşcăriaşi", iar *Dicţionarul limbii române* (DLR, Litera Z, 2000), *Micul dicţionar academic* şi *Dicţionarul explicativ ilustrat* furnizează detalii descriptive din belşug: „îmbrăcăminte specială pentru deţinuţi, confecţionată dintr-un postav subţire, cu dungi albe şi gri (sau maro), late şi dispuse vertical, astfel încît cele două culori să alterneze".

Dicţionarele nu oferă atestări mai vechi ale specializării cuvîntului (care apare în dicţionare ca avînd origine necunoscută), riscînd să sugereze că ar fi vorba de o extindere semantică relativ recentă. De fapt, *zeghea* are o respectabilă tradiţie în terminologia carcerală: în regulamentele din secolul al XIX-lea, cuprinse în antologia lui I.M. Bujoreanu – *Colecţiune de legiuirile României* (1873), termenul e folosit de mai multe ori. Într-un *Regulament general pentru arestele districtuale din toată ţara* (1864), semnat de M. Kogălniceanu, termenul era cuprins într-o descriere a vestimentaţiei impuse în închisoare: „Îmbrăcămintea fiecăruia arestat se compune (1) de o zeghe, de o pereche de nădragi, de o căciulă, (2) de două cămăşi şi o pereche ismene, (3) de o pereche de opinci". Descrierile diferă parţial de imaginea prototipică de astăzi, în care zeghea (ca emblemă a întemniţării) este *vărgată* sau *în dungi*. Textul legii chiar atrăgea atenţia asupra unor stigmatizări inacceptabile: se interzicea „tot tratamentul sau toată îmbrăcămintea ce închide un caracter batjocoritor, precum rasul, îmbrăcatul în două culori, ţinerea în butuci". Cu doi ani în urmă, în *Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare şi de binefaceri din România* (1862), erau deja excluse „hainele jumătate de un culor şi jumătate de altul" şi se preciza nuanţa neutră a vestimentaţiei: „un sucman ordinar sur, o pereche de berneveci de sucman sur şi un bonet (...) de sucmanu sur". Termenii învechiţi sau ieşiţi între timp din uz *(sucman,* variantă de la *suman,* „haină de postav" sau pur şi simplu „postav"; *berneveci* – „pantaloni ţărăneşti largi") stau alături de semne ale modernităţii, de împrumuturi care erau recente în epocă, încă nefixate ca ortografie sau oscilînd între diverse forme de plural: deţinuţii urmau să mănînce *legumi* sau *legumuri* („pregătiri cu legumi"; „bine asesonate cu legumuri iuţi") şi să facă, mai exact să *ia* un *duşi* (evident, calc după franceză: *prendre une douche):* „în toată săptămîna, vara, arestatul va lua cîte un duşi". (Existau şi alte instrucţiuni igienice: „tot arestatul va fi dator să se spele în toată dimineaţa pe mînă şi obraz, să se peptene pe cap"; „pe cel ce se va vedea cu mînile lipoase se va condamna la o zi de post cu malai"). Amestecul de rudimentar şi modern în aspectele practice ale vieţii de închisoare corespunde foarte bine amestecului de cuvinte vechi şi noi din limbajul textului juridic. Deţinuţii dormeau, nu tocmai comod, pe *tufecuri (tufec,* definit în text ca „pernă de paie", e un cuvînt de origine rusă, înregistrat în DLR şi cu sensul „saltea") şi pe *matraţi* sau *matraţe* (din germanul *Matratze,* „saltea", în DLR): „fiecare arestat (...) va avea (...) o *matraţie* de paie neînseilată şi un *tufec* sub el"; „toate *tufecurile* şi *matraţile* vor fi schimbate odată în trei luni"; „Rogojinile şi paiele din *tufecuri* vor fi reînnoite de cîte ori se va simţi trebuinţa". Vocabularul recomandărilor etice şi al explicaţiilor psihologice e mult mai transparent decît cel al obiectelor, chiar dacă ilustrează aceeaşi instabilitate a formelor şi a sensurilor: aflăm din regulament, de exemplu, că preotul confesor „va aduce pe nesimţite pe arestantul de a suferi şi a se deprinde cu regulele, cu rînduelile ce mărginesc voinţa lui cea sburdalnică". Viziunea e în esenţă modernă şi corectă, dar notele arhaice ale lexicului îi adaugă un pitoresc neintenţionat: „să nu se debite de guardieni sau amploaiaţi subalterni cuvinte proaste, injurii murdare şi batjocoritoare. Astfel să se ţie o atmosferă totdeauna curată în jurul corumptului spre a curăţi sufletul lui de duhurile cele trecute".

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

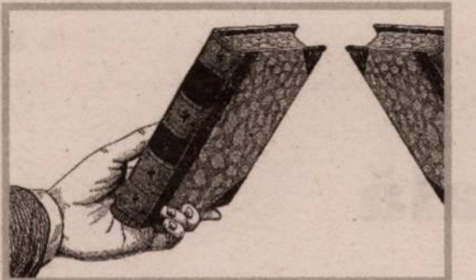

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Biiiip the system!

Pe la începutul anilor '90 am fost săltat în grad: trecut de la seminar la curs. Pentru că eram începător, mi s-a dat sala cea mai antipatică din facultate: 408. O sală de vreo sută de locuri, dreaptă, abia vedeai pînă în ultimele bănci şi trebuia să strigi zdravăn ca să fii auzit, aşezată sub acoperiş. Vara curgeau apele pe noi toţi ca la baia turcească. Şi mai avea pe atunci sala asta ceva special. Cineva scrisese pe parchet, cu majuscule de vopsea albă cam de jumătate de metru şi mai bine, chiar pe mijloc, între rîndurile de bănci, *Fuck the system*. Bănuiesc că nu fusese vreun profesor, deşi, mai ştii? Era o senzaţie aparte să-ţi rosteşti prelegerea plimbîndu-te în sus şi în jos de-a lungul lozincii. Mai tîrziu s-a dat parchetul la raşchetat şi a dispărut. Memoria se curăţă însă mai greu.

Am stat zilele trecute de vorbă cu o colegă care căuta un umăr pe care să poată plînge. (De ce umerii mei ar fi fost mai buni decît ai altora pentru treaba asta e deja altă poveste.)

Se văieta de felul în care se desfăşoară colocviile de admitere la gradul I – mai degrabă o formalitate, precum se ştie, atîta vreme cît se întîmplă rarisim ca vreun candidat să fie respins. Se plîngea de felul în care se desfăşoară practica pedagogică a studenţilor – tot o alba-neagra, ce depinde sută la sută de bunăvoinţa şi de priceperea mentorului şcolar căruia aceştia îi sînt repartizaţi.

Contează aici mai puţin dacă avea sau nu dreptate. Oricum, atît formarea iniţială a profesorilor, cît şi mecanismele avansării lor în carieră par să fi rămas încremenite în veşnicia cutumei, iar încercările sporadice de a remedia ceva în privinţa lor – precum, de pildă, condiţionarea intrării la catedră de absolvirea unui masterat didactic şi de un an de practică monitorizată în şcoală, prevăzute în Legea educaţiei din 2011 – au fost abandonate încă dinainte de a fi probate. Altceva a fost şocant pentru mine. Colega mea, desemnată să se ocupe de astfel de activităţi, îmi mărturisea impasul moral în care se află, simţind că e pusă în postura de a „cauţiona sistemul".

„Sistemul". Cuvînt larg şi apăsător. Îmi amintesc de un premier, profesor de economie, care s-a retras din funcţie declarînd că „l-au învins structurile". Ce vor fi fost acelea, rămîne de ghicit. Limpede e, însă, că „structurile" reprezentau piesele componente ale „sistemului".

Cine deranja ora
era chemat la catedră cu arătătorul.

„Sistemul de învăţămînt" se bucură chiar de o definiţie formală, undeva pe la începutul aceleiaşi Legi a educaţiei. Dacă vă lipseşte pregătirea juridică, n-o căutaţi. N-o să vă luminaţi defel. „Sistemul" e prezenţa nebuloasă care te înghionteşte din toate părţile. E motivul insondabil pentru care lucrurile se petrec cum se petrec. *Natura naturans:* legea nevăzută care spune ghindei să se facă stejar, iar profesorului – cadru didactic. Şi lui Hegel – să ne explice cum e cu necesitatea înţeleasă. Dar uite că natura noastră e mai puţin înţeleaptă decît cea naturală şi sistemul, pe post de Stoa, ne îmboldeşte, din contră, la rebeliune.

Ziceam mai demult că principalul motiv pentru care cineva alege cariera didactică – dacă e vorba într-adevăr de o opţiune, şi nu de a lua ce se întîmplă să fie la îndemînă – e libertatea pe care ţi-o dă această meserie. Este probabil şi motivul pentru care profesorii au un potenţial anarhic redutabil.

Îmi amintesc de profii din şcoală, pe care i-am iubit şi i-am admirat. Toţi erau, fiecare în felul său, atipici, săriţi din ştanţă. Profesorul de anatomie din generală, Zanvetor, despre care se zvonea că ar fi fost mutat disciplinar de la Universitatea din Iaşi – *se non e vero, e ben trovato* – s-a instalat în clasă ca un satrap oriental. Cine deranja ora era chemat la catedră cu arătătorul, fără cuvinte, şi, într-un ritual zîmbitor, i se scutura urechea la vedere, în timp ce, pe sub catedră, primea un şut la ţurloaie. Cîteva săptămîni a trebuit să învăţăm pe dinafară sistemul osos, sistemul muscular şi cel circulator. Eram ascultaţi la fiecare lecţie, iar cine se încurca primea cadou cîte un 3. Manierat, afabil, Zanvetor trona peste liniştea de mormînt din clasă. Apoi, pe nepusă masă, vestea cea mare: acum, că ştim cum stau oasele, muşchii şi venele în corp, am terminat-o cu toceala. Începem explorarea. Lecţia numărul 1: de ce murim? Mai exact, de ce, biologic vorbind, nu putem trăi veşnic? N-am să uit în veci ora aia – şi nici pe cele care i-au urmat.

Îi răspund colegei mele întristate că ultimul lucru de care aş suspecta-o e că ar „cauţiona sistemul". N-o cred în stare.

Într-o preacinstită dimineaţă de luni abia apucasem să-mi iau în primire biroul de la Decanat cînd mă trezesc cu o echipă de reporteri dînd buzna înăuntru. Îi întreb cu ce pot să le fiu de folos, iar ei mă întreabă ce se aude cu greva. Care grevă? – îmi vine să duc mai departe lanţul întrebărilor, dar îmi dau seama că nu se face. Aşa că, pe ocolite, aflu că se declanşase o grevă în Universitate – studenţi? profesori? şi una şi alta? – iar ei voiau să ştie poziţia Facultăţii de Litere. Le răspund, doct, că există de mai multă vreme o serie de insatisfacţii justificate, nu numai între studenţi şi cadre didactice, ci şi la nivel instituţional şi, pe măsură ce explic, mă loveşte un gînd: eu, de fapt, ca decan, reprezint odiosul patronat, nu-i aşa? Şi, odată cu acest gînd, ideea salvatoare: e mai bine să meargă la sindicat, pentru că el e singurul abilitat să gestioneze o grevă. S-a făcut lumină. Singura problemă ar mai fi că la Litere n-avem sindicat. Şi-mi ţiuie în minte: *Biiiip the system!* Jurnaliştii îşi strîng lucrurile şi pleacă, şi eu pe urma lor. Unde mă duc? – mă întreabă secretara. La grevă, unde altundeva?

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

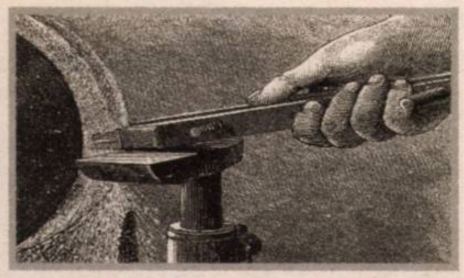

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Europa aduce sărăcie?

– cazul balticilor și al României –

Săptămîna trecută, pe 11 martie, s-au împlinit 25 de ani de la declararea independenței de către Lituania, moment marcat așa cum se cuvine la Vilnius și peste tot în mica republică de la Marea Baltică. În mai, 1990 Letonia înainta o declarație de independență, dar cele trei state baltice, incluzînd și Estonia, aveau să devină cu adevărat independente de-abia în august 1991. Între timp, Lituania trăise deja un episod tragic. În ianuarie 1991, Mihail Gorbaciov, proaspăt laureat al Premiului Nobel pentru Pace, trimitea trupe speciale la Vilnius pentru a înăbuși mișcarea de independență. Ciocnirile s-au soldat cu 14 morți.

Desigur că momentele din urmă cu 25 de ani contează enorm pentru moralul colectiv, acum, cu noile amenințări din partea Rusiei. De altfel, Lituania a și anunțat recent reluarea recrutărilor obligatorii. Un gest care aduce schimbări practic imperceptibile în balanța strategică, dar cu un puternic caracter simbolic.

Și, pînă la urmă, Lituania are ce apăra, la fel ca Letonia și Estonia. Apără o poveste de succes, avînd ca repere aderarea la NATO, Uniunea Europeană și zona euro.

Republicile baltice erau, oricum, cele mai avansate, economic și social, de pe întreg cuprinsul Uniunii Sovietice. Conform unei recente analize publicate de Bloomberg, citînd date ale Băncii Mondiale, Lituania deținea atunci supremația între republicile sovietice, avînd un PIB/locuitor de circa 9000 de dolari. În 2013, depășea 25.000 de dolari, aproximativ la fel ca Estonia, în timp ce Letonia înregistra în 2013 un PIB/locuitor de peste 22.000 de dolari, plecînd, în 1990, de la un nivel de circa 8000 de dolari, cam la fel ca și Estonia.

Cifrele sînt însă și mai semnificative dacă este să le comparăm cu cele din dreptul unor alte state independente din regiune, foste componente ale URSS. Ucraina, de exemplu, care pornea în 1990 de la un PIB/locuitor de circa 7000 de dolari. În 2013, deci înainte de declanșarea războiului, de-abia dacă depășea cu puțin nivelul de 8700 de dolari. Cu adevărat șocant este cazul Republicii Moldova: de la 4100 de dolari pe locuitor, în 1990, de-abia atingea 4600 de dolari în 2013. O stagnare sau mai degrabă o sărăcire în termeni reali, dacă ne gîndim că distribuția avuției naționale a Republicii Moldova (ca și a Ucrainei, de altfel), este în zilele noastre grav distorsionată de oligarhi și rețelele de corupție.

Succesul statelor baltice în comparație cu dezastrul Moldovei și al Ucrainei spune totul despre ce a însemnat orientarea fermă spre valorile occidentale, în comparație cu atitudinea ambivalentă, de „zonă gri“. Una este să crești de două ori și jumătate într-un sfert de secol, și alta să te menții cam la același nivel, în condițiile în care avuția și așa subțirică se duce în mare parte către un grup restrîns de profitori. Cum rămîne atunci cu teoria, puternic vînturată azi prin Republica Moldova, cum că orientarea proeuropeană duce la sărăcirea țării? Statele Baltice dau exact exemplul invers.

Dar poate se va spune că Lituania, Letonia și Estonia erau bogate din start, că oricum plecaseră la drum de pe poziții avantajoase și că, în realitate, e imposibil să-ți depășești condiția, așa cum nu-ți poți întrece umbra.

Aici contraexemplul vine chiar din România. Cu un PIB per capita de circa 5100 de dolari, eram, în 1990, cu puțin mai bogați decît cei de dincolo de Prut, dar în mod clar mai săraci decît ucrainenii. Și mai era ceva: în 1990, România pășea în lumea nouă traumatizată de o Revoluție sîngeroasă și plină de întrebări neelucidate, după decenii de îngheț ideologic total și de propagandă susținută. Moldovenii și ucrainenii aveau deja, în acel moment, cîțiva ani de exercițiu al dezbaterii publice, datorită politicii de glaznost și perestroika a lui Gorbaciov. Dar asta nu i-a ajutat prea mult.

Azi, cu un PIB per capita de aproape 19.000 de dolari, România este la mare depărtare de Moldova și Ucraina. Oricîte greșeli a făcut în ultimul sfert de secol – și a făcut destule! –, România nu a renunțat la orientarea spre Europa și NATO.

Iar asta se vede. Și, din păcate, realitățile politice din regiune amenință nu doar să conserve diferențele, ba chiar să le adîncească.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la Money Channel TV.*

■ ■ ■

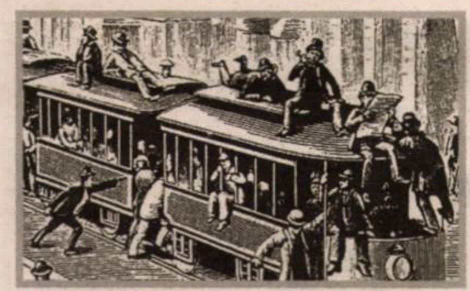

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Sminteli, smintiți, smintitori

În Vechiul Testament, sminteala echivalează cu îndepărtarea de la Dumnezeu, cu nerespectarea poruncilor Lui. În Noul Testament, mai există un sens al smintelii: incapacitatea de a înțelege mesajul lui Hristos, opacitatea surdă la chemarea Lui sau, după caz, înțelegerea lui eronată. Păcatul cel mare al smintelii nu cade, însă, atît de greu asupra celui smintit cît asupra celui care sminteşte. „Smintelile trebuie să vină, dar vai omului aceluia prin care vine sminteala!“, zice, la un moment dat, Mîntuitorul. Sminteala ca eroare de judecată este firească în sensul că sîntem, prin natura noastră, vulnerabili la ea – cel care o propagă, însă, se plasează sub cea mai grea vinovăție.

În vremurile noastre, sminteala înseamnă mai degrabă nesăbuință, pierderea judecății cît de cît prudențiale, rătăcirea minților, tulburarea cu accente violente sau, măcar, amenințătoare, confuzia cu pretenție agresivă de claritate, chiar dacă DEX-ul ne spune un pic altceva. Ca să precizăm și mai exact sensul prin identificarea antonimului, aș spune că sminteala este exact opusul bunului-simț, chiar așa, cu toată imprecizia acestei frumoase categorii. De fapt, tocmai imprecizia bunului-simț hrănește sminteala. Căci sminteală este să se uite doi oameni la același lucru și să vadă, fiecare, cu totul altceva. Nu mă înțelegeți greșit – știu că orice privire e subiectivă, în fond, și că splendoarea lumii constă tocmai în diversitatea infinită prin care ea se înfățișează ochilor mei, ai lui, ai ei, ai dumneavoastră. Dar să privești același lucru și să spui despre el, convins pînă la strangularea celuilalt, că e alb cînd celălalt îl vede negru, e sminteală. Și tot sminteală este să spui despre același lucru acum că e alb și peste o oră că e negru.

Smintitorii sînt mai speriați de DNA
decît de culpe atît de subtile.

În ultimele luni, ceea ce cred oamenii de la televizor despre acțiunile Direcției Naționale Anticorupție este exemplar pentru sminteală. Antena 3 și ceilalți voiculescieni ori pontiști au considerat mereu că este o instituție monstruoasă, echivalentă poliției politice, făcută anume ca să servească tirania lui Băsescu. Seri întregi, la Antena 3 ori la RTV, se făceau colocvii ample pentru a dovedi cît de absurde sînt comunicatele DNA și cît de nerelevante sînt stenogramele incriminatoare. Cînd DNA a acționat împotriva băsiștilor, s-a schimbat foaia. Citatele din comunicatele DNA ori din stenograme erau literă de evanghelie, probe irevocabile ale adevărului absolut. Cînd DNA explica cum a furat Voiculescu sau cumnatul premierului era poliție politică împotriva celui mai mare luptător pentru libertate de pe cuprinsul patriei sau hărțuială politică împotriva celui care, iată, repară România după ce stricat-o de tot Băsescu și ai lui. Cînd același DNA explica traficul de influență al lui Mircea Băsescu ori mecanismul banilor negri din visteria campaniei lui Băsescu din 2009 spunea adevărul adevărat, curat, limpede.

O altă mare sminteală este transmiterea insistentă a mesajului că lupta împotriva corupției celuilalt (mereu a celuilalt!) este țelul suprem al nației. Lupta anticorupție văzută ca mijloc pentru lovirea adversarului este sminteala la modă zilele astea – recunosc, e o sminteală meschină, dar de asta sînt în stare oamenii noștri politici. Însă această vinovăție este atît de grea și atît de mare, încît nimănui nu-i pasă de ea. Smintitorii sînt mai speriați de DNA decît de culpe atît de subtile. Să fure și să ajungă la pușcărie, el ori stăpînul său, pare coșmarul absolut al smintitorului. Un om care face politică ar trebui să fie cel mai atent la felul în care influențează destinul colectiv. E infinit mai grav să n-ai habar cum să aperi țara în fața actualei agresiuni ruse ori să semeni ură pentru a recolta voturi decît să ungi o licitație și să-ți tragi și tu o șpagă de cîteva zeci de mii de euro. Dar, pentru politicianul român, erorile de competența DNA sînt mai cumplite decît cele de competența istoriei. Mare sminteală! Căci politicianul corupt este extrem de periculos, dar cel incompetent, tîmpit sau incult este cel puțin la fel. De altfel, politicianul pe care îl sperie DNA, dar îl doare-n cot de urma pe care o lasă în istoria poporului său exprimă o opțiune actuală vast majoritară.

E drept, indiferența poporului față de propriul viitor este egalată doar de incompetența sa în aceeași materie. Poporul față de care politicianul e indiferent ține aproape de politician. Cele mai cumplite greșeli din istorie nu le fac nici marii criminali, nici liderii samavolnici și sîngeroși, ci popoarele, prin deciziile pe care le iau, prin urletele ori prin tăcerilor lor, urmînd ori nu pe unul sau pe altul. Și cum popoarele nu răspund niciodată pentru erorile pe care le comit, de ce le-ar păsa de aceste grozave erori? Acest spirit al intransigenței cu mica găinărie și al ignorării catastrofalelor greșeli istorice se simte în politicianul român de azi. Și asta este o colosală sminteală!

Orice ar fi acest principiu al dezordinii și al nebuniei numit sminteală, dintotdeauna i s-a recunoscut forța de contagiune, putînd devasta chiar și teritorii în care nu este neapărat endemic. În ultimii ani, sminteala românească a dobîndit o nouă dimensiune. Sub ochii holbați de nervi ai poporului, politicienii merg la televizor, fiecare pe unde poate, și smintesc lumea cu neputințele lor musculoase. La noi, politica însăși a devenit sminteală. Și ultima formă a ei este remarcabilă: discursul tuturor politicienilor îi atacă pe politicieni. De la mare la mic, politicienii au căpătat obiceiul de a vorbi rău despre „politicieni“. Politicieni contra politicienilor, indivizii contra speciei căreia îi aparțin, pare a fi noua mantră de smintit poporul. De parcă nu ar fi suficient de smintit deja.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Prezumţia antisistem

Cum aş putea ignora „campania anticorupţie“? Cum ar putea oricare dintre concetăţeni să nu o bage în seamă? DNA-ul atinge cote ameţitoare de popularitate, televiziunile de ştiri relatează non-stop. Am observat chiar o oarecare blazare, în ultima vreme. Dacă, acum vreun an, atmosfera din studiouri era fie orgasmatică, fie funerară, în funcţie de orientarea politică a postului şi de numele arestatului, acum atitudinea pare mai degrabă resemnată. Că e „de-al nostru“, că o fi „de-al lor“, să nu ne bucurăm sau întristăm prea tare, că nu se ştie pe care îl ridică mîine.

Uriaşa majoritate a românilor se bucură. Apreciază revenirea timpurilor lui „Ţepeş-Doamne“ care era (şi) un soi de Codruţa Kövesi la timpul lui. Deşi nu neg că simt o oarecare satisfacţie cînd urmăresc cotidiana agendă a procurorilor, nu aceeaşi senzaţie mă încearcă ascultînd părerile analiştilor TV sau ale şoferilor de taxi despre fenomen. Opiniile, în fond şi formă, sînt identice. Nu am reuşit încă să aflu cine de la cine le preia. Cea mai des întîlnită părere este aia cu „Bine le face, toţi sînt nişte hoţi, mama lor…“. Băgatul la grămadă al tuturor suspecţilor şi dosarelor are o singură calitate: este simplu de comunicat. Nu cere mult discernămînt, nu solicită o documentare minimală sau ceva cultură generală. Poate produce, însă, multe daune colaterale, neplăcute şi periculoase, în opinia mea.

Se amestecă hoţia pentru sine, cea pentru partid şi dauna produsă din calcul politico-economic greşit, fără legătură cu corupţia. E drept, în oricare situaţie vorbim despre atentat la avuţia publică. Asta nu înseamnă, însă, că tratamentul ar trebui să fie identic. În plus, comunicarea instituţională a DNA ba oferă publicului interceptări telefonice cu kilogramul, ba este de o opacitate încăpăţînată, bazîndu-se pe prevederi legale imbatabile. Cu alte cuvinte, zic că s-a constituit un „grup comunicaţional organizat“ între procurori şi ziarişti: şi unii, şi alţii caută audienţă şi popularitatea. Să zicem că acesta ar fi un preţ mic de plătit pentru primenirea şi însănătoşirea generală a societăţii, prin aducerea între limite mult reduse a marjei de corupţie din banii publici.

„Toţi sînt nişte hoţi“ are o parte de adevăr.

Din păcate, apar şi alte efecte neplăcute. Primul, constatat de cam toţi furnizorii de produse şi servicii români sau străini, este că gradul de activitate al administraţiei pare încetinit, de parcă funcţionarul mediu din sectorul achiziţii-contractări, în loc să semneze un contract sau o licitaţie, stă şi se scarpină cu pixu-n cap, imaginînd orice pretext posibil pentru a evita o decizie. Aş socoti, de asemenea, că utilizarea cătuşelor televizate, indiferent de speţă, reprezintă un mare risc, pentru însăşi Cauza Anticorupţie. Se ştie, inflaţia produce depreciere, scăderea valorii, banalizarea.

„Toţi sînt nişte hoţi“ are o parte de adevăr. Există politicieni veroşi în toate partidele, indiferent de culoare. Asta nu înseamnă, însă, că toţi politicienii fură sau complotează întru propria prosperitate, în dauna celei publice. Este un amănunt care trece în plan secund, ceea ce poate aduce alt necaz, ceva mai mare: creşterea popularităţii curentelor antisistem, a celor care mizează pe dezamăgirea electorilor şi pe sporul de neîncredere în sistemul parlamentar în sine. Am avut deja cîteva tentative: Dan Diaconescu (acum, în puşcărie) şi C.V. Tudor (acum, pe unde o fi…). Primul şi-a îndeplinit rolul istoric, prin dispersarea modelului OTV înspre televiziunile de ştiri. Celălalt a reuşit să compromită într-o foarte bună măsură istericalele naţionaliste din viaţa publică. Spre deosebire de vecini (Ataka, Jobbik, Syriza), românii par a fi acum imuni la populismul de partid. Am avut însă, de curînd, o modificare legislativă care va permite apariţia unor partide mici, avînd baza electorală mult redusă, ceea ce, combinat cu televizarea zilnică a cătuşelor, mă face să presimt apariţia unei formaţiuni populiste, cît de curînd. Nu pot spune că perspectiva mă linişteşte. Clamata „primenire“ a clasei politice (dorită şi cînd cu votul uninominal) nu va aduce nimic bun dacă se va produce doar prin invocarea relativ ipocrită a prezumţiei de nevinovăţie în timpul defilării cătuşelor la televizor.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

un sport la Răsărit

În clasamentul FIFA / Coca-Cola, naţionala de fotbal a României a ajuns pe locul 14, la trei locuri în urma Spaniei şi cu trei locuri înaintea Angliei. Pe locul 13 e Costa Rica. Păi, nu cumva ăsta e clasamentul Pepsi?

Oricum, e cu mult gaz adăugat ca să pişte la limbă. Dar să nu scoatem din teacă instinctiv pesimismul. Acest clasament e realizat pe baza rezultatelor, după o formulă destul de simplă care ţine cont de valoarea echipelor. Un succes e cu atît mai valoros cu cît adversara e mai bine plasată. După aceeaşi schemă sînt cuantificate egalurile şi înfrîngerile. Iar România n-a pierdut în ultimul an şi jumătate decît un meci din *play-off*-ul mondial cu Grecia şi un amical cu Algeria. Atît. În rest, numai bine. Inclusiv egalul cu Argentina care face, după logica expusă, cît o victorie. Evident că această ierarhie nu ţine cont de popularitate ori de impresie artistică. Aşa se face că Belgia e în faţa Braziliei (în fine, o Brazilie extrem de non-braziliană mai nou), iar Columbia e departe înaintea Spaniei. În plus, ne ajută din perspectiva asta şi faptul că n-am participat la Cupa Mondială, de unde unii au ieşit şifonaţi rău. Vestea neplăcută e că, pe cît de repede poţi urca, pe atît de iute cobori. Naţionala e cocoţată acum pe o poziţie care nu-i aduce mare lucru în cazul unei victorii cu Feroe, dar care îi poate cauza grav la orice pas greşit. Iată la ce foloseşte acest clasament: ne arată că am ajuns undeva şi că trebuie să ne asumăm acest statut. Ca rezultate şi ca joc. Unii zic că nu se poate, la nesfîrşit, primele faţă de cel din urmă. Dar, la noi, ştim: e posibilă, ba chiar probabilă, mintea cea de pe urmă. Care nu scapă nici o turmă.

Radu NAUM

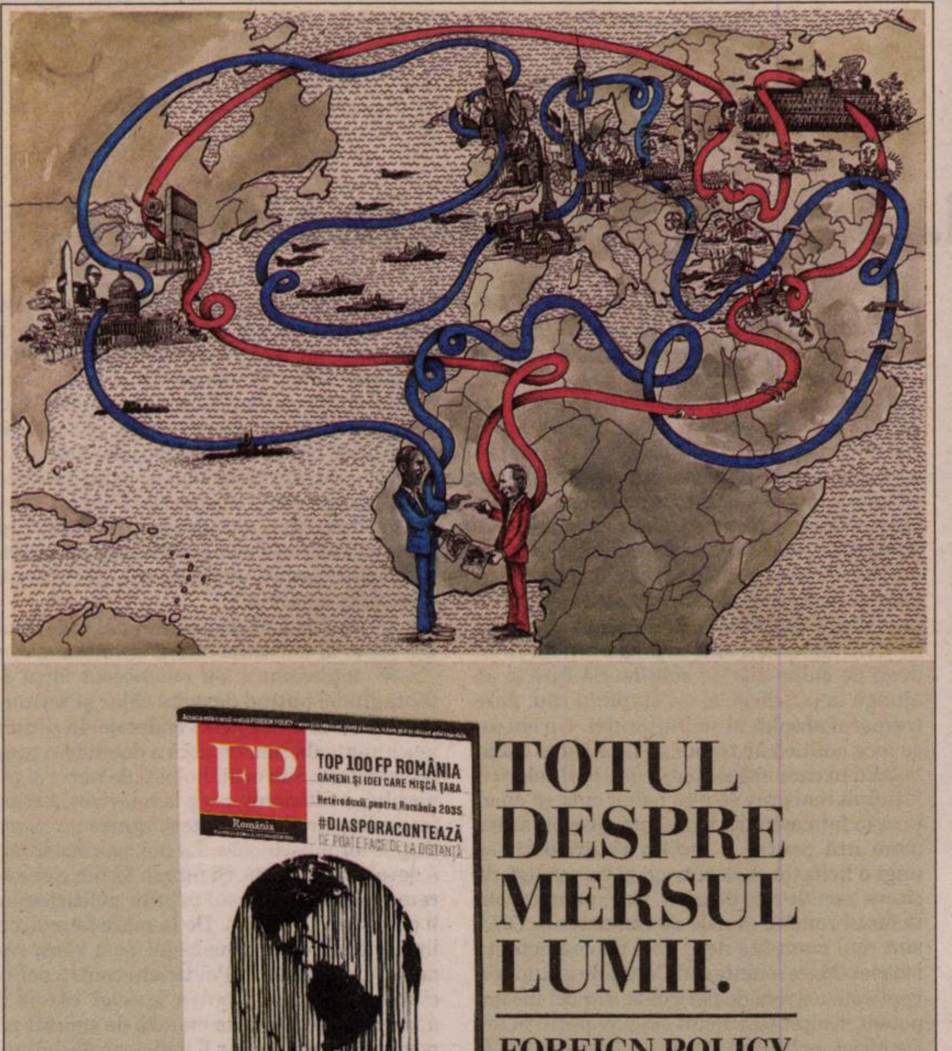

PUBLICITATE

FP
TOP 100 FP ROMÂNIA
OAMENI ŞI IDEI CARE MIŞCĂ ŢARA
Heterodoxii pentru România 2035
#DIASPORACONTEAZĂ
CE POATE FACE DE LA DISTANȚĂ
TREI POVESTIRI DIN VREMEA ÎNCĂLZIRII GLOBALE

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY.
Politică globală, economie şi idei

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAŞI.

DOI DINTRE EI PREZINTĂ

CRONICA CÂRCOTAŞILOR
PRIMA TV
Crede în tine!

MIERCURI 20:30

/Carcotasii

www.carcotasii.ro

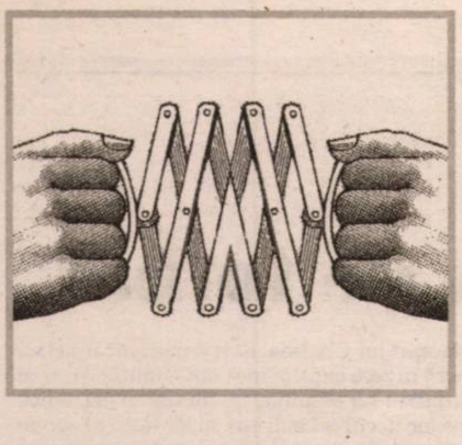

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Bucureștenii și-au pierdut relația emoțională cu orașul“

– dialog cu Teodor FROLU –

*Este arhitect și conduce de 20 de ani DC Communication. **Teodor Frolu** crede că formula „Micul Paris“ i se potrivește Bucureștiului nu pentru că are cîteva clădiri monumentale asemănătoare cu cele din Paris, ci pentru că are o „scară umană foarte plăcută“. Așa încît se implică, de ani buni, în proiecte de dezvoltare urbană pentru București.*

© E. Enea

De unde provine, în activitatea dvs., combinația între arhitectură și comunicare?

Dacă vrei să fii un arhitect bun, trebuie să înțelegi lumea și să interacționezi cu cei din jurul tău. Am oscilat între a fi un organizator de evenimente și a mă ocupa de partea „clasică“ a arhitecturii, adică a desena și a gîndi în forme. Din această dorință de interacțiune decurge și implicarea mea în proiecte. Cetățeni sîntem cu toții, dar e nevoie de o parte activă care să observe, să se implice și să încerce să și schimbe ceva. De obicei, cînd spui că faci comunicare și PR, te gîndești la o persoană care știe să îmbrace totul în cuvinte frumoase, să ambaleze frumos, dar ambalajul să nu conțină mare lucru. Arhitectura de calitate înseamnă un conținut foarte valoros căruia trebuie să-i găsești un ambalaj pe măsură. Secretul nostru în ceea ce am făcut timp de 20 de ani în comunicare este că ne-a interesat în primul rînd *conținutul*. Cînd ai un conținut de valoare, este ușor să-l comunici. Se face o confuzie între „imagine“, partea de fațadă, și comunicarea de substanță, comunicarea valoroasă și utilă unui grup căruia i te adresezi. Poate nu e întîmplător faptul că noi, DC Communication, am asistat Comisia Europeană timp de 16 ani, din 1995, în procesul de comunicare. Această colaborare ne-a „virusat“ cumva: pentru a putea comunica, a trebuit mai întîi să înțelegem noi ce anume dorește Comisia Europeană de la România. Sigur, uneori limbajul CE este birocratic, dar obiectivele și politicile sînt foarte logice.

Despre CE se spune că adesea nu e un bun comunicator și că folosește excesiv un limbaj birocratic. V-a fost greu să „traduceți“ acest limbaj pe înțelesul oamenilor?

Nu este greu, dacă dai deoparte limbajul care se referă la regulamente și concepte și încerci să înțelegi ce aduce valoros pentru societate. Problema Comisiei este că se ocupă de foarte multe lucruri și are beneficiari de foarte multe categorii. Apare astfel o avalanșă de informații; societății românești i-a fost destul de greu să „traducă“ această mare cantitate de informație. Dar e clar că s-a produs o evoluție. Dacă s-a schimbat ceva semnificativ în România, se datorează în primul rînd Comisiei Europene. Cred sincer asta. În zona de urbanism și de dezvoltare a orașului, de exemplu, am auzit mulți oameni spunînd „trebuie să trecem și noi prin greșelile pe care le-au făcut și alții, e o evoluție normală“. De ce? De pildă, în problema traficului: se spune că toate capitalele europene au trecut prin „libertatea de a avea mașină personală“. Dar de ce trebuie să reluăm greșelile lor de acum 30 de ani? Marele avantaj al apartenenței la Uniunea Europeană este că ai acces oricînd, foarte ușor, la experiență, la *know-how* și, mai ales, la bani care ți se oferă tocmai pentru a nu face aceleași greșeli pe care le-au făcut alții.

Ați propus diverse proiecte pentru dezvoltarea Bucureștiului. De ce ați simțit nevoia să vă implicați în astfel de activități?

Nici unul nu a fost proiectul meu. Eu doar am încercat să coagulez niște concepte și niște studii. Experiența mea personală mă face să am, poate, o viziune diferită de a unui arhitect care e practicant în viața de zi cu zi. Eu am fost implicat în niște proiecte de reabilitare urbană și ca arhitect, și în calitate de client sau investitor. Asta m-a făcut să înțeleg altfel modul în care funcționează orașul. Uneori am niște opinii care vin în oarecare conflict cu ale unor organizații care, altfel, sînt benefice pentru oraș, pentru că pun pe masă niște soluții despre care altminteri nu s-ar discuta în spațiul public. Noi încă dezbatem ce e important și valoros pentru București. La nivel european, se vorbește despre diversitatea culturală, și tocmai acesta este avantajul competitiv al Uniunii Europene față de restul lumii. Pe de altă parte, vedem un București care renunță prea ușor la identitatea sa pentru niște construcții fără identitate.

Ce e, de fapt, valoros pentru București? Care sînt mărcile identității sale, care sînt simbolurile?

Are, vrînd-nevrînd, un simbol foarte puternic: Casa Poporului. Dar e un simbol al vremurilor trecute, chiar dacă azi avem sediul Parlamentului acolo. După 25 de ani, Parlamentul – simbolul democrației în România – se simte bine într-o clădire care are un zid de jur împrejur și o zonă de protecție de sute de metri. Așa ceva nu mai vezi, probabil, decît în Coreea de Nord. Asta spune ceva despre felul în care se raportează o instituție esențială la cetățeni. Susținem de ani de zile desființarea zidului și transformarea zonei de protecție în spațiu public: va fi un cîștig economic pentru zona aceea, nu doar un cîștig de imagine. În mintea noastră, zona centrală a Bucureștiului începe de la Dîmbovița spre nord. Tot ce e dincolo de Dîmbovița – Casa Poporului, Bulevardul Națiunilor Unite – e zonă fără viață, în 25 de ani nu a reușit să atragă investiții și public. Acest lucru nu e întîmplător. E efectul rupturii provocate de această pată neagră – Casa Poporului plus Bulevardul Unirii. Piața Unirii e cel mai circulat nod din București, e cea mai mare densitate de trafic acolo. Alături, Bulevardul Unirii e pustiu, iar magazinele de la parterul blocurilor au tot falimentat în timp, din lipsă de clienți. De ce? Pentru că e o anomalie și o greșeală a felului în care se interconectează cele două zone.

La urma urmei, de ce e atît de greu să dărîmi un zid?

Din lipsă de viziune. Noi am încercat, prin proiectele noastre, să punem în dezbatere publică niște propuneri care să rezolve această zonă. Le-am comunicat astfel încît să putem interacționa și modela acea zonă. Acesta e, de fapt, modelul actual de dezvoltare urbană. S-a constatat că planificarea urbană modernă proiectată și desenată la planșetă funcționează foarte prost din punct de vedere economic, prin comparație cu orașele dezvoltate organic, pe cale naturală. Din această cauză, în ultimii 20 de ani s-au schimbat foarte mult metodele cu care se lucrează în proiectarea orașelor. Din acest motiv, centrele vechi au devenit punctul de atracție și de interes al orașelor europene. La noi, paradoxal, am redus centrul la zece străzi, cînd, de fapt, trama urbană care dă identitate Bucureștiului este mai mare: o zonă dintre Parcul Carol și Piața Victoriei, dintre Grădina Botanică și Calea Moșilor. Zona a fost foarte afectată de demolări, dar putem reface unele lucruri.

> *„Trebuie să apară o alternativă la mașina personală – transport public de calitate ori bicicletă.“*

Dintre reperele istorice ale Capitalei, nu avem niște simboluri cu care să ne mîndrim?

Avem, dar le pierdem printre degete. De exemplu, parcurile Cișmigiu și Carol, care sînt monumente istorice. În loc să le administrăm, punem gărduleţe și panseluțe, așa că încet-încet pierdem caracterul lor istoric. Zona Grădina Icoanei e superbă, pentru că e un ansamblu de străduțe, case și grădini cu o anumită identitate. Dar cînd vine un dezvoltator și ocupă toată parcela cu un P+4, afectează calitatea și valoarea tuturor proprietăților din jur. Același lucru îl vedem în Cotroceni sau în jurul Parcului Carol, care este o zonă foarte interesantă. Sau Piața Victoriei, care astăzi este o mare intersecție și atît. În oraș, nu are nici o valoare: e doar piața din fața Guvernului. Dar valoarea acelei piețe este dată de triunghiul muzeelor: Muzeul „Antipa“, Muzeul Țăranului și Muzeul de Geologie. În mintea noastră, nu le percepem ca fiind împreună. Dar cei care le-au făcut nu le-au pus întîmplător împreună, pentru că ele dau filonul identitar al culturii tradiționale românești, bazată pe natură și pe relief. La nivel de oraș, acolo ar trebui creat un pol dedicat identității naționale.

Se vorbește mult despre traficul din București. Există un conflict între pietoni, automobiliști și bicicliști?

Pietonul și cel care stă în mașină nu sînt două persoane diferite – într-un procent foarte mare, se suprapun. Sînt, desigur și „fundamentaliști“ ai mersului pe jos, și „fundamentaliști“ ai volanului. E un conflict, dar pentru a-l dezamorsa nu trebuie reinventată roata – au găsit alții soluțiile, acum 30 de ani. Va fi o problemă continuă în oraș: într-o mare aglomerare de oameni, tot timpul apar probleme pentru a face să funcționeze orașul. Trebuie însă ca pentru fiecare categorie să fie dedicat un spațiu și să se găsească un compromis între acele spații. De exemplu, multă lume spune „îmi parchez mașina pe trotuar pentru că nu sînt parcări“. Putem explica foarte simplu: la cele un milion de mașini care circulă în București, dacă faci o parcare subterană cît tot centrul, tot nu vor fi locuri suficiente. Deci acesta nu poate fi un argument. Trebuie să apară o alternativă la mașina personală – transport public de calitate ori bicicletă. Pînă și în Copenhaga a durat vreo 20 de ani ca să-i scoată pe danezi din mașină și să-i pună pe bicicletă, nu s-a întîmplat nimic peste noapte. E o mare victorie că pe Calea Victoriei a apărut pista pentru biciclete. N-ar fi fost o mare victorie transformarea ei în zonă pietonală, așa cum s-a cerut uneori. E o greșeală și închiderea totală pentru mașini a centrului istoric. Așa cum ai nevoie de zone pietonale și de vad comercial, ai nevoie și de sîngele care înseamnă traficul, care îți dă acces peste tot. Zona Lipscăniei și străzile din jur reprezintă un pol unde se strînge foarte multă lume, dar are loc o depopulare, nu interesează pe nimeni decît parterul și etajul I. Au apărut baruri și restaurante, dar e un grad mare de falimente și închideri în fiecare an. Din punct de vedere economic, ceva nu funcționează bine acolo. Așa s-a întîmplat și în Amsterdam cu 20 de ani în urmă, cînd într-un anumit cartier au apărut numai cluburi și restaurante, ceea ce a depopulat zona de birouri și locuințe, a atras alte genuri de servicii (care sînt înfloritoare și la noi în Centrul Istoric sub numele de masaj și escortă). La un moment dat, au trebuit să intre cu buldozerul, căci era un pericol public. Pentru Centrul Istoric de la noi a existat un masterplan bine făcut de o firmă britanică, dar n-a fost respectat.

Ce vi se pare cel mai important, astăzi, pentru dezvoltarea Bucureștiului?

E nevoie de cîteva proiecte nu foarte mari, care să-i facă pe bucureșteni să se reconecteze la oraș. E dramatic, după părerea mea, faptul că bucureștenii și-au pierdut relația emoțională cu orașul. Dacă reușim să facem cîteva proiecte prin care să reconectăm cetățeanul la oraș, cetățeanul va deveni mai activ și va simți că implicarea lui e necesară și utilă. Dacă ar face acest exercițiu, administrația ar avea numai de cîștigat.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

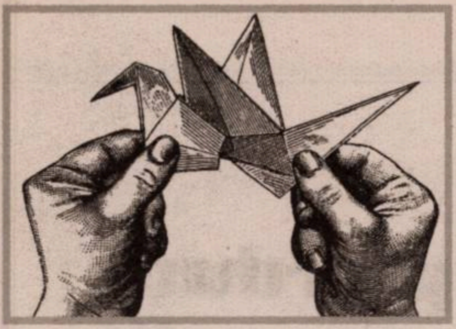

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

De la vlădică la gheata de fotbal

■ Un amic plecat de la o mare companie mi-a împărtăşit observaţiile lui. Multinaţionalele au obiceiul de a-i face pe angajaţi să se simtă mereu vinovaţi. Aceştia ba nu reuşesc niciodată să termine lucrările la timp, ba nu le fac în mod complet aşa cum li s-ar fi cerut, ba nu le-au spus clienţilor exact ce ar fi vrut şeful să le spună, ba aia, ba ailaltă… De fapt, e o adevărată tehnică de a stoarce cît mai mult de la oameni. Pe de o parte, aceştia sînt motivaţi şi încurajaţi, convinşi că firma la care lucrează e una din cele mai prestigioase în domeniu, pe de altă parte, sînt mereu împinşi să lucreze din ce în ce mai mult, în acord cu înaltele standarde şi pentru ca marea firmă să poată fi la rîndu-i mîndră de ei. O tehnică rafinată împotriva căreia e greu să rezişti. Te simţi exploatat, dar nu ai prea mult timp să te gîndeşti. Abia cînd laşi lucrurile astea în urmă începi să le vezi în adevărata lor lumină.

■ Recent, după o predică scurtă cu un uşor iz anticapitalist, parohul unei biserici şi-a sfătuit enoriaşii, pe un ton patriarhal, să strîngă rîndurile în jurul valorilor naţionale, „că vin vremuri grele“. Păi, din nişte vremuri grele parcă tocmai am ieşit. Vin altele? De unde o fi ştiind preotul? Adevărul e că, în plină domnie a consumului capitalist, cînd vrei să vinzi ceva, tehnica e să creezi întîi nevoia (sau teama) şi apoi să vinzi soluţia. Poate că enoriaşii se cîştigă precum clienţii.

■ Trebuie să recunoaştem că, uneori, societatea de consum (pe care o blamau comuniştii, cei care ne promiteau un viitor luminos) are unele scăpări. Astăzi, îmi spun cei care se pricep, vanilia care se găseşte la supermarket-uri costă vreo zece lei şi nu prea are aromă. Cică ar exista şi una mult mai scumpă (nu se ştie bine pe unde) care ar avea aroma celei pe care o ştiam din comunism (deşi poate că pe atunci gusturile noastre erau pervertite). Dar cine îşi mai aminteşte că, în epoca aceea de penurie alimentară, a fost şi o vreme în care batoanele de vanilie se dădeau în loc de rest, pe la casele alimentarelor? Ca şi creveţii vietnamezi, era un fel de bomboană pe colivă.

Aţi auzit de „şutul perfect al lui Pleaşcă“?

■ Şi cu muşeţelul am avut ceva probleme în noua societate de consum. Înainte de 1989 circula o formulă populară cu aer subversiv: „Noi, cu muşchii ca oţelul, vom culege muşeţelul“. El se găsea atunci pe marginea tuturor drumurilor şi la Plafar, şi era considerat bun la toate: de pus la ochi, contra inflamaţiilor, de clătit gura sau de făcut gargară în tot felul de situaţii, de pus la rană, de băut pentru probleme cu digestia, ba chiar şi pentru probleme menstruale şi hemoroizi… Se spunea că singurul risc al acestui panaceu ar fi fost ca el să conţină urme de urină (de pe marginea drumului). A urmat o perioadă în care muşeţelul s-a găsit mai greu în magazine şi parcă şi de pe marginea drumurilor a cam dispărut. A căzut într-un fel de dizgraţie şi nimeni nu l-a mai recomandat pentru nimic. Astăzi se găseşte, dar nu mai e ce-a fost odată. Am observat însă că prin alte ţări, mai occidentale, a continuat şi continuă să fie la loc de cinste.

■ Revenind la preoţi, mi-am amintit o imagine care m-a impresionat în vremea liceului. Dădeam o teză grea, la nu mai ştiu ce materie, şi din bancă priveam pe geamul clasei o biserică la ale cărei turle se făceau nişte reparaţii. Pe acoperiş, chiar lîngă turlă, pe un fel de cornişă destul de lată, un preot în sutană citea aşezat pe un scaun. Nu ştiu cum ajunsese acolo, dar mi-am dat seama că, de fapt, misiunea lui era să-i supravegheze pe meşterii care lucrau. Preotul citind cocoţat pe biserică mi se pare astăzi o scenă de suprarealism est-european.

■ M-a amuzat şi preotul mai în vîrstă care, la masa de după o înmormîntare, a început a-l lăuda pe Messi. Avea o mare admiraţie pentru fotbalist, despre care spunea că, dincolo de enormul lui talent, are o excepţională modestie, adică o calitate profund creştină, după cum observa el. Eram uşor uimiţi de pasiunea aceasta a părintelui, iar un mesean mai hîtru mi-a şoptit atunci că poate acesta o fi uitat deosebirea dintre Messi şi Mesia.

■ Apropo de fotbal, aţi auzit de „şutul perfect al lui Pleaşcă“? A fost un şut soldat cu gol, din partida Pandurii Tg. Jiu – Dinamo, „la prima atingere de balon“ a lui Pleaşcă, abia intrat în teren. Acel Pleaşcă rămas întins pe gazon, cîteva zile mai tîrziu, la sfîrşitul meciului cu Steaua.

■ În „fotbalul mare“, PSG s-a calificat „în dauna“ lui Chelsea, deşi parizienii rămăseseră în zece oameni încă din minutul 31, cînd arbitrul l-a eliminat pe Ibrahimovici, adică pe jucătorul cel mai bun al lor (unii ar spune cel mai fabulos fotbalist de pe planetă, mai simpatic decît Ronaldo şi mai interesant decît Messi – cel ce pare aşa modest). Ei bine, „elevii lui Laurent Blanc“ au reuşit chiar şi în aceste condiţii să se califice, făcînd de ruşine echipa teribilului Murinho (ştiaţi că numele lui complet este José Mário dos Santos Mourinho Félix?). Recunosc că m-am bucurat tare de victoria parizienilor. Nu doar din cauză că Mourinho (Félix?) mi-ar fi antipatic, ci şi pentru că nu-mi place ideea de Abramovici (ştiu, şi PSG are patroni arabi, dar de neam bun).

■ ■ ■

ready made

„Turcul: D-apoi în străinătate la noi în Turcia trebuie să te-mbraci englezeşte şi să tanghezi ca un Argentin pentru a fura colierul femeii cu care dansezi şi încă să vorbeşti frumos, ca să poţi plasa maşini de îngăurit macaroane sau să fii subsecretar de stat. Astfel punînd *calibarda* pe sprînceană, iei paratrăsnetu-n mînă şi cu cinci gologani mănînci, bei şi dormi o noapte-ntreagă la hotelul Ţiment.“

Constantin Brăiloiu şi H.H. Stahl, „Vicleiul din Tîrgu-Jiu“, în *Opere*, vol. V, de Constantin Brăiloiu, Editura Muzicală, 1981

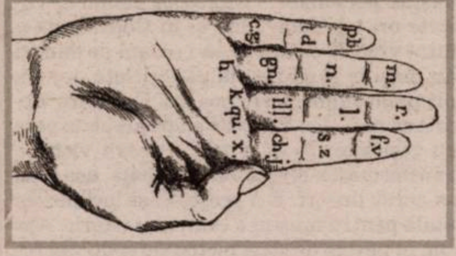

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

O noapte dintre ani

Mi-am amintit, în ultimele zile, de un Revelion petrecut acum mai bine de trei decenii. Pe atunci – cînd nu aveam mai mult de şaisprezece ani –, încă mai credeam în puterea cathartică a Revelioanelor dezlănţuite, aflîndu-mă departe de mizantropul prezentului (care nu mai tolerează, de Anul Nou, nici măcar şampania de la miezul nopţii!). La momentul cu pricina, în ciuda eforturilor făcute de mine şi de cel mai bun prieten al meu de a ne programa, din timp, o petrecere demnă de sindrofiile Messalinei, nu ştiu cum s-a întîmplat că, înainte cu vreo două zile de noaptea magică, toate angajamentele noastre posibile au căzut neaşteptat. Ajunseserăm brusc ai nimănui, sortiţi, în disperare de cauză, unei mizerabile şi devastatoare petreceri în doi (ironia stabilise ca şi familiile noastre, altfel nu foarte amatoare de mondenităţile vremii, să plece în acel an de acasă la diverse festinuri unde noi, convinşi de soliditatea propriilor aranjamente, ne anunţaserăm deja absenţa cu mare tam-tam domestic). Speriaţi de spectrul unei intoxicaţii alcoolice solitare, am început, contracronometru, o luptă inegală cu destinul. Am dat telefoane, am implorat, am promis, am făgăduit, am cerşit, ne-am vîndut sufletele şi, într-un tîrziu, am aflat izbăvirea. O rudă îndepărtată de-a prietenului meu cunoştea un student medicinist din Iaşi, care organiza un Revelion în apartamentul părinţilor săi (plecaţi, desigur, „la ţară“) şi care, datorînd ceva intermediarului, ar fi putut primi şi doi dezmoşteniţi ai soartei. Nu lipsea totuşi din „invitaţie“ precizarea, cam morocănoasă, că petrecerea se închega din „contribuţii personale“, cele cu proteine fiind la mare căutare. Nici o problemă, nu ne pierdeam noi aşa uşor în detalii. Ne-am uşurat familiile de cîteva produse din carne (din raţia cartelată pentru ianuarie), le-am ornat cu trei-patru sticle de vin, după care am pornit, în seara de 31 decembrie, printre mascaţi şi alcoolizaţi, către mirifica destinaţie de periferie (apartamentul împricinat se afla în blocurile noi – pe atunci – de lîngă decedatul astăzi Combinat de Utilaj Greu). Eram amîndoi elevi de liceu (în clasa a zecea, mai precis), iar o petrecere cu mediciniste (de ani terminali, cum ni se spusese) însemna materializarea unui „vis auriu“, vorba (intraductibilă) a fetelor de la A.S.I.A., de acum vreo cincisprezece ani.

Unii căsătoriţi. Probabil şi cu copii.

Am ajuns, după oarece bîjbîieli, în locul respectiv, unde o persoană matură (am crezut că este tatăl gazdei şi ne-am intimidat subit) ne-a primit cu un mîrîit neinteligibil, asemănător regurgitărilor produse de bebeluşi după copioase mese lactate. Se dovedi repede că omul era chiar organizatorul petrecerii. Terminase, de fapt, Medicina, fiind rezident, şi nu avea de ce să se teamă de o venire intempestivă a părinţilor, întrucît aceştia se aflau „la ţară“ de tot, acolo locuind. Imensul apartament îi aparţinea *(o, tempora,* dragi rezidenţi de astăzi!) şi, spre stupoarea noastră, omul deţinea nevastă şi copil. Copilul se afla, într-adevăr, la ţară, cu bunicii, dar soţia era foarte prezentă. Ne smulse plasele cu bunătăţi din mînă şi dispăru, cam întunecată (mi se păru), în bucătărie. Întîrziaserăm o oră, însă nu pentru că am fi vrut (plecaserăm, oricum, excesiv de devreme), ci pentru că ni se comunicase greşit (de către intermediar) momentul de debut al ostilităţilor. Prin urmare, toţi băuseră deja semnificativ şi trecuseră de aperitive (se dansa destul de intens, cînd am intrat). Maturitatea convivilor ne copleşise aproape total. Se poate ca printre ei să fi fost şi „medicinişti de ani terminali“, însă, categoric, majoritatea o formau „rezidenţii“. Cu anişori buni de practică în spate, aş fi adăugat fără să ezit. Unii căsătoriţi. Probabil şi cu copii. Obişnuiţi cu bairamurile noastre de liceeni, veniserăm îmbrăcaţi adecvat experienţelor stroboscopice, cu tricouri multicolore şi pantaloni uşor bufanţi. Eu îmi adaptasem chiar – vag, e drept – şi părul la noua modă *punk*. „Mediciniştii“ în chestiune erau la costume (drepte), purtau pantofi clasici („de mort“, cum le ziceam noi în clasă) şi priveau cruntisim către straniile apariţii ale celor doi nefericiţi intruşi. În zgomotul (nu tocmai asurzitor) al muzicii, am auzit pe cineva întrebînd gazda, distinct, cine sînt „puţoii“. Mai mult, pe măsură ce timpul trecea, printre decibeli, mi-au ajuns în urechi – la fel de discret – apelative precum „cele două putori“, „băieţeii“, „cei doi căprişori/bouleni/marţafoi/şoimi“ (ai patriei, desigur) sau „bebelanii“. Am încercat să-mi înving propria depresie, invitînd la dans o… femeie ce părea să stea cumva singură. M-a întrebat, suav, în timp ce o învîrteam serios (aşa cum învăţasem să dănţuiesc cu colegele mele) în ce clasă sînt, după care a adăugat blînd: „Vezi fiara din colţul camerei (am privit îngrozit spre un bărbat monstruos, cu privire porcină, aşezat pe un taburet – *n.m.)?* E soţul meu. Nu-i plac deloc copiii. Bine ar fi ca pînă dimineaţă să stai departe, foarte departe, de el şi de mine.“

M-am retras cu amicul pe coridorul de la intrare unde, la douăsprezece, ne-am urat reciproc, în întuneric, „La mulţi ani!“. Într-un tîrziu, tiptil, am intrat în camera cu haine (unde am descoperit, îngroziţi, „fiara“ dormind un somn agitat, bîntuit de demonii ebrietăţii), ne-am înşfăcat gecile şi am şters-o fără să ne mai luăm rămas bun. Am ajuns acasă în zori, cînd, spre bucuria mea, nimeni din familie nu revenise încă. Am luat o pernă, mi-am cufundat capul în ea şi am tras o plînsetă scurtă, eliberatoare. Aşa a început vrednicul de amintire an 1985. An în care, între altele, urma să debutez în presa scrisă.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

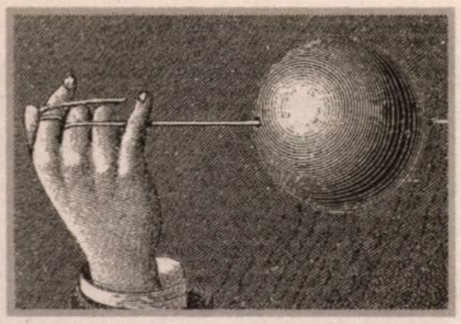

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un gest mărunt cu impact major

Agitaţie mare în Germania după apariţia, într-o emisiune televizată foarte populară, a ministrului de Finanţe al Greciei. Sute de mii de germani l-au urmărit de pe canapelele lor confortabile pe Yanis Varoufakis înfierînd politicile de austeritate şi susţinînd că Grecia ar trebui să-şi declare falimentul şi să părăsească zona euro. Pe ecrane a apărut apoi, pentru cîteva momente, un prim-plan cu Varoufakis, care spunea că ar trebui „să le arătăm germanilor degetul mijlociu“. Apoi, pentru ca toată lumea să înţeleagă ce vrea să spună, chiar a arătat nemţilor degetul mijlociu. Imaginile datează din 2013, de la o conferinţă despre criză susţinută la Zagreb. În acel moment, Varoufakis nu era ministru, ci analist economic, un comentator apreciat şi invitat adesea inclusiv de mediile occidentale să explice chestiuni de politică şi administraţie din Grecia. Imagini vechi, redescoperite recent şi difuzate în Germania într-un moment în care guvernanţii din ambele ţări încearcă să restabilească încrederea.

Probabil că la nivel diplomatic astfel de incidente nu stîrnesc neapărat nelinişte: în campania electorală, pînă şi politicienii germani fac uneori afirmaţii sau gesturi nesăbuite. (Dacă ar fi să ne amintim numai de fotografia electorală de acum cîţiva ani cu Peer Steinbrück – candidat SPD pentru funcţia de cancelar – zîmbind complice şi arătînd… degetul mijlociu). Acum, însă, apar condiţii agravante, căci imaginile cu Varoufakis sînt însoţite de un comentariu aproape germanofob şi au fost difuzate de mai toată presa germană, atingînd numeroase sensibilităţi. Un gest mărunt cu impact major. Nu pentru că germanii ar fi prea pudibonzi, ci pentru că – pe bună dreptate – li se pare culmea să suporte obscenităţi pe banii lor. Căci aşa s-a interpretat, pînă la urmă, gestul lui Varoufakis din 2013: noi, contribuabilii germani, plătim în numele solidarităţii europene pentru pagubele unei ţări falimentare, prost administrate, iar grecul ăsta ne arată degetul mijlociu… În plus, la începutul săptămînii viitoare e aşteptat la Berlin premierul grec Alexis Tsipras. E greu să începi un dialog cu cancelara Angela Merkel despre criza datoriilor şi soluţiile propuse de Germania pe fondul vacarmului mediatic produs de gestul unui coleg de cabinet.

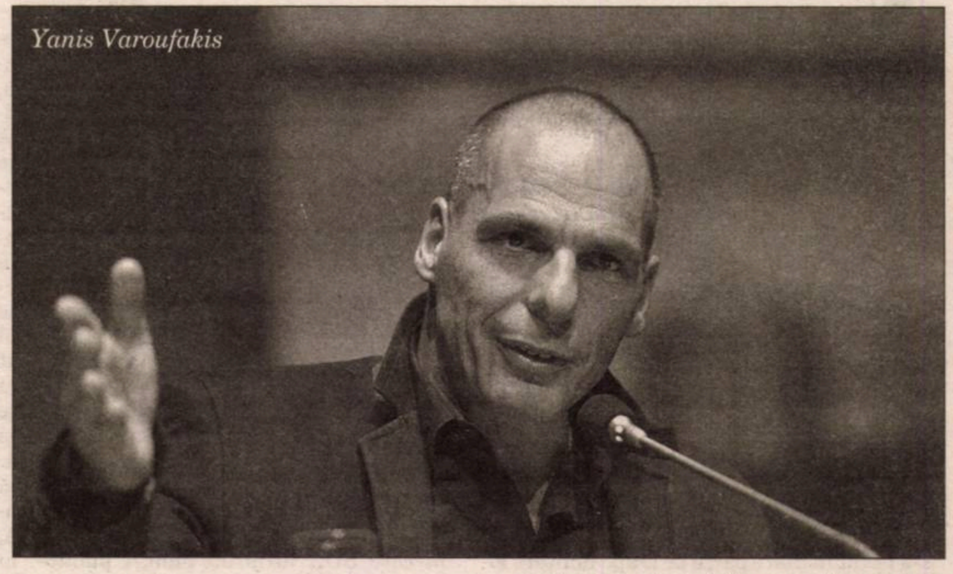
Yanis Varoufakis

De la preluarea mandatului de premier, acum două luni, dezbaterea pe tema datoriei publice a Greciei a escaladat. Tsipras a venit la guvernare pe baza unor promisiuni de renunţare la politicile de austeritate recomandate de troica Fondul Monetar Internaţional – Banca Centrală Europeană – Uniunea Europeană. Guvernul vrea, de fapt, să continue să se împrumute pentru a-şi acoperi cheltuielile, dar să încetinească sau să anuleze reformele. Pe de altă parte, în ultima săptămînă au crescut şi tensiunile între Atena şi Berlin după ce înalţi oficiali guvernamentali, apoi Tsipras însuşi au cerut Germaniei plata unor despăgubiri în valoare de 500 de miliarde de euro pentru prejudiciile produse în cel de-al Doilea Război Mondial; mai precis, e vorba de valorile furate în timpul Războiului, de compensaţii pentru distrugerile produse, de „creditul de ocupaţie“. (Germania, evident, nu e dispusă să negocieze nimic din aceste solicitări.)

„Să le arătăm germanilor degetul mijlociu.“

Pînă la întîlnirea de săptămîna viitoare cu Angela Merkel, premierul Tsipras vrea să obţină la nivel european promisiuni ferme pentru o prelungire a programelor europene de ajutor.

Acesta e contextul în care publicul german descoperă imaginile cu ministrul Yanis Varoufakis arătînd degetul mijlociu. Şi e firesc ca mai toată presa să-i acorde atenţie. Şi îndatorat, şi fudul – asta e ceva ce nemţii nu pot înghiţi prea uşor. Varoufakis însuşi spune că gestul nu îl reprezintă, că filmul a fost „manipulat“, că degetul mijlociu a fost adăugat la montaj, că presa i-a denaturat prin exagerare afirmaţiile etc. Nu există nici o dovadă de manipulare, afirmă specialiştii germani care au analizat filmul. Nişte scuze din partea ministrului de Finanţe ar fi fost, cu siguranţă, mult mai utile.

■ ■ ■

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 MARTIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia
Lenin
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL MAI PUŢIN CUNOSCUT
Românul Vraciu, spaima japonezilor în Pacific
9,99 lei
ODISEEA TRENULUI PLUMBUIT CU CARE S-A ÎNTORS LENIN ÎN RUSIA
Viaţa şi aventurile lui Ragnar Lodbrok
BROADWAY
CUM S-A TRANSFORMAT O STRADĂ DIN MANHATTAN ÎN LEGENDĂ
Ultimele ofensive ale lui Hitler
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

PUBLICITATE

magicfm
Muzica inimii tale
JAZZ SYNDICATE
LIVE SESSIONS
GRAMMY
KENNY
GARRETT
QUINTET
EUROPEAN TOUR
KENNY GARRETT – SAXES
VERNELL BROWN – PIANO
CORCORAN HOLT – BASS
MCCLENTY HUNTER – DRUMS
RUBY BIRD – PERCUSSION
SALA RADIO
14 MAI
ORA 20:00
BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO
adevărul
DILEMA
zile nopţi
sunete
BestMusic
URBAN.RO
INFO MUSIC
VIXTOPIA
oraşul meu

Joseph S. NYE

despre **putere** și **dreptate**

America: hegemonie sau primat?

Nici o ţară din istoria modernă nu a dispus de atîta putere militară globală ca Statele Unite. Şi totuşi, unii analişti susţin că SUA merg pe urmele Marii Britanii, ultima putere hegemonică mondială care a trăit un declin. Această analogie istorică, deşi tot mai răspîndită, este înşelătoare.

Anglia nu a fost niciodată la fel de predominantă cum este SUA astăzi. Fără îndoială, Anglia a menţinut o flotă navală egală ca mărime cu suma următoarelor două mari flote din lume, iar imperiul Marii Britanii, peste care soarele nu apunea niciodată, a domnit peste mai bine de un sfert din umanitate. Dar au existat diferenţe majore în resursele de putere relative ale Angliei imperiale şi cele ale Americii contemporane. La începutul Primului Război Mondial, dintre marile puteri, Anglia se afla doar pe locul patru în ceea ce priveşte efectivul militar, pe locul patru în termeni de PIB şi pe locul trei în privinţa cheltuielilor militare.

Guvernarea imperiului Marii Britanii s-a bazat în mare parte pe trupe militare locale. Din cele 8,6 milioane de soldaţi britanici din timpul Primului Război Mondial, aproape o treime proveneau din regiunile de peste ocean ale imperiului. Ceea ce a făcut ca pentru guvernul de la Londra să fie tot mai dificil să declare război din partea imperiului, în momentul în care sentimentele naţionaliste au început să se intensifice.

La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, protejarea imperiului devenise mai mult o corvoadă decît un atu. Faptul că Marea Britanie se afla atît de aproape de puteri ca Germania şi Rusia au îngreunat situaţia o dată în plus.

Cît despre vorbăria legată de „imperiul american“, realitatea este că SUA nu au colonii pe care trebuie să le administreze, ceea ce le conferă mai multă libertate de mişcare decît a avut Anglia. Şi, înconjurată de ţări care nu-i sînt ostile şi de două oceane, Americii îi este mult mai uşor să se apere.

Fapt care ne pune în faţa unei alte probleme legate de analogia hegemonului mondial: confuzia cu privire la ceea ce înseamnă, de fapt, „hegemonie“. Unii observatori asimilează termenul cu imperialismul, dar SUA este dovada clară că un hegemon nu trebuie să aibă un imperiu oficial. Alţii definesc hegemonia ca pe o capacitate de a stabili regulile sistemului internaţional, dar cîtă influenţă anume trebuie să aibă un hegemon asupra acestui proces, comparativ cu alte puteri, rămîne neclar. Cei care vorbesc de hegemonie americană după 1945 omit faptul că Uniunea Sovietică a contrabalansat puterea militară a SUA mai bine de patru decenii. În ciuda preponderenţei economice a SUA, spaţiul lor de mişcare politică şi militară a fost limitat de puterea sovietică.

Unii analişti descriu perioada de după 1945 ca pe o ordine ierarhică cu caracteristici liberale, condusă de SUA, în care SUA furnizau bunuri publice, în timp ce operau în cadrul unui sistem lax de reguli multilaterale şi instituţii, care acorda statelor mai slabe dreptul de a avea un cuvînt de spus. Ei au subliniat că păstrarea acestui cadru instituţional ar fi o opţiune raţională pentru multe ţări, chiar dacă resursele puterii americane sînt în declin. În acest sens, ordinea internaţională condusă de SUA ar putea supravieţui primatului american în materie de resurse de putere, chiar dacă mulţi alţii susţin că apariţia unor puteri noi prevesteşte dispariţia acestei ordini.

Dar, cînd e vorba de era presupusei hegemonii americane, faptele s-au amestecat dintotdeauna cu o ficţiune bogată: a fost, de fapt, mai puţin o ordine mondială, cît *un grup* de ţări cu interese comune, majoritar americane şi vest-europene, care însumau mai puţin de jumătate din mapamond. Iar influenţele acestuia asupra ţărilor nonmembre – incluzînd puteri semnificative, ca India, China, Indonezia şi blocul sovietic – nu au fost întotdeauna benigne. Astfel, poziţia SUA în lume ar putea fi descrisă mai exact ca „semihegemonie“.

Desigur, America şi-a menţinut supremaţia economică după 1945: daunele pricinuite de al Doilea Război Mondial atîtor ţări au făcut ca SUA să producă aproape jumătate din PIB-ul global. Această poziţie s-a menţinut pînă în 1970, cînd contribuţia SUA la PIB-ul mondial a scăzut la valoarea de 25%, de dinainte de război. Dar, din punct de vedere politic şi militar, lumea era bipolară, cu o Uniune Sovietică ce contrabalansa puterea americană. Într-adevăr, în această perioadă, SUA nu au reuşit adeseori să-şi apere interesele: URSS s-a dotat cu arme nucleare, comuniştii au preluat puterea în China, în Cuba şi în jumătate din Vietnam, războiul coreean s-a încheiat cu un impas, iar revoltele din Ungaria şi Cehoslovacia au fost înăbuşite.

Pe acest fond, „primat“ pare să fie o descriere mai exactă a participaţiei disproporţionate (şi măsurabile) deţinute de o ţară la toate cele trei resurse de putere: militară, economică şi *soft-power*. Întrebarea care se pune acum este dacă era primatului american se apropie de sfîrşit.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard, preşedintele Consiliului Agendei Globale pentru Viitorul Guvernării al Forumului Economic Mondial şi autor al cărţii* Is the American Century Over?

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Din Război (VIII)

„Scopul general al războiului, stabilit prin planul de campanie, era realizarea întregirii neamului, prin cucerirea teritoriilor locuite de români, ce se găseau înglobate în monarhia austro-ungară. Pentru atingerea acestui scop, majoritatea forţelor: Armatele I, II şi de Nord – întărite ulterior cu Corpul 5 Armată, iniţial în rezerva generală –, reprezentînd 75% din totalul forţelor, trebuiau să opereze ofensiv în Transilvania, Banat şi Ungaria, atacînd în direcţiunea generală Budapesta. Armata III-a (restul de 25% din forţe) trebuia să asigure libertatea de acţiune a ofensivei din Transilvania, apărînd frontiera de Sud.

Gruparea generală a forţelor

a) Pe frontul de Nord şi Nord-Vest opera:

Armata de Nord (General Prezan C.), concentrată pe frontiera de Vest a Moldovei şi constituită din: Diviziile 7, 8, 14, Brigada 4 mixtă, Divizia 2 cavalerie, Brigada 4 călăraşi, în total 70 batalioane, 35 escadroane, 61 baterii, cu un efectiv de 108.000 oameni.

Armata II (general Averescu Al.), concentrată pe frontiera de Nord a Munteniei şi constituită din Corpul II armată (Diviziile 3 şi 4), Corpul III armată (Diviziile 5 şi 6) şi Brigada 3 călăraşi, în total 78 batalioane, 12 escadroane, 71 baterii, cu un efectiv de 120.300 oameni.

Armata I (General Culcer I.), concentrată pe frontiera de Nord şi Nord-Vest a Olteniei şi constituită din: Corpul I armată (Diviziile 2 şi 11), Grupul Olt-Lotru, Diviziile 1, 12, 13, Brigada 1 călăraşi, în total: 87 batalioane, 11 escadroane, 83 baterii (77 de cîmp, 5 grele, 1 de poziţie), cu un efectiv de 134.400 oameni.

Totalul forţelor, care operau pe frontul de Nord şi Nord-Vest, în Transilvania, era de: 12 divizii, 2 brigade mixte, 1 divizie cavalerie, 3 brigade cavalerie, cu o forţă de: 235 batalioane, 58 escadroane, 215 baterii şi un efectiv de 362.700 oameni.“

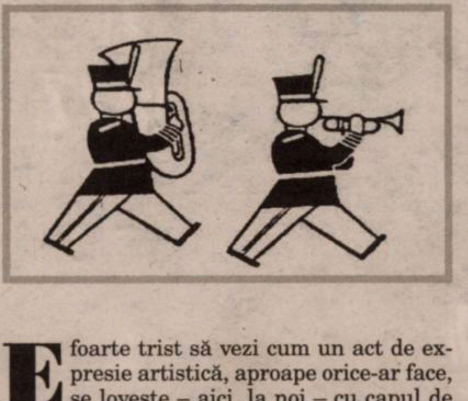

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Efectul Aferim!

E foarte trist să vezi cum un act de expresie artistică, aproape orice-ar face, se loveşte – aici, la noi – cu capul de un zid. Pe de o parte, e vina istorică, veche, a obiceiurilor tribale ale diferitelor grupări de artişti. Pe de altă parte, e vina unui public complet ciufut, care, nereuşind să-şi găsească un drum în hăţişul realităţii, nu ştie nici cum să întîlnească lumile posibile ale unei plăsmuiri artistice. Neexistînd trasee fireşti ale energiilor comunitare, nu există nici impact al actului artistic. Iar atunci cînd există, el e unul îngrozitor de ipocrit-mecanic, şi vine automat, în urma vreunui succes repurtat dincolo de graniţe. Confirmarea internă vine scrîşnit-constipată, că nu-i de-ales, dacă s-a obţinut un premiu important, pe-afară, nu dă bine să nu reacţionăm şi noi un pic. Pe de altă parte – cu nimic mai fericită – atunci cînd dai de vreun entuziasm al primirii acasă, de multe ori, entuziasmul ăsta e unul mai degrabă fotbalistic-patriotic, decît construit pe vreo raţiune estetică.

În mod normal, un film aşa cum este *Aferim!* ar fi trebuit să provoace o undă de interes, atît în ceea ce priveşte conţinutul său, cît şi felul în care e articulat cinematografic. Într-un fel, el se înscrie în linia cîtorva dintre producţiile din ultimii 15-20 de ani, care marchează momente-reper în istoria filmului de la noi. Însă, cel puţin pînă acum, aproape nici unul dintre reperele astea n-a făcut valuri de spectatori, şi n-a lăsat mari urme în memoria afectivă a compatrioţilor. Aceste filme trăiesc, mai degrabă, prin evocarea lor în discursuri critice, în studii, în cercetări, în comunicări cu circuit închis. Titlurile lor mai răzbat în spaţiul public de ziua naţională, cînd se contabilizează succesele naţiunii. Sau în momentele de scandal, cînd intestinele micii comunităţi cinematografice de la noi mai trec prin spasme şi crampe, preluate de o presă care, brusc, îşi aminteşte de „marile succese ale filmului românesc“. În rest, o ciufuţenie mlăştinoasă se întinde cît vezi cu ochii.

La bere, sau provocat să-şi nuanţeze antipatia faţă de filmele româneşti, „publicul“ se plînge că e sastisit de estetica „tinerilor regizori“, de subiectele identic-adormitoare, şi de lucrul exclusiv pe placul juriilor de festival. Cei mai mulţi, pur şi simplu, n-au chef să vadă filmele astea, pentru că... „nu arată“ ca filmele de la cinema sau de la televizor, la care te poţi uita. Şi nu arată nici ca filmele româneşti de altădată, unde mai rîdeai cu un Jean Constantin, cu Dem Rădulescu sau cu Puiu Călinescu. Arată „enervant“, vor cu orice chip să pună în faţa privitorului o oglindă, iar privitorul n-are nici un chef să se privească într-însa. Prin urmare, îl urăşte pe ăla care vine să i-o-mpingă în faţă. Aşa apare un efect continuu al răzbunării. Toată lumea se răzbună pe toată lumea. Publicul pe filme, filmele pe public. Iar dincolo de aceste momente de hîrîire reciprocă, mai apar pelicule care vor să schimbe jocul, să mute centrul de atenţie în altă parte. De cele mai multe ori, destinul lor e ca acela al omului de bine, care se bagă într-un scandal, să despartă bătăuşii. Se-alege cu un scuipat şi cu un pumn în freză.

Pentru că acest conflict e mult mai adînc şi mult mai întins decît pare, oricîte glumiţe s-ar face pe seama lui. Poate că doar supraproducţia naţională, oferta mult mai consistentă numeric ar putea să înăbuşe un pic tensiunea asta mocnită. Deşi are şi supraoferta asta efectele ei triste. Ca-n cazul teatrului, unde spectacolele „de turneu“ riscă să confişte cea mai mare halcă din definiţia teatrului. Toate astea, nu *doar* pentru că – ci *şi* pentru că – în interiorul comunităţilor artistice, endogamia şi tăiatul de tendoane sînt mai vizibile şi mai prezente decît dialogul şi puterea de a convieţui civilizat, cu atenţia îndreptată şi spre interesul comun.

Dincolo de virtuţile sale şi de fermecătoarele imperfecţiuni, *Aferim!* e, cu sau fără voia unora, un moment clar în istoria filmului de la noi. Ca şi alte filme de dinainte de el, unele cel puţin la fel de importante, ar merita tot soiul de replici. De la energia publicului care îl receptează – cu bune sau cu rele – pînă la răspunsuri creative din partea celorlalte estetici cinematografice prezente pe piaţa noastră. Însă răspunsurile şi dinamica normală a fenomenului dorm duse. Invidia, rîca, impostura, lichelismul, imposibilitatea de a înţelege, rămînerea în urmă, toate astea, plus întregul pe care îl numim „climat economic“ stau de-a curmezişul oricărui drum mai scurt. De rămas, după zbaterea de a ajunge la un public, rămîn doar tăcerile mîloase şi, undeva, departe, în adînc, urîciunile cu care am fost educaţi. Chiar şi producţiile unora care excelează în talent de marketing – şi în posibilitatea de a face aşa ceva – tot acolo ajung. Într-o pivniţă a receptării. Închise. Ca virusul de computer, în seiful programului de protecţie.

Pentru că, dincolo de zgomotul de circumstanţă pe care îl fac vigilenţii momentului – din orice tabără vor fi fiind ei – e greu să vezi un film românesc. Spectatorul grăbit, dacă ajunge, din întîmplare, strîmbă din nas. Zice că nu e ca filmele pe care le ştie el. Spectatorul *„connaisseur“* ajunge în sală, dar nu vede filmul, pentru că e mai preocupat să analizeze, ca să sancţioneze vreo inadvertenţă istorică, sau să supravegheze scenariul, ca să spună, mai apoi, cum l-ar fi făcut el. Iar filmul ăsta mai e şi cu „ţigani“, ceea ce nu cade bine multora. Şi c-o Ţară Românească, nu neapărat aşa cum ar vrea mulţi s-o vadă cu ochii minţii. Însă, pentru cine vrea să vadă un *eastern,* cu intertextualităţi frumoase şi concreteţi remarcabile, un *quest* tricotat cu *road-movie* – scuzaţi, Doamne, iartă-mă! –, are ce vedea aici. Şi are, din plin, şi ce să ţină minte.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

„Citiţi acest roman, poate că veţi începe să scrieţi“

– interviu cu Matei VIŞNIEC –

Prozator, poet, dramaturg, lui ***Matei Vişniec*** *îi place să testeze limitele genurilor literare. Cu romanul* Negustorul de începuturi de roman *a cîştigat Premiul „Augustin Frăţilă“ pentru cartea anului. O carte despre cum se scrie o carte. Un roman ca un ochean întors. Sau ca o călătorie, după cum spune chiar autorul.*

© M. Raicu

O călătorie în timp, o călătorie în lumea romanului, dar şi o călătorie în lumea actualităţii, pentru că unul dintre personajele din carte face inventarul ororilor care se produc pe planetă. E şi o călătorie în propria mea experienţă de scriitor. Sau o călătorie prin cafenelele Europei. E, în orice caz, un roman-caleidoscop în care încerc să demontez mecanismele ficţiunii. Toţi avem imaginaţie, fantezie, dar, uneori, nu le folosim. E, cum ar veni, şi un roman-atelier: citiţi acest roman, poate că veţi începe să scrieţi.

Cartea a fost premiată de bloggeri pe baza unei liste scurte alcătuite de critici literari. Cum e să fiţi judecat de cititorii tineri?

Faptul că am, iată, un public tînăr îmi face bine, îmi dă o energie extraordinară. Mereu mi-am spus că atunci cînd o carte traversează frontiera dintre generaţii înseamnă că e pe drumul cel bun. Tot aşa simt şi cînd tineri de douăzeci, douăzeci şi cinci de ani vor să joace piese de teatru pe care le-am scris acum treizeci de ani. Asta înseamnă că au ajuns la destinatar făcînd un ocol de trei-patru decenii. Mi se pare interesantă această formulă de jurizare. Este vocea cititorilor avizaţi. Sînt douăzeci de bloggeri care au dat celor cinci romane nominalizate nişte note. Am citit şi eu romanele nominalizate – lucrurile au ieşit la limită, toate cărţile reţinute în finală sînt foarte bune. Unul dintre motivele pentru care am revenit acum în România a fost să-mi întîlnesc cititorii. Bine, nu m-am despărţit niciodată de limba română, romanele le scriu în continuare în română, chiar dacă, în Franţa, unde trăiesc, scriu teatru în franceză. Însă am vrut să descopăr cine sînt cititorii de aici. Şi, mai ales, am venit în România pentru că l-am cunoscut pe Augustin Frăţilă şi mi-a fost prieten.

> *„Dacă pleci de la Bucureşti spre Constanţa,*
> *de pildă, e bine să n-o iei pe la Piteşti.*
> *E de preferat să urmăreşti săgeţile, indicatoarele.“*

Negustorul de începuturi de roman *e o carte specială, cu o structură narativă specială. Cum aţi construit, de fapt, această carte?*

Pentru mine romanul este construcţie, este arhitectură, este un joc cu volumele, cu diferite tipuri de text. Am scris şi un roman linear odată – *Domnul K. eliberat* –, dar celelalte romane, toate, se joacă cu această arhitectură. Sînt mari scriitori care cred că un roman e o catedrală – o construcţie complexă în care trebuie să intre şi orga, în care trebuie să încapă cît mai multă lume, în care trebuie să pătrundă lumina, dar să conţină şi zone de obscuritate etc. Romanul este pentru mine regele genurilor literare şi nu degeaba marile culturi se impun mai ales prin roman. Sigur, uneori poezia poate trece în primul plan. România are acest handicap: poezia românească e foarte puternică, dar romanul încă nu a reuşit să pătrundă suficient în Occident ca să consolideze faima literară – aşa cum romanul latino-american a venit la un moment dat ca un tsunami peste Europa. Acum se impune romanul nordic, de pildă.

Dar dumneavoastră cînd v-aţi hotărît să scrieţi proză? Cum aţi trecut de la poezie la teatru şi de la teatru la proză?

Prima tentativă de a scrie proză datează de pe vremea cînd încă trăiam în România. Sigur că am început cu poezia, apoi am scris teatru, şi apoi, prin 1980, am scris primul roman, *Cafeneaua Pas-Parol*. Voiam să fiu un scriitor. Şi mă gîndeam că un scriitor e un scriitor... Adică: nu voiam să-mi dau o etichetă unică de poet. Un scriitor se joacă uneori cu genurile literare. În definitiv, toate aceste genuri literare sînt copiii scriitorului: că e proză, că e dramaturgie, că e poezie, că e eseu – de ce să nu-ţi încerci mîna în toate aceste zone? Uneori e şi un exerciţiu de igienă mentală, un mod de a vedea dacă eşti capabil să scrii o culegere de proză scurtă, de pildă. Pentru mine e o plăcere să trec de la un gen la altul. Le iubesc pe toate în egală măsură. Sigur, n-am scris decît cinci volume de poezie, cu timpul, poezia s-a mai rarefiat. Dar romane am mai scris şi voi mai scrie. E şi o întoarcere la limba română. Stînd departe de România am învăţat să apreciez mai mult limba română. Această limbă constituie toată averea mea de cetăţean român plecat să trăiască în străinătate.

E o alegere conştientă? Cum hotărîţi ce scrieţi?

Poezia o scriu în general pe mici carnete de mînă în cafenele. Sînt uneori doar nişte note spontane – e un raport sincer, visceral, cu limba română. Teatrul îl scriu sistematic în franceză de cînd m-am mutat acolo, pentru că limba franceză m-a disciplinat atît de tare încît, scriind în franceză, e ca şi cum ţi-ai asuma un fel de cod stilistic. Limba franceză înseamnă să vrei să spui multe lucruri cu puţine cuvinte, să faci economie de mijloace, dar să fii eficient la nivelul imaginii. Această limbă franceză pe care Cioran o detesta – spunea că e ca o cuşcă – mie îmi face bine. Romanul însă e libertatea totală. E revenirea la adolescenţă, la posibilitatea de a inventa, de a jongla cu cuvintele. Altminteri, limba mea e, poate, nu neapărat veche, dar, oricum, fixă, eu n-am intrat în codurile mai noi ale limbii române care deraiază uneori spre vulgaritate. Poate că asta au remarcat şi aceşti bloggeri – faptul că încerc să conserv limba română. De altfel, cred că asta ar trebui să facă şi Academia Română: să apere limba de invazii inutile de neologisme şi mai ales de vulgaritate.

Simţiţi, din Franţa, aceste invazii? Vă deranjează atît de tare?

Simt în măsura în care citesc presa în limba română sau cînd ascult la radio emisiuni româneşti sau cînd urmăresc la televizor diverse dezbateri. Simt că limba română e în acelaşi timp asediată. Există o generaţie care crede că prin vulgaritate se poate ajunge la naturaleţe sau la firesc. Ceea ce nu este adevărat. Uneori nu poţi să fii nici măcar agresiv folosind cuvinte agresive. Mult mai destabilizator poţi fi printr-o situaţie interesantă decît prin cuvintele însele care, uneori, se chircesc şi ele sub greutatea vulgarităţii.

Cea mai recentă carte a dumneavoastră e Omul din care a fost extras răul. *De fapt, e o trilogie: sînt trei piese de teatru sau trei eseuri despre raportul nostru cu lumea. Ce le leagă?*

O dorinţă de a merge spre un teatru de actualitate şi social. Piesa care dă titlul volumului e un fel de fabulă filozofică. M-am gîndit că noi, oamenii, am ajuns să coabităm cu Răul, aproape că recunoaştem răul ca fiind un partener cu care trebuie să valsăm. Neputînd să-l eradicăm, sîntem în situaţia de a negocia cu el. O altă piesă e un omagiu adus mişcării Dada. Anul viitor se împlinesc o sută de ani de cînd a izbucnit Dada, care a spart toate reperele în artă. Sînt scriitori care au venit din România, pictori etc. Tristan Tzara e personaj principal, e un om fără de care Dada n-ar fi putut exploda. În fine, a treia piesă e despre război. Revizitez acolo un mit vechi, Hecuba. Piesa asta se joacă deja, la Sibiu.

Sînteţi cel mai jucat dramaturg român contemporan. Piesele dumneavoastră se joacă şi în Franţa, şi în România, şi în multe teatre din lume. De ce simţiţi nevoia să publicaţi, periodic, şi volume de teatru?

Mi se pare esenţial ca teatrul să circule şi în volum. Eu nu scriu numai pentru trupele care vor să joace piesele mele, eu scriu şi pentru cititori. Eu cred că teatrul poate fi un gen literar pe care oamenii să-l iubească. Te poţi îndrăgosti de genul literar numit teatru. Eu în adolescenţă citeam cu mare plăcere Ionescu, Beckett, Dürrenmatt. Teatrul lui Lovinescu mi-a plăcut foarte mult. Sau al lui Sorescu. Sigur, nu toţi dramaturgii sînt plăcuţi la lectură. Unii scriu doar pentru scenă, unii scriu scenarii teatrale – deci cititorii rămîn cu foarte puţin. Dar mulţi dramaturgi scriu şi pentru a fi citiţi, pur şi simplu. Eu am scris multe volume de teatru scurt tocmai pentru că mă adresez acestor oameni care vor să facă teatru şi au nevoie uneori de texte simple sau scurte care să le permită cît mai multă libertate.

> *„Această limbă franceză pe care Cioran o detesta*
> *– spunea că e ca o cuşcă – mie îmi face bine.“*

Chiar dumneavoastră porniţi de la prezumţia că „piesele de teatru nu se prea citesc“. Pe coperta a patra a cărţii faceţi o pledoarie pentru teatrul în formă literară, care începe cu un avertisment: „Cititorule, nu-ţi fie teamă de genul literar numit teatru. O piesă de teatru poate fi citită ca o bună pagină de literatură, ca un roman, ca o nuvelă, ca un poem“. De ce aţi simţit nevoia acestui avertisment?

Tocmai pentru că e important ca unui om care-ţi oferă cinci minute într-o librărie şi întoarce cartea ca să se uite pe coperta a patra să-i cadă privirea pe o frază esenţială. Sîntem într-o perioadă de competiţie extraordinară. Se publică atît de multe cărţi încît e uneori nevoie ca cititorii să fie ghidaţi. Apoi pot decide: iau cartea sau nu? Dacă i se pare interesant acest exerciţiu pe care i-l propun o va cumpăra. Şi îi mai spun ceva cititorului: poţi fi propriul tău regizor. Citeşte şi imaginează-ţi montarea. Vei simţi că ai pus în scenă piesa pe care o citeşti. O piesă de teatru se adresează unei multitudini de viziuni scenice. Iată pariul pe care mi-l propun.

Sigur că nu e treaba autorului să dea sfaturi cititorilor săi. Dar, totuşi: cum ar trebui abordate aceste piese?

O piesă poate întotdeauna să rămînă o pagină de literatură. De pildă, Caragiale: multă lume, inclusiv eu, a citit piesele sale înainte să vadă spectacole după aceste piese...

Şi totuşi, cum e să vă vedeţi piesele montate? E diferit de ce v-aţi închipuit atunci cînd le-aţi scris?

Întotdeauna mi-a făcut mare plăcere să văd cum sînt montate piesele mele, să descopăr ce găseşte regizorul în piesele mele, ce taie, ce adaugă, cum distribuie personajele. Am văzut recent o montare la Teatrul din culise după *Imaginează-ţi că eşti Dumnezeu*, un spectacol extraordinar jucat într-un *café-théâtre* de o trupă tînără... Marea mea victorie e cînd un regizor se foloseşte de textele mele, îşi ia toată libertatea, dar nu denaturează sensurile profunde ale textelor.

V-aţi simţit vreodată trădat de un regizor sau de un actor? Aţi simţit vreodată nevoia să interveniţi în abordarea scenică?

N-am făcut asta niciodată. Cînd sînt invitat să-mi spun părerea o fac, dacă am timp. De cîteva ori mi s-a întîmplat să văd cum regizorul a luat-o pe contrasens. Sînt, în piesele mele, nişte didascalii, nişte indicaţii scenice, care sînt vagi, dar care îţi dau o idee despre intenţiile autorului. Dacă pleci de la Bucureşti spre Constanţa, de pildă, e bine să n-o iei pe la Piteşti. E de preferat să urmăreşti săgeţile, indicatoarele. S-a întîmplat să dau şi peste asemenea regizori care nu au ştiut să urmărească indicatoarele. Dar aceste cîteva eşecuri nu contează.

interviu realizat de Matei MARTIN
şi difuzat la Radio
România Cultural

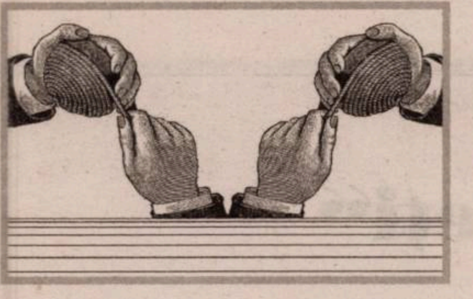

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Antirusismul, de la gargară la alianţe

Vizita la Varşovia a preşedintelui Iohannis a readus pe tapet un parteneriat al României cu Polonia aproape veştejit prin neutilizare. Semnat în 2009, acest parteneriat mai intra din cînd în cînd pe agenda comunităţii de ziarişti şi experţi interesaţi de Est, mereu cu întrebarea: dar cînd capătă substanţă? E drept că şi acum, cînd zic „readus pe tapet", sînt mai degrabă optimist: media din România a acoperit vizita la Varşovia prin prisma unei gafe făcute de *Gazeta Wyborcza,* care în introducerea unui interviu cu Iohannis a afirmat că predecesorul acestuia a fost prorus. Interviul a apărut doar în versiunea online, iar după două ore caracterizarea lui Traian Băsescu ca fiind prorus a fost scoasă. Însă chestia asta a acoperit complet mediatic vizita în sine. Care vizită ar trebui să ducă la depăşirea blocajului care a existat în relaţia cu Polonia. Un blocaj greu de explicat în condiţiile în care, teoretic, interesele noastre şi ale Poloniei coincid atît de mult pe cele mai importante teme europene şi de politică externă.

Într-un articol publicat în Cursdeguvernare.ro („Noua oportunitate a relaţiilor România – Polonia", 15 martie), Armand Goşu deplînge deturnarea atenţiei de la viitor la trecut şi spune că Traian Băsescu nu mai poate influenţa tema asta, deci discuţia în jurul său e pierdere de vreme. Continuă Goşu apoi cu o idee interesantă: „Ce-ar fi dacă cei care lustruiesc ostentativ efigia fostului preşedinte, creînd baraje mediatice care blochează discuţiile relevante, n-ar mai inventa conspiraţii inexistente şi ar încerca să găsească argumente raţionale? Care ar putea suna cam aşa: ziaristul polonez a fost manipulat de sursele din România sau, şi mai probabil, în media poloneză sînt atât de puţine informaţii despre România şi fostul ei preşedinte Băsescu, iar performanţa Bucureştiului în politica estică e atît de îndoielnică, România fiind alături de Bulgaria şi Turcia, pilonii NATO din arealul Mării Negre, cu retorică şi acţiune sensibil diferite de ale flancului nordic, format din Polonia şi Ţările Baltice, încît ziaristul polonez ar fi putut crede că preşedinte Băsescu chiar a fost «prorus». În fond, în această categorie pot fi incluşi de la preşedintele Cehiei, prim-miniştrii Slovaciei, Ungariei, Greciei… etc. Declaraţiile antiruseşti şi chiar rusofobe în cei zece ani de mandate succesive ale dlui Băsescu nu interesează pe nimeni în afara României".

Ceea ce mă întoarce la o idee pe care am mai exprimat-o aici, chiar pe vremea cînd mandatele lui Traian Băsescu nu intraseră în istorie: Băsescu a fost un antirus (şi a-l face prorus este o mizerie), dar e genul de antirus care e complet ineficient. E antirus cu gura. Am avut în week-end o dispută pe Facebook cu unul dintre cei care, vorba lui Goşu, lustruiesc efigia fostului preşedinte şi disputa a mers cam aşa: eu dădeam exemple de proiecte eşuate ale lui Traian Băsescu în Est, el îmi dădea exemple de declaraţii băţoase antiruseşti ale lui Traian Băsescu. Mi-am dat seama că vorbeam paralel, omul nu ştia aproape nimic din detaliile politicii externe concrete, dar ştia una şi bună: că Băsescu a fost antirus, deci a fost bun.

Problema e că şefii de state nu participă la un concurs de Miss Anti-Rusia, deci ce spun ei sau cum se mişcă pe scenă e mult mai puţin important decît ce pot să propună şi să livreze ca proiecte concrete. Din această perspectivă, istoria va fi crudă cu politica externă a României sub Traian Băsescu. Deschiderile din primul mandat – orientarea strategică spre SUA şi parteneriatul semnat cu Obama, deschiderea relaţiei cu Moldova şi asumarea deschisă a obiectivului de aderare a Moldovei la UE (facilitate de aderarea României înseşi şi de căderea lui Voronin în primul mandat), parteneriatul strategic cu Polonia – au rămas promisiuni. Parteneriatul cu SUA nu a fost urmat de proiecte concrete, cel cu Polonia a fost îngropat de resentimentele lui Băsescu că Varşovia juca în liga celor mari, iar relaţia cu Moldova a devenit victima instabilităţii emoţionale a lui Băsescu. Plus că al doilea mandat Băsescu a fost dominat în relaţia cu Moldova de figura nefastă a consilierului Iulian Chifu, un individ care ar trebui să răspundă cumva public pentru că a adus România într-un rol marginal în procesul de integrare europeană a Moldovei.

Armand Goşu aduce o explicaţie posibilă pentru gafa ziaristului polonez: Traian Băsescu a fost atît de invizibil în politica externă reală încît putea lesne să treacă drept prorus. De fapt, drama noastră e că Băsescu a jucat la categoria muscă, deci ce a spus el contează prea puţin. Rusia nu e deranjată de vorbe, ci de fapte. În cea mai importantă temă din regiune – Ucraina –, România lui Băsescu a jucat rol de ţară marginală, deşi are o frontieră terestră cu Ucraina mai lungă decît Polonia. Ce s-a întîmplat, de fapt?

Ce a făcut România sub Băsescu?

Cred că e important să înţelegem transformarea care a avut loc în Polonia după 2009. Polonia sub fostul preşedinte Lech Kaczynski a avut o politică externă bazată pe dreptate cu orice preţ. Polonia bloca relaţia dintre UE şi Rusia, Polonia bloca acordul european de mediu, Polonia bloca Constituţia Europeană, Polonia bloca bugetul UE. În general, Polonia bloca. Şi cam aceasta era politica de stat. Chestia asta l-a făcut pe Kaczynski foarte popular în colţul euroscepticilor europeni şi în curentul de opinie anti-UE din America. Dar ca politici concrete, Kaczynski a eşuat. Proiectul Constituţiei Europene a trecut fără observaţiile sale. În relaţia cu Rusia, antirusismul său l-a izolat mai degrabă decît să-i aducă aliaţi – poate că avea dreptate în principiu, dar celelalte ţări din UE spuneau: Polonia are nişte chestii nerezolvate cu Rusia, nu mă privesc pe mine, deci nu pot să ţin cu Polonia automat şi nu pot să las relaţia mea cu Rusia să fie afectată de chestia asta, mai ales că Polonia nu mă consultă şi nu mă întreabă înainte de a vorbi.

Şi aici ajungem la un concept-cheie în politica externă a unui stat membru UE: capacitatea de alianţă. Fără aliaţi în UE, nu faci nimic în politica externă. Greutatea politică a Poloniei ca ţară la Kiev e una. Greutatea politică a Poloniei ca ţară care face politica estică a UE la Kiev e cu totul alta. Elita post-Kaczynski de la Varşovia a renunţat la ideea de dreptate cu orice preţ şi a trecut la o politică de „alianţe aproape cu orice preţ". Omul-cheie a fost fostul ministru de Externe Sikorski. Un tip foarte interesant, care în anii '80-'90 se învîrtea în cercurile conservatoare, apoi neconservatoare, de la Londra şi Washington. Apoi a devenit un centrist european perfect. Care şi-a găsit o pereche ideală în fostul ministru de Externe suedez Carl Bildt, şi cei doi au făcut politica pe Est a UE. Se tot vorbeşte despre limitele Parteneriatului Estic, dar, dacă ne uităm la ce a realizat politica asta, e un succes: trei ţări din zona Est sînt acum asociate la UE (Moldova, Ucraina, Georgia). Evident, ar fi fost de dorit ca aceste ţări să fie în negocieri de aderare la UE, dar cum nu există consens în UE pentru asta, asocierea de fapt le pregăteşte exact pentru viitoarea aderare. Parteneriatul Estic (PaE) a fost copilul Poloniei şi al lui Sikorski. Şi el arată puterea transformatoare a unei politici axate pe alianţe: înainte de PaE, ţările din vecinătatea estică a UE erau tratate ca parte din politica sa generală de vecinătate. Cu alte cuvinte, Moldova şi Ucraina erau cam la fel cu Marocul şi Algeria. PaE a creat o nouă realitate: ţări asociate din Est. Din această perspectivă, PaE este un succes, chiar dacă nu oferă Poloniei şi României sau Suediei tot ce ar fi dorit. Preşedintele Kaczynski probabil că ar fi dat de pămînt cu ideea asta: dacă nu avem totul, mai bine să nu avem nimic.

Trecerea Poloniei de la o politică de genul „Murim-cu-Nu-în-braţe" la o politică activă de căutat alianţe a făcut ca ţara să treacă aproape imediat în altă ligă. Suedia este o ţară mică ce joacă de decenii acest joc: ne multiplicăm forţa prin alianţe. Nu degeaba Suedia este ţara care coordonează donatorii internaţionali de la Chişinău (şi nu România – încă un motiv pentru care nu pot să iert cuplul vesel Băsescu – Chifu). Duetul Suedia – Polonia a venit cu o soluţie care răspundea nevoilor acelui moment, care era acceptabilă de către toate statele UE, deşi nu era perfectă, şi la care au cooptat rapid Germania. Ce a făcut România sub Băsescu? În primul rînd, s-a simţit ignorată. Avînd un parteneriat semnat cu Kaczynski, Băsescu a văzut că Sikorski nu îl sună atît de des cum se aştepta el. Paralel, România împingea la o iniţiativă numită Sinergia Mării Negre – un proiect la care diplomaţia românească a împins multă vreme (cu sprijin american). Inevitabil, s-a ajuns la o rivalitate între Parteneriatul Estic şi Sinergie, iar Parteneriatul a învins (în principal pentru că Sinergia Mării Negre includea Rusia, deci practic dădea Moscovei drept de veto în relaţia UE – ţările din Est, o problemă la care diplomaţia românească nu a avut răspuns). Ce ar fi trebuit să facă Băsescu? Era într-o poziţie în care partenerul nostru de la grădiniţă, Polonia, absolvise rapid şi ajunsese la facultate. Inevitabil, noi aveam nevoie de polonezi mai mult decît aveau ei nevoie de noi. Băsescu ar fi trebuit să accepte acest fapt chiar dacă îl deranja şi să joace în interiorul Parteneriatului Estic. În loc de asta, Băsescu a început să dezvolte o maladivă gelozie pe polonezi şi pe Sikorski în particular. Amănunte despre asta sînt multe şi jenante în cercurile diplomatice. Cîteva declaraţii publice – jubilaţie deschisă cînd i s-a părut că polonezii au pierdut Ucraina, cînd Ianukovici a trecut la represalii anti-Maidan, conferinţa de presă ruşinoasă de după summit-ul PaE de la Vilnius – rămîn mărturii accesibile oricui. În Moldova, Băsescu s-a enervat constant, motivele se tot schimbau: ba că de ce polonezii nu acordă atenţie Moldovei, ba că de ce nu e România singurul canal de comunicare UE – Chişinău. Implicarea Germaniei în Moldova, după vizita lui Merkel la Chişinău, a însemnat practic că politicienii proeuropeni de la Chişinău nu au mai avut nevoie de Băsescu – un frate mai mare prea mofturos. Aşa a ajuns Băsescu să aibă o relaţie execrabilă cu premierul pro-UE Iurie Leancă, susţinut deschis de Germania. Practic, România a pierdut rolul de vector între Chişinău şi Bruxelles în al doilea mandat Băsescu (şi a încercat Victor Ponta să îl recupereze – cu toate problemele sale interne, Ponta e mai deschis în politica externă, vezi poziţiile pe Kosovo, Ucraina, Moldova). Putem discuta mult de ce s-a întîmplat ce s-a întîmplat cu planurile lui Băsescu în Est. Inevitabil, oficialii români ajung la concluzia că istoria e hainǎ şi trag lecţia fix inversă faţă de cea corectă: nu ne putem baza decît pe noi înşine, iar România trebuie să aibă politica sa proprie, diferită de cea a UE. Problema de fond cu Băsescu e că mereu a fost mai interesat să aibă dreptate decît să aibă aliaţi. Şi asta nu e doar problema sa, e parte din ADN-ul păgubos al *mainstream*-ului de analiză externă din România.

Acesta nu e un text anti-Băsescu. Omul e la pămînt şi merită respectul nostru pentru multele lucruri bune pe care le-a făcut în politica internă. Însă trebuie să discutăm deschis despre aceste lucruri, pentru că doar aşa putem schimba ceva de fond. Kaczynski sau Băsescu pot fi eroi la un concurs de palavre anti-Rusia, dar asta nu îi face importanţi. Dimpotrivă, un tip ca Sikorski e cu adevărat deranjant pentru Rusia. Oare de ce e deranjat Putin mai mult: de un chihuahua care latră singur prin gard sau de un labrador care, la o adică, se aliază cu dobermanul vecinului şi aşteaptă la colţ, unde lipseşte o şipcă din gard? Lătratul isteric nu înseamnă politică externă. A da semnale ferme în politica externă e important, şi l-am susţinut pe Băsescu cînd a fost ferm cu Rusia. Dar fermitatea pe gură trebuie să urmeze proiectelor şi alianţelor anti-Rusia. Asta i-a lipsit mereu.

Iar a căpăta şi a menţine alianţe e o artă în sine. Care presupune compromisuri, eschive şi abţineri de la a expune mereu şi unilateral dreptatea ta în public. Sikorski a avut inteligenţa de a începe mandatul cu declararea unei politici de destindere cu Rusia. A primit multe critici în Polonia pentru asta, a fost făcut trădător. Politica asta nu a schimbat nimic în relaţia cu Rusia, pentru că Rusia nu vrea pace fără supunere. În schimb, exerciţiul de destindere a făcut din Polonia un actor credibil pentru aliaţii săi din Vest: noi am vrut să facem pace cu ruşii, dar ei nu vor. Apoi, Sikorski a venit cu proiecte concrete pentru care avea aliaţi în UE. Aceste proiecte au deranjat cu adevărat Rusia. Lecţia este: un antirus trebuie să fie eficient şi să aibă aliaţi pentru a fi cu adevărat antirus. Altfel e un gargaragiu antirus.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

One World – cum se leagă lucrurile

E bine să te dai vultur. Să spui că totul este al tău şi să-ţi îngropi mentorii, *trainer*-ii sau *coach*-erii. Instinctul meu însă m-a aruncat în albia recunoaşterii. M-am întrebat, deci, zilele trecute, cum am ajuns anul trecut, dar şi anul acesta, să fac Turul One World România. Anul trecut, Anticorupţia. Anul acesta, Demolatorii. Primul pas este că-l ştiu pe Alexandru Solomon de atîtea reuşite şi eşecuri. Şi am descoperit şi am rîs lumea, în tot ce are ea mai social, împreună. Am crescut, el – cu documentarul, eu – cu interviul şi reportajul. Dar el a făcut alegerea mea. Respiram acelaşi aer, nu? Apoi, anul acesta, traseul Demolatorilor de Istorie a fost trasat de consecvenţa matematicianului şi civicului Nicuşor Dan. M-am lovit în viaţă şi „pe net" de iniţiativele, demersurile lui în instanţă. Cînd m-am văzut cu el acum o lună şi ceva, m-a scrutat rece şi mi-a completat, în doi timpi şi trei sclipiri, traseul meu. Mi-era apoi teamă că am răpit exact timpul în care mai prindea vreun Chiriţă sau Jipa, mai salva vreo casă Coandă. A înţeles imediat şi a-mpărtăşit cu mine fără dispreţ ce ştia, lucruri practice, locuri pentru care perseverase în plîngeri penale. Cînd credeam închisă documentarea, RISEPROJECT are episoade cu marii rechini imobiliari ai Bucureştiului. Ce mai e de spus? Mi-a rămas să creez acest Tur. Să-l fac epic, nu? Să măsor cu pasul distanţele, să-mi potrivesc cuvintele, să citesc, să pricep ce sens are pentru mine acest Tur al Demolatorilor de Istorie pentru One World România. Veţi vedea asta – nu de asta este tranzacţie? – cînd vă veţi plimba de marţi pînă duminică. Cum este să umbli zi de zi, ai, n-ai treabă, în numele unei idei împărtăşite. Solomon, Dan, Rise, eu, Rosetti, Coandă, Lascăr Catargiu colţ cu Visarion.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Andrei MANOLESCU

Religie și politică

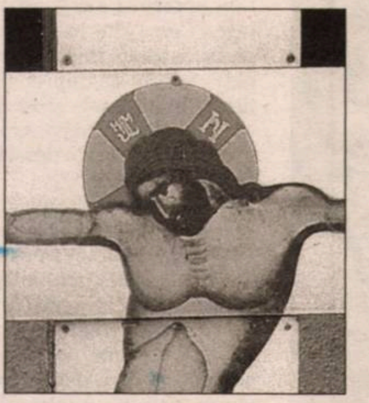

Texte și opinii de:

- Mircea KIVU (sociolog)

„Zbuciumatul concubinaj dintre politician şi ierarh“

- Radu CARP (profesor la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București)

„Cererea pentru ora de religie. O revoluţie tăcută şi apolitică“

- Dorel Dumitru CHIRIȚESCU (profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu)

„Creştinismul ca fundament al lumii civilizate“

- Mirel BĂNICĂ (cercetător în domeniul sociologiei religiei)

„Pelerinaje şi politică, politica pelerinajelor“

argument

Coexistență cu peripeții

Religia l-a însoţit pe om dintotdeauna, dar nici politica nu l-a lăsat vreodată de capul lui. Formula care lămureşte raporturile dintre cele două puteri în lumea creştină este oferită de însuşi Iisus: *„Daţi cezarului cele ce sînt ale cezarului şi lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu“* (Matei, 22:21). Acesta ar fi principiul coexistenţei dintre Stat şi Biserică, „nu colaborare, ci coexistenţă“, după cum, în mod inspirat, a ţinut să precizeze chiar sfîntul ortodox Iustin Popovici, un preot şi monah care a apucat şi perioada comunistă din fosta Iugoslavie.

Teoretic, lucrurile par lămurite, dar, de-a lungul istoriei, practica ne-a omorît, cum se spune. Între puterea politică şi cea religioasă au fost mereu tensiuni, ingerinţe, colaborări nesănătoase sau chiar conflicte. Subiectul e vast. Noi încercăm să decupăm doar o bucată despre ce se întîmplă pe la noi din acest punct de vedere.

În trecut, relaţiile dintre domnitori şi conducătorii Bisericii erau destul de complicate, iar de obicei, în fruntea Bisericii Ortodoxe era ceva mai multă stabilitate decît în fruntea statului. În secolul al XIX-lea, ca urmare a influenţei ideilor iluministe, puterile ierarhiei bisericeşti încep a fi tot mai limitate de către puterea laică. Se ajunge la secularizarea din vremea lui Cuza. 75 de ani mai tîrziu însă, Carol al II-lea nu se sfieşte a-l numi în fruntea Guvernului pe patriarhul Miron Cristea. După alţi cîţiva ani, statul comunist începe, cum ştim, să reprime credinţa şi chiar să dărîme biserici. După Revoluţia din 1989, au fost cazuri de preoţi care au intrat în Parlament. În 2004 şi apoi şi în 2008, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a luat hotărîrea de a interzice participarea clericilor în mod direct la viaţa politică. Asta nu i-a împiedicat pe unii preoţi să le indice enoriaşilor cu cine să voteze, după cum s-a văzut şi în recenta campanie electorală. De partea lor, unii politicieni n-au pregetat să încerce să se folosească de Biserică pentru a cîştiga cît mai multe voturi, după cum tot în aceeaşi recentă campanie s-a văzut. Efectele au fost de fiecare dată îndoielnice. Electoratul din România nu pare să reacţioneze pozitiv la aşa ceva. Oamenii obişnuiţi par a şti să separe *cele ale cezarului* de *cele ale lui Dumnezeu*, mai bine decît o fac unii politicieni sau preoţi. Oamenii se declară credincioşi în procente mari, dar se vede că asta nu-i împiedică să voteze pe cineva de altă confesiune, pe cineva care recunoaşte că nu merge la biserică sau chiar pe cineva care se declară ateu.

Partidele politice nu dau dovadă de seriozitate şi nici că şi-ar urmări liniile ideologice declarate, în situaţii importante, cum a fost cea legată de predarea religiei în şcoli. Pe de altă parte, în aceeaşi chestiune, Biserica îşi apără ceea ce consideră a fi un fel de proprietate a ei, într-un mod cît se poate de partizan. În sondajele de opinie credibilitatea partidelor politice a scăzut la minimum şi nici încrederea în preoţi şi în Biserică nu mai e cum a fost.

Despre toate lucrurile acestea complicate şi delicate scriu în paginile care urmează istorici, sociologi, antropologi, specialişti în ştiinţe politice şi economişti. În ciuda insistenţelor, n-am reuşit să obţinem şi un punct de vedere din partea cuiva de la Patriarhie, lucru care ni s-a părut a fi în acord cu rezultatele amintitelor sondaje de opinie. (**Andrei Manolescu**)

B A R B U R I S M E

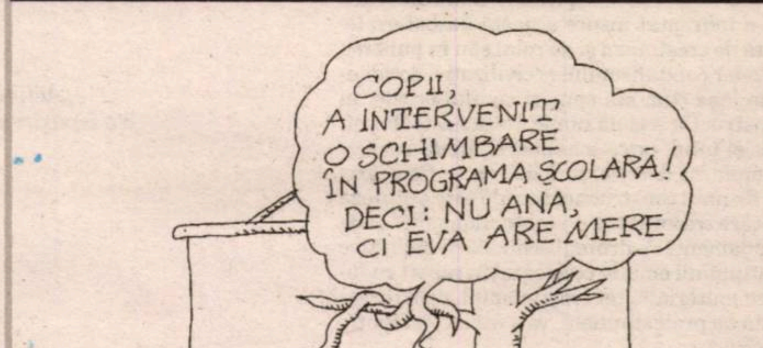
COPII,
A INTERVENIT O SCHIMBARE ÎN PROGRAMA ŞCOLARĂ!
DECI: NU ANA, CI EVA ARE MERE

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 19 martie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Creștinismul ca fundament al lumii civilizate

Scriu aceste rînduri în plină dezbatere publică iscată de decizia CCR privind statutul religiei în școli. Constat, fără surprindere, calitatea joasă a dezbaterii și tonul său ridicat. Din păcate, tot felul de popi cinici și aroganți, dar și ministrese fudule, sinistre, corupte și cu un picior în pușcărie, vin la televizor sau pe alte canale media pentru a-l apăra pe Dumnezeu. Nu asta este tema (existența sau inexistența lui Dumnezeu) și oricum Creatorul nu are nevoie să fie apărat de ei. Ca de obicei, Academia Română și universitățile tac. O tăcere suspectă din partea unor oameni care sînt reprezentanții rațiunii și ai puterii ființei umane ca, dispunînd de liberul arbitru, să modifice lumea și să-și schimbe viața. Dumnezeu ne-a oferit adevărul revelat, iar noi, oamenii, cu puterile noastre reduse, de ființe damnate, izgonite din rai, ne batem pentru adevărul științific. Științele naturale (de exemplu) și religia sînt două drumuri diferite în cunoaștere. De aceea ora de matematică nu poate urma după o oră de religie (mai ales așa cum o imaginează unii popi mistici). Sau, dacă se încearcă un asemenea amestec, el trebuie făcut cu maximă grijă pentru copii, de către oameni care știu exact ce fac și cu ce se joacă.

Dar să revenim la subiectul pe care l-am propus. Nu orice ființă umană și nu orice societate umană poate ajunge în situația de a fi parte a unui proces atît de spectaculos cum este acela al apariției și dezvoltării lumii moderne, a capitalismului. Niall Ferguson arată: „În ultimii 20 de ani am înțeles că în centrul culturii noastre este religia noastră: creștinismul. De aceea a fost Vestul atît de puternic. Fundația morală creștină a vieții sociale și culturale a făcut posibilă apariția capitalismului și apoi tranziția plină de succes la politica democratică. Sîntem siguri de acest lucru“ (Niall Ferguson, *Civilizația – Vestul și restul,* Editura Polirom, Iași, 2011, p. 219). Claritatea exprimării autorului citat ne-a îndreptat înspre această dezbatere legată de creștinism și de rolul său în punerea bazelor capitalismului și civilizației occidentale. Așa cum am spus și cu altă ocazie, în construcția socială nimic nu se naște din nimic și totul, orice schimbare, are la bază acumularea determinată de trecut. Orice pas pe drumul construcției sociale este o sinteză în care trecutul are un rol fundamental și de fundament. Pe drumul schimbării definitive a atitudinii omului occidental în raport cu lumea materială, tot creștinismul, prin forma dată de protestantism, va avea o contribuție decisivă.

© V. Dorolți

Cînd discutăm despre creștinism, ne gîndim la un set de valori umane, religioase și sociale care permit o raportare specială, aparte, a ființei umane la lume, la ceilalți oameni și, în definitiv, la cosmos, la lumea fizică și spirituală. Creștinismul joacă un rol fundamental pentru că fără această religie nu s-ar fi produs descătușarea omului. Chiar dacă lumea creștină medievală nu anunța o asemenea schimbare, aceasta se produce în mod definitiv odată cu Reforma. În epoca sa de așezare, creștinismul se anunța, prin războaiele pe care le purta în exterior și prin violența din interior, ca fiind o religie nepermisivă, a intoleranței, în dezacord profund față de cuvîntul Mîntuitorului. Tot în legătură cu rolul esențial al creștinismului în formarea civilizației occidentale, Fernand Braudel afirmă: „Creștinismul occidental a fost și rămîne componenta majoră a gîndirii europene, chiar a gîndirii raționaliste care se va constitui împotriva lui și plecînd de la el în același timp. De la un capăt la altul al Occidentului el rămîne în inima unei civilizații pe care o animă chiar și atunci cînd se lasă dus sau deformat de ea“ (Fernand Braudel, *Gramatica civilizațiilor,* Editura Meridiane, București, 1994, vol. II, p. 34). Deși Reforma nu a fost un salt ușor înțeles și asimilat, creștinismul reușește ceea ce alte religii nu au reușit niciodată. Este vorba aici despre ceea ce Braudel numește „deformarea“ sa, sau adaptarea sa. În fapt, se va produce o minune. Creștinismul reușește sinteza dintre morală și bogăție, dintre morală și putere. Prin Reformă, creștinismul se retrage din administrația statală, dînd Cezarului ce este al Cezarului, și va rămîne doar în sufletele oamenilor. Adică exact acolo unde îi este locul. Nu este o întîmplare că America, cea mai puternică țară capitalistă, simbolul capitalismului, este și acum cunoscută ca fiind țara în care religia joacă un rol esențial în viața oamenilor. Este o țară cunoscută pentru toleranța sa maximă, în care orice credincios, al oricărui cult, se poate manifesta. Este o eroare să credem că Reforma și capitalismul l-au alungat pe Dumnezeu din sufletele oamenilor. Nu s-a întîmplat așa, dimpotrivă, se poate dovedi ușor că bogăția, ca și puterea, poate face casă bună cu morala, într-o sinteză unică, prevăzută cumva de Iisus, care recunoaște autonomia Cezarului și distanța Bisericii sale față de Cezar în de-acum cunoscuta afirmație: „Dați așadar Cezarului, cele ale Cezarului, iar lui Dumnezeu, cele ale lui Dumnezeu“ (Matei, 22:21). Distanța față de lumea Cezarului ajută în mod decisiv omul la a-și construi propria lume pe acest pămînt și a-și urma destinul de ființă cu liber arbitru, oferit tot de Dumnezeu. Există aici o damnare pe care Iisus o recunoaște, prin dubla subordonare a omului față de Dumnezeu și față de Cezar. Este o recunoaștere a dublei naturi, divină și pămînteană, a ființei omenești. Divină prin sufletul său și pămînteană prin corpul său. Iisus înțelege că omul este sfîșiat de dragostea față de Dumnezeu și împărăția cerurilor și dragostea față de sine și cele care sînt lumești. Este și motivul pentru care, cu dragoste, îi permite omului să-și construiască o lume pe acest pămînt, dar să nu uite niciodată de credința în Dumnezeu. Iisus recunoaște ca legitimă această zbatere a omului de a-și construi propria lume și propriul univers social. Creștinismul împacă într-o sinteză unică cele două lumi, ajutîndu-ne să ne simțim mai bine aici, pe pămînt, cu speranța cu vom fi alături de Dumnezeu dincolo. Separarea Bisericii față de stat este principiul fundamental care a stat și stă la baza civilizației noastre occidentale. Aceasta a permis apariția statului laic, a universităților, a acumulării de avere, dezvoltarea spiritului faustic. Pe măsură ce s-a despărțit de Biserică și de imixtiunea sa în viața socială, civilizația a devenit tot mai puternică. Sîntem puternici azi și pentru că recunoaștem legea Cezarului în relațiile dintre noi ca indivizi asociați în comunități, care sînt obligați să trăiască împreună, și legea lui Dumnezeu în sufletele și în inimile noastre. Un om rațional modern suportă cu ușurință o asemenea stare de datorie față de semeni și față de Dumnezeu.

Este o eroare să credem că Reforma și capitalismul l-au alungat pe Dumnezeu din sufletele oamenilor.

„Activitatea politică e o ispășire inconștientă.“

EMIL CIORAN

Iisus recunoaște ca legitimă această zbatere a omului de a-și construi propria lume.

„Există o ostilitate absolut fundamentală din partea regimurilor totalitare față de religie.“

JEANE KIRKPATRICK

De altfel, Parabola Talanților (Matei, 25:14 – 25:30) spune totul despre permisiunea pe care Fiul lui Dumnezeu ne-o acordă în înmulțirea și buna gospodărire a celor lumești. Învățăm astfel că banii nu trebuie îngropați în pămînt; că ei, banii, au o misiune, pentru care au apărut între oameni, și că această misiune este de a ne ușura viața lumească prin înmulțire și prin expansiune și nu prin stagnare sau decădere economică. Creștinismul ne permite o marjă de mișcare mai mare, mult mai mare decît o permit celelalte religii ale lumii, care paralizează omul în contemplare și inacțiune. Iisus ne recunoaște rolul pe această lume și în această viață și ne permite să putem face ceva cu această viață, atunci cînd trăim pe acest pămînt. Este și motivul pentru care, în comparație cu alte religii, creștinismul pare a dezvolta o țesătură religioasă mai slabă. Dar este vorba doar de o aparență. Omul occidental este puternic în religia lui ca oricare locuitor al planetei în propria-i religie. Consecința acestei permisiuni pe care ne-a acordă Mîntuitorul a fost aceea că lumea creștină a dezvoltat o construcție socială și economică fără precedent ca nivel și viteză de dezvoltare. Recunoscîndu-ne posibilitatea de subordonare față de Cezar ni se recunoaște, practic, calitatea de oameni supuși greșelii și doritori de viață proprie, în dimensiunea noastră egoistă. Din acest motiv, creștinismul nu atrofiază și nu distruge dimensiunea pămînteană a ființei umane. Este aici și un nivel de încredere pe care Fiul lui Dumnezeu o acordă omului, prin faptul că-i permite să aibă și o altă viață, una în acord și cu legile Cezarului. Este tocmai încrederea pe care El ne-a acordat-o și care ne face pe noi, creștinii, să ne întrebăm în fiecare clipă dacă acțiunile noastre, care sînt în acord cu lumea Cezarului, cu egoismul și individualismul nostru, nu supără cumva pe Creator. Este o grijă a fiecărei clipe, aceea de a pune în acord destinul nostru de ființe umane cu vrerea lui Dumnezeu.

***Dorel Dumitru Chirițescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America și criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuși“.*

■ ■ ■

Mircea KIVU

Zbuciumatul concubinaj dintre politician și ierarh

© V. Dorotti

Încă de la primele sondaje de opinie făcute în anii '90, instituţiile cu imaginea cea mai bună erau, pentru români, Armata şi Biserica – cu procentaje relativ egale, de peste 90%. Politicienii au înţeles repede lucrul ăsta şi s-au grăbit să se asocieze, cît mai mult, cu cele două instituţii – sau cu reprezentanţi ai acesteia.

Interesant este că, în anii '90, FSN, partidul care era continuatorul de fapt al partidului comunist ateu şi dărîmător de biserici, a fost şi cel în rîndurile căruia au activat cei mai mulţi prelaţi. Ni-i amintim pe deputatul Calinic Argatu, fost colaborator al Securităţii (nu ca poliţie politică, ferit-a sfîntul!), care a primit, odată cu mandatul de deputat, proaspăt înfiinţata Episcopie a Argeşului şi Muscelului, dar şi pe vajnicul şi pitorescul senator arhimandrit Neculai Simeon Tatu.

Mai tîrziu, Dumnezeu se pare că s-a transferat la România Mare, prin preotul Ioan Aurel Rus, alt colaborator al Securităţii, senator şi deputat. În anii 2000, mai-marii Bisericii Ortodoxe Române înţeleseseră deja că nu-i tocmai *kosher* să se bage făţiş în politică, drept care l-au caterisit în 2004, dar a fost iertat, ridicîndu-i-se pedeapsa, după ce a pierdut alegerile şi a demisionat din partid. A fost condamnat, în 2013, pentru păcatele constituirii de grup infracţional, racolării, îndrumării şi călăuzirii (ăsta parcă nu era păcat!) unor persoane în scopul trecerii frauduloase a frontierei, complicităţii la fals privind identitatea şi fals material în înscrisuri oficiale.

Ultimii ani par să fi adus o mai reţinută implicare a clerului în politică – episodul ascensiunii şi decăderii Războinicului Luminii, care se credea un fel de Sfîntul Gheorghe şi confunda sistematic dogma religioasă cu legile statului, poate să fi contribuit la această schimbare de atitudine.

Asta nu a împiedicat însă apariţia unui alt tip de amestec (indirect) între religie şi politică. Mă refer la cele două candidaturi independente de anul trecut la alegerile pentru Parlamentul European (Iulian Capsali şi Peter Costea) bazate pe programe eminamente creştine (unul ortodox, celălalt evanghelist), care pun sub semnul întrebării caracterul secular al statului. Cele două candidaturi au fost susţinute în mod informal de către o parte importantă a clerului celor două biserici; cu toate acestea, rezultatul electoral a fost modest – 0,27%, respectiv 0,23%. Discrepanţa dintre nivelul afirmat al adeziunii la valorile bisericeşti şi vot ar putea indica faptul că ataşamentul oamenilor faţă de religie nu presupune şi acceptarea necondiţionată a asumării de către Biserică a unui rol politic explicit.

Cînd nu se bagă preoţii în politică, se înghesuie politicienii la biserică. Nu sînt de acord cu arătarea cu degetul a unui preşedinte care, cunoscut ca nu tocmai bisericos, se aşază în rîndul întîi la slujba de Înviere de la Patriarhie – la urma urmelor, e un fel de a-şi arăta respectul de care e dator faţă de un popor care l-a ales şi care e – ne spun statisticile – în cea mai mare parte credincios. Mi se pare însă suspect atunci cînd constat că personajul politic (preşedinte sau nu) măreşte brusc frecvenţa actelor cucernice în preajma campaniilor electorale. Dacă îşi mai şi întăreşte cucernicia cu danii făcute din bani publici, atunci chiar devine reprobabil. La fel de reprobabil ca oricare instrumentalizare a afacerii private care e sensibilitatea religioasă – în genul scosului teatral al ochelarilor înainte de rostirea pe ton grav a întrebării cîştigătoare.

Chiar dacă unii politicieni păstrează oarecare distanţă, nici aceştia nu au îndrăznit vreodată să-i înfrunte făţiş pe reprezentanţii Bisericii – fie că a fost vorba despre dezincriminarea homosexualităţii (cînd politicienii s-au ascuns după scuza „aşa ne cere Europa"), fie despre legalizarea parteneriatului civil între persoane de acelaşi sex („e prematur", „nu e în spiritul poporului român"). Ierarhilor Bisericii li se pare legitim să păstreze un fel de drept de preempţiune asupra deciziilor statului, cel puţin în anumite domenii, drept pe care politicienii nu îndrăznesc să-l conteste.

Recenta discuţie asupra studiului religiei în şcoli îmi pare simptomatică în ce priveşte timiditatea politicianului român în faţa înalţilor prelaţi. Mai întîi, un ministru tînăr şi european a promovat o lege prin care era evident că transformă orele de religie, din materie opţională, într-una de la care nu te puteai sustrage fără riscul marginalizării. Mai grav, a lăsat să plutească ambiguitatea asupra conţinutului materiei: studiul religiei sau catehism.

Domnul Andrei Pleşu ar avea dreptate spunînd: „Ideea că studiul religiei produce bigoţi, că e vetust, că lezează autonomia statului laic vine, mai mult sau mai puţin conştient, în continuarea propagandei ateiste". Doar că ignoră faptul că în şcolile româneşti nu se studiază religia ca un domeniu al culturii – şi, în general, nu se *studiază* religia, ci se inoculează sentimentul religios. Dacă ar fi vorba despre studiu, n-ar exista clase de religie separate pentru ortodocşi şi catolici – după cum nu există clase de muzică separate pentru simbolişti şi romantici. Patriarhul Daniel e mai aproape de adevăr cînd spune că „înscrierea la această disciplină este un act de mărturisire publică a credinţei". Mărturisire împotriva căreia n-am avea nimic împotrivă, cît timp s-ar petrece în spaţiul adecvat al aşezămintelor bisericeşti. Deşi era evident că felul în care era aşezată *de facto* în şcoli făcea din materia Religie una obligatorie, şi au existat oameni care au protestat, nu s-au găsit parlamentari care să o conteste la Curtea Constituţională (nu mai vorbesc de Avocatul Poporului). Spre cinstea sa, profesorul buzoian Emil Moise s-a luptat de unul singur, ani de zile, pînă ce a convins judecătorii Curţii Constituţionale de dreptatea sa.

Patriarhia Română a reacţionat faţă de decizia CCR, calificînd-o drept „discriminatorie şi umilitoare pentru ora de religie". În felul acesta, BOR şi-a permis o intruziune în activitatea unei instituţii a statului. Mă întreb cum ar fi fost calificat un politician care şi-ar fi permis să critice o decizie a Sinodului într-o problemă ce ţine de interpretarea dogmei creştine. Din păcate, nu e singurul caz în care este încălcată separarea dintre stat (respectiv, puterea judecătorească) şi Biserică. Zilele trecute am aflat despre o scrisoare deschisă semnată de către Patriarhul Daniel, în care i se cerea judecătoarei de la Tribunalului Timiş punerea în libertate a unui bine-credincios poliţist (acuzat de abuz în serviciu cu miză electorală), pe motiv ca acesta ar fi ajutat Biserica ori de cîte ori i s-a cerut acest lucru. Din fericire, judecătoarea Adriana Stoicescu a dat o replică promptă: „România este o ţară laică, nu ecleziastică, iar justiţia este înfăptuită de magistraţi, nu de preoţi". Consiliul Superior al Magistraturii, altfel extrem de sensibil la presiunile făcute asupra magistraţilor prin diversele afirmaţii venite dinspre persoane publice, nu a reacţionat în nici unul din cazuri.

Astăzi, sondajele înregistrează în continuare un nivel ridicat al încrederii în Biserică (peste 60%), dar mult sub cel pe care îl înregistrau în anii '90 şi sensibil inferior celui al Armatei, instituţie care a ştiut să rămînă în afara jocurilor politicienilor. Probabil, politicienii au obţinut beneficii aşteptate de pe urma curţii asidue şi obedienţei manifestate faţă de reprezentanţii Bisericii. Pe de altă parte, reprezentanţii Bisericii fie au acceptat pasiv avansurile politicienilor, fie au cedat ispitei de a se implica activ în treburile statului. Se pare că unul dintre rezultatele asocierii cu politica şi cu politicienii a constat în scăderea încrederii poporului în instituţia Bisericii.

> *„Politica nu se face cu îngeri, ci cu oameni."*
>
> GHEORGHE I. BRĂTIANU

> *„Religiile sînt leagănele despotismelor."*
>
> MARCHIZUL DE SADE

***Mircea Kivu** este sociolog.*

■ ■ ■

Gesturi și declarații de neuitat

■ În dezbaterea electorală televizată din noiembrie 1996, Emil Constantinescu i-a pus lui Ion Iliescu celebra întrebare: „Credeţi în Dumnezeu, dle Iliescu?". Răspunsul a fost următorul: „Domnule Constantinescu, eu m-am născut într-o familie de oameni evlavioşi, am fost botezat în Biserica Ortodoxă Română şi am această calitate. Sigur, în evoluţia mea intelectuală s-au produs anumite deplasări, dar am rămas pătruns de elementele fundamentale ale credinţei şi ale moralei creştine. Eu sînt mai creştin şi mai credincios decît mulţi alţii care îşi etalează în public această credinţă, cu care eu cred că nu trebuie să se facă nici comerţ, nici propaganda politică". „Aţi declarat că sînteti liber-cugetător. Asta înseamnă necredincios, deci om fără Dumnezeu", a replicat Emil Constantinescu, cel care avea să şi cîştige alegerile din acel an.

■ În iunie 2010, într-un interviu acordat revistei *Kamikaze,* Ion Iliescu a declarat: „Nu cred în Dumnezeu, eu cred în forţa omului".

■ În campania electorală din 2004, Traian Băsescu, candidat la preşedinţie din partea Alianţei D.A., a declarat: „Eu cred că Patriarhul Teoctist a făcut o mare greşeală... Biserica a greşit cînd s-a solidarizat cu PSD".

Curînd după aceea, Traian Băsescu a spus că „nu are nevoie de preoţi ca să-l simtă pe Dumnezeu".

■ În iulie 2007, Traian Băsescu l-a decorat post-mortem pe patriarhul Teoctist cu Ordinul Naţional „Steaua României".

■ În aprilie 2014, preşedintele Traian Băsescu a declarat ziarului *Evenimentul zilei,* despre Patriarhul Daniel: „Nu a lăsat Biserica să se implice sau nu a stimulat Biserica să se implice şi a atenţionat întotdeauna înainte de campanie preoţii, să nu se implice. Că s-au implicat, e altă socoteală. Pe de altă parte, Preafericitul este un tip foarte pragmatic. Adică are nevoie de bani să îşi termine Catedrala Mîntuirii Neamului, se zbate pentru mase, să aibă bună relaţie cu majoritatea. Este clar că se încearcă apropierea preoţilor de partide, însă eu cred că marea majoritate vor rămîne deasupra bătăliei politice".

■ În februarie 2015, în timp ce Senatul României lua în discuţie cererea procurorilor DIICOT de începere a urmăririi penale împotriva senatorului Varujan Vosganian în dosarul „Gaze ieftine", acesta şi-a atins fruntea cu mir, într-un „ritual magic", după cum notează digi24.ro. Ulterior, după ce votul colegilor l-a salvat de la începerea urmăririi penale, Varujan Vosganian a scos pe masă o sticluţă cu mir şi a început să citească dintr-o carte de rugăciuni.

Radu CARP

Cererea pentru ora de religie

o revoluţie tăcută şi apolitică

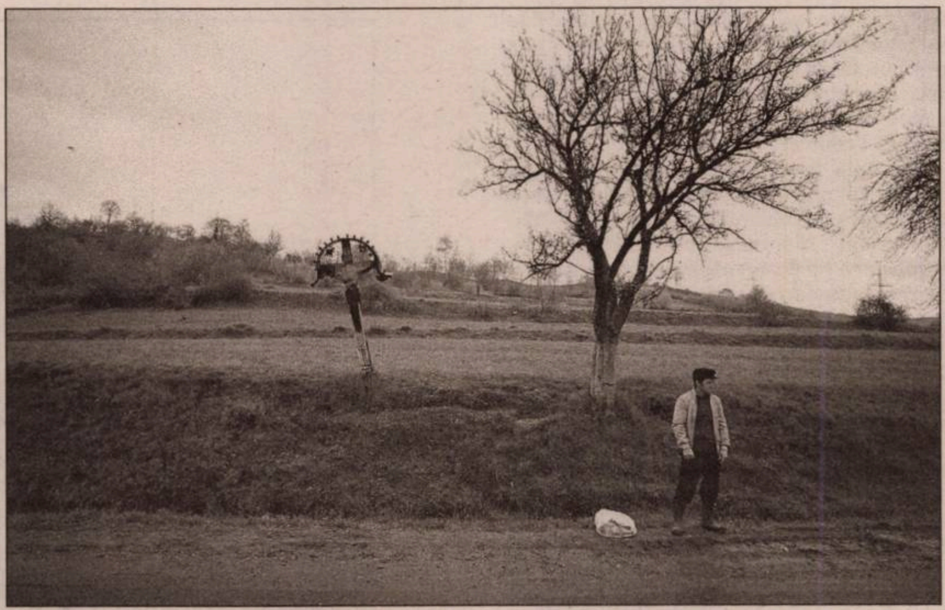

© V. Dorolţi

În România a avut loc o revoluţie tăcută, încheiată pe data de 6 martie. Peste două milioane de părinţi, reprezentînd în jur de 90% din total, au depus cereri pentru ora de religie. Efectul Klaus Iohannis: nimeni nu a anticipat această masivă ieşire din casă pentru exprimarea opiniei. Am avut parte de un veritabil referendum ad-hoc, cu dezbateri publice, cu intervenţii la televiziuni din ambele tabere şi cu multe erori de înţelegere a felului în care funcţionează sistemul educaţional.

Disciplina Religie a intrat în şcolile româneşti imediat după Revoluţia din decembrie 1989: Constituţia din 1991 a prevăzut, la art. 29, alin. 6, că „Părinţii sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educaţia copiilor minori a căror răspundere le revine“. Ulterior, Legea învăţămîntului nr. 84/1995 prevedea că religia este parte a trunchiului comun, iar la solicitarea părinţilor elevul poate să nu frecventeze orele de religie. Legea nr. 1/2011 a păstrat această formulare. Religia a căpătat astfel statutul de disciplină obligatorie (parte a trunchiului comun), cu posibilitatea transformării în disciplină opţională pentru cei care nu vor să urmeze orele de religie.

Modelul românesc este unul din cele şase modele de studiu al religiei practicate în Europa: confesional cu statut obligatoriu, dar cu posibilitatea retragerii pe temeiuri de conştiinţă; non-confesional cu statut obligatoriu; non-confesional cu statut opţional; confesional sau non-confesional cu statut obligatoriu sau opţional; non-confesional, în cadrul altor discipline. Modelul practicat în România mai este folosit în alte şapte state: Austria, Cipru, Finlanda, Germania, Grecia, Irlanda, Malta. A se observa suprapunerea între modelul practicat în aceste ţări referitor la relaţia Stat-Biserică şi statutul disciplinei religie. Acele state care au un regim de recunoaştere a cultelor în trei trepte (asociaţii, culte, Biserici tradiţionale) au în comun şi modul de a reglementa statutul disciplinei Religie. Germania este singurul stat din cele enumerate fără o religie majoritară, dar cu două astfel de religii care au un număr aproape identic de credincioşi. Ţările cu diversitate religioasă mai mare sau mai secularizate au instituit şi modele mai flexibile de predare a religiei, în special prin oferirea unor discipline alternative.

Curtea Constituţională a avut ocazia să se pronunţe de trei ori asupra statutului disciplinei Religie. Prima dată, prin Decizia nr. 72/1995, a constatat că prevederile Legii nr. 84/1995 sînt conforme cu felul în care Constituţia asigură dreptul părinţilor sau tutorilor de a asigura educaţia copiilor potrivit propriilor convingeri. A doua oară, prin Decizia nr. 306/2012, a fost chemată să se pronunţe asupra aceloraşi prevederi şi asupra celor din Legea nr. 1/2011, cu un conţinut identic – şi de această dată verdictul a fost acelaşi. Părea că problema este rezolvată pînă la o nouă modificare a Constituţiei.

Iată însă că, în 2014, Curtea Constituţională a fost chemată să se pronunţe din nou asupra prevederilor Legii nr. 1/2011. În mod normal, Curtea ar fi apelat la propria sa jurisprudenţă şi ar fi dat un verdict asemănător, mai ales că motivarea reclamantului era identică. Avocatul Poporului a trimis un punct de vedere potrivit căruia prevederile respective sînt constituţionale, cele două Camere nu au mai trimis nici un punct de vedere, cunoscîndu-se jurisprudenţa Curţii.

Curtea a oferit argumente extrem de bizare. În primul rînd, a afirmat că, de fapt, „caracterul obligatoriu al Religiei, ca disciplină şcolară, parte a trunchiului comun, nu poate fi opus elevilor“ şi, astfel, „obligativitatea disciplinei Religie este opozabilă numai statului care este ţinut de necesitatea organizării învăţămîntului religios“. Dacă materia Religie face parte din trunchiul comun, înseamnă că această realitate este opozabilă tuturor părţilor implicate: părinţilor, elevilor şi statului. Este imposibil ca o disciplină să fie opţională pentru unii şi obligatorie pentru alţii. Curtea nu a înţeles de această dată ce înseamnă obligativitate cu posibilitate de *opt-out*. Religia nu este nici 100% obligatorie (din moment ce se poate opta pentru a nu face această materie), nici 100% opţională (din moment ce face parte din trunchiul comun). Curtea a făcut greşeala să considere că în învăţămîntul românesc există doar discipline obligatorii şi opţionale, cînd de fapt există trei categorii, materia Religie fiind singurul element dintr-o categorie aparte. În al doilea rînd, Curtea a considerat că „acest drept de educare nu aparţine exclusiv părinţilor, statul, căruia i s-a încredinţat controlul asupra întregului sistem şcolar, asumîndu-şi în mod autonom şi concurent o misiune proprie de educare, corelativă cu cea a părinţilor“. Afirmaţia este, în sine, scandaloasă. Statul nu are drepturi în sistemul educaţional, este doar un administrator al banilor pe care părinţii îi investesc, prin taxe şi impozite, în învăţămînt. A spune că statul are menirea să educe copiii este o afirmaţie cu iz totalitar. Statul nu are o „misiune de educare“, ci trebuie doar să asigure că standardele de calitate sînt respectate în şcoli. Nici în perioada comunistă nu s-a mers atît de departe în a acorda statului puterea de a decide în materie de educaţie a copiilor. Dacă am accepta raţionamentul Curţii Constituţionale, ar însemna că un ministru sau un inspector şcolar ar putea să apostrofeze public un anumit profesor pentru conţinutul orelor predate, ceea ce nu este deloc în tiparele democratice uzuale. Curtea avea însă nevoie de teoria statului care are o „misiune de educare“ pentru a concluziona că art. 18, alin. 2, teza întîi din Legea nr. 1/2011, este neconstituţional. A afirma că doar un alineat din cele două ale art. 18 este neconstituţional reprezintă o contradicţie în sine. Dacă doar alineatul 2 este neconstituţional, înseamnă că procedura de înscriere la această disciplină trebuie modificată. Rămîne însă constituţional alin. 1 care spune că Religia face parte din trunchiul comun. Cum să se organizeze în acest caz opţiunea pentru o disciplină care face parte din trunchiul comun?! Înseamnă că se produce o discriminare între materiile din trunchiul comun: pentru unele nu este nevoie de nici o opţiune, însă pentru o singură materie, Religia, este nevoie de a face o opţiune!

Problema statutului religiei în şcolile publice este una din cele mai grele opţiuni cu care se confruntă o democraţie.

> *„Dacă oamenii sînt atît de răi avînd o religie, cum ar fi dacă nu ar avea-o?“*
>
> BENJAMIN FRANKLIN

Parlamentul ar fi trebuit să adopte o lege în 45 de zile de la data publicării deciziei Curţii care să pună în acord Legea nr. 1/2011 cu Decizia nr. 669/2014. Nu a făcut-o, însă a agreat un text de lege la nivelul comisiilor. Ministerul Educaţiei s-a grăbit şi a solicitat completarea unei cereri de către părinţi pînă pe data de 6 martie. Rezultatele sînt cele cunoscute.

Problema statutului religiei în şcolile publice este una din cele mai grele opţiuni cu care se confruntă o democraţie. Este o temă susceptibilă de cele mai clare clivaje ideologice. Democraţia creştină s-a născut în Austro-Ungaria, Germania, Italia, Olanda, Belgia, Luxemburg şi Franţa pe baza clivajului între cei care agreau religia în şcoală şi cei care aveau o perspectivă contrară. Guvernele liberale ajunse la putere în a doua jumătate a secolului al XIX-lea au impus transformarea Religiei într-o disciplină opţională sau eliminarea ei, în timp ce partidele conservatoare s-au opus, dar în unele cazuri au avut nevoie de sprijinul laicatului organizat mai mult sau mai puţin în asociaţii reprezentative. În România, această bătălie ideologică nu a avut loc în acea perioadă, datorită unui consens la nivelul partidelor în privinţa religiei, unei slabe organizări a laicatului şi unei puternice tradiţii a învăţămîntului confesional. Este, printre altele, motivul pentru care partidele care se revendică de la democraţia creştină nu au putut să apară decît după 1989.

Ar fi fost firesc ca, din momentul apariţiei unor partide care se revendică de la această tradiţie politică, disputa pe marginea statutului disciplinei Religie să apară şi să fie marcată ideologic, pentru a recupera o temă importantă prin care partidele se pot diferenţia şi atrage atenţia electoratului pe care îl consideră propriu. Partidul de stînga, de la FSN la PSD, nu a considerat importantă această temă. Faptul că prevederile din Constituţie datează din 1991, iar cele din prima lege a educaţiei din 1995, în timpul unor guvernări de stînga, nu are prea mare importanţă: este suficient să analizăm ofertele electorale ale FSN/PDSR şi se va constata că tema religiei în şcoli nu există. Nici partidele de dreapta nu au excelat în a apăra statutul disciplinei Religie. Forma actuală a Legii nr. 1/2011 se datorează ministrului Funeriu, care exprimase iniţial rezerve faţă de forma Legii nr. 84/1995, dar a realizat că orice modificare a legii ar atrage un val de contestări şi controverse şi a renunţat în cele din urmă la opiniile sale personale. În 2014, decizia Curţii Constituţionale nu a generat poziţionări ideologice. PSD nu a salutat-o, PNL nu a comentat-o. Reacţia a venit din partea societăţii civile: profesorul Moise şi deputatul Cernea, cărora li s-au alăturat mai multe voci din presă şi din mediul academic, pe de o parte, respectiv Asociaţia Părinţilor pentru Ora de Religie şi alţi lideri de opinie, de cealaltă parte. Astfel, partidele au pierdut şansa să observe revoluţia tăcută care a adunat la şcoli peste două milioane de părinţi, potenţiali alegători... La fel ca şi pe 16 noiembrie 2014, cîştigător a fost alegătorul anonim, dotat cu arme letale: ştampila şi formularul completat.

Radu Carp *este profesor universitar la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte a sa este* Religie, politică şi statul de drept. Secvenţele unei acomodări *(Editura Humanitas, 2013).*

DILEMA VECHE
Religie şi politică

Mirel BĂNICĂ

Pelerinaje şi politică, politica pelerinajelor

Revista *Practic în bucătărie,* numărul din septembrie 2008. Printre reţetele de conserve de toamnă şi prăjituri de casă, se poate citi şi un reportaj despre pelerinajul ocazionat de sărbătoarea din 15 august la Mănăstirea Nicula, intitulat „Hram Nicula. Ortodoxia trăieşte în noi". Autorul menţionează întîlnirea cu un pelerin, „un moşneag care a ales să facă drumul smereniei". Contrar a ceea ce se putea aştepta cititorul, „nu-i deloc fericit". Motivul îl aflăm imediat: „Anu' aista nu fui vrednic. N-a fost chip să mă închin. Fură iarăşi domnii cei mari primii. Da' le-o ierta Dumnezeu că nu mai au respect şi mie că nu am fost vrednic să ajung mai din timp" (Cristian Ionaşcu, „Hram Nicula. Ortodoxia trăieşte în noi", revista *Practic în bucătărie,* nr. 9/2008). Am ales tocmai acest fragment, dintre alte sute disponibile din presă, nu pentru a ilustra faptul că pelerinajul a devenit subiect de consum într-o revistă plină cu reţete culinare apetisante, destinate unui public nu foarte diferit de cel al pelerinajelor.

Mai degrabă am dorit să prezint un fragment reprezentativ pentru modul în care prezenţa politicului (în relaţie cu pelerinajul) este reflectată în presă: într-o cheie mai degrabă ironică, politicianul cel rău şi nesincer fiind aproape mereu la concurenţă cu „bunul" pelerin. Şi totuşi... Pelerinajul şi locurile de pelerinaj au avut dintotdeauna a face cu fenomenele politice, indiferent de religie sau de localizarea lor geografică. Iată cîteva motive. Pelerinajele sînt centre de putere religioasă (spirituală) în care rîuri de oameni, prezenţi în flux constant, cheltuiesc sume de bani şi dispun de timp, nu întotdeauna unul ritual, timp pe care-l pot investi dezinteresat. Pasiunea, emoţia, entuziasmul sînt deja prezente la apel în orice pelerinaj, masele sînt pregătite pentru a primi mesaje cu încărcătură sacră sau patriotică. Iar Sacrul, cu majusculă, a făcut parte mereu din structura intimă a oricărei puteri seculare. Chiar şi pelerinajele cele mai „religioase" cu putinţă, de la Medjugorje la *mouled*-urile din Egipt, se înscriu în jocul de putere şi influenţă al puterilor locale, regionale, naţionale şi uneori chiar transnaţionale. Ele aduc împreună diverse forme de birocraţie, reguli, partide, personalităţi locale, care nu ezită să folosească în scop personal o parte din repertoriul religios şi istoric deja constituit.

Una dintre cele mai întîlnite intruziuni ale politicului în pelerinaje este sprijinirea infrastructurii, a construcţiei facilităţilor unui loc de pelerinaj (adăpost, hrană) cu forţe de ordine. În sens negativ, a existat mereu un potenţial subversiv al pelerinajelor, deoarece există în orice moment pericolul posibil al producerii unor îmbulzeli sau accidente în rîndul mulţimii, care va dăuna imaginii de ansamblu a Puterii. Utilizarea forţei fizice în cadrul perimetrului pelerinajelor (Jandarmerie, Poliţie, Poliţie Locală) arată deci legătura dintre putere şi religie în pelerinaje. Iar în cazul specific al pelerinajelor din România, celebra şi atît de subtila „simfonie bizantină" a raportului Biserică-Stat trece prin braţul vînjos al jandarmilor care păstrează ordinea. Nu este o glumă sau o ironie afirmaţia anterioară. Dintotdeauna forţa fizică a fost braţul secular al legii, o introducere fără mediator în inima sacrului, ale cărui coordonate sînt *Forţa* şi *Permanenţa*. Sacrul însuşi face parte din structura Puterii. A oricărei puteri seculare, declinat în diferite forme de manifestare. Pelerinii înşişi, prin numărul, diversitatea, originea lor atît de diversă, totul pe fondul ameninţării mondiale a atentatelor şi terorismului, sînt şi motiv de îngrijorare politică, nu doar o resursă. O masă atît de mare de oameni, ce poate deborda oricînd pe străzile unui oraş ca Iaşi sau Bucureşti, ca urmare a unui incident neprevăzut, constituie, repet, un serios motiv de teamă. Dar cum să efectuezi controlul acestora, fără a înăbuşi spontaneitatea şi fantezia religiei populare, cea care animă un pelerinaj?

O altă formă relativ recentă de intruziune discretă, dar tenace, a politicului în pelerinaje o reprezintă practicile unor administraţii locale de a finanţa, parţial sau integral, costurile deplasării la locul de pelerinaj – ceea ce eu aş numi „autobuzele pelerino-electorale" – sau a suporta o parte din costurile, destul de ridicate în continuare, ale deplasării la locurile sfinte. Chiar dacă nu putem afirma că este vorba de o practică generalizată, ci mai degrabă de un climat de improvizaţie, ea utilizează, de fapt, potenţialul popular de simpatie al pelerinajelor. Se doreşte îmbunătăţirea imaginii organizatorilor spaţiului public, ideea că sînt „buni creştini" şi filantropi, două trăsături atît de valorizante în Orient. Nu este o practică specifică doar pentru noi. Sponsorizarea deplăsărilor la Mecca *(hajj)* este monedă curentă în islamul contemporan, costurile fiind suportate de oameni politici şi de afaceri. Sponsorizări agresive sînt raportate chiar la locul pelerinajului, cel mai adesea colaborări între oameni de afaceri locali şi mari companii transnaţionale din domeniul agro-alimentar.

Demnitarii, oamenii politici de nivel înalt, dregătorii au fost mereu prezenţi de-a lungul timpului la marile hramuri şi sărbători. În descrierea pe care o face „sărbătorii de mare slavă întru cinstirea Sfintei noastre maica Parascheva", din perioada domniei *(vremea)* lui Vodă Gheorghe Duca (1679), Mihail Sadoveanu construieşte o tipologie pelerină („monahi, răzeşi, mojici, babe descîntătoare, slăbănogi de toate felurile"), care se încheie cu prezenţa lui Vodă, a curţii sale şi a „cinstiţilor boieri şi jupînese cu coconii şi duducile lor, cu feţe luminoase şi straie scumpe". Cercetătoarea Violeta Barbu notează faptul că foarte mulţi cronicari străini în trecere prin principatele româneşti în veacurile XVII-XIX au lăsat „note pitoreşti" despre acest tip de evenimente, iar „istoria recentă nu a pregetat să descopere bogăţia semantică a acestui spectacol public, în care Biserica şi Domnia sînt indisolubil legate pentru a se legitima reciproc".

Dincolo de istorie şi de transmiterea „memoriei lungi" a pelerinajului, inclusiv prin fidelitatea pe care clasele conducătoare i-au arătat-o, rămîne în continuare problema ambivalenţei politicului în pelerinaj, a efectelor asupra corpului social în ansamblu, dublate de persistenţa şi reminiscenţele „simfoniei bizantine". Pelerinajul este un instrument eficace de construire şi de identificare cu naţiunea şi moştenirea sa, atît pentru Biserică, cît şi pentru clasa politică – a se vedea în acest sens prezenţa lui Emil Constantinescu la Iaşi înainte alegerilor prezidenţiale din 1996 sau a lui Victor Ponta în 2014. Episodul reprezintă un simbol al valorificării geografiei identitare şi al simbolismului istoric şi social. Sfînta Paraschiva „continuă să fie solicitată şi astăzi pentru a învesti *şefi* ai comunităţii, un adevărat depozit simbolic de prestigiu pentru comunitate", după cum remarcă Anca Manolescu. În alte spaţii geografice, dar tot de extracţie ortodoxă (ne referim aici la Grecia), prezenţa masivă a oamenilor politici la hramuri, sărbători religioase etc. este percepută de pelerinii înşişi într-o manieră contradictorie: fie ca semn de omniprezenţă a statului, care nu ezită să „confişte" în folosul său toate simbolurile locale sau naţionale, fie ca pe un semn de impregnare (împărtăşire, acceptare tacită) a reprezentanţilor Puterii de către valorile societăţii tradiţionale, apropierea de „talpa ţării", cum am spune pe româneşte. De ce să nu acceptăm deci şi faptul că oamenii politici (o parte) au valori „tradiţionale", furnizate de matricea culturală şi spirituală a locului din care provin? Poate că unii dintre ei sînt sinceri în expunerea publică a credinţei şi practicii lor religioase, iar Biserica nu le poate refuza alegerea.

7
Hoghiz
17km
Venetia
de Jos
1 Km

© V. Dorolţi

Cum va evolua în viitor prezenţa politicului în spaţiul public şi religios al pelerinajelor? Dincolo de obţinerea de capital şi beneficii electorale, utilizarea simbolurilor naţionale, pelerinajele şi „pelerinii" politici sînt o tentativă timidă de vindecare a corpului social, la nivel local cel puţin. Societăţile europene, pe măsură ce evoluează şi se modernizează, devin din ce în ce mai fragile la nivelul identificării colective. Vorbim din ce în ce mai puţin despre noi, despre felul nostru de a fi împreună. Ritualitatea specifică a pelerinajelor („ritualomania", în termenii sociologului francez Danièle Hervieu-Léger) participă la invocarea imaginară a rădăcinilor întregului corp social, ale „noastre" şi ale „lor". Bogăţia patrimoniului simbolic al pelerinajelor constituie un stoc de resurse pentru politic, o staţie de reîncărcare a energiilor comune, naţionale, parte a faptului că Ortodoxia a recucerit treptat întreg spaţiul public după 1990, afirmă cercetătoarea Iuliana Conovici.

> *„Religia este singura putere înaintea căreia te poţi pleca fără a te înjosi."*
>
> GHEORGHE ASACHI

Ar fi încă multe de spus despre acest subiect, atît de promiţător pentru o teologie şi o antropologie a politicului. Rămîn o serie de întrebări deschise, la care nu pot răspunde pentru moment; este o datorie de a le aşterne pe hîrtie, ca temă de reflecţie şi provocare: cînd şi cum se transformă omul politic în pelerin? Cu ce frecvenţă merg oamenii politici în pelerinaje? Putem trasa o geografie a locurilor de pelerinaj preferate de aceştia? Există o motivaţie geopolitică în practica „moaştelor invitate" (Grecia, Rusia, Ucraina)? Cum s-ar interpreta alegerea, cine o face? Cum reflectă mass-media din România prezenţa politicului în pelerinaj? Care este impactul asupra votului în sine? Acestea şi multe altele îşi aşteaptă răspunsul, reflex al unei fascinante teme de studiu asupra politicului în societatea contemporană postcomunistă.

(fragment din volumul Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajului în România contemporană, *Editura Polirom, Iaşi, 2014. Sursele utilizate au fost citate tacit pentru nevoile acestui articol, ele se regăsesc integral în volum.)*

Mirel Bănică *este inginer diplomat dr. şi cercetător în domeniul sociologiei religiei.*

Cristian VASILE

Religie și politică în România comunistă

cîteva probleme și întrebări

Documentele epocii

Cel care vrea să cunoască mai bine – eventual să și scrie despre – relațiile dintre religie și politică, dintre Biserică (în special cea Ortodoxă) și stat în perioada comunistă se confruntă cu o problemă majoră: o poate face nu atît cu ajutorul documentelor *interne* ale Bisericii/Bisericilor, ci într-un mod mediat, prin apelul la alte surse istorice (emanate dinspre: organe de partid, Securitate, Departamentul Cultelor ş.a.m.d.). Ierarhia ecleziastică ortodoxă pretinde acurateţe în ceea ce priveşte reconstituirile istoriografice, dar apără cu îndîrjire de ochii cercetătorilor atît Arhiva Sfîntului Sinod, cît şi arhivele centrelor ecleziastice. Un alt paradox: cînd celelalte instituţii se deschid către transparenţă arhivistică şi pun în circulaţie numeroase dosare de interes istoric, Patriarhia pare că restrînge accesul; de exemplu, prin Hotărîrea nr. 5944 din 5 iulie 2012 a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, probabilitatea studierii documentelor istorice, privitoare mai ales la arhiereii din perioada comunistă, se apropie de zero. (Probabil pentru a pune capăt atît descentralizării, cît şi unor tendinţe – de la nivelul unor centre eparhiale – de deschidere către diverşi cercetători, chiar avînd „garanţii morale“ şi nefiind independenţi de punctul de vedere oficial al Bisericii.) Cazul ierarhiei ortodoxe nu este, din păcate, singular.

După decembrie 1989, această elită ecleziastică, prin reprezentanţii săi cei mai de seamă (Patriarhul Teoctist, mitropoliţii), s-a perpetuat, şi-a păstrat poziţiile. Este adevărat că, la început, această continuitate a fost tulburată de retragerea Preafericitului Teoctist din demnitatea de patriarh pentru cîteva luni; PF Teoctist avea să revină ca patriarh în aprilie 1990, beneficiind şi de sprijinul autorităţilor guvernamentale, inclusiv al lui Ion Iliescu, fost demnitar comunist şi preşedinte al Consiliului Provizoriu de Unitate Naţională (succesor *de facto* al lui Nicolae Ceauşescu). Poate nu este lipsită de relevanţă precizarea că Ion Iliescu şi Teoctist se cunoşteau încă din a doua jumătate a anilor 1970, atunci cînd amîndoi au îndeplinit funcţii importante în capitala Moldovei: Ion Iliescu fusese prim-secretar al comitetului judeţean PCR Iaşi, iar Teoctist – mitropolit al Moldovei, avînd reşedinţa la Iaşi. Începînd din 1990, nici unul dintre cei doi nu a fost preocupat cu adevărat de o asumare a trecutului, realitate care s-a vădit prin raportarea comună a lor faţă de documentul istoriei recente (inspirat, cineva a găsit un nume potrivit pentru acest tip de atitudine: „politica fricii“).

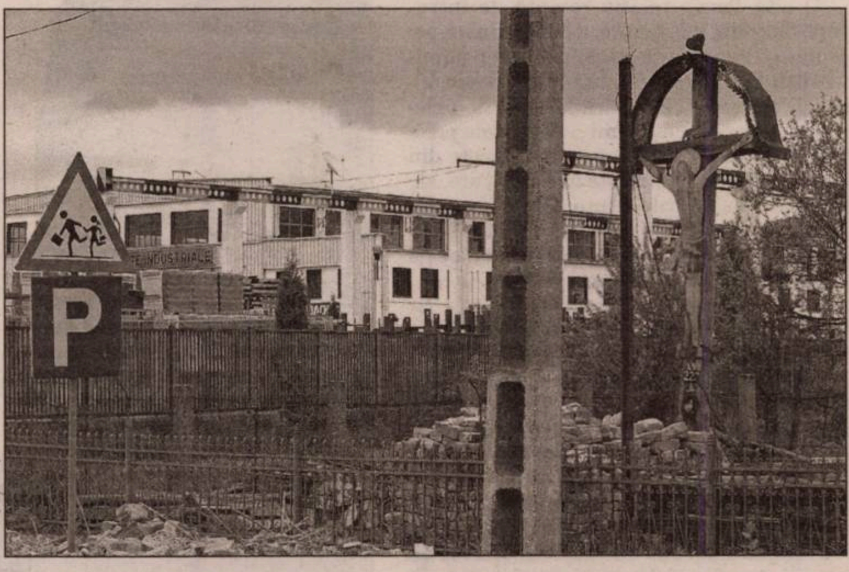

© V. Dorolţi

„Naţional-socialismul este mai mult decît o religie.“

ADOLF HITLER

„Fascismul este o religie laică.“

BENITO MUSSOLINI

„Comunismul, precum orice altă religie revelată, este alcătuit în mare parte din profeţii.“

H.L. MENCKEN

Dincolo de limitările arhivistice, cititorii au avut la dispoziţie zeci de studii de specialitate, sinteze, volume de documente, dicţionare etc. care, în mod documentat, au evocat şi au scos în evidenţă tezaurul de suferinţă acumulat în intervalul 1945-1989 de către cultele religioase, cu precădere de Biserica Ortodoxă Română. Şi totuşi, s-au făcut auzite şi două întrebări cumva opozabile: a stat relaţia Stat – Biserică/Biserici sub semnul represiunii şi al confruntării? Sau mai degrabă – după o primă perioadă marcată de stări conflictuale – această relaţie bilaterală a fost caracterizată de colaborare, de supunere şi conformism (cel puţin la nivelul raporturilor dintre elita ecleziastică şi puterea politică)?

Dispute, tensiuni interne

Ceea ce frapează, însă, atunci cînd parcurgem literatura istorică oficială ortodoxă de după 1989 este ocultarea ori negarea disputelor intestine de la vîrful BOR, care au şubrezit mult Biserica. Nici momentul 1948 nu apare ca punct de inflexiune în istoria ecleziastică recentă. Or, din documentele de partid şi ale Securităţii putem discerne destul de clar taberele din sînul BOR care – nu o dată – recurg la plîngeri şi delaţiuni adresate autorităţilor politice. Printre documentele emise de Secţia Administrativ-Politică a CC al PCR se regăsesc, de pildă, rapoartele prin care episcopul de Oradea, PS Valerian Zaharia, îşi contestă superiorul, Patriarhul Justinian Marina. Amîndoi s-au aflat în graţiile puterii comuniste, ambii au scris şi s-au manifestat în favoarea colaborării cu PCR încă din 1945, dar pe de altă parte se aflau într-o competiţie prea puţin creştinească. Datorită altor surse istorice, acest aspect al luptei pentru putere în Biserica Ortodoxă era cunoscut, dar abia acum cred că îi putem estima şi chiar comensura proporţiile. Fireşte, pe lîngă rivalităţile preexistente, aceste dispute au fost alimentate şi instrumentalizate de puterea politică pe diverse căi. (Nu a fost ceva specific vieţii bisericeşti – tensiuni similare au fost provocate de autorităţi şi în lumea intelectual-artistică, în mediile universitare ş.a.m.d.) „Bătălia pentru Patriarhie“ conturată atît de limpede în anii 2005-2007 – cu accentele sale dizgraţioase, ducînd pînă la divizarea absurdă a Mitropoliei Ardealului – are precedente importante înainte de 1989.

© V. Dorolţi

Martiri?

Etosul totalitar care persistă în România de-a lungul întregii perioade 1948-1989 – fără episoade cu adevărat reformiste sau revizioniste – se reflectă şi prin examinarea relaţiilor Stat – Biserică. Pentru mai mulţi istorici rezonabili ai vieţii politice este evident că regimul lui N. Ceauşescu la momentul 1968 nu seamănă deloc cu „Primăvara de la Praga“ şi că furibunda condamnare a invaziei sovietice în Cehoslovacia are legătură strict cu teama secretarului general al CC al PCR de a nu fi înlăturat şi el de la putere, şi nu cu o identificare empatică a lui Ceauşescu cu ideile reformiste ale regimului Dubcek. Dar contrastul se vădeşte şi în ceea ce priveşte evoluţiile din viaţa religioasă: în 1968, în Cehoslovacia, este restabilită Biserica Greco-Catolică (desfiinţată în 1950), în timp ce, în RSR, Biserica Română Unită continuă să fie reprimată, avînd o existenţă subterană (în 1970, cardinalul Iuliu Hossu moare, de fapt, în detenţie). Zeci de clerici şi episcopi greco-catolici au sfîrşit ca martiri. Şi cu toate acestea, volumul intitulat chiar *Martiri pentru Hristos, din România, în perioada regimului comunist* (Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, 2007) nu le consemnează existenţa şi biografia (motivul real pare să fie implicarea unor prelaţi ai BOR atît în tentativa de convertire, cît şi în detenţia episcopilor uniţi în diferite mănăstiri ortodoxe).

Preotul ca „om nou“

După 1964, represiunea cunoaşte o domolire, în schimb se intensifică încercările de cooptare şi de transformare chiar a preotului într-un „om nou“, constructor conştient al socialismului. Cultele religioase sînt integrate în Frontul Unităţii Socialiste (ulterior FDUS) şi chemate să susţină inclusiv politica externă, printr-o diplomaţie ecleziastică nevoită să ignore abuzurile interne, încălcarea libertăţii religioase, demolările de biserici etc. Atunci cînd criticile din străinătate (venite din zona organismelor internaţionale, a exilului românesc sau a emigraţiei maghiare) se intensifică şi riscă să trezească voci din interior, Ceauşescu devine ameninţător şi reaminteşte periodic că „toţi cetăţenii, inclusiv cultele, preoţii, trebuie să îşi îndeplinească neabătut îndatoririle faţă de ţară, să respecte prevederile legilor şi să acţioneze în spiritul Constituţiei pentru a contribui, cu posibilităţile lor, la construcţia societăţii socialiste“. În plus, secretarul general apelează la întărirea autorităţii Departamentului Cultelor în faţa slujitorilor Bisericii. Abia de cîţiva ani istoricii au schiţat rolul şi locul acestei instituţii esenţiale care a supravegheat cultele religioase – cu mijloace şi metode deloc blînde. Aparent surprinzător, în 1990, cînd voci ale societăţii civile renăscute au solicitat desfiinţarea ei, o parte importantă a clerului s-a opus. Instituţia a supravieţuit, cu numele uşor schimbat; a fost ataşată ulterior Ministerului Culturii, pentru a fi dezlipită atunci cînd titularul departamentului (rebotezat al Culturii şi Cultelor) s-a întîmplat să fie maghiar sau catolic.

***Cristian Vasile** este istoric, coeditor al revistei online* Lapunkt.ro. *Autor al volumului* Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu al regimului comunist, *Editura Curtea Veche, 2005. Cea mai recentă carte publicată:* Viaţa intelectuală şi artistică în primul deceniu al regimului Ceauşescu, 1965-1974, *Humanitas, 2014.*

■ ■ ■

DILEMA
Religie și politică

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

Domni și mitropoliți

în lupta cu timpul

Puterea politică şi puterea religioasă se află, în acest lung parcurs istoric, în relaţii permanent schimbătoare. Secolul fanariot îi oferă Bisericii şansa de a deveni puterea principală într-o vreme de instabilitate politică destul de accentuată. Domnul este numit de Poarta Otomană, de regulă, pe o perioadă de trei ani (deseori domnul rămîne în scaun mult mai puţin), pe cînd mitropolitul, capul Bisericii Ortodoxe, nu-şi părăseşte turma decît prin trecerea la cele veşnice. Cu alte cuvinte, vlădica reprezintă stabilitatea şi securitatea de care norodul are atîta nevoie. De altminteri, evenimentele din epocă stau mărturie a acestei legături foarte puternice dintre enoriaşii şi păstorii lor. Secolul al XVIII-lea trăieşte prin figurile luminoase ale unor mari mitropoliţi care au înţeles rostul lor în vremuri atît de tulburi. Unii dintre ei sînt români doar prin adopţie, alţii se ridică din rîndul norodului, toţi se arată preocupaţi de soarta creştinului aflat sub vremi. Din acest motiv, raporturile lor cu puterea politică devin adesea tensionate.

Mitropolitul Antim Ivireanul (1708-1716) deschide seria conflictelor cu puterea politică. După o foarte asiduă şi bună colaborare cu vodă Constantin Brâncoveanu, mitropolitul Antim intră în conflict cu Nicolae vodă Mavrocordat (februarie-septembrie 1716) pe care refuză să-l însoţească în refugiul său din calea armatelor austriece. În septembrie 1716, mitropolitul este scos din scaun de un domn mult prea temător de boierii Cantacuzini şi prietenii acestora. Plecat spre exilul său din Muntele Sinai, mitropolitul Antim avea să sfîrşească repede, ucis pe drumuri, iar trupul său avea să fie aruncat în rîul Mariţa. Nu era român, ci de pe undeva de prin Georgia. Tot de departe vine şi Neofit, din insula Creta; ajuns mitropolit, pe la 1738, contribuie la ridicarea Bisericii, printr-o serie de vizitaţiuni canonice pe care le consemnează în scris. Destul de repede, mitropolitul Neofit intră în conflict cu Matei vodă Ghica. La 21 mai 1753, cînd mitropolitul Neofit Cretanul are nevoie de sprijinul popular pentru a se opune lui vodă Ghica, face apel la glasul clopotelor: „mitropolitul ţerii, Neofit, ţiind partea boerimii române, de odată a poruncit să tragă clopotele şi, strîngînd tot norodul Bucureştilor, a luat crucea în mînă şi a strigat: «Urmaţi-mi». Toţi boierii şi norodul au plecat după el…“. Dar soarta bietului mitropolit va fi pecetluită: „peste trei zile, bolnăvindu-se vlădica, şi chemînd doftorul, au mituit boierii greci pe acel doftor, şi dîndu-i tari doftorii, şi-au ieşit vlădica din minţi“. Scena este consemnată de Mihai banul Cantacuzino în a sa *Genealogie a Cantacuzinilor*.

Secolul al XIX-lea, cu ideile lui de prefacere şi progres, erodează puternic această imagine a mitropolitului bun pentru ţară şi cu ţara împotriva puterii politice. Acum apar marile diferenţe, vizibile mai ales atunci cînd vorbim despre calea de urmat: dacă domnii vor fi pentru educaţia şi progresul societăţii, Biserica se va ascunde în tradiţie şi trecut. Or, asta se observă foarte bine în domeniul educaţiei. Cunoaştem poziţia reticentă a mitropolitului Grigore (1823-1834) cu privire la instruire, de la Eufrosin Poteca. Astfel, mitropolitul Grigore avea „idei împotrivnice ştiinţelor şi tuturor învăţaţilor din Evropa, socotindu-i şi crezîndu-i pre toţi împotriva călugărilor, şi osîndiţi spre munca cea veşnică, pentru că nu păzesc posturile şi biserica în toate zilele“. Paginile lui Eufrosin Poteca surprind foarte bine această accelerată distanţare dintre puterea politică şi puterea spirituală. În ciuda împotrivirii mitropolitului Grigore, în mesajul său de Paşti, călugărul Poteca va vorbi despre instruirea preoţilor, eliberarea robilor ţigani şi necesitatea ridicării societăţii prin educaţie. Dacă vodă Grigore Ghica l-a „cinstit cu cafea după obicei“, mitropolitul „plin de venin şi turbat cu totul“ a folosit orice prilej să-i saboteze activitatea educativă.

Regulamentele Organice fixează reguli şi regulamente în sfera ecleziastică, motivate de necesitatea de a înlătura „tot abuzul ce ś-au fost introdus în ierarhia bisericească“. Primii paşi ai secularizării se fac destul de repede, cu reticenţă din partea unora, cu resemnare din partea altora. Neînţelegerile dintre cele două puteri devin din ce în ce mai făţişe. Mitropolitul Neofit este figura emblematică a acestor ani, opunîndu-se cu vehemenţă oricărei reforme care ar viza Biserica. Din acest motiv, Neofit s-a aflat în conflict deschis cu domnitorul Alexandru vodă Ghica. Conflictul devine şi mai accentuat odată urcat pe tron Gheorghe Bibescu. Doi ani s-a rugat vodă Bibescu de mitropolit să-l separe de Zoe Mavrocordat pentru a se căsători cu Mariţica Văcărescu, căsătorită la rîndu-i cu Costache Ghica. Fără succes însă, şi doar intervenţiile bine „aurite“ pe lîngă patriarhia din Constantinopol îi vor aduce pe îndrăgostiţii princiari împreună.

> *„Un popor fără religie nu poate fi condus decît cu tunurile.“*
>
> GEORGE WASHINGTON

> *„Religia e ceea ce îi ţine pe cei săraci să nu-i omoare pe cei bogaţi.“*
>
> NAPOLEON BONAPARTE

> *„Numai atunci cînd raţiunea va fi rege, iar inima va fi preot, numai atunci lumea se va vindeca.“*
>
> KHALIL GIBRAN

În această luptă, Biserica se foloseşte de arma trecutului pentru a-şi păstra privilegiile, fără să vadă prezentul şi cu atît mai puţin viitorul. La 1859, mitropolitul Sofronie al Moldovei revine asupra vechilor drepturi garantate de „legile şi canoanele Bisericii“, de „dreptul roman“, de „dreptul firesc“ şi încearcă să desfiinţeze recentul decret al domnului Alexandru Ioan Cuza prin care acesta pune sub controlul unei comisii laice administrarea bunurilor mănăstirilor, cu alte cuvinte face primul pas spre secularizare. Reacţia este de-a dreptul virulentă, mai ales că Biserica nu se aştepta la o aşa măsură tocmai din partea unuia ca vodă Cuza. Rezultatul ar fi unul catastrofic, scrie mitropolitul: „să surpă cu totul moralitatea, să deschide drum nelegiuirii, să atacă şi să nimiceşte dreptul şi dreptatea“. Scrisoarea mitropolitului Sofronie este o pledoarie bine argumentată şi mai ales foarte combativă, de genul: dacă „Măria Ta“ îţi bazezi decretul pe abuzurile comise de Biserică în administrarea averilor mănăstirilor, apăi atunci ar trebui să ştii că „abuzuri s-au făcut şi din partea guvernului Moldovei de la 1844 încoace şi pînă astăzi în administrarea averilor monastireşti şi bisericeşti într-o măsură mai mare decît de către călugări“; pe scurt: „au păcătuit şi călugării şi guvernul“. Gestul mitropolitului atrage inevitabila reacţie, la fel de virulentă, a lui vodă, care prin intermediul lui Manolache Costache Epureanu, preşedintele cabinetului, îi transmite, zece zile mai tîrziu (20 septembrie 1859), un „răspuns“: *„Măria Sa Domnitorul… m-au trimis ca să vă spun că nu vă primeşte această anaforă şi să v-o arunc în obraz şi pe viitor să vă mărginiţi cu asemenea căci veţi păţi de la Înălţimea Sa ca un monah prost*“. Mitropolitul îi răspunde pe măsură, dar va sfîrşi în exil la mănăstirea Slatina. La fel păţise şi confratele său, mitropolitul Veniamin Costache, atunci cînd, din prieten, devenise duşmanul lui Mihai vodă Sturdza.

Biserica începuse, de fapt, să piardă lupta cu timpul…

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

De prin campaniile electorale

■ „Cazurile izolate de încălcare a hotărîrii Sfîntului Sinod fundamentate pe canoanele Bisericii Ortodoxe Universale, potrivit cărora clerului ortodox îi este interzis să facă politică partizană şi să se implice în campanii electorale, vor fi cercetate de instanţele de judecată bisericească eparhiale“, a declarat la 11 noiembrie 2014, pentru Mediafax, purtătorul de cuvînt al Patriarhiei, părintele Constantin Stoica.

■ „Eu cunosc o situaţie în Oradea, la Biserica Albastră, unde preotul Gheorghe Nemeş i-a îndemnat pe enoriaşi să voteze «candidatul cu numele de victorie», după care a specificat că-l cheamă Victor. Eu locuiesc în zonă şi uneori mă mai duc la acea biserică. N-am fost în duminica aceea şi mă bucur că n-am fost, dar am fost sunat de mai mulţi oameni, care mi-au spus“, a arătat Gavrilă Ghilea (lider ACL). (Ziarul *Bihoreanul,* 13 noiembrie 2014)

■ Mircea Govor, lider PSD Satu Mare: „Deci o să facem o schemă pentru asta, sîmbătă, duminica asta şi duminica viitoare trebuie să aveţi un reprezentant din fiecare localitate, în fiecare biserică din localităţi. Am vorbit cu preasfinţitul, am vorbit cu toţi popii. Exact cum vorbesc cu voi, aşa am vorbit şi cu ei şi am spus la popi în felul următor: băi, oameni buni, s-o terminat. Dacă nu vreţi să fiţi de partea noastră, s-aduceţi să votaţi cu domnul Victor Ponta, eu nu vă mai cunosc. La mine la uşă nu mai veniţi. Le-am spus verde în ochi. S-a terminat. Fraţilor, NU, la revedere, şi i-am spus la preasfinţit, a spus presfinţitul trimiţi în fiecare localitate, în fiecare biserică un om, ăla să trimită SMS şi-n localitatea la care n-o spus să votezi cu Ponta să nu-l văd. Dar nu se mai poate. Nu se mai poate.

Cum adică, mă, dar ce pofte-s astea? Numa' cu mîna-ntinsă şi noi ce să facem? S-o terminat. Deci preasfinţitul o fost de partea noastră total. E un om extraordinar. Dar… *(neinteligibil)* Şi încă ceva, la toţi popii dacă pierdem toate preotesele le dau afară din tot, la revedere. Le-am şi spus. Toţi au venit la mine să le pun preoteasa. S-a terminat. S-a pierdut, pleacă acasă. Meargă la mama dracului, nu mă interesează. Deci s-o terminat. Deci de-acum înainte intru pînă mă duc la… Păi, da' ce sîntem noi, mă, casă de binefacere, sîntem proşti? Nu mai sîntem proşti, am fost destul.“ (…)

„Vom avea oameni în fiecare biserică ungurească. Asta e etapa a doua, după ce s-a vorbit preotul cu ei. Şi vom avea om care să asculte predică în biserică. Şi tot aşa. Am spus clar. Dacă aşa stă treaba, domnul primar din… *(neinteligibil)* îmi dau cuvîntul meu de onoare, îi fac acolo staţiune cum n-o fost niciodată… *(ininteligibil)*. Şi-i spun primarului din Sodun să cauţi teren între… pentru o staţiune şi-ţi fac o staţiune termală cum nu există în judeţul Satu Mare. Uite… sîntem nerecunoscători.“ (stenogramă unei şedinţe PSD publicată în *Gândul*, 10 noiembrie 2014)

■ „Conducerea filialei judeţene PSD Hunedoara a acuzat, joi, ACL că s-ar fi folosit de unii preoţi din judeţ pentru a desfăşura o campanie electorală în sprijinul candidatului Klaus Iohannis, preşedintele organizaţiei PSD Hunedoara, deputatul Laurenţiu Nistor, refuzînd însă să precizeze care au fost localităţile în care slujitorii bisericii s-au implicat în politică.“

■ „Au fost patru asemenea preoţi pe care i-am depistat în judeţul Hunedoara, care au umblat din casă în casă şi chiar unde avem un primar foarte bun au cîştigat ei (ACL, *n.r.)* cu 50,9%. (…)“, a declarat preşedintele PSD Hunedoara. (stiripesurse.ro, 20.11.2014)

■ „Un calendar cu chipul lui Iisus Hristos sub care scrie «Te aştept la vot» alături de sigla PRM – aşa şi-a întîmpinat, marţi, la Braşov, susţinătorii liderul PRM Corneliu Vadim Tudor, la lansarea unui volum de aforisme.

«Şi secţia de votare poate fi, dacă nu o biserică, măcar un templu pentru schimbat viaţa oamenilor în bine. Chiar dacă, din păcate, alegerile locale sînt în România o şcoală a hoţilor!», a spus preşedintele PRM.“ *(Gândul,* 18.04.2012)

■ „PSD distribuie icoane cu imaginea lui Arsenie Boca, pe o parte, iar pe verso cu sigla PSD şi îndemnul «Victor Ponta – Preşedinte», alături de specificaţia «Sfinţit», atrăgînd criticile opoziţiei, care cere o intervenţie a Bisericii Ortodoxe Române.“ (HotNews.ro, 29 octombrie 2014)

■ „După icoanele electorale ale PSD, la iveală au ieşit şi icoanele electorale ale Alianţei Creştin-Liberale (ACL). Astfel, duminică, 26 octombrie, în comuna Vîlcele din judeţul Călăraşi, preotul din localitate ar fi împărţit icoane cu Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe, purtătorul de biruinţă, care aveau înscrise pe verso îndemnul de a-l vota pe Klaus Iohannis.“ (activenews.ro, 30 octombrie 2014)

Vasile Șebastian DÂNCU

Religie, cotidianitate și politică

Este inutil să facem observații despre vreo opoziție dintre religie și politică deoarece politica și religia au o asemănare de substanță: sînt legate de fenomenul de putere, adică de orientarea, conducerea, dominarea unor mase mari de oameni. De altfel, cînd cartea fundamentală a creștinismului a statuat că ar trebui „să dăm Cezarului ce-i al Cezarului“ cred că a fost stabilit pactul de neagresiune. Chiar dacă teologii interpretează asta ca pe o declarație de independență (pentru că preceptul biblic continuă: „și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu“), putem interpreta acest lucru și ca pe o acceptare a dualității, a respectului reciproc între cele două ordini: una a imediatului (condusă de politic) și alta aflată sub registrul eternității, guvernată de preoți și Biserică. În România, politicul are din partea publicului cele mai proaste evaluări și cele mai negative percepții, dar acesta nu este un impediment pentru Biserică să se țină aproape și, de cele mai multe ori, să critice ordinea politică și să ia apărarea credincioșilor în cazuri în care politicul devine disfuncțional sau generator de multiple suferințe.

Raportarea la viață și percepția asupra sensului vieții

În studiile scociologice (vom folosi pentru acest text un studiu IRES, *Metodologia sondajului.* Volumul eșantionului: 1370 indivizi de 18 ani și peste. Tipul eșantionului: multistratificat, probabilist, reprezentativ la nivel național. Reprezentativitate: eroare maximă tolerată de ± 2,7%. Interviurile s-au desfășurat prin metoda CATI. Perioada anchetei: 5-7 august 2013. Unele întrebări din această cercetare au fost adaptate din studiul World Value Survey, realizat de The World Values Survey Association), peste 80% din români se gîndesc des și foarte des la scopul și sensul vieții, iar 40% din români nu au simțit vreodată că viața nu ar avea rost. Se pare că religia este pentru români un element care creează sens, același procent dintre respondenți (40%) susțin că nu se gîndesc niciodată la moarte, chiar dacă 98% din participanții la studiu cred că moartea este un lucru natural, 82% sînt de părere că moartea are un sens dacă crezi în Dumnezeu. Privită ca un catalizator moral, religia are un mai mic impact deoarece doar unui sfert dintre respondenți (24%) li se întîmplă să regrete des și foarte des anumite lucruri pe care le-au făcut, unul din zece români nu regretă nimic, iar pentru aproape o treime dintre participanții la studiu regretele apar foarte rar.

Percepție și comportament religios

Unul din cinci respondenți merge o dată pe săptămînă la slujbele sau la evenimentele religioase curente. 22% din români participă la acestea de cîteva ori pe lună, un sfert de doar cîteva ori pe an. În timp ce 6% din participanții la studiu participă la slujbele religioase de cîteva ori pe săptămînă, 18% merg mai rar decît o dată pe an. Deși considerăm că este vorba despre un comportament ușor supraestimat, putem observa totuși că, atunci cînd este vorba despre practicarea unui comportament constant, doar aproape o cincime dintre români practică religia. Sistemul de convingeri declarate pare însă deosebit de solid. Trei sferturi dintre respondenți sînt de acord cu ideea potrivit căreia religia înseamnă adevăr și doar o proporție foarte redusă dintre respondenți – 6% – și-au schimbat religia. O sursă importantă pentru credință și interiorizarea ideologică și axiologică specifică este, cu siguranță, familia. Pentru 88% din români, religia a fost importantă în familia lor atunci cînd erau copii, iar peste jumătate dintre ei (51%) au participat în copilărie la slujbe religioase.

© V. Dorotti

Religia și societatea

O funcție socială a Bisericii pe care respondenții o reclamă și o evaluează ca foarte importantă este aceea de explicator social și integrator în societate. Cei mai mulți români cred că Biserica oferă răspunsuri pentru problemele sociale (88%), pentru problemele morale (72%), pentru problemele din viața de familie și pentru nevoile spirituale ale oamenilor (71%). Cu toate acestea, doar 59% consideră că problemele tinerilor își pot găsi răspunsuri în Biserică. În orizontul de așteptare al credincioșilor regăsim temele unei adevărate agende publice, chiar dacă observăm că Biserica ortodoxă lipsește, de regulă, din dezbatere. Printre temele pe care ar trebui să le abordeze Biserica, primele locuri sînt ocupate de infidelitate (75%) și de problemele lumii a treia (75%), urmate de discriminarea rasială (74%), ecologia și problemele de mediu (70%), avortul (67%), dezarmarea nucleară (62%), eutanasia (60%), șomajul (59%) sau homosexualitatea (50%). *Politica și politicile guvernamentale sînt printre temele care au întrunit cele mai puține opțiuni din partea respondenților ca fiind printre cele abordate de Biserică.*

Biserica și forțele politice sînt legate de văzute și nevăzute fire în viața socială.

> *„Nu Dumnezeu*
> *a creat oamenii*
> *după chipul și asemănarea sa,*
> *ci oamenii îl creează*
> *în fiecare zi după a lor.“*
>
> DENIS DIDEROT

Chiar dacă 85% din cei chestionați cred că este mai bine ca oamenii să își păstreze religia și doar 11% consideră că este benefică explorarea unor credințe diferite, totuși doar un sfert dintre respondenți sînt de părere că există o singură religie adevărată, 69% fiind de acord cu faptul că există adevăr în fiecare religie. Credincioșii români privesc religia și printr-o dimensiune pragmatică, cu rol puternic adaptativ. Vedem că o proporție importantă dintre participanții la studiu – 82% – apreciază că rugăciunea i-a ajutat, de-a lungul vieții, în mare și foarte mare măsură, în timp ce 45% din respondenți se roagă sau meditează zilnic, iar 27% fac acest lucru chiar de mai multe ori pe zi. Culmea pragmatismului pare folosirea Bisericii pentru încercarea de a reduce riscurile – mai mult de două treimi dintre respondenți au auzit despre introducerea de către Patriarhia Română, în Molifelnic, a slujbei pentru sfințirea unui vehicul. 55% apreciază această măsură ca fiind bună și foarte bună, 27% recunosc că și-au sfințit deja mașina, dar 43% din respondenți spun că nu ar face acest lucru.

Biserica, politicienii și viața cotidiană

Religia este foarte prezentă în viața cotidiană sub forma unui set de credințe colective care invadează imaginarul colectiv și sistemul de reprezentări. Unul din cinci români are un talisman norocos, iar 45% din respondenți recunosc că obișnuiesc să consulte horoscopul, în timp 16% țin cont de horoscop în viața de zi cu zi. Majoritare la acest capitol sînt femeile, cei care au între 36 și 50 de ani, respondenții fără studii sau cu studii elementare. În ceea ce privește rolul religiei în viitor, acesta este privit împărțit: puțin sub 30% consideră că rolul acesteia va fi mai important, 36% cred că rolul religiei va fi același, în timp ce 32% cred că rolul acesteia va scădea.

În general, în ultimii ani, încrederea în Biserică a românilor s-a plasat undeva în jurul a 70%, în timp ce încrederea în preoți a fost mereu în intervalul 40-50%. Chiar dacă, înainte de campania electorală, jumătate dintre români spuneau că religia candidatului la prezidențiale contează, la urne, cel puțin între cele două tururi, românii nu au respectat această declarație. Au votat cu un candidat care a adus în piața politică o ipostază civică. Încercarea politicienilor din jurul lui Victor Ponta de a construi un vector comunicațional din apartenența religioasă a fost un fiasco total. Majoritatea românilor (62%) consideră că un politician care nu crede în Dumnezeu nu este potrivit pentru a ocupa o funcție publică, dar cred că, în fața unui examen practic, și această idee ar putea fi contrazisă de comportamentul politic viitor.

Ca forțe constitutive pentru sistemul de putere, Biserica și forțele politice sînt legate de văzute și nevăzute fire în viața socială. Biserica încearcă să-și păstreze o anumită neutralitate, dar de cele mai multe ori nu reușește, mai ales că în România campaniile electorale reprezintă o oportunitate de investiții și cheltuieli de capital. Politica și religia se pot întîlni și pe terenul valorilor, nu doar pe cel legat de ambițiile puterii. Dar este interesat de văzut că, deși multe state se declară laice, totuși statul laic rămîne doar un deziderat, deoarece sînt multe activități ale administrației în care caracterul laic este dat la o parte de ritualul omniprezent al soborului de preoți și de slujbele interminabile la care se supun cu falsă – sau chiar sinceră – smerenie toți politicienii.

Vasile Sebastian Dâncu *este profesor universitar, sociolog și director IRES.*

■ ■ ■

Pe data de 20 martie 1998, pe fondul disputelor între ortodocși și greco-catolici asupra proprietății lăcașelor de cult, la Cluj a fost organizată o procesiune (pe care presa a numit-o marș) la care au participat trei mii de preoți ortodocși din Transilvania, în frunte cu arhiepiscopul Bartolomeu Anania, chemați să se „roage pentru dușmanii neamului“.

Procesiunea a fost considerată ca un avertisment dat puterii politice și justiției care tocmai retrocedase greco-catolicilor Catedrala episcopală „Schimbarea la Față“ din Cluj.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

De ce nu, încă, religiei în școli

Aproape 90% din părinţi au semnat cererea de înscriere a copiilor lor la cursurile de religie. Susţinătorii introducerii acestei materii în programa şcolară, preoţi, părinţi, capi ai Bisericii, au clamat, pe paginile ziarelor şi pe ecranele televiziunilor: victorie! – credinţa în cele sfinte a învins! – sufletul de român ortodox nu s-a dat bătut! etc. Toate acestea, cred, nu pot avea decît următoarele concluzii: 1) tema predării religiei în şcoli a fost livrată pe piaţa dezbaterii publice nu ca temă a educaţiei contemporane, ci ca sămînţă de scandal pe terenul de luptă dintre asociaţiile „umanist seculare“ şi Biserică; 2) demersurile jurnalistice nu au reuşit să acopere toate aspectele practice ale acestei probleme, mărginindu-se doar la a consemna argumentele pioase ale Bisericii şi pe cele războinice ale ateilor; 3) mişcările de marketing ale preoţilor şi ale opozanţilor lor, care au racolat de o parte şi de alta a baricadei VIP-uri autohtone cu vocea mieroasă sau, dimpotrivă, grav-raţională, au transformat totul într-un concurs de *wrestling*. Aş mai adăuga că din aşa-zisele dezbateri a lipsit aproape cu desăvîrşire zona neutră, adică pedagogii, specialiştii în ştiinţele educaţiei, al căror punct de vedere preţios ar fi adus în discuţie, poate, cele mai importante întrebări: de ce religie în şcoli, care este beneficiul pentru copii, ce spun studiile despre efectele predării acestei materii în şcolile din România şi din alte ţări etc.

Revenind la prezent, la prezentul în care 90% din copiii ţării vor studia religia, rămîn întrebări importante fără răspuns. Iată, deci, de ce cred că religia nu trebuie, *încă,* predată în şcoli:

Pentru că nu există cadre preoţeşti pregătite să asume aceste ore. Şi cînd spun pregătite, mă refer la o specializare solidă în educaţia copiilor, la cursuri intensive de psihologie a copiilor pe diverse trepte de şcolarizare, dar şi la o înţelegere a religiei în termenii vremii de azi. Nici un conducător al Bisericii nu a reuşit pînă acum să ofere informaţii clare despre felul în care un preot devine profesor cu har pedagogic, şi nu numai cu cel dumnezeiesc. Mai mult decît atît, profesorii de religie afişează o siguranţă de sine, o certitudine că nu mai au nimic de învăţat care fac imposibil orice dialog pe această temă.

> *Pentru că nu există cadre preoţeşti pregătite să asume aceste ore.*

Pentru că nu există manuale de religie nici măcar decente: e plină presa de pagini de manual în care discursul teologic este mai curînd potrivit pentru populaţia pauperă din Burkina Faso decît pentru nişte copii care au de dus pe umeri, alături de părinţii lor, grave dezordini ale societăţii moderne.

Pentru că mesajele teologice transmise la orele cu pricina destinate celor mici „manipulează“ mai curînd emoţii primare, de tipul frica de Dumnezeu, teama de a nu fi izolat de comunitatea în care trăiesc, neîncrederea în cei cu alte convingeri religioase, şi nu atribute complexe, intelectuale, de tipul: curiozitate, interes, interogaţie, studiu individual, reflecţie.

Scopurile didactice aşa cum sînt ele descrise în programa de religie, sînt rudimentare: profesorii teologi vorbesc la tot pasul numai despre învăţătura lui Hristos care trebuie transmisă elevilor. Dar învăţătura lui Hristos a născut şi şcoli de pictură şi de filozofie, a născut universităţi şi prilejuri pentru studenţi de a cerceta şi reflecta la sensul vieţii nu numai cu instrumente religioase, ci şi ştiinţifice, a născut capodopere arhitecturale şi pagini de literatură excepţionale. Nimic despre toate acestea în manualele care îşi propun să îi formeze pe şcolari.

Aceste probleme rămîn acute, chiar şi după „victoria zdrobitoare“ în „referendumul“ religios. Iar pînă cînd nu vor căpăta un răspuns raţional, pragmatic şi înţelept, problema religiei în şcoli va rămîne deschisă.

Maria Iordănescu *este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Primăverile, pe la Adesgo

Cînd se simte primăvara în aer, pur şi simplu nu mai poţi sta în casă. Se petrece un soi de chemare a naturii, care te îndeamnă la o evidentă schimbare de stare: din hibernarea anterioară, care te făcea, pur şi simplu, să nu concepi, uneori, contactele cu exteriorul, o mînă nevăzută te trage, acum, afară din casă şi din ale tale.

Nu te mai poţi concentra, nu-ţi mai stă mintea la lucruri serioase, un demon, sau, mai curînd, un spiriduş te gîdilă şi te zgîndăre să o iei din loc. Nu are prea mare importanţă unde, doar să schimbi postura statică cu una de mişcare, una *on the run,* în care să nu te mai concentrezi atît asupra ta, cît asupra lumii din jur. Lume care să nu mai fie strict sub forma unui tablou alcătuit din trei copaci, două acoperişuri şi un petic de cer pe care le vezi pe geamul din sufragerie, ci dintr-o succesiune de scene prin care treci şi în care poţi să te implici.

Oraşul, primăvara, chiar înainte să înflorească pomii, arată suportabil. Ceva din blîndeţea (chiar parţială) a aerului face griul ori cvasidărîmăturile tolerabile. De fiecare dată cînd e cît de cît frumos afară, o iei de la început: viaţa ta prin oraş va deveni, iarăşi, un scurt (şi repetabil) *road-movie*.

Sînt zone pe care nu ai cum să nu le incluzi în itinerar: ele ţin de identitatea ta, au deja o istorie pe care nu o mai poţi trece cu vederea. Aşa e pentru mine zona Adesgo: cea unde au locuit bunicii mei. Deşi nu mai avem casa lor, „bîntui“ zona de cîte ori pot.

Bunicii mei au „dat tîrcoale“ zonei, dacă pot spune aşa. Pînă prin anii '80, au stat pe o parte a Căii Şerban Vodă, pe una dintre străduţele care dădeau spre Parcul Carol, pe atunci Libertăţii. Casa în care stăteau şi, în care, practic, au copilărit, nu era proprietatea lor. Adevărata lor casă, am aflat mult mai trîziu, se afla vizavi şi dădea spre celălalt parc, pe vremea aceea total neamenajat: Tineretului de acum, fostul Cocioc. Doar că aveau un chiriaş destul de sus-pus în epocă, pe care nu-l puteau scoate de acolo ca să se mute ei. La un moment dat, prin anii '80, la început, cred, au reuşit să se mute: ţin minte şi acum cum căram ghivece cu trotineta de pe o parte a Căii Şerban Vodă pe cealaltă...

Trecerea de pe o parte pe alta a respectivului bulevard nu era o simplă traversare, ci o iniţiere: nu exista, de la Şincai pînă pe la Cuţitul de Argint, nici o trecere de pietoni. E dept că era refugiul de tramvai pe la mijloc, şi aşa îţi mai puteai cîrpi traversarea, altfel periculoasă. Maşinile nu opreau, practic, nicicînd. Ţin minte nenumăratele dăţi în care stăteam, aparent liniştită (de fapt împietrită) pe trotuarul de pe partea cu Adesgo, întorcînd capul după fiecare maşină care trecea, ca la un meci de tenis.

Desigur, exista şi modelul „în forţă“, adoptat de bunicul meu: el se arunca printre maşini, cu servieta-i uriaşă şi plină cu ce nu te-aşteptai în spate, obligîndu-le să încetinească şi să-l ia în considerare ca pieton. Dacă mă gîndesc bine, era cam singura cale posibilă, pe vremea aceea.

Astăzi am constatat că, în acel loc al groazei, s-a pus, în sfîrşit, o trecere de pietoni. Probabil e de mult acolo, dar nu am mai trecut eu de ceva timp. Lupta bunicului meu nu a fost în zadar...

Întorcîndu-mă, întrucîtva, la primăvară: în fiecare primăvară o luam, pe jos, de la noua casă, de astă dată proprietate a bunicilor mei, de la Adesgo spre Şincai. Pe aleea în pantă (descendentă) mi se limpezeau toate gîndurile (dar mi se şi confirmau îndoielile – dacă puţinii băieţi care treceau întorceau capul după mine, lucrurile nu stăteau chiar dezastruos, mi se părea...). Şi tot acolo am învăţat eu engleza, spunîndu-mi diverse chestii, în minte, întîi ca să mă deprind să formulez, apoi pentru că îmi plăcea, pur şi simplu...

Acum am străbătut spaţiul în cauză mai tehnic, după ce am traversat în sfîrşit regulamentar şi oarecum protejat. N-am mai vorbit cu mine însămi în engleză, însă mi-am tot amintit de momentele de altădată, pe acelaşi deal... Şi m-am bucurat de primăvară.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

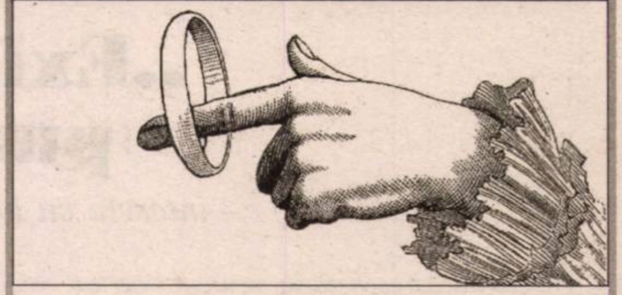

Umbre şi măşti

Apucă punga subţirică în care sînt nişte mere, punga se rupe, merele se împăştie peste tot. Ia altceva din coş şi nu-i găseşte codul de bare. Se emoţionează şi îi tremură mîinile. Cititorul de coduri nu-l ascultă, trebuie să tasteze manual; o face şovăielnic, cu mare grijă, apasă pe taste ca pe ouă, i se aburesc ochelarii, se scuză necontenit – „Ştiţi, sînt nou, abia am început...“

Casierul ăsta e drăguţ. Nici n-are faţă de casier, gîndesc în timp ce îi spun că e totul OK, că nu mă grăbesc, că e normal să fie aşa la început şi alte chestiuni menite să-l îmbărbăteze. Cum adică n-are faţă de casier? Păi, e slab şi înăltuţ, cu un smoc de păr ciufulit în cap, cu nişte ochelari de tocilar, cu picioroange lungi, adolescentine, mîini aşijderea, unghii mici, roase din carne, o încheietură a mîinii străvezie prin care se văd venele şi o sumedenie de brăţărici gen sforicica prieteniei. „Şi cum ar trebui să arate un casier?“, mă întreb tot în gînd, amuzată de forţa extraordinară a stereotipiilor care nu fac altceva decît să pună lumea în sertarele care i se cuvin. Nu de alta, dar, în lipsa lor, avem toate şansele s-o luăm razna, lumea ar fi teribil de dezlînată, impredictibilă şi ni s-ar prelinge printre degete.

Prin urmare, cum ar trebui să arate un casier? Păi, ar trebui să fie în primul rînd casieră şi să fie nici prea-prea, nici foarte-foarte, poate între două vîrste, o figură pe care s-o uiţi instantaneu. Dar un medic? Sau un contabil? Cum trebuie să arate un contabil? O persoană şoricie, îmbrăcată în trenci şi cu o servietă destul de uzată în mînă? Un detectiv are mustaţă şi ochelari negri de soare? Un bodyguard de la farmacie trebuie să fie mai în vîrstă şi să arate mai slăbit ca bătrînul ăsta care-şi ridică reţeta de compensate? De ce o mireasă trebuie să arate ca o mireasă? De ce majoritatea lor sînt încorsetate în rochii mult prea incomode? De ce aproape toate par mai degrabă triste şi preocupate? O femeie într-o rochie lejeră, în pantofi fără toc, cu părul liber şi fără mari probleme de organizare n-ar intra în imaginea colectivă pe care o avem despre mireasa standard. D-aia.

Cum arată un fizician care face parte din echipa de savanţi care a reuşit deunăzi să pună o sondă spaţială pe o cometă? Păi, arată ca Matt Taylor. Matt Taylor e un tip extra-mega-ultra, o combinaţie între un Bono pe vremea cînd încă mai era *cool* şi un motociclist din Hell's Angels. A apărut la televizor în timpul în care se săvîrşea spectaculoasa aterizare pe cometa în mers. Braţe tatuate de sus pînă la încheieturi în ceea ce se numeşte *tattoo sleeves,* ochelari mişto, freză şi barbă de hipster. Pe el avea o cămaşă cu multiple figuri feminine închingate în harnaşamente de piele specifice jocurilor erotice gen *bondage* – uniforma fetei din *Fifty Shades of Grey,* dar mai colorată. Cămaşa aia şi braţele tatuate ale savantului englez au făcut furori. N-arăta a savant. N-avea o claie de păr boem, neîngrijit, şi nici halat alb. Nu era firav şi adus de umeri, după mii de ore de stat în faţa calculatorului. Nu părea rupt de lumea reală şi cufundat doar în realităţile lui cosmice. Cămaşa pe care o purta a fost catalogată drept sexistă de o mulţime de femei bătăioase. Robotul Philae se desprindea de mumă-sa Rosetta după zece ani de călătorie în spaţiu şi după miliarde de kilometri străbătuţi, ateriza pe nenorocita aia de cometă, iar bună parte din public comenta cămaşa omului. Care şi-a cerut scuze în lacrimi că a ofensat atîta lume. Dacă tipul se încadra în stereotipul aşteptat, poate că mai puţină lume auzea de aventura asta senzaţională a minţii şi a ştiinţei umane. Tot e bine.

Casierul meu care n-arată a casier a terminat de scanat cumpărăturile. S-a blocat în faţa opţiunii de a plăti cu cardul. „Asta n-am mai făcut-o“, zice. N-are nimic, am timp, i-am replicat. „Avem tot timpul să începi să arăţi precum un casier“, am continuat cu amărăciune în gînd, eu exersînd de multă vreme aparenţa unui client insipid pe care-l uiţi în secunda doi.

Selma Iusuf *este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Există autori proscriși, puși pe lista neagră“

– interviu cu Laurence TÂCU, directoarea editurii franceze L'Herne –

Nu știi dacă e cochetărie, semn de libertate sau asumare a originilor. Sau poate toate la un loc: ***Laurence Tâcu,*** *directoarea editurii franceze L'Herne, își ortografiază numele cu o diacritică românească.*
De mai bine de 60 de ani, L'Herne e celebră pentru „Caietele“ sale, impozante monografii critice, dedicate unor autori foarte diverși și de multe ori aflați pe contrasens față de curentele la modă. Originalitatea editorială vine dintr-o libertate: formatul mare al caietelor (în mod curios foarte ușoare!) te invită să descoperi un autor prin alăturarea unor texte atipice, amintiri, scrisori, documente inedite, studii critice nedogmatice. De la primele monografii dedicate unor Céline, Borges, Ezra Pound sau Henri Michaux, după 1970 – și odată cu venirea la conducerea editurii a lui Constantin Tacou, poliglot, traducător de origine aromână – sînt (re)descoperiți critic scriitorii și filozofii din Est: Thomas Mann, Fiodor Dostoievski, Karl Kraus, Carl Gustav Jung, Friedrich Nietzsche. Cioran și Eliade, prieteni apropiați ai editorului Constantin Tacou, figurează cu numeroase titluri în catalogul editurii. În 1977 apare Cahier Mircea Eliade, *iar în 2009 este editat unul dintre ultimele proiecte ale lui Constantin Tacou (1926-2001),* Caietul Cioran, *cu valorificarea dosarului de Securitate al scriitorului.*
După 2000, Laurence Tâcu, fiica editorului cu origini aromâne, preia editura și orientează seria „Caietelor“ spre filozofi și scriitori contemporani, impunînd totodată noi colecții. Fidelă spiritului liber al caietelor, editoarea evocă moștenirea literară și atavică a Balcanilor și, afirmînd propria pendulare între mai multe origini culturale, schițează un portret necomplezent mediului editorial contemporan. ***(C.H.)***

Mircea Eliade și Constantin Tacou

© arhiva personală

Cum ați trăit atentatele de la Paris din ianuarie?

În societatea franceză există tabuuri. Nu trebuie minimalizat ceea ce s-a întîmplat pe 7 ianuarie, a fost profund dramatic. În același timp, a fost ca o supapă care s-a deschis, o eliberare de tabuuri pe fondul unor enorme frustrări în societate. Oamenii au ieșit în stradă să apere *Charlie Hebdo,* fiindcă era vorba despre identitate. Societatea civilă va ieși ceva mai structurată din această încercare. S-a văzut prin impulsul de a ieși spontan într-un marș al străzii, aparte de lumea politică, incapabilă și impotentă. Am realizat că există celule islamiste în stare de somnolență, în Franța, în Belgia, în Germania, în Europa, pe care nimeni nu voia să le vadă. De altfel, există grupuri nonpolitice internaționale care demonstrează că au mai multă putere de reacție și de acțiune decît guvernele sau politicienii în Europa, mă refer la Anonymus, care a blocat site-uri jihadiste. Ceea ce trăim este revelator și în alt sens. Se vede cu ochiul liber o discrepanță între *boom*-ul tehnologic – generații de tineri extrem de competenți în noile tehnologii – și civilizația și democrația aparentă în care trăim și care nu este decît un sistem înapoiat, cu politicieni depășiți cu totul de puterea tehnologiilor, la decenii în urmă.

Recent, ați cerut și ați obținut cetățenia română. De ce?

Nu m-am simțit niciodată complet franceză. Rădăcinile tatălui le-am resimțit ca pe ceva foarte special. Mama, crescută în Țara Galilor, era pe jumătate englezoaică, tata era macedo-român. Și mama, și tata aveau un accent teribil în franceză. M-am simțit de partea tatălui prin temperament. Cred că sîngele vorbește, cum se spune. Mai ales atunci cînd ești crescut într-un context antinomic, pentru că temperamentul francez n-are nimic în comun cu temperamentul balcanic. Balcanicii improvizează, francezii sînt circumspecți, suspicioși. Balcanicii își exprimă sentimentele, se livrează, francezii mențin o distanță și o anumită ipocrizie.

„Balcanicii improvizează, francezii sînt circumspecți, suspicioși.“

Tatăl meu, Constantin Tacou, era un om plin de farmecul balcanic, toți cei care l-au cunoscut spun asta. A ajuns în Franța după 1948, a traversat Europa în condiții foarte dure, după ce proprietățile și ferma bunicului meu din România au fost confiscate de guvernul comunist. Ar fi vrut să plece în Argentina, îi plăcea Borges. La Paris a locuit la Hôtel des Étrangers, pe Rue de la Grande Chaumière. Știu pentru că am recuperat dosarul său de naturalizare și a fost foarte dur să descopăr unde locuia în epocă. El vorbea foarte bine turca și un dialect turco-mongol, pentru că la ferma din România lucrau mulți muncitori turci. De altfel, el crescuse în Macedonia orientală, în Grecia, unde erau de asemenea mulți turci. La Paris a fost asistentul lui Georges Dumézil la Institutul de Limbi Orientale și apoi a lucrat ca documentarist la UNESCO. Mama mea, care tocmai ajunsese în Franța, mergea împreună cu o verișoară să facă conversație și să ducă haine studenților săraci care locuiau la Hôtel des Étrangers. Așa l-a cunoscut pe tata. O iubire fulgerătoare: mama a rupt logodna anterioară, e o poveste foarte romantică. Tata era și a rămas pînă la sfîșitul vieții un bărbat foarte frumos. Era spiritual, vorbea foarte bine franceza, de altfel, în România, în epoca respectivă, toată lumea vorbea franceză. La ferma sa, la 150 de kilometri de București, tata primea din Franța, fiind abonat, *La Nouvelle Revue Française (NRF).* În biblioteca de la fermă erau rafturi întregi cu numere din *NRF.* Macedo-românii au fost aduși de Guvernul român la sfîrșitul anilor 1920 și au primit pămînturi ca să se instaleze la frontiera cu Bulgaria, unde incursiunile erau foarte frecvente. Aromânii erau reputați a fi foarte războinici și bine înarmați. Se pare că au pacificat într-o anumită măsură zona, care făcea parte din Cadrilater și care a revenit după aceea, în 1940, Bulgariei. Abia apoi familia a primit aceste pămînturi la vreo 150 de kilometri de București. După 1989 au fost în parte recuperate.

Cînd lucra la UNESCO, Dominique de Roux, fondatorul editurii L'Herne, l-a luat drept asociat, și tata a preluat conducerea editurii în 1976. Editura a crescut enorm. Publicul s-a fidelizat nu neapărat prin best-seller-uri, dar prin căutarea a ceva peren. Alături de *Caiete,* continuăm să publicăm texte inedite. De exemplu, nuvela *Malentendu à Moscou* de Simone de Beauvoir s-a tradus în 17 limbi.

Tatăl dvs., editorul Constantin Tacou, și Emil Cioran au fost prieteni. Ce îi lega?

Cioran venea tot timpul la editură, la tata. Aveam, cred, 17 ani cînd l-am văzut prima oară. Cred că pentru Cioran era important și faptul că tata era un compatriot. Amuzant este că vorbeau împreună numai în franceză, cu accentul lor teribil cu tot, să-l tai cu cuțitul. Cioran era foarte vorbăreț. Din cînd în cînd cîte o frază în românește, dar nu mai mult. Apoi să nu uităm că Cioran, în epoca Ceaușescu, părea destul de paranoic. Se întîlneau ca să meargă la restaurant, la colțul străzii Verneuil, lîngă minister. Cioran întorcea tot timpul capul, să vadă dacă nu e urmărit. Am publicat *Le Cahier Cioran* după deschiderea dosarelor de Securitate; prin operațiunea „Berger“ („Ciobanul“), statul român voia recuperarea lui Cioran, voia ca Cioran să revină în țară și a trimis, în acest sens, spioni la Paris. Unul dintre ei l-a vizitat pe Cioran, care i-a dat o carte cu autograf și întreaga vizită e descrisă de spionul respectiv, cu redarea exactă a conversației. Pentru francezi e revelatoare conștientizarea unui astfel de sistem de supraveghere.

„Apoi să nu uităm că Cioran, în epoca Ceaușescu, părea destul de paranoic.“

Ce știați – trăind în Franța, dar avînd rădăcini românești – despre România acelor ani?

Am cunoscut, ca adolescentă, România sub Ceaușescu. Rudele pe linie paternă mă invitau în vacanțe. Îmi amintesc de ambianța de delațiune, de suspiciune constantă. Fiecare deplasare trebuia semnalată. Am fost la Vama Veche, un fel de *no man's land,* unde cînta un grup de rock, care m-a marcat. Era Roșu și Negru. Stăteam în gazdă la oameni și noaptea intram pe fereastră cînd mă întorceam de la concert ca să nu le dau ocazia să noteze unde am fost, de la ce oră și pînă la ce oră. Pe la 15 ani, mătușa mea, Sultana Maitec, sora tatălui, m-a invitat la Mogoșoaia, un palat foarte frumos, care era casa scriitorilor și a artiștilor, cu toții mai mult sau mai puțin supravegheați. La un moment dat, un scriitor a venit la mine și mi-a spus că ar avea un manuscris și m-a întrebat dacă aș putea să îl duc în Franța. Era Virgil Tănase. Se întîmpla în 1965.

Constantin Tacou şi Emil Cioran

© arhiva personală

Şi aţi luat manuscrisul lui Virgil Tănase în Franţa?

Nu. Pentru că tipul a dispărut apoi, nu l-am mai văzut. Pe Virgil Tănase l-am revăzut, bineînţeles, zeci de ani mai tîrziu, în Franţa. Sînt legată de România într-un mod, aş zice, atavic. Sînt, ca şi tata, o mare jucătoare de table! Unul din băieţii mei este şi el împătimit, facem adevărate campionate în familie: bem şampanie şi jucăm pînă la epuizarea trupelor! Genele balcanice sînt foarte prezente în familie. Între fiii mei gemeni unul e mai balcanic decît celălalt. Ca tatăl meu, e, la 22 de ani, un patriarh destul de arhaic. Cînd joacă table, el trebuie neapărat să cîştige. Celălalt geamăn e într-adevăr mai anglo-saxon, în felul său de a fi, în simţul umorului, de exemplu. Împărţirea genetică pare deci echitabilă. Dar luptele sînt sîngeroase...

„Sînt legată de România
într-un mod, aş zice, atavic."

Aţi devenit editoare, directoarea editurii L'Herne, ca şi tata. Era o datorie de familie?

Fac o meserie pe care o ador, dar nu a fost un scop. Cînd eram mică, voiam mai curînd să fiu dansatoare. Am fost jurnalistă înainte de a fi editoare. Întotdeauna am trăit însă între cărţi. Părinţii erau „muşcaţi" de literatură, mama de cea anglo-saxonă, tata era ataşat de literatura ţărilor din Est, de romantismul german, de filozofie. Tata vorbea cinci-şase limbi, germană, spaniolă, italiană, puţin englezeşte. Fiecare dintre părinţi vorbea propriul său dialect: mama vorbea galeza din Ţara Galilor, tata vorbea aromâna, nu se înţelegeau... Tata era într-o căutare spirituală care i-a fost proprie şi lui Brâncuşi, care avea tot timpul lîngă el o carte de Milarepa.

L-aţi moştenit pe tatăl dvs. şi în această privinţă?

Cred că sînt multe căi de căutare. Dar budismul e accesibil prin blîndeţea sa. Am vorbit odată cu Cioran despre asta. Cioran i-a trimis mamei o scrisoare foarte frumoasă, într-un moment dificil pentru mama, la moartea surorii mele, în care i-a vorbit despre budism ca despre singura cale care ne poate da o consolare.

De ce în Franţa e foarte greu să impui editorial gînditori din alte spaţii decît cel exclusivist francez?

Franţa se laudă că e spaţiul libertăţii de gîndire, dar de fapt există scriitori, autori internaţionali proscrişi. Un fel de listă neagră. Spre exemplu, în ciuda faptului că Chomsky figurează pe o astfel de *blacklist*, noi am reeditat de patru ori *Caietul Chomsky*. Merge pentru că actualitatea lui e fabuloasă. La un congres în Italia, s-a pus această problemă, a respingerii din start a gînditorilor străini. Din Franţa merg bine, eventual, Foucault, Barthes, Deleuze, Baudrillard, dar fiecare ţară rămîne la filozofii săi. E foarte dificil să impui un gînditor, un filozof străin în Franţa, care nu se interesează decît de gînditorii săi. Acum şase luni am publicat totuşi Jean Bricmont, un anarhist belgian, şi am vîndut imediat 4500 exemplare din *La République des censeurs*, în pofida faptului că şi el e un *blacklister*, şi fără nici o menţiune în presă.

În acelaşi timp, spaţiul literar mediatic este ocupat în Franţa de cam aceleaşi zece nume de autori, între miile care sînt publicaţi intru-un an...

În Franţa apar cam 4000 de titluri pe an, incluzînd aici şi reeditările. De multe ori librarii nici nu mai deschid cutiile, le retrimit editorului. Unii editori invadează piaţa pentru a o ocupa, pentru a nu lăsa loc celorlalţi. Aceleaşi cîteva nume ocupă într-adevăr mass-media. Lucrurile se explică astfel: jurnaliştii sînt şi ei autori, toţi publică cărţi, uneori sînt directori de colecţie în edituri. Fiecare vrea un premiu literar. Jurnaliştii vor face curte editorilor respectivi, iar în premiile literare veţi găsi aceiaşi autori curtaţi. Îşi trimit unul altuia „liftul". În Franţa sistemul e corupt, se pare că în Anglia n-ar fi aşa.

„Caietele" L'Herne au parte de o primire generală simpatică pentru că nu facem concurenţă nimănui, e valabil şi pentru colecţia *„Les Petits carnets"* care publică texte inedite sau epuizate. Recent am publicat inedite din literatura engleză, spre exemplu Trollope, Gaskell. Continuăm seria „Caietelor" literare cu Conrad, Blanchot, Kafka, Roth, Cocteau. Am iniţiat o colecţie nouă, *„Cave canem"*, unde public pamflete, un fel de strigăte de revoltă ale unor disidenţi sau contestatari, deseori ameninţaţi în ţările lor de origine. În această colecţie i-am editat pe Garry Kasparov cu un text despre regimul lui Putin sau pe Noam Chomsky cu unul despre mişcarea „Occupy", precum şi pe Jean Bricmont cu *La République des censeurs*.

Dar dacă aş scoate un autor francez, n-ar fi acelaşi lucru. E un sistem cît se poate de mediocru. Ştiţi, de exemplu, că 30% din cărţile care ies în librării sînt scrise de „negri"? Şi nu vorbesc despre cărţile politice. Ci de autori care fac parte din top. Un nume de succes este un „produs" în care editura investeşte. Publicarea unui „nume" e valorificarea unei investiţii ce-şi are acoperirea într-o reţea de relaţii. Există însă şi speranţă. Spre exemplu, Muriel Barbery, autoarea romanului *Eleganţa ariciului* – nimeni nu credea în ea la Gallimard! Au scos-o, la început, în 2000 de exemplare. Şi vînzările au explodat. (Romanul s-a vîndut în Franţa în 1,5 milioane de exemplare – *n.r.)* Un mare mister.

În 2011 aţi fost la originea scoaterii la licitaţie, la Paris, a unui întreg lot de documente Cioran provenind din România, o afacere care a făcut valuri în epocă. În ce împrejurări aţi ajuns în inima acestei polemici?

„Ştiţi, de exemplu, că 30% din cărţile care ies în librării
sînt scrise de «negri»?"

Vă povestesc. În 2009 am fost sunată de Eleonora Cioran, care mi-a spus: „Am mai multe hîrtii şi documente de-ale lui Cioran şi am nevoie de bani. Veniţi să le vedeţi". M-am dus la Sibiu, era şi fiul său de faţă. Mi-a spus că mi le vinde pentru 30.000 de euro. Era vorba despre mulţi, mulţi bani. Am semnat un proces-verbal cu lista documentelor, toţi cei care eram prezenţi, fiul ei plus o infirmieră. I-am răspuns că am să văd dacă le pot vinde la Paris, dar estimam că va fi dificil. Mă întorc în Franţa şi le arăt unui expert care estimează că documentele în română nu prezintă prea mare interes şi că vor fi dificil de plasat. Împrumut totuşi bani din dreapta şi din stînga şi îi trimit Eleonorei Cioran. Ideea era că, dacă le vom traduce, am putea încerca să facem un catalog şi să le vindem. Înaintea licitaţiei am avut însă mari îndoieli pentru că nimeni nu-şi manifestase interesul. În ziua licitaţiei, în sală nu era nimeni! Însă, la telefon, două persoane au început să liciteze una împotriva celeilalte. Părea o glumă. A doua zi am aflat că Eleonora Cioran a spus în presă că i-am furat documentele. M-a durut enorm. Cînd am aflat preţul total al vînzării mi-am spus că îi voi da Eleonorei Cioran o parte mai importantă decît ceruse ea. (În urma licitaţiei de la Paris, lotul Cioran s-a vîndut pentru 406.000 de euro. – *n.r.)* Dar modul în care m-a agresat, continuînd să afirme tot felul de lucruri, m-a dezgustat. Justiţia română a trimis un procuror care mi s-a adresat şi care a cercetat licitaţia. Am găsit toată istoria asta şocantă. Pe urmă, Eleonora Cioran a avut probleme pentru că se pare că ea n-a declarat la Fisc suma primită, pe de o parte, iar pe de alta, pentru că a lăsat ca documentele să fie înstrăinate. Eu i-am spus însă procurorului că Eleonora Cioran le propusese Ministerului Culturii, care nu le-a vrut. În 2008 sau în 2009, cînd Eleonora m-a contactat fiindcă voia să le vîndă, eu însămi am scris în acest sens ministrului de Externe român pentru a-l informa că aceste documente sînt de vînzare. Nu am primit nici un răspuns. Mai tîrziu i-am spus procurorului că nu poate pretinde că e vorba de un patrimoniu naţional din moment ce au fost propuse peste tot şi nimeni n-a reacţionat.

interviu realizat şi tradus din limba
franceză de Cristina HERMEZIU

Laurence Tâcu
şi Constantin Tacou

© arhiva personală

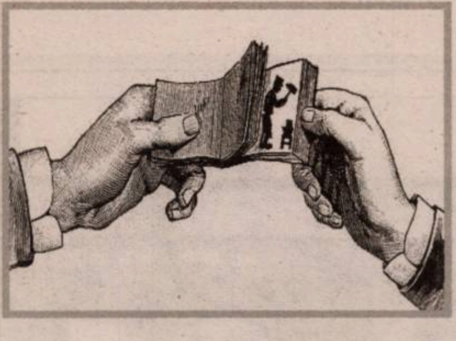

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Marius CHIVU

feedbook

Cele mai bune, ultimele!

● Alexandru Vlad, *Cenuşă în buzunare*, Editura Charmides, 2014.

Alexandru Vlad (31 iulie 1950 – 15 martie 2015) a murit la doar cîteva luni după ce i s-a publicat această retrospectivă cu cele mai bune povestiri ale sale, intitulată *Cenuşă în buzunare*.

Recenzînd volumul precedent de proză scurtă, *Măsline aproape gratis* (Eikon, 2012), care era de fapt o reeditare, spuneam despre Alexandru Vlad că, de-a lungul carierei sale începute în 1980, a păstrat o anumită balanţă între proza scurtă şi roman. Venită după marele succes de critică al romanului din 2011 – *Ploile amare* (Charmides), văd antologia de faţă, realizată de autorul însuşi, nu doar ca pe o simplă retrospectivă a prozei sale scurte, dar şi ca pe o încercare de legitimare a artei sale de povestitor. Alexandru Vlad se numără printre cei foarte puţini autori de la noi care a scris în paralel proză scurtă şi roman, fiind dedicat chiar mai mult genului scurt – o credinţă şi o caracteristică venite din anii '80 ai debutului, cînd proza scurtă era un gen foarte apreciat (Mircea Nedelciu fiind un alt mare prozator care s-a împărţit „echitabil" între cele două genuri). Şi mai e ceva ce scriam data trecută. Profilul de scriitor al lui Alexandru Vlad este/a fost cumva excentric: neimplicat în viaţa literară, trăind retras undeva la ţară, asta după ce, de-a lungul anilor, a practicat diverse job-uri, pe lîngă cele artistice de anticar, galerist, bibliotecar şi redactor de revistă, dar şi dactilograf, altele ocazionale, ce i-au permis un altfel de contact cu viaţa şi oamenii, gen remizier la o echipă de fotbal, muncitor necalificat pe şantier sau proiecţionist la un cinematograf sătesc (asta într-o literatură plină de scriitori de birou sau de bibliotecă).

Toate aceste lucruri se văd foarte bine în antologia de faţă, care adună doar 12 povestiri (selectate, dacă nu mă înşel, din şase volume), dar care reflectă foarte bine nuanţele operei lui Alexandru Vlad, preocupările autorului şi caracteristicile scrisului său. Două proze bat înspre roman: nuvela de mediu, plasată în comunism, despre intrarea în viaţă a unui tînăr controlor de trafic urban, „Viaţa mea în slujba statului", prin dimensiune; iar proza de mediu rural postdecembrist „Curcubeul dublu (proces verbal)", prin extragerea ei din corpul compozit al romanului cu acelaşi titlu. Alte proze au o dimensiune metanarativă optzecistă, ocupîndu-se de însuşi procesul scrierii de ficţiune – „Amintirea clară şi precisă a zilei de 27 septembrie 1970", „Rica" (alt capitol extras din romanul *Curcubeul dublu)* sau textul-addenda „Recapitulare şi anatomie (Anatomia frigului)", care este un eseu despre geneza povestirii „Drumul spre Polul Sud". Toate acestea, împreună cu restul prozelor, oglindesc deopotrivă pendularea între proza scurtă şi roman, preocuparea pentru stilistică a autorului (predilecţia pentru atmosferă şi descriere), dar şi experienţa de viaţă a omului Alexandru Vlad.

Are dreptate Victor Cubleşan, în pătrunzătoarea sa prefaţă care deschide antologia, cînd spune că selecţia a doar 12 povestiri este zgîrcită, mai ales că textele reţinute din volumele de dinainte de '89 sînt foarte puţine („nici un cititor cît de cît interesat de literatura noastră contemporană nu ignoră dificultatea de a reevalua textele publicate în timpul comunismului; nu e un secret că volume care în anii şaptezeci sau optzeci erau best-seller-uri sînt astăzi ilizibile"), aşa cum exacte sînt şi celelalte aprecieri ale sale legate de faptul că povestirile lui Alexandru Vlad sînt foarte omogene: proze simili-autobiografice la persoana întîi, de atmosferă, cu multă poezie („venită din surprinzătoarea ambiguitate pe care o instaurează descrierile sale exacte"), dar „etajate", cu planuri duble, semnificaţii simbolice şi irizări morale. Alexandru Vlad nu este un prozator de epic, cît unul de observaţie şi descriere („faptele nu puteau însemna nimic, pînă şi berea îşi dizolvă singură spuma cîtă vreme o laşi neatinsă", spune protagonistul într-una dintre povestiri), iar acest lucru se vede foarte bine în toate povestirile care „întîrzie" întotdeauna în varii descrieri, însă cu o artă a formulării şi a perspectivei care le face extrem de interesante, misterioase uneori, le conferă o anume profunzime – aşa cum se întîmplă, în mod special, în „Sticla de lampă" (obiectul fiind descris hipnotic pe cîteva pagini ca şi cum ar fi vreo amuletă) şi, mai ales, proza „etajată", în patru părţi, „Drumul spre Polul Sud" care este, în fond, aşa cum o prezintă şi autorul în eseul din finalul cărţii, o anatomie a frigului cu nenumărate descrieri frumoase şi pătrunzătoare, deopotrivă autobiografică şi livrescă, introspectivă şi factuală, diaristică şi referenţială prin citarea *in extenso* din jurnalul amiralului Byrd.

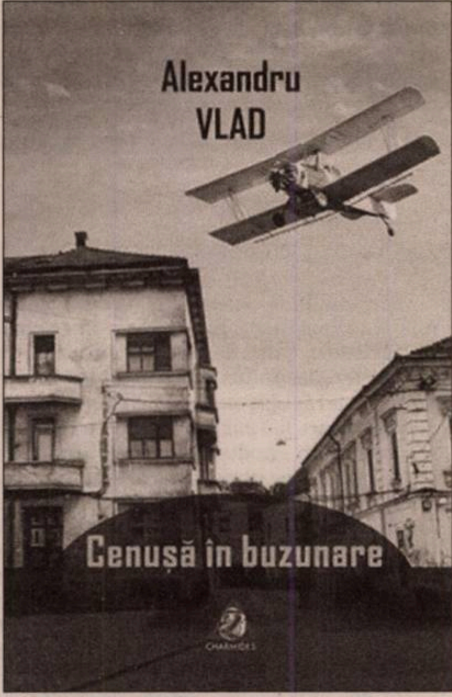

În afara celor deja menţionate, povestiri excelente sînt şi cea omonimă în care doi rivali în dragoste, care odată împărţiseră aceeaşi femeie („formam un triunghi absolut isoscel"), se ignoră pe o terasă într-un joc al evitării privirilor; „Racursiu (studiu asupra metodei)", care este, ca şi „Curcubeul dublu (proces verbal)", o povestire din mediul rural, avînd în centru sinuciderea unui copil cu probleme în familie şi la şcoală, martor accidental al unui act reprobabil săvîrşit de profesorul-narator; „Arheologie", o parabolă a bătrîneţii, în care un bărbat dezgroapă în grădină obiecte pe care nu doar că nu ştia că le pierduse, dar erau printre cele mai preţuite; sau cealaltă parabolă, despre ipocrizia memoriei şi a recunoştinţei, intitulată „Despre statui. Opinia unui practician", în care un angajat al Primăriei care spală statuile din oraş („cota de detergent pentru fiecare dintre indivizii din bronz depăşeşte ce-şi pot permite unii oameni vii") se caţără la un moment dat pe statuia unui tanc sovietic a cărui ţeavă este îndreptată spre Episcopia Reformată, gest care îi antrenează şi pe alţii într-un moment de confuzie generală devenit instantaneu semnificativ din punct de vedere politic.

Cenuşă în buzunare este o antologie de proză scurtă fermecătoare, aparţinînd unui autor cu totul special; antologie aureolată, din păcate, şi de faptul că va rămîne ultima carte antumă a lui Alexandru Vlad, care se alătură, astfel, unui uluitor, nedrept şir de scriitori optzecişti dispăruţi prematur.

■ ■ ■

„– Vezi de ce erau atît de agitaţi porumbeii? Eu credeam că pe tine nu te agreează. Sînt foarte sensibili.

Privi ciudata entitate pe care cursa destinsă şi corpul încordat al pisicii o formau împreună, apoi dispăru după şopron unde trezi o căţea leneşă cu lovituri hotărîte de picior, şi tot de acolo se întoarse cu o sîrmă destul de lungă pe care se străduia s-o îndrepte din multele ei bucle şi cîrcei. Legă cu aceasta unul din picioarele din spate ale motanului captiv, care se zbătea acum cu o nebănuită rămăşită de energie, apoi îl eliberă din maxilarele de fier, ferindu-se cu grijă de ghearele erecte şi de colţii dezveliţi. Azvîrli motanul astfel ancorat asupra pasivei căţeluşe, care scoase imediat un urlet şi un lătrat ascuţit, panicat. Motanul îşi încleştă ghearele în botul fin, aristocratic, al căţelei-lup, ca în plexul unei primejdii atavice, o primejdie deloc preferabilă sau inferioară capcanei simple, destinse, care zăcea acum în troscotul plin de găinaţ de porumbel. Căţeaua fu obligată să se lupte din răsputeri, descoperindu-şi parcă abia acum ceea ce ar fi trebuit să fie ura înnăscută pentru pisici. Ambele animale deveniră într-o clipă un singur ghem, apoi episodul se consumă sub coteţ, de unde se auzeau doar mîrîituri întrerupte de pauze încordate, un nou lătrat şi apoi un miorlăit final, în timp ce Vova ţinea pe mai departe de capătul lui de sîrmă ce zbîrnîia întinsă precum coarda unui zmeu.

Nu ştiu de ce, dar mi-am amintit cum fratele meu mai mare ducea purceaua la vierul satului şi o ţinea captivă cu aceeaşi curiozitate şi satisfacţie de lanţul încordat, pîndind cu ochii larg deschişi acea bizară încăierare ce se consuma cu aceeaşi violenţă, dar din care nici unul dintre protagonişti nu voia să scape. Doar că finalul avea să fie acum cu totul altul.

Apoi Vova se întoarse spre mine:

– Mi-ar face o pagubă de mai multe mii de lei dacă ar intra într-un singur coteţ. Pînă cînd bleaga asta va învăţa să nu rabde picior de pisică în curte. Va trebui să-i mai arunc cîte una în bot şi atunci va ştii ce are de făcut. Asta se numeşte educaţie.

Vorbea de căţea, care nu ieşise încă de sub coteţ, deşi nu se mai auzea de acolo nici un sunet. Apoi Vova continuă:

– Cînd locuiam în cartierul Gării am omorît vreo zece pisici într-o singură lună. Veneau de prin Triaj mereu alte amatoare de porumbei voiajori."

(fragment din nuvela „Viaţa mea în slujba statului")

PUBLICITATE

adevărul iți aduce colecția
Războaie care au schimbat lumea
Preț special, ziar + carte: 14,99 lei
CORINT ISTORIE
John Sweetman
RĂZBOIUL CRIMEII 1854-1856
16 martie
Efraim Karsh
RĂZBOIUL ARABO-ISRAELIAN 1948
23 martie
Gregory Fremont-Barnes
RĂZBOIUL SOVIETO-AFGAN 1979-1989
30 martie
Mark Galeotti
RĂZBOAIELE RUSO-CECENE 1994-2009
6 aprilie
O istorie în 4 volume esențiale!
În fiecare LUNI
numai cu adevărul
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

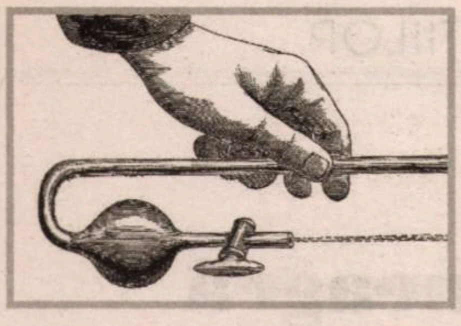

Oana STOICA

rosencrantz & co

Rîsul lui Godot

● *Romantic fools*, de Rich Orloff, traducerea şi regia: Toma Dănilă, mişcarea scenică: Carmen Coţofană. Cu: Florina Gleznea, Andreea Mateiu, Rolando Matsangos, Andrei Mateiu, Alexandru Conovaru.

El şi Ea sau El şi El / Ea şi Ea. Atracţie, amor şi sex, despărţiri, drame. Traseul relaţiilor de cuplu în societatea contemporană se standardizează, singurul lucru care face diferenţa pare a fi rapiditatea cu care se parcurge drumul de la prima întîlnire la ultima. Subiectul preocupă (cam) pe toată lumea. Nu se poate trăi astăzi fără cafeaua de dimineaţa şi relaţiile complicate.

Unul dintre riscurile teatrului de cafenea (trebuie făcută o distincţie clară între teatrul ca divertisment şi cel de atitudine, aparent confundabile din pricina terminologiei folosite în România, unde expresia „teatru independent“ se aplică nedistinct tuturor producţiilor din afara sistemului finanţat de stat) este eşuarea în dramaturgia de slabă calitate, justificată de componenta amuzantă pe care un astfel de demers se presupune că o conţine. Eşecul poate fi atît la nivelul subiectelor şi al abordării lor, cît şi la cel al scriiturii propriu-zise. În general, temele predilecte pentru astfel de spectacole sînt luate din realitatea imediată şi intimă – sentimente, serviciu, familie –, cu focus pe relaţiile de cuplu. Despre dragoste, sex şi alte (ne)fericiri cotidiene s-a scris mult şi de cînd lumea, important este însă cum anume se scrie. Teatrul de cafenea optează, din motive evidente – target amplu, încasări pe măsură –, pentru discursuri facile, de multe ori cu un umor îndoielnic. Uneori însă lucrurile se mai dreg, de regulă cînd textul propus depăşeşte superficialitatea frivolă a scheciurilor TV, iar regizorul şi actorii îşi propun să distreze publicul altfel decît prin gaguri şi replici grosiere.

Două astfel de premiere au avut loc de curînd la Godot Café-Teatru (spaţiu devenit sinonim cu teatrul de cafenea). Ambele au ca premise scriituri inteligente, regii coerente şi actori buni. *Romantic fools* reprezintă debutul regizoral al actorului Toma Dănilă. Textul dramaturgului american Rich Orloff, tradus în premieră de regizor, este subintitulat „un vodevil comic“ şi conţine 12 scheciuri în două personaje, concentrate pe tema relaţiilor bărbat-femeie. Toma Dănilă a ales să folosească mare parte din poveştile lui Orloff care întorc pe toate feţele întîlnirile, sexul, dragostea, infidelitatea, căsnicia, despărţirea etc. În acest proces de relaţionare inflamantă care cuprinde apropierea, convieţuirea şi ruptura între sexe se aruncă în luptă profilurile (psihologice) standard pe care femeile şi bărbaţii şi le fac unii altora. Stereotipurile de gîndire şi comportament devin atît ţinte vizate de text, cît şi arme în războiul sexelor. Scheciurile lui Rich Orloff se subscriu stilului Monty Python în ceea ce priveşte ireverenţa sau o anume pulverizare a glumei şi se apropie de umorul lui Woody Allen prin obsedanta retorică a analizei comportamentale a sexelor. Din duzina de scheciuri, regizorul le alege cu precădere pe cele din sfera relaţiilor incipiente, configurînd spectacolul în jurul nesiguranţei cu care cele două sexe interacţionează şi a clişeelor reciproce: din punctul de vedere al femeilor, bărbaţii sînt lipsiţi de sensibilitate şi obsedaţi de sex, iar din punctul de vedere al bărbaţilor, femeile complică sau dramatizează relaţiile şi suferă de „scenarită“. Ce gîndesc însă cu adevărat unii despre alţii? Ce-şi doresc unii de la alţii? Unde se produce fractura între ei? Încercarea de a înţelege de ce nu se înţeleg femeile şi bărbaţii ia forma unui spectacol care jonglează relaxat cu prejudecăţile şi tiparele sociale ale feminităţii şi masculinităţii, debordînd de o voioşie reconfortantă. Toma Dănilă îi dă textului ce-i al său: indecenţa umorului, surpriza poantei, zvîcnirea replicii, asamblînd totul într-o construcţie dramatică inteligentă care compensează seriozitatea identificării cauzelor scurtcircuitelor relaţionale printr-un umor care atinge absurdul. Regizorul a lucrat atent cu actorii la acest echilibru, avînd grijă să nu înece în comicării tiparele fracturilor relaţionale. Florina Gleznea şi Andreea Mateiu scanează cîteva prototipuri de femei – romanţioasa, prea-fericita, înşelata – în căutarea bărbatului ideal, oricît de flexibilă se dovedeşte a fi noţiunea de „ideal“. Rolando Matsangos, Andrei Mateiu şi Alexandru Conovaru explorează masculinitatea şi fac un inventar limitat de atribute, în general legate de sex şi carieră (omul cavernelor îi prilejuieşte lui Matsangos o savuroasă partitură non-verbală). Jucat spumos, cu nerv, *Romantic fools* este un spectacol inteligent în care femeile şi bărbaţii descoperă că sînt ceva mai mult decît nişte clişee.

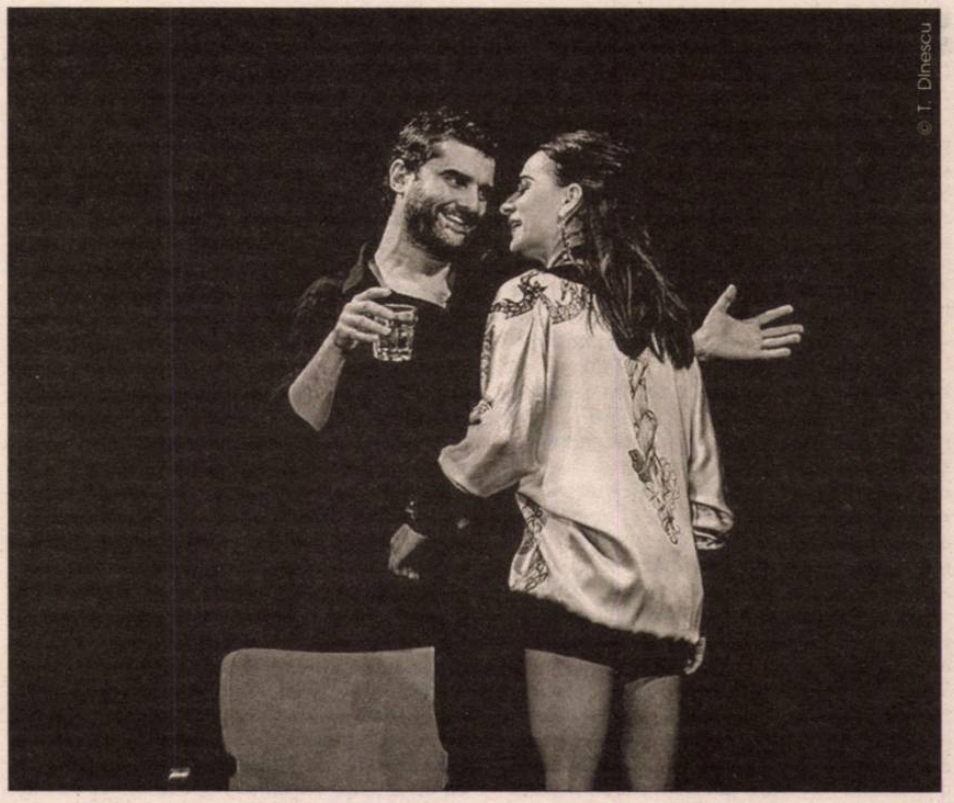

© T. Dinescu

Ce gîndesc însă cu adevărat unii despre alţii? Ce-şi doresc unii de la alţii? Unde se produce fractura între ei?

● *Cine iubeşte plăteşte* de Alexandru Popa, regia: Vlad Massaci. Cu: Mădălina Ciotea, Alexandru Ion, Vero Nica.

O variantă românească a stilului lui Rich Orloff are Alexandru Popa în *Cine iubeşte plăteşte,* altă premieră recentă la Godot Café-Teatru. Structura dramatică este similară cu cea a piesei americane, cu scheciuri (trei) şi intermezzo-uri care contextualizează/explicitează poveştile. Tema se configurează tot în jurul relaţiilor bărbat – femeie, însă nu exclusiv sentimentale. Textul vizează echilibrul de putere dintre sexe şi, la acest capitol, surprinzător sau nu, cîştigătoare ies femeile. Piesa explorează manipularea ca modalitate feminină de dominaţie. Jucînd pe cartea *outsider*-ului inofensiv într-o corporaţie, a clientei neajutorate într-un service auto (teritoriu eminamente masculin) sau a fostei iubite geloase, femeile lui Alex Popa stăpînesc bine arta războiului şi mai ales tacticile ei. Scheciurile – migălos construite, cu răsturnări de situaţie şi poantă, intuibilă însă pe la jumătatea fiecărei poveşti – sînt ofertante pentru personaje, trei de fiecare dată. Regizor cu experienţă de scenă „serioasă“, Vlad Massaci dozează cu precizie suspansul şi conduce bine actorii – Mădălina Ciotea, Vero Nica, Alexandru Ion –, care îşi schimbă nonşalant tipologiile în fiecare scenă.

La Godot Café-Teatru au mai fost spectacole care au depăşit standardul divertismentului facil. *Accidente înspăimîntătoare pe terenul de joacă* de Rajiv Joseph, spectacol despre fragilitatea psihicului uman, a dispărut din program. Un alt spectacol, *Freak Show,* sondează în mentalul marginalilor, temă neinteresantă pentru zona comercială, dar atuul său este notorietatea autorului-performer, Florin Piersic Jr., aşa încît se joacă în continuare.

Cele două noi spectacole sînt exemplare pentru un anume tip de teatru comercial care ştie să delecteze cu texte deştepte şi actori excelenţi. Sper să fie suficient pentru succes, căci rîsul e bun, dar n-ar strica să fie şi inteligent.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

© T. Dinescu

Andrei GORZO

dilematograf

Vînător alb, inimă neagră

● *Lunetistul american / American Sniper* (SUA, 2014), de Clint Eastwood.

Adaptat de regizorul Clint Eastwood după autobiografia lui Chris Kyle – un puşcaş marin avînd la activ 160 de omoruri în cadrul războiului din Irak –, *Lunetistul american* este cel mai mare succes de public din viaţa lui Eastwood (aproape 85 de ani, dintre care în jur de 45 dedicaţi regiei) şi totodată filmul său cel mai controversat. Pe de-o parte, actorului de comedie Seth Rogen i-a amintit de *Stolz der Nation (Mîndria naţiunii)* – filmul (inexistent în realitate) de care se bucură însuşi Hitler (căci e despre un trăgător de elită din armata lui) în *Ticăloşi fără glorie* al lui Tarantino. Pe de altă parte, critici americani ca Richard Brody sau J. Hoberman, ale căror opţiuni politice manifeste nu-i predispuneau la prea multă empatie cu o reprezentare glorificantă a intervenţiei americane în Irak, au luat apărarea filmului, argumentînd că, în reprezentarea lui Eastwood, viaţa şi faptele lui Kyle apar ca tragice, şi nu ca glorioase. La noi, o pledoarie în apărarea filmului a schiţat, pe Facebook, Victoria Stoiciu, potrivit căreia *American Sniper* invită spectatorul să se întrebe care e diferenţa dintre un psihopat şi ceea ce numim convenţional un „erou“: „Este eroismul o instrumentalizare politică a unei inadaptări structurale la cotidian, o canalizare a agresivităţii excesive, o formă de fanatism?“ În schimb, cel mai amplu act de acuzare întocmit acestui film în limba română e, probabil, cel semnat de Florentin Ţuca pe siteul *Adevărul financiar*, unde, deşi concede că *American Sniper* „lasă, într-un ungher, un locşor de dezbatere“ pe aceste teme, precum şi pe tema sindromului posttraumatic care-i afectează pe soldaţii lăsaţi la vatră, criticul găseşte că asemenea aere vag-autointerogative sînt neglijabile pe lîngă omisiunea cineaştilor de a chestiona motivele prezenţei americane în Irak şi pe lîngă rasismul de care se fac vinovaţi în reprezentarea localnicilor.

E evident că *American Sniper* – la fel ca multe alte filme de Eastwood – intră într-un dialog pe deplin conştient cu mituri americane precum acela al cowboyului sau acela al vînătorului. Ce nu e chiar atît de evident în cazul acestui film e în ce măsură se mulţumeşte să le evoce şi în ce măsură le inspectează critic. Kyle (Bradley Cooper) e un texan crescut cu Biblia şi puşca – după cum vedem într-o serie de *flashback*-uri, printre care o scenă cu el şi fratele său copii, învăţaţi de tatăl lor că oamenii se împart în oi, lupi şi cîini de pază, cea de-a treia condiţie fiind cea spre care se cuvine să tindă. După cum atrage atenţia Victoria Stoiciu, în timp ce Florentin Ţuca pare să uite, faptul că acest discurs e clar prezentat ca influenţînd viaţa protagonistului nu înseamnă că e prezentat şi aprobator (tatăl se impune ca o prezenţă nu neapărat plăcută, scrîşnit-ameninţătoare la adresa copiilor), deşi cultura în care se formează Kyle, cu familismul şi religiozitatea ei, cu muzica ei *country* şi armele ei de foc, nu e în nici un caz luată de sus. (Ce e fenomenal la Eastwood e capacitatea lui de a fi simultan – deşi nu neapărat în acelaşi film – pe lungimea de undă a Festivalului de la Cannes şi a Americii „profunde“.) Filmul sugerează că, dincolo de sentimentul misiunii

de cîine de pază (pe care i-l inculcase tatăl lui) şi dincolo de reacţia sa de indignare la atentatele cu bombă din 1998, împotriva ambasadelor americane din Nairobi şi Dar es Salaam, şi apoi la atentatul din 11 septembrie 2001, protagonistul avea nevoie de un război care să pună ordine în viaţa lui, să-i dea acesteia un sens – pînă atunci îl vedem trăind oarecum fără căpătîi, concurînd ici-colo în rodeouri, descoperind că o iubită îl înşela etc. În Irak, el dezvoltă o obsesie de a se duela – ca în Far West – cu un fel de omolog de-al său din tabăra cealaltă, fost campion la tir. Tot ca în Far West, localnicilor – „indienilor“, cum ar veni – li se spune „sălbatici“. Problema – foarte gravă – e că, prin felul în care-i reprezintă pe localnici, filmul nu depăşeşte prin nimic această viziune a soldaţilor americani asupra lor, ci o confirmă la tot pasul. Kyle nu se duelează doar cu acel dublu al său, campion de tir, care-i seamănă prin faptul că şi el ucide „curat“, ci şi cu un terorist poreclit „Măcelarul“, care ucide respingător. Ceilalţi localnici n-or fi, ca el, întrupări de *action movie* ale „răului pur“, dar cine nu e terorist sau complice cu teroriştii e măcar fricos; nici copiii nu sînt inocenţi. Interesul pentru traumele psihice ale soldaţilor americani nu e dublat de nici o sugestie cum că ocupaţia lor ar putea fi şi ea traumatizantă pentru cei ocupaţi. Nu că filmul ar acorda prea mult spaţiu costurilor psihice suportate de Kyle: revenit de pe front, acesta are oareşce dificultăţi în a se reajusta la viaţa de civil (nu-şi poate „închide“ sau „da la mic“ reflexele de luptător – e atent la tot ce mişcă în jurul lui, gata oricînd să atace), dar e prezentat ca depăşindu-le destul de uşor, pentru a ajunge el însuşi să facă terapie cu alţi veterani. Cît despre faptul că sfîrşeşte – cum s-a întîmplat şi în realitate – prin a fi ucis de unul dintre aceştia, Eastwood nu scoate nimic din acest deznodămînt ironic; doar îl relatează – sec. Cu excepţia urmăririi cu încetinitorul a glontelui care-i vine de hac dublului terorist al lui Kyle, întregul stil de mizanscenă al lui Eastwood e mai curînd sec decît bombastic, deşi peripeţiile lui Kyle în Irak sînt vizibil dramatizate astfel încît să corespundă cerinţelor unui film de acţiune palpitant. Palpitant poate fi. Cu interogarea plăcerilor la care invită – şi care sînt mai mult decît dubioase în conjuncţie cu subiectul lui – stă mult mai prost, deşi emite pretenţii cum că ar fi şi interogativ. Un susţinător de cursă lungă al Partidului Republican, Eastwood are la activ filme – de la *Vînător alb, inimă neagră* (1990) pînă la *J. Edgar* (2011) – care-l recomandă ca pe un conservator cel puţin atipic. *Lunetistul american* e însă mai aproape de *Heartbreak Ridge* – un divertisment din epoca Reagan (1986), cu puşcaşi marini invadînd Grenada.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

O tragedie americano-canadiană

● Drake, *If You're Reading This It's Too Late*, OVO Sound / Aspire Music Group / Young Money Entertainment / Cash Money Records / Republic Records, 2015.

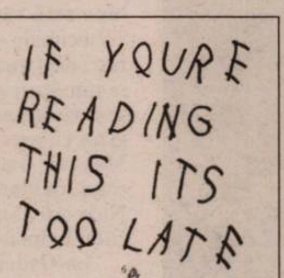
IF YOURE READING THIS ITS TOO LATE

„When I pull up on a nigga tell that nigga back, back / I'm too good with these words, watch a nigga back track / If I die, all I know is I'm a mothafuckin' legend / It's too late for my city, I'm the youngest nigga reppin'…“ Muzica fostului adolescent-minune al televiziunii canadiene n-a sunat niciodată atît de cinic. Un *sample* din „So Anxious“, piesa din 1999 a lui Ginuwine, un trubadur R&B din perioada în care acest gen muzical venea mănuşă tuturor inimilor albastre, aduce o fantomă la suprafaţă. Refrenul cade ca o bomboană M&M's pe coliva unui decedat prematur: *„Oh my God, oh my God / If I die, I'm a legend!“*. La cei 28 de ani împliniţi în octombrie anul trecut, Aubrey Drake Graham a trecut de borna fatală Jim-Jimi-Janis cu un rictus arogant în colţul gurii şi cu lecţia bine învăţată: *Yeezus*-ul lui Kanye West e o referinţă mai mult decît esenţială pentru *sound*-ul lui *If You're Reading This It's Too Late*. Aşa cum *808's and Heartbreak* era stopul stilistic obligatoriu pentru *So Far Gone* (2009), cel de-al treilea mixtape pe care canadianul îşi vedea imprimat pseudonimul artistic.

Născut în 1986 la Toronto, Canada, Drake a reuşit în doar patru ani, între 2009 şi 2013, să acceadă la statutul de superstar al unui gen hibrid, R&B/hip-hop, care a măturat pe jos cu lumea pop-ului în ultimul deceniu. Parte din generaţia noilor *rappers*, alături de nume precum Wiz Khalifa, Kendrick Lamar sau Kid Cudi, aduşi la suprafaţă de mixtape-urile lansate pe Internet, canadianul ajunge în 2009 în atenţia lui Lil Wayne, care îl convinge să semneze pentru *label*-ul său, Young Money Entertainment. De aici încolo, drumul său e doar ascendent, trecînd prin staţii numite Grammy, Juno, BET sau Billboard.

If You're Reading This It's Too Late, cel mai nou mixtape/album* al lui Drake, e construit din paranoia şi nu seamănă cu nimic din ce a lansat pînă acum, depărtîndu-se vizibil de patina ultracomercială a albumelor sale precedente. *IYRTITL* e noctambul şi funebru, laitmotivul morţii premature măcinînd, măcinînd, măcinînd în continuu: *„I'm afraid that I'm gonna die before I get where I'm going / I know I'm gonna be alone / I know I'm out on my own / I just gotta hit the road, I just gotta know the road…“*. „Now & Forever“ sună sinistru. E un cîntec despre o plecare, despre o fată şi despre o spaimă anesteziantă. Dacă o să mor mîine? *Beat*-ul, împrumutat din remix-ul lui Eric Dingus, care e şi unul dintre producătorii piesei, la „Traphouse 3“, a lui Gucci Mane, punctează momentele de paroxism ale unei atmosfere pline de pucioasă *chopped & screwed*, obsesia noului gangsta hip-hop.

Cea mai densă, intensă şi complexă operă de pînă acum a lui Drake, *If You're Reading This It's Too Late* are un titlu-aluzie şi funcţionează, probabil, ca sfîrşit de capitol pentru un prim volum autobiografic al artistului din Canada.

---

* Creat iniţial ca mixtape, Drake a lansat *If You're Reading This It's Too Late* pe iTunes ca album, la preţul de 12,99 dolari, pentru a-şi încheia obligaţiile contractuale cu casa de discuri Cash Money Records, aflată într-un litigiu financiar cu bunul său prieten Lil Wayne.

Paul Breazu *este jurnalist.*

---

trei întrebări pentru

Dragoş BÂSCĂ

„Bucuria descoperirilor“

Care ar fi identitatea muzicală a concertelor organizate de Twin Arts?

Indiferent de muzica pe care o cîntă, am căutat artişti curajoşi, relevanţi în nişa lor şi care nu au mai concertat în România sau în Bucureşti. Pe mulţi dintre cei aduşi de noi i-am iubit ani de zile în taină şi aproape tot ce am visat am avut grijă să se întîmple. Twin Arts este un explorator care împarte bucuria descoperirilor cu publicul.

Care e lucrul cel mai dificil cînd organizezi concerte în România?

Să organizezi concerte este o ocupaţie dificilă oriunde în lumea asta şi fiecare zonă are greutăţi specifice, de la suprataxare la absenţa sălilor de concert, birocraţie etc. Trebuie să găseşti mereu un echilibru între valoarea artistului şi potenţialul lui comercial, iar asta nu e deloc uşor. Uneori există şi un decalaj între ce e acum pe val în alte ţări şi ce e la noi. Lipsa unor strategii culturale şi puterea de cumpărare scăzută a publicului sînt alte inconveniente.

Ce concerte pregătiţi anul acesta?

2015 va fi cel mai intens an al nostru, cu toate că şi anul trecut a fost foarte aglomerat. Pe 21 aprilie îi aducem la Sala Radio pe Oregon, trupa condusă de Ralph Towner, care a făcut istorie în jazz şi *world music*. Pe 26 aprilie, la The Silver Church, îi aducem pentru prima dată în România pe Wovenhand, o trupă cult pentru rockeri, care s-a născut din cenuşa trupei 16 Horsepower. Pe 10 mai, tot pentru prima dată în România, va concerta cîntăreaţa norvegiană Ane Brun, la Sala Radio. Pe 30 iunie, o readucem pe Hiromi în formula de trio, cu Anthony Jackson la bas şi cu Simon Phillips la tobe. Îşi vor prezenta noul lor album, *Move*. Un alt un trio fenomenal, tot în premieră, Brad Mehldau Trio: pianistul american va veni însoţit de basistul Larry Grenadier şi de tobarul Jeff Ballard. Ca şi în cazul Ane Brun, e un concert pe care îl visam de foarte multă vreme.

***Dragoş Bâscă** este manager al Twin Arts. Mai multe la www.twinarts.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Să priveşti un rîu de ţară în ochi

Într-un spaţiu destul de restrîns, de cîteva sute de metri pătraţi, de-o parte şi de alta a liniştitului rîu Gyeong, ajuns la cîmpia de lîngă Yongin, se găseau trei restaurante, dispuse ca într-un banc asiatic: unul chinezesc, unul japonez şi unul coreean. Toate trei incredibil de bune pentru locul retras în care se găseau, se mînca ieftin şi bun.

Primul la care am mers a fost cel chinezesc. Era la parter, într-o clădire cu cîteva etaje, nouă, tipică, cu un exterior placat cu o faianţă care imita granitul. Ca la orice restaurant chinezesc, exteriorul era semnalat cu lampioanele-dragon cunoscute, iar interiorul, mobilat şlefuit şi aseptic (cu cîte o floare de plastic şi tablouri care nu făceau din ochi cînd te uiţi din unghi chinezesc, dar erau ca şi cum ar fi făcut), era gestionat de o familie coreeană mijlocie, probabil cu căsătorii mixte. Înăuntru se stătea doar la mese cu scaune, aşezate cam înghesuit, orientate spre profit, dar fără mese afară vara. Erau bune supele şi conversaţiile semigoale, de prînz cu colegi. Se mînca cinstit şi la obiect, şi plecai. Un aer comod, *business as usual,* nu te stresa nimic, deşi era mereu aglomerat, lumea venea la prînz cu maşina, proprietarii salutau zîmbind politicos, dacă te duceai mai des îţi reţineau discret preferinţele. Dar nici nu ai fi rămas mai mult decît ultima sorbitură din *jjampong,* supa picantă de fructe de mare chinezească căreia i-aş da, *from Romania, twelve points*. Cam în genul ăsta era/e, mîncare de Eurovison.

Ultimul descoperit, cel coreean, era şi cel mai ascuns, undeva pe o alee pietruită, lîngă o clădire mai veche. Era într-o casă tot veche, într-o curte neîntreţinută în mod special, la care ajungeai după ce treceai pe lîngă o altă curte ca un ţarc, în care stăteau doi cîini foarte mari, albi şi cu un aer trist. Treceai de o poartă mare de fier, cu plante încolăcite pe sudurile ruginite, cu toaletă zidită separat în curte, ceea ce e aproape de neîntîlnit în Coreea de azi. În curte, sub un umbrar solid de lemn, mese cap în cap şi bănci din lemn, ca la nuntă, cu grătare de inox vechi tradiţional semiîngropate în centrul mesei. Înăuntru, restaurantul arată ca o casă veche de ţară, unde stai doar pe jos, cu un miros confortabil de stătut, straturi de mîncare şi praf, cu cîteva oale agăţate pe pereţi, cu proprietari ţărani veseli, uşor neîngrijiţi pentru standardele coreene, grăsuţi, vorbind tare şi care mai că-ţi băgau în gură legumele cu mîna. Genul care te ia tare vesel din prima, te întreabă de ce vii aşa rar pe la ei, în timp ce-i aruncă o vorbă şi vreunui copil să se scoale de la calculator şi să se ducă să mai ia nişte ceapă verde, că nu mai ajunge pentru aperitive, te ceartă mimînd revolta că nu comanzi mai multe fleici de mîncare, îţi amestecă orezul în farfurie fiindcă nu ştii s-o faci vîrtos şi pofticios şi la final îţi dă şi o reducere substanţială din preţ, fără să i-o ceri. Mergeam rar acolo, deşi nu era aglomerat, de obicei după-amiezele de week-end, după-amiezele de hanorac, trening, prieteni, de dres după nopţile *fireball* seuleze. Şi chiar dacă nu se vedea din acel loc, puteai să simţi, printre vălătucii grătarului, tihna vecinătăţii cu rîul. Era bine. Cred că nu aş fi putut să revin atît de uşor în România, după anii coreeni, fără vecinătatea frecventată calm a acestui rîu liniştit.

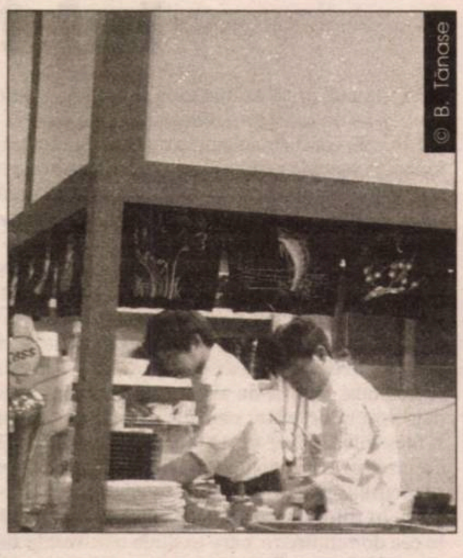

© B. Tănase

Erau bune supele şi conversaţiile semigoale, de prînz cu colegi.

Restaurantul de sashimi al celor doi tineri bucătari coreeni era, de fapt, o cîrciumă mică, într-un spaţiu care mai găzduise în anii anteriori o minişcoală de după-amiază de arte plastice. Locul fusese reamenajat şi aducea, foarte plăcut, cu o bucătărie deschisă spre un living, cu mese cu scaune şi cu o zonă de stat pe jos. Cînd vremea o permitea, scoteau două mese de plastic afară, cu umbreluţe, înghesuite înspre aleea care dădea în autostradă şi printre maşinile parcate chiar în buza lor. Am mers acolo des, poate cel mai des dintre toate – oricum, acolo mergeam de plăcere, cu prietenii, oricînd se ivea sau nu se ivea vreo ocazie mai specială. De la intrare, ne întîmpina bucătarul mai înalt, cu o plecăciune adîncă, cu gestică şi intonaţii foarte feminine, intimidant de politicos. Luam de obicei aceleaşi două feluri: sashimi simplu sau sashimi *fusion*. De departe, din tot ce am mîncat oriunde în acest fel, a fost cel mai bun. Nu îl prepara cel care ne întîmpina, el doar ajuta la preparative, servea, lua banii la final, repetînd micul balet de la sosire drept mulţumire. Undeva mai în spate, ascuns cumva de micile perdeluţe de bucătărie tipice japoneze, din material mai gros, netransparent, cu desene imprimate, stătea bucătarul mai scund, preparînd în tăcere. Era foarte taciturn, nu vorbea nici cu celălalt prea mult, lua comanda şi i-o înmîna sigur şi atent. Nici la entuziasmatele noastre mulţumiri aduse maestrului culinar la sfîrşit nu răspundea cu mai mult de un zîmbet micronic. O singură dată am văzut o reacţie cît de cît umană, şi era tot între ei. Nu se înţeleseseră la ceva, nu era aşezat hreanul murat nu ştiu cum, şi nişte tonalităţi lucioase ca două săbii ninja au tăiat, preţ de cîteva milisecunde, liniştea locului. De la un punct încolo începusem să mergem mai ales pentru ei. Erau atît de profesionişti, lumea din blocurile din jur venea des, familii, încît ne miram iniţial cum de ajunseseră în acel loc şi nu se aflau în oraş, într-un loc mai vizibil cît de cît.

Dintre cele trei, restaurantul japonez al tinerilor bucătari a fost primul care s-a închis. Nu am putut decît să sper că au strîns ceva mai mulţi bani şi s-au dus undeva la mai bine.

■ ■ ■

Despre frica de a călători singur

– interviu cu Rupert Wolfe MURRAY –

L-am cunoscut pe ***Rupert Wolfe Murray*** *în studenţie. Rupert a fost jurnalist, a lucrat în Balcani în domeniul umanitar, a scris două cărţi despre operaţiunile NATO din Bosnia, a fost consultant pentru proiecte europene şi, de cîţiva ani, lucrăm împreună pentru Castle Craig, o clinică din Scoţia care tratează dependenţa. De curînd, Rupert a lansat un nou site numit „Independent Travel Blog“ (www.wolfemurray.com) pentru persoanele care vor să călătorească singure prin lume. Anul acesta îşi va lansa cartea* Nouă luni în Tibet, *un memoriu despre cum a călătorit singur cînd avea 23 de ani, traversînd Europa şi Asia. L-am rugat să-mi povestească despre cartea lui şi despre ce înseamnă călătoria pentru el.*

De ce aţi scris o carte?

După o călătorie intensă, am simţit nevoia să procesez această experienţă prin scris. Iniţial, am scris cartea în 1989, chiar după ce m-am întors din Tibet, dar nu era suficient de bună pentru publicare. Îmi spuneam în fiecare an că trebuie să o rescriu, dar n-am făcut asta pînă în 2014. În toată perioada asta m-am simţit ca şi cum aş fi fost blocat. Vreau să scriu multe cărţi, dar trebuie să o public pe asta mai întîi.

Am început un website nou pentru a ajuta oamenii să descopere bucuriile călătoriei independente şi să-şi depăşească frica, aşa cum am făcut eu. Vreau ca şi alţii să aibă această oportunitate şi e foarte motivant pentru mine să-i ajut pe oameni să depăşească starea de automulţumire, pentru că asta ar putea să le schimbe viaţa.

Într-un fel, e ca un covor zburător care te poate purta într-o cu totul altă lume relativ uşor, dacă economiseşti şi renunţi la ceea ce te ţine prins. Renunţi la rutină, la toate lucrurile care te frustrează şi îţi dai şansa să o iei de la capăt.

Asta nu înseamnă escapism?

Nu, pentru că e vorba de învingerea fricilor proprii. Asta îţi îmbunătăţeşte mult viaţa. Frica distruge viaţa oamenilor tot timpul şi îi opreşte din a-şi dezvolta potenţialul.

De ce am scris-o după atîta vreme? Confortul, lenea şi rutina. Am renunţat la scris ca să pot cîştiga mai bine, şi asta m-a îndreptat către muncă umanitară şi consultanţă.

Care au fost momentele cruciale prin care v-aţi depăşit frica?

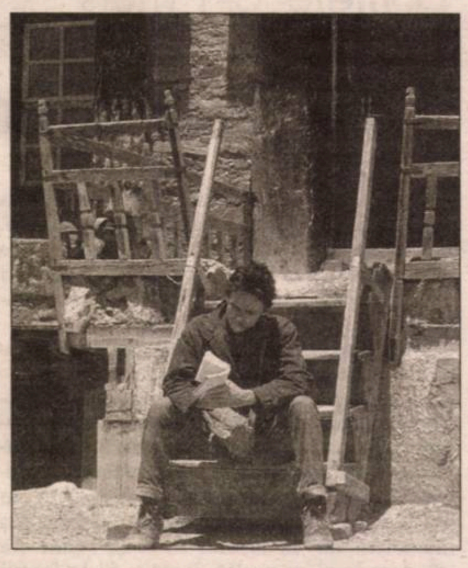

„Mi-am depăşit frica de a călători singur înainte de a pleca în Tibet.“

Mi-am depăşit frica de a călători singur înainte de a pleca în Tibet. Un eveniment important a fost atunci cînd un prieten din Liverpool m-a convins că aveam virusul HIV şi că o să mor în curînd pentru că îi folosisem balsamul de buze şi el spunea că are virusul HIV. Înainte să îmi dau seama că era o farsă, a trebuit să mă împac cu ideea că voi muri. Am trecut printr-un moment de teroare în care mi s-a făcut rău şi nu puteam să mă mişc de pe podea.

O altă experienţă am avut-o într-un autobuz în munţii Himalaya, cînd eram convins că acesta va aluneca în neant. Serpentina era foarte îngustă şi, de fiecare dată cînd un camion venea din sensul opus, nu vedeam cum ar putea să fie loc pentru amîndouă vehiculele şi credeam că unul dintre ele avea să cadă în prăpastie. Dar şoferul n-avea nici o intenţie să încetinească. Credeam că sigur o să murim şi trebuia să accept asta. Şi atunci m-am gîndit că măcar aş putea să mă bucur de ultimele clipe ale vieţii. Savuram fiecare moment care trecea ca şi cum ar fi fost ultimul.

Îmi doream să călătoresc singur, dar mi-era frică şi aceste experienţe m-au ajutat să trec peste asta. Cînd realizezi că ai fost atît de aproape de moarte, începi să apreciezi viaţa altfel. Un călugăr budist din Tibet mi-a spus, odată, că ei se gîndesc la moarte în fiecare zi pentru că asta îi face să aprecieze tot ce ţine de momentul prezent.

Pe lîngă asta, îţi dai seama că vrei să faci ceva important cu viaţa ta. Eu am vrut să călătoresc în cealaltă parte a lumii.

De ce oamenii ar trebui să călătorească singuri?

A călători în grup are anumite avantaje, dar eu cred că cele mai interesante experienţe se întîmplă atunci cînd călătoreşti singur. Atunci cînd eşti pe cont propriu eşti mult mai uşor de abordat şi întîlneşti mai mulţi oameni. Ai mai mult timp să fii creativ şi poţi să-ţi schimbi planurile cum vrei. Şi e uşor să te integrezi în alte grupuri şi să cunoşti cultura locală. Te împinge să comunici cu cei din jurul tău.

a consemnat Manuela BOGHIAN

Manuela Boghian *e pasionată de scris şi călătorit. S-a întors de curînd din Statele Unite şi acum este editor pentru clinica de tratare a dependenţei „Castle Craig“ din Scoţia.*

■ ■ ■

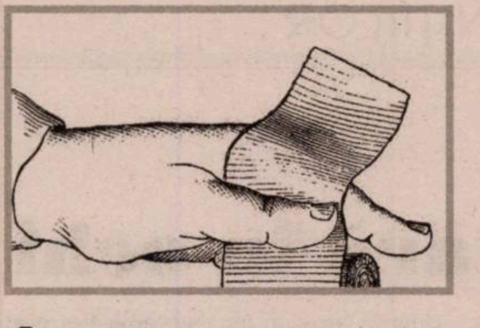

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Trolling-ul şi profesionalizarea lui în România, 2015

În tămbălăul comunicaţional în care trăim, bătrînul, deja, *trolling* de forum tinde să devină o strategie care nu numai că se extinde către brand-urile media cu vechime, dar are şi mare succes. Exemplele care urmează o dovedesc.

Sîmbătă, 14 martie, la o zi după ce Mihaela Rădulescu apostrofase o concurentă minoră de la *Românii au talent* pe motiv că e grasă, Adevarul.ro prelua scrisoarea unei bloggeriţe studente la Jurnalism către actuala doamnă Schwarzenberg. „Eşti penibilă! Înţeleg! Ai 45 de ani, ai fost nevoită să îţi pui silicoane pentru că sînii ţi s-au lăsat, cu fiecare zi care trece îţi mai apare un rid pe faţă şi probabil că treci printr-o criză destul de naşpa“, izbucnea bloggeriţa pe care *Adevărul* a considerat de cuviinţă să o bage în seamă. E drept, ce-a făcut şi ce-a dres Mihaela Rădulescu la *Românii au talent* nu e o problemă frivolă, fiindcă e vorba de emisiunea cu cea mai mare audienţă din România, de o personalitate TV cu state vechi şi valenţe de model şi de agresiunea verbală asupra unei minore. Dar răspunsul bloggeriţei depăşea, ca vulgaritate, ceea ce spusese Mihaela Rădulescu: „Dacă te pun pe cîntar data viitoare şi nu ai cu cinci kilograme mai puţin nu mai treci de mine“. E de discutat, dar nu aşa. Poate CNA ar avea un cuvînt de spus. Poate un editorialist cu greutate de la *Adevărul* ar fi trebuit să aducă problema în discuţie. De ce a preluat ditamai ziarul blog-ul unei studente la Jurnalism?

Mirat, am pus această întrebare prietenilor de pe Facebook. Am început să-mi dau seama de răspuns atunci cînd reacţiile s-au pornit să curgă, în număr de peste 100. Prea puţini erau interesaţi de ce scria pe Adevarul.ro. Mult mai mulţi erau indignaţi de ce făcuse Mihaela Rădulescu cu o seară înainte, ceea ce e, în definitiv, de înţeles. Problema e însă justificarea pe care o găseau indignaţii bloggeriţei şi *Adevărului:* „Bine i-a făcut, dacă ea…“

Publicul, orice-ar însemna el în 2015, tinde să aprobe un principiu inadmisibil în polemica civilizată, conform căruia atacul la persoană, violenţa verbală ar justifica o reacţie de acelaşi tip. Comunicarea devine tot mai emoţională în aceşti ani, e adevărat, dar aici avem de-a face cu un fenomen aparte.

La acest punct, e cazul să explic de ce vorbesc despre *trolling*. E probabil numit ca atare după înţelesul în engleză al verbului: „a pescui cu undiţa“. Ştiţi poate că el se referă la acel gen de participant la discuţiile de pe forumuri (Facebook, subsol de ziar) care postează mesaje voit enervante, pentru a stîrni certuri şi a face vîlvă. *Troll*-ul de forum este asociat şi cu creatura mitologică nu foarte arătoasă şi nici cumsecade din mitologia scandinavă. Există în diferite varietăţi, de la cea pleziristă la cea dominatoare, care exclude nou-veniţii de pe o platformă. Pe lîngă autogratificare, *trolling*-ul poate avea diferite motive sau scopuri. Dar, oricum ai lua-o, numitorul comun e legat de nervi şi limbaj dur.

Cît de populară a fost postarea bloggeriţei cu „penibilă“ şi „sînii ţi s-au lăsat“? Luni, la prînz, trecuse de 57.000 de *like*-uri, *share*-uri şi comentarii pe Facebook. E, cu siguranţă, unul dintre cele mai virale articole din România, în 2015. Nu mi-e clar dacă fata respectivă a scris cum a scris cu premeditare, dacă, cu alte cuvinte, a *trollat*. Probabil a fost pur şi simplu indignată şi nu şi-a dat seama că sare peste cal. Pe blog-ul respectiv, testează diferite cosmetice, care îi aduc, de regulă, cîteva *like*-uri şi *share*-uri pe Facebook. Vulgaritatea ei e curgătoare şi cred că îi putem acorda prezumţia de inocenţă – poate va deveni o scriitoare de blog, roman sau altceva, demnă de luat în seamă *altfel,* peste o vreme?

La *Adevărul,* însă, lucrurile stau puţin altfel. E vorba de un brand media profesionist, *legacy,* cum se spune. Face ce face cu intenţie, ceea ce sună mai aproape de *trolling* în accepţiunea curentă. A profitat Adevarul.ro cu ceva? Cifrele spun că da, fiindcă preluarea are aproape 20.000 de *like*-uri, *share*-uri şi comentarii pe Facebook. Nu e frumos, dar funcţionează. Se poate şi altfel?

Poate că da, dar, pe acelaşi site, o foarte limpede analiză a lui Cristian Unteanu despre UE, Mitteleuropa şi Klaus Iohannis are numai vreo 180 de *like*-uri, *share*-uri şi comentarii de pe Facebook. Un mai vechi articol antologic, care îl readuce în peisajul public pe poetul Cristian Popescu, dispărut la începutul anilor '90, e doar un *hit* moderat, cu 3000 şi ceva de *like*-uri, *share*-uri şi comentarii. Calitatea conţinutului nu contează, iar *trolling*-ul pare a fi, dacă nu singura modalitate de supravieţuire, cel puţin o reţetă de mare succes. Pentru ca acesta să reuşească, un brand respectabil de media trebuie să se transforme într-un detestabil pitic virtual, e drept. Dar mai trebuie ceva: cei 20.000 de indignaţi care au dat *like* şi *share* preluării din *Adevărul*. Dacă aceştia ar da *like* la Mitteleuropa şi nu la „Penibilă/sîni lăsaţi“, astfel de mizerii nu s-ar vedea pe site-urile respectabile.

Am vorbit pe larg despre *Adevărul* fiindcă este doar cea mai recentă poveste. Dar *trolling*-ul se transformă în profesie – sau mostră de profesionalism – în general. E lucru ştiut că toate site-urile de publicaţii altădată respectabile sînt un *bric-à-brac* de articole serioase şi mizerii de diferite tipuri. Pînă şi disfuncţionalul Romanialibera.ro propune „imagini provocatoare cu rusoaice“. *Vice,* unul din puţinele hituri media globale ale ultimilor ani, are o ediţie românească foarte vie, plină de mostre de jurnalism novator. Acolo, însă, cineva s-a gîndit să facă o petiţie contra Brăilei, pentru îngrădirea acesteia cu un zid ca al Berlinului, şi se amuză superior consemnînd reacţiile de o bădărănie simetrică ale unor brăileni. Lucian Mîndruţă, devenit celebru în media clasică, postează pe Facebook cu obstinaţie mesaje enervante, în contra curentului, iar asta l-a dus la vreo 78.000 de *follower*-i la contul personal – nu ştiu cine mai are atîţia în România. Ultima dată cînd l-am văzut, la conferinţele de popularizare a cărţii Bookland, unde urmam ca vorbitor după el, explica studenţilor, foarte serios, că nu au de ce să citească, fiindcă în lumea în care trăim vom primi totul prin imagini şi video, şi aşa mai departe. Bineînţeles, o jumătate de sală l-a crezut, iar un sfert a fost nedumerită. Expunerea lui a fost una de succes.

Despre corifeii Badea-Banciu nici nu mai e cazul să pomenim, iar alte exemple mai puteţi găsi oriîncotro vă uitaţi. Trei sferturi pixeli pe vremuri, *troll*-ul a scos azi capul din marmelada virtuală în care s-a născut. Azi are nume, faţă şi dă lecţii de *trolling* pe la *workshop*-uri. Scandalagii au existat în media dintotdeauna, dar azi alternativa include doar „imaginile provocatoare“ cu rusoaice. Ne putem apăra de el?

Acum 20 ani, pe vremea cînd s-au născut *troll*-ii, Internetul nu era nici pe departe numai *troll*-i. Ci o mică populaţie avangardistă, o elită tehnico-ştiinţifică preocupată inclusiv de etică. Pe vremea cînd au apărut primele reguli de *netiquette* s-a născut şi un precept la care se pot adăuga azi foarte puţine: *„Do not feed the trolls“*. Adică: „Nu hrăniţi *troll*-ii“. Cu ce se hrănesc ei? Cu atenţie. Ştiţi cu a cui, nu?

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Religia într-o „şcoală de popi“

Am învăţat într-o şcoală veche care, la începuturile ei, aparţinuse cumva de biserica din apropiere. Fusese un soi de liceu teologic sau „o şcoală de popi“, cum spuneam noi, elevii din anii '80. Şi eram de-a dreptul fascinaţi, ştiam de pildă că clasa cea mică de lîngă laboratorul de chimie fusese „baia popilor“ sau că minuscula sală de sport fusese bucătăria. Şi cine ştie ce alte mistere şi comori ar mai fi putut să ascundă şcoala noastră!

În 1990, unul dintre primii paşi ai şcolii noastre pe drumul cel nou, al democraţiei (în afară de scoaterea uniformelor şi transformarea tovarăşilor profesori în domni), a fost reîmprietenirea cadrelor didactice şi implicit a copiilor cu preoţii de la biserica respectivă. Cu exagerările de rigoare: „un sobor de preoţi“ (cum era la modă să spui) era prezent la toate serbările şcolare, la festivităţile de deschidere şi închidere a anului şcolar şi la alte evenimente. Iar noi ne înfiinţam în mod regulamentar la biserică, la fiecare sărbătoare religioasă. Era oarecum bulversant pentru copiii care în urmă cu doar cîteva luni dădeau rapoarte pionierești şi cîntau ode Tovarăşului. Era ca şi cum Ceauşescu ar fi fost înlocuit brusc cu Dumnezeu. Însă asta nu a fost neapărat o problemă. Introducerea orelor de religie (cred că erau obligatorii, dar nu se puneau note) s-a întîmplat firesc, în spiritul tradiţiei şcolii. Doar unii băieţi s-au temut, la început, că vom fi cu toţii transformaţi în popi şi că ne vor îmbrăca în sutane, dar şi-au dat repede seama că temerile le erau nejustificate. Nimeni nu avea de gînd să-i dezbrace de noii lor blugi turceşti Kinataş.

Făceam religie o dată pe săptămînă în sala de festivităţi, acolo unde în clasa a III-a avuseserăm drept sarcină pionierească creşterea viermilor de mătase. Orele n-aveau nimic traumatizant, ba dimpotrivă, mi le amintesc ca relaxante şi pline de farmec. Meritul era în primul rînd al preotului, un om cu har, fost disident şi deţinut politic, un model uman, în primul rînd. Şi acum mă gîndesc la el cu multă duioşie. Şi la faptul că am învăţat pe de rost Crezul nu din cine ştie ce pornire religioasă, ci doar ca să-l impresionez. Aşa cum omul sfinţeşte locul, aşa şi preotul orele lui de religie! Mulţi dintre prietenii mei nu au amintiri la fel de senine în ceea ce le priveşte.

Aşadar, tot în spiritul tradiţiei, în Săptămîna Mare, toată şcoala se muta la biserică. Mai ales noi, copiii de la cor, mergeam an de an în Vinerea Mare ca să cîntăm Prodohul. Nu era obligatoriu, însă nu voiam să-l dezamăgim pe părintele care ne invitase. Vinerea aceea avea mereu ceva magic – poate şi pentru că mirosea a primăvară, a pămînt reavăn, a muguri şi a sevă. Mai întîi, treceam, „ca toate babele“ – cum spunea o colegă –, pe sub masă. Vă daţi seama că, pentru nişte copii de 12 ani, era amuzant să stea la o coadă kilometrică, pentru ca pe urmă să se aplece şi să meargă în patru labe pe sub o masă. Nu ştiu cît înţelegeam noi din semnificaţia religioasă a acestor obiceiuri. Apoi, fiecare copil de la cor primea cîte o cărticică cu versurile Prohodului. Cîntam ore în şir cu glasurile noastre subţirele, „şlefuite“ de profa de muzică, avînd grijă să nu dăm falseturi. Biserica avea şi cor, noi eram la concurenţă cu el. Melodia era frumoasă, dar tristă şi monotonă. Părintele nostru se uita din cînd în cînd spre noi şi zîmbea mulţumit, chiar îi făceam omului o mare bucurie că eram acolo. Între timp, biserica se umpluse pînă la refuz, iar noi, fetele, trăgeam cu ochiul la cine intră şi cine iese – mama lui X, bunica lui Y, fratele mai mare al lui Z, băiatul acela frumuşel care învaţă la „Cantemir“.

După ce Prohodul se sfîrşea, înconjuram biserica de trei ori cu lumînări aprinse. Pentru mine era un fel de avanpremieră a nopţii de Înviere. Însă se simţea ceva mai autentic, pentru că Învierea devenise deja o modă, veneau oamenii îmbrăcaţi ca la nuntă, ca să fie văzuţi cum se roagă şi cei mai tineri ca să se hlizească. Acum eram doar noi, copiii de la şcoală, şi „toate babele“ din cartier. Dar şi mulţi alţii, pe margine. După terminarea slujbei, urma cel mai plăcut moment al serii: socializarea de pe gărduleţul de la monument. Mame cu mame, bunici cu bunici, fete şi băieţi. Se lăsase seara, continua să miroasă şi mai puternic a primăvară şi a sevă, toate acele şoapte şi toţi acei fiori adolescentini pluteau în aer.

Mă întorceam acasă după cinci ore, cu vocea răguşită de atîta cîntat, dar grozav de împlinită. „Hai că te-ai spălat de toate păcatele de pe anul ăsta!“, rîdea taică-meu de mine. Însă nu fusese vorba neapărat de credinţă, ci doar de plăcerea de a înfăptui nişte lucruri rînduite cum trebuie. Acum, cînd mi le reamintesc, mi se pare că sînt atît de acolo, din anii '90, încît sînt pur şi simplu irepetabile.

Nu ştiu cum e acum cu religia prin şcoli, am auzit că există copii care refuză să mănînce ouă roşii de Paşti pentru că au învăţat la şcoală că sînt mînjite cu sînge. Tot ce pot să spun este că, în urma acestor experienţe, n-am devenit un om profund religios, aşa cum s-ar crede, ba dimpotrivă. N-am mai urmat „tradiţia“, n-am mai cîntat Prohodul de atunci. Totuşi sînt momente de care mi-e dor, aşa cum mi-e dor să regăsesc o spiritualitate simplă, firească, nepervertită. Fie că e vorba despre ortodoxie, catolicism, budism sau altceva. Atunci, mi s-a oferit doar o deschidere.

Doru COSTEA

Pedagogia românească între domnul Vucea şi domnul Trandafir

Nu cred că este o noutate pentru nimeni faptul că sistemul de învăţămînt românesc traversează o perioadă de criză identitară fără precedent. Cauzele acesteia trebuie căutate nu doar în ograda statului, ci şi în cea a beneficiarilor. Un sistem de învăţămînt viabil presupune o permanentă alternanţă a procesului educaţional între şcoală şi casă. Abandonarea de către părinţi a ceea ce aş numi în context „şcoala de acasă“ este din ce în ce mai evidentă. Cauzele sînt multiple (job-uri solicitante, lipsa timpului liber), justificările pe măsură, iar rezultatele se văd cu ochiul liber.

Între şcoală şi „acasă“, în sensul evocat mai sus, trebuie să existe nu numai continuitate, dar şi o complementaritate firească. Lecturile obligatorii (am o reală adversitate faţă de această sintagmă consacrată, nu pot asocia ideea de lectură cu un imperativ) trebuie să devină, cu ajutorul „şcolii de acasă“, fermentul curiozităţii pentru lecturile de plăcere. Cu sprijinul esenţial al părinţilor, în numele continuităţii şi complementarităţii de care vorbeam mai sus.

O întîmplare: am fost invitat să susţin o prelegere în faţa unor studenţi la o instituţie de învăţămînt superior (bine cotată, de altfel), prilej cu care, vorbind despre defăimare, am evocat persoana istoricului Nicolae Iorga cu celebra-i replică „Insulta este declaraţia înfrîngerii“. Am observat pe feţele lor o oarecare nedumerire. Iorga, am insistat, Nicolae Iorga. Nu ştiau nimic despre el (mi s-a răspuns, după îndelungi ezitări, c-ar fi vorba de un scriitor). Ca să înţeleg exact cît de adîncă e falia, am mai pus cîteva întrebări legate de lecturile din clasele primare. Nu citiseră mai nimic. Singurele lecturi fuseseră cele impuse de programa de bacalaureat, şi toate se limitau la rezumatele făcute pe diverse site-uri de profil şi bineînţeles uitate a doua zi după examen.

Am observat pe feţele lor o oarecare nedumerire.
Iorga, am insistat, Nicolae Iorga.

Din această perspectivă, problema diminuării volumului de informaţii predate în şcoală, deşi necesară, mi se pare o falsă prioritate. Şi dacă acesta s-ar înjumătăţi, gradul de asimilare, dacă e să mă raportez la experienţa descrisă mai sus, ar fi, foarte probabil, acelaşi. Soluţia ar putea fi una de recuperare a raporturilor de colaborare dintre părinţi şi profesori, cantonate deocamdată în zona unor permanente nemulţumiri reciproce, de cele mai multe ori de natură administrativă.

Viciul e dat şi de legislaţia în domeniu, una lipsită de coerenţă, cu „strategii“ a căror volatilitate (direct proporţională cu schimbările de putere) a făcut ca Legea învăţămîntului să fie modificată de nu mai puţin de 65 de ori între 1990 şi 2014.

Cu pauze bine cîntărite şi telegenic dubitative, o cohortă de miniştri, funcţionari publici şi specialişti s-au perindat prin faţa camerelor de luat vederi, asigurîndu-ne că de la ei încolo faţa lucrurilor se va schimba. Cum au făcut-o s-a văzut. Caracterul precar al unei legislaţii e dat mai degrabă de *instabilitatea* ei decît de *insuficienţa* reglementărilor. Din păcate, clasa noastră politică mimează găunos preocuparea pentru sistem. Interese de grup convenite prin cîrciumi au fost mai apoi, după festin, regurgitate ca principii salvatoare.

Pedagogia românească pendulează dramatic între domnul Vucea şi domnul Trandafir (atunci cînd nu cade în ridicolul lui Chicoş Rostogan). Şi asta pentru că profesia de dascăl a încetat să mai aibă greutatea specifică impusă de finalitatea sistemului. Alături de nefericiţii dascăli adevăraţi rămaşi în învăţămînt şi a căror dăruire şi vocaţie mai dau speranţe, se insinuează o suma de nechemaţi, care sînt şi cei mai mediatizaţi. I-aş numi pe aceştia din urmă, citînd-ul pe Gheorghe Bibescu, „uneltitori ai profesiei“.

Ca o pată de culoare: la 1847, domnitorul Gheorghe Bibescu dă un „Ofis către Departamentul Dreptăţii“ din care citez: *„Domnia noastră poruncim, ca nimeni pe viitor să nu fie primit* a unelti profesia… *dacă mai întîi nu se va dobîndi voe prin act iscălit ce se va da în urma cercetării moralităţii şi destoinicelor dovezi ce se vor aduce spre cunoştinţele cerute pentru ca mai apoi, să se dea slobozenie la dreptul de* a unelti profesia“.

Aş mai evoca şi sistemul de evaluare a cunoştinţelor în care o figură aparte fac aşanumitele teste-grilă. O să mă refer doar la învăţămîntul juridic pe care îl cunosc (din cîte ştiu, mai toate instituţiile de învăţămînt superior juridic au adoptat acest sistem). Dacă grilele s-ar putea eventual justifica în domeniul ştiinţelor exacte, în ştiinţa dreptului ele sînt, din punctul meu de vedere, descalificante.

Raţionamentul juridic, logica acestuia, arhitectura argumentării, coerenţa, proprietatea de sens, bogăţia de limbaj, într-un cuvînt articularea „întregului“, toate sînt sacrificate în numele unei aparente (dar false) obiectivităţi. Bifările „competente“ în căsuţele grilei se substituie nepermis exigenţelor unei reale evaluări. Din păcate, de multe ori cunoaşterea temeinică este înlocuită de intuirea vagă a soluţiei probabile şi de bifarea ei în căsuţa salvatoare.

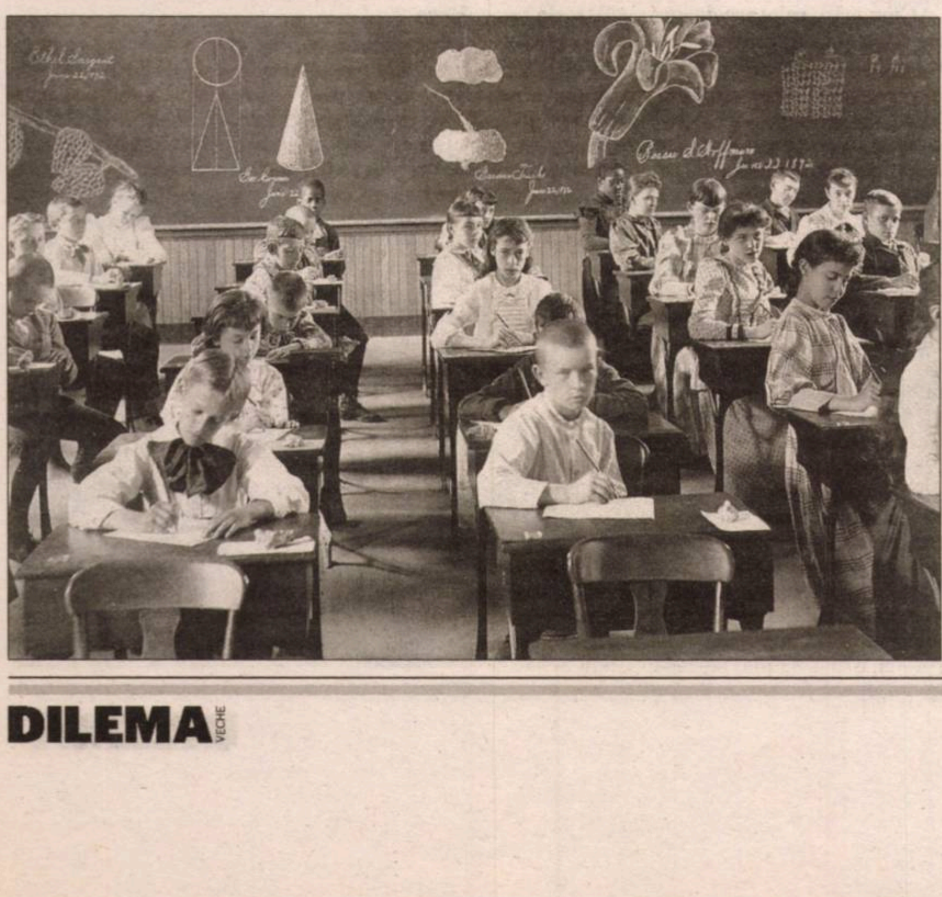

Am urmărit îndeaproape, timp de patru ani, examenele fiicei mele la o facultate de drept din Marea Britanie. Eseuri laborioase, evaluări multiple, criterii adecvate profilului, riguroase şi incisive pînă la detaliu. Învăţămîntul românesc de profil are specialişti care ar putea schimba actuala stare de lucruri. Încă mai sper.

Revenind la consideraţiile generale privind reforma învăţămîntului românesc, nu pot desigur să trec cu vederea şi recentele discuţii privitoare la orele de religie în programa şcolară. Ca orice dispută în spaţiul public de la noi, discuţiile sînt viciate de abordările extreme. O parte a celor implicaţi susţine (şi nu fără temei) că, dată fiind separarea Bisericii de stat, religia nu are ce caută în şcolile publice. Educaţia religioasă ar trebui să fie – în această opinie – exilată în incinta lăcaşelor de cult. Şi totuşi, problema nu poate fi expediată atît de simplu. Întîi pentru faptul că, după 45 de ani de dictatură comunistă, în care manifestările religioase au fost, dacă nu reprimate, cel puţin privite reprobator, românii simt nevoia unei recuperări. În al doilea rînd, dincolo de încărcătura teologică, educaţia religioasă are o componentă morală de care o conştiinţă în devenire nu se poate lipsi. În al treilea rînd, componenta culturală nu este nici ea de neglijat.

E ca şi cum ai încerca
să zideşti cu cărămizi încinse.

Nefericirea face însă ca atît BOR, cît şi MEC, într-o bună tradiţie românească, să fie prinse pe picior greşit (cum altfel?) în punerea în operă a acestei recuperări morale de care vorbeam mai sus. Şi mă refer aici la manualele propuse ca suport didactic pentru orele de educaţie religioasă, manuale care păcătuiesc ele însele dacă e să ne raportăm la finalitatea procesului de învăţămînt.

A încerca să zideşti convingeri fundate pe frică este viciul care le desfiinţează din punct de vedere pedagogic. Nu vreau să le pun la îndoială bunele intenţii, dar drumul propus către acestea e de nestrăbătut. Manualul în cauză trebuia să fi fost redactat de o mînă de specialişti (pedagogi, psihologi, teologi) care să-l toarne în forme mai apropiate de înţelegerea unor copii. Un manual în care dimensiunea etică şi culturală a credinţei să primeze. La care aş adăuga şi un capitol distinct de istorie a religiilor care să ilustreze diversitatea fenomenului religios şi în care respectul faţă de această diversitate să fie explicit evidenţiat. Componenta pedagogică însă este, din nefericire, sacrificată în favoarea celei dogmatice. Cu consecinţe imprevizibile. Profesorul de religie trebuie să fie întîi de toate pedagog şi mai apoi teolog. Să stîrnească şi să potenţeze curiozităţi, să descopere şi să canalizeze vocaţii. Într-o plastică exprimare, Saint-Exupéry spunea că nu păstrezi curăţenia unui oraş prin ordonanţe de Poliţie, ci sădind în sufletele oamenilor dragostea pentru pragul lustruit. Dintr-o asemenea perspectivă, lucrurile ar trebui să devină simple.

Cît priveşte participarea la orele de religie, pe fondul dezbaterilor zgomotoase din spaţiul public e greu să articulezi logic un discurs conciliant. Şi asta pentru că toate părţile implicate pretind că sînt în posesia adevărului. Doar că este ceea ce eu aş numi un adevăr emoţional, surd la argumentele celorlalţi. E ca şi cum ai încerca să zideşti cu cărămizi încinse. Cuvintele ard, iar edificiul capătă o simetrie străină de intenţia arhitectului. Devine eşafod pentru cei care-l contestă.

Pe de altă parte, mulţi dintre cei implicaţi în dispută nu au propriu-zis convingeri, cît sînt împotrivă. Contestatarii de profesie, indiferent de care parte a baricadei s-ar afla, nu contribuie cu nimic la rezolvarea problemei, cîtă vreme singura lor soluţie o constituie dizolvarea ei. Nu poţi închega un dialog atunci cînd singurul argument vînturat cu îndemînare este anihilarea celuilalt.

Aflat pe rug, Girolamo Savonarola i-a răspuns episcopului care declara ritualic că îl desparte de Biserica militantă şi triumfătoare: militantă – da, triumfătoare – nu, ar fi rostit Savonarola, convins de propriul adevăr.

***Doru Costea** este avocat.*

Florin Dan PRODAN

Coreea de Sud

– o călătorie în secolul 21 –

Nu aveam un entuziasm deosebit sau multe așteptări legate de Coreea de Sud, nici cînd, după aplicație și schimburi de e-mail-uri cu stabilirea detaliilor, confirmam că voi ajunge în septembrie la Seul pentru a expune o instalație în cadrul unui festival de artă contemporană. Nu era nici pe departe în topul țărilor din, hai să spun așa, *wishlist*-ul asiatic. Știam despre coreeni doar cît trebuie să știe cineva interesat de geografie, istorie și alte informații ce țin de cultura generală. Citisem poeme de Ko Un și mă fascinase biografia sa. Mai organizasem pentru doi coregrafi veniți într-o rezidență artistică la Borsec niște *performance*-uri spectaculoase, dar mult prea minuțioase din punctul meu de vedere sau al timpului avut la dispoziție pentru a le pregăti. Admiram, dar cu oarecare reticență, așa-numitul *miracol de pe valea fluviului Han*. Iar într-o vreme căutam explicații ale faptului că serialele lor istorice difuzate de TVR au un succes așa de mare.

Mă întrebam ce voi face o întreagă săptămînă, cît dura festivalul, într-un megalopolis – sau, să spunem, district – cu 22 de milioane de rezidenți, plin de zgîrie-nori, poluare și ambuteiaje teribile (care s-au dovedit a fi într-o oarecare măsură legende). Căutam tot felul de trasee montane pentru cîteva zile, după festival. Și, sincer, oricît navigam pe net nu prea înțelegeam de ce Lonely Planet includea Coreea de Sud, în 2013, dacă nu mă înșel, în topul primelor zece țări din lume care trebuie musai vizitate. Acum trebuie să recunosc, mda, au dreptate.

Primele impresii

Primele impresii au fost foarte puternice și nu au rămas doar impresii. S-au confirmat, au devenit convingeri, acum sînt nostalgii. Surprinzătoarea amabilitate a vameșilor s-a dovedit că e un fenomen generalizat și, de fapt, e vorba de politețe, educație, un fel de bunătate tipică, aș spune chiar, un pic în glumă, inocență. Curățenia și perfecta organizare de pe aeroport s-au dovedit valabile peste tot. Fie că este vorba de sistemul feroviar, de metrou sau de autobuze, se poate spune că au creat unul dintre cele mai practice și simple sisteme de orientare, ce poate fi *asimilat* extrem de rapid. Despre Incheon, cum se numește aeroportul construit pe insula de lîngă capitală, trebuie adăugat că este unul dintre cele mai mari aeroporturi din lume, că are parcuri interioare, teren de golf, patinoar, cazinou și chiar un Muzeu al Culturii Coreene. Din 2005 este declarat, anual, cel mai bun aeroport din lume. Și mai are niște cutiuțe de sticlă pentru fumători, tare amuzante.

Primele impresii au fost foarte puternice și nu au rămas doar impresii.

Seul

E greu să nu fii copleșit de uimire în Seul. De imensitatea lui pe orizontală, dar mai ales pe verticală. Practic, o jumătate din populația Coreei de Sud, de vreo cincizeci de milioane, locuiește pe unu la sută din suprafața țării, cît are zona metropolitană. La început poți rămîne impresionat numai de curățenia sa. În parcuri, pe străzi sau magazine ori restaurante. După aceea te obișnuiești. E peste tot.

De vizitat: palatul regal Gyeonbok, zona turistică, eventual unul dintre cele mai înalte turnuri de televiziune din lume, pentru o imagine panoramică. Peisajul e interesant, divers: sute de zgîrie-nori, parcuri și munți împăduriți între ei, fluviul Han, marea. O excursie de o zi poate fi făcută în zona demilitarizată (DMZ) de la granița cu statul din nord. Se pot vizita impunătoarea gară prin care nu trece nici un tren, tunelurile secrete construite de nord-coreeni pentru a invada Sudul etc.

Vorbind de muzee, trebuie să amintim măcar încă două. Muzeul de Artă Contemporană, pe care achizițiile făcute îl transformă într-un pol al artei contemporane mondiale chiar și fără galeriile private de artă din jurul său, și Muzeul Satului Tradițional, aflat în afara orașului, o bijuterie sau, mai bine spus, un tezaur de artefacte, construcții și obiecte tradiționale, ireproșabil din orice punct de vedere, în care nu ai cum să nu înțelegi Coreea chiar și stînd acolo numai două-trei ore. Grupul nostru, majoritatea europeni, a stat aproape șapte ore fără să ne putem plictisi.

Festivalul

Festivalul Internațional de Artă de la Seul, aflat la a douăzeci și doua ediție, a adunat în Muzeul Chosun Ilbo, din centrul metropolei, lucrări ale artiștilor contemporani din zeci de țări. În ultimii ani, au participat și artiști din România. Anul acesta am avut surpriza să o întîlnesc acolo și pe Claudia Lazăr, director de programe la ICR. Din păcate, nu și pe ambasadorul nostru, trecut în programul oficial al festivalului.

În toată Coreea sînt foarte multe evenimente artistice, iar în spațiile publice – numeroase lucrări de artă contemporană valoroase. Nici nu e de mirare, avînd în vedere forța lor economică din ultimul deceniu. Se pare că ar fi chiar și un fel de competiție între marile companii sau multimilionarii lor de a „investi“ în lucrări publice de artă, în instituții de cultură sau muzee.

© F.D. Prodan

În provincie

Nu sînt diferențe mari față de capitală. Aceleași mașini luxoase și parcă abia ieșite din fabrici, șosele ultramoderne, oameni la fel de civilizați. Sokcho, oraș de pe cealaltă parte a peninsulei, ar putea semăna cu Varna, dacă nu ar fi cei cîțiva zeci de zgîrie-nori și impresionantul lanț muntos din apropiere, străbătut de zeci de tuneluri cu cîte patru benzi de circulație. Alesesem destinația pentru că era relativ aproape, pentru că avea o plajă apreciată și un parc național foarte cunoscut, cu o grămadă de trasee montane, peșteri, cascade, situri arheologice. Istoric, regiunea aparținuse unui alt regat decît Seulul. Par să fie mai multe teme comune istoriei noastre și aceleia a coreenilor sau poate că la fel se întîmplă în cazul multor popoare mici. Invaziile mongole, retragerea din calea invadatorilor în munți, formarea celor trei regate, coexistența lor, încercări succesive de reunificare, protectoratul japonez (1910-1945) care evocă atrocități și închisori politice. O istorie pe care imensul și ultramodernul Muzeu Național (al șaselea din lume ca suprafață) o face extrem de complexă și fascinantă, iar parcul care îl înconjoară ar putea fi cel mai frumos din Asia.

Culinare

Cam orice relatare despre o călătorie într-o altă țară nu poate ocoli, mai ales în cazul de față, cîteva observații despre bucătăria coreeană. Care este cu adevărat foarte diferită de aceea, să spunem generic, europeană. Dacă să folosesc bețigașele, *volens nolens*, m-am obișnuit, cu supele ultradulci, sosurile cu miere sau alte ingrediente de neidentificat și murăturile fără sare nu am reușit. Ca să nu mai vorbesc de viermii de mătase în sos iute care se asortează, chipurile perfect, cu berea la halbă. Dar nu aș vrea să fiu cîrcotaș pînă la capăt. Peștele și fructele de mare sînt excelente, iar grătarele sînt în regulă, chiar și fără sare sau cu foarte puțină sare grunjoasă ce poate fi suplinită de nenumărate *shot*-uri de *soju*, băutura alcoolică tradițională care nu are mai mult de 20 de grade și este făcută din orez și cartofi dulci.

În loc de concluzii

N-aș vrea să dau multe sfaturi, însă dacă se ivește vreo ocazie, nu ezitați să vizitați peninsula coreeană. O națiune care încă nu și-a atins potențialul maxim, cu o populație tînără și educată, cu un nivel de trai de invidiat chiar și pentru multe țări ale Uniunii Europene. Peste 60% din sud-coreeni au studii universitare, iar peste tot se simte un interes enorm față de educație și școală. Cică, anul acesta, PIB-ul lor îl va depăși pe cel al Japoniei. Nici nu e de mirare. Coreea de Sud e probabil un stat care va avea un cuvînt important de spus în deceniile următoare și unde te simți cu adevărat în viitor, în secolul 21.

Florin Dan Prodan *este poet. Cea mai recentă carte publicată este* Poeme și note informative despre eroi și morminte, *Editura Zidul de hîrtie, 2014.*

© F.D. Prodan

Valeriu NICOLAE

În Cambodgia se poartă unghie lungă la degetul mic

Sînt iarăşi în avion. De data asta pe ruta Istanbul-Bangkok. Stau între doi domni: cel din dreapta pare că ar fi fost rezultatul unei poveşti minunate de dragoste dintre o dihoriţă miloasă care a fericit un cioban nespălat şi – logic – neiubit de cîteva decenii. Îl blestem în gînd şi îi dau numele meritat: Di(h)or (h-ul din mijloc e mut). Şi-a decojit hoiturile din picioare şi s-a încălţat în papucii oferiţi în mod sadic (din punctul meu de vedere) de Turkish Airlines. Aerul dimprejur s-a îngălbenit instantaneu şi sistemul video a cedat şi el. Pe bune. Cum avionul era plin ochi, m-am hotărît că o să călătoresc fericit în budă. Pînă să decolăm însă, mirosul m-a anesteziat şi visam că mă plimbam printre butoaie cu brînză împuţită. Plictisitor tare. Norocul a fost însă că celălalt domn de lîngă mine sforăia tare şi creativ, aşa că din cînd în cînd apăreau în vis tot felul de animale care răgeau în moduri tare interesante, dar care făceau somnul imposibil. Am stat în budă cît s-a putut de mult şi, în rest, m-am plimbat prin avion. Opt ore. Fiindcă sistemul video nu şi-a revenit pînă cînd s-a reîncălţat Di(h)oru'. Dacă aveţi vreodată nevoie de un ghid pentru Boeing 747, vă stau la dispoziţie.

© V. Nicolae

Am ajuns frînt în Phnom Penh, după o escală scurtă în Bangkok. Traficul din capitala Cambodgiei face ca Bucureştiul să pară un oraş în care circulaţia e o minunăţie de ordine şi civilizaţie. Am descoperit că trecerea de pietoni, semaforul, linia continuă şi sensul interzis sînt un fel de decoraţiuni care indică o speranţă, în mare parte nejustificată, de a separa drumul de cîmp şi vacile de maşini. Alte semne nu am mai văzut, dar, după cum se circulă, nici nu ar avea vreun rost.

Pe stradă am fost întrebat de cel puţin douăzeci de ori dacă vreau droguri. Dacă doriţi o experienţă îndelungată şi magnifică în închisorile din Cambodgia, atunci acceptaţi oferta. Închisoarea de lîngă capitală oferă în mod generos un spaţiu de 45 cm x 1,60 m pe deţinut şi pentru doi români. Se plăteşte pentru a dormi întins. Nu am îndrăznit să întreb care sînt formele de plată. De opt luni de zile, închisoarea nu are apă curentă. 1361 din cei 3305 deţinuţi sînt închişi în aşteptarea sentinţei. Primirea sentinţei poate dura între opt luni şi sfîrşitul lumii, dacă e să te iei după felul în care sînt ţinute dosarele. Dosarele stau claie peste grămadă în camere umede, unde accesul e cam la liber pentru oricine e cu partidul cel bun. Faptul că nu există calculatoare care să fie folosite în sistemul justiţiei, că marea majoritate a judecătorilor nu au studii superioare (însă sînt membri ai partidului care trebuie) şi că în medie sînt cam 600.000 de locuitori pentru fiecare tribunal ar trebui să fie parte din informarea obligatorie a turistului care intră în Cambodgia cu chef de distracţii la limita legii. Tribunalul pe care l-am vizitat avea pe rol 1087 de cazuri şi judeca în jur de zece pe săptămînă. Timpul de aşteptare – cam de doi ani şi opt luni – este petrecut în închisoare în mod plăcut, dar numai dacă nu se pierde dosarul, ceea ce ar duce la o prelungire pe o perioadă nedeterminată a detenţiei. În plus, mai au şi o lipsă de vreo 500 de judecători şi 400 de procurori, lipsă pe care Ministerul Justiţiei plănuieşte să o rezolve eficient cam în 10-12 ani.

Desigur, dacă aveţi un surplus de cîteva zeci de mii de euro pe care doriţi să îi faceţi cadou unui funcţionar al partidului comunist cambodgian, atunci Phnom Penh e locul ideal pentru a accepta ofertele de distracţie ilegală şi a explora felul în care funcţionează corupţia locală.

Am întîlnit trei secretari de stat în timpul vizitei mele acolo. Toţi aveau cîteva caracteristici comune: bărbat, inel mare cu diamante, ochelari cu rame de aur, ceas de aur, Lexus 4x4 (maşini de vreo mie de salarii medii pe economie în Cambodgia sau vreo 83 de ani de muncă). Desigur, nu puteau să scrie decît cu pixuri/stilouri Mont Blanc – brand de superfiţe –, purtate în general de bogătaşi, care costă o poală de bani (pentru un pix) şi care au ca semn distinctiv un fulg de nea la capăt. Părul elegant întins peste chelie (de la stînga la dreapta) şi vopsit într-un negru corb, la fel de verosimil ca şi discursurile lor despre cît de democratică e Cambodgia, este un alt semn caracteristic. Niro, Micky Şpagă şi Hrebenciuc sînt din acelaşi film, numai că un pic mai stilaţi – în Cambodgia se poartă unghie lungă la degetul mic. Habar nu am la ce foloseşte, dar nici nu mi-am dorit să aflu.

> *Închisoarea de lîngă capitală oferă în mod generos un spaţiu de 45 cm x 1,60 m pe deţinut. Se plăteşte pentru a dormi întins.*

Sărăcia din zonele rurale este greu de imaginat, mai ales dacă nu ieşiţi din capitală, care e plină de Lexus-uri şi jipane. Salariul mediu pe lună este undeva în jur de 60 de dolari, dar zecile de miliarde din ajutor extern trebuie să ajungă la cineva. În Cambodgia te scoţi fie dacă eşti politician ori funcţionar în sistemul de stat, fie dacă eşti funcţionar al instituţiilor internaţionale sau unul dintre şmecherii care administrează o bună parte a celor peste 4000 de ONG-uri.

Regimul lui Pol Pot a omorît între 1,4 şi 2,2 milioane de oameni şi a distrus orice tip de elită. La sfîrşitul regimului – în 1979 – nu mai exista nici măcar un singur psihiatru. O estimare semioficială spune că aproximativ 40% din cei care au trecut prin perioada Khmerilor Roşii suferă de boli mintale. În 1991 exista un singur psihiatru la un milion de oameni. Acum sînt 54 pentru 14 milioane de cambodgieni. În zonele rurale, o bună parte a populaţiei nu ştie să scrie sau să citească. Statul alocă în fiecare an suma de 30.000 de dolari (o treime de Lexus) pentru bugetul menit să trateze oamenii cu probleme de sănătate mintală. Situaţia copiilor este dezastruoasă. Vremea blîndă le permite puştilor să doarmă pe stradă, iar traficul de copii e în floare, aşa cum sînt şi căsătoriile forţate, în marea lor majoritate, cu chinezi sau vietnamezi.

Clima este o minunăţie, mai ales în ianuarie, februarie sau martie. Ţara are nişte locuri incredibil de frumoase, iar mîncarea este absolut senzaţională. Pieţele sînt fabuloase, se vinde şi se cumpără aproape orice. Fructele proaspete sînt cam de zece ori mai ieftine decît în magazinele pentru străini din Capitală, iar mîncarea pe marginea drumului este o experienţă care merită încercată, deşi există un risc de cufureală.

Nişte băieţi au şparlit anul trecut rămăşiţele lui Buddha, dar templul de unde au fost furate, care e la o oră şi jumătate de capitală, merită să fie vizitat.

Cambodgia este o monarhie condusă de un partid comunist. Ţara este varză-varză şi, în mod oarecum firesc, regele este balerin şi stă mai mult pe la Paris. Au un prim-ministru, Hun Sen, supercorupt, care e la putere de treizeci de ani şi care a spus recent că are de gînd să se retragă din funcţia de prim-ministru la vîrsta de 94 de ani. Acum are 64 şi cred că Adrian Năstase şi-ar băga unghia în gît – bineînţeles, prin fularul Burberry – dacă ar vedea felul minunat în care corupţia a devenit acolo politică de stat.

La întoarcere am zburat la fereastră. Lîngă mine, un israelian cu PTS (stres posttraumatic), care a vorbit cu mine în mare parte în ebraică. Am gesticulat cu entuziasm tot drumul, nu de alta, dar din cînd în cînd băiatul îşi dorea să iasă din avion. În timpul zborului, ca să fim clari.

Cînd am ajuns la Bucureşti am fost fericit să văd că încă avem un preşedinte neamţ, un premier mincinos şi o mare majoritate a elitei politice în închisoare sau pe drumul spre închisoare. Comparativ cu ultimele ţări pe care le-am vizitat, noi locuim într-un paradis al normalităţii. Ca să îmi revin, am încercat o porţie televizată de Andreea Creţulescu şi Lavinia Şandru. Mi s-au părut nişte doamne înţelepte, calme şi echilibrate. Mi-am mai planificat o porţie de Rareş Bogdan şi de Victor Ciutacu, ca să îmi revin treptat. Aş fi putut să rezolv imediat cu un calup de Antena 3, dar am şi eu limitele mele.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

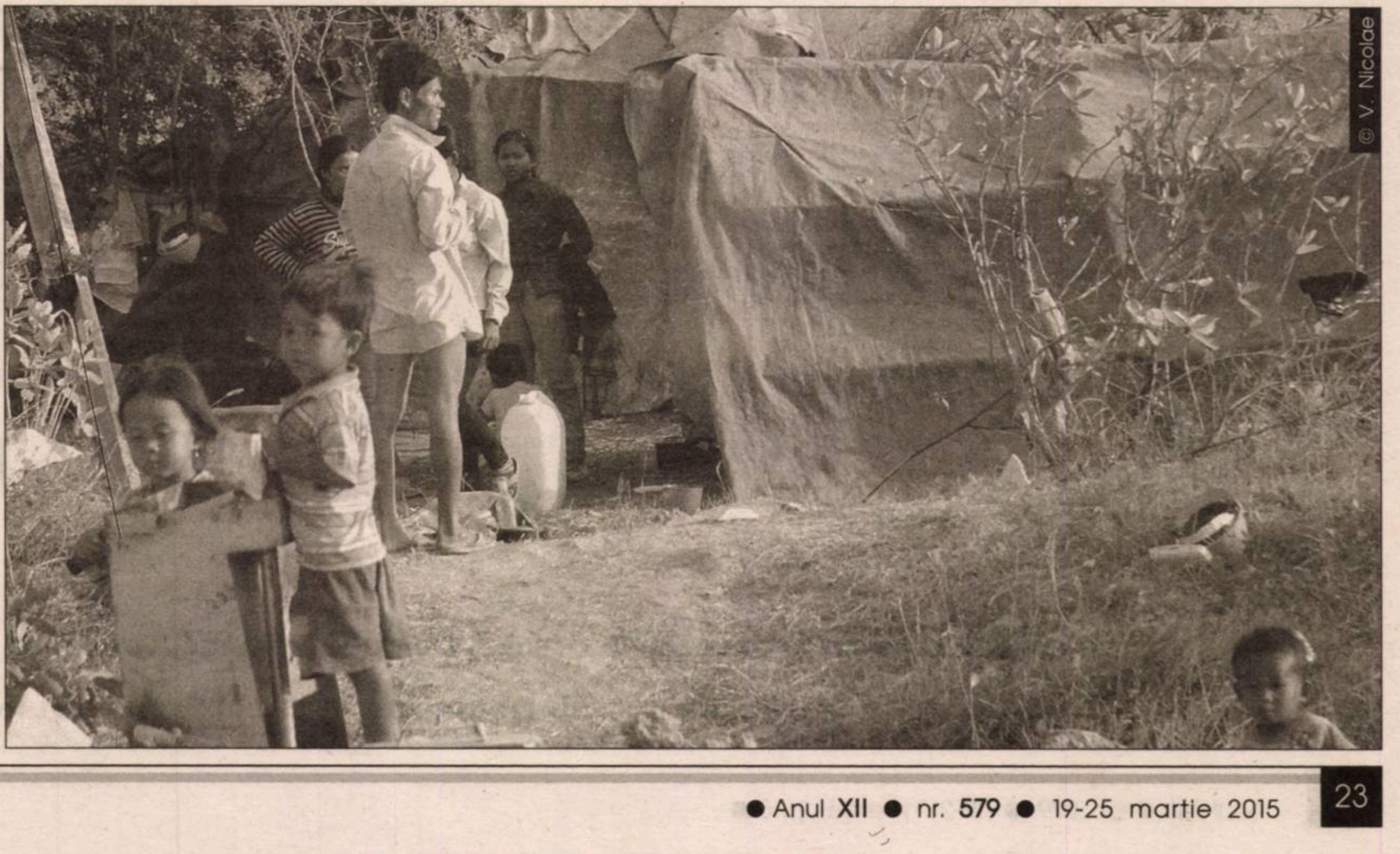
© V. Nicolae

Cu ochii-n 3,14

NU SE GÎNDEŞTE NIMENI CĂ UN PORC CAMPION PE NUME TIMOTEI DOREŞTE SĂ ÎNVINGĂ MOARTEA ÎN FIECARE ZI A SĂPTĂMÎNII?

■ Din ciclul „Cînd ţi-e lumea mai dragă“. Sună telefonul. Mă uit pe ecran – un număr fix de Cluj, îl recunosc după prefix. Întrucît mai cunosc nişte oameni prin Cluj, răspund – mă gîndesc că poate o fi vreo problemă, ceva important. Voce feminină, accent ardelenesc: „Sîntem de la institutul cutare din Cluj şi facem un sondaj despre starea de sănătate. Dumneavoastră cum staţi cu sănătatea?“. „Bine, mulţumesc“, zic şi închid. Dom'le, da' nu se gîndeşte nimeni că telefoanele astea primite cînd ţi-e lumea mai dragă (pe motiv de sondaj, marketing, ofertă, promoţie, propunere de investiţii la bursă etc.) pot îmbolnăvi omu'? (**M. V.**)

■ După recentul scandal stîrnit de faptul că unul dintre cîinii consideraţi favoriţi la un concurs britanic a murit otrăvit în urma a ceea ce pare a fi un act de sabotaj, presa britanică a alcătuit un fel de top al matrapazlîcurilor *(„dirty tricks“)* din ultimii ani: 1) în 2011, un crescător a umflat cu gaz ugerul vacii sale (pe care, ulterior, l-a şi „sigilat“ cu superglue) pentru a cîştiga concursul Great Yorkshire Show, considerat Oscarul fermierilor; 2) în 2010, în cadrul Cornwall Budgerigar Show, în preziua concursului, un crescător şi-a găsit înjunghiaţi trei dintre papagalii săi premiaţi la ediţia precedentă, alţi 21 fiindu-i furaţi; 3) un porc campion pe nume Jiblet a fost, literalmente, bătut pînă la sînge în preziua unui concurs din cadrul Sacramento County Fair; crescătorul şi-a salvat porcul de la moarte şi i-a schimbat numele în Survivor; 4) grădinarii din Cayton, North Yorks, favoriţi la concursul Royal Horticultural Society's Village in Bloom din 2010, au angajat bodyguarzi pentru a le păzi grădinile după ce asupra aranjamentelor lor florale cîştigătoare în anii trecuţi au fost aruncate seminţe ucigaşe; 5) Ingrid Maria Rivera, concurentă la Miss Puerto Rico Univers Show în 2007, s-a trezit cu hainele de concurs date cu spray cu piper; a cîştigat concursul cu ochii umflaţi de lacrimi şi cu nasul plin de muci; 6) un fermier şi-a găsit caii, consideraţi favoriţi la un concurs de frumuseţe, cu coamele tunse, mînjiţi cu vopsea şi cu potcoavele smulse cu cleştele; 7) un maestru florar din Newcastle şi-a găsit incendiată sera cu specimenele sale de flori premiate. Numai floare, animal şi femeie frumoasă să nu fii! (**M. C.**)

■ Printre cele mai la modă nume (rare) de băieţi alese de părinţii cam snobi se numără Nichifor, Adelin, Lorand, Timotei şi Anatolie. Le reamintesc pe această cale să aibă în vedere şi numele Glad şi Menumorut. Oare cum ai putea să-l alinţi pe puştiul Menumorut? Menu? Sau Numo? (**A. P.**)

■ Bogătaşii companiilor din Silicon Valley au investit milioane de dolari în tehnologie *high-tech* pentru ca experimentele pe care le finanţează să poată prelungi viaţa omului cu cîţiva ani. Peter Thiel, cofondator Paypal, declara pentru *Newsweek* că s-ar mulţumi cu 120 de ani de viaţă. Serghei Brin, numărul doi din compania Google, spunea că-şi doreşte să învingă moartea, ca mulţi alţi oameni, de altfel. Ştim atît de bine că visul de aur al umanităţii e tinereţea fără bătrîneţe şi viaţa fără de moarte. Iar unii încearcă să-l pună în practică. (**A. M. S.**)

■ *„Libertatea* vă oferă bucurii duhovniceşti în fiecare vineri.“ Aşa sună una dintre reclamele la cadourile pe care ziarul le oferă cam în fiecare zi a săptămînii. Alăturarea lor rămîne halucinantă: bucuriile duhovniceşti sînt urmate de soldaţii din Armata Roşie, setul de cuţite ceramice, Rodica Ojog-Braşoveanu (printre altele). (**I. P.**)

NU SE GÎNDEŞTE NIMENI CĂ UN PRODUCĂTOR DE SĂCULEŢI PENTRU FUM E DEASUPRA EXPERIENŢEI SPIRITUALE?

■ Un studiu – nu se ştie cît e de serios – arată că bărbaţii care oferă în dar unei femei o cutie cu ciocolată au 41% şanse să o cucerească prin răsfăţ, 21% sînt văzuţi drept sinceri şi 51% sînt consideraţi şic şi moderni. Studiul a fost realizat la cererea unei mărci de ciocolată. Aştept să citesc acum şi un studiu despre cuceriri realizat de un producător de bijuterii. O să reiasă, probabil, că aurul şi ciocolata sînt singurele însuşiri rezonabile & dezirabile ale bărbaţilor. (**M. M.**)

■ Conform specialiştilor, pe Lună au rămas peste 180.000 de kilograme de echipamente provenite de la misiunile Apollo, dar şi de la alte misiuni fără echipaj uman. Aşadar, dacă ajungeţi pe acolo puteţi găsi printre altele: 12 perechi de bocanci de astronauţi, schiţe semnate de Andy Warhol, Robert Rauschenberg şi Claes Oldenburg, două mingi de golf, o pană de şoim şi 96 de săculeţi pentru toaletă. Nu există date care să confirme mitul că aţi putea găsi şi o sticlă de Coca-Cola. (**A. P.**)

■ „Iuţeala automobilelor nu va fi mai mare decît trapul cailor. Conducătorii vor fi datori să încetinească mersul, sau chiar să oprească automobilul, la semnalele agenţilor poliţieneşti. Aceştia sînt ţinuţi a semnala conducătorilor excesele de fum.“ – *Anuar ACR* pe 1912. (**R. M.**)

■ Resuscitat, după cîteva minute în care s-a aflat în moarte clinică, un preot catolic din Boston a susţinut că s-a întîlnit cu Dumnezeu şi că divinitatea este, contrar credinţelor, o entitate feminină. Declaraţia a demonstrat însă că percepţia masculină e deasupra experienţei spirituale (aproape tangibile): „Dumnezeu este măreţ, în ciuda faptului că e femeie“. În ciuda? (**S. G.**)

NU SE GÎNDEŞTE NIMENI CĂ PENTRU CEI CU BUZUNARELE PLINE EXISTĂ ACŢIUNEA DE RELOCARE?

■ În supermarket-ul Cora de la Piaţa Sudului, o chemare pentru cei cu buzunarele pline de Aristotel şi Spinoza: „ETIC – noua ta destinaţie de shopping“. (**D. S.**)

■ În numerele trecute am enumerat o serie de nume de loji masonice, însumînd în jur de 300 de loji. La o populaţie activă, matură, masculină de cca. cinci milioane, reiese că un român din 17.000 a înfiinţat o lojă masonică. Presupunînd că fiecare lojă ar avea un număr mediu de o sută de membri, în România există cca. 30.000 de masoni, adică la fiecare 167 de bărbaţi români activi, maturi, unul e mason. Stăm bine. (**M. P.**)

■ Printr-un ordin special, publicat în *Monitorul Oficial*, Graţiela Gavrilescu, ministrul Mediului, Apelor şi Pădurilor, aprobă „relocarea unui cuib de barză *(Ciconia Ciconia)* de pe raza localităţii Schitu Goleşti, la 600 de metri vest pe un alt stîlp de electricitate“. În plus, „în termen de 30 de zile de la data relocării, beneficiarul are obligaţia să transmită agenţiei judeţene pentru protecţia mediului de pe raza administrativ-teritorială unde s-a desfăşurat acţiunea de relocare un raport asupra acţiunii derulate în baza derogării obţinute“. Sper să publice raportul berzei tot în *Monitorul Oficial*. (**L. V.**)

Mingi de Cuciuc
1 x 50 bani

© S. Georgescu

PUBLICITATE

MARIZA

24 MARTIE 2015
SALA PALATULUI BUCUREŞTI

magicfm
Muzica inimii tale

PRIMATV

DILEMA veche

BILETE: Eventim.ro, magazinele Orange, Domo, Germanos, Vodafone, Humanitas, Cărtureşti
sau în rate prin CARD AVANTAJ 2 RATE la sediul Eventim şi Events.

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA“
- SIBIU -

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **580** ■ 26 martie – 1 aprilie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

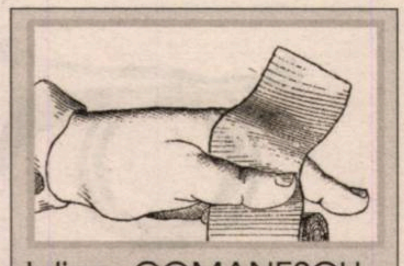

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete** 20

ANDREI PLEȘU

„«Intelectual»? Adică ce?“

pagina **3**

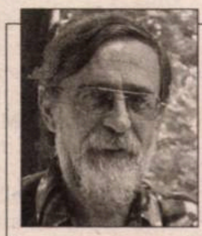

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Ora de religie“

pagina **3**

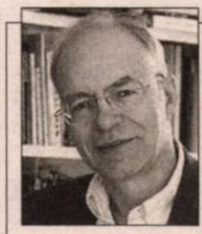

PETER SINGER

„Combaterea extremismului islamic“

pagina **5**

Radio

De la on air *la online*

> *„Radioul este teatru imaginar, televiziunea este teatru lipsit de imaginație.“*
>
> *STEVE ALLEN*

Redacția DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

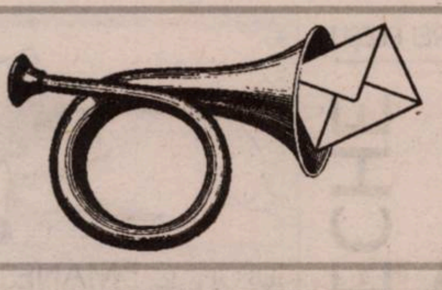

turneu de inbox

NR. 578

Articolul lui Ovidiu Nahoi, „Ora de religie: dilemele de-abia încep“

Exact condiţia laică a statului român face imposibilă predarea religiei în şcolile publice, chiar şi în mod opţional. Dar asta este o chestiune mult prea filozofică şi amplă pentru a fi dezbătută vreodată. Trebuie doar acceptată ca atare, fără amendamente şi fără îndoială (precum orice altă lege din codurile penale şi civile). Statul democratic nu interzice practica şi educaţia religioasă, deci se pot face amîndouă, însă nu în şcolile de stat. Religia în sine este o chestiune adînc personală, ca atare, şi educaţia religioasă este de aceeaşi natură. Pot fi practicate amîndouă în cadre informale religioase, precum biserica şi şcolile de duminică. Dar, mai ales, domnule Ovidiu Nahoi, practicarea religiei are la bază credinţa în Dumnezeu şi toată dogmă ce îi dă substanţă. Dacă copiii de astăzi nu mai sînt în stare să creadă în chestiuni ezoterice („Ileana Cosînzeana a murit de mult. Încearcă să le spui copiilor de azi că Pămîntul e plat şi că omul a fost făcut din lut. Vor rîde de tine cu gura pînă la urechi“), de ce să semneze cineva pentru educaţia religioasă a copilului său?! Ceea ce scrieţi dumneavoastră în apărarea deciziei de a semna „pentru“ este o fractură logică de proporţii! Exact din cauză că aţi avut de ales, trebuia să alegeţi aşa cum vă dictează conştiinţa, iar nu să vă acoperiţi cu teamă faţă de alţii, care eventual nu ar fi de acord cu ateismul familiei dumneavoastră. Democraţia este o lungă serie de decizii despre diferite opţiuni. Dacă cetăţeanul de rînd nu optează conform conştiinţei şi viziunii personale, nu putem vorbi de vreo democraţie. Degeaba menţionaţi alternativa „rezistenţei pasive“ în apărarea deciziei dumneavoastră! Această rezistenţă pasivă nu ar fi fost necesară, dacă fiecare ar face ceea ce conştiinţa îi dictează. Pentru că eu personal nu cred că România este o ţară chiar atît de religioasă, cum pare a fi! Este, în schimb, o ţară făţarnică şi laşă.

adăugat de Ionel Piţurcă
la data de 13 martie 2015

NR. 579

Articolul lui Dorel Dumitru Chiriţescu, „Creştinismul ca fundament al lumii civilizate“

Acum cîteva luni, citeam într-una din revistele inteligente mărturisirea unei domnişoare (inteligente, desigur) care zicea că se convertise la islam pentru că găsise acolo ceea ce se găseşte oricum şi în celelalte religii. (Dacă se găseşte şi în celelalte religii, de ce să te converteşti?) Acuma aflăm că, la capătul unui detur prin cetatea Cezarului (între, să zicem, Conciliul de la Niceea şi Reformă), creştinismul este restituit oamenilor, *„deformat sau adaptat“* – revăzut şi adăugit, adică – pînă cînd reuşeşte „sinteza dintre bogăţie şi morală“. Nu izbutea trucul acesta atîta timp cît era *revelat* de Dumnezeu, dar acum, *făcut* de oameni, reuşeşte. Gata, s-a rezolvat: în creştinismul primitiv bogăţia era o ispită, pe cînd în creştinismul actual este tot ispită, dar una de care ne-am izbăvit, (cedîndu-i). Altfel, autorul merită felicitări pentru că măcar *observă* lucrul (în fine, îl observa Braudel, dar domnul Chiriţescu cel puţin *nu* îl trece sub tăcere).

adăugat de Adrian Rusu
la data de 20 martie 2015

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

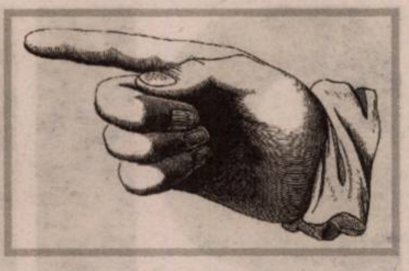

■ Citiţi cartea lui Cristian Preda – *25 de ani şi cîteva sute de partide*, apărută la Editura Baroque Books & Arts. Autorul declară că acest volum are o „ambiţie strict documentară“, dar tocmai acesta îi e farmecul. În fapt, Cristian Preda a alcătuit lista tuturor partidelor şi alianţelor politice apărute în România din 1990 încoace, cu rezultatele obţinute la alegeri. Înşiruirea lor spune destul de multe despre fojgăiala politică a tranziţiei, în care partidele zise mari s-au cocoţat pe umerii celor mici, au făcut, au dres şi au rupt alianţe etc. etc. Şi, oricum, în nemulţumirea aproape generalizată faţă de „clasa politică“ de azi, nu strică să ne amintim de creaţii politice numite Alianţa Leopardul sau Partidul Muncii Birocratice sau Partidul Liber Schimbist sau Partidul Eroilor Căzuţi pentru Libertatea Eroilor Rămaşi în Viaţă Afectaţi de Gloanţele Barbare. Ca să nu uităm de unde am plecat. (Mircea Vasilescu)

■ Sîmbătă, 18 martie, de la ora 17, un nou traseu cultural pietonal organizat de ARCEN: „Prin Bucureştii lui Mircea Eliade“, care aduce pentru prima dată în faţa publicului o serie de elemente de mitologie urbană (tramvaiul, liftul, fereastra, podul şi pivniţa, scara şi trăsura), toate preluate din literatura fantastică a lui Mircea Eliade. Traseul cuprinde istoria şi poveştile mahalalelor Negustori, Sfinţilor, Mîntuleasa şi Vergului, legătura acestor locuri cu Mircea Eliade – casa cu mansardă, Şcoala Mîntuleasa, Foişorul de Foc, casa lui Mircea Vulcănescu. (Adina Popescu)

■ *Tribul*, filmul ucraineanul Miroslav Slaboshpitski, a fost unul dintre titlurile din 2014 care a atras atenţia criticilor (a cîştigat Marele Premiu al Săptămînii Criticii la Cannes). Din 27 martie intră şi pe ecranele de la noi. Este un omagiu adus filmului mut şi o emoţionantă poveste despre adaptare. Dragostea n-are nevoie de cuvinte ca să arunce totul în aer. (Ana Maria Sandu)

■ În acest an aniversar – 90 de ani de la naştere –, Maestrul se alătură, *in aeternum,* Corului său, astfel încît cuvîntul Poetului sporeşte în semnificaţii: *„Ce se cuvine lui Marin Constantin?* Un omagiu. *Ce se cuvine Madrigalului?* O reverenţă.“ – Nichita Stănescu. Pe 5 aprilie, la Ateneul Român, Corul Naţional de Cameră „Madrigal – Marin Constantin“ va susţine, sub bagheta Annei Ungureanu, un concert extraordinar de Paşti. (Ruxandra Mihăilă)

■ Luni, 30 martie, la Teatrul Naţional din Bucureşti are loc Gala Premiilor Gopo (a noua ediţie). E, poate, singurul moment de glamour pentru cinematografia din România. Puteţi urmări gala live pe TVR2 şi online la adresa www.premiilegopo.ro. (Matei Martin)

■ Cartea lui Doru Ionescu – *Poveşti cu cîntec din diaspora. 100 de români şi aventurile lor muzicale* (Editura Artprint, 2014), în care neobositul jurnalist de televiziune pune cap la cap poveştile a o sută de muzicieni români care au părăsit România înainte de Revoluţie sau imediat după. Îi veţi găsi, printre alţii, pe Aura Urziceanu, Sanda Weigl, Nicolae Covaci, Decebal Bădilă, Nicolas Simion, Lucian Ban, Vasile Şirli, Nuţu Olteanu, Păuniţa Ionescu, Nansi Brandes, Josep Kappl, Radu Goldiş, Eugen Gondi, Alexandru Bălănescu şi mulţi, mulţi alţii, fiecare cu povestea lui. O carte-recuperare extraordinară! (Marius Chivu)

■ Beraria Nenea Iancu, de pe Romulus: bere bună, mîncare clasică, printre care mititei şi cartofi prăjiţi adevăraţi. (Iaromira Popovici).

■ Ediţia de primăvară a tîrgului Kilipirim – tîrg de carte cu discount, are loc de pe 25 pînă pe 29 martie, la Galeriile Dalles. Accesul este gratuit. (Stela Giurgeanu)

■ Data viitoare cînd auziţi de Teatrul „Anton Pann“ din Rîmnicu Vîlcea, vă rog frumos să ciuliţi urechile. Mai ales dacă-i prindeţi în turneu prin Bucureşti, cum mi s-a întîmplat mie acum două săptămîni, cînd Nottara-ul a găzduit adaptarea delicioasă după *Eşti un animal, Viskovitz!*, de Alessandro Boffa, în regia lui Tudor Lucanu. În ceea ce mă priveşte, am avut cea mai bună surpriză din ultimii ani legată de un teatru din România: o trupă tînără, talentată şi entuziastă, un fel de noul Piatra Neamţ. Se pare că, începînd din martie 2015, „Anton Pann“ vine o dată pe lună la Nottara. Intraţi pe www.pann.ro şi luaţi-vă bilete la următorul spectacol, cred c-o să vă placă. (Luiza Vasiliu)

■ Filmul *The Cobbler,* sub titlul românesc *În pantofii altcuiva,* cu Adam Sandler şi Dustin Hoffman, e una dintre cele mai minunate (termenul nu-i chiar întîmplător) comedii apărute în ultima vreme. Are mult haz şi are şi o poveste bună. E pe cît nostimă, pe atît de nepretenţioasă. (Andrei Manolescu)

album dilematic

Matei Pleşu

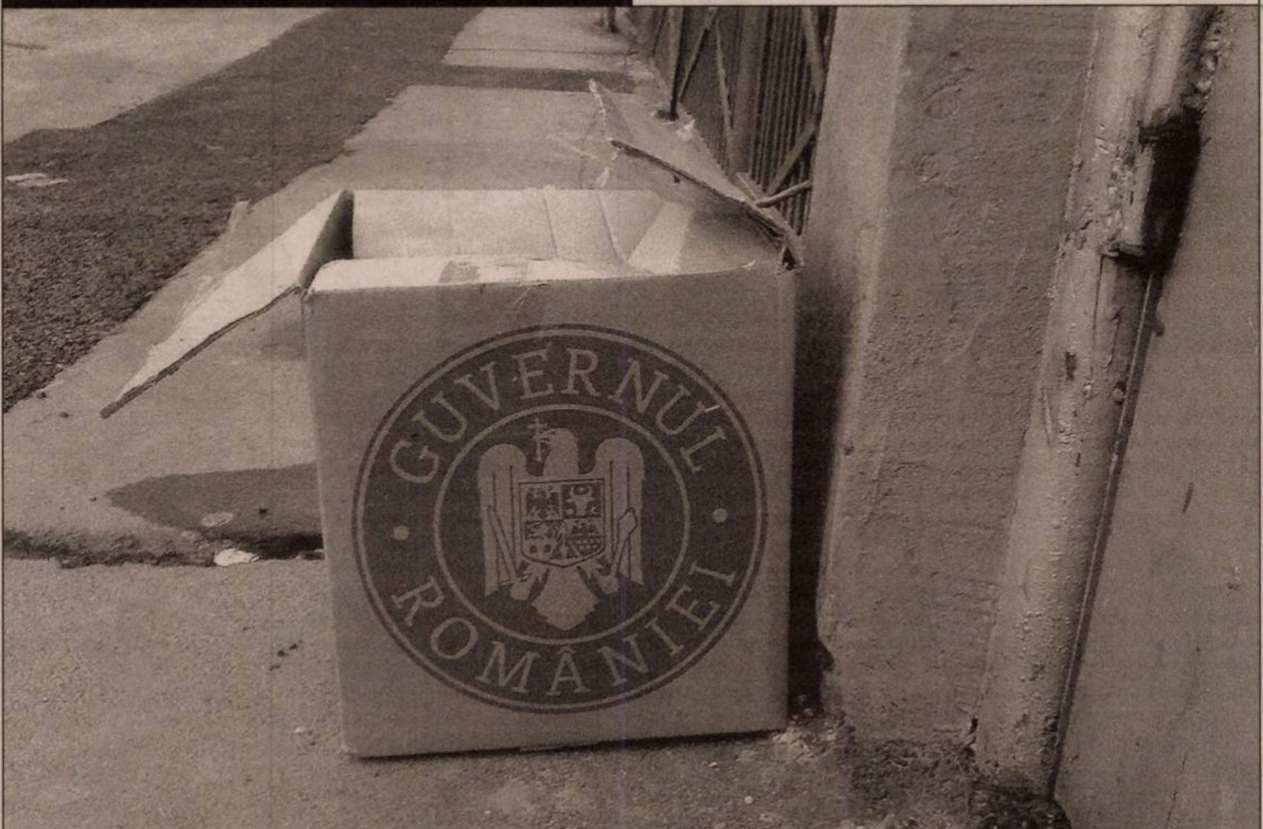

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de
BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

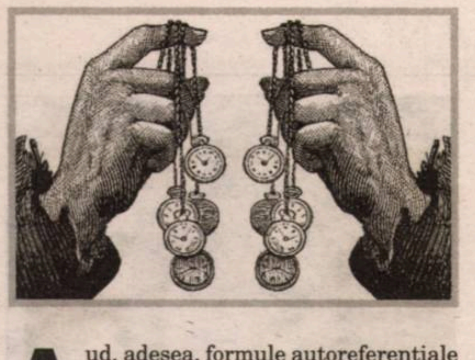

SITUAŢIUNEA

Andrei PLEŞU

nici aşa,
nici altminteri

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

„Intelectual“? Adică ce?

Aud, adesea, formule autoreferenţiale care mă pun pe gînduri: „Eu, ca intelectual…“, „Sînt, totuşi, un intelectual…“, „Noi, intelectualii…“ Prima mea reacţie este să spun că un intelectual adevărat nu se recomandă niciodată pe sine ca „intelectual“. Dar, în fond, ce înseamnă „un intelectual adevărat“? Pentru mulţi, a ajuns să fie un termen peiorativ: „intelectualii“ stau în „turnul lor de fildeş“, în loc să pună osul la treabă, sau, dimpotrivă, se bagă unde nu le fierbe oala şi încurcă lucrurile cu fasoanele lor „elitiste“. Intelectualii sînt uşor de cumpărat, umblă după titluri, averi şi privilegii, se dau mari, dispreţuiesc poporul, nu sînt patrioţi etc. Curios e că, în acelaşi timp, cei care înfierează intelectualitatea vor să fie, totuşi, recunoscuţi ca „intelectuali“ sau, în orice caz, cred despre ei că sînt intelectuali veritabili.

Nu voi risca să dau, în cîteva rînduri, definiţii definitive. Cîteva clişee şi „etichete“ pripite merită însă o promptă evacuare. De pildă:

A. Intelectualul e cineva care, cum se spune acum, „citeşte cărţi“. E fals! Cunosc o sumedenie de cititori lacomi, care nu se aleg cu mai nimic din lecturile lor. Nu exagerez: foarte mulţi inşi citesc ca proştii. De plictiseală, din snobism, din plăcerea de a face pe deştepţii la cîte o masă, îngropînd meniul în citate (extrase, uneori, dintr-un carneţel de uz intim), dintr-o vidă hărnicie şcolară, din obligaţia profesională de a întreţine pura erudiţie, din curiozitate minoră (biografii de vedete sau tot soiul de „mistere“ ştiinţifice) sau pur şi simplu ca să adoarmă, ca să stea la soare sau ca să umple timpul dintre două destinaţii. Nu, cititul în sine nu te califică drept „intelectual“, după cum nici compunerea de scrisori nu te califică drept scriitor sau dezlegarea de cuvinte încrucişate – ca gînditor ori filolog.

B. Intelectualul e cineva care ştie multe. La o adică – tot! Are idei, face o conversaţie vioaie şi competentă, se pronunţă autoritar pe orice temă. În realitate, din punctul meu de vedere, un adevărat intelectual are mai curînd *întrebări* decît certitudini. E un *căutător,* un pasionat al investigaţiei, al navigaţiei, al reflecţiei, al obsesiei de a înţelege. Nu o flaşnetă „metafizică“, un distribuitor de adevăruri absolute (care să dovedească „agerimea“ proprie, prestigiul eului propriu, supremaţia convingerilor personale). Toţi interlocutorii lui Socrate din dialogurile platoniciene încep prin „a şti“ sau măcar prin a crede că ştiu. Iar Socrate nu face altceva decît să le demonteze suficienţa. În final (mai ales în dialogurile „aporetice“, adică fără soluţii teoretice clare), toţi înţeleg că tot ce se poate şti e că nu ştii nimic. Aş spune că, tocmai atunci, cei din jurul maestrului devin „intelectuali“.

Nu o flaşnetă „metafizică“.

C. Intelectualul – o spune şi numele, nu-i aşa? – e cel care lucrează cu intelectul. Pînă la un punct, aşa e. Pe de altă parte, nu există nici un om demn să-şi ilustreze specia care să nu lucreze *şi* cu intelectul. Nici meşteşugarul calificat nu lucrează orbeşte, nici tăietorul de lemne nu se comportă ca un simplu pachet de muşchi, dacă nu vrea să-şi taie degetele şi să-şi proiecteze butucii în moalele capului. E adevărat, există o problemă de dozaj: la unii prevalează manualitatea, la alţii mintea. Dar am cunoscut nenumăraţi practicanţi ai manualităţii capabili de subtilitate şi înţelepciune, după cum am cunoscut nenumăraţi „mintoşi“ perfect inepţi. Pentru a evita dihotomiile radicale, prefer să cuplez termenul „intelectual“ nu la „intelect“ pur şi simplu, ci la *„intellego“,* care semnalează discernămîntul, capacitatea de a înţelege, de a merge pe urma „înţelesului“, a sensului. *„Intellego“* e juxtapunerea lui *„inter“* (între) cu *„lego“* (a citi). Intelectualul, îţi vine să spui, e cel care citeşte şi în spaţiul *dintre* cărţi, care ştie să facă asociaţii, analogii, corespondenţe. Ar fi de menţionat şi înrudirea dintre *„legere“* şi „a culege“: intelectualul recoltează, depozitează şi valorifică. Dominanta vieţii lui e căutarea *dezinteresată* a adevărului, dublată de conştiinţa accesibilităţii lui dificile sau imposibile.

D. Unii definesc „intelectualitatea“ ca fiind necesarmente „angajată“: implicată în viaţa cetăţii, critică, anti-*establishment,* în perpetuă răfuială cu Puterea. E un exces romantic (stîngist?). Nici Racine, nici Kant, nici Brâncuşi, nici Cézanne, nici Mozart, nici Enescu nu au fost „angajaţi“ altfel decît prin fapta lor creatoare. Abaterea politică de la vocaţia cărturărească e – după Julien Benda – o trădare. Dar nici absenteismul nu e o componentă obligatorie a intelectualului. Zola s-a angajat şi bine a făcut. La fel Koestler, Soljeniţîn, Adam Michnik şi mulţi alţii. Pe de altă parte, e plină istoria culturii de „angajări“ deviante, stingheritoare: intelectualii extremei drepte, ca şi aceia ai regimului comunist. Mai aproape de adevăr mi se pare ideea lui Malraux că definitoriu pentru un intelectual autentic este faptul că trăieşte *conform* cu ideile sale. Nu exhibă o ideologie a grijii pentru săracii lumii, instalat, autist, pe un morman de bani capitalişti (vezi „comunismul caviar“) şi nici nu face apologia euforică a capitalismului, transferînd asupra lui nimbul unui paradis atotmîntuitor.

Cum vedem, e mai uşor să ne luăm distanţă faţă de ceea ce e falsa intelectualitate decît să punem degetul pe contururile ei precise. În asemenea cazuri, o concluzie rezonabilă este să abandonezi *furor*-ul definiţiei. Intelectualul nu e nici o meserie, nici un titlu de nobleţe, nici un conglomerat de cărţi (vezi Arcimboldo), nici un îngeraş roz, plutind pe deasupra lumii cu un surîs diafan pe buze. E un biet om căzut pe gînduri. Păscut de gînduri. Confiscat de întrebarea insolubilă cu privire la sensul lucrurilor.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Ora de religie

– despre ce, cum, cu cine şi de ce –

În dosarul din numărul anterior al *Dilemei vechi,* dedicat relaţiei dintre religie şi politică, profesorul Radu Carp atrăgea atenţia asupra faptului că „problema statutului religiei în şcolile publice este una din cele mai grele opţiuni cu care se confruntă o democraţie“. Şi, datorită structurilor tot mai multiculturale şi multiconfesionale ale lumii globalizate, această opţiune devine şi mai delicată. Conştientă de acest lucru, pînă şi Franţa, ţara în care laicismul este un cult, a formulat o astfel de „opţiune“ în stilul său inimitabil: este timpul – spunea raportul „Régis Debray“ din 2002 – să trecem de la o *laïcité d'incompétence,* în care am considerat că religia nu ne priveşte pe noi, la o *laïcité d'intelligence*, în care este de datoria noastră să o înţelegem. Alte ţări au păstrat religiei un loc mai mare şi mai respectuos în şcoli. În toate ţările democratice, statul asigură dreptul la „libertatea credinţelor religioase“, iar cetăţeanul are dreptul să aleagă. Ceva similar s-a petrecut şi la noi, iar cetăţenii au ales după cum era de aşteptat de la cea mai religioasă societate din Europa: 90% din părinţi au „votat“ pentru „ora de religie“ (un sondaj INSCOP din 2013 indica un procent de 86,7% al celor de acord cu predarea religiei în şcoli). Deci sînt absolut de acord să consider acest lucru cît se poate de firesc şi de legitim şi să accept retorica europeană a Bisericii: este un drept care se exercită ca atare în mai toate ţările europene. Doar că, în toate aceste cazuri, predarea religiei în şcoli nu este o problemă de bună-cuviinţă, ci rezultă dintr-o dezbatere de societate la care participă, pe lîngă Biserică, reprezentanţii statului, ai comunităţilor locale şi ai părinţilor; împreună decid ce, cu cine, cum şi de ce se predă „ora de religie“.

Dincolo de vorbele mari şi crizele existenţiale, care e situaţia la noi? Mai întîi, despre *ce* e vorba? Păi, despre „religie“. Pare de la sine înţeles, dar nu e. Pretutindeni se face o distincţie între a preda *despre religie* şi a preda *religia,* adică între transmiterea de *cunoaştere* şi transmiterea de *credinţe*. BOR invocă practica europeană pentru a-şi susţine teza că „ora de religie“ este „o disciplină obligatorie, predată *confesional*“. De aici derivă apoi, logic, dreptul de decizie al Bisericii, căci, evident, doar un preot poate preda „confesional“. Numai că lucrurile nu stau deloc aşa. Anglia, de pildă, conservatoare şi în această privinţă, a schimbat totuşi denumirea orei de religie din *religious instruction* în *religious education,* ca să fie clar că nu despre catehizare este vorba. Multe alte ţări au procedat la fel. În Austria, pe care BOR o plasează între exemple, „ora de religie“ este multiconfesională din secolul al XIX-lea, incluzînd şi mahomedanismul. În Germania, alt exemplu dat de Biserică, predarea religiei în şcoală include de multă vreme toate cultele creştine, la care se adaugă religia mozaică, iar în Berlin, Bremen şi Brandenburg educaţia religioasă nu este obligatorie. În catolica Polonie, învăţămîntul religios este într-adevăr despre catolicism, doar că „ora de religie“ este opţională. La noi, BOR consideră că trebuie să fie „confesională“ *şi* „obligatorie“. Pe scurt, problema nu este studierea religiei în şcoală, ci faptul că religia se reduce, practic, la ortodoxie şi că, „în general, în şcolile româneşti nu se *studiază* religia“ – după cum remarca Mircea Kivu în acelaşi dosar din *Dilema veche* –, ci se *transmite*.

Pentru *cum* se studiază, vă recomand volumul *Educaţia religioasă în şcolile publice,* apărut în 2007 la Editura Pro Europa sub coordonarea Smarandei Enache, care prezintă ce se întîmplă real, în şcolile reale din societatea noastră reală. Multe dintre pildele de la „ora de religie“ au devenit folclor de groază. Iată doar un exemplu: unul dintre manuale prezintă sub titlul *Faptele rele – încălcarea voii lui Dumnezeu* imagini cu fapte considerate de autoare ca *„fapte rele“:* „să nu-ţi faci cruce trecînd în faţa unei biserici, să te urci în copaci, să dormi duminica pînă la ora zece dimineaţa, să te joci cu mingea în clasă sau pe stradă“ – fapte a căror urmare este *pedeapsa divină* – „te calcă maşina“.

Cine predă? Profesorii de religie, evident. Doar că, în anul şcolar 2005/2006, de pildă, dintre cei 10.515 profesori de religie doar 2987 aveau definitivatul, restul fiind suplinitori. În prezent, după nişte date cam aproximative, dintre cei 6000 de profesori doar 4200 ar fi titulari (300 din 450 în Bucureşti). Cam un profesor din trei este deci suplinitor. Şi harul?…

În sfîrşit, *de ce* se predă „ora de religie“? Convenţia OSCE de la Toledo din 2007 privitoare la „predarea religiilor şi credinţelor în şcolile publice“ stabileşte două principii generale: 1) există o valoare pozitivă în învăţămîntul care întăreşte respectul pentru dreptul fiecăruia la libertatea de religie şi credinţă şi 2) învăţămîntul despre religii şi credinţe poate reduce neînţelegerile şi stereotipurile vătămătoare. Motivaţia BOR este „puţin“ diferită: „Ora de Religie din România promovează valorile umane perene şi comportamentul paşnic, într-o vreme în care, în alte ţări, mulţi tineri educaţi în spiritul secularismului se îndreaptă spre mişcări extremiste, deoarece lumea secularizată individualistă de azi a pierdut simţul sacrului şi al comuniunii spirituale profunde la nivel de individ, familie şi societate, după cum remarcă unii sociologi contemporani“. „Cine se înscrie pentru a participa la ora de Religie doreşte să cunoască şi să cultive valorile spirituale perene în locul modelor efemere şi nu confundă libertatea cu vidul spiritual.“ În final, BOR cheamă la lupta cea mare: „Biserica Ortodoxă Română cheamă pe toţi credincioşii ei să apere şi să promoveze valorile credinţei creştine şi ale spiritualităţii româneşti în relaţie cu instituţiile publice şi cu societatea românească în general“.

„Opţiunea“ strategică legată de „ora de religie“ se prezintă atunci astfel: cu un stat care se păstrează pe tuşă, timorat de perspectiva oricărei decizii ce s-ar putea dovedi nepopulară, o societate civilă încă firavă şi fragmentată şi o ţară ce se declară cea mai religioasă din Europa, BOR a devenit singurul actor social major în luarea deciziei. Care nu mai este astfel nici un fel de opţiune şi nu mai presupune nici un fel de viziune în afara celor „din bătrîni“. Viitorul sună bine…

Nu ştiu care ar putea fi o astfel de *viziune* şi cum ar trebui să se configureze *opţiunea* înţeleaptă pentru o Românie a secolului XXI, dar ştiu că o dogmă pe post de viziune şi o opţiune de genul „Adam, alege-ţi soţia!“ nu sînt deloc ceea ce mi-aş dori.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014*

■ ■ ■

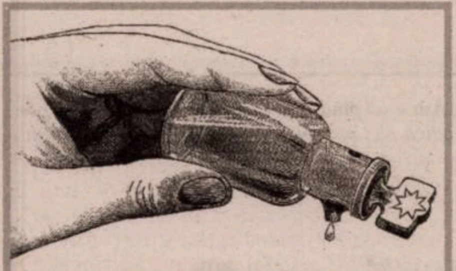

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Soldare

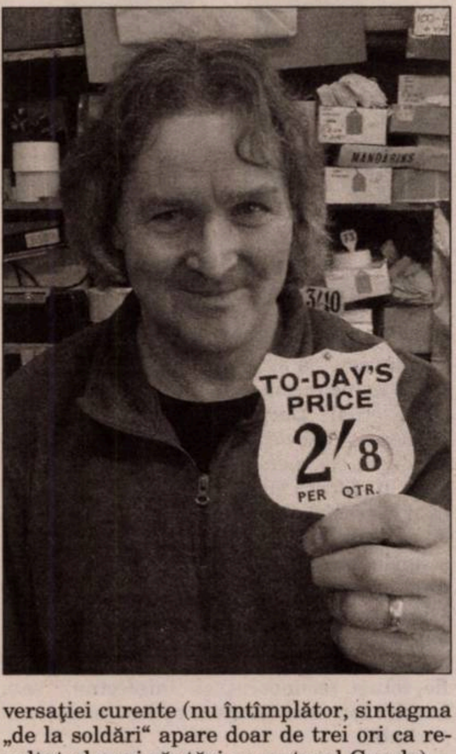

În vitrinele magazinelor și în anunțuri de tot felul, transmise pe diferite canale de comunicare, tradiționale sau virtuale, termenul preferat în ultima vreme pentru anunțarea unor reduceri pare a fi *soldare*. Pînă de curînd, în asemenea contexte apărea mai curînd cuvîntul *sold*, la singular sau în forma de plural *solduri*. Folosirea formei *soldare* – un substantiv-nume de acțiune, așa-numitul „infinitiv lung“ al verbului *a solda* – are toate îndreptățirile posibile: cuvîntul este atestat în dicționare („acțiunea de *a (se) solda* și rezultatul ei“, în DEX) și este cuprins în texte juridice, ca termen tehnic: „*vînzarea de soldare* este orice vînzare însoțită sau precedată de publicitate și anunțată sub denumirea de «soldare/soldări/solduri» și care, printr-o reducere de prețuri, are ca efect vînzarea accelerată a stocului de mărfuri dintr-o structură de vînzare cu amănuntul, în scopul reînnoirii sezoniere a sortimentului de mărfuri“ (O.G. 99/2000, art. 24). De fapt, s-ar putea ca uzul actual al termenului să fie o urmare a autorității de care se bucură denumirea juridică a procesului în cauză. E foarte probabil să mai existe, totuși, cel puțin un alt motiv: încercarea comercianților de a evita conotațiile negative asociate în timp cuvîntului *sold(uri)*. Acestea sînt vizibile în anumite utilizări actuale: „MT își îmbracă iubita *de la solduri*“ (cancan.ro); „Fiți atenți ce cumpărați *de la solduri!*“ (acasa.ro); „zici că-i îmbracă în uniformă, sau, și mai rău, *de la solduri*“ (treizecizero.ro). De altfel, asocierile depreciative sînt cuprinse chiar în definițiile de dicționar. Aproape toate explicațiile sensului comercial al cuvîntului *sold* (care are și un sens financiar, pur tehnic) cuprind informația *nevîndut* – „Marfă rămasă nevândută (și care se desface cu preț redus)“ (DEX) –, care poate sugera cauze negative; în *Dicționarul limbii române* (DLR, publicat sub egida Academiei) acestea sînt chiar explicitate: „marfă rămasă *(cu defecte sau nepotrivită cu sezonul)* care se vinde cu preț redus“. Chiar mai înainte, *Dicționarul* lui A. Scriban (1939) sugera, în ortografia sa caracteristică, lipsa de valoare a produselor devenite *solduri:* „rest de marfă pe care negustoru o vinde cu preț redus ca să scape de ia (mardalîc)“. Vechiul *marda* (cu pluralul *mardale* și cu derivatul colectiv *mardalîc)*, care denumea tipul respectiv de marfă înainte de primirea în limbă a termenului modern *sold*, e un turcism ieșit între timp din circulație. Apartinea inventarului caracteristic al terminologiei comerciale tradițional-orientale (ca și *toptan, saftea, tejghea, dugheană* etc.) și pare a se fi degradat semantic în chip ireversibil. Definiția din dicționare este clar marcată negativ: „rămășiță dintr-o marfă învechită sau degradată, care se vinde sub preț; vechitură, lucru lipsit de valoare, bun de aruncat“ (DEX). *Marda* a fost înlocuit de *sold*, un împrumut din franceză (unde masculinul *solde* a avut oarece interferențe cu termenul italienesc *saldo)*. Cuvîntul *sold* este atestat la 1893, în dicționarul lui Damé, ca termen financiar; cu sensul comercial era folosit, de exemplu, în prima jumătate a secolului al XX-lea, în jurnalul lui Liviu Rebreanu: „proiectul era: *solduri* la «Luvru» pentru cadourile de dus la București“.

Forma actuală *soldare* intră în seria *vânzare, cumpărare, ieftinire, reducere* etc. și confirmă astfel preferința limbii române pentru derivate de la verbe. Termenul are avantajul de a pune în prim-plan procesul: în vreme de anunțul *solduri* sugerează ideea de stoc, de marfă nevîndută, *soldarea* e prezentată ca o acțiune în curs, o ofertă cu mai multe șanse de a părea atractivă. În textele jurnalistice, cuvîntul a pătruns deja cu acest sens „încep *soldările* de vară“ (brasovultau.ro); „debutează oficial *soldările*“ (realitatea.net); „perioada *soldărilor* continuă“ (romaniatv.net). În ciuda tuturor acestor date în favoarea sa, cuvîntul mi se pare deocamdată destul de străin de obișnuințele noastre lingvistice, încă neacceptat de registrul conversației curente (nu întîmplător, sintagma „de la soldări“ apare doar de trei ori ca rezultat al unei căutări cu motorul Google).

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

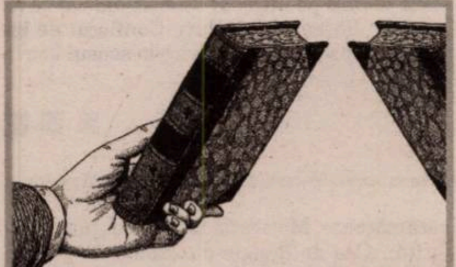

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Vîrstele universității

Ion Codru Drăgușanu notează în 1838 în epistolarul său, *Peregrinul transilvan*, curiozitatea modului în care „românii transalpini, sau munteni“ denumesc călătoria înspre Austria „înîntru“. Lucrul acesta ar dovedi, crede peregrinul, „că România au fost dedată de a depinde de undeva și că a depins cîndva de Austria“.

Dincolo de speculațiile simpaticului călător, eu unul chiar mă simt revenind cumva „acasă“ de fiecare dată cînd ajung la Universitatea din Viena, locul unde am petrecut, însumat, mai bine de șase ani, ca bursier Herder la început, apoi ca lector și ca profesor invitat.

Se laudă
că fabrică viitorul.

Am avut bucuria să pot participa de curînd la ceremoniile de sărbătorire a 650 de ani de existență a universității vieneze. O vîrstă redutabilă, chiar dacă nu plasează instituția în topul vechimii în Europa. Gurile rele mai șopteau pe la colțuri că s-au mai rotunjit un pic cifrele, că ctitoria lui Rudolf IV din 1365 ar fi fost de fapt o biserică, nu o universitate.

Mi-am adus aminte cu acest prilej de disputele jubiliare de la noi, dacă pentru Universitatea din București actul de naștere îl reprezintă decretul semnat de Alexandru Ioan Cuza la 1864 sau întemeierea de către Brâncoveanu la 1694 a Academiei domnești, caz în care nu am mai fi împlinit doar 150 de ani, ci 320! În chestiuni de felul ăsta nu e niciodată limpede cine sînt părinții și cine urmașii.

Sărbătorirea a fost, cum era de așteptat, plină de fast, în săli impunătoare, cu decorația barocă tipică pentru etalarea de sine a vremurilor de glorie austriece, dar neîncăpătoare pentru mulțimea de doritori să asiste la evenimente. S-au perindat cortegii academice în somptuoasa costumație de gală atît a universității gazdă, cît și a celor din străinătate, care își trimiseseră reprezentanți: robe, pălării și colane de toate formele și culorile, amintind de un Ev Mediu mai apropiat sau mai îndepărtat. Ciudată instituție, universitatea! Se laudă că fabrică viitorul, prin tinerii pe care îi formează și prin inovația științifică și tehnologică pe care o promovează, și își exhibă totodată, cu o ostentație pentru unii impozantă, pentru alții copilărească, ritualurile vechimii.

Figuri proeminente din spațiul politic și din mediul educațional și de cercetare au rostit discursuri atent construite și elegant prezentate. Am putut asculta o seducătoare prelegere festivă a profesorului Gottfried Schatz de la Basel despre rostul universității în lumea actuală. Totul pigmentat cu momente muzicale rafinate. Pe seară s-a ținut o slujbă ecumenică în marea catedrală vieneză Stephansdom, plină ochi, cu, între altele, o predică a episcopului Michael Bünker, în care, pornind de la episodul Sfîntului Paul adresîndu-se către atenieni, relatat în *Faptele apostolilor*, vorbitorul a construit o strălucită conferință pe tema legăturii dintre cunoaștere și credință. Tot jubileului universitar i-a fost dedicat și un concert extraordinar, în Sala festivă a Academiei de Științe, prin care s-a reeditat, în aceleași condiții, premiera din 1813, cu *Simfonia a VII-a* a lui Beethoven.

Nu au lipsit, de bună seamă, nici momentele pitorești. În discursul său, reprezentanta studenților ne-a atras atenția că nu există nici un motiv de a sărbători, că istoria triumfalistă a Universității din Viena a fost, de fapt, istoria unei neîntrerupte lupte pentru drepturile studențimii. Luptă care e departe de a se fi sfîrșit. Publicul a aplaudat, la tribună a venit următorul vorbitor.

Din prezentările pe care le-am ascultat am aflat, între altele, că Universității din Viena i se atribuie un buget trianual de cam un miliard și jumătate de euro. În 2013, de pildă, i-au revenit 427 milioane de euro. Cam de 15 ori mai mult decît UB. Dat fiind că Universitatea din Viena este mult mai mare, însumînd circa 92.000 de studenți, comparația nu este corectă. Proporțional cu numărul de studenți, finanțarea este de numai de cinci ori mai mare. Dar nici profesorii de la Viena nu se arată încîntați de cifre. Ei compară cu Zürich, cu München...

În final, ne-am întrebat – Mircea Dumitru, rectorul UB, pe care l-am însoțit la evenimente, și eu – ce le lipsește mai abitir universităților de tradiție din România, comparativ cu suratele lor occidentale: un sprijin pe măsură sau, cum zicea cîndva un critic literar ranchiunos, „cei 700 de ani de-acasă“ ai culturii academice?

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

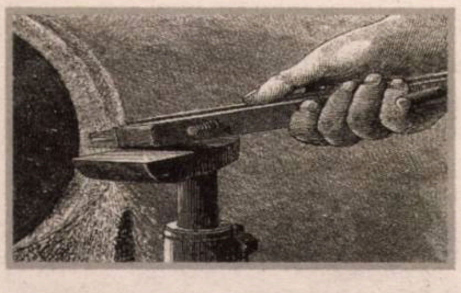

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

România şi vecinii

– prudenţă sau agresivitate? –

Atunci cînd un fost preşedinte critică la scenă deschisă primele acţiuni de politică externă ale „urmaşului“ său, chestiunea este serioasă. Aşadar: ar fi trebuit preşedintele Klaus Iohannis, la ultimul summit european, să insiste pe includerea Republicii Moldova în cadrul Uniunii Energetice? Acesta a fost unul dintre marile reproşuri pe care i le-a adresat fostul preşedinte, Traian Băsescu.

Mai întîi de toate, discutăm despre un proiect al Uniunii Europene pentru Uniunea Europeană. Şi, cel puţin în acest moment, Republica Moldova nu are vreo perspectivă de aderare. Asta nu opreşte defel România, ca stat suveran, să dezvolte proiecte energetice alături de Republica Moldova. Este şi cazul gazoductului Iaşi – Ungheni, inaugurat chiar cu binecuvîntarea Comisiei Europene. Cooperarea bilaterală în domeniul energetic este una, Uniunea Energetică – alta.

Pur şi simplu, a extinde Uniunea Energetică într-un spaţiu în care standardele europene nu sînt nici pe departe îndeplinite – de la regulamentele tehnice şi pînă la aspecte politice, ţinînd inclusiv de domnia legii – înseamnă mai curînd să slăbeşti proiectul, nicidecum să-l consolidezi.

Şi mai este ceva: sîntem astăzi încredinţaţi pe deplin de orientarea pro-Vest a Republicii Moldova? Alegerile din 30 noiembrie 2014 ne-au arătat un echilibru între opţiunile Est şi Vest. Coaliţia de la Chişinău, cu Partidul Comuniştilor înăuntru, nu este nici ea o garanţie asupra mersului spre Europa al Republicii Moldova – sau, mai exact, asupra voinţei de a aplica reformele necesare. Avem nevoie de timp pentru a ne convinge. Problema este că Uniunea Energetică nu are de ce să aştepte ca să vadă în ce ape se scaldă de fapt guvernanţii de la Chişinău.

Apoi: ar fi trebuit preşedintele Iohannis, în cadrul vizitei întreprinse la Kiev, să pună în mod apăsat problema minorităţii române din Ucraina? Întrebarea este mai curînd dacă era tocmai momentul potrivit pentru asta – un moment în care Ucraina este cu spatele la zid şi însăşi existenţa sa este ameninţată. Iar existenţa unei Ucraine stabile şi democratice este în interesul vital al României.

Preşedintele Centrului pentru Prevenirea Conflictelor, Iulian Chifu, descria astfel situaţia, în dialogul pe care l-am avut, acum cîteva zile, în studioul The Money Channel: „Cînd vecinului îi arde casa, nu-i ceri datoria de acum 20 de ani. Nu înseamnă că uiţi de ea, dar o laşi pentru mai tîrziu.“

Să luăm, de exemplu, cazul românilor din Basarabia istorică (sau Bugeac). În marea lor majoritate, ei se declară „moldoveni“, în timp ce românitatea este asumată – nu fără riscuri – doar de cîteva elite, altfel admirabile. Cum este şi Anatol Popescu, preşedinte al unei asociaţii româneşti din regiune, unul dintre cei care au criticat public absenţa minorităţii române de pe agenda recentei vizite prezidenţiale.

Problema este că acum urgenţa este menţinerea Ucrainei ca stat democratic şi proeuropean. Măcar ca să avem şi noi la Kiev un interlocutor cu care să putem discuta problema minorităţilor, în termeni europeni. Dacă Rusia repetă în Bugeac scenariul din Crimeea (şi aceasta este o variantă luată în calcul de analişti politici şi militari din Occident), atunci nu mai e de discutat nimic în privinţa românilor de acolo.

A ridicat fostul preşedinte Traian Băsescu şi chestiunea presupusei mobilizări preferenţiale de către statul ucrainean a tinerilor minoritari, printre care, evident, şi români. O preocupare în acest sens există la Bucureşti. Ministrul de externe Bogdan Aurescu a precizat, la începutul lunii februarie, faptul că Bucureştiul urmăreşte îndeaproape situaţia mobilizării din Ucraina, care nu trebuie să aibă caracter selectiv. Diferende pe această temă nu au mai existat de atunci. Mai era nevoie ca această chestiune să fie pusă pe agendă la nivelul celor doi preşedinţi?

În paranteză fie spus, voci critice la adresa politicii de mobilizare din Ucraina s-au auzit din Ungaria vecină, mai ales după vizita preşedintelui Putin la Budapesta.

Are România vreun interes de a se situa de aceeaşi parte cu Ungaria, în chestiunea delicată a Ucrainei? Mai degrabă nu. Şi tocmai Moscovei îi place să audă cum state din Uniunea Europeană folosesc problematica minorităţilor în mod agresiv în relaţiile bilaterale. Este cea mai bună justificare pentru Kremlin în a-şi urma politica motivată – aţi ghicit – exact de „grija“ faţă de minorităţile rusofone din diverse state. Dată fiind situaţia complicată din regiune, poate că prudenţa este de preferat declaraţiilor agresive, care mai degrabă pot să complice tabloul. Acum, desigur că realitatea se poate vedea diferit, în funcţie de poziţia în care te găseşti.

Traian Băsescu nu şi-a ascuns niciodată intenţia de a demara un proiect politic în Republica Moldova, iar declaraţii de tipul celor la adresa preşedintelui Klaus Iohannis îl pot ajuta. Din acest punct de vedere, Traian Băsescu se poate dovedi, ca în atîtea alte rînduri, un bun tactician.

Problema este însă la strategie atunci cînd, în realitate, poziţiile exprimate de fostul preşedinte, dacă ar fi traduse în realitate, ar conduce mai degrabă la slăbirea poziţiei europene şi româneşti.

Să nu uităm că Traian Băsescu are totuşi meritul de a se număra printre primii şefi de stat care au atras atenţia, de la bun început, asupra adevăratelor intenţii ale Rusiei, devenite între timp clare pentru toată lumea.

De aceea este cu atît mai greu de înţeles de ce acum, acelaşi Traian Băsescu lucrează cu atîta sîrg la dărîmarea propriului soclu.

Ovidiu Nahoi *este realizator la Money Channel TV.*

Peter SINGER

etica vieţii

Combaterea extremismului islamic

Preşedintele SUA Barack Obama a găzduit luna trecută un summit de trei zile despre „Combaterea extremismului violent“. Această temă a produs deja un nou acronim, CEV, utilizat, într-o fişă informativă publicată de administraţia Obama pe 18 februarie, de nu mai puţin de 12 ori.

Fişa informativă utilizează de asemenea sintagma „extremism violent“ de 21 de ori. De cîte ori apar termeni ca „islam“, „islamic“ sau „musulman“? Nici o dată. Şi nu se face nici măcar o singură referire la Statul Islamic. Entitatea e pomenită doar cu iniţialele ISIL.

Şi nu e întîmplător. Este vorba de o strategie pentru a cîştiga susţinerea majorităţii moderate a musulmanilor. Riham Osman, vorbind în numele Consiliului Musulman al Afacerilor Publice, care a participat la summit, a spus că folosirea unor termeni ca „islam radical“ *dăunează scopului stăvilirii violenţei*. Ceea ce reflectă parţial temerile îndreptăţite ale comunităţii musulmane, că asocierea islamului cu terorismul şi violenţa ar contribui la o creştere a discriminării şi a atacurilor împotriva musulmanilor în general.

Un alt motiv pentru care nu s-a vorbit de „radicalism islamic“ sau de „Stat Islamic“ este că o astfel de practică ar confirma afirmaţiile teroriştilor, care pretind că acţionează în concordanţă cu învăţăturile islamului. Ceea ce i-ar putea atrage pe cei care se consideră musulmani pioşi de partea lor.

În sfîrşit, utilizarea repetată a termenului „islamic“, ca element de descriere a grupării inamice, ar putea lăsa impresia că Occidentul se află „în război cu islamul“. Ceea ce i-ar putea determina pe musulmanii moderaţi să lupte alături de extremişti, ar amplifica conflictul şi l-ar face mult mai greu de soluţionat.

Dar încercarea de a evita utilizarea acestor termeni implică şi ea probleme.

Prima este o problemă de natură politică. Senatorul american conservator Ted Cruz, care s-ar putea să-şi anunţe candidatura la nominalizările prezidenţiale republicane, a spus: „Nu poţi combate un inamic dacă refuzi să recunoşti cine este.“ Această frază ar putea cîştiga multe voturi. Într-adevăr, nu e niciodată o idee bună ca un politician să dea impresia că neagă ceea ce este evident pentru oricine.

Mai mult, întrucît e evident pentru oricine că extremismul cel mai violent este comis în numele islamului, este puţin probabil ca simpla evitare a termenului să poată preveni atacuri asupra musulmanilor, ca răspuns la această violenţă.

„Nu poţi combate un inamic dacă refuzi să recunoşti cine este.“

O altă problemă iese la iveală de îndată ce ne întrebăm de ce este important ca liderii musulmanilor moderaţi să ia atitudine în mod public şi să declare că religia lor se opune uciderii oamenilor nevinovaţi, sau că cei care mor comiţînd astfel de fapte nu sînt „martiri“ şi nu vor fi răsplătiţi în viaţa de apoi. De ce ar trebui în special liderii musulmani să facă astfel de declaraţii, mai degrabă decît cei creştini, budişti, iudaici sau hinduşi?

Răspunsul este, din nou, evident. Dar este evident doar fiindcă ştim deja că grupări ca Al Qaida, Statul Islamic sau talibanii nu urmează preceptele creştinismului, budismului, iudaismului sau hinduismului.

La summit-ul de la Washington, Obama a declarat că „fiecare dintre noi are responsabilitatea să respingă ideea că grupări precum ISIL reprezintă oarecum islamul, deoarece este un neadevăr care adoptă discursul teroriştilor.“ Spre deosebire de fişa informativă a Casei Albe, această afirmaţie admite cel puţin faptul că grupări precum Statul Islamic *pretind* că sînt islamice. Altfel, care ar fi relevanţa acestei afirmaţii în contextul „combaterii extremismului violent“?

Cu toate acestea, afirmaţia lui Obama potrivit căreia „fiecare dintre noi“ are această responsabilitate trebuie să fie adresată unui segment mai restrîns. Dacă eu aş încerca să discut cu orice adept relativ bine educat al Statului Islamic în ce măsură această organizaţie este fidelă învăţăturilor islamului, nu aş avea cîştig de cauză. Nu sînt suficient de informat în materie de tradiţie islamică – şi puţini dintre noi sînt – pentru a fi sigur că extremiştii o răstălmăcesc. Responsabilitatea de care vorbea Obama o au cei care sînt cu mult mai competenţi în materie de islam decît „fiecare dintre noi“.

Chiar şi pentru cei care cunosc islamul, asumarea responsabilităţii pe care Obama le-a încredinţat-o nu va fi uşoară, după cum o demonstrează parcurgerea unei edificatoare relatări recente a lui Graeme Wood. Wood ne prezintă o imagine a unor oameni care cred cu tărie în islam şi care îi cunosc bine textele fundamentale. Oricine e familiarizat cu fundamentalismul creştin din SUA ar trebui să poate distinge un tipar în atitudinile fundamentaliştilor religioşi, indiferent de confesiune.

Purtătorii de cuvînt ai Statului Islamic subliniază importanţa urmării preceptelor iniţiale, stabilite de Profetul Mohamed şi de primii săi discipoli, *ad litteram* şi fără ajustări circumstanţiale. Asemenea fundamentaliştilor creştini, ei se consideră precursori şi agenţi ai apocalipsei.

Nu susţin nici o clipă că credinţele fundamentaliştilor creştini de astăzi sînt *moralmente* echivalente cu cele ale fundamentaliştilor musulmani de azi. Există o diferenţă morală amplă între cei care se opun uciderii oamenilor nevinovaţi şi cei care ucid oameni din cauza apartenenţei la o naţionalitate, din cauza a ceea ce spun sau fiindcă sînt „apostaţi“. Viziunile fundamentaliştilor asupra lumii sînt însă asemănătoare din multe puncte de vedere, indiferent de religia de care aparţin.

Deocamdată, problema combaterii celor care caută noi recruţi pentru „extremismul violent“, fără a pune accentul pe baza islamică a acestui extremism, ar trebui să fie clară. Celor care se gîndesc să se înroleze într-o grupare islamică extremistă ar trebui să li se spună: credeţi că orice altă religie e falsă, dar adepţii multor altor religii cred, cu la fel de multă tărie, că religia voastră e cea falsă. Nu puteţi şti cine are dreptate şi s-ar putea să vă înşelaţi cu toţii. În orice caz, nu aveţi o justificare suficient de bine întemeiată pentru a ucide oameni sau pentru a vă sacrifica propriile vieţi.

Cu siguranţă, unii oameni nu sînt deschişi către nici un fel de raţionament şi nu vor fi influenţaţi de un atare argument. Dar alţii ar putea fi. De ce să excludem din plecare un astfel de argument, negînd că o mare parte din violenţa extremistă este motivată religios?

Peter Singer *este profesor de bioetică la Universitatea Princeton şi profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Următoarea sa carte,* The Most Good You Can Do, *va apărea în aprilie 2015.*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Sistemul, ministrul şi vedeta

După ce am fost uimit, după ce m-am amuzat, am simţit nevoia să contabilizez. După vreo jumătate de oră, mi-a fost clar. Ministrul folosea cuvîntul „Sistem“ (cu majusculă) la fiecare minut, cel puţin o dată. Apoi, am constatat că, atunci cînd vorbea despre o bază de date, o reţea de computere sau softul aferent, vorbea de bine. „Este incredibil de ieftin“, „imbatabil“, „sursă de obiectivitate în aprecierea proiectelor“. Cînd se referea la Oamenii Sistemului, aprecierile nu erau sută-n sută pozitive. „Mai avem şi noi încuiaţii noştri“, „pot aprecia că sînt prea mulţi prin unele birouri“, „sîntem atenţi la orice tentaţie a corupţiei“. E drept, în două-trei ocazii, ministrul apreciază lefurile colegilor ca fiind mai degrabă mici, demne de a fi mărite, la o adică.

Întîlnirea se dorea a fi informală, cu ziariştii din domeniu. De aceea, ministrul nu s-a obosit să îşi domolească discursul sau răspunsurile la întrebări, în sensul utilizării limbii române pe-nţelesul tuturor. Termenii tehnici au inundat încăperea, fără nici o jenă. Recunosc spăsit că nu am priceput mai bine de o treime din ce s-a povestit acolo. Nu mi-am făcut probleme. Aşa eram şi pe vremuri, pe cînd scriam despre bănci şi asistam la cîte un seminar la care vorbea domnul Dăianu, prin anii '90. În fond, am de scris articole pentru publicul mediu, nu lucrări de doctorat. Cu atît mai mare fu mirarea-mi atunci cînd şuvoiul de tehnicalităţi s-a întrerupt pe neaşteptate. „Domnule ministru, se face ora jurnalului de noapte, nu aş vrea să se spună că am venit degeaba pînă aici, daţi-mi, vă rog, pe surse: cine-o să fie ministru de Finanţe?“ Întrebarea venea din cealaltă parte a mesei, de la o tînără ziaristă pe care (mi-e jenă să recunosc) nu o cunoşteam defel. Atunci cînd intrase în încăpere, înainte de debutul întîlnirii, apariţia-i fusese dezinvoltă, de parcă era firesc să fie (re)cunoscută de toţi cei de faţă. Cu atît mai mare îmi era stînjeneala. Am întrebat în şoaptă pe colegul din dreapta. Uşurare! Nici el nu o cunoştea. Brusc mai relaxat, o întreb şi pe colega din stînga. Îmi spune numele ei şi faptul că lucrează la una dintre televiziunile de ştiri.

> *„Mai avem şi noi încuiaţii noştri.“*

După ce ministrul declară cu mîna pe suflet că habar nu are cine „este-n cărţi“ pentru portofoliul Finanţelor, îşi reia ideea de unde fusese întrerupt. Revine, adică, la şuvoiul de date tehnice (importante, nu zic nu) şi la invocarea Sistemului, cu aceeaşi frecvenţă ca înainte de întrerupere. Mi-a fost confirmată iminenta dispariţie a Ştampilei din administraţie (asta da breichingniuz), faptul că se va face un comitet comun cu DNA, ANI, Parchet, SRI, STS, DLAF pentru a crea un mecanism anticorupţie în Sistem (aici am fost de părere că a cam exagerat) şi că există o orientare clară spre piaţă, spre firmele private, inclusiv în ceea ce priveşte structurile interne ale Sistemului (aici am ridicat din sprîncene, uşor a neîncredere).

Cam pe-atunci, pe cînd îmi manifestam scepticismul privind semiprivatizarea din administraţie, bravul soldat Svejk îmi reapăru în memorie („Căcat!, zise Svejk, sperînd să intre-n conversaţie“). Vedeta începu să citească, de pe o tabletă, un e-mail de la un telespectator. Pe scurt, cam aşa: „Cine e de vină pentru banii europeni necheltuiţi de România? Nume şi prenume? De ce nu îi rostiţi? Avem dreptul să aflăm, de aceea sîntem cetăţeni!“ Ministrul încearcă să dea vina pe stîngăcii legislative, pe lipsa de experienţă şi pe o greşită interpretare a unor acte normative. Vedeta nu e mulţumită. Dînsa vrea breichingniuzul! „Nume şi prenume, domnule ministru! Telespectatorii noştri doresc să afle cine trebuie să plătească!“ Ministrul i-a zis că i-ar zice, dar oricum televiziunea domnişoarei nu îi va da atenţie, pentru că numele aparţin administraţiei precedente, iar postul este, editorial vorbind, favorabil respectivei echipe politice. Aşa s-a închis subiectul şi s-a revenit la puhoiul de termeni tehnici.

La finalul întîlnirii, o doamnă din minister mi-a spus: „După întrebările pe care le-aţi adresat, vă felicit! Se vede că ştiţi foarte bine, din interior, Sistemul“. *She made my day*, cum ar zice englezul!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Se pare că la transferul lui Neymar la FC Barcelona s-a comis o fraudă fiscală dintr-un soi binecunoscut şi prin România. Fotbaliştii sînt pe cale să devină marfă de contrabandă?

Fotbaliştii sînt ceea ce sînt, un amestec de talent în diferite proporţii şi o apetenţă pentru a sări cîte patru treptele muntelui cu bani. Aceşti oameni ştiu că omenirea e capabilă să le ierte multe, orice ar face. Cei mai mulţi dintre fotbalişti sînt fiinţe amorale. Pot înşela Fiscul şi contribui la acte de binefacere, pendulînd mereu între mafioţi şi preşedinţi de state, între miasmele lumii subterane şi ovaţiile de pe uriaşe stadioane. Cei mai buni dintre ei îşi arogă statut de artişti planetari, incapabili să se creadă altceva decît fiinţe alese. Încă de pe cînd era încă un copil, Neymar şi-a şantajat clubul şi a obţinut concedierea antrenorului său. Ibrahimovici se crede, pe bune, Dumnezeu. Ei cred că orice le este permis şi că oricît de mare ar fi ieşirea în decor, comportamentală sau financiară, ea va fi acoperită de următorul gest de geniu de pe teren. Manipulaţi? Nu. Ei sînt cei care regizează, inconştient cîteodată, plasa de miracole şi minciuni care îi înconjoară. Faptul că în public cei mai mulţi folosesc limba de lemn e numai pentru că lumina zilei nu e locul lor de exprimare atunci cînd nu vorbesc cu picioarele. Nu, fotbaliştii în numele cărora se „evaporă“ saci de bani nu sînt victime. Doar că ei sînt ca statueta de pe Rolls, ar fi păcat să o smulgi.

Radu NAUM

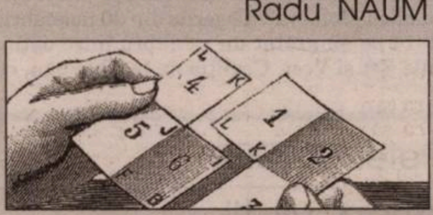

PUBLICITATE

adevărul îţi aduce colecţia
Războaie care au schimbat lumea
Preţ special, ziar + carte: 14,99 lei
John Sweetman RĂZBOIUL CRIMEII 1854-1856 — 16 martie
Efraim Karsh RĂZBOIUL ARABO-ISRAELIAN 1948 — 23 martie
Gregory Fremont-Barnes RĂZBOIUL SOVIETO-AFGAN 1979-1989 — 30 martie
Mark Galeotti RĂZBOAIELE RUSO-CECENE 1994-2009 — 6 aprilie
O istorie în 4 volume esenţiale!
În fiecare LUNI numai cu adevărul

PUBLICITATE

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.
FOREIGN POLICY.
Politică globală, economie şi idei

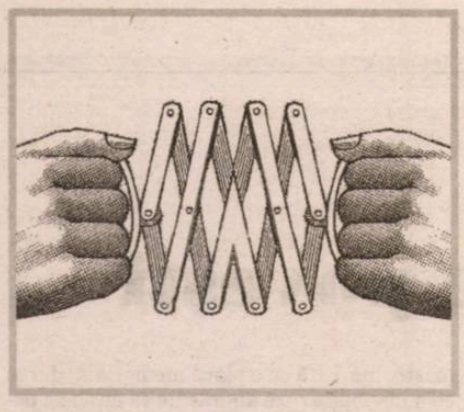

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Partidele noi ar putea aduce mai mulți cetățeni la vot

– dialog cu Mircea KIVU –

Se discută în Parlament cîteva legi importante, care ne privesc pe toți: cele privitoare la partide și la alegerile locale și parlamentare. Am discutat despre modificările acestor legi cu sociologul ***Mircea Kivu*** *– implicat în coaliția Politica fără bariere, susținută de mai multe organizații ale societății civile (politicafarabariere.wordpress.com).*

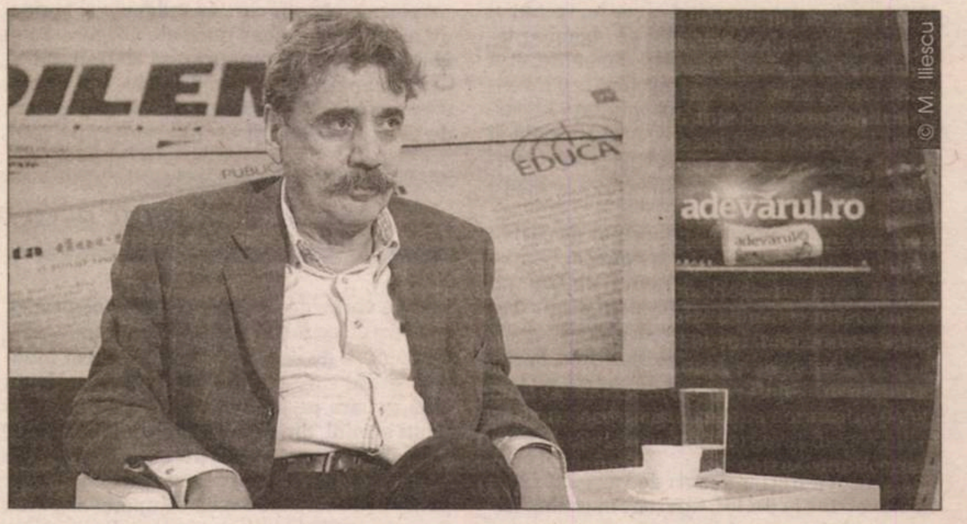

© M. Iliescu

De unde a pornit campania „Politica fără bariere“?

De la o constatare pe care o făceam în preajma alegerilor europarlamentare de anul trecut. Ne uitam în jur și nu prea aveam pe cine vota. De cîteva cicluri electorale, se cam învîrt aceiași actori pe scena politică, își schimbă numele ori apartenența de partid, apar personaje noi care se comportă asemenea celor vechi, dar nu apar, de fapt, niște actori politici cu adevărat noi. Cele cîteva partide noi au fost înființate de sus în jos. Or, odată cu o oarecare maturizare a societății civile, care a început și ea să se organizeze de jos în sus, ne așteptam ca și pe scena politică să pătrundă grupări care să fi pornit din inițiativa cetățenilor și să răspundă intereselor unor comunități. Constatam că există niște bariere serioase pentru apariția unor partide noi. Pe de o parte, sînt barierele care se pun la înregistrarea unui partid nou (legea partidelor), iar pe de altă parte, bariera care se pune atunci cînd partidele încearcă să joace un rol pe scena politică (legile electorale). Legea partidelor este în momentul de față cea mai severă din Europa – pentru înființarea unui partid se cer 25.000 de semnături din cel puțin 18 județe, deci practic se exclud partidele locale.

În prima lege, cea din 1990, era nevoie doar de 251 de membri fondatori...

Atunci, abundența de partide a fost necesară unui anumit partid: exista CPUN, în care jumătate aparținea Frontului Salvării Naționale, iar celaltă jumătate trebuia împărțită între cît mai multe partide, astfel încît opoziția să fie cît mai divizată. Partidele nu au apărut atunci ca inițiative ale grupurilor de cetățeni – nici nu exista așa ceva. Ele erau fie sateliți ai FSN, fie erau făcute de niște șmecherași, pentru că la pachet cu înființarea unui partid veneau și niște avantaje: fiecare partid avea voie să editeze un ziar și primea o cotă de hîrtie, pe atunci subvenționată. Primea și un sediu, care se transforma repede într-o mică afacere.

Totuși, 251 de fondatori era o cifră rezonabilă, față de 25.000...

Noi am fost mai radicali: am propus înființarea unui partid cu doar trei membri, pentru că un partid este de fapt o organizație neguvernamentală cu scop politic. Așa încît ar trebui înființat la fel de ușor ca și o asociație. Există, în Constituție, principiul liberei asocieri. Orice limitare a unui drept trebuie să fie justificată prin faptul că afectează un alt drept. Nu există nici un motiv pentru a limita dreptul a trei oameni să-și facă un partid, pentru că nu există un alt drept al altor persoane care ar fi afectat. La pachet cu această desființare a barierei ținînd de număr și de teritorialitate, am propus și desființarea tuturor avantajelor care proveneau din faptul că ai o ștampilă de partid: sediul despre care vorbeam sau faptul că un partid își poate înscrie candidații în cursa electorală fără să aibă sprijinul electoratului. De exemplu, cel mai mare partid din țară poate prezenta candidați într-o localitate în care nu are nici un membru, pe cînd cîteva zeci de cetățeni din localitatea respectivă nu pot prezenta o listă de candidați decît dacă își fac un partid. Numărul de 25.000 din legea actuală e arbitrar. În forma inițială a legii, erau 20.000, apoi s-au propus 30.000, iar niște organizații neguvernamentale s-au dus la dl Iliescu, care era președinte, și dl Iliescu a spus 25.000.

Care ar fi consecințele faptului că un partid se poate înființa cu trei membri?

Prima consecință de care s-a speriat lumea – și mărturisesc că și noi – ar fi că s-ar reveni la niște buletine de vot „groase cît cartea de telefon“, dat fiind că s-ar putea înființa un mare număr de partide. Am fost conștienți de acest pericol. Trebuie să fie ușor să înființezi un partid, dar după aceea, pentru înregistrarea în alegeri, trebuie demonstrat că partidul e relevant pentru un număr semnificativ de alegători. Asta înseamnă că orice partid și orice candidat independent, pentru a se prezenta la alegeri, trebuie să aibă un număr rezonabil de semnături de susținere, care să trieze veleitarii fără relevanță. S-a văzut, la ultimele alegeri, că au fost candidați din partea unor partide care au întrunit mai puțin de 0,1% din numărul total al alegătorilor. Așa încît noi am cerut un număr de semnături egal cu 0,5% din numărul alegătorilor din circumscripția în care vrei să candidezi. Ideea aceasta a fost acceptată, în principiu, de Comisia electorală, dar s-a cerut 1%. N-a argumentat nimeni de ce 1%. Există o recomandare a Comisiei de la Veneția care spune că numărul de semnături pentru susținerea unui candidat să nu fie mai mare de 1%, dar n-am înțeles de ce trebuie să adoptăm numărul maxim în România, unde avem nevoie de sînge proaspăt în politică.

Cineva ar putea obiecta că pot apărea partide locale în Harghita și Covasna și ar putea face alte jocuri...

În Harghita și Covasna există deja niște partide locale, chiar dacă ele și-au strîns – nu știu cum – semnături din 18 județe. Ele acționează doar în acea zonă. Am să dau însă un exemplu concret. Într-o comună din județul Suceava, la niște inundații, s-a stricat un pod. Partidele care dețineau majoritatea în Consiliul Județean voiau să repare podul cu o firmă care cerea bani mai mulți decît făcea. Pînă la urmă nu s-a făcut nimic, iar cetățenii au vrut să refacă podul pe banii lor. N-au putut, pentru că trebuia o hotărîre a Consiliului local, în care majoritatea era deținută tot de marile partide. De multe ori, există interese locale ale comunității care sînt mai bine apărate de organizații locale decît de partidele naționale. Nu trebuie să ne gîndim neapărat la o invazie de partide în Parlament. Eu mă aștept ca efectul să nu se producă la alegeri parlamentare, ci mai degrabă la următoarele alegeri locale. Înființarea de noi partide e doar un prim pas, mai trebuie umblat și la legile electorale.

„Un partid care nu are impact nu produce efecte, dispare.“

Cristian Preda a publicat recent o carte – 25 de ani și sute de partide *– care conține lista tuturor partidelor și alianțelor, din 1990 încoace. Observăm că au mai existat partide mici, care au obținut cîteva locuri în consiliile locale, apoi au dispărut...*

Sînt mulți analiști care susțin că, în anii '90, calitatea Parlamentului era superioară celei de acum. Chiar dacă existau excentricități, în cel mai rău caz, un partid care nu are impact nu produce efecte, dispare. Aceasta este una dintre supărările noastre față de forma în care a ajuns în Legea partidelor la Parlament. S-a acceptat principiul înființării cu trei membri și desființarea principiului teritorial, dar s-a introdus un regim draconic de radiere a partidelor: dacă la două alegeri succesive nu ai prezentat candidaturi în 75 de localități sau în trei județe sau o listă pentru europarlamentare, ești radiat. Cu alte cuvinte, se poate întîmpla ca un partid care se înființează pe plan local să cîștige majoritatea în localitatea sa, iar la alegerile parlamentare să nu propună candidați, pentru că nu are interese naționale. Atunci, este radiat.

Coaliția Politica fără bariere a participat la ședințele Comisiei parlamentare. Cum au decurs lucrurile?

Au început destul de bine încă din momentul cînd am discutat cu candidații la președinție, în toamna trecută: am avut răspunsuri afirmative de la Klaus Iohannis și Victor Ponta, ceea ce înseamnă că aveam un fel de deschidere din partea principalelor partide parlamentare. Comisia pentru Codul electoral, înființată din 2012, a fost reactivată în urma scandalului nefericit cu votarea în străinătate. Am avut întîlniri cu președintele Comisiei și cu reprezentanții partidelor. Am participat la dezbaterile din Comisie pînă în momentul în care s-au stabilit principiile după care se vor modifica legile. 90% din ideile noastre au fost, pînă în această fază, acceptate. Cu detaliile însă au fost niște probleme. A început lucrul în subcomisii: una pentru legea partidelor, una pentru legea alegerilor locale și una pentru legea alegerilor parlamentare. La două dintre aceste subcomisii n-am mai avut acces. Una dintre ele – cea pentru alegerile parlamentare – își desfășoară activitatea în această perioadă, dar nici măcar calendarul nu este anunțat public. Acolo se stabilesc detalii importante, precum cel cu radierea partidelor. Sau cel cu privire la numărul de semnături de susținere, care a ajuns la această formă: 1% din numărul alegătorilor, dar nu mai puțin de 100 în comune, 500 în orașe și 1000 în municipii. Dacă facem calculul, constatăm că există doar 35 de localități în care acel 1% e mai mic decît 100, 500 și 1000. Deci, practic, regula pentru 99% din localități nu este acel 1%, ci un prag impus arbitrar. Pe toată țara, media e de fapt de 3%. Prin acest detaliu, s-a împins numărul susținătorilor electorali cu mult peste ceea ce recomandă Comisia de la Veneția și peste ceea ce era în legea veche (2%). Dacă am fi fost invitați, am fi putut face niște observații în subcomisie. Cînd s-a revenit în plen, s-a procedat așa: președintele Comisiei întreba: „Articolul 1, voturi împotrivă, se abține cineva? Votat.“ Cu o viteză formidabilă.

Să ne întrebăm de ce stau lucrurile așa? De ce reprezentanții societății civile nu sînt invitați la lucrări?

Legea electorală este un act prin care se reglementează relația dintre alegători și aleși. În momentul de față, legile sînt făcute pentru a-i servi pe cei care se află înăuntru, pe cei care au apucat un loc. E împotriva logicii să le ceri să renunțe la pragul de 5% pus pentru acordarea de subvenții partidelor, căci dacă ar coborî pragul, ei ar primi mai puțini bani. Legile electorale au un caracter special și ar trebui făcute nu numai de politicieni; gradul de participare a societății civile la elaborarea lor ar trebui să fie mai mare. Or, din păcate, dezbaterea a fost complet eliminată la Legea finanțării partidelor. Legea face niște pași înainte, face mai transparente cheltuielile din campanie, dar are și o droaie de lipsuri. Cel mai important mi se pare acesta: exclude de la subvenționare partidele mici și nu se bazează pe un studiu de impact, nimeni nu poate să spună cît va costa.

Cetățenii nu au încredere în partide. Nu cumva ideea subvenționării lor de la buget va spori neîncrederea?

E o idee greu de comunicat oamenilor. Dar aș prefera să dăm ceva mai mulți bani partidelor decît să strîngă ele banii pe cine știe ce alte căi pe care tot noi, contribuabilii, îi vom plăti la un moment dat. Este greu de acceptat pentru marea majoritate a cetățenilor că trebuie să plătească niște partide corupte, dar dacă vrem să avem partide mai bune trebuie să schimbăm regula jocului. Există neîncredere mare în partide: din ce în ce mai puțini oameni vin să voteze, ceea ce dă tot mai puțină legitimitate partidelor. De aceea, partidele noi ar putea aduce mai mulți cetățeni la vot.

Vă așteptați ca în comisii și în Parlament să se adopte schimbări majore?

E clar că se va schimba ceva. E clar că nu se va schimba destul. Nu mă aștept să avem o adevărată reformă electorală odată cu trecerea prin Parlament a celor patru legi care sînt acum în discuție, dar procesul care era înghețat de vreo zece ani se va dezgheța și va putea fi continuat, cu stăruință și cu răbdare.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

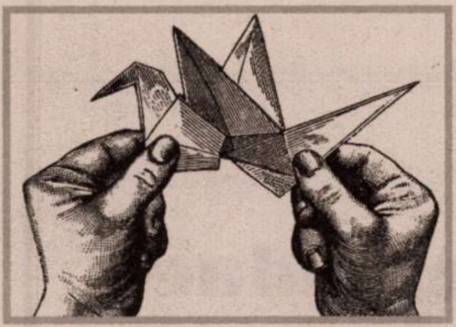

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cîmpina cea plină de povești

O mulțime de povești cu domnitori, regi, prinți, generali, haiduci, mari pictori, sculptori, scriitori și savanți, mitropoliți celebri, comori ciudate, tezaurul polonez, petrol scos cu găleata, bombardamente, piloți salvați, pușcării dărîmate, eroi anticomuniști, oameni excepționali și întîmplări nemaiauzite se găsesc adunate în cartea a doi istorici cîmpineni, Alin Ciupală și Șerban Băleanu: *Istorisiri de pe plaiuri cîmpinene. Chipuri. Locuri. Întîmplări* (editura Premier, 2013).

În urmă cu cîțiva ani, fascinat de cartea lui Edgar Geller (cel care a spus că pentru el România înseamnă Cîmpina) – *Cîmpina copilăriei mele,* mă gîndeam că greu s-ar mai putea scrie o altă carte care să adune povești interesante despre un oraș atît de mic. M-am înșelat. Dacă zăcămintele de petrol se mai epuizează, la fundul sacului cu povești adevărate se ajunge mai greu. Istoria poate avea adîncimi insondabile.

Cei doi autori, membri de vază ai orașului, au strîns la un loc, aparent în grabă, nenumărate istorii relevante și uneori excepționale. De fapt, în spatele cărții se poate bănui un efort considerabil și îndelungat de adunare a poveștilor și a informațiilor.

Cîmpina e o localitate atestată documentar, în mod oficial, cu mai bine de 500 de ani în urmă. Dacă ar fi să pomenim însă despre unele descoperiri arheologice pe care istoricii le menționează, civilizație umană ar fi existat acolo și în vremea Troiei. Istoria cea mai interesantă a orașului a început, totuși, cam odată cu exploatarea petrolului, pe la jumătatea secolului al XIX-lea. Așa cum arată astăzi, Cîmpina probabil că nu spune prea multe celor neinițiați. Nu are vreo cetate sau vreo clădire foarte veche, vreo stradă spectaculoasă... Nimic care să îndemne la turism de masă (poate doar muzeele Grigorescu și Hasdeu). Bogăția importantă a Cîmpinei e, asemeni petrolului, mai degrabă subterană, greu vizibilă la suprafață. Dincolo de peisaj, de clima însorită și de împrejurimile pitorești, e vorba de oamenii care au locuit aici, de spiritul locului și de atmosfera care a existat înainte de cel de-al Doilea Război Mondial și din care s-a mai păstrat ceva. E un oraș în care pe vremuri se stabileau foarte mulți străini, din pricina petrolului. Aproape 10 procente din populație erau străini din toată Europa și chiar America. Din acest punct de vedere, povestea Cîmpinei ar putea fi asemuită într-un fel cu cea a Sulinei din timpul Comisiei Europene a Dunării.

Rafinăria Steaua a fost, o vreme, cea mai importantă din Europa. Alături de alte firme petroliere, Steaua și Astra erau cele două mari companii multinaționale (ca să folosim un termen actual) concurente în oraș. Industria locală era foarte dezvoltată, iar nivelul de civilizație făcea ca un inginer petrolist, Anton Raky, ctitorul bisericii catolice, să construiască o cale subterană, un tunel, pentru transportul tuburilor de foraj către sonde, pentru a nu-i deranja pe locuitori cărîndu-le pe străzi. Tot Raky a construit și podul peste Prahova, pe care localnicii îl numesc și astăzi „podul lui Rache“.

Un alt mare petrolist, Hernea, a construit o capelă extraordinară, cu un arhitect vienez. Specialiștii o consideră o bijuterie arhitectonică, dar, după cum observă și autorii cărții, astăzi ea e lăsată să se degradeze.

Istoria poate avea adîncimi insondabile.

Dincolo de Cîmpina petrolului e Cîmpina lui Bogdan Petriceicu Hasdeu și a lui Nicolae Grigorescu. Aproape vecini, locuind pe aceeași stradă, au murit în același an 1907, dar, după spusele celor doi istorici, relațiile dintre ei nu erau cordiale, poate pentru că Grigorescu refuzase vreodată să-i facă vreun portret lui Hasdeu.

Nu mai puțin savuroase sînt și poveștile pe care Alin Ciupală și Șerban Băleanu le readuc la lumină despre trecerile regilor Ferdinand și Mihai prin oraș. Povești transmise de cîmpineni din generație în generație. Mai e și povestea Mitropolitului Pimen al Moldovei și Sucevei, născut și înmormîntat la Provița, numit și „Mitropolitul Întregirii Neamului“, cel care, după Marea Unire, i-a cedat întîietatea la conducerea Bisericii Ortodoxe Române lui Miron Cristea (fiindcă era din Ardeal) cu motivația: „pentru închegarea sufletelor din toate provinciile alipite“. Casa din Provița a mitropolitului încă există, marcată cu o placă memorială, dar și cu o inscripție care amintește că acolo își petrecea verile dramaturgul Eugen Ionescu.

Din carte nu lipsesc nici poveștile cu comori: cea a unui gospodar care, după o ploaie torențială s-a trezit în curte cu un cazan de aramă plin cu monede de aur, dar și cea, dezvăluită în premieră, despre o parte din tezaurul Poloniei, care, vreme de vreo două săptămîni, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a stat îngropat în casa unor cîmpineni. Se adaugă povestea omului care lua în fiecare lună de la București patru valize pline cu bani, ca urmare a instalării în livada sa din Bănești a unor sonde. Întîmplări pe cît de fascinante, pe atît de adevărate. Unii cîmpineni observă însă că, în ciuda mulțimii poveștilor adunate de autorii amintitei cărți, există încă nenumărate altele. Nimeni nu le poate cuprinde pe toate. Mai ales în cazul Cîmpinei, cum spuneam, sacul pare inepuizabil.

■ ■ ■

ready made

„Exprimând ideea de o duritate ca aceea a cornului de cerb, nu înțelegem în ce mod *brundus* s-ar fi putut aplica la cașul cel eminamente moale și fraged, fie el cât de «solidificat» după ingenioasa procedură filologică a Societății Academice!...“

B.P. Hasdeu, *Folcloristica,*
vol. I, Editura Saeculum I.O., 2003

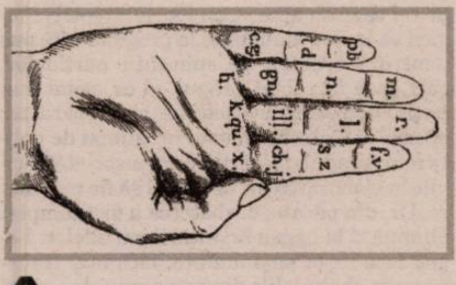

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Ingratitudinea ca fatalitate

Într-o carte pentru marele public, intitulată provocator *The 48 Laws of Power* (tradusă și la noi drept *Succes și putere),* Robert Greene și Joost Elffers includ, printre cele aproape cincizeci de reguli ale supraviețuirii, una mai puțin obișnuită, cu nuanță paradoxală. Este vorba despre vechiul principiu machiavelic al neîncrederii în cei apropiați, împins la extremă, transformat în nihilism absolut. Legea (cu numărul doi în ierarhia stabilită de autori) sună în felul următor: „Nu te încrede prea mult în prieteni, învață să te folosești de dușmani!“ Argumentul ei este: „Fii precaut cu prietenii – te vor trăda cu atît mai repede cu cît le vei trezi mai multă invidie! În plus, devin răsfățați și tiranici. Angajează pe un fost dușman și îți va fi mai credincios decît un prieten, pentru că are tot interesul să-ți dovedească loialitatea sa! De fapt, ai mai multe motive să te temi de prieteni decît de dușmani. Dacă nu ai dușmani, fă-ți-i!“ În sprijinul ideii sînt aduse mărturiile unor celebrități istorice care, se pare, ar fi cunoscut valabilitatea acestui precept din experiență proprie. Voltaire exclamă cu sarcasmul său binecunoscut: „Apără-mă, Doamne, de prieteni, că de dușmani mă apăr singur“, iar Diana de Poitiers (o iubită a Regelui Henric al II-lea) constată că, „dacă vrei să ai un dușman adevărat, alege-ți un prieten; el știe unde să te lovească!“ După ce amintește că „a fost înșelat nu o dată tocmai de către persoana la care ținuse cel mai tare și în iubirea căreia se increzuse mai mult decît în oricare alta“, Baldassare Castiglione ne sfătuiește să nu cădem „vreodată în capcana ispititoare a prieteniei“, ca să nu avem mai tîrziu ce regreta. În sfîrșit, chiar Abraham Lincoln i-a numit la un moment dat (în plin Război Civil) pe sudiști „semeni de-ai noștri aflați în greșeală“ și, fiind apostrofat pentru blasfemie, a replicat cu subînțeles: „Oare nu îmi nimicesc dușmanii atunci cînd mi-i fac prieteni?“ Dușmanul prieten funcționează, prin urmare, ca o „cheie a puterii“, în interiorul unui sistem al valorilor răsturnate.

Greene și Elffers își întăresc demonstrația cu un exemplu istoric, încărcat de învățăminte. Pe la mijlocul secolului al IX-lea, Mihail al III-lea (fiul Teodorei) a devenit împărat al Bizanțului, în pofida vîrstei tinere și, implicit, a lipsei de experiență. Fără deprinderi în arta guvernării, tînărul s-a lăsat condus de instinct, considerînd că acesta nu putea da greș, și și-a ales ca sfetnic pe prietenul cel mai bun, Basileos, la origine un simplu rîndaș lipsit de educație și rafinament. Atuul proaspătului consilier era însă devotamentul camaraderesc față de împărat, arătat cu mult înainte ca Mihail să obțină coroana și, ca atare, prezumtiv nedisimulat. Basileos a primit treptat nenumărate favoruri de la amicul lui atotputernic. S-a căsătorit cu iubita împăratului însuși (Eudoxia Ingerina), a luat dregătoriile cele mai înalte (inclusiv conducerea armatei), a strîns averi fabuloase (încet-încet, mai mari decît ale lui Mihail) și i-a eliminat (fizic) pe toți posibilii concurenți la grațiile monarhului (inclusiv pe unchiul acestuia, Bardas). În scurt timp, Mihail s-a văzut transformat într-o unealtă a lui Basileos, ajungînd să conștientizeze faptul că, în mod bizar, îi era inferior, psihologic vorbind, fostului îngrijitor al hergheliei imperiale. Nu avea banii și nici măcar puterea acestuia (el deținea controlul armatei și se bucura de sprijin majoritar în Senat). Sfîrșitul devenise, practic, inevitabil. Într-o bună zi, Mihail se trezi înconjurat de un grup de soldați (conduși chiar de consilierul lui) și fu pe loc decapitat. Ulterior, Basileos se proclamă împărat al Bizanțului, neputîndu-și refuza bucuria de a purta el însuși, înaintea mulțimii curioase, în vîrful suliței, capul fostului său binefăcător.

„Incapacitatea organică
de a fi recunoscător.“

În realitate, rădăcinile principiului *dușmanului prieten* se află într-o zonă suficient de obscură a umanului și, într-adevăr, fundamental paradoxală, ce s-ar putea numi generic „incapacitatea organică de a fi recunoscător“. Dacă tot am apelat la citate faimoase, să ne amintim și observația lui Tacit, conform căreia „oamenilor le vine mai ușor să răsplătească o nedreptate decît o binefacere, pentru că recunoștința este o povară, în timp ce răzbunarea este o plăcere“ ori pe cea a regelui Ludovic al XIV-lea care constata, amar, că, „de fiecare dată cînd numesc pe cineva într-o slujbă vacantă, mă aleg cu o sută de dezamăgiți plus un ingrat“. Ingratitudinea nu reprezintă neapărat un defect omenesc, ci o trăsătură mentalitară a speciei noastre îndeobște. A fi etern recunoscător pentru o binefacere înseamnă a-ți îngrădi propria libertate și a intra într-un tipar comportamental care nu-ți aparține. Nimeni nu poate trăi la infinit în modelul etic presupus de gestul gratitudinii și nu se poate ridica mereu la standardele așteptărilor binefăcătorului său. Să observăm că, în plan subliminal, existența binefăcătorului se constituie – pentru beneficiarul binefacerii – mai curînd într-o prezență tiranică, necesitînd eradicarea. El devine, prin revers, agresorul, individul a cărui materialitate istorică cere necondiționat schimbarea de sine. Deși ideal, Jean Valjean este o excepție a istoriei și nu o regulă a ei. Omenirea se întemeiază pe o multitudine de inși medii, cu identități imuabile și impulsuri irepresibile de a-și fi propriii stăpîni. Specificitatea gratitudinii și, mai ales, consecințele sale pe termen lung exclud tocmai ideea libertății dintre componentele acestei ecuații. Recurența unei tipologii a ingratului în istorie nu trebuie să surprindă, prin urmare.

Codrin Liviu Cuțitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

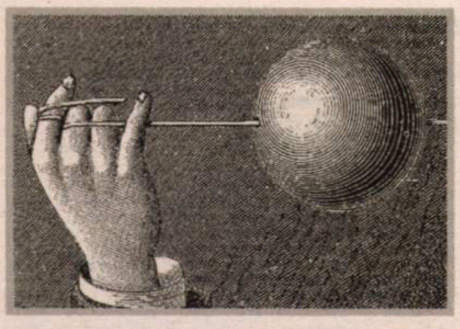

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Satira la putere

Ministrul de finanţe al Greciei e, de două săptămîni, un personaj nelipsit din media germane. Televiziunile şi ziarele difuzează în continuare filmul şi imaginile cu Yanis Varoufakis arătînd degetul mijlociu – ca un fel de *reminder* că omul e mereu gata să-şi bată joc de germani pe banii lor. Scandalul e tot mai mare, jurnaliştii au ce toca în rubrici şi prin emisiuni, publicul pare încîntat indiferent de deznodămîntul dramoletei. Şi în ciuda faptului că între timp s-a schimbat şi intriga. Mai precis, s-a răsturnat plotul cu totul. Căci filmuleţul prezentat acum două săptămîni în talk-show-ul lui Günther Jauch a fost de fapt „fabricat“ în studiourile unei emisiuni satirice. Realizatorii au luat o filmare reală cu discursul lui Yannis Varoufakis de la un festival de la Zagreb şi au „montat“ secvenţa aceea cu ministrul arătînd degetul mijlociu. Apoi au lansat filmuleţul în eter. Günther Jauch s-a prins imediat că imaginile au mare potenţial să scandalizeze, însă nu s-a prins că filmul e *fake*. Nici specialiştii pe care i-a consultat nu au descoperit nimic suspect: imaginile păreau autentice. Aşa că a difuzat filmul şi l-a invitat şi pe Varoufakis să comenteze. Acesta a spus răspicat că n-a făcut acel gest obscen, că imaginile au fost, cu siguranţă, montate – dar nimeni nu l-a crezut. Pentru că era mai comod aşa. Varoufakis nu se bucură de prea multă credibilitate şi cu atît mai puţin de simpatie în Germania. Aşa că nu-i de mirare că opinia publică a luat imediat imaginile falsificate drept reale. Pe deasupra, filmul a picat într-un moment tensionat, în care guvernele Germaniei şi Greciei încearcă să restabilească încrederea şi să găsească modalităţi de a redeschide dialogul despre criza datoriilor.

Da, filmul a fost un fake.
Nu, Varoufakis n-a arătat germanilor degetul mijlociu.

Cel care a pus totul la cale a aşteptat cîteva zile pînă cînd scandalul s-a amplificat, apoi a dat totul în vileag: într-un filmuleţ de cîteva minute, i-a acuzat pe Jauch şi pe alţi jurnalişti de naivitate, de incompetenţă, de rea-credinţă pentru că n-au verificat temeinic înainte să acuze. Şi a arătat şi cum anume a „prelucrat“ imaginile originale pentru ca Varoufakis să apară arătînd injurios degetul mijlociu. „Oameni buni, a fost un *fake!*“ – spune, zîmbind, satiristul. Şi uite aşa scandalul a intrat într-o nouă fază. Jauch a trebuit să-şi ceară scuze pentru greşeală – ziarele l-au pus imediat la zid, sute de comentatori de pe forumuri cer postului de televiziune să-l dea afară. Jurnalistul conduce una dintre cele mai populare emisiuni şi e invidiat colegii de breaslă pentru notorietate şi pentru onorariul fabulos pe care-l primeşte. Probabil că după greşeala comisă, Jauch o să fie mai puţin credibil.

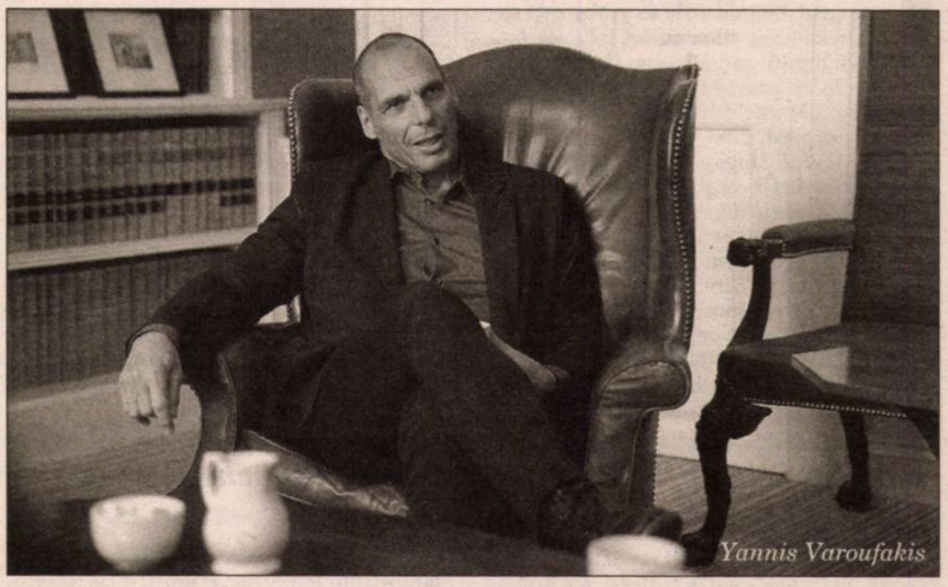

Yannis Varoufakis

Dar asta nu-l face pe Varoufakis mai simpatic. Da, filmul a fost un *fake*. Nu, Varoufakis n-a arătat germanilor degetul mijlociu. Dar ministrul susţine în continuare relaxarea politicilor de austeritate şi se bazează în discursul referitor la criza datoriilor pe şantajul cu ieşirea din zona euro. Atunci cînd îi aud vorbind pe liderii Syriza, nemţii văd mereu acea ameninţare a degetului mijlociu. Ca şi cum atunci cînd la Berlin sau la Bruxelles se fac planuri pentru stabilizarea economică a Greciei, cînd se încearcă recuperarea datoriilor sau consolidarea monedei unice, un un oficial de la Atena ar fi e gata să răspundă cu o vorbă injurioasă sau cu un gest obscen. Aici ar fi adevărul din imaginile falsificate. Căci şi după cîştigarea alegerilor, liderii Syriza susţin la Atena acelaşi discurs populist şi iresponsabil în care Germania e mereu acuzată pentru toată nefericirea Greciei, dar solicită în continuare, pe un ton politicos, sprijin şi asistenţă atunci cînd sînt la Bruxelles sau la Berlin. Imaginile trucate cu ministrul de finanţe n-au făcut decît să reveleze această dualitate. Cine ştie cum e Varoufakis cel autentic?

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM
LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

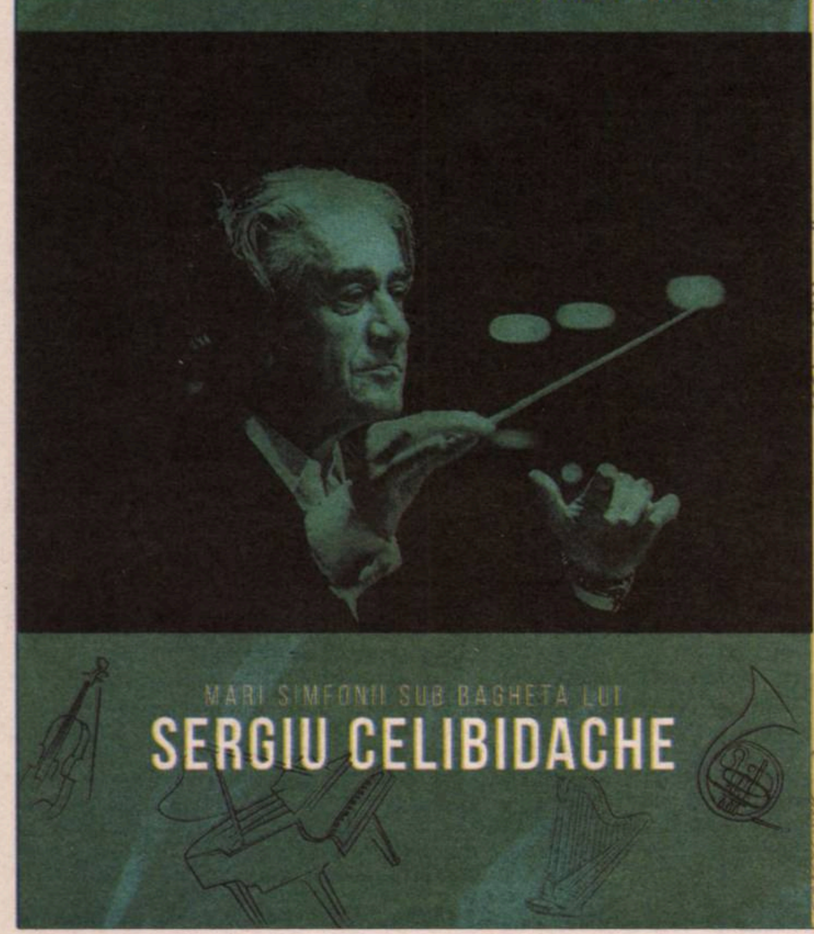
MARI SIMFONII SUB BAGHETA LUI
SERGIU CELIBIDACHE

OFERTĂ SPECIALĂ!
Colecţia de 6 CD-uri „Mari simfonii sub bagheta lui Sergiu Celibidache" este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche" pe minimum 6 luni!
Promoţie valabilă în perioada 26 martie - 19 aprilie 2015

Ofertă

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume________ Prenume________
Str.________ Nr.____ Bl.____ Sc.____ Et.____ Ap.____
Localitate________ Judeţ/Sector________ Cod poştal________
Telefon________ E-mail________

Am achitat suma de ________ lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ________ din data ________
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ________ Semnatura ________
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, cod poştal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Pe Podul Mogoșoaiei cu Gheorghe Crutzescu

Istoria Bucureştiul are clubul ei, ca să spun aşa, iar editurile se grăbesc să exploateze acest filon cu tot felul de memorii, monografii sau albume. Dar pînă la o monografie cu adevărat importantă pentru acest oraş mai este drum lung. Pînă atunci, vă semnalez reeditarea, într-o colecţie de lux, a cărţii *Podul Mogoşoaiei. Povestea unei străzi,* scrisă de Gheorghe Crutzescu (Humanitas, 2014), ediţie îngrijită de Cătălin Strat.

Gheorghe Crutzescu adună şi deapănă poveştile tuturor, combinînd amintirile cu sursele istorice, pe care nu le citează, dar care sînt uşor de recunoscut (cel puţin pentru mine). Cartea îi oferă oricărui pasionat de istoria Bucureştiului informaţii frumoase şi detaliate despre oraşul care se ridică de-a lungul celui mai important „pod“ al său. Mai întîi de toate veţi descoperi un limbaj arhaic care dă un farmec aparte poveştii, iar în spatele fiecărui cuvînt se ascunde o lume: geamală, valtrapuri, idicliu, nefer, iciolan, calemgiu, ciacşiri, evghenit, tombac, mangal, rahtivan, divictar, mehter, meşti, işlic etc.

Mai apoi, fiecare clădire, fiecare loc întîlnit de-a lungul Podului Mogoşoaiei are un trecut şi o poveste. De pildă, Casa Prager nu este decît un pretext pentru a afla povestea cunoscutului boier Ienăchiţă Văcărescu. Între zidurile sale se ascund aventurile boierului, date în vileag de cei care îndrăznesc să treacă pragul casei. Episcopul Grigore al Argeşului notează speriat: „Ajunsei la uşa sălii celei mari. Acolo, îmi străpunse vederile lumina flăcărilor de nişte mangale de tombac poleit; un sunet plăcut de viori, de naie, de tambure, amestecat cu glasuri femeieşti, dulci şi pătrunzătoare, mă fermecare şi pare că-mi legară mîinile şi picioarele în fiară; nu ştiu cum, deodată, mă aflai sculat repede şi, în fuga mare, trecînd peste cîte spusei, abia am nimerit poarta cea mare a curţii, şi-am mulţumit lui Dumnezeu, căci m-am văzut, cu picioarele slobode, scăpat de asemenea ispită…“ În jurul acestui boier s-au creat legende nenumărate, Ienăchiţă Văcărescu fiind, pe lîngă un boier fermecător, un foarte bun om politic, prins în toate politicile diplomatice ale epocii. Încă îşi aşteaptă cercetătorul iscusit care să-i descopere trecutul din spatele acestor legende.

„Cîţi nebuni la Sărindar“, spunea Iordache Golescu.

M-am bucurat să regăsesc povestea arhimandritului Ioanichie, ctitorul de la Stavropoleos. L-am întîlnit şi eu prin documente atunci cînd scriam povestea marelui vistiernic Grigore Greceanu. Devenind mitropolit de Stavropoleos, mîndrul arhimandrit extinse titlul şi asupra bisericii sale. Bineînţeles că n-avea să ajungă niciodată la Stavropoleos, doar un titlu onorific, dar care îi dădea dreptul arhimandrului să strîngă pomeni şi mile în numele ctitoriei sale. Ioan Augustin Guriţă, un foarte bun cercetător de la Facultatea de Istorie din Iaşi, a scris lucruri frumoase şi interesante despre pleiada asta de mitropoliţi de Mira, Samos, Hios, Ikaria şi alte titulaturi sofisticate, pelerini prin Ţările Române după mile şi pomeni fără să ajungă vreodată în eparhiile lor. La Zlătari se scrie istoria de pe vremea lui Mavrogheni şi a înfricoşătorului Turnavitu; la Sărindar se află povestea acelei icoane făcătoare de minuni care i-a atras pe toţi cei smintiţi într-un fel sau altul. „Cîţi nebuni la Sărindar“, spunea Iordache Golescu. Biserica de la Sărindar are şi un chip mai puţin cunoscut, de biserică domnească cu loc central în celebrarea diferitelor ceremonii religioase şi politice. Ctitorie a familiei Ghica, biserica Sărindar a botezat, cununat, îngropat pe mulţi dintre membrii acestei familii.

Mai regăsiţi apoi, cu informaţii detaliate, toate chinurile modernizării noastre: magazinele franţuzeşti sau nemţeşti de pe Lipscani, pamfletele lui Pantazi Ghica, teatre, băcănii, hoteluri, cluburi, Capşa, negustori, birje, vizitii, prăvălii, anticari, librari, grădini, cişmele, restaurante, delicatese franţuzeşti, nemţeşti, ruseşti, româneşti, intrigi, romanţe şi romanţuri, gazete şi anunţuri felurite, într-un cuvînt poveşti frumoase şi fermecătoare dintr-un oraş aflat într-o continuă prefacere.

Toate aceste informaţii pot fi şi „văzute“, graţie albumului fotografic care însoţeşte cartea. Cătălin Strat, îngrijitorul ediţiei, ne oferă fotografii de epocă, unele dintre ele inedite, cu ajutorul cărora putem identifica locuri, personaje, istorii.

Lectură plăcută!

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Din Război (IX)

„b) *Pe frontul de Sud* (Dunăre şi Dobrogea) opera *Armata III-a* (General Aslan), în total: 104 batalioane, 44 escadroane, 131 baterii (75 de cîmp, 17 grele, 39 de poziţie), cu un efectiv de 149.000 oameni, grupată astfel: – Grupul de Vest: Divizia 20 (16 batalioane, 2 escadroane, 14 baterii) în Oltenia.

– Grupul central: Corpul VI armată (Diviziile 16 şi 18), Divizia 1 cavalerie şi Brigada 2 călăraşi (total 33 batalioane, 33 escadroane şi 50 baterii (din care 35 de cîmp, 7 grele şi 8 de poziţie), concentrat în Muntenia, între Olt şi Argeş.

– Grupul de Est, în Dobrogea: Divizia 17 (Capul de pod Turtucaia), Divizia 9-a (Capul de pod Silistra), garnizoana capului de pod Cernavodă, Divizia 19-a şi Brigada 5-a călăraşi, în total: 55 batalioane, 9 escadroane, 67 baterii (din care 31 de cîmp, 10 grele şi 26 de poziţie). (...)

Proiectul de operaţiuni stabilea *astfel* atitudinea probabilă a forţelor inamice şi dezvoltarea ofensivei române în Transilvania: «Situaţia generală militară a puterilor centrale, devenind defavorabilă acestora în urma ofensivei generale a aliaţilor pe fronturile de Vest, Sud-Vest şi Est, comandamentul austro-ungar, după toate probabilităţile, va fi silit să adopte o atitudine defensivă pentru trupele destinate să opereze în Transilvania. Din cauza formei învăluitoare a frontierei noastre muntoase, intrîndul format de teritoriul transilvan, între valea Oltului şi frontieră, fiind ameninţat a fi repede întors pe la Nord şi Vest, se poate prevedea cu multă probabilitate că rezistenţa principală a inamicului, în cazul cînd ar dispune de trupe suficiente, se va organiza pe Mureş, şi anume pe înălţimile ce mărginesc, spre Nord şi Nord-Vest, valea rîului. Valea Mureşului este astfel îndreptată faţă de cele două laturi ale frontierei noastre de Nord şi Vest, încît atît cursul superior al rîului, între Tîrgu-Mureş şi Giorgio Sîn Miclăuş, cît şi cursul său inferior, spre Deva, pot fi repede atinse de trupele noastre concentrate în Moldova şi Oltenia.»“

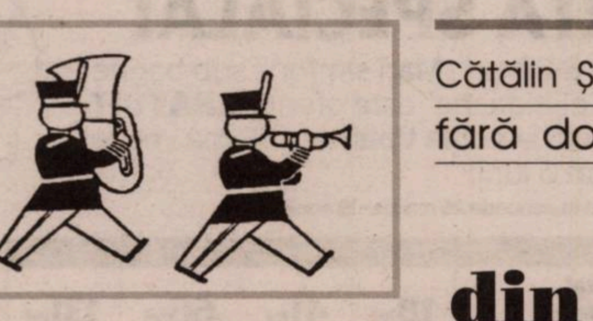

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Mulțumim, din inimă, partidelor!

În timp ce naţiunea asistă, mîncînd floricele, la palpitantul serial de arestări, s-a publicat şi *Barometrul de consum cultural* pentru anul 2014. O imagine: gradul de interes al populaţiei asupra culturii naţionale şi străine – 43% oarecum interesat, 23% puţin interesat, 11% deloc interesat, 23% foarte interesat. Pe „oarecum interesat“ unii îl pot citi cu disperare, considerînd că nu mai e nimic de făcut pe aici, nici dacă se deschid filiale ale Bibliotecii din Alexandria în fiecare cartier. Alţii, mai optimişti, pot spune că e o cifră încurajatoare, că românul, atunci cînd spune „oarecum“, face asta ca să nu cadă cumva în vreo extremă. Ca-n celebra situaţie din banc: întrebare – „Aveţi bideu?“ Răspuns – „Mmm… Aşa şi-aşa…“

Cititul în 2014 a arătat cam în felul următor: 39% – deloc, 14% – o dată, de două ori pe an, 16% – o dată, de două ori pe lună, 13% o dată, de două ori pe săptămînă, 18% – zilnic. Prin urmare, 69% din români citesc o dată pe lună, pe an sau deloc. La „tipuri de activităţi asociate cu statutul de artist“, 45% au considerat că *artist* înseamnă „activităţi muzicale (interpretare, compoziţie)“. Mai precis, 45% – interpretare, 27% – compoziţie. Cît despre mersul la teatru, în 2014, e cît se poate de clar: 63% n-au mers deloc.

Aşa cum au dat cu ajutoare sociale în populaţie, de-a lungul anilor, partidele (toate!) au dat şi cu „cultură“ în popor, cît au putut. După cum ajutorul social – evident, în anumite cazuri – a devenit un soi de pupic pe frunte, din partea politicianismului de doi bani, pentru voturi, „cultura“ s-a transformat într-un bulgăre de zahăr, impregnat bine cu alcool, pe care-l sugem prin batistă, ca să dormim mult şi liniştit. Asta ca să nu ne mirăm de ce-o fi poporul, zilnic, mahmur. La ajutorul social cu criterii difuze – cu legislaţie schimbată de zeci de ori, cu pîrghii pierdute în hăţişuri impenetrabile – s-a tot plusat, de la o putere la alta. Mai nimic nu vine să preseze asistatul social, să-l determine să iasă din starea de asistat şi să se integreze în piaţa muncii. Asta îl face să se simtă „supus“ al Puterii şi să aibă o singură meserie clară – aceea de a vota cu cine „i-a dat“.

Exact aşa e şi cu cultura. La nivel local, domnii primari – evident, unii dintre ei – n-au mai prididit, ani la rînd, cu festivalurile şi zilele oraşelor, „moca“, pentru ca cetăţeanul, noi toţi, „să ne simtem bine“ şi să uităm de necazuri. Să-i mulţumim lu' dom' primar că ni i-a adus pe BoneyM, pe Smokey şi pe Toto Cutugno! Banii care au intrat, în timp, în „programele“ astea „culturale“, dacă ar fi adunaţi, ar da nişte cifre instantaneu producătoare de fiori şi de fluvii de lacrimi. În norii fumului de la grătarele cu mici, printre beri la plastic, cu muzicile urlînd ca din gură de şarpe, ideea de *cultură* capătă un chip extrem de prietenos. Devine un soi de partener la veselie, un „pretenar“ căruia poţi să-i pui berea-n cap, dacă ai chef, ba chiar să-i tragi şi-un şut în cur, dacă ai senzaţia că se uită nu ştiu cum la tine.

Iar în chestia culturii comunitare e şi mai distractiv. Simulînd măiastru democraţia, domnu' primar s-a dus în cartier şi i-a adunat pe oameni. I-a întrebat ce le trebuie. Normal, nu? Aşa e în democraţie. E alesul cetăţenilor. Unii au zis că una, alţii că alta, iar, din harababura aia, unul mai vocal a zis că „trebe“ nişte garduri la spaţiile alea verzi. Gata, frăţie! S-a pornit un iureş de garduri, cum nu s-a mai văzut. Totul e împrejmuit, într-o săptămînă, cu garduri noi. E mişto dom' primar? E, frate! Îl ascultă pe cetăţean. Nu pierdem vremea cu programe şi cu politici. Am dat o raită-n cartier, l-am întrebat pe nea Cutare cît e ceasu', se cheamă că am făcut politici publice. Săptămîna viitoare îi fac uriaşa favoare să-i asfaltez aleea, p-ormă i-l aduc pe Fuego, în parcarea uneia dintre bisericile „la care“ sînt ctitor în cartier, şi l-am anesteziat total pe nea Cutare. Nici nu mai ştie cum îl cheamă. Ştie, însă, că dom' primar e băiat bun. „E pentru oameni. Şi se ocupă.“

Cultura e, mereu, violată la definiţie. Să nu cumva să ai senzaţia că e ceva limpede, clar, perceptibil. Să nu cumva să întrezăreşti vreo rază de lumină în cuvîntul ăsta opac. Las-o aşa! Cultura e ce-ţi spunem noi. Ce-ţi dăm noi să mesteci, după ce-ai supt din zahărul băgat în batistă. N-are rost să-ţi baţi creierii cu tîmpenii. Facem un festival de folclor, peste o lună-l avem p-ăla al berii, dupaia vin Zilele Oraşului, Paştele, Crăciunul, Revelionul, la toate ai focuri de artificii, îţi dăm cultură, vere, de n-o poţi duce! Îţi dăm ceva frumos, deosebit.

Asta trebuie să te facă să vezi mai limpede în jur. Ia uită-te la vechiturile astea de case. Nişte mizerii. Nişte ruşini. Vin unii de pe-afară şi ce zic de noi? Zic că e normal. Că arată locurile de p-aici ca ăia care se duc prin alte ţări şi fac poporu' de ruşine. Ia să dăm noi jos mizeriile astea vechi şi să facem ceva frumos, ceva select, ceva deosebit. Şi să vină jandarmii, dacă mai apar ăia cu patrimoniu'! Să vorbească la scara lor. Să-şi facă patrimoniu la ei pe stradă. Aici, e la noi. Mizeriile astea tre' să dispară, s-avem şi noi un mall mai aproape, să nu mai dăm banii pe taxi, pînă la mama dracu'.

Altminteri, sîntem un popor educat. Am inventat caloriferul, stiloul, avionul cu reacţie, şi Coloana Infinitului. Şi-am inventat şi arestaţii supersimpatici, care n-au timp de citit, pentru că scriu multe cărţi la închisoare. Aşa cum am inventat şi primarii cei mai împătimiţi de cultură. După dinozaurii pitici, ei sînt marile transformări ale acestui spaţiu. Am inventat şi intelectualii resemnaţi. Figurile gînditoare, care spun că e plin de proşti şi nu mai e nimic de făcut. Ce să mai faci cînd ai inventat totul?

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

„Nu cred uşor în schimbări, deşi sînt un optimist“

– interviu cu baritonul Alexandru AGHENIE –

Timbru strălucitor, bogat. Nuanţe şi agilitate vocală. Prezenţa – un amalgam de bravură şi candoare. Chip cu nuanţe adolescentine, deşi matur, plete strînse în coamă blond-castanie. Privire adîncă, marcată de sprîncene conturate arcuit. Sinceritate imbatabilă. În spectacol, ţinută nobilă, gesturi aristocratice. Mers maiestuos, felin. Cel mai tînăr bariton redutabil din România aminteşte, în mişcarea scenică, în patosul interpretării, de minunatul tenor de faimă mondială Vasile Moldoveanu, care a făcut în anii '80 săli pline la MET cu cele 105 spectacole ale sale timp de 11 ani, de iubitul tenor (român) al publicului scenelor din Germania anilor '70 şi nu numai. Asemănători în corespondenţa dintre frumuseţea fizică şi vocală, cei doi artişti de operă, unul – star al marilor scene, celălalt – în ascensiunea unui talent recunoscut deja la nivel european, Vasile Moldoveanu şi Alexandru Aghenie sînt legaţi prin destin: maestru şi discipol. Născut la 23 aprilie 1985 în Republica Moldova, ***Alexandru Aghenie*** *absolvă Liceul de Arte din Sf. Gheorghe – secţia canto, îşi ia licenţa în Canto clasic – Facultatea de Muzică a Universităţii Transilvania din Braşov (2008), iar în 2010 devine master di canto la Universitatea de Muzică din Bucureşti. Abia ieşit de pe băncile şcolii, în 2004 cîntă în corul Operei din Braşov şi la doar 23 de ani va fi angajat aici, după luarea licenţei, ca artist liric. În 2009, va debuta în* Traviata *(Germont – în cadrul masterului, la Bucureşti şi Cîmpina). În 2010, la Braşov, va debuta în* Faust *– rolul Valentin, care l-a consacrat. După turnee efectuate în urma burselor şi premiilor din ţară şi străinătate, după participări în spectacole şi dorite experienţe muzicale, Alexandru Aghenie este în ascensiune datorită vocaţiei sale şi remarcabilei prospeţimi vocale. Dar steaua lui s-a arătat strălucitoare odată cu Premiul I cucerit la Budapesta la Concursul Internaţional de Canto „Eva Marton“, ocazie cu care tînărul bariton îşi va lua zborul spre marile teatre de operă ale lumii.*

Iubitorii operei sînt o „castă“. Opera este arta unei minorităţi. Ea cere un anumit tip de sensibilitate. Publicul ei nu umple stadioane. Cînd v-aţi dat seama prima dată că sînteţi dotat pentru acest fel de muzică?

Primele „reclamaţii“ le-am primit de la vecini cînd eram elev (cîntam… în baie), dar am cîntat „cu adevărat“ şi am ştiut că „am o voce“ în corul bisericii. Apoi, printr-un concurs de împrejurări, am ajuns de la Liceul de Informatică din Braşov la Liceul de Arte din Sf. Gheorghe chiar la finalul clasei a XI-a: a fost primul pas spre visul meu de azi.

Cîntaţi în voce naturală, lucru rar. Adesea baritonii îşi „umbresc“ vocea. A dvs. este luminoasă, o „aduceţi în faţă“, cîntaţi cu o uşurinţă uluitoare. Un dat nativ sau secretul tehnicii vocale?

În primii doi ani de canto am avut 12 profesori. În anul II de facultate eram confuz faţă de vocea mea. Am înţeles ceva despre ea abia la Chişinău. Acolo am ajuns la un profesor care mi-a cerut să uit tot şi să cînt natural. Mi-au trebuit două luni să uit ce am „învăţat“ în trei ani. A doua mare lecţie de canto: gemenele mele, după naştere, plîngeau tare, bine impostat şi „în faţă“! Mai tîrziu am înţeles expresia cîntăreţilor italieni: „Întunecarea ucigătoare a vocii“…

Educaţia dvs. muzicală cuprinde ore şi ore de studiu. Ca discipol, dovediţi că marile modele sînt necesare şi în educaţia artistică. Aveţi în destin întîlnirea providenţială cu maestrul Vasile Moldoveanu. Ce înseamnă pentru dumneavoastră colaborarea cu faimosul tenor?

Înainte să-l întîlnesc ceva lipsea, în special în registrul acut pe care îl posed nativ, dar care era rupt de contextul vocal… Maestrul a văzut asta imediat, doar că el deţinea şi soluţia. Mi se dăduseră înainte sfaturi aproximative. Cu dînsul, totul a fost clar („secretul“ domnia sa îl deţine…). Odată cu exemplificările am găsit cheia! Au urmat luni în care nu am făcut decît să mă conving, să conştientizez. Pot spune că atunci a început TOTUL. Maestrul mi-a înlăturat multe bariere vocale, dar mai ales mentale. Iniţial, trecerea de la idol la mentor a fost de neconceput. Acum totul este atît de firesc! E fascinant să cunoşti un zeu, e o minune să lucrezi cu el, să-l ai prieten este de nepreţuit.

Legătura dintre starul de operă şi iubitorii ei nu mai este ca altădată. Vă prevăd o carieră strălucită: aţi putea reînnoda legătura pierdută dacă v-aţi afla în postura unui star? Precis în interpretare şi pasionat în rol, pentru cel din sală treceţi rampa ca şi cînd i-aţi cînta numai lui.

Eu îmi las problemele în spatele scenei. Facturi, familie, viaţa mea zilnică. Pe scenă mi-e uşor, azi sînt conte, mîine baron, prinţ, marchiz sau simplu soldat, dar iubesc cu iubirea „mea“ sau îmi plîng durerile în mine (lacrimile nu trec rampa). Îmi place să induc acest sentiment spectatorului, e mult mai simplu aşa decît să-mi însuşesc o altă trăire, trec totul prin mine, la fel ca în viaţă. Nu pot să fiu cine nu sînt, să port măşti, le evit cît pot, căci mă consumă. În plus, publicul nu mai e de mult vînător de acute. Epoca în care cîntai aria la rampă, apoi reintrai în personaj, a trecut. Epoca noastră e „cinematografică“, lumea vrea nu doar oameni frumoşi cu voci frumoase, ci şi oameni normali în împrejurări mai mult sau mai puţin normale. Şi cînd eşti bolnav trebuie să fii în formă. Publicul simte tot şi te taxează sau te iubeşte răsplătindu-te cu aplauze.

La Budapesta, la Concursul Internaţional de Canto „Eva Marton“, aţi primit propuneri din partea unor instituţii muzicale de prestigiu. Care vă sînt perspectivele apropiate?

„Viitorul sună bine.“ Adesea m-am gîndit să renunţ, mi-am zis „am făcut-o şi pe asta“, ba chiar un alt domeniu mă putea motiva. Nu cunoşteam nici o personalitate să mă recomande, nu fac parte din asociaţii sau cluburi, nu sînt genul tăcut şi supus, de politică nici nu se pune problema. Am doar vocea mea. Mai erau şi cei ce mă asigurau că voi reuşi, că sînt născut pentru muzică. La primul meu concurs (olimpiada din clasa a XI-a, după doar două luni de canto), preşedinta comisiei m-a mîngîiat pe cap şi mi-a spus: „Măi băiete, orice ai încerca pe lume, pentru muzică eşti făcut“. Aceste cuvinte mă bîntuiau cînd îmi era mai greu, mă încurajau să nu renunţ.

„Este falsă ideea
că publicul decide.“

Înainte de Budapesta, dacă nu erau maestrul şi familia, eram aproape de abandon. M-am concentrat pe repertoriul de concurs, am vorbit zilnic cu maestrul chiar şi de cîteva ori pe zi. Cînd am aflat rezultatul, am socotit că am învins împreună – elevul şi profesorul –, că premiul este al maestrului. Eu am fost doar un elev ascultător.

În seara finalei am primit o carte de vizită şi o propunere verbală; m-a bucurat, dar nu mi-am făcut mari speranţe. La festivitatea de premiere, alte persoane importante în domeniu mi-au cerut datele de contact. Abia ajuns acasă, surprins, am găsit mesaje de la teatre de prim rang din Germania şi Ungaria. Sînt multe solicitări, dar prefer să vorbesc despre ele cînd se vor finaliza.

De curînd aţi venit de la Barcelona, de la Concursul Internaţional de Canto, aţi fost printre cei 37 de finalişi selecţionaţi din… 607 candidaţi! Începeţi să vă obişnuiţi cu concursurile internaţionale. Ce impresie vă lasă?

Am studiat şapte ani pentru un repertoriu de concurs, din păcate nu asta e totul. La Barcelona, un membru al juriului de la Budapesta m-a avertizat că sînt la început, că nu cunosc pe nimeni aici, că deşi acesta este un concurs de tradiţie, NU SE TRANSMITE LIVE, nu există nici înregistrări (decît din finală sau cu cei premiaţi), fiecare are „obligaţiile“ lui, să nu-mi fac mari speranţe. Nu am înţeles nimic. M-am prezentat cu încredere, am cîntat cît de bine am putut… Abia acasă am înţeles ce înseamnă un „concurs cu tradiţie“ care nu este transmis live sau înregistrat (ca în cazul Concursului „Eva Marton“, unde se găsesc şi acum pe site toate etapele înregistrate integral cu toţi concurenţii, cu finala trasmisă live chiar de pe site-ul Academiei „Liszt“), cu toate astea, am o nouă experienţă, am auzit voci bune, şcoli cu tradiţie, am cunoscut foarte mulţi agenţi şi directori de mari teatre de operă.

Visez să mai particip la cîteva concursuri, îmi doresc încă unul de primă clasă, dar cel mai mult îmi doresc roluri, îmi este mult mai uşor să mă exprim pe scenă cînd se contopesc toate cele şapte arte, pictura, sculptura, arhitectura, muzica, dansul, poezia şi teatrul sau cinematografia, acolo mă simt pe deplin împlinit, în concert eşti gol. Dacă ne uităm în istorie, majoritatea cîştigătorilor de mari concursuri nu au făcut o mare carieră (sînt şi cîteva excepţii care aşa s-au lansat). Sînt utile concursurile, mai ales la început, dar concursul real este în faţa marelui juriu – publicul, care face întotdeauna justa evaluare.

Propunerea pentru solicitantul rol Dandini din Cenerentola *de Rossini – din partea unui mare teatru de operă din Europa (rol care, din cîte ştiu, nu a fost interpretat niciodată de un bariton atît de tînăr datorită gradului de dificultate) – poate să vă fie o piatră de încercare. Reuşita vă poate propulsa pe firmamentul liricii mondiale. De ce depinde reuşita dvs.?*

Am primit propunerea ca pe o provocare. M-am ferit de cînd mă ştiu de Figaro *(Bărbierul din Sevilla)* din cauza „floricelelor“, dar am primit un rol cu mult mai multe „agilităţi“! Cînd am „citit“ prima dată partitura am avut un şoc. Numai celebra arie mi-a luat o lună de studiu, dar pe zi ce trecea eram mai încîntat de partitură. Reuşita m-ar putea propulsa pe multe scene mari.

Aveţi credinţă, talent, forţă spirituală, putere de muncă şi multă voinţă. Sînteţi împreună cu soţia şi cele trei fetiţe, oriunde aţi cînta. Sînteţi un om complet. Un optimist, dar şi un exigent. Vedeţi schimbări în lumea muzicală a operei în viitorul apropiat?

Nu cred uşor în schimbări, deşi sînt un optimist, dar observ încîntat o tendinţă de îmbinare a teatrului liric cu viziunea cinematografică în operă. Lumea vine să se relaxeze la un spectacol de lux şi aşteaptă să vadă ceva nou (să nu confundăm noul cu prea extravagantul!) faţă de ce s-a făcut pînă acum, dar să nu cădem în ridicol. Dacă vrem violenţă e destul să deschidem televizorul – ştiri, filme, chiar desene animate. Eu cred că lumea vine la Operă pentru a evada din acest cotidian trist, spectatorii iubesc montările noi *doar* atunci cînd au cursivitate, logică şi un mesaj, o morală. Dacă înghiţim doar frustrări regizorale, publicul ne taxează chiar şi pe noi, interpreţii. Am văzut montate spectacole de dragul noutăţii, cu solişti foarte buni, fluierate de la cap la coadă, din cauza inepţiilor regizorului şi ale scenografului. Muzica nu se auzea pentru că se fluiera! Mi-e tare teamă să nu fie dusă în derizoriu opera din dorinţa noutăţii cu orice preţ. Privesc montările lui Zeffirelli şi a mia oară, şi tot fascinante mi se par, incredibil de simple, normale, reale. Vocile de azi poate nu mai sînt cele din perioada de aur, dar există voci! Problema actuală este că majoritatea ajung prea tîrziu sau nu mai ajung deloc la public (eu, de exemplu, am trimis în van CV-uri pentru audiţii în teatre şi chiar cînd am participat la audiţii a fost în zadar, mai ales în România, sărind peste faptul că înainte să primesc un rol la mine acasă, unde cîntam în cor de cinci ani, a trebuit să cîştig cîteva concursuri, ca abia după aceea să mi se permită o audiţie). Este falsă ideea că publicul decide. Pînă să ajungă la public, vocile trebuie să treacă „proba“ relaţiilor, a influenţelor, iar de cele mai multe ori renunţă…

Totuşi, nu încetez să sper că se poate reuşi cu ajutor providenţial şi uman. Vreau să cred că vom reuşi!

a consemnat Ioana DIACONESCU

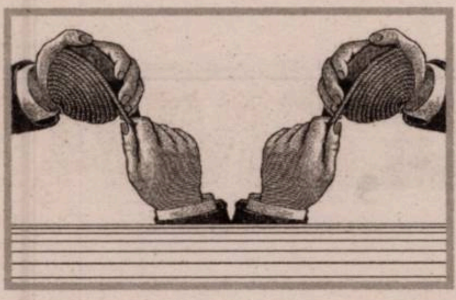

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Aferim! şi paşoptiştii

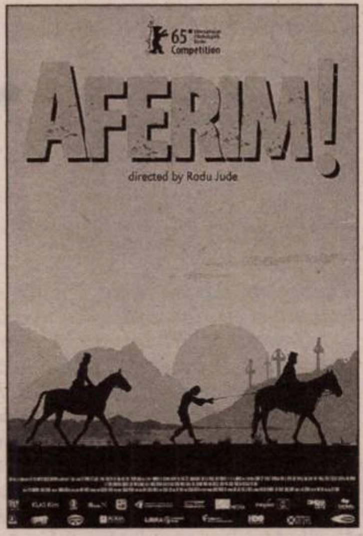

M-am uitat la *Aferim!* cu acelaşi gînd cu care am citit scenariul acum aproape doi ani, cînd Radu Jude mi l-a dat să-l citesc: e România pe care au refuzat-o paşoptiştii, pe care au încercat să o schimbe paşoptiştii (mă leagă o prietenie de Jude, deci să nu vă aşteptaţi la ceva obiectiv în textul care urmează, sînt doar gînduri de om care nu se pricepe la filme, doar la istorie şi politică). Aceeaşi senzaţie pe care am avut-o cînd am citit volumele Constanţei Vintilă-Ghiţulescu, consultant istoric la film. Doar că ceea ce cărţile Constanţei îţi spun molcom, filmul lui Radu Jude îţi transmite direct şi vizual, ca un pumn în stomac. De asta ieşi de la film cu o senzaţie de ameţeală, pentru că ţi-a fost transmisă o Românie pe care nu o cunoaştem aproape deloc. Tradiţional, singurele atingeri de România dinainte de 1848 pe care ni le-am permis în cultura română vizau cîteva episoade eroice în film şi literatură, cu figura lui Tudor Vladimirescu forţată de istorici să joace rol de moment schimbător de epocă. Apoi, filmele cu Florin-Piersic-bătăuş-de-boieri-şi-de-turci centrate pe intrigi politice, venite pe un fond cultural deja pregătit: atenţia focalizată aproape exclusiv pe clasa politică şi pe elita boierească. În schimb, cărţile Constanţei Vintilă-Ghiţulescu au mers spre ţărani, tîrgoveţi, preoţi, robi, încercînd un demers de redare a societăţii pre-paşoptiste în întregul ei. Jude decupează de acolo povestea celor aflaţi pe cea mai joasă treaptă a ierarhiei, romii sclavi.

De asta, *Aferim!* e un film care vorbeşte despre o ţară şi familiară, şi bizară în acelaşi timp. Pentru că nu avem acces îndeobşte la acea Românie. Pentru că acea Românie a fost neinteresantă pentru canonul nostru cultural, format doar peste cîteva decenii şi preocupat de alte subiecte. Oamenii din film vorbesc o limbă pe care o înţelegem şi nu tocmai, e limba de dinainte de marele import de franţuzisme din secolul al XIX-lea. O limbă română şi totuşi bizară, în care oamenii se adresează unul altuia cu apelative de politeţe turceşti, pentru că şi un slujbaş mărunt cum e Costandin, zapciul personaj principal, o rupe pe turceşte – aşa erau vremurile, trebuia să te descurci în turcă şi greacă pentru a ieşi din plasă. O lume în care nu există stat în afara tutelei boiereşti – Jude îl construieşte pe Costandin ca zapciu mîndru, umblat şi înţelept, dar în final îl pune pe boier să-l demoleze cu un gest. O lume în care nu există aproape nimic din ce înseamnă pentru noi România secolului al XIX-lea, pe care o ştim de la şcoală şi din literatură. Pentru că toată acea Românie e o creaţie ulterioară a paşoptismului.

Înţeleg prin acest termen curentul manifestat la Revoluţia din 1848 şi care a acaparat apoi elita politică – o epocă de schimbare în care copiii de boieri s-au revoltat împotriva lumii părinţilor lor. Revoluţie ca atare am avut numai în Valahia, unde a fost instalat un guvern revoluţionar, cu un program radical de reforme. În Transilvania, revoluţia română a fost mai degrabă o contrareacţie la cea maghiară, pentru că ungurii au amestecat liberalismul socio-politic cu ignorarea drepturilor minorităţilor şi au plătit scump pentru asta, transformînd românii în unealta Vienei contrarevoluţionare. În Moldova a fost o agitaţie limitată a cîtorva fii de boieri, repede arestaţi şi trimişi în exil. Guvernul revoluţionar de la Bucureşti a fost de scurtă durată şi nefuncţional din cauza rupturii între radicali şi moderaţi. Şi totuşi, acea generaţie a învins ulterior şi a purces la crearea României moderne ca o copie a lumii occidentale, adică în refuzul expres al lumii din *Aferim!*.

Ne e greu să îi înţelegem pe paşoptişti din două motive: 1) nu înţelegem lumea moştenită de ei şi 2) povestea lor a ajuns la noi spusă de inamicii lor. În epoca în care se întîmplă *Aferim!*, copiii de boieri plecau la studii la Paris, Viena şi în Prusia. Se întorceau şi găseau o lume în care totul era de schimbat sau de-a dreptul de abolit. Ceea ce s-a şi întîmplat în următorii 50 de ani, sub diverse programe şi personalităţi: de la cuplul Cuza – Kogălniceanu la cuplul Brătianu – Carol I.

În *Aferim!*, o cucoană trece afectată prin cadru, în costum parizian de epocă, în iarmarocul unde Costandin face un ban cinstit vînzîndu-l pe Ţintiric, ţigănuş fugit de la moşie pentru că boierul îl bătea. Ţintiric se roagă să nu-l ducă înapoi, ceea ce Costandin şi face, dar nici nu îl poate lua acasă, pentru că nu are nevoie de el; cînd băiatul spune că găteşte şi spală, zapciul zice că pentru asta are nevastă. Deci Ţintiric e pus să-şi facă autoreclamă în gura mare şi e vîndut unui boier în haine turceşti, care îl cumpără ca să-l facă danie la o mănăstire, pentru că e om cu frică de Dumnezeu. Ce era cu cucoana îmbrăcată franţuzeşte în peisajul acesta, sîntem lăsaţi să ne imaginăm. La hanul unde poposesc zapciul şi Ioniţă, cu ţiganul Carfin prizonier, nişte meseni sînt deranjaţi de la jocuri de un străin, cu joben şi vorbind ceva despre o altă lume, din altă lume. Oamenii se enervează – lasă-ne, bre, cu dintr-astea, nu vezi că ne distrăm? –, Costandin îl alungă pe străin. Cucoana din iarmaroc şi străinul cu joben sînt mesagerii lumii care urma să vină. Lumea pe care o cunoaştem prea bine, lumea care ne vine în cap cînd ne gîndim la România veche pe care o ştim de la şcoală şi din literatură. Lumea care bea bere în schiţele lui Caragiale, pentru că berăria e invenţia occidentală care va înlocui rapid ciubucul. Berăria e burgheză şi publică, ciubucul e boieresc şi privat. E lumea lui Zoe Trahanache care are amoruri în stil occidental. Amorul fetei de protopop din *Aferim!* aproape că nu există, e doar un act carnal bun de bîrfă şi aducător de nenoroc. S-o fi amorezat boieroaica de ţigan? În scena dinspre final în care Costandin o descoase pe boieroaică, aceasta îi zice „Carfin". Cristian Tudor Popescu crede că asta este o gafă regizorală, adică regizorul şi toţi ceilalţi nu şi-au dat seama că actriţa a încurcat personajele. Nu e însă gafă, ci s-a dorit un act ratat al personajului, sugestia timidă a scenariştilor că poate boieroaica chiar s-a amorezat de ţigan. Atît de nelalocul lui pare amorul în lumea pre-paşoptistă încît poate trece de gafă regizorală. Zoe Trahanache o fi o viperă ipocrită, dar ea are dreptul la amor, pentru că în 50 de ani România importase şi ideea de amor, alături de haine şi instituţii ale modernităţii.

Paşoptiştii români sînt pentru noi o specie greu de înţeles pentru că ne e greu de înţeles cum arăta lumea lor înainte de ei. *Aferim!* ne face acest serviciu public. În 50 de ani, acea generaţie a luat o provincie turcească marginală chiar şi în economia Imperiului Otoman şi a proclamat-o regat cu un rege neamţ, cu prefecţi şi sergenţi de poliţie în stil francez, cu berării, cu o reformă agrară timidă, dar pentru care a fost nevoie de o lovitură de stat dată de Cuza, cu Bancă Naţională pe model englez, făcută de Carada, nepot de greci veniţi cu fanarioţii, cu universităţi care doar peste două generaţii aveau să producă exces de intelectuali şomeri atraşi de ideologii prosteşti, dar moderne. La toate aceste schimbări au reacţionat ceilalţi. Curentul antipaşoptist, în diversele sale forme, de la conservatorismul politic la romantism, junimism, păşunism, Eminescu, Creangă, Caragiale, Iorga, Maiorescu, toţi au reacţionat contra curentului paşoptist. Cel mai mare poet, cel mai mare povestitor, cel mai mare dramaturg, cel mai mare istoric, cel mai mare critic literar. Toţi au reacţionat nu faţă de România moştenită de paşoptişti, ci faţă de România re-creată de paşoptişti. Nu le plăcea. Copierea Occidentului, modernizarea rapidă, ignorarea ţărănimii (şi, între noi fie vorba, a romilor eliberaţi – care aproape dispar din istoriografie odată drama robiei terminată). Noi toţi ne gîndim la România lui Caragiale cînd ne gîndim la acea epocă. Ideea că au trecut doar 50 de ani între România din *Aferim!* şi România lui Caragiale pare ciudată. Proiectul paşoptist a adus chiar atît de multe schimbări. Ura de sine a acelei generaţii de copii de boieri care au plecat la Paris era ura faţă de România premodernă. De aici dorinţa de a schimba tot. Generaţiile următoare s-au format oarecum împotriva lor, au inventat pentru ei termeni ca „bonjurist". Dar ei au pus bazele României moderne. Şi doar înţelegînd lumea pre-paşoptistă putem înţelege acea ură de sine care a devenit proiect reformator.

O ţară şi familiară,
şi bizară în acelaşi timp.

Radu Jude se joacă cu referinţele culturale în filmul său. Una foarte reuşită e să-i pună pe Victor Rebengiuc şi Luminiţa Gheorghiu să joace din nou roluri de ţărani, soţ şi soţie, călcaţi de stăpînire. În *Moromeţii* erau vizitaţi de Jupuitu, venit să încaseze fonciirea. Le caută prin casă ceaunele şi velinţele, în zbieretele femeilor, cu Rebengiuc-Moromete protestînd principial, dar detaşat, pe ideea că „n-am". În *Aferim!*, zapciul Costandin îi calcă pentru a-l căuta pe robul Carfin. Îl caută prin casă şi pod, în zbieretele femeii şi cu Rebengiuc-ţăranul etern protestînd pasiv pe ideea că nu îl are. Joaca foarte serioasă a lui Jude te pune pe gînduri: ce s-a schimbat pentru acest Moromete generic în cei 100 de ani care despart cele două personaje istorice? Istoric vorbind, putem trece în revistă cîteva schimbări. Două reforme agrare, una forţată de Cuza, a doua voluntar executată de elita politică – clasa boierească după primul război mondial, ceea ce Neagu Djuvara numeşte cea mai mare autoexpropriere din istorie. Peste şase milioane de hectare expropriate şi date ţăranilor. Dar şi reforma lui Cuza, şi reforma lui Ferdinand au fost soluţii de moment, suprapopularea rurală şi urbanizarea înceată au fragmentat proprietăţile şi au făcut ca generaţiile imediat următoare să revină la sărăcie. Copiii lui Moromete au şcoală de stat şi iau drumul oraşului, vecinul lui e activist de extremă dreaptă, semne ale unei modernităţi, cu bune şi rele, care pentru ţăranul din *Aferim!* nu exista. Ţăranul din *Aferim!* şi Moromete sînt similari, dar primul pare un personaj etern, al doilea pare ultimul din specia sa.

Sandra Pralong vorbea acum cîţiva ani de ideea de neo-paşoptişti, în volumul unde a adunat diverse texte ale unor români care s-au întors în ţară după ce au petrecut ceva vreme afară. Cred că termenul ar trebui extins pentru a desemna întregul proiect de modernizare prin care a trecut România după 1989. S-ar putea ca, peste 30 de ani, generaţia care a făcut Revoluţia română, care a reuşit rupturi politice în 1996 şi 2004, care s-a raportat la România lui 1990 ca la o ţară unde totul e de schimbat sau de abolit, să sufere aceeaşi nedreptate istorică ca şi paşoptiştii. Pentru că generaţiile viitoare nu vor mai cunoaşte România lui Ceauşescu, ci România schimbată de neo-paşoptişti. În acest sens, şi celălalt film-pumn-în-stomac din acest an – *De ce eu?* – este filmul unei schimbări: Justiţia din 2012 era Justiţia dinainte ca revoluţia neo-paşoptistă să ajungă şi acolo. Numai stînga radicală (reprezentată în mod trist şi de cronica lui Andrei Gorzo la filmul lui Giurgiu, care preia papagaliceşte clişeele despre anticorupţie ale curentului CriticAtac) crede că nu se schimbă nimic dacă nu e cu luptă de clasă. E greu azi să îţi mai aduci aminte de unde s-a plecat în 2003 (prin preluarea administrării Justiţiei de către CSM) şi 2005-2006 (prin reformele Macovei care au eliberat magistraţii din sclavia superiorilor) şi cum arăta sistemul de justiţie atunci. E greu deci să vezi distanţa parcursă. Într-un fel e şi normal să lăsăm distanţa în urmă, odată parcursă: trăim, ne raportăm la lumea de azi, aşa cum o cunoaştem. Lumile pe care le-au avut de schimbat paşoptiştii şi neo-paşoptiştii se pierd în fundal, noua lume devine noua normalitate şi pare că a fost aşa dintotdeauna.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

O zi tîrguită

O oră n-am ce face prin oraş. Intru la McDo. Şi-mi ia minţile hamburgerul tradiţional din nu ştiu ce an. Asta înseamnă că pînă acum ce ni s-a vîndut? Papuc? Veioză? Am simţit trădare în reclama mare, am tăcut, am cumpărat. Auzind cît costă, am zis că nu-l mai vreau. Imediat, mi s-a spus că nu pot să-mi iau banii înapoi, gata, s-a taxat, nu încape răzgîndire. Asta cred că m-a înfuriat cel mai tare. Vînzătoarea a şi făcut stînga-împrejur să-mi aducă marfa. I-am repetat că aşa ceva nu e posibil. Nu şi nu. Mi-am luat Mc tradiţional, mi-am găsit un loc în frigul de afară şi, ca un cîine bătut, am mîncat. Nu era nimic mai altfel, nimic mai apetisant. Şi cum fandacsia-i gata, m-am pus să compar foto publicitară de pe fundul tăvii cu obiectul din mîna mea. Sigur, lipsea baconul. Dar deja mîncasem, cum să dovedesc că lipsea baconul? Isteria asta mi-a luat şapte minute. Am ieşit. Clar, McDo nu este o gazdă bună. De nervi, de frig, mîncasem prea repede. Aşa că, într-un colţ de stradă, cînta un tip cu o ditamai lira, harpa. Mirat, i-am dat cinci lei şi am căscat gura la el şi la harpa lui. Şi timpul a trecut. Lira cînta, eu stăteam înmărmurit. Timp, harpă, cinci lei, căscat gura o jumătate de oră.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Marius CHIVU

Radio
de la *on air* la online

Texte şi opinii de:

- ● Liliana NICOLAE (jurnalist, Europa FM)
„Cînd începi să vezi cu urechile“
- ● Mihai DINU (fondator Eclectic FM)
„Teatrul imaginar“
- ● Valentin PANDURU (realizator de programe, RFI România)
„Viitorul va continua să sune“
- ● Marius VINTILĂ (realizator radio)
„De la «datul la perete» la online“
- ● Bogdan ŞERBAN (realizator radio)
„O întoarcere la începuturi“ – interviu

argument
On air & *online*

Fac parte din generaţia care a crescut cu radioul de stat, ale cărui emisiuni le ascultam, de-a valma, fie că era vorba de teatru radiofonic, „antena satelor“, „din muzica popoarelor“, „şlagăre în devenire“, „cotele apelor Dunării, „fotbal minut cu minut“, „unda veselă“, „bună seara, copii“. Dar noi am crescut nu doar cu radioul de stat, ci şi cu Radio Europa Liberă (iată două subiecte distincte, cărora ar merita să le dedicăm cîndva cîte un Dosar), despre care eram instruit să nu suflu o vorbă la şcoală sau oriunde altundeva în afara casei. Pe atunci, radioul era membrul invizibil al familiei. Mergea tot timpul, îl ascultam, îl consultam, luam cu noi aparatul cînd plecam în vacanţă, unde trebuia hrănit cu baterii. Aparatul acela, unul singur, a fost martorul vieţii familiei mele în tot deceniul anilor '80. Dacă ar fi putut şi înregistra tot ce s-a discutat în preajma lui!

Lucrurile s-au schimbat după Revoluţie, cînd au început să emită posturile de radio private. Muzica s-a schimbat brusc, nu mai vorbesc despre varietate, şi au început să apară vocile-vedete şi emisiunile-cult. Nocturne, matinale, topuri muzicale, talk-show-uri, concursuri – era o nebunie în FM-ul anilor '90, perioada de aur a eterului, cînd au început să emită şi posturi de radio pirat, nu doar private.

Lucrurile s-au mai schimbat o dată, cînd posturile de radio private au făcut un pas şi mai departe, înspre comercial. Anii 2000 au schimbat cu totul, la propriu şi la figurat, sunetul FM-ului. Nu se mai punea muzică, ci hituri, aceleaşi hituri „de ieri şi de azi“; matinalele s-au umplut de farse, ascultătorii au început să primească bani pentru a asculta radioul (cineva în Dosarul de faţă foloseşte chiar cuvîntul „mită“), iar din eter, radioul s-a mutat la aer, odată cu concertele live gratuite, în goana de a creşte audienţele şi de a crea fidelitate convertită apoi în bani. Mai mult decît comerciale, posturile de radio privat s-au tabloidizat. Pentru prima dată, radioul a mers în pas cu televiziunea, căreia i-a şi furnizat vedetele sale. Dintr-odată, vocile aveau chip, iar oamenii de radio&televiziune vorbeau ziua la radio doar pentru a apărea seara la TV doar pentru a vorbi a doua zi la radio şi tot aşa.

Lucrurile se schimbă acum din nou. Ca o reacţie la pervertirea acestei instituţii (odată) a divertismentului cu personalitate, s-au înmulţit radiourile online, iniţiate şi susţinute de vedetele FM-ului postdecembrist care nu-şi mai găsesc de ceva vreme rolul şi formatele în care să creadă. Din cenuşa FM-ului încearcă acum să se ridice online-ul.

Dosarul de faţă îşi propune să schiţeze mica istorie a FM-ului privat şi liber, invitîndu-i pe DJ să vorbească pe hîrtie despre emisiunile care au dat formă şi sunet eterului în trecutul apropiat, dar mai ales îşi propune să aproximeze viitorul radioului online, despre a cărui identitate este şi vorba într-o anchetă specială.

Rămîneţi lîngă (aparatele de) radio! **(Marius Chivu)**

BARBURISME

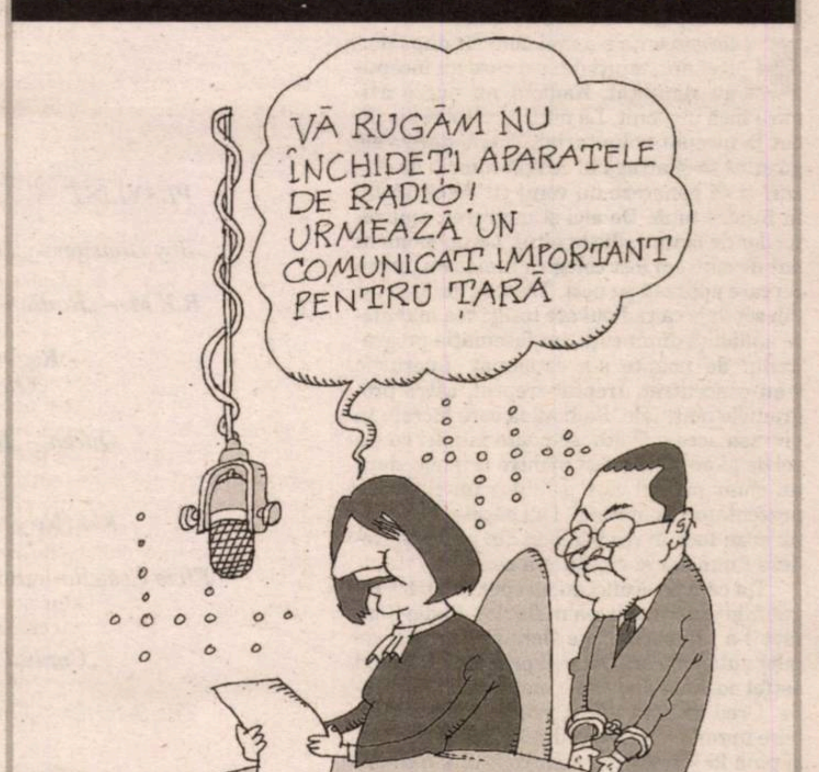
VĂ RUGĂM NU ÎNCHIDEŢI APARATELE DE RADIO! URMEAZĂ UN COMUNICAT IMPORTANT PENTRU ŢARĂ

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 26 martie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Mihai DINU

Teatrul imaginar

retrospectiva radioului independent

„Există prea multă nuditate la TV şi insuficientă la radio.“

JAROD KINTZ

Radioul este teatru imaginar. Dacă aş fi ştiut asta cînd am început aventura, ajungeam departe. Dar cine să-şi imagineze aşa ceva la începutul anilor '90!?

Paralela dintre radio şi teatru (nu neapărat radiofonic) este valabilă şi azi. Teatrul are regie, scenariu şi reprezentaţie, la fel cum radioul are structură, conţinut şi prezentare. Lipsa imaginilor, suprapusă pe imaginaţia fiecărui ascultător, permite difuzarea în eter a zeci de mii de piese de teatru diferite. Aşadar, tot înainte cu imaginaţia! Însă imaginaţia asta trebuie şi ea stimulată cumva. Primele programe pe care le-am ascultat după '89 erau mai mult muzicale. Era o avalanşă de muzică non-stop, care curgea, cu pauze între piese, mai ales noaptea. Era tot ce nu avusesem cu exact jumătate de an înainte. Trecerea a fost la fel de rapidă ca atunci cînd te dezbraci. Acum, îmbrăcat pînă-n gît, în cinci minute – doar chiloţii!

Primii animatori (DJ-ii) erau oameni cărora le plăcea muzica organic. Erau mai puţin *entertainer*-i, dar aveau cultură muzicală. Incomparabil mai mare şi mai bogată decît a celor care poluează azi undele, în fond majoritatea repetenţi la capitolul cultură muzicală. Anii de început au fost probabil şi cei mai creativi, fără şabloane, fără *playlist* (nu va imaginaţi cît de greu este să faci zilnic program fără o listă), fără net – cine-şi poate imagina asta azi? Era o comunicare directă, cu fiecare ascultător în parte, o discuţie cu el şi numai cu el, era ceva personal. Trăiam într-o perioadă în care toţi DJ-ii se visau Jack Killian, eroul din *Midnight Caller,* pînă la urmă copiat de Andrei Gheorghe într-un show prin care a făcut pasul către radioul-spectacol. Noaptea a avut farmecul ei, a dezlănţuit energii. Se făceau concursuri, taximetriştii se întreceau prin oraş cu maşinile, iar realizatorii erau în permanenţă însoţiţi, noaptea, de fani, dar mai ales de fane.

Efervescenţa s-a mai domolit după doi-trei ani, mulţi din cei care au început au renunţat. Radioul nu putea asigura încă un venit. La multe radiouri s-a făcut la început voluntariat. Unele dintre ele au ştiut să-şi atragă în echipă oameni de vînzări şi să genereze un venit cît de cît stabil în fiecare lună. De aici şi migrarea realizatorilor de la un radio la altul. La un moment dat devenisem fost coleg cu jumătate dintre cei care apăreau pe post. Treptat, am învăţat din sondaje că radioul are totuşi cea mai mare audienţă dimineaţa, iar fascinaţia programului de noapte s-a estompat. Lucrurile s-au concentrat, treptat-treptat, către programele matinale. Radioul la care lucram în vremea aceea, Delta, se poate mîndri cu un soi de pionierat. A fost printre primele, dacă nu chiar primul care a impus un cuplu de prezentatori la matinal. Din păcate, lucrurile nu erau tocmai roz bombon din punct de vedere financiar şi cuplul n-a rezistat.

Tot cam pe atunci au început să apară regulile şi automatizarea radioului. Radio Contact l-a „importat“ pe Johnny, un soi de pilot automat care putea fi programat, făcînd astfel posibilă dispariţia omului de la butoane. Cred că asta a fost prima mare schimbare în radioul modern din România. De aici şi pînă la introducerea *playlist*-ului n-a mai fost decît un pas. Succesul fabulos pe care l-a avut Radio Contact în anii '90 s-a datorat faptului că a fost primul radio care a oferit o reţetă, a impus nişte reguli stricte şi a înţeles că la radio este vorba şi despre rutină şi obişnuinţă. Mesaj pozitiv (fără ştiri despre boală, sînge şi moarte – cît de desuet pare asta acum!), muzică puţină, cunoscută şi repetată pînă la obsesie, iată formula care a dominat anii '90. Şi totodată formula care s-a răspîndit mai departe, a fost perpetuată, adaptată şi perfecţionată pînă azi. În esenţă, ea este aceeaşi, ca formă şi structură, numai că mesajul este altul. Fără sînge, moarte şi boală, azi nu se mai poate! Totul se învîrte în jurul acestei idei de senzaţional şi de mită. Practic, un radio comercial trebuie să găsească mereu o variantă de a da nişte cadouri, aici stă de cele mai multe ori toată strategia de comunicare. Anii de Vest sălbatic, fără reguli şi impuneri, îmi par atît de creativi, încît găsesc toate mecanismele din acea vreme ca pe o complicaţie orologeră.

Jumătatea anilor '90 a adus şi primele *playlist*-uri generate de computer. Desigur, după modelul Contact. Cred că *playlist*-ul impus a venit firesc, ca o degrevare a omului din faţa microfonului, forţat să fie atent într-o mie de direcţii. Difuzam muzică din patru surse: pick-up, magnetofon, CD şi casetofon, şi totul se mixa manual. Evident că apariţia primelor computere în studio şi încărcarea lor cu muzică a venit ca o mare uşurare. Te puteai concentra mai bine pe mesajul pe care trebuia să-l transmiţi către ascultător. Să nu vă închipuiţi că asta a rezolvat problema ego-ului DJ-ilor. Ei întotdeauna „ştiu“ cel mai bine ce trebuie şi ce nu trebuie difuzat.

Radiourile pirat
au avut şi ele avîntul lor.

PLAYLIST

Joy Division – „Transmision“

R.E.M. – „Radio Free Europe“

Regina Spektor – „On The Radio“

Queen – „Radio Gaga“

Steely Dan – „FM (No Static At All)“

Elvis Costello – „Radio, Radio“

The Clash – „Capital Radio One“

The Selecter – „On My Radio“

Donna Summer – „On The Radio“

Rage Against The Machine – „Guerrilla Radio“

Rush – „Spirit Of The Radio“

Roger Waters – „Radio Waves“

OK Go – „Turn Up the Radio“

Radiourile pirat au avut şi ele avîntul lor, de pe la jumătatea anilor '90, timp de vreo zece ani. Ele au prins şi au avut viaţă datorită limbajului foarte direct pe care „realizatorii“ îl foloseau. Practic, vorbeau aceeaşi limbă cu cei care ascultau şi îi făceau să pară academicieni pe cei care lucrau la radiourile legale. FUN, Expert, VIP, Still, Party FM, Pro-B, iată cîteva dintre radiourile care au „survolat“ Bucureştiul. Mulţi asociază piraţii cu manelele, dar lucrurile nu au stat tot timpul aşa. Culmea este că vreo două-trei posturi chiar au avut programe interesante. Cum-necum, acolo s-au strîns cîţiva tineri care nu erau atît de certaţi cu limba română şi care au reuşit să închege o grilă de program cu tot ce-i trebuie: emisiuni dedicate, *jingles,* promouri pentru propriile emisiuni. Cel mai închegat program l-a avut Radio Pro-B, care la un moment dat a renunţat la emisia *on air* şi s-a axat numai pe online (de curiozitate, îl găsiţi pe www.radioprob.ro). Şi în cazul piraţilor am avut de-a face cu o diversificare a metodelor de acţiune pentru a putea emite. În faţa asaltului autorităţilor, piraţii se restrîng în Bucureşti, dar găsesc variante de a emite în continuare. Soluţia este de a duce emiţătorul în afara Bucureştiului. Din păcate pentru ei, din fericire pentru noi, majoritatea emiţătoarelor folosite nu pot bate mai mult de doi-trei kilometri.

Triumful comercialului

Un punct important în istoria radioului independent este schimbarea de direcţie a ProFM. Dintr-o staţie adultă (îmi pare rău să vă dezamăgesc, dar a existat o altă Guerrilla înaintea Guerrillei), radioul se transforma într-un „Star Station“, ce-i drept, avînd ca imn o piesă Timpuri Noi. Dar direcţia era evidentă, se ţintea un public mai tînăr. Din acel moment, comercialul a triumfat, chiar dacă au existat şi excepţii – RFI şi, mai tîrziu, Guerrilla.

Unul dintre multele lucruri bune pe care le-a făcut radioul independent a fost difuzarea de muzică românească. Relaţia asta a început în chin, pentru că nivelul românesc era extrem de scăzut, şi aici mă refer în primul rînd la producţia muzicală. Barierele nu mai existau, iar muzica românească concura cu cea străină. Ceea ce începuse bine, cu recuperări masive din anii '70 şi '80, tindea să se stingă treptat. Muzica românească se găsea într-un recul formidabil şi într-o respingere aproape totală de către posturile de radio. Intrau piese puţine, de cele mai multe ori de natură rock. Despre cea uşoară nici nu putea fi vorba. Declanşatorul nu a fost filonul rock, ci acela dance. Piesele au fost difuzate, au generat notorietate şi vînzări enorme pentru artişti, iar puntea dintre radio şi formaţii a fost refăcută. Privind retrospectiv, este momentul în care orice muzică decentă şi de bun-simţ a pierdut teren în faţa valului de mizerie dance. Formaţiile rock n-au ştiut să contracareze, ba unele dintre ele, ca Voltaj, de la sloganul „Disco never, rock forever“ au trecut la „Stai pe spate şi las-o doar pe ea“. Radioul a intrat într-un soi de proces ce poate fi descris prin cuvîntul „cici“: căcat intră, căcat iese. Lucrurile s-au mai echilibrat în ultima vreme, reacţia însă a venit de la artiştii de *mainstream,* nicidecum de la radiouri sau de la vreo alternativă oferită de *underground*. Artiştii *mainstream* încep să se cizeleze, versurile devin mai inteligibile, imaginea începe să joace un rol important. *Underground*-ul pare paralizat şi oricine doreşte să spargă această bulă este imediat arătat cu degetul de către ceilalţi.

Momentan, radioul FM se găseşte într-un echilibru stabil: majoritatea este concentrată pe publicul comercial şi, după dispariţia Radio Guerrilla, nimeni nu a putut pune ceva în schimb. Nici măcar nu s-a profitat de publicul lăsat liber. Radioul suferă de lipsă de personalitate, el a fost integrat sau a integrat un sistem care multiplică informaţia pînă la redundant. Dintr-un mediu pasiv, am dorit să-l transformăm, cu orice preţ, într-unul activ. L-am distrus genetic, i-am ucis tot acel miraj, acum totul este la vedere, expus, supraexpus. Tot acel sentiment de unu la unu a dispărut. Lipsa de conţinut viabil a dus către o formă perversă de promovare, de multiplicare. Viitorul radioului poate fi asigurat de online. Dar ce faci cînd nu există diversitate? Cînd radiourile se bat pe acelaşi număr mic de artişti? Unde este soluţia? Soluţia este construcţia. Exact ca în 2010, cînd Guerrilla a hotărît să parieze pe muzica românească într-o formă care a părut extremă pînă şi pentru cei care lucrau acolo.

__Mihai Dinu__ este fondator al Eclectic FM.

Liliana NICOLAE

Cînd începi să vezi cu urechile

Pentru mine, „istoria“ reportajului radio în România e foarte recentă. Era la începutul anilor 2000, cînd la BBC, secţia în limba română, avea să-şi găsească locul o rubrică săptămînală, marţea, la 14,20 – „Reportajul săptămînii“. Nu ştiu dacă ne-a învăţat cineva vreodată cum se face un reportaj la radio, ca la carte. Nu există o formulă clară, cum e în cazul ştirii, de exemplu, cu cele cinci întrebări clasice (cine, ce, cînd, unde şi de ce?). Dar şi la ştire, poţi să ai răspunsul la cele cinci întrebări, dar să nu iasă o ştire bună. Cu atît mai mult, la reportaj lucrurile sînt mai delicate. Există reguli, care diferenţiază reportajul radio de alte genuri, dar există şi libertatea de a încălca aceste reguli dacă rezultatul e unul bun. Eşti liber să fii creativ, să te joci cu sunetele, dar să nu fie doar o joacă.

Radiourile româneşti nu s-au dat niciodată în vînt după reportaj.

Eu cred că acest gen a început ca un experiment şi cred că se experimentează chiar şi astăzi. Nu de puţine ori aud la un post de radio că „urmează un reportaj despre“, iar ceea ce urmează e cu totul altceva. Se spune cu prea multă uşurinţă reportaj la aproape orice: un interviu pe sub care se aude o muzică în surdină, un vox în care oamenii îşi dau cu părerea despre te miri ce, o relatare sau o „creaţie“ radio fără cap şi fără coadă, care sună bine, dar nu spune nimic. Se ratează uneori subiectul, alteori – atmosfera, deseori – coerenţa.

Oare cînd aţi ascultat ultima oară un reportaj la radio? Un reportaj bun, despre care să vorbiţi cu prietenii, pe care să-l share-uiţi pe Facebook sau care să vă facă să vreţi să mergeţi într-un loc sau să cunoaşteţi un om, tocmai pentru că reportajul cu pricina v-a incitat?

Ascultam mereu, tot la BBC, emisiunile *Arena,* duminica, la prînz. Ele erau următorul nivel, după reportaj: documentarul radio. Sau ceea ce englezii numesc *features* (deşi, uneori, în această categorie intră şi reportajele şi documentarele). *Arenele* tratau complet şi complex diferite subiecte, de la politică externă la istorie, muzică sau economie. După ce ascultai o *Arenă* puteai să spui că înţelegi mult mai bine un subiect. Şi multe dintre aceste emisiuni sînt la fel de actuale şi astăzi.

Îmi amintesc că Tatiana Niculescu-Bran, pe atunci redactor-şef al secţiei în limba română a BBC, obişnuia să spună că ascultătorii înţeleg mult mai uşor ce se întîmplă dacă faptele sînt prezentate altfel decît sec, printr-o ştire. E ca şi cum „le-ai da un medicament, dar cu o linguriţă de miere“ – spunea ea. Ideea e că un reportaj sau un documentar radio nu îţi dă doar informaţia, ci şi atmosfera, povestea, dar şi contextul. Reportajul sau documentarul radio ar trebui să te ia de mînă, practic, şi să te plimbe prin locuri pe unde n-ai fost, să te ajute să cunoşti oameni pe care nu i-ai întîlnit. E adevărat că poţi să faci acest lucru citind o carte sau privind un documentar TV. La radio, însă, eu zic că e mult mai provocator. Sunetele ajută foarte mult. Reportajul sau documentarul ideal la radio e cel în care realizatorul reuşeşte să expună toată povestea fără să spună, de fapt, vreun cuvînt, iar povestea e prezentată doar prin sunetele, prin atmosfera şi prin interviurile pe care le-a înregistrat pe teren. Emisiunea e reuşită de-abia atunci cînd ascultătorul începe „să vadă“ cu urechile.

© V. Eftenie

Radiourile româneşti nu s-au dat niciodată în vînt după reportaj. Cu atît mai mult după documentar. Ar fi fost de aşteptat ca radioul public să încurajeze aceste genuri jurnalistice. Şi o face. Însă prea puţin. Nu se investeşte în acest produs. Emisiunile se fac fără deplasări (cu reţineri în privinţa anumitor subiecte, înregistrările se realizează mai mult în Bucureşti sau pe lîngă Capitală, printre alte sarcini de serviciu). La Radio România Cultural şi la Radio România Actualităţi există o emisiune dedicată documentarului radio. Dar la RRA totul se întîmplă la o oră la care, uneori, se transmit meciuri de fotbal în direct. Dacă te trezeşti de două-trei ori că în locul documentarului auzi fotbal… renunţi. Pe de altă parte, de multe ori vorbim, de fapt, despre nişte instantanee la radio (sub numele de reportaj), pentru că, în încercarea greşită, după părerea mea, de a ţine pasul cu radiourile comerciale, RRA a limitat foarte mult timpul acordat reportajului: un minut şi jumătate, maximum două.

Dintre radiourile private, doar Europa FM are o emisiune săptămînală de reportaj – uneori documentar. Şi la RFI se pot asculta din cînd în cînd aceste genuri, dar fără să existe o emisiune specială. Încercări – uneori reuşite, alteori mai puţin – sînt şi la unele posturi locale de radio. Asta pentru că, aşa cum spuneam, cei care conduc radiourile nu susţin aceste genuri. Costă bani şi e nevoie de timp (deşi, uneori, cîţiva reporteri pasionaţi fac deplasările pe banii lor, iar editările – în timpul liber). E adevărat însă că, de multe ori, nici jurnaliştii nu se înghesuie să facă reportaj sau documentar. E nevoie de timp, de răbdare, de o anumită pricepere pe care o capeţi după multe încercări. Pentru că – aşa cum spuneam la început – nu există o formulă pe care o aplici. Iar cei care predau reportajul radio la facultăţile de jurnalism o fac de multe ori doar teoretic.

Paradoxal în toată povestea asta este faptul că, deşi nici cei care conduc radiourile, nici mare parte dintre jurnalişti nu îşi doresc să facă reportaj sau documentar radio, ascultătorii sînt cei care vor să audă aşa ceva. Măsurătorile audienţelor arată că – acolo unde există emisiuni de reportaj sau de documentar radio – se înregistrează creşteri pe tronsonul respectiv. Pentru că oamenii vor să asculte poveşti.

„Cinema-ul, radioul, televiziunea, revistele sînt şcoli ale neatenţiei: oamenii privesc fără să vadă şi ascultă fără să audă.“

ROBERT BRESSON

Liliana Nicolae *este jurnalist la Radio Europa FM.*

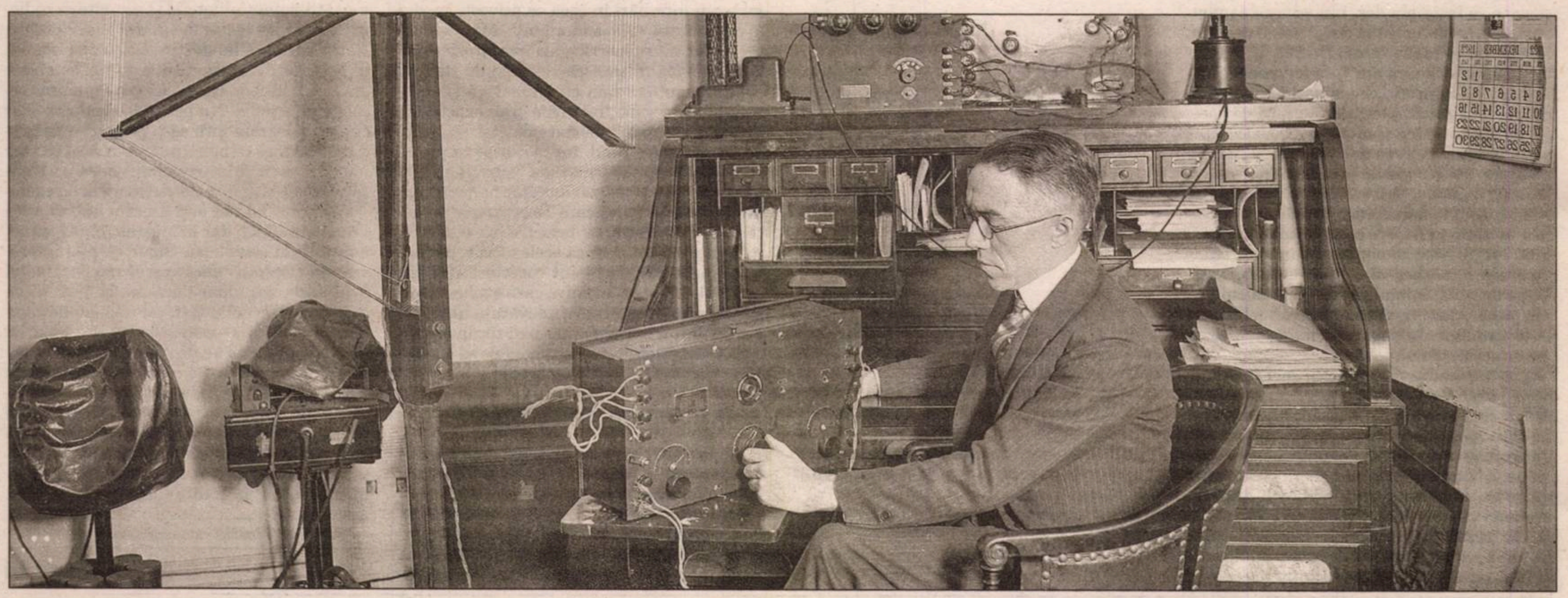

Marius VINTILĂ

De la „datul la perete“ la online

o istorie personală

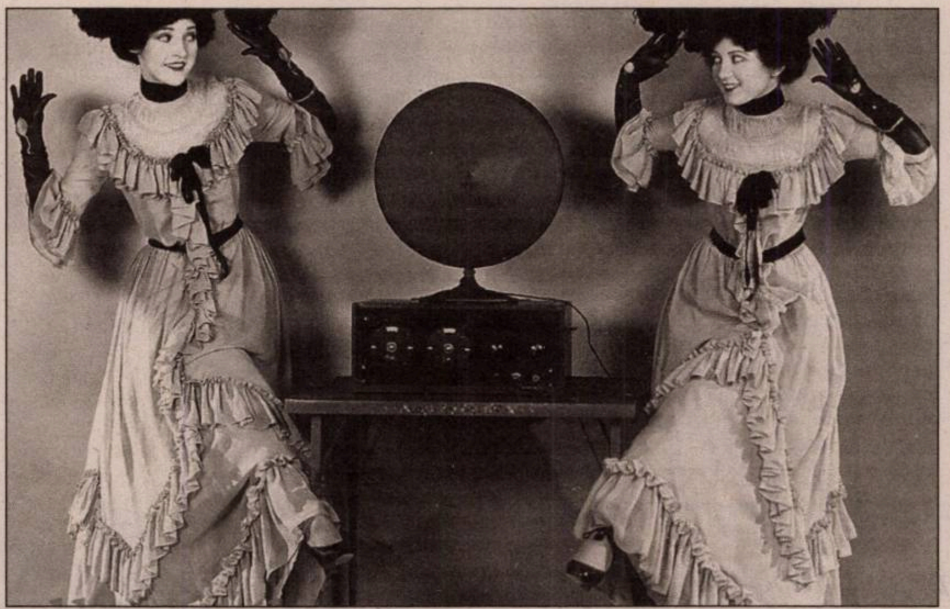

„Radioul este mijlocul de distracţie care permite ca milioane de oameni să asculte aceeaşi glumă în acelaşi timp şi totodată să rămînă singuri.“

T.S. ELIOT

Dacă aveţi timp, să începem. În 1990, cînd am venit în Bucureşti la facultate, căram cu mine un mare radiocasetofon dublu. Eram mîndru de el, încă erau rare la vremea aceea. M-am oprit un timp în parcul din faţa Gării de Nord şi am butonat radioul. Am dat de un post care difuza ce îmi plăcea mie, la care comentariile DJ-ilor mi s-au părut mai cu sens. Se numea Nova 22 şi avea o relaxare în atitudine pe care eu o mai întîlnisem doar la Radu Theodoru, în emisiunea *Metronom* de la Europa Liberă. După vreun an şi ceva de ascultat radiouri prin Bucureşti, n-am fost prost şi am rămas pe post (cum zicea, cîţiva ani după aceea, Răzvan Exarhu). Prin '91, m-am dus cu un demo la Radio Contact, dăduseră un anunţ că vor DJ. Radioul acela nu-mi plăcea, dar era mai bine decît nimic, aveam nevoie de un job, ai mei nu mai aveau cum să mă susţină la facultate din salariile lor de dascăli, în plus, era aproape de cămine, deci investiţie în transport zero. Nu m-au sunat niciodată şi bine au făcut!

Prin '92, un prieten care făcea o emisiune săptămînală de economie şi jazz (normal!) la Radio Nova 22 m-a recomandat lui Sorin Chifiriuc, pe atunci directorul de programe. M-am dus spre Teatrul Giuleşti, unde era sediul, cu şaişpe casete la mine, frumos calate (adică potrivite la începutul piesei) cu ce ascultam eu pe atunci. Am fost introdus în studioul de emisie, avea program Adi Popescu, un architect tare de treabă şi care ştia o groază de muzică. A anunţat la microfon că are un musafir pe nume Marius, care va pune muzică şi va vorbi. Mi-a arătat butoanele şi iată-mă vorbind la radio! Prima piesă pusă de mine vreodată la radio a fost „I Want You“ a lui Bob Dylan. Am primit aprobarea lui Chifi, iar după aceea am mai fost la Nova 22 de două ori înainte de licitaţia pentru licenţă. Au pierdut-o. Ultima lor emisie a fost pe 31 decembrie 1992 pînă la ora zero. S-a închis pe ciocnit şampanie.

Între timp, Exarhu evolua la nou înfiinţatul ProFM, care încă nu emitea, dar unde se făceau treburi de care încă nimeni nu auzise. Se edita pe calculator. Se „dădea la perete“, adică se făceau simulări de emisie. Toate intervenţiile se scriau şi trebuiau aprobate. Experienţa nu conta foarte mult, căci Sârbu nu voia neapărat DJ „consacraţi“, ci unii care erau gata să înveţe că înainte să ieşi pe post trebuie să ai ceva în cap, amănunte, cum ar fi desfăşurătorul emisiunii. Se plătea de cel puţin două ori mai bine decît la orice alt radio. Cu Răzvan Exarhu eram bun prieten, eram colegi de cameră la cămin, împărţeam totul. Cînd rămîneam fără bani, ceea ce se întîmpla des, îmi aducea sandvişuri de la radio. O chiflă cu brînză şi cu roşie. Răzvan m-a dus la Radio ProFM în noiembrie '93. Mi-a zis că am voce frumoasă şi că ar merită să încerc, el era acolo deja de un an, cred. M-am dus, am dat o probă de voce, mi-au zis că e bine şi m-au pus la calculator să editez ştiri, ceea ce m-a scos din minţi. Nu asta era ideea mea de a face radio. Atunci l-am întîlnit şi pe Adrian Sârbu prima dată. Nu s-a uitat la mine prea mult. Pe atunci venea la radio în fiecare seară, radioul era copilul lui. Şi asculta nonstop, suna la fiecare greşeală şi vorbea al naibii de buruienos. După două săptămîni de editat pe calculator am plecat, doar ca să mă întorc în februarie anul următor. Întrebau de mine, iar eu aveam nevoie de un job.

Erau multe reguli pe atunci în Radio ProFM, dar am învăţat că numai păşind printre reguli îţi formezi reflexele de care ai nevoie cînd lucrezi în direct. Am ajuns relativ repede să am propria mea emisiune, se numea *Time Out* şi era o emisiune de sport. Cu Gabi Safta în direct, dădeam aproape în timp real golurile din Serie A şi B, căci rezultatele contau la 1X2. El asculta pe unde scurte posturile de radio din Spania şi Italia şi din zece în zece minute intram în direct pe ProFM. Cred că Gabi nici măcar nu era plătit pentru asta, nu am reuşit să demonstrez la financiar şi la direcţiune că era o resursă valoroasă pentru emisiunea mea. Iar lucratul pe gratis a fost întotdeauna o opţiune în mass-media, foarte convenabilă patronilor. După aceea am ajuns să lucrez „pe programe“ şi în timpul săptămînii. Ada Rosetti, un foarte bun şi foarte informat producător de programe, m-a ajutat să înţeleg cum e cu chestia asta de îi zice radio. Şi sigur, îl aveam alături în continuare pe Răzvan, însă ajunsesem să-l văd mult mai puţin fiindcă el lucra dimineaţa, se trezea la patru şi asta îi transformase viaţa într-o combinaţie de intervale în care dormea şi intervale în care era treaz, dar dormea pe el. Curînd s-a mutat şi din cămin, avea nevoie de linişte, evident. Prin '95 aveam propria mea emisiune, evoluam în *drivetime*. În 1996, într-o vineri, Andi Moisescu ne-a zis „la revedere“ ca de obicei şi luni l-am văzut la PRO TV, dimineaţa, împreună cu Andreea Raicu. Postul lui de director de programe mi-a revenit mie.

A fost o perioadă interesantă. Majoritatea celor cu care lucram erau tineri, sub 30 de ani, şi gata să petreacă în radio ore întregi, uneori nopţi întregi dacă li se cerea. Le plăcea meseria, avea poezie, la radio nu te duceai ca la birou. Chiar dacă eram rupt de oboseală şi abia mă mişcam de acasă, la radio lucrurile se schimbau. Dincolo de bancurile zilnice, aveam senzaţia că mă aflu cumva în mijlocul lucrurilor. Din păcate, nici nu-mi puneam întrebări în ceea ce priveşte media şi capacitatea ei de a manipula. Mintea mea de atunci nu suspecta mari înşelătorii. Ieşisem din comunism, scăpasem şi de Iliescu, capitalismul era bun cu mine dacă şi eu eram bun, pe scurt, lucrurile erau exact ceea ce părea că sînt. Libertate de exprimare aveam un pic pe fund, îngrădită pe anumite subiecte pe care le ştiam sau le intuiam. Aici e marea şmecherie, un lucrător în mass-media de *mainstream*, care face parte din sistem, are senzaţia că face treaba corect şi chiar aşa şi este, doar că acele lucruri pe care le spune, scrie, face sînt corecte strict din punctul de vedere al cuiva care evoluează în sistem şi nu îl contestă. (Adevărata libertate am întîlnit-o în radio mult mai tîrziu şi deja aveam experienţă şi instrumentele să o apreciez. Vorbesc de Radio Guerrilla.)

Mediu volatil, peisaj sărac

Prin 1997, în radio făcusem deja ceea ce îmi dorisem, de la transmisiile în direct ale diferitelor evenimente politice grele, gen Forumul Crans Montana, pînă la interviuri în direct cu trupe mari, ca Metallica. Mă simţeam binecuvîntat. Eu eram radio. Asta era viaţa mea. Deşi e un clişeu ceea ce spun, bănuiesc că oricare om care a făcut vreodată o muncă din pasiune a simţit la un moment dat că se identifică cu slujba. Învăţasem că radio înseamnă în primul rînd conţinut, sens, învăţasem că eu vreau să fac acel radio care îţi rămîne în urechi şi nu din acela care doar sună plăcut şi îţi trece pe la urechi. Nu că asta ar fi greşit, doar că primul mi se potriveşte mie. Dar am învăţat şi că acest mediu este volatil şi că majoritatea informaţiilor pe care le difuzezi, dacă nu găseşti o cale să le accentuezi, riscă să se transforme în bancul cu Lada roşie, care de fapt era o bicicletă albă, şi pe care nu o cîştigase, ci i se furase. Pe de altă parte, faptul că poţi asculta radio şi poţi face şi altceva în acelaşi timp, asta îl descrie şi îl particularizează ca mijloc de comunicare; de aceea, e clar că radioul va trăi. Totuşi, mi se pare esenţial ca ascultătorul să rămînă şi cu ceva informaţie şi cu ceva întrebări în momentul în care tu, realizatorul, îţi rosteşti *„sign-off“*-ul.

Asta m-a făcut să mă potrivesc cu Radio Guerrilla, care a fost un insolent îndemn la haiducie pe o piaţă radio devenită înregimentată, plictisitoare şi lipsită de valoare. Nu va gîndiţi că aş avea cine ştie ce aşteptări de la un post de radio comercial, dar un conţinut trebuie să „iegziste“, iar dacă e un pic conceptualizat, atît cît să nu facă oamenii accidente la volan, cu atît mai bine. Iar Radio Guerrilla avea asta.

La Radio Guerrilla m-am cerut eu singur, dar tot Răzvan Exarhu m-a primit acolo, asigurîndu-mi împlinirea ca om de radio. Într-o eră în care ideea de *playlist* e sfîntă (în America, în anii '80, s-a descoperit *playlist*-ul, care a ucis radioul făcut de realizatori şi a înfiinţat radioul ca mijloc de business în primul rînd), iar intervenţia DJ-ului se limitează la a spune ora şi cum e vremea, eu îmi permiteam luxul să încalc orice regulă, dacă aveam argumente pentru asta. Şi aşa a fost timp de şapte ani. Din 2012 încoace am primit mai multe propuneri să fac radio, dar dacă tot pot să mă întreţin decent din meseria de actor voce, de ce să fac compromisul de a evolua la un radio a cărui politică muzicală şi de conţinut nu îmi spune nimic? Fiindcă, din păcate, piaţa radio de la noi este, ca diversitate, foarte săracă. Se pare că managerii de radio se întrec în a-şi subestima publicul, dîndu-i să înghită doar muzică de foarte joasă calitate, puţină şi/sau atît de tocită, încît pentru mine a devenit imposibil să mai ascult vreun post. Culmea, majoritatea posturilor de radio online au copiat pînă şi muzica din reţeta hit radio-urilor, ceea ce înseamnă că radiourile din aer şi-au făcut datoria şi au lăsat curat-lună în creierele majorităţii potenţialilor DJ. Doar cîteva radiouri online se respectă (dintre ele, Eclectic, Autobaza sau Clandestino), difuzînd muzică de calitate, însă majoritatea posturilor online au scopul declarat de a face bani înaintea celui de face radio. Nu pot să le condamn, dar cum ar fi ca mai întîi să-ţi propui să faci radio?! Mai ales că bani încă nu ai cum să faci.

Oricum, mişcarea online de la noi e altceva decît cea din America, de exemplu. La noi poţi asculta online atîta vreme cît ai net, dar în maşină, în principiu, e mult mai complicat. Sigur că poţi improviza un dispozitiv dacă vrei să treci semnalul prin boxe, dar chiar dacă ai abonament de date cu trafic nelimitat, tot depinzi de semnalul GSM ca să poţi asculta. Pe cînd, în SUA, ascultătorii au decodor de satelit ca opţiune în orice maşină şi, astfel, au acces la sute de posturi de radio online în fiecare moment. În Europa nu se face aşa ceva, deci depindem de radiourile din aer. De aceea cred că viitorul radioului online e încă departe la noi. Cam asta ar fi – şi tradiţionalul „emisie uşoară“ în continuare!

PLAYLIST

Bruce Springsteen – „Radio Nowhere“

Kraftwerk – „Radioland“

Roxy Music – „Oh Yeah (On The Radio)“

The Replacements – „Left Of The Dial“

OMD – „Radio Waves“

Sports – „Who Listens To The Radio“

XTC – „Radios In Motion“

Ramones – „We Want The Airwaves“

Beyoncé – „Radio“

The Beach Boys – „That's Why God Made The Radio“

Hall & Oates – „Portable Radio“

Jay-Jay Johanson – „On The Radio“

The Prodigy – „Rebel Radio“

Marius Vintilă *este realizator radio.*

■ ■ ■

Paul BREAZU

Radio la tine acasă

de ce (nu) ne place webcasting-ul independent

Din 1995, momentul cînd bătrînul post de radio american KLIF, care emitea din Dallas pe frecvenţa 570 AM, transmitea pentru prima oară un program pe Internet, şi pînă acum s-au întîmplat multe. Inutil s-o mai spun, în România acelor ani radio-ul independent îşi descoperea efervescent puterea de diseminare pe, ironie!, banda estică a ultrascurtelor. UniFun se propulsa în eter chiar în ianuarie 1990, fiind urmat de Contact, Nova 22, primul post care se muta în banda vestică a FM-ului, Antena Bucureştiului şi Delta. Peste trei ani, Pro FM-ul, staţia care urma să schimbe regulile jocului în radio, îşi făcea apariţia într-un peisaj care încerca să se articuleze. Romantismul şi independenţa începeau să se sufoce sub avalanşa dementă a *advertising*-ul şi a concurenţei setate pe cifre de afaceri. Într-un interviu acordat în 2010 publicaţiei online *HotNews,* Daniel Klinger, omul a cărui voce se auzea pentru prima oară în eterul alternativ românesc pe 11 ianuarie 1990, din studioul UniFun aflat la etajul al patrulea al Facultăţii de Geografie din Bucureşti, închidea totul într-o frază: „Atunci nu puteai să faci radio altfel decît independent. Pentru toţi era o stare de entuziasm general, pentru că nu se făcea încă simţită blazarea care a urmat“. Poate că acea blazare de care vorbeşte Klinger era doar inadaptarea independenţilor într-un mediu în care capitalismul biruitor începea să-şi facă de cap. Sau poate că, la modul abisal, psihologia locului nu se conectează fără accidente cu filozofia *indie*. De la seducătorul simulacru post-'89 de *free-form radio* – DJ-ii aveau control absolut asupra muzicii căreia îi dădeau *play* – la epoca în care software-ul algoritmic alege următoarea piesă stau cei mai frumoşi ani ai radio-ului local, cei în care puseurile de independenţă au reuşit să-şi găsească loc chiar şi în programul staţiilor comerciale. Din păcate, astăzi nu mai e cazul. Nici categoria staţiilor pirat n-a reuşit să creeze, cu mici excepţii, legende. Pro-B, probabil cel mai cunoscut astfel de post, înfiinţat în 1997 de DJ Zet, alături de Gangsta, Still FM sau Play, printre altele, s-au lipit de memoria ascultătorului bucureştean, unele dintre ele putînd fi astăzi ascultate în online-ul nostru cel de toate zilele şi nopţile.

Cum se vede radio-ul independent românesc de pe ecranul computerului meu?

O dată cu explozia Noului Internet, cel care a venit împachetat în instantaneitate, viteză, o bandă atît de largă încît să încapă literalmente toată lumea şi un fabulos instrumentar multimedia, ar fi fost de aşteptat ca în spaţiul radioindependent.ro să se întîmple ceva. Spiritul unor UniFun sau Nova 22, preluat parţial de o staţie offline – astăzi, de găsit exclusiv online –, numită Guerilla, nu s-a aliniat revoluţiei www-ului. Nici nu avea cum, chiar dacă toate astrele stăteau pe poziţiile potrivite. Oamenii de radio au preferat mereu adăpostul unor consorţiu media sau al unui patronat al cărui interes balansa graţios între „a cumpăra“ şi „a vinde“. De aici şi conformismul unor programe dictate aproape în exclusivitate de *advertising* chiar şi în cazul posturilor care-şi puseseră masca unei rebeliuni cusute cu aţă albă. A fost nevoie de dispariţia din FM a postului amintit mai devreme pentru ca Mihai Dinu, om de radio cu un CV solid, să migreze înspre zona independentă, construind în 2014 cel mai articulat astfel de proiect din www-ul autohton – Eclectic FM. Nicecream FM îl urmează la ceva distanţă, pe acelaşi foarte ofertant mediu, ca radio dedicat „funksterilor panda“. „Aveam nevoie de muzică la studio (Studio 82). Îmi trebuia în timpul *shooting*-urilor o combinaţie de chill, dar care să nu fie plictisitor + ceva antrenant, dar nu obositor. A rezultat un mix care, dacă ar avea nume, ar fi «panda funk».“ Astfel suna manifestul acestei staţii, într-un interviu acordat de către inventatorul ei siteului Mixtopia.

Radio Control, aparţinînd clubului bucureştean cu acelaşi nume, e proaspăt venit în această lume, fiind suport pentru programul eterogen al locantei care s-a instalat în locul fostului Restaurant Berlin, dar şi teren de joacă pentru armata de personaje dezinhibate – DJ, VJ, muzicieni, dansatori, regizori, scriitori, barmani & conţopişti – care orbitează în jurul lui, fapt care îl transformă astăzi în cel mai interesant proiect de radio al bulei independente locale. Poate că cele trei staţii pe care le-am amintit aici ar putea locui la parterul construcţiei unei mici revoluţii. Şi poate că radio-ul românesc independent & online va reuşi să-şi mute interesul dinspre rularea unui *playlist* înspre *show*.

FILMOGRAFIE

Good Morning, Vietnam!,
regia Barry Levinson

Radio Days,
regia Woody Allen

Private Parts,
regia Betty Thomas

The Boat That Rocked,
regia Richard Curtis

FM,
regia John A. Alonzo

Talk to Me,
regia Kasi Lemmons

Pump Up the Volume,
regia Allan Moyle

Pirate Radio USA,
regia Jeff Pearson

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

Valentin PANDURU

Viitorul va continua să sune

În 1985, la Pătîrlagele, în judeţul Buzău, de pe banda secţiei auxiliare Electronica, ieşea pe piaţă radioul portabil Ric. Cu o simplă baterie R6 şi o cască într-o ureche, aveai parte de radio doar pentru tine, fără a deranja pe nimeni. O invenţie revoluţionară pentru un regim comunist restrictiv cu libertăţile cetăţenilor săi. Conţinutul programelor transmise atunci prin unde medii mă obligă să fac diferenţa între „jucăria“ de atunci şi mai ofertanta invenţie apărută 15 ani mai tîrziu. Apple s-a gîndit să dea ascultătorului libertatea de a alege ce vrea să asculte, inventînd la începutul anilor 2000 iPod-ul. A urmat apoi alăturarea cuvîntului „broadcast“ la „pod“ şi gata! S-a născut o nouă formă de exprimare audio numită podcast. Spaţiul digital s-a deschis practic tuturor, iar podcast-ul a devenit locul de joacă.

Podcast-ul poate fi definit printr-o serie de emisiuni, fiind un produs audio disponibil pentru download sau transmis „în viu“ online, conceput pentru a fi recepţionat prin computer, tabletă sau smartphone. Oamenii au început să-şi înregistreze vocea citind, exprimînd păreri, mixînd sunete şi muzici, pornind dezbateri, exprimîndu-se liber şi întrebîndu-se cu voce tare, neîngrădit, generînd diversitate în conţinut audio, numai bun de împărtăşit online, dar adesea consumat offline prin cine ştie ce aparat inteligent portabil.

Astăzi, fără ca iPod-ul să se mai bucure de aceeaşi popularitate, lumea nu a renunţat să se „joace“ cu sunetul, cu toate că imaginea video pare mai generoasă, mai atrăgătoare. Pare, am spus. Imaginaţia stimulată de sunet o consider mult mai puternică şi susţin asta amintind de panica produsă de istorica emisiune radio cînd H.G. Wells a citit *Războiul lumilor*. Un „podcast“ de prin 1938.

În prezent, în Statele Unite ale Americii, cel mai urmărit podcast se numeşte *Serial*, o nonficţiune de la producătorii care au dat *This American Life.* Show-ul beneficiază de ajutorul unor experţi în juridic, readucînd în atenţie investigaţia în care un copil e acuzat, pe nedrept se pare, de crimă. Realizînd portretul celor implicaţi pe cît mai multe planuri, *Serial* este un produs consumat săptămînal. Conform Apple, show-ul a atins aproape cinci milioane de descărcări prin iTunes, fiind cel mai urmarit podcast atît în Statele Unite ale Americi, cît şi în Canada, Marea Britanie şi Australia. Succesul show-ului este explicat prin combinaţia reuşită de *storytelling* cu podcast.

Departe de a fi o ţară „prietenă“ cu podcast-ul, România este şi ea prezentă online cu cîteva produse. Cu ceva experienţă şi peste 110 episoade se laudă seria *Sceptic în România.* Susţinîndu-şi activitatea din finanţare proprie, producătorii se recomandă ca fiind „singurul podcast cu apariţie regulată de patru ani încoace şi cu conţinut independent.“ Unul din puţinele podcast-uri care au beneficiat de sponsorizare din partea unei firme este *Peşte prăjit.* Nu ştiu dacă numele are un merit în acest sens, dar este unul din puţinele podcast-uri româneşti care a beneficiat de sponsorizare. Aproape 190 de episoade pentru un podcast dedicat jocurilor de noroc şi, în special, jucătorilor de poker.

Cu ascultători atît în România, dar şi în Italia, Spania, Franţa, Elveţia, Republica Moldova, Canada şi Statele Unite, mai găsim pe iTunes o serie avînd ca temă tehnologia şi informaţiile din management. Produs în limba română, *Burzcast* reuşeşte să contabilizeze 1900 de descărcări în medie pe lună, dar partea cu adevărat lăudabilă este că producătorii acestui show, conştienţi de puterea podcast-ului, au iniţiat un proiect pilot denumit „Şcoala de podcasting“, tocmai pentru a familiariza România cu această formă de exprimare.

Ambiţioasă iniţiativă. Pentru mine este surprinzător să constat că cei dispuşi la o aventură de tip podcast în România nu vin, de fapt, dintr-o experienţă radio. Au calitatea de a cunoaşte exact despre ce vor să vorbească şi, astfel, îşi definesc clar un public ţintă pentru produsul lor. Pe Internet e suficient. Totuşi, contribuţia celor din radio în podcast ar aduce plus valoare sunetului. Însă, culmea, „oamenii de radio“ nu sînt dispuşi să iasă din zona de confort asigurată de camera antifonată cu becul roşu. Preferă să se manifeste doar „în direct“, cînd, de fapt, abia reinventarea online prin podcast ar lăsa cu adevărat ceva în urma lor.

România ar avea nevoie de o perioadă de podcast. Într-o ţară în care oamenii nu mai par dispuşi să asculte, această formă de exprimare ar face minuni. Sau poate că minunile deja se întîmplă. Într-un mod cu totul optimist, am putea interpreta recentele audienţe radio care arată dispariţia a zeci de mii de ascultători din FM, poate e vorba de o relocare... online. E rost de evadare, iar podcast-ul este doar o cale.

> *„Radioul pe Internet este un alt exemplu a ceea ce analiştii mijloacelor de comunicare numesc «moartea distanţei».“*
>
> TIM JONES

***Valentin Panduru** este realizator de programe la RFI România.*

■ ■ ■

Emisiuni care au marcat FM-ul

1) Cum s-a creat şi ce oferea formatul acelei emisiuni?
2) Ce emisiuni, din acest moment, aţi recomanda?

Vlad CRAIOVEANU

Guerrilla de dimineaţă, Guerrilla

1) Eu am venit acolo pe un format deja existent, dar ulterior venirii mele, pot spune că, în esenţă, formatul a fost dat de caracterele noastre mediatice şi de libertatea de expresie pe care am primit-o cadou. Era şi plăcerea dialogului dintre mine şi Mihai Dobrovolschi, cu care de multe ori m-am dovedit antagonic. Era plăcerea de nu fi corect politic în ceea ce spuneam şi totuşi foarte multă lume să se amuze sau să fie contrariată în timp ce ne asculta. Era *sparkling* prin multe locuri. A fost altceva-ul, pentru acea perioadă. *Rock'n'rolla shit!*

Mihai GĂINUŞĂ

Cronica cîrcotaşilor, Radio 21

1) Iniţial mi s-a propus să fac o revistă a presei în matinalul Radio 21 – era în anul 2000. În acel moment aveam experienţa celor cinci ani de Radio Delta-RFI, unde făceam atît ştiri, cît şi emisiuni de divertisment în direct. *Colivia cu studenţi* a fost nominalizată la premiile Mediafest. După cîteva săptămîni de revista presei, am devenit co-prezentator, iar emisiunea *Cronica cîrcotaşului,* sintagmă inventată de colegul Lucian Boariu la Radio Delta, a primit numele de *Cronica cîrcotaşilor*. Pe lîngă momentele scrise, revista presei sau scenete, am început să interpretăm foarte multe personaje, să imităm caractere din showbiz şi să abordăm subiecte sociale. Apoi ieşirea pe TV, la Prima, ne-a consacrat ca emisiune de satiră socială, în principal. Ingredientele cred că erau prospeţimea, umorul, incisivitatea şi echipa sudată.

2) Aş recomanda *Gaşca lui Găinuşă,* la Radio 21. E un concept nou pentru radioul din România, cu o gazdă cu experienţă şi o mare echipă de talente.

Andrei GHEORGHE

Midnight Killer & *13/14,* ProFM

1) *Midnight Killer* însemna libertate. Toată lumea putea să spună ce voia, fără temă, fără subiect. Delir colectiv, uneori ludic, alteori sceptic. Depindea de zi, de stare. *13/14* însemna strategie. Ocuparea unui tronson orar, cu un produs puternic. Practic, s-a creat din nimic un *slot* de o oră în care eram dominanţi. Tronsonul există şi azi şi e în continuare atipic. Emisiunea te obliga să fii clar, logic, coerent. Altfel zburai din emisie. Aşadar, doi paşi: libertatea şi utilizarea ei.

Johann POHRIB

Tovarăşii mei, Contact

1) Emisiunea a fost, paradoxal, ideea unei femei. Mai precis, a Ralucăi Moianu, atunci director de programe. A plecat de la „elementele“ pe care le avea atunci la şi pe radio: Bogdan Popescu – Şarpe (cel care realiza „Matinalul“), eu – Johann (realizam atunci programul de la 10 la 12 – tronsonul pe care a şi fost difuzată emisiunea *Tovarăşii mei)* şi Marius Furdui (realiza programul de la 12 la 14). Ideea i-a venit Ralucăi, după cum ne-a mărturisit, de la discuţiile de „culoar“ purtate de noi, băieţii, după program şi în care subiectul principal era femeia declinată la plural – că, deh, poligamia i se potriveşte oricărui bărbat –, adică: femeile. Şi relaţia acestora cu noi, bărbaţii. Şi uite aşa s-a născut o emisiune care trata cît se poate de direct relaţia bărbat – femeie. Normal, cu o pronunţată tentă (unii ar spune că nu doar tentă) misogină. La categoria superlative, primul sezon al emisiunii a marcat o premieră: pentru prima dată o emisiune de la un radio privat, conform sondajelor, era mai ascultată la nivel naţional decît emisiunea de pe acelaşi tronson orar de la postul public de radio. După plecarea colegilor mei, Bogdan şi Marius, emisiunea a cunoscut un alt sezon spectaculos în formula Johann Pohrib, DJ Armand şi Miruna Cristescu. Da, o femeie între misogini. Dar ăsta poate fi un subiect separat, de zis pe „patru albume“, vorba Paraziţilor. Am să mai spun doar cea mai mişto apreciere, în opinia mea, pe care a primit-o emisiunea de la prietenii noştri, pe atunci la TVR, Radu Naum şi Vlad Enăchescu. Citez, din memorie: „Băi, ajungem la TVR cu maşina şi mai dăm două ture în jurul clădirii ca să se termine, să închidem radioul şi să putem merge liniştiţi la muncă!“

2) Ce-mi place acum la radio şi aş recomanda: *Deşteptarea* cu George Zafiu şi Vlad Petreanu – programul matinal de la Europa FM. Iar eu vă aştept, cu drag, la radio, în fiecare zi, de luni pînă vineri, de la 16 la 18, la Radio România Actualităţi, unde, alături de Mirela Bazavan, realizez emisiunea *Obiectiv, România!*

„Nimeni nu vrea să admită
că sîntem dependenţi
de muzică. Aşa ceva
nu e posibil. Nimeni
nu e dependent de muzică,
de televiziune şi de radio.
Avem nevoie doar de mai multe
canale, de un ecran mai lat,
de volum mai mare.
Nu rezistăm fără, dar nimeni
nu-i dependent.
Putem închide totul
oricînd vrem.“

CHUCK PALAHNIUK

Iulian TĂNASE

Războiul sfîrşitului săptămînii, Guerrilla

1) Ca fan, în acea vreme, al lui Mario Vargas Llosa, *Războiul sfîrşitului săptămînii* mi s-a părut un nume bun pentru o emisiune de duminică seara. Atipic, dar bun. A început în toamna lui 2005 şi a continuat pînă în primăvara lui 2014. A avut o pauză de un an şi ceva (2010-2011), iar din ianuarie 2012, timp de doi ani, a funcţionat ca matinal de week-end. Am rîs foarte mult în toţi aceşti ani împreună cu Mitoş Micleuşanu şi cu partenerii mei de emisiune, dar încă şi mai important a fost că ascultătorii au rîs. Şi încă rîd. Emisiunea, deşi nu mai există, încă se ascultă, Internetul e plin de *Războiul sfîrşitului săptămînii* şi asta mă bucură. Practic, n-am vorbit degeaba.

2) Momentan, nu există vreo emisiune de radio pe care să îmi doresc foarte mult să o ascult, deşi eu am rămas un ascultător de radio. În urmă cu douăzeci de ani, însă, eram fan al emisiunilor *Duminicile celor singuri* (la ProFM, cu Florin Călinescu), *Rondul de dimineaţă* şi, mai ales, *Rondul de noapte* (tot la ProFM, cu Răzvan Exarhu).

„Practic,
n-am vorbit degeaba.“

anchetă realizată
de Marius CHIVU

Radioul enorm

„Radioul a fost livrat la uşa bucătăriei şi, cu ajutorul femeii în casă şi al băiatului care se ocupa cu instalarea, Irene îl scoase din ladă şi îl duse în living. O izbi imediat urîţenia fizică a carcasei mari din lemn de eucalipt. Irene era mîndră de livingul ei, pentru care alesese mobila şi culorile cu aceeaşi grijă cu care îşi alegea hainele, iar acum avea senzaţia că noul radio se proţăpise acolo, printre posesiunile ei intime, ca un intrus agresiv…

Femeia în casă le dăduse copiilor să mănînce de seară şi îi supraveghea în timp ce se spălau, cînd Irene dădu drumul la radio, reduse volumul şi se aşeză să asculte un cvintet de Mozart pe care îl ştia şi care îi plăcea mult. Noul aparat avea un sunet mult mai pur, se gîndi ea, decît cel vechi. Decise că sunetul e cel mai important şi că poate ascunde carcasa în spatele canapelei. Dar de îndată ce se împăcase cu radioul începură interferenţele. Sunetele corzilor erau acompaniate de un sfîrîit ca zgomotul făcut de un fitil care arde. Pe lîngă muzică, răzbătea un foşnet care îi reamintea lui Irene, într-un mod neplăcut, de mare, iar pe măsură ce cvintetul avansa acestor zgomote li se alăturară multe altele. Încercă toate butoanele şi rotiţele, dar nimic nu atenua diferenţele. Se aşeză pe canapea, dezamăgită şi uimită, încercînd să urmărească linia melodică. Liftul din clădirea ei trecea chiar pe lîngă peretele livingului şi zgomotul acestuia îi dădu un indiciu asupra naturii interferenţelor. Zăngănitul cablurilor de la lift, închiderea şi deschiderea uşilor erau reproduse în difuzor, iar Irene, dîndu-şi seama că radioul reacţionează la curentul electric de orice tip, începuse să discearnă în muzica lui Mozart lamentaţia unui aspirator şi telefoane care sunau sau la care se forma numărul. Ascultînd mai atent, reuşi să distingă sonerii de la uşi de intrare şi de la lift, aparate de ras electrice şi mixere de bucătărie, sunete captate din apartamentele dimprejur şi transmise prin difuzor. Aparatul puternic şi hidos, cu sensibilitatea lui nepotrivită pentru vacarm, era mai mult decît îşi dorise ea să aibă, astfel că îl închise şi se duse să vadă ce fac copiii.

Seara, cînd a venit acasă, Jim s-a dus încrezător la radio şi a apăsat pe butoane. A avut aceeaşi experienţă ca şi Irene. Soneriile telefoanelor şi ale uşilor îşi făceau simţită prezenţa, împreună cu scrîşnetul uşilor de la lift şi bîzîitul aparatelor de bucătărie… Tipul de zgomote se schimbase de cînd încercase Irene radioul mai devreme; interferenţele reflectau acea schimbare de ritm care cuprinde oraşul după ce apune soarele. Jim se jucă puţin cu butoanele, dar nu reuşi să scape de zgomote, astfel că închise radioul şi îi spuse lui Irene că a doua zi dimineaţă o să-i sune pe cei de la care îl cumpărase şi o să le facă scandal.“

(din volumul Povestiri. Integrala prozei scurte *de John Cheever, traducere de Ciprian Şiulea, Editura Polirom, 2011)*

FM-ul a murit, trăiască online-ul

1) Ce v-a atras / împins (în)spre online?
2) Care sînt criteriile selecţiei din playlist?
3) Ce conţinut nonmuzical oferiţi?
4) Cum vedeţi viitorul FM-ului?

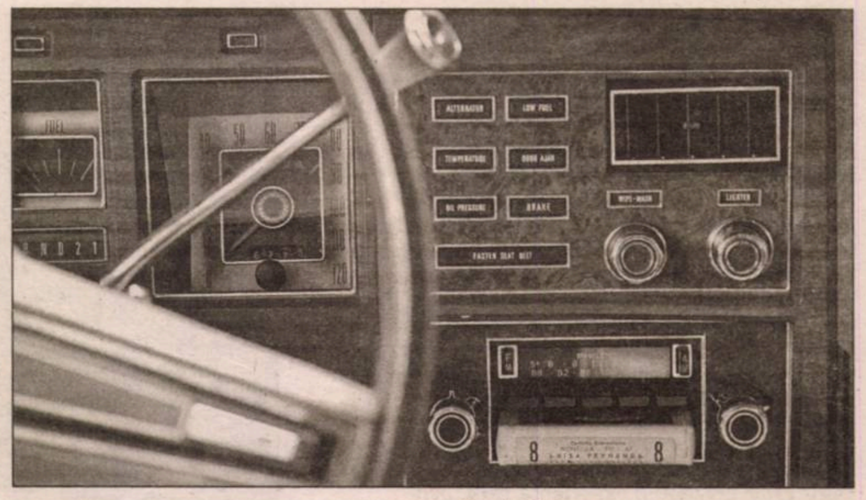

autobazaradio.ro

1) Alegerea online-ului este alegerea viitorului. Presimţim că FM-ul va avea o mare problemă peste patru-cinci ani, atunci cînd conectarea la Internet în maşini va deveni ceva uzual.

2) Autobaza este un radio cu linie muzicală indie-rock, am zis noi, cu un *touch* de muzică retro. Avem în *playlist* de la Pink Floyd şi James Brown pînă la The National, Fink sau Hozier. Muzica românească îşi are şi ea locul ei în *playlist* cu noul val de indie-rock.

3) Sperăm să putem oferi cîteva programe în special pe teme muzicale începînd cu sfîrşitul lunii mai, atunci cînd sperăm să avem gata studioul pe care îl amenajam într-un Bus VW T2.

4) FM-ul va trebui să se repoziţioneze în viitorul apropiat, în sensul în care radiourile FM vor oferi combinat programe FM/online (ceea ce se întîmplă deja, în principiu), aşa încît să se elibereze de încărcătura de publicitate din antenă. Practic, vor exista platforme online/FM mai curînd decît radiouri clasice.

Mihai BUMBU, nicecream.fm

1) Online-ul ne-a împins înspre radio, nu invers. Ştiam cum vrem să arate, aveam în minte platforma şi ce vrem să transmitem – vară şi senzaţia de lejer. Întîmplător a luat forma unui radio asortat cu imagini. După care s-a transformat într-un radio cu trei canale alternate în funcţie de ora la care asculţi. De anul acesta vom adauga mixuri şi *playlist*-uri, toate *on-demand*. Va suna în continuare ca un radio, dar unul pe care poţi să-l remixezi.

2) E mai uşor să te identifici cu o stare sau cu o persoană decît cu un gen muzical. Aşa că toată selecţia am gîndit-o în funcţie de ce fac oamenii cînd ne ascultă. Surf rock de plecat la drum dimineaţa, tolăneală şi funk după-amiaza la birou, iar seara o briză de swing şi *downtempo*. Ca să nu depindem doar de un fus orar, am împărţit asta pe trei canale şi fiecare îşi poate alege ce/cînd vrea: o tură pe barcă cu David Bowie, un şpriţ pe marginea piscinei cu Bill Murray sau un cocktail în cadă cu Kate Moss. Mi-e greu să spun în genuri, dar ca să vă faceţi o idee, asta ar fi felia de muzică românească: Minus, Aura Urziceanu şi Danaga.

> *„Vor exista platforme online / FM mai curînd decît radiouri clasice.“*

3) Mai mult de jumătate din *content* e non-muzical. Prin imagini promovăm oameni şi locuri, transmitem o stare, vă purtăm prin senzaţii, texturi, detalii şi *mood*-uri.

4) Radio, TV, print, toate sînt înlocuite treptat de variantele lor online. Atîta timp cît mesajul e acelaşi, n-ar trebui să conteze platforma, cum n-a contat nici cînd s-a trecut de la peliculă la digital. Diferenţa e că în Vest mai sînt posturi susţinute de ONG-uri, la noi doar de reclame la hemoroizi. Din păcate, şi viitorul pe online va fi cam acelaşi, atîta timp cît radiourile iau tot ce a stricat FM-ul (public din ce în ce mai general) şi nu vin cu nimic nou (interacţiune, personalizare).

Răzvan EXARHU, clandestino.fm

1) Libertatea mediului, integrarea din ce în ce mai complexă în viaţa noastră de consumatori, mobilitatea, interactivitatea.

2) La Clandestino am construit un ceas orar care combină ritmul, genul, perioada şi notorietatea pieselor, plus o rotaţie a noutăţilor ceva mai relaxată faţă de radiourile FM.

3) Pînă să renunţăm la a avea un studio, aveam un fel de matinal tîrziu, pentru cei care se instalau în faţa computerului pe la ora 10. O parte din show-uri sînt disponibile ca *podcast*-uri. La asta se adăugau texte pe site şi zumzetul din *social media*. Lucrăm acum la o nouă versiune a site-ului.

4) Radioul FM a pierdut mult din prestigiu sau relevanţă în viaţa oamenilor, parţial din lupta inegală cu TV-ul, dar şi din cauza comercializării excesive şi a dispariţiei oamenilor de radio ca breaslă. A devenit un accesoriu utilitar de maşină, dar rămîne un canal de comunicare fascinant şi puternic. Pentru mine e un mediu în care plănuiesc să revin curînd.

Cristina HURDUBAIA, radio.cooperativaurbana.ro

1) Noi chiar credem în online, pentru că sîntem oameni care nu ne mai uităm la TV şi nu mai ascultăm FM de multă vreme. Întîi a fost platforma (site-ul) Cooperativa Urbană, o platformă de cultură urbană din toate mediile, şi abia după aceea a fost radioul, noi deja aveam publicul format cînd i-am dat drumul.

2) Radioul nostru e singurul care are doar muzică românească, doar din zona alternativă (noncomercială). Nu avem nimic comercial, nu avem nimic de afară. Accentul e pe rock alternativ, pe hip-hop şi electro; cam pe aici se încadrează muzica artiştilor independenţi. În general, nu ratăm nimic nou şi, uşor-uşor, au început să ne trimită trupele piesele noi, nu le mai cerem noi. Nu avem un *playlist* care să se repete zilnic/săptămînal în aceeaşi ordine, este împrospătat constant.

3) Nu oferim aşa ceva şi, deocamdată, nici nu avem de gînd. Radioul curge doar cu muzică şi atît, target-ul nostru fiind tinerii pînă în (maximum) 30 de ani. Iar tinerii de azi trăiesc în secolul vitezei, nu mai au răbdare să asculte o emisiune despre film, de exemplu, la radio. Intră pe Internet şi găsesc în două secunde ce le trebuie, au citit tot pe diagonală şi… gata. Aşa că îi lăsăm pe alţii să se ocupe de nonmuzică la radio.

4) Viitorul FM-ului va fi în maşină.

KIRK, radiotrib.ro

1) E o combinată. Mai întîi a fost dorinţa de a veni cu altceva faţă de ce se întîmplă acum în FM-ul românesc, pentru că muzica nu se rezumă doar la cîteva sute de piese. Şi apoi au fost prietenii, care m-au împins de la spate şi au crezut în mine. Aşa s-a născut Radio Trib.

2) În Trib difuzăm muzici care ne plac. Veţi auzi rock în mare parte. Cele mai prietenoase forme de rock. Însă ajungem şi la alte genuri. Se întîmplă să ne tragă de urechi sunete la care nu ne aşteptam şi împărtăşim asta şi cu ascultătorii noştri. Difuzăm multă muzică nouă, dar coborîm şi spre anii '90. Apoi, e muzica românească, ea nu are cum să lipsească. Trupe cunoscute, dar şi o grămadă de trupe noi, la început de drum, care sună tare bine. Pe scurt, susţinem trupele cu potenţial. Pe cei care pun mîna pe instrumente, exersează la greu şi încearcă să transmită ceva. Sînt cei pentru care putem zice că existăm.

3) Emisiunile noastre. În fiecare zi, de luni pînă vineri, de la 11 la 13, există linia mea: „Dă-o tare cu Kirk“. Aduc aici ştiri din muzică, aniversaţii zilei, povestesc despre muzicile noi care merită să fie ascultate, din punctul meu de vedere, şi promovez concertele din ziua respectivă. Pe lîngă linie, mai fac „RomTop“-ul, clasamentul muzicilor româneşti. L-am luat cu mine pe la toate radiourile la care am fost şi acum a ajuns şi în Trib. Şi mai avem două emisiuni: „Metal Trib“ şi „Rock din capul lui Moţoc“. Prima este realizată de Vlad Buşcă, membru al formaţiei L.O.S.T., iar cea de-a doua, de George Moţoc, om de radio în România în anii '90. Idei mai sînt, dar o luăm încet, pentru că nu e totul atît de uşor de realizat.

4) Normal că radiourile ar trebui mutate pe digital. Instituţia numită radio e clar că nu va muri. Trebuie doar să iasă din cercul vicios în care a intrat. Momentan totul se duce din ce în ce mai jos. Nu poţi să te bazezi doar pe glume şi concursuri cu premii.

Ioan-Mircea POP, replicaradio.ro

1) Monotonia, impostura, incompetenţa, mizeria din media românească.

2) Singurul criteriu este valoarea. Important este cine face selecţia, nu genurile, perioada etc.

3) Deocamdată doar muzică.

4) Viitorul FM îl văd ca într-un banc: mic, negru şi bate la uşă.

Vlad TĂNASE, eclecticfm.ro

1) Trăim în lumea nişelor. Iar asta se întîmplă numai din cauza sau datorită – nu îmi dau seama încă – online-ului. Online-ul ne rupe de restul lumii, ne transformă în nişe şi, mai tîrziu, devenim nişe individuale. Eh, asta ne-a făcut să credem că .fm e mai bun decît FM. Ştiam că aveam o pîine mai de lux şi că nu puteam să o vindem decît într-un *concept store*. Asta e şi eclecticfm: un *concept store* cu produse greu de apreciat de către un public mai public.

2) Cuvîntul de dezordine e noutatea. Cuvîntul de ordine îl are Mihai Dinu. El e curatorul a tot ceea ce asculţi mai bun în ţara asta de cîţiva ani încoace. Unii nu o recunosc, alţii o recunosc furînd muzică de la noi. E bine şi aşa. Mai bine un frustrat copiat decît unul nebăgat în seamă.

3) Nu am ajuns la non. Încă sîntem la muzical. Cam tot ce facem se învîrte ca un vinil în zona muzicii.

4) FM-ul românesc a greşit cînd s-a legat de TV. Cu cît se va îndepărta mai mult de *fake*-urile care vînd, cu atît FM-ul mai poate exista ca un canal media cu farmec aparte. Pînă atunci, FM-ul se duce în jos ca o piesă nevotată de nimeni în topuri. Nu mai daţi feţe vocilor. O voce fără faţă are şanse mai mari decît o faţă cu voce fără mesaj.

anchetă realizată
de Marius CHIVU

Alte posturi de radio online:

radioindiegen.ro
radiocontrol.fm
radiobaraka.ro
strongradio.ro
delahaze.fm
indiemotion.ro
lamusique.fm
herald.fm

„Întotdeauna aşteptam
să aud ceva la radio.
Ca şi trenurile sau clopotele,
radioul alcătuia coloana sonoră
a vieţii mele.“

Bob DYLAN

„Unii oameni cred
în Dumnezeu,
eu cred în muzică.
Unii oameni se roagă,
Eu dau drumul la radio.“

30 Seconds to Mars –
„Closer To The Edge“

O întoarcere la începuturi

interviu cu Bogdan ŞERBAN

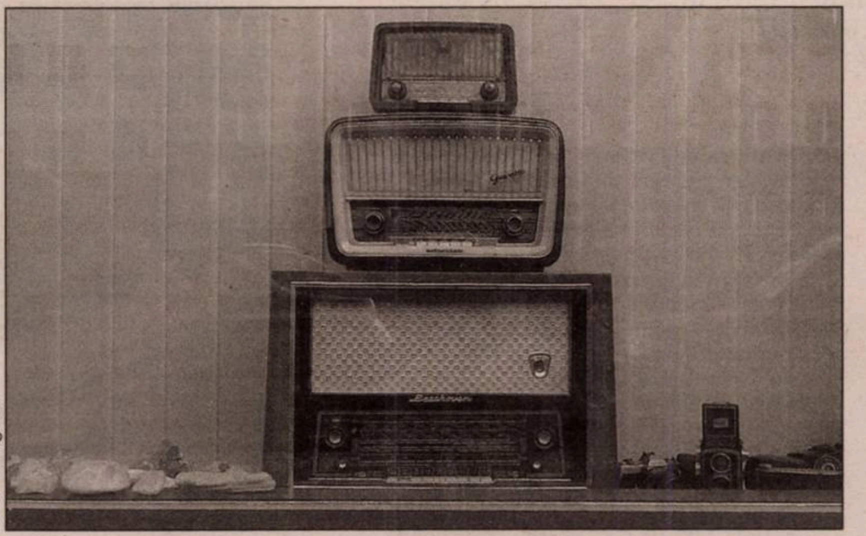

© C. Nimigean

Cum a apărut emisiunea GuerriLIVE?

Povestea naşterii show-ului este, zic eu, providenţială: în vara lui 2010, Irina Petrovici (cea care urma să devină producătoare cîţiva ani mai tîrziu) – pe atunci ea ocupîndu-se, din poziţia de manager/PR, de proaspăt lansatul (în 2008) proiect al lui Doru Trăscău, The Mono Jacks – a insistat să particip la un concert de-al trupei, în Underworld-Club. Locul este (sau cel puţin era) un subsol de dimensiuni reduse, cu scenă la nivelul solului, graniţa dintre public şi trupă era marcată de microfoanele artiştilor şi de cablurile ce le însoţesc. „Consumatori“ nu cred că eram mai mulţi de 20-25, iar faptul că priveam band-ul în ochi, de la acelaşi nivel, dădea momentului o notă domestică. Mai degrabă aveam senzaţia că sînt în sufrageria lui Doru decît într-un club. Concertul ne-a oferit celor prezenţi o experienţă rară, pentru că, neexistînd demarcaj fizic între sacrul scenei şi muritorii din faţa ei, apucam să simţim fiecare vibraţie, fiecare sunet produs de cei patru – chiar şi neamplificat de microfoane sau staţii, la care se adăuga foşnetul hainelor noastre, „zgomotul“ respiraţiei sau sfîrîitul jarului de ţigară. Pentru că orice mişcare părea atît de sonoră, ar fi fost o impietate să mai socializezi cu cei de lîngă tine. Doar ascultai, te îmbibai de muzică sau de freamătul, bîzîitul electric şi zăngănitul dintre melodii, deveneai conştient de fiecare notă ce-ţi lovea timpanul, realizai că eşti singurul receptor pentru tot ce emiteau muzicienii. Atunci a apărut ideea/nevoia de a repeta experienţa în „intimitatea“ studioului de radio. Am făcut în clipa aceea analogia cu filmul lui Robert Altman, *A Prairie Home Companion* – peliculă ce are la bază ultimul spectacol de radio cu acelaşi titlu desfăşurat timp de peste treizeci de ani, pînă în 1974, pe scena unui teatru (Fitzgerald din St. Paul) şi în care, pe lîngă *live-act*-urile artiştilor de country, blues sau bluegrass prezentate de DJ-ul Garrison Keiller, pînă şi momentele publicitare erau interpretate, în direct, de către *voice-over*-i acompaniaţi de instrumentişti.

Să aduci artiştii să-ţi cînte live la radio era o întoarcere la începuturile *broadcasting*-ului, o revalorizare a actului artistic care nu se poate împlini decît prin întîlnirea cu publicul/ascultătorii în momentul producerii lui, chiar dacă este efemer, „incidentul“ este repetabil, dar nu redundant, pentru că de fiecare dată este altfel. Menirea radioului nu cred că a fost vreodată difuzarea încontinuu a unui număr extrem de limitat de piese, de acelaşi gen/*beats-per-minute,* pînă la asimilarea melodiei din partea auditoriului şi nici repetarea cîtorva cuvinte (aceleaşi) în puţine secunde, pentru a nu deranja procesul de acceptare sonoră – aşa cum se întîmplă acum cu majoritatea produselor din FM-ul autohton, ce sună uniform, procesat şi inert. A doua zi i-am propus lui Mihai Dinu, pe atunci director muzical Radio Guerrilla, să realizăm o serie de concerte la noi în ogradă, cu artişti din muzica alternativă de toate genurile (rock, electro, hip-hop sau world music), mai ales că el mai bifase *music-live*-ul de radio în perioada cît trudise la Delta-RFI. Am insistat să schimbăm conceptul, urmînd ca *set-list*-ul de concert să fie împănat de cuvinte, practic fiecare piesă să fie îmbrăcată/deconstruită/mărturisită/vîndută de artişti cu ajutorul meu. Ulterior am prezentat proiectul „arhitectului“ de business (şi nu numai) al radioului, Călin Husar, care ne-a cerut să producem un demo. Mihai s-a ocupat de partea de *booking,* de realizare şi implementare mă ocupam eu, iar de sunet Florin Velea, singurul încă, din păcate, capabil să realizeze sonorizare de concert-radio (cu excepţia tehnicienilor din RRA). Cei aleşi pentru ediţia-pilot au fost Les Elephants Bizarres. Ce a ieşit se încadrează în categoria diletantism pur, dar pe lîngă fracturile de discurs, greşelile tehnice şi sunetul distorsionat, ediţia aceea, care n-a văzut niciodată eterul, avea candoarea artei naive şi, implicit, deţinea în ADN particulele genezei *GuerriLIVE*-ului.

„Asta-i povestea mea
şi vreau s-o daţi la radio
S-audă toată lumea
Că viaţa-i simplă şi mişto
Şi eu iubesc pe fata mea.
La radio,
vreau să ajung la radio,
S-audă o ţară întreagă
cine-s eu, cu adevărat.“

VAMA VECHE –
„La Radio“

Ce consecinţe a avut emisiunea?

Pe 6 septembrie 2010 s-a întîmplat prima ediţie live a show-ului cu cei cu care îmi „făcusem mîna“ – elefanţii bizari. De atunci, cu fiecare live, emisiunea s-a rafinat sonor, s-a profesionalizat (am început să aplic principiile jurnalismului atunci cînd o documentam), s-a autoreglementat şi a devenit parte a industriei muzicale alternative de la noi, care (industria) a început să devină vizibilă şi vocală. Efectul pe care *GuerriLIVE*-ul l-a avut în piaţă a fost cel al pietrei aruncate în apă, valurile stîrnite ajungeau să atingă zone geografice ne-*mapate* încă de muzica asta, trupele/artiştii primind după prezenţa în studioul de radio oferte de concerte în ţară şi propuneri din partea producătorilor muzicali şi a label-urilor independente. Show-ul a polarizat atenţia multor profesionişti din media (producţie editorială, foto, video, PR etc.), care au susţinut cu resurse proprii, benevol şi gratuit, existenţa emisiunii. Le mulţumesc, încă o dată, tuturor. Evident, motorul *GuerriLIVE*-ului era alimentat de ascultători, multe dintre mărturisirile lor erau de natură epifanică sau recunoşteau gradul de dependenţă pe care-l dădea audiţia (rămîneau prizonieri în maşini, în parcările din faţa locuinţelor sau la birou, după orele de program, pînă la terminarea ultimelor acorduri).

Ce emisiuni radio, din acest moment, aţi recomanda?

În FM-ul românesc, plin de radiouri ce funcţionează după reţete obtuze, mă surprind ascultînd cîteva emisiuni, în principiu, atunci cînd sînt la volan: *Dimineaţa crossover* de la Radio România Cultural, rezonez cu ediţiile realizate de Maria Balabaş; *Bucureştiul subiectiv* – o emisiune născută, produsă şi realizată de Delia Panait pentru Radio Gold FM; iar cînd apuc, zăbovesc pe *România în Direct* de la Europa FM, talk-show-ul lui Moise Guran şi Vlad Petreanu. În restul timpului, mă bucur de explozia colorată de radiouri online locale: radio.cooperativaurbana.ro, autobazaradio.ro, radioindiegen.ro, radiocontrol.fm, eclecticfm.ro, nicecream.fm, delahaze.fm, indiemotion.ro, lamusique.fm şi herald.fm – ceea ce vă doresc şi dumneavoastră!

„Show-ul a polarizat atenţia multor profesionişti din media.“

a consemnat Marius CHIVU

„Prin 1930 Schoenber scria: «Radio-ul este un inamic fără milă care înaintează ineluctabil, iar rezistenţa este lipsită de orice speranţă... Ne hrăneşte forţat cu muzică, indiferent ce vrem noi să ascultăm», rezultatul fiind că muzica devine doar un zgomot, un zgomot printre atîtea altele. Radioul a fost pîrîul cu care a început totul. După care au apărut alte mijloace tehnice pentru reproducerea, proliferarea, amplificarea sunetului, iar pîrîul a devenit un rîu imens. Dacă în trecut oamenii ascultau muzică de dragul muzicii, în ziua de azi ea se revarsă peste tot «indiferent ce vrem noi să ascultăm», se revarsă din difuzoare, în maşini, în restaurant, în lifturi, pe stradă, în săli de aşteptare, în săli de gimnastică, prin căşti, muzică reorchestrată, reinterpretată, prescurtată, remixată, fragmente de rock, jazz, operă, o inundaţie, astfel că nu mai ştim cine a compus-o (muzica devine zgomot anonim), nu mai ştim unde începe şi unde se termină (muzica devine zgomot fără formă): un canal de scurgere în care muzica moare.“

(Milan Kundera, *Ignoranţa)*

„Graviditatea era ca un labirint. Desdemona se tot întorcea cînd încolo, cînd încoace, pe stînga, pe dreapta, încercînd să-şi găsească o poziţie comodă. Fără să se scoale din pat rătăcea pe coridoarele întunecate ale graviditătii, păşind peste oasele femeilor care trecuseră pe acolo înaintea ei. În primul rînd, mama ei, Euphrosyne, bunicile ei, străbunicile şi toate femeile dinaintea lor, mergînd înapoi prin preistorie pînă la Eva, pe al cărui pîntece fusese aruncat blestemul. Desdemona le cunoscu fizic pe aceste femei, le împărtăşi durerile şi suspinele, teama şi nevoia de a ocroti, revolta şi aşteptarea. Ca şi ele, îşi ducea mîna la burtă, susţinînd lumea. Se simţea omnipotentă şi mîndră. Şi apoi simţi un spasm în muşchii şalelor.

Vă redau acum întregul interval al sarcinii. La opt săptămîni Desdemona stă întinsă pe spate, cu pătura trasă pînă la subsuori... Sînii i se umflă. Sfîrcurile i se închid la culoare. La paisprezece săptămîni faţa începe să i se buhăiască. La douăzeci de săptămîni o linie misterioasă începe să i se contureze în jos, sub buric. Burta i se umflă ca un balon. La treizeci de săptămîni pielea i se subţiază, iar părul i se îngroaşă. Culoarea tenului, mai întîi palid de la greţuri, îşi revine treptat pînă cînd, iat-o, radiază. Cu cît creşte mai mult, cu atît e mai imobilă. Încetează să mai doarmă pe burtă. Nemişcată, se umflă înspre cameră. La treizeci şi şase de săptămîni se înveleşte în cearşafuri ca un vierme de mătase. Cearşafurile se ridică şi coboară, dezvăluindu-i chipul extenuat, euforic, resemnat, răbdător...

Lina îşi înfăşura picioarele în jambiere să nu facă varice. Îngrijorată că-i mirosea urît gura, ţinea pe noptieră o cutie cu bomboane de mentă. Se cîntărea în fiecare dimineaţă, muşcîndu-şi buza de jos. Îi plăcea silueta mai nurlie pe care o căpătase, dar îşi făcea griji pentru consecinţe.

– Sînii mei n-o să mai fie niciodată la fel. Ştiu eu. După asta – nişte tălăngi. Ca în *National Geographic.*

Graviditatea o făcea să se simtă că seamănă prea tare cu un animal. Era jenant să fii colonizată într-un mod atît de public. Faţa părea că-i ia foc pe durata fluxurilor corporale. Transpira. I se întindea machiajul. Întregul proces era o relicvă a unor stadii de dezvoltare mult mai primitive. O lega de formele de viaţă inferioare. Se gîndea la cum îşi depune matca ouăle. Se gîndea la căţeaua Collie din vecini, care-şi săpase o groapă în curtea din spate în primăvara trecută.

Singura evadare era radioul. Stătea cu căştile pe urechi în pat, pe canapea, în cada de baie. Pe timpul verii îşi ducea aparatul afară şi stătea sub cireş. Umplîndu-şi mintea cu muzică, reuşea să evadeze din trup.“

(fragment din romanul Middlesex *de Jeffrey Eugenides, traducere de Alexandra Coliban, Editura Polirom, 2014)*

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ţi copiii să vină la tine

O scrisoare

Am primit următoarea scrisoare, pe care o public, evident, cu consimţămîntul expeditoarei, fără nici o modificare: „Am aproape 50 de ani, sînt fiica unei femei de 70 de ani şi mama unui tînăr de 25 de ani. E plină piaţa de cărţi cu idei, sfaturi, îndrumări pentru a-ţi creşte copilul într-un fel armonios. Ce să spui, ce să nu spui, cînd să spui, de ce să spui, ce să faci şi să nu faci, cînd să nu faci şi să spui sau invers, pe scurt, găseşti oricînd un ghid la îndemînă care să te înveţe cum să te porţi cu copilul, pînă la anii maturizării lui. Dar n-am găsit, pînă acum cel puţin, o carte care să te înveţe cum să te porţi cu copilul devenit adult, mai înalt şi mai viguros decît tine. Şi nici o carte care să te înveţe cum să te porţi cu părinţii îmbătrîniţi, mai scunzi şi mai neputincioşi decît tine.

Mi se pare infinit mai simplu să îţi iubeşti copilul atîta timp cît supravieţuirea, securitatea, integritatea lui fizică şi emoţională depind de tine: îi ştii nevoile, aşteptările, dorinţele. Ai toate datele structurii lui sau, dacă nu le ai, îţi sînt oricînd la îndemînă. Iar amestecul de iubire, responsabilitate, grijă, tandreţe, speranţe, ivit odată cu venirea pe lume a fiului sau fiicei tale, te ajută, zi de zi, ceas de ceas, să iei decizii, să construieşti o relaţie cu copilul tău şi premisele unui viitor bun pentru el. Odată ajuns adult, însă, lucrurile se schimbă: sigur, rămîn iubirea, tandreţea, biografia comună, speranţele. Dar supravieţuirea, securitatea, viitorul lui nu mai depind de tine, drept care şi deciziile şi responsabilităţile legate de ele se mută în ograda lui. Eşecurile, greşelile, supărările nu mai sînt ale unui copil, cu scuzele aferente, ci ale unui adult. Apar acum şi întrebările mele: Care sînt aşteptările lui în ceea ce mă priveşte? Cum să fac să îi fiu alături chiar şi atunci cînd drumul pe care a luat-o nu mi se pare cel mai bun sau cînd decizia sub semnul căreia îşi desfăşoară viaţa nu mi se pare cea mai înţeleaptă? Pînă unde să merg pe mîna «judecăţilor obiective» în ceea ce priveşte faptele sale şi de unde pot lăsa frîu liber emoţiilor părinteşti? Cît îl pot lăsa să mizeze pe umărul meu şi de unde încolo ar trebui să îi pot spune, fără sentimente de vinovăţie, «Eşti pe cont propriu»?

Nici aflat de cealaltă parte a baricadei, cînd, ca adult, rămîi copilul părinţilor tăi, lucrurile nu par mai simple. Raporturile de putere, de autoritate se schimbă: tu eşti cel care îi ai în grijă pe părinţii tăi. Supravieţuirea, securitatea şi integritatea lor depind acum de tine, în mare parte. Numai că ei nu sînt copiii tăi: au venit în biografia ta avînd deja propria lor biografie care ţi-a influenţat-o pe a ta, cu binele şi speranţele lor, cu greşelile şi eşecurile lor, cu grijile şi responsabilităţile lor, cu erorile şi emoţiile lor. Ai, în ceea ce îi priveşte, bucurii, reproşuri, nemulţumiri, supărări, curiozităţi. Ai, în sfîrşit, întrebări: le mai poţi cere să facă din nevoile sau dorinţele tale, ale copilului lor, nişte priorităţi în viaţa lor? Reproşurile tale faţă de greşelile lor sînt mai îndreptăţite decît reproşurile lor în privinţa greşelilor tale? Ai dreptul oare să le mai pretinzi ca uşa să le fie deschisă, necondiţionat, pentru tine? Iubirea din recunoştinţă, pe care o ai faţă de ei, e mai puţină decît iubirea fără motiv pe care o au ei faţă de tine? Cum să faci să le fii aproape, fără să încerci să îi schimbi?“

Am să încerc cîteva comentarii rapide. 1) Întrebările conţinute în scrisoare sînt, cred, ale multora dintre noi, adulţii lumii de azi, şi sînt cu siguranţă legitime. 2) Întrebările sînt multe şi reţetele sînt puţine. 3) Inflaţia de întrebări în viaţa de zi cu zi nu garantează găsirea unei soluţii, dimpotrivă, poate suspenda rezolvarea problemei, la fel ca şi absenţa oricărei întrebări. 4) Dacă ar fi totuşi să dau un răspuns rapid, acesta ar fi: de fapt, toate întrebările de mai sus subînţeleg problema iubirii necondiţionate: cum să iubeşti împotriva tuturor raţionamentelor, a argumentelor rezonabile, a judecăţilor obiective, fără să cazi în idolatrie, fără ca iubirea ta să anuleze identitatea celuilalt, fără să dai sentinţe irevocabile. Se poate, cred, într-un singur fel, pornind de la un adevăr simplu: cine nu vrea să fie iubit astfel?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Boyhood

Boyhood e filmul lui Richard Linklater pentru care Patricia Arquette a luat Oscarul (rol feminin secundar), cu Ellar Coltrane, Lorelei Linklater şi Ethan Hawke, filmat în timp real (12 ani). L-am revăzut şi continuă să mă răvăşească. Ştiu că „răvăşirea“ e departe de a fi un criteriu estetic... Dar nu e doar atît. Filmul are un farmec aparte, domol şi introspectiv, care mă face să nu-l pot trece uşor cu vederea.

Încă din primele scene se conturează atît personajul lui Mason (Ellar Coltrane), băiatul de 5-6 ani, care abia începe şcoala, cît şi cel al mamei lui, Olivia (Patricia Arquette), precum şi relaţia dintre ei. Mason apare, pentru prima dată, întins pe spate, pe iarbă, şi privind cerul. După care mama intră-n scenă. Intră-n scenă la propriu, mergînd destul de încet şi legănat: sexy, ai spune la prima vedere. Dar şi foarte potrivită în rolul ei matern. Din dialogurile ei cu Mason reiese cu claritate acest lucru: ştie cum să comunice cu copiii ei, să le înţeleagă „limba“, să fie prietenă şi, în acelaşi timp, autoritară firesc, fără eforturi de impunere.

Felul în care personajul mamei se îndreaptă, hotărît, dar tărăgănat, spre cel al fiului, e definitoriu pentru mersul şi ritmul filmului în general. Filmul are un calm – al desfăşurării acţiunii şi al replicilor – care se menţine chiar şi în timpul scenelor agresive. Ideea e, probabil, că lucrurile se petrec în ritmul vieţii, un ritm cumva detaşat şi obiectiv, al trecerii – indiferent dacă e vorba de evenimente bune sau rele.

Un alt motiv al trecerii calme poate fi şi fapul că întreaga poveste e văzută prin ochii lui Mason, care e o fire contemplativă – pe de o parte. Pe de alta, e un rebel – dar nu unul agresiv, ci care nu se supune regulilor şi... o ţine pe-a lui, într-un mod serios, dar personal.

Un alt personaj e Sam, sora mai mare a lui Mason din film, interpretată de fiica regizorului, Lorelei Linklater: mai directă, mai histrionică, dar nu neplăcută. De altfel, atît Mason, cît şi Sam sînt ceea ce noi am numi, simplist, „copii buni“: deşi îşi au independenţa şi punctele lor de vedere, fac totuşi ce li se spune, şi trec prin etapele normale (după standarde comune, desigur...) ale fiecărei epoci. Au o copilărie tipică mai curînd pentru generaţia părinţilor, decît a lor: una în care aleargă, se plimbă cu bicicleta, îşi petrec suficient timp afară. Ceea ce nu-i împiedică să fie în pas cu modele epocii, precum *Harry Potter* (ai cărui fani sînt), *Twilight* – şi fenomenul emo – (pe care, după cum reiese dintr-o discuţie, nu îl apreciază). Discuţii se poartă şi despre Facebook şi dependenţa de micile veşti inutile primite pe net – pe care Mason le dispreţuieşte.

Filmul încearcă să contureze, discret, dacă nu radiografii, măcar instantanee ale epocilor pe care le străbat personajele, de la războiul din Irak, la alegerea lui Obama. Sînt observate, prin intermediul diverselor personaje episodice, mai multe Americi: una boemă, a muzicienilor country rock din care făcea parte tatăl lui Mason; alta tradiţionalistă, conservatoare, a părinţilor celei de-a doua soţii a aceluiaşi tată, pentru care două sînt însemnele principale: Biblia şi puşca.

Personajul tatălui (Ethan Hawke) este, de altfel, cel în mişcare, care face legătura între mai multe lumi. Introdus, iniţial, ca o figură antipatică, el se impune şi creşte ca personaj pozitiv, care-şi înţelege copiii şi e alături de ei cît de mult poate. Singura lui tară pare a fi maturizarea mai înceată... Tatăl biologic este prezentat drept mult mai normal decît toţi viitorii soţi ai mamei, care au două hibe fundamentale: sînt (devin) alcoolici şi suferă de un exces de autoritate prost înţeleasă.

Personajul cel mai interesant din generaţia părinţilor rămîne, însă, cel al mamei, care „reuşeşte“ în viaţă, deşi porneşte ca *single mother* cu doi copii mici, şi care rămîne o mamă bună, fără să fie excesiv de autoritară, dar nici iresponsabilă sau prea permisivă.

Filmul se termină inspirat – înălţător (din perspectiva copiilor), dar şi cutremurător (din cea a mamei, pentru că tatăl o ia de la început cu o nouă familie) – cu momentul desprinderii copiilor – şi al unui final al drumului iniţiatic –, care pleacă la colegiu.

Selma IUSUF

legende urbane

Viaţa ca plictis

De joi, încă, se bucură de ziua de vineri. De regulă, lumea o ia mai uşurel vinerea. Cu ceva excepţii, se mai relaxează şi clienţii, şi şefimea, încep cu toţii să viseze la week-end şi la cum or să spargă cîrciumile încă din seara asta.

E foarte posibil însă ca ei să nu iasă vineri seară. Se simt amîndoi obosiţi după săptămîna care abia a trecut şi le-a pierit cheful de a bate oraşul noaptea. La douăzeci de ani parcă era altceva. Acum, te apucă lenea şi lehamitea şi o sfîrşeală, aşa, de nu-ţi vine să ieşi din casă şi nici să vezi sau să auzi pe nimenea. E posibil, aşadar, să cumpere ceva bun de mîncare – nişte pizza, nişte altceva gras, prăjit, soios şi extraordinar de bun, başca alune, chips-uri şi alte sărături aidoma – şi să se aşeze în faţa televizorului pentru ore după ore de văzut seriale.

Maratonul ăsta o să dureze pînă foarte tîrziu, iar sîmbătă se vor trezi cu capetele umflate de la atîta sare şi prăjeală. Vor fi dormit un somn greu şi mîlos, dînd din picioare, în REM, rulînd pe sub pleoapele grele secvenţe neverosimile din *House of Cards*. Se vor trezi tîrziu, vor bea multe cafele şi vor fuma prea multe ţigări şi nu vor vorbi unul cu celălalt un timp. S-au dus şi vremurile în care erau noi pe lumea asta, cuplu proaspăt care nu putea să lase nevorbite momentele goale şi nu putea să le lase neinterpretate pe cele de stînjeneală. Acum se tace natural, fără fasoane. Mai apoi vor face o listă de cumpărături. Peste săptămîna care trecuse, frigiderul se damblagise, fusese neglijat şi purta în el rămăşiţele unor cine făcute pe sponci, ale unor brînze uitate, dar şi al unor cantităţi masive de lămîi şi dovlecei. Amîndurora le era greu să explice cum de s-au strîns atîtea lămîi şi dovlecei în frigider. Era unul din misterele alea cotidiene pe care nu e indicat să le examinezi prea tare.

Vor cumpăra apoi mult mai mult decît e nevoie. Vor cumpăra o grămadă de prostii pentru că s-a deschis un magazin mai mare şi au adus tot soiul de ciocolate şi alune în coajă iute, şi multe fructe şi legume care au timp să se strice pînă în week-end-ul viitor. După ce vor cumpăra, vor găti. E singura perioadă din săptămînă în care se pot aşeza cumsecade şi pot găti ceva mai complicat decît un bol de paste. Ea va căuta reţete noi, el o s-o ajute să radă şi să mărunţească diverse cheștii. Se va strînge un morman de vase. În aceeaşi zi vor face şi curăţenie. Praf, aspirator, găleata cu mop care o să zacă, aşa, într-un colţ al casei, pînă săptămîna viitoare.

Seara de sîmbătă o să tragă de ei să iasă în oraş. Nu s-au mai văzut de multă vreme cu amicii Cutare. Se vor îmbrăca lejer, dar *smart*, ea se va farda; or să arate ca oricare cuplu încă tînăr, gata de o ieşire cu ceva de mîncare şi cu băutură. Or să stea pînă tîrziu în cîrciumă.

Duminica va fi dedicată mahmurelii, vizitelor la părinţi şi unei după-amieze prăvălite iar în faţa televizorului. Mahmurelile încep să devină din ce în ce mai oribile. Au discutat despre asta îndemnîndu-se unul pe celălalt să caute folia cu Nurofen. La douăzeci de ani o făceai lată, iar a doua zi aveai un pic ochii roşii şi erai gata s-o iei de la capăt. Acum, o noapte pierdută şi nedormită te costă vreo două zile de chin. Plus o superbă depresie postalcool care pare că devine din ce în ce mai adîncă odată cu trecerea anilor. Aşa se face că te văd părinţii într-o stare semipermanentă de blegeală şi suferinţă. Duminică de duminică îţi spune maică-ta că poate munceşti prea mult şi că eşti prea slab. (Bănuiesc că toate se uită la copiii lor printr-un soi de lentile care sfarogesc omul şi-l subţiază ca pe-o sculptură de Giacometti.) Tu eşti doar obosit, mahmur şi atins de aripa depresiei care bate dinspre ziua de luni, a cărei umbră întunecată începe să-ţi înnegureze duminica.

Luni va fi îngrozitor. Începe o nouă săptămînă lipsită de spectacol. Nici nu ştii cum trece şi te trezeşti că-i joi, bucurîndu-te că urmează vineri.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Cel mai bun material terapeutic ești chiar tu“

– interviu cu scriitoarea Ana DRAGU –

Înainte de a o cunoaşte, ***Anei Dragu*** *i-am citit poeziile. Apoi am aflat că are un băieţel cu autism. Am fost la un moment dat la Bistriţa şi am auzit-o vorbind despre Centrul de Resurse şi Referinţă în Autism „Micul Prinţ“ pe care l-a înfiinţat aici pentru a-i ajuta şi pe alţi copii cu probleme asemănătoare. Cartea cea mai recentă pe care o semnează Ana Dragu,* Mîini cuminţi. Copilul meu autist *(Editura Polirom, 2015, Colecţia „Ego-Grafii“), este mărturia dezarmantă şi emoţionantă a unei mame care schimbă lumea (la propriu şi la figurat) pentru Saşa.*

Ce v-a determinat să luaţi experienţa de viaţă şi să o transformaţi în text, în poveste? A funcţionat scrisul ca terapie?

Eu vorbesc enorm despre autism. Am ajuns – şi prietenii mei ştiu asta – să nu mai pot face faţă altor subiecte de conversaţie. Indiferent de la ce începe discuţia, fac ce fac şi o direcţionez către domeniul meu de interes. S-ar putea spune că am dobîndit interese restrictive în urma acestei experienţe. Caracteristice tuturor persoanelor cu tulburări din spectrul autist. Aşa că, probabil pentru a-mi închide gura, mulţi m-au îndemnat să scriu. Ca să nu-i mai înnebunesc cu acest subiect. În ce priveşte scrisul efectiv, am simţit că trebuie să scriu o carte, nu se putea altfel, deoarece această poveste face parte din mine poate mai mult decît oricare alta. Şi mulţi ani am fost aproape sigură că nu voi reuşi. Nu pot spune că scrierea acestei cărţi a avut efect terapeutic. Scrisului, în general, tindem să îi atribuim această calitate şi poate e valabil şi pentru mine în cazul poeziei. Însă nu şi în ce priveşte *Mîini cuminţi*. Mi-a fost mai degrabă greu să încep, să găsesc o structură care să stea în picioare. Odată ce am găsit-o, cartea s-a turnat singură în matriţă. Ca şi cum aş fi avut-o dintotdeauna în cap.

Pomeniţi de Portretul lui M. *al lui Matei Călinescu. În ce moment v-aţi întîlnit cu cartea aceasta?*

Am citit cartea prin 2008, cînd l-am cunoscut pe Mircea Ivănescu, care mi-a vorbit despre prietenul lui, Matei. Îmi amintesc doar că am plîns aproape toată lectura. Fiul meu avea patru ani şi se comporta încă la fel ca un bebeluş.

Ca orice părinte care trece printr-o situaţie similară cu copilul lui, spuneaţi că v-aţi confruntat cu tot felul de capcane. Care par acum cele mai mari şi mai periculoase?

Sînt cîteva pe care m-aş grăbi să le enumăr. Prima e cea a terapiilor complementare, a suplimentelor miraculoase (unele cu adevărat periculoase), practic capcana terapiilor nevalidate ştiinţific. De ce ţin să fac diferenţa asta între validat ştiinţific şi nevalidat ştiinţific? Nu pentru că ştiinţa ar fi infailibilă, nici pentru că medicii nu pot greşi niciodată. Ci dintr-un motiv simplu. Vreau ce e mai bun şi mai sigur pentru copiii mei. Atunci cînd vine vorba despre medicamente, înainte ca un medicament să apară pe piaţă şi să fie utilizat în tratarea unei condiţii sau a unei boli, trece prin numeroase etape de verificare, testare şi abia ulterior aprobare. Practic, ca să poţi scrie pe cutie: paracetamol – analgezic, antipiretic, afecţiuni: febră, dureri uşoare şi moderate etc., trebuie să demonstrezi că paracetamolul are respectivele proprietăţi şi trebuie să faci asta prin numeroase studii clinice în urma cărora s-a concluzionat că amărîtul de paracetamol are acest efect pe scară largă. Apoi, odată pus pe piaţă, ai garanţia că în cutia de paracetamol există cu adevărat paracetamol şi nu altceva. Piaţa suplimentelor alimentare nu este supusă aceloraşi reglementări. Însă sigur vei găsi o droaie de oameni care vor cumpăra oricum produsul cu etichetă frumoasă şi reclama adecvată. În ce priveşte terapiile, discuţia e asemănătoare. În SUA şcolile sînt obligate să utilizeze în procesul educativ doar metode validate ştiinţific. Aceste măsuri sînt absolut obligatorii pentru a ne proteja de şarlatanie, adică de modul ingenios şi inventiv în care oamenii înţeleg să profite, fără scrupule, de nenorocirile semenilor. Eu cred că, în loc să duci copilul cu autism la vrăjitoare care să îi dea să bea ierburi de leac şi să îi facă descîntece de noroc, e mai raţional să îl incluzi într-un program de terapie despre care s-a demonstrat că funcţionează. Dacă nu din alte raţiuni, măcar pentru a nu-i pune sănătatea în pericol.

O altă capcană e cea a disperării. Situaţia în care te simţi sărac, neputincios şi lipsit de resurse. Nu ai banii pentru terapia necesară, nu îţi înţelegi copilul, nu ştii cum să comunici cu el. Şi atunci renunţi înainte chiar de a încerca. Copiii, cu sau fără autism, au nevoie de părinţii lor. Au nevoie de afecţiune şi de căldură. Au nevoie să fii disponibil pentru a-i ajuta să înveţe. Din punctul acesta de vedere, Internetul e o mană cerească, dar şi un blestem dacă nu ştii unde să cauţi resurse şi cum să le selectezi pe cele de calitate. Dacă însă înveţi asta, nu există limite. Poţi învăţa să îi construieşti copilului tău un program de terapie de foarte bună calitate şi acasă. Şi fără bani. Cel mai bun material terapeutic eşti chiar tu.

E cît se poate de clar din povestea dvs. de viaţă că, dacă vrei să mergi mai departe, trebuie să faci singur spărtura în zid. Şi aşa ajungi să schimbi ceva în sistem. Pentru tine şi pentru ceilalţi. Ce vă aduceţi aminte din perioada în care aţi pus pe picioare Centrul de Resurse şi Referinţă în Autism „Micul Prinţ“ de la Bistriţa? De unde aţi început? Şi ce se întîmplă acum, cîţi copii vin la terapie?

Îmi amintesc că eram cu toţii exuberanţi şi euforici. Cînd spun cu toţii, mă refer la mine şi la colegul meu Liviu Cotuţiu. Simţeam că în fiecare zi facem progrese. Mai reparăm o uşă, mai cumpărăm o jucărie. Mai vine un copil. Am fost sprijiniţi pe plan local pentru obţinerea spaţiului, o ruină la acea vreme. De restul ne-am ocupat noi, prin mici proiecte şi cu ajutorul prietenilor de nădejde. Azi ne-am mărit echipa, sîntem opt oameni, sîntem mult mai experimentaţi, mai formaţi şi avem în evidenţe circa 50 de copii cu TSA. Nu toţi ajung la terapie. Însă toate familiile beneficiază de o formă sau alta de consiliere şi de sprijin. E foarte greu, parcă mai greu astăzi, din lipsă de fonduri. Presiunea financiară continuă să fie pe părinţi care, fireşte sînt nemulţumiţi. Şi care se aşteaptă de la noi să umplem golul uriaş pe care ar trebui să îl umple statul român. Un copil cu TSA are nevoie de 4-8 ore de terapie pe zi, de kinetoterapie, de logopedie, de stimulare senzorială, de însoţitori şcolari, de programă adaptată, de profesori de sprijin, de personal specializat. Părinţii au nevoie de timp pentru ei, de consiliere, de sprijin financiar şi social, de program redus de lucru. Uneori se îmbolnăvesc şi ei şi nu are cine să aibă grijă de copii. Cum am putea să le oferim toate aceste lucruri de care au absolută nevoie? E foarte, foarte greu şi eu am obosit. Mai ales că mie nu mi le-a oferit nimeni.

Mîini cuminţi, *pe lîngă faptul că e carte extrem de poetică şi de adevărată, are şi această latură „informativă“ şi empatică, ce îi va ajuta pe mulţi dintre cei care trec prin experienţe similare. Aţi ştiut de la început că asta e combinaţia/textura?*

Am vrut să transmit un mesaj social puternic de la bun început. Şi mi-a fost tare frică de forma pe care ar fi putut să o ia din punct de vedere literar. Pentru că este vorba despre literatură, în cele din urmă. De asta am şi ezitat multă vreme. Nu ştiam care ar

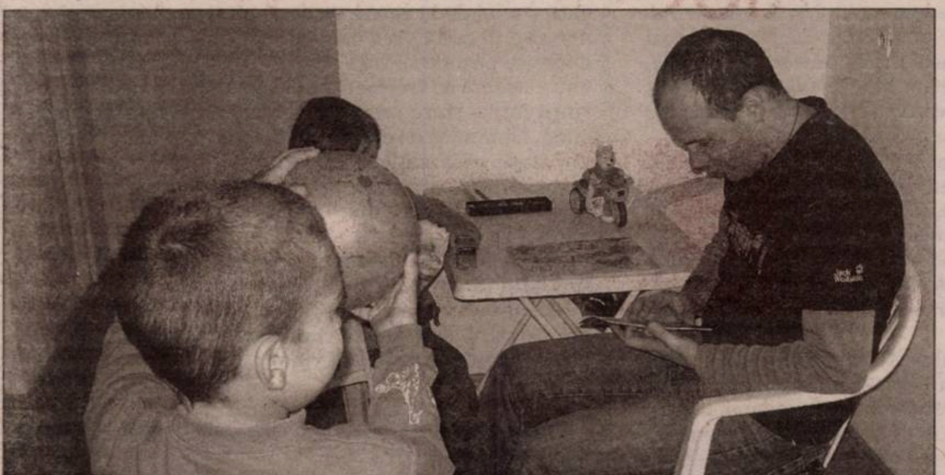

M-am murdărit pe părţile corpului

„Un copil din bucăţi. Cam asta plimb prin parc, pe străzi, la piscină. Îşi scutură mereu mîinile pentru că nu şi le simte. Se învîrte mereu în cerc în încercarea disperată de a-şi simţi întreg corpul. Dacă îşi rupe vreun os ca astă-iarnă, nu simte durerea, însă dacă încerci să-l mîngîi uşor pe umăr, începe să ţipe ca din gură de şarpe. La fel şi dacă insişti să te privească în ochi.

Nu mă pot uita la tine, că mă arzi la ochi, mama!

Dacă nu-l ia nimeni pe sus, stă ore în şir aliniind obiecte. Cel mai lung şi mai liniştitor şir începe de sub dulapul din camera de zi, traversează holul apartamentului şi apoi holul din capul scării, pentru a se opri pe pragul vecinului de vizavi. În pijama, cu o basma pe cap, Saşa patrulează vrăjit de-a lungul şirului de obiecte unite evident de o logică interioară sesizată doar de el. Am studiat sute de astfel de alinieri, ale lui şi ale altor copii cu autism, încercînd să găsesc un sens. Lucrurile se continuă, nimic nu se curmă, brusc şi fără avertisment, par să spună. Sau totul se termină cum şi cînd vreau eu. Corpurile ocupă în spaţiu locurile alese de mine. Nevoia de logică, de predictibilitate, primează. După tubul de şampon albastru urmează două tuburi roşii, apoi o periuţă de dinţi, trei nasturi, un pantof, apoi din nou un tub de şampon albastru, două cuburi roşii, o periuţă de dinţi, trei nasturi. Nici una dintre pijamalele lui nu mai are nasturi. Dacă disloci un singur obiect, totul se dărîmă, iar criza nu poate fi evitată şi durează oricît, de la cîteva minute la cîteva ore, în funcţie de cît de lung e şirul. Am folosit totul împotriva lui. Aproape cu cruzime, ca în programul de terapie pentru creşterea toleranţei la frustrare, greu de realizat, însă eficient în timp. Pe rînd, schimbam poziţia unui obiect, împingîndu-l uşor cu piciorul, doar pentru a-l vedea cum îl aşază la loc, cu urlete şi ţipete. După un an nu mai ţipa, însă era de nesmintit. Capabil să rearanjeze de o mie de ori obiectul deviat, să-l aşeze frumos, la locul lui, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Acţiunea externă, nesemnificativă, cînd vine vorba de a face ordine în haos.“

(fragment din cartea Anei Dragu, *Mîini cuminţi. Copilul meu autist)* fi textura potrivită. Cum să scriu o carte utilă părinţilor, dar în acelaşi timp neplictisitoare. Fără barierele ridicate de cărţile de specialitate. Şi care să poată fi citită în acelaşi timp de oricine, oricînd, cu plăcere.

Cercetătorul Sergiu Pasca e o figură importantă în carte. Întîlnirea cu el, interviul de acum patru ani pe care l-aţi publicat în Dilema veche, *răspunsurile lui la întrebările care vă frămîntau, toate au contat mult. Încrederea poate să mai potolească frica?*

Încrederea e esenţială. Totul e să fii foarte atent în cine îţi pui încrederea. Întîlnirea cu Sergiu ne-a schimbat viaţa. A avut un impact semnificativ asupra evoluţiei terapeutice şi a eliminat cîţiva ani pe care, de regulă, părinţii îi petrec tatonînd terenul, aplicînd diferite metode, încercînd diverse suplimente alimentare şi proceduri dubioase. Noi am sărit etapele astea şi ne-am concentrat din start pe ceea ce s-a dovedit efectiv eficient. Apoi, să vezi că un om care derulează mai multe programe de cercetare simultan îşi face timp să răspundă la întrebările tale, te încurajează şi îţi reduce neliniştea nu e puţin lucru într-o lume în care nici la pediatru nu mai ajungi fără programare. E ceva greu de explicat, un fel de solidaritate între general şi soldat pe aceeaşi baricadă. Ambii dorindu-şi o viaţă mai bună pentru fiinţele cu autism. Fiecare luptînd cu armele lui. Cred că atîta vreme cît cercetarea nu descoperă altceva decît ce s-a descoperit pînă acum, şi anume că autismul e o tulburare neurobiologică, un fenotip diferit, iar societatea caută soluţii pentru prevenirea şi vindecarea lui, acestea vor veni exclusiv din partea comunităţii ştiinţifice, foarte focalizată pe înţelegerea şi tratarea autismului. Desigur, dacă nu vrem asta, dacă sîntem în stare să acceptăm autismul aşa cum e şi sîntem capabili să le oferim acestor fiinţe un mediu de dezvoltare favorabil, fără să ne mai dorim să fie non-autiste, atunci putem să căutăm în alte direcţii, mai mult sau mai puţin spirituale. Însă pentru moment oamenii afectaţi de autism şi familiile lor trăiesc în lumea noastră aşa cum trăieşte un peşte de apă dulce într-un acvariu marin.

Vorbiţi despre impostura aşa-ziselor tratamente şi despre cît de creduli devin oamenii disperaţi. Cum vă păstraţi mintea întreagă în situaţii-limită?

Nu mi-o păstrez întreagă. Am renunţat la aspiraţii de acest fel de mult. Dar am prieteni cu totul şi cu totul speciali. Am o mamă specială. Am copii minunaţi şi citesc.

Saşa vorbeşte. Doarme. Îşi învinge fricile mici cu multă terapie. Mănîncă. Merge la şcoală. Cîntă la pian. Poate părea puţin, dar e imens. Cum bănuiesc şi că, pentru multe familii, povestea lui de succes pare greu de atins. Ce le-aţi spune?

Le-aş spune că Saşa e în continuare autist. Însă lumea mică din preajma lui e mai blîndă. Şi lui a început să îi placă, aşa că face tot ce îi stă în puteri ca să se simtă bine în ea. Le-aş spune să se implice cu trup şi suflet pentru ca şi lumea mare din preajma tuturor copiilor, sănătoşi sau bolnavi, să fie mai îngăduitoare. Să înlocuiască treptat apa sărată din acvariu cu apă dulce în aşa fel încît să creeze un mediu armonios pentru toţi peştişorii. Le-aş spune: Curaj!

Cînd pleci în această bătălie, ce ştii şi ce descoperi pe drum?

Ştii mai nimic. Eu am ştiut ce citisem înainte, ca ziarist, ca cititor de literatură. Ce afli e că poţi trece de la disperare la extaz în cîteva minute. Că şi pentru persoanele cu autism lumea noastră e haotică şi de neînţeles, că nu e vorba despre incluziune într-un singur sens. Nu ei trebuie să se adapteze mereu la pretenţiile noastre. Ci noi, înţelepţii şi creatorii acestui sistem social cu regulile lui stupide, trebuie să ne adaptăm. Nu ei trebuie să lupte pentru a fi acceptaţi într-o lume care ne scoate şi pe noi din minţi, dacă sîntem suficient de sinceri să recunoaştem. Ci această lume din ce în ce mai urîtă, plină de prejudecăţi şi de intoleranţă, trebuie să le facă loc, să înveţe să îi accepte şi să îi valorizeze ca fiinţe diferite, unice şi uluitoare. Ca prezenţe absolut necesare pentru ca noi să ne dăm seama cît de puţin ştim despre creier şi despre percepţie.

Cînd v-a fost cel mai greu?

Cred că etapa cea mai grea a fost cea care a precedat intrarea la şcoală a fiului meu. Vreo doi ani în care nu eram sigură dacă va reuşi să se integreze, dacă am lucrat destul, dacă va face faţă din punct de vedere emoţional, dar şi academic. Practic, a fost o perioadă marcată de atacuri de panică şi depresie în ce mă priveşte. Sîntem setaţi să valorizăm şcoala, să asociem succesul şcolar cu cel profesional şi deci, implicit, cu succesul în viaţă, cel puţin eu eram astfel setată. Aşa că insuccesul şcolar poate căpăta aura unui dezastru. Eram foarte stresată pe tema integrării şcolare. Pe care acum o privesc puţin diferit. Oamenii pot fi fericiţi oricum şi nefericiţi oricum. Ce era totuşi limpede şi atunci, şi acum e că adevărata luptă se duce pentru autonomia personală şi pentru dobîndirea abilităţilor care să îi permită copilului să fie cît mai puţin dependent de ceilalţi. Să fii însă dependent de ceilalţi nu e atît de riscant cît e, în România, să ajungi să depinzi de statul român. Ceea ce este, fără exagerare, tragic. Acel „Ce se va întîmpla cu copilul meu cînd eu nu voi mai fi?“ m-a condus şi pe mine pînă aproape de marginea prăpastiei.

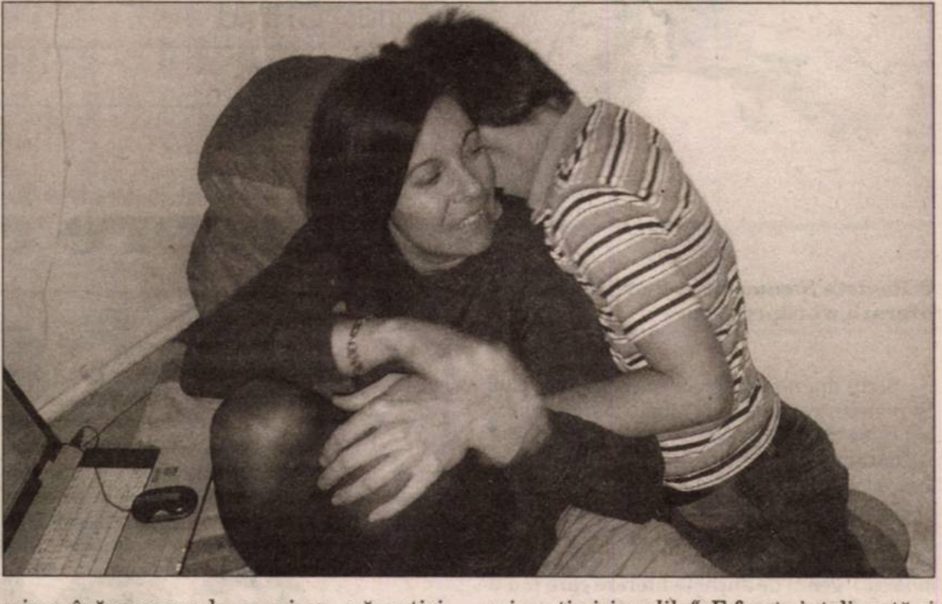

Saşa, băieţelul cu autism, are o soră mai mare. Fetiţa pare „sacrificată“ cumva, căci toată energia şi atenţia mamei se îndreaptă spre puşti. El devine centrul lumii lor. Se simte printre rînduri un complex de vinovăţie. Cum se poate el gestiona în asemenea situaţii?

Complexul de vinovăţie există, şi nu doar la mine, cred că la orice părinte aflat într-o situaţie similară. Un pas spre a-l gestiona este să accepţi că eşti un om singur într-o situaţie dificilă. Nu un supraom. Ci un om care face tot ce poate în situaţia X. Să îţi stabileşti priorităţile şi să încerci să păstrezi un echilibru în ce priveşte timpul şi disponibilitatea faţă de ambii copii. Au fost ani în care, într-adevăr, fiul meu a avut parte de mai multă atenţie, în sensul în care mai mulţi oameni i-au acordat mai multă atenţie. Însă atenţia respectivă a fost pentru el esenţială. Altfel nu ar fi putut fi azi unde este. Cred însă că am reuşit să restabilesc echilibrul pe parcurs. Cel puţin am încercat. Deşi fiica mea mi-a spus recent ceva de genul: „Azi nu primeşti nici un *like*“. E foarte inteligentă şi foarte sensibilă. A fost şi este principalul meu aliat.

Ce gen de reacţie credeţi că va avea băieţelul dvs. cînd va citi, peste ani, Mîini cuminţi? *Dar fetiţa?*

De la ultimul interviu în care spuneam că fiica mea nu a citit cartea, inevitabilul s-a produs. A plîns şi m-a întrebat dacă scrisoarea din carte e adevărată. Cred că peste ani o să fie mîndră de ea însăşi şi, pentru că e o fiinţă foarte specială, se va bucura de o carte scrisă pentru a-i ajuta pe alţii. În ce îl priveşte pe Dudu, am dubii că îşi va da seama că este vorba despre el. Dar o să-l ajutăm să înţeleagă şi se va distra pe cinste citind, aşa cum se amuză copios urmărind videoclipuri cu el de cînd era mic. Asta e, practic, una din activităţile lui preferate, care mă face să cred că nu trăieşte deloc în prezent, doar în trecut.

a consemnat Ana Maria SANDU

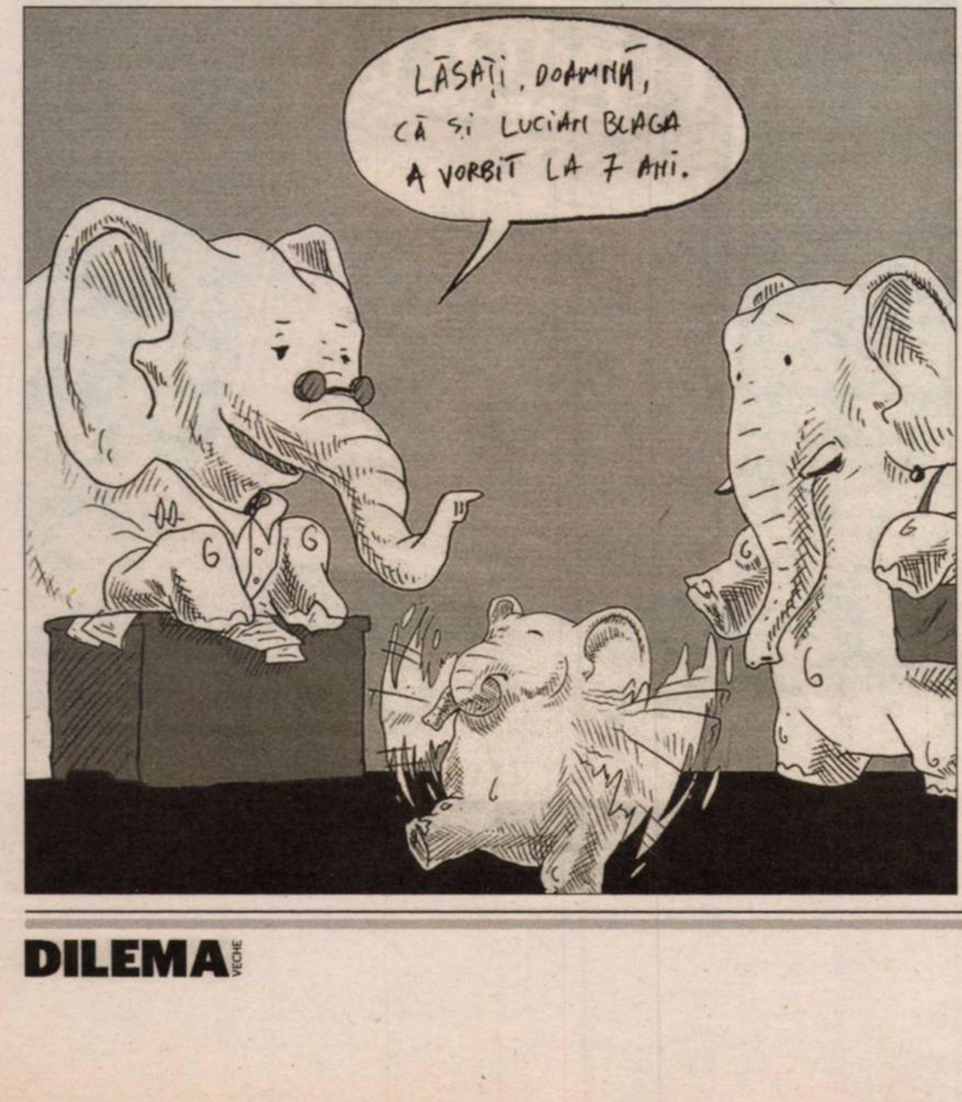

PUBLICITATE

CLUBUL
DILEMA VECHE
Joi, 26 martie, ora 18.00
CREART: Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București, Piața Lahovari, nr.7

CARICATURA, RISCURI ȘI LIMITE

INVITAȚI
EUGEN ISTODOR - jurnalist
ALEXANDRU CIUBOTARIU - ilustrator, grafician

Moderator: Andrei Manolescu
Pentru detalii și înscrieri: tiberiu.onica@adevarulholding.ro

Parteneri:
DOMENIILE SÂMBUREȘTI
AQUA CARPATICA
Cu sprijinul:
creart
Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București

Marius CHIVU

feedbook

Hai mai bine despre copilărie să povestim

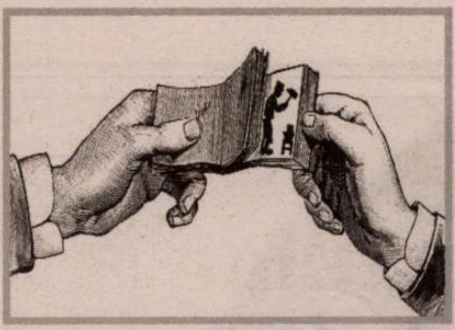

● Revista *Steaua* nr. 1-2 / 2015, steaualiterara.wordpress.com.

Scriu din nou despre o anchetă a revistei *Steaua* dintr-o dublă nostalgie: mai întîi pentru că se cheamă „Scriitori, jucării, copilărie“ (şi sînt invocate, printre altele, emisiunea *Teleenciclopedia* şi serialul polonez *Norii negri);* apoi pentru că revista clujeană continuă tipul de anchete iniţiat şi practicat în mod constant, vreme de şapte ani, între 2006-2013, de *Dilemateca* – genul de anchete literare care mută accentul de pe operă pe autor, de pe autor pe biografie, de pe biografie pe viaţa privată, de pe meserie pe hobby; genul de anchete ludice, personale, aşa-zis frivole, dar cu potenţial deopotrivă documentar şi de *entertainment*. În editorialul revistei, intitulat „Copilăria ca operă de artă“, Adrian Popescu scrie despre cum „copilăria rememorată poate deveni o epopee sau o elegie, un tablou epic dinamizat de forţe spirituale, sau unul sumbru, strivit de resentimente, unele de neşters dintr-o memorie chinuită; copilăria are oricum tot ce este necesar pentru a fi imaginea condensată a unei viitoare vieţi imaginate sau reale.“ Ruxandra Cesereanu, coordonatoarea anchetei, menţionează proiectul unei antologii dedicate copilăriei, dar abandonat între timp de Editura Univers: „Cînd migăleam la ideea acestui grupaj, mă gîndisem la jucării (păpuşi şi multe altele) şi la relaţia scriitorilor cu acestea, în copilărie (ori la maturitate) fie şi numai imagistic, fotografic.“ (În paranteză fie menţionat volumaşul pe aceeaşi temă coordonat de Cosmin Manolache: *Piua! – joacă, jocuri, jucării,* Muzeul Ţăranului Român, 2007.) Ancheta de faţă, la care răspund 29 de scriitori, din care ceva mai mult de jumătate sînt băieţi, adună tot atîtea confesiuni sau mici proze inspirate de jucăriile din copilărie, texte însoţite de fotografiile scriitorilor la vîrsta respectivă (pe care graficianul Octavian Bour le-a aranjat în alăturatul tablou de familie) şi, uneori, de fotografiile sau desenele jucăriilor respective.

Cum era de aşteptat, a ieşit o mică antologie plină de nostalgie, poezie şi umor în care fetele scriu, mai toate, despre păpuşile lor – marca „Arădeanca“ fiind, de departe, vedeta anchetei (Simona Sora, Simona Popescu, Svetlana Cârstean, Ruxandra Cesereanu); dar şi despre ursuleţii (Dora Pavel, Simona Popescu, Corina Sabău, Moni Stănilă, Ruxandra Cesereanu), maimuţele şi pisicile de pluş (Veronica D. Niculescu şi Andra Rotaru); în timp ce băieţii au jucării mai variate (dar şi păpuşi sau ursuleţi, aşa cum se confesează T.O. Bobe sau Călin-Andrei Mihăilescu). Nu toţi copiii însă au avut parte de jucării cînd erau mici („apoi, din tot felul de motive, n-am mai avut nici o jucărie niciodată“, scrie Ioana Nicolaie, într-unul dintre cele mai bune răspunsuri din anchetă, un crochiu de povestire pe care ar merita s-o transforme cîndva într-o ficţiune mai mare) sau şi le-au construit singuri („grandios creşteau din nimic jucăriile improvizate“ – Moni Stănilă) sau nu-şi amintesc nici una („n-am amintiri prea multe sau prea clare din prima copilărie şi nici jucărie cu care să mă văd în braţe la vîrsta aceea“ – Radu Pavel Gheo; „n-am avut jucării fiindcă n-am fost în stare să am; n-am ştiu să văd jucăriile, deşi ele cu siguranţă au existat“ – Radu Vancu; „jucăriile mele preferate au fost mereu cele împachetate, nedescrise, imaginare şi imaginate, parte dintr-o lume mereu construibilă şi mereu luată de la capăt“ – Cosana Nicolae Eram; „fără jucării; nici o jucărie nu ar fi fost în stare să se impună şi să se ridice deasupra lumii în care trăiam“ – Svetlana Cârstean), spre deosebire de alţii care au avut foarte multe („am avut toate jucăriile – aproape toate genurile de jucării din comunism“ – Simona Popescu; „am avut o mulţime de jucării mecanice din China“ – Carmen-Francesca Banciu).

ALBUM DE FAMILIE
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29

1. T. O. Bobe 2. Veronica D. Niculescu 3. Ion Vianu 4. Mariana Codruț 5. Dora Pavel 6. Călin-Andrei Mihăilescu 7. Radu Pavel Gheo 8. Simona Sora 9. Andrei Codrescu 10. Ioana Nicolaie 11. Simona Popescu 12. Corin Braga 13. Doru Pop 14. Corina Sabău 15. Ştefan Manasia 16. Andra Rotaru 17. MARGENTO 18. Moni Stănilă 19. Carmen-Francesca Banciu 20. Péter Demény 21. Radu Vancu 22. Marius Chivu 23. Romulus Bucur 24. Cosana Nicolae Eram 25. Tudor Crețu 26. Răzvan Țupa 27. Svetlana Cârstean 28. Şerban Foarță 29. Ruxandra Cesereanu

Despre păpuşile „Arădeanca“ face Simona Sora o foarte bună observaţie: „Vechea fabrică de jucării umplea Ardealul de păpuşi: la fiecare doi ani apăreau cîteva figuri noi în braţele tuturor copilelor ardelence, aşa încît idealul lor de frumuseţe fizionomică se schimba periodic. În anii '70, cînd ieşise păpuşa blondă cu părul lung, toate canoanele de frumuseţe explodaseră: pe o rază de cîteva sute de kilometri toate fetiţele pînă în 12 ani îşi doreau să fie blonde cu părul lung, iar pentru asta îşi turnau în cap apă oxigenată sau împrumutau perucile mamelor lor, şi ele în mare vogă.“ Două informaţii utile despre păpuşile „Arădeanca“ vin de la Simona Popescu, care evocă băieţii-păpuşă („Ciobănaşul – păpuşă mare, cu haine frumos croite şi pantaloni detaşabili; cred că era singurul băiat din colecţia de păpuşi «Arădeanca»; apoi au apărut Coşarul şi Ştrengarul“), dar şi păpuşa de culoare („singura păpuşă care m-a interesat cu adevărat pe vremea aceea şi care era negresă, făcută tot de «Arădeanca», şi care avea un nume românesc, poate Nicoleta“).

(Tot în paranteză fie spus, de cîteva ori sînt menţionate mici colecţii, aşa că ar fi recomandabil ca revista *Steaua* să iniţieze cîndva şi o anchetă despre colecţiile copilăriei – „în clasele primare, colecţionam hîrtii de gumă de mestecat, de bomboane şi de ciocolată“ – Cosana Nicolae Eram).

Cum spuneam, băieţii au avut jucării mai variate, cele mai multe fiind arme de foc: pistoale de lemn (Andrei Codrescu), injectoare, ţevi de plastic pentru cornete, mitraliere din ţeavă (Ştefan Manasia), puşti şi pistoale cu ventuze, pistoale cu bile de ping-pong, pistoale mitralieră cu tambur „imitaţie a celor sovietice din cel de-al doilea război“ (Romulus Bucur), puşti cu lunetă (Tudor Creţu), dar şi *board-game*-uri (Doru Pop), hidroavioane de plastic (Ştefan Manasia), indieni, cowboy sau soldăţei de plastic (Ştefan Manasia, Răzvan Ţupa).

Cîţiva scriitori reproduc fragmente din cărţi deja publicate: Corin Braga – *Luiza Textoris* (Polirom, 2012), Doru Pop – *O telenovelă socialistă* (Cartea Românească, 2013) sau Carmen-Francesca Banciu – *Vaterflucht* (Rotbuch Verlag, 2009), Şerban Foarţă – *Nu ştiu alţii cum sînt…* (Cartier, 2010); astfel că, pentru final, reproduc şi eu un fragment din fragmentul lui Doru Pop: „Am urît toate jocurile din Epoca de aur. *Dacii şi romanii,* pentru că piesele se stricau şi nu găseai altele de înlocuit… Jocul avea nişte reguli atît de complicate, încît nimeni nu le înţelegea... Uram în special *Nu te supăra, frate!,* pentru că fraţii se supărau mereu, mai ales cînd dădeau cu zarurile. Uram *Sus-Jos,* pentru că imita viaţa, şi uram cărţile de joc *Păcălici,* pentru că trebuia să împerechezi mereu pe cineva, chiar dacă, după mutre, personajele puteau fi împerecheate mai bine pe bază de afinităţi emoţionale, decît pe criterii etnice. Dacă mai vrei să ştii ce uram cel mai mult dintre toate, atunci cel mai mult am urît jocul *Piticot.* Tot din cauza regulilor? Nu, pentru că regulile jocului erau absurde! Dacă te prindea moşul, ieşeai din joc, mereu dădeai de cîte o vulpe vicleană, mereu stăteai ture, erai tot timpul în aşteptare. Cea mai enervantă era *Chichi fantoma,* ştiu, ce nume e şi ăla, pentru că din cauza ei nu ajungeai niciodată la comoară. De aceea mi-am făcut propriul joc, copiat din *Testamentul unui excentric*, din colecţia romanelor lui Jules Verne. Jocul se numea *Ruleta gîştei* şi l-am pictat pe un carton imens, decupat rotund, cu toate cele 63 de căsuţe individualizate perfect, cu simbolurile reproduse din seria *Albume de artă* şi cu un set complet de cărţi de joc, special realizate, cu ilustraţii veridice pentru Moarte, Fîntînă sau Închisoare. Mă făcuse atît de popular printre colegi, încît jocul rămînea început şi după ore în spatele clasei şi nimeni nu se atingea de el. Eram mereu şase jucători, iar jocul se desfăşura atît pe tabla rotundă, cît şi în viaţa reală…“

■ ■ ■

PUBLICITATE

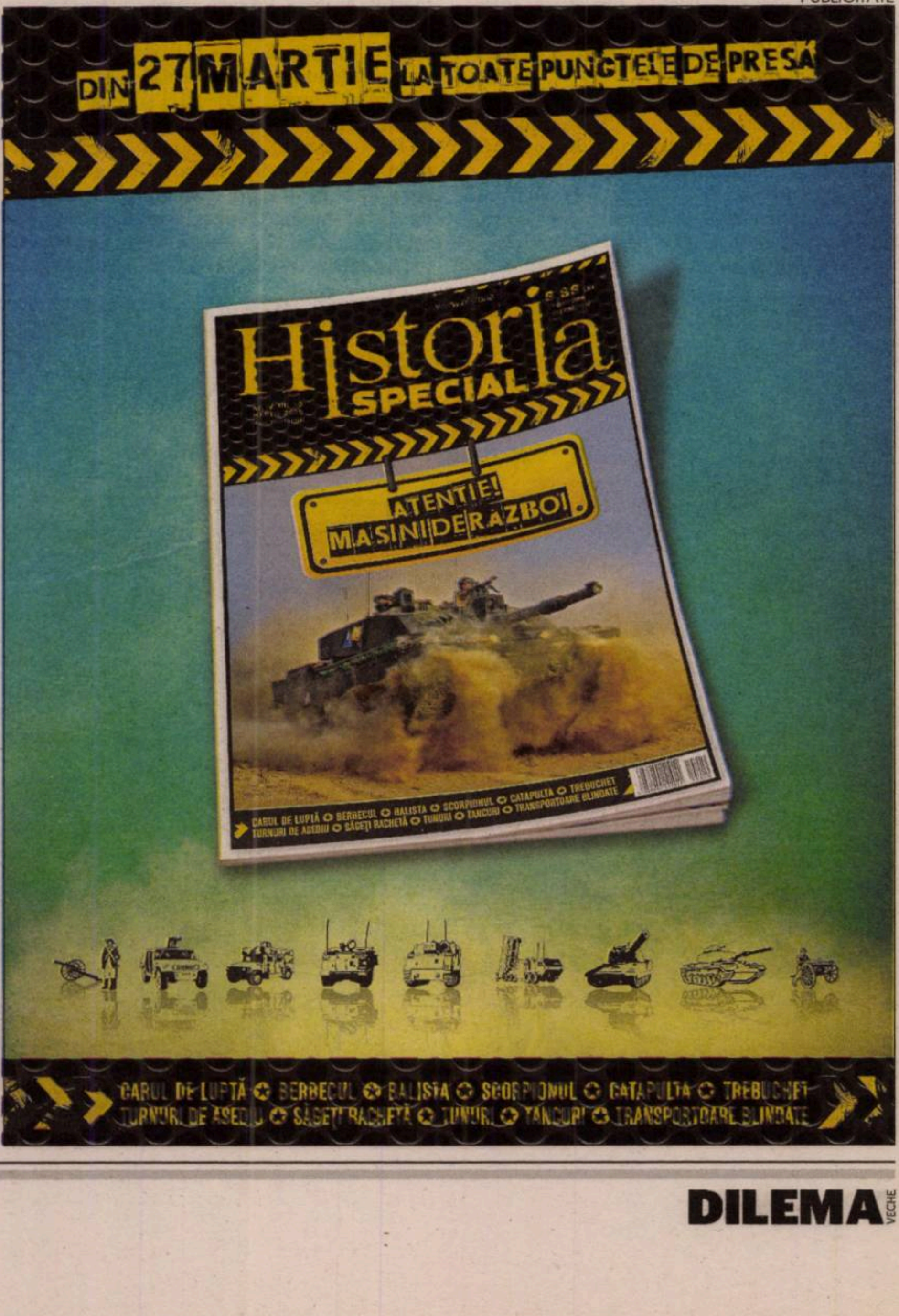
DIN 27 MARTIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia SPECIAL
ATENȚIE! MAȘINI DE RĂZBOI
CARUL DE LUPTĂ ✪ BERBECUL ✪ BALISTA ✪ SCORPIONUL ✪ CATAPULTA ✪ TREBUCHET
TURNURI DE ASEDIU ✪ SĂGEȚI RACHETĂ ✪ TUNURI ✪ TANCURI ✪ TRANSPORTOARE BLINDATE

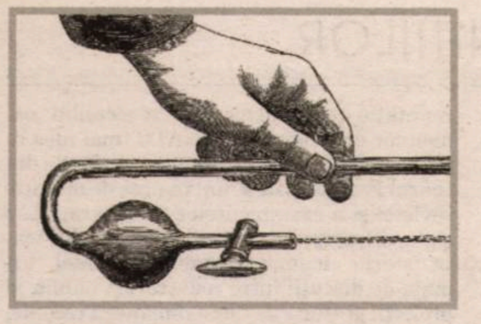

Oana STOICA

rosencrantz & co

Moartea parcagiului Dinte

● *Voi n-aţi văzut nimic*. **Echipa proiectului: Alexandru Fifea, Cătălin Rulea, David Schwartz.**

32 de persoane încarcerate în centrele de reţinere şi arestare preventivă ale Poliţiei Române au decedat în perioada 2000-2012. Conform informaţiilor oficiale, cauza decesului, în majoritatea cazurilor, a fost asfixie mecanică (spînzurare). Cinci decese s-au produs în Bucureşti. În 4 martie 2014 a apărut un nou caz. Daniel-Gabriel Dumitrache, zis Dinte, în vîrstă de 26 de ani, care lucra ca parcagiu în Centrul Vechi, a fost reţinut şi a murit în interiorul Secţiei 10 de Poliţie din Bucureşti. Autopsia a indicat drept cauză a decesului ruptura de splină, care s-ar fi putut produce printr-una sau mai multe lovituri. Cu alte cuvinte, Dinte a fost bătut pînă la moarte.

Spectacolul chestionează publicul în legătură cu propriile sale idiosincrazii.

Spectacolul *Voi n-aţi văzut nimic* reconstituie ultima seară din viaţa lui Dinte, ancheta şi procesul ce au urmat. Cercetarea artiştilor a cuprins documente (declaraţii, rapoarte oficiale, presă), interviuri cu martorii şi membrii familiei victimei şi participarea la procesul poliţistului (acuzat de lovituri cauzatoare de moarte). Spectacolul respectă riguros realitatea, pe care însă o înşurubează într-un context mai larg pentru a capta unele mentalităţi la nivel de masă care au condus la producerea tragediei. Echipa proiectului – actorul Alexandru Fifea, muzicianul Cătălin Rulea şi regizorul David Schwartz – sesizează vicii în mentalul colectiv, mizantropii sociale care fac parte „firesc“ din cotidianul contemporan şi dau măsura nivelului de intoleranţă al societăţii. Spectacolul identifică locurile comune în care apare rasismul, de la poveştile spuse copiilor şi poreclele peiorativ etnice (Bozgoru') pînă la abuzuri. Unele sînt aparent inofensive, dar iniţiază şi construiesc subversiv mentalităţi retrograde şi glorifică atitudinea anti-romi. Spectacolul „confirmă“ într-un fel actualitatea temelor din filmul lui Radu Jude, *Aferim!* – ambele au fost lansate în aceeaşi perioadă –, atît în ceea ce priveşte rasismul ca normă socială, cît şi faptul că intoleranţele sînt transmise în procesul de educaţie. Monologul final, ficţional, inspirat probabil din experienţa personală a lui Alexandru Fifea, acuză obişnuinţa „ameninţării“ copiilor cu bau-bau/ţiganul care „vine şi te ia, dacă nu eşti cuminte“, în timp ce filmul lui Jude arată un proces de formare identitară în care tatăl îi livrează fiului tipare de supravieţuire socială, cu tot cu prejudecăţile vremurilor – rasism, antisemitism, homofobie, misoginism –, valabile şi astăzi. Ceea ce remarcă în egală măsură spectacolul şi filmul este sursa intoleranţelor, identificabilă în conştiinţa publică de sute de ani.

© A. Iocoban

Spectacolul se configurează în jurul unei absenţe, a victimei. Mărturia sa este singura care lipseşte, nu numai din cauza concretă a imposibilităţii reconstituirii, ci şi ca un simbol al faptului că unui asemenea marginal nimeni nu îi cere părerea, chiar dacă e vorba de soarta lui. Nu există o imagine a lui Dinte în spectacol, ci una a suprimării sale: sacul în care cadavrul este scos din secţia de Poliţie. În lipsa mărturiei victimei, creatorii spectacolului adună multiple puncte de vedere – mama, rudele, poliţistul agresor, poliţiştii martori – şi înregistrează viziuni diferite asupra incidentului, diferenţe majore de gîndire şi fluctuaţia onestităţii (în cazul declaraţiilor retractate ale poliţiştilor martori). O ţesătură de minciuni şi jumătăţi de adevăr se încheagă în jurul morţii lui Dinte şi este greu de distins între frică şi sfidare. Titlul *Voi n-aţi văzut nimic*, o replică spusă de poliţistul agresor colegilor (confirmată de martori şi apoi negată), este în acelaşi timp o ameninţare şi un apel la solidaritate în interiorul castei, chiar dacă sînt zdrobite normele morale.

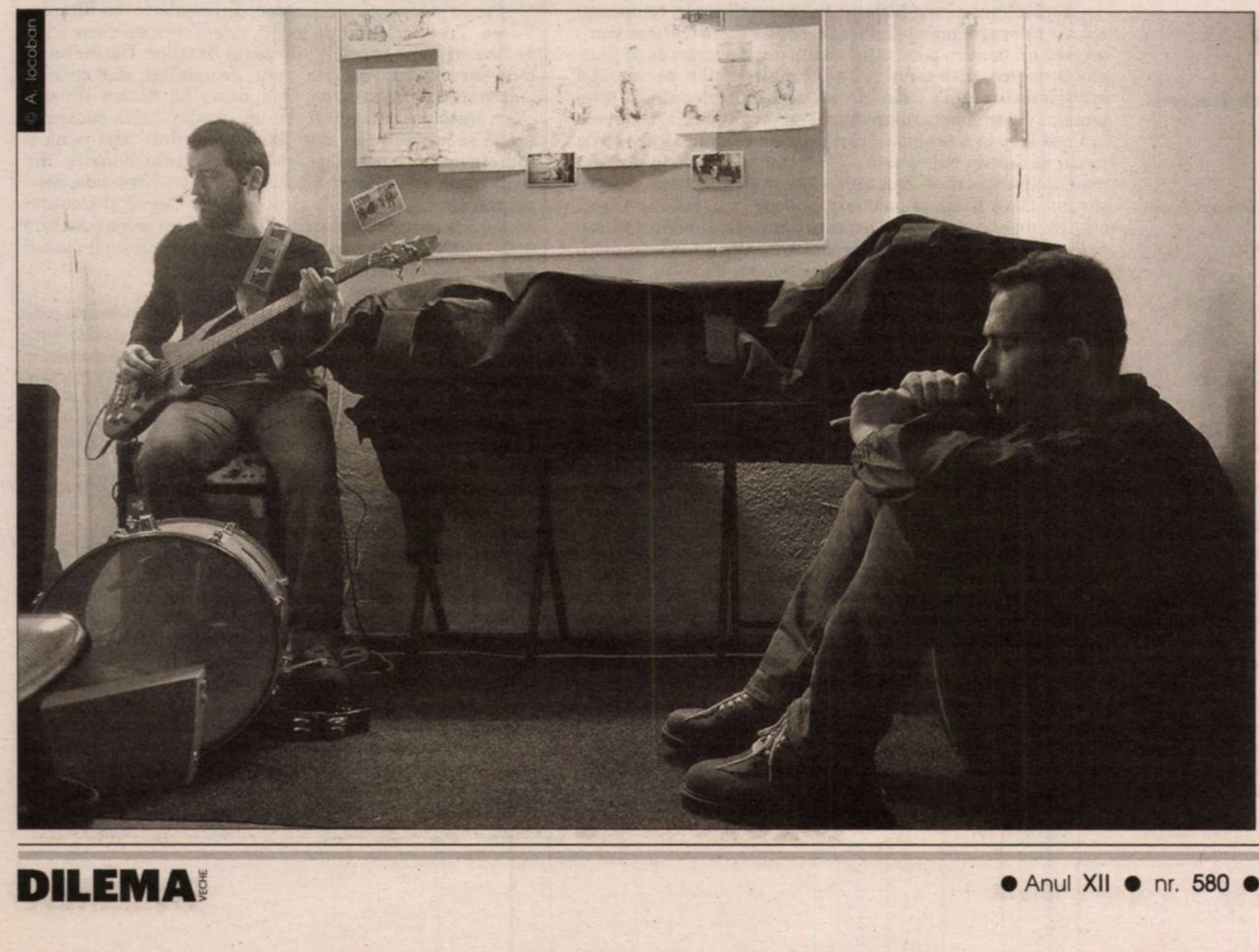

© A. Iocoban

Condus cu precizie de David Schwartz, Alexandru Fifea joacă alternativ personaje implicate în moartea lui Dinte, avînd grijă să nu caricaturizeze, să păstreze echilibrul între veridic şi teatral. Intervine şi muzica neliniştitoare a lui Cătălin Rulea, care nu lasă povestea să treacă pe lîngă spectator. Într-un fel, spectacolul chestionează publicul în legătură cu propriile sale idiosincrazii.

Două vicii majore ale societăţii sînt reclamate: mentalitaţile intolerante şi lipsa oricărei strategii, la nivel de stat, pentru asanarea sărăciei. Punctul comun între cele două este acela al abuzului asupra vulnerabililor, „justificat“ de statutul de paria social. O parte din mentalul public susţine eliminarea problemei (a marginalilor care deranjează), nu rezolvarea ei. Avem de-a face cu o lipsă gravă de cultură civică la nivel de masă, refugierea în confortul prejudecăţilor sociale, mercantilizarea conştiinţei la care se adaugă funcţionarea defectuoasă a instituţiilor de stat (deficienţele în materie de regulamente, disciplină, deontologie etc.) şi confuzia politică în ceea ce priveşte protecţia socială. În cazul populaţiei rome, originea etnică şi sărăcia sînt premise care o transformă în inamic public. Vinovăţia romilor este considerată implicită şi, prin urmare, abuzul asupra lor este „justificat“. În acelaşi mod funcţionează abuzul asupra cerşetorilor, drogaţilor, prostituatelor etc. Sloganul Poliţiei, „Siguranţă şi încredere“, pare cinic. Instituţia care ar trebui să protejeze operează cu dublă judecată şi devine agresor pentru o parte a populaţiei. Este o formă de control social prin care se prezervează actualii poli de putere în societate.

Voi n-aţi văzut nimic ţinteşte tocmai acest discurs public care culpabilizează vulnerabilii, acuză sărăcia şi trasează o linie între dominanţi şi indezirabili. Cum zice însă vărul lui Dinte, „nimeni nu e parcagiu de plăcere“. În societatea contemporană, sursa vulnerabilităţii nu este nici investigată, nici vindecată.

„Dinte era material de discriminare ca la carte: crescut în sărăcie extremă, fără tată, dependent de droguri, bolnav şi de etnie, ultimul om, practic.“ De curînd, am citit un text de la Casa Jurnalistului, *Opt ani, nouă fraţi şi zece lei în buzunar* în care Tiberiu-Mihail Cimpoeru spune povestea lui Alex, un puşti care vrea să se facă parcagiu. Printre reacţiile la acest articol sînt multe care reclamă natura „ăstora care fură de mici şi nu se vor schimba niciodată“. Nici mentalităţile nu par a se schimba.

Voi n-aţi văzut nimic face parte din expoziţia „Eroismul răsare într-un depozit de mărfuri“ ce poate fi vizitată pînă pe 24 mai la Salonul de Proiecte / MNAC Anexa (Calea Moşilor nr. 62-68, etaj 2, Bucureşti). Flexibilitatea şi minimalismul spectacolului îi permit să se adapteze în orice spaţiu, ceea ce reprezintă o şansă pentru o viaţă lungă. Măcar performance-ul să trăiască. Dinte nu a avut nici o şansă.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Despre afacerea Film Menu, din interior (1)

Marţi, pe 17 martie, o scrisoare deschisă a regizorului Radu Jude aducea în atenţia unui public mai larg un conflict abia ieşit dintre zidurile Universităţii Naţionale de Artă Teatrală şi Cinematografică (UNATC). Într-o tabără – conducerea universităţii, în frunte cu rectorul Adrian Titieni, dar fără decanul Facultăţii de Film, Sorin Botoşeneanu, care era suspendat de cîteva luni. În cealaltă tabără – redacţia revistei *Film Menu*, înfiinţată de Botoşeneanu în 2009, coordonată de lectorul universitar Andrei Rus şi scrisă în mare parte de studenţi ai Facultăţii de Film. Redacţia *Film Menu* scosese conflictul dintre zidurile universităţii (al cărei angajat sînt şi eu), tot printr-o scrisoare deschisă (semnată şi de mine), cu o zi înaintea intervenţiei lui Jude. În propria scrisoare, acesta îşi exprima admiraţia pentru revistă şi se arăta îngrijorat de posibilitatea suprimării ei de către conducerea UNATC. În cele două luni care precedaseră ieşirea ei în public, redacţia *Film Menu* ceruse conducerii, în mod repetat şi în zadar, să-şi explice intenţiile cu privire la revistă, intenţii pe care redacţia se simţea tot mai îndreptăţită să le privească drept ameninţătoare. Mai întîi, redacţiei i se adusese cu întîrziere la cunoştinţă o bizară măsură de austeritate luată de consiliul de administraţie al UNATC: astfel, bugetul revistei fusese redus pentru 2015 de la 72.000 de lei – cîţi îi fuseseră alocaţi în anul precedent – la 36.000 de lei, adică exact atîţia cîţi cheltuise de fapt în 2014 pe patru numere a cîte 3000 de exemplare; nimic nerezonabil pînă aici, numai că odată cu această tăiere de buget era impusă şi o tăiere de tiraj – de la 3000 la 1500 de exemplare. De ce să fie constrînşi să scoată doar 1500 de exemplare, din bani suficienţi pentru 3000? Era vorba despre o simplă gafă a consiliului de administraţie sau despre o măsură punitivă? Luarea la cunoştinţă a acestei măsuri de către redacţia *Film Menu* se petrecea pe fondul unei degradări accelerate a relaţiei dintre decanul Facultăţii de Film (şi „părintele“ revistei), Sorin Botoşeneanu, şi restul conducerii universităţii – nu doar rectorul Titieni, ci şi preşedintele senatului UNATC, Laurenţiu Damian. Tensiunile atinseseră un punct de vîrf cu ocazia unei şedinţe din ianuarie, în cursul căreia rectorul Titieni, printre altele, îi pusese în vedere coordonatorului *Film Menu*, Andrei Rus, că spaţiul alocat redacţiei sale ar fi mai mare decît biroul rectorului şi îi reproşase că nu l-ar saluta cînd se intersectează pe coridoarele şcolii. În urma acestei şedinţe fusese redactată prima scrisoare oficială din partea *Film Menu* către conducerea universităţii, în care aceasta din urmă era rugată să-şi expliciteze nemulţumirile şi intenţiile. Conducerea a ignorat scrisoarea redacţiei. În schimb, la cîteva zile după tensionata şedinţă, rectorul Titieni îşi exercitase dreptul de a interveni pe fişa de evaluare profesională a lectorului universitar Rus, scăzînd punctajul acestuia. Rus îi scrisese din nou, cerîndu-i să-şi explice şi această acţiune (cu efect asupra salariului oricum modest al tînărului lector universitar). Titieni ignorase şi această cerere, în schimb mărise la loc punctajul lui Rus. O altă şedinţă a consiliului de administraţie adusese alte măsuri care loveau în *Film Menu:* printre ele, o mustrare cu avertisment pentru coordonatorul Rus şi – mult mai grav – desfiinţarea firmei Atelier de Film, care, înfiinţată tot de decanul Botoşeneanu pentru a atrage fonduri către UNATC, derula, cu implicarea redactorilor *Film Menu*, un ambiţios proiect de traducere în limba română a unor cărţi fundamentale despre cinema. Această decizie le-a fost comunicată celor interesaţi nu în scris, ci oral, iar asupra părţii cu desfiinţarea firmei Atelier de Film s-a revenit ulterior. Redacţia a recidivat cu o nouă scrisoare către rector – de astă dată o cerere de primire în audienţă. Şi această cerere a fost ignorată. În aceste condiţii, s-a hotărît ieşirea în spaţiul public.

N-aş fi reluat aici această poveste dacă, dincolo de confruntarea redacţiei *Film Menu* cu problemele de comunicare şi de transparenţă ale conducerii UNATC, ea n-ar fi fost totodată şi povestea unei alte confruntări – între feluri diferite de a înţelege relaţiile de serviciu, educaţia şi, nu în ultimul rînd, critica de film. În lumina acuzaţiilor repetate de elitism, aduse revistei *Film Menu* de către preşedintele senatului UNATC, Laurenţiu Damian (asta după ce, sub presiunea scrisorii publice a lui Jude, conducerea UNATC a acceptat în sfîrşit să stea de vorbă cu redacţia), merită amintit ce reputaţie de loc închis şi greu accesibil „oamenilor de rînd“ avea UNATC (mai ales unele secţii ale sale, precum cea de Regie din cadrul Facultăţii de Film) înainte de apariţia revistei şi a evenimentelor desfăşurate sub sigla ei – proiecţii gratuite de filme din toată istoria cinematografului universal, urmate de discuţii între redactori şi public, şi proiecţii gratuite de filme româneşti recente, urmate de discuţii cu echipele de realizatori. Redacţia nu exagerează atunci cînd afirmă, în scrisoarea ei deschisă, că activitatea ei a „contribuit la creşterea vizibilităţii UNATC-ului pe harta spaţiilor culturale din Bucureşti“. Şi în special la creşterea vizibilităţii Facultăţii de Film din cadrul UNATC-ului. Multă vreme, tot ce s-a ştiut despre aceasta, şi în special despre secţia de Regie la care predă Damian, este că n-ai cum să ajungi student acolo dacă n-ai bani, dacă nu eşti copilul cui trebuie etc. Probabil că reputaţia asta a fost la maximumul ei de putere pînă în '89, dar nu s-a disipat nici după – în volumul ei de convorbiri cu Vartan Arachelian, Alina Mungiu-Pippidi sugerează că admiterea lui Cristian Mungiu ca student al secţiei respective s-a datorat unui telefon dat de ea cui trebuie. Iar pe la colţuri (inclusiv colţuri de UNATC) continuă să se vorbească şi în zilele noastre despre cum o bună parte dintre candidaţii admişi la Regie fac meditaţii chiar cu unii dintre profesorii din comisia care-i examinează, deşi, după cum am descoperit în perioada (2012-2014) cît am fost (datorită lui Botoşeneanu) prodecan al Facultăţii de Film (şi m-am gîndit cum să pun capăt acestei practici, în cazul în care ea chiar există), sînt greu de obţinut mărturii din partea unor persoane cu nume îndeajuns de răsunătoare încît să zgîlţîie ceva. *Film Menu* n-a schimbat cu totul această imagine a facultăţii; nici n-ar fi avut cum. Dar a făcut mult ca s-o contrabalanseze. Cîte ceva despre ce anume a făcut – şi despre ce animozităţi a stîrnit făcînd-o – voi povesti săptămîna viitoare.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Un hibrid sofisticat

● **The Bad Plus, *Inevitable Western*, Okeh Records, 2014.**

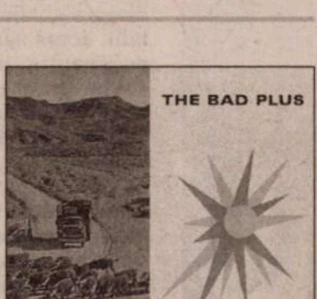

Revin cu acest articol la jazz-ul riguros şi algoritmic pe care l-am cam neglijat în ultimele luni, iar la unele ocazii chiar l-am acuzat de condescendenţă ori ermetism ostentativ. Cumva, The Bad Plus reuşesc în mod consistent să dezamorseze astfel de acuze. Mizînd la începutul carierei şi pe unele ancore pop, trio-ul american a reuşit să acumuleze un nivel de popularitate care te face uneori să speri că specia umană a dezvoltat subit gustul necesar ca să se poată bucura de structură, poliritm şi arhitecturi sonore pretenţioase. Pretenţioşi fără a fi totuşi preţioşi, The Bad Plus nu s-au sfiit de la gesturi populiste din categoria pieselor *cover version*, dar acestea au parcă alt statut în cazul de faţă, în care sursele de inspiraţie acoperă o paletă ce îi include pe Stravinsky, Black Sabbath, Blondie şi Radiohead – asta fără să fie vorba de vreun *cover-band* parodic.

Formula de trio – bas (Reid Anderson), pian (Ethan Iverson), tobe (Dave King) – ajută la a menţine muzica neaglomerată, cu contraste de efect, chiar şi în condiţii de destrăbălare improvizaţionistă. Stabilitatea componenţei grupului şi o activitate tenace, cu albume publicate regulat din 2000 încoace, conferă coerenţă spiritului avangardist, ludismului prin care The Bad Plus au reuşit să dea o umoristică aură de premergători ai jazz-ului de avangardă unor nume ca David Bowie ori Black Sabbath. Şi totuşi *cover*-urile spectaculoase nu servesc drept pretext pentru lipsa de activitate creativă. Dovadă stă albumul de faţă, apărut în contraponderea unui material exclusiv dedicat prelucrărilor după Stravinsky *(The Rite of Spring)*, publicat în acelaşi an (2014). Grupul american are un vino-ncoa bine ilustrat pe acest *Inevitable Western*, prin ceea ce pe alocuri par solo-uri de jazz captive în piese rock, dar şi invers, cu efect la fel de intrigant, în special cînd intervin ritmul funk şi balansul swing.

Noul album adună laolaltă, în proporţii egale, compoziţii noi ale celor trei membri. Piesa de deschidere („I hear you“) asigură un liant cu pomenitul album de prelucrări după filarmonii clasice, însă tonul şi suflul materialului se schimbă imediat de la piesa a doua („Gold prisms incorporated“), prietenoasă chiar şi pentru amatorul de prog rock, fără a apela în acest scop la alte simplificări decît un monoton intro-cîrlig menit să dea un puls piesei – căsăpit mai apoi de tahicardia poliritmică specifică grupului. Cealaltă compoziţie a toboşarului Dave King, „Epistolary Echoes“, are aceeaşi sensibilitate rock pervertită cu aspecte improvizaţionale, în timp ce contribuţiile pianistului Ethan Iverson trag materialul înspre zone mai contemplative (cazul piesei de titlu), iar cele ale basistului Reid Anderson în zone mai conservatoare („Do it again“) ori bombastice („You will lose all fear“). Este interesant că, deşi avem de-a face cu compoziţii individuale ale fiecărui membru, ceea ce în mod tradiţional duce la structuri scheletale în care se alocă reciproc spaţii pentru solo-urile colegilor, aici fiecare bucată îi are pe toţi membrii punînd umărul ca o veritabilă miniorchestră, rezultatul fiind o hibridizare mai sofisticată decît ce oferă de regulă configuraţia de trio – un sound în care îşi găsesc spaţii vaste atît melodia, cît şi ritmul, atît momentele accesibile, cît şi structurile alambicate.

Ascultătorul nu are nici o clipă dubii că se află în faţa unui material de jazz solid, cu puţin tradiţionalism de rit american presărat ici-colo, aflat în balans cu o poftă de experiment lipsită de excese agresive. Ar fi o exagerare a spune că The Bad Plus pot fi consumaţi fără probleme de publicul pop-rock, dar oferă, într-un sens similar cu ceea ce oferă jazz-ul de avangardă scandinav, o punte stimulantă pentru ascultătorii intimidaţi de obstacolele tradiţionale pe care jazz-ul le ridică la primul contact.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

---

trei întrebări pentru

Andrei BUCURECI

„Realităţi urbane“

Care-i povestea Crowd Control?

Trupa înseamnă trei prieteni din copilărie din Rîmnicu Vîlcea. Trei pasionaţi de jocuri video, care au decis să se dedice artei – muzicii, în cazul fraţilor Coşmelin şi Răzvănescu, iar în cazul meu, designului, dar cu mici „intruziuni“ în muzică. Am decis să facem muzică electronică diferită, noi îi spunem fusion – asta pentru că există şi influenţe de new wave, 8-bit, dub, post-punk şi indietronica. Ne racordăm la pasiunile noastre din copilărie pentru Mario, Sonic, Teminator, Nintendo, Sega şi, mai tîrziu, pe PC, la Heroes, Max Payne şi Counter Strike. Pe parcurs, versurile şi mesajul au prins o factură social-activistă. Facem un fel de coloană sonoră de jocuri pentru realităţi urbane bucureştene.

De unde vă revendicaţi muzical?

Facem un stil de muzică eclectic. Avem un set de tobe acustice combinat cu tobe electronice, două sintetizatoare analogice, un bas electric şi voce. Dacă ar fi să ne declarăm influenţaţi de anumite trupe şi artişti, am avea o listă fără sfîrşit. Aşa că, uite, mai degrabă cîţiva poeţi: Gil Scott-Heron, Linton Kwesi Johnson, Mutabaruka, Benjamin Zephaniah, John Cooper Clarke, Roger Robinson, Leonard Cohen, John Lydon, Mark E. Smith şi Zach de la Rocha. Local, sînt de neignorat Rodion Roşca, Adrian Enescu şi Mircea Florian.

Ce urmează trilogiei de EP-uri?

După ce am încheiat seria de EP-uri *Game Over, Select Start* (lansate independent) şi *Loading Please* (lansat la Dubkraft/False Flag Operation), ne pregătim pentru un ultim single, „Disney Puritains“, colaborarea cu tovarăşii indie-rockeri de la Harlequin Jack, şi avansăm către un debut ceva mai consistent: un mixtape care se va numi *Loud Blood Youth*, al cărui producător executiv este Fierbinţeanu.

***Andrei Bucureci** este membru al trupei Crowd Control. Mai multe la crowdcontrolro.bandcamp.com/music.*

a consemnat Marius CHIVU

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

De ce-ai merge în Dubai?

M-am tot întrebat asta. Pentru mine, singurul motiv a fost că a trebuit, de cîteva ori, să schimb avioane şi, cum Dubaiul e un nod aerian important, cele mai bune soluţii de a ajunge în Asia sau Africa treceau pe acolo. Niciodată nu am făcut-o cu plăcere, mai ales că atunci aveam nevoie de viză de tranzit şi era o bătaie de cap inutilă pentru cîteva ore sau o zi într-un loc care nu-mi plăcea.

Nu înţeleg fascinaţia pentru Dubai, ridic o sprînceană cînd văd că mai ştiu eu ce vedetă mondenă sau politician s-a dus acolo să se relaxeze sau să facă shopping (sau să agaţe vreun prinţ arab, după caz). Sînt atîtea locuri mai faine pentru asta! Prima oară, a trebuit să-mi car rucsacul în spate o zi întreagă pentru că la aeroport nu era nici un loc de lăsat bagajele. La 40 de grade, a fost o „plăcere“. Ca de obicei, voiam să merg prin oraş, să-l văd la pas, să folosesc cît mai puţin mijloacele de transport în comun sau taxiul. Cu excepţia zonelor comerciale sau turistice, în Dubai lucrul ăsta e imposibil. Nimeni nu merge pe jos, practic te plimbi pe marginea autostrăzii încercînd să ajungi dintr-un loc în altul, pe o căldură infernală şi prin praf.

A fost primul lucru pe care l-am remarcat la Dubai. Oraşul părea fără viaţă, un fel de Sim City făcut pe calculator, cu clădirile aşezate la linie, ordonat şi strălucitor, dar fără vibraţie. Al doilea a fost artificialul pe care-l respiră prin toţi porii, impresia că totul e o faţadă, că ce contează e strălucirea, luxul, exteriorul, kitsch-ul. Nu pot uita automatele cu lingouri de aur din mall-urile imense şi „De ce, pe bune, de ce?“ care mi s-a lipit atunci în minte. Şi nu pot uita nici senzaţia ciudată atunci cînd am intrat cu picioarele în mare, pe plajă, şi apa era atît de caldă şi vîscoasă încît ţi se făcea rău. Nu m-am răcorit, aşa cum speram.

E şi o parte veche (mică) a Dubaiului, cam cît de veche poate fi pentru un oraş nou. Acolo, lucrurile se schimbă un pic, vezi ziduri, nu doar sticlă, bazar, condimente care miros ameţitor, pescari, vînzători ambulanţi, moschei, oameni forfotind care-ţi amintesc de frumuseţea şi autenticitatea altor ţări arabe.

O zi-două merge să te plimbi. Te uiţi uimit prin mall-uri la cei care fac scufundări în bazinele uriaşe şi te întrebi ce-i opreşte să dea 100 de euro pe un avion ca să meargă într-o zonă cu corali naturali, la cei care fac schi pe pîrtiile din interior sau la opulenţa cuplurilor – el îmbrăcat în alb de sus până jos, ea în *chador* negru, cu faţa acoperită şi cu bijuteriile la vedere. E şi o statuie cu cuplul ăsta, tipic pentru Dubai. Te uiţi la fîntînile arteziene cîntătoare şi dansatoare, urci în Burj Khalifa, cea mai înaltă clădire din lume, arunci un ochi din depărtare la Burj al-Arab, hotelul de cică 7 stele care arată science-fiction, sau bei o bere în Marina, admirînd yacht-urile de fiţe. Şi te uiţi şi la turiştii care-şi cară cu greu pungile de cumpărături, care-şi etalează etichetele hainelor la vedere, afectaţi şi preocupaţi de aparenţele strălucitoare ale lucrurilor, uneori într-un contrast deranjant cu cultura arabă – haine, gesturi indecente, mitocănie sau un evident aer de superioritate. Un fel de „Ce şmecher sînt că-mi fac vacanţa în Dubai şi toată lumea trebuie să ştie asta“.

Şi totul e atît de impecabil încît te întrebi unde e viaţa şi ai impresia că se poate trăi bine-mersi într-un mall, dacă vrei neapărat asta. Sau poate judec eu prea aspru, dar, recunosc, nu am prins nimic din farmecul Dubaiului, cu excepţia cîtorva zone vechi, şi nici nu m-aş gîndi vreodată să mă duc acolo pentru altceva decît schimbarea avionului spre alte zări mai cu viaţă.

■ ■ ■

© C. Foarfă

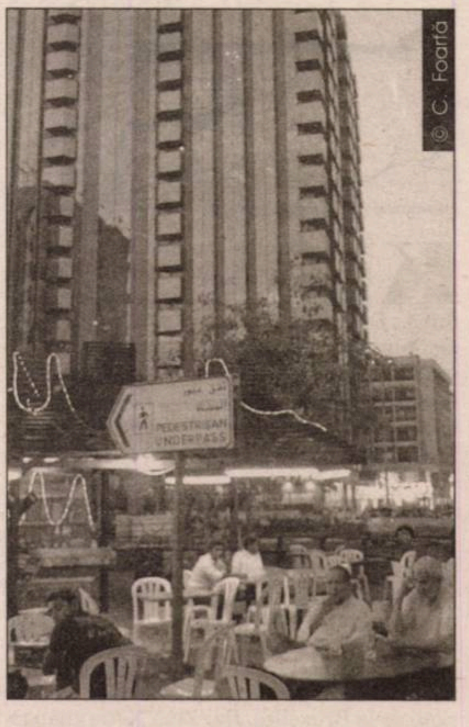

© C. Foarfă

PUBLICITATE

EUROPEAN
QUALIFIERS
Grupa F
29 martie
ora 19:00
România
Insulele Feroe
ÎN DIRECT
TVR1
TVR HD
online
TVR+
/fanTVR1

PUBLICITATE

magicfm
Muzica inimii tale
JAZZ SYNDICATE
GRAMMY
KENNY
GARRETT
QUINTET
EUROPEAN TOUR
SALA RADIO
14 MAI
ORA 20:00
BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO
adevărul
DILEMA
zile nopţi
SUNETE
BestMusic
URBAN.ro
INFO MUSIC
VIXTOPIA
oraşul meu

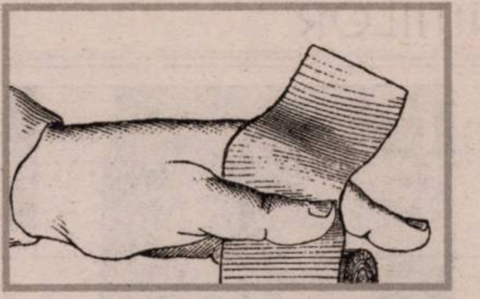

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Bolile imaginare ale președinților reali

Klaus Iohannis are sindromul Asperger, e sigur-sigur. La fel cum Traian Băsescu posedă, mai presus de orice dubiu, boala Parkinson, iar Adrian Năstase s-a împușcat rău de tot cu glonțul acela, de era să moară. Dacă nu știți de unde vin toate aceste certitudini gogonate, aflați că la originea lor sînt niște specialiști, de regulă anonimi. Dar mai ales o presă disfuncțională.

Cea mai recentă „dezvăluire“ medicală vine de pe Ziua News, site aflat în el știe ce legătură cu răposatul *Ziua*, cotidianul fondat pe vremuri de pușcăriașul de azi Sorin Roșca Stănescu. Site-ul povestește că în timpul unui discurs, Iohannis s-a oprit de două ori, o dată fiindcă a pornit un televizor, și a doua oară pentru că unui ziarist i-a sunat mobilul. N-am aflat exact unde și de ce a ținut Iohannis discursul, probabil la o întîlnire cu ziariștii de la Bruxelles. Dar Ziua News adaugă la asta faptul că pe vremea cînd era primar al Sibiului, Iohannis „devenea agitat, se enerva și nu mai putea discuta“ dacă audiențele depășeau 15 minute.

Nu știu ce concluzii ați trage dumneavoastră sau eu din toate aceste îngrijorătoare simptome, dar site-ul amintit a găsit de cuviință să ceară părerea unui specialist în autism. Specialistul, spune Ziua News, i-a studiat atent discursurile și comportamentul din campanie, după care a conchis că „la o primă vedere“, Iohannis suferă „de o formă destul de rară a autismului“, adică sindromul Asperger.

Dacă nu cumva aveți o sănătate absolut perfectă, probabil că ați ajuns, măcar o dată, la medic, și știți că diagnosticele nu se pun la telefon. Sau la televizor sau în funcție de ce alte circumstanțe ar fi putut studia specialistul citat de Ziua News. Ce specialist și-ar fi putut permite așa ceva? N-avem de unde ști, fiindcă „nefiind vorba despre un control complet, expertul nostru a cerut protecția anonimatului“, zice publicația.

Există, e drept, multe situații în care experții ar putea cere protecția anonimatului – în definitiv, o asemenea dezvăluire despre primul om în stat e riscantă. Totuși – fiindcă nu a fost vorba „de un control complet“ (?!) – sună a „nu mă numiți, fiindcă s-ar putea să bat cîmpii rău de tot și nu vreau să mă fac de rușine“. Mai greu de crezut că un expert, fie și anonim, și-ar fi putut etala lașități de clasa a II-a primară în fața jurnalistului, în acest mod.

În articol urmează o descriere destul de precisă a sindromului Asperger, cu liniuțe. Liniuțele mi-au sărit în ochi și am făcut ce faci în astfel de cazuri: am căutat o bucată mare de articol pe Google. Toată descrierea de final a bolii, inclusiv liniuțele, sînt copiate de pe Helpautism.ro. Adică tot ce vine după introducerea jurnalistului și citatul specialistului anonim. Pe care l-am fi putut furniza și dumneavoastră, și eu, după lectura Helpautism.ro.

Jurnalistul, apropo, care ar semna așa ceva nu ar merita pomenit. Pot însă să vă spun că nici el nu există. Articolul e semnat Ziua News, iar cine a făcut ceva purici printr-o redacție de cotidian știe că semnătura cu numele ziarului ascunde adesea diferite lucruri discutabile, la fel ca pseudonimele.

Capac la toate acestea, mai adaug faptul că Asperger-ul lui Iohannis e contagios, ca să spun așa. Președintele român l-a moștenit de la Vladimir Putin, cu privire la care a apărut o știre referitoare la Asperger acum vreo lună de zile. În cazul lui Putin, e vorba însă de un raport al Pentagon-ului și o coroborare de surse mult mai serioase. Tot nu e vorba de un diagnostic, dar serviciile secrete caută astfel de indicii, iar dacă le caută, se cheamă că avem o știre și nu o cacealma.

Am scris atît de mult despre cazul Iohannis pentru că povestea e foarte recentă și a cunoscut o largă circulație pe Facebook. Criteriul *like* + *share* + comentarii spune nu mai puțin de 1220 de astfel de reacții pe rețeaua socială, despre care presupunem că adună românii mai tineri, inteligenți și educați. Acolo am dat și eu peste întreaga fantasmagorie. E ea unică? Nicidecum.

Anul trecut, în octombrie, înainte de prezidențiale, România TV punea în circulație povestea referitoare la Traian Băsescu și boala Parkinson. S-a dezbătut zile la rînd, cu tot felul de specialiști (în orice altceva decît boala Parkinson) și imagini „revelatoare“, în care președintelui de atunci îi tremurau mîinile. După toate probabilitățile, la origine pare a fi o pseudoștire a postului TV amintit, care consultase „surse medicale“. Acestea nici măcar nu erau pomenite în legătură cu boala Parkinson, ci cu două presupuse atacuri cerebrale, care ar fi fost urmate de dificultățile pe care Traian Băsescu le-ar fi avut în folosirea mîinii drepte și a mîinii stîngi. Două cauze pentru aceeași problemă, dificultăți cu mîinile, cu alte cuvinte. Hernia de disc reală din 2006 și o răceală, posibil și ea reală, din cauza căreia Traian Băsescu ar fi contramandat la un moment dat prezența într-o emisiune erau adăugate în același articol, creînd impresia unui om care nu mai are mult de trăit.

Un alt bolnav celebru a fost, pe vremea prim-ministeriatului, Adrian Năstase. Arhivele de acum zece ani sînt mai greu de găsit, dar dacă nu mă înșală memoria, azi regretatul Florin Tudose își crea pe atunci notorietate diagnosticînd în tot felul de gesturi ale lui Năstase tendințe autoritare și paranoia incipientă.

După ce a fost bolnav de paranoia și s-a vindecat, Năstase a devenit un cu totul alt fel de „victimă“. Cînd cu sinuciderea din vara lui 2012, la căpătîiul lui se strîngea un sobor de medici, în frunte cu cardiologul Șerban Brădișteanu. Brădișteanu și celelalte somități au povestit atunci cum marele sinucigaș a scăpat ca prin minune: glonțul trecuse prin gît la milimetru de tot felul de artere și ascunzișuri vitale ale organismului lui Năstase. Fostul premier a rămas cîteva zile la spital, în loc de pușcărie, și tentativele de a dovedi că ceva era în neregulă cu diagnosticul și că rana nu fusese chiar atît de serioasă n-au avut succes. Totuși, acum două săptămîni, Șerban Brădișteanu a fost condamnat la un an de închisoare cu suspendare pentru favorizarea infractorului. Cum anume l-a favorizat Brădișteanu pe Năstase? Internîndu-l în propria secție de cardiologie – boli de inimă, presupunînd că se găsește vreun cititor al *Dilemei vechi* care nu știe asta –, deși rana era la gît.

Cazul Brădișteanu – Năstase e oarecum o excepție în înșiruirea de mai sus, care constă într-un personaj celebru (politician), un specialist adesea fictiv și dovezi mai totdeauna la fel. Dacă Asperger-ul lui Iohannis are 1200 de *like*-uri și *share*-uri, căutarea Băsescu + Parkinson dă, pe Google, peste 95.000 de rezultate, adică tot atîtea surse. Însăilăturile de acest fel sînt relativ ușor de identificat pentru cititorul rezonabil de educat, tocmai prin schema indicată mai sus, dar asta se petrece mai greu atunci cînd oamenii află din diverse locuri ceea ce și-ar dori să se întîmple. Or, românii investesc, în politică, cantități importante de ură – sau, curios, de iubire.

Relativ simplu, genul de dezinformare medicală pe care am încercat să îl sumarizez mai sus are însă și o consecință mai puțin banală. E o hîrtie de turnesol pentru alinierea politică a presei. Cei care preiau astfel de enormități unii de la alții sînt fie site-uri-parazit, care încearcă să se afirme prin preluarea automată a altor publicații electronice, fie combatanți în lupta politică. Cu alte cuvinte, dacă o enormitate ca istoria Asperger – Iohannis rămîne izolată, autorii ei pot fi suspectați de nulitate jurnalistică izolată. Dacă ea prinde viteză, traseul e foarte interesant de urmărit, iar indiciile cu privire la încărcătura și rostul de intoxicare politică devin mai multe.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Te cunosc dintr-o altă viață

Se întîmplă să primesc cîte un mesaj pe Facebook care să sune cam așa: „Salutare! Ne știm de la Mișu, prietena lui Fane, am fost odată și la tine acasă, stăteai pe Moșilor… mă mai ții minte?“ Apoi un zîmbet, o floare – vorba vine! –, o cerere de prietenie. Mă uit cu atenție la profilul respectivului. Numele nu-mi spune nimic. Mă uit și la fotografii – tot nimic. Încep să-mi fac probleme, deja încep să mă sclerozez? Cum se poate să nu-l știu? Dacă a fost și la mine acasă… Să-i răspund? Să-i cer mai multe amănunte? Sau să-l ignor? Poate m-a confundat… Îmi petrec cîte o jumătate de zi gîndindu-mă. Partea proastă este că nu mai știu nici măcar cine era Mișu, prietena lui Fane, ceea ce deja devine destul de grav. Ca să mă lămuresc, caut în lista lui de prieteni, însă nici acolo nu găsesc vreun indiciu. Înseamnă că Mișu asta n-are cont pe Facebook, altfel aș fi descoperit-o la prieteni comuni. Mă adîncesc în aprofundarea profilului, a pozelor. E cumva o muncă detectivistică. Mă strecor insidios în viața privată a posibilului meu prieten. Căsătorit, un copil care s-a costumat în ghiocel la Serbarea Primăverii de la grădiniță, se uită la meciurile Simonei Halep, merge în vacanță în Grecia, postează bancuri cu blonde, soția îi dă *like* la tot, îi mai pune și pisici care fac nu știu ce șmecherie pe *wall*, a votat cu Monica Macovei, lucruri comune, în fond. Ar putea să fie (aproape) oricine. Încep să-l cunosc destul de bine pe cel pe care, de fapt, nu-l cunosc. A cîntat într-o trupă în studenție, aha, aici ar fi ceva! Mă uit lung și atent la băiatul cu păr creț care izbește dramatic în tobe, la un concert încropit într-un bar cu aer de anii ’90 și, într-un tîrziu, îl recunosc pe bărbatul ras în cap (din cauza începutului de chelie), cu burtică domestică, de acum. Tot în poza aceea veche, scanată, o văd și pe Mișu, la o masă din bar. Cum de-am putut să o uit pe Mișu? Cea care spunea că nu bea nimic „fără grade“? Și pe prietenul ei, Fane, punkistul? Victorioasă, pentru că mi-am amintit tot, accept cererea de prietenie a chelului bonom, mă gîndesc să răspund la mesaj cu ceva încurajator, de genul „Sigur că te mai știu… ce vremuri!“, dar, în ultima clipă renunț și o las așa. Ce vremuri erau, de fapt?

Apoi, îmi continui introspecția. De ce uităm? Pe cine uităm? Adevărul este că memoria e extrem de selectivă în privința oamenilor care se perindă prin viața noastră – și care probabil că ajung la cîteva mii. De fapt, nici nu-i cunoaștem într-adevăr, cunoaștem fragmente de oameni, bucăți de oameni, ca și cum oamenii ar fi, de fapt, niște mașinării stranii care se pot dezmembra și reface, iar noi ne amintim detalii, de pildă un șurub, o rotiță, o pălărie albastră, o creastă de punkist. Și e normal să fie așa. E firesc să nu-i mai țin minte pe băiatul cel creț și pe gașca lui. În fond – și acum, după ce mi-am biciuit memoria, știu tot –, ne-am intersectat de puține ori, o dată la mare, apoi la două-trei concerte la care am mers din plictiseală, căci nu-mi plăcea trupa. Cu Mișu, elementul principal de legătură, n-am fost nici măcar amică, era o tipă populară pe vremea aceea, care se împrietenea oarecum cu toți. O popularitate care probabil că i se trăgea de la idila ei cu „faimosul“ punkist Fane, cu care nu cred că am schimbat mai mult de trei vorbe, într-o seară, la un concert de la Polivalentă. Și nici nu puteai conversa mai multe, că era praf. Actualul bărbat chel a fost într-adevăr la mine acasă o singură dată, într-o noapte în care n-am mai găsit nici un bar deschis în cartier, așa că ne-am refugiat în garsonieră, unde am mai băut niște bere. N-a fost nici pe departe o noapte memorabilă, doar am ascultat Tom Waits și am vorbit un pic despre filmele lui Almodóvar. Iar Mișu a adormit în baie. Au plecat cu primul tramvai și a fost ultima oară cînd i-am văzut pe amîndoi. Cred că se cuplaseră în noaptea aia, pentru că Mișu se despărțise de Fane.

Așadar, era *obligatoriu* să-i țin minte? Și pînă la urmă, la ce m-a ajutat că mi-am amintit? La ce ne ajută că ne amintim uneori obsesiv gesturi și replici de acum 10-15 ani, că revedem în minte anumite secvențe oarecum în reluare, fără să putem discerne ce a fost important și ce nu, ce ne-a schimbat viața? Și, în fond, trăim o singură viață? De multe ori, am senzația că adolescența mea, de pildă, sau perioada dintre 20 și 30 de ani au fost trăite de fapt de altcineva. Îmi recitesc și textele de atunci, arareori mă regăsesc în ele. Nu zic că sînt mai matură acum, că „am evoluat“, sînt pur și simplu altcineva. Mă uit din nou la bărbatul chel, cu burtică, alături de soția lui, pe care o ține protector pe după umeri, și de un băiețel plăpînd și cam timid, pe plaja din Grecia, la asfințit. Nu, nu-l cunosc. Cu siguranță e altcineva față de rockerul creț care bătea înverșunat în tobe în barul meschin și plin de fum. Omul acesta a trăit deja două vieți. Și pe măsură ce va îmbătrîni, va mai trăi și altele. Și pentru că n-are cont de Facebook și nu o pot vedea în viața ei de acum, pentru mine, Mișu nici măcar nu mai există. E doar un personaj dintr-o altă viață. La fel de bine, poate fi un personaj de film sau de roman.

■ ■ ■

O călătorie în jurul teatrului

– interviu cu regizorul Alexander HAUSVATER –

Dincolo de luminile scenei se află un personaj nevăzut, cunoscut cel mai adesea din scrierile cercetătorilor şi postum. Spectacolele pe care le-a montat îi poartă un timp numele şi amprenta inconfundabilă, i se dedică studii şi biografii – cînd nu şi le redactează singur sau în colaborare –, criticii încearcă să descifreze un mesaj după percepţia fiecăruia, dar vocea lui, necenzurată de convenţiile gustului public, rămîne cumva într-un plan secund. A o resuscita, cu toate contradicţiile-i omeneşti, poate fi, prin expresia frustă, nemediată, o plonjare într-o experienţă vie. Retrăindu-şi peripeţiile, regizorul ***Alexander Hausvater*** *trasează harta imaginară a unui artist aplicat / implicat – confesiunea unui călător în timp şi spaţiu care a marcat imediat după 1990, prin trei spectacole de referinţă montate la Odeon, teatrul românesc.*

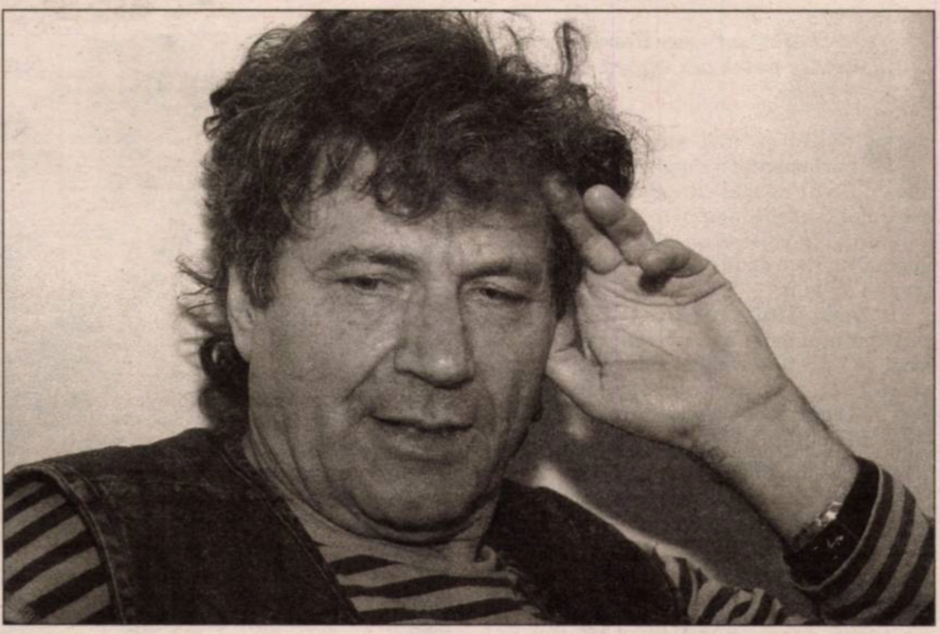

Sînt momente privilegiate în evoluţia unui artist, aşa cum e şi relaţia cu mediul în care şi-a dezvoltat aptitudinile. Un punct de reper face întotdeauna diferenţa, Canada, de pildă…

…Canada, o ţară de care sînt îndrăgostit şi despre care se spune că e pe primul loc în topul ţărilor în care ţi-ai dori să trăieşti, nu are, nu a avut şi nu va avea, de exemplu, un minister al Culturii. Meseria de actor sau de regizor nu sînt recunoscute ca meserii de migraţie sau meserii de şomaj, ca să obţii un ajutor de şomaj. De multe ori, în Canada – eu lucram şi în teatrul englez, şi în teatrul francez –, cînd spuneam că sînt regizor de teatru, răspunsul era: bine-bine, dar ce faci în mod real? Mentalitatea fiind aceea că întotdeauna cultura e ceva aditiv, ceva auxiliar, ceva complementar unei activităţi pe care trebuie să o îndeplineşti/prestezi; e, altfel spus, un fel de hobby pe care ţi-l satisfaci după ce te întorci de la birou la ora cinci şi te ocupi de pasiunea ta, fie ea teatru, literatură, pictură, sculptură… Nu exista acea necesitate de a te exprima cultural. Cînd am venit în Canada în anii '70, fiind foarte tînăr şi predînd la Universitatea Medie, în cîteva săptămîni mi-am format un grup de teatru care se numea Neo-Mythos, cu bani acordaţi la timpul respectiv de guvernul Trudeau ca să faci orice, numai să angajezi oameni. Astfel, proiectul era unul de angajare a celor fără un loc de muncă, fără să conteze ce făceai. Creînd teatru şi lucrînd în teatru, am înţeles că devenea atractiv mai ales într-o călătorie la New York, şi mai ales pe Broadway sau East End în Londra, asta însemna teatrul, sau Stratford în Ontario, teatrul era ceva asociat cu o vacanţă, cu vara, cu o petrecere estivală – te plictiseşti poate puţin la spectacol, însă după aceea te recompensezi undeva într-un bar –, iar nicidecum un drog cum era pentru mine. Încet-încet, am început să dovedesc altceva, contrar habitudinilor locului, realizînd spectacole foarte experimentale, de sondare în substanţa actului teatral, şi ajungînd în oraşe din vestul Canadei, în provincia Saskatoon sau în provincia Manitoba, unde am pus în scenă *Sybilla* lui Pär Lagerkvist, care era de un extremism nemaiîntîlnit, în oraşe precum Jayna sau Saskatoon, unde nu numai că oamenii vedeau pentru prima dată teatru, dar auzeau nume străine abia atunci. Reacţiile nu erau cele teatrale, convenţionale, cei cărora le plăcea şi intrau în jocul propus deveneau demonstranţi într-o demonstraţie, protestatari. De la început am fost un fel de agitator care urmăreşte acest gînd – spectacolul real se întîmplă cînd cortina cade pentru ultima dată. Şi cea mai mare plăcere a mea a fost în anii '80, cînd la Théâtre de Quat-Sous din Montréal am făcut *Hamlet* şi cînd, ieşind de la premieră, am văzut că toţi spectatorii erau pe stradă şi se confruntau, pentru că jumătate dintre ei spuneau că e genial şi cealaltă jumătate că e o prostie, şi nu puteau să meargă acasă fără să-i convingă pe ceilalţi de veracitatea opiniei lor, că ei aveau dreptate. Fiecare îşi susţinea opinia pînă la capăt, s-au format tabere, a intervenit Poliţia ca să nu degenereze disputa într-un război civil, atunci aveam o plăcere teribilă, fiindcă aşa cred că e teatrul adevărat, nu aplauze în picioare, ovaţii în picioare – după ce caşti două ore la un spectacol ajungi să-i vezi deodată în picioare, scandînd. Canada nu cunoştea ipocrizia care a transformat spectatorii într-o masă uniformă, iar publicul într-un cerc de snobi. Pentru mine lucrul ăsta era foarte interesant. Eu am început un festival în Québec City, în 1984, un festival la care lucrase mai înainte Robert Lepage, Cirque du Soleil, aşa că mă consider printre iniţiatorii lui, dar cu un an înainte să pun în act acest festival am montat, tot în Québec City, în 1983, *Unchiul Vania*. Ei bine, era într-un teatru improvizat, într-un cort cu o mie şi ceva de locuri care era un fel de Stratford al verii, într-o pădure unde se jucase pînă atunci teatru uşurel. Era pentru prima dată cînd se juca Cehov în acel oraş, prima dată! La pauză, la premieră – mie îmi place să merg între spectatori, ca să-i ascult –, am auzit două doamne de o anumită vîrstă care se întrebau cine era cel care a scris piesa, nu ştiau nici măcar să-i pronunţe numele, o fi probabil vreun imigrant, unul venit aici din Europa de Est ca să ne ia locurile de muncă, să ne lase pe drumuri, da, şi după aceea, lucrul cel mai important: ce crezi despre el? – *Il est bon aousti* (în dialectul din Québec), e al naibii de bun tipul ăsta, e grozav! Prin urmare, nu există o reacţie la teatru mai profundă decît ignoranţa spartă, violată – o reacţie umană autentică. Aceşti oameni sînt singurii care l-au apreciat pe Cehov. Noi, care am păcătuit cu cultura noastră, noi ştim despre Cehov şi, cînd intrăm în sală, am mai văzut *Vania*, am citit *Vania*, dar ei nu auziseră vreodată de Cehov. E foarte interesant că un spectator trebuie să fie cineva care ignoră sau uită de existenţa autorului, uită de faptul că a citit sau a văzut alte piese şi el este instigat de această experienţă ca şi cum i s-ar întîmpla acum, ca şi cum ar afla pentru prima oară de acest autor.

Astăzi teatrul
este făcut nu de actori, ci de performeri.

Ceea ce în limbajul comun numim elementul-surpriză riscă să devină, în teatrul contemporan, ceva de suprafaţă, de efect, frumoasele efecte care ne asaltează conştiinţa.

Vreau să vorbesc de faptul ăsta, al noutăţii inaugurale. Am spus de multe ori, şi chiar unor specialişti în Shakespeare, la Londra, că probabil cel mai bun Hamlet care a existat vreodată era actorul original al lui Shakespeare, iar ei erau scandalizaţi: cum, dar Laurence Olivier, dar ceilalţi? La care eu am ridicat mîna şi am spus: Shakespeare a murit în 1616, iar manuscrisele lui au fost publicate abia în 1628, deci el venea la repetiţia cu *Hamlet* cu nişte bucăţele de hîrtie în mînă spunînd „actul unu, scena unu, haide s-o facem" şi actorul lui făcea scena unu, actul unu, apoi actul doi, acela e singurul actor care a repetat cu Shakespeare, jucîndu-l pe Hamlet fără să ştie ce se întîmplă la sfîrşitul spectacolului, fără să trăiască rolul sub umbrela unui tragism, ştiind că acesta va muri la sfîrşit, sărăcuţul de el, aşa că şi-a putut imagina multe scenarii cînd lucra actul doi – Hamlet şi Ofelia se căsătoresc, nu? –, actul trei – Hamlet îl alungă pe Claudius şi devine regele Danemarcei, nu-i normal!? –, toate lucrurile astea sînt perfect posibile. Nu e posibil cînd ştii deja că omul, oricum ai face, moare în cele din urmă. Adică ce tensiune şi ce suspans poţi să ai cînd faci *Titanic*, ştii deja cum se termină, nu?

Ajungem la o temă uneori prea uşor expediată, în pofida perenităţii sale, şi anume ethosul creaţiei.

E foarte important să înţelegi că există ceva primordial în activitatea teatrului, şi acel ceva este cuvîntul moralitate, care poate să se dezvolte în idealism, în naivitatea visului, chiar dacă oamenii de teatru, din trecut şi din prezent, pe care îi admir, pe care îi respect, au fost, să zicem, un grup de mincinoşi, de hoţi, de ce vrei tu – excluzîndu-i pe josnicii turnători din mîndra lume nouă. Numai că oamenii ăştia şi-au spus că există o singură părticică a activităţii lor umane care e profund morală. Un singur lucru, între un furt şi altul, între o minciună şi alta, şi asta era activitatea teatrală… Teatrul era un templu şi va rămîne de o puritate şi de o spiritualitate înaltă. Japonezii nu s-ar fi gîndit vreodată să intre pe scenă încălţaţi sau cu o gîndire negativă. Eu nu las oamenii pe scenă fără să facem anumite exerciţii, şi fizice, şi vocale, care ne facilitează transcenderea realităţii cotidiene pe care o trăim ca să intrăm în zona acestei spiritualităţi.

Se conturează deja premisele pentru o nouă şcoală de teatru.

Da, m-ar interesa mult să realizez un asemenea proiect. O şcoală de teatru e un lucru foarte important, e de o importanţă incontestabilă, pentru că atunci cînd atingi nervul teatral atingi spiritualitatea omului. Acea capacitate a lui de a face pe scenă tot ce nu a putut face în viaţă. Una dintre întrebările mele de bază la o audiţie cu actori pe care nu-i cunosc e să-i pun la încercare dacă ştiu să facă anumite lucruri, iar una dintre întrebări este: tu ştii să zbori? Dacă omul spune, mecanic, „nu", nu poţi să lucrezi cu el, fiindcă posibilitatea, capacitatea de a zbura nu e limitată de mecanismul zborului, e limitată de faptul că nu are spiritul acela înalt şi deschis, nu are orizonturile care să-i spună „da, pot să zbor". Dacă spune da, vom găsi noi mult mai uşor o modalitate ca să zboare… Cîteodată, dacă eşti un actor bun, spui „Zbor, zbor!" şi eu te cred. Nina, în *Pescăruşul*, a spus asta, şi o credeam.

Instituţiile consolidate îşi au propriile norme, zborul nu intră în fişa postului, ba chiar, glumind, este excentric.

Eu am început să fac teatru neaşteptînd şi nedorind să mă alătur, ca tînăr artist, vreunuia dintre teatrele existente, pentru că toate teatrele existente erau, după mine, lamentabile şi eu voiam să reprezint o generaţie, generaţia hippie a anilor '60-'70… eram un revoltat, eram toţi revoltaţi. Noi practicam diferite meserii, eu eram, de exemplu, profesor la liceu, la colegiu, toată dimineaţa, iar după aceea ne întîlneam să repetăm, fiecare venea de la job-ul lui, apoi mergeam noaptea şi furam materie primă de la gunoi ca să facem decoruri, după aceea făceam costume şi, în cele din urmă, cream totalitatea acelui spectacol. Niciodată, cred, în primii zece ani, n-am cîştigat un ban din teatru şi, deodată, am făcut un spectacol cu un succes răsunător. Dar noi am continuat să facem acelaşi lucru. De unde am învăţat asta? De la Molière, de la Shakespeare, de la Carlo Gozzi, de la Goldoni, care aşa lucrau. Voinţa unui tînăr ieşit dintr-o şcoală de a se alătura unui teatru, ca să devină un funcţionar birocrat-tehnocrat, este anti-teatru. Voinţa unui tînăr care încearcă să imite un actor bătrîn este anti-teatru, el trebuie să creeze forme noi, idei noi, nu prăfuiţii… Să arate, prin prisma lui, dacă e băiat sau dacă e fată, ce înseamnă să fii băiat sau fată şi ce înseamnă să ai douăzeci de ani în România de azi, fie că eşti bogat, nebogat sau sărac. Toate lucrurile astea nu se întîmplă, şi atunci vezi o generaţie care copiază cealaltă generaţie, vreau să fac asta, vreau să fac nu se ştie ce, şi e cumplit. De cînd ne naştem, în familie, apoi în şcoală, după aceea în universitate, în armată, sîntem obligaţi să devenim nişte roboţei, să devenim cum vor mama şi tata, cum vrea învăţătorul, cum vrea profesorul, cum vrea Karl Marx, cum vrea filozoful, dar fiecare dintre noi are un interior care e comun cu al altora, dar e şi foarte diferit. Teatrul e descoperirea subconştientului, a inconştientului, şi capacitatea omului de a face cu totul altceva. Cînd fac exerciţii cu actori, punîndu-i să deseneze cu picioarele, ei spun: dar desenez cu mîna, pot s-o fac cu mîna. Da, le spun, dar ai potenţialul ăsta, de ce să aştepţi să-ţi pierzi mîinile ca să-ţi dezvolţi potenţialul din picioare? Cunoaşte-l, caută-l, cercetează. Deci căutarea e importantă, teatrul românesc nu are cadre de cercetare, de investigare, laboratoare, şcoli, cum spui tu, pentru că o asemenea şcoală este o cercetare. Intri într-un teatru, ai x săptămîni, sabia lui Damocles, care e premiera, e în spatele tău, nu cercetezi, nu cauţi, deşi cercetarea unui stil este foarte importantă. Astăzi teatrul este făcut nu de actori, ci de performeri. Diferenţa este că performerii de astăzi trebuie să posede cunoştinţe de stil îmbinate în aceeaşi scenă, în aceeaşi seară.

a consemnat
Valentin DUMITRESCU

Eminescu, între politică şi religie

„Parlement – zice francezul –, *nom étrange formé des verbes: «parler» et «mentir».“*

Priviţi-i şi, mai ales, ascultaţi-i pe parlamentarii români. Nu cred că reflecţia de mai sus este a unui francez; este, mai degrabă, a unui mioritic de-al nostru care îşi protejează anonimatul sub masca idiomului. Este definiţia exactă a parlamentarului de la noi.

Lucreţiu (Titus Lucretius Carus), autorul cunoscutului tom *De rerum natura,* a sesizat focul ce întreţine religia: „Mai întîi îţi provoacă frica, apoi te cheamă să te vindece“. Poţi să-l contrazici pe vizionarul latin, interesat de noutăţile vremii, chiar şi de teoria atomică a lui Democrit? Priviţi-l pe un preot ortodox român perorînd în faţa amvonului într-o modulaţie nefirească, cu degetul arătător întins ameninţător spre tine sau implorativ spre cer, apoi încheindu-şi monologul cu nevinovate pilde şi verdicte de tip ghilotină. Cu ce argumente să-l contrazici pe fratele nostru întru gintă latină? Minciuna şi angoasa, de-ar fi numai ele, iată două dintre reperele care ne jalonează trecerea prin viaţă.

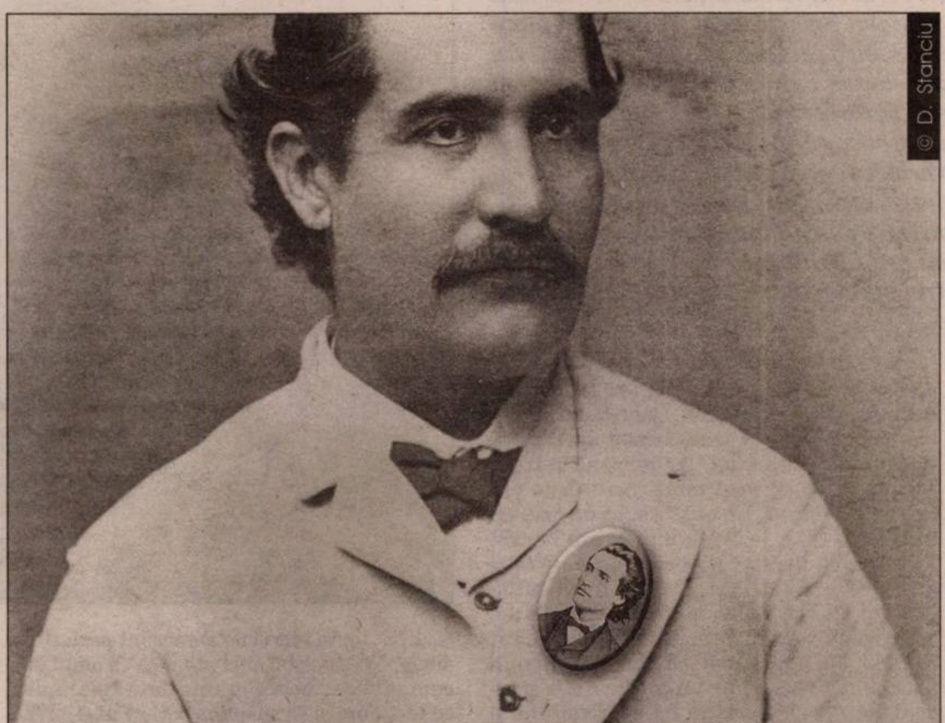
© D. Stanciu

Dincoace de Atlantic, efectele acestor anomalii, atît de agresive în vatra strămoşească, ajung atenuate. Politicul este vizibil doar la aniversări naţionale, rar la cîte o vizită a lui Vodă sau a unui înalt dregător, iar în perioadele electorale, mai nou, în agitaţia de la centrele de votare organizate la consulate şi ambasade.

Nici religia nu pare agresivă, cel puţin văzută din exterior, deşi despre metehnele slujitorilor Bisericii se vorbesc multe – de înţeles, doar şi ei sînt aduşi din ţară. Mireanul face drumul săptămînal la slujba duminicală, nu ştiu cu cît entuziasm religios, dar convins că prezenţa lui „dă bine“. La obişnuita slujbă ortodoxă duminicală, ţinută într-o biserică de rit catolic, închiriată în cartierul montréalez unde locuiesc, nu am auzit mai nimic din predică, din cauza hărmălaiei copiilor, iar cîteva cumetre aşezate pe banca din spate au avut o lungă sesiune de comunicări gastronomice. Nu am mai aşteptat terminarea slujbei, am plecat, ratînd, păcătosul de mine, şi parastasul pentru care mă dusesem. Un cîştig, totuşi: am memorat o reţetă de zacuscă cu ciuperci şi cum se pun la butoi murăturile pentru iarnă. În rest, viaţa comunităţii româneşti de pe aceste îndepărtate meleaguri pare monotonă şi mărginită ca în teoria şirurilor din analiza matematică.

Cît despre ortodoxismul poetului…

Doar cîte o rară scînteie mai poate scoate dezrădăcinatul din cenuşiul cotidian, iar cînd această scînteie se cheamă Eminescu – „pentru că trebuia să poarte un nume“ –, incendiul e declanşat. Prilejul s-a ivit: inaugurarea la Montréal, acum un deceniu, a mult mediatizatei „Place de la Roumanie“ şi dezvelirea statuii lui Eminescu, lucrare a sculptorului Vasile Gorduz.

Tămbălăul levantin strămutat pe pămînt canadian e greu de confundat: simpatii politice şi orgolii parohiale, răzmeriţe de grup sau vechi ranchiune individuale, reproşuri şi frustrări culturale, partizanate şi dezbinări se aprind instantaneu şi se sting la fel de repede. Foc de paie fără a necesita pompieri şi uşoare cotonogeli fără a necesita prezenţa ambulanţelor. Cei mai şifonaţi au ieşit preşedintele Iliescu şi suita care îl însoţea, scurtînd ceremonia şi plecînd în trombă. Altfel, finalul era imprevizibil.

Acum cîţiva ani, răsfoind o revistă străină, într-un colţ de pagină am dat peste o informaţie care mi-a dat fiori: într-un oraş european, Praga, la comemorarea unui mare savant de origine evreiască, rabinul refuză invitaţia. Motivul: sărbătoritul renunţase la iudaism. Cine era cel căruia rabinul i-a întors spatele? Nimeni altul decît cel ce văzuse „nevăzutul“, la moartea căruia o revistă americană prezentase o hartă a cerului unde, într-un punct minuscul şi lucitor – Terra –, era înfiptă o plăcuţă pe care era scris: „Aici a locuit Albert Einstein“. (Jean d'Ormesson, *Presque rien sur presque tout)*

La care ierarh român întîlneşti un asemenea orgoliu? La noi, indiferent de manifestare, chemat sau nechemat, soborul este prezent. Căldăruşa şi busuiocul şi-au pierdut pe veci odihna, sfinţirea intrînd în patologie. Diaspora nu face excepţie, mai ales la un eveniment legat de poetul naţional. Cît despre ortodoxismul poetului… Simpla invocare a divinităţii în poeziile sale nu este semnul credinţei. Cînd faci o pasiune pentru Schopenhauer şi te pasionează budismul – descoperit, poate, tot în scrierile filozofului german, care la rîndu-i se entuziasma (1844) văzînd că „Doctrina mea este în acord cu o religie“ – nu mai cazi în genunchi la icoane. De altfel, apartenenţa poetului la un cult religios – cel puţin în intenţie – era într-o continuă schimbare. Deşi botezat ortodox, într-o posibilă căsătorie cu Veronica Micle, „plănuia să treacă la catolicism, spre a face divorţul cu neputinţă“. Încă din perioada vieneză este atras de orientalistică, interesîndu-l, printre altele, viaţa şi învăţăturile lui Buddha Sakyamuni. Dacă orientalii se recunosc în poezia „Odă în metru antic“, iar un japonez – Sumya Haruya – vede în versul final, „Pe mine mie redă-mă“, însăşi Nirvana, s-ar putea ca, dincolo de dogmă, Eminescu să fie un *homo universalis* care, după o idee dragă lui Noica, „a intrat în universal prin idiomatic, prin naţional“. Nici politica, nici religia nu au vreun merit în propulsarea poetului naţional pe o asemenea orbită.

Politicienii vremii au tergiversat cît au putut minimele ajutoare financiare destinate poetului. Domnul C. Leca, politician botoşănean, are umor: „să nu se precipiteze“, ba chiar „să se lase pe toamnă“. Bine că nu post-mortem! O catagrafie a Moldovei din anul 1860 – Vlad Georgescu, *Istoria Românilor* – menţionează, printre altele, existenţa a 21.954 de comercianţi şi a *46.088 de clerici (s.m., E.B.).* Nu am găsit o statistică cu numărul clericilor la sud de Milcov. Cu toţii, deci, contemporanii lui Eminescu. I-a întins careva o mînă de ajutor cînd poetul era la ananghie?

De altfel, nici „bădiţa“ Creangă nu s-a arătat prea darnic cu „Fratele Mihai“. Strîmtorat nu era marele povestitor. Se spune că dormea pe o saltea burduşită cu două mii patru sute de galbeni de aur. Poate nu erau atîţia, dar ceva adevăr există în cele scrise de Petre Pandrea în *Memoriile mandarinului valah.* Humuleşteanul îşi vindea bine manualele didactice, afacere care îi aducea un venit sigur, iar tutungeria de pe uliţa Golia, unde vindea fratele Zahei, avea muşterii aleşi, amatori de marfă de calitate adusă din străinătăţuri – foiţa „Job“, printre altele. Este de netăgăduit faptul că Eminescu a fost ajutat, constant şi dezinteresat, de cîţiva buni prieteni, iar în capul listei stă Titu Maiorescu, cel care „nu a fost un adept al Evangheliilor“, dar „îşi dăruia treimea veniturilor“. Despre alţii, vorbe, multe vorbe…

La ce bun să-l înveşmîntăm în atîtea cîntări, fum de tămîie şi dangăt de clopot? La toate comemorările, statuile nu se mai văd de odăjdii, soclurile sînt galbene de atîta ceară scursă din lumînări, iar în prezidii sînt mai multe sutane decît cravate. Confiscarea memoriei postume a gloriilor naţiunii a devenit o prioritate a ortodoxiei româneşti. În lipsa smereniei, trasul de mîneca anteriului a devenit obligatoriu. Şi urgent!

Zilele trecute, am luat din nou drumul spre insula de românism din cartierul portughez al Montréalului, loc unde se află statuia poetului. Linişte absolută! Nici politicieni, nici preoţi, nici mireni, nici prostime. Poetul era singur. Nespus de singur. Ochii lui stinşi priveau spre nordul îngheţat, „spre steaua care-a răsărit“. Avea dreptate Aristocratul Îndoielii: „Teologia n-a putut elucida cine-i mai singur: Dumnezeu sau omul. A venit poezia şi am înţeles că acela era omul…“.

Emil BELU

■ ■ ■

PUBLICITATE

Mitropolitul
BARTOLOMEU ANANIA
Învierea Domnului
şi propria noastră înviere
adevărul
Facebook: cum am ajuns să ne spionăm între noi

Cu prilejul Sfintelor Sărbători Pascale,
adevărul din 2 aprilie
vă aduce CD-ul audio
„ÎNVIEREA DOMNULUI
ŞI PROPRIA NOASTRĂ ÎNVIERE“
Mitropolitul Bartolomeu Anania şi predicile sale:
„Singurătatea Domnului în faţa Patimilor”
„Învierea Domnului şi propria noastră Înviere”
9,99 lei
ziar + CD

Petre M. IANCU

Jocul de-a frica

Elitelor de stînga, din Vest, nu le place naţionalismul. E considerat caduc. Pe-al lui Putin nu puţini se arată totuşi gata să-l tolereze. Vai şi amar, însă, dacă-l afişează un lider ales democratic, precum cel israelian. Nimic nu documentează mai persuasiv şi agasant cît de alăturea cu drumul e, în faţa provocărilor globale, mare parte din stînga occidentală decît reacţiile disproporţionate iscate de victoria electorală a premierului israelian Beniamin Netanyahu. Căci prea puţini îi înţeleg cu adevărat resorturile şi modul optim de raportare la ele.

Succesul repurtat în, totuşi, singurele alegeri democratice din Orientul Mijlociu de un lider conservator care nu se dă în lături să dea glas, tranşant, temerilor unui amplu segment al electoratului israelian a sfîrşit, aşadar, prin a isteriza multă lume importantă. A înfuriat Casa Albă. I-a înnegrit pe varii editorialişti vest-europeni. Şi i-a mîniat la culme pe toţi cei, mulţi, care îi somaseră pe israelieni să-şi bage minţile în cap, să înţeleagă că, dacă vor să evite izolarea internaţională şi posibile sancţiuni, vor trebui să ofere noi concesii, de preferinţă unilaterale, şi că, în acest scop, va fi obligatoriu să se aleagă stînga, iar nu Bibi Netanyahu.

Iată însă că, angoasat de experienţa ultimilor 15 ani, electoratul israelian s-a pus, ce mai tura-vura, pe picioarele din spate. Semn de îndărătnicie maximă, a optat, neeuropean, pentru a ignora apelurile binevoitorilor din Occident şi a ales avertismentele dreptei naţionaliste, în loc să voteze stînga. Ghinion. „Acum“, scrie un editorialist israelian al unui cotidian berlinez, „palestinienii au toate motivele să-şi frece mîinile de bucurie“. Fiindcă nimic nu le-ar escamota mai eficient palestinienilor lui Mahmud Abbas carenţele şi „neajunsurile proprii în procesul de pace decît un guvern israelian naţionalist“. Care (abandonînd procesul de pace) „ar putea mîna statul evreu într-o izolare fără precedent“.

Reacţia glacială a preşedintelui SUA la cea de-a patra victorie electorală a lui Netanyahu, ca şi cererile unor editorialişti de stînga, vest-europeni, de amplificare a presiunilor asupra statului evreu, dacă nu chiar de trecere la un regim de sancţiuni, par să sprijine acest punct de vedere. E-adevărat că, la Casa Albă, s-a înregistrat o tăcere elocventă. Pune pe gînduri refuzul preşedintelui american, primul de acest fel, din istoria recentă, după ştiinţa mea, de a-l felicita personal, din capul locului, după victorie, pe liderul israelian. Asta, în condiţiile în care Obama nu s-a ferit, vai, să gratuleze după alegeri probabil trucate numeroşi tirani. De pildă, pe Vladimir Putin, pe ex-şeful negaţionist al Iranului, precum şi pe un lider islamist autoritar şi anti-occidental ca preşedintele turc, Erdogan, care şi-a bătut joc cum a vrut de ideea unui stat de drept în Turcia.

Cred unii că am asista, în cazul lui Obama, la o replică firească. În fond, SUA ar avea tot dreptul să fie alarmate de ideea renunţării la soluţia celor două state, avansată de Netanyahu în campania sa electorală. Alţii consideră că am avea de-a face, între altele, cu o mostră de vindictă şi ranchiună. Că ne-am găsi în faţa unui tardiv şi jenant ecou de repulsie şi respingere, generat de cel de-al treilea discurs rostit, în pofida lui Barack Obama, în faţa Camerelor reunite ale Congresului SUA, de către Netanyahu. Căci nu e un secret că preşedintele american s-a simţit sfidat de acest discurs, cerînd renunţarea la un proxim acord nuclear, virtual pernicios şi periculos, cu un regim iranian islamist şi fanatic, care menţine terorismul între armele panopliei sale fundamentaliste.

Ceea ce frapează e, între altele, dubla măsură. Stînga, din care face parte şi cea nominal moderată, a lui Obama, nu doar cea extremistă şi violentă din „Blockupy“, care s-a dedat miercuri la devastări, la Frankfurt, spre a-şi manifesta visceralul anticapitalism, a avut o replică radical diferită la scrutinul elen. Nu puţini au găsit de cuviinţă să ataşeze aiuritoarei victorii a formaţiunilor extremiste de stînga şi dreapta care au format coaliţia de la Atena un avertisment zgomotos, cerînd Apusului „să respecte“ voinţa democratică a grecilor.

Se cască aici o regretabilă duplicitate. Ba chiar şi, nu mai puţin deplorabil, o inadecvare la realităţi. Fiindcă procesul de pace din Orientul Apropiat a murit, în mod demonstrabil, de mult, chiar înaintea demersurilor diplomatice unilaterale ale autorităţii palestiniene, iar Netanyahu n-a făcut decît să-i anunţe, oficial, decesul. În fine, s-a ivit în scenă şi o polarizare occidentală extrem de periculoasă în vremi de provocări majore la adresa democraţiilor. Din care face parte şi statul evreu.

Or, a-i atribui unilateral vina pentru eşecul procesului de pace dreptei israeliene sau lui Netanyahu personal înseamnă a ignora ori a trunchia istoria. Înseamnă a şterge din memorie, de pildă, experienţa Likudului condus de Netanyahu, al cărui şef de odinioară, Sharon, a evacuat unilateral Gaza, pentru ca Israelul să se trezească apoi bombardat ani la rînd, cu rachete, din fîşie, de proaspăt împuterniciţii terorişti islamişti. La fel s-a întîmplat după ce stînga israeliană în frunte cu Ehud Olmert a evacuat fîşia de securitate din sudul Libanului, făcînd loc expansiunii şi agresiunii grupării teroriste şiite, pro-iraniene, Hezbollah.

E-adevărat că premierul israelian şi-a repurtat nefericit victoria, procurîndu-şi-o în mod criticabil, pe bază de spaimă şi printr-o campanie naţionalistă. Dar, dat fiind nivelul de informare politică nemanipulată propriu electoratului israelian, el n-ar fi avut cîştig de cauză dacă frica multor cetăţeni ai statului evreu ar fi fost, pur şi simplu, iraţională şi neîntemeiată.

A-l ameninţa acum cu sancţiunile şi izolarea, invocată sumbru de o parte din stînga europeană, e un demers de două ori inadecvat. Căci a spori frica unui electorat oricum terorizat nu va putea în veci să contribuie la accentuarea apetenţei către dialog şi la dezamorsarea de conflicte. În plus, adînceşte grav, în epoci de pericol mare, polarizarea lumii libere, manifestată deopotrivă în clivajul tot mai amplu şi vădit, despărţind Israelul de SUA, ori America de Europa, ca şi în cel îndepărtîndu-l pe preşedintele american de propriul său popor, reprezentat de senatorii şi deputaţii din Congres.

Cum ar putea jocul de-a frica şi abundenţa de inadecvări şi polarizări să promoveze, în atari condiţii, pacea, rămîne un enorm mister.

(articol apărut pe site-ul Deutsche Welle, *www.dw.de)*

Petre M. Iancu *este jurnalist la* Deutsche Welle.

■ ■ ■

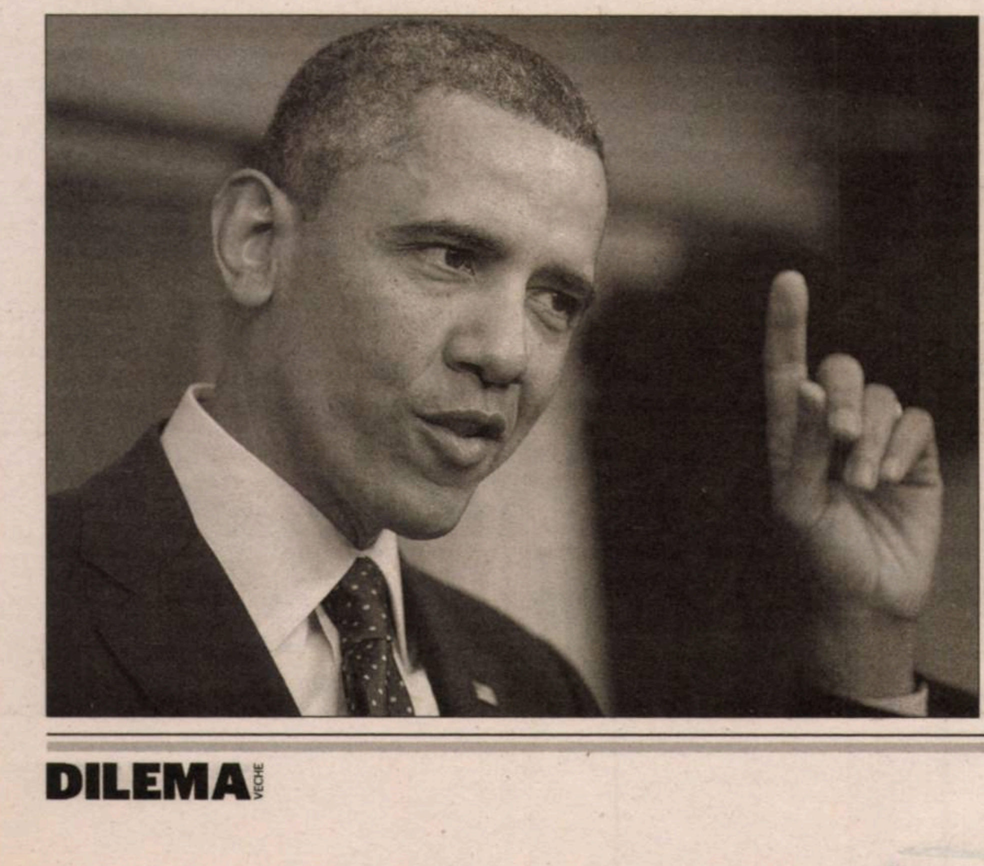

Cu ochii-n 3,14

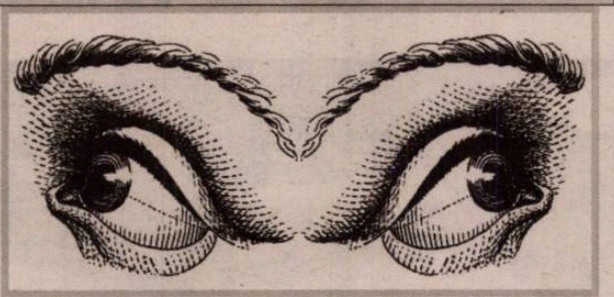

AFLĂM, DIN *THE GORJ*, CĂ UN EMINENT STRĂIN A PROPUS UN SFERT DE SECOL DE VICTIMIZARE

■ Aflăm, din *The Guardian*, că un eminent sexolog danez a propus difuzarea de filme porno, pe post de material didactic, în sălile de clasă. Acesta susţine că vizionarea lor le-ar permite elevilor să facă diferenţa dintre pornografie şi adevăratele relaţii sexuale. Trebuie spus că ţările nordice sînt unele dintre cele mai deschise în privinţa chestiunilor sexuale şi primele care au ridicat interdicţia asupra pornografiei în 1967. Dar, cu toate astea, propunerea profesorului Christian Graugaard a agitat puţin apele. Educaţie sexuală se face în şcolile din Danemarca din anii '70. Aşadar, propunerea lui Graugaard n-ar însemna, de fapt, decît o mică schimbare în programa şcolară. În timp ce acolo se discută despre cum îi poţi ajuta pe copii ca în viaţa adultă să aibă o viaţă sexuală împlinită şi să ia cele mai bune decizii în cunoştinţă de cauză, noi ne-am cam împotmolit la ora de religie. (**A. M. S.**)

■ Dan Şova a zis că ar merita o statuie ecvestră în Gorj, pentru că a salvat complexurile energetice de la Rovinari şi Turceni. Omu' ăsta ar trebui dus la psihanalist. Nu numai că are un ego umflat (nejustificat), dar vrea să şi-l mai urce şi pe cal. (**M. V.**)

■ Foarte amuzante articolele de presă despre absenţa lui Vladimir Putin, timp de vreo zece zile, din spaţiul public. E grav bolnav? A murit? A fugit de la Kremlin? L-a răpit vreun extraterestru? A spălat putina? Pînă la urmă a reapărut la o întîlnire cu un oficial străin. De fapt, nici nu dispăruse: în tot acest timp s-a vorbit, zilnic, despre el. Nu moare Putin de grija presei, dar presa moare de grija lui Putin. (**M. M.**)

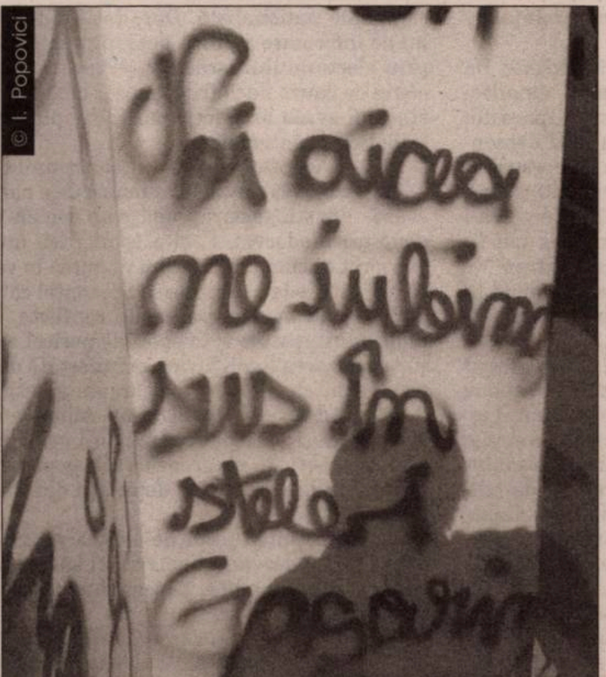
© I. Popovici

■ Iată lista cu subiectele filmelor care vor primi finanţare anul acesta din partea CNC-ului din Rusia: poveşti inspiraţionale de succes (poveşti industriale sau antreprenoriale); istoriile Crimeii şi Ucrainei ca parte din Rusia; gloria militară a Rusiei („victorii şi cîştigători"); eroi moderni luptînd împotriva crimei şi corupţiei (ha-ha!); societatea fără frontiere: realizarea în viaţă a persoanelor cu dizabilităţi; aniversări: un secol de la evenimentele din 1917 şi un sfert de secol de la lovitura de stat din august 1991; valorile familiale ca fundament al societăţii; Rusia – ţară multietnică. Altfel spus, se plăteşte propaganda de stat ca în perioada stalinistă. (**M. C.**)

■ După ce a fost reţinut pentru 24 de ore de procurorii DNA, Radu Mazăre a declarat că îşi va da demisia de la Primăria Constanţa şi din PSD: „M-am săturat să duc viaţa asta, cu geanta la uşă în fiecare dimineaţă". Capacitatea de victimizare a marilor corupţi e infinită. (**L. V.**)

AFLĂM, DIN *SUCEAVA NEWS*, CĂ OMENIREA VA AVEA CEL MAI MARE LASER CU GUST DE PAPANAŞI

■ *Suceava News:* „Profeţia stareţului Ioil pentru Elena Udrea: «Va ajunge din nou pe funcţie, chiar dacă acum a căzut. Trebuie să-şi refacă viaţa, să aibă un bărbat alături»". Părintele Ioil e stareţul mînăstirii din Leucuşeşti sau reîncarnarea caracatiţei Paul? Sau amîndouă? (**L. V.**)

■ Guvernul vrea să introducă accize pentru ţigările electronice. De anul viitor vor fi deci împovăraţi cu taxe chiar şi cei care încearcă să se lase de fumat tutun. Probabil că, dacă omenirea s-ar lăsa de fumat, guvernele ar taxa imediat aerul inspirat. Vorba aia: de iarba dracului mai scapi, dar de guvern şi de taxe – niciodată. (**M. M.**)

■ De cîtva timp, ni se umflă pieptul de patriotism că România va avea cel mai mare laser din lume. Hai să ne revenim un pic: directorul proiectului, dl Nicolae Zamfir, a anunţat că lucrările de construcţie a clădirii au deja o întîrziere de un an. Pentru că Administraţia Naţională Apele Române a acordat, cu 11 luni întîrziere, avizul de care constructorii aveau nevoie pentru realizarea a 1000 de pompe geotermale. Morala: cel mai mare laser din lume s-a înecat în apele române. (**M. V.**)

■ A apărut margarina cu gust de pîine pe vatră. Dacă se inventează şi margarina cu gust de sushi, promit să mă retrag în universul margarinei. (**S. G.**)

■ „Mamanaşi, mamanaşi ar trebui să se cheme!" – a strigat un vizitator străin, isterizat, pus în faţa unei impresionante porţii de papanaşi cu formă mamelonară, într-un restaurant bucureştean. (**M. P.**)

AFLĂM, DIN *THE BĂIEŢEL*, CĂ UNII OAMENI AU AJUNS SĂ FIE (LA UN MOMENT DAT) CUM ERAU ODATĂ

■ Un băieţel cam de 4 ani dă pagină după pagină dintr-o Carte de rugăciuni. „Ce faci tu acolo, că doar nu ştii să citeşti?", i s-a adresat, cu duioşie, maica superioară. „Eu nu ştiu să citesc, dar Iisus ştie", vine prompt răspunsul. Copiii spun lucruri trăsnite? Dialog surprins la Aşezămîntul „Sfîntul Iosif", din Odorheiul Secuiesc, unde 15 măicuţe de confesiune greco-catolică, licenţiate, au grijă părintească de aproximativ 130 de copii. Sursa: TVR. (**R. M.**)

■ Cum se distrează unii oameni: într-o frumoasă zi de primăvară, pe o alee din Parcul Icoanei era parcată o maşină. Maşina avea uşile deschise şi din ea se auzeau, tare, manele. Cei vreo patru ocupanţi ai vehiculului mişunau prin preajmă, mîndri că pot da manele la tot cartierul. (**I. P.**)

■ Am auzit explicaţia acuzaţiilor aduse Elenei Udrea. Cică, pe vremea cînd era încă măritată cu omul de afaceri Dorin Cocoş, într-o zi, femeia a băgat pantalonii bărbatului la maşina de spălat. A uitat să se uite prin buzunare, unde erau nişte bani. Bancnotele acelea, cîte or fi fost, au ajuns, deci, să fie spălate. Procurorii le-ar fi găsit la percheziţie şi uite-aşa au acuzat-o apoi pe Elena Udrea de spălare de bani. Corect? (**A. M.**)

■ Publicaţia online Vox a făcut o listă cu toţi scriitorii şi eseiştii care, la un moment dat, au anunţat că romanul a murit. Primul pe lista deloc exhaustivă este Jules Verne, care, în 1902, credea că romanul va fi înlocuit de ziare (asta credeau şi Eugen Ionescu sau Geo Bogza la noi). Pînă la jumătatea secolului trecut, predicţia lui a fost reluată de José Ortega y Gasset, Walter Benjamin, Lionel Trilling, Harold Nicholson, Norman Mailer, Ludwig Marcuse şi Frank Kermode. Pînă la sfîrşitul secolului trecut, au mai prezis moartea romanului, printre alţii: Louis D. Rubin, Roland Sukenick, Raymond Federman, Michael Krasney, Leslie A. Fielder, Robert Coover, William Grimes, Joseph Tabbi. În ultimul deceniu, tot printre alţii, au cîntat prohodul romanului următorii: Naguib Mahfouz, Caleb Crain, Zadie Smith, Mark Greif, Philip Roth, Lee Seigel, Evan Morrison, Mark Bauerlein, Sam Byers, Thomas Brewster, Will Self, Scott Christian. Anul trecut a fost creat chiar un cont de Twitter dedicat morţii romanului care, iată, a intrat în al 113-lea an de cînd e muribund. (**M. C.**)

■ Se vede treaba că nişte meşteri ai aluatului (care fac „bunătăţi din grîne cum erau odată") au simţit nevoia unui *look* mai *fresh*, dar cu accente vintage, pentru cuvîntul „brutărie", care se cam uzase. Şi i-au zis „BUNĂTĂRIE". Iată şi cîteva produse ivite din cuptoarele „Bunătăriei": „merdenea neaoşă cu brînză", „baton năstruşnic cu mac", „polonez însiropat", „prea-chec cu cacao", „cozonăcel voinicel", „corn falnic cu gem sau ciocolată", „ştrudel grăsunel". (**D. S.**)

PUBLICITATE

events prezintă
Judas Priest
Helloween
Redeemer of Souls Tour 2015
1 IULIE, ROMEXPO, BUCURESTI
ROCK
DILEMA
adevărul
SAPTESERI
Ziare
iConcert
METALHEAD

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
- SIBIU -

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XII** ■ nr. **581** ■ 2-8 aprilie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

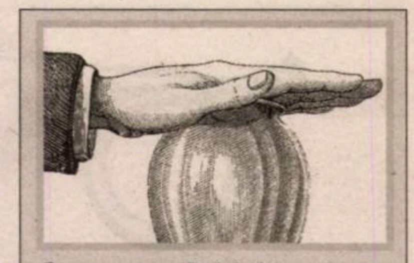

George BANU

scena lumii 11

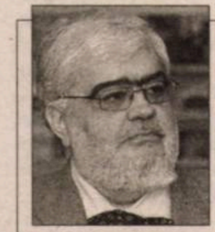

ANDREI PLEŞU

„A fi contra“

pagina **3**

Interviu cu

MARIA CRÂNGAŞU

pagina **7**

CRISTINA HERMEZIU

„România la Salon du Livre“

pagina **14**

Nevăzut, neauzit

Proiecte pentru persoanele cu deficienţe

© Fundaţia Orange

> *„Lucrurile care par imposibile devin posibile dacă le vezi în altă lumină.“*
>
> *HANNIBAL*

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

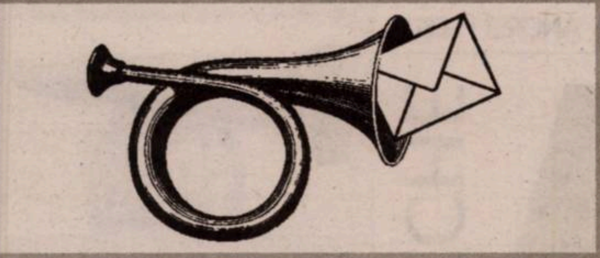

turneu de inbox

NR. 580

Reacţie la scrisoarea lui Ionel Piţurcă

Referitor la controversata şi parcă tot mai ampla dezbatere despre opţionalitatea/obligativitatea orei de religie în şcoală, în fapt ne aflăm în faţa unei probleme simple, în spatele căreia se ascund interese şi sînt stîrnite pasiuni. Totul porneşte de la utilizarea în contexte diferite a termenului de „opţional“.

În materie de proiectare a curriculum-ului (a planului de învăţămînt), există trei categorii de obiecte (discipline) ce urmează a fi parcurse (învăţate): obligatorii, opţionale şi facultative. Pentru cazul obiectelor opţionale – în speţă ora de religie – se presupune a alege unul dintre două sau mai multe alte asemenea obiecte. În momentul în care ai optat, obiectul devine obligatoriu, el trebuie promovat şi pe această bază, pentru învăţămîntul academic, de exemplu, se obţine un număr de unităţi de credit. În cazul obiectului religie, dacă este opţional, trebuie să avem un altul (altele) în raport de care se poate opta. În acest fel, cel în cauză poate decide el însuşi asupra propriei formări. Cu atît mai mult în cazul religiei. Obiectele opţionale, deşi diferite, trebuie să fie oarecum echivalente. În cazul religiei, opţionale ar putea fi etica, istoria religiilor, istoria sau arta religioasă, care nu presupun neapărat convingeri şi practică religioasă (Mircea Eliade, de exemplu, unul dintre cei mai importanţi autori de istorie a religiilor, a fost ateu).

Este surprinzător că, de exemplu, la o dezbatere pe tema religiei în şcoală, condusă de Rareş Bogdan, doamna Ecaterina Andronescu, fost ministru al Învăţămîntului, nu a sesizat sau a evitat lămurirea caracterului opţional al unui obiect de învăţămînt.

Chiar în cazul religiei, să nu uităm dreptul altor denominaţiuni de a opta pentru religia lor.

Cît priveşte locul de predare a religiei, din trunchiul curriculum-ului au răsărit, din exces de zel, chiar şi „laboratoare de religie“ în şcoli. Oare nu cel mai bun laborator pentru religie este biserica unde lucrăm asupra conştiinţei noastre?

Viorel PRELICI

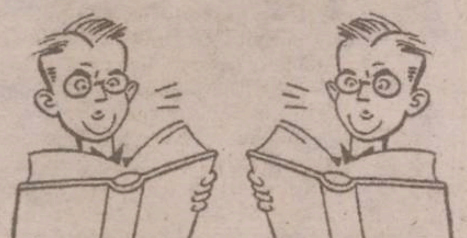

Dilema veche
la casă nouă

Noua adresă a redacţiei
Dilema veche este:
strada George Enescu nr. 43, etaj 3,
cod 010304, Bucureşti.

Dilema veche vă propune

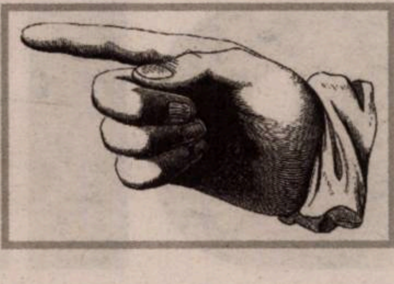

■ Pentru snooker-iştii privitori şi nu numai privitori: nu uitaţi că ultima mare competiţie înaintea campionatului mondial se desfăşoară în China şi e transmisă de Eurosport. Neil Robertson a fost deja eliminat de (nu vă vine să credeţi) Dechawat Poomjaeng, jucătorul thailandez cu urechi de ţinut minte. Ronnie O'Sullivan n-a participat, retrăgîndu-se înainte de competiţie (lui se pare că nu-i prea place prin Asia). Dar în cursă mai sînt destule nume mari. (Andrei Manolescu)

■ *Qui est Momo* – o comedie dramatică după un text de Remi de Vos regizată de Theo Herghelegiu. O piesă despre problemele dureroase ale lumii de azi, un spectacol tonic. Se joacă la Teatrul Arca. (Matei Martin)

■ „Is It Time for the Jews to Leave Europe?“, un *feature* consistent şi şocant de Jeffrey Goldberg pentru *The Atlantic*, despre revenirea în forţă a antisemitismului în Europa, din Franţa pînă-n Republica Moldova, trecînd prin Olanda şi Grecia. Online, aici: http://www.theatlantic.com/features/archive/2015/03/is-it-time-for-the-jews-to-leave-europe/386279/ (Luiza Vasiliu)

■ Piesa *6 din 49,* în regia lui Alexandru Maftei, după textul lui Gyorgy Spiro, cu Dana Voicu şi Liviu Cheloiu, la Teatrul de Artă: o piesă vie şi actuală, jucată inspirat, în care, din păcate, te poţi recunoaşte uşor… (Iaromira Popovici)

■ Lectură de primăvară: Truman Capote, *Alte glasuri, alte încăperi* (prima ediţie necenzurată, într-o nouă traducere, de George Volceanov, Editura Polirom, Colecţia „Top 10“). Capote a scris-o la 23 de ani şi a publicat-o în 1948. Întotdeauna am avut o slăbiciune pentru cărţile de debut ale autorilor. *Alte glasuri, alte încăperi* are toate mărcile stilului lui Capote, dar şi ceva în plus: toată nesiguranţa şi singurătatea adolescenţei, condensate în povestea unui adolescent vizionar. (Ana Maria Sandu)

■ Pentru o duminică după-amiază însorită, în care nu ai nimic de făcut: *James şi piersica uriaşă* de Roald Dahl (Editura Arthur, 2013). Adică un băieţel ai cărui părinţi au murit mîncaţi de un rinocer uriaş porneşte într-o călătorie în miezul unei piersici vrăjite, alături de Maestrul Greierini, Domnişoara Păianjen, Rîma, Miriapodul, Licuriciul, Buburuza şi un Vierme de mătase. Şi pentru că versurile lui Dahl sînt delicioase, cartea mi-a făcut poftă de compot de piersici. (Adina Popescu)

■ *„It was in China, late one moonless night, / The Simorgh first appeared to mortal sight / He let a feather float down through the air, / And rumours of its fame spread everywhere“* – poemul filozofic *Adunarea Păsărilor* (titlul original *Mantic Utair)* dezvoltă, în 4647 de versuri, o suită de parabole pe tema fundamentală a literaturii islamice, cea a păsării care, odată eliberată din captivitatea lumii reale, atinge absolutul. Spectacolul cu acelaşi titlu, reluat, într-o formulă nouă, la 20 de ani de la prima punere în scenă, deschide, practic, anul aniversar „Ţăndărică 70“. Regizorul Cristian Pepino, care semnează prezenta versiune la Teatrul „Ţăndărică“, reevaluează dimensiunea universal-umană a gîndirii poetului persan şi a filozofiei orientale, în evident contrast stilistic cu fanatismul funciar fundamentalist, opus raţionalismului. „Parcursul“ devine astfel un fapt de cunoaştere asumată, un drum iniţiatic al conştiinţei spre ea însăşi. Structurat ca un amplu poem vizual nonverbal, spectacolul este bazat pe gestică, mînuire, pantomimă şi dans. Această replică scenică peste secole are multiple conotaţii stilistice inedite ce se cer descifrate, cu atît mai mult în contextul nefast al debutului de secol XXI, pus sub semnul crimei la adresa culturii umanităţii. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Studiile în străinătate**
- **Kosovo**
- **Patrimoniul cultural**
- **Onestitatea**
- **Absurdul**
- **Uitarea**
- **Barbarii**

album dilematic

Alix Vrana

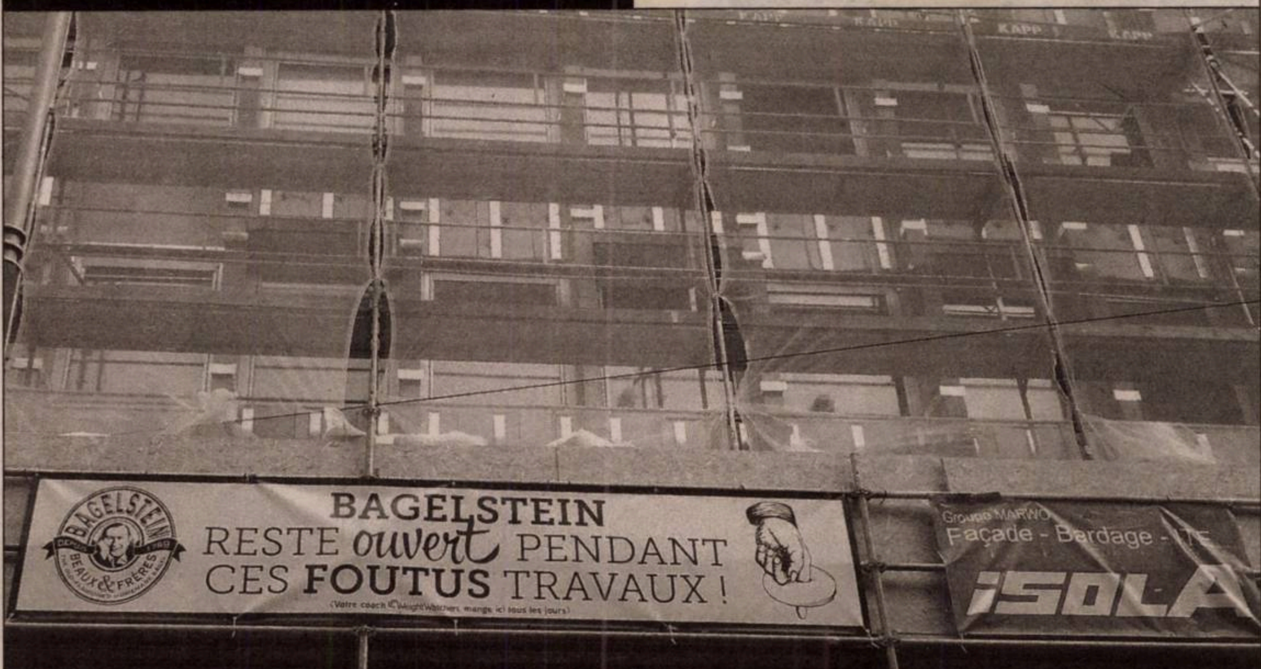

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri,
între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditā de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

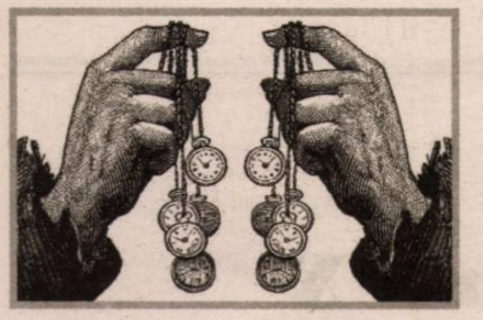

Andrei PLEŞU

nici **aşa**, nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

A fi contra

Cînd vrei să lauzi ceva, sau pe cineva, nu e obligatoriu să ai competenţa a ceea ce lauzi. Lauda porneşte ori din entuziasm sincer (chiar dacă inadecvat), ori dintr-un mărunt calcul de conjunctură. Ea stă, cu alte cuvinte, sub semnul *opiniei* (private şi libere), dar, ca atare, nu face rău nimănui (cu excepţia, poate, a celui lăudat, chiar cînd e lăudat pe merit). Dacă însă, pentru a lăuda, nu ai nevoie, neapărat, de cunoaşterea de fond a „obiectului“ lăudat (căci, între altele, lauda nu se susţine, în mod necesar, prin „argumente“), pentru a combate trebuie să ştii foarte bine ceea ce combaţi. Lăudătorul unei persoane – sau susţinătorul unei cauze – poate fi inocent. Naiv, surescitat, abuziv (sau abuzat) emoţional, interesat (în cel mai rău caz), dar, de regulă, candid. Nu funcţionează pe bază de expertiză, ci pe bază de impuls, de spontaneitate afectivă, de *„dilatatio animi“*. E o specie de *exaltare*, de „însufleţire“, de *uitare de sine* în beneficiul unei „valori“ (autentice sau doar aparente) *din afara* ta.

Spiritul critic e, dimpotrivă, expresia unei pregnante *conştiinţe de sine*. Eul critic este *autoritar,* sigur de el însuşi, bucuros să se diferenţieze de ceea ce critică, prin deriziune, asprime brutală sau vervă demolatoare. Lăudătorul vorbeşte despre altul. Contestatarul vorbeşte, preponderent, despre sine. Dar ca să-ţi impui autoritatea, trebuie să o ai. Nu vorbesc de autoritatea, mai mult sau mai puţin întîmplătoare, a vreunei funcţii sau a unei anumite notorietăţi publice, ci de autoritatea pe care nu o poate da decît *cunoaşterea temeinică* a subiectului de care te ocupi. Dacă vrei să dai de pămînt, în mod aplicat, consistent şi convingător, cu matematicienii, sau cu arhitecţii, sau cu scriitorimea, e musai să ştii ceva matematică, ceva arhitectură, ceva literatură. Altfel, pendulezi între tupeu ignar, agresivitate de paradă şi bombăneală ridicolă.

Toată această introducere, ca să ajung la mereu înteţita dezbatere despre orele de religie şi despre religie în general. Mi-am spus, în mai multe rînduri, punctul de vedere. Cred că a accepta religia ca materie de învăţămînt este cu totul legitim. şi binefăcător. Fie şi numai pentru că – vorba unui personaj din *Lahes*-ul lui Platon – „despre orice învăţătură ar fi vorba, este foarte greu de spus că nu trebuie să ţi-o însuşeşti; s-ar zice că e bine să le ştii pe toate“. Dar, cînd e vorba de o materie amplă şi subtilă, e foarte important *cine* îşi asumă răspunderea predării ei. Iar aici, am nesfîrşite obiecţiuni faţă de priceperea teologică şi pedagogică a profesorilor, faţă de manuale şi faţă de modul în care sînt concepute rostul şi strategia cursurilor.

Pe de altă parte, sînt uimit să văd cu cît aplomb se pronunţă asupra subiectului (fie că e vorba despre includerea religiei în programa şcolară, fie că e vorba de religie pur şi simplu) inşi ale căror cunoştinţe în materie sînt cvasi-nule. E limpede că nu s-au ocupat niciodată serios de domeniul la care se referă şi că îşi asumă un rol pentru care nu au altă acoperire decît vanitatea proprie şi o stingheritoare suficienţă intelectuală. E, de pildă, cazul unui profesor (de filozofie!) de la un liceu buzoian. E destul să-l vezi şi să-l auzi cinci minute, ca să-ţi dai seama că nici un om cu mintea aşezată nu-l poate lua în serios. Avem de-a face cu un caz „clasic“ de decompensare psiho-socială: în luptă cu frustrările unei minicariere (nu vreau să mă gîndesc cum arată „lecţiile“ lui de filozofie…) şi ale unei „nedrepte“ marginalităţi provinciale, omul s-a decis să-şi facă un mic monument public: s-a luat de popi şi de miniştri, a făcut valuri la Curtea Constituţională şi iată că a reuşit: a apărut în diferite studiouri de televiziune, a „combătut“ ţanţoş, şi-a alcătuit – de bine, de rău – un portret „de piaţă“. Amuzant e că discursul său are toate defectele pe care le reproşează „adversarilor“: volubilitate arogantă, ton mesianic, „eroism“ gata de „sacrificiu“, fanatism ireductibil (exprimat prin luciul tenebros al unei priviri aprige, dar mulţumite de sine). Pe scurt, ne confruntăm cu un fel de „mistic“ pe dos, cu un „fundamentalist“ de semn contrar, în luptă cu obscurantiştii, cu stricătorii de lege, cu instituţiile, cu „rămînerile în urmă“. Niciodată cu şubrezenia proprie, cu vădita sa incultură în tocmai teritoriul în care se agită fără complexe. Un haiduc solitar, devenit vedetă. Iancu Jianu de cartier! Fericit să se dea în stambă, să „rupă“, să răstoarne „orînduirea cea crudă şi nedreaptă“! Una peste alta, veleitarul „ilegalist“ are la activ, în sfîrşit, o ispravă! A dat lovitura! Buzăul şi patria îi sînt recunoscătoare! Îndrăznesc, totuşi, să spun că pînă şi „cauza“ lui (cu care nu sînt de acord) merita un avocat mai acătării…

În ultima vreme, m-a tulburat şi o altă specie de inadecvare, apropo de competenţa necesară în chestiunea religiei. Tot felul de „liberi cugetători“ par a-şi fi descoperit, de curînd, talente de hermeneuţi. Răsfoiesc Evanghelia şi fac băşcălie. Sau „apără“ creştinismul de el însuşi. Singura lor armă e, în cel mai bun caz, un anumit „bun-simţism“ previzibil, oricînd pe placul ateismului militant. În prima mea tinereţe, circula prin patria noastră o carte tradusă din ruseşte cu titlul *Biblia hazlie*. Ceva de genul: „Auzi dumneata, cică Dumnezeu a făcut-o pe Eva dintr-o coastă! Haida de! Cum să faci un om dintr-un os?“. A coborî la un asemenea nivel e a comite marea imprudenţă de a ignora – cu un curaj sinucigaş – 2000 de ani de analiză de text şi comentariu expert (practicate de intelectuali prestigioşi, de la Sf. Augustin sau Origen pînă la Pascal, Heidegger şi Heisenberg), cu rezultatul că nu poţi depăşi stricta literalitate a unei cărţi, care se întîmplă să fie, pentru civilizaţia europeană, Cartea, o carte care e departe de a fi „la mintea cocoşului“, dacă te apleci asupra ei fără ţîfnă, fără voluptăţi polemice, fără histrionism scriitoricesc. Sigur, nimic nu e interzis. Poţi citi *Upanişadele* şi să te tăvăleşti de rîs sau de indignare. Dar e păcat! Rişti să ratezi o bună întîlnire cu un text mai mult decît venerabil. În materie spirituală şi, de altfel, în orice materie, atacul cere, cum spuneam, solide acumulări, multă răbdare şi o îndelung exersată pricepere. Altfel, dansezi zglobiu pe sîrmă. Fără plasă…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Durkheim şi bunica românului

Durkheim – Émile Durkheim – este domnul care a inventat sociologia. Asta s-a întîmplat mai demult, tocmai se împlinesc 120 de ani de atunci. Au încercat şi alţii înaintea lui, dar nu le-a ieşit cum trebuie. Căci, pentru a exista, o ştiinţă trebuie să aibă un obiect clar al ei, de care să se ocupe în mod legitim şi exlusiv – altfel, se cheamă plagiat de la alte ştiinţe, şi nu e bine. Şi sociologia nu prea avea un astfel de obiect. Dimpotrivă, psihologia – această soră mai mare a sociologiei – a avut noroc, căci şi-a primit direct de la ursitoare obiectul său de studiu, gata făcut şi cu pedigri: sufletul, *Psyche*. *„E al tău, ia-l şi studiază-l!“* – i-au zis ursitoarele. Şi pînă în ziua de astăzi, copiii noştri învaţă la şcoală că psihologia este ştiinţa sufletului – deşi aceasta a avut bunulsimţ să lase *sufletul* în seama preoţilor şi să se ocupe de lucruri mai modeste şi mai palpabile. Mă rog, treaba ei…

Cu sociologia a fost mai greu, pentru că „societatea“ era tot şi nimic. Adică nimic palpabil, delimitat şi măsurabil, astfel încît să facă obiectul specific al unei ştiinţe demne de acest nume. Şi aici intervine Durkheim. În 1895, el a descoperit *faptul social* şi i l-a dăruit sociologiei: *„E al tău, ia-l şi studiază-l!“* – a zis Durkheim la rîndul său. „Termenul de social – a ţinut el să precizeze – „nu are sens definit decît cu condiţia să arate numai fenomene care nu intră în nici una din categoriile de fapte deja constituite şi denumite.“ Adică, în primul rînd, să nu intre în categoria faptelor deja constituite şi denumite ca *psihice*. Şi astfel a apărut la lumina zilei „această remarcabilă proprietate (a faptului social) de a exista în afara conştiinţelor individuale“, spre deosebire de „fenomenele psihice, care nu există decît în conştiinţa individuală şi prin ea“. Concluzie: faptele sociale nu pot fi explicate decît prin alte fapte sociale, nu prin voinţa indivizilor, activitatea creierului lor, moştenirea strămoşilor sau alinierea astrelor.

Nu a fost suficient, căci nu toţi l-au crezut. „Aşa?“ – a zis atunci Durkheim. „Ei bine, o să vă demonstrez!“ Şi în 1897 a scris *Suicidul*. Ce poate fi mai individual, mai subiectiv, mai „psihologic“ decît *sinuciderea?* Nimeni nu spune că nu ar fi aşa. Doar că *rata* suicidului este un fenomen eminamente social, de care nici unul dintre sinucigaşi nu-şi dă seama – şi oricum, nu prea ar avea de ce să-l intereseze. De această rată a suicidului se ocupă doar sociologia, ceea ce îi permite să vadă în ce societăţi, în ce zone, în ce categorii sociale şi de vîrstă etc. sînt mai multe sau mai puţine suiciduri. Pe baza acestor date, sociologia poate elabora apoi propriile sale clasificări: suicid egoist sau altruist, anomic sau fatalist – constată Durkheim. În final, sociologia va încerca să explice acest fapt social prin alte fapte sociale: valorile şi normele religioase, tipul de familie, crize politice şi/sau economice la un moment dat etc. Cum este posibil acest lucru? Prin statistică. Aceasta face vizibilă, prin cifre, o realitate invizibilă pentru indivizi, o realitate care este acolo, în viaţa oamenilor, şi le-o influenţează într-un mod de care nici un individ în parte nu poate fi însă conştient.

Ei bine, exact cu acest lucru se pare că „românii“ au o problemă: „cum adică, există ceva ce mă priveşte şi pe mine şi de care eu să nu fiu nici măcar conştient? Hai, fugi cu ursu'!“ Pe scurt, românii nu cred în fapte sociale. Iar cînd le acceptă, să zicem, fie au altă explicaţie, inevitabil personală (adică mai temeinică), fie îi neagă importanţa. Apropo de suicid, de pildă, cînd am prezentat public nişte date care arată că rata acestuia a crescut alarmant în ultima vreme în România şi că „i-am depăşit pe unguri“ la acest capitol, unii au ciulit urechile şi au întrebat: „Pe ce loc sîntem în Europa?“, alţii au oftat: „Comunismul a distrus ţara asta!…“ Similar, cînd am prezentat public date despre scăderea dramatică a fertilităţii de la 2,2 în 1990 la 1,3 doar cîţiva ani mai tîrziu, am devenit obiectul unor ironii acide: „Ştiam că doar Ceauşescu voia să dăm ţării cît mai mulţi copii; văd că şi pe dumneavoastră vă preocupă acest lucru…“ În sfîrşit, cînd am comentat faptul că, după 1996, rata migraţiei interne rural-urban s-a inversat şi se instalează o „migraţie de întoarcere“, am primit o sumedenie de comentarii de genul următor: „Migraţie de întoarcere pe dracu', pe ce lume trăieşte prostu' ăsta? Ia să vină duminica la Cluj, să vadă cum n-ai loc pe străzi de toţi ţărănoii din Moldova care ne-au invadat!“ Şi lista poate continua…

Modelul este următorul. Cînd am făcut odată, de mult, un sondaj de opinie, comentariile la televizor a doi faimoşi jurnalişti s-au desfăşurat cam aşa: (comentariul unu) „Vedeţi, eu am spus de mult, v-aduceţi aminte, că spre asta ne îndreptăm. Acum aveţi proba ştiinţifică, am avut dreptate!“; (comentariul doi): „De unde au scos aceşti aşazişi sociologi concluziile astea? Chiar aseară am vorbit la telefon cu bunica mea, femeie serioasă, de la ţară, care ştie mai bine decît toţi sociologii la un loc cum stau lucrurile acolo. Studiul ăsta e o inepţie!“ Am decis de atunci să nu mă mai pun cu bunica românului…

Care e, de fapt, problema, de ce scriu aceste rînduri?

Păi, problema este următoarea: faptele sociale *există,* cu sau fără voia comentatorilor (mai mult sau mai puţin) publici din România, şi ele sînt aşa cum le arată anchetele sociologice (atunci cînd sînt bine făcute, evident, aşa cum e cazul în orice meserie); aceste fapte *sociale* sînt comentate, fetişizate sau negate public în virtutea experienţelor, atitudinilor şi convingerilor strict *individuale;* rezultatul: dezbaterile publice bat, de regulă, cîmpii, iar deciziile se iau după ureche. Ceea ce, dacă mi se permite să-mi dau şi eu cu părerea, nu este bine. Mai mult, *faptele sociale* sînt înlocuite tot mai mult cu *opinii publice* – iar uneori direct cu *fandacsii personale*. Altfel spus: avem un fapt social, cum procedăm? 1) Îl filtrăm prin experienţa personală: dacă se potriveşte, îl acceptăm, dacă nu, îl negăm. 2) Dacă îl acceptăm, avem obligatoriu şi explicaţia noastră personală. 3) Această explicaţie trebuie să fie una *globală* şi de ordin *spiritual: psihologia poporului român,* transferată tot mai mult în ultima vreme în *ADN-ul poporului nostru* (şi nimeni nu realizează, se pare, că acesta este cel mai tipic rasism, doar că întors asupra propriului popor!). 4) Cînd nu e globală şi spirituală, explicaţia este personală şi trivială, şi trebuie să răspundă la întrebarea „Cine e de vină?“.

M-am plîns de mai multe ori de „iletrismul sociologic“ al comentatorilor de toate soiurile. De fapt, e mai grav: ăsta e curat *negaţionism sociologic!* S-ar zice că, în România, bunica l-a învins pe Durkheim: vivat Mama Omida!…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014*

■ ■ ■

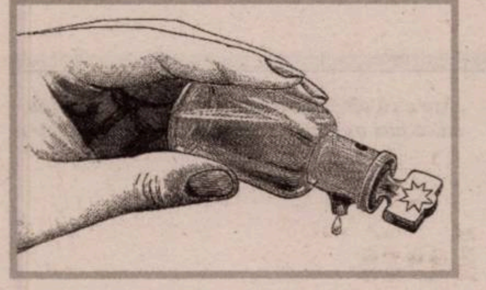

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Regretabilul domn X

O destul de surprinzătoare eroare apare din cînd în cînd în textele jurnalistice actuale şi în comentariile publicului cititor: adjectivul *regretabil* e folosit în locul participiului *regretat,* în formule de evocare a unor persoane şi personalităţi dispărute. Intenţia autorilor, aşa cum se poate deduce din context, nu e deloc ironică, ci cît se poate de respectuoasă, net favorabilă celui evocat. Din păcate, efectul e contrar, putînd provoca oarece derută cititorilor, prea puţin pregătiţi să afle că, de exemplu, „Din juriu a făcut parte *regretabilul* Adrian Păunescu, în calitate de preşedinte“ *(Ziua de Constanţa,* 29.11.2011), că un spectacol a fost „regizat de *regretabilul* Ion Maximilian“ *(Ziarul Ceahlăul,* 28.01.2014) sau că autorii exprimă „recunoştinţă celor care au luptat pentru unitatea şi independenţa neamului nostru, cum ar fi (...) *regretabilul* cuplu Teodorovici“ (ascor.md). Exemplele furnizate de Internet nu sînt foarte numeroase (mai putem totuşi adăuga cîteva: „nu ajunge nici la degetul mic *a lui regretabilul ion dolanescu*“, în comentarii destul de agramate pe site-ul stirileprotv.ro; „*regretabilul* Ion Hobana“, rufon.org etc.), dar sînt suficiente pentru a dovedi că nu e vorba de o simplă neatenţie de moment, ci de o confuzie mai stabilă şi chiar persistentă; atestărilor scrise le pot adăuga cel puţin încă o formulare identică, auzită cu cîteva zile în urmă la un post de televiziune („*regretabilul* Adrian Păunescu“, la Realitatea TV, 30.03.2015). Partea neplăcută a lucrurilor e că elogiul unui defunct, sincer sau convenţional, se transformă în involuntară denigrare: un ins dispărut e *regretat* de cei în viaţă, dar nu poate fi *regretabil:* se poate spune, cel mult, că dispariţia sa e *regretabilă* (ceea ce e deja cam puţin, pentru că adjectivul e folosit în formule de scuză şi de atenuare eufemistică). Mai grav e dacă se înţelege că însăşi persoana, mai exact existenţa sa, a fost *regretabilă.*

Elogiul unui defunct, sincer sau convenţional, se transformă în involuntară denigrare.

S-ar putea ca autorii unor asemenea enunţuri să-şi găsească îndreptăţiri în dicţionarele curente. În DEX, cuvîntul *regretabil* are definiţia „care provoacă părere de rău, de care poate să-ţi pară rău; vrednic de regret, de regretat“, ceea ce ar părea să susţină (mai ales prin formula „vrednic de regret“) şi folosirea în legătură cu persoane; dicţionarul precizează că termenul se foloseşte pentru „fapte, situaţii“, dar lista pare deschisă printr-un „etc.“ final. Realitatea uzului este că regretul pentru dispariţia unei persoane se exprimă în mod standardizat prin forma de adjectiv provenit din participiul *regretat,* care actualizează un sens pozitiv al regretului: regretatul X este un ins a cărui pierdere trezeşte regrete. În schimb, *regretabil* s-a specializat pentru situaţii evaluate negativ şi prezentate cu o empatie sinceră sau mimată. Cea mai mare frecvenţă o au caracterizările prototipice ale unui *fapt, act, gest, obicei, incident, accident regretabil* – sau, în forma feminină *regretabilă,* ale unei *confuzii, erori, greşeli, absenţe, gafe, întîmplări, fapte.* În unele dicţionare (de exemplu la Scriban, în 1939), *regretabil* era chiar echivalat cu *supărător.* Româna a preluat şi a adaptat în secolul al XIX-lea substantivul *regret* şi verbul *a regreta,* cu participiul *regretat* şi derivatul *regretabil,* din franceză, unde specializarea semantică şi funcţională exista deja. E drept că dicţionarele franceze înregistrează un uz mai vechi al lui *regrettable* şi pentru persoane, cu sensul apropiat de *regretté;* uzul modern e totuşi diferit. Nici engleza, care a preluat într-o epocă mai îndepărtată termenii francezi, nu se îndepărtează de această specializare: adjectivul *regrettable* are sinonime cu sensul „nefericit, deplorabil“ etc. şi nu se confundă cu mult mai rarul *regretted.*

Cei care fac astăzi confuzia dintre *regretabil* şi *regretat* nu sînt deci influenţaţi de alte limbi, ci pur şi simplu reanalizează derivatul în *-bil,* poate şi apropiindu-l de alte cuvinte formate cu acelaşi sufix. *Regretabil* şi *regretat* nu sînt totuşi într-un raport similar cu cel dintre cuvintele *adorabil* şi *adorat.* Morala poveştii e că fiecare cuvînt are istoria sa şi sensurile particulare dobîndite sau fixate în timp.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

---

aduse cu poşta

Cîteva gînduri în timp pascal

Faptul că trăim este numitorul nostru comun, pentru toţi, fără nici o legătură cu înălţimea, greutatea, vîrsta, învăţătura ori locul unde ne aflăm. De-a lungul istoriei proprii, viaţa s-a autoapreciat tot mai mult, astfel încît am reuşit să devenim foarte siguri pe noi înşine, gîndind la propria persoană cu începere de la acest dat, ca precondiţie care ni se cuvine.

Nu e foarte incorect să gîndim astfel, pămîntul pe care păşim e solid, aerul pe care îl respirăm e prezent, chiar dacă nu se vede, dar poate că e şi mai puţin greşit dacă ne oprim o clipă şi, schimbînd ce este de schimbat, formulăm afirmaţia existenţei prin două verbe. Putem spune, astfel, că sîntem în viaţă sau că avem viaţă şi acceptăm că ne definim, astfel, fiecare din noi, ca persoană unică. Dar oare cum ne raportăm la reflexele respiraţiei şi ale inimii, cu care ne naştem şi la care nu ne gîndim, cel mai adesea, deloc? Prin generozitatea unui al treilea verb, cel al solidarităţii, care este a da. Numărul trei pare mai echilibrat decît doi-ul.

Un gînd plat spune că vieţile noastre nu se pot desfăşura în absenţa mecanicii simple a primelor două verbe. Condiţia *terre-à-terre* a Adam-ului din fiecare din noi este să ne aflăm într-o ecuaţie în care parametrii sînt a fi şi a avea, iar necunoscuta de aflat, x-ul, este răspunsul la întrebarea: cum să trăim? Pentru că, dacă sîntem, putem avea sau nu, dar dacă nu sîntem, nu putem nici avea. Apoi, dacă avem, urmează să ştim ce facem cu avutul, dar problema mai complicată se pune atunci cînd, fiind, nu avem şi, în consecinţă, nu putem să dăm. Să dai atunci cînd ai poate fi uşor şi la îndemînă, dacă ştii că asta trebuie să faci. Dar dacă nu ai, poţi totuşi, să dai ceva? Răspunsul, aflat la limita imaterială a minţii, îl aflăm de la Nicolae Steinhardt şi alţi fericiţi ca el, anume că exact ceea ce nu avem ni se cere să dăm, adică credinţă, încredere, nădejde. Iar această experienţă, dacă putem să o facem, este singura care ne rezolvă *ego*-ul umflat şi ne oferă şansa să aflăm, prin noi înşine, de data aceasta, că în clipa inefabilă cînd dăruim ce nu avem primim, la rîndul nostru, acelaşi dar. Aşa e posibilă minunea.

A fi şi a avea nu pot măsura omul întreg, dar îl pot învăţa că dimensiunea lui bună se află în a da.

Pînă atunci, însă, am putea deveni conştienţi de un fapt suficient de important ca să ne aşeze pe drumul spre rezolvarea ecuaţiei personale, anume că alcătuirea noastră de beneficiari ai lui a fi şi a avea nu suportă bine un rezultat condiţionat de a da. Rămînem nişte paradoxuri, care cu fiecare respiraţie vie îl conjugă pe a fi, la toate timpurile, dar pentru a avea folosim numai prezentul, iar pe a da l-am uitat.

De ce pare a fi atît de important cine sîntem, în raport cu aceste verbe? Richard Wurmbrandt notează într-una dintre cărţile sale cîteva idei, din perspectiva cunoscătorului de limbă ebraică şi al textelor sacre. El spune că verbul a avea nu există în limba ebraică, nici măcar pentru forma posesiei, iar asta înseamnă că să ai e un păcat, că nu e bine pentru om să aibă, fiindcă lucrurile nu aparţin oamenilor, ci Creatorului. Şi desigur că, nu întîmplător, în Timpul Rugului Aprins, anvergura conştiinţei creştine a lui Andrei Scrima îl situează pe omul aflat în căutare pe „graniţa dintre spaţiul ordinar şi un alt spaţiu, cu centrul peste tot şi circumferinţa nicăieri“. De acolo trebuie extras răspunsul corect la întrebarea cum să trăim. Pentru că abia acolo a fi contează cu adevărat, a avea devine caduc şi, pentru echilibru, începe să se ghicească nevoia lui a da. Bogăţia nu este o greşeală, însă aşezarea ei pe piedestal de idol poate clătina rău mintea.

Şi atunci, dacă a fi este implicit, iar a avea e un păcat, rămînem numai cu a da, ca verb destinal. A fi şi a avea nu pot măsura omul întreg, dar îl pot învăţa că dimensiunea lui bună se află în a da. Între a fi şi a avea nu se naşte, de la sine, complementaritatea, astfel încît să apară, firesc, a da, însă o opţiune liberă poate transforma fragmentul de gînd în gest întreg.

În filmul *Interstelar. Călătorind prin univers,* care este numai aparent un simplu *science-fiction,* făcut, în opinia mea, în mod surprinzător, de o minte creştină, unul dintre personaje are răspunsul la întrebarea despre cauzele care frîng existenţa umană: „Sîntem şapte miliarde şi fiecare încearcă să aibă totul“. Aceasta este expresia dezechilibrului, pentru că îl conţine pe a fi, îl conţine şi pe a avea, dar lipseşte a da. Şi este atît de adevărat, în detaliu, încît nu ştiu ce rămîne de adăugat, în afară de nădejdea soluţiei, pentru care găsesc un singur cuvînt, solidaritate.

Mihai IDU

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Religie şi politică

– reacţie la un Dosar –

Dosarul numărului 579 al *Dilemei vechi*, intitulat „Religie şi politică“, mi se pare foarte bun în sens jurnalistic pentru că provoacă reacţii. Nu doar că nu te lasă indiferent, dar te face să pui mîna pe tastatură şi să scrii redacţiei. Sigur, o asemenea temă, despre care s-au scris biblioteci întregi, nu putea fi nici măcar împrejmuită în opt pagini de revistă, dar putea stîrni. Ceea ce a şi făcut. După ce parcurg Dosarul, mulţi cititori rămîn cu impresia că este ceva esenţial ce nu s-a spus şi ar vrea ei să spună. Sînt unul dintre aceştia.

O să mă hazardez acum, poate: discursul pe tema „religie şi politică“ este legitim pentru oricine. Bineînţeles, respectînd pe cei ce ştiu carte, vocile lor se cuvine să fie mai întîi auzite, dar democraţia existentă deopotrivă în alcătuirea politică a cetăţii, dar şi în alcătuirea Bisericii (da, da, e democraţie şi acolo, dacă nu ne repezim să înţelegem prin democraţie dezordine, lipsă de respect şi dreptul oricui de a face şi de a zice orice îi trece prin cap), face ca, în această chestiune, oricine să aibă îndreptăţirea să spună ce crede. Că eşti cetăţean credincios sau doar cetăţean, te îndemn să te gîndeşti la tema aceasta şi să încerci să dobîndeşti cunoştinţe relevante, căci relaţia dintre religie şi politică este de o importanţă covîrşitoare. Pentru că aşa cred, voi vorbi şi eu.

Mai întîi, este de spus că povestea legăturii dintre politică şi religie poate fi văzută din nenumărate perspective ale cunoaşterii. Clerici şi politicieni, teologi şi politologi, dar şi istorici, sociologi, jurişti, antropologi, de multe ori artişti chiar, au vorbit cu miez despre religie şi politică. Pentru o bună parte din istoria lumii, religia şi politica au fost atît de apropiate încît, pentru lungi perioade, s-au confundat. Mai recent, şi doar în puţine locuri din lume, ele se socotesc ca fiind separate. Dar chiar şi această separare nu este (şi nici un poate fi!) indiferentă, fie şi pentru că politica şi religia urmăresc să „disciplineze“ acelaşi subiect înclinat destul de mult spre rele: marea masă de oameni, poporul. În plus, nu de puţine ori politica e făcută de oameni credincioşi, aşa cum clerul este plin nu doar de oameni ai lui Dumnezeu, ci şi de oameni politici. Ca orice îndelungată istorie, cea a religiei şi a politicii a cunoscut vremuri de toate felurile – de colaborare paşnică şi benefică, de confruntare sîngeroasă, de tatonare respectuoasă ori de separare netă, de respect reciproc ori de suspiciune, dar niciodată ele nu s-au ignorat. Au fost chiar şi momente în care una a ţinut să o umilească şi să o folosească pe cealaltă. Cum nici religiei şi nici politicii nimic din ceea ce e omenesc nu le e străin, tot ceea ce este posibil în relaţiile dintre oameni, mai puţin indiferenţa, a existat şi în relaţia dintre politică şi religie.

> *Religia văzută prin lentila aplatizantă a sociologiei se arată ca un teren orizontal plin de ciudăţenii.*

Ei, cum să poţi cuprinde aşa ceva într-un Dosar al *Dilemei vechi?* Aşadar, cuviincios, Dosarul a strîns perspective pur subiective ale unor autori veniţi din orizonturi intelectuale diverse. Nu este nici măcar un puzzle, pentru că textele Dosarului nu se pot pune cap la cap, ci e mai degrabă un fel de *brainstorming* – fiecare s-a referit, în deplină libertate, la ce anume aspect al acestei colosale realităţi a vrut. De aceea, cuminte şi onest, coordonatorul Dosarului, dl Andrei Manolescu, spune în argument: „Noi încercăm să decupăm doar o bucată despre ce se întîmplă pe la noi“.

Cu aceste delimitări în minte, lectura Dosarului stîrneşte şi mai mult. Poate că, dacă obiectul Dosarului ar fi fost universal, nu aveam atît de multe tresăriri la lectură – dar aşa, fiind vorba de „ce se întîmplă pe la noi“, să avem pardon că toţi avem ceva, musai esenţial, de spus. De pildă, articolul dlui Cristian Vasile, un sîrguincios istoric al comunismului cu excelentă producţie în această linie de cercetare, prezintă un versant al temei extrem de importante a raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română şi statul comunist român. Teza dlui Vasile este aceea că, după o primă perioadă represivă, relaţiile dintre regimul comunist şi BOR s-au reaşezat, ceva mai lin, sub semnul cooperării: supuse, din partea Bisericii, şi prevalente, din partea regimului. Totodată, dl Vasile menţionează cazul greco-catolicilor, adevăraţi martiri ai credinţei, oameni care au fost reprimaţi pe considerente religioase pe tot parcursul dictaturii comuniste. Totuşi, mai există un versant al relaţiei dintre statul comunist şi BOR. Alături de marii martiri greco-catolici, şi ortodoxia a livrat tributul ei de sînge monstrului ateist-progresist comunist. Şi nu doar în vremurile „obsedantului deceniu“, cînd ortodoxia română a fost pur şi simplu decimată. De pildă, interdicţia asupra lui Arsenie Boca nu s-a ridicat pînă la moartea sa, în 1989. An în vara căruia, în Bucureşti, blîndul părinte Galeriu a fost bătut şi legat o noapte întreagă pentru ceea ce spunea în predicile sale. Nu vreau să spun că teza dlui Vasile nu e adevărată. Vreau doar să completez adevărul său. Sper că aducerea la lumină a suferinţei greco-catolicilor şi onorarea jertfei lor să nu se facă pe seama suferinţei (cîtă a fost) şi a jertfei ortodocşilor. Dacă am face aşa ceva, n-am înţelege nimic din comunism.

> *Biserica are oricum destule păcate şi nu e cazul să-i mai inventăm noi altele.*

În alte text, dl Mirel Bănică, excelent observator social al pelerinajelor, priveşte fenomenul religios la nivelul unui fel de anecdotic de masă. Rămînînd la nivelul observaţiei sociologice, pelerinajele rămîn episoade de pitoreşti de buluc popular. Fără îndoială, asta e adevărat. Doar că dl Bănică, în ultima sa carte, *Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajului în România contemporană* (2014), din care Dosarul *Dilemei vechi* ne prezintă un fragment, rămîne doar un observator atent al aglomeraţiei pestriţe de afară şi nu încearcă deloc să pătrundă în interior. Aşa se face că, după cum singur mărturiseşte, dl Bănică nu reuşeşte să înţeleagă, de fapt, ce îi atrage pe toţi aceşti oameni la un loc şi ratează explicaţiile, oferindu-ne, totuşi, măcar bune descrieri. În general, religia văzută prin lentila aplatizantă a sociologiei se arată ca un teren orizontal plin de ciudăţenii, ca o realitate bidimensională. Sociologia nu poate da seamă despre dimensiunea verticală a religiei, despre înaltul şi profundul ei, pentru că în sociologie nu încap vorbe precum „suflet“, „duh“, „har“, „mîntuire“, „lumea cealaltă“, „lumea nevăzută“.

În fine, articolul dlui Kivu susţine, printre altele, ideea că BOR atentează la caracterul laic al statului, citînd un caz: „Zilele trecute am aflat despre o scrisoare deschisă semnată de către Patriarhul Daniel în care i se cerea judecătoarei de la Tribunalul Timiş punerea în libertate a unui binecredincios poliţist (acuzat de abuz în serviciu cu miză electorală), pe motiv că acesta ar fi ajutat Biserica ori de cîte ori i s-ar fi cerut acest lucru. Din fericire, judecătoarea Adriana Stoicescu a dat o replică promptă: România este o ţară laică, nu ecleziastică, iar justiţia este înfăptuită de magistraţi, nu de preoţi.“ Cetăţean cu spirit civic dezvoltat, dl Kivu se întreabă de ce nu a recţionat CSM. Bună întrebare, la ţintă, bravos, arde-i! – mi-am zis pe loc. Impresionat şi eu de replica memorabilă a judecătoarei Stoicescu, dar şi indignat de tăcerea CSM, am plecat pe urmele chestiunii să aflu mai multe. Cercetarea este, totuşi, obicei religios, căci la Biblie se zice că numai celui care bate i se va deschide şi numai celui care întreabă i se va răspunde. La prima cercetare, iată de ce dau: „Referitor la informaţiile apărute «pe surse» în publicaţia *Impact Press* despre o presupusă implicare a Patriarhului României în Dosarul Poliţiei Timiş, precizăm: Preafericitul Părinte Patriarh Daniel nu a adresat nici o scrisoare deschisă pentru punerea în libertate a domnului Florin Bolbos şi, ca atare, ceea ce ar susţine avocatul apărării reprezintă, de fapt, o pură invenţie care aparţine fie acestuia, fie site-ului respectiv. Dacă avocatul apărării a prezentat un astfel de document, evident că acesta este unul fals, iar o astfel de faptă intră sub incidenţa Codului penal. Este regretabil că site-ul Impact Press a dezinformat în mod grav prin difuzarea unei informaţii «pe surse» pe care nu a verificat-o nici la Patriarhia Română şi, probabil, nici la Tribunalul Timiş. Biroul de Presă al Patriarhiei Române.“ Comunicatul, văd din datările de pe Internet, a fost prompt, la fel de prompt ca şi reacţia judecătoarei Stoicescu în apărarea laicităţii statului: ştirea a apărut pe 23 februarie, reacţia a fost publicată a doua zi. Dar ce contează? Îl înţeleg pe dl Kivu, ştiu şi eu de pe vremea cînd făceam politică: dacă e vorba despre o cauză mare (iar cauza păstrării laicităţii statului în faţa agresiunii nemiloase a BOR este o cauză mare!), nu mai contează că manipulezi oleacă în susţinerea ei. În fond, obiceiul de a lua doar ştirea şi nu dezminţirea ori doar dezminţirea şi nu ştirea este atît de frecvent la noi – liberi fiind, nimic nu ne opreşte să luăm din jur ce vrem. Iar dacă e o cauză mare la mijloc, e chiar musai. Oricum, vorbele istorice al judecătoarei Stoicescu rămîn şi au, aş spune, vocaţia inscripţionării pe frontispiciile tribunalelor din România. Ce vreau să spun, nu înainte de a sublinia apăsat că sînt partizanul statului laic, al statului de drept şi al democraţiei, este că Biserica are oricum destule păcate şi nu e cazul să-i mai inventăm noi altele. Şi de aceea, dar şi din o mie de alte motive, ar fi bine ca *Dilema veche* să revină la pagina „Din polul plus“, loc săptămînal de reflecţie pe marginea fenomenului religios, unde scriau sistematic oameni care înţeleg, nu oameni care ştiu.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

magicfm
Muzica inimii tale
JAZZ SYNDICATE LIVE SESSIONS
GRAMMY
KENNY
GARRETT
QUINTET
EUROPEAN TOUR
KENNY GARRETT – SAXES
VERNELL BROWN – PIANO
CORCORAN HOLT – BASS
MCCLENTY HUNTER – DRUMS
RUBY BIRD – PERCUSSION
SALA RADIO
14 MAI
ORA 20:00
BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO
adevărul
DILEMA
zile nopţi
SUNETE
Best Music
URBAN.RO
INFO MUSIC
VIXTOPIA
oraşul meu

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Improbabila Armada

Domnul Juncker a aruncat bomba: „Uniunea Europeană are nevoie de armată proprie!“ Pentru românul euro-entuziast, declarația poate părea banală. În fond, care să fie baiul? Euro-entuziaștii sînt convinși că, mai devreme sau mai tîrziu, UE va deveni un soi de SUE (Statele Unite ale Europei), un fel de super-stat federal, cu impozite proprii, emitent de pașaport și cetățenie. Deja are monedă comună în mare parte a teritoriului. Logic ar fi să dețină și o armată, nu? Ei bine, nu!

Am o veste proastă pentru euro-federaliști: UE este departe, foarte departe de atare situație. UE este și va rămîne pentru multă, multă vreme o asociere de state independente care au decis să renunțe la o parte a suveranității naționale pe care să o pună „la comun“, în administrarea unei Comisii, ținută ferm sub control de reprezentanții suveranităților naționale (șefii de stat și de guvern: Consiliul). Peste unele elemente ale suveranității naționale nu se poate trece. Unul dintre ele este armata națională a fiecărui stat membru, la pachet cu politicile proprii de apărare.

În interviul său pentru o gazetă germană (amănunt important), domnul Juncker enumeră argumentele în favoarea propunerii sale. În primul rînd, ar arăta Rusiei că Europa este decisă să lupte pentru a-și apăra propriile valori. Apoi, ar da greutate politicii externe a Uniunii Europene. Pînă aici, nimic de zis, ar avea dreptate. Degeaba a decis Consiliul să construiască faimosul Serviciu de Acțiune Externă (cu ambasadori și reprezentanțe diplomatice) fără o armată care să... convingă interlocutorii mai dificili. Doar cu vorbe, nu prea poți avea mare succes în durele negocieri globale. Niscaiva flotile de avioane performante, un portavion sau două ajută întotdeauna la găsirea unei soluții în caz de criză. În plus, domnul Juncker insistă și repetă cu fermitate că o atare armată nu va face în nici un fel concurență NATO. Nu a convins pe toată lumea.

Au cîștigat două războaie mondiale pentru a pierde acum pacea?

Guvernul Marii Britanii a replicat sec: „Poziția noastră este clară: apărarea este o responsabilitate națională, nu europeană, și nu există nici cea mai mică intenție de a ne schimba opinia în ceea ce privește ideea unei armate europene“. O asemenea părere tranșantă nu miră prea tare atunci cînd vine de la Londra și se referă la un transfer suplimentar de suveranitate către Bruxelles. Numai că englezii nu sînt singurii care se opun cu vehemență. Într-o (aparent) stranie solidaritate, de peste Canalul Mînecii, Guvernul francez își exprimă de asemenea dezacordul. Motivul invocat de ei este mai puțin eurosceptic, fiind învăluit într-o aură de tandrețe euro-atlantică: ar fi subminat rolul NATO. Nu-i de ici, de colo să auzi atare argument dinspre Hexagon, după multe decenii de bombăneală la adresa hegemoniei americane, simultan cu afișarea unui integrism filo-european desăvîrșit. De la Berlin, însă, reacția a fost entuziastă. Ministrul german al Apărării, doamna Ursula von der Leyen, aprecia că „viitorul nostru european va cere la un moment dat crearea unei armate comune“.

Eu înțeleg așa: domnul Juncker a aruncat ideea pe piață, știind foarte bine ce reacții va crea. Se aștepta la refuzuri ferme, mai ales din partea francezilor și englezilor. Ambele țări privesc chiorîș rolul de lider economic și politic pe care îl joacă Germania în cadrul Uniunii. Li s-ar alătura și polonezii, numai că rușii le stau mai tare-n coastă decît nemții. Pe scurt, nici englezii, nici francezii nu doresc ca motorului economic german să i se adauge o caroserie și un tun. Ar semăna cu un Panzer, vehicul care nu le-a dispărut încă din amintiri. Deja, voința cancelarului Merkel se impune în cam fiecare decizie a Uniunii. Să îi mai pui și o armată la dispoziție ar fi o pastilă imposibil de înghițit, atît la Londra, cît și la Paris. Au cîștigat două războaie mondiale pentru a pierde acum pacea?

Nu cred că România ar avea o poziție de exprimat, deși nu-mi dau seama cum ar putea noua structură militară să nu sape prestigiul, influența și (mai ales) bugetul NATO. Pînă una-alta, NATO există și încearcă să își facă treaba, apărînd inclusiv țara noastră, în timp ce Uniunea Europei Occidentale (precedenta încercare militară paneuropeană) a dispărut în ceața instituțională.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Mîndri că am bătut Insulele Feroe?

E ca și cum ai fi mîndru că ți-a reușit o parcare laterală într-un spațiu un pic mai mic decît aveai senzația că e. Dacă îți iese, nimeni nu strigă „bravo!“. Dacă nu, provoci ironie sau furie, funcție de legătura privitorilor cu autovehiculele pe care le avariezi. Nu-i nici o ispravă să bați o echipă a unei țări cu populație de patru ori mai mică decît Ploieștiul. Faptul că Feroe nu mai e ce a fost e nimic pe lîngă aceeași sentință aplicată nouă. Meciul s-a dovedit a fi capcana perfectă. Echipa noastră a cîștigat, dar a fost huiduită, a avut destule ocazii, dar n-a marcat decît o dată, iar adversarii au cam lipsit de la poarta noastră, cu excepția a doua faze care puteau vira o victorie dezamăgitoare într-o rușine istorică. S-au mai văzut pocinoage de-astea. Așa că nu sîntem mîndri, dar sîntem în drumul spre următoarea fază de calificare la Euro. Pentru că – să nu ne facem că nu înțelegem –, într-un turneu final care adună aproape jumătate dintre naționalele continentului, a fi acolo nu mai e o veritabilă performanță. Rezultatul meritoriu e reportat la prezența în faza de după grupe. Din această perspectivă, capul trebuie ținut bine la adăpost între umeri. Jocul României nu e grozav, puii lui nea Puiu au început bine și s-au tras la somn cu găinile. La sfîrșit, insularii, văzînd că e ceva de ciugulit, au crezut în egalare, și adevărul e că un pic ne-a fost și nouă teamă. Fotbalul e ca un copil răutăcios, îi place să verse laptele la intrarea în casă. Iar mie mi se pare că duminica trecută i-am dat sticla pe mînă.

Radu NAUM

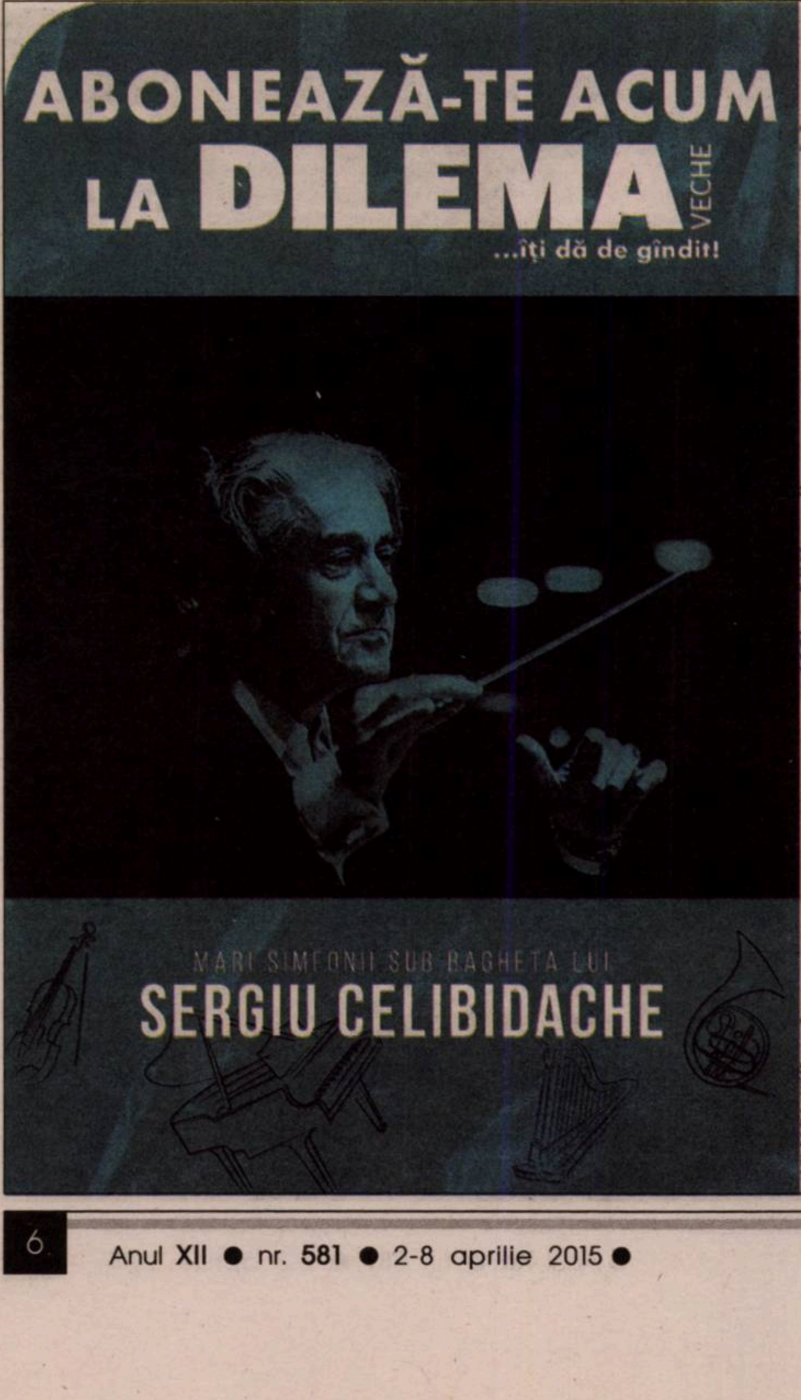

SERGIU CELIBIDACHE
CELIBIDACHE

PUBLICITATE

OFERTĂ SPECIALĂ!

Colecția de 6 CD-uri „Mari simfonii sub bagheta lui Sergiu Celibidache” este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche” pe minimum 6 luni!

Promoție valabilă în perioada 26 martie - 19 aprilie 2015

	Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Ofertă	**Abonament digital** - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
	Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..Prenume..
Str. ....Nr..........., Bl........, Sc......., Et........, Ap........,
Localitate.. Județ/ Sector .... Cod poștal ....,
Telefon ....E-mail..

Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

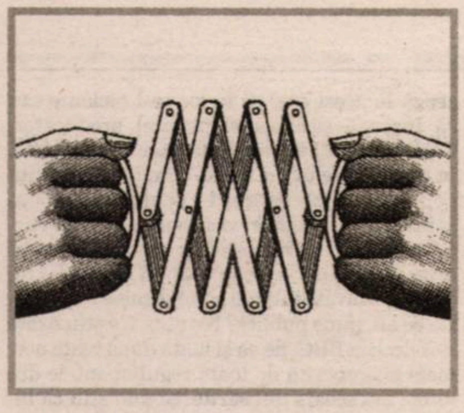

TÎLC-SHOW

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Serviciile sociale în România şi Norvegia

– *dialog cu Maria CRÂNGAŞU* –

A apărut de curînd un raport care conţine o analiză comparativă între serviciile sociale din Norvegia şi România. Norvegia: jumătate din populaţia ţării depune un volum de muncă voluntară mai mare decît cantitatea de muncă din industria petrolieră şi învăţămînt luate la un loc; profitul de la loterie şi jocurile de noroc este reinvestit în domeniul social şi în susţinerea societăţii civile; 49% din resursele organizaţiilor civice provin din muncă voluntară şi donaţii; buna funcţionare a serviciilor sociale se bazează pe încrederea reciprocă între cetăţeni şi autorităţi. În România: societatea civilă s-a dezvoltat greoi după căderea comunismului; activitatea de voluntariat este restrînsă şi timidă; serviciile sociale furnizate de ONG-uri se confruntă cu piedici birocratice; autorităţile locale nu sînt adesea pregătite să asigure serviciile sociale; există o suspiciune reciprocă între cetăţeni şi autorităţi. Am invitat-o, aşadar, la un dialog pe aceste teme pe ***Maria Crângaşu,*** *coordonator de comunicare la Confederaţia Caritas România.*

DILEMA
PUBLICITATE
în România
EDUCA
adevă

© E. Enea

De ce această analiză comparativă şi de ce tocmai cu Norvegia?

Este nevoie de un model după care să ne ghidăm, iar Norvegia este o ţară care se conduce după nişte principii simple. Raportul a fost realizat în cadrul proiectului „ONG-uri mai puternice împreună“, finanţat din Fondul ONG, granturile SEE, şi monitorizat de FDSC. Promotorul proiectului a fost Caritas România.

Nu cumva sîntem prea departe de modelul norvegian? Norvegia este o ţară bogată, cu un sistem social perfecţionat în timp...

Trebuie să fim realişti, sistemul social din România este relativ tînăr, în 25 de ani a trebuit să învăţăm, să creăm o relaţie cu autorităţile. După căderea sistemului comunist, autorităţile centrale au distribuit această sarcină către autorităţile locale, care s-au simţit bombardate de foarte multe solicitări şi în incapacitatea de a le acoperi pe toate. În zona rurală, de pildă, resursele umane şi financiare sînt insuficiente, nu există logistică, bugetele nu sînt defalcate, reprezentanţii autorităţilor locale nu au fost instruiţi în legătură cu ce au de făcut, nu există nişte standarde de calitate şi de cost. Cadrul legal privind asistenţa socială e încă ambiguu, ar fi necesară o reformă. Este şi o birocraţie excesivă. Noi, Caritas România, alături de alte organizaţii ale societăţii civile, facem presiuni asupra ministerelor de resort pentru a oferi ONG-urilor posibilitatea de a contracta servicii sociale într-un cadrul legal.

„În Norvegia, furnizorii privaţi de servicii sociale au contracte multianuale.“

Dincolo de legislaţie, organizaţiile nonguvernamentale din România se confruntă şi cu probleme de toate zilele: practic, în materie de taxe, impozite şi TVA sînt tratate cam la fel ca firmele...

În Norvegia, furnizorii privaţi de servicii sociale au contracte multianuale, de la cinci la opt ani. ONG-urile sînt scutite de plata unor taxe şi impozite şi, la sfîrşitul anului, li se restituie integral TVA. Nu este vorba de un „stat al bunăstării în Norvegia“, ci de municipalităţi ale bunăstării, este vorba despre comunităţi: oameni care se asociază pentru a oferi un exemplu de civism şi de bune practici. Oamenii ştiu că dezvoltarea socială e în mîinile lor, în colaborare cu autorităţile.

Raportul arată că, în schimb, în România există o neîncredere reciprocă între cetăţeni / societatea civilă şi autorităţi. Nu cumva aceasta e principala piedică?

E o piedică foarte mare. După părerea mea, neîncrederea vine din ambele părţi. Statul are prejudecata că societatea civilă nu poate avea acces la reprezentanţii autorităţilor şi invers. În cadrul acestui proiect am organizat la nivel naţional 15 întîlniri între reprezentanţii societăţii civile şi cei ai autorităţilor locale. Am fost plăcut surprinsă să descopăr că există dorinţa de a comunica, de a colabora şi de a merge împreună către autorităţile centrale. Am formulat, aşadar, un document de poziţie pe care l-am înaintat premierului. Printre altele, solicităm cîteva lucruri: care este stadiul agendei 2020 în domeniul serviciilor sociale, o reformă a sistemului de servicii sociale, o reglementare a metodologiei de contractare a serviciilor sociale şi departamente speciale în cadrul ministerelor de resort.

Cum funcţionează colaborarea cu autorităţile centrale?

Este strict formală, oficială, fără prea multe legături directe. Nu reuşim să identificăm acele persoane cu care să colaborăm, iar dacă le identificăm, după doi-trei ani sînt schimbate, pentru că se schimbă Guvernul şi oamenii sînt înlocuiţi. Multe documente pe care le înaintăm autorităţilor centrale rămîn într-un sertar, iar după multă vreme, cînd avem şansa să ne aflăm în faţa unui decident politic de rang înalt, ni se spune „dar de ce n-aţi venit la mine să-mi spuneţi?“. Una dintre recomandările pe care le-am formulat în raport a fost aceea de a face organizaţii de tip reţea sau de tip umbrelă între ONG-uri, pentru a putea avea un dialog mai eficient cu autorităţile centrale. E o comunicare foarte greoaie, un proces anevoios de schimbare a legilor. În Norvegia, chiar şi persoanele sub 18 ani au acces la şedinţele autorităţilor locale. La noi, nici experţii nu sînt invitaţi: foarte multe procese de reglementare au loc cu uşile închise. Or, domeniul serviciilor sociale e complex şi cuprinde multe nevoi pentru care statul nu are soluţii.

„În România există peste două milioane de persoane care trăiesc cu 240 de lei pe lună.“

Nu cumva au şi ONG-urile o parte din vină pentru această neîncredere reciprocă? Dezvoltarea lor a fost greoaie – cum scrie în raport – şi au fost ani în care unele ONG-uri erau folosite pentru alte scopuri, nu tocmai legitime...

Cred că vina este indirectă. În România nu a existat un program de formare a experţilor în domenii sociale, în *advocacy* sau în altele. Foarte multe modele le-am primit în anii '90 de la organizaţii străine. Unele au rămas şi au deschis filiale aici. Sînt organizaţii de tip naţional, care sînt afiliate reţelelor internaţionale – cum este şi Caritas România. Există însă şi organizaţii mici, care îşi ocupă majoritatea timpului cu nevoia disperată de a rămîne în viaţă şi de a găsi soluţii pentru desfăşurarea activităţii.

Ce face Caritas România?

Aş vrea întîi să atrag atenţia asupra unei confuzii pe care o fac mulţi: nu este vorba despre jocul piramidal din anii '90. Caritas este organizaţia Bisericii Catolice, misiunea sa este inspirată de doctrina socială a Bisericii Catolice. În România funcţionăm de 20 de ani, iar beneficiarii noştri sînt foarte mulţi – de la copii la persoane vîrstnice. La nivel naţional, avem 1100 de angajaţi şi peste 2000 de voluntari. Caritas România este unul dintre cei mai importanţi furnizori de servicii de îngrijire la domiciliu. În zona de centru şi de vest, la fiecare cinci minute putem vedea o maşină Caritas care merge la domiciliul unei persoane. Avem şi alte tipuri de proiecte – de pildă, de educare a copiilor care rămîn în ţară în timp ce părinţii lor sînt la muncă în străinătate. Anul trecut am avut o campanie pentru românii care pleacă la muncă în Marea Britanie. Pe primul loc în ceea ce priveşte persoanele fără adăpost în Marea Britanie se află românii şi bulgarii. Foarte mulţi pleacă nepregătiţi, se duc la noroc sau sînt păcăliţi de potenţialii angajatori, ajung acolo şi nu ştiu limba, nu au minime resurse de subzistenţă pînă îşi găsesc de lucru, nu ştiu cît costă acolo chiria sau produsele de bază. Aşa încît am creat un ghid destinat acestor persoane.

Care ar fi principalele condiţii pentru a ne apropia de modelul norvegian?

În primul rînd, îmbunătăţirea comunicării şi accelerarea procesului de implementare. Multe strategii există pe hîrtie, dar nu se aplică sau nu au o metodologie de aplicare. E nevoie de o comunicare permanentă între ONG-uri şi autorităţi, şi de o vizibilitate mult mai mare acordată societăţii civile care desfăşoară programe de servicii sociale. De exemplu, foarte mulţi cetăţeni nu erau informaţi în legătură cu serviciile de îngrijire la domiciliu. Aşa că am creat reţeaua Senior Net, care cuprinde 57 de organizaţii furnizoare de îngrijiri la domiciliu. Am observat că în ultimul an au existat foarte multe solicitări pentru asemenea servicii.

Cum e viaţa de ONG-ist?

Este foarte frumoasă. Ajungi să cunoşti cazuri care te emoţionează. În 2012, am avut o campanie de promovare a îmbătrînirii active. Mi-am făcut atunci prieteni de vîrsta a treia, cu care păstrez legătura şi astăzi. Dacă lucram în alt domeniu, n-aş fi reuşit să cunosc astfel de oameni şi să creez astfel de legături emoţionale. Poate că e şi grea o astfel de viaţă, atunci cînd vrei să te faci auzit. Înainte de a lucra la Caritas am fost voluntar. În momentul în care te gîndeşti cum ar fi viaţa ta dacă te-ai afla în locul unei persoane care trăieşte în nevoie, simţi că faci un lucru bun. În România există peste două milioane de persoane care trăiesc cu 240 de lei pe lună. De multe ori m-am gîndit că aş vrea să fac un experiment, să văd cum poţi trăi astfel, avînd totuşi o viaţă demnă. Nu se poate. Dar două milioane de români fac asta zi de zi. Dacă nu facem ceva pentru ei, vor fi şi mai mulţi.

În Norvegia, jumătate dintre cetăţeni practică voluntariatul. La noi, foarte puţini. De ce?

Tinerii trebuie încurajaţi să facă voluntariat, pentru că numai astfel îşi pot crea o experienţă. În faţa unui angajator de tip corporatist, contează şi o asemenea experienţă. Dar nu avem o cultură a voluntariatului, nu am fost încurajaţi în familie să facem acest lucru. Voluntariatul însă te împlineşte nu doar din punct de vedere profesional, ci şi uman. Eu am lucrat şi în domeniul privat, am putut face comparaţii. Sînt activităţi pe care le-am învăţat ca voluntar şi pe care le-am putut folosi apoi ca angajată în domeniul privat. Cred că principalul motiv pentru care tinerii fac voluntariat este acela de a cunoaşte alţi oameni şi de a-şi forma o experienţă. Uneori, munca de voluntar e mult mai grea decît pare.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

■ ■ ■

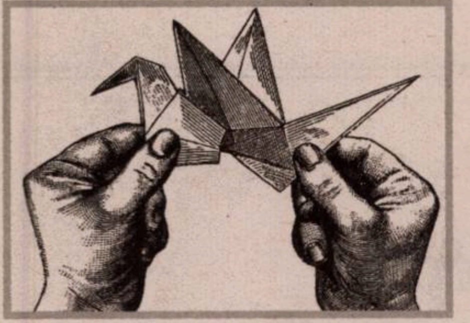

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Winston Churchill în locul lui Jeremy Clarkson

Fără să am, în general, bucurii de fan, există totuşi cîte ceva ce-mi place, poate, mai mult decît în mod raţional. La acest capitol se încadrează emisiunea *Top Gear* de la BBC. Am descris odată calităţile acestei emisiuni care plăcea atîtor oameni din întreaga lume, cu al său reuşit trio de prezentatori: Jeremy Clarkson, Richard Hammond şi James May. Am încercat să explic şi de ce show-ul depăşea cu mult graniţele unei simple emisiuni despre maşini. Dincolo de corzile sensibile ale relaţiei (psihologice) dintre oameni şi maşini pe care le atingea, era un spectacol în care se spunea lucrurilor pe nume, unde mofturile şi ipocriziile erau de-a dreptul desfiinţate, împreună cu toate excesele corectitudinii politice. Iar Jeremy Clarkson, evident, cu personalitatea lui specială, dădea tonul.

Spun toate astea la trecut pentru că, aşa cum aflăm din presă, contractul lui Clarkson n-a mai fost reînnoit de conducerea BBC, în urma altercaţiei pe care acesta a avut-o cu un producător. Fără Clarkson, evident, emisiunea e compromisă. S-au vehiculat cîteva nume care l-ar putea înlocui, printre care Jodie Kidd şi Rowan Atkinson (adică Mr. Bean). Propunerile sînt chiar comice. După subiectiva mea părere, doar Winston Churchill, dacă ar învia, l-ar mai putea înlocui pe Clarkson cu succes. De ce tocmai Churchill?

Păi, există o logică. În marele show de televiziune lansat în 2002 de către BBC *Cei mai mari 100 de britanici* (cel copiat ulterior şi la noi sub formula *Top 100 mari români)*, pe primul loc a ieşit Winston Churchill, votat, în mod destul de previzibil, de cei mai mulţi britanici. Pe locul al doilea a apărut însă o mare surpriză: inginerul Isambard Kingdom Brunel. Despre acesta se poate spune că a fost un fel de omolog britanic al lui Anghel Saligny, un geniu în construcţii. A făcut poduri, tuneluri, căi ferate şi vapoare cu aburi. În mod normal, nu te aştepţi ca marele public, fie el britanic sau român, să voteze în masă acest gen de personalitate, indiferent cît de mare a fost contribuţia sa în istoria unei ţări. Dar britanicii l-au votat pe Brunel înaintea prinţesei Diana (era la scurt timp după tragica ei moarte), înaintea lui Charles Darwin, a lui William Shakespeare şi Isaac Newton. Ce au toate astea de-a face cu Jeremy Clarkson? Fiecare dintre personalităţile propuse spre votare au avut, ca şi la noi, cîte un „avocat“ care le-a prezentat realizările. Iar avocatul lui Brunel a fost Clarkson. I-a descris cu atîta convingere, talent şi pasiune operele inginereşti, încît i-a convins pe britanici să-l voteze. S-ar putea spune că, într-un fel, oamenii l-au votat şi pe Clarkson. Singurul care l-a depăşit atunci pe Brunel ca număr de voturi a fost Winston Churchill. De aceea am spus că doar el l-ar putea înlocui pe Clarkson.

Şi, să nu uităm, emisiunea *Top Gear* avea o audienţă de-a dreptul gigantică pe întregul glob, estimată la circa 350 de milioane de telespectatori pe săptămînă. Ea i se datora în bună parte tot lui Clarkson. Există şi o variantă americană şi una australiană a emisiunii, cu alţi prezentatori. Prin comparaţie cu cea prezentată de Clarkson, acelea sînt nişte plictiseli.

Cu toate acestea, BBC şi-a permis să renunţe la serviciile lui Clarkson. Hotărîrea nu a putut fi influenţată nici măcar de cele peste un milion de semnături adunate imediat în favoarea vedetei (printre care şi cea a premierului Cameron) şi aduse la sediul central BBC cu tancul, de către faimosul Stig, pilotul fără chip al emisiunii *Top Gear*. S-a spus că Jeremy Clarkson nu era bine văzut în cercurile de stînga foarte puternice în interiorul companiei, că era un personaj incomod pentru multă lume şi că agresiunea lui asupra unui coleg a fost pretextul de care adversarii lui aveau nevoie pentru a scăpa de el. Sigur, Clarkson a deranjat de-a lungul timpului pe multă lume şi a fost acuzat de afirmaţii rasiste, de politică incorectă şi multe altele. Cine îi ştie emisiunile îşi poate imagina cam în ce stil erau făcute acele afirmaţii şi, de asemenea, în ce stil puteau să se lege de ele nesăraţii şi excesivii propagandişti ai politicilor corecte.

De data asta însă, Clarkson n-a mai lovit cu vorbele, ci cu pumnul. Iar BBC, ca în multe alte cazuri, a socotit regulamentul şi etica mai presus de individ, indiferent cine era el. Pentru această companie, în mod cu totul particular (şi tradiţional), sistemul e mai important decît individul. Raţional, nu e nimic de comentat. Dar, cum ziceam, oameni fiind, nu totdeauna putem fi sută la sută raţionali, tot aşa cum nici Clarkson n-a avut tocmai un moment de mare luciditate cînd l-a pocnit pe producătorul care nu reuşise să-i aranjeze la momentul potrivit o cină caldă la hotelul unde se aflau pentru filmări. Aş aprecia (cu subiectivitatea care mă caracterizează în acest caz) că în loc să-l reclame sau să înceapă să-l „sape“ pe acel producător, Clarkson a ales o variantă mai bărbătească, în acord cu felul lui franc, care i-a adus atîta popularitate. Se pare că i-a spart buza producătorului, iar ulterior, victima n-a vrut să-i accepte în nici un fel scuzele transmise pe toate căile. Fanii lui Clarkson spun că lucrurile trebuiau rezolvate între ei şi nu expuse în public. De ce au ajuns publice? Nu ştiu. Ce ştiu exact e că decizia BBC, fie ea şi luată după toate normele şi acoperită de toate regulamentele din lume, mă scoate din sărite. Şi mai ştiu că indiferent cine va veni la *Top Gear* (dacă emisiunea va mai exista) nu va putea decît să o facă să semene cel mult cu Toyota Prius Hibrid, nesărata maşină de care echipa lui Clarkson rîdea mereu. Cine va mai merge cu maşina pînă la Polul Nord, cine va mai lansa automobile în spaţiu, cine va mai fugi cu Range Rover-ul de tancurile armatei, cine va mai îndrăzni să zică despre o maşină că, deşi e bună, nu merită cumpărată pentru că e Mercedes, şi cine va mai face aşa o reclamă de milioane Transfăgărăşanului?

E de sperat doar ca echipa lui Clarkson să îşi facă o altă emisiune, pe un alt canal, care să ajungă cumva şi pe la noi, în vreme ce BBC va deveni un post complet vegetarian. Ca postul Paştelui.

■ ■ ■

ready made

„Uneori indivizii cristalini se dezvoltă mai bine în partea superioară, şi atunci concreşterea are forma de evantai. Dacă indivizii sînt concrescuţi după faţa bazală, mai mulţi în şir, în direcţia axei principale, atunci se formează cristale arborescente, în formă de dendrite, ca, de exemplu, la aur, cupru, argentit etc., sau în formă de sceptru, la cuarţ.“

Al. Codarcea, *Mineralogie*.
Partea I, *Cristalografia*, Editura de Stat
Didactică şi Pedagogică, 1961

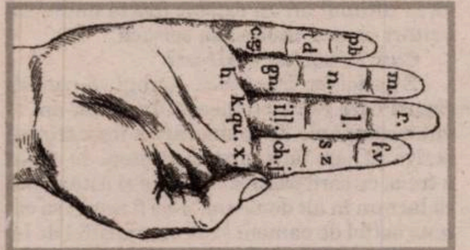

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Moartea şi euro-americanitatea

Am aflat, dintr-un documentar BBC, cazul neverosimil al unui bărbat american, scăpat ca prin minune din atentatele de la World Trade Center în 2001. Omul lucra într-unul dintre Turnurile Gemene şi doar un interval de cîteva minute (în care a întîrziat ca să-şi cumpere o sticlă de apă minerală) a dus la salvarea sa din apocalipticul carnagiu. În stare de şoc, insul în cauză a luat ulterior o hotărîre de schimbare radicală a destinului. S-a mutat definitiv în Europa – mai precis, la Londra – unde, a considerat, siguranţa persoanei ar fi putut fi superioară în raport cu securitatea propusă de lumea americană. Fatalitatea – în desfăşurarea ei tragi-comică – a oferit însă un deznodămînt desprins parcă din legile lui Murphy. Bărbatul a căzut victimă, curînd, atentatelor din Marea Britanie, murind sfîrtecat în metroul de la staţia King's Cross. Se pare că „iubirea de viaţă“ – denunţată, dispreţuitor, de către liderii Al-Qaeda drept simbol al superficialităţii euro-americane – l-a predispus pe bietul om la un gest de autoconservare, finalizat, sumbru, în „logica“ specifică marilor ironii ale sorţii.

Şi totuşi, nu a fost dintotdeauna aşa. Am recitit zilele trecute un studiu splendid, semnat de remarcabilul americanist clujean Liviu Cotrău. Textul prefaţează o culegere de povestiri morbide, scrise de Edgar Allan Poe şi tipărite – în traducere românească (Liviu Cotrău) – la Editura Polirom, sub titlul *Masca Morţii Roşii* (2005). Analizînd obsesia morţii la Poe, traducătorul-prefaţator observă că, pentru euro-americani, „moartea nu a avut în toate timpurile aceeaşi pondere în economia existenţei omeneşti. O serie de opere literare, sculpturi şi picturi funerare, documente de arhivă atestă faptul că, începînd cu Evul Mediu şi pînă pe la sfîrşitul Renaşterii, moartea era percepută ca un lucru firesc în ciclul cosmic al lumii, *un musafir cu chipul blînd şi familiar*. Rata înaltă a mortalităţii infantile – căci majoritatea copiilor nu apucau vîrsta maturităţii – şi media de viaţă în general scăzută o făceau să pară un fenomen obişnuit, previzibil“. Un istoric, Lawrence Stone, precizează, într-o investigaţie asupra circuitelor mentaliste europene dintre anii 1500 şi 1800 (publicată în 1977), că „moartea constituia epicentrul vieţii, iar cimitirul era situat în mijlocul satului“. Universul tradiţional al bătrînului continent îşi asuma ideea finalităţii implacabile cu seninătate şi relaxare. Moartea funcţiona, din unghi cultural, ca o componentă inseparabilă a vieţii, ajutînd chiar, prin caracterul său imuabil şi necondiţionat, la derularea în paradigme normale a înseşi biografiilor individuale şi colective.

Schimbările de perspectivă apar spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea, odată cu dezvoltarea tehnologiei şi ameliorarea condiţiilor de trai (ce au determinat, implicit, creşterea mediei de viaţă în Europa). Treptat, „moartea a început să fie privită ca o ruptură tragică“ şi „ca un intrus de temut“. „Înmormîntările nu mai aveau loc în preajma bisericilor, ci în cimitirele publice de la marginea oraşului. Pentru cei rămaşi, cimitirul a devenit un simbol al suferinţei, un trist prilej pentru vizite rituale.“ Moartea a fost astfel împinsă către periferie, intervenţia ei brutală în viaţa propriu-zisă (desfăşurată în lumină şi bucurie, departe de cavourile întunecate şi lugubre) fiind considerată un proces mai curînd nenatural, malefic, ieşit din modelele de comprehensiune ale umanităţii. Prin urmare, europenii şi, mai apoi, americanii (sub impactul revoluţiei industriale şi dezvoltării ştiinţelor medicale) au început o cruciadă – fără precedent în istorie – împotriva morţii, cruciadă care continuă şi astăzi. Dacă nu au putut-o anula, cel puţin i-au modificat „spiritul“. Au personalizat-o, asociind-o cu fiecare individ în parte şi nu cu umanitatea în ansamblul său. Un antropolog din anii '50, Philippe Ariès, constată că „oamenii voiau acum (după debutul industrializării, *n.m.)* să meargă la locul de veci unde a fost aşezat răposatul şi mai voiau ca acest loc să-i aparţină numai lui şi familiei lui“. Gropile comune (o practică frecventă în vremurile arhaice) dispar din obiceiurile euro-americanilor, întrucît pînă şi cei săraci ajung obsedaţi de necesitatea unei individualizări a morţii lor, derivată din simbolistica unui mormînt şi a unei cruci.

„Pentru cei rămaşi, cimitirul a devenit un simbol al suferinţei, un trist prilej pentru vizite rituale.“

Oamenii au încercat deci să-şi perpetueze, în moarte, viaţa însăşi, duplicîndu-şi mediul ambient în cavouri tot mai sofisticate, similare unor case. Liviu Cotrău aminteşte angoasa „morţii clinice“, care, după descoperirea medicală, a început să bîntuie imaginarul colectiv euro-american. „Îngroparea de viu (...) se leagă de o adevărată psihoză socială. În *The Philosophy of Sleep (Filozofia somnului)*, 1834, medicul Robert McNish consacra un întreg capitol stării cataleptice şi unor cazuri de înmormîntare prematură. Din presa vremii (a SUA secolului al XIX-lea, *n.m.)* aflăm că, nu rareori, morţii erau îngropaţi în *sepulcruri sanitare*, dotate cu ţevi cu aer cald şi cu dispozitive electrice care să prevină riscul îngropării de viu. Eisenbrand, un inventator din Baltimore, a construit un asemenea sicriu, avînd toate cele necesare traiului, inclusiv o sonerie care să-i poată alerta pe vecinii sau pe amicii presupusului răposat. Sicriul a fost expus în 1843 în oraşul New York.“ Pentru euro-americanii moderni, se pare, implacabilitatea morţii reprezintă un coşmar ce nu poate fi depăşit decît prin sublimare freudiană. Ceea ce, să recunoaştem, nu anulează cu nimic misterul înfiorător al dispariţiei noastre de pe pămînt.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

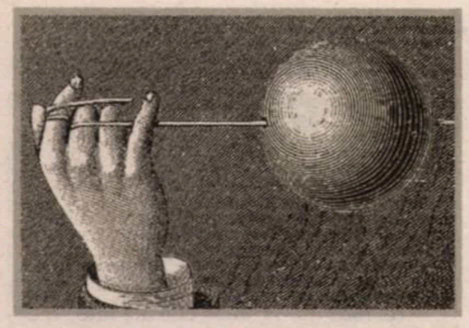

TÎLC-SHOW

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Lumpeninvestitorii

– de ce crește Bursa din China? –

Indicele bursei de la Shanghai a înregistrat în ultimele săptămîni creșteri spectaculoase. Analiștii economici nu-și explicau aceste rezultate într-o țară cu probleme: China și-a propus o creștere economică de 7%, o țintă considerată mai degrabă modestă. Dar chiar și așa, e un obiectiv greu de atins, după cum ar fi recunoscut însuși premierul Li Keqiangnur. A doua mare economie a lumii și-a încetinit, în ultima vreme, expansiunea. Și doar uriașele rezerve valutare nu ajută prea mult la dezvoltare. Există „probleme profunde“, ar fi recunoscut guvernanții. Ce e de făcut? – se tot întreabă, probabil, tovarășii din guvern. N-a durat mult și au găsit și răspunsul: „Investiți, investiți și iar investiți!“. Îndemnurile nu s-au lăsat așteptate. Cine sînt, deci, investitorii chinezi? De unde vin banii și pofta de a investi? Cum se explică acest *boom* bursier într-o țară cu probleme economice? O facultate de finanțe din sud-vestul Chinei a realizat o cercetare și a descoperit că indicele bursier a crescut pe fondul multiplicării susținute a investitorilor. E vorba deci de investiții modeste, dar foarte numeroase. Că, spre deosebire de bursele mari precum Hong Kong sau New York, unde principali investitori sînt companii grele, cea de la Shanghai este mai degrabă un „loc de joacă“ pentru investitori privați se știa deja. Dar de-abia în urma acestui studiu s-a văzut și dimensiunea diferenței. La Shanghai banii vin nu de la oameni de afaceri ori dinspre profesiile liberale, ci de la masa populației sărace. Profilul investitorului chinez e foarte diferit de modelele occidentale. Cei mai mulți investitori chinezi sînt fie tineri abia ieșiți din școală, fie... taximetriști – se arată în studiul respectiv (citat de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*).

Pentru micii investitori, bursa de la Shanghai poate aduce randamente de pînă la 2,4% pe zi. Asta înseamnă pentru taximetristul chinez un pachet de țigări „gratis“ sau un „hamburger“ – plus promisiunea unui cîștig important dacă își păstrează investiția. Totul pare un fel de joc piramidal tip Caritas – doar că se petrece la o instituție serioasă, ceea ce dă mai multă încredere. În plus, în ultimele luni presa controlată de stat a întreprins campanii ample de încurajare a investițiilor la bursă.

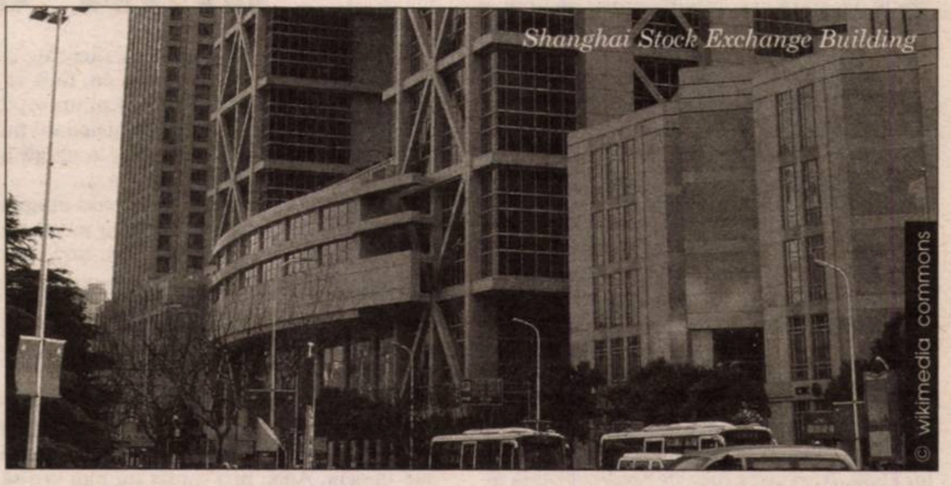
Shanghai Stock Exchange Building
© wikimedia commons

Studiul nu explică de ce tocmai taximetriștii sînt cei mai mari (mai bine zis: mulți) investitori, dar ne lasă să înțelegem că lumpeninvestitorii sînt mînați de promisiunile brokerilor și de cooperarea relativ facilă cu aceștia. Și, evident, de perspectiva unei lovituri la bursă care le-ar înzeci suma investită. Șansele unui cîștig la bursă sînt mult mai mari decît la loterie. Dar nu cu foarte mult. Micii investitori chinezi n-au însă de unde să știe asta. Pentru că nimeni nu i-a învățat. Cei mai mulți nu au habar nici măcar de cele mai elementare reguli ale economiei. Din studiu reiese că mai bine de două treimi dintre investitori nu au obținut diplomă de bacalaureat. Majoritatea au părăsit școlile înainte de a împlini cincisprezece ani. 30% și-au încheiat studiile la doisprezece ani. Și aproape 9% sînt analfabeți. Impactul acestor mici investitori asupra economiei chineze nu e deloc neglijabil – după cum recunosc și reprezentanți ai guvernului. Banii lor aduc, pe termen mediu și lung, creștere economică. Bursa de la Shanghai ar putea fi deci un bun exemplu pentru o democratizare a participării bursiere. Într-o țară cu economie doar parțial liberă, puterea investitorilor mulți și proști poate aduce același deznodămînt ca în fabula cu leul răpus de furnici. Doar că în economie și în politică e foarte greu să prevezi epilogul. Speculațiile de la bursă sînt, pînă una-alta, un factor de progres pentru China.

> *Cei mai mulți investitori chinezi sînt fie tineri de abia ieșiți din școală, fie... taximetriști.*

Creșterea încurajează creșterea – spun brokerii. Așa o fi. Dar pînă una-alta, experiența recentă a arătat că nici creditele ieftine, date ușor, și nici salturile indicelui bursier nu sînt garanții pentru o creștere economică reală și, cu atît mai puțin, nu pot aduce bunăstare pe termen lung. Visul oamenilor de a se îmbogăți rapid nu e un motor prea performant pentru economia unei țări. Ba chiar ar putea deveni fatal. Taximetriștii chinezi mai bine s-ar apuca serios de ce știu să facă mai bine – adică de taximetrie.

■ ■ ■

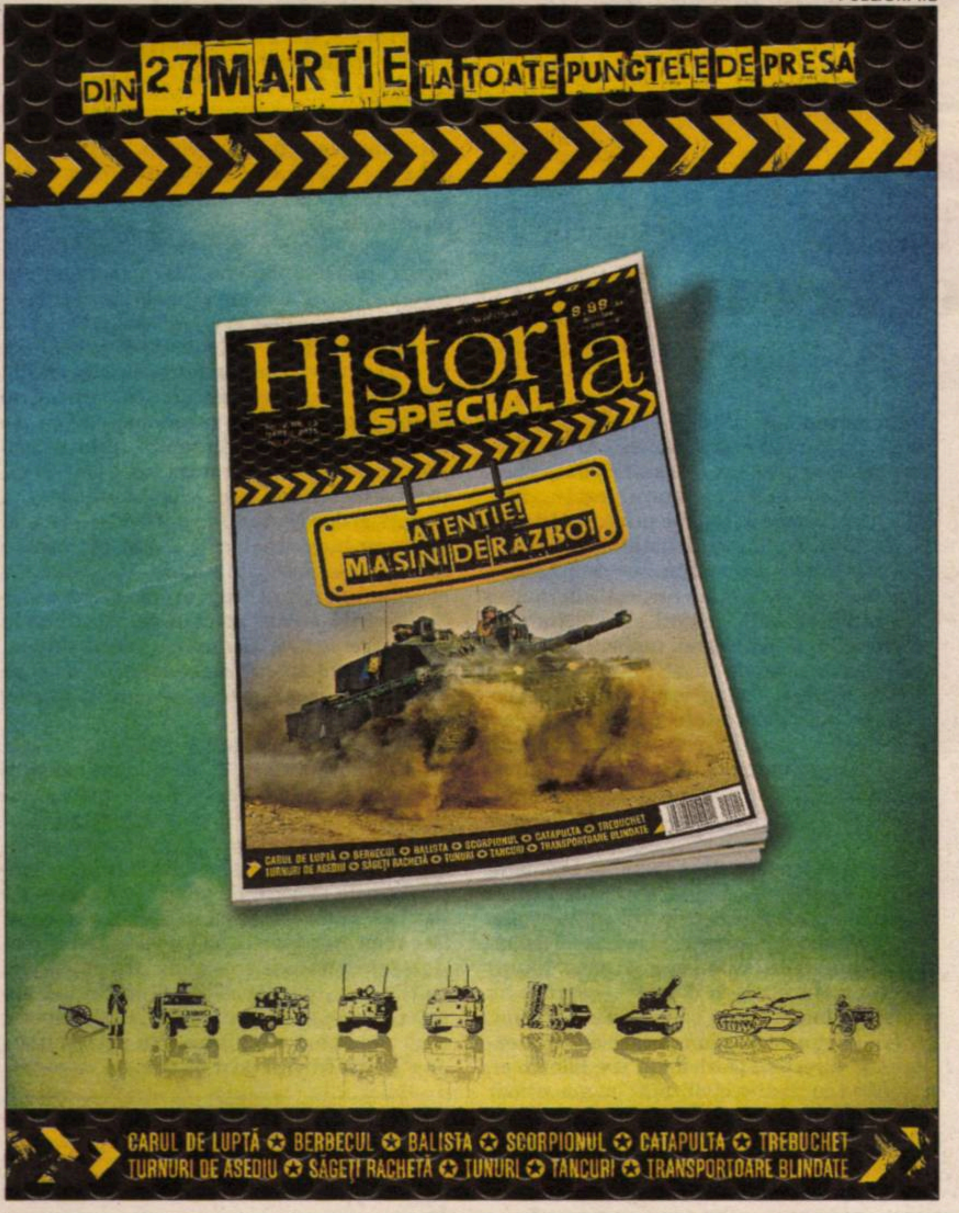
PUBLICITATE
DIN 27 MARTIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia SPECIAL
ATENȚIE! MAȘINI DE RĂZBOI
CARUL DE LUPTĂ ✪ BERBECUL ✪ BALISTA ✪ SCORPIONUL ✪ CATAPULTA ✪ TREBUCHET
TURNURI DE ASEDIU ✪ SĂGEȚI RACHETĂ ✪ TUNURI ✪ TANCURI ✪ TRANSPORTOARE BLINDATE

PUBLICITATE

Cu prilejul Sfintelor Sărbători Pascale,
adevărul
din 2 aprilie
vă aduce CD-ul audio
„ÎNVIEREA DOMNULUI
ȘI PROPRIA NOASTRĂ ÎNVIERE“
Mitropolitul Bartolomeu Anania și predicile sale:
„Singurătatea Domnului în fața Patimilor“
„Învierea Domnului și propria noastră Înviere“
9,99 lei
ziar + CD
Mitropolitul
BARTOLOMEU ANANIA
Învierea Domnului și propria noastră înviere
adevărul
Facebook: cum am ajuns să ne spionăm între noi

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Limba română veche dintr-o jalobă

Fascinată, ca întotdeauna, de limba română veche, am regăsit toată savoarea, frumuseţea, parfumul unei epoci de tranziţie într-o serie de documente ale familiei Miclescu. Volumul, publicat de Petronel Zahariuc şi Lucian Lefter, dezvăluie o lume în drumul ei spre modernitate, cu micile şi marile probleme de zi cu zi, poveşti ale trecutului *(Documentele familiei Miclescu. Colecţia Emil S. Miclescu,* Institutul Român de Genealogie şi Heraldică „Sever Zotta“, Editura Universităţii Alexandru I. Cuza, Iaşi, 2014). Din acest volum, vă propun acum o „jalobă“, dată de Smaranda Roset mitropolitului Moldovei în procesul de divorţ dintre fiica sa, Anastasia, şi ginerele, Săndulache Miclescu. Căsătoriţi vreo şase luni, soţii nu se prea înţeleg, ea este prea tînără, el certăreţ, ea prea naivă, el un asiduu gîlcevitor; aşa că, în vara lui 1832, Nastasica fuge de acasă. Drama acestei tinere, jucată de mamă şi soţ, adună tot ceea ce poate fi mai viu şi frumos în limba română veche.

„Cu fiiască plecăciune, închinîndu-mă, sărut prea dreapta preosfinţiei voastre.

Înfăţişînd această plecată a mea scrisoare, înştiinţez că pricina este aşa.

Dumnealui cuconul Săndulachi s-au sculat şi s-au dus cu Năstăsîica pe la Eşi, şi în sus din Eşi, şi pe undi au fost tot rîsuri boierilor au făcut. Nu să răbda, ocărînd pe Năstăsîica în tot feliul. La Miclăuşeni, cîtă mascara au fost, acum nu au fost îndestul. Acolo, pe unde au fost, atîte ocări asupra fetii meli, care şi dovedesc două scrisori de la Eşi: una de la cumnatul Alecu Rosăt şi una de la soru-mea Catinca, auzîră aceli toate, carile şi la Păuneşti au făcut. Căci cînd s-au dus, după ce au vinit acasă, au poruncit slugilor să nu o asculti la nimică, că or mînca bătaie cu biciu, care s-au şi pus biciul sub perină... Pentru ce atîta ură aceasta pi mine, nu ştiu. Eu ştiu că nu i-am făcut nimică, nici rău, şi pe fiică-me atîta urăciune ca aceia, fără vinovăţie, care era să o fi ţinut ca pi un copil a dumnealui. La sfătuirile meli niciodată nu să pleca, pe mine mă ave ca pe o slugă a dumnealui, altele a fi spuind.

Spre dovadă, sînt marturi toate slugile dumnealui, cînd a poruncit pe fata me să nu o asculte la nimică, şi ţiganii mei, cari i-am dat di zestri i-a bătut, unde i-am ţigănit, şi i-a dat din sat afară, şi nici vroeşte să o mai vadă în ochi. Apoi, nici copila nu mai vre să să ducă înnapoi, fiindcă i-a făcut atîte mascaralîcuri, care nu s-au mai auzit nici la un evghenist. O trahtarisit-o ca pe o ţigancă, nu ca pe o fată de evghenist şi ca pe o copilă ci esti, nevrîsnică. Care şi la copila aceasta di este vreo greşeală, apoi nu esti nici una în toată lume mai bună şi mai cu blîndeţă. Cînd îi făce mascaralîcuri acele a tăce şi a nu zice nimică, că dacă ar fi zis ceva pute să o scoată din sănătate, dar au răbdat... Răutăţile şi cusururile dumnealui nu sînt eu datoare şi fata me să le răbdam, slugile nu le pot răbda. Dumnealui să sfădeşte cu rudile dumnealui. La Eşi, cînd au fost au ştiut tot Eşul, cînd s-au sfădit cu sora dumnealui. Apoi, noi nu putem răbda toate cusururile. Să vede că aceasta nu au fost de la Dumnezeu. Cum au fost rude, nu au răbdat Dumnezeu această însoţire. Pe fata mea au luat cinstită, cu nuntă din casă me, să mi se întoarcă toate lucrurile înapoi, cum am dat.

> *„Cu fiiască plecăciune, închinîndu-mă, sărut prea dreapta preosfinţiei voastre.“*

Dumnealui nu cer nimică, nu catadicsesc, numai a mele, poronceşti preosfinţia voastră, ca să întoarcă înapoi acasă, ca să-mi trimită lucrurile toate, că copila au venit numai cît este pe dînsa, n-au luat nimică... Însuşi eu vineam, dar caii miei sînt la Sculeni. Am triimes ca să-mi aducă nişte bani şi n-am cu ce veni spre înfăţişare... Fata me nu o am de lepădat, are atîta zestri, ari cu ce trăi, nu este supusă nimărui. Şi mai întîi, fata zici. Dacă am început a-i zice, au început a plînge şi a zice că nici moartă nu trăieşte cu dumnealui; s-a face nevăzută.

Şi sînt a preosfinţiilor voastre plecată fiică sufletească, «Zmaranda Roset».“

Mascaralîcurile din familia Miclescu sînt aici expuse de mama Smaranda Roset într-o limbă moldovenească atît de frumoasă... Că vremurile s-au schimbat o dovedeşte afirmaţia Smarandei Roset despre fiica ei: „nu este supusă nimărui“. Dar la fel de schimbătoare sînt vremurile şi dacă privim în jalobele soţului acuzat Săndulachi Miclescu, împănate cu justificări biblice şi parabole creştine. Dar asta, săptămîna viitoare.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Din Război (X)

„Acoperirea mobilizării şi concentrării forţelor era asigurată prin 17 grupe de acoperire. încă din primele zile ale lunii septemvrie 1915, aceste grupe se aflau în majoritatea lor pe frontiera muntoasă, de-a lungul căilor principale de invazie în Transilvania, urmînd a fi mobilizate şi concentrate complet şi gata de a intra în acţiune cu două zile înainte de declararea războiului. Efectivul trupelor de acoperire, de pe frontiera de nord şi nord-vest, era de 135.000 oameni (119 batalioane şi 77 baterii) adică 1/3 din totalul forţelor destinate a opera în Transilvania. Tăria trupelor de acoperire şi concentrarea lor anticipată erau justificate, pe de o parte, de nevoia de a apăra frontiera spre Austria, care din primăvara anului 1915 avusese de multe ori intenţia de a ataca România, iar pe de altă parte, de faptul că adversarul, avînd deja forţele mobilizate la intrarea României în război, putea prin puternice incursiuni să neliniştească mobilizarea şi concentrarea. În fine, misiunea trupelor de acoperire, în prima fază a ofensivei în Transilvania, impunea ca forţa lor să fie puternică. Această misiune prevedea ca, la declararea războiului, trupele de acoperire să treacă prin surprindere frontiera muntoasă, în noaptea ce preceda mobilizarea, şi să pună stăpînire pe poziţiunile favorabile dela ieşirea defileurilor, în scopul de a uşura grosului forţelor trecerea masivului muntos, trecere care constituia o operaţiune grea. Adîncimea înaintării trupelor de acoperire şi atitudinea lor ulterioară urma să fie determinate de forţele şi atitudinea adversarului. Conducerea grupelor de acoperire era, iniţial, în sarcina directă a M.C.G.“

Încheiem aici un prim calup de ştiri de pe frontul Marelui Război. Vom reveni pe parcursul desfăşurării conflagraţiei care, din păcate, în urmă cu 100 de ani căpăta configuraţia unui adevărat măcel. **(R. M.)**

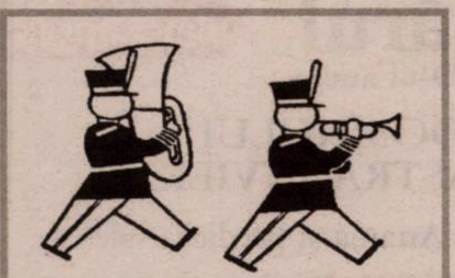

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Cu cine vrem să semănăm?

Cu „lumea civilizată“, evident. Cu ce ştim mai mult din poveşti. Cu lumea pe care noi, cetăţenii români de o anumită vîrstă – să zicem, cei care aveau în jur de 20-30 de ani în momentul căderii comunismului – o cunoaştem într-un anume fel. Adică destul de puţin direct, mai degrabă prin imaginea confecţionată înainte de 1989, faţă de lumea asta ideală, la care tînjeam cu toţii. O idee generatoare de ploi în gură, atît din foamea fizică, reală, cît şi din cea a imaginaţiei. Un ideal visat zi şi noapte, cu obsesia de a-l prinde, cumva, cît încă mai aveam măcar un pic din vîrsta la care te poţi bucura de atingerea lui. Era ceea ce numeam „lumea liberă“. Lumea pe care o ştiam din filme, din muzici şi reviste, din haine, săpunuri, gumă de mestecat, cafea, din... contrabandă. Era o poveste la care voiam şi noi, cu disperare, să luăm parte. Neputînd să facem treaba asta direct, trăind într-o dictatură care părea că se ţinea perfect pe picioare, simulam în fel şi chip trăitul în libertate. Iar „lumea liberă“ era cea mai bună dintre lumile posibile, un film continuu derulat în minte, ocupînd întregul orizont al imaginaţiei.

Încetul cu încetul, în ultimii douăzeci de ani, între noi, cei care vieţuim pe aici, au apărut diferenţe radicale. Nu sînt doar discrepanţele crunte între niveluri de trai, ci feluri profund diferite de a vedea lumea. Unii dintre noi au început să călătorească altfel decît în concediile ţarcurilor turistice, iar alţii – mulţi, milioane! – au luat decizia grea de a merge la muncă în alte ţări. O Românie a rămas acasă, dormind în continuare – trăind la fel de greu, dar visînd frumos –, iar o altă Românie s-a mutat – cît se poate de fizic – în lumea la care visa, cu nişte ani în urmă. Pentru unii, „lumea liberă“ înseamnă şi acum o poveste, un univers ideal, un spaţiu în care imaginaţia aşază, exact aşa cum vrea, piesele unui mozaic din care izvorăşte imaginea intangibilelor „sisteme care funcţionează“. Aici încape perfect şi marea speranţă că lumea asta liberă şi civilizată se va prăvăli peste noi, „ne va salva“ cumva. Nu ştim cum, dar o va face. Pentru că asta e misiunea lumii civilizate, aşa cum o vedem noi. Să ne salveze.

O altă Românie a plecat, cu capul înainte, la muncă, în inima idealului la care visa acum douăzeci şi ceva de ani. Milioane de oameni care trăiesc experienţa directă a idealului, adică, de cele mai multe ori, unul dintre cele mai dure contacte ale vieţii reale – întîlnirea cu propriul deziderat. Pe de o parte, e traversarea limitei în sine, trăirea aspră a schimbării unghiului din care îţi vezi idealul. Pe de altă parte, e o anumită formă de eroism – în toate posibilităţile ei de definire şi, uneori, în tot spectrul de imagini al propriului spectacol – adică depăşirea unei condiţii aparent de nedepăşit. De la muncitorul necalificat care devine şef de echipă sau de şantier, de la chelnerul respectat de proprietarul restaurantului în care lucrează, pînă la profesorul de elită, medicul, inginerul, artistul de operă, dirijorul sau savantul român care ocupă spaţii de notorietate şi de bună reputaţie în „lumea civilizată“, răzbate deseori satisfacţia propriului succes individual, umbrit cumva de eternul insucces „de acasă“, din ţară, al celorlalţi. Un regret că în dosul succesului personal nu stă şi o creştere a naţiunii, în aşa fel încît să nu mai simţi că ai ajuns să fii bun într-o lume puternică, dar nu e de ajuns, pentru că vii dintr-una slabă. Asta, evident, pentru cine pune preţ pe asemenea raţionamente.

Evident, nu sînt de culpabilizat românii care au rămas aici, visînd, sau făcînd zilnic ceva pentru a le fi mai bine. Nu poate să plece toată lumea. Dar ajutorul pe care îl aşteptam atîţia ani de la „lumea civilizată“ începe să vină, natural, de la milioanele care şi-au schimbat unghiul din care se vede idealul. De la milioanele de români care au trăit experienţa directă a trezirii din vis. Pentru ei, a semăna cu „lumea civilizată“ nu mai e doar un exerciţiu la rece, ci o practică, deseori dură, grea, a încercării de integrare. Nu mai e doar o fluturare de mînă şi o întretăiere de poveşti atotştiutoare, la o bere, pe o terasă. E o experienţă fundamentală. Şi nu mai e doar dorinţa de a semăna cu „lumea civilizată“, ci un efort continuu de integrare în structurile ei.

„Acasă“, drumul drept încă e ceva de care fugim mîncînd pămîntul. Ni se pare că „lumea civilizată“ e ceva care n-are nici o legătură cu simplitatea, şi nici „n-are voie“ să fie aşa. Că trebuie să fim sofisticaţi, ca să dăm bine, şi să fim primiţi în lumea la care visăm. Înjurăm filmele româneşti „cu mîncat de ciorbă juma' de oră“, vrem emisiuni ca „la italieni“, decernări de premii „ca la americani“, vrem ca totul să arate „ca acolo“. Şi uităm că meseriaşii buni – de la faianţari la doctori, şi de la savanţi la muzicieni – tocmai de aia au succes în „lumea civilizată“, pentru că preţuiesc lucrurile simple – cunoaşterea meseriei şi drumul drept în ceea ce vor să facă. Nevrînd, cu nici un chip, să renunţăm la visul care ne face mai umflaţi decît sîntem, vrem „să semănăm“ brusc cu „ăia“, doar pe baza unor iluzorii „merite“ pe care, chipurile, le-am avea.

Emisiuni ca la italieni, filme ca la americani, autostrăzi ca la nemţi şi educaţie ca la finlandezi n-o să avem niciodată. Şi nici măcar n-or să semene cu visul care ne flutură prin minţi, cîtă vreme nu facem lucruri simple, ca la noi, pentru noi, pentru felurile noastre de nevoi. Atîta timp cît totul se va face doar ca să semene cu ce se face „dincolo“, şi nu ca să umple o nevoie reală, totul e un furat de căciulă. Nu poţi fi jurnalist, dacă tu crezi că eşti Tom Cruise. Nu poţi să vorbeşti despre justiţie, cîtă vreme tu crezi că împarţi dreptatea. Nu poţi să fii ca „ăia“, dacă tu vrei doar să semeni cu ei.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

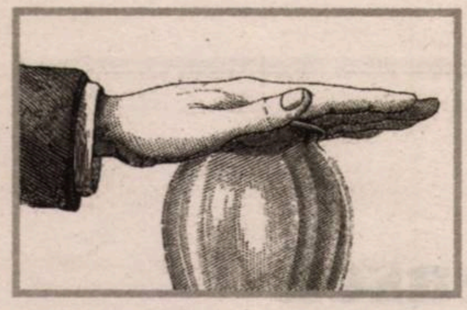

George BANU

scena lumii

Naţionalul bucureştean şi teatrul-oraş

„*Le théâtre est une chose urbaine*“, „teatrul e legat de oraş“ – această frază am citit-o la Bucureşti acum o jumătate de secol într-o carte a marelui istoric Jacques Le Goff. El observa că teatrul e indisociabil legat de comunitatea urbană şi că rămîne străin satului cu excepţia anumitor sărbători de excepţie, ca aceea descrisă de Virginia Woolf în ultimul său roman, *Între acte*. Teatrul şi oraşul constituie un cuplu indefectibil şi de aceea, fără îndoială, transformările lor intervin simultan, căci dacă în jurul anilor ’60-’70 teatrul şi-a pierdut centralitatea de altădată, exersîndu-se în locuri marginale, ascunse, oraşul, la aceeaşi epocă, şi-a pierdut structura canonică pentru a deveni maleabil, fragmentar, disparat. Într-un sens, identitatea unuia şi a celuilalt au suferit, în spiritul timpului, modificări înrudite ce suprimă etanşeitatea formelor şi cultivă mixitatea lor: de atunci, separarea genurilor şi-a pierdut pertinenţa. Şi practica montajelor eteroclite s-a generalizat. Centrul urban se dizolvă, locul teatral se diversifică. Fiecare iniţiativă vrea să debordeze teritoriul iniţial balizat, aşa cum o anunţă revista *Alternatives théâtrales* ce constată dorinţa teatrului de a se extinde „dincolo de frontierele sale“. Pe de altă parte, un număr recent al revistei *Théâtre public* reia lucrările colocviului organizat la Nantes, confirmînd diagnosticul mutaţiilor operate simultan între teatru şi oraş. Un circuit sangvin comun le leagă. Formula lui Jacques Le Goff îşi regăseşte din nou confirmarea. Şi de aceea mi-o reamintesc azi.

S-au construit de cincizeci de ani teatre în lume, teatre fără viaţă, teatre promoţionale, promoţie a unui oraş, a unui primar, a unei instituţii. În America, fiecare universitate ce se respectă dispune de un edificiu cu mai multe săli, dar ele sînt episodic, dacă nu integral, neutilizate, căci sînt lipsite şi de public, şi de creatori. În Franţa, un regizor abil a reuşit să convingă o comunitate de zece mii de persoane să-şi deschidă un teatru de două mii de locuri, la Milano celebrul Piccolo Teatro a fost atins de gigantism şi se spune chiar că Strehler ar fi murit ca să nu se confrunte cu imperativele noului local… frecvente au fost eşecurile *edificiilor!* Mai reuşite au fost reciclările locurilor abandonate şi integrate în circuitele teatrale, Cartuseria de la Vincennes, les Bouffes du Nord de la Paris, uzinele de la Bochum… *adăposturi* ce şi-au regăsit o motivaţie nouă, teatrală, ce se afiliază unui trecut a cărui urmă persistă. Să aşteptăm noul complex al lui Warlikowski la Varşovia!

Unde teatrul se poate împlini a fost întrebarea celor care au refuzat vechile săli „roşu şi aur“, săli destinate tot atît spectacolului, cît şi înfrumuseţării unui oraş. În Italia şi în Franţa sau Germania – dar cum să nu recunoşti valoarea emblematică a acestor realizări semnate de Helmer şi Fellner, cei doi arhitecţi austrieci care au deţinut monopolul teatrelor, de la Cluj şi Iaşi la Odessa sau Sofia. Clădiri nobile, ornamentale, contestate în anii ’70, dar reevaluate recent: regizorii au revenit la ele ca fiul risipitor ce-şi reintegrează căminul după rătăcirile formatoare, însă obligatoriu temporare. Azi le privim cu respect şi ne bucurăm că, fără complexe şi rezerve, ele confirmă locul teatrului în inima oraşului. Şi putem afirma că ne îndreptăm spre teatrele „roşu şi aur“ ca spre echivalentele laice ale bisericilor, căci, împreună, ele formează cuplul simbolic al centrelor urbane. Acum publicul le regăseşte cu o egală fervoare. Bisericile sînt pline, iar teatrul iese din catacombe şi nu-şi mai refuză palatele de odinioară. Astfel, mitologia vechilor spaţii repertoriate reînvie fără a elimina tentaţia reînnoirii mereu riscante.

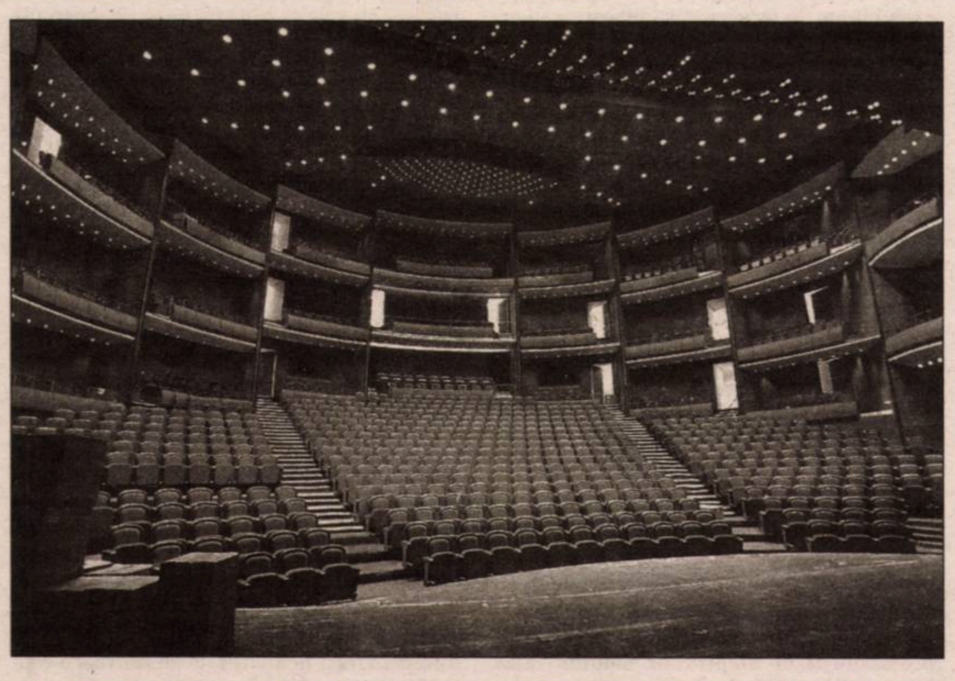

Zilele trecute, privind Teatrul Naţional de la Bucureşti, cîteva reflecţii s-au formulat. El se impune ca reper esenţial pentru urbanistica oraşului, ca loc emblematic, plasat între Universitate şi Spitalul Colţea, în vecinătatea unui hotel reputat ca Intercontinental şi alături de o biserică discretă. Regăsim astfel toate ingredientele unei comunităţi reunite. Am privit de pe terasa teatrului acest ansamblu paradigmatic al Capitalei. Nimic nu lipsea. Sentiment de plenitudine al spectatorului obstinat ce continui să fiu.

Ion Caramitru a angajat lungul drum al refacerii Naţionalului ca şi cum ar fi procedat la reparaţia unei operaţii estetice nereuşite ce deformase clădirea şi-i pervertise gîndirea. Dar totodată, el a injectat germenul nou al spaţiilor teatrale, transformabilitatea! Sălile s-au diversificat şi teatrul beneficiază acum de un enorm potenţial de modificare. Caramitru ne explică şi convinge de ineditul amplasării, mereu diferit, al spectatorilor, de metamorfozele constant posibile ale locului scenic şi astfel face implicit elogiul unei maleabilităţi altădată absente. Auzindu-l prezentînd metamorfozele spaţiilor, sala de Pictură, sala Studio, intervine uneori nostalgia… imobilităţii. Aceea a unei relaţii prestabilite, relaţie-cadru a cărei seducţie provine din perenitate! Din fidelitate şi nu obligatoriu din diversitate. Teatrul e şi o artă ale cărei valori stabile de odinioară merită conservate: piesele repertoriului şi sălile strict structurate!

Caramitru ne conduce, pe mine şi pe cîţiva prieteni din Balcani, de la o sală la alta, ne face să trecem de la un volum la unul opus, varietatea se impune şi multiplicitatea posibilităţilor de care edificiul dispune îşi revelă resursele. Iată un loc al posibilelor, iată un loc al libertăţii cu tot ceea ce implică însă ea ca dificultate şi responsabilitate. Un asemenea teatru seduce, dar, pentru a se împlini, îi vor fi necesari amanţi de excepţie, artişti exemplari. Sper că vor fi prezenţi şi că spectacolele propuse vor confirma aşteptările suscitate. Reuşita unui teatru nu poate fi doar arhitecturală, îi sînt necesari creatorii!

Trecînd de la un etaj la altul descoperim foaiere unde mari pictori ca Alin Gheorghiu expun, săli de expoziţie unde Doina Levintza invită la o vizită a parcursului său scenografic, locuri de repaus unde se poate cînta la pian sau recita, terase unde se poate bea un pahar… Teatrul astfel conceput propune şi reuneşte spaţii secunde, de conversaţie şi destindere, care intră în dialog cu cele de creaţie. Naţionalul mi-a apărut brusc ca un fagure ce produce o socialitate internă, dublu concentrat al celeilalte, urbane. El devine un *teatru-oraş*, refractar logicii pragmatice, strict economice, el e propice artei şi totodată plăcerilor sociabile. El mi-a apărut ca o insulă poetică în mijlocul Capitalei şi ca un refuz al logicii sale pragmatice. El se constituie în citadelă de refugiu, căci cînd resimţim nevoia de a ne odihni şi regăsi, aici ne putem retrage. În *teatrul-oraş* din mijlocul oraşului.

Am observat fugitiv o imagine a fostei mari săli şi mi-a rănit privirea cadrul rigid, agresiv, al lojei oficiale. O ramă aurită pentru demnitari nedemni! Acolo Andrei Şerban a plasat asasinatul lui Egist în *Trilogia antică*, acolo am stat ultima oară înainte de a pătrunde acum în noua sală a cărei circularitate muzicală m-a fascinat. Un loc poetic. Cîtă frumuseţe! Vor reuşi performanţele scenei să fie la nivelul ei? E ceea ce le doresc.

În faţa Teatrului Naţional îmi atrage privirea o căruţă cu paiaţe ce se agită în numele bucuriei pe care ele o produc şi încarnează. Accent ludic ce intră în dialog cu *teatrul-oraş*, far al Bucureştiului nocturn. Caramitru l-a dorit, l-a realizat şi, auzindu-l recitînd versuri shakespeariene pe acoperişul panoramic al Naţionalului, am înţeles că el e totodată actor şi ctitor. El face parte, cum spune Ibsen, din „familia constructorilor“. Teatrul românesc îi va datora această împlinire.

Reuşita unui teatru nu poate fi doar arhitecturală,
îi sînt necesari creatorii!

***George Banu** este critic de teatru.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
te meditează
şi în 2015!

Adevărul revine cu lecţii video
pentru BAC şi Capacitate 2015.
Din 6 aprilie până în 15 mai,
pe adevarul.ro,
se desfăşoară lecţii de consiliere şi lecţii video live
pentru toate materiile de la ambele examene.

Accesează acum
live.adevarul.ro
pentru a adresa
întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2015

O, TEMPORA!...

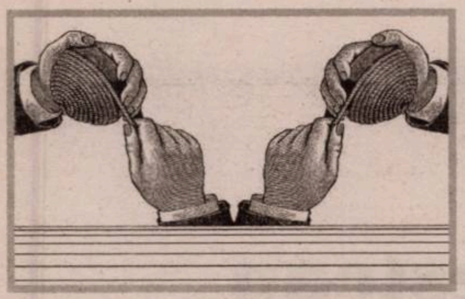

Cristian GHINEA

attitudini mic-burgheze

Propaganda rusească

– mod de întrebuințare –

„Consiliul European subliniază nevoia de a răspunde campaniilor curente de dezinformare ale Rusiei și invită Înaltul Reprezentant, în colaborare cu statele membre și instituțiile UE, să pregătească pînă în iunie un plan de acțiune pentru comunicare strategică. O echipă de comunicare va fi organizată, ca prim pas în această direcție.“ Această frază apare în concluziile oficiale ale ultimului Consiliu European (20 martie) și reprezintă, deci, decizia oficială luată la cel mai înalt nivel al Uniunii de a face ceva în legătură cu problema propagandei rusești. Decizia vine după ce miniștrii de Externe ai Lituaniei, Estoniei, Marii Britanii și Danemarcei au adresat o scrisoare șefei diplomației europene, Federica Mogherini, cerînd măsuri de contracarare a propagandei rusești.

Problema e că propaganda rusească e greu de contracarat pe teren neutru și în mod clasic. Haideți să luăm un exemplu. Am văzut recent filmul „documentar“ produs de televiziunea rusească *Crimeea – întoarcerea acasă*. E halucinant. Pe fondul unui interviu lung luat lui Putin, este spusă povestea anexării. Putin și ziaristul-preș, un fel de Mihai Gâdea și mai zîmbitor, și mai unsuros, sînt întrerupți de miniinterviuri cu eroi și oameni simpli care se topesc de fericirea de a trăi în Rusia. Evenimentele care au dus la anexare sînt „reconstituite“, practic minifilme artistice care spun povestea asta cum trebuie scrisă în mod oficial. În această versiune, Putin povestește cum îl salvează *in extremis* pe Viktor Ianukovici, care era așteptat cu mitraliere grele la șosea. Chestia e povestită și filmată ca într-un film de acțiune, bandele de fasciști așteaptă la pîndă, eroicul președinte și eroicii săi soldați îl scapă la mustață pe Ianukovici. Uff, planeta e salvată pentru moment!

Problema de fond e că totuși Rusia a anexat o provincie a altui stat pe motiv de intervenție umanitară fără să existe nici o criză umanitară. Acest adevăr simplu trebuie edulcorat. Propaganda rusească acționează cu tactica de la alba-neagra: vorbește mult, schimbă piesele între ele cînd nu ești atent. Acolo unde nu are de arătat criză umanitară în Crimeea, propaganda mută discuția. Deci, să vedeți, stimați patrioți, niște oameni fuseseră din Crimeea la Kiev ca să participe la manifestațiile anti-Maidan. Un erou apare într-o carcasă arsă de autobuz (filmul pare a dispune de un buget serios). Eroul povestește. Deci ne întorceam de la Kiev cînd ne-au oprit bandele de fasciști. Un fascist cu mutră de măcelar, reconstituire cum ar veni, se apropie de cameră în timp ce eroul continuă să povestească. Fascistul-măcelar scoate un pușcoci și trage fix spre cameră. Apoi rîde vampirian, vedem cartușul cum sare din pușcă și creierii șoferului împrăștiați pe parbriz. Eroul continuă să povestească: deci ne-au dat jos din autobuz, ne-au întins în șanțuri și ne-au pus să mîncăm geamurile sparte. În imagini, reconstituire cum ar veni, oameni oropsiți, cu figuri înfricoșate, sînt bătuți cu bîte de niște namile fasciste.

Păi, dat fiind că brutele fasciste – vedeți imaginile reconstituite, le vedeți, da? – împușcă șoferi în Ucraina, nu e limpede că trebuia să luăm Crimeea? E limpede. Și urmează un șir lung de eroi care își spun povestea. Forțele Berkut. După fuga lui Ianukovici, „berkuții“ au fost umiliți în Ucraina, vedem imagini de la Liov, unde sînt puși să ceară iertare poporului. O atrocitate. Peste tot în Ucraina, zice o voce gravă, berkuții au fost linșați de fasciști (trecerea de la puși să ceară iertare la linșaj se face așa, din încheietură, cît v-ați întins după semințe). Numai în Crimeea au fost primiți ca eroi. Și vedem imaginile cu gospodine care aplaudă și sar de gîtul berkuților să îi pupe. Motivul clasic al femeii anonime care pupă și dă flori soldatului anonim – el zîmbește, cadrul se lărgește, vedem marea, vedem mănăstirea, Crimeea plînge de fericire și se iubește cu berkuții.

Ne întoarcem la Putin, care servește ziaristul cu ceai. Problema e că berkuții anti-Ucraina erau puțini în Crimeea, iar mılițiile populare organizate spontan nu aveau arme. În acest timp, haite de fasciști ucraineni se organizau pentru a invada Crimeea. Vedem imagini care aduc a *Frăția Inelului*, chipuri abrutizate de fasciști ucraineni băutori de sînge fug de colo-colo bezmetic, agită bîte, zbiară isteric (imagini reale filmate nu se știe unde și cînd). Și ca să nu ratăm referința culturală, sînt numiți chiar așa: orci. Deci orcii fasciști se pregătesc să invadeze Tărîmul de Mijloc. Ce să facă cel mai erou dintre președinți? Ce să facă, ce să facă? Se zbate în dilemă. În timp ce orcii fasciști se pregătesc, tătarii se agită. Dar, stați așa, tătarii pe care îi știți de la televiziunile odioase occidentale sînt niște trădători plătiți de fasciști. Niște „profesioniști ai drepturilor omului“, zice Putin cu dispreț. Ha-ha-ha – se distrează ziaristul –, ce le-ați mai zis-o la pramatiile alea, auziți, cică drepturile omului! Deci tătarii trădători se organizează anti-Rusia, dar aici intervin adevărații tătari. Ziaristul-ventuză stă la masă cu niște tătari care zic că iubesc Rusia. Caz închis, și tătarii voiau în Rusia, și basta. Ne întoarcem la „Primăvara rusească“. Da, așa se numește oficial.

Adevărul nu mai este posibil.

Primăvara rusească arată cam așa. Poporul crimeean, cu fețe de muncitori stahanoviști, se prezintă la o unitate a armatei ucrainene. Poporul cere predarea armatei trădătoare. Din unitate ies niște bestii cu mitraliere. Șeful lor, o brută cu fața de orc – nu uitați că e reconstituire fidelă, la virgulă –, ordonă poporului să plece. Șeful poporului se încruntă de parcă ar auzi că producția pe ramură a scăzut. Bestia cu chip de om ordonă soldaților să armeze mitralierele, în două minute urmează să tragă în popor. E îmbrăcat în piele ca tîlharii legionari ai lui Sergiu Nicolaescu, zici că e „dom' Semaca“. Numără secundele, mai e un minut și poporul va fi masacrat. Tensiunea este de nedescris, reconstituire fidelă, cum ar veni. Poporul nu cedează, nici unul nu a întors spatele, zice șeful lor în interviu și lăcrimează, ziaristul se emoționează patriotic. Fața-de-Semaca continuă să numere secundele. Și, dintr-odată, din spatele poporului, se aude un huruit de motoare. Poporul se întoarce, sînt niște camioane militare. Șeful poporului spune alert: nu știam cine sînt, am crezut prima dată că sînt tot fasciști, că ne-au înconjurat, am crezut că s-a terminat. Ușa unui camion sare, din ea zboară un tip mascat, îmbrăcat în uniformă. Apoi altul, și altul. Ei au arme și iau poziții în mijlocul poporului. Poporul nu știe ce să creadă. Tipii mascați îndreaptă armele spre fasciști. Semaca e descumpănit. Înțelegem că sînt soldații noștri, ruși, zice șeful miliției populare. Poporul are lacrimi în ochi, fasciștii fug ca niște lași ce sînt. Poporul a scăpat la mustață, mai ceva ca în filmele americane, alea sînt minciuni, dar aici e reconstituire la secundă.

Așa a fost, zice președintele-erou Putin, am salvat poporul de la masacru. Deci Rusia a trimis armata pentru că Fața-de-Semaca ar fi tras în popor, mă-înțelegi? O intervenție umanitară cu anexarea unei regiuni de la alt stat pe motiv că urma să se tragă? Păi, nu vedeți reconstituirea? Și știți ceva, zice Putin, oricum noi aveam dreptul prin tratat să avem 20.000 de soldați în Crimeea. Cu toți omuleții verzi, nu am ajuns la atît, deci nici măcar nu am încălcat vreun tratat. Ziaristul zîmbește, la modul: da, dom'le, a fost după tratat. Bine, nu zicea tratatul cu Ucraina că soldații au voie să iasă din baze, să amenințe și să izoleze armata ucraineană, dar acesta e detaliu tehnic, altfel totul a fost legal. După două ore și jumătate de asemenea povești comentate de Putin, filmul se termină cu copiii fericiți care rîd în focuri de artificii. *Konieț film*.

Cam așa arată propaganda rusească la zi. Acest film nu este unul marginal, ci o producție plătită de statul rus, cu participarea personală a lui Putin și promovată intens în afară. Ziariștii care au lucrat la film și regizorul pleacă în turnee externe (în Moldova li s-a interzis accesul). Acesta este mesajul oficial al Rusiei. Că pare absurd și prostesc pentru orice om cu bun-simț, nu contează. Pentru că propaganda rusească nu mizează pe bun-simț, ci pe efectele nesimțirii. Propaganda rusească nu e ceva finuț, nu lucrează la nuanțe. Propaganda rusească e grobiană și își propune să fie așa. Pentru că scopul nu e să convingă neapărat, ci să provoace confuzie. Propaganda rusească joacă pe un instinct al echidistanței care este parte din funcționarea lumii libere. Abuzează de acest instinct. Să zicem că punctele de vedere asupra unui subiect pot fi înșirate de la 1 la 10 pe o scală. O persoană X zice că 2 reprezintă adevărul. O persoană Y spune că 8 reprezintă adevărul. Ziaristul onest și echidistant crescut în libertate îi va chema pe X și pe Y să discute. După îndelungi dezbateri, opinia publică se va aglomera statistic în jurul valorii medii, deci dacă îi întrebi pe oameni vei avea o majoritate care votează că adevărul e în jur de 5. Încerc să simplific pentru a se înțelege ideea. Cam așa funcționează lumea liberă, unde există dispute de idei și unde decizia finală se ia prin vot. Ce face propaganda rusească (și, în general, totalitară)? Vine și spune că adevărul este 25. O declară cu tupeu și bagă mulți bani ca să arate că sub 25 nici nu se discută, cine e sub 25 e imperialist american sau fascist. Comentezi?!

Practic, propaganda rusească invadează cetatea nu ca să participe la dezbatere, ci ca să dea peste cap dezbaterea. Instinctul de echidistanță trădează libertatea cetății. Care e media dintre 2, 8 și 25? Ce face propaganda rusească e să delegitimeze centrul, să îl arunce în aer. Adevărul nu mai este posibil. De asta, propaganda rusească are atît de mult tupeu, pentru că scopul ei este confuzia, nu adevărul.

Propaganda rusească se îngrijorează de creșterea fascismului în Ucraina și în Europa. Asta în timp ce susține partide de extremă dreapta și de extremă stînga în țările UE, în timp ce partidul guvernamental de la Moscova organizează în Rusia conferința extremei drepte din Europa. Și în timp ce șeful de stat european cel mai apropiat de portretul unui fascist clasic este chiar Vladimir Putin. Orice dezbatere este inutilă cu acești oameni. Ambasadorul rus la București îl face, cu tupeu, pe Vladimir Tismăneanu „bădăran“. Vasile Ernu spune că Monica Macovei propune un pogrom contra săracilor. Acest gen de tupeu nu e menit să provoace dezbatere reală. Vine și zice că tot ce știm noi e invers, de fapt, deci hai să flecărim fiecare de capul nostru. În timp ce Putin cucerește ce vrea el. Iar dacă ne indignăm de asta, propaganda rusească vrea să ne țină ocupați cu temele și termenii ei. Să „dezbatem“ cu ei. Oare este Maidanul fascist, oare este Tismăneanu bădăran, oare este Macovei ucigașă de săraci, oare sînt amîndoi niște zoofili sau poate, de ce nu, niște pedofili? Păi, haideți să dezbatem chestiile astea, Ernu e mereu la datorie. Dar atenție ce poziții luați în public, pentru că ambasadorul rus și Ernu dau note și decid ce e democratic și acceptabil în spațiul public. Păi, nu?

Nu trebuie să cădem în această capcană. Dezbaterea cu propagandiștii ruși nu are ca rezultat decît să le facă jocul. În țările UE și în țările asociate, ca Moldova, propaganda trebuie combătută cu mijloace penale și administrative. Nu avem nici un motiv să lăsăm spațiul public infectat de agenții distrugerii libertății. Nu avem nici un motiv să oferim drept egal în cetate agenților propagandei ruse. Apoi, contraofensiva UE trebuie să meargă în terenul Rusiei. Abia acela e un plan eficient. Vocea Americii, BBC și Europa Liberă au fost instrumente eficiente în fostul Război Rece, care trebuie reînviate în Războiul Rece care tocmai începe, adaptate tehnologiei la zi. Spoiala va cădea de pe regimul fascist al lui Putin, așa cum a căzut și de pe regimul comunist, cele două ideologii surori antilibertare nu pot livra bunăstare, iar rușii se vor sătura treptat de isteria lui Putin. Doar că va dura. Și trebuie să ne pregătim să rezistăm infecției cu propagandă, de dragul libertății.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori **și mușterii**

De ce-oi fi luat tarhon?

În Obor de te duci, oprește-te la intrarea de tarabe. Înăuntru e scump. Aici, în zona liberă, de dinainte de beton și termopan, e viața. 2 lei grepfrutul, la fel kilogramul de rodie. Aici, în colț este marfa cea mai ieftină. Urzica la 6 lei din Beton, o iei aici la 3 lei. Ridichea la 20 de bani, în loc de 1 leu. Lămîia, nu mai zic. Totuși, recunosc, ceea ce iau ieftin aici, din această zonă de vînzare rapidă, nu se potrivește cu nimic. Nu poți să le potrivești să-ți iasă o mîncare. Intri și la Beton-Termopan. De aici iei ștevie, dar nu găsești spanac. E zona unei frici cred, a alimentelor de contrabandă, a datului loviturii. Îl urăsc pe un moș care mi-a luat două kile de urzici cu 6 lei, deși privisem, dar nu acționasem. Mi le-a luat de sub nas. A trebuit să merg în Beton și să iau cu 6 lei un kilogram. Așa cum m-am plimbat după tarhon și s-a dus. În Beton l-am luat la 2 lei legătura, nu-ș de ce. E evident, țăranca m-a îmbrobodit că e tarhon de văleni de munte, din grădina istoricului Iorga. Hai, crezi că am crezut-o? Am cumpărat. Adică, am aflat, mare greșeală prețul, cînd deja pusesem în sacoșă tarhonul. Să-l dau înapoi cu tot cu Iorga trebuia. Eh, dacă am luat tarhon, obligat iau și o tocată de vițel pentru chiftele. Atunci mă întorc iar pe platou, la ceapă și leurdă. Dar uite și untișor! Iau și untișor. Uite, așa e primăvara, un dute-vino. Am văzut roșii destul de ieftine. Vînzătoarea îmi spune: nu iei? Nu iau! Că știu că roșia se face în vară-toamnă. Ete, na! Nu te cred! Ce prostie! Ești tont! Era pe platou, la vînzare rapidă.

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoari: Stela GIURGEANU
și Mircea VASILESCU
DOSAR SPONSORIZAT DE FUNDAȚIA ORANGE

Nevăzut, neauzit

Proiecte pentru persoanele cu deficiențe

Texte și opinii de:

- Alexandra NEAGU (medic primar ORL)
  „Baby hearing“
- Dana DEAC (președinta Fundației Orange)
  „Comunicarea înseamnă solidaritate“ – interviu
- Adriana BORUNĂ (șefa Serviciului de Dezvoltare Instituțională Biblioteca Națională a României)
  „Sînt convinsă că persoanele cu dizabilităţi au abilităţi“ – interviu

argument

Văzul și auzul

DILEMA VECHE

Nevăzut, neauzit

Proiecte pentru persoanele cu deficiențe

La spitalul bucureştean „M.S. Curie“ s-a inaugurat, acum mai bine de un an, un cabinet de audiologie. La Biblioteca Naţională a României se desfăşoară de luni bune proiectul „DReam“ (Digital Resources – Easy to access and manage), un proiect prin care se asigură accesul la informaţie persoanelor nevăzătoare sau cu deficienţă de vedere.

Exemple sînt multe – ele chiar continuă în Dosarul de faţă –, dar cît ştim de fapt despre aceste iniţiative? Despre aceste bule de oxigen?

De ani buni, marile companii din România derulează campanii de CSR – termen care desemnează implicarea lor reală în problemele cetăţii. Multe dintre aceste companii şi-au format fundaţii axate în special atît pe identificarea acestor probleme, cît şi a actorilor de pe scena societăţii civile (ONG-uri), prin care ar putea acţiona, finanţînd proiecte de reabilitare sau de susţinere a grupurilor dezavantajate.

Astfel, datorită lor, în România s-au rezolvat şi se rezolvă probleme stringente, lăsate capitole deschise din partea statului, din lipsă de bani. S-au renovat spitale, s-au îmbunătăţit condiţii de mediu, s-au schimbat mentalităţi prin îmbunătăţirea accesului la educaţie şi sănătate.

Dosarul de faţă aduce în prim-plan Fundaţia Orange, o fundaţie care se implică în viaţa comunităţii prin realizarea proiectelor de filantropie menite să schimbe în bine destinul comunităţii şi viaţa persoanelor dezavantajate.

Proiectele Fundaţiei sînt destinate în special persoanelor cu dizabilităţi de auz şi/sau de vedere. Alături de instituţii şi organizaţii nonguvernamentale specializate, descriem implicarea Fundaţiei în dezvoltarea proiectelor în domeniul educaţiei, al culturii, sănătăţii, toate vizînd facilitarea integrării sociale a acestor persoane.

Dosarul cuprinde, astfel, pe lîngă explicarea terminologiei şi a conceptului de CSR, atît în România, cît şi în lume, descrierea în amănunt a proiectelor, a organizaţiilor şi a instituţiilor participante la programele Fundaţiei, reportaje şi interviuri cu oameni direct implicaţi în aceste proiecte: manageri de proiect şi beneficiari. **(Stela Giurgeanu)**

BARBURISME

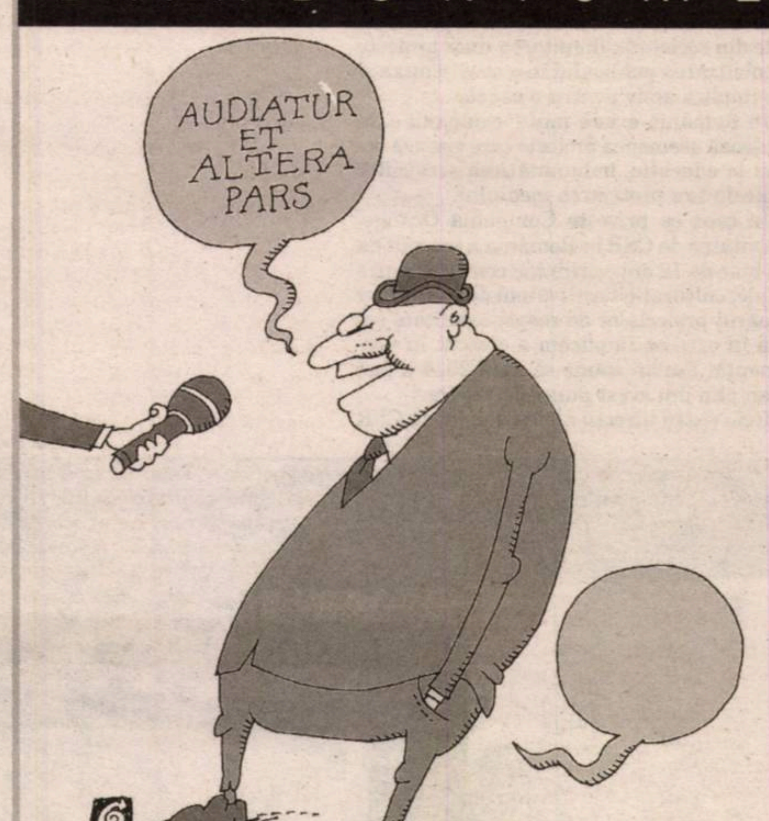

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi,
2 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri*,
realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Responsabilitatea socială

Despre responsabilitatea socială a companiilor existente în România se vorbeşte puţin şi, din păcate, se cunoaşte şi mai puţin. De multe ori auzim ştiri despre cum „o companie a renovat o arie a unui spital“, dar numele companiei respective este omis, din frică de „publicitate neplătită“.

Ce înseamnă însă şi cînd a apărut conceptul de responsabilitate socială?

Conform unui studiu aparţinînd profesorului Archie B. Carroll, profesor emerit al Universităţii din Georgia şi cercetător în domeniu, deşi interesul companiilor de a se implica în viaţa comunităţii a existat de mult, conceptul, în forma sa modernă, a apărut prin anii '50, urmînd ca anii următori să aprofundeze şi să diversifice ariile în care s-a extins responsabilitatea socială.

Astfel, la începutul anilor '50, CSR-ul era denumit mai degrabă SR (Social Responsability) şi se referea mai mult la responsabilitatea socială a afaceriştilor, nu a companiilor. Pe scurt, afaceriştii trebuiau să supravegheze derularea unui întreg sistem economic de producţie, astfel încît acesta să vină în întîmpinarea nevoilor publicului – cu alte cuvinte, producţia şi distribuţia să conţină şi elemente de bunăstare socio-economică.

În timp, responsabilitatea socială a devenit o componentă a companiilor, iar conceptul se referă în prezent la contribuţiile pe care companiile trebuie sau ar trebui să le aibă pentru dezvoltarea societăţii moderne. Există, în prezent, standarde internaţionale de „comportament corporabil dezirabil“ emise de către ONU, Uniunea Europeană şi Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică.

Aceste standarde presupun, pe lîngă beneficiile pe care le are compania implicată în proiecte de CSR (precum imaginea companiei respective), tipuri de programe care se adresează unor probleme reale din societate: finanţarea unor proiecte şi mobilizarea publicului în a conştientiza şi a se implica activ pentru o cauză.

În România există multe companii care derulează asemenea proiecte care vizează accesul la educaţie, îmbunătăţirea serviciilor medicale sau protejarea mediului.

În ceea ce priveşte Compania Orange, „activitatea de CSR în România a început de mai bine de 12 ani, sprijinind constant cauze sociale, cultural-educative sau de mediu, iar numărul proiectelor de responsabilitate socială în care ne implicăm a crescut în permanenţă. Putem spune că anul 2014 a fost un an plin din acest punct de vedere.“

Cele patru direcţii ale strategiei de CSR sînt implicarea în comunitate, incluziunea digitală, protecţia mediului şi un Internet mai bun pentru copii.

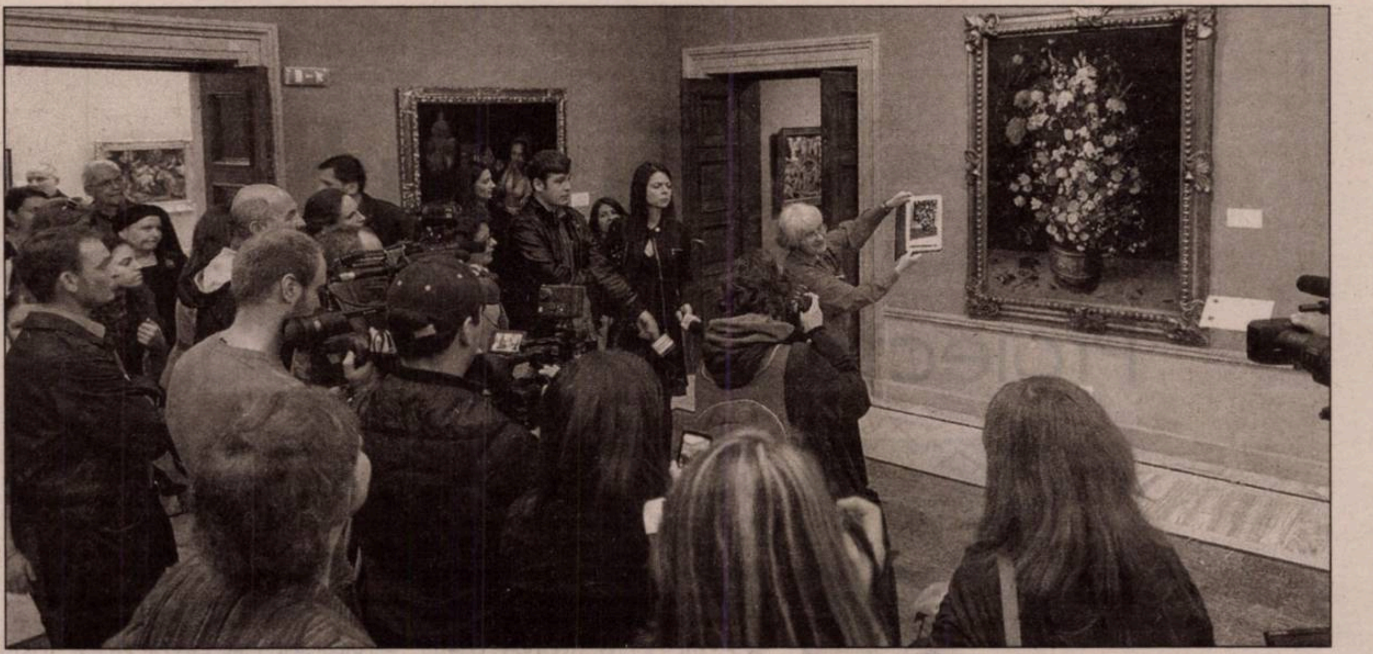

© Fundația Orange

„În fiecare dintre cele patru direcţii de strategie avem o componentă puternică de educaţie. Ne implicăm în comunitate prin educarea spiritului civic prin voluntariat; ne-am asumat angajamentul de a pune la dispoziţia *stake-holder*-ilor programe de educaţie digitală pentru a-i obişnui pe aceştia cu noile tendinţe tehnologice ale societăţii; încurajăm angajaţii şi clienţii să fie conştienţi şi să îşi măsoare impactul asupra mediului; şi, nu în ultimul rînd, oferim copiilor instrumente care să-i ajute să utilizeze un mediu digital mai bun, mai sigur şi benefic în funcţie de nevoile lor. În această direcţie derulăm numeroase proiecte adresate atît studenţilor, cît şi elevilor de gimnaziu şi de liceu, iar recent am lansat şi un program de educaţie digitală pentru adulţi – *«#parintilascoala.»*“ Anul trecut, Compania Orange a lansat prima ediţie a atelierelor de programare SuperCoders pentru 40 de copii cu vîrste cuprinse între 10-13 ani, majoritatea proveniţi din familii defavorizate. Copiii au învăţat prin aceste programe noţiuni de bază de programare, cu ajutorul cărora au putut produce jocuri, poveşti şi animaţii, pe o platformă gratuită de creare de conţinut digital. „Prin acest eveniment ne-am alăturat iniţiativei prin care Uniunea Europeană şi-a propus să încurajeze, timp de o săptămînă pe an, studiul limbajelor de programare. Anul acesta am extins proiectul şi 100 de copii din Bucureşti şi din Cluj-Napoca au participat la atelierele SuperCoders.“

De asemenea, a continuat programul de accesibilizare digitală, prin sesiuni dedicate elevilor de liceu în cadrul Caravanei 4G Discovery Tour. Astfel, elevii de liceu au avut posibilitatea de a testa noua tehnologie într-un vehicul special amenajat. „Obiectivul a fost acela de a le prezenta tinerilor, pe înţelesul lor, felul în care a evoluat telefonia mobilă. Ei au învăţat cît şi cum pot utiliza, într-un mod responsabil, tehnologia de care dispun în prezent – importanţa siguranţei în mediul online, modalităţile de reutilizare şi reciclare a dispozitivelor mobile uzate.“

Pe lîngă educaţia digitală pe care programele de CSR le oferă pentru elevii de liceu există şi programe de orientare în carieră, de la acţiuni de mentorat, prin care liceenii pot vedea cu ce se ocupă anumite departamente din cadrul companiei, pînă la ce fel de job vor avea dacă aleg o facultate cu profil tehnic sau uman. „În 2014, în cadrul programului nostru «Junior Orange First Step» au fost implicaţi peste 50 de elevi din trei licee din Bucureşti.“

Pentru studenţi, „majoritatea proiectelor pe care le avem merg în direcţia de integrare profesională. Am acordat 15 burse de studiu şi am avut 26 de studenţi care au absolvit cu brio programul nostru «Orange Educational Program». Este vorba despre un program educaţional devenit tradiţie, pe care îl derulăm de peste 12 ani în parteneriat cu Politehnica Bucureşti. În perioada 2013-2014 am avut, în cadrul acestui proiect, 9 module de curs şi 124 de ore de predare. 23 de specialişti din departamentul tehnic al Orange şi 10 specialişti din partea partenerilor Orange au susţinut cursuri pentru studenţi.“ În ceea ce priveşte direcţia de implicare socială, aflăm că în trecut au existat numeroase acţiuni de educare a spiritului civic şi de educare a culturii voluntariatului. „Anul trecut am înregistrat rezultate impresionante. Pe lîngă numărul mare de voluntari (peste 400 în tot anul), din ce în ce mai mulţi colegi îşi derulează propriile campanii de implicare în societate.“

În campanii şi organizarea evenimentelor se implică şi angajaţii companiei. „De exemplu, doi dintre colegii noştri au avut iniţiativa organizării Ciclatonului, un eveniment ciclist caritabil în care 12 ciclatonişti de anduranţă au fost invitaţi să se înscrie pentru a pedala 650 de kilometri pentru trei cauze educaţionale. Alţi colegi se ocupă de strîngerea de fonduri pentru copiii din spitale sau din casele de copii. De asemenea, sînt cîţiva care organizează ieşiri în oraş cu copiii din centrele de plasament.“

Anul trecut, cea mai amplă campanie de voluntariat a fost „Săptămîna Voluntariatului“, iniţiativa grupului Orange la nivel global, care se desfăşoară anual şi în România. „În 2014, acţiunea a fost centrată pe două direcţii strategice: digitalizarea cărţilor pentru publicul larg şi pentru persoane cu dizabilităţi de vedere şi reciclarea telefoanelor mobile. Împreună cu partenerii noştri, Biblioteca Judeţeană «Octavian Goga» din Cluj şi Biblioteca Naţională a României, am digitalizat peste 11.900 de pagini, scanînd documente rare care sînt acum disponibile pe site-urile celor două biblioteci şi realizînd înregistrări audio ale materialelor, care au devenit astfel accesibile şi persoanelor cu dizabilităţi de vedere. De asemenea, cu ajutorul voluntarilor am colectat prin shop-urile Orange din ţară aproape 1200 de telefoane mobile care au fost reciclate. Orange a donat pentru fiecare telefon reciclat cîte 3 euro programului «YouthBank» al Asociaţiei pentru Relaţii Comunitare (ARC): cei 3200 de euro astfel strînşi vor fi folosiţi, în 2015, pentru finanţarea programelor liceenilor YouthBank.“

■ ■ ■

© Fundația Orange

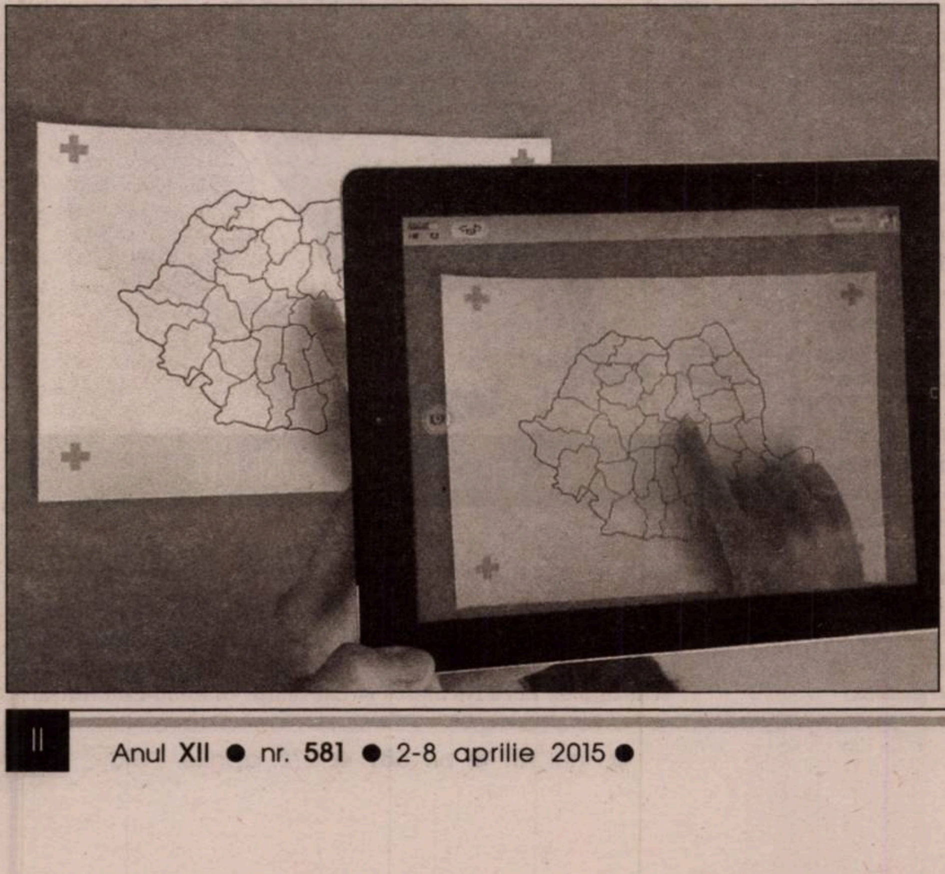

Lumea prin culoare și sunet

proiectele derulate de Fundația Orange

Audiosofia – „Baby hearing“

Proiectul „Baby hearing“ al Asociației Audiosofia se desfășoară la nivel național și își propune depistarea precoce a hipoacuziei prin dotarea a șapte spitale cu aparatură de testare a auzului pentru nou-născuții din aceste unități. Ulterior, copiii care nu trec aceste teste sînt direcționați către Cabinetul de audiologie al Spitalului „M.S. Curie“ din București, înființat de Audiosofia tot cu sprijinul Fundației Orange.

Junior Achievement Romania, „Vreau să știu“

Proiectul „Vreau să știu“ își propune să introducă în școlile speciale pentru elevii cu deficiențe de auz (cu vîrste cuprinse între 15 și 19 ani) activități practice de orientare profesională pentru o viață independentă și pentru acces la piața muncii după absolvire, cu sprijinul profesorilor și consultanților voluntari Orange. În urma desfășurării proiectului se va alcătui un catalog de meserii și de afaceri locale deschise pentru activitate către tineri cu deficiențe de auz; se vor stabili parteneriate cu companii locale care activează în domenii nontradiționale pentru acest grup-țintă, prin intermediul unor activități de tip *Job Shadowing*. Pe termen lung, proiectul își propune elaborarea unui model pentru a le asigura acestor elevi șanse egale de acces la o gamă largă de meserii în comunitatea lor, pentru a le oferi posibilitatea de a deveni antreprenori, contribuind prin inițiativele lor la dezvoltarea acelor comunități prin crearea unor locuri de muncă și a unor afaceri proprii.

Liceul Special din Moldova, „Culori dincolo de umbre“

În cadrul proiectului „Culori dincolo de umbre“, desfășurat între 1 octombrie 2014 și 31 martie 2015, la Liceul Special din Moldova a fost dotată și amenajată o cameră de stimulare multisenzorială, care permite acordarea de servicii terapeutice specifice pentru 100 de copii din zona Moldovei. Sesiunile de terapie specifică de recuperare au constat în exerciții de stimulare vizuală, auditivă, olfactivă și tactilă. Tot aici sînt școlarizați elevi nevăzători și ambliopi (cu deficiențe de vedere) din toată zona Moldovei, de la clasa pregătitoare pînă în clasa a XII-a, oferindu-le servicii specializate pentru educație, deprinderi de viață independentă și terapii specifice, fiind singura instituție de educație de acest gen din Moldova.

> ***Exerciții de stimulare vizuală, auditivă, olfactivă și tactilă.***

Salvați Copiii, „E-sight“

Proiectul „E-sight“ are ca scop încurajarea și educarea copiilor cu deficiențe de vedere privind utilizarea de *software* și servicii online destinate comunicării și exprimării, ca mijloc de participare socială și integrare prin colaborare cu tineri fără deficiențe de vedere și cu experți. Copiii vor avea posibilitatea să intre în legătură cu tineri și copii fără deficiențe, de vîrstă similară. O platformă online adaptată persoanelor nevăzătoare va fi dezvoltată special în cadrul proiectului și va cuprinde resurse relevante și aplicații create pentru a-i sprijini pe copii în activitățile zilnice. Ea va reprezenta, totodată, și spațiul în care resursele sau proiectele propuse de copii vor fi prezentate public și puse la dispoziția celorlalți, va facilita interacțiunea dintre copii, voluntari și angajații Orange. La finalul proiectului, copiii vor avea acces facil la resurse educaționale și vor fi încurajați să utilizeze produse *software* adaptate, să se exprime și să interacționeze cu ceilalți.

Sense International (Romania) – Sens pentru viață

„Sens pentru viață“ își propune să îmbunătățească viața tinerilor cu surdocecitate și deficiențe senzoriale multiple (DSM), prin dezvoltarea de centre de servicii vocaționale în școlile speciale pentru elevii cu deficiențe de auz și asociate din Timișoara și Arad. Centrele vin în completarea celor existente în București, Galați, Iași, contribuind la dezvoltarea unei rețele naționale de centre vocaționale pentru tinerii cu surdocecitate / deficiențe senzoriale multiple ce asigură trecerea mai ușoară către viața de adult. În cele cinci centre vocaționale (trei minitipografii, o seră și un laborator pentru modelarea marțipanului), 50 de tineri cu surdocecitate/DSM vor învăța o meserie, ceea ce le va crește șansa de a găsi un loc de muncă și a duce o viață independentă.

Young Goldfish, „Călătorie în lumea mea“

Proiectul propune dezvoltarea abilităților de comunicare ale tinerilor cu deficiențe de vedere pentru a le crește încrederea și abilitățile de viață independentă și facilitarea accesului la informație și educație prin oferirea de *software*-uri audio vocale pentru patru universități mari din România – în București, Cluj, Iași și Timișoara. Pe întreaga durată a proiectului, tinerii vor fi grupați pe perechi și vor participa la diverse activități menite să ducă la o dezvoltare de sine și la o încredere mai mare în forțele proprii. Aceștia vor înregistra împreună piese de teatru radiofonic și cărți audio sau articole, vor învăța să ia interviuri sau să realizeze minidocumentare audio cu persoane – modele inspiraționale.

© Fundația Orange

Fundația MediaPro, „Touch Listen Know“

„Touch Listen Know“ este un proiect în cadrul căruia e dezvoltată o aplicație mobilă destinată persoanelor cu deficiențe de vedere care va reda prin voce sintetică cele mai importante știri ale zilei, avînd ca surse site-urile www.gandul.info, www.prosport.ro,www.femeia.ro și www.natgeo.ro *(National Geographic)*. Știrile vor fi organizate în cîteva categorii, fapt ce va ajuta utilizatorul să navigheze ușor prin meniu și să selecteze tipul de informații pe care dorește să le asculte. După lansarea aplicației vor urma *training*-uri și tutoriale pentru informarea beneficiarilor, familiilor acestora, prietenilor sau asistenților. Aplicația va fi disponibilă în Playstore (pentru Android) și în AppStore (pentru iOS).

Muzeul Național de Artă al României – „ARTMobile“

Proiectul „ARTmobile“ va contribui la optimizarea site-ului Muzeului Național de Artă al României în vederea transformării lui într-un canal de comunicare cu persoanele cu deficiențe de vedere și auz, prin integrarea diferențiată a noilor tehnologii. Astfel, pe site-ul muzeului va fi organizată o nouă secțiune care va cuprinde: turul colecțiilor muzeale în 40 de capodopere (format audio-video cu funcție de mărire puternică și prezentare în limbaj mimico-gestual), diagrame tactile ale capodoperelor și idei de utilizare în medii diferite. Toate materialele vor putea fi descărcate gratuit de acasă sau de la școală, facilitînd accesul comunităților (școlare) din afara Bucureștiului la informații culturale, integrabile creativ în activitățile curente.

> *„Unde este o necesitate,*
> *trebuie să fie o posibilitate.“*
>
> TITU MAIORESCU

Asociația pentru Dezvoltare Urbană

Proiectul „Pas de elefant“ își propune să îmbunătățească procesul educațional în școlile speciale pentru nevăzători din România, care se confruntă cu o lipsă de materiale educaționale adecvate. Cinci școli speciale vor fi dotate cu cîte două tablete Apple iPad și vor participa la o cercetare privind predarea asistată de tabletă, aspect ce va duce la o înțelegere mai bună a nevoilor elevilor nevăzători și ale profesorilor. A doua componentă a proiectului e realizarea unui prototip de *software* care va putea asocia o pistă audio cu o zonă de pe o imagine tactilă. Camera video a tabletei, amplasată pe un suport deasupra imaginii, va recunoaște atingerea cu degetul a zonei respective, iar fișierul audio corespunzător va fi redat automat. Acest prototip va reprezenta un pas mare în realizarea ulterioară a unui sistem care va permite crearea/editarea de fișe curriculare tactile. Se va construi o bază de date comună *(Cloud)* în care fiecare școală va încărca materialele didactice accesibile de care dispune. Astfel, *software*-ul „Pas de elefant“ ar putea deveni un instrument de învățare esențial pentru persoanele cu dizabilități vizuale, oferindu-le acces la o informație care pînă acum le era doar parțial accesibilă sau chiar inaccesibilă.

pagini realizate
de Stela GIURGEANU

Cercuri concentrice

Prin programele de finanţare, Fundaţia Orange a reuşit să susţină şi să iniţieze proiecte aparţinînd atît organizaţiilor nonguvernamentale, cît şi instituţiilor publice. Despre aceste proiecte, despre beneficiari şi despre rezultate, am aflat punînd cîteva întrebări celor care au cîştigat finanţare pentru proiecte dedicate persoanelor cu deficienţe de auz sau de văz.

1. Care este proiectul pe care îl derulaţi cu ajutorul Fundaţiei Orange?

2. Cîţi beneficiari are acest proiect?

3. Ce credeţi că aţi reuşit să schimbaţi în România în urma derulării acestui proiect?

■ Organizaţia Salvaţi Copiii

1. Am lansat în 2014 proiectul „E-sight“, cîştigător în cadrul fondului de finanţare „Lumea prin culoare şi sunet“. Proiectul se desfăşoară pînă în iunie 2015 şi include ample activităţi informative şi educative, concursuri specializate, precum şi resurse educaţionale dezvoltate specific pentru copiii cu deficienţe de vedere din şcolile speciale din Bucureşti, Buzău, Timişoara, Tîrgu Frumos, Arad, Cluj. Printre rezultatele proiectului se vor număra o serie de tutoriale audio-video, accesibilizarea de cărţi şi materiale în format audio şi Braille, un documentar intitulat *O zi din viaţa unui nevăzător*, precum şi un website care va reuni toate resursele dezvoltate în proiect.

2. Beneficiarii sînt 1000 de copii cu deficienţe de vedere, integraţi în unităţile de învăţămînt special, însemnînd toţi elevii încadraţi în acest gen de sistem şcolar. Grupul-ţintă secundar e reprezentat de 20 de profesori şi educatori din aceste şcoli, precum şi de părinţii acestor elevi.

3. Considerăm că prin desfăşurarea acestui proiect am reuşit să facilităm socializarea copiilor nevăzători cu copiii fără deficienţe de vedere, contribuind astfel la integrarea socială a celor dintîi. În acelaşi timp, prin dezvoltarea site-ului dedicat, a tutorialelor şi prin accesibilizarea celor 100 de materiale educaţionale, contribuim la dezvoltarea bibliotecilor virtuale dedicate acestui grup-ţintă, favorizînd accesul egal la resurse. De asemenea, documentarul va servi drept mijloc de promovare a cauzei şi după finalizarea proiectului, prin proiectarea sa în diferite evenimente, precum festivaluri de profil şi întîlniri.

■ Asociaţia Junior Achievment

1. Proiectul „Vreau să ştiu“ este dedicat atît liceenilor cu deficienţe de auz care studiază la liceele speciale din ţară, cît şi profesorilor acestora. Pornit de la ideea de a oferi instrumente simple, dar practice, pentru dezvoltarea competenţelor necesare pentru obţinerea unui loc de muncă sau pentru începerea unei mici afaceri, proiectul îşi doreşte folosirea instrumentelor moderne utilizate de JA în România pentru o bună integrare şi valorificare. Elevii participă la activităţi de tipul *„learning by doing“*, avînd şi întîlniri cu angajatori sau antreprenori din comunitatea locală, iar profesorii din aceste şcoli beneficiază de ghiduri şi *training*-uri dedicate programului şi de introducerea acestora la orele de dirigenţie sau consiliere profesională.

2. Beneficiari sînt 250 de elevi de la liceele speciale din Cluj, Timişoara, Craiova, Focşani, Buzău, Galaţi şi Iaşi.

3. Prin proiectul „Vreau să ştiu“ ne propunem să schimbăm, pe de o parte, în plan individual, atitudinile de excluziune sau neparticipare şi teama de abordare a unor conţinuturi aparent dificile ale tinerilor cu deficienţe de auz. Contribuim la creşterea încrederii acestora faţă de viitorul lor profesional, dezvoltîndu-le competenţele de comunicare, lucrul în echipă, ajutîndu-i să se autoevalueze corect şi pregătindu-i pentru participarea la un interviu de angajare. Pe de altă parte, la nivel instituţional, dorim să fim un sprijin şi o resursă de program sustenabil pentru şcolile speciale implicate, oferindu-le gratuit resursele necesare derulării programului: manuale pentru elevi, ghid de implementare la clasă, *training* pentru profesori şi facilitarea accesului consultanţilor voluntari din mediul de afaceri din comunitatea locală la clasă.

„Întotdeauna într-o situaţie dificilă există cel puţin o şansă de a învinge.“

CONFUCIUS

„Lucrurile îşi găsesc repaus numai în schimbare.“

HERACLIT

■ Asociaţia Young Goldfish

1. „Călătorie în lumea mea“ este un proiect dedicat copiilor şi tinerilor cu deficienţe de vedere care se desfăşoară pînă în iunie 2015. Obiectivul proiectului constă în creşterea accesului la educaţie şi dezvoltarea abilităţilor de viaţă independentă ale tinerilor cu deficienţe de vedere, cu vîrste cuprinse între 13-22 ani, prin activităţi ludice, culturale şi educative. Astfel, am reunit 100 de tineri, dintre care jumătate cu deficienţe de vedere, din cadrul şcolilor şi liceelor speciale pentru deficienţi de vedere din Buzău, Tîrgu Frumos, Cluj, Timişoara şi Bucureşti, într-o experienţă inedită de dezvoltare personală, creştere a stimei de sine, îmbunătăţire a abilităţilor de comunicare şi explorare a propriei persoane şi a mediului înconjurător, influenţîndu-le în mod pozitiv viziunea asupra viitorului. Activităţile derulate pe perioada proiectului, în care sînt implicaţi cei 100 de tineri, constau în deprinderea tehnicii interviului şi realizarea de mini-documentare audio cu modele inspiraţionale şi tineri talentaţi; patru excursii – cursuri de formare în Bucureşti, Cluj, Timişoara, Iaşi, în care vor descoperi mediul înconjurător cu ajutorul coechipierului, care va reda cît mai fidel imaginile prin cuvinte, consolidînd astfel empatia dintre cei doi şi va creşte percepţia asupra nevoilor şi problemelor cu care se confruntă; realizarea unui film de promovare a proiectului, *Călătorie în lumea mea;* organizarea unei conferinţe la care vor fi invitaţi toţi participanţii la proiect, în care se vor prezenta rezultatele şi va fi difuzat filmul proiectului în faţa unui public numeros. De asemenea, în vederea facilitării accesului la informaţie şi educaţie, am oferit *software*-uri audio şi de mărire a scrisului în patru universităţi din Bucureşti, Cluj, Iaşi şi Timişoara.

2. Beneficiarii sînt 50 copii cu deficienţe de vedere din Arad, Bucureşti, Buzău, Cluj, Iaşi, Timişoara, împreună cu 50 de voluntari; şase şcoli şi licee speciale pentru deficienţi de vedere din Arad, Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara; Centrul Şcolar „Sfînta Maria“ pentru Deficienţi de Vedere din Arad; Şcoala Specială Gimnazială pentru Deficienţi de Vedere din Bucureşti; Liceul pentru Deficienţi de Vedere din Buzău; Liceul pentru Deficienţi de Vedere din Cluj; Liceul Special „Moldova“, Tîrgu Frumos, Iaşi; Liceul „Iris“ pentru Deficienţi de Vedere din Timişoara; patru universităţi din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara; Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Litere; Universitatea „Babeş-Bolyai“, Facultatea de Psihologie, Departamentul de Psihopedagogie Specială, Cluj; Universitatea de Vest din Timişoara, Facultatea de Psihopedagogie Specială; Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iaşi, Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei.

3. Am organizat expediţii – cursuri de formare prin care copiii şi tinerii cu deficienţe de vedere au devenit mai independenţi şi autonomi, şi-au dezvoltat stima de sine şi încrederea în ceilalţi, au învăţat să comunice şi să-şi exprime liber gîndurile în perechi, în grupuri sau în public. Voluntarii care au participat la expediţii şi-au dezvoltat atenţia şi spiritul de observaţie, au descoperit mai mult lumea din jur şi copii şi tineri talentaţi care le sînt modele de viaţă, de veselie şi ambiţie.

Voluntarii Orange care au citit şi au înregistrat cărţile în studioul Young Goldfish de la Şcoala Specială Gimnazială pentru Deficienţi de Vedere au conştientizat mai mult nevoile şi problemele copiilor şi au dorit să ajute la îmbogăţirea bibliotecilor şcolilor speciale. Am înregistrat 20 de cărţi, inclusiv manuale de limba română, 20 de interviuri ale copiilor, ale voluntarilor şi ale profesorilor şi urmează să înregistrăm zece piese de teatru. Acestea sînt oferite gratuit prin proiect, în bibliotecile şcolilor şi liceelor pentru deficienţi de vedere din Arad, Bucureşti, Buzău, Cluj, Iaşi şi Timişoara. Aceste cărţi vor creşte accesul copiilor şi tinerilor la educaţie. Am oferit soft-uri audio şi de mărire a scrisului în patru universităţi din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara. Acestea vor creşte accesul la informaţie şi educaţie pentru tinerii cu deficienţe de vedere.

■ Muzeul Naţional de Artă al României

1. Anul acesta derulăm, cu ajutorul Fundaţiei Orange, proiectul „ARTmobile“. Scopul lui este să pună la dispoziţia persoanelor cu deficienţe de vedere şi auz informaţii despre lucrări din patrimoniul Muzeului Naţional de Artă al României în formate plăcute, uşor de urmărit. Vom face accesibil site-ul muzeului pentru persoanele nevăzătoare, vom crea o aplicaţie de mobil care să le dea acces la noi produse, între care un tur al capodoperelor completat de scurte dramatizări ale unora dintre cele mai populare lucrări. Pentru persoanele cu deficienţe de auz lucrăm la o prezentare în limbaj mimico-gestual care va implica elevi şi adulţi din comunitate. Toate acestea pentru că dorim ca muzeul să poată deveni o resursă educativă şi pentru şcolile speciale din afara Bucureştiului, pentru asociaţiile şi comunităţile din întreaga ţară. În timpul proiectului „ARTtouch“, derulat anul trecut cu sprijinul Fundaţiei Orange, am observat cît de mare este dorinţa tinerilor cu deficienţe să fie ancoraţi în viaţa contemporană, să utilizeze toate noile tehnologii. Vrem să răspundem acestei nevoi fără a diferenţia între ei şi ceilalţi beneficiari, vizitatori, utilizatori ai site-ului muzeului. Dar mai ales vrem ca, în acest fel, să-i şi invităm pe beneficiari şi pe cei care se ocupă de ei în diferite forme să ne viziteze, să intre în dialog cu opera de artă. În nici un caz nu vrem să renunţăm la contactul direct cu aceste comunităţi, toate produsele fiind o invitaţie la o vizită activă, la care să participe singuri sau însoţiţi de educatori muzeali.

2. Proiectul de anul acesta, „ARTmobile“, este în faza creării conţinuturilor specifice. Aşa încît am spune că speranţa noastră este ca, prin el, să dublăm numărul beneficiarilor din proiectul de anul trecut, cînd prin intermediul vizitelor interactive au participat circa 400 de persoane (majoritatea elevi) cu deficienţe de vedere şi auz. Pare o cifră mică, dar să ne amintim că un grup din această categorie are de obicei între şase şi opt membri pentru a putea oferi o interacţiune de calitate atît cu produsele speciale, cît şi cu educatorul muzeal. Cum produsele au intrat însă în expunerea permanentă, de ele au beneficiat pînă în prezent peste 10.000 de vizitatori ai Galeriei de Artă Europeană, iar aplicaţia de realitate augmentată dedicată tabloului lui Jan Brueghel cel Bătrîn *Vas cu flori* are peste 1000 de descărcări. Dacă lărgim însă sensul direct al întrebării de la beneficiarii din comunităţile-ţintă, putem să adăugăm un cerc mult mai amplu de beneficiari care îi include pe toţi colegii cu care am lucrat la realizarea diferitelor produse tactile, pe specialiştii IT şi designerii *new media*, pe voluntarii cu care am colaborat, peste 100 de persoane a căror deschidere către un astfel de demers s-a modificat spectaculos.

3. Nimic nu se schimbă de pe o zi pe alta – e nevoie de mult timp pentru a modifica mentalităţi şi obiceiuri înrădăcinate de mai multe generaţii. Proiecte de acest fel trebuie să devină recurente, iar comunităţile înseşi trebuie să se mobilizeze pentru a utiliza resursele existente. După cum, la nivelul şcolii, este nevoie de un efort concertat şi concentrat pentru a include arta, în sensul cel mai larg, în diverse domenii de studiu. Putem spune însă ce am început să facem. Am creat un precedent care face trecerea de la descrierea exclusiv verbală şi doar incidental tactilă la o abordare mult mai complexă şi realmente multisenzorială. Am implicat în aceasta cîţiva profesori entuziaşti din şcolile speciale pentru nevăzători, cum ar fi Cătălin Nicolaidi, profesor de istorie, şi Nora Nicolaidi, profesor de limba română, care au des-

coperit că unii dintre elevi se simt mult mai în largul lor în timpul vizitelor în muzeu, sînt mai activi şi mai dezinhibaţi, doresc să afle mai multe. Alături de un grup mai amplu de profesori şi pedagogi de la Şcoala pentru surdo-muţi nr. 1 din Bucureşti, am descoperit cît de creativi şi intuitivi vizual sînt elevii cu deficienţe de auz. Acestea sînt lucruri care au influenţat abordarea noastră pentru proiectul în curs. Solicitarea altor simţuri care să contribuie la crearea unei imagini mentale cît mai complete ajută la permanentizarea legăturilor cognitive, generează o relaţie afectivă mai puternică cu arta, contextualizează experienţa şi cunoştinţele. Am creat un grup amplu de lucru interesat de ideea de interdisciplinaritate, depăşind accepţiunea mecanică a termenului în favoarea uneia mult mai largi, bazată pe conceptul de inclusivitate. Am lucrat pentru comunitate cu ajutorul comunităţii, transformînd muzeul într-un actor viu. Am răspuns unor nevoi exprimate direct de comunităţile cu care am lucrat, ceea ce le-a conferit şi lor statutul de participanţi activi, nu doar de beneficiari pasivi. Am demonstrat că prezenţa educatorului muzeal în colaborare cu profesorul (unde a fost cazul) este un factor de mediere nu doar valoros, ci de neînlocuit pentru a face legătura între obiectul de artă, produsele conexe şi descrierea verbală. De aici se poate trage concluzia că, în această fază, este vorba în primul rînd de o schimbare calitativă mai mult decît de una cantitativă, de cîştigarea unui plus de experienţă, absolut necesară în dezvoltarea de noi proiecte şi colaborări. Faptul că expunem şi publicul obişnuit la o experienţă nouă, diferită, duce la creşterea gradului de deschidere faţă de nevoile altora la nivelul întregii societăţi. Faptul că MNAR s-a deschis publicului cu deficienţe printr-o iniţiativă permanentă este un mare cîştig care oferă un exemplu şi o posibilitate dincolo de cea a iniţiativelor temporare şi limitate de pînă acum. Ce a rămas nerezolvat: iniţiativa şcolilor şi a organizaţiilor sau asociaţiilor de a veni şi de a utiliza liber resursele muzeului. Aici trebuie să subliniem lipsa mijloacelor de transport adecvate şi a surselor de finanţare care să faciliteze mobilitatea elevilor care stau în regim de (semi)internat. Pentru asociaţiile din provincie, mai ales pentru elevii care ar veni din oraşe situate la o distanţă mare faţă de Bucureşti, lucrurile sînt şi mai complicate. De aici şi abordarea din proiectul de anul acesta.

■ Fundaţia pentru Educaţie şi Dezvoltare MediaPro

1. Aplicaţia mobilă Hear News este un proiect destinat persoanelor nevăzătoare sau cu deficienţe de vedere dezvoltat de Fundaţia Orange în parteneriat cu Fundaţia MediaPro, cu sprijinul agenţiilor de presă Mediafax şi Burda, bucurîndu-se de susţinerea Asociaţiei Nevăzătorilor din România. Scopul aplicaţiei este de a facilita acestei categorii cu nevoi speciale posibilitatea să-şi folosească telefoanele pentru a asculta ştirile publicate, în timp real, de patru website-uri româneşti: gandul.ro, mediafax.ro, nationalgeografic.ro, femeia.ro. Pentru o bună înţelegere a funcţionalităţii aplicaţiei au fost realizate materiale de suport constînd în tutoriale audio şi video. De asemenea, folosind principiul *„train the trainer"*, vor fi organizate *training*-uri cu cei mai activi membri ai comunităţilor de nevăzători, din cinci oraşe mari, pentru ca aceştia să se întoarcă în comunităţile lor pentru a-i instrui pe cei interesaţi. Aplicaţia e disponibilă pe toate telefoanele dotate cu sisteme de operare Android şi iOS şi poate fi descărcată gratuit din magazinele Google Play şi App Store.

2. Luînd în calcul numărul nevăzătorilor care folosesc în acest moment un telefon mobil inteligent (dotat cu sistem iOS sau Android) sau urmează să îşi achiziţioneze unul în perioada următoare, într-o perioadă de un an de la lansare estimăm că proiectul va atinge 1000 de beneficiari.

3. Accesul liber, simplu şi rapid la informare face parte din rutina zilnică a celor mai mulţi dintre noi, însă nu din a tuturor. Prin acest proiect, alături de Fundaţia Orange, sperăm să aducem firescul informării şi al ancorării în realitatea imediată şi în vieţile celor mai puţin norocoşi să vadă, dar poate mai interesaţi să asculte. Sîntem mîndri să putem sprijini, prin acest proiect, comunitatea strînsă în jurul Asociaţiei Nevăzătorilor din România şi le mulţumim că ne-au dat ocazia să descoperim oameni care au transformat o dizabilitate într-o abilitate: aceea de a deveni extraordinari.

■ Sense International (România)

1. „Sens pentru viaţă" este proiectul cîştigător în cadrul fondului de finanţare „Lumea prin culoare şi sunet", lansat în 2014 de către Fundaţia Orange. Este vorba despre un proiect al Sense International (România) – SI(R), care îşi propune să îmbunătăţească viaţa copiilor şi tinerilor cu surdocecitate şi deficienţe senzoriale multiple (DSM) prin dezvoltarea de servicii vocaţionale dedicate acestora. În cadrul acestui proiect au fost deschise două centre vocaţionale (două minitipografii) la Arad şi Timişoara, unde tinerii cu surdocecitate/DSM învaţă o meserie care le va creşte şansa de a duce o viaţă independentă.

Centrele vocaţionale s-au adăugat celor înfiinţate deja în 2013 cu finanţare de la Fundaţia Orange în Bucureşti (o minitipografie), Iaşi (un centru de modelare a marţipanului) şi Galaţi (o miniseră), care vor fi susţinute şi dezvoltate în continuare.

Aceste centre funcţionează în cadrul unor şcoli speciale pentru deficienţi de auz sau văz şi sustenabilitatea lor, după finalizarea proiectului, e asigurată prin parteneriatele încheiate cu autorităţile locale.

2. În fiecare an, 50 de tineri cu surdocecitate/DSM învaţă o meserie în cele cinci centre vocaţionale. În plus, proiectul asigură accesul la terapii specializate unui număr de 32 de copii cu surdocecitate din Oradea, Iaşi şi Timişoara, pregătindu-i pentru dobîndirea cu succes a aptitudinilor vocaţionale. Proiectul sprijină şi cadrele didactice implicate în activităţile din centrele vocaţionale, instruind, pînă la acest moment, 32 de profesori psihopedagogi în domeniul surdocecităţii.

3. Prin programele sale din ultimii 14 ani, Sense International (România) a fost şi este pionierul educării copiilor cu surdocecitate şi al intervenţiei timpurii pentru nou-născuţii cu deficienţe senzoriale. Ideea acestui proiect vocaţional s-a născut în momentul în care atît profesorii, cît mai ales tinerii cu surdocecitate şi părinţii lor au ajuns să se întrebe ce se va întîmpla după terminarea şcolii. Astfel, SI(R) a iniţiat acest proiect pentru a da o şansă tinerilor cu surdocecitate să înveţe o meserie cerută pe piaţa muncii şi să devină membri activi ai societăţii.

Una din principalele schimbări aduse de acest proiect este Şcoala Gimnazială pentru Deficienţi de Auz „Sfînta Maria" din Bucureşti, care va deveni, începînd cu anul şcolar 2015-2016, liceu profesional, minitipografia dezvoltată aici ducînd la acreditarea cursului de tipograf digital. Astfel, iniţiativa SI(R) a convins autorităţile să modifice statutul şcolii astfel încît tinerii care învaţă meseria să aibă, la finalul celor patru ani de liceu, o diplomă care să le ateste calificarea.

■ Liceul Special „Moldova"

1. Proiectul „Culori dincolo de umbre", finanţat cu sprijinul Fundaţiei Orange, prin fondul „Lumea prin culoare şi sunet", a presupus dotarea şi amenajarea unei camere de stimulare multisenzorială în incinta liceului.

2. Cînd vorbim despre beneficiari ne gîndim atît la beneficiarii direcţi, cît şi la cei indirecţi. Beneficiarii direcţi sînt cei 120 de elevi cu deficienţe de vedere, cu vîrsta cuprinsă între 6 şi 19 ani, încadraţi în anul şcolar curent la Liceul Special „Moldova", dar şi generaţiile viitoare care vor păşi pragul şcolii noastre. Beneficiarii indirecţi sînt profesorii de specialitate care lucrează cu aceşti copii, în camera de stimulare multisenzorială, şi părinţii care se bucură de rezultatele obţinute în urma terapiilor specifice de stimulare olfactivă, tactilă, vizuală şi auditivă, adresate copiilor lor.

3. Liceul Special „Moldova" este singura şcoală destinată elevilor cu deficienţe de vedere din nord-estul României. Fiind primii dintre şcolile de profil care avem în dotare camera de stimulare multisenzorială, putem fi un exemplu de motivaţie pentru celelalte şcoli pentru ca şi alte instituţii să acceseze proiecte sau fonduri în vederea dotării şi amenajării unei camere de stimulare senzorială. În urma implementării proiectului, cei 120 de copii cu deficienţe de vedere şi asociate au beneficiat şi vor continua să beneficieze de terapii specifice în cadrul camerei de stimulare multisenzorială. Ceea ce s-a putut observa în urma şedinţelor terapeutice a fost ameliorarea şi utilizarea calitativă a canalelor senzoriale existente, creşterea capacităţii de efort voluntar, creşterea iniţiativei personale, creşterea interesului pentru explorarea şi manipularea obiectelor, reducerea stereotipiilor verbale/motrice, predispoziţie spre integrarea în activităţi ludice şi sociale, creşterea atenţiei pentru mediul înconjurător şi creşterea capacităţii de a alege, de a controla şi de a explora stimuli.

■ Asociaţia pentru Dezvoltare Urbană

1) Proiectul „Pas de elefant", derulat de Asociaţia pentru Dezvoltare Urbană, cu sprijinul Fundaţiei Orange, îşi propune să îmbunătăţească procesul educaţional în şcolile speciale pentru nevăzători din România, care se confruntă cu o lipsă de materiale educaţionale adecvate.

În România, foarte multe dintre persoanele care au vîrsta pentru a munci şi un deficit vizual nu au un loc de muncă, principala cauză fiind, cu preponderenţă, accesul redus la informaţie. Manualele şcolare pentru disciplinele tehnice sînt rare, conversia formulelor în Braille fiind dificilă. Şi mărimea clasei de elevi este un impediment în educaţie: un singur profesor lucrează cu zece elevi, nereuşind să acorde tuturor asistenţa necesară în explorarea materialelor tactile.

În primul rînd, proiectul şi-a propus să realizeze o cercetare privind predarea asistată de tabletă, pentru a înţelege mai bine nevoile elevilor nevăzători şi ale profesorilor. Cercetarea a fost realizată în cinci şcoli speciale din România cu ajutorul profesorilor. Datorită finanţării din partea Fundaţiei Orange, profesorii au avut la dispoziţie zece tablete pe care au testat şi au folosit toate aplicaţiile care ar putea fi utile în educaţie, iar la finalul proiectului fiecare şcoală va primi cîte două tablete. Cu ajutorul acestor tablete au fost încărcate materiale utile în *Cloud* şi vor fi create fişe de lucru.

A doua componentă a proiectului este realizarea unui prototip de *software* cu funcţionalitatea de a asocia o pistă audio cu o zonă de pe o imagine tactilă. Camera video a tabletei, amplasată pe un suport deasupra imaginii, va recunoaşte atingerea cu degetul a zonei respective, iar fişierul audio corespunzător va fi redat automat. Acest prototip va reprezenta un pas mare în realizarea ulterioară a unui sistem care va permite crearea şi citirea de fişe educaţionale digitale pentru orice materie şcolară.

Pentru a spori şansele de acces în învăţămîntul superior şi în cîmpul muncii ale persoanelor cu deficienţe de vedere este nevoie de integrarea unor tehnologii asistive moderne în procesul educaţional din şcolile speciale.

2) Numărul beneficiarilor direcţi ai proiectului este de 1000 elevi cu deficienţe de vedere şi 250 de profesori, din cinci şcoli speciale partenere în care este implementat proiectul.

3) Profesorii vor beneficia de o unealtă modernă de predare care le va înlesni munca şi cu ajutorul căreia va creşte calitatea serviciilor de educaţie oferite de şcoli. Datorită accesului crescut la informaţie, elevii vor fi mai bine pregătiţi pentru viaţa de adult, în vederea integrării în învăţămîntul superior şi pe piaţa muncii, şi vor putea studia cu uşurinţă materii din orice domeniu care îi pasionează. Astfel, persoanele cu deficienţe de vedere nu se vor mai lovi de barierele care în prezent le îngustează opţiunile de educaţie şi carieră.

anchetă realizată
de Stela GIURGEANU

■ ■ ■

> *„Viaţa nu ţi se îmbunătăţeşte*
> *din întîmplare,*
> *ci prin schimbare."*
>
> JIM ROHN

> *„Dacă dorim să continuăm*
> *a trăi pe această planetă,*
> *este nevoie*
> *de o schimbare de atitudine."*
>
> ALBERT EINSTEIN

Stela GIURGEANU

O lume plină de sunete

În România, situația persoanelor cu dizabilități este o problemă reală, iar integrarea lor a rămas, din păcate, un capitol încă deschis, atît din partea autorităților, cît și din partea societății. În ceea ce privește toleranța, suferim încă de un analfabetism generalizat, o lipsă de educație și de deschidere față de cei care par a fi diferiți față de majoritate. Ceea ce duce la minimalizarea responsabilităților și a implicării este și lipsa unor structuri care să faciliteze accesul în societate al persoanelor cu dizabilități.

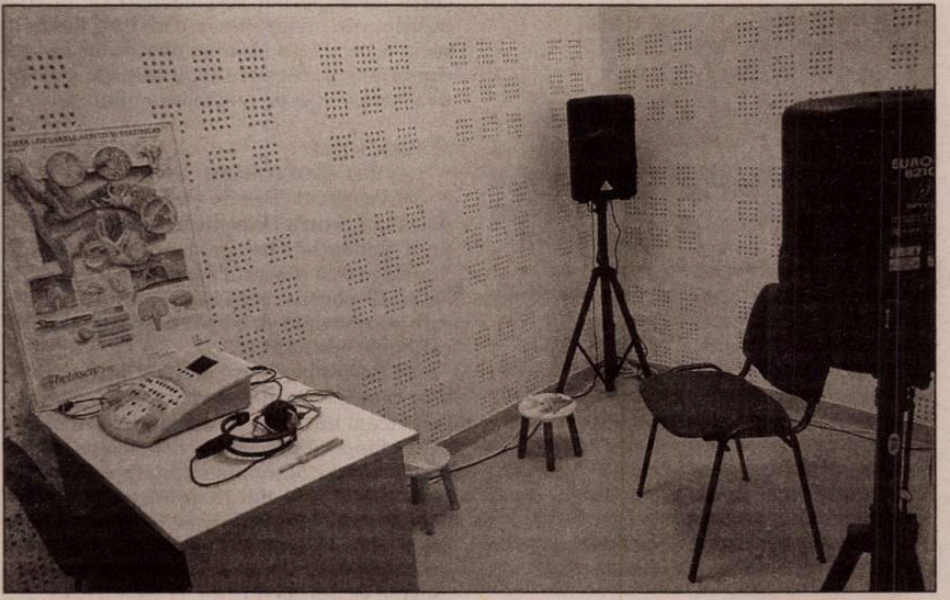

© Fundația Orange

Asociația Audiosofia este o organizație non-guvernamentală fondată în 2010 care are ca misiune îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu deficiențe de auz. Prevenirea, combaterea hipoacuziilor, integrarea în societate și recuperarea persoanelor cu deficiențe de auz sînt printre principalele direcții ale proiectelor Asociației. Vorbind despre proiectele Asociației, cel mai important proiect derulat în prezent este „Sunetele viitorului“, finanțat de către Fundația Orange, prin care a fost realizat Cabinetul de Audiologie al Spitalului „M. S. Curie“ din București.

„Inițial nu am crezut că avem prea multe șanse de a obține această finanțare“ – îmi mărturisește doamna dr. **Alexandra Neagu**, medic primar ORL și președinta Asociației Audiosofia. Deși înființată în urmă cu aproape cinci ani, timp în care au derulat mai multe proiecte în domeniul hipoacuziei, pentru cei de la Asociația Audiosofia era prima oară cînd aplicau pentru o finanțare atît de mare.

Cu toate acestea, „cei de la Fundația Orange au crezut în viabilitatea și necesitatea acestui proiect și ne-au acordat această finanțare, de 41.000 de euro. Încercasem și pe alte căi, prin persoane care chiar erau interesate de renovarea spitalului «Marie Curie» și care au ajutat alte secții, dar n-am reușit. Mi se răspundea mereu că această problemă depășește sfera lor de interes.“

Cu toate acestea, Asociația Audiosofia a cîștigat acum doi ani finanțare pentru proiectul „Sunetele viitorului“, prin fondul de finanțare „Lumea prin culoare și sunet“ derulat de Fundația Orange, un program care își propune să susțină financiar proiecte ale societății civile care contribuie la îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu deficiențe de vedere și/sau auz, și la integrarea socială a acestora, prin facilitatea accesului la educație, sănătate și cultură.

Proiectul a avut ca scop principal înființarea unui cabinet de audiologie în cadrul spitalului „M. S. Curie“ din Capitală.

Cabinetul, care se află la etajul 1 al spitalului, a fost inaugurat acum un an, iar în prezent arată ca „în filmele americane“. O cameră veselă, impecabilă, dotată cu aparatură modernă. Aflu de la doamna dr. Neagu că acest cabinet este unul dintre puținele centre medicale din țară unde se pot face teste pentru copii cu vîrstă mai mică de 12 luni, unde se pot pune diagnostice și oferi tratamente. Și, un lucru foarte important: beneficiile oferite de acest cabinet sînt gratuite, fiind necesară doar trimiterea de la medicul de familie.

De ce era nevoie de înființarea unui asemenea centru?

În primul rînd, vorbim despre o necesitate la nivel național. Anual, aproximativ 2 din 1000 de copii se nasc cu probleme de auz. „Este un procent mare, mai mare decît pentru alte afecțiuni pentru care se face, de altfel, *screening* în maternități. Și vorbim despre un procent care se referă doar la problemele din naștere, dar avem și foarte mulți copii cu hipoacuzie dobîndită pe parcursul vieții, fie din diferite infecții, fie din traumatisme sau boli.“

În ceea ce privește testarea audio la naștere, aflu că, deși nu este costisitoare, iar în alte țări această testare se face direct în maternități, în România nu există deocamdată o asemenea practică. Or, ca în orice situație, cînd există o problemă, diagnosticul corect pus cît mai repede facilitează beneficiile tratamentului, sporind șansele de recuperare a copilului. Prin proiectul pe care Fundația Orange l-a finanțat s-au putut cumpăra, în primul rînd, echipamentele necesare acestei testări. Despre importanța testărilor timpurii, doamna dr. Alexandra Neagu spune că „ideal este ca acești copii să fie cît mai mici, să fie diagnosticați chiar de la naștere, pînă în 36 de luni, pentru a se lua măsuri cît mai rapide, în cazul existenței unei probleme. Dacă vorbim despre necesitatea efectuării unui implant cohlear, teoretic, regulile spun că pînă la 6 ani se poate face acest implant, dar cel mai bine este ca intervenția să fie făcută sub vîrsta de 2 ani pentru că timpul curge în defavoarea lor. Vorbim despre dezvoltarea mecanismelor creierului, iar în ceea ce privește limbajul, acesta se recuperează cel mai greu. După vîrsta de 6-7 ani, șansele să-i mai recuperăm – vorbim despre copii care nu au auzit niciodată – și să-i introducem într-o școală normală scad foarte mult, pentru că, după acest prag de vîrstă, creierul își pierde practic abilitatea de a înțelege informația pe care o primește de la ureche. Chiar dacă punem implantul și copilul începe să audă, pentru el va fi doar un zgomot de fond, creierul nemaiputînd înțelege informația pe care o primește, tocmai fiindcă timp de ani de zile nu a folosit deloc acea zonă.“

În România există, la ora actuală, doar șapte centre unde se poate face implantul cohlear prin Programul Național de Tratament al Surdității prin proteze auditive implantabile. „Dacă luați în calcul că anual se nasc aproximativ patru-cinci sute de copii cu afecțiuni de auz, plus cei care dobîndesc hipoacuzitate, vorbim despre un număr foarte mare.“

Fiind o intervenție costisitoare (numai aparatul în sine costă 25.000 de euro), există, prin acest program național, oportunitatea ca intervenția să fie subvenționată 100%. Din păcate, subvenția se face doar pentru un singur aparat, deși teoretic ar trebui să fie implantat cîte unul la fiecare ureche. „Deși costisitoare, intervenția e accesibilă prin subvenționare, dar cu toate astea vorbim despre o listă de așteptare. Au fost copii care au stat și un an de zile. Ceea ce e în defavoarea lor, pentru că degeaba îi diagnostichez devreme dacă ei stau pe urmă un an pe listă.“

Totuși, datorită existenței Cabinetului de Audiologie, s-au suplimentat enorm și șansele accesului la aceste implanturi. „Accesibilitatea a crescut foarte mult, ca și adresabilitatea către spitalul nostru. De cînd cabinetul funcționează, și de cînd putem să facem toate testele aici, adresabilitatea a crescut atît de mult încît, după un an și jumătate, am ajuns pe locul 2 în țară. Sîntem, practic, după spitalul de recuperare din Iași, care e singurul în întreaga zonă a Moldovei. Anul trecut am avut 60 de copii pe listă. Este enorm, avînd în vedere că în toată țara s-au dat 100 de implanturi, împărțite între cele șapte clinici. În primul an, cînd am venit aici, s-au făcut trei implanturi. Anul următor – nouă, iar anul trecut, de cînd cu cabinetul – peste douăzeci.“

Implantul necesită reglaje succesive, la mai multe luni, un an, doi, toată viața, reglaje care se fac la acest cabinet, în mod gratuit.

„Ce am schimbat? Am arătat că se poate și altfel – asta a fost ideea de la care am pornit, că toată lumea poate și trebuie să aibă acces la tratamente și la șanse, indiferent din ce mediu social provine. Astăzi surditatea nu mai este de netratat, dar trebuie să știi și să ai unde să te adresezi.“

Iar speranțele că, prin înființarea cabinetului, se va facilita accesul tuturor copiilor la testare, iar șansele de tratament se vor spori s-au împlinit – cifrele fiind dovezi de netăgăduit. Mai mult, prin acest proiect, prin faptul că diagnosticarea și intervenția medicală încă din primii ani de viață au dus la creșterea șanselor de reabilitare auditiv-verbală a copiilor care au beneficiat de implant cohlear sau de proteză auditivă au pus pe tapetul autorităților nu doar problemele, ci și soluțiile.

■ ■ ■

Alexandra NEAGU

„Baby hearing“

„Baby hearing“ este un proiect care are ca scop depistarea precoce a hipoacuziei prin dotarea a șapte spitale cu aparatură de testare a auzului la nou-născut. Aceste spitale sînt: Spitalul Clinic „Elias“ din București, Spitalul Județean „Sf. Apostol Andrei“ din Constanța, Spitalul Județean „Sf. Apostol Andrei“ din Galați, Spitalul Județean Alexandria, Maternitatea Ploiești, Spitalul Județean Pitești și Spitalul „M. S. Curie“ din București. Pentru o integrare cît mai bună a copiilor hipoacuzici în învățămîntul de masă, este nevoie de o intervenție timpurie, iar aceasta nu se poate realiza decît printr-o depistare cît mai precoce a hipoacuziei. Proiectul „Baby hearing“, inițiat de Asociația Audiosofia, a cîștigat o finanțare de 42.000 de euro în cadrul programului de finanțare „Lumea prin culoare și sunet“ din 2014 al Fundației Orange, pentru a dota șapte spitale cu aparatura de *screening* auditiv ce va permite testarea pentru auz a tuturor nou-născuților încă din primele zile de viață.

Proiectul se va desfășura pe o perioadă de un an în cele șapte spitale menționate și estimăm că în decursul unui an vor fi testați prin *screening* auditiv peste 10.000 de copii din cele cinci județe (Constanța, Galați, Teleorman, Argeș și Prahova) plus București.

Credem că proiectul „Baby hearing“ a avut și are un real succes din mai multe motive. Avînd cîte o conferință de presă la fiecare spital unde s-au donat aparatele de testare a auzului la nou-născut, am reușit să atragem atenția atît opiniei publice, cît și presei centrale și locale asupra importanței acestei probleme, și anume depistarea cît mai precoce a hipoacuziei prin testarea pentru auz, încă de la naștere, a copiilor. Am reușit, de asemenea, să atragem atenția autorităților, și în special a Ministerului Sănătății, asupra importanței implementării cu adevărat la nivel național a *screening*-ului auditiv (deși exista un Program Național de *Screening* Auditiv încă din anul 2006, dar după opt ani de funcționare în acest program erau incluse doar 17 maternități în toată țara), astfel că Ministerul Sănătății a anunțat, la sfîrșitul anului trecut, dorința de extindere a testărilor auditive la nou-născut în toate maternitățile din țară.

Și, nu în ultimul rînd, avînd în vedere numărul mare de beneficiari ai proiectului, credem că am contribuit la îmbunătățirea serviciilor de sănătate oferite nou-născuților în cele șase județe în care se desfășoară proiectul, dar și la o conștientizare mai bună a acestor aspecte în rîndul părinților.

***Alexandra Neagu** este medic primar ORL și președinta Asociației Audiosofia.*

„Sînt convinsă că persoanele cu dizabilităţi au abilităţi“

interviu cu Adriana BORUNĂ

Iniţiat de Biblioteca Naţională a României şi cu sprijin financiar de la Fundaţia Orange, proiectul „DReam (Digital Resources – Easy to access and manage)“ *asigură accesul la informaţie persoanelor nevăzătoare sau cu deficienţe de vedere. Acestea pot beneficia de documente scanate sau existente deja în format electronic, cărţi audio, cărţi în format DAISY, dar şi de informaţia disponibilă pe Internet (ziare, reviste etc.), prin intermediul a cinci staţii de lucru dotate cu tehnologii noi (cititor şi magnificator de ecran, cititor de cărţi în format DAISY, scanner, imprimantă Braille etc.).* **Adriana Borună,** *coordonatoarea proiectului şi şefa Serviciului de Dezvoltare Instituţională de la Biblioteca Naţională a României, ea însăşi cu deficienţe de vedere, ne povesteşte mai multe despre proiect, dar şi despre viaţa nevăzătorilor din România.*

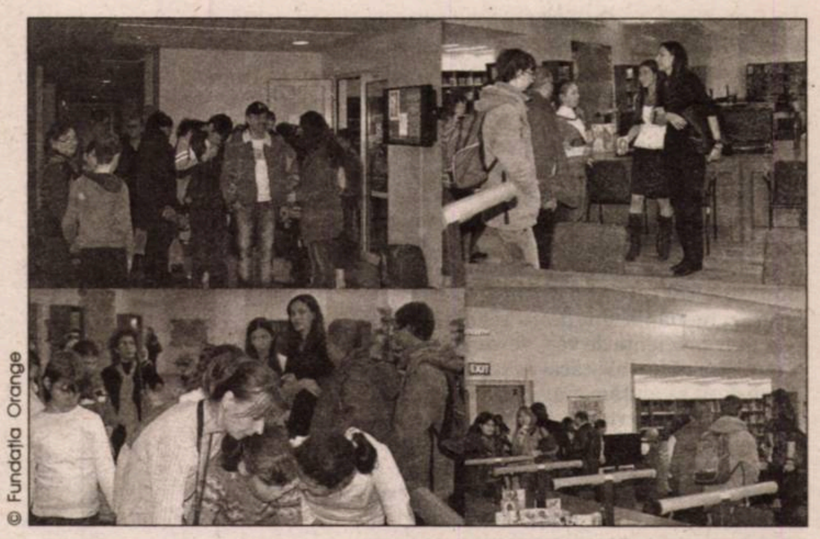

© Fundaţia Orange

Ce v-a determinat să iniţiaţi proiectul „DReam“?

Am un doctorat în filologie. Teza este „Accesibilizarea informaţiei, imperativ al societăţii cunoaşterii“. Titlul de doctor l-am obţinut în 2012, iar studiul a fost realizat la Universitatea din Barcelona, Spania. Am ales Spania pentru că este una dintre ţările europene cele mai accesibile, mai ales pentru nevăzători. Acolo există ONCE (Organización Nacional de Ciegos Españoles), care promovează drepturile persoanelor nevăzătoare din Spania, dar şi din întreaga lume.

Tot acolo am reuşit să testez facilităţile pentru nevăzători, despre care citisem foarte multe. Pînă în momentul acela avusesem acces doar la cititorul de ecran, pe care îl şi foloseam. Nu-mi permisesem, pînă atunci, să recomand aceste facilităţi nici persoanelor cu posibilităţi materiale, pentru că nu le testasem…

În momentul în care m-am întors din Spania am făcut un studiu în rîndul utilizatorilor nevăzători şi slab văzători din România, pentru a vedea ce nevoie de informare aveau, dacă se duceau sau nu la bibliotecă şi, dacă se duceau, ce-i determina să o facă. În principiu, cei mai mulţi voiau tehnologii şi colecţii, dar şi evenimente pe care să le frecventeze. Doreau spaţii accesibile şi, mai ales, personal care să nu se sperie în momentul în care îi vedea. (Nu se speriau din răutate, să ne înţelegem. Pur şi simplu, e vorba de teama de necunoscut. Oamenii nu ştiu ce să facă pentru a nu-l răni pe un nevăzător…)

Am făcut acest studiu, am aflat ce îşi doresc şi am iniţiat proiectul „DReam“. Am aflat de concursul de finanţare al Fundaţiei Orange şi am considerat că este o oportunitate de care trebuie să profităm, mai ales că tehnologiile sînt foarte-foarte scumpe. Un buget pentru a le achiziţiona ar fi fost, altfel, foarte greu de obţinut.

Am vrut să fac asta pentru că sînt convinsă că persoanele cu dizabilităţi au abilităţi, şi este mai bine să profităm de abilităţile lor pentru a dezvolta comunitatea în care trăim, decît să le izolăm. Altfel, pe de o parte ele se simt frustrate că nu sînt utile societăţii, iar pe de altă parte noi ne lipsim de o forţă de muncă utilă.

Ce aţi obţinut prin „DReam“?

Am obţinut finanţare, bani cu care am utilat sălile de lectură. Nu am utilat o singură sală, pentru că nu ne dorim izolarea persoanelor cu dizabilităţi într-un spaţiu anume creat, ci integrarea lor în bibliotecă. În fiecare sală există un punct de unde ele pot avea acces la informaţie. Fiecare sală este dotată cu un computer cu soft cititor de ecran şi măritor de ecran. Cititorul de ecran este un soft extrem de util nevăzătorilor, care redă audio, în mai multe limbi, informaţia. Se aude o voce care citeşte textul, ori o frază, ori cuvînt cu cuvînt, ori literă cu literă. Auzi tot ce se afişează pe monitor. Dacă ajung în Google, îmi spune „Google“, dacă ajung în pagina de editare, îmi spune „Edit“ etc. Tot ce vedeţi dvs. nouă ne parvine printr-o voce sintetică.

E necesar, însă, ca şi persoana nevăzătoare să ştie să folosească calculatorul la fel ca una cu vedere. Dacă eu nu ştiu anumite comenzi, taste, cum să ies dintr-un document sau anumite tehnici de editare, nu pot folosi cititorul de ecran.

Cum poate învăţa un nevăzător toate aceste lucruri legate de computer?

Există şi tastatură specială pentru nevăzători, dar cei din România cam ştiu tastatura obişnuită. În general, se foloseşte tehnica de dactilografiere cu zece degete. Tastatura se învaţă, utilizarea pachetului Microsoft Office se învaţă. Şi, de aici, nevăzătorul poate să îndeplinească aproximativ aceleaşi sarcini pe care le îndeplineşte şi utilizatorul valid. Mai puţin cele grafice. Fiindcă dacă vrea să editeze o fotografie, nu ştiu ce-o să iasă…

Ce alte tehnologii aţi mai obţinut?

Magnificator de ecran, un soft care măreşte informaţia şi o redă în diverse culori în funcţie de problemele de vedere pe care le are utilizatorul. Iar pentru documentele tipărite dispunem de sisteme speciale de scanare. Scannere care pot prelua informaţia din paginile tipărite, o afişează pe ecran, o transformă în text şi o redau audio sau în format mărit. Pentru copii şi persoane în vîrstă, care nu ştiu să folosească calculatorul, dispunem de dispozitive independente de calculator. Pentru slab văzători – de televizoare cu circuit închis: ecrane de dimensiuni mari, prevăzute cu un suport pe care se aşază cartea sau ziarul. Informaţia este preluată de două camere video şi afişată pe ecran. De acolo înainte, utilizatorul slab văzător îşi stabileşte caracteristicile textului: îl poate mări, îi poate schimba fontul, culoarea, în funcţie de cît şi cum poate să vadă.

Pentru utilizatorii nevăzători dispunem de aşa-numita maşină de citit: arată ca un casetofon, prevăzut cu două boxe şi căşti. Cu ajutorul unei camere foto, preia informaţia de pe document, o transformă în text şi o redă audio. Acestea fiind nişte sisteme performante de scanare şi totul petrecîndu-se într-un timp foarte scurt (cîteva secunde), redarea nu o să fie sută la sută perfectă. „Loc“ ar putea fi, de pildă, redat prin „ioc“. Pentru un utilizator experimentat, obişnuit cu sunetul sintetic şi cu anumite erori, nu e nici o problemă.

Alfabetul Braille ce rol mai are?

Are rol mai ales în educaţie. Copiii învaţă să scrie în Braille. E important ca acest lucru să rămînă, oricît ar evolua noile tehnologii. Nici dvs. nu renunţaţi la scrisul cu pixul… Pe mine scrisul în Braille m-a ajutat mai mult decît orice tehnologie cînd eram la şcoală. Este precum memoria vizuală la dvs. Parcă simţeam unde erau aşezate cuvintele pe pagină… Acum scriu totul pe computer. Dar dacă am ceva de citit şi trebuie să fiu atentă, îmi printez în Braille.

Tot prin proiectul „DReam“ a fost achiziţionată imprimanta Braille. Printăm pentru utilizatorii nevăzători, în special pentru copii şi studenţi, fragmente, suporturi de curs, poveşti. Braille-ul este o combinaţie de şase puncte sub forma unui dreptunghi. Din dreptunghiul ăsta pornesc literele: sînt combinaţii de unu, două… cinci puncte care formează literele. Scrisul Braille, dacă nu se învaţă din copilărie, nu se mai învaţă. Simţul tactil se dezvoltă la vîrste mici: este o sensibilitate a mîinii pe care trebuie s-o formăm atunci.

Vin mulţi nevăzători la bibliotecă?

În rîndul nevăzătorilor proiectul e foarte cunoscut. Problema e că mulţi nu pot circula prin Bucureşti. Mă roagă să le trimit acasă documentele scanate. Cînd am pornit proiectul nu m-am gîndit neapărat la posibilitatea de a le trimite acasă documentele, ci ca ei să vină către noi, să se integreze în activităţile pe care le organizăm.

Sînt mulţi cei care şi doresc să venim noi către ei, dar sîntem foarte puţini. Nu reuşim să acoperim nevoile lor. În principal mergem către studenţi şi elevi, care au nevoie într-un timp definit, dar nu-i neglijăm pe oamenii în vîrstă.

Cine sînt cei care vin cel mai des?

Pe de o parte, părinţi cu copii, integraţi sau neintegraţi în învăţămîntul de masă, care au nevoie de manuale accesibilizate, de poveşti printate în Braille ori de fişe de lucru. Pe de altă parte, sînt studenţi sau absolvenţi de facultate, tineri, care vin singuri, nici nu au nevoie de mine, se duc la sală, îşi pornesc ustensilele şi lucrează. Apoi, persoane în vîrstă, care au rămas fără vedere pe la 40-50 de ani. Am avut un şoc cînd a venit un domn care a lucrat pînă la mijlocul vieţii pe calculator. Eu l-am întrebat, ca pe oricine, dacă ştie să folosească un computer şi mi-a spus:

„Fetiţă, am fost toată viaţa programator!“. Atunci i-am deschis calculatorul. A rămas şocat şi n-a putut face nimic. Şi eu am rămas şocată. Era diferit felul în care percepea acum computerul faţă de modul cum îl percepea cînd vedea. Pentru oameni ca acesta am creat scurte ghiduri, o listă a tastelor rapide şi am preluat şi am adaptat un curs de Microsoft Office.

> *„Şansa favorizează minţile pregătite.“*
>
> LOUIS PASTEUR

Mai vin oameni care sînt în vîrstă şi care au învăţat cît au putut doar în Braille. Pentru ei transformăm cartea în audio cu o sinteză vocală. Există un soft special. Şi o pot lua acasă să o pună pe un CD player.

Ce vă propuneţi să mai faceţi?

Urmează să facem tot posibilul ca să dezvoltăm partea de bibliotecă la distanţă. Astfel încît oamenii de peste tot să poată accesa informaţia pe care o avem în bibliotecă. De aceea am depus acum la Fundaţia Orange un alt proiect, „Sunetul paginilor“, şi aşteptăm rezultatele. E un proiect prin care încercăm să achiziţionam un robot de scanare care să automatizeze munca de scanare şi corectare a cărţilor. Aceasta îmi ia mie foarte mult. Timpul între cerere şi răspuns ar deveni, cu ajutorul acestui acest robot, extrem de scurt. Ne dorim să creăm o bibliotecă digitală accesibilă prin intermediul catalogului nostru. La fiecare descriere bibliografică din catalog să avem cîte o legătură către *full text*. Utilizatorii nevăzători, pe bază de ID şi parolă, primite în urma unei solicitări, ar putea accesa, astfel, documentul *full text*.

a consemnat Iaromira POPOVICI

„Comunicarea înseamnă solidaritate“

interviu cu Dana DEAC, preşedinta Fundaţiei Orange

De ce Fundaţia Orange a optat pentru proiecte destinate persoanelor cu deficienţe de văz şi auz?

În urmă cu trei ani, Orange România a hotărît să înfiinţeze o fundaţie care să se afilieze la Fundaţia Orange International, care mai deţine încă 16 fundaţii care funcţionează în ţările în care operează compania. La înfiinţare, a trebuit să alegem un domeniu: persoanele cu handicap senzorial, autism, film sau muzică. Am dezbătut cu toţii în Consiliul Director care ar fi cea mai potrivită soluţie. În România sînt peste 160.000 de persoane cu deficienţe de văz, de auz sau de văz *şi* auz. Aşa că am ales acest domeniu, pentru că am dorit să ajutăm mai multă lume. Şi am constatat că pentru aceste categorii de persoane nu se face mai nimic în ţara noastră. Pentru autism, mai există fundaţii care lucrează foarte bine. Noi nu facem lucruri punctuale pentru aceste persoane, deşi am primit spre finanţare asemenea proiecte. Misiunea fundaţiei este să îmbunătăţească comunicarea şi să introducă digitalizarea în comunicare. Cînd ne-am întîlnit cu preşedinta Fundaţiei Orange International, Christine Albanel, în urmă cu doi ani, am aflat filozofia fundaţiei, care este una foarte simplă: dorinţa de a introduce digitalizarea în comunicare pentru persoanele dezavantajate. Ei merg pe ideea că orice comunicare înseamnă o inter-relaţie care produce solidaritate. Iar solidaritatea nu poate fi exprimată decît dacă îi cuprinde pe toţi, dacă e prezentă în toată comunitatea. Dacă oamenii nu pot avea acces la comunicarea contemporană, nu se poate construi solidaritatea şi nu există egalitate de drepturi.

Dar nu cumva persoanele cu astfel de deficienţe au mai întîi alte nevoi? Nu e un salt prea mare direct la digitalizare?

Nu. De trei ani, am realizat cîteva proiecte unice în România. Muzeul „Antipa“, care este foarte deschis la nou, a realizat, împreună cu Orange, într-un proiect de CSR, un proiect, „Vizite senzoriale“, preluat apoi de fundaţie. L-am încheiat anul trecut. Este primul muzeu din România care dă acces direct persoanelor nevăzătoare şi foloseşte tehnologiile digitale. La lansare, cineva de la Asociaţia Nevăzătorilor mi-a spus un lucru care m-a impresionat foarte mult: „Nu puteţi să vă închipuiţi ce salt uriaş realizaţi cu acest proiect în mintea unui copil nevăzător. Noi nu avem reprezentări, nu ştim cum arată un mamut, o pasăre sau un leu. Faptul că, prin digitalizarea muzeului, copiii au acces senzorial la asemenea lucruri determină nişte schimbări în mintea lor. Se produce o adevărată revoluţie, pentru că au acces la nişte informaţii care înainte nu existau pentru ei“. Nu este vorba, aşadar, numai despre posibilitatea de a comunica, ci şi despre o schimbare revoluţionară a felului în care trăiesc aceşti oameni. Nu putem rămîne doar la faza Braille. În aceeaşi idee se înscrie proiectul „Biblioteca Naţională“, realizat şi cu voluntari de la Orange.

© Fundaţia Orange

Cum se implică voluntarii?

Au fost angajaţi care au scanat şi au fotocopiat cărţi care să devină apoi accesibile nevăzătorilor din proprie iniţiativă. Le-a plăcut foarte mult şi vor să se implice în continuare. E o realitate. Sînt oameni care muncesc foarte mult – căci într-o multinaţională se munceşte mult –, au o situaţie materială bună şi au ajuns la conştientizarea unei realităţi: nu merită să fii cel mai bogat din cimitir, cum se spune. Munca pe care o fac în mod voluntar este pentru ei un fel de recompensă, o satisfacţie. Ştiu că au pe cineva pe care îl ajută şi că îmbunătăţesc calitatea vieţii altora. Fac asta cu pasiune. Stînd de vorbă cu oamenii, mi-am dat seama de asta. Şi o fac cu discreţie: am avut tendinţa să spun, ca jurnalistă, că trebuie să comunicăm mai mult despre aceste activităţi, dar mi s-a spus că discreţia face parte din politica companiei. După ce s-a înfiinţat fundaţia, am iniţiat şi un concurs pentru angajaţi: „Susţine un ONG“. Dincolo de cei 2% pe care oricine îi poate dona, angajaţii participă la concurs şi susţin proiectele unui ONG. Au fost nişte lucruri care au impresionat pe toată lumea. Un angajat a susţinut, de pildă, un proiect pentru nişte copii ai străzii, care produc paste. Finanţarea primită a însemnat foarte mult: copiii au reuşit să se strîngă într-un aşezămînt şi să producă paste pe care le vînd, ceea ce le dă şansa să aibă un alt fel de viaţă. Proiectul a fost un mare succes. Am mai finanţat un proiect în judeţul Neamţ, într-o zonă foarte săracă, unde fusese o fabrică de textile. Femeile care rămăseseră fără serviciu după închiderea fabricii au făcut cursuri de croitorie, au învăţat să facă diverse lucruri – în special, ii tradiţionale – şi s-au angajat în atelierul protejat înfiinţat sau şi-au putut găsi alt loc de muncă. Printr-un alt proiect, am ajutat o fundaţie să cumpere echipamente pentru secţia dedicată copiilor bolnavi de cancer la Spitalul Fundeni.

> *„Nu e vorba de un control, ci de o colaborare firească.“*

© Fundaţia Orange

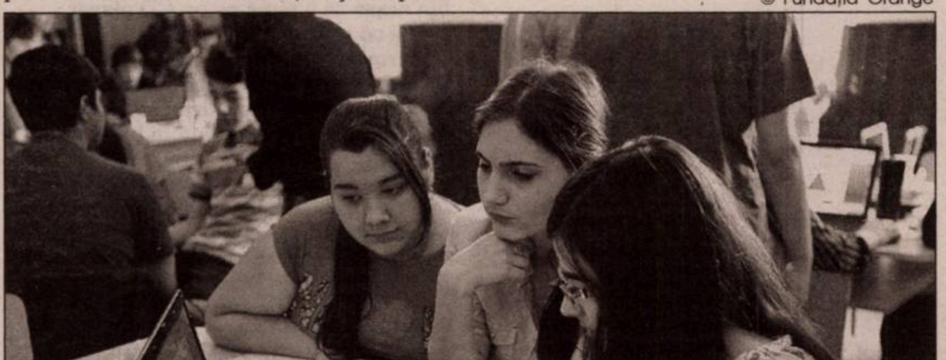

Concret, ce înseamnă digitalizarea şi îmbunătăţirea comunicării pentru nevăzători?

Comunicarea s-a digitalizat. Componenta digitală e foarte importantă atunci cînd se jurizează proiectele primite. De pildă, am primit proiectul unei fundaţii numite Audiosofia, propus de o doamnă doctor de la Spitalul „Marie Curie“, care voia să deschidă un cabinet în care copiii nou-născuţi să fie investigaţi, în primele zile, iar dacă se constată că au probleme de auz să li se facă un implant cochlear. Dacă acest implant se face din timp, are mari şanse de reuşită. Am întrebat-o pe doamna doctor dacă e capabilă să extindă acest proiect şi în ţară şi mi-a răspuns că da. În primul an s-a descurcat exemplar, în al doilea an proiectul a început să fie extins, iar în al treilea an cei de la Spitalul „Marie Curie“ au fost invitaţi de ministrul Sănătăţii să extindă soluţia la nivel naţional. Imboldul, aşadar, a pornit de la fundaţia noastră, iar în cele din urmă autorităţile statului au reacţionat pozitiv.

De ce statul nu poate face astfel de lucruri? E important că, într-o companie privată, dincolo de bani, există şi pasiune, şi dorinţa de a ajuta?

Pasiunea nu se vede la stat. Oamenii din sistemul public au o inerţie care se schimbă greu. Cred însă că sectorul civic funcţionează din ce în ce mai bine, s-a curăţat mult. La acest proces cred că au contribuit programele de responsabilitate socială ale multinaţionalelor, pentru că au venit cu seriozitate, reguli, proceduri, transparenţă. Nu mai e ca pe vremea cînd se înfiinţau fundaţii pentru a cumpăra maşini sau a face afaceri ascunse. Au apărut fundaţii ale corporaţiilor care au dezvoltat dorinţa de implicare în comunitate şi au stimulat voluntariatul. Orange, de pildă, are şi programe de CSR, şi fundaţie. Eu merg benevol la fundaţie, unde se munceşte foarte mult. E un caz fericit că Ministerul Sănătăţii a reacţionat pozitiv la o astfel de iniţiativă.

Cum colaboraţi cu organizaţiile partenere?

ONG-urile cu care lucrăm au înţeles politica noastră, lucrează foarte riguros. Una dintre condiţii este ca organizaţiile cu care lucrăm să aibă o activitate transparentă, să nu fie implicate în procese, să nu aibă datorii la stat. Avem un personal executiv care face vizite de cîteva ori pe an în locurile unde se implementează proiectele. Facem şi noi, membrii Consiliului, vizite la fundaţii pentru a discuta cu partenerii. Nu e vorba de un control, ci de o colaborare firească, pentru a contribui la reuşita proiectului. De pildă, Fundaţia MediaPro a primit o finanţare din partea noastră pentru a realiza o aplicaţie pentru telefonul mobil destinată nevăzătorilor, va apărea în curînd. Aplicaţia oferă, prin simpla atingere a telefonului mobil, informaţii din politică, sport, cultură, plus articole din *National Geographic*. Este vorba despre un soft care transformă ştirile în versiune audio. Accesul la aplicaţie este facilitat prin intermediul Asociaţiei Nevăzătorilor. Mai avem un proiect cu organizaţia Sense International, care se ocupă de persoanele fără văz şi fără auz. Organizaţia a deschis la Iaşi un laborator pentru a ajuta aceste persoane care nici nu văd, nici nu aud şi a reuşit să le integreze social: produc, din marţipan, nişte figurine pe care le vînd. Aceeaşi organizaţie a deschis la Galaţi nişte sere în care lucrează copii cu astfel de deficienţe. Prin urmare, împreună cu partenerii noştri, implementăm proiecte de sănătate, de educaţie, dar şi de integrare socială a persoanelor cu asemenea dizabilităţi.

a consemnat Mircea VASILESCU

■ ■ ■

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Dorințe din alte vremuri

Sigur, toți știm la ce ne referim atunci cînd proclamăm deviza vieții noastre de părinți ca fiind „Vreau să îi ofer copilului meu tot ceea ce eu nu am avut“: o casă confortabilă, o școală performantă, vacanțe care stîrnesc curiozități și potolesc dorul de aventură, haine decente și mîncare sănătoasă din belșug. Acum, privind la copilăria noastră, știm cît de mult ne-au lipsit toate acestea și cît de mult ar fi contat, poate, pentru viitorul nostru, să le avem.

Dar dacă ar fi să analizez ce mi-a lipsit cu adevărat în copilărie, să scotocesc în mintea și în sufletul celei care eram acum aproape patruzeci de ani, nu sînt prea sigură că visam la o casă mai confortabilă decît cea pe care o aveam, că știam că există școli mai bune decît cele la care învățam, că visam să plec la mai mult de 200 de kilometri departe de casă sau că aveam certitudinea că există un loc pe planetă unde copiii știau de mici cum se mănîncă un ananas. Altele îmi lipseau atunci.

Mi-aduc aminte cît de mult mi-a lipsit unul dintre volumele seriei „Pardaillan“ de Michel Zévaco, tocmai acela în care se înfiripa povestea dintre cavalerul neînfricat și teribila Fausta. Și cît de uimită am fost, ani mulți după sfîrșitul copilăriei, cînd am aflat că povestea lor continua mult, cu încă vreo trei-patru volume, după ceea ce eu credeam a fi ultima pagină a aventurilor lor.

Mi-aduc aminte cît am căutat *Vicontele de Bragelonne*, odată ce am aflat că povestea celor trei muschetari nu se sfîrșise *după douăzeci de ani* de luptă în slujba palatului. Prieteni, librari, bibliotecari, colegi de școală, rude, toți ridicau din umeri – cartea intrase parcă în pămînt –, unii îmi spuneau să aștept cuminte reeditarea cărții, iar alții se ofereau generoși să îmi povestească sfîrșitul.

Dorințele copiilor sînt cu mult mai rezonabile decît cele pe care părinții își imaginează că le au.

Mi-aduc aminte cît aș fi vrut să văd filmele pe care tata le văzuse în adolescența lui și pe care mi le povestea pînă în cele mai mici detalii sau să îi ascult pe cîntăreții interbelici pe care îi imita la petrecerile din familie.

Îmi lipseau, în copilăria mea, zilele în care cofetăria din colț avea expuse în galantar, pentru scurt timp, amandine și savarine, zilele cînd aveam timp de joacă, fără lecții și fără drumuri la alimentară sau la aprozar pentru mesele de duminică, zilele în care aveam voie să ascult la pick-up, cu sunetul dat la maximum, discurile cu Toma Caragiu sau cu piese de teatru.

Îmi mai lipseau, în timpul săptămînii, duminicile cînd „se dădeau“ la televizor desene animate sau filme cu Stan și Bran sau, în după-amiezele de după școală, un portret al lui Camus, cînd citeam *Străinul* sau *Ciuma*. Habar nu aveam, și aș fi vrut să știu, cum arăta Ionel Teodoreanu la vremea cînd aveam ca lectură obligatorie *La Medeleni* sau cît de multe alte cîntece știa, de fapt, Joe Dassin, în afara celui difuzat cu obstinație, iar și iar, la televizor sau la radio.

Ceea ce vreau să spun cu această înșiruire nostalgică sînt două lucruri: 1) ceea ce ne lipsea, nouă și părinților noștri, nu erau „inaccesibilul“, „imposibilul“, ci lucrurile la îndemînă, simplu de „atins“ pentru oricare alt copil de pe planetă; și 2) dorințele și bucuriile copiilor sînt cu mult mai rezonabile decît cele pe care părinții își imaginează că le au. Înainte de a le pune în desagă propriile noastre visuri despre viitorul lor, mă gîndesc că n-ar fi rău să începem prin a ști ce își doresc în prezent.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

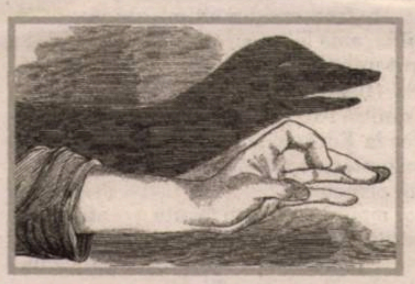

Iaromira POPOVICI

bazar

Pe la Romană

– pe ulița mare... –

M-am întrebat mereu unde anume mă simt la locul meu. În ce locuri, între ce oameni, în ce împrejurări. Cred că, după ani și ani, posed, în sfîrșit, un răspuns, nu știu cît de satisfăcător: pe la Piața Romană. În zona Pieței Romane.

Am redescoperit acest lucru cu ocazia Marelui Circuit al demolatorilor de istorie de la One World. Făcînd respectivul tur, la un moment dat, de pe la ASE pînă la Icoanei, și pe o parte, și pe alta a bulevardului Magheru, după ce deja străbătusem o parte din Lascăr Catargiu (pe vremuri Ana Ipătescu), mi-am dat seama că majoritatea evenimentelor importante din viața mea s-au desfășurat pe acolo. Și că acolo nu mă simt *out of place* (decît, poate, arareori, atunci cînd chiar am vreo problemă majoră), așa cum mi se întîmplă în diverse alte locuri, cu care îmi dau seama că nu am nimic în comun (și la fel cu oamenii care le ocupă...).

Pe la 14 ani m-am mutat în Piața Lahovary. Apartamentul era într-un bloc nou, dar se afla la parter, era destul de întunecos și friguros. Ba, pe deasupra, cînd l-am luat, era și inundat... Știu că nu voiam deloc să mă mut din Șoseaua Giurgiului, unde copilărisem. Culmea e că, acum, partea de viață din Șoseaua Giurgiului a trecut cumva în subconștient. O consider mai curînd mitologică decît reală, și îmi apare în vise...

Încet-încet, m-am obișnuit în Lahovary. Și, poate, pentru că era epoca adolescenței mele – cea din care ai amintirile cele mai bine conturate și consistente – și, de asemenea, ultima perioadă petrecută alături de tatăl meu, m-am stabilizat psihologic acolo. Poate și pentru că de acolo au pornit și primele idile, cele care rămîn, devenind nostalgii. Și, de asemenea, pentru că am refăcut traseul adolescenței mele aproximativ 20 de ani mai tîrziu, cu fiul meu și cu mama mea, în calitate de bunică. Din toate aceste motive, zona Romană a căpătat statutul unui spațiu simbolic, depozitar al unei geografii afective, dar și formatoare, esențiale pentru mine. Sună pompos, dar e adevărat. Și, din fericire, poate fi tradus în cuvinte mai prietenoase: aproape la fiecare pas, în respectivul teritoriu te poți întîlni cu o persoană sau poți da de un loc care a însemnat ceva într-unul dintre straturile vieții tale: ori în cel legat de părinți, ori al amorurilor adolescentine, fie în cel legat de studii sau profesie, ori, în cel mai simplu – aparent – al vecinătăților propriu-zise și al consumului.

Fiecare din straturile astea au avut, de-a lungul timpului, *ups and downs*, trăiri efervescente și eșecuri. Cu multe dintre persoanele cu care mă pot întîlni în zona mea zero nu am sau nu am avut o relație liniară: au fost momente în care ne-am apropiat, altele în care ne-am îndepărtat, chiar separat, din varii motive. Te poți, chiar, intersecta cu cineva cunoscut pe stradă care să nu vrea să te recunoască: atunci privirea lui (sau a ei) alunecă zglobiu, descendent, pe tine, pînă se lovește de caldarîm...

Dar nu cu toată lumea cunoscută ești în situația asta. E posibil să dai peste vecine cu care ai conviețuit mai mult sau mai puțin pașnic – date fiind pisicile lor care făceau chestii necuvenite pe teritoriul comun; cu profesoare din liceu sau din facultate care se amestecă în viața ta privată, sau cărora le-ai rămas datoare cu lucrări nepredate la timp; cu persoane cu care ai colaborat, dar ai renunțat la relația cu ele, pentru că nu ți-a plăcut domeniul sau pentru că nu ai fost destul de serioasă; cu băieți cu care te plimbai dus-întors, pe Lascăr Catargiu, și pe care i-ai prins apoi trădîndu-te cam în același perimetru; cu copii ai prietenilor ori ai vecinilor, care „s-au ajuns“ în străinătate și care te pun și pe tine să-ți faci bilanțul; cu reprezentanți ai serviciilor, de la parcatoare la cerșetoare, care, avînd în vedere istoria ta și a familiei tale, te invită, tacit, să-ți „ții hangul“ cu generozitate...

Toți acești oameni, cu toate poveștile lor, legate de ale tale, sînt... Ulița ta mare. Nu contează că nu ești născută la țară: mentalitatea e aproximativ aceeași: pe ulița ta mare, trebuie să te dai mare, să dai socoteală, mai în glumă, semi-în serios, în privința vieții tale. Să vezi ce a fost, ce a mai rămas...

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

Frați și surori

„Poezi de argezi“ scrie, în cerneală albastră, cutremurată de o mînă nesigură de școlar, fix în vîrful paginii de caiet. Îi dau o palmă după ceafă de i se zgîlțîie fălcile. (Încă n-a scăpat de grăsimuța aia de copil, mai are puțin pînă să intre în faza imposibilă cînd băieții încep să se alungească, să devină colțuroși și să pută.) „Ce Argezi, băi, ce Argezi??? Ce-i aia Argezi?“, țip, plină de conștiință profesorală și umflată de mîndria carenusuportănicioprovocare a surorii mai mari.

Eu cred că sînt prin clasa a șaptea, el – să fie a treia. Eu abia ies din copilăria cu tot soiul de jocuri prin fața blocului, cu genți de jucărie care imită gențile mamei și conținutul lor – portofel de om mare, rețete de la medic pe care le mîzgăleam să pară cît mai autentice, un ruj terminat și desfundat, dar aflat într-un tub frumos, batistă de pînză cum nu mai vezi acum. Pix, o agendă. Încercam să imit toată atmosfera genții mamei, uneori îmi ieșea, numai mirosul nu-l puteam reproduce. Mirosea în geanta ei a... a piele și hîrtie, cumva și a pastă de pix și parcă mirosea un pic și a dentist, cu pudra Helena Rubinstein luată de la femeile care o vindeau pe sub mînă atunci, pe vremea lui Ceaușescu, în diverse instituții și întreprinderi. El, frate-miu, un copil de vreo 8 ani, un gîndac amețit care dispărea dimineața și se aduna seara acasă, murdar, hămesit, gîjîit de la cît țipase pe afară, în jocurile violente și stupide ale băieților de vîrsta aia.

După ce primește pe nevăzutelea bucata de după ceafă, se uită la mine cu niște ochi verzi în care citesc la bază încăpățînarea, la mijloc o undă de neîncredere, cu note de vîrf în care începe să se învălmășească furia. Parfumul răzmeriței începe, încetul cu încetul, să umple încăperea. Ia cartea cartonată și mi-o pocnește în cap. Îl împing și e cît pe ce să cadă urît de pe scaun. Se redresează, îmi prinde antebrațul și-mi face cincizeci de mii de ace dureroase. Tehnica e simplă: apuci antebrațul adversarului cu ambele mîini ale tale și răsucești cu fiecare mînă în direcție opusă; carnea ăluia se va suci și ea ca o sfoară de matroz. Doare. Începem să ne batem ca chiorii cu pumni și picioare. Ne desparte mama. Îmi spune, ca de obicei, că eu sînt mai mare și ar trebui să am mai multă minte și mai multă răbdare. Lui îi spune că nu-i OK să sari la bătaie. Evident că nici unul dintre noi nu e impresionat și ne despărțim dușmănindu-ne. În scurt timp, păruiala asta o să fie uitată, ne vedem de ale noastre pînă la următoarea confruntare iscată pentru că eu îmi mănînc întotdeauna în cinci secunde porția de bomboane și apoi vreau de la el, care e mai prudent și știe să le gestioneze foarte bine. Întotdeauna sfîrșesc prin a primi și din porția lui. Chestia asta îl lasă descumpănit și aproape în lacrimi.

Apoi, după ce eu mă găsesc în ultimele clase de liceu și el intră de asemenea cu tupeu în iureșul adolescenței, ne furăm unul altuia gecile de blugi, iar eu îl tund acasă, cu lama, în așa fel încît să-i cadă neapărat o șuviță pe frunte; sîntem groaznic de caraghioși și nu știm, adorabil de penibili și nu știm (urăsc cuvîntul „adorabil“), sîntem pe pragul dincolo de care fiecare își va vedea de viața și durerile lui, de iubiri și amoruri, de părăsiri și reveniri, fiecare pe drumul lui, ne intersectăm din ce în ce mai puțin pînă cînd unicul liant vor deveni părinții care încearcă să ne adune și să ne unească. Noi sîntem nepăsători, ne iubim, dar nu ne-am pus niciodată problema că ne iubim, sîntem frate și soră așa cum e un dat al sorții, nu ne-am gîndit niciodată la asta.

Pînă cînd, într-un moment oarecare, sau poate într-unul complicat, găsești în casa părinților voștri caietul ăsta cu pagina în vîrful căreia stă scris „Poezi de argezi“ și ți se face brusc dor de frati-tu și de copilăria voastră. El e un bărbat înalt căruia abia îi ajungi pînă la piept și te poate ajuta nemăsurat cînd ai nevoie. Iar tu ai îmbătrînit.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

Cristina HERMEZIU

România la Salonul Cărţii de la Paris

– *plus şi minus* –

SALON DU LIVRE PARIS .com
20-23 MARS 2015

Fără nici o autoflatare, cei care frecventează Le Salon du Livre de la Paris – intelectuali, cititori de literatură din diaspora mai veche sau mai nouă – găsesc în prezenţa României un reper anual jubilatoriu. Ţi se aduc, pe tavă, cărţi de acasă – la Paris nu există o librărie românească! Ţi se aduc, pe scena pe care o atingi cu mîna, scriitori rîvniţi – uneori ai şansa să ţi-i faci prieteni. Eşti părtaş, în direct, la dueluri de idei, la formule spirituale găsite cu talent în clipă sau pregătite, „premonitoriu", dinainte.

Jubilezi şi ridici din sprîncene auzind cum, la provocarea lansată de Matei Vişniec la o masă rotundă – „după 25 de ani de democraţie, societatea românească aşteaptă încă să-şi vadă libertatea transformată în civilizaţie" –, jurnalistul Bernard Guetta răspunde printr-o butadă de... occidental: „Uitaţi-vă un pic la Polonia, polonezii au devenit cu toţii nişte mic-burghezi, ce păcat! Ce păcaaat că lucrurile se schimbă atît de repede..."

Jubilezi auzind-o pe Simona Popescu spunînd, la masa rotundă dedicată literaturii feminine, „*On porte les deux sexes en nous*", după care îşi exhibă singura ei bijuterie – un căluţ de mare, unicul mascul creat de natura-mamă cu funcţia eminamente feminină de a fi incubator pentru ouă...

Resimţi apoi empatie şi nedumerire în faţa splendidelor lamentaţii cărtăresciene. Oscilezi între jocul său de-a luciditatea: „În Franţa, după 20 de cronici fulminante, m-a uitat toată lumea" şi seducătoarele sale profesiuni de credinţă: „Scriu cărţi ca să trăiesc în ele. Am nevoie de timp, e ca-ntr-o căsnicie; aşa cum te obişnuieşti cu femeia lîngă care trăieşti."

Vibrezi la ce spune traducătoarea Laure Hinckel într-un dialog literar cu Simona Sora despre *Sara* de Ştefan Agopian, proaspăt publicată în Franţa: „M-am luptat pentru această carte din 2003. Lumina e personaj principal. Cuvintele sînt sculptate în lumină."

Descoperi că *Levantul* lui Cărtărescu a putut fi tradus în franceză – ce utopie! – şi publicat de P.O.L. Iar cel care l-a tălmăcit, Nicolas Cavaillès, este nu doar unul dintre cei mai importanţi specialişti în Cioran – a îngrijit, în Franţa, ediţia Pléiade a „Operelor" –, dar este şi un scriitor sensibil, misterios: primul său titlu, „Vie de monsieur Leguat", a obţinut premiul Goncourt pentru nuvelă în 2014.

Jubilezi adînc că Eminescu are şansa să pătrundă, în sfîrşit, în imaginarul cititorului francez graţie „portretului cubist" pe care i-l face Florina Ilis în romanul *Vieţile paralele*, tradus de Marily Le Nir.

Eşti de acord că scriitori importanţi (ca şi alte personalităţi culturale) îşi întorc din nou faţa spre ICR: Mircea Cărtărescu a revenit la Paris, prin ICR, după o absenţă remarcată în 2013, cînd România a fost ţară invitată. Una din explicaţii ar putea fi poziţia cumpănită a preşedintelui ICR, Lilian Zamfiroiu: „Noi nu ne putem supăra în nici o situaţie pe artişti sau pe scriitori. Ca manager cultural, trebuie să gestionez bani publici pentru a promova valori, indiferent de opţiunile sau nemulţumirile lor politice".

Între nenumăratele plusuri posibile, există şi o listă de minusuri? I-am întrebat pe unii dintre participanţii la Salon du Livre, ediţia 2015, ce li s-a părut reuşit în prezenţa României şi ce ar mai fi de îmbunătăţit.

Dinu Flămând: „O ediţie realmente animată, prin dezbaterile ce s-au succedat la mesele rotunde organizate chiar în incinta standului. Apar tot mai multe traduceri din autori români, unele chiar din iniţiativa unor editori care nici nu au recurs la programul ICR de finanţare. E cazul extraordinar al acestei monumentale *Tsiganiada*, transpusă în octosilab de Françoise Mignot-Tauran, după o traducere literală semnată de trei români. Entuziasmată de originalitatea epopeii transilvane, dar şi din dorinţa de a face în ciudă clişeelor care vehiculează imagini stereotipe despre prezenţa romilor în Franţa, inimoasa traducătoare a tipărit pe proprie cheltuială acest op de peste 600 de pagini. Şi a obţinut o subtilă prefaţă de la Patrick Quillier, autorul monumentalei antologii Pessoa, tipărită în colecţia «Pléiade» de la Gallimard. Pe lîngă numele cunoscute (Vişniec, Banu, Basarab Nicolescu, Matei Cazacu), noi autori români care scriu în franceză sînt descoperiţi de editori (Sanda Voïca, Irina Teodorescu). Dar pentru a realiza o «masă» vizibilă în librării, adică un mare raft cu literatură română, ar trebui înmulţit cu trei sau cu patru numărul actualelor traduceri."

Magda Cârneci: „În ultimii ani, standul românesc de la Salon du Livre din Paris mi se pare că merge crescendo, mai ales după 2013, cînd România a fost ţară invitată. S-a creat, de asemenea, o mică comunitate culturală, un public fidel, mai ales român, care se întîlneşte an de an la standul organizat de ICR, un reper stabil şi respectat pentru intelectualii români care trăiesc în Franţa. O mai mare varietate a moderatorilor ar fi totuşi de dorit în viitor, poate şi din rîndul tinerilor români care fac masterate şi doctorate în Franţa. Poate şi mai mulţi invitaţi francezi la dezbateri, jurnalişti şi critici literari, nu doar editori, cum a fost cazul, în general, anul acesta. Iar cînd în public vor fi mai mulţi francezi decît români, vom putea spune că am reuşit un pariu dificil. O problemă care mi se pare încă nerezolvată este încurajarea editorilor străini de a publica autori care sînt consideraţi importanţi în România, şi nu doar, sau mai ales, pe cei pe care hazardul întîlnirilor cu traducători români şi hazardul gusturilor personale li-i aduce în cale."

Petre Răileanu: „Pavilionul românesc a devenit în zilele Salonului o veritabilă agora, iar intervenţiile au fost momente de reflecţie şi de convivialitate. Am fost bucuros să pot participa la promovarea romanului *Esclaves sur Uranus (Robi pe Uranus*, Humanitas, 1992 şi 2012), de Ioan Popa, şi să constat entuziasmul sincer şi documentat nu numai al editorului (Michel Carassou) şi al traducătoarei (Florica Courriol), dar şi al jurnalistei Aurélie Julia, autoarea unei cronici în prestigioasa *Revue des Deux Mondes*.

Aş vrea să remarc, dincolo de profilul variat al autorilor prezenţi, importanţa acordată pentru prima dată traducătorilor francezi. Buni profesionişti, devotaţi şi generoşi, ei sînt adevăratul «centru de putere», factori de influenţă în relaţia dintre scriitorii români şi editorii francezi. Merită menţionată iniţiativa aventuroasă – dar reuşită – a editurii Vinea, prezentă cu nouă cărţi de poezie în ediţie bilingvă, acoperind o arie temporală şi stilistică vastă, de la Geo Bogza la Şerban Foarţă, de la Nicolae Breban la Aurora Cornu, de la Robert Şerban la Angela Marinescu."

Nicolas Cavaillès: „Standul României a fost unul consistent, cu multe evenimente şi cărţi, şi bine plasat. Din cîte am văzut, a atras mulţi francezi care nu aveau nici o legătură anterioară cu România. Au fost prezenţi mulţi scriitori de mare anvergură (români, dar şi francezi, precum Geneviève Fraisse), cu comunicări de mare interes; dar ar fi fost bine, poate, să fie şi cîţiva mai tineri. Din păcate, unele traduceri recente în franceză lipseau total, altele nu se găseau decît în două-trei exemplare. S-a ţinut însă seama de traducători, ei fiind invitaţi la mai multe dezbateri."

Simona Popescu: „Standul românesc mi s-a parut bine plasat (chiar lîngă cel al ţării invitate, Brazilia), luminos, elegant, cu multe cărţi. Mă bucur că am avut prilejul să vorbesc (alături de Sebastian Reichmann, Bogdan Ghiu şi Dinu Flămând) despre Gellu Naum în 2015 – anul în care sărbătorim centenarul acestui important suprarealist european, nu doar român. Am aflat şi că *Zenobia*, dar şi o antologie de poezie, vor fi publicate în lunile următoare la editura Non Lieu. Apariţia cea mai spectaculoasă, din punctul meu de vedere, ca mare admiratoare a lui Ion Budai Deleanu, a fost traducerea în franceză (cu note şi explicaţii) a fabuloasei epopei *Ţiganiada*."

Matei Vişniec: „Mi se pare că a fost o ediţie reuşită, deşi s-au vîndut mai puţine cărţi decît anul trecut. Dezbaterile la care am asistat eu mi s-au părut foarte interesante. Poate că în viitor ar trebui aduşi şi mai mulţi autori tineri... În orice caz, sper ca ICR-ul să continue să subvenţioneze traduceri şi editări în străinătate, fără acest sprijin financiar mă tem că imaginea culturală a României ar intra într-o eclipsă..."

Florica Courriol: „Ca traducător, mi-au mers la inimă toate mesele rotunde legate de traducere, de lansarea unor traduceri recente din literatura română, uneori chiar în prezenţa editorilor francezi, şi am apreciat în mod deosebit participarea unor personalităţi franceze la mesele rotunde. Minusul ar fi că nici un autor român nu a fost inclus în manifestările generale ale Salonului, dincolo de organizarea strict românească. Dar cred că asta nu depinde de organizatorii români, ci de francezii care nu iau în considerare «vocile» României. Aici ar mai putea fi făcut un efort, după părerea mea."

> *„Scriu cărţi ca să trăiesc în ele.*
> *Am nevoie de timp, e ca-ntr-o căsnicie;*
> *aşa cum te obişnuieşti cu femeia lîngă care trăieşti."*

Jean-Louis Courriol: „Ar trebui o cooptare a comparatiştilor francezi pentru a integra astfel operele româneşti în circuitul european."

Monica Salvan: „Cu un stand foarte bine situat şi vizibil, o editoare franceză de poezie mi-a spus că literatura română are o prezenţă remarcată. La întîlnirea foarte tonică cu Matei Vişniec *(„Carte blanche à Matei Vişniec")*, am avut surpriza să constat că unul dintre invitaţii săi era chiar Dominique Dolmieu, directorul Maison d'Europe et d'Orient. S-a vorbit astfel încă o dată despre expoziţia de afişe şi fotografii teatrale din secolul al XIX-lea pe care Muzeul Literaturii Române din Iaşi o prezintă la MEO, Paris, pînă pe 3 aprilie."

Laure Hinckel: „Standul României mi s-a părut foarte frumos: mi-au plăcut desenele în acuarelă în jurul cuvintelor din temă, pe fond alb. A fost şi foarte bine plasat, lîngă standul ţării invitate, în calea scuarului culinar care atrage mult public şi în vecinătatea Institutului Francez. Mi-aş fi dorit ca masa cu titlurile româneşti traduse în franceză să fie mai uşor de găsit şi să fie mai încăpătoare, asta ar fi atras atenţia celor care n-au nici o legătură cu limba română. Mesele rotunde au avut subiecte interesante şi au fost animate de moderatori foarte buni (Bogdan Ghiu, Simona Sora, Aïda Valceanu, Magda Cârneci...)."

Simona Sora: „Un Salon du Livre la care s-au lansat *Le Levant* de M. Cărtărescu şi *Sara* de Şt. Agopian în franceză e, din start, unul special. Dacă adăugăm faptul că s-au discutat zeci de cărţi cu zeci de autori români veniţi din Franţa sau din România, nu putem fi decît bucuroşi că existăm pe harta literară europeană. A fost un stand românesc frumos şi viu, cu evenimente din jumătate în jumătate de oră, cu o vizită princiară şi cu o grijă (a ICR şi a Centrului Cărţii) deopotrivă decisă şi discretă.

Poate ar fi fost important să existe un raft cu toate traducerile din română în franceză din ultimii ani. Am aflat, de pildă, abia la întoarcerea de la Paris că a apărut un volum de poezie, *Trois poètes roumains* (Ileana Mălăncioiu, Matei Vişniec, Constantin Acosmei), tradus de Nicolas Cavaillès la Editions du Murmure. Un volum important, care ar fi trebuit văzut, discutat, măcar pomenit la Salon du Livre. Şi cine ştie cîte or mai fi? Ar trebui făcută o centralizare a acestor traduceri, poate aşa cum face Librăria Franceză din Bucureşti, care pune alerte pe site-urile editurilor, sau pur şi simplu strîngînd rîndurile, informîndu-ne reciproc, doar nu sînt aşa mulţi cei traduşi.

Şi mai e ceva: e absolut obligatoriu un pact de coabitare, atunci cînd se stabilesc evenimentele şi participările la acestea ale diferiţilor oameni de cultură, fatalmente diferiţi, cu opinii şi situări divergente în chestiuni ideologice, politice, literare. Nu trebuie să ne iubim, trebuie doar să putem conversa civilizat şi eficient. Eu asta am învăţat la *Dilema veche* şi pentru asta îi sînt, în continuare, recunoscătoare şcolii de presă de acolo."

În loc de concluzie: reuşitele sînt nenumărate cînd scopul e să te bucuri de scriitorii care au venit, de cărţile care au fost puse pe rafturi, de ideile fecunde care s-au născut în dialog. În acelaşi timp, te doare inima să vezi francezi care se îndepărtează prea repede de standul României, dezamăgiţi că, la o privire rapidă, nu văd decît titluri într-o limbă care nu le spune nimic. Masa cu titluri româneşti era, într-adevăr, generoasă. Puţinele traduceri de literatură română în franceză prezente pe stand n-au avut, practic, nici o vizibilitate.

În condiţiile în care oricum noi, între noi, ştim deja că sîntem extraordinar de buni, rămîne, în final, o întrebare fundamentală, cînd e vorba de participări la tîrguri de carte internaţionale: noi pe cine vrem să convingem?

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă şi doctor în filologie. Din 2004 s-a stabilit la Paris.*

„Vremurile au diversificat modurile de exprimare muzicală“

– interviu cu Berti BARBERA –

*După colaborarea de pe albumul Stringasong (2008), **Berti Barbera** şi chitaristul Nicu Patoi recidivează cu albumul de covers* 100 Hours, *recent lansat. Ca percuţionist, Berti Barbera a făcut parte din grupul lui Alexandru Andrieş care a reînregistrat anul trecut albumul clasic* Interioare *din 1984.*

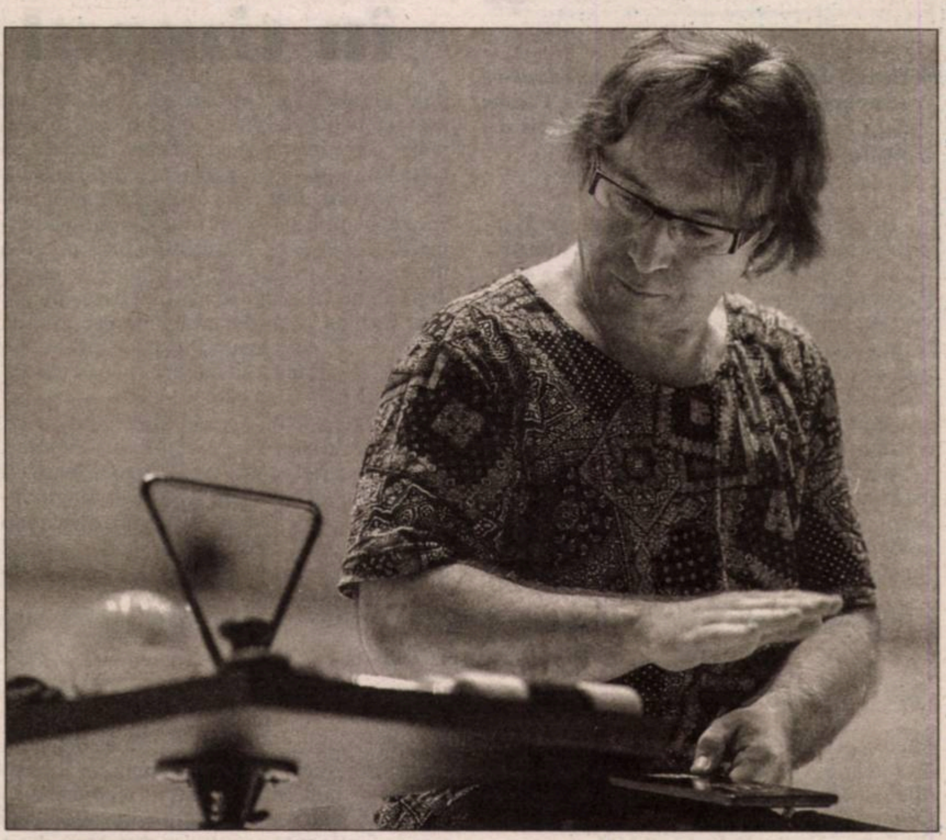

În ultimii ani au apărut multe albume de cover*-uri/standarde, de la artişti pop-rock precum Bryan Adams, la chitarişti de jazz precum Bill Frisell sau Pat Metheny; un fenomen* back to the roots *extins. Date fiind şi cazurile recente de plagiat (gen Sam Smith* vs *Tom Petty sau Pharell* vs *Marvin Gaye), credeţi că se trece printr-un moment de criză al muzicii originale?*

Există situaţii în care unii artişti autori intră într-o perioadă de *„writer's block“* şi, presaţi de un contract sau din dorinţa de continuitate, apelează la compoziţiile altora. La fel de bine, într-o astfel de perioadă, se pot gîndi la un mod de a aduce un tribut celor care i-au inspirat de-a lungul anilor. Alta este situaţia în cazul interpreţilor, care îşi aleg un repertoriu şi o manieră în care să se manifeste. Ei se bazează pe ce-au scris alţii, nefiind la rîndul lor autori. Ei recompun de cele mai multe ori lucrarea, punîndu-şi amprenta personală. Nu e vorba neapărat de o alegere determinată de vreo criză.

În cazul dvs., recentul 100 Hours *este al doilea album de acest fel; de ce?*

Este al doilea proiect de studio de acest gen, dar, dacă ai observat, de fiecare dată aleg un repertoriu pe care îl trec printr-un context muzical definit. *Stringasong* a conţinut un cvartet de coarde, *100 Hours* este un album de duet – eu şi chitaristul Nicu Patoi –, pe care avem invitaţi, la cinci instrumente diferite, pe şase piese alese special pentru a beneficia de acel tratament timbral. M-am gîndit mai mult la diverse combinaţii de sunete care să se potrivească în estetica albumului. Voi continua să fac asta, mai ales că sînt atîtea piese atractive, încît nu e nevoie să mai compun şi eu. Nici nu stăpînesc suficient tehnica de compoziţie, ar fi nepoliticos să mă dau compozitor.

Cine a ales piesele şi după ce criterii?

Iniţial, unul dintre noi vine cu o propunere de piesă şi, în timp, îi dăm o formă şi un loc în repertoriu. La un moment dat se adună o listă de piese „noi“, iar asta ne deschide pofta spre alte piese, şi tot aşa. Cînd a venit ideea unui album, am ales piesele care ne plac mai mult, care ar putea beneficia de aranjamente specifice şi care să se înşire coerent pe un astfel de album.

Sînt hituri ale unor mari nume (Queen, Pink Floyd, Soundgarden, Nina Simone, Supertramp, Genesis ş.a.); nu v-ar tenta un album de cover*-uri cu piese bune ale unor muzicieni mai obscuri, cum au făcut Ulver pe albumul* Childhood's End, *spre exemplu?*

M-ar tenta ideea de album-tribut, dedicat unui singur autor. Dar ar suna bine şi o colecţie de piese alese după criterii subiective, în ideea de a le promova, de a le scoate din zona obscură. Mi-ar plăcea să mă specializez pe promovat piese nedreptăţite. Desigur, mi-ar plăcea să beneficiez şi de piaţa în care activează Ulver, plus marketingul lor.

De ce titlul 100 Hours?

Am avut la dispoziţie o sută de ore de studio. Atunci ne-am zis: hai să vedem ce putem face în o sută de ore, în momentul în care aveam cam totul pregătit. Au fost exact o sută.

Cum a fost să cîntaţi pe Interioare 2.0? *Care-i povestea acestei colaborări cu Alexandru Andrieş?*

Colaborarea cu Alexandru Andrieş reprezintă pentru mine un vîrf de activitate. Îmi dă posibilitatea să mă concentrez mai mult pe instrumente de percuţie şi muzicuţă şi să activez într-un mediu muzical în care mă simt foarte bine. Respectul, atenţia faţă de atmosfera creată, seriozitatea muncii şi umorul care definesc acest grup mă fac să mă simt împlinit. Drumurile, concertele şi orele de studio sînt ca o terapie pentru mine, înseamnă cam tot ceea ce caut eu în această meserie. Ne simţim foarte bine împreună, iar formula a dobîndit un sound propriu, intim, inedit. De aceea, Alexandru Andrieş a dorit să treacă primul său album, la aniversare, prin această nouă amprentă sonoră. Eu cîntam piesele de pe *Interioare*, în parc, în liceu, la scurtă vreme după apariţia lor. Acum le cînt alături de autor. Ce să vreau mai mult?

„Miezul nu va dispărea niciodată“

Pare că, la noi, concertele care se organizează acum se concentrează fie pe trupe mainstream *de altădată –* oldies but goldies, *gen Roxette, Toto, Europe etc., fie pe nume de nişă – gen Chet Faker, Fink, Motorama. Cum aţi comenta piaţa de concerte de la noi?*

Piaţa noastră e limitată şi haotică, de aceea extremele şi percepţia denaturată încă ne stabilesc unele opţiuni de divertisment sau artă. Există oportuniştii, care se organizează bine în cadrul unei reţete şi cîştigă de pe urma numelor populare, iar de partea cealaltă, diletantismul se manifestă pe măsura celor ce-l practică, de aceea avem concerte şi alte evenimente organizate precar, în locuri total nepotrivite, dar pe placul celor cărora li se pare interesant să caute prin gunoiul postmodernist. Între aceste două extreme, există artişti care se conturează şi se menţin, crescînd în jurul unui miez mai sănătos şi ajungînd pe mîini mai bune. Viitorul scenei de aici stă în talentul, responsabilitatea şi puterea unor cunoscători de a menţine un public corect informat şi de a spori treptat diversitatea ofertelor.

Scena creşte, cu tot cu buruieni, încă e vîrsta pantalonilor scurţi şi a mofturilor veleitariste. Eu cred că se vor aduna suficienţi factori, la un moment dat, care să dea consistenţă acestui peisaj, astfel încît să pot merge la orice concert fără teama de a ajunge într-o ghenă plină cu fum şi indivizi dezorientaţi, cu atitudine convinsă, dar cu legături întîmplătoare cu muzica.

> *„Cei care au valoare artistică ar trebui să fie la fel de cinici precum concurenţa, ca să poată fi la fel de vizibili pe piaţă.“*

Cu festivalurile cum stăm?

Există festivaluri a căror continuitate ne dă curaj, deci va fi mai bine. Gărîna e doar un exemplu. Anul acesta am prezentat a zecea ediţie a Festivalului Internaţional de Blues de la Sighişoara, iar la Braşov, anul acesta, în decembrie, va fi a treia ediţie a unui festival care creşte frumos.

Pe cine aţi vrea să vedeţi în concert la noi?

Aş vrea să văd la noi Rush, Steven Wilson, David Gilmour, Fish, Nitin Sawhney etc. Dar mai mult aş vrea să mă bucur de existenţa unor săli potrivite pentru concerte de orice fel.

Mai ascultaţi radio?

Nu prea apuc să ascult radio, în schimb sînt bucuros că emisiunea mea de la Radio România Muzical, *Jazzy Hour*, e încă în grilă, în fiecare joi de la ora 19. Am atîtea de ascultat, încît apelez rar la radio, ca sursă de informare.

E greu de înţeles ce se întîmplă azi cu industria muzicală: pe de o parte, CD-urile au vînzări tot mai slabe, dar s-a format o nouă piaţă pentru viniluri; piratarea continuă, dar s-a dezvoltat şi downloading*-ul plătit, în special iTunes; se ascultă mult în* stream *pe Soundcloud sau Spotify; unele trupe îşi scot albumele direct pe Internet şi le lasă la liber etc. Cum vedeţi aceste schimbări?*

Prefer să vorbesc despre cei care fac muzică, mai puţin despre cei care o vînd. Pe scurt, parazitismul comercial manifestat în cadrul fenomenului muzical a dus la aplicarea repetată a unor reţete impersonale, care au dus la o supraofertă din care cei mai puţin informaţi nu ştiu ce să aleagă, fiind vizate direct de strategiile de marketing. Toate aceste probleme vin ca o consecinţă a viziunilor mediocre dictate de vînzători, ceea ce e în dezavantajul consumatorului de autentic. Cei care au valoare artistică ar trebui să fie la fel de cinici precum concurenţa, ca să poată fi la fel de vizibili pe piaţă. Ambiţioşii cîştigă, ceea ce e în dezavantajul tuturor. Cînd burta industriei va crăpa, se va reveni la echilibru, pînă vor apărea noi paraziţi. Partea bună e că, în toată această agitaţie, se mai disting artişti buni care au găsit metode inedite de promovare şi au puterea de a crea şi de a menţine o nişă.

Cum comentaţi strategia U2 de a-şi lansa albumul de anul trecut, Songs of Innocence, *gratis şi cu forţa pe iPhone-ul utilizatorilor de iTunes?*

Vorbeam mai devreme despre lipsa de inspiraţie. Unii scot albume-tribut, alţii apelează la salvatorul *„bullshit“*. Nu cred că U2 aveau nevoie de aşa ceva. iTunes este oricum un mare rău făcut muzicii, nu-mi dau seama exact la ce le-a ajutat acest demers care mai mult scoate în evidenţă mediocritatea şi suficienţa. Măcar de-ar fi fost un album bun... Sau mai bine scoteau un album de *covers* şi-l lăsau liber pe torrenţi. Mp3-ul nu va înlocui niciodată CD-ul sau vinilul, aşa cum e-book-ul nu va înlocui niciodată cartea. Poate fi doar o completare, uneori utilă. Iubitorii de calitate ştiu ce au de făcut. Pentru restul există iTunes.

Billy Corgan de la Smashing Pumpkins afirma, zilele astea, că oamenii sînt interesaţi de rock doar la timpul trecut, iar Roger Daltrey de la The Who zicea că noilor trupe rock le lipseşte furia. În acelaşi timp, Royal Blood, o trupă de hard-rock debutantă şi alcătuită doar dintr-un baterist şi un basist, a triumfat şi în faţa criticii, şi la Brit Awards. Ce previziuni aţi face în ceea ce priveşte viitorul rock-ului?

N-aş prea lua în serios ce zice Corgan. Tot el a zis că formatul de album nu mai e valabil, trebuie înlocuit cu producţii de durată mai scurtă, ceea ce mi se pare o tîmpenie. Nu ajuţi cu nimic dacă diluezi. Rock-ul reflectă realitatea, este modul clasei de mijloc de a-şi trăi şi de a-şi reprezenta momentul. Vremurile au schimbat şi am diversificat modurile de exprimare muzicală, dar vom putea vorbi mult şi bine despre rock. Trupele de acum duc lipsă mai degrabă de un scrot mai încăpător, industria fabrică idoli, care nu au consistenţa celor adevăraţi.

Nu ştiu dacă e vorba de furie, mai degrabă putem vorbi de sinceritate şi clasă. Aşa sînt vremurile, iar muzica reflectă şi acest adevăr. Nu cred în profeţii, dar pot spune că rock-ul este clădit pe o platformă foarte solidă, miezul nu va dispărea niciodată.

Ce trupe noi interesante, româneşti sau străine, v-au atras atenţia în ultima vreme?

Din noianul de fandoseli veleitariste şi enervant de inconsistente, se disting cîteva nume prin modul în care se definesc în muzică: Sebastian Spanache Trio, Blue Noise, Ana Cristina Leonte, Dumitrio, Days of Confusion, precum şi cîţiva tineri muzicieni care ne dau semne bune în ceea ce priveşte diversitatea, calitatea şi curăţenia scenei din viitor. Mi-e imposibil să-i enumăr pe toţi.

Dacă trecem graniţa, găsim o imensă mişcare muzicală care promovează creativitatea şi produce acte artistice de foarte bună calitate. Şcolile menţin standardul, iar numele mari se conturează firesc. Recomand jazz-ul venit din Scandinavia sau din Franţa, noul rock progresiv sau imensul creuzet în care toate acestea se combină cu muzica lumii, prin inspiraţia unor artişti minunaţi. În perioada asta ascult cu cea mai mare plăcere Snarky Puppy, Steven Wilson, Dayna Stephens, Anoushka Shankar, Avishai Cohen, Tigran Hamassyan şi mult jazz în formulă de trio. Lista e interminabilă.

a consemnat Marius CHIVU

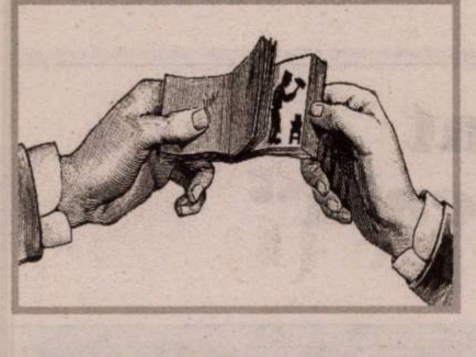

Marius CHIVU

feedbook

Viața în timpul războiului

● Drago Jančar, *Azi-noapte am văzut-o*, traducere, note și postfață de Paula Braga Šimenc, Editura Casa Cărții de Știință, 2014.

Drago Jančar (n. 1948) este scriitorul sloven cel mai tradus și mai cunoscut internațional. După o activitate politică ce i-a adus și o condamnare la închisoare, în 1974, pe vremea lui Tito, Drago Jančar s-a implicat în mișcarea de contestare a sistemului politic iugoslav, a militat pentru independența slovenă la sfîrșitul anilor '80, iar mai tîrziu a susținut cauza bosniacă. S-a dovedit și un scriitor prolific – a scris mult teatru și proză –, scrierile sale fiind, între timp, traduse și premiate internațional. Romanul de față, apărut în 2010, a primit Premiul Kresnik pentru proză, versiunea franceză fiind distinsă cu Prix du Meilleur Livre Étranger anul trecut. Este și prima sa traducere în limba română – prilej cu care Drago Jančar s-a aflat la București săptămîna trecută într-un eveniment alături de Mircea Cărtărescu la Biblioteca Centrală Universitară.

Pe timp *de război,* în afara *războiului.*

Conform prezentării traducătoarei (a cărei versiune românească sună foarte bine), și acest roman se inspiră, ca mai toate scrierile lui Drago Jančar, dintr-un fapt real: ridicarea și lichidarea de către partizani, în iarna anului 1944, a soților Ksenija și Rado Hribar, una dintre familiile marii burghezii slovene interbelice. Felul în care și-au găsit sfîrșitul cei doi soți a rămas pînă de curînd un mister învăluit de speculații, romanul imaginînd un posibil scenariu. (Cu atît mai interesant însă este faptul că succesul cărții a impulsionat investigațiile care au scos la iveală, în urmă cu doar cîteva săptămîni, locul unde se pare că au fost îngropați soții Hribar.) Dar Drago Jančar nu este preocupat de faptele istorice în sine și nici de acuratețea datelor biografice, cuplul său de personaje Veronika și Leo Zarnik fiind doar un pretext pentru a ridica o problemă și mai mare: ce se întîmplă cu cei care încearcă să trăiască, *pe timp* de război, *în afara* războiului; care este destinul celor care ignoră ororile războiului și trăiesc în mijlocul unei normalități fabricate, întreținute prin puterea iluziei? Căci, izolați într-un conac din munți, departe de tragedia războiului care cuprinsese Europa, soții Zarnik își doresc „numai să trăiască", cum apare într-o formulare din roman, refuzînd să se implice și să se lase afectați de un război care nu-i privește, pe care nu-l înțeleg și nu-l acceptă în realitatea lor.

Romanul este construit din cinci relatări, fiecare aparținînd cîte unui personaj care i-a cunoscut pe cei doi, astfel că, de-a lungul întregii cărți, soții Zarnik nu apar în prim plan decît în memoria celor cu care, la un moment dat, s-au intersectat. Construcția aceasta indirectă și subiectivă, cu narațiunea delegată martorilor, niciodată protagoniștilor, îi oferă lui Drago Jančar libertatea de a crea și de a păstra în centrul romanului său niște personaje fascinante care nu se dezvăluie decît parțial. Cele cinci relatări provin din tot atîtea perspective diferite, dar și din perioade diferite, dispunerea lor în roman fiind cronologică, una în continuarea celeilalte, acoperind perioada 1938-1945.

Prima parte a cărții, care începe ca o poveste de dragoste, îi aparține unui ofițer de cavalerie din armata regală iugoslavă, care rememorează perioada de dinaintea începerii războiului cînd, din postura de antrenor de călărie al Veronikăi Zarnik, devine amantul acesteia. Povestea de dragoste dintre ofițerul dedicat Regelui și Veronika, femeie modernă, emancipată, foarte educată (călărește, conduce automobilul, cîntă la pian, a avut drept animal de companie un pui de aligator), cu un acut simț al libertății, dar și al autoiluzionării, nu rezistă trivialității vieții nomade a soldatului și femeia se întoarce, după momentul de rătăcire sentimentală, la soțul ei, înstărit și iertător. (De altfel, grația, misterul și, mai ales, fascinația pe care o exercită Veronika pentru toți cei care o întîlnesc l-a făcut pe Mircea Cărtărescu să o compare cu Doamna T., iar desfășurarea poveștii nefericite de dragoste pe fundalul războiului i-a prilejuit o referință la *Ultima noapte de dragoste…*)

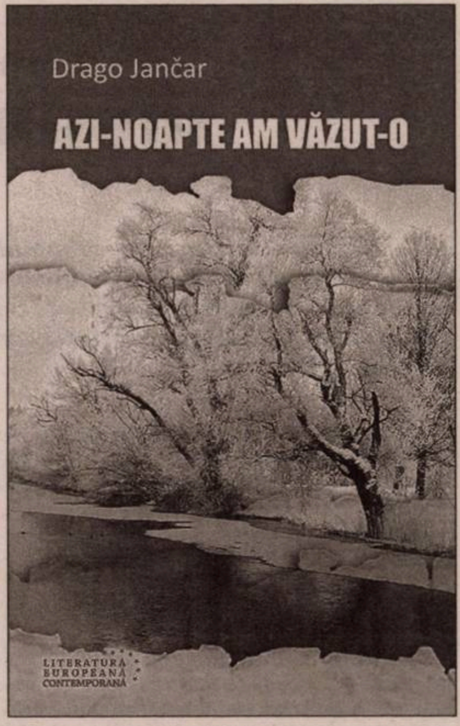

Veronika rămîne într-adevăr un personaj necunoscut, este fantoma (de unde și titlul romanului) în jurul căreia gravitează cele cinci relatări, fiecare personaj avînd limitele propriei perspective, mai exact spus, fiecare personaj are o percepție deformată de însăși dragostea pe care i-o poartă. În cazul ofițerului este vorba de dragostea erotică. Pe mama Veronikăi, o femeie bătrînă și bolnavă, care trăiește în lumea ei paralelă, tocmai dragostea maternă o împiedică să înțeleagă și să accepte sfîrșitul propriei fiice. A treia relatare (din care am preluat și citatul de mai jos) îi aparține unui medic german trecut prin frontul din Est, care, locuind retras în apropierea conacului lor, devine prieten de familie cu soții Zarnik și un îndrăgostit platonic de Veronika, pe care o descrie drept „o apariție miraculoasă în vremuri sălbatice". A patra voce îi aparține menajerei familiei, o femeie simplă și devotată care vede în soții Zarnik niște „oameni cumsecade"; pe cînd al cincilea narator, băiatul bun la toate la munca de la conac, „un simplu țăran" devenit complicele partizanilor comuniști din frustrare de clasă, se lasă manipulat împotriva „burghejilor colaboraționiști", răzbunîndu-se și pe faptul că nu are parte de atenția Veronikăi, care pare interesată doar de medicul german, exponent al ocupatorului.

Sfîrșitul (tragic, după cum aflăm din relatarea ultimului martor) al soților Zarnik este perceput de toți cei cinci martori, fiecare din propria lui perspectivă, ca fiind o insuportabilă nedreptate, totul fiind pus în seama războiului care are puterea de a frînge destine în cel mai crud mod. Bunătatea, generozitatea și inocența soților Zarnik, dar mai ales dorința lor „numai de a trăi" nu rămîn nepedepsite în acest roman care vorbește, în fond, despre confruntarea cu istoria în fața căreia omul nu are nici o șansă.

■ ■ ■

„Locotenentul a dat ordin să fie aduși toți bărbații din sat, dacă sat se putea numi așezarea aceea cu cîteva case, fără biserică și fără birt… Recolta era modestă, nu numai din cauza dimensiunilor satului, ci și pentru că diferitele armate care trecuseră pe acolo cu mult înainte îi luaseră pe bărbații tineri. În fața locotenentului furios, soldații împinseseră cîțiva bătrîni înspăimîntați. Locotenentul l-a chemat pe interpret și le-a comunicat amărîților acelora că vor fi împușcați ca urmare a atacului asupra foțelor germane. Bătrînii au tresărit, am văzut cum unuia dintre ei i se umeziseră nădragii. A constituit un pluton de execuție. Încet și fără tragere de inimă, soldații desemnați s-au dispus în poziție de tragere. Cu siguranță, găseau totul fără nici un sens. Eu stăteam în autosanitară și numai din cauza absurdității situației mi-a venit să vomit. Nu din compasiune, ci din cauza absurdității universale care făcea ca acum, într-o zi de primăvară, avînd ca fundal munții albi lucind în soare, bătrînii ăștia urmau să-și piardă viața după ce războiul se terminase. Cînd salva a fost lansată, patru au căzut, dar al cincilea a rămas în picioare. Era cel care, de frică, se ușurase în pantaloni. La comanda foc, se aplecase și glonțul doar îi atinsese capul, sîngele a început să i se prelingă pe obraz, dar a rămas în picioare viu. Locotenentul m-a chemat să constat decesul celor care zăceau pe jos. Am sărit din mașină, mi-am luat trusa medicală; am crezut că voi bandaja capul bătrînului. Ce facem cu ăsta? a întrebat locotenentul și s-a uitat spre omul răpus de groază care umbla încoace și încolo, pășea pierdut printre cadavrele întinse pe jos, se prindea cu mîinile de cap și își privea nedumerit mîinile pline de sînge.

Am tăcut cu toții. Locotenentul i-a spus interpretului ca omul să se liniștească, să-l poată împușca. Nu știu dacă i-a tradus cuvînt cu cuvînt, dar bătrînul a încetat să se mai agite. I-a spus să stea în genunchi. Interpretul i-a tradus. Bătrînul a îngenuncheat cu greu, era clar că îl dureau genunchii. Locotenentul s-a apropiat de el și l-a împușcat din spate în capul deja plin de sînge. Sînge amestecat cu fragmente din craniu i-a acoperit mîinile. Am pășit încet pentru a lua pulsul acelui bătrîn, dar soldații săriseră deja în camioane, așa că m-am întors și eu și am urcat în mașină. Tremuram din tot corpul. Dar nu din cauza a ceea ce tocmai văzusem. Ci pentru că nu spusesem nimic, ar fi trebuit să urlu ce dracu', nu mai are nici un rost. Eram cel mai înalt în grad, poate că locotenentul m-ar fi ascultat… Dar nu am făcut nimic. Îmi era frică."

(fragment din romanul Azi-noapte am văzut-o *de Drago Jančar)*

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!

DIN 15 MARTIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

ODISEEA TRENULUI PLUMBUIT CU CARE S-A ÎNTORS LENIN ÎN RUSIA

Viața și aventurile lui Ragnar Lodbrok

BROADWAY
CUM S-A TRANSFORMAT O STRADĂ DIN MANHATTAN ÎN LEGENDĂ

Ultimele ofensive ale lui Hitler

Historia.ro | Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

Drago Jančar
AZI-NOAPTE AM VĂZUT-O
LITERATURA EUROPEANĂ CONTEMPORANĂ

Historia
Lenin
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL MAI PUȚIN CUNOSCUT
Românul Vraciu, spaima japonezilor în Pacific
9,99 lei

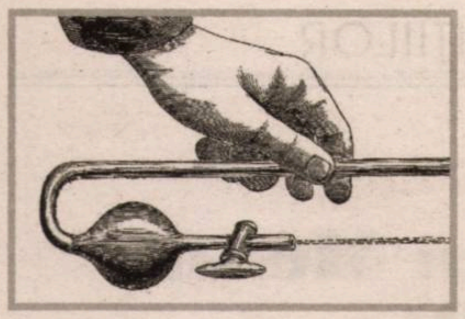

Oana STOICA

rosencrantz & co

Maşini de spălat vise (I)

– Părinţi teribili –

● ***Girafe – Fabula urbană #1*****, după Pau Miró, traducere şi adaptare: Radu Afrim, regie, univers sonor: Radu Afrim, scenografia: Dragoş Buhagiar, coregrafia: Andreea Gavriliu. Cu: Marius Turdeanu, Mariana Mihu, Ioan Paraschiv, Adrian Matioc, Ioan Savu, Dana Maria Lăzărescu şi actorii din *****Bizoni:*** **Raluca Iani, Vlad Bîrzanu / Cristian Timbuş, Iustinian Turcu, Ali Deac, Cendana Trifan / Maria Soilică.**

O savană cu maşini de spălat şi animale sălbatice care se mişcă alene, tresar încordate sau îşi bălăcesc capetele albe, deformate de supradimensionare, în sîngele victimei, într-o lumină stranie care se stinge în penumbră. Proiecţiile rotunde (ca în *Paradisul* lui Romeo Castellucci, un rai postapocaliptic abandonat, vidat de viaţă) cu poze de familie în care copiii şi adulţii privesc cu o seriozitate bizară, inconfortabilă, trimit involuntar la fotografiile din cartea lui Ransom Riggs, *Miss Peregrine* (Radu Afrim rezonează şi cu ce nu a văzut la fel ca Csaba Székely, care specifica, sub titlul *Trilogiei minelor,* că este inspirată şi din piesele pe care nu le-a citit încă).

Radu Afrim a produs la Sibiu un diptic în care îşi concentrează direcţiile regizorale, obsesiile şi simbolurile personale de pînă acum. Acest binom performativ care conservă universurile interioare ale artistului (cuvîntul „artist" îl defineşte cel mai bine, Afrim îşi depăşeşte cu mult „atribuţiile" de regizor, sistemul său creativ este mai aproape, din nou, de Romeo Castellucci) este alcătuit din spectacole complementare, dramaturgic şi regizoral. Cele două piese, *Girafe* şi *Bizoni* fac parte din *Trilogia fabulelor urbane* a catalanului Pau Miró, prima despre părinţi fără copii, a doua despre copii fără părinţi. În scenă, Afrim foloseşte cele două tipuri esenţiale ale esteticilor sale, una relaţională şi grotescă *(Girafe),* alta bazată pe corporalitate şi poetică suprarealistă *(Bizoni).* Dar în *Girafe* sînt tuşe de poem vizual şi în *Bizoni* sînt scene *kinky,* deci formulele performative se intersectează.

Universul comun în *Trilogia* lui Pau Miró (pe lîngă *Girafe* şi *Bizoni* există şi *Lei*, aceasta fiind prima piesă din grup) este o spălătorie – scenograful Dragoş Buhagiar a construit un decor modular din maşini de spălat, folosit în formule diferite în ambele spectacole –, un acvariu pentru vise şi frici, spaţiu al singurătăţii în care se consumă abuzurile, cu o anume poetică mecanică, în care formele rigide şi albul maşinilor de spălat au contrapunct în animalele supradimensionate, albe şi ele: o girafă şi mai mulţi bizoni. Un aspect specific regizorului este neostentativitatea discursurilor sociale. Abuzurile sexuale şi psihologice, fragilităţile marginalilor, vulnerabilitatea vîrstelor, identitatea sexuală nu au dus niciodată la spectacole viguros militante, ci la incursiuni personale în aceste universuri rănite, decrepite de angoase.

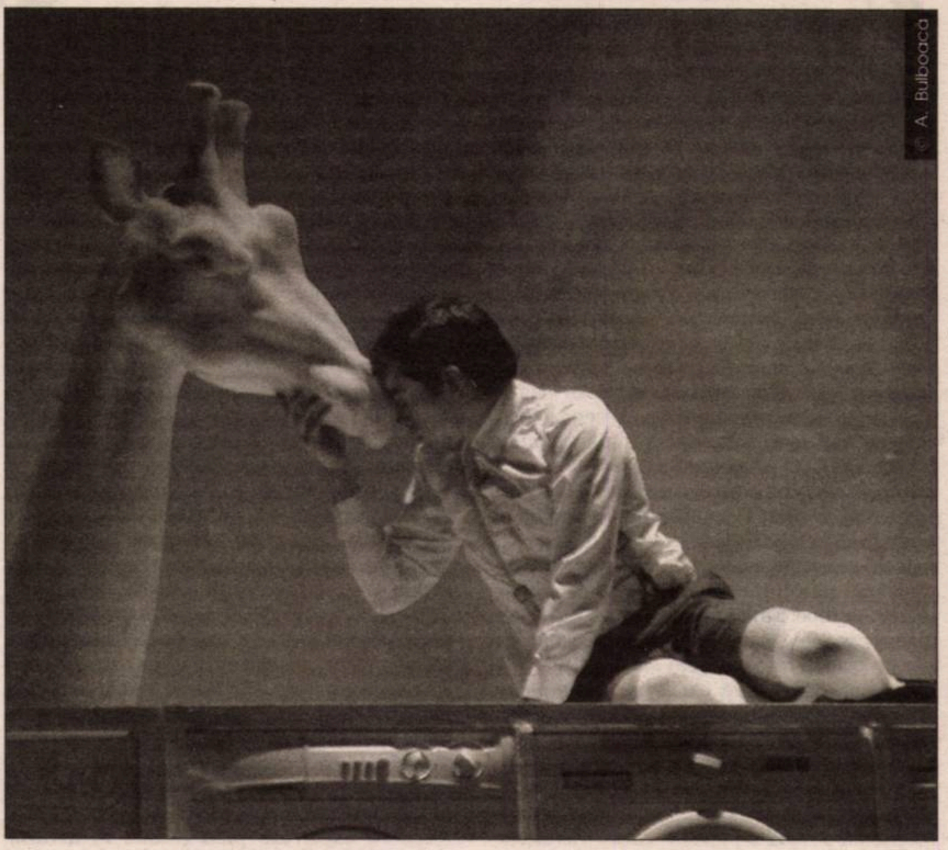

© A. Bulboaca

În *Girafe,* Afrim transformă Barcelona anilor '50 în Constanţa din '68. Realitatea comunistă românească înlocuieşte dictatura franchistă din textul lui Pau Miró, regizorul recurgînd la o anume poetică a vremii, căci îi place *flower-power*-ul românesc, pe care l-a mai folosit ca fundal în alte spectacole. Piesa vizează emanciparea femeii, căci, în acea perioadă, „celula de bază de societăţii" se dovedea o formă de „detenţie" pentru femei. Familia tradiţională era încă patriarhală. Cuplul fără nume din text, care în spectacol poartă prenumele actorilor, funcţionează după regulile unui patriarhat comod. Soţia Mariana (Mariana Mihu) este tratată ca un animăluţ simpatic – o veveriţă ademenită cu nuci, aluzie la numele generic dat veveriţelor în parcuri, de exemplu în Ostrovul din Călimăneşti, Vîlcea –, redusă la postura de menajeră, învinovăţită subtil din cauză că nu are copii. De altfel, lipsa copiilor reprezintă neîndeplinirea unei obligaţii absolute, „pedepsită" prin alimentarea permanentă a sentimentului de vinovăţie. Soţia nu reuşeşte să atingă un nivel social obligatoriu. Nu întîmplător, *alter ego*-ul ei, girafa, este „arestată" în spatele peretelui de maşini de spălat pentru că Mariana este prizoniera unei mentalităţi primitive. Soţul Marius (Marius Turdeanu) îşi conduce familia – nevasta şi fratele ei, probabil autist (Ioan Savu) – cu bunăvoinţa mimată a marelui stăpîn, în timp ce este cocolit de un grup de femei „de la ţară" care ştiu bine cum trebuie să te porţi cu bărbatul. Corul babelor (majoritatea travestiuri, nu toate bătrîne) este iarăşi o marcă a regizorului *(Cîtă speranţă),* la fel grotescul comic (savuroasele acrobaţii pe bicicletă ale unei babete etc). Relaţia dintre soţi (care se apelează reciproc cu numele la vocativ, ca tuşă a unei anume clase sociale, a muncitorilor care vin de la sat), derulată molcom pe sistemul servit/servitor, este scurtcircuitată repetat de un vînzător de maşini de spălat Albalux. Domnul Ventura (Adrian Matioc), un comis-voiajor îndrăgostit de obiectul pe care îl vinde, alimentează visele Marianei şi îi creează coşmaruri lui Marius. Maşina de spălat generează o schimbare de putere în cadrul cuplului şi amîndoi ştiu asta, motiv pentru bărbat să blocheze, cît poate, achiziţionarea calului troian al patriarhatului. Transformarea Marianei, datorită maşinii, din menajeră informă în femeie atractivă nu este doar fizică. Ea îşi afirmă independenţa – refuză nucile, nu mai este controlabilă – şi gîndirea. Mariana citind căţărată picior peste picior pe maşina de spălat este o imagine puternică a unei lungi evoluţii a mentalului la nivel mondial în ceea ce priveşte femeia.

> *În* Girafe, *Afrim transformă Barcelona anilor '50 în Constanţa din '68. Realitatea comunistă românească înlocuieşte dictatura franchistă din textul lui Pau Miró.*

În micul univers conjugal se înghesuie ca într-o mănuşă (aceea din povestea copilăriei noastre, în care se adunaseră toate animalele pădurii) cuplul primordial, fratele/cumnatul introvertit, vecinele, vînzătorul de maşini de spălat şi un chiriaş (Ioan Paraschiv), aparent muncitor, în realitate un ins suspect din perspectiva moralei sociale a epocii (dispare nopţile de-acasă sau vine bătut). Aici Afrim îşi reia un alt tip de personaj, travestitul abuzat, care nu-şi poate nega natura nici dacă este agresat. Imaginea lui – un bărbat înalt, cu alură puternic masculină, în rochie lungă, roşie, cu paiete şi decoltată, cîntînd senzual – se trage din mai multe spectacole afrimiene (de exemplu, Mihai Smarandache în Antoine din *E doar sfîrşitul lumii* la Teatrul Odeon, drapat în catifea neagră cu spatele gol). Violat de un grup de bizoni, travestitul se refugiază într-un viitor imaginar.

Emanciparea lui şi cea a Marianei au o notă de utopie în planul concret. Nu este aşa de uşor să distrugi convenţia socială, tiparele în care mentalul colectiv închide oamenii.

© R. Afrim

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Despre afacerea Film Menu, din interior (2)

Film Menu e o revistă finanțată de Universitatea Națională de Artă Teatrală şi Cinematografică (UNATC) din Bucureşti. Din 2009, cînd a fost înființată de către decanul Facultății de Film a UNATC, Sorin Botoşeneanu, ea apare de cîte patru-cinci ori pe an, în cîte 3000 de exemplare care se distribuie gratuit în mai multe spații din Bucureşti, Cluj, Iaşi şi alte oraşe. După un timp, fiecare număr nou apare şi pe blogul revistei, sub formă de PDF. De la bun început, revista a fost coordonată de Andrei Rus (în prezent – ca şi mine – lector universitar în departamentul de studii de teoria filmului al Facultății de Film) şi scrisă în cea mai mare parte de studenți ai facultății – în special dintre cei care se specializează în istorie/critică/teorie în cadrul unei secții (dedicate simultan şi scenaristicii) care se numeşte „Comunicare audiovizuală" (CAV). UNATC primeşte finanțare de la stat pe cap de student, ceea ce înseamnă că studenții de la CAV aduc Facultății de Film la fel de mulți bani ca studenții de la regie, imagine sau montaj-sunet; şi evident că de costat o costă mult mai puțin, căci nu au nevoie de echipamente scumpe. Multă vreme, partea din finanțarea care matematic ar fi revenit acestei secții era transferată integral spre secțiile celelalte, mai costisitoare. Cu revista *Film Menu*, studenții care se specializează în istorie/critică/teorie beneficiază pentru prima dată de un echivalent al echipamentelor, al dotărilor tehnice de care beneficiază studenții din celelalte secții. Lucrul acesta merită amintit în lumina recentelor puneri la punct de care au avut parte, inclusiv în public, Andrei Rus şi colegii lui de redacție, din partea preşedintelui senatului UNATC, Laurențiu Damian, şi a rectorului UNATC, Adrian Titieni, aceştia ținînd să atragă atenția redacției asupra faptului că revista „e un lux" (Titieni) şi că ea „nu face parte din procesul didactic", ba chiar „e paralelă cu ce se întîmplă în şcoală" (Damian). Nemulțumirile celor doi în privința revistei (şi a coordonatorului Rus) ieşiseră la iveală în cursul unei lungi campanii de hărțuire, duse de ei împotriva decanului Botoşeneanu („părintele" revistei), pe care urmăreau să-l forțeze la o demisie. Ridicolul învinuirilor aduse lui Botoşeneanu de restul conducerii UNATC reiese clar din excelentul material jurnalistic dedicat de Iulia Popovici întregii afaceri, în *Observatorul cultural* de săptămîna trecută. Eu nu despre asta vreau să vorbesc, ci despre ciocnirea dintre două feluri de a vedea critica de film, educația şi relațiile de serviciu.

Pentru un timp, *Film Menu* a fost singura revistă de cinema tipărită care apărea în limba română. Importanța ei nu se limita însă la asta. Studenții care scriau în ea o percepeau drept a lor – faptul că o aveau îi făcea să se simtă motivați şi responsabili. (Lucrau la ea pe gratis, cum lucrau şi colegii lor nonstudenți, ca Rus sau ca mine.) Prin subiectele de articole pe care li le propunea, Rus îi stimula să exploreze cinematografia lumii în lung şi în lat – depotrivă actualitate şi istorie, *mainstream* şi marginalitate – inclusiv multe zone de care nu ştia mai nimeni dintre profesorii de la UNATC şi care nu mai fuseseră explorate pînă atunci în articole scrise în limba română. Se mai scrisese/predase vreodată în limba română despre *underground*-ul american al anilor '60, despre marii regizori africani sau despre Queer Cinema? Dincolo de lista de recomandări cinefile, se scria ambițios. Autorii celor mai multe articole se arătau conştienți de existența unei istorii a reflecției despre cinema, a modurilor de a privi filme şi de a gîndi despre ele. Încercau să fie cît mai responsabili, cît mai reflexivi în alegerea unghiului din care-şi abordau subiectul şi a grilei de analiză pe care i-o aplicau. (Evident că nu se apucau de scris înainte de a fi parcurs o bibliografie academică fundamentală pe subiectul respectiv.) Rezultatele erau de calitate variabilă – cum ar fi putut fi altfel, în cazul unei reviste cu statut asumat de laborator deschis, în care studenții se formau sub ochii unui public? Dar chiar şi în articole stîngace sau confuze, degenerate în conspect şcolăresc sau în beție de concepte, se putea detecta în general o euforie admirabilă, căci dată de descoperirea recentă a faptului că unele filme şi feluri de a reflecta la ele pot fi emancipatoare. (De la un timp încoace, revista se arăta tot mai interesată – de pildă, printr-un număr dedicat practicii şi teoriei feministe în domeniul cinematografului – de felurile în care cinema-ul şi reflecția riguroasă asupra sa pot contribui la cauza emancipării sociale.) Şi, dintre paginile revistei, cel puțin acelea în care diverşi cineaşti erau intervievați pe larg (de Rus în colaborare cu Gabriela Filippi) se impuneau, aproape număr de număr, drept consistent-utile atît celor dornici să facă ei înşişi filme, cît şi celor interesați să scrie serios despre ele. Lungile discuții cu echipele de realizatori constituiau şi unul dintre punctele de atracție ale proiecțiilor gratuite de filme româneşti recente, organizate în şcoală (dar deschise oricui) de redacție; asta pe lîngă bine construitele şi bine frecventatele programe de filme de peste tot şi din toate timpurile, proiectate tot gratuit, uneori în parteneriat cu diverse instituții (Accept, Institutul Francez ş.a.), cu redactori *Film Menu* prezenți ca să le pună în context. Cînd s-au declanşat şicanele conducerii UNATC împotriva revistei şi a coordonatorului ei, lui Rus i s-a reproşat (cu o întîrziere de cinci ani) că încheia parteneriate fără acordul conducerii (ce-o deranjase pe aceasta, conform propriilor spuse, era un anumit parteneriat cu Accept), dar adevărul e că evenimentele *Film Menu* (inclusiv cel co-organizat cu Accept) erau promovate intensiv pe o pagină de Facebook a UNATC, supervizată de rectorat prin intermediul prorectorului Laura Baron. Faptul că anunțau evenimentul nu însemna oare că-şi dau acordul pentru el? Ulterior, Adrian Titieni şi Laurențiu Damian s-au întrecut în declarații despre cît de bine înțeleg şi respectă importanța revistei, dar pînă cînd Radu Jude nu se solidarizase cu *Film Menu* împotriva lor, şi pînă cînd scrisoarea de solidarizare a lui Jude nu fusese preluată de media, ei ignoraseră cererile de explicații şi de audiențe ale redacției. Adevărul e că revista nu le inspira respect, ci antipatie, Damian asociind-o ostil, după cum a şi declarat, cu o nouă (pentru Damian) şi nefastă înțelegere a criticii, care ar fi pătruns în România prin Alex. Leo Şerban şi ar fi pătruns în UNATC prin mine. Mai multe despre asta săptămîna viitoare.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Zgomotul şi furia

● Lightning Bolt, *Fantasy Empire*, Thrill Jockey, 2015.

LIGHTNING BOLT

Rhode Island School of Design, una dintre cele mai importante universități de arte din lumea largă, înseamnă foarte mult pentru muzică. De la Talking Heads la Bloodpheasant, de la Les Savy Fav la A Place to Bury Strangers, de la Rubber Rodeo la Marissa Nadler, de la Arab on Radar la Yeasayer, de la Black Dice la Roz and the Rice Cakes, oameni trecuți prin sălile de curs ale colegiului din Providence au ştampilat sound-ul american într-o manieră foarte particulară. Lightning Bolt, un alt nume esențial desprins din portofoliul RISD, e un proiect apărut în 1994, format inițial din Brian Chippendale (tobe), Brian Gibson (bas) şi Hisham Bharoocha (chitară/voce). Doi ani mai tîrziu, LB devenea duo, Bharoocha părăsind grupul pentru a inventa Black Dice. Chippendale prelua şi job-ul de vocalist, iar trupa semna cu Load Records, un label care a reuşit în timp să capitalizeze scena de noise/experimental din capitala statului Rhode Island. Casa din Providence le editează, între 1999 şi 2012, primele şase albume, opere care îi situează pe cei doi Brian în descendența curentului optzecist american de noise rock, locul în care nume precum John Cage, Jimi Hendrix şi The Velvet Underground au fost mereu pronunțate cu respect. Pe lîngă influențele venite de la toți acei *pigfuckers* – Sonic Youth, The Butthole Surfers, Big Black, Pussy Galore – dezavuați de Majestatea Sa Robert Christgau, Lightning Bolt se hrănea şi de la țîța mai mult decît ofertantă a *japanoise*-ului, muzica unor proiecte precum Boredoms, Ruins, Omoide Hatoba germinînd idei prețioase în emisfera dreaptă a duoului Chippendale – Gibson. Deconstrucție, atonalism, repetiție, hedonism, agresivitate, ironie, groove, minimalism, primitivism sînt cuvintele-cheie care circumscriu universul acestui *band* născut în spațiul dintre (post-)punk, no wave, industrial şi metal.

La începutul acestui an, Lightning Bolt a făcut două anunțuri importante. Primul dintre ele spunea că următorul album, numit *Fantasy Empire*, va apărea la unul dintre cele mai harnice şi influente label-uri din ultima vreme, Thrill Jockey Records. Cel de-al doilea aducea vestea că, pentru prima oară în istoria sa de 21 de ani, LB va înregistra integral albumul într-un studio digital profesionist. Pentru un grup care a jucat mereu cartea *DIY* şi a underground-ului, care a refuzat scena, preferînd să cînte în fața ei, care şi-a conceput şi tras piesele în sala de repetiții părea a fi începutul sfîrşitului. Între „Studioul păcăleşte muzica!" „Uau, n-am realizat niciodată faptul că locul ăsta (studioul – *n.r.*) e construit în aşa fel încît să te ajute să faci ceva mişto!" e, poate, şi distanța dintre Load şi Thrill Jockey. Sau dintre Providence şi New York. Provincia venea la începutul anului în centru. Şi o făcea cu stil, pentru că *Fantasy Empire* e în primul rînd o lecție de vrăjitorie sonică. Sound-ul Lightning Bolt e upgradat de instrumentarul de producție din Machine With Magnets Studio, fără a fi văduvit complet de acea senzație pe care Chippendale şi Gibson au vrut mereu s-o țină aproape de muzica lor: impresia că totul e înregistrat live, cu limitările şi cu avantajele livrate de această metodă: tare, intens, visceral, pervers. Sigur că totul are o claritate care trece dincolo de cele două piste ale unui DAT, sigur că LB nu mai sună atît de mîlos ca în trecut, sigur că *lo-fi*-smul manifest al celor doi şi-a pierdut cel puțin un dinte. Dar asta nu înseamnă că *Fantasy Empire* nu e o capodoperă a noise rock-ului, aşa cum se vede el dintr-o sală de repetiții din Providence, Rhode Island.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

trei întrebări pentru

Oana GIURGIU

„N-am vrut să merg pe cărări bătute"

De ce un documentar despre evreii din România?

Chiar dacă poate părea naiv, din curiozitate. E de ajuns să răscoleşti un pic în această temă şi povestea te trage ca un vortex din care nu mai ieşi. Fiecare familie de evrei are o poveste care se poate transforma într-un film palpitant.

Aliyah Dada *reface un traseu al unei istorii contorsionate. Ce a însemnat documentarea pentru acest film (cît ați săpat şi cum)?*

Documentarea a fost, într-adevăr, laborioasă şi pentru că am ales să o fac de una singură. N-am vrut să merg pe cărări bătute, am vrut să descopăr personaje noi, ale căror poveşti de viață să ilustreze cele mai importante şi mai relevante episoade istorice. M-au ghidat, însă, numeroase studii şi publicații, şi m-a intrigat faptul că arhivele româneşti sînt destul de sărace în a ilustra trecerea evreilor prin istoria României. Mă refer mai mult la filme sau la fotografii. Asta a fost cel mai greu, dar m-a şi motivat să răscolesc timp de cinci ani în arhivele din România, Marea Britanie, pînă în cele mai ascunse sate din Israel.

Am avut senzația că povestea evreilor cumpărați seamănă pe undeva cu cea a saşilor (din documentarul lui Răzvan Georgescu). Pot face puțină lumină documentarele cu asemenea subiecte?

Ştiam destul de puțin despre vînzarea saşilor, pînă la vizionarea filmului lui Răzvan Georgescu. E posibil ca această acțiune de tranzacționare a saşilor să fi copiat modelul celei a evreilor. Eu am fost destul de norocoasă, la momentul în care mă pregăteam să închei filmul, a fost desecretizat la CNSAS dosarul „Dunărea", care conținea informații despre întîlnirile dintre Henry Jakober şi generalul de securitate Marcu, cei care negociau acordarea vizelor de ieşire din țară cetățenilor români evrei. Cred că astfel de documentare, conduse cu grijă, pot face lumină în găurile negre ale istoriei recente.

***Oana Giurgiu** este regizoare şi producătoare. Documentarul său de debut se numeşte* Aliyah Dada.

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Să priveşti un gheţar în ochii săi verzi-azurii

Am aflat pentru prima oară de Canada din atlasele copilăriei, pe care mama, în înţelepciunea ei pedagogică, mi le cumpăra nesmintit. Mai apoi am aflat de la Gellu Naum, poetul căruia i se sărbătoreşte anul acesta centenarul, şi de la al său Apolodor din Labrador, dintr-o carte colorată şi haioasă – pe care, alături de *Toate pînzele sus!*, fără poze explicite, dar cu imagini ale optimismului, am venerat-o, pur şi simplu. Nu am ajuns încă nici în Ţara de Foc, nici în Labrador, ca să refac traseul imaginar al copilăriei, iar în Canada am ajuns pe cealaltă coastă, în vest. Dar a fost un început foarte bun.

În excursia organizată în acel interval, am vizitat Munţii Stîncoşi, Alberta şi, după aceea, în Columbia Britanică, mi-nu-na-tul Vancouver. Dar acum aş vrea să scriu un pic despre Munţii Stîncoşi şi gheţarii săi de poveste.

Nu am ajuns în Canada în cel mai fericit moment al vieţii, dar am ajuns cînd trebuia. Cu viza e destul de complicat, pe alocuri chiar un pic suprarealist, e o ţară foarte scumpă, nu aş fi putut ajunge dacă nu aş fi mers din Coreea. Excursia a început cu un autocar din acelea mari, care domină şoselele transcontinentale americane. De fapt, dacă aş fi avut posibilitatea să aleg, aş fi parcurs acest magnific drum într-un TIR din acelea ireal de mari, americane. Sau pe motociclete/biciclete (atunci eram mai pregătit fizic pentru asta) sau într-o decapotabilă vintage, că, deh, literaţii sînt nişte specii incurabile.

E greu de concurat cu senzaţia de libertate pe care o şosea interminabilă şi de multe ori goală, printre munţi aceia înalţi, ţi-o lasă. Cînd nu era goală, putea fi populată de căprioare care se opreau fără nici o reţinere sau speriate de claxoane isterice în tot traficul, atît cît era, ca să mănînce ce mai picase de prin camioane. Cu familii de grizzly sau elani singuratici printre arbuştii de la malul unor rîuri. Acolo, în ţara cea mai firească pe care am avut şansa să o vizitez pînă acum, National Geographic şi Animal Planet nu au nevoie de nici o regie specială, de nici un scenariu cu tufe în poziţii de mimoză verde, autenticitatea îţi ciocăne firesc în retină.

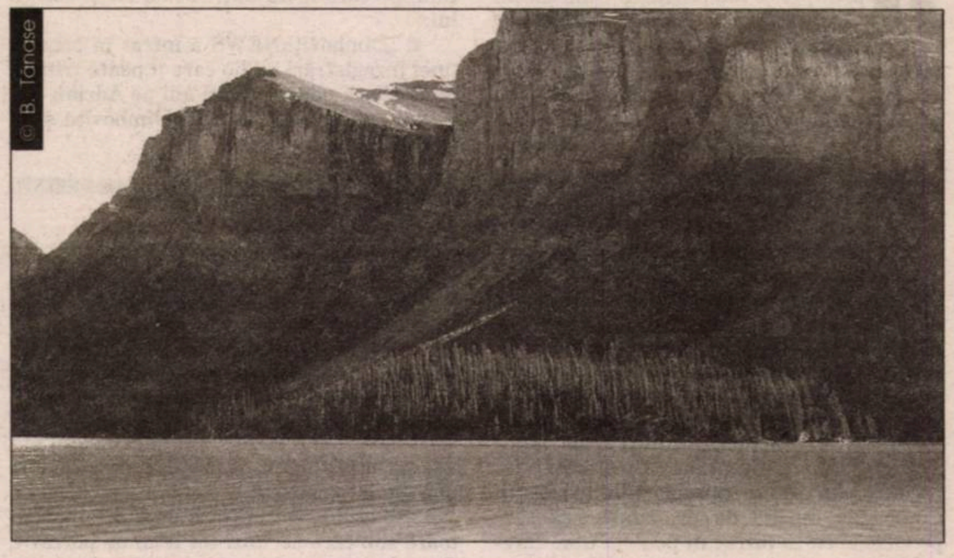

© B. Tănase

Dar cel mai mult mi-au plăcut gheţarii şi apele lor glaciale. Nu ştiu ce-ar zice un *shrink,* dar cred că, atunci cînd temperaturile interne sînt prea intense, să vezi de aproape un gheţar face bine la casa omului. Am urcat la unul cu un hibrid, un minivan/mocăniţă pe şenile de tanc, care-şi făcea loc printre gheţuri încet, foarte încet, cît să nu-i tulbure liniştea. O linişte a micilor fire de apă, cu reflexe albăstrii, care izvorau de sub gheaţă. Dacă sus au această nuanţă, mai jos, la poale – în rîurile şi lacurile ce se formează din apă şi nisip în turbioane –, au o fantastică nuanţă verde-azurie, cum poate doar în apele calde, de pe lîngă insule însorite mediteraneene sau tropicale, mai poţi vedea.

Aşa am ajuns să văd lacul Peyto, cu forma lui în oglindă cu o stea/cometă, cu turişti din toată lumea, cu aproape irealii Amish alunecînd în rochiile lor albastre (femeile) şi în redingotele lor negre (bărbaţii) printre adidaşii Costco ai adolescenţilor *into the wild,* lacul Louise – după numele celei de-a patra fiice a reginei Victoria –, situat ca într-o căldare făcută de un tsunami, pe locul fostului gheţar Victoria; canionul Maligne, parcul Japer şi rîul din valea cu acelaşi nume cu intensităţi ficţionale – Athabasca. Şi Munţii Stîncoşi au nume de oameni: muntele Whyte, după William White, cel care a fost directorul liniei feroviare Canadian Pacific, muntele Agnes, de la Susan Agnes Macdonald, soţia primului conducător canadian, muntele Niblock, de la John Niblock, vicepreşedintele aceleiaşi companii. Sau de sfinţi, patroni sprituali ai locurilor de origine ale unor primi responsabili locali, precum cel de la Louise, muntele Sf. Piran, protectorul Cornwall-ului englez. Sentimentul acesta de acasă bine integrat, în ţara cu imigranţi din toată lumea, avea să mi se confirme şi la Vancouver, în casele cu arhitectură ucraineană, sau în Banf, cu ale sale *chalet*-uri. În respectul pentru localnici, ca în nordicul cel bun.

Chiar dacă, în general, e important cum te uiţi la un loc, chiar dacă temperaturile sînt destul de joase acolo, Canada e un loc cald pentru suflet. America, America...

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul îţi aduce colecţia
Războaie care au schimbat lumea
Preţ special, ziar + carte: 14,99 lei
RĂZBOIUL CRIMEII 1854-1856 – 16 martie
RĂZBOIUL ARABO-ISRAELIAN 1948 – 23 martie
RĂZBOIUL SOVIETO-AFGAN 1979-1989 – 30 martie
RĂZBOAIELE RUSO-CECENE 1994-2009 – 6 aprilie
O istorie în 4 volume esenţiale!
În fiecare LUNI numai cu adevărul

Corint Istorie
John Sweetman
Efraim Karsh
Gregory Feifer
Mark Galeotti
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

PUBLICITATE

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.
FOREIGN POLICY.
Politică globală, economie şi idei

FP România
TOP 100 FP ROMÂNIA
OAMENI ŞI IDEI CARE MIŞCĂ ŢARA
Neteroduxii pentru România 2035
#DIASPORACONTEAZĂ
CE POATE FACE DE LA DISTANŢĂ
TREI POVESTIRI DIN VREMEA ÎNCĂLZIRII GLOBALE

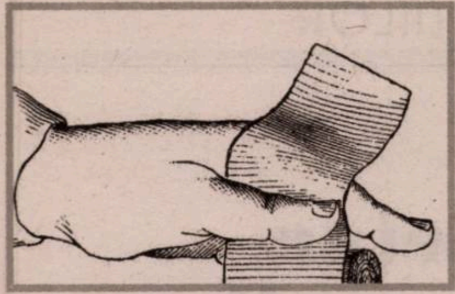

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Posesia și înregistrarea

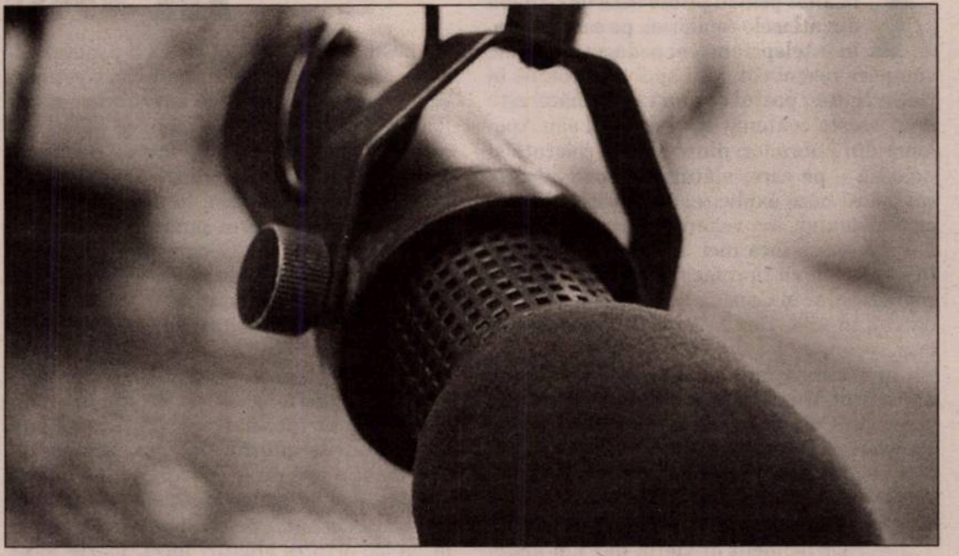

*Mă tot întreb, şi azi, la pensie,
cum mama dracului „intri în posesie“.*

Dezvăluirile şi investigaţiile abundă prin presa românească. Cum facem să ştim care sînt „pe bune“ şi care nu sînt? Primul criteriu ar fi că cutare sau cutare dovadă – înregistrare, document – e ceva ce-a găsit redacţia prăvăliei media cu pricina sau, dimpotrivă, un lucru care i s-a oferit. Varianta cîştigătoare, dragi cititori, e prima, în care redacţia scotoceşte după subiect. Ei bine, asta nu se întîmplă chiar atît de des în 2015. O situaţie care naşte suspiciuni e aia în care dezvăluirile vin la redacţie, în loc ca redacţia să se ducă la ele, iar în ziua de azi asta înseamnă că primeşti o înregistrare în care se întîmplă diferite lucruri. Ca urmare, am dat, de curiozitate, o căutare pe Google cu „a intrat în posesia unei înregistrări“ şi am obţinut următoarele:

■ „Redacţia noastră a intrat în posesia unei înregistrări audio în care Cristinel Toader, fost director al Poliţiei Locale, actual director adjunct, înjură o angajată a Poliţiei Locale.“

■ *„Jurnalul Naţional* a intrat în posesia unei înregistrări halucinante. Un grup de protestatari discută colocvial cu un jandarm, care li se destăinuie sfătos cu privire la bătăile pe care le-au dat atît el, cît şi colegii lui.“

■ „DîmboviţaNEWS a intrat în posesia unei înregistrări audio care îl poate trimite după gratii pentru mulţi ani pe Adrian Ţuţuianu, preşedinte al PSD Dîmboviţa şi al Consiliului Judeţean.“

■ „Cancan.ro a intrat în posesia unei înregistrări-bombă prin care vedeta TV (Adriana Bahmuţeanu – *n.r.)* o convinge pe directoarea şcolii la care învaţă copiii să îi fie aliat în războiul de la Tribunal cu soţul ei.“

Hotărît lucru, „a intrat în posesia unei înregistrări“ e, dacă nu un clişeu de limbă, cel puţin o umbrelă încăpătoare sub care ascunzi tot felul de porcării. Eu, cel puţin, am bîntuit vreo 15 ani prin redacţii de cotidian, televiziune şi altele asemenea şi niciodată nu m-a lovit Dumnezeul Presei cu vreo revelaţie gen „a intrat în posesia“. Mă tot întreb, şi azi, la pensie, cum mama dracului „intri în posesie“. Am vorbit cu prieteni mai pricepuţi în investigaţii, gen RISE Project, şi am aflat – sau n-am aflat – că, spre deosebire de *Răcnetul Dîmboviţei* şi alte chestii care „intră în posesia“ unei „înregistrări“, ei şi cu mine n-am avut niciodată aşa noroc.

În cei 15 ani despre care v-am povestit, am învăţat o vorbă din redacţiile de cotidian în care n-am „intrat în posesia“ a nimic: „servitele“. „Servită“ e ceva ce ţi se livrează, ca la badminton, la fileu, şi aşteptarea e să scrii în direcţia cu pricina. În mod curios, aceste porcării culeg şi combină cel mai mare număr de preopinenţi, comentatori de Facebook, „forumişti“ – cum le-ar spune Andrei Pleşu. Fără posesie şi înregistrări, viaţa e amară. Cu ele, e plicticoasă.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

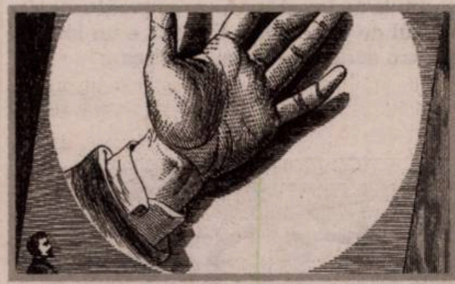

Adina POPESCU

portrete din mers

De meserie, şoferi

*Dacă taci sau te prefaci că dormi,
nu eşti „de gaşcă“.*

Un element indispensabil al excursiilor noastre şcolare cu autocarul, pînă la Slănic Prahova, Cheia sau Cabana Trei Brazi era domn' şofer. El cunoştea regulile de circulaţie mai bine decît oricine, se împrietenea cu mămicile care ne însoţeau în excursie şi uneori striga la copii ca să nu mai facă gălăgie, căci nu se putea concentra la şofat. Nu părea deloc impresionat de obiectivele turistice pe care le vizitam (pentru că, probabil, le ştia pe de rost) şi, odată ajuns la destinaţie, se retrăgea discret la vreun bufet unde consuma cafele şi ţigări în cantităţi impresionante. La întoarcere, lui îi era destinat faimosul cîntec: „Foaie verde de piper, să trăiască domn' şofer! Că ne-a dus şi ne-a plimbat. Şi nu ne-a accidentat!“ În rest, era o figură destul de palidă, pe care nu mi-o amintesc foarte bine. Curios este că i se spunea domn' şofer, ci nu tovarăş. De atunci, am reţinut eu că şoferii sînt „domni“.

De-a lungul timpului, am cunoscut destui şoferi, fie că-i chema Cristi, Marius, Doru sau nea Vasile. În echipele de filmare se vorbea mai în glumă, mai în serios, că dacă vrei să-ţi duci treaba la bun sfîrşit, e musai să te împrieteneşti cu şoferii. Unii dintre ei s-au „recalificat“ la locul de muncă şi au ajuns chiar producători de film.

Un şofer „profesionist“ ştie toate scurtăturile, chiar şi pe cele din oraşe obscure, se laudă cu ele şi cu faptul că nu nimereşte niciodată în blocaje de trafic. Iar dacă i se întîmplă o astfel de nenorocire, nu se enervează, nu înjură, doar comentează. Dacă „se lucrează“, nu e vina lui, desigur. De fiecare dată, îi salută demn pe şoferii care îi dau prioritate, fiindcă ţine foarte mult la o relaţie de prietenie şi întrajutorare cu alţi conducători auto. El este primul care „clipeşte“ din faruri după ce vede maşina cu radar, ba mai face şi un semn cu mîna: „Las-o mai moale!“ Cînd vede că cei care vin pe contrasens încetinesc viteza, e fericit. Pentru el, „clipirile“ dese din faruri reprezintă un gest de curtoazie. Se întristează atunci cînd nu este avertizat, la rîndul său. „Ce bulangii! Toată lumea ştie că e radar pe varianta de la Cîmpina şi unul singur m-a atenţionat...“

La un drum mai lung, te simţi oarecum obligat să faci conversaţie. Să-l întrebi care e viaţa lui, ce merge prost în ţara asta şi, implicit, pe drumurile şi şoselele patriei, cu cine votează, din astea. De multe ori, doar atît aşteaptă şi începe. Călătoria se transformă într-un monolog care nu se mai termină. Are zeci de opinii „pertinente“ care s-au format de-a lungul vremii, tot la drumuri lungi. Sau au fost împrumutate de la alţi pasageri. Recunoşti replicile unor colegi mai vechi şi mai noi. De pildă, o teorie a conspiraţiei se încadrează perfect pe distanţa Bucureşti – Piteşti, pe A1. Odată, pe la Bolintin Vale am aflat şi despre invazii extraterestre. Cică Regina Angliei e extraterestră, la fel toţi masonii şi marii conducători de naţii, se pare că şi Ceauşescu a fost, dar l-au neutralizat la timp ai lui, pentru că o luase razna. Iar extratereştrii ăştia deghizaţi în oameni aşteaptă doar momentul propice ca să pună stăpînire definitiv pe planeta noastră.

Dacă taci sau te prefaci că dormi, nu eşti „de gaşcă“. Atunci el se concentrează plictisit la drum, în timp ce butonează radioul de pe bord. Un soi de zapping *on road*. Cînd îi place vreun refren, dă mai tare, doar-doar te va trezi din presupusa moţăială şi veţi începe conversaţia. Dacă e aproape de graniţă, încearcă să prindă posturi bulgăreşti, sîrbeşti, ungureşti. Treaba asta îl distrează.

Din toată „echipa“, el este cel mai plin de responsabilităţi. Nu poate să bea o bere decît tîrziu în noapte, după ce ne cazăm. Cîteodată n-o mai bea deloc, face pe victima, pretinzînd că e foarte obosit. El stabileşte la ce oră ne trezim a doua zi dimineaţa. Mereu e primul la micul dejun. *Fresh*. Dacă întîrzii zece minute, îţi bate obrazul. A treia cafea o bea dintr-o sorbitură. E grăbit: „Hai la maşină!“

Dacă are parte de un partener de drum bărbat şi care să fie şi „de gaşcă“, adică să-i suporte prelegerile, începe şi caterinca. „Ai văzut ce bună era aia? Uite-o şi p-astalantă! Cum naiba se nimeresc toate astea aici, în fundul Moldovei? Ia uite, uite! Peste doi-trei ani, e bună şi acum! Vii de la şcoală, păpuşă? O claxonăm?“ Seara, îi face ochi dulci ospătăriţei de la birtul unde mîncăm. Dacă se nimereşte să fim într-un sat, cu atît mai bine, îi plac viaţa sănătoasă, de la ţară, şi „atracţiile“ locale. O întreabă dacă-i măritată, el îşi ascunde verigheta. Nu că ar avea ceva de gînd, e prea obosit, în plus are cele mai multe responsabilităţi, nu-i aşa? Doar că trebuie să-şi umple timpul cu ceva. Timpul acela dilatat, din afara orelor de condus, al programului „de lucru“, în care el nu-şi găseşte locul şi rostul.

Încă ceva: el e asul volanului, dar pentru că nu e singur în maşină, are „oameni de dus“, devine prudent. Nu-şi permite să facă giumbuşlucuri pe şosele. Să depăşească aiurea. Să taie serpentinele ca la raliu. „Dacă eu nu păţesc nimic şi dup-aia vă am pe dvs. pe conştiinţă? Mergem încetuţ. Cît cîştigăm? Zece minute în plus? Oare merită?“

■ ■ ■

Manuela BOGHIAN

Cum am ajuns în maşina şerifului din California

„Leacul pentru plictiseală e curiozitatea. Nu există leac pentru curiozitate.“
(citat atribuit lui Dorothy Parker)

Pe la 5 dimineaţa, ne-a trezit o lumină puternică şi un ciocănit în geam. Dormeam într-o dubă pe care-o numeam *Big Red* (Marele Roşu), care aparţinea prietenei mele Bridget. Prima mea reacţie a fost să ignor agitaţia şi să-mi continui somnul. Bridget însă era panicată şi pînă la urmă m-am speriat şi eu. Eram lîngă San Diego, aproape de graniţa dintre Statele Unite şi Mexic. Cînd Bridget a deschis geamul, am zărit insigna şerifului şi am răsuflat uşurată – măcar musafirii nepoftiţi nu erau traficanţi de droguri.

Un bărbat înalt, îmbrăcat în uniformă şi cu pălărie bej, ne-a spus să ne dăm jos din maşină şi să-i arătăm actele de identitate. „Aveţi ceva ilegal în maşină? Droguri, arme?“ Da, Bridget avea un pistol, dar asta nu era nimic neobişnuit în partea aia a lumii. Problema era că pistolul ei era încărcat şi în California, faţă de alte state, trebuie să ţii pistolul într-o casetă şi gloanţele într-o altă casetă. Eu habar n-aveam că asta era o problemă şi ea îşi dădea seama pe măsură ce era interogată.

Mi-era frig cît am fost ţinută afară, frustrată că am fost trezită din somn, dar şi imaginîndu-mi o scenă în care sînt deportată. Le-am cerut poliţiştilor care percheziţionau duba să mă lase să-mi iau un pulover din maşină, însă ei mi-au răspuns că nu puteau face asta, dar că era în regulă să aştept în maşina lor. Şi aşa m-am pomenit pe bancheta din spate a maşinii şerifului, de unde nu aveam cum să ies decît dacă cineva îmi deschidea uşa pe dinafară. Locurile din faţă erau separate prin gratii de cele din spate, iar bancheta era acoperită de un plastic tare pe care cine ştie cîţi infractori se perindaseră înainte de a ajunge la închisoare.

Bridget a primit o amendă (maşina era parcată neregulamentar) şi a fost chemată la tribunal să răspundă pentru incidentul cu arma pe care, în acea zi, am văzut-o pentru prima şi ultima dată. Înainte de Crăciun, avocata ei mi-a cerut să-i trimit o scrisoare în care să descriu întîmplările acelei nopţi şi să dau detalii despre Bridget. Nu ştiu cum a fost procesul, dar am văzut poze cu ea pe Facebook mîngîind un cangur în Noua Zeelandă. Aşa că îmi închipui că a mers bine.

Mi-am dorit o pauză de la viaţa mea aşa cum era. Aveam nevoie să respir un alt aer, să mă plimb prin locuri îndepărtate, să văd ceva nou şi să fac ceea ce îmi doream să fac, dar tot amînam – să scriu.

Ideea unei excursii în Statele Unite a pornit ca o idee, o frază aruncată într-un e-mail, peste care am clădit cu discuţii, planuri, căutări pe Google, economii şi o viză de turist.

Aproape în fiecare zi mă gîndeam la itinerariu şi la toate lucrurile pe care voiam să le fac: să merg la Marele Canion, să înot în Oceanul Pacific, să ascult jazz în New Orleans, să ajung pe autostrăzile alea pe care le-am văzut în filme, care se întind peste sute de kilometri de deşert.

După aproape un an de pregătiri, am încărcat rucsacul împrumutat de la un prieten cu haine de vară şi mici cadouri şi am plecat către aeroport. Am lăsat Bucureştiul în urmă: oameni, blocuri, trafic – toate îmi deveneau străine.

Marele Canion, Vegas şi Thanksgiving

Am aterizat în Chicago, unde am stat cîteva cîteva zile. Am plecat apoi către Indianapolis – acolo s-a născut Kurt Vonnegut, unul dintre scriitorii mei preferaţi. Am continuat către Bloomington, Indiana, un orăşel universitar în care cele mai frumoase case aparţin fraternităţilor studenţesti. De acolo, am ajuns cu trenul în New Orleans, unde am stat mai mult decît îmi propusesem. Cum să pleci atunci cînd eşti înconjurat de artişti prietenoşi adunaţi de pe tot globul?

Apoi am luat trenul prin sud, către New Mexico, unde m-am întîlnit cu Bridget, ce tocmai îşi terminase sezonul de lucru. O cunoscusem pe Bridget cu un an înainte, cînd vizitase Bucureştiul. Mă impresionase mult viaţa ei: şase luni pe an stingea incendiile din rezervaţiile naturale americane alături de echipajul de pompieri din care făcea parte, iar cealaltă jumătate a anului o petrecea călătorind şi participînd la triatloane. Se antrena în fiecare zi şi avea poveşti despre cum întîlnise lupi în timp ce alerga prin pădure. Nu se speriase, ţipase la ei şi lupii o lăsaseră în pace.

Din New Mexico am pornit cu duba ei într-un tur al parcurilor naţionale: Marele Canion de pe rezervaţia indienilor Navajo, Monument Valley unde se filmau westernurile, Valea Morţii, atît de aridă încît toate plantele păreau uscate.

Am trecut pe la cazinourile din Las Vegas şi ne-am continuat drumul către coasta californiană, unde s-a întîmplat să ne întîlnim cu şeriful. Apoi am pornit către nord, spre Idaho. Am stat trei săptămîni în Genesee, un orăşel de aproape 1000 de locuitori. Acolo am locuit la un cuplu de bibliotecari pe care îi cunoscusem acum cîţiva ani, tot în Bucureşti. Începuserăm o conversaţie din întîmplare pe lîngă Gara de Nord, dar care continuă pe e-mail şi astăzi. În Idaho, am învăţat diferenţa dintre un pistol şi un revolver, am urcat pe şaua unul cal indian, am compus scrisori la maşina de scris şi am făcut gimnastică cu doamnele de la clubul pensionarelor. Mă străduiam să ţin pasul cu ele, nu era uşor să fac aerobic şi să vorbesc simultan. În timpul primei ore de gimnastică, aflam tot ce se petrecea în comunitate, cine se mai căsătorise, cum mai mergeau afacerile, ce reparaţii se mai fac. În schimb, eram chestionată despre viaţa în România, despre Transilvania, despre Ceauşescu.

© M. Boghian

Am trecut mai apoi prin Oregon, Washington, Montana, Dakota de Nord şi New York. La sfîrşitul excursiei, m-am întors în California, unde mă invitaseră Lia şi Steve. Acolo am petrecut cu o gaşcă de români şi americani – de Ziua Recunoştinţei, pe lîngă curcanul umplut, era şi un castron cu salată de vinete. Îmi scăldam picioarele în Pacific, gîndindu-mă la frigul ce mă aştepta în Bucureşti la întoarcerea din decembrie.

Necunoscuţi prietenoşi şi coincidenţe minunate

În cele trei luni de călătorie, am plătit doar pentru două nopţi de cazare. În rest, am stat la prieteni şi la familiile şi prietenii lor. Simţeam un amestec de curiozitate, emoţie şi recunoştinţă atunci cînd oameni care nu mă cunoşteau mă primeau în casele lor şi mă lăsau să trag cu ochiul în viaţa lor personală. În România, nu făcusem niciodată asta.

Mi-am dat seama că un buget redus de călătorie poate fi un lucru bun – te împinge să fii mai deschis, să accepţi generozitatea celorlalţi şi să ai încredere în ei.

În lunile dinaintea plecării am economisit crunt: am plecat din apartamentul închiriat şi m-am mutat pe canapeaua unor prieteni, am renunţat la ieşirile în oraş, la haine noi, la alte planuri de călătorii prin Europa, am mers cu bicicleta şi m-am zgîrcit la bani de cîte ori aveam ocazia.

Viza a fost probabil cea mai stresantă parte din pregătiri. Există o părere generală că viza pentru a călători în SUA e foarte greu de obţinut şi trebuie să aduci cu tine acte care să dovedească că ai un loc de muncă, proprietăţi sau altceva care să te ţină în ţară. Cu toate acestea, mie nu mi s-a cerut nici o adeverinţă, iar întrebările de la interviu au fost rezonabile: ce lucram, care era planul meu de călătorie şi cum aveam de gînd să mă întreţin în perioada cît eram plecată.

Am pornit în această călătorie singură. Am vrut să-mi dovedesc că mă pot descurca pe cont propriu, mi-am dorit libertatea de a decide ce să fac cu timpul meu şi spaţiu ca să reflectez şi să scriu.

Mi s-a întîmplat să mi se facă dor de casă şi să-mi doresc pe cineva cunoscut aproape, însă un somn bun, o plimbare sau cîteva pagini de jurnal mă ajutau să trec peste asta. Cînd eram singură, eram mai receptivă la ce se întîmpla în jurul meu, însă de-a lungul călătoriei am întîlnit mulţi oameni care mi-au arătat lucruri pe care nu le-aş fi văzut altfel.

Călătoria mi-a fost presărată cu coincidenţe minunate. Dintre toate, o să vă povestesc una din New York. Am stat într-o casă în Brooklyn cu nouă oameni şi două pisici. Patrick Farell era persoana mea de legătură, un acordeonist foarte talentat care a vizitat ţara în mai multe rînduri. Ajunsesem la el printr-un şirag de oameni şi i-am spus cît de impresionată sînt că m-a invitat să stau o săptămînă în casa lui, chiar dacă nu mă cunoştea. Mi-a povestit că, de cîte ori a vizitat România, a fost primit foarte bine şi că, prin venirea mea, vedea ocazia să ajute la rîndul lui.

Patrick m-a dus în vizită la Jake Shulman Ment şi Eleonore Weill, un cuplu de artişti tineri care au stat pentru o vreme în România şi, dintre toate oraşele noastre, au locuit chiar în Botoşani, oraşul meu natal. Au învăţat acolo limba română, au aflat despre vechea comunitate evreiască şi au cîntat alături de Rapsozii Botoşanilor. După un mic dejun cu clătite americane, Patrick, Jake şi Eleonore şi-au acordat instrumentele, acordeon, vioară şi fluier, şi au început să cînte nişte muzică veselă de-acasă. Mi s-a părut ireal cum, atît de departe de România, auzeam muzică de la noi. M-a uimit cum muzica noastră tradiţională, pe care am ignorat-o la atîtea nunţi, era atît de apreciată în State.

Înainte de asta, în New Orleans, l-am cunoscut pe David Symons, un alt acordeonist care mi-a spus şi el cît de mult îi place muzica tradiţională românească şi care interpreta „hore“ alături de formaţia sa, The Salt Wives.

Ce m-a impresionat cel mai mult la peisajul american au fost distanţele mari. Ore petrecute în metrou sau maşină pentru a ajunge dintr-o parte a oraşului în cealaltă. Zeci de kilometri parcurşi în fiecare zi pentru cumpărături sau pentru a merge la lucru. Zile pe tren, de la o coastă a ţării la cealaltă. Redau un scurt fragment de jurnal, scris în timpul călătoriei cu trenul prin Texas:

Sînt pe tren de mai bine de 24 de ore. Am dormit mai tot timpul, iar atunci cînd nu dormeam mîncam, citeam sau scriam în jurnal. Scaunele sînt foarte confortabile şi se întind într-un pat comod. Cînd m-am trezit, la 8 dimineaţa, şi m-am uitat pe geam, nu-mi venea să cred. Afară era nimic, deşertul. Nisip, tufe mici şi un soare mare pe cer.

„Can I have your attention, please!“, *se aude prin difuzoare. „Pentru a afla mai multe despre regiunea prin care trecem, uitaţi-vă în stînga voastră… Se uită toată lumea în stînga? Asta-i Texas… Acum uitaţi-vă în dreapta – mai mult Texas. Aşa că veniţi la bar să beţi o cafea, nu veţi rata nimic, decît un pic de Texas.“*

***Manuela Boghian** este editor pentru clinica scoţiană Castle Craig şi scrie pe www.manuelaboghian.ro.*

© M. Boghian

Florentin ŢUCA

Propaganda de război şi probele ei

Asasinarea lui Boris Nemţov, oponent al Puterii de la Kremlin, a stîrnit, cum era de aşteptat, numeroase reacţii şi controverse. La o extremă, convingerea imediată şi fermă a *mainstream*-ului occidental că actul criminal este imputabil Puterii de la Moscova şi, în special, „ţarului KGB-ist“ aflat în fruntea sa. La cealaltă extremă, comunicatul oficial al Kremlinului, la fel de iute şi de hotărît, conform căruia asasinarea lui Nemţov este o „provocare sută la sută“ (deci nu doar 99 şi nici măcar 95 la sută!) menită, zice-se, să inflameze spiritele şi să decredibilizeze imaginea Rusiei şi a liderului său. Interesant este că aceste două opinii antagonice şi extreme nu sînt păreri marginale, expediate la periferia dezbaterilor despre respectiva crimă; ele s-au înstăpînit pe tot cîmpul de luptă propagandistică, strivind în ciocnirea lor bruma de abordare moderată, dubitativă şi dilematică precum şi palidele semne de întrebare sau îndoieli relative la verdictele ferme aruncate asupra subiectului. Şi mai interesantă însă – iar prin constatarea asta mă apropii de motivaţia prezentei intervenţii – este formidabila grabă cu care „analiştii“ şi păreriştii s-au urcat în ring. Nici nu s-a stins bine ecoul împuşcăturilor de lîngă Piaţa Roşie, că detectivii de serviciu ai celor două tabere ştiau deja cu certitudine, cu maximă certitudine, cine-i asasinul ori instigatorul (sau măcar din ce echipă face parte). Tristul episod al asasinării lui Nemţov şi siguranţa cu care au fost rapid împărţite sentinţele despre vinovaţi m-au făcut să zăbovesc, preţ de două pagini, asupra rolului *probelor* şi asupra *temeiniciei* ca valoare a investigaţiilor (fie că ele-s judiciare sau doar jurnalistice). Iar exemplul evocat nu este, din păcate, singular. Evenimente recente sau mai vechi ni se oferă ca bun material de disecţie.

„Timpul e foarte scurt,
dar o lovitură poate încă avea loc“.

N-o să vin cu exemple din telejustiţia românească, pentru că a curs prea multă cerneală pe subiect. Din păcate, exemple de „dovezi“ sub formă de praf în ochi găsim şi la case mai mari şi sînt contrariat foarte adesea de manevrele manipulatorii pe care *mainstream* media le promovează sau le tolerează cu nonşalanţă. Iar cele mai iritante dintre ele mi se par nu „confirmările“ şi găselniţele „grupului de cercetători britanici“, ci acelea care se pretind serioase şi care-s provocatoare, menite să aţîţe, să tulbure ape, să alimenteze ori, mai grav, să genereze conflicte. Şi asta mai ales cînd „atestările“ în cauză lezează bunul-simţ, fie el juridic sau nu.

De exemplu, invazia militară din Irak de acum mai bine de un deceniu a fost motivată (vă amintiţi, desigur) de pretinsele arme de distrugere în masă posedate, chipurile, de regimul Hussein. Dovezile?… Nişte tubuleţe de aluminiu azvîrlite pe masa ONU şi halite cu nesaţ de mass-media militaristă. Că totul a fost o făcătură ori că pretinsele probe au fost falsuri şi că pe baza lor a fost declanşat un război dezastruos nu pare astăzi să mai intereseze pe cineva. Răspunderea agresorilor pentru nenorocirile cauzate prin invocarea acestor minciuni a ajuns subiect tabu, după cum fluierat în biserică este şi evocarea rolului presei *mainstream* în susţinerea acestor manipulări nefaste. Subiect bun de aruncat sub covor şi de călcat în picioare.

Asta pentru că pe masă pot apărea alte teme similare, iar pretexte pentru noi războaie putem fabrica oricînd. Prin august 2013, bunăoară, nici bine epuizat atacul cu arme chimice din Siria, că ideologii intervenţionismului ştiau, chiar şi în lipsa probelor, cine-i vinovatul, iar unica opţiune posibilă era, în logica lor, declanşarea unui nou război (Ian Hurt, profesor asociat de ştiinţe politice la Northwest, „Bomb Syria even if it is illegal“, *International Herald Tribune,* 29 august 2013). Tot acum vreo doi-trei ani, un ditamai prim-ministrul apărea la tribuna ONU cu o planşă care ar fi vrut să reprezinte grafic arsenalul nuclear al Iranului, un desen similar cu cele care zugrăveau bombele cu fitil în animaţia cu răţoiul Donald. Pe puerila planşetă susţinută de morga doctă a premierului, o linie roşie ca o doagă *kitsch* a butoiului cu pulbere dorea să marcheze cele trei sferturi de focos-focos al dracului şiit plasat pe Axa Răului. Iar domnul prim-ministru ne sugera proştilor de noi că planşeta e atestarea supremă-supremă şi clama că, deşi el are, alţii n-au voie să aibă arsenale nucleare. Motiv suficient pentru ca, imediat după asta, pe baza acestei „dovezi“, presa *mainstream* să înceapă bombardamentele mediatice împotriva Teheranului şi îndemnurile la cafteală şi bombardamente de-adevăratelea *(The Economist,* „Bombing Iran“, 25 februarie 2012). Din fericire, pînă acum, războiul cu Iranul a fost evitat şi orientarea înţeleaptă a diplomaţiei americane continuă negocierile. Cu toate astea, militariştii îşi reiau cu sîrg propaganda. Întîi, cu oarece timiditate, susţinînd că războiul cu Iranul este, „probabil“, singura opţiune (Joshua Muravchik, „War with Iran is probably our best option“, *Washington Post,* 13 martie 2015). Apoi, cu convingerea fermă că probele împotriva Dracului de pe axa dracilor sînt irefutabile (nu întreba care-s, crede şi nu cerceta!), iar războiul este forma supremă de executare silită a Necuratului. John R. Bolton (fost ambasador american la ONU, „Bomb Iran to stop the bomb“, *International New York Time,* 27 martie 2015): „Concluzia de neevitat este că Iranul nu va negocia programul său nuclear. Iar sancţiunile nu vor bloca extinderea infrastructurii pentru rachete. Adevărul care deranjează este că numai o acţiune militară precum atacul Israelului din 1981 asupra reactorului irakian al lui Saddam Hussein de la Osirak sau, în 2007, distrugerea reactorului sirian proiectat de nord-coreeni poate îndeplini ceea ce e necesar. Timpul e foarte scurt, dar o lovitură poate încă avea loc“.

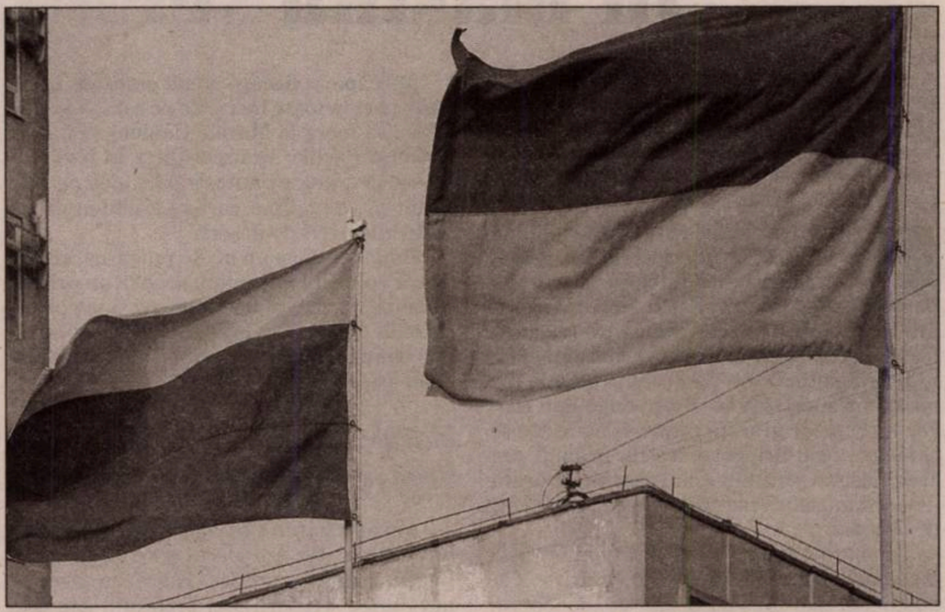

Alt exemplu, mai de actualitate şi mai din zonă. Nu cu mult timp în urmă, preşedintele ucrainean ne arăta de la o tribună publică (o conferinţă susţinută la München) „dovada“ imbatabilă a prezenţei armatei ruse în Doneţk: cîteva documente de identitate ce păreau paşapoarte, potenţial confiscate de la nişte indivizi care erau, pare-se, cetăţeni ruşi. Iar domnul preşedinte pleda convins că cele cinci paşapoarte pe care le răzleţea ca pe nişte cărţi de joc sînt chinta de generali cu Adolf Putin în coadă care pornise să cucerească Europa. Invazie armată probată cu paşapoartele soldaţilor, auzi tu, asta chiar că-i de Divertis (Ce căutaţi voi aicea, bre? Am venit să invadăm. Aveţi actele la voi? Da. Ia să vedem dacă-s în regulă. *Voilà,* poftiţi. Bine, invadaţi. ’trăiţi!… ’trăiţi!). Pe urmă, asemenea „dovezi“ au fost completate de „confirmări“ la fel de „fulminante“: fotografii cu tancuri, scoase la iveală de un senator republican pe post de atestări ale invaziei în Ucraina (senatorul republican de Oklahoma, James Inhofe, care a promovat proiectul de lege pentru înarmarea Kievului, iar în susţinerea lui a invocat fotografii ale unor trupe ruseşti care, pretindea el, treceau graniţa cu Ucraina). Fotografiile care nu-s certificate sau coroborate cu alte probe nu spun mare lucru, ar pleda un student la drept. Nu contează, zice domnul senator, merge şi-aşa. Bună oportunitate pentru presa *mainstream* de a sări din nou la beregata decenţei şi-a bunului-simţ pentru a pune paie pe focul care, deocamdată, din fericire, e doar mocnit şi pentru a milita pentru înarmarea Ucrainei ca şansă a păcii regionale! Faptul că ulterior s-a dovedit că respectivele fotografii datau de acum şapte ani (deci nu din prezent) şi surprindeau imagini ale intervenţiei militare ruse în Georgia (şi nu în Ucraina), precum şi recunoaşterea erorii de către respectivul senator nu mai par să aibă vreo importanţă: ideologii intervenţionişti şi belicoşi, propagandiştii războiului au celebrat ştirea ca autentică, cu un tapaj suficient de asurzitor ca infirmarea ei să se mai facă auzită. (Declaraţia senatorului Inhofe: „Parlamentarii ucraineni care ne-au transmis aceste fotografii ca fiind autentice şi-au făcut un deserviciu lor înşişi. Noi am găsit de cuviinţă să le facem publice pentru că acele imagini păreau să reflecte ceea ce se întîmplă în regiune. Am fost furios să aflu că anumite fotografii erau rezultatul falsificării unora făcute de AP în 2008“.)

Ajuns la acest punct, nu mă pot abţine să deplîng recentele şi insistentele provocări ale oficialilor occidentali şi ale presei care îi susţine în direcţia unui potenţial conflict militar cu Rusia şi/sau cu Iranul.

Întîi, frontul estic. Susţinerea făţişă a unor mişcări ucrainene cel puţin dubioase, repetatele acuzaţii neprobate şi alarmele referitoare la o invazie militară rusă de proporţii, comparaţiile sistematice şi exagerate cu planurile lui Hitler sînt expresii provocatoare de tipul băţului prin gard la adresa Moscovei. Nu vreau să apăr cîtuşi de puţin poziţia Kremlinului, găsesc că anexarea Crimeei este o încălcare a dreptului internaţional, cred că Rusia are o însemnată vină în destabilizarea Ucrainei şi nu simpatizez defel cu liderul rus sau cu regimul autocrat moscovit. Cu toate astea, propriile noastre intervenţii în slăbirea Ucrainei, caftelile economice şi „sancţiunile“ aferente, dublul standard în analiza „geopoliticii“, precum şi lipsa de temeinicie a multora dintre acuzaţiile provocatoare îndreptate spre Moscova mă pun pe gînduri şi mă nelinişteşte. Motiv pentru care cred că proiectul de înarmare a Ucrainei nu este altceva decît gaz pe foc.

Proiectul de înarmare a Ucrainei
nu este altceva decît gaz pe foc.

După cum petrol pe foc mi se pare şi recenta intervenţie războinică în Yemen. În plus, e în contra normelor dreptului internaţional (şterge asta, dreptul internaţional nu interesează pe nimeni; pun măcar între paranteze, ’trăiţi). Ori provocările belicoase la adresa Iranului venite taman de la tribuna Congresului american, bibirepublican şi bibirăzboinic.

În fapt, gaz pe foc sînt toate manipulările presei îndrăgostite de război. Deh, confirmarea că dragostea e oarbă: nu contează că războiul de care s-a înamorat e urît ca dracu’, ea se poate hrăni şi cu comenzi de tancuri, şi cu bani, şi cu *breaking news,* şi cu gaz pe foc.

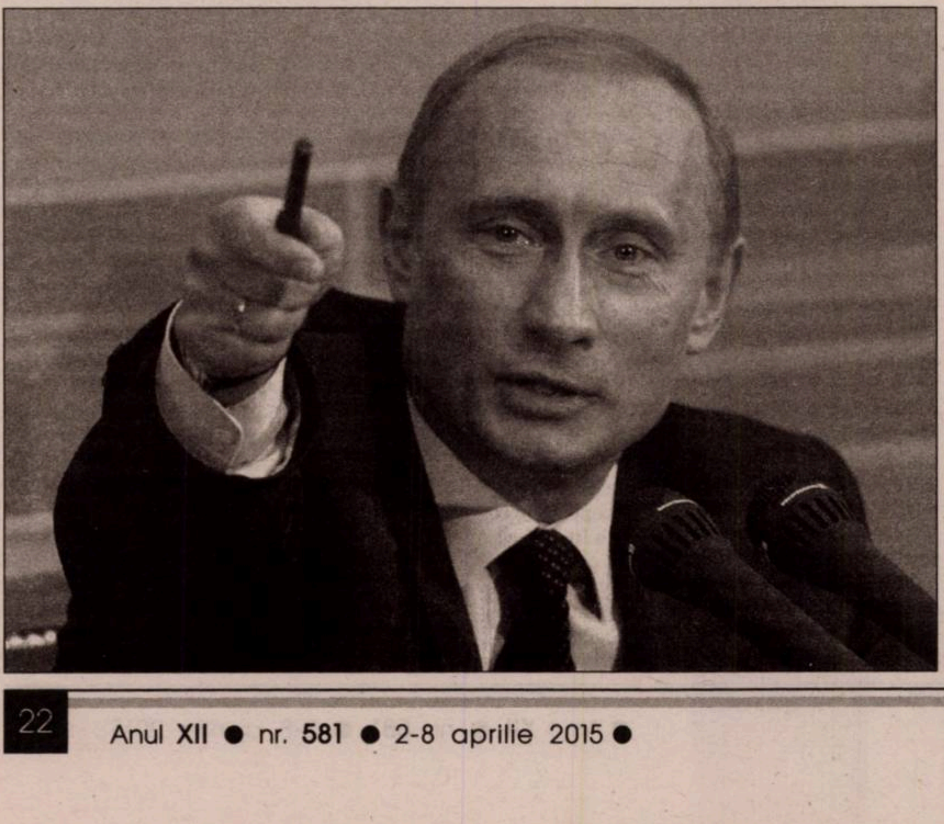

***Florentin Ţuca** este managing partner la casa de avocatură Ţuca Zbârcea & Asociaţii.*

Daniel K. SOKOL

Adevărul despre consimţămîntul pacientului

Este acceptabil ca doctorii să tăinuiască informaţii faţă de pacienţii lor? Unii susţin că nu e numai acceptabil, ci şi dezirabil. Speranţa, argumentează ei, este esenţială pentru o vindecare reuşită, iar unui diagnostic sumbru nu trebuie să i se permită să o ucidă.

Medicul britanic Thomas Percival a descris rolul doctorului – în *Medical Ethics,* prestigiosul său text din 1803 – ca „ministru al speranţei şi al confortului celui bolnav“, observînd că, uneori, el ar trebui să ascundă informaţiile îngrijorătoare faţă de pacienţii lui. Viaţa unui pacient, scrie Percival, poate fi scurtată nu numai de faptele unui doctor, ci şi de cuvintele şi comportamentul său.

Medicul canadian William Osler (printre ai cărui pacienţi s-a numărat şi Walt Whitman) a fost un alt adept fervent al puterii vindecătoare a speranţei. „Optimismul său neabătut şi, uneori, nefondat“, scria un biograf, era una din trăsăturile sale cele mai remarcabile. Într-o carte despre etica şi dreptul medical din 1958, un alt doctor eminent susţinea că „este adesea înţelept, din punct de vedere clinic, şi în interesul pacientului ca anumite chestiuni să-i rămînă necunoscute“.

Cu cîţiva ani în urmă, am intervievat un medic de familie pe această temă. Mi-a descris prima lui „vizită acasă“, în anii 1960, cînd, împreună cu un coleg cu experienţă, a vizitat un pastor protestant jovial, care nu realiza că mai are doar cîteva săptămîni de trăit, din cauza unui cancer agresiv de colon. Doctorul mai experimentat a propus să-i administreze pacientului doze mari de analgezice şi să-i spună că sînt antibiotice menite să trateze „infecţia“.

Deranjat de această minciună, doctorul mai tînăr i-a cerut soţiei pastorului permisiunea să-i spună adevărul; după multe ezitări, soţia a încuviinţat. Cînd pastorul a aflat vestea, a fost atît de zguduit încît a refuzat să mai ia analgezice. Era sigur că o să sfîrşească în iad. Patruzeci de ani mai tîrziu, doctorul mi-a spus: „Îi văd şi astăzi chipul. A fost cea mai mare greşeală a carierei mele de medic“.

Astăzi, acest fel de paternalism medical nu mai e în multe ţări la modă. Pentru a evita să se expună acuzaţiilor de malpraxis sau chiar, în cazuri rare, de tentativă de omor, medicii trebuie să dezvăluie o cantitate tot mai mare de informaţii, fie şi sumbre, despre riscuri, beneficii şi alternative ale tratamentului, permiţîndu-i pacientului să-şi dea „consimţămîntul în cunoştinţă de cauză“.

Să menţii speranţa pacientului, respectînd totodată obligaţia de a-l informa, este una din sarcinile cele mai dificile cu care se confruntă medicii şi presupune o cunoaştere profundă a sensibilităţii umane: un singur cuvînt, un gest sau o privire pot îmbunătăţi sau ruina starea de spirit a pacientului.

> *Astăzi, acest fel de paternalism medical nu mai e în multe ţări la modă.*

Mulţi doctori au dificultăţi în obţinerea unui consimţămînt adecvat.

Una dintre probleme este că doctorii nu sînt suficient pregătiţi pentru obţinerea consimţămîntului, şcolile de medicină predîndu-le numai elemente de bază. Prin urmare, mulţi medici nu sînt conştienţi de subtilităţile pe care le presupune un consimţămînt valabil în ochii Justiţiei şi în faţa corpului medical – o sarcină pe care evoluţia permanentă a legilor cu privire la consimţămînt o fac tot mai dificilă.

O altă problemă este că mulţi doctori consideră obţinerea consimţămîntului o obligaţie agasantă, medicii mai experimentaţi delegîndu-le adesea această sarcină celor mai tineri. Mai mult, doctorii obţin adesea consimţămîntul în grabă, cu aerul că o fac „pe bandă rulantă“, de parcă nu ar realiza că respectivul pacient primeşte informaţia pentru prima oară. Această atitudine sfidătoare se regăseşte şi în jargonul de spital, în expresia „a consimţi un pacient“ – de parcă ar fi ceva *făcut unui* pacient, precum recoltarea de sînge sau administrarea unei injecţii: „Dr. Smith, consimte-l, te rog, pe dl Jones“.

Consimţămîntul ar trebui privit, de fapt, ca un bun preţios al pacientului, pe care acesta, confruntat cu o situaţie suficient de convingătoare, ar putea alege să-l înstrăineze. Consimţămîntul nu trebuie smuls, ca un bilet de tren prezentat controlorului.

Problema se complică atunci cînd consimţămîntul este obţinut cu doar cîteva ore înaintea unei operaţii majore şi la luni de zile după ultima discuţie purtată cu un chirurg. În acest caz, pacienţii riscă să consimtă la proceduri pe care nu le înţeleg sau nu le doresc.

Un coleg mi-a împărtăşit povestea unei paciente, care i-a spus brancardierului, în drum spre sala de operaţii, că abia aştepta operaţia. Odată ce va fi „vindecată“, spunea ea, îşi va putea întemeia o familie. Dar ea se afla la numai cîţiva paşi de o histerectomie. Brancardierul a anunţat imediat echipa de medici şi operaţia a fost amînată. Femeia fie nu fusese informată, fie nu înţelesese ce i s-a spus.

Cu toţii sîntem interesaţi de creşterea standardelor acordării consimţămîntului – ca pacienţi, ca viitori pacienţi sau ca rude. Desigur, unii ar prefera paternalismul de modă veche. Dar trebuie să avem posibilitatea să facem această alegere şi să le spunem medicilor dacă preferăm să fim informaţi complet sau doar minimal.

De asemenea, dacă vrem mai multe informaţii, trebuie să punem mai multe întrebări. Putem cere detalii suplimentare despre procedură sau alte opţiuni. Putem întreba care este rata de complicaţii a medicului. Dacă nu sîntem mulţumiţi de răspuns, putem solicita o a doua părere. Putem să-l întrebăm pe medic ce ar face în locul nostru sau ce sfat ar da, dacă pacientul ar fi propriul său copil sau părinte. Şi, dacă încă nu sîntem siguri, putem cere mai mult timp pentru a cîntări opţiunile.

Obţinerea consimţămîntului este o competenţă esenţială a unui medic, trecută adesea cu vederea. A înţelege motivul pentru care atîţia doctori au dificultăţi în acest demers este primul pas în creşterea standardelor de acordare a consimţămîntului.

Daniel K. Sokol, *fost conferenţiar onorific în Drept şi Etică medicală la Imperial College din Londra, este avocat pledant şi bioetician la King's Bench Walk Chambers, Londra. Cea mai recentă carte publicată:* Doing Clinical Ethics.

© Project Syndicate
Institute for Human Sciences, 2015

www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

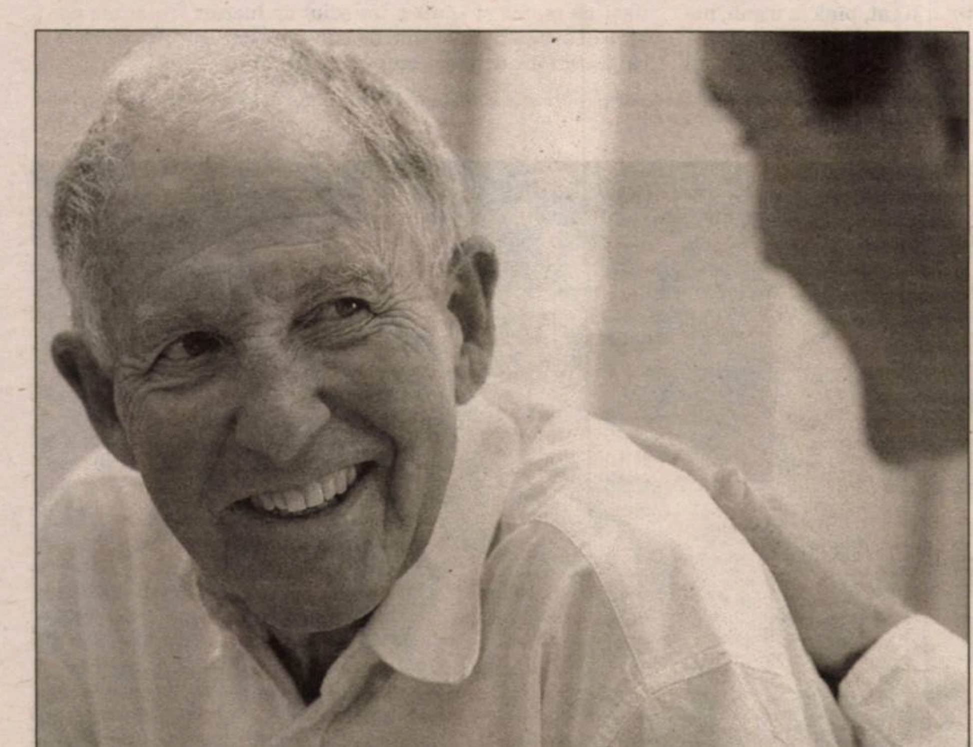

Cu ochii-n 3,14

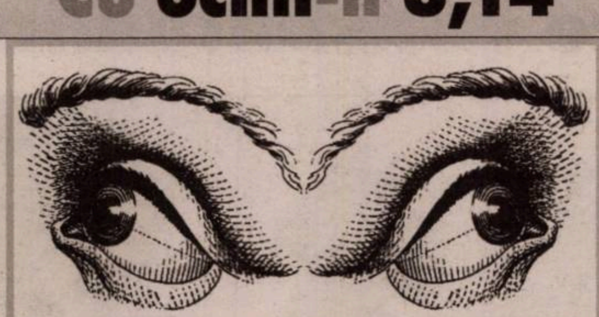

ELIXIRUL ÎN 5 PUNCTE ESTE MAI DEGRABĂ O METAFORĂ PENTRU UN EXTRACT DE ARDEI ROȘU CU RAMĂ AURIE

■ Nu e o păcăleală, e pe bune. Lanţul de restaurante fast-food Burger King lansează la 1 aprilie o apă de toaletă cu miros de hamburger. Pentru început, elixirul va fi disponibil exclusiv în filialele din Japonia – ţară în care, din cîte se pare, mirosul de prăjeală şi condimentele din carne sînt considerate foarte sexy. Aştept şi eu o reacţie românească: un parfum cu subtile note de ceapă prăjită sau o apă de toaletă cu miros de sarmale. Sau, de ce nu, un parfum cu arome complexe de mici, muştar şi bere. (**M. M.**)

■ Trei dintre ofertele supermarket-ului CORA pentru perioada 25-31 martie, dintr-un pliant găsit în cutia de scrisori: „CĂRUCIOR spătar înclinare 3 poziţii, ham în 5 puncte“, „INTERFON rază de acţiune 3 km, 8 canale frecvenţă, pornire la vocea copilului“, „MAŞINĂ DE PÂINE ZASS ZBM 02, 2 malaxoare, 12 programe, program rapid, 3 moduri de rumenire“. (**D. S.**)

■ Papa Francisc I a spus de curînd că nu există Iad, nici Eva şi Adam. „Iadul este mai degrabă o metaforă pentru un suflet singur, izolat, dar toate aceste suflete vor fi unite prin dragoste cu Dumnezeu.“ De cînd aşteptam o astfel de abordare! Curios este însă că despre Rai n-a spus nimic. (**A. P.**)

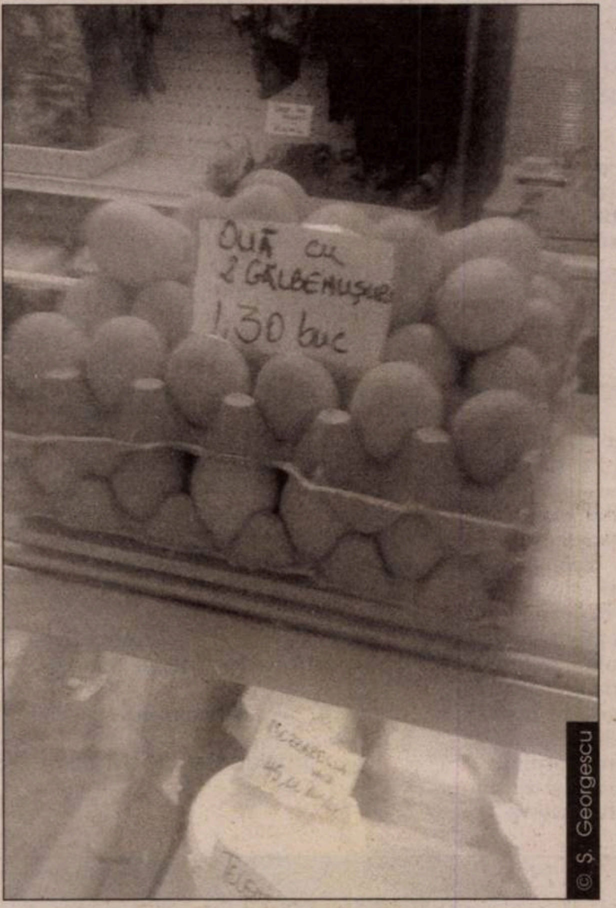

© S. Georgescu

■ O cutie de pate de post (pastă vegetabilă tartinabilă) „Bucegi“ conţine: apă, ulei vegetal nehidrogenat de floarea-soarelui, proteină vegetală din soia, sare iodată, amidon din grîu, stabilizatori: polifosfaţi; emulsificatori: stearoil 2-lactilat de sodiu, esteri citrici ai mono- şi digliceridelor cu acizi graşi; arome, sirop de glucoză, condimente, muştar, ţelină, potenţiatori de aromă: monoglutamat de sodiu, 5'-ribonucleotide disodice; legume deshidratate (tomate, ceapă, usturoi), agent de îngroşare: gumă xantan; gelifianţi: caragenan, clorură de potasiu; antioxidanţi: ascorbat de sodiu, acid citric; coloranţi: caramel, carmin, extract de ardei roşu. Deci nu are nici un E! Să ne reîntîlnim sănătoşi după Paşti. (**R. M.**)

■ Procurorii DNA au găsit într-un seif al lui Darius Vâlcov, fostul ministru al Finanţelor acuzat de trafic de influenţă, mai multe bunuri materiale, printre care sumele de 90.000 de dolari şi 1.323.850 de lei, trei lingouri de aur, un tablou cu ramă aurie, inscripţionat Renoir, un tablou inscripţionat Jean Cocteau şi o pictură pe lemn, inscripţionată Aurel Acasandrei. Ideea unui Cocteau închis în seiful ministrului nostru de Finanţe e aproape la fel de colosală ca folosirea *hashtag*-ului Kafka pe pagina oficială de Facebook a Elenei Udrea. (**L. V.**)

ÎNTR-UN GEST SPONTAN, UN PARAZIT CRUSTACEU (ACESTA) VA ÎNCETA SĂ MAI FIE ÎN PARANTEZĂ

■ Prima repriză: „Mai lăsaţi-mă cu Constituţia“, a izbucnit în faţa jurnaliştilor senatoarea UNPR Florina Jipa (UNPR), fostă candidată acum o lună la fotoliul de judecător al Curţii Constituţionale, după care l-a miruit pe frunte, „într-un gest spontan“, pe senatorul PSD Dan Şova, înainte de votul din plen în care se punea problema ridicării imunităţii sale. Anchetatorii DNA au cerut arestarea lui Şova, fost ministru al Transporturilor, în dosarul privind contractele încheiate de firma sa de avocatură cu complexurile Turceni şi Rovinari, după ce acesta a depus la dosar mai multe documente false şi după ce a dispus distrugerea tuturor hard-urilor calculatoarelor societăţii de avocaţi care s-au ocupat de contracte. Parlamentul a votat, pînă la urmă, neridicarea imunităţii lui Şova. A doua repriză: Ioan Ţene, propus pentru un post în conducerea Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării: „Fiinţial, românul e ortodox. Nu poate fi pe deplin român dacă este catolic, penticostal, reformat sau de altă religie.“ Rezultatul final al săptămînii trecute: Constituţie *vs* Corupţie & Ortodoxism: 0-3. (**M. C.**)

■ Oamenii de ştiinţă au botezat o specie nou descoperită de melci marini după Joe Strummer, bateristul de la The Clash. Shannon Johnson, cercetătoare la Monterey Bay Aquarium Research Institute, explică de ce: „Pentru că arată ca nişte punkeri din anii '70 şi '80, au sînge violet şi trăiesc într-un mediu extrem.“ În afară de melcul *A. strummeri*, mai există *Bumba lennoni*, un păianjen brazilian, un parazit crustaceu botezat după Bob Marley şi o meduză botezată după Frank Zappa. Ce supergrup ar ieşi din combinaţia asta! (**L. V.**)

■ Să se treacă în Constituţie amendamentul acesta: nimeni nu e mai presus de lege, doar că unii sînt şi mai imuni, şi mai sfinţi decît alţii! (**M. C.**)

■ Un grup de cercetători americani a descoperit un nou Eldorado: apele reziduale din staţiile de epurare ale SUA conţin aur într-o concentraţie care, dacă s-ar găsi în roci, ar justifica deschiderea unei exploatări. Cercetătorii încearcă acum să găsească o metodă de extracţie a metalelor rare şi preţioase din fecalele umane. Conform unor calcule, fecalele cumulate ale unui milion de americani conţin aur, argint, vanadiu şi paladiu în valoare de 13 milioane de dolari. Treptat, sintagma „de căcat“ va înceta să mai fie jignitoare. (**M. P.**)

■ Cerînd să probez o pereche de pantaloni, vînzătoarea m-a pus în dificultate: m-a întrebat dacă vreau model normal sau cu picior arcuit. Tot e bine că nu m-a întrebat dacă nu vreau pentru „picior în paranteză“. (**S. G.**)

DE FAPT, AVEM CEVA PROBLEME LEGATE DE OBRĂJORII LĂPTIȘORULUI

■ O companie de băuturi din Oregon va lansa, pe 13 aprilie, berea „Ground Control“, care a fost făcută cu drojdie trimisă mai întîi la 120 de kilometri înălţime. Racheta SpaceLoft 9 a dus în spaţiu şase butoaie de drojdie, a stat acolo patru minute şi s-a întors. Cică, de fapt, cele patru minute petrecute în imponderabilitate nu schimbă proprietăţile drojdiei, e doar o şmecherie de marketing. Da' nu contează, important e ca berea să le dea o oarecare senzaţie de imponderabilitate băutorilor. (**M. V.**)

■ Despre absurditatea felului în care au fost construite noile poduri rutiere din Berceni am mai scris. Iată însă că acum şi pasajul din Piaţa Sudului devine un caz. Cică vagoanele de metrou ar fi fost stropite şi murdărite cu bentonită de la lucrările pasajului. Iar şeful direcţiei municipale de transporturi a declarat: „La pasajul din Piaţa Sudului avem ceva probleme legate de reţelele edilitare pe care le-am găsit acolo“. Măi, fraţilor, nu cumva lucrătorii au dat peste metrou? Tramvaiul circula pe la suprafaţă şi l-au văzut de la început, dar metroul nu se vedea. (**A. M.**)

■ „Sărut mînuşiţele şi obrăjorii!“, îşi începe un domn conversaţia telefonică la un smartphone de ultimă generaţie. Sîntem în Bucureşti, în Piaţa Romană, în anul de graţie 2015. (**A. M. S.**)

■ Doamna care făcea reclamă, într-o dimineaţă, la lăptişor de matcă şi spunea tot soiul de lucruri frumoase despre el avea unghiile cam de culoarea lăptişorului de matcă: aurii strălucitoare cu puncte. (**I. P.**)

PUBLICITATE

events prezintă
Judas Priest
INVITAT SPECIAL
HELLOWEEN
Redeemer of Souls Tour 2015
1 IULIE, ROMEXPO, BUCUREȘTI
ROCK FM
www.judaspriest.com
DILEMA adevărul ŞAPTE SERI INFO MUSIC Ziare.com 220.ro iConcert METALHEAD

Biblioteca „ASTRA“ – SIBIU –

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XII** ■ nr. **582** ■ 9-15 aprilie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel** 19

ANDREI PLEŞU

„Feluri de a fi deştept“

pagina **3**

„Despre Fellini, în felul nostru“

pagina **7**

Interviu cu

SAVIANA STĂNESCU

paginile **14-15**

La studii în străinătate

„Există oameni cu studii înalte, cu o situaţie foarte bună, care au cîştigat o mulţime de bani şi care totuşi au reuşit în viaţă.“

JEAN-CLAUDE CARRIÈRE

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

NR. 580

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „Ora de religie – despre ce, cum, cu cine și de ce"

Discuţia, în fond, nu a fost alta decît în ce măsură face bine sau rău o materie ca Religia (aşa cum arată ea acum, un amestec de „Înger Îngeraşul Meu" şi pilde civice ilustrate morbid) minţii crude şi foarte uşor impresionabile a elevului. Mă bucur. Dar m-aş fi bucurat şi mai tare dacă lucrurile ar fi mers cu o treaptă mai sus, punîndu-ne întrebarea: la urma urmei, ce educaţie îi oferim minţii tinere?

Să vorbim, de exemplu, despre cîte ore de psihologie se fac în liceu. Să vorbim despre calitatea lor. Să ne întrebăm dacă într-adevăr e suficient să ne oprim cu biologia la legile mendeliene, fără să le explicăm copiilor ce înseamnă heritabilitatea. Da, cred că ar fi mai util decît multe alte informaţii (moralizatoare sau nu) ca un elev de clasa a X-a să ştie că, dacă nu doarme cîteva zile la rînd, poate avea halucinaţii, şi asta nu înseamnă că are o criză de schizofrenie. Cred că ar fi la fel de util ca adolescenţii să ştie că au ceva ce se numeşte cortex prefrontal. Mai consider că e important ca un tînăr de 17 ani să ştie ce înseamnă „epigenetica" sau să aibă măcar o minimă idee a ceea ce se întîmplă de fapt la nivel molecular atunci cînd se hotărăşte să încerce etnobotanice. Cred că adolescenţii pot face, mai departe, inferenţele şi singuri.

Oricît de blazate vi s-ar părea generaţiile acestea de adolescenţi, în mintea lor se întîmplă totuşi ceva ce se întîmplă de milenii, ceva absolut normal: caută răspunsuri şi îşi asumă riscuri. Aşadar, discuţia, cred eu, ar trebui să se îndrepte acum spre problema adevărată: nu în ce măsură educaţia pe care le-o oferim adolescenţilor îi pregăteşte pentru viitor sau în ce măsură le insuflă valori pe care doar şansa le-a făcut să se cristalizeze în jurul Carpaţilor, ci în ce măsură îi ajută să se formeze sănătos, să se înţeleagă şi să înţeleagă lumea din jurul lor, pentru a putea lua deciziile cele mai bune pentru ei. Dacă singurul mod în care ni se pare că putem regla comportamentul unei minţi în dezvoltare este să invocăm o autoritate divină sau să ne bazăm pe fantoma unei atenţii de acasă, nu doar greşim, ci riscăm foarte mult. (...)

Cine e în măsură să rezolve aceste lucruri, atunci? Un ONG care să apeleze la profesionişti pentru a le explica părinţilor şi profesorilor ultimele cercetări din neuroştiinţe cu privire la creierul adolescent, de exemplu, ar avea un impact mult mai mare şi mai rapid decît o mie de modificări făcute mîine în programa şcolară. Nu trebuie să aşteptăm să se schimbe roţile mari, ci să le ungem pe cele mici. Responsabilitatea – morală, nu constituţională – nu este a celor înşurubaţi în funcţii de cine ştie ce colonie politică incompetentă. Este a celor care deţin cunoştinţele. Este a profesioniştilor care trebuie să îndrăznească să pronunţe ei primele cuvinte în dialogul cu societatea. Dragi doctoranzi, cercetători, profesionişti din toate ramurile: numai voi puteţi ajuta la educarea atît a noilor generaţii, cît şi a celor direct răspunzători de formarea lor. Faceţi-o cum puteţi, cît puteţi, unde puteţi. Nu încercaţi s-o faceţi sistematic, nu veţi reuşi. Nu vă descurajaţi cînd dialogul nu se încheagă, sînt situaţii care vă vor fi complet ostile. Nu vă aşteptaţi la ajutor din partea nimănui. Doar faceţi-o. Veţi vedea, va fi de ajuns.

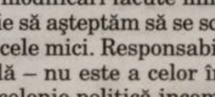

Simina PITUR
siminup@gmail.com

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Pe tabloul principal al turneului de tenis BRD Năstase Ţiriac Trophy de anul acesta sînt înscrişi jucători ca francezul Gilles Simon (locul 14 în ierarhia mondială ATP), croatul Ivo Karlovici (locul 24 ATP), cehul Lukas Rosol (locul 30 ATP). De asemenea, mai sînt anunţate nume ca Guillermo Garcia-Lopez, Marcos Baghdatis, Andreas Seppi, Viktor Troicki sau Sam Querrey. În ziua semifinalelor e programat şi obişnuitul meci demonstrativ, la care anul acesta vor juca Henri Leconte, Mansour Bahrami, Ilie Năstase şi Andrei Pavel. Sigur, nu e nimeni din top 10, dar avantajul acestui turneu de la Bucureşti a fost dintotdeauna că, spre deosebire de marile turnee pe care le vedem la televizor, e construit la o scară cît se poate de umană, tribunele sînt încă destul de mici aşa încît, de oriunde, îi poţi vedea foarte bine pe protagonişti. Începe pe 18 aprilie. (Andrei Manolescu)

■ Noul Starbucks de pe Calea Victoriei. Al doilea din centru după cel de la Hanul lui Manuc. Starbucks tinde să devină ceva normal şi în Bucureşti... (Iaromira Popovici)

■ După ce reveniţi din vacanţa de Paşti, vă recomand o întoarcere lină la treburile cotidiene cu britanicul Sivu, membru al familiei muzicale Alt-J & Wild Beasts (joi, 16 aprilie, Club Colectiv, ora 21), şi o întîlnire cu Claire Denis, una dintre cele mai interesante regizoare contemporane de cinema (duminică, 19 aprilie, Cinema „Elvira Popescu", ora 12,30, în cadrul Festivalului Internaţional de Film NexT). (Luiza Vasiliu)

■ *Căsnicie,* de Dan Coman, o poveste despre acel moment din viaţa unui cuplu cînd totul pare pierdut – sau cînd totul trebuie luat de la început. Un roman scris cu sensibilitate dureroasă. (Matei Martin)

■ Am pe noptieră trei cărţi. Toate au fost publicate recent la Editura Polirom şi sînt scrise de autoare femei: Irène Némirovsky – *Duşmanca. Balul,* Pearl S. Buck – *Pavilionul femeilor* şi Taiye Selasi – *Înapoi în Ghana*. Îmi place această potriveală. (Ana Maria Sandu)

■ După *Harap Alb, Făt-Frumos din lacrimă, Zîna Zorilor, Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte* şi *Greuceanu,* o nouă carte se lansează în colecţia „Pasărea Măiastră" a Editurii Vellant. Este vorba despre basmul *Dănilă Prepeleac,* ilustrat şi reinterpretat vizual de către artistul Vali Petridean, pe care îl cunoaşteţi din volumele de poezie ale lui Iv cel naiv. Ce îmi place mie la acest proiect – că le „dă de lucru" talentaţilor ilustratori români. (Adina Popescu)

■ Fundaţia Friends For Friends & Avon acordă trei burse în valoare de cîte 2000 de euro pentru realizarea a trei materiale jurnalistice complexe (jurnalist/blogger/scriitor + fotoreporter/artist vizual) pe tema violenţei domestice. Pe lîngă bursele propriu-zise, mai sînt incluse un program de mentorat şi o serie de trei ateliere de scriere creativă. Termenul limită de trimitere a formularului de aplicaţie – disponibil pe www.ffff.ro/burselesuperscrieri, unde găsiţi şi restul detaliilor acestui program de burse – este 26 aprilie. (Marius Chivu)

■ Ajuns la cea de-a cincea ediţie, Turneul internaţional „Pianul Călător" se derulează, în acest an, în perioada 22 martie – 20 mai. Din cele 20 de localităţi marcate pe harta redesenată de pianistul Horia Mihail, calendarul muzical al lunii aprilie include: Timişoara (9), Piteşti (16), Buşteni (19), Ploieşti (20), Sibiu (21), Tîrgu Mureş (22), Luduş (27), Alba Iulia (29), Deva (30). Dacă adăugăm şi concertele şi recitalurile ce vor fi susţinute în luna mai (www.pianulcalator.ro), avem imaginea completă a unui adevărat maraton al muzicii, pe care pianistul Horia Mihail l-a pus, în acest an, sub semnul unora dintre cei mai reprezentativi creatori romantici: Brahms, Liszt, Schumann, Rachmaninov. Prefaţînd prezenta ediţie, Oltea Şerban-Pârâu, director al Centrului Cultural Media Radio România afirma: „...indiferent de vîrsta pe care o aveţi, să vă lăsaţi inundaţi de culorile romantismului, care se pare că vor supravieţui atîta timp cît nu vom ajunge să vedem lumea în alb şi negru." (Ruxandra Mihăilă)

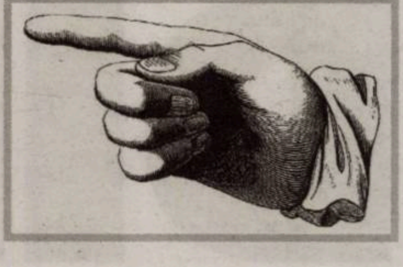

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Kosovo**
- **Patrimoniul cultural**
- **Onestitatea**
- **Absurdul**

album dilematic

Şerban Georgescu

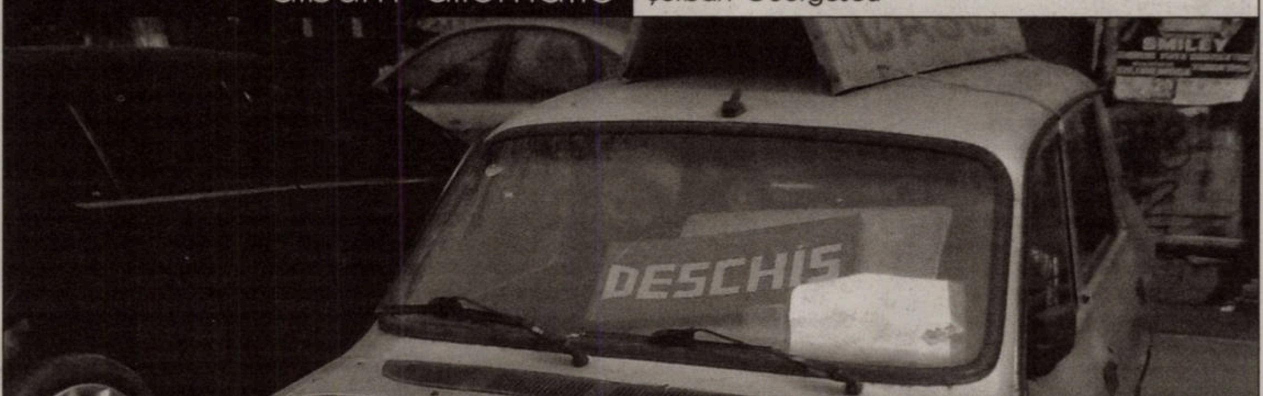

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.200
Tipărit la Tipomedia

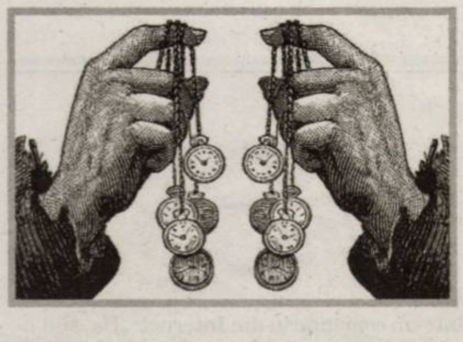

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Feluri de a fi deștept

Toți vrem să fim – sau măcar să părem – deștepți. Nu mă exclud din această caracterizare, deși, mă credeți sau nu, de la o anumită vîrstă nu mai trăiești acut insomnia conștiinței de sine. Îți știi limitele mai bine decît toți dușmanii tăi, faci diferența (nu neapărat avantajoasă) dintre *înzestrare* nativă (cu care n-ai de ce să te mîndrești) și *merit* dobîndit prin salahorie (pentru care te poți felicita, cu condiția să-l pui în serviciul altora). Nu contest că e legitim și stimulator să-ți dorești un portret public avantajos. Pînă și ultimul prost visează să pară, măcar din cînd în cînd, inteligent. Iar în anumite limite, aspirația la prestigiu intelectual e inocentă. Dar una e să vrei să fii deștept cu adevărat, chiar dacă pe baza unei motivații egolatre, alta e să vrei „să faci pe deșteptul“, să te dai mare, să-ți arogi virtuți de care te bucuri de unul singur, într-un autist delir al încîntării de sine.

Un fel – caraghios în fond – de „a fi deștept“, respectiv de a face pe deșteptul, e să-ți investești zilele (și viața) în comentarii anonime pe blog. Nu poți invoca – și nici nu te preocupă s-o faci – isprăvi personale notabile, de natură să te califice drept un interlocutor credibil, cu nume propriu. Poți să parazitezi însă numele altora și, la cîte un șpriț între prieteni, sau în singurătatea, plină de frustrări, a Internetului, să spui, cu un zîmbet victorios: „Azi i-am dat iar un cap în gură lui X, sau lui Y, vedete de doi bani, admirate numai de imbecili, dar aflate, de fapt, la ani-lumină de deșteptăciunea mea!“ După care adormi liniștit, cu o iluzorie coroană de lauri pe frunte. Ai dat lovitura! Viața ta are sens! Forul tău interior exultă: ești mare! (Chiar dacă nimeni n-o știe încă.) Ai chiar și admiratori de circumstanță, dintre cei care împărtășesc aceleași antipatii și aceleași ambiții cu tine. Printre amicii de pe forum, întîlnesc adesea astfel de „critici“ neobosiți, care îmi fac onoarea să mă citească și să mă execute cu o mirabilă consecvență. M-aș bucura să fiu contrazis, pus la punct, redus la zero, dacă aș percepe, sub pseudonimul combatantului, o cavalerească nevoie de dialog. Dar nu e vorba de asta. Subtextul contribuțiilor demolatoare nu e de genul: „Sînt de altă părere și iată de ce“, sau „Aici ați greșit, iată cum stau lucrurile“, ci, mai curînd, de genul: „Sînt mult mai deștept decît tine, te fac praf pe orice temă în doi timpi și trei mișcări!“ Cu alte cuvinte, „soarta nedreaptă și prostia generală te-au cocoțat acolo unde trebuia să fiu eu!“ Totul, însoțit de ocheade hître către „colegi“: „Ați văzut cum l-am beștelit pe onorabilul? Ați văzut că individul nu face doi bani? Că am zece capete peste el? Că cel priceput sînt eu?“ Vreo doi sau trei dintre băieții răi și deștepți care mă persecută scriu bine, nu sînt lipsiți de lecturi și idei, așa încît îmi vine să le spun, prietenește: „Valorificați-vă talentele pe cont propriu, nu în trena mea. Ieșiți la lumină! Intrați pe piață, gata de competiție! Cîntați-vă cîntecul, nu vă epuizați în huiduială! Nu vă mai ocupați de lipsurile mele! Vă acord, în alb, creditul meu: Sînteți mult mai știutori, mai ageri, mai bine orientați decît mine! Uitați-mă! Preferați-vă! E păcat să vă rupeți arcușurile întîrziind în acompaniament și stridență, ori de cîte ori se întîmplă să mă vedeți trecînd.“

„Bă proștilor, n-ați înțeles nimic,
Putin e omul americanilor!“

Alt fel de-a fi „deștept“ e să ai mereu altă părere decît toți. Și nu pur și simplu *altă* părere, ci părerea *contrară*. E o specialitate a gazetarilor de top: cei care „știu mai bine“, care „s-au prins“ de șmecherii nesesizate de cetățenii de rînd, care ne explică, ușor excedați, cum stau, de fapt, lucrurile. Cînd trend-ul e pro-Băsescu, „deșteptul“ e contra. Tot el e și pro-Băsescu, dacă trend-ul se schimbă și majoritatea devine anti. Dacă lumea zice că e „frig“, deșteptul ne atrage atenția, plictisit, că senzația de frig rezultă dintr-o abilă manipulare a ideii de „cald“. Și viceversa! Putin face rele? „Bă proștilor, n-ați înțeles nimic, Putin e omul americanilor!“ Ș.a.m.d.

Mai sînt „deștepții“ care judecă lucrurile *la alt nivel* decît restul semenilor lor. La nivel estetic, de pildă: „Bun, sînt de acord să luptăm cu corupția, dar chestia asta cu arestările, cu mascații, cu mîinile încătușate e dizgrațioasă! Nu dă bine! Nu e frumos! Ne facem de rîs. Se exagerează.“ Interesant este că cei care contemplă cu o grimasă dezgustată spectacolul televizat al delincvenței sînt, adesea, tocmai comentatorii lui, „analiștii“, cei care trimit (sau cheamă) echipele de filmare la fața locului. Ne-am plîns, ani de-a rîndul, că avem corupție fără corupți. Acum ni se pare că avem prea mulți corupți și că problema corupției e cam umflată (de ANI, de DIICOT, de băsiști, anti-băsiști și nepatrioți).

A fi „deștept“ mai poate fi și a te bucura de „naivitatea“ altora, a-ți face treaba fraierindu-ți concetățenii. E o problemă de „marketing“: trebuie să știi să (te) vinzi: dai, de exemplu, în presa zilei, un titlu „tare“: „Marele Cutărică e zdrobit! I-a murit în brațe!“ Aoleu! – suspină cititorul „naiv“. Și dă *click* pe știre. Află, astfel, că marelui Cutărică i-a murit hamsterul. Autorul știrii e fericit. A făcut *rating!* Te-a păcălit. I-ai crescut tirajul. Pe de altă parte, fie vorba între noi: o fi „deșteptăciunea“ lui o fraudă, un abuz, o meschină negustorie, dar nici cu „deșteptăciunea“ mea, care am fost curios să văd ce se ascunde sub pateticul titlu, nu mi-e rușine! Există tot atîtea feluri de a fi prost, pe cît de multe feluri de a fi „deștept“ există. Subiectul e inepuizabil…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Sărbători…

Cum mai e cu sărbătorile la români?...

Paștile și Crăciunul au început să-mi cadă greu din cauza acestei întrebări pe care presa o pune cu o consecvență demnă de o cauză mai nobilă. E firească, într-un fel, dar cînd se repetă identic, în fiecare an, cam ce noutăți ai putea să mai spui? Că doar nu apare în fiecare an ceva nou în sărbătorile noastre strămoșești! Pe de altă parte, *modul* în care este pusă întrebarea sugerează (ca în atîtea alte cazuri) genul de răspuns așteptat: s-a ales praful de sărbătorile noastre, românii nu-și mai țin frumoasele lor sărbători, unde sînt sărbătorile d-altădată?! Și dacă nu verși măcar o lacrimă pe altarul sărbătorilor defuncte, îl apucă pe jurnalist plînsul că a ratat interviul! (Știu, iar o să-mi iasă vorbe că am eu ce am cu jurnaliștii. Zău că am tot respectul pentru cei care își fac meseria! Pentru cei care nu, nu...) Mai există, apoi, modelul folclorist, un fel de *știați că* vag autoexotic: știați că, pe vremuri, românii făceau așa și pe dincolo, de la Florii și pînă la Rusalii? Și asta iarăși, în fiecare an, la fel. E minunat și e util, dar parcă se cam repetă, nu credeți?

Să încercăm să lămurim, deci, puțin lucrurile.

Există minunate colecții despre „Sărbătorile la români“ și/sau despre „Credințe și superstiții“, există calendare comentate ale sărbătorilor țărănești, există monografii despre fiecare dintre ele. Toate acestea fac parte din patrimoniul nostru cultural. Este, deci, firesc să le păstrăm memoria. Unii țin, însă, morțiș să le păstreze în viață, ca atare. Pe de altă parte, alții, mai cîrcotași, insinuează că, de leneși ce sînt, românii aveau mai multe sărbători decît zile lucrătoare. Nu este tocmai așa, dar nici foarte departe de adevăr. Cum e, deci, cu sărbătorile la români?

Păi, cum să fie, ca peste tot! Sărbătorile sînt, de fapt, timpul sacru al unor ritualuri menite să păstreze *rînduiala* lumii și să susțină *rostul* oamenilor. Ele sînt practicate întrucît – și în măsura în care – oamenii respectivi *cred* în această rînduială și se roagă pentru acest rost. Sărbătorile țin, astfel, mai mult de *obligații* decît de *distracții*. Căci toți cei care participă la ele au convingerea profundă că așa este rînduit de cînd lumea, că sărbătorile (adică ritualurile respective) le vor face viața mai ușoară, dar și invers, că nerespectarea lor va atrage nenorociri. Sărbătorile, multe la număr, sînt păstrate deci cu sfințenie din respect și din teamă, nu din lene sau simplă plăcere. Și nici de dragul „păstrării tradițiilor“! Pe scurt, sărbătorile țin de ontologie, nu de *entertainment*. Faptul că sînt *însoțite*, adesea, și de petrecere este cu totul altceva: bucuria face parte și ea din ritual.

Ce se mai întîmplă *acum* cu aceste sărbători?

Ce să se întîmple, se întîmplă ce s-a petrecut peste tot în Europa cu sărbătorile societăților țărănești. Au dispărut încet-încet, pe măsură ce credințele într-o rînduială dată și eternă au slăbit, iar modul de viață al oamenilor s-a „modernizat“. Timpul *sacru* al sărbătorilor a devenit și el unul *festiv* – ceea ce este cu totul altă treabă.

Să luăm un exemplu la întîmplare: înstruțatul (sau împănatul/ferecatul) boilor, ritual arhaic practicat în preajma Rusaliilor. Ritual de fertilitate, ca atîtea altele, vital și el pentru soarta recoltelor de peste an. Vital atîta vreme cît oamenii cred cu tărie în invocarea rituală a fertilității și depind de ea; dar devenit inutil, pe măsură ce *ritualurile de fertilitate* au fost înlocuite de *fertilizanți*. Ce să mai înstruțezi acum, tractorul? Și de unde boi, cînd n-a mai rămas nici unul în sat?

Ce să mai înstruțezi acum, tractorul?
Și de unde boi,
cînd n-a mai rămas nici unul în sat?

Și uite-așa s-au născut tradițiile! Amintirea și bucuria acestei sărbători i-au făcut pe unii să o repună în scenă, „ca altădată“, dar fără credința și mizele de odinioară. Într-un sat din Bistrița-Năsăud, de pildă, localnicii sărbătoresc cu fast, în fiecare an, înstruțatul boilor, deși nu mai au nici un bou în comună și sînt nevoiți să închirieze dintr-un sat vecin. Îi hrănesc cum se cuvine și îi „primenesc“, îi „împănează“, aranjează gospodăria de unde va porni cortegiul, cele patru „druște“ pregătesc cununile de spice și de flori ale boilor, pe uliță intervin și „ghidușii“ cu tălăngi, mă rog, toate elementele ritualului sînt acolo. În plus, „mașinile sînt oprite pentru a plăti vama“ – precizează Ema Mihalachi în prezentarea pe care o face pe blogul său acestui obicei. Ei, asta cu mașina cred că e ceva mai recentă...

Care e morala fabulei?

Obiceiul boului înstruțat a murit, trăiască tradiția boului înstruțat! – ca să spun așa. Ca și multe alte sărbători, nici înstruțatul boilor nu-și mai are eficiența sa rituală, nimeni nu mai crede în ea. Din fericire pentru noi, orășenii, căci dacă agricultura actuală s-ar baza în continuare pe paparude și alți caloieni, în loc de irigații sau aspersoare, noi am fi primii supărați, căci am risca să murim de foame! Ceea ce nu i-a împiedicat însă pe oamenii din satul de mai sus să se „joace“ de-a înstruțatul boilor. Și să o facă exact ca la carte! E frumos? Este! Dar este o „joacă“, un spectacol, o festivitate la care vin și turiști din alte părți, la care există un *public;* nu mai este „sărbătoarea de altădată“.

Zău, nu e nimic de jelit în povestea asta!...

(articol apărut în Dilema veche *nr. 481, mai 2013)*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014*

■ ■ ■

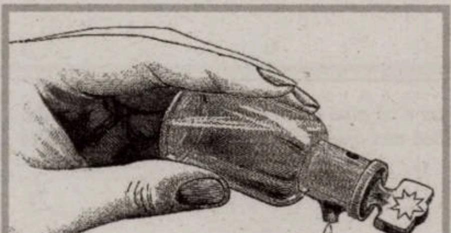

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Prea bun...

Succesul unui slogan şi al unei campanii publicitare (lansate în urmă cu vreo cinci ani) confirmă importanţa mecanismului lingvistic în fixarea în uz şi în memoria colectivă a unei formule. Nu conţinutul mesajului a făcut ca sloganul *Prea bun. Prea ca la ţară* să intre în inventarul de formule colocviale actuale, să fie reprodus ca atare sau parafrazat în fel şi chip. Aşa cum au observat diferiţi comentatori, atît miturile naturalului şi tradiţionalului, cît şi tema nutriţiei sănătoase sînt destul de banalizate, trezind nu doar simpatie, ci şi neîncredere, plictis sau chiar iritare. Mai importantă decît tematica şi mitologia populară mi se pare, în acest caz, ideea sau intuiţia avută de autorii campaniei respective, manifestată prin exploatarea valorilor şi a implicaţiilor adverbului *prea*. Micul adverb are o neaşteptată, dar – cum s-a putut vedea – eficientă complexitate, provenită din evoluţia semantică în timp şi din asimetriile uzului său actual. Cuvîntul e de origine slavă (este opinia dominantă, chiar dacă au existat şi încercări de a-i identifica un etimon latinesc) şi era, în româna mai veche, un pur intensificator. În traducerea primelor cărţi ale vechiului Testament *(Palia de la Orăştie,* 1582), creaţia lumii îşi are concluzia în enunţul: „Şi vădzu Domnedzeu toate ce făcuse, şi era *prea bune*". Valoarea de marcă a superlativului, echivalentă cu *foarte*, s-a păstrat în limbajul bisericesc: în atributele devenite nume *Preacurata* sau *Preanevinovata,* dar şi în alte contexte; „cu adevărat, un lucru *prea de folos* este" (schituldarvari.ro). Valoarea superlativă a fost menţinută pînă tîrziu, cu intenţie arhaizantă, în literatură; e prezentă probabil în conştiinţa tuturor prin basme şi mai ales prin versul din prima strofă a *Luceafărului* – „O prea frumoasă fată". *Prea* nu era doar o marcă de intensificare a adjectivelor şi adverbelor, ci se putea combina şi cu verbe, ca şi *foarte* în limba veche: „acei oameni *prea* se spămîntară" (citat tot din *Palia de la Orăştie);* în asemenea cazuri româna actuală întrebuinţează sintagmele cantitative *foarte mult* sau *foarte tare*.

Faptul că *prea* s-a specializat treptat pentru o anume semnificaţie – indicînd excesul, evaluat negativ – nu e deloc neobişnuit. Pentru intensitatea neutră, nemarcată valoric s-a specializat *foarte*, cele două adverbe împărţindu-şi astfel funcţiile. De fapt, specializarea lui *prea* s-a produs doar în context afirmativ: precedat de o negaţie, adverbul îşi actualizează vechiul sens: *nu prea scump* este perfect echivalent cu *nu foarte scump*. *Prea* implică – aşa cum înregistrează şi dicţionarele – depăşirea unei limite dorite, aşteptate, stabilite în funcţie de context: *prea puţin* sau *prea mult, prea sever* sau *prea blînd*. Se potriveşte, de aceea, cu acele cuvinte care nu au o orientare evaluativă netă şi univocă: cantitatea mică sau mare, severitatea sau blîndeţea sînt binevenite în anumite situaţii, dar nedorite în altele, mai ales cînd depăşesc o anumită limită. Evident, combinarea lui *prea* cu cuvinte clar marcate de o evaluare pozitivă sau negativă e oarecum paradoxală: dacă totuşi *prea rău* presupune că există un grad de toleranţă a

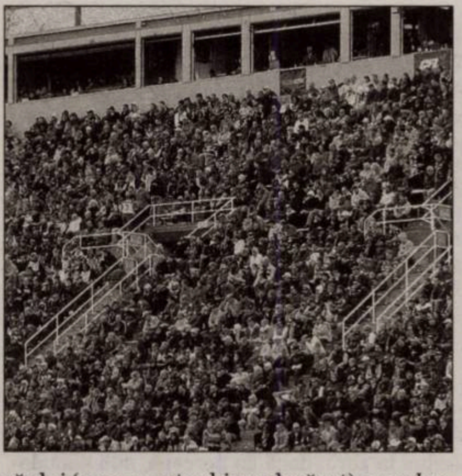

răului (ceea ce este chiar adevărat), *prea bun* ar implica faptul că există o limită de la care binele devine nedorit (ceea ce se întîmplă mult mai rar). Contradicţia se rezolvă, de obicei, prin presupunerea sau prin explicitarea situaţiei care limitează: de exemplu, ceva e *prea bun* pentru unii care nu merită binele, sau e *prea bun* pentru lumea asta, *prea bun* ca să fie şi adevărat – ceea ce implică neîncrederea în aparenţele favorabile.

Reclama de la care am pornit mizează tocmai pe acest un uz deviant şi ambiguu al cuvîntului *prea:* e vorba fie de o exprimare arhaizantă, cu persistenţă regională – şi însemnînd doar *foarte bun* –, fie de implicaţii paradoxale, bazate pe utilizarea actuală a cuvîntului. Acestea pot trezi chiar iritare, ca într-un comentariu din Internet: „Da, sînt omul care se supără pe un brand din cauza unui adverb! Dacă tu vii şi-mi spui că produsul tău este «prea bun», eu ce să înţeleg? Că e prea bun pentru mine? E prea bun pentru cine, prea bun în comparaţie cu ce?" (denisuca.com).

Se pare că amestecul de surpriză, amuzament şi iritare e pînă la urmă eficient. Unele cercetări din domeniul publicitar au confirmat că formula în cauză e de cîtăva vreme cel mai folosit slogan românesc în mediul jurnalistic şi al Internetului. Interesant e că preluarea formulei s-a bazat tocmai pe ambiguitatea ei, care îi permite apariţii în contexte pozitive, cu sens glumeţ-apreciativ („Spa-ul din Peciu Nou: *prea bun, prea ca la ţară*", finantare.ro, 17.12.2012), dar şi în contexte negative, marcînd neîncrederea şi ironia: „Ce ne lasă şi ce ne ia din portofelul noul Cod Fiscal. Specialiştii: *«Prea bun, prea ca la ţară»" (Adevărul,* 18.02.2015). Mai ales partea a doua a formulei *(prea ca la ţară)* se asociază cu uşurinţă unor valorizări negative mai vechi ale spaţiului rural. În orice caz, parafrazările actuale ajung să reactualizeze valori şi utilizări mai vechi ale cuvîntului *prea*.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

■ ■ ■

Victor SĂLĂGEANU

Despre brizbiz

Unde pot convieţui în pace, îmbrăţişaţi şi încremeniţi, îngeri, ghirlande, simboluri masonice, para- şi pseudo-masonice, lei, mulţi lei, fîntîna vieţii, izvorul vieţii, pomul vieţii, păuni, cocori, înaripate de tot felul, infernale sau divine, flăcări, ţurţuri, zîne, graţii, muze, Zeus cel atotputernic, muguri, spice, seceri, lauri, capitelurile toate şi chiar, în plus, Soarele Li luna, Ying şi Yang, stele, steme, anagrame, cariatide mai mult sau mai puţin dezbrăcate, diverse floricele cu stamine şi pistil, frunzuliţe cu peduncul, tot universul cel care este şi cel care nu este?

În Bucureşti, desigur, în *acel* Bucureşti dezlănţuit, între jumătatea secolului al XIX-lea şi al Doilea Mare Război, capabil să asimileze într-un secol civilizaţii milenare şi spiritualităţi contrarii. Mai precis, pe casele ridicate în iureşul şi febra cursei spre modernitate.

Abia scăpaţi de greutatea caftanelor, de moda bizantină împovărătoare, greoaie în mişcări, bucureştenii devin zglobii sub uşoara apăsare a jobenului, scriind pe faţadele noilor case, pe cornişe, pe balcoane, în jurul ferestrelor şi al intrărilor, pe gardurile de fier fasonat, în fine, pe unde se vedea mai bine, mesaje despre ei şi despre identitatea lor total europeană.

Grăbiţi, înlocuind dalta cu mulajul de ghips, au strîns şi au lipit pe case tot ce se putea, din antichitate pînă la Bauhaus, trecînd zburdalnici prin baroc şi rococo, dorind să arate lumii că sîntem mai aproape de Paris decît de Izmir.

Evaziunea fiscală, corupţia, traseismul politic, nimic din ce cunoaştem azi în exces nu lipsea nici în acea perioadă, însă abundenţa şi o înţeleaptă gospodărire îndulceau toate acestea, aduceau un tonus şi o bunădispoziţie atît de absentă în actualitate. Marile averi deveniseră de nemăsurat, dădeau pe alături de preaplin, petrolul curgea gîrlă, grîul însorea toată ţara, ţară întregită chiar în exces. E cunoscut cazul moşierului care a solicitat aprobare pentru a-şi polei casa cu cocoşei de aur, iar Ministerul Public i-a acordat-o, cu condiţia de a-i pune în dungă!

Desigur, această specialitate bucureşteană, la porţile Orientului, dar întorcîndu-i spatele, poate părea un subiect superfluu, inutil, cireaşa de pe tort, tichia de mărgăritar, cîteodată chiar nuca în perete. Dar acest iureş decorativ, această învălmăşeală veselă şi ţanţoşă nu pot fi cuprinse în judecăţi şi aprecieri stricte şi încruntate. Nu încap în canoane, debordează! Să vrei să găseşti ordine, discurs coerent în acest domeniu e precum încercarea de a găsi ordine în haosul Tîrgului Obor sau de a explica arhitectura Casei Poporului.

Uneori discrete, adesea semeţe, cîteodată chiar obraznice, aceste decoruri te obligă să-ţi aşezi privirea întîi pe ele, însoţind-o apoi spre casa-gazdă. Decise, în cazul clădirilor impunătoare, de oameni de artă, împodobirile sînt adesea cerute şi impuse de proprietar sau de consoarta acestuia, oameni călătoriţi prin străinătăţuri, de multe ori cu studii făcute prin capitalele Occidentului. Să nu uităm că aceste detalii decorative nu sînt doar apanajul clădirilor prestigioase, uneori prezenţa lor fiind invers proporţională cu dimensiunile şi cu rangul suportului. Adesea găsim asemenea încrustaţii pe scoarţa mai puţin nobilă a unor case modeste, marginale sau nu.

Vecinătatea, atît de specifică Bucureştiului, între clădiri cu ştaif şi coşmelii păduchioase sau terenuri virane bătute de vînt, rezultatul unei dezvoltări rapide şi evident dezordonate a oraşului, a înlesnit schimburi organice neaşteptate, spori de arhitectură întinzîndu-se de pe clădirile falnice pe vecinele lor mai neînsemnate, aceste patologii artistice dezvoltîndu-se sănătos pe corpul mai fragil al unor investiţii firave.

Casele modeste dau uneori impresia că sînt pe dos. Pun pe afară ce nu au înăuntru, ca o punguţă cu bomboane întoarsă, scoţînd la lumina soarelui trei acadele lipicioase prinse de pereţii de hîrtie împotriva firii şi gata-gata să cadă la cea mai firavă emoţie a tencuielii.

Această emigrare a sindromului decorativ depăşeşte tărîmul vieţii, trecînd în cel etern. Casa pentru cei vii, mormîntul pentru veşnicie! Este suficientă o plimbare pe aleile cimitirelor pentru a vedea consecvenţa cu care bucureşteanul înstărit îşi aduce „frumosul" la îndemînă, pentru a-l putea admira pînă la *fine del tempo*.

Aici, în faţa definitivului, împodobirea nu mai are limită, permiţînd mariaje, încuscriri de stiluri şi de simboluri neînchipuite de-a lungul existenţei, deşi majoritatea cavourilor, monumentelor funerare şi a crucilor nemăsurate sînt rodul unor comenzi şi realizări din timpul vieţii viitorului defunct.

În ciuda exceselor, această inflorescenţă decorativă este plină de căldură, de magnetism uşor nostalgic şi de tristeţea neputinţei de a face la fel. Par mesaje trimise febril generaţilor viitoare, dintr-o intuiţie citadină neverosimilă, miraculoasă, bănuind invazia stearpă a arhitecturii staliniste şi ceauşiste. Predecesorii noştri par a-şi fi împodobit casele în grabă cu ce au avut la îndemînă, lăsîndu-ne moştenire semne despre tot ce au putut aduna înaintea epidemiei provocate de virusul devastator al comunismului.

Un antidot lăsat în organismul viu al oraşului de care sîntem atît de puţin conştienţi. Trecem adesea adormiţi pe lîngă aceste bijuterii de familie, trezindu-ne doar cînd un anunţ „Cade tencuiala" ne obligă să privim înduioşaţi cum se sfărîmă pe caldarîm un cap de zînă sau o aripă de înger.

Victor Sălăgeanu *este arhitect.*

■ ■ ■

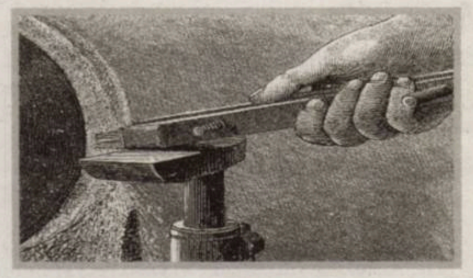

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Şi totuşi, ce ne desparte de Republica Moldova?

Consecvent proiectului său politic anunţat la finele mandatului, fostul preşedinte Traian Băsescu a descins la Chişinău, unde a pus în mod clar problema Unirii. Este aceasta o abordare vizînd strîngerea rîndurilor în jurul unui proiect personal sau chiar o declaraţie de vizionar?

Cel puţin într-un anumit sens, fostul preşedinte are dreptate. Azi, opţiunea românească a Republicii Moldova este ceva mai consistentă decît în trecut, cu toată deteriorarea extrem de gravă a situaţiei din regiune. Sau poate tocmai de aceea – Republica Moldova înţelege foarte bine că nu poate rezista de una singură în faţa tăvălugului rusesc. Statutul de neutralitate, înscris în Constituţie, nu o protejează defel, ci o face mai vulnerabilă. Cu cît situaţia se înrăutăţeşte, cu atît opţiunea românească devine, pragmatic vorbind, mai atractivă.

Doar că lucrurile sînt mai complicate decît am crede şi, dincolo de declaraţiile politice, se află serioase restanţe româneşti în „proiectul Basarabia“ (dacă acest proiect chiar a existat cu adevărat). Să vedem, aşadar, ce ne desparte, de fapt.

1. Aspectul cultural şi identitar

Oricît ar părea de ciudat, România este o prezenţă în spaţiul cultural şi mediatic din Republica Moldova cu mult sub ceea ce ar putea fi. O mare parte dintre locuitorii de dincolo de Prut îşi iau informaţiile de la posturile TV ruseşti, a căror audienţă este cu mult mai mare decît în cazul posturilor în limba română. Presa scrisă din România trece ea însăşi printr-o perioadă atît de complicată încît îi este practic imposibil să joace un rol cît de cît important dincolo de Prut, cel puţin fără un sprijin din partea statului. Dar nu există nici un proiect în acest sens. Din nou, avantaj Rusia. Cam la fel stau lucrurile şi pe piaţa cărţii. Nu este vorba aici de înfiinţarea unui „serviciu de propagandă“ românesc pentru Republica Moldova, un fel de Sputnik întors pe dos. N-ar servi la nimic. Dar poate ar fi de folos să aducem în Republica Moldova adevărata faţă a României – nu sîntem o ţară perfectă, avem destule probleme, dar măcar ni le recunoaştem şi încercăm să găsim o cale de a le rezolva. Pînă la urmă, fraţii de dincolo de Prut vor înţelege că o asemenea situaţie este de preferat unui sistem în care problemele sînt ascunse de serviciile de propagandă.

2. Problema minorităţilor

Un sondaj realizat în primăvara anului trecut, de o instituţie din România, Centrul Român de Studii şi Strategii, arăta că 52% din populaţia Republicii Moldova ar fi, mai mult sau mai puţin, în favoarea proiectului unionist. Să nu ne lăsăm însă amăgiţi de aceste cifre. Cercetarea a exclus Găgăuzia şi Transnistria şi tocmai aici e problema: nu există sprijin al minorităţilor pentru proiect. Din contră, ideea unionistă le provoacă mai degrabă teamă. Şi avem o mare problemă, dată fiind agresivitatea Rusiei în chestiunea minorităţilor.

În ultimii 25 de ani, România s-a descurcat destul de bine cu o minoritate maghiară care a ales calea politică, de participare la procesul democratic. Asta a ajutat la evitarea unor necazuri din care nu ştim cum am fi ieşit. Dar dacă eventualele minorităţi de la Est vor alege calea rezistenţei, a izolării şi a respingerii autorităţii statului, şi nu calea democratică?

România nu are experienţa necesară pentru a putea trata o astfel de problemă. Un lucru e clar: am greşit atunci cînd am neglijat dialogul sincer cu minorităţile din Republica Moldova.

3. Lipsa reformelor

O idee periculoasă începe să le fie fluturată fraţilor noştri de peste Prut, inclusiv de către fostul preşedinte Traian Băsescu: aceea că Unirea ar putea fi calea mai scurtă de racordare la Occident, pe cînd proiectul european ar însemna calea anevoioasă şi deloc sigură.

E ca şi cum le-ai sugera că ar putea să fenteze cumva reformele necesare aderării la Uniunea Europeană, în timp ce noi i-am primi aşa cum sînt, chiar de mîine. Oare...?

În primul rînd, progresele realizate de România în cei 15 ani care au trecut de la începerea negocierilor de aderare sînt notabile, dar încă nu atît de consolidate pentru a rezista unei doze zdravene de corupţie, arbitrar şi apucături de tip mafiot, care ar fi importată odată cu Unirea. Din acest punct de vedere, în loc să ne întărim ca stat, mai degrabă am fi traşi înapoi.

4. Opţiunile strategice

Să nu uităm că România are propriile angajamente faţă de partenerii ei. Un lucru e sigur: aceştia nu vor fi de acord în ruptul capului să accepte intrarea „pe sub uşă“ în Uniunea Europeană a unei entităţi care nu îndeplineşte criteriile de aderare. Uniunea Europeană de azi are un grad de integrare cu mult mai ridicat decît avea (sub forma Comunităţii Europene) la începutul anilor '90, cînd s-a reunificat Germania. Azi, statele membre au un cuvînt greu de spus în privinţa deciziilor strategice ale unui partener.

Şi mai este problema NATO. România este membru, în timp ce în Republica Moldova, doar o minoritate susţine aderarea la Alianţa Nord-Atlantică. Într-o asemenea situaţie, ameninţatul flanc estic al Alianţei ar fi întărit sau mai degrabă slăbit?

5. Infrastructura

Poţi administra un stat fără o infrastructură unitară? Răspunsul este, evident, nu. Standardele feroviare sînt diferite şi nu avem nici măcar o linie ferată cu ecartament european care să lege România măcar de capitala Republicii Moldova. Conexiunile energetice sînt slabe. Nici cele rutiere nu sînt grozave.

Nu avem ce face, dar aici ar trebui să ne ruşinăm privind exemplul albanezilor, care au avut ca prioritate construirea unei autostrăzi de la Priştina la Tirana. Şi iată că au răspuns provocării, iar astăzi au o minune de autostradă care traversează munţii. Noi nu am construit un metru de autostradă în Moldova noastră! Ce să mai vorbim de legarea Bucureştiului de Chişinău – sau măcar de „capitala Moldovei“, Iaşi...

Aşa că, în loc să mergem la Chişinău cu declaraţii politice, nu mai bine am oferi un proiect pragmatic? Ar fi mai multe de cîştigat, de ambele părţi ale Prutului.

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Williams-Halep nu este doar despre tenis

Povestea Serena Williams – Simona Halep depăşeşte, deja, tenisul şi devine o interesantă poveste de rivalitate şi admiraţie între două forţe de mare competitivitate. Una în plină ascensiune, alta ajunsă deja pe culme. Una preocupată să urce, alta îngrijorată să nu coboare, în condiţiile în care urcarea primei înseamnă direct coborîrea celei de-a doua. Pentru Halep, care vrea tot mai mult, există un singur înţeles al acestui „mai mult“ – detronarea Serenei Williams. Pentru Williams, care nu vrea mai puţin, există un singur pericol real ca să piardă totul: împlinirea mai multului pe care îl vrea Simona Halep. Între aceste două mari jucătoare de tenis avem deja mai mult decît meciuri, lovituri şi competiţie pur sportivă. Ele participă la o epică scrisă dinainte, care le depăşeşte. Ambele jucătoare ştiu bine ce roluri au şi ce va urma în mod normal. Williams e mai bună, dar Halep e din ce în ce mai bună. Viitorul (inclusiv vîrsta) este de partea Simonei Halep. Structuri psihologice atît de competitive precum Williams şi Halep nu au cum să nu simtă sensul inevitabil al destinului. Şi au ales, amîndouă, să joace cu onoare această piesă.

În octombrie 2014, la Turneul Final al WTA din Singapore, unde s-au întîlnit primele opt jucătoare ale lumii într-un sistem care presupune meciuri în grupe, apoi semifinale şi finală, Halep era nou venită (intrase în top 10 cu zece luni înainte), în timp ce Williams era veteran (intrase în top 10 de cincisprezece ani şi era numărul 1 de mai bine de trei ani). În plus, cei zece ani diferenţă de vîrstă şi de experienţă între cele două jucătoare. În meciul direct din grupe, Williams a prins o zi foarte proastă, Halep a prins o zi foarte bună, aşa că românca a spulberat invincibila cu un scor dur: 6-3, 6-0. Spre sfîrşitul jocurilor în grupe, Williams a ajuns să depindă de ultimul joc al Simonei Halep cu Ana Ivanovici. Dacă Halep nu cîştiga nici un set, Williams părăsea competiţia. Halep era deja calificată în semifinale, indiferent de rezultatul meciului cu Ivanovici. În România, românismul triumfa! Tuturor li se părea normal ca Simona să se lase bătută la zero în ultimul meci pentru că, astfel, elimina posibilitatea de a se întîlni iarăşi cu Williams, meci despre care nimeni nu-şi mai făcea nici o iluzie, căci minunile nu se întîmplă de două ori consecutiv. E mai important să cîştigi trofeul decît să-ţi aperi onoarea, spuneau mai toţi oamenii din jurul meu, cu acel pragmatism tîmp şi jigărit al românilor gata de blaturi. Halep, însă, a jucat serios ultimul meci şi a cîştigat un set, aducînd-o pe Williams în semifinală. Mai apoi, inevitabilul s-a produs: a întîlnit-o în finala turneului iarăşi pe Serena Williams, care a învins-o fără dubiu şi Simona a ratat trofeul. Atunci mi-am dat seama că Simona Halep va ajunge o sportivă legendară. Atunci am înţeles că vor veni în palmaresul ei, cu siguranţă, şi marile turnee şi Grand Slam-urile şi locul 1 mondial, dar, mai ales, am înţeles că această tînără are os de legendă. Ce va veni în palmaresul ei este una, dar ce va veni în jurul numelui ei va fi cu mult mai important. Peste douăzeci de ani se va vorbi despre Simona Halep cum vorbim despre Nadia Comăneci. Dacă, dimpotrivă, Simona Halep s-ar fi lăsat învinsă strategic, la zero, chiar dacă ar fi cîştigat turneul, ar fi dovedit că se împărtăşeşte şi ea, ca şi noi, de la spiritul meschin al aranjamentului şi ar fi rămas pentru totdeauna la stadiul de excepţională jucătoare de tenis şi atît.

Luna trecută, în turneul de la Indian Wells, cînd Williams a abandonat în faza semifinalelor chiar înaintea întîlnirii cu Simona Halep, am zîmbit. Sînt convins că Number One a abandonat pentru motive reale, dar ceva mă face să cred că a făcut-o cu plăcere. Poate că un abandon în faţa Sharapovei ar fi iritat-o, dar acest abandon în faţa Simonei Halep, îmi place să cred, a liniştit-o cumva. Nu i-a făcut Simonei Halep o favoare şi nici nu cred că a fost o recompensă pentru Singapore. Dar, abandonînd, Williams i-a netezit tinerei românce calea spre cea mai importantă victorie a ei de pînă acum. Şi ceva mă face să cred că Williams ştia bine că abandonul ei va duce la acest deznodămînt.

În fine, acum cîteva zile, în turneul următor, la Miami, Halep a jucat iarăşi, în semifinale, cu Williams. Aşa cum mai toată lumea anticipa, Simona Halep a pierdut. Dar, aşa cum iarăşi toată lumea anticipa, a pierdut dovedind că este din ce în ce mai aproape de ea. Distanţa valorică dintre Williams şi Halep se reduce meci de meci. Inevitabilul se produce. Iar Halep ştie că doar jucînd tot mai des cu Williams va ajunge să o învingă mai repede. Pentru simplu motiv că, jucînd tot mai des cu Williams, devine din ce în ce mai bună.

Ce mi se pare interesant în această rivalitate este că, de fiecare dată, Simona Halep a făcut declaraţii admirative despre Williams şi, de fiecare dată, Williams a răspuns la fel. După ultima înfrîngere, Halep a spus: „Serena Williams este numărul unu de foarte mult timp. Am învăţat multe lucruri de la ea. Cînd a cîştigat un Grand Slam eu eram copil şi-mi plăcea s-o urmăresc, să văd cum joacă, cum luptă pînă la final. Este încă numărul unu mondial şi cîştigă titluri, iar asta e incredibil. Îi respect cariera şi persoana. La fiecare meci cu Serena am aflat că pot să fiu aproape de ea, că pot să fiu în top. Am fost aproape să cîştig, dar acum Serena este mai bună ca mine“. Tot după ultimul meci, Serena Williams a spus presei despre Simona Halep: „Joacă atît de bine şi este atît plăcut să o vezi jucînd atît de bine. E atît de tînără şi îmi place foarte mult să o văd jucînd. Sînt chiar o fană a ei. Îmi place atitudinea ei pe teren. Îmi place cum se mobilizează *[how she gets pump up]*. Îmi place cum luptă. Îmi place cum joacă. Este plăcut să o vezi şi este diferită – în mod clar, este un tip de joc proaspăt“.

Pe de o parte, Simona Halep are convingerea că americanca este mai bună decît ea şi, pe de altă parte, nu vrea să se dea la o parte din calea acesteia în turnee. După cum scriu ziarele, obiectivul strategic de carieră al Simonei Halep este, acum, un prim Grand Slam şi, în subsidiar, locul 1 mondial. Dar ceva mă face să cred că obiectivul personal al Simonei Halep este victoria asupra lui Williams într-o zi în care amîndouă sînt în plină formă. Şi, atunci, chiar că vor deveni prietene. Liderul unei generaţii va preda ştafeta liderului următoarei generaţii. Lumea merge înainte, tot mai performantă şi tot mai atrăgătoare prin confruntări de genul acesteia.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Cum ne trage curentul

De cum a venit de la Consiliul European dedicat construcţiei şi consolidării unei pieţe energetice comune în UE, preşedintele Iohannis a făcut o declaraţie senzaţională: „România susţine dreptul statelor membre de a-şi stabili în mod suveran propriul mix energetic“. Altfel spus, dacă Franţa vrea să producă electricitate în centrale nucleare în proporţie de 80%, este dreptul său să decidă ca atare. Dacă Germania doreşte să închidă centralele nucleare şi, în schimb, să mizeze pe gaze din Rusia şi pe eoliene în mările din nord, este iarăşi treaba Germaniei, şi nu a Comisiei Europene sau a oricărei alte instituţii comunitare. Dacă România are norocul să aibă un mix energetic relativ echilibrat (cărbune, gaz, hidro, nuclear, eolian), nimeni nu are a se amesteca. Senzaţionalul declaraţiei stă în… banalitatea rostită. Dreptul suveran al statelor membre în privinţa stabilirii mixului energetic este prevăzut în tratatele fondatoare ale Uniunii, încă de pe cînd se chema „a cărbunelui şi oţelului“. Nu am auzit nici un cuvinţel despre interesul României şi cartea pe care acest stat membru ar trebui să o joace, în interes naţional, în acest moment, în care se desenează alte hărţi de putere pe pieţele mari ale energiei.

Uniunea ar putea negocia importurile de gaze la comun.

Ştiu, în schimb, că respectiva şedinţă a Consiliului a fost dedicată pieţei unice energetice europene. Sună bine, ştiu! În fond, avem o monedă comună, avem o legislaţie comună, o politică agricolă comună, de ce nu am avea şi o piaţă comună pentru gaze şi curent? Avantajul uriaş: Uniunea ar putea negocia importurile de gaze la comun, împreună, cîştigînd enorm în materie de poziţie de negociere. E drept, înainte de toate, ar trebui ca toate statele membre să fie interconectate la curent şi la conductele de gaz. Fără legătura fizică între pieţele naţionale, însăşi ideea unei pieţe unice nu are vreo noimă. De asemenea, este greu de imaginat o asemenea piaţă fără o bursă unică unde să se stabilească preţurile (cît mai comune). De aici încolo, în opinia mea, apar necazurile. Trebuie să admitem: între Germania, Franţa, Olanda şi România, Polonia, Bulgaria există oarece diferenţe de venituri lunare medii. Acelaşi preţ al kilowattului pentru nemţi, francezi, olandezi şi români, polonezi, bulgari nu sună a soluţie rezonabilă. Un bun cunoscător al pieţelor energetice îmi sugera o soluţie: definirea unui „consumator vulnerabil“ (adică sărac) şi instituirea unui sistem de subvenţii pe modelul celui din Politica Agricolă Comună. Am zîmbit. Cunoscătorii ştiu de ce, nu vreau a intra în detalii, pentru moment.

Am putea să ignorăm (ştiu, greu exerciţiu de imaginaţie) că nivelul veniturilor este atît de divers între vestul şi estul Europei. Ar mai rămîne o problemă: ţările cu resurse proprii nu mai au nici un avantaj comparativ. Un exemplu: Germania vine pe piaţa comună cu energie mai scumpă, produsă de centrale eoliene, România se iţeşte cu energie produsă ceva mai ieftin din hidro, ceva gaz importat, ceva gaz propriu şi centrala de la Cernavodă (e drept, plus ceva eoliene). Mixul nostru sună a fi ceva mai ieftin. Ei bine, toate mixurile astea se combină şi rezultă un preţ cît de cît unic. Ghiciţi dacă acesta va fi mai mare sau mai mic decît cel de pe piaţa naţională, acum. În atari condiţii, industria românească nu mai poate beneficia de resursele proprii, teoretic mai ieftine. Totul va fi pus la un loc. În ultimă instanţă, dorinţa (legitimă, poate) a nemţilor de a lichida riscul nuclear şi de a marşa pe energia produsă de vînt, precum şi greşeala de a merge pe mîna gazului rusesc vor fi plătite (măcar parţial) prin ipotecarea dezvoltării româneşti pe termen mediu şi lung.

România are o dezvoltare energetică echilibrată. La o adică, pot fi arşi în continuare şi cărbunii de mai proastă calitate din Motru. Avem speranţa unor zăcăminte mari de gaz pe sub Marea Neagră. Nu sîntem disperat dependenţi de importurile din Rusia. Carevasăzică, am putea avea o bună poziţie de negociere a condiţiilor de construcţie a pieţei energetice comune. Cu o condiţie: să ne aşezăm la masa tratativelor cu ceva mai mult decît un principiu agreat încă de acum mai bine de 60 de ani prin tratatele fondatoare ale UE.

(va urma)

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

E ceva de comentat cînd Ilie Năstase o critică pe Simona Halep?

Cred că „avem voie“ să comentăm cînd oricine zice orice despre oricine. Măcar atît. Altfel, ne întoarcem în case reci şi neluminate şi ne tragem plapuma peste cap. Năstase zice că el ar fi jucat pentru România decît să aleagă un turneu în care să se reprezinte mai degrabă pe sine. „Să ne explice de ce merge la Stuttgart şi nu în Canada, la FED Cup“, a chestionat-o public Ilie pe Simona. Dar răspunsul fusese formulat înainte de întrebare. „Pentru că ar fi prea obositor.“ Sînteţi mulţumiţi cu el? Situaţia e bizară. În orice alt sport, o dezertare de la „Naţională“ ar naşte uragane de proteste. Tenisul e altceva. E un ocean individual, cu două insule de întrecere pe ţări. Pentru a merge la FED Cup, cea mai bună sportivă a României ar fi trebuit să joace doar două meciuri într-o lună de plină ascensiune către Roland Garros. Or, dincolo de orice, asta e ceea ce îi cer toţi compatrioţii, să cîştige un turneu de Mare Şlem. Cum procedăm? Unde e numele ţării mai bine purtat, într-o fază intermediară a FED Cup sau într-o posibilă finală pariziană? Şi ce poţi să-i ceri unei jucătoare pe care, în formarea ei, România a ajutat-o în principal cu un paşaport care necesită numeroase vize şi amprente odată ieşit din Europa? Simona poate fi de ajutor compatrioţilor ei într-un singur fel: impunînd un exemplu de reuşită în viaţă. Din păcate, exemplul nu e unul comunitar. Căci spre deosebire de Ilie Năstase, crescut de sistem pînă să zboare liber, Halep a fost susţinută de Republica Privată „Tata & Mama“. Nu trebuie să ne supărăm, ci doar să pricepem că vom culege mereu ceea ce am pus în pămînt. Pare destul de *fair*.

Radu NAUM

PUBLICITATE

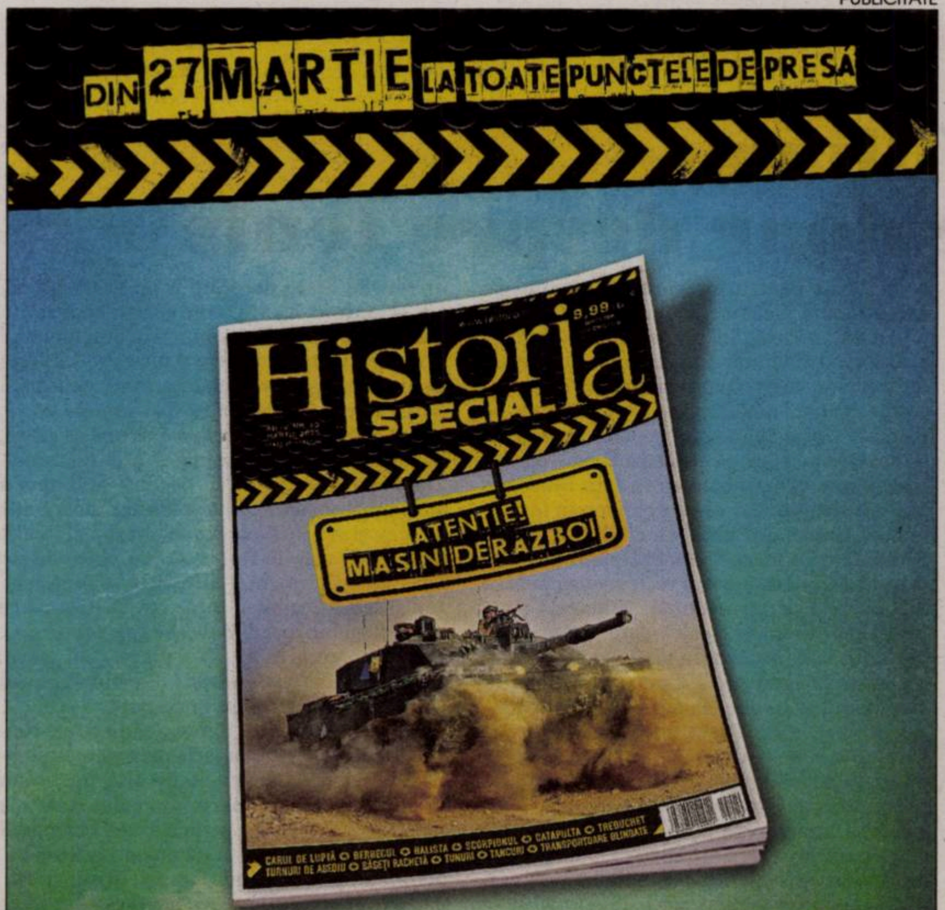
DIN 27 MARTIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia SPECIAL
ATENTIE! MASINI DE RAZBOI
CARUL DE LUPTĂ ✪ BERBECUL ✪ BALISTA ✪ SCORPIONUL ✪ CATAPULTA ✪ TREBUCHET
TURNURI DE ASEDIU ✪ SĂGEȚI RACHETĂ ✪ TUNURI ✪ TANCURI ✪ TRANSPORTOARE BLINDATE

PUBLICITATE

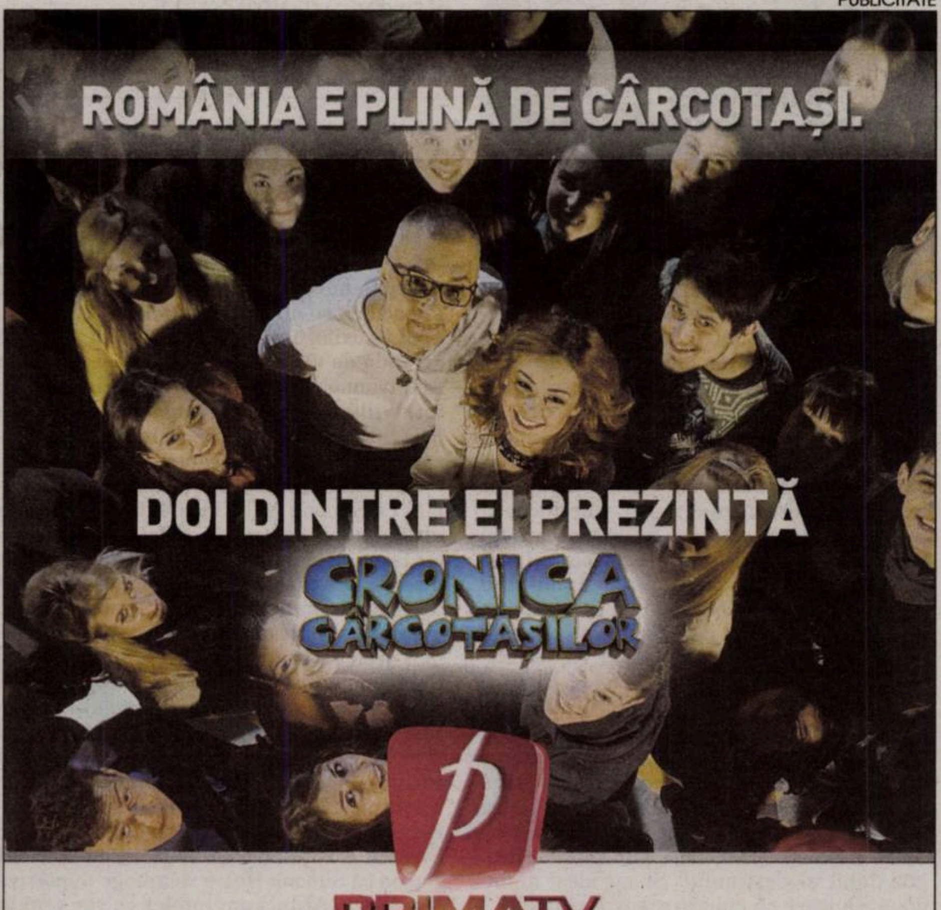

Despre Fellini, în felul nostru

– anchetă –

Începînd de săptămîna viitoare, Dilema veche *apare la pachet cu Fellini (vor fi patru filme în total, în următoarea ordine:* La Dolce Vita, Giulietta şi spiritele, I Vitelloni, Opt şi jumătate). *Cu această ocazie, am făcut în redacţie un mic tur de amintiri felliniene. Sperăm să vă facă poftă de (re)văzut filmele marelui Federico.*

La Dolce Vita

Marius CHIVU

Pe Fellini l-am descoperit relativ tîrziu şi datorită lui Woody Allen care-l admira enorm („faţă de Fellini“ nu sînt nici jumătate din *8 şi jumătate“,* afirmase Allen). Văzusem *La Strada* şi *I Clowns* în copilărie, dar abia după ce am văzut *Stardust Memories,* filmul lui Allen din 1980, unde acesta îi aduce un mare omagiu (lui şi lui Ingmar Bergman), abia atunci m-am decis să văd cît de cît sistematic filmele lui Fellini. Un alt mare impuls a fost admiraţia mea pentru Marcello Mastroianni. Apropo de *La Dolce Vita,* mărturisesc aici că n-am fost niciodată fascinat de Anita Ekberg, le-aş fi preferat oricînd pe Anouk Aimée şi pe Yvonne Furneaux.

„Eşti sigură că eşti femeie?
Semeni cu o anghinare!“

Stela GIURGEANU

Monologul lui Steiner, din *La Dolce Vita,* prin care încearcă să-l convingă pe Marcello că viaţa trăită după normele societăţii e departe de a fi perfectă: „Crede-mă, cea mai mizerabilă viaţă e mai bună ca a mea – o existenţă acceptată, protejată de societate, unde totul e organizat şi plănuit ca să atingă perfecţiunea. Uneori, noaptea, întunericul şi liniştea mă apasă. Sentimentul de pace mă îngrozeşte mai mult decît orice altceva. Mi se pare că e doar o faţadă, un paravan pentru infern. Mă gîndesc la ce-i aşteaptă pe copiii mei în viitor. Se spune că lumea va fi un loc minunat. Dar cum poate fi adevărat, cînd un simplu telefon poate distruge totul? Trebuie să trăim dincolo de pasiuni şi emoţii. Ar trebui să învăţăm să ne iubim în afara timpului, cu detaşare. Cu detaşare.“

Andrei MANOLESCU

Am început să văd filmele lui Fellini pe vremea cînd eram student. Împreună cu colegii, mă distram copios de comicul lor monstruos. Lumea filmelor lui ne fascina prin grozăvia ei suculentă, complet diferită de grozăvia searbădă pe care o vedeam zilnic în jurul nostru, în acei mizerabili ani ’80. La unele mergeam chiar de două-trei ori, înfruntînd interminabilele cozi de la Cinemateca din Bucureşti (pe vremea aceea era cam singurul loc unde le puteai vedea, din cînd în cînd). Era o perioadă cînd se discuta aprins şi preţios pe marginea filozofiei şi a simbolisticii filmelor lui Tarkovski sau pe seama mesajelor încifrate în filmele lui Antonioni. La Fellini, comentariile savante ar fi fost de prisos, ca o discuţie despre algebra booleană în faţa unui elefant albastru. În filmele lui era însăşi viaţa, purulentă şi diafană, cu toată partea ei de spectacol, haz şi strîmbătate grotescă.

Matei MARTIN

N-am ştiut niciodată ce anume uneşte filmele atît de diferite ale lui Fellini. E un fir roşu pe undeva, o cărare care le leagă, o mireasmă care le face să pară înrudite. Ceva care trece dincolo de privirea lui Fellini. Muzica. Muzica lui Nino Rota. Cel despre care însuşi regizorul a spus că a fost „cel mai preţios colaborator“ al său. „Între noi a fost imediat o armonie completă, totală. Avea o imaginaţie geometrică, un mod de a concepe muzica inspirat parcă din sferele celeste. Nu avea nevoie să vadă imagini din filmele mele. Cînd l-am întrebat la ce melodii s-a gîndit pentru a comenta cutare sau cutare secvenţă mi-am dat seama că nu-l preocupau deloc imaginile. Lumea lui era lumea interioară, cea din lăuntrul lui. Realitatea nu încăpea acolo.“

Matei PLEŞU

O scenă nocturnă: un bufon (Richard Basehart) o tachinează pe Gelsomina (Giulietta Masina) cu nesfîrşită tandreţe, în seara în care îşi anticipează moartea: *„Che faccia buffa che hai! Ma sei sicura d’essere una donna? Sembri un carciofo!“* / „Ce faţă caraghioasă ai! Eşti sigură că eşti femeie? Semeni cu o anghinare!“ Pe muzica lui Nino Rota.

Şi Zampanó (Anthony Quinn), sforăitorul nume care a intrat, surprinzător, în limbajul comun. „Să te dai mare Zampanó“ a ajuns să însemne, în germană, cel puţin, „să bravezi / să fii fanfaron / să te lauzi că tai mămăliga în două“.

Adina POPESCU

Ultima mea casetă video, pe care am păstrat-o multă vreme alături de casetele cu muzica din adolescenţă, a fost cea cu *La Dolce Vita*. Era copiată (prost) de pe un post TV şi mi se părea mie că *touch*-ul acela „de video“, imaginea uşor neclară, ca printr-o oglindă aburită, se potrivea foarte bine cu filmul în sine şi cu magia scenelor de noapte în alb şi negru, cu atmosfera de anii ‘60, sunetul oarecum distorsionat umplea vocile într-un anume fel. Caseta o împrumutasem de la un colecţionar şi „uitasem“ să i-o dau înapoi. Astfel, colecţia filmelor lui Fellini rămăsese incompletă. *La Dolce Vita* rămăsese la mine, îl revedeam la răstimpuri, chiar dacă banda se demagnetiza treptat şi îmi transmitea mereu aceeaşi stare, acelaşi sentiment că „viaţa e în altă parte“, vorba lui Kundera. Naturaleţea lui Marcello, personajele care se perindă prin viaţa lui fără să reuşească să-l atingă decît la un mod superficial, Anita Ekberg care se plimbă printr-o Roma pustie, ireală, cu un pisoi pe creştetul capului, dramatismul *soap* al Emmei, stîngăcia tatălui „din provincie“... toate acestea reveneau în buclă pînă cînd nu caseta a fost aceea care m-a trădat, ci aparatul video, care a refuzat să mai deruleze o bandă cu imagini dintr-o altă lume, greu accesibilă nouă, muritorilor de rînd.

„Anita Ekberg care se plimbă printr-o Roma pustie,
ireală, cu un pisoi pe creştetul capului.“

Iaromira POPOVICI

Cred că prima mea întîlnire cu Fellini a fost pe la 15 ani, la Cinemateca din Eforie (strada). În perioada aia mergeam acolo de cel puţin două ori pe săptămînă cu un băiat frumos şi taciturn, ce părea atotştiutor. Nu mai ştiu sigur dacă el m-a dus prima oară la Fellini ori mama mea. Ştiu că primele filme văzute au fost *La Dolce Vita* şi *8 şi jumătate*. Ambele, ţin minte, m-au dat peste cap. În sensul că m-au copleşit, lăsîndu-mă fără grai şi fără opinie o lungă perioadă de timp. Nu pot spune, nicicînd, că le-am dat în totalitate de capăt. Desigur, după ce am văzut mai multe filme de Fellini, i-am mai prins un pic din „şpil“ (dacă se poate vorbi strict de vreunul). Cînd am văzut, mult mai tîrziu, de pildă, *Giulietta degli spiriti,* deja l-am înţeles şi l-am savurat pe de-a-ntregul. De altfel, Giulietta Masina, în nevinovăţia ei uluită şi genială, e unul dintre „brand-urile“ Fellini-ului meu.

Ana Maria SANDU

Fellini spunea într-un interviu: „Pentru mine, cinema-ul dinainte de război înseamnă mai ales feţe de actori“. Şi îi pomeneşte pe Garbo, Chaplin, fraţii Marx, Keaton. Aşadar, nimic nu e întîmplător. Căci aşa mi se întîmplă şi mie cînd mă gîndesc la filmele lui. Înainte de a fi impresionată de poveşti şi de lumea lui dezlănţuită, feţele actorilor pe care i-a folosit mi s-au părut întotdeauna de o expresivitate incredibilă. Fie că e vorba despre muza sa, Giulietta Masina, de Anthony Quinn, Marcello Mastroianni sau de Anita Ekberg, fizionomiile lor reuşesc să capteze spectacolul uman în toată splendoarea lui. Cu tristeţile, slăbiciunile, bucuriile şi iluziile sale.

Dan STANCIU

La un moment dat, în *Giulietta degli spiriti,* Giulietta şi cele două subrete ale ei, Elisabetta şi Teresina, se uită la televizor: pe ecran, o femeie execută (didactic) o serie de mişcări ale ochilor, mai întîi de jos în sus şi de sus în jos, apoi de la dreapta la stînga şi de la stînga la dreapta. E ceea ce se cheamă un exerciţiu de „gimnastică oculară“. Ceva mai tîrziu, cînd intrăm împreună cu Giulietta în locuinţa fabuloasă a blondei Suzy, apare un personaj pe nume Alioşa, despre care se spune că îi lipseşte „splendoarea vizibilă“. O splendoare pe care filmele lui Fellini o au din plin şi la care putem ajunge prin cîteva exerciţii simple de gimnastică oculară.

Mircea VASILESCU

Am stat aproape patru ani la Roma, între 1994-1997. La vremea aceea, văzusem doar cîteva dintre filmele lui Fellini, cîte „prinsesem“ la Cinematecă şi la televizor (nu, nu existau DVD-playere, YouTube şi torrenţi, mă simt nevoit să precizez pentru cei mai tineri). Stăteam destul de aproape de Via Margutta, pe care locuise marele regizor. E o străduţă mică şi dosită, se ajunge la ea de pe Via del Babuino. E aproape de Pincio, de Piazza del Popolo şi de Via del Corso. E, carevasăzică, în inima Romei (dar cîte inimi are Roma...). În general, e o stradă liniştită, se animă însă cînd se organizează acolo, anual, festivalul „100 de pictori din Via Margutta“.

Am trecut de zeci de ori pe strada aceea, nici acum nu ştiu de ce. Doar aşa, pentru că era strada lui Fellini. Am trecut, bineînţeles, şi prin alte locuri care apar în filmele lui Fellini. Şi îmi amintesc că am avut odată o discuţie cu nişte prieteni italieni care cunoşteau bine şi cultura română. A venit vorba, evident, despre asemănări şi deosebiri între români şi italieni, despre toate locurile comune care se spun pe tema asta şi despre altele, încercînd să ne desluşim pentru noi înşine sensul lor. Am ajuns la concluzia că italienii şi românii se aseamănă mult în tendinţa de a se lamenta şi de a-şi deplînge defectele. „V-ar fi trebuit şi vouă un Caragiale care să vă critice defectele“, am zis eu la un moment dat. „N-am avut, din păcate“, a răspuns unul dintre prieteni. „Am avut însă un Fellini.“ De atunci, mi se pare că văd filmele lui Fellini altfel. Cu Via Margutta în priviri şi gîndindu-mă că prietenul meu italian vede în Fellini un fel de Caragiale al lor. Încă nu ştiu dacă e chiar aşa, dar merită să mă gîndesc.

Luiza VASILIU

Aveam şase sau şapte ani cînd tata a considerat prima dată că am vîrsta la care să mă uit la „filme de artă“. Mă lua lîngă el pe canapea şi-ncepea, ca un ghid profesionist în fruntea unui pluton de turişti, să-mi explice cum se construieşte povestea, de ce se vorbeşte aşa de puţin, de ce camera se mişcă într-un anume mod şi nu în altul, de ce alb-negru, de ce color. Călătoream amîndoi prin Antonioni, Tarkovski, Fellini, Truffaut, iar filmele lor se aşezau în creierul meu, odată cu primele amintiri din copilărie. Din Fellini am păstrat ceva mai mult decît din ceilalţi, clovnii lui hohotitori, nopţile cu dans şi şampanie, fluturarea rochiilor uşoare în aerul serii, ferestrele larg deschise spre stradă, bărbaţii chipeşi şi ceremonioşi, scuzele şi acuzele, dar mai ales primele trei minute din *Opt şi jumătate:* oamenii împietriţi într-un ambuteiaj, Guido luptîndu-se să iasă din maşină, plutind pe deasupra capetelor captivilor de rînd, înălţîndu-se printre nori şi prăbuşindu-se apoi în mare, cu doar cîteva clipe înainte să se trezească.

■ ■ ■

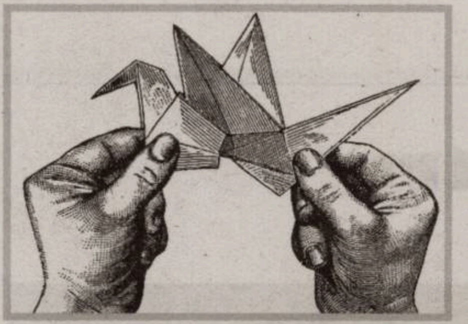

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

O procedură încălcată la curățenia de Paști

Doamna Georgescu din București avea nevoie de o menajeră care s-o ajute la curățenie. De-a lungul timpului, avusese mai multe experiențe neplăcute, așa cum toată lumea are la capitolul ăsta, iar ultima femeie o lăsase baltă fără nici o vorbă, tocmai înainte de Paști. O prietenă căreia i-a împărtășit problema s-a oferit s-o ajute. Directoare la un mare hotel fiind, prietena i-a spus că are în subordine o mulțime de femei de serviciu, profesioniste adevărate, care uneori lucrează și pentru particulari. Una dintre ele îi făcuse chiar ei curat în casă și lăsase totul lună. Sigur, se gîndise doamna Georgescu, probabil că pentru șefa ei își dăduse un interes special, dar, oricum, cu așa o recomandare, nu avea de ce să nu încerce.

Zis și făcut. A luat numărul de telefon și a sunat-o pe femeia care, în prealabil, fusese pusă în temă de către directoarea sa. Chiar de la început, menajera a surprins-o cu o întreagă teorie. I-a spus că ea nu e ca orice femeie care face curat, că lucrează numai în anumite condiții și numai pe baza unor proceduri, așa încît să iasă treaba bine și toată lumea să fie mulțumită. Ușor amuzată, doamna Georgescu a acceptat: „Sigur, mă bucur să aud că lucrați într-un mod organizat, facem așa cum spuneți, n-am nimic împotrivă." Atunci, femeia a rugat-o să ia un creion și o hîrtie, să noteze de ce ar avea nevoie: zece perechi de mănuși de unică folosință, un spray de curățat geamuri marca X, un spray de mobilă marca Y (nu cumva să fie Z, că nu-i bun), soluție pentru gresie de nu știu care, soluție de curățat aragazul de felul cutare, soluție pentru parchet (și aceea neapărat de un anumit fel), lavete umede, lavete uscate etc.

„Dar de ce zece perechi de mănuși?" a întrebat timid doamna Georgescu. „O să vedeți, doamnă, de ce. Eu lucrez profesionist. Sigur, de fapt, pentru prima oară, nu-mi trebuie decît vreo cinci, dar vă spun că e mai rentabil să luați un pachet de zece și ajunge pentru două ședințe. Nu cred că-i un capăt de țară." „OK", a încuviințat doamna Georgescu. S-a dus la supermarket și, urmărind pe listă să ia tot ce notase, s-a trezit că la casă trebuie să scoată din buzunar o sumă importantă. „În fine" – și-a zis – „dacă așa sînt cerințele..."

În ziua următoare, femeia a apărut în stația de autobuz la ora convenită. Cînd a intrat în casă, înainte de orice altceva, a dat o raită prin toate încăperile, aruncînd un ochi de expert asupra împărțirii și explicînd în același timp proprietarei în ce ordine și în ce fel are de gînd s-o abordeze. Întîi baia mare și holul de lîngă ea, apoi baia mică, fiindcă necesita cam aceleași operații, apoi livingul și balconul, dormitoarele și, la urmă, bucătăria și holul de la intrare. Părea o adevărată strategie militară. A așteptat apoi un fel de încuviințare, mai mult de formă, din partea clientei, după care și-a schimbat hainele de stradă cu un halat alb, profesional, și a început „atacul", în forță. Doamna Georgescu a încercat să nu-i stea în cale, dar o urmărea din cînd în cînd cu uimire și i se părea că femeia lucrează într-un mod cu adevărat excepțional. S-a gîndit atunci, cu o oarecare strîngere de inimă, că nu vorbiseră nimic despre preț. „Fie ce-o fi" – și-a zis – „slavă Domnului că face curat cum trebuie." Cînd a terminat cu băile, femeia și-a schimbat mănușile. Cînd a terminat cu balconul, a luat o altă pereche. Ștergea praful pînă în cele mai mici cotloane și nu uita nici rama tocurilor de deasupra ușilor, acolo unde se face de obicei controlul. Era probabil învățată de la hotel. După curățenie s-a apucat de călcat. Acolo a avut ceva de bodogănit la adresa fierului de călcat, care nu era pe gustul ei. Și era destul de evident că la hotel nu făcea și treaba asta.

La final, spre sfîrșitul zilei, în afară de ușoara deficiență în ale călcatului, nu părea nimic de reproșat. Doamna Georgescu a întrebat-o cît face. Femeia a pronunțat cu multă siguranță o cifră de vreo trei ori mai mare decît cele mai rele așteptări. Însă doamnei Georgescu nu i-a venit să se tocmească, mai ales că în joc era și relația cu prietena. I-a dat banii cu dinții strînși, hotărîtă să n-o mai cheme altădată.

Prietena, directoarea, a sunat-o a doua zi s-o întrebe dacă totul a fost în regulă. „Da" – i-a răspuns doamna Georgescu cu jumătate de gură – „dar mi-a cerut un preț piperat." Aflînd suma, prietena s-a mirat nespus. „Transmite-i, te rog, cumva, că nu o mai chem" – i-a zis doamna Georgescu – „nu-mi mai permit așa ceva a doua oară." Peste ceva timp, prietena i-a relatat hohotind că a vorbit cu menajera, care era foarte supărată, spunînd că nu vrea să mai meargă vreodată la doamna Georgescu. De ce? Pentru că, deși doamna s-a arătat foarte mulțumită de curățenia pe care i-a făcut-o, nu i-a dat nici măcar un leu bacșiș.

ready made

„Cuțitul cununat îl întrebuințează băbăresele și vrăjitoarele pentru descîntat. Așa fiecare băbărească are cuțit deosebit cu care descîntă, și acest cuțit – care nu trebuie întrebuințat la altceva – trebuie să fie cununat, căci are o deosebită putere în contra boalelor: are mai bine leac descîntatul. Băbăresele și cu deosebire vrăjitoarele țin foarte mult să aibă cuțit cununat de 9 ori, în cel mai slab caz de 3 ori. Cu cuțitul cununat de 9 ori se pune *cuțitul* (știi ce e asta pus cuțitul?), căci ea e sigură că, cui l-o pune, moare; deoarece nu se poate *întoarce,* căci pînă să găsească o altă vrăjitoare, care să întoarcă tot cu cuțit cununat de 9 ori, moare cel căruia i se pusese. De aceea băbăresele au grijă de dau astfel de cuțite să le ție la brîu tinerii cînd se cunună. Așa vezi pe bieții băieți cu cîte 5-6 cuțite la brîu cînd se cunună și cu buzunarele cu bricege, și fetele cu gîtul umflat de mărgele.

Asta e cuțit cununat."

Teodor Bălășel,
în *Scrisori către Artur Gorovei,*
Editura Minerva, 1970

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Gînduri (Posibil Greșite) Despre Politică

În 1998, la invitația unor reprezentanți ai autorităților de atunci – invitație, trebuie să recunosc, complet neașteptată – de a prelua o funcție politico-diplomatică (destul de însemnată), am întîrziat cu răspunsul inacceptabil de mult. Ezitarea mea nu a fost un refuz propriu-zis, însă, cum era absolut firesc din unghiul dinamicii oricărei administrații de stat, a ajuns să fie interpretată astfel, numele fiindu-mi, în cele din urmă, șters de pe lista opțiunilor cu aceeași ușurință, probabil, cu care fusese adăugat. O vreme m-am gîndit intens la efectele reacției mele indecise. Nu știam, evident, dacă procedasem bine sau rău. Mi-e greu să cred că există oameni obișnuiți care să nu fie mîngîiați în orgoliul personal de perspectiva (ca să nu spunem oferta) unei dregătorii oarecare, mai mari sau mai mici, în piramida vieții sociale. Eram, desigur, la rîndul meu, onorat, mai ales că, la timpul respectiv, abia împlinisem treizeci de ani. În plus – să admitem și acest lucru –, o funcție politică ar fi echivalat, pentru mine și pentru familia mea, cu ieșirea din cercul strîmt al „provinciei" (vorba bucureștenilor), unde și finanțele, și gloria sînt întotdeauna sublime, dar lipsesc cu desăvîrșire. Un gînd mă paralizase totuși, ținîndu-mă pe loc ca sub efectul narcozei. Nu-mi imaginasem niciodată viața (și, implicit, competențele) – cum nu mi-o (le) imaginez nici acum – derulîndu-se (fie și cu un succes moderat) în sfera ori sub auspiciile politicii. Nu mă aflam numai în fața unei schimbări de decor profesional (pe care, *nota bene,* nu o solicitasem și la care nici nu aspirasem în vreun fel!), ci chiar în fața unei transformări de identitate (mergînd dinspre autentic către fals, în mod inevitabil, simțeam eu destul de apăsat), a unei rupturi de nivel ontologic pentru care – doar sub masca ipocriziei – aș fi putut spune că eram pregătit. Scrupulozitate de inadaptat, vor observa poate unii, sclifoseli de universitar, vor constata, de bună seamă, alții. Tuturor le dau, în principiu, dreptate, asumîndu-mi însă scuza clasică, după care nu știi niciodată cum ai proceda, într-o conjunctură dată, pînă cînd nu o trăiești nemijlocit.

Caracterul și inteligența
și-au făcut foarte rar simțită prezența în politica noastră.

Cert este că, în pofida dilemei de cîteva săptămîni, ulterior nu am regretat nimic. Și nu mă refer atît la opțiunea din momentul amintit (ea nici nu a existat practic!), ci la rezultatul indeciziei spre care propunerea m-a aruncat cumva previzibil. Am realizat că nu credeam în *misiunea politică* a individului ca atare și că acest fapt mi-ar fi fost, fără îndoială, fatal mai devreme ori mai tîrziu. Cred, în schimb, în *caracter* și *inteligență* care, profesate consecvent, pot duce la *misiuni* exemplare în politică, în cultură, în știință sau oriunde altundeva. Din păcate, tocmai caracterul și inteligența și-au făcut foarte rar simțită prezența în politica noastră din ultimii șaizeci de ani, iar asupra subiectului nu trebuie, bineînțeles, să insist. Politica reprezintă o activitate a excesivului (pe tot mapamondul), prin însăși natura sa acaparatoare, anexînd ființa individuală (cultura și știința, chiar dacă intense la rîndul lor, oferă spațiu de acțiune identității, dezvoltînd personalitatea; prin contrast, în politică, personalitatea rămîne cel mai adesea una de mucava, fiind umflată artificial, datorită prerogativelor funcției și nu neapărat valorii personale). Politica elimină voința proprie, înhămînd la idealul colectiv, cel mai frecvent restrictiv și gregar. Ea reușește să manipuleze conștiințele, propunîndu-le țeluri înalte, imposibil de atins, din unghiul relativismului uman în ansamblu. Un lucru interesant derivat de aici: în lumea noastră, numai trei vocații (în cazul în care le ai) merită sacrificiul suprem – Dumnezeu (credința), patria (eroismul) și familia (devotamentul); în manieră ingenioasă, jonglînd cu aceste trei noțiuni, politica te poate face să crezi că trebuie să-ți dai viața pentru fiecare dintre ele, impunîndu-ți, de fapt, să mori pentru ea. Am privit cu oroare, cu ani în urmă, deznodămîntul celor două figuri multă vreme terifiante pentru comunitatea internațională: Qusay și Uday Hussein, fiii nu mai puțin celebrului dictator irakian Saddam Hussein. Nu cred că ei au fost politicieni adevărați, ci mai curînd marionete anexate, cum spuneam, politicii. Iar politica i-a redus brutal la tăcere. Le-am văzut sfîrșitul la știri: două mogîldețe schimonosite de durere, mînjite de sînge și cuprinse, înfricoșător, de *rigor mortis,* două copii grotești după doi *macho boys* ce ne priveau, în trecut, cînd ghiduș, cînd marțial, cînd impunător, cînd impenetrabil, din tablouri viu colorate și fotografii grandioase, menite să subjuge istoria. Acolo, în decăderea sangvinară, nu e nici Dumnezeu (insultat peste măsură, prin impunerea atrocității ca lege divină), nici patria (împinsă, iresponsabil, spre agonie), nici familia (decimată pînă la limita extincției). Găsim, cel mult, politică pură: un cumul, cum ar veni, de ambiție prostească, minciună și violență, toate ridicate la nivel de *ideal*. Politica dezumanizează, metamorfozează, pentru ca, ultimativ, să suprime.

Sînt, desigur, conștient că politica se poate face și altfel, cu precădere în lumile unde exercițiul civilizației a generat alte modele mentalitare, mai avansate prin forța lor de supralicitare a spiritului în dauna instinctualității. Mi-e teamă totuși că acolo nici nu mai vorbim de politică, măcar în sensul ei primar-mutilant, ci despre un experiment umanist, în interiorul căruia *politica* se face tocmai printr-o lepădare de *politică*.

Codrin Liviu Cuțitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

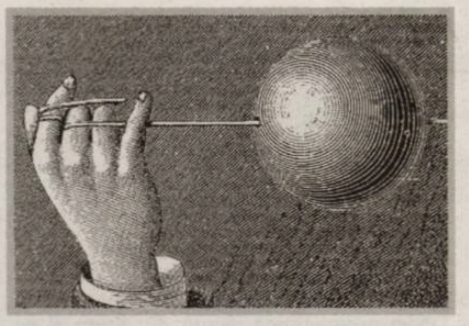

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Mărirea şi decăderea lui Frank Castorf

Dacă mîine ziarele ar anunţa că Joachim Löw este înlocuit de la conducerea reprezentativei de fotbal a Germaniei, probabil că ştirea ar trece neobservată. Cel căruia i se datorează, în mare măsură, cîştigarea campionatului mondial de anul trecut e un erou, o legendă vie, dar nu e în poziţia să nască mari polemici, poate doar scandaluri trecătoare. În schimb, vestea despre schimbarea din funcţie a directorului teatrului naţional de la Berlin (Volksbühne) provoacă deja controverse serioase – şi nu doar în mediul cultural.

Legendarul Frank Castorf urmează să fie schimbat din funcţie anul viitor, cînd i se va încheia contractul, sau cel tîrziu în 2017, după o prelungire de un an a contractului. Cel care îl înlocuieşte va fi, cel mai probabil, Chris Dercon, actualul director de la Tate Modern Londra. Nu atît înlocuirea unui om de teatru cu un curator e miza scandalului. Cît schimbarea însăşi: de ce să schimbi ceva ce funcţionează bine de atîta vreme?

Într-adevăr, Volksbühne e nu numai teatrul poate cel mai iubit de berlinezi, ci şi un spaţiu al inovaţiei, o scenă pe care s-au produs (şi care a produs) marii actori contemporani. Un adevărat brand al capitalei şi al Germaniei, Volksbühne şi-a adaptat în permanenţă repertoriul la „societatea reală“, la problemele de actualitate, la temele relevante. Atunci cînd a montat Shakespeare sau Cehov, Castorf a adus mereu o perspectivă contemporană. Spectacolele sale – mai mult sau mai puţin reuşite – nu au lăsat pe nimeni indiferent. Multe dintre ele sînt „material didactic“ în şcolile de teatru.

Volksbühne e dotat cu un buget de 17 milioane de euro – o sumă fabuloasă în comparaţie cu posibilităţile financiare puse la dispoziţie teatrelor din România, dar considerată insuficientă de Castorf însuşi. Mult sau puţin, cert e că, în ciuda prestigiului, teatrul a înregistrat, în ultimii doi ani, un număr relativ scăzut de spectatori. Această scădere a frecventării – chiar dacă nu i se impută direct directorului – e o bilă neagră, un argument (sau un pretext) pentru înlocuire. Şi tocmai aici e şi scandalul: cei care îl iubesc pe regizorul Castorf, cei care îl apreciază pe directorul Castorf nu vor să conceapă că singurul criteriu de evaluare e numărul de bilete vîndute.

Frank Castorf

Castorf însuşi crede că aici e o mare neînţelegere, o eroare a celor care stabilesc politicile culturale ale oraşului. În ce constă neînţelegerea? În lipsa de profesionalism, spune Castorf într-un interviu acordat săptămînalului *Die Zeit*. În neînţelegerea fenomenului teatral. În lipsa de competenţă a factorilor de decizie. Pe vremuri – pe vremea RDG –, decidenţii aveau măcar minime competenţe în domeniul cultural, ele erau necesare măcar pentru a rezista… rezistenţei, pentru a contracara opoziţia din teatru, povesteşte Castorf. Astăzi, mărcile competenţei ar fi cuvintele englezeşti şi limba de lemn. „Se vorbeşte foarte mult americăneşte, asta e destul ca să ajungi în zona de conducere a teatrului.“ Fostul primar Klaus Wowereit l-a susţinut, dar „n-a făcut nimic: nici bune, nici rele“, i-a lipsit cu desăvîrşire viziunea în ceea ce priveşte politicile de promovare a operei şi a teatrului.

> *Legendarul Frank Castorf urmează să fie schimbat din funcţie anul viitor, cînd i se va încheia contractul, sau cel tîrziu în 2017, după o prelungire de un an a contractului.*

Castorf sugerează că cineva ar avea interesul ca el să fie înlocuit. Că, mai nou, „cei de sus“ (adică: ordonatorii de credit) vor „ceva *cool*“. Or, spune Castorf, „*cool* nu e temperatura mea“. E greu de spus, judecînd după aceste explicaţii atît de abstracte, ce anume i se reproşează sau ce aşteptări au decidenţii politici de la el, dincolo de succes la public. Dar e destul de clar că e resemnat cu perspectiva despărţirii.

Pe de altă parte, nici Frank Castorf nu e rezonabil atunci cînd se vede director pentru eternitate. Alegerea lui, acum mai bine de două decenii, la conducerea poate celui mai reprezentativ teatru german a fost un moment de cotitură pentru Volksbühne. Opţiunile sale dramaturgice şi regizorale au adus identitate, prestigiu şi inovaţie. Publicul şi decidenţii politici care l-au susţinut au de ce să-i fie recunoscători. Dar pretenţia „nemuririi“ e un pic cam prea mare pentru mediul democratic în care funcţionează sistemul cultural de la Berlin. E prea mare chiar şi cînd cel care pretinde directoratul pentru eternitate e o legendă vie.

■ ■ ■

PUBLICITATE

adevărul
te meditează
şi în 2015!

Adevărul revine cu lecţii video
pentru BAC şi Capacitate 2015.
Din 6 aprilie până în 15 mai,
pe adevarul.ro,
se desfăşoară lecţii de consiliere şi lecţii video live
pentru toate materiile de la ambele examene.

Accesează
live.adevarul.ro
pentru a adresa
întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2015

Recomandat de
PRIMATV
Crede in tine!

PUBLICITATE

magicfm
Muzica inimii tale

JAZZ SYNDICATE LIVE SESSIONS

GRAMMY AWARDS NOMINEE

KENNY
GARRETT
QUINTET
EUROPEAN TOUR

KENNY GARRETT – SAXES
VERNELL BROWN – PIANO
CORCORAN HOLT – BASS
MCCLENTY HUNTER – DRUMS
RUBY BIRD – PERCUSSION

SALA RADIO
14 MAI
ORA 20:00

BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO

adevărul DILEMA VECHE

zile nopţi · sunete · BestMusic · URBAN.RO · INFO MUSIC · VIXTOPIA · oraşul meu

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

O tragedie domestică din tîrgul Iaşilor

Scriam săptămîna trecută despre o poveste de viaţă de la început de epocă modernă: divorţul dintre Anastasia Rosetti şi Săndulache Miclescu, regăsit în documentele familiei Miclescu (Petronel Zahariuc şi Lucian Lefter, *Documentele familiei Miclescu. Colecţia Emil S. Miclescu,* Institutul Român de Genealogie şi Heraldică „Sever Zotta“, Editura Universităţii Alexandru I. Cuza, Iaşi, 2014). Vă mai aduceţi aminte acuzaţiile soacrei, Smaranda Roset, în care mascaralîcurile lui Săndulache scandalizaseră Iaşiul şi întreaga Moldovă. Toate acestea se întîmplau în vara lui 1832, după o convieţuire de vreo şase luni şi o despărţire pripită. Năstăsica, minoră probabil, este absentă din toată tevatura domestică, iar procesul de divorţ se poartă între soacră şi ginere. Retorica din jalbele adresate oricui (mitropolitului, Departamentului Dinlăuntru şi chiar guvernatorului Pavel Kiseleff) sînt de o frumuseţe aiuritoare. Dacă Smaranda Roset pune accent pe mascaralîcurile cotidiene, dacă Roxandra Roset, bunica, se foloseşte de mila creştină, Săndulache întoarce Pravila şi o întinde astfel încît să-i servească în orice împrejurare. Să-l ascultăm cum îşi construieşte jalba adresată guvernatorului Kiseleff:

„Acolo unde aşteptam pi nădejdea ominirii, cari cuprinde în sine trei sorţi: cinstea, averea şi viaţa, şi care acestea fiind îngrădite de pravili, mai mult privesc acum că după atîte zbuciumări ci-am avut în forma giudecăţii la înalt preosfinţitul mitropolit, numai puţin şi la Ocîrmuitorul Sfat, în pricina răului cuget ce au pus soţia me de a să despărţi de mine, după sfătuirile atît a maicii sale, precum şi a neamurilor...

Măcar cumpăniri unor aseminea catahrisuri, în care au agiuns taina sfintei cununii, în defăimări, să să triimaţă la mănăstire, pi ce întîi, soacră-mea, pintru canon, şi pe ce di-al doilea, soţia mea, pînă îşi va veni în dreaptă cunoştinţă...“

Cînd Smaranda Roset şi fiica ei, Anastasia, ajung în surghiun la mănăstirea Agapia, neamul se pune pe treabă şi scrie către toate centrele de putere, punînd în funcţiune lanţul slăbiciunilor. Cînd sînt eliberate, Săndulache Miclescu intră în scenă cu alte jalbe şi cereri şi lamentări: „şi tocmai cînd eu aşteptam ca hotărîrea pravililor să priimesc îndestulare, stînd aicea în oraş, în sîmţătoare cheltuială, după care înpregiurări nu ştiu, atît pe soacră-mea, cît şi pe soţia mea, s-au slobozit, fără a mă îndestula pi mine. Şi, fiindcă urmarea aceasta este fără pildă, pricinuind în crugul Legii hulă şi defăimare, undi au agiuns ca pi viitorime, însoţirile să fii săvîrşiti cu contracturi, pi di o parti a îmbunătăţi glăsuirea pravililor, şi pi di alta a priimi îndestulări după a celora hotărîri, atît cu darea soţii meli di a pitreci împreună cu mine, precum şi cu banii cerşuţi prin celi de mai dinainte jalobi ci-am dat excilenţiei voastre“.

Cum neamul Rosetteştilor este mare şi puternic, cum sentinţa este dată pentru a fi anulată, odată ce cucoanele se plimbă nestingherit pe uliţele Iaşiului, Săndulache se pune iarăşi pe scris jalobe: „Excelenţia voastră, la însuşi noroadele cele mai varvare, ba şi la noroadele ci încă pînă astăzi să găsesc neluminate, tot încă cununia au fost şi este cunoscută de o legătură sfîntă. În sfîrşit, pretutindeni canoanile cele tari a ei să păzesc întru a lor întreagă svinţenie şi cu a ei canoane sînt giudecaţi acei ce îndrăznesc a ei legi... Excelenţia voastră, în toate părţile, pretutindinea, pravilile sînt acele ce împart drepturile fiiştecăruia, iar pe pravile le apără înaltile ocîrmuiri. Un aşa adevăr nefiind tăgăduit, îmi pare rău că nu aţi trage asupra mea vreo învinovăţire, de voi priimi îndrăzneală a mărturisi cunoştinţa mea, că adică cînd pravilile să vor călca, în privirea înaltii ocîrmuiri de la care ar atîrna ocrotirea lor şi ele nu-şi vor cîştiga din partea ei legiuita apărare, n-ar putea rămînea nădejde nu numai pentru cinste, avere, dar nici pentru viaţa fiiştecăruia din acei ce vieţuim.

Către aceasta, fiindcă însuşi legea este lucru prin care Dumnezeu pre oamini i-au deosebit de necuvîntătoarile dobitoace, şi cînd legea au făcut pe toate naţiile să cunoască de sfîntă faptă, însoţirea, şi de tari canoanile cununiei. Apoi, oare trebue la noi a fi mai puţin slăvită această legătură?“

În timp ce Săndulache Miclescu se întreba – retoric, bineînţeles – ce valoare mai poate avea taina sfîntă a cununiei, dumneaei cucoana trecea Prutul în Basarabia cu acordul preasfinţiei sale mitropolitul. Sastisit de toate, ginerele insistă pentru ultima oară: „apoi să binevoiţi a vă adrisarisî cătră ocîrmuirea Basarabiei cu cerire, nu numai de a nu o cununa cu nimeni altul, dar încă, după voia legiuitului ei soţ, cu convoiu să o triimată aicea“.

Prea tîrziu, retorica bietului Săndulache fusese deja învinsă de neamul Rosetteştilor.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Postul

„Dacă ai făgăduit lui Hristos să umbli pe calea cea strîmtă şi spinoasă, strîmtorează-ţi stomacul; îngrijindu-l şi lărgindu-l, calci promisiunea făcută. Fii atent şi vei auzi pe cel ce a zis: «Largă şi lată este calea pîntecelui, care duce în pierzania desfrînării şi mulţi sînt cei ce călătoresc pe ea (Matei 7, 13). Strîmtă este poarta şi spinos este drumul postirii care conduce la starea neprihănirii şi puţini sînt cei ce intră prin ea.» Cel dintîi dintre diavoli este Lucifer, cel care a căzut din înălţimea cerului; tot astfel cea dintîi dintre patimi este lăcomia pîntecelui. Cînd stai la masa cu bucate, adu în mijloc amintirea morţii şi a judecăţii, căci, deşi e mai anevoios, totuşi în acest fel poţi pune oarecare frîu patimei. Atunci cînd bei băutură, nu înceta să cugeţi la oţetul şi fierea ce-au fost date Stăpînului tău şi atunci desigur vei primi noi îndemnuri, sau spre înfrînare, sau spre pocăinţă, sau spre smerenie. Nu te lăsa amăgit: nu vei putea scăpa din robia lui Faraon şi nici Paştele cel de sus nu-l vei vedea, de nu vei mînca mereu lăptucă amară şi azimă. Lăptucile sînt silinţa şi osteneala postirii, iar azima cugetul care nu se mîndreşte. Adu-ţi aminte pururea de cuvintele celui ce a zis: «Cînd mă tulbură demonii, cu sac m-am îmbrăcat, cu post mi-am smerit sufletul şi în inima mea m-am rugat.» (Psalmul 34, 13)

Postul este silnicirea firii, tăiere împrejur a dulceţii gîtlejului, curmare a înfierbîntării, tăiere a gîndurilor celor rele, eliberare de tirania visurilor, purificare a rugăciunii, luminare a sufletului, pază a minţii, dezlegare a împietririi, poartă a umilinţei, suspin smerit, întristare veselă, contenire a vorbăriei, producătoare a liniştii sufletului, păzitoare a ascultării, împuţinare a somnului, sănătate a trupului, pricinuitoare a liberării de patimi (apathiei), iertare a păcatelor, uşă a raiului şi o desfătare cu totul sfîntă.“

Ioan Scărarul, *Scara Raiului,*
traducere de mitropolit Nicolae
Corneanu, Editura Amacord,
Timişoara, 1994

---

aduse cu poşta

Din lumea (fără religie şi şcoală) a copiilor

Cu cîteva primăveri în urmă, pe vremea cînd nepoţelul meu Tudor avea doar 5 ani, am fost împreună cu el într-un parc, unde aproape toată după-amiaza s-a jucat cu o energie debordantă. Nu am reuşit să-l desprind din tot acel univers de leagăne, tobogane, balansoare, chirăieli şi urmăriri ca-n filme decît cînd se înserase binişor. Era, dacă îmi aduc bine aminte, prima seară din acel an în care se simţea cu adevărat aerul primăverii, cerul era senin, plin de stele, iar strada aproape pustie. Mergeam pe jos, către casă, cînd Tudorel (care de la plecarea din parc nu scosese o vorbă, probabil din cauza oboselii, mă gîndeam eu) se opreşte brusc în mijlocul trotuarului şi spune, pe un ton aproape neinteligibil, ca pentru el: „Noaptea... cîntă un cînteţel...“. „Cine cîntă, mă?“, întreb eu nedumerit. *„Noaptea asta“*, zice el, de data asta mult mai tare şi arătînd spre cer, *„cîntă un cînteţel pentru oameni, nu vezi?“* Nu, nu vedeam şi nici nu auzeam nimic, dar am răspuns automat, uimit şi bîlbîit, că da, e un cîntecel frumos... Este probabil şi motivul pentru care, după ce m-a privit în ochi cu un fel de dezamăgire, Tudorel a revenit, pentru tot restul drumului către casă, la tăcerea lui meditativă, în ciuda încercărilor mele de a dezvolta ideea, cu întrebări (prosteşti), gen: „Dar cum e cîntecul ăsta?“, „Poţi să mi-l cînţi şi mie?“, întrebări care nu dovedeau, de fapt, decît că nu auzisem nimic şi că spusesem o minciună. Acasă totul a revenit la normal, Tudorel a devenit la fel de comunicativ şi de activ cum îl ştiam, fără nici o urmă de supărare faţă de mine, numai că eu am rămas cu regretul că, în loc să încerc, la modul cel mai serios, să aud muzica aceea despre care mi-a vorbit pe drum sau să recunosc pur şi simplu că nu auzisem nimic, am dat un răspuns convenţional, automat, stupid, care a blocat ceea ce ar fi putut fi o comunicare extrem de interesantă.

Îmi mai amintesc că, tot în perioada aceea (poate un an sau doi mai tîrziu), am mai făcut cîteva plimbări împreună cu el prin oraş, în timpul cărora se întîmpla ca, în afara discuţiilor coerente, cu întrebări şi răspunsuri concrete, să declanşeze spontan, din senin, fără nici o legătură cu contextul şi fără să aştepte răspuns, dar privindu-mă cu un zîmbet inteligent, mirat şi parcă îngăduitor în acelaşi timp, un adevărat torent de întrebări fără sfîrşit: *„De ce oameni? de ce maşini? de ce asfalt? de ce pămînt? de ce străzi? de ce blocuri? de ce copaci?...“*. „De ce“-ul era ataşat instantaneu la orice obiect pe care îi cădeau ochii, ca şi cum privirea lui s-ar fi împiedicat de toate acele obiecte ca de nişte obstacole inutile, fără sens, aşezate acolo într-un spaţiu care ar fi trebuit să fie curat, gol, liber, ca spaţiul cosmic sau ca eternitatea... Sigur, la aceste mici deliruri eu marşam, încurajîndu-l cu torente similare: „De ce magazine? de ce troleibuze? de ce furnici? de ce avioane? de ce ţînţari...“, ceea ce crea o stare de haos, de care rîdeam cu poftă amîndoi. Era un fel de concurs în care pierdea cel care nu mai găsea nici un „de ce“. Dar în timp ce rîdeam, mirarea lui mi se părea cumva justificată...

„De ce oameni? de ce maşini? de ce asfalt?
de ce pămînt? de ce străzi?“

Mai recent, chiar vara trecută, am surprins o discuţie foarte animată între doi copii, de condiţie bună, în vîrstă de 7-8 ani, care călătoreau împreună cu părinţii în trenul Suceava – Bucureşti. Vorbeau despre diverse performanţe personale: cît de sus s-a cocoţat unul în copac, cum a sărit altul în apă de pe un pietroi, cum a căzut la fotbal şi şi-a scrîntit glezna, dar nu a plîns deloc etc. La un moment dat, după o pauză de gîndire, unul dintre ei spune foarte serios: *„Dacă te urci pînă la Dumnezeu şi-ţi dai drumul de-acolo nu păţeşti nimic“*. Celălalt părea să înţeleagă foarte bine despre ce e vorba şi l-a aprobat cu toată convingerea, şi chiar cu un zîmbet admirativ. Deşi pînă în acel moment al discuţiei nici ei şi nici părinţii nu făcuseră nici un fel de referire la Dumnezeu sau la divinitate. După aceea au tăcut amîndoi, privind îndelung pe geam. Restul drumului aproape că nu au mai vorbit deloc.

Sigur că viteza nebună a vieţii contemporane nu ne permite să comunicăm cu copiii noştri cum şi cît am dori, dar cred că, înainte de a decide asupra unei probleme atît de sensibile cum este transferarea către nişte străini a responsabilităţii privind instruirea propriului copil în chestiuni religioase, ar trebui poate să dăm mai multă atenţie legăturii *naturale* pe care copilul o are, încă de la naştere, cu divinitatea. Nu cred că există vreun părinte care să nu fi fost surprins de anumite observaţii sau comportamente ale copilului său care dovedesc clar că o astfel de legătură există – la intensitate maximă în prima copilărie, pentru ca apoi să se estompeze treptat, ajungînd ca la maturitate să dispară în totalitate, pentru a fi înlocuită cu o altfel de legătură, instituţională, convenţională, sugerată, *învăţată* şi nu simţită.

În fond, ce vrem să transmitem atunci cînd îi cerem copilului nostru „Trezeşte-te la realitate!“? Oare nu recunoaştem, tocmai prin ceea ce spunem, că, în afară de realitatea noastră, a adulţilor, mai există o altă realitate, poate chiar mai multe? Nu asta încearcă, de fapt, să ne reamintească poeţii?

Şerban GEORGESCU

■ ■ ■

DILEMA VECHE prezintă COLECȚIA FELLINI

Cele mai frumoase filme în regia lui Federico Fellini, numai acum cu Dilema veche

din 16 aprilie
în fiecare joi,
pachet (revistă + DVD)
doar 19,99 lei

Anunț pentru abonați!
Abonații interesați să achiziționeze toate cele 4 DVD-uri din colecția "Fellini" la **prețul special de 60 lei** – se pot adresa la Departamentul Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57 sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro.

La dolce vita 16 aprilie

Giulietta și spiritele 23 aprilie

Vitelloni 30 aprilie

Opt și jumătate 7 mai

DILEMA VECHE
COOL
COLECȚIA FELLINI
LA DOLCE VITA
DILEMA
COLECȚIA FELLINI
GIULIETTA ȘI SPIRITELE
DILEMA
COLECȚIA FELLINI
VITELLONI
DILEMA
COLECȚIA FELLINI
OPT ȘI JUMĂTATE
DILEMA

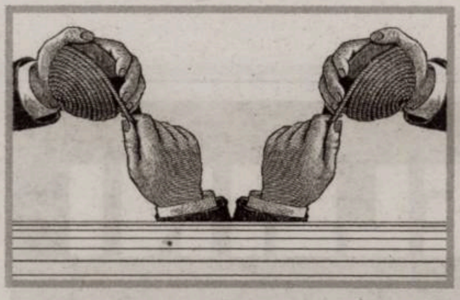

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Salvăm forturile Bucureştiului? (I)

– cum s-a ales Capitala cu nişte cetăţi de care nu ştim –

***George Teodorescu** este o figură pitorească a... Chişinăului. Este un român-american, a cărui familie a evadat din România lui Ceauşescu în copilăria sa, a crescut în Detroit şi New York, iar acum este şeful reprezentanţei unei firme americane de avocatură în Republica Moldova. Toată lumea bună îl ştie pe George la Chişinău şi el are cîte o poveste pentru fiecare. E pasionat de istorie, mai ales de cea militară, şi bate regiunea – Moldova, România, Ucraina – în căutare de locuri de bătălie bune de cercetat. Într-una dintre conversaţiile noastre mi-am dat seama că ştie o poveste despre Bucureşti de care eu habar nu aveam. Avem o comoară lîngă noi de care nu ştim. Şi ar trebui să facem ceva pentru ea.*

Cum aţi descoperit forturile Bucureştiului?

Prima data am citit pe Wikipedia despre ele. Căutam lucruri despre infrastructura din Primul Război Mondial, e o pasiune a mea. Am umblat prin tranşeele de la Oituz, mi-am făcut veacul pe acolo şi la un moment dat mă întrebam dacă există aşa ceva şi pentru Bucureşti. Şi pe Wikipedia am citit prima dată că România a avut un sistem de fortificaţii şi apoi am tot căutat informaţii. Acest sistem a fost construit de Carol I, care a fost ofiţer de artilerie în armata prusacă, era din branşă. După Războiul de Independenţă s-a simţit acut nevoia de a avea o infrastructură militară. Să nu uităm că, după război, ruşii au luat sudul Basarabiei, s-a pus problema unei rezistenţe armate împotriva ţariştilor. Chiar s-a pus problema ca regele să se retragă spre Oltenia cu armata.

Ne-au luat sudul Basarabiei şi ne-au dat Dobrogea la schimb. Deci ideea era să ne apărăm de Rusia de acum înainte.

Da, asta în primul rînd. Dar mai exista şi o altă ţară care atunci era văzută ca potenţial inamic: Austro-Ungaria. Exista problema Transilvaniei, exista un anumit stres legat de austrieci, atenuat după tratatul secret din 1883. Problema mare rămînea Rusia.

Asta era moda militară atunci, apărarea oraşelor cu forturi şi baterii de artilerie?

Da. Era ultimul trend. Artileria evolua rapid, era în plină revoluţie industrială. Fortificaţiile de tip vechi, cetate, de tip Vauban, erau depăşite.

Cum e cea de la Alba Iulia.

Exact, cea de la Alba Iulia e una dintre cele mai impresionante fortificaţii de tip Vauban. Acestea erau însă depăşite. În schimb, un sistem de forturi şi baterii, care nu erau legate între ele prin ziduri, cum e la Alba Iulia, însă făcînd un sistem de unghiuri de tragere, se putea apăra în foc încrucişat cîmpia din faţă pînă la aproximativ zece kilometri. În acest context, Guvernul român şi regele Carol decid să facă o comisie, care s-a uitat la mai multe modele din Europa şi, în final, a decis să îl contacteze pe un general faimos în acea epocă, generalul belgian Henri-Alexis Brialmont. Regele Carol îl cunoştea personal şi i-a scris ca să-l invite în România. Generalul Brialmont vine prin 1883, însă se iscă un mic scandal diplomatic. Belgia era o ţară neutră, iar implicarea unui general belgian în fortificarea României putea fi văzută ca un act inamic. A fost un scandal interesant, în care Austro-Ungaria a pus presiune pe autorităţile belgiene să îl treacă în rezervă – ceea ce s-a şi întîmplat. România a ripostat în sprijinul generalului, ameninţînd cu închiderea pieţei române pentru produsele belgiene, iar Guvernul belgian cedează şi generalul este rechemat în serviciu activ. Pentru a elimina problema, acesta îşi ia o vacanţă în ideea de a ajunge în Germania, dar vine iar în România. Unde e un fel de consultant, el a făcut planurile iniţiale, care au fost modificate de o comisie de arhitecţi şi militari români. A proiectat să fie 18 forturi, la patru kilometri, aşezate circular în jurul Bucureştiului, într-un cerc cu circumferinţa de 70 de kilometri şi la fiecare doi kilometri, între fiecare fort era o baterie de artilerie, pentru a asigura foc încrucişat din flancurile fiecărui fort. Planul original prevedea şi un nucleu fortificat – numit *réduit* – pentru fiecare fort. Această centură defensivă era cam la şapte kilometri de limita oraşului, pentru a-i asigura o protecţie sporită în caz de asediu.

Acum ni se par mai aproape dacă ne uităm la numele lor: Otopeni, Mogoşoaia, Chitila. Pe vremea aceea erau mai departe de oraş.

Exact. Erau numerotate în sensul acelor de ceas: fortul 1 Chitila, 2 Mogoşoaia, 3 Otopeni, 4 Tunari, 5 Ştefăneşti, 6 Afumaţi şi aşa mai departe, mergînd în sud spre fortul 13 Jilava şi înapoi spre Chitila, unde ultimul este fortul 18 Chiajna. Bateriile intermediare erau numerotate şi numite după fortul imediat inferior. Dar ce era planificat nu s-a executat exact, pînă la urmă. Au fost doar patru forturi mari, de tip 1 sau 2. Acestea aveau un *réduit,* un fel de turn întărit în centrul fortului, pentru a oferi un ultim punct de rezistenţă dacă inamicul pătrundea în incintă. Restul forturilor, pentru motive pe care le voi explica mai tîrziu, au fost făcute de tipul 3 sau 4, respectiv fără redută şi mai mici. Tunurile erau extrem de grele, aveau dedesubt un mecanism de încărcare şi de rotire, cu scripeţi, şi se roteau cu tot cu cupolă. Garnizoana totală pentru toate forturile şi bateriile urma să fie de 33.000 de soldaţi. Unele dintre forturile mai mari trebuiau să aibă cam 500 de soldaţi, de artilerie. Fiecare fort avea cazarmă, erau încălzite şi ventilate, se mai văd, pot fi vizitate.

Deci în 1883 se ia decizia de a le construi, cît durează şi cît costă?

Oficial, construcţia durează 11 ani, începe în 1884 şi se termină în 1895. Însă lucrările au continuat pînă în 1903. Ce s-a terminat pînă în 1895 a fost infrastructura. Lucrările de încălzire, de drenaj, de montare a tunurilor au durat mai mult, pînă în 1903. Costurile au fost o problemă mare. Devizele au tot crescut, pînă la urmă a fost un total de 85 de milioane de lei. Dacă vreţi o referinţă, era de trei ori bugetul anual al armatei. Dacă ne gîndim că bugetul armatei acum este undeva la două miliarde de euro, ne putem imagina proporţiile.

Aş zice că e mai mult, de fapt, pentru că pe vremea aceea bugetul armatei era mult mai mare ca proporţie în bugetul ţării şi în PIB, statul era mult mai restrîns şi armata era mai importantă ca pondere.

Da, e corect. Şi pe vremea aceea toate statele din zonă investeau masiv în armament performant. Era o cursă a înarmării. Care, de altfel, a împins cîteva state din jurul României în faliment. Imperiul Otoman a intrat în faliment în 1876, Serbia şi Grecia au intrat în faliment în 1893, iar bulgarii au venit foarte aproape de faliment în 1900. Toate din cauza acestor cheltuieli militare. România a evitat falimentul şi e important să zicem că, în timp ce construia aceste fortificaţii la Bucureşti, România construia şi linia fortificată Focşani-Nămoloasa-Galaţi, o a doua lucrare de infrastructură militară de anvergură, îndreptată împotriva Rusiei. S-a făcut un împrumut pentru a avea bani de construcţii. Plus că toate aceste forturi şi baterii erau legate între ele printr-un drum, deci toate sînt acum la maximum o sută de metri de şoseaua de centură.

Ce ştim noi astăzi că şoseaua de centură a Bucureştiului provine din drumul de legătură între aceste forturi.

Este fix drumul de legătură între ele. Mai erau legate şi cu o cale ferată, care s-a construit pentru a se aduce muniţie şi care încă există. Planul iniţial cuprindea şi un zid suplimentar în spatele forturilor, care nu s-a mai făcut. Parţial din lipsă de bani, parţial pentru că deja începeau să apară dubii, se întîmplau lucruri care făceau ca acest sistem de fortificaţii să fie depăşit de tehnologia militară, chiar în timp ce era construit.

Mi-aţi spus, într-o discuţie anterioară, că generalul belgian începuse să aibă dubii. De ce?

Fortul Chitila în 1902, conform volumului Armata Română, *publicat în 1903*

Între anii 1886 şi 1888, cînd efectiv la noi se construia deja, în Franţa şi în Germania fuseseră nişte experimente militare cu un nou tip de exploziv şi de armament. Se inventase o substanţă explozivă foarte puternică, se numea melinită şi se experimenta cu un tip de obuze numite obuze-mină sau obuze-torpilă. Obuze care erau mult mai mari decît ceea ce exista, plus că nu explodau la impact ca acelea clasice, ci aveau un detonator. Erau foarte grele, loveau obiectivul şi, prin greutatea lor, îl penetrau parţial şi apoi explodau, deci erau mult mai distructive. La un moment dat, generalul Brialmont scrie un mesaj în care explică că, în urma acestor informaţii – nu se ştia cert, nu fuseseră testate în luptă noile tehnologii –, forturile ar trebui schimbate, şi cele din Franţa şi din Belgia, nu doar ale noastre, că ar trebui să fie forturi mai mici, construite mai adînc în pămînt, care să aibă bolta de susţinere mai groasă. Mai multe sfaturi care au modificat planul final al forturilor. Cum spuneam, trebuiau să fie 18 forturi cu *réduit,* au rămas doar patru. Deci România a ţinut cont de aceste sfaturi şi într-un fel a fost un noroc, pentru că sfaturile veneau în întîmpinarea grijilor lui Carol I, care se ocupa personal de proiect şi care îşi dăduse seama că toate costurile intraseră într-o spirală, deci sfatul a ajutat să se mai reducă din costuri. După cele patru forturi făcute la specificaţiile originale, restul au fost făcute mai mici, mai compacte.

Cum s-a făcut dotarea cu artilerie?

Aici a fost foarte scump. Cupolele şi tunurile trebuiau să fie cumpărate din străinătate şi instalate cu ajutorul specialiştilor străini. Erau cîteva companii care le produceau. A devenit o chestiune extrem de sensibilă care dintre aceste companii cîştiga contractul. Pe atunci, poate şi acum, industria de armament putea dicta politica ţării-mamă faţă de alte state. Cu toate că au fost depuse mai multe oferte, realităţile politice au făcut ca alegerea să se reducă la companii franceze sau germane. Pînă la urmă, România a împărţit comanda între ele, ca să nu-i supere nici pe unii, nici pe alţii. Astfel, majoritatea cupolelor au fost instalate de firme franceze – Schneider-Creusot, Châtillon-Commentry, Saint-Chamond – cu toate că compania germană Grunsonwerke a primit o mică comandă. Tunurile grele au fost comandate în mare parte de la Krupp, şi armamentul a inclus şi tunuri franceze Hotchkiss cu tragere rapidă.

În 1914 începe războiul. Care a fost efectul construirii lor?

Aici încep şi problemele. O parte din fortificaţiile din sud-est nu aveau încă tunurile montate. În 1914, România avea patru lucrări de infrastructură foarte serioase. Fortificaţiile de pe centura Bucureştiului, linia fortificată Focşani-Nămoloasa-Galaţi, făcută împotriva ruşilor, şi două capete de pod fortificate pe cealaltă parte a Dunării. Fluviul era folosit ca un obstacol natural şi se încerca apărarea la poduri. Primul era capul de pod de la Cernavodă, pe partea cealaltă a Dunării era o fortificaţie foarte puternică, iar în sud, după primirea Cadrilaterului, exista capul de pod de la Turtucaia.

În 1914, armata germană invadează Belgia, în drum spre Paris. Iar oraşele belgiene sînt fortificate în mod similar cu Bucureştiul, de acelaşi general Brialmont. Belgienii rezistă eroic, însă germanii aduc nişte tunuri-surpriză, pe care nimeni nu le văzuse pînă atunci. Inclusiv acele tunuri uriaşe numite *Dicke Bertha,* Krupp a făcut numai 12 asemenea tunuri. Ce s-a întîmplat a fost destul de groaznic, soldaţii belgieni au fost luaţi prin surprindere. Aceste tunuri trăgeau cu obuze cu melanită aveau şi o rază de tragere mai mare decît tunurile din fortificaţii. Deci nemţii puteau să distrugă uşor forturile de la distanţă.

România investise deci sume enorme în nişte forturi care în Belgia se dovedesc aproape inutile. Ce decizie dramatică va lua Guvernul nostru veţi afla săptămîna viitoare. Tot atunci îl vom însoţi pe George Teodorescu într-un tur al forturilor aşa cum există ele în prezent şi vom discuta despre cum le-am putea salva. Nu pierdeţi episodul următor.

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Piaţa Amzei miroase a badigard

Miesteruşinevărslacrimă cînd trec prin Piaţa Amzei. Acum zece ani clocotea locul de oameni. Acum e pustiu ca o targă c-un mort pe ea. Trei comersanţi cu preţuri căzute din cer stăpînesc un dram de tarabă. Cine vine pe acolo se fereşte ca de ciumă. Dărîmat, remodelat, închis, concesionat, locul acesta nu face decît rău, un buldozer ar trebui să-i dea din greşeală o cupă peste geamuri, astfel ar căpăta ceva farmec. Vina nu e a nimănui, nu? Primăria sectorului 1 cică a vrut o piaţă ca-n filme, doar că executantul proiectului a amînat, a fost arestat şi s-a reluat licitaţia. Şi, iarăşi, la fel. Ghinion. Şi cînd a fost gata, nimeni n-a venit să o ia în custodie. Iar ghinion. După reluarea licitaţiei, abia-abia a venit un anonim, care n-a fost în stare să atragă lume la piaţă. Nici comersanţi, nici muşte. Compar cu Matache. A picat Hala, a rămas văgăuna de piaţă. E atît de vie, ţărani, beţivi, mititei, dughene insalubre, şobolanul cît calul, leurda, carnea, toate ieftine şi fermecătoare. Colo ai restaurant, dincolo cramă de vin vărsat, acolo pute a peşte, dincolo a mezel şi brînzet de capră. Dom'le, e piaţă. Piaţa Amzei miroase a badigard. E mirosul cel mai detestat pentru o piaţă. Păi, ce să păzeşti dacă n-ai decît tarabe goale de păzit şi preţuri de-ţi cade capul? Într-o parte a Pieţei Amzei e plin de magazine şi restaurant, în cealaltă parte e sec şi disperare, farsă de primărie şi ghinion de boier. Blestemăţie.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

La studii în străinătate

Texte şi opinii de:

- Oana CHELARU-MURĂRUŞ (conf. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti)
  „Et in Arcadia erō“
- Alexandra GRUIAN (doctorand în Sociologie la Universitatea din Leeds, Marea Britanie)
  „Exotism marca Europa de Est“
- Monica PETRESCU (profesoară de matematică la Şcoala Gimnazială nr. 11 „Ion Heliade Rădulescu“)
  „O lume mai aşezată“
- Nicoleta POPA (expert în proiecte de mobilitate pentru domeniul universitar, ANPCDEFP)
  Miruna COVACI-ZĂVOI (responsabil comunicare, ANPCDEFP)
  „Erasmus. Despre devenire“
- Lia HANCIANU (general manager, Student Consulting)
  „Cum poţi studia în străinătate“ – interviu

argument

Un fenomen indiscutabil

Studiile în străinătate sînt, de ceva timp, o opţiune pentru absolvenţii de liceu din România. Evident, nu singura. Şi, desigur, nu doar pentru cei care termină liceul – şi cei care ajung la sfîrşitul facultăţii iau în considerare posibilitatea unui master sau a unui doctorat în altă ţară.

De ce? Pentru că speră într-o altfel de educaţie. Într-o schimbare nu doar de decor, ci şi de mentalităţi, într-un alt fel de a privi lucrurile şi, apoi, de a le lua în primire. Şi, de asemenea, se gîndesc la posibilitatea obţinerii unui loc de muncă mai bine plătit. În străinătate sau chiar în ţară.

E adevărat, realitatea a contrazis, în multe cazuri, aceste aşteptări. Mai ales în ce priveşte găsirea unei slujbe în ţară, după o facultate sau un master în afară. Cunosc destule cazuri de oameni care, odată întorşi aici, au început să penduleze între cele două lumi, neadaptaţi pînă la capăt în nici una...

Dar nu sînt singurii. Există destule exemple de tineri care au studiat în afară, şi şi-au găsit apoi de lucru acolo. Ştiu şi oameni care s-au întors, apoi, aici, şi au aplicat ce au învăţat acolo (situaţie, aş zice, ideală).

Pînă la momentul absolvirii, cei care optează pentru studiile în străinătate trebuie să poată fi apţi să le termine acolo unde le-au început. Nu pentru toţi e uşor. Nu doar din motive financiare, care nu sînt de neglijat, ci şi din cauza unor dificultăţi afective de adaptare. Nu-i floare la ureche să fii atîţia ani departe de casă, de prieteni. E o iniţiere, trebuie să poţi rezista. Cunosc diverse cazuri de copii care n-au rezistat pînă la sfîrşit, care s-au întors din primul an. Dar şi pe alţii care au stat, cuminţi, pînă la absolvire.

Iarăşi, una e să pleci în Europa (aici, la doi paşi...), şi alta în America (visul american pare să îmbete, în continuare, destui adolescenţi). Una e să fi fost plecat la sfîrşit de ani '90 sau început de 2000, şi alta acum, de cînd sîntem în Uniunea Europeană. Una e să fi plecat trei-patru luni, cu un schimb Erasmus, şi alta trei-patru ani, la o întreagă facultate...

Evident, nu există doar perspectiva copiilor care-şi iau lumea-n cap. Este şi cea a părinţilor lăsaţi în urmă. Deşi nu vreau să-i spun aşa, totuşi voi face uz de acest cuvînt megaloman: „dramă“: drama părinţilor separaţi de copii. A părinţilor care au ales să rămînă, dar îşi văd odraslele zburătăcite din cuib, şi chiar foarte bucuroase că fac asta. Desigur, părinţii ştiu că ce se întîmplă e spre binele copiilor lor. Dar asta nu-i împiedică să şi sufere...

Mai există şi perspectiva profesorilor de aici: unii încurajează studiile în România, alţii pe cele din străinătate. Unii sînt, previzibil, la mijloc. Se iau şi ei după poveştile, uneori idilice, alteori horror, pe care le aud în stînga şi-n dreapta: că elevul cutare a trebuit să se întoarcă de la o universitate din SUA pentru că acolo se fuma marijuana în draci şi l-au obligat şi pe el s-o facă...

Dosarul de faţă cuprinde cîte puţin din toate aceste perspective. El îşi propune nu chiar o radiografie a unui fenomen indiscutabil, cît mai curînd o semnalare a lui. **(Iaromira Popovici)**

BARBURISME

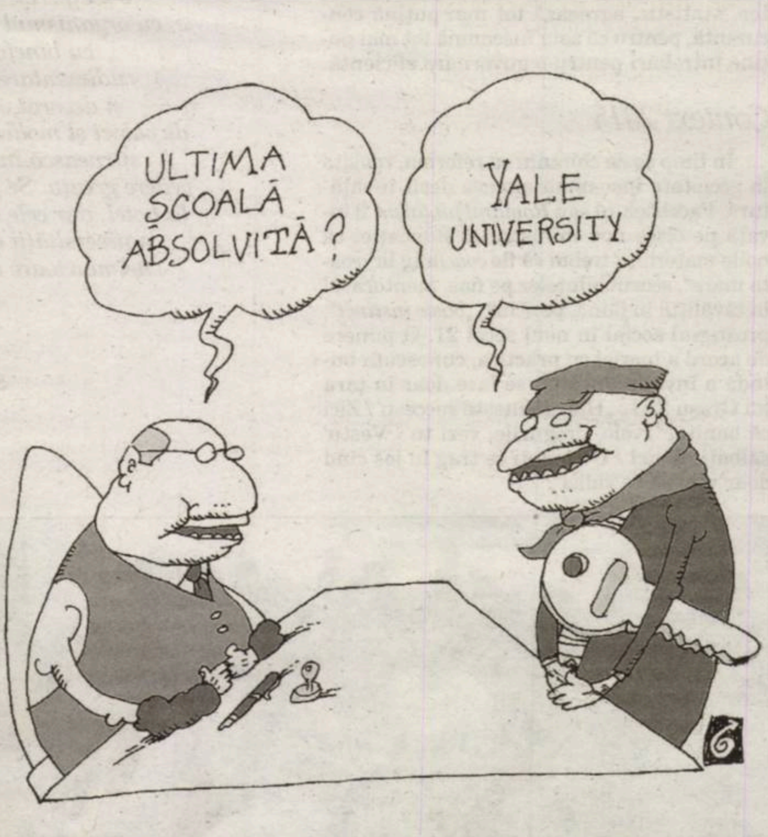

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 9 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
La studii în străinătate

Eugen ISTODOR

Cine are carte are parte de străinătate. Epic, nu?

Întîi, *Breaking News*. Au plecat căpşunarii! Au plecat militarii în Afganistan! Mamele îngrijesc bătrîni în Germania sau Italia! Ne-au plecat doctorii! Acum nu mai este nici o noutate. În fiecare septembrie ne pornim cu avionul propriii copii. Apoi, stăm pe Skype cu ei, de Paşte şi de Crăciun îi aşteptăm cu bunătăţi tot mai străine lor. De fapt, sub ochii noştri, întîi ca realitate, apoi ca ştire şi, în final, ca absenţă a aproapelui, a intrat în criză România, în părţile ei esenţiale. Închiderea energofagelor şi absenţa locurilor de muncă au dus la dispreţuitele „căpşunar“ sau „ştergător la fund al străinului“. Consecinţa pe termen lung este o generaţie crescută fără afecţiunea părintească. Amînarea repetată a reformării sistemului de apărare a întîlnit „salvarea“ prin războaiele NATO. „Băieţii noştri“ erau ori „plecaţi la un ban în plus“, ori eroi întorşi cu drapelul pe sicriu. Un sistem medical rămas la îndemîna şpăgii a fost părăsit de-o întreagă generaţie, conducînd la o absenţă acută a specialiştilor. Astăzi, nici o ştire de televiziune nu-ţi mai aduce veşti despre copilul tău. În schimb, felul fraudulos în care premierul Victor Ponta şi-a dobîndit doctoratul vorbeşte despre această plecare. Anunţurile repetate de admitere ale unor „fabrici de diplome“ vorbesc despre plecarea copilului tău. Cei 19 miniştri ai Educaţiei schimbaţi şi nici o reformă de durată ţi-au zăpăcit copilul şi i-au şoptit să plece dintre atîtea nisipuri mişcătoare. Mai exact, salariile mici din învăţămînt au dus la migrarea profesorilor din sistem. Cei care au rămas au fost martiri, dispreţuiţi, momiţi cu promisiuni politice. În sistem s-au înrolat persoane, nu profesori. A urmat admiterea doar cu buletinul, orele fără prezenţă, examenele fără ştiinţă de carte, masteratele şi doctoratele fără conştiinţă. Excepţiile nu sînt vizibile, intră în seria „secretelor“, doar pentru iniţiaţi. Generaţiei Internet îi sînt la îndemînă vizibilitatea şi competiţia. Societatea, statistic, agreează tot mai puţină concurenţă, pentru că asta înseamnă tot mai puţine întrebări pentru o guvernare eficientă.

Context 2015

În timp ce ne chinuim cu reforma, reuşita în societate înseamnă altceva decît învăţătură. Facebook-ul sau *Românii au talent* îl învaţă pe orice nou ministru al Educaţiei că noile materii ar trebui să fie *coaching* la „roata mare“, scosul biluţelor pe nas, mentoratul în tăvălitul în făină, pe scurt, „*basic instinct*“, prestigiul social în noul secol 21. O punere de acord a teoriei cu practica, cunoscuta butadă a învăţămîntului, se face doar în ţara lui Grasu XXL: „Hai, defineşte succesu' / Zici că banii, c*rvele, drogurile, vezi tu / Vestu' sălbatic e aici / Unde toţi te trag în jos cînd doar vrei să te ridici“.

> *„Morris Zapp era mult mai puţin încîntat de ceea ce vedea din odaia sa – o întindere de grădini dosnice plouate, şoproane putrezite şi rufe atîrnate la uscat (...) –, dar oricum renunţase la criteriul unei privelişti plăcute încă din stadiile incipiente ale căutării unei locuinţe la Rummidge. Descoperise fără întîrziere că te puteai considera fericit dacă găseai un locşor în care se putea menţine o temperatură compatibilă cu organismul uman, echipat cu binefacerile cele mai rudimentare ale civilizaţiei şi decorat cu o combinaţie de culori şi modele care să nu-ţi stîrnească încă de la prima vedere greaţa. Se gîndise să stea la hotel, dar cele din apropierea universităţii erau chiar mai neîmbietoare decît locuinţele particulare.“*
>
> DAVID LODGE,
> *Schimb de dame*

De la Kretzulescu la Maiorescu

De aceea, cred că, într-o societate a învăţămîntului mereu în umbră, întrebarea este la ce şi cui foloseşte acesta? Vom privi spre secolele trecute. Învăţătura nu era un capăt de lume. Lipscaniul bucureştean îşi are rost în experienţe comerciale şi personale, gusturi, mode, „lovituri“. Ienăchiţă Văcărescu nici el nu era dus la învăţătură, doar că familia vedea că domnitorii fanarioţi impuneau dăscălire la greacă de un Kavsocalivitul, la franceză, de un Linchou, la latină şi germană, de un Weber, şi toate acestea cît să deschidă uşi domneşti, să fie egalul fanarioţilor în conversaţii şi, de ce nu, la aspiraţii de domnie. Moda învăţăturii fanarioţii au adus-o în Ţările Române. Învăţătura lor le era de folos pentru a le fi sultanilor tălmaci în întîlnirile cu englezi, francezi. Şi cînd îi spui taine sultanului la ureche, nu înseamnă oare că-i eşti şi mînă dreaptă, că poţi fi trimis în Ţările Române? Restul au făcut armatele ţariste. Modernitatea românească s-a făcut în pas de dans, nu prin învăţătură (Şt. Cazimir – *Alfabetul de tranziţie)*, şi la dans franţuzesc laşi deoparte portul cel mitocănesc. Prima migraţie spre învăţătură au făcut-o tinerii fii de boieri, paşoptiştii, şi s-au întors cu studii neterminate, dar fascinaţi, dornici de schimbări grabnice. De aici, eşecul Revoluţiei de la 1848, ţara nu-i înţelegea, dar nici nu avea nevoie de ei. Nu este de ajuns să-nveţi, este necesar ca societatea să vadă rostul învăţăturii. C. Vintilă-Ghiţulescu rezumă (în *Evgheniţi, ciocoi, mojici)* soarta acestora. Doctorul N. Kretzulescu vine cu diploma sa în faţa Comisiei medicale a Ţării Româneşti de la 1840. Comisia îl priveşte curios. Apoi, se-ntreabă dacă e-n deplinătatea facultăţilor mintale, el, un fecior de boier, să se coboare la exerciţiul punerii de ploscă. Dacă n-avea „pile“, nu înfiinţa şcoala de chirurgie la Colţea. Mai simplu i-a fost să ajungă prim-ministru al Ţărilor Române. Lui Ion Ghica, venit cu diploma în minerit, i se oferă o prefectură. Refuză, ceea ce îi aduce ştampila de „revoluţionar“. Nici reuşita Unirii Principatelor nu este rezultatul unei şcoli absolvite, ci al unei singure lecţii bine învăţate: diplomaţia. Dregătoriile şi funcţiile se dădeau pe „pile“, iar cititul şi socotitul erau de-ajuns. Folosul unei învăţături înalte este impus de modele de reuşită. Generaţia Titu Maiorescu, întoarsă de la studii, impune învăţătura de carte ca un criteriu de ascensiune socială. În 1860, Maiorescu îşi ia licenţa în litere şi filozofie la Sorbona. La 22 de ani era profesor universitar la Iaşi. Prin cei mai importanţi membri ai grupului, Junimea impune competenţă şi criterii, în varii domenii de activitate (politica îl va avea pe P.P. Carp, istoria pe Xenopol etc.), dar face şi alegeri potrivite printre cei „fără şcoală“ universitară (I.L. Caragiale, I. Creangă, M. Eminescu). Simbolic şi practic, exerciţiul public al junimiştilor a făcut posibile reformele lui Spiru Haret. Efectele acestora se vor simţi abia la generaţia Noica-Eliade-Cioran-Ionesco. După o sută de ani, practice. Cum? Exerciţiu public – reforme – trend social – o Europă sub impuls francez şi iluminist. Valul legionar, puşcăria comunistă şi Cortina de Fier au creat noul mit: dom'le, ca intelectual, nu te poţi realiza decît în străinătate.

Vom privi spre secolele trecute.
Învăţătura nu era un capăt de lume.

Generaţia „Stabanov“

Exodul creierelor va reîncepe după 1948-1950. De data aceasta, jocul se desfăşoară în marea casă sovietică. Reformatorii, pînă atunci formaţi în Franţa sau Germania, acum aveau drept mentor Rusia. „Omul vechi“ a fost anihilat, „omul nou“ era „spălat pe creier“ (vezi şi L. Boia – *Miturile comunismului)*. Care-i rostul? Omul nou construieşte o societate nouă. Paradoxul şi falimentul şi-au dat mîna în 50 de ani. Conducătorul Nicolae Ceauşescu, absolvent a doar cîteva clase primare, conducea o ţară de absolvenţi de facultate, dintre care peste 60% erau ingineri (L. Boia – *Miturile comunismului)*. Or, nu este posibil, nu? Sper că aţi înţeles de ce.

După 1989

Nu uităm întrebarea: la ce folos învăţătura? Nici unul dintre trend-urile sociale nu a readus în discuţie rostul învăţăturii în România. Comerţul cu rulmenţi în Turcia, jurnalismul şi luptele sale acerbe au ucis limba română. Caritas-ul, FNI-ul, SAFI, Becali, nici una din speculaţiile amintite nu a părut să arate că învăţătura este esenţială pentru societate. Prim-ministrul Adrian Năstase a făcut un gest „generos“. A trimis, pe bază de burse şi contract de întoarcere şi integrare, zeci de tineri la studii în străinătate. Întorşi, într-o altă guvernare, aceştia au fost total dezrădăcinaţi. Guvernul Tăriceanu nu i-a încadrat în nici o poziţie publică, încercările lor de a se încadra în sistem au fost respinse, iar însuşi Adrian Năstase a avut o tentativă de sinucidere. Om cu multă carte şi avere, profesor universitar, prim-ministru.

Aceasta este istoria

Basmele sînt pline de iniţieri, în care prinţii sînt trimişi în străinătatea vreunui Balaur sau spre salvarea vreunei Prinţese. Nici acolo ştiinţa de carte nu este un capăt de ţară. De aceea, în zilele noastre, părinţii care şi-au condus copiii la aeroport sînt rugaţi să coboare din inerţie. Învăţătura în secolul XXI este un pariu riscant. Steve Jobs? Fără facultate. Zuckerberg? Adio studii. Iar, în România, adio, din nou, vînt de remaniere. Părinţii sînt sau nu parte din povestea copilului lor? Dacă acestora le trece prin cap să se întoarcă în România? Au făcut-o Bălcescu, Maiorescu. Nu însă Eliade, Cioran, Ionesco.

Eugen Istodor *e doctorand SNSPA, cu o cercetare de* Sociologia umorului (studiu de caz – presa scrisă de umor, 1859-1900, 1982-2007), *sub coordonarea profesorului Vintilă Mihăilescu.*

Oana CHELARU-MURĂRUȘ

Et in Arcadia erō

sau despre mobilitatea academică a tinerei generații

Nu putem discuta despre opțiunea de studiu în străinătate a tinerei generații din România, ignorînd complexele noastre de europeni „marginali“. După cum se știe, cultura română a fost marcată dintotdeauna de nostalgia Romei (generatoare de purisme, ficțiuni lingvistice și alte mitologii autohtone), iar începînd cu secolul al XIX-lea, de complexele „ariei periferice“, fascinate de cultura occidentală „de la centru“, dătătoare a unor modele demne de imitat, de transplantat, de adaptat.

Una dintre consecințele acestei poziționări a fost și fenomenul de *peregrinatio academica* manifestat pe parcursul secolului al XIX-lea, cu precădere în a doua sa jumătate, fenomen ce a contribuit decisiv la formarea elitei intelectuale a timpului. Destinațiile predilecte ale tinerilor români erau, la acea dată, universitățile din Franța și Germania, urmate de cele din Austria, Elveția și Belgia. Tendința de migrație a studenților români spre universitățile occidentale a continuat și după înființarea universităților românești (1860 – Iași, 1864 – București) și s-a amplificat în prima parte a secolului al XX-lea, devenind o practică instituționalizată în perioada interbelică.

După hiatusul epocii comuniste, cînd mobilitatea externă a persoanelor a fost sever cenzurată, era firesc să asistăm la un reviriment al interesului pentru studiile în străinătate, a cărui intensitate a crescut firesc odată cu intrarea României în Uniunea Europeană. Acest interes, izvorît din vechea noastră nostalgie europenistă (mai nou din fascinația visului american), capătă astăzi noi motivații, în condițiile globalizării și universalizării cunoașterii, determinînd o migrație fără precedent a membrilor comunității academice.

Aș distinge mai întîi, în interiorul acestui fenomen, categoria din ce în ce mai extinsă a celor care, avînd motivații puternice și performanțe profesionale notabile, precum și o condiție materială solidă, pleacă în străinătate pentru a face studii complete (licență, masterat, doctorat), cel mai adesea cu intenția direct mărturisită de a nu mai reveni în țară. Nu insist asupra eșecului autorităților, mult comentat în presă, de a determina reintegrarea în economia/societatea românească a acestor specialiști români formați în străinătate prin lansarea unor oferte de muncă atrăgătoare, bine plătite și conforme cu standardele lor profesionale.

Totuși, nu pot ignora faptul că mulți tineri au reprezentări idealizate ale realităților/standardelor academice occidentale ori motivații superficiale de a studia la universități de prestigiu, fiind victime ale unei fascinații facile a Occidentului, născută din snobism sau din spirit gregar și nesusținută de performanțe individuale. Aceștia au adesea preconcepții și atitudini critice stereotipe la adresa universităților românești, născute dintr-o mai generală autoreprezentare negativă a identității naționale. Alături de tinerii cu adevărat performanți (olimpici internaționali, adolescenți supradotați intelectual etc.) care iau drumul Occcidentului, am întîlnit și tineri români care optează pentru studii în străinătate fără a cunoaște standardele academice și care sînt nevoiți să se întoarcă în țară din neputința de a-și realiza creditele obligatorii. Tabloul este așadar mai complex decît lasă să se întrevadă o descriere simplificată în alb și negru a instituțiilor academice occidentale *vs* cele românești.

O altă tendință din ce în ce mai vizibilă este aceea a studenților care aleg să urmeze numai un masterat internațional, de regulă într-un domeniu nou sau conex licenței, din dorința de a deveni mai performanți pe piața muncii. Decizia de a transforma masteratul într-o specializare B (fie ea și la o universitate străină) este pîndită însă de riscuri la nivelul formării de bază, în condițiile în care programele de licență Bologna de trei ani se dovedesc insuficiente pentru o solidă profesionalizare a individului.

> *„Philip Swallow fusese cu mult mai nerăbdător să-și inspecteze noul loc de muncă. În prima dimineață, după un mic dejun constînd din suc de portocale, șuncă prăjită și clătite cu sirop de arțar (sirop de arțar! ce deliciu să redescoperi gusturile uitate!), ieșise, în pas de plimbare, să caute Dealer Hall, clădirea în care-și avea sediul Catedra de engleză. (...) Iarba era verde, toți arborii și arbuștii înverziseră, ba unii purtau flori sau fructe pe crengi. În Euphoria, iarnă nu exista – toamna se lua de mînă cu primăvara și cu vara și, așa, împreună, dansau hora pe toată durata anului. (...) Philip simțea că pulsul îi bate într-un ritm voios.“*
>
> DAVID LODGE,
> *Schimb de dame*

„Demonul“ schimbării nu animă obligatoriu și pe studenții din universitățile românești cărora li se oferă prin programele Erasmus oportunitatea de a studia temporar în universitățile europene. Constatăm cu surprindere în ultimii ani că numărul celor care solicită astfel de burse este mai mic decît în trecut, ceea ce pare a demonstra că interesează mai puțin schimbul de experiență, cît obținerea unei diplome la o universitate occidentală.

Et in Arcadia erō pare a fi deviza tînărului român de azi, „înveșmîntat în pixeli“, pornit în căutarea pămîntului academic al făgăduinței. Sînt universitățile românești vinovate că nu reușesc să atragă mai mult prin oferta lor de studii, ca și prin strategii mai dinamice de marketing și publicitate? Cu siguranță că da, deși factorii ce explică acest exod sînt mai complecși și țin, deopotrivă, de istoria formării elitelor intelectuale autohtone, de mentalitatea socială, de complexele noastre culturale, de performanțele modeste ale economiei naționale și, nu în ultimul rînd, de extinderea „satului global“.

***Oana Chelaru-Murăruș** este conferențiar dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București.*

Monica PETRESCU

O lume mai așezată

Fructul oprit. Astfel se prezenta înainte de 1989, pentru cei mai mulți dintre noi (tineri atunci, în vîrstă acum), tentativa de a cunoaște și alte meleaguri decît cele mioritice. Aveam frustrări de diverse tipuri. Cei dintre noi care au avut o șansă și au fost mai puțin temători de schimbare au plecat din țară. Unii s-au adaptat, alții nu. Fiecare avea condiții specifice, un propriu sistem de valori care compatibiliza sau nu cu schimbarea. După 1989, generațiile de tineri tocmai ieșiți de pe băncile școlii au avut așteptări majore (ca și noi, de altfel). De la o societate ce promitea să se transforme într-o democrație care să funcționeze, care să construiască o Românie în care să fim fericiți să trăim. Sîntem încă în starea de promisiune… Pentru tineri au apărut multe oportunități. Cei de vîrstă școlară sau absolvenți au ieșit în lume dezvoltînd proiecte și parteneriate cu elevi/absolvenți ai școlilor/universităților din Europa (înainte și după integrarea în UE).

Vîrsta adolescenței este și cea a deciziilor luate pe cont propriu. Societatea românească li s-a dezvăluit adolescenților ca una care nu corespunde aspirațiilor lor. Ei sînt în permanent contact cu o Europă în care România s-a integrat într-un procent care pe ei nu-i mulțumește. Fără îndoială, s-au făcut pași. Dar totul se derulează cu încetinitorul și de multe ori strîmb. Ei nu au timp să aștepte. E o generație care vrea să se afirme rapid. Să trăiască în prezent și nu într-un viitor-promisiune incert. Pentru noi, timpul curgea cumva în afara noastră. Pentru ei, timpul pare a fi integrat în propria lor ființă (ca un fel de a patra dimensiune…). Vor realizări, vor să participe la cele mai noi evenimente pe plan mondial. Nu vor să rămînă „înțepeniți în proiect“. Vor o lume civilizată. Vorbim de cei care își propun încă de pe băncile liceului să iasă „din cercul strîmt“. Vorbim de cei care vor ceva cu viața lor și nu doar „norocul să și-l petreacă“. O viață în care să existe aceleași reguli pentru toți și care să fie respectate. În care să nu fie înrobiți de neființă, în sensul în care cîștigul material excesiv să nu fie sensul ultim al existenței, ci doar să asigure decența ei. În care oamenii să aibă cu adevărat șanse egale. În care să nu se prefacă a fi altceva decît sînt. În care să aibă încredere. Și-au pierdut speranța în schimbare, și argumente care să le susțină atitudinea sînt destule. Majoritatea elevilor mei care au urmat și urmează studiile în străinătate și-au găsit locuri de muncă în care își fac într-adevăr meseria și sînt bine plătiți, trăind o viață decentă.

În afară de acest lucru, apreciază competitivitatea și munca în echipă. Se simt confortabil în lumea așezată în care studiază. O lume mai educată (nu din punct de vedere academic, ci al unei educații comunitare cu mentalități corecte). Au nevoie de o matrice culturală al cărei determinant să nu fie nul…

Propriul meu copil și-a făcut studiile în Inginerie Electronică la Edinburgh. Îl simțeam mulțumit și fericit de cîte ori vorbeam pe Skype. Nu era tulburat de situații contradictorii sau absurde. Pentru astfel de ocazii, trăite pe timpul școlarizării în țară, eu dădeam o replică ce mie mi se părea că rezolvă situația: „Absurdul contrazice logica, nu și realitatea“. El nu o accepta. În timpul studiilor în Scoția a fost mulțumit de sistemul universității, care oferea, în orice situație, *„sprijin“*. Cursurile erau aplicate, revizuite astfel încît să-și mențină competitivitatea. Îți ofereau capacitatea de *a te ajusta*. Stilurile de predare, de învățare, de evaluare nu erau noțiuni vagi. Foarte multe universități oferă studii de calitate (aș include aici și multe din România), dar lipsa actuală de reputație oferă șanse mai mici de angajare pe piața muncii a absolvenților lor. Desigur, studiile în străinătate presupun costuri. Costuri care însă, investite în tineri, se vor justifica prin capabilitățile lor ulterioare.

Învățămîntul modular (și cel liceal, și cel universitar) le dă absolvenților sentimentul împlinirii propriilor lor nevoi de cunoaștere, intereselor și disponibilităților lor. O cunoaștere care să-și găsească aplicabilitatea. Eficiența și eficacitatea. Care să și bucure. Sigur că se poate pune problema: cum ar fi fost dacă cei care au plecat și-ar fi făcut studiile în țară, dacă ar fi avut alte întîlniri, alte evenimente? Dacă am putea trăi două experiențe în același timp, am avea o șansă să facem comparația… Dar viața înseamnă permanente alegeri.

Plecarea din țară a tinerilor e un fenomen. Temeiul e lipsa de perspectivă și răsturnarea multor ierarhii. Investiția în educația lor nu se valorifică social. Pentru ei, ideea de sacrificiu pentru societatea care le-a inițiat formarea nu se confirmă. Au teribil de multe contraexemple. Soluțiile problemelor sociale au criterii nonvalorice. Ai sentimentul că n-au nici direcție, nici sens. E o tristețe. Ca și cum „România ar fi în altă parte…“. Paradigma patriotismului (cel cuminte, neatins de naționalism) și-a pierdut conturul.

***Monica Petrescu** este profesoară de matematică la Școala Gimnazială nr. 11 „Ion Heliade Rădulescu“.*

Luca ISTODOR

Articol simetric despre aplicaţii în străinătate

> *„În primele săptămîni petrecute la Rummidge, Morris Zapp avea să aibă de mai multe ori această senzaţie de surpriză şi paradox. Bunăstare publică şi mizerie privată – iată cum formulase el situaţia. Condiţiile de acasă ale majorităţii profesorilor de la Rummidge erau cu mult inferioare celor de la Euphoric State, dar pînă şi cel mai tînăr asistent de aici avea un birou încăpător, numai pentru sine, iar clădirea profesorilor era construită ca un hotel Hilton, făcînd de ruşine clubul universitarilor de la Euphoric State.“*
>
> David Lodge,
> *Schimb de dame*

Legat de aplicatul la facultăţi în străinătate, cel mai groaznic lucru e aşteptarea. Dacă la o facultate în România aştepţi cîteva zile pînă să vină rezultatul examenului de admitere (dacă e cazul), în SUA sau în Anglia, unde am dat eu, aştepţi cîteva luni. Am trimis aplicaţiile în noiembrie, am primit răspunsurile în ultima săptămînă a lui martie. Şi aşteptarea presupune incertitudine: pentru patru-cinci luni, nu am ştiut ce se va întîmpla cu viaţa mea: în ce oraş din lume voi ajunge? ce voi studia exact? la ce facultate? voi putea să o plătesc? Şi apoi vin întrebările, aproape nejustificate, născute din lipsă, practic, de ocupaţie: dacă nu mă acceptă nici o facultate? dacă nu s-au trimis documentele? dacă nu am completat corect formularele? Şi da, într-adevăr, am scris lipsă de ocupaţie: în cele cinci luni, am lucrat la o grămadă de proiecte, am învăţat pentru teste şi pentru Bac, am ieşit în oraş şi din oraş. Dar, cu toate astea, simţeam că nu fac nimic. Nimic nu conta, toate activităţile erau subordonate aşteptării de răspunsuri sau, măcar, de actualizări de la facultăţi. De aici a început şi o minidepresie, de aici a început o dependenţă de telefon, pe care îl foloseam aparent ca să răspund la mesaje de pe Facebook, dar în esenţă voiam doar să apară un e-mail de la vreo universitate. Ah, să nu uit că mi-am şi înnebunit prietenii legat de acest subiect, deşi nici asta nu a ajutat. NIMIC nu ajută. Eşti singur şi aştepţi şi nu poţi decît să aştepţi, iar mie nu îmi place să aştept nici după metrou, după ce l-am pierdut, darmite cinci luni după nişte e-mail-uri.

Mai sus e partea neplăcută – mi-am exprimat şi eu frustrările. Dar evident că există şi părţi bune. Cel mai important, zic eu, este că (mai ales în SUA) eşti luat în considerare „în întregime“, cu toate activităţile, performanţele şi rezultatele de pînă atunci. Nu e vorba doar de un examen de admitere unde poţi greşi pentru că eşti prea emoţionat (deşi se cer şi anumite examene). Trebuie să trimiţi toate activităţile făcute pînă atunci, să îţi arăţi implicarea. Trebuie să trimiţi notele din liceu, să arăţi că ai învăţat şi că poţi învăţa în continuare. Trebuie să trimiţi un eseu în care să prezinţi o experienţă definitorie din viaţa ta şi să îţi expui posibile calităţi şi defecte. Faptul că unele persoane au trecut prin situaţii dificile, care să nu le fi permis să aibă rezultate „perfecte“, e luat şi el în considerare. Şi toate acestea înseamnă că eşti încurajat să te implici, să fii activ încă din liceu, să ai rezultate constant bune, dar că, dacă greşeşti, eşti lăsat să îţi repari greşelile – totul e uman.

Acum, că am făcut, practic, un rezumat al ultimelor cinci luni din viaţa mea, pot să spun şi DE CE vreau să mă duc la facultate în străinătate. În primul rînd, vreau în SUA pentru că acolo poţi să nu studiezi un singur lucru. Eşti încurajat să te dezvolţi multilateral, poţi să îţi alegi două-trei subiecte pe care să te axezi şi poţi face ce combinaţii vrei tu. Eu vreau să studiez film, dar şi gen şi sexualitate, şi nu pot, şi nici nu vreau, să mă decid la una dintre ele acum. Al doilea motiv pentru care vreau să plec este că, atît în Anglia, cît şi în SUA, se încurajează (şi eşti ajutat, chiar) să ai experienţe practice, *internship*-uri, mult mai mult decît aici. Apoi, cred că vreau să schimb mediul. Am trăit în Bucureşti toată viaţa şi sînt curios cum ar fi ca acest lucru să se schimbe, pentru că s-ar putea să mă ajute mult mai departe. Chiar dacă e un gest radical şi, probabil, greu de suportat la început, poate să fie un fel de „formare“ sau maturizare. Eu sînt unul dintre cei mai imaturi oameni din lume, probabil că voi plînge trei luni după ce ajung acolo, dar sper că în timp mă voi obişnui să fiu fără părinţi şi fără vechii prieteni, să iau, aproape, viaţa de la capăt. S-ar putea ca asta să mă „formeze“ cumva şi să mă pregătească, mai mult sau mai puţin, pentru viitor. În final, îmi place că în UK şi în SUA, şi mai ales în oraşele unde am aplicat eu (Londra, NY, LA, Chicago, Philadelphia, Boston), societatea este sau pare a fi mai deschisă, pare să nu judece atît de mult.

Şi pentru ca articolul să fie perfect simetric (ca o poezie cu rimă îmbrăţişată – primul paragraf – NU, al doilea – DA, al treilea – DA, ultimul NU), voi scrie în final ce gîndeşte partea din mine care vrea să rămînă aici. Căci da, există o astfel de parte. Cît timp am fost în România, m-am implicat într-o grămadă de activităţi, pe care nu are rost să le expun aici, dar care, cred eu, au contribuit cît de puţin la schimbarea de mentalităţi şi dezvoltarea unor proiecte (aproape) noi pentru România. Şi, în acest context, mă gîndesc: şi dacă ar trebui să rămîn aici, pentru ca şi societatea românească să se schimbe, să aibă şi ea avantajele despre care am vorbit mai devreme referitor la SUA sau Anglia? Dacă ar fi mai bine să rămîn aici şi să contribui la schimbare? Dacă o să pierd ocazia asta pentru că, mergînd la facultate acolo, o să mă deconectez de la problemele de aici? Dar aceste întrebări vor rămîne fără răspuns, căci am hotărît că plec. Am hotărît să plec, şi mă îngrozeşte gîndul ăsta, mă îngrozeşte că mă duc undeva fără cunoscuţi, şi în acelaşi timp abia aştept să trăiesc într-un oraş ca Londra sau New York. Plănuiesc să trimit vederi.

***Luca Istodor** este elev în clasa a XII-a la Colegiul Naţional „Sf. Sava“.*

Andrei GRECEANU

„Dacă ţara e stricată, vreau să ajut la repararea ei“

Lumea este pusă în mişcare de idei, de credinţe, care deseori le parvin oamenilor fără a fi digerate în prealabil. O astfel de idee, din ce în ce mai puternică în România, este cea a „ratării naţionale“: românii, ca naţie, au eşuat, iar fiecare trebuie să-şi croiască un viitor cît mai departe de acest trist eşec. Mulţi tineri pornesc la drum cu ferma convingere că se vor realiza numai în străinătate, nu şi în România. Astfel, aceşti tineri caută să aplice la facultăţi din străinătate, planificîndu-şi o carieră „în afară“. Sînt şi destui cei care fac facultatea în străinătate şi care vor totuşi să se întoarcă. Motivele pentru care unii aplică în străinătate sînt variate, tendinţa totuşi este clară. Întrebarea ce decurge din toate acestea este, însă: se găseşte viitorul nostru doar în afară? Şi ar mai fi o întrebare interesantă de pus: cît foloseşte studiul în străinătate unui om care doreşte să îşi construiască o carieră în ţară?

Înainte de a răspunde acestor întrebări, simt nevoia de a puncta un amănunt esenţial pentru discuţie. Situaţia în care se află ţara noastră, cea de a pierde în favoarea străinătăţii o adevărată elită în formare, compusă din tinerii studioşi, nu este singulară în lume. Această „migraţie a creierelor“ e un fenomen ce caracterizează întreaga Europă de Est şi chiar Africa. Ţările de baştină sărace şi subdezvoltate prezintă prea puţin interes pentru cei care îşi doresc studii înalte şi o carieră de succes, iar fenomenul globalizării le-a dat acestor oameni posibilitatea de a pleca în ţările cele mai dezvoltate. Este un fenomen de mare impact, care afectează multe ţări, nu doar pe a noastră. Şi atunci, de unde această exacerbare a situaţiei la români, atît din punctul de vedere al celor ce pleacă („În România e un dezastru, vreau să plec cît mai repede!“) cît şi din al celorlalţi („Ia uite cum pleacă toţi afară!“)? Şi unii, şi ceilalţi ar adăuga: „Ca la noi, la nimeni“. Românii s-au obişnuit să se judece pe ei înşişi fără să folosească termeni de comparaţie. De aceea ni se pare că sîntem unici în toate (bune sau rele). Astfel, atîţia tineri sînt gata să renunţe la orice gînd de a face carieră în România: ei cred că la noi e un dezastru, unic în proporţiile lui, iar viitorul trebuie să şi-l clădească în altă parte. Ei nu-şi imaginează că vecinii noştri ar putea găsi la fel de multe motive pentru a avea aceeaşi atitudine, ceea ce înseamnă că România nu e unică, deci nici eşecul nostru ca naţie nu e unic şi nici aşa de mare.

Eu am decis să rămîn în ţară.

Eu am decis să rămîn în ţară pentru că doresc să construiesc ceva trainic aici. Ne plîngem că ducem lipsă de atîtea lucruri. Eu văd în asta o oportunitate: în cîte domenii nu putem fi pionieri, în cîte locuri nu putem construi, nu putem edifica, nu putem ajuta! Mă gîndesc la nişte muncitori care părăsesc un şantier pentru a lucra la un zgîrie-nori căruia i se mai pun cîteva etaje. Unde este munca mai multă, dar şi sentimentul de împlinire? Unde contează mai mult munca ta? Pe şantierul abia deschis, evident. De ce să-l părăsim?

Desigur, există posibilitatea de a face o facultate în străinătate şi de a te întoarce să faci carieră în ţară. Pentru domeniul meu de studiu (Dreptul), acest lucru e aproape imposibil. Dar există cursuri de master, există alte oportunităţi. Ele nu trebuie neglijate. Educaţia din Occident este superioară în multe moduri celei de la noi, şi de ea trebuie să profităm. Dar naţiile cu viitor au preluat mereu cunoştinţele altora ca să le pună în practică acasă şi să le ducă mai departe. Dacă învăţăm acolo, să clădim aici ceva!

Ce folos are, deci, pentru un român care vrea să facă o carieră în ţara lui să meargă la o facultate în străinătate? Depinde mult de persoană şi de facultatea dorită. Însă studiul în străinătate poate ajuta pe oricine. Înfierarea plagiatului, accentul pe aplicarea cunoştinţelor dobîndite şi lecţiile de democraţie pe care, vai, trebuie încă să ni le însuşim sînt doar cîteva din aspectele de care putem profita. Trebuie, desigur, să-ţi poţi găsi de muncă apoi, în ţară, cu ajutorul cunoştinţelor dobîndite la aceste facultăţi străine.

În fine, pot spune că nu îmi e dragă nici emigraţia, nici criticarea celor ce emigrează. Şi, mai ales, nu împărtăşesc privirea în alb şi negru asupra sistemului educaţional de la noi *versus* cel străin. Fiecare are avantajele şi dezavantajele lui. Eu am ales să fac Dreptul în ţară, ca să pot aplica aici cunoştinţele dobîndite. Alţii pot face o facultate în străinătate pentru ca apoi să se întoarcă sau să rămînă. Şi eu consider că un curs de master în străinătate mi-ar folosi. Ceea ce cred ferm, însă, este că aici, în ţara asta, noi putem construi ceva trainic. Dacă ţara e stricată, vreau să ajut la repararea ei. O naţie puternică este şi o naţie prosperă. Dacă visăm la prosperitate în sînul altor naţii, va fi mult mai rău decît dacă încercăm să ne clădim prosperitatea la noi acasă. Pînă la urmă, acest cuvînt, „acasă“, are un sens. De aceea doresc să rămîn.

***Andrei Greceanu** este elev în clasa a XII-a la Colegiul Naţional „Sf. Sava“.*

DILEMA VECHE
La studii în străinătate

Andrei DRĂGOIU

Trei ani la Leeds

Mi-am dorit să plec în străinătate pentru facultate încă dintr-a X-a. Cîțiva ani i-am petrecut la o școală britanică din București unde, surprinzător, sistemul îți permitea să alegi materiile pe care voiai să le studiezi. Astfel, toți elevii învățau puțină matematică „de bază“, dar numai cei pasionați alegeau să o studieze mai departe. Cei cu înclinații către artă, ca mine, puteau alege să facă muzică, artă plastică și actorie. Eu voiam să devin actor și astfel am aplicat la facultăți din Londra, Bristol și Edinburgh. La Londra și Bristol m-au și chemat la audiții – trebuia să pregătesc un cîntec, un monolog din Shakespeare (evident) sau un discurs celebru.

La Londra și Bristol m-am simțit pentru prima dată privilegiat; pe de altă parte însă, eram total nepregătit și dezavantajat în fața celorlalți, care aveau ani de pregătire în actorie. Tot ce aveam era o mare dorință, un vis. Important, nu și suficient. Nu am fost acceptat. M-am întors acasă și am aplicat la alte facultăți. Am intrat la Leeds Metropolitan University la cursul „Art, Event, Performance“. Cursul suna interesant. La interviu mi s-a spus că voi face și ceva actorie. Pe deasupra, aveam să fiu cu doi dintre cei mai buni prieteni ai mei din școală. Am fost fericit.

Am plecat în septembrie și mi-am aranjat camera de cămin, pregătit să încep viața de student. Din prima zi de cursuri a devenit evident că facultatea nu avea nici o legătură cu actoria; eram dezamăgit și nervos. În clasa de 35 de studenți eram trei străini: eu, o româncă (cu care am fost coleg în clasele I-IV) și o rusoaică. Ne-am unit repede forțele și am format o bisericuță est-europeană, oricum nu vorbea nimeni cu noi. De altfel, nici noi nu vorbeam cu ei pentru că i-am etichetat repede ca fiind „inculți“. Așa gîndeam în anul I: cine nu știe ce știu eu este clar incult. Să nu știi, în anul 2011, că Cehoslovacia nu mai există ca atare înseamnă că ești incult. Doar dădusem Bac-ul la istorie, ce naiba!

Astfel, anul I a fost frustrant din multe puncte de vedere. Eram închis, nu acceptam noul sistem în care intrasem, crezînd că ei erau obligați să se adapteze și să mă accepte ca fiind un român interesant. În plus, plecînd cu prietenii mei buni, mi-am construit un mare refugiu. Cu toții aveam aceleași probleme, eram departe de casă, nu ne găseam locul, nu ne integram nicăieri, nu era soare pe cer, ploua și bătea vîntul... Îi judecam pe toți și eram frustrat. Nu îmi plăcea nimic.

Primul an a fost oarecum un dezastru și din punct de vedere al facultății. Facultatea asta părea să nu aibă nici un focus. Totul era împrăștiat și cursurile nu aveau nici o legătură între ele. O singură materie mi-a plăcut pe deplin... probabil pentru că avea un profesor genial. Erau patru profesori în total, toți tineri: unul extraordinar, una simpatică și amuzantă, o xenofobă și un ticălos pe care însă am ajuns, în final, să-l iubim. Singurul curs care avea sens, deși l-am urît, era cursul de teorie a *performance*-ului, despre începuturile și pionierii *performance*-ului.

Tot în primul an oscilam între două extreme: ce ținea de România era bun, cald, frumos, ce ținea de Anglia era distant, rece, insuportabil. Îmi era dor de patul meu, de mîncarea și vremea de acasă, de viața bucureșteană. Poate îmi era dor și de liceu puțin.

Anul II a fost și mai „interesant“. Lipseam des de la ore, mă afundam și mai adînc în ideea că acasă e mai bine și că abia aștept să se termine acest chin cotidian în care mereu lipsește soarele de pe cer (sigur, eu mă trezeam la 4 după-masa, cînd soarele apunea, dar nu realizam). A devenit atît de nasol încît, cînd m-am întors acasă în vacanța de Paște, am anunțat pe toată lumea că m-am hotărît să mă las de facultate: „Nu îmi place, nu pot să mă integrez, nu pot să fac aia, nu pot să fac ailaltă“. După două săptămîni acasă, în care am povestit tuturor cum eu nu pot acolo, am avut o revelație: „nu pot“ era, de fapt, „nu vreau“. Subtil, dar esențial.

> *„– Legitimația, nu uitați s-o semnați, cerere tip pentru loc de parcare, broșuri referitoare la asistența medicală – puteți opta pentru oricare plan –, cerere pentru închirierea unei mașini de scris – puteți lua una electrică sau una mecanică –, programa analitică, formular pentru scutirea de taxă pe venit, cheia de la liftul din această clădire, cheia de la camera cu Xerox, nu trebuie decît să vă treceți numele în registru de cîte ori folosiți copiatorul. (...) Philip își găsi biroul de la etajul al patrulea.*
>
> DAVID LODGE,
> *Schimb de dame*

M-am întors la Leeds și mi-am schimbat atitudinea. Dintr-odată, totul era altfel: orașul era frumos, verde, plin de soare (venise primăvara...). Am început să vorbesc cu colegii, să le zîmbesc și, surprinzător, au vorbit și ei cu mine! Ba chiar și cursul a devenit agreabil, cu excepția orelor de teorie, la care încă dormeam. În cele din urmă am încheiat anul cu bine.

A urmat ultimul an, cel mai greu, dar și cel mai frumos din viața mea de student. Nu aveam multe ore, accentul s-a pus pe scrierea licenței și pe proiectul de final în care trebuia să aplicăm tot ce am învățat și să facem un întreg *performance* singuri. Cu prietena mea, închiriasem o căsuță minunată. Dacă era frumos afară ieșeam în oraș sau stăteam în grădină. Învățam și ne uitam la filme cînd nu eram la facultate. Nu a existat weekend în care să nu fi ieșit în oraș cu colegii, să nu mă fi simțit bine, să nu fi trăit. Englezii nu erau inculți.

Am fost fericit că am terminat facultatea, dar și trist că nu m-am bucurat de ea.

Ce am învățat eu, în toate orele cărora nu le vedeam rostul atunci? Am învățat să țes un nou mod de a privi lucrurile și de a gîndi. Am învățat să mă bucur de lucruri așa cum sînt ele, să nu fiu frustrat că nu sînt cum îmi doresc. Am învățat să văd legături între formele artei și între concepte artistice care par imposibil de alăturat. Totul s-a închegat în mintea și sufletul meu la sfîrșitul facultății, toată experiența fiind mai degrabă una de viață, decît de studiu.

***Andrei Drăgoiu** promovează tinerii artiști și este inițiatorul unui proiect de cultură ce-și propune să-i reunească pe aceștia.*

Alexandra GRUIAN

Exotism marca Europa de Est

„Cum ți se pare la Leeds? Eu cînd am venit am avut un șoc cultural.“ Asta mi-a spus o colegă doctorandă din Ungaria în primele săptămîni după ce mi-am început doctoratul. Nu, nu avusesem un șoc cultural, ceea ce trăiam mi se părea ireal, nu credeam că voi reuși să plec la studii, dar îmi dorisem să fac asta de atît de multă vreme încît, atunci cînd s-a întîmplat, eram pregătită să absorb noutatea cu deschiderea unei exploratoare.

„Ceea ce știm noi despre România este că la începutul anilor ’90 se făcea trafic cu copii și că de acolo vin romii.“ Aceste cuvinte mi-au fost adresate de o profesoară și abia mai tîrziu, după ce discuția se terminase, mi-am dat seama de implicațiile lor. Ignoranța, dar mai ales modul de a pune problema m-au deranjat – parcă citase dintr-un tabloid. Printre multiplele discuții despre *Lumea Întîi* contra *Lumii a Treia* (care se bucură de atenție crescută în Marea Britanie, dată fiind istoria sa colonială), *Lumea a Doua* apare adesea prezentată sub numele de *Europa de Est*, ca o zonă geografică, socială și politică gri, supusă generalizărilor și stereotipizărilor. Dacă pentru omul de pe stradă mă așteptam ca diferența dintre o româncă și o bulgăroaică să fie greu de definit, la nivel universitar credeam că nu se vehiculează noțiuni atît de vagi și încărcate negativ. Desigur, o așteptare naivă din partea mea, ca și cum nu știam că profesia și orientarea ideologică feministă în acest caz (deși tipul de feminism îmbrățișat este extrem de important în modul în care ne croim relațiile sociale) nu sînt suficiente pentru un tip de discuție reflexiv și deschis.

Pentru prima dată m-am simțit exotică, venind dintr-o lume, *a doua*, care, cel puțin în mediul în care mă învîrt eu acum, este foarte puțin cunoscută. Evident, cum spuneam, istoria își spune cuvîntul: atenția cercetătorilor britanici s-a concentrat în principal pe consecințele colonialismului Marii Britanii, de la rasism la imigrație și revolte sociale. Încet-încet, eu însămi mă simt absorbită de istoria unei țări care m-a adoptat pentru cel puțin trei ani: venind dinspre Londra, îmi sună în cap „Guns of Brixton“ (Brixton este o suburbie a Londrei unde, în anii ’80, au avut loc revolte ale populației de culoare ca o consecință a rasismului și inegalităților sociale); cu cîteva zile în urmă am participat la o conferință academico-activistă despre feminismul de culoare; semnez săptămînal petiții online împotriva măsurilor absurde contra imigrației, reducerii finanțării bugetare a sistemului național de sănătate, sau în favoarea scăderii taxelor pentru educație. Încet-încet, mizele politice tipice spațiului britanic devin și mizele intereselor mele academice și politice. În același timp, pe măsură ce perioada mea de aclimatizare se apropie de sfîrșit, mă întreb cum pot lega activismul meu din România cu activismul de aici, cum pot lega contextul românesc de cel de aici, cum pot să-mi valorific exotismul transformîndu-l, dintr-un cumul de stereotipuri, într-o sursă de cunoaștere științifică.

Venirea în Marea Britanie mi-a dat ocazia să mă simt est-europeană, sau poate mai degrabă mi-am asumat această identitate ca reacție la anglo-centrismul pe care l-am întîlnit în universitate (de altfel, deloc surprinzător). Mi-am dat seama că ceea ce mă unește pe mine cu britanicii, posibil cu întreaga lume, atunci cînd vine vorba de a defini Europa de Est, este istoria sa comunistă, o istorie la care, însă, nu am luat parte. Am început să citesc și să recitesc despre viața în comunism, în România, dar și în alte părți, încercînd să recuperez o serie de experiențe care, fără îndoială, și-au lăsat amprenta inclusiv asupra mea; ideea că țările postcomuniste sînt cu adevărat *post*comuniste este naivă, ca și cum abandonarea unui regim politic echivalează cu abandonarea unor obiceiuri și moduri de gîndire formate în zeci de ani. Mi-am asumat misiunea, în limitele posibilităților mele, de a sparge imaginea monolitică „a probabil 70 de milioane de femei, trăind în diferite regiuni și culturi, vorbind limbi diferite, dar totuși reduse la un numitor comun – și anume sistemul sub care trăiau“ (traducere liberă din Slavenka Drakulici, *How We Survived Communism and Even Laughed).*

Nu vreau însă să mă concentrez exclusiv pe trecut, cred că facem asta prea mult, izolîndu-ne nu numai în timp, ci și geografic și politic. Pusă față în față cu un Celălalt vestic, procesul prin care mă construiesc acum ca femeie est-europeană născută în 1990 implică în mod necesar imperativul de a-mi regîndi poziția ca una în perpetuă tranziție, nu de la comunism la democrație sau capitalism, ci de la un set de experiențe la altul, de la est la vest și invers. Implică a regîndi România nu doar ca specific național, ci și ca actor într-o rețea globală.

***Alexandra Gruian** este doctorandă în Sociologie la Universitatea din Leeds, Marea Britanie. E preocupată de teme precum egalitatea de gen, politici reproductive, discriminare și inechitate socială.*

Cum poţi studia în străinătate

interviu cu Lia HANCIANU

Ce v-a determinat să înfiinţaţi Student Consulting?

Student Consulting a pornit în 2010, ca răspuns la cererea elevilor şi studenţilor de a-şi îmbunătăţi potenţialul pentru admiterea la universităţile din străinătate, axîndu-se pe consiliere individuală, ajutîndu-i să aplice la orice universitate din lume cu predare în limba engleză. Acesta a inclus în serviciile de consiliere teste de orientare în carieră şi recomandarea activităţilor extraşcolare. În portofoliul nostru găsim elevi admişi la universităţi din SUA, ca MIT, Duke, Richmond, Drexel, New York University, Chapman, Northeastern etc., din Europa, precum Imperial College London, Cambridge, UCL, Edinburgh, Amsterdam University, University of Southern Denmark etc. sau din Asia, ca Waseda University.

Aţi studiat dvs. înşivă în străinătate?

România a aderat la Uniunea Europeană în anul 2007, moment care a adus schimbări benefice majore pentru accesarea studiilor în străinătate. Terminînd liceul înainte de această perioadă, nu am beneficiat de asemenea oportunităţi: 0 taxa de şcolarizare în Ţările Nordice, Germania, împrumut guvernamental pentru taxa de şcolarizare în Marea Britanie şi Olanda etc. Însă absolvirea Facultăţii de Litere şi a unui master în Strategii manageriale, combinate cu experienţa profesională în educaţie şi vînzări, precum şi implicarea activă în activităţi extraşcolare m-au ajutat să fondez Student Consulting.

Ce vi se pare cel mai interesant, diferit de ce se întîmplă în România, la facultăţile din străinătate?

Experienţa studiului în străinătate duce la dezvoltarea gîndirii critice, care dezvoltă implicit susţinerea ideilor prin argumentare şi cercetarea subiectului în afara orelor de clasă. Acestea sînt realizabile prin relaţia individuală student – profesor, prin programele de practică, cît şi prin studiile de caz pe teme actualizate pe care universităţile au grijă să le pună la dispoziţia studenţilor.

Sînt multe persoane care apelează la serviciile dvs.? Cîţi şi cine?

Numărul elevilor şi al studenţilor care ni se adresează este în creştere. Majoritari sînt elevii de liceu – prin opţiunea de a continua studiile de licenţă în străinătate, datorită diversităţii tipurilor de ajutor financiar pentru plata taxei de şcolarizare şi a costurilor de trai. Exemplul cel mai relevant este Olanda, unde elevii pot accesa un împrumut guvernamental de la statul olandez pentru plata taxei de şcolarizare în valoare de 1951 de euro/an şi pentru costurile de trai, împrumut care se va restitui în 35 de ani de la finalizarea studiilor cu o dobîndă de 0,12%.

Cum vă informaţi în legătură cu facultăţile pe care le recomandaţi?

Meseria de consultant educaţional presupune un proces de învăţare continuă, întrucît apar modificări în procesul de admitere al universităţilor de la an la an. Din acest motiv, în activitatea anuală a unui astfel de consultant se regăsesc: teste de validare a cunoştinţelor acumulate, ca Education UK Certificate for Agents eliberat de British Council, vizite la universităţile din străinătate, evenimente educaţionale organizate în parteneriat cu acestea, participare la cursuri de formare şi tîrguri de universităţi din străinătate. Toate acestea dezvoltă parteneriate bine închegate cu universităţile din străinătate, ajungînd să cunoaştem termenii de admitere şi să filtrăm dosarele studenţilor în conformitate cu aşteptările birourilor de admiteri. De exemplu, elevii şi studenţii care aplică împreună cu noi la Amsterdam University Business School primesc o evaluare preliminară a şanselor de admitere, întrucît Student Consulting comunică cu ofiţerii de admitere cu privire la fiecare dosar în parte.

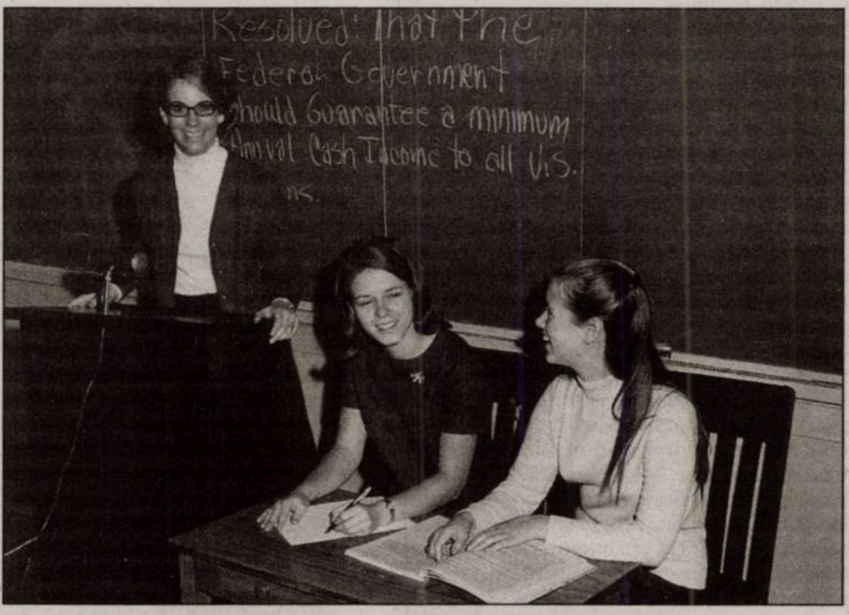

De ce credeţi că atîţia absolvenţi de liceu vor să studieze în străinătate? Ce oferă în plus o facultate acolo, un masterat acolo?

În România nu există, în acest moment, un instrument care să contabilizeze numărul total de studenţi din străinătate. Admitem că majoritatea părinţilor aleg studiile în străinătate pentru copiii lor cu gîndul la un loc de muncă asigurat sau mai bine plătit. Realitatea este următoarea: universităţile din alte ţări nu asigură un loc de muncă, însă pregătesc studentul pentru a se integra mai uşor pe piaţa locurilor de muncă, prin abordarea practică a cursurilor, prin practica din timpul anilor de studiu. Din experienţa noastră de cinci ani, adăugăm că studiul într-o altă ţară aduce şi o dezvoltare personală majoră, necesară pentru dezvoltarea încrederii în sine. Cererea cea mai mare este pentru studii de licenţă, datorită varietăţilor de finanţare.

Care sînt ţările cele mai solicitate şi de ce?

Marea Britanie este încă numărul unu în cerinţele clienţilor noştri, datorită universităţilor bine cotate în topurile internaţionale şi varietăţii de subiecte de studiu în engleză. Însă taxele de şcolarizare crescute îi determină pe mulţi dintre aceştia să opteze pentru Olanda, o ţară ale cărei universităţi se bucură de reputaţie academică la nivel mondial. SUA se bucură de o creştere în preferinţele clienţilor.

Cei care vi se adresează sînt, în general, persoane cu venituri peste medie?

Părerea că doar familiile cu venituri peste medie aleg studiile în străinătate nu mai este de mult decît un mit. SUA oferă şansa unui elev eminent să acceseze burse academice care pot acoperi costurile totale pentru studii. De asemenea, sportivii de performanţă au şanse pentru burse sportive integrale.

Ce trebuie să facă cei care vor să fie admişi la o facultate din străinătate? Care sînt criteriile pe baza cărora sînt selectaţi?

Deşi criteriile de selecţie variază de la ţară la ţară, argumentarea motivaţiei pentru domeniul ales reprezintă elementul-cheie în dosarul de admitere. Pentru a veni în ajutorul elevilor/studenţilor, Student Consulting lucrează îndeaproape cu diferite organizaţii nonguvernamentale care pun la dispoziţia elevilor programe de voluntariat. Alte criterii importante de selecţie pot fi notele din timpul liceului, media preconizată la Bacalaureat, concursurile şi proiectele şcolare.

Au absolvenţii de liceu de la noi şanse egale cu cei din ţările occidentale gen Franţa sau Anglia, ori precum cei din SUA? Cum sînt priviţi cei din România în afară?

Universităţile din străinătate îşi doresc diversitate în rîndul naţionalităţilor studenţilor. Diferenţele apar la admiterea pentru anumite specializări, cum ar fi medicina, unde Bacalaureatul românesc nu oferă flexibilitate în alegerea subiectelor de examen, unde se solicită, în funcţie de ţară, între trei şi patru sau cinci materii de ştiinţe exacte. O altă diferenţă se face simţită între studenţii români care concurează cu examene de bacalaureat diferite: Bacalaureatul românesc, Bacalaureatul internaţional (IB) şi Bacalaureatul britanic (A level), întrucît cele din urmă se axează pe materiile de interes la facultate.

Există o diferenţă explicită între studiile din SUA şi cele din Europa? Care?

Diferenţa majoră între universităţile europene şi cele americane este costul taxei de şcolarizare, întrucît în Europa universităţile sînt finanţate de stat, iar în SUA majoritatea universităţilor sînt private. O altă diferenţă este *curricula* flexibilă în a-ţi alege specializarea la terminarea anului I, cunoscută sub numele de Liberal Arts.

Ce ştiţi despre experienţele clienţilor dvs. acolo? Cum trăiesc, ce condiţii au? Cum sînt primiţi? Cum se adapatează?

Studenţii români sînt bine primiţi, fiind ştiuţi de profesori ca fiind serioşi şi muncitori. Pentru o integrare lină, fiecare universitate organizează, la început de an, o săptămînă de introducere, perioadă cînd se fac petreceri studenţeşti şi sesiuni de informare pe teme utile acomodării.

„Studenţii români sînt bine primiţi, fiind ştiuţi de profesori ca fiind serioşi şi muncitori.“

Care sînt domeniile cele mai căutate?

Domeniile cele mai căutate sînt studiile economice şi cele de informatică, datorită posibilităţilor variate de angajare după absolvire. Studiile de psihologie, drept, management hotelier, inginerie biomedicală, arte etc. sînt următoarele cerinţe ale studenţilor.

Cîţi din copiii de aici primesc burse şi care sînt criteriile?

În Europa, bursele sînt destul de limitate, datorită facilităţilor deja oferite pentru plata taxei de şcolarizare. Cea mai interesantă variantă pentru burse este SUA, unde este recomandabilă pregătirea dosarului de admitere cu cel puţin doi ani înainte de aplicare, avînd în vedere: Bacalaureatul american (SAT I, SAT II), activităţile extraşcolare, notele din timpul anilor de studiu. Numărul celor care primesc burse academice este destul de mare, însă bursele variază între 5000 $ şi 65.000 $ pe an, pînă la cele integrale.

Din ce aţi observat, cîţi rămîn în ţara în care au studiat, cîţi se întorc?

Studenţii exprimă ferm interesul de a rămîne după absolvire în ţara de studiu, datorită legăturilor personale şi profesionale deja create.

Dacă se întorc, sînt bine primiţi aici?

Conform specialistului în resurse umane Sorin Faur (BDO Consulting), absolvenţii cu studii în străinătate sînt priviţi cu respect şi apreciere, dar şi cu reţinere – pentru că angajatorii se tem că nu pot oferi condiţii de muncă, salarizare şi oportunităţi profesionale pe măsura pregătirii acestor candidaţi, ceea ce conduce aproape la un paradox: mulţi şi-ar dori un astfel de angajat, puţini însă au curajul să îl angajeze!

***Lia Hancianu** este general manager la Student Consulting.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

„Morris venea aproape zilnic la universitate, ca să lucreze la comentariul romanului Raţiune şi simţire, *şi, la început, fu mulţumit de liniştea şi pacea instaurate acolo. De la un timp însă, aceste avantaje deveniră pentru el apăsătoare, date fiind caracterul lor abstract. În Euphoria era hărţuit fără milă de studenţi, colegi, personalul administrativ, secretare. (...) De data asta, însă, nici urmă de vreo acţiune.“*

DAVID LODGE,
Schimb de dame

Nicoleta POPA   Miruna COVACI-ZĂVOI

Erasmus. Despre devenire

Bruxelles, 22 septembrie 2014. „Comisia [Europeană] estimează că, începînd din 1987, este posibil ca aproximativ un milion de copii să se fi născut din cupluri formate datorită programului Erasmus.“ Știrile pornind de la acest comunicat al Comisiei au făcut înconjurul Europei. Bebelușii Erasmus au fost faimoși zile la rînd, iar dragostea apărea printre oportunitățile acestui program european prin care tinerii studiază sau fac practică în străinătate.

Această surprinzătoare estimare a Comisiei nu a făcut subiectul unei cercetări distincte, ci face parte dintr-un studiu mai amplu privind impactul pe care l-a avut Erasmus. Celelalte aspecte nu au atras atenția, însă, chiar în aceeași măsură. Așadar, poate că e momentul să li se facă puțină dreptate: studenții Erasmus au șanse mai mari să își găsească un loc de muncă; rata șomajului la cinci ani după absolvire în rîndul foștilor studenți este cu 23% mai mică; pe parcursul unui stagiu Erasmus studenții dezvoltă abilitățile și atitudinile cerute de angajatori: deschiderea, curiozitatea, capacitatea de a rezolva probleme, abilitatea de a lua decizii, încrederea, toleranța față de alte valori și comportamente. Aproape 1 din 10 studenți care au făcut practică într-o altă țară și-au deschis propria afacere.

Bebelușii Erasmus au fost faimoși zile la rînd.

Studiul detaliază multe laturi ale programului. Totuși, s-a vorbit mai mult despre copii, despre dragostea găsită pe parcursul studiilor (27% din studenți se pare că au avut această șansă), despre cupluri în care partenerii au naționalități diferite (33% din foștii studenți se regăsesc în această situație). De ce? Pentru mulți tineri, experiențele trăite în cadrul programului au reprezentat momente-cheie din viața lor, atît din punct de vedere academic, cît și personal.

Povestea continuă. Din 1987 pînă în prezent, peste trei milioane de studenți din Europa au beneficiat de mobilități de studiu sau practică într-o altă țară, iar pînă în 2020 se estimează că acest număr va crește cu două milioane. În prezent, oportunitățile de care beneficiază studenții fac parte din noul program lansat de Comisia Europeană la 1 ianuarie 2014, programul Erasmus+. Acesta finanțează și proiecte de educație școlară, formare profesională, tineret, educația adulților. Dar învățămîntul superior și, mai ales, oportunitățile pentru studenți reprezintă în continuare investiția principală pe care o face Comisia Europeană.

Erasmus+ oferă studenților șansa de a beneficia de mobilități de studiu și practică într-o altă țară. Un tînăr poate petrece de la minimum 3 luni pînă la maximum 12 luni pentru a studia într-o altă țară. Grantul lunar pe care îl poate primi poate fi de 450 sau 500 de euro pe lună, iar pentru studenții cu oportunități reduse granturile sînt suplimentate cu 200 de euro. Un stagiu de practică în cadrul Erasmus+ poate dura minimum 2 luni și maximum 12 luni, iar grantul lunar poate fi de 650 sau 700 de euro pe lună. Nu în ultimul rînd, unul dintre aspectele noi este că experiența programului nu mai este limitată la o singură dată în viață. Cei care doresc să învețe în context internațional o pot face pînă la maximum 12 luni pentru fiecare ciclu de studiu: licență, master și doctorat. Mai mult, începînd cu anul universitar 2015/2016, unele universități oferă și posibilitatea ca tinerii să beneficieze de mobilitate în țări partenere ale programului din întreaga lume, dincolo de țările care au statut de participante: statele membre UE, Islanda, Liechtenstein, FRI Macedonia, Norvegia și Turcia.

Trecutul Erasmus în România arată că tinerii se îndreaptă mai ales către țări precum Franța, Spania, Germania, Italia și Ungaria, iar în universitățile din România vin mai ales studenți din Franța, Spania, Turcia, Italia și Portugalia. De exemplu, în perioada 2010-2014, 4061 de tineri din România au studiat și au făcut practică în Franța, 2220 în Spania și 1990 în Germania. În perioada 2010-2013, 1099 de tineri din Franța, 923 din Spania și 805 din Turcia au studiat și au făcut practică în România.

Cifrele, însă, relevante pentru statistici, nu reușesc să surprindă poveștile din spatele lor. Tinerii simt dorința de a încerca o experiență nouă, de a învăța o limbă străină, de a trăi într-o altă țară, de a-și face prieteni de pretutindeni. Studiul în context internațional îi ajută să se cunoască mai bine, să devină persoane independente, adaptabile, tolerante, competente profesional și active civic.

Nicoleta Popa *este expert în proiecte de mobilitate pentru domeniul universitar, ANPCDEFP.*

Miruna Covaci-Zăvoi *este responsabil comunicare, ANPCDEFP.*

Alberto NIETO

Un spaniol în România

„Spre marea lui jenă, se dovedi că cel mai mare avantaj social al lui Philip Swallow la Euphoric State era că îl cunoștea pe Charles Boon. Cabinetul începuse să devină neîncăpător din cauza celor ce dădeau buzna înăuntru arzînd de nerăbdare să afle cîte un amănunt anecdotic despre începuturile lui Charles Boon. (...) Greu de crezut, dar show-ul lui Charles Boon făcea furori la Euphoric State.“

DAVID LODGE,
Schimb de dame

În 2010, urma să termin facultatea de inginerie în construcții și, în același timp, lucram la firma părinților mei ca instalator. Atunci am decis să fac o schimbare la care mă gîndeam de mult timp: să am o experiență internațională, care să mă ajute să-mi formez o viziune mai amplă asupra viitorului apropiat. Participarea la Erasmus m-am gîndit că ar fi cea mai bună opțiune.

Primul pas a fost informarea despre posibilele destinații pentru care aș fi putut opta în cazul în care aș fi fost acceptat. Pe listă se regăseau țările tipice în care obișnuiau să meargă majoritatea studenților: Franța, Italia, Danemarca și Portugalia. Erau și cîteva țări mai puțin cunoscute, care nu prezentau interes pentru mulți studenți: România, Polonia și Cehia. În acel moment, am început să caut mai în detaliu pe Internet și prin intermediul prietenilor informații despre aceste trei destinații.

Din discuțiile cu anumite cunoștințe am înțeles că Polonia și România intraseră recent în Uniunea Europeană și primeau fonduri europene pentru a-și îmbunătăți și consolida infrastructura. Acest lucru a atras multe companii de construcții spaniole, care și-au centrat atenția asupra lor. Mai mult, am aflat că, în România, limba vorbită e asemănătoare celei spaniole și costul de viață e mai scăzut față de alte țări occidentale. Aveam mare interes să cunosc partea de est a Europei, care părea îndepărtată pentru mulți dintre noi și era definită prin imaginea și prejudecățile care existau, în general, din exterior. Toate acestea au făcut ca alegerea mea finală să fie România.

În august 2010 am sosit la București pentru primul meu pas spre adaptare: un curs intensiv de limba română. Am fost repartizați în trei grupe de studiu. Italienii și francezii au avut grupe separate și li s-a predat în limbile proprii. Pentru a treia grupă s-a predat în engleză și în ea eram spanioli, portughezi, doi belgieni, o bulgăroaică și un austriac. Nivelul de limbă engleză al spaniolilor fiind destul de redus, a devenit și mai dificil pentru noi să învățăm, dar, cu toate acestea, am reușit să finalizăm cursul.

La sfîrșitul lunii septembrie, am plecat din București către universitatea mea gazdă Erasmus: Universitatea „Transilvania“ din Brașov. Experiența personală aici a fost pozitivă. Din punct de vedere academic, cursurile au fost o bună completare pentru cîteva dintre materiile pe care le-am studiat anterior. Nivelul multora dintre profesori era destul de ridicat, datorită faptului că, pe lîngă cursurile pe care le susțineau la universitate, lucrau în paralel la companii din domeniu. Mai mult, majoritatea profesorilor, inclusiv cei mai în vîrstă, vorbeau cel puțin o limbă străină – în general, engleză, franceză sau germană –, ceea ce nu este obișnuit la noi. Cît despre studenți, mi-a atras atenția faptul că participarea acestora la cursuri era destul de ridicată în comparație cu cea din Spania.

Relația cu studenții și profesorii a fost excelentă, aceștia fiind foarte deschiși și ospitalieri cu străinii. Mulți dintre ei aveau rude sau prieteni în țara mea de origine și vorbeau limba spaniolă. Am început să comunic în engleză în aproximativ două săptămîni. După opt luni, mulțumită colegilor și prietenilor, am început să stăpînesc și limba română. M-a ajutat faptul că am locuit la căminul studențesc în primele luni.

În cele zece luni de mobilitate, mi-am terminat cursurile cu succes, am călătorit în mai mult de 15 țări, am cunoscut sute de persoane de naționalități diferite, am învățat două limbi străine și m-am adaptat unei noi culturi. Mi-am găsit un post în sectorul construcțiilor, ca angajat al unei firme de construcții spaniole în România, ce are contractat un proiect de lucrări de drumuri.

Alberto Nieto *este absolvent al Universidad de Cordoba din Spania, Escuela Universitaria Politecnica Superior de Belmez. A beneficiat de o mobilitate de studiu Erasmus la Universitatea „Transilvania“ din Brașov, Facultatea de Construcții, specializarea Căi Ferate, Drumuri și Poduri, timp de două semestre (2010/2011).*

DILEMA VECHE
La studii
în străinătate

Mălina AMORTOAIE

O pagină din viața unui elev miop ce speră la full HD

Pun pe foc ibricul cu apă, pentru a patra oară astăzi. Cît aştept să fiarbă, intru pe mail învîrtindu-mă prin bucătărie: nimic. Dau *refresh* de trei ori la pagină, să fiu sigură. Tot nimic, dar apa începe să fiarbă în ibric, cum fierb de vreo opt luni şi neuronii mei – astăzi în ciorba cu rămăşiţe de minte ce trăiesc pe val entropia, în oala-mi de pe umeri. Capul nu-l mai am, şi flori de plumb, şi-am început să-l strig. Stupoare: tot nimic.

Partea întîi – dospitul

Acum vreun an jumate, după multă experienţă de viaţă (că înţelepţi mai sînt tinerii de 16 ani) a trebuit să iau marea hotărîre, privind viitorul meu. Din fericire, la începutul liceului, am avut suficient cap ca să mă plimb în stînga şi în dreapta, să ciulesc bine urechile, să casc gura cu ce se mănîncă una şi alta. Uşor, dar sigur, am eliminat rînd pe rînd profesii de viitor – am studiat fizica elementară cu o grimasă asemănătoare funcţionarei de la Poşta de unde mă duc să îmi iau alocaţia, aşa că s-a dus Ingineria; mi-am dat seama că mi se face rău la orice amănunt ce ţine de sala de operaţii, s-a zis şi cu Medicina; orele de economie erau agonia de pe lume etc. Dar după cîteva plimbări de-astea (activităţi extracurriculare), am ajuns să-mi dau seama că e fain *public speaking*-ul şi, cum spirit justiţiar aveam şi îmi mai plăcea istoria şi să mă dau deşteaptă, chiar să mă cert, mi-a căşunat mie prin clasa a X-a că vreau să dau la Drept.

Familia, de altfel, în extaz. Toţi erau încîntaţi nevoie mare, căci au reuşit să îşi crească odorul în spiritul valorilor morale ce l-au determinat să-şi dorească să devină avocat. Medicină, nu? Bun şi Dreptul! Ca atare, m-am dus şi pe la Facultatea de Drept din Bucureşti, să văd care e treaba.

Imediat după vizită, am vrut să dau la Regie Film.

Partea a doua – frămîntatul

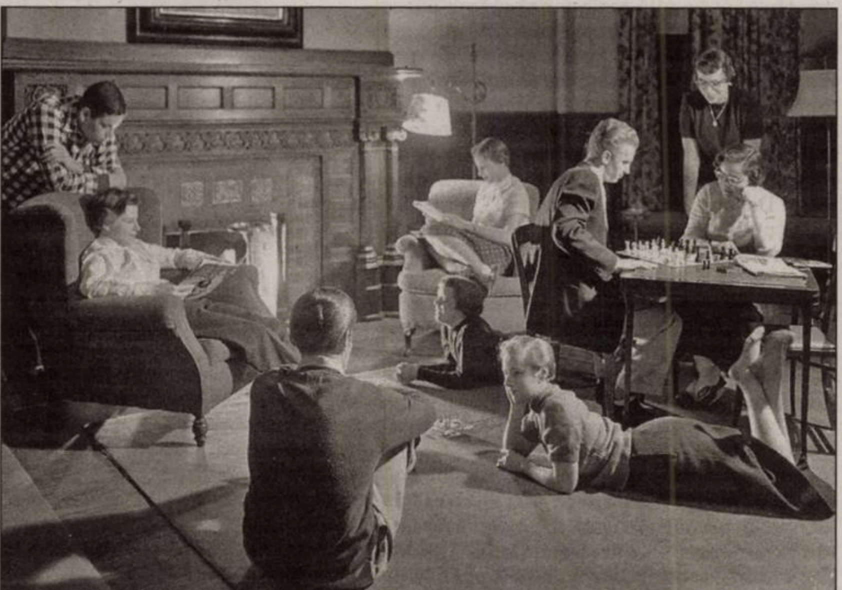

Cu toate astea, am continuat la modul intensiv cu activităţile extracurriculare, de spunea mama că acasă-i ca la hotel, că trec pe acolo numai să dorm. Voluntariate. Proiecte educaţionale. Iar voluntariate. Dezbateri. Campanii ecologice. *Worksho*p-uri de *leadership* şi valori (Dumnezeule mare, multe tîmpenii mai există pe lumea asta!). Eu am fost pe la toate chestiile ce ţineau să preocupe minţile tinere şi să le facă să lucreze armonios. Aşa armonios că plecam cu nişte dureri de cap de la unele, în ciuda eforturilor mele de a fi un om deschis, care îşi lasă simţul critic acasă. Am participat la nişte mari tîmpenii, nu că m-ar fi atras cu adevărat, ci pentru că trăiesc într-o societate ce cîntă în cor o adevărată ideologie constituită pe sintagma *DĂ BINE LA CV PENTRU FACULTATE!!!*

> *„(...) Philip se simţea în sfîrşit convertit la viaţa de expatriat: se văzu şi pe sine ca părticică a unui mare proces istoric – reversul acelui Gulf Stream care-i purtase în trecut pe atîţia americani spre Europa, în căutarea Experienţei. Acum nu Europa, ci coasta de apus a Americii era teritoriul cu cele mai avansate experienţe artistice şi de viaţă, spre care migrai în căutarea desferecării şi iluminării; aşa se face că europeanul căuta o imagine a vieţii în literatura americană.“*
>
> DAVID LODGE,
> *Schimb de dame*

Cu toate plimbările mele, am reuşit totuşi să particip şi la nişte chestii interesante, ce m-au deşteptat puţin. Culmea, la un festival de film (rămăsesem în stadiul de Regie Film) mi-am dat seama că eu trebuie să fiu avocat, dintr-o serie de motive.

Aşa că am luat seria aia de motive, am pus degetul pe hartă în dreptul unei monarhii *posh,* am făcut o scrisoare de intenţie elaborată – proba de foc practic a aplicaţiei unui elev la o universitate din afară –, în urma citirii unei biblioteci întregi de cărţi de legislaţie anglo-saxonă, în urma scotocirii Internetului pînă la pagina 89 pe Google, în legătură cu genocidul din Sudan, catalizatorul deciziei mele. Am ales Marea Britanie fără nici o şovăială (ah, ce cuvînt rezonant cu politicul de azi din România!), pasionată de istoria ei şi de alte aspecte pe care nu le voi înşirui acum. Procesul documentării pentru realizarea unei scrisori deştepte, în care nu înşiram activităţile extracurriculare ca la pomelnic, a durat cam patru luni, cu lucru zilnic. Excepţie, ziua de examen IELTS, examen de limba engleză obligatoriu pentru viitorii studenţi din UK.

Familia, auzind iar de Drept, încîntare. Auzind de dorul meu de ducă – înzecită încîntarea! Aşa că le-am povestit de ce vreau să plec şi să nu rămîn în ţară, după ce am făcut Drept comparat cu cărţulii de la noi şi cărţulii ceva mai scumpe decît cele de la noi, în engleză, pe sistemul lor, comandate din UK.

Am fost la o agenţie care se ocupă cu studiul în străinătate, dar cum ţin la integritatea mea ca om, nu m-am dus la una care te rezolvă – dai o sumă generoasă în euro şi ţi se face scrisoarea de către cadre specializate în domeniu, cu experienţă. Dar m-am dus la o doamnă consilier educaţional să o citească şi să-mi spună care e treaba. Mi-a zis că nu ştie ce să zică, fiindcă de regulă vede doar pomelnice, nu analiză pe stat de drept *versus* pe ce merg englezii; nu discuţii pe verdictele Curţii Penale Internaţionale, ci activităţi sportive şi alte hobby-uri. Dar i-a plăcut. Şi eu, mîndră nevoie mare, am trimis scrisoarea mea muncită.

Partea a treia – în cuptor

La patru zile după ce am trimis aplicaţia la cinci universităţi din UK, care mai de care mai cu moţ, am primit un prim răspuns, un *accept*. Ultima probă este nota 9 în Bac pentru admiterea la profilul *Law and European Law*. Dacă voi alege acest profil, voi primi o bursă de 4000 de lire pe an, care să îmi asigure cazarea şi mîncarea, voi studia trei ani sistemul legal anglo-saxon şi voi avea posibilitatea ca, într-un al patrulea an, să pot studia în oricare altă ţară din Europa sistemul legal respectiv. Bucurie, plînsete de fericire – muncisem de îmi săriseră capacele, aşa că am dat înainte să muncesc şi mai tare pentru interviul de la ambiţia numărul unu: facultatea veche şi grozavă, Oxford.

Au urmat trei luni de pregătire zilnică pentru interviu. Am băut multă cafea, am mîncat mult. Între timp, am primit un *Nu*. Apoi a venit un alt *Nu,* de la cei pentru care mă pregătisem în plus timp de trei luni, pregătire care îmi desăvîrşise un program sănătos tare, cu somn de trei ore pe noapte. Sutele de ore de lucru, frustrarea şi nervii nu mi-au fost răsplătiţi nici măcar cu o explicaţie pentru respingere. A fost momentul cel mai dificil pe care l-am trăit pînă atunci, căci simţeam nevoia să ţip, să plîng, să pot să mă descarc, dar nu puteam din cauza oboselii.

Iar acum mai aştept un răspuns, în timp ce beau mult, mult ceai de levănţică pentru calmare, studiez pentru Bac multe ore pe zi, mă terfelesc şi îmi cade mult, mult păr, aşa că, pe lîngă ceai de levănţică, îmi fac şi multe tratamente de păr.

Şi uneori mă întreb de ce m-am complicat atît, şi încă mă complic, să devin un om complex, cînd mă gîndesc că puteam să aplic la un profil de Business şi să angajez pe altcineva să-mi facă un pomelnic, să intru la universităţi prestigioase pe munca altora şi să stau acolo degeaba numai ca să mă plimb, cum făceam, cînd eram mai mică, la proiecte. Apoi îmi amintesc de orele de biologie şi-mi amintesc de coloana mea vertebrală, şi-mi mai amintesc să-mi ţin spatele drept cînd lucrez la birou.

P.S. Taxele de şcolarizare în Marea Britanie sînt acoperite de statul lor dacă faci un împrumut, numit Student Loan. Cele 9000 de lire/an de studiu, înmulţite cu cîţi ani de studiu are programul urmat, vor fi plătite în rate după ce proaspătul absolvent se va angaja şi va ajunge să primească un salariu suficient de mare ca să îi permită plata ratelor.

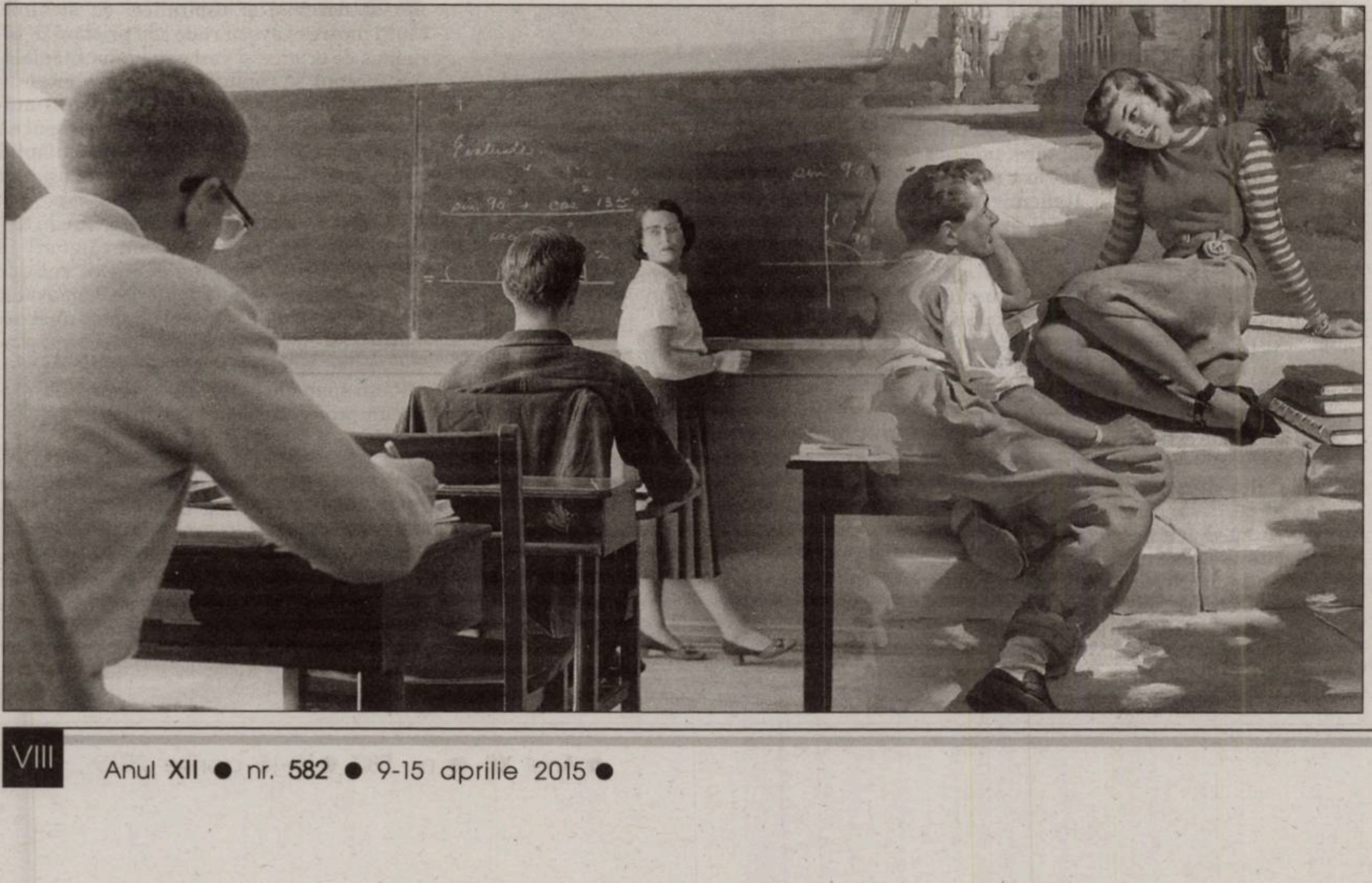

Mălina Amortoaie *este elevă în clasa a XII-a la Colegiul Naţional „Sf. Sava“.*

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

Lasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Un interviu fără răspunsuri

Într-o ţară în care educaţia aduce numai veşti şi statistici proaste, un interviu cu ministrul Educaţiei ar fi trebuit să devină prilej de ample dezbateri publice şi să producă titluri provocatoare pe primele pagini ale ziarelor: „Iată care sînt eforturile pe care le facem pentru ca învăţămîntul să meargă bine! Avem soluţii, ştim care sînt următorii paşi de făcut pentru reforma sistemului! Ne gîndim serios la ameliorări prompte!“

Răspunsurile domnului Câmpeanu în interviul luat de ziarul *Adevărul* par, însă, ale unui funcţionar mărunt din minister, care se făleşte dinaintea familiei, la masa de duminică, cu o strategie de reformare a învăţămîntului pescuită de pe holurile de la serviciu şi de pe comentariile forumiştilor din subsolurile articolelor despre educaţie. Pe scurt, domnul Câmpeanu livrează cîrpeli, însăilări, visuri, fanfaronade, inexactităţi, incompetenţe. Am să dau cîteva exemple.

Povestea nesfîrşită a manualelor pentru ciclul primar: o editură care a pierdut licitaţia a contestat procedura de acordare a licenţelor pentru o editură concurentă şi a cîştigat în instanţă. Numai că acest cîştig a venit *după* ce manualele au fost tipărite, aşa că acum e posibil ca miile de manuale ale editurii care este în culpă să fie retrase. Care este soluţia domnului ministru al Educaţiei pentru ca totuşi copiii să nu rămînă fără cărţi? E mai mult o rugă către divinitate: decizia oficială a instanţei să vină după încheierea anului şcolar, adică peste trei luni şi jumătate. Urmează un discurs bramburit despre cîte manuale alternative vor fi alese, despre cum o să aleagă cu unul în plus, fiindcă, dacă vor fi contestaţii şi va trebui să renunţe la unul dintre ele, să rămînă măcar cu două, în fine, fraze lungi, apoase, în care situaţia manualelor capătă mai degrabă necunoscute decît limpeziri.

Altă problemă spinoasă a învăţămîntului: cea a pregătirii cadrelor didactice, a instruirii şi selecţiei lor. Care este răspunsul domnului ministru? Că este, într-adevăr, o problemă importantă! Şi că îl nemulţumeşte faptul că unii profesori, deşi au primit programe şi manuale noi, „predau tot aşa cum ştiu ei“. Şi că se vor mări salariile. Nu destul, dar orişicît.

Problema manualelor de religie? Se rezolvă, spune domnul Câmpeanu. Ştim că trebuie revizuite. Vor fi. Ministrul însuşi îşi va asuma răspunderea pentru avizele profesionale pe care le va da Ministerul pe manuale şi auxiliare. Simplu ca bună ziua, atît de simplu că te întrebi ce s-a întîmplat pînă acum: ori manualele de religie şi auxiliarele existente nu au primit niciodată aviz, şi atunci părinţii şi educatorii au investit bezmetic, ori avizele au fost date mai mult formal, şi atunci toţi miniştrii anteriori ar trebui trimişi în judecată pentru subminarea educaţiei naţionale.

La categoria *fără comentarii* am să citez integral răspunsul domnului Câmpeanu la întrebarea privind controversata lege care îi dă voie şefului domniei sale să renunţe la doctorat fără a fi tras la răspundere pentru plagiat: „Atît timp cît au existat presiuni pentru rezolvarea unei probleme punctuale, am încercat să găsim soluţii, poate nu cele mai inspirate. În momentul în care am constatat argumente care trebuiau luate în considerare, altele poate nu, am decis că este mai bine să aşteptăm să se pronunţe Parlamentul asupra oportunităţii şi necesităţii acestei reglementări. Dacă Senatul va spune că trebuie să rămînă, voi da şi eu Ordinul de ministru. La Camera Deputaţilor au votat aproape în unanimitate împotriva acestei ordonanţe.“

În încheiere, aş vrea doar să îi reamintesc domnului ministru al Educaţiei ponosite din România că foloseşte greşit cuvîntul *curricula:* el este pluralul de la *curriculum* şi, aţi ghicit, este incorect să spui noile „curricule“. Este ca şi cum ai spune *miniştrile incompetenţile*.

Maria Iordănescu *este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Istanbul la prima mînă

Nu pot spune că am înţeles mare lucru din Istanbul, avînd în vedere că am stat doar un weekend acolo. Pot povesti doar cîteva instantanee disparate, fără a trage, însă, vreo concluzie.

Hotelul la care am stat nu era cine ştie ce. Era standard, fără prea mare personalitate. Avantajul lui era că se afla aproape de Piaţa Taksim, în inima forfotei. Pînă noaptea tîrziu, totul în jur era viu şi apetisant. Doar că dimineaţa nu te trezea nici agitaţia străzii: te sculau chemarea la rugăciune şi sunetele emise de pescăruşi, precum şi umbrele lor zburînd, proiectate pe perdele. Dacă deschideai geamul, dădeai de un pescăruş cerşetor. Stătea, în fiecare dimineaţă, cu ciocul lipit de geamul restaurantului hotelului, aşteptînd ca ospătarul să-i arunce de mîncare...

În drumul spre metrou, un domn bătrîn, uscăţiv şi cărunt, cu o mustaţă aşijderea, stătea pe un scăunel înconjurat de perii şi borcănaşe strălucitore. Îmbrăcat tot în negru, pe fundalul unor afişe publicitare, dintre care unul cu o vedetă sexy, zîmbea nonstop. Era lustruitorul de pantofi, o meserie pe care nu am prea mai găsit-o altundeva. Nu era, nici pe departe, singurul. Pe chei, la cîteva staţii mai încolo, l-am găsit pe un altul, şi mai în vîrstă, care stătea cuminte pe scaun şi-şi cosea cu răbdare paltonul.

În Taksim, primul restaurant la care intrăm, trimişi de recepţioner, e unul tipic pentru turişti. Cu alură, dar şi mîncare tradiţională, ambalată cît de comercial trebuie. Cu mult *happening:* cîteva feluri spectaculoase, în general flambate, aduse cu mult spectacol şi zgomot, spre deliciul unei săli pline. Sală de un kitsch somptuos, cu lămpi ce păreau de cristal şi mozaice pe pereţi. Ocupată fie de turişti blonzi (se pare că cei mai mulţi erau ruşi, după spusele chelnerilor), fie de localnici: doamne cît se poate de sexy, doamne doar cu capul acoperit şi, iarăşi, doamne acoperite total, cu excepţia ochilor care te săgetau, migdalaţi şi pătrunzători, şi domni ori tineri – eventual cu coadă de cal –, ori mai vîrstnici, cu mustaţă falnică şi chelie incipientă.

Alte restaurante, la fel de turistice, erau cele din Sultanahmet, cu două-trei doamne în alb care frămîntau aluatul, aşezate în vitrină. Doamne obişnuite cu luminile reflectoarelor, de altfel. Îţi zîmbeau şi se lăsau pozate, înţelegînd regulile jocului. Într-unul dintre restaurante, în care am mîncat, de altfel, foarte bine (ca mai peste tot...), în fundul încăperii, la casă, alături de o cutie considerabilă, pe care scria *Tip Box*, şedea cel pe care l-am bănuit a fi şeful stabilimentului: mic, îndesat şi cu o privire de uliu asupra tuturor.

Mai toţi cei cu care ne-am intersectat ştiau să-şi vîndă serviciile sau produsele. Acestea erau, de multe ori, de calitate, dar şi agresiv promovate: comercianţii trăgeau de tine să le cumperi orice, oricît de mic, şi să intri cu ei în jocul tocmelii. Partea frumoasă e că nu se supărau chiar dacă luai doar un fleac, îţi dădeau cartea de vizită şi-ţi zîmbeau. Probabil şi pentru că ştiau că ai luat respectivul fleac de vreo cinci ori mai scump...

Regulile, care m-au enervat atît în Franţa, erau aici aleatorii. Lipsa lor, recunosc, uneori m-a debusolat. Erau situaţii din care nu găseai ieşire: de pildă, aflîndu-te într-o staţie de metrou, nu puteai ajunge la o altă staţie de metrou de unde se luau cartele, pentru că, evident, fără cartelă nu te puteai sui în metrou...

Soluţia era să ajungi cu altceva pînă în respectivul loc. Pe jos, în ore, sau cu taxiul. Numai că taxiul în Istanbul nu e taxiul din Bucureşti... Acolo chiar poţi face o oră şi jumătate dintr-un loc într-altul... Abia acolo ceea ce numim noi „trafic“ păleşte în faţa furnicarului turcesc, incomparabil mai aglomerat, într-un oraş cu vreo 19 milioane de locuitori...

Deşi ar mai fi multe de spus, închei cu ceva nostim: spectacolul de... dansuri din buric, la care am fost în ultima seară, ca tot turistul stupid, a fost profesionist şi... feminist: vedeta show-ului nu a fost o dansatoare, ci un dansator din buric. Un băiat cu codiţă, uşor plinuţ, sexy...

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

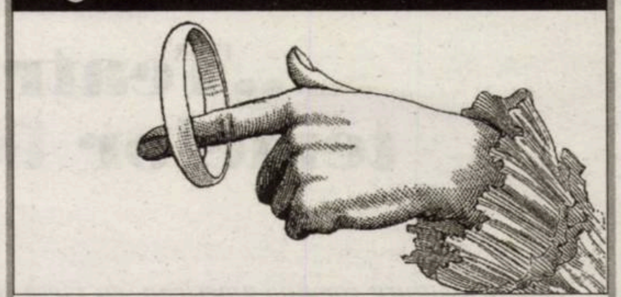

Bătălia zambilelor

Pe drumul de la ieşirea de metrou de la Unirii 2 în sus, către Universitate, am cîteva repere. Sînt punctele fixe care-mi jalonează drumul şi îmi dau un sentiment aşezat de familiaritate, de rutină de soi bun.

Primul e bătrîna de pe peron, cu nişte coate grăsuţe precum chiflele, care vinde serveţele de hîrtie de un leu. Mai sus, la ieşirea de pe scările rulante, sînt cele două babe care stau faţă în faţă şi vînd – după anotimp – ghiocei, brînduşe, zambile, lalele, crini, irişi şi crizanteme. Le zic neceremonios „babe“ pentru că aşa se marketează chiar ele: „Ia zambila şi de la baba, mamă! Ia şi de la mamaie!“ Mai sus de babe, ferit, într-un intrînd de lîngă McDonald's, e bătrînul care nu are picioare. Îl văd deseori urcînd scările de la metrou doar pe cioturile rămase, învelite într-o muşama dură. După intersecţie, pe dreapta, e tipul care sprijină vitrina de la farmacie. E acolo iarnă-vară, seara şi dimineaţa. Nu ştiu exact ce face, am impresia că supraveghează parcarea din faţă şi face un ban din mutatul de colo-colo al unor lăzi de plastic cu care marchează şi demarchează teritorii. În fine, un pic mai sus, e aurolacul Relu, pe care l-am dat dispărut de vreo două săptămâni. Nu-mi fac griji, mai dispare el aşa şi reapare mai jigărit, mai buhăit şi rufos, ca motanii care umblă pe coclauri.

Unul din reperele astea foarte importante a stricat zilele trecute echilibrul perfect al unui traseu îndelung exersat. Toată ţesătura obişnuită s-a cutremurat ca o pînză de păianjen cu ochiurile duse. Zen-ul s-a rupt la babele cu flori. Le-am văzut pe mamăi încăierîndu-se scurt într-o ciocnire rapidă şi furioasă din care au ieşit cu basmalele strîmbe şi cu vreo cîteva zambile smotocite. Spuneam că ciocnirea n-a fost de durată, dar a reuşit întrucîtva să mă oprească din drum, cît să mă uit la ele cu ochii cît cepele. Nu ştiu de la ce s-or fi aprins aşa. Cel mai probabil a fost vorba de invidie profesională. Una vindea mai bine fix sub ochii celeilalte. Succesul ei stătea într-un detaliu subtil: părea mult mai blajină decît cealaltă, avea o faţă mai de mamaie. Smotoceala la care am asistat a făcut ţăndări imaginea unor biete bunicuţe. De sub pojghiţa ciobită au ieşit nişte gheare răscrăcărate de mîţă bătrînă, înrăită în bătăliile primăvăratice de pe acoperiş.

Am trecut peste incident fără a scormoni mai pe îndelete posibile semnificaţii. Rutina s-a reinstalat, reperele mele erau tot acolo, echilibrul – netulburat. Pînă cînd, pac! Totul a fost răsturnat iar cu susu-n jos, tot din cauza babelor mele cu flori. A dat strechea în bătrîne, le-a învîrtoşat primăvara asta năzuroasă, nu ştiu ce s-o fi petrecut cu ele, dar de data asta le-am văzut făcînd front comun împotriva unei intruse. A treia vînzătoare de buchețele apăruse lîngă rulantele de la Unirii!! Apariţia era cu atît mai spectaculoasă cu cît femeia – mult mai tînără – avea literalmente ochii învineţiţi de cine ştie ce bătaie groaznică îi rupsese pe spinare smardoiul cu care se ţinea. Astălaltă, vînăta pe la ochi, vindea nişte snopi de narcise proaspete direct dintr-o pungă din alea mari de la Mega Image. Nu ştiai la ce să te uiţi mai întîi: la florile de un galben ameţitor, vii şi ţanţoşe pe tulpinile elegante, sau la paleta de culori de la ochii amărîtei ăleia – un vineţiu care începuse a vira spre galben, distribuit cu mărinimie în cantitate egală în jurul celor doi ochi.

Babele s-au aliat împotriva învineţitei: „Uite la aia... pleacă, făăă, că ne strici preţurile“, şi tot aşa. Era clar că bătuta picase cu florile ei cu tot în situaţiune ca musca în lapte şi la fel de clar era că nu asta făcea ea de regulă. Sigur e că a doua zi n-a mai apărut. Cele două colţoase au alungat-o. Pînă la întîmplările astea mi-era tare milă de mamăi. Cum le mai tremura în pumnişorul veştejit cîte un buchețel de ghiocei! Cu ce voce moale te pofteau la brînduşe! De acu' nu mai mi-e milă. Le respect şi mi-e cam teamă de ele. Umilinţa lor era fix în capul meu. Ele sînt OK aşa cum sînt. Al naibii de competitive.

Selma Iusuf *este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Teatrul trebuie să răspundă temelor fierbinţi dintr-o societate“

– interviu cu Saviana STĂNESCU –

Este dramaturg româno-american, cu piese care se joacă cu succes în România şi SUA. Predă scriere dramatică şi teatru / performance contemporan la Ithaca College şi New York University şi este implicată în mai multe proiecte de dezvoltare de piese în structuri neconvenţionale. A lucrat mult în teatrul experimental, în teatrul comunitar şi în teatrul conceput într-un context dat. În Bucureşti puteţi vedea două spectacole după piese de ***Saviana Stănescu:*** Viză de clown *la Teatrul Odeon, şi* Organic *la TNB.*

© J. Cristopherson

Scrieţi foarte mult, aşa pare, pe două continente şi în structuri dramatice şi narative diferite. Ştiu că în SUA aveţi proiecte foarte diferite între ele. De ce este important pentru dvs. să experimentaţi în scris?

Aşa pare, că scriu mult. Eu am senzaţia că nu fac destul, că nu am timp să lucrez la toate proiectele care-mi trec prin minte sau care mi se propun. Probabil că am o fire aventuroasă creativ şi nu sînt niciodată mulţumită total cu ceea ce fac. În sens comercial e poate mai bine să ai un brand clar şi să scrii piese sau texte în acelaşi registru. Din păcate, sau din fericire, pentru mine, eu nu pot să fac asta, simt întotdeauna nevoia să experimentez, să mă arunc în anumite proiecte din curiozitate, din dorinţa de a explora un subiect pe care nu îl cunosc îndeajuns. Ca un veritabil jurnalist – deşi nu mai lucrez ca jurnalistă –, mă interesează să reacţionez la anumite teme fierbinţi ale societăţii, să pun întrebările inconfortabile, să îi ajut pe oameni şi pe mine însămi să ne depăşim limitele, să gîndim critic, să căutăm să înţelegem alţi oameni şi să nu ne grăbim să-i etichetăm, să ne punem în pantofii altora, cum zic americanii.

Ce înseamnă exact devised theatre, *ce presupune pentru un dramaturg şi pentru echipa cu care lucrează?*

Devised theatre este un tip de teatru centrat pe procesul de dezvoltare a textului şi a spectacolului cu toată echipa de actori, cu dramaturgul la repetiţii, cu regizorul care coordonează această muncă de ansamblu. De obicei, există o temă care este explorată din mai multe perspective. De multe ori textul/spectacolul se bazează pe interviuri cu membri ai unei comunităţi, pe un anumit subiect. Alteori se porneşte de la zero şi tema apare în repetiţii, din improvizaţiile actorilor, din discuţii facilitate de dramaturg sau regizor, care poate aduce nişte întrebări şi exerciţii creative ce stimulează răspunsurile actorilor. Se poate porni şi de la o imagine sau de la muzică şi peisaj sonor. Important este faptul că dramaturgul creează textul prin acest proces de colaborare, nu stă acasă, în mansarda sa de fildeş, scriind o piesă pe care o trimite teatrelor. Sigur că scrii acasă de cele mai multe ori, dar materialul iniţial brut îl dezvolţi în repetiţii cu actorii şi regizorul. Gianina Cărbunariu face în România, cu succes, *devised theatre*. Cred că şi Ştefan Peca, Bogdan Georgescu, Vera Ion, Andreea Vălean sau Mihaela Michailov.

> *„Dramaturgul în teatrul contemporan, postdramatic, nu mai scrie doar piese tradiţionale, ci şi texte performative.“*

Spuneţi-ne mai multe despre lucrul la piesa despre căderea Zidului Berlinului, The Fall, *cu care veţi merge în turneu prin Europa şi SUA.*

Eu nu o să merg cu ei în turneu, eu mi-am terminat treaba. Am fost comisionată de regizorul Simon Hanukai să scriu şi să dezvolt un text despre căderea Zidului Berlinului şi consecinţele acesteia. Am creat un personaj bazat pe propria mea experienţă: Doru Popescu, un ziarist care e student în Bucureşti la Revoluţia din 1989, ascultă la Europa Liberă despre căderea Zidului Berlinului şi are o odisee a imigrării şi a căutării de sine pe cîteva continente în ultimii 25 de ani. Partea imaginată este că are o fetiţă care se naşte la Revoluţie şi prietena lui moare la naştere. Fetiţa e interpretată de o păpuşă şi de o dansatoare în spectacolul multimedia. Cinty Ionescu face video designul. Firul narativ e centrat pe obsesia lui Doru cu zidurile dintre ţări şi comunităţi, ziduri care separă, care produc segregare. Deci e un spectacol multimedia despre ziduri, cu păpuşi, video, dans şi ceva text. Nu consider textul pe care l-am scris o piesă pentru că nu l-am gîndit ca pe o piesă de sine stătătoare, ci ca pe un text de spectacol. Povestea e spusă şi prin imagini, sunet, coregrafie etc. Pentru acest tip de producţii, scriu texte dramatice sau performative, nu piese de teatru. Dramaturgul în teatrul contemporan, postdramatic, nu mai scrie doar piese tradiţionale, ci şi texte performative.

Cum aţi vedea o astfel de piesă despre Revoluţia română?

Personajul principal e deja acolo, în *The Fall*. Pentru o astfel de piesă aş dezvolta povestea şi aş da adîncime personajelor şi situaţiilor ca să poată exista dincolo de spectacolul multimedia, ca piesă de teatru. Caryl Churchill a scris *Mad Forest*, dezvoltînd-o cu studenţii de la UNATC în 1990, şi aceasta este piesa despre Revoluţia română cea mai cunoscută şi jucată în lume. E cumva nedrept că nu există o piesă la fel de cunoscută scrisă de cineva care chiar a participat la Revoluţie. Scriitorii britanici au o bună tradiţie (colonialistă?) de a valorifica poveştile altor popoare în romane şi piese de succes comercial global. Aş vrea să văd un dramaturg român care are astfel de succes, fie că sînt eu aceea, fie că nu. Cred că astfel de istorii sociale/identitare majore merită prezentate nu doar din afară, ci şi dinăuntru. Să nu fiu înţeleasă greşit: *Mad Forest* e o piesă excepţională şi Caryl Churchill e unul dintre dramaturgii mei favoriţi. Mă bucur că există. Aş vrea doar ca şi noi, dramaturgii din Estul Europei, să putem avea la un moment dat acelaşi tip de succes financiar şi să putem trăi exclusiv din scris, cum o fac anumiţi scriitori britanici şi americani, graţie unui sistem de comisionări, premii şi burse foarte bine pus la punct.

Înţeleg că scrieţi mult în proiecte de teatru conceput pe situaţii specifice, cum ar fi relaţia dintre civili şi poliţie în SUA. De ce este important genul acesta de teatru?

Cred că teatrul trebuie să răspundă temelor fierbinţi dintr-o societate. Să pună întrebările necesare, să aducă în acelaşi spaţiu performativ grupuri de oameni care sînt în conflict în viaţa reală. Cum ar fi poliţia şi civilii din SUA. După o serie de evenimente grave în care tineri de culoare au fost împuşcaţi de poliţişti pentru infracţiuni minore, terenul acesta de discuţie e foarte fierbinte şi chiar periculos. Mi s-a părut important să mă implic în acest proiect creat de organizaţia nonprofit Performing Arts for Social Change şi să lucrez cu poliţişti şi civili la dezvoltarea unui text de spectacol. E riscant, dar riscurile mă atrag şi mă stimulează. Poate că era mai bine să-mi văd de treaba mea şi să mă concentrez pe transformarea piesei *Aliens with Extraordinary Skills (Viză de Clown)* în scenariu de film, căci lucrez şi la asta cu o regizoare de film. Sau pe proiectul cu actriţa de Broadway Estelle Parsons (care a luat premiul Oscar pentru rolul secundar dintr-unul din filmele mele preferate, *Bonnie and Clyde)*, la Actors Studio, dar sper să termin şi acea piesă în aprilie.

În România se face foarte mult teatru independent în ultimii doi ani, este o avalanşă de creativitate, producţii foarte multe, unele extrem de bine scrise, altele mai puţin. Cum vi se pare asta, că în ciuda precarităţii mijloacelor, artiştii se mişcă, experimentează în foarte multe direcţii, se scrie foarte mult, se reiau texte clasice, apar teatre noi, este o efervescenţă extraordinară?

Teatrul independent în România este foarte vibrant, viu şi interesant, actorii sînt extraordinari, aş vrea totuşi să văd mai multe piese noi (româneşti şi internaţionale) montate în teatrele mari de stat. Dar cînd zic *noi* nu mă refer la un Durang din anii '80 sau la un Albee din anii '70, ci la piese scrise în ultima decadă. Există şi piese bune româneşti, din anii '90, de Vlad Zografi *(Petru)*, Radu Macrinici *(Ţara Mea, Îngerul Electric)* sau Alina Mungiu *(Evangheliştii)*. Cred că ar trebui să le vedem montate mai des. Eu am luat Premiul UNITER pentru Cea mai bună piesă a anului în 2000 cu *Apocalipsa gonflabilă*, Alina Nelega a luat şi ea acest premiu, Macrinici şi el; un proiect bun al unui teatru naţional ar fi montarea sau măcar lectura publică a tuturor pieselor care au cîştigat premiul UNITER după 1989. Merită să menţionez că am devenit dramaturg şi datorită Alinei Nelega, care a creat proiectul DramaFest, prin care scriitori (eram poetă) erau cuplaţi artistic cu regizori. Mie mi-a revenit frumosul iconoclast Radu Afrim, care mi-a montat două piese la începuturile noastre teatrale: *Numărătoarea Inversă / Black Milk* şi *Infanta. Mod de întrebuinţare*. După ce am plecat în SUA, un grup din noua generaţie de regizori a creat DramAcum, un alt vehicul benefic pentru promovarea textelor contemporane.

Piesa Viză de clown, *care se joacă acum la Odeon cu minunata Nicoleta Lefter, vorbeşte – ca de altfel şi alte piese ale dvs. – despre experienţa de imigrant într-o cultură nouă.* Organic *atinge parţial acelaşi subiect. De ce simţiţi nevoia să scrieţi despre asta?*

Eu răspund, ca artist, situaţiilor şi circumstanţelor în care trăiesc. Venirea în SUA a însemnat în primul rînd o muncă imensă pentru mine de a fi relevantă în limba engleză. E greu, ca scriitor, să te muţi la 30 şi ceva de ani în altă limbă… Norman Manea, spre exemplu, care trăieşte la New York şi este un nume şi aici, îşi scrie romanele în română şi sînt traduse apoi în engleză. Scriitorii au, fireşte, o relaţie specială cu limba în care scriu. Principalul meu conflict interior a fost – şi încă mai este: să mă întorc în România sau să stau aici în SUA? Ca străin în orice ţară, negociezi permanent între valorile vechii culturi şi cele noi, în care trăieşti. Îţi redefineşti în permanenţă identitatea şi traiectoria. Te întrebi ce s-ar fi întîmplat dacă ai fi stat acasă. Parafrazîndu-l pe Beckett, îţi spui: nu pot merge mai departe, nu pot continua; dar continui. Piesele mele americane reflectă acest tip de drame interioare, de a fi acceptat într-o nouă societate, de a nu fi catalogat ca inferior pentru că ai un accent sau altă culoare, de a nu fi privit de sus, de a fi tu însăţi, de a reuşi. Mulţi expaţi sau imigranţi preferă să nu

> *„Eu, ca scriitor, sînt interesată în principal de ce nu se vede, de elementele iraţionale, de derapajele emoţionale, de psihologia* outsider*-ului.“*

menţioneze aceste conflicte interioare pentru a proiecta o imagine de succes acasă. Ştiu unii care se pozează cu case sau maşini de pe stradă şi trimit fotografiile la rude ca un exemplu de reuşită personală. Visul american al bunăstării materiale nu e de neglijat. Dar eu, ca scriitor, sînt interesată în principal de ce nu se vede, de elementele iraţionale, de derapajele emoţionale, de psihologia *outsider*-ului. Să nu uităm că am debutat ca dramaturg, la Paris, cu poemul scenic *Proscrisa*. Nu fac decît să continui investigarea dramelor şi comediilor rebelilor, ale celor din afara sistemului. Nu e de mirare deci că m-am simţit şi încă mă simt solidară cu aşa-numiţii *underdogs* din *SUA*, cu imigranţii, cu marginalii, cu persoanele de culoare, cu toţi cei care se identifică cu *The Other* (celălalt) într-un fel sau altul. Chiar predau un curs numit THE OTHER – Race, Gender, Immigration in Drama and Performance (Celălalt – rasă, gen, imigraţie în dramă şi performance). Totuşi, răspunsul stereotip al imigrantului – mă sacrific pentru ca urmaşii/copiii mei să aibă o viaţă mai bună – nu se aplică în cazul meu şi al noilor generaţii de artişti imigranţi/expaţi. Eu nu mă sacrific, fac ce vreau eu, sînt o femeie independentă. Şi, mai ales, sînt un explorator, un dramaturg curios, care încearcă să înţeleagă lumea în care trăim, iar în momentul de faţă mi se pare că o serie de întrebări şi răspunsuri relevante sînt aici, în SUA.

> *„Ca străin în orice ţară, negociezi permanent între valorile vechii culturi şi cele noi, în care trăieşti.“*

Aţi facilitat invitarea unor dramaturgi americani în România, a unor autori fabuloşi ca Neil LaBute, José Rivera sau Rajiv Joseph. Se fac ateliere de scriere, cum vedeţi sau ce ştiţi despre noua dramaturgie românească?

Am fost colegă cu Rajiv, ca studentă la masteratul de scriere dramatică la NYU, chiar ni s-a dat *ex aequo* Premiul „Goldberg“ de excelenţă în dramaturgie. Neil LaBute ne-a fost profesor, José Rivera îmi este coleg de cabinet artistic la Lark Play Development Center. Ne-am dezvoltat piesele în varii *workshop*-uri împreună. Ai întotdeauna ceva de învăţat de la alţi scriitori. Sînt destui dramaturgi români foarte talentaţi care lucrează în România şi Europa, şi se formează alţii prin masteratele de la Tîrgu Mureş (creat de Alina Nelega) şi UNATC, Bucureşti. Cred că e important să existe aceste ateliere de scriere dramatică ce diversifică oferta locală şi expun studenţii unor metode şi stiluri variate, dar să nu le fetişizăm. Temele şi metodele americane nu funcţionează întotdeauna în România, şi viceversa. Acestea fiind zise, schimburile culturale internaţionale sînt necesare. Csaba Székely şi Elise Wilk, doi tineri dramaturgi români, vor veni la New York în aprilie, în cadrul programului pe care l-am creat acum cîţiva ani ca Director de Programe Internaţionale la teatrul Lark. Acum proiectul funcţionează de la sine, căci s-au creat parteneriate de durată. În ultimul timp sînt însă preocupată de etica acestora, *the ethics of international exchange*. Cred că trebuie să existe o reciprocitate bazată pe respect şi admiraţie. Piaţa teatrală românească este o oportunitate pentru autorii vestici să-şi extindă tentaculele dezvoltării creative şi productive. Eu militez în SUA pentru oportunităţi similare pentru dramaturgii internaţionali. Una este să ai o lectură de piesă şi să te bucuri că vizitezi New York-ul sau Bucureştiul sau Budapesta, alta este să ai o producţie a unei piese şi să faci bani din asta. Sau să ai o bursă similară celor la care au acces autorii americani – de 50.000 sau chiar de 200.000 de dolari. Aş vrea să avem o reprezentare realistă a acestor schimburi internaţionale şi să le mutăm din zona turismului cultural în cea a eficienţei artistice şi financiare.

Ce aţi vrea să faceţi în România, dacă aţi putea?

Aş vrea să creez sau să conduc un Centru de Arte Performative (Performing Arts Center). Aş avea şi programe de dezvoltare de piese noi, şi lecturi, şi producţii, şi teatru experimental, multimedia, *devised*, fizic etc. Aş include şi *performance art, poetry-performance*, spectacole de poezie, sunet şi imagine etc. Cînd am lucrat la Muzeul Literaturii Române, pe vremea lui Alexandru Condeescu, am putut conduce, crea sau implementa diverse programe interdisciplinare. Am plecat în SUA ca să mă perfecţionez, să învăţ ce trebuie şi să am expertiza necesară pentru a crea noi proiecte complexe, globale. Şi, fireşte, de a progresa ca scriitor/dramaturg de limbă engleză. Mi-am petrecut ultimii 15 ani în New York, dezvoltînd o carieră substanţială de dramaturg şi profesor. Cei de aici spun că experienţa şi expertiza mea valorează probabil aur acum în România. Ar fi minunat să fie aşa, dar nu este. Nu am fost abordată pentru a aplica expertiza mea acolo, ci doar pentru a crea schimburi culturale şi a conecta varii instituţii româneşti cu personalităţi americane. Eu nu sînt totuşi agent sau manager al altor artişti. Sînt scriitor, dramaturg, curator, profesor, expert în dramaturgie şi teatru/performance contemporan. Un Centru de Arte Performative ar crea posibilitatea unui dialog benefic între arte şi culturi şi aş putea să-mi valorific cunoştinţele şi relaţiile globale. O să fiu puţin rea în fraza ce urmează: un scriitor care a lucrat ca taximetrist aici în New York şi nu a fost niciodată conectat la viaţa teatrală americană conduce acum un teatru regional din România. Dacă aşa ceva e posibil, ar trebui să fie posibil şi ca eu, care am o carieră de dramaturg şi profesor de teatru/performance în SUA, să conduc un Performing Arts Center în România. Nu credeţi?

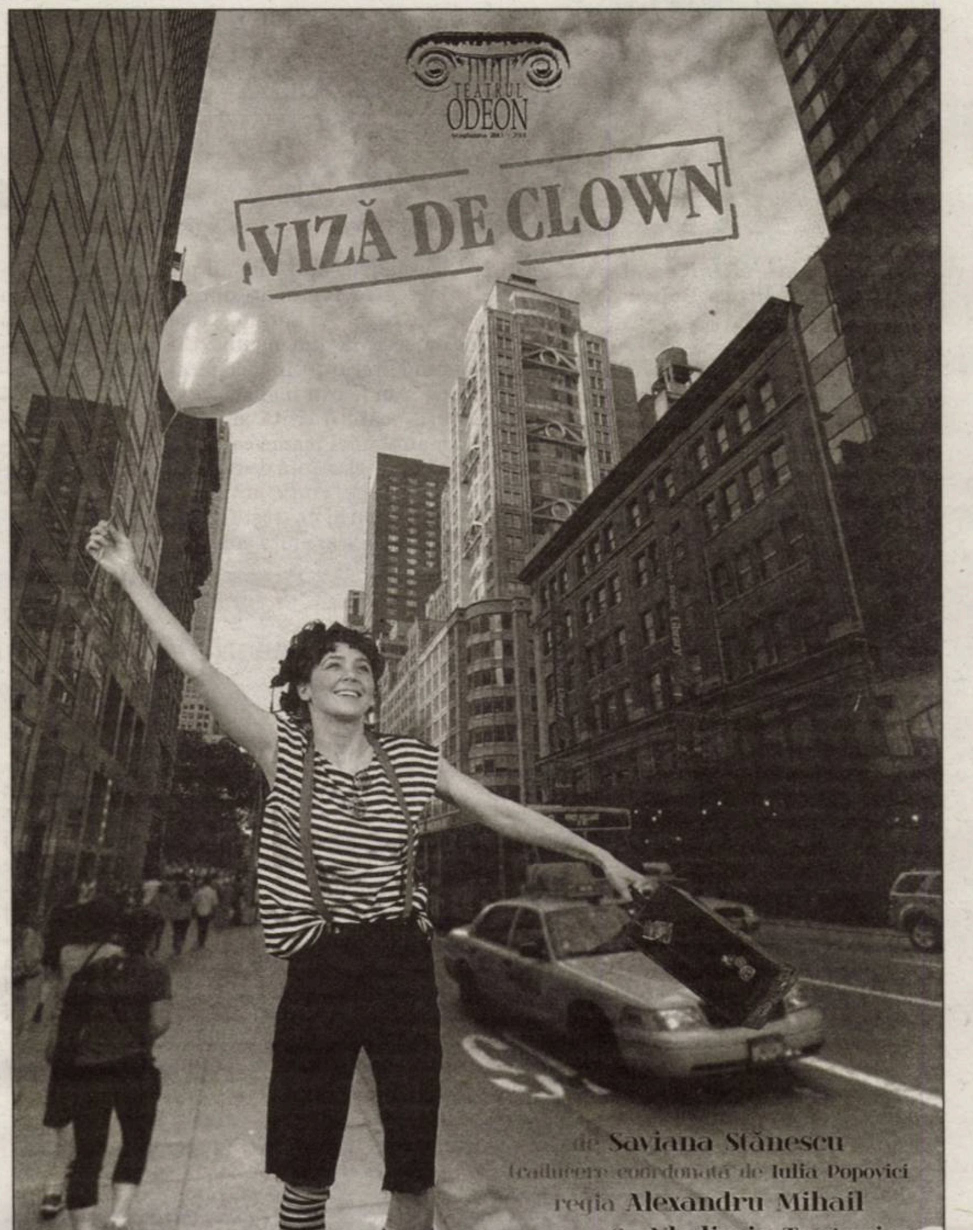
TEATRUL ODEON
VIZĂ DE CLOWN
de Saviana Stănescu
traducere coordonată de Iulia Popovici
regia Alexandru Mihail
scenografia Vladimir Turturica
Nicoleta Lefter | Marius Damian
Alexandru Papadopol | Meda Victor | Ionuţ Kivu | Relu Poalelungi

Dincolo de asta, ce vă inspiră zilele acestea?

În ultimii trei ani am făcut naveta NYC-Ithaca pentru că predau la Ithaca College şi am constatat cu uimire cît de NYC-centric este teatrul american. Piesele produse pe Broadway sau *off*-Broadway sînt cele pe care le vezi montate şi în teatrele regionale, care nu prea investesc în talentele locale, ci preiau cu mîndrie ce a avut succes la New York. Ca urmare, temele de care sînt acum interesată sînt legate de relaţiile de putere dintre ţări, oameni, centru-provincie etc. Proiectul Civili-Poliţie îmi ia destul timp, sînt în faza de dezvoltare a textului bazat pe discuţii şi exerciţii. Mai am o piesă scurtă, *HURT*, care va fi prezentată la un festival de film şi am repetiţii cu ea. A fost publicată în antologia *Cele mai bune piese scurte americane 2012-2013* şi acum are mai multe producţii. Predatul îmi consumă foarte multă energie, căci trebuie să mă concentrez pe creaţiile studenţilor. Le organizez şi un festival semestrial de piese de zece minute: 10-min PlayFEST. Abia aştept să se termine şcoala pe 10 mai. Vara o să pot dezvolta mai multe proiecte. Anul trecut am fost la conferinţa de la Sorbona cu un performance şi am fost în repetiţii cu *Viză de clown* la Odeon în iulie. Mi-a făcut mare plăcere să lucrez la Odeon, îmi plac mult actorii de acolo, superprofesionişti, dna Dorina Lazăr e o vizionară, secretarele literare sînt bine conectate la teatrul contemporan, toată lumea se implică în proiect cu integritate, de la personalul tehnic la sufleur. Chiar am avut o experienţă de calitate la Odeon. La ce mai lucrez acum? Aa, la un proiect de poezie şi fotografie. Şi la piesa pentru Actors Studio, care va fi prezentată acolo într-un festival în iunie. Sper totuşi să mă şi relaxez vara asta. N-am mai avut o vacanţă adevărată de peste 15 ani.

a consemnat Claudia DARIAN

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Marius CHIVU

feed**book**

Ştiinţa dragostei

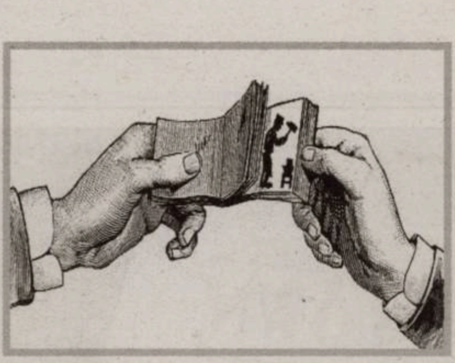

● **Ana Dragu, *Mîini cuminţi. Copilul meu autist*, Editura Polirom, 2015.**

„Sînt Ana şi îmi petrec 90% din timp printre fiinţe din spectrul autist“, spune în finalul cărţii scriitoarea Ana Dragu, mama unui băieţel despre care a aflat că este autist la vîrsta de doi ani, ulterior şi fondatoarea Centrului de Resurse şi Referinţă în Autism „Micul Prinţ“ din Bistriţa – o femeie, aşadar, care, pentru a-şi ajuta copilul, s-a documentat ea însăşi şi s-a implicat activ în procesul de dobîndire a abilităţilor necesare.

Cartea de faţă, un fel de naraţiune-eseu tragi-poematică la persoana întîi, spune povestea unei mame singure care creşte doi copii, un băieţel şi o fată, dintre care băieţelul, numit în carte Saşa, este atipic, în sensul că are nevoi speciale, dar şi puteri speciale, căci deţine un auz absolut. Este confesiunea mamei şi, implicit, povestea unei familii atipice, constrînsă să funcţioneze după reguli neconvenţionale într-un mediu care, din cauza prejudecăţilor şi a fricii de diferit, poate deveni oricînd ostil. Este mărturia emoţionantă, dar lipsită de patetism, a mamei care se schimbă pe sine şi schimbă lumea pentru copilul ei autist, făcînd eforturi să-l înţeleagă, făcînd eforturi ca lumea să-l înţeleagă. Este romanul unei străpungeri a minţii, a înţelegerii unui mod diferit de a percepe lumea, a unei comunicări dincolo de mijloacele comune. Şi, fireşte, al unei mari iubiri materne.

Saşa este E.T.-ul familiei:
un mic alien care are propriul lui limbaj.

„Am vrut să transmit un mesaj social puternic de la bun început. Şi mi-a fost tare frică de forma pe care cartea ar fi putut să o ia din punct de vedere literar. Pentru că este vorba despre literatură, în cele din urmă. De asta am şi ezitat multă vreme. Nu ştiam care ar fi textura potrivită. Cum să scriu o carte utilă părinţilor, dar în acelaşi timp neplictisitoare. Fără barierele ridicate de cărţile de specialitate. Şi care să poată fi citită în acelaşi timp de oricine, oricînd, cu plăcere“, mărturisea Ana Dragu în interviul acordat colegei mele Ana Maria Sandu, în *Dilema veche,* acum cîteva săptămîni. Şi, într-adevăr, deşi cartea oferă destule pasaje ştiinţifice pentru înţelegerea corectă a ceea ce este autismul, pentru o abordare eficientă a acestei „condiţii“ (mici eseuri şi e-mail-uri de la specialişti, unii români plecaţi la cercetare în centre renumite din străinătate – cum este cazul lui Sergiu Paşca), există, dincolo de această dimensiune ştiinţifică, una profund literară – în mod fatal literară, aş spune. Am folosit mai sus cuvîntul roman, căci aşa poate fi citită această carte, ca pe romanul unei mame care „dintr-o femeie permanent obsedată de latura magică a existenţei ajunge, *graţie* autismului, cel mai îndărătnic fan al neuroştiinţelor“ *(s.m.)* pentru a-şi înţelege şi ajuta copilul.

O scrisoare literară de încurajare
pentru familiile care au un copil autist.

De la un capăt la altul al acestui roman al mamei, al fiului şi al fiicei (căci fiica puţin mai mare, numită în carte Aria, devine principalul ei sprijin) se întinde o aventură a comunicării, a căutării şi înţelegerii unui nou limbaj bazat pe legătura emotivă dintre copil şi mamă, cea transformată într-un interpret, într-un hermeneut permanent al gesturilor ermetice şi al vorbelor impertinente, în sens lingvistic, ale lui Saşa. Relatarea de aproape a comportamentului unui copil autist, cu percepţiile, gesturile şi vorbele lui surprinzătoare, cu inadecvările şi talentele sale minunate (avînd auz absolut, cîntă la pian cu uşurinţă şi tot ce nu e armonie sonoră îl afectează; are şi talent la desen), face şi mai evidentă distanţa dintre copil şi mamă, dar şi dintre cei doi şi lume. Pe de o parte, mama tatonează limbajul de acces înspre mintea copilului; pe de altă parte, face eforturi să-l înveţe pe copil limbajul prin care acesta să-şi creeze legături cu lumea, totul contracronometru – căci mama nu are la dispoziţie, pentru a-l înzestra pe copil cu anumite abilităţi, decît cîţiva ani, înainte de a atinge vîrsta de a-l da la şcoală. Din aceste relaţionări ale limbajelor, cînd paralele, cînd intersectate în punctele absurde/lirice/ludice ale semnificaţiei, se naşte, cum spuneam, în mod fatal, literatura.

Saşa este E.T.-ul familiei: un mic *alien* care are propriul lui limbaj, căruia nu-i place contactul fizic, nu simte durerea, nu doarme, se sperie de mîncare şi urlă, obsedat de ordine şi armonie în sînul propriei familii unde a adus haosul, neavînd o altă casă unde să se întoarcă pentru că este deja acasă.

Deşi atrage toate luminile asupra lui – căci Saşa, cel care are un umeraş de companie, umblă cu un balon invizibil şi aproape tot ce scoate pe gură este o creaţie poetică, este personajul fascinant al romanului formării acestei familii –, şi mama, şi fiica mai mare se arată drept personaje extraordinare prin determinarea şi formele lor afective cu care gravitează în jurul băieţelului. Nu transpare nimic despre femeia Ana în afara calităţii ei de mamă (în afara acestei scurte scăpări „recent, am suferit o depresie, n-o să intru în amănunte“); autoportretul ei se conturează din subînţelegerea sacrificiului; nu-şi permite să se lase, în faţa paginii de scris, copleşită de dramatismul care se ghiceşte în fiecare rînd, deşi transformarea ei este vizibilă. Mîna ei dreaptă, şi una din vocile acestei cărţi, este Aria, care devine, pe parcursul fatalei maturizări, din sora mai mare – mama mai mică a lui Saşa, renunţînd, nu fără frustrări, la prerogativele copilăriei pentru a-şi asuma responsabilităţi de adult. E interesant cum fiecare dintre aceste personaje desfăşoară tot atîtea forme de afectivitate şi inteligenţă în raport cu neobişnuitul.

MÂINI CUMINŢI
Copilul meu autist
Ana
Dragu
POLIROM

Dincolo de scenele şi dialogurile cu sute de formulări memorabile, totul de un absurd minunat, de un comic absolut sau de o bizară înţelepciune, cartea Anei Dragu este nu un ghid, ci o scrisoare literară de încurajare pentru familiile care au un copil autist şi care sînt astfel sfătuite să nu dispere şi să apeleze cît mai de timpuriu la un program intens de dobîndire a anumitor abilităţi pentru copiii lor, fiindcă se pot face progrese mari. E ca la loterie, dar nu e nici o tragedie; bucură-te că nu e mai rău, le spune Ana Dragu în această carte, pînă la urmă, senină şi optimistă, plină de umor, o carte cu totul şi cu totul specială, precum personajele ei, un fel de manual de răbdare, dragoste şi speranţă.

„Autismul nu se vindecă şi nu dispare. E o realitate nici măcar supusă dezbaterilor în comunitatea ştiinţifică. E o condiţie pe viaţă. Nu atît o boală, cît un fenotip diferit. Şi de fapt, în afară de primele luni după diagnostic, niciodată de atunci nu mi-am dorit un copil vindecat. Pentru că niciodată n-a fost defect. Vreau un copil mai mult fericit decît trist, capabil să-şi comunice nevoile de aşa manieră încît toţi cei din jur să-l înţeleagă, să ştim cînd i-e foame şi cînd îl doare, să ştim şi fie că nu ştie sau nu poate face un lucru sau altul.

Însă autismul e o vacă de lapte extrem de uşor de muls de companiile farmaceutice. Ca şi cancerul, ca şi calviţia. Atrage nu doar companiile farmaceutice, ci şi şarlatani clasici, popi şi vrăjitoare, firme de suplimente alimentare. Toate profitînd de disperarea părinţilor şi alimentînd false speranţe de vindecare.

Autismul nu se vindecă. Aşa că produsele sau tratamentele care pretind că vindecă autismul îmi par periculoase din start. Din fericire n-am învăţat acest lucru *the hard way*, ca alţi părinţi care-au bătut globul în lung şi-n lat în căutarea unui medicament miraculos. Mii de părinţi nenorociţi care-au testat pe propriii copii metode de vindecare care îmi fac părul măciucă, care le-au schimbat medicaţia de zeci de ori pe an ori de cîte ori dădeau de vreun şarlatan. Părinţi care-au pompat în ei suplimente de fiecare dată cînd citeau despre o nouă izbîndă a «oamenilor de ştiinţă» în tabloide. De la medicaţie *hardcore* la lăsare de sînge şi exorcizare. Tehnici demente de Ev Mediu mai răspîndite decît s-ar crede.

Avertismentele sînt la tot pasul, dar cine să le asculte, cînd milioane de părinţi îşi doresc un copil normal, viaţa lor înapoi şi un viitor perfect, aşa cum l-au visat, nereuşind să se împace cu faptul că nu-l au. Nu au un copil tipic. Şi dacă nu e tipic, e defect.“

(fragment din Mîini cuminţi)

PUBLICITATE

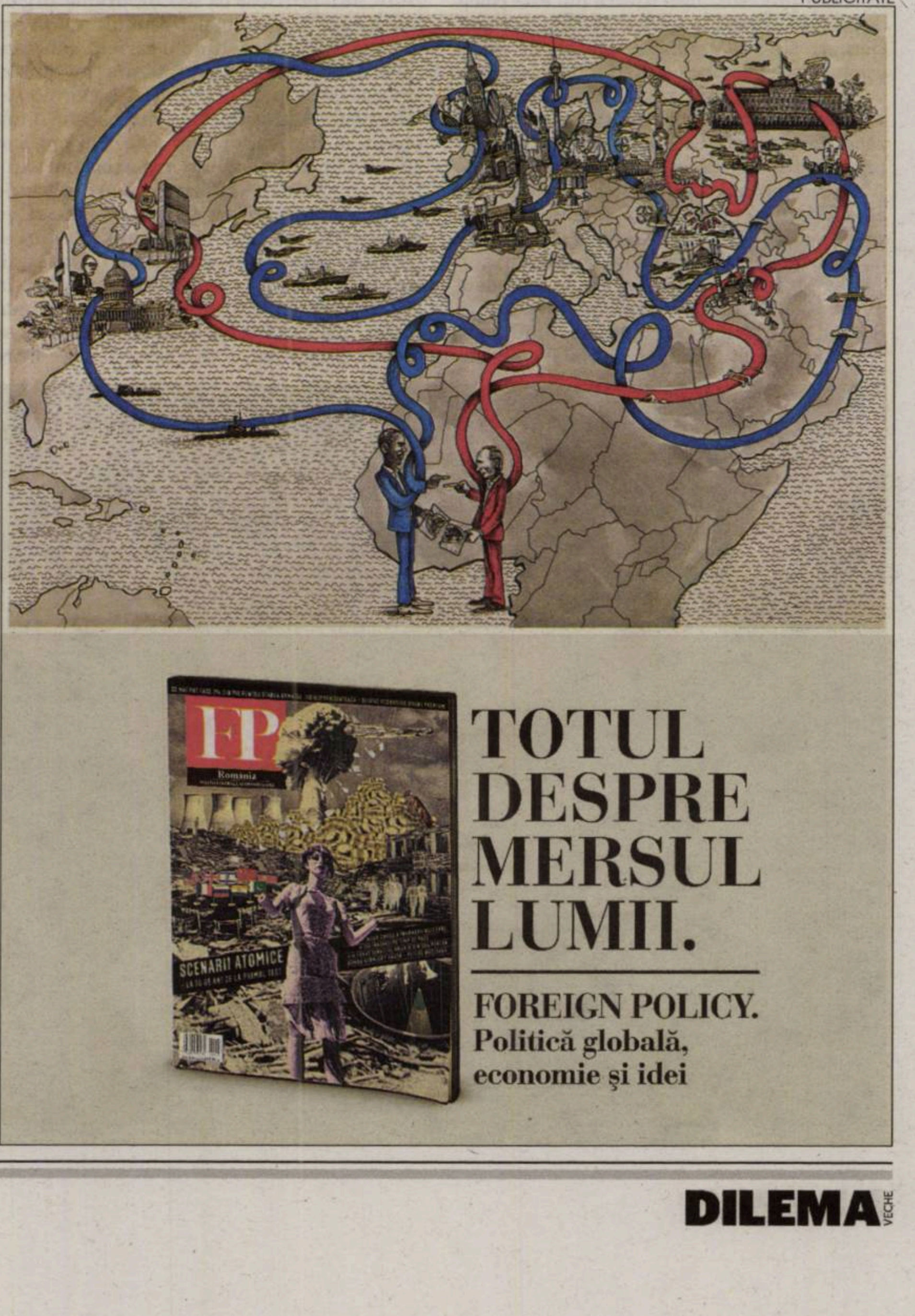

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.
FOREIGN POLICY.
Politică globală,
economie şi idei

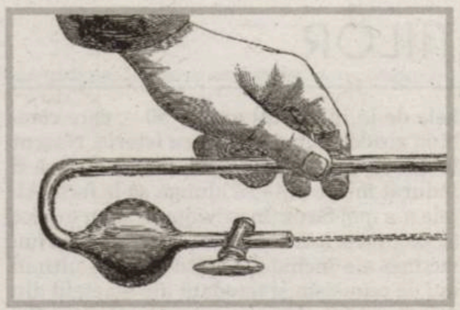

Oana STOICA

rosencrantz & co

Maşini de spălat vise (II)

– Copii teribili –

● *Bizoni – Fabula urbană #2,* după Pau Miró, traducere: Luminiţa Voina-Răuţ, regie, univers sonor, concept video: Radu Afrim, scenografia: Dragoş Buhagiar, coregrafia: Andreea Gavriliu. Cu: Vlad Bîrzanu / Cristina Timbuş, Iustinian Turcu, Ali Deac, Cendana Trifan / Maria Soilică, Ioan Paraschiv, Raluca Iani, Dana Maria Lăzărescu şi actorii din *Girafe:* Marius Turdeanu, Mariana Mihu, Adrian Matioc, Ioan Savu.

Cu *Girafe* şi *Bizoni,* două piese din *Trilogia fabulelor urbane* a catalanului Pau Miró, Radu Afrim face la Sibiu o sinteză a stilisticii proprii. Nu este o simplă inventariere a temelor şi simbolurilor obsedante în spectacolele sale, ci o investigare analitică a universului artistic personal. Folosind complementaritatea celor două texte, regizorul a creat un diptic performativ în care subiectele şi esteticile sale se potenţează reciproc, fiecare este negativul celuilalt. Deşi funcţionează independent, spectacolele au un cordon ombilical comun şi acţionează ca un catalizator unul pentru altul. De altfel, personaje dintr-un spectacol se prelungesc în altul: girafele invadează *Bizonii* într-o scenă şi bizonii tulbură fantomatic *Girafele* în alta. Copiii, bătrînii, femeile însingurate, animalele-păpuşi (forme care concentrează fricile, deopotrivă ale copilăriei şi maturităţii), poematica suprarealităţilor, toate aceste mărci distincte ale regizorului se regăsesc aici într-un context care le descoperă conexiunile şi facilitează explorarea vizualului afrimian.

Dacă, în *Girafe,* relaţiile şi grotescul dominau scena, tuşate neliniştitor de apariţia bizonilor – o haită flămîndă care însîngerează un travestit –, în *Bizoni* predomină corporalitatea şi poemul vizual, secţionat de parada unor „girafe“ *kinky*. Părinţii sterili din *Girafe* sînt înlocuiţi de orfani. Se predă ştafeta, de la generaţia care trăieşte după canoane (de unde şi necesitatea revoltei) la cea haotică, fără reguli, de la încorsetarea socială a individului la abandonarea lui de către societate. Patru fraţi (Vlad Bîrzanu, Iustinian Turcu, Ali Deac, Cendana Trifan) cresc într-o familie care se descompune după moartea unui copil. După încercări nereuşite de a accepta pierderea, mama se sinucide, iar tatăl se claustrează cu chitara lui electrică. Copiii trebuie să-şi găsească singuri punctele de reper existenţiale şi explicaţiile pentru toate cîte se întîmplă, aşa că îşi construiesc lumi imaginare în care lucrurile insuportabile din realitatea imediată sînt explicabile şi devin acceptabile (orice poveste este o formă de explicare a realităţii pe înţelesul copiilor). Fraţii dezvoltă un spirit de solidaritate în faţa unui inamic comun (leii – simbol al exteriorului ameninţător –, care fac subiectul celei de-a treia părţi a *Trilogiei fabulelor urbane),* apar relaţiile competitive în grup, se disociază poziţiile şi se clarifică ierarhia. Abandonaţi de mama (Raluca Iani) care nu face faţă suferinţei şi de tatăl (Ioan Paraschiv) care nu face faţă responsabilităţii, copiii cresc împreună, dar însinguraţi, învaţă să supravieţuiască, nu şi să trăiască. Povestea lor este spusă retroactiv, din perspectiva adulţilor eşuaţi în care s-au transformat, însă rădăcinile acestor ratări sînt în copilărie. Afrim creează destine concrete copiilor: un travestit, o prostituată, un cerşetor. Oameni care nu se (mai) văd, care se dizolvă în peisaj. Această dezagregare identitară la maturitate este surprinsă de proiecţiile din fundal (concept video şi filmări: Radu Afrim, montaj video: Costin Chesnoiu), în timp ce haita copiilor stă în centrul scenei, grupată, împuţinîndu-se treptat. Se pun faţă în faţă două vîrste, una a copilăriei, alta a maturităţii eşuate, cauză şi efect în acelaşi plan. Prezentul conţine trecutul şi viitorul deopotrivă, este o condensare temporală.

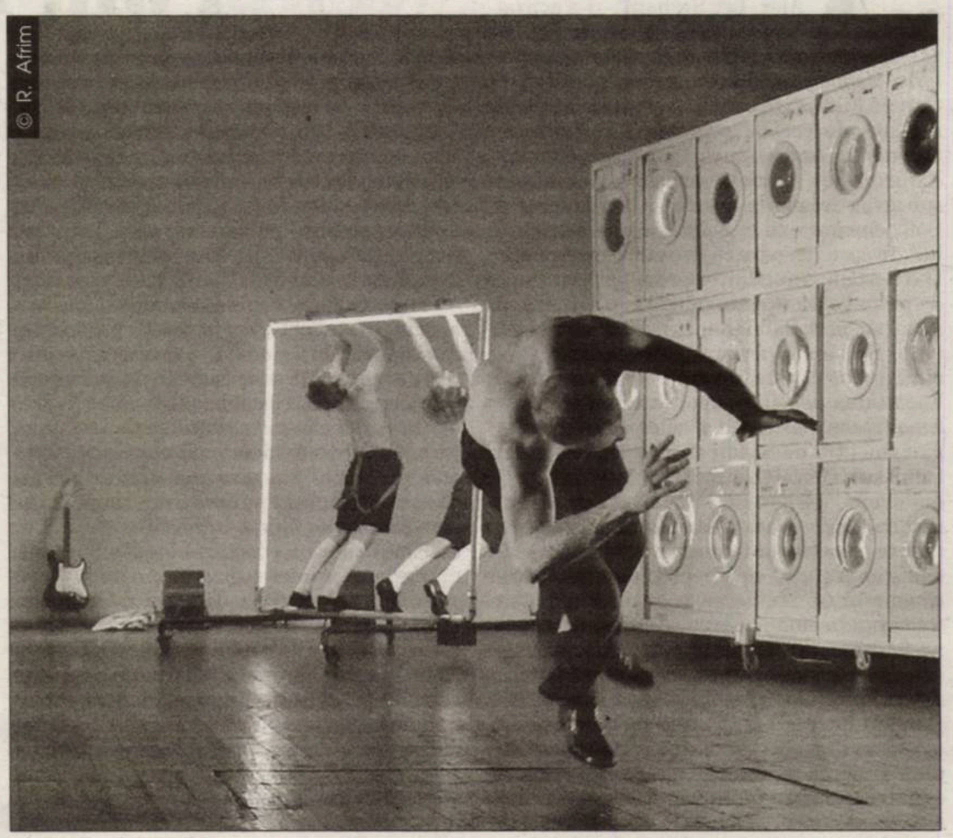
© R. Afrim

Tribulaţiile bizonilor (unul dintre fraţi desenează copii fără cap) între moartea fratelui, depresia mamei şi tăcerea tatălui sînt intuite printre maşinile de spălat, în penumbra care oferă siguranţă şi care este o formă de intimitate în care fraţii se strîng ca într-o vizuină. Aici intervine rolul major al coregrafei Andreea Gavriliu (a cărei muncă la ambele spectacole este remarcabilă), care dă zvîcniri de animal tînăr corpurilor contorsionate de durere şi reconstruieşte subiectiv repere ale copilăriei, precum cadrele metalice pe care bizonii se caţără cu agilitate sau pe care le folosesc ca leagăn (formule de eliberare a amintirilor şi angoaselor). În fundal curg proiecţiile rotunde, supradimensionate printr-o lentilă, cu fotografii de familie din care nu zîmbeşte nimeni. Trauma familiei-cuşcă a tristeţii produce o inversare în evoluţia „bizonilor“: vînători sălbatici în copilărie (violul travestitului intră în logica exersării instinctului de supravieţuire), ei devin pradă la maturitate.

Prezentul conţine trecutul şi viitorul deopotrivă, este o condensare temporală.

Tuşa *kinky* a *Bizonilor* este constituită dintr-o paradă ironică de personaje care trimit la diverse repere ale realităţii şi ficţiunii. Apare aici cuplul din *Girafe*, dar şi personajul din *Am angajat un ucigaş profesionist* (mai degrabă din spectacolul sibian al lui Radu Nica decît din film), o musulmană care aduce la spălătorie un covor persan etc. Sînt personaje inventate în joacă de actori şi regizor cu o frenezie specifică lui Afrim, căruia îi place la nebunie să propună în spectacole momente cu hemoragii de personaje/situaţii care explorează limitele unui detaliu aparent minor. Este deopotrivă o testare a actorilor (imaginaţia), a publicului (mentalităţile şi gusturile), a spectacolului (rigiditatea/flexibilitatea) şi o necesitate personală a regizorului de a sparge convenţii, inclusiv pe cele stabilite de el însuşi.

© R. Afrim

Cu trupa sibiană, rodată în multiple estetici şi metode de lucru, Afrim şi-a reafirmat încă o dată capacitatea de a descoperi actori – Iustinian Turcu, extrem de pictural în copilul-travestit din *Bizoni,* sau Ioan Savu, de o vulnerabilitate bizară în fratele retardat din *Girafe* – şi de a-i pune pe cei cunoscuţi în posturi surprinzătoare, precum Ioan Paraschiv, care experimentează fragilităţi diferite în cele două spectacole, sau Ali Deac şi Cendana Trifan, care funcţionează foarte bine şi în relaţii, şi în corporalitate. La fel se întîmplă cu Mariana Mihu, Marius Turdeanu şi Raluca Iani, provocaţi să renunţe la propriile formule de joc şi să găsească alte resurse expresive. Se adaugă trupei sibiene Vlad Bîrzanu, excelent în multiple roluri (delicioasă scena de seducţie cu Ioan Paraschiv din cafeneaua pariziană în *Girafe),* un actor ale cărui mijloace de lucru se află în continuă maturizare. Actorii se susţin unii pe alţii, cei din prim plan în *Girafe* devin secundanţi în *Bizoni* şi invers.

Fabulele urbane afrimiene alcătuiesc un diptic despre dinamica generaţiilor. Girafele – generaţiile conservatoare – sînt devorate de bizoni, noul val anarhist. Esenţializat, girafele sînt părinţii, bizonii sînt copiii. Şi copiii îşi „ ucid“ mereu părinţii. Spectacolele pot fi văzute separat, dar şi împreună ca o epopee suprarealistă despre însingurarea din sînul familiilor şi ruptura dintre generaţii.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Despre afacerea Film Menu, din interior (3)

„Ați ieșit cu toții din mantaua lui Alex. Leo Șerban!“ – i-a acuzat președintele senatului UNATC, Laurențiu Damian, pe membrii redacției *Film Menu,* majoritatea studenți ai Facultății de Film, care scriu la această revistă finanțată de școală, coordonați de lectorul universitar Andrei Rus. Mai pe larg, Damian a afirmat că asociază revista – dezvoltată sub aripa decanului Facultății de Film, Sorin Botoșeneanu – cu „o nouă imagine a criticului“, în care i se pare că-l recunoaște pe Alex. Leo Șerban; unul dintre principalii vinovați de propagarea acestei imagini în UNATC – a mai sugerat Damian – aș fi eu, fost student al lui Șerban (în scurta perioadă de la sfîrșitul anilor ’90 cînd acesta a ținut cursuri la Facultatea de Film), apoi coleg cu el la *Dilema (veche)*, iar acum și coleg cu Rus în departamentul de Studii de teoria filmului al facultății. Ce voia să spună Damian? La urma urmei, Șerban nu împărtășea interesul redacției *Film Menu* (manifestat prin dosare despre „cinema și feminism“, „cinema și identitatea *queer*“ etc.) pentru căile prin care cinema-ul (și studierea acestuia) ar putea contribui la emanciparea socială; după cum nu-l interesase nici să țină pasul cu literatura academică la care se raportează mulți dintre autorii *Film Menu*. Legătura făcută de Damian între *Film Menu* și cel care semna a. l. ș. devine însă un pic mai clară odată cu un alt reproș adresat de el revistei și coordonatorului Rus: faptul că acesta din urmă ar fi refuzat să organizeze și să modereze, în cadrul foarte activului și frecventatului cineclub care se desfășura sub sigla revistei, întîlniri între public și echipele de filmare ale diferitor producții regizate de profesori din facultate (exemplul lui Damian fiind rizibilul film *Ultimul zburător,* regizat de Ovidiu Georgescu). Rus a răspuns că asemenea întîlniri puteau fi organizate foarte bine de altcineva în afară de el, sub altă siglă decît *Film Menu:* nu numai că cineclubul *Film Menu* își formase propriul public, care avea încredere în selecția operată de Rus și de colegii lui, dar, chiar și lăsînd la o parte acest argument – pe motiv că ar fi prea „comercial“ pentru a putea fi aplicat unor proiecții organizate în scopuri educaționale –, Rus organiza aceste evenimente solicitante în orele de după program, fără să primească (sau să ceară) bani pentru ele; în condițiile astea de ce să fie pus să le țină microfonul unor cineaști în care nu crede? Răspunsul e simplu: pentru că asta e imaginea pe care o are Damian despre criticul de film – un servitor. Iar a. l. ș. e primul care i-a contrazis-o – Damian numărîndu-se printre regizorii români judecați sumar în clasicul eseu al lui Șerban din 1993, „Despre un cinematograf care nu există“. Lucrurile astea contează deoarece Damian este și președintele Uniunii Cineaștilor, iar în această calitate e finanțatorul altor două reviste de film: una comercială, numită *Film,* și una academică (a Facultății de Film din UNATC), numită *Close Up*. Asta după ce, la începutul anilor 2000, fusese directorul unei reviste intitulate *Cinema,* finanțată pentru scurtă vreme de CNC și specializată în relatarea egalizator-festivistă a tot ce se întîmpla în cinema-ul românesc. (Recenzînd în *Dilema* numărul 2 al revistei, a. l. ș. l-a prins pe Damian însuși cu un mic plagiat – într-un articol despre sex în cinema.) Tradiția e dusă mai departe de actuala revistă *Film,* al cărei număr 4/2014 conține două masaje de expert aplicate de Călin Căliman vanităților mult-mortificate ale regizorilor Dan Pița (cu ocazia filmului *Kyra Kyralina)* și Adrian Popovici (cu ocazia filmului *Brâncuși din eternitate)*. Cît despre *Close Up,* importanța ei în ochii lui Damian rezidă nu în faptul că ar putea conține studii valoroase (cum e al lui Christian Ferencz-Flatz despre *Aurora,* publicat în primul număr al revistei), ci în faptul că – după cum tot repetă Damian în ultima vreme, subliniind contrastul cu *Film Menu,* o revistă neindexată academic – le „aduce puncte“ profesorilor care scriu în ea, „puncte impuse de o comisie europeană“. Damian are dreptate aici: *Film Menu* și activitățile conexe nu i-au adus nimănui „puncte“ și, implicit, sporuri salariale, ba lui Rus au sfîrșit prin a-i aduce chiar o depunctare pe fișa de evaluare profesională – cadou de la rectorul UNATC, Adrian Titieni, aflat de multe luni în război, ca și Damian, cu decanul Facultății de Film (și „părintele“ revistei), Sorin Botoșeneanu; asta în timp ce lui Damian i se acorda un spor de merit la salariul său de profesor universitar (deja imens în comparație cu al lui Rus), fără să fi fost măcar nevoie să „facă puncte“ scriind articole academice în *Close Up*.

Damian e autorul a două lungmetraje de ficțiune – *Drumul cîinilor* și *Rămînerea,* ambele de la începutul anilor ’90 –, care combină academismul desuet cu isteria. Născut în 1956, trebuie să fi așteptat mult și să fi îndurat multe pînă să ajungă să le facă. Altele n-a mai făcut. În privința asta nu e deloc o excepție printre cineaștii din generația lui, victime ale închiderii culturale din ultimii ani de ceaușism și totodată ale amețelii din primii ani ’90. Desigur, asta n-avea de ce să-i descalifice de la a-i învăța meserie – cum să facă filme – pe alții. Damian nu e singurul care a ajuns să predea în fostul Institut de Artă Teatrală și Cinematografică, devenit din ’90 Academie, din ’98 Universitate, iar din 2001 Universitate Națională. Schimbarea din ’98 a adus însă – pe lîngă *upgrade*-urile salariale dorite de toată lumea – o nouă problemă: transformarea acestor meseriași mai buni sau mai răi, mai mult sau mai puțin apți să formeze ei înșiși ucenici, în istorici și teoreticieni de film legitimați prin doctorate. Evident că procesul respectiv nu putea fi decît o mascaradă, doctoratele trebuind în acest caz să certifice competențe în discipline pentru care cei mai mulți dintre beneficiari nu erau instruiți și spre care nici n-aveau vreo înclinație. De-aici dificultatea reală a unui dialog între ei și Andrei Rus de la *Film Menu,* care chiar știe „cu ce se mănîncă“ aceste discipline și le acordă importanță. Astea fiind zise, Damian se înșală: revista n-a fost condusă în spiritul lui a. l. ș. din articolul „Despre un cinematograf care nu există“, care, adaptat la situația din UNATC, ar fi fost ceva gen „Despre niște doctori care nu există“. Revista a fost condusă într-un spirit mai apropiat de-al lui André Bazin, care își încuraja colegii de la *Cahiers du Cinéma* să se concentreze nu pe ceea ce e prost, ci pe filme care merită descoperite, pe descoperiri care merită împărtășite etc. Cu excepția unei săgeți sau două lansate de mine, *Film Menu* l-a lăsat pe Damian în pace, să adune funcții și sporuri salariale. Pînă nu s-a mai putut.

■ ■ ■

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Molcom & aristocrat

● **Oregon, *Family Tree,* CAM Jazz, 2012.**

OREGON
FAMILY TREE

Parcă mai mult decît în cazul altor genuri muzicale, istoria jazz-ului indică o orînduire poliamoroasă, o poveste a dragostei libertine și pasionale, adesea în detrimentul perseverenței și proiectelor colaborative de lungă durată. Originile or fi stînd în vremurile în care muzicienii de jazz, lupi singuratici și boemi, alergau între cîrciumi și contracte temporare pentru consolidarea competitivă a unui nume propriu de care depindea pîinea de a doua zi. Toată lumea încearcă să cînte cu toată lumea, trupele sînt adesea nebalansate, cu lideri vanitoși față de care acompaniatorii îndeplinesc funcții de prestatori de servicii, parteneri temporari înlocuiți ciclic la cîțiva ani, care la rîndul lor visează să devină lideri în propriile familii-comunități. Colaborările în jazz sînt rareori atît de democratice și statornice precum la grupul Oregon. Deși nu s-au sfiit de la cîteva aventuri extraconjugale, Oregon a rămas un grup coeziv, cu componență și activitate constante de-a lungul a mai bine de 40 de ani (de o perseverență comparabilă, bunăoară, cu a trupei The Rolling Stones), solida căsnicie fiind afectată doar de bătrînețe și de vicisitudinile vieții – pe albumul aniversar *Family Tree* lipsește din formula originală doar percuționistul Collin Walcott, de care grupul a fost văduvit prin deces în anii ’80.

Denumit cu oarecare mîndrie provincială, Oregon este un grup venerabil de jazz american cu elemente exotice din sfera *world music* (cu precădere influența indiană ubicuă în epoca hippie). La origini s-a prezentat drept grup acustic, migrînd apoi spre lumea *fusion prog rock*, unde a lăsat urme deloc neglijabile în anii ’70, după care grupul s-a stabilizat stilistic în perimetrul jazz, influențînd deopotrivă spațiul american și – pe parcursul unei vremelnice afilieri la ECM Records – pe cel european-eclectic. Nucleul jazz al grupului a fost pus la cale de doi multi-instrumentiști cu o vastă educație formală – cuplul Ralph Towner (chitară, pian, trompetă) și Glen Moore (bas, pian, violină). Cei care au adus coloratura *world music* au fost Paul McCandless (instrumente lemnoase de suflat, îndeosebi flaut) și Collin Walcott (sitar și percuții exotice, cîndva student al lui Ravi Shankar), ambii răpiți din colectivul condus în anii ’70 de pionierul *new age* și *world music* Paul Winter. În urma decesului, Walcott a fost înlocuit de vedeta indojazz Trilok Gurtu, iar ulterior, în formula prezentă pe albumul de față, de către mai puțin relevantul, dar promițătorul baterist Mark Walker.

Titlul *Family Tree* sugerează caracterul retrospectiv-genealogic a ceea ce va rămîne drept ultimul vlăstar artistic al cuplului Towner – Moore. Un album molcom și aristocrat, cu un focus poziționat mai degrabă pe nucleul jazz decît pe elementele *world music,* însă lipsit de elemente improvizaționale intimidante. McCandless nu mai mizează pe armonii exotice ale instrumentelor de suflat, preferînd timbrul tradițional al saxofonului (de care se apropie chiar și cînd nu cîntă la saxofon). Dacă prima jumătate a materialului trădează lipsa de energie specifică vîrstei și oarecare autoindulgență ce lasă impresia că membrii grupului vor să se simtă bine împreună înainte de orice, în partea a doua (în special piesa de titlu și „Mirror Pond“) putem vorbi de muzică clasică în cel mai propriu sens al termenului, cu percuția redusă la statutul de puls ambiental și cîteva melodii memorabile de pian ocupînd prim-planul. Jazz-ul ludic revine în atenție pe ultima piesă („Carnival Express“), de data asta într-o formă dansantă care lasă ascultătorul cu aceeași bună-dispoziție pe care o transmit zîmbetele de pe copertă ale membrilor cvartetului. Din păcate, e o amăgitoare bună-dispoziție și mă tem că ne apropiem de sfîrșitul natural al unei democrații creative care a făcut istorie. Basistul Glen Moore a abandonat grupul chiar în săptămîna în care scriu aceste rînduri.

Oregon vor concerta la Sala Radio din București pe 21 aprilie. Detalii pe twinarts.ro.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Vlad CĂTUNĂ

Improvizații în spațiul public

Care au fost obiectivele cercetării „Cartier de București“?

Cercetarea realizată în cartierele Timpuri Noi, Tei și Tineretului este o etapă importantă din cadrul proiectului „Spații Urbane în acțiune“ desfășurat de Asociația Komunitas. Totul a pornit de la ideea că în București spațiile publice nu sînt valorizate, iar nivelul de utilizare a acestora este scăzut. Prin cercetare, ne-am propus să înțelegem modul în care cetățenii utilizează și se raportează la spațiul public. Am fost interesați să studiem problemele cu care cetățenii se confruntă în aceste cartiere, să determinăm modul în care aceștia își petrec timpul liber și cum își reprezintă cartierul.

Cum s-a realizat, concret, acest studiu?

Am încercat să surprindem toate dimensiunile care configurează modul în care oamenii produc și reproduc spațiul. În prima fază am utilizat observația pentru a ne familiariza cu caracteristicile fizice și sociale ale spațiului public. Au rezultat o serie de întrebări care au fost adresate în timpul interviurilor și care s-au concentrat în jurul următoarelor teme: probleme și resurse din cartier, timp liber și elemente de istorie urbană. Într-o ultimă etapă, am folosit chestionarul pentru a afla cît de mulțumiți sînt oamenii de cartierul în care locuiesc, de activitatea Primăriei sau dacă se simt în siguranță. Partea cea mai interesantă a cercetării a fost momentul în care am organizat mese rotunde în cartier, în cadrul „Acumulatorului Urban“ realizat arhitecții de la Studio Basar.

Ce ați descoperit?

Infrastructura pentru petrecerea timpului liber și pentru consum cultural este slab dezvoltată. Unii oameni aleg să confere spațiilor o altă funcționalitate, care să corespundă nevoilor lor de relaxare și socializare. Adică improvizează spațiul public. Alții „migrează“ către centru, unde spațiile publice sînt mai prietenoase și unde oportunitățile de consum cultural sînt mai generoase. Dacă ar avea posibilitatea, cetățenii și-ar petrece timpul liber și în cartier. Pot fi create astfel de nuclee de interacțiune fără eforturi prea mari din partea autorităților.

***Vlad Cătună** este antropolog, realizator al cercetării „Cartier de București. Timpuri Noi, Tei, Tineretului“ (http://spatii-urbane.ro/).*

a consemnat Matei MARTIN

REGIMUL **ARTELOR** ȘI MUNIȚIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Sleep no more la New York sau despre teatrul imersiv

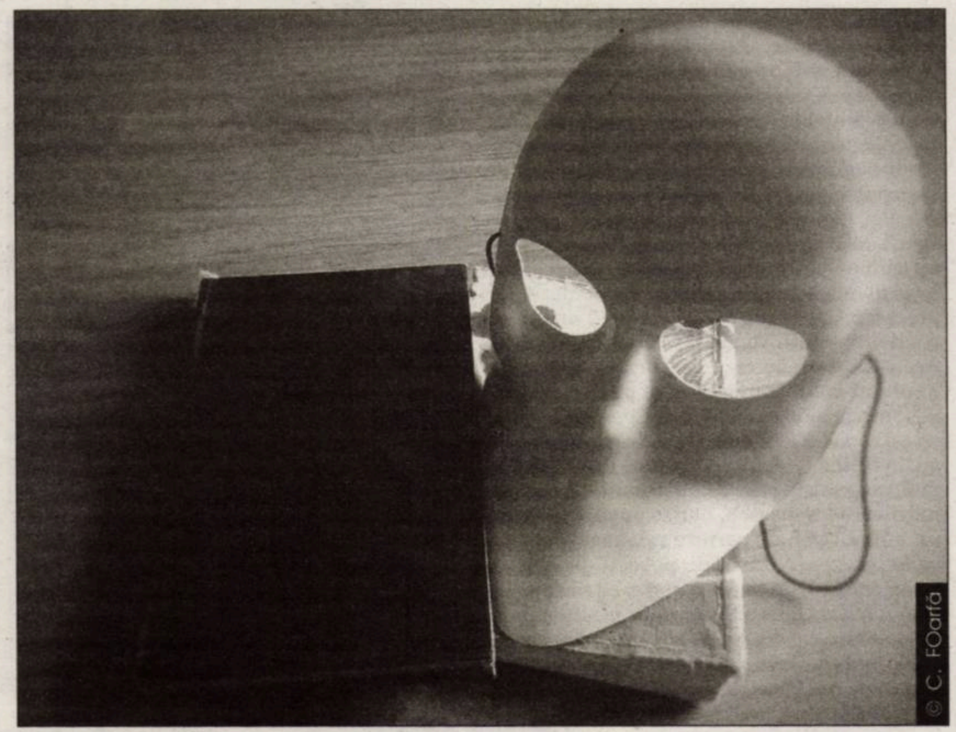

© C. FOarfă

De ani de zile, dacă te trezeşti că vrei să mergi la *Sleep no more* în New York, nu ai nici o şansă. Ar fi trebuit să rezervi bilet cu mult timp înainte. Mai mult decît ce înţelegem în general prin teatru, *Sleep no more* e o experienţă. Una completă – senzorială, psihică, poetică, de mişcare, gust, atmosferă, o experienţă din care ieşi năuc, tocmai pentru că ai fost acolo, în ea, nu spectator, ci un actor mut, cu o mască pe faţă, ce a descoperit de unul singur un spaţiu şi, în el, propriile senzaţii şi frici.

Sleep no more este un spectacol de teatru imersiv, un fel de adaptare după *Macbeth*, nonliniar, un *Macbeth* fără replici, pe care-l recunoşti greu, unde totul e făcut din gesturi, dans, zgomote şi mai ales muzică. Scena este un întreg hotel de cinci etaje (ficţional, desigur), pe care îl descoperi colţ cu colţ şi unde dai nas în nas cu actorii acolo unde te aştepţi cel mai puţin, într-una dintre cele aproape o sută de camere pe care le explorezi frenetic, alergînd dintr-o parte în alta. În unele dai peste actori care joacă o scenă, în altele pur şi simplu cauţi detalii, indicii, citeşti cărţi, documente, umbli prin dulapuri, probezi haine, baţi texte la maşină, guşti bomboane, îţi iei un cocteil din barul în stil noir de jos, deschizi fiecare sertar şi, cînd vezi o uşă, ai face bine să vezi ce e în spate.

De la intrare, ai păşit în convenţie. Intri în McKittrick Hotel şi eşti primit de personaje venite parcă dintr-un film noir, dark cabaret de anii '20, cu un delicios twist newyorkez. E un bar unde personaje elegante şi ciudate te servesc cu cocteiluri şi îţi mulţumesc că ai acceptat invitaţia de a te afla în hotelul lor. Ţi se dă o mască pe care nu o poţi da jos şi faci ce vrei apoi. Nu vorbeşti nici cu actorii, nici cu celelalte măşti. Fugi năuc dintr-o parte în alta, te rătăceşti, te trezeşti într-un azil unde cineva ţipă, vezi o femeie care urlă goală într-o cadă, ajungi în mijlocul unui cimitir, priveşti un croitor cum coase mecanic într-o cameră mică sau te trezeşti în mijlocul unei orgii sîngeroase, psihedelice, pe beat-uri techno, sau te fereşti cînd un actor aruncă o sticlă spre altul şi tu, cumva, erai în drum.

Eşti acolo, fără nici o graniţă între tine şi actori, fără nici un indiciu despre ce ar trebui să faci sau la ce să te uiţi, parte dintr-o lume stranie şi foarte întunecată, încărcată cu emoţii ciudate. Regulile lumii normale şi, mai ales, ale convenţiei teatrale cu care ne-am obişnuit sînt şterse.

Poţi trăi experienţa *Sleep no more* în două feluri. Primul e să explorezi în detaliu spaţiul. Nimic nu e lăsat la întîmplare, locul e plin de obiecte stranii şi de decoruri făcute să-ţi dea o anumită stare, în care poţi să-ţi bagi în voie nasul. Al doilea e să fugi după actori, deşi, chiar şi aşa, nu există un fir liniar pe care să-l urmăreşti.

Sleep no more te ţine în alertă, nu ai nici măcar o secundă să te odihneşti sau să te gîndeşti la altceva. De aia e experienţa atît de completă, pentru că vrei să explorezi, să vezi, să nu ratezi nimic din lumea întunecată a celei mai sîngeroase tragedii shakespeareiene pe care Shakespeare n-ar recunoaşte-o. Eşti mereu prezent acolo, cu mintea, corpul şi cu toate simţurile în alertă.

Macbeth e doar un pretext, o piesă decupată, peste ale cărei bucăţi s-a pictat în tuşe groase, care s-au recompus şi s-au aruncat în aer în ritmuri de dans contemporan. Da, îţi dai seama cine e Lady Macbeth, cu vrăjitoarele te întîlneşti de mai multe ori, recunoşti banchetul, apare stafia lui Banquo, iar sîngele e o chestie care nu lipseşte din *Sleep no more*, fie că îl spală Lady Macbeth de pe mîinile soţului, fie în multe alte ipostaze.

E o experienţă „*lifelike*" – spunea regizorul, şi în mod ciudat, are dreptate. E ca în viaţă, nu ştii la ce să te aştepţi, dai peste cineva după un colţ sau vezi întîmplător o scenă cînd treci pe acolo.

■ ■ ■

PUBLICITATE

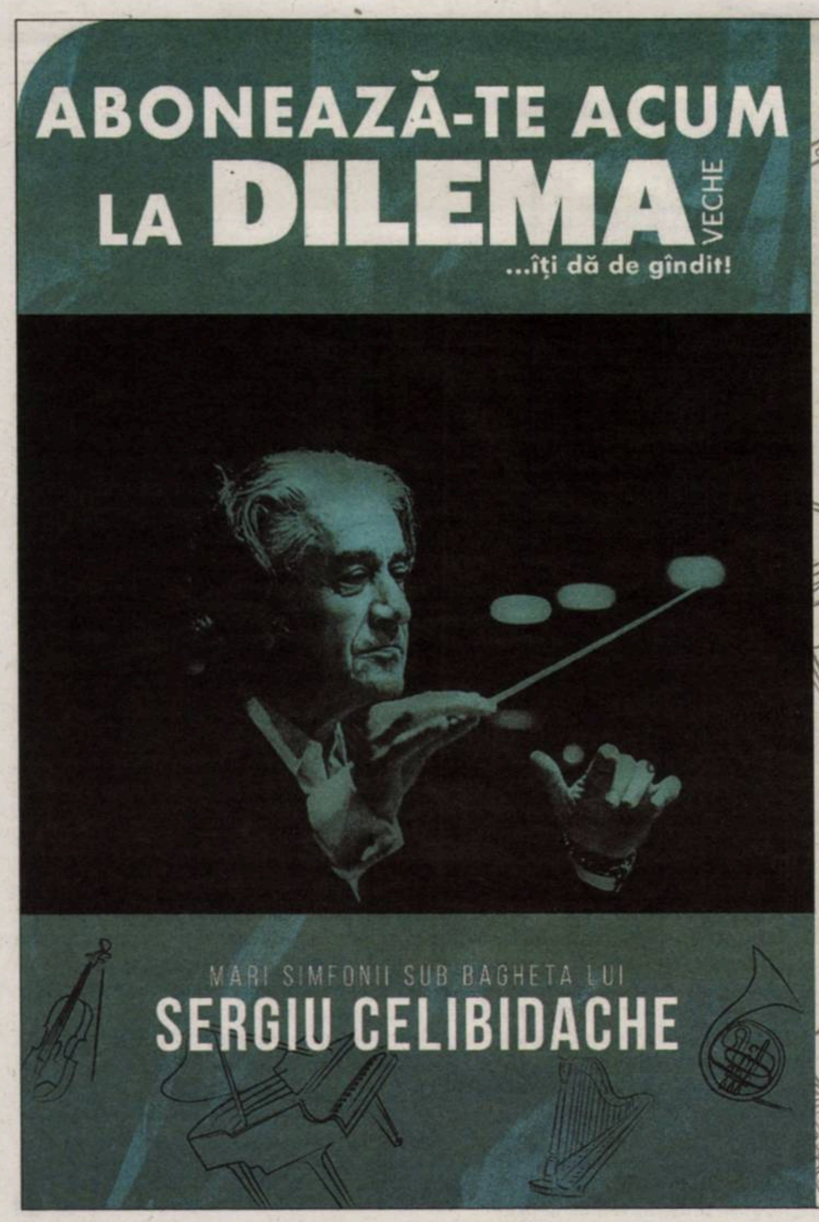

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!
MARI SIMFONII SUB BAGHETA LUI
SERGIU CELIBIDACHE

OFERTĂ SPECIALĂ!

Colecția de 6 CD-uri „Mari simfonii sub bagheta lui Sergiu Celibidache" este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche" pe minimum 6 luni!

Promoție valabilă în perioada 26 martie - 19 aprilie 2015

Ofertă

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POȘTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume........................ Prenume........................
Str. .... Nr.......... Bl.......... Sc.......... Et.......... Ap..........
Localitate........................ Județ/ Sector .... Cod poștal ....
Telefon .... E-mail........................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

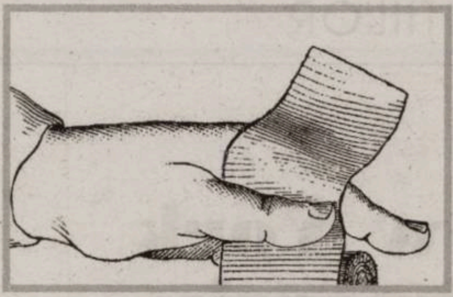

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

Fonfleul istoric cu specific românesc

Mania presei de a livra cînd şi cînd revelaţii care răstoarnă istoria cu susu-n jos e, să zicem, la fel de veche cît presa. În ultimii ani însă, în România, ea se acutizează şi capătă o serie de caracteristici aparte. Ca dovadă, cele trei filoane de dezinformare specific autohtone de mai jos.

Eminescu şi eminescopatia. Acum vreo două săptămîni, *Adevărul* publica o serie de revelaţii despre moartea lui Creangă şi a lui Eminescu. Primul ar fi plîns pînă ar fi murit de tristeţe „după Luceafăr", diagnostic infirmat chiar în cuprinsul articolului, în care se vorbeşte *in extenso* despre epilepsia lui Creangă (se poate muri de epilepsie?…), iar al doilea ar fi fost lovit cu o piatră în cap de unul din pacienţi, conform mărturiei… frizerului său, pe nume Dumitrache. Fantasmagoria circulă şi cu un profesor de muzică Poenaru în chip de agresor, prin diverse locuri de pe Internet şi nu numai. Simptomatic, chiar ziarul *Adevărul* contrazice toată minunea într-un articol mult mai serios, semnat de criticul Nicolae Manolescu, în care acesta rezumă ce se ştie despre sifilisul acestuia şi ce se presupune, cu argumente, despre psihoza bipolară a poetului.

Eminescopaţilor le-am dedicat un articol separat în această rubrică, aşa că nu voi mai insista. Cert e doar că diferitele scenarii asupra morţii poetului implică sau sugerează, de regulă, o conspiraţie avînd ca scop scoaterea din circulaţie a acestuia, eventual – sau mai ales – din motive politice.

Dacopaţii şi protocronismul. Urmele limbii dace se păstrează în prea puţine locuri, de unde prea multele speculaţii în privinţa acesteia. Un loc comun al blog-urilor conspiraţionist-dacopate e acela că limba dacă ar fi foarte asemănătoare cu latina şi că aceasta ar fi nu o limbă paralelă sau strămoaşa dacei, ci urmaşa acesteia. Trecem peste tot felul de „specialişti" marginali, cu blog, pentru că aceştia se înghesuie pe primele pagini ale oricărei căutări Google, şi ajungem la un alt ziar cu vechime, *Evenimentul zilei,* care a descoperit: „Adevărul despre DACI de la BUDAPESTA ne va ZGUDUI. Istoricii ne-au MINŢIT". *Evenimentul zilei* nu a găsit altceva mai bun de făcut decît să preia o teorie cam greu de crezut a unei cercetătoare controversate, Viorica Enăchiuc. Aceasta pretinde că a descifrat şi a tradus unul din multele manuscrise misterioase existente în bibliotecile lumii, *Codicele Rohonczi,* şi că acesta e scris, de la dreapta la stînga, în latină… cu alfabetul dac. Protocronismul e o poveste care a căpătat viteză în vremurile lui Ceauşescu, dar se pupă bine şi cu un anumit gen de pornire religioasă, ca dovadă prezenţa întregii poveşti pe Crestinortodox.ro, unde descoperim cu mirare că doamna Enăchiuc a fost şi pe la postul public de televiziune, care ne-a evanghelizat cu ideile domniei sale şi ale altor dacopaţi într-o emisiune realizată de un domn pe nume Rafael Udrişte.

Ceauşiştii. Că tot veni vorba de el, Ceauşescu „a deconspirat planul masonilor şi al FMI înainte să fie omorît", susţinea Observator.tv prin luna ianuarie a acestui an. Nu ştiu dacă ştirea a apărut şi în jurnalul TV propriu-zis, dar e posibil, fiindcă textul e unul de neînţeles, cu lacune, în care masonii apar doar în titlu şi autoarea dezvăluirii

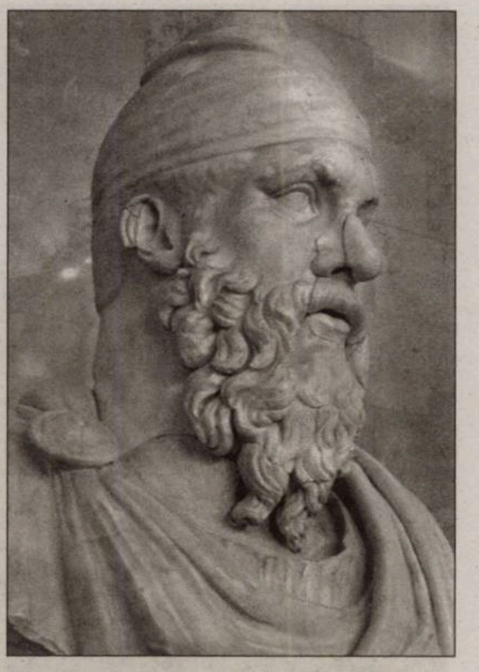

pare a fi, dar nu e clar cum, o oarecare Annely Ute Gabanyi. Google o dă pe aceasta în chip de cercetător istoric, născut în România, de la Budapesta, iar tezele ei au făcut carieră şi în alte publicaţii cu pretenţii, ca *România liberă* sau *Jurnalul naţional.* Ideea ar fi că FMI-ul a impus României condiţii draconice în anii '80, pentru a provoca o revoltă împotriva soţilor Ceauşescu, lucru care poate fi verosimil, dar naiba ştie ce-au masonii cu toată povestea, fiindcă nu i-am găsit – sau poate n-am căutat suficient de temeinic – în alte articole referitoare la cercetătoare.

Fără pretenţii statistice, fonfleurile de mai sus, împreună cu diferitele lor variante, sînt trei dintre cele mai răspîndite teorii ale conspiraţiei din spaţiul public actual. Există două trăsături comune ale lor. Prima, nespecific românească, e că ele citează de fiecare dată cel puţin o sursă. Criteriul Wikipedia, conform căruia adevărul depinde de verificabilitate, altfel zis, de citarea altei surse, face carieră şi în afara celebrei enciclopedii colaborative – chiar dacă, apropo, povestea cu alfabetul dac se găseşte şi la articolul despre *Codicele Rohonczi* din Wikipedia în română. Într-o lume plină de surse dubioase, criteriul verificabilităţii tinde să devină irelevant sau chiar pernicios.

Al doilea element comun este un soi de ethos naţional, conform căruia România sau românii ar fi ajuns mult mai bine dacă Eminescu nu ar fi fost ucis de masoni sau de colegi de sanatoriu, alfabetul dac nu ar fi fost îngropat de cine ştie cine sau Ceauşescu nu ar fi fost scos din circulaţie de diferite alte conspiraţii. Cu alte cuvinte, fonfleul istoric autohton e o tentativă de sublimare nu în vis, ci în delir culturaloid, cu scopul din totdeauna al descoperirii *altor* vinovaţi pentru ceea ce ni se întîmplă.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Rinocerii din administraţia publică

Am văzut de curînd *Leviathan* de Andrei Zvianghinţev. Dincolo de spaţiul fabulos, un orăşel din nordul Rusiei, de la marea Barents, postindustrial şi oarecum postapocaliptic, atît de ireal încît abia dacă îmi pot imagina că există cu adevărat, undeva pe o hartă, povestea în sine s-ar putea petrece la fel de bine şi în România. Mai ales în prima jumătate a filmului, am avut senzaţia neplăcută de „acasă", cu scene, interioare, replici binecunoscute. Scena în care doi dintre protagonişti, Kolea şi primarul – un mafiot local care „face legea" în acest capăt de lume –, se întîlnesc beţi, într-o încercare de reglare de conturi tragicomică, o ameninţare fatală simţindu-se totuşi în aer, este perfect posibilă şi la noi, oriunde există oprimaţi şi oprimanţi, oameni normali care doar îşi văd liniştiţi de viaţa lor şi baroni locali. Iar personajul primarului (ca şi cel al poliţistului, de altfel) reprezintă o tipologie uşor de recunoscut. Un individ comun, pătrăţos în costumul lui standard, de culoarea petrolului, „de primar", cu burtă, fălci şi alte excrescenţe cărnoase datorate numeroaselor mese „de protocol" cu popa şi alţi acoliţi sau cu mai-marii lui, care rareori îşi fac apariţia în fundătura unde el e stăpîn, cîteodată abţiguit, de cele mai multe ori mahmur şi nervos, cu fruntea transpirată, cu un început de chelie, stereotip, cu ambiţii mărunte, dar, per total, dezumanizat.

Cu acest primar – de fapt cu alţii identici – m-am întîlnit de nenumărate ori în satele şi oraşele patriei noastre. La un moment dat, m-am întrebat: de unde i-or scoate? Oare există un prototip, o copie standard? O fabrică de unde ies pe bandă rulantă, ca nişte groteşti păpuşi Barbie care nu au un alt rol decît acela de a se înşuruba în nişte funcţii? Îi vezi în Parlament, în prefecturi, în consilii judeţene, peste tot. Te uiţi la ei şi parcă nu-ţi vine să crezi că aceşti oameni au fost odată copii sau au fost tineri şi au trăit entuziasmul onest şi naivităţile tinereţii. Au iubit cîte o fată din „localitate", au cerut-o de nevastă, au avut vise, altele decît să acumuleze ca hîrciogii, cum ar fi să urce pe Montblanc sau să studieze pictura. Iar acum au devenit doar nişte carcase. Toţi par suferinzi de nişte boli ascunse, de ficat, de colon, de prostată, dar pe care le ţin „sub control", însă nu refuză niciodată una mică, un cotlet de porc în sînge, nişte stridii pe Coasta de Azur, „la schimb de experienţe", o maşină 4x4 încăpătoare, unde să se lăfăie pe bancheta din spate şi să privească prin geamurile fumurii o lume despre care au convingerea că le aparţine.

Primarul tronează în biroul lui,
pe cel mai scump scaun de piele de la Mobexpert.

Iar „casa" acestui funcţionar este primăria. Acolo îl poţi găsi în zilele în care nu doarme, nu-şi supraveghează lucrările la noua sa vilă sau nu merge la vreo chermeză „de partid". Şi aceste primării, primele care au fost construite „pe fonduri", arată toate la fel: kitsch, cu marmură, termopane, cu design „futurist", cu tehnologie modernă – respectiv computere conectate la Internet. Dacă n-are turistul ce să vadă în localitatea X, măcar să vadă primăria! Cu birourile sale primitoare, unde îşi fac veacul pe banii statului doi consilieri – eventual naşul şi finul – şi două secretare, trecute de prima tinereţe, care au trei calităţi: ştiu să deschidă un computer, află în timp util tot ce mişcă prin sat, şi-l pupă în fund pe primar. Exact aceeaşi şleahtă pe care am regăsit-o şi în *Leviathan*. Primarul tronează în biroul lui, pe cel mai scump scaun de piele de la Mobexpert, ca să nu cumva să-l apuce durerile de şale. În spatele lui nu e portretul lui Putin, însă atunci cînd uşile se deschid şi se face curent, flutură discret steagul UE.

Oare de ce nu avem şi noi oameni cu funcţie, charismatici, care să ne placă măcar ca înfăţişare? Sau oameni normali, care să se semene cu cei de pe stradă? Am văzut într-un documentar de pe Arte un primar francez al unui sătuc din Alpi. Mic, slab, uşor bîlbîit, cu un aer de mecanic auto sau taximetrist. Dar simpatic. Găsise el o soluţie pentru comunitatea din care făcea parte şi care nu mai vedea soarele deloc din noiembrie pînă în martie, din cauza piscurilor muntoase, şi se îmbolnăvea de depresie. Accesase nişte fonduri europene şi montase o oglindă uriaşă sus, pe munte, care reflecta razele soarelui şi le trimitea direct în piaţeta din centrul sătucului. Oglinda o „manevra" chiar el, cu ajutorul unui laptop, cu care se plimba agitat pe străzi, toată povestea era comică, iar el părea puţin ţicnit, un visător care aducea soarele în sat. Nici nu prea ştia să vorbească în faţa camerei, însă era însufleţit de toată această activitate. Şi sincer. Ne-a arătat cum, cu un singur click, oglinda se învîrtea după soarele meschin din ianuarie şi iată cum piaţa se umplea de lumină! Iar oamenii adunaţi în piaţă pentru acest eveniment începeau să zîmbească şi să-şi aplaude primarul. Nici nu vreau să mă gîndesc cum ar fi arătat această poveste în România sau în Rusia lui Zvianghinţev. Probabil că s-ar fi accesat fondurile, care or fi fost ele, s-ar fi organizat o licitaţie, apoi „achiziţia", o oglinjoară de-un metru, ar fi zăcut în beciul primăriei şi n-ar fi întrebat-o nimeni cine e cel mai potent, influent şi deştept om al acelor plaiuri, căci asta ar fi fost evident. Iar primarul şi-ar mai fi cumpărat cîteva hectare de pădure, eventual tot muntele ăla care ascunde soarele, mama lui de munte!

Leviathan are trimiteri nu doar la învăţăturile biblice, ci şi la filozofia lui Hobbes. În principiu, este vorba despre omul strivit de sistem. Iar dacă aceşti rinoceri continuă să reprezinte sistemul, nu-mi pot imagina decît o turmă care vine, tot vine şi ne calcă pe toţi în picioare.

■ ■ ■

Luminița-Anda MANDACHE

Artificii în jungla urbană, miercuri la prînz

3269.6926
© L. Ribeiro

Mă pregătesc de cu seară pentru al doilea drum la Poliția Federală, cu sîrgul și disciplina unui elev conștiincios: îmi verific actele de trei ori, în sacoșă adaug o banană și un pachet de biscuiți. Iau și o carte, alegerea e grea. Mă decid. Ziua începe devreme. Am învățat deja lecția așteptării și o practic cu fiecare ocazie, cu sîrg. Spre mîndria mamei, îmi exersez răbdarea, dar traficul și timpul ăsta lichid și moleșitor îi testează limitele.

Dimineața începe cu o oră și jumătate de autobuz, în timp ce Google Maps calculase doar 31 de minute. În centrul vechi, clădirile scunde sînt acoperite de reclamele mărețe la saloane de frumusețe, mașini noi și mari, și o tanti blondă, cu părul ars de placă, între șapte cățel de rasă mică, cu fundițe și pantofi. Se laudă printr-un afiș că îngrijește animale. Sîntem toți la locul nostru deci. Ajung la Poliția Federală și nu mă mir că e deja plină ochi. Îmi etalez pantalonii lungi cu mîndrie. Am cu ce, dar știu și la ce să mă aștept. Lunga așteptare abia începe. Un cuplu de francezi la vreo 20 de ani stau întinși pe jos alături de un rucsac, cu papuci de plajă, un prosop și un La Roche Posay. Sub ochi au adunat oboseala unei seri cu mult Skol, pe spate soarele din apropierea ecuatorului, iar gura amărîtă îi dă de gol. Bănuiesc că experiența exotică i-a costat niscaiva foi importante. O tanti cu părul alb și ochelari albaștri rotunzi împarte *ja*-uri în stînga și în dreapta. Se uită uimită la poveștile din jurul ei ca la un film. Alături alți nemți, la rînd, iar în capătul băncii o tînără cu ten măsliniu, bluză de mătase și un telefon mai mare decît fața ei (am măsurat acoperindu-mi un ochi). E genul de femeie magnetică de la care orice bărbat, femeie sau copil nu își poate îndepărta privirea. Îi privește protector și le promite că mai durează puțin. Glumește, desigur. O altă femeie din spate, să fi avut 70 de ani, pleacă cu zarvă. Oasele bătrîne îi sînt îmbrăcate în dantelă, iar din mîini îi curge aur la prima oră a dimineții. Face gesturi largi, colectează priviri. În mintea ei, de admirație. Îi văd fața: macabră. O bătrînă cu față de copil. Și mă conving instantaneu de faptul că chirurgia estetică creează monștri care se cred îngeri. Bisturiul lucrează mai mult în interior decît la suprafață.

Îmi vine rîndul cînd aud un Lu... ta. După prima sală de așteptare trec la a doua, în care ne aflăm noi, finaliștii la concursul de răbdare și birocrație. Trec cu brio și de proba aceasta. E aproape 11 deja și mă rog să nu se facă 12, cînd pauza de prînz mă va ține în soare pentru cîteva ore. Un nene calm decupează poze. Trei, mici, cu migală. Mă întreb dacă mă aflu la ghișeul potrivit. După a treia poză, începe să adune cu aceeași răbdare aplicată marginile. „Din Romania? Pe unde e Romania asta?“ Încerc să ghicesc cum aș putea face așteptarea mai plăcută. Nu am timp. O colegă îi intră în cîmpul vizual, iar el strigă după ea. „Ai auzit ca Sylvio a fost atacat azi? În Aldeota, da...“ Azi i-a venit rîndul lui Sylvio, iar colegii sînt toți cu gîndul la el. „Violentă Fortaleza asta, nu?“, îi spun după ce colega pleacă. „Dar ce, țara dumitale nu-i?“, mi-o taie el scurt. „Păi, parcă nu chiar așa...“ Mă gîndesc că n-am văzut niciodată oamenii în Obor cu pistolul la brîu, cum îi văd în unele dintre piețele de aici. Și brusc îmi pică privirea pe un afiș din spatele lui, care spune, într-o portugheză de lemn spinos, că imigranții nu au dreptul să comenteze cu privire la legile statului în care se află, nu au decît să le respecte cu strictețe și, în caz contrar, să le suporte consecințele. „E... e violență peste tot“, închei vag. „Na, sărăcie e peste tot prin lume... nu?“ Vede în actele mele... Conjunto Palmeiras. „Și dumneata ai fost atacată?“ „Nu, nu încă. Sînt la coadă. Nu e Brazilia țara cozilor?“ Moșul rîde. L-am cîștigat cu fraza asta. „Sînt pregătită însă, îmi aștept rîndul“, îi spun. „Păi, bine faci... mai ales acolo, în Conjunto Palmeiras.“ Îl întreb dacă a fost vreodată acolo. E cartierul cel mai aproape de interiorul țării, de unde sînt cu toții. Migrația internă în nord-estul Braziliei a fost o mișcare extremă în anii ’70. Soarele nemilos și ploaia care a uitat să mai vină au omorît animale și oameni, iar pe cei mai curajoși i-a adus la oraș. Mai toți brazilienii din Fortaleza pe care i-am cunoscut spun că sînt „din interior“, iar cei mai fuduli adaugă „eu acolo doar m-am născut“ și prin asta parcă ar spune „nu-s țăran, îs orășean de Fortaleza, de la mare“.

Omul de la ghișeu îmi mai povestește cum în anii ’70, cînd a venit el din interior, era liniște și pace în oraș. Mergea cu iubita, braț la braț, o noapte întreagă. Azi îi e frică și cu mașina. Altă colegă vine speriată la masă. „Deci cum s-a întîmplat, e adevărat?“ Aldeota e unul dintre cartierele cu blocuri de zeci de etaje, cu gărzi de securitate, garduri lungi din beton care umbresc străzi înguste și căptușite cu camere și fire electrice. Ți-e teamă numai cînd le privești. Cînd agenții de pază lipseau, „au blocat strada cu o mașină, a ieșit unul cu pistolul, i l-a pus la tîmplă și i-a spus să plece“. Am aflat din experiența altor prieteni din astfel de cartiere că asta e metoda de atac cea mai la modă: două mașini blochează strada pe care ieși, îți cer mașina, toți banii și telefonul. Pentru cei mai neatenți, precum amicul meu Fernando, există și variante mai extreme: cu copilul în mașină între doi oameni mari faci absolut tot ceea ce ți se comandă. N-ai nevoie să vezi pistol sau lamă de cuțit.

De cîte ori ne-a fost frică de un domn alb, la cravată, într-o mașină luxoasă?

Îl întreb cum își explică el schimbarea asta radicală în 40 ani de ani. „Inegalitatea?“ „Ce inegalitate?... Sînt oamenii din interior care speră la o viață mai bună și vin la oraș cu speranțe mari. Cînd colo, aici nu-i loc pentru ei... Nu-i de muncă, iar statul îi lasă pe drumuri.“ Mă bucur în sinea mea că nu amintește de droguri. Drogurile ajung să fie adesea o explicație pentru violența urbană și închid ca un capac orice discuție despre probleme mai adînci precum corupția sau inegalitatea.

Mă gîndesc la cît e de injust că săracii sînt considerați vinovații, cauza și rezultatul unui sistem lacom. E ridicol cum ne e frică de un băiat cu pistol care – deși cel mai probabil nu va apăsa pe trăgaci – ne fură 5 dolari și un telefon și, în cel mai rău caz, dă peste cap o zi sau o săptămînă. Nu ne e frică de politicienii care fură de generații și dau peste cap familii decade de-a rîndul. Nu ne e frică nici de poliția coruptă care menține grupurile de traficanți la locul lor și în funcțiune și se îngrijește ca la alegeri să fie ales cine trebuie. De cîte ori ne-a fost frică de un domn alb, la cravată, într-o mașină luxoasă?

Ziua s-a încheiat, iar acum, cînd scriu, încep să se audă pocnituri afară, în depărtare. Nu mă mai uit ca în primele seri după artificii și nu-mi mai e ciudă că blocurile înalte le ascund. Nu sînt artificii. Nici azi la prînz, în ultimul autobuz, n-au fost. Era ora prînzului și mă bucuram că am scăpat ușor – doar juma’ de zi de așteptare. Nu-mi mai păsa de căldură și de faptul că autobuzul încremenise în asfalt, blocat de alte zece mașini în față. Am auzit un șir de pocnituri care m-au trezit din reveriile mele urbane. De data asta n-am mai avut un nod în gît. Zgomotul era de aproape, probabil de la cîțiva metri depărtare de autobuz. În căldura tropicală a celor 35 de grade, pieptul mi-a înghețat cu totul. Șirul de bubuituri s-a oprit. M-am uitat în jur, nimeni nu reacționa. Sînt iarăși paranoică? Autobuzul s-a urnit cîțiva metri. Un alt șir, mai clar, mai de aproape. O pauză scurtă în care m-am rugat la toți zeii ca mașina aia să se miște naibii pe stradă. O bubuitură puternică. A pornit. Un copil a început să plîngă, undeva afară, în urmă. O femeie neagră, lîngă mine, mi-a confirmat că nu, nu sufăr încă de paranoia: *„Nossa senhora“*. Nu, clar nu erau artificii. Și nici acum, cînd scriu, nu-s artificii afară.

***Luminița-Anda Mandache** este antropolog și face o cercetare de teren în Brazilia. Textul face parte dintr-o serie de articole în care autoarea își povestește experiențele din această țară.*

Instituto banco palmas
10
DEZ palmas
Banco Periferia
Essa é noss
© L. Ribeiro

Petre M. IANCU

România – colonie rusă?

Cît de independenţi sînt românii? Nici prea-prea, nici foarte-foarte, s-ar zice, după evaluarea sobră a reacţiei cvasiinexistente, ori insuficiente, la un brutal afront diplomatic rusesc. Şi nici UE nu se simte prea bine.

Kremlinul

Tardiv şi într-o manieră extrem de anemică, ori deloc, au reacţionat oficialităţile române. De pildă, Ministerul de Externe. La fel de inadecvat, cu excepţia salutară a Monicăi Macovei, s-a comportat şi clasa politică, precum şi o mare şi rea parte a presei de la Bucureşti şi a societăţii civile, în ecou la scandaloasa intervenţie recentă a ambasadorului Rusiei la Bucureşti.

Care, în flagrantă violare a tradiţiilor şi uzanţelor diplomatice, a tras public de urechi, mitocăneşte, doi eminenţi autori şi observatori politici, din pricina constatărilor lor pe cît de critice, pe atît de lucide, la adresa sistemului Putin. Trimis să reprezinte în România interesele Moscovei, ambasadorul Oleg Malginov nu se oboseşte, iată, să promoveze, ca un diplomat respectabil, ceea ce se numeşte *soft-power*-ul rusesc. Mai energic, el s-a încumetat, culmea, să dea brutale „indicaţii preţioase“ de comportament şi politică editorială presei româneşti.

Ca înaintaşii săi stalinişti de pe vremuri, Malginov a solicitat (şi încă într-o limbă română de calitate îndoielnică) „publicaţiilor centrale“ româneşti, precum ziarul *România liberă,* să înţeleagă că „nu e deloc necesar să se dea cuvîntul *(sic!)* la orice bădăran“. Nu e un secret cine ar fi prezumtivii „bădărani“. Intelectuali publici respectaţi, Vladimir Tismăneanu şi Marius Stan, autorii unui articol excelent gîndit şi argumentat despre „Ispita fascistă a tovarăşului Putin“, apărut pe Contributors.ro şi în *România liberă,* l-au supărat rău nu atît pe Malginov, cît pe şefii săi. Căci e notoriu că într-un regim dictatorial, şi cu atît mai mult într-unul militant antidemocratic, avînd în frunte o oligarhie mafiotă de extracţie KGB-istă, precum sistemul Putin, ambasadorii ruşi răspund comenzilor directe ale „verticalei puterii“. Ale mai-marilor lor de la Kremlin. Care, indiferent dacă se află la conducerea Internelor, a aparatului de propagandă, numindu-se Dmitri Kiseliov, ori a ministerului de Externe şi răspund la apelativul de Serghei Lavrov, sînt toţi, înainte de orice, servitorii preaplecaţi şi obedienţi ai Marelui Frate.

Funcţia celui din urmă o deţine de un deceniu şi jumătate, la Moscova, fostul KGB-ist din Dresda, Vladimir Putin. Marele şi genialul „corifeu“ şi conducător de oşti din Crimeea şi estul Ucrainei nu e doar un stăruitor şi entuziast admirator al tătucului popoarelor, tovarăşul I.V. Stalin. După cum s-a văzut recent la Petersburg, la conferinţa naziştilor şi fasciştilor organizată de mîna sa dreaptă în materie de agitprop, Kiseliov, conferinţă despre care au scris sagace Tismăneanu şi Stan, Putin poate fi cotat şi ca un bun prieten al extremei drepte europene. Care, după cum am reliefat frecvent, îl adulează peste tot în Europa cot la cot cu extrema stîngă.

Nu întîmplător, căci, profitînd de ajutorul Moscovei, cele două falange nu mai constituie de mult, în Europa, opoziţii mutuale, ori doar opoziţii la guverne centriste. În Grecia, stînga şi dreapta radicală au obţinut accesul la putere şi au format o strînsă coaliţie guvernamentală ale cărei puncte comune, dincolo de populism colectivist, naţionalism, antireformism şi obrăznicie de speţă joasă, includ antioccidentalismul. Mai precis, antieuropenismul şi antiatlantismul, pe care într-o variantă virulentă le exportă neobosit, şi un aparat rusesc de propagandă atît de sofisticat şi de costisitor, încît a sfîrşit prin a atrage chiar şi atenţia unei birocraţii europene de o somnolenţă şi lentoare proverbiale.

Or, Tismăneanu şi Stan inflamaseră Kremlinul tocmai pentru că evidenţiaseră cu eficacitate maximă „versatilitatea“ noului tip de totalitarism promovat de Moscova. În cauză, potrivit lui Ioan Stanomir, e „capacitatea remarcabilă“ a putinismului de a-şi forja o sursă de putere croind „o nouă alianţă globală a subversiunii antioccidentale“. Problema e, înainte de orice, potenţialul mecanismului său propagandistic de a îngemăna cu mare abilitate mişcările comuniste şi fasciste; e capacitatea lui Putin de a deveni „campionul mondial al barocului comunisto-fascist“, după cum plastic se exprimaseră cei doi autori înfieraţi de diplomatul rus.

Anemiei reacţiei Bucureştilor la atari provocări îi corespunde impotenţa afişată în capitala UE. După aproape doi ani de larvară existenţă, la Bruxelles s-a trezit în fine aşa-numitul Fond European pentru Democraţie. Creat pe modelul unei net mai active instituţii americane, Fondul, finanţat de Comisia Europeană, „înţelege să promoveze valorile (...) de libertate şi democraţie“. Unde? În ţările „în tranziţie şi societăţile care luptă să se democratizeze“. Deci în estul Europei, Maghreb şi Orientul Mijlociu. Or, nu e clar ce anume a întreprins acest Fond pînă acum. Nu că în Vest n-ar fi existat şi alte voci. În acest interval, ba chiar încă din vara anului 2012, la redacţia română a postului *Deutsche Welle,* de pildă, s-a tot atras atenţia asupra pericolelor deloc neglijabile reprezentate de tot mai incisiva propagandă rusească. Fără să se înregistreze însă vreun ecou perceptibil.

> *„Nu e deloc necesar să se dea cuvîntul* (sic!) *la orice bădăran.“*

Mai nou, speriat de impactul unor posturi precum Russia Today, Fondul s-a activat brusc. În stil tipic, a dat în lucru un studiu care să întocmească o listă de recomandări menite să indice cam ce ar fi de făcut spre a se contracara la un moment dat propaganda rusă. În timp ce experţii apuseni mai studiază harnic, politicienii UE continuă să dea din colţ în colţ. Nimeni, în afara cîtorva ziarişti şi experţi de provenienţă est-europeană, nu pare a şti cum să se răspundă adecvat militarizării politicii interne şi externe ruseşti şi dezlănţuitei agresiuni propagandistice a Kremlinului. Marea provocare pare a fi să nu se supere Moscova. Şi să nu se considere că Vestul ar da lumină verde unei operaţiuni de contrapropagandă.

În răstimp, ambasadorul Rusiei nu hamletizează, ci munceşte, iată, cu sîrg. S-a prefăcut, eficient, nu doar în comis-voiajorul concernului Lukoil, în interesul căruia a intervenit, în toamna anului trecut, în treburile Justiţiei româneşti, repurtînd un vădit succes politic la premierul Ponta, după cum just observa Melania Cincea la „Timpolis“. Mai nou, Malginov a devenit şi portavocea unui prezumtiv ortodoxism de obedienţă moscovită, precum şi, simultan, tartorele unei prese româneşti care, vădit, s-ar putea molipsi de la ziarişti independenţi mai dificil de îmbrobodit şi, deci, se cere, din unghiul Kremlinului, intimidată brutal.

Pare că ne-am întors în epocile, de foarte tristă amintire, cînd legea la Bucureşti şi în ziarele României o făceau zeul urii, dimpreună cu tovarăşul Stalin, precum şi pumnul ciracului credincios al celui din urmă, Vîşinski, aşa cum erau tustrei interpretaţi de „organul central“ comunist, *Scînteia.*

Dacă autorităţile româneşti şi liderii europeni nu se arată în stare să dea o replică acestor tentative cu fermitatea necesară, devine clar că România riscă acut s-o ia pe calea Republicii Moldova, fiind în pericol să-şi piardă bruma de independenţă pe care i-au dăruit-o apartenenţa la NATO şi la UE.

30.03.2015

(articol apărut pe site-ul Deutsche Welle, *www.dw.de)*

***Petre M. Iancu** este jurnalist la* Deutsche Welle.

Oleg Malginov

Serghei Lavrov

Robert SKIDELSKY

împotriva **curentului**

Încurcături la nivel macro

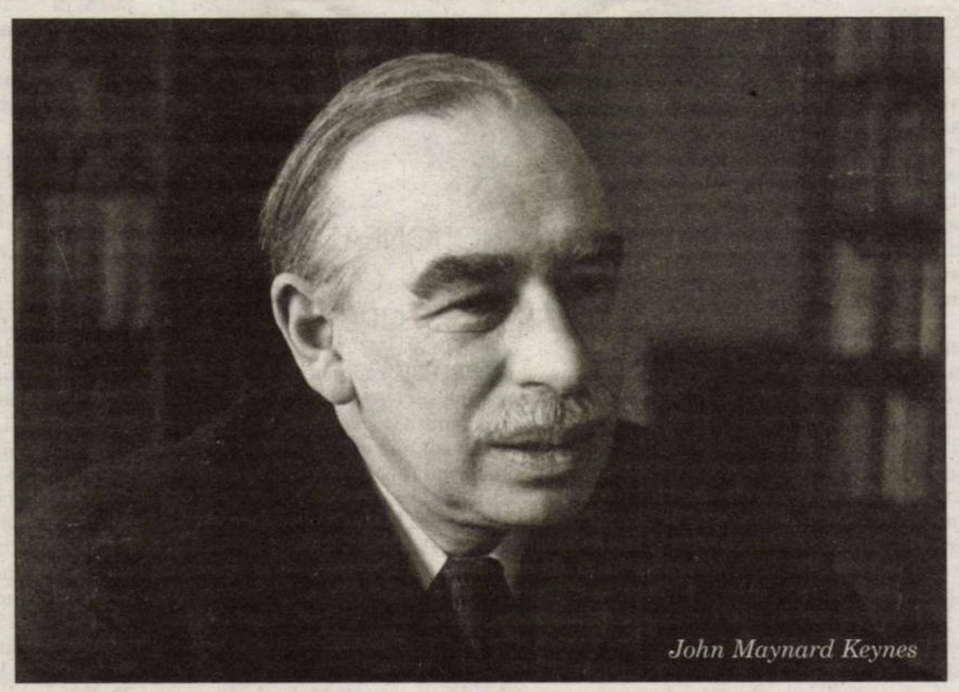

John Maynard Keynes

Pînă acum cîţiva ani, toţi economiştii, indiferent de convingerile pe care le-ar fi avut, au declarat sus şi tare că lumea economică nu prea mai are cum să-şi revină pe deplin după Marea Criză pe care am suferit-o. Într-un fel, aveau dreptate. Căci după ce a izbucnit criza din 2008, ne-am procopsit şi cu Marea Recesiune. Guvernele au reuşit să minimalizeze prejudiciile prin pomparea unor sume enorme de bani pe piaţa economică globală şi prin reducerea drastică a dobînzii, pe care practic au anulat-o. Dar, reducînd pierderile, între 2008-2009, au rămas şi fără susţinere din partea politicienilor şi a intelectualilor.

Consilierii economici şi-au asigurat angajatorii că va urma o redresare rapidă. Şi, într-adevăr, au fost cîteva episoade de relansare economică, episoade care au stagnat însă în 2010. Între timp, guvernele se confruntau cu mari deficite – o moştenire a perioadei de prăbuşire economică –, iar ceea ce a impulsionat iniţial creşterea începea acum să facă implozie. În zona euro, ţări precum Grecia s-au confruntat cu o criză financiară cauzată de faptul că planurile de salvare ale băncilor au mizat pe transformarea datoriilor private în datorii de stat.

Atenţia s-a mutat astfel asupra deficitului fiscal şi asupra relaţiei dintre deficit şi creşterea economică. Ar trebui oare ca guvernele să-şi extindă înadins deficitul pentru a compensa criza în propria ogradă şi în cererea de investiţii? Sau ar trebui să reducă cheltuielile publice pentru a elibera sumele de bani pentru cheltuirea lor în spaţiul privat?

În funcţie de tipul de teorie macroeconomică invocată, amîndouă soluţiile pot fi luate ca politici pro-dezvoltare. În ambele cazuri vorbim despre o expansiune a economiei, dar, pe cînd, în primul caz, guvernarea ar urmări creşterea cheltuielilor publice, în al doilea, aceste cheltuieli trebuie reduse.

Teoria keynesiană susţine prima măsură; guvernele, însă, mizează pe a doua.

Iar consecinţele acestei alegeri sînt deja clare. Cam toată lumea este acum de acord că înăsprirea fiscală a cauzat economiilor dezvoltate pierderea a 5-10 procente din creşterea PIB-ului, din 2010 şi pînă acum. Iar tot ce a însemnat cîştig din producţie şi venit a fost pierdut. În plus, din cauză că austeritatea fiscală a înăbuşit creşterea economică, sarcina de a reduce deficitul bugetar şi datoria naţională ca pondere în PIB a devenit mult mai grea. Reducerea cheltuielilor publice s-a dovedit a nu avea un efect benefic asupra reducerii deficitului, pentru că această manevră a redus, în acelaşi timp, şi puterea economică. Iar acest fapt ar fi trebuit să fie un argument solid. Dar nu s-a întîmplat aşa. Unii economişti susţin că guvernele s-au confruntat cu un echilibru de risc în 2010: reducînd deficitul ar fi putut încetini creşterea economică; dar neangajîndu-se să o facă, au înrăutăţit întreaga situaţie.

Se spunea că remediul keynesian ar fi ignorat efectul politicilor fiscale asupra aşteptărilor. Astfel, dacă opinia publică era înclinată să creadă că cea mai bună măsură era reducerea deficitului, dacă permiteai deficitului să crească s-ar fi anulat oricare dintre efectele sperate. Dacă aşteptările erau ca taxele să crească pentru a putea „plăti“ mai apoi cheltuielile suplimentare, atît persoanele fizice, cît şi companiile şi-ar fi mărit fondul de economii. Temîndu-se că guvernele nu-şi vor plăti datoriile, pieţele de obligaţiuni au început să perceapă rate punitive pentru împrumuturi. Iar aici este schepsisul: angajîndu-se pe drumul înăspririi fiscalităţii, miniştrii de Finanţe şi-au deschis o portiţă pentru alte relaxări fiscale. Proclamînd „virtutea fiscală“ n-au făcut decît să practice viciul fiscal. Prin această scăpare s-ar fi putut crea o iluzie a fiscalităţii, în care se reducea, de fapt, mai puţin decît se promitea. Iar acest lucru este, de fapt, exact ceea ce majoritatea ministerelor au şi făcut.

Asta este doar o parte a încurcăturilor care pot surveni la nivel macroeconomic. Odată ce speranţele şi credinţele sînt introduse în economie, după cum este de aşteptat să se întîmple, rezultatul politicilor fiscale devine incert. Prea multe depind de ceea ce oamenii cred că se va petrece. În jargonul economiştilor, rezultatele politicilor sînt „dependente de model“.

Laureat al premiului Nobel pentru economie, Paul Krugman vorbeşte cu dispreţ despre acea „zînă a încrederii“ – afirmaţia conform căreia politica fiscală ar trebui să fie un sprijin pentru pieţele de acţiuni. Dar să descoperi că aceste politici au înrăutăţit lucrurile nu înseamnă neapărat că au existat şi alt gen de politici mai bune. Succesul real al unei politici depinde atît de efecte, cît şi de aşteptările pe care le are publicul de la aceste politici. Însă întrebarea rămasă fără răspuns este motivul pentru care publicul are mereu aşteptări eronate.

Dacă politica fiscală trece printr-o perioadă de majoră bîlbîială, la fel se va întîmpla şi cu politica monetară. Băncile centrale au încercat să evite „Zîna încrederii“ tipărind bani – asta înseamnă că, tehnic, au cumpărat acţiuni guvernamentale de pe pieţele secundare. Era de aşteptat ca aceşti bani suplimentari să se infiltreze prin economie, accelerîndu-i ritmul. Banca Central-Europeană a început cu un program de cumpărare de astfel de acţiuni în valoare de 1,1 trilioane de dolari ca să evite dreptul de veto al Germaniei asupra expansiunii fiscale. Dar efectele aşa-numitei „relaxări cantitative“ depind foarte mult de aşteptări. Dacă infuzia de bani în afaceri va spori încrederea în sistem, se va cheltui mai mult. Dacă însă nu există această încredere, va exista tendinţa de a „ţine banii la ciorap“.

Rezultatele relaxării cantitative în Statele Unite şi Marea Britanie au fost echivoce. Ce-i drept, guvernele pot să facă rost de bani cu atît mai ieftin cu cît producţia scade. Dar băncile nu au împrumutat mai departe acei bani puşi la dispoziţie, pe de o parte pentru că i-au folosit pentru a-şi plăti propriile datorii, iar pe de alta pentru că cererea de împrumuturi a scăzut.

Principalul efect pozitiv al acestei relaxări cantitative l-au avut preţurile activelor – în special cele financiare. Dar mai multă avere pentru cei bogaţi nu generează neapărat mărirea puterii de cumpărare. Creează o creştere inegală care ameninţă să devină o „bulă economică“ ce ar putea genera apariţia unui nou *crash* financiar.

Aşa că acum intrăm într-o perioadă postcriză, fără a avea o structură viabilă a ceea ce ar trebui să însemne o politică corectă la nivel macro, o politică ce ar ajuta fie la relansare, fie la o viitoare prevenţie a unor asemenea situaţii de criză. Marile speranţe vin dinspre o mai bună reglementare financiară care ar stopa excesul de creditare. Dar, cînd vorbim despre „exces“, la ce ne referim, de fapt? Vor continua băncile centrale să ţintească inflaţia cu 2%? Sau ar trebui să se bazeze pe ţintirea venitului nominal? Cum ar trebui să fie noua regulă fiscală şi cum ar trebui aplicată aceasta în zona euro?

Economiştii se întreabă dacă pieţele economice sînt sau nu stabile. Ca adept al lui Keynes, cred cu toată convingerea că pieţele economice trebuie stabilizate prin politici. Dar adepţii lui Keynes au de înfruntat acel adevăr incomod conform căruia o politică stabilă de succes poate depinde de comunitatea de afacerişti care au aşteptări keynesiene. Au nevoie ca „Zîna încrederii“ să fie de partea lor.

***Robert Skidelsky** este membru al Camerei Lorzilor din Marea Britanie şi profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

FEDERAL RESERVE NOTE
AB 39759545 E
B2
AB 39759546 E
B2

CE S-AR ÎNTÎMPLA DACĂ ANUMITE PĂRȚI ALE LUMII AR ÎNCETA SĂ PLECE SPRE ZONE CU AER MAI CURAT? AR REVENI UNII LA FLORI?

■ Ce s-ar întîmpla dacă emisiile de carbon ar înceta în acest moment: ar reveni clima la parametrii din trecut? Răspunsul cercetătorilor este negativ. Dioxidul de carbon eliminat deja prin arderea combustibililor nu va dispărea niciodată, va rămîne şi va circula în atmosferă şi în biosferă pentru cîteva milenii bune, înainte de a se transforma din nou în formaţiuni de carbonat de calciu. Chiar dacă emisiile de carbon se vor opri în totalitate, fenomenul încălzirii globale este ireversibil şi s-ar stabiliza la o temperatură oricum mai ridicată abia peste cîteva zeci de ani. Aşadar, nici o speranţă. (**M. C.**)

■ Rezultatele unui studiu publicat săptămîna trecută în revista *Nature Climate Change* arată, în mod surprinzător, că suprafeţele împădurite ale planetei, de fapt, se extind. În ciuda masivelor despăduriri din zona Amazonului şi din sud-estul Asiei (Sumatra şi Kalimantan), schimbările climatice, care au intensificat precipitaţiile în anumite părţi ale lumii, au făcut ca pădurile din cîteva zone ale Rusiei („ajutate“ şi de declinul agriculturii în postcomunism), Australiei, Africii şi Americii de Sud să se extindă în mod spectaculos. Suprafaţa împădurită a Australiei, spre exemplu, datorită precipitaţiilor abundente care au însoţit uraganele ultimilor ani, este incomparabil mai extinsă decît cea de acum două decenii. La fel şi cîteva zone africane unde savanele s-au extins în deşert. Aşadar, mai e speranţă. (**M. C.**)

■ Un post de radio din Atena a anunţat că nivelul de poluare din centrul oraşului a atins cote critice, iar populaţia trebuie să fie imediat evacuată. Jurnaliştii greci au menţionat că şcolile vor fi închise, iar şoferii trebuie să-şi abandoneze maşinile şi să plece spre zone cu aer mai curat. Mulţi dintre atenieni s-au conformat şi au început să părăsească oraşul. Era 1 aprilie 1982. (**A. P.**)

■ Unii se uită la televizor mai mult pentru ştiri, alţii sînt dependenţi de talk-show-uri, unii preferă filmele, alţii se uită cu precădere la documentare, unii se uită doar la desene animate, alţii la sport. La cel din urmă capitol există deja o mulţime de canale şi nenumărate sporturi şi competiţii care mai de care mai interesante. Fiecare îşi are preferinţele sale. Unele par perfect normale, altele pot părea mai curioase. Mă întreb, totuşi, cine s-o fi uitat la un meci internaţional de fotbal transmis în urmă cu vreo săptămînă, cel dintre Kazahstan şi Islanda. (**A. M.**)

■ „Ce-ai, măi, copile, cu pomişorul ăla?“ Răspuns: „?!“ + strîmbătură. „Vezi ce flori minunate are, şi la vară o să-ţi ţină umbră, de ce-l zgîlţîi? Ce rău ţi-a făcut?“ „Hai, Mariusică, şi lasă-l!“, intervine tatăl, care asistase jovial la scenă. După ce m-am urcat în maşină, pe cînd uşile se închideau, i-am zărit pe cei doi năpustindu-se cu abnegaţie asupra prăzii. Cine-i de vină? Mariusică, tatăl sau etnia? În urmă cu o săptămînă, o prietenă mi-a povestit că a simţit nevoia să le împărtăşească vecinilor bucuria ce i-o adusese cireşul din bătătură, plantat acum doi ani, care legase rod. A doua zi dimineaţă, cireşul era jumulit. Să fie oare tot etnia? (**R. M.**)

Cu ochii-n 3,14

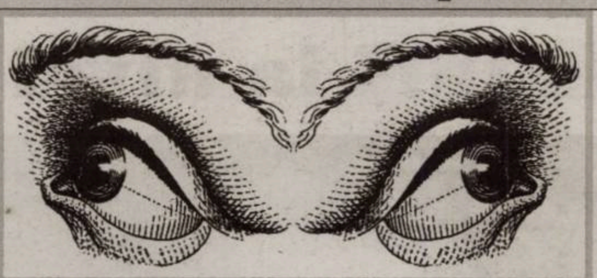

CUM FUNCȚIONEAZĂ TREABA ASTA DACĂ O NAȘTERE A CONFIRMAT O CREȘTERE?

■ Aflu, dintr-o ştire de la PRO TV, că Principele Nicolae, „al treilea în Linia de succesiune la Coroana Românîei după Principesa moştenitoare Margareta şi mama sa“, nu putea comanda pizza la telefon: cînd spunea unde stă, vînzătorii credeau că face glume proaste şi îi închideau telefonul. Aşa că s-a mutat într-un apartament obişnuit, în Bucureştii Noi. Mă întreb cum funcţionează treaba asta dacă Victor Ponta comandă o pizza şi dă adresa la Palatul Victoria. Că poate se mută şi el într-un apartament obişnuit. (**M. V.**)

■ Azi-dimineaţă primesc pe e-mail următorul anunţ: „Cîştigă o naştere gratuită la SANADOR!“. M-am emoţionat, deşi nu sînt femeie. (**M. P.**)

■ Cîinii-lupi ar putea fi folosiţi şi în scopuri medicale, pentru detectarea cancerului. Dintr-un articol din *Le Figaro* aflăm că tumorile canceroase degajă molecule volatile mirositoare care, după ce trec prin sînge, sînt evacuate prin urină. Deci cîinii dresaţi în acest scop le-ar putea simţi. O echipă de cercetători a confirmat această ipoteză: „Pentru acest studiu, a fost antrenat Frankie, un cîine-lup, care a recunoscut mirosul cancerului de tiroidă, după ce i-au fost prezentate 34 de probe de urină“. Şi n-a dat greş. (**A. M. S.**)

■ Mediafax, final de martie 2015: „Strategia Naţională Antidrog 2005-2012 avea ca scop reducerea incidenţei şi prevalenţei consumului de droguri, însă în perioada 2012-2013, în ciuda acţiunilor întreprinse de Agenţia Naţională Antidrog, s-a constatat o creştere a consumului la nivelul întregii populaţii.“ Propun ca ANA să primească premiul „Cea mai bună Strategie Naţională din România pentru Cartelurile din Columbia“. (**L. V.**)

ÎN RAMELE FERESTRELOR, NIMIC 100% ORGANIC

■ Un chirurg britanic a convins conducerea spitalului unde lucra să instaleze o cameră de „relaxare şi încărcare a bateriilor“ pe muzica lui Brian Eno, după ce a observat efectele benefice pe care compoziţiile lui Eno le-au avut asupra soacrei lui, care se liniştise brusc într-o instalaţie concepută de Eno la Brighton Festival. În sfîrşit, se dovedeşte rolul soacrelor în evoluţia umanităţii. (**L. V.**)

■ Circulă, de ceva vreme, pe reţelele de socializare un filmuleţ cu nişte oameni căţăraţi pe o clădire şi agăţîndu-se de zăbrele şi de ramele ferestrelor. Imaginile ar fi fost filmate în India: e vorba de părinţi care se urcă pe clădirea şcolii ca să le sufle odraslelor în timpul examenelor. Cum ar veni, părinţi gata să pice de pe casă ca să nu le pice copilul la examen. (**M. M.**)

■ La vremuri grele, ocupaţii noi. Cum ar fi „şoferul de ocazie“ (care şi-a afişat numărul de telefon pe geamul din spate al maşinii, oferindu-şi serviciile astfel): „Ai fost la restaurant şi ai băut? Nu-i nimic. Te duc acasă cu maşina ta“. (**D. S.**)

■ Pe site-ul okazii.ro puteţi cumpăra, cu numai 20 de lei, un flacon de „Bărbos Frumos“. E un „ulei pentru barbă premium, 100% organic“. Produsul este oferit de vînzătorul *echerşicompas*. (**M. P.**)

Ce gând iti tremură pe buze?

© I. Popovici

PUBLICITATE

events prezintă
Judas Priest
Helloween
Redeemer of Souls Tour 2015
1 IULIE, ROMEXPO, BUCUREȘTI
DILEMA
adevărul
ȘAPTESERI
METALHEAD

Biblioteca „ASTRA" SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XII** ■ nr. **583** ■ 16-22 aprilie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ţi copiii să vină la tine 13

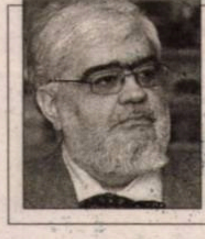

ANDREI PLEŞU

„Fellini şi spiritele“

pagina **3**

ANDREI MANOLESCU

„Clasa cu icoane şi crucifixul din redacţie“

pagina **8**

IOAN HOLENDER

„*Quo vadis* Festivalul Enescu?“

pagina **11**

Kosovo, azi

© Ioana Moldovan

„Am fost o ţară distrusă complet de război.“

ATIFETE JAHJAGA, preşedinte kosovar

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca ASTRA
- Sibiu -

SCRISORI DE RECOMANDARE

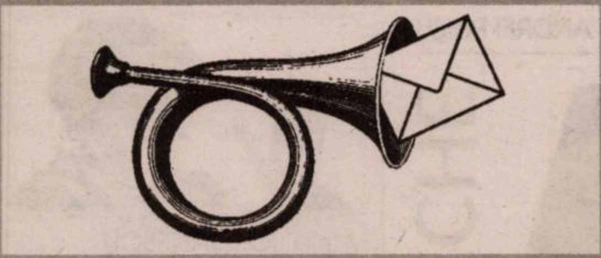

turneu de inbox

NR. 581

Articolul lui Cristian Ghinea, „Propaganda rusească – mod de întrebuinţare"

Despre multiculturalism, altfel

E *trendy* să fii împotriva multiculturalismului. Articole geniale scrise de dl Pleşu, o mulţime de povestiri adevărate şi absolut caraghioase despre propaganda multiculti, aplecarea spre stînga a activiştilor multiculturalismului… Cum mai pot unii să creadă în multiculturalism? Cum de poţi să fii persan?

Însă durata minutului depinde de care parte a uşii de la toaletă te găseşti.

Ca român trăitor în Vest, gust din plin avantajele oferite de multiculturalism. Nu avem bani să ne zidim o biserică ortodoxă, preoţii catolici sau pastorii protestanţi ne dau voie să slujim în bisericile lor – preoţi, pastori multiculti, desigur.

Copiii noştri cresc bilingvi – ceea ce sună *cool,* dar e greu, educatoarea şi pediatrul ne spun să începem să vorbim acasă în limba maternă, după care să trecem treptat la limba locului – educatoare şi pediatru multiculti, desigur.

Am dori să postim măcar cîte un pic, la cantină se găseşte mîncare vegetariană, ceea ce permite creştinului postitor, musulmanului care nu mănîncă porc şi indianului care nu mănîncă vacă să stea la masă împreună cu ateul şi să pună ţara la cale, fără ca vreunul să se simtă izolat – politica multi-culti a cantinelor de la firme, desigur. Sîntem mai mulţi români în birou şi, dacă avem baftă de colegi multi-culti, putem vorbi între noi româneşte, după cum arabii vorbesc între ei arăbeşte, francezii franţuzeşte ş.a.m.d.

Chiar şi la şedinţe ne putem atenţiona unii pe alţii în româneşte cînd e ceva sensibil, colegii multi nu ridică din sprîncene. Sîntem români în Vest şi avem toate drepturile localnicilor: asigurare de sănătate plătită parţial de angajator, dacă rămînem şomeri avem dreptul la ajutor de şomaj ş.a.m.d.

Şi mai avem voie şi să trimitem bani acasă, pe care îi deducem din venit cînd facem declaraţia de impozit. Vestul ăsta multiculti e, desigur, dezgustător.

adăugat de georgefelix
la data de 4 aprilie 2015

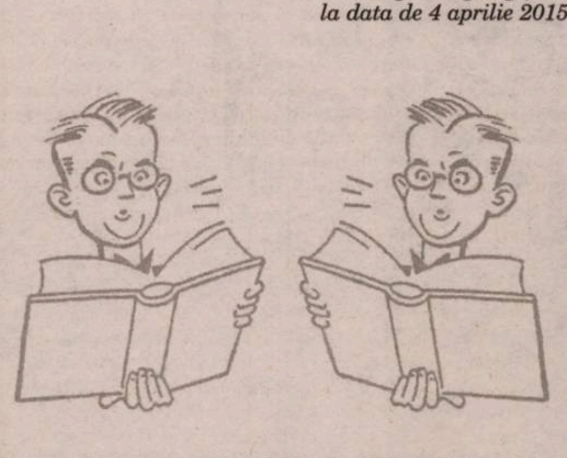

Dilema veche vă propune

■ Vineri, la ora 16,30, la Café Verona, lansarea cărţii de proză scurtă a Adinei Rosetti *De zece ori pe buze* (Curtea Veche Publishing). Un volum despre copii şi copilărie care se adresează oamenilor mari. Am citit deja povestirea „Zmeul zmeilor", o tandră, dar în acelaşi timp, dureroasă, triplă perspectivă asupra divorţului – a mamei, a fetiţei, şi a prietenului ei imaginar. Am rîs şi am plîns. (Adina Popescu)

■ BIFF – Bucharest International Film Festival (20-26 aprilie), mai ales pentru *Taxi* (r. Jafar Panahi – Ursul de Aur 2015), *The Look of Silence* (r. Joshua Oppenheimer, autorul senzaţionalului *The Act of Killing), Pulp – A Film about Life, Death and Supermarkets* (r. Florian Habicht – proiecţie specială în Club Control). Restul, aici: http://b-iff.ro/. (Luiza Vasiliu)

■ Mansour Bahrami, Henri Leconte, Ilie Năstase, Andrei Pavel – altfel spus „4 stele pline de energie", într-un Meci demonstrativ de tenis. Sîmbătă, 25 aprilie, Arenele BNR. (Ruxandra Mihăilă)

■ Urmăriţi campania asta, poate iese ceva: „Adoptă un Ş". E o campanie susţinută de Kinecto care „îşi propune să readucă scrisul cu diacritice în comunicarea curentă: în mesajele pe Facebook, în articole, în site-urile de prezentare, în orice text scris în limba română". În anii '90, cînd computerele nu prea aveau litere româneşti, mă chinuiam să scriu ă, î, ş, ţ dintr-o stranie combinaţie de trei taste, cu ajutorul unui mic program obţinut de la un informatician. Acum, cînd există fonturi româneşti pe toate drumurile, îmi e imposibil să înţeleg de ce unele site-uri (inclusiv de-alea cu pretenţii de „calitate jurnalistică") scriu fără diacritice. Prin urmare, adopt şi eu un ş, un ţ, un ă, un î. (Mircea Vasilescu)

■ Acum că s-a terminat cu postul, puteţi citi antologia, coordonată de Monica Andronescu, *Şapte poveşti de seducţie* (Editura Nemira, 2015). Cuprinde povestiri clasice de D.H. Lawrence, Prosper Mérimée, Giacomo Casanova, Stefan Zweig, Barbey D'Aurevilly, Jan Potocki şi Lev Tolstoi. Nu garantez că strategiile de seducţie în saloanele clasice mai funcţionează în epoca reţelelor online de socializare, dar arta literară rezistă. (Marius Chivu)

■ La Hanul Gabroveni, în centrul vechi al capitalei, s-a deschis o expoziţie despre memoria oraşului: fotografii şi documente de arhivă, imagini împrumutate de la diverse muzee, plus o mică bursă a memoriei la care vizitatorii sînt invitaţi să facă trafic cu propriile amintiri despre oraş. (Matei Martin)

■ Lectura perfectă pentru o călătorie de cîteva ore bune cu trenul: Ian McEwan, *Operaţiunea Sweet Tooth*. Legături amoroase, spionaj, trimiteri literare, răsturnări de situaţie, atenţie la detalii, atmosfera anilor '70 şi un stil inconfundabil marca McEwan. Orice drum pare mai scurt cînd ai cu tine cartea potrivită. (Ana Maria Sandu)

■ Începînd cu 18 aprilie, pînă pe 4 mai, la Sheffield, Marea Britanie, are loc Campionatul Mondial de Snooker. Competiţie transmisă şi de Eurosport. (Stela Giurgeanu).

■ Două posturi care te pot feri, pe linii şi la niveluri, desigur, total diferite, de obişnuitul penibil al emisiunilor de Paşti: Mezzo, cu muzica lui... perfectă, care nu cred că mai are nevoie de comentarii şi Animal Planet (în ciuda emisiunilor de multe ori stupide, animalele sînt, oricînd, fermecătoare). (Iaromira Popovici)

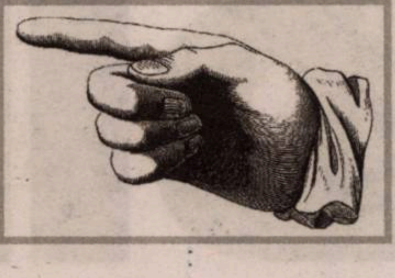

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Patrimoniul cultural**
- **Onestitatea**
- **Absurdul**
- **Uitarea**
- **Barbarii**
- **Iliescu**
- **Profesorii**
- **Consumuri culturale azi**
- **Etichete, stereotipii**
- **Mineriada iunie '90**

album dilematic

Daniel Goace

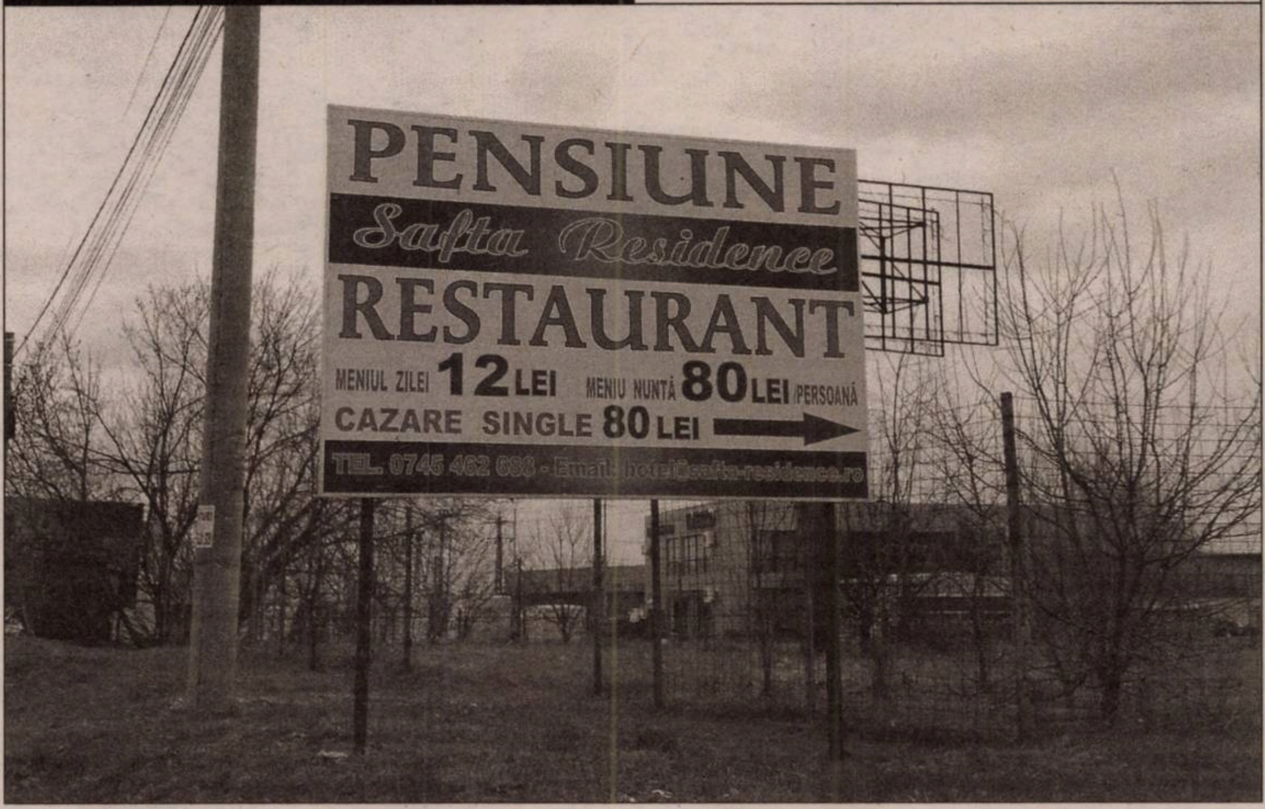
PENSIUNE
Safta Residence
RESTAURANT
MENIUL ZILEI 12 LEI
MENIU NUNTĂ 80 LEI /PERSOANĂ
CAZARE SINGLE 80 LEI
TEL. 0745 462 688 - Email: hotel@safta-residence.ro

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de
BRAT
Tiraj: 8.000 + 8.000
Tipărit la Tipomedia

SITUAŢIUNEA

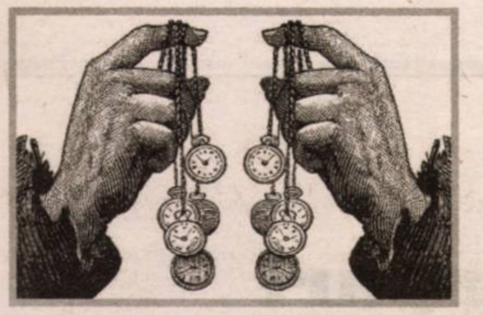

Andrei PLEŞU

nici aşa,
nici altminteri

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Fellini şi spiritele

E imposibil să iubeşti filmul fără să-l fi frecventat cu asiduitate, cu pasiune sau măcar cu o specie sau alta de iritare pe Federico Fellini. E imposibil să pricepi surescitarea creatoare, febrilitatea barocă a secolului 20 fără să fi văzut *La Dolce Vita, Opt şi jumătate, Amarcord* sau *Giulietta şi spiritele*. În ce mă priveşte, am început prin a „felliniza“ euforic şi am sfîrşit, în vremea din urmă, printr-o melancolică bombăneală. Dar, în cazul lui Fellini, bombăneala nu poate fi simplă indispoziţie gazetărească. *Ai* ce bombăni, adică ţi se oferă destulă substanţă ca să bombăni cu profit, să dialoghezi cu regizorul pe un teren fertil, nu o dată luxuriant, provocator, spornic.

Cu riscul de a-i indispune pe specialişti şi idolatri, voi risca să-mi formulez, la vedere, bombănelile. Dar ţin, mai întîi, să spun că Fellini are calităţi impozante, greu de regăsit, în aceeaşi fericită combinaţie, în „reţeta“ altor cineaşti ai vremii: imaginaţie, cultură vizuală, umor, spirit de asociaţie, patos, curaj. Filmele lui sînt o colecţie amplă de imagini memorabile, de „puneri în scenă“ ingenioase, de „momente“ antologice, de inspirate manevre dirijate de la masa de montaj. Artist baroc, cititor de Jung, înzestrat cu talentul riscant de a combina realismul brutal cu fantasma divagatorie şi sinceritatea cu afectarea estetizantă, Fellini e incomod, seducător, abuziv, inevitabil. Dar, uneori, poate fi exasperant, ba chiar, n-o să credeţi, plictisitor.

Mă explic. În filme ca *Opt şi jumătate* sau *La Dolce Vita*, regizorul se pune insistent în scenă pe el însuşi. Sigur că orice artist se exprimă pe sine. Dar aici e vorba de un soi de confesiune *difuză*, de un inventar de obsesii şi tensiuni private care, pe de o parte, nu sînt prea „originale“, pe de alta mă pun, ca spectator, într-o condiţie de indiscreţie involuntară, la care nu simt neapărat nevoia să consimt. Mărturisesc că nu-mi plac filmele care mă invită să asum postura duhovnicului. Nu-mi place să fiu făcut părtaş la tribulaţiile sufleteşti ale oricui. Le am pe ale mele. Iar cînd vreau să mă implic în „problemele“ altuia, prefer să o fac din iniţiativă proprie, motivat de compasiune, nu de vreun snob frison cultural. Fellini mă obligă să particip la viaţa lui interioară, în termeni hotărîţi de el, în momente hotărîte de el. Care sînt neliniştile lui? Dramele lui? În mare, două: *sexul* şi *moartea* (cu alaiul lor de afecte colaterale: frica, ispita, disperarea, resemnarea, grotescul, perversiunea, stupoarea existenţială). Niţică psihanaliză, mult talent, narcisism, scenografie rafinată, portrete edulcorate, crîncene sau ridicole, circ, dans, fantezie, mici doze de „mister“ şi, în fond, multă „artă pentru artă“. Păi, ce vrei mai mult? – mi se va spune. Vreau! Vreau ca toate astea să mă ducă spre un gînd sau spre o emoţie pe care să le pot prelucra, cu care să pot avansa spre un sens sau spre o experienţă revelatoare. Or, Fellini mă lasă, cu farmec, în locul de unde m-a luat. Tot ce pot spune e ceva de genul: „Ce chestie e şi viaţa asta!“ Bizară, seducătoare, tulburătoare, dezmăţată, caraghioasă, derizorie, implacabilă, inanalizabilă! Aşa e! O ştim cu toţii! (Chiar dacă nu avem cu toţii echivalentul filmic al acestor atribute.) Dar o ştim. Ei şi? Ce ai de adăugat la această trăire comună? Eu cu ce mă aleg (în afară de spectacolul însuşi)?

De altfel, Fellini e mult prea inteligent ca să nu fi reflectat vreodată la frumoasa fundătură a propunerilor sale. La începutul lui *Opt şi jumătate*, regizorul (Mastroianni) află de la un „expert“ în ce constă „eşecul“ său: a produs „un şir de episoade (...) poate chiar amuzante în măsura în care realismul lor e ambiguu. Dar te poţi întreba ce doreşte autorul să spună cu adevărat. Să ne pună pe gînduri? Să ne înspăimînte?“ Nici una, nici alta, în fond. Filmele sînt ludic expozitive, juxtapuneri subtile de „accidente“ picante, sinistre sau pitoreşti. Apogeul divertismentului de o grandioasă gratuitate mi se pare *Satyricon*. La sfîrşit, îmi stătea pe buze o exclamaţie a lui Petre Ţuţea apropo de Freud: „Un balamuc erotic!“ E de mirare că italienii au consimţit să se distreze pe marginea unei reconstituiri derapante a Romei antice: o adunătură de descreieraţi pofticioşi, dornici de sînge şi deboşă. (Fellini însuşi a simţit abuzul: şi-a definit lucrarea ca fiind o încercare de „istorie *science fiction*“.) M-am ales cu mult mai mult din *Sodoma* lui Pasolini, în care tema răului era dusă pînă la inomabile consecinţe.

O minunată componentă a filmelor felliniene e banda sonoră, datorată, îndeobşte, lui Nino Rota. Am aflat cu stupoare că muzica se adăuga filmului *după* încheierea lui: nu comentariu, ci acompaniament de fundal ales *post factum*. S-a putut spune, de aceea, că, de fapt, Fellini gîndea ca un regizor de film mut, ceea ce ar putea deschide un semnificativ spaţiu de analiză pentru construcţia sa artistică. Într-un anumit sens, filmele marelui regizor sînt, în sens larg, „mute“: nu vorbesc, ci *arată*. Şi te lasă mut dinaintea agitatei lor muţenii...

Dacă mă întrebaţi, entuziasmul meu pentru Fellini se bizuie mai ales pe faza lui „post-neorealistă“ – *I Vitelloni, La Strada, Amarcord:* Alberto Sordi batjocorind, cu un gest obscen, o echipă de muncitori (să ne reamintim că, împotriva trend-ului de epocă, Fellini nu era de stînga şi nu agrease şaizecioptismul), apoi candorile Giuliettei Masina alături de asprimea barbară a lui Zampanò şi, mai ales, urletul disperat al „unchiului Teo“ din vîrful unui copac: *„Voglio una donna!“* Un rezumat de autenticitate, sminteală şi destin.

Fellini este, însă „o operă de artă totală“. Nu poate fi „citit“ pe bucăţi, chiar dacă el practică fragmentul şi fragmentul fragmentului... Nu te poţi împrieteni, dintr-odată, cu „spiritele“ pestriţe care îl bîntuie pe regizor. Aşa că cele patru filme oferite, începînd de săptămîna aceasta, de *Dilema veche* sînt, dincolo de bombăneli, nedumeriri şi idiosincrasii, abia începutul unei experienţe mult mai cuprinzătoare şi, de fapt, fără sfîrşit.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Fericirea

Ne aflăm din nou într-una din perioadele de sărbătoare, în care *fericirea* este pe buzele tuturor. În restul timpului însă, ne urăm doar *sănătate*, ca şi cum fericirea ar fi rezervată sărbătorilor, sau ar fi ea însăşi o sărbătoare... Nu ştiu, aşa cum nu am ştiut ce să spun nici cînd Luca Niculescu m-a întrebat, în emisiunea sa, ce este fericirea pentru mine. Sînt de acord că fericirea e ceva fundamental, dar e mai greu cînd trebuie să spui ce este aceasta. A constatat-o şi Aristotel înaintea mea: *Toţi oamenii sînt de acord asupra faptului de a trăi bine şi a reuşi să fii fericit; dimpotrivă, în ceea ce priveşte natura fericirii, aceştia nu mai sînt de acord*. Ştiu să povestesc însă o groază de întîmplări şi pilde cu şi despre fericire. Poate că fericirea este, de fapt, o poveste...

Ca mai toate poveştile europene, ea începe în antichitatea greacă, unde fericirea era luată foarte în serios, fiind considerată de unii (Aristotel, de pildă) ca scopul vieţii umane: *eudemonia* este însăşi finalitatea existenţei. Altfel spus, omul vrea – şi *trebuie* – să urmărească atingerea fericirii pentru ca viaţa sa să aibă un sens. Dar unde şi cum să o caute? Ei bine, de aici încep deja disensiunile. Chiar şi Aristotel oferă două ipostaze – şi astfel căi – ale fericirii: fericirea contemplativă, rezervată zeilor şi contemplării celor eterne, şi fericirea pe care oamenii o pot găsi în viaţa politică a Cetăţii, adică în armonia vieţii profane. La extrema cealaltă, epicureismul plasează fericirea în plăcerile sensibile ale corpului, dar o condiţionează şi el de practicarea filozofiei, singura capabilă de a elibera omul de frămîntările sale sufleteşti şi a permite astfel accesul la adevărata fericire, de obţinut mai degrabă printr-un soi de asceză decît prin ceea ce numim hedonism. De fapt, acest eudemonism (împărtăşit şi de Biserică, de la Biblie la Sfîntul Francisc sau Sfîntul Toma din Aquino) se opune simplului *hedonism*, care nu face decît să dea frîu liber *dorinţelor* – ceea ce consituie o postură similară cu aceea a Danaidelor, condamnate să umple la nesfîrşit cu apă butoaie fără fund: butoiul fără fund al dorinţelor şi plăcerilor nu se va umple niciodată cu fericire! Chiar şi Freud limitează principiul plăcerii prin principiul realităţii. Pe scurt, nu există fericire fără limitare.

Odată cu iluminismul, fericirea începe să aibă însă alte preocupări şi să-şi pună alte îngrădiri. Pentru Spinoza, de pildă, fericirea trebuie căutată în înţelegerea naturii prin puterea raţiunii, dar şi în „iubirea de sine“. Plasată în individ şi tot mai individualistă, fericirea este însă girată – şi îngrădită – de raţiune, dar şi de comunitate. Chiar şi utilitarismul clasic este cît se poate de ferm în această privinţă: *cea mai mare fericire pentru cel mai mare număr constituie măsura binelui şi a răului* – spunea Jeremy Bentham; *standardul utilitarist nu este cea mai mare fericire a agentului, ci cea mai mare cantitate de fericire în general* – adaugă John Steward Mills. În vremurile noastre, fericirea s-a retras însă tot mai mult atît din morală, cît şi din preocupările sociale şi politice ale Cetăţii, centrată aproape exclusiv pe satisfacţia şi „împlinirea“ personală.

De unde atunci interesul recent pentru fericire, tot mai prezentă în sondaje şi chiar în politici? Poate (şi) din acumularea tot mai evidentă de nefericire în lume şi constatarea că *welfare* nu echivalează cu *well-being*. Unele state, bănci şi instituţii au început astfel să adauge la indicatorii de PIB şi indicatori ai stării de satisfacţie *(well-being)* a societăţii. Sondaje globale, regionale şi locale au început să măsoare „factorul de fericire“ despre care vorbea Bentham, dar după metode tot mai elaborate, oferindu-ne date despre rata netă a fericirii, indicele de experienţe pozitive, satisfacţie faţă de viaţă, indici agregaţi care articulează starea de fericire, mulţumirea cu veniturile, aprecierea evoluţiei economiei, participarea socială etc. Repartiţia (ne)fericirii în lume variază inevitabil, în funcţie de metodele de calcul şi de ce îşi propun, de fapt, acestea – ceea ce îi ameţeşte pe românii amatori doar de topuri: *dar România cum stă?* Cam prost, ce-i drept... Dar ca să interpretăm acest loc în top, trebuie să înţelegem mai întîi despre ce este vorba. Şi iată cîteva constatări interesante: a) nivelul general de fericire în lume, indiferent de cum este el calculat, a crescut uşor în ultimii ani; b) banii nu aduc fericirea, cel puţin nu exclusiv: corelaţia între PIB şi starea de fericire a populaţiei este una limitată; c) nu există nici o societate cu o populaţie de peste 50 de milioane care să se afle în topul celor mai fericite zece ţări; d) rata netă de fericire (măsurată ca diferenţă dintre cei care declară că se simt mai degrabă fericiţi şi cei care se simt mai degrabă nefericiţi) era în 2013 maximă în America Latină (scor +71) şi mult mai scăzută în Europa Occidentală (scor +36). România se afla la coadă, cu un scor de -10, unul dintre extrem de puţinele negative şi cam la egalitate cu teritoriile palestiniene (scor -11); e) după un indice compozit mult mai complex, care lua în calcul şi mulţumirea faţă de venit, de stabilitatea socială, de mersul economiei etc., pe primele locuri în lume se aflau ţările nordice ale Europei.

Cel puţin două învăţăminte de tras din aceste cifre. Unul universal: fericirea nu există în sine, ci este o *relaţie* între un ideal de „viaţă împlinită“ şi experienţa trăită a vieţii. Ea este deci totdeauna relativă, istorică şi culturală şi depinde de ce aştepţi de la fericire. Iar aici, ăi bătrîni aveau dreptate: nu există fericire în afara îngrădirii dorinţelor. Aşa se explică, de pildă, de ce America Latină este mult mai „fericită“ decît Occidentul, care, tocmai pentru că este mult mai prosper, are şi mult mai multe dorinţe şi plăceri greu de satisfăcut în întregime. Şi o concluzie particulară, care ne priveşte. Sîntem, se pare, printre cele mai nefericite ţări din lume. Înseamnă asta că „Românu’ are vocaţia nefericirii“? Nu m-aş grăbi cu o asemenea concluzie. Să amintim că tipul „continuu nemulţumit“ (e rău şi va fi la fel sau mai rău) reprezenta, în 2011, 51% din populaţia ţării, faţă de 19% în UE (Dumitru Sandu). Aş zice astfel că românii au mai degrabă o *cultură a nemulţumirii* decît una a nefericirii.

Propun deci ca aceste sondaje să se facă, pentru România, doar de sărbători, cînd (aproape) toţi românii sînt fericiţi. Sau să ne mai gîndim puţin la ce ne dorim, de fapt, de la noi, de la ceilalţi şi de la viaţă...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014*

■ ■ ■

TÎLC-SHOW

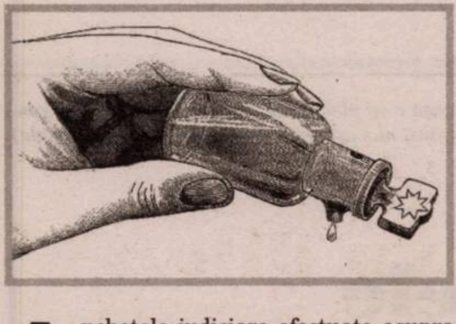

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Scheleții din dulapuri

Anchetele judiciare efectuate asupra unor persoane cu notorietate – oameni politici și de afaceri – și care scot la lumină fapte de corupție ori alte infracțiuni petrecute cu ani în urmă determină în mass-media recursul previzibil la un clișeu aproape internațional: al *scheletului* sau *scheletelor din dulap*. Expresia există, cu mici variații, în engleză *(skeleton in the cupboard* sau *in the closet),* în franceză (*squelette* sau *cadavre dans le placard),* italiană *(scheletro nell'armadio*) și în multe alte limbi. Formula metaforică are aproape cu certitudine o sursă unică (respectiv limba engleză, în care sînt cele mai vechi atestări) și s-a răspîndit foarte ușor pentru că evocă un scenariu polițist clasic, are un sens transparent („secret rușinos din trecut, pe care cineva încearcă să-l ascundă"), precum și puterea de a șoca, prin hiperbolă și umor negru. În română, se pare că formula a fost preluată destul de tîrziu, prin traduceri: apărea, izolat, într-o recenzie în *Revista de filozofie* din 1959, ori într-o notă de subsol explicativă într-un volum din 1979 *(Legea entropiei și procesele economice),* cu referiri la uzul și sensul din engleză. Frecvența i-a crescut însă enorm în presa din ultimele decenii. În puține cazuri în loc de *dulap* apare sinonimul *șifonier* („N-am niciun *schelet în șifonier*", jurnalul.ro); uneori, expresia este reformulată și adaptată liber („Cînd cari în spate 25 de ani un dulap cu un schelet pitit", reportervirtual.ro).

Destul de ciudat e faptul că în expresie termenul *schelet* apare tot mai des în forma de plural masculin: „penalii și *scheleții din dulap* pot îngropa partidul" (stiripesurse.ro); „N.D. atacă dur: eu nu am *scheleți în dulap!*" (click.ro); „Cardul Național de Sănătate sabotat de *scheleții din dulap* ai birocrației românești?" (ziarulpiatraneamt.ro). Uneori, forma este pusă între ghilimele, ceea ce îi indică preluarea, sub presiunea uzului insistent, dar neasumarea: „R.L. la Sănătate, o propunere cu *«scheleți» în dulap*" (evz.ro).

În secolul al XIX-lea substantivul neutru *schelet* apărea și cu forma de plural *scheleturi:* într-o anexă la lucrările parlamentului Moldovei (Obicinuita Obștească Adunare) din 1841, era publicată „Catagrafia obiecturilor aflătoare în cabinetul soțietății Istorio Naturală din Moldavia", în care apăreau, într-un limbaj științific încă în faza de formare, „28 *scheleturi* de animale sugătoare" (= mamifere) și „ciolane împietrite".

Cu cîteva decenii în urmă, se vorbea în lingvistica românească despre o tendință de trecere a substantivelor neutre în clasa masculinelor, mai ales în limbajul tehnic: astfel, *robinetele* deveneau *robineți* (plural înregistrat de DEX). De fapt, oscilația de adaptare ca neutre sau ca masculine a unor cuvinte împrumutate din alte limbi e mai veche: pluralul impus azi al cuvîntului *magnet* e masculinul *magneți,* dar în trecut circula și forma de neutru *magnete*. În genere, denumirile de entități non-animate (cu excepția celor cu formă feminină) sînt încadrate automat în română între neutre *(computere, clickuri, laptopuri)*. Abaterile de la această tendință generală se produc fie prin analogie, fie prin traduceri prea fidele originalului. Prin analogie, cuvintele se pliază pe tiparele gramaticale ale altor cuvinte care denumesc lucruri similare. De exemplu, numele de arbori fiind în română masculine *(meri, peri, pruni, plopi* etc.), *baobab* a devenit tot masculin (cu pluralul *baobabi)*. Masculinul *blugi* urmează fidel tiparul masculin al *pantalonilor* sau al *ițarilor*. Dincolo de această tendință firească a limbii, au fost cazuri, mai ales în secolul al XIX-lea, cînd prestigiul unei limbi-sursă care nu avea genul neutru să-i determine pe traducători să dea formă masculină în română unor cuvinte împrumutate.

Cred că la originea formei *scheleți* nu se află nici limbajul tehnic (deși *schelet* are asemenea utilizări, în primul rînd în terminologia construcțiilor), nici vreo oscilație gramaticală mai veche, ci o analogie particulară și destul de recentă: încadrarea semantică a termenului în seria *monștri, strigoi, vampiri* etc. Probabil că pluralul a apărut în contextul filmulețelor și al jocurilor pentru copii, în care scheletele animate sînt mai apropiate de ființele umane decît de lumea obiectelor („un schelet este un tip de strigoi", aluzii.ro). Internetul are mii de pagini care ilustrează această tipologie – „Jocuri cu fantome și *scheleți*" (jocurikids.ro); *„scheleți* cu drujbe – jocuri de acțiune" *(jocurigame.com)* –, întărită de produsele comerciale aferente – „ghirlanda decorativă Halloween cu *scheleți,* din hîrtie albă" (fabricademagie.ro); „fursecuri cu forme de *scheleți*" (supermamici.ro). Între căutările frecvente pe google apar „poze cu *scheleți* haioase" sau „desene colorat *scheleți*". Se vorbește de *invazia scheleților, războiul scheleților, atacul scheleților, armata scheleților, dansul scheleților* etc. Forma masculină atribuită acestor personaje s-a extins asupra altor contexte, în care efectul e de inadecvare și chiar involuntar comic. S-ar presupune că scheletele din dulap sînt foste victime, secrete mute și apăsătoare – nu personaje vioaie și răutăcioase, gata să țîșnească la atac. Dar poate că interpretarea metaforică pe care le-o dau utilizatorii actuali ai formulei e tocmai aceasta din urmă.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

■ ■ ■

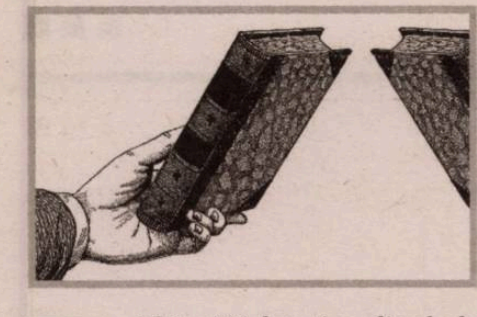

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Merinde de drum

De sărbători îți dorești ca, dincolo de cadourile și de bucuriile pe care le aștepți, să ai parte și de o cît de măruntă iluminare. Cînd adăpostești flăcăruia lumînării în căușul palmei, cînd îngîni pentru prima dată în an versurile unui colind sau cînd te uiți, a doua zi după Înviere, de-a lungul apei neclintite a unui lac de pe care soarele ridică pîcla alene, așa cum fac eu acum, ai vrea să vină din senin vreun gînd care să-ți lumineze lucrul cu care ți-ai bătut capul în repetate rînduri.

Cu Lacul Razim în fața ochilor și cu articolul pentru *Dilema veche* în minte, mă trezesc că aș vrea să pot spune, în cuvinte foarte puține și limpezi, ce credem noi că e cel mai important să învețe copiii noștri pînă ce vor deveni și ei ca noi și o să trebuiască să-și pună aceeași întrebare.

Pentru generația bunicilor noștri era cu siguranță mai simplu. Dacă ar fi fost băiat, trebuia întîi de toate să învețe să fie cuviincios: să spună „Bună ziua" domnilor și „Sărut mîna" doamnelor și preoților. Dacă era să fie fată, urma să învețe să fie vrednică și ascultătoare.

Cu generația părinților noștri – vreau să spun, cei născuți între războaie și deveniți părinți sub regimul comunist – lucrurile se complică deja. Cei care vor fi trecut cu bine testul colectivizării minților și-ar fi dorit pesemne să-și crească urmașii în așa fel încît zvîrcolirile istoriei să-i atingă cît mai puțin. Să crească, adică, oameni cu capul pe umeri, cumpăniți și destoinici; pregătiți pentru ce-o fi, nu și gata de orice. Cei îndulciți la nectarul noii puteri și-au dorit, pesemne, fie copii educați să le poarte mai departe stindardul, cu abnegație și cinism, fie, din contră, capabili să le răscumpere rănile unor iluzii deja înșelate. Îmi amintesc de mama unui coleg, nomenclaturistă, care-mi mărturisea, mai mult pe șoptite, că o îngrijorează ca fiul să nu-i calce pe urme și-l îndemna cu perseverență să meargă către o profesiune cît mai departe de avatarurile politicii. Visul i s-a putut împlini, imprevizibil, prin căderea subită a regimului.

Cel mai greu e cu noi, părinții vremii de azi. Unde să mai găsim numitorul comun pentru ce-ar fi să devină copiii noștri?

Unii își doresc cu ardoare să-și formeze copiii, fie ei băieți sau fete, pentru „competiție", pentru „performanță". Să învețe să fie mereu primii, să aibă în permanență încredere în ei înșiși și-n forțele lor, să-și urmărească țintele cu îndîrjire și să iasă în față ori de cîte ori e posibil. Alții, dimpotrivă, îi taxează pe copiii de felul ăsta drept „tupeiști", viitorii „carieriști" lipsiți de scrupule. „Stai în banca ta" sau „întinde-te cît ți-e plapuma" sună mesajul celor debusolați de epocile de explozivă mobilitate socială.

Spuneam odinioară că una dintre cele mai frumoase definiții ale educației, dintre atît de multele formulate deja sau posibile, am găsit-o în interbelicul românesc: „formarea de caractere". O definiție frumoasă și vetustă, atîta vreme cît însăși noțiunea de „caracter" pare a se fi golit de sens. A zice despre cineva că e „un om de caracter" sună de parcă l-ai fi suit deja în mașina timpului. Cinstea și corectitudinea par a fi sărit din vocabularul cotidian direct în interminabilele talk-show-uri despre procurori, judecători și drepturi constituționale. În frenetica etalare a imaginii unei lumi debordînd de „provocări" și „oportunități", demnitatea a devenit ruda săracă a ambiției, un soi de încăpățînare lipsită de obiect. Sau, mai rău, artagul reactiv al lui „să nu te lași niciodată călcat în picioare". Respectul de sine s-a convertit în *branding* personal, în girul pe care ești dator să ți-l acorzi în permanență pentru a fi luat în seamă de ceilalți. Onorarea cuvîntului dat sau lealitatea se negociază conjunctural. Curajul înseamnă asumarea unor „factori de risc". Altruismul, caritatea sau empatia sînt transferate în registrul abilităților de PR. Ce mai, lista termenilor cu care obișnuiam să dăm conținut ideii de „caracter" e făcută ferfeniță.

Unde să mai găsim numitorul comun pentru ce-ar fi să devină copiii noștri?

În plus, utilitarismului care domină, din rațiuni explicabile, într-o țară aflată în război cu sărăcia și cu dezordinea, paradigma educațională actuală, i se contrapune o alternativă și mai în ton cu spiritul vremii: hedonismul. „Pe mine mă interesează întîi de toate, la copilul meu, să-și poată trăi viața fericit" – vei auzi în nenumărate ocazii. Cuvinte rostite cu impetuozitate, de parcă evidența lor ar împrăștia pe dată orice urmă de nedumerire. Ca și cum, ca să înveți să trăiești fericit, ar fi de ajuns să alegi din oferta de *training* cursul nimerit.

Și uite că, și la ceas sărbătoresc, mă trezesc din nou năpădit de îndoieli. Aș fi vrut să scriu „Veniți de luați lumină", dar asta îi e dat numai preotului să o facă. Mica iluminare întîrzie iar să apară.

Îmi amintesc totuși cum, după mai multe încercări eșuate, am reușit să ne revedem, după 15 sau 20 de ani, foștii colegi de clasă din liceu. Experiența e binecunoscută: strigarea catalogului și prezentarea fiecăruia, comprimînd, mai dens chiar decît într-un CV oficial, viața profesională și familială, izbînzi puse sub reflector și înfrîngeri lăsate în umbră. Plini de voie bună, de umor și de autoironie, și de nerăbdarea ca toate astea să se încheie, să ne putem așeza împreună în jurul unei mese, să bîrfim de una, de alta, de ce-a fost, ce este și ce va fi cu noi, simțind cum, pe deasupra noastră, se țese, prin noi și dincolo de voia noastră, o urzeală tremurătoare de destine. Și îmi imaginez că la fel se va întîmpla peste 15 sau 20 de ani cu copiii noștri, cei despre care ne tot întrebăm ce să le punem mai bine în raniță, să aibă merinde de drum.

Îmi mai aduc aminte de o povestire, cred că a lui Ștefan Bănulescu, din vremea războiului, în care un personaj se hotărăște să plece într-o călătorie grea și primejdioasă, traversînd linia frontului. Un apropiat mai în vîrstă îi dă, înainte de plecare, o bucată de pîine – lucru rar și nerețuit în război – învelită cu grijă într-o batistă. Și-i spune să nu o desfacă decît cînd va fi sigur că e ultima lui scăpare. Călătoria e plină de peripeții și nu de puține ori tînărul e pe punctul de a mînca bucata de pîine. Ajunge însă în cele din urmă la destinație cu ea intactă și, despăturind batista, găsește înăuntru o bucată de cărămidă.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

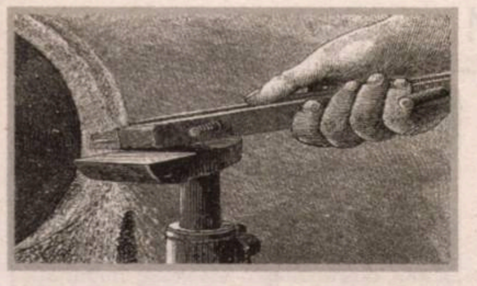

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Criza Răsăritului: cîteva dileme

Mai întîi de toate, Uniunea Europeană este pusă pentru prima dată în fața unei crize strategice, pentru care nu a fost pregătită. Extinderea – fie că a fost vorba despre extinderea influenței sau despre extindere pur și simplu – a fost pînă acum privită cu simpatie de către vecini. Ba chiar cu entuziasm. Dar, pentru întîia oară, Europa găsește o zonă învecinată care primește proiectul european cu rezerve – opiniile pro-Est și pro-Vest sînt împărțite aproape în părți egale în Moldova și Ucraina. Mai rău: Europa primește pentru prima dată un răspuns ostil planurilor sale. Rusia vede în extinderea influenței europene o amenințare strategică. Și, atenție, nimeni nu le-a spus pînă acum răspicat moldovenilor și ucrainenilor că au o perspectivă clară de aderare!

Atunci cînd a lansat Politica de Vecinătate, în 2003, Uniunea Europeană își imagina „dezvoltarea unei zone de prosperitate, a unui cerc de prieteni la frontierele externe ale Uniunii, caracterizat de relații strînse, de pace și cooperare“ (Comunicarea Comisiei Europene *Europa extinsă – Vecinătate: Un nou cadru pentru relațiile cu vecinii noștri estici și sudici*, 11 mai 2003). Cît de departe sîntem de aceste obiective! Pur și simplu, Europa nu își imagina atunci că ar putea fi primită prin vecini altfel decît cu flori. Este momentul unei reconsiderări a acestei viziuni care s-a dovedit a fi nerealistă. Stabilitatea, prosperitatea, democrația, drepturile omului, statul de drept nu sînt, iată, valori acceptabile peste tot. Sau, cel puțin, nu de către toate regimurile din zonele învecinate.

Ar trebui să ne punem serios întrebarea dacă nu cumva Europa și-a atins limitele creșterii teritoriale. (Sigur, cu Balcanii de Vest e o altă poveste și ar putea fi, eventual, și cu Republica Moldova dacă guvernanții de la Chișinău vor înțelege foarte repede că a fi proeuropean înseamnă să și faci reforme dure și dureroase, nu doar să dai frumos în poză la Bruxelles. Un proeuropean corupt e doar un antieuropean în blană de miel.)

Și mai este un aspect pentru care Europa nu a fost pregătită: războiul propagandistic. Desigur, Occidentul a făcut față cu succes confruntării propagandistice din timpul Războiului Rece. Și nici nu a avut nevoie să cheltuiască prea multe resurse pentru asta. Cîteva programe pe unde radio în care era vorba mai ales despre informare corectă asupra realităților au fost suficiente. Restul îl făcea realitatea. Orice produs occidental trecut dincolo de Cortina de Fier era un fruct dorit. În fața unui vinil cu muzică rock sau a unei perechi de blugi, propaganda comunistă își pierdea orice urmă de eficiență.

КИШИНЕВ
КИШИНЭУ
ВАРНИЦА

Azi nu mai este așa. Propaganda rusească, din cadrul rețelei „Sputnik“, dar nu numai, nu doar că dispune de foarte mulți bani, dar are mască occidentală, are *„glamour“*. Nu mai pare a fi din altă lume, nu mai are chipul activistului cu bască. De aceea este și mai greu de contracarat. Cum să răspunzi unei ofensive propagandistice în stare să imite perfect comportamentul marilor rețele media occidentale? Statele baltice propun răspunsuri ferme, blocînd pur și simplu programele propagandistice rusești. Preocupări există și în Ucraina, și în Republica Moldova. Aceasta să fie calea? Nu cumva un asemenea răspuns este exact ceea ce Moscova dorește să audă? În definitiv, propagada Kremlinului poate spune oricînd că Ocidentul se comportă la fel precum comuniștii de odinioară, interzicînd accesul la informațiile care nu-i convin. Mai rău: dacă Occidentul procedează așa, Putin va găsi o motivație suficient de bună pentru a închide gura pînă și puținelor voci independente din media rusească.

Înaltul reprezentant pentru Afaceri Externe, Frederica Mogherini, a propus nu demult constituirea unui grup de acțiune în vederea oferirii unui răspuns european propagandei rusești. Iar ideea a fost acceptată de Consiliul European. Este pentru prima dată cînd Europa conștientizează necesitatea unei reacții coerente în fața propagandei rusești. Întrebarea este dacă o atitudine reactivă este suficientă. Sau dacă nu cumva Europa ar trebui să se gîndească la cum să-și exporte mai eficient valorile în Răsărit. Dar va însemna asta un „serviciu de propagandă“, un lucru cu totul straniu pentru Occident? Este aceasta în acord cu valorile europene? Și atunci, putem să ne imaginăm o astfel de armă trimisă în luptă în „spațiul nimănui“, acolo unde nu sîntem siguri că ne aflăm înăuntrul sau în afara limitelor Europei?

Sînt întrebări la care Europa trebuie să reflecteze înaintea unei decizii strategice. Problema este că timpul se accelerează în regiune.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la Money Channel TV.*

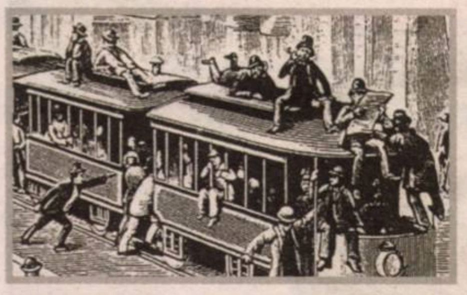

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Nu vă voi lăsa orfani!

S-a făcut seară. S-au așezat la masă. În timp ce mîncau, Iisus le-a spus că unul dintre ei Îl va vinde. Dintre evangheliile care povestesc scena, o prefer pe cea a lui Ioan. Îmi pare mai tainică, mai încărcată cu substanță mistică decît celelalte. Impresia de densitate mistică vine din abundența detaliilor epice – versiunea lui Ioan este cea mai bogată în detalii. Credeam și eu în prejudecata că aglomerarea detaliilor ucide mistica și că suma zgomotelor lumii de aici sufocă liniștea lumii celeilalte – dar nu-i așa. Oricui mai crede prejudecata aceasta îi recomand nu doar Evanghelia după Ioan, ci și o privire mai atentă spre celebrisima lucrare a lui Leonardo da Vinci. Artistul intuiește că realitatea acelei cine nu mai era constituită din substanța realității lumii noastre, așa că poate aglomera spațiul cu personaje, gesturi, haine și culori fără să se teamă că îi suprimă sensul înalt, transcendent. De altfel, pictura este tranșantă în această privință: masa la care stau Iisus și cei doisprezece este o demarcație fermă între lumea noastră, a celor care privim, și lumea lor, a actorilor celei mai faimoase cine din istorie. Lumea lor este, se vede imediat, destul de aglomerată.

Cînd a pictat *Cina cea de taină*, între 1494 și 1498, Leonardo a încercat o sinteză a cîtorva momente succesive petrecute în jurul acelei mese. Apostolii, grupați cîte trei în patru grupuri, două de o parte și două de cealaltă parte a Lui, sînt surprinși reacționînd imediat după ce Iisus le-a spus că unul dintre ei Îl va vinde. Spectacolul uman al acestor reacții este formidabil! Unul dintre ei (Petru) pune mîna pe cuțit, în avînt, spunînd ceva de genul „Arată-mi-l, Doamne pe acela, că mă ocup pe loc de el“. Ceilalți se întreabă între ei, scandalizați: „Cine o fi?“, „Tu ești?“, „Nu sînt eu!“, „Nu cumva sînt eu?“. Chipul lui Iuda se umbrește și gîtul său se întinde – știm ce va urma. Acest tumult sufletesc al apostolilor contrastează puternic cu serenitatea lui Iisus. El se află deja în alt moment al cinei: cu o mînă indică pîinea, cu cealaltă paharul de vin, instituind pe veci taina euharistiei. Aici, iubitorii de geometrie sacră au delicii. S-a dovedit că vîrfurile degetelor și creștetul lui Isus formează un triunghi echilateral, iar capul Său se află în centrul perfect al spațiului închis pictat de Leonardo. Care spațiu, la rîndul său, a generat atîtea observații interesante, multe dintre ele evadînd în teorii nebunești cu imens succes comercial. Revenind la pictura lui Leonardo, vedem că mîna cu care Iisus indică paharul (mîna dreaptă) se îndreaptă, cu o voită ambiguitate, și spre un blid de mîncare, simultan cu mîna lui Iuda. Este, evident, un alt moment al cinei, cel în care Iisus îl demască pe trădător, adică pe acela „care întinge cu Mine în blid“ (Marcu, 14-20). Avem, așadar, cel puțin trei momente diferite al cinei pictate de Leonardo într-un singur instantaneu. Manualele de istoria artelor vorbesc despre unitatea de timp din pictura Renașterii, iar un important istoric al artei, Dagobert Frey (1883-1962) observa că trecerea de la Gotic la Renaștere înseamnă trecerea de la episodic la sinteză temporală, mutație posibilă odată cu introducerea punctului de vedere unic/subiectiv asupra scenei pictate. Totuși, *Cina* lui Leonardo bate mai departe, pentru că, privind lucrarea, sub ochii noștri nu curg doar două durate, cea a lumii noastre, să-i zicem „obiectivă“, și cea subiectivă, sintetică, a fiecăruia dintre noi, ci și o a treia, mistică, durata lumii de dincolo de masa cinei. Sigur că misterul lucrării este alimentat și de starea sa precară – Leonardo a încercat un experiment folosind un amestec de tempera și ulei pentru această pictură, ceea ce a făcut-o să fie atît de instabilă încît, la doar 60 de ani după ce a fost pictată, Vasari o găsea deja deteriorată. Sigur că misterul ei rezidă și în geometriile mai mult sau mai puțin vizibile care îi susțin uimitorul echilibru într-o dinamică accentuată a personajelor. Sigur că jocul genial cu perspectiva al lui Leonardo cheamă reflecții (spațiul este ceva ca o cutie dreptunghiulară care se vede ca un trapez în adîncime, iar această perspectivă, asociată brațelor lui Iisus, deschide căi spre „mesaje“ mai mult sau mai puțin oculte). Sigur că, la toate acestea, imaginația unor privitori, care nu are nici o legătură cu imaginația lui Leonardo, a adăugat scandal și notorietate (totuși, în primul grup de apostoli de la dreapta lui Iisus, alături de Petru și de Iuda, nu este Maria Magdalena, ci Ioan!).

De fapt,
Cerul nu e atît de departe pe cît credem.

Dar, dincolo de aceste speculații, rămîne ceva esențial privind această lucrare, ceva ce transpare și din mărturiile evanghelice despre cină: centralitatea lui Dumnezeu, forța jertfei Sale pentru noi, precum și echilibrul Creației. Prin tot echilibrul geometric al lucrării, nu cred că ni se transmite vreun mesaj ocult, numai bun de dezlegat în vremurile noastre, și nici vreun secret de care trebuie să te temi, ci un mesaj teologic și uman bine știut: El este centrul. Și din centralitatea Sa, la un moment dat, Iisus le spune ucenicilor, la cină: „Nu vă voi lăsa orfani“ (Ioan, 14-18). Și nu o spune de Sus și nici de departe, ci dintre ei. De fapt, Cerul nu e atît de departe pe cît credem.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

O ştire aparent bună

Să presupunem că aţi auzi la televizor cum că s-au găsit pe undeva, pe sub Marea Neagră, cîteva catralioane de metri cubi de gaz metan de foarte bună calitate. Prima reacţie ar fi să vă bucuraţi. În fond, asta ar însemna o ţară ceva mai bogată în resurse. Prin urmare, ne-am aştepta ca o mică parte a acestei bogăţii să ni se vadă şi în propriile buzunare. De cînd cu planurile de întocmire şi consolidare a unei pieţe energetice europene comune, am căzut pe gînduri. Cine s-ar (mai) bucura dacă respectivele catralioane de metri cubi de gaz s-ar (şi) exploata? Eu, consumatorul casnic, sau el, patronul de firmă producătoare şi contribuabil important la creşterea PIB-ului? Păi, mă tem că nici unul, pe o piaţă europeană comună a energiei.

Nu vă pare că europenii doresc brusc prea mult şi prea repede?

De bucurat s-ar bucura în primul rînd Ministerul de Finanţe. Redevenţele încasate ar aduce un plus de venituri. După cum ştim cu toţii, mai mulţi bani la bugetul naţional înseamnă servicii mai bune de învăţămînt sau sănătate, nu? Apoi, s-ar bucura o corporaţie multinaţională care ar primi licenţa de exploatare. Este firesc, vor face profituri frumuşele. Motiv de bucurie vor avea şi cîteva zeci de muncitori şi ingineri care vor lucra pe respectivele platforme de extracţie. De asemenea, se vor crea locuri de muncă pe lîngă capacităţile de transport şi eventual stocare. Mai multe motive naţionale de bucurie nu întrezăresc.

În condiţiile interconectării depline a pieţelor naţionale şi ale punerii în funcţiune a unei burse europene a gazului şi a energiei electrice, preţul local al combustibilului va fi relativ puţin afectat de o atare descoperire (în principiu, senzaţională). Eu, consumatorul casnic, cu un salariu prăpădit în comparaţie cu Vestul, voi plăti căldura de peste iarnă în cam aceeaşi marjă, chiar dacă gazul pe care îl va arde centrala mea de apartament va fi extras de la cîteva sute de kilometri distanţă, cu costuri de transport şi distribuţie mult mai mici. Ce să mai zică un mare producător de oţel, ciment sau îngrăşăminte chimice, cu fabrici în România? Care i-ar fi avantajul? Cam nici unul. Industriaşii europeni privesc înciudaţi spre competitorii americani care beneficiază de resurse energetice de cîteva ori mai ieftine. Acestea le-au permis să îşi repună economia în mişcare, să creeze milioane de locuri de muncă şi să readucă acasă întregi industrii, pînă de curînd socotite a fi tocmai bune de relocalizat în India sau China (vezi industria petrochimică, de exemplu). Atît Comisia Europeană, cît şi Consiliul recunosc avantajul deţinut de americani pe pieţele globale şi caută soluţii cît mai eficiente pe termen lung. Grea misie, atîta vreme cît se caută împăcarea caprei cu varza, în 28 de state membre!

În primul rînd, fiecare stat european îşi stabileşte de unul singur modul de producere a energiei. „Mixul energetic“ (cum se numeşte el) este un drept suveran de care Bruxelles-ul nu trebuie să se atingă, deşi principiul „solidarităţii între statele membre“ este şi el invocat. Adică fiecare produce cum doreşte, dar numai în acord cu interesele tuturor! În plus, europenii ar trebui să producă energie în cele mai puţin „regenerabile“ moduri – ceva mai scumpe şi mai puţin eficiente. Simultan, Europa unită îşi doreşte să scadă şi emisiile de gaze cu efect de seră (adică arderea de gaze şi cărbuni), să crească independenţa energetică faţă de ruşi, avînd grijă de consumatorii vulnerabili şi urmărind creşterea competitivităţii industriei. Doar citind acest ultim paragraf (el rezuma direcţiile de dezvoltare ale politicii energetice comune), nu vă pare că europenii doresc brusc prea mult şi prea repede?

Revenind la ipoteza catralioanelor de metri cubi găsiţi sub Marea Neagră: dacă s-ar trece rapid la exploatare, s-ar furniza gaz înspre piaţa unică europeană, ceea ce ar scădea dependenţa faţă de Rusia (obiectiv bifat), ar scădea preţul european (obiectiv bifat), dar, simultan, ar strica mixul energetic românesc pentru că ar creşte ponderea hidrocarburilor, nu? Altfel spus, ar fi o veste bună pentru UE, dar ceva mai puţin bună pentru România. Mai bine îl lăsăm acolo, că nu se strică. Îl putem exploata mai tîrziu, la o adică.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Ibrahimovici e extraterestru?

E doar un băiat cu o copilărie complicată. Un tip care a reuşit de unul singur şi care de atunci plăteşte poliţe umanităţii întregi care pare că nu-l venerează îndeajuns. Pînă la un punct a fost simpatic, cu toate vorbele de genul „Sînt Nordul şi Sudul, sînt Estul şi Vestul, sînt Zlatan Ibrahimovici“. OK, *funny*. Am crezut că e doar marketing. După care s-a insinuat bănuiala, consolidată în timp, că tipul chiar se crede bunul Dumnezeu, varianta kitsch. Ceea ce ar putea fi benign şi chiar tratabil dacă n-ar fi vorba despre un multimilionar cu un fan-club planetar şi care are mijloacele să se bage în seamă în stil de mare cocalar. Suedezul, de teamă ca lumea să nu creadă că e doar un fotbalist foarte bun, se străduieşte să inventeze evenimente conflictuale astfel încît să rezulte ideea că el e un exemplar unicat căruia, în virtutea talentului, trebuie să i se permită orice. De exemplu, să zică despre Franţa că e o ţară de rahat pentru că nu i-a plăcut lui de un arbitru. Există mai multe veşti proaste pentru Ibra. Nu, nu e unic. Mardeiaşi de cartier ajunşi vedete mondiale care mai apoi o dau de gard şi sfîrşesc rău s-au mai văzut. Şi nu, nu e un extraterestru. E doar un tip care n-a fost iubit îndeajuns la vremea lui. Putem avea toată compasiunea pentru el, dar numai dacă se dă un pic jos de pe noi.

Radu NAUM

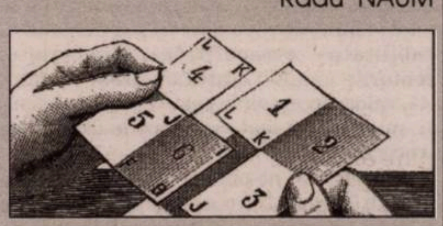

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAȘI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAȘILOR
PRIMATV
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

PUBLICITATE

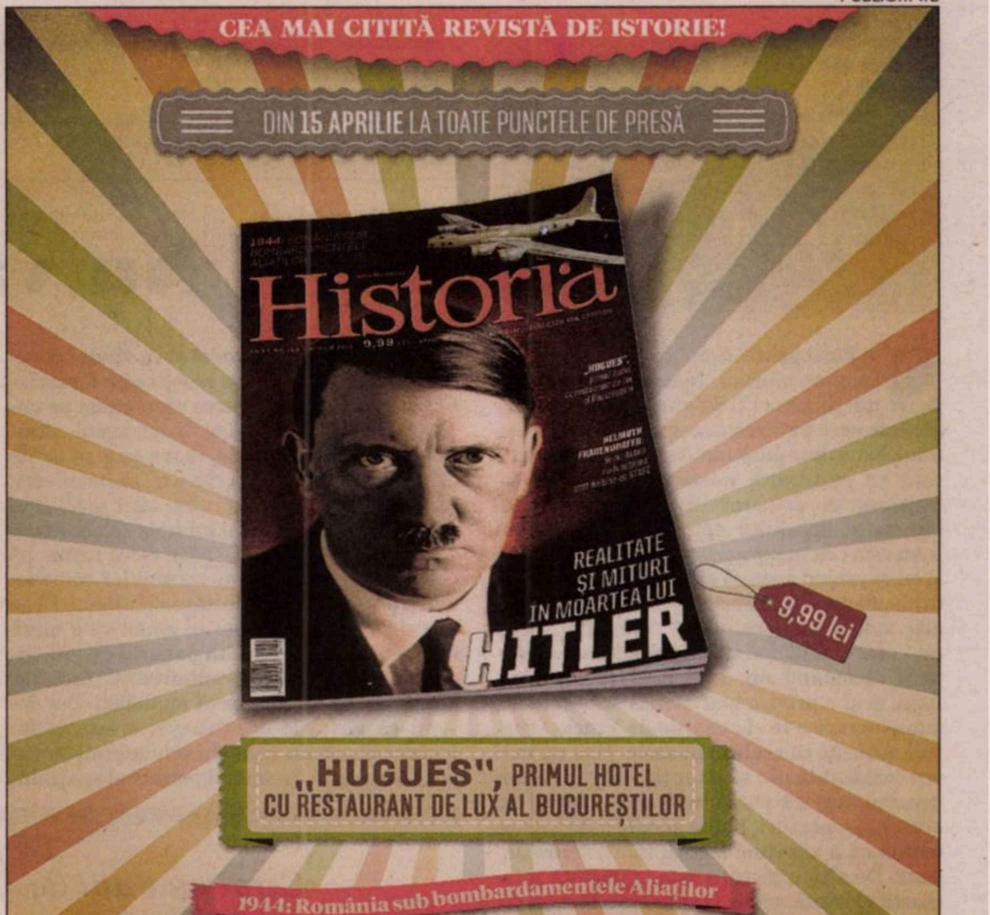
CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 APRILIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia
REALITATE ŞI MITURI ÎN MOARTEA LUI HITLER
9,99 lei
„HUGUES", PRIMUL HOTEL CU RESTAURANT DE LUX AL BUCUREȘTILOR
1944: România sub bombardamentele Aliaţilor
HELMUTH FRAUENDORFER: SECURITATEA NU FUNCŢIONA ATÂT DE BINE CA STASI
Laleaua, floarea care a cucerit Europa
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

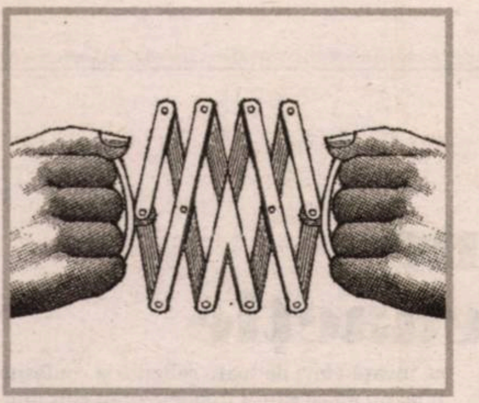

Mircea VASILESCU
oameni de treabă

Cum s-au schimbat mentalităţile

– dialog cu Mona NICOLICI –

© E. Enea

Din 2007, vă ocupaţi de proiectele de responsabilitate socială ale OMV Petrom. În ultima vreme, constat că aţi trecut la o strategie de dezvoltare durabilă. De ce a fost nevoie de o asemenea transformare?

Nu e vorba de o transformare. Noi întotdeauna am fost strategici. Doar că strategia s-a schimbat în timp, pentru că şi noi ne-am schimbat, şi realităţile societăţii se schimbă. Am trecut de la responsabilitate socială corporativă către sustenabilitate. La nivel de grup, am reuşit să schimbăm lucrurile, astfel încît acum trei ani grupul a adoptat o strategie de sustenabilitate. Dar şi înainte de asta, în programele de responsabilitate socială corporativă, am gîndit strategic: ne-am uitat la problemele societăţii româneşti şi la nevoile companiei noastre. Acum, am pus în centrul atenţiei educaţia, un fir roşu pe care l-am urmărit din 2007, de cînd am început să facem proiecte de responsabilitate socială. Cînd am început să mă ocup de asta la OMV Petrom, toată lumea îmi spunea, eventual cu un zîmbet ironic, că n-o să reuşesc eu să schimb ceva în România în materie de mentalitate sau de educaţie, pentru că sîntem un popor căruia nu-i pasă. Am răspuns că e lupta mea, „am luat-o personal“. Am avut sincope în drumul meu, a fost destul de greu. Încercînd să merg către adulţi, mi-am dat seama că îmi cam pierd vremea, aşa încît m-am reorientat către copii. Prin copii, am reuşit să ajung la părinţi. În primii ani, veneau colegi din companie şi mă întrebau, după Tabăra din Ţara lui Andrei: „Ce i-ai făcut copilului meu? Acasă, îmi spune mereu să opresc apa, să sting lumina...“

Avantajul este că schimbarea care începe la vîrsta copilăriei este cu adevărat durabilă...

Adulţii, cei de generaţia noastră, au nişte tare din vremea comunismului, cînd voluntariatul era de fapt obligatoriu. Dar lucrurile s-au schimbat foarte mult din 2007. S-a schimbat mentalitatea, chiar dacă părea imposibil atunci. Mi se spunea în 2007 că să plantezi copaci e o modă; mi-am zis: foarte bine, să fie la modă, dar dacă profităm de asta şi plantăm copaci, rămînem cu ceva. Am plantat 600.000 de copaci. Şi prin asta am reuşit să schimbăm atitudinea şi mentalitatea multora dintre noi. Am fost prima companie care a făcut asta, apoi şi alte companii au plantat copaci. Am făcut parcuri, apoi şi alte companii s-au ocupat de parcuri, ca şi unele ONG-uri. Iar Agenţia pentru Mediu a creat un fond pentru parcuri. Important e că s-a schimbat ceva.

În proiectele dvs., susţineţi diverse tipuri de educaţie. De unde aţi început?

Noi sîntem susţinători ai educaţiei din România pentru că reprezintă o necesitate foarte mare. Şi este singura cale de a ne schimba. Credem că, în comunităţile în care operăm, nevoia de educaţie este foarte mare. Am început prin a aloca bani şi resurse pentru accesul la educaţie. Condiţiile în care învăţau copiii în unele comunităţi erau îngrozitoare, o spun cu toată responsabilitatea. Am văzut şcoli din paiantă, în care copiii îngheţau iarna pentru că ferestrele stăteau să cadă, iar sobele mergeau prost. Toaletele erau în curtea şcolii – ceea ce se întîmplă în multe locuri din ţară. Mulţi au rămas la stadiul în care cred că banii puţini de la buget reprezintă cauza acestei stări de lucruri. Dar sînt multe companii din România – nu vorbesc doar despre OMV Petrom – care alocă bani şi resurse pentru a susţine educaţia.

Companiile oferă, adesea, şi voluntariat, prin intermediul propriilor angajaţi...

Acesta este un alt lucru care s-a schimbat mult în România. Acum sînt foarte mulţi tineri care fac voluntariat, acest tip de activitate contează ca experienţă profesională. Orice angajator inteligent ar trebui să ţină cont de asta, pentru că un om care face voluntariat va fi un angajat care nu se uită la ceas cînd se termină programul şi întotdeauna va face mai mult decît i se cere. Cît despre angajaţii OMV Petrom, am pornit foarte greu. La primul proiect, au venit doar cinci angajaţi să ajute. Între timp numărul a crescut exponenţial. Acum, colegii din diverse departamente vin să-mi spună că vor să organizeze propriile proiecte de voluntariat. Mi se pare o realizare foarte mare.

Am avut acum cîtva timp o convorbire cu Adrian Pop, arhitectul care a proiectat Centrul de Resurse al Comunităţii Boldeşti-Scăeni, finanţat de OMV Petrom. Cum vedeţi acest centru?

Proiectul de la Boldeşti-Scăeni a devenit unul dintre cele mai dragi pentru mine. Am intrat în comunitatea de acolo acum cîţiva ani. Una dintre cele mai mari probleme ale companiei noastre este faptul că, în unele comunităţi, se fură, ca s-o spun simplu. E o problemă socială. Cînd intri într-o comunitate de romi, cum este şi cea de la Boldeşti-Scăeni, îţi dai seama imediat că nu au locuri de muncă, nu au din ce trăi, şi atunci e foarte la îndemînă să fure, din moment ce n-au ce să pună pe masă copiilor. Am fost în mijlocul lor, încercînd să văd cum îi putem ajuta. Există acolo un lider informal care începuse deja să ajute comunitatea. E angajat OMV Petrom, este pastor pentru comunitate. Începuse să construiască un mic centru unde veneau copiii să-şi facă lecţiile, îi ajuta şi pe adulţi. Am fost surprinsă să constat că, iniţial, mi-a spus că nu are nevoie de ajutor. Am încercat să înţeleg mai profund care sînt problemele. Romii au o întreagă istorie în spate, noi, ceilalţi, îi izolăm şi chiar ei înşişi se izolează. Pastorul de acolo este un personaj fabulos, a făcut foarte multe pentru oamenii din comunitate. Şi-a trimis propriii copii la facultate, datorită lui în comunitatea de acolo sînt foarte mulţi studenţi – la medicină, la robotică, la construcţii. Am reuşit să legăm o punte cu dl Oprişan, pastorul de acolo, şi am început să lucrăm împreună. De doi ani, am început activităţi educaţionale cu copiii, dar şi cu părinţii. Cei mai mulţi au trei-patru clase, aşa încît nu-i angajează nimeni. Prin urmare, i-am ajutat să-şi continue studiile, ca să poată fi apoi calificaţi în diverse meserii. Centrul de Resurse al Comunităţii Boldeşti-Scăieni vrem să fie cea mai sustenabilă clădire din Europa. În acest centru facem activităţi de *afterschool* cu copiii, ateliere pentru copii şi pentru adulţi, încercăm să încropim o mică afacere socială cu femeile din localitate. M-am ataşat foarte mult de oamenii de acolo şi de ce se întîmplă în comunitate, astfel încît mă duc acolo periodic şi stau de vorbă cu femeile. E o experienţă extraordinară pentru mine, m-am bucurat foarte mult cînd una mi-a spus, după ce nu fusesem o vreme, că mi-au simţit lipsa.

> *„Un om care face voluntariat va fi un angajat care nu se uită la ceas cînd se termină programul.“*

Cum mai merge celălalt program foarte cunoscut, „Fabricat în Ţara lui Andrei“?

În urma unui studiu pe care l-am făcut acum cîţiva ani, am constatat că o nevoie foarte mare era aceea de a crea locuri de muncă. Am pornit această idee de a crea nişte afaceri sociale, şi aşa a apărut „Fabricat în Ţara lui Andrei“. Ne-am propus să-i ajutăm pe oameni să-şi pună în mişcare gîndirea antreprenorială. Am lansat competiţia pentru idei de afaceri; ne propuseserăm să avem 100 de înscrieri. Am avut peste 500. Am ales 20 de oameni pe care i-am ajutat să înveţe cum să construiască o afacere. Sînt oameni de toate vîrstele, de la 20 la 50 de ani. Din cei 20, am ales 10 afaceri pe care le-am finanţat, iar acum toate sînt funcţionale, au succes. Cei zece oameni au învăţat să-şi asume un risc, au învăţat că din ceea ce primesc trebuie să dea ceva mai departe. Şi-au asumat rolul de lideri în societate, pentru că, la rîndul lor, i-au învăţat pe alţii cum să înceapă o afacere. Fabricat în Ţara lui Andrei se reia în acest an, astfel încît vom mai forma 20 de antreprenori şi vom finanţa încă 10 afaceri. Mulţi primari au început să fie interesaţi de aceste proiecte, vor să-şi dezvolte comunitatea prin acest gen de proiecte.

Am constatat că susţineţi şi un alt tip de educaţie, cea pentru leadership şi performanţă. De ce o faceţi?

Este o valoare pe care OMV Petrom şi-o asumă. Am făcut performanţă, dar sîntem conştienţi că trebuie să le oferim şi celorlalţi ceva din ce am asimilat noi. Susţinem proiecte în care educaţia are standarde foarte înalte. Unul dintre ele este „Olimpicii Petrom“: sînt foarte mulţi copii ai căror părinţi lucrează în industria de petrol şi gaze, iar dacă fac performanţă, sînt răsplătiţi. Au fost în vizită la diverse organizaţii importante – la NASA, la CERN – şi au venit de acolo cu o experienţă importantă. Unii dintre ei au plecat la studii în străinătate, dar stimularea lor este un cîştig pentru societatea românească.

O direcţie care cred că ar trebui să intereseze pe toată lumea este educaţia profesională şi tehnologică. Şcolile profesionale au cam dispărut la noi, şi e tot mai greu să găseşti meseriaşi buni. E o soluţie revigorarea acestor şcoli cu ajutorul companiilor private?

Companiile private au deschis uşa spre meseriaşii din România din nevoile lor de *business:* nu mai aveau angajaţi care să acopere anumite domenii. În România, meseriile respectate sînt arhitect, medic, comunicator, administraţie publică etc. Dar de multe ori copiii nu sînt evaluaţi din punct de vedere vocaţional şi nu ştiu către ce meserie să se îndrepte. De multe ori o aleg pentru că le-o impun părinţii sau sînt influenţaţi de ce au văzut în jur, dar ratează: nu le place meseria, nu reuşesc să intre la facultate sau nici măcar să ia bacalaureatul. Şi în orice caz nu au dorinţa de a se îndrepta spre liceele tehnologice sau către şcolile de arte şi meserii, pentru că imaginea lor este foarte proastă. Şi asta, din cauza noastră, a tuturor, pentru că nimeni nu mai pune preţ pe meseriaşi, decît eventual atunci cînd ei pleacă din România şi, lucrînd în alt mediu, învaţă să respecte regulile şi să lucreze la nivel de performanţă. E clar că avem nevoie de această categorie de meseriaşi, care s-a pierdut. Ei nu au gîndire antreprenorială, nu înţeleg că îţi pierzi clientul dacă nu îşi fac treaba bine. Şi noi am plecat de la o idee de business: nu mai aveam operatori de sondă şi de extracţie, aşa că am reînfiinţat clase care să califice astfel de meseriaşi, i-am ajutat să-şi doteze laboratoarele, le asigurăm partea practică a educaţiei. Apoi, ne-am gîndit că nu sînt suficiente aceste meserii, aşa că vom încerca să creştem nivelul educaţiei copiilor din liceele tehnologice în cadrul unei şcoli de vară. Vom încerca să ne aliniem strategiei pe care o are Ministerul Educaţiei în acest domeniu şi să vedem ce putem face pe termen lung.

Programele dvs. acoperă domenii care, în mod normal, sînt de competenţa statului (educaţia, ajutorarea comunităţilor cu probleme etc.). Cum priviţi această suprapunere?

S-au făcut foarte multe lucruri de către companii şi unii oameni au început să creadă că e chiar menirea companiilor. Nu e chiar aşa. Oamenii ar trebui să înceapă să înţeleagă că nici o companie privată nu face astfel de proiecte ca un act de caritate sau din obligaţie. Este o nevoie de business, este un instrument de risk management; sigur, oamenii care lucrează în CSR pun suflet şi pasiune. Dar companiile susţin astfel de proiecte pentru că răspund unor nevoi ale lor. Mi s-a pus adesea întrebarea dacă vrem să luăm locul instituţiilor de stat care se ocupă de astfel de domenii. Nu, lucrăm împreună cu autorităţile statului, cu care am avut şi experienţe bune, şi mai puţin bune. Dar e şi acesta un proces. Încă sînt oameni care cred că li se cuvine şi nu trebuie să facă nimic. Dar eu cred că noi, românii, vom reuşi să schimbăm această mentalitate şi vom înţelege că cei pe care îi alegem trebuie să răspundă pentru ceea ce fac şi că tot noi îi putem schimba.

Există, în România, o neîncredere reciprocă între cetăţeni şi autorităţi, în care pot fi atrase, fără voia lor, şi companiile private, atunci cînd se ocupă de proiecte sociale. Cum vă confruntaţi cu neîncrederea?

E tot o problemă de educaţie. Am făcut un studiu în comunităţile noastre pentru a vedea cum ne percep oamenii de acolo şi cum văd proiectele noastre. Oamenii din comunităţile mici au încă un nivel foarte scăzut de interes şi de educaţie, consideră că e obligaţia companiilor să facă astfel de proiecte. Unii primari se laudă că ei au făcut proiectele noastre, iar mulţi oameni îi cred. Aş vrea ca ONG-urile din România să contribuie mai mult la educaţia civică a cetăţenilor. Dacă nu ar fi companii private în România, ar fi foarte grav. Dacă ar dispărea OMV Petrom sau alte companii, ce s-ar întîmpla? Trebuie să fim cu toţii mai deschişi şi să încercăm să colaborăm pentru binele comun.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

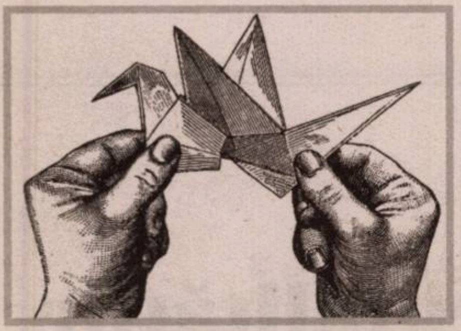

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Clasa cu icoane şi crucifixul din redacţie

Predarea religiei în şcoli a stîrnit şi va mai stîrni multe patimi, la fel ca şi arborarea unor însemne religioase prin diferite instituţii de stat sau de învăţămînt. În urmă cu cîţiva ani, lucram la un post de radio internaţional (cel mai mare, aş zice) care respecta strict toate regulile, dar şi toate sensibilităţile, atît „canoanele“ laice, cît şi libertăţile religioase. Uneori, în practică, aceste lucruri nu prea puteau fi respectate tocmai simultan sau duceau la impasuri. Instituţia avînd filiale pe întreg globul, apăreau situaţii în care ceea ce unora li se părea logic, altora li se părea absurd şi viceversa. De exemplu, la un moment dat, un departament important de la centru a lansat către toate birourile de pe glob un mesaj în care se atrăgea atenţia că manifestările prilejuite de sărbătorirea Crăciunului în interiorul redacţiilor i-ar putea stînjeni pe colegii atei sau de alte religii. Bineînţeles că, în unele birouri, creştini şi necreştini rîdeau în hohote de asemenea lucruri, pe care le considerau prostii.

Într-o zi, pe fluxurile agenţiilor de presă a apărut informaţia că pe pereţii unei clase dintr-o şcoală din centrul Bucureştiului ar fi fost zugrăvite icoane, ca într-o biserică. Cîţiva părinţi reclamaseră deja acest lucru. Era un subiect numai bun de tratat, dar destul de delicat. Împreună cu un coleg am mers acolo să vedem despre ce-i vorba. Şcoala era chiar într-un loc ultracentral. Aflînd cine sîntem şi ce vrem, directoarele s-au arătat cît se poate de deschise. Ne-au povestit că era vorba de un proiect aprobat de primăria de sector şi că nişte studenţi de la secţia de „Arte Sacre“ a Facultăţii de Teologie se oferiseră să picteze pereţii cabinetului. Am observat că vorbeau cît se poate de neutru, nu lăudau, dar nici nu blamau iniţiativa. Ne ofereau doar informaţiile. Cum nu erau ore, ne-au permis să vedem încăperea unde fusese amenajat acel cabinet de religie. Era o clasă ca toate clasele din România, numai că pe toţi pereţii, de jur împrejur, erau pictate icoane în stil bizantin. Frumos pictate. Pe peretele din spate, în partea de jos, se opreau fix la cuierele de lemn înfipte în perete. Grinzile tavanului şi părţile din jurul tablei fuseseră de asemenea pictate. Deasupra tablei, în centru, era însă lăsat loc pentru stema României. Recunosc că m-a cam luat ameţeala privindu-le. N-am comentat nici noi în vreun fel, doar am pus întrebări, în stilul imparţial specific instituţiei la care lucram. Ba cred că am fost chiar mai reţinuţi decît de obicei. Directoarele ne-au spus că argumentul profesoarei de religie (care se pare că avusese ideea picturilor) a fost că, aşa cum pe pereţii cabinetului de biologie sînt planşe cu plante şi animale, pe pereţii cabinetului de religie pot fi icoane. Instinctul jurnalistic mi-a spus atunci să mă asigur că argumentul acesta s-a înregistrat bine pe reportofon. Am aflat că părinţii nemulţumiţi replicaseră că logica religioasă a profesoarei era contrazisă de bunul-simţ laic. De fapt, scandalul se iscase mai ales pentru că, din lipsă de spaţiu, acea clasă nu era folosită doar drept cabinet de religie, ci şi ca sală obişnuită pentru nişte elevi din clasa a III-a. Adică vreo douăzeci şi ceva de elevi învăţau zilnic cu acele icoane pe pereţi.

© L. Muntean

Ne-am întors în redacţie şi am relatat povestea pe post în acelaşi ton neutru. Pînă la urmă, era un conflict între două viziuni. Ca de obicei, unii susţineau că într-o şcoală publică, în care se presupune că învaţă elevi de toate religiile şi confesiunile, nu au ce căuta icoanele unui cult anumit, iar ceilalţi credeau că în formarea unui om e esenţial ca el să deprindă şi în şcoală valorile religioase, atît de năpăstuite pe vremea comuniştilor.

Povestea a stîrnit o discuţie chiar în redacţie. Cei mai mulţi dintre colegi au ajuns la ideea că, dincolo de povestea acelui cabinet de religie, într-o instituţie publică nu-şi au locul simbolurile religioase. Şi atunci am realizat că şi la noi, în redacţia acelui post, instituţie publică, laică şi internaţională fiind, pe un perete era un crucifix. Păi, e bine că e acolo sau nu? Nu, au zis unii, mergînd pe firul discuţiei de mai înainte. Atunci ar trebui să-l dăm jos, a zis altcineva. Cine-l dă jos? Brusc, s-a lăsat tăcerea. Fiecare şi-a amintit că are cîte ceva de făcut. Crucifixul a rămas pe perete pînă la închiderea biroului.

■ ■ ■

ready made

„În ziua de *13, luna Februarie,* la ora 10 din zi, se va ţine licitaţie publică în localul Ospelului comunal, sala licitaţiunilor, pentru închirierea compartimentelor cu No. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 şi 10 din jurul latrinelor din curtea halei Ghica, pentru vânzare de mezele, pastramă şi brânză.“

Monitorul Comunei Bucureşti,
Anul XXXI, No. 4, Duminecă
29 Ianuarie 1906

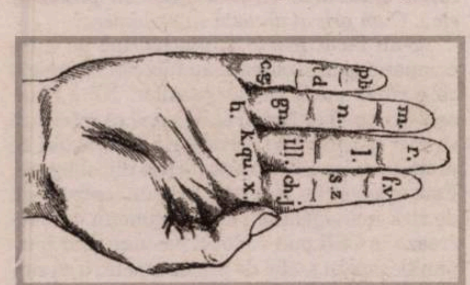

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Micile tragedii ale vieţii

Am văzut, nu demult, la ştirile de pe Antena 1, un reportaj despre moartea nefericită a unei fetiţe cu nevoi speciale într-un spital din România (din cauza complicaţiilor date de o viroză). Mama adoptivă a copilului îi explica, îndurerată, reporteriţei că la mijloc trebuie să fi fost o neglijenţă medicală, întrucît defuncta putea comunica, în felul ei, cu cei din jur şi, ca atare, avea capacitatea de a cere ajutor. Pentru ilustrare, mama decide să o imite, în faţa camerei de luat vederi, pe biata sa fiică atunci cînd cerea de mîncare. Femeia îşi bagă un deget adînc în gură (pînă în esofag, am avut impresia) şi scoate un icnet prelung, sfîşietor. Cît timp a durat „ştirea“ (vreo cinci minute!), anteniştii au reluat această imagine pînă la saturaţie, reuşind să ne inducă fiori cumpliţi. Fără explicaţii, tabloul femeii contorsionate, care îşi zgîndărea universul bucal atît de elocvent, părea desprins dintr-un film de David Lynch. Mi-am amintit, cu ocazia respectivă, că, în urmă cu cîţiva ani, am ţinut un scurt „jurnal“ al ştirilor groteşti, pe care aş fi vrut să-l „valorific“ într-o scurtă analiză. Nu am făcut-o, aşa încît, abia azi, scotocind prin documente şi descoperindu-l, am hotărît să-l reiau. Redau mai jos un fragment din el, cu precizarea că, dacă „actualitatea“ ştirii s-a eterizat între timp, „spiritul“ ei rămîne valabil *in aeternum*.

Într-un sat muntean, un copil a apărut, în vis, unui localnic şi i-a indicat – printr-o gestică ocultă – un spaţiu obscur, situat la temelia propriei case. Săteanul, apăsat de imaginile nebuloase nocturne, sapă, în zori, cu obstinaţie, în locul vizualizat subliminal. Acolo descoperă scheletul unui prunc. Se dovedeşte că el fusese născut de nora protagonistului, apoi ucis şi îngropat fără ştiinţa cuiva (soţul femeii se afla în puşcărie de mai mulţi ani, aşa încît apariţia unui copil, în lungul interval, ar fi însemnat o catastrofă domestică). Nu trec nici două zile de la macabrul eveniment şi ştirile proteviste revin cu un terifiant epilog. Săteanul visează un alt copil, în zilele următoare, arătîndu-i un al doilea loc obscur la temelia casei. Sapă din nou şi ce să vezi? Scheletul altui prunc răsare din mortarul învechit. Naraţiunea se repetă, cu detalii identice. Într-un colţ diferit din variata geografie românească, un bărbat se îngroapă singur (?!) de viu, nemaisuportînd singurătatea. Consătenii sînt acum convinşi că omul (mort fiind) va deveni *zombie* (în sfîrşit, *vîrcolac* indigen), impunîndu-se străpungerea inimii lui, de urgenţă, cu o ţepuşă trecută prin foc (Antena 1).

Cît timp a durat „ştirea“, anteniştii au reluat această imagine pînă la saturaţie.

Tot la capitolul „paranormal“, am aflat de la poeta Leonida Lari (azi, dispărută dintre noi) că avea celebra panglicuţă de pe frunte de la „un moş bătrîn“ care a intrat cîndva, într-un „nor alb“, pe fereastra locuinţei sale şi i-a aşezat, cu sacralitate, „diadema“ pe cap (PRO TV). În contrapartidă de vîrstă, la o firmă de utilaj greu, un tinerel a introdus furtunul de aer comprimat în anusul unei colege aproape sexagenare. Aceasta s-a umflat ca un balon şi a ajuns la Urgenţe, cu organele interne făcute praf (PRO TV, Antena 1, Realitatea TV, TVR 1 etc.). Se pare că, în primele nouă luni ale lui 2005, în judeţul Sălaj, 11 fete (în clasele a VII-a şi a VIII-a) au devenit mame *(Evenimentul zilei)*. În judeţul Gorj, au fost furate, de pe marginea drumurilor, plăcuţe reflectorizante în valoare de 100.000 de euro. Faptul a dus la o înmulţire fără precedent a accidentelor de maşină în zona respectivă *(Jurnalul naţional)*. Jumătate dintre locuitorii municipiului Braşov au rămas fără apă potabilă, timp de 24 de ore, întrucît un excavator (condus, probabil, de Dorel) a trecut prin albia rîului Timişul Sec, distrugînd principala conductă de alimentare a oraşului *(Evenimentul zilei)*. Un bătrîn din Iaşi a mîncat bătaie (succesiv, simultan?) de la nevastă, fiu şi noră, pentru că nu a vrut să semneze transferul unei case *(Ziarul de Iaşi)*. Un octogenar din Gorban (Iaşi) a paralizat după un raliu cu motoreta, din cauza unui plonjon la un viraj *(Ziarul de Iaşi)*. Neculai I. din Brăieşti (Iaşi) a băut excesiv şi s-a culcat, fără comentarii, în camera personală. „La puţin timp după ce a adormit însă, familia a fost speriată de strigătele bărbatului care /.../ delira şi se zbătea de parcă se lupta cu cineva nevăzut. /.../. Neculai a pus mîna pe un cuţit şi l-a înfipt în propriul piept. Cu greu familia lui a reuşit să-l dezarmeze şi să-l liniştească pentru a-l putea transporta la spital“ *(Ziarul de Iaşi)*.

Epicul fabulos, intrigant şi dezarmant, este, indubitabil, o achiziţie a realităţii imediate şi nu o virtute a imaginaţiei artistice. Oricît de exersată ar fi o minte umană în conceperea naraţiunilor insolite, întotdeauna va exista o conjunctură existenţială – chiar măruntă din unghiul derulării marilor evenimente istorice – care va reuşi să o transforme într-o palidă imitaţie a naturii şi societăţii şi nu într-un concurent redutabil al lor. Prozatorul victorian Thomas Hardy are o carte de nuvele, intitulată sugestiv *Life's Little Ironies (Micile ironii ale vieţii)*, unde narează, destul de impersonal, nişte situaţii epice prezumtiv excepţionale, în care coincidenţa tragică ajunge, paradoxal, să fie receptată ca ironie insurmontabilă. Volumul a trecut, în epocă, drept un experiment ficţional uşor macabru, potrivit mai curînd imaginarului maladiv decît vieţii propriu-zise. Deschiderea oricărui ziar/program de ştiri românesc contemporan ar invalida astăzi, instantaneu, o astfel de obsoletă judecată critică. În plus, în domeniul strict al morbidului, gestul în cauză ar face ca poveştile lui Hardy să pară doar o joacă de copii.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

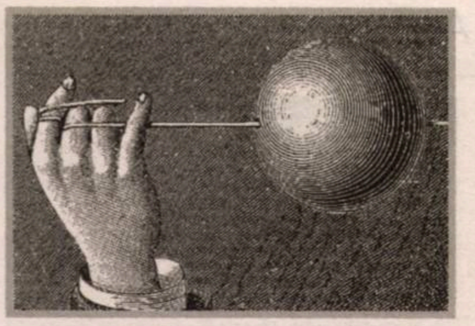

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Diplomaţia pentru toţi

Altfel decît s-ar fi crezut, legea care permite căsătoria între persoane de acelaşi sex a iscat în Franţa mai multe polemici decît în alte state occidentale în care s-au adoptat legi similare. Adversarii căsătoriei pentru toţi provenind, în mare parte, din medii catolice, au organizat numeroase manifestaţii – unele violente – şi campanii mediatice costisitoare. La (aproape) doi ani de la prima căsătorie gay din Franţa, această lege susţinută de Hollande încă mai stîrneşte controverse. (Sigur, sîntem departe de pseudomizele şi pseudoargumentele dezbaterii dîmboviţene, unde o divă oarecare se trezeşte vorbind despre normalitate şi homosexualitate şi brusc apare un nou clivaj în opinia publică.) Ceea ce a reaprins dezbaterea recent e începutul unei crize diplomatice. Preşedintele Franţei a numit la Vatican un ambasador pe care Papa refuză să-l primească. Dosarul se află pe masa Papei de mai bine de trei luni. Ce ar fi trebuit să fie doar o formalitate a devenit între timp o problemă diplomatică.

Diplomat de carieră, în vîrstă de 55 de ani, Laurent Stefanini are un parcurs profesional impecabil. Absolvent al prestigioasei ENA, a ocupat posturi importante în administraţie şi apoi în diplomaţie. Printre altele, a fost consilier pentru probleme religioase la Ministerul Afacerilor Externe şi şeful Protocolului la Administraţia Prezidenţială. Are deja o importantă experienţă de ambasador şi cunoaşte bine mediul de la Vatican, unde a fost secundul ambasadorului în perioada 2001-2005. Nu are, practic, nici o pată în CV. Dimpotrivă, are profilul ideal pentru a reprezenta Franţa la Sfîntul Scaun. Pe deasupra, este sprijinit de episcopul Parisului, care i-a trimis personal Papei o scrisoare de susţinere.

Laurent Stefanini

Despre viaţa sa privată nu e menţionat nimic în acest CV. Aşa e şi normal: ceea ce contează – sau ar trebui să conteze – sînt calificările. Devine însă tot mai clar, chiar dacă nu există vreun mesaj explicit, că motivul pentru care Papa refuză să-l accepte pe Stefanini pe postul de ambasador e faptul că diplomatul e homosexual declarat. E aproape de neînţeles – căci Papa Francisc a dovedit o enormă deschidere în tot felul de chestiuni pînă nu de mult tabuizate de Biserică; discursul Papei Francisc pe tema homosexualităţii marchează o schimbare de perspectivă pe care unii catolici (conservatori) o consideră radicală. Se pare însă că această deschidere nu e însoţită şi de o schimbare substanţială la nivel politic.

E nevoie de curaj şi mai ales de tact pentru a înfăptui o asemenea schimbare. Stefanini are mulţi inamici – iar Biserica, mulţi susţinători conservatori. Activişti ai organizaţiilor care au militat, în ultimii ani, împotriva căsătoriei pentru toţi, precum Ludovine de la Rochère, au încercat să-i submineze autoritatea. Şi ziarul catolic *La Croix* se numără printre adversarii lui Stefanini, anunţînd, în contextul în care Vaticanul nu comunicase nimic oficial în această privinţă, că acesta a fost declarat *persona non grata*.

> *Dosarul se află pe masa Papei de mai bine de trei luni.*
> *Ce ar fi trebuit să fie doar o formalitate*
> *a devenit între timp o problemă diplomatică.*

E poate încă prea devreme pentru un ambasador gay la Vatican. Prea devreme pentru Papa Francisc. Şi prea devreme pentru Franţa, care încă nu a ajuns la un consens real în ceea ce priveşte căsătoria pentru toţi. Ce urmează? Deocamdată, Hollande nu a numit un nou ambasador, deşi, asta e sigur, faptul că Stefanini n-a fost acceptat la trei luni după ce-a fost numit e semnul unui refuz categoric. Probabil că preşedintele Franţei încearcă să forţeze nota pentru a primi un răspuns, o explicaţie a refuzului. Nu-l va primi. Şi nici nu va fi excomunicat pentru asta. Dar această înverşunare nu serveşte relaţiilor dintre Paris şi Vatican. Oricît de călduroase vor fi părut strîngerile de mîini de la recenta vizită oficială a lui Hollande de săptămîna trecută.

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM
LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Integrala concertelor
PAVAROTTI
&
FRIENDS

OFERTĂ SPECIALĂ!
Colecţia de 4 DVD-uri, cu câte 2 concerte fiecare, „Pavarotti & Friends" este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche" pe minimum 6 luni!
Promoţie valabilă în perioada 20 aprilie - 19 mai 2015

Ofertă – Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi
■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament
Nume............................ Prenume............................
Str. .... Nr.......... Bl.......... Sc.......... Et.......... Ap..........
Localitate............................ Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail............................
Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

„Ia și dă mai departe“: cînd profesorul își plagiază studenții

Citind despre vîlva creată de cartea, presupus plagiată, a domnului George Copos, mi-am adus aminte de un alt scandal care punea exact aceeași problemă. În 2001, Ioana Pârvulescu semnala, în termenii cei mai amabili cu putință, cum un celebru istoric al Facultății de Istorie prelua, fără trimitere, pasaje întregi dintr-un articol al domniei sale (http://www.romlit.ro/necuviina_d-lui_ioan_scurtu). Or, ceea ce mi se pare mie comun în ambele spețe este legat de responsabilitatea academică, științifică și cum mai vreți dumneavoastră, a profesorilor universitari, coordonatori de lucrări științifice pentru licență, master sau doctorat. Ce se întîmplă cu aceste sute, mii, zeci de mii de lucrări de licență sau master, elaborate de studenți pentru a promova? Care este statutul lor? Cum pot fi verificate? Cum pot fi folosite de coordonatori? Unde sînt păstrate? Dacă, teoretic, lucrarea de doctorat este ridicată pe site, printr-un rezumat al ei, celelalte două „opere științifice“ sînt ascunse prin cine știe ce arhivă a instituțiilor la cheremul și folosul profesorilor. Sau așa îmi pare mie după cele ce văd, aud.

A folosi, în principal, lucrările de master ale studenților nu este o practică românească. Sau a recomanda studenților să aleagă o temă sau alta în funcție de preocupările coordonatorului este, din nou, o practică curentă, atunci cînd se dorește deschiderea unui teren de cercetare. Este, de altfel, dezirabil ca un profesor universitar, coordonator de lucrări academice, să-și formeze o echipă, compusă din tinerii săi masteranzi, mai apoi doctoranzi, cu care să defrișeze o temă de cercetare. Asta se numește comunitate academică, necesară în orice domeniu de cercetare. Și se mai numește „școală“. În momentul acesta, nu prea cred că avem astfel de comunități academice sudate, în care profesorul universitar să fie creator de „școală“, respectat, adorat, urmat de un grup de tineri și împreună să impună un curent, o direcție, ceva. În România există, în mare parte, profesori „mari“, orgolioși, aroganți, și tineri mult prea nesiguri pe talentul sau capacitățile lor științifice. Mulți dintre ei știu că lucrările lor sînt folosite de „maestru“, fără să fie citați, fără să fie consultați, fără să li se ceară acordul. Cum să reclame sau să protesteze, cînd se află la începutul carierei lor, cu speranțe că poate, dacă închid ochii, „maestrul“ își va aduce aminte de ei, la proxima promovare? De altminteri, raporturile sînt atît de inegale și mîloase, că ar avea parte doar de necazuri și ridicol. În plus, numai în România este rușinos și se socotește înjositor ca un profesor să citeze și să folosească, după toate regulile academice, munca studenților pe care îi păstorește. Pentru Pierre Chaunu, de exemplu, era, dimpotrivă, o onoare și un țel să-și promoveze studenții, viitorii cercetători și autori care-l vor pomeni prin operele lor. Citiți *La Mort à Paris, 16e, 17e et 18e siècles*, Fayard, Paris, 1991, și veți regăsi acolo o cercetare de cea mai bună calitate, avînd la bază munca unei tinere echipe de masteranzi, ceea ce nu știrbește cu nimic prestigiul și calitatea marelui profesor Chaunu. Un exemplu dintre multe altele care ne demonstrează cum se construiește și se propagă o școală, în adevăratul sens al cuvîntului.

Cînd scandalul Pârvulescu era în toi, am fost intrigată să văd că „marele profesor“ n-a avut nici o reacție. Mi s-a explicat apoi, pe surse (că nu are nimeni curajul să-și asume acuzația și să o verifice prin compararea cu memoriile de master ale studenților din arhiva facultății), că autorul acuzat nu avea de ce să reacționeze și cum să reacționeze, din moment ce nici măcar nu știa cine era Ioana Pârvulescu. Doar folosise lucrările masteranzilor care, neștiind că vor ajunge „celebri“, plagiaseră, citînd aiurea. „Marele maestru“ căzuse în propria capcană. Cam același lucru și în acest caz cu Copos și un alt „mare profesor“ de la Facultatea de Istorie. Mă gîndesc că o fi avut domnul Copos un vis urît cu alianțele astea matrimoniale, deși competențele dumisale sînt altele, și domnul Stelian Brezeanu s-a gîndit să-i ușureze chinurile meditativ medievistice cu o temă barosană. Unde se află responsabilitatea unor astfel de gesturi? Cine este responsabil de încă un mare rizil academic? Doar Copos?

Lipsește ceva din tot acest mîl academic: demnitatea. Plagiatorii și plagiatul n-ar exista dacă fiecare dintre noi am înțelege, am iubi și am respecta valorile profesiei pe care o practicăm.

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Sărbătoarea Sărbătorilor

„Sărbătorim Paștile întru bucuria de a crede și a mărturisi că Hristos a înviat, dar și întru bucuria de a anticipa, tot prin credință și mărturisire, propria noastră înviere.“

Mitropolitul Bartolomeu Anania

„O, ce zi luminoasă,
O, ce Paști prea frumoase,
O, ce zile vestite,
O, Paști nouă și sfinte.
O, Paștile prea frumoase
Pre Adam din iad îl scoase.
Paștile cele de iarnă,
Paștile fără prihană,
Paștile Mîntuitorului,
Hristos rescumpărătorului,
Paștile, ce ne-au deschis
Raiul ce a fost închis.
O, ce Paști de bucurie
Și cu mare veselie,
Că David sărea jucînd,
Naintea umbrii săltînd,
Iar noi poporul cel sfînt,
Plinirea legii văzînd,
Cu cîntări ne bucuram,
Dumnezeiește serbam
Paștile cu bucurie,
Întru mulți ani să ne fie,
La mulți ani s-aveți folos
De-nvierea lui Hristos!“

sursa: MȚR

Titlul trimite la Sf. Grigorie al Nazianzului care a denumit astfel Sărbătoarea Învierii. (n. **R.M.**)

Prize Boxes!
Containing
WHITE
ELEPHANTS.
ONE CENT EACH.

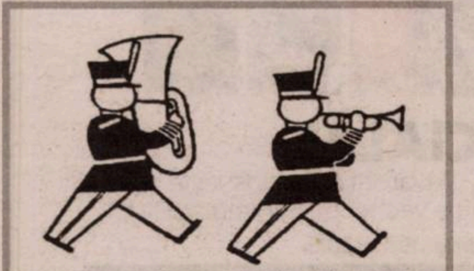

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

La dolce strada

Două episoade scurte. La coadă, la casa de bilete de intrare la film, la două mall-uri bucureștene.

1. Se proiecta *The Artist*, ultrapremiatul film al lui Michel Hazanavicius. Te duci ca la Maglavit, să vezi minunea. Cer un bilet. Mi se răspunde prompt: „Știți că e alb-negru, nu?!“ Răspund politicos că, da, știu. Dar întreb, la rîndu-mi, de ce trebuie să mă avertizeze asupra faptului că filmul e alb-negru. „Pentru că au fost spectatori care s-au plîns. Și, dacă știau înainte, nu intrau la film.“ O asigur pe domnișoară că n-o să mă plîng, și mai cer o dată biletul. „E și mut!“, insistă ea, surprinsă și ușor alarmată de tembelismul unuia care se încăpățînează să meargă la o porcărie. I-am zis că-mi asum răspunderea, iar ea mi-a dat biletul, cu conștiința faptului că-și făcuse datoria: „Io v-am zis.“

2. Recent, la coadă, tot la film. Două domnișoare îmbrăcate gen Catwoman – pe cuvînt de onoare! – una blondă-spic, cealaltă brunetă-obsidian. Singurele detalii care lipseau erau măștile. În rest, nu mai zic, înțelege toată lumea. Genul ăla de apariție la care nu poți să te uiți doar o dată. Trebuie să mai zăbovești un pic cu privirea, să fii sigur că ai văzut bine, că e posibil așa ceva. Nimic din toate astea n-a mai contat la deschiderea superbelor buze care ferecau, momentan, poarta sufletului: „Auozi?! Dă-ne și noo două bilete la un film. Zi-ne care e mai bun, așea…“ Tînărul domn de la casa de bilete n-a părut deloc surprins de cerere. Era evident că nu i se întîmpla pentru prima oară. Așa că le-a răspuns conform fișei postului: „Păi, uitați-vă și voi la afișe.“ Destul de îngrijorată că nu prinde un film care să-i capteze atenția, domnișoara brunetă se confesează: „Să mor io, ne-am uitat! Da' nu le știu pă nici unu'. Zi… ăsta… *Bărdmen*… sau nu… zi, fată, la care ai zis tu… ăla, mă… care ai zis tu…?!“ Răspunsul sosește după o încruntare: „Să mori tu c-am zis io la care! Da' zi, fată, să-ți dea la care l-a văzut el. Dă-ne la care l-ai văzut tu!“ Tînărul domn de la casa de bilete: „Nu mă bag io să zic la care. Dup-aia vii la mine că n-a fost bun.“ Coadă, pufăieli, ochi dați peste cap, conversația între domnișoare curgea la fel. Pînă la urmă, la fel de firesc, de la coada paralelă a intervenit un domn: „Ia la *Divergent*. Zi-i să ia la *Divergent*.“ Domnișoara blondă, sprijinindu-se de ghișeu: „La ăsta ia, fată! E bun ăsta? Sau… Să nu fie d-ăla cu… Zi să-ți dea la ăsta. La care a zis el. Deci, cum îi zice la film?“

Episoadele de mai sus n-au nici o legătură cu vreo privire superioară, pogorîtă peste „mahalaua ineptă“. Sînt momente normale, din lumea reală. Filmul e la fel cu un pachet de șervețele, o cutie de Paracetamol, un ecler, sau un set de baterii. Un produs pe care dai bani, și vrei să te asiguri – fiecare cum poate – că nu-i dai aiurea. Și, ca orice produs care devine accesibil tuturor, la un moment dat, foarte repede, devine parte a lumii firești. E o marfă care te satisface, sau nu. Iar atunci cînd te satisface, spui, firesc – așa cum ai face-o cu blugii care-ți plac, cu mașinile, cu sucul sau cu mîncărurile favorite – că așa se face film. Ăsta-i filmul. Ca ăla care ți-a plăcut ție, la un moment dat. Dincolo de orice teorie, de orice estetică și de orice demers analitic, o asemenea reacție e una perfect firească. E ca orice reacție față de un obiect de folosință imediată. Ea nu împarte lumea în idioți și iluminați.

Există însă o lume și dincolo de orice poveste legată de gusturi personale, de opțiuni, de niveluri de performanță ale produsului, de game premium și de ediții de lux. O lume a obiectelor care gravitează într-un univers al lor, un spațiu în care noi nu sîntem elemente indispensabile. E o zonă a obiectelor care comentează pînă și ideea de obiect, un interval fără dimensiuni, unde arta însăși, în toate chipurile ei, se așază la coada perfect egală în drepturi a tot ceea ce înseamnă uman, dincolo de orice ierarhie. Acolo locuiesc și filmele lui Federico Fellini, nu pentru că le-a pus cineva acolo, ci, pur și simplu, pentru că sînt.

Discuțiile despre valoare, gust, putere de recunoaștere sau de identificare, orizont de așteptare, competență, capacitate de descifrare, își au, oricînd, rosturile lor. Există însă și obiecte care există dincolo de aceste discuții. Asta nu le face obligatoriu mai bune decît altele, ci le definește felul *altfel* de a fi. Sigur, și ele pot fi ironizate, descompuse, deconstruite, „explicate“, dezasamblate în bucățele și refăcute la loc, supuse oricărei rigori căreia i se poate supune orice. Cu toate astea, cumva, aceste obiecte rămîn. Ele nu sînt nici măcar din zona discuției despre obiectele care „sfidează timpul“. Sînt din lumea creațiilor care, odată trimise în lume, ocupă un loc care e doar al lor. Și nu sînt nici, așa cum le place unora să creadă, mari momente ale creativității umane, existențe florale suspendate, ale căror nectaruri sînt accesibile doar inițiaților.

Sînt, pur și simplu, filme, cărți, tablouri, muzici care așteaptă etern să fie descoperite, vizitate, contemplate. Nu adorația e condiția existenței lor, ci vibrația intrării în rezonanță. Participarea la ceea ce ele sînt. Intrarea în sfera lor de gravitație și plutirea în atmosferele lor atît de diferite de la una la cealaltă. Lumea rămasă după Federico Fellini, lumea filmelor sale nu ține cont nici de marile frămîntări interioare ale autorului, de obsesiile sale, de ce va fi văzut prin ferestrele vitrate ale LSD-ului, sau de ce va fi dorit – sau nu! – să încifreze. Universul filmelor sale nu e unul care își așteaptă „exploratorii“, și nici cerul înstelat, deasupra gurilor căscate admirativ. E *doar* un fel de a vedea lumea. Unul extrem de personal. „Toată arta e autobiografică. Perla e autobiografia stridiei.“

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Ioan HOLENDER

Quo vadis Festivalul Enescu?

După cele şase ediţii desfăşurate în ultimii doisprezece ani, voi renunţa la conducerea festivalului şi concursului ce poartă numele marelui George Enescu.

În paralel cu creşterea calităţii şi renumelui festivalului, au apărut din ce în ce mai multe dificultăţi în privinţa organizării şi finanţării acestuia. Numeroasele schimbări ale decidenţilor din cadrul Ministerului Culturii şi dezinteresul continuu al Guvernului şi al Preşedinţiei României de-a lungul ultimelor şase ediţii m-au plictisit, obosit şi, în cele din urmă, m-au determinat, enervat fiind de greutăţile şi indiferenţa politicienilor aflaţi la putere, să renunţ la conducerea festivalului. Nesiguranţa faptului că bugetul alocat pentru alcătuirea programului va fi suficient, dependenţa de Guvern a agenţiei Artexim, cea care asigură organizarea operativă a festivalului, şi, mai ales, situaţia dezastruoasă a Sălii Palatului mi-au făcut mai uşoară decizia părăsirii festivalului.

Indolenţa şi aroganţa, împletite cu lipsa de cultură şi obrăznicia conducerii Sălii Palatului, instituţie subordonată Guvernului României, sînt factori permanenţi de greutăţi şi înjosiri. Festivalul Enescu a fost dintotdeauna ca un ghimpe în coaste pentru RA-APPS, încurcîndu-le alte programări ce aduc profituri mai ridicate.

Numărul insuficient al plasatorilor, personalul impropriu, economia făcută la iluminatul sălii de spectacole, paharele de plastic în care se oferă băutură la bufetul Sălii Palatului au adus, în cadrul acestei ediţii, culmea, o triplare absolut nejustificată a chiriei percepute, în comparaţie cu ultima ediţie. Toate aceste probleme sînt cauzate tocmai de o instituţie subordonată Guvernului – care figurează ca organizator al festivalului. Preşedintele ţării, sub al cărui patronaj se desfăşoară Festivalul Enescu, străluceşte prin absenţă, ca şi ceilalţi membri ai Guvernului, de fiecare dată loja oficială rămînînd pustie în timp ce mulţi dintre cei care vor să cumpere bilete rămîn afară!

Voi lăsa pe alţii să vorbească despre ceea ce am reuşit să fac de-a lungul acestor ani în cadrul Festivalului Enescu, pentru că intenţia mea este să descriu în aceste rînduri ceea ce, din păcate, nu am reuşit să realizez – de exemplu, deschiderea Festivalului şi spre alte discipline artistice, precum pictura, teatrul sau literatura. Din motive ce ţin de birocraţie şi de închiderea instinctivă faţă de tot ceea ce este nou, am reuşit doar rar şi prost să organizez cîteva vernisaje în marele spaţiu al Sălii Palatului. Cu Teatrul Naţional nu am reuşit să stabilesc colaborări de prezentare a pieselor cîntate prin teatrul dramatic (în afara perioadei în care era prezent Dinu Săraru), iar cu Opera Naţională am reuşit prea puţine colaborări şi, chiar şi acestea, fără a avea o dramaturgie comună. Doar Răzvan Dincă m-a înţeles în perspectiva căutării unei dramaturgii comune, valabilă pentru întreaga Capitală.

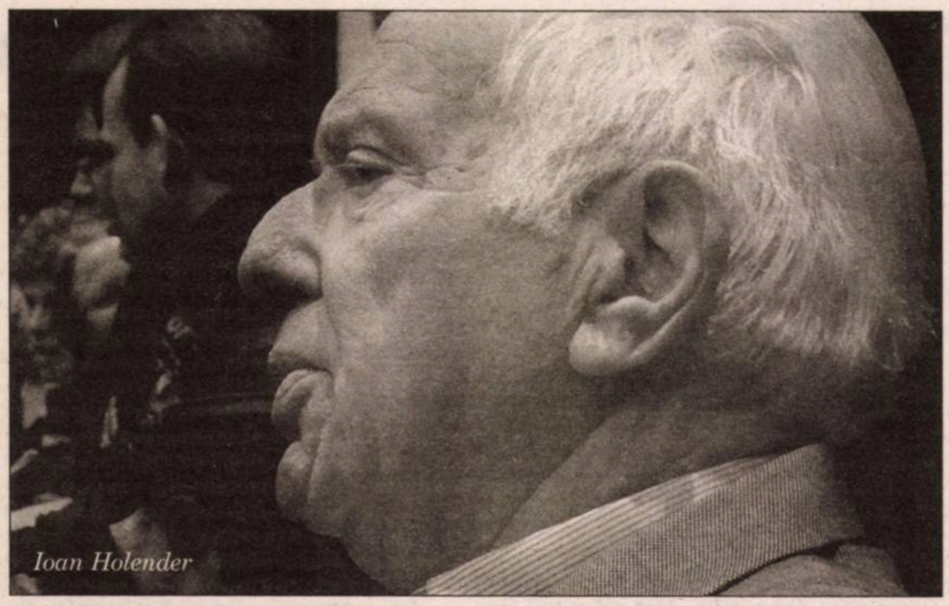
Ioan Holender

Voi renunţa
la conducerea festivalului.

Nereuşite au fost şi concertele din afara Capitalei, toate din cauza dezinteresului manifestat de cei care conduceau acele instituţii artistice şi întărite de indolenţa şi arivismul responsabililor sindicali locali. Televiziunea Naţională a acceptat preluarea concertelor, dar asupra orelor de transmisie nu am avut nici o influenţă, acestea fiind în general redate la ore cu o audienţă scăzută.

Intenţiile mele de a orienta programul muzical al Festivalului şi către lucrări din secolul al XX-lea şi de a prezenta un concert important din creaţia muzicii contemporane în primă audiţie la Sala Palatului au rămas, de asemenea, doar dorinţe neîmplinite.

Nu a discutat nimeni cu mine despre festivalul care va avea loc în 2017 şi nu ştiu dacă se va continua în direcţia pornită, de a încerca o deschidere a festivalului către o dramaturgie modernă. Sper doar că următoarele ediţii ale Festivalului Enescu nu se vor limita numai la a aduce orchestre renumite şi muzicieni cunoscuţi, care au cotă sigură din vînzări. Ştiu că Artexim-ul lansează deja invitaţii unor ansambluri celebre şi îi va aduce pe cei care sînt dispuşi să participe. Nu aceasta este calea pe care am încercat să îndrum Festivalul Enescu în toţi aceşti ani şi ar fi păcat să ne întoarcem la a aduce pe scenă doar ceea ce se vinde sigur, căci pînă la urmă nu acesta este scopul artei şi culturii. Neriscînd din convingere artistică, nu se va ajunge niciodată la o adevărată calitate – arta muzicală nefiind o afacere, ci o chemare.

Cu totul nerezolvată este situaţia sponsorizării festivalului, care are un nivel foarte scăzut şi cu totul nedemn de importanţa naţională şi internaţională a evenimentului. Unul dintre motive este legea fiscală din România, care nu încurajează suficient sponsorizările culturale, aşa cum se întîmplă în toate ţările occidentale. Un alt motiv care împiedică dezvoltarea oportunităţilor de sponsorizare îl reprezintă chiar ineficienţa celor care sînt angajaţi în cadrul festivalului să se ocupe de contractele potenţialilor sponsori. Această activitate ar trebui să fie remunerată cu o cotă parte din sumele oferite ca sponsorizare. Artexim-ul, fosta Agenţie de Impresariat de Stat, numită înainte de 1989 OSTA şi apoi ARIA, susţine că din cauza faptului că este direct subordonat Ministerului Culturii nu poate acţiona în afara legilor de birocraţie statală.

Deşi trăim într-o societate economică şi politică radical schimbată, la noi se lucrează încă pe o bază economică depăşită şi asta, din păcate, nu doar în domeniul culturii.

O altă latură pe care, în ciuda eforturilor depuse de mine pînă acum, n-am reuşit să o schimb sînt programele de sală şi programul general al festivalului. Programele de sală nu se tipăresc, pentru că ba este prea scump, ba nu este nevoie, căci există cel general, ba pentru că se editează zilnic ziarul festivalului.

Argumentele improprii afectează în final calitatea serviciilor oferite spectatorilor. Ziarul Festivalului este inutil şi caraghios, căci în acesta festivalul se laudă singur. Programul general arată ca unul de folclor sau de muzică rock, cu subtitluri de prost gust, fiind în final un produs nedemn şi impropriu faţă de conţinutul festivalului. Măcar am reuşit – nu fără dificultăţi şi opunîndu-mă chiar dorinţei Preşedinţiei – să desfiinţez companiile de domnişoare îmbrăcate în costume aberante, ce ofereau flori spectatorilor. Sper, deşi nu m-ar mira, ca acestea să nu reînvie după plecarea mea…

***Ioan Holender** a fost directorul Operei din Viena.*

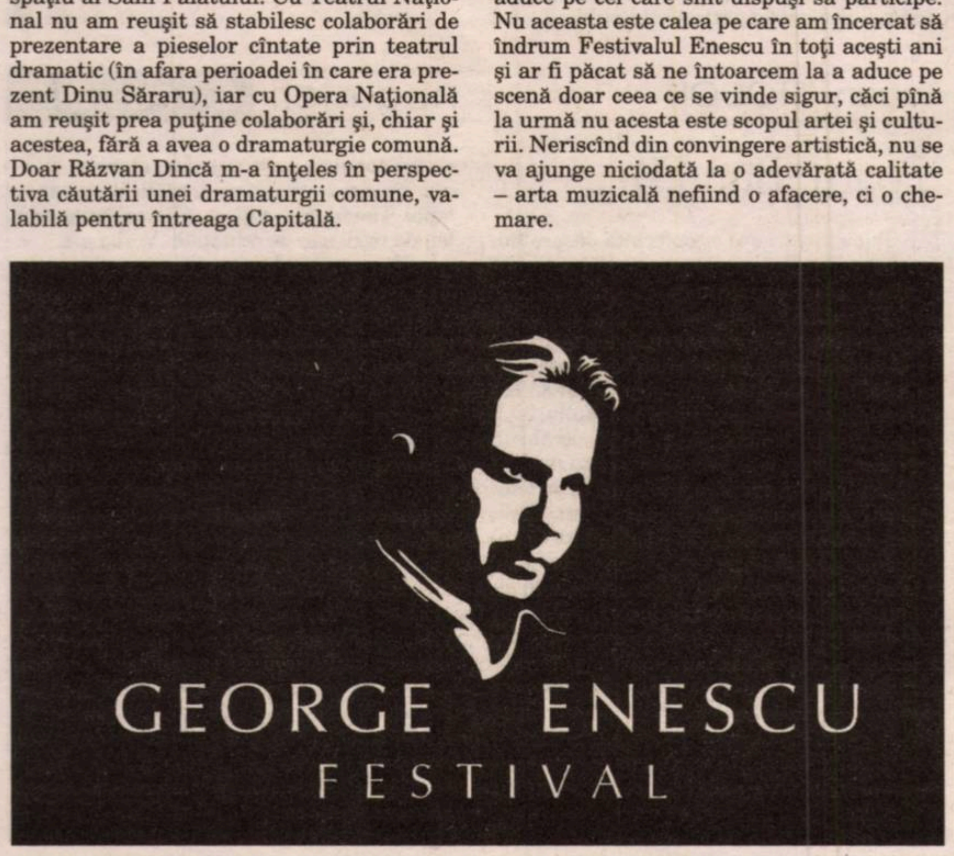

PUBLICITATE

DILEMA VECHE prezintă COLECȚIA FELLINI

Nu rata următorul DVD din Colecția Fellini!

în fiecare joi,
pachet (revistă+DVD)
doar 19,99 lei

La dolce vita 16 aprilie
Giulietta și spiritele 23 aprilie
Vitelloni 30 aprilie
Opt și jumătate 7 mai

Anunț pentru abonați!
Abonaţii interesaţi să achiziţioneze toate cele 4 DVD-uri din colecţia "Fellini" la **preţul special de 60 lei** - se pot adresa la Departamentul Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57 sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro.

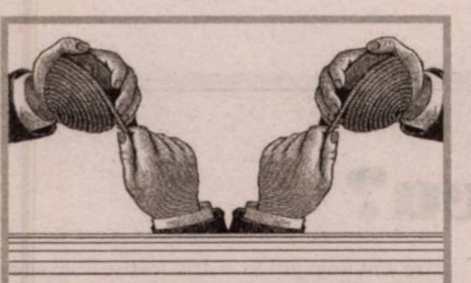

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Salvăm forturile Bucureştiului? (II)

– cum arată azi cetăţile Capitalei şi ce am putea face pentru ele –

Continui azi discuţia cu ***George Teodorescu*** *despre forturile Bucureştiului. Data trecută am aflat despre cum au fost construite cu mari eforturi, dar şi că la începutul Războiului, în 1914, construcţiile similare din Belgia s-au dovedit ineficiente în faţa nemţilor. Continuăm azi povestea lor, după care le facem o vizită, împreună cu George Teodorescu, avocatul româno-american care trăieşte la Chişinău şi e pasionat de istorie.*

În 1914, cînd Germania atacă Belgia, România observă că forturile similare de acolo sînt uşor depăşite. Şi aici e o dilemă, nu? Am băgat o sumă uriaşă de bani în ceva ce nemţii puteau să străpungă imediat.

Observă, de asemenea, că forturile din sud nu aveau artileria pusă la punct. Şi mai observă ceva, o problemă apărută între timp. Bucureştiul este construit pe o mlaştină, deci pămîntul din jurul Bucureştiului nu e foarte propice pentru lucrări grele de infrastructură. Forturile aveau probleme, erau prea aproape de pînza freatică şi se inundau, terasamentele se clătinau, forturile crăpau, deci aveau probleme structurale serioase care necesitau o renovare continuă. Războiul începe şi, în cei doi ani de neutralitate, după căderea forturilor belgiene şi după problemele cu surparea, Guvernul şi armata decid să dezafecteze forturille, să ia tunurile, să le pună pe afet şi să le facă tunuri de infanterie.

Imediat după intrarea în Război, în 1916, România pierde foarte repede Turtucaia. A fost o lovitură dură, era o fortificaţie puternică şi nimeni nu credea că se va pierde în cîteva zile. Frontul e străpuns în ambele părţi, dinspre nord prin trecătorile spre Oltenia de către germani şi austrieci, iar în sud, trupele germano-bulgare trec Dunărea pe la Zimnicea şi ameninţă să facă joncţiunea cu cei care veneau din nord. România plănuieşte rezistenţa pe Neajlov. E un dezastru aproape total, planurile operaţionale pentru defensivă sînt găsite de germani la un curier român capturat, sînt luaţi ca din oală. După patru zile de bătălie, armata română se retrage haotic spre Moldova şi Bucureştiul este evacuat. În momentul în care armata germană apare la porţile Bucureştiului după bătălia de pe Neajlov, aceasta este surprinsă. Nemţii sînt şocaţi că serviciile lor de informaţii nu ştiau de dezafectarea forturilor, care se întîmplase în cei doi ani, şi se pregătiseră serios pentru bătălia pentru oraş. Au venit cu tunuri foarte grele, aduse cu un efort considerabil, şi s-au trezit că Bucureştiul este, cum se spunea pe atunci, un oraş deschis, un oraş care nu opune rezistenţă. La fortul Mogoşoaia, 16 soldaţi români au murit încercînd să apere fortul, a fost o neînţelegere, nu le-a spus nimeni că nu era un punct de rezistenţă. Am văzut crucea acestor 16 oameni, a fost mutată de la fortul Mogoşoaia ca să nu fie furată şi dusă în fortul de la Otopeni, unde e o unitate militară păzită. Dar, efectiv, fortificaţiile nu au fost folosite.

Deci totul a fost în zadar.

A fost, pentru că tehnologia s-a mişcat foarte repede. Cele mai mari obuze disponibile la aceste forturi erau de calibru 210 mm şi aveau o rază de bătaie de şapte kilometri. Obuzele de la Dicke Bertha aveau un calibru de 421 mm – diametrul obuzului era de aproape o jumătate de metru –, cîntăreau aproape o tonă şi raza lor de bătaie era de 12,5 km. Deci le puteau dărîma de departe.

Dar decizia de a continua construcţia pe ce s-a bazat? România ar fi putut să cumpere tunuri mai grele, a existat o asemenea idee sau nemţii au luat lumea prin surprindere cu ce au scos pe cîmpul de luptă?

Au fost arme secrete, pînă şi numele Dicke Bertha era o poreclă care i se dăduse tunului pentru a ajuta la menţinerea secretului. Planurile de dezvoltare ale nemţilor au fost secrete, Krupp a vîndut altor ţări ceea ce era disponibil pe piaţa care era pentru toată lumea, dar nu şi ultima gamă, care era secretă, ne-au vîndut numai ce era pentru export.

Aţi fost de curînd la aceste forturi. Cum sînt? Pentru bucureşteni, ele sînt cvasi-necunoscute. Habar nu avem de ele, într-un oraş care nu are foarte multe locuri de recreere în jur, avem deci locuri neglijate. Ce se poate vedea acolo? Jilava este singurul mai cunoscut, pentru că e parte din închisoare.

Mai bine spus, *era* parte din închisoare. Apropo, toate aceste forturi pot fi văzute foarte uşor din satelit, dacă vă uitaţi pe Google Maps sînt foarte vizibile. Din cele 18 forturi au rămas vreo 17, iar din cele 18 baterii au rămas 14, patru dintre baterii au explodat, erau depozite de muniţii şi au fost accidente stupide. Unul din ele a ras de pe faţa pămîntului un sat chiar lîngă Mogoşoaia. Dar destul de multe au supravieţuit într-un fel sau altul. Toate erau proprietatea statului, care a cumpărat terenul aferent. Au rămas proprietatea armatei, însă prin anii '50-'60 au fost date la mai multe ministere. În 1989, toate erau în proprietatea statului, unele la armată, altele la ministere. Însă, pentru un motiv sau altul, unele au ajuns în mîini private. Nici unul nu este folosit cum ar trebui, majoritatea sînt lăsate în paragină.

Dar sînt vizibile, dacă merg acum la fortul Mogoşoaia am ce vedea.

Da, aveţi ce să vedeţi. Dacă e să vorbim de forturile mai mari, cele patru mari cu *réduit* interior: Chitila, Mogoşoaia, Otopeni şi Jilava. Acestea sînt cele mai mari, făcute după planurile originale ale generalului Brialmont. Restul forturilor, de tip 3 sau 4, sînt părăsite, dar nu sînt distruse, sînt doar neglijate, în paragină. Fortul Mogoşoaia ţine de Ministerul Agriculturii şi acolo e o ciupercărie. A fost interesant pentru mine, inginerul responsabil de ciupercărie a făcut stagiatură acolo în anii '60, deci cunoaşte fortul, fiecare colţ. În afară de faptul că e năpădit de pădure şi o parte din galerie e inundată, fortul Mogoşoaia e unul dintre cele care au rămas cît de cît în forma originală. Există incinta fortului, *reduita,* care e înconjurată de un şanţ mare, unde poţi să vezi şi în ziua de azi cupolele care odinioară aveau acele tunuri. Cum am spus, aproape toate forturile pot fi văzute, dar nu sînt accesibile turiştilor de zi cu zi. Mai degrabă pentru aventurieri, la unele e chiar periculos să mergi, în starea de acum. Unele au şanţuri cu apă în jur, ca de pildă fortul Ştefăneşti, şi apa e cam fetidă.

Accesul la ele cum se face? E public?

Sînt cîteva categorii. Unele sînt închise complet, aici vorbim de cele care ţin de armată. De pildă, fortul Otopeni, inclusiv reduitul central, e parte din unitatea militară de la Otopeni. Dar cealaltă parte a lui este un depozit de şampanie.

Cum se ajunge la el? Otopeni e un loc familiar, aproape de oraş, habar nu aveam că e un fort acolo.

E foarte simplu. Dacă ştiţi unde este McDonald's de la Otopeni, pe dreapta şoselei spre aeroport, din parcarea restaurantului, la 50 de metri intri efectiv în fort. Scrie că nu e accesibil, dar dacă îi rogi frumos te lasă să vizitezi cazarma. Aceasta nu e la armată, ci e a fabricii Zarea şi e folosită ca depozit de şampanie, acolo se învecheşte, e un mucegai care se pare că face bine şampaniei.

Dumneavoastră cum aţi ajuns acolo?

De cînd mă interesez de forturi, am ajuns să mă cunosc cu istorici militari, mulţi foşti militari, care au şi ei un interes, şi am ajuns să beneficiez de vizite aproape private. Dar sînt unele forturi unde accesul e liber, sînt pe teren privat, nu ştii niciodată, sînt abandonate şi nu scrie nimic acolo. Altele sînt complet inaccesibile, încuiate sau inundate. Fortul de la Jilava e singurul care e electrificat, nu mai este folosit de închisoare, însă de mult se fac planuri pentru a face acolo un muzeu al comunismului, a fost folosit în anii '50 pentru deţinuţii politici. Şi acest fort e destul de deteriorat în interior, parţial inundat. Însă e singurul fort despre care s-a discutat la un moment dat să se facă ceva pentru public. Aş menţiona că singurul punct unde s-au făcut lucrări de refacere este nu un fort, ci o baterie, cea de la Ştefăneşti, care a fost refăcută de către Ministerul de Interne şi este ca scoasă din cutie. Dar nu e accesibilă publicului.

Dar pentru cine a făcut-o Ministerul de Interne?

Pentru angajaţii lor, din cîte ştiu e folosită în scopuri de relaxare pentru angajaţii Ministerului.

Aş compara povestea asta cu cea de la Alba Iulia. Multă vreme cetatea de acolo a fost în grija armatei. Ceea ce a avut un efect bun, pe de o parte, pentru că nu a permis oraşului civil să se extindă peste ea, ceea ce se întîmpla natural dacă nu era o unitate militară. Pe de altă parte însă, armata nu întreţine aceste construcţii ca obiective de păstrat, ci le cam brutalizează, aşa a fost şi la Alba Iulia. Abia după ce civilii au vrut să le valorifice turistic şi le-au preluat s-a refăcut cetatea în forma excelentă de astăzi, cea unde facem şi noi Festivalul Dilema veche. *Ne putem gîndi la ceva similar, măcar pentru forturile care sînt ale armatei? Sînt locuri foarte aproape de Bucureşti, ne-am putea gîndi la un circuit turistic, la o plimbare cu bicicleta între forturi, ieşiri la iarbă verde pe lîngă monumentele cel puţin conservate, dacă nu refăcute.*

Absolut, se poate face. Din punct de vedere practic se poate începe măcar cu un fort. Cele din nord sînt cele mai accesibile, imediat din DN1, Mogoşoaia şi parte din Otopeni. Deci ar trebui demilitarizate şi clasificate ca monumente istorice. Odată numite aşa prin lege, au un anumit statut. În primul rînd nu pot fi distruse, deci e oprită degradarea, şi apoi se pot gîndi proiecte – fie cu cu fonduri europene, guvernamentale, din donaţii, sau vreun parteneriat public-privat – pentru a fi deschise publicului. Cele mari au drumuri de acces şi ar putea fi amenajate ca locuri de relaxare pentru week-end, plus ceva muzee unde oamenii să aibă ce face. Ca idee mai mare, ar fi ideal un circuit turistic între forturi, cu bicicleta, şi, de ce nu, un maraton al forturilor.

Spuneaţi mai devreme că există oameni interesaţi de aceste forturi, foşti ofiţeri care au încercat să aibă grijă de ele. Cine sînt aceşti oameni?

Există mai mulţi oameni dedicaţi, istorici, militari activi sau în rezervă, chiar şi studenţi la Arhitectură care şi-au făcut proiectele de masterat pe tema forturilor. Ar trebui să-l menţionez pe generalul Ion Cerăceanu, fost comandant al unităţii de la Otopeni. Acum e în rezervă şi, din timpul lui şi din banii lui, a amenajat un muzeu al comunicaţiilor militare în interiorul unităţii, care este incredibil, am fost impresionat. Istoricii militari Cornel şi Ioan Scafes au scris o carte pe tema forturilor, *Cetatea Bucureşti.* Colonelul Vasile Popa, fostul director al Muzeului Militar Naţional, este de asemenea un bun cunoscător al situaţiei. Nu în ultimul rînd, mari eforturi pentru memoria acestor fortificaţii au depus generalul Mihail Ionescu şi colonelul Petre Otu de la Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară. Există o reţea de oameni interesaţi de aceste monumente, ei cunosc istoria şi expertiza lor ar putea fi pusă în valoare. Dar e nevoie de un efort public serios de recuperare. Mi se pare că alternativele de a merge la iarbă verde pe lîngă Bucureşti sînt limitate şi cred că deschiderea lor ar aduce oameni, ar avea succes. Inclusiv în sudul oraşului, unde posibilităţile de relaxare în week-end sînt mai limitate. Ar fi nevoie şi de o acţiune de curăţare pe lîngă ele pentru a aduce oameni, de exemplu fortul Berceni e lîngă un depozit de fier vechi, sînt mulţi cîini acolo, deci trebuie eforturi. Partea bună e că toate aceste forturi au fost construite lîngă un drum de intrare în Bucureşti, asta era şi ideea, să apere intrările în oraş, deci sînt uşor accesibile. Cum mergi pe centură, la Afumaţi dai de un fort, la Ştefăneşti dai de un fort, şi tot aşa. Deci sînt accesibile.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Foarte Bun FB

Pui o invitaţie la o conferinţă despre Bucureşti, ţi se dau cinci poze cu pisici. Dai în oameni cu o observaţie pertinentă doar pentru tine, despre traiectoria sparanghelului de la piaţă-n oală, ţi se dă replica potrivită: o capră aleargă trecătorii pe stradă şi-i împunge. Tai aerul serios cu o mamă de secolul XVIII, cu dramele ei, poate-s şi aici, prin secolul XXI, ţi se aşterne peste o mănuşă, şi trei ucraineni care se bat în Parlament. Ce scrii tu nu este preluat nici de un cîine, dar se întorc tot felul de bufonerii, scamatorii, haiducii, cascadorii, metode de slăbit, mutanţi genetici, tot circul de pe lume trăieşte iar şi iar în fiecare zi. Întîi pui întrebări simple, apoi rămîi la aceste întrebări, că te caşti şi tu la comedii. Invazia însă tu ţi-ai făcut-o. Tu ţi-ai ales prietenii. Aşa prieteni, aşa maimuţe, nu? Şerpi, papagali. Suicidul de a avea un număr de *„friends"* face imposibilă apoi selecţia. Îi dai afară pe cei care se joacă. Dar lupta continuă, cum faci să-i dai afară pe cîinari, pe pisicoşi? Stai, că tu nu ai făcut curăţenie nici printre gameri, darmite prin molima blănoşilor. Şi-ncepe să-ţi placă şi ţie o pisică, te face atent un ditamai cîine ce i se joacă pe la nările unui papălapte. Ţi-e frică! L-o păpa. Alţii se apropie de lei, de tigri, sau de criminali. Vorba aia:

„How can we dance
When our earth is turning
How do we sleep
While our beds are burning"
Sau ailaltă:
„La toată lumea oi spune
Să nu se joace ca mine
Că eu m-am jucat cu focu'
Aaaaa... au
Şi era să-mi pierd norocu', mă...
Draga nenii,
M-am jucat cu dragostea,
Aaaa... aoleo!
Nene, şi mi-am distrus liniştea!"

Şi acum mă gîndesc că aşa se trece şi viaţa. Alegerile noastre, invazia celorlalţi, greşeli, fericire de douăşdesecunde. Faima care vine şi trece. Aoleo, bineînţeles, şi-un motor existenţial şi o comunicare eficientă. Ce m-aş face? N-aş intra altfel în jungla altuia. De însuşi jocul FB ne vom plictisi şi vom trece la un nou nivel. Să nu ne aşteptăm ca altul să fie mai fidel. E exact cum îl alegem.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Cristian GHINEA

Kosovo, azi

Texte şi opinii de:
- Alexandru COITA (consultant politic)
„O coborîre în purgatoriul istoriei“
- Pleurat SEJDIU (politician kosovar)
„Contraargumente privind poziţia României“
- Bianca TOMA (cercetător CRPE)
„Cît de aproape mai sînt Balcanii de UE?“
- Laurenţiu COLINTINEANU (jurnalist)
„În căutarea jihadiştilor“

argument

Disperaţi după normalitate

DILEMA VECHE
Kosovo, azi

Preocupaţi de majorităţi, cătuşe şi denunţuri, împachetate în zeci de *breiching niuzuri*, din politica internă, cu agenda de politică externă ocupată de Putin, uităm de o vreme să ne uităm şi la o altă vecinătate a României, pe vremuri numită generic „butoiul cu pulbere“ al Europei: Balcanii de Vest. În ultimii doi ani de la semnarea, sub tutela UE, a acordului de normalizare a relaţiilor Belgrad – Priştina, lucrurile au evoluat, unele în bine, altele deloc spectaculos, dar din toate direcţiile însă, spre UE. Asta nu înseamnă că tensiunile s-au stins definitiv sau că s-a făcut pace cu trecutul. Dar înseamnă că există dorinţă, determinare şi, cum îi place Bruxelles-ului să spună: un *Action Plan*. Pentru unele state din regiune, acest plan a evoluat pînă la statutul de stat candidat la UE, pentru altele este nevoie de mai multe resurse, răbdare, cunoaştere, iar pentru unele chiar de recunoaştere.

Centrul Român de Politici Europene a organizat, împreună cu Kosovo Foundation for Open Society şi British Council, o vizită de documentare în Kosovo, parte a proiectului „Connecting with Europe“, în care am invitat reprezentanţi ai Parlamentului României, ai organizaţiilor nonguvernamentale, experţi interesaţi şi activi în zona Balcanilor şi, mai ales, jurnalişti români pe care să îi punem faţă în faţă cu noile realităţi dintr-una din cele mai tensionate locuri din regiune: Priştina. Pe toate vocile, de la preşedinte la membri ai executivului, de la parlamentari la primarul uneia din cele mai importante comunităţi sîrbe din Kosovo, cea de la Gracianiţa, de la EULEX – cea mai mare misiune externă a UE pentru justiţie – la ambasadori, de la jurnalişti pînă la veteranii de război, am putut vedea mult din feţele acestei regiuni.

Ca şi în cazul Ucrainei înainte de Euromaidan, relatările despre aceste locuri sînt puţine, iar atunci cînd sînt preluate sau aduse în faţa opiniei publice sînt, de regulă, negative, conflictuale. Pentru că normalitatea nu face ştiri. Iar Kosovo este un loc disperat după normalitate. Un loc pe care reputaţia îl ajunge mereu din urmă şi unde oamenii se străduiesc, aproape înduioşător, să te convingă că şi ţara lor e… o ţară normală, ca orice altă ţară.

Unul dintre obiectivele vizitei de documentare în Kosovo a fost acela de a vedea şi de a înţelege aşteptările acestei regiuni de la Bucureşti, de a vedea cum şi în ce fel experienţa noastră recentă de tranziţie poate fi exportată, dacă nu e momentul unor abordări bilaterale mai constructive şi mai consistente. Aşteptările faţă de România sînt mari şi pleacă dintr-un refuz: refuzul de a recunoaşte acest stat. Dincolo de asta, am discutat despre cum putem lucra împreună – dacă Bucureştiul nu recunoaşte Kosovo, nu înseamnă că acesta nu există. Şi dacă există, trebuie ajutat să se normalizeze. Altfel, sărăcia, izolarea, extremismul pot readuce în actualitate metafora cu butoiul de pulbere. Este o temă în care am lăsat vocile din Kosovo să vorbească cu publicul român: oficiali, veterani, vecini de extremişti fugiţi în Siria, jurnalişti. Toţi în căutarea normalităţii, într-un stat care vrea să ne convingă că nu aşteaptă nimic special de la noi, decît normalitate. (**Bianca Toma, Cristian Ghinea**)

BARBURISME

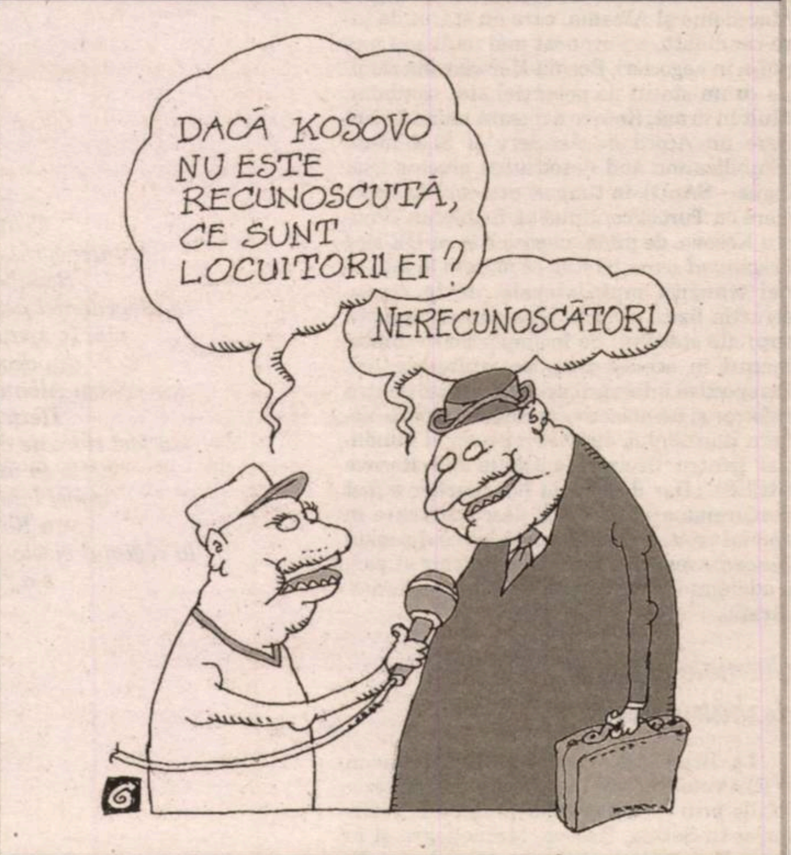
DACĂ KOSOVO NU ESTE RECUNOSCUTĂ, CE SUNT LOCUITORII EI?
NERECUNOSCĂTORI

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

**Tema acestui număr va fi discutată joi,
16 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale,
în emisiunea *Punerea pe gînduri*,
realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.**

DILEMA VECHE
Kosovo, azi

Bianca TOMA

Cît de aproape mai sînt Balcanii de UE?

Uniunea Europeană le-a oferit statelor din Balcani o perspectivă europeană încurajatoare și ambițioasă, la Consiliul European de la Salonic din Grecia în 2003. Ideea era de a asigura stabilitatea în regiune și de a extinde instrumentele europene de democratizare. După 12 ani există ceva progrese, dar încă insuficiente pentru pasul decisiv: primirea în UE a statelor din această regiune. Între timp, și suflul extinderii UE a pierdut din elan, în principal din cauza crizei fără precedent din zona euro la care s-a adăugat agresiunea Rusiei asupra statelor din Parteneriatul Estic (PaE). Summit-ul de la Vilnius al PaE și evoluțiile imprevizibile din estul Ucrainei au mai accelerat unele etape, cu Republica Moldova, Georgia și Ucraina, însă între timp Balcanii privesc mai puțin optimist spre Bruxelles.

Descurajarea din mandatul lui Juncker

Cea mai descurajantă perspectivă, care a fost mult comentată în Balcani, printre oficiali, ziariști și experți, a fost declarația noului președinte al Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, făcută în fața legislativului nou ales odată cu nominalizarea sa pentru președinția Executivului de la Bruxelles. „Nu va exista nici o nouă extindere în următorii cinci ani“, a spus Juncker în Parlamentul European. „UE are nevoie să facă o pauză în procesul său de extindere pentru a consolida ceea ce s-a făcut în cele 28 de state membre“, a spus Juncker. A lăsat ușa întredeschisă pentru Balcani, dar fără prea mare entuziasm, adăugînd că *în timpul mandatului său negocierile de extindere vor continua, în special cu Balcanii de Vest, care au nevoie de o perspectivă europeană*. După aderarea Croației în 2013, Serbia, Muntenegru, Macedonia și Albania, care au statut de țară candidată, au avansat mai mult sau mai puțin în negocieri, Bosnia-Herțegovina rămîne cu un statut de potențial stat candidat. Mult în urmă, Kosovo urmează abia să semneze un Acord de Asociere și Stabilitate (Stabilization and Association process Dialogue – SApD), în timp ce procesul de negociere cu Turcia continuă să fie blocat. „Pentru Kosovo, de pildă, negocierile cu UE sînt la *«ground zero»*. Și știm că sîntem în fața unei tranziții multilaterale, de la reconstrucția fizică pînă la construirea de instituții ale statului. Se întîmplă foarte multe lucruri în același timp pe multe planuri. Perspectiva integrării ne-a dat cadrul pentru reforme și un obiectiv strategic“, explică Venera Hajrullahu, director executiv al Fundației pentru Societatea Civilă din Kosovo (KCSF). „Dar declarația lui Juncker a fost descurajatoare. Și a fost descurajatoare în special pentru guvern, mai ales că, în cazul Kosovo, avem de-a face cu un parcurs atipic“, a adăugat Fatmir Curri, de la aceeași organizație.

Ultimele evoluții dezbătute în PE

La Bruxelles, Parlamentul European (PE) a votat recent, la mijlocul martie, rezoluțiile prin care a evaluat progresele reformelor în Serbia, Kosovo, Muntenegru și în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei. Există în continuare provocări legate de respectarea statului de drept, de corupție, discriminare, ritmul reformelor structurale și polarizarea vieții politice. Europarlamentarii au insistat asupra normalizării relațiilor dintre Priștina și Belgrad și au salutat reluarea discuțiilor la nivel înalt dintre cele două părți. Există în continuare și provocări economice ale statelor din Balcani cu un șomaj extrem de ridicat (Albania – 15,6%, Bosnia-Herțegovina – 27,5%, Macedonia și Kosovo – aproape 30%, față de media UE-27 care este de 10,8%). Potrivit Eurostat, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei și Muntenegrul au însă note bune la capitolul mediul de afaceri.

Cetățenii Serbiei, Muntenegrului și ai Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei pot circula fără vize în spațiul Schengen din decembrie 2009, iar pentru Albania și Bosnia-Herțegovina vizele au fost ridicate din noiembrie 2010. În ianuarie 2012, a fost lansat un dialog cu Kosovo referitor la regimul vizelor, dar care nu s-a finalizat încă.

Belgradul, atenționat în privința apropierii de Rusia

Serbia a început anul trecut negocierile de aderare, însă, potrivit europarlamentarilor, procesul trebuie să fie mai „inclusiv și transparent“. Belgradul trebuie să facă mai mult pentru reforma justiției, pentru creșterea transparenței privind proprietatea companiilor mass-media. De asemenea, Belgradul a fost atenționat, atît în conținutul rezoluției, cît și în dezbaterile euroaleșilor, cu privire la alinierea politicii sale externe și de securitate cu cea a Uniunii Europene, mai ales în ceea ce privește Rusia. „Durata negocierilor va depinde de capacitatea Serbiei de a face progrese în domenii-cheie, cum ar fi statul de drept, guvernanța economică și normalizarea relațiilor cu Kosovo“, a spus raportorul PE pentru Serbia, David McAllister (PPE, Germania).

Priștina: de ce să fim ultimii din Balcani?

Șase luni de așteptare pentru o vacanță în Halkidiki

Statul de drept, independența justiției și măsuri efective anticorupție trebuie să fie printre prioritățile noului guvern de la Priștina, arată rezoluția Parlamentului European. Care cere adoptarea, în prima parte a anului 2015, a deciziei de semnare a Acordului de Stabilitate și Asociere cu Kosovo, ceea ce ar putea da un impuls puternic reformelor. Acesta este momentul-cheie așteptat la Priștina odată cu accelerarea procesului de liberalizare a vizelor, marea frustrare a oficialilor de la Priștina, kosovarii fiind singurii cetățeni ai regiunii care nu pot circula decît cu vize în UE. Experți din societatea civilă și chiar reprezentanți ai Guvernului au relatat că, din cauza duratei mari și a timpului de așteptare pentru vize Schengen, kosovarii care ar dori, de pildă, să plece în vacanță în Grecia în luna iunie ar fi trebuit să depună cerere din ianuarie. Odată cu votul asupra rezoluțiilor Parlamentului European, raportorul austriac pe Kosovo, Ulrike Lunacek, a îndemnat UE „să accelereze procesul de liberalizare a vizelor pentru Kosovo“. „Am făcut din nou un apel clar către cele cinci state membre UE să recunoască statul Kosovo“, a adăugat Lunacek, citată de europarl.eu.

„UE are nevoie să facă o pauză în procesul său de extindere pentru a consolida ceea ce s-a făcut în cele 28 de state membre.“

JEAN-CLAUDE JUNCKER, PREȘEDINTELE COMISIEI EUROPENE

Provocările albaneze

Tonurile oficialilor de la Priștina ating o oarecare vehemență cînd vine vorba de problema vizelor, aceasta este resimțită atît ca o problemă de practică, dar și ca una de mîndrie rănită: de ce să fim ultimii din Balcani? Albania e într-o situație ceva mai bună – oficial, are o perspectivă de aderare la UE, dar progresele sînt foarte lente. „Dacă UE continuă să închidă ușa integrării Kosovo, atunci cele două țări *(n.n.* – Albania și Kosovo) vor fi nevoite să se unească «după modelul clasic»“, a avertizat în urmă cu cîteva zile premierul albanez Edi Rama, într-o declarație pentru un post de televiziune din Priștina, la care a participat și vicepremierul kosovar Hashim Thaci, actual ministru de Externe. Acesta a vorbit despre „izolarea Kosovo de UE“, în timp ce șeful executivului de la Tirana a adăugat apoi că ambele țări susțin unificarea prin statutul de membre UE. Un avertisment „provocator și inacceptabil“, potrivit oficialilor de la Bruxelles.

În ce privește Muntenegru, cînd extinderea se va relua, acest stat e văzut ca următorul care are șansa de aderare. Potrivit raportului Parlamentului European, aceleași evoluții sînt așteptate în domenii precum lupta anticorupție, respectarea independenței justiției și garantarea libertății de exprimare. Raportorul britanic Charles Tannock a arătat că Podgorița este singura din regiune care a deschis și a închis provizoriu capitole din negocierea de aderare. O realitate grăitoare pentru stagnarea generală a relației dintre UE și Balcani – a se compara doar cu ritmul alert înregistrat în negocierile care au adus la marea extindere din 2004, incluzînd aici și pachetul România – Bulgaria din 2007. O altă victorie de etapă în cazul Muntenegru este alinierea la Politica Comună Externă și de Securitate a UE. În cazul Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei, europarlamentarii au cerut Consiliului European, pentru a noua oară, să stabilească cît mai rapid o dată pentru începerea negocierilor de aderare cu Skopje, altfel riscînd să afecteze credibilitatea politicii de extindere a UE. Euroaleșii au cerut comisarului pentru Politică Externă a UE să vină cu propuneri noi și concrete pentru depășirea blocajului privind subiectul numelui țării – Grecia blochează deschiderea negocierilor pe acest considerent. De asemenea, guvernul de la Skopje și opoziția trebuie să găsească modalități pentru o agendă europeană comună, mai cere rezoluția PE în cazul acestei țări. Un îndemn mascat pentru o politică mai puțin agresivă a șefului guvernului macedonean, care tot acumulează puteri și uzează de politici de mînă forte față de opoziție.

Albania și-a depus candidatura pentru aderarea la UE în octombrie 2010, iar executivul de la Bruxelles a recomandat ca negocierile privind aderarea să fie deschise cînd acest stat va îndeplini cerințele pentru cele 12 „priorități-cheie“. Doi ani mai tîrziu, Comisia a constatat progrese semnificative, iar în octombrie 2013 a recomandat acordarea statutului de țară candidată. Bosnia-Herțegovina încă nu și-a depus candidatura de aderare la UE. Acordul de Stabilitate și Asociere fost negociat și semnat în iunie 2008, însă intrarea sa în vigoare a fost înghețată, în special deoarece această țară nu a executat încă o hotărîre importantă a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Bianca Toma *este cercetător la Centrul Român de Politici Europene.*

■ ■ ■

Ucraina și integrarea Balcanilor în UE

la taifas cu Bekim ÇOLLAKU, ministrul kosovar al Integrării Europene

*Carte de vizită: **Bekim Çollaku** este ministru al Integrării Europene din decembrie 2014. Anterior a fost consilier politic al fostului premier, Hashim Thaci, şi al primului premier ales al statului Kosovo, Bajram Rexhepi. Çollaku are un master în relaţii internaţionale de la Universitatea Newcastle (Marea Britanie) şi este doctorand în ştiinţe politice la Universitatea Gent (Belgia).*

„Nu cred că veţi găsi un exemplu mai interesant de construcţie statală decît cel din Kosovo. Şi nu e vorba numai despre ieşirea noastră din război, ci, mai ales, despre cum trebuie să jonglăm cu îngrijorările atîtor state şi cu interesele marilor puteri", spune ministrul Bekim Çollaku, în cadrul unei discuţii la cafea, în sala de conferinţe a unui hotel din capitala kosovară, Priştina. Afirmaţia oficialului, venit să se întîlnească cu delegaţia din România, stat care nu recunoaşte independenţa ţării sale, a ridicat multe sprîncene. Ce avea să detalieze Çollaku era poziţia unui stat, recunoscut de 109 ţări la nivel mondial, care se străduieşte, cu eforturi şi dileme considerabile, să-i prindă din urmă pe vecinii săi de regiune. Şi cum multe lucruri, în prezent, au legătură cu Rusia pe harta Europei, Kosovo nu putea face excepţie.

© I. Moldovan

Miza stringentă a guvernului de la Priștina este liberalizarea regimului de vize pentru călătorii în UE. Nu poți avea o comunitate izolată, și, în același timp, pretenții de societate deschisă.

Rata criminalității violente (per cap de locuitor) în Kosovo e cu 960% mai mică decît în Irlanda de Nord.

„Noi nu ne permitem să punem presiune prea mare."

„Unul dintre motivele pentru care Kosovo nu este stat membru al ONU este continua confruntare dintre marile puteri ale lumii. Şi aceasta, probabil, va continua şi pe viitor", explică oficialul guvernamental. În context mai larg, trebuie spus, comunitatea internaţională se străduieşte să rezolve criza ucraineană. Atenţia şi resursele Uniunii Europene sînt concentrate, pe bună dreptate, către Ucraina. Întrebarea pentru observatorul extern se naşte rapid. Oare criza ucraineană nu ţine UE prea ocupată? Nu uită comunitatea de 28 de state, cu problemele ei interne cu tot, că există o regiune, învecinată cu frontierele comunitare, care e angajată într-un proces de apropiere de valorile europene încă din 2003?

„Rusia e deja cu un picior în Serbia"

„Nu, evoluţiile din Ucraina au conferit un sentiment de urgenţă apropo de calendarul de aderare pentru statele din Balcani", afirmă ministrul Çollaku. Raţionamentul său e unul pragmatic şi surprinzător de deschis: „Dacă procesul nu este accelerat, atunci regiunea întreagă va suferi de pe urma influenţei ruseşti în Balcani. Rusia e deja cu un picior în Serbia, iar o durată prea mare a procesului de apropiere a statelor din regiune de UE va permite Moscovei să îşi extindă influenţa chiar şi în nordul Kosovo". Despre ţara lui, ministrul nu îşi face mari griji, în sensul în care Kosovo este, probabil, cel mai proamerican stat de pe harta Europei, din motive lesne de înţeles. Grija lui o reprezintă state balcanice mult mai puţin ancorate în acest curent şi, eventual, pe filieră de contagiune sîrbească, nordul Kosovo, unde sîrbii sînt majoritari.

Din punct de vedere politic, observatorul extern ar putea găsi destule contraargumente. Dar mecanismul descris de Bekim Çollaku este unul mai aproape de temerile Europei: cel de securitate. „Cred că statele membre ale UE, dar şi SUA au fost alertate de criza din Ucraina şi cred că urmările în Balcanii de Vest se vor vedea în sensul scurtării perioadei de negociere în vederea integrării regiunii atît în UE, cît şi în NATO. Probabil că anul acesta vom vedea rezultate concrete. Sper să fie cazul Republicii Muntenegru, în ideea primirii unei invitaţii de aderare la NATO. În cazul Kosovo, ne pregătim să adoptăm legislaţia şi modificările constituţionale care să permită crearea armatei kosovare de stat. Atunci e realist să ne aşteptăm să primim o invitaţie de aderare la Parteneriatul pentru Pace."

În 2003, toate statele din regiune primeau oferta de „perspectivă europeană". De acest ţel, dar şi de ofertă, puţini se îndoiesc în Kosovo. Există însă şi un pericol, în cazul în care chestiunile ce ţin de politica naţională a diferitelor state membre ale UE vor prevala în faţa argumentelor regionale. E vorba de orizontul de aderare, care, dacă e extins prea mult, ar putea provoca frustrări în state care se străduiesc să îndeplinească criterii mult mai dure decît, să zicem, România, la momentul aderării sale. „Din punct de vedere al securităţii, Europa post-Crimeea realizează importanţa includerii Balcanilor de Vest într-o arhitectură comună de securitate. La ultimele alegeri europarlamentare însă, prima declaraţie a fost «fără extindere a UE în următorii cinci ani». Eu cred că a fost un mesaj greşit pentru Balcanii de Vest. Nici una din ţările noastre nu e pregătită să adere în acest termen. Aşa că de ce să afirmi ceva evident? Mesajul pentru ţările noastre a fost descurajator în contextul unor reforme dureroase. Balcanii au nevoie de încurajare, nu de opusul ei, din raţiuni politice interne ale statelor europene", avertizează ministrul cu un ton oarecum îngrijorat.

„Noi nu avem alte opțiuni în afara integrării europene"

Acesta e mesajul pe care fiecare oficial din administraţia kosovară îl repetă cu sfinţenie. A făcut-o şi ministrul Bekim Çollaku. Sigur că în discuţie a fost pomenit pericolul Rusiei, dar pare, mai degrabă, un mic mijloc de „şantaj", singurul pe care statele din Balcanii de Vest îl au la îndemînă, în prezent, în relaţia cu UE. De partea cealaltă, dinspre Bruxelles, pîrghiile de „şantaj" sînt mult mai multe. Şi cel mai bun exemplu este, în cazul Kosovo, însuşi dialogul cu Serbia, ţară de care kosovarii s-au desprins după un război cu multe victime şi o lungă încercare de a găsi o modalitate de convieţuire.

„În urmă cu cinci ani, nimeni nu putea să îşi imagineze că statele din regiune vor sta la aceeaşi masă şi să stabilească proiecte comune de infrastructură", explică Çollaku, făcînd referire la reuniunea „Balkan Six", ce avusese loc cu o săptămînă înainte de taifasul cu delegaţia română. „Dialogul cu Serbia e cel mai bun exemplu în acest sens, iar discuţiile continuă cu efecte bune. Asta arată că scopul comun al integrării europene obligă toţi actorii din regiune să adopte standarde europene şi tratament egal între state", afirmă ministrul. Practic, situaţia arată în felul următor: „Serbia începe să realizeze că singura cale de progres spre integrarea sa europeană este cooperarea cu noi, cu Kosovo. La un moment dat, lucrurile se vor schimba dramatic, mă refer la momentul la care vor trebui să facă ultimul pas. Sigur că mai au mult timp pînă atunci, aşa că, deocamdată, servesc argumente mai mult pentru opinia publică internă. Cred însă că strategia Serbiei pe termen lung este una europeană, nu una rusească, aşa că recunoaşterea noastră va veni, mai devreme sau mai tîrziu, de la sine".

Efectele acestui ţel comun al statelor din Balcani, dar şi rezultatul presiunii de la Bruxelles, se pot observa în chestiuni cît se poate de concrete. „Cu doar doi ani în urmă, Kosovo avea ZERO instituţii funcţionale în partea de nord, practic nici nu aveam acces în zonă. La alegerile de anul trecut însă, pentru prima dată, sîrbii din nordul Kosovo au participat la alegerile generale şi au, ca rezultat, reprezentanţii lor în guvern. Niciodată nu vom avea nimic împotriva grijii Belgradului faţă de sîrbii din nord. Dacă vor, le pot da milioane. Numai că asta trebuie să se întîmple într-un cadru instituţional transparent al statului Kosovo".

„Percepția e un lucru foarte greu de combătut"

Timp de mulţi ani, Kosovo a fost sub administraţie străină. Într-un fel, situaţia continuă prin prezenţa misiunii EULEX de construire a statului de drept şi a unui sistem judiciar independent. Ministrul Bekim Çollaku afirmă răspicat că instalarea acestui mecanism, care aduce în ţara sa procurori şi judecători străini pentru dosarele cele mai sensibile, a fost necesară. Acum se pune problema dacă mandatul EULEX ar trebui prelungit anul viitor sau nu.

În termeni financiari, un aspect important pentru UE de la criza din 2008 încoace, EULEX e o misiune scumpă. Dacă acest considerent va prevala la decizia viitoare, rămîne la latitudinea statelor membre. De cealaltă parte, există destule voci care afirmă că nivelul ridicat al corupţiei şi al criminalităţii organizate impun prelungirea misiunii. „În opinia mea, Kosovo nu stă mai prost decît statele din Balcani la aceste capitole, dar percepţia e un lucru foarte greu de combătut", spune ministrul, oftînd. Dincolo de opinia personală, oficialul guvernamental are, totuşi, motive de îngrijorare. „Avem multe dosare deschise, acestea trebuie duse la bun sfîrşit, altfel vom alimenta ideea că statul de drept nu este complet funcţional şi că sistemul judiciar suferă din cauza interferenţei politice."

Actul justiţiei e un domeniu sensibil. Mai mult, este un atribut care ţine strîns de ideea de suveranitate statală. Să vină străini, chiar şi în cooperare cu instituţiile proprii, să facă justiţie într-o ţară e un element relativ greu de vîndut opiniei publice. Guvernul kosovar e însă captiv şi trebuie să aştepte: „Noi nu ne permitem să punem presiune prea mare asupra încheierii acestei misiuni, pentru că am putea fi văzuţi drept cei care vor să scape de o monitorizare necesară ca să ne facem de cap. Decizia de încheiere trebuie, aşadar, să vină din partea europeană. Ca ţară trebuie să arătăm că putem, la un moment dat, să ne asumăm răspunderea pentru sistemul nostru judiciar".

La final, Bekim Çollaku dă asigurări că, indiferent de ce se va întîmpla cu mandatul EULEX, echipa specială de anchetare a acuzaţiilor de crime de război, comise de luptătorii din Armata de Eliberare a Kosovo, va funcţiona şi îşi va duce misiunea la bun sfîrşit. „Lucrăm la legislaţia de formare a unui tribunal special care să judece acuzaţiile de crime de război şi crime împotriva umanităţii formulate împotriva foştilor luptători din Armata de Eliberare a Kosovo. Procesul acesta trebuie să fie credibil, nu ne permitem să avem vreo umbră de îndoială asupra activităţii tribunalelor. Curtea se va situa, cel mai probabil, în Olanda tocmai ca să evităm suspiciuni legate de presiune politică sau intimidare a martorilor. Şi dacă am vrea să ascundem ceva legat de război, nu putem. Kosovo a fost condus de străini din 1999. Aşa că ne e imposibil să ascundem eventuale probleme legate de război."

a consemnat
Laurențiu COLINTINEANU

■ ■ ■

DILEMA VECHE
Kosovo, azi

Alexandru COITA

O coborîre în purgatoriul istoriei

Probabil puţini îşi aduc aminte că, în 1999, Kosovo era o temă profund polarizantă pentru români. Suporterii desfăşurau la meciuri bannere anti-NATO şi pro-Serbia. Exista la acea vreme chiar şi o formaţie de manele care purta numele fostei provincii sîrbe. Kosovo era prezent deopotrivă pe agenda strategică şi în conştiinţa populară.

Decizia de a permite survolul avioanelor de luptă NATO a fost un moment de ruptură. Ne-am rupt atunci de România paşilor mărunţi spre nicăieri, de destinul balcanic, de panortodoxismul dirijat de la Moscova. Ne-am văzut de drumul nostru şi am lăsat în urmă momentul Kosovo, devenit între timp un simplu reper istoric, o notă de subsol din zorii tulburi ai separării de zona gri a statelor tampon.

Şaisprezece ani mai tîrziu, aterizez la Priştina cu bagajul greu al modelelor cognitive prefabricate. Ce este Kosovo? Copilul disfuncţional, născut tîrziu, al doctrinei umanitariste a anilor '90? Un ciot din fosta Iugoslavie lăsat neterminat de dinamica tectonicii geopolitice a ultimilor ani? Cel mai ambiţios experiment în construcţie statală a Europei? Prizonierul şantajului puterilor care îl folosesc ca precedent pentru a legitima separatismul, revizionismul şi expansiunea imperială? Sau doar o destinaţie de turism excentric?

Vizita se derulează pe repede-înainte. Trebuie să primim cît mai multe informaţii, să bifăm cît mai multe întîlniri, să surprindem cît mai multe instantanee care să valideze Kosovo ca un stat funcţional, demn de a fi recunoscut. Ne defilează prin faţa ochilor efigiile noului Kosovo: un aeroport nou şi strălucitor, o autostradă lată şi bine marcată, un centru renovat, un campus universitar modern construit după stilul american, cîteva clădiri administrative îngrijite, demnitari tineri şi prezentabili care vorbesc într-o engleză fluentă.

În decembrie 2014 şi ianuarie 2015, 40.000 de kosovari au părăsit ţara cu destinaţia Germania. Anul trecut, micul stat a pierdut între 150.000 şi 200.000 de locuitori, estimează autorităţile centrale.

Dincolo de vitrină, adevăratul Kosovo se simte, printre frînturi, complex şi contorsionat ca un microcosmos al istoriei recente a Balcanilor. Vezi gropi, praf, aglomeraţie la ora de vîrf, case neterminate, terase pline ochi la orice oră din zi, studenţi, fete machiate strident, moschei cu muezini care se tînguie la cinci dimineaţa în megafoane, steaguri albaneze, statuia lui Bill Clinton, biserici medievale, proteste de stradă cu scutieri, mici sîrbeşti.

Regiunea este menținută în viață de aparate

Kosovo este o societate vie, care îşi trăieşte destinul cu o voluptate pe care o vezi doar în Balcani. Însă regiunea este menţinută în viaţă de aparate. În lipsa investiţiilor şi cu o activitate economică precară, şomajul este de pînă la 45%. Doar banii trimişi acasă de diaspora şi ajutoarele internaţionale reuşesc să menţină aparenţele unei normalităţi. Sărăcia naşte izolare, Kosovo rămînînd singura regiune a Balcanilor de Vest supusă regimului vizelor UE. Se simte umilinţa acestui statut, mai ales în rîndurile clasei de mijloc, care şi-ar permite concedii în Austria sau Franţa dacă obţinerea vizei nu ar dura luni în şir. Unii vorbesc deja, cu o voce mai joasă, de ghetoizarea Kosovo.

Dincolo de devălmăşia senzorială a spaţiului balcanic, percepi o luptă surdă, un urcuş pieptiş împotriva curentului istoriei, ghidat de o hartă desenată de alţii, cu multă vreme în urmă, şi care de atunci nu a mai fost adusă la zi.

Proiectul Kosovo este în criză de timp. Fiecare an care se scurge fără o perspectivă de dezvoltare, de recunoaştere şi de apartenenţă generează frustrări şi alimentează presiuni care pot compromite drumul fragil al construcţiei statale după partitura occidentală. Unionismul albanez, revizionismul sîrb, radicalismul islamic sau apartenenţa de clan sînt tot atîtea modele alternative care pot găsi un teren fertil într-un eventual eşec al pariului Europei cu Kosovo.

Contează mai puţin ce este Kosovo astăzi. Mai relevant este ce poate deveni acesta dacă oamenii de acolo îşi pierd speranţa. Un Kosovo devenit un „elefant alb" în cimitirul construcţiei de naţiuni înseamnă un stat eşuat căruia nu i s-a oferit şansa să fie un stat terminat. Transformarea regiunii într-o distopie balcanică riscă să creeze unui focar care să reaprindă butoiul cu pulbere de la sud de Dunăre.

La şaisprezece ani de la momentul Kosovo, a venit timpul să revizităm, din noua postură de europeni, Balcanii de care ne-am desprins atunci.

***Alexandru Coita** este consultant politic şi doctor în relaţii internaţionale. A ocupat funcţiile de reprezentant permanent al Camerei Deputaţilor pe lîngă Instituţiile UE şi de secretar de stat în Ministerul Transporturilor. Deţine diplome de master în securitate, economie internaţională şi studii europene de la universităţile Johns Hopkins şi Aberystwyth.*

Laurențiu COLINTINEANU

Mythbusters: Kosovo nu e Crimeea

Preşedintele rus Vladimir Putin a acuzat Occidentul de ipocrizie din cauză că acesta nu a recunoscut şi nu recunoaşte legitimitatea referendumului pentru independenţa Crimeii din 16 martie. Degetul de la Kremlin a fost îndreptat către Kosovo, la fel şi o campanie furibundă a presei de stat ruseşti, care afirma sarcastic, la acea vreme, că, în opinia Vestului, Kosovo are dreptul la autodeterminare, dar Crimeea nu îl are.

E, în acelaşi timp, surprinzător şi deloc surprinzător că Moscova a folosit „precedentul Kosovo" în argumentaţia sa. În 2008, cînd Kosovo şi-a proclamat independenţa de Serbia, Federaţia Rusă a protestat vehement, fapt care a dus şi la nerecunoaşterea statutului Kosovo. Motivul: alianţa cu Belgradul. Pe de altă parte, cum să rateze Putin ocazia să atace Occidentul cu propriile lui acţiuni?! Dincolo de aspectul aproape ridicol – prin invocarea precedentului Kosovo în justificarea anexării Crimeei, Putin, practic, recunoaşte că independenţa Kosovo e legală –, faptele ne spun următoarele: în 1999, după războiul din Kosovo şi intervenţia NATO, Rusia a acuzat o încălcare a acordului din 1999, care prevedea administrarea Kosovo de către ONU pînă la găsirea unei soluţii de convieţuire între albanezi şi sîrbi. Apoi, în 2014, cu ocazia intervenţiei din Crimeea, Moscova a afirmat că etnicii ruşi din peninsulă ar fi fost ameninţaţi cu persecuţia de către noua putere de la Kiev.

Ce uită Vladimir Putin să spună e că ruşii din Crimeea nu au fost supuşi nici unei represiuni, în timp ce albanezii din Kosovo erau, în 1998-1999, în postura să fie măcelăriţi de forţele lui Slobodan Miloşevici. Numai intervenţia NATO printr-o campanie de trei luni de bombardamente a pus capăt luptelor. Miloşevici, confruntat cu întregul Occident, a fost forţat să accepte planul internaţional de pace.

Pînă în 2008, negocierile dintre albanezi şi sîrbi nu au dat nici un rezultat. Majoritatea de 90% a decis, la aproape un deceniu de la război, să se separe de Serbia cu sprijinul comunităţii internaţionale, sprijin confirmat apoi de un verdict al Curţii Internaţionale de Justiţie, care a considerat că proclamarea independenţei nu încalcă legislaţia internaţională.

Spre deosebire de Kosovo, Parlamentul din Crimeea a fost ocupat de forţe înarmate. Premierul republicii autonome Crimeea a fost detronat prin forţă şi înlocuit cu un personaj care primise la ultimele alegeri 4% din voturile cetăţenilor republicii. Circa 14.000 de soldaţi ruşi au fost mobilizaţi apoi în Crimeea pentru a asigura „securitatea" referendumului de independenţă.

Dacă albanezii din Kosovo reprezintă 90% din populaţie, ruşii din Crimeea sînt majoritari cu 60%. Restul de etnii, cu precădere tătarii, sînt cele care trebuie să se teamă acum de opresiunea Moscovei. Şi încă ceva: referendumul din Crimeea nu avea ca scop final proclamarea independenţei, ci actul ulterior, de alipire la Federaţia Rusă. Aşa că votul – cu întrebările legitime în privinţa desfăşurării lui – nu poate fi comparat în nici un fel cu cel din Kosovo.

***Laurenţiu Colintineanu** este jurnalist multimedia.*

Opinii despre comparația dintre Kosovo și Crimeea

■ Bekim Çollaku, ministrul Integrării Europene în guvernul de la Priştina: „Nu există paralele reale între Kosovo şi Crimeea, totul face parte dintr-un joc. Vladimir Putin se foloseşte de Kosovo ca pretext, dar nu are relevanţă de nici un fel. Într-o bună zi, cînd lucrurile se vor calma şi necesitatea unei soluţii la Crimeea va deveni stringentă, Putin va spune „noi facem asta, dacă voi faceţi ailaltă". Va fi un joc de negociere, la un moment dat, iar Rusia va găsi nu numai cazul Kosovo, ci şi alte cazuri în care UE, NATO sau SUA au ajutat o ţară, pentru a negocia un troc cu comunitatea internaţională. Kosovo nu are nici o putere aici. Pe de-o parte avem UE, NATO şi SUA, de cealaltă parte e Rusia cu sateliţii săi. Iar Kosovo e undeva la mijloc fără nici un cuvînt de spus."

■ Petrit Selimi, ministrul adjunct de Externe în guvernul kosovar: „Dacă Ucraina ar fi subjugat Crimeea, ar fi oprimat populaţia de acolo, dacă ar fi încercat să comită genocid împotriva a un milion de oameni din Crimeea, dacă ar fi omorît 12.000 de oameni, dacă ar fi violat 20.000 de femei cum s-a întîmplat în Kosovo în 1999, dacă opt lideri de rang înalt ai Ucrainei ar fi fost condamnaţi pentru crime de război comise în Crimeea, dacă ONU ar fi impus mandat de administrare în Crimeea… să nu uităm că ONU a «luat» Kosovo de sub administrarea sîrbească, Serbiei i-a fost interzis de către ONU să aibă ceva de-a face cu Kosovo. După aproape zece ani, ONU trebuia să decidă ce să facă cu Kosovo şi a decis conform cu «voinţa poporului»."

Bianca TOMA

Sîrbii din Gracianiţa: „Belgradul spune că nu ne lasă!“

Cu orice oficial de rang înalt al Prіştinei ai vorbi, una din primele sale griji va fi să explice statutul şi măsurile excepţionale pentru protejarea minorităţii sîrbe, oriunde s-ar afla aceasta pe teritoriul Kosovo: locuri asigurate la nivel înalt în decizia locală şi centrală, funcţii de conducere şi, obligatoriu, măcar postul de viceprim-ministru în Guvern. Cu toate asigurările date, la momentul vizitei noastre la Priştina – sfîrşit de martie 2015 –, aleşii sîrbi din Parlament intraseră în a doua lună de boicot, o chestiune foarte sensibilă pentru kosovari, care nu pot raporta progrese în Acordul de normalizare a relaţiilor Belgrad – Priştina, arbitrat de UE în 2013. „Avem semnale certe că e o chestiune de zile pînă cînd parlamentarii sîrbi vor reveni în legislativ“, ne asigură adjunctul ministrului de Externe. Într-adevăr, la o săptămînă de la această declaraţie, *Balkan Insight*, un portal care relatează la zi evoluţiile politice din regiune, confirmă intenţia parlamentarilor sîrbi de a reveni în Parlamentul format după alegerile din 2014.

„Sîntem răi şi ne batem între noi.“

Cu jeep-ul ONU în faţa Etno Kuca

Dar ce le lipseşte sîrbilor şi care sînt supărările lor dincolo de aceste poziţii şi dispute politice? Ne pregătim să plecăm la Gracianiţa – o enclavă sîrbească în jurul mănăstirii ortodoxe cu acelaşi nume, la zece kilometri de Priştina. O şosea nici mai bună, nici mai rea decît majoritatea drumurilor româneşti dintre oraşele mai mici ne duce preţ de 15 minute – banda are un singur sens şi desigur toată lumea merge cu maşina – printre cîteva dealuri cu case frumoase, noi, bine îngrijite, comparabile cu cartierele de vile de lîngă marile oraşe româneşti. Totul este reconstruit, iar urmele războiului aproape că nu se văd pe nicăieri. Pînă la oprirea la hanul Etno Kuca de la Gracianiţa – o casă de cărămidă tradiţională, cu decoruri sîrbeşti, foarte asemănătoare restaurantelor sîrbeşti din Banatul nostru. Două jeep-uri albe inscripţionate UN (United Nations) îţi reamintesc că încă mai sînt tensiuni de aplanat şi controverse de rezolvat.

Negociatorii de la Belgrad

Goran şi Predrag sînt jurnalişti în comunitatea sîrbească din Gracianiţa. Nu sînt optimişti: despre Priştina ne povestesc ca despre o mamă vitregă, care le vorbeşte o limbă străină lor, iar despre Belgrad ca despre tatăl prea preocupat de afaceri, care îi vizitează rar, dar cel puţin le trimite bani. „Avem două realităţi diferite. E ca şi cum am trăi în două lumi. Ca şi cum am avea doi şefi“, ne explică Goran. Deşi stau la zece kilometri de capitala Kosovo, negociatorul acestei comunităţi de sîrbi în relaţia cu Priştina este în continuare Belgradul. De aici şi dezamăgirea. „Belgradul are problemele lui. Cine negociază cu Priştina nevoile noastre? Acum doi ani, vicepreşedintele de la Belgrad a venit la Gracianiţa cu steagul sîrbesc. Anul trecut a venit cu mesajul: învăţaţi albaneza“, spune Goran Avramovici. Într-adevăr, limba pare să fie încă un obstacol pentru comunităţile în care sîrbii sînt majoritari: la dorinţe, petiţii, cereri, interacţiuni cu autorităţile din Priştina spun că li se răspunde în albaneză sau într-o traducere proastă în limba lor.

Dacă Serbia nu va divaga de la cursul de integrare europeană, recunoaşterea statului Kosovo va deveni obligatorie, la un moment dat.

Însă cea mai mare problemă a acestor comunităţi, dar şi a populaţiei albaneze, este economia: nu există locuri de muncă pentru o populaţie extrem de tînără. Şomajul ajunge la 30%, iar sîrbii resimt această problemă ca pe una a lor. În Gracianiţa, de pildă, cel mai serios angajator este administraţia publică locală, cu aproape 900 de angajaţi, susţinută şi de Belgrad. Temerile lui Goran şi Predrag – ca şi ale cetăţenilor acestei comunităţi – sînt că, treptat, acest sprijin se va diminua. „Belgradul spune că nu ne lasă“, adaugă Predrag, care pune în discuţie şi un alt actor din lumile în care aceşti oameni trăiesc: comunitatea internaţională. Nici ei nu sînt salvatorii. „Aşteptăm de la comunitatea internaţională să ne schimbe obiceiurile pentru că sîntem răi şi ne batem între noi. După ce au venit aici *(n.n.* – misiunile internaţionale), au început să se comporte ca o comunitate balcanică, mică şi izolată“, continuă Goran. Kosovo a adoptat o Constituţie care prevede drepturi foarte exacte pentru minoritatea sîrbă, albanezii majoritari spun mereu că relaţia lor cu sîrbii acum minoritari e un test pe care trebuie să îl treacă în faţa străinătăţii. Dar pînă la urmă, doar anii, poate mulţi, vor arăta dacă aceşti sîrbi se vor simţi vreodată destul de relaxaţi ca cetăţeni ai unui stat care s-a născut din lupta cu Serbia-mamă.

„Nu pentru asta am luptat noi“

De pe gardul clădirii guvernamentale din Priştina, capitala Kosovo, activitatea executivului e supravegheată de sute de perechi de ochi. Portrete ale martirilor din războiul cu Serbia (1998-1999) sînt agăţate de barele de fier. Parcă stau acolo şi le aduc aminte oficialilor kosovari cui anume datorează funcţia pe care o au astăzi. Bărbaţi, femei, tineri sau mai în vîrstă – viaţa lor s-a sfîrşit în 1999. În faţa zidului de martiri se strîng cîteva sute de supravieţuitori ai războiului, foşti luptători în Armata de Eliberare a Kosovo (KLA). Vin să protesteze împotriva a ceea ce ei numesc un guvern corupt.

„Nu pentru asta am luptat noi. Uitaţi-vă la copiii de vizavi, ce viitor credeţi că au ei?“, îmi spune Mohamed Kuka, în vîrstă de 65 de ani. Bărbatul uscăţiv vorbeşte engleza cu un accent american inconfundabil. Asta pentru că a lucrat o lungă perioadă de vreme ca şofer de taxi în Philadelphia. Povestea lui Kuka e una de roman. La 18 ani, după ce tatăl său fusese întemniţat de două ori de regimul comunist, Kuka hotăra să plece din Kosovo. A plecat pe jos prin Serbia pînă cînd l-a luat o familie de croaţi cu maşina. Aşa a ajuns la Zagreb, de unde a luat un autocar turcesc pînă la frontiera austriacă. De acolo a ajuns în Italia, într-un lagăr de refugiaţi care funcţiona în clădirea unui fost lagăr de concentrare. A depus cerere de azil la ambasada SUA din Italia şi l-a primit.

Primii bani, Kuka i-a făcut lucrînd în Africa pentru companii americane. Apoi, s-a stabilit la Philadelphia, unde şi-a cumpărat o maşină şi s-a făcut şofer de taxi. 23 de ani a trăit în America, pînă într-o zi de februarie 1998, cînd mînca liniştit în bucătărie. „Am văzut la ştiri că a început războiul în Kosovo. Am lăsat mîncarea în farfurie şi am venit să lupt pentru ţara mea“, povesteşte bătrînul. Arată mult mai în vîrstă decît anii pe care îi are. Poate are legătură cu experienţa războiului. Nu vrea să povestească despre luptele cu sîrbii. Nu spune decît că a avut „duşmanul de mii de ori în cătarea puştii şi m-am uitat în cealaltă parte“. A avut ambele picioare rupte. Şi cîteva coaste. Şi a mai suferit o rană la cap.

După război, Kuka nu s-a mai întors în SUA. S-a însurat în Kosovo şi are doi copii, dintre care o fată bolnavă de epilepsie. Singurul venit al lui Mohamed Kuka e pensia de invalid. Loc de muncă nu are. Şi ca el mai sînt mii de foşti luptători. Nu îi pot numi veterani, pentru că statul kosovar nu îi recunoaşte ca atare. Nu pe toţi.

În februarie, anul acesta, guvernul de la Priştina a anunţat că a bugetat 24 de milioane de euro pentru plata pe 2015 a pensiilor speciale pentru veteranii care nu au loc de muncă. Într-o ţară cu şomaj de 30,5%, numărul acestora nu poate fi mic. Numai că procedurile întîrzie. 22.000 de foşti luptători KLA au fost deja trecuţi pe listă pentru plata pensiei. Însă 4000 de oameni au rămas cu cererile neverificate şi acesta e motivul principal pentru care oamenii protestează. Kuka nu mai vrea pensie de invalid, zice că nu vrea milă de la stat, ci doar să îi fie recunoscute meritele din lupta pentru eliberarea ţării.

Suma nu e mare. Pentru veteranii şomeri cu vîrsta peste 35 de ani, pensia specială ajunge la 170 de euro. Pentru cei mai tineri se situează la 130 de euro lunar. Şi pentru cei care simt, în acest moment, un impuls de comparaţie cu revoluţionarii români şi traficul de certificate postrevoluţionar, simt nevoia să fac următoarea precizare: oamenii aceştia au luptat pe front, într-un război de peste un an de zile, care nu şi-a găsit sfîrşit decît în urma unei campanii susţinute de bombardamente NATO. Mie mi-e greu să îmi imaginez prin ce au trecut, care sînt urmările fizice, dar mai ales psihice pe care le au. Gîndiţi-vă că, astăzi, la 16 ani de la încetarea luptelor, peste 1700 de familii nu şi-au găsit morţii.

© I. Moldovan

10.000 de persoane au fost ucise în războiul cu Serbia. La 16 ani după război, 1700 de oameni sunt daţi în continuare dispăruţi. 20.000 de femei au fost victime ale violenţei sexuale.

Dar pensia şi recunoaşterea nu sînt singurele motive pentru care foştii luptători KLA au decis să iasă în stradă. UE se pregăteşte, împreună cu autorităţile kosovare, să instituie o comisie specială de anchetă şi un tribunal special, cel mai probabil la Haga, care să investigheze acuzaţiile de crime de război formulate la adresa KLA. Veteranii din piaţa centrală nu se opun procesului în sine. „Dacă există oameni care au comis atrocităţi, să fie judecaţi şi să plătească. Nu avem o problemă cu asta. Dar să ne judeci comandanţii e un proces la adresa întregii armate şi asta nu mi se pare OK“, spune Mohamed Kuka. Pentru el, un proces al comandanţilor echivalează cu o condamnare a întregii lor lupte pentru libertate. „Oamenii ăştia, pe care îi vedeţi aici, nu au făcut decît să tragă în duşman, în trupele armate sîrbe. Nicidecum în civili.“

Kosovo e un stat tînăr. Are încă multe probleme de rezolvat şi unele puncte în care trebuie să facă pace cu istoria. E nevoie de procesul de la Haga? Cu siguranţă, da. Dar după 16 ani de administrare totală sau parţială de către străini, kosovarii parcă ar vrea să îşi judece singuri trecutul. În cazul Croaţiei, comunitatea internaţională a fost de acord să permită crearea unui tribunal naţional. Dar astea sînt chestiuni politice. Pînă la rezolvarea lor, veteranii kosovari îşi vor continua lupta. Determinare au. În doar 15 minute de la începerea protestului, gardul guvernului a fost dărîmat şi foştii luptători îşi împing piepturile în scuturi de jandarmi. (**L. C.**)

Laurenţiu COLINTINEANU

În căutarea jihadiştilor

Nuredin Zeneli se apropie cu paşi şovăielnici de poarta moscheii. Bătrînul, în vîrstă de 75 de ani, vine cu o oră mai devreme la rugăciunea de la ora 17. Zîmbetul său e însă voios, iar disponibilitatea de a vorbi cu jurnalişti străini e surprinzător de mare. În micul său oraş, Kacanik, a descins multă presă, mai ales occidentală, în 2014, cînd o înregistrare video postată pe Internet îl arăta pe Lavdrim Muhaxheri, liderul contingentului de luptători albanezi din gruparea teroristă Statul Islamic (ISIS), care tocmai decapitase „un spion“.

Bătrînul Zeneli ştia ce veniserăm să întrebăm. Muhaxheri este sau era originar din Kacanik, oraş din care au plecat cei mai mulţi musulmani kosovari radicalizaţi să se alăture luptei autoproclamatului califat din Siria şi Irak. În acest moment, arată estimări oficiale ale guvernului de la Priştina, între 200 şi 250 de islamişti kosovari luptă alături de ISIS. Despre Muhaxheri circulă zvonuri că ar fi fost ucis. Primele au apărut în vara lui 2014. Ultimele îl dau mort în luptele din Kobane, la începutul acestui an. Cu siguranţă nu se poate şti.

Înainte de întîlnirea cu Zeneli, în curtea moscheii Bobit, dintr-o suburbie a oraşului, ajunseserăm aproape de poarta familiei Muhaxheri. Fuseserăm întîmpinaţi de fratele lui Lavdrim, care ştia şi el, de la depărtare, de ce veniserăm. Reacţia lui nu a fost însă nici pe departe la fel de prietenoasă precum a lui Zeneli. Nu am putut vorbi cu el, ne ameninţa că va chema poliţia. Fratele lui Muhaxheri repeta întruna că s-a săturat de minciunile pe care presa le-a scris despre el şi familia sa, după ce fusese de acord să vorbească anul trecut.

Acelaşi refuz l-am primit şi de la fratele lui Hetem Dema. Bărbatul, vecin cu Nuredin Zeneli, a murit în Siria. Familia sa a primit confirmare de la surse de acolo. Corpul lui nu a fost recuperat. Dema avea 38 de ani, este şi astăzi cel mai în vîrstă kosovar care şi-a pierdut viaţa luptînd alături de ISIS în Siria sau Irak. Fratele său, un bărbat care, la nivel de aparenţă, nu diferă cu absolut nimic de un locuitor al oricărui oraş mic din România, ne-a spus că familia nu a ştiut nimic despre intenţia lui de plecare în Siria. „Sigur ştia soţia sa, dar nu ne-a spus nimic“, a fost ultimul lucru pe care fratele lui Dema ni l-a spus înainte să închidă poarta, scuzîndu-se că are antrenament cu echipa de fotbal şi nu poate întîrzia.

Nuredin Zeneli spune însă că au existat mai multe momente ciudate în comportamentul lui Hetem Dema, care ar fi putut constitui un semnal de alarmă. El e musulman practicant de 70 de ani. Tatăl lui era musulman, bunicul lui la fel. „Dar eu nu ştiu să spun exact cum se cheamă religia asta pe care o practică cei care pleacă să lupte cu ISIS. E complet diferită faţă de a noastră“, povesteşte bătrînul, care a asistat la o schimbare radicală de practică religioasă a lui Dema, şi nu numai. La moscheea Bobit ar fi patru bărbaţi care, la un moment dat, au început să se roage complet diferit faţă de ceilalţi. Principala diferenţă, subliniază Zeneli, e că, „atunci cînd spun «Allah e mare», ei duc mîinile la piept, în loc să le ducă la cap. Asta e lipsă de respect faţă de Allah“.

Zeneli îşi aduce aminte că, la aflarea veştii despre luptători islamişti kosovari, a fost foarte surprins. „Islamul are o lungă tradiţie la noi în zonă, dar nu înţelegem ce se întîmplă. Auzim despre multe persoane care pleacă în Siria şi Irak. Nu ştiu să vă dau un număr anume, dar aud mereu despre cineva care a plecat. E vorba de tineri, în majoritate.“ „Ce sînteţi dumneavoastră? Sunnit sau şiit?“, îl întrebăm. „Nici una, nici alta. Eu sunt hanafi“, răspunde Zeneli, cu mîndria dată de tradiţia istorică.

Hanafi e, de fapt, una din cele patru şcoli de gîndire ale islamului sunnit. La origine, imamul Hanafi a creat o jurisprudenţă, un mod de aplicare a legii islamice, considerată cea mai liberală dintre toate. În aplicarea legii, jurisprudenţa Hanafi face uz de raţiune şi de opinii libere mult mai mult decît celelalte, iar organizarea este foarte descentralizată, spre deosebire de alte modele cu ierarhie strictă. Credinţa este pusă mai presus de practicarea strictă a ei, iar toleranţa faţă de diferenţele dintre comunităţile musulmane e mare. Unul din elementele importante ale acestei şcoli e faptul că blasfemia nu este pedepsită. Gîndirea Hanafi a ajuns la concluzia că nici un om nu are dreptul să decidă asupra relaţiei dintre divin şi uman.

© I. Moldovan

31% din toţi musulmanii aparţin acestei şcoli, cu precădere cei care au fost sub influenţa Imperiului Otoman. Deşi violenţa e justificată de şcoala Hanafi „atunci cînd aduce beneficii tuturor musulmanilor“, orientarea în epoca modernă a adus gînditori care propovăduiesc, cu precădere, pacifismul. Zeneli spune că religia lui nu permite lupta teroristă, pe parcursul discuţiei repetă de mai multe ori că ce fac luptătorii radicalizaţi e ceva împotriva legii lor. Dar îşi aminteşte cum Hetem Dema începuse să înveţe şi pe alţii că „felul său de a se ruga este cel corect, cel drept faţă de Allah. Lua copii pe stradă şi le povestea despre adevărata credinţă. Fiul său de 10 ani se roagă ca el acum“.

Kosovo e singura ţară majoritar musulmană din lume, în care căsătoriile între persoane de acelaşi sex sînt legalizate.

„Estul înseamnă pe de-o parte Rusia şi pe de altă parte ISIS.“

Credincioşilor de la moscheea Bobit li se părea ciudat, uneori chiar amuzant că Dema se ruga diferit. La un moment dat au început să îşi facă griji şi se întrebau dacă ce văd nu „seamănă cumva cu Al-Qaeda“. De făcut, nu au făcut nimic. Mai puţin atunci cînd imamul moscheii a avut, la un moment dat, tendinţa să schimbe şi el ritualurile, dar a renunţat de frica oamenilor. Cînd încep să se roage diferit, bărbaţii îşi lasă barbă. „Cînd aţi observat prima dată aceste schimbări?“, îl întrebăm pe Nuredin Zeneli. „În urmă cu zece ani. La Dema a fost imediat după ce o organizaţie arabă l-a trimis într-un pelerinaj la Mecca.“

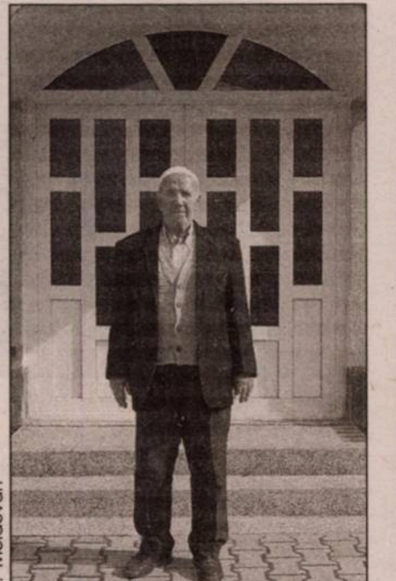

© I. Moldovan

După războiul cu Serbia, numeroase organizaţii caritabile islamice au activat în Kosovo cu scopul declarat de a ajuta musulmanii kosovari în eforturile de reconstrucţie. Originea acestor organizaţii datează din anii ’80, cînd Arabia Saudită a creat o reţea de ONG-uri care sprijineau mujahedinii afgani în lupta împotriva invadatorilor sovietici. Infrastructura există şi astăzi, chiar şi după închiderea multor organizaţii de către Consiliul de Securitate, din cauza legăturilor dovedite cu grupări teroriste. Practic, organizaţiile respective funcţionează ca sursă de finanţare, dar şi ca reţea de recrutare.

Juan Zarate, fost consilier adjunct pentru combaterea terorismului al preşedintelui american George W. Bush, descrie în cartea *Treasury's War* lupta dusă de Trezoreria SUA cu reţelele de finanţare a operaţiunilor teroriste islamiste. Cea mai mare organizaţie caritabilă islamică, cu 14 filiale închise în urma mai multor rezoluţii ONU, Al Haramain, a activat mulţi ani în Balcanii de Vest, mai precis în Kosovo şi Bosnia. La fel a fost cazul International Islamic Relief Organization şi al Benevolence International Foundation. Ultima a fost deconspirată în anul 2002, în urma unui raid la Sarajevo, în care serviciile secrete au găsit corespondenţă scrisă de mînă între directorul fundaţiei şi însuşi Osama bin Laden.

Odată cu supravegherea intensă a transferurilor de bani între aceste organizaţii, practicile lor s-au schimbat, spune Zarate. A început strategia de strîngere de bani *cash* cu ocazia pelerinajului de la Mecca, ceea ce a făcut aproape imposibilă urmărirea fluxurilor de bani din Arabia Saudită către restul lumii. La fel, activităţile de recrutare s-au schimbat în aducerea bărbaţilor la Mecca şi radicalizarea lor la faţa locului, spre deosebire de activităţile din ţările de origine.

Pentru că numărul de luptători islamişti plecaţi în Siria şi Irak este foarte mare comparativ cu populaţia statului Kosovo, autorităţile de la Priştina au decis să intervină dur împotriva reţelelor. În vara şi toamna anului trecut, poliţia kosovară a arestat circa 70 de persoane. Fie e vorba despre luptători întorşi din Siria şi Irak, fie despre imami acuzaţi de incitare la terorism. 14 imami au fost arestaţi, între ei se găseşte şi influentul imam Shefqet Krasniqi din capitală, acuzat, printre altele, de spălare de bani primiţi de la organizaţia Al Haramain. Zarate explică faptul că cea mai utilizată tactică era cea de furnizare de servicii pentru persoanele aflate în situaţii dificile şi folosirea sentimentului de recunoştinţă pentru recrutarea ulterioară. Era o schemă perfect acoperită de cîştigare de simpatizanţi la adăpostul acţiunilor caritabile.

„Cred că cei care pleacă o fac pentru bani. Majoritatea dintre ei sînt săraci. Fabrica din oraş a fost închisă şi nu s-a mai deschis. Foarte multă lume nu are loc de muncă în Kacanik, 80%“, spune Nuredin Zeneli. Sociologii din Kosovo afirmă că sărăcia şi lipsa unor perspective de viitor îi împinge pe aceşti tineri, în majoritate, să vadă în religie un ultim scut protector. 14 organizaţii islamice au fost închise, recent, în Kosovo. „Nu făceau decît spălare pe creier“, declara ministrul de Interne Bajram Rexhepi, în toamna anului trecut.

În căutare de locuri de muncă, mulţi kosovari au lucrat cu forţele americane la Camp Bondsteel. Salariile erau de vis prin comparaţie cu venitul mediu din ţară. Cînd operaţiunile americane din Kosovo au fost reduse, cu precădere după declararea independenţei, personalul local s-a mutat să lucreze pentru contractori americani care operează în baze din Irak şi Afganistan. E ironic cum oameni din cel mai proamerican stat al Europei ajung să se radicalizeze în baze americane din statele unde operează şi ISIS. E cazul lui Lavdrim Muhaxheri, care, după ani de zile lucraţi la Camp Bondsteel, a activat doi ani într-o bază americană din Irak.

Sărăcia, lipsa speranţei de mai bine, izolarea prin necesitatea de a obţine vize pentru călătorii în Europa – toate acestea fac din Kosovo un teren fertil de recrutare pentru tineri dezorientaţi şi uşor manipulabili prin ideologizare sau, pur şi simplu, bani. După cum ne spunea, în Priştina, un oficial din ministerul kosovar de Externe, „apropierea foarte lentă de Uniunea Europeană ne expune pericolelor din est. Numai că, pentru noi, estul înseamnă pe de-o parte Rusia şi pe de altă parte ISIS“.

Recunoașterea pe Facebook

discuție cu ministrul adjunct de Externe kosovar, Petrit SELIMI

*Carte de vizită: **Petrit Selimi** este adjunctul ministrului kosovar de Externe. În 2011, Selimi a fost numit în guvern și era, la acea vreme, unul dintre cei mai tineri membri ai executivului. A fost coordonator al cooperării dintre Kosovo și Serbia și membru al Comisiei de Stat pentru Libertăți Religioase. A studiat la Universitatea din Oslo și la London School of Economics.*

În 2010, cu ocazia unei vizite în Slovacia, Petrit Selimi nu putea avea o întîlnire cu oficiali guvernamentali nici măcar într-un restaurant, de parcă proveniența din Kosovo echivala cu o boală contagioasă. Mărturisirea ministrului adjunct de Externe a provocat reacții de uimire în delegația română. Dar momentul acela l-a determinat pe Selimi să schimbe strategia demersurilor diplomatice ale țării sale.

„În sondajele de opinie din Kosovo, recunoașterea statală nu intră în Top 10 preocupări, iar integrarea în UE nu ajunge în Top 5 griji ale cetățenilor noștri", spune ministrul. De ce? Cum adică? Simplu. Poveștile despre chestiuni de drept internațional și orientare strategică trebuie vîndute la oameni. Ele nu sînt înghițite pe nerăsuflate, așa cum era în Europa de Est, în anii '90.

„Avem șomaj de 30,5%, iar în rîndul tinerilor ajunge la 60%. Situația se compensează întrucîtva prin remitențele din străinătate. Fiecare al patrulea kosovar trăiește în străinătate. Ca să înțelegeți: primul *hattrick* înscris de echipa Elveției la Campionatul Mondial din Brazilia a fost opera unui kosovar. Limba albaneză e a treia cea mai vorbită în Elveția. Iar numărul total al consulatelor din Germania și Elveția este de șapte. Remitențele din diaspora însumează un miliard de euro pentru o populație de 1,8 milioane", spune Petrit Selimi.

Cu alte cuvinte, grijile oamenilor sînt unele mult mai pămîntene. La așa cifre ale șomajului, la lipsa de perspective pentru tinerii acestei țări – peste 60% din populația Kosovo are sub 35 de ani –, misiunea unui guvern, chiar și cea a Ministerului de Externe, este aceea de a-și sluji propriii cetățeni. Selimi descrie cum „în ianuarie, am avut un val uriaș de oameni care au părăsit țara. A fost complet neașteptat. 40.000 de oameni au plecat către Germania într-un amestec de criminalitate organizată și zvonistică despre cum nemții au nevoie de lucrători din cauza scăderii demografice. Au plecat 1500 de oameni în fiecare zi în ianuarie, la momentul la care vorbim am ajuns la doar 10. Scăderea spectaculoasă e dată de demantelarea acestor rețele de traficanți".

„Nimic nu a crescut în istoria umanității mai rapid ca Facebook"

Așa că, pentru diplomația kosovară, dincolo de eforturile tradiționale de recunoaștere statală, alte metode, mai neortodoxe, au ajuns să compună o mare parte a activității ministerului. Cum ar fi, de exemplu, eforturile de intrare în concursul Eurovision. „Pentru tinerii noștri nu e important să le spunem că am semnat Acordul de Stabilitate și Asociere, pentru ei e un termen lipsit de orice semnificație. Dar dacă le spunem că avem un concurent la Eurovision și că pot vota pentru un cîntec din competiția europeană, atunci au un motiv de mîndrie", spune Selimi, cu o doză de mîndrie în voce.

Diplomația digitală, schimburile culturale și de societate civilă între Kosovo și, mai ales, statele care nu îl recunosc s-au intensificat în ultima vreme considerabil. Drept urmare, Kosovo a fost acceptat în Comitetul Olimpic Internațional. Pentru prima dată în scurta sa istorie statală, Kosovo va avea echipă națională la Jocurile Olimpice de la Rio. Țara a primit statut de membru și în Federația Internațională de Baschet. Cu o săptămînă înainte de întîlnirea cu delegația română, echipa din Priștina disputase un meci cu Universitatea Craiova. Selimi și-a cerut scuze că au cîștigat. „Încercăm, de regulă, să nu batem echipe din state care nu ne recunosc independența", a spus ministrul rîzînd.

Și apoi vine Facebook. Unii întreabă, spune Selimi: „Care e treaba cu Facebook? Voi nu sînteți un stat, de ce v-ar recunoaște Facebook? Nimic nu a crescut mai rapid în istoria umanității decît Facebook – nu imperiul roman, nu creștinismul, nu islamul, nu Ginghis Khan. Nici măcar Internetul în sine nu a crescut la fel de rapid precum Facebook. Deci, nu ești pe Facebook, nu exiști". Campania a dat roade. În decembrie 2013, Kosovo a obținut recunoaștere statală. Pe Facebook.

Și nu e doar o chestiune de mîndrie. Nerecunoașterea în mediul online produce efecte concrete pentru oameni. Gîndiți-vă că vreți să cumpărați o carte pe Amazon sau, oricît de ciudat ar suna în România, să cumpărați muzică de pe iTunes Store. Unele siteuri nu recunosc adresele IP, altele nu acceptă cărțile de credit din Kosovo. Multe avantaje și produse ale vremurilor în care trăim nu sînt accesibile unei populații dintr-un stat nerecunoscut.

Din această nevoie s-a născut digitalkosovo.org. „Să zicem că cineva observă că secțiunea de hărți a *Washington Post* nu recunoaște Kosovo", explică Selimi. „Atunci, acel cineva poate descărca un formular predefinit, îl poate completa cu cele necesare și poate trimite direct la persoana responsabilă un apel de recunoaștere. Dacă vine un formular de la un cetățean, poate că un ministru îl va ignora și îl va arunca la gunoi. Dar dacă 1000 de oameni scriu hotelului Hilton, de pildă, spunîndu-i că «țara noastră nu apare în lista dvs.», atunci e altceva. Pe Amazon, am avut 5000 de oameni care au scris și compania a răspuns luna trecută cu anunțul că adaugă Kosovo pe lista sa de țări. Noi nu sîntem adăugați automat în astfel de liste, precum e cazul statelor care aderă la UE, de exemplu. Toate acestea sînt importante pentru oamenii din Kosovo și de aceea ele fac parte din strategia noastră oficială de diplomație publică."

„Eu nu pot vinde Europa dacă tinerii nu o văd"

În acest moment, spune Petrit Selimi, „recunoașterea la nivel de state nu este prioritară. Uitați-vă că multe state membre ONU, deci recunoscute la nivel mondial, sînt state eșuate, unde nu există guvern, sînt în mijlocul unor războaie civile. Mult mai important pentru noi e să avem o democrație stabilă și funcțională, să ne respectăm propria Constituție, care este, *nota bene*, cea mai progresistă din UE pentru că este cea mai nouă și beneficiază de experiența tuturor statelor europene. Sîntem singura țară din Balcani care a legalizat căsătoria între persoane de același sex și nu uitați că trăim într-o țară care are în proporție de 90% populație musulmană".

Totuși, cinci țări din UE nu recunosc independența noului stat: Spania, Slovacia, Grecia, Cipru și România. „Înțelegem că Spania are îngrijorări legate de Catalunia și Țara Bascilor. Înțelegem că Ciprul are probleme de decenii legate de partea sa de nord. Aici noi avem aceeași politică externă cu UE și nu am recunoscut Ciprul de Nord.

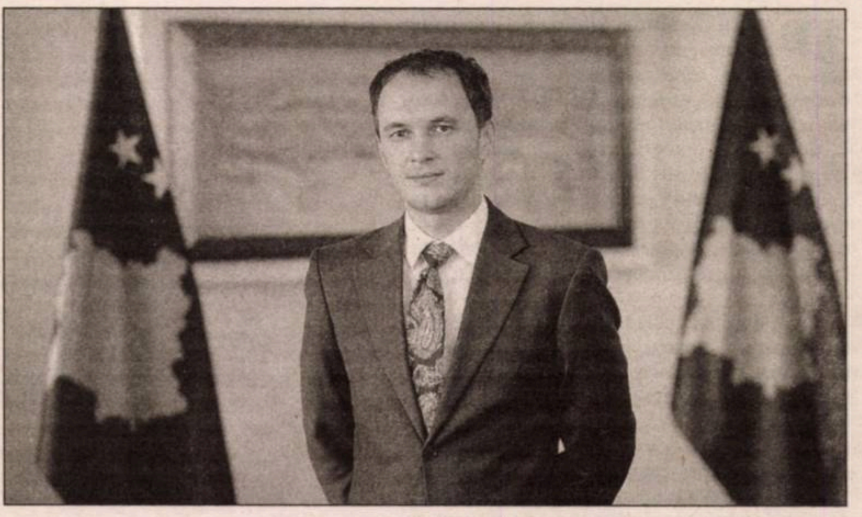

© Ministerul de Externe Priștina

În 2016, la Jocurile Olimpice de la Rio, Kosovo va participa, pentru prima dată, cu echipă națională.

Înțelegem că România are unele îngrijorări interne și chiar regionale. Înțelegem că Grecia are îngrijorări legate de Macedonia. Argentina are probleme cu Insulele Falkland. Thailanda ne-a recunoscut recent, deși are și ea unele probleme. Marea Britanie ne-a recunoscut, deși Scoția voia să fie independentă. Așa că sperăm ca trecerea timpului și contribuția Kosovo la stabilizarea regiunii să demonstreze că nu reprezentăm nici un pericol", spune ministrul kosovar, care știe pe de rost lista statelor care încă nu i-au recunoscut și motivele oficiale ale deciziei, ba chiar și pe cele mai puțin oficiale.

„Kosovo a reprezentat încheierea capitolului Balcanilor. De la proclamarea independenței noastre, toate statele din regiune sînt democratice și în dialog multilateral. Serbia nu ne recunoaște ca stat, dar, în urmă cu două săptămîni, Belgradul ne-a recunoscut tribunalele ca unică instanță de justiție pe teritoriul nostru. Croația e membru UE, Slovenia la fel. Serbia, Albania și Macedonia au statut de candidat. Apoi avem Bosnia, care a semnat Acordul de Stabilitate și Asociere. Și Kosovo, care speră să semneze Acordul în vară."

Într-un fel, Kosovo, ca ultim stat care așteaptă să semneze acordul de asociere la UE, e norocos. Semnarea are loc, pentru prima dată, după Tratatul de la Lisabona. De ce e important pentru Priștina? Pentru că Lisabona a anulat obligativitatea ca Acordul de Stabilitate și Asociere să fie ratificat de parlamentele naționale ale statelor membre. Kosovo nu trebuie, astfel, să caute un vot favorabil în state care nu îl recunosc ca stat. Un vot în Casa Poporului, de exemplu, ar fi fost imposibil. Astfel, Kosovo are șansa să facă un prim pas contractual către aderarea la UE indiferent de pozițiile naționale vizavi de statutul său.

© I. Moldovan

Semnarea Acordului are însă o importanță și mai mare pentru kosovari: prima relație contractuală dintre Kosovo și UE va ajuta enorm în demersul de ridicare a vizelor pentru cetățenii acestei țări care vor să călătorească în Europa. Kosovo e ultimul stat din Balcani care nu are liberalizat regimul de vize.

„Eu nu pot vinde Europa tinerilor de la noi dacă ei nu văd Europa", spune ministrul Selimi. „De asta, Kosovo are nevoie de liberalizarea regimului de vize. Oamenii din Moldova pînă în Columbia călătoresc fără viză în UE. Și noi trebuie să fim acolo, pentru că merităm. Tinerii noștri au văzut numai Skopje și Tirana. Cum să ne luptăm împotriva radicalizării islamice sau extremismului etnic dacă nu avem exemple despre ceea ce înseamnă ideile europene? Nu putem avea comunități izolate și, în același timp, pretenții de societate deschisă."

a consemnat
Laurențiu COLINTINEANU

DILEMA
Kosovo, azi

Bianca TOMA

Poziţia României faţă de Kosovo

Poziţia României faţă de Kosovo a fost extrem de tranşantă în februarie 2008, cînd provincia şi-a declarat unilateral independenţa. La o zi după decizia oficială a Prištinei, plenul Parlamentului de la Bucureşti, în acord cu poziţia preşedintelui şi a Guvernului României, a anunţat că ia act cu „profundă îngrijorare“ de proclamarea independenţei provinciei, regretă eşecul negocierilor „în spiritul dreptului internaţional“ şi nu recunoaşte independenţa provinciei.

În noiembrie 2011, preşedintele României, Traian Băsescu, merge în vizită oficială în Serbia, unde are discuţii cu Boris Tadici, şeful statului „vecin şi prieten“ – aşa cum titrează frecvent presa sîrbă – inclusiv pe tema provinciei Kosovo. Ziarele din Belgrad îl citau pe Traian Băsescu care reconfirma: „România rămîne consecventă în atitudinea de a nu recunoaşte independenţa Kosovo-ului“. La această frază se adaugă însă şi observaţia: România insistă asupra integrării europene a sud-estului Balcanilor. *„România nu a recunoscut şi nu recunoaşte independenţa Kosovo şi credem că o soluţie negociată, în care sîrbii din Kosovo, în orice caz, trebuie să aibă sentimentul că instituţiile sîrbeşti îi servesc şi îi protejează, trebuie să existe.“* (Traian Băsescu, preşedintele Romîniei, vizită de stat la Belgrad, noiembrie 2011)

2013 este însă un an crucial în relaţia Belgrad – Priştina, după semnarea cu medierea Bruxelles-ului a unui acord, considerat istoric, în vederea normalizării relaţiilor dintre Kosovo şi Serbia. De la Bucureşti, preşedintele Băsescu menţionează această evoluţie şi este pentru prima dată de acord că poziţia României faţă de Kosovo trebuie să se flexibilizeze, dar numai în acord cu Belgradul. Noul şef al Guvernului de la Bucureşti, Victor Ponta, după o întîlnire la Casa Albă, vorbeşte însă pentru prima dată deschis despre posibilitatea ca Bucureştiul să opteze mai curînd spre recunoaşterea Kosovo. Aflat la Washington, premierul Ponta îi spune vicepreşedintelui SUA, Joe Biden, că în cursul lui 2014 „nu se va întîmpla nimic“ în ceea ce priveşte recunoaşterea Kosovo, dar că în 2015 România va avea o poziţie coordonată cu partenerii internaţionali. Aceşti parteneri internaţionali, respectiv SUA şi şefa diplomaţiei UE de la acea vreme, Lady Ashton, insistau în discuţiile informale cu Bucureştiul pentru o schimbare de poziţie. Ideea era că nerecunoaşterea Kosovo de către cinci dintre statele membre UE, între care şi România, împiedică o normalizare a relaţiei dintre provincie şi Uniunea Europeană.

Pentru că Kosovo este ultimul stat din regiune, care a demarat apropierea de UE, criteriile pe care trebuie să le îndeplinească sînt cele mai drastice din întreaga istorie a extinderii Uniunii.

Ulterior, în faţa comisiilor de politică externă reunite ale Parlamentului, premierul Victor Ponta continuă pe linia mai conciliantă şi afirmă că el este mai curînd pentru o recunoaştere rapidă a independenţei Kosovo şi că îl va informa în acest sens pe preşedintele Băsescu, care manifestă „prudenţă“. Tensiunile dintre cei doi contaminează şi această discuţie, cu fostul şef al statului în continuare reticent, dar mai deschis la „flexibilizarea“ poziţiilor, cel puţin în formate internaţionale. Victor Ponta avea să pună şi în cursul lui 2014 şi 2015 chestiunea recunoaşterii Kosovo în discuţii la nivel înalt, în special cu ocazia vizitelor de la Bucureşti şi Tirana şi a întîlnirilor cu omologul său albanez Edi Rama. *„Nu susţin o paralelă între Crimeea şi Kosovo, există diferenţe fundamentale.“* (Victor Ponta, martie 2014, vizită la Tirana)

Ultima discuţie despre Kosovo a avut loc în februarie la Bucureşti, cînd premierul albanez a spus că rezolvarea chestiunii recunoaşterii ar asigura securitatea regională.

Evoluţiile din ultimii ani arată însă faptul că România, deşi nu a recunoscut independenţa Kosovo, ceea ce presupune o decizie oficială asumată la cel mai înalt nivel, nu a blocat în nici un fel accesul Kosovo la organisme sau formate internaţionale. Unul din paşii-cheie ai Bucureştiului a fost recunoaşterea paşapoartelor emise de Kosovo, chestiune pe care oficialii de la Priştina au menţionat-o cu recunoştinţă. După ce negocierile cu Grecia pentru recunoaştere s-au blocat ca urmare a noilor priorităţi şi provocări ale guvernului de la Atena, Priştina se uită la Bucureşti ca la prima ţară ce ar putea „sparge“ cercul celor cinci state UE care nu recunosc independenţa. Mai mult, dintre cele cinci state, România este văzută ca fiind cea mai activă susţinătoare a apropierii de UE a acestei regiuni.

■ ■ ■

Pleurat SEJDIU

Contraargumente privind poziţia României

Dosarul Kosovo continuă să fie un subiect nerezolvat între reprezentanţii instituţiilor de stat din România. Premierul Victor Ponta s-a pronunţat în favoarea „recunoaşterii rapide a Kosovo“, iar fostul preşedinte a respins noua realitate din Balcani şi din Europa.

De ce este, însă, importantă decizia României privind Kosovo? „Teama“ neargumentată a fostului preşedinte constă în faptul că „precedentul“ Kosovo ar putea să fie aplicat în Transnistria şi teama că Transilvania ar putea fi detaşată din corpul României!

1. Transilvania. „Frica“ reactualizată şi punerea unui semn de egalitate între cazul Kosovo şi „cazul Transilvania“ este neîntemeiată, greşită şi contraproductivă pentru interesele naţionale ale României. Determinarea statutului provinciei române Transilvania (unirea cu Regatul România – *n.n.)* s-a hotărît corect şi pentru totdeauna în 1918. Aceasta nu s-a realizat prin terorizarea populaţiei sau epuizare etnică, nici prin masacre şi nici printr-o politică de apartheid, ci prin plebiscit. Minorităţile, în România, s-au considerat şi se consideră egale cu populaţia majoritară.

2. Transnistria. Situaţie complicată, dar din păcate şi greu de rezolvat sau, mai bine zis, *„fait accompli“*. Vrem noi sau nu, trebuie să recunoaştem că Transnistria este ocupată de Rusia şi că Rusia nu va pleca de acolo niciodată. Da, Kosovo poate fi comparat cu Republica Moldova, dar în nici un caz cu Transnistria. Transnistria poate fi comparată cu situaţia din Republica Srpska în Bosnia sau regiunea sîrbească din nordul Kosovo.

3. Teoria relaţiilor excelente româno-sîrbo/iugoslave. Este adevărat că Serbia era mai puţin virulentă decît restul vecinilor României şi românilor, dar numai în nord-estul Dunării. Cu restul vecinilor nu a fost aşa. Opinia publică din România încă trăieşte cu percepţia cea veche despre Serbia şi sîrbi din timpul comunismului şi are în minte încă relaţia Ceauşescu – Tito, o alianţă tacită antisovietică.

4. Dreptul internaţional în cazul fostei Iugoslavii şi în particular al Serbiei ca „stat eşuat“ *(failed state)* nu se poate lua ca argument împotriva Kosovo. Din primii ani ai secolului trecut, Serbia a menţinut politica sa de teroare sistematică faţă de albanezii din Kosovo şi Macedonia, 1913-1914, 1924, 1945-1960, 1981-1989 şi 1996-1999.

5. Religia. În multe dezbateri şi analize făcute de analişti şi pseudoanalişti români, am întîlnit des folosirea termenului „albanezii musulmani“, termen care încearcă să dea un caracter religios conflictului din Kosovo. Politicienii şi analiştii români ştiu desigur că în Kosovo şi Albania trăieşte un popor care se identifică numai cu noţiunea de *albanez* şi cu nimic altceva. Această realitate trebuie transmisă poporului român. Niciodată, dar niciodată, grupurile religioase albaneze n-au avut nici un singur conflict religios. Acest fapt ne deosebeşte de slavi. Republica Kosovo n-are nimic cu religia musulmană pentru că, în caz contrar, 50 de ţări islamice ar fi recunoscut Republica Kosovo în primele ore ale vieţii sale, ceea ce nu s-a întîmplat şi nici nu se va întîmpla.

6. Problematica suveranităţii. Oare suverenitatea, în sensul său rigid, le dădea voie lui Idi Amin, lui Stalin, lui Paşici şi Miloşevici să masacreze milioane de oameni în numele ei?! Desigur că nu! De aici derivă legitimitatea recunoaşterii unilaterale de către state şi organizaţii internaţionale a independenţei proclamate de parlamentul kosovar. Această legitimitate se susţine şi de către Articolul 1 al Convenţiei de la Montevideo pentru drepturile şi obligaţiile statelor (1933).

7. Frica de crearea celui de-al doilea stat albanez. Fostul preşedinte Băsescu afirma: „Crearea a două state albaneze în Balcani nu se poate accepta“. I-aş întreba pe domnul Băsescu şi pe analiştii care susţin acest „pericol“ sau frică: oare ce sînt moldovenii? Nu sînt români? Dar ciprioţii? Nu sînt greci? Dar cazul altor state ca Austria, Bosnia, Muntenegru sau Coreea? După Constituţia noastră, Republica Kosovo este un stat al albanezilor, sîrbilor şi altora care trăiesc aici.

Prin recunoaşterea Kosovo ca stat independent, România nu vă face nici un rău românilor, vlahilor şi aromânilor din Serbia. Politica sîrbească faţă de minoritatea română/aromână va rămîne neschimbată pînă la democratizarea politicii Serbiei.

Economic vorbind, Kosovo este o piaţă mică, dar importantă pentru investitorii români. Avem multe mărfuri româneşti în Kosovo, dar toate ajunse prin firme sîrbeşti. Kosovo independent nu va întări vocile naţionaliste sau separatiste ale nici uneia din minorităţile din România, aşa cum nu s-a întîmplat nici cu Regatul Unit, Belgia, Italia, Macedonia, Muntenegru sau Turcia, deşi ele au recunoscut independenţa Kosovo. Nu există mari aşteptări ca Serbia să recunoască independenţa, dar desigur relaţiile dintre cele două entităţi politice se vor normaliza indiferent de recunoaşterea Kosovo de către Bucureşti sau de către alte state.

Aş adăuga, în încheiere, că am trăit şi am studiat în România. Pentru acest fapt mulţumesc poporului român şi îi sînt veşnic îndatorat. Ataşat fiind afectiv de românii pe care i-am cunoscut acolo, nu pot privi decît cu tristeţe cum tricolorul românesc a fost folosit abuziv de susţinătorii lui Karadjici şi Mladici. Tricolorul românesc nu are nimic în comun cu fotografiile măcelarilor din Balcani, iar Guvernul român trebuie să reacţioneze la timp.

***Pleurat Sejdiu** este un politician kosovar, absolvent al Facultăţii de Medicină din Craiova. A trăit nouă ani în exil la Londra şi a fost una dintre portavocile kosovarilor în Vest. A fost ministru al Sănătăţii, consilier prezidenţial. În prezent conduce spitalul american din Kosovo. A scris acest articol direct în limba română, pe care o vorbeşte fluent.*

■ ■ ■

Acest Dosar face parte din proiectul „Connecting with Europe“, finanţat de Open Society Kosovo şi British Council şi organizat de Centrul Român de Politici Europene.

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Legea, singura barieră în calea cuvîntului?

Sîntem o ţară care timp de cincizeci de ani a suferit din cauza cenzurii, a îngrădirii dreptului la libera exprimare, a lipsei de informaţie reală. E firesc, deci, ca acest drept, obţinut cu greu în decembrie 1989, să fie cel mai asiduu apărat, exercitat, exersat, transmis generaţiilor viitoare, în toate formele posibile: prin mass-media, şcoală, cursuri private etc.

Ceea ce se întîmplă, însă, astăzi în spaţiul public românesc, sub ochii şi mintea copiilor noştri, e departe de a oferi un model de societate bazată pe dreptul de a te exprima liber: ştiu, pare paradoxul însuşi să pui la îndoială efectele benefice ale dreptului la libera exprimare, într-o ţară în care meseria de bază a celor mai mulţi locuitori ai săi pare vorbitul liber. Şi totuşi: ideea principală care se transmite, văzînd, ascultînd şi citind ce se întîmplă în România, este următoarea: ai voie să spui *orice*, absolut orice, dacă legea îţi permite. Cu alte cuvinte, limita ultimă este sancţiunea legislativă, civilă sau penală. Între gîndul iţit în intimitatea proprie şi exprimarea lui liberă nu mai există alte trepte de parcurs, precum reflecţia, informarea onestă, stăpînirea limbii române, bunul-simţ, buna-cuviinţă, grija faţă de sentimentele comunităţii, politeţea, respectul. Nu, vorbim stînd cu ochiul pe Codul Civil – pasajele privitoare la exprimarea publică –, pe care îl manipulăm cum ne vine la îndemînă.

Iată cîteva exemple de mesaje pe care le transmitem zi de zi copiilor noştri: putem să bălăcărim cum ne vine la gură pe toţi cei ale căror comportamente, credinţe, opinii, alegeri sînt altfel decît ale noastre. Un lung şir de trivialităţi poţi culege zilnic din discursurile de maximă audienţă azvîrlite în spaţiul public. Dacă ţi se aduce aminte că legea nu-ţi dă voie să înjuri, apelezi la şmecherii de limbă şi de expresie (bipuri, puncte-puncte, ocheade aruncate telespectatorilor, jocuri de cuvinte deştepte etc.) ca să îţi verşi totuşi gîndul murdar în lume. Sau pur şi simplu numeşti întreaga dejecţie „pamflet“.

Putem să facem acuzaţii netrebnice, neîntemeiate la adresa oricui: dacă cineva îţi flutură legea pe sub ochi şi te acuză de calomnie, te scuzi în două feluri: invoci ca sursă cine ştie ce blog prăpădit şi susţii că orice persoană publică trebuie să îşi asume riscul ca reputaţia să îi fie pusă sub semnul îndoielii.

Putem să ne dăm cu părerea despre absolut orice: operă de artă, educaţia copiilor, sport, lege, căsătorie, religie, vaccinuri, modă, agricultură. Limita nu ne este propria competenţă, ci legea. Am voie? Atunci cuvîntul meu poate zburda liber, fără să mă oprească gîndul că e imoral să mă folosesc de microfonul emisiunii sau de pagina de ziar de care dispun, doar ca să mă dau în stambă sau ca să fac rating.

Activităţi intime, foarte intime, conversaţii care ar trebui să rămînă doar pentru urechile prietenului cu care ai ieşit la o bere, stupori private, obiceiuri de familie, toate pot constitui, oricînd, subiecte de dialog publice. Ne enervează sau ne bucură soţul/soţia, vecinul, colega de serviciu, soacra? Ne ducem la televizor şi „spunem lucrurilor pe nume“, cu curaj, în deplină „libertate“ a exprimării.

Pe scurt, ce ar putea învăţa copiii noştri de la adulţii care se perindă prin spaţiul public? 1) că autocenzura e doar un moft, că dacă vrei să spui, spui, chiar dacă nu ai ce, nu ştii cum, nu te întrebi dacă e cazul (dacă „se cade“). Şi 2) că libertatea de exprimare e un scop în sine: urmează-l chiar înainte de a şti să o faci adecvat, coerent, corect, principial, scrupulos. Singura ta preocupare este să fentezi legea care îţi limitează acest drept.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

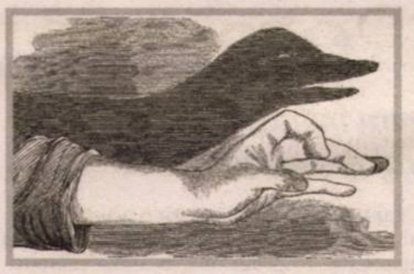

Paştele, „pe repede înainte“

Mai în fiecare an, înainte de Paşti, îmi găseam răgazul de care e nevoie nu doar pentru a ţine, măcar parţial, postul, ci şi pentru a mă curăţa de reziduurile de toate felurile acumulate pînă atunci. Anul ăsta, nu ştiu cum s-a făcut, dar parcă toate s-au petrecut cu o viteză nejustificat de mare, „pe repede înainte“…

Nu a fost o perioadă rea, aş putea spune chiar că s-a dovedit una destul de frumoasă. Şi totuşi, lucrurile mi s-a părut că au scăpat de sub control. M-am simţit, pentru prima dată explicit, prinsă într-un vîrtej dincolo de mine, de nestăpînit: vîrtejul gesturilor care o iau înaintea celui ce urmează să le facă, care înaintează, iraţional, într-un ritm al lor ce nu mai ţine cont de posibilităţile şi limitele omeneşti. Un tăvălug al defăşurărilor de toate felurile, care te ia cu el, ţi-ai dat, nu ţi-ai dat acordul. Care te face să fii de acord cu tot mai frecventele teorii ale celor din jur cum că timpul trece mai repede.

Toate teoriile astea mi-au venit de la o conversaţie telefonică a cuiva apropiat: vorbind cu cineva cu care nu se mai conversase de mult (unul dintre frecventele telefoane de Paşti şi de Crăciun, cînd îţi aduci aminte, creştineşte, de oameni cu care nu vorbeşti decît de Crăciun şi de Paşti), acesta a spus: „Ce să facem? Mai nimic. Am fost cîteva zile la Sinaia“. După care s-a corectat rapid, pentru că afirmaţia nu corespundea realităţii: „Vreau să spun, am fost cîteva ore la Sinaia!“

Sună ciudat, dar e adevărat. Anul ăsta, de Paşti, am fost doar cîteva ore la Sinaia. Motivele sînt diverse. L-aş aminti doar pe unul, invocat, ades, în conversaţiile cu un prieten de-al meu: doar partea simbolică e importantă, nu contează să faci excesiv anumite gesturi, ci doar să le punctezi atît cît trebuie. Adică, atunci cînd ştii că te aşteaptă cineva cu masa pusă şi cu drag la Sinaia, un loc care înseamnă multe pentru tine, te duci chiar şi pentru cîteva ore. Baţi drumul de două ore dus-întors doar pentru grăuntele de încărcături afective, simbolice, tradiţionale, pe care-l pot avea cele două ceasuri.

Pe scurt, te duci pînă acolo, iei masa de Paşti conform tipicului, cu ouă, miel, cozonac, vin roşu etc. Apoi marchezi ceea ce presupune ideea de Sinaia în sine, atunci cînd e vreme bună: stai un pic afară, pe fond verde şi triluri de păsări… După care, cînd se întunecă, îţi iei pur şi simplu pălăria şi pleci, întorcîndu-te în confortabila junglă familiară a oraşului în care trăieşti (şi cu care, paradoxal, te potriveşti).

Desigur că ideal ar fi fost să fi stat cîteva zile, şi nu nişte prăpădite de ore… Dar am trecut şi prin etapa asta: cea a răgazului prelungit – un răgaz care depăşeşte perioada de trudă propriu-zisă. Am crescut într-o familie prea bună, o familie pentru care vacanţele erau sfinte şi mai respectate decît zilele celelalte, de agitaţie cotidiană. Ele se defăşurau mereu în locuri privilegiate, ba şi cu prieteni, erau ideale. Şi, totuşi, coşmarurile mele (mai ales cele din perioade mai vechi) sînt plasate ori la mare, ori la Sinaia.

Iar prima vacanţă la Sinaia pe cont propriu, cu iubitul de atunci, a avut următoarea desfăşurare: am ajuns, am făcut toate lucrurile posibile de făcut acolo prin anul '90, toate cele etichetate drept distracţii (care, precum vă puteţi imagina, nu erau prea multe şi oscilau între urcatul la Poiana Stînii şi băut coniac în barul de pe Furnica), iar, după ce le-am bifat, am plecat. Cu vreo cinci zile înainte de termenul stabilit.

Atunci am avut prima manifestare de „repede înainte“. A răbufnit, aşa, din mine, nu ştiu cum. Mult timp m-am simţit vinovată pentru acea vacanţă redusă la o treime din cît trebuia, iniţial, să fie. Acum, însă, după orele astea puţine de Paşti – trecînd, de-a lungul timpului, prin alte cîteva şederi similare, mai mult sau puţin simbolice, la Sinaia –, nu mai cred neapărat că a fost o vacanţă ratată. Pe o linie complet diferită, pot spune că a fost una trăită la maximum. Că ţin minte mai dihai aproape fiecare amănunt din acea şedere decît din altele mult mai lungi.

Departe de mine gîndul de a face o reţetă din asta. Sînt, mai curînd, doar nişte întîmplări.

Selma IUSUF

legende urbane

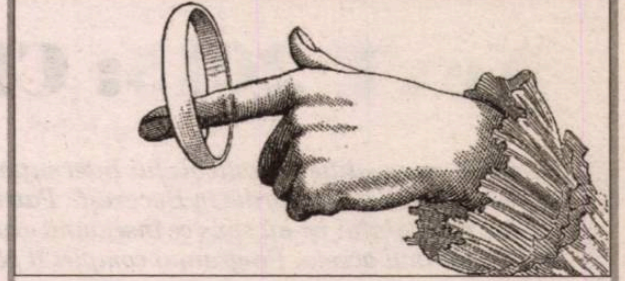

Sacrificiu de sine şi de alţii

Omul stă descumpănit în mijlocul unui iureş de mame agitate, copii între patru şi opt-nouă ani intraţi într-o transă hiperactivă şi alţi taţi care par a fi mult mai bine adaptaţi situaţiei. În dreapta ţine o pereche de aripi din hîrtie strălucitoare, din cele care se pun pe spate cu două barete prin care treci braţele. În mîna stîngă ţine o gentuţă roz pe care e pictat un soi de ponei cu o coamă mov, flamboaiantă. Stă acolo, prostit, în mijlocul roiului de puştoaice, cu o faţă pe care citeşti stupoarea greu reprimată, amestecată cu o golire de sens totală. Stă cu ambele mîini uşor depărtate de corp şi ţine aripile şi gentuţa ca pe două chestii contaminate cu bacterii nemiloase.

Copiii, mamele şi taţii au venit la o premieră la mall. E un desen animat Disney din seria *Clopoţica, Degeţica, Îngheţăţica* sau aşa ceva. Fetele sînt majoritare. Le-au îmbrăcat mamele cu ce aveau mai zînos prin dulapurile lor mici: tutu-uri înfoiate, roz, cu paiete şi fără, ciorapi cu figurine şi balerini minusculi coloraţi, minitiare puse peste cozi din păr fin strîns în elastice neon. Pe spate, multe aveau aripile de care vă povesteam, iar în mîini, baghete magice prin care făceau să apară miraculos popcorn cumpărat de tata de la standul de popcorn şi să dispară părinţii neînduplecaţi care refuzau să le cumpere şi viermii sau ursuleţii coloraţi din jeleu transparent alimentar. Între fete, rătăciţi, şi cîţiva băieţi care bănuiesc că aveau să păstreze secret la şcoală că au fost cu mama la *Clopoţica*. Sau *Degeţica*.

Mamele sînt îmbujorate şi aproape la fel de agitate ca fetiţele. Ţin în mîini tot felul de ghiozdănele din care atîrnă fulare şi se iţesc sticle de apă începute. Aleargă cu cîte o batistă de hîrtie după cîte un copil din ăsta de gumilastic care nu stă locului şi care nu merge normal, aleargă sau ţopăie.

Taţii se împart în două categorii. Unii care se integrează destul de bine şi participă firesc la toată bulibăşeala şi alţii, precum prietenul descumpănit de care vă povesteam – picaţi de nicăieri în mijlocul acţiunii. Ăştia sînt eternii inadaptaţi pe care-i găseşti plantaţi şi în faţa magazinelor unde îşi aşteaptă nevestele aflate înăuntru. Sînt resemnaţi, cu ochii-n telefoane. Sînt ăia care nu ştiu cum să fugă dintr-un magazin în care trebuie să testeze, de pildă, saltele. Nevasta se lungeşte lejer pe fiecare, saltă cu fundul pe ea, îl invită să încerce. Lasă, e bună, foarte bună, zice soiul ăsta de om pe care-l vezi gata s-o ia la sănătoasa. Sînt ăia care vin (citeşte sînt aduşi în urma unei discuţii fin pasiv-agresive) cu nevasta la o mamografie de rutină (a ei) ca s-o ţină de mînă şi de urît. Un exponat bizar într-o sală de aşteptare unde mai multe perechi de ochi fardaţi îl măsoară din cap pînă-n picioare.

Dar e bine şi aşa. Se păstrează un echilibru universal în care, pe talerul celălalt, femeia poate fi nevoită să se uite clişeistic la un meci de fotbal. Sau să stea ca proasta pe malul unui lac de dimineaţa pînă seara cu creierii făcuţi franjuri de soare, de orăcăieli şi de ţistuielile enervate ale consortului pescar, angoasat că îi „sperie peştii“. După zece ore de pescuit, se vor întoarce acasă, iar ea va fi nevoită să cureţe de solzi tot felul de fîţe nedezvoltate, pline de oase. Tot una dintre femei va sta cuminte şi răbdătoare în faţa standurilor cu burghie, bormaşini, şurubelniţe electrice, chei franceze, ca el să-şi mai aleagă cîte o cutie cu şuruburi şi nu ştiu ce în cap de cruce, deşi, acasă, galeria de care atîrnă draperiile în dormitor tot ieşită din perete a rămas şi va rămîne.

Omul picat la Disney cu fie-sa şi cu nevastă-sa se pregăteşte să intre în sală. Copila a alergat ca o bezmetică şi are părul ud, lipit de ţeastă. Vrea musai să i se pună aripile în spate. I le întinde nevesti-sii. Rămîne cu geanta de pe care zîmbeşte poneiul mov. Se întoarce să intre în sală. Se va uita o oră şi ceva la nişte zîne mici care zboară din floare-n floare şi la nişte albine vorbitoare. Iar mîine are şedinţă la serviciu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

NexT 2015: Claire Denis, politică şi boemie

Cea de-a noua ediţie a Festivalului Internaţional de Film NexT va avea loc în perioada 15-19 aprilie în Bucureşti. Patru personaje importante din echipa festivalului ne-au spus ce înseamnă experienţa NexT şi la ce să ne aşteptăm anul acesta. Programul complet îl găsiţi pe www.nextfilmfestival.ro.

Le Mal du Citron

■ Ada SOLOMON,
director şi fondator
Societatea Culturală NexT

Un tsunami de energie

Dilema mea, în ceea ce priveşte NexT, este dacă NexT e pentru mine sau e pentru ceilalţi. Fiindcă, pentru mine, e ca o cură intensivă de vitamine. Chiar dacă în timpul festivalului nu apuc să văd decît prea puţine filme, în schimb, energia care se degajă din fiecare colţişor în care se întîmplă vreo activitate NexT e ceva cu totul special. Îmi încarcă bateriile fiecare sală plină, fie că vorbim de sala de cinema, de un club în care are loc o petrecere NexT, de birourile festivalului care gem de tinereţe şi responsabilitate, de sălile în care au loc dezbateri despre soarta cinema-ului de autor, despre sunetul filmelor româneşti sau despre cum să îţi construieşti o carieră în cinema. Sala cinematografului Studio, spre exemplu, care este în sine un fel de *Doamnă* serioasă, solemnă şi un pic fanată, devine brusc, pe perioada festivalului NexT, o puştoaică exuberantă, isteaţă, un pic obraznică chiar.

La fiecare ediţie de NexT îmi spun că aş vrea cumva să fac o magie şi să nu fiu altceva decît un simplu spectator, să pot să am această vacanţă de vis pentru cinci zile şi să călătoresc în/cu visele tuturor cineaştilor care au filme şi poveşti în festival, să îi cunosc pe toţi cei care sînt acolo, să aflu de toate prieteniile care se leagă în aceste cinci zile cît nişte ani, să înţeleg de unde vine tot acest tsunami de energie pe care-l simt în jur. Aşadar, probabil că NexT e pentru mine şi pentru ceilalţi în egală măsură, pentru că, mai presus de orice, NexT e despre „împreună“, cu speranţă şi voie bună, cu provocări şi întrebări, cu vise şi cu certitudini.

„Aş vrea cumva să fac o magie
şi să nu fiu altceva decît un simplu spectator.“

■ Irina TROCAN,
critic de film, selecţioner NexT

Dilema NexT-ului

Lucrez deja la selecţia NexT pentru a cincea ediţie consecutiv şi observ că, în afara festivalului, lucrurile se schimbă pentru mine cu mare viteză, dar în perioada noiembrie-aprilie am întotdeauna aceeaşi prioritate. Scurtmetraje de văzut, de pus pe *shortlist,* scurtmetraje acceptate în competiţie sau incluse în programe speciale. În fiecare primăvară mă întreb cum am putut avea răbdare să văd atîtea filme şi în fiecare toamnă o iau de la capăt cu entuziasm. Realizatorii pe care îi ştim din ediţiile trecute au avut timp să „crească“ şi mulţi au evoluat frumos, în scurtmetraje sau lungmetraje noi care au rulat în festivalurile de la Rotterdam, Berlin, Cannes.

Pot spune acum cu mult mai multă încredere că alegem bine, dar e la fel de complicat de spus ce căutăm, mai ales la competiţie (pentru că, măcar la „NexT Kung Fu“ şi „Monsters“, titlul secţiunii e un indiciu destul de bun). Ce au în comun *Quiet Zone, Le Mal du citron, Stela* şi *Sie so, er so?* În primul rînd, sînt scurtmetraje care spun poveşti. Apoi, aleg calea cea mai bună să le spună prin cinema. Orice e permis: elipse care ne fac să vrem să înţelegem ce se întîmplă, distorsiuni optice ale imaginii, adresarea directă spre cameră, *flash-forward*-uri la care ne şocăm văzînd de unde au pornit lucrurile şi unde au ajuns, împletirea unor lucruri care par din viaţă sau au caracterul concret al unui documentar cu elemente de ficţiune sau de (auto)biografie. Contează doar ca tehnicile astea să ducă undeva. Şi mai e ceva la care ţin, deşi e destul de interpretabil să includ SF-uri şi filme plasate în trecut: vreau ca scurtmetrajele să spună poveşti *despre lumea asta,* că e destul de largă şi variată ca să fie destule de povestit.

Printre secţiunile noi de la NexT 2015 e şi un program de filme de avangardă; m-am bucurat, pentru că în anii trecuţi vedeam filme pe care le-aş fi luat dacă m-aş fi putut convinge că sînt narative – dar regulile sînt reguli, din păcate. În plus, aveam îndoieli că nu putem oferi *cinema pur*, cum promitem, dacă avem totuşi restricţii de narativitate. Dar acum am depăşit şi limita asta şi, oricît mi-ar plăcea filmele de la „NexT Avantgarde“, tot competiţia rămîne secţiunea mea de suflet. Nu degeaba ne lăudăm.

She was like he was like

■ Andrei RUS,
critic de film, selecţioner NexT

Mai multe programe radicale formal

Un festival de film are, pe lîngă multe alte caracteristici, rolul de a participa la educarea spectatorilor. Şi o poate face în cel puţin două feluri: pe de-o parte, propunîndu-şi să prezinte o selecţie cît mai variată, care să le chestioneze noţiunile despre cinema, şi, pe de altă parte, contribuind la creşterea angajamentului lor social. La NexT, devenim din acest an mai atenţi la cele două aspecte menţionate şi includem mai multe programe radicale formal (secţiunii „Arthouse“ i se adaugă cea numită „Avantgarde“), competiţia internaţională tinzînd tot spre această direcţie. Iar în privinţa emancipării sociale, am hotărît ca pe lîngă programul anual LGBT să includem o nouă secţiune pe care ne-o dorim constantă, şi anume „NexT Is Feminist“. Sper ca includerea acestor programe în cadrul selecţiei să stîrnească cît mai multe discuţii, pe cît mai multe teme şi din cît mai multe unghiuri (dacă vor fi şi aprinse, cu atît mai bine). În aceeaşi ordine de idei, mi se par importante dezbaterile cu invitaţi speciali, care au rolul tot de a deschide diverse piste de gîndire. În acest an, extraordinară e în primul rînd venirea cineastei franceze Claire Denis (ale cărei filme se numără printre favoritele mele), care va susţine un *masterclass* în ultima zi de NexT, pe 19 aprilie.

Vizionînd de-a lungul timpului, pe Internet, mai multe astfel de prelegeri ale ei, sînt sigur că întîlnirea cu publicul de la Bucureşti va fi o sursă fantastică de idei noi cu privire la menirea cinematografului. Foarte important mi se pare şi atelierul susţinut de Radu Jude, Marius Panduru şi Dana Bunescu, pornind de la recentul *Aferim!,* unde au colaborat. În cadrul acestuia, vor discuta aplicat despre modurile în care sunetul şi imaginea contribuie şi, în acelaşi timp, aduc ceva în plus concepţiei regizorale. Desigur, pe lîngă toate astea, NexT înseamnă şi multă distracţie şi boemie. Îi voi lăsa, însă, pe colegii mei să îi descrie această latură. Eu sînt membrul serios al bandei.

„Problematica minorităţilor sexuale
sau a mişcării feministe.“

■ Yvonne IRIMESCU,
coordonator de proiect

Pentru îndrăzneţi, curajoşi şi curioşi

Mai mare decît oricînd pînă acum – cu un total de 146 de filme (împărţite între două competiţii şi 15 programe în afara competiţiei) alese din cele peste 3500 văzute timp de nouă luni de selecţionerii Andrei Rus şi Irina Trocan –, NexT aduce laolaltă nu numai o multitudine de genuri şi de teme (filme kung fu, musical sau horror, filme care vorbesc despre problematica minorităţilor sexuale sau a mişcării feministe, filme de avangardă sau filme nominalizate la premiile Oscar), dar mai ales reuşeşte să concentreze în cele cinci zile energia specială ce se regăseşte în lumea scurtmetrajului. Formatul de scurtmetraj, liber de restricţiile care vin odată cu distribuţia comercială în cazul lungmetrajelor (obligate într-o măsură mai mare sau mai mică să facă pe placul publicului, ceea ce le face pe majoritatea extrem de convenţionale), e terenul unde imaginaţia realizatorilor şi dorinţa lor de a spune poveşti puternice într-un mod cît mai personal, cît mai original, îşi permite să nu aibă limite. Nu e de mirare că regizori deja consacraţi se întorc periodic la acest format, precum Claire Denis sau David Cronenberg, ale căror cele mai recente scurtmetraje – *Voilà l'enchaînement,* respectiv *The Nest* – sînt prezentate anul acesta la NexT în secţiunea „Arthouse Shorts“. NexT este despre celebrarea acestei libertăţi, e pentru îndrăzneţi, pentru cei curajoşi şi curioşi.

a consemnat Ana Maria SANDU

■ ■ ■

„În arhitectură nu e loc pentru atitudini sceptice sau pentru îndoieli“

– interviu cu Andreas FOGARASI, artist vizual –

*Artistul maghiar **Andreas Fogarasi** s-a născut în 1977 la Viena, unde a studiat arhitectura și apoi arta. În 2007 a reprezentat Ungaria la Bienala de artă de la Veneția și a cîștigat Leul de Aur pentru cea mai bună participare națională, cu o lucrare video intitulată* Kultur und Freizeit (Cultură și timp liber), *care discuta despre istoria centrelor culturale din Ungaria. O proiecție a acestei lucrări video a avut loc la Cinema „Republica“ din centrul Iașiului la începutul lunii martie, un cinematograf căzut aproape în uitare, a cărui arhitectură interioară semăna mult cu aceea a centrelor culturale prezente în filmul lui Andreas Fogarasi. Astfel că imaginea s-a prelungit pe realitatea din jurul nostru, într-o instalație* in situ *despre puterea memoriei și a trecutului recent. Pe Andreas Fogarasi l-am cunoscut chiar la Iași, cu ocazia proiecției video și a vernisajului expoziției sale intitulate „Instalație“, curatoriată de Cristian Nae, la tranzit.ro / Iași. Galeria Cupola a Uniunii Artiștilor Plastici, aflată în centrul orașului, a găzduit acest proiect care depindea de spațiul în care se afla. O galerie cu geamuri mari și cu vedere amplă la stradă. „Instalație“ vorbește despre interacțiunile posibile dintre fațadă și structura interioară. Un proiect care te determină să privești în jos, către pavimentul galeriei, pentru a înțelege o întreagă arheologie urbană și o întreagă istorie a societății prin intermediul texturilor.*

Andreas Fogarasi, ați intervenit în spațiu cu un gest aparent simplu. Ați înlocuit cîteva plăci de gresie prezente în galerie cu diferite alte tipuri de suprafețe: de la covorul moale de pluș la cimentul aspru, polistiren sau marmură – fie ea adevărată ori imitație. Ca vizitator, calci pe ele ori te apropii să le mîngîi, vrei să simți fiecare textură, pentru a putea stabili contextul fiecăreia dintre ele.

Văd cum fiecare oraș încearcă să inventeze noi imagini pentru el însuși și am o privire critică asupra acestui lucru; orașele invită staruri ale arhitecturii cărora le propun să creeze clădiri *fancy* pentru noi muzee, care să atragă public. Toate orașele vor să devină acum capitale culturale europene, cum e și cazul Iașiului, vor să devină tot mai vizibile și concurează unul împotriva altuia. Mă interesează ce înseamnă, de fapt, identitate culturală a unui oraș, dincolo de o clădire iconică sau de un eveniment istoric important legat de acel loc. Vreau să găsesc acel ceva care are legătură cu viața cotidiană a locuitorilor unui oraș. De mult timp fotografiez diferite suprafețe, străzi, diferite tipuri de pavimente.

Putem numi proiectul dvs. o arheologie a orașului, comprimată în spațiul unei galerii?

Cred că intervenția mea îți permite să privești mai profund asupra a ceea ce ne înconjoară, ești mai atent asupra materialității unui oraș atunci cînd ieși din galerie.

Spuneți-mi puțin istoria cîtorva dintre piesele pe care le-ați inserat în locul bucăților de gresie originală.

O mare parte dintre ele provin din *Arhiva Sit Vertical*, construită de artiștii ieșeni Livia Pancu și Florin Bobu din 2011 încoace. Ei colecționează piese de mozaic care provin de pe clădiri ce au fost renovate. Mi-au permis să folosesc cîteva din arhiva lor. Două dintre fostele plăci de gresie au fost înlocuite cu aceste mici bucăți de mozaic pe care le-am asamblat, căzute de pe fațada unor blocuri, odată cu reabilitarea acestora în cartierul Tătărași. Sînt, de asemenea, alte plăci dintr-un liceu sau de pe diferite alte clădiri din Iași, cum ar fi chiar Cinema „Republica“. Deși există o estetică comună a acestui tip de mozaic, ele sînt foarte diferite dintr-un oraș în altul, dintr-o țară în alta.

În același timp, aveți și noi materiale prezente în spațiu. E și un soi de comentariu la toată abundența aceasta de materiale revoluționare folosite în construcții?

Investighez diferitele posibilități de acoperire a unei suprafețe. Alături de această arhivă istorică de materiale din Iași, am adus și alte tipuri de suprafețe: beton, rășină transparentă, una dintre plăcile de gresie a fost pur și simplu întoarsă invers, de exemplu. Iar cîteva sînt legate de viața mea, sînt atașat de ele. Am venit cu o bucată de covor din dormitorul meu ori cu linoleum din atelierul meu din Viena.

Dar tot acest proiect este și o istorie a societății, a diferitelor niveluri ale acesteia.

Spațiul privat și cel public se întîlnesc. De la fragmentul de covor la aceste bucăți din pasajul subteran situat chiar în fața galeriei, pasaj care a intrat în renovări acum cîteva săptămîni. Spațiul public intră astfel în galerie. Interesul meu în suprafețe ar putea părea o cercetare superficială. Dar e vorba atît de mult despre putere financiară și politică, despre clase sociale diferite. Și despre exhibarea puterii. Multe visuri, proiecții, utopii, se află tocmai în aceste suprafețe, în vizibilul care îmbracă lucrurile. Expoziția asta are ceva care te duce cu gîndul la tîrgurile de materiale de construcții sau la birourile de arhitectură. Am construit un spațiu de expunere disfuncțional, cu lucruri vechi, cu lucruri unicat, cu lucruri inutile. Multe lucrări ale mele sînt așa. Par tîrguri de produse. Tîrguri imposibile.

> *Am construit un spațiu de expunere disfuncțional, cu lucruri vechi, cu lucruri unicat, cu lucruri inutile. Multe lucrări ale mele sînt așa.*

E multă ironie aici.

Mă interesează modul în care lucrurile ne sînt prezentate și „împachetate“. Și sîntem înconjurați de asta, de *showroom*-uri peste tot! În arhitectură mai mult ca oriunde.

Ați studiat arhitectura. Dar cînd a avut loc această mutare a interesului dvs. către artă?

Mereu am vrut să studiez arta. Dar am început prin a studia arhitectura. Nu am absolvit această facultate, m-am oprit exact înainte să-mi încep lucrarea de licență. Mi-am dat seama că nu îmi doream să fiu arhitect. Arhitectura e un subiect important pentru opera mea. Dar în studenție mă deranja tot acest entuziasm al viitorilor arhitecți. Eu nu mă simțeam entuziasmat. Cred că nu poți să ai o abordare critică dacă alegi să fii arhitect. Arhitectura înseamnă să construiești și ești dependent de cineva care să te plătească să faci o clădire. Și atunci ești mereu obligat să faci compromisuri. Cum ar fi cele politice. Ca arhitect trebuie să fii extrem de pozitiv, trebuie să crezi în ceea ce faci și că ceea ce faci este lucrul corect. Nu e loc pentru atitudini sceptice sau pentru îndoieli. Or, îndoiala pentru mine e ceva extrem de prețios. Școala de arhitectură din Viena ne educa în această cultură a spectacolului și a ideii de star în arhitectură. Zaha Hadid ori Frank Gehry sînt, pînă la urmă, niște *entertainer*-i.

E dură afirmația dvs...

Ceea ce ei construiesc nu are legătură cu viața reală. Fiecare arhitect vrea să construiască un muzeu sau o sală de concerte. Dar sînt lucruri mai importante de atît! Toată lumea e de acord cu faptul că atunci cînd vorbim despre cultură vorbim despre ceva pozitiv, din start. Dar nu cred că un muzeu mare de artă în Qatar sau Abu Dhabi este ceva bun. Nimeni nu are nevoie de el, de fapt. Îi respect mult pe arhitecți, dar foarte puțini se simt cu adevărat responsabili față de societate. Eu, ca artist, mă adresez unui public limitat, dar măcar am această posibilitate să fiu sceptic și să mă îndoiesc și să propun modele de gîndire. Majoritatea lucrărilor mele necesită un participant activ. Ele nu sînt critice *per se*, nu pun etichete, ci încearcă să folosească nuanțe.

> *Teoria mea e că aceste case de cultură, fiind direct controlate de stat, deveneau astfel spații sigure și, paradoxal, mai libere, suspiciunile în jurul lor se topeau.*

Dar te pot face să construiești o situație critică pornind de la ele. Eu furnizez multă informație publicului, în urma unor cercetări amănunțite.

Documentarea a devenit astăzi, în multe situații în arta contemporană, nu doar un instrument de lucru, ci lucrarea de artă în sine.

Unele lucrări ale mele pot părea total inocente și drăguțe, amuzante. Dar te determină să îți pui probleme. Cea din 2007, despre casele de cultură din Budapesta, este și ea despre un subiect ambivalent. Mă interesa complexitatea acestor locuri: da, au fost construite într-un regim dictatorial, ca un soi de mașini de spălat creiere, dar sînt și un exemplu de utopie – cultura pătrunde către mase, nu mai este un bun elitist. Iar cîteva din aceste case de cultură au devenit importante pentru scena artistică *underground* a anilor '70 și '80. Totul depindea de directorul lor. Așa că într-o casă de cultură de cartier din anii '80 puteai auzi concerte *punk*, de exemplu. Cînd te uiți peste CV-urile artiștilor importanți din acei ani, artiști din generația lui Ion Grigorescu, dai peste expoziții organizate în aceste spații!

Dar cum vă explicați aceste, să le spunem, „devieri“, care sînt prezente și în cariera unor artiști români?

Teoria mea e că aceste case de cultură, fiind direct controlate de stat, deveneau astfel spații sigure și, paradoxal, mai libere, suspiciunile în jurul lor se topeau. Chiar dacă, bineînțeles, unele expoziții se închideau imediat după ce fuseseră inaugurate. Vezi, modul în care poți pune probleme în artă astăzi lasă loc îndoielii și asta mi se pare esențial…

a consemnat Daria GHIU

■ ■ ■

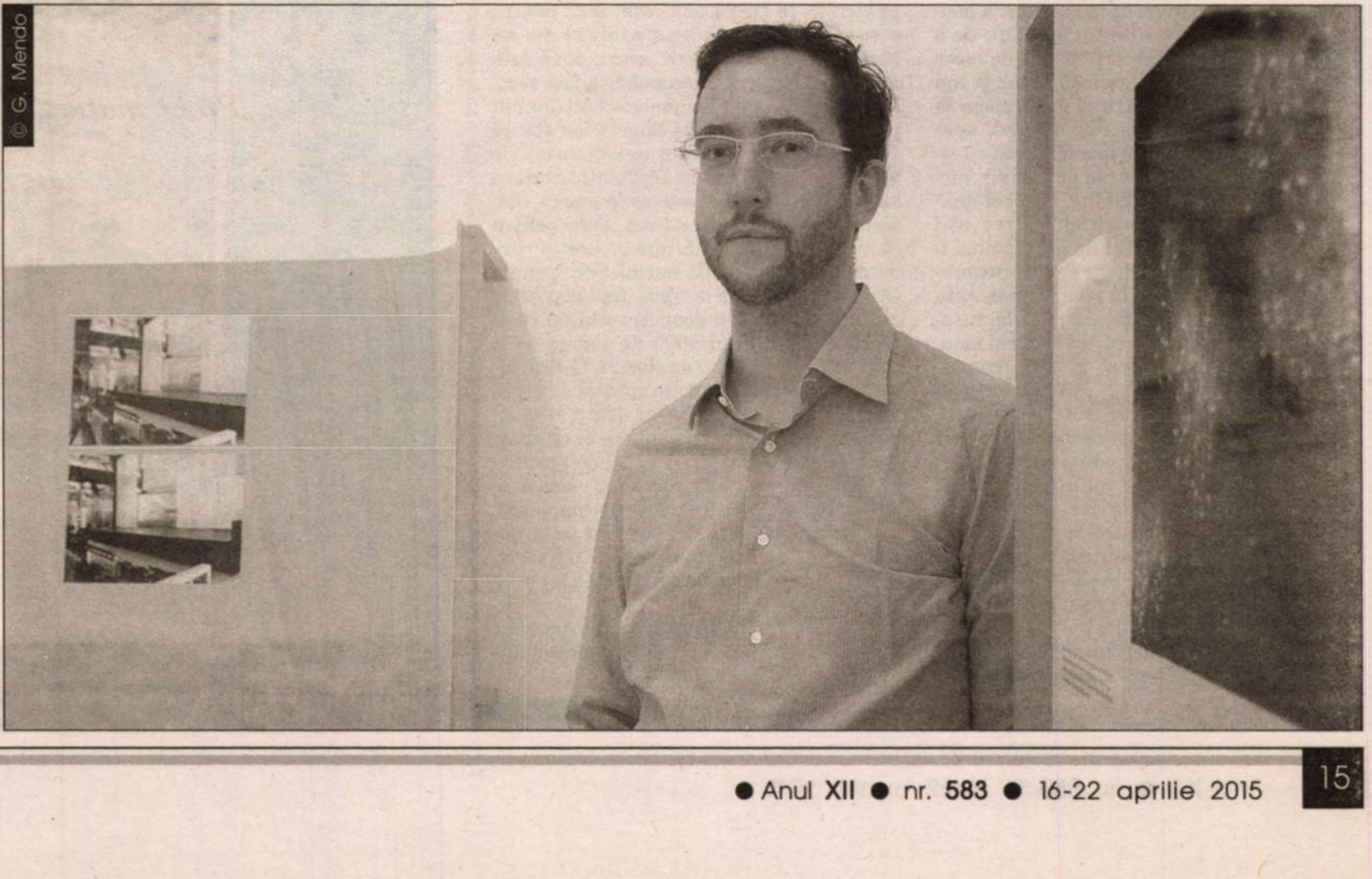
© G. Mendo

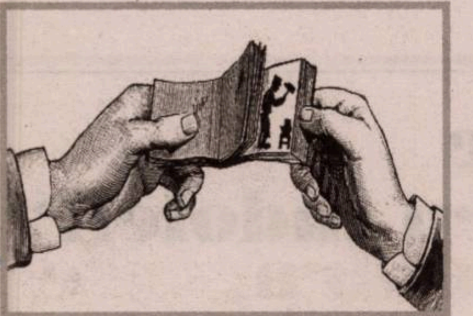

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Marius CHIVU

feedbook

Frontierele povestirii

● Sorin Stoica, *Dincolo de frontiere. Opere*, prefață de Cosmin Ciotloș, postfață de Marius Chivu, Casa de Pariuri Literare, 2015.

Ca unul care i-am recenzat/prefațat toate cărțile la momentul apariției lor și care i-am și selectat texte în volume colective și antologii, mi se pare deopotrivă dificil și redundant să reevaluez opera lui Sorin Stoica (27 iulie 1978 – 6 ianuarie 2006) adunată în acest volum de aproape 1200 de pagini de literatură din care aproape jumătate conțin texte inedite. (În cifre, opera lui Sorin Stoica, cel mai tînăr scriitor din istoria literaturii noastre căruia i se dedică un astfel de volum, numără: o carte de proze scurte – *Povestiri cu înjurături*, plus alte cîteva grupaje de proze publicate prin volume colective – *Povestiri mici și mijlocii* și *Cartea cu Euri;* două romane – *Dincolo de frontiere* și *O limbă comună; Jurnalul* scris în ultimul an de viață; publicistica, adunînd peste 400 de articole – *Aberații de bun simț;* o dizertație de masterat, realizată sub îndrumarea profesorilor Șerban Anghelescu și Vintilă Mihăilescu – *Mitul poetului bețiv;* plus corespondența electronică, note și fragmente din agendele personale.) Excelentul serial în trei părți pe care Bogdan-Alexandru Stănescu i l-a dedicat lui Sorin Stoica în ultimele săptămîni în *Observator cultural* mă ajută însă să-mi confirm opiniile în cîteva puncte.

Povestitorul Sorin Stoica
era dublat de un jurnalist
cu preocupări de antropolog.

„Sorin Stoica face parte din categoria prozatorilor cerebrali, care gîndesc întotdeauna cu trei mutări înainte, familie ce-l are ca figură tutelară pe Mircea Nedelciu. De altfel, înrudirea cu Nedelciu sare în ochi oricui are de-a face chiar și tangențial cu literatura română, iar asta chiar de la primul volum publicat de Sorin Stoica, *Povestiri cu înjurături* (2000)… Mă întreb de ce a ales calea asta în anul 2000, cînd ieșirile la rampă ale autorului, în paginile propriei cărți, perpetuul joc narator/naratar/personaj/autor implicit etc. păreau desuete“, se întreabă BAS și este îndreptățit să o facă. Mai observă el figura aparte a prozatorului fantast pe care a făcut-o Mircea Cărtărescu în desantul prozatorilor optzeciști intertextualiști/autoreferențiali; celălalt „intrus“, în opinia mea, fiind Cristian Teodorescu, un prozator realist pursînge situat la antipodul lui Cărtărescu, ambii aflați, deși în direcții opuse, la aceeași îndepărtare de plutonul teoretizant condus de Nedelciu.

Pentru formula scrisului lui Sorin Stoica, un scriitor fără imaginație, dar cu un extraordinar simț al observației, am două explicații: în primul rînd, influența optzecistului Sorin Preda pe care l-a avut ca profesor la Jurnalism și, mai ales, orientarea sa ulterioară spre antropologie, cum bine observă și BAS în episodul al doilea al cronicii sale. Povestitorul Sorin Stoica era dublat de un jurnalist cu preocupări de antropolog, de observator care ținea sensul și explicațiile la vedere, unde nimic nu era sugerat, totul era disecat, comentat. De aici „apetența sa viscerală pentru real („o ureche extraordinară pentru dialogul vulgar, comun, cotidian, nestudiat“ și „voluptatea de a crea portrete, de a studia caractere umane“), totul însă turnat într-un „cofraj teoretic“. Din acest punct de vedere, Sorin Stoica nu era doar un povestitor, ci și un culegător de povești care știa cum să se infiltreze în mediile care îl interesau. El făcea literatură de/pe teren sau, cum spune BAS, era vorba de un vast act comprehensiv: „Lumea nu mai poate povesti, spune autorul, dar nu o face cu amărăciune, ci cu atitudinea unuia care se vede izolat, însă stăpîn pe o meserie uitată. Dacă ceilalți trăiesc într-o lume construită din mici narațiuni ridicole pe care le ingurgitează ca pe niște mituri fondatoare, cel care asistă de pe margine și știe că posedă *skill*-uri esențiale și rare (tradiționale?) e un privilegiat – el are puterea de a transfera aceste mici narațiuni în marea sa metanarațiune. Orice, dar absolut orice poate fi inclus în aceasta, cu o generozitate egalată doar de cea cu care povestașul oferă, la rîndul său, narațiune.“

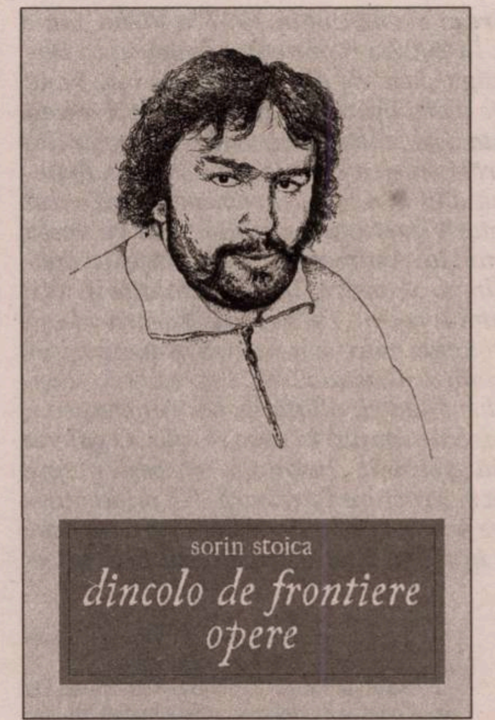

Deși BAS spune că nu este un fan al romanului *Dincolo de frontiere* (2002), abia aceasta este cartea unde Sorin Stoica își explică pentru prima dată arta metanarativă și o pune în practică la modul teoretic conștient, celălalt roman, *O limbă comună* (2005), din care preiau și fragmentul de mai jos, fiind, în acest sens, o continuare cu baze biografice.

Uluitoarea unitate a scrisului său vine din faptul că orice proză/articol/text sau notă/fișă din agende sale sînt tot atîtea intrări în marele jurnal/dicționar narativ care este opera sa în care, de multe ori, e greu de trasat granițele între genurile practicate. Observatorul aparent pasiv care era Sorin Stoica, cel care, odată ajuns în mijlocul micilor găști/comunități/medii, trăgea permanent cu urechea, și-a construit propria narațiune ca pe un act de hermeneutică socială. Și BAS observă foarte bine cele „două spectre auctoriale“: Preda &/*vs* Nedelciu, două ipostaze între care pendulează toate scrierile lui Sorin Stoica.

În fine, mă bucur că și BAS găsește agendele interesante și emoționante, șantiere ale unor viitoare scrieri, agende încărcate de paratexte de tot felul, de la topuri, liste și componențe ideale fotbaliste la impresii personale și subiective, un șantier care arată desfășurarea de forțe observaționale, analitice, ipotetice, ludice din spatele scrisului lui Sorin Stoica, un prozator de factură optzecistă catapultat în anii 2000 doar pentru a scrie o operă de 1200 de pagini care, mai mult ca sigur, va rămîne o insulă exotică în peisajul prozei contemporane.

„Îmi era foarte greu să scriu, îmi propusesem să țin un jurnal, unii chiar îmi recomandaseră, păreau că mă invidiază pentru șansa asta de a bîntui spitalul, de a face aici un teren. Să scrii în sala de mese e o senzație. Îmi era greu să notez și îmi e și acum să scriu pentru că încercasem să mă detașez, să orbesc, să nu văd, spre exemplu, la reanimare femeia aceea cu sînul tăiat, cusut ca un sac de cartofi, nici peștera de pizdă a celeilalte. Sau cetățeanul acela, pentru că altfel nu pot să-i spun, care urla în patul de lîngă mine, îi amenința pe doctori, m-ați omorît nenorociților… Să te gîndești la ceva frumos. Ăsta e remediul. Așa mă sfătuiseră și la anestezie. Cînd au înfipt acul ăla în curul meu, mi-au zis să mă gîndesc la ceva frumos. Mi-era absolut imposibil… Ceva frumos în toată curtea asta unde pute a cadavru, unde o jigodie linge o pisică uscată, un hoit de pisică. Ambalaje putrede și iarbă vînătă, arsă. În libertate, cînd nu aveam ce face, mergeam să beau o bere cu cine știe ce tipi și tipe. La vîrsta noastră ar fi trebuit să facem revoluții, să răsturnăm lumea cu fundul în sus, dar noi stăteam la o masă și-i așteptam pe barbari. Aș merge și acum să-i aștept pe barbari. […]

Scrii cu gîndul să schimbi ceva. Întotdeauna se întîmplă asta. Sau măcar scrii cu gîndul că *se va schimba*. E o diferență între cele două. Una majoră chiar. Scrii pentru că te enervează ceva, scrii pentru a șoca, pentru a-i băga pe toți în mă-sa. Scrii *pentru că*. Nu scrii *pentru a*. Și asta nu e bine. Nu scrii cu scopul de a face ceva. Doar ca să te opui. Să împiedici un anumit proces. Scrii pentru că altceva nu știi să faci. Și tot speri ca din aglomerarea de voci, a ta să răzbată la suprafață. Scrii ca să te dai mare. Să ai succes la gagici. Sau scrii pentru că nu ai succes. Scrii pentru că trebuie să pui în formă o chestie care deocamdată nu-și află sensul. Scrii pentru că ai neapărat ceva de spus. Ești depozitar al unui mesaj. Sau doar îți închipui că ai fi. Îți dorești. Scrii 6000 de semne ca și cum ai face zilnic 30 de flotări. O ritmicitate exasperantă. Funcție aproape igienică a scrisului. Scrii sperînd că odată ai să izbutești să scrii bine. Să spui ce ai de spus. Scrii ca să nu mai fii singur. Scrii pentru că îți dorești să fii singur. Scrii ca să asasinezi lumea. Pentru că ești complexat, sau pentru că ești valoros. Ca să-ți dovedești că nu e deloc adevărat că ai fi stors. Scrii, deși ți-e frică de ce ai putea scorni.“

(fragment din romanul
O limbă comună)

PUBLICITATE

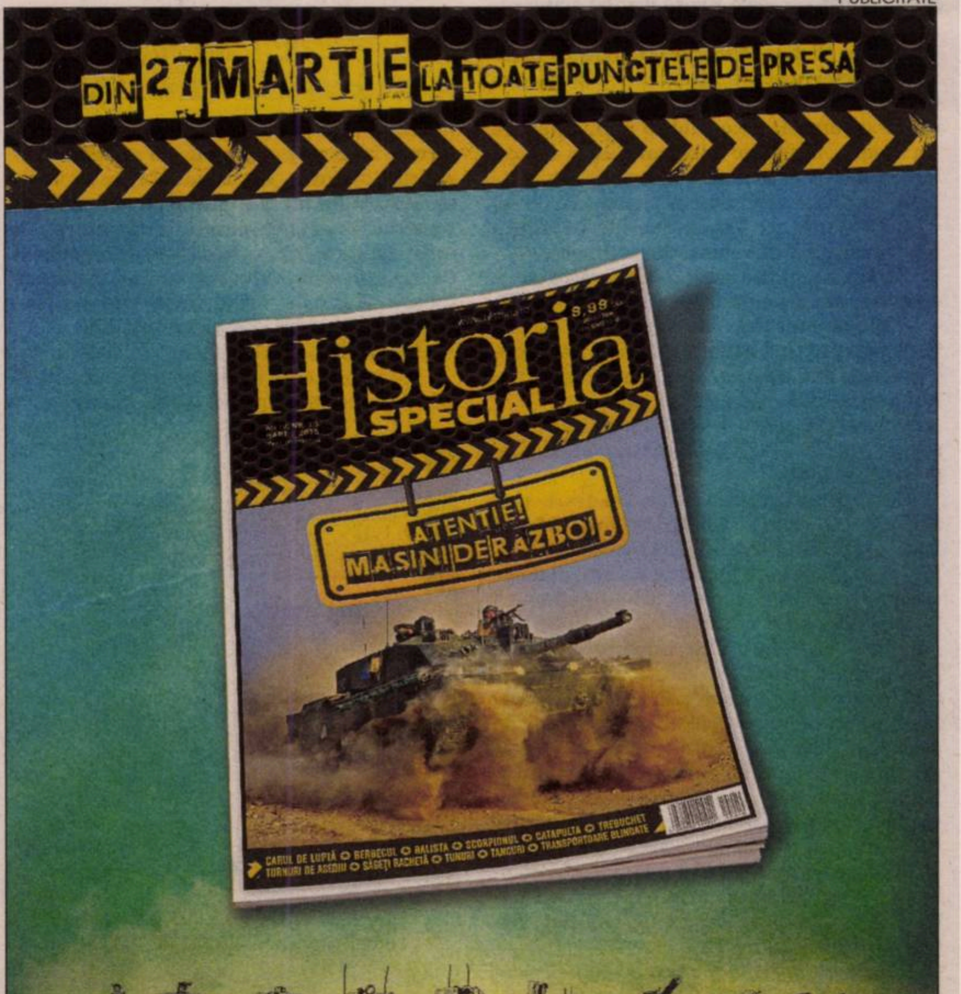
DIN 27 MARTIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia SPECIAL
ATENȚIE! MAȘINI DE RĂZBOI
CARUL DE LUPTĂ ✪ BERBECUL ✪ BALISTA ✪ SCORPIONUL ✪ CATAPULTA ✪ TREBUCHET
TURNURI DE ASEDIU ✪ SĂGEȚI RACHETĂ ✪ TUNURI ✪ TANCURI ✪ TRANSPORTOARE BLINDATE

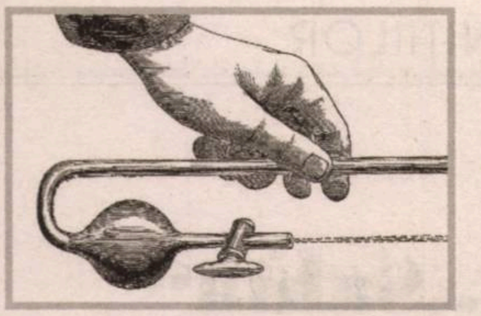

Oana STOICA

rosencrantz & co

Domnilor profesori, cu dragoste

● ***The History Boys – Povești cu parfum de liceu*, de Alan Bennett, traducerea, regia, scenografia: Vlad Cristache, cu: Mihai Dinvale, Radu Iacoban, Daniela Ioniță-Marcu, Cristian Nicolaie, George Albert Costea, Alexandru Ion, Cezar Grumăzescu, Gabriel Costin, Conrad Mericoffer, Dan Clucinski, Alexandru Voicu, Radu Mateucă, Teatrul Excelsior.**

© A. Bulboacă

Finlanda a tulburat Europa anunțînd o schimbare radicală în sistemul de educație: va renunța la predarea materiilor (matematică, geografie etc.) și va trece la „învățarea-fenomen“, pe o temă dată. Elevii nu vor mai sta în bănci, vor interacționa cu profesorii, se va pune accent pe activarea copilului. Focusul este pe construcția de abilități astfel încît elevul să învețe lucruri concrete, nu teorii. Copilul este educat pentru viață, nu pentru examene. Dezbaterile provocate de decizia finlandezilor (aplicabilă deocamdată doar în Helsinki) au scos la iveală admiratori și contestatari înfocați, și unii, și alții opinînd (de multe ori categoric) în afara vreunei experiențe concrete. Însă în ultimii ani, finlandezii au testat sistemul în cîteva școli și par să aibă argumente pentru implementarea lui pe scară largă. Cert este că inițiativa relevă o problemă majoră în învățămîntul mondial: școala așa cum o știam nu mai este în pas cu vremurile, se dovedește ineficientă în pregătirea omului contemporan *„multitasking“* și trebuie reformată.

Pe fondul zăpăcelii produse de finlandezi, Teatrul Excelsior a prezentat, în premieră națională, *The History Boys – Povești cu parfum de liceu* de Alan Bennett, text cunoscut mai ales prin filmul lui Nicholas Hytner (2006), cu Richard Griffiths în rolul profesorului Hector. Piesa lui Bennett pune în dezbatere exact modalitățile și scopurile educației pe care le aduce în atenție și decizia finlandeză. Un grup de elevi din ultimul an de liceu fac obiectul confruntării a două viziuni diferite asupra educației, întruchipate de profesorii lor. Profesorul de literatură Hector este un spirit renascentist, care vede lucrurile conectate unele cu altele. Predă franceza cu ajutorul teatrului și engleza prin muzică și film. Dezvoltă gîndirea prin practică, face predarea incitantă, stîrnește elevii, le stimulează creativitatea și le folosește plenar abilitățile. Irwin, tînărul profesor de istorie, are o abordare pragmatică și îndrăzneață. Scopul lui este succesul elevilor la examene. Viziunea lui se bazează pe originalitate și inovare, pe căutarea unor abordări surprinzătoare asupra subiectelor clasice care să demonstreze o gîndire vie, scormonitoare și să asigure succesul pe o piață competitivă. Fundamental, cele două viziuni asupra învățămîntului se orientează una spre educația pentru viață, pentru dezvoltarea personală și suflet, alta spre cîștigarea competițiilor, pentru piața muncii și succesul material. Una vizează omul ca ființă superioară cu necesități culturale, alte vizează omul cu nevoi practice într-o societate competitivă (competiția este stimulativă sau restrictivă pentru copii?) căreia trebuie să-i facă față. De fapt, cele două viziuni asupra educației sînt complementare și profesorii realizează, în timp, că este benefic pentru elevi să combine cele două stiluri de predare chiar dacă, în mod concret, lucrul împreună eșuează (oameni sîntem și orgoliile nu ne sînt străine).

O altă problemă pe care o ridică deopotrivă textul și spectacolul este relația profesor – elev, care are multiple aspecte. Relația este, în esență, una între discipol și mentor, implică predarea cunoștințelor, dar și exersarea lor, folosirea lor în scopuri practice, utile în dezvoltarea personală și în parcursul profesional. Există profesori care inspiră, cum este Hector sau profesori care provoacă, urmărind un scop precis, precum Irwin. Relația între discipol și mentor atinge și latura afectivității care vizează fizicul, dar în piesa lui Alan Bennett aceasta se păstrează în limita „siguranței“. De fapt, din punct de vedere erotic, în piesă este importantă „deșteptarea primăverii“, adică relevarea sexualității adolescenților: primele iubiri, platonice sau fizice, primele suferințe. Băieții sînt mai experimentați sexual decît profesorii lor (diferențe de generație). Piesa pune problema relației dintre educație și morală, a conexiunilor care se fac în procesul de învățare și care pot duce inclusiv la relații „socratice“ între profesor și elev.

> *„Școala așa cum o știam se dovedește ineficientă în pregătirea omului contemporan.“*

The History Boys se concentrează pe un grup care este exemplar pentru liceeni căci conține tipologiile clasice – liderul, ratatul, haiosul, talentatul, tocilarul etc. Spectacolul lui Vlad Cristache construiește acest microunivers într-o sală de clasă ideală, care arată ca o bibliotecă (ce bine ar fi să fie așa și în realitate), dar pe care băieții o folosesc și ca „scenă“ pentru aplicațiile practice ale subjonctivului, să zicem. Cele două grupuri, profesori și elevi, sînt portretizate diferit. Profesorii sînt mai rigizi, mai schematici. Irwin (Radu Iacoban) este introvertit și își urmărește sec obiectivele. Hector (Mihai Dinvale) este exuberant, imprevizibil, chiar și în mizantropiile sale, dar se limitează totuși la un tipar, acela al nonconformistului. Reușita aparține liceenilor interpretați de actori tineri, afirmați în teatrul independent. Alexandru Ion are o inteligență cinică, alunecoasă, George Albert Costea se dovedește fragil și muzical, Gabriel Costin e mucalit etc. Succesul este al grupului în întregul său căci și miza este tot de ansamblu. Ceea ce se confruntă în spectacol sînt cele două tipuri de educație și efectele lor asupra unui grup, iar Vlad Cristache orchestrează coerent această confruntare. Lucrat cu atenție, inclusiv momentele muzicale, spectacolul se susține ca show, are umor cît să atragă și dramă cît să neliniștească, este dinamic și, pe alocuri, delicios de ireverențios. Mai mult, este un spectacol care ridică o problemă acută în România: cum și ce învățăm? Din păcate, deși societatea românească își pune aceste întrebări în teorie, școala este departe de soluționarea lor practică. Discuțiile despre sistemele de educație – cea din spectacol și cea din viața reală, generată de decizia Finlandei de a reforma școala – sînt amîndouă la fel de departe de realitatea românească. La noi, educația a fost distrusă și încă nimeni dintre cei pompos numiți „factorii decizionali“ nu pare să aibă vreo idee despre ce anume s-ar putea pune în loc.

The History Boys este un spectacol necesar, de văzut în egală măsură de liceeni, profesori și părinți. Proiect îndrăzneț al Teatrului Excelsior, care se află în plină reconstrucție de identitate, spectacolul arată că direcția artistică spre care acesta se îndreaptă este bună. Sper să fie și de succes, mai ales că *The History Boys* este un show încîntător, nu doar unul neliniștitor.

Cît despre educație, e așa cum zice Hector: „Dă mai departe ceea ce știi. Nu pentru mine, nu pentru voi, ci pentru cineva, undeva, cîndva. Ăsta e jocul pe care am vrut să îl învățați.“

© A. Bulboacă

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Comori din arhiva „Sahia“

Unul dintre marile evenimente cinematografice românești ale anului, comparabil în importanță cu premiera lui *Aferim!*, este lansarea pe DVD a unui calup de scurtmetraje din arhiva studioului de film documentar „Alexandru Sahia“, selectate de cercetătoarea (la University of Westminster) Adina Brădeanu. Studioul „Sahia“ a fost înființat în 1950, cu misiunea de a documenta construirea României socialiste; după cum amintește Brădeanu în foarte profesionistul eseu introductiv care însoțește DVD-ul, producția ajunsese la jumătatea anilor ’80 în apropierea cifrei de 250 de scurtmetraje pe an, de la filme industriale de protecția muncii pînă la poeme cinematografice apăsat personale. Din cele opt filme selectate pe acest DVD (primul dintr-o anunțată serie), două sînt reportaje-anchetă: *Cazul D* (regie Alexandru Boiangiu, 1966), în care documentariștii ajută un tată să-și găsească fiica, și *Oameni care povestesc* (regie Ovidiu Bose Paștina, 1983), despre un accident de muncă într-o mină. Un al treilea film, intitulat *Pentru strănepoți, încă ceva despre București…* (regie Paula și Doru Segall, 1980), e o ilustrată în mișcare, adresată celor care vor locui în capitala României în anul 2080. Alte subiecte: în *Reportaj de la „Steagul Roșu“* (cel mai vechi documentar din grupaj, realizat de soții Alexandru și Eva Sîrbu în 1956) e vorba despre viața într-un recent construit cartier de locuințe muncitorești din Brașovul anilor ’50; în *Scrisoare din Orașul Nou* (regie Titus Mesaroș, 1978) e vorba despre transformarea unui comune (Nehoiu, județul Buzău) în oraș. Dislocarea de la sat a muncitorilor angajați în industriile socialiste e tratată în *Aflați despre mine…* (regie Adrian Sârbu, 1982), în *Pe unde-am fost și-am colindat* (regie Laurențiu Damian, tot ’82) și, mai tangențial, în *Pentru strănepoți, încă ceva despre București…* Care să fie modul cel mai „corect“ de a recepta aceste filme? Cu ochii pe eventualele urme („șopîrle“, cum li se zicea pre-’89) ale unor eventuale intenții subversive? Cu ochii pe aspectele conformiste – omisiuni, operații de cosmetizare ș.a.m.d.? Cu ochii pe meritele lor estetice? Sau pe „feliile de viață“ din care, după orișicîtă cosmetizare, tot rămînea mai mult decît se putea vedea în epocă în majoritatea filmelor de ficțiune? În orice caz, interesul acestor filme e imens.

Pe de-o parte avem *Scrisoare din Orașul Nou,* care se prezintă drept epistola unui copil din Nehoiu către un văr din București: epistolă din care fiecare propoziție – ce invariabil relevă un beneficiu sau altul al urbanizării – trădează prezența unui scriitor adult care imită livresc o voce de copil. Sau avem *Pentru strănepoți…*, în care Bucureștiul își arată o față supercomercială – una dintre primele imagini este aceea a unui taxi cu remorcă, transportînd o harpă cu tot cu studenta care cîntă la ea. (Nu lipsit de farmec, filmul cuplului Segall conține și alte asemenea gaguri vizuale sau „cioace“, la care din perspectiva bucureșteanului de azi se mai adaugă și efectul amețitor al verdelui abundent din cadre, coroborat cu *voice-over*-ul care laudă „străzile pline de verdeață“ sau cei „21 de metri pătrați de spațiu verde pe cap de bucureștean“.) În extrema cealaltă avem *Într-o zi ca oricare alta / Va veni o zi* (1985), al cărui regizor, Copel Moscu, a montat în paralel scene filmate într-o întreprindere avicolă și scene filmate într-o grădiniță, obținînd un film care mirosea atît de tare a alegorie încît studioul a trebuit să-l țină ascuns pînă în ’90. Cît despre *Pe unde-am fost și-am colindat* – filmul lui Damian despre o colonie minieră cu muncitori aduși din toată țara –, acesta poartă urme clare ale luptelor date de regizor cu cenzura: prea mutilat ca să mai fie coerent, el păstrează totuși o tensiune între fețele supte și zbîrcite ale muncitorilor și discursurile pretins mobilizatoare pe care aceștia trebuie să le asculte în timp ce muncesc. Dacă filmul lui Damian (azi președinte al Uniunii Cineaștilor) e o năclăială sugestivă de intenții inițiale înăbușite sub ștersături și cîrpeli, filmul lui Adrian Sârbu (mai tîrziu mogul media) e remarcabil de consistent în melancolia cu care privește viața unor tineri muncitori aduși în București de la țară și cazați în cămine de nefamiliști. Cazați în cămine separate, băieții și fetele se reunesc sîmbătă seara în cadrul organizat al unui bal care încă mai e pe jumătate horă sătească, deși pe de altă parte e saturat de semne ale unei abulice fascinații față de artefactele industriilor de divertisment occidentale. Un administrator de bloc se plînge că băieții beau și vorbesc urît. Păsurile, poveștile de viață și planurile de viitor ale unora dintre „căminiști“ sînt transcrise pe ecran ca niște subtitrări – însă pentru voci pe care nu le auzim. La această găselniță se adaugă niște mișcări de cameră ultraregizate, prin care Sârbu și directorul lui de imagine, Mircea Bunescu (director de imagine și la Damian), trec în revistă un șir de vieți conținute într-un șir de cutiuțe. Nici celelalte filme nu sînt lipsite de ambiții estetice. *Oameni care povestesc* combină accesul la priveliști rare – mineri în timpul dușului colectiv – cu o extraordinară calofilie picturală. (Stigmatizat din cauza implicării sale în mișcarea „Meditația transcendentală“, lipsit de perspectiva permisiunii de a regiza filme pentru distribuire în cinematografe, Bose Paștina își cultiva și defula estetismul în filme de protecția muncii.) Misiunii de a descrie în *voice-over* recenta apariție a unui cartier de locuințe muncitorești, Eva Sîrbu îi aduce (laolaltă cu o aplecare mai puțin plăcută spre zeflemea pe marginea numelor de familie ale unora dintre muncitori) un simț literar al evanescenței, o conștiință lirică a faptului că lucrurile nu vor rămîne pe loc, ci se vor schimba. Filmul lui Titus Mesaroș nu numai că se prezintă ca o scrisoare, dar mai e și construit exclusiv din fotografii – două decizii artistice care vădesc familiaritate cu cinema-ul lui Chris Marker. Iar felul în care Alexandru Boiangiu transformă disjuncția imagine – sunet dintr-o limitare tehnologică într-un elegant principiu de montaj sugerează influența *puzzle*-urilor de planuri temporale ale lui Alain Resnais, pe-atunci foarte la modă în cinema-ul internațional cu pretenții. La rîndul ei, Adina Brădeanu, care a selectat filmele de pe DVD, are un simț rafinat al construcției: scurtmetrajele rimează între ele, există teme recurente și laitmotive – de pildă, problema segregării în funcție de gen apare mai întîi la tinerii muncitori din filmul lui Adrian Sârbu și reapare la păsările din filmul lui Copel Moscu.

■ ■ ■

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Un disc în cinci scene

● **Wovenhand, *Refractory Obdurate*, Glitterhouse Records/Deathwish Inc., 2014.**

Scena 1: David Eugene Edwards înființa, în 1992, 16 Horsepower, un band care și-a propus să-i capitalizeze toată moștenirea genetică și culturală: nepot al unui preot pocăit, avînd ceva sînge amerindian, născut la sfîrșitul anilor ’60 în zona metropolitană a Denver-ului și crescut pe drumurile dintre orășelele statului Colorado, locuri în care bunicul său își ținea predicile, plecat la 17 ani de-acasă pentru a se căsători, în ciuda tuturor anatemelor aruncate asupra sa. Amintita trupă s-a oprit prin 2005, lăsînd în urma ei destule valuri de regret, o capodoperă *freak folk* numită *Folklore* și un sound foarte particular în masa de alt-countryști americani cu doxă transcendentală.

Scena 2: Pe Sanford Parker îl poți vedea din cînd în cînd la una dintre mesele din Kuma’s Corner, de pe Belmont Avenue, în fața unui burger Iron Maiden, stropit *à l’américaine* cu Chipotle Mayo. Omul care și-a plantat autograful pe sound-ul cvartetului Pelican în 2001, producînd, printre altele, cel dintîi EP, seminalul *Untitled,* este astăzi unul dintre cele mai importante personaje ale efervescentei scene de metal din Chicago.

Scena 3: Întîmplător sau nu, Parker s-a aflat în studio – alături de inginerul de sunet Collin Jordan, o altă somitate din lumea producției noului heavy metal – atunci cînd Edwards și Wovenhand, formația în care și-a continuat cariera după sfîrșitul lui 16 Horsepower, și a produs cel mai nou album, *Refractory Obdurate*. Și, după mine, de aici trebuie începută orice discuție legată de acesta.

Scena 4: Wovenhand e un proiect care se erija, încă de la începuturile sale (2001), în echivalentul muzical al *southern gothic*-ului – aș paria pe faptul că DEE i-a citit cu aplecare măcar pe Harry Crews și Flannery O’Connor – și care poseda un ADN sonor orbitînd – cum altfel? – în jurul unui country rock inundat de o sumedenie de accente, de la rock’n’roll la doom metal, *via* (post)punk, dominat de o voce peste care nu ai cum trece cu ușurință și de un insectar liric apt să rivalizeze, dintr-o anumită perspectivă, cu cel al unui Bob Dylan din vremea *Slow Train Coming* și *Saved*. Sau al unui Johnny Cash împărțit între brusca fervoare mistică de pe *In the Holy Land* și epitaful pios & pervers al avatarurilor unei vieți trăite la limită, „Down There by the Train“, scris de amicul Tom Waits. Sau chiar al unui Nick Cave îmbrăcat în cămașă cu carouri și posedat de un diavol aproape convertit la cele sfinte. (Cave e, de altfel, și numele pe care îl putem invoca cu încredere atunci cînd vrem să-i găsim cu orice preț pereche peste Ocean lui Edwards.)

Scena 5: Ce devine frapant la prima ascultare a lui *Refractory Obdurate* e dinamica asta smulsă de Parker și Jordan din manualele metal-ului trecut prin Pro Tools. Chitările sînt uneori atît de grele și întunecate încît ajung să dea tîrcoale *drone*-ului. Tobele înaintează în *loop*-uri hipnotice, precum batalioanele de infanterie hrănite zile întregi doar cu amfetamine. Pînă și banjo-ul ăsta suav pare a coborî din poveștile cu zîne mortale din metal-ul scandinav. Chiar dacă flirtul cu genurile muzicale extreme nu e o noutate pentru Wovenhand, faptul că pe *RO* sînt momente cînd DEE devine *alter ego*-ul cu două octave în plus și cu un efect metalic pe voce al lui Lemmy, în timp ce acompaniamentul călărește psihotic fulgerele, spune totul despre maniera în care a fost produs acest album.

Pe 26 aprilie 2015, Wovenhand va concerta pentru prima dată în România, la Silver Church, în cadrul turneului european de promovare a celui mai nou album, Refractory Obdurate, *într-un eveniment produs de organizația Twin Arts.*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Vlad ALUI GHEORGHE

Concurs literar pentru liceenii și studenții francofoni

Ce înseamnă proiectul „Échos Francophones“?

„Échos Francophones“ este un concurs bilingv (română-franceză) de creație literară, organizat de zece ani de către Asociația Studenților Francofoni din Iași. În cadrul proiectului organizăm cîteva cafenele literare, unde punem față în față studenți cu autori consacrați. Anul trecut, spre exemplu, i-am avut invitați pe Dan Lungu și pe Florin Irimia, anul acesta îi avem pe Matei Hutopilă, Ștefan Ivas, Paul Gorban, Andrei Alecsa și Șerban Axinte.

Cine vine la aceste întîlniri?

Concursul se adresează exclusiv liceenilor și studenților din țară. Ei se pot înscrie la concurs cu poezie în limba română sau franceză, sau cu proză scurtă în limba română. Este foarte plăcut să vezi că de la an la an proiectul devine din ce în ce mai serios, iar participanții, din ce în ce mai buni.

Care e feedback*-ul în acest moment?*

Feedback-ul de pînă acum este destul de bun. Avem înscrise peste 50 de creații la cele trei categorii. Mai multe informații despre concurs și întîlniri pot fi găsite pe site-ul asociației www.asfi.ro sau pe pagina de Facebook a proiectului „Échos Francophones“.

***Vlad Alui Gheorghe** este poet și organizator al proiectului.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Desenul din caldarîm

În *Che strano chiamarsi Federico* – un fel de *mokudramă* despre viaţa lui Fellini, de Ettore Scola – se află la un moment dat o scenă în care Federico, însoţit de prietenul său, coboară din înghesuita maşinuţă în care parcurgeau Roma în micronaraţiuni povestite cu tandru umor şi nedisimulată afecţiune, lîngă un pictor stradal. Maşina parchează lîngă oraşul figurat ca un decor de teatru, iar cei doi încep să se uite la ceea ce pare un corp sfînt, christic, pictat direct pe caldarîm sau, oricum, întins pe unul. Cei doi prieteni coboară încet, fără grabă, îşi aprind ţigările, dau tîrcoale tacticos desenului şi-l felicită politicos pe autor. Autorul desenului, purtînd o gecuţă verde cu glugă, e însă un pic agitat, nu acceptă complimentele şi, neluîndu-şi ochii de la desen, ştergîndu-şi agitat mîinile de vopseluri, le zice ceva de genul: „Mîinile, nu-mi ies niciodată, mîinile. Fie sînt prea mici, fie prea mari, fie prea noduroase, sînt *moches*. Doar lui Michelangelo şi lui Caravaggio le ieşeau bine mîinile“.

Microsecvenţa e cred bună pentru mai multe sensuri, nu numai pentru evidenta relaţie imitaţie – creaţie. Mie mi-a adus aminte de regimul povestirilor despre locul natal, de acea memorie personală a unui loc. De spectacol animat al străzii la care revii însoţit şi la care te uiţi, cu tot cu artificialitatea inclusă, ca la un act de reamintire. Povestirea însoţită, ca o altă formă de a călători, chiar şi atunci cînd e un simplu act de imitaţie.

Am ascultat cele mai frumoase povestiri urbane, despre străzi, mahalale, clădiri şi micile istorii ale oamenilor acestora în bucătărie. Aşa s-a întîmplat să fie, narativ ele începeau în jurul unei cafele la ibric, după masă, în după-amieze cu mult alean. Sau, uneori, în mici livinguri ticsite de obiecte, într-o scenografie *vintage* bine rulată şi binecunoscută în astfel de contexte. O mînă învîrtind încet în ibric, cu inele în monturi filigranate sau rulînd discret o ţigară în colţul gurii, e o imagine numai bună pentru o „cameră cu ecouri“ cum zice undeva, *par lui-même,* Roland Barthes. Camera cu ecouri către o stradă cu ecouri, către memoria personală, care e, uneori, un ecou. Poveştile străzilor de origine au uneori în ele şi doza de falsitate a rememorării.

E bine, oricum, să asculţi astfel de poveşti spuse în plictisul săţios al unei după-amieze. Nu au nimic plictisitor, deşi sînt adesea spuse pe un ton plictisit. Memoria se aşază mai bine în suportul reconfortant al tonului vag plictisit, *„fading“*, cum zice Barthes, mici amprente, intermitenţe şi suspendări ale ritmului povestirii. Mai ales cînd este vorba despre forme de călătorie foarte personale, aşezate în montajul unor străzi, ale unor obiecte, astfel de sintaxe au nevoie chiar de pauze prefăcute, mimate. Conversaţiile foarte bune au întotdeauna gramajul adecvat de *„fading“*, de istovire bine condensată cu ele. Poveştile pe care le-am ascultat eu au fost spuse în general de femei tare deştepte sau de bărbaţi care ştiu să înveţe de la astfel de femei (şi un pic dive, că deh, nu se poate altfel la atari personaje). Nu vorbesc de cele scrise, şi ele cu şarmul lor, acolo e însă un alt ritm al povestitorilor, ci de cele, repet, ascultate. Adică de poveştile povestaşilor, cei care te însoţesc printre călătoriile lor ori în călătoriile tale. Povestaşul, cum ştim, e un însoţitor, un soi de ecou de arhanghel (Mihail, în cazul de faţă) sau un psihopomp. Uneori, călătorim şi aşa, însoţiţi.

© B. Tănase

Aşa că mi-am propus să scriu în numerele viitoare despre aceste mici istorii personale ale unor locuri, aşa cum le-am auzit şi le-am văzut, fie în familie, fie de la o profesoară de-ale mele, fie de la asociaţii care se ocupă de prezervarea identităţii unor locuri urbane, fie de la amici, ca să pot ajunge mai apoi la locuri şi străzi pe care eu le-am cunoscut cel mai bine şi despre care nu am ştiut mereu cum să vorbesc. De la istoriile unei mahalale din Capitală la istorile unui cătun sau ale unui oraş de provincie, rememorînd şi citind *cum*-ul unor străzi personale, ale memoriei, ca şi cum ai fotografia de sus, cu mîinile deasupra capului, un gerunziu întins pe asfalt.

■ ■ ■

PUBLICITATE

magicfm
Muzica inimii tale
Jazz Syndicate Live Sessions
GRAMMY
KENNY
GARRETT
QUINTET
EUROPEAN TOUR
KENNY GARRETT – SAXES
VERNELL BROWN – PIANO
CORCORAN HOLT – BASS
MCCLENTY HUNTER – DRUMS
RUBY BIRD – PERCUSSION
SALA RADIO
14 MAI
ORA 20:00
BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO
adevărul DILEMA
zile nopţi sunete Best Music URBAN INFO MUSIC VIXTOPIA oraşul meu

PUBLICITATE

CLUBUL
DILEMA VECHE
Joi, 30 aprilie, ora 19.00
CREART: Centrul de Creaţie, Artă şi Tradiţie al Municipiului Bucureşti, Piaţa Lahovari, nr.7
DISCUTĂM DESPRE
ONESTITATEA LA ROMÂNI
ÎMPREUNĂ CU
VINTILĂ MIHĂILESCU, DORIN BODEA, PETRU CRĂCIUN
Moderator: Mircea Vasilescu
INTRARE LIBERĂ
Proiect susţinut de:
ALPHA BANK cegedim
Realizat cu sprijinul:
RESULT SĂMBUREŞTI AQUA CARPATICA creart

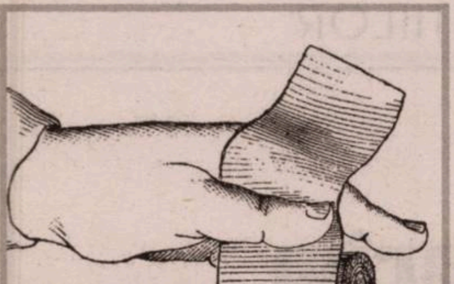

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Fonfleul ştiinţific

Faţă de alte tipuri de gogoriţe publicate de presă, fonfleul ştiinţific nu e o intoxicare, ci o tentativă de a stîrni atenţia sau mirarea cu pseudo-descoperiri. De regulă, dar nu totdeauna, el se bazează pe „specialişti“.

Poate cel mai insistent – dacă îi putem spune aşa – fonfleu ştiinţific din presa românească a fost cel din 2008, referitor la acceleratorul de particule de la CERN. Vă amintiţi, probabil, că în toamna acelui an, oamenii de ştiinţă au pus în funcţiune un accelerator uriaş, cu diametrul de 27 de kilometri, în căutarea Bosonului Higgs, aşa-numita Particulă a lui Dumnezeu. Ştirea nu s-a scris totuşi aşa: televiziunile, şi nu numai ele, au bătut cîmpii zile-n şir cu privire la sfîrşitul lumii, care ar fi putut veni de la o gaură neagră creată în reactor.

Iisus Hristos n-a existat deloc.

Inutil să spunem că de atunci au trecut şapte ani şi lumea e departe de a se fi sfîrşit, iar acceleratorul funcţionează în legea lui, conform programului. Deşi opinia unanimă a savanţilor era şi este că acceleratorul nu este în nici un fel periculos, presa de la noi n-a fost deloc interesată de bosoni şi aplicaţii ştiinţifice, ci doar de spaima milenară.

Specialiştii neglijaţi în cazul acceleratorului sînt însă de mare folos pentru fonfleuri ştiinţifice mai mici, punctuale. Din motive neclare, cei finlandezi sînt foarte prolifici. Prin 2009, *Libertatea* publica o răscolitoare concluzie a acestora: ejacularea prematură este o dereglare genetică. Un text bizar relata despre un studiu pe 3000 de perechi de gemeni, care s-ar fi plîns („majoritatea“, spune *Libertatea)* de probleme sexuale, de unde am putea deduce că ejacularea precoce e mai degrabă problema gemenilor decît determinată genetic.

Dacă săpăm puţin pe Internet, în surse de limbă engleză, aflăm că studiul a existat, într-adevăr, şi că o genă producătoare de serotonină ar putea avea legătură cu problema. Gena este însă numai una dintre cauzele fenomenului, accentuează autorii studiului. Cu alte cuvinte, descoperirea revoluţionară nu-i chiar aşa de revoluţionară.

Fonfleurile de acest fel sînt în general apanajul tabloidelor, dar şi adormitul *Jurnal naţional* calcă pe bec. Acum vreun an, acesta publica „imaginile care au pus pe jar specialiştii britanici“, cu un megapeşte pozat din satelit în, aţi ghicit, Loch Ness. Nu ştim dacă şi cum a fost tipărită ştirea în ediţia de hîrtie, dar poza de pe site-ul *Jurnalului* e cu totul neinteligibilă, cel puţin nu în sensul că s-ar vedea un peşte în ea. La link-ul către *Daily Mail* oferit chiar de ziarul românesc, în cuprinsul articolului, vedem într-adevăr ceva ce seamănă a un fel de peşte uriaş, în poze de pe Apple Maps, deşi ar putea fi orice altceva. Totuşi, ce-au spus „specialiştii“ de care vorbeşte *Jurnalul?* Se dovedeşte că aceştia sînt, de fapt, membrii unui fan-club al monstrului din Loch Ness, pe care *Daily Mail*, nu tocmai un model de seriozitate, îi numeşte cu afecţiune „experţi“, iar *Jurnalul* preia titulatura.

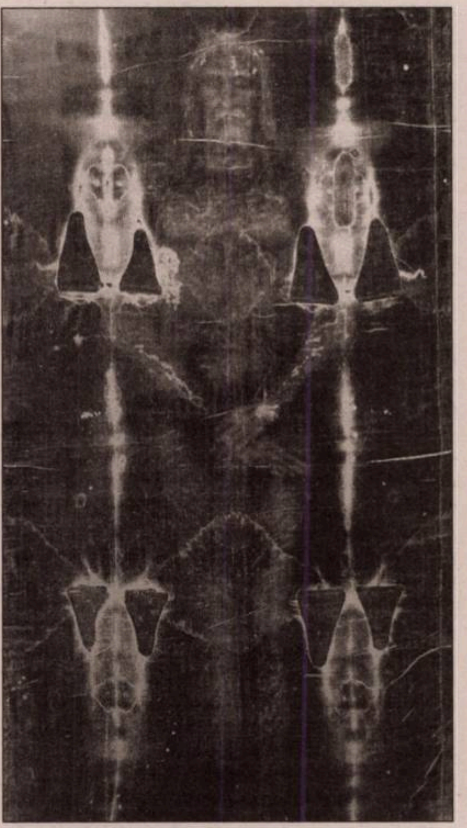

Dacă în Loch Ness există cel puţin un monstru, din *Click!* aflăm, în schimb, că Iisus Hristos n-a existat deloc. Descoperirea aparţine unui „cercetător“ pe nume Michael Paulkovich, dar cum a ajuns Paulkovich la concluzia asta? „Se pare că“, spune *Click!*, omul a luat la mînă un număr de 126 de texte istorice din epocă şi a descoperit că în ele nu e menţionat Iisus. Şi dacă nu e menţionat, nu există. Toată povestea pare atît de gogonată, încît ne-am întrebat dacă nu e vreo invenţie autohtonă. Paulkovich însă există, ba chiar a şi scris o carte care se cheamă *No Meek Messiah* despre întreaga poveste. Spre deosebire de *Click!*, care se entuziasmează pe marginea poveştii, sursele americane ca Daily Beast expediază teoria din motive de precaritate. E la mintea cocoşului că lipsa unor mărturii scrise nu e acelaşi lucru cu inexistenţa persoanei. Dar ceea ce e expediat sau luat în derîdere în presa de limbă engleză e motiv de uimire la noi.

Toate cele de mai sus arată că lucrurile s-au schimbat de pe vremea celebrei găini care naşte pui vii a *Evenimentului zilei*. Mai puţin spectaculoase, fonfleurile contemporane nu sînt producţiuni originale, ci se bizuie pe citarea, adesea greşită, a unor surse dubioase (tabloide, autori controversaţi). Internetul scuteşte autorii de atari fonfleuri şi de efortul mental al invenţiei. Aceştia nu trebuie decît să fie un pic dobitoci, sau să se prefacă astfel, luînd un fan-club drept „specialişti“ şi altele asemenea.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Ziua de gunoi

Cît timp am locuit la bloc, gunoiul menajer n-avea pentru mine nici o semnificaţie, era doar o pungă care dispărea zilnic pe toboganul ghenei. Iar maşina gunoierilor era acea hurdubaie soioasă de care te fereai, în parcare, din cauza mirosurilor pestilenţiale. Acest *dirty job* era asigurat de o firmă, mai mult nici că mă interesa. Însă de cînd m-am mutat la casă, „ziua de gunoi“ (respectiv joia) şi gunoierii, pe care am avut ocazia să-i observ mai bine, au început să facă parte din realităţile cotidiene. A scăpa de sacul plin din tomberonul din curte a devenit brusc o necesitate şi o treabă domestică importantă – dacă îi ratezi pe gunoieri sau nu te găsesc acasă, soarta lui este să mai zacă acolo încă o săptămînă, iar gunoiul să se împută, ceea ce e destul de angoasant. Nu o singură dată, uitînd de rutina „zilei de gunoi“, am fost nevoiţi să urcăm sacul în maşină şi să colindăm seara, atunci cînd un *dirty job* se duce la îndeplinire, pe străduţele din jur, în căutarea unei pubele salvatoare. Problema sacilor este şi ea una însemnată – căci trebuie să fie încăpători, solizi, eventual cu şnur, şi nu se găsesc chiar oriunde. Din proprie experienţă, vă spun că nişte saci de gunoi cumsecade, nemţeşti, ireproşabili, se găsesc la magazinul DM.

Imediat după ce m-am mutat, un vecin binevoitor m-a sfătuit să nu fac nici un contract cu firma care colectează gunoiul, să merg „pe burtă“ şi „la mica înţelegere“ cu gunoierii, căci băieţii de-abia aşteaptă să le pice şi lor de-o bere. Mi s-a părut tipic românesc, dar cumva cinstit pentru ambele părţi. În plus, eram deja extenuată după o întreagă tevatură cu toate contractele pentru utilităţi pe care trebuie să le faci atunci cînd te muţi într-o casă nouă, după cozile interminabile de la ENEL şi Distrigaz. Aşa că am lăsat gunoiul în *stand-by* pînă în ziua de azi. Vecinul, la fel de amabil (deh, aşa sînt toţi la început), mi-a propus să punem sacii cu pricina la comun, în faţa porţii lui, şi să contribuie fiecare după posibilităţi, între 5 şi 20 de lei pe lună. În momentul în care au apărut certurile inerente între vecini, sacii noştri s-au separat definitiv. A trebuit să-i pîndesc pe gunoieri şi să mă „împrietenesc“ cu ei. Cu această ocazie, imaginea mea despre gunoierul standard a avut multe de suferit. În mintea mea, ea se suprapunea cumva peste cea a măturătorului de etnie romă, cu o ţigară scuturată în colţul gurii, de pe vremea lui Ceauşescu. Cel care dă cu mătura din nuiele în silă şi cu plictis, îşi mai pierde timpul pe vreo bordură, mai cască gura la trecători, mai aşteaptă vreo pomană de la biserică, pînă cînd se termină ziua de lucru. Mai exista şi imaginea copilăroasă a unui nene în vîrstă, beţiv, marginal, care miroase urît, ce pornea de la o ameninţare difuză din amintirile mele: „Dacă nu eşti cuminte, te dau la gunoieri!“ Ei bine, am avut surpriza să descopăr că gunoierii sînt, de fapt, nişte băieţi tineri, muncitori şi extrem de eficienţi. Pentru că le greu să intre cu ditamai maşina pe străduţa noastră îngustă, o lasă la colţ, apoi – cu o viteză care mă uimeşte şi fără să facă nazuri – cară sacii din faţa porţilor. Vorbesc tare, rîd între ei, se adresează unul altuia cu „Măă“, „Băă“ şi cu „Hai!“. Dacă nu eşti pe la poartă sau în casă, cu urechile ciulite, gata, nu-i mai prinzi! Îşi fac rapid treaba şi au plecat. Munca lor are ceva de poznă sau de şotie, par nişte băieţi de liceu care îşi fac de cap în timp ce chiulesc. Tropăie veseli dintr-o parte în alta, îşi pasează sacii, se agaţă din mers de maşina lor care se tîrîie pe străduţe cu o încetineală de melc. Dacă le dai, primesc, desigur, însă de cele mai multe ori îţi iau sacul şi fără să le dai nimic. Din obişnuinţă. Dacă eşti bărbat, zic „Mulţumesc, şefu'!“, dacă eşti femeie, „Săru' mîna, doamnă!“ Şi uite aşa am aflat că vecinul binevoitor „e un zgîrcioman, n-a mai dat nimic de trei luni!“, deşi eu îi lăsasem de fiecare dată nişte bănuţi pentru ei.

Par nişte băieţi de liceu care îşi fac de cap în timp ce chiulesc.

În preajma sărbătorilor, nu-şi mai respectă ziua, dar vin şi de cîte două ori, pe neaşteptate, că „are lumea gunoi mult“. Şi aşa, mai strîng şi ei de un sfert de porc, de o juma' de miel. În concluzie, nişte băieţi buni.

Tot de la vecini, am aflat că nu trebuie să scot niciodată tomberonul în faţa porţii, că „se fură“. Nu de către gunoieri, ei sînt cinstiţi, de către alţi vecini. Sacul nu se scoate de cu seară, căci vin pisici şi cîini ca să scotocească, sfîşie sacul şi împrăştie gunoiul. Aşadar, ai, n-ai treabă, joi la ora zece te ocupi de gunoi. Mai avem şi un „vecin“, „cam handicapat, săracu'!“ – susţin unii – care trăieşte din PET-uri. În „ziua de gunoi“ îşi face apariţia pe strada noastră, pîndeşte sacii şi îi taie cu briceagul, fără să-i pese că întreg conţinutul se revarsă pe asfalt. El caută cu demnitate doar PET-urile. Le ia şi pleacă. Dup-aia, trebuie să strîngi gunoiul şi să-l bagi în alt sac. Pe lîngă ruşinea de a face mizerie pe stradă, fără voia ta, mai vede şi toată lumea ce ai mîncat şi ce ai băut în săptămîna respectivă. Aşa că, să te fereşti de omul cu PET-uri! Vecinul cel „amabil“ i-a aplicat o corecţie, l-a prins asupra faptului şi l-a cotonogit. Eu am găsit o soluţie mai diplomatică, căci nu pot să stau toată dimineaţa de joi şi să-mi păzesc sacul. L-am tras deoparte şi i-am dat 5 lei. „Ia banii ăştia, dar lasă-mi sacul în pace, da?“. Şi l-a lăsat.

Aşadar, mutaţi-vă la casă cu curte şi o să aveţi parte de toate aceste distracţii.

■ ■ ■

Owen MATTHEWS

Umbra lui Pasternak

– simt cititorii vestici o aversiune faţă de literatura contemporană rusă? –

În timp ce vorbea la un eveniment, în ianuarie, pentru lansarea „Anului Literaturii“, o serie de evenimente publice şi proiecte care glorifică virtuţile literaturii ruseşti, preşedintele Vladimir Putin şi-a anunţat misiunea de a ridica „prestigiul şi influenţa în lume“ a scriitorilor ţării sale. Generaţii de cititori americani înţărcate cu Lev Tolstoi şi Boris Pasternak ar putea da şanse reale unei astfel de renaşteri: vor să se întoarcă la acel tărîm magic unde au descoperit prima dată cărţile – unul al pasiunii şi al tragediei, în care forţe enorme răscolesc personajele precum cuburile de gheaţă în cocktailul de 11 intervale orare care este Rusia. Deşi nostalgici după Nataşa Rostova şi Iuri Jivago, aceşti cititori s-ar putea să aibă dificultăţi în a numi un singur scriitor rus contemporan.

Boris Pasternak

Ultimul roman rusesc devenit o adevărată senzaţie americană a fost *Doctor Jivago,* publicat în anul dinaintea celui în care Pasternak a cîştigat Premiul Nobel pentru literatură, în 1958. Cea mai recentă carte de nonficţiune cu o notorietate comparabilă a fost *Arhipelagul Gulag,* al lui Aleksandr Soljeniţîn, publicată în Vest în 1973. De atunci, nici un scriitor rus nu s-a mai bucurat de o reală explozie de celebritate americană.

Eforturi nobile pentru a traduce şi promova literatura contemporană rusă persistă, dar, astăzi, în SUA, doar aproximativ 4,6 procente din cărţile traduse în engleză sînt scrise în rusă, ceea ce plasează această limbă departe în urma francezei, spaniolei şi germanei. „Se scriu cărţi foarte bune în Rusia, astăzi“, a spus într-un interviu la radio Dmitri Bîkov, un critic de top al Rusiei şi biograf al lui Pasternak. „Dar prea puţine ajung să fie traduse.“

Biografă a lui Putin şi jurnalistă, Masha Gessen nu este de acord, susţinînd că interesul internaţional redus este cauzat de faptul că scriitorii ruşi nu produc cărţi de talie mondială. Literatura rusească „nu este atît de populară pentru că oferă puţin de citit“, spune Gessen. În Rusia, „decăderea culturală generală a afectat literatura într-o mai mare măsură decît alte producţii culturale“. Proiectul de traducere *Chad Post of the Three Percent* al Universităţii Rochester oferă o explicaţie mai blajină: „insuficiente reţele de distribuţie“ în SUA. Dar Nataşa Perova, a cărei faimoasă editură moscovită, Glas, a anunţat că îşi va suspenda activitatea la sfîrşitul lui 2014, susţine că piaţa americană are o mare parte din vină. Zilele acestea, oamenii care cumpără de la distribuitorii americani ai Perovei „par să aibă o alergie la tot ceea ce este rusesc“, spune ea. La începutul anilor 1990, „tot ceea ce era rusesc era binevenit, pentru că lumea a avut speranţe mari de la Rusia. Am crezut că Rusia se va reintegra în contextul european. Dar, gradual, a revenit la fostele practici, iar oamenii s-au îndepărtat de noi.“

În SUA, doar aproximativ 4,6 procente
din cărţile traduse în engleză sînt scrise în rusă.

Un argument facil ar putea fi acela că personajele din romanele ruseşti sînt de neînţeles pentru o nouă generaţie de cititori vestici – precum pacienţii care fac chimioterapie din *Pavilionul canceroşilor* al lui Soljeniţîn din 1967, schimbaţi pentru totdeauna de otrava pe care o ingerează –, vieţile ruşilor au devenit prea întunecate pentru a mai atrage empatie imediat. Problemele ţării lumii întîi pe care le au protagoniştii suburbani ai unor scriitori precum Jonathan Franzen, în continuarea argumentului, nu se compară cu disperarea cu care se confruntă contemporanii lor ruşi. Cu siguranţă, faptul că o carte tratează o lume violentă, feudală şi nefamiliară nu este, în mod necesar, un impediment în vînzarea ei în SUA – să ne uităm la ciclul *Thomas Cromwell* al lui Hilary Mantel. În acel caz, totuşi, ghidul cititorului este Cromwell, construit de Mantel ca un terţ – un om de o sensibilitate aproape modernă, care este proiectat într-o lume medievală tîrzie.

Acea nevoie a unei perspective detaşate este, poate, motivul pentru care mulţi dintre autorii ruşi mai bine cunoscuţi cititorilor occidentali sînt, ei înşişi, occidentalizaţi. Boris Fishman şi Gary Shteyngart, de exemplu, sînt acum newyorkezi. Autorul rus Mihail Şişkin este lăudat cu generozitate în Vest şi tradus peste tot, dar locuieşte, cel puţin în parte, în Zürich. Geniul romanului său din 2005, *Maidenhair,* stă în alăturarea dintre o Rusie a subzistenţei şi o Elveţie burgheză, lipsită de apărare, autosatisfăcută. Iar ultimul său roman măiestrit, *Lumina şi întunericul,* reflectă nu complexul prezent al Rusiei, ci trecutul: în timpul Răscoalei Boxerilor, din anii 1900, în China, scrisorile de dragoste ale unui soldat transced timpul şi spaţiul.

Avînd o nouă teorie legată de motivul pentru care atît de puţine cărţi ruseşti îşi găsesc cititori vestici, Will Evans, translator şi fondator al editurii Deep Vellum din Dallas, spune că americanii „citesc Rusia“ într-un mod aparte. Cu mintea la Războiul Rece şi la consecinţele sale volatile, cititorii americani tind să „politizeze [literatura rusească], să o citească pentru idei mari şi pentru a arunca o privire asupra planului politic“. Într-adevăr, la fel ca la mijlocul secolului XX, atunci cînd politica superputerilor a fost proiectată asupra lui Pasternak, unii dintre noii autori ruşi mai bine cunoscuţi în Vest aduc cu ei încărcături politice. Zakhar Prilepin, de exemplu, ale cărui romane *Sin* şi *Sankya* au fost recent publicate în limba engleză, a participat ca ofiţer de poliţie paramilitară la operaţiuni în Cecenia, iar apoi a devenit un activist radical al opoziţiei. Apoi, după anexarea Crimeii de către Rusia, anul trecut, el şi-a surprins admiratorii prin faptul că i-a lăudat pe voluntarii din Novorossiya (estul Ucrainei). Portretul hiperrealist pe care îl face, în *Sankya,* cinicei generaţii postsovietice aflate „în căutarea taţilor“ este crud şi vitalist, şi a atras comparaţii cu Tolstoi.

În mod grăitor, unii cititori vestici sînt atraşi de viziuni ireale asupra Rusiei: multe cărţi care ajung să fie traduse în engleză azi aduc distopii oribile. Într-una dintre poveştile din volumul de debut al tinerei moscovite Anna Starobinets, *An awkward Age,* Moscova a fost distrusă de un război între oameni şi androizi. Iar lucrarea veteranului autor satiric Viktor Pelevin, *The Helmet of Horror,* creează o lume de coşmar, unde personajele care se întîlnesc pe o cameră de *chat* ajung să fie prinse într-un labirint virtual.

Oricît ar fi de valoroase, lucrările ruseşti moderne s-ar putea să nu satisfacă niciodată nostalgia pe care o păstrează americanii pentru grandoarea agreabilă a romanelor scriitorilor din alte vremuri. Aceasta s-ar putea datora schimbării produse în cultura literară a Rusiei. Rusia încă produce mai multe cărţi decît majoritatea altor ţări: aproximativ 120.000 de noi titluri au fost publicate în rusă în 2013, conform datelor guvernamentale. Dar astăzi scriitorii Rusiei sînt producători de conţinut care se luptă pentru atenţie într-o piaţă energică a *entertainment*-ului şi a informaţiei. În trecut, ruşii apelau la literatura lor pentru o filozofie de viaţă. Severul Dumnezeu al ortodoxiei ruseşti a creat repere incontestabile pentru ceea ce înseamnă bine şi rău, iar autorii au fost legiuitorii spirituali ai ţării. În lucrările lui Lev Tolstoi şi Fiodor Dostoievski, Aleksandr Puşkin şi Anton Cehov, ruşii şi-au găsit fundamentul, luptîndu-se cu forţele istoriei care ameninţau să îi dezbine. Scriitorilor, pe scurt, li s-a cerut să trăiască mai profund decît muritorilor de rînd.

Scriitorii ruşi nu mai sînt zeificaţi acasă,
darămite peste graniţe.

Astăzi, lăsînd la o parte promisiunea renaşterii pe care a făcut-o Putin, scriitorii ruşi nu mai sînt zeificaţi acasă, darămite peste graniţe. Totuşi, cel puţin libertatea de a publica se ţine bine; în comparaţie cu secolele anterioare, ultimii 23 de ani au fost, în mare, liberi de cenzură. Chiar dacă Rusia intră, acum, într-un alt ciclu de opresiune, scriitorii vor fi acolo pentru a documenta fiecare strîngere a şurubului – iar cel mai bun dintre ei va produce opera clasice.

***Owen Matthews** (@owenmatth), autor al cărţii* Copiii lui Stalin, *a fost corespondentul-şef al* Newsweek *la Moscova din 2006 pînă în 2012.*

traducere şi adaptare
de Raluca MAXIM

Noua ediţie
FP România –
o ediţie „nucleară“

În termeni de număr al ogivelor, cursa înarmării nucleare s-ar putea să se fi încheiat. Dar masiva modernizare în curs a armelor existente subminează întregul proces de dezarmare.

■ Sute de kilograme de uraniu au dispărut, în 1960, din Pennsylvania. Au fost îngropate, otrăvindu-i pe localnici, ori le-a furat Israelul pentru a-şi construi bomba nucleară?

■ Este mortală radiaţia în doze mici? Oamenii de ştiinţă încă nu ştiu. Ar putea fi nevoie de mai mult de un milion de oameni şi de o mulţime de şoareci pentru a găsi răspunsul.

Alte subiecte:
- Ce mai pot face 2% din PIB pentru Armata României
- Marea întîlnire SUA-China din Orientul Mijlociu
- Ce pierde Rusia susţinînd rubla
- Riscul citirii revistei Al-Qaeda
- Mai citeşte cineva literatura rusă?

PLUS:
- Suki Kim şi Bill Richardson, despre Coreea de Nord
- Piaţa asiatică a mireselor

Axa Washington-Bucureşti:
revista americano-română
de politică internaţională,
economie şi idei;
plus cultură, inovaţii şi altele

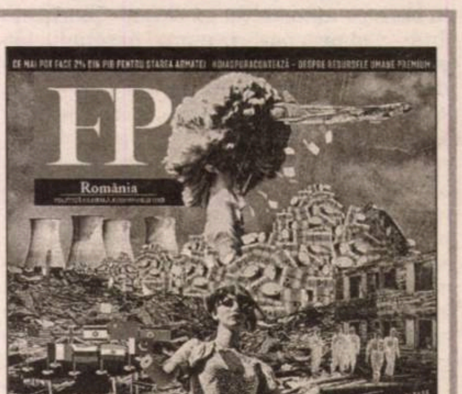

Anatol MORARU

Visul american în Republica Moldova

Ca să putem explica pe înţelesul multora despre cum stau lucrurile în Republica Moldova, ar fi nevoie, mi se pare, de un set de proze corpolente, ceva de genul celor douăzeci de romane ale lui Zola, structurate în proiectul Rougon-Macquart. Asta pentru că pînă şi generaţiile de după '90 suportă din plin consecinţele eredităţii sovietice. Realitatea din spaţiul interriveran livrează zilnic factologii ale unei lumi cu genetica avariată, lipsită de orizont, subiecte pentru care, de altfel, autorii din Occident şi de pe aiurea trebuie să-şi mobilizeze înzestrarea pentru a imagina istorii de talie asemănătoare.

Ieri, am cinat cu familia la Sapori di Italia, un mic restaurant de pe strada Parovoznaia. Adriano, patronul, tot el şi bucătarul-şef al localului, e actorul unei poveşti de dragoste aproape inedite. Torinezul s-a căsătorit cu o basarabeancă şi a acceptat să se stabilească la baştina doamnei, în municipiul Bălţi. Deh, nu spunea divinul Dante că iubirea mişcă sori şi stele? Gestul său m-a marcat, pentru că, de regulă, exerciţiul este invers: dulcele noastre basarabence aleg să colonizeze tenace Peninsula Apenină.

Cum nu cunosc italiana, am comunicat cu Adriano într-o engleză aproximativă. Am înţeles că-l macină un dor nebun de Torino şi că primul lucru pe care l-ar face, întorcîndu-se la vatră, ar fi să cumpere vreo cinci kilograme de midii, să le prepare cum ştie numai el, să le cufunde apoi într-un lighean de spaghetti, peste care să toarne sosurile potrivite. Mai grav decît inconvenienţele gastronomice este altceva: Adriano nu se poate acomoda nicidecum realităţilor stranii din Republica Moldova. Din povestea lui am aflat despre cum vede el decalajul dintre civilizaţiile noastre. „Între Italia şi Moldova – mi-a zis strănepotul lui Giuseppe Garibaldi – „este o distanţă de un mileniu!“ Am zîmbit decent, ca un angajat al Ministerului de Externe, căci nu obişnuiesc să polemizez în baruri, troleibuze sau WC-uri. Ajuns acasă, m-am întins pe canapea, ca să înlesnesc procesul de digerare a bucatelor meridionale, şi am început să butonez telecomanda. Spectacolul de pe sticlă mă făcea iarăşi să cred că „tristeţile“ lui Adriano nu erau dictate doar de dorul fierbinte de Torino.

Autoexilatul din dragoste are dreptate cînd vede fără lunetă diferenţele de civilizaţie, noi, însă, întrucît sîntem români şi... puncte de suspensie, putem găsi lesne simetrii de tot felul peste Prut.

Clasa politică de la noi este, cu mici excepţii, de calitate proastă, precum şi cea din România. Doar cîteva probeme mai noi. Vicepreşedintele parlamentului, Vladimir Vitiuc, deputat pe lista PCRM, în tinereţile sale, revoluţionare desigur, a fost reţinut în repetate rînduri de poliţie pentru că practica răvăşitorul joc de-a alba-neagra în Piaţa Centrală din Bălţi, iar femeia politică de 23 de ani Marina Radvan s-a făcut faimoasă prin pozele indecente plasate pe reţelele de socializare. Pe una din ele, sprintena şi socialista domnişoară e imortalizată în costum de baie, mai avînd şi inscripţionată, cu carioca roşie, pe epiderma de deasupra sutienului, oferta: *Fac sex pentru mîncare*. Posibil că vocaţia e de vină, or, proaspăta parlamentară e actriţă de profesie. Ce mai, viitorul Republicii Moldova e în minţi de nădejde.

Putem înregistra însă şi o „mică schimbare de altitudine“, pentru că, dacă în România comunitatea e martoră la, sper, amurgul *băieţilor deştepţi*, apoi, între Prut şi Nistru, băieţii de acest soi devin tot mai *deştepţi*. Captivanta poveste a concesionării Aeroportului Internaţional din Chişinău unei companii anonime, de care aveau ştiinţă doar Registrul de Stat din Rusia şi guvernul Leancă, e o probă grăitoare. O altă ispravă antologică a actualei elite politice este furtul a miliarde de lei de la Banca de Economii.

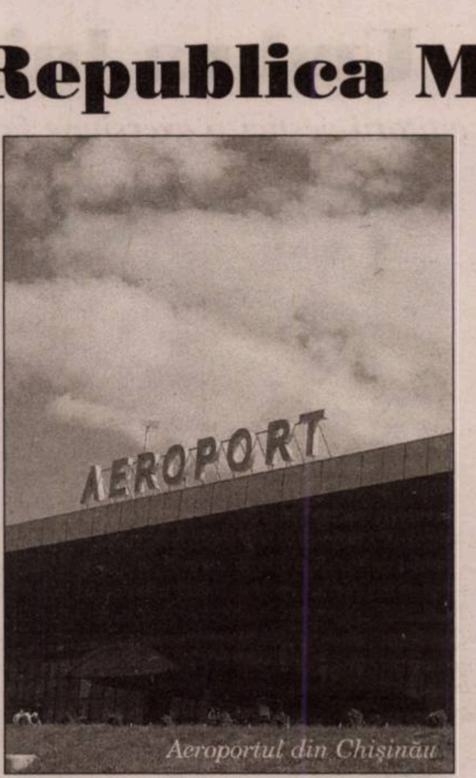
Aeroportul din Chişinău

Electoratul proeuropean a înghiţit, astupîndu-şi nasul cu batista, aceste evidente porcării, alegînd la 30 noiembrie 2014, ca mai întotdeauna de la 1990 încoace, răul cel mic, ca să asiste ulterior la un adevărat spectacol al absurdului. PLDM-ul, PD-ul şi PL-ul, după ce au cîştigat la limită alegerile parlamentare, 55 de mandate contra celor 46 ale socialiştilor şi comuniştilor, timp de două luni şi mai bine au negociat sub plapumă o alianţă proeuropeană pentru ca, în cele din urmă, să încheie clandestin o alianţă cu comuniştii şi să instaleze un guvern minoritar. Leul moldovenesc s-a prăbuşit ca un cal neadăpat în vreme de caniculă, un euro echivalînd cu 30 de lei, iar un dolar – cu 25 de lei. Analiştii politici, care mai sînt şi patrioţi consacraţi, au văzut în tot acest *action* „mîna Moscovei“. Fals, e vorba despre sublime acte de corupţie, reuşite de *flăcăi tomnatici* sub ochii europenilor blînzi.

Conform unui scenariu aproape hollywoodian, elaborat, se vede, de reputaţii regizori Vlad Filat, Marian Lupu şi Vladimir Plahotniuc, în fruntea guvernului a apărut, ca un *deus ex machina,* Chiril Gaburici, personaj despre existenţa căruia puţină lume bună avea ştiinţă. Pe lîngă lipsa de personalitate şi probleme de exprimare în română, asupra actualului premier planează, ca şi în cazul lui Victor Ponta, suspiciunea că ar fi falsificat actele sale de studii. După mine, om vindecat de utopii, *batman*-ul Chiril Gaburici nu va reuşi să aşeze lucrurile în matca lor, din simplul motiv că nu pentru asta a fost înscăunat.

De unde şi, cînd aud despre *Moldova – ţară de succes,* figură de stil născută de birocraţii de la Bruxelles şi Strasbourg, îmi vin în minte genialele: *Unde eşti tu, DNA, ca punînd mîna pe ei...*

În rest, soarele răsare, rîurile curg, mugurii se desfac, păsările cîntă şi cetăţenii simpli devin pesimişti.

Anatol Moraru *este profesor de literatură română şi universală la Universitatea din Bălţi şi scriitor. Cea mai recentă carte publicată este volumul de proză scurtă* Confidenţa unui loser, *Editura Casa de Pariuri Literare, 2013.*

Emil BELU

Lamentările unui deşţărat

Agonizînd cotidian în triunghiul *métro-boulot-dodo*, ne vedem lipsiţi de răgazul văicărelii, îndeletnicire dragă la români. Dacă înlocuim primul cuvînt din triada de mai sus cu „maşina personală“, agonia atinge paroxismul. Experimentez de mulţi ani acest gen de autoflagelare, fără putinţa de a mă sustrage „viciului“. Nu îmi este suficient ce mi-e dat să trăiesc, fire arţăgoasă cum sînt, mai precipit şi eu lucrurile. Şi nu Canada este de vină.

Îndatoririle profesionale obligîndu-mă să circul în orele de vîrf într-un Montréal sufocat de traficul rutier, parcurg treizeci de kilometri în aproape două ore, mergînd bară în bară pe autostrada 40 Ouest. Camion în faţă – văd prin parbriz numai fierătănii, uşi grele de metal zăvorîte cu lanţuri de care atîrnă lacăte ruginite; camion în spate – văd două roţi imense, deasupra cărora există cu siguranţă o cabină şi un şofer profesionist, care nu poate avea o stare diferită de a mea. Mă uit la unul cu o maşină ca a mea ce rulează pe banda laterală. Fericit trebuie să fie, nu maşină în faţă, nu maşină în spate, peisaj cît vezi cu ochii. Pare a-mi face chiar semne prieteneşti. Tîrziu îmi dau seama că vrea să treacă în faţa mea, neîncadrîndu-se din timp pe bandă, evitînd coada interminabilă pe acest fir de circulaţie. Nu îl las să intre. Dă semne de nervozitate. Începem un „dialog“ între doi surdo-muţi: el îmi arată degetul mijlociu ridicat în sus, într-un gest ale cărui semnificaţii nu trebuie explicate, eu mîrîi cîteva înjurături mai colorate pe care le-am auzit în copilărie de la un cioban care păştea oile pe un izlaz, la o cotitură a Dunării. Ajuns acasă, deschid televizorul şi văd pe TV 5 circulaţia de infern pe străzile Bucureştiului, cu reluări din Zilele Francofoniei. Nu-i chiar rău pe autostrada 40 Ouest, mi-am zis.

La graniţa americană, într-un week-end, pierd două ore la vamă – timp în care îmi creşte adrenalina –, ştiind că în alte ocazii tranzitarea era o pură formalitate. Ajuns la New York, prietenul meu vrea să-mi arate noua achiziţie, o antenă parabolică pentru recepţionarea unui canal românesc de televiziune. Cîteva reclame, apoi o imagine de coşmar la Vama Nădlac, o coadă al cărei capăt se pierdea la linia orizontului. Nu-i rău nici la frontiera americană, mi-am zis.

Aştept vacanţele în speranţa unei odihne binemeritate după atîta stres. Ţi-ai găsit! Sînt adîncit şi mai mult în nenoroc. Iarna trecută, eram întins la soare pe o plajă în Mexic, în Golful Banderas. Căldura sufocantă, tăriile din partea locului (tequila, margarita), zgomotul valurilor Pacificului, fiecare sau poate toate la un loc m-au aruncat pradă somnului. Nu aţipesc bine, că un mexican, comerciant de produse artizanale – covoraşe, baticuri, hamace, mărgele –, încărcat ca un pom de iarnă, îmi mătură faţa cu evantaiul lui de mărfuri. Trezit din somn, aproape speriat – mai ştii, mi-am zis, poate vreun tsunami! –, îi înşirui un „pomelnic“ de înjurături începînd cu zeul Quetzalcoatl, amintindu-i de *su madre azteca* şi pînă la *su mujer,* grăsana tuciurie care îl aşteaptă seara în *patio* să-i umfle gologanii agonisiţi peste zi. Credeţi că a întors capul? Nu. Îşi continua neabătut drumul, tăind-o prin nisip, peste cearceafuri şi prosoape, stîrnind mînia tuturor. Nimeni nu-l putea opri, nici o haltă, uitînd şi de posibili clienţi. Cred că şi gheaţa ar fi despicat-o de i s-ar fi ivit în cale, asemeni unui spargător atomic.

Domnul Cioran nu mai locuieşte aici,
îmi răspunde printre lătrăturile javrei.

Schimb locul vacanţelor: merg în Europa, altă civilizaţie, mi-am zis. Eşec total şi aici. Pe o ploaie torenţială, intru într-un mic restaurant din Lausanne, îmbiat de reclama ce proslăvea calitatea berii fabricate din cireşe, o specialitate locală mult lăudată. Pînă să găsesc un cuier în care să-mi agăţ pelerina, un client, abia intrat, îmi ia scaunul lîngă care îmi lăsasem geanta. Atîta mi-a trebuit! Irascibil cum sînt, mi-a sărit pe loc muştarul. Am ridicat cîrciuma în picioare. Omul, politicos, cerîndu-şi scuze, mi-a returnat obiectul cu pricina, în murmurul dezaprobator al muşteriilor de la o masă vecină. Dezaprobări la adresa mea, bineînţeles. Am terminat berea, ieşind îmbufnat şi promiţîndu-mi să nu mai calc niciodată pragul acestei cîrciumi elveţiene.

De cîte ori merg la Paris, trag o ocheadă la 21, rue de l'Odéon, adresa unde a locuit Cioran. Dacă nu l-am cunoscut în viaţă, cel puţin să văd casa în care a locuit. Împing poarta grea de stejar de la intrare şi dau să intru în curtea interioară. Un dulău fioros, ţinut cu dificultate în lesă de o maghrebiană, după înfăţişare şi accent, sare la mine. Bănuiesc că tocmai voia să scoată cîinele la plimbare. Interogîndu-mă, îi spun motivul vizitei şi dau să urc scările. Domnul Cioran nu mai locuieşte aici, îmi răspunde printre lătrăturile javrei. Ştiu, i-am răspuns, în anul 1995 s-a „mutat“ în cimitirul Montparnasse. Nu ştiu ce a înţeles din răspunsul meu, cert este că au apucat-o pandaliile. Cine sînt? Ce caut? Ţipă la mine ca o disperată, ameninţîndu-mă că va chema poliţia. Javra începe să latre mai tare, ţinîndu-i isonul. Nu am ce face, renunţ. Am ieşit, trîntind uşa, amintindu-mi vorbele la mînie ale fostului locatar: „Cioara mă-sii!“

Voi merge în altă parte, Parisul e plin de locuri memorabile. *La Grande Arche*, minunea arhitectonică, nu mă lasă nepăsător. Ajung aici pe o rută mai ocolită, fără a mai consulta ghidul oraşului, pe care îl purtam în geantă. Bine că am ajuns! Mulţi turişti, majoritatea orientali, fotografiază şi filmează de zor. Găsesc şi eu un unghi numai bun pentru o imagine memorabilă. Scot aparatul de fotografiat, mişcîndu-mă ba la stînga, ba la dreapta, să prind lumina şi unghiul optim. Nu apăs de prea multe ori pe declanşator că un turist japonez, după vorbă, după port, îmi dă involuntar peste mînă şi scap aparatul pe dalele cubice ale caldarîmului. Adio, poze! Ridic aparatul crăpat pe diagonală, apoi îl secer cu privirea pe făptaş. Japonezul, într-un zîmbet cu gura pînă la urechi, cu mîna dreaptă dusă la inimă, uşor înclinat în faţă, pare a-şi cere iertare într-o gestică tradiţional niponă. De tradiţii îmi arde mie?!

I-am şuierat printre dinţii încleştaţi cîteva „ideograme sonore“ la adresa soră-sii, gheişă la Suzuka (nici nu ştiu dacă avea vreo soră, dacă o fi gheişă, iar numele oraşului nu mai are nici o importanţă), ceva în genul celor strigate de Materazzi lui Zidane.

Şi atunci, vă întreb, cum să nu-mi vină să strig asemeni acelui disperat: „Opriţi planeta, vreau să cobor!“. Sau găsiţi că ar fi mai înţelept ca eu să mă opresc?

Emil Belu *este scriitor şi locuieşte în Canada.*

Adina POPESCU

Poveşti cu elevi şi scriitori contemporani

Anul trecut, un subiect de la examenul de capacitate i-a încuiat pe copiii de clasa a VIII-a: „Redactează o scurtă naraţiune în care să prezinţi o întîmplare petrecută în timpul participării la o întîlnire organizată de şcoală cu un scriitor contemporan“. Încerc să-mi imaginez ce o fi fost în mintea copiilor. Oare cum arată un scriitor contemporan? Sau cum ar trebui să arate un scriitor, în general? Cărei „specii“ îi aparţine? De ce şcoala noastră nu a organizat nici o întîlnire cu vreunul? Şi, în fond, ce înseamnă contemporan?

Vina de a nu fi întîlnit niciodată un scriitor în carne şi oase nu aparţine, desigur, copiilor, de aceea subiectul cu pricina mi se pare mai mult un exerciţiu de imaginaţie. În urmă cu cîteva luni, am pornit într-un periplu prin şcolile din ţară, împreună cu alţi autori care scriu (şi) pentru copii: Florin Bican, Laura Grünberg, Horia Corcheş, Matei Sâmihăian (care a jucat şi rolul de *host* al întîlnirilor). Deşi astfel de acţiuni ar trebui să aparţină Ministerului Educaţiei, cel care inventează subiectele de examen, „Caravana poveştilor“ e o iniţiativă privată, a Editurii Arthur. Unul dintre scopurile „caravanei“ este tocmai acesta – o serie de întîlniri cu o atmosferă de şuetă la care să participe scriitori contemporani şi elevi de diferite vîrste (de la şcoala primară pînă la liceu). Întîlnirile au avut loc la şcoală, în sala de clasă, înlocuind o oră obişnuită de curs, aşadar nimic scorţos, festivist sau protocolar. Curiozitatea a fost reală de ambele părţi. Recunosc, şi eu mă întreb cîteodată cărei „specii“ îi aparţine elevul contemporan şi mă bucur să-l (re)descopăr nu foarte diferit faţă de copilul care am fost.

Aşa cum mă aşteptam cumva, am aflat, mai ales de la cei mici, că scriitorii sînt, în general, nişte oameni morţi. Unii dintre ei au devenit statui. Din alţii n-au mai rămas decît nişte poze prin manualele de limba română. Şi „operele literare“, desigur. Care sînt nemuritoare. Întrebaţi cu ce scriitori le-ar plăcea să se întîlnească, cîţiva dintre copii au răspuns Jeff Kinney, autorul seriei *Jurnalul unui puşti*. Alţii l-au pomenit pe Roald Dahl. Unii au spus pe şleau că s-ar întîlni cu ursuleţul Winnie Pooh. Mai mulţi erau foarte convinşi că ar vrea să se întîlnească cu Ion Creangă. Un răspuns diplomatic, în fond toată lumea îl cunoaşte pe Ion Creangă. „Ce l-ai întreba pe Ion Creangă, dacă ar fi acum în faţa ta?“ La capitolul „întrebări“, un mic blocaj, ca şi cum i-am fi prins cu lecţia neînvăţată, mai ales că şi „doamnele“ erau de faţă. „Dacă... sînt adevărate amintirile?“ Sau: „Cum a reuşit să scrie atît de amuzant?“

Copiii de 7-8 ani au reţinut în primul rînd că autorii contemporani sînt cei care trăiesc şi respiră, cu care, la o adică, poţi să bei un ceai sau te poţi împrieteni pe Facebook (iar numărul prietenilor mei virtuali a crescut considerabil; o fetiţă mă întreabă, de pildă, aproape zilnic, cu insistenţă: „CF? Ce aţi mai scris?“). Elevii din clasa a III-a de la o şcoală din Ploieşti au fost foarte uimiţi de modul cum arată scriitorii ăştia contemporani. Nu se aşteptau, de exemplu, să fie îmbrăcaţi în blugi. Atunci cum? „Costum şi cravată“, a spus un băieţel. Dar dacă e vorba de o scriitoare? Fetele s-au gîndit îndelung şi au ajuns la o concluzie: „Rochie de seară!“ Probabil că au fost dezamăgite de puloverul meu albastru, aşa că le-am promis în glumă că data viitoare îmi voi pregăti paietele.

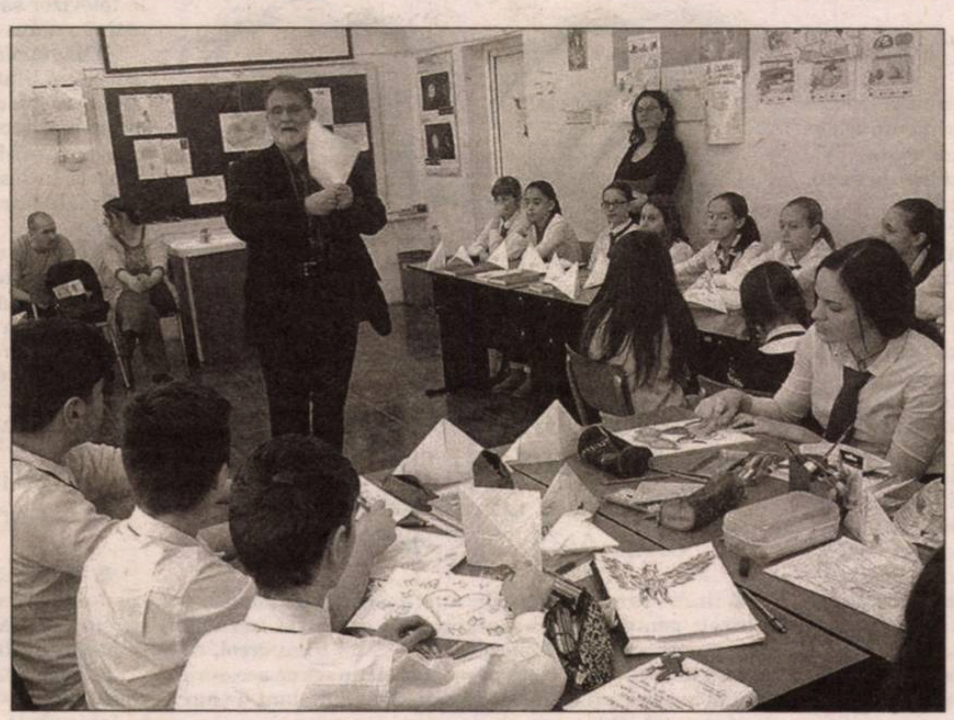

Ce (nu mai) citesc copiii?

Toate aceste întîlniri, fie că au fost la Ploieşti, la Bistriţa sau la Braşov, în şcoli „cu tradiţie“, mai de fiţe, sau şcoli obişnuite „de cartier“, colegii naţionale sau colegii tehnice, mi-au confirmat că mitul conform căruia „copiii nu mai citesc“ este unul fals. Sau poate pretenţiile părinţilor şi profesorilor care cîrcotesc pe această temă nu coincid cu lecturile amestecate ale copiilor. E adevărat, nu se mai citesc *Cireşarii*, ca pe vremea noastră, nu mai suspină nimeni după „elevul Dima dintr-a şaptea“, ar fi nefiresc să se întîmple aşa. Chiar şi autorii mari sînt de multe ori ignoraţi. Puţini îşi mai deschid apetitul pentru lectură cu un Mark Twain, chiar cu un Jules Verne sau cu *Cei trei muschetari*. Dorinţa secretă a adulţilor ca aceşti copii să citească exact aceleaşi cărţi pe care le-au citit şi ei „la vremea lor“, cărţile „care contează“, mi se pare egoistă şi meschină. Pentru a se ajunge la cărţi esenţiale, trebuie să se înceapă de undeva. Iar mulţi încep cu *Jurnalul unui puşti*, o lectură facilă şi amuzantă şi, din fericire, nu se opresc aici. Am întîlnit copii care citesc de două ori mai mult faţă de cît citeam eu cînd eram de vîrsta lor (şi credeţi-mă, chiar citeam!), copii care ştiu cărţi de pe rost şi sînt fani înfocaţi ai unei poveşti sau ai unui personaj. Citesc cărţi contemporane valoroase şi (sau) potrivite pentru vîrsta lor, cum ar fi *Charlie şi fabrica de ciocolată* şi *Matilda* (Roald Dahl e în topurile preferinţelor lor, şi pe bună dreptate), *Minunea* de R.J. Palacio, o carte minunată despre discriminare şi ce înseamnă să fii diferit, seria Percy Jackson – o variantă modernă a *Legendelor Olimpului* pe care le devoram noi cînd eram mici, „Cum să faci să nu citeşti“, fiindcă titlul e *cool*, deşi cartea e, de fapt, o pledoarie pentru lectură, *Coraline* şi *Pulbere de stele* (Neil Gaiman), *Dominic* a lui William Steig, din nou Dahl, cu *Marele uriaş prietenos* (o carte reclamată de un părinte din Iaşi la Protecţia Consumatorului, pentru că ar conţine „greşeli de gramatică“; tăticul nu s-a prins că „aşa e stilul cărţii“ şi aşa vorbeşte uriaşul care n-a prea fost dus pe la şcoală, asta ca să vă daţi seama cît de mare este uneori decalajul între „aşteptările“ părinţilor şi lecturile copiilor lor), delicioasele cărţi ale lui Michael Ende, Philip Pullman şi Cornelia Funke, Pippi Şoseţica, dar şi J.R.R. Tolkien.

La gimnaziu, mai ales la clasele mari, preferinţele se mai schimbă. E adevărat că fetele încep să se reorienteze spre romanele „de dragoste“ de duzină sau că băieţii sînt oarecum mai fascinaţi de computer decît de cărţi, însă acele lecturi din clasele mici au rămas totuşi ca un fundament. Aceşti copii, chiar dacă se vor opri din citit, vor fi oricînd în stare, la vîrsta adultă, să formuleze o scrisoare decentă (chiar dacă este doar un e-mail), să se exprime corect în spaţiul public, să scrie o banală cerere adresată unui director de instituţie. Ceea ce nu putem spune despre mulţi dintre cei educaţi în anii ’80, care nu au depăşit nivelul „Ana are mere“, dar au devenit ingineri, profesori, „intelectuali“. Toate aceste lecturi trăsnite şi nonconformiste din copilăria de acum vor rămîne întipărite undeva în memorie, ca lecţii „de viaţă“, dar şi ca mod de folosire a cuvintelor. Însă putem spera şi la mai mult, căci la liceu, Mircea Eliade e la modă, mulţi, măcar din curiozitatea faţă de o scenă celebră, au răsfoit *Răscoala*, cei care au fost amatori de *fantasy* în copilărie citesc Philip K. Dick, cei care au mîzgălit versuri pe la 12-13 ani l-au citit integral pe Nichita, am întîlnit fani ai *Nostalgiei* a lui Mircea Cărtărescu, o fetiţă mi-a povestit ce a înţeles ea din *Faust*-ul lui Goethe.

Coifuri de cititori

Revenind la întîlnirile noastre, copiii mi s-au părut oarecum diferiţi în funcţie de apartenenţa lor geografică: cei din Bistriţa au o sensibilitate aparte, cei de la Ploieşti sînt isteţi şi dezinvolţi, cei din Braşov – atenţi, politicoşi, dar mai „conservatori“, acolo pare să existe o şcoală „clasică“, mai de modă veche. Dar sînt diferiţi şi în funcţie de învăţători şi de profesorii de română care îi modelează „după chipul şi asemănarea lor“. Mulţi dintre profi mi s-au părut altfel decît cei „de pe vremea mea“. O schimbare în bine. Cu o viziune modernă asupra orelor de curs, dar şi a relaţiei cu copiii, cu o minte deschisă. Aşadar, altele sînt supapele şi rotiţele „sistemului“ care s-au înţepenit şi nu funcţionează. N-am întîlnit decît vreo doi directori de tipul „spaima şcolii“ care ne-au ţinut mici *speech*-uri sforăitoare despre „realizările“ instituţiei lor şi ne-au numit „distinşi oaspeţi“ fără să ştie măcar cum ne cheamă. Aceşti oameni, atît de bine şi definitiv ancoraţi în trecut, ar trebui să dispară din sistem. Am întîlnit şi directori care s-au plîns – ei ar vrea să facă, să dreagă, să schimbe, dar sînt în permanenţă blocaţi de către cei de la minister, de mentalitatea „merge şi aşa“. Distanţa dintre şcoala obişnuită şi forul administrativ mi s-a părut uriaşă, tot acel gol se umple cu hîrtii şi alte formule birocratice, cu evaluări şi statistici, dincolo de ele pare să nu existe nici o o comunicare reală.

De fiecare dată cînd am intrat într-o şcoală, am avut plăcuta senzaţie că am păşit în casa cuiva. Indiferent de şcoală, de cît de austeră părea la prima vedere, se crea o intimitate reconfortantă, la care contribuiau profesorii, dar mai ales copiii. Era căsuţa lor. Ceea ce mi s-a părut din nou „de bine“, faptul că şcoala e mai mult decît o instituţie oarecare. Am străbătut coridoare şi am admirat desenele naive de pe pereţi, a trebuit să admirăm şi diplomele şi trofeele. Ne-am întîlnit cu copii în biblioteci înghesuite, cu cărţi triste din anii ’80, din „lipsă de fonduri“ (şi ne mai miră faptul că nu împrumută copiii cărţi de la biblioteca şcolii) sau în săli de sport, ca să încapă mai mulţi. Am fost invitaţi la o cafea în cancelarie – locul de care mă temeam cel mai mult în urmă cu douăzeci de ani şi am descoperit că şi acum mă simt oarecum la fel de intimidată. Am fost întîmpinaţi de manageri cu un aer *corporate* în şcolile private, care ne-au întins mîna cu un aer distins, şi de învăţătoare costumate în zîne. Sau, în şcoli de stat, de directoare adjuncte în vîrstă, cu un aer absent, care ne-au mărturisit că de-abia aşteaptă să iasă la pensie ca să-şi petreacă mai mult timp cu nepoţii. Ne-am aşezat pe scaune pitice, la catedră, în bănci, o dată chiar şi pe nişte saltele de gimnastică pentru a fi la acelaşi nivel de înălţime cu copiii care stăteau pe jos. Şi am întîlnit multe profesoare de română din generaţia mea, adică de 30-40 de ani, cu care am simţit nevoia să mă tutuiesc pentru că aveam multe lucruri în comun. Relaţia lor cu copiii era una deschisă, la limita „trasului de şireturi“, făceau schimb de idei pe e-mail şi pe Facebook şi totuşi exista undeva o autoritate a profesorului, însă firească, reformulată faţă de cea pe care mi-o aminteam din şcoala anilor ’80. Atît timp cît această prietenie onestă dintre elev şi profesor a început să apară şi să se dezvolte şi la noi (eram obişnuiţi să o vedem doar prin filmele americane), iar ora de curs să se transforme într-un dialog creativ, sînt puţine şanse ca „sistemul“ să se ducă de rîpă.

Voi da un singur exemplu: la o şcoală, de data aceasta din Bucureşti, am povestit cu copiii despre copilăria mea din comunism şi despre *Povestiri de pe Calea Moşilor*. Trecutul recent îi fascinează pe copii într-o atît de mare măsură (probabil că aud poveşti greu de imaginat de la părinţii şi bunicii lor), încît atunci cînd i-am întrebat, într-o altă şcoală, unde şi-ar dori să călătorească cu o maşină a timpului, cei mai mulţi au răspuns fără vreo ezitare: „În anii ’80“. Aşadar, încercam să-i lămuresc pe copii ce era cu comunismul ăsta, de ce „nu era bun“ şi cam ce se întîmpla în viaţa noastră de zi cu zi, cînd care nu aveam computer şi nici smartphone, nici măcar nu puteam să ne uităm la televizor. Pentru ei o adevărată utopie. Profesoara de română era o tînără cu stil, din generaţia mea, care urma să plece în scurtă vreme la nişte studii la Paris. Genul de profesor cald şi apropiat, pe care n-ai cum să nu-l îndrăgeşti din prima. În ultima bancă, asista la discuţia noastră şi o doamnă mai în vîrstă, „de latină“, care a simţit nevoia, la un moment dat, să intervină: „Dar să ştiţi, copii, că nu tot ce se întîmpla în comunism avea o conotaţie negativă. De pildă, spre deosebire de acum, exista mult mai multă disciplină!“ Copiii se uitau neîncrezători cînd la mine, cînd la doamna aceea trecută prin viaţă, care părea „să le ştie mai bine“. N-am contrazis-o făţiş. Cînd vorbim despre un trecut „trăit“, fiecare are dreptul să-şi exprime propria sa variantă. Profesoara de română a trecut şi ea uşor peste intervenţia uşor nostalgică a colegei sale mai în vîrstă. Însă am avut clar senzaţia că am în faţa mea două tipuri de mentalităţi şi că asist la un schimb de ştafetă între două generaţii de profesori. Cei pentru care şcoala însemna în primul rînd „disciplină“ şi cei pentru care înseamnă „cunoaştere“. Iar între ei nu prea există puncte de tangenţă.

Aşadar, din fiecare întîlnire cu „elevii contemporani“ am avut cîte ceva de învăţat. Au fost întîlniri „clasice“ în care ni s-au pus o mulţime de întrebări, mai ceva ca într-un studio de televiziune, iar interesul copiilor nu era unul de faţadă, ca să-i laude „doamna“. Dar au fost şi întîlniri cu copii apatici sau absenţi şi mi-am pus întrebarea ce au, de fapt, unii, şi ce le lipseşte celorlalţi. Au fost întîlniri cu copii care s-au pregătit înainte, s-au documentat despre noi pe Internet, chiar dacă nu ne citiseră cărţile, ne-au făcut chiar şi postere, ne-am simţit „vedete“. Şi întîlniri nonconformiste. De pildă, la o şcoală din Ploieşti, am primit fiecare cîte un „coif de cititor“. Coifurile erau confecţionate şi desenate de copii, le-am avut cu toţii pe cap pe tot parcursul întîlnirii, ca să fim mai inspiraţi şi mai spirituali. Păream desprinşi dintr-o carte pentru copii scrisă de un autor contemporan.

■ ■ ■

Cu ochii-n 3,14

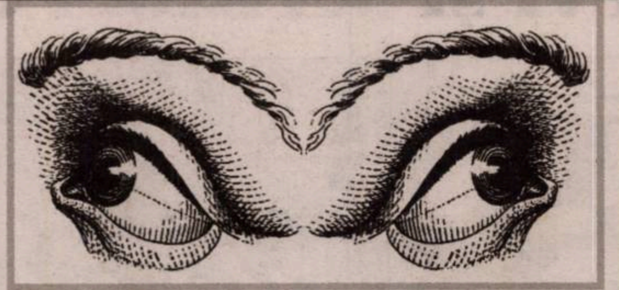

LUCRURILE SÎNT DEJA PREVIZIBILE: DACĂ FOSILA UNUI PRESUPUS GENIU E PE DOS, AVEM DE-A FACE CU ALTCINEVA

■ Şemineul de la UPC care ne-a încălzit locuinţele toată iarna s-a transformat într-un rîu care curge printr-un crîng înverzit. Noul post „de sezon“ se numeşte Ambiental TV. În „filmul“ de la UPC, lucrurile sînt deja previzibile: la vară, „acţiunea“ va avea loc pe o plajă însorită. (**A. P.**)

■ Curiozităţi anatomice. Inima, stomacul şi splina sînt în stînga, ficatul şi colecistul în dreapta ş.a.m.d. – e cazul cel mai frecvent întîlnit de dispunere a organelor interne şi se numeşte *situs solitus*. Dar există şi abateri de la regulă: cînd tot aranjamentul e pe dos, avem de-a face cu *situs inversus, transversus* sau *oppositus*. Dacă doar inima se află nelalocul ei, adică pe partea dreaptă, vorbim de *dextrocardie*. Cazul cel mai aparte, cînd situaţia nu poate fi clar determinată, se numeşte *situs ambiguus* sau heterotaxie. (**M. P.**)

■ Fosila unui presupus brontozaur a fost reclasificată după ce paleontologii au revenit asupra unei erori comise în urmă cu mai bine de un secol, cînd oamenii de ştiinţă ajunseseră la concluzia că brontozaurii nu au existat. Astfel, brontozaurii au fost reabilitaţi din punct de vedere ştiinţific. Aşteptăm ca oamenii de ştiinţă să-i facă dreptate şi corpului ceresc Pluto şi să-l reabiliteze de la planetă pitică la planetă în toată regula. (**A. P.**)

■ Cine ar fi bănuit ce calităţi avea George Copos? Iată că a scris în puşcărie o lucrare ştiinţifică, istorică. Probabil că nu ne cunoaştem prea bine oamenii de afaceri şi oamenii politici. De acum, ne putem aştepta ca Marian Vanghelie să se dovedească a fi un geniu matematic sau Elena Udrea să se arate ca o adevărată inovatoare în ştiinţe politice. Cît despre Darius Vâlcov, e posibil să devină chiar laureat Nobel pentru dezvăluirea economiei ascunse. (**A. M.**)

■ Cînd m-am trezit, aveam în Inbox două e-mail-uri în care cineva mă îmbia cu „3 ceasuri delicios de arămii, cu preţuri sub 250 de lei“, iar altcineva, mai inventiv, îşi prezenta oferta şi începea cu un *captatio benevolentiae:* „Ştim că nu vă putem păcăli“. Din filozofia spam-urilor. (**A. M. S.**)

CUNOSCUTUL PRODUCĂTOR DE ÎNTÎRZIERE NU ŞI-A PIERDUT OBICEIUL DE A APARŢINE UNEI ALTE CIRCUMSTANŢE

■ Bratz, cunoscutul producător american de păpuşi, a fabricat, pentru piaţa est-europeană, cel puţin, un nou (anti)model: Dylan – păpuşa-cocalar. E un băiat creol, cu cămaşă mulată, descheiată pe piept şi cu un set de accesorii unul şi unul: ochelari de soare oglindă, ghiul, lanţ de aur şi celular. (**M. P.**)

■ TomTomTraffic Index a publicat topul pe 2014 al capitalelor cu traficul cel mai aglomerat din lume. Astfel, dintr-un total de 146 de oraşe monitorizate, Bucureştiul se găseşte pe un glorios loc 8. Iată Top Ten-ul: Istanbul, Mexico City, Rio de Janeiro, Moscova, Salvador, Recife, St. Petersburg, Bucureşti, Varşovia şi Los Angeles. Rata de blocaj în trafic a Bucureştiului este de 41%, cu o întîrziere anuală de peste 100 de ore la fiecare 30 de minute. Bine-aţi venit în Bucureşti – şedere plăcută în trafic! (**M. C.**)

■ Traian Băsescu încă nu şi-a pierdut obiceiul de a ieşi la televizor să spună vrute şi nevrute. Din preşedinte-jucător, a ajuns un fost preşedinte-vorbitor. (**M. V.**)

■ Săptămîna trecută, Poşta americană a lansat un timbru cu un citat foarte frumos al scriitoarei Maya Angelou: „O pasăre nu cîntă pentru că are un răspuns, cîntă pentru că are un cîntec“. Doar că citatul îi aparţine unei alte autoare, Joan Walsh Anglund. Confuzia a mai fost făcută de cîteva ori, inclusiv de preşedintele Obama. La urma urmelor, nu-i mare lucru: sînt păsări diferite, dar cîntecul e acelaşi. (**L. V.**)

■ În prag de sărbători, o reclamă pentru coşuri-cadou destinate partenerilor de afaceri, însoţită de un slogan uşor ameninţător, dacă e să luăm înţelesul autentic al expresiei: „Trimite-le un mulţumesc pe care să-l ţină minte toată viaţa“. În alte circumstanţe ar putea fi o idee, dar chiar aşa, de Paşte? (**S. G.**)

PRECUM SE ŞTIE, NIMIC NOU: LUCRURILE PRELUATE CA ATARE FAC UN SEMN CU MÎNA

■ În Istanbul nu am văzut cîini vagabonzi. Doar cîini comunitari protejaţi, foarte bine hrăniţi şi într-o stare de zacere veşnică. În schimb, precum se ştie, oraşul abundă în pisici vagaboande. (**I. P.**)

■ E-mail primit pe adresa redacţiei de la Episcopia greco-catolică de Cluj-Gherla: „Invitaţie – Conferinţă de presă la Învierea Domnului“. Nu ştiu de ce am impresia că n-o să aflu nimic nou la conferinţa asta. (**L. V.**)

■ Un deţinut al penitenciarului Jilava, condamnat la patru ani pentru evaziune fiscală, a fost eliberat condiţionat după numai vreo patru sute de zile petrecute în spatele gratiilor. Condamnatul, pe nume Copos George, a scris şi a publicat nu mai puţin de cinci lucrări ştiinţifice. Tot de puţină vreme a fost eliberat de la penitenciarul Poarta Albă şi deţinutul Becali George, condamnat la trei ani de închisoare pentru dare de mită. Scriitor prolific, şi acesta a publicat, în cele vreo 600 de zile petrecute la închisoare, două cărţi. La cum merg lucrurile pe la DNA şi prin instanţe, e destul de clar că vor urma, în succesiune rapidă, tot felul de condamnări şi eliberări. Nu pot decît să vă îndemn, imperativ, ca-n reclamă: „Fă-ţi loc în bibliotecă!“. (**M. M.**)

■ Pe o listă a cuvintelor cu originea în operele de ficţiune se găsesc şi următoarele folosite/preluate ca atare din engleză şi în limba română: „robot“ *(Fabrica de absolut* de Karel Čapek), „cyberspace“ *(Neuromantul* de William Gibson), „yahoo“ *(Călătoriile lui Gulliver* de Jonathan Swift), „cojones“ *(Moartea la amiază* de Ernest Hemingway), „factoid“ *(Marilyn* de Norman Mailer), „freelance“ *(Ivanhoe* de Sir Walter Scott) şi „unfriend“ *(Brut* de Layamon). (**M. C.**)

■ Vrei romantism şi n-ai unde? Îţi sare-n ajutor IKEA: „Ideile de depozitare fac loc de romantism“. (**D. S.**)

■ Mă aflam la intersecţia Luterană cu Ştirbei Vodă. Un domn cu o canadiană roşie, deschisă peste pîntecele-i revărsat, cu multe ghiuluri aliniate la vedere pe o singură mînă, mă întreabă precipitat: „Care-i strada Ştirbei Vodă?“ „Chiar aici vă aflaţi“, îi fac un semn cu mîna. „Da' unde-i DNA-ul?“ „Îmi pare rău, nu ştiu.“ Între timp am aflat. S-ar putea să fie o informaţie utilă, tot mai des solicitată. (**R. M.**)

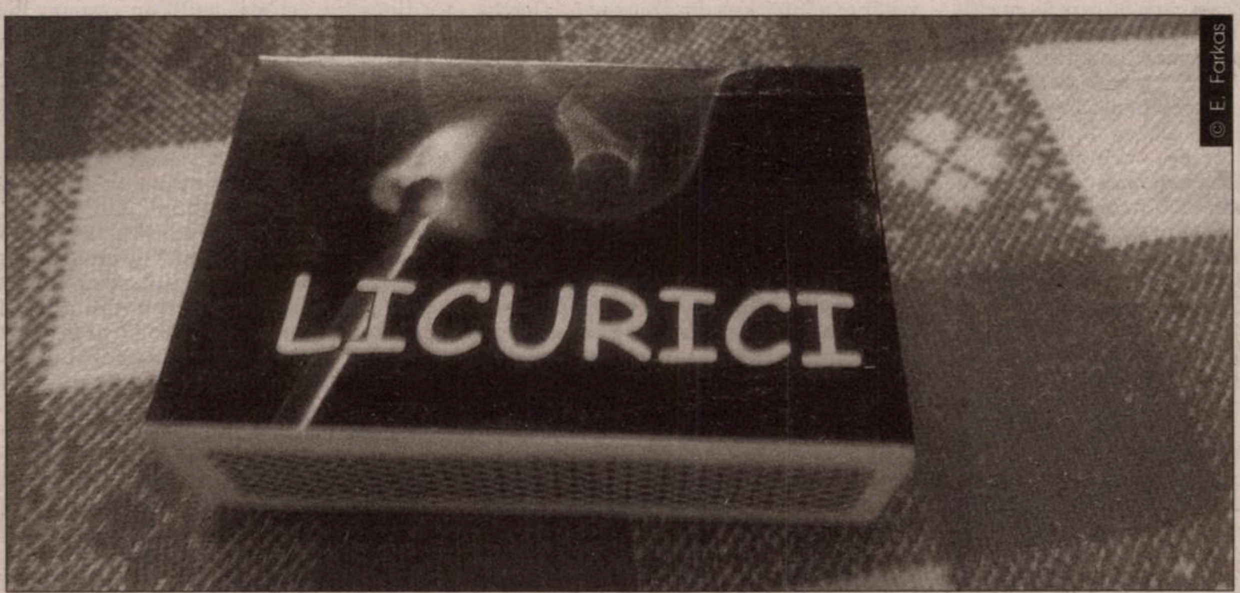

© E. Farkas

PUBLICITATE

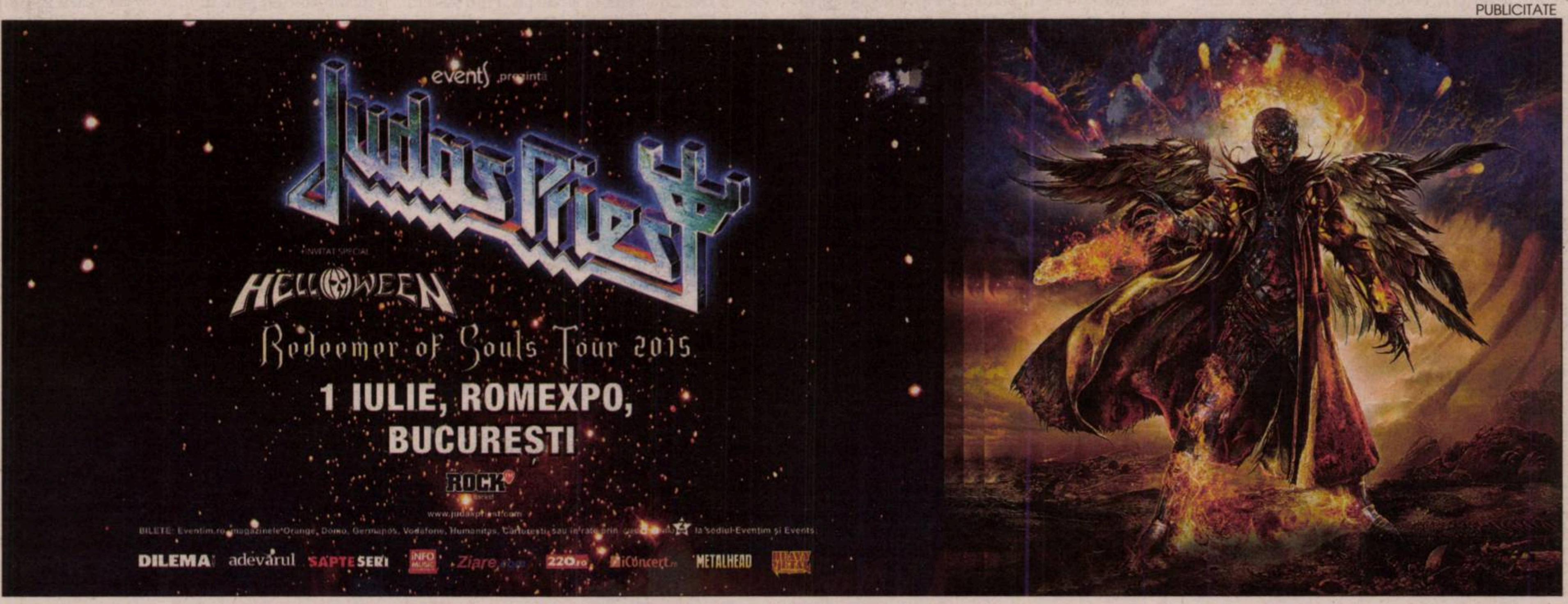

Biblioteca ASTRA
SIBIU

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **584** ■ 23-29 aprilie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

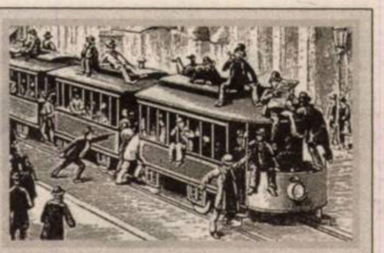

Sever VOINESCU

axa dus-întors 5

ANDREI PLEȘU

„Gazetărie la botul calului“

pagina **3**

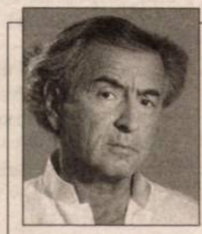

BERNARD-HENRI LÉVY

„În apărarea Angelei Merkel“

pagina **5**

JAMES BAMFORD

„Îndiguirea inspirației“

paginile **22-23**

SOS patrimoniul cultural

© Vasile Dorotti

> *„Așezările omenești au nevoie de monumente. Altminteri cum ai putea face deosebirea între un oraș și un furnicar?“*
>
> *VICTOR HUGO*

5948489141997 16

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

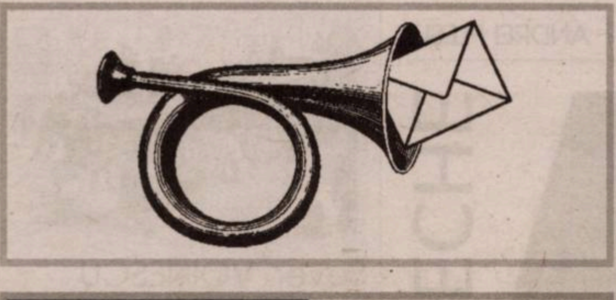

turneu de inbox

Amazoana

Am fost foarte iritat cînd, în urmă cu ceva vreme, unul dintre derbedeii megalomani din presa noastră a vorbit despre Simona Halep ca despre o „ţărăncuţă“. Nu-mi imaginez, fireşte, că Halep e o fiinţă perfectă. Nu-mi fac chip cioplit din nimeni, şi cu atît mai puţin dintr-o sportivă de 23 de ani; dintr-un om care are, deci, cinci decenii în faţă pentru a se face de rîs şi pentru a dezminţi toată încrederea pusă în ea. Totuşi, cred că Simona merită, în momentul de faţă cel puţin, un tratament mai bun. Infinit mai bun.

Într-o ţară obişnuită cu înfrîngerea, tăvălită aproape voluptuos în praful şi pulberea tuturor zădărniciilor, ea ne învaţă că victoria e posibilă, că poţi începe un concurs şi fără să-ţi tremure jambierele. Într-o ţară a papiţoilor care-şi pierd capul dacă îi recunoaşte un singur om pe stradă sau dacă sînt numiţi şefi în cel mai insignifiant anturaj posibil, Simona ne învaţă că poţi vorbi cu economie şi că poţi da interviuri fără să-ţi bubuie mulţumirea de sine în retină. Într-o ţară unde visul multor fete e să sfîrşească pe canapeaua unui ştab gentil, ea a ales să-şi grădinărească talanţii, să fructifice înzestrările pe care a simţit că le are. Într-o ţară unde năzuinţa celor mai mulţi este averea ţîşnită peste noapte, chilipirul, pleaşca, tunul care îndestulează pe viaţă, Simona a ales calea protestantă a muncii (cine ar vedea imagini de la antrenamentele sale fizice, cred că s-ar gîndi de mai multe ori înainte să molfăie otravă împotriva ei). Într-o ţară în care spiritele se demobilizează uşor, în care puţină lume rezistă unui val mai serios de critici, huiduieli, bîrfe, celula ei se dovedeşte viguroasă, sportiva răspunzînd fiecărei jerbe de spută cu cîte un turneu cîştigat. Într-o ţară unde vedetele îşi expun viaţa personală pînă la nevroză, făcînd din cel mai mărunt flirt sau din cea mai măruntă migrenă un spectacol naţional, Simona a ales calea elegantă a discreţiei. Într-o ţară unde, în sfîrşit, midinetele îşi umflă sînii pentru a putea cîştiga bani, ea şi i-a retezat, ca o amazoană, pentru a cîştiga competiţii…

N-aş fi scris însă acest mic *cri de cœur* dacă n-aş fi aflat, în vremea din urmă, că un fost mare tenismen a formulat critici viforoase la adresa Simonei. Critici care depăşesc cu mult sfera sportului, de vreme ce sugerează că jucătoarea nu e suficient de patriotă. Că preferă, în chip egoist, narcisiac, competiţiile individuale în dauna celor pe echipă. În ce mă priveşte, trebuie să recunosc, nu ştiu cum stau lucrurile cu patriotismul Simonei. Lipsit de abilităţi paranormale, nu-i pot ghici mintea şi inima. Ştiu însă că, într-o lume copleşită de resemnare şi frivolitate, de lene şi şmecherie, măruntă sportivă constănţeană e un model. Nu o efigie, nu o icoană, nu un herald – dar un model. Unul ce se cuvine apărat şi, pe cît posibil, încurajat să existe în continuare. Şi mai cred, în treacăt fie spus, că a venit timpul să-i apreciem mai mult pe cei care fac bine ţării decît pe cei care o iubesc. Cu inimaţul stă perfect toată lumea, inclusiv gargaragiii, gîngavii, golanii. Mai greu e cu munca şi cu bunul-simţ.

Alex PĂUN
alex.paun.ap@gmail.com

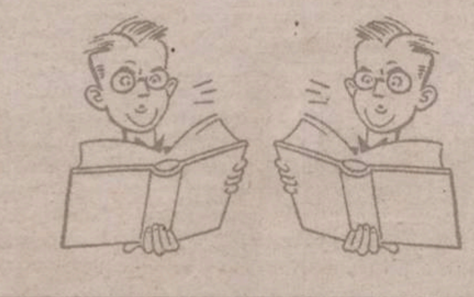

Dilema veche vă propune

■ Intelectualilor le-ar sta bine dacă ar mai merge şi pe la meciurile de rugby. Ar trebui să nu uităm că avem un campionat încă destul de interesant. De exemplu, sîmbătă, 25 aprilie, sînt meciuri şi pe stadionul Dinamo (între Dinamo şi Olimpia Bucureşti) şi în Ghencea (între Steaua şi Ştiinţa Baia Mare) şi la Cluj (între U Cluj şi Timişoara Saracens). E adevărat că în prima ligă nu sînt decît şase echipe (cele înşirate mai înainte), dar uneori joacă foarte frumos, iar fanii adevăraţi ştiu că nici nu se compară cu fotbalul. (Andrei Manolescu)

■ *Danny Collins* (2015, Dan Fogelman) – un recital Al Pacino simpatic şi emoţionant, cu participarea veşnicilor fermecători Annette Bening şi Christopher Plummer, pe muzică de John Lennon. (Iaromira Popovici)

■ După ce se părea că biletele vîndute online la Festivalul „George Enescu“ din această toamnă s-au epuizat imediat ce au fost puse în circulaţie, poate chiar ciudat de repede, unii au descoperit recent că mai există bilete sau că au reapărut la vînzare. Necunoscute sînt căile acestor vînzări. Fenomenul e echivalat poate doar de oscilaţiile şi incertitudinile asociate preţurilor la biletele de avion. În orice caz, dacă n-aţi prins bilete pînă acum, mai încercaţi, că nu se ştie niciodată. (Andrei Manolescu)

■ Wovenhand, duminică, 26 aprilie, de la ora 21, în Silver Church – un concert ca o călătorie noaptea pe drumurile pustii ale Americii, cu o oprire la o biserică părăsită şi două sute de whiskey într-un bar de pe marginea prăpăstiei. (Luiza Vasiliu)

■ Joi, 23 aprilie, de Ziua Internaţională a Cărţii, de la ora 17, la Biblioteca Metropolitană Bucureşti poţi „împrumuta“ pentru 15-30 de minute un autor, un editor sau un ilustrator sau poţi „citi“ un librar sau un critic literar. Oamenii-carte aşteaptă să le cunoşti povestea! Iar de la ora 16, un atelier de creaţie pentru copii, la Tipografia Bibliotecii Naţionale, unde vor afla care sînt etapele de realizare ale unei cărţi. (Adina Popescu)

■ Vineri, 24 aprilie, e Noaptea Albă a Galeriilor. Aveţi ocazia să vedeţi într-un parcurs nocturn (şi gratuit) toate atracţiile artelor vizuale contemporane. Programul şi harta evenimentelor se găsesc la www.noapteagaleriilor.ro. (Matei Martin)

■ La proiecţia NexT de la Ciclop, o fată îi spunea prietenei sale: „Dacă acum e aşa de mişto, să vezi cum o să fie la Noaptea Galeriilor.“ Aşadar, vineri seară, pe 24 aprilie, are loc cea de-a noua ediţie a Nopţii Albe a Galeriilor. Patruzeci de galerii şi treizeci şi patru de spaţii alternative îşi aşteaptă vizitatorii. Bucureştiul se transformă într-un oraş artistic şi insomniac. Programul şi harta le găsiţi pe site-ul evenimentului: www.noapteagaleriilor.ro. (Ana Maria Sandu)

■ Un fragment absolut spectaculos din romanul *Paradiso* al aproape-necunoscutului la noi José Lezama Lima, în traducerea formidabilă a lui Radu Niciporuc, publicat în *Observator cultural* nr. 509-510. Julio Cortázar era fascinat de acest roman, care stîrnise şi admiraţia lui Márquez şi a lui Llosa. Abia aştept să-l văd publicat integral de o editură de la noi. (Marius Chivu)

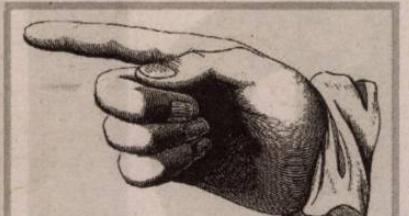

■ În perioada 26-30 aprilie va avea loc la Bucureşti cea de-a patra ediţie a Festivalului Internaţional de Film Cinepolitica. Filme, dezbateri şi evenimente speciale. Focusul de anul acesta are un subiect fierbinte: conflictul dintre Rusia şi Ucraina. Vor fi proiectate scurtmetraje şi lungmetraje care vorbesc despre naşterea unei societăţi civile în Ucraina şi despre starea de fapt din această zonă. Programul complet îl găsiţi pe site-ul evenimentului: www.cinepolitica.ro. (Ana Maria Sandu)

■ Dacă nu aţi văzut pînă acum spectacolul, pe 23 aprilie, la Bulandra, Sala „Toma Caragiu“, de la ora 19, *Omul bun din Seciuan,* în regia lui Andrei Şerban. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- ● **Onestitatea**
- ● **Absurdul**
- ● **Uitarea**
- ● **Barbarii**

album dilematic

Iaromira Popovici

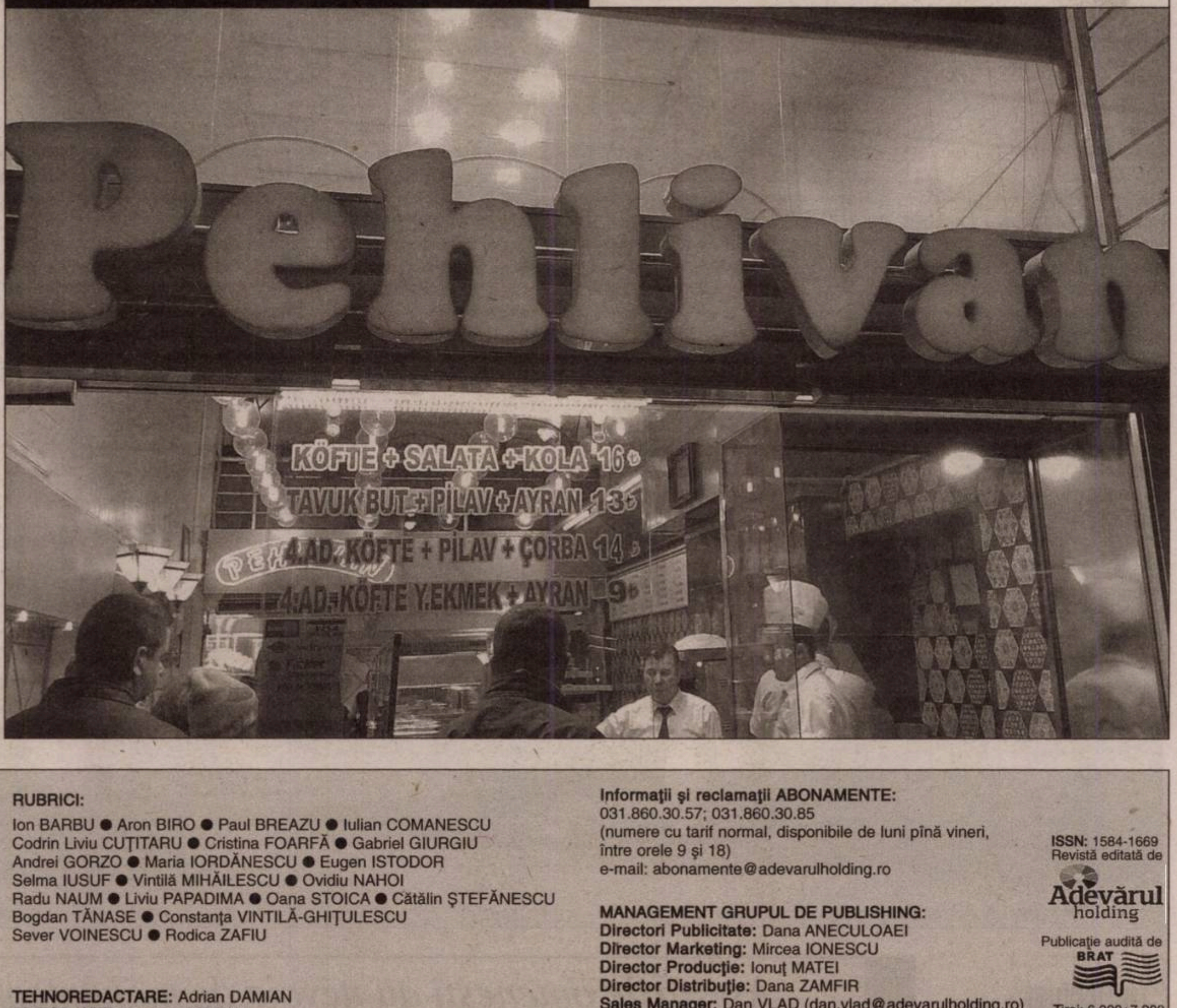
Pehlivan
KÖFTE + SALATA + KOLA 16
TAVUK BUT + PİLAV + AYRAN 13
4.AD. KÖFTE + PİLAV + ÇORBA 14
4.AD. KÖFTE Y.EKMEK + AYRAN 9

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 6.000+7.900
Tipărit la Tipomedia

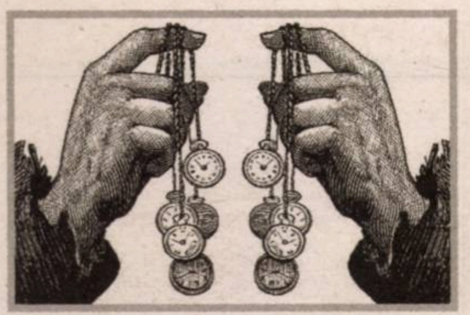

Andrei PLEȘU

nici așa,
nici altminteri

> *„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

Gazetărie la botul calului

Dacă mi-ar cere cineva să scriu, acum, cîteva pagini despre Constantin Noica, aș avea trac. Deși l-am cunoscut îndeaproape, deși m-am format în preajma lui, l-am citit, am participat, alături de cîțiva prieteni, la o serie de seminarii private pe texte de Platon, Hegel și Goethe, omul continuă să mă intimideze. Nu te poți pronunța nonșalant, cu un fel de promptă suficiență, asupra unui personaj și asupra unei opere care depășesc măsura obișnuitului. Trebuie să ai ceva cunoștințe, ceva experiență hermeneutică, cîțiva ani de studiu răbdător și mult curaj. Sînt cu atît mai surprins cînd văd cu cîtă ușurință domni, doamne și domnișoare, fără un minim palmares în materie, își iau îndrăzneala de a se pronunța, expert, pe marginea filozofului. „Ce oameni fericiți!“ – îmi vine să spun. Fără complexe, fără ezitări, fără inhibiții. Ce atîta prudență? Nu există teme tabu pentru gazetarul autohton. Avem „libertate de expresie“ și nu ne sfiim să profităm de ea, fără fandoseli și scrupule inutile.

Pe blog-ul *Adevărului* au apărut, pe 13 aprilie (zi fatidică!), două articole ample semnate de doamnele Ramona Găină și Oana Cernat. Nu le cunosc. Ambele articole vorbesc (și) despre Noica. Le-am citit cu legitim interes, dar și cu o crescîndă stupoare. Carevasăzică oricine poate să spună orice despre orice și despre oricine. Sursa primului articol este, între altele, Norica, o simpatică bibliotecară de la Păltiniș. Pot să înțeleg că, asemenea multor inși care au gravitat, în postùri diferite, în jurul lui Noica, și draga de Norica a fost înclinată să se pună în valoare ca „martor“ aflat în confidența magistrului. Ea nu e, totuși, o autoritate infailibilă în materie. Relatările ei sînt fruste: Noica „servea *(sic!)* dimineața un pic de ceai“, se plimba, iar „după ora 2 începea din nou scrisul și gîndirea“. În plus, amintirile Noricăi sînt mai mult decît neglijente: i se povestise, cred, că dl Noica încercase, cîndva, să-i învețe un minim de engleză pe ospătarii de la Snagov, dar, pentru ea, povestea a căpătat culori noi: dl Noica voia, chipurile, să-i învețe germana pe ospătarii din Păltiniș. Mai aflăm că filozoful locuia într-o cameră „micuță“ (ceea ce e adevărat), cu un „dulap imens“ (ceea ce e ilogic și fals). Ni se mai spune că „marele om“ umbla îmbrăcat într-un palton ponosit, „paltonul său de la închisoare, de la Jilava“. Norica credea, așadar, că pușcăriașii purtau, în penitenciare, paltoane aduse de-acasă. O să ziceți că toate astea sînt fleacuri. Nici eu nu le acord în sine cine știe ce importanță. Și nici nu o fac vinovată pe Norica de rea intenție sau de cine știe ce grave inadvertențe. Ceea ce mă irită este tocmai pompa testimonială cu care sînt reproduse detalii minore și deformate, în textul unui gazetar care crede că detaliile cu pricina sînt foarte interesante „informații“ despre personajul evocat. Apropo: nu e adevărat că Noica „a lucrat la tot ce însemna opera lui Blaga“. E adevărat că s-a străduit să impună traduceri din Blaga în limba germană, dar nu s-a ocupat niciodată, monografic sau altfel, de „opera“ lui. În sfîrșit, a fost o foarte proastă idee redacțională să se așeze, la începutul articolului semnat de doamna Găină, o fotografie cu Noica și Adrian Păunescu (aflat într-un scurt „exil“ la Păltiniș). Am mai dat undeva peste o suprarealistă analogie între „Școala de la Păltiniș“ și Cenaclul „Flacăra“. E o aiureală. Iar dl Noica s-a fotografiat cu tot felul de lume, ceea ce nu îngăduie dimensiunea „emblematică“ acordată pozei în discuție.

> *„Ce oameni fericiți!“ – îmi vine să spun. Fără complexe, fără ezitări, fără inhibiții.*

Articolul doamnei Oana Cernat e și mai tare. Dînsa „cercetează“ raporturile unor „mari români“ cu divinitatea. Am aflat, astfel, cîteva lucruri năucitoare. Noica, de pildă, „avea grijă ca ucenicii săi să învețe de la el *Filocalia*“. Filocalia se citește, nu se „învață“ de la cineva. În orice caz, Noica, deși se întîmpla să citeze din textele Părinților, nu le-a „seminarizat“ vreodată cu „ucenicii“. În același articol e pomenit și Petre Țuțea, ca fiind cineva „care a reușit să-și ducă scriitura *(sic!)* pînă la capăt“. Nu pricep ce vrea să spună, de fapt, dna Cernat, dar dacă sugerează cumva că Țuțea și-a împlinit opera scrisă e, din păcate, neadevărat. Întîi că n-a crezut în vocația lui de scriitor (prefera să se situeze mai curînd în zona oralității socratice) și apoi că a lăsat foarte puține manuscrise rotunde. Formidabile sînt însă, în „contribuția“ dnei Cernat, rîndurile dedicate lui Mircea Eliade. Aflăm despre el că „a început să ia contact cu divinitatea de la o vîrstă fragedă“. Dovada? „La doar 14 ani a scris articole de entomologie“! Adică despre insecte! Crede oare autoarea că „entomologia“ e o ramură a teologiei? Urmează, oricum, un rapid (și greșit) inventar al „ideilor“ religioase ale lui Mircea Eliade, pe care le-ar fi „așternut în 18 volume de enciclopedie a religiilor“. Prin urmare, dna Cernat n-a văzut niciodată lucrarea cu pricina, căci, dacă ar fi făcut-o, ar fi aflat că ea nu e „așternută“ pe hîrtie de Eliade. El e doar coordonatorul unei echipe numeroase și autorul cîtorva „intrări“.

Ce vreau să spun? Că dacă vrei să te ocupi de autori și teme de mare anvergură, implicînd deja o amplă tradiție academică, biblioteci întregi de exegeză și de reflecție, e jenant să trimiți spre valorificare gazetărească însăilări ignare, încropite iresponsabil, la repezeală, cu un tupeu sinucigaș. Nu se face! Nu e frumos! Mai vreau să zic însă și că o redacție serioasă trebuie să știe să pună între paginile ei tipărite și invazia diletantismului filtrele necesare pentru a nu-și dezamăgi cititorii.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Îngăduie-te, române!

Apărută în colecția îngrijită la Humanitas de Constanța Vintilă-Ghițulescu, *România medicilor* de Constantin Bărbulescu se înscrie, într-un fel, în trena de uimire și revoltă lăsată de *Aferim!* și este de natură să stîrnească același gen de sentimente. Cartea nu se adresează medicilor (deși este, implicit, și o filă de istorie a medicinei în țara noastră), ci nouă, tuturor, care vrem să știm – sau sîntem convinși că știm deja – totul despre România. Ei bine, nu știm: poate am uitat, poate am neglijat, poate n-am știut, de fapt, niciodată...

România medicilor este România dintre 1860 și 1910, văzută de și prin ochii „igieniștilor“, medici formați la școlile Occidentului și angajați în „modernizarea“ vehementă a țării. Iar ceea ce văd și relatează aceștia despre satul românesc de atunci este de natură să te pună pe gînduri.

Perspectiva acestor „igieniști“ este una iluministă, în spiritul Școlii Ardelene și în gîndul lui Gheorghe Șincai, de pildă, autor la 1800 al unei broșuri de *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*. Cam aceleași „superstiții“ care, sub ochii romanticilor – și, prin ei, în propriii noștri ochi –, aveau să devină „tradiții“, așezate pe altarul identității naționale. Din această perspectivă iluminist-modernizatoare, viața țăranului își revelă și partea mai puțin cunoscută a monedei identitare, diferită de cea romantico-etnografică cu care sîntem obișnuiți: „medicii nu sînt etnografi și deci nu încadrează țăranul în paradigma *autohtonului*, ci în cea opusă, a *primitivului*“, precizează autorul. Și mai tot ce înregistrează medicii în campaniile lor de teren ține de „primitivism“ și este menit unei drastice remedieri, prin politici medicale radicale.

Să desprindem din multitudinea de informații, ca unitate de analiză, locuința țărănească. Dacă pentru etno-folcloriști aceasta este, în primul rînd, un spațiu estetic plin cu rituri, casa țăranului este, pentru igieniști, un spațiu promiscuu, plin de boli. Promiscuu deoarece toate statisticile realizate, cu metode și rezultate relativ distincte, converg în a pune în evidență insuficiența cronică a spațiului de locuit. Chiar și recensămîntul din 1912 constată că peste 75% dintre țărani locuiesc, practic, într-o singură încăpere (căci și casele cu două camere pe tindă păstrau una dintre încăperi pentru „camera bună“). Aici coabitează pînă la trei generații, care mănîncă și dorm împreună. Și unde părinții se reproduc în văzul celorlalți – constată, exasperați, igieniștii, considerînd acest fapt o cauză fundamentală a numărului alarmant de incesturi. Mai grav, acest spațiu – neaerisit, prost luminat, permanent plin de fum, de aburi care se preling pe pereți și de ape care se infiltrează prin dușumea – este el însuși, în permanență, un focar de boli, care se transmit rapid de la un membru la altul al familiei. Să adăugăm la aceasta și alimentația țăranului, acest „vegetarian fără voie“, cum este el prezentat de autor: nu numai că este teribil de sărăcăcioasă și monotonă, dar este și cronic insuficientă. Nu este de mirare deci, că speranța de viață la începutul secolului XX era de 36 de ani, iar rata mortalității infantile – de peste 200‰.

Dacă acestea sînt faptele, discursul igieniștilor poate fi bănuit uneori de excese, iar Bărbulescu are grijă să-l tempereze, amintind că pentru aceștia este vorba despre o „lume țărănească pe care nu o înțeleg și pe care, în fond, o disprețuiesc profund“. Dacă acest lucru este cu siguranță adevărat la 1862, cînd Carol Davila înregistrează 99 de medici cu drept de liberă practică, și rămîne probabil valabil și la 1866, cînd existau deja 366 de medici, marea majoritate străini, e mai puțin sigur că tot despre neînțelegere și dispreț era vorba și la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd Regatul României avea un corp medical de aproximativ 1000 de doctori, în marea sa majoritate deja românizat. Un soi de patriotism disperat, pe care îl putem întîlni și în alte contexte, este de acum mai probabil. În orice caz, un lucru este sigur: trebuie să aplecăm cu atenție urechea și la relatările medicilor modernizării României și să nu ne mulțumim doar cu Alecsandri și Muzeul Satului. Desigur, trebuie să completăm anchetele lor nutriționiste cu cărțile de bucate care redau o gastronomie existentă și ea (ce-i drept, mai mult în tîrguri...) și trebuie să privim și la spiritul, nu doar la materia caselor țărănești. Pe scurt, e bine să privim ambele fețe ale medaliei.

Dacă o vom face, vom înțelege mai bine – și mai îngăduitor – o serie de „atavisme“ culturale de care nu încetăm să ne plîngem și în prezent, punîndu-le pe seama „mentalității românului“. Vom privi cu alți ochi, de pildă, obsesivul *„Sănătate să dea Dumnezeu!“* cu care ne salutăm și astăzi, și faptul că România are cel mai mare procent de preocupare pentru sănătate din Europa: în urmă cu doar un secol, în societatea noastră atît de țărănească se murea pe capete! Complementar, vom privi cu alți ochi cultura bulimiei care pune stăpînire pe noi cu ocazia oricărei sărbători, precum și cultul carnivorului festiv, practicat de urmașii acestui țăran vegetarian de nevoie. În alt registru, vom avea o interpretare și o atitudine mai nuanțate față de creștinismul nostru cu iz de misticism, în care 41% dintre bucureșteni declarau în urmă cu doar cîțiva ani că au fost la descîntat: una dintre disperările igieniștilor de acum un secol era preferința neînduplecată a țăranilor pentru „vrăjitoare și vraci“. În ansamblu, nu ne vom mai scandaliza de „primitivismul“ țăranilor de astăzi, care mai păstrează buda din fundul curții sau mai dezgroapă moroii: ambele sînt supraviețuiri ale altei ordini cosmice, a ceea ce țăranii mai numesc încă rînduială, și în care *curat* nu însemna cîtuși de puțin *igienic*, ci *sacru*, iar *a se spăla* însemna *a se primeni*. În sfîrșit, vom putea accepta rațional și că, pentru mulți țărani, mutatul la bloc în timpul comunismului a fost o emancipare, o ieșire din mizerie și boală, nu doar o siluire de destin.

Dar ceea ce este poate cel mai interesant în lectura unei astfel de cărți și a altora asemenea (încă puține!) este o revelație pozitivă și dătătoare de nebănuit optimism: privind *sine ira et studio* – fără porniri înălțătoare sau demitizări demolatoare – la trecutul nostru relativ recent, este absolut extraordinar să observi tot drumul parcurs. Sîntem încă la coada Europei în multe privințe, dar *sîntem* în Europa și am intrat pe merit și prin cîteva salturi incredibile într-un timp inimaginabil de scurt! Așadar, puțină îngăduință cu noi înșine, vă rog!...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014*

■ ■ ■

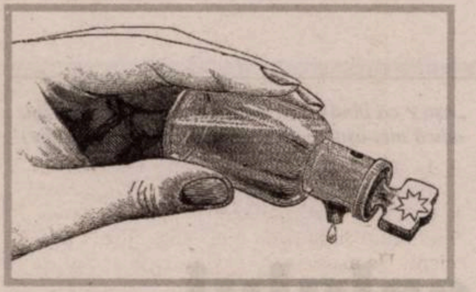

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Seif şi safeu

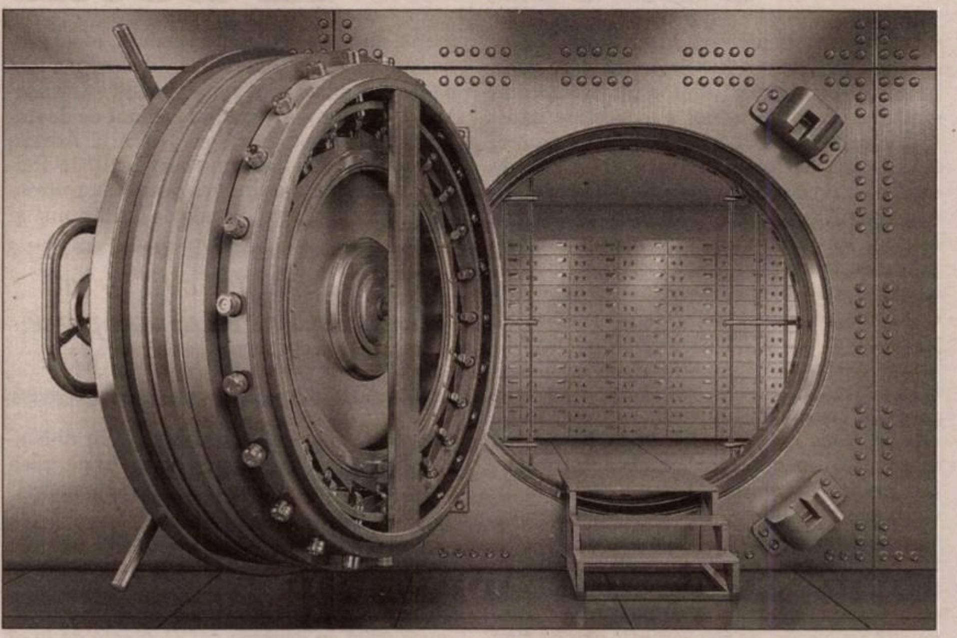

Ştirile despre unele anchete şi confiscări din ultima vreme permit şi o concluzie lingvistică: nimeni (cel puţin, nici unul dintre prezentatorii de televiziune pe care i-am auzit) nu ia în serios recomandarea din dicţionarele noastre normative, conform cărora cuvîntul *seif* este monosilabic. Se pare că mai toată lumea pronunţă cuvîntul în două silabe, cu accent pe ultima *(se-íf)*, făcîndu-l să rimeze cu *şerif* sau cu vechiul şi uitatul turcism *zaif* („indispus, bolnav“). Astfel, termenul *seif* ilustrează puternica tendinţă de adaptare a împrumuturilor din alte limbi la tiparele dominante în română, precum şi inevitabila uitare a surselor lexicale, care acţionează foarte repede în rîndul generaţiilor succesive de vorbitori. În prezent, într-o perioadă în care se manifestă o mare grijă pentru păstrarea formei anglicismelor recente, constatăm că împrumuturile mai vechi sînt deja opacizate. E drept, *seif* face parte (ca şi *meci* sau *gem)* din categoria împrumuturilor care au fost adaptate grafic reproducîndu-se pronunţarea, nu scrierea din engleză. Iar pronunţarea şi-a urmat propria cale, în privinţa silabelor şi a accentuării. Există o explicaţie, strict fonetică, a schimbării: *seif* a evitat un tipar atipic în română (monosilab cu diftongul *ei* precedat şi urmat de consoană), urmînd modelul altor cuvinte, bisilabice, ca *leit* sau *sleit*.

De fapt, *seif* este un împrumut destul de recent. Noutatea lui, în perioada interbelică, e confirmată de apariţia unor reportaje în care era explicat şi descris cu minuţiozitate, pentru interesul cititorilor. În *Realitatea ilustrată*, nr. 528 din 1937, reportajul intitulat „Din secretele milionarilor. Cum şi unde-şi ţin bogăţiile?“, descria „depozitul de *safe*-uri al Băncii Naţionale“, iar cuvîntul era scris ca în engleză, marcîndu-i-se caracterul de împrumut recent şi indicîndu-i-se o variantă de rostire: *„safe-ul* (se pronunţă *sef)* este o creaţie modernă“. Lingvistul Al. Graur semnala, într-o notiţă din 1939 *(Tempo*, 17 noiembrie) oscilaţiile în pronunţia cuvîntului de origine engleză; *„safe* (nu *safeu*, cum zic, greşit, unii)“; *„safe*, pronunţat *seif*“.

Cum se vede, adaptarea cuvîntului nu a fost lipsită de ezitări şi de variaţii: forma care păstra scrierea din engleză, *safe*, a fost citită de unii vorbitori ca atare, cu un accent pe silaba finală, similar celui din anumite împrumuturi din turcă sau din franceză. Pronunţarea *safé-ul* a fost la un moment dat destul de răspîndită, producînd şi un nou singular al cuvîntului: *safeu*. Nu ştiu în ce măsură circulă încă această formă: presa de la noi pare a fi optat definitiv pentru forma *seif* (*„seiful* în care se aflau cele trei lingouri de aur“, mediafax.ro; *„seiful* cu averea fostului ministru“, b1.ro; „se spărgeau *seifuri* de bănci“, evz.ro). În orice caz, forma *safe(u)* este încă în uz în Republica Moldova, aşa cum o indică citatele din Internet („cu *safeul* închis şi cu uşa închisă“, timpul.md; *„safeu*... ideal pentru a ţine documente, bani, arme“, 999.md; *„safeu* în Chişinău: foto şi preţuri“, construct.md; *„safeu* pentru armă“, voentorg.md) şi cum o confirmă *Dicţionarul greşelilor de limbă* al lui Valentin Guţu (2014), în care forma nerecomandabilă e ilustrată prin replica: „De unde să am eu... bani de *safeu*“. Am verificat rostirea *saféul* şi într-un program de ştiri de la o televiziune din Republica Moldova, într-o înregistrare disponibilă în Internet.

Pînă la urmă, varianta *safeu* a pierdut teren, iar forma *sef*, încă înregistrată de unele dicţionare, nu a avut niciodată succes. Varianta *seif*, net preferabilă, este învingătoare. Ar fi totuşi frumos ca anglomania actuală să aibă un efect pozitiv, făcîndu-i pe jurnalişti să respecte şi norma de pronunţare a cuvîntului.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

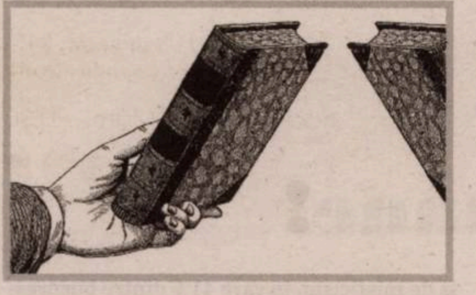

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Prin furcile caudine

Un alt cuvînt magic al zilelor noastre este „experienţă“. Bieţii tineri, studenţi sau proaspeţi absolvenţi care îşi caută primul job, ar da orice ca să nu ajungă la inevitabila întrebare din orice interviu de angajare: „Ce experienţă aveţi în domeniu?“ E un paradox frustrant: pentru a căpăta experienţă, trebuie să dovedeşti că o ai deja. Cam ca-n bancul care zicea că, pentru a primi un credit bancar, e musai să demonstrezi că n-ai nevoie de el.

Altminteri, „experienţa“ e o specie incertă. Cert e că se dezvoltă optim în CV-uri. Mărimea i se măsoară în unităţi de timp: luni, ani… Cînd creşte cu asupra de măsură, experţii – cei ce au experienţă în materie de experienţă – o consideră malformată. Un fel de acromegalie a vieţii profesionale.

O vreme, experienţa a funcţionat ca o traducţie elegantă a vetustului termen „vechime“. Transferul semantic acoperă distanţa dintre CV şi carte de muncă. Un cadru didactic „cu experienţă“ din preuniversitar are cu siguranţă cel puţin 15-20 de ani petrecuţi la catedră, încununaţi – certificaţi – cu gradul I.

Pînă de curînd, vechimea era un criteriu obligatoriu pentru posibilitatea de promovare a cadrelor didactice. Pe orice palier. Nu conta, de pildă, că în cercetare, decisivă pentru cariera academică – cum zicea un amic: „Noi sîntem plătiţi pentru ce predăm şi avansăm prin ce cercetăm“ –, mintea e mai alertă, mai ales în ştiinţele exacte, în tinereţe. Puteai lua, la o adică, şi un Nobel pe la 25-30 de ani – nu-i o situaţie pur ipotetică. Mai aveai însă de aşteptat vreo cîteva decenii ca să poţi urca, treaptă cu treaptă, la asistent, lector, conferenţiar şi apoi profesor. Başca obţinerea dreptului de a conduce doctorate. Justificarea venea din ideea că vechimea se converteşte automat în experienţă, care e, indiscutabil, o valoare redutabilă. Evident, nu-i aşa. Unii îşi lărgesc, în timp, orizontul profesional, alţii, dimpotrivă, şi-l îngustează. Experienţa nu e o mărime calendaristică.

Pentru a evita ambiguitatea, unii, puţini, preferă să vorbească de „expertiză“. În limba română, asta însemna, de regulă, operaţiunea făcută, la cerere, de un „expert“ titrat. Epitetul ultim e esenţial. În mediul anglosaxon, e vorba pur şi simplu de cît de bine te pricepi într-un anumit domeniu, fie el lipirea la cald a ţevilor sau pulsaţia quasarilor.

Altminteri, „experienţa“ e o specie incertă.
Cert e că se dezvoltă optim în CV-uri.

Au trecut, slavă Domnului, vremurile acelea în care vechimea trona suverană, cu coroana experienţei pe frunte. Din păcate, au trecut şi pentru mine vremurile în care nu eram suficient de „vechi“ pentru a nu fi acuzat de pledoarie *pro domo*.

„Experienţa“ mai are însă şi un alt sens, foarte diferit de cel vizat îndeobşte. În loc să se refere la un parcurs cumulativ, ea are, mai degrabă, un caracter instantaneu. Pedagogii numesc asta „învăţare prin experienţă“. E situaţia care te expune la ieşirea din spaţiul confortabil al ştiutului şi îţi testează disponibilitatea de a te aventura către „dincolo“.

Ca ins temător de spectrul rutinei, mama vitregă a experienţei, am căutat cu lumînarea, în repetate rînduri, asemenea situaţii. Acum zece ani, o bună prietenă, cu o frumoasă carieră în mediul corporatist, mi-a mărturisit că se simte la o răscruce de drumuri. Intuia că, dacă mai rămîne în corporaţii, calea va deveni ireversibilă. Pe scurt, se gîndea să înfiinţeze pe cont propriu un fel de şcoală de retorică, unde oamenii de afaceri să înveţe să vorbească în public. Ideea mi-a surîs. Nevoia pentru aşa ceva mi s-a părut neîndoielnică şi aventura satisfacerii ei, tentantă. S-au mai alăturat încă doi prieteni, împreună cu care am închegat un program de *Leadership creativ*, prin care au trecut, vreme de un deceniu, mai bine de trei sute de cursanţi.

Am intrat în jocul ăsta din două motive: din prietenie şi din curiozitate. Amîndouă mi-au fost, pînă în momentul de faţă, bogat răsplătite.

Ca educator de profesie, propunerea de a sări din mediul învăţămîntului formal – nişte şcoală la începuturi, apoi, cronic, universitate – către o „piaţă liberă“ a formării şi către un alt fel de destinatari mi-a făcut cu ochiul şi m-a umplut, totodată, de spaimă. Nu ştiam mai nimic despre oamenii de afaceri. Mai rău încă, aveam mintea doldora de tot soiul de stereotipuri despre ei, nu tocmai măgulitoare. Cam ce gîndeşte de regulă despre „business“ cineva care n-a avut nici vremea, nici înclinaţia de a se întreba vreodată, ferm şi aplicat: cum aş face să cîştig şi eu nişte bani? Mă temeam nu numai că eu nu voi fi capabil să-i înţeleg pe ei, cei cărora urma să mă adresez, ci şi că nici ei n-or să poată, sau nici măcar n-or să vrea, să mă înţeleagă pe mine, *„loser“*-ul coborît de pe altă planetă. N-a fost aşa. Beneficiul curiozităţii e că poate anula clişee, locuri comune, prejudecăţile, în ultimă instanţă.

Cînd am reuşit să mă acomodez la noua situaţie, ceea ce n-a fost nici simplu, nici uşor, m-am hotărît să îmi iau revanşa. Dacă eu mi-am asumat riscurile învăţării prin experienţă, corect ar fi ca şi cursanţii mei să treacă prin ceva similar. Şi, cum mă ocupam de modulul de vorbire în public, mi-am zis că ar fi bine ca, în final, să aibă parte de o expunere „pe viu“: de pildă, să le vorbească unor liceeni, într-o sală de clasă, pe teme propuse de auditori şi să fie evaluaţi de către aceştia. N-am crezut că voi vedea oameni cu poziţii de invidiat, cu sute de angajaţi în subordine, tremurînd ca varga de frica apariţiei în faţa unui grup de adolescenţi. Şi, mai ales, n-am crezut că, odată trecuţi prin furcile caudine, vor veni la mine să mă întrebe: nu s-ar putea repeta?

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Bernard-Henri LÉVY

În apărarea Angelei Merkel

Coperta recentei ediții *Der Spiegel,* care îl arată pe cancelarul german Angela Merkel în fața Acropolei, înconjurat de ofițeri naziști, are un mare avantaj: pune în sfîrșit frontal problema germanofobiei europene.

Abuzurile împotriva Germaniei durează de ceva vreme. În martie 2013, demonstranții din Cipru au purtat pancarte cu caricatura Angelei Merkel în chip de Adolf Hitler. În Valencia, în aceeași perioadă, cu ocazia sărbătorii anuale Fallas, aceeași Merkel apărea ca o mașteră afurisită, dictînd șefului Guvernului spaniol și miniștrilor săi „cele zece porunci ale Angelei exterminatoare“; efigia ei a fost arsă, în cele din urmă, pe rugul Sf. Iosif.

Două luni mai tîrziu, demonstrații similare din Portugalia evocau, din nou, o Angela Merkel „hitlerizată“, cu manifestanți în haine de doliu, care zbierau, înfierînd „politica de masacrare a săracilor“ a liderului german.

Și mai e, firește, Grecia, unde fenomenul a atins apogeul, în timpul cvasirevoltelor din octombrie 2012, cînd lumea a putut să vadă spectacolul steagurilor naziste și germane fluturate împreună și arse apoi în fața Acropolei, într-o scenă care anticipa recenta copertă *Der Spiegel*.

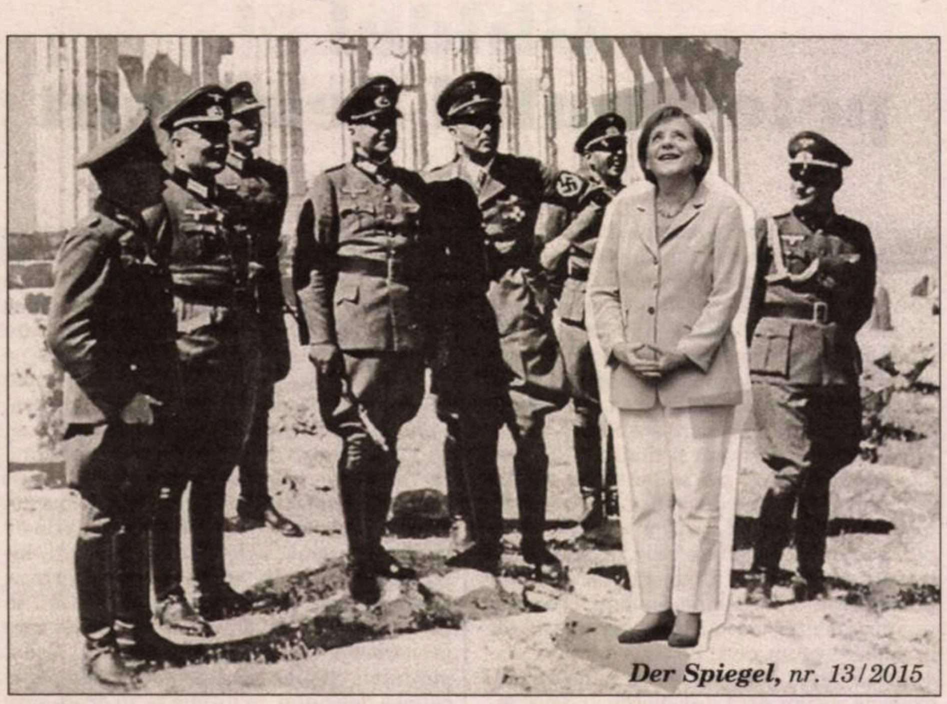
***Der Spiegel**, nr. 13/2015*

În Italia, cotidianul de dreapta *Il Giornale* nu se sfiește să dedice prima pagină a ediției din 3 august 2012 nașterii „celui de-al patrulea Reich“. Tot astfel, pagini Internet conspiraționiste din țări nord-europene au susținut că entuziasmul Germaniei în susținerea președintelui ucrainean Petro Poroșenko împotriva lui Vladimir Putin, președintele Rusiei, e o reconstituire a subjugării Ucrainei de către Hitler.

Iar, în Franța, extrema dreaptă (cu Marine Le Pen, șefa Frontului Național, care o acuză pe Merkel pentru „suferințele“ impuse popoarelor Europei) și extrema stîngă (cu Jean-Luc Mélenchon, de la Partidul de Stînga, tunînd și fulgerînd împotriva politicii ei de „austeritate“ și cerîndu-i „să-și țină gura“) se întrec în denunțări populiste ale noului și detestabilului „imperiu german“.

Problema cu această germanofobie este nu doar că e stupidă sau că e încă un simptom al descompunerii, sub ochii noștri, a nobilului proiect al integrării și al uniunii europene. Altfel decît ar vrea să credem ucenicii vrăjitori care instigă la ură, germanofobia din ziua de azi nu e un semn al opoziției lor, ci al adeziunii și chiar al participării lor la adevăratul fascism care se conturează la orizont. De ce spun asta?

Sînt mai multe motive. Mai întîi, a te opune politicilor sociale, economice și externe ale Germaniei, asemuind-o pe Angela Merkel cu Hitler, este o banalizare a lui Hitler. Oricît de legitim ar putea fi diferendul cu privire la aceste politici, Germania este una dintre democrațiile cele mai meticuloase și exemplare ale continentului. A spune despre ea că se aseamănă cîtuși de puțin cu regimul nazist – care încă reprezintă, în Europa, anularea democrației (și a însăși civilizației) – înseamnă a exonera acest regim și a-i consola și încuraja pe neonaziștii de azi, permițîndu-le, cu sau fără această intenție, să participe din nou la dezbaterea publică.

În plus (și asta e esențial), cei mai vehemenți critici ai lui Merkel se întîmplă să fie aceiași oameni care nu ezită să valseze cu neonaziștii vienezi sau să se alieze, precum la Atena, cu liderii unui partid cu adevărat extremist. Tot tapajul din jurul unei Germanii care, pasămite, „a reînnoit pactul cu demonii“ nu face decît să ascundă vocile unor partide fasciste – Golden Dawn din Grecia, Jobbik din Ungaria, SNS-ul slovac, Vlaams Belang din Belgia și Ataka din Bulgaria – care sînt pe cale să se consolideze în Europa.

Trebuie de asemenea remarcat că Merkel e femeie, iar ura față de femei – disprețul cu care erau privite, alături de evrei, de teoreticienii rasei ai anilor ’20 și ’30 – a fost o dimensiune esențială a oricărei forme de fascism. De asemenea, sloganurile scandate la Valencia, în octombrie 2012 – cu demonstranții îndemnați să strige în fața efigiei cancelarului „Iubești banii mai presus de orice“ și „Venerezi băncile și Banca *[Centrală Europeană – n.t.]*“ – au izul inconfundabil al vechilor mantre împotriva „vițelului de aur“ și a „plutocrației cosmopolite“.

Oamenii au înțeles, în sfîrșit, că antiamericanismul, născut la extrema dreaptă și hrănit, în Germania, bunăoară, de filozofia lui Martin Heidegger și a acoliților săi, e o componentă a fascismului.

E momentul să înțelegem că asta e valabil și în cazul germanofobiei. În Franța, fenomenul s-a manifestat prin romancierul și activistul francez antisemit Maurice Barrès, care vedea în filozofia lui Immanuel Kant un mijloc de „evreizare“ a minților europene. A triumfat cu *Action Française* a lui Charles Maurras și îndelungata sa luptă cu „abstracțiile evreiești și germanice“. Și a culminat cu grupările roșu-brune care oferă, chiar și în ziua de azi, pe site-uri pe care prefer să nu le menționez, „pîine“ și „adăpost“ persoanelor dispuse să-i lichideze pe „șefii“ de pe „ștatul de plată“ al Angelei Merkel.

Istoria ideilor are logica ei, rațiunea și nebunia ei, inconștientul ei și o proprie traiectorie. Să le negăm este deopotrivă inutil și periculos.

De aceea, în ziua de azi, este esențial să o apărăm pe Angela Merkel, în fața forțelor întunecate care iau naștere, cresc și se propagă în Europa.

***Bernard-Henri Lévy,** filozof și scriitor francez de prim rang, este unul dintre fondatorii mișcării Nouveaux Philosophes. Printre lucrările sale se numără și* Left in Dark Times: A Stand Against the New Barbarism.

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

■ ■ ■

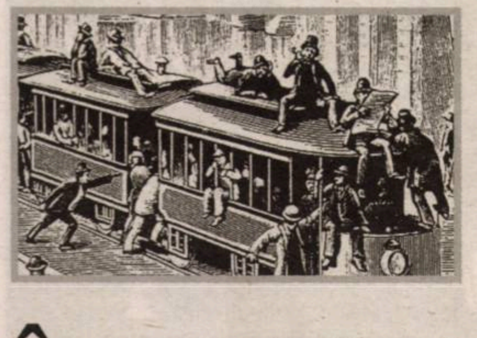

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Fellini, Strada și povestea de dragoste plăcută

Împachetarea comercială a *Dilemei vechi* cu filme de Federico Fellini îmi pare foarte potrivită. Nu știu bine cui i-a dat prin cap și de ce, dar refuz să-mi imaginez altfel decît că ideea a venit ca o inspirație. Duhul *Dilemei,* altfel complex și schimbător, are ceva fellinian. Subiectele revistei sînt, de ani mulți, deopotrivă marginale și fițoase, egoiste și generoase, suculente în imaginarul lor și cumva vetuste pentru lumea în care trăim. Ca filmele lui Fellini. Văzînd *Dilema veche* „împunguită“ cu Fellini, mi-am adus aminte că am în bilbiotecă o cărțulie apărută la noi în 1992, la Meridiane, sub titlul *Fellini despre Fellini.* Este traducerea cărții *Intervista sul cinema,* apărută în Italia în 1983 – un lung interviu pe care cineastul îl acordă lui Giovanni Grazzini, redutabilul critic de film al epocii care scria cronici influente la *Corriere della Sera.* Am recitit-o după atîția ani și am scos pentru dumneavoastră acest fragment în care Fellini vorbește despre faimosul său *La Strada,* din 1954.

„Îmi amintesc de o frază a criticului Pietrino Bianchi – nu știu dacă a scris-o în ziarul său sau într-o carte în care își strînsese articolele sau mi-a spus-o. Filmul a fost proiectat la Festivalul de la Veneția, într-un climat favorabil, chiar plin de entuziasm (în special de francezi care m-au îmbrățișat, mi-au strîns mîna, m-au felicitat: «Filmul dumitale a devenit încă de pe acum un clasic», îmi spunea Cayette, iar André Bazin, mic, slab ca Sfîntul Francisc, aproba cu aerul de a-mi da binecuvîntarea) și pe de altă parte într-un spirit de contestare totală de cea mai mare parte a ziariștilor de stînga. În mijlocul unei primiri exaltate, tumultuoase, am avut senzația că de fapt comentariul lui Pietro Bianchi era altfel decît al celorlalți: «Ce film curajos!», mi-a spus. Amintindu-mi ce mi-a spus, azi, mi se pare că, raportată la timpul acela, judecata sa era cea exactă. *La Strada* era un film care povestea despre contraste profunde, nenorociri, nostalgii, presentimente ale timpului care trece, căruia nu ne putem alătura cu punctualitate în consecință, problematicilor sociale, unei angajări politice. În plină amețeală moralistă, *La Strada* era un film renegat, decadent și reacționar. Mi se pare că Bianchi a descoperit în filmul meu curajul de a merge contra curentului. Amintirile de la *La Strada* sînt prea numeroase, vreau să le îndepărtez; dacă încep să le evoc m-aș afla repede pornit pe o hagiografie inoportună, datorită destinului singular al acestui film care a umblat prin lumea întreagă cu nu știu ce charismă ecumenică.“

> *În plină amețeală moralistă,* La Strada
> *era un film renegat, decadent și reacționar.*

Grazzini insistă, întrebînd cum i-a venit ideea acestui film. Fellini răspunde: „Cum să refaci într-o manieră credibilă momentul în care ai un prim contact cu sentimentul, mai exact cu presentimentul a ceea ce va fi într-o zi un film? Rădăcinile din care s-au ivit Gelsomina și Zampanò cu povestea lor, cufundați într-o zonă profundă și obscură, constelată de sentimente vinovate, de aprehensiuni, de sfîșietoare nostalgii ale unei moralități niciodată împlinite, de regrete după o inocență trădată. N-am chef să vorbesc. Orice aș spune mi se pare disproporționat și inutil. Îmi amintesc confuz că circulînd cu mașina în cîmpia din jurul Romei, modul acesta leneș și moleșit de a vagabonda m-a făcut să întrevăd pentru întîia dată personajele, sentimentul, atmosfera filmului.“

Mai departe, interviul curge, seducător, cu Fellini reflectînd la propriul său drum prin artă. Ultima întrebare a lui Grazzini atacă direct centrul nervos al frustrărilor și nostalgiilor irecuperabile: „Ce mai ai de spus într-un viitor film?“ Fellini răspunde, încheind interviul astfel: „Nu știu. După atîția morți și înmormîntări, după toate, după atîtea satisfacții adunate din dărîmături și ruine mi-ar plăcea să mulțumesc anumitor persoane, în mare majoritate femei, care, după fiecare dintre filmele mele, cu o înfățișare timid-dezamăgită, cu o invitație plină de speranță, mi-au repetat mereu: «De ce nu faceți niciodată o poveste de dragoste plăcută?»“

Ce femei splendide vedeau filmele lui Fellini!

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ghidul pelerinului debutant

– pe Athos, nu oriunde! –

Pisicile de pe Munte sînt mai costelive decît surorile lor de pe Insule. Mănîncă de rup covrigei şi pîine uscată. E prima oară cînd am văzut pisici înfulecînd grisine. Le-am văzut în Dafni, care este principalul port de pe Munte. Acolo ajungi cu unul dintre *ferryboat*-urile care te iau din Ourianopolis. Pînă acolo, din Bucureşti, pe lîngă Sofia, faci cam 12 ore cu maşina (respectînd în linii mari limitele de viteză).

Acolo, în Dafni, ai primul contact cu logistica de pe Munte. Adică faci cunoştinţă cu microbuzele şi cu drumurile desfundate. Cu Administraţia faci cunoştinţă încă de pe „continent“, cînd îţi iei în primire *diamonitirul,* adică un soi de diplomă cu numele, prenumele şi tot soiul de date personale. Este ca un fel de viză care îţi permite accesul pe Munte. Costă 25 de euro şi este contestată de Parlamentul European deoarece înseamnă verificarea identităţii în interiorul Spaţiului Schengen şi „discriminarea“ femeilor, care, ştim bine, nu au acces pe Sfîntul Munte. Ale cărui drumuri sînt cam… varză, dacă mi-e permisă o asemenea exprimare. Din loc în loc se văd tronsoane de ciment. Între ele, nivelul este al unui drum forestier de pe la noi. Anul ăsta a plouat ca niciodată în ultimii 60 de ani, drept care noroaiele erau pînă la pragul microbuzelor Mercedes de 18 locuri. Sînt unsprezece cu toatele şi nouă dintre ele sînt conduse de români. Mai sînt şi două autocare mari, de 50 de locuri, şi cam ăsta e tot transportul public de pe Munte. Din Dafni pînă în Kareia (capitala administrativă a Sfîntului Munte, de dimensiunea unui sătuc), faci o jumătate de oră cu microbuzul sau trei ore pe jos. Prima variantă costă minimum patru euro şi jumătate, în funcţie de numărul de pasageri. Prima învăţătură pentru pelerinul începător: grupul ideal este de 10-12 persoane. A doua concluzie de mare folos pentru oricine vrea să ajungă să se închine la icoanele mînăstirilor şi schiturilor de acolo: îţi trebuie musai un „ghid“, adică un călugăr de pe Munte care să te îndrume pe durata vizitei. Cel care s-a ostenit cu noi (bucureşteni, braşoveni şi timişoreni) a fost părintele Serafim, un „veteran“ al Athosului, după mai bine de două decenii servite întru voia Domnului, pe Munte. Un om plin de vigoare, de cunoştinţe utile, de informaţie istorică şi teologică. Excelent reprezentant pentru ceea ce înseamnă, în fond, Muntele: un reper pentru ortodoxia conservatoare care se doreşte un nivel de referinţă, un reazem, un punct de reper într-o lume în care axele de sprijin riscă a se pierde undeva, între Facebook, Google şi multe (poate prea multe) televiziuni.

Pe Munte, pelerinii sînt găzduiţi şi hrăniţi de mînăstiri şi schituri, fără cheltuială suplimentară. Adică pe gratis. Condiţiile de cazare sînt diferite, în funcţie de organizarea fiecăruia sau de norocul pelerinului. În unele locuri, regreţi că ai uitat să iei un prosop de acasă (recunosc, mi-am pierdut deprinderea asta, de multă vreme). În altele, zici că ai nimerit într-o pensiune cu nivel decent de margarete. În orice loc ai nimeri, nu se cuvine să faci nazuri. Prezinţi *diamonitirul* la Arhondaric (un soi de recepţie), capeţi un pahar de apă rece, o înghiţitură de rahat şi o duşcă de ouzo. Apoi, eşti repartizat într-un dormitor de 4, 10 sau 40 de locuri. Ţi se spune care este programul. În general, utrenia începe pe la trei noaptea. Vecernia e pe la şase-şapte seara, imediat după masa de la Trapeză. Fiind în postul Paştelui, masa era una pe zi, nu mai multe. Nu veniserăm să ne ospătăm cu fineţuri mînăstireşti, aşa că nu a fost vreun disconfort. E drept, în ultima zi a pelerinajului, începuserăm să mîncăm inclusiv muştar pe pîine. Eram cam înfometaţi, iar merindele aduse de acasă (sticks-uri, grisine şi covrigei) se cam terminau. Să nu uit: în Kareia se află două mici restaurante care prepară mîncăruri potrivite locului. Nouă, plăcintele cu praz şi cu spanac ni s-au părut culmea deliciului, în ultima zi, în drum spre casă. Am mîncat totuşi ceva special: sepie cu garnitură dintr-un soi de mărăcine care creşte pe Munte.

(Despre asta şi despre altele, săptămîna viitoare.)

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Celebrul sistem de joc tiki-taka (al cărui principal promotor actual e Pep Guardiola) îşi arată limitele?

Dacă vorbim despre înfrîngerea cu 1-3 de la Porto, atunci e despre altceva. Tiki-taka o fi obosit, dar nu la fel de tare ca Xavi Alonso sau Dante, în faţa unor adversari prea puţini dispuşi să le arate un respect de genul celui datorat, să zicem, unui Beligan atunci cînd textul din ureche îi tace. Şi-apoi, orice tiki-taka se transformă în kaka-maka atunci cînd nu-i ai pe Messi, Iniesta, Robben sau Ribery. E ca şi cum ai concepe o maşină cu un motor genial, dar căreia, pusă în practică, i-ar lipsi nişte piese din zona arborelui cotit. Bayern, spre deosebire de Barcelona sau chiar de Dortmund din vremea de graţie, e un puzzle bine confecţionat, dar nu e o stare de spirit care poate topi rosturile dintre bucăţile componente. Nu degeaba echipei bavareze i s-a spus FC Hollywood. Acolo eşti mereu ca pe un catwalk. Guardiola, de unde şi nervii săi la adresa doctorului înlăturat al echipei sau, mai nou, a îngrijitorilor terenului, care, chipurile, dormeau pe ei – aţi mai văzut nemţi în postura asta? –, pare că e la capătul nervilor şi deja se vorbeşte despre plecarea lui la Manchester City (o altă mare gogoaşă umflată financiar). Ideea e stupid de simplă: orice sistem, orice tactică, orice filozofie cîştigătoare trebuie să conţină un „suflet în maşină“ ca să aibă şi succes. Guardiola cu nemţii lui pot fi nişte maşini. Cu sufletul, însă, e un pic mai greu.

Radu NAUM

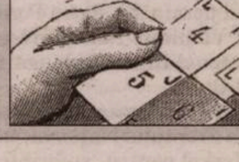

PUBLICITATE

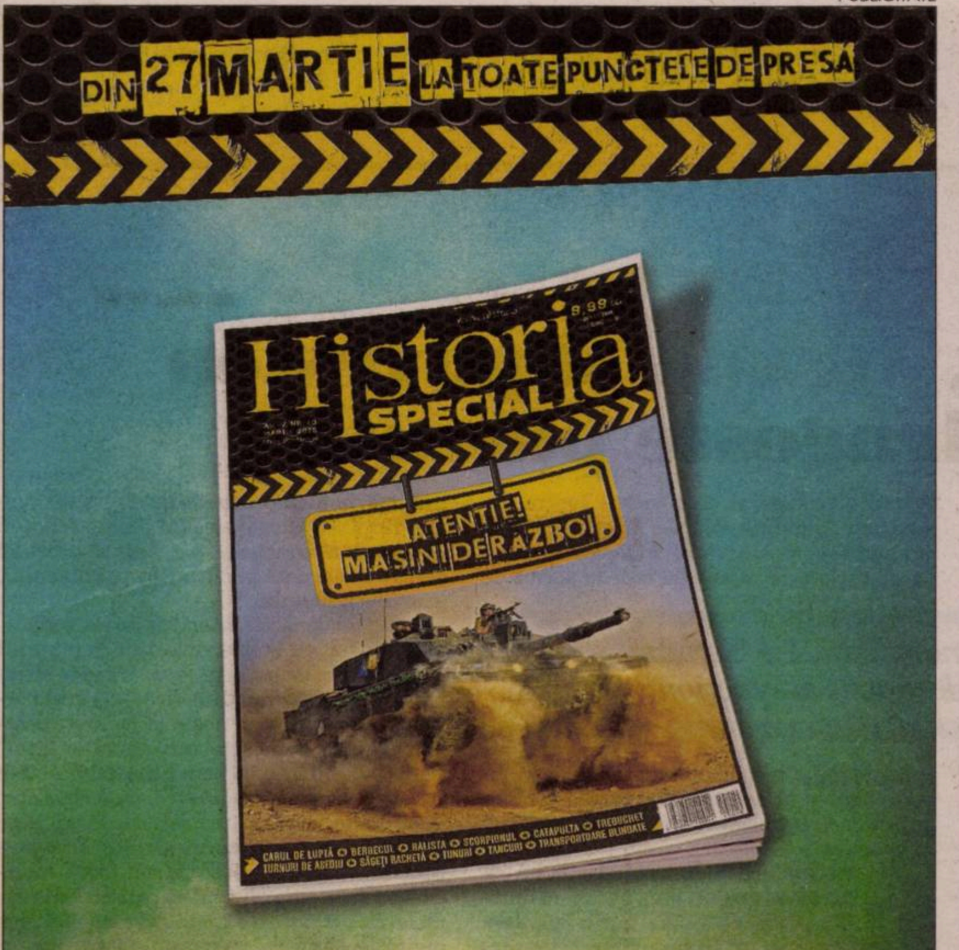
DIN 27 MARTIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia SPECIAL
ATENTIE! MASINI DE RAZBOI
CARUL DE LUPTĂ ✪ BERBECUL ✪ BALISTA ✪ SCORPIONUL ✪ CATAPULTA ✪ TREBUCHET
TURNURI DE ASEDIU ✪ SĂGEȚI RACHETĂ ✪ TUNURI ✪ TANCURI ✪ TRANSPORTOARE BLINDATE

PUBLICITATE

magicfm
Muzica inimii tale
JAZZ SYNDICATE LIVE SESSIONS
GRAMMY
KENNY GARRETT
QUINTET
EUROPEAN TOUR
KENNY GARRETT – SAXES
VERNELL BROWN – PIANO
CORCORAN HOLT – BASS
MCCLENTY HUNTER – DRUMS
RUBY BIRD – PERCUSSION
SALA RADIO
14 MAI
ORA 20:00
BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO
adevărul
DILEMA
zile și nopți
sunete
BestMusic
URBAN.ro
INFO MUSIC
VIXTOPIA
orașul meu

Ruxandra MIHĂILĂ

Cînd plînge vița-de-vie

„Fata cînd prin cununie
Capătă un bărbățel,
Dînsa trebuie să știe,
Deși se face și altfel,
Că bărbatul care-o ia,
O ia numai pentru el.“
Molière, Școala nevestelor

Îi plăcea să joace teatru. Se dusese vestea în Televiziunea Română despre o țărancă din Grid, foc de deșteaptă, care a jucat Molière.

„Și acum, dacă ar veni cineva în sat să puie o piesă la Cămin, eu m-aș duce și i-aș cere un rol, orice, atît de mult mi-o plăcut să joc teatru, aș fi vrut să studiez teatrul... să învăț...“

„Dorina este mătușa mea și locuiește la țară. Ea este una din persoanele mele dragi. Ne înțelegem foarte bine. Deși ea are foarte multă treabă în curte printre găini, cîini, pisici, porci, bivoli și vaci, care cîteodată se mai aleg cu o ocară și un șut, întotdeauna are grijă de mine.“

„Cînd plecați ca să pețiți / La zestre nu lăcomiți / Cum am lăcomit și eu / Și m-a bătut Dumnezeu, / Și-am lăcomit la doi boi / Și-am adus buha la noi, / Și-am lăcomit la ogoare / Și-am adus spaima la cioare, / Și-am lăcomit la argint / Și-am luat ce-a fost urît.“

Își pregătise straița de nuntă, pentru București. Și a vîrît în ea straie de sărbătoare: ia cusută cu galbin, nu cu negru, că aia-i de mort. Și fusta, și șurțul de mătase înflorată. Și căița. Pe toate le rînduise din timp, cu migală. Că era foarte chibzuită. Făcea totul din cap în coadă aproape de perfecțiune. Deși nu era cîtuși de puțin un om al răbdării sau al tihnei, sau al vorbei tihnite. Nu, era mai curînd un om al netihnei, al combustiei mereu arzînde, ca o fîntînă arteziană în probe. Pulsativă.

„Ne vedem de două ori pe an, în miezul verii sau de Crăciun. Orice revedere este un prilej de bucurie pentru amîndoi. În orice zi aș veni la țară, ar trebui să știu de unde să iau cheia să descui uriașa poartă de lemn, căci precis Dorina este plecată la cîmp sau în grădină, sau la vreo vecină din sat cu care mai schimbă o vorbă înainte de a sosi ciurda. Ochii ei verzi scapără scîntei de bucurie cînd mă vede. Chiar cînd mă ceartă (mă «ocără», cum zice ea), dincolo de vocea ușor răstită și grăbită se ascunde un surîs. «Călcate-ar nevoia-n cap!» sînt cuvintele cele mai furioase pe care le-am auzit. Dar imediat izbucnim în rîs și rîdem amîndoi din toată inima.“

Și a plecat la București. Cu una dintre fiicele sale și cu nepoata. Că tare își mai iubea copilele. Ca orice bunică, deh! Dar nu, nu chiar ca oricare, avea o sclipire de bucurie, adumbrită însă imediat de o undă de regret, nu credea – știa ea ce știa – c-o s-ajungă să le vadă și pe copile rînduite la casa lor, că ce-și putea dori altceva mai mult... Le cususe din timp tot felul de straie. Cu toate că ele sînt născute și crescute în Capitală, ea tot le rînduise cîteva lucrușoare cum știa ea din străbuni, deși nu era conservatoare, așa cum sînt îndeobște țăranii, nu, ea umblase și văzuse multe, și citise, citise mult, că era nepoata popii, și popa îi lăsase moștenire biblioteca lui de-o viață. Că popa se școlise la Roma, greco-catolic – au vrut să-l oprească acolo, la Seminar, dar el a zis că menirea îi e să se reîntoarcă în sat, la gridanii lui –, da' după ce or venit comuniștii, a trecut dincolo, adică la ortodocși. Cine știe de ce făcuse pasul/pactul... poate pentru cei doi copii, de care, însă, n-a avut parte, i-a slujit la căpătîi pe amîndoi în același an, de tuberculoză, boală grea atunci, secera pe capete, iar ei abia trecuseră pragul lui 20, să fi avut 24 și, respectiv, 25, dar ce mai contează, la cifrele astea arhiva nu mai poate „corecta“ mare lucru, un an mai mult sau mai puțin ce contează, tot înainte de pîrg s-au dus.

Și mama preoteasă i-a plîns zilnic, pînă ce a izbăvit-o Dumnezeu de necaz, pe la 70 de ani. Pînă atunci și-a dus crucea fără crîcnire. În orice zi o întîlneai pe uliță, fața îi era inundată de lacrimi. Lacrimile din dimineața aia, că cele din ajun se zvîntaseră. Și așa îi puteai număra zilele de amar, urmîndu-i dîra de sare, de-a lungul anilor. Chipu-i era brăzdat de șanțurile albe, aproape că nu mai era chip, era o mască, nemișcată, fără surîs, fără trăire. Așa a viețuit biata preoteasă pînă la sfîrșitul zilelor ei. Cu ochii muiați în sare.

„Dorina se îmbracă după obiceiul locului. În timpul săptămînii se îmbracă cu haine de lucru, însă duminica sau de sărbători poartă îmbrăcăminte specifică portului ardelenesc, cu ii și șurțuri cusute cu ani în urmă de ea, dar care au rămas la fel de îngrijite. Cînd are ocazia, intră în horă alături și trage o învîrtită de te amețește. Cînd vine ziua plecării, ne despărțim cu greu și de fiecare dată promit să revin cît de curînd.“

De la părintele, zic, luase multe cărți și le citea noaptea, după „CAP-eu“ sau după ce săpa în grădina ei, cînd scăpaseră de CAP-eu, da' nu de trudă. Și acolo se trudește cu obidă, că pămîntul e anevoie de greu de lucrat, lutos, nisipos, nu ține apa la sîn, mai mult piatră decît pămînt, sau un pămînt împietrit, care se pune stavilă în botul sapei, și trebuie să împingi din greu ca să-i pui botniță sapei, s-o domolești, s-o domesticești după voia și trebuința ta: „Toată lumea e bătrînă, ciurda o poți număra. Cînd eram noi copii, în toată curtea era bătrînul cu tînărul, bătrînul cu nora ori cu ginerele ori cu fata, acuma ești numai tu singur, și tot pămîntul ăsta, te uiți pînă către Brașov, pînă către Șercaia, te uiți către Veneția, către Perșani, te uiți în toate părțile, atîta pămînt o avut Gridu'... Acu'... e pustiu.“

„Cînd va fi capătul lumii / Trîmbița-va îngerii / Din patru colțuri de lume / La tot omul pe-al său nume.“

Dar peste noapte a auzit bolta și, fermecată de susurul sirenelor, s-a dus în deal s-asculte picurul. Acolo, în deal, picătura de sevă ne-ncepută are cadență de dangăt. Cînd pleacă o horitoare, pînă și vița-de-vie plînge. S-a dus în deal în straie de nuntă, după ce o viață își tot schimbase cipca de pe veșmintele cele ultime. De fapt, a plecat cu bucurie, că în Săptămîna Luminată se zice că sufletul ți se deschide spre Rai. Cu o zi înainte, în drum spre București, rememorase toate locurile prin care trecuse și zăbovise mai ani, iar la sfîrșit a încheiat shakespearian: „Ei, totul a fost un vis.“

Un vis frumos, trăit și rostuit spre bucuria celor din jur.

Așa precum scrisese copilul acela într-o compunere de școlar cu titlul „Portretul unei ființe dragi“.

Și cînd oglinda care-ți cenzurează chipul e un suflet de copil, imaginea rezultată e cea mai veridică replică păstrată, ca mostră, peste timp. Exact precum în visele cele curate și luminoase.

Plecase cu bani la chimir, rînduiți o parte pentru nuntă și o parte pentru înmormîntare. Nu erau în părți egale. Acum socoteala s-a rînduit de la sine. Întocmai după voia Domnului. De fapt, astă-vară își ridicase și crucea, deși o certaseră toți, că e cine să-ți înalțe crucea, că nu se face dinainte. Ea... nimic, era mînată de gînduri negre, și văzuse că ciorile dau roată pe acoperișul casei, și asta nu e bine. Superstiții... ridicau toți din umeri. Dar ea știa citi în semne mai bine decît noi. Așa sînt femeile „simple“ de la țară, superstițioase.

Dar noi, orășenii, „domnii de la oraș“, cum ne spun cu respect gridanii, în ce mai credem oare?

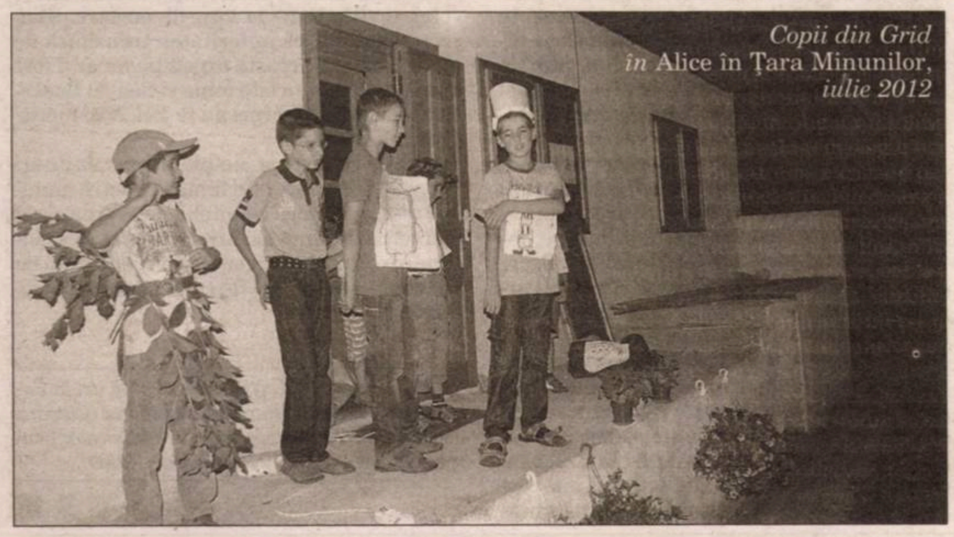

Copii din Grid
în Alice în Țara Minunilor,
iulie 2012

PUBLICITATE

DILEMA VECHE COLECȚIA FELLINI
prezintă

Nu rata următorul DVD din Colecția Fellini!

în fiecare joi,
pachet (revistă+DVD)
,doar 19,99 lei

La dolce vita 16 aprilie
Giulietta și spiritele 23 aprilie
Vitelloni 30 aprilie
Opt și jumătate 7 mai

Anunț pentru abonați!
Abonații interesați să achiziționeze toate cele 4 DVD-uri din colecția "Fellini" la **prețul special de 60 lei** - se pot adresa la Departamentul Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57 sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro.

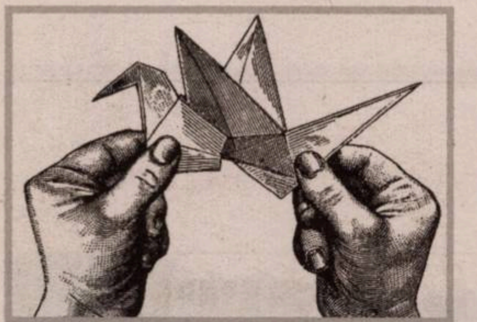

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cum zboară oamenii în somn

Un prieten mi-a povestit ce i s-a întîmplat în urmă cu vreo douăzeci de ani, pe cînd era ceva mai tînăr și lucra la niște sonde din apropierea unui oraș din Moldova. Locuia cu chirie într-un apartament din oraș, dar mergea în fiecare zi cîțiva kilometri, pe niște dealuri, pînă ajungea la sonde, unde era punctul de lucru. Mersul zilnic pe jos îi pria de minune și îl făcea să se simtă în deplinătatea puterilor. Noaptea dormea foarte bine, cu fereastra deschisă chiar lîngă capul patului. Aerul proaspăt îi intra în cameră cu toate mirosurile verii. Acestei plăcute senzații dintr-o perioadă fastă a existenței sale i s-a adăugat o alta mai puțin obișnuită. Într-una din nopțile cu fereastra deschisă, a visat că iese el însuși în aerul verii, pe geamul deschis, și începe să zboare pe deasupra dealurilor și pădurilor din jurul orașului. Vedea brazii verzi, poienile, potecile și drumurile pe unde mergea pe jos în fiecare zi. Dar, dincolo de peisaje, ceea ce îl bucura în mod nespus erau abilitățile extraordinare pe care le avea în zbor. Nu era o simplă pasăre, ci mai curînd un mic avion, capabil de acrobații nemaipomenite. Putea să facă lupinguri care-i dădeau senzații similare cu cele pe care le ai în aparatele din parcurile de distracții gen *montagne russe*. Simțea furnicături prin tot corpul și o bucurie intensă. În acele lupinguri putea cu multă ușurință să ajungă pînă aproape de pămînt și să se ridice din nou la înălțimi amețitoare. Visa apoi că se întoarcea acasă și intra pe geam înapoi în cameră, moment în care se și trezea. Visul s-a repetat. Ajunsese să fie foarte fericit seara cînd se băga în pat, în așteptarea somnului cu visul și senzațiile însoțitoare. Și un amănunt foarte important pe care și-l amintește: înainte de culcare avea grijă întotdeauna să deschidă fereastra. S-a întîmplat, cum spuneam, de mai multe ori în acea vară, dar nu s-a mai repetat niciodată.

Simțea furnicături prin tot corpul și o bucurie intensă.

I-am relatat povestea asta unui alt amic și aproape că n-am apucat s-o termin că mi-a replicat brusc: „Știu despre ce vorbești. Să vezi cum era la mine“. Și a început propria poveste. Era copil și stătea undeva la marginea Bucureștiului. Din spatele casei sale începeau niște mici parcele pe care oamenii din zonă le primiseră ca să cultive legume pe ele. Dincolo de parcele era un lan de floarea-soarelui. Ei bine, el cică visa că traversa parcelele acelea amărîte pentru a ajunge în lanul de floarea-soarelui. De acolo smulgea o floare, cu tot cu tulpină, care trebuia să fie cît mai lungă. Și-o înfășura în jurul mijlocului, cu floarea, cumva, pe post de cataramă. De îndată ce o înfășura, el începea să se ridice în aer și să zboare. Cu cît strîngea mai mult tulpina în jurul mijlocului, cu atît se ridica mai sus. Dacă o lărgea, începea să coboare, iar cînd o desfăcea de tot, deja simțea că atinge pămîntul cu picioarele.

O prietenă care asista la poveștile astea ne-a spus că și ea poate să zboare în vis. Cum mai auzisem o dată povestea ei, știam că zboară pe spate. I-am adus aminte rîzînd, dar ea ne-a contrazis. Ne-a spus că în ultima vreme a început să zboare și ca băieții, cu fața în jos. Mi-am amintit atunci și de povestea unei colege care zicea că ea visează că zboară pe verticală, ca îngerii.

Eu însumi visam, cîteodată, nu chiar că zburam, ci doar că levitam, că mă ridicam de la pămînt, în urma unui intens efort de concentrare. De fiecare dată cînd „îmi reușea“ mă bucuram teribil și încercam să strig în gura mare că, iată, se poate și în realitate, că, în sfîrșit, nu mai era în vis. Dar tocmai atunci mă trezeam cu dezamăgirea că iar m-am păcălit și n-a fost decît un vis. Ultimele dăți însă, înainte să încerc să-mi clamez victoria zborului, mi-am dat seama că e vorba de un vis. Experiențele anterioare m-au pus într-un fel în gardă. Au fost probabil prea multe reveniri cu picioarele pe pămînt și de prea multe ori m-am simțit făcut de rîs la trezire de răsărirea bruscă a ideii raționale și dezamăgitoare că omul nu poate să zboare decît în somn.

Interesat de subiect, am început să mă documentez. Așa am descoperit că există o mulțime de site-uri și dicționare online de interpretare a viselor. Freud ar fi încîntat. El însuși interpreta zborul în vis drept (cum altfel?) o dorință erotică sau ceva legat de viața intrauterină. Discipolul său Paul Federn credea pur și simplu că erecția ar inspira visele cu zbor. Se pare că, în tradiția noastră locală de interpretare a viselor, zborul e considerat un vis foarte bun, prevestitor de noroc, bogăție, onoruri și prețuire din partea celorlalți. Există și interpretări mai noi, previzibile de altfel, cum că visul de a zbura semnifică ideea că te simți de neînvins, deasupra tuturor, că poți controla pe deplin situația. Specialiștii au observat că mulți dintre cei care se visează zburînd descriu senzația ca pe o mare bucurie și o experiență eliberatoare. Există și interpretări mai puțin bune, pe linia fugii, a evadării din problemele cotidiene, a dorinței de a te ridica deasupra tuturor temerilor sau de a scăpa de traume majore.

Sigur, explicațiile astea și-or avea rostul lor, pot fi cît se poate de raționale și interesante, dar, evident, ele nu se ridică niciodată la înălțimile fericite la care poate ajunge omul care zboară în somn.

■ ■ ■

ready made

„Păiajenul părăsește orașul, pentru că aci i se strică în fiecare dimineață casa; se duce la țară, unde poate rămînea nesupărat în orice colț. Mucii, invers: pleacă de la țară, unde țăranii îi trîntesc de pămînt, și se duc în oraș, unde sînt ținuți «în pozănari, în batistă de Olandră».“

Tache Papahagi, *Mic dicționar folkloric,* Editura Minerva, 1979

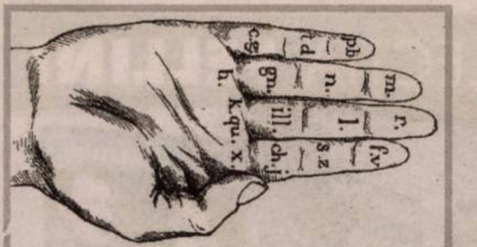

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

O poveste de demult

În ciclul primar, timp de un an, am avut un coleg numit Băsescu. Știu la ce vă gîndiți, dar vă rog, din start, să nu mergeți prea departe cu supozițiile! Nu e vorba despre fostul președinte (care a studiat, în copilărie, într-adevăr, pentru puțin timp, și pe la liceele din Iași). De Traian Băsescu mă despart vreo două decenii de istorie. Dumnealui vine din epoca staliniștilor, eu din cea a decrețeilor. În plus, dacă, prin absurd, aș fi fost coleg cu domnul președinte Băsescu, pentru un an, în ciclul primar, mă îndoiesc că mi-aș mai fi amintit de el. Nu recunoștea domnia-sa, la deschiderea cursurilor din 2005, că a fost un elev mediocru? Pe aceștia îi uiți imediat. În memorie îți rămîn, de obicei, trei categorii de colegi: străluciții, șmecherii și catastrofele iremediabile. Băsescu la care mă refer eu făcea parte din ultima. Era un repetent incorigibil și, totodată, un derbedeu periculos. Noi îl „moșteniserăm“, așa-zicînd, de la generațiile anterioare și ne pregăteam, conștiincios, să-l „pasăm“ promoțiilor următoare de boboci. Pentru învățătoarea noastră lucrurile erau clare: Băsescu avea să rămînă, din nou, repetent. În a doua jumătate a anului școlar, nici nu se mai obosea să-l asculte. Îl ținea ca pe o mobilă în clasă, ignorîndu-l cu desăvîrșire. Băsescu, aparent fericit de evoluția lucrurilor, rînjea mereu. Nu-și mai aducea, dacă-mi amintesc bine, nici ghiozdanul. Fuma vîrtos prin closete, se cățăra prin copaci și, din cînd în cînd, ne mai înjura cavernos pe noi, ăștia „cuminți“.

În memorie îți rămîn, de obicei, trei categorii de colegi: străluciții, șmecherii și catastrofele iremediabile.

Apoi, în trimestrul al treilea, ceva s-a întîmplat. Tînăra noastră învățătoare intră în concediu de maternitate și fu înlocuită chiar de soțul ei, la rîndul său, învățător. Toți eram înnebuniți după el. Simpatic, apropiat de copii și, mai mult, excelent desenator, *Domnu'* (cum îi spuneam noi în răspăr cu recomandarea comunistă de *Tovarășu')* devenise pentru clasă un semizeu. Lucru interesant, el începu să se intereseze de Băsescu. Îl scotea la tablă, îi dădea teme mai ușoare și încerca să-l schimbe cu vorba bună. Îi tot spunea să-l aducă „pe tata“ la școală (părinții respectivului erau absenți complet, se pare, din peisajul didactic). Prea multe nu reuși, dar parcă îl făcu pe terifiantul repetent un pic mai respectuos. Nu mai rînjea atît de des. Spre sfîrșitul anului, într-o zi, cînd ne încheia mediile, iar noi ne hîrjoneam prin bănci, Domnu' se opri contrariat la o pagină din catalog. Zise, cu un ton foarte serios, care nu-i era specific: „Măi, Băsescule, tu iar rămîi corijent pe vară. Știu mama și tata?“ „Nu știu“, răspunse Băsescu din ultima bancă, afișîndu-și vechiul lui surîs insolent. În clasă s-a creat rumoare. „Cum, mă“, continuă învățătorul, „nu le-ai spus?“ „Nu“, se hlizi colegul nostru, spre uimirea noastră crescîndă. „Uite ce-i: vreau să vină un părinte la școală!“, adăugă Domnu' cu o sobrietate prevestitoare de furtuni. „Am să le zic!“, replică liniștit Băsescu. „Ai să le zici chiar acum! Te duci acasă și vii cu un părinte!“, continuă ferm omul de la catedră. „Nu-i nici unul acasă!“, strigă Băsescu. „Nu te cred (învățam după-amiaza, *n.m.)!* Trimit pe cineva cu tine să le comunice.“

Domnu' aruncă o privire de ansamblu peste clasă și se opri asupra mea: „Cuțitaru, ia mergi tu cu Băsescu la el, la bloc, și cheam-o pe mama lui la școală!“, ordonă institutorul. „Auzi“, adăugă însă imediat cu voce ghidușă, „nu care cumva să te mituiască pe drum și să spui că nu era nimeni acasă!“ „Nu“, am răspuns eu, plin de simț de răspundere. Am pornit-o amîndoi prin cartier, eu țanțoș, ca un inspector de salubritate, Băsescu destul de spăsit, cu mîinile în buzunare și capul în pămînt, ca un individ bănuit pe nedrept. N-am prea vorbit. Eram din ligi diferite. Ne-am oprit totuși amîndoi în fața unei coropișnițe imense, întinse pe o frunză, și am exclamat la unison, eu cu o grimasă de silă, el cu un rînjet de surpriză: „Mamă, ce scîrbos!“ Apoi mi-a spus o singură dată: „Chiar nu-s acasă, să știi! N-am mințit“. „Bine, vedem“, am replicat, pătruns complet de importanța misiunii mele. Rememorînd episodul azi, îmi dau seama că totul avea un fundal suprarealist. În realitate, pe drum, Băsescu m-ar fi putut lichida cu un gest (era cu vreo trei ani mai mare ca mine și avea și reputație de bătăuș necruțător). Mă putea amenința, șantaja, tortura. Cu toate acestea, mergea umil pe lîngă mine. Învățase să-l respecte pe Domnu', iar eu preluasem – prin delegare – o parte semnificativă din acel respect. Autoritatea învestită de învățător în mine părea imensă, reușind să-l copleșească pe golănașul de mahala, ascuns în sufletul necizelat al lui Băsescu. Colegul meu repetent nu mințise. Nu era nimeni acasă. Bătuse în ușă, pentru a fi convingător, chiar și cu picioarele. M-am întors la școală puțin îngrijorat. Mă gîndeam că Domnu' ar fi putut bănui că am fost, pînă la urmă, „mituit“ pe traseu. Spre surprinderea mea însă, nu m-a suspectat nici o secundă. A zis doar „bine“, cînd i-am povestit micul voiaj, invitîndu-ne la locurile noastre. Știa, cu certitudine, că autoritatea transmisă de el, simbolic, în această expediție nu ar fi fost tratată jocular nici de mine și nici de Băsescu. Cu anumite lucruri nu te joci. Nici măcar în ciclul primar.

Morala? Una simplă, fără subtilități obositoare. În lumea noastră ambiguă, luați cu inteligență, pînă și cei mai refractari indivizi învață treptat să se încline, dacă nu în fața autorității sugerate de *Domnul,* măcar în fața celei impuse de *Domnu'*.

Codrin Liviu Cuțitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

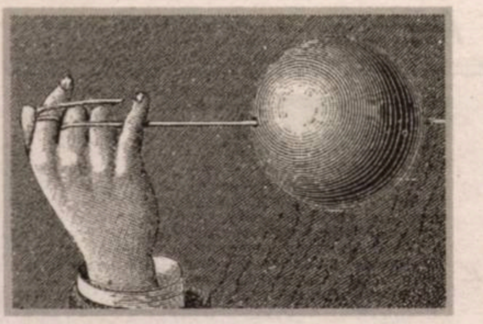

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Morţii de lîngă zidul fortăreţei

Astfel de accidente se întîmplă periodic: mici vapoare sau chiar ambarcaţiuni improvizate încărcate cu imigranţi ilegali încearcă să traverseze Mediterana din nordul Africii spre coastele Europei (în general, destinaţia e Sicilia). Adesea, aceste ambarcaţiuni sînt interceptate de patrule ale statelor europene; unele se scufundă sau se răstoarnă provocînd sute de victime. O barcă de pescari care transporta cîteva sute de oameni s-a scufundat în Mediterană, în largul coastelor libiene, în noaptea de sîmbătă spre duminică. Vaporul avea drept destinaţie Malta. Proporţia dezastrului nu e încă ştiută. Din mărturiile supravieţuitorilor reiese că în jur de 300 dintre imigranţi fuseseră închişi în cala vasului şi au murit înecaţi înainte ca cineva să apuce să descuie uşile. La bordul vasului ar fi fost în total 900 de oameni. Reprezentanţi ai pazei de coastă italiene implicaţi în anchetă au explicat că ambarcaţiunea s-ar fi dezechilibrat în momentul cînd un număr foarte mare de oameni s-a deplasat spre babord, pentru a face semne spre o navă comercială portugheză ce se deplasa în acea direcţie pentru a oferi asistenţă. Dacă bilanţul, deocamdată estimativ, se confirmă, aceasta ar fi cea mai mare catastrofă de acest fel din toate timpurile. Această dramă aduce din nou în atenţia opiniei publice politicile Uniunii Europene cu privire la refugiaţi şi, mai ales, reacţia în situaţii de criză.

Premierul Matteo Renzi a cerut convocarea unui summit UE extraordinar la sfîrşitul acestei săptămîni pe tema crizei migraţiei în sudul Italiei. Este nevoie de o acţiune concertată a Europei – a spus Renzi – pentru a preveni astfel de catastrofe. Bilanţul înecurilor în asemenea accidente a ajuns la 1500 de la începutul acestui an. „Nu e vorba de lucruri banale, e vorba de vieţi omeneşti“, a spus Renzi, atrăgînd atenţia că „dacă nu atacăm această problemă chiar de la rădăcină, nu vom reuşi niciodată să combatem această plagă a Europei“ care e traficul de fiinţe umane. Problema nu e controlul traficului maritim, ci eliminarea acestor noi „sclavagişti“ – e de părere premierul Italiei.

Şi premierul Greciei, Alexis Tsipras, e de părere că Uniunea Europeană trebuie să-şi consolideze structurile de căutare şi de salvare pe mare, ar trebui susţinute mai mult, în primul rînd, ţările mediteraneene, „cele din prima linie“, cele care sînt ţinta acestor imigranţi.

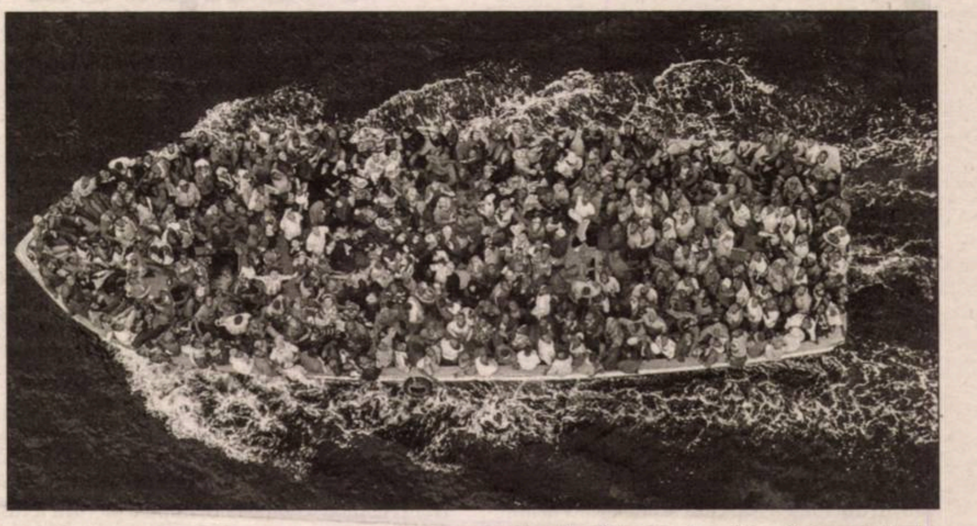

Problema de fond rămîne: Europa e atractivă pentru imigranţi şi îi este imposibil să-i primească pe toţi.

În Germania, liderul CSU Horst Seehofer e de părere că Uniunea Europeană e „în culpă“ şi că Europa, comunitatea internaţională ar trebui să se ocupe intensiv de problema traficului de fiinţe umane şi de cea a refugiaţilor. „Nu putem lăsa asta doar în seama Italiei. Pentru asta există Uniunea Europeană.“ Europa nu ar trebui să devină „o fortăreaţă cu ziduri de netrecut, la umbra cărora mor oameni“. Şi partidele de opoziţie solicită guvernului măsuri de urgenţă pentru a preveni, pe viitor, asemenea catastrofe la periferia Europei. „Germania ar trebui să iniţieze la nivel european o reflecţie pentru schimbarea politicilor cu privire la refugiaţi“, a declarat Bernd Riexinger, liderul partidului Die Linke. Printre altele, el a cerut închiderea FRONTEX (agenţia europeană pentru cooperare operaţională la graniţele exterioare), punerea în aplicare a unui nou program de acţiune pentru situaţii de urgenţă în zonele maritime şi o relansare a programelor de ajutor pentru dezvoltare susţinute de guvernul federal.

Consiliul European extraordinar pe tema problemelor refugiaţilor nu e decît un început de rezolvare a crizei – şi asta, în cel mai bun caz. Probabil că se va decide o suplimentare a fondurilor pentru statele „din prima linie“; probabil că vor fi puse la dispoziţie resurse pentru nave de salvare; este posibil ca şi ajutoarele pentru dezvoltare oferite statelor sărace din Africa să se înmulţească. Dar problema de fond rămîne: Europa e atractivă pentru imigranţi şi îi este imposibil să-i primească pe toţi. Sărăcia şi inegalităţile nu-şi pot găsi rezolvarea la un Consiliu European.

■ ■ ■

PUBLICITATE

orange
PREZINTĂ
EAST EUROPEAN COMIC CON 2015
8-10 MAI / ROMEXPO
www.comic-con.ro
Bilete prin Myticket, Eventim & în orice Orange Shop

CRIXUS / DEATHSTROKE
SPARTACUS / ARROW

T-BAG
PRISON BREAK

WALTER BISHOP
FRINGE

HODOR
GAME OF THRONES

STRAX
DOCTOR WHO

KEVIN TRAN
SUPERNATURAL

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Nu aşteptaţi Noaptea Muzeelor

Gata, se ştie deja că 16 mai va fi noaptea cea lungă a muzeelor. Dar eu vă îndemn şi vă îmbii să le treceţi pragul, face toţi banii. Şi nu sînt prea mulţi. Miercuri am avut Muzeul Naţional de Artă al României doar pentru mine, închiriat într-o după-amiază călduroasă şi vîntoasă, de primăvară, cu doar 18 lei. La orele amiezii nu era nimeni şi nici nu avea să vină nimeni în cele cîteva ore bune cît m-am perindat printre minunatele expoziţii oferite. Am vizitat, mai întîi, expoziţia temporară, organizată de Mălina Conţu: „Modele de comportament în secolul al XVIII-lea“. Cele o sută cincizeci şi şapte de gravuri povestesc vizual despre lumea copilăriei şi adolescenţei din secolul Luminilor. Expuse pentru prima dată, gravurile sînt un important document pentru oricine vrea să cerceteze sau doar să afle cam cum se făcea educaţia în Franţa şi Anglia, în trecut. Pentru că, este drept, aceste gravuri provin din lumea franceză şi engleză. Văzîndu-le, analizîndu-le, m-am gîndit că n-ar fi rău ca o viitoare expoziţie să includă şi ceva imagini din lumea românească a acestei epoci. Cunoscînd arhiva vizuală păstrată, ar fi interesant de comparat peisajele, costumele, gesturile, comportamentele, coafurile care definesc regiuni diferite ale Europei.

Dar să revenim la expoziţia Mălinei Conţu: curatorul a ştiut să îmbrace fiecare imagine într-o poveste frumoasă şi atrăgătoare pentru toată lumea. Temele gravurilor fac parte din cotidianul epocii, încep cu primii paşi ai copilului şi plasarea lui la o doică şi se încheie cu mariajul copilului, devenit adult, prins în ritualurile seducerii şi seducţiei. De pildă, am aflat că în secolul al XIX-lea exista o revistă numită, chiar aşa, *Copilul răsfăţat (L'enfant gâté)* pentru care Charles Motte realizează o gravură cu acelaşi titlu. Răsfăţul şi teama de răsfăţ domină literatura secolului al XVIII-lea, aşa cum se regăseşte şi în literatura, de orice fel, din zilele noastre. Jean-Jacques Rousseau şi teoriile sale despre educaţie, din cunoscutul roman *Émile sau despre educaţie,* însoţesc multe dintre explicaţiile acestor gravuri.

Pentru mine, cele mai frumoase imagini sînt cele din seria pregătirilor pentru căsătorie. Veţi regăsi aici o suită de gravuri minunate care vă înfăţişează vizual toate gesturile, comportamentele, cochetăriile proprii jocului seducţiei. Una dintre scene se regăseşte peste tot şi încă mai domină comportamentele noastre. Gravura realizată de Henri Simon Thomassin, după o pictură a lui Antoine Watteau, prinde în imagine futilitatea cuvintelor atît de dragi femeilor: *Doriţi să aveţi succes la frumoase? Spuneţi-le fleacuri! (Voulez-vous triompher des Belles? Débitez-leur des bagatelles!)* Şi asta la 1725. Frumos este şi spectacolul nunţii cu tot ceea ce urmează după aceea, adică despărţirea de familie şi mai ales consumarea căsătoriei în auzul şi văzul tuturor. Intimitatea unor astfel de gesturi este încă foarte departe, iar gravura celor doi, Moreau şi Simonet, reţine cu acurateţe şi sensibilitate atît curiozitatea slugilor şi neamurilor, cît şi timiditatea miresei *(Le coucher de la mariée,* 1780), Sau gravura intitulată *Căsătoria la modă. Examinarea* (Thomas Cook, 1796), unde ni se sugerează indirect problemele cuplurilor aranjate şi obiceiurile relaţiilor extraconjugale în care sifilisul se inserează.

Răsfăţul şi teama de răsfăţ
domină literatura secolului al XVIII-lea.

Cea de-a doua expoziţie găzduită de MNAR este dedicată artistului francez Théodore Valério: „Un călător francez în Balcani: Théodore Valério“. Mariana Vida, curatorul acestei expoziţii, ne oferă cîteva dintre cele mai importante gravuri cu referire la peisajul românesc, şi nu numai. De data asta, catalogul ne spune povestea acestui francez care, în anii 1841-1845, s-a preumblat prin Imperiul austriac, lăsînd imagini formidabile despre etniile descoperite. Cele nouăzeci şi trei de planşe gravate vorbesc despre diferitele tipuri umane întîlnite în drumul spre Orient: *Valaha din satul Tunari,* pe care a imortalizat-o mai apoi Carol Pop de Szathmáry, *Cîrciuma românească din Oradea Mare, Ţiganca din Uy-Szasz, Păstorul slovac din Appony, Hoţii de vite din pustă, Femeia măritată din Belgrad, Arnăuţii de la Silistra, Dorobanţul valah, Muzicanţii sîrbi* etc. Albumul lui Valério este cea mai bună mărturie vizuală despre o lume pierdută a secolului al XIX-lea.

Aşa că nu aşteptaţi Noaptea Muzeelor pentru a trece pragul unor astfel de expoziţii. Iată, mai aveţi încă vreme să le vizitaţi şi, indiferent de vremea de afară, ascundeţi-vă gîndurile printre minunatele gravuri. Merită!

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Criza autorităţii

Deloc ca de obicei, după un alt calendar, în aceeaşi măsură subiectiv şi restrictiv, m-am dus, în prima zi a acestui Paşti, la cimitir. În Bucureşti. Cimitirul Ghencea civil. Am străpuns cu greu „un cordon“ de cerşetori, dintre care m-au frapat domnişoare vesele, cercelate consistent, proaspăt şi violent fardate şi manichiurate, cu T-shirt-uri daurite şi paietate, şi am pătruns în incintă, convinsă fiind, după mirosul consistent de mici şi fumăraie, că am greşit drumul... Pe măsură ce înaintam, cu stupoare am descoperit două (din cele zece, după cum aveau să-mi precizeze ulterior paznicii) „grătare“ aprinse, cu cărbuni şi vîlvătaie la vedere, pe care se perpeleau, de pe-o parte pe alta, hălci, fleici, mici, mari, momiţe, fudulii şi alte d'ald-astea, în deliciul gastronomic al mesenilor, cheflii setoşi care-şi astîmpărau arşiţa muind-o direct în gîtlejul sticlei şi o asezonau cu sintagme cum, recunosc, rareori mi-a fost dat să mai aud. Poate şi pentru că se izbeau violent de o anume stare de reculegere şi smerenie, pe care sperai să o găseşti laolaltă cu toţi de dincolo. Mesele întinse reuneau aproximativ 10-15 persoane şi acopereau mai multe morminte sechestrate/profanate. L-am întrebat pe un *bodyguard* (aşa era inscripţionat pe pieptu-i – „agent de pază“, „paznic“ sînt denumiri revolute în vocabularul tot mai împopistrat de azi) de ce li se permite să facă grătar în cimitir, cînd legea interzice instalarea şi funcţionarea de grătar în locuri publice, fără aprobare. „Nu le putem face nimic, doamnă, asta-i legea ţigănească.“ „Cum n-aveţi ce le face? Aplicaţi legea. După care lege funcţionează statul român? Dacă pe badea Cîrţan îl prindeţi cu grătar pe malul gîrlei, îi daţi amendă, iar aici păstoriţi un dezmăţ în toată regula.“ „Nu putem, doamnă, noi nu putem.“ „Dar dvs. ce păziţi aici... morţii?“

În Grid, Rica ali Mei a împărţit Paştile. De ce nu m-oi fi dus în Grid, ca de obicei?!

Ruxandra MIHĂILĂ

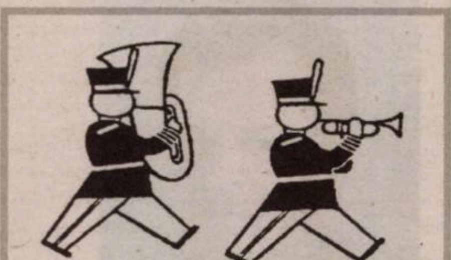

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Ce căuta bulgaru-n Slovacia?

Cîteva zile înainte de Paşti. Drum care taie estul Slovaciei, spre Cracovia, în Polonia. Minune! Pe aici, în cîţiva ani, a apărut o altă ţară. Cîndva, prin 2011-2012, locurile astea arătau complet altfel. Cumva, cam ca pe la noi. O stare de etern provizorat şi de zvîrcoleală năucă, în căutarea unui „ceva“, răzbătea din felul în care arătau satele slovace şi orăşelele care se întindeau de-a dreapta şi de-a stînga drumului. Ponoseala şi tristeţea îţi dădeau bineţe la intrarea în fiecare localitate. Era un soi de test, foarte interesant, pentru compatrioţii noştri care se entuziasmează, necondiţionat, de îndată ce au trecut frontiera naţională, nu contează în ce direcţie. Pentru unii, e suficient să treacă Dunărea, la Giurgiu – în periferia tristă de la Ruse, identică oricărei periferii triste de la noi –, ca să afirme cu hotărîre: „Altă viaţă, frăţie! Bă, pînă şi la bulgari e mai bine ca la noi!“ Acum cîţiva ani, locurile acelea din Slovacia, dinspre Kosice, şi cam tot ce urma dincolo de ele îţi creau impresia că nu eşti singur pe lume, în amarul că „n-o să ajungem în veci să arătăm şi noi cum arată alţii“. Lume tristă, imagine vînătă, veceuri bine marcate de personalităţile puternice care trecuseră pe-acolo.

Într-un interval de timp foarte scurt, s-au întîmplat lucruri mari. Ca bidiviul din poveste, după ce s-a scuturat de bube, locurile alea arată foarte diferit de felul în care se înfăţişau lumii acum trei sau patru ani. Pare că oamenii de pe-acolo s-au hotărît să-şi zică, odată şi-odată: „Hai, frate! Hai să facem şi noi ceva p-acilea, că ne rîde lumea“. Habar n-am cum trebuie să fi sunat în slovacă treaba asta, dar rezultatul se vede foarte limpede. E cît se poate de clar că acolo a-nceput să prindă chip ceva ce, pe la noi, deocamdată, încă e subiect de oftaturi adînci, bancuri şi analize etimologice – un soi de viziune. Da, e drept, destule drumuri sînt cam ca astea de pe la noi. Uneori, chiar mai proaste. Dar lucrările la autostrăzi sînt multe şi progresează văzînd cu ochii. Cursurile apelor sînt curate, îngrijite şi se vede că cineva e preocupat de treaba asta. Dar cea mai spectaculoasă scuturare de bube se observă în sate şi în oraşele mici. De curiozitate, la întoarcere, am apucat-o pe un cu totul alt drum, mai lung cu peste o sută de kilometri, doar de dragul verificării anvergurii acestei poveşti. Nu era la fel. Era mai bine.

Pare că, peste noapte, milioane de pitici slovaci, vorbind limba aia atît de haioasă, au luat cu asalt satele şi le-au aranjat. Nu pentru inspecţie, nu pentru vizita de lucru, ci pentru lumea care vieţuieşte în ele. Totul a trecut într-o altă ordine, într-un alt fel de a vedea lucrurile. Casele vechi sînt reparate şi restaurate – în Polonia, treaba asta se petrece, deja, de ani buni –, iar cele noi nu se construiesc de capul lor. La fel, localităţile au un chip şi o coerenţă a limitelor în spaţiu, nu se întind ca nişte urticarii, pîrjolind peisajul. Totul s-a făţuit şi s-a potrivit în culori domoale, în aşa fel încît locurile să arate curat şi proaspăt, în sensul unei stări de spirit, nu în ordinea zglobie a culorilor de pe tortul miresei. Nici un fistic şi nici o fuchsia nu-ţi sparg smalţul dinţilor. O forţă nevăzută încearcă să pună, repejor, o ordine firească în lucruri.

Sentimentul de frustrare pe care-l poţi avea, ca posesor de buletin românesc, e unul cît se poate de normal. Vii dintr-o ţară în care, la televizor, e o defilare zilnică, un zăngănit de cătuşe, în drum spre arestul preventiv. După ceva timp, unii mai intră chiar şi la puşcărie. Cu viteze ameţitoare, odată intraţi, se apucă de literatură şi de cercetări. Pasiunea asta bruscă pentru artă şi ştiinţă îi mîntuie fulgerător, astfel că ies îndată şi se bucură, în linişte, de agoniseala făcută pînă atunci. La noi, *„Follow the money!“* e, încă, un vis, aşa că n-ai cum să nu-ţi muşti buzele, gîndindu-te la sutele de milioane, din bani publici, care ar fi putut să se transforme în tot atîtea lucruri elementare, după care unii dintre noi plîng, pe-aici. E foarte adevărat că se poate spune orice, începînd cu celebrul „Lasă-mă, nenică, în durerea mea cu banii publici! Poporu' e popor, nu banii ăia contează. Să ne dea nouă toţi banii americanilor şi arabilor la un loc, şi tot rămînem în curu' gol. Jumate îi dăm pe potol şi băutură, restu-i spargem la păcănele.“ Absolut orice prăpastie se poate spune, de la „de vină e ortodoxia“ pînă la „orice-am face, nu ne lasă iudeo-masoneriile şi ungurii“. Trăim într-o lume liberă – nu asta zicem zilnic?! – şi, prin urmare, putem spune orice. Dar cînd observi cum, la alţii, care arătau ca pe aici, în cîţiva ani, fondurile europene şi voinţa oamenilor, pur şi simplu, se văd, îţi vine să-ţi iei cîmpii. Se văd, dincolo de orice filozofie, fie ea de doi bani sau cît se poate de documentată. Pur şi simplu, ai senzaţia că noi am rămas vorbind, ani în şir, iar alţii au plecat la drum, de multă vreme.

În toate situaţiile şi discuţiile de genul ăsta, apar celebrele ocoliri de la noi, fie prin Eminescu şi Caragiale, fie prin Cioran şi Ţuţea, fie prin judecăţi „culturale“ mai mult sau mai puţin simpliste, care ne aprind pe toţi, ne fac să bem tot ce-avem în casă şi să ne contrazicem pînă în zori, cînd ne culcăm cu capsa pusă. Cine ştie?! Or fi discuţiile astea, delirul, bănănăiala pe coclauri adevăratele noastre autostrăzi, adevăratele noastre aşezări ordonate, cu rîuri curate şi cu oameni harnici, mereu atenţi la ce se întîmplă cu banii pe care-i dau la stat. Or fi. Dar nu te poţi feri de o suferinţă cumplită cînd vezi că, la alţii, aici, aproape, chestiile astea se pot face şi de-adevăratelea.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

www.idea-bank.ro

Nou.
Simplu.
Altfel.

Descoperă Idea::Bank!

Idea::Bank
Fresh banking from Poland

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Ce poate face statul cu mişcarea antivaccin?

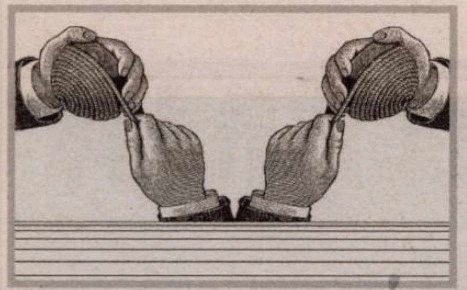

Mama lui Immanuel Kant a născut nouă copii, din care doar patru au ajuns la maturitate. Mihai Eminescu a avut zece fraţi, dintre care trei au murit în copilărie. Citesc acum *Memoriile Principelui Nicolae Şuţu, mare logofăt al Moldovei* (Humanitas, 2013). Omul tot trece prin pomelnice cu rude şi apar expresii de gen: cutare a avut cinci copii, doi s-au prăpădit de prunci. Autorul însuşi aminteşte – memoriile sînt scrise tîrziu, cu detaşare –, în anul X mi s-a născut o fată, a murit nebotezată. În lumea veche, moartea unui copil era o banalitate.

E greu să ne imaginăm viaţa unei mame ca cele care au născut pe cel mai mare filozof al lumii şi pe cel mai mare poet al românilor. Mama lui Kant a trăit 40 de ani. A murit îngrijind o prietenă care suferea de o boală transmisibilă, acum tratabilă. Din cei 40 de ani, aproape şapte i-a petrecut fiind însărcinată. Dacă mai punem cîteva luni de lăuzie pentru fiecare copil şi scădem de aici copilăria şi adolescenţa scurtă, înseamnă că doamna Kant şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii fiind însărcinată, alăptînd sau jelind după un copil mort. Şi viaţa ei nu e o excepţie, aşa erau vremurile înainte ca medicina modernă să găsească leac pentru cele mai multe dintre bolile de care au murit fraţii lui Kant şi ai lui Eminescu. Aceste leacuri se numesc azi vaccinuri.

Pentru mine, a fi antivaccin e dovadă de iresponsabilitate. Dacă sînteţi din această sectă, atunci va trebui să suportaţi această opinie ca atare, pentru că nu voi dezbate, nici acum, nici pe viitor, subiectul în sine. Nu consider că a fi pro sau antivaccin e un subiect unde trebuie să avem două părţi la masa dialogului şi să le cîntărim argumentele. Dacă se întîmplă să fiţi din această sectă şi ţineţi să vă fiu simpatic în continuare, atunci vă rog politicos să verificaţi următoarele probleme care poate v-au dus în eroare: informaţiile sînt din surse credibile cu reputaţie ştiinţifică? (Google nu e una dintre ele, iar Google în română e contraindicat); sînteţi sigur că înţelegeţi logica statistică şi funcţionarea cauzalităţilor în mulţimi mari, înainte de a decide că vaccinurile cauzează diverse chestii?; sînteţi siguri că faceţi diferenţa între probleme punctuale posibile (proasta administrare în cazuri rare, deficienţe în distribuţia vaccinurilor) şi eficienţa vaccinului ca tehnică medicală în sine? Dacă aţi rezolvat aceste probleme şi încă sînteţi antivaccin, atunci, cu părere de rău, nu putem exclude totuşi prostia. Vlad Mixich are o întreagă serie de articole pe HotNews, unde explică cu exemple problemele care poate v-au dus în eroare, eu nu consider că trebuie să insist.

Abordez problema vaccinurilor pentru că ministrul Sănătăţii a anunţat că lucrează la un proiect de lege. Mixich a atras atenţia asupra unei statistici oficiale care schimbă cu totul termenii dezbaterii (HotNews, 14 aprilie): „vaccinarea cu ROR (rujeola, oreion, rubeola) în România a scăzut pînă la sub 80% în unele zone din ţară în anul 2014. De pildă, în Bucureşti, rata vaccinării a fost în 2014 de 78,3% faţă de 97,4% în 2013. În ceea ce priveşte vaccinarea cu DTP (difterie, tetanos, pertusis), rata în capitală a fost de 75%, în timp ce în 2013 era de 95,9%. (…) Limita de siguranţă pentru menţinerea imunităţii de comunitate, cea care îi protejează atît pe copiii nevaccinaţi (sub 1 an) cît şi pe cei mai mari şi nevaccinaţi, este de cel puţin 80% din populaţie vaccinată.“

Reacţia naturală a unui om cu tendinţe liberale, ca mine, faţă de mişcarea antivaccin, e să spui: poate că sînt proşti, dar e decizia lor de oameni maturi şi vaccinaţi (iată o expresie pe care viitoarele generaţii nu o mai pot lua ca atare). Ce ironie, nu? Toţi aceşti adulţi au trăit să facă copii pentru că dictatura comunistă nu le-a întrebat părinţii dacă să-i vaccineze, pur şi simplu a făcut-o (deşi nu exista o lege privind obligativitatea, doar o practică). Dar această logică liberală nu se mai aplică pentru că există cifrele prezentate de Mixich. Libertatea fiecărui om de a alege în această chestiune funcţionează doar dacă foarte puţini aleg să nu vaccineze. Sau, ca să explic altfel, gîndiţi-vă la chestiunea asta din punctul de vedere al organismelor mici care provoacă aceste boli. Pentru ele, noi sîntem mediu de dezvoltare. Dacă se pot răspîndi liber de la un om la altul, atunci se dezvoltă. Dacă cei mai mulţi oameni pe care îi întîlnesc sînt imunizaţi, atunci nu se dezvoltă. Dacă procentul scade sub 80%, atunci cordonul sanitar a fost rupt. Caz în care copiii nevaccinaţi sînt în pericol – atît cei nevaccinaţi ca alegere a părinţilor, cît şi cei nevaccinaţi pentru că încă nu au vîrsta necesară administrării vaccinurilor. Ca să simplific, da, aţi citit bine: dacă aveţi un copil sub 1 an şi trăiţi în Bucureşti, el e în pericol pentru că alţii au ales să nu îşi vaccineze propriii lor copii.

O politică publică e necesară pentru că a apărut o externalitate – motivul clasic pentru care teoria spune că statul trebuie să intervină: atunci cînd decizia luată de unii indivizi îi afectează pe alţii, neimplicaţi. Există şi opinia că statul ar trebui să intervină oricum în relaţia dintre părinte şi copilul nevaccinat, dacă nevaccinarea e o formă de abuz asupra copilului, atunci e datoria statului să intervină. Consider asta o temă bună de discutat, dar nu acesta e argumentul meu aici. Limita dintre cînd ştie statul şi cînd ştie părintele ce e mai bine pentru copil e una spinoasă. Iar un liberal ca mine tinde natural să ţină cu părintele. Deci nu relaţia părinte – copil e motivul pentru care consider necesară intervenţia statului acum, ci faptul că există copii vulnerabili indiferent de opţiunea părinţilor lor (copilul meu e unul dintre aceştia, admit o miză personală – cred, legitimă).

O politică publică în domeniu poate merge în cîteva direcţii: informaţională, punitiv-administrativă şi punitiv-penală. Cred că o lege ar trebui să uzeze instrumente din toate cele trei zone. În ceea ce priveşte informaţia, nu cred că un mesaj clasic, la modul „vaccinaţi-vă copiii pentru că e bine pentru ei“ – poate avea impact. Cei din mişcarea antivaccin sînt oameni informaţi (poţi fi foarte informat şi greşit informat în acelaşi timp). În plus, mişcarea are un aer antisistem, aceşti oameni nu cred în medici, în stat, în autoritate. Ei ştiu mai bine, de pe Google, de la vedete stupide, cu tupeu şi cu spaţiu de emisie etc. Nu întîmplător, cea mai dezvoltată zonă din România – Bucureştiul – este prima care a rupt bariera de siguranţă. O campanie publică de informare ar trebui să echilibreze relaţia dintre antivaccinişti şi mediul lor social. O interacţiune tipică acum e următoarea: o antivaccinistă îşi copleşeşte prietena cu informaţii-bombă şi date de pe Google şi Facebook. Antivaccinista „ştie“, s-a documentat. Nu ajungi antivaccinist decît după un exerciţiu de autospălare pe creier, deci tinzi să fii genul de evanghelizat recent, îţi copleşeşti mediul cu bunătatea ta. Cînd dai de o antivaccinistă din asta, tu, ca om normal, eşti dezarmat. Intuiţia, experienţa şi bunul-simţ îţi spun că vaccinurile sînt OK, că au funcţionat în cazul părinţilor tăi, al tău, deci ar trebui să fie OK şi pentru copilul tău. Dar nu ştii de fapt ce conţin aceste vaccinuri, cum funcţionează, te bazezi pe un pact cu medicina. Nu eşti înarmat şi tinzi să zici: bine, o să mă interesez, chiar dacă e doar pentru a scăpa de gura antivaccinistei. În plus, antivacciniştii au un aer cool. De obicei, ei sînt şi ecologişti, implicaţi, vegetarieni, mănîncă organic. Mişcarea antivaccin speculează o atitudine tîmpă a omului modern faţă de natură. Pentru hipsterul de azi, natura e o chestie musai mişto şi tot ce a produs umanitatea e musai prost. Natura înseamnă sănătate, verde, organic, ursuleţi polari. Omul produce numai aditivi, E-uri, grăsimi saturate, chimicale şi schimbare climatică. Şi vaccinuri, evident. E o atitudine naiv-religioasă, care reia în cheie *new age* motivul biblic al căderii din paradis: Omul s-a desprins de natură, deci a căzut în păcatul E-urilor şi al vaccinurilor. Evident, fraţii morţi ai lui Kant mîncau al naibii de organic în Prusia dinainte de 1800, iar natura nu fusese încă pîngărită de industrializare. Poliomielita şi febra tifoidă sînt produse cît se poate de naturale, iar leacurile pentru ele sînt chimicale industriale. Nu militez pentru alimentaţie industrială, îmi plac şi mie roşiile şi curcanul de la mama mai mult decît cele din supermarket, dar totul ţine de o balanţă, natura nu trebuie să devină ideologie tîmpă. Dar oamenii reacţionează după percepţii sociale, oricît de stupide ar fi acestea, deci dacă tot ce e natural e bun şi tot ce e industrial e „cîh“, atunci vaccinurile cad de partea proastă a acestei percepţii. Relevanţa pentru o politică publică a acestei discuţii e următoarea: informarea nu trebuie să se adreseze antivacciniştilor, pentru că informaţie nouă din surse de autoritate nu înseamnă nimic pentru ei. Scopul unei campanii de informare ar trebui să trezească ceilalţi părinţi faţă de pericolul iminent al unei epidemii: „Dragă părinte, copilul tău se poate îmbolnăvi oricînd de poliomielită dacă se joacă cu copii nevaccinaţi. Eşti dispus să pariezi?“ Cu acest mesaj – care exprimă adevărul statistic – antivaccinismul trebuie luat din zona „organic-cool“ şi mutat în zona stigmei sociale, aşa cum merită. Nu trebuie să aşteptăm să moară copii pentru a-i trata pe antivaccinişti cum merită.

În ceea ce priveşte metodele administrativpunitive, cred că trebuie condiţionat accesul la creşe, grădiniţe şi şcoli (publice şi private) de existenţa vaccinării. Evident, apare problema constituţională a accesului la resursa publică: un părinte antivaccin plăteşte şi el taxe. De aceea, politica nu trebuie restrînsă doar la şcolile publice (cum e în SUA). Trebuie legată de ideea de protecţie a copilului încredinţat momentan unei şcoli autorizate de stat. Eu, ca părinte, las copilul la o creşă (la acea vîrstă e cel mai grav, înainte de primele vaccinuri) care e autorizată de stat, deci statul m-a asigurat că unitatea îmi protejează copilul. Lipsa vaccinului la alţi copii constituie un pericol, deci statul are o obligaţie să prevină această situaţie. Australia a luat măsura de a tăia alocaţiile pentru nevaccinaţi. Asta înseamnă pierderea a 11.000 de dolari pe an. Sînt tare curios dacă va avea vreun efect. Antivacciniştii tind să cîştige peste medie, iar cînd eşti parte din sectă intervine un mecanism de gîndire cvasireligios: trebuie să îmi salvez copilul de iad/vaccin, deci banii nu contează pentru mine. În România, sumele pe care statul le transferă părinţilor sînt mici, deci nu prea ar avea ce să taie (în mediile rurale sau dezavantajate, unde alocaţiile chiar contează, discuţia e alta). O alternativă pe care am auzit-o ar fi ca statul să nu suporte cheltuielile medicale ale copiilor nevaccinaţi, dar cred că ar fi o măsură prea dură să refuzi accesul celor mici la medicină pentru o decizie stupidă pe care o ia părintele (medicina privată nu acoperă în România toate serviciile). Însă se pot imagina măsuri prin care medicii de familie să fie cointeresaţi (dincolo de decontarea vaccinurilor în sine).

Ajung, în fine, şi la latura penală. Cred că un părinte al cărui copil moare sau se îmbolnăveşte (Doamne-fereşte, de epidemie) e oricum bătut de Dumnezeu sau de mama-Gea suficient de mult. A interveni cu mijloace penale împotriva lui nu ar fi potrivit. În schimb, dacă mai are alţi copii sau vrea să mai facă, atunci se impune un control al statului, sub ameninţarea luării tutelei, dacă se continuă practica nevaccinării. Însă mijloace penale ar trebui folosite împotriva liderilor de opinie ai curentului. Cîtă vreme nu a izbucnit o epidemie, e greu de impus cenzura opiniilor personale (dar se pot cenzura staţiile TV – Ministerul Sănătăţii poate include modificarea Codului Audiovizualului pentru ca CNA să impună amenzi televiziunilor care dau timp de antenă argumentelor antivaccin, BBC şi-a modificat Codul Etic pentru a nu mai trata această sectă pe picior egal cu medicina ştiinţifică). Însă şefii sectei trebuie să răspundă penal în caz de epidemie – e absurd ca moartea să poată fi prevenită şi să nu se întîmple asta pentru că unii îşi exercită dreptul la opinie. E interpretabil dacă procurorii ar putea-o acuza acum pe Olivia Steer, de pildă, de omor din culpă în cazul unei epidemii. Legea poate modifica Codul Penal pentru a impune un caz special de necesitate publică în cazul epidemiilor ce pot fi prevenite (care e altă speţă decît epidemiile unde nu există tratament sau vaccin). În mod similar, un părinte al cărui copil a murit sau a rămas schilodit de poliomielită sau o altă boală ce poate fi prevenită prin vaccin ar trebui să poate cere despăgubiri civile celor care au propagat mesajele antivaccin.

Evident, dacă legea nu apare repede şi nu e eficientă, ministrul Sănătăţii şi prim-ministrul trebuie să răspundă politic cu demisie în caz de epidemie, pentru că au stat cu fundul pe statistici şi se mişcă doar de gura colegilor de la HotNews.

facebook.com /
Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Dana Cenușă

Prima oară cînd am ştiut unul de existenţa celuilalt a fost prin fax. Nu trimisesem bine faxul, că a vrut să mă vadă. Imediat. Ea ţinea Comunicarea Direcţiei Penitenciarelor. Aşa era ea. Trebuie să ne-nţelegem, sîntem cu vreo cinşpe ani în urmă, cînd nu vedeai faţă de funcţionar public care să vorbească jurnaliştilor. Acum, cînd scriu, mi se înmoaie mîna pe care i-am întins-o prima oară, la Rosetti, într-un bar. Era înconjurată de obraze. Era în centrul lor, la o cafea, şi îi asculta şi li se adresa: „Măi, băiete!“ Cînd mi-a spus şi mie la fel, am îngheţat. A devenit duşmanul meu. Mi se părea că n-are ea ce căuta în proiectul meu, în calea întrebărilor mele, în viaţa mea. Eu eram triumful însuşi, nu? Jurnalist, *Academia Caţavencu*, interviuri uşchite. Apoi, *Vieţaşii de pe Rahova* a venit, trei-patru ani mai tîrziu. Dovada, nu? Tiraje epuizate, faimă, ediţii, emisiuni de televiziune care au copiat demersul şi au instigat la dialog aceleaşi personaje din cartea mea. Dana, de fapt, m-a învăţat cum să intru în pielea unei lumi insuportabile, în puşcăria Rahova, şi să-mi cunosc intervievaţii. Tot ea punea întrebări. Modelul meu a fost ea, în interiorul penitenciarului. Şi, de cîte ori – vreo trei-patru – am fost dat afară din penitenciar pentru comportamente sau suspiciuni de tot felul, tot ea a negociat şi am fost reprimit. Au trecut vreo trei miniştri de justiţie, vreo tot atîţia şefi de direcţie. Ea a rămas acolo şi, odată cu ea, eu mi-am dus damblaua la final. Dana. Cred că este „tranzacţia“ profesională care a stat la baza întregii mele cariere. Să pui întrebări la mişto e simplu. Să pui întrebări unuia care a ucis de două-trei ori la viaţa lui, să pui întrebări şi să deschizi suflete băgate după gratii. Şi, mai ales, ea mi-a spus o chestie care a-ntors cartea sute de mii de grade. Să ai încredere în ei, altfel nu vei face cartea asta, dar nu şi în poveştile lor privind crimele. Aia meserie. Şi ea o făcea fără greutate. Şi pentru asta cred că iar mi-a fost duşman. Ca apoi să-mi fie prieten de arme toţi anii următori. Am construit cu ea zeci de proiecte, din ceşti de ceai, dintr-o părere. „Măi, băiatule...“ Comerţul cu suflete curate a luat de lîngă mine o tipă tare de tot, vă spun eu.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

SOS
patrimoniul cultural

Texte şi opinii de:
- Augustin IOAN (arhitect)
„Peisaj după bătălie“
- Nicușor DAN (președintele Asociației Salvați Bucureștiul)
„Avem o mafie imobiliară, dar nici un condamnat“ – interviu
- Dragoș NEAMU (director executiv, Rețeaua Națională a Muzeelor)
„Muzeu închis pentru retrocedare“
- Virgil Ștefan NIȚULESCU (director, Muzeul Țăranului Român)
„Sîntem nevoiţi să luptăm, simultan, pe mai multe fronturi“ – interviu
- Vasile DAMIAN (jurnalist)
„Restaurare. Conservare. Valorificare“

argument
Un semnal de alarmă

DILEMA VECHE
SOS
patrimoniul cultural

● După ce sediul iniţial a fost retrocedat, Muzeul Naţional al Literaturii Române şi-a mutat întreg patrimoniul, compus din cărţi rare, documente de arhivă, manuscrise şi obiecte care au aparţinut scriitorilor, la Casa Presei Libere. Obiectele sînt bine conservate, dar sălile sînt improprii pentru vizitare. Muzeul funcţionează doar ca un depozit. ● La Galaţi, Palatul Episcopal în care îşi avea sediul Muzeul de Artă Vizuală a fost retrocedat Bisericii. Colecţia de artă contemporană s-a mutat literalmente la bloc, în nişte încăperi înghesuite, greu de folosit ca săli de muzeu. ● La Ploieşti, Muzeul „I.L. Caragiale“ a fost retrocedat după ce moştenitoarea fostului proprietar a cîştigat în instanţă dreptul asupra clădirii. Conform sentinţei, clădirea va avea în următorii zece ani tot destinaţia de muzeu, dar nu e clar ce se va petrece după aceea. ● Retrocedarea Muzeului Brukenthal, care dispune de una dintre cele mai valoroase colecţii de artă din ţară, a produs blocaje administrative şi sincope de comunicare între „noul“ proprietar, adică Biserica Evanghelică, şi Ministerul Culturii, care ar trebui să finanţeze muzeul. ● Şi Muzeul Ţării Crişurilor se află într-o situaţie complicată şi, se pare, fără ieşire: după retrocedarea fostului sediu către Episcopia Romano-Catolică, muzeul ar fi trebuit să se mute într-o veche clădire militară din Oradea. Clădirea respectivă a şi fost trecută din proprietatea MApN în cea a Consiliului Judeţean Bihor. După lucrări de renovare costisitoare, după reorganizarea colecţiilor pentru a se putea adapta noului spaţiu, muzeului i-a fost oferit un cu totul alt spaţiu, într-o altă clădire, care nu oferă condiţii normale de conservare. ● Sighişoara riscă să piardă statutul de sit UNESCO din cauza lucrărilor de renovare făcute fără respectarea normelor privind protejarea monumentelor istorice. ● La Bucureşti, dar şi în alte oraşe, clădiri valoroase sînt distruse fără vreo reacţie din partea autorităţilor.

Cazuistica e mult mai stufoasă. În absenţa legilor, a instituţiilor şi, nu în ultimul rînd, a oamenilor dispuşi să înţeleagă importanţa şi valoarea bunurilor de patrimoniu, asemenea abuzuri vor continua. Dosarul de faţă îşi propune să facă un inventar al problemelor. Şi să tragă un semnal de alarmă: SOS Patrimoniul! (**Matei Martin**)

BARBURISME

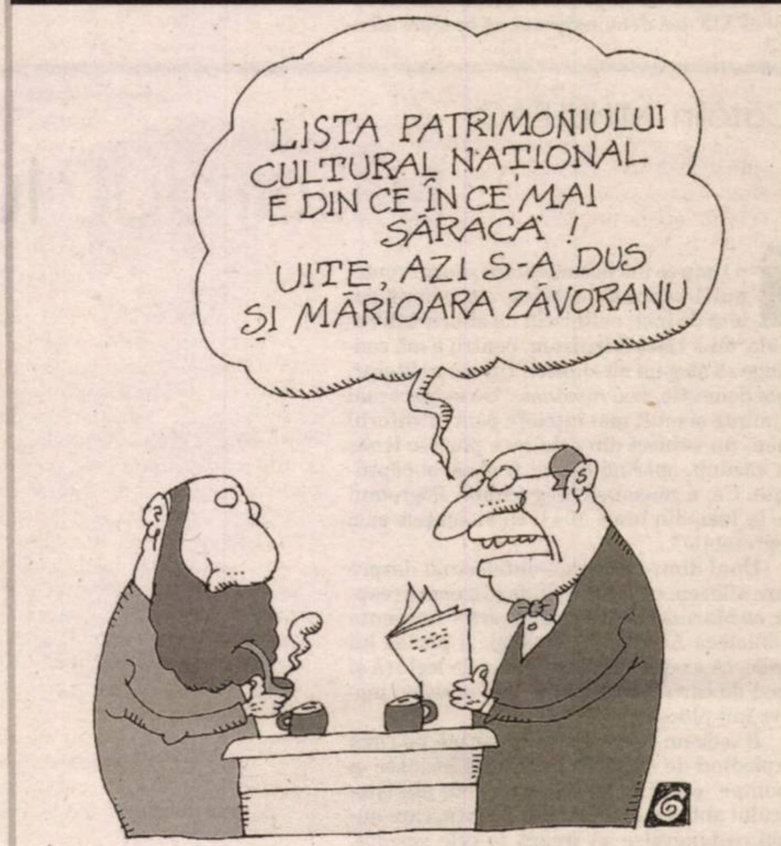
LISTA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL E DIN CE ÎN CE MAI SĂRACĂ ! UITE, AZI S-A DUS ȘI MĂRIOARA ZĂVORANU

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 23 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
SOS
patrimoniul cultural

Alexandra DIDILESCU

Vizionarul conte Teleki

Cîteodată, cînd trec pe strada Bolyai şi mă uit fix în ochii bufniţei ce străjuieşte metalic poarta grea de la intrare, îmi imaginez cum ar fi să pot sta de vorbă cu acel prim bibliotecar, Szász József. La 1802, odată cu deschiderea celei dintîi biblioteci publice din Transilvania, avea în grijă aproximativ 20.000 de cărţi, locuia într-un apartament special amenajat pentru el în clădire şi lua un salariu fix. Totul, la iniţiativa cancelarului, vizionarul conte Teleki Sámuel. Da, aceşti doi oameni ar fi putut să-mi spună exact cum a privit primul cititor cele trei nave şi galeria în stil baroc, ai căror pereţi erau acoperiţi complet numai cu volume de referinţă din toate domeniile ştiinţifice. Şi ce carte a ales. Sau cine a fost Ferenc Deák, care, într-o zi de 8 iulie, a citit din Virgiliu între orele 8 şi 12, apoi între 15 şi 18.

Tîrgu-Mureş avea pe-atunci şase, poate şapte mii de locuitori, iar străzile erau încă de pămînt. Se circula pe jos sau cu căruţa, la fel cum şi cărţile trimise de Teleki din oraşele Europei erau aduse în butoaie, pe spinările animalelor. Influenţat de mişcarea iluministă, contele hotărăşte destinaţia clădirii ridicate între 1799 şi 1802 încă de la stadiul de schiţe: va fi o bibliotecă deschisă oricui. Registrele începutului de secol al XIX-lea demonstrează că operele au avut cea mai mare căutare în rîndul profesorilor şi elevilor de la Colegiul Reformat şi al membrilor Tablei Regeşti. Biblioteca avea cinci-şase cititori pe zi, un număr mare pentru acele vremuri.

Biblioteca Teleki a fost înfiinţată pentru oameni, ca un fel de donaţie din dragostea de carte.

De-a lungul anilor, pînă la moartea contelui în 1822, colecţia s-a dublat, ajungînd la 40.000 de volume. Cărţi în latină, greacă, germană, franceză, engleză, maghiară şi română, dar şi în alte limbi europene sau chiar asiatice. Biblioteca adăposteşte şi 52 de incunabule tipărite în jurul anului 1500, manuscrise valoroase, volume executate de gravori celebri, albume botanice şi zoologice colorate manual, hărţi din Evul Mediu. Printre ele, prima tipăritură executată în Transilvania, la Sibiu, în 1525, reprezentînd o pagină dintr-un calendar al tîrgurilor. Există şi o copie a Declaraţiei de Independenţă a SUA, în varianta din 1819, cu gravuri, şi o hartă a Transilvaniei secolului al XVI-lea. În 1948, odată cu naţionalizarea, în fondul de la Teleki ajung părţi ale altor biblioteci, aparţinînd de şcoli confesionale şi de Mănăstirea Franciscană de la Călugăreni. În 1955, tot aici este mutată Biblioteca Bolyai, a Colegiului Reformat. Care aduce cu sine cel mai vechi exemplar din întregul fond al instituţiei de astăzi, *Codicele Koncz,* ce datează din prima jumătate a secolului al XIV-lea şi conţine Biblia Vulgata. Valoarea pergamentului nu stă doar în vechime sau raritate, ci şi în faptul că pe pagini se regăsesc însemnări ce reprezintă a şasea atestare a limbii maghiare în lume.

Da, tare mi-ar plăcea să pot sta pe băncuţa din faţa Bibliotecii, împreună cu Teleki Sámuel şi Szász József, şi să privim cum numeroşi copii de clasele V-VIII vin cu drag la Atelierul de carte, bilingv, unde învaţă cum se naşte o carte. De la fabricarea manuală a hîrtiei cu filigran, prin tehnicile de grafică, pînă la procesul de legătorie. Sau să asistăm la dezbaterile organizate pentru adulţi, pe diverse teme istorice: medicina de la 1800, gastronomia ardeleană în secolele XVII-XIX, călătoriile prin Europa aceleiaşi perioade. Probabil că am mai găsi cîte-un loc în picioare, printre cei 100 de oameni care participă de fiecare dată. Dacă ar fi vară, seara am putea asista la un concert sau la o proiecţie de film în frumoasa curte interioară. Tot aici, în august, am întîlni edituri din regiune, invitate la Tîrgul Cărţilor de Istorie. Astăzi, clădirea, expoziţia permanentă de carte veche şi cele două expoziţii anuale tematice sînt vizitate de aproximativ 13.000 de turişti din toată lumea, numărul acestora fiind în creştere de la an la an. Apoi pentru că, în continuare, trec pragul sălii de lectură cercetători din întreaga Europă, studenţi la ştiinţe umaniste sau localnici, care scriu monografii ale locului. Şi au la dispoziţie 240.000 de volume.

Da, Biblioteca Teleki a fost înfiinţată pentru oameni, ca un fel de donaţie din dragostea de carte. Şi reţeta s-a păstrat. Instituţii din ţară şi din străinătate donează volume, la fel cum şi tîrgumureşenii de azi au acces la Raftul comun din gangul Teleki. Pot aduce cărţi şi pot alege din cele deja dăruite de alţii. Şi, în plus, acest fragment de patrimoniu naţional ne-a aşezat şi ne păstrează pe harta unei lumi civilizate.

***Alexandra Didilescu** este jurnalistă.*

Cătălin MIHULEAC

Miliardul lui Elias

În timp ce mă documentam pentru romanul *America de peste pogrom,* o largă paletă de inşi, neliniştiţi de aburii urii rasiale, mi-a răsărit în drum, pentru a mă convinge să aleg un alt subiect. Unul mai literar, mai domestic, mai *românesc*. Un subiect mai cuminte şi mult mai înţelept pentru viitorul meu, un subiect din cele care plutesc leneş în văzduh, sperînd că vor fi alese şi capturate. Ce, e musai să aleg tocmai Pogromul de la Iaşi, din iunie 1941, cu violenţele sale regretabile?

Unul dintre aceştia – intelectual despre care aflasem că joacă lipit de extrema dreaptă, ca Marius Lăcătuş, odinioară – frecventa Biblioteca Academiei din Iaşi. Îi plăcea lui acolo, că e curat, linişte în sala de lectură şi fond de carte pe săturate. Din aceleaşi motive îmi plăcea şi mie.

Îl vedeam cînd o apuca spre casă, cu cîrca explodînd de cărţi. Erau lucrări lucioase şi scumpe, precum operele complete ale istoricului antisemit Gheorghe Buzatu, care numai ce binevoise să treacă la cele veşnice. Cînd mă vedea, omul mă dojenea părinteşte şi buniceşte la un loc, fluturîndu-şi arătătorul:

– Nu e bine ce faci, domnule! Nu e bine deloc! Ai grijă, să nu trebuiască să dai socoteală!

Odată, atrăgîndu-l într-o tacla de trotuar, l-am întrebat dacă are idee cine a înălţat instituţia al cărei cititor statornic este. M-a măsurat cu acel dispreţ pe care îl au anumiţi absolvenţi ai cursului intensiv de intelectuali:

– Dumneata ce crezi, am idee? Ceauşescu, bineînţeles. El, cine altul? Că doar clădirea a fost ridicată în anul 1982, domnule, cînd încă se mai construia în ţară. Nu ca acum, cînd...

– Clădirea e ridicată în 1982, într-adevăr, i-am smuls vorba din gură. Dar meritul nu e al lui Ceauşescu.

– Ei, nu mai spune! Şi al cui e meritul, mă rog? Al lui Brejnev?

– Al unui evreu, pe nume Jacques Elias. Din moştenirea lăsată de el s-a făcut zidirea.

M-a măsurat cu un dispreţ în care turnase puţină nedumerire, în chip de sifon:

– Elias, zici? Ce şmecheroi! Şi-a luat numele de la spitalul din Bucureşti, să nu-şi dea lumea seama ce hram poartă! Fii atent ce stratagemă ieftină a putut să-i treacă prin minte!

– Da, i-am răspuns. Îl cheamă ca pe spital, pentru că tot el a construit şi spitalul din Bucureşti. Pentru toţi bolnavii români: creştini, evrei, musulmani, şintoişti... Chiar şi dumneata poţi să te internezi, dacă ai cumva lipsa de inspiraţie de a te îmbolnăvi grav.

Am lungit taclaua de trotuar, povestindu-i despre bancherul şi industriaşul Jacques Elias, cel care şi-a donat toată averea statului român. Bani, acţiuni la bursă, fabrici, terenuri, hoteluri, proprietăţi în ţară şi în străinătate. Numai în Viena a lăsat nouă imobile. Toată moştenirea valora circa un miliard de lei. Iar în anii '20 ai secolului trecut, cînd Elias s-a văzut nevoit să răposeze, leul românesc – o spun cu tot respectul pentru Banca Naţională şi pentru simbolul ei de nezdruncinat, Mugur Isărescu – răgea, nu scheuna, cum face acum.

Elias a împuternicit Academia Română să-i administreze această moştenire colosală. Avea el încredere în Academie; la fel cum, la partea opusă, cei care îşi fură statornic ţara au încredere în băncile elveţiene, de exemplu. Deşi nici măcar nu era membru al Academiei, unde a fost primit post-mortem, abia la şapte decenii după încetarea sa din viaţă.

Cine ştie de ce o fi ales Academia... S-o fi gîndit că academicienii nu bagă mîna în banul public; sau, dacă în cel mai rău caz o fac, manifestă o jenă intelectuală. S-o mai fi gîndit că grija atentă a Academiei va salva clădirile lăsate moştenire, din paragina în care inevitabil cad, după o vreme.

Prin testament, Elias şi-a destinat averea „promovării culturii din România, alinării boalelor săracilor noştri, încurajării elementelor valoroase, sprijinirii cauzelor nobile. Şi aceasta fără deosebire de origine, pentru toţi cei care merită să fie ajutaţi".

Domnul din faţa mea – care juca lipit de extrema dreaptă ca Marius Lăcătuş – a început să lucreze cu sîrg la scărpinatul capului, în căutare de argumente care să-i susţină contraatacul. Nu le găsea. M-am decis să plec, fiindcă din clipă în clipă urma să-i dea sîngele, de la atîta scărpinat. Pe cînd mă îndepărtam, l-am mai auzit strigînd în urma mea:

– La mijloc e tot un tertip jidovesc!

***Cătălin Mihuleac** este scriitor şi publicist. A publicat mai multe romane şi volume de proză. Cea mai recentă carte a sa este romanul* America de peste pogrom *(editura Cartea Românească, 2014).*

DILEMA veche
SOS
patrimoniul cultural

„Avem o mafie imobiliară, dar nici un condamnat“

interviu cu Nicușor DAN

Cum vă explicaţi faptul că, deşi există numeroase procese (unele cîştigate deja de asociaţia pe care o conduceţi), autorităţile avizează în continuare desfiinţarea unor clădiri teoretic protejate?

Lipseşte faza următoare, sancţiunea penală pentru cei care au emis autorizaţii sau avize ilegale. Sînt funcţionari care au semnat sute de avize sau autorizaţii ilegale, e evident că au comis un abuz în serviciu. Parchetul pare însă insensibil la problemă. Avem o mafie imobiliară, dar nici un condamnat.

Pe baza legilor actuale, cum pot fi traşi la răspundere cei care au dat abuziv avize de desfiinţare pentru clădiri protejate?

Distrugerea ilegală a unei clădiri dintr-o zonă protejată constituie o infracţiune. Trebuie doar ca Parchetul să propună trimiterea în judecată. Noi am depus mai multe plîngeri penale, am primit doar rezoluţii de neîncepere a urmăririi penale, cu unele am mers în instanţă şi instanţa le-a trimis Parchetului înapoi pentru continuarea cercetării. Ar trebui însă ca Parchetul să meargă el singur să solicite date de la autoritate, pe care le obţine pe loc, pe cînd noi le obţinem după un an sau doi. Eu singur, dacă Parchetul mi-ar permite accesul complet la arhiva direcţiilor de urbanism din primării şi la arhiva Direcţiei pentru Cultură, în şase luni aş putea întocmi dosare penale pentru 30-40 de funcţionari. Vă asigur că după prima condamnare lucrurile nu vor mai sta la fel.

Care ar fi bilanţul în ceea ce priveşte aceste distrugeri în Bucureşti, în ultimii 25 de ani?

În zonele istorice din Bucureşti, numite juridic zone construite protejate, avem aproximativ 18.000 de clădiri rămase după demolările lui Ceauşescu. Dintre acestea au fost demolate cel putin 1200 după 1990, marea majoritate după 2005.

Care sînt acum urgenţele în ceea ce priveşte clădirile de patrimoniu?

În ceea ce priveşte monumentele istorice, trebuie făcut un inventar al situaţiei lor actuale. La aproximativ 70% din ele nu a mai fost de 25 de ani nici un funcţionar din Ministerul Culturii să vadă dacă mai există. Un inventar similar trebuie făcut şi clădirilor din zonele protejate (sînt localităţi în care zonele protejate nu sînt nici măcar delimitate). În urma inventarului, trebuie alocaţi bani pentru intervenţii de urgenţă, minimale şi puţin costisitoare: acoperişuri, ferestre etc. E absurd să dai zeci de milioane de euro pe un monument înainte de a pune în siguranţă monumente istorice în care plouă. Trebuie apoi să stabilim mecanismul economic corect al clădirilor istorice. În Europa occidentală, o clădire istorică are o valoare cu 50% mai mare decît una ordinară. La noi, din cauză că atunci cînd cumperi o clădire într-o zonă istorică nu ai garanţia că nu te vei trezi cu un bloc la fereastră, această piaţă a fost pervertită, şi costă mai mult terenul decît casa veche. O a doua urgenţă ar fi deci respectarea legii, şi pentru asta trebuie funcţionalizate Inspectoratul de Stat în Construcţii, instituţia Prefectului şi, desigur, Parchetul.

În ce măsură opinia publică înţelege şi sancţionează aceste abuzuri împotriva clădirilor de patrimoniu?

Lumea începe să înţeleagă atît valoarea identitară, cît şi valoarea economică a patrimoniului construit. Din fericire, mulţi dintre noi am circulat în străinătate şi am vizitat zone istorice ale oraşelor, nu autostrăzi suspendate.

Sînteţi de profesie matematician. Cum de vă interesează chestiunile legate de patrimoniul construit?

E o chestiune de identitate. Patrimoniul construit este parte a identităţii mele colective, care îmi este agresată. Lupt ca să îmi apăr identitatea, nu pot, real, fizic, să asist pasiv la această agresiune. Nu vă ascund că, înţelegînd că pe zi ce trece mă ratez ca matematician, am uneori tentaţia să abandonez această identitate, să renunţ la România. Asta însemnînd o ruptură totală, bineînţeles. Sper însă că efortul unei întregi comunităţi care s-a format deja şi luptă pentru patrimoniu să ducă la normalizarea relaţiei cu patrimoniul într-un interval de timp rezonabil.

Nicuşor Dan *este preşedintele Asociaţiei Salvaţi Bucureştiul. În 2012 a candidat pentru postul de primar al Capitalei cu un program axat în mare parte pe protejarea patrimoniului şi pe măsuri ecologice.*

a consemnat Matei MARTIN

■ ■ ■

Augustin IOAN

Peisaj după bătălie

Zilele trecute, mi-am dus maşina, biata, la revizia ITP. Inginerul care făcea programările a intrat în vorbă cu mine. Părea pasionat de lucrurile care se întîmplă în oraş: „Aţi văzut cîte case istorice se restaurează?“, m-a întrebat. „S-au prins firmele că rentează să te dai boier!“ Într-adevăr, dintre toate perioadele proaste pentru patrimoniu după 1989, aceasta nu este deloc cea mai rea.

„Arhitectura
e martorul incoruptibil
al trecutului nostru.“

Octavio Paz

Pare să se fi produs o înţelegere parţială a rolului economic al patrimoniului construit, al caselor vechi. Pare că, precum inginerul meu, lumea conştientizează, în fine, de ce e bine să ai istorie în oraş, şi că ruinele nu sînt doar dărîmături, ci şi un potenţial de investiţie. Firme mari şi mici – nu multinaţionalele neapărat, ci mai degrabă cei cu profesiuni liberale şi creativii – colonizează casele istorice ale Bucureştilor. După succesul de public – cu nuanţele de gri ale căderii unor case neîngrijite – al reabilitărilor din centrul istoric, pare că şi alte zone se ridică. Însă cultura văicărelii şi a impotenţei cu pretenţii continuă, fireşte, neîntreruptă, dar se aude, parcă, mai puţin. Asta şi pentru că se mai găsesc bani. Dacă nu de la noi, atunci de la alţii, care înţeleg mai bine de ce şi cum să ne păstrăm patrimoniul, salvîndu-l, dacă e nevoie, de noi înşine. Salvarea înseamnă acţiuni concrete, nu vorbărie ridicolă şi blocarea proiectelor neconvenabile. Că sînt bani europeni, că sînt bani norvegieni, ei mai vin, şi prezenţa lor se vede. Conace s-au restaurat prin ţară, chiar dacă nu neapărat pentru moştenitorii de drept, care, din motive pe care nu le comentez (o parte ni se devoalează acum, datorită anchetelor în curs, sub odioasa specie a drepturilor litigioase), au ales să abandoneze în mîini mai, cum să le zic, conectate la mafia locului tradiţia familiilor lor, dublu spoliate. A contribuit la vizibilitatea problemei păstrării fondului construit patrimoniabil şi prezenţa frecventă în Transilvania şi, mult mai rară, în zona Vîlcei a ASR Prinţul Charles. Cum-necum, retrocedarea proprietăţii a atras şi bani, mai cu seamă după criză. Dacă se va elabora şi Codul Patrimoniului, şi dacă el va explica cum, în ce instanţe şi cu ce motivaţii pecuniare se va negocia, spre profitul amîndurora, între interesul public de a păstra memoria colectivă înzidită şi dreptul inalienabil al proprietăţii private individuale, atunci cred că masa critică de lucruri bune se va apropia de noi în mai puţin de un deceniu. Poate că este momentul să ieşim din tranşee, să discutăm, toţi cei care avem o atitudine proactivă în privinţa patrimoniului, cu partenerii şi actorii urbani implicaţi, începînd cu proprietarii de monumente şi cu potenţialii investitori. Poate că este momentul să învăţăm să scriem proiecte europene pentru patrimoniu şi să administrăm un astfel de proiect, odată cîştigat. Mă bucur că lucrurile *vintage* revin în moda hipsterilor, dacă acest lucru va aduce şi substanţă în generarea de soluţii concrete, practice, la problema patrimoniului. M-aş bucura dacă decidenţii şi cei ce predau s-ar deschide şi către metode contemporane de oriunde altundeva decît de la noi, de conservare a patrimoniului. Dacă citiţi prezentarea online a programului de profil de la Columbia University din New York, de pildă, acolo se afirmă că acesta este, acum, un domeniu aflat în avangarda creativităţii arhitecturale. Aş fi fericit dacă am fi mai mult de, generos spus, o sută de oameni în România capabili să ducă mai departe proiectele de *virtual heritage* începute de Fundaţia HAR în colaborare cu UAUIM în 2008, la Cîmpulung Muscel, Nămăieşti şi Corbii de Piatră. Dacă vreunul dintre miniştrii Culturii ar apuca să citească şi să înţeleagă propunerile pentru un GIS al României, pe care le-a făcut din 2012 încoace un consorţiu britanic şi pe care, la fiecare schimbare de ministru, le depun eu personal la Registratura ministerului de resort, în care nu se cere decît acceptul (nu şi banii) Guvernului, poate că am reuşi să avem mai multe informaţii esenţiale despre potenţialul de păstrat, al patrimoniului supra- şi subteran al patriei. Dacă, în fine, ar fi mai multă competenţă şi mai puţină ideologie perimată de toate părţile falselor baricade pe care ni le-am creat, poate că mica decolare n-ar fi, ca la avionul lui Vuia, temporară şi multiplă. Poate că vremea recriminărilor, a listelor negre, a înjurăturilor pe Facebook a trecut. Oricum, e desuetă şi perfect inutilă, cîtă vreme se prăbuşesc, în continuare, părţi din patrimoniu peste trăncăneala noastră.

„Poate este momentul să ieşim din tranşee, să discutăm, toţi cei care avem o atitudine proactivă în privinţa patrimoniului, cu partenerii şi actorii urbani implicaţi.“

Augustin Ioan *este arhitect şi profesor la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti.*

■ ■ ■

Dragoş NEAMU

Muzeu închis pentru retrocedare

În România, muzeele ajung în stradă pentru că îşi pierd sediile, clădiri de patrimoniu care au aparţinut odinioară marilor familii nobiliare, antreprenorilor de succes, avocaţilor cu ştaif, regenţilor, doctorilor, politicienilor merituoşi etc. Acum avem muzee ale străzii care stau şi cerşesc la uşile celor care împart bugetul şi investiţiile ţării. Ele sînt multe, unul, două, trei, şase… cincizeci şi şase.

Populaţia, iubitorii de muzee, vizitatorii, atîţia cîţi mai sînt, îşi zic pe bună dreptate că lucrurile nu vor rămîne aşa şi că administratorii acestor muzee se vor mobiliza şi vor oferi soluţii de funcţionare în condiţii corespunzătoare şi pe viitor. Nimeni nu este inconştient să lase patrimoniul ţării pe bordură, doar vorbim despre memoria istorică a unui neam, valoarea spirituală şi, de ce nu, economică a ţării. Ne gîndim apoi la potenţarea turismului cultural, la investiţia în educarea generaţiilor ce ne urmează, aşadar la muzee ca spaţii de învăţare. Lucrurile acestea sînt demonstrate după investiţii masive realizate de ţări europene care au considerat muzeul o prioritate strategică. Muzeul acum le mulţumeşte şi ţine viu oraşul, îl regenerează, îl face mai interesant inclusiv pentru turistul român care parcurge sute de kilometri ca să-l viziteze. Vorbim de sute de kilometri măsuraţi de la graniţa ţării noastre. Se creează alianţe europene pentru valorificarea patrimoniului cultural de unde muzeele sînt nelipsite, se dau recomandări şi se schiţează politici europene care ne vorbesc despre importanţa colecţiilor şi cum se integrează acestea în stilurile de viaţă contemporane, în procesele de învăţare aflate în afara abstracţiunilor şi a teoriilor nedemonstrate. Muzeele au început să schimbe chiar vieţile unor oameni, aşa cum fac de ceva timp cu comunităţile. Vorbe cu rost sau vorbe goale? Vorbe care au sens pentru ei şi vorbe goale pentru noi.

Realitatea ne arată că de cele mai multe ori nu se găsesc soluţii alternative pentru muzeele retrocedate sau aflate într-un inevitabil proces de retrocedare. Nu se găsesc soluţii nici atunci cînd ele chiar sînt oferite, din simplul motiv că sînt greşite. Efectele se văd imediat şi ţin de registrul grotescului. Nu poţi considera o soluţie matură faptul că îi oferi unui muzeu, de pildă cel al Literaturii Române din Bucureşti, un spaţiu care a aparţinut probabil unei foste redacţii de ziar, cu spoieli pentru furat ochiul, unde zace acum tezaurul literar ca într-un cimitir unde s-a dus să moară. Aici, microclimatul de conservare a capodoperelor se află la stadiul de avarie, iar depozitarea – departe de standardele moderne recomandate. Nu poţi considera o soluţie nici mutarea unui muzeu precum cel de artă din Galaţi, primul constituit din creaţia artiştilor contemporani, la parterul unui bloc, fie el şi generos, dar niciodată suficient de aerisit cît să elimine ridicolul imaginii ce ţi se proiectează încă de la intrare. Nu poţi considera o soluţie nici măcar faptul că unele muzee funcţionează la mila proprietarului, o milă care poate ţine pînă la prima toană sau primul conflict care ar putea, de exemplu, să fie declanşat de o posibilă criză financiară de familie apărută în această conjunctură extrem de instabilă. Apare chiria, pleacă muzeul. Proprietarii au tot dreptul să o facă, chiar şi atunci cînd vorbim despre unii dintre ei intraţi în posesia imobilelor şi a capodoperelor de artă într-un mod suspect, consecinţă a unei legi suferinde. Un muzeu nu se poate dezvolta acolo unde statul nu mai are nici un interes să investească, să renoveze ceva ce nu-i mai aparţine sau să eficientizeze serviciile oferite publicului. Ce să mai vorbim despre achiziţiile care oricum nu se mai întîmplă din restricţii bugetare? Orice achiziţie în plus în beneficiul unor astfel de muzee, devenite problemă, înseamnă încă un obiect de valoare ce ar putea fi aruncat în stradă.

O posibilă soluţie care ne-ar apropia de seria celor acontabile ar fi ca statul să-şi exercite dreptul de preempţiune pe care proprietarii i-l acordă în multe dintre cazuri. Situaţia este una simplă. Proprietarul se gîndeşte că muzeul este un bun de utilitate publică, doreşte să-l menţină în viaţă şi atunci îi acordă statului şansa de a-l recăpăta printr-un proces banal de vînzare-cumpărare. Se negociază cel mai bun preţ, unul în care bunul-simţ să nu deraieze, şi astfel muzeul este salvat pentru totdeauna. Din păcate, cazurile în care statul şi-a exercitat acest drept sînt atît de sporadice încît bănuiesc aici chiar o neştiinţă faţă de opţiunile existente. Apar amînările intenţionate, jocurile de culise, mofturile, micile şmecherii juridice sau blocaje de procedură, strategii subterane care să scape autorităţile de problemă sau care să mai prelungească, de fapt, agonia. Perdantul este de cele mai multe ori muzeul, deoarece proprietarii, sătui de acest spectacol de prost gust, taie orice contact cu ordonatorii de credite. Acolo unde proprietarul nu doreşte să vîndă, muzeul trebuie să se reorientéze către alte spaţii, mai ales către cele neconvenţionale. Ele sînt nenumărate, oferite pe tavă de o altă realitate a României recente, şi anume colapsarea ajutată a industriei, în urma căreia au rămas sute de spaţii dezafectate, unele foarte interesante, lesne de refuncţionalizat, uneori cu investiţii minimale, oricum mai mici decît plata unor chirii exorbitante pretinse de unii proprietari. Arhitecţii pot depune mărturie publică că aceste spaţii sînt chiar mai potrivite decît cele clasice, aşa-zis „burgheze“, care, este bine de ştiut, nu au fost niciodată proiectate pentru a avea o destinaţie muzeală.

Vizitarea muzeelor şi a caselor memoriale în Bucureşti are un caracter ocazional şi este o activitate pe care foarte puţini respondenţi o repetă în decursul unui an. 56% din bucureşteni nu merg niciodată la muzeu, doar 9% au mers o dată la un muzeu sau acasă memorială în ultimul an, 7% au mers de două ori şi doar 4% de mai multe ori.

(Barometrul de consum cultural 2014)

Pentru ca autorităţile statului şi administratorii muzeelor să dorească cu adevărat să-şi folosească dreptul de primă alegere sau să salveze muzeele din considerente strategice este nevoie de activarea unui mecanism mult mai complex care ţine de voinţă politică. Aceasta se traduce la nivelul iniţiativelor de bună guvernare prin conştientizarea de către mediul administrativ şi de către guvernanţi a importanţei patrimoniului cultural pentru dezvoltarea economică şi socială, a capacităţii muzeelor de a crea inclusiv o translatare către o economie creativă generatoare nu numai de capital cultural, dar şi financiar. În momentul cînd se decide acest lucru şi se integrează în seria investiţiilor prioritare, atunci interesul este de a se activa automat toate instrumentele necesare pentru salvarea sediilor de muzee şi a colecţiilor revendicate. Totul se recalibrează, de la legile legate de valorificarea patrimoniului, celebrul Cod al Patrimoniului, pînă la cele care ţin de cadrul fiscal sau de bugetarea sectorului cultural. Nu vorbim aici de un scenariu utopic, nicidecum, ci despre iniţiative aplicate cu succes în alte ţări europene şi pentru care nu merg cu exemplul pînă la fenomenele numite Rijksmuseum din Olanda, muzeu care îngraşă sensibil PIB-ul naţional, pentru că de aici încolo orice comparaţie devine caraghioasă. Nu eşti proiectat în sfera priorităţilor de dezvoltare, nu exişti. Mai mult decît atît, deşi vizita la muzee se află printre principalele preocupări ale românilor pentru petrecerea timpului liber atunci cînd opţiunile sînt cuantificabile în zona culturală, acestea sînt mereu ţinute la periferia intereselor culturale. Consecinţele se văd cu ochiul liber. Muzeele sînt private de posibilitatea unor alocări bugetare satisfăcătoare care să asigure practic funcţionalitatea lor, managerii competenţi sînt umiliţi şi şantajabili, posibilitatea dezvoltării organizaţionale este ţinută sub capac de legi neprietenoase şi cu efect de ghiontire, personalul demotivat de un sistem de salarizare specific ţărilor emergente, *leadership*-ul este dat de pămînt, regulile de stimulare a creşterii şi de încurajare a serviciilor adiacente devin un coşmar birocratic şi juridic. Se poate face o cafenea în muzeu? Unii zic că da, alţii că ba. Cadru legal ar exista, chef însă ba. Îţi poţi investi eficient surplusul financiar generat (mai există şi astfel de miracole în muzeologia românească)? Da, dar pierzi proporţional din contribuţia venită de la stat. Niciodată nu este prea uşor pentru că legile sînt făcute să îţi fie cît mai greu cu putinţă. Pe cale de consecinţă, o retrocedare de muzeu poate fi chiar o uşurare pentru mulţi dintre cei care îl administrează. Un chin mai puţin şi o economie binevenită pe foaia de buget.

„Niciodată nu este prea uşor pentru că legile sînt făcute să îţi fie cît mai greu cu putinţă.“

Dimensiunea retrocedărilor rămîne încă o necunoscută, dar se ştie că aceasta este suficient de mare cît să fie considerată un fenomen naţional. Aflăm cu surprindere că numărul unor astfel de cazuri este, de fapt, mai mare decît cel oficial, declarat, cel provenit din disperarea exprimată public de managerii acestor muzee, deoarece mai intervine aici un aspect blamabil. Noncombatul unor conducători de destine şi resurse muzeale în faţa problemei din teama de a nu-l deranja şi de a nu-l expune spre judecata publică pe acel ordonator de credite care poate oricînd să ia măsuri punitive. Uneori o face speculînd izbăvitorul moment al raportărilor anuale. Iată un alt efect al acestei situaţii, în care angajarea actorilor doritori şi cu putinţa de a schimba în bine lucrurile este practic opintită chiar de către aceia care ar trebui să fie beneficiarii strădaniilor acestora. Cine pierde? Din nou, muzeele.

Povestea aceasta este mult prea complicată pentru a judeca lucrurile doar în alb şi negru. Există deopotrivă posesori de imobile muzeale care nu sînt chiar proprietari cinstiţi, cum există autorităţi ce administrează astfel de muzee fără nici o aplecare spre soluţionarea problemelor ce ţin de retrocedare. Există şi manageri pe lîngă care trec oportunităţile de finanţare oferite chiar pentru relansarea de la zero a propriului muzeu pierdut precum trenurile de mare viteză printr-o haltă. Oricum ar fi, legea restituirilor de bunuri confiscate de către regimul comunist are scăpări, cum scăpări există şi în modul în care se gestionează situaţia de către cei în conştiinţa cărora stă rezolvarea problemei, iar finalul va avea ca rezultat distrugerea patrimoniului cultural naţional, subminarea utilităţii muzeului în conştiinţa publică şi lezarea orgoliului nostru de neam cu pretenţii europene. O parte din tezaurul României stă în continuare captiv în Rusia, dar cel pe care noi îl avem aici este distrus sistematic. Acesta dispare, cel din Rusia măcar stă în siguranţă şi păstrat foarte corespunzător.

„O parte din tezaurul României stă în continuare captiv în Rusia, dar cel pe care noi îl avem aici este distrus sistematic.“

***Dragoş Neamu** este manager cultural, director executiv al Reţelei Naţionale a Muzeelor din România.*

„Sîntem nevoiţi să luptăm, simultan, pe mai multe fronturi“

interviu cu Virgil Ştefan NIŢULESCU

A fost nevoie de aproape un deceniu pentru a construi o legislaţie solidă în domeniul patrimoniului cultural. A durat apoi încă un deceniu pînă cînd aceste legi s-au rafinat astfel încît să acopere toate chestiunile legate de patrimoniu. Am constatat, apoi, că nici profesioniştii, nici administraţia publică, nici Justiţia nu se mai descurcă într-o legislaţie atît de stufoasă. E nevoie de o lege unică, de un Cod al Patrimoniului Cultural. Scopul acestei legi nu e doar acela de a formula o reglementare mai suplă, ci, mai ales, una mai uşor de aplicat.

Care sînt premisele unei asemenea legi?

Există un Cod Penal, un Cod al Muncii, unul Fiscal ş.a.m.d.; mi se pare normal să avem şi unul al Patrimoniului Cultural (deşi, în opinia mea, ar trebui adăugat aici şi cel natural). Organizarea legislaţiei în coduri este unul dintre scopurile perene ale legislatorilor, din simplul motiv al necesităţii raţionalizării unor reglementări care nu funcţionează după sistemul jurisprudenţei (decît arareori). Este nevoie de un corp de legi care, pe de o parte, să funcţioneze asemenea unei legi *de novo*, iar, pe de altă parte, să beneficieze de experienţa dobîndită de-a lungul a aproape două decenii de aplicare a legilor care vor constitui „cărămizile“ viitorului Cod.

Există modele legislative sau instituţionale pe care România le-ar putea „importa“?

Da, există, dar nu m-aş baza pe ele. Legislaţia actuală a fost construită pe seama unor modele importate – ceea ce este normal, pentru că nu are rost să inventăm roata; dar, de aici încolo, putem să mergem mai departe clădind pe ceea ce avem deja. Desigur, nu trebuie păstrat totul. Sînt unul dintre cei care au contribuit la scrierea actualei legislaţii, pe care mi-am dorit-o cît mai „raţională“ şi protectivă posibil. Am constatat apoi cît de dificil este de aplicat un asemenea corp de reglementări. Dacă aş avea posibilitatea să lucrez, din nou, de această dată, pentru Cod, aş milita pentru o relaxare a sistemului de reglementare. Asta nu ar veni „la pachet“ cu o îngăduinţă mai mare pentru cei care distrug patrimoniul. Dar i-ar ajuta pe cei care îl protejează.

„Atunci cînd un director de muzeu este numit în funcţie doar pentru că face parte din partidul din care trebuie, scopul său va fi doar acela de a face pe plac partidului.“

Cum poate fi tratat legislativ patrimoniul imaterial – un domeniu complicat, sensibil şi mai ales greu de definit?

Avem o lege care se ocupă de protejarea acestui patrimoniu, dar sîntem, după opt ani de aplicare, abia la începuturile unei activităţi eficiente. Cel mai mare inamic al patrimoniului imaterial este concurenţa producţiei de masă, care are drept rezultat bunuri mai ieftine decît cele realizate tradiţional, de către meşteri. Legislaţia actuală nu a rezolvat problema protejării acestor bunuri culturale – ceea ce este, deja, un subiect legat de dreptul comercial. În plus, tradiţiile nu sînt imuabile şi nu pot fi păstrate cu forţa – este nevoie de voinţa comunităţilor locale de a se alătura iniţiativelor guvernamentale.

„Cel puţin trei sferturi din muzeele României sînt simple depozite.“

În domeniul patrimoniului construit există o bază legislativă destul de strictă. Cum se explică atunci faptul că imobilele nu sînt protejate?

Printre altele, tocmai faptul că avem o legislaţie destul de „barocă“, ce permite celor care atacă patrimoniul să se strecoare printre reglementări, făcîndu-i pe judecători să se uite, mereu, în altă parte, atunci cînd sînt încălcate interesele protejării patrimoniului construit. Simplu spus: legile nu sînt corelate. Experţii Consiliului Legislativ nu reuşesc să facă faţă avalanşei de reglementări. Iar pentru un procuror care trebuie să hotărască începerea sau neînceperea urmăririi penale într-un caz de distrugere a patrimoniului construit, este, uneori, o adevărată provocare să decidă cînd o autoritate publică, de exemplu, a respectat legislaţia în vigoare şi cînd nu. Aceleaşi dileme le are, apoi, judecătorul. La acestea se adaugă şi faptul că unii judecători consideră că încălcarea legislaţiei privind protejarea patrimoniului construit are un risc scăzut pentru siguranţa socială. Cu alte cuvinte, furtul unei găini poate fi considerat mai periculos decît demolarea unui zid care era clasat drept monument istoric.

Care sînt urgenţele în domeniul protecţiei patrimoniului?

Cred că prima urgenţă este luarea de măsuri *fizice* de protecţie în faţa pericolelor de distrugere. Vom constata apoi că pentru a lua aceste măsuri avem nevoie de nişte autorităţi care să le aplice. Iar aceste autorităţi sînt subfinanţate, subîncadrate cu personal de specialitate şi neapărate suficient de legislaţie. Sîntem nevoiţi să luptăm, simultan, pe mai multe fronturi. Nu ne permitem să le luăm chiar pe rînd, aşa cum ar fi normal, pentru că nu mai este timp. Pînă să dotăm noi spitalul cu sisteme antiseismice, pacientul moare sub ochii noştri! Cam asta e starea patrimoniului construit din România.

Multe muzee din Europa occidentală generează venituri importante – nu doar prin biletele pe care le vînd la intrare. Ca să nu mai vorbim de faptul că muzeele mari sînt atracţii turistice care aduc profit pentru comunitate. În ce măsură muzeele din România pot deveni asemenea poli de bunăstare?

În primul rînd este necesar ca societatea, în ansamblul său, să perceapă muzeele drept instituţii vii, dinamice, actuale. Cîtă vreme comunitatea se uită la muzee ca la nişte depozite de vechituri, nu se va schimba nimic. Numai că lucrurile nu sînt atît de simple. Pentru ca privirea societăţii asupra muzeelor să fie una atît de benevolentă, ar trebui ca, mai întîi, muzeele însele să îşi schimbe atitudinea. Nu poţi să pretinzi să fii perceput drept muzeu, cînd tu eşti, într-adevăr, doar simplu depozit. Şi, din păcate, cel puţin trei sferturi din muzeele României sînt simple depozite. Sigur, există şi muzee care îşi binemerită numele. Doar că, deocamdată, publicul nu a observat, încă, vreo diferenţă între vechile alcătuiri şi cele noi. Este nevoie de un efort constant, vreme de cel puţin 10-15 ani, pentru ca această percepţie să se schimbe. Însă „fereastra de oportunitate“ (cum am spune, în noul limbaj de lemn) este acolo. Şi muzeele din România pot deveni poli de bunăstare, fără să trădeze misiunea lor genuină, ci chiar augmentînd-o. Pentru ca acest lucru să se întîmple, este nevoie de o aliniere a planetelor care să includă managementul muzeului, autoritatea publică locală şi, dacă este diferită, autoritatea tutelară. Din păcate, acestea nu prea au obiceiul să comunice între ele. Atunci cînd un director de muzeu este numit în funcţie doar pentru că face parte din partidul din care trebuie, scopul său va fi doar acela de a face pe plac partidului, nu acela de a construi ceva în jurul muzeului.

Cel mai vizitat muzeu din Bucureşti este Muzeul Naţional de Istorie Naturală „Grigore Antipa“, indicat de respondenţi în proporţie de 59%, urmat de Muzeul Naţional al Ţăranului Român şi de Muzeul Naţional de Istorie a României.

(Barometrul de consum cultural 2014)

56% dintre români nu merg la muzeu, doar 9% au mers o dată la un muzeu sau la o casă memorială în ultimul an – acestea sînt cifrele indicate de ultimul barometru de consum cultural. Ce spun aceste cifre?

În principal, doar două lucruri: că muzeele României nu sînt atît de interesante pe cît se pretind a fi şi că publicul românesc este şcolarizat doar cît este necesar pentru a se uita la televizor, nu şi pentru a vizita muzee. În secundar, mult mai multe! Să presupunem că un tînăr ţăran (că fermier nu îmi vine să îi spun), care supravieţuieşte doar din ce produce în gospodărie şi din ajutorul social de la Primărie, se gîndeşte, într-o zi de duminică, să plece în cel mai apropiat oraş, pentru a vizita muzeul local (improbabilă presupunere, de altfel!). Nu are autoturism, iar autobuzul nu circulă duminica. Ajunge, cu greu, la gară şi, de acolo, pe la prînz, este în oraş. Într-un tîrziu, găseşte muzeul. Vizitarea celor trei încăperi deschise (restul aflîndu-se în restaurare) se încheie repede, pînă nu se închide muzeul. La plecare, omul găseşte o terasă unde se şi transmite, *live*, un meci de fotbal. Seara se întoarce în sat. Constată că a cheltuit vreo 40 de lei cu totul (biletele de tren, intrarea la muzeu şi berea). Următoarea lui vizită la un muzeu va avea loc, în cel mai bun caz, peste un deceniu.

Cum ar putea deveni muzeele spaţii mai atractive?

În primul rînd, cred că ar trebui să iasă din marasmul în care se zbat. Să construiască expoziţii mai interesante şi să nu se limiteze doar la aceasta! Un bun început ar fi să ofere vizitatorilor măcar o dată pe săptămînă ceva diferit, ceva în afara expoziţiei permanente. Apoi, ar trebui să angajeze profesionişti în domeniul relaţiilor publice. Pentru asta, este nevoie ca ordonatorii de credite să înţeleagă necesitatea existenţei posturilor, să le aprobe şi să le finanţeze. După ce se îndeplinesc aceste două condiţii, mai vorbim despre celelalte. Spun asta pentru că am în vedere nu doar cîteva muzee *fancy* şi *trendy* din Bucureşti ori Cluj, ci majoritatea muzeelor ţării.

În ce măsură muzeele româneşti mai fac achiziţii?

În măsura în care ordonatorii lor de credite înţeleg această necesitate drept o prioritate. Sigur că, pentru asta, ar fi nevoie să fie convinşi, de către manageri, că îmbogăţirea colecţiilor este necesară, pentru că altfel patrimoniul dispare, iar acest lucru sărăceşte comunitatea. Evident că există muzee care au mai făcut şi achiziţii, în ultimii şapte ani, dar acestea sînt excepţii. Din 2008 încoace, numărul şi valoarea achiziţiilor muzeale au scăzut dramatic. Dar, iată, banii se regăsesc investiţi în bunurile culturale adăpostite în ziduri şi cripte aparţinînd demnitarilor!

***Virgil Ştefan Niţulescu** este director (interimar) al Muzeului Naţional al Ţăranului Român. Preşedinte al Reţelei Naţionale a Muzeelor din România. A contribuit, ca secretar de stat în Ministerul Culturii, la elaborarea şi amendarea legislaţiei în domeniul protejării patrimoniului cultural.*

---

a consemnat Matei MARTIN

Adrian CRĂCIUNESCU

Patrimoniul cultural politic

Patrimoniul cultural este strîns legat de politică, fără nici o îndoială. Nu numai că definirea şi instituirea unui regim de protecţie împachetat în termenul „patrimoniu“ ţine de voinţa politică şi mai puţin de aprecierile noastre care sînt, fiecare în parte, mai mult sau mai puţin subiective în acest domeniu, însă chestiunea patrimoniului stîrneşte la noi chiar şi aceeaşi polarizare pe care o produce viaţa politică în societate.

© V. Dorolti

Cred că putem vedea cu toţii că, atunci cînd se dezbat problemele legate de monumentele istorice sau de zonele construite protejate, cei implicaţi sînt aproape invariabil aşezaţi în două tabere antagonice, despărţiţi iremediabil de faptul că oricine s-ar situa la mijloc ar fi desfiinţat de ambele tabere. Este extrem de greu să-i convingi pe unii că poţi face investiţii menţinînd valorile pe care societatea le-ar preţui şi pe ceilalţi că dacă menţin acele valori nu înseamnă automat că şi-ar compromite investiţiile. Fiecare îl exclude pe celălalt, e „care pe care“ – cam aşa cum a fost lupta de gherilă ce devenise dezbaterea publică asupra axei Buzeşti-Uranus. Cu toţii ne amintim că, decît să decidă adaptarea soluţiei de trafic, primarul Capitalei a preferat atitudinea datului cu pumnul în masă şi a distrus monumentul istoric Hala Matache, monument pe care numai cîţiva centimetri de trotuar în plus l-ar fi salvat, conform variantelor propuse de cîţiva arhitecţi voluntari.

Am putea oare să croim nişte reguli mai bune, astfel încît conflictele între cetăţeni şi autorităţi sau între societatea civilă şi investitori să fie evitate? Putem oare avea un cadru legal al patrimoniului pe care nu numai că cetăţenii şi autorităţile ar considera normal să-l respecte, dar, mai mult, ar constata că este chiar în interesul lor să o facă?

Probabil că aceasta este o sarcină aproape imposibilă pentru că mai putem constata, aproape ca regulă, că patrimoniul este mult prea des adus în discursul public al celor implicaţi în viaţa politico-administrativă doar ca arginţi de schimb, ca pretext pentru compromiterea oponentului politic ori ca parte de umplutură în programele politice vînturate numai în campaniile electorale.

Un exemplu elocvent este respingerea în iunie 2014 a unei iniţiative legislative din 2010 care viza readucerea veniturilor obţinute din jocurile de noroc în punga din care se plăteau programele de reabilitare a patrimoniului construit, la timbrul monumentelor. Astfel, la o dezbatere din plenul Camerei Deputaţilor, un deputat susţinea următoarele: „În nume personal şi sper, al Grupului minorităţilor naţionale, susţin adoptarea acestui proiect de lege, întrucît este foarte precară situaţia în care arătăm suficientă grijă monumentelor istorice. Este păcat, avem un patrimoniu excelent, dar, aşa cum se simte el astăzi tratat, nu poate fi bine valorificat. De aceea, susţin din toată inima, de altfel am avut o intervenţie mai demult pe această temă. N-a fost luată în seamă, dar a fost o nedreptate scoaterea acestei surse de finanţare pentru monumentele istorice şi de arhitectură. Aşadar, susţin întru totul adoptarea acestui proiect de lege.“

Avînd în vedere însă că grupul minorităţilor se pliază în mod tradiţional pe nevoile Puterii, iar punctul de vedere al Guvernului a fost în mod constant negativ la adresa acestui proiect legislativ, nu cred că se mai miră nimeni că, în ciuda acestui discurs emoţionant din 19 februarie 2013, la votul decisiv din 3 iunie 2014, acest deputat a votat împotrivă! Apoi avem celelalte paradoxuri politice create de această iniţiativă legislativă. Primul este că iniţiatorii sînt doi membri ai aceluiaşi partid care a decis, în guvernarea sa, prin Ordonanţă de Urgenţă nr. 77/2009, ca, din sursele de finanţare pentru Ministerul Culturii, taxa pe jocurile de noroc să fie tăiată. Al doilea este că un fost ministru al Culturii, care n-a avut nici un cuvînt de spus la momentul cînd Guvernul din care făcea parte a tăiat această resursă financiară a ministerului pe care-l conducea, a votat pentru revenirea la situaţia ce exista înainte de mandatul său. Al treilea este că adversarii politici care l-au criticat în opoziţie pentru acest lucru, imediat ce au fost în postura de a avea în guvernare domeniul respectiv, au fost pentru menţinerea situaţiei pe care o criticau. La momentul votului însă, fiind deja din nou în opoziţie (căci tot acest chin a durat patru ani), l-au susţinut din nou. Invers, cei care au fost pentru acest proiect în opoziţie şi care se regăseau la guvernare la momentul votului au votat împotriva lui pînă la urmă şi au reuşit să-şi impună punctul de vedere la limită, tocmai cu voturile grupului minorităţilor, motiv pentru care am şi spus că patrimoniul a fost folosit ca arginţi de schimb în această situaţie. Este adevărat însă că nu ştiu ce s-a putut cumpăra cu aceşti arginţi. Şi, nu în ultimul rînd, pînă şi ministrul actual al Culturii, membru în comisia de specialitate a Camerei Deputaţilor, a votat împotriva proiectului legislativ reparator, deşi comisia din care face parte votase anterior în unanimitate propunerea de adoptare a sa! Rezultă că mulţi dintre oamenii de cultură din comisia de specialitate a Camerei Deputaţilor au propus adoptarea propunerii legislative pentru ca apoi ei înşişi să respingă această propunere. Concluzia cred că se impune de la sine, patrimoniul cultural este subordonat manevrelor politicianiste.

Un alt motiv pentru care nu cred că în viitorul apropiat vom putea avea o legislaţie mai clară şi mai eficientă a patrimoniului este acela că mai există o ruptură aparent iremediabilă pe care trebuie s-o evaluăm. Pare că avem dilema dacă cei care trebuie să elaboreze legile sînt oamenii sistemului politico-administrativ sau dacă aceştia trebuie să preia propuneri ale „oamenilor de cultură“. Sînt două opţiuni care pot genera abordări radical diferite. Iar problema majoră ce rezultă din această dilemă este una de natură pragmatică. Politicienii şi cei aflaţi în domeniile juridic şi administrativ nu au deloc cuprinderea problemelor şi aplecarea asupra necesităţilor patrimoniului, în timp ce oamenii de cultură nu au îndeobşte nici o experienţă sau apetenţă pentru înţelegerea sistemului politico-administrativ. Şi la fel cum clasa de mijloc în societatea noastră este cam prea subţire, la fel şi oamenii de mijloc ai acestei dileme fie nu prea sînt, fie sînt ocupaţi cu supravieţuirea proprie, ceea ce lasă ca viziunile privind protecţia patrimoniului, atîtea cîte or fi, să plutească pe mai departe antagonice în societate.

***Adrian Crăciunescu** este arhitect, profesor la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“ din Bucureşti. Este membru în colectivul de elaborare a Codului Patrimoniului.*

■ ■ ■

Codul la control

*Codul Patrimoniului pare să fie o prioritate pentru cei care au condus, în ultimii ani, Ministerul Culturii. E o prioritate fără finalitate. Elaborarea legii e un proces sisific. Şirul de promisiuni, din care n-am selectat decît cîteva mostre, ar putea părea replici dintr-o comedie. Însă povestea e, de fapt, tragică... (**M. M.**)*

■ Theodor PALEOLOGU

„Marea prioritate este patrimoniul – este prioritatea numărul unu, pentru că avem de-a face cu o criză majoră. Voi cere unei comisii să redacteze o Carte Neagră a Patrimoniului din România, pentru a avea un tablou general al situaţiei. Pe baza acestei analize, va trebui să elaborăm şi un Cod al Patrimoniului şi să perfectăm legislaţia în domeniu.“ (3 februarie 2009; sursa: adevarul.ro)

■ KELEMEN Hunor

„Codul patrimoniului naţional ar fi prioritatea numărul unu. Există un grup de specialişti care au lucrat şi lucrează în continuare, eu aş vrea ca, undeva în aprilie-mai, să avem gata proiectul, să îl putem trimite la Parlament, şi mai sînt alte proiecte care trebuie modificate. (...) Codul patrimoniului naţional ar fi lucrul cel mai important pentru anul 2010. Este o muncă foarte grea, fiindcă trebuie să găseşti şi capacitatea de a include într-un singur corp tot ce înseamnă patrimoniu naţional şi e foarte bogat acest domeniu, de la muzee şi pînă la arheologie şi monumente istorice, monumente de for public care sînt deja monumente istorice.“ (7 ianuarie 2010; sursa: mediafax.ro)

■ Puiu HAŞOTTI

„Codul este aproape gata. Acum reflectez în ce măsură ar trebui să îl înaintez spre dezbatere în Parlament pentru că nu vreau să fie o ordonanţă de urgenţă, ci un proiect de lege, care să beneficieze de o dezbatere foarte amplă în Parlament. Trebuie să vedem cînd îl va înainta Ministerul Culturii, fie în această legislatură, fie la începutul legislaturii viitoare, pentru a fi dezbătut de un Parlament proaspăt, care să aibă timp să dezbată cu multă aplecare.“ (11 octombrie 2012; sursa: NewsIn.ro)

■ Daniel BARBU

„Cel tîrziu la începutul lunii august va fi adus în dezbatere publică un proiect de Cod al Patrimoniului. (...) Vom încerca să rescriem (legile actuale din domeniul patrimoniului, *n.r.*), aducem şi legea muzeelor tot acolo şi legea patrimoniului imaterial, tot ceea ce înseamnă patrimoniu va intra într-un Cod mai bun, mai actual, mai european decît cel pe care îl avem, cu ideea de a permite o protecţie mai energică a monumentelor. (...) În cel mult o lună, îl vom oferi dezbaterii publice.“ (4 iulie 2013; sursa: gandul.info)

■ Gigel ŞTIRBU

„Există dorinţa, atît la nivelul Ministerului Culturii, cît şi pe tot acest palier al patrimoniului naţional, există discuţii cu toţi specialiştii care activează pe această plajă cum că toată această legislaţie ar trebui comasată. (...) Cu siguranţă că, în următoarele două-trei săptămîni, acest Cod al Patrimoniului, care este realizat în proporţie de 90%, va fi lansat în dezbatere publică.“ (21 ianuarie 2014; sursa: gazetanoua.ro)

■ KELEMEN Hunor

„S-a lucrat mult pe textul Codului. L-am început în timpul mandatului meu şi bănuiesc că şi ceilalţi colegi ai mei au continuat munca. Există un text în mare parte pregătit, dar cum au trecut foarte mulţi ani de la începerea acestei munci trebuie să reluăm o grămadă de proceduri. Trebuie să mergem în Guvern cu un memorandum, apoi trebuie să luăm cîteva decizii importante legate de Cod, sînt cîteva lucruri mai sensibile. Apoi dezbatere publică, urmînd să-l trimitem în Parlament undeva în vară, în aşa fel încît în sesiunea de toamnă acesta să aibă posibilitatea de a începe dezbaterile pe acest Cod.“ (22 aprilie 2014; sursa: agerpres.ro)

DILEMA veche
SOS
patrimoniul cultural

Vasile DAMIAN

Restaurare. Conservare. Valorificare

modelul francez

Franța își apreciază patrimoniul de multă vreme. Primele dispozitive de protecție a patrimoniului sînt instaurate încă din timpul Revoluției franceze. De-abia în secolul al XIX-lea ia naștere însă o adevărată politică publică de protecție a patrimoniului, odată cu crearea conceptului de „monument istoric“. De-a lungul secolului al XX-lea legislația de protecție a patrimoniului se tot ameliorează, în timp ce noțiunea de patrimoniu evoluează și ea. La mai bine de un secol după legea din 1913 privind protecția monumentelor istorice, Guvernul de la Paris pregătește un nou text legislativ menit „să adapteze mai bine dispozitivele de protecție la mizele actuale și viitoare“.

Statul are în Franța puterea absolută în materie de protecție a patrimoniului. O putere moștenită mai întîi de pe vremea Revoluției franceze de la 1789, și apoi de pe urma separării statului de Biserică, în 1905. E anul în care statul a preluat, deci, bunurile Bisericii Catolice. Pînă în anii '60, administrația patrimoniului (considerat ca o afacere de „specialiști“) este dată pe mîna istoricilor de artă. Aceștia definesc criteriile de apreciere a unui monument, selectează și ierarhizează bunurile ce trebuie salvate etc. Treptat însă, odată cu legile de descentralizare, anumite competențe și resurse sînt transferate colectivităților teritoriale. Totodată se înăsprește legislația pentru a deveni extrem de constrîngătoare, inclusiv pentru proprietățile private clasate drept monumente istorice.

Dacă prima lege privind monumentele istorice este votată în 1887, textul de referință, actul fondator al politicii de protecție a patrimoniului, rămîne legea patrimoniului din 1913. Un text printre cele mai vechi din lume în acest domeniu – și luat ca model de mulți – care definește procedurile de clasare și înscriere a monumentelor pe lista celor zise „istorice“. În 1920, textul legislativ va fi completat cu unul similar referitor la obiectele de artă: tablouri, mobilier etc. Mai aproape de noi, începînd cu anii '60, se creează „perimetre de servitute“ și apoi „sectoare de siguranță în jurul patrimoniului construit“, pentru ca în anii '80 să apară „zone de protecție a patrimoniului arhitectural și urban“. În fine, în 1996 se creează Fundația Patrimoniului, instituție însărcinată să identifice, să protejeze și să pună în valoare patrimoniul zis „modest“, adică neclasat, neînscris, cum ar fi casele tipice de la țară, morile ș.a.m.d. Pe scurt, patrimoniul „de proximitate“.

Toată această legislație face ca peisajul arhitectural din Franța să aibă coerență, puține lucruri sînt deranjante cînd te uiți la ele. În Franța, încă de acum șapte decenii, s-a instaurat un perimetru de 500 de metri în jurul unui monument protejat în care orice lucrare trebuie controlată și validată de către un arhitect specializat de la Bâtiments de France. Legea Malraux din 1962 (după numele ministrului Culturii din acea vreme) extinde la ansamblurile urbane istorice noțiunea de patrimoniu. Apare astfel noțiunea de „plan de salvare și de punere în valoare“ a acestor sectoare.

O recentă și amplă anchetă publicată de ziarul *Le Monde* se întreba, încă din titlu, „Pînă unde trebuie restaurat patrimoniul?“. În centrul atenției era bazilica de la Saint-Denis, situată în orașul cu același nume de la periferia nordică a Parisului. Biserica maiestuoasă construită în secolele al XI-lea și al XII-lea adăpostește mormintele mai multor foști suverani ai Franței. De la mijlocul secolului al XI-lea, bazilica în stil gotic și-a „pierdut“ unul dintre cele două turnuri. O furtună din 1845 a fragilizat construcția de 81 de metri înălțime, iar arhitectul din aceea vreme însărcinat cu restaurarea sa decide că e mai bine ca turnul să fie demontat pentru a fi consolidat și reconstituit ulterior. Arhitectul François Debret face cu această ocazie o adevărată muncă de machetist: a numerotat și repertoriat fiecare piatră, țiglă și cui. Între timp, intră însă în scenă un alt tînăr arhitect, ambițios și agresiv, devenit celebru ulterior: Viollet-le-Duc. Acesta îl denigrează și îi reproșează lui Debret că face „prostii“. Rezultatul este că „bătrînul“ arhitect abandonează lupta și își lasă planurile și turnul la pămînt. Anii trec și nimeni nu se mai interesează de acest monument bisericesc și oarecum monarhist. Pînă la începutul anilor 2000, cînd responsabilul local – comunistul Patrick Braouezec – reînvie ideea reconstrucției turnului al doilea. În acest sens creează un comitet de sprijin din care fac parte o serie de nume celebre, printre care scriitorul Erik Orsenna. Proiectul lor, evaluat la circa 50 de milioane de euro, este de a reda catedralei Saint-Denis aspectul inițial. Pentru a nu cere bani statului – proprietarul edificiului și singurul abilitat să dea undă verde lucrărilor –, promotorii proiectului propun ca șantierul reconstrucției să fie unul deschis publicului și să se facă doar cu tehnici de pe vremuri. Partizanii reconstrucției se bizuie pe alte experiențe de acest gen făcute cu succes în Franța. Ei sînt de părere că un șantier poate deveni un spectacol în sine, care se poate autofinanța în parte, grație curioșilor pe care îi atrage. Problema este că statul ezită. Un ministru e mai degrabă contra proiectului, succesorul său mai degrabă pentru, în timp ce Administrația Patrimoniului tace. În fapt, se confruntă două școli de gîndire: cea care și-ar dori să regăsească construcția așa cum era ea la origine și o a doua școală, care e de părere că un monument trebuie să păstreze urmele pe care le-a lăsat timpul. La Saint-Denis, cei care văd în

© V. Dorotti

reconstrucția turnului un gest eretic sînt adepții unei viziuni arheologice a patrimoniului. Doctrina lor se bazează pe Carta de la Veneția, tratat internațional semnat în 1964. Pentru ei, a reconstrui turnul ar însemna a șterge sau a manipula o parte din istoria bazilicii. În plus, cînd vine vorba de a reconstrui ceva după zeci de ani, apar probleme de „intendență“ (o serie de materiale au dispărut, de exemplu). Ca să nu mai vorbim de „ochiul“ trecătorului, care s-a obișnuit cu monumentul așa cum e acum, adică parțial distrus. În fine, în spatele acestor polemici se ascunde și chestiunea banilor: patrimoniul francez nu are mari mijloace financiare și a le investi aici nu e neapărat ideea cea mai bună. „Ce e mort e mort; dacă există fonduri, să fie alocate părților vii ale unui monument“, spune un conservator al monumentelor franceze, citat de *Le Monde*. Alți adversari ai reconstrucției sînt de părere că acest demers nu caută decît să atragă turiștii, monumentele nefiind restaurate decît în funcție de gusturile publicului.

Cum remarcă și confrații noștri de la *Le Monde*, „alegerile patrimoniale sînt importante și îi privesc pe toți cetățenii. A păstra urmele trecutului e o alegere de societate care depășește simpla utilizare a unor mijloace tehnice. Nu trebuie însă uitat niciodată că majoritatea clădirilor au evoluat foarte mult de-a lungul anilor“.

***Vasile Damian** este jurnalist, șeful serviciului în limba română al postului Radio France Internationale.*

Cele mai vizitate muzee din lume

The Art Newspaper realizează anual un top al celor mai vizitate muzee de artă din lume. În 2014, Franța a intrat în Top 10 cu trei muzee.

Muzeul	Orașul	Numărul de vizitatori
Luvru	Paris	9.334.435
British Museum	Londra	6.701.036
Metropolitan Museum of Art	New York	6.226.727
Musei Vaticani	Vatican	5.978.804
Tate Modern	Londra	4.884.939
Palatul Național	Taipei	4.500.278
National Gallery of Art	Washington, D.C.	4.093.070
Musée National d'Art Moderne	Paris	3.745.000
Musée d'Orsay	Paris	3.500.000

Cîți bani produce Luvrul?

Se pune foarte adesea întrebarea cît costă un muzeu. Henri Loyrette, președinte-director general al Luvrului în perioada 2001-2013, e unul dintre cei care au încercat să convingă Guvernul de la Paris că întrebarea e neavenită; sau, mai precis, că e greșită dacă nu e însoțită și de o a doua întrebare: cîți bani produce un muzeu? Astăzi consilier de stat și liderul unei fundații care se ocupă de mecenat, Loyrette chiar e în poziția să propună abordări alternative în politicile culturale. Întîi de toate, pentru că a condus vreme de doisprezece ani muzeul cu cel mai mare număr de vizitatori la nivel mondial. În al doilea rînd, pentru că Luvrul chiar produce mai mult decît cheltuiește statul cu întreținerea sa. Bugetul muzeului Luvru este de 175 de milioane de euro (mai mare decît bugetul Ministerului Culturii din România). Dacă administrația culturală e (și) business, care să fie profitul după o asemenea investiție? Specialist în economia bunurilor culturale, Xavier Greffe a realizat o cercetare amănunțită a veniturilor generate de Luvru. A luat în calcul nu doar încasările din bilete, ci și chiriile și concesiunile comercianților care vînd diverse produse în muzeu sau în curțile palatului, chiriile ocazionale percepute pentru producții televizuale și cinematografice, vînzarea unor drepturi de reproducere. Apoi a adăugat veniturile indirecte generate de simpla existență a muzeului: milioane de turiști care-și cheltuiesc banii prin hoteluri și restaurante pariziene doar pentru a vizita muzeul. Toate acestea ar aduce anual un miliard de euro. În plus, muzeul Luvru are în jur de două mii de angajați și generează alte zece mii de locuri de muncă indirecte în industriile creative. Randamentul e remarcabil. Mai ales pentru o „firmă“ de stat. (**M. M.**)

DILEMA VECHE
SOS
patrimoniul cultural

Patrimoniul pe înțelesul copiilor

interviu cu Adriana SCRIPCARIU

Adesea, agresiunile împotriva patrimoniului nu sînt produse din rea-voinţă, ci din necunoaştere. Nu ştim să (ne) preţuim valorile. Nu ştim să identificăm şi să apreciem patrimoniul. Educaţia pentru patrimoniu e o prioritate pentru ***Adriana Scripcariu.***

Cînd şi cum v-aţi gîndit la redactarea unui manual de Patrimoniu?

Sînt istoric de artă şi mamă. Cînd am început să descopăr copiilor mei frumuseţile pe care le regăseam în meseria mea, mi-am dat seama cît de interesante şi atractive pot fi astfel de cunoştinţe în plan educativ, atîta timp cît te străduieşti să le scoţi din zona unui limbaj tehnic şi să faci perceptibilă căldura vieţii care le însoţeşte. Totul a început într-o veche vatră de olari, la Piscu, în judeţul Ilfov. Aici m-am stabilit cu familia mea în anul 2006. Am găsit copiii satului, care nu ştiau nimic despre istoria lor culturală locală. Cinci ani de-a rîndul am organizat pentru ei şcoli de vară şi tabere de explorare a patrimoniului cultural al altor sate, pentru a-i face conştienţi de valorile locului lor natal. Aşa am început să povestesc copiilor despre patrimoniu. Într-o casă veche de paiantă le ţineam mici seminarii de istoria artei, pe înţelesul lor, cu proiecţie de imagini. Din aceste lecţii s-a născut întîi *Prima mea carte despre lut* şi, odată cu ea, conştiinţa că istoria artei trebuie repovestită pentru copii. Au urmat apoi două manuale despre patrimoniul cultural local, judeţele Ilfov şi Braşov. Gîndirea a fost simplă, nimic nou în fapt, dar, din păcate, un demers în mare parte uitat. În avalanşa de informaţii acumulate de-a valma, copiilor le lipseşte tocmai capitolul atît de important de familiarizare serioasă cu valorile spaţiului cultural natal. Ştiu prea puţin despre ce se întîmplă în alte ţări europene, dar în România aşa este. Un paradox: copiii acestei generaţii ştiu multe despre planete îndepărtate şi animale bizare din junglă şi puţin, adesea nimic, despre bogăţia spirituală de lîngă ei. De aceea, cărţile noastre sînt realizate într-un concept zonal, pe judeţe. Sînt gîndite pentru a fi parcurse de-a lungul unui an şcolar, în cadrul orei de disciplină opţională. Sînt împărţite în patru tipuri de lecţii: noţiuni generale despre patrimoniul cultural, monumente istorice, sărbători, meşteşuguri. Desigur, este un material interdisciplinar în care se împletesc istoria, religia, etnografia, literatura, artele plastice. Informaţia este însoţită de multă imagine fotografică şi desene de copii. Grafica este dinamică, potrivită şcolarilor. Primii mei cititori sînt chiar propriii copii. Ei mă ajută să îmbunătăţesc materialul astfel încît să fie cît mai pe înţeles. Ei desenează şi creează rebusuri. Sîntem o echipă.

Adriana Scripcariu
Manual şcolar pentru disciplina opţională
PATRIMONIU CULTURAL
Judeţul Braşov

ADRIANA SCRIPCARIU
PATRIMONIU CULTURAL
JUDEŢUL ILFOV
PATRIMONIU CULTURAL JUDEŢUL ILFOV (MANUAL OPŢIONAL)
Manual opţional pentru clasele III–V

Dincolo de aceste manuale, ce învaţă copiii în şcoală despre conservarea şi valorificarea patrimoniului local şi naţional?

Prin materiile impuse în curricula naţională, din păcate, aproape nimic. Vag, tangenţial, ocazional, acolo unde profesorii sînt ei înşişi pasionaţi de subiect. Dar mulţi, vai, nu sînt! Pe alocuri, prin ONG-uri care activează în această zonă de interes, copiii mai au acces la astfel de informaţii, adesea într-un cadru extraşcolar. Am avut în anul 2014 o experienţă foarte relevantă. Am organizat o „Zi a patrimoniului cultural“ în cinci licee ale Capitalei. Au fost instituţii de toate rangurile. Peste tot am găsit tineri şi profesori interesaţi. Peste tot am găsit mirarea în faţa acestei lacune, inacceptabilă din punctul meu de vedere. O moştenim din perioada comunistă. Dascălii înşişi se tem de acest subiect pentru că spun că nu îl stăpînesc. Ca un pandant, vă povestesc o altă experienţă pe care am avut-o în Italia, în cadrul unei expoziţii de patrimoniu românesc. Am fost invitaţi să animăm cultural un spaţiu în beneficiul comunităţii româneşti dintr-un orăşel italian, Pescara. Cum se gîndeau ei că pot cîştiga simpatia comunităţii locale care îi găzduia? Arătîndu-le ceva din cultura lor de acasă. Atunci am cunoscut copii italieni care învăţau despre patrimoniu din primul an de şcoală. Au rezonat spontan la frumuseţea unor exponate etnografice româneşti, ceea ce arăta, da, că simţul lor estetic fusese educat de timpuriu. Dacă dorim o generaţie sensibilă la frumuseţea culturii şi a patrimoniului, trebuie să o creştem în acest spirit.

Care e metoda ideală de predare a lecţiilor despre patrimoniu?

N-aş putea spune că am ajuns la o metodă pe care să o consider ideală. Ceea ce ştiu însă sigur este că metoda clasică, cea în care aşteptăm de la copii să acumuleze o cantitate mare de informaţie adesea lipsită de conexiuni pentru ei, nu aduce nimic bun. Cărţile mele nu sînt gîndite pentru a fi învăţate pe dinafară şi nici neapărat parcurse exhaustiv pe durata unui an şcolar. Sînt mai degrabă îndrumare pentru a descoperi frumuseţea patrimoniului. Sînt exerciţii de a observa, de a înţelege un fenomen cultural, de a iscodi o imagine sau un context antropologic. Cînd ţin o lecţie despre patrimoniul cultural o fac prin întrebări, prin observarea unor obiecte sau monumente. Răspunsurile se configurează din aproape în aproape, cu ajutorul copiilor. Încerc să deslușesc pentru ei mesajul formelor şi al culorilor, cu cuvinte simple şi cu analogii cunoscute lor. Fixăm cunoştinţele prin schiţe de obiect sau de monument, prin jocuri de cuvinte, prin mici experimente meşteşugăreşti.

***Adriana Scripcariu** este istoric de artă. Autoare a mai multor manuale şi suporturi de curs despre patrimoniul cultural local şi naţional (http://patrimoniupentrucopii.piscu.ro/)*

(Interviul integral poate fi citit pe site-ul www.dilemaveche.ro.)

a consemnat Matei MARTIN

■ ■ ■

Stela GIURGEANU

Profil de instituție: INP

Institutul Naţional pentru Patrimoniu nu este o instituţie nou înfiinţată, ci una cu tradiţie şi, aveam să aflu, datează încă din 1892, de la înfiinţarea „Comisiunii Monumentelor Istorice“. La venirea comuniştilor, însă, ca multe altele, a încetat să existe, pentru o perioadă de mai bine de 50 de ani, desfiinţată fiind în 1948.

Astăzi, directorul Institutului, arhitectul **Radu Petre Năstase**, povesteşte că denumirea a suferit modificări şi, în timp, la fel şi instituţia. „În anul 1977, aceasta devine Direcţia Monumentelor Istorice, iar după anii '90, Direcţia Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice. Institutul Naţional al Patrimoniului se organizează abia în anul 2009, prin comasarea Oficiului Naţional al Monumentelor Istorice cu Institutul Naţional al Monumentelor Istorice. Înfiinţarea acestui institut este fundamentată de nevoia de a cerceta monumentele istorice, de a aviza proiectele, precum şi de a realiza inspecţia şi evidenţa monumentelor istorice.“

Întrebînd dacă instituţia are „omologi“ în străinătate, aflu că în Europa există English Heritage, în Anglia, L'Institut National du Patrimoine, în Franţa, Istituto Superiore per la Conservazione ed il Restauro, în Italia, Institut du Patrimoine Wallon, în Belgia, precum şi alte instituţii cu activităţi similare în Spania, Norvegia, Olanda, Cehia, Ungaria sau Serbia. „Sigur, statutul de omolog poate fi definit prin prisma organizării ca instituţii publice, guvernamentale, de cultură. Însă diferenţele sînt majore doar cînd discutăm despre finanţare, buget, personal sau amploarea proiectelor derulate.“

Printre cele mai importante atribuţii ale institutului se numără „gestionarea fondurilor destinate cercetării, expertizării şi executării lucrărilor de consolidare-restaurare şi punerea în valoare a monumentelor istorice prin Programul Naţional de Restaurare a Monumentelor Istorice, finanţat de la bugetul de stat prin Ministerul Culturii.“

Totodată, institutul elaborează Lista Monumentelor Istorice, o dată la cinci ani, administrează monumente istorice aflate în proprietatea statului, elaborează dosare pentru monumentele istorice propuse pentru a fi incluse în Lista Patrimoniului Mondial, UNESCO.

„Prin absorbţia fostului Centru de Informatică şi Memorie Culturală, INP realizează acum baze naţionale de date pentru patrimoniul arheologic cultural mobil, patrimoniul cultural imaterial şi resursele informaţionale asociate. INP îndeplineşte şi funcţia de agregator naţional în procesul de implementare a Programului naţional pentru digitizarea resurselor culturale naţionale şi crearea Bibliotecii Digitale a României – componentă a bibliotecii digitale europene, Europeana.eu.“

În prezent se află în derulare trei proiecte europene şi cinci proiecte naţionale. „Proiectele europene sînt SustCULT, pentru patrimoniul imobil şi mobil, în cadrul programului regional de cooperare derulat prin Ministerul Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice, Sud-Estul Europei, şi programele Athena Plus şi ArcheoLandscapes Europe, ambele cu privire la patrimoniul digital. Scopul acestui proiect este de a îmbunătăţi managementul obiectivelor culturale, în special al monumentelor UNESCO, precum şi integrarea managementului obiectivelor culturale în planificarea şi dezvoltarea urbană teritorială. În cadrul programului Athena Plus s-au livrat 5000 de fişe metadata pentru Biblioteca Digitală Europeană – 11.405 fişe, contribuţii din partea României la Europeana.eu, iar ArchaeoLandscapes Europe e menit catalogării imaginilor aeriene noi – 3000 în momentul de faţă.“

Pe plan naţional, INP desfăşoară „activităţi specifice privind protecţia monumentelor istorice din România înscrise în Lista Patrimoniului Mondial“ precum întocmirea dosarului de nominalizare a Ansamblului monumental „Calea Eroilor“, Tîrgu Jiu, trimis la Comitetul Patrimoniului Mondial, reactualizarea dosarului de nominalizare a Centrului Istoric Sibiu, în curs de finalizare, raportul privind starea fizică a Centrului Istoric Sighişoara, înscris în Lista Patrimoniului Mondial, „Pe urmele curţii itinerante a lui Constantin Brâncoveanu, trasee culturale şi memoriale“, muzee şi colecţii religioase, tezaurul brâncovenesc şi postbrâncovenesc de la mănăstirile Hurezi şi Brâncoveni, „Peisaje arheologice. Perspective, istorie şi evoluţie“.

Importanţa Institutului Naţional al Patrimoniului constă în faptul că e „singura instituţie publică, de cultură, de interes naţional care, prin complexitatea obiectului de activitate, e menită să acopere toate dimensiunile patrimoniului naţional cultural – mobil, imobil, material, imaterial, digital. În restaurarea patrimoniului cultural naţional, interesul e de a pune în valoare opera originală. Cînd vine vorba despre clădiri de patrimoniu, intenţia noastră e de a privilegia refuncţionalizarea şi punerea în valoare a obiectivului“.

■ ■ ■

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Păcatele educaţiei pentru sănătate

În ziarul *Adevărul,* din 10 aprilie, a apărut un articol cu titlul „ÎPS Pimen atacă educaţia pentru sănătate din programa şcolară“. Aflăm, cu această ocazie, că ierarhul mai sus amintit acuză, în Pastorala de Paşte, într-un discurs oficial, deci, al Bisericii Ortodoxe, că educaţia pentru sănătate predată în şcolile româneşti este una care îndeamnă la păcat. După prezentarea întregului discurs, articolul mai aduce două precizări referitoare la ÎPS Pimen: că a fost turnător la Securitate şi că, în numele unei fundaţii, revendică zeci de mii de hectare de pădure din fondul naţional forestier.

Ce-ar fi de spus: 1) Subiectul principal al articolului, cel care ar trebui să stea la baza unor eventuale dezabteri, este opinia Bisericii – exprimată printr-un important reprezentant al ei – despre educaţia sanitară predată în şcoli. Faptul că biografia părintelui Pimen cuprinde episoade de colaborare cu un sistem criminal sau că el încearcă să adune averi pentru Biserică sînt informaţii, oricît de scandaloase, total irelevante pentru subiectul în discuţie şi cred că deturnează atenţia cititorului de la o problemă cu mult mai gravă: important şi scandalos cu adevărat este că un oficial al Bisericii Ortodoxe socoteşte că a-i învăţa pe copii şi tineri cum să se protejeze de bolile cu transmisie sexuală, că a le explica anatomia şi fiziologia corpului uman, că a le vorbi despre pericolul dependenţelor de substanţe care fac rău organismului şi multe altele „promovează, încurajează păcatul desfrînării, lucru care nu se întîmplă în şcoala nici unei altei religii necreştine“. Şi îi îndeamnă, în consecinţă, pe părinţi şi pe profesorii de religie să semnaleze „gravitatea acestei educaţii“. 2) O astfel de declaraţie iresponsabilă din partea Bisericii ar fi trebuit să stîrnească o reacţie din partea Ministerului Educaţiei: măcar o invitaţie la dialog, în ideea de a ajusta cît de cît ideile medievale ale Bisericii despre ce înseamnă educaţia pentru sănătate, şi de a-i invita pe preoţi să studieze mai atent transformările societăţii de la Marea Schismă încoace. Dacă celor care se ocupă de educaţia din România li se pare că această declaraţie e nedemnă de a fi luată în seamă se înşală profund: mesajul ÎPS Pimen va fi preluat cu „smerenie“ de fiecare preot parohial, de fiecare enoriaş zelos, de fiecare dascăl de religie. Şi aşa sîntem pe primele locuri în Europa la bolile murdăriei şi ale sărăciei, la numărul fetelor care devin mame înainte de a-şi lua buletinul, la lipsa unor toalete civilizate sau la informarea incorectă în privinţa mijloacelor contraceptive. Imaginaţi-vă ce efect va avea un astfel de discurs ţinut în miile de sate izolate şi în zecile de cartiere periferice. 3) O astfel de declaraţie iresponsabilă ar fi trebuit să stîrnească o reacţie şi din partea generaţiei tinere de teologi. Dacă sînt instruiţi şi cultivaţi, ei au nenumărate motive să fie dezamăgiţi şi îngrijoraţi de felul în care se prezintă, astăzi, Biserica Ortodoxă Română: cu discursuri sterpe şi suficiente, cu învăţături de mîna a doua şi cu sfaturi de mătuşă obosită de viaţă, cu viziuni măreţe despre catedrale şi viziuni minore despre mîntuire. Tirada ÎPS Pimen împotriva educaţiei pentru sănătate ar trebui să provoace în rîndul studenţilor de la telogie, al preoţilor tineri o iritare ceva mai vizibilă. E timpul ca aceştia să ne facă un semn că înţeleg să-şi folosească altfel harul preoţiei: mai inteligent, mai generos, mai atent la bolile veacului în care trăiesc, mai bine informaţi.

Sîntem pe primele locuri în Europa
la bolile murdăriei şi ale sărăciei.

Maria Iordănescu *este psiholog.*

■ ■ ■

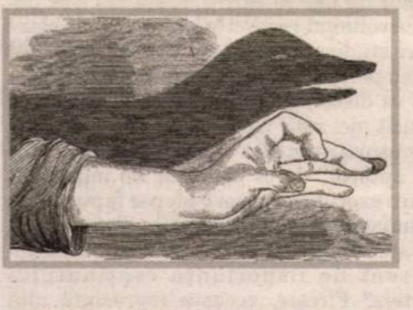

Iaromira POPOVICI

bazar

Pe bicicletă

Nu am fost un copil aventuros, ci dimpotrivă. Nici măcar corcoduşe de pe jos nu mîncam, cînd toată gaşca mînca. Aşa mă învăţaseră de acasă: să nu mănînci fructe nespălate (printre multe altele).

Şi totuşi, au fost cîteva lucruri pe care pînă şi eu le-am făcut (desigur, nu erau pe lista celor interzise). Unul dintre ele a fost să fac parte din gaşca deja amintită, cu care alergam ca nebunii prin Parcul Tineretului jucînd „Faţea“ şi „Săgeţile“ (un alt fel de „Faţea“ cu indicii lăsate în urmă şi pe echipe). Un altul a fost mersul pe bicicletă.

Ca şi la mersul pe jos, la cel pe bicicletă s-a dovedit, în ciuda propriilor aşteptări, că fac faţă chiar *à la longue*. Prima şi ultima, şi singura mea bicicletă, de altfel, a fost un Pegas verde, standard, care nu ieşea cu nimic în evidenţă. Dar mergea cît se poate de bine şi străbăteam cu el Parcul Tineretului, pe drum drept, la deal şi la vale, ajungînd chiar (mare victorie pentru vremea aceea!) pînă la casa lui Arghezi din Mărţişor, dincolo de Polivalentă.

Acum, la maturitate (dacă o pot numi aşa), am, de ceva timp, din nou, o bicicletă. Nu e una de mare firmă, nici cu vreun design mai aparte. E o bicicletă masivă şi simplă, cu care îţi faci, însă, treaba. Treaba fiind, în ce mă priveşte, să fac mişcare. Să mă plimb cu ea destul de regulat, şi nu să ajung neapărat dintr-un loc într-altul.

Desigur, există destule probleme dacă ai bicicletă. În primul rînd, de depozitare. Dacă stai la bloc şi nu ai boxă sau garaj, singura soluţie e s-o depui pe balcon. Ai mai putea-o ţine pe hol, în faţa uşii. Însă nouă ni s-a furat, acum cîţiva ani, o bicicletă legată, nou-nouţă. Depozitarea pe balcon, printre murături (vine doar vorba, nu e cazul), cutii, coşuri cu legume şi rufe la uscat e o soluţie complicată. Şi mai complicată e extragerea ei din acest univers casnicoderizoriu. Necesită minuţie şi forţă, în acelaşi timp. Urmează, apoi, coborîtul pe scări, care mai merge cum mai merge… Problema reală, este, însă, urcatul, de-a dreptul imposibil.

Deplasarea propriu-zisă, pentru fricoşi, se desfăşoară îndeobşte pe benzile pentru biciclete, cele de pe trotuare, despre care ştie toată lumea cum sînt făcute. Asta dacă eşti norocos să locuieşti aproape de o zonă cu bulevarde largi, pe care să mai încapă şi pe unde să se mai distingă încă. Pînă la respectivele bulevarde, oricît de temător ai fi, o mai poţi lua pe străduţe, unde circulaţia nu e cine ştie ce. Ca în final să sfîrşeşti, uşurat, într-un parc unde să poţi da ture libere.

Şi ajung, în sfîrşit, la partea plăcută a poveştii: odată suită pe bicicletă, odată pornită chiar pe micile drumuri şi ajunsă în bătaia vîntului, la propriu, apare un sentiment de putere. Senzaţia că lumea e a ta, că nimic nu mai e atît de complicat şi de nestăpînit, că lucrurile se leagă şi poţi fi fericit. Cu fericirea aia mică. Şi nepretenţioasă.

Cît alergi mai pe trotuare, mai pe carosabil, nu mai eşti un biet pieton sub vremi şi ogîrjit de multitudinea maşinilor parcate. Ci un soi de bidiviu amestecat cu Făt-Frumos care goneşte cu viteza vîntului şi a gîndului, fudul în înaintarea lui.

Nostim e că, dacă şoferii te feresc şi se uită dispreţuitor la tine (ca de la dulău la căţelandru), pietonii, pe care îi fereşti tu, de astă dată, cu grijă, te consideră o ameninţare. Raportul dintre unii dintre ei şi tine e, desigur, reversul celui dintre tine şi automobilişti: tu eşti cel puternic. Privirile lor asupra ta sînt temătoare şi, uneori, admirative.

Dar lăsînd aceste pseudovanităţi deoparte, mersul cu bicicleta e, de departe, cel mai de dorit într-un oraş ca al nostru – plin de maşini, de poluare şi de grandomanii (e adevărat, cîini vagabonzi par să fie mai puţini). Sper ca, în afară de mult comentata şi controversata Cale a Victoriei, precum şi de bulevardul lui Oprescu, să putem găsi benzi adevărate pentru biciclişti în tot oraşul. Iar deplasarea pe bicicletă – şi nu doar mersul aşa, în joacă şi în dorul lelii – să fie, în timp (ştiu, mult timp…), măcar un pic din cît de firesc era la Amsterdam.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

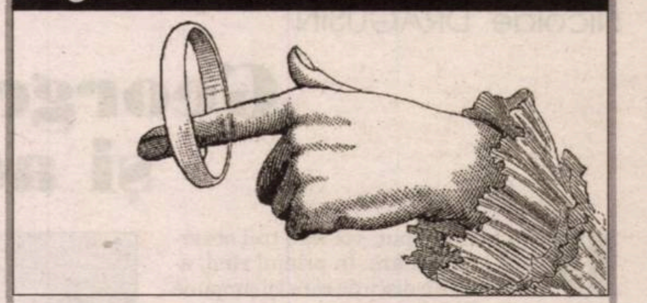

La Pelicanu'

E o zi de primăvară aşa cum se cuvine. Sîntem înspre mijlocul lui aprilie, soarele încălzeşte ca o pătură molcuţă şi subţirică, cerul e cristal şi în corcoduşii înfloriţi se ciorovăiesc vrăbii. E pustiu ca într-o duminică spre prînzişor, numai bine de o plimbare care taie Bucureştiul de pe la Dionisie Lupu pînă dincolo de Rosetti, Hristo Botev, Parfumului şi spre capătul lui Traian dinspre bulevardul Unirii.

Să fie o plimbare de vreo patru kilometri şerpuiţi ca pişatul boului, cum se zice, îndeajuns să caşti gura la paradoxurile unui oraş bun de iubit şi de urît în acelaşi timp. Case odinioară aşezate se macină din picioare şi putrezesc sub nişte anunţuri decolorate care zic că sînt de vînzare. Din ochiurile goale de geam ies deja ramuri viguroase ale unui soi de copac care ocupă cu îndărătnicie orice petic de pămînt. Coloane solemne comandate de cine ştie ce negustor cu stare se topesc încet, roase de mucegaiuri urîte. Imediat lîngă ele, ca un implant improbabil din cel mai bun porţelan medical pus într-o gură putredă, o casă renovată. Lemnărie refăcută cu grijă, vopseaua, un alb-fildeş cum odinioară o gîndise proprietarul, acoperişul frumos reparat, stucaturile de ipsos respectate. Şi curtea e frumoasă, plină acum de flori, în vase de ceramică arsă. Pe o latură, noul proprietar a ridicat un zid imens, să nu vadă în curtea vecină, unde atîrnă la uscat hainele luate din Dragonul Roşu ale unei familii cu foarte mulţi copii. Un şir de vreo trei bluziţe extrem de colorate flutură nişte chipuri de prinţese de desene animate. *„Frozen“*, unduieşte vîntul scrisul roz de pe faţa tricourilor de copil, prinse nemilos de umeri cu cîrlige de lemn. Vînticelul, ca un fuior cald, ca un şal făcut din pîine încă aburindă, ca respiraţia moale a unei burţi de pămînt înverzit… în fine, vînticelul aduce cu el mirosul de rufe spălate, de gunoi care începe să se încingă, de tocană bună, cu toate verdeţurile primăverii, şi un iz de igrasie cu naftalină care şerpuieşte dintr-una din ferestrele deschise.

În cartier e linişte şi e zgomot. E liniştea cu fundal de lătrat de cîine care latră nu ştie nici el de ce, zumzet de manele care n-au apucat să fie date mai tare, trăncănit de oale şi zăngănit de farfurii în pregătirea prînzului, cineva face aşchii din lemne să dea drumul la un grătar, de la o fereastră deschisă auzi înspre stradă un căscat sonor, un căscat care-ţi face poftă, întins pe vreo douăzeci de secunde.

Mergi mai departe şi ţi-l imaginezi pe somnoros. Stă într-o casă scundă, dar care fusese construită cu pretenţii. Din cele cu marchiza închisă, cu stucaturi triunghiulare deasupra intrării. Casa e acum de un bej-gălbui scorojit şi stă să cadă. Omul s-a ridicat pe marginea unui recamier de ani '70, într-o încăpere igrasioasă care abia acu', la căldură, începe să-şi mai piardă din răceala umedă care o cuprinde de cu toamnă. Pereţii sînt vopsiţi verde cu modele negre, de parcă cineva a muiat picioarele unei găini în cerneală şi i-a dat drumul să umble bezmetică pe pereţi şi pe tavan. Nenea se scarpină lent pe burta care întinde un maieu vechi. O să iasă imediat şi el afară, la grătar, dar are încă limba plută de la băutura de aseară şi capul greu. Stă în semiîntunericul camerei cu podele putrede de lemn şi dă ameţit cu piciorul în stînga şi în dreapta după papucul care s-a încleiat într-un covor subţirel şi puturos.

Mai jos, unde cartierul vechi stă să se închinge abrupt cu blocurile noi, un şir de case delabrate trage cu dinţii de viaţă. O ţigancă foarte tînără iese cu un copil sprijinit de şold. E urîţită de cîte droguri şi alcool a băgat în ea. E slabă ca moartea şi tatuată urît, vineţiu, de închisoare. Copilul care-i stă pe şold, un contrafort viu, care o balansează, e frumos ca soarele. „Pelicaneeeeeeeeeh, Pelicaneeeeeei“, urlă ţiganca după unu' aflat în casă. „Să te fută strechea, Pelicane“, conchide femeia. Afară miroase deja a grătar.

Selma Iusuf *este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Nicolae DRĂGUŞIN

George Copos, justiţia penală şi activitatea ştiinţifică

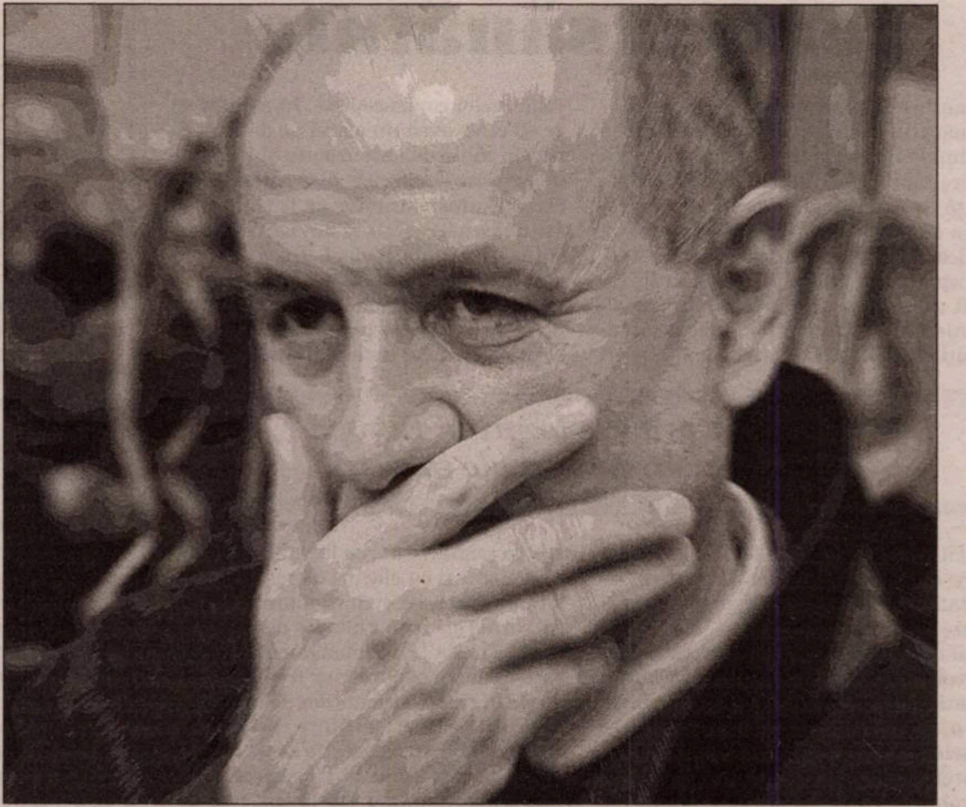

De la bun început, voi face trei observaţii preliminare. În primul rînd, aceasta este o discuţie care îşi propune să plece de la un caz concret (fără importanţă) pentru a semnala o problemă instituţională (de maximă importanţă). Această problemă instituţională, din punctul meu de vedere, constă în ruptura dintre justiţia penală şi expertiza (extra)judiciară. Consecinţele sînt incalculabile, cu precădere insinuarea ideii că cercetarea ştiinţifică se poate face oricum, avînd ca finalitate nu adevărul şi utilitatea socială, ci diminuarea unei condamnări cu executare pentru toate tipurile de infracţiuni (de pildă: faci evaziune, adică furi bani de la stat, scrii o carte despre Dumnezeu şi, astfel, poţi pleca acasă înainte de termen). Această ruptură se explică atît prin lacune de procedură legală, cît mai ales prin tentaţia justiţiei penale ca în anumite domenii să privilegieze litera legii în dauna spiritului ei sau forma în dauna fondului. În al doilea rînd, articolul de faţă are la bază doar hotărîrea de eliberare condiţionată a condamnatului George Copos, nu şi motivarea acesteia. O discuţie care să se bazeze pe motivarea hotărîrii ar presupune, mai degrabă, o dezbatere de doctrină juridică, ceea ce nu reprezintă scopul articolului de faţă. În al treilea rînd, concluziile nu trebuie să servească drept argument pentru suspiciunea de plagiat care a fost ridicată în spaţiul public; chestiunea presupusului plagiat reprezintă o altă temă, chiar dacă izvorăşte din acelaşi caz judiciar. Mai presus însă de orice, acest articol e scris cu intenţia de a apăra autonomia cîmpului ştiinţific care presupune, între altele, faptul că o cercetare trebuie făcută pentru adevăr şi, implicit, pentru folos social şi nu pentru obţinerea unor privilegii personale, aşa cum este eliberarea condiţionată.

Acest articol e scris cu intenţia de a apăra autonomia cîmpului ştiinţific.

Spaţiul public a reacţionat la decizia definitivă a Tribunalului Bucureşti de eliberare condiţionată a condamnatului George Copos printr-o serie de materiale de presă, postări individuale pe reţelele de socializare etc. Este de aşteptat ca în perioada următoare măcar o instituţie academică să ia poziţie printr-un comunicat de presă. Dacă în cazul mass-media stă în natura lor să aibă o reacţie (fie şi doar la nivel informativ), instituţiile academice au cel puţin un motiv principal de a-şi face auzită vocea: eliberarea condiţionată s-a făcut pe temeiul activităţii editoriale prolifice a condamnatului George Copos, desfăşurată în închisoare, iar activitatea editorială are legătură (şi) cu cercetarea ştiinţifică. Din punct de vedere al faptelor, relatările de presă au oferit următoarele detalii: judecătorii de la Tribunalul Bucureşti au admis, la începutul lunii aprilie, cererea de eliberare condiţionată a lui George Copos, prin decizie definitivă, după ce, anterior, Judecătoria Sectorului 5 o respinsese. Acesta urma să execute un număr de ani de închisoare ca urmare a contopirii pedepselor pe care le-a primit în urma dosarelor Loteria I (august 2014) şi transferurile din fotbal (martie 2014). Argumentele aduse în sprijinul eliberării condiţionate sînt cele cinci cărţi pe care le-a scris (una de istorie medievală şi alte patru de turism), munca de tîmplărie şi participarea la toate activităţile din Penitenciarul Rahova. Neavînd (încă) motivarea deciziei de eliberare condiţionată, putem presupune că instanţa a reţinut o parte sau chiar toate argumentele invocate de condamnat. Dacă le-a reţinut pe toate, prima întrebare care se pune este următoarea: cîte ore numără o zi din viaţa unui condamnat definitiv la pedeapsa închisorii cu executare aşa încît să-i permită ca, într-un an de zile, să scrie cinci cărţi (dintre care una de *scholar)*, să desfăşoare muncă de tîmplărie şi să urmeze toate activităţile Penitenciarului Rahova? Aceasta este o întrebare pe care şi-o pune atît tîmplarul (care ştie, ca orice meşteşugar, de cîtă îndemînare este nevoie pentru a făuri ceva demn de acest nume), cît şi universitarul/cercetătorul (care ştie că cercetarea ştiinţifică presupune lecturi sistematice într-un anumit domeniu şi stăpînirea anumitor instrumente de cercetare precum limbile perioadei de care se ocupă). În plus, ambele categorii profesionale se pot întreba (nu doar retoric): cum se face transferul de competenţe de la tîmplărie la istoria medievală tîrzie? Cît de uşor se înlocuieşte rindeaua cu stiloul, lemnul cu documentele de arhivă şi îndemînarea practică cu limba slavonă?

Dar dacă tîmplarul şi cercetătorul ştiinţific îşi *pot* pune aceste întrebări, magistratul *trebuie* să şi le pună atîta timp cît i se deduce un caz spre judecată. Dacă este o datorie profesională ca judecătorul să-şi pună întrebările, problema lui pare să fie alta: *cum* să şi le pună? De această întrebare atîrnă admiterea şi respingerea cererii de eliberare condiţionată: dacă admite cererea înseamnă că instanţa îşi însuşeşte argumentele furnizate de condamnat, iar dacă nu o admite înseamnă că le respinge. În prima ipoteză, întrebarea se bifurcă încă o dată: instanţa admite cererea pe formă (în litera legii, din punct de vedere cantitativ) sau pe fond (în spiritul legii, din punct de vedere calitativ)? Este bine ştiută cutuma justiţiei penale că „procedura bate fondul“, dar oare cutuma se poate traduce cu necesitate prin faptul că forma (litera legii) bate fondul (spiritul legii)? Cu alte cuvinte, faptul că sînt îndeplinite toate condiţiile prevăzute de legea penală pentru eliberarea condiţionată, acestea trebuie însuşite independent de conţinutul/relevanţa lor? Mai concret spus, dacă condamnatul X spune că a publicat un număr de cărţi, a participat la toate activităţile din penitenciar (numai consultarea regulamentului penitenciarului va da seama despre cît de multe şi diverse sînt acestea, după cum din ce în ce mai diverse sînt şi categoriile de deţinuţi care îi trec pragul) şi a muncit în atelier/folosul comunităţii, acestea trebuie considerate ca o simplă enumerare (forma, litera legii) sau, dimpotrivă, trebuie văzute şi din punct de vedere al relevanţei lor atît pentru condamnat, cît şi pentru conduita pe care închisoarea se presupune că trebuie să o modifice (fondul, spiritul legii)? Din punctul meu de vedere, principiul că „procedura bate fondul“ nu ar trebui să însemne, în situaţia cererilor de eliberare condiţionată, că forma/litera trebuie să aibă întîietate asupra fondului/spiritului. Motivul este foarte simplu: consideraţiile de fond pun, întîi de toate, problema credibilităţii, iar credibilitatea este esenţială în chestiunea reducerii condamnării prin eliberarea condiţionată. Astfel, eliberarea condiţionată se traduce prin convingerea instanţei că pedeapsa executată şi-a atins deja finalitatea în sensul în care conduita condamnatului a fost îmbunătăţită din punct de vedere social. Dar poate fi crezut acest lucru atunci cînd un condamnat care s-a afirmat ca antreprenor (patron de club de fotbal, patron de *holding)* publică o carte despre *Alianţele matrimoniale în politica principilor români din Ţara Românească şi Moldova în secolele XIV-XVI* sau munceşte ca tîmplar? Mai mult decît atît, ce resurse îi oferă penitenciarul unui condamnat pentru ca acesta să scrie o carte de istorie medievală (acces la arhive, la bibliotecă de specialitate etc.)? Iată de ce întrebarea privind credibilitatea implică cu necesitate punerea unor întrebări care ţin de fondul cazului.

Ce resurse îi oferă penitenciarul unui condamnat pentru ca acesta să scrie o carte de istorie medievală?

Dacă instanţa trebuie să-şi pună aceste întrebări semnificative pentru chestiunea credibilităţii, nu e obligatoriu ca tot aceasta să ofere un răspuns. Şi astfel se intră în nucleul acestui articol: cît de util este pentru fondul speţei deduse judecăţii ca instanţa să solicite opinia comunităţii academice (universitate, institute de cercetare ale Academiei Române) sub forma unei expertize (extra)judiciare? În ipoteza în care instanţa şi-a însuşit dovada cărţii despre alianţele matrimoniale drept argument pentru eliberarea condiţionată în absenţa unui aviz de specialitate al comunităţii ştiinţifice (universitatea, institutele de profil ale Academiei Române), înseamnă că accentul s-a pus pe formă şi nu pe fond, adică pe exact ceea ce este cel mai puţin folositor în stabilirea credibilităţii. Ruptura instituţională dintre sistemul de justiţie şi mediul academic (atîta vreme cît în cauză este o lucrare de cercetare ştiinţifică) reprezintă una din cauzele sau efectele formalismului juridic. Mai departe, formalismul juridic, aşa cum am sugerat încă de la începutul articolului, are drept consecinţe relativizarea cercetării ştiinţifice (pe care pesemne o poate face oricine, indiferent de „antecedente“ precum pregătirea de specialitate la nivel avansat, studii ştiinţifice din domeniu, contracte de cercetare, cursuri oferite studenţilor etc.) şi, mai ales, insinuarea ideii că o carte te poate salva de la executarea întreagă a pedepsei primite pentru comiterea uneia sau mai multor infracţiuni. Nici nu mai contează faptul că a scrie o carte poate să nu aibă nici o legătură cu conduita specifică pe care experienţa pedepsei cu închisoarea se presupune că trebuie să o rectifice din punct de vedere social. Dincolo de aceste două consecinţe importante pentru receptarea publică, în situaţia în care cel puţin la Biblioteca Naţională a României vor rămîne disponibile cîteva exemplare (deoarece s-a obţinut un CIP al cărţii), peste ani s-ar putea ca volumul respectiv să fie citat de către tineri studioşi care poate că nici n-au fost contemporani ai dezbaterii publice, lucru care va distorsiona în mod grav cercetarea întrucît aici este vorba şi despre problema autoratului ştiinţific: ce este autoratul? cine este autorul? de ce este atît de important pentru executarea unei pedepse faptul că îţi pui numele pe o carte? socialmente vorbind, ce statut capeţi dacă ai numele pe o carte indiferent de importanţa conţinutului acesteia? Fireşte, aceasta reprezintă altă temă pe care articolul de faţă o ocoleşte în mod voit.

Nu ar fi primul caz în care se produce o ruptură instituţională plecînd de la o problemă de cercetare ştiinţifică. Cu toate acestea, aş îndrăzni să spun că este o datorie a mediului academic şi, implicit, a fiecărui universitar/cercetător să-şi apere autonomia ştiinţifică şi legitimitatea propriilor eforturi astfel încît munca de creaţie intelectuală să nu fie relativizată (în sensul descris mai sus) şi deturnată de la adevăratul ei sens: adevărul. Sînt cîteva întrebări pe care orice cercetător (autor de lucrări ştiinţifice) trebuie să şi le pună înainte de a purcede la căutarea adevărului: am ce să comunic comunităţii de la care mă revendic? Cui foloseşte ceea ce am să comunic? Dată fiind minimalizarea importanţei comunităţii ştiinţifice în considerarea unei lucrări de istorie medievală pentru eliberarea condiţionată, probabil că o soluţie ar fi nu doar reacţia fermă a comunităţii ştiinţifice în ansamblu şi a cercetătorilor în particular, ci şi sesizarea Inspecţiei Judiciare. Dar dincolo de orice dificultate, există şi o parte bună a lucrurilor, care constă într-un… paradox: legea penală se întăreşte pe măsură ce este încălcată, iar legea civilă pe măsură ce este invocată litigios.

Nicolae Drăguşin *este doctor în filozofie şi preparator la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea „Dimitrie Cantemir“ din Bucureşti.*

Christian FERENCZ-FLATZ

Aferim! – un film istoric bine stricat

1. Cu cîţiva ani înainte de *Aferim!*, se prefigura deja o turnură spre istorie a noului film românesc. În 2011, Cristi Puiu obţinuse din partea CNC o finanţare pentru proiectul său *La conac,* adaptarea unui roman de Vladimir Soloviov situat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. La concursul imediat următor, a cîştigat apoi şi Radu Jude, iar potrivirea părea deja să anunţe o nouă „tendinţă“ într-o cinematografie aflată pînă atunci preponderent sub mirajul observaţiei directe, *i.e.* al captării realiste a prezentului. Semnificaţia acestui pas nu i-a scăpat nici lui Cristi Puiu, care declara într-un interviu din perioada respectivă că el îl constrînge să regîndească din temelii „tot ce înseamnă imagine, actorie şi plasarea unei poveşti spuse la timpul trecut“. Între timp, Puiu a abandonat proiectul în favoarea unui alt film situat în prezent, *Sierra Nevada,* în vreme ce *Aferim!* a fost considerat, de la prima sa cronică, „ceva nou în filmul românesc“.

2. Tehnic vorbind, sigur că *Hîrtia va fi albastră* sau *4 luni, 3 săptămîni şi 2 zile* sînt şi ele „filme istorice“. Dar fiindcă ele sînt plasate totuşi doar într-un trecut recent, trăit direct de autorii lor şi de mulţi dintre spectatori, ele nu se văd încă nevoite să amendeze radical stilistica realistă devenită standard al noului val, ori să se confrunte explicit cu problemele pe care i le pune acesteia reprezentarea istoriei. În ce anume constau aceste probleme, putem vedea cu uşurinţă pornind de la cîteva dintre reflecţiile lui Siegfried Kracauer, care considera filmul istoric în genere drept o aberaţie contrară sensului însuşi al mediului cinematografic. Întrucît mediul filmic pretinde în mod funciar, după Kracauer, ca imaginile lui să poată fi luate virtualmente de spectator drept o captură nemijlocită a realităţii, iar aceasta din urmă este indexată istoric prin tehnica folosită în realizarea sa, el trebuie, pentru a fi plauzibil în chip realist, să se prezinte din capul locului ca o înregistrare contemporană cu momentul istoric pe care îl redă. Or, dacă acest lucru pune deja anumite dificultăţi stilistice în cazul filmelor realizate zece sau douăzeci de ani mai tîrziu decît momentul pe care-l tratează, el devine un obstacol de netrecut în cazul unor filme care-şi situează acţiunea într-o perioadă anterioară chiar inventării cinema-ului însuşi, făcînd ca asemenea filme să fie mereu, după Kracauer, cel puţin latent iritante prin anacronismul lor, oricît de fidel ar reuşi ele altminteri să reproducă – de la vestimentaţie şi decoruri, pînă la obiceiuri şi atmosferă – realitatea istorică despre care vorbesc. Dat fiind acest fapt, un film nu are la dispoziţie decît două soluţii posibile pentru a aborda o tematică istorică respectînd pe cît se poate exigenţa inviolabilă (după Kracauer) a sincronicităţii dintre mediu şi obiectul său: el poate fie să se concentreze pe o dimensiune funciar atemporală a realităţii respective în detrimentul caracterizării istorice, fie dimpotrivă, să mimeze în termeni cinematografici regimul optic al unor alte medii decît cinema-ul (bunăoară, pictura sau grafica), prin care sîntem obişnuiţi să ne înfăţişăm acea epocă.

Dacă teoria lui Kracauer defineşte într-adevăr paradigma standard a filmului istoric – în măsura în care mai toate filmele de acest gen îşi propun de regulă tocmai să-i imerseze pe spectatori cît mai deplin în realităţile unei epoci trecute –, e limpede totuşi că pînă şi cele mai standardizate filme istorice ţin totodată cont, în egală măsură, şi de tensiunile în care intră acel trecut cu prezentul. Astfel, bunăoară, filmele istorice cu tematică muzicală au cel mai adesea succes tocmai în măsura în care genul sau curentul muzical pe care ele îl ilustrează corespunde propriu-zis unui *revival* al lor în gustul muzical al prezentului, aşa cum şi vestimentaţia filmelor istorice de succes tinde cel mai adesea să stilizeze moda epocii tratate conform unor sensibilităţi înrădăcinate în moda prezentului. În schimb, dacă acest tip de raportare la istorie (ce se interesează nu atît de fidelitatea cu care este reconstruit trecutul, ci mai ales de interferenţele sale cu prezentul) e doar implicită la nivelul unor asemenea momente din filmul istoric standard, ea devine, dimpotrivă, explicită în cazul tuturor acelor filme care utilizează flagrant şi cu ostentaţie – în contra pretenţiei de sincronizare exprimate de Kracauer – tocmai anacronismul însuşi în tratarea istoriei, fie că o fac la nivel profilmic (*i.e.* înăuntrul cadrului) ori filmic (*i.e.* la nivelul mediului însuşi).

Filmul lui Jude
nu face defel jocul corectitudinii politice.

3. Tocmai pe acest fundal ar trebui înţeles înainte de toate şi filmul lui Jude, cu atît mai mult cu cît şi el pare, în primă instanţă, să cocheteze cu ideea reconstrucţiei prin film a trecutului în stilul lui Kracauer, acordînd o atenţie minuţioasă nu doar costumaţiei şi decorurilor, ori felului cum vorbesc şi se poartă personajele, ci îndeosebi şi calităţilor mediului însuşi, ale cărui imagini evocă adesea gravurile vremii ori fotografia timpurie. În schimb, deşi mulţi dintre comentatorii filmului au admirat într-adevăr cu precădere tocmai calităţile realiste ale filmului, *i.e.* „autenticitatea“ reconstrucţiei istorice, filmul însuşi nu încurajează, potrivit intenţiei sale, decît pînă la un punct o atare interpretare. Din contra, Radu Jude se arată, în cele mai multe dintre interviurile sale, mai curînd critic prin raport cu concepţia asupra cinema-ului, ce subîntinde asemenea calificative. Astfel, el se plîngea bunăoară deja din 2012 că spectatorii tind îndeobşte să vadă cinema-ul ca pe un fel de „fereastră“ către lume, ce le îngăduie un acces nemijlocit la realitate, de parcă mediul însuşi în calitatea sa de construct nu s-ar interpune nicicum între ei şi ea. Or, într-un mod analog este văzut din capul locului şi filmul istoric, potrivit paradigmei lui Kracauer – care specula el însuşi la un moment dat, în lucrarea sa *Theory of Film,* asupra paradoxurilor unei transmisiuni directe, asigurate prin mijloace interplanetare, a patimilor lui Iisus dinaintea unui public contemporan – căci aceste fabulaţii nu sînt în cele din urmă decît raţionalizare în cheie SF a efectului de sincronizare pe care îl aplică oricum cele mai multe dintre filmele istorice materialului lor. Idealul său e tocmai iluzia unei transmisiuni în direct a trecutului, iar Jude însuşi caută în *Aferim!* – în pofida unora dintre comentatorii săi, care au rămas, precum Cristian Tudor Popescu, cu „sentimentul că văd imagini *live* din Valahia anului 1835, transmise parcă cu o cameră de luat vederi aruncată peste timp“ – să rupă cu această iluzie, contracarînd-o în primă instanţă, la fel ca în lungmetrajele sale anterioare, prin recurs la cîteva efecte pregnante.

4. Potrivit unei observaţii dintr-un eseu timpuriu al lui Kracauer, „curajul de care dau dovadă filmele se diminuează direct proporţional cu pătratul apropierii lor faţă de prezent“. Oarecum la fel pare să creadă şi Costi Rogozanu, care considera că, deghizîndu-şi tema sub o formă istorică, *Aferim!* îşi confruntă publicul cu mai multe menajamente decît ar fi făcut-o un film focalizat direct asupra prezentului: „Jude v-a tratat omeneşte, rasiştilor. În loc să ia o cameră ascunsă şi să filmeze azi, în secolul 21, o discuţie cu un taximetrist care nu mai suportă ţiganii sau o discuţie pe holuri după o conferinţă ‘telectuală unde se ştie că evreii nu-s oameni, dar că ţiganii sînt enervanţi şi nu muncesc, Jude a preferat să v-o servească mai elaborat, ca să înghiţiţi toată povestea. Ce pare vechi-arhaic e doar o părere. Sînteţi doar voi, acei voi care vorbiţi şi despre ţigani imposibil de europenizat şi despre săraci care au mult timp, că nu muncesc“. În mod paradoxal, însă, filmul lui Jude este, ca film istoric, mai provocator decît ar fi putut să fie vorbind direct despre prezent. Căci publicul său ţintă nu îl formează preponderent nici antirasiştii militanţi şi nici rasiştii inveteraţi, care fac spume în contra filmului pe forumuri, ci mai curînd tocmai cripto-rasiştii altminteri corecţi politic, care-şi neagă propriile reflexe rasiste şi condamnă în principiu rasismul. Or, a-i arăta unui atare public la lucru rasismul de azi înseamnă doar a-i arăta un rasist particular sau altul, de care el se poate scandaliza prompt şi facil, fără să-şi pună probleme, lăsîndu-l în continuare să-şi dezincrimineze politic corect propriile sentimente de ostilitate, silă, teamă sau condescendenţă faţă de ţigani. Din contra, filmul lui Jude nu face defel jocul corectitudinii politice – cum concluziona superficial CTP pornind de la simplul inventar al temelor sale: „Fireşte, *Aferim!* este corect politic în legătură cu asuprirea robilor ţigani lipsiţi de drepturi, cu antisemitismul preoţimii ortodoxe şi cu violenţa «legală» a bărbatului faţă de consoartă“ –, ci o frapează în latura ei ipocrită, aruncîndu-i în faţă neamendat un şuvoi de incorectitudine politică făţişă, mergînd de la rasism, sexism, homofobie şi atîtea altele, faţă de care spectatorul nu-şi poate exersa pur şi simplu reacţiile de apărare obişnuite, blamînd personajele negative. Întreg şocul filmului rezidă astfel în ciocnirea dintre rasismul latent, încărcat de precauţia blamului social, al spectatorului şi rasismul manifest şi acceptat social din film, şi tocmai disconfortul acestei ciocniri – prin care filmul îşi deranjează spectatorul fără să-i dea totodată şansă descărcării nemijlocite, neîngăduindu-i nici moralismul reflex şi nici indignarea facilă, aşa cum nu-l lasă, pe de altă parte, nici să ia totul în rîs (deşi e fără îndoială ispitit să încerce) – constă efectul de imediateţe al filmului, de care el nu beneficiază în pofida caracterului său istoric, după vorba lui Kracauer, ci mai curînd tocmai în virtutea sa. Or, chiar aici se găseşte de fapt punctul-cheie al demersului istoric pe care îl întreprinde Jude; fiindcă, dacă *Aferim!* cochetează într-adevăr cu paradigma filmului istoric definită de Kracauer, el o contracarează pe aceasta totodată în modul cel mai eficace tocmai în punctul în care îi face jocul, iar nu acolo unde o sabotează făţiş. Căci, scufundîndu-se – fără amendamente exprese din partea prezentului – în logica istorică a incorectitudinii politice, filmul asumă practic, la nivelul poziţiei sale mentale, întocmai acea „perspectivă a contemporanului“ asupra momentului istoric tratat, aşa cum o cerea Kracauer, *i.e.* o perspectivă imersată complet în tot ceea ce defineşte aerul vremii; or, în realitate, tocmai această perspectivă este din capul locului disconfortantă pentru spectator şi-l obligă să dea înapoi, făcînd ca însăşi imersiunea realistă în trecutul tratat să funcţioneze totodată disruptiv mai eficace decît orice efect căutat.

(varianta integrală a textului pe dilemaveche.ro)

© cinemagia.ro

© cinemagia.ro

Christian Ferencz-Flatz *este cercetător la Institutul de Filozofie „Alexandru Dragomir“ şi Societatea Română de Fenomenologie.*

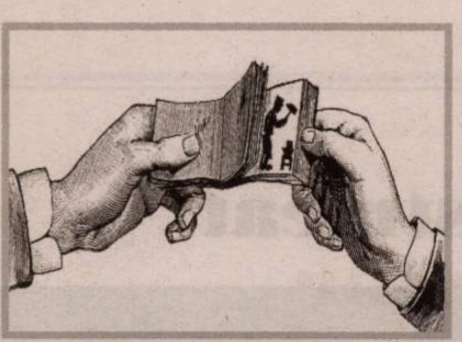

Marius CHIVU

feedbook

Caznele căsniciei

● **Dan Coman, *Căsnicie*, Editura Polirom, 2015.**

Nu e prima dată cînd Dan Coman publică proză, dar e prima dată cînd rămîne strict între limitele acestui gen. Prezentat ca roman, *Irezistibil* (Cartea Românească, 2010) era confesiunea-parabolă – surprinsă în cinci capitole/povestiri, suficient de distincte, inclusiv stilistic, pentru a fi autonome, proze ce evoluau de la grotesc la absurd şi fantastic – a poetului cu acelaşi nume, care, în pasiunea lui pentru literatură, contaminată de obsesia gloriei, consimţea la impostură şi accepta un supranume contrafăcut. Prezentată ca monografie, *Parohia* (Cartea Românească, 2012) alterna coşmarul comic cu basmul grotesc, prezentînd o lume tradiţională şi bucolică, viciată de răul politic, o comunitate rurală credincioasă, aflată în pragul pierderii ritualurilor misterului în timpul unei dictaturi. Religiosul, fantasticul, ruralul şi politicul, toate creau o atmosferă lirică stranie şi făceau din *Parohia* o carte inclasabilă ca gen, menţinînd-o într-un echilibru perfect între poematic şi prozastic. *Căsnicie* se prezintă însă ca un roman aproape convenţional în construcţie. Ajută în mod esenţial şi subiectul perfect prozastic, cartea fiind radiografia unei căsnicii de-a lungul a opt ani, înregistrarea mişcărilor deopotrivă domestice şi interioare ale unui cuplu de profesori din provincie, care au şi doi copii. Tabloul dezolant al convieţuirii cuplului de 30 de ani este compus alternativ din vocea naratorului omniscient şi din paginile unui jurnal secret ţinut de soţie, cu salturi înainte şi înapoi în timp în diverse perioade ale căsniciei.

Povestea legăturii dintre cei doi (dintre care doar bărbatul rămîne nenumit) stă de la început sub semnul nesiguranţei, al apropierilor fugitive şi al lipsei de comunicare. (Partea aceasta din roman stă în apropierea scenelor absurde din primele cărţi de proză ale lui Dan Coman.) Cu ajutorul celui de-al treilea personaj al cărţii – o altă femeie, pe nume Daria –, povestea de dragoste dintre cei doi se leagă şi face trecerea înspre căsnicia care le schimbă profund relaţia şi îi transformă pe fiecare o dată în plus. Tot ceea ce uneşte cuplul începe să se surpe odată cu naşterea primului lor copil, care o lasă „handicapată“ erotic pe femeie şi depresiv postpartum pe bărbat. Armonia şi intimitatea, timpul petrecut împreună, pofta cunoaşterii în doi, plăcerea comunicării, toate acestea se dovedesc a fi fragile în noul context deopotrivă psihic şi sexual, domestic şi public. Naşterea şi creşterea copilului pare un proces de recul şi treptat se produce înstrăinarea. Timpul petrecut prin forţa împrejurărilor împreună îi devaforizează, intervine oboseala, dispare pofta, rămîne în loc o formă de absenţă, o tensiune ce produce reproşuri şi certuri fără sens. Pe măsură ce bărbatul devine irascibil şi chiar violent, femeia se retrage în sine şi între paginile jurnalului, oferindu-i soţului rare şi reci „bunăvoinţe erotice“. Cei doi se găsesc tot mai mult în situaţii inadecvate sentimental unul faţă de altul, apropierea dintre ei, deşi dorită, se produce artificial sau deloc, creează frustrări şi nesiguranţe. O mare neînţelegere psihologică şi o nedreaptă desincronizare emoţională îi ţine departe pe cei doi care „nu mai ştiu ce să facă unul cu celălalt“, ca şi cum polii magnetici de sens contrar care erau odată îşi schimbă magnetismul şi ajung să se respingă în propria casă, unde continuă să-şi ducă viaţa împreună, dar la distanţă.

Romanul surprinde foarte bine baletul evitării din cuplu, toată mecanica gesturilor şi vorbelor care nu mai funcţionează ca liant între trupuri şi suflete – există o permanentă mişcare în gol, o serie de ritualuri repetitive (băutul cafelei – se bea exagerat de multă cafea în acest roman – fumatul, mîncatul, dormitul). Incapabili de a mai găsi calea interioară care să-i conducă pe fiecare spre celălalt, orbi şi obosiţi pe drumul regăsirii, cei doi soţi rătăcesc unul lîngă celălalt într-o epuizare şi o muţenie care-l frustrează inclusiv pe cititor. Precum căsnicia însăşi, ajunsă în impas, nu e o carte uşor de plăcut, nici măcar de citit (aşa cum probabil n-a fost nici uşor de scris), şi înţeleg de ce unii recenzenţi au avut reţineri. Simplitatea şi transparenţa felului în care este surprins mecanismul căsniciei vin tocmai din rutina şi banalitatea domestică, din repetitivitatea gesturilor ineficiente şi a situaţiilor seci care o descompun. Mecanismul căsniciei funcţionează în gol, chiar dacă toacă mărunt minţile, inimile şi corpurile celor doi. Redundanţa şi plictiseala sînt, aşadar, ale subiectului descris de aproape şi în amănunt.

Remarc însă un dozaj defectuos spre finalul cărţii, un dezechilibru în naraţiunea ale cărei întîmplări şi schimbări de situaţie se precipită în ultimele ei cincizeci de pagini, atunci cînd intră mai bine în poveste şi se conturează personajul-cheie al poveştii, cealaltă femeie. Divorţată de două ori şi rămasă cu un copil cu probleme de dependenţă (toţi cei trei copii sînt personaje-fantomă care „bîntuie“ vieţile maturilor), Daria este o femeie sofisticată, liberă şi carismatică, dorită fără succes de bărbatul nostru, devenit ulterior soţ poate tocmai datorită respingerii ei. Ceea ce n-a devenit o relaţie erotică în doi s-a dezvoltat într-o relaţie de prietenie în trei. Aflată în ipostaza de nod confesiv între cei doi soţi ajunşi în impas, de intermediar şi consilier erotic de cuplu, implicarea Dariei a produs o nouă metamorfoză a relaţiei lor,

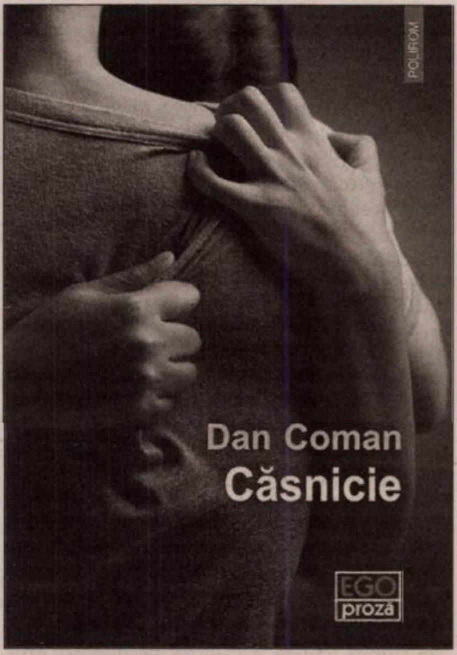

criza domestică de cuplu găsindu-şi impulsul erotic salvator într-un fel de *ménage à trois* care l-a readus acasă pe soţul ce încerca să-şi domine frustrarea conjugală în aventurile cu o elevă şi o colegă de catedră. Din femeia frigidă postdivorţuri, Daria devine agentul trezirii erotice a soţiei şi, implicit, al reîndrăgostirii celor doi soţi. Tot acest foarte interesant proces de transformare a energiilor erotice pierdute în rutina de cuplu, de regăsire prin jocuri şi inedite experienţe sexuale are parte însă de prea puţină expunere şi de o analiză expediată în doar cîteva pagini. Rezolvarea crizei căsniciei – chiar şi temporar, căci Daria se îmbolnăveşte şi dispare, lăsîndu-i pe cei doi singuri cu demonii căsniciei – pare, în economia şi desfăşurarea romanului, cumva precipitată. Felul în care se face trecerea de la frustrarea soţiei nesatisfăcute şi care nu mai poate satisface, cea care ajunsese să-şi chestioneze propria feminitate, la descoperirea impulsurilor homo-erotice şi, implicit, la reinventarea identităţii ei erotico-sentimentale alături de un soţ şi o prietenă, merita mult mai mult spaţiu, cel puţin egal cu prima parte, mai ales că partea solidă a naraţiunii o reprezintă vocea feminină introspectivă din jurnal. Aşa cum şi noua ipostază mentală a soţului, una profundă, complexă, cu mult potenţial psihologic este expediată: „Gîndul că, de fapt, marea plăcere a soţiei lui venea de la Daria, şi nu de la el, că ea era cea care o satisfăcea, şi nu corpul lui, i-a crescut ca o eczemă în cap, înnebunindu-l.“ Ei bine, această înnebunire, această inedită nesiguranţă a geloziei odată afirmată, rămîne suspendată, nu e urmărită în consecinţele ei psihologice şi comportamentale.

Chiar şi astfel dezechilibrat, *Căsnicie* este un roman apăsător prin vocea feminină dezabuzată conjugal; o carte care propune la noi un subiect neabordat pînă acum şi împinge literatura lui Dan Coman într-o zonă a prozei realiste neexplorată de el pînă acum.

■ ■ ■

„În ultimul timp nu prea mai găseau resursele necesare ritmului pe care, în definitiv, chiar dacă involuntar, chiar ei îl stabiliseră. Aproape tot programul lor era făcut în funcţie de cei doi copii, iar efortul de a fi mereu pe fază, de a binedispune şi de a fi oricînd disponibili le cam storsese forţele, îndepărtîndu-i treptat de ceilalţi, îngreunînd şi mai mult singurătatea în care se retrăseseră. Nu îi vizita niciodată nimeni, nu aveau pe cine să viziteze. Erau singuri şi tot mai obosiţi, izolaţi într-un oraş pe care nu-l mai suportau.

Îi iubeau pe copii, ca orice părinţi normali, şi-ar fi făcut orice pentru binele lor, însă presiunea constantă care venea dinspre ei lua tot mai des locul relaxării şi-al bucuriei. Ştiau asta, vorbiseră despre asta şi, deşi de fiecare dată li se păreau că au găsit soluţia, continuau să se încăpăţîneze şi să uite, nereuşind să facă nici o schimbare în ritmul acela greoi şi apăsător, aşteptînd ceva ce aşteptau şi cu cîţiva ani în urmă – să treacă timpul, să fie şi copiii mai independenţi, să nu mai fie nevoiţi să stea mereu după fundul lor.

Abia aştept să crească ăştia mici, să încep să am şi eu o relaţie cu nevastă-mea, zicea el uneori la şcoală, zîmbind, printre colegele din cabinetul de română, unde mergea aproape în fiecare pauză la cafea. Părinţii, ca soldaţii şi poeţii, nu au viaţă personală, continua, făcîndu-le pe profesoare să chicotească. Atunci cînd copiii o să crească şi o să plece fiecare în treaba lui, o să vă pară rău după momentele de acum, ziceau ele. Important e că sînteţi sănătoşi, restul se aranjează de la sine.“ (fragment din romanul *Căsnicie*)

PUBLICITATE

Colecția Războaie care au schimbat lumea continuă:
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
27 aprilie
4 mai
11 mai
18 mai
Preț special, ziar + carte: 14,99 lei
În fiecare LUNI, numai cu adevărul

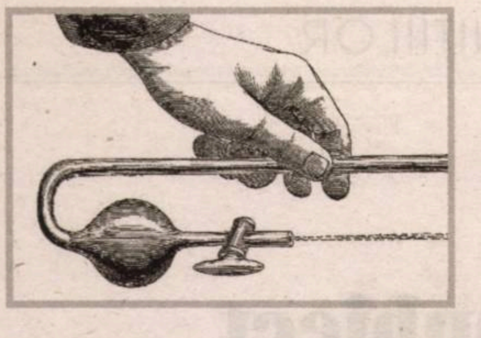

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Abuzurile puterilor

● ***Distopie. Shakespeare. Remix.* Regia şi scenariul: Catinca Drăgănescu; scenografie: Ioana Drăgănescu, Sorana Ţopa; costume: Ludmila Corlăţeanu, Atelier ATU; mişcare scenică: Andreea Belu; multimedia: Darie Armin Alexandru; sound & light designer: Alexandros Raptis. Cu: Cristina Drăghici, Oana Popescu, Simona Cuciurianu, Vlad Udrescu, Vladimir Purdel, Crina Ene, George Albert Costea (voce). Teatrul Naţional Bucureşti.**

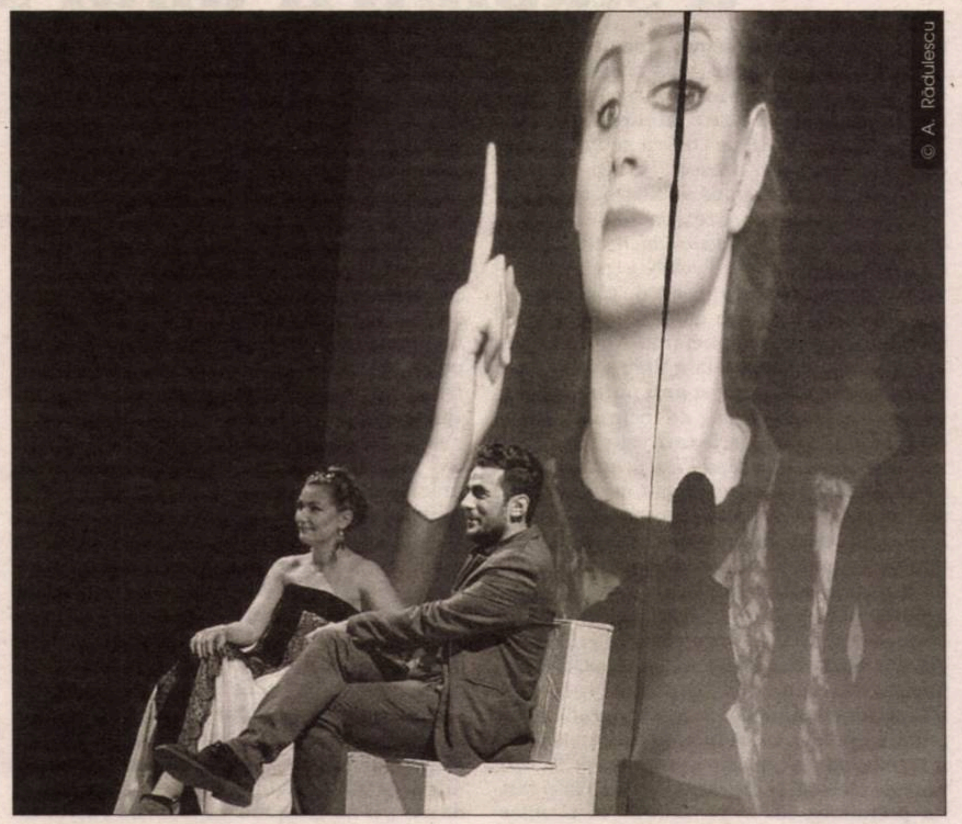

Cum funcţionează mecanismul puterii? Care sînt pilonii democraţiei şi cum pot fi ei pervertiţi? Cum se transformă un sistem politic în altul? Cine deţine puterea? Acestea sînt întrebări pe care societatea şi le pune ciclic, de regulă în preajma alegerilor. Pe fundalul tumultuos al politicii mondiale şi naţionale, chestionarea mecanismului puterii prin artă este o formă de activare a conştiinţei publice.

La noi, teatrul politic s-a coagulat într-o direcţie cu mai multe formule estetice şi preponderent, dar nu exclusiv, în spaţii independente. Spectacolul Catincăi Drăgănescu *Distopie. Shakespeare. Remix* este un construct (distopic) pe tema puterii din piesele lui Shakespeare, produs în cadrul programului TNB pentru Noua Generaţie de creatori (pe scurt 9G). Despre proiect s-a vorbit mult din cauza formulei de lucru: TNB pune la dispoziţia tinerilor creatori (pînă în 35 ani, neangajaţi), ale căror proiecte au fost selectate prin concurs, un minimum de resurse (din care esenţial este spaţiul, Sala Mică, la care se adaugă ce se mai găseşte prin magazia de costume şi depozitul de decoruri) şi o perioadă de repetiţii (trei săptămîni). Spectacolul rezultat este testat pe public prin cinci reprezentaţii gratuite şi, în funcţie (şi) de reacţia acestuia, se decide dacă va fi păstrat în repertoriu. Dacă decizia este favorabilă, se plătesc minime onorarii şi drepturi de autor (din încasări) şi se fac minime investiţii în producţie. Cuvîntul de ordine este „minimum“, asta dacă trecem peste partea în care se lucrează fără resurse, fără onorarii şi fără să se ştie dacă spectacolul va avea viitor. Este aici un abuz de putere (monopolul teatrului de stat pe resurse: buget şi infrastructură), căci TNB operează cu standarde duble în propria curte: tratamentul aplicat acestui program este incomparabil cu cel pe care îl au producţiile sale obişnuite, bugetate generos. Practic, teatrul se alege cu spectacole aproape gratis pentru care, însă, trebuie creat public, căci ele sînt diferite de estetica tradiţională a TNB, dar promovarea spectacolelor nu excelează (în ciuda eforturilor făcute de Cristiana Gavrilă, cea care a luptat pentru 9G). Tinerii regizori cărora li se face „favoarea“ de a lucra la TNB nu sînt studenţi, iar acesta nu este un program de practică teatrală. Prin urmare, diferenţele de condiţii între artiştii „ne-tineri“ şi „tineri“ sînt nejustificate şi profund inechitabile (alte teatre cu proiecte similare s-au descurcat mai bine: Naţionalul craiovean, cel mureşean sau Teatrul Odeon). Problema, mai amplă decît am rezumat aici, este pusă în discuţie de o petiţie iniţiată de artiştii participanţi. Nu ştiu pînă acum (15 aprilie 2015) ca TNB să fi dat vreun răspuns. Prima serie din 9G s-a încheiat şi a început concursul pentru al doilea sezon. „Minimul“ de resurse nu poate atrage şi stimula creativ regizorii, mai ales cînd teatrele de stat, în general, dispun de bugete consistente, iar TNB, în particular, beneficiază de un superbuget. Oferirea unui spaţiu dotat corespunzător pentru teatru (Sala Mică) este singurul element atractiv din proiect.

> *„Forma aleasă pentru investigarea mecanismului puterii*
> *este aceea a unui video game,*
> *Zoon Politikon, cu toate etapele sale.“*

Revenind la spectacol, acesta deschide programul 9G, folosind pentru prima dată o nouă configurare a Sălii Mici. Cu publicul dispus pe două laturi şi actorii jucînd pe o masă lungă ce serveşte drept catwalk, spectacolul îşi apropie spectatorii, suficient cît să recreeze intimitatea jocului. Căci forma aleasă pentru investigarea mecanismului puterii este aceea a unui *video game*, Zoon Politikon, cu toate etapele sale. Aparent, publicul ar putea fi jucătorul, dar deşi se creează iluzia că la un moment dat i se va cere să intervină, acest lucru nu se întîmplă. Păstrarea publicului în afara jocului corespunde realităţii unde alegătorului i se întreţine iluzia controlului puterii prin vot.

Scenariul urmăreşte firul narativ din *Regele Lear*, pe care se altoiesc fragmente din *Hamlet*, *Richard al III-lea*, *Neguţătorul din Veneţia*, *Othello*, *Furtuna*, *Romeo şi Julieta* etc. Pe o structură dramatică inteligentă, regizoarea dovedeşte acuitate în coagularea diferitelor aspecte ale puterii într-un parcurs care include derapajele posibile ale democraţiei. Dictatura blîndă a lui Lear – un despot luminat – se transformă într-una haotică sub comanda confuzului Albany (Vlad Udrescu), apoi într-una violentă cînd la cîrmă ajunge Cornwall (Vladimir Purdel). Este interesant modul în care aceste răsturnări de putere se fac în limitele jocului, cu strategii politice ce includ asasinatele, campaniile electorale mincinoase, intrigile de culise, corupţia politicienilor, alianţele mercantile şi trădările. Cordelia alungată se reidentifică drept Bufon (Cristina Drăghici), intrigant secret, dar cumpărabil, un mercenar moral. Regan (Simona Cuciurianu) se foloseşte de sex pentru a obţine ce vrea, iar Goneril (Oana Popescu) este doamna de fier. Toţi se folosesc de media prin care manipulează poporul şi adversarii. De la un nivel la altul al jocului (condus de un MC – Crina Ene), accesul se face prin trădare şi crimă. Cîştigător nu există, ceea ce rămîne în urmă este un vid de putere, căci jucătorii „au reuşit“ să producă o implozie a regatului. Proiecţiile lui Darie Armin Alexandru fac conexiuni cu realitatea politică imediată (realizat în 2014, spectacolul face referire la campania electorală pentru alegerile prezidenţiale). Actorii joacă schematic, ca personajele de *video game*, dar uneori convenţia se mai pierde şi se plusează declamator. Per ansamblu, spectacolul este însă puternic, bine articulat şi argumentat.

După ce am vizionat întreaga serie de spectacole din 9G, pot spune că show-ul Catincăi Drăgănescu este singurul care are viziune şi propune o formulă îndrăzneaţă de joc. Un spectacol care trimite la o meditaţie serioasă pe tema politicii într-un timp profund politic şi care întrupează expresia, atît de pios vehiculată încît şi-a pierdut conţinutul, „Shakespeare este contemporanul nostru“. Celelalte spectacole din program se mulţumesc să prezinte texte mai mult sau mai puţin interesante, iar *ArtOrchestra*, show nonverbal, reia o formulă performativă pe care doi dintre actori au mai folosit-o. Lipsesc viziunile, zvîcul, noul.

După prima serie a programului 9G se observă două mari probleme: condiţiile discutabile de lucru oferite de TNB şi platitudinea proiectelor rezultate, care ridică întrebări în legătură cu vivacitatea noii generaţii. În aceste condiţii, încă nu m-am decis ce să răspund ca să trec la un nivel „superior“: *Do you want to save changes?*

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

CLUBUL
DILEMA VECHE
Joi, 30 aprilie, ora 19.00
CREART: Centrul de Creaţie, Artă şi Tradiţie al Municipiului Bucureşti, Piaţa Lahovari, nr.7
DISCUTĂM DESPRE
CULTURA INTEGRITĂŢII LA ROMÂNI
ÎMPREUNĂ CU
VINTILĂ MIHĂILESCU, DORIN BODEA, PETRU CRĂCIUN
Moderator: Mircea Vasilescu
INTRARE LIBERĂ
Proiect susţinut de:
ALPHA BANK cegedim
Realizat cu sprijinul:
RESULT SÂMBUREŞTI AQUA CARPATICA creart

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Andrei GORZO

dilematograf

O mimare a stăpînirii unui subiect

● **Doru Pop, *Romanian New Wave Cinema: An Introduction*, McFarland & Company, Jefferson, North Carolina, 2014.**

Romanian New Wave Cinema: An Introduction e o carte scrisă în limba engleză de universitarul clujean Doru Pop, avînd ca subiect filmele generației de cineaști care s-a afirmat după 2000. Inițial, Pop anunță că va privi acest cinema ca pe o contribuție românească întîrziată la seria de „noi valuri“ europene (francez, vest-german, cehoslovac ș.a.) și internaționale (brazilian, japonez) afirmate în anii ’60 și ’70. Însă ce face el concret, pe parcursul a 227 de pagini, e să pună acest cinema în legătură cu numeroase alte fenomene, curente, stiluri etc. din istoria internațională a filmului și a celorlalte arte (de pildă, cu naturalismul literar al lui Zola sau cu minimalismul pictural al unor artiști „ca Robert Rauschenberg, Josef Albers…, Barnett Newman sau chiar Alexandr Rodcenko“), trecînd cu mare viteză de la una la alta, într-o încercare de a acoperi cît mai mult teren, din cît mai multe unghiuri. Aceste sărituri pline de aplomb, dintr-un punct al hărții în altul, trădează însă imediat faptul că, cel puțin în ceea ce privește domenii precum istoria cinematografului și istoria reflecției pe marginea sa, Pop (care s-a orientat din mers către cinema, după studii de literatură, jurnalism și filozofie) a început abia recent să-și facă o hartă – aceasta fiind încă aproximativă, superficială, încropită după ureche. De pildă, Pop face arcuri imposibile peste timp, precum unul care (la pagina 52) pleacă din „realismul poetic al lui Resnais“ și ajunge la „neorealismul cinema-ului italian“ (dar Resnais *vine* după neorealism, în anii ’50, și, oricum, n-are legătură cu realismul poetic francez, care e un curent al anilor ’30). Sau îl prezintă pe Ozu ca pe un cineast care s-ar trage din Bresson (p. 68), cînd, de fapt, stilul lui Ozu era pe de-a-ntregul format încă de dinainte ca Bresson să-și facă debutul. Sau clasifică *A doua cădere a Constantinopolului* ca *screwball comedy* (p. 189), dovedind că nu cunoaște specia de comedie denumită astfel în limba engleză. Sau afirmă că rolul jucat de teoreticianul André Bazin în formarea intelectuală a unora dintre corifeii „noului val“ francez ar fi putut fi jucat, în cazul lui Puiu & Co., de incurabilul inocent în materie de teorie care este Tudor Caranfil (p. 26). Sau, citind *Film pentru prieteni* al lui Jude ca pe un exemplu de film creat special pentru festivalurile internaționale (p. 217), arată cît de puține știe despre piața festivalieră, unde filmele cu durată de mediumetraj (nici scurt, nici lung) sînt cele mai greu de plasat. Alte judecăți ale lui Pop ar suna inexplicabil de bizar chiar și venind nu din partea cuiva cu pretenții de specialist, ci din partea unui chibiț minimal branșat la fluxul mondenităților cinematografice: de pildă, impresia lui că maxima recunoaștere internațională („singura adevărată“) obținută de cinema-ul românesc în 2012 ar fi fost nu premierea lui *După dealuri* la Cannes (pentru scenariu și roluri principale feminine), ci premierea scurtmetrajului *Superman, Spiderman sau Batman* (de Tudor Giurgiu) de către Academia Europeană de Film (p. 226). Într-un asemenea moment – sau în altul (p. 58), cînd, în mod ridicol, Pop citează asemănarea dintre titlurile *Privește înapoi cu mînie* (Tony Richardson, 1959) și *Furia* (Radu Muntean, 2002) ca dovadă a „influenței directe“ pe care ar fi exercitat-o vechiul *„free cinema“* britanic asupra „noului cinema“ românesc douămiist –, în asemenea momente, cartea pare scrisă nu doar foarte repede, ci și după dictarea unui „flux al conștiinței“ în care intră orice. Ceva asemănător atestă și numeroasele autocontraziceri: același *„free cinema“* ba n-a adus, ba (chiar în fraza următoare) de fapt a adus cinema-ului european inovații ținînd de felul de a nara (p. 56); *Un cartuș de Kent și un pachet de cafea* al lui Puiu e descris mai întîi (p. 68) ca un scurtmetraj cu două-trei personaje într-un cadru fix, pentru ca, imediat apoi (p. 69), cadrul unic să se transforme în cinci, iar nemișcarea să integreze totuși două mișcări de cameră. Ce mai intră în „fluxul“ acestei cărți? Printre altele, colportări copilărești – cum că, de pildă (p. 185), Sergiu Nicolaescu ar fi avut o înțelegere cu Securitatea să creeze „eroi pozitivi comuniști“ (de ce ar fi fost nevoie de o înțelegere specială întru crearea de asemenea personaje?); taclale despre jocul actorilor (ca de pildă Mirela Oprișor în *Marți, după Crăciun*, p. 223), dominate de superlative clișeistic-jurnalistice; erori de informare în alte domenii decît filmul (de pildă, noțiunea de *sots art* nu desemnează realismul socialist propriu-zis – așa cum e lăsat să se înțeleagă la p. 46 –, ci o variantă Pop Art a acestuia, creată de artiștii Komar și Melamid); și multe greșeli sau stîngăcii în folosirea limbii engleze *(theatrical* nu înseamnă „teatral“ în sensul peiorativ pe care-l dorește Pop la p. 223 și în alte locuri – *stagy* era cuvîntul căutat de el; tot așa, *cinematographers* nu înseamnă „cineaști“ – deși asta-l pune Pop să însemne la p. 52 –, ci „directori de imagine“; și Dumnezeu știe ce vrea să însemne *ominous* la p. 53, printre multe alte exemple posibile). Pe scurt, practic fiecare pagină din carte conține gafe de mai multe feluri, care prin acumulare o fac profund nedemnă de încredere. Calitățile ei țin aproape exclusiv de felul în care e structurată – astfel încît să acopere totul în mod ordonat: un capitol dedicat esteticii sau esteticilor „noului val“; un capitol dedicat temelor sale (cu subcapitole precum „tema emigrației“ și sub-subcapitole despre fuga din țară, despre întoarcere etc.); un capitol care se anunță ca o perspectivă psihanalitică și altul care se anunță ca o perspectivă semiotică (din păcate, ambele combină prelevarea de banalități cu aruncatul de praf în ochii cititorilor neexpuși deja tradițiilor respective); un capitol dedicat femeilor-regizor, felurilor în care au fost reprezentate femeile în filmul românesc și perspectivelor ca în cadrul acestuia să se dezvolte o practică cinematografică feministă. Bref, o structură excelentă – dacă se face abstracție de ce-a turnat Pop în ea. Prin arhitectura ei curată, precum și prin dezinvoltura cu care survolează, în rînduri puține, întregi ere cinematografice sau își taie drum prin mase impresionante de informații, cartea simulează stăpînire asupra subiectului. Aceasta e principala abilitate demonstrată aici de autor. Sub acest aer de stăpînire, totul e însă bîjbîială.

■ ■ ■

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

De nădejde pentru dezamăgiți

● **Drenge, *Undertow*, ADA, 2015.**

Pînă în anii ’90 s-a testat în rock suficiența formatului de trio, iar în anii recenți s-a trecut la nivelul următor, cu un veritabil val de trupe-duet – de la pionieri ca The White Stripes și The Black Keys la nume noi ca Royal Blood, Shovels & Rope ori acești Drenge, aflați, cu *Undertow*, abia la al doilea album. O fi muzica rock mai ușor de făcut decît pe vremuri, or fi muzicienii mai precoce, mai competenți, mai multi-instrumentiști. Desigur, duo-uri cu ambiții rock există de mult – pînă și Modern Talking s-ar califica aici pînă la un punct, ori măcar Eurythmics și Roxette. Grupurile respective n-au sunat însă niciodată cu plinătatea sound-ului rock, au fost în mod prea evident constituite din cîte doi cîntăreți ținîndu-și mutual isonul și umplînd golurile cu sintetizatoare. În schimb, cu proaspeții Royal Blood ori Drenge avem o cu totul altă generație de trupe duo-rock, un mod mai eficient de a construi sound rock din elemente simple, puse cap la cap în moduri ingenioase, care le fac să pară sofisticate. Unul din ingredientele-cheie este distorsiunea murdară a grunge-ului care i-a făcut la vremea lor și pe Nirvana să pară mai mulți decît erau. Supraproducția în studio (dificil de reprodus live, unde adesea contribuie cîte un instrumentist suporter) este o altă metodă larg îmbrățișată și cu rezultate confirmate. Avem, în sfîrșit, metode de a face rock economic, de austeritate, care prezintă însă toți parametrii nutriționali ai genului la nivel acceptabil. În plus, din echipe mici sînt șanse să iasă concepte coezive, focalizate, mai ales în cazul Drenge – cuplu alcătuit din doi frați englezi răniți în dragoste, ce își zic Eoin (voce și chitară) și Rory Loveless (voce și tobe).

Preluînd atitudinea de punk familist de la The White Stripes, dar și un suflu blues rock de la The Black Keys (de dinainte să-și piardă suflul), frații Loveless se anunță drept revelația grunge a anilor imediat următori. Fără ingredientele hardcore ori country care se mai strecoară în aluatul duetelor rock americane (sus-pomenite), Drenge sînt insistenți în a suna foarte britanic, propunînd un punk garajist pe două voci neobișnuit de armonios, lipsit de gălăgia spartă inerentă genului, destul de întunecat și pesimist în teme lirice. Necazurile de la care probabil și-au și tras porecla frații Loveless (mă îndoiesc că ăsta le e numele de familie) sînt transpuse într-o supărare răspicat-fredonabilă și mențin problematica grupului într-o zonă lirică destul de primitivă în comparație cu contextul abstracto-sarcastico-ironic în care se scaldă de cîțiva ani scena indie-rock. La Drenge avem piese despre cum e să aștepți în frig („Standing in the Cold“), despre iubite care au întors spatele („Side by Side“), ori și-au pierdut mințile („Never Awake“), ori pur și simplu au devenit de nerecunoscut („Have You Forgotten My Name?“). Piesa „Favourite Son“ conține nucleul tematic și mostrele lirice cele mai reprezentative: *„I wanna be hugged and I wanna be kissed / I don’t wanna be fucked, I just wanna be his“*. E un pas înainte și un progres în asertivitate emoțională față de albumul de debut *(„I don’t give a fuck about people in love / They don’t piss me off, they just make me give up“)*. De undeva din spatele unor refrene ce pot fi caracterizate englezește drept *cocky* răzbat și unele idei împrumutate de la concitadinii Arctic Monkeys ori de la Queens of the Stone Age.

Nu știu ce mai ascultă în zilele noastre adolescenții dezamăgiți în dragoste care refuză totuși refugiul manelelor și al baladelor hiperglicemice. Pe vremea mea se ascultau Nirvana, Cranberries și, dacă era nasol de tot, My Dying Bride. În 2015, pentru astfel de ocazii avem în Drenge o trupă de nădejde, care ar trebui să intre în programul multor baluri de majorat în anii ce urmează, măcar mai pe final, cînd rămîn doar rockerii și mai au și ei șansa să umble la *playlist*.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Simona RĂDOI

„O săptămînă de filme“

Unde se plasează B-EST IFF-ul în contextul festivalurilor de film de la noi?

Într-o țară în care sînt tot atîtea festivaluri pe cîte cătune, București IFF este cunoscut drept „cel mai vechi festival competitiv dedicat în exclusivitate lungmetrajelor din Capitală“. Mai precis, este vorba de un festival a cărui competiție este axată pe filme de început (primul sau al doilea film al regizorului) și a cărui întreagă selecție este rezervată în exclusivitate premierelor – nici un film din selecția oficială nu a fost arătat deja arătat în Romînia și, în proporție de 70%, nici nu va mai fi arătat post-eveniment.

Ce ați pregătit pentru ediția cu numărul 11?

O competiție formată din șase filme, dintre care unul românesc, *Autoportretul unei fete cuminți*, în regia Anei Lungu; cîteva proiecții extraordinare, printre care avanpremiera documentarului-eveniment *Rețeaua*, în regia lui Claudiu Mitcu; și, desigur, un invitat de onoare cu totul și cu totul special, actorul italian Franco Nero, care ne va fi alături pe toată perioada week-end-ului.

Cum arată, comparativ cu ceilalți ani, festivalul de anul acesta: ce s-a schimbat, ce a rămas la fel?

Din pricina bugetului extrem de redus, am renunțat la una dintre sălile noastre tradiționale, cea de la MȚR – așadar, ediția din acest an se desfășoară doar la Cinema Studio și la Cinema „Elvira Popescu“ și, prin urmare, și selecția e mai redusă (dar cu atît mai puternică). Pe de altă parte, toate celelalte sînt așa cum le știm: filme foarte bune, o echipă inimoasă, parteneri care ne sînt alături de foarte mult timp și un public fidel care așteaptă cu nerăbdare, în fiecare an, această săptămînă din aprilie.

***Simona Rădoi** este asistent coordonator la Festivalul Internațional de Film București. Festivalul va avea loc în perioada 20-26 aprilie. Programul îl găsiți pe b-iff.ro.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Pe malurile Bosforului

Să păşeşti, la propriu, în lumea unei cărţi e o experienţă pe care cititorul pasionat şi-o doreşte de pe vremea cînd citea poveşti cu zmei şi prinţese. Să fii acolo, în ea, să capete concreteţe, să îţi completezi imaginaţia cu obiecte adevărate, ca într-un puzzle pe linia fină dintre ficţional şi real, să ştii că eşti într-o convenţie, dar nu cea obişnuită a literaturii, e un sentiment care-ţi aduce literatura în viaţă şi invers. Exact asta a făcut Orhan Pamuk cînd a creat Muzeul Inocenţei, unic în felul său, care adună obiectele care apar în carte, mutînd spaţiul din ficţiune în realitate, de fapt construindu-le pe ambele în acelaşi timp. Strîngerea obiectelor s-a făcut în paralel cu scrisul. Ani de zile, Pamuk colinda anticariatele, găsea obiecte, le punea în carte şi în colecţia ce avea să devină muzeu. Pornind de la un obiect găsit la un anticar, dezvolta o altă scenă şi-şi făcea personajul principal, pe Kemal, să-l păstreze. Îi dădea un sens. Fiecare dintre obiectele de aici este legat de o stare, de un moment al cărţii, de o emoţie a lui Kemal, sînt „obiectele reale ale unei ficţiuni“, cum le spune chiar Pamuk. Iar Muzeul Inocenţei este o poveste de dragoste tradusă prin obsesia pentru obiectele persoanei iubite, fiecare dintre ele cu o încărcătură simbolică specială. E un muzeu al unei iubiri obsesive, inocente în puritatea ei, iubirea aceea abstractă aproape, făcută din mici bucăţi de realitate.

Kemal, un tînăr bogat, dintr-o familie de afacerişti din Istanbul, modern, şcolit afară, logodit cu Sibel, o fată frumoasă, inteligentă, bună la suflet, şi ea din înalta societate, se îndrăgosteşte de Fusun, o mai tînără rudă îndepărtată, cu care îşi trăieşte intens iubirea.

După logodna lui fastuoasă cu Sibel, Fusun dispare. Kemal este înnebunit de durere, o caută peste tot, i se pare c-o vede pe străzile din Istanbul şi îşi petrece timp în blocul Compasiunea, cu obiectele pe care ea le-a atins acolo şi pe care el le păstra cu sfinţenie. O găseşte, dar relaţia lor este imposibilă. Cea mai mare fericire e să fii în prezenţa persoanei iubite – spune Kemal, aşa că ajunge să-şi petreacă serile cu ea şi familia ei timp de opt ani, renunţînd la cercul de prieteni şi la viaţa lui mondenă.

Obsesia lui pentru obiecte continuă. Kemal trăieşte din întîlnirile cu Fusun şi din lucrurile pe care le fură, într-un joc asumat de toată lumea, din casa ei. Kemal îşi descrie în detaliu senzaţiile, teoretizează uneori, notează maniacal senzaţii, emoţii şi detalii, şi tu, ca cititor, trăieşti acolo, în sufletul lui, vezi cu ochii lui totul şi atingi obiectele pe care el le ia.

În carte, Kemal se hotărăşte să facă un muzeu al dragostei lui pentru Fusun, chiar în casa în care ea a locuit şi unde el îşi petrecea serile cu familia ei. Se întîlneşte cu scriitorul Orhan Pamuk, şi el dintr-o familie înstărită şi frecventînd aceleaşi medii, şi-l roagă să-i scrie povestea. Finalul cărţii este un joc narativ postmodern, în care Kemal vorbeşte cu Pamuk despre cum se construieşte povestea pe care tocmai am citit-o şi cum va fi organizat, concret, Muzeul Inocenţei pe care tocmai l-am vizitat.

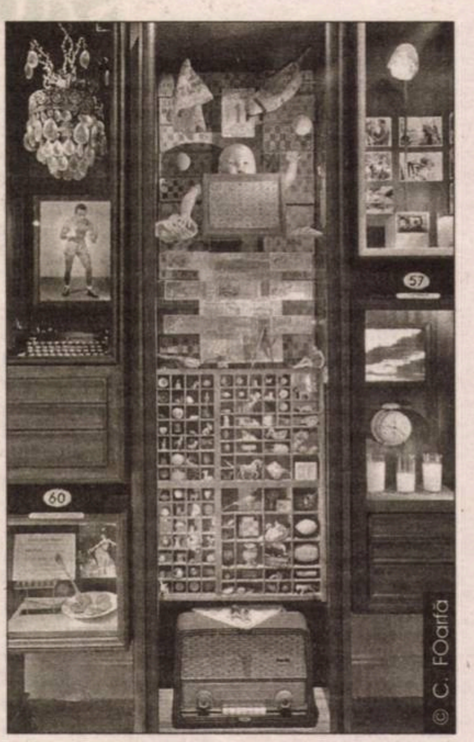

© C. FOarfă

Cele 4213 mucuri de ţigară fumate de Fusun sînt aici. La fel şi toate obiectele furate de Kemal din casa ei şi duse în apartamentul din blocul Compasiunea, de la solniţe sau chei, la răzătoarea de gutui sau la cîinii de porţelan de pe televizor, aici e rochia lui Fusun de cînd învăţa să conducă automobilul, hărţile imaginare ale lui Kemal, medicamentele tatălui lui, auzi zgomotul valurilor în care înotau împreună, muzica de atunci, te uiţi la ce mînca acasă la tanti Nesibe şi vezi ce privea atunci cînd era în pragul disperării, înnebunit de dorul pentru iubita lui. Aici sînt micile bijuterii pe care Fusun le primea de la Kemal, televizorul familiei, la care se uitau împreună seară de seară, chiar şi obiectele de la tombola de Anul Nou, radioul, cornetele de îngheţată din care iubita lui muşca şi, de fapt, toată dragostea lui.

Pe lîngă povestea dragostei lui Kemal pentru Fusun, avem aici un muzeu al Istanbului acelor ani – ’70-’80, un Istanbul ce trecea prin schimbări profunde, cu o societate complexă, un oraş în mişcare, fantastic de vibrant, unde tradiţia se împletea, uneori contradictoriu, cu modernitatea. Obiectele, fotografiile au naraţiunea lor, ce vorbeşte despre viaţa de zi cu zi a istanbulezilor, despre casele, problemele şi istoria lor.

Muzeul Inocenţei respectă cronologia din carte, te plimbi prin el de la un etaj la altul retrăindu-i povestea şi, în final, ajungi să vezi camera lui Kemal, cea în care stătea de vorbă cu Orhan Pamuk, autorul ce avea să-i scrie viaţa. Vezi şi manuscrisele lui Pamuk, desenele lui, observaţiile, schiţele, îţi dai seama cît de vizual şi-a construit cartea şi ce atenţie a dat celor mai mici detalii.

Am fost la Muzeul Inocenţei imediat după ce am terminat cartea, citită tot la Istanbul, cu detaliile foarte vii în memorie. Practic, am văzut Istanbulul cu Pamuk în geantă şi în minte, uitîndu-mă peste locurile din carte, trăind atmosfera, aşteptîndu-mă s-o văd pe Fusun pe malurile Bosforului şi imaginîndu-mi cum Kemal se plimba pe străzi, căutîndu-o.

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Integrala concertelor

PAVAROTTI & FRIENDS

OFERTĂ SPECIALĂ!

Colecţia de 4 DVD-uri, cu câte 2 concerte fiecare, „Pavarotti & Friends” este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche” pe minimum 6 luni!

Promoţie valabilă în perioada 20 aprilie - 19 mai 2015

	Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Ofertă	**Abonament digital** - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
	Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr.......... Bl.......... Sc.......... Et.......... Ap..........
Localitate.. Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail..

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

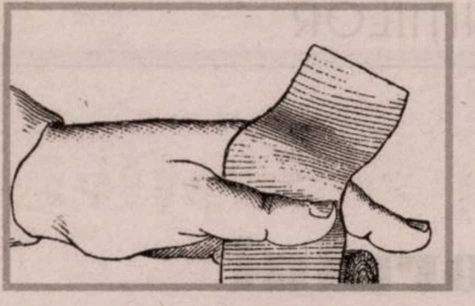

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Apogeul Google. Sau dincolo de el?

Acum vreo 15-16-17 ani, admiram pentru prima oară simplitatea paginii de căutare Google, prin opoziţie cu Lycos şi Metacrawler, cele două motoare de căutare pe care le folosisem pînă la apariţia invenţiei lui Larry Page şi Sergey Brin. Internetul e în multe privinţe misterios, dar mai ales în privinţa modului cum se schimbă sub ochii noştri, suficient de încet încît să nu ne dăm seama punctual de asta, dar suficient de repede încît, în anumite momente, să ne trezim luaţi prin surprindere. Cam în acest mod, Google a ajuns probabil la apogeul dominaţiei online. Dar, în acelaşi timp, unele lucruri încep să scîrţîie.

Internetul de azi, aproape numai Facebook, *whatsapp*-uri şi aplicaţii de mobil pentru nou-veniţii puberi sau, dimpotrivă, sexagenari, era cu totul altfel înainte de apariţia Google. Motoarele de căutare erau construite pe principii mult mai simple, precum frecvenţa cuvîntului căutat în pagini – care dădea puţine indicaţii despre relevanţa sau calitatea acestora. Totul era mult mai colorat, dar în acelaşi timp mai disfuncţional şi din topor: diferitele bucăţi din care erau făcute paginile nu se prea potriveau între ele, la fel cum nici paginile unui site nu semănau întotdeauna unele cu altele, site-urile nu se potriveau cu browser-ele, programele cu care le vizitai, iar diferitele maţe care ieşeau din calculator şi componentele periferice alcătuiau şi ele o lume granulară, greu de potrivit.

Deşi azi pare rudimentar, primul logo Google a fost o revoluţie, aşezat pe pagina albă aşa cum este şi astăzi, într-un gest minimalist. S-a întîmplat prin 1998, iar interfaţa simplă se potrivea perfect cu sloganul care a făcut carieră: *Don't Be Evil!*, adică *Nu fi rău!* Page şi Brin aveau să-l explice peste cîţiva ani în sensul obiectivităţii şi imparţialităţii rezultatelor de căutare, în care nimeni nu putea plăti pentru a fi prezent.

În cîţiva ani, Google devenea sinonimul *coolness*-ului online. Gmail-ul era lansat în beta în 2004, oferind nu numai o interfaţă care făcea de ruşine competiţia, ci şi un spaţiu de stocare incredibil pentru vremea respectivă, 1 GB. În primii ani, serviciul a fost disponibil numai pe bază de invitaţii; deşi în beta, funcţiona fără cusur şi, posibil, principiul invitaţiilor a funcţionat mai degrabă ca marketing, creînd o barieră care transforma Gmail-ul într-un serviciu gratis, însă rîvnit.

Dar acest articolaş nu-şi doreşte să fie o istorie a Google, aşa că sărim, repede, cîţiva ani, peste multe alte inovaţii şi peste creşterea abruptă – financiară, dar şi pe scara *coolness*-ului – a Apple. Sîntem în 2008, la lansarea Android, iar atunci cînd apare primul telefon cu acest sistem de operare, revoluţionarul iPhone este deja de un an şi mai bine pe piaţă, aşa încît comentatorii avizaţi, dar şi utilizatorii, nu au fost foarte impresionaţi, din primul pas, de interfaţa mai stîngace şi telefoanele foarte diferite, calitativ şi estetic, pe care Android a început să ruleze.

Departe de minimalismul iniţial, Google era la acel moment una dintre cele mai puternice companii de tehnologie din lume, alimentată mai ales de veniturile din AdSense, sistemul de reclamă contextuală lansat în 2003.

Android a devenit ulterior cel mai răspîndit sistem de operare pentru mobile din lume, deşi veniturile pe utilizator pe care le aduce sînt mult mai mici decît cele ale elitistului iOS, al telefoanelor şi tabletelor Apple. Momentul e însă cel în care schimbarea de paradigmă a Google a devenit clară: dintr-un inovator utopic, se transformase într-o maşinărie de făcut bani, lucru consfinţit în 2014, cînd devenea cea mai mare companie de tehnologie din lume, cu o valoare de 158 de miliarde de dolari.

Ceea ce ne aduce în prezent, un prezent în care Mashable, unul din cele mai vizibile site-uri despre tehnologie, titrează: „Google are un an prost". Seth Fiegerman, autorul articolului, povesteşte despre diferitele rateuri din ultimii ani, de la Google Plus, reţeaua care a încercat, dar nu a reuşit să concureze Facebook, la Google Glass, ochelarii-minune retraşi de pe piaţă pentru ameliorări. Fiegerman mai aminteşte de disputa cu Uniunea Europeană din motive de concurenţă neloială, scăderea procentuală a veniturilor din reclamă pe dispozitive mobile (un domeniu de mare viitor) şi altele.

Undeva, pe parcurs, celebrul *Don't Be Evil* fusese abandonat. În 2013, într-un interviu oferit postului National Public Radio, Eric Schmidt, CEO-ul companiei, recunoştea că sloganul fondatorilor Page şi Brin i s-a părut stupid la început, fiindcă *răul* nu era clar identificat.

Desigur, Google a devenit şi rămîne un gigant al tehnologiei, care continuă să inoveze. Dar, ironic, majoritatea banilor vin, contrar principiului *Don't Be Evil*, exact din vînzarea şi cumpărarea unor link-uri şi cuvinte, chiar dacă asta se numeşte reclamă.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Pieţari, corporatişti, hipsteri

Recunosc, îmi place să trag cu urechea la ce se vorbeşte la mesele alăturate dintr-un restaurant, cafenea sau orice alt fel de local. Uneori, cînd mă întîlnesc cu cineva în oraş, vin dinadins ceva mai devreme, ocup o masă şi ascult. Dacă în România n-ar părea „ciudat" (mentalitate „provincială") să vezi la o terasă o femeie singură care bea cafea, bere sau un pahar cu vin şi nu citeşte, nu-şi butonează telefonul, doar se bucură de momentul ei de intimitate, de anonimat printre atîţia alţi necunoscuţi, cu gîndurile aiurea, privind şi ascultînd la ce se întîmplă în jur, aş practica „sportul" ăsta mai des. A asculta nu mi se pare un gest nepoliticos, doar unul oarecum profesional, aşa cum un bucătar gustă, de curiozitate, din mîncărurile altora sau un profesor ţine lecţii oricui, ori de cîte ori i se iveşte ocazia.

Cele mai spumoase, absurde şi, în acelaşi timp, pline de miez conversaţii le-am surprins în birturile ieftine din Obor, pe la ora cînd „se închide piaţa", iar muşteriii, deja abţiguiţi, sînt „de-ai casei". Bărbaţi voinici care ridică de jos fără să clipească saci cu cartofi de 20 de kile, pensionari care flutură încă de dimineaţă o papornită din aceea veche, „textilă", cu două frunze de salată, au plecat la piaţă doar ca să evadeze de acasă, să se plimbe, să bea o bere în linişte, mici comercianţi cu ochi apoşi şi roşii la faţă, de zici c-or să facă infarct în secunda doi, care combină beri cu cafele, ca să se îmbete şi să se trezească în acelaşi timp, graşi care bagă în ei cîte zece mici, beţivi anonimi ce pierd ore în şir la o masă, descîntă cîte o bere şi mai trag cîte o duşcă din sticla cu o licoare dubioasă pe care o au „la purtător", beţivi singuri şi tăcuţi, beţivi singuri şi limbuţi care vor să intre în vorbă cu oricine, beţivi în grup, homleşi, cerşetori, găşti de cocalari gălăgioşi, nevricoşi, care se gîndesc doar cum să mai învîrtă banul, de multe ori însoţiţi de piţipoancele „din dotare" şi, din cînd în cînd, cîte un turist străin rătăcit, un soi de Doiflori al lui Terry Pratchett, atras de mirajul acestei lumi de eroi marginali. De pe la birturile din Obor am aflat că „nu sîntem singuri în galaxie", dar şi că „musculiţa de oţet este cel mai beţiv animal de pe Pămînt", că „viaţa e dură, uneori, poate şi p...!", dar şi că „viaţa în România e dulce! Nu trebe să munceşti, nu trebe să faci nimic. Se găseşte mereu cineva care să-ţi dea o bere."

Într-una dintre primele seri calde ale acestui an, m-am nimerit pe o terasă de hipsteri.

Îmi place să ascult şi în restaurantele cu porţii standard şi cu meniu fix, între orele 13 şi 16, deşi uneori conversaţiile sînt atît de stereotipe. Ascult şi nu pricep mare lucru din *deadline*-urile lor, memo-uri, *teambuilding*-uri, organigrame. Privesc cum aceşti oameni nu se pot decupla nici măcar o jumătate de oră de la job-urile lor importante, cum nu pot avea discuţii normale. Încerc să le deosebesc pe fetele de la marketing de fetele de la HR. Mi-e milă de cei care s-au ghiftuit prea tare şi şi-au permis cîte o bere, acum li se închid ochii, i-a cuprins moleşeala, nu vor mai fi eficienţi în a doua parte a programului de lucru. Pentru aceşti oameni, restaurantul nu e altceva decît o prelungire a *office*-ului, dar să-i prinzi într-o seară de vineri, la tradiţionala „ieşire" unde toată lumea vrea să se ameţească cît mai repede şi să uite...

De curînd, într-una dintre primele seri calde ale acestui an, m-am nimerit pe o terasă de hipsteri. De fapt, habar n-am dacă era „de hipsteri", pentru că mi-e neclar cine sînt la noi hipsterii, doar aşa mi-am imaginat, pentru că aveau beri care nu erau *mainstream*, cum ar fi Suceava sau Nemţeana. Locul e colorat şi reconfortant. Curînd s-a umplut de tineri între 20 şi 30 de ani care îşi parcau bicicletele la intrare şi am ascultat cele mai aiuritoare conversaţii din ultima vreme. Unele parcă erau de pe alte planete sau cel puţin nu aveau nimic pămîntean şi mi-am amintit de replica din Obor cu „nu sîntem singuri în galaxie". La acea terasă n-am auzit cuvîntul „bani" (pe care îl aud de cel puţin o sută de ori pe stradă, zilnic, dar şi în restaurantele cu meniu fix de care pomeneam) sau altele precum „credit", „rată", „shopping", „*deadline*" (deşi am auzit de mai multe ori cuvîntul „proiect"), n-am auzit pe nimeni bîrfind un amic, o colegă, cum se face de obicei „la bere", nici clasicele discuţii vag deocheate despre sex, n-am auzit nici o înjurătură, aşa, „de control". Copiii ăştia erau cumva puri, însă într-un sens care mi-a scăpat. Aveau filozofii despre lume şi viaţă, dar din zone de nişă, greu accesibile pentru muritorii de rînd. De pildă, o fată îi povestea unui băiat despre meditaţie, apoi despre copilul interior şi „senzaţia de cădere". Am crezut că vrea să-l vrăjească (am mai folosit şi eu tertipuri din astea), însă curînd mi-am dat seama că nu avea nici o treabă cu el, căci a apărut un al doilea băiat care a ascultat-o pe fată la fel de fascinat ca primul. La o altă masă se discuta la un mod foarte serios despre îngeri, despre limite personale şi neputinţa de a zbura. Interesant, nimic de zis, însă n-a trecut mult pînă să-mi dau seama de un factor comun al conversaţiilor din jur care mă nelinişte: o doză destul de mare de egocentrism, centrarea pe propriul „eu" şi pe dezoltarea personală. Parcă asistam la o terapie de grup. Se străduiau atît de mult să empatizeze unii cu alţii, încît anulau orice formă de empatie.

Şi uite-aşa ies eu de acasă cu gîndurile mele şi mă întorc încărcată de gîndurile altora. Şi mă bucur că nevoia unei comunicări reale, faţă în faţă, la o masă, încă mai există.

■ ■ ■

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Lungul drum al bătăliei împotriva corupţiei

Îmi este greu să scriu despre corupţia de la noi. Este un fenomen atît de comun şi atît de adînc înrădăcinat încît explicaţiile, oricît de valabile, par a fi lipsite de strălucire. Adică rişti să te afli în postura celui care-i spune prietenului său că este prost şi acesta îi răspunde sec: „Ei, şi ce dacă...!?“ Şi totuşi, cum am ajuns aici şi ce putem face? Înainte de orice discuţie mă simt dator de a face puţină istorie a lumii civilizate.

Probabil că nu există, în construcţia socială, o idee mai strălucitoare decît aceea a egalităţii dintre oameni. Multe mii de ani, relaţiile dintre oameni au stat sub semnul unor diferenţe de rang, larg acceptate şi slujite de oameni. Cutuma era mai presus de orice, iar omul născut sărac murea sărac. Poziţia socială era dobîndită prin naştere şi şansele individului de a evada din starea dată erau minime şi ţineau de cele mai multe ori de întîmplare. Construcţiile sociale bazate pe regula diferenţelor cutumiare dintre oameni sînt unele îngheţate economic, statice, incapabile să-şi găsească în interior potenţialităţile de schimbare şi dezvoltare. Imperiul Roman, de exemplu, în o mie de ani de existenţă nu aduce nici o noutate tehnică sau tehnologică, fiind, de la început pînă la finalul său, o lume agrară, cu o tehnologie insuficient dezvoltată, care trăia economic în mod exclusiv din poziţia sa de putere militară. Odată cu Renaşterea culturală şi Reforma religioasă, lumea occidentală se schimbă în mod profund. Capitalismul bazat pe inovaţie tehnică, folosinţa la scară largă a banului şi a schimbului comercial, transformă în mod fundamental relaţiile dintre oameni. Lumea noastră devine încet-încet, în numai cîteva sute de ani, o lume în care oamenii sînt fiinţe egale, membri cu drepturi depline ai societăţilor în care sînt organizaţi. Capitalismul spulberă cutumele şi inegalităţile date de apartenenţa la un grup social sau altul şi impune concurenţa între indivizi liberi să-şi caute împlinirea şi destinul. Diferenţele de rasă, sex, clasă socială sau religie nu mai există. Toate pragurile artificial construite de oameni şi puse între ei dispar şi apar ca recunoscute şi acceptate pragurile de ordin natural date de diferenţele fizice şi intelectuale. Oamenii acceptă că sînt în mod natural diferiţi şi chiar se bucură de aceste diferenţe. Bogăţia nu mai este a celui bogat pentru totdeauna şi oricine poate deveni bogat. Pentru a statua această stare de lucruri, singura care a dat speciei umane posibilitatea unor acumulări şi evoluţii spectaculoase, oamenii au pus între ei norma sau legea. Numai aşa bogatul devine cu adevărat egalul celui sărac şi dacă intri cu maşina într-o intersecţie nu mai contează ce maşină conduci, ci doar respectarea regulilor de circulaţie. Poate nu ne dăm seama, dar faptul că o maşină scumpă este obligată să dea prioritate uneia ieftine, după nişte reguli dinainte stabilite şi acceptate de toată lumea, este o cucerire uriaşă şi unică a speciei umane în istoria sa. Prin existenţa legii, cel bogat nu mai poate dispune de viaţa şi avuţia celui sărac. Legea, ca şi banul, nivelează relaţiile dintre oameni şi garantează fiecăruia dintre noi dreptul la demnitate şi împlinire. Legea nu numai că îi apără pe oameni de ceilalţi oameni, dar îi apără pe oameni şi în raport cu statul. Egalitatea prin dreptate, în garanţia legilor, este tot ce avem mai bun şi ce puteam inventa mai bun după mii şi sute de mii de ani de evoluţie şi acumulare socială. Morala înaltă (respectul faţă de reguli pe un fond profund religios) a omului occidental, modern de azi nu ar fi fost posibilă fără recunoaşterea fiinţei umane ca valoare supremă şi a dreptului oamenilor de a fi egali în căutarea propriului destin, prin respectarea legilor şi a normelor de convieţuire între ei. Socialismul a încercat o altă soluţie, şi anume aceea a egalităţii totale între oameni. Normele sale de convieţuire nu ţineau cont de cutume, diferenţe artificiale, dar nici de diferenţele naturale dintre oameni. Prin modelul societal impus, el anihilează însă capacitatea omului de a căuta, de a inova şi de a acumula. Urmarea este că omul devine apatic şi amoral (dacă statul decide pentru el), iar lumea socialistă a sfîrşit în frig şi foame.

Capitalismul spulberă cutumele şi inegalităţile date de apartenenţa la un grup social.

Revenind la noi, trebuie să spunem că sîntem o combinaţie unică de însuşiri, defecte şi bune calităţi, aşa cum se exprima, pe bună dreptate, Constantin Rădulescu-Motru. Mă voi opri însă doar asupra acestei stări de amoralitate, adică de lipsă de respect faţă de normele umane, dar şi faţă de cele religioase. Nu există în lume un popor care să iubească mai mult regula, dar care să dorească aplicarea sa doar „celorlalţi“ şi niciodată „mie însumi“. Iubim legile, ne dorim legi, dar niciodată nu le respectăm atunci cînd sîntem puşi în faţa lor. Parlamentul imaginează un regulament care este deasupra Constituţiei (ce ruşine pentru cei care l-au făcut şi l-au pus acum în aplicare!), iar omul cu maşina scumpă te calcă şi apoi vine la televizor şi spune că el nu este vinovat. Noi sîntem cei care se calcă în picioare sau îşi dau viaţa stînd la coadă la biserică pentru pupatul moaştelor, după care mergem acasă şi ne dăm cu sapa în cap pentru o bucată de pămînt. Religia este pentru noi un loc unde nu ne angajăm să nu mai facem păcate, ci un loc unde mergem să ne fie iertate păcatele, pe principiul că nu putem noi păcătui cît poate Dumnezeu ierta. Amoralitatea sau existenţa în afara regulilor, de orice natură, a fost accentuată de comunism (statul era răspunzător pentru toate) şi ridicată la rangul de mod de a fi de către ceea ce s-a întîmplat după Revoluţie. Pentru 90% din concetăţenii noştri, momentul 1989 nu a fost o revoluţie anticomunistă, iar Piaţa Universităţii nu a însemnat nimic, în afara unei adunături de golani care doreau „să-l dea jos pe domnul Iliescu“. Sîntem încă departe de valorile despre care vorbeam mai sus. Mai nou, am ajuns la un spectacol absolut sinistru în care hoţii folosesc însemnele religioase şi improvizează scene şi ritualuri mistico-religioase în care invocă sprijinul divin, între pereţii unei instituţii prin excelenţă laică, cum este Parlamentul, pentru a scăpa de puşcărie. Este ceva grotesc să-i vezi pe oamenii care, în loc să-ţi construiască şcoli, spitale şi autostrăzi, au furat banii şi acum, spăsiţi şi înfricoşaţi, se roagă la Dumnezeu să-i scape de puşcărie.

De curînd, nu ştiu dacă în mod organizat sau nu, începe să se manifeste clar împotriva campaniei anticorupţie. Asistăm la o „campanie“ împotriva acestei campanii, dacă îmi este permis un joc de cuvinte. Această campanie, a corupţilor împotriva anticorupţiei, are toate şansele să reuşească pentru că şi în acest caz caracterul nostru profund duplicitar se manifestă din plin. Dacă spectacolul arestărilor este apreciat de 90% din populaţie, puteţi fi siguri că nici zece procente dintre noi nu ar fi de acord să fie arestaţi atunci cînd fură. Ne place DNA-ul, dar conduita impusă de posibilitatea ca această instituţie să ne bată la uşă nu ne place. Ca atare, la noi complicităţile rămîn la ele acasă şi încălcarea legii este un mod de a fi pentru foarte mulţi dintre cei care, seara la televizor, îi înjură pe marii rechini. Cerem şi dăm mită în mod natural. Sărim peste lege şi inventăm bancuri imbecile despre lege, în morala cărora cei care o respectă pică de proşti. Campania anticorupţie nu are, la modul real, o susţinere mai mare decît au avut Piaţa Universităţii sau tendinţa anticomunistă a Revoluţiei române. În România există încă mulţi judecători şi procurori care sînt puşcăriabili. Poliţiile orăşeneşti, locale şi judeţene nu ştiu decît să dea amenzi de circulaţie şi să se plimbe pe străzi, în atitudini de miliţieni plictisiţi. În Parchetele locale şi judeţene zac mii de dosare ale unor oligarhi locali care au furat şi fură liniştiţi, rugîndu-se la Dumnezeu ca DNA-ul să nu ajungă la ei. DNA-ul este pericolul, pentru că procurorii şi judecătorii locali nu au curaj să se apropie de ei. Chiar şi aşa, cei mai mulţi îşi fac socoteala că merită să faci cîţiva ani de închisoare pentru o avere uriaşă, bine ascunsă, pe aici sau prin străinătate. Ce vreau să spun este că fenomenul corupţiei este uriaş şi are o capacitate uluitoare, specifică doar nouă, de autoconservare. Corupţia tipic românească nu se combate, la modul real, cu o mînă de procurori care trebuie să instrumenteze mii de dosare, sub o presiune uriaşă. Este nevoie de bani, de educaţie, de instituţii şi mai ales de voinţă politică. Bătălia cu corupţia este bătălia cu infinitele posibilităţi de conservare şi multiplicare ale răului social. Presupune hotărîre şi solidaritate în jurul celor care o duc. Dacă nu clarificăm poziţia omului politic în societate, atunci corupţia va izvorî în continuare asemenea unui izvor nesecat, pe care nimeni nu-l poate stăvili. Legile electorale, în discuţie acum, ar fi o ocazie. Dacă nu vor schimba nimic, atunci am face bine să ne recunoaştem învinşi.

Vorbeam despre campania împotriva celor angajaţi în lupta împotriva corupţiei. Este îngrijorător să vezi oameni ce păreau pînă mai ieri a fi creatori de opinie respectabili cum vin în spaţiul public în susţinerea unor false probleme. Cea mai interesantă dintre aceste susţineri este cea legată de faptul că arestările în masă în rîndul şefilor de instituţii pot compromite funcţionarea acestor instituţii şi chiar regimul democratic din România. Este un ambalaj frumos pentru vechea zicală populară, comunisto-securistă: „Dai în mine, dai în tine / Dai în fabrici şi uzine“. De fapt, România din cauza lor nu este o democraţie, iar ei nu sînt domni şi doamne tot din cauza lor şi a părinţilor lor. Ceva greu de suportat a fost să văd cum unul dintre aceşti indivizi ciudaţi spunea cu emfază că el se duce la „beciul domnesc“. Cine i-o fi spus lui că este un domn?

Ce mai aflăm în ultima perioadă? Că SRI nu ar trebui să se ocupe atît de intens de problema corupţiei, că este prea strînsă colaborarea cu DNA-ul şi că infractorilor nu trebuie să le mai punem cătuşe. Ar fi, vedeţi dumneavoastră, dragi cititori, sub demnitatea unor oameni atît de „serioşi“ să fie plimbaţi cu cătuşe de mîini spre arest. Ei uită că protecţia demnităţii celui arestat este o valoare a unei lumi în care ei nu cred, pentru că altfel nu ar fi adus ţara în pragul colapsului. (Stau şi mă întreb dacă vecinul meu nu are dreptate cînd spune că ar fi bine să fie duşi pe jos la arest şi să nu mai consumăm atîta benzină cu ei.) Mai aflăm cum condiţiile din arest sînt deplorabile şi că un deţinut nu-şi poate zugrăvi celula. Asta mi s-a părut, recunosc, culmea cinismului. Cum să pui, dom'le, un om atît de „subţire“ într-o celulă „atît de nezugrăvită“?

Sînt două mari erori în care poate cădea societatea românească în acest moment. Prima ar fi aceea de a considera, aşa cum spuneam, că lupta împotriva corupţiei poate fi dusă doar de către DNA şi SRI, iar a doua este aceea de a-i privi cu milă, chiar cu înţelegere pe arestaţi. Ei sînt indivizi amorali, care se consideră în afara vinovăţiei şi legilor. Purtarea cătuşelor cu mîndrie este dovada iresponsabilităţii şi amoralităţii lor. În mintea lor, ei nu se consideră călăi, ci victime. În mintea lor, ar trebui să le fim recunoscători că ne-au condus şi ne-au făcut onoarea să ne fure şi nu să-i băgăm la puşcării. Nu le datorăm milă şi înţelegere, care sînt elemente fundamentale ale moralei şi religiei creştine. Lor trebuie să le fie aplicată legea şi atît, aşa cum ai aplica-o ultimului găinar din ultimul sat al patriei. Dimpotrivă, dacă ar fi să judecăm, găinarul invocat poate avea circumstanţe atenuante mult mai serioase decît ei, care au beneficiat de respectul, de votul şi mai ales de încrederea oamenilor. Mai pe înţelesul lor, trebuie să le spunem că dacă de la găinarul respectiv nu putem aştepta nimic şi sîntem vinovaţi şi noi, societatea, că el a ajuns găinar, în ceea ce-i priveşte, de la ei am aşteptat totul pentru că în ei am investit totul. Dacă ar fi fost asemenea nouă, nu ar fi furat din banii de autostrăzi, şcoli, spitale, drumuri şi grădiniţe (nu cu milionul de euro, ci cu suta de milioane de euro). Lor le datorăm spulberarea posibilităţii ca România să fie un stat democratic şi prosper, şi tendinţa clară de a intra în rîndul statelor eşuate. Trebuie să ne formăm reflexul de a răspunde la rău cu rău şi la bine cu bine. Oricît de buni creştini am fi, nu putem întoarce obrazul la nesfîrşit. În cazul corupţiei de la noi, toleranţa a depăşit pînă şi limita indicată de cartea sfîntă, adică de şaptezeci de ori cîte şapte.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“.*

James BAMFORD

Îndiguirea inspiraţiei

În fotografii, Nicholas Teausant apare ca un tip slab şi costeliv, cu ochelari mari cu ramă neagră şi cu ceva păr pe faţă, care seamănă mai degrabă cu o marcare a bărbiei decît cu o barbă. Timp de doi ani, a fost membru al Gărzii Naţionale şi student la San Joaquin Delta College. Dar viitorul său nu avea să fie legat nici de şcoală, nici de serviciul guvernamental. Un tată singur, care locuia cu mama sa, în Acampo, California, o mică aşezare din Central Valley, Teausant a vrut să devină terorist. Radicalizarea sa a început cu cîţiva ani în urmă. În primăvara lui 2013, a început să cocheteze cu ideea terorismului de tip lup singuratic după lectura scrisorii lui Omar Abdel Rahman din Inspire, *un jurnal online de limbă engleză publicat de AQAP – Al-Qaeda în Peninsula Arabă. Publicat de trei ori pe an,* Inspire *este acid şi bine scris, şi reproduce formatul glossy al revistelor americane.*

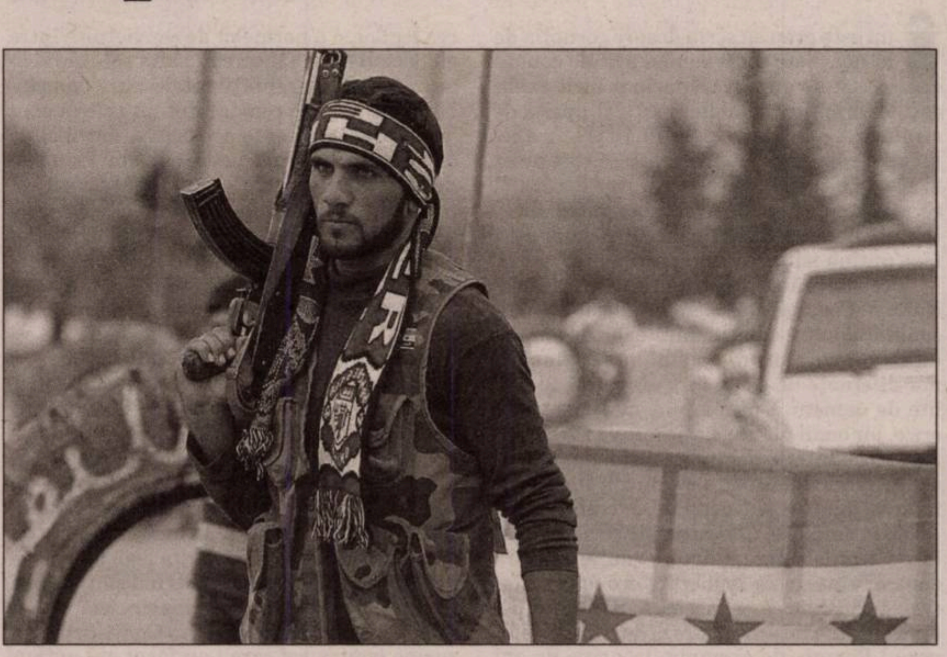

Marea Britanie şi Australia speră să zdrobească ingeniosul jurnal online al AQAP prin cenzură extremă. Urmează Statele Unite?

Inspire oferă sfaturi practice despre cum să construieşti bombe şi cum să planifici atacuri teroriste, acordînd spaţiu vocilor faimoase ale mişcării jihadiste globale, inclusiv Şeicului Orb, cum este cunoscut Abdel Rahman. (A fost condamnat în 1995 pentru planificarea de atentate împotriva unor ţinte americane, inclusiv sediul Naţiunilor Unite sau Tunelul Holland.) În scrisoarea sa către *Inspire,* Abdel Rahman vorbeşte despre condiţiile groaznice din închisoarea federală de maximă securitate din Florence, Colorado, unde era ţinut la acel moment; scria că se află la izolare, speculînd chiar că există oameni care vor să îl otrăvească. Potrivit unui rechizitoriu federal, articolul l-a determinat pe Teausant să trimită acest SMS unui prieten: „Trebuie să facem ceva acum! Vreau ca asta să se termine sau ceva trebuie să se întîmple. Aş face orice este posibil. Trebuie să planificăm personal, să ne întîlnim, iar eu voi fi cel care va acţiona, voi fi pionul.“

Nu era prima dată cînd Teausant – crescut catolic şi convertit mai tîrziu la islam – sugera că vrea să acţioneze. Odată a împărtăşit aceluiaşi contact intenţia unui atentat la Los Angeles, cu ocazia Revelionului din 2014. „Nu te duce în L.A. curînd“, a scris el într-un SMS. „Ai încredere în mine… şi dacă, totuşi, te duci, nu folosi metroul.“

Ulterior, Teausant a pus la punct un plan pentru a se alătura Statului Islamic. Într-o noapte de martie din 2014, băiatul de 20 de ani, cu capul ras sub un kufi alb-negru purtat adesea de musulmani, a luat un tren spre Sacramento, apoi un altul spre Seattle. Acolo s-a urcat într-un autobuz spre Canada, unde un presupus contact al Statului Islamic i-ar fi aranjat un zbor de la Vancouver către Siria.

Însă călătoria lui Teausant a luat sfîrşit la frontiera canadiano-americană, unde poliţia i-a pus cătuşele. Arestarea lui nu a fost o coincidenţă: contactul căruia îi trimitea SMS-uri era, de fapt, un informator sub acoperire al FBI, iar omul de legătură al Statului Islamic era, de asemenea, tot de la FBI. FBI are pe statul de plată o reţea de 15.000 de informatori, după cum indica o cerere de buget din 2008; majoritatea îşi petrec zilele navigînd pe website-uri după oameni precum Teausant şi îi contactează pentru a acumula dovezi împotriva lor. (Teausant, luat iniţial la ochi după postarea unor comentarii furioase pe Facebook şi Instagram, între altele, urmează să fie judecat. Avocatul său a anunţat că inculpatul a fost diagnosticat cu schizofrenie.)

Cu alte cuvinte, sistemul de informatori a funcţionat. Dar cazul lui Teausant evidenţiază ceea ce mulţi experţi în terorism şi oficiali din serviciile de informaţii se tem că ar fi o nouă ameninţare asupra căreia exercită puţin control: influenţa tot mai mare a publicaţiei *Inspire*. „Cultivă brand-ul Al-Qaeda. Şi e inspiraţională“, mi-a spus un fost ofiţer al CIA cu experienţă în Yemen. Bruce Hoffman, profesor şi cercetător la Universitatea Georgetown, a numit *Inspire* un *„Vanity Fair* al publicaţiilor jihadiste“. Iar Frank Cilluffo, director al Centrului pentru Securitate Cyber şi Internă al Universităţii George Washington, a spus în cadrul unei audieri parlamentare din 2013: „Cred că marea reuşită a AQAP a fost revista *Inspire* şi rolul pe care aceasta îl joacă în radicalizarea lupilor singuratici, în special în Vest“.

Revista, acum în al şaselea an de apariţie, s-a aflat în atenţia oficialilor din serviciile de securitate şi a membrilor Congresului American cu mult înaintea cazului Teausant. În 2011, Comisia pentru Securitate Internă din Camera Reprezentanţilor a SUA şi în special republicanul Peter King şi-au exprimat îngrijorarea că militarii o pot descărca de pe Internet. „Am aflat“, a spus King la o audiere, „că, spre exemplu, în cazărmi… revista *Inspire* se află la dispoziţia membrilor forţelor armate“. Un martor, un oficial de la serviciul de contrainformaţii al armatei, a confirmat: „Este unul dintre acei indicatori comportamentali pe care vrem ca soldaţii să îi raporteze, dacă observă că alţi militari citesc *Inspire*“.

Mulţi oficiali au remarcat, de asemenea, posibilele conexiuni ale revistei cu atentatul din timpul Maratonului de la Boston, dar şi cu recentul atac asupra redacţiei *Charlie Hebdo* din Paris. Potrivit unui raport al Departamentului Apărării din SUA, Tamerlan şi Djohar Tsarnaev, autorii din spatele atentatului de la Boston, „ar fi învăţat cum să facă bombe din articolul «Cum să construieşti o bombă în bucătăria mamei tale» publicat în *Inspire*“. Iar în primăvara lui 2013, *Inspire* a publicat un articol cu titlul „Căutaţi, morţi sau vii, pentru crime împotriva islamului“, care includea şi o fotografie a lui Stéphane Charbonnier, editorul *Charlie Hebdo*. În timpul atacului asupra revistei, în urma căruia au fost ucise 12 persoane, inclusiv Charbonnier, unul dintre atentatori l-a chemat pe acesta pe nume.

FBI are pe statul de plată
o reţea de 15.000 de informatori.

Alarmate, guvernele occidentale încearcă să oprească citirea revistei. Prima linie de apărare este închiderea site-urilor pe care este publicată revista, dar efectul este limitat. Robert Grenier, fostul şef al Centrului de Contraterorism al CIA, mi-a spus: „Puteţi închide un site, dar au atît de multe alte opţiuni la dispoziţie că vor apărea repede în altă parte, aşa că totul devine un fel de joc de-a v-aţi ascunselea“.

Această strategie a generat şi o foarte aprinsă dezbatere despre libertatea de exprimare, inclusiv propuneri de cenzură care ar fi fost mai potrivite pentru China. În 2013, Adam Schiff, un congresman democrat, a sugerat suspendarea dreptului la liberă exprimare în cazul publicaţiei *Inspire*. „Nu cred că Al-Qaeda poate utiliza dreptul primului amendament pentru a-şi face propagandă, instigînd oamenii să comită acte de terorism“, a spus el ziarului *Washington Post*. În ianuarie, avocatul Martin London a scris un editorial în *New York Times* în care întreba şi răspundea: „Este această publicaţie protejată de primul amendament? Nu în această viaţă!“

Guvernul federal, a spus el, ar trebui „să acţioneze decisiv pentru a bloca prezenţa *Inspire* pe web. Este o instigare la crime, care a produs fărădelegi şi nici un judecător nu ar putea susţine astăzi contrariul“. London i-a numit pe toţi cei care se opun acţiunilor drastice „fundamentalişti ai primului amendament“. Totuşi, recomandarea l-a alarmat pe Marty Lederman, profesor la Centrul de Drept al Universităţii Georgetown. „Domnul London nu specifică şi ce acţiuni crede el că ar trebui adoptate de către procurorul general împotriva publicaţiei *Inspire*“, a scris Lederman pe blog-ul Just Security. „Urmărire penală pentru editori? Pentru cititori? O restricţionare a serviciilor de e-mail pe teritoriul SUA? Convingerea aliaţilor să închidă serverele? O formă de cyber-sabotaj?“

În alte părţi, anumite guverne au ajuns la măsuri extreme, inspirate parcă din George Orwell, aruncînd în închisoare oameni pentru vina de a fi citit chiar şi un singur paragraf din *Inspire*. În Regatul Unit, poliţia identifică pe oricine descarcă publicaţia de pe web. Potrivit unui articol din mai 2013 publicat în *London Times,* „descărcarea revistei *Inspire* a condus la arestarea şi acuzarea a mai mult de 20 de oameni în ultimele 18 luni“. Posesia revistei este suficientă pentru a fi arestat în baza Secţiunii 58 a *Terrorism Act 2000*. (O legislaţie flexibilă, acordînd o putere zdrobitoare organelor de implementare a legii, prin care este interzisă posesia, fără o „scuză rezonabilă“, a ceva ce este util unui terorist şi care implică sentinţe de pînă la zece ani de închisoare.) Nici chiar jurnaliştii care fac investigaţii nu sînt neapărat protejaţi. *„Nu am spune că numai pentru că o faci în scopuri jurnalistice eşti imun. Trebuie să fiţi precauţi“*, a declarat un purtător de cuvînt al Scotland Yard pentru GlobalPost.

Australia a adoptat o lege similară şi, în 2011, şeful serviciului de informaţii, David Irvine, a spus că *Inspire* generează o mare îngrijorare pentru că este gîndită să „rezoneze cu publicul tînăr: generaţia i-jihad. Transmite un mesaj simplu: Jihad – *just do it!*“ O persoană arestată pentru posesia publicaţiei a fost rezidentul Adnan Karabegovic. În 2012, tînărul, care avea pe atunci 23 de ani, a fost acuzat pentru deţinerea a şase ediţii *Inspire* pe computerul său şi ar fi putut primi o condamnare la 90 de ani de închisoare. Tribunalul a respins cinci dintre capetele de acuzare formulate împotriva lui, dar Karabegovic este încă judecat pentru un cap de acuzare care ar putea să îl coste 15 ani.

Dacă ar fi să punem totul într-o altă perspectivă, pentru că am descărcat toate cele 13 numere din *Inspire* publicate pînă astăzi, ca material de cercetare pentru acest articol, teoretic aş putea să primesc 130 de ani de închisoare în Marea Britanie şi aproape 200 de ani în Australia.

Fotografiile cu musulmani torturaţi la Abu Ghraib, umiliţi la Guantánamo Bay şi măcelăriţi cu miile în Ghaza şi cu zecile de mii în Irak, sînt, toate, arme puternice în mîna unui editor bun. În special a unui editor care are un public devotat şi o revistă online im-

posibil de oprit cu avioane de vînătoare, cu rachete ghidate şi chiar cu cyber-arme. Aşa că editorii *Inspire* au devenit o ţintă pentru Statele Unite. Ideea era că dacă este tăiat capul, atunci-va muri şi corpul.

Succesul fondatorilor *Inspire* – Anwar al-Awlaki, un cleric musulman născut şi educat în Statele Unite, şi Samir Khan, un alt american, expert în grafică digitală – i-a transformat în ţinte. Pe 30 septembrie 2011, pilotul unei drone aparţinînd CIA şi-a găsit ţinta, ucigîndu-i pe amîndoi cu rachete Hellfire. Este pentru prima dată în istoria Statelor Unite cînd cetăţeni americani au devenit în mod deliberat o ţintă şi au fost ucişi fără a fi judecaţi.

Dar dacă CIA a crezut că asasinarea celor doi editori va distruge revista, atunci s-a înşelat. „Chiar dacă autorii şi editorii iniţiali ai *Inspire*... sînt acum morţi“, a spus Cilluffo, în timpul unei audieri în Camera Reprezentanţilor, „revista continuă, iar producerea ei chiar s-a îmbunătăţit recent.“ *Inspire* este acum condusă de Yahya Ibrahim, un individ misterios, a cărui engleză este la fel de bună ca şi a lui Awlaki şi Khan, făcîndu-i pe mulţi să creadă că numele este mai degrabă un pseudonim de război, iar el poate fi tot american. Mai rău, ca unul care instigă la un atac cu toxină botulinică, ce ar putea ucide „sute sau mii“, sau la dezvoltarea unei maşini de „tuns oameni“ – un camion cu lame din oţel sudate la nivelul farurilor şi accelerat într-o mulţime pentru „a lovi cît mai mulţi oameni posibil“ –, este considerat mult mai violent şi mai radical decît predecesorii săi.

O marcă a acelei politici externe este suprareacţia.

La scurt timp după asasinarea lui Awlaki şi a lui Khan, Ibrahim a publicat un nou număr din *Inspire*, în mai 2012. „Spre dezamăgirea inamicilor noştri, numărul 9 din revista *Inspire* a apărut împotriva oricăror obstacole“, spune unul dintre articole. „Încă răspîndim mesajul nostru şi publicăm cel mai negru coşmar al Americii.“ Un indicator al virajului spre o abordare radicală vine de la un alt reprezentant al AQAP, Ibrahim al-Rubaish, care scrie în acelaşi număr: „Cerneala din scrisul lui Awlaki şi Kahn va fi înlocuită cu sîngele lor, vom scrie cu sîngele lor. Iar asta va avea un impact şi mai mare“.

Cuvintele lui Rubaish ne amintesc că adevăratul pericol nu se află în aceste pagini. Oricine doreşte să construiască bombe poate cu uşurinţă să găsească instrucţiuni oriunde pe web. Adevărata ameninţare vine din capacitatea revistei de a transmite musulmanilor mesajul că ei se află sub asalt constant şi că singura opţiune rămasă este aceea de a reacţiona, atacînd oriunde s-ar afla şi folosind orice mijloace. „Luptăm împotriva ta pentru că ne-ai atacat şi continui să o faci“, scria autorul unui recent articol din *Inspire*, orientîndu-şi cuvintele către americanii de rînd.

„Poporul american plăteşte taxele care plătesc avioanele care ne bombardează în Afganistan, tancurile care ne demolează casele în Palestina, armatele din Peninsula Arabă şi navele care ne încercuiesc copiii în Irak, taxele care se duc în Israel pentru a continua să ne atace şi să ne confişte şi mai mult din pămîntul nostru.“ Cu alte cuvinte, o revistă violentă răspunde capitalizînd violenţa politicii externe americane.

O marcă a acelei politici externe este suprareacţia. America a răspuns atacurilor de la 11 septembrie invadînd Irakul, doar pentru a descoperi că Saddam Hussein avea palate de lux, dar nu şi arme de distrugere în masă. Rezultatul a fost moartea a sute de mii de irakieni inocenţi, moartea a mii de soldaţi americani şi irosirea a 1000 de miliarde de dolari sau chiar mai mult. Apoi ţara a suprareacţionat la ameninţarea terorismului iniţiind acte de tortură şi asmuţind în secret Agenţia Naţională de Securitate la supravegherea în masă a americanilor.

Statele Unite pot fi acum din nou în pragul unei reacţii exagerate, de data aceasta împotriva revistei *Inspire*. Judecînd după recenta consolidare a dreptei în Congres, s-ar putea să nu fie atît de îndepărtată perspectiva adoptării unei legislaţii similare celei din Regatul Unit şi Australia, care să permită statului să aresteze oameni numai pentru că au citit. Totuşi, pericolul nu este doar republican: congresmanul Schiff, care a sugerat că primul amendament nu ar trebui să se aplice revistei *Inspire*, este acum cel mai înalt reprezentant democrat din Comisia de Intelligence.

Reglementarea excesivă ar fi inacceptabilă în Statele Unite. Dacă americanii trebuie să trăiască sub pericolul armelor de foc din cauza celui de-al doilea amendament, atunci ei trebuie să trăiască şi cu ameninţarea existenţei unor publicaţii precum *Inspire* pe fondul primului amendament. Pentru a parafraza un vechi slogan pro-arme: cuvintele nu ucid oameni – oamenii ucid oameni.

James Bamford *(@WashAuthor) este editorialist pentru* Foreign Policy *şi a scris cartea* The Shadow Factory: The Ultra-Secret NSA from 9/11 to the Eavesdropping on America. *Totodată, scrie şi produce documentare pentru PBS.*

traducere şi adaptare de
Octavian MANEA

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAȘI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAȘILOR
PRIMATV
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

PUBLICITATE

De vineri, 17 aprilie,
un serial marca
adevărul weekend
VINOVAT DE UMOR CALIFICAT
weekend TOMA
Omul cu şopârla
17 aprilie
weekend AMZA
Ambasadorul Olteniei
24 aprilie
weekend DEM
I se zicea Bibanul
1 mai
Un serial inedit despre marii actori de comedie ai României!

Cu ochii-n 3,14

SINGURA FEMEIE CU GUST DE APRILIE A FOST ÎNLOCUITĂ CU O FEMEIE INTELIGENTĂ CARE ARE, PENTRU TOATE, UN ACCENT MOLCOM

■ Mai mult de 54.000 de cetăţeni canadieni au semnat o petiţie pentru a ilustra cu un portret feminin măcar una dintre bancnotele ţării, după ce Thérèse Casgrain, o feministă şi singura femeie care apărea pe moneda naţională, a fost înlocuită cu un spărgător de gheaţă. (**M. P.**)

■ Am văzut într-un supermarket îngheţată cu gust de papanaşi cu gem de prune. Aştept îngheţata cu gust de şaorma cu de toate. (**S. G.**)

■ *Gazeta Sporturilor,* 10 aprilie 2015, rubrica „Flash“: „Guvernul chinez a decis ca fotbalul să devină materie obligatorie în şcoli din 2017. 200 de milioane de copii vor primi cărţi în care sînt explicate regulile şi strategiile acestui sport.“ Iată ce-nseamnă un antrenament serios pentru Campionatul Mondial de Fotbal din 2035. (**L. V.**)

■ Tot din *Gazeta Sporturilor,* din „Declaraţie de avere sentimentală“, rubrica de vineri, 15 aprilie, a lui Radu Cosaşu: „Am investit în Tache Macri, în Culae Lupescu, în Nichi Dumitriu şi Puiu Ionescu – chiar dacă eram lîngă o femeie inteligentă care nu ţinea cu nimeni, ceea ce e foarte neplăcut.“ După ce-am citit fraza asta de mai multe ori, mi-am promis s-o termin definitiv cu imparţialitatea, măcar în fotbal. (**L. V.**)

■ La ultima sesiune a „Liniei directe cu Vladimir Putin“, transmisă în direct de posturi de radio şi TV, cetăţenii ruşi i-au adresat preşedintelui lor 2,3 milioane de întrebări. Nu ştiu la cîte a reuşit să răspundă în cele cîteva ore ale sesiunii, dar sînt convins că are, pentru toate, răspunsurile cele mai potrivite. Şi, chiar şi fără răspunsuri, cu un preşedinte aşa de popular şi de cel-mai-iubit, „în SUA şi în zona euro situaţia este mai gravă decît în Rusia“. Nu vă era clar de la început, de ce mai deranjaţi omu' cu întrebări? (**M. V.**)

■ Într-un un *vox pop* la Radioul public, un tip cu un accent molcom îi răspundea reporterului că e nevoie de legi mai aspre împotriva cerşetoriei (problema era înmulţirea cerşetorilor înainte de Paşti) pentru că, după părerea lui, au apărut foarte mulţi indivizi care doar simulează cerşetoria. (**A. M.**)

MĂ GÎNDESC CĂ S-AR PUTEA SĂ SE ADUNE VREUN MILION DE IUBITORI ŞI COLECŢIONARI DE CULORI PE DRUMUL DE ÎNTOARCERE SPRE GETO-DACIC

■ Aud la ştiri că, pînă acum, în fiecare judeţ s-au depus cîteva sute de bonuri cîştigătoare la loteria bonurilor fiscale. Şi numărul lor o să mai crească. Mă gîndesc că s-ar putea să se adune vreun milion de bonuri şi fiecare cîştigător să se aleagă cu un leu. N-ar fi amuzant? (**M. V.**)

■ *Streaming*-ul online a încercat să combată *downloading*-ul ilegal de muzică, dar fără succes. Astfel, din *streaming,* o trupă precum Portishead, spre exemplu, a cîştigat 2500 de dolari din 34 de milioane de *streaming*-uri. Acesta este şi motivul pentru care chitaristul Steve Albini a făcut recent următoarea evaluare comparativă între consumul artelor: „Dacă ai avea acasă un ecran HD pe care ai putea vizualiza picturile artiştilor preferaţi, adevăraţilor iubitori şi colecţionari de artă nu le-ar păsa. Ei şi-ar dori să deţină o parte din arta originală, legată direct de artistul care a creat-o.“ *Streaming*-ul subestimează, astfel, diferenţa majoră dintre cei care sînt dispuşi să cumpere şi să deţină muzica în formatul original şi cei care nu vor decît s-o asculte. Iar muzicienii sînt singurii care pierd. (**M. C.**)

■ De Paşti, anul ăsta, a apărut un nou tip de creatură: Iepurele-Ou. Un ou de lemn, de diverse culori, cu o pereche de urechi. Disponibil la magazinele de decoraţiuni. Nostim şi eficient. (**I. P.**)

■ După Paşte, pe drumul de întoarcere spre Bucureşti, am trecut pe lîngă: Popasul „La Table“, Barul „Coţofana“, Cinema „Mioritza“, Schitul de maici Pătrunsa, Restaurantul „La Cascade“, localitatea Buleta, Cafeneaua „La Mimo“, Restaurantul „Codrii verzii“, satul Milcoiu, Popasul „Birtuţul din pădure“, localitatea Căţeasca. După care am ajuns acasă, pe strada Zboina Neagră. (**M. C.**)

■ Pe peretele unui restaurant bucureştean, cu nume rezonant geto-dacic, „Burebista“, o serie de tablouri reprezentînd căţei dîrji, îmbrăcaţi toţi în uniformă militară, mi-a readus în minte întrebarea: „Cine au fost, de fapt, geto-dacii?“. (**S. G.**)

STATUL TE RECOMPENSEAZĂ PENTRU CĂ EŞTI FURIOASĂ, DIN SENIN, ŞI CERI UN ALT CASTRAVETE

■ Loteria bonurilor fiscale. Statul te recompensează, aleatoriu, pentru că eşti cetăţean bun şi ceri bon fiscal la fiecare bun cumpărat. O măsură ingenioasă pentru a încuraja economia, pentru a atrage venituri noi la bugetul de stat. Un cetăţean şi mai ingenios a găsit soluţia pentru a atrage venituri noi la bugetul personal: a strîns, vreme de vreo două săptămîni, mii şi mii de bonuri uitate de alţi cumpărători pe la magazinele din zonă. 23 sînt cîştigătoare. (**M. M.**)

■ Un schimb de replici extraordinar între Humphrey Bogart şi Lauren Bacall în (mult-mai-bunul decît *Casablanca*) *To Have and Have Not* al lui Howard Hawks: „El: *Eşti furioasă?* Ea: *Sînt furioasă de cînd te-am cunoscut.*“ (**L. V.**)

■ Puţine lucruri întrec în stranietate ce poţi auzi, din senin, într-un autobuz. Cum ar fi aceste vorbe, înregistrate într-o seară, aproape fără să-mi dau seama, în 381: „Cînd am venit acasă m-am documentat că era un basm“. (**D. S.**)

■ Cînd am urcat în tren, fata din faţa mea, care trebuie să fi fost prin anul doi-trei de facultate, citea *Idiotul* lui Dostoievski. După vreo jumătate de oră, a pus cartea în rucsac şi a scos un alt volum: *Fii demn!* al lui Dan Puric. Să fie masa bogată. (**A. M. S.**)

■ Restaurantul bucureştean „Casa manelelor“ organizează, în afară de parastase, „Evenimente XXX“. Fotografiile de pe site sînt realizate de artistul *Crewetzel.* „Meniul de Parastas de post, varianta 47 lei“ oferă, printre altele, ardei gras, castravete verde, ridichii *(sic!),* caşcaval vegetal, chifle şi cafea. Evenimente extreme, meniu cumpătat. (**M. P.**)

Str. Şapte Drumuri
Sectorul 3

© Ş. Georgescu

PUBLICITATE

events prezintă
Judas Priest
invitat special
HELLOWEEN
Redeemer of Souls Tour 2015
1 IULIE, ROMEXPO,
BUCURESTI
ROCK FM
DILEMA
adevărul
ŞAPTE SERI
INFO MUSIC
Ziare.com
220.ro
iConcert
METALHEAD

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA" – Sibiu –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

Ovidiu NAHOI

EU și **UE** 5

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **585** ■ 30 aprilie – 6 mai 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Mereu reînceputul «Prolog»“

pagina **3**

SEVER VOINESCU

„O amintire“

pagina **7**

Interviu cu

CLAIRE DENIS

paginile **14-15**

Cultura integrității la români

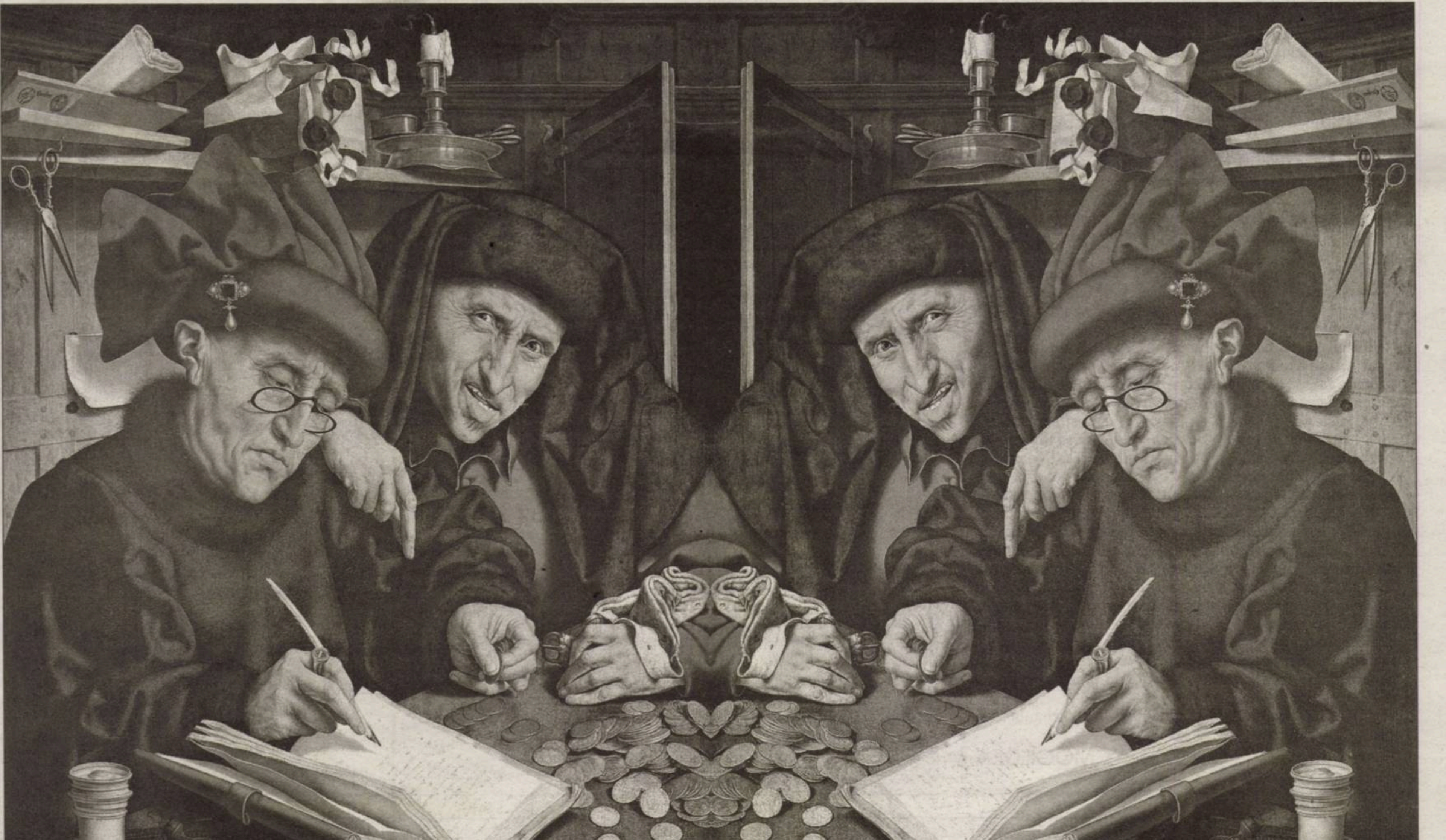

> *„Dacă sîntem onești cu noi înșine, recunoaștem că nu sîntem onești.“*
>
> *DAN ARIELY*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

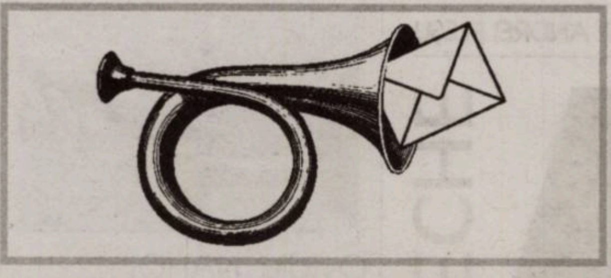

turneu de inbox

Ana are mere. De ce minte Ana?

Ana este o impertinentă, o diletantă, o mincinoasă fără scrupule. Ana se laudă de treizeci de ani, la orele de gramatică din semestrul I, că are mere. Ăstora mici şi sărmani din clasa I, cu papioane şi funde, care nici măcar nu ştiu teorema lui Pitagora.

„Frate, cum poţi să crezi prostiile astea? A văzut cineva vreo poză cu merele alea? Şi de unde ştiu că e fată? Dacă a zis că e fată şi nu era? Alex şi-a pus poză la profil cu motanul din *Shreck* şi un mango. Semănau, frate, da' nu e motan. Pfff… mi-e milă de ei“ – a spus Michael (pe numele lui adevărat Mihai), în timp ce dădea *scroll down* pe ecranul iPhone-ului, cu o mînă ţinîndu-se de bara din metrou şi cu alta încercînd să dea *like* la noua postare a Diannei Princess, care anunţase recent tot mapamondul despre faptul că e la shopping cu Alexxya. Mihai, care are 12 ani, o place în secret pe Dianna Princess, dar nu îi apreciază decît foarte rar postările, ca să nu se prindă.

Adică să ştie, dar să nu înţeleagă. Să fie flatată, dar cu moderaţie pasiv-neştiutoare. Are o atitudine diferită, totuşi, faţă de pozele cu maşini. Dacă unei fete îi plac maşinile, atunci sufletul ei de 11 ani trebuie ghidat spre lumină. Salvat, dacă se poate, de ulterioarele înfăţişări ale Gossip Girl şi Baby K în persoană cu şapcă.

Mihai a dat pentru prima dată click pe Google Chrome cînd avea cinci ani şi a început să se joace în curse de maşini alături de colegii de la grădiniţă, pe care i-a bătut de fiecare dată. Bine, aproape de fiecare dată. Mihai ştie cum trebuie să construieşti o maşină, să o alimentezi foarte repede şi cînd să pui frînă ca să nu loveşti o alta şi mai apoi să pierzi din puncte sau timp. A făcut 180 de curse şi a trecut toate cele 12 niveluri de patru ori.

Mihai nu merge pe bicicletă pentru că se teme să nu piardă controlul. După trotineta de la 6 ani, a renunţat să mai încerce altceva. Pe Internet este pilot de performanţă.

Mihai are conturi pe Skype, Facebook, Yahoo! şi Instagram. A folosit poşta electronică o singură dată, pentru a crea celelalte conturi. Mihai are cîteva sute de prieteni şi este unul din cei mai *cool* baieţi din clasă. Şi-a luat o cameră nouă, de aceea speră să dubleze numărul în următoarele luni.

Mihai crede că oamenii *cool* sînt fericiţi. Iar oamenii fericiţi stau pe Facebook. Mihai este nerăbdător să-şi etaleze *status*-ul de *„in a relationship with Dianna“*, doar că Dianna nu a aflat încă.

Mihai speră ca peste zece ani să aibă mulţi urmăritori, cîteva *check in*-uri în America şi Olanda şi o pagină numai a lui, pe care să pună poze cu maşina nouă, iubita blondă şi casa foarte mare pe care o va avea neapărat. Mihai o să adune sutele de prieteni, o să-şi serbeze 16, 18, x + ani, o să devină inteligent şi o să citeze din clasici, o să afle din aplicaţii care îi este vocaţia şi care e ziua şi cauza morţii (prin definiţie, eroice) care-l aşteaptă, o să stea în banca virtuală pe grupul clasei/şcolii generale/liceului/facultăţii, o să fie etichetat în poze cu oameni zîmbitori şi o să mediteze asupra vieţii în engleză. Tot Mihai o să înţeleagă că prietenii care-ţi ştiu numărul de telefon, eventual apelîndu-l, sînt puţini, că un tag nu înseamnă că-ţi pasă, că literatura nu-i totuna cu *citate celebre,* că băncile virtuale nu înseamnă neapărat colegi, că oamenii zîmbitori nu se salută întotdeauna pe coridoare, că, deşi există butoane pentru *feeling sad / annoyed / disappointed,* un click nu bea tequila, nu bate pe umăr şi nu şterge cu mîneca un alt obraz. Iar oamenilor le plac oamenii fericiţi.

Între timp, Mihai se întreabă de ce Ana are mere. Şi cine nu s-ar întreba?

Cristina MOGÎLDEA

Dilema veche vă propune

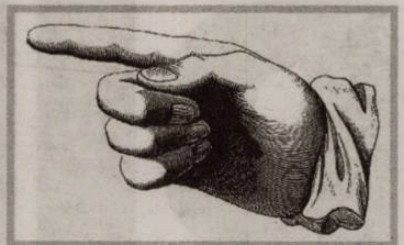

■ Un spectacol de balet la Opera Naţională din Bucureşti care se numeşte *Classical Symphony. Petite Mort. Marguerite and Armand,* a avut premiera de curînd şi se joacă destul de des. Fără să mă pricep absolut deloc la balet, pot zice că mi-a plăcut. Sala era plină şi biletele cam scumpe (cele bune, mai ales). Motivul pentru toate acestea cred că era Alina Cojocaru în rolul principal, al Margueritei. (Andrei Manolescu)

■ 30 aprilie este ultima zi a expoziţiei „Bucureştiul sălbatic“. Proiectul fotografului Cristian Vasile propune vizitatorilor Hanului Gabroveni o viziune inedită a faunei nebănuite din Capitală. (Stela Giurgeanu)

■ Joi, 30 aprilie, în cadrul Festivalului Cinepolitica, la cinema Studio, de la ora 20, omnibusul coordonat de Guillermo Arriaga şi curatoriat de Mario Vargas Llosa – *Words with Gods,* la care mai participă regizorii Hector Babenco, Amos Gitai, Bahman Gobadi, Emir Kusturica şi alţii. Filmul-antologie pune în discuţie relaţia individului cu prezenţa sau absenţa divinităţii din perspectiva mai multor religii. Muzica îi aparţine lui Peter Gabriel. (Marius Chivu)

■ „Minunea“ de R.J. Palacio (Editura Arthur), o carte pe care eu o consider pentru copii şi părinţi, deopotrivă. Povestea unui copil diform care merge pentru prima dată la şcoală, în clasa a V-a, văzută din cinci perspective diferite. De fapt, o poveste despre „ce înseamnă să fii diferit“, despre adaptare, toleranţă şi acceptare, dar şi o pledoarie pentru „a fi puţin mai buni decît este necesar“. (Adina Popescu)

■ *Istorisiri armene. De la Ararat la Strada Armenească* este o incursiune în intimitatea culturală a armenilor de pe teritoriul României. O comunitate pitorească şi importantă este recuperată vizual şi muzical în cadrul proiectului de la Muzeul Ţăranului Român. Expoziţia de fotografie a Andreei Tănase poate fi văzută pînă pe 24 mai în sala „Irina Nicolau“. (Ana Maria Sandu)

■ Cezar Gheorghe, *Gîndirea cinema* (Editura Cartea Românească, 2015). E o altfel de istorie a cinematografiei. O carte despre naraţiunea cinematografică, despre relaţia dintre film şi literatură, despre teoria imaginii. Un ghid indispensabil pentru a înţelege ceea ce vezi. (Matei Martin)

■ *Cutbank* (2014, Matt Shakman), o comedie neagră cu John Malkovich, despre stupiditatea devenită cruzime a gesturilor absurde, obsesive, mergînd pînă la crimă, într-un loc în care, aparent, nu se întîmplă nimic. (Iaromira Popovici)

■ Expoziţia „Restituire: Octavian Smigelschi 1866 – 1912“, deschisă recent la Muzeul Ţăranului Român, îşi propune o reevaluare, pe multiple planuri, a creaţiei uneia din personalităţile cele mai interesante, ca devenire artistică, din Transilvania. Expoziţia reuneşte, cartoanele monumentale realizate de pictorul Octavian Smigelschi în perioada 1902-1903, precum şi creaţii laice, documente originale, fotografii. O selecţie de costume populare din colecţia etnografică Marius Matei completează, în mod fericit, mesajul artistic, multiplu, pe care-l transmite acest eveniment cultural. Expoziţia este găzduită de sala „Tancred Bănăţeanu“ în perioada 21 aprilie – 8 mai 2015. Curator: Alexandru Constantin Chituţă. (Ruxandra Mihăilă)

■ „Game of Drones. Ramstein“, o investigaţie *Der Spiegel* şi *The Intercept* despre o bază militară de pe teritoriul Germaniei care e centrul de control al atacurilor cu drone din Yemen, Somalia, Afganistan şi alte ţări vizate de SUA. O găsiţi aici: https://firstlook.org/theintercept/2015/04/17/ramstein/. (Luiza Vasiliu)

■ Pentru că „inteligenţa emoţională“ e la mare modă în ultimii ani în România (deşi termenul e din 1990 şi a fost răspîndit într-o carte a lui Daniel Goleman din 1995), ar fi bine să citiţi şi ceva despre „latura ei întunecată“. Căci în ultimii ani cu asta se ocupă cercetătorii de prin Occident. S-a descoperit, de pildă, că cei cu indice înalt de inteligenţă emoţională au înclinaţii spre narcisism şi manipularea celorlalţi. Un foarte bun articol despre toate acestea scrie Andrew Giambrone în numărul din mai 2015 al revistei *The Atlantic: „When Emotional Intelligence Goes Wrong“*. (Mircea Vasilescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- ● **Absurdul**
- ● **Uitarea**
- ● **Barbarii**

album dilematic

Mirel Bănică

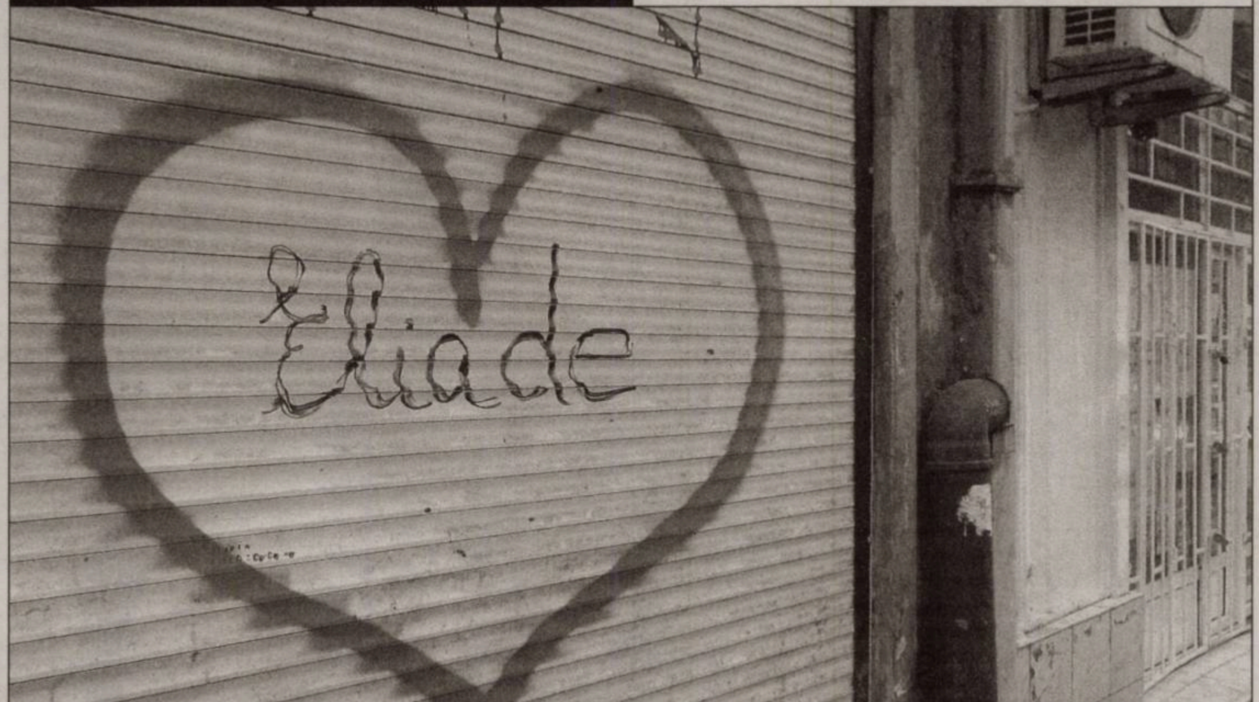

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.100 + 6.000
Tipărit la Tipomedia

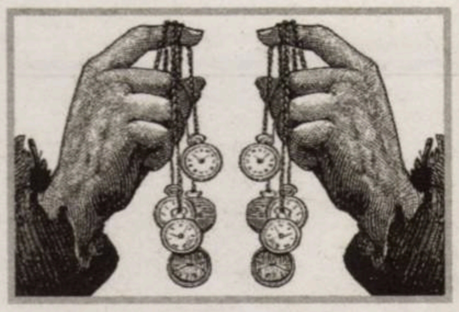

Andrei PLEŞU

nici aşa,
nici altminteri

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Mereu reînceputul „Prolog"

„Că vinovat e tot făcutul
Şi sfînt – doar nunta, începutul."
ION BARBU

Pare de la sine înţeles, astăzi, că rostul artistului, justificarea lui esenţială, este exprimarea de sine. Fie că are modestia de a-şi restrînge competenţa la hotarele propriei interiorităţi, fie că are orgoliul de a nu propune lumii altceva decît supremaţia personalităţii sale inconfundabile, artistul se resemnează sau se simte îndreptăţit să vorbească mereu despre sine, despre stările sale, despre crizele, revelaţiile şi stuporile sale, socotite a fi – prin ele însele – obiect de interes general. Introspectiv şi autobiografic, el nu acceptă să se refere la ceea ce îi e exterior, decît tot în numele propriei identităţi, al opiniei sau al afectelor sale. A face artă a devenit, pe nesimţite, a face – în sens larg – *autoportret*. N-a fost întotdeauna aşa. Au fost vremuri în care artistul se socotea împlinit numai în postura de slujitor al unei *alterităţi*. El se percepea, cu tot talentul său şi cu fiinţa lui întreagă, drept pură *transparenţă*, drept instrument al unei instanţe trans-individuale. Nu *cine* e personajul creator conta, ci ce se comunica *prin el*. Nu „originalitatea" vocii, ci precizia sunetului. Sunetul acesta de dincolo de sinele individual putea fi armonia unei zeităţi, disciplina unei instituţii sau ordinea amplă a naturii înconjurătoare. Important e că, în fiecare din aceste cazuri, artistul se raporta la un *celălalt* sau la un *altceva* – mai cuprinzător decît el. Era inevitabil ca pasul următor (pasul „modernităţii") să fie – prin contrast – o recuperare a subiectivităţii şi a individualului, o alunecare halucinată în lumea – greu de ţinut sub control – a unui „dincoace" de hotarele eului. Lumea aceasta e plină de capcane. A fost nevoie de experienţa şi sîrguinţa unor mari atleţi ai singurătăţii pentru ca labirintul ei să fie domesticit. Fără o tărie ordonatoare, fără repere ferme şi fără asistenţa binevoitoare a Providenţei, lumea noastră lăuntrică e infernul însuşi! Într-un templu, într-un palat sau într-o pădure te poţi *rătăci*. Dar de *pierdut*, nu te poţi pierde cu totul decît în penumbrele unei interiorităţi solitare, incapabile să-şi mai înţeleagă *centrul*. Acest risc a stat dinaintea artistului modern din clipa în care s-a hotărît să se închidă în sine. Iar curajul a fost pe măsura riscului…

Lucrurile nu se pot însă încheia aici: dovadă – expoziţia aceasta, în care cîţiva pictori simt nevoia *uitării de sine*, a eliberării de „autoportret". În „golul" astfel obţinut îşi face loc, iarăşi, alteritatea. Deocamdată, sub trăsăturile discrete ale unei alterităţi *proxime:* natura. Dar alteritatea are trepte nenumărate: la un moment dat – ajungînd în punctul maximei depărtări de sinele individual –, ea devine nu un simplu „altceva", ci *„cu totul* altceva", acel *„das ganz andere"* care nu se opune, simetric, sinelui, ci îl transfigurează. Vor ajunge artiştii aceştia pînă la capătul drumului? Vor parcurge oare *à rebours* istoria artei? Să nu ne grăbim cu pronosticuri solemne. Să nu ratăm farmecul florilor de măr, anticipînd bogăţia statistică a merelor coapte.

Am scris acest text în 1985, pentru catalogul primei expoziţii „Prolog". Îl retipăresc, acum, cu nostalgia celui care a părăsit de mult „critica de artă", dar îşi aminteşte de vremuri în care practica acestei meserii nu era simplă gazetărie, ci reflex de „normalitate", încercare de „a păstra nordul" într-o perioadă în care valorile erau, prin decret de partid, în derivă. Am observat că, pentru generaţiile mai tinere, artiştii de dinainte de 1989 se împărţeau în două mari categorii: cei care răspundeau, docil, comenzii oficiale şi cei care „rezistau" printr-o creativitate neconformă, încercînd să ţină pasul, mai mult sau mai puţin *underground*, cu modernitatea europeană. E o imagine falsă. Nu numai că unii „dădeau cezarului ce e al cezarului" pentru a-şi întreţine atelierul în condiţii de libertate relativă, dar existau şi artişti – nu mulţi, e drept – care refuzau *atît* presiunea ideologică a oficialităţii, *cît şi* seducţia experimentelor „la modă", „disidenţa" stilistică, de natură să-i califice în ochii „lumii bune". Din această categorie au făcut parte cei din grupul „Prolog". Ei s-au străduit să întreţină preocuparea pentru *autenticitate*, pentru *firesc*, pentru *studiu*, pentru „natură" (înţeleasă în afara reţetelor academice). Suportul lor spiritual era o nobilă umilitate, respectul pentru „meserie" şi credinţa în Dumnezeu. „Axa" acestui curajos program a fost şi este un mare pictor, Paul Gherasim, care a împlinit de curînd 90 de ani şi pe care, cu nesimţirea confortabilă a vremurilor noastre, nu ştim să-l sărbătorim cum se cuvine. N-a fost un „creator" năvalnic, n-a fost o „vedetă" genialoidă, dar a fost un reper stabil, un ctitor al spiritului comunitar, în vremuri tulburi şi fără speranţă. În jurul lui au aglutinat o sumedenie de tineri (pe-atunci) „discipoli" (dar şi cîţiva pictori deja consacraţi), care au rămas împreună pînă azi, cînd expun din nou, retrospectiv, la Galeria Romană: Constantin Flondor, Ion Grigorescu, Horea Paştina, Mihai Sârbulescu, Matei Lăzărescu, Cristian Paraschiv. Alături de ei, sînt prezenţi „în duh" şi o seamă de prieteni ţinuţi laolaltă de durabile „afinităţi elective": Afane Teodoreanu, Gheorghe Berindei, Horia Bernea, Sorin Dumitrescu, Dan Mohanu, Ion Nicodim, Vasile Varga, Octav Grigorescu, Florin Niculiu, Andrei Rosetti. Mă bucur să-i ştiu în continuare activi, inspiraţi, dedicaţi opţiunii şi talentului lor. Şi le mulţumesc că îmi oferă şansa de a îmbătrîni în preajma lor…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Dilema idiotului

Singur în garsoniera lui, Alain constată că încă mai simte durere în umăr şi îşi spune că tînăra care, cu două zile în urmă, se ciocnise de el cu o asemenea eficienţă trebuie s-o fi făcut intenţionat. Nu i-a putut uita vocea stridentă care-l numise „idiot" şi îşi auzea din nou propriul „pardon!" rugător, urmat de răspunsul: „Tîmpitule!"

– De ce profit de orice ocazie ca să mă simt vinovat? – îşi întreabă el, mai mult retoric, prietenul.

Şi urmează una dintre cele mai ironice şi fundamentale parabole ale lui Kundera:

– Să te simţi sau să nu te simţi vinovat. Cred că aici e totul. Viaţa e o luptă a tuturor contra tuturor. Se ştie. Dar cum se desfăşoară lupta asta într-o societate mai mult sau mai puţin civilizată? Oamenii se pot năpusti unii la alţii de cum se zăresc. În loc de asta, se străduiesc să arunce pe celălalt oprobriul vinovăţiei. Va pierde cel care-şi recunoaşte vina. Mergi pe stradă, cufundat în gînduri. Venind spre tine, o fată, de parcă ar fi singură în lume, fără a se uita nici în stînga, nici în dreapta, merge drept înainte. Vă ciocniţi. Şi iată momentul adevărului. Cine-l va insulta pe celălalt şi cine va spune pardon? E o situaţie exemplară: în realitate, fiecare dintre cei doi este simultan îmbrîncitul şi îmbrîncitorul. Şi totuşi, există unii care se socotesc imediat, în mod automat, îmbrîncitori, aşadar vinovaţi. Şi sînt alţii care se văd mereu, imediat, în mod automat, îmbrînciţi, aşadar îndreptăţiţi, gata să-l acuze pe celălalt şi să-l pedepsească. Tu, într-o asemenea situaţie, te-ai scuza sau ai acuza?

– Eu, cu siguranţă, aş spune pardon.

– A, bietul de tine, şi tu aparţii aşadar armatei pardonarzilor. Crezi că-l poţi îmbuna pe celălalt cu pardonul tău.

– Sigur că da.

– Şi te înşeli. Cine se scuză se recunoaşte vinovat. Şi, dacă te recunoşti vinovat, îl încurajezi pe celălalt să continue să te insulte, să te denunţe, public, pînă la moarte. Sînt urmările fatale ale primului pardon.

– E adevărat. Nu trebuie să spui pardon. Şi totuşi, aş prefera o lume în care oamenii să spună pardon cu toţii, fără excepţie, fără rost, exagerat de mult, pentru nimic, în care s-ar încurca în pardonuri….

Dimineaţa, la cafea, am reluat dialogul lui Kundera cuvînt cu cuvînt şi am început să-l întorc pe toate feţele. Apoi am început să mă las în voia amintirilor şi analogiilor, adică să bat cîmpii, cum ar veni. Îmi cer deci scuze pentru ceea ce urmează…

Cine va face loc celuilalt şi cine va ocupa locul celuilalt?

Eu şi *Celălalt*. Sîntem *oameni*. Venim unul spre altul. Ne ciocnim: iată, într-adevăr, „momentul adevărului", arhetipul oricărei întîlniri sociale. Totul depinde de ce se va întîmpla în acest moment. *Oamenii se pot năpusti unii la alţii de cum se zăresc*. Dar dacă nu o fac, cine va ataca şi cine va fugi? Cine va fi cel „puternic" şi cine cel „slab"? Cine va face loc celuilalt şi cine va ocupa locul celuilalt? Se va simţi cineva îndreptăţit să ocupe locul, iar altcineva dator să facă loc? (Apropo, nici nu am observat pînă acum ce frumoasă este această expresie, „a face loc", loc pentru Celălalt, ca să fie şi el „un om la locul lui"!…) Sau poate, la momentul ciocnirii, cei doi se vor recunoaşte ca oameni şi vor decide să se *omenească?*

Am realizat brusc că despre toate acestea şi doar despre acestea vorbesc şi ştiinţele sociale de cînd au căpătat o voce a lor. Iar toate acestea se cheamă *ordine socială*. Căci toate societăţile, pentru a fi şi a rămîne societăţi, au trebuit să dea un răspuns clar şi răspicat la toate aceste întrebări şi la multe altele care derivă din ele. Pe scurt, au trebuit să repartizeze rolurile de „Pardon!" şi „Idiotule!" şi să asigure regia minuţioasă a jocului social. I-au legitimat astfel pe unii să spună „Idiotule!" şi i-au constrîns pe alţii să spună „Pardon!"; şi au stabilit unde, cînd şi în ce fel trebuie să se întîmple acestea.

Dar cum se desfăşoară lupta asta într-o societate mai mult sau mai puţin civilizată? Ei bine, ciocnirea devine tot mai mult una simbolică, transfigurată şi, de fapt, ipocrită. O societate mai mult sau mai puţin civilizată, precum a noastră, scoate „Idiotule!" în afara ordinii sociale legitime, dar nici nu cere „Pardon!" de la nimeni. Sîntem liberi să ne umilim de la distanţă, anticipat, prin delegaţie, anonimi sau charismatici; avem drepturi! Ce minunată farsă…

Toate cîte le pot constata şi spune ştiinţele sociale nu pot da seama însă de acest „moment al adevărului", căci ceea ce va revela el nu este, de fapt, un *adevăr* social, ci un *sens* uman: aş zice chiar – pardon pentru îndrăzneală – că putem vorbi despre un alt soi de „dilemă a prizonierului", mult mai profundă. Cu o reverenţă faţă de Milan Kundera, o voi numi *dilema idiotului*. Schematizată (pardon, Maestre!), ea arată astfel:

	B spune „Idiotule!"	*B spune „Pardon!"*
A spune „Idiotule!"	*război*	*domină A*
A spune „Pardon!"	*pace*	*domină B*

Ca şi în dilema prizonierului, nici unul dintre partenerii „ciocnirii" nu ştie cum va reacţiona celălalt, dar ştie că fiecare are de ales între „Idiotule!" şi „Pardon!". Iniţial, amîndoi sînt în aceeaşi situaţie: *fiecare dintre cei doi este simultan îmbrîncitul şi îmbrîncitorul*. Dacă unul se grăbeşte să spună „Idiotule!", îşi asigură dominarea partenerului. Doar că, dacă şi acesta va răspunde prin „Idiotule!", propria dominare triumfală se transformă în război amarnic – ceea ce nu este niciodată rentabil pentru nici unul dintre parteneri. Dacă va spune primul „Pardon!", riscă să atragă dominarea de către celălalt, să fie învinsul, cel umilit şi insultat, *loser*-ul (dar, credeţi-mă, e atît de hazliu să fii *loser* voluntar!). Există însă şansa ca şi celălalt să spună „pardon", şi aceasta este atunci *the beginning of a wonderful friendship*.

Dilema, în cruzimea sa socială, este deci următoarea: cine va fi idiotul? Şi totuşi, citită în cheie morală, perenă şi universală, această dilemă sugerează şi singurul imperativ categoric la îndemîna oricui: nu spune niciodată „Idiotule!".

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

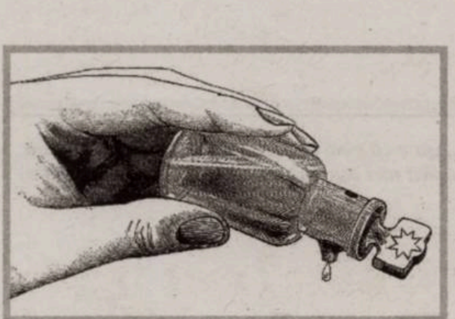

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Vechi edecuri

Edec e în vremea noastră o insultă nu tocmai rară, dar nici foarte populară. A avut o circulaţie mai intensă în ultimii ani, în discursul politic („I. I. a fost catalogat drept un «*edec bătrîn*» care îl manipulează pe G.“, 365days.ro, 25.01.2007; „Iar B., *edec bătrîn*, ştie cum să le gîdile interesul“ – „declaraţie politică“, în *Camera deputaţilor*, 16.11. 2010) şi în cel jurnalistic – „*jalnice edecuri* (pseudo)culturale ale deceniilor trecute“, *Observator cultural*, 17, 2000; „*vechile edecuri* comuniste sau securiste“, revistaforte.ro). *Edecurile* par să domine în politică – „*edecuri* ale kominternismului“ (forum.softpedia.com) –, dar sînt identificate şi în alte domenii; Adrian Marino pomenea de „*eternele edecuri* ale congreselor internaţionale“ *(Evadări în lumea liberă,* 1993), iar Dan C. Mihăilescu evoca, (auto)ironic, soarta paseiştilor declaraţi: „stricăm oleacă simetria, stînjenim mersul fiţos, uneori, mai ales în amurg, tocurile modernismului se mai împiedică de spinările noastre, dar una peste alta sîntem nişte *edecuri*“ *(Ce mi se-ntîmplă. Jurnal pieziş,* 2012).

Cineva tratat drept *edec* n-ar avea însă prea multe şanse să cîştige un proces intentat pentru calomnie: dicţionarele noastre curente prezintă în mod constant termenul ca fiind unul pozitiv, ba chiar ca o expresie de înaltă apreciere. *Edec* este înregistrat în dicţionare în primul rînd cu sensul său concret marinăresc („odgon lung cu care se leagă de catarg sau de babalele din proră o ambarcaţiune sau o navă pentru a fi remorcată de pe mal împotriva curentului unui curs de apă“, DEX), din care derivă expresia *a trage la edec* şi numele de agent *edecar*. Sensurile figurate sînt asociate explicit evaluării pozitive, fie că e vorba de lucruri, fie de persoane: „lucru care se găseşte de multă vreme într-o gospodărie; lucru *necesar*“ (DEX); „obiect *de valoare*“ (NODEX), „obiect *de mare importanţă, lucru de preţ*“ (DLRC); „persoană *(indispensabilă)* care se găseşte de multă vreme undeva“ (DEX). Sensurile figurate nu prea se potrivesc cu cel propriu, iar sensul pozitiv cuprins în dicţionar intră în contrast cu cel negativ din uz. E drept, unele dicţionare au înregistrat şi sensuri negative ale *edecului* („persoană care duce o existenţă inutilă“, DLRC), inclusiv în definiţiile unor uzuri considerate argotice, derutante prin caracterul lor foarte particular şi probabil accidental, dedus din context („client permanent şi aproape impotent. 2. rudă de sînge. 3. servitor bătrîn“, în G. Volceanov, *Dicţionar de argou al limbii române,* 2007).

Dicţionarele noastre ar trebui să-şi actualizeze descrierile.

Cuvîntul românesc, provenit din termenul turcesc *yedek,* este atestat din secolul al XVIII-lea, a fost înregistrat de Lazăr Şăineanu, în *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române* (1900) şi este rediscutat, mai recent, de Emil Suciu, în *Influenţa turcă asupra limbii române* (2010). În dicţionarele turceşti actuale (de exemplu *Redhouse* 1994), *yedek* are mai multe sensuri, care gravitează în jurul conceptului fundamental de „rezervă“. În cele mai vechi atestări din română, *edec* sau *iedec* însemna, într-adevăr, cal „de rezervă“, purtat de căpăstru. Utilizarea cea mai rezistentă a cuvîntului a fost cea din domeniul gospodăresc şi edilitar; în vechile acte şi documente, dar şi în ziare şi reviste din prima jumătate a secolului al XX-lea, *edecurile* erau dependinţe, magazii, instalaţii, utilaje, instrumente, apărînd frecvent (în anunţuri de bilanţ sau de vînzare-cumpărare) în sintagmele *edecurile casei, edecurile prăvăliei, mobilier şi edecuri* etc. Într-un testament de la 1858, se menţionau „o dugheană pe lîngă casă *cu tot edecul* ei, precum şi marfa ce se găseşte într-însa“ (I. Antonovici, *Documente bîrlădene,* 1911). Probabil că din această utilizare provine sensul negativ al insultei: *edecurile* erau nu atît lucruri indispensabile şi preţioase (cum le prezintă dicţionarele noastre), cît obiecte de rezervă, stocuri păstrate (îndelung) pentru eventuale nevoi, rămînînd poate nefolosite, cu riscul de ajunge simple vechituri. Persistenţa unor obiecte şi persoane, simple anexe sau rezerve (acareturi, catrafuse, calabalîc), poate avea uneori şi o valoare pozitivă (autorii dicţionarelor noastre s-au gîndit probabil la o echivalenţă cu „stîlpul casei“), dar mai probabilă este interpretarea persiflantă.

Oricum, în prima jumătate a secolului al XX-lea *edec* era deja ironic-peiorativ: „se făcuse cunoscut sub această poreclă unul din *edecurile* ministeriului trebilor din afară, băiat de mare viitor“ (Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea Veche);* „e un student la Litere, unul Vasiliu, care a îmbătrînit pe acolo, *edecul* facultăţii“ (Hortensia Papadat Bengescu, *Rădăcini);* „Corneille, Racine, Maeterlinck, Ibsen, alte *edecuri!*“ (Cezar Petrescu, *Carlton).* Tot sens negativ avea cuvîntul în construcţia „*edecul lui* X“, în care domina probabil ideea de „remorcă“. Nu neapărat negativă e eticheta *edec* în *Bucureştii vechiului Regat* (1944), cînd autorul, G. Costescu, vorbeşte despre locuitorii vechi ai oraşului: „«*edecuri*» ai mahalalei, adică din neam în neam născuţi şi crescuţi acolo“ (p. 137). În schimb, un reportaj din *Ilustraţiunea română* (4 martie 1936) prezintă un vînzător de îngheţată bătrîn şi invalid, pe care „stăpînul, filotim, nu l-a aruncat totuşi pe maidan. A rămas pensionar, *edecul casei*“.

Aşadar, vorbitorii actuali nu greşesc folosind în sens depreciativ termenul *edec;* în acest caz, dicţionarele noastre ar trebui să-şi completeze şi să-şi actualizeze descrierile.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

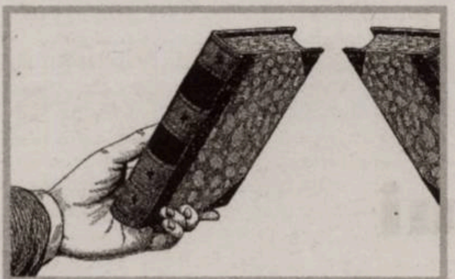

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Doamna profesoară

Eram în birou la decanat, la Litere, şi am auzit vînzoleală pe coridor. Am ieşit să văd ce e. În uşa secretariatului, o colegă de la ştiinţele educaţiei îşi exprima indignarea pe tonuri acute. Fusese apelată „doamna profesoară“ şi ţinea morţiş, cu mînie în glas, să explice eroarea degradantă. Nu te adresezi astfel unei persoane care are cel mai înalt titlu din ierarhia universitară, ci cu „doamna profesor“. Nu ştiu ce ar zice pe tema asta cei de la *gender studies*. Probabil au o soluţie.

În jargonul mediatic am auzit adesea, ca remediu pentru nedoritul echivoc între titlu şi meserie, cuvîntul „dascăl“. Cei care îl rostesc îşi rotunjesc buzele şi îşi umezesc privirea. O discretă bombare a pieptului poate fi şi ea de folos. „Dascăl“ face să răsune pe dată în memoria noastră pioşenia sămănătoristă a unui Goga, Delavrancea sau Coşbuc. Mie îmi mai aminteşte, inevitabil, de manualele gimnaziale, dar şi de ierbarul pe care l-am făcut prin clasa a cincea sau a şasea, presînd între două coli de sugativă păpădii, violete şi ghiocei, culese de prin grădină sau cumpărate din piaţă. În orice caz, de îndată ce cuvîntul a fost pronunţat, vezi iţindu-se deasupra unei frunţi fără chip aura apostolatului.

Nu-mi doresc profesori cu misiune apostolică, fie ea sacră sau profană. Nu mă recunosc în matricea unei meserii cu aură de smerenie şi sacrificiu. Dar ştiu totodată că profesorii pe care i-am preţuit au avut, aproape fără excepţie, o anume căldură sufletească şi o anume generozitate, mai degrabă tăinuite, care le-au însoţit întreaga carieră didactică.

În ultimii ani, o vedeam cînd şi cînd pe culoarele facultăţii, cu pasul tot mai şovăitor şi umerii tot mai aplecaţi. Cînd îi dădeam bineţe ridica privirea, un pic pieziş, şi-mi tresălta inima recunoscînd acelaşi licăr jucăuş al ochilor. O privire de copil.

M-am întrebat de multe ori care era secretul pentru care o iubeau atît de mulţi studenţi, atît de pătimaş. Întîi de toate, pentru că îi vedea. Trecem mai toţi la începutul meseriei ăsteia printr-o perioadă panicată, în care avem dinaintea ochilor o îngrămădire ceţoasă de capete şi am prefera să stăm de vorbă cu lustra atîrnată în tavan. Încet-încet, din norul din faţa noastră se desprind chipuri, unul cîte unul. Şi cînd, în fine, ne-am liniştit temerile, începem să descoperim cît de greu, cît de împovărător e să-l poţi privi, să-l poţi vedea pe fiecare în parte. Privirea, sigură pe sine de această dată, se aplatizează, se eficientizează. Ne uităm la studenţii din sala de curs ca la cartelele perforate de calculator de odinioară. Vedem configuraţia fantelor şi mesajul pe care ea îl compune. Ne uităm *prin* ei, spre ceva care e *dincolo de* ei. Sîntem, vasăzică, deja profesori profesionişti. Îţi trebuie prospeţimea unei priviri de copil, veşnic mirat, ca să scapi. Sau un antrenament aparte. Însă ea nu avea nevoie de nici un *training*.

Mulţumesc,
Antoaneta Tănăsescu.

În al doilea rînd – ceea ce ţine iarăşi, pesemne, de copilărie – pentru că n-a uitat niciodată întrebarea aia care-i calcă pe nervi pe adulţi: de ce? Şi, adult fiind, şi filolog, ştii că între o cauzală şi o finală diferenţa e adesea doar de interpretare. De pildă: de ce îi învăţăm noi pe studenţi ce îi învăţăm? Pentru că la 15 ale lunii ne intră salariul în cont? Pentru că aşa scrie în programa pe care, la urma urmei, tot noi o facem? Pentru că vrem să le dăruim ceva? Ceva care să le fie de folos? Ce fel de folos?

Studenţii o iubeau pentru că credea că ceea ce ar trebui să primească de la noi, profesorii, e mai mult decît un vraf de cunoştinţe; şi mai mult şi decît sprijin pentru formarea unor abilităţi, a unor competenţe. E o inepuizabilă lecţie de viaţă.

A predat, din proprie iniţiativă, despre retorică, despre cum vorbim în public, intuind nevoia tinerilor de azi de a trece pragul comunicării semesiste. Despre maniere, în întîmpinarea derutei actuale privind cunoaşterea şi asimilarea codurilor comportamentale. Despre partiturile iubirii, ca răspuns la neliniştile vieţii sentimentale ale generaţiilor prezente.

A deschis în facultate, iarăşi din proprie iniţiativă, cutuma cursurilor cu invitaţi. Nu neapărat de peste hotare, nici măcar din alte universităţi, ci, cel mai adesea, chiar din propriul departament de studii literare. Ca un act de generozitate consimţită.

Cînd, în 1988, am intrat ca asistent la Litere, după mai bine de zece ani de blocare a angajărilor, mi s-a pus în braţe funcţia de secretar de catedră, împreună cu un maldăr imens de dosare de toate felurile: planuri de învăţămînt, norme didactice, proiecte de cercetare... M-a luat groaza. M-a tras atunci deoparte şi mi-a spus, între patru ochi: „Vezi că o să dai peste o harababură de nedescris. Noi am muncit vreme de decenii ca s-o construim. Să nu-ţi dea prin cap să o strici.“ Anomia şi dezordinea au păstrat vie suflarea instituţiilor asfixiate de reglementările regimului comunist. Dar după aceea?Am înţeles, în timp, că mesajul nu era doar unul conjunctural. Pentru un educator, e vital să aibă permanent în minte anomia şi dezordinea vieţii. Pentru că ei i se dedică.

După cîte ştiu, a deţinut pe parcursul întregii cariere o singură funcţie oficială, de membru al CNA, Consiliul Naţional al Audiovizualului. A iniţiat, în această calitate, monitorizarea felului în care e folosită – sau maltratată – limba română la posturile de televiziune. Pentru că, venind dinspre studiile literare, ştia prea bine că *ce* spunem e indisolubil legat de *cum* ne exprimăm. Mă uit la ce se petrece în CNA de la o vreme încoace şi mă cuprinde jalea. Şi îmi răsare, din spatele ecranului pe care vreo comentatoare de ştiri dondăne asurzitor, privirea caldă şi sclipitoare, de copil. De profesor iubit.

Mulţumesc, Antoaneta Tănăsescu.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

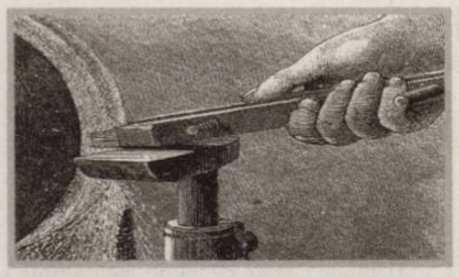

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Impresii de dincolo de Balcani

Cum arată Bulgaria de dincolo de mare, de Ruse şi de Veliko Tîrnovo? Ce se află dincolo de principalele repere ale românului (cu precădere) sudist pentru vecina dunăreană? Ţara cu care ne comparăm adesea – fără a şti vreodată cine e cu adevărat mai „sus“ – oferă surprize şi în afara căilor pe care obişnuim să le batem.

Am coborît dincolo de lanţul Balcanilor, pentru cîteva zile de primăvară, într-un loc pe care îmi dorisem mai demult să-l vizitez. Văzusem reportajul despre Hisarya într-o vară, acum vreo patru ani, la televizorul apartamentului de pe litoralul bulgăresc. Nu înţelegeam ce se spune, dar m-au ţinut lîngă ecran imaginile despre această staţiune de ape termale, veche de pe vremea romanilor.

Hisarya ar putea fi un fel de Herculane de la noi, dar într-o formă cu mult mai bună.

Sînt aproape 400 de kilometri din Bucureşti şi pînă acolo. Crestele Balcanilor sînt încă înzăpezite. Jos, la poalele versanţilor sudici, într-o regiune mai ferită de suflarea rece a Siberiei, primăvara a prins deja putere. Sîntem pe celebra Vale a Trandafirilor, dar ar trebui să revenim aici mai înspre vară pentru a vedea cîmpurile roz, de unde îşi trage seva o viguroasă industrie locală a cosmeticelor. Nu sînt doar trandafiri aici. Pe suprafeţe mari se cultivă lavandă – deocamdată doar întinderi gri-verzui, contrastînd cu verdele crud dimprejur. Cine va veni la vară va găsi o bucăţică de albastru de Provence, la cîţiva paşi de România. Căruţele cu măgăruşi se aventurează pe drumul european, iar pe terenurile agricole e forfotă. Încă se lucrează mult cu sapa, ca în România începutului anilor '90. Oamenii vin să-şi vadă de grădini, ba cu căruţe, ba cu maşini antice, scăpate cine ştie cum de prin cimitirele auto ale Europei. Sînt ogoare întregi acoperite cu polietilenă. Rezultatul muncii lor aveam să-l simţim, din plin, în gustul intens al salatelor bulgăreşti.

Bulgarii au avut noroc de un lider comunist, Todor Jivkov, care şi-a propus puţin.

Deocamdată, ţăranul bulgar rezistă asaltului roşiilor şi castraveţilor globalizaţi, cu acelaşi gust de carton fie vară, fie iarnă, la orice latitudine şi longitudine europeană. Bătălia e grea, iar satele ponosite stau mărturie că pe aici munca e multă, iar cîştigul, puţin. O lecţie pe care şi ţăranul român o ştie foarte bine. Ne întrebăm, văzîndu-i pe aceşti oameni chirciţi deasupra solariilor lor, dacă Balcanii şi estul Europei vor reuşi să-şi păstreze acest gust inconfundabil al legumelor sau dacă nu cumva sîntem ultima generaţie care se mai bucură de asta.

Hisarya ar putea fi un fel de Herculane de la noi, dar într-o formă cu mult mai bună. Vechiul Diocletianopolis era un loc preferat de petrecere al aristocraţiei romane de la sud de Dunăre – de altfel, purta numele împăratului ce-şi avea originile pe coasta Dalmaţiei. Au rămas multe de pe urma romanilor – ruinele termelor şi ale amfiteatrului, dar mai ales zidurile, neaşteptat de bine conservate, şi impresionantele porţi de intrare în oraş. Vile în stilul central-european sau imitînd culele balcanice arată că staţiunea a avut un trecut strălucitor în *La Belle Époque*. Într-un amestec ciudat, unele clădiri au nevoie urgentă de reparaţiii, altele arată ca noi.

Hisarya

© O. Nahoi

Bazinele publice acoperite afişează cu mîndrie însemnele programelor europene care au readus ceva din farmecul de odinioară al staţiunii şi funcţionează din plin. La fel şi hotelurile de trei sau patru stele, fiecare cu propriile centre de relaxare.

Şi oamenii vin – familii cu copii, grupuri de elevi în excursie, pensionari. Chit că nu totul e perfect (ar putea să-şi repare străzile şi trotuarele, de exemplu), nu ai acea senzaţie de loc pustiu, pe care aveam s-o trăiesc, în zilele următoare, la Govora, cu ocazia participării la un seminar pe teme europene. Am stat la Govora într-un hotel de început de secol XX, frumos renovat prin fonduri europene, însă facilităţile de relaxare aproape lipseau, iar vechile băi ale staţiunii stăteau să cadă. Aşa că acest hotel, cu servicii de calitate, se dovedea numai un bun loc de dormit şi, cel mult, de organizat nunţi ori petreceri fastuoase. Se pare că bulgarii au ştiut să pună măgăruşul în faţa căruţei. Apele lăsate de Dumnezeu şi descoperite de romani atrag oamenii înaintea hotelurilor.

Explorînd împrejurimile, ne-am aventurat pe drumuri de munte pînă pe culmile Balcanilor, la Koprivştiţa, o minunată rezervaţie arhitecturală. Locul are o legătură mai puţin ştiută cu istoria României. În aprilie 1876, aici s-a aprins scînteia răscoalei bulgare. A urmat reprimarea dură din partea stăpînirii otomane, apoi reacţia rusă în numele solidarităţii ortodoxe, sprijinul românesc pentru războiul împotriva otomanilor şi de aici încolo istoria se cunoaşte. Un pic din independenţa noastră se găseşte şi în acest sat-muzeu din inima munţilor.

În sfîrşit, Plovdiv, oraşul turistic numărul unu al Bulgariei. Vechiul Philipopolis (numit după tatăl lui Alexandru Macedon) este, dacă vreţi, un fel de Sibiu al lor. Iar ghidurile spun că ar fi cel mai vechi oraş locuit continuu din Europa. Renumit pentru vestigiile greceşti şi romane şi pentru minunatul centru istoric, Plovdivul afişează un fel de mîndrie a aristocratului de viţă veche, şi asta cu toată moştenirea comunistă de la periferie. La ei nu a venit încă moda reabilitării blocurilor. Dar văzînd zona centrală a oraşului – în multe locuri fără acel *facelift* de tip occidental, dar în picioare şi viu –, îţi dai seama că bulgarii au avut noroc de un lider comunist, Todor Jivkov, care şi-a propus puţin. Nu şi-a pus în cap să lase în urmă cine ştie ce ctitorii şi nici propagandiştii din jurul său nu l-au prezentat drept coborîtor din stirpea Asăneştilor. Jivkov a cam lăsat Bulgaria în pace şi a cruţat astfel o bună parte din moştenirea istorică.

Ca un făcut, cercul micii expediţii la sud de Balcani avea să se închidă în cîteva zile, la Bucureşti, atunci cînd o colegă de la o publicaţie bulgară m-a sunat să-mi ceară amănunte despre lupta anticorupţie din România. Am sesizat în tonul ei o uşoară admiraţie amestecată cu invidie. Şi m-am gîndit atunci că nu are rost să ne tot uităm la cine este înaintea cui. Poate că ne-ar fi mai de folos să ne luăm unii pe alţii aşa cum sîntem.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Plovdiv

© O. Nahoi

Koprivştiţa

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Dacă vreți la Athos...

Vă ziceam săptămîna trecută: este musai să aveţi un ghid dintre călugării locali. Nu este mare problemă, români sînt destui în aşezămintele de pe Munte. Aveţi nevoie mare de el. Oricîte informaţii aţi afla din cărţile dedicate Athos-ului, un trăitor vă va dezvălui multe alte detalii suplimentare. Amănunte legate de tipicul traiului zilnic, de relaţiile cvasi-politice dintre schituri, mînăstiri, guverne naţionale şi călugări de varii naţionalităţi. Veţi simţi mult mai intens care este ideologia locală, simţirea trăitorilor din acele locuri. Veţi afla care sînt temeiurile conservatorismului ortodox refugiat în Athos. Veţi înţelege frustrarea românului de a nu avea aşezămînt la nivel administrativ de mînăstire.

Athos-ul are douăzeci de mînăstiri. Restul sînt cel mult schituri. Sfîntul Munte are un regim politic şi administrativ special, e un soi de Vatican. Adică un soi de stat în stat. Este parte a Greciei, dar are dreptul de a emite vize de intrare şi pe cel de a ignora majoritatea *acquis*-ului comunitar, deşi utilizează fonduri europene pentru a întreţine şi a repara aşezămintele religioase de pe Munte (local, călugării afurisesc banii europeni şi Europa cu totul, văzîndu-le ca pîngărind Grădina Maicii Domnului). E drept, în ciuda relativei autonomii, poliţia locală este trimisă de la Atena şi plătită tot de acolo. Ar fi o risipă să o plătească mînăstirile, nu?

Politicile locale şi deciziile privind bugetul sînt luate de un soi de Consiliu Local, cu sediul în Kareia (un sătuc cu rang de capitală administrativă). În acest organism sînt reprezentate cele douăzeci de mînăstiri. Schiturile nu au drept de vot, ele ţin administrativ de o mînăstire sau alta. Acolo, pe Munte, am simţit că românii reprezintă cea mai mare parte a pelerinilor. Grecii ar fi pe locul doi. Bulgari, sîrbi sau ruşi am văzut extrem de rar. În plus, mare parte a bisericilor, paracliselor sau variilor construcţii de pe Munte sînt construite cu uriaşul ajutor al Principatelor Române. Totul s-a şters atunci cînd Vodă Cuza a decis secularizarea averilor mînăstireşti. Mare parte a acestora erau greceşti. De aceea, athoniţii au decis dur şi sec: voi aţi naţionalizat în Principate, noi naţionalizăm pe Munte. Aşa au rămas românii fără drept administrativ de a construi mînăstire şi fără reprezentare în Consiliul Local, deşi aduc o foarte mare parte din veniturile locale şi au contribuit substanţial, de-a lungul secolelor, la construcţia şi bunul mers al aşezămintelor monahale. Există acum două schituri româneşti: Podromu şi Lacu. Am fost doar la primul. Este la doar două ore de mers pe jos de Marea Lavră (cea mai mare şi mai veche mînăstire de pe Munte, ctitorită de însuşi Sfîntul Atanasie). La schitul Lacu nu am putut ajunge. Din pricina ploilor, ar fi fost de mers cam două-trei ore prin noroaie înfiorătoare, în sus spre Athon. Nu am avut nici timpul necesar. În schimb, am avut răgazul de a înnopta şi a ne închina la Podromu.

Există acum două schituri româneşti: Podromu şi Lacu.

Un schit cu o obşte tînără şi numeroasă, prin comparaţie cu Marea Lavră sau cu celelalte aşezăminte greceşti pe care le-am vizitat. În plus, credincioşii români par a avea şi pornirea de a ajuta, pe cît pot, schitul românesc (cam de două ori mai mare decît Mînăstirea Dealu, pentru a avea o imagine). Am văzut ce au făcut călugării cu donaţiile lui Gheorghe Becali. Am văzut camioane, excavatoare şi diverse utilaje purtînd numere de Satu Mare sau Dîmboviţa. Muncitorii care repară, renovează sau construiesc sînt numeroşi. În ziua în care plecam, tocmai venise un grup de pelerini de prin Iaşi, care aduseseră sute de răsaduri pentru grădini şi sere. Curentul electric vine dintr-un mic cîmp de panouri solare, donate de alţi credincioşi din ţară. Guvernul contribuie cu un sfert de milion de euro anual, pentru întreţinerea celor două schituri.

E al doilea articol despre drumul meu pe Munte. Cu îngăduinţa ta, cititorule, voi abuza de răbdarea-ţi şi voi mai scrie unul. Am a explica (cred eu) de ce am început primul articol povestind despre pisici costelive şi tarife de microbuz şi am continuat cu amănunte financiare. Simt că mai am o datorie.

(va urma, cu voia voastră)

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Tot zicem că mulţi sportivi de-ai noştri au mentalitate de perdanţi. Simona Halep e o excepţie sau, poate, prima dintr-o serie de alt tip?

Depinde despre ce fel de mentalitate vorbim. Cînd e vorba de un individ sau de un grup restrîns, constant în timp, coerent şi co-simţitor, atunci sportivii din spaţiul românesc funcţionează fără probleme, vezi performanţele din gimnastică, atletism într-o vreme, canotaj sau scrimă. Dimpotrivă, în disciplinele colective se vede o tentaţie a renunţării, o dificultate în a trece pragul psihologic care desparte învingătorii de învinşi în condiţii valoric egale. Halep e o *self made woman* care a înaintat în viaţă şi în carieră pe drumul pe care şi l-a construit singură sau împreună cu familia. Sînt mulţi asemenea oameni în România. Vîslesc necunoscuţi şi nesprijiniţi, dar ei sînt cei dintre care ies, o dată la o sumă de ani, cîştigătorii de lungă durată. De îndată ce o societate mai mică, educată şi amprentată de cea mare, îşi propune un proiect colectiv, încep problemele. N-are cum să fie altfel. Abulia naţională în zonele esenţiale ale construcţiei colective, ca să nu mai spun de absenţa totală a oricărei politici coerente în sport, determină comportamentul „micilor popoare“ ale performanţei. Individual există salvare. Împreună e mai greu. Aşa a fost mereu pe aici. Halep e doar un vîrf dintr-un grafic al întîmplării. Din cînd în cînd apare o floare în grădina lăsată să se buruienească. Iar proprietarii leneşi sau nepricepuţi, care nici măcar n-au udat-o la rădăcină, cotcodăcesc de parcă ar fi ouat cine ştie ce mărgică.

Radu NAUM

PUBLICITATE

magicfm
Muzica inimii tale
JAZZ SYNDICATE LIVE SESSIONS
GRAMMY
KENNY GARRETT
QUINTET
EUROPEAN TOUR
KENNY GARRETT – SAXES
VERNELL BROWN – PIANO
CORCORAN HOLT – BASS
MCCLENTY HUNTER – DRUMS
RUDY BIRD – PERCUSSION
SALA RADIO
14 MAI
ORA 20:00
BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO
adevărul
DILEMA
zile nopţi
sunete
BestMusic
URBAN.RO
INFO MUSIC
VIXTOPIA
oraşul meu

PUBLICITATE

Colecţia Războaie care au schimbat lumea continuă:
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
Robin Havers
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
EUROPA 1939-1943
27 aprilie
Russell Hart, Stephen Hart
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
FRONTUL DE VEST, 1944-1945
4 mai
Geoffrey Jukes
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
FRONTUL DE EST, 1941-1945
11 mai
David Horner
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
LUPTELE DIN PACIFIC
18 mai
Preţ special, ziar + carte: 14,99 lei
adevărul
Invazia rusă în Ucraina
În fiecare LUNI, numai cu adevărul

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O amintire

– Virginia ZEANI despre Federico FELLINI –

Sper că nu mi-o veţi lua în nume de rău dacă nu pot ieşi nici astăzi din starea felliniană în care m-a împins Dilema veche *cu o săptămînă în urmă. Această revistă, la care contribui cu nesecată bucurie de fix 20 de ani (în 1995 am semnat primul meu text aici şi, de atunci, nu am întrerupt colaborarea niciodată!), este ultimul loc pe care îl ştiu în care întîrzierea într-o stare frumoasă, pe care nu vrei să o părăseşti curînd, este nu doar posibilă, ci şi complet adecvată. Profit de acest privilegiu rar şi nu plec de la Fellini.*

Cu ani în urmă, am realizat o carte dedicată uneia dintre cele mai mari soprane ale lumii, ***Virginia Zeani*** (Canta che ti passa. Virginia Zeani în dialog cu Sever Voinescu *– editura Gutenberg, 2011).*

Virginia Zeani s-a stabilit în Italia în 1946, a început cariera în 1948 şi, în anii 1960, era o celebritate lirică internaţională. Cam în acea perioadă, Zeani şi soţul ei, marele bas Nicola Rossi-Lemeni, un artist total, i-au cunoscut şi s-au împrietenit cu soţii Federico Fellini şi Giulietta Masina. La începutul anilor 1980, Virginia Zeani şi Nicola Rossi-Lemeni s-au mutat în America, aşa că prietenia lor cu soţii Fellini a durat două decenii. Nicola Rossi-Lemeni a murit în 1991, la 71 de ani. Federico Fellini a murit în 1993, la 73 de ani. Giulietta Masina a murit în 1994, la 73 de ani. Virginia Zeani, care acum este stabilită în Florida, va împlini 90 de ani peste cîteva luni. Iată fragmentul despre Fellini, din lunga discuţie pe care am avut-o cu Virginia Zeani pentru cartea amintită, în 2006-2007. O mărturie directă a unei mari artiste despre un alt mare artist.

Roma, anii '70. Virginia Zeani şi Giulietta Masina mergînd, într-o seară, la operă.

Ştiu că i-aţi cunoscut îndeaproape pe Fellini şi pe Giulietta Masina. Cînd i-aţi cunoscut? Cum erau?

Bineînţeles că ştiam de mult cine sînt ei. Cine nu-i cunoaşte pe Fellini şi pe Giulietta Masina? Mai ales în Itâlia. În 1963, am cumpărat un teren la Fregene, ca să-mi construiesc o casă, şi am constatat că ei cumpăraseră un teren lîngă al nostru şi încercau la rîndul lor să-şi construiască o casă. Ei erau de mai demult la Fregene, pentru că atunci cînd a făcut filmul *Le notti di Cabiria* (pe care, spre ruşinea mea, nu l-am văzut niciodată) avusese nişte filmări cu copaci seculari şi parte din film a fost turnat pe terenul pe care acum îl cumpărasem eu, unde erau mai mulţi pini seculari plantaţi în 1666 de către Papa Alexandru al VII-lea. La Fregene fusese reşedinţă papală pe vremea aceea. Pe urmă eu am construit casa în jurul acestor copaci. Cu Fellini şi cu Masina am devenit repede cunoştinţe şi apoi prieteni. Ne vedeam foarte des. De cele mai multe ori, cînd noi eram la Fregene şi ei erau la Fregene. Petreceam mult timp împreună. Casele erau foarte aproape şi se făcuse chiar un obicei să ne vedem de Paşti, de Crăciun, de Anul Nou, acolo. Întîlnirile şi mesele aveau loc mai ales în casa noastră, pentru că era mai încăpătoare.

> *„Avea o lume interioară imensă, luxuriantă, numai a lui, care îl absorbea cu totul.“*

Ce fel de om era?

Era un om versatil, extrem de versatil. Era greu să-l prinzi, să ai o discuţie serioasă cu el. Vorbea cu tine, normal, susţinea dialogul, dar era absent, vedeai limpede că mintea lui e în altă parte. Avea o lume interioară imensă, luxuriantă, numai a lui, care îl absorbea cu totul. Pe mine nu mă deranja pentru că eram oarecum obişnuită – şi Nicola era, uneori, absent în acelaşi fel. Cred că de aceea s-au şi împrietenit atît de bine. Ei doi se înţelegeau foarte bine. Conversau mult, pe teme dintre cele mai variate: religie, ocultism, literatură, artă, tot felul de lucruri. Era un visător absolut, un visător fără limite. Masina era o femeie practică şi foarte naturală. După gustul meu, era o artistă splendidă, unică. În orice caz, cum arăta în filme, aşa era şi în realitate. Cînd o vedeam cît de firească este în filme, cînd o vedeam că este în roluri chiar ea însăşi, simţeam un sentiment de mare onestitate. Ea nu trişa. Era o femeie modestă, dar foarte rafinată intelectualmente, căreia îi plăcea să gătească în casă şi să aibă musafiri. Anturajul lor era alcătuit, mai ales, din personalităţi din lumea filmului. Se întîlneau des cu Vittorio De Sica, pe care l-am primit de multe ori şi în casa noastră, cu Mastroianni...

Fellini cunoştea opera? Îi plăcea opera?

Nu-i plăcea. O accepta, dar zicea că e ceva care nu-l farmecă, era ceva de neînţeles pentru el şi nici nu încerca să înţeleagă. Cu greu, l-am adus o dată la Opera din Roma, să ne vadă, pe mine şi pe Nicola, în *Povestirile lui Hoffmann*. I-a plăcut de noi, ne-a complimentat, a fost amabil, dar se vedea limpede că nu-i plăcea opera. M-am întrebat mereu cum de cineva cu atîta bogăţie interioară, cu atîta imaginaţie, nu este sedus de poveştile pe care le spun operele, de muzica superbă din opere. Nu ştiu... Cred că nu îşi dădea timp să se gîndească la altceva decît la cinema, iar muzica era, pentru el, doar muzică de film. Era prizonierul fără scăpare al gîndurilor lui. Şi devenise celebru cu asta. De aceea probabil că nici nu voia să iasă din această atmosferă a lui. Avea adesea accese de recluziune, nu voia să vadă pe nimeni. E drept, mulţi îl şi agasau. Îmi amintesc că, la un moment dat, trebuia să filmeze la un film numit *Mastorna,* cu Mastroianni, şi care nu s-a mai făcut nu ştiu din ce cauză. Cînd s-a aflat că nu se mai face, presa îl căuta peste tot şi el se simţea asediat. Ziariştii erau la el la poartă şi atunci a venit la noi şi s-a ascuns în pivniţă. „Nu vreau să văd pe nimeni! Nu vreau să văd pe nimeni!“, repeta la nesfîrşit. Ziariştii îi tot fotografiau casa şi nu plecau de acolo. Cineva le-a spus că e prieten cu noi şi au venit ziariştii şi la noi să afle ce ştim de el. „Nu l-am văzut de mult!“, le-am spus. A stat în pivniţă vreo două ore pînă s-au liniştit lucrurile. Era un om foarte original, foarte simpatic şi, cum ţi-am spus, de neprins pentru o conversaţie serioasă şi coerentă. El credea foarte mult în paranormal. Avea un prieten la Torino, pe care l-am cunoscut şi eu, care avea puteri paranormale. Îl chema Gustavo Rol. Cînd am fost la el acasă, m-a rugat să iau o carte, oricare, din bibliotecă. Eu deschideam cartea la întîmplare, el se concentra şi începea să recite cuvînt cu cuvînt din pagina pe care o deschisesem. Asta îl fascina complet pe Fellini. Era copleşit de lucruri de genul ăsta. În altă dimensiune, îl fascinau şi femeile puţin cam uşoare. Asta o făcea pe Giulietta Masina să sufere foarte mult.

El are un film care se cheamă E la nave va, *nu ştiu dacă l-aţi văzut, care portretizează soprana de operă într-un mod foarte caricatural. La un moment dat, arată cum o soprană şi un tenor sînt pe un vapor şi vizitează sala maşinilor unde sînt mecanicii acoperiţi de zgomotul metalic al motoarelor, care muncesc abrutizant, în întuneric, soioşi, murdari, obosiţi. Ca să-i epateze pe mecanici, soprana şi tenorul încep să ia note din ce în ce mai înalte, într-o competiţie ridicolă. Mecanicii se uită la ei năuciţi, nu înţeleg nimic, iar soprana şi tenorul sînt într-un fel de competiţie de orgolii absolut inadecvată în sala aceea a motoarelor, unde e şi zgomot, şi murdar. Dar fiecare cîntăreţ încearcă să-l domine pe celălalt. Opera apare ca un gen caraghios, ca o caricatură, o luptă de orgolii goale...*

Exact asta credea el despre operă. Nu pricepea nimic din operă. Cînd a făcut *Casanova,* în 1972, avea nevoie de o soprană care să apară în film. Mi-a oferit mie rolul. Trebuia să mă îngraş şi să fiu caricatura hidoasă a unei soprane. Evident că l-am refuzat. Nu puteam caricaturiza meseria mea. Să o caricaturizeze altcineva! Şi lui Nicola i-a oferit un rol atunci, dar nu a acceptat nici el, nu-mi mai amintesc de ce.

Aţi spus că Nicola şi Fellini se înţelegeau foarte bine.

Ce mi se părea cu totul special era că uneori tăceau împreună. Treceam pe lîngă ei în grădină şi tăceau, apoi mai treceam pe lîngă ei peste o jumătate de oră şi ei tăceau în aceleaşi poziţii. Ştii că forma supremă de comunicare şi de confort este să taci împreună cu celălalt. Ajunseseră la acest nivel.

Cum se purta Fellini cu Masina?

Foarte cald. Se iubeau mult. O trata puţin ca pe o fetiţă, deşi el era doar cu un an mai în vîrstă decît ea. Giulietta se alinta şi, uneori, se purta ca o copilă care nu pricepe nimic, tocmai ca să-i facă lui plăcere.

Cît a durat prietenia dumneavoastră? După ce aţi plecat în America, aţi mai ţinut legătura?

Da. În primii ani după ce ne-am mutat în America, mergeam vara la Fregene şi ne vedeam acolo. Deci, cam o dată pe an, ne revedeam. Apoi, la un moment dat, ei au vîndut casa şi s-au mutat la Roma într-un apartament. Apoi, am vîndut şi noi casa. Ultima dată i-am văzut la televizor, în America, în 1993...

Cînd Fellini a luat Oscarul onorific.

Da, la Oscar. Am plîns cînd i-am văzut. Ea plîngea şi probabil că el era bolnav. Ei îi era frică să rămînă singură. Fellini a murit cîteva luni mai tîrziu şi ea a murit nu mult după el. Cînd i-am văzut atunci, mi-am adus aminte de multe momente de la Fregene. Ea avea cîteodată, seara, obiceiul să bea cîte un păhărel. Şi se ameţea puţin. În momentele astea începea să discute politică. Ea era cam de stînga şi intra imediat în discuţii contradictorii cu Nicola. Ea spunea că în URSS totul e foarte bine. Fuseseră amîndoi acolo şi au fost foarte bine primiţi. Nicola îi povestea tragediile din Rusia sovietică şi ea nu credea – spunea că a fost acolo şi a văzut direct, la faţa locului, că nu e aşa. *(notă S.V.: Nicola Rossi Lemeni cunoştea foarte bine situaţia reală din URSS pentru că provenea dintr-o familie de ruşi albi care fugiseră din Rusia imediat după Revoluţia Bolşevică. În plus, avea rude în Gulag.)*

Sever Voinescu *este avocat şi publicist.*

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cum cad meşterii prin tavan

Ştiţi că peste tot se recomandă izolarea termică a locuinţelor. Există şi directive europene care se referă la asta. Se pare că, în general, locuinţele din România stau foarte prost la acest capitol, iar lucrurile nu se vor îmbunătăţi foarte uşor şi nu fără sacrificii, după cum a descoperit Georgescu. Amicul ăsta al meu păţeşte mereu cîte ceva tare, legat de casă. De curînd, a descoperit o problemă care părea destul de banală şi uşor de rezolvat. Podul casei sale e din lemn şi nelocuibil, nici nu poate sta în picioare acolo, acoperişul e prea jos. El, cică, după ce a luat casa, multă vreme nici nu s-a urcat în pod. Dar, la un moment dat, ajungînd şi pe acolo, a observat că sub structura de rezistenţă a planşeului, adică sub bîrnele de lemn care traversează baza podului, tavanul propriu-zis al locuinţei sale era din simple plăci de rigips, adică dintr-un carton gipsat, de un centimetru grosime, fără nici o izolaţie. Fostul proprietar, cel care construise casa, nu apucase să mai şi izoleze tavanul. Sînt multe case care au problema asta. Atunci a înţeles Georgescu de ce e aşa de frig iarna în casă şi de ce l-a costat aşa de mult încălzirea. Aerul cald se ducea în mod natural în sus, iar acolo nu era altă barieră care să ţină căldura, decît plăcile acelea subţiri de rigips. Practic, punînd mai multe lemne pe foc, Georgescu nu făcea decît să încălzească podul, ceea ce nu era de folos nimănui. Îşi explica acum însă de ce se topea aşa de repede zăpada de pe acoperiş.

În rigipsul din tavan era o gaură exact cît el de mare.

Bineînţeles, s-a gîndit că e musai să izoleze tavanul. Pe la toate depozitele de materiale de construcţii există nişte role sau nişte pachete de vată minerală. Nu trebuie decît cumpărat un asemenea material şi pus, ca o plapumă, peste plăcile de rigips. Georgescu s-a interesat şi a aflat că în lume se recomandă ca acea vată minerală să fie de minimum 15 centimetri grosime. Altfel, nu e eficientă. Ba, prin unele locuri se pune chiar vată minerală de 30 de centimetri. A aflat şi că vata bazaltică e mai bună decît cea de sticlă. S-a dus la un depozit, să comande aşa ceva. Aici au început însă să apară surprizele. Vată de 15 centimetri grosime nu se găseşte în România. De ce? Nu se aduce aşa ceva – i-au spus vînzătorii, oferindu-i în schimb soluţia să pună două rînduri, unul peste altul, primul de 5 şi al doilea de 10, adică tot 15 centimetri în total. Dar munca de izolare era şi ea dublă. A întrebat peste tot şi i s-a spus că vată de 15 centimetri există în străinătate, dar nu se aduce decît la comenzi mari şi nu doar cîteva pachete, cît e nevoie la o casă obişnuită. Georgescu a realizat în acel moment că problema e mult mai profundă. Deşi peste tot se recomandă izolarea tavanelor cu vată de 15 centimetri, la noi asemenea vată minerală nu se aduce şi nici nu se comandă. Asta nu înseamnă că proprietarii de case de la noi ar fi mai proşti decît cei din Occident, ci că firmele noastre de construcţii, cele care fac comenzi mari şi contează şi pe piaţa materialelor, nu au nici o apăsare legată de calitate. Doar profitul contează. Probabil, şi-a spus Georgescu, marii dezvoltatori imobiliari construiesc pe bandă rulantă case cu izolaţii minime, mizînd şi pe faptul că eventualii cumpărători nu se vor prinde sau nu vor refuza oferta doar pentru că vata de pe tavan este de doar 5 centimetri grosime. La rîndul lor, transportatorii şi cei care depozitează materiale se bucură că n-au de-a face cu volume prea mari. Le este mai ieftin şi mai uşor să manipuleze lucruri mai subţiri. Economia lor duce însă la costuri în plus la întreţinere pentru ocupanţii locuinţelor astfel construite. Iar povestea cu vata minerală, s-a gîndit Georgescu, e doar un exemplu, doar vîrful aisbergului. Cîte alte materiale de construcţii, sub standardele normale, nu or fi pe piaţă? „Un fel de monopol al ştifturilor“, cum i-a zis el.

În cele din urmă, vrînd-nevrînd, s-a hotărît să cumpere două rînduri de vată minerală subţire, pentru ca unindu-le să facă una groasă, să simtă la iarnă diferenţa de confort şi de bani. Dar, ca să pună vata, trebuia întîi să mute firele electrice care treceau de-a valma prin pod. În acest scop, a chemat un electrician. Un băiat bun, priceput şi muncitor, recomandat de un prieten. Georgescu l-a lăsat să lucreze în pod sub supravegherea soţiei, şi a plecat la serviciu. Pe drum însă, a primit un SMS cu un conţinut devastator: „A căzut prin tavan electricianul.“

Pe scurt, în timp ce-şi făcea de lucru prin grădină, Georgeasca a auzit un zgomot puternic în casă. Cînd a intrat în hol, într-un nor mare de praf, a dat cu ochii de electricianul pe care-l ştia în pod. Deasupra, în rigipsul din tavan era o gaură exact cît el de mare. Omul povestea cum se împiedicase de un fir şi, dezechilibrat, călcase printre bîrnele de lemn, direct pe rigips. Într-o fracţiune de secundă, se trezise direct în hol. Noroc că, printr-o minune, nu păţise nimic. Dincolo de hohotele reprimate de rîs, întîmplarea l-a făcut pe Georgescu să deschidă ochii asupra unui alt întreg domeniu, încă extrem de neclar în România, acela al asigurărilor. Cum se asigură, adică, meşterii care mai cad şi prin tavan, cum se asigură proprietarii împotriva pagubelor cauzate de asemenea accidente, şi aşa mai departe. A tras concluzia că în România totul e complicat şi că, aşa cum spuneam, o simplă izolare termică poate cere, uneori, adevărate sacrificii.

■ ■ ■

ready made

Şaradă de Ţaţa Lina

„E o fată bună
Albă şi curată
De savanţi şi Doctori
Mai întâi cercată,
Cum de pildă Babeş,
Bernard şi Istrate,
Cari i-au dat la urmă
Trei certificate
Zicând c'au găsit-o
Cu *orez* pudrată
La gust *bună, dulce,*
Îngustă şi lată.
Fumător cu minte,
Ca să mă gâceşti
la **Hârtia Creangă**
Şi n'o să mai tuşeşti.“

Adevărul, Anul VI, No. 1511,
Duminecă 2 Mai 1903

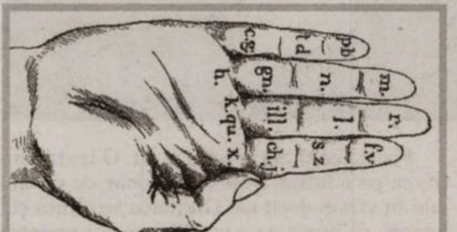

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

O confruntare inegală

De cîteva zile, am căzut într-o adicţie ciudată. Joc şah, pînă la epuizare, cu un laptop Acer nou-nouţ. Pentru ca lucrurile să fie clare, trebuie să las modestia la o parte şi să spun răspicat faptul că sînt un jucător foarte bun, redutabil chiar. Mi-am setat „partenerul“, de la bun început, pe nivelul de „mare maestru internaţional“. Jucăm, prin urmare, după cele mai înalte rigori ale domeniului: timp de gîndire limitat (măsurat de o clepsidră ce se „scurge“, ameninţător, pe ecran la fiecare mutare), *pièce touchée, pièce jouée,* linişte desăvîrşită, punctată doar de păcănitul pieselor mutate pe tablă, păcănit pe care computerul îl redă extrem de convingător. Recunosc deschis – adversarul meu este mai tare decît mine. Din statistica pe care Acer-ul mi-o bagă în ochi, uşor insolent, la sfîrşitul fiecărei partide, rezultă o diferenţă clară de valoare între noi. Din treizeci şi opt de partide, cîte am jucat împreună pînă în acest moment, am fost învins în treizeci şi şase. Am cîştigat doar două.

Probabil ar fi trebuit să spun „am cîştigat *totuşi* două“, pentru că respectivele victorii nu au fost floare la ureche. Am trecut prin încleştări dramatice pînă am reuşit să-l dobor pe acest *monstrum horrendum* al inteligenţei glaciale şi mute. Pentru cei care nu au jucat şah cu un calculator (setat, repet, pe nivelul maxim de performanţă!), e bine să precizez că situaţia seamănă cu înfruntarea dintre David şi Goliat. Omul, eventual obosit şi apăsat de gîndurile vieţii de zi cu zi, se aşază în faţa maşinăriei a cărei singură preocupare rămîne aceea de a face combinaţiile cele mai eficace, necesare zdrobirii necondiţionate a adversarului. Computerul nu are emoţii şi nici distrageri ale atenţiei. „Se concentrează“ maximal *pe un singur lucru o dată* (oh, vis de aur al atîtor generaţii de intelectuali!), activîndu-şi, fără ezitări, toate resursele pentru ducerea lui la bun sfîrşit. În plus, se înţelege, „mintea“ sa electronică deţine capacitatea de a prefigura, în puţine secunde, zeci de combinaţii virtuale şi abia apoi decide următoarea mutare. Totul devine astfel matematică pură.

Bietul individ stă de aceea, în general, năucit în faţa tablei şi urmăreşte cum infatigabilul său inamic îşi construieşte o apărare de nebiruit, pregătind, totodată, meticulos, lovitura de graţie. A cîştiga fie şi o singură dată (nu de două ori!), în asemenea condiţii, pentru cineva care nu este „mare maestru internaţional“ la şah, reprezintă un fapt neverosimil. Cum am reuşit deci să-i iau inexpugnabilului laptop două partide din treizeci şi opt? O analiză atentă a situaţiei îmi confirmă vechea ipoteză că, în interacţiunea cu *„cyborg*-ul“, umanoidul se arată inferior pe aproape toate planurile, cu excepţia unuia: *imaginaţia*. Să admitem, nimeni şi nimic din ce e prevăzut cu o formă oarecare de activitate cerebrală nu pare mai lipsit de fantezie ca un calculator. Pe cît se dovedeşte de inteligent în sofisticatele sale execuţii informatice, pe atît de neimaginativ apare un computer scos din rutina lui matematică. Nu pot să-mi uit bătrînul desktop, din anii '90, care, atunci cînd editam numele teoreticianului Stephen Mailloux, se oprea din redactare, întrebîndu-mă inocent: „Aţi vrut să ziceţi cumva *mailbox?*“

Odihnit fiind în două împrejurări, mi-am lăsat fantezia să zburde liber (şi azi îmi răsună în urechi îndemnul pe care mi-l făcea cîndva simpaticul profesor Colin Nicholson din Edinburgh: *„Codrin,* unzip *your imagination and thou shalt be great!“)*, reuşind să mă ridic deasupra calculelor precise, milimetrice şi inexorabile făcute de domnul Acer. Reacţia sa, în noul context (de jucător învins), a fost de-a dreptul inubliabilă (în ambele cazuri). Observînd că lucrurile se îndreaptă spre dezastru, în ciuda combinaţiilor lui fără eroare, laptop-ul a intrat în degringoladă. Brusc, a început să mute piesele cu greutate, „tîrîndu-le“, pur şi simplu, de-a lungul tablei timp de mai multe secunde. Îmi îngreuna şi mie mutările, nereacţionînd la primul *click* şi forţîndu-mă să-mi disipez atenţia (treceam ca atare, *volens-nolens,* de la tensiunea jocului la enervarea tehnică). Scotea sunete stranii (insesizabile anterior, în momentele cînd cîştiga el!), clipea din diverse LED-uri şi bizîia graţios. În final, îmi scrie un *Congratulations!* mic pe ecran, după care scoate, mare, statistica din buzunar: 36 la 2! Adică „Sîc, tot eu îs ăl mai dăştept!“

Joc şah, pînă la epuizare,
cu un laptop Acer nou-nouţ.

Mutatis mutandis, m-am întrebat frecvent, în ultimul sfert de secol, dacă nu cumva şi noi – oamenii obişnuiţi din România – am experimentat, în raport cu politichia autohtonă, în pofida aşa-zisei noastre „forţe“ electorale (nu ne-am repetat mereu, pînă la obsesie, în acest interval, că deţinem puterea absolută, prin instrumentul numit „vot“, pentru a nu fi devenit, pînă la urmă, uşor suspecţi din punct de vedere psihologic?), un fel de confruntare inegală, asemănătoare jocului de şah cu un computer? Politica a fost întotdeauna mai puternică, şi-a schimbat părul în cîteva împrejurări, dar năravurile ba. De la o vreme însă, trebuie să admit, pe fondul ultimelor (surprinzătoare) „prezidenţiale“ şi al acţiunilor ferme ale DNA-ului, parcă LED-urile politice au început să clipească mai des, iar balamalele gregarităţii să scîrţîie ceva mai lugubru. Pînă şi „marii bărbaţi de stat“ de odinioară, cu glasuri tunătoare şi frazeologii gnomice, lasă, mai nou, să le scape mici miorlăituri de derută. Românii se laudă, dintotdeauna, cu excesul lor de imaginaţie. Oare nu vor găsi ei, fie şi în ceasul al doisprezecelea, acel puseu fantezist care să le asigure cîştigarea cîtorva „partide“?

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

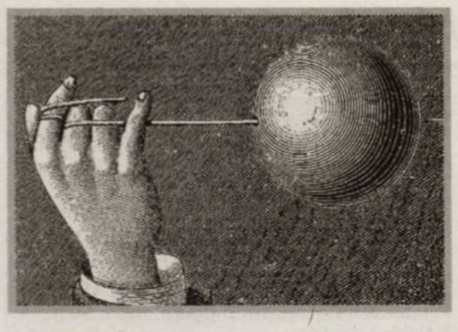

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Măsuri pentru promovarea cărţii

– la ce foloseşte Ministerul Culturii –

© Onderwijsgek

N-am să înţeleg probabil niciodată cum se face că, la noi, dezbaterile esenţiale trec aproape mereu în penumbră, în vreme ce faptul mărunt, ridicolul, cancanul trec în prim-plan. Aşa s-a întîmplat şi săptămîna trecută, atunci cînd o bîlbă nefericită a ministrului Culturii a devenit ştire de importanţă naţională, iar conţinutul declaraţiei, fondul, a trecut aproape neobservat. De ziua internaţională a cărţii, ministrul Ionuţ Vulpescu a anunţat reducerea TVA la carte, de la 9% la 5%, măsură menită să încurajeze acest sector al economiei culturale puternic afectat de criză. E o măsură economică pe care industria editorială şi-a dorit-o, după cum a rezultat din (pseudo)dezbaterea pe marginea proiectului de lege cu privire la timbrul cultural. Ce efecte aşteaptă cel care a iniţiat demersul de la această reducere a TVA pentru carte? Ministrul însuşi susţine că vrea să încurajeze consumul: reducînd preţurile, cărţile vor deveni mai accesibile pentru un segment mult mai larg al populaţiei. Are dreptate, însă doar parţial. Ieftinirea cărţilor, dacă se va produce, va fi, oricum, nesemnificativă: s-a văzut, nici reducerea TVA la produsele alimentare nu a condus automat la ieftinire, căci retailer-ii au scumpit produsele cu puţin timp înainte de aplicarea măsurii. Principalii cîştigători sînt deci vînzătorii, nu cumpărătorii. Probabil cam acelaşi lucru se va întîmpla şi la anul, cînd va scădea TVA la carte. Oricum, nu neapărat preţul constituie un impediment pentru cititori, cît accesul real la produs. Există oraşe chiar şi de talie medie care nu au librării sau unde în magazinele pe care scrie „librărie“ se vînd, de fapt, doar obiecte de papetărie.

Pentru a încuraja consumul de carte ar fi nevoie, mai degrabă, de o extindere a reţelelor de difuzare, subvenţionînd, în zonele defavorizate, deschiderea unor librării de calitate, formarea librarilor şi/sau felurite evenimente de promovare a lecturii. Acest tip de intervenţie ar fi indispensabilă pentru revitalizare lecturii. Astfel de programe există în Franţa – o ţară care altminteri nu duce lipsă de librării. Doar că acolo statul încearcă să sprijine diversitatea ofertei de carte ca o măsură de a compensa dezvoltarea marilor lanţuri de edituri şi librării, care-şi calibrează oferta în funcţie de cerere.

> *O altă măsură utilă, existentă deja în anumite ţări occidentale, ar fi sprijinirea directă a consumului de carte prin oferirea unor „bonuri de lectură“ subvenţionate de stat.*

În fine, o altă măsură utilă, existentă deja în anumite ţări occidentale, ar fi sprijinirea directă a consumului de carte prin oferirea unor „bonuri de lectură“ subvenţionate de stat: cecuri cu valoare fixă, distribuite elevilor şi/sau profesorilor, pe baza cărora se pot achiziţiona doar cărţi.

Acelaşi Ionuţ Vulpescu a anunţat recent şi un program de subvenţii destinat presei culturale. Încă o dată, se pune accentul pe sprijin pentru producţie – de parcă acolo ar fi neajunsul, şi nu în difuzarea acestor reviste. Există zeci de asemenea publicaţii, menţinute, prin subvenţii, într-un soi de comă indusă: li se oferă doar mijloacele minimale, doar cît să se menţină în viaţă, cît să plătească nişte salarii mici şi cheltuielile cu tiparul, niciodată suficient cît să se poată dezvolta. Asemenea reviste, de importanţă cel mult locală, pe care le urmăresc, cu interes, ori de cîte ori am ocazia, par cu totul depăşite de vreme: au o relevanţă minimă chiar şi pentru publicul consumator de cultură, arată ponosit, se distribuie prin colţuri obscure de librărie şi rămîn, în mare parte, necitite. Le-ar salva poate un *facelift*, adică o machetă cît de cît adaptată secolului XXI, nişte articole mai vioaie, adică altceva decît recenzii şi interviuri cu poeţii locali, geniali şi neînţeleşi, şi, mai ales, un spirit proactiv al redactorilor, adică exact opusul localismului şi al provincialismului. Pot subvenţiile oferite de minister să acopere acest deficit? Ar putea, însă doar dacă aceste finanţări sînt direcţionate ţintit pentru dezvoltarea „produsului“ editorial. Dar şi în acest caz, mult mai utilă decît subvenţionarea producţiei ar fi finanţarea unor unor programe care să încurajeze consumul. De pildă, decontarea abonamentelor achiziţionate de şcoli, de instituţii ale statului sau de diverse categorii defavorizate; sau finanţarea directă a unor evenimente (de pildă, întîlniri publice ale redactorilor cu cititorii, pe diverse teme); sau mici campanii de marketing în licee, biblioteci, instituţii culturale. Dar asta presupune coordonare între mai multe ministere şi autorităţi locale, iar genul ăsta de comunicare interinstituţională pune probleme chiar şi cînd în joc sînt mize mult mai mari.

■ ■ ■

PUBLICITATE

orange

PREZINTĂ

EAST EUROPEAN
COMIC CON
2015

8-10 MAI / ROMEXPO

www.comic-con.ro

Bilete prin Myticket, Eventim &
în orice Orange Shop

CRIXUS / DEATHSTROKE
SPARTACUS / ARROW

T-BAG
PRISON BREAK

WALTER BISHOP
FRINGE

HODOR
GAME OF THRONES

STRAX
DOCTOR WHO

KEVIN TRAN
SUPERNATURAL

IERI CU VEDERE SPRE AZI

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Aferimul de Caracal

A doua zi de Paşti, a trebuit să las Oltenia pentru Bucureşti. Treburile mele academice se puteau rezolva şi în satul refugiului meu, cu condiţia ca feluritele conexiuni să meargă de-adevăratelea şi nu doar prin vîrful copacilor. Gara din Caracal a fost primul semnal al stării noastre din ce în ce mai dezinteresate de toate, investind în nimic. O ruină, cîrpăcită cu nailon şi piuneze, buticăreală cu pufuleţi şi bere, cîini cu covrigi în coadă şi multă mizerie. A doua zi de Paşti, cînd nu erau nici frig, nici tornade, nici căldură mare, nici o altă catastrofă umană, trenul de 17, care venea de la Craiova, a întîrziat vreo juma' de oră. Lumea relaxată... aş, ce să reclami, doamnă... o juma' de oră... glumeşti?! Eu nu glumeam, dar m-am mobilizat în relaxarea generală, înghesuindu-mă în trenul plin ochi de oameni (a doua zi de Paşti?!), papornițe, geamantane, damigene, PET-uri pline ochi cu vin şi ţuică, laptop-uri şi iPhoane, ouă roşii, miros de drob şi mirosuri acre de transpiraţie, pătrunjel, leuştean, căldură mare, cîmpii şi iarăşi cîmpii inundate de murdalîcul uman, studenţi, popi, călători simpli, femei rujate, babe îndoliate, tineri preocupaţi de tablete, bărbaţi preocupaţi de litra de ţuică, fumători înrăiţi, seminţe şi *Click*, aglomeraţie mare în trenul de Caracal. Mă podidi tristeţea, legănîndu-mă de pe un picior pe altul, prinsă în sărăcia asta a noastră de/din care nu vrem să scăpăm.

Deodată, un domn, trecut bine de vreo 60 de ani, începu să vorbească şi monotonia călătoriei cu trenul deveni interesantă: „Păi, eu am fost inginer proiectant. Aici la Giuleşti aveam sediul. Şi, într-o zi, l-am descoperit pe Dumnezeu. Am lăsat dracu' proiectarea şi gata, am luat altă cale. Uite, aici, în Teleorman, pe apa Vedei, am avut parohia. Vreo treizeci de ani am ţinut slujba la biserica din sat... Vă uitaţi în drăciile alea, laptop-uri şi calculatoare, şi cum le-o mai zice, şi nu ştiţi că Dumnezeu le-a creat şi pe astea, şi nu fac nici cît o ceapă degerată, dacă n-ar fi Cel de Sus". Cu potcap, barbă şi burtă, părintele Grigore era bonom şi fericit că ne poate da ceva lecţii. Un tînăr cu tableta în nas, simţindu-se direct apostrofat, încercă să spună ceva, dar nu mai avu timp. „Păi, ştii mata" – îl luă părintele – „cîţi neuroni se află în creierul uman? Păi, ştii mata cîţi atomi se află în univers? Păi, nimic nu ar fi fără Dumnezeu. Aparatele astea ale voastră sînt instrumentele diavolului. Piei, Satană! Io n-aş pune mîna pe aşa ceva. Toate astea n-ar fi dacă Dumnezeu n-ar vrea să ne pierdem." Şi a urmat o întreagă pologhie despre îndrăcitele computere şi atotputernicia divină, despre minunile dumnezeirii şi despre încercările diavoleşti, despre bunătate şi dărnicie. Multe dintre poveştile părintelui le ştiam din copilăria mea, la fel de presărată cu Dumnezei şi draci apăruţi din senin. Ne vorbea despre pisicile negre pe post de diavol şi atotputernicia crucii, făcută chiar şi cu limba, despre pericolele din jurul apelor şi dracii metamorfozaţi în femei ispititoare, despre vindecări miraculoase doar prin simpla atingere a moaştelor, despre preoţii tămăduitori de prin sate, despre mir şi puterile lui binefăcătoare, despre minunile săvîrşite de el din altarul bisericii, despre cărţile sfinte deschise de călugării din munţi... dintr-odată trenul de Caracal părea o minune de la Dumnezeu. Şi pe cînd eram prinşi în povestirile părintelui, o bătrînă a apărut din senin, a întins mîna şi a spart vraja: „Dă-mi şi mie cinci lei". Reacţia a fost total surprinzătoare pentru noi toţi: „Pleacă, fă, de-aicea! Hîrca dracului!", a tunat părintele. „Iete-te la ea, vrea bani. Uite-o cum pute. Ai împuţit tot vagonul. Asta are Alzaimăr, oameni buni." Am rîs şi, odată cu rîsul nostru, s-a risipit vraja din jurul părintelui Grigore. Devenise uman şi tot ceea ce a urmat s-a transformat dintr-odată într-o pălăvrăgeală fără noimă. A vorbit mult de baba plină de Alzheimer, de miracole şi minuni, iar el nu mai părea a fi decît un personaj din filmul lui Radu Jude, departe de realitatea cotidiană, departe de lumea reală. Dar, pînă la urmă, care este lumea reală? Trenul ăsta de Caracal desprins din anii '90, fetele frumoase de pe apa Vedea care l-au ademenit pe părinte într-o noapte cu lună plină, săraca cu mîna întinsă, dar cu traista plină de bani...

Atîtea ficţiuni şi nici o realitate...

Dar, pînă la urmă,
care este lumea reală?

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Proclamaţia de la Timişoara (I)

„Populaţia oraşului Timişoara a fost iniţiatoarea Revoluţiei române. Între 16 şi 20 decembrie 1989, ea a purtat, de una singură, un înverşunat război cu unul dintre cele mai puternice şi mai odioase sisteme represive din întreaga lume. A fost o încleştare cumplită, pe care numai noi, timişorenii, o cunoaştem la adevăratele ei proporţii. De-o parte populaţia neînarmată, de cealaltă parte Securitatea, Miliţia, Armata şi trupele zeloase de activişti ai partidului. Toate metodele şi mijloacele de reprimare s-au dovedit însă neputincioase în faţa dorinţei de libertate a timişorenilor şi hotărîrii lor de a învinge. Nici arestările, nici molestările, nici chiar asasinatele în masă nu i-au putut opri. Fiecare glonţ tras a adus pe baricadele revoluţiei alţi o sută de luptători. Şi am învins. În 20 decembrie 1989 Timişoara a intrat definitiv în stăpînirea populaţiei, transformîndu-se într-un oraş liber în marea închisoare care devenise în acele zile România. Din acea zi, întreaga activitate din oraş a fost condusă de la tribuna din Piaţa Operei de către Frontul Democrat Român, exponent în acel moment al Revoluţiei de la Timişoara. În aceeaşi zi, armata a fraternizat cu demonstranţii, hotărînd să apere împreună cu ei victoria obţinută. În 21 decembrie, în Piaţa Operei, peste o sută de mii de glasuri scandau: «Sîntem gata să murim!»

O serie de fapte întîmplate în România, îndeosebi după 28 ianuarie 1990, vin în contradicţie cu idealurile Revoluţiei de la Timişoara. Aceste idealuri nici nu au fost aduse la cunoştinţa opiniei publice româneşti de către mass-media centrală decît parţial şi confuz. În asemenea condiţii, noi, participanţii nemijlociţi la toate evenimentele dintre 16 şi 22 decembrie 1989, ne vedem nevoiţi să explicăm întregii naţiuni pentru ce au pornit timişorenii revoluţia, pentru ce au luptat şi mulţi şi-au jertfit viaţa, pentru ce sîntem în continuare hotărîţi să luptăm, cu orice preţ şi împotriva oricui, pînă la victoria deplină." *(11 martie 1990)*

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

Drumul spre desăvîrşire

În vreme ce, cu greutatea sa, liniştea de la Cotroceni sparge timpanele înfometate de sîrbele şi horele discursurilor, în patrie se petrec lucruri care mai de care mai simbolice. Prin pereţii cavourilor, prin poduri, pe sub duşumele şi-n bazinele closetelor se tot găsesc tablouri şi lingouri de aur. Oameni gospodari s-au îngrijit să agonisească de-alde astea, din bruma de salariu luat de la stat, pentru sacrificiul personal de a se pune în slujba comunităţii. O propensiune spre artă şi cultură, spre cunoaştere şi explorarea ideilor, spre eseistică şi cercetare bîntuie prin societatea românească, aidoma unei fantome cu bună reputaţie, din castelele cu bilet de intrare foarte scump.

Acest curent renascentist nu lasă nevizitat nici un colţişor al societăţii. În ultima vreme, viemuiala asta creatoare, efervescenţa dorinţei de cunoaştere, ispita năvalnică de plecare pe drumul desăvîrşirii au făcut ca universităţile – şi, slavă Domnului, ca orice naţie nebună după carte, avem universităţi din belşug – să nu mai poată prididi cu temele de cercetare şi de doctorate. Cercetează românii de le sar capacele. Unii, chiar fanatizaţi de beţia cunoaşterii, au pătruns cît se poate de firesc, cu burse, într-o strălucită universitate britanică. Luau bănuţii, ca orice învăţăcel venit din Estul în curs de dezvoltare, dar uitaseră să declare că n-aveau bacalaureat la exigenta şcoală românească, oprindu-se undeva pe la clasa a zecea şi exprimîndu-se în scris cu mare greutate. Nimic nu pare să stea în calea acestei dorinţe turbate de a sparge orice limite ale cunoaşterii. Aleşii, de la redutabilii primari pînă la fiinţele virtuoase care populează forurile legislative ale patriei, sînt într-o continuă primenire a titlurilor universitare, a listelor de lucrări publicate, a zonelor de cercetare care au căzut sub asaltul acestor nestăviliţi exploratori.

Torentul renascentist a ajuns pînă şi în puşcării. Traficul de influenţă, abuzul în serviciu, darea şi luarea de mită, constituirea de grupuri infracţionale organizate, toate se topesc, pe rînd, ca metalele preţioase în atelierul unui bijutier fără seamăn şi se toarnă în formele sublime ale unei industrii de carte, care loveşte în plin, ca un gigantic cap în gură, orizontul flămînd de aşteptare al cititorului român. De la politicile alianţelor matrimoniale ale domnitorilor noştri pînă la explorarea zonelor înalte ale spiritualităţii, curg subiectele, ca o ploaie de vară, peste buzele arse de secetă ale nebuniei noastre colective de a citi tot ce ne pică în mînă. Noroc cu puşcăriile transformate în biblioteci mănăstireşti, săli de lectură şi ateliere de creaţie, pentru că, altminteri, cererea sălbatică ar fi sufocat de multă vreme oferta. Se scrie în puşcării cu o fervoare nemaiîntîlnită de secole, iar producţia de „oameni duhovniceşti" duduie sub strălucitul exemplu al domnului Gheorghe Becali. Şi, pentru că fotbalul s-a dovedit a fi o pepinieră straşnică de talente literare, filozofice, eseistice şi hermeneutice, ar fi inadmisibil să se treacă peste contribuţiile excepţionale ale domnului Copos la dezvoltarea cercetărilor avansate de istorie medievală.

Iar cînd tot ce-i neînţeles se schimbă, sub ochii noştri, în neînţelesuri şi mai mari, ca orice oameni plecaţi pe calea beţiei cunoaşterii ajungem, în cele din urmă, la divinitate. Observăm că zădărnicia şi vînarea de vînt sînt genuni de netrecut, şi-atunci pornim, cu chipurile luminate, pe calea spiritualităţii. În forurile aleşilor noştri, în locurile unde se fac legile acestei ţări, spiritul a triumfat. Discuţiile despre justiţie au atins nişte limite atît de delicate ale sofisticării, ale explorărilor ultime, încît ideea de justiţie umană şi-a dovedit inexorabila alunecare spre neant, lăsînd loc mănunchiului de raze ale justiţiei divine. Mirul a inundat locurile acelea pîngărite de păcatul hermeneuticii, salvînd oameni puri de la foamea de sînge a gloatei care încă citeşte beletristică. O aromă de untdelemn sfinţit a inundat întreaga ţară, atrăgîndu-ne atenţia că ne-am jucat suficient în curtea experimentelor democratice, ar cam fi vremea să intrăm în casă.

Sub semnul acestor colosale împliniri spirituale, dăm acum peste „realul pericol" care ne ameninţă, din zona „ofensivei homosexualităţii". Cu minţile proaspete, luminate de cunoaştere – ca fiinţe demne, care şi-au evaluat profund propriile culpabilităţi, complicităţi, laşităţi, trădări, fantasme de nepovestit şi proiecţii aiuritoare –, respingem acum orice discuţie referitoare la parteneriatul între oameni de acelaşi sex. Lumina orbitoare a cunoaşterii ne opreşte să vedem diferenţa dintre un homosexual şi un pedofil, e clar că totul e o maladie care trebuie lovită cu busuiocul şi neapărat scoasă în afara legii. E, cumva, firesc. Drepturi – inclusiv cel la ticăloşie – avem doar noi, fiinţele spirituale, *oamenii duhovniceşti* de acelaşi fel.

Însă cel mai spiritualizat lucru din această societate, pornită entuziast pe calea cărţii, a doctoratului şi a mirului, este tocmai dezbaterea referitoare la parteneriatul între oamenii de acelaşi sex. Nivelul discursului şi vocabularul folosit dovedesc din plin etajul spiritual la care evoluăm, cu graţia sublimei coregrafii a ideilor. Sodoma şi Gomora sînt mici scînteieri ale artificiilor de brad pe lîngă ţiţeiurile pilduitoare şi anatemele crunte care izvorăsc din binecuvîntatele noastre guri. Divizii întregi de Sfinţi Gheorghe n-ar fi suficiente să străpungă pădurile de balauri, vărsînd rîuri de lavă, la adresa acestui „pericol" care ameninţă societatea românească.

Porniţi pe drumul cunoaşterii spirituale, facem şi în zona asta, ca şi în celelalte – cît se poate de rapid – „dreptate".

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Joseph S. NYE

despre **putere** și **dreptate**

Urmările declinului Rusiei

Pe măsură ce Europa dezbate dacă să își mențină sau nu sancțiunile contra Rusiei, politica de agresiune împotriva Ucrainei pe care o duce Kremlinul continuă, fără nici un fel de dezbatere. Deși Rusia este într-un declin evident, ea reprezintă încă un real pericol pentru stabilitatea internațională din Europa și nu numai. Și tocmai acest declin face din Rusia o țară cu mult mai periculoasă.

Să nu se înțeleagă greșit: ceea ce se întîmplă în Ucraina este o agresiune din partea Rusiei. Falsele afirmații ale președintelui Vladimir Putin au fost demascate de curînd, cînd un soldat rus din Donețk a confirmat postului BBC din Rusia că trupele rusești joacă un rol decisiv în avansarea trupelor rebele. Ofițeri ruși, a spus acesta, comandă vaste operațiuni militare în estul Ucrainei, inclusiv asediul și controlul asupra orașului Debalțevo în februarie.

Dar amenințarea pe care o reprezintă Rusia se extinde dincolo de Ucraina. În definitiv, Rusia este singura țară care are îndeajuns de multe rachete și focoase nucleare pentru a distruge Statele Unite. Și cum influența economică și geopolitică a Rusiei s-a diminuat, la fel s-a diminuat și dorința sa de a renunța la statutul nuclear. Într-adevăr, nu numai că și-a revitalizat tactica din epoca Războiului Rece, aceea de a trimite, neanunțat, avioane militare în spațiul aerian al Țărilor Baltice și al Mării Nordului, dar, de asemenea, a făcut și amenințări voalate cu atacuri nucleare asupra unor țări precum Danemarca.

Iar armele nu sînt singura miză a Rusiei. Enorma întindere a țării, vastele sale resurse naturale și populația educată – vorbim despre numărul mare de oameni de știință și ingineri – se numără și ele printre atuurile puterii.

Dar Rusia are de înfruntat numeroase provocări. Are o economie direcționată în principal pe energie – ceea ce înseamnă două treimi din exporturi. Și o populație în scădere – speranța de viață atingînd în medie 65 de ani, o medie cu zece ani mai mică decît în celelalte țări dezvoltate.

Amenințarea pe care o reprezintă Rusia se extinde dincolo de Ucraina.

Cu toate că o reformă liberală ar putea vindeca multe dintre tarele Rusiei, o asemenea agendă este greu realizabilă într-o țară măcinată de corupție, ai cărei lideri sînt total împotriva curentului liberal. Putin caută, de fapt, să promoveze o nouă identitate slavă, o identitate care se bazează pe suspiciuni îndreptate contra culturii vestice și a influențelor intelectuale occidentale.

În loc să dezvolte o strategie pe termen lung care să vizeze redresarea Rusiei, Putin recurge la o abordare de tip reactiv și oportunist – genul de abordare care uneori are șanse de reușită, dar pe termen scurt – pentru a face față sentimentului de nesiguranță națională, punînd accent pe amenințările venite din afară și pe slăbiciunile țărilor vecine. A declarat un război neconvențional Vestului, urmărind întărirea relațiilor cu Estul, trezind probabilitatea de a se comporta în final precum un partener mai tînăr al Chinei: să încerce să-și redreseze declinul fără să mai depindă de capital vestic, de tehnologia și contactul cu lumea occidentală.

Putin caută să promoveze o identitate care se bazează pe suspiciuni îndreptate contra culturii vestice.

Dar Putin nu este singura problemă a Rusiei, deși el a pornit curentul naționalist în Rusia – conform recentelor afirmații făcute de Timothy Colton, de la Universitatea Harvard, care susține că, prin faptul că s-a autoproclamat cel mai mare naționalist al țării, a dat apă la moară acestui curent. Pe acest fundal și-au făcut apariția și alte figuri, precum Dmitri Rogozin, care a recomandat în luna octombrie a anului trecut o carte despre restituirea Alaskăi – figuri care, prin naționalismul afișat, nu dau multe speranțe că succesorul lui Putin ar putea fi liberal. Recenta asasinare a fostului viceprim-ministru și lider al opoziției, Boris Nemțov, întărește această presupunere.

© wikimedia commons

Așa că Rusia pare condamnată să-și continue declinul – un final care nu este deloc un motiv de bucurie în Vest. Statele care se află în declin – gîndiți-vă la Imperiul Austro-Ungar din 1914 – au tendința să devină un nucleu de risc și să dezvolte un real pericol pentru toată lumea. În orice caz, o Rusie înfloritoare ar avea mai mult de oferit comunității internaționale pe termen lung.

Între timp, Statele Unite și Europa se confruntă cu o dilemă politică. Pe de o parte, este important să reziste provocărilor lui Putin la adresa principiului fundamental ca statele să nu violeze integritatea teritorială a altor state. Deși sancțiunile nu par a schimba statutul Crimeei sau să ducă la retragerea trupelor rusești din Ucraina, acest principiu s-a menținut, demonstrînd că invaziile sînt, într-adevăr, urmate de măsuri punitive.

Pe de altă parte, este important ca Rusia să nu fie izolată complet, avînd în vedere interesele comune ale Statelor Unite și ale Europei privind securitatea nucleară și de neprofilare, politicile antiterorism, situația din Iran și Afganistan. Nimeni n-ar avea de cîștigat dacă s-ar declanșa un nou Război Rece.

Reconcilierea acestor obiective nu va fi ușoară, avînd în vedere, în special, continua criză din Ucraina. La Conferința privind securitatea, ținută la München în februarie, mulți senatori americani au susținut înarmarea Ucrainei – o abordare care ar putea însă agrava situația, avînd în vedere dominația militară pe care Putin o are în zonă. Liderii germani, inclusiv cancelarul Angela Merkel, s-au opus acestei abordări, susținînd că o asemenea acțiune ar dezbina Vestul, ceea ce îi va conferi, de fapt, putere lui Putin.

La aceeași conferință, s-a vehiculat și ideea că Vestul ar trebui să excludă Rusia din SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), sistem internațional de tranzacții interbancare. Dar criticii au arătat că această acțiune ar avea consecințe negative asupra SWIFT și asupra Vestului, din cauză că bancherii vor pierde sute de milioane de dolari datorați de Rusia. La rîndul lor, rușii au amenințat, informal, că această acțiune ar fi „reala opțiune nucleară“.

Să creezi și să implementezi o strategie care să-i limiteze lui Putin comportamentul revizionist și în același timp să creezi un cadru propice pentru angajamente internaționale pe termen lung cu Rusia – acestea sînt unele dintre cele mai importante provocări la care Statele Unite și aliații lor trebuie să facă față. În prezent există un consens în ceea ce privește menținerea sancțiunilor, încurajarea economiei Ucrainei și continuarea consolidării NATO (un rezultat pe care Putin, fără îndoială, nu și l-a dorit). În rest, ce va urma va depinde în mare parte de Putin.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard, președintele Consiliului Agendei Globale pentru Viitorul Guvernării al Forumului Economic Mondial și autor al cărții* The Future of Power.

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

■ ■ ■

PUBLICITATE

DILEMA VECHE COLECȚIA FELLINI
prezintă
Nu rata următorul DVD din Colecția Fellini!
în fiecare joi,
pachet (revistă+DVD)
doar 19,99 lei
La dolce vita 16 aprilie
Giulietta și spiritele 23 aprilie
Vitelloni 30 aprilie
Opt și jumătate 7 mai
Anunț pentru abonați!
Abonații interesați să achiziționeze toate cele 4 DVD-uri din colecția "Fellini" la **prețul special de 60 lei** – se pot adresa la Departamentul Abonamente la telefon: 031.860.30.85 sau 031.860.30.57 sau prin e-mail la: abonamente@adevarulholding.ro.

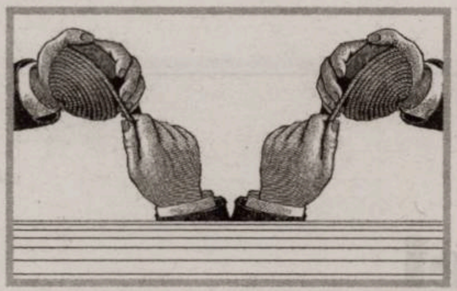

Cristian GHINEA

atitudini
mic-burgheze

Argumentele liberale contra mişcării antivaccin

Articolul meu de săptămîna trecută propunea o schiţă de politică publică privind mişcarea antivaccin. Textul conţinea cam ce ar trebui să se regăsească într-o expunere de motive la orice intervenţie publică: problema care se cere rezolvată, motivaţia, mijloacele de intervenţie. Articolul s-a viralizat într-un mod neaşteptat şi a făcut valuri, ceea ce mă bucură. Era o discuţie necesară.

Foarte multe reacţii au fost, cum era de aşteptat, de la membrii mişcării, care au crezut că trebuie să repete aceleaşi argumente, că poate nu am înţeles, că poate îmi scapă ceva. Dacă nu vrei să pricepi, înseamnă că eşti defect. Sau eşti plătit de industria vaccinurilor – ceea ce, dacă ar fi să încerc un registru logic, nu are nici un sens: spre deosebire de alte medicamente, vaccinurile produc bani puţini pentru că sînt ieftine şi nu poartă proprietate intelectuală. Te întrebi de ce s-ar da de ceasul morţii industria pharma, nu mai bine ar vinde medicamentele care să ne vindece de bolile evitabile prin vaccin? Sau poate mişcarea antivaccin în sine este o conspiraţie a industriei pharma? Glumesc, nu fac decît să întorc argumentul.

A doua caracteristică a intervenţiilor antivacciniştilor e bombardarea cu pseudo-expertiză. Odată început procesul de spălare pe creier, omul caută numai acele informaţii care le confirmă pe cele deja acumulate – deci, din link în link, antivaccinistul acumulează progresiv un volum mare de informaţii care se confirmă unele pe altele. Ca să le faci faţă ar trebui să ai tot atîta răbdare încît să refaci procesul cognitiv în sens invers. E uşor de făcut asta, dar consumă timp. Şi te întrebi de ce să o faci. Nu trebuie să fii expert epidemiolog ca să iei o decizie raţională de a-ţi vaccina copilul. Acesta este modul de funcţionare a societăţii moderne. Nu trebuie să fii expert în motoare şi aerodinamică pentru a zbura cu avionul ca pasager. E un pact al societăţii moderne cu diverse categorii de oameni care se pricep la ceva de care avem nevoie: nu trebuie să fii structurist ca să îţi faci o casă, nu trebuie să fii chirurg ca să te laşi operat. Vaccinul este un tip de intervenţie medicală şi atît, nu văd de ce ar fi mai cu moţ.

E util, bineînţeles, să ai o discuţie cu medicul pediatru şi ar fi util ca medicii să ştie să explice principiul de funcţionare în sine, dar pretenţia antivacciniştilor că ar trebui să fii pregătit în detaliu să le răspunzi la toate link-urile din tolbă e absurdă. Dacă nu eşti pregătit, atunci te paşte un asalt de bunătate febrilă absolut sîcîitoare. Pentru că antivaccinistul se simte obligat să intervină, să îţi salveze copilul din ghearele tale şi ale medicului tău. Cam ca babele din parc care ştiu mereu mai bine decît tine că bebeluşul are nevoie de fes şi te fac să te simţi vinovat că îl ţii cu capul descoperit.

Au fost însă o multitudine de reacţii interesante care au criticat articolul meu din perspectivă liberală, iar acestea sînt important de lămurit tocmai pentru că şi articolul a fost gîndit tot din perspectivă liberală.

Cristi Cioriia spune pe pagina mea de Facebook: „Cei care sînt împotriva vaccinurilor sînt după părerea mea idioţi, dar pe de altă parte nu înţeleg cum argumentul dumneavoastră poate să fie unul liberal. Cei care nu îşi vaccinează copiii îşi exercită un drept, indiferent dacă sînt 10% sau 20% sau 30% din populaţie, drept care e garantat, la fel ca acela de a-şi promova propriile concepţii despre lume. Ei nu acţionează în nici un fel pentru a-i prejudicia pe ceilalţi, ci îşi caută fericirea în ce mod vor ei, or îngrădirea libertăţii se face atunci cînd acţionezi împotriva celorlalţi membri ai societăţii, nu atunci cînd nu acţionezi în favoarea celorlalţi membri ai societăţii. Pînă la urmă nimeni nu militează pentru răspîndirea unor boli ca ROR. (…) Gîndiţi-vă cum ar fi să aplicaţi o gîndire în categorii şi procente cînd vorbiţi despre persoane homosexuale: aţi scrie un articol în care să spuneţi că un nivel de 70% de persoane homosexuale într-o societate e rău pentru că scade natalitatea şi deci şi forţa de muncă, creşte presiunea pe bugetul de pensii, de sănătate etc.?“.

Domnul Cioriia ignoră aici argumentul de bază al articolului meu: existenţa unei externalităţi. Decizia unui individ X de a nu îşi vaccina copilul afectează alte persoane care nu au de-a face cu această decizie. Existenţa externalităţii este un motiv acceptabil pentru un liberal de a cere o intervenţie publică. Exemplul clasic de externalitate este poluarea: anumiţi oameni poluează, ceea ce constituie o externalitate negativă pentru noi, ceilalţi, deci statul trebuie să arbitreze. În cazul poluării, statul trebuie să protejeze aerul curat, care e un bun public de care ne bucurăm cu toţii. Există în cazul vaccinării un bun public care se cere protejat? Da, este imunitatea comunitară – un concept-cheie în cazul nostru. Dacă un număr de persoane se vaccinează, atunci comunitatea este protejată. Epidemiologii au calculat la 80% acest prag. Sub 80% creşte exponenţial riscul unei epidemii, deci ne aflăm în situaţia de *cînd,* nu *dacă* vom avea cel puţin epidemii locale. Dacă există această barieră comunitară, atunci toţi sîntem protejaţi, inclusiv cei nevaccinaţi. Practic, ei consumă un bun public fără să plătească pentru el, e fenomenul numit în engleză *„free riding“*, în română le-am spune blatişti. E uşor contraintuitiv, dar deciziile individuale se agregă în existenţa unui bun public foarte important, e vorba de viaţa unor copii. Tot deciziile individuale duc la periclitarea acestui bun public, caz în care intervenţia statului este perfect legitimă. Dreptul la nevaccinare nu poate fi echivalat cu dreptul la promovarea propriilor concepţii despre lume pentru că se încalcă principiul liberal de bază: libertatea lor afectează libertatea altora. Şi încă în mod grav. Cealaltă echivalare e la fel de forţată: homosexualitatea poate fi o alegere sau o înclinaţie genetică (nu e locul acestei dezbateri aici), dar comparaţia ar ţine doar dacă am pleca de la ideea că poliomielita ar fi un stil de viaţă alternativ celui majoritar, deci unii oameni aleg sau au o înclinaţie genetică să sufere de poliomielită.

Imunitatea comunitară – un concept-cheie în cazul nostru.

Steluţa Voica mă ceartă tot pe Facebook: „Vezi, Cristian Ghinea, de ce au plecat pe vremuri toate minorităţile oprimate de pe bătrînul continent spre America şi au făcut Lumea Nouă? În care să aibă libertate de gîndire, de exprimare, de mişcare fără să mai fie prigoniţi? Din cauza unor oameni ca tine, care au crezut că ştiu ce-i mai bine să gîndească, să facă şi să zică ceilalţi şi, dacă nu se execută, trebuie executaţi!! Aşa s-a născut ţara cu cel mai mare respect de pe Pămînt pentru drepturile cetăţenilor şi omului, America“.

Ei, iată deci că vaccinarea e o chestie de conştiinţă, iar libertatea de a nu vaccina copilul e comparabilă cu libertatea pe care s-a fondat America. Din păcate pentru Steluţa Voica, America însăşi are o politică de a nu accepta copii nevaccinaţi în şcolile publice (şi în unele state americane în toate şcolile).

Pe site-ul revistei, domnul George Felix spune că e de acord cu obligativitatea vaccinului, dar îi e frică de pîrtia alunecoasă pe care intrăm cu această decizie: „Am fost învăţaţi că există, grosier vorbind, două feluri de organizare statală: a) liberalismul şi b) toate celelalte mituri (distopii?) masificatoare, nazismul şi comunismul fiind două din cele mai celebre. În cazul liberalismului, sînt liber să fac ce vreau, cu condiţia să nu împiedic libertatea celuilalt. În toate celelalte, cîte un nene îşi asumă vorbirea în numele unor principii care depăşesc persoana, fie acele principii «clasa muncitoare», «binele universal», «rasa» etc. Iar eu, biet individ, trebuie să fac ce zice nenea. (…) Sigur, aşa cum sesizează şi dl Ghinea, teoria liberală acceptă ingerinţa statului în anumite condiţii; dreptul meu de a trage cu arma e limitat de stat, căci acest drept al meu limitează dreptul celorlalţi de a nu fi împuşcaţi. Ai zice că în cazul vaccinului nu e altfel: dreptul de a nu fi vaccinat limitează dreptul celorlalţi de a nu se îmbolnăvi. E însă o diferenţă aparent mică, de nuanţă; mie îmi pare însă o diferenţă uriaşă, o diferenţă care ne aruncă dintr-o categorie în alta. În cazul «cu puşca» statul mă opreşte de a face un gest; cît timp stau nemişcat (la figurat desigur), statul nu are nici un drept să se ia de mine. În cazul vaccinului, statul mă obligă să fac un gest. A sta nemişcat – a nu mă vaccina – devine penal. (…) Eu consider legitimă vaccinarea obligatorie, ba chiar şi armata obligatorie. Şocul meu e că s-ar putea ca miturile masificatoare să fi avut pe undeva dreptate. Că s-ar putea ca liberalismul să plece de la o teorie despre om = individ care să fie falsă în esenţa ei. Că în anumite situaţii om = colectiv“.

Domnul Felix are deci două obiecţii principiale: statul ar obliga oamenii să facă ceva, deci nu ar fi o interdicţie, ci o obligaţie de a acţiona, ceea ce nu ar fi caracteristic unui stat liberal. Cred că exagerează natura acestei „diferenţe uriaşe“. Un stat liberal obligă oamenii în mod uzual să facă ceva pentru a evita ca semenii să fie afectaţi (externalităţi) şi pentru a proteja bunuri publice. Dacă e să revin la paralela cu poluarea: statul ne obligă să avem anumite filtre antipoluante la maşini. Pentru a nu ne arunca în aer vecinii, statul ne obligă să ne omologăm centrala de apartament şi să facem controlul de siguranţă periodic. Pentru a se asigura că nu ne omorîm în trafic, statul ne obligă să respectăm o mulţime de reguli de circulaţie. Ba chiar ne obligă să luăm carnet de circulaţie ca să folosim drumurile publice, deşi plătim cu toţii pentru drumuri, nu doar cei cu carnet. Pentru a nu murdări oraşul, statul ne obligă să adunăm rahatul propriilor cîini. Am ales numai exemple care nu nasc controverse, cazuri de obligaţii de a acţiona, nu de interdicţii. Şi aş putea continua cu exemplele, dar cred că se înţelege ideea. Vorbim de obligaţii de a acţiona care nu trezesc revoltă, chiar dacă mizele sînt mai mici decît prevenirea unei epidemii. Şi chiar am ajuns să acceptăm ca fireşti obligaţii impuse de stat atunci cînd cei afectaţi sîntem doar noi, deci nu există externalităţi directe pentru alţii, gîndiţi-vă la centura de siguranţă. Deci politica de vaccinare obligatorie nu ar presupune nici măcar o diferenţă şi în nici un caz o „diferenţă uriaşă“.

A doua obiecţie a domnului Felix este mai degrabă o temere: o asemenea măsură ar arăta că omul nu e capabil să trăiască într-un sistem liberal şi colectivismul e inerent naturii sale. Dacă înţeleg bine ideea, ar fi deci vorba de faptul că un sistem liberal nu poate lupta cu epidemiile. Prezumţia ar fi deci că un stat liberal e un anarho-pămpălău prin definiţie. Cred că e vorba de o neînţelegere fundamentală a naturii statului liberal. Statul, pentru un liberal, este redus, dar puternic. Statul liberal se abţine de la a interveni prea mult în viaţa individului, dar cînd o face are totala legitimitate de a se impune. Forţa legii într-un stat liberal este eficientă, mai eficientă decît legea forţei din dictaturi – şi faptul că epidemiile de care vorbim au fost eradicate prima dată în democraţiile dezvoltate e un argument istoric care vine mănuşă în discuţie. Am mai întîlnit această neînţelegere faţă de liberalism, care în esenţă confundă liberalismul cu anarhia şi dictatura colectivistă cu ordinea. Dimpotrivă, liberalismul înseamnă un stat mic, dar puternic (evident că un stat cu funcţii reduse are şi obiective mai clare şi e mai puternic în atingerea lor, nu e nici o contradicţie). Invers, colectivismul înseamnă un stat obez, care impune numai aparenţa de ordine, dar e incapabil să promoveze binele public, pentru că trebuie să se păzească permanent de revolta cetăţenilor şi pentru că se risipeşte în a micromanageria viaţa oamenilor.

E drept însă că noi, liberalii, avem obligaţia de a fi sceptici şi de a cîntări adînc pînă să acceptăm noi intervenţii ale statului. De aceea, nu îmi face plăcere să vin cu această pledoarie şi accentuez încă o dată că avem toate condiţiile liberale pentru a accepta o intervenţie: externalitatea negativă e clară, iar bariera comunitară e un bun public vital ce trebuie apărat. Dacă am avea un vaccin pentru prostie, atunci nu ar fi nevoie de această discuţie. Din păcate, nu s-a inventat.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

În apărarea lui Cristian Ghinea

Sigur, Cristian nu are nevoie de apărare, iar subiectul vaccinului nu are nevoie de dezbatere. Şi, cu toate acestea, mă încumet să continui linia Ghinea – Mixich arătînd că în ultimii patru-cinci ani s-a instalat ca discurs public un derapaj. Înţeleg să mîncăm natural (corect să fim împotriva legumelor-fructelor de supermarket), înţeleg să trăim aproape de natură (dar nu chiar în pădure), înţeleg să lăsăm deoparte maşina şi televizorul (bicicleta, mersul pe jos, Internetul devin de ajuns), înţeleg să încurajăm proiectele şi experimentele particulare, îngrijirea şi salvarea celuilalt la nevoie, înţeleg chiar apelul la medicina alternativă (într-o proporţie însă raţională), dar nu pot să pricep: cum să nu-ţi vaccinezi copilul? Vaccinul face parte dintr-o opţiune a societăţii în decizia ei unanimă de a trăi mai mult şi mai sănătos. Este cea mai sănătoasă dintre opţiuni de la începutul modernităţii, alături de educaţie. Uite, este pe piaţa românească *Vestul şi restul,* cartea lui Ferguson. Elitele antivaccinării ar trebui s-o citească. Au acolo destule argumente cu care să se înfrîngă singure. Poporului care bănuieşte că vaccinul poate fi opţional îi pot propune drumul codrului. Da, ştiu, publicul acesta are poziţii în multinaţionale, în proiecte europene. Nu vrei vaccinuri, trăieşte în pădure, ia-ţi şi copilul şi fugi. Alături de dacii liberi, să te ţină în paza lui ficţiunea, bunul Zamolxe. Unora şi altora să le reamintim că trăiesc în comunitate. După diverse căutări, astăzi există reguli consimţite, unele trebuie respectate – spălatul cu săpun, semaforul, vaccinul copilului, altele pot fi dezbătute – cont pe Facebook sau Instagram, ce maşină ne alegem, cine este preşedintele, unde ne angajăm. Anii din urmă, politica şi-a făcut de cap şi a acaparat păgubos orice formă de vitalitate. În umbră, antivaccinuri periculoase cresc şi se numesc „trenduri“. Nu e grav. Grav este că devin Puric. E momentul să ne vaccinăm contra, cu Ghinea şi Mixich.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Mircea VASILESCU

Cultura integrităţii la români

Texte şi opinii de:

- Dorin BODEA (sociolog, director general Result Development)
  „Harta mentală a succesului la români“
- Petru CRĂCIUN (director general Cegedim România)
  „Să-ţi placă ce faci şi să obţii rezultate, asta este ecuaţia mea scurtă de succes“ – dialog
- Valentina DIMULESCU şi Andrei MACSUT (cercetători la SAR)
  „Harta corupţiei locale“
- Bianca TOMA (director de proiect, Centrul Român pentru Politici Europene)
  „Avem o toleranţă la corupţie şi la acte lipsite de integritate“ – dialog

argument

De la lipsa de integritate la corupţie

DILEMA VECHE
Cultura integrităţii la români

De cîtva timp, lupta anticorupţie oferă rezultate tot mai vizibile. Raportul DNA arată creşterea numărului de dosare pentru corupţie, se dau tot mai multe sentinţe definitive în asemenea cazuri. La televizor apar aproape zilnic noi arestări. 93% dintre cetăţenii români cred despre corupţie – conform unui Eurobarometru recent – că e „extinsă“, iar instituţiile europene consideră că e „endemică“. Spectacolul televizat va schimba, cu siguranţă, percepţia publicului, care susţine lupta anticorupţie. Dar s-ar putea să constatăm, în timp, că rădăcinile ei sînt mai profunde.

De ani buni, se vorbeşte foarte mult despre „marii corupţi“ şi despre ramificaţiile politice ale corupţiei. Există însă tentaţii ale unor comportamente corupte răspîndite peste tot, în cele mai adînci straturi ale societăţii. Şi există numeroase forme şi tentaţii ale comportamentelor care încalcă integritatea. Faţă de acestea, s-ar părea că există o toleranţă foarte mare: a avea un post de decizie şi a-ţi angaja rudele pe diverse posturi nu scandalizează prea multă lume, a oferi „o atenţie“ (doctorului, funcţionarului public etc.) e o practică socială acceptată. Mai mult decît atît, la locul de muncă ori în viaţa socială, foarte mulţi concetăţeni de-ai noştri nu pun mare preţ pe reguli, sînt tentaţi mai degrabă să le ocolească, iar dacă vor să obţină ceva (o mărire de salariu, un post mai bun etc.) sînd dispuşi să „facă unele compromisuri“, să păcălească, să se pună bine cu şefu' etc. Se tot comentează astfel de lucruri, care sînt puse ba pe seama moştenirii comuniste, ba pe seama fanarioţilor care ar fi „stricat“ fibra naţională. Explicaţiile sînt complicate, dar un lucru e sigur: comportamentele lipsite de integritate par să domine societatea românească de azi.

Aceasta e concluzia unui studiu realizat de Dorin Bodea, de la care pleacă acest Dosar. Concluziile studiului – realizat pe un număr consistent de angajaţi, de-a lungul cîtorva ani – privesc mediul de afaceri, dar şi viaţa de toate zilele. Aşa încît am adăugat acestui studiu un interviu cu un om de afaceri (despre integritate, etică şi respectarea regulilor) şi două convorbiri cu reprezentanţii unor organizaţii neguvernamentale preocupate de temele corupţiei şi integrităţii. Rezultatul este o radiografie de moment a acestor fenomene. Cu siguranţă vom mai discuta despre ele încă multă vreme de acum înainte. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

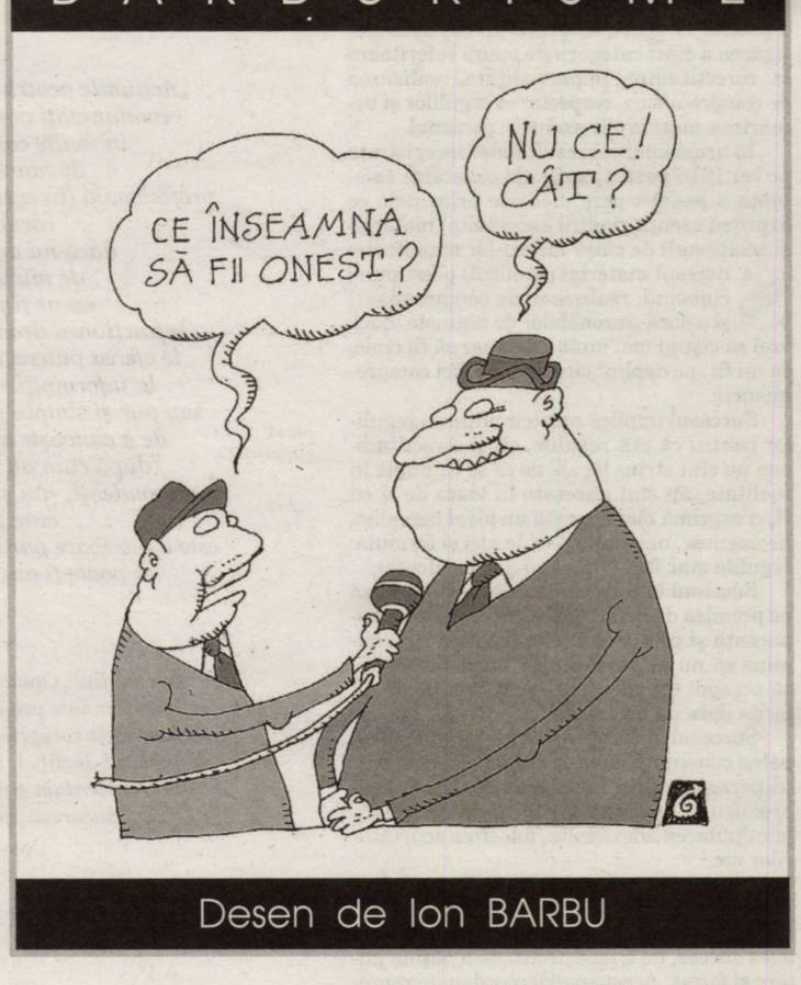
CE ÎNSEAMNĂ SĂ FII ONEST?
NU CE! CÂT?

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 30 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Dorin BODEA

Harta mentală a succesului la români

Peste tot în cultura occidentală, *formula succesului* a însemnat şi va însemna încă multă vreme de acum înainte pentru cei mai mulţi dintre noi bogăţie, putere şi faimă. Vorbim aşadar despre două feluri de succes: un succes material şi unul ce implică recunoaşterea celorlalţi. Tiparul simplist de gîndire pe care-l sesizăm în această formulă a succesului este următorul: *decît sărac şi necunoscut, mai bine bogat şi faimos*. Iar această realitate socială nu este un secret şi nu este o surpriză pentru nimeni, fiind împărtăşită de marea majoritate a oamenilor de peste tot. Aşadar nu este o surpriză nici pentru noi faptul că marea majoritate a românilor împărtăşesc acest model al succesului – bani, putere şi faimă (vezi studiul *Valorile angajaţilor români,* 2013). Dar ceea ce este diferit faţă de modelul practicat în cultura occidentală nu este conţinutul succesului în sine, ci modalităţile concrete prin care acesta poate fi dobîndit şi tiparele de gîndire implicate. În studiul amintit, concluzia era că succesul, pentru majoritatea românilor, înseamnă să fii centrat puternic pe sine (şi pe propriile interese) şi să construieşti relaţii cu alţii, şi nu să munceşti mai mult şi să fii moral, onest şi integru.

Am putea spune, aşadar, că majoritatea românilor vrea cu ardoare să aibă succes – bani, putere şi faimă –, dar nu prin muncă şi moralitate. Atunci prin ce? – este întrebarea care se naşte în mod firesc. *Cum poate fi dobîndit succesul material din perspectiva celor mulţi în modelul cultural românesc? Care sînt tiparele mentale ce vizează succesul în relaţiile cu ceilalţi, dobîndirea de putere şi faimă?*

Răspunsul la aceste întrebări ne este oferit de studiul *Cultura onestităţii şi integrităţii la români,* realizat pe 1616 participanţi din toată ţara în perioada 2010-2014 de compania de consultanţă şi training Result Development. Pe scurt, studiul a presupus investigarea a cinci categorii de opinii referitoare la: corectitudine, imparţialitate, realizarea de compromisuri, respectarea regulilor şi urmărirea unui profit exclusiv personal.

În urma analizei rezultatelor înregistrate pe cei 1616 participanţi, am constatat existenţa a patru tipare mentale principale ce exprimă esenţa gîndirii succesului (material şi relaţional) de către marea lor majoritate:

Succesul material (profitul) presupune cinismul, realizarea de compromisuri şi o doză „rezonabilă“ de necinste (dacă vrei să cîştigi mai mult e necesar să fii cinic, să nu fii „pe deplin“ cinstit şi să faci compromisuri);

Succesul implică scurtcircuitarea regulilor pentru că atît regulile, cît şi corectitudinea nu sînt strîns legate de ce se întîmplă în realitate, nu sînt ancorate în viaţa de zi cu zi, ci exprimă mai degrabă un ideal nerealist, neomenesc, nepămîntesc (de aici şi formula: regulile sînt făcute pentru a fi încălcate);

Succesul în relaţiile cu ceilalţi se bazează pe premisa de neîncredere, pe lipsa de transparenţă şi pe o „onestitate flexibilă“ (presupune să nu ai „prea multă“ încredere în ei, să nu spui tot adevărul, să fii capabil de diferite doze de necinste);

Succesul, privit generic, presupune coruperea conştiinţei morale şi sacrificarea liniştii personale prin realizarea de „mici“ compromisuri, devierea de la anumite valori, manipularea adevărului, folosirea scurtăturilor etc.

Aceste patru coordonate definesc harta mentală a majorităţii participanţilor la studiu cu privire la modalităţile concrete de a avea succes, de a face profit, de a obţine putere şi faimă. Aceste patru coordonate reprezintă şi factorii principali care interacţionează şi se completează între ei alcătuind un model cultural unitar al succesului la români şi, totodată, exprimînd mecanismele de gîndire şi comportament ce se ascund în spatele lui.

„Acţiunile pentru care au fost condamnaţi aveau legătură în multe cazuri cu locul de muncă sau viaţa profesională (în special în cazul corupţiei pasive); dacă nu ar fi fost locul de muncă respectiv, nu ar fi putut comite infracţiunea deoarece funcţia le oferea putere, statut, acces la informaţii confidenţiale sau pur şi simplu posibilitatea de a cunoaşte alte persoane (după cum au indicat unii respondenţi, «nu ştii pe cineva care poate să…?» este o întrebare pur românească ce poate fi auzită întreaga viaţă).“

Din studiul „Opinia persoanelor condamnate privind cauzele şi consecinţele corupţiei“, realizat de Ministerul Justiţiei, Universitatea din Amsterdam şi Universitatea Bucureşti, ianuarie 2015.

Aceşti patru factori explică de ce doar 16,34% dintre participanţii la acest studiu gîndesc în termeni de principii, împărtăşesc în mod transparent, coerent şi unitar cultura onestităţii şi integrităţii şi acţionează consecvent conform acesteia. Pentru restul de 83,66% totul este discutabil, în funcţie de situaţie, de scop etc. Asta înseamnă, în plan concret, că 8 sau 9 români din 10 împărtăşesc, într-o anumită măsură, mai degrabă o cultură a necinstei şi a compromisului decît una a onestităţii şi integrităţii, că urmăresc să aibă succes cu orice preţ şi sînt pregătiţi mental, psihologic, social şi moral, pentru a-l plăti. Să le luăm pe rînd.

Mica hoţie

Succesul material presupune să fii cinic, să faci compromisuri şi să ai o doză „rezonabilă“ de necinste. Schema mentală, *pattern*-ul de gîndire pentru majoritatea participanţilor la studiu evidenţiază legătura foarte strînsă între succesul material şi cinism, compromis, încălcarea principiilor şi valorilor existente şi lipsa onestităţii, a cinstei. Mecanismul de gîndire implicat este de genul: „Dacă vrei să faci profit, trebuie să…“

Această schemă mentală a succesului material este descrisă de un set de convingeri relativ împărtăşite de majoritatea participanţilor la cercetare. De exemplu, 73,97% dintre participanţi sînt de acord, în diferite grade, cu afirmaţia „scopul scuză mijloacele“ şi doar 26,03% sînt în total dezacord cu aceasta. În acelaşi fel, 58,37% sînt de părere că „una e să furi un ou şi alta e să furi un bou“; 59,96% că „hoţul neprins e negustor cinstit“; 65,79% cred că „dacă cineva se comportă nedrept faţă de tine trebuie să-i răspunzi cu aceeaşi monedă“, iar 87,05% „admiră persoanele care cîştigă în orice situaţie“.

„O persoană cinstită are multe de pierdut în ziua de azi.“

Dacă ne gîndim ce înseamnă la nivelul unui individ să împărtăşească aceste convingeri, rezultă un profil psihologic al unui ins cinic şi răzbunător, care ştie foarte clar ce vrea – să cîştige în orice situaţie – chiar dacă asta înseamnă să calce pe cadavre, care tratează cu măsuri diferite furtul şi care ştie că în spatele cinstei stă pitită mica hoţie. Iată formula la care aderă majoritatea participanţilor la studiu despre cum poţi să cîştigi, să ai succes în contextul cultural românesc actual.

Dacă ne gîndim la cum se răsfrîng aceste convingeri asupra vieţii profesionale şi personale, nu putem decît să ne imaginăm cum munceşte, cum relaţionează cu ceilalţi colegi şi cît de curată îi este conştiinţa unui astfel de individ. Problema cu acest *pattern* de gîndire al succesului material, *profit=cinism+compromis+necinste,* este aceea că funcţionează şi ca un mecanism psihologic de apărare: n-am avut parte de succes material pentru că am fost cinstit şi am refuzat să fac compromisuri. Deci, sînt scuzat.

Dar, dincolo de asta, problema cea mai mare este dată de faptul că o astfel de persoană este puternic înclinată să-i perceapă pe toţi cei care au reuşit să aibă un anumit succes material conform convingerilor sale. Toţi cei care au făcut profit n-au fost pe deplin cinstiţi şi doar ei ştiu cum au reuşit… Şi, surprinzător, în foarte multe cazuri de pe la noi, acest individ ar putea să aibă dreptate…

Reguli scurtcircuitate

Succesul implică scurtcircuitarea regulilor pentru că atît regulile, cît şi corectitudinea nu sînt strîns legate de ce se întîmplă în realitate, nu sînt ancorate în viaţa de zi cu zi, ci exprimă mai degrabă un ideal nerealist, neomenesc, nepămîntesc.

Tiparul mental este de a încălca regulile pentru că, pe de o parte, nimeni n-ar putea să le respecte oricît s-ar strădui, iar pe de altă parte, ele nu au o legătură strînsă cu viaţa de zi cu zi. La fel se întîmplă şi cu corectitudinea – pe de o parte, nimeni nu poate să fie corect cu toată lumea, iar pe de altă parte, nu ai cum să fii obiectiv, imparţial în ziua de azi. Concluzia este simplă: regulile şi corectitudinea, în imaginarul celor mulţi, sînt nerealiste, neomeneşti sau chiar nepămînteşti. Sesizăm, în aceste două tipare cu privire la reguli şi la corectitudine, un mecanism de gîndire foarte pervers: mai întîi există o poziţionare în comparaţie cu toţi ceilalţi prin faptul că nimeni nu poate respecta regulile sau să fie întru totul corect, deci şi eu pot să nu le respect şi să nu fiu corect, iar apoi asistăm la distrugerea însăşi a fundamentului necesităţii regulilor şi a corectitudinii în viaţa de zi cu zi prin clasificarea lor ca fiind nerealiste, nepămînteşti.

Acest tipar de excludere a regulilor şi a corectitudinii din viaţa concretă este evidenţiat în special de următoarele convingeri relativ împărtăşite de majoritatea participanţilor la cercetare: 93,28% dintre participanţi sînt de acord, în diferite grade, cu afirmaţia „oricît s-ar strădui cineva, tot n-ar putea respecta toate regulile care există în societatea noastră“, 82,07% sînt de părere că „normele şi regulile nu au o strînsă legătură cu viaţa practică de zi cu zi“; 84,05% că „nu poţi să fii corect cu toată lumea“, iar 84,19% cred că „în ziua de azi, nu poţi să fii imparţial, obiectiv“.

Drept urmare, nu se respectă regulile şi normele pentru că acestea nu au sens într-o realitate românească, socială şi economică, care oferă alte modele şi lecţii despre succes şi regulile pot fi scurtcircuitate. Corectitudinea este denaturată ca fiind ceva ce nu ţine de natura umană foarte subiectivă şi părtinitoare.

Dacă ne gîndim ce înseamnă ca cineva să împărtăşească astfel de convingeri, lesne

putem trage concluzia că acestei persoane nu-i pasă prea mult de reguli şi de corectitudine. Şi atunci, cine ar putea avea încredere să construiască un proiect împreună cu un astfel de individ?

Onestitatea flexibilă

Succesul în relaţiile cu ceilalţi se bazează pe premisa de neîncredere, pe lipsa de transparenţă şi pe o „onestitate flexibilă“. Dacă vorbim în termeni de principii, schema mentală a succesului în viziunea celor mai mulţi este foarte clară: succesul poate fi dobîndit prin lipsa de încredere în ceilalţi şi prin lipsa de onestitate. În plan concret, pentru majoritatea participanţilor la studiu, succesul social presupune să pleci de la premisa de neîncredere în ceilalţi, manipularea adevărului şi doza de necinste calibrată situaţiei şi personajului cu care interacţionezi. De asemenea, în acest model al succesului social putem sesiza şi un tipar mental al cultivării neîncrederii exprimat de credinţa că: *dacă ai încredere eşti prost*.

Acest tipar al succesului social este evidenţiat în special de următoarele convingeri relativ împărtăşite de majoritatea participanţilor la cercetare: 96,13% dintre ei sînt de acord, în diferite grade, cu afirmaţia „vei avea multe de pierdut dacă eşti cu totul încrezător în ceilalţi“, 86,68% sînt de părere că „pentru a avea succes în relaţiile cu ceilalţi, trebuie să le spui ceea ce vor să audă“; 86,99% că „o persoană cinstită are multe de pierdut în ziua de azi“, iar 92,45% cred că „dacă vrei să determini pe cineva să acţioneze într-un anumit fel este nevoie să-i dai motive mai puternice decît sînt ele în realitate“.

> *„Uneori este necesar să faci şi unele lucruri de care poate că nu vei fi mîndru mai tîrziu.“*

Ne putem imagina gîndirea şi comportamentul unui individ cu astfel de convingeri. Din percepţia lui, toţi ceilalţi sînt nişte „suspecţi de serviciu“ şi e nevoie doar de puţină răbdare pentru a-i face să-şi dea arama pe faţă. Instrumentele de relaţionare dintre acest ins şi ceilalţi sînt, de asemenea, clare: denaturarea adevărului, lipsa de transparenţă şi cultivarea premeditată a unei doze de necinste. În cazul lui, pe bună dreptate, proverbul românesc care ne spune că „adevărul umblă cu capul spart“este plin de substanţă.

Mici compromisuri

Succesul, privit generic, presupune coruperea conştiinţei morale şi sacrificarea liniştii personale prin realizarea de „mici“ compromisuri, devierea de la anumite valori, manipularea adevărului, folosirea scurtăturilor etc.

Închidem cercul modelului mental al succesului privit generic prin prisma obţinerii rezultatelor dorite de orice fel prin asocierea indisolubilă a acestuia cu coruperea definitivă a conştiinţei morale, prin realizarea unor compromisuri de care nu vei fi mîndru mai tîrziu, dar care sînt absolut necesare pentru succesul prezent. Pe de o parte, vorbim despre o disponibilitate socio-culturală spre compromis, iar pe de altă parte, despre coruperea cu bună ştiinţă a conştiinţei morale şi sacrificarea liniştii personale. Ce poate fi mai cinic decît asta?

Această schemă mentală a succesului privit la modul general este evidenţiat în special de următoarele convingeri relativ împărtăşite de majoritatea participanţilor la cercetare: 90,69% sînt de acord, în diferite grade, cu afirmaţia „sînt dispus să fac mici compromisuri pentru a obţine rezultatele dorite“, 81,40% sînt de părere că „uneori este necesar să faci şi unele lucruri de care poate
nu vei fi mîndru mai tîrziu“; 94,83% con-
ajunge unde vrei trebuie
ile pe care ţi le ofe-
ed că „sînt
să nu

spui tot adevărul“.

Dacă punem cap la cap aceste convingeri, rezultă un profil al unui „corupător profesionist“, ce are ca misiune fisurarea propriei sale conştiinţe morale. Problema pe care o sesizăm aici este că această misiune nu este destinul său, ci alegerea conştientă pe care o planifică cu consecvenţă. Cum poate să arate o realitate socială în care 9 din 10 persoane au un asemenea profil? Care este impactul economic, social şi psihologic al unei realităţi cotidiene atît de cinice?

Dacă sîntem pe stradă sau la serviciu sau acasă în faţa televizorului asistăm, peste tot, pasiv şi activ, conştient şi inconştient, la construcţia acestei noi arhitecturi sociale în care valorile morale nu-şi mai regăsesc fundamentele. Pentru că astăzi, în această arhitectură socială, nu este valorizat cel onest şi integru, ci cel care are succes, chiar dacă asta presupune să calce pe cadavre. Succesul scuză lipsa de onestitate şi, în bună măsură, pare a fi una dintre condiţiile sale fundamentale în modelul cultural împărtăşit de marea majoritate a participanţilor la studiu. În consecinţă, nu este exagerat să spunem că lipsa de onestitate şi de integritate în anumite limite, că o anumită doză de corupţie este acceptabilă social în România de astăzi pentru majoritatea românilor şi, mai mult decît atît, toate acestea devin dezirabile social pentru oricine doreşte să aibă succes.

Este ceva specific românesc?

Nu, bineînţeles. Dan Ariely a demonstrat prin experimentele sale de economie comportamentală că „majoritatea oamenilor vor trişa puţin în timp ce vor elabora scheme mentale care să le permită să nu se simtă vinovaţi“ (Dan Ariely, „The End of Rational Economics“, în *Harvard Business Review*, July-August 2009). Mai mult decît atît, acţiuni lipsite de onestitate precum trişatul, frauda, înşelătoria par a fi contagioase. Cu alte cuvinte, dacă astfel de comportamente se regăsesc în anumite doze în modelul cultural dintr-o organizaţie, comunitate sau societate, atunci ele tind să devină cu uşurinţă majoritare. Revenind la studiul nostru, concluzia este că marea majoritatea este contaminată şi nu mai avem mult pînă la a fi cu toţii.

Majoritatea crede că...

- Pentru a avea succes în relaţiile cu ceilalţi, trebuie să le spui ceea ce vor să audă – 86,68% (ceea ce înseamnă că doar 13,32% dintre participanţi sînt, în acest caz, complet în dezacord cu afirmaţia, aşadar cu principii morale; acelaşi *pattern* poate fi aplicat pentru toţi indicatorii de mai jos).
- O persoană cinstită are multe de pierdut în ziua de azi – 86,99%;
- Dacă cineva se comportă nedrept faţă de tine trebuie să-i răspunzi cu aceeaşi monedă – 65,79%;
- Nu poţi să fii corect cu toată lumea – 84,05%;
- Cînd vrei să determini pe cineva să acţioneze într-un anumit fel este nevoie să-i dai motive mai puternice decît sînt ele în realitate – 92,45%;
- Cred că nu aş realiza nimic dacă înainte de a începe o activitate m-aş gîndi la toate aspectele pe care le implică aceasta – 77,62%;
- Vei avea multe de pierdut dacă eşti cu totul încrezător în ceilalţi – 96,13%;
- În ziua de azi, nu poţi să fii imparţial – 84,19%;
- Sînt dispus să fac mici compromisuri pentru a obţine rezultatele dorite – 90,69%;
- Una e să furi un ou şi alta e să furi un bou – 58,37%;
- Hoţul neprins e negustor cinstit – 59,96%;
- Uneori este necesar să faci şi unele lucruri de care poate că nu vei fi mîndru mai tîrziu – 81,40%;
- În orice companie există şi unele reguli ciudate – 97,01%;
- Normele şi regulile nu au o strînsă legătură cu viaţa practică de zi cu zi – 82,07%;
- Regulile sînt respectate de oameni prin constrîngere – 88,93%;
- Oricît s-ar strădui cineva, tot n-ar putea respecta toate regulile care există în societatea noastră – 93,28%;
- Sînt anumite situaţii în care este mai bine să nu spui tot adevărul – 91,81%;
- Scopul scuză mijloacele – 73,97%;
- Admir persoanele care cîştigă în orice situaţie – 87,05%;
- Pentru a ajunge unde vrei trebuie să te foloseşti de scurtăturile pe care ţi le oferă viaţa de zi cu zi – 94,83%.

(Studiul „Cultura integrităţii la români“ realizat de Result Development)

Imaginaţia morală a succesului la români

În acest context, am putea vorbi despre *imaginaţia morală a succesului la români* pentru că, prin intermediul imaginaţiei, moralitatea este minimalizată, redusă la un simplu *utilitarism egoist*. Un utilitarism specific individualist, exprimat de ceea ce-mi convine mie şi nu de ceea ce este bine şi drept, un utilitarism ce valorizează nu ceea ce este integru, ci ceea ce are succes. În imaginarul meu aşa-zis moral, presiunea succesului este atît de mare, încît orice limită de natură morală poate fi cu uşurinţă depăşită: găsim scurtături, facem compromisuri, manipulăm realitatea etc. Bineînţeles că avem nevoie de acest imaginar moral pentru ca Sinele nostru să aibă un dublu cîştig: pe de o parte, să se proclame drept moralistul model pentru Ceilalţi, iar pe de altă parte, cel care dobîndeşte succesul material şi social. În tot acest imaginar, Celălalt este metamorfozat în viermele conţopist şi cel care nu are succes. Sinele nostru nu împărtăşeşte succesul cu Ceilalţi. Se autoizolează în ceea ce priveşte succesul său şi îi foloseşte pe Ceilalţi pentru a-l recunoaşte ca superior. Rezultă un Sine anomic, fără identitate morală. Dar am putea spune că nu este totul pierdut, pentru că utilitarismul egoist este prima etapă în evoluţia morală a individului, centrarea pe ceea ce îi este util lui. Iar pentru orice nereuşită a sa, pentru orice nemulţumire, *Celălalt*, toţi Ceilalţi sînt vinovaţi.

Care-i morala?

Andrei Pleşu spunea că e foarte multă lume în România care nu gîndeşte în termeni de principii şi raţionamente; ci în convingeri. Acest studiu demonstrează această realitate socială cruntă, că doar aproximativ 16% din participanţi gîndesc în termeni de principii, iar 86% sînt în zona alunecoasă a convingerilor, a credinţelor. Ei bine, cum poţi să schimbi pe cineva care crede că *pentru a avea succes astăzi trebuie să faci compromisuri, să încalci regulile, să nu fii cinstit*? Ce poţi să faci cu cineva care crede că omul, în general, dar şi că tot românul, în special, nu este cinstit şi de încredere?

Care-i morala? Să fie oare ceea ce spunea Dan Ariely, „dacă sîntem oneşti cu noi înşine recunoaştem că nu sîntem oneşti“?

***Dorin Bodea** este doctor în economie, director general şi senior consultant la Result Development. A publicat, între altele, volumul* Valorile angajaţilor români *(2013).*

„Să-ți placă ce faci și să obții rezultate, asta este ecuația mea scurtă de succes“

dialog cu Petru CRĂCIUN

A absolvit Facultatea de Farmacie, a fost o vreme asistent universitar, iar apoi a intrat în afaceri cu o firmă de servicii pentru industria de medicamente. Lucrurile au mers bine, afacerea a crescut, iar în prezent este director general al Cegedim România, parte a unui grup francez care se ocupă de studii de piaţă şi alte servicii în domeniul industriei farmaceutice şi al sănătăţii. Problema medicamentelor este una sensibilă în România, aşa încît am realizat acest dialog cu ***Petru Crăciun*** *nu numai pentru că este un întreprinzător de succes, cu o carieră în care valorile au fost pe primul plan, dar şi pentru că domeniul în care lucrează stîrneşte adesea dezbateri şi dileme, inclusiv morale.*

În anii ’90, cînd dvs. intraţi în afaceri, sentimentul general era că nu se pot face afaceri cinstite. Atunci s-a născut neîncrederea care încă ne domină?

Eram încă în anii de început ai afacerii, lucrurile începuseră să meargă după doi-trei ani de eforturi, aşa că eu şi asociatul meu, tineri fiind, ne-am recompensat cumpărîndu-ne maşini noi, nu grozave, dar bune. La o benzinărie, am pus benzină, dar ne-am întors imediat pentru că uitaserăm ceva. Le-am auzit atunci pe doamnele de acolo spunînd „ia uite-i şi pe ăştia, ce-or mai fi furînd şi ei de şi-au cumpărat maşinile astea?“. Am avut un şoc. Aceasta era convingerea unei largi majorităţi, pe care n-ar trebui s-o condamnăm, ci s-o ajutăm să depăşească acest nivel de înţelegere. Nu e o singură cauză, sînt mai multe, dar cred că suferim foarte tare la acest capitol: convingerea că, muncind serios, poţi să realizezi ceva. Neîncrederea este mai veche şi ne învăluie în diverse feluri.

V-a afectat această percepţie în afaceri?

La început, nu. La noi, mai toate serviciile sînt imature – de la cele simple pînă la cele mai sofisticate. Nevoia serviciilor pe care le ofeream noi era atunci atît de acută încît probabil că s-a depăşit uşor neîncrederea iniţială. După aceea, în timp şi pe măsură ce creşte, orice afacere, companie sau instituţie nu se poate îndepărta prea mult de la media societăţii. Din punctul de vedere al culturii organizaţionale, am preferat să fim mai stricţi. Am considerat că e mai bine să fim aşa din motive profilactice, e bine să evităm să avem problemele de care nu avem nevoie.

„O mare parte a respondenţilor nu au considerat că acţiunile lor sînt deviante deoarece «oferirea unor cadouri» sau «stabilirea de legături între oameni» reprezintă practici comune peste tot în lume“.

Din studiul „Opinia persoanelor condamnate privind cauzele şi consecinţele corupţiei“, realizat de Ministerul Justiţiei, Universitatea din Amsterdam şi Universitatea Bucureşti, ianuarie 2015.

Cu privire la neîncredere, sînt trei planuri în care am putea discuta. Unul este cel al convingerilor majoritare – la care nu sînt expert, dar sînt destul de familiar, trăiesc de ceva timp în ţara asta. Cred că avem o mulţime de circumstanţe atenuante care să explice neîncrederea, cred că trebuie să avem o anumită întelegere faţă de noi înşine, dar trebuie să facem mai mult pentru a îndrepta lucrurile. Un alt plan este convingerea că se poate face o afacere corect, iar cei care îşi doresc cu adevărat acest lucru trebuie să fie suficient de hotărîţi. În final, aş putea da şi unele exemple din domeniul medicamentelor, la care ne pricepem cel mai bine, sînt destule neînţelegeri şi destule false mituri şi în acest domeniu.

Care ar fi falsele mituri?

Am trăit vremurile cînd nu se găsea aproape nimic – eram student înainte de 1989 şi făceam practică la farmacie – şi era extrem de frustrant să vezi că vin oameni bătrîni şi bolnavi şi nu ai cu ce să-i tratezi. Oamenii au uitat cam repede vremurile acelea. Apoi, după 1990, farmacia a fost primul domeniu care s-a liberalizat. Nevoia de medicamente era atît de mare, iar lanţul de aprovizionare atît de nefuncţional, încît nu s-a putut proceda în alt fel. Fiind un domeniu sensibil şi delicat, a adus şi oportunităţi de afaceri. În primul deceniu au fost întreprinzători autentici care au pus pe picioare companii de producţie sau distribuţie de medicamente, dar a existat şi modalitatea nefericită prin care s-a gestionat situaţia fostelor fabrici de stat, care practic au dat faliment pe acelaşi principiu, care ne vizitează uneori şi astăzi: preţurile la medicamente trebuie să fie mici, nu contează cît costă producerea lor. Era o perioadă de inflaţie foarte mare, de exemplu în 1997. Economic vorbind, nu poţi vinde la preţurile dinainte cînd costurile ţi se dublează. Mai mult, criteriile de calitate în economiile dezvoltate sînt foarte stricte, aşa încît situaţia a evoluat. Medicamentele româneşti nu aveau, pînă la adoptarea normelor GMP din 2004, o calitate care să fie certificată (ceea ce nu înseamnă că erau proaste, însă le lipsea o anumită siguranţă de care medicamentele au nevoie). Introducerea rigorilor europene a mai scuturat puţin piaţa şi au rămas doar companiile care au investit serios.

Despre fabricile care au dat faliment s-a spus că au fost distruse intenţionat ca să vină străinii şi să ocupe piaţa. E şi acesta un mit fals?

Constatam recent, cu regret, că situaţia de la Institutul Cantacuzino este, într-un fel, o replică tardivă la ceea ce s-a întîmplat cu fabricile de medicamente în anii ’90. Pentru ca lucrurile să meargă, e nevoie de cel puţin o dublă pricepere: una de specialitate – ca să poţi obţine produsul respectiv – şi una care înseamnă conducerea unei afaceri. Fabricile de stat, din punct de vedere tehnologic, în ciuda unei anumite rămîneri în urmă, aveau totuşi şi o parte interesantă, dar nu au fost pregătite pentru ce a urmat şi nu au înţeles întotdeauna ce au de făcut. Şi nici nu au fost lăsate să facă de către guvernările de atunci. Înainte de a se pune la punct lanţul de aprovizionare, mergeau oamenii cu maşinile proprii la poarta fabricii de seara şi stăteau la coadă pentru a putea cumpăra medicamentele de care aveau nevoie în farmacii. Iar chestiunea politică nu s-a reglat cum trebuie nici pînă azi. Am colaborat la un moment dat la o strategie guvernamentală care voia să îmbunătăţească situaţia din domeniu. După o analiză destul de serioasă, s-a ajuns la concluzia că e nevoie de 400 de milioane de dolari pentru retehnologizare, dar banii nu s-au găsit şi totul s-a blocat. Subordonarea economicului faţă de politic a fost greşită, nu s-a reuşit o „coabitare“ care să şi funcţioneze. Problema Institutului Cantacuzino arată că în continuare se înţelege greşit ceea ce e de făcut: a cheltui nişte milioane pentru a cumpăra tehnologie nu e simplu, dar se poate face. Pe lîngă utilaje, capitalul uman şi pregătirea lor financiară şi comercială contribuie din plin la bunul mers al afacerii. Cînd ai un singur client, iar acela e Guvernul, e cam greu să faci economie de piaţă; iar dacă clientul respectiv nu înţelege despre ce e vorba şi se mai şi răzgîndeşte de la un an la altul, e de-a dreptul imposibil.

„Cînd ai un singur client, iar acela e Guvernul, e cam greu să faci economie de piaţă“

Medicamentele reprezintă un subiect sensibil. Se vorbeşte mult în ultima vreme despre problema medicamentelor, uneori nu în termenii cei mai potriviţi...

Un alt mit fals este legat de preţul corect. Un medicament poate să coste, la poarta fabricii, 1 euro, 10 euro sau 1000 euro. Opinia publică nu percepe acel preţ, ci cît plăteşte din buzunar la farmacie, iar cu mecanismele de compensare sau gratuitate (chiar utile şi bine intenţionate) apare o deformare a percepţiei. La un medicament care costă 50 de lei, dacă omul plăteşte 25 de lei la farmacie, aşa îl şi percepe. Iar dacă la alt medicament care costă 10.000 de lei, pacientul nu plăteşte nimic, o să-l perceapă mai scump pe cel pe care a plătit 25 de lei. Poate că nici nu e treaba pacientului să ştie cît costă medicamentele de fapt, dar autorităţile trebuie să reglementeze corect această problemă. A fost recent alt scandal despre preţurile medicamentelor: forţînd ideea de preţ minim, o să reducem disponibilitatea medicamentului. E adevărat că sîntem printre ţările mai sărace ale Uniunii Europene, dar cînd discutăm doar despre preţuri, sîntem pe un drum greşit. Preţurile trebuie corelate cu eficacitatea, calitatea şi siguranţa medicamentului. Un alt exemplu este accesibilitatea tratamentului. În centrul oraşelor mari se pot vedea o mulţime de farmacii, ceea ce creează iluzia dezvoltării. Dar în localităţile mici şi mijlocii, destui oameni nu au acces suficient la medicamente şi la farmacie. E nevoie de un anumit context economic pentru a încuraja farmaciile în localităţile mici: trebuie să poată avea o clientelă, un rulaj. Practic, farmacia nu este plătită pentru serviciul pe care îl face, ea trăieşte doar din vînzarea produselor. Şi atunci nu-şi poate îmbunătăţi substanţial serviciile.

Cum ar putea fi stimulată deschiderea unei farmacii într-o comună cu 2000 de locuitori?

Pe lîngă preţul medicamentelor, ar trebui retribuit serviciul, adică gestiunea reţetei şi asigurarea disponibilităţii tratamentului. Dacă în comuna aceea sînt cîteva sute de oameni, eventual nu foarte prosperi, care au nevoie de tratamente, ei nu pot susţine economic activitatea farmaciei. Aşa că farmacia (cu farmacist, nu punctul farmaceutic) de la ţară s-ar putea s-o ducă mai prost cu 300 de clienţi decît una de la oraş care are doar 100 de clienţi, aici este nedreptatea. Se pune prea mult accentul pe activitatea comercială, dar nu se discută despre rolul farmaciei în sănătatea *comunităţii*. Medicul de familie şi farmacia trebuie să fie pilonii prin care orice comunitate mai mică îşi rezolvă problemele de sănătate. Din păcate, la ambele capitole – deşi e mai bine ca acum 20 de ani – stăm încă destul de prost.

Există impulsul comparatiei de su cu alte ţări din Euro ropene“. E ju paraţii?

DILEMA
Cultura integrității
la români

putem trage concluzia că acestei persoane nu-i pasă prea mult de reguli și de corectitudine. Și atunci, cine ar putea avea încredere să construiască un proiect împreună cu un astfel de individ?

Onestitatea flexibilă

Succesul în relațiile cu ceilalți se bazează pe premisa de neîncredere, pe lipsa de transparență și pe o „onestitate flexibilă“. Dacă vorbim în termeni de principii, schema mentală a succesului în viziunea celor mai mulți este foarte clară: succesul poate fi dobîndit prin lipsa de încredere în ceilalți și prin lipsa de onestitate. În plan concret, pentru majoritatea participanților la studiu, succesul social presupune să pleci de la premisa de neîncredere în ceilalți, manipularea adevărului și doza de necinste calibrată situației și personajului cu care interacționezi. De asemenea, în acest model al succesului social putem sesiza și un tipar mental al cultivării neîncrederii exprimat de credința că: *dacă ai încredere ești prost*.

Acest tipar al succesului social este evidențiat în special de următoarele convingeri relativ împărtășite de majoritatea participanților la cercetare: 96,13% dintre ei sînt de acord, în diferite grade, cu afirmația „vei avea multe de pierdut dacă ești cu totul încrezător în ceilalți“, 86,68% sînt de părere că „pentru a avea succes în relațiile cu ceilalți, trebuie să le spui ceea ce vor să audă“; 86,99% că „o persoană cinstită are multe de pierdut în ziua de azi“, iar 92,45% cred că „dacă vrei să determini pe cineva să acționeze într-un anumit fel este nevoie să-i dai motive mai puternice decît sînt ele în realitate“.

> *„Uneori este necesar să faci și unele lucruri de care poate că nu vei fi mîndru mai tîrziu.“*

Ne putem imagina gîndirea și comportamentul unui individ cu astfel de convingeri. Din percepția lui, toți ceilalți sînt niște „suspecți de serviciu“ și e nevoie doar de puțină răbdare pentru a-i face să-și dea arama pe față. Instrumentele de relaționare dintre acest ins și ceilalți sînt, de asemenea, clare: denaturarea adevărului, lipsa de transparență și cultivarea premeditată a unei doze de necinste. În cazul lui, pe bună dreptate, proverbul românesc care ne spune că „adevărul umblă cu capul spart“este plin de substanță.

Mici compromisuri

Succesul, privit generic, presupune coruperea conștiinței morale și sacrificarea liniștii personale prin realizarea de „mici“ compromisuri, devierea de la anumite valori, manipularea adevărului, folosirea scurtăturilor etc.

Închidem cercul modelului mental al succesului privit generic prin prisma obținerii rezultatelor dorite de orice fel prin asocierea indisolubilă a acestuia cu coruperea definitivă a conștiinței morale, prin realizarea unor compromisuri de care nu vei fi mîndru mai tîrziu, dar care sînt absolut necesare pentru succesul prezent. Pe de o parte, vorbim despre o disponibilitate socio-culturală spre compromis, iar pe de altă parte, despre coruperea cu bună știință a conștiinței morale și sacrificarea liniștii personale. Ce poate fi mai cinic decît asta?

Această schemă mentală a succesului privit la modul general este evidențiat în special de următoarele convingeri relativ împărtășite de majoritatea participanților la cercetare: 90,69% sînt de acord, în diferite grade, cu afirmația „sînt dispus să fac mici compromisuri pentru a obține rezultatele dorite“, 81,40% sînt de părere că „uneori este necesar să faci și unele lucruri de care poate că nu vei fi mîndru mai tîrziu“; 94,83% con[illegible]ă „pentru a ajunge unde vrei trebuie [illegible] te folosești de scurtăturile pe care ți le oferă viața de zi cu zi“, iar 91,81% cred că „sînt anumite situații în care este mai bine să nu spui tot adevărul“.

Dacă punem cap la cap aceste convingeri, rezultă un profil al unui „corupător profesionist“, ce are ca misiune fisurarea propriei sale conștiințe morale. Problema pe care o sesizăm aici este că această misiune nu este destinul său, ci alegerea conștientă pe care o planifică cu consecvență. Cum poate să arate o realitate socială în care 9 din 10 persoane au un asemenea profil? Care este impactul economic, social și psihologic al unei realități cotidiene atît de cinice?

Dacă sîntem pe stradă sau la serviciu sau acasă în fața televizorului asistăm, peste tot, pasiv și activ, conștient și inconștient, la construcția acestei noi arhitecturi sociale în care valorile morale nu-și mai regăsesc fundamentele. Pentru că astăzi, în această arhitectură socială, nu este valorizat cel onest și integru, ci cel care are succes, chiar dacă asta presupune să calce pe cadavre. Succesul scuză lipsa de onestitate și, în bună măsură, pare a fi una dintre condițiile sale fundamentale în modelul cultural împărtășit de marea majoritate a participanților la studiu. În consecință, nu este exagerat să spunem că lipsa de onestitate și de integritate în anumite limite, că o anumită doză de corupție este acceptabilă social în România de astăzi pentru majoritatea românilor și, mai mult decît atît, toate acestea devin dezirabile social pentru oricine dorește să aibă succes.

Este ceva specific românesc?

Nu, bineînțeles. Dan Ariely a demonstrat prin experimentele sale de economie comportamentală că „majoritatea oamenilor vor trișa puțin în timp ce vor elabora scheme mentale care să le permită să nu se simtă vinovați“ (Dan Ariely, „The End of Rational Economics“, în *Harvard Business Review*, July-August 2009). Mai mult decît atît, acțiuni lipsite de onestitate precum trișatul, frauda, înșelătoria par a fi contagioase. Cu alte cuvinte, dacă astfel de comportamente se regăsesc în anumite doze în modelul cultural dintr-o organizație, comunitate sau societate, atunci ele tind să devină cu ușurință majoritare. Revenind la studiul nostru, concluzia este că marea majoritatea este contaminată și nu mai avem mult pînă la a fi cu toții.

Imaginația morală a succesului la români

În acest context, am putea vorbi despre *imaginația morală a succesului la români* pentru că, prin intermediul imaginației, moralitatea este minimalizată, redusă la un simplu *utilitarism egoist*. Un utilitarism specific individualist, exprimat de ceea ce-mi convine mie și nu de ceea ce este bine și drept, un utilitarism ce valorizează nu ceea ce este integru, ci ceea ce are succes. În imaginarul meu așa-zis moral, presiunea succesului este atît de mare, încît orice limită de natură morală poate fi cu ușurință depășită: găsim scurtături, facem compromisuri, manipulăm realitatea etc. Bineînțeles că avem nevoie de acest imaginar moral pentru ca Sinele nostru să aibă un dublu cîștig: pe de o parte, să se proclame drept moralistul model pentru Ceilalți, iar pe de altă parte, cel care dobîndește succesul material și social. În tot acest imaginar, Celălalt este metamorfozat în viermele conțopist și cel care nu are succes. Sinele nostru nu împărtășește succesul cu Ceilalți. Se autoizolează în ceea ce privește succesul său și îi folosește pe Ceilalți pentru a-l recunoaște ca superior. Rezultă un Sine anomic, fără identitate morală. Dar am putea spune că nu este totul pierdut, pentru că utilitarismul egoist este prima etapă în evoluția morală a individului, centrarea pe ceea ce îi este util lui. Iar pentru orice nereușită a sa, pentru orice nemulțumire, *Celălalt*, toți Ceilalți sînt vinovați.

Care-i morala?

Andrei Pleșu spunea că e foarte multă lume în România care nu gîndește în termeni de principii și raționamente, ci în convingeri. Acest studiu demonstrează această realitate socială cruntă, că doar aproximativ 16% din participanți gîndesc în termeni de principii, iar 86% sînt în zona alunecoasă a convingerilor, a credințelor. Ei bine, cum poți să schimbi pe cineva care crede că *pentru a avea succes astăzi trebuie să faci compromisuri, să încalci regulile, să nu fii cinstit*? Ce poți să faci cu cineva care crede că omul, în general, dar și că tot românul, în special, nu este cinstit și de încredere?

Care-i morala? Să fie oare ceea ce spunea Dan Ariely, „dacă sîntem onești cu noi înșine recunoaștem că nu sîntem onești“?

Dorin Bodea *este doctor în economie, director general și senior consultant la Result Development. A publicat, între altele, volumul* Valorile angajaților români *(2013).*

Majoritatea crede că...

- Pentru a avea succes în relațiile cu ceilalți, trebuie să le spui ceea ce vor să audă – 86,68% (ceea ce înseamnă că doar 13,32% dintre participanți sînt, în acest caz, complet în dezacord cu afirmația, așadar cu principii morale; același *pattern* poate fi aplicat pentru toți indicatorii de mai jos).
- O persoană cinstită are multe de pierdut în ziua de azi – 86,99%;
- Dacă cineva se comportă nedrept față de tine trebuie să-i răspunzi cu aceeași monedă – 65,79%;
- Nu poți să fii corect cu toată lumea – 84,05%;
- Cînd vrei să determini pe cineva să acționeze într-un anumit fel este nevoie să-i dai motive mai puternice decît sînt ele în realitate – 92,45%;
- Cred că nu aș realiza nimic dacă înainte de a începe o activitate m-aș gîndi la toate aspectele pe care le implică aceasta – 77,62%;
- Vei avea multe de pierdut dacă ești cu totul încrezător în ceilalți – 96,13%;
- În ziua de azi, nu poți să fii imparțial – 84,19%;
- Sînt dispus să fac mici compromisuri pentru a obține rezultatele dorite – 90,69%;
- Una e să furi un ou și alta e să furi un bou – 58,37%;
- Hoțul neprins e negustor cinstit – 59,96%;
- Uneori este necesar să faci și unele lucruri de care poate că nu vei fi mîndru mai tîrziu – 81,40%;
- În orice companie există și unele reguli ciudate – 97,01%;
- Normele și regulile nu au o strînsă legătură cu viața practică de zi cu zi – 82,07%;
- Regulile sînt respectate de oameni prin constrîngere – 88,93%;
- Oricît s-ar strădui cineva, tot n-ar putea respecta toate regulile care există în societatea noastră – 93,28%;
- Sînt anumite situații în care este mai bine să nu spui tot adevărul – 91,81%;
- Scopul scuză mijloacele – 73,97%;
- Admir persoanele care cîștigă în orice situație – 87,05%;
- Pentru a ajunge unde vrei trebuie să te folosești de scurtăturile pe care ți le oferă viața de zi cu zi – 94,83%.

(Studiul „Cultura integrității la români“ realizat de Result Development)

„Să-ți placă ce faci și să obții rezultate, asta este ecuația mea scurtă de succes“

dialog cu Petru CRĂCIUN

A absolvit Facultatea de Farmacie, a fost o vreme asistent universitar, iar apoi a intrat în afaceri cu o firmă de servicii pentru industria de medicamente. Lucrurile au mers bine, afacerea a crescut, iar în prezent este director general al Cegedim România, parte a unui grup francez care se ocupă de studii de piață și alte servicii în domeniul industriei farmaceutice și al sănătății. Problema medicamentelor este una sensibilă în România, așa încît am realizat acest dialog cu ***Petru Crăciun*** *nu numai pentru că este un întreprinzător de succes, cu o carieră în care valorile au fost pe primul plan, dar și pentru că domeniul în care lucrează stîrnește adesea dezbateri și dileme, inclusiv morale.*

În anii '90, cînd dvs. intrați în afaceri, sentimentul general era că nu se pot face afaceri cinstite. Atunci s-a născut neîncrederea care încă ne domină?

Eram încă în anii de început ai afacerii, lucrurile începuseră să meargă după doi-trei ani de eforturi, așa că eu și asociatul meu, tineri fiind, ne-am recompensat cumpărîndu-ne mașini noi, nu grozave, dar bune. La o benzinărie, am pus benzină, dar ne-am întors imediat pentru că uitaserăm ceva. Le-am auzit atunci pe doamnele de acolo spunînd „ia uite-i și pe ăștia, ce-or mai fi furînd și ei de și-au cumpărat mașinile astea?“. Am avut un șoc. Aceasta era convingerea unei largi majorități, pe care n-ar trebui s-o condamnăm, ci s-o ajutăm să depășească acest nivel de înțelegere. Nu e o singură cauză, sînt mai multe, dar cred că suferim foarte tare la acest capitol: convingerea că, muncind serios, poți să realizezi ceva. Neîncrederea este mai veche și ne învăluie în diverse feluri.

V-a afectat această percepție în afaceri?

La început, nu. La noi, mai toate serviciile sînt imature – de la cele simple pînă la cele mai sofisticate. Nevoia serviciilor pe care le ofeream noi era atunci atît de acută încît probabil că s-a depășit ușor neîncrederea inițială. După aceea, în timp și pe măsură ce crește, orice afacere, companie sau instituție nu se poate îndepărta prea mult de la media societății. Din punctul de vedere al culturii organizaționale, am preferat să fim mai stricți. Am considerat că e mai bine să fim așa din motive profilactice, e bine să evităm să avem problemele de care nu avem nevoie.

Cu privire la neîncredere, sînt trei planuri în care am putea discuta. Unul este cel al convingerilor majoritare – la care nu sînt expert, dar sînt destul de familiar, trăiesc de ceva timp în țara asta. Cred că avem o mulțime de circumstanțe atenuante care să explice neîncrederea, cred că trebuie să avem o anumită întelegere față de noi înșine, dar trebuie să facem mai mult pentru a îndrepta lucrurile. Un alt plan este convingerea că se poate face o afacere corect, iar cei care își doresc cu adevărat acest lucru trebuie să fie suficient de hotărîți. În final, aș putea da și unele exemple din domeniul medicamentelor, la care ne pricepem cel mai bine, sînt destule neînțelegeri și destule false mituri și în acest domeniu.

„O mare parte a respondenților nu au considerat că acțiunile lor sînt deviante deoarece «oferirea unor cadouri» sau «stabilirea de legături între oameni» reprezintă practici comune peste tot în lume“.

Din studiul „Opinia persoanelor condamnate privind cauzele și consecințele corupției“, realizat de Ministerul Justiției, Universitatea din Amsterdam și Universitatea București, ianuarie 2015.

Care ar fi falsele mituri?

Am trăit vremurile cînd nu se găsea aproape nimic – eram student înainte de 1989 și făceam practică la farmacie – și era extrem de frustrant să vezi că vin oameni bătrîni și bolnavi și nu ai cu ce să-i tratezi. Oamenii au uitat cam repede vremurile acelea. Apoi, după 1990, farmacia a fost primul domeniu care s-a liberalizat. Nevoia de medicamente era atît de mare, iar lanțul de aprovizionare atît de nefuncțional, încît nu s-a putut proceda în alt fel. Fiind un domeniu sensibil și delicat, a adus și oportunități de afaceri. În primul deceniu au fost întreprinzători autentici care au pus pe picioare companii de producție sau distribuție de medicamente, dar a existat și modalitatea nefericită prin care s-a gestionat situația fostelor fabrici de stat, care practic au dat faliment pe același principiu, care ne vizitează uneori și astăzi: prețurile la medicamente trebuie să fie mici, nu contează cît costă producerea lor. Era o perioadă de inflație foarte mare, de exemplu în 1997. Economic vorbind, nu poți vinde la prețurile dinainte cînd costurile ți se dublează. Mai mult, criteriile de calitate în economiile dezvoltate sînt foarte stricte, așa încît situația a evoluat. Medicamentele românești nu aveau, pînă la adoptarea normelor GMP din 2004, o calitate care să fie certificată (ceea ce nu înseamnă că erau proaste, însă le lipsea o anumită siguranță de care medicamentele au nevoie). Introducerea rigorilor europene a mai scuturat puțin piața și au rămas doar companiile care au investit serios.

Despre fabricile care au dat faliment s-a spus că au fost distruse intenționat ca să vină străinii și să ocupe piața. E și acesta un mit fals?

> *„Cînd ai un singur client, iar acela e Guvernul, e cam greu să faci economie de piață“*

Constatam recent, cu regret, că situația de la Institutul Cantacuzino este, într-un fel, o replică tardivă la ceea ce s-a întîmplat cu fabricile de medicamente în anii '90. Pentru ca lucrurile să meargă, e nevoie de cel puțin o dublă pricepere: una de specialitate – ca să poți obține produsul respectiv – și una care înseamnă conducerea unei afaceri. Fabricile de stat, din punct de vedere tehnologic, în ciuda unei anumite rămîneri în urmă, aveau totuși și o parte interesantă, dar nu au fost pregătite pentru ce a urmat și nu au înțeles întotdeauna ce au de făcut. Și nici nu au fost lăsate să facă de către guvernările de atunci. Înainte de a se pune la punct lanțul de aprovizionare, mergeau oamenii cu mașinile proprii la poarta fabricii de seara și stăteau la coadă pentru a putea cumpăra medicamentele de care aveau nevoie în farmacii. Iar chestiunea politică nu s-a reglat cum trebuie nici pînă azi. Am colaborat la un moment dat la o strategie guvernamentală care voia să îmbunătățească situația din domeniu. După o analiză destul de serioasă, s-a ajuns la concluzia că e nevoie de 400 de milioane de dolari pentru retehnologizare, dar banii nu s-au găsit și totul s-a blocat. Subordonarea economicului față de politic a fost greșită, nu s-a reușit o „coabitare“ care să și funcționeze. Problema Institutului Cantacuzino arată că în continuare se înțelege greșit ceea ce e de făcut: a cheltui niște milioane pentru a cumpăra tehnologie nu e simplu, dar se poate face. Pe lîngă utilaje, capitalul uman și pregătirea lor financiară și comercială contribuie din plin la bunul mers al afacerii. Cînd ai un singur client, iar acela e Guvernul, e cam greu să faci economie de piață; iar dacă clientul respectiv nu înțelege despre ce e vorba și se mai și răzgîndește de la un an la altul, e de-a dreptul imposibil.

Medicamentele reprezintă un subiect sensibil. Se vorbește mult în ultima vreme despre problema medicamentelor, uneori nu în termenii cei mai potriviți...

Un alt mit fals este legat de prețul corect. Un medicament poate să coste, la poarta fabricii, 1 euro, 10 euro sau 1000 euro. Opinia publică nu percepe acel preț, ci cît plătește din buzunar la farmacie, iar cu mecanismele de compensare sau gratuitate (chiar utile și bine intenționate) apare o deformare a percepției. La un medicament care costă 50 de lei, dacă omul plătește 25 de lei la farmacie, așa îl și percepe. Iar dacă la alt medicament care costă 10.000 de lei, pacientul nu plătește nimic, o să-l perceapă mai scump pe cel pe care a plătit 25 de lei. Poate că nici nu e treaba pacientului să știe cît costă medicamentele de fapt, dar autoritățile trebuie să reglementeze corect această problemă. A fost recent alt scandal despre prețurile medicamentelor: forțînd ideea de preț minim, o să reducem disponibilitatea medicamentului. E adevărat că sîntem printre țările mai sărace ale Uniunii Europene, dar cînd discutăm doar despre prețuri, sîntem pe un drum greșit. Prețurile trebuie corelate cu eficacitatea, calitatea și siguranța medicamentului. Un alt exemplu este accesibilitatea tratamentului. În centrul orașelor mari se pot vedea o mulțime de farmacii, ceea ce creează iluzia dezvoltării. Dar în localitățile mici și mijlocii, destui oameni nu au acces suficient la medicamente și la farmacie. E nevoie de un anumit context economic pentru a încuraja farmaciile în localitățile mici: trebuie să poată avea o clientelă, un rulaj. Practic, farmacia nu este plătită pentru serviciul pe care îl face, ea trăiește doar din vînzarea produselor. Și atunci nu-și poate îmbunătăți substanțial serviciile.

Cum ar putea fi stimulată deschiderea unei farmacii într-o comună cu 2000 de locuitori?

Pe lîngă prețul medicamentelor, ar trebui retribuit serviciul, adică gestiunea rețetei și asigurarea disponibilității tratamentului. Dacă în comuna aceea sînt cîteva sute de oameni, eventual nu foarte prosperi, care au nevoie de tratamente, ei nu pot susține economic activitatea farmaciei. Așa că farmacia (cu farmacist, nu punctul farmaceutic) de la țară s-ar putea s-o ducă mai prost cu 300 de clienți decît una de la oraș care are doar 100 de clienți, aici este nedreptatea. Se pune prea mult accentul pe activitatea comercială, dar nu se discută despre rolul farmaciei în sănătatea *comunității*. Medicul de familie și farmacia trebuie să fie pilonii prin care orice comunitate mai mică își rezolvă problemele de sănătate. Din păcate, la ambele capitole – deși e mai bine ca acum 20 de ani – stăm încă destul de prost.

Există impulsul comparației de sup cu alte țări din Europa ori cu „standa ropene“. E justificat să facem asemen parații?

DILEMA
Cultura integrităţii la români

Nu există de fapt un standard european de sănătate, ci o medie europeană la diverşi indicatori. Partea predominant economică ne arată că noi sîntem, ca putere de cumpărare, la un anumit procent din media europeană şi atunci preţurile ar putea cumva fi corelate cu acel procent. Am avut şi ghinion: intrarea noastră în UE s-a suprapus cu criza economică. Euforia noastră europeană a fost de scurtă durată, pentru că am resimţit efectele crizei. În economia reală, lucrurile evoluează în timp. E un lucru elementar: într-o piaţă comună, mai întîi comunică preţurile care tind să se egalizeze, şi abia mai tîrziu se aşază şi veniturile. Dar trebuie să rămînem optimişti, pentru că sîntem de partea bună a baricadei.

Aţi trecut prin diverse etape – de la înfiinţarea unei mici afaceri pînă la intrarea într-un grup internaţional. Cît de greu e să faci o afacere corect, păstrînd nişte valori şi principii?

Un lucru pe care poate că nu l-am experimentat la fel de mult ca majoritatea este „micul deranj“ pe care îl pot provoca instituţiile statului. De la început am avut o anumită filozofie: să plătim cu sfinţenie toate datoriile către stat. Micile afaceri, mai ales în provincie, pot fi ţinta predilectă a reprezentanţilor locali ai autorităţii. Acesta e un prim palier căruia întreprinzătorii trebuie să-i facă faţă cu hotărîre, altminteri se pot demobiliza.

Apoi, cînd eram tînăr şi nu foarte experimentat, am întîlnit mulţi oameni de la care am avut ce învăţa. Un fost client de-al meu – elveţian de origine, dar care era de mult în România, de dinainte de 1989, şi ne cunoştea foarte bine – mi-a spus că ne lipsesc trei culturi: cultura muncii, cultura contractelor şi cultura taxelor. Mi-a mai spus şi că în această ordine le vom remedia. Cred că la cultura muncii am evoluat, chiar dacă mai rămîn progrese de făcut în ce priveşte productivitatea sau ergonomia. Vorba „noi ne facem că muncim, ei se fac că ne plătesc“ încă ne mai joacă feste, dar o parte importantă a societăţii s-a îndepărtat de această mentalitate. La cultura contractelor mai avem destul de tras. Un contract este o înţelegere încheiată (în principiu de bunăvoie) între două părţi, care au ambele drepturi şi obligaţii. O afacere reală este o înţelegere din care cîştigă ambele părţi, nu în care o parte o păcăleşte pe cealaltă. În ceea ce priveşte cultura taxelor, abia acum începem să o atacăm. Toată lumea vrea standarde europene, dar fără să contribuie. Mă tem că nu se poate aşa. O societate aşa cum ne dorim nu se poate construi fără încredere şi corectitudine. Educaţia, sănătatea şi pensiile sînt toate sisteme cu efect pe termen lung. Stăm foarte prost la toate trei şi fără încredere nu vom reuşi să le îmbunătăţim prea mult, iar încredere fără corectitudine nu există.

„Nu cultivăm suficient valorile, prin mecanisme instituţionale“

V-aţi lovit de neîncredere în faţa partenerilor de afaceri?

Încrederea e fundamentală în relaţiile de afaceri. Înainte de tehnologii, de metodologii, de felul în care obţii anumite rezultate, încrederea este liantul afacerilor. În mediul privat, este la baza acţiunilor şi rezultatelor. Noi, ca români, nu avem neapărat o tendinţă naturală de asociere. După o perioadă de colectivism forţat, în vremea comunismului, a fost nevoie de o perioadă de refacere a individualismului (chiar dacă uneori exagerat). Dacă vorbim de tipare culturale, am percepţia că noi, românii, nu sîntem foarte asociativi, iar neîncrederea e prima barieră.

Lucrînd cu parteneri străini, aţi fost privit cu neîncredere pentru că sînteţi din România, care a avut mai tot timpul o imagine proastă?

În prima etapă, da. România era, la început, ceva gri, nu se ştiau prea multe despre ţara noastră, iar vesticii „tipici“, dacă le putem spune astfel, în general nu se aventurează acolo unde nu cunosc. Există şi firi aventuros-întreprinzătoare, dar ele sînt excepţiile de la regulă. La mijlocul anilor '90, această atitudine era predominantă. Am cunoscut pe mulţi dintre cei care s-au aventurat aici şi cărora le-a plăcut foarte mult ţara noastră. Bineînţeles că au observat şi problemele, dar mulţi s-au ataşat în profunzime de România şi unii au şi ales să rămînă aici.

N-aţi avut impulsul de a pleca în altă ţară?

Personal, mi-am pus de două ori în mod serios problema să plec din ţară. Prima dată înainte de 1989, înainte de a-mi întemeia o familie, cînd am renunţat din motive de riscuri. La începutul anilor '90, soţia mea a făcut nişte cursuri în SUA şi ne-am pus problema din nou în modul serios. Am ales însă să rămîn; mi-a plăcut să înţeleg, să repar, să construiesc; îmi place să cunosc oameni cu idei şi experienţe diferite, din toată lumea, dar să mă întorc acasă. Cred că aici avem multe de făcut şi cred că se poate, chiar dacă e foarte greu. Merită încercat.

Vă ocupaţi cu studiile de piaţă în domeniul farmaceutic. Cum percepeţi încrederea pe care o au clienţii dvs. de a intra pe piaţa românească, ce temeri sau reţineri au?

Grupul Cegedim este unul diversificat, dar studiile de piaţă reprezintă partea cea mai vizibilă în România. Experienţa din acest grup mi-a fost utilă în înţelegerea filozofiei *serviciilor*. Înainte de a intra în grup, judecam lucrurile mai simplist. Ţările dezvoltate au experimentat repetat şi au distilat mult mai bine experienţele. Ponderea serviciilor e mare în multe economii europene, la noi încă mai avem de luptat cu industria şi agricultura.

Unul dintre lucrurile pe care le-am învăţat repede a fost că, înainte de a întreprinde ceva, se studiază atent problema. Clienţii străini comandau diverse studii, după aceea unii mergeau mai departe, alţii nu. Unul dintre primii care nu a întreprins nimic după ce a cumpărat un studiu mi-a explicat că, dacă vrei să investeşti nişte milioane, e preferabil să investeşti înainte un oarecare procent din aceşti bani pentru a înţelege situaţia. Noi nu obişnuim să facem asta la scară largă. În anii '90, destul de puţini străini s-au aventurat la noi. Acum am depăşit acea fază, sîntem parte a Uniunii Europene. Cineva care vrea să vină în România se aşteaptă la standardele europene pe care noi ştim că încă nu le-am atins. Se aşteaptă – mai mult decît putem noi să oferim – la predictibilitate şi sustenabilitate, concepte importante, dar cu care nu sîntem întru totul confortabili. Neavînd încredere, nu avem o abordare pe termen lung. Neavînd o abordare pe termen lung, modificăm mereu lucrurile în toate felurile; asta dăunează stilului în care sînt obişnuiţi să lucreze investitorii serioşi.

O altă lecţie pe care am deprins-o în timp este nevoia de a avea o viziune validată de un terţ. Firma noastră livrează studii care certifică anumite evoluţii pe piaţă. Am avut ocazia să fim supuşi la presiuni foarte mari, pentru că în anumite momente au existat mize mari. Am rezistat acestui tip de provocări, şi a fost un antrenament foarte bun în direcţia integrităţii şi onestităţii. Dar lecţia care rămîne este că e important să existe un terţ care să certifice că lucrurile stau într-un fel sau altul, nu ajunge să afirmi ceva de unul singur.

Noi nu sîntem obişnuiţi cu gîndirea pe termen lung. De la nivelul individual pînă la Guvern, toată lumea vrea rezultate imediat, cît mai repede...

Sîntem victimele abordării pe termen scurt şi mai avem şi problema relaţiei între individ şi comunitate, pe care trebuie s-o abordăm în mod echilibrat. Colectivismul de tip comunist ne-a făcut să ne îndepărtăm de ideea de comunitate. În perioada deschiderii economice a mai apărut o problemă care tinde să ne joace feste, mai ales tinerei generaţii: confuzia valorilor cu banii. Valoarea financiară este o valoare în sine, dar nu e totul, ar trebui să cultivăm un echilibru între ea şi celelalte valori. Copiii sînt o bună şcoală de management: responsabilitatea părintească ne poate îndrepta către o abordare socială mai deschisă. Am participat acum cîtva timp la fondarea unei comunităţi a oamenilor de afaceri, la care am observat – din păcate – un spirit destul de îngust şi individualist: fiecare şi-a rezolvat nişte probleme şi a constatat după aceea că se află pe o insuliţă într-un ocean, şi acela nu foarte prietenos. Nimic nu te expune la valurile acestui ocean mai mult decît copiii. Am doi copii mari, care acum sînt în faza de trecere spre viaţa profesională şi le sînt recunoscător că mă ajută să înţeleg mai bine cum percep ei anumite lucruri. Trebuie să ne punem mai des întrebarea ce fel de societate vrem să le lăsăm moştenire copiilor şi nepoţilor noştri, ca exerciţiu de gîndire pe termen lung.

Se spune, cu un aer pesimist, că „societatea românească nu mai are valori“. Dumneavoastră cum vedeţi această problemă?

Cred că România are o problemă cu ierarhia corectă a valorilor, dar stă foarte bine la capitolul talente. Materialul uman e bun. Problema noastră e de sistem; nu cultivăm suficient valorile, prin mecanisme instituţionale. E interesantă o observaţie pe care am făcut-o de multă vreme: individual, ne putem compara cu orice persoane din alte culturi, în grup se pare că nu ne e uşor să ajungem la o concluzie rezonabilă. Ca să dau alt exemplu: grupul Cegedim îşi are originea în Franţa, iar eu, ca urmare a expunerii repetate, sînt realmente impresionat de produsul *mediu* al sistemului educaţional francez. Despre vîrfuri mai putem discuta – şi la ei, şi la noi. Dar pentru a avea o medie bună, e nevoie de metodă, de încredere şi corectitudine şi de continuitate.

E folositoare morala în afaceri?

E capitală. Din experienţa mea şi a altor întreprinzători, mai ales din pieţele dezvoltate, aş spune că e fundamentală. Opinia majoritară de la noi pare să fie alta. Toţi marii oameni pe care i-am cunoscut au o morală ireproşabilă. Am cunoscut direct oameni care o viaţă întreagă au trăit şi au muncit după principii clare. Probabil că în societatea noastră nu au fost suficient de cunoscute astfel de exemple, suferim încă din cauza traumelor şi consecinţelor dedublărilor din vremurile pe care le-am parcurs în a doua jumătate a secolului trecut. Dar morala e capitală pentru o întreprindere: construcţia pe care o faci are şanse mai mari să reziste în timp. Trebuie să ne preocupăm mai mult de lucrurile care contează şi rezistă în timp. Pentru mine, integritatea şi responsabilitatea sînt astfel de lucruri. Blîndeţea şi bunătatea, de asemenea; am crescut într-un mediu bun şi nepretenţios în care blîndeţea şi bunătatea erau prezente şi apreciate. Şi alt lucru important, şi pentru mine, dar cred că şi pentru mulţi alţii, îl reprezintă orientarea către rezultat. Toţi tindem să avem diverse aşteptări, mai mult sau mai puţin realiste. Ceea ce contează însă, pînă la urmă, cînd vrei să faci ceva în viaţă sînt două lucruri: să-ţi placă ce faci şi să obţii rezultate. Asta este ecuaţia mea scurtă de succes, pe care o recomand tuturor.

a consemnat
Mircea VASILESCU

„Chiar dacă apreciau că acţiunile lor sînt deviante, au spus că toată lumea face acest lucru şi că nu au acţionat independent, ci în cadrul unei structuri mai mari care este sistemul din cadrul instituţiilor publice, deoarece «trăim într-o societate coruptă / bolnavă» şi ei se consideră «victime ale sistemului», deoarece «corupţia este sport naţional» sau un «cancer». Cîteva exemple generale au fost date de respondenţi, cum ar fi cazul sistemului medical sau al educaţiei (i.e. «fondul clasei» – bani ceruţi de profesori periodic în diferite scopuri ale clasei / şcolii)“.

Din studiul „Opinia persoanelor condamnate privind cauzele şi consecinţele corupţiei“, realizat de Ministerul Justiţiei, Universitatea din Amsterdam şi Universitatea Bucureşti, ianuarie 2015.

Harta corupţiei locale

o discuţie cu Valentina DIMULESCU şi Andrei MACSUT

Societatea Academică din România a lansat de curînd „Harta corupţiei locale“, care sintetizează cazurile instrumentate de procurorii DNA în fiecare judeţ şi oferă o imagine de ansamblu asupra numărului de condamnări, al tipurilor de procese şi al celor implicaţi. Am discutat despre această temă cu ***Valentina Dimulescu*** *şi* ***Andrei Macsut,*** *autorii proiectului.*

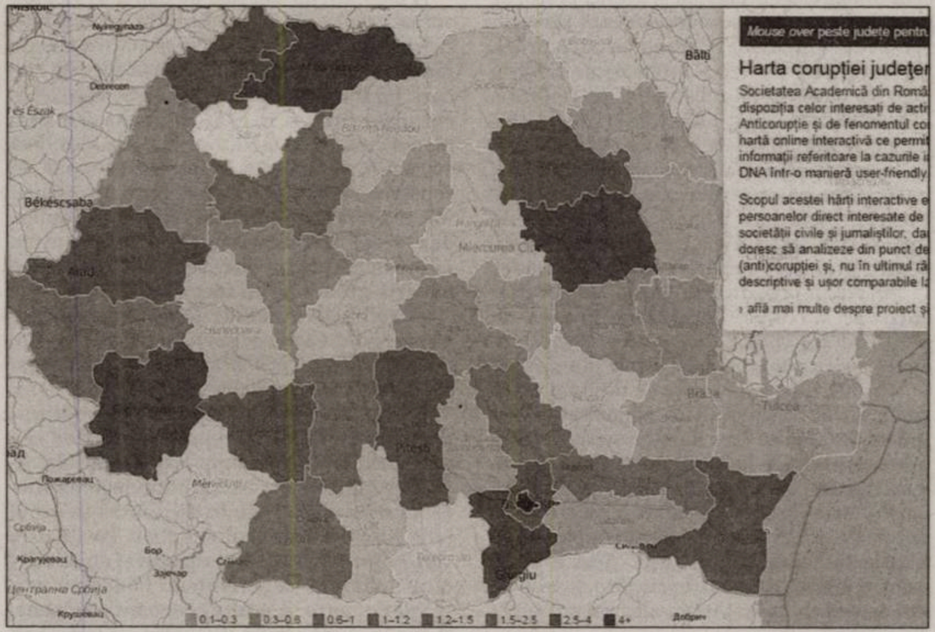
Mouse over peste judeţe pentr
Harta corupţiei judeţer
Societatea Academică din Romă
dispoziţia celor interesaţi de acti
Anticorupţie şi de fenomentul co
hartă online interactivă ce permi
informaţii referitoare la cazurile i
DNA într-o manieră user-friendly
Scopul acestei hărţi interactive e
persoanelor direct interesate de
societăţii civile şi jurnaliştilor, da
doresc să analizeze din punct de
(anti)corupţiei şi, nu în ultimul ră
descriptive şi uşor comparabile l
› află mai multe despre proiect ş
Nyíregyháza
Debrecen
Békéscsaba
Bălţi
Arad
Giurgiu
Bor
0.1–0.3
0.3–0.6
0.6–1
1–1.2
1.2–1.5
1.5–2.5
2.5–4
4+

Cum a apărut ideea acestui proiect?

Valentina Dimulescu: Această hartă este de fapt un produs adiacent al unui proiect care voia să arate de ce participarea la vot a scăzut în România între 1992-2012. Pentru asta, am vrut să vedem în ce măsură corupţia politică la nivel local a influenţat acest fenomen. Prin urmare, a trebuit să creăm o bază de date pentru a măsura nişte indicatori concreţi ai corupţiei. Am introdus, aşadar, în baza de date condamnările definitive la nivel judeţean în cazurile instrumentate de Direcţia Naţională Anticorupţie. Este vorba, aşadar, despre faptele de corupţie dovedite de procurorii DNA. Informaţia cu privire la judeţ am cules-o din trimiterea în judecată. Judeţul se referă, aşadar, la locul unde a fost comisă fapta, nu la locul unde a fost pronunţată condamnarea definitivă.

În realizarea bazei de date v-au fost suficiente datele de la DNA?

Andrei Macsut: Ne-am croit baza de date în funcţie de datele la care am considerat că putem avea acces. Am fi vrut să introducem şi alte date, de pildă cele referitoare la prejudiciul cauzat sau o clasificare pe funcţii politice, dar nu în toate cazurile am putut extrage din comunicatele oficiale o asemenea informaţie. Am extras datele din ce s-a pus oficial la dispoziţie pe site-ul DNA. Am vrut să ne uităm în special la condamnărilor celor cu funcţii importante în stat şi la cei cu funcţii politice.

V.D.: „Funcţie importantă“ se referă la faptul dacă acea persoană a avut rol de decizie. Şi am vrut să vedem dacă cei care deţin o funcţie importantă şi au avut un rol de decizie tind să primească pedepse cu executare sau cu suspendare. Un aspect important care reiese din baza de date este că aceia care au funcţii de decizie primesc mai degrabă condamnări cu suspendare, spre deosebire de subordonaţi.

A.M.: Şi atunci cînd primesc condamnări cu executare, sînt mai mici decît cele primite de inculpaţii fără funcţii importante. Dacă ne uităm per total la condamnări, la prima vedere pare că primesc pedepse mai mari cei cu funcţii importante. Dar de fapt cei care au funcţii importante primesc pedepse mai mari atunci cînd sînt cu suspendare şi primesc pedepse mult mai mici atunci cînd sînt cu executare.

Cum putem interpreta asta?

A.M.: Sînt mulţi factori care pot interveni. Mai bine nu interpretăm.

V.D.: Datele se referă la condamnări individuale. Pe harta creată de noi poţi vedea persoana care a primit condamnarea, ce alte persoane au mai fost implicate, la ce instituţii lucrau cei implicaţi (publice sau private). Nu avem în baza de date doar oameni cu funcţii politice, ci şi persoane care provin din mediul privat sau din alte zone: şoferi, medici, studenţi, maiştri militari, preoţi...

Ce aţi sperat să faceţi şi ce aţi reuşit să faceţi?

V.D.: Am vrut să punem la dispoziţie date pur descriptive, la nivel de condamnare individuală. Baza de date este în formate deschise, ca să putem oferi mediului academic, cercetătorilor care se interesează de fenomenul corupţiei şi anticorupţiei să adauge orice variabile consideră necesare pentru a face alte tipuri de studii cu privire la corupţiei. Şi pentru jurnalişti poate fi interesantă această baze de date. Şi, după cum am spus, ea este un produs adiacent al studiului despre scăderea participării la vot.

A.M.: Aş zice că pe parcurs am adăugat mai mult decît ne propuseserăm iniţial. Funcţiile politice nu erau detaliate iniţial. La fel instituţiile afectate şi fondurile europene. La început ne aşteptam la ceva mult mai restrîns, axat pe un singur lucru, dar harta a devenit ceva care poate fi folosit în mai multe direcţii.

Pe hartă există şi nişte procente în funcţie de tipurile de procese de corupţie; de pildă, cele care privesc fondurile europene. Sînt relevante?

V.D.: În unele judeţe am observat că aceste condamnări pronunţate de instanţele de judecată nu se referă la fonduri europene, în altele aproape jumătate dintre faptele condamnate au vizat domeniul fondurilor europene. Deci depinde de la caz la caz.

A.M.: Şi de la funcţie la funcţie. Sînt 56 de primari condamnaţi, iar peste jumătate dintre ei au fost implicaţi în fapte care priveau fondurile europene. La fel se întîmplă şi la nivelul viceprimarilor.

„Mulţi dintre ei au spus că toată lumea face acest lucru, corupţia este o practică obişnuită (în special în instituţiile publice sau în rîndul avocaţilor, unii dintre ei oferind procente de 90% în ambele cazuri) şi că nu puteau avea un comportament diferit. Conform majorităţii acestora, corupţia este o problemă a sistemului. În opinia unui respondent de sex femeiesc, «dacă nu ofer ceva (funcţionarilor publici, în special doctorilor – n.n.*), simt că nu sînt băgată în seamă»“.*

Din studiul „Opinia persoanelor condamnate privind cauzele şi consecinţele corupţiei“, realizat de Ministerul Justiţiei, Universitatea din Amsterdam şi Universitatea Bucureşti, ianuarie 2015.

„Adevărata corupţie se întîmplă pentru că «i se dă voie».“

Publicul larg s-ar putea să compare judeţele şi să facă topuri – pentru că sînt la modă topurile – ca să vadă care sînt judeţele mai corupte...

A.M.: În urma estimărilor privind numărul de condamnări definitive la 10.000 de locuitori, cel mai corupt e Bucureştiul (fapt explicabil, pentru că aici sînt multe instituţii centrale ş.a.m.d.). Cea mai mare surprindere (lucru care a fost semnalat deja) este că judeţe precum Teleorman, Sălaj ori Mehedinţi apar foarte jos în „clasament“. Unii au tras concluzia că ar fi cele mai puţin corupte, ceea ce nu e adevărat. Noi nu putem adăuga condamnări acolo unde nu există. Dacă în Sălaj sînt doar două condamnări şi acelea cu suspendare, asta e situaţia, acestea sînt faptele. Sigur, apare întrebarea „de ce atît de puţine condamnări?“, pentru că între Bucureşti, Bacău, Caraş-Severin, pe de o parte, şi cele menţionate înainte pe de altă parte, e o diferenţă foarte mare. Sînt mai multe motive. Poate fi o diferenţă de resurse...

V.D.: Sînt mai mulţi factori care ar putea afecta numărul de condamnări. Poate centrul teritorial al DNA din unele zone să nu dispună de resursele necesare. Dar ceea ce arătăm noi reprezintă numărul de fapte dovedite de procurori şi *acceptate* de către instanţă. Dacă ne-am fi uitat la trimiterile în judecată, n-ar fi fost bine, pentru că trimiterea nu inculpă automat, unii pot fi achitaţi. A fot mai bine să ne uităm la condamnarea definitivă, acolo unde instanţa a considerat că probele aduse de procurori sînt valabile.

Dincolo de pasiunea publicului pentru topuri, senzaţia generală e că peisajul corupţiei este destul de omogen. Ce poate înţelege un cetăţean obişnuit?

A.M.: Am primit de la un cetăţean o sesizare cu privire la un dosar de corupţie în care era vizat şi primarul din oraşul său. Dosarul se afla la poliţie de vreo doi ani şi nu avansa deloc. Cetăţeanul reclama faptul că nu se întîmpla nimic acolo. Ceea ce dorim noi să provocăm este o implicare mai mare a cetăţenilor: văzînd că lucrurile se mişcă, văzînd că monitorizăm ce se întîmplă şi sîntem la curent cu situaţia, cetăţenii trebuie să ia atitudine, să se adreseze autorităţilor, să solicite informaţii de interes public.

V.D.: Cetăţeanul poate vedea că justiţia este eficientă în România. Numărul de condamnări pentru corupţie a crescut, procurorii DNA sînt din ce în ce mai eficienţi, reuşesc să probeze faptele, iar aceste lucruri se văd.

Justiţia este, într-adevăr, eficientă. Dar cetăţeanul ar putea spune că aşa trebuie să fie: instituţiile statului să-şi facă datoria şi să-i lase pe cetăţeni să-şi vadă de viaţa lor...

V.D.: Faptul că oameni care erau consideraţi pînă de curînd intangibili au ajuns acum să fie judecaţi este lucrul cel mai vizibil pentru cetăţeni. Justiţia a ajuns pînă la ei.

A.M.: Sînt două dimensiuni ale corupţiei – la nivel înalt şi la nivel mic. Cea la nivel mic trece de multe ori neobservată, e atît de integrată în peisajul societăţii româneşti încît poţi să săvîrşeşti un act de corupţie fără să-ţi dai seama. Cea mai importantă este corupţia la nivel înalt. Pentru că indiferent cît de eficientă este Direcţia Naţională Anticorupţie şi ajunge în instanţă cu procese care se termină cu condamnări, nu este suficient. Adevărata corupţie se întîmplă pentru că „i se dă voie“. Dacă oamenii iau atitudine, se ajunge de la o societate în care corupţia este regula la una în care corupţia este excepţia. Şi, mai mult decît atît, cetăţenii trebuie să sancţioneze la vot persoanele sau partidele care s-au dovedit corupte.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

a consemnat Mircea VASILESCU

„Avem o toleranţă la corupţie şi la acte lipsite de integritate“

dialog cu Bianca TOMA

Centrul Român pentru Politici Europene (www.crpe.ro) a realizat două rapoarte legate de problemele integrităţii şi luptei împotriva corupţiei: „Raportarea non-financiară – instrument european pentru etica în afaceri“ şi „Indexul sustenabilităţii DNA“. De curînd, a apărut un alt raport interesant, realizat de Ministerul Justiţiei în colaborare cu Universitatea din Bucureşti şi Universitatea din Amsterdam: „Opinia persoanelor condamnate privind cauzele şi consecinţele corupţiei“. Am comentat aceste rapoarte împreună cu ***Bianca Toma,*** *director de proiecte la CRPE.*

Cum stăm cu corupţia? Cînd scăpăm de ea?

Cred că răspunsul la această întrebare ar vrea să-l aibă şi procurorii. În mod clar, lupta anticorupţie nu a fost susţinută de la început, în special de cei vizaţi. Lucrurile s-au schimbat între timp. Cel mai important este că această luptă a cîştigat sprijinul populaţiei. Dar sînt foarte multe de făcut – iar acest lucru îl ştiu şi procurorii, şi judecătorii – în privinţa prevenţiei. Cum ajungem ca anumite comportamente lipsite de integritate să fie cît mai puţine? După ce DNA a început să aresteze primii mari corupţi, efectul imediat nu a fost cel de descurajare, ci dimpotrivă, de complicare a traseelor de ascuns bani sau de obţinut şi de dat foloase necuvenite. De pildă, acum cîţiva ani se întîmplau destul de des arestări în flagrant. În ultima vreme, s-au împuţinat, nu prea am mai auzit de astfel de cazuri. Circuitele prin care se dau şi se iau şpăgi s-au complicat. Nivelul profesional al procurorilor a trebuit să crească. De exemplu, a existat un caz în care şpaga, dată prin interpuşi, reprezenta costul chiriei şi al bursei copilului celui corupt. A lua urma acestor bani e foarte complicat. Aş spune însă că stăm bine cu anticorupţia, dar la fel de rău cu corupţia.

Cum se văd aceste lucruri la nivel european? Căci Comisia Europeană este preocupată de problema corupţiei, nu numai în România.

Regulile în privinţa corupţiei s-au schimbat şi la nivel european. Există raportul Comisiei Europene privind anticorupţia, în care sînt listate măsurile luate în diverse ţări. Ele privesc în primul rînd fondurile europene, funcţionarii publici, statele. Există însă şi o altă zonă, cea privată, unde sînt bani mai mulţi şi interesele sînt foarte diverse, unde au fost suspiciuni că s-au creat circuite de bani ilegali. A fost şi motivul pentru care Comisia s-a gîndit că marile companii din fiecare stat membru trebuie să facă, pe lîngă raportările financiar-contabile, şi o raportare non-financiară, care se referă la strategiile de dezvoltare şi sustenabilitate ale companiilor, la protecţia mediului, dar şi la atitudinea faţă de angajaţi, la felul cum se protejează companiile şi societatea faţă de conflictele de interese în care s-ar putea afla la un moment dat angajaţii sau managerii, precum şi la politicile privind mita. Unele companii au fost prevăzătoare şi au extins astfel de prevederi şi la nivelul furnizorilor. Pînă la apariţia Directivei privind raportarea non-financiară, aceste companii raportau voluntar, ca operaţiune de transparenţă, care le ajuta şi la intrarea pe alte pieţe ori în cotarea la bursă. Din noiembrie anul trecut, s-a introdus obligativitatea pentru companiile care au peste 250 de angajaţi sau o cifră de afaceri de minimum 20 de milioane de euro să facă astfel de raportări. În România, sînt cîteva companii – în principal din rîndul investitorilor străini – care au introdus deja aceste raportări. Şi-au luat ele însele măsuri, fiind conştiente de ceea ce înseamnă credibilitatea şi responsabilitatea.

„România nu era mai puţin coruptă pe vremea cînd nu vedeam atîtea arestări la televizor.“

„Indexul sustenabilităţii DNA“, realizat de CRPE, conţine evaluare a modului în care această instituţie e sprijinită de altele. Pe scurt, cum arată lucrurile?

Raportul realizat de CRPE arată şi vulnerabilităţile instituţiei. Este o instituţie nouă, curajoasă, puternică, dar are şi cîteva vulnerabilităţi. De pildă, noi am pus în discuţie dacă nu cumva o apropiere prea mare a DNA de SRI ar putea fi o vulnerabilitate a performanţei DNA. Am analizat părerile pro şi contra faptului că SRI este implicat în lupta anticorupţie. Problema e în ce măsură SRI face mai mult decît un sprijin pentru DNA, în ce măsură ar putea direcţiona lucrurile într-un sens sau altul, în ce măsură ar putea apăsa mai tare o pedală sau alta. Nu spunem că face asta, dar există această posibilitate. Iar dacă s-ar întîmpla aşa, asta ar afecta calitatea anumitor dosare. Am descris în raport circuitul informaţiilor, există asigurări clare că procurorul este cel care solicită SRI informaţii pe un anumit caz, dar problema e că nu avem control deplin asupra serviciilor de informaţii, şi atunci ne punem întrebarea cum putem vedea în mod transparent ce se întîmplă. Este o întrebare legitimă, am dezbătut-o într-un focus grup cu experţi şi jurnalişti care cunosc foarte bine lupta anticorupţie. În raport, am mapat instituţiile care susţin sau nu susţin lupta anticorupţie. CNA-ul, de pildă, este una dintre instituţiile al cărei rol în susţinerea instituţiilor anticorupţie a fost cotat foarte slab; la fel şi Parlamentul (dar aici nu e o surpriză). Rolul instanţelor a fost apreciat gradual. S-a discutat de asemenea dacă nu cumva lupta politică a avut o influenţă asupra activităţii DNA. Vestea bună este că vom continua acest raport şi în 2015, pentru a vedea ce se schimbă în acest domeniu.

Care sînt avantajele instituţionale ale DNA?

Are o lege de funcţionare ambiţioasă, are un cadru legislativ care îi asigură atribuţii şi independenţă, bugetul rămîne la latitudinea procurorului-şef al DNA şi nu a procurorului general. Dar este important că aceste atribuţii cîştigate sînt foarte bine apărate de societatea civilă, de experţi independenţi şi de partenerii străini. Acesta e meritul unor reformişti care s-au aflat la un moment dat în poziţii de decizie, dar important e că ceea ce s-a făcut atunci în materie de cadru legal nu mai poate fi schimbat acum.

N-ar putea DNA să devină victima propriului succes? Mediatizarea excesivă, după cum ştim, poate avea şi efecte negative...

Efectele nu se văd imediat. Dacă vedem la televizor trei arestaţi importanţi într-o seară, nu înseamnă că de mîine nimeni nu mai fură. Sînt cazuri multe şi sentinţe grele în ultima vreme, dar asta nu înseamnă că peste cîţiva ani, cînd efectul descurajator va funcţiona, s-ar putea să vedem mai puţine cazuri la DNA. Instituţia îşi atinge scopul încetul cu încetul. Există în rîndul procurorilor şi al experţilor cu care discutăm preocuparea că DNA nu va putea face curăţenie singură, nu îi va putea aresta pe toţi. Şi atunci trebuie făcut ceva în instituţiile cu atribuţii de control, trebuie aplicate sancţiuni disciplinare.

„Cu privire la beneficii, deoarece mulţi respondenţi nu au recunoscut faptele pentru care au fost condamnaţi sau etichetarea acţiunilor lor drept corupţie, în special deoarece nu au primit nici o compensaţie în schimb, aceştia spun că nu se aşteptau la nici un fel de beneficii. Unii dintre ei au spus că nu se aşteptau la nici un fel de beneficii deoarece aveau o situaţie (financiară?) bună. În ceea ce priveşte costurile, mulţi respondenţi au spus că nu s-au gîndit la posibilitatea de a fi prinşi sau la alte aspecte negative, deoarece nu au perceput că fac ceva greşit sau, în orice caz, deoarece toată lumea făcea acelaşi lucru fără nici un fel de consecinţe“.

Din studiul „Opinia persoanelor condamnate privind cauzele şi consecinţele corupţiei“, realizat de Ministerul Justiţiei, Universitatea din Amsterdam şi Universitatea Bucureşti, ianuarie 2015.

Într-un Eurobarometru recent, 76% dintre cetăţenii UE percep corupţia ca fiind extinsă; în România, proporţia e de 93%. Sînt utile astfel de măsurători ale percepţiei?

Dintre instrumentele pe care le au la dispoziţie instituţiile europene şi organizaţiile internaţionale pentru a măsura corupţia, lipsesc măsurătorile obiective, se măsoară mai ales percepţia. Iar percepţia e subiectivă: cînd vezi în fiecare zi la televizor arestaţi, sigur că percepţia asupra fenomenului e colosală. Asta nu înseamnă că România era mai puţin coruptă pe vremea cînd nu vedeam atîtea arestări la televizor. Corupţia endemică de la noi este şi motivul pentru care Comisia Europeană a acordat mai mulţi bani României pentru măsurile necesare, şi în primul rînd pentru sporirea capacităţii administrative şi pentru prevenţie.

Raportul Ministerului Justiţiei privind opiniile condamnaţilor pentru corupţie ajuge la concluzia că motivul principal al săvîrşirii faptelor nu a fost beneficiul financiar. Explicaţiile sînt mai sofisticate...

A fost o surpriză interesantă că s-a gîndit cineva să facă o cercetare în rîndul condamnaţilor pentru corupţie şi a surprins faptul că mulţi dintre aceştia nu se consideră vinovaţi pentru corupţie. Cei puşi să-şi caracterizeze fapta o recunosc, dar spun că au săvîrşit-o pentru a-şi ajuta un prieten sau o rudă; n-au aşteptat bani, dar dacă au venit, au fost bine primiţi. Au mai spus că nu aşteptau cîştiguri financiare pentru că aveau un statut financiar bun. Asta spune că avem o toleranţă la corupţie şi la acte lipsite de integritate. Cu alte cuvinte, ni se pare normal ca, dacă tata lucrează undeva, să-şi angajeze fiul; sau dacă cineva cunoaşte pe altcineva, să aranjeze lucrurile. De unde vine asta? Din perioada mai veche a comunismului, cu sistemul de pile? Şi cînd „procurai“ – acesta era cuvîntul – diverse lucruri numai cînd cunoşteai pe cineva unde trebuie? Aceste practici se păstrează încă, după părerea mea, în sistemul medical. Acolo lupta împotriva corupţiei nu se manifestă şi afectează cetăţeanul în mod direct. În raportul Ministerului Justiţiei găsim un exemplu interesant. O doamnă condamnată pentru corupţie a spus aşa: „dacă nu ofer ceva, simt că nu sînt băgată în seamă“. Această atitudine o mai vedem şi o simţim în spitalele româneşti. În alte domenii nu se mai întîmplă aşa. Cred că va fi foarte mult de lucrat în domeniul percepţiilor, şi de o parte, şi de alta.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

a consemnat Mircea VASILESCU

Dăruiește-ți momente de neuitat.
Cu AlphaCard Visa Gold
ești întotdeauna învingător!
ALPHA BANK
VISA

AlphaCard Visa Gold
Card de cumpărături

AlphaCard Visa Gold îți oferă siguranță deplină la cumpărături oriunde în lume şi posibilitatea de a beneficia de servicii şi facilități speciale. Ai acces complet la o asigurare complexă de călătorie în străinătate şi beneficiezi de opțiunea de plată în rate fără dobândă. Află mai multe detalii despre serviciile cu valoare adăugată în unitățile Alpha Bank sau pe www.alphabank.ro

- plata în rate cu dobândă 0%
- reduceri la comercianții parteneri
- până la 50 de zile fără dobândă

Exemplu calcul: Dobândă = 20,5% p.a. pentru cardul în lei și 14,31% p.a. pentru cardul în euro, variabilă pe toată durata de 12 luni a contractului, formată din rata de referință BNR sau EURIBOR 6M la care se adaugă Marjei Băncii stabilită în contractul de credit și fixă pe toată durata acestuia. Dobânda Anuală Efectivă (D.A.E.) = 25,17% p.a. pentru o limită de credit aprobată în valoare de 5.367 lei și 24,94% p.a. pentru o limită de credit aprobată în valoare de 1.200 euro, dacă valoarea totală a creditului este trasă imediat și în întregime la data semnării contractului de credit și rambursată în 12 rate, din care primele 11 vor fi egale cu suma minimă de plată, urmând ca rata finală să lichideze valoarea totală a creditului, incluzând dobânzi și alte costuri aferente. Suma totală rambursată de Client este de 6.456,59 lei pentru cardul în lei, respectiv 1.444,43 euro pentru cardul în euro incluzând costul de emitere și administrare a cardului. Prezentul exemplu de calcul este în vigoare la data de 11.03.2015.

ALPHA BANK

08008 ALPHA (08008 25742), www.alphabank.ro

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

iasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Datini de Valentine's Day

Am dat din nou peste unul dintre site-urile comunităţii cadrelor didactice. Şi din nou îmi spun că cel mai mare necaz al şcolii româneşti nu este acela că nu pregăteşte cizmari, ingineri, tîmplari, artişti, marinari foarte buni. Ci că nu formează dascăli onorabili, cu o minimă cultură generală şi profesională.

Iată cîteva mostre, culese chiar de pe prima pagină a site-ului:

O învăţătoare le propune copiilor de clasa a patra o activitate legată de Ziua Îndrăgostiţilor. Valentine's Day, cu alte cuvinte. Primul scop declarat al lecţiei este *„păstrarea tradiţiei şi datinilor specifice acestei perioade"*. Lăsînd la o parte mărgica pleonastică ce împodobeşte nonşalant intenţia educativă, stai şi te gîndeşti: dacă vrea să le păstrăm, înseamnă că le-am avut. Şi dacă sînt datini, înseamnă că le-am avut de la bunicii şi străbunicii noştri. Şi te întrebi: ce datini ni s-au lăsat nouă din moşi-strămoşi cu ocazia celebrării sfîntului din calendarul catolic? Ce obiceiuri care să întărească identitatea naţională a născut în poporul român Valentine's Day? Dar, mă rog, să trecem la următorul scop educativ al lecţiei despre îndrăgostiţi: *„educarea abilităţii de a intra în relaţie cu ceilalţi, a deprinderilor de cooperare între parteneri, stimulîndu-le talentul şi aptitudinile"*. Înainte de a te duce cu gîndul prea departe în privinţa talentelor şi abilităţilor cu pricina, afli că, de fapt, copiii vor realiza acest amplu obiectiv *„interpretînd cu dezinvoltură cîntece şi confecţionînd felicitări"*. Cum se desfăşoară ora: *„programul se deschide cu un discurs, apoi se va interpreta cîntecul «Dacă pleci». Apoi se interpretează cîntecul «Fată dragă». Apoi se vor confecţiona felicitări. Programul nostru are şi un final, astfel se va ţine şi un discurs"*.

Un alt profesor ne învaţă cum să avem o „clasă liniştită şi productivă". Sfaturile curg ca dintr-un regulament de ordine interioară al unei companii multinaţionale aflată la început de drum: „monitorizaţi, lucraţi activ să facilitaţi învăţarea prin monitorizare, creaţi o atmosferă pozitivă, fiţi specific şi sincer cînd lăudaţi un copil". Articolul profesorului naşte adeziuni euforice: o profesoară ne povesteşte cum le spune în fiecare zi elevilor că este fericită că e împreună cu ei şi că „pe cei mai obraznici îi numesc *profesori (!)*".

Cum ar fi mai potrivit şi mai potrivit să înceapă prezentarea unui concurs de cultură şi civilizaţie franceză? Cu un citat, cu totul nememorabil, de altfel, despre limbă din Federico Fellini. Aşa face o doamnă profesoară din Caracal, care ne împărtăşeşte din înţelepciunea-i vastă: „cunoaşterea unei limbi străine este întotdeauna un avantaj în orice situaţie". Eu, una, am dubii că, atunci cînd mă cert cu instalatorul, limba franceză mă poate ajuta în vreun fel: poate doar să îl înjur fără ca el să ştie.

Lecţie de limba română la clasa a patra, despre Tudor Arghezi. În Power Point, evident. La bibliografie este trecută Wikipedia. Şi primul lucru pe care îl aflăm, odată cu copiii, despre poet este că „Tudor Arghezi a fost o legendă a literaturii române". Cu ce ocazie, nu ştim. Dar aflăm că acelaşi autor a fost un copil sărac. Şi că „este un model demn de urmat, în special pentru tineri, deoarece a demonstrat un caracter puternic, învăţînd să se descurce singur de la o vîrstă fragedă". Probabil că dascălul a încurcat *slide*-urile prezentării lui Arghezi cu cele ale prezentării lui Vasile Roaită.

Pe site-urile comunităţilor didactice pare că nu există (auto)cenzură, cultură, inspiraţie. Există doar certitudinea că ignoranţa capătă valoare atunci cînd este răsfirată sub ochii a mii de cititori.

Pe site-urile comunităţilor didactice pare că nu există (auto)cenzură, cultură, inspiraţie.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Straturi peste straturi

Cu cît trece timpul, cu atît mai mult constaţi cum toată viaţa ţi se aşază în tot mai multe straturi. Precum cele ale scoarţei terestre sau cele din sandvişurile lui Piedone (Bud Spencer) din filmele de altădată. Iar respectivele straturi, în acelaşi timp, încep să fie tot mai vizibile: nişte dungi colorate, la prima mînă, de obiecte: la o a doua, cioburi de trăiri, afecte, amintiri…

Straturile astea se adună, în paralel, în propria ta casă şi în propria ta minte. În casă, te invadează şi le gestionezi cu greu. Îţi trebuie o minte „uşor" obsesivă, dar şi atotcuprinzătoare, sintetică, amestecată cu puţin din profilul lui Miss Havisham din *Marile speranţe* pentru a face faţă situaţiei. Asta în cazul în care vrei să păstrezi totul, şi nu să arunci.

În paralel cu ce se întîmplă, la propriu, în casă, se petrece ceva similar şi în mintea ta. Cu cît înaintezi în vîrstă, cantitatea de amintiri pe care depozitul tău intern se vede nevoit să le stocheze şi să le claseze devine tot mai vastă, iar depozitul are tot mai multe sertare şi rafturi care tind să se prăfuiască. E nevoie de o minte încă ascuţită şi aşezată ca să şteargă de praf şi să ordoneze toate acestea.

Evident că straturile din casă sînt în interdependenţă cu cele din minte. Problema cea mai mare a amîndurora e că sînt încărcate pînă la refuz, şi unele, şi altele, cu sentimente şi afecte. Nu poţi, pur şi simplu, să le sortezi aşa, ca pe nişte dosare de la Circa Financiară, să zicem (cu toate că şi acolo, dacă e să studiezi cazul fiecăruia, poţi ghici cîte trăiri sînt implicate). Cînd aşezi un strat, practic, reintri în el, într-o întoarcere în timp cînd dureroasă, cînd bucuroasă.

Există straturi, să le spunem mai superficiale, ale studiilor pe care le-ai făcut. Dosare întregi de materiale pe teme antropologice sau de studii culturale (în cazul meu), bucăţi de cărţi şi de conspecte, lucrări ale tale sau ale colegilor, rezumate neîndemînatice şi sinteze stîngace. Din toate transpărînd mai întîi entuziasmul descoperirii unui nou subiect, emulaţia cercetării lui şi apoi, încet-încet, odată, iarăşi, cu trecerea neiertătorului timp, pierderea interesului pentru respectivul subiect, prăfuirea dosarelor, dar şi a amintirilor legate de el.

Apoi pagini şi caiete întregi cu subiecte de reportaj, de pe vremea cînd să devii reporter era un deziderat, şi explorarea lumii (măcar a părticelei din ea pe care o poţi cuprinde cu privirea) aşijderea, cînd trăitul în sine se profila ca o aventură. Planuri ale lucrurilor pe care ţi le-ai dorit, intens şi amănunţit, să le faci, dar nu ai mai ajuns niciodată…

Straturi mai personale, din propria-ţi biografie, care-ţi evocă momente idilice, aparent iremediabil pierdute, dar şi un soi de fir roşu al propriei vieţi, fir despre care poţi constata, cu stupoare, cum se înnoadă mereu şi face aceleaşi nedorite bucle în aceleaşi surprinzătoare puncte. Poze cu diverse chipuri ale tale pe care le-ai pierdut pe drum. Oameni şi atitudini faţă de ei care s-au schimbat destul de mult şi pe care, cînd le vezi, te întrebi de ce şi cum.

Straturi din biografia copilului, deja, lucruri uitate şi îndepărtate de acolo. Dintr-o parte a vieţii care, pînă de curînd, ţi se părea un veşnic prezent. Şi care, acum, se prefigurează ca o altă colecţie de exponate dintr-un muzeu. Ce-i drept, unul mai vesel, al copilăriei, cu jucării, vacanţe, mese în familie, aniversări, parcuri de distracţii. Dar tot la timpul trecut…

Şi, în sfîrşit, partea cea mai tristă, straturi cu oameni dragi, apropiaţi, care nu mai sînt (din ce în ce mai mulţi). Straturi peste a căror parcurgere nu poţi trece nici măcar prefăcîndu-te dacă nu insensibil, măcar raţional. Straturi care-ţi vor ocupa mereu un tot mai mare colţ al minţii şi un tot mai mare colţ al inimii. Şi care te vor lăsa să înaintezi şi spre celelalte posibile straturi, ale viitorului şi potenţialităţii, doar cu viteza unui deţinut de pe vremuri, tîrînd după el lanţul legat de picior.

Asta, desigur, doar în anumite momente – ca să ne întoarcem la atmosfera din *Marile speranţe*, pe care o evocam la început. Şi asta doar dacă ai stofă de Miss Havisham…

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

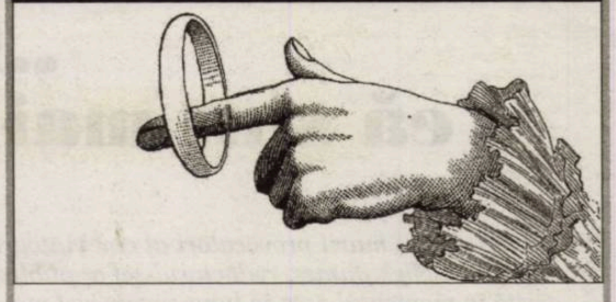

Masa în oraş

Îl văd din semiprofil, dar şi din faţă, în geamul uşilor de metrou. Nu e cu nimic deosebit de restul lumii. E încă destul de tînăr, adică stă încă în echilibru în vîrful graficului de unde pici apoi la categoria „între două vîrste", cînd nu te mai observă oricum nimeni dacă intri într-o încăpere. Se ţine cu dreapta de bară, cu stînga mănîncă un pateu mare umplut cu ceva. Pateul e înfăşurat într-o hîrtie maronie. Omul e complet cufundat în ce face. Se uită cu atenţie la pateu înainte de a muşca. Calculează. Văd mai întîi cum îi trece prin cap şi apoi prin mîncare corpul geometric al gurii lui care va muşca din corpul geometric al pateului. Îşi construieşte din ochi suprafaţa auxiliară ca să-i fie mai clară linia de intersecţie. Întoarce bucata de cocă ai cărei solzi au fost răvăşiţi un pic de muşcăturile anterioare, de la stînga la dreapta şi invers. Se opreşte – simt aproape fizic cum a stabilizat ţinta – şi muşcă. Mestecă extrem de concentrat în timp ce studiază conturul muşcăturii şi umplutura pateului pe care o bănuiesc a fi o brînză, ceva. Hîrtia maro cu care ţine plăcinta e corect împăturită, omul muşcă de-a lungul ei fix pînă la margine. Cînd nu mai are spaţiu de muşcat, ia mîna dreaptă de pe bară şi dă hîrtia mai jos, egal, pe toată suprafaţa, în timp ce încearcă să-şi ţină un echilibru precar în smuciturile vagonului. M-am uitat la el preţ de două staţii. Cînd a coborît, mai avea doar o îmbucătură. Mi-a părut rău că nu l-am putut asista pînă la capăt. Am fi dus împreună la bun sfîrşit o capodoperă de calcul matematic, el ca protagonist şi eu ca băgător de seamă.

Omul ăsta s-a adăugat colecţiei de mîncători de pateuri/merdenele/pufuleţi din metrou direct pe primul loc. Calmul, precizia şi meticulozitatea cu care a mîncat a depăşit tot ce am văzut pînă acum. Le-a depăşit pe furnicuţele care-şi mănîncă Fornetti-ul direct în pungă. Astea se mănîncă cu jumate de bărbie băgată în punga de hîrtie în aşa fel încît firimiturile să cadă tot acolo. Coatele se ţin pe lîngă corp şi genunchii strînşi. Furnicuţele care mănîncă din pungi nu ocupă oricum mult spaţiu. De aia se şi hrănesc un pic închise în sine, concentrate asupra mîncării şi nu par a fi genul care să împartă şi cu alţii. Cu ceilalţi împart însă damele cu şerveţel. Damele cu şerveţel mănîncă de regulă ceva care se lasă cu foarte multe firimituri. De-aia au şerveţel. Muşcă din merdenea, se scutură cu şerveţelul pe reverul sacoului şi în poală (firimiturile ajung la rîndul lor în poala vecinilor de scaun). Muşcă-firimituri-şerveţel şi tot aşa pînă termină. La final, şerveţelul şterge o gură care încă mestecă, iar dama generoasă încheie toată acţiunea satisfăcută şi curată.

În colecţie intră şi mîncătorii de pufuleţi. Ei sînt clefăitorii. Pufuleţii se mănîncă cu poftă, se aruncă mai mulţi în gură şi se mestecă pasta galbenă şi lipicioasă care se lipeşte de cerul gurii. În tot metroul miroase ameţitor a pufuleţi din pungile uşor uleioase şi din gurile mestecătoare. Dacă un clefăitor din ăştia stă lîngă tine, mai că-ţi vine să bagi şi tu mîna în punga omului. Pufuletele e o mîncare care merită să fie împărţită. E un liant social puternic. Gălbui şi dolofan, invită la convivialitate. La serviciu, o pungă deschisă de pufuleţi pe birou va face ca mulţi colegi să treacă pe lîngă tine şi să ia cîte unul. Chiar şi ăia care n-ar mînca singuri aşa ceva sînt atraşi ca de un magnet de grămada gălbioară. Pufuleţii sînt simpatici.

Mîncatul în public e o treabă importantă. Pentru unii, a atinge o oarecare maturitate înseamnă şi a dobîndi lejeritatea şi nonşalanţa de a mînca nestingherit în văzul lumii. De a reuşi să mănînci absolut natural într-un restaurant în aşa fel încît să nu crezi că toată lumea se uită în gura şi în furculiţa ta. Prin metrou domneşte pateul, pe stradă covrigul sau o şaorma dificilă. Dar aţi reuşit să nu roşiţi în restaurant cînd vi s-a desfăcut pe bărbie un şomoiog lung de spaghetti cu sos roşu? Felicitări. Sînteţi un om de lume.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Mi se pare mereu că sînt mai puțin iubită decît ceilalți“

– interviu cu Claire DENIS –

E unul dintre marii provocatori ai cinematografiei mondiale sau, în cuvintele lui Nick James, redactorul-șef al publicației Sight & Sound: *„Nu există în momentul ăsta în lume un cineast mai bun ca ea“.* ***Claire Denis*** *și-a început cariera lucrînd ca asistentă pentru regizori ca Wim Wenders sau Jim Jarmusch, a făcut filme cu postcolonialism, război civil, adolescență, canibalism, violență, incest, fragilitate, relații de familie și iubire, multă iubire. Are curajul de a merge pînă la capăt, chiar dacă asta face uneori ca filmele ei să fie eșecuri de critică și public (cum a fost cazul lui* Trouble Every Day*). Îi place să lucreze cu aceiași oameni: directorul de imagine Agnès Godard, scenaristul Jean-Pol Fargeau, muzicianul Stuart T. Staples (Tindersticks), și o suită de actori care au făcut cele mai bune roluri din cariera lor în filmele ei. Claire Denis a fost invitata specială a Festivalului Internațional de Film NexT (București, 15-19 aprilie 2015). Ne-am întîlnit pentru o jumătate de oră în holul unui hotel de pe Calea Victoriei, cu totul insuficient pentru o discuție temeinică despre cinema, dar cît de cît suficient pentru un scurt ping-pong de duminică.*

Claire Denis,
Voilà l'enchaînement
© E. Kraniotis/Le Fresnoy

Primele filme pe care le-ați văzut în copilărie au fost còpii vechi ale unor filme de război americane, iar primele cărți pentru care ați făcut o pasiune au fost romanele polițiste. În ce fel contactul acesta cam neortodox pentru un copil cu cinema-ul și literatura v-a deschis spre partea întunecată a vieții?

N-aș putea răspunde cu un fapt științific întrebării dvs. Dar există o consecință a tuturor acestor lucruri. Locuiam în Africa, undeva unde nu exista nici măcar un singur cinematograf, așa că mama îmi vorbea despre cinema ca despre lucrul cel mai genial din lume, deși eu nu-mi puteam închipui cum arăta lucrul acela. Îmi povestea filme. La fel cum părinții le spun copiilor lor povești seara, înainte de culcare, ea îmi povestea filme destul de înfricoșătoare. Apoi, cînd am ajuns în orașele mari din Africa, studiourile americane se debarasau deja de filmele pe care le făcuseră în timpul războiului, povești cu samurai japonezi și piloți americani. După ce japonezii au atacat America, spre finalul războiului, americanii au făcut multe filme pe tema asta, nu cine știe ce capodopere, desigur. Și, deci, le trimiteau pe toate, ca și cum ți-ai arunca hainele care nu-ți mai trebuie, în Africa. S-ar putea spune că, dacă tinerilor din Africa le-au plăcut atît de mult filmele indiene și cele cu arte marțiale, e pentru că de cele mai multe ori primeau din Occident numai porcării.

Nu știu dacă filmele astea de război îmi dădeau o senzație de violență. Era ceva ciudat acolo, soldații americani erau frumoși și răniți, iar japonezii erau micuți de tot și-aveau niște caschete micuțe din piele… Îmi dădeau o senzație de falsitate. Mi se părea mult mai interesant atunci cînd inamicul nu era atît de caricaturizat, ca în filmele despre care îmi vorbea mama sau în romanele polițiste pe care le citea ea și pe care le citeam și eu pe ascuns. Romanul polițist cred că a devenit în Statele Unite romanul cel mai social. Vorbește mereu despre oameni care trăiesc la marginea societății, oameni care jefuiesc bănci pentru că n-au nimic de mîncare. În romanele polițiste sau în filmele americane, gangsterul e o formă de rebeliune față de o societate prea dură, prea meschină, în care banii sînt singurul lucru care contează. Sigur, citeam romane polițiste de duzină, dar apoi am citit și Dashiell Hammett sau Raymond Chandler, care furnizau o descriere a societății asemănătoare cumva cu povestea lui Bonnie și Clyde. Cred că asta mi-a plăcut mereu în cărți și în filme. Nu vreau să zic că erau mai interesante din punct de vedere politic, ci că aduceau în prim-plan oameni pentru care viața nu începuse prea bine. În general, există două cazuri: personajul care a început *in the gutter* și fiul sau fiica dintr-o familie foarte bogată, care n-au făcut efortul de a-și cîștiga viața și au ajuns să sufere de o anumită destructurare morală, ca în *The Big Sleep* al lui Chandler sau în *The Dain Curse* al lui Hammett. Pentru mine, *They Live By Night*, primul film al lui Nicholas Ray, era cel mai frumos film din lume. Personajele știu că nu există nici un fel de speranță pentru niște oameni ca ei, așa că n-au absolut nimic de pierdut dacă se duc să jefuiască un magazin de bijuterii. Și chiar asta fac.

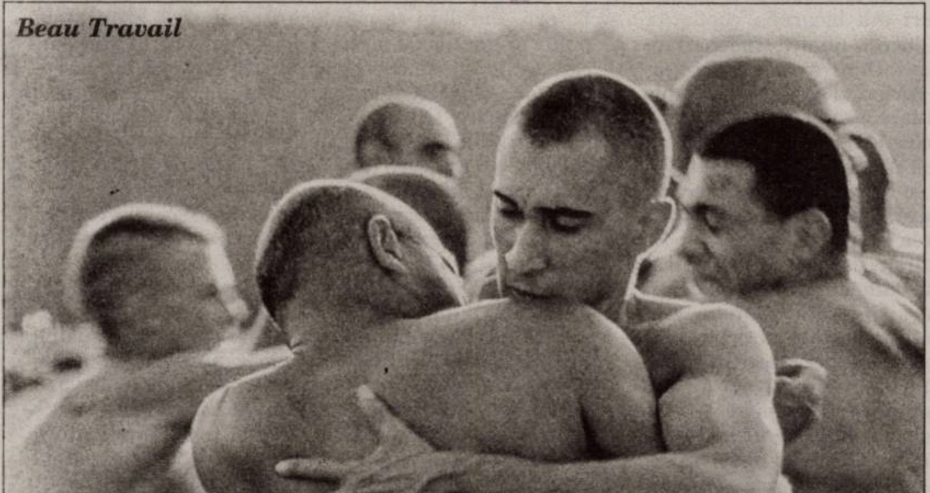
Beau Travail

E adevărat ce se spune despre dvs., că sînteți o regizoare fără frică?

N-aș spune fără frică. Aș spune că sînt un pic inconștientă. Cred că sînt, ca toată lumea, destul de fricoasă, foarte anxioasă, de fapt. Cred că uneori fac anumite alegeri, iar oamenii zic „Femeia aia e nebună, e complet sărită de pe fix!“, dar eu le fac ca și cum nu mi-aș da seama pînă la capăt că depășesc limita admisă pentru o femeie din Franța care face filme. Poate pentru un bărbat ar fi acceptabil, dar nu și pentru o femeie. De asta spune lumea, probabil, că nu mi-e frică de nimic.

Spuneați într-un interviu legat de cel mai nou film al dvs., Les Salauds, *că Marco, personajul principal, alege cariera de marinar ca să plece departe de familia lui, la fel cum, probabil, și dvs. ați ales cariera de regizor ca să vă îndepărtați de propria familie.*

Da, mă gîndesc de ceva vreme că bărbații care aleg o carieră în marina militară sau comercială nu sînt niciodată la ei acasă. Sînt departe de familie, au copii, dar își lasă soțiile să aibă grijă de tot. Cînd se întorc pe uscat, își regăsesc căminul, copiii, rudele. Nu au grijile cotidiene ale celorlalți. Cred că e o meserie pe care mulți bărbați visează, poate inconștient, să o facă, pentru a pleca departe de toate astea. E o meserie foarte masculină, marea are pericolele ei, dar te și protejează de problemele vieții de zi cu zi. Să fii marinar, chiar și pe vremea „Bounty“-ului și a marii marine regale engleze, însemna să-ți părăsești insula, să pleci, să vezi lumea, să nu mai fii prizonier al cotidianului. Cît despre mine, la început nici măcar nu știam dac-o să fac sau nu filme, dar în universul cinema-ului era ceva aparte, un fel de singurătate. Nu există criterii obiective pentru care alegi să faci un film. Uneori e vorba de o împrejurare potrivită, care pune totul pe roate, alteori aștepți luni întregi un telefon, e ceva care depășește criteriul meritului. Mi-a fost mereu frică de povestea asta cu meritul cînd eram adolescentă, mă îngrozea faptul că oamenii s-ar putea măsura după meritele lor. Cred că marinarii și regizorii seamănă destul de mult. Marea poate fi agitată, uneori trebuie să iei decizii care nu sînt bazate pe știință, ci pe intuiție. Sigur, e bine să știi unde-i nordul, unde-i sudul și de unde vine vîntul. Iar eu știu asta.

*„Cred că uneori fac anumite alegeri,
iar oamenii zic «Femeia aia e nebună,
e complet sărită de pe fix!»“*

Într-o cronică din Les Inrockuptibles *la unul dintre filmele dvs., am găsit o frază care-mi place mult: „Riști să pari cam idiot dacă încerci să rezumi un film de Claire Denis“. Ce căutați, de fapt, atunci cînd faceți un film? Să spuneți o poveste, să regăsiți o anumită poezie, să redați textura unei imagini?*

N-aș putea spune că vreau să fac nici unul dintre lucrurile astea. Știu că există poezie, știu că există textură în filmele mele, dar nu e vorba de dorința ca atare de a le face. Cred că cel mai mult vreau să spun o poveste. Chiar dacă dup-aia mi se spune: „Da, ce să zic, poveștile tale sînt cam dezlînate… *plot*-ul, narațiunea ta cam șchioapătă“. În cinema, n-ai la dispoziție decît o oră și jumătate, două ca să spui o poveste, iar narațiunea este timp, timp care trece. Nu e un singur fir central. Chiar acum, în timp ce vorbesc cu dvs., văd un tip care trece cu un rucsac în spate, văd alt tip care spală podeaua, văd c-a ieșit soarele… În ideea de timp există ceva care face ca tentația de a nu urma o linie narativă, care trebuie să susțină totul, personajele, *plot*-ul, să fie foarte mare. Acum multă vreme, cînd am făcut împreună cu Serge Daney interviul cu Jacques Rivette, Rivette a spus la un moment dat: „*Plot* nu e un cuvînt din franceză. Dar e un cuvînt din engleză care vine din franceză, de la cuvîntul *pelote* (ghem, *n.r.*)“. Ghemul de lînă din care tragi un fir și totul se desfășoară și e destul de misterios, pentru că nu știi prea bine cum e așezat firul înăuntru. Și mi s-a părut extrem de adevărat ce-a zis Rivette, e ceva ce se găsește adesea în literatură, faptul că într-un timp dat nu te afli pe un singur drum, ci există aici și acolo și alte drumuri posibile.

Ați declarat de mai multe ori că sînteți îndrăgostită de personajele dvs. Ziceați chiar: „Cînd Denis Lavant moare în Beau Travail, *am crezut c-o să mor și eu“. Nu e o relație periculoasă între un autor și personajele lui, o formă de incest?*

Ba da, așa e. În cazul lui Denis Lavant, exista o anumită pudoare între noi. În *Beau Travail,* personajul pe care eu îl locuiesc, pentru că în fiecare dintre filmele mele e un personaj care sînt eu, e cel jucat de Denis Lavant. Eu am mari tendințe suicidare, mi se pare mereu că sînt mai puțin iubită decît ceilalți… La fel ca personajul lui Denis, căruia i se spune „Nu ești făcut pentru meseria

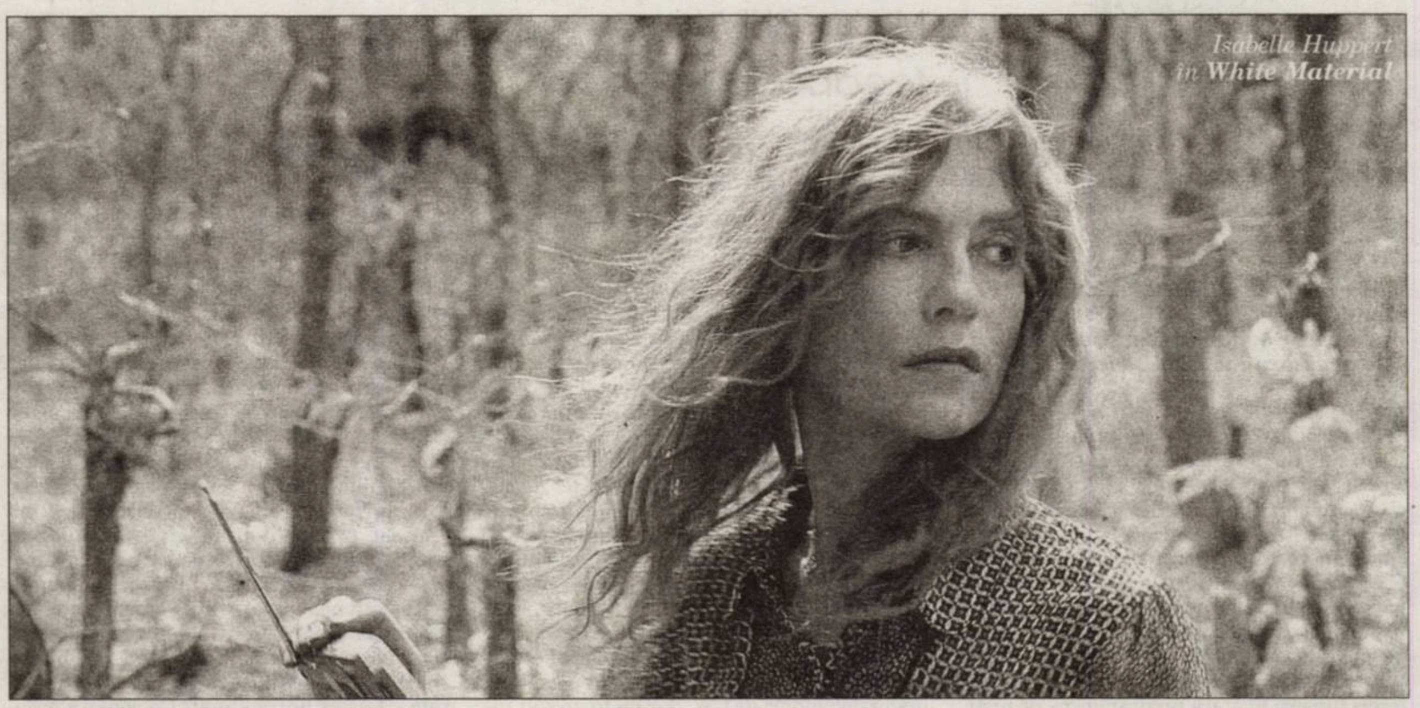

Isabelle Huppert în *White Material*

asta, pleacă!“ şi el preferă să moară. Pentru mine, personajul ăsta eram eu. Aşa că sufeream, şi din motive pur egoiste, şi pentru că ţin mult la Denis şi mi se părea că interpretează absolut sfîşietor acest rol. De asta mi-am dorit într-un fel să mor. Şi de asta am pus scena de dans la final, nu voiam să închei cu pistolul şi cu inima. Sub nici o formă…

Există multe scene extraordinare de dans în filmele dvs. Ori personajele dansează singure, ca-n US Go home *sau* Beau Travail, *ori dansează împreună (şi-şi spun, prin dans, tot ce nu-şi pot spune altfel), ca în* 35 rhums. *Vi se pare că dansul spune ceva semnificativ despre fragilitatea şi forţa noastră?*

Mi se pare că, atunci cînd stai într-o încăpere şi vorbeşti sau bei un pahar, eşti într-un fel un personaj. Dar dacă începe muzica şi cineva te invită la dans, cine eşti tu de fapt, fragilitatea ta, lipsa ritmului, frica de a nu şti ce urmează, faptul că nu-ţi iubeşti corpul sau, dimpotrivă, că ţi-l iubeşti, totul se vede imediat. Dintre toate artele spectacolului, aş spune că dansul e cel mai primar, mai primitiv. Atunci cînd te uiţi la oameni care dansează pe o scenă sau într-un club de noapte, simţi mişcările în interiorul corpului. Cînd îl văd pe John Travolta în *Saturday Night Fever*, am impresia că pot să fac şi eu ca el. Am în minte toate mişcările – dacă aş avea un costum alb, aş dansa exact la fel ca el. Dansul e un fel de contaminare instantanee. Chiar dacă, de fapt, nu poţi să faci la fel. Dar cîţi oameni nu şi-au dorit să facă *moonwalking* sau să meargă ca în „Beat It“? În dans, în general, în spectacolele Pinei Bausch, de pildă, nu poţi, dar crezi că poţi. Eu pot să mă uit la Travolta, sînt el. De asta, cînd Denis Lavant a făcut scena din finalul lui *Beau Travail*, n-am repetat. I-am zis: „Ascultăm muzica împreună, dar nu repetăm, ca să te simţi liber şi să faci ce vrei“.

Alex Descas
în ***S'en fout la mort***

Majoritatea filmelor dvs. sînt aproape îmbibate de muzica celor de la Tindersticks. Care a fost punctul zero al acestei colaborări care durează deja de aproape douăzeci de ani?

Tocmai terminasem *US Go Home* şi scriam pentru aceiaşi actori scenariul de la *Nénette et Boni*. Urma primul concert Tindersticks la Paris. Am auzit unul dintre cîntecele lor, „My Sister“, şi am zis c-o să merg neapărat. Şi am mers. La final, m-am dus în backstage, nu erau prea celebri pe-atunci, a fost destul de simplu. Şi i-am întrebat dacă aş putea folosi „My Sister“ într-un film. Stuart mi-a zis: „Mda, agentul nostru e acolo, vorbiţi cu el. Dar nouă ni se pare cam trist să luaţi un cîntec şi să-l băgaţi într-un film. Noi n-am făcut niciodată muzică de film, nu ne prea interesează. Dar dacă ne spuneţi povestea…“ Pînă la urmă, au venit la Marsilia, în timpul filmărilor. Aşa a început totul. După aceea, i-am zis lui Stuart şi colegilor lui de trupă: „Bun, am făcut un film împreună. Nu trebuie neapărat să mai facem încă unul. Dar…“ După ce-am scris scenariul de la *Trouble Every Day*, Stuart mi-a zis: „Păi, ăsta-i un cîntec al lui Frank Zappa“. Şi eu am zis: „Da, ştiu, dar m-am gîndit la tine. M-am gîndit că ar putea fi un cîntec de dragoste de-al tău“. M-a întrebat dacă vreau să scrie un cîntec care să se cheme „Trouble Every Day“, eu am zis că da, şi ăsta a devenit începutul filmului.

„Regret că femeile sînt condamnate să facă filme feminine.“

Credeţi că există un cinema masculin şi un cinema feminin? Credeţi, de fapt, că cinema-ul are sex?

Sincer, s-ar putea să aibă. Cineva de sex feminin va face acelaşi gen de filme pe care le face cineva de sex masculin? Probabil că nu. Pentru că între ei e ceva profund diferit… Am căutat mereu ce anume e diferit, dar n-am găsit. De cele mai multe ori regret că femeile sînt condamnate să facă filme feminine. Mi se pare trist. Cred că e foarte bine să faci filme masculine dacă eşti femeie. Aduci multe lucruri în plus.

Vi se pare că atentatele din ianuarie de la Paris au readus în atenţia publicului discuţia despre postcolonialism?

Eu nu sînt postcolonială. Colonia e atît de departe acum… În decembrie am fost în Sudan şi am făcut un reportaj pentru ARTE într-un lagăr de refugiaţi din Darfur. Nu mă simt o femeie postcolonială. Da, în Africa ştiu că sînt albă, ştiu că asta evocă nişte lucruri, că înseamnă ceva. Dar islamul integrist, antisemitismul şi ura faţă de arabi sînt nişte istorii mai adînci decît coloniile. În prezent, Franţa e ţara din Europa cu cei mai mulţi musulmani şi evrei. Şi cum sîntem într-o criză economică, asta provoacă amărăciune, oamenii sînt afectaţi de asta. Copiii din a treia sau a patra generaţie cred că părinţii lor au fost umiliţi pentru că erau arabi, dar asta nu era efectul colonizării, ci ţinea de fenomenul muncitorilor prost plătiţi din suburbii. N-aş zice că n-au fost integraţi, ci că n-au simţit niciodată cît de tare e să fii francez. În SUA, copiii învaţă de mici ce tare e să fii american. Nu cred că asta se învaţă în Franţa. Şi s-ar putea să n-o simţi niciodată. Ce s-a întîmplat în Franţa în ianuarie are rădăcini coloniale, e adevărat. Dar în ziua aia, pe 7 ianuarie, cînd lumea mergea pe stradă cu totul şocată, exista ceva dincolo de asta, oamenii îşi spuneau că această criză economică ne-a făcut să nu mai avem nici un fel de toleranţă, să ne fie prea frică de viaţă şi să găsim soluţii extremiste, politice ori religioase. Colonia se îndepărtează din ce în ce mai mult. Rămîne criza.

a consemnat Luiza VASILIU

„Nu mă interesează deloc teoriile legate de cinema. Mă interesează doar imaginile şi oamenii şi sunetul. Sînt o persoană foarte simplă.“

Evident, ăsta e un lucru neadevărat. Simpla varietate a reuşitelor lui Denis sugerează că vorbim cel puţin despre o femeie care se gîndeşte mult la lume şi la locul ei în ea. S-a căsătorit la 19 ani, a divorţat şi nu are copii. Începuturile ei în cinema, cînd lucra ca asistent de platou, au fost parţial finanţate din banii soţului ei. În rest, dezvăluie foarte puţin din viaţa ei personală şi cultivă o imagine publică austeră. (…) La o primă privire, e o încrucişare uşor intimidantă dintre Barbara Windsor şi Simone de Beauvoir.

Denis a devenit cunoscută pe plan internaţional în 1988, cu filmul *Chocolat*, povestea unei fetiţe franceze care creşte într-un avanpost colonial izolat din Africa centrală. Atenţia e concentrată pe istoria prieteniei complicate dintre fetiţă şi un servitor negru mai mare decît ea. Filmul a fost lăudat pentru că anunţa o nouă maturitate în cinema-ul francez, reflectînd complicatele tensiuni sexuale şi rasiale din inima relaţiilor dintre colonizatori şi colonizaţi. *Chocolat* a fost nominalizat la César-uri, echivalentul francez al Oscarurilor.

De atunci, Denis a făcut nouă lungmetraje, care i-au asigurat locul printre figurile-cheie ale cinema-ului mondial. Într-un fel, *Chocolat* e filmul ei cel mai convenţional. Printre celelalte filme apreciate de critică se numără *S'en fout la mort* (1990), un film despre doi africani implicaţi în luptele de cocoşi, *J'ai pas sommeil* (1994), un studiu asupra unui ucigaş în serie, de culoare, care rătăceşte prin Paris, totul bazat pe un caz real, *Beau Travail* (1999), o prelucrare homoerotică a nuvelei *Billy Budd* de Herman Melville, plasată în comunitatea Legiunii Străine din deşertul algerian, şi *35 rhums* (2008), un film despre viaţa familiilor de muncitori dintr-un Paris multietnic. Unul dintre cele mai recente proiecte ale sale este *L'intrus* (2004), povestea transplantului de inimă suferit de filozoful Jean-Luc Nancy. Nancy era un prieten al lui Jacques Derrida şi un critic fin al lui Hegel şi al postmodernităţii, departe de „persoanele obişnuite“ pe care le găseşti de obicei în filmele lui Claire Denis.

Cînd o întreb pe Denis ce aduce laolaltă toate aceste fire separate, răspunsul ei este, după propriul obicei, indirect: „Presupun că sînt interesată de varietatea vieţii umane – cum trăiesc oamenii. Sînt mai ales interesată de indivizi şi de felul în care răspund în faţa provocărilor sau dificultăţilor, sau altor indivizi. Oamenii mă fac curioasă. Deci de asta fac o grămadă de lucruri diferite. Cinema-ul ar trebui să fie o parte din viaţa oamenilor, ar trebui să se concentreze pe vieţi obişnuite în situaţii şi locuri uneori extraordinare. Asta e ceea ce mă motivează cu adevărat.“

(…) „E adevărat că am luat ceva de la Marguerite Duras, ca scriitoare şi ca femeie“, spune Denis. „Am crescut citind mai ales romane poliţiste şi clasicii de la şcoală. Dar admir romanele lui Marguerite Duras, şi mai ales modul în care lasă detalii cruciale în afara cărţii, lăsîndu-te pe tine să faci presupuneri legate de semnificaţie. L-am citit şi pe Georges Bataille, care era prieten cu Duras şi un filozof solid, şi el vorbeşte despre viaţă în aceiaşi termeni. E un mod de a descrie felul în care trăim noi de fapt. Încercăm mereu şi eşuăm să înţelegem lumea şi pe noi înşine. Nu aflăm niciodată cu adevărat semnificaţia finală a vieţilor noastre. Literatura şi cinema-ul ar trebui să reflecte asta.“

(fragment din portretul „Claire Denis: «For me, film-making is a journey into the impossible»“, de Andrew Hussey, apărut în *The Guardian*, iulie 2000)

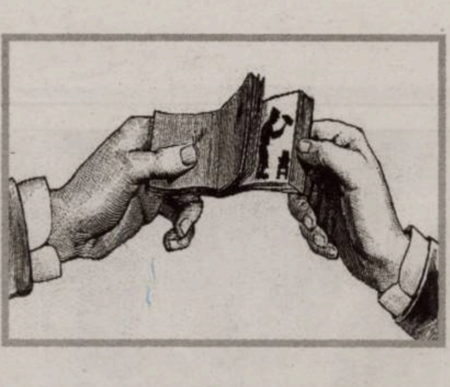

Marius CHIVU

feedbook

Arta greşelilor în proză

● Howard Mittelmark şi Sandra Newman, *Cum să NU scrii un roman*, traducere de Bogdan-Alexandru Stănescu, Editura Baroque Books&Arts, 2014.

Deşi sînt încă nişte ciudăţenii la noi şi mulţi nu ştiu despre ce e vorba, cursurile de *creative writing* (CW) sînt privite cu scepticism sau chiar cu mefienţă, ca ceva care va distruge într-o zi literatura (chit că, atunci cînd vine vorba de proza românească de azi, putem cădea cu toţii de acord că marea ei parte se publică gata mutilată de nepriceperea deopotrivă a scriitorilor şi a redactorilor de carte). Deşi există, pe ici, pe colo, cîteva cursuri universitare ţinute de scriitori-profesori (uneori în afara programei, ca pe nişte surogate de cenacluri), CW nu par să aibă trecere la noi, deşi toată lumea ar avea nevoie de aşa ceva: de la studenţii sau tinerii care vor să scrie literatură (dar încă nu le e clar cum e cu vocile narative sau concordanţa temporală, exagerează cu adverbele, nu sînt în stare să facă un dialog credibil, mai mult spun decît arată, sînt preocupaţi de meteorologie şi mai puţin de personaje, folosesc clişee etc.) pînă la scriitorii aşa-zis consacraţi, editorii şi recenzenţii lor (care au fix aceleaşi probleme). Totul porneşte de la faptul că la noi s-a înrădăcinat credinţa că scrisul e o chestiune ce ţine exclusiv de talent şi inspiraţie, că arta scrisului este un dat nativ. Glorificarea talentului şi mitizarea inspiraţiei par să sugereze că scrisul nu se poate învăţa şi că nu este şi meşteşug, ca oricare altă artă, ci mai mult un fel de fatalitate creativă, un talent cu care te naşti sau nu. Toate acestea venind la pachet cu percepţia eronată că un manual/curs bun de CW te-ar învăţa scheme şi tipare, că ar gîndi literatura conformist şi convenţional, că ar furniza teme şi personaje de-a gata, reguli universal valabile etc. Nimic mai fals. În literatura noastră mică, unde genurile de consum sînt exclusiv de import, există prea puţini scriitori meşteşugari buni şi prea mulţi artişti mediocri. Nu altceva spunea şi Alexandru Muşina, unul dintre puţinii scriitori de la noi care a pledat de nenumărate ori pentru ca acest tip de cursuri/ateliere să fie introduse în programele facultăţilor de filologie de la noi, ba chiar şi ca materie opţională la alte facultăţi sau licee: „După mai bine de douăzeci de ani petrecuţi în cenacluri, am ajuns la concluzia că ceea ce-i deosebeşte pe adevăraţii scriitori de simplii veleitari nu e doar talentul, ci şi *munca* depusă, efortul pe care cel ce scrie e dispus să-l facă pentru a găsi cea mai adecvată expresie pentru ceea ce vrea să comunice. *Veleitarii au în comun o idee: nimic mai uşor decît a face literatură…* Din păcate, ideea că se poate face literatură fără nici un fel de cunoaştere a «meseriei» e mai răspîndită decît credem. Nimeni – sau aproape nimeni – nu-şi închipuie că, luînd o pensulă în mînă, gata, a ajuns pictor, nimeni nu are pretenţia că e muzician dacă şi-a cumpărat o vioară, însă majoritatea cred că ar putea scrie literatură, dacă ar vrea, dacă ar avea timp, chef etc.“

În ultimii ani s-au tradus şi la noi cîteva manuale/ghiduri de CW, dar nu toate sînt inspirate sau de folos. Primele apărute sînt chiar foarte slabe. Nina Munteanu, *Manual de scriere creativă. Scriitorul de ficţiune. Fă-te publicat! Apucă-te de scris!* şi *Scriitorul de jurnal. Descoperirea vocii interioare* (Paralela 45, 2010-2012) sînt două manuale alcătuite de o scriitoare canadiană de origine română, autoare de literatură science-fiction, care organizează şi ateliere de scriere creativă pentru scriitorii începători, dar manualele ei sînt, de fapt, nişte compilaţii neinspirate din alte manuale şi ghiduri de gen, nici măcar din cele mai bune. Mult mai serios este volumul *Cum înveţi să scrii ficţiune pas cu pas. Sugestii despre scris şi viaţă* de Anne Lamott (Paralela 45, 2013), care însă e mai degrabă motivaţional, e plin de referinţe obscure pentru cititorul român şi lucrează cu prea puţine exemple. Un manual util este cel scris de William Zinsser, *Cum să scriem bine. Ghidul clasic pentru scriitorii de non-ficţiune* (Paralela 45, 2013), dar, aşa cum o spune şi titlul, este dedicat celor care vor să scrie nonficţiune. În acest sărac peisaj bibliografic, cartea scrisă de Howard Mittelmark şi Sandra Newman este un obiect luxuriant. Structurat în patru mari capitole dedicate intrigii, personajului, stilului, perspectivei şi vocii naraţiunii, gîndit cu foarte multe exemple în negativ, scrise cu mult umor şi cu schimbări de stil (noroc cu traducerea lui Bogdan-Alexandru Stănescu, care se ridică la înălţimea provocării), antimanualul celor doi este, de fapt, o colecţie de greşeli şi stîngăcii standard, specifice începătorilor (dar, fireşte, nu numai lor). Reuşita acestui antimanual vine din felul în care autorii au inventariat tiparele erorilor scrierii ficţiunii – acest principiu fiind bine formulat în fragmentul introductiv pe care-l reiau mai jos – şi, fără a da sfaturi despre cum să se scrie ficţiunea bună, arată doar cum se scrie cea proastă. Aşadar, nu oferă reguli de scris, ci inventariază greşeli care trebuie evitate.

Prea puţini scriitori meşteşugari buni.

Dar ce-i legitimează pe cei doi să alcătuiască acest antimanual? Ce conferă greutate şi credibilitate demersului lor? (Apropo de întrebarea cine să scrie/ţină un manual/atelier de CW – ar trebui să fie un maestru, un scriitor consacrat sau e suficient un profesor cu experienţă? –, scriitorul Andrew Cowan, actualul conducător al masterului de CW de la University of East Anglia, spunea într-un interviu: „În acest domeniu a insista ca un profesor să fie un autor de succes este un lucru destul de controversat. De fapt, e important să fi experimentat eşecul pe cît este să te fi bucurat de succes. Cineva care este familiarizat cu eşecul şi care a găsit soluţii la încercările eşuate din trecut, cineva care s-a luat la trîntă cu limba şi forma şi pînă la urmă a învins, care a reuşit să transforme limbajul în ceva eficient, ei bine, acea persoană a făcut deja o călătorie care a echipat-o cu cele necesare unui profesor al scrisului.“) Ei bine, Howard Mittelmark a lucrat în mediul editorial în mai multe poziţii: şi ca editor, *ghost-writer* sau agent literar, şi ca recenzent, şi ca autor el însuşi de romane şi cărţi de popularizare a ştiinţei. Sandra Newman este, în primul rînd, autoarea celebrei *Lit Kit,* o istorie nonconformistă a literaturii universale tradusă şi la noi, tot la Baroque Books&Arts, dar şi autoarea mai multor romane, unele premiate, recenzentă şi specialistă în CW, pe care l-a predat la mai multe universităţi din toată lumea.

arta greşelilor
Cum să NU scrii un roman
Pentru a încerca să trăiţi din avansurile editorilor, veţi găsi util capitolul nostru în care explicăm ce tipuri de cutii de carton sunt mai potrivite pentru clima din statul unde locuiţi. Dar orice cale aţi alege, fie cea singuratică şi nobilă a scriitorului nepublicat, fie cea zbuciumată şi plină de compromisuri a celui publicat, noi vă urăm succes!
Vaya con Pollo!
Arroz con Dios!
Noi ne spălăm pe mâini de orice responsabilitate!
Ne pare rău să vă informăm că manuscrisul dumneavoastră nu se potriveşte momentan profilului editurii noastre!
Howard Mittelmark
Sandra Newman

În fine, partea cea mai bună a acestui antimanual de scris este că se poate citi, datorită exemplelor negative create special de autorii lui, şi ca fragmente extinse de literatură. Proastă, fireşte, dar extrem de comică.

■ ■ ■

„Autorii nepublicaţi se referă adesea la cazul lui John Kennedy Toole care, neizbutind să găsească o editură pentru romanul său, *Conjuraţia imbecililor*, s-a sinucis. După aceea, mama sa a luptat neobosit pentru cauza cărţii, care a fost publicată în cele din urmă şi a avut un succes deosebit, aducîndu-i autorului, postum, un Premiu Pulitzer pentru ficţiune. Da, spunem noi, e şi asta o tragedie, dar este una care cere un angajament remarcabil din partea mamei autorului, ba chiar unul şi mai puternic din partea autorului. Dar, şi mai la obiect, va funcţiona doar dacă ai scris într-adevăr o capodoperă ce aşteaptă doar ca industria editorială şi publicul să aibă revelaţia acestui fapt pentru a avea parte de primirea pe care o merită. Dacă vă aflaţi într-o asemenea situaţie, noi nu vă sîntem de nici un folos. Dacă însă literatura dvs. poate căpăta îmbunătăţiri, vă putem ajuta.

Romancierii nepublicaţi pot apela bineînţeles la nenumăratele cărţi dedicate scrisului deja existente: tomuri pline de autoritate aparţinînd marilor autori; scheme şi formule generatoare de intrigă venind din partea unor autori mai puţin mari; literatură inspiraţională despre cum să dezlănţui artistul din tine sau despre descătuşarea minţii creative. Nu vă descurajăm să citiţi vreuna din ele. Toate aceste cărţi se întrec în a oferi abordări distincte, cîteodată diferite în mod radical, ale felului în care trebuie scris un roman. Dar, dacă i-ai închide pe toţi aceşti autori într-o cameră, pe care apoi am începe s-o umplem cu apă, singura soluţie de ieşire fiind să ajungă la un consens în privinţa scrisului, unica lor speranţă de salvare ar fi să se pună de acord cu lucrurile care nu trebuie făcute.

Noi nu ne-am propus să vă spunem cum sau despre ce să scrieţi. Nu vă spunem decît lucrurile pe care editorii sînt prea ocupaţi, cînd vă resping cartea, să vi le spună – vă indicăm greşelile pe care ei le recunosc imediat, tocmai pentru că le văd mereu în romanele pe care le refuză. Noi nu vă oferim reguli, vă oferim informaţii. Prin birourile noastre au trecut sute de romane nepublicate şi nepublicabile, aşa că stăm aici, pe marginea acestui drum, de foarte mult timp.“

(fragment din Cum să NU scrii un roman *de Howard Mittelmark şi Sandra Newman)*

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAŞI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAŞILOR
PRIMATV
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

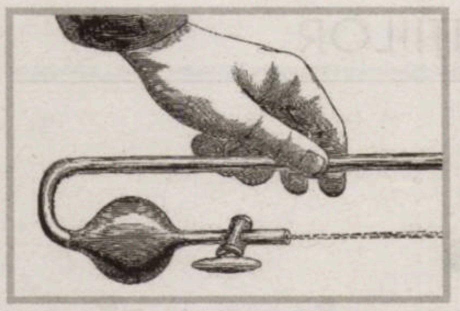

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Arta ipocriziei şi ipocrizia artei

● ***Tattoo*** **de Igor Bauersima şi Réjane Desvignes, regia: Radu Afrim; scenografia: Dragoş Buhagiar; video: Andrei Cozlac. Cu: Ali Deac, Daniel Plier, Emöke Boldizsár, Cristina Juks, Daniel Bucher. Teatrul Naţional „Radu Stanca“ Sibiu, secţia germană.**

„Dacă pasezi publicului răspunderea pentru spectacol, el se gîndeşte la ceva şi tu te-ai scos.“ Replica din *Tattoo,* piesă scrisă de Igor Bauersima şi Réjane Desvignes şi montată de Radu Afrim la Secţia Germană a Teatrului Naţional „Radu Stanca“ din Sibiu, conţine o bună parte din problematica textului. Piesa face o analiză complexă asupra conceptului de „artă“: ce este arta, accesibilitatea ei, limitele abstractului/conceptualului, diferenţa între artă şi non-artă, frivolitatea artei contemporane, relaţia dintre artist şi public, implicarea publicului în actul artistic, responsabilităţile artistului/publicului etc. Arta în raport cu morala. Arta şi publicul ei. Arta şi artistul. Omul ca obiect de artă. Arta şi banii. Arta şi umanitatea.

E moral să păstrezi un cadavru uman pe post de operă de artă? Se dezumanizează acest corp-obiect astfel încît să devină vandabil?

Narativ, *Tattoo* este o comedie neagră cu trei artişti, vecinul lor (personajul „rescris“ de Afrim ca un retardat social, o tipologie pe care regizorul o aduce mereu pe scenă, atras de vulnerabilitatea ei) şi un curator. Cuplul Lea (Emöke Boldizsár) – Fred (Daniel Plier), ea, actriţă, el, scriitor, amîndoi în criză financiară şi artistică, trăieşte într-un apartament minuscul în care a montat un studio de radio cu emisie pe Internet (scenografia lui Dragoş Buhagiar: un spaţiu cubist, dominat de alb în decor şi de culori vii în costume). Ascendenţa ei maghiară şi cea franceză a lui (biografii născocite de regizor) răbufnesc comic în momentele de erotism şi de furie. Vecinul Alex (Daniel Bucher), consumator de ursuleţi Haribo, întregeşte acest menaj. Apariţia lui Tiger (Ali Deac), artist conceptual de succes în America tuturor visurilor şi tuturor posibilităţilor, fost iubit al Leei – detaliu generator de gelozii – produce vii dezbateri despre artă. Căci Tiger arată, la propriu, ca un tigru: tatuajele care îi acoperă tot trupul sînt capodopere ale artei decorării corpului uman şi îl transformă într-un produs artistic, motiv să-şi lase corpul moştenire Leei. Situaţia este întoarsă pe toate părţile, cu argumente morale şi estetice (gîndul se duce ţintă la Marina Abramovici şi la testarea limitelor artei, inclusiv prin punerea corpului său la dispoziţia publicului, înarmat cu obiecte care o puteau ucide, în *Rhythm 0).* Ce poate fi considerat artă? Între poziţiile elitiste, dar certificate ale cuplului Lea – Fred şi perspectiva anarhistă, provocatoare a lui Tiger există nu numai o distanţă filozofică, ci şi una afectivă, atîta vreme cît argumentele implică manipulare emoţională/sexuală pe care artistul o exercită asupra Leei şi surorii ei, Naomi (Cristina Juks). Dar manipularea lui Tiger este mult mai amplă decît pare la prima vedere. După moartea sa – aparent autoprovocată – într-un accident, Lea şi Fred se trezesc acasă cu corpul lui Tiger, „moştenit“ şi îmbălsămat. E moral să păstrezi un cadavru uman pe post de operă de artă? Se dezumanizează acest corp-obiect astfel încît să devină vandabil? Care este relaţia între artă şi *box office* şi ce rol joacă moralitatea în această relaţie? Moştenirea macabră provoacă însă o a doua schimbare de perspectivă. Lucrarea newyorkeză pe care o pregătea Tiger vizează exact această dispută privind moralitatea artei şi relaţiile umane. Practic, Tiger îşi înscenează moartea şi „moştenirea“ pentru a surprinde reacţiile prietenilor săi, care, înregistrate, constituie noua sa operă. O a treia schimbare de paradigmă scoate povestea din realitate şi o plasează strict în limitele ficţiunii, în romanul lui Fred, lecturat de Lea. Tot acest joc de deconstrucţii este o şaradă între real şi iluzie, între moral, imoral şi amoral, între viu şi video, practic, între adevăr şi manipulare.

© D. Dumitru

De obicei, show-urile lui Radu Afrim provoacă o analiză dinspre spectacular spre text căci imaginarul regizorului – operă de artă în sine, vizuală şi conceptuală deopotrivă – este atît de puternic încît reclamă primul analiza. În cazul de faţă, regizorul merge în parteneriat cu textul – o scriitură densă, lungă, surprinzătoare, care are nevoie de timp pentru a ajunge la „cestiune“, asta fiind una dintre mărcile lui Igor Bauersima (din păcate, nu ştiu alte piese de Réjane Desvignes) – pe care îl susţine în stilu-i caracteristic. Afrim face un spectacol „de interior“, formulă mai puţin folosită în stilistica personală. Mă refer la lipsa spaţiului imaginar din spectacol, a acelei extrarealităţi care prelungeşte realitatea şi care, împreună cu interioarele, constituie binomul de bază al spectacolelor sale (element specific afrimian). Sigur, există în *Tattoo* un perete de ecrane pe care rulează o serie de proiecţii, inclusiv „accidentul“ lui Tiger şi care funcţionează ca un minimum de extrarealitate, dar poetica rămîne predominant una a interiorului (aşa cum era şi în *Jocul de-a vacanţa (opţiune 9)* la Baia Mare). Acesta este un motiv ca Afrim să construiască spectacolul, cu toată demenţa ideilor vehiculate, în limitele realului – de exemplu, scena lungă de început care explicitează relaţia dintre Lea şi Fred de la erotic la conflictual sau momentul în care Tiger îşi argumentează teoriile artistice, „sculptîndu-l“ pe Fred cu un tirbuşon – pe care le mai dinamitează ironic, în joacă (spargerea convenţiei de loc pentru a permite unui personaj să facă un traseu imposibil în logica spaţiului).

Afrim şi-a dovedit şi aici talentul de descoperitor şi şlefuitor de actori. Cel care beneficiază major de aceste aptitudini ale regizorului este tînărul actor Ali Deac, care dovedeşte în rolul lui Tiger o expresivitate bine nuanţată şi forţa unui parcurs complex al personajului, căruia îi susţine veridic toate schimbările de perspectivă. Ali Deac uzează şi abuzează de corpul său, îi testează limitele, dovedindu-i mobilitatea şi flexibilitatea. Ceea ce face el este un tur de forţă, atît la nivel de corporalitate, cît şi ca actorie clasică, de text. De altfel, toţi actorii funcţionează bine în spectacol: Daniel Plier cu un stil precis, Emöke Boldizsár, comic-haotică şi cu o sexualitate retro, Cristina Junks şi Daniel Bucher pe muchie de cuţit, ea incert îndrăgostită, dar cert nimfomană, şi el cu o candoare între realitate şi prefăcătorie.

Tattoo este un spectacol provocator pe tema limitelor artei, moralităţii şi vieţii în vremuri în care singura religie unanim acceptată la nivel mondial este cea a profitului.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

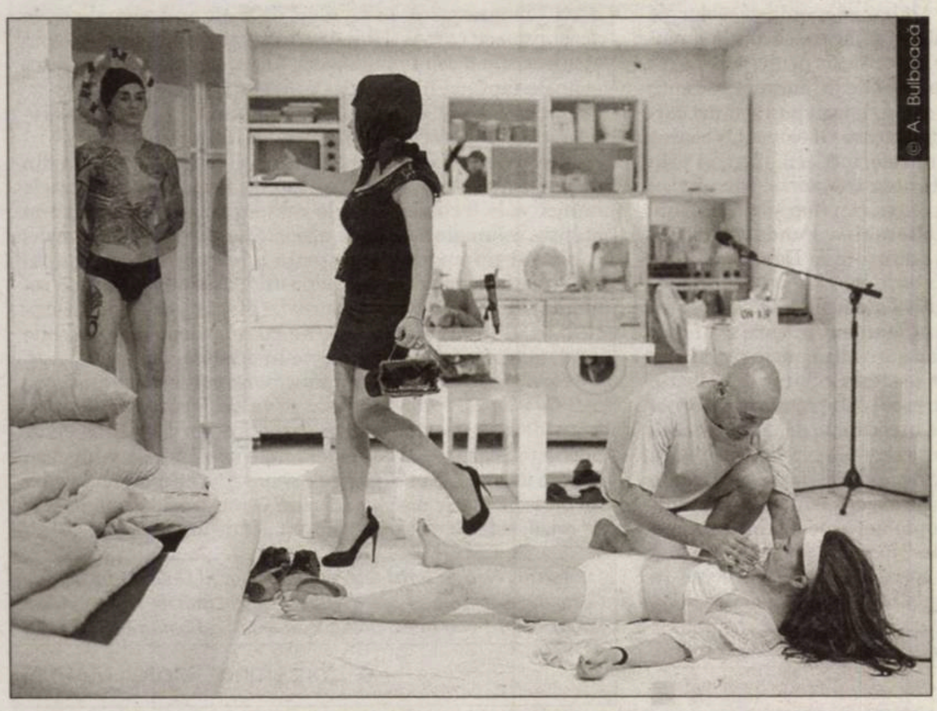

© A. Bulboacă

PUBLICITATE

CLUBUL
DILEMA VECHE

Joi, 30 aprilie, ora 19.00

CREART: Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București, Piața Lahovari, nr.7

DISCUTĂM DESPRE

CULTURA INTEGRITĂȚII LA ROMÂNI

ÎMPREUNĂ CU

VINTILĂ MIHĂILESCU, DORIN BODEA, PETRU CRĂCIUN

Moderator: Mircea Vasilescu

INTRARE LIBERĂ

Proiect susținut de:

ALPHA BANK cegedim

Realizat cu sprijinul:

RESULT SĂMBUREȘTI AQUA CARPATICA creart

Andrei GORZO

dilematograf

Mizerabilism senzaționalisto-formalist, supraevaluat

● ***Tribul / Plemia*** **(Ucraina, 2014), de Miroslav Slaboşpiţki.**

Tribul, lungmetrajul de debut al regizorului ucrainean Miroslav Slaboşpiţki (născut în 1974), e plasat în cea mai mare parte într-o şcoală-internat pentru surdomuţi. De pe banda sa sonoră lipseşte cu desăvîrşire limbajul verbal: elevii şi profesorii lor vorbesc prin semne – şi nu sînt subtitraţi; iar puţinii oameni din afara şcolii pe care îi vedem fie nu vorbesc, fie sînt filmaţi prea de la distanţă ca să se audă ce spun. Povestea nu e însă deloc greu de urmărit. Mai întîi asistăm la iniţierea unui elev nou – numit Serghei, conform genericului de final – în cultura acestui liceu. Cîţiva băieţi fac legea acolo, în complicitate cu unul sau doi profesori: iau bani de la alţi elevi, ca să nu-i strivească; bat şi jefuiesc oameni din afara şcolii – tăbărînd pe ei la ieşirea dintr-un magazin sau la capătul unui vagon de tren; în fine, folosesc două colege ca prostituate, scoţîndu-le iar şi iar la vînzare într-o parcare de TIR-uri. Atunci cînd şeful găştii moare călcat de un TIR (surd fiind, nu-l aude venind; mut fiind, nu se poate face auzit de şofer), cele două fete rămîn în grija lui Serghei. Atracţia carnală care se dezvoltă între el şi una dintre fete se lasă cu un avort şi o serie de ţeste crăpate, printre care a lui Serghei. Bref, o poveste de delincvenţă juvenilă ca multe altele, dar din care Slaboşpiţki, prin *gimmick*-ul de a o plasa printre surdomuţi, obţine un spectacol nemaivăzut şi nemaiauzit.

Pentru început, nişte acte de violenţă neacompaniate deloc de cuvinte spuse pe gură şi nici măcar de strigăte, ci doar de un fel de şuierături, plus plesnetele loviturilor, constituie prin ele însele un spectacol neobişnuit. Violenţa e semiabstractizată. Ca să fie acceptat în gaşcă, Serghei trebuie să se bată cu mai mulţi adversari în acelaşi timp; bătaia e filmată într-un cadru larg, în care intră şi publicul – alţi elevi, care comentează surescitaţi prin semne. Mişcările sînt realiste – atît loviturile pe care şi le dau combatanţii, cît şi semnele pe care le fac chibiţii –, dar efectul tabloului este unul de stilizare; are ceva în comun cu reprezentarea bătăilor de stradă ca balet, în *musical*-ul *West Side Story*. Pe de altă parte, în *West Side Story* nu există nimic comparabil cu reprezentarea realistă şi repetată a unei ţeste zdrobite – cu o sticlă, cu o mobilă grea, cu un ciocan confecţionat la ora de atelier (capul aparţine chiar profesorului după indicaţiile căruia a fost confecţionat ciocanul); după cum nu există nimic comparabil cu avortul de-aici, filmat în plan-secvenţă – ca şi la Mungiu, pe care regizorul ucrainean pare chitit să-l întreacă (avortul din filmul său necesită ustensile mai multe şi mai fioroase decît cele din filmul lui Mungiu). Ca şi cînd ingredientele astea – vorbitul exclusiv prin semne, violenţa şi sexul (destul de explicit la rîndul lui) – n-ar fi de-ajuns pentru a epata, Slaboşpiţki îşi construieşte spectacolul numai din cadre lungi şi foarte lungi, în care pune la bătaie diverse scheme coregrafico-picturale, foarte bine stăpînite tehnic. Primul tablou e unul cu oameni aşteptînd un autobuz, înşiraţi într-o linie orizontală la mare distanţă de cameră, a cărei privire cade perpendicular pe orizontala formată de ei; e ceea ce istoricul de film David Bordwell numeşte un cadru „planimetric“, construit pe refuzul iluziei de adîncime a imaginii. Schema se schimbă însă total în cadrul numărul doi: un *travelling* de Steadicam, care, focalizat pe spinarea lui Serghei, pătrunde odată cu el în adîncul unui spaţiu (curtea şcolii) şi apoi încremeneşte într-un nou tablou – o ceremonie şcolară filmată prin două rînduri de geamuri şi uşi, care creează un efect puternic de adîncime. În aceste două cadre de început, hiperformalismul lui Slaboşpiţki încă se manifestă modest; cadrele spectaculoase, construite ca nişte numere de forţă, epatante la maximum, într-un spectacol de regie, urmează mai încolo – caftul în grup din curtea şcolii, expediţiile nocturne în parcarea de TIR-uri, secvenţa avortului.

Există motive cît se poate de bine întemeiate de a-l acuza pe Slaboşpiţki că-i exploatează pe tinerii cu care lucrează – surdomuţi adevăraţi – în interesul acestui amestec de mizerabilism şi formalism. Regizorul a fost lăudat pentru că nu-i reduce pe aceşti tineri la dizabilitatea lor şi nu-i sentimentalizează pentru ea; aşa e, numai că nici nu i-a abordat cu vreo curiozitate reală pentru observarea şi documentarea vieţii lor, ci doar a pus în scenă cu ajutorul lor o idee adusă de-acasă despre un mediu tineresc unde toată lumea e perfect amorală (ca în unele filme ale americanului Larry Clark), unde nu există decît legea celui mai tare etc. Există oare vreo legătură între amoralitatea acestor personaje şi faptul că nu vorbesc şi nu aud, ceea ce le izolează de restul lumii? (În măsura în care permite facerea unei asemenea legături, filmul e mai mult decît problematic.) Sau e comunitatea lor, cu ferocitatea şi insularitatea ei, o imagine alegorică? Dar dacă da, atunci care-i cel de-al doilea termen al alegoriei? „Natura umană“? Starea Ucrainei? Nici una dintre aceste analogii nu suportă să fie explorată riguros. În măsura în care liceul de surdomuţi din *Tribul* se vrea o alegorie a „naturii umane“, avem de-a face cu o idee simplist-nihilistă despre cum e ea, natura, brutală, lipsită de scrupule, fără nici un dumnezeu etc. În măsura în care se vrea o alegorie a stării Ucrainei, nu iese din nişte clişee despre anomia postsovietică – ziduri scorojite, cozi la paşapoarte, turpitudine posacă etc. Proiectat în premieră la Cannes, în secţiunea „Semaine de la critique“, filmul lui Slaboşpiţki a devenit una dintre senzaţiile festivaliere ale anului trecut. Deşi de la bun început au existat şi disidenţe la nivel înalt în rîndurile criticii (de pildă, în Franţa, *Tribul* a fost recenzat negativ în *Les Inrockuptibles* şi în *Cahiers du Cinéma),* el rămîne per ansamblu un film supraevaluat.

■ ■ ■

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Gînditor şi recitator

● **Ghostpoet, *Shedding Skin*, Play it Again Sam, 2015.**

GHOSTPOET
SHEDDING
SKIN

Shedding Skin e albumul de chitară al unui artist prea puţin preocupat de instrumente în general. Ghostpoet (pe numele adevărat, Obaro Ejimiwe, londonez cu ascendenţă nigeriană) e, înainte de orice, interesat să ne facă din vorbe, ambiţiile de poet fiind mai presus decît cele de muzician, în sensul că jocurile de cuvinte şi un soi de retorică jucăuşă ies în evidenţă la tot pasul, chiar din titluri („The Pleasure In Pleather“, „Better Not Butter“, „Sorry My Love, It's You Not Me“).

Punînd umărul la popularitatea în creştere a formatului spoken word, poetul se foloseşte totuşi de un context instrumental pentru a-şi livra lirica într-o manieră mai eficace emoţional. În trecut (unul recent, artistul aflîndu-se la al treila album), acest context era limitat la un aluat digital frămîntat în studio, însă materialul de faţă trece cu succes drept muzică în sens tradiţional. Contribuie la asta, pe de o parte, pomenita chitară ciupită discret-distorsionat, *shoegaze-style,* iar pe de altă parte suita de invitaţi care cîntă părţi melodice în sensul cel mai propriu al termenului. Designul ingenios al sound-ului reuşeşte să deghizeze sub masca unui album indie folk/rock cu o componentă vocală densă ceea ce esenţialmente e un hip-hop melancolic, timid ritmat. Se zice că ideea i-a venit artistului în urma colaborării cu Damon Albarn şi Brian Eno în cadrul proiectului multinaţional şi interdisciplinar Africa Express, în care s-a testat asocierea liberă a numeroase paradigme muzicale.

Pentru chitara de pe album este responsabil un anume Joe Newman, piesa centrală a unei trupe de acompaniament ce-i mai include pe John Calver (bas) şi John Blease (percuţie) oferind artistului posibilitatea de a se prezenta şi într-un format live. Invitaţii sînt nume nu tocmai celebre, din aceeaşi generaţie (cu două-trei albume la activ) şi aceeaşi ligă (straturile superioare ale scenei underground londoneze), dar venind dinspre genuri muzicale diverse, ce dispersează monotonia de care ar putea fi bănuit conceptul propus. Pe două piese o avem pe britanica de origine pakistaneză Nadine Shah (admiratoare, din cîte se simte, a lui PJ Harvey), mai apoi pe jazzista belgiană Melanie De Biasio, pe vedeta soul a underground-ului londonez Etta Bond, pe folkista (post-Joni Mitchell) Lucy Rose şi pe rockerul hipster Paul Smith de la Maximo Park. Nici unul dintre invitaţi, nici măcar cei mai înzestraţi (De Biasio), nu preiau comanda pieselor pe care participă – Ghostpoet rămîne în fiecare secundă a materialului protagonist, gînditor şi recitator principal.

Acompaniamentul vocal are rolul de a-i înmuia cadenţa lirică într-o manieră insidioasă ce a asigurat pe vremuri şarmul scenei trip-hop britanice, faţă de care Ghostpoet încearcă să se poziţioneze deopotrivă prin referinţe tributare şi prin abateri care să-i distingă identitatea în istorie. Rezultatul are o căldură organică atipică pentru hip-hop şi o densitate lirică anormală pentru rockul alternativ. Fundalul instrumental alternează între DJ-isme difuze *(à la* Danger Mouse) şi chitara astenică ce aduce aminte de Radiohead, ambele ingrediente fiind de regulă îmbinate în aceeaşi piesă. Suspectez că titlul albumului se referă şi la maniera în care sound-ul năpîrleşte gradual dinspre un gen spre altul, inclusiv faţă de albumele precedente. Ghostpoet se simte în largul său într-o nişă care a rămas prea multă vreme slab populată în urma divergenţei istorice între genurile preocupate de lirica ritmată şi cele intensiv-melancolice, între rock, folk, hip-hop şi muzica ambientală. Trag nădejde că *Shedding Skin* nu e doar o aventură de o noapte cu acest tip de experiment; dar mai mult de atît, sper că îi va inspira pe pionierii noştri în domeniu (mă gîndesc, în primul rînd, la Norzeatic) să adopte noi ingrediente în propriul melanj muzical, gîndit oarecum în aceeaşi schemă structurală ca şi albumul aici discutat.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

---

trei întrebări pentru

Ioana Gruenwald

„O reușită într-un context de criză“

Pregătiţi a patra ediţie a Galei „Bun de Tipar“. A reuşit această Gală să se impună? Cît de mult contează premiile?

Noi încă ne simţim în stadiul de tinere speranţe. Atîta vreme cît nu sîntem siguri de la un an la altul de resursele financiare necesare organizării acestui proiect anual, vom rămîne nişte speranţe. De impus, ne-am impus în lumea mică a acestei bresle a profesioniştilor cărţii, fie şi măcar pentru simplul fapt că oferim un moment de sărbătoare a excelenţei, de bilanţ pozitiv anual. Premiile Galei „Bun de Tipar“ sînt foarte modeste ca sume în bani şi nici nu sînt perspective apropiate de a le putea mări. Menirea lor este de a scoate la lumină oameni dedicaţi cărţii – sub toate aspectele ei – şi care, pe parcursul unui an, nu fac altceva decît să muncească, la un nivel de înalt profesionalism, la acest proiect: cartea. Unii o scriu, alţii o traduc, alţii o construiesc sau o comercializează, alţii o promovează... şi tot aşa. De fapt, cu toţii o apără.

Printre altele, oferiţi un premiu pentru „cel mai bun redactor“. Cum se evaluează prestaţia redactorilor?

Un redactor sau un îngrijitor de ediţie este un om din culise, care îşi asumă acest lucru, numai că rezultatele muncii sale trebuie aduse la rampă. Juriul analizează cu atenţie volumele depuse la această categorie în funcţie de: subiectul şi importanţa pe piaţă a respectivei ediţii, aparatul critic însoţitor: prefaţa/postfaţa, notele de subsol, comentariile etc. În anii '90 aproape dispăruseră ediţiile critice, în ultima vreme editurile cu adevărat responsabile au demarat minunate proiecte în această zonă.

Prin gazetele culturale apare foarte adesea cuvîntul „criză“. Ce e de sărbătorit la Gala „Bun de Tipar“?

A devenit foarte uşor să vorbim despre criză. E chiar plictisitor, iar în curînd nimeni nu o să mai aplece urechea la atîta jelanie. Ce-ar fi, *just for a change,* să ne mai şi bucurăm un pic şi de micile noastre reuşite? O reuşită, într-un context de criză, este cu atît mai mult un act de bravură.

Ioana Gruenwald *este coorganizator al Galei Industriei de Carte din România. A patra ediţie a Galei „Bun de Tipar“ se desfăşoară pe 14 mai la Biblioteca Naţională a României.*

a consemnat Matei MARTIN

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

În blur

Cum îţi poţi aduce aminte mai bine de o călătorie? Mai ales dacă aceasta a fost cam acum două decenii şi nu erai deloc pregătit, aşa cum orice călător conştiincios o face, pentru asta? Se poate călători Moleskine, cu porii atenţiei livreşti deschişi, se poate călători în zumzăiala click-ului, nivelînd nediferenţiat peisaje sau selectîndu-le, digestie de lectură *travel*, timide semioticisme. De cînd au inventat călătorul livresc/cultural, Cervantes, Montesquieu, Defoe şi secolul al XVIII-lea ne-au fixat pe harta minţii că o călătorie are întotdeauna o umbră culturală. Chiar şi atunci cînd călătoreşti în clişeele agenţiilor de voiaj, fie în spaţii marcate de istorie sau în locuri comune, cu hărţile altora sau cu propriul traseu, cu informaţiile la zi, sau pur şi simplu fără nici un plan prealabil.

Prima excursie în afara ţării a fost în Ungaria şi Austria. A fost demult şi ţin minte că nu eram deloc pregătit pentru a o face. Nu aveam nici aparat foto, nici agende, doar curiozitatea şi uşoara teamă adolescentină de a călători. Ce mai ţin mine de atunci? Ce eram pregătit atunci să reţin şi ce timpul a lăsat de atunci intact, cum ar fi albul incredibil al unui tablou de Rafael, pentru că îmi plăceau mult orele de istoria artei din liceu. Mai în blur, casa memorială Mozart şi Mozarteum, tineri în costume de epocă mozartiană cîntînd la vioară sub arcade, frumuseţea străzilor din Budapesta, Viena, Salzburg, grădina şi geometria ei de la Schönbrunn, pieţe. Dar toate într-un blur, nu mai ştiu cît e amintire educată ulterior şi cît una reală. Îmi aduc aminte însă, în modul cel mai intens, alergatul pe străzi, dintr-un colţ în altul, prin tunele, banalul şi ludicul din descoperirea unor locuri ale căror detalii mai exacte sînt, bine făcînd, pierdute sau ascunse în colţuri ale memoriei sau în fotografii pe care prieteni mai conştiincioşi le-au făcut. Dar toate acestea au acum, pentru mine, un aer de călătorie-*tranziţie*, între două lumi, cu tot cu patosul vîrstei, dar şi cu amprenta locului de unde veneam, din tranziţia nebuloasă a anilor '90 şi marcajul ei inevitabil blurant. De atunci am revenit în Budapesta scurt şi e la fel de spectaculoasă. Aşa cum m-am întrebat uneori cum ar fi să revin în Coreea, după cei şase ani intenşi petrecuţi acolo.

Am putut să verific frumoşul acestui tip de călătorie-blur recent, cînd am mers la unul dintre tururile urbane ARCEN, organizate de entuziastul Edmond Niculuşcă şi prietenii săi în vechile mahalale bucureştene de lîngă Mîntuleasa. Strada, mult înaintea referinţei ei eliadeşti, are pentru mine o istorie personală pentru care nu e aici locul. Am ajuns acolo de nenumărate ori, de fiecare dată din aceleaşi două direcţii, fie dinspre strada Zborului, fie dinspre bulevardul Corneliu Coposu, dar mai rar dinspre Calea Moşilor. Secţiunea aceea mi-era frecventabilă doar cînd mergeam la cîte o conferinţă NEC. Turul ARCEN, dedicat Bucureştiului magic al lui Mircea Eliade, a fost organizat exact invers faţă de direcţiile pe care le tot bătusem eu.

Şi ce poveste! Lume multă, soare de primăvară, vocea de narator mass-media înnăscut a amfitrionului principal şi istoriile sale: de la modul în care Bucureştiul se mărea la fiecare nouă barieră impusă de autorităţi pentru a combate evaziunea fiscală şi caruselul levantin al negustorilor cu aceasta, poveşti despre şcoli vechi (dintre care una, precum cea de pe Mîntuleasa însăşi, lăsată impardonabil să cadă – nu ştiu care e regimul juridic al acelui loc, dar sper că, dacă e în custodie de stat, există un proiect de reconstrucţie a ei pe undeva şi că nu doar bătrînii copaci le mai reamintesc de asta autorităţilor), despre biserici cu picturi necanonice, cum ar fi Biserica cu Sfinţi, cu Aristotel şi silfide lăsate nerenovate, case şi imobile interbelice ce respectă aşezarea în spaţiu a curbei unei străzi, modernismul-*bateau ivre* cu clădiri în formă de vapor, lucarne şi poveşti ale unor vechi industriaşi generoşi cu angajaţii lor şi cu simţul estetic. Despre istorii mai vechi sau mai noi ale oamenilor care au locuit-o (dintre care e de reţinut reacţia curajoasă a vecinilor la arestarea, în anii tragici ai stalinismului, a lui Mircea Vulcănescu). Un Bucureşti personalizat cultural, în penumbra lui Eliade, dar care se devoalează nu numai prin aceste istorisiri (cu imperfecţiunile, inexactităţile şi exagerările lor), ci şi prin ceea ce observi tu însuţi, în afara discursului. Că în acelaşi perimetru au locuit şi Iuliu Maniu, Marin Preda, Dumitru Stăniloae. Că e locul unde a murit Eminescu, dar şi locul unde neobositul NEC îşi desfăşoară activitatea. Că poţi vedea mixul cu accente mediteraneene în lumea profundă a Levantului prin numărul unei case scris din mozaic colorat sau un graffiti cu accente jazz lîngă un pub de lîngă biserică. Că îi poţi vedea pe noii locuitori ai mahalalei cum coboară şmecher şi voios, vădit curioşi şi, poate, bucuroşi de lumea venită să asculte, să le viziteze cartierul. Că vezi grija familiei Alexandrescu-Eliade în placa de pe imobilul care a înlocuit fosta casă natală a lui Eliade. Că poţi vedea noul şi vechiul laolaltă, încercînd să se îngăduie în aceeaşi poveste. Că poţi vedea cît de aproape sînt de drumurile tale zilnice aceste locuri.

© B. Tănase

Am revenit pe acel traseu cu un prieten, după cîteva zile, şi ne-am plimbat aproape în tăcere. La un moment dat îmi arată o pisică stînd fix pe marginea un balcon. Acea pisică, doamnelor şi domnilor, era cea mai reuşită corcitură de maidanez şi rasă pură pe care am văzut-o. Stătea nemişcată, cu capul de pisoi maidanez şi corpul de egipteancă, complet nepăsătoare la click-ul telefonului meu. Poza a ieşit foarte blurată. Mai bine.

■ ■ ■

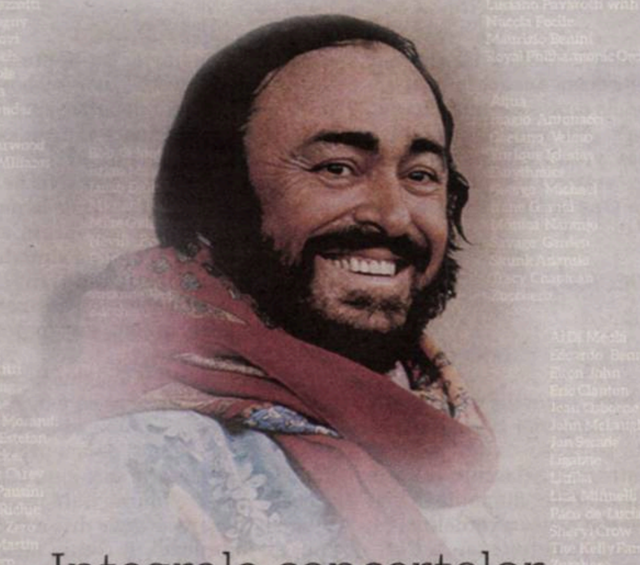

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM
LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Integrala concertelor
PAVAROTTI
&
FRIENDS

OFERTĂ SPECIALĂ!

Colecția de 4 DVD-uri, cu câte 2 concerte fiecare, „Pavarotti & Friends" este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche" pe minimum 6 luni!

Promoție valabilă în perioada 20 aprilie - 19 mai 2015

Ofertă	Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
	Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
	Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................................... Prenume....................................
Str. .... Nr........, Bl......, Sc......, Et......, Ap......,
Localitate.................... Județ/ Sector ...., Cod poștal ....,
Telefon .... E-mail....................................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

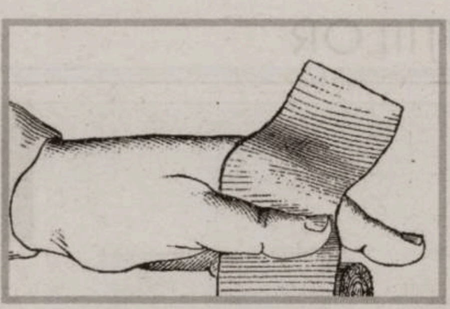

MASS-COMEDIA

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Publicitate cu şi fără „P“

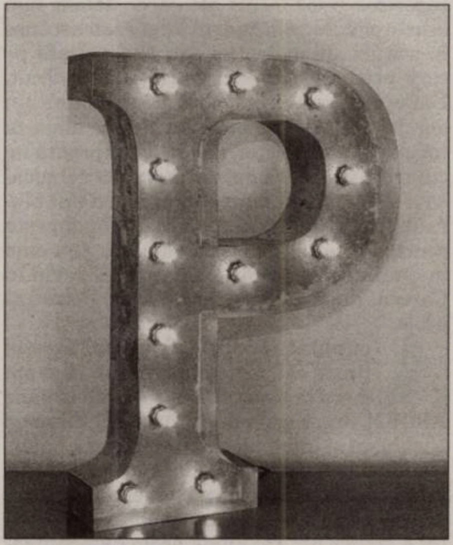

Acum vreo zece ani, între vechea gardă a presei româneşti, oamenii-gazetă gen Sorin Roşca Stănescu sau Cristian Tudor Popescu, şi *Evenimentul zilei,* deţinut la vremea respectivă de un grup străin, izbucnea o polemică referitoare la aşa-numita publicitate fără „P“ şi amestecarea atribuţiilor jurnalistice cu cele legate de vînzările de publicitate. Are rost să reluăm discuţia în 2015? Da, pentru că în ziua de azi publicitatea nu mai înseamnă (doar) pagini întregi de reclamă, pe care le percepem ca atare, ci şi lucruri care par articole, dar nu sînt.

Ştiţi cu siguranţă, sau cel puţin intuiţi, la ce se referă publicitatea fără „P“. E vorba de textele promoţionale nemarcate ca atare, prezentate de publicaţie ca fiind parte din sumarul ei jurnalistic. I se mai poate spune *reclamă mascată;* uneori, ea porneşte de la un jurnalist corupt, care are o înţelegere cu brand-ul respectiv, iar alteori, între publicaţie şi companie există un contract în regulă, fiindcă legea e destul de vagă în privinţa acestui gen de publicitate, interzisă mai degrabă de codurile scrise şi nescrise ale presei.

Lucruri care par articole, dar nu sînt.

Toată această discuţie se leagă de faptul că, în epoca *Adevărul,* jurnalişti cunoscuţi din gruparea Cristian Tudor Popescu, care ulterior a lansat *Gândul,* ca Adrian Ursu sau Bogdan Chirieac, deţineau poziţii de management editorial, dar, în acelaşi timp, firme ce intermediau vînzările de publicitate ale ziarului. Teoretic, în anii pre-criză, presa occidentală, şi nu numai, urmărea obstinat separarea acestor poziţii (redactor-şef şi *publisher,* pe primul palier al organigramei), pentru ca discursul jurnalistic să nu fie influenţat de considerente comerciale. Şefii de gazetă din anii '90, care controlau Clubul Român de Presă (CRP), tindeau să încalce tacit această regulă, de unde conflictul care a avut loc la vremea respectivă între *Evenimentul zilei* şi CRP.

Ce rost are această notă de subsol din istoria presei, aici? Ne întoarcem la ideea că reclama clasică, adică paginile sau dreptunghiurile colorate în care clienţii îşi promovează produsele, e din ce în ce mai puţin eficientă. Brand-urile s-au reorientat, în ultima vreme, către ceva numit fie *advertorial,* fie *proiect special,* fie, pe stil vechi, *publireportaj.* Acest gen de filozofie a brand-urilor s-a propagat, de prin 2006 încoace, mai ales pe bloguri şi alte medii electronice. După afirmaţiile lui Mugur Pătraşcu, şeful uneia din cele mai cunoscute agenţii digitale, iLEO, publicitatea fără „P“ a fost la putere, pe bloguri, prin 2007-2008. Mugur îmi povestea, într-un interviu pentru Comanescu.ro: „La început, nu prea făceam (publicitate – *n.r.)* cu «P», prin 2007-2008. (...) Noi am fost principalii intermediari, la început. Şi noi i-am sedus pe clienţi în logica: dacă te duci în zona asta a blogurilor şi se spune ceva despre tine, o să pară că e părerea lor. Iar oamenii care îl citesc pe bloggerul respectiv îl vor asculta, pentru că e sincer“.

Ceea ce ne aduce în prezent, un prezent în care lucrurile sînt foarte amestecate. Cum spunea şi Mugur Pătraşcu, mulţi dintre bloggeri, dar şi agenţiile şi clienţii, s-au reorientat. Un Cristian Manafu marchează publicitatea cu „P“ din start, iar un site ca HotNews semnează „webPR“ şi prezintă cu un titlu colorat diferit articolele de acest tip. Vechea uzanţă occidentală nu s-a generalizat însă. Media nu mai funcţionează ca un sistem unitar, cu organizaţii care să o reprezinte şi să traseze norme, nici măcar în măsura în care CRP-ul, cataleptic azi, o făcea acum zece ani. Există oameni care încalcă regula la modul inocent, pur şi simplu fiindcă nu o cunosc, şi alţii care o fac premeditat. Fenomenul despre care vorbim este mai prezent în zona comunicării de brand, dar televiziunile de ştiri finanţate sau deţinute de politicieni şi site-urile aşijderea au şi ele păcatele lor.

În 2007, după ce în presă apăruseră o serie de dezvăluiri cu privire la faptul că e implicat comercial în contractele pentru securizarea graniţelor (aşa-numita „Afacere Motorola“) şi în acelaşi timp scrie editoriale despre întreaga poveste, Bogdan Chirieac a trebuit să-şi dea demisia de la ziarul *Gândul,* condus la vremea respectivă de Cristian Tudor Popescu. Bogdan Chirieac a mers ulterior mai departe, implicîndu-se în 2009 în scandalul ANI, cel în care Sorin Roşca Stănescu îl presa pe directorul Agenţiei Naţionale de Integritate să ofere date despre personaje cu probleme, iar Centrul pentru Jurnalism Independent, ActiveWatch şi alte organizaţii profesionale au cerut instituţiilor media să nu îi mai prezinte pe post, sau în alte contexte asemănătoare, ca jurnalişti. Sorin Roşca Stănescu este astăzi în închisoare, pentru *inside trading* în dosarul Rompetrol, dar Bogdan Chirieac este în continuare activ, ca fondator al DCNews.

De cîte ori citiţi un lucru senzaţional, atrăgător, diferit, trebuie să vă puneţi două întrebări: cine scrie şi cine plăteşte? Asta, mai ales dacă citiţi pe gratis.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

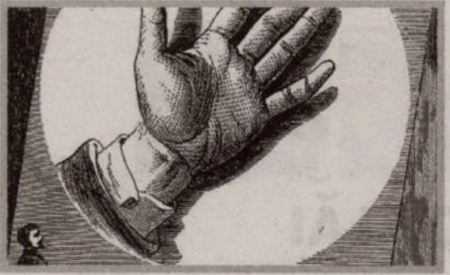

Adina POPESCU

portrete din mers

1 Mai, în 2 Mai

De ce nu în Vama veche? – vor întreba unii dintre voi, mai tineri. Pentru că pe vremea aceea, nu foarte îndepărtată, Vama veche era „în construcţie“, ca să zic aşa. Adică exista, într-o fază incipientă, La stuf – cu un Ovidiu ceva mai tînăr şi mult mai entuziast, din cauza locului sălbatic, „nepervertit“, unde orice bere băută în tihnă era o bucurie –, La mitocanu' era o casă cu două etaje, ce abia începuse să se ridice, cu un soi de minimarket la parter, pe drumul spre sat puteai încă întîlni măgăruşi şi, în rest, doar plajă, ciulini, mare, epavă pe fundal. Nu aveai unde sta, decît cu cortul. De aceea, toată lumea mergea în 2 Mai, unde lucrurile erau ceva mai „aşezate“, iar Vama putea fi doar o escapadă de o seară.

Cum era de 1 Mai, la 2 Mai? În primul rînd, călătoria se pregătea din timp, de prin februarie, pentru că era doar pentru „iniţiaţi“. Mai mult o pregătire mentală, o prelungire a existenţei cenuşii de final de iarnă, spre soarele de mai, spre mare. Un vis. Am uitat senzaţia aceea – cum e să tînjeşti după „ieşirea“ de 1 Mai, cum e să te gîndeşti ce muzică să-ţi iei la tine, ce casete, ce haine, fiindcă de 1 Mai conta să ai un look special, să te transformi în altcineva. Apoi, pe final de aprilie, cînd totul era deja stabilit – gazda, cine ia casu', bugetul, gaşca, băiatul cu chitara –, urmăreai înfrigurat prognoza meteo şi te rugai să fie peste 20 de grade şi să nu plouă.

Întîlnirile din gară semănau cu o invazie a barbarilor care luau cu asalt trenurile. La dus se plătea bilet, la întors se făcea chetă pentru bani de naş – dar cine se gîndea la întoarcere? Grupurile se intersectau pe peron, întîlneai oameni pe care nu-i mai văzusei de la unumaiul trecut – munţari cu cortul în spate şi ceaunul pentru mămăligă, cu cravate de pionieri la gît şi cu fluiere, hipioţi bătrîni, hîrşîiţi, încălţaţi în sandale cu urme albe de la nisipul din vara trecută, pentru că nisipul de Vamă şi de 2 Mai nu se curăţă, din principiu, se păstrează în debara cu sfinţenie, hipioţi tineri, „în formare“, angelici, cu plete cuminţi, fete cu părul împletit în codiţe şi cu ii de prin podul bunicii, roacheri supăraţi, cu bocanci, lanţuri, inele, cu ochii înroşiţi şi mahmuri de la beţia din noaptea trecută, în care nu dormiseră deloc, din casurile pe care le poartă pe umăr răsună deja „metale grele“, punkeri beţi mangă, care se strigă unul pe altul cu poreclele lor ciudate, cum ar fi Microb sau Baterie, fete de liceu speriate, este primul lor 1 Mai la mare, cum se vor descurca cu toate aceste „specii“ din jur? Tot în gară aveau loc combinări, permutări, puteai face schimb de gaşcă în ultima clipă. Însă bucuria de a face parte din această mulţime atît de eterogenă, care nu avea drept scop decît să ajungă la mare de 1 Mai, nu se compara cu nimic. Se înfiripau primele idile, „rapsozii“ îşi acordau instrumentele, se zdrăngăneau la chitară primele cîntece, unele dintre ele munţăreşti, dar ce mai conta? „Nu mai pot/ să mai suport,/ la munte vreau să mă întorc!“ răcneau cîţiva care stăteau jos, pe peron, în timp ce trenul era tras la linie. Nu mergea nimeni la munte, însă „muntele“ era oricum o stare şi putea să însemne, la o adică, şi libertatea absolută pe care o ai de 1 Mai.

De 1 Mai conta să ai un look special,
să te transformi în altcineva.

Urmau cele patru ore petrecute în tren de-a valma. Sticlele care trec din mînă în mînă, munţarii care leagă uşile cu cordelină, ca să nu mai urce nimeni la Feteşti sau la Ciulniţa, nu-i loc pentru voi, navetiştilor, e trenul nostru, al ăstora cu întîi mai. Amestec de muzici şi faze, amintiri care se deapănă din vara trecută, de la cabana Mălăieşti sau de aiurea, despre beţii începute şi neterminate, care îşi găsesc acum o continuare. Naşul care cere bilete abia poate să treacă printre noi, care stăm pe jos, pe izoprene, unii în braţele altora. La Cernavodă, toată lumea e deja ameţită, se deschid ferestrele, se simte un aer cu iz de mare, care ne înviorează. Şi dă-i mai departe cu „noapte la munte, noapte la mare, buzele tale au gust de sare“, pînă la Constanţa. Nu coboară nimeni, Mamaia nu există încă pe hartă. La Neptun scăpăm de fiţoşi, la Costineşti – de discoboys. Noi, ceilalţi, mergem mai departe, spre sud.

La Mangalia, toată mulţimea se scurge spre staţia de microbuz. Mai avem doar cîţiva kilometri şi am ajuns. Nu ne vom caza, vom merge direct pe plaja de la nudişti, unde vom bea prima bere adevărată de întîi mai şi ne vom drege, pentru că sîntem deja mahmuri, după minibeţia din tren. Unii îşi vor ridica corturile, „cojiţele“ vor începe deja să ceară una-alta, un leu, un croasant, „o gură din berea ta“.

Am în minte o imagine de acum 15 ani, însă mi se pare că e din altă viaţă – un soare orbitor, viu, de primăvară, nisipul umed pe care ne-am prăvălit cu toţii după lunga călătorie spre ziua de 1 Mai, rucsacurile noastre împrăştiate pe plajă, un casetofon din care se aude distorsionat un Led Zep, eu îmbrăcată în rochia mea lungă, albastră, brodată, din second hand (cît m-am bucurat cînd am găsit-o!), sprijinindu-mi capul de pieptul noului meu iubit, pe care l-am cunoscut în tren, şi privind o fată complet goală, deşi sînt doar şaişpe grade, învăluită în părul ei lung şi blond, care dansează hipnotic, dar fără nici o noimă. Marea e în spate, n-o bagă nimeni în seamă, e doar de decor. Unii îşi vor aminti de ea, mai spre seară, cînd se vor încumeta să facă o baie, ca s-o bifeze şi pe asta.

■ ■ ■

Poveşti cu cosmeticiene

– interviu cu Adriana POPOVICI şi Neli PFEIFFER –

*Pe **Adriana Popovici** am cunoscut-o întîmplător, la Iris, unul dintre cele mai „tari“ saloane de cosmetică de pe vremea lui Ceauşescu – dacă nu chiar cel mai „tare“. S-a întîmplat după ’90, cînd, după ce am amuşinat cîtva timp prin jurul salonului, mi-am făcut curaj să intru, în cele din urmă, într-un loc de mult rîvnit. A fost un* coup de foudre, *nu doar cu Adriana, ci cu cosmetica în general. Cunoscînd-o, multele mele prejudecăţi despre cosmetică şi cosmeticiene s-au evaporat. De atunci am păstrat legătura, prin ea am cunoscut-o şi pe **Neli Pfeiffer,** de la Apiestetic, o altă legendă a cosmeticii neaoşe (printre altele, şi studentă la Psihologie prin anii 2000). Împreună, ele două, prietene şi foste colege, au fondat Şcoala de Cosmetologie Apiestetic. Povestea lor e, într-un fel, povestea cosmeticii româneşti.*

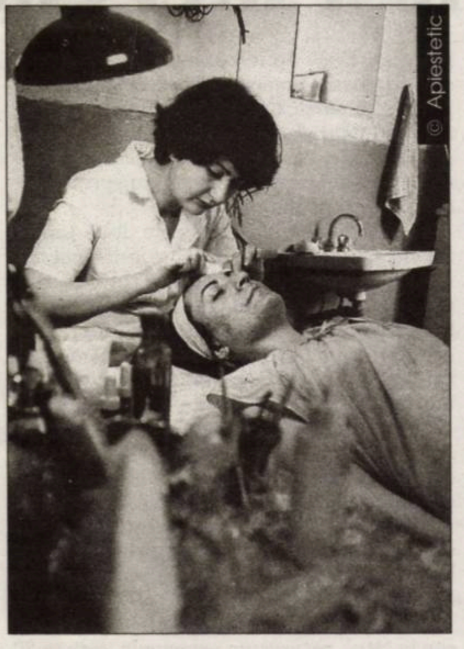
© Apiestetic

Cînd şi cum v-aţi cunoscut?

Adriana Popovici: La Şcoala de cosmetică, atunci cînd am început anul I.

Neli Pfeiffer: Ne priveam, ne suspectam. Dar nu în sensul rău al cuvîntului. Ne întrebam de ce face fiecare meseria asta. Era prin 1972, se studia doi ani. Cu vacanţele incluse. Ca materii, era foarte greu. Se studia teorie tot timpul. Anatomie, patologie, dermatologie, chimie cosmetică… Profesorul Aurel Voinea a pus temeliile Şcolii de cosmetică: un medic dermatolog. Apoi a colaborat cu nişte medici belgieni, francezi.

Ce aţi învăţat acolo?

N. P.: Era o materie de bază care se chema Tehnică cosmetică. Învăţai aparatura dintr-un cabinet, tipurile de ten, problemele în cadrul fiecăruia, procesele şi operaţiile cosmetice. Noi dăm mare importanţă acestei baze. Dacă o ai, de aici pleci.

Cum aţi ajuns la Iris?

A.P.: Acolo am făcut practică, la „doamnele cosmeticii“, cum le spuneam noi. Irisul era etalon, avea şi institut. Acolo se făceau omologări de produse, reciclări, era numai cosmetică, nu şi coafor. Olga Tuduri, şcolită în Franţa şi pasionată de cosmetică, ea concepuse totul. În ’68 a fost înfiinţat.

Acolo am ajuns întîmplător, cu un an înainte să intru la şcoală, cu o ceară sub braţ, pe care nu o mai puteam scoate. Nu ştiam nimic despre asta. (La noi în sat cele care se rujau şi umblau cu breton erau considerate curve.) Şi prima cosmeticiană de acolo cu care am dat ochii mi-a zis: „Ce, crezi că toate tîmpeniile pe care le faceţi voi trebuie să le rezolvăm noi?“ A ieşit, însă, o alta, care mi-a zis: „Vino cu mine, scumpete!“ Atunci am dat cu nasul de cosmetică şi mi-am spus: „Asta e!“ Petronela se numea doamna care m-a primit. Atunci mi-a explicat tot, am stat două ore.

După ce am intrat la şcoală, cînd ni s-au dat repartiţiile pentru practică, am dat buzna în salon, a cărui şefă ştiam că e dna Tuduri. Cerberul de la intrare a zis că e ocupată. În momentul în care am intrat la ea, făcea masaj cuiva. Era o femeie frumoasă, plinuţă, cu nişte ochi mari, albaştri. I-am zis: „Bună seara, doamnă Tuduri, nu mă cunoaşteţi, numele meu e Adriana Popovici; nu mă cunoaşteţi, dar o să auziţi de mine. Am venit cu o mare rugăminte: dacă se poate să vorbiţi să fac practică în Iris“. Mi-a spus să merg pe hol şi să iau loc. I-a zis cerberului: „Sună-l pe Sandu“. Era preşedintele cooperativei Igiena. I-a spus că sînt nepoata soţului ei şi că vreau să fac practică la Iris. Cînd m-a întrebat încă o dată cum mă cheamă, eu am spus: „Adriana Popovici şi Pfeiffer Constanţa“ (pe Neli o cheamă şi Constanţa). Aşa am făcut amîndouă practică la Iris.

N.P.: Acolo m-am îndrăgostit de meserie. Mi-am dat seama după ce am plecat, după ce am luat contact cu Igiena.

Ce s-a întîmplat după ce aţi absolvit Şcoala cosmetică?

N.P.: Am avut şansa ca, după doi ani de lucrat în Igiena, să aflu de postul de la Apimondia (unde este acum Apiestetic) şi să fiu acceptată. Cineva acolo sus m-a iubit. Din ’78 sînt aici. Profesorul Harnaj înfiinţase aceste cabinete cu specialităţi alopate, unde veneau medici de renume şi care aveau ca hobby produsele apicole. El a spus că vrea un cabinet de cosmetică unde toată lumea să vină să se îngrijească cu produse apicole. Şi aşa am ajuns eu aici, împreună cu o altă colegă de generaţie, Mariana Dumitrescu.

Aici am învăţat să şi fac produsele, lucram cu oameni autorizaţi. În primul rînd, m-am băgat în teorie: trebuia să ştiu despre fiecare produs apicol în parte – mierea, polenul, lăptişorul de matcă. După aceea, efectele lor în cosmetică. Încet-încet, am învăţat: am început să lucrez cu mierea pe pielea clientului, apoi să amestec produsele între ele. Mă bazam pe ce-nvăţam de la medici, pe ce mai citeam, dar şi pe ce idei îmi mai veneau, pentru că, în meseria noastră, imaginaţia, creativitatea sînt importante. Lucram şi cu Apidermin – reţeta pusă la punct de o ingineră chimistă de la Combinatul Apicol, de care azi nu se mai pomeneşte nimic. Este în continuare o formulă bună.

A.P.: Am vrut un cabinet nou, aproape de casă. Am înfiinţat un cabinet nou de cosmetică în cadrul unui salon de coafură de pe strada Vasile Lascăr. Şi treceam în fiecare zi prin faţa Irisului în drumul spre casă. Avînd un statut politic special (nici pionieră nu am fost, decît pentru foarte scurt timp), şansa a fost de partea mea. Într-o seară de toamnă a venit la noi acasă Olga Tuduri, cu soţul ei şi cîinele. A zis că ştie că vreau Irisul, dar că n-am nici o şansă, decît dacă fac ce-mi spune ea. „Mîine dimineaţă te prezinţi la Igiena, la tovarăşul preşedinte, treci de cerber şi spui că vrei să ai o discuţie cu dînsul. Îi spui aşa: «Am fost informată că Olga Tuduri a primit aprobare de plecare în Franţa. E dreptul meu să intru în Iris. Vreau repartiţie în Iris». Şi insişti că ai fost informată. N-o să te întrebe niciodată cine te-a informat. Şi spui că nu ieşi fără repartiţie.“

Am repetat toată noaptea, a doua zi m-am prezentat la tovarăşul preşedinte şi am făcut cum mi-a spus Olga. Am întrebat dacă e nevoie să mai fac o cerere. A zis nu, e-n regulă. Mi-au dat Irisul, am fost acolo pînă după ’90. Olga a plecat din ţară. Am mai avut păţanii, mi s-a mai schimbat o dată repartiţia. Noroc cu Revoluţia şi cu schimbarea macazului. Într-o zi, însă, m-am întîlnit cu dl preşedinte pe stradă. Şi el m-a întrebat: „Măi, Adriano, cine te-a informat pe tine?“. „Olga“, i-am răspuns. Cînd i-am spus, a rîs cu lacrimi. Şi din acel moment am avut o relaţie bună cu el.

Asta se întîmplă cam cu toate cosmeticienele: îşi aleg clientele după chipul lor.

Cum au continuat carierele dvs., ce aţi făcut după ’90?

N.P.: Am fost împreună cu colega mea la Apimondia pînă în ’90. Nici mie, nici ei nu ne-a fost uşor, a trebuit să ne formăm clientela. În mai puţin de doi ani mi-am format-o. Parte din ea încă mai vine la noi. Aveam şi din lumea artistică, dar niciodată nu m-am dat în vînt să fac vedete şi nici să intru în lumea politică, deşi veneau destule neveste de politicieni. Întotdeauna mi-a plăcut să mă ocup de omul normal, care trăieşte în armonie cu mine, cu lumea lui. Toate clientele mele sînt ca mine. De fapt, asta se întîmplă cam cu toate cosmeticienele: îşi aleg clientele după chipul lor.

După ’90, eu am binevoit să plec doi ani, crezînd că prin alte părţi umblă cîinii cu covrigi în coadă. Am fost în Suedia. Toate actele de identitate mi-au fost luate şi aveam doar amprenta în loc de act. A fost o experienţă dură, după care Suedia a decis că nu mă poate accepta, pentru că la mine acasă e totul roz şi frumos. Am lucrat acolo, dar nu am învăţat mai nimic nou de la ei. Nu erau mai avansaţi, doar că la ei totul curgea ceas.

M-am reîntors la Apimondia ca salariat. Pentru că te puteai privatiza, neînţelegînd foarte bine acest proces, m-am privatizat şi eu şi am făcut Apiesteticul. M-am trezit cu o pleaşcă pe cap, la ideea clientelor, care au zis că vor şi coafor, şi manichiură. Existau puterea de muncă, dragul de meserie. Şi o mare dorinţă de a face ceva la mine acasă. Asta era învăţată din Suedia. Cred că, dacă n-aş fi plecat, m-aş fi dus şi aş fi lucrat la vreo *Madame* şi probabil că acum aş fi fost varză murată expirată şi fără chef de viaţă. Acest al doilea copil al meu, Apiesteticul, cum îmi place să-l numesc, e valabil din ’95.

Am completat produsele vechi, am făcut o cooperare cu un neamţ care are un lanţ de produse dermato-cosmetice apicole şi 100 de ani înaintea noastră.

A.P.: Am învăţat foarte mult la Iris. Am lucrat cu Nataliţa, cea care a deschis salonul. Şi ea şi Olga trăiesc, sînt în străinătate. Olga scrie o carte, ea oricum a scris mereu, cărţi de sfaturi cosmetice, estetice. Olga organiza concursuri, populariza cosmetica, înfiinţase un curs de cosmetică la Dalles, la Universitatea Populară. Am preluat eu cursul, vreo trei ani, şi am mai făcut unul paralel de Estetică feminină, pînă prin ’85.

Am participat la mai multe concursuri de machiaj în ţară. Am participat la un concurs naţional, unde nu am putut lua premiul 1, pentru că presupunea să mergi la Praga. Iar eu, cu statutul meu politic special, nu aş fi putut… Din acel moment am refuzat să mai particip la vreun concurs. Părinţii mei au fost deţinuţi politici. Tata fost acuzat de colaborare cu partizanii. Pe mama au arestat-o la un moment dat ca să-l convingă pe tata să se predea. Au arestat-o cînd eu aveam patru luni, deci am intrat cu ea în puşcărie.

Greul a venit după ’90, cînd am preluat eu Irisul. Cu toată învălmăşeala. Nu am ştiut suficient la ce să mă aştept cu noua ordine. Nu ştiam ce e aia să fii patron. M-am izbit de alte înţelegeri ale termenului de democraţie, dar am continuat. Am modernizat Irisul, am introdus masaj corporal manual, sală de fitness, coafor. Pînă la un punct, în care am avut şi altă perspectivă. Mi s-a oferit un spaţiu în Hilton, dacă eram dispusă să organizez un salon. Sigur că m-a încîntat, vanitatea mea era perfect satisfăcută. Am renunţat la Iris şi la Igiena ca să pot să mă ocup de Hilton. Am făcut o mare investiţie în mine, am făcut tot ce am putut suporta material ca să pot învăţa mai mult, să-mi dau nişte examene de specialitate în străinătate. Mi s-a părut că occidentalii sînt foarte departe de noi. Dar nu era chiar aşa. Mi-am dat seama cînd am fost la un congres în SUA. Atunci am înţeles că am un nivel de cunoştinţe la care puţină lume are acces. După aceea am fost sigură pe mine, nu am mai avut senzaţia aceea de cap plecat şi genunchi îndoit.

Şi ajungem, în sfîrşit, şi la ideea şcolii…

A.P.: Mi-am cesionat firma. Totul a culminat cu gîndul comun, cu Neli, de a face o şcoală, avînd atîtea cunoştinţe în spate. Cine învaţă de la noi învaţă să lucreze cu orice produs din lume, cu orice aparat. Şcoala se numeşte Apiestetic. Şcoală de cosmetologie.

N.P.: Termenul e mai larg. Tratamentele cosmetologice privesc omul de sus pînă jos, şi pe dinăuntru. Putem corela nişte lucruri în baza cunoştinţelor acumulate, în baza experienţelor avute. O prietenă mi-a spus că avem cea mai grozavă meserie din lume şi o responsabilitate extrem de mare.

Şcoala e acreditată de Ministerul Educaţiei şi de Ministerul Muncii, fetele au voie să profeseze oriunde în spaţiul UE. Durează şase luni. Sîntem la a doua serie, prima serie a fost extraordinară. A început în 2014. E greu, pentru că acum nu se primesc repartiţii. Încerc să le deschid elevelor noastre mintea şi le spun că pot deveni propriile lor stăpîne.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Liliana NICOLAE

Ziua în care Căzăneştiul n-a fost nici comună, nici oraş

Într-o duminică în care, în sfîrşit, părea că primăvara şi-a găsit locul, liliacul înflorise şi se îngălbeniseră şi cîmpurile cu rapiţă, undeva, la aproape o sută de kilometri de Bucureşti, la Căzăneşti, în judeţul Ialomiţa, lumea a mers la vot. Mai exact, la referendum.

Este al treilea referendum organizat la Căzăneşti în cinci ani. Întrebarea este de fiecare dată aceeaşi: „Sînteţi de acord ca localitatea Căzăneşti să redevină comună?“

Povestea a început în 2004. Mai exact pe 26 aprilie 2004, cînd localitatea a devenit – tot în urma unui referendum – oraş. Chiar şi acum, după 11 ani, oamenii nu ştiu ei prea bine cum s-a ajuns aici. A fost un val de orăşenizare care a cuprins toată ţara, pe vremea Guvernului condus de Adrian Năstase, aşa că între 2002 şi 2004 au avut această soartă peste 50 de comune. Deşi multe dintre ele nu îndeplineau şi nu îndeplinesc nici acum condiţiile stabilite de lege. „Cum să ne facă pe noi oraş dacă nu avem 5000 de locuitori, cum cere legea?“ sau „Cum să ne facă pe noi oraş dacă nu avem canalizare?“ Oamenii au început să-şi pună întrebări cînd au văzut că anii trec şi statutul de orăşean înseamnă doar... impozite mai mari. Atunci au început să facă presiuni: „Ce ne trebuie nouă să scrie orăşean pe buletin?! Prin referendum a devenit Căzăneştiul oraş, tot prin referendum să redevină comună, că aşa am fost de cînd ne ştim şi sîntem de rîsul curcii dacă spunem cuiva că trăim la oraş!“

Anatol Ghilea este un bărbat înalt şi slab, cu mîinile muncite. Se recomandă fermier. Adică are o bucată de pămînt şi nişte animale. Din asta trăieşte, deşi omul a făcut şi facultatea. De ceva vreme, şi-a pus în cap să facă Căzăneştiul din nou comună. Zice că e inamicul public nr. 1. Aşa îl vede primarul. Alţii spun că e reclamagiu de meserie. Cum o fi, cum n-o fi, a reuşit să strîngă semnături de fiecare dată şi să convingă Consiliul local să organizeze referendum. Ultima dată, adică anul trecut, a fost cît pe-aci să aibă şi cîştig de cauză. Au venit la vot aproape 42% din locuitorii comunei, iar 95% dintre ei au votat pentru revenirea la statutul de comună. Acum, că s-a schimbat legea şi e nevoie doar de 30% din numărul total de votanţi ca să fie validat referendumul, Anatol Ghilea – căruia localnicii îi zic Ghiocel – s-a apucat iar să strîngă semnături. A bătut satul în lung şi-n lat cu bicicleta lui ruginită şi a reuşit să impună organizarea referendumului chiar pe 26 aprilie, adică exact în ziua în care, în urmă cu 11 ani, Căzăneştiul devenea oraş.

Este al treilea referendum organizat la Căzăneşti în cinci ani.

E aproape ora prînzului, iar în faţa primăriei e agitaţie. Cîteva maşini de poliţie, cîţiva jandarmi, dar şi oameni de la judeţ au venit să se asigure că totul va fi în regulă. Pînă şi prefectul vrea să arate oamenilor că „judeţul“ îi sprijină, aşa că a venit şi el. De fapt, fostul prefect, cel care conducea judeţul în 2004, s-a născut în Căzăneşti, iar localnicii spun că a fost... aşa, o ambiţie şi o mîndrie, să-şi vadă el locul de baştină ajuns oraş. Însă mulţi dintre căzăneştenii cu care am vorbit mă întrebau direct: „Cum să faci, domnişoară, din locul ăsta oraş? Cum?! Cu baliga pe drum şi cu vaca priponită la şosea? E ca şi cum eu vreau să vă fac profesor, dar dumneavoastră nu aţi terminat nici liceul. Cum să faci dintr-un loc... ce nu e?“

Primarul Traian Stelian spune că nu poţi să baţi din palme şi – gata! – se schimbă locul peste noapte. „Oamenii trebuie să aibă răbdare! Uitaţi, anul ăsta am primit de la bugetul de stat aproape 40 de miliarde de lei. Niciodată n-am primit aşa de mult. Cu banii ăştia putem să facem ceva, să începem nişte proiecte. Dacă ne întoarcem la comună... o să ne ia banii înapoi!“ „Bine“, îi spun, „dar, pe de altă parte, oamenii se plîng că plătesc impozite mari.“ „Ştiţi cine se plînge, domnişoară? Exact ăia care nu are pămînt! Uite aşa! Cînd am ieşit primar, m-au sprijinit, acuma vor iar comună!“

Iar argumentele între cele două tabere tot vin şi se tot contrazic. „Uite, am făcut trotuare!“ – spune primarul. „Trotuare sînt peste tot! Alţii au şi piste de biciclete!“ – spun localnicii. „Am băgat apă în comună!“ „Degeaba, dacă nu avem canalizare!“ „Am reparat şcolile!“ „Lăsaţi, că asta se face şi la comună!“

Totul, pînă la impozite. Pînă cînd omul simte că i se bagă mîna în buzunar mai mult decît ar trebui. Domnul Anatol mă prinde din spate cu bicicleta lui. „Ăsta e Mercedes-ul meu! Ştiţi ce am mai aflat, domnişoară? Cică au umblat de la primărie prin ţigănie şi le-au spus oamenilor că dacă se duc la vot, le taie ajutorul social!“

Căzăneştiul îl baţi la pas lejer, de la un cap la altul, pe şoseaua principală, cam în 30 de minute. Locul pare prea mic, pentru orgoliile şi nemulţumirile pe care le aflu la tot pasul. Locuitorii spun că primăria are interesul să ţină localitatea oraş pentru că ar învîrti mai mulţi bani: „Primarul are salariu de primar de oraş. Peste 4000 de lei! Plus o grămadă de angajaţi la primărie! Plus impozitele noastre şi banii de la buget! Dar ştiţi cum se luptă consilierii cu politica şi cu administraţia? Ca porcul cu dovleacul!“

De partea cealaltă, primarul spune că oamenii nu au răbdare şi nu înţeleg că au de cîştigat pe termen lung, dacă localitatea rămîne oraş. O doamnă care aşteaptă autobuzul spre Bucureşti îi ţine partea: „Cînd s-a desfiinţat Combil-ul – combinatul de porci – am rămas fără serviciu şi eu, şi bărbatu-meu. Aveam acasă două vaci... Unde să le ţin? Eu stau în centru... Dacă stăteam pe la marginea localităţii, le scoteam pe islaz. Aşa că ne-am găsit de serviciu şi am dat vacile. Ne-am pus gazon frumos în curte, ne-am mai modernizat şi noi. Nu ne mai întoarcem la coada vacii! Că din comună ne-am făcut oraş. Dacă din oraş ne facem din nou comună... pe urmă nu mai ajungem noi oraş niciodată!“

Cam aşa crede şi domnul Cezar Ciobanu. Fost profesor de matematică, acum pensionar. El a ajuns în Ialomiţa în '56, pentru că aici a primit repartiţie, după terminarea facultăţii. A predat mai întîi într-un loc inventat pe hartă în anii aceia: Fundata, satul unde fuseseră deportate peste 12.000 de familii din Banat, Basarabia şi Macedonia. Copiilor deportaţilor le-a predat domnul Ciobanu în primii ani, ca profesor. La începutul anilor 1960 a venit în Căzăneşti, împreună cu soţia. La vremea aceea, comuna nu era electrificată. Dar nici nu se compara cu pustietatea şi sărăcia din Fundata. Lumina a venit prin 1965, tot pe atunci, tînărul învăţător şi-a luat televizor, frigider şi aragaz. „Aragazul era o minune pentru noi. Atunci se dădeau cu aprobare, nu putea să-şi cumpere oricine, trebuia cu intervenţii... Acum, cred că nu mai e familie în sat care să nu aibă frigider, aragaz sau televizor.“

Domnul Ciobanu a lucrat în învăţămînt 38 de ani. Sub ochii lui au crescut generaţii, s-a dezvoltat şi comuna. În comunism – îmi spune – oamenii nu au dus-o prost. Era un IAS puternic în comună, şi mai era şi combinatul de porci, unde înainte de 1990 erau peste 3000 de angajaţi. Veneau autobuze speciale şi îi aduceau la muncă din toată zona. Pînă şi acceleratul oprea la Căzăneşti! Ce mai, era o comună înfloritoare, care avea un rol important în zonă.

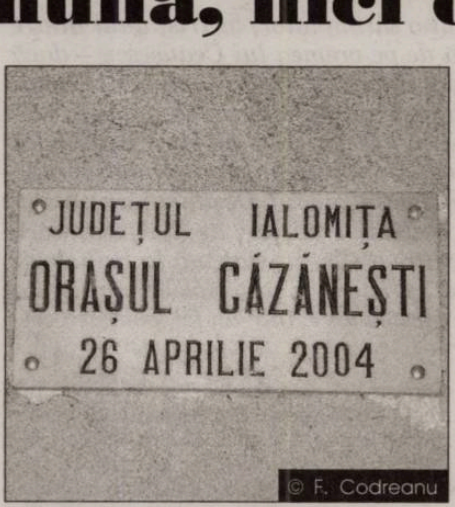

© F. Codreanu

Cu toate acestea, Nicolae Ceauşescu nu a venit niciodată la Căzăneşti. Profesorul de matematică îşi aminteşte că venea mai des în comuna vecină, la Gheorghe Doja. Dar el a avut norocul să-l vadă odată de aproape şi chiar să-i strîngă mîna. Era cu copiii la muncă patriotică, adunau porumbul de pe cîmp şi tovarăşul a aterizat cu elicopterul chiar acolo, că era mai aproape de Gheorghe Doja.

Cînd Căzăneştiul a devenit oraş, profesorul de matematică era consilier local. A votat pentru transformare. „Am zis că e bine. Şi la fel zic şi acum. Oamenii cred că localitatea se poate face oraş bătînd din palme. Nu. Nici în cinci, nici în zece ani. Dar ceva s-a schimbat. A apărut un notariat, avem un stomatolog, un centru de evidenţă a populaţiei... E drept că impozitul e mai mare. Dar doar la cei care au pămînt. În rest, la case, majoritatea sînt din paiantă, puţine sînt din cărămizi, aşa că nu-i afectează prea mult. Eu sînt pentru ca să rămînă oraş. Altfel, ne-am întoarce în timp.“

Am mai fost la Căzăneşti în 2008. Oamenii erau şi atunci nemulţumiţi de impozitele mari, de faptul că nu au venit investitori, că nu au locuri de muncă, gaze sau canalizare. Ce s-a schimbat la Căzăneşti în şapte ani?! Primarul, căruia i-a luat locul viceprimarul, şi care se recomandă acum cel mai sărac primar din judeţ („Cred că sînt singurul care nu are firmă“ – îmi mărturiseşte, deşi nu l-am întrebat). Apoi, trotuarul cu dale, un monument pentru Eroii Revoluţiei în faţa bisericii proaspăt renovate, şi un restaurant-pizzerie, chiar în centru, lîngă primărie.

În drumurile mele prin oraşul-comună, sau comuna-oraş, mă reîntîlnesc cu primarul, undeva, prin dreptul stadionului. „Ce faceţi, domnişoară?“ „Descopăr oraşul, domnule primar!“ „Nu, nu!“– mă contrazice domnul primar. „Nu e oraş!“ „Nuu? E comună?!“ „Nu, nu! Azi nu e nici oraş, nici comună. E localitate.“

P.S.: La referendumul din 26 aprilie 2015, la Căzăneşti au participat 33% dintre alegători. Adică 964 de cetăţeni. 98% dintre ei au votat pentru revenirea localităţii la statutul de comună.

Liliana Nicolae *este jurnalist la Radio Europa FM.*

PUBLICITATE

De vineri, 17 aprilie, un serial marca adevărul weekend

Un serial inedit despre marii actori de comedie ai României!
VINOVAT DE UMOR CALIFICAT
adevărul weekend
TOMA
Omul cu şopârla
17 aprilie
adevărul weekend
AMZA
Ambasadorul Olteniei
24 aprilie
adevărul weekend
DEM
I se zicea Bibanul
1 mai

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Cine pe cine impozitează?

Statul este o formulă de organizare sofisticată, ce a apărut destul de tîrziu în evoluția omului. Doar odată cu apariția și dezvoltarea capitalismului, oamenii, locuitori ai unor teritorii apropiate geografic și cultural, s-au organizat în state, entități mai mari decît orașele și regiunile. Principiul era acela al unei comuniuni culturale, dar și de interese care puteau fi mult mai ușor cultivate în interior și apărate în afară. Guvernarea comună presupune că oamenii nu mai sînt supuși oricărei imixtiuni în viața lor și că bunurile și munca le sînt puse la adăpost. Din această cauză, efortul uman permanent a fost îndreptat spre socializare și crearea de construcții și instrumente sociale ale traiului în comun, tot mai sofisticate. Numai că siguranța are un preț, iar acest preț a fost de-a lungul timpului impozitul, adică o sumă de bani sau bunuri pe care oamenii o puneau în comun pentru susținerea acestei siguranțe. Impozitul era destinat plății celor care se ocupau cu administrarea și apărarea teritoriului respectiv. Nu există cetățean care să fie mulțumit vreodată că plătește bani unei entități, numai că omenirea nu cunoaște un alt drum decît organizarea statală. În filmul *Poștașul* (cu Kevin Costner, regia Kevin Costner) se pun în evidență eforturile unor oameni de a se reorganiza într-o entitate socială articulată în urma unei apocalipse. Veștile circulă și oamenii sînt avizi de informație. Ei speră că cineva va da semnalul refacerii țesăturii sufletești și politice. Pentru că apartenența la o comunitate este în primul rînd o apartenență a sufletului și a minții. Poștașii își dau viața pentru a duce veștile. Începe să se trăiască din nou, iar informația, vestea, reface țesătura distrusă în jurul unei nostalgii a binelui comun. Legenda poștașului care vine domină o lume în refacere, avidă de mituri ale apartenenței comune. Filmul este frumos și pentru că amintește de vorbele lui Aristotel, care ne învăța să nu construim orașe mai întinse decît poate să se audă vocea celui care vestește. Este aici un înțeles adînc despre traiul în comun, comunicare, comuniune, informație și conștiința traiului în comun. Oamenii caută cu disperare traiul împreună pentru că, așa cum spuneam, numai astfel se simt solidari, apărați și liniștiți. Ce vreau să spun este că statul este mai mult decît o construcție birocratică, o sumă de instituții. Este certitudinea comuniunii de idealuri, de planuri și de realizări. Statul este suflet formalizat, adus la suprafață prin instituții. Atunci cînd statul a devenit abuziv sau totalitar, oamenii s-au răsculat ori au protestat. În statele moderne, dezbaterea despre mărimea impozitelor este una dintre cele mai aprige.

De fiecare dată cînd vine vorba despre impozite îmi amintesc de atitudinea absolut răzvrătită a personajului meu literar preferat, Ilie Moromete. El acceptă cu greu că trebuie să dea bani la stat, bani obținuți din munca sa. Este o atitudine de frondă în fața autorității, de sancțiune a unei autorități care nu face nimic pentru acești bani. Intuițiile lui Moromete erau corecte. Atunci cînd strînge banii, ar fi normal ca autoritatea respectivă să dovedească legitimitatea acestei activități și să dea socoteală periodic pentru sumele cheltuite. Din această cauză, în lumea occidentală, cheltuirea banului public este o activitate atent controlată de către organisme specializate. Moromete știe că banii pe care-i plătește întrețin nepăsarea și corupția unei birocrații care nu știe ce este munca și că acești bani sînt risipiți, aruncați în vînt. Acel „N-am!!!“ hotărît pe care-l rostește atunci cînd îi vine preceptorul în curte este, în primul rînd, un protest. „Noi nu fătăm bani“, îi spune agentului fiscal care e gata să taie chitanța. Viața era grea și el găsește chiar o soluție: „Ori ridică prețul la grîu, ori scade fonciirea!“ Evident că nimeni nu îl asculta pe Moromete, dar el o spunea ca să se știe că se poate și altfel, adică celor care se află în fruntea treburilor să le pese de oamenii de la care strîng banii. Cînd i se spune că i se va lua vita din bătătură, personajul nostru trece la amenințări: „N-o să luați voi vita din bătătură, pentru că atunci este de rău“. Revolta mută a celui care știe că are dreptate, dar nu poate face nimic pentru a se apăra, fiindcă este singur în fața forței, este prezentă pe tot parcursul relației personajului cu autoritatea.

Am invocat exemplul lui Ilie Moromete pentru că, din păcate, nu sîntem mult mai evoluați azi decît acum cîteva generații. Avem în fruntea noastră același stat lacom și indiferent, care strînge fonduri uriașe pe care le folosește pentru plata unui uriaș aparat de stat, transformat într-o clientelă rea, rapace și coruptă. Instituțiile statului român de astăzi sînt găuri negre în care aruncăm cu bani. Șefii lor își plătesc funcțiile ca pe timpul domniilor fanariote. În același timp, nu zboară o muscă fără știința „domnului director“ și nu se achiziționează un pachet de hîrtie fără ca o parte din bani să nu se întoarcă în buzunarul șefului. Acolo, ideea este să stai cît mai mult „pe funcție“ și să poți fura cît mai mult. Este o corupție de mărime mijlocie, care paralizează țara și care își vede liniștită de treabă. Visul acestor oameni este să se desființeze odată DNA-ul și să treacă și povestea asta cu anticorupția. Statul român este exemplul clasic de sălbăticie în conducerea politicilor fiscale și de subordonare, prin control și impozitare a oricărei acțiuni sau inițiative economice. Este un stat la îndemîna oligarhilor locali și naționali în care, în preajma campaniei electorale, de exemplu, singura misiune a acestor instituții este să strîngă bani pentru campaniile celor aflați la putere. Statul român este unul ilegitim în raport cu cetățeanul, care strînge bani, dar nu oferă nimic sau aproape nimic. Este o organizație primitivă de perceptori agresivi care intră fără rușine în curtea noastră și ne iau vitele, fiindcă „pentru asta sîntem plătiți“. Au trecut mai multe decenii de la Revoluție și singura lor preocupare a fost aceea de a strînge bani pe care să-i redistribuie, prin instituții inutile, către clientela de partid și de stat. Nu există un proiect major care să fi fost atins. Exemplul cu autostrăzile este unul clasic, care nici nu mai merită menționat. Am făcut-o însă pentru a le reaminti cît sînt de incompetenți, o incompetență vecină cu trădarea intereselor țării.

De fiecare dată cînd vine vorba despre impozite îmi amintesc de atitudinea absolut răzvrătită a lui Ilie Moromete.

Acesta este, din păcate, cadrul pe care vi-l propun și în care trebuie purtată discuția despre reducerea TVA la alimente. A fost vorba aici, pînă la urmă, despre o alegere. Dacă cineva ar fi gîndit cu adevărat economic, atunci ar fi redus TVA cu cîteva procente (unul sau două, la început), în ansamblul economiei, la toate tipurile de mărfuri și servicii. Numai că, după părerea mea, și de această dată a învins calculul politic și taxa s-a redus drastic numai la alimente. Pînă la urmă, este bine și așa dacă ținem cont de două lucruri, și anume că alimentele ocupă o pondere foarte mare în coșul nostru zilnic și, în același timp, avem alimente scumpe în raport cu mărimea veniturilor. Aș fi militat pentru reducerea taxei în ansamblul economiei deoarece la noi această taxă este mare, iar efectul de încurajare ar fi fost oferit tuturor celor care fac ceva în această țară, întregii economii, și nu numai celor din sectorul alimentar. Am observat, cu ocazia dezbaterii publice provocate de această măsură, cuvîntul mai multor economiști. Din păcate, spre rușinea lor, s-au împărțit rapid în două tabere. Unii dintre ei nici nu par a crede că economia este o știință, iar ei au o profesie. Cei care erau de partea Guvernului lăudau măsura cu orice argument, iar cei care erau de partea opoziției criticau măsura cu orice argument. Mai ales ultimii se aflau într-o situație de un hazliu sinistru. Cum să critici o măsură de scădere a unui impozit într-o economie sufocată de impozite, taxe și perceptori cum este economia noastră? Culmea umorului a atins-o un asemenea „opozant“ care spunea cu voce tare, pe propria-i gură, că el, unul, în urma acestei măsuri, nu va mînca mai mult și nu va merge de mai multe ori la restaurant. Este interesant să vezi cum un om se poate crede chiar buricul pămîntului. De asemenea, au mai fost cîțiva politicieni ai opoziției care criticau Guvernul – fără să-și dea seama de ridicolul în care se află – că le-ar fi furat programul de guvernare. Vedeți, noi ar trebui să înțelegem că, așa cum s-au politizat culorile (nu te mai poți îmbrăca în roșu fără să fii PSD-ist și nici în galben fără să fii PNL-ist), s-au politizat și pîrghiile de management macroeconomic.

Dacă cineva ar fi gîndit cu adevărat economic, ar fi redus TVA în ansamblul economiei.

Ce efecte va avea această măsură în economia reală? Aici ne aflăm din nou pe un teren dificil. Or, ca economiști, trebuie să luăm în calcul în primul rînd „terenul“ pe care ne aflăm și „clima“ în interiorul căreia judecăm. Dacă România ar fi o țară stabilă și statul său ar fi de încredere și predictibil în deciziile pe care le ia, atunci ar fi firesc ca prețurile la alimente să scadă, consumul de alimente să crească, producătorii de alimente să prospere, rata de colectare a taxei să se îmbunătățească, economia în ansamblu să crească, producția de alimente să se diversifice, potențialul de export al producătorului român de alimente să crească, nivelul de trai să crească și în România să existe un popor mai bine hrănit. Numai că ipoteza stabilității și încrederii nefiind îndeplinită, este extrem de greu să spunem cîte din aceste efecte vor fi obținute în plan real. În lipsa stabilității și încrederii, este posibil ca multe dintre aceste efecte pozitive să se transforme în unele negative, adică prețurile să nu scadă, consumul să nu crească, nivelul de trai să nu se îmbunătățească și, mai mult, să avem o gaură în bugetul de stat. Omul care face economie, acolo jos, în fermă sau în magazin, nu se ia după poezii. El știe cu cine are de-a face și nu este sigur, și pe drept cuvînt, că nu va mai veni unul la televizor din calitate de prim-ministru sau șef de stat să urle că este criză, să creeze panică în mod fals și apoi impozitele să crească din nou. Măsura va avea mai multe efecte benefice pe cît de serioși sîntem. Dacă va fi păstrată un timp îndelungat, evident că economia reală va răspunde pozitiv, pentru că legile economiei de piață sînt aceleași peste tot. Prin timp îndelungat nu înțelegem zile sau luni, ci ani întregi. Dacă tot spun că a fost furată din programul lor, liberalii ar trebui să o păstreze într-o viitoare guvernare. Dar cine ne garantează asta? Este posibil ca, venind la putere, ei să considere că măsura a fost PSD-istă și să revină la TVA de 24% la alimente. Tocmai pentru că sînt amatori, nu am văzut vreun lider liberal care să aplaude măsura și să spună că o va păstra. O asemenea susținere publică ar fi întărit încrederea și ar fi creat mediul de manifestare a efectelor favorabile. Partidele politice de la noi se manifestă asemenea unor găști eterogene, ofuscate și mereu supărate, gata de orice. Capitalismul se construiește cu încredere, iar încrederea se obține prin seriozitate. Aici avem de-a face cu antagonismul dintre maxima neseriozitate a omului politic (dovedită la noi de pușcăriile pline de politicieni hoți) și maxima atenție și seriozitate a omului de afaceri. Acesta din urmă nu-și permite să ia decizii cu iubita în pat sau prin mesaje telefonice date pe sub masă în timpul ședințelor de guvern.

După cum ne sînt liderii și deciziile lor, tot așa ne este și economia. Dacă ei sînt răi și impredictibili, puși mereu pe ceartă și arțăgoși, atunci nimeni nu are încredere în deciziile lor și nimeni nu interacționează cu ei la modul pozitiv, prin faptul de a-i lua în serios. Dacă sînt serioși, predictibili și de încredere, atunci lumea de afaceri și lumea în general interacționează pozitiv și răspunde pozitiv la semnalele lor pozitive. Această măsură este ca adevărul spus de gura unui păcătos: cei mai mulți nu-l cred pentru că știu cine este cel care-l rostește.

***Dorel Dumitru Chirițescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America și criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuși“.*

LA SINGULAR ŞI LA PLURAL

Cu ochii-n 3,14

OARE BACŞIŞUL „ÎNTRU HRISTOS" ESTE AJUSTABIL ŞI SE ÎNVAŢĂ ALĂPTÎND?

■ Un anunţ dintr-o biserică a tot circulat pe net: „Atenţie! Dacă avem ruj pe buze nu sărutăm icoanele, crucea şi alte obiecte de cult!!! Le atingem evlavios cu fruntea!". Dincolo de partea amuzantă, mă intrigă folosirea persoanei I, plural. Oare preotul e femeie şi se machiază? (**A. P.**)

■ Carevasăzică, bacşişul se pune pe bon fiscal separat şi se impozitează cu 16%. Asta cu pusu' pe bon nu-i o noutate, am observat, de exemplu, că aşa e şi în Cehia sau Ungaria. Ceea ce n-am înţeles exact este dacă bacşişurile vor mai ajunge la chelneri, frizeri şi alţi prestatori de servicii. Se vor face tabele de plată şi se va semna de primire? Sau „rămîne cum am stabilit" şi ne-om descurca noi? Oricum, îmi amintesc că ultima dată cînd am mai asistat la o încercare de reglementare a bacşişului a fost în copilăria mea, pe vremea comunismului, dar atunci se proceda nu pe baze fiscale, ci moral-propagandistice, cu lozinci puse prin restaurante şi frizerii: „Nu primim bacşiş. Bacşişul ne dezonorează". (**M. V.**)

■ După ce a ieşit din arestul preventiv, acuzat fiind într-un dosar de corupţie că ar fi luat o mită de o jumătate de milion de euro, fostul ministru de Interne, Cristian David, s-a botezat la Biserica Internaţională „Harul" din Bucureşti, la scurt timp după ce a ieşit din arestul preventiv. Acum cîteva săptămîni, pentru a nu li se ridica imunitatea, Vosganian a zis că jură şi pe Biblie că n-a furat, iar Şova a fost miruit de către o colegă. Becali, de cum a ieşit din închisoare, a declarat că-şi dedică viaţa şi mai „întru Hristos" decît pînă atunci. Pînă să intre în funcţiune Catedrala Mîntuirii Neamului, Parlamentul este locul mîntuirii noastre, locul unde ne recîştigăm credinţa şi unde găsim calea spre sfinţenie. (**M. C.**)

■ Site-ul Orangedeal îmi trimite un e-mail cu subiectul: „Aparat manual de făcut clătite / Ochelari-binoclu multifuncţionali cu focus ajustabil". Să mănînci clătite şi să scrutezi zările… (**M. P.**)

■ „Calmul şi răbdarea în viaţă se învaţă de la pămînt, de la pustiuri, de la albia unui izvor care ajunge la suprafaţă. Iubirea o învăţăm de la mugurii ce se deschid fără teamă că o vreme rea se poate întoarce. Scrisul se poate învăţa de la norii care se lasă scrijeliţi de lumină. Dragostea de cultură se învaţă ciudat pe un cîmp de război, unde stau alături icoana de la piept cu fotografia celor dragi. Ura are drept dascăli neputinţa şi manipularea. Naşterea se învaţă alăptînd. Construcţia unei case o învăţăm de la păsări. De la semenii noştri putem învăţa multe şi prea puţin. Doar bucuria de a fi o învăţăm de la tot ce există pe lume." Nu, nu e vreun citat din înţelepciunea kitsch a lui Tony Poptamaş, e din gîndirea de Facebook a directoarei ICR New York, Doina Uricariu. (**M. C.**)

CU ALTE CUVINTE, PUTEŢI PLĂTI O EROARE CU ECHIVALENTUL A ZECE LECŢII?

■ Într-o zi, pe postul Antena Stars, în partea de jos a ecranului scria „Prima zi fără Mărioara Zăvoranu" şi deasupra rulau nişte imagini cu fiica înlăcrimată a acesteia. În partea de sus a ecranului era scris „Urmează: Iubita lui Salam are pofte". Cu alte cuvinte, pe micul ecran, telespectatorii pot primi moarte, pofte şi Salam. (**A. M.**)

■ La o cofetărie o întreb pe vînzătoare, mai mult retoric, dacă pot plăti cu cardul. Femeii i-a picat imediat zîmbetul de comerciant şi mi-a spus, oftînd condescendent: „Dacă n-aveţi bani, asta e, puteţi plăti şi cu cardul". (**S. G.**)

■ Reţeta unei spargeri reuşite la bancă? 1) Un plan inteligent; 2) personal calificat şi 3) scule profesionale. La Londra, o bandă de tîlhari s-a descurcat de minune, reuşind să ridice nişte zeci de milioane din casetele de valori ale unei bănci. Au pătruns prin tunelul ascensorului, au săpat o gaură prin pereţii de beton armat ai seifului, au îndoit barele de oţel ale unor porţi de protecţie şi au reuşit să-i păcălească pe poliţişti, care au venit la faţa locului să verifice, dar au decuplat alarma, crezînd că e o eroare. Imagini de la locul faptei au apărut în *The Guardian*. Arată ca decupate dintr-un film cu James Bond. Dar, vorba lui Brecht, „spargerea unei bănci e treabă de amatori. Adevăraţii meseriaşi înfiinţează o bancă". (**M. M.**)

■ În Europa, locurile publice în care se fumează sînt tot mai puţine (la noi e încă haiducie la capitolul ăsta). Ca să nu mai vorbim de restricţiile din SUA. La Paris, dacă îţi trece cumva prin cap să arunci chiştocul pe stradă, rişti o amendă de 68 de euro. Echivalentul a zece pachete de ţigări. Primarul Parisului a vorbit de 350 de tone de mucuri de ţigară care se strîng anual de pe străzile oraşului. Nu, staţi liniştiţi, n-au pus amenda şi gata. Au instalat şi cutii în care omul să arunce chiştoacele pentru a putea fi apoi reciclate. Aş vrea şi la Bucureşti o amendă mare pentru stăpînii de cîini care nu le strîng excrementele de pe stradă şi eşti nevoit să faci slalom printre ele. Hai, că poate cu amenda e greu, dar măcar să fii îndreptăţit să iei rahatul şi să li-l pui în geantă, ca să nu se mai uite tot ei urît dacă îndrăzneşti să le atragi atenţia. (**A. M. S.**)

■ În zona Bulevardului Dimitrie Cantemir, citatele de pe zidurile blocurilor tind să devină tot mai intelectuale, am întîlnit mai ales unele din Cioran sau Noica. Ultimul zărit: „*Visez la o şcoală în care să nu se predea nimic. Căci totul şi toţi dau lecţii.* (C. Noica)". (**I. P.**)

SĂ MAI SPUNĂ CINEVA CĂ ŞERPII DIN ROMÂNIA N-AU ÎNFLORIT LA TIMP…

■ În vara lui 2010, pe un vas scufundat în Marea Baltică au fost găsite 168 de sticle de şampanie Veuve Clicquot, vechi de 170 de ani. Testele au scos la iveală o băutură slab acidulată, foarte zaharată, poluată cu arsenic (de la stropitul viei) şi cu urme de plumb (de la canelele de bronz ale butoaielor). Să mai spună cineva că pe vremuri se bea şi se mînca mai sănătos. (**M. P.**)

■ În subsolul unui poem de Frank Stanford (în care începe să plouă şi un şarpe închide ochii şi se gîndeşte cum ar fi să moţăie încolăcit într-un cauciuc şi copiii să-l rostogolească la vale pentru totdeauna), un cititor pune punctul pe *i:* „Din păcate, şerpii nu-şi pot închide ochii". (**L. V.**)

■ Poţi afla, din pliantul unui supermarket, lucruri de care habar n-aveai. Exemplu: „Ştiaţi că Puiul Fericit este singurul pui galben certificat pentru creştere lentă (peste 58 de zile) din România?". (**D. S.**)

■ Ştire (Digi24, 22 aprilie, jurnal de prînz): „Pomii *viticoli* vor avea de suferit din cauza vremii reci, n-au înflorit la timp." M-am liniştit; carevasăzică nu e nici o problemă cu pomii *pomicoli*. Da' cu vulpea cum rămîne?! O miciurinizăm şi pe ea? (**R. M.**)

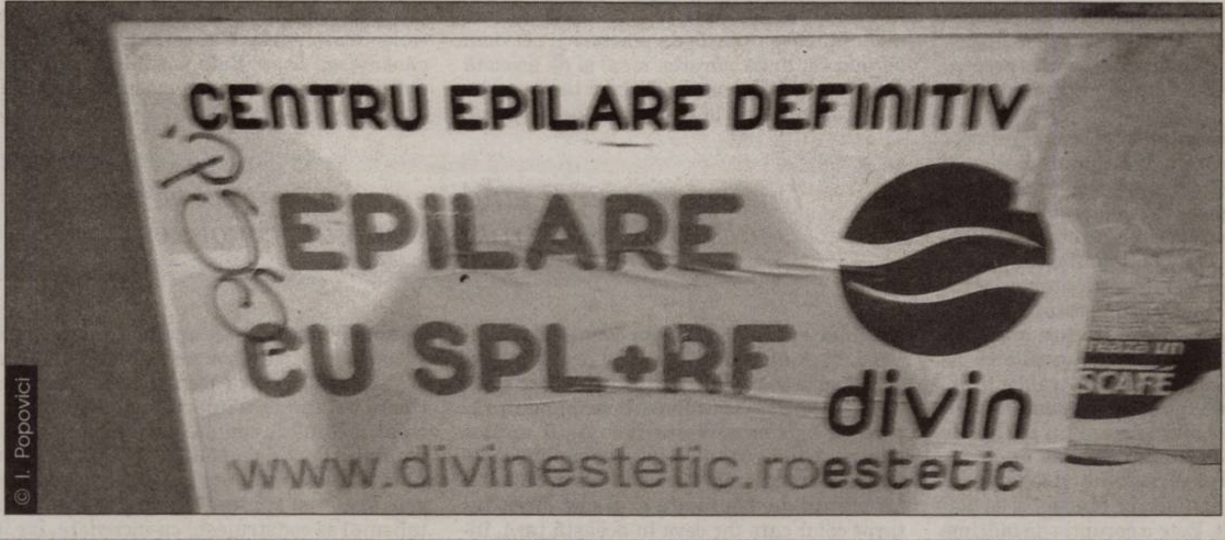

© I. Popovici

PUBLICITATE

events prezintă
Judas Priest
INVITAT SPECIAL
HELLOWEEN
Redeemer of Souls Tour 2015
1 IULIE, ROMEXPO, BUCURESTI
ROCK
DILEMA
adevărul
SAPTESERI
iConcert
METALHEAD

Biblioteca ASTRA
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!" (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. **586** ■ 7-13 mai 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

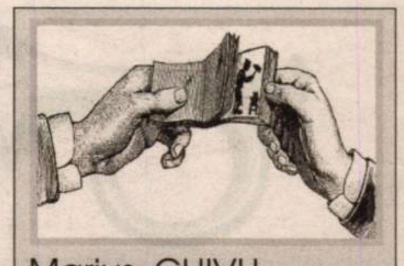

Marius CHIVU

feed**book** 16

ANDREI PLEȘU

„Mînia de a găti"

pagina 3

Interviu cu

TEODOR BACONSCHI

pagina 7

IULIAN COMANESCU

„Țara lui «cred că»"

pagina 20

Absurd

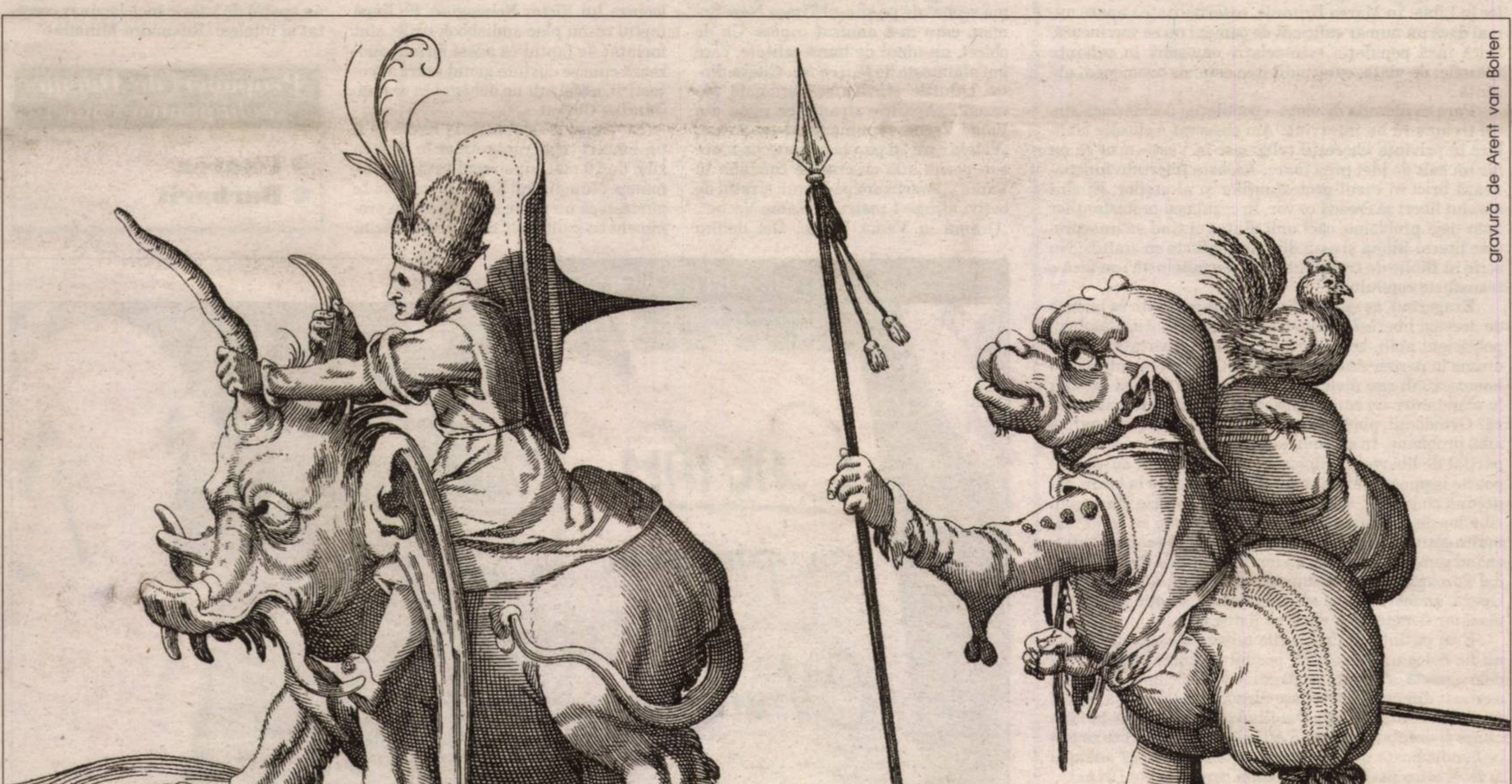

gravură de Arent van Bolten

„Un cartof cu ochi albaștri."

MARCEL MARIËN

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca ASTRA
SIBIU

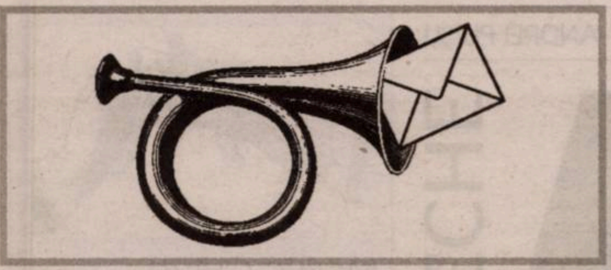

turneu de inbox

NR. 585

Articolul lui Cristian Ghinea, „Argumentele liberale contra mişcării antivaccin"

Drepturile universale, deloc universale

Am citit un studiu britanic, făcut, cred, în timpul ultimei epidemii de gripă aviară. Studiul compară rezistenţa la epidemie a Libiei (înainte de Primăvara arabă) cu cea a Marii Britanii. Premisa era că o epidemie oarecare face ca X% din populaţie să nu poată merge la serviciu o anumită perioadă. Nu era vorba în studiu de o boală mortală, ci de o banală gripă care ţine omul în pat o săptămînă.

Marea Britanie, cu uriaşa interdependenţă a cetăţenilor, ar fi, potrivit studiului, paralizată de o astfel de întîmplare: alimentarea cu apă potabilă, curent electric, pîine, serviciile de urgenţă, pompieri, poliţie, toate acestea ar claca pur şi simplu, dacă acel X% ar lipsi *simultan* de la *fiecare* loc de muncă. În Libia însă impactul global era aproape nul, căci oamenii trăiesc cumva independenţi şi absenţa unuia nu îl afectează pe altul. Nu au nici apă potabilă distribuită centralizat, nici curent electric, pîinea se face în sat şi se distribuie tot acolo ş.a.m.d.

Externalitatea de care vorbeşte dl Ghinea, şi care justifică intervenţia statului şi obligativitatea vaccinului împotriva unei gripe agresive, dar nu mortale, nu apare deloc în Libia. În Marea Britanie, externalitatea apare numai dacă un număr suficient de oameni nu se vaccinează. Dacă însă populaţia este relativ omogenă în privinţa filozofiei de viaţă, externalitatea este, de asemenea, absentă.

Pare că filozofia de viaţă a populaţiei decide dacă statul trebuie să nu intervină. Am observat o chestie similară în privinţa libertăţii religioase în Vest – sper că nu fac un salt de idei prea mare. Această libertate funcţionează brici în cazul protestanţilor şi al ateilor. Ei sînt absolut liberi să creadă ce vor. În cazul neo-protestanţilor apar deja probleme, căci unii dintre ei tind să interpreteze literal Biblia şi asta duce la conflicte cu statul. „Nu scrie în Biblie de transfuzii – nu permitem să i se facă o transfuzie copilului."

Exagerînd, aş spune că neo-protestanţii nu se bucură de aceeaşi libertate religioasă ca protestanţii. Catolicii, politicieni abili, se bucură de această libertate, dar cu drame în partea statului. Biserica Catolică nu angajează homosexuali sau divorţaţi, ceea ce duce în mod regulat la scandaluri: nu cumva Biserica e cea care discriminează? Ortodocşii, obişnuiţi să zboare sub radar, nu par să aibă probleme. În schimb, musulmanii se bucură numai parţial de libertate religioasă: femeile lor nu au voie să poarte iaşmac, fetele sînt obligate să meargă la bazin împreună cu băieţii, toţi sînt obligaţi să lucreze vinerea în ziua lor de sărbătoare, bărbaţii nu au voie să îşi ia mai multe soţii ş.a.m.d. Elveţia a făcut un pas înainte, interzicînd construcţia minaretelor. În Franţa a fost un scandal aproape caraghios: un şeic arab şi soţia lui, aflaţi la Operă, au fost obligaţi să plece deoarece soţia purta iaşmac, iar femeia nu a dorit să îl dea jos.

E cu putinţă ca drepturile universale ale omului să nu fie deloc universale? E posibil ca liberalismul să fie doar o modă occidentală? Argumentul eficienţei Vestului e eronat din punct de vedere filozofic. Mahomed a folosit un astfel de argument: „Dat fiind că am suces, înseamnă că am şi dreptate." Toma d'Aquino a observat rece că orice bandit poate folosi acelaşi argument. Eu aş adăuga: la fel – orice parlamentar român care fuge de DNA.

adăugat de George Felix la 30 aprilie

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Sei Shonagon, *Cartea pernei, Confesiunile unei doamne de onoare de la curtea imperială japoneză*, Polirom, 2015 – ediţie îngrijită şi introducere de Meredith McKinney, traducere din engleză de Ioana Aneci. „Acum o mie de ani, într-o lume care, în multe sensuri, era neînchipuit de diferită de a noastră, o doamnă de la curtea imperială a Japoniei s-a aşezat în faţa unor preţioase foi de hîrtie şi a început să scrie extraordinara operă numită *Makura no soshi*. (...) Aici a scris despre lumea ei, cu un spirit atît de viu, încît ne regăsim în faţa unei femei pe care o recunoaştem ca pe un prieten" – Meredith McKinney. (Iaromira Popovici)

■ Ane Brun (Norvegia), duminică, 10 mai, de la ora 20, la Sala Radio. Ane Brun are-o voce cu care-ţi construieşte cazemate din puf şi tranşee între paturi, unde să te poţi ascunde cînd nimic în jurul tău nu mai merge cum trebuie, dar ştii, totuşi, c-o s-o scoţi la capăt şi de data asta. Căutaţi pe YouTube „Daring To Love" sau „These Days" şi veniţi la concert. (Luiza Vasiliu)

■ Pentru cei cu dorinţă de a se implica în viaţa cetăţii: între 9 şi 10 mai, în parcul Herăstrău din Bucureşti are loc ONGFest – festivalul organizaţiilor nonguvernamentale din România, un festival care propune nu doar informaţii despre ceea ce înseamnă spaţiul nonguvernamental, ci oferă vizitatorilor şi experienţe interactive, jocuri şi activităţi nonformale. (Stela Giurgeanu)

■ Secţiunea specială de 1 Mai „Vama veche" de pe site-ul Times New Roman, care m-a amuzat copios. Ca de obicei, un umor de bună calitate, care îmi aminteşte de *Plai cu boi*. Cîteva dintre titlurile ştirilor senzaţionale „de sezon": „Apariţie stranie pe plaja din Vama Veche – un bucureştean treaz", „Fetele care îşi pun la noapte chiştoace sub pernă află cu cine se combină în Vamă", „Avertizare pe litoral: stratul de beţivi atinge 1 metru în Vama Veche", „Dramă la Vama Veche! Doi delfini s-au zbătut timp de două ore, încîlciţi în părul lui Remus Cernea", „Patriarhul Daniel a apărut pe plajă cu o cădelniţă cu marijuana", „Vama Veche, plină de postere cu Ponta, în care se laudă că el a inventat berea, sexul şi cortul". Concluzia: Vama nu mai e ce a fost! (Adina Popescu)

■ Căutam ceva şi am început să răsfoiesc excelentul volum de *Opere* al lui Mateiu I. Caragiale (Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994) pe care îl am în bibliotecă. M-am dus la paginile de *Jurnal*. Dar tot nu găseam ce căutam. Şi, după ce le-am terminat de citit, mi-am dat seama că mă gîndisem, de fapt, la acel Mateiu ficţional, în pielea căruia a intrat Ion Iovan: *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoţite de un inedit epistolar, precum şi indexul fiinţelor, lucrurilor şi întîmplărilor în prezentarea lui Ion Iovan* (Editura Curtea veche, 2009). Un spectacol. De citit, neapărat. (Ana Maria Sandu)

■ În minivacanţa de 1 Mai am citit *Munca patriotică. Radiografia unui ideal falsificat* de Valeriu Antonovici (Editura Eikon). O analiză pertinentă despre un fenomen care pînă acum n-a fost studiat din perspectivă sociologică. (Matei Martin)

■ Două povestiri clasice, aparţinînd a doi mari scriitori, citite de doi mari actori români pe două audiobook-uri nou apărute la Humanitas Multimedia: *Colonia penitenciară* de Franz Kafka, în lectura lui Răzvan Vasilescu, şi *Micul domn Friedemann* de Thomas Mann, în lectura lui Victor Rebengiuc. Pe lîngă faptul că-mi plac audiobook-urile, sînt încîntat de faptul că acest format onorează cum se cuvinte genul scurt al povestirii, altfel atît de nebăgat în seamă. (Marius Chivu)

■ Vineri, 8 mai, la Sala Radio va fi un concert regal, programat în cinstea zilei de 10 mai, ziua regalităţii din România. Numai cînd auzi aşa un titlu te gîndeşti că nu poate să fie decît un eveniment cu mult ştaif, care merită văzut. Este vorba de „Concertul nr. 2 pentru pian şi orchestră" de Rahmaninov, avîndu-l drept solist pe pianistul Horia Mihail, sub bagheta dirijorului Radu Popa. (Andrei Manolescu)

■ Rusia – un bolnav înarmat. Acesta e titlul unui dialog între Anne Applebaum şi Lukasz Pawlowski apărut pe Eurozine.com („Russia: A sick man with a gun. Anne Applebaum in conversation with Lukasz Pawlowski"). Cei doi spun lucrurilor pe nume. L.P.: „Sîntem în acelaşi tip de situaţie ca în timpul Războiului Rece." A.A.: „Exact, şi atunci ne era frică. Occidentul nu prea a ajutat Ungaria în 1956, Cehoslovacia în 1968 sau Polonia în 1981, aşa-i?" A se citi pînă la capăt. (Mircea Vasilescu)

■ În cadrul agendei culturale de restituire corectă şi nuanţată a istoriei poporului armean, la 100 de ani de la genocid, filmul *Armenopolis, suflet armenesc*, r. Florin Kevorkian (vineri, 8 mai, ora 19, studioul „Horia Bernea", MŢR) se impune ca o introducere în istoria armenilor şi în atmosfera oraşului Gherla, Armenopolis-ul de odinioară, unde principele Mihai Apafi i-a adăpostit de prigoană în 1671. Muzica lui Capriel Dedeian conturează, inedit, un spaţiu de istorie încă lacunar cercetat şi înţeles. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Uitarea**
- **Barbarii**

album dilematic

Ernö Farkas

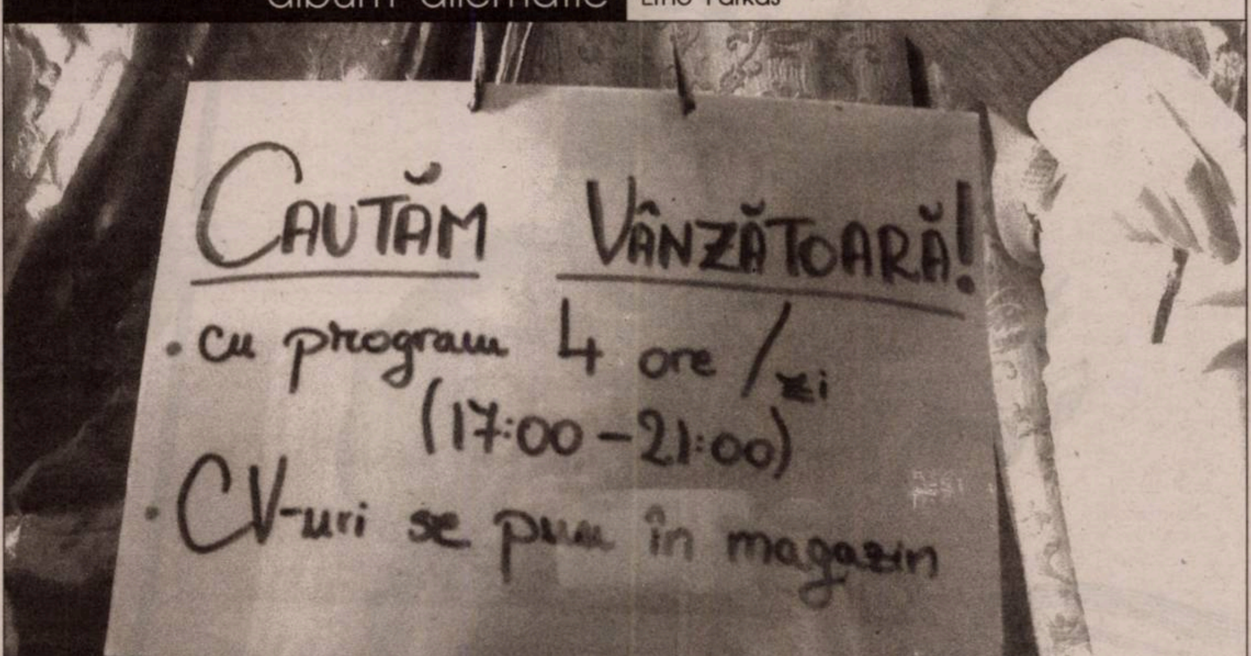

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.000+7.700
Tipărit la Tipomedia

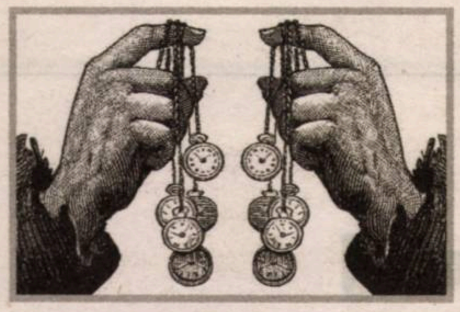

SITUAȚIUNEA

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Mînia de a găti...

Am regăsit, de curînd, o însemnare din octombrie 2014, pe marginea emisiunilor culinare de la televiziunile noastre. O reiau, pentru că ceea ce atunci era încă în pregătire, acum s-a „clasicizat“. Din ce în ce mai des, spectacolul competiţiei între experţi nemiloşi şi „candidaţi“ nevrotici ocupă scena, cu rezultatul că o temă altfel agreabilă (gătitul) ajunge să arate ca un cîmp de luptă. Recidivez, deci, pentru că sînt prea iritat ca să dezvolt subiectul cu argumente noi. Iată însemnarea de anul trecut.

Mi s-a întîmplat, de cîteva ori, să dau, zapînd, peste ample emisiuni cu profil culinar. E o modă planetară. Gătitul e reambalat ca entertainment. N-am nimic împotrivă, deşi fac parte mai curînd dintre consumatori decît dintre bucătari. Ştiu însă că există oameni care gătesc cu plăcere şi îşi exhibă cu mîndrie talentele. Unii sînt mai simpatici, alţii mai plicticoşi, unii propun reţete previzibile, alţii alunecă spre un postmodernism greu digerabil, dar, una peste alta, spectacolul e, dacă nu se prelungeşte abuziv, amuzant. Am luat cunoştinţă şi de celebrul Jamie, cînd dietetic şi ecologic, cînd înotînd în unt şi uleiuri grele (stupefiant, oricum, dacă te gîndeşti că Anglia ar putea trece drept un teritoriu al rafinamentului culinar!), m-am distrat şi cu Horia Vârlan, întotdeauna mai agreabil decît majoritatea invitaţilor săi, dar am dat şi peste un tip de emisiune-concurs *(Masterchef)*, de natură să mă scoată din minţi şi să-mi taie cu totul pofta de mîncare. Un „juriu“ alcătuit din trei „experţi“ (aud că, între timp, au fost schimbaţi şi au migrat spre alt post) a reuşit să-mi afecteze grav imaginea despre plăcerile gastronomiei: acri, grosolani, cu aere de patroni isterici, păreau încîntaţi să instaureze teroarea într-un studio de televiziune, în care cîţiva concurenţi intimidaţi îşi încearcau norocul. Aveam de a face cu trei forme diferite de mitocănie. Concurentul trebuie „luat tare“, luat peste picior, descurajat. Se practică, fără talent şi fără fineţe, ironia brutală, admonestarea ostăşească, dispreţul suveran. „Victima“ e în pragul lacrimilor, atmosfera aduce a spaţiu concentraţionar. M-am tot întrebat cum de concurenţii suportă acest tip de tratament, de ce se înghesuie să se confrunte cu asemenea monumente de proastă creştere, de autoritarism ridicol, de agresivitate ineptă. Pe de altă parte, principala victimă e arta culinară însăşi, care, din prilej de bucurie şi de convivialitate, devine o activitate stresantă, un alambic de toxine, un spaţiu al bădărăniei, dacă nu direct al cruzimii psihice. Nu ştiu cum gătesc „judecătorii“ candidaţilor din platou. Sînt sigur că nivelul lor de civilizaţie şi de pregătire profesională le anulează orice fel de credibilitate. Nişte satrapi, care, probabil, dacă nu eşti fericit cu ce-ţi dau de mîncare, îţi bagă porţia pe gît şi te obligă să te căieşti, pentru „incompetenţa“ ta, pe coji de nuci. Am avut ghinionul să citesc cîteva rînduri şi despre proiectul unui nou show, pe care cei trei îl vor lansa în curînd. Va fi *Iadul bucătăriei* – proclamă, ameninţător, unul dintre protagonişti. „În bucătărie este ca în armată!“ – sună un alt „principiu“ al „combatanţilor“. Corolar: „Bucătarul nu trebuie doar să ştie să gătească. El trebuie să fie un lider înnăscut.“ Carevasăzică, ni se recomandă să nu punem mîna pe cratiţă, dacă nu sîntem un amestec de Scaraoţchi şi plutonier major. Mă întreb cum ar arăta şi alte plăceri omeneşti, dacă ar fi „evaluate“ de asemenea specialişti. Bucătăria ca batalion disciplinar, amorul ca trîntă cu fente olimpice, petrecerea ca exerciţiu de luptă şi lăutarii ca lideri înnăscuţi. Cum să nu savurezi astfel de perspective, venite din partea unor „cunoscători“ năpraznici, aflaţi printre noi în misiune de recunoaştere, înaintea invaziei finale…

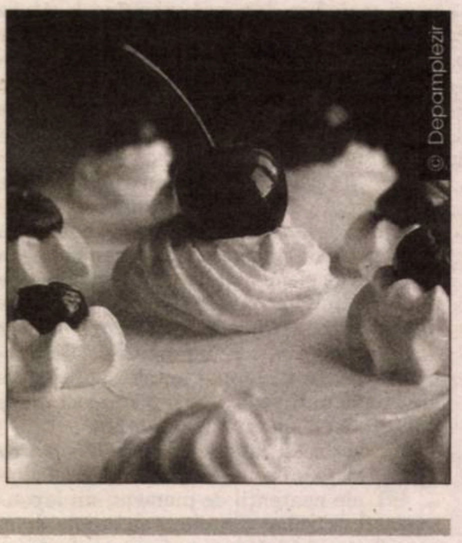
© Depamplezir

Gătitul
e modă planetară.

(articol apărut
în Dilema veche, *nr. 556,*
9-15 octombrie 2014)

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Luna mai, Grumpy şi mama florilor

– Ieee, am reuşit!

– ?

– S-a urcat George pe-o scară şi a reuşit să rupă bestia aia de cracă de la vecini, aia care acoperea luleaua-turcului. Acum o să putem s-o vedem de pe terasă, de la cafea – rîde fericită mama florilor.

– Mai e pînă atunci – răspunde, cam placid, morocănosul Grumpy.

– Aşteaptă puţin şi-o să vezi tu. Adică o să-ţi arăt eu, că tu nu vezi nimic. Ai văzut ce a înflorit acolo, în colţ?

– Ce? – şi Grumpy caută din priviri ceva nemaivăzut. A, da, ploaia de aur!

– Chiar e ca o ploaie de aur… E primul an cînd înfloreşte. Alaltăieri… Să vezi la anul cum o să fie, creşte foarte repede. O să acopere mizeria asta de calcan!

– Şi aia de acolo ce e? – întreabă Grumpy, arătînd cu degetul un tufiş mic şi auriu care s-a iţit după ploile din ultimele zile. Parcă ar fi o ploaie de aur de-a-ndoaselea…

– Buxus. Nu ştiu cum îi zice la ţară, dar aşa mi-a vîndut-o florăreasa. Trebuie să o leg puţin, pînă se mai întremează, că stă cam pleoştită…

Pe vîrful gardului îşi face apariţia Dracu', pisica cea neagră a vecinilor, şi o porneşte agale pe alee. Mama florilor sare ca împinsă de un arc şi face ochii mici, de pisică. Un minut întreg cele două se uită fix una în ochii celeilalte, după care Dracu' se tolăneşte în iarbă şi, neglijînd-o ostentativ pe mama florilor, urmăreşte din priviri vrăbiuţele.

– Ieri a vrut să intre pe terasă şi, cînd m-am repezit la ea cu mătura, mi-a răsturnat ghiveciul cu Napoleonul. Tocmai făcuse, în sfîrşit, o floricică. De doi ani îl aştept, nu i-a mers bine anul trecut, am crezut că a murit. Acum cîteva zile a dat un boboc şi vine bestia asta şi mi-l omoară! E frumoasă, potaia, da' ce caută la florile mele?! – zîmbeşte înciudată mama florilor.

– Cred că ea a jumulit guguştiucul – îşi aduce aminte Grumpy.

– Asta a fost mai demult. Acum sînt o pereche, totul e în regulă. După care arată cu degetul spre arţarul care a crescut anul acesta ca Făt-Frumos: ia te uită, a mai apărut o mierlă! Asta nu-i a noastră…

Urmează vizita de dimineaţă. Lăcrămioarele s-au dus, primele lalele s-au trecut, magnolia pitică s-a scuturat de mult. Daliilor pitice le merge însă bine, deşi n-au fost udate trei zile; noroc cu ploile. Iar tufişul de levănţică a rezistat toată iarna, ca şi cum ar fi fost în elementul său. Mai are însă pînă să înflorească şi să-şi răspîndească parfumul peste toată grădina. Şi gutuiul! Gutuiul e în plină floare…

– Uite că a dat un boboc, săracul! – se uită cu drag mama florilor la un trandafir şi îl mîngîie din priviri pe creştet. L-am luat de la tîrg, dar era cam amărît, eu am zis că e pe moarte. Florăreasa mi l-a dat pe gratis şi a zis că, dacă nu se prinde, nu-i datorez nimic. Acum trebuie să mă duc să-i duc banii, a avut dreptate, a înflorit…

– Uite, uite! – se entuziasmează brusc şi Grumpy. Primul iris!

– E acolo de trei zile, bine că l-ai văzut şi tu… Şi mama florilor se uită îngăduitoare la Grumpy.

Inspecţia s-a încheiat. Problema e cu păpădiile. Au năpădit toată grădina şi au nişte rădăcini îndărătnice, care nu se lasă smulse. Le smulgi cum poţi, dar peste doar cîteva săptămîni cresc la loc. Cînd erau înflorite, alcătuiau pete galbene strălucitoare în soare, acum însă nu sînt decît nişte buruieni zbîrlite. Mama florilor oftează de fiecare dată cînd trece pe lîngă ele şi îşi tot frămîntă mintea cum să le stîrpească. Ştie însă că nu poţi să te pui cu păpădiile.

– De-abia aştept să înflorească şi Mîna Maicii Domnului – se aşază, mulţumită, mama florilor în faţa ceştii de cafea. Atunci să vezi!…

Grumpy *c'est moi!* Iar *mama florilor*, zisă şi *zîna zorilor*, este, după cum poate aţi bănuit, Ana, soţia mea. În primăvara aceasta, mica noastră grădină a erupt din toate sevele într-o dezordine copleşitoare. Ana moşeşte fiecare frunză nou-născută, îi ţine socoteala şi, dimineaţa, la cafea, îmi povesteşte cum o duce. Eu, copil de asfalt, mă bucur intelectual, aşa, făcînd un efort de imaginaţie estetică pentru a realiza că e *ceva frumos*. Cînd plec, dimineaţa, în capul meu vîjîie agenda, iar cînd mă întorc seara, numai de floricele nu-mi arde. În urmă cu cîţiva ani, cînd am fost invitaţi la un prieten mult mai tînăr, care tocmai se retrăsese din comitete şi comiţii naţionale undeva „la ţară“, lîngă Bucureşti, am rămas uimit cînd acesta ne-a dus la un măr proaspăt plantat şi ne-a vorbit jumătate de oră despre cele patru frunze proaspăt iţite. *A luat-o razna, săracul!* – mi-am zis eu în sinea mea. Ei bine, nu, nu o luase razna, ci intrase în alt ritm. În alt *timp*. Căci ceea ce este fascinant la o grădină pe care o îngrijeşti cu mîna ta este exact asta: timpul. Intri, fără să-ţi dai seama, în ritmul naturii, care îţi ritmează altfel natura ta urbană şi îţi dă *răgazul* să te regăseşti. Din fragmentar, timpul devine curgere lină, din mişcare lineară care se îndreaptă frenetic spre un viitor de fiecare clipă devine o ciclicitate de naşteri şi renaşteri bine rînduite. În grădină, mergi agale şi vorbeşti mai rar. Ritmul vieţii şi ritmul inimii se reglează după alt algoritm. Şi începi să înţelegi „viaţa la ţară“, despre care am citit cu toţii sau ne aducem vag aminte din vizitele la bunici, dar pe care, intelectuali morocănoşi, o considerăm adesea doar un idilism patetic. Tot calendarul acesta festiv al „omului de la ţară“, ritmat de moartea şi renaşterea naturii şi obsedat de fertilitate, devine o icoană la care nu mai poţi să ajungi, dar la care, iată, poţi să te închini în fiecare dimineaţă. Şi să te visezi, pentru o clipă, parte a acestui ciclu nemuritor.

Domnilor, dumneavoastră nu cunoaşteţi natura! – îmi vine să spun, iremediabil livresc. Eternitatea s-a născut în grădină!…

În grădină,
mergi agale şi vorbeşti mai rar.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

■ ■ ■

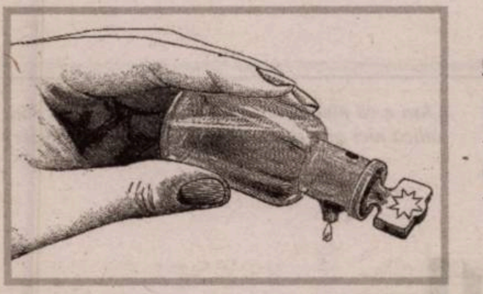

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Eşafod şi eşafodaj

© A. Damian

Operaţiunea de *dărîmare a eşafodului,* evocată tot mai des de unii vorbitori actuali, nu este, cum s-ar putea crede, expresia unei lupte nobile împotriva pedepsei capitale, ci rezultatul unei destul de banale confuzii lexicale.

În franceză, între termenii *échafaud* şi *échafaudage* există o strînsă legătură etimologică şi de sens, care nu pare totuşi să creeze confuzii în comunicarea curentă. Împrumutate în română în secolul al XIX-lea şi adaptate în forma *eşafod* şi *eşafodaj,* cele două cuvinte sînt destul de clar diferenţiate în dicţionare, dar cam amestecate în uz. *Eşafodul,* „platformă construită într-o piaţă, pentru execuţia publică a condamnaţilor“, e o realitate istorică, cu supravieţuiri metaforice: cineva *e trimis la eşafod, îl aşteaptă eşafodul* etc. *Eşafodajul* – „construcţie provizorie alcătuită din bare de lemn sau de metal legate între ele, pentru a susţine o platformă cu materiale, instalaţii, muncitori etc. în timpul executării unei construcţii“ (DEX) – e un termen tehnic curent, apropiat de *schelă,* întîlnit cu sensul său concret în domeniul construcţiilor, dar folosit destul de mult şi în sens figurat, în varii contexte. În dicţionarele noastre este cuprinsă una dintre accepţiile sale metaforice, cea a „construcţiei teoretice“ („ansamblu de date, de argumente, de exemple etc. pe care se bazează o operă, o concepţie, o ipoteză, o teorie“, DEX). De fapt, *eşafodaj* (ca variantă pentru metafora omniprezentă a construcţiei) este folosit pentru diverse tipuri de ansambluri abstracte: se vorbeşte de *eşafodaj narativ, poetic, politic* etc. Nota specifică a metaforei este asocierea cu fragilitatea, cu vulnerabilitatea: schelăria provizorie şi accesorie poate fi cu relativă uşurinţă *dărîmată, zguduită, răsturnată, demontată, spulberată, aruncată în aer;* de obicei, eşafodajul *se clatină* sau *se prăbuşeşte*. Uneori metafora deraiază, pierzînd legătura cu realitatea obiectului concret: eşafodajul *se destramă* ca o pînză („întregul *eşafodaj se destramă* iremediabil“, fcbayern.ro) sau pare a fi alcătuit, surprinzător, din cărămizi („este un sportiv de excepţie care acum, la Festivalul olimpic de la Braşov, *a pus prima cărămidă din eşafodajul* carierei sale“, cosr.ro). În franceză cuvîntul *échafaudage* este considerat „adesea ironic“, peiorativ, pentru că se referă la o „aglomerare neorganizată sau instabilă de elemente“, la un „asamblaj prea puţin solid, neconvingător, de elemente diferite care nu formează un întreg“ *(Trésor de la langue française informatisé).* Deşi româna pare să fi atenuat notele depreciative ale etimonului, *eşafodaj* îşi păstrează unele afinităţi cu domeniul negativităţii.

A vorbi (şi a scrie) despre *dărîmarea eşafodului* nu e rezultatul unei simple neatenţii de moment, un lapsus scuzabil şi izolat; dovadă stau sutele de exemple care îşi întăresc reciproc confuzia: „o virgulă lipsă poate dărîma întreg *eşafodul*“ (poezie.ro); „El va dărîma *eşafodul* statului mafiot“ (danvoiculescu.net); „angajaţii Ministerului de Finanţe au fost pe punctul să dărîme, în doar două zile, *eşafodul putred* pe care este construită întreaga structură statală din România“ (business24.ro); „am demontat tot *eşafodul* pe care se bazează ştiinţa evoluţiei“ (cafeneaua.com); „acest argument elementar dărîmă tot *eşafodul de minciuni şi insinuări* referitoare la «lovitura de stat», «confiscarea revoluţiei» etc.“ *(Dosarele istoriei,* nr. 1, 1999); „Ministrul Educaţiei Naţionale, A. M., clatină iarăşi *eşafodul* sistemului de învăţămînt tradiţional din România“ (ziaruldeiasi.ro) etc.

În franceza veche *échafaud* avea şi sensul general de „schelărie, platformă provizorie“ pe care l-a moştenit derivatul său *échafaudage*. Şi în dicţionarele noastre mai vechi *eşafod* apărea, prin preluare din franceza mai veche, cu sensul lui *eşafodaj*. În dicţionarul latinizant al lui Laurian şi Massim (1871-1876), *eşafod* (scris *esiafodu),* exilat în *Glosarul* conţinînd „vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor“, era definit ca „pod de scînduri“, „podea înălţată“. Istoria cuvîntului nu scuză însă confuziile actuale: acestea nu provin, desigur, dintr-un exces filologic, ci din neglijenţa faţă de sensuri şi faţă de diferenţele dintre cuvinte.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

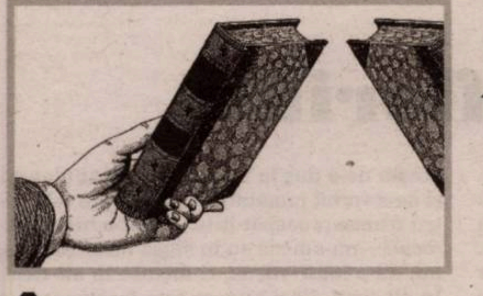

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Despre naştere şi moarte

Îmi dau seama că rubrica pe care am deschis-o acum aproape un an alunecă tot mai mult spre psalmodierea, pe diverse tonuri, a aceluiaşi mesaj. Încerc să îl pun răspicat pe hîrtie, poate scap de el.

În educaţie, ca şi în sănătate, nu este vorba despre bani, despre strategii, despre proceduri sau altele asemenea. Este vorba, întîi şi întîi, despre oameni. De aici începe şi aici se întoarce totul.

Sînt ignorant în materie de sănătate şi sper să ajung să mă pricep cît mai puţin. Dar nu e greu să intuiesc, ca oricine altul, că atunci cînd mai apare la televizor cîte o veste despre un bătrîn pierit pe drumurile dintre spitale sau un copil care-şi încheie viaţa încă din maternitate avalanşa de comentarii furioase împotriva „sistemului“ pierde pe dată frîiele unei analize raţionale. La fel se întîmplă şi cu incidentele şocante semnalate în şcolile româneşti.

Sănătatea şi educaţia sînt ţintele predilecte ale victimizării autohtone. Nu că altele – productivitatea economică, prosperitatea, siguranţa etc. – ar sta mai bine. Nu ne prisosesc autostrăzile, nici locurile de muncă bine plătite, nici tihna certitudinilor. Sănătatea şi educaţia în România nu arată, ca nivel de dezvoltare, *altfel* decît celelalte domenii, ci sînt, ca peste tot, *altceva*.

Avem fiecare de trecut prin două evenimente care ne găsesc complet singuri şi neputincioşi: naşterea şi moartea. Ce bine ar fi să putem întreba: „Nu vrea nimeni să moară în locul meu?“ Pot cel mult să merg la medic să-l rog: „Doctore, ajută-mă să mor un pic mai tîrziu. De restul mă ocup eu“.

N-avem control asupra naşterilor? Ne stau la dispoziţie o puzderie de contraceptive pe de o parte, de metode de a înfrînge sterilitatea, pe de cealaltă parte. Planificarea venirii pe lume a copiilor a devenit practică curentă. Controlăm tot mai bine naşterile, mai puţin una singură: pe a mea. Pe a fiecăruia dintre noi. Nu ne e dat să spunem: „Are cineva de gînd să mă nască odată?“

Trăim într-o lume
tot mai asistată.

Trăim într-o lume tot mai asistată. Mi se sparge o ţeavă la chiuvetă, chem un instalator. Mă cert cu vecinii pe o bucată de curte, sun un avocat. Mi-a ocupat cineva locul de parcare, chem poliţia. Am o nelinişte metafizică, mă duc la un preot. Mi se pare viaţa fără rost, apelez la un terapeut. Vreau un nas mai drept, mă adresez unui chirurg plastician. Diviziunea socială a muncii explodează în *Pagini aurii* şi, mai recent, într-o puzderie de site-uri ofertante de servicii. Delegăm altora porţiuni tot mai mari din vieţile noastre. Putem şi să n-o facem. În fond, e libera noastră alegere. Dar putem?

Naşterea şi moartea nu pot fi, încă, delegate. Aici sîntem cel mult asistaţi: de educaţie şi medicină.

Educaţia este, simplu spus, o a doua naştere. Un botez îndelung şi întortocheat, oficiat de părinţi, de prieteni, de gaşca de cartier, de cărţi, ziare, ecranul TV şi marele ecran, de monitorul computerului, de iubit sau iubită, de poliţaiul din intersecţie, de starea vremii, de doctorul de familie, de rafturile din magazin, de visele pe care reuşim să ni le amintim în zori şi de cele care rămîn îngropate în uitare. Şi, mai important decît orice, e un botez la care oficiem, pe măsură ce înaintează, noi înşine, cei ce sîntem ajutaţi, apoi îndemnaţi, apoi ne pregătim să ne facem oameni.

Am auzit de un studiu din care ar fi reieşit că din tot acest amalgam, educaţia formală, cea obţinută cu ajutorul instituţiilor specializate, creşă, grădiniţă, şcoală ş.cl., contribuie cam cu 10 procente. O veste alarmantă pentru un educator de profesie. Bătălia pentru o amărîtă de zecime poate părea derizorie. Însă tocmai această neputinţă dă o imensă greutate umilului sprijin pe care şcoala îl poate oferi celor care încearcă, celor care vor să se nască.

M-am împrietenit în armată cu un personaj excentric, deştept foc şi foarte emoţional. După încheierea stagiului ne-am dus fiecare la facultatea lui. N-am mai păstrat legătura unul cu altul. Am auzit că ar fi ieşit şef de promoţie sau pe-acolo. Apoi ne-am împrăştiat la slujbe care-ncotro, prin toate ungherele ţării, potrivit repartiţiei. După nişte ani ne-am revăzut întîmplător în Bucureşti. Era la o şcoală ajutătoare, de logopedie. Am făcut ochii mari. Voluntariase, şi nu-i părea rău. „Ştii“ – mi-a spus – „am fost mai înainte la o şcoală «normală» şi m-am bucurat şi eu să simt că fac mintea unor copii să se mişte. Dar mai era şi Dumnezeu la mijloc, cu ADN cu tot, şi părinţii şi toate cele. Aici te chinui jumătate de an să faci un copil să pronunţe un «a» şi cînd se întîmplă, te c… pe tine de bucurie. Că fără tine n-ar fi reuşit niciodată.“

Prietenul meu din armată e acum profesor la un colegiu de vîrf din Capitală. Din cîte am auzit, la fel de excentric şi foarte îndrăgit de elevi.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

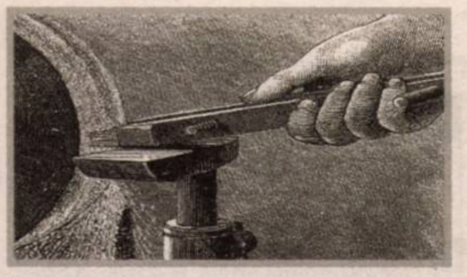

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

9 Mai, o zi care împarte Europa

Parcă niciodată Ziua Europei nu s-a aflat într-o asemenea măsură în opoziție cu Ziua Victoriei. Dar aceasta e realitatea: ziua de 9 Mai desparte azi continentul mai mult ca oricînd, iar semnificațiile ei, altădată paralele, sînt puse azi una împotriva celeilalte, la un nivel de tensiune nemaiîntîlnit de la sfîrșitul Războiului Rece.

Mai întîi, cîteva lucruri despre Ziua Victoriei. Rușii o sărbătoresc pe 9 mai. Occidentalii, cu o zi mai devreme. În seara cînd s-a semnat capitularea Germaniei naziste, în vestul Europei era 8 mai, în est trecuse de miezul nopții, era deja 9 mai.

Există însă deosebiri de abordare dincolo de această mică festă jucată de fusul orar. Mai întîi, că sovieticii (și apoi rușii) au sărbătorit mereu în această zi Victoria. O victorie împotriva Vestului agresor, la capătul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, puternic mitizat de propaganda sovietică și apoi rusească.

Mesajele dinspre Est și Vest se ciocnesc.

Inutil de insistat cît de important era pentru propagandă ca această zi să fie marcată anume în acest mod în URSS și în statele-satelit. Apoi, trebuie să înțelegem impactul puternic pe care îl are în Rusia orice atingere adusă simbolurilor vitejiei luptătorului sovietic în Marele Război, fie că este vorba despre statui ale „soldatului eliberator“ sau tancuri suite pe socluri și îndreptate – cum altfel – spre Vest, fie că se abordează teme deranjante legate de crime de război (cazul Katyn, de exemplu) sau ocuparea statelor central și est-europene.

Nu doar miturile Marelui Război s-au întipărit adînc în conștiința omului sovietic și rus, dar și asocierea forțată între capitalism (sau „Vest“) și fascism.

În contextul situației tensionate de azi, Ziua Victoriei capătă, în abordarea rusească, o puternică simbolistică legată de lupta împotriva amenințării dinspre Vest, dar și de machismul puterii de la Kremlin. Ziua Victoriei ne va arăta ceea ce am mai văzut și anul trecut după anexarea Crimeei, probabil la proporții sporite: o Rusie slăvind războiul. O Rusie care se consideră iarăși amenințată dinspre Vest și care vrea să arate lumii că are de gînd să riposteze.

În Uniunea Europeană, în ziua de 9 Mai nu se celebrează neapărat o victorie (oricum, sfîrșitul Războiului va fi fost marcat în Occident cu o zi înainte), ci începutul unei construcții îndelungate și ambițioase. Ziua Europei se referă, de fapt, la discursul din 9 mai 1950 al ministrului de externe francez Robert Schuman, în care a propus punerea în comun de către Franța și Germania a producției de cărbune și oțel, ca o garanție că aceste două puternice națiuni europene nu se vor mai război niciodată. Discursul este considerat piatra de temelie a Uniunii Europene de azi.

Departe de a celebra victoria cuiva asupra altcuiva, Ziua Europei se referă la ștergerea rivalităților istorice și la participarea în comun la o nouă construcție europeană, capabilă a păstra pacea și a aduce bunăstarea. Ziua Europei nu este despre învingători și învinși, ci încearcă să dea un sens comun pentru toate națiunile componente, indiferent de partea în care s-au aflat în cea de-a doua conflagrație mondială.

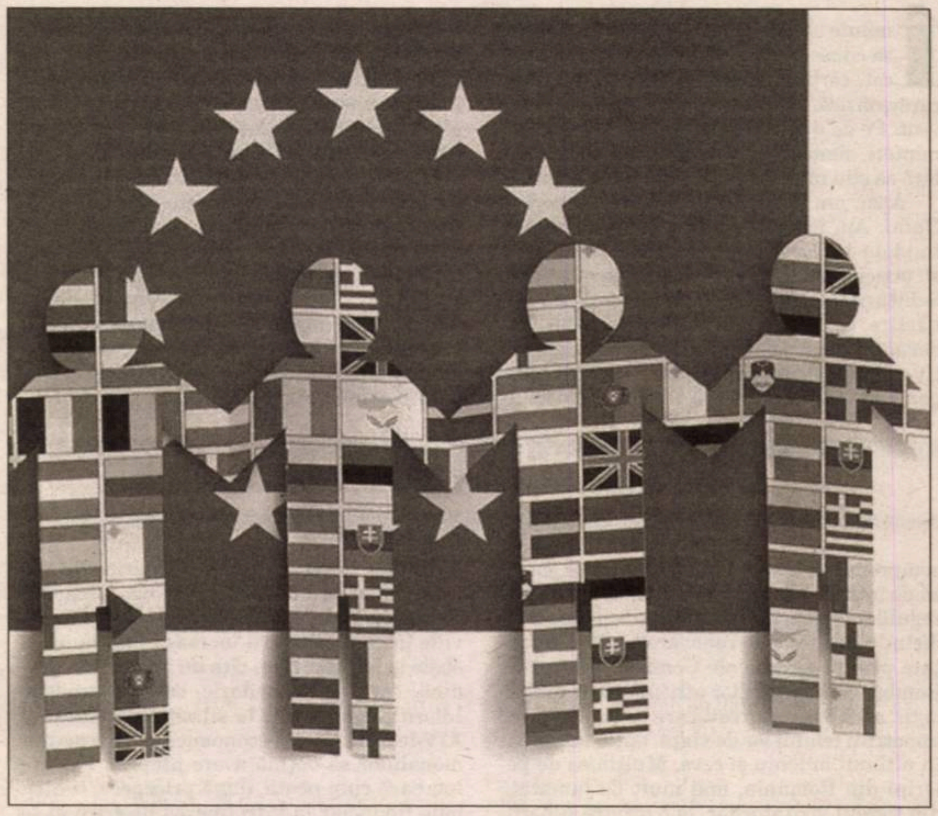

Mesajele dinspre Est și Vest se ciocnesc, iată, pe noua linie de demarcație dintre Uniunea Europeană și spațiul de influență rusesc. Și trebuie să spunem că, potrivit abordării oficiale de la Chișinău, 9 Mai rămîne încă ziua victoriei împotriva fascismului. Nu că acest moment nu ar fi important. Doar că simbolistica mai subtilă a Zilei Europei nu pare a fi receptată la adevărata ei dimensiune dincolo de Prut. Și poate că nici chiar în România, stat membru care deja ar trebui să treacă în stadiul de maturizare.

Iar problema este că tocmai idealurile construcției europene sînt azi mai mult ca oricînd puse sub semnul întrebării. Europa păcii este amenințată de tensiunile din Est. Europa bunăstării suferă din greu sub apăsarea unei crize prelungite. O Zi a Europei, așadar, mai tensionată ca oricînd.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Doctorat în mine însumi – o mică nebunie

Fernando Savater (n. 1946) este unul dintre cei mai cunoscuți filozofi și eseiști spanioli contemporani, un intelectual-vedetă. Un fel de Bernard-Henri Lévy spaniol. Convingerile lui nu sînt neapărat și ale mele, dar nu despre asta vreau să vorbesc aici, ci despre o întîmplare simpatică pe care a povestit-o într-una din cărțile sale, dedicată lui Cioran, Savater fiind un mare admirator al lui Cioran și unul dintre cei mai importanți promotori ai operei cioraniene în cultura hispanică. Ei bine, Savater spune că, la sfîrșitul anilor '60, cînd a început să se gîndească la subiectul unei teze de doctorat, i-a venit ideea să o dedice unui filozof care nu a existat niciodată. S-a gîndit să inventeze pur și simplu un filozof, un discipol al lui Heraclit, care ar fi trăit în plin elenism la Atena, a cărui filozofie inventată de el să fie chiar obiectul propriului studiu doctoral. Fără să anunțe, evident, că filozoful nu există. E neclar dacă Savater a vrut să facă, astfel, o farsă unora dintre profesorii săi (probabil că unii ar fi înghițit gălușca și ar fi apreciat teza exprimîndu-și chiar păreri despre obscurul filozof pe care ei, desigur, îl cunoșteau dinainte) sau a vrut să arunce un manifest în curtea unei universități anchilozate, așa cum întreaga lui generație o făcea la vremea aceea. În orice caz, profesorii au aflat și, evident, nu au fost de acord cu o asemenea teză. Așa că Savater a decis să facă o teză despre Cioran. Însă zvonistica universitară a funcționat după regulile oricărei zvonistici, prelungind frînturi de informație și amestecîndu-le pe fondul ignoranței (la acel moment, Cioran nu era cunoscut în Spania). A rezultat zvonul că filozoful Cioran despre care tînărul Savater scrie o teză nu există, de fapt, ci este o plăsmuire a sa. Amuzat de situație, Savater i-a scris lui Cioran o scrisoare în care i-a povestit tărășenia și i-a spus: „Pe aici, unii cred că nu existați“. Cioran a răspuns imediat: „Te rog, nu dezminți zvonul acesta“.

Savater i-a scris lui Cioran o scrisoare: „Pe aici, unii cred că nu existați.“

Această mică istorioară mă face să mă întreb de ce universitățile nu ar accepta un doctorat al cuiva (tînăr, ca orice doctorand) despre propria operă. Doctoratul în sine însuși. Aștept un filozof ori un scriitor care să susțină în fața unei comisii doctorale o lucrare, făcută după toate rigorile academice, despre sine. Ceva de genul „Sentimentul ființei în opera mea“ sau „Specificul reflecției politico-filozofice în publicistica mea“ ori „Schimbările de paradigmă în creația mea de acum față de creația mea de tinerețe“. De ce nu? Vi se pare un exercițiu futil? Vă deranjează vanitatea? Nu cred – în lumea de azi și, mai ales, în lumea academică, vanitatea este normă. În plus, ne-au lămurit postmodernii că distanța dintre „subiect“ și „obiect“, axiomatică pentru filozofii moderni și premoderni, nu mai e chiar așa de clară. Cînd privești lumea, te privești în primul rînd pe tine. Atunci, să admită și comisiile de doctorat că poți să faci un doctorat despre tine însuți.

Legătura cu povestea doctoratului lui Fernando Savater este aceea că, așa cum el a încercat un doctorat într-o plăsmuire pentru ca apoi să-i reușească un doctorat într-un necunoscut (de reflectat, poate chiar într-o teză de doctorat, la legătura dintre inexistent și neștiut!), și un doctorand actual ar putea să înceapă un doctorat în ceva ce mai degrabă nu există (propria operă, să spunem) pentru a realiza un doctorat în ceva ce încă nu e cunoscut (propria gîndire). Un doctorat în care descoperirea de sine și construirea sinelui intelectual sînt, cumva, simultane. Doza de originalitate, cerută oricărei teze de doctorat, ar fi asigurată cu asupra de măsură. În plus, disciplinarea efortului creator prin rigorile academice nu poate decît să facă bine deopotrivă celui care studiază și celui care este studiat, adică doctorandului însuși.

Sartre remarca undeva că, deși nu știm bine ce sîntem și ce e cu noi pe lume, sîntem totuși responsabili de noi înșine. Asimetria sesizată de el ar putea fi, printr-un astfel de doctorat, rezolvată. Pe măsură ce afli tot mai multe despre tine studiindu-te cu mijloace „științific valide“, devii tot mai responsabil de propria ta originalitate pentru că, desigur, teza trebuie să fie cu totul originală, este chiar condamnată la originalitate. Plagiatul ar deveni imposibil! Plagiatul ar însemna nu doar că teza e făcută de altul, ci că teza ar fi despre altul.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Să afli şi să simţi

Înainte să plec spre Athos, am fost sfătuit să citesc la greu. Wikipedia, site-ul dedicat, cărţi monografice. Să mă informez, carevasăzică. Să ştiu ce mă aşteaptă. N-am vrut. Pe de o parte, dintr-un soi de lene. Altminteri, simţeam nevoia de a mă duce acolo, fără să ştiu mare lucru. Să simt, mai degrabă.

Apoi, am debarcat pe Munte, în port la Dafni. Am început să aflu. Drumurile desfundate şi cvasi-impracticabile. Anul construcţiei Marii Lavre. Numărul de mînăstiri. Schiturile româneşti. Doar două. Fără mînăstire, pentru că Alexandru Ioan Cuza i-a deranjat pe greci. Organizarea administrativ-politică, de un soi special. Nici stat independent, nici teritoriu al Greciei. Soluţia de compromis, a unei autonomii parţiale, cu viză de intrare într-un teritoriu al UE şi supus regulilor Schengen. Mulţimea de panouri indicînd şantierele de renovare ca fiind finanţate prin programe ale Comisiei Europene. Bombăneala bătrînilor athoniţi care simt că ăştia ar fi bani spurcaţi care se vor întoarce împotriva felului lor de viaţă, puţin schimbat în ultimul mileniu şi ceva. Mulţimea de pelerini din România, mai mult de jumătate din totalul vizitatorilor, la o privire superficială. Numărul mic al călugărilor din schiturile şi mînăstirile pe care le-am vizitat. Excepţia numită Podromu, schitul românesc, unde obştea are o medie de vîrstă mult mai redusă decît în celelalte aşezăminte. Moaştele pe care le adăposteşte fiecare mînăstire sau schit. Icoanele făcătoare de minuni. Povestea fiecăreia dintre ele. Chiliile construite în pante aparent inaccesibile, unele în ruină, altele arătînd a viluţe dintr-o staţiune de cinci stele. Preţurile lor, ajungînd spre o jumătate de milion de euro. Industria locală, bazată pe produse naturiste, garantate de brand-ul Athos: miere, vin, ulei de măsline, cherestea. Cele trei cafenele din Kareia, capitală-sat şi sediul administrativ. Plăcinta cu praz şi plăcinta cu spanac, excelente amîndouă. Permanenta goană după locuri în microbuzele supraaglomerate, conduse de români şi aparţinînd singurei firme de transport în comun căreia i s-a permis să opereze pe Munte. Ospitalitatea Arhondaricului: apă rece, rahat şi un păhărel de uzo. Regulile Trapezei. Cele două feluri de obşti. Chinoviile în care călugării lucrează împreună în obşte şi fac ascultare cîte un an, care în grădină, care la Arhondaric, care la candele. Idioritmicii apăruţi la sfîrşitul secolului al XIV-lea din pricini economice şi care permit monahilor să deţină avere proprie. Fiecare lucrează cum poate, după pricepere, contribuie financiar la întreţinerea bisericii şi se întîlneşte cu ceilalţi călugari doar la slujbă. Mai sînt opt schituri idioritmice pe Munte pentru că Biserica a descurajat constant acest mod de organizare. Poveştile despre grozăviile făptuite de cruciaţi în drum spre Constantinopole. Martiriul călugărilor ortodocşi ai vremii, puşi să aleagă între catolicism şi moarte. Bombăneala constantă împotriva oricărei apropieri de Roma. Convingerea că Sfînta Împărtăşanie pentru un catolic înseamnă desacralizarea bisericii ortodoxe în care s-a făptuit gestul. În fine, aerul conservator şi senzaţia că te afli într-o fortăreaţă asediată de tot soiul de pericole (reale sau imaginate) ale vremilor pe care le trăim şi care vor fi să vină, cu modernitatea în faţa căreia apărarea este o datorie, iar adaptarea o erezie.

Miere, vin, ulei de măsline, cherestea.

Nu am avut cum scrie şi nici nu mă văd în stare a descrie ceea ce am simţit. Am fost la utrenii, vecernii şi liturghii în limba greacă, pînă în ultima zi, cînd am ajuns la Podromu. Prin urmare, nu am înţeles *ce* s-a rostit. Am simţit, însă, *cum* s-a rostit, la lumina a două lumînări, în zorii zilei, la utrenie, ca acum 1200 de ani. Am simţit forţa cîntării, puterea gestului, frumuseţea cuvîntului, toate rostite într-un anumit fel şi nu altminteri. Am *simţit* cum *acea* primă rază de soare a zilei a intrat prin *acel* ochi de geam exact în momentul Epiclezei, la *acea* liturghie, în mînăstirea Sfîntul Andrei. Nu am cum povesti nimic din ce am simţit. Nu ştiu să tălmăcesc *asta*. De aceea, am povestit doar ce am *aflat*. Detalii mai degrabă lumeşti care îi pot ajuta pe alţi pelerini debutanţi să ajungă pe Athos, pentru a simţi şi a afla.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

un sport la Răsărit

ASA Tîrgu Mureş e o stea căzătoare?

Jocul de cuvinte e haios, dar nu se ţine în substanţă. ASA şi-a cîştigat deja campionatul iar Steaua l-a pierdut, indiferent de cine va termina prima. O clasare a Stelei pe locul întîi nu va fi un titlu de glorie (e probabil cea mai slabă jumătate de campionat din vremuri imemoriale) şi nici nu va rezolva problemele cronice ale acestei echipe părăsite de emblemă şi galerii. Succesul decolorat va fi uitat repede, dacă va fi. Antrenorul şi o sumă de jucători vor pleca, va începe un drum european al crucii şi o reconstrucţie improbabilă în absenţa unei coerenţe strategice şi în prezenţa unei prudenţe financiare vecină cu zgîrcenia patologică. Steaua poate cîştiga, dar nu va fi învingătoare, iar a doua zi se va trezi cu durerea de cap a zilei de mîine. ASA poate celebra în cazul locului doi, sau triumfa dacă urcă o treaptă. Succesul ei va fi istoric – şi deja este, nici o nou promovată nu a ajuns atît de sus. Pentru ultimele etape întrebarea e: va şti să gestioneze situaţia? Deja ea a fost formulată după ce a bătut Steaua. Răspunsul: 6-1 cu Viitorul. Deşi cei care au văzut meciul ştiu că ocaziile adversarilor puteau scrie o altă poveste. ASA nu poate reuşi cel mai tare „hold-up“ al fotbalului decît dacă nu se schimbă cu o iotă. Fotbaliştii ei par mai mulţi pe teren pentru că atunci cînd nu mai pot joacă experienţa din ei. ASA e exemplul de proiect izbutit într-un fotbal rătăcit: un lot cu oameni care au văzut multe, constant, fără presiune, fără bulversări inutile, fără antrenori care să deranjeze nevoia de o bere, două după transpiraţie. ASA ne arată faţa întinsă a semiprofesionismului asumat, în vreme ce alţii ne prezintă ridurile profesionismului, dar care a eşuat de mult în amatorism. Aceasta e adevărata cădere.

Radu NAUM

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

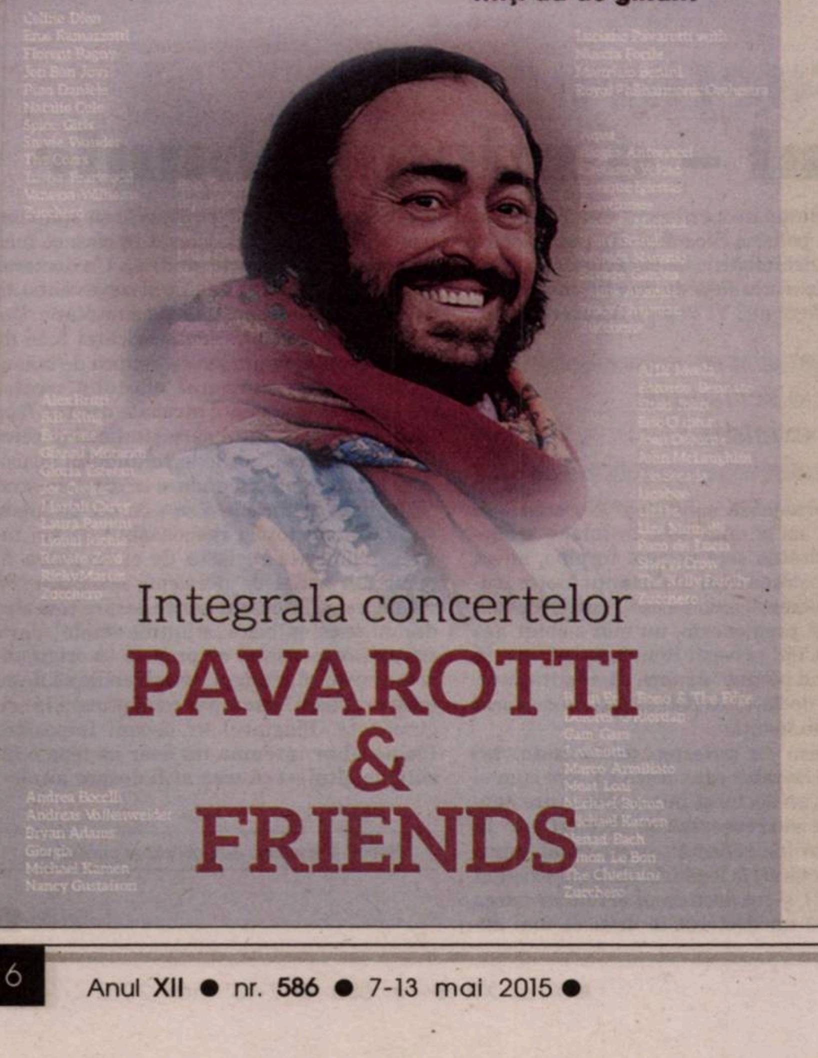

Integrala concertelor PAVAROTTI & FRIENDS

OFERTĂ SPECIALĂ!

Colecţia de 4 DVD-uri, cu câte 2 concerte fiecare, „Pavarotti & Friends” este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche” pe minimum 6 luni!

Promoţie valabilă în perioada 20 aprilie - 19 mai 2015

	Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Ofertă	**Abonament digital** - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
	Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr.........., Bl........, Sc........, Et........, Ap........,
Localitate.. Judeţ/Sector ...., Cod poştal ....,
Telefon .... E-mail..
Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

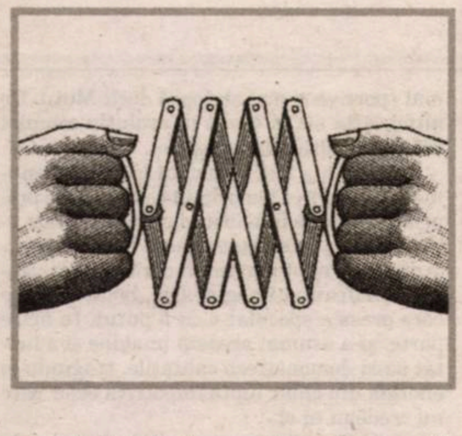

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Viaţa noastră după selfie

– dialog cu Teodor BACONSCHI –

A fost diplomat de performanţă – ambasador la Vatican, la Lisabona şi Paris, şi ministru de Externe. A încercat intrarea în politică. ***Teodor Baconschi*** *a revenit de curînd la calitatea sa de bază, aceea de autor, publicînd o carte la Editura Humanitas:* Facebook. Fabrica de narcisism. *Nu e o carte (doar) despre reţeaua de socializare, ci un eseu provocator despre dilemele lumii de azi. Cu un titlu incitant, ce-i drept.*

© D. Muntean

De ce Fabrica de narcisism?

Poate că e o definiţie nedreaptă – există pe Facebook şi altceva decît narcisism, ne mînă acolo resorturi diferite, nu poţi reduce totul la această nevoie a omului de a se autoglorifica prin diverse tipuri de machiaj digital. Dar există o dominantă, căci, aşa cum spuneam în carte, Facebook „este despre mine, nu despre tine“. Miza principală a utilizatorului este aceea de a se autopromova, de a-şi face vizibilă viaţa personală, profesională, familială, de a-şi arăta opţiunile, scara de valori, cărţile şi filmele preferate etc. De altfel, pagina e organizată ca un fel de *boutique* în care proprietarul îşi etalează mărfurile. E adevărat – şi aici intervine partea satirică a eseului – că există şi o zoologie, o faună acolo, care ne reprezintă pe noi toţi; poate o distopie, poate o lume pe dos, dar în orice caz ne denunţăm cu toţii acolo. Nu mai e nevoie de hiperactivismul legal sau de servicii secrete, noi înşine, cu frenezia cuvenită acestui ritul, „ne dăm în stambă“, spunem şi ce trebuie, şi ce nu.

„Facebook ne creşte raza de atitudine socială.“

Dar nu cumva aceasta e lumea reală, iar Facebook nu face decît să o adune la un loc, pe un „perete“?

Lumea reală este cumva obiectivată panoramic, în trei dimensiuni. În viaţa reală nu vedem decît fragmente: ne întîlnim cu colegii de serviciu ori cu cîţiva cunoscuţi în autobuz, interacţionăm mult mai puţin. Pe Facebook, la limită, poţi avea 5000 de prieteni. Persoane care n-aveau o preistorie mondenă au devenit mici vedete: personalităţile accentuate – care publică asiduu, au nerv, au simţul expresiei memorabile – îşi fac loc, îşi formează un public.

Aveţi o expresie foarte interesantă în carte: „nu te poţi îndrăgosti de cineva după ce l-ai văzut într-un selfie“. *De ce?*

Pentru că distanţa între mîna care ţine *smartphone*-ul şi faţă e de natură să deformeze unghiurile. Un *selfie* are ceva diform, e o formă stranie de monolog. Cînd te întîlneşti cu o persoană pe care înainte o cunoşteai doar pe Facebook, ţi se pare inevitabil că iese prost din examenul realităţii, arată mai puţin bine. Cînd vezi toată avalanşa de *selfie*-uri, n-ai senzaţia că respectivul are o deschidere către celălalt, mai degrabă vrea să-l atragă pe celălalt în galeria lui de fani. Cu alte cuvine, e o parodie involuntară, la diverse scări, a psihologiei vedetei, a *star system*-ului: fiecare se simte îndreptăţit să ocupe o vreme centrul atenţiei tuturor.

E vechea vorbă a lui Andy Warhol despre cele cîteva minute de celebritate...

În termenii televiziunii, profeţia lui Warhol avea aerul excepţiei, acum a devenit regula.

Sîntem într-o lume a imaginii, cei mai mulţi plasează pe Facebook imagini. Asta e în dauna textului, a cititului, Facebook e ultima formă de glorificare a imaginii?

Mi-a trecut prin minte disputa iconoclastă din Imperiul Bizantin: a fost o primă ciocnire civilizaţională între text şi imagine, o primă formă de a pune întrebarea „ce e mai important?“. De atunci s-a tras concluzia că, în termeni de comunicare socială – pastorală, în termenii bisericii – imaginea e mai importantă decît textul (la care au acces mai puţini, care are semnificaţii multiple, poate genera dispute interpretative). Imaginea pare să domine în epoca noastră, exilînd conţinutul, pentru că imaginea e înşelătoare. Acest perete mondial cu chipuri care este Facebook n-ar face decît să proclame că triumful imaginii este ireversibil, toată lumea vrea să consume în primul rînd imagini.

În ciuda aparenţei critice faţă de Facebook, vă declaraţi fascinat de lumea sa. De ce?

E o fascinaţie legată de simultaneitatea unor posibilităţi altădată separate sau inimaginabile. În primul rînd, ne creşte raza de acţiune socială: cunoaştem oameni de oriunde, ceea ce nu intra în experienţa individului obişnuit pînă acum 10-15 ani. Vorbeam abstract despre globalizarea economică, despre circulaţia fluxurilor de capital, înţelegeam că era aviatică ne-a scurtat distanţele fizice, dar acum e un fel de simultaneitate a comunicării virtuale cu orice semen, din orice parte a planetei, în orice moment. Asta te încarcă teribil cu un fel de conştiinţă ecumenică, panumană. Cele 7 miliarde de semeni ai tăi de pe restul panetei capătă brusc o realitate pe care o ignorai sau o abstractizai. Este o mutaţie culturală importantă: trăim în coprezenţa celorlalţi, în sensul absolut al cuvîntului, ceea ce nu s-a mai pomenit în istorie. Asta va antrena schimbări esenţiale în felul nostru de a ne privi ca specie dominantă pe Terra şi vom regîndi raporturile sociale, raportul adevărat-fals, raportul Putere-cetăţean, raportul real-virtual. Toate articulaţiile clasice ale societăţilor liberale moderne vor fi puse în criză. E ceva înfricoşător în amploarea fenomenului, în faptul că impactul său nu e cuantificat, nici predictibil sută la sută. Nu vreau să spun că, din cauza acestei tehnologii, omul îşi va modifica esenţa, în sensul său antropologic şi filozofic. Nu cred că se va ajunge aşa de departe. Dar e clar că orice minte gînditoare, orice observator social, orice antropolog ori sociolog are obligaţia de a nu trece uşor, „funcţionalist“, peste noua tehnosferă, ci trebuie să se întrebe ce se schimbă, ce rămîne, ce salvăm, ce pierdem. Sînt întrebări la care trebuie să dăm un răspuns.

Cartea nu e doar despre Facebook, este despre lumea de azi, pe care tot mai mulţi o văd că fiind mai rea ca altădată, mai periculoasă, mai riscantă...

Sindromul epocii de aramă ori de fier e hesiodic, e foarte vechi. Toate generaţiile au un moment de inflexiune în care condamnă prezentul ca o formă inferioară a unui trecut mai bun. Există discursuri despre declin, există impulsuri filozofice care situează fericirea şi perfecţiunea în trecut, la originea istoriei. Noi nu ne putem emancipa în raport cu această paradigmă, care este mitologică, este implantată în imaginarul nostru colectiv. Aşa că evit capcanele uşoare, nu vreau să denigrez epoca mea, pentru că la această epocă s-a ajuns şi cu contribuţia mea, deci am o responsabilitate: dacă lucrurile sînt mai proaste, nu e pentru că aşa le-am găsit, ci pentru că aşa le las. Nu e mai puţin adevărat însă că ceva e ireductibil specific epocii noastre: nu are o identitate. E ocupată de prefixe: post-industrial, post-uman, post-modern, post-istoric etc. Asta ne arată că prezentul ne cere să-i dăm o identitate; trăim încă „din provizii“, încercînd să pretindem că am depăşit tot ce ne aştepta cînd am sosit pe lume. A doua problemă e accelerarea istoriei, prin contracţia spaţio-temporală pe care o permit noile tehnologii. Am uzurpat un atribut al lui Dumnezeu, ubicuitatea, căci numai El era peste tot; acum, avem impresia că şi omul a ajuns tot pe-acolo: poate fi peste tot, măcar prin reţea. Istoria s-a accelerat, spaţiul s-a micşorat, primim mai multe informaţii decît putem gestiona, iar de aici apar nişte mari întrebări. Ce va urma, de pildă, în condiţiile în care şcoala aşa cum o ştiam tinde să devină altceva? Sînt multe exemple din care ne putem da seama că nimic nu mai e cum a fost, iar toate aceste schimbări s-au petrecut uluitor de repede, în vreo două decenii, care înainte nu contau la scara istoriei.

„O modernizare fără modernitate.“

Nu e un fel de haos informaţional?

Pînă de curînd, informaţia era putere. Cine deţinea discursul „liturgic“ al telejurnalului era ca Moise livrînd poporului tablele legii: „priviţi, aceasta este realitatea“. Acum, nici măcar organele de presă profesioniste nu mai pot să dea lecţii *ex cathedra*, nu mai pot să selecteze o realitate unidirecţională, nimeni nu mai poate ascunde ceva care excită interesul public sau curiozitatea publicului (uneori morbidă). Nu mai există nici ascunzişuri, nici munţi de pe care oficiază profeţi ai informaţiei. Toată lumea îşi ia informaţia online. Pe reţelele de socializare vezi o informaţie gata prelucrată, căci fiecare individ care redistribuie informaţia simte nevoia să-şi spună opinia. Deci interacţiunea „rescrie“ conţinutul în timpul transmiterii lui, ceea ce duce la un impact diferit. Lumea e mult mai implicată emoţional, nu mai e pasivă, nu mai stăm lemn pe canapea să „urmărim ştirile“. Asta va redesena dramatic şi peisajul media.

Aveţi în carte un portret voit şarjat: „Tipul uman care domină acum scena socială şi politică e arivistul semi-urbanizat, necioplit şi agresiv, din pricina complexului său de inferioritate. E Omul Nou, în toată desfăşurarea lui mitocănească, stimulat de libertăţi pentru care nu s-a luptat, hoţ de diplome, de poziţii nemuncite, de faimă nemeritată, de putere cu care nu ştie ce să facă“. Acest tip uman a intrat în centrul atenţiei, el difuzează informaţia şi se exprimă asupra ei. Nu e grav?

Tot ce e inevitabil nu poate fi judecat sub specia gravităţii sau a oportunităţii. Democraţia digitală a produs aceste efecte, nimeni nu poate cenzura, nimeni nu poate genera o variantă „elitistă“ a Facebook-ului. Toată lumea – întregi la minte sau mai puţin, erudiţi, docţi sau oameni care fac deliciul altora pentru agramatismul lor – e în acelaşi ceaun, acelaşi polonic ne agită pe toţi într-un *melting pot*. Interacţiunea între oameni cu niveluri de educaţie şi capacităţi expresive diferite duce uneori la tensiuni. E un iarmaroc digital care adună laolaltă o lume foarte pestriţă.

Societatea informaţională vine, în România, peste un deficit de modernitate. Nu e un şoc prea mare?

Ceasul modernizării organice a societăţii româneşti a fost dereglat de mai multe ori: ba am stat într-un colţ al istoriei pentru sute de ani, ba am ars etapele. Acest ceas social are nevoie de o revizie. Încet-încet, prin efectul de europenizare a instituţiilor, reduce diferenţele formale dintre noi şi alţii. N-o să facem o dramă din asta, dar trebuie să înţelegem că anumite excese din viaţa noastră socială şi politică reflectă această scoatere din ţîţîni. Există o modernizare fără modernitate: poţi mima totul, la campionatul de forme fără fond sîntem în continuare imbatabili.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

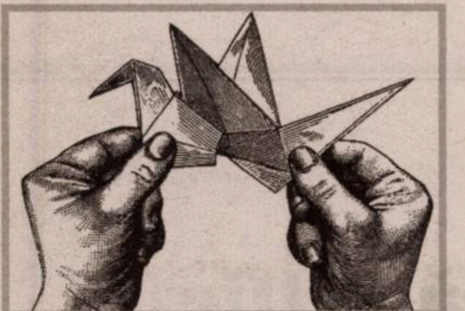

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

El e Zlatan

Cînd îi vezi figura, îţi spui: „Mamă, ce golan trebuie să fie ăsta.“ Are faţă de băiat rău, de cartier, iar din ce spun cei care l-au cunoscut şi chiar el însuşi, de multe ori se comportă pe măsura înfăţişării. Dar este un fotbalist genial, probabil unul dintre primii trei de pe planetă, la ora actuală. Poate nu e la fel de eficient ca Messi, dar jocul lui e extrem de spectaculos. Deţine şi recordul de cel mai scump jucător din istorie, luîndu-se în considerare totalitatea sumelor plătite de echipe de-a lungul timpului pentru cumpărarea sa. Poate că „scumpetea“ asta are legătură şi cu o calitate specială pe care o are, aceea de a-şi face mulţi fani. Fenomenul a primit la un moment dat şi un nume: febra Zlatan. Sigur, acum are 34 de ani, e la apusul carierei, dar continuă să-i încînte pe spectatorii şi pe telespectatorii din toată lumea prin jocul său inimitabil, la PSG şi în Naţionala Suediei.

Aşa cum fac azi marile vedete din sport, a scris o carte – *Eu sînt Zlatan*, bineînţeles, nu el singur, ci „împreună cu David Lagercrantz“, un autor specializat în scrierea de cărţi despre oameni excepţionali. A fost recent tradusă şi la noi, la Editura Publica, şi se citeşte pe nerăsuflate. Este povestea copilului provenit dintr-o familie săracă, emigrantă din fosta Iugoslavie în Suedia. A crescut într-un cartier „cu probleme“ din Malmö. Părinţii nu prea aveau timp să-l răsfeţe, iar mama obişnuia să-l bată cu o lingură de lemn, pînă cînd, uneori, aceasta se rupea. „La noi acasă“ – povesteşte el – „nu existau conversaţii civilizate, în stilul suedez, de genul: «Dragul meu, vrei să-mi dai şi mie untul, te rog?», ci mai degrabă: «Dă-ncoa laptele, boule!» Uşile se trînteau şi mama plîngea. Plîngea mult. O iubesc. A trebuit să muncească din greu toată viaţa.“ Într-o astfel de lume, Zlatan a învăţat să se descurce pe cont propriu, fără alinturi şi fără vreun sprijin. A te descurca putea să însemne şi ceva de genul următor: „Am primit o bicicletă BMX de la fratele meu cînd eram mic. I-am spus Fido Dido. Fido Dido era un personaj de desene animate, mic şi fioros, cu părul ciufulit. Mi se părea cea mai mişto chestie. Dar bicicleta mi-a fost furată din faţa piscinei din Rosengard. (...) Fido Dido dispăruse, iar eu eram complet distrus. După aceea, am început să ciordesc biciclete. Le spărgeam încuietorile. Ajunsesem expert. Pac, pac – şi bicicleta era a mea.“

„Dă-ncoa laptele, boule!“

La un moment dat, Zlatan a furat chiar şi bicicleta poştaşului. Dar în acea copilărie complicată a existat mereu fotbalul. A fost un fel de colac de salvare. Zlatan a învăţat să jongleze cu mingea, să dribleze, pentru a-şi cîştiga aprecierea tovarăşilor de joacă. A făcut treaba asta atît de bine, încît în cele din urmă, fotbalul său i-a adus aprecierea a milioane de fani. În cartierul său, orgoliul era esenţial. Şi, drept urmare, şi el s-a format ca un tip orgolios, temperamental, dar nu lipsit de corectitudine şi de onoare în relaţiile cu ceilalţi.

Dar cartea nu e doar despre o copilărie aventuroasă, ci şi despre lumea mare a fotbalului. Acolo unde e plin de orgolii şi de temperamente năbădăioase. Cu unele personaje din această lume, Zlatan s-a înţeles foarte bine, cu altele a avut conflicte grozave. Pe Pep Guardiola pare că l-a urît din tot sufletul, în vreme ce pentru José Mourinho spune că „în principiu, aş fi fost gata să mor“. Într-un loc, Zlatan povesteşte şi despre Adrian Mutu, al nostru, cu care a fost coleg la Inter Milano: „Am împărţit adesea camera cu Adrian Mutu la hoteluri şi în cantonamente, şi nu prea pot spune că apucam să mă plictisesc. Adrian Mutu e român, dar venise în Italia la Inter Milano din 2000, deci ştia limba şi tot ce trebuia şi mi-a fost de mare ajutor. Dar tipul şi petrecea. Frate, ce mi-a povestit! Stăteam întins pe pat în camera de hotel şi rîdeam. Era o nebunie. Cînd fusese cumpărat de Chelsea, petrecuse constant. Dar sigur că asta nu putea să dureze. A fost prins cu cocaină în sînge, dat afară de la Chelsea, suspendat şi băgat într-un mare proces. Dar cînd am stat împreună, făcuse tratament şi era din nou liniştit şi curat, şi puteam să rîdem de toate nebuniile. Însă, înţelegeţi, eu nu prea aveam ce povesti pe partea asta.“ Reiese că în ciuda renumelui de băiat rău, Ibrahimovici ducea o viaţă mult mai sportivă şi mai serioasă decît Mutu. De altfel, asta s-a şi văzut în evoluţia complet diferită a carierelor celor doi.

Zlatan n-a fost niciodată loial unei anume echipe, a avut în primul rînd grijă de propria carieră de fotbalist, dar pentru toate echipele la care a jucat a făcut lucruri extraordinare. Pe tot parcursul carierei sale, a avut de înfruntat imaginea de „băiat rău“, pe care presa a speculat-o cît a putut. În mare parte, şi-a asumat această imagine şi a luptat să-şi demonstreze calităţile, trăgîndu-şi energia din chiar lupta împotriva celor care nu credeau în el.

Spiritul său mereu agitat şi mereu în căutare de altceva seamănă, într-un fel, cu cel al tenismanului Andre Agassi. Sportul de mare performanţă poate canaliza o asemenea personalitate neliniştită într-o direcţie benefică. În loc să ajungă nişte indivizi cu mari probleme, astfel de oameni pot deveni mari vedete internaţionale. Partea „rea“ a personalităţii lor poate ajunge să fascineze milioane de oameni.

ready made

„Pentru facilitarea zborului de curăţire intestinală, într-o zi caldă de 10-12° C, stuparul, fără să ridice podişorul, lasă capacele expuse la soare. Căldura solară încălzeşte podişorul de scîndură sau de carton gudronat, pătrunde adînc pînă la centrul ghemului; albinele se desprind, ies repede pe urdinişul superior şi, făcînd zboruri cu ocolişuri în raza de 60-80 m, îşi descarcă intestinele, ca apoi să se înapoieze la căldura ghemului, refăcînd forma lui sferică. De data aceasta albinele se îndoapă cu mierea din fagurii mărginaşi mai plini, pe care încă nu-i atacaseră pînă atunci, aducînd mierea spre centru.“

Const. L. Hristea, *Stupăritul nou*,
Asociaţia Crescătorilor de Albine
din Republica Socialistă România, 1979

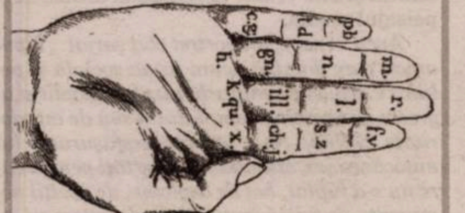

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Generaţii. În România

Reuşesc destul de rar să urmăresc un film românesc de la cap la coadă, chiar atunci cînd e vorba despre cele premiate şi lăudate de experţi internaţionali. Am mereu impresia că actorii noştri zbiară nemotivat (faptul mă oboseşte teribil!) şi că înjură (la fel ca şi în proza nouă!) complet gratuit. În sfîrşit, poate nu am eu ochiul format, poate că sînt depăşit. Recunosc totuşi că unele producţii recente mi-au plăcut şi am deja chiar o listă de regizori autohtoni preferaţi. Nu demult, am revăzut un astfel de film şi am fost la fel de încîntat ca la prima vizionare. Mă refer la coproducţia europeană din 2009 regizată de Răzvan Rădulescu şi Melissa de Raaf: *Felicia, înainte de toate*. Este o peliculă absolut remarcabilă, fără urmă de artificialitate artistică şi cu un joc excelent al actorilor (în frunte cu titulara Ozana Oancea), lipsit el însuşi de teatralitatea fadă către care unii „monştri sacri“ ai scenelor noastre sînt puternic înclinaţi. Subiectul cucereşte prin aparenta lui simplitate. O femeie de 40 de ani, emigrată de ani buni în Olanda (cu copil şi un fost soţ acolo), îşi vizitează, scurt, familia bucureşteană. La întoarcere, condusă de mama ei, ajunge prea tîrziu pentru a mai fi acceptată la *check-in* şi pierde avionul. Fundalul dramei îl constituie deruta personajelor la Otopeni. Pe de o parte, Felicia ar pleca aproape în orice condiţii (o aşteaptă copilul în Olanda), pe de alta, mama ar dori să o mai reţină puţin la Bucureşti. Contrariată de suma enormă (peste o mie de euro) pe care ar trebui să o plătească dacă ar accepta un nou bilet *(business class)* la cursa de seară, Felicia se lasă convinsă să mai rămînă o zi.

„De ce să mai faci copii
dacă nu poţi să-i susţii şi să-i direcţionezi
mai apoi în viaţă?“

Exuberantă, mama are deja strategia reîntoarcerii bine definită în minte: „va scoate puiul din congelator“, îl va anunţa pe Papa (rămas acasă, din cauza recentei operaţii de cancer de pancreas) şi o va chema la masă şi pe Iulia (sora din Bucureşti a Feliciei – „realizată“ în România). De altfel, cele două o sună chiar pe Iulia pentru a veni să le ia, cu maşina, de la aeroport. Dacă pînă acum tensiunile dintre mamă şi fiică erau doar intuite (Felicia nu poate suporta convenţionalismele părinţilor ei, retardul istoric în care se complac – încă trăiesc, mental, înainte de 1989 –, excesul lor de afectivitate, şi răbufneşte frecvent, punîndu-i la punct), în intervalul aşteptării Iuliei, un antagonism cultural se creionează plenar. El reprezintă miza valorică a filmului şi asupra lui merită să ne oprim. Felicia resimte legătura cu România (prin familie) ca pe o povară fatidică, de care nu poate scăpa şi care o împiedică să fie/să devină olandeză pînă la capăt (în pofida integrării sale profesionale şi sociale în civilizaţia de adopţie!). Nu mai poate suporta observaţiile părinţilor, grija lor ridicolă, vizitele acasă, mesele absurd de îmbelşugate de aici, comparaţia cu sora „realizată“ ş.a.m.d. Pe scurt, refuză să mai fie copilul rătăcit (emigrat) şi neîmplinit.

Spune, la un moment dat, plîngînd, o frază de mare încărcătură psihologică, la care mama nu are vreun răspuns: „De ce să mai faci copii dacă nu poţi să-i susţii şi să-i direcţionezi mai apoi în viaţă?“ Iulia şi soţul său apar, oportun, şi le iau pe cele două acasă. Ultimul cadru din film ni-l prezintă pe Papa (slab şi amărît) deschizînd uşa apartamentului. Toţi intră voioşi, mai puţin Felicia, care răspunde la telefon şi întîrzie pe coridorul blocului. Vorbeşte, în olandeză, cu fiul ei Marc (exasperat, se pare, de întîrzierea mamei cu încă o zi). Acest cadru este absolut extraordinar. Absorbită de dialog, Felicia nu bagă de seamă că bătrînul bolnav a rămas în uşă, aşteptînd, deşi nu înţelege o iotă din ce spune fiica lui acolo. Într-un tîrziu, observînd prelungirea conversaţiei cu Marc şi slăbit de efort, el se retrage, lăsînd însă uşa deschisă în urma sa. Nu cunosc nici o altă imagine artistică – din spaţiul intelectual românesc – care să sugereze mai bine, la ora actuală, scindarea mentalitară pe care o trăim. S-au creat, în ultimele decenii, două culturi, două Românii, care îşi retează, treptat, punţile de comunicare şi interacţiune. Le-am putea numi „cultura abandonatului bătrîn“ şi „cultura emigratului tînăr“.

Fiecare dintre ele se luptă cu fantasmele, frustrările, nefericirile şi aşteptările proprii, însă aceste fantasme, frustrări, nefericiri şi aşteptări sînt din ce în ce mai diferite, pierzîndu-şi, zilnic, puţinele puncte de rezonanţă. Acuzaţia cumplită adusă de Felicia mamei (de ce să faci copii, dacă nu-i poţi susţine ulterior?) devine, prin iradiere, acuzaţia unei întregi generaţii (a faimoşilor „decreţei“) supuse ostracizării socio-economice şi împinse apoi la exil. Cum poate o societate să dezvolte complexul obsesional al natalităţii, cînd ea se întemeiază – *in extenso* – pe dispreţul şi ridiculizarea vieţii umane în ansamblul său, cînd ea îşi idolatrizează, pervers, disfuncţionalitatea şi disoluţia? O întrebare teribilă, lipsită, desigur, de răspuns, cu atît mai mult cu cît noi nu căutăm – să recunoaştem – niciodată răspunsul, dilema şi suspensia meditativă fiind mediul nostru propice de fiinţare. Înduioşător totuşi, copleşitor chiar, din punct de vedere emoţional, rămîne faptul că acest copil „dorit cu ardoare“, deşi, paradoxal, „alungat“ în lume să-şi găsească rostul, are în spatele lui o uşă deschisă. Probabil singura pe care poate intra, cu adevărat, nestingherit. Şi la care poate reveni oricînd.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

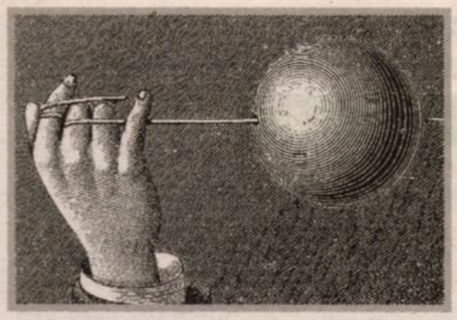

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cu „argumentul“ la vedere

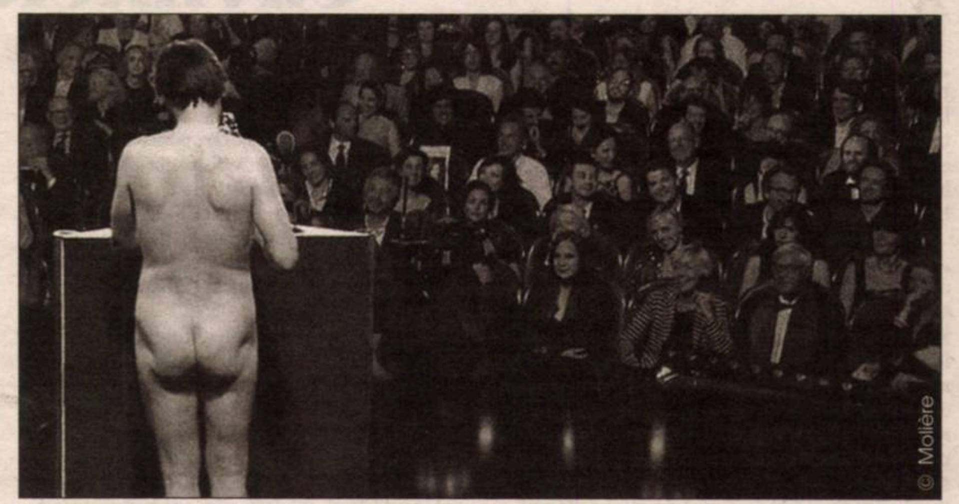

© Molière

Ceremonia de decernare a Premiilor Molière, oferite anual, în Franţa, pentru performanţă în teatru, e una dintre cele mai urmărite competiţii şi un show care face de fiecare dată audienţă bună atunci cînd e transmis la televiziune. Trofeul Molière a devenit atît de cunoscut, atît de prestigios, încît a devenit substantiv comun: cînd sînt anunţate premiile, se spune că X a luat Molière-ul pentru regie (sau scenografie, sau dramaturgie etc.). Tocmai pentru că e atît de urmărită, ceremonia de decernare a Molière-ilor e şi un bun prilej de a aduce în atenţia publică probleme arzătoare pentru lumea teatrului. Probleme politice sau sociale, cum ar fi statutul artiştilor sau al tehnicienilor, şomajul, retribuţia, subvenţia ori accesul la teatru. Aşa s-a întîmplat şi la cea mai recentă ediţie, care a avut loc săptămîna trecută.

Nicăieri în lume, actorii, artiştii, creatorii în general, angajaţi sau liber-profesionişti, nu au mai multe avantaje sociale ca în Franţa. Paradoxal, nicăieri în lume nu se mai folosesc atît de des şi atît de apăsat cuvinte grele precum „precaritate“ sau „pauperizare“ în relaţie cu viaţa oamenilor de cultură. Domeniul cultural e, în Franţa, un cîmp de luptă, un front deschis, un spaţiu exploziv. Anul 2014 a fost parcă mai zbuciumat ca niciodată. S-a vorbit parcă mai mult despre frămîntări sociale, greve, apeluri şi ultimatumuri decît despre creaţie. Era firesc ca această stare de alertă să ajungă şi la Gală. Printre Molière-i, adică.

Motivul tulburărilor e o modificare a condiţiilor în care se acordă indemnizaţia de şomaj şi valoarea acesteia. Sindicatele au solicitat guvernului revizuirea convenţiei de asigurări. Legea nu face parte din pachetul de măsuri pentru sprijinirea creaţiei şi are o aplicabilitate generală. Or, artiştii şi tehnicienii din domeniul artelor spectacolului vor reglementări speciale pentru condiţii speciale. O lege proprie – sau o exceptare de la condiţiile generale ale convenţiei de asigurări. E o revendicare care a dat de furcă şi guvernelor anterioare. Fostul ministru al Culturii, Aurélie Filipetti, de pildă, a trebuit să ţină piept la o grămadă de proteste şi a demisionat, printre altele, şi din cauza eşecului unor reforme „de stînga“. Tot anul trecut, numeroase festivaluri au fost anulate (şi) din cauza protestelor actorilor. Iar festivalul de la Avignon a avut un start întîrziat şi s-a desfăşurat cu dificultate după ce, cu o săptămînă înaintea debutului, cam toată lumea se resemnase cu gîndul că n-o să se mai ţină.

Dar să ne întoarcem la ediţia de anul acesta a Premiilor Molière – şi la protestul prilejuit de această gală. La un moment dat, pe scenă a apărut, în chip de purtător de cuvînt al sindicaliştilor, Sébastien Thiéry, cunoscut actor şi autor al unei piese de succes. O apariţie intempestivă, poate chiar insolită, căci omul nu era îmbrăcat în nici un costum – mai exact, nu era îmbrăcat deloc. Se apropie de pupitrul de pe scenă şi ţine o scurtă prezentare, un *sketch* despre cît de năpăstuiţi de soartă sînt dramaturgii care nu beneficiază, sărmanii, şi ei, ca toată lumea, de indemnizaţie de şomaj, ceea ce-i pune în situaţia dificilă a fi nevoiţi să scrie numai piese geniale şi vandabile pentru a putea supravieţui. E un protest în cheie umoristică, un *stand-up comedy* care reaprinde discuţia despre asigurările de şomaj. Cu „argumentul“ la vedere, iese din spatele pupitrului şi se apropie de rîndul în care stă ministrul Culturii, Fleur Pellerin, pentru a cere „un sistem corect, care să-i protejeze pe cei mai fragili dintre noi“. Cei mai fragili dintre noi sînt autorii dramatici, explică pe un ton apăsat Sébastien Thiéry. „Ştiaţi, doamnă ministru, că autorii sînt singurii din acest domeniu care nu beneficiază de asigurarea de şomaj?“ Mai mult ca sigur, doamna ministru ştie şi cum e cu asigurările de şomaj, şi că actorii pregătesc noi proteste dacă nu li se rezolvă revendicările. Dar una e s-o ştie doar ea, şi alta e să afle, de la televizor, graţie acestui *sketch*, o mulţime de amatori de teatru. Căci, fireşte, imaginile au ajuns – chiar dacă blurate – şi în casele francezilor.

E un protest în cheie umoristică, un stand-up comedy *care reaprinde discuţia despre asigurările de şomaj.*

PUBLICITATE

orange

PREZINTĂ

EAST EUROPEAN COMIC CON 2015

8-10 MAI / ROMEXPO

www.comic-con.ro

Bilete prin Myticket, Eventim &
în orice Orange Shop

CRIXUS / DEATHSTROKE
SPARTACUS / ARROW

T-BAG
PRISON BREAK

WALTER BISHOP
FRINGE

HODOR
GAME OF THRONES

STRAX
DOCTOR WHO

KEVIN TRAN
SUPERNATURAL

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Puterea cuvintelor, cuvintele puterii

– despre ştirile de altădată –

Într-o epocă în care ştirile ne vin de pretutindeni, bombardîndu-ne cu „noutatea" lor, nu prea ne mai punem întrebări cu privire la drumul lor de la concepere la postarea pe prima pagină. Prezentul nostru foarte recent ne lasă să credem (şi poate că aşa este?!) că ştirea nu este decît un alt bun de consum, gata preparată şi aruncată în galantar. Dar nu a fost întotdeauna aşa.

Multă vreme, ştirea a fost considerată „marfă de lux". Despre asta ne vorbeşte Ovidiu Cristea în noua sa carte *Puterea cuvintelor: ştiri şi război în sec. XV-XVI* (Tîrgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2014). Ştirile, informaţiile şi întreaga reţea construită în jurul lor reprezintă puterea. Această putere acordată cuvintelor ocupă un loc important în raporturile de dominare a celorlalţi. Domni, prinţi, regi, baili, sultani, boieri sînt personaje secundare în cartea lui Ovidiu Cristea, locul principal fiind ocupat de ştiri, informaţii, căutate, rîvnite, cumpărate, vîndute, negociate, ascunse sau expuse. Dar, pentru a deveni „marfă de preţ", ştirea trebuie să capete valoare, să lepede de pe ea suspiciunea de zvon, să devină credibilă, să capete „puterea" de a transmite ceva real, prin intermediul „unei persoane de încredere".

Plasată într-o epocă îndepărtată, secolele XV-XVI, cînd parcimonia surselor româneşti este singura realitate, analiza este cu atît mai importantă cu cît autorul se plimbă, cu folos, talent şi inspiraţie, pe drumurile care leagă Veneţia de Sublima Poartă. Scotocind în arhivele timpului, citind cronici bizantine, veneţiene, turceşti, franţuzeşti sau slave, analizînd documente redactate în diferitele limbi ale vremurilor, Ovidiu Cristea ne oferă o lume a tenebrelor şi secretelor, mînuită de iscoade şi spioni.

Între comunicare şi lupta pentru putere există o „puternică legătură", într-o perioadă în care „cercurile conducătoare tindeau să nu acorde nici un rol politic oamenilor de rînd", conchide autorul (p. 38). Or, pentru a stăpîni, mai-marii vremurilor se folosesc de zvonuri, lansate spre a fi rumegate în timp ce informaţia bună este purtată de emisar pe drumuri sigure spre destinatar. Veţi descoperi că oralitatea ocupă un loc important în transmiterea zvonurilor şi ştirilor. În prima parte a cărţii, care se ocupă de mînuirea, transmiterea, receptarea şi folosirea ştirilor de către voievodul Ştefan cel Mare, prin intermediul corespondenţei cu Braşovul, Sibiul şi Ţara Românească, regăsim constant această oralitate cu un farmec aparte, dacă n-ar îngreuna destul de mult munca cercetătorului de astăzi. „Şi ce are să vă spună «mesagerul» să credeţi, căci sunt cuvintele adevărate ale domniei mele", o formulă stereotipă a unui domn muntean care naşte întrebări, ipoteze şi o serie lungă de interpretări „multiple şi variate de la o situaţie la alta" despre conţinutul ştirilor transmise în acest fel (pp. 89-90).

În această lume a oralităţii, statutul emisarului trebuie să fie unul foarte solid, pe mîna lui aflîndu-se această „marfă de lux" care este ştirea. În cea de-a doua parte a cărţii, intitulată splendid „Lumea şoaptelor", ni se dezvăluie mecanismele prin care se culeg, se selectează şi se transmit informaţiile şi ştirile. Spionii şi iscoadele folosite în Imperiul Otoman, Serenisima Republică Venetă şi Ţările Române se ascund sub diferite denumiri lingvistice. Dar nici una, ne spune autorul, „nu ne ajută să trasăm linia de demarcaţie între un simplu informator, mai mult sau mai puţin versat în strîngerea de informaţii, şi un spion de profesie" (p. 151). Explorator, *vespilio, espie, nuntius, coureur,* iscoadă, spion, „oameni speciali", *delatore, confidente, messo, soffione, supion,* tot atîtea denumiri pentru aceste personaje ale trecutului care procură şi poartă, de colo-colo, informaţia atît de preţioasă. Printre toţi aceştia, un rol important – şi un profil bine conturat – îl are negustorul, avantajat de posibilitatea „de a călători, de a intra în contact cu multă lume, de a auzi tot soiul de ştiri şi zvonuri, de a se bucura de protecţia autorităţilor". Un alt lucru care îl recomandă pe negustor, în postura de bună iscoadă, este susţinut de importantele sale capacităţi lingvistice. Cunoscător al multor limbi, el se poate mişca „liber" dintr-o regiune în alta, ascultînd, înţelegînd, colportînd, odată cu stofe şi mirodenii, ştiri şi informaţii. Se desprinde totodată, din acest peisaj, şi o lume a curierilor. Dacă iscoada culege ştirile, curierul este cel care trebuie să le ducă cît mai repede la destinaţie pentru a-şi păstra utilitatea. „Vorba zboară" prin intermediul lor, iar rapiditatea cu care se strecoară printre pericole spre a duce uneori „ştiri adevărate şi curate", alteori doar „veşti" este uimitoare şi demnă de recorduri felurite.

Cartea este o aventură cu multe ştiri şi spioni, scrisă cu erudiţie, talent şi multă grijă pentru orice informaţie transmisă.

Lectură plăcută!

***Constanţa Vintilă-Ghiţulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Proclamaţia de la Timişoara (II)

„1. Revoluţia de la Timişoara a fost, încă din primele ei ore, nu doar anticeauşistă, ci şi categoric anticomunistă. În toate zilele revoluţiei s-a scandat, de sute de ori: «Jos comunismul!» În consens cu aspiraţia sutelor de milioane de oameni din Estul Europei, am cerut şi noi abolirea imediată a acestui sistem social totalitar şi falimentar. Idealul revoluţiei noastre a fost şi a rămas reîntoarcerea la valorile autentice ale democraţiei şi civilizaţiei europene.

2. La revoluţia de la Timişoara au participat toate categoriile sociale. Pe străzile Timişoarei au căzut seceraţi de gloanţe, unul lîngă altul, muncitori, intelectuali, funcţionari, studenţi, elevi, copii şi chiar locuitori ai satelor, veniţi în sprijinul revoluţiei. Sîntem categoric împotriva tehnicii, tipic comuniste, de dominaţie prin învrăjbirea claselor şi categoriilor sociale. Pe temeiul ideologiei «luptei de clasă!» s-au urcat la putere bolşevicii în 1917, pe acelaşi temei nomenclatura comunistă română a instigat după 1944 o clasă socială împotriva alteia, a dezbinat societatea pentru a o supune mai uşor terorii. Avertizăm împotriva pericolului repetării acestei triste istorii şi chemăm muncitorii, intelectualii, studenţii, ţăranii şi toate categoriile sociale la un dialog civilizat şi constructiv, pentru a reface neîntîrziat unitatea din timpul revoluţiei. Trebuie plecat de la realitatea că toate aceste categorii sociale au fost oprimate în regimul comunist şi nici una nu doreşte astăzi răul celorlalte.

3. La revoluţia de la Timişoara au luat parte oameni din toate categoriile de vîrstă. Chiar dacă tineretul a fost preponderent, este drept să recunoaştem că oamenii de toate vîrstele s-au bătut cu aceeaşi dîrzenie pentru cauza revoluţiei. Lista victimelor, deşi incompletă, este o dovadă în acest sens." *(11 martie 1990)*

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Un urlet: „Faceţi linişte!"

Adevărul e că, de cele mai multe ori, n-ai ce să-i spui. E alesul cetăţenilor. E expresia liberă a unui grup de oameni, care-şi aleg un reprezentant la vîrful unui aparat local, destinat gestionării problemelor comunităţii. Să şi-l ţină şi să se spele cu el pe cap, oriunde va fi fiind. Cu dom' primar să se spele, cu „cel mai bun gospodar" al comunităţii. Asta cu „gospodarul", s-o recunoaştem, e una dintre cele mai negre glume, din care se înţelege că, da, omul e gospodar, dar pentru gospodăria lui de-acasă. Dar, printre multe altele, democraţia conţine şi situaţia în care, deşi îţi vine să-ţi smulgi părul din cap, trebuie să recunoşti că rezultatul unor alegeri libere e o expresie rezonabilă a hotărîrii unui grup de fiinţe umane, la un moment dat. Unul dintre exemplele strălucite – şi nu sînt deloc puţine – e lungul, gloriosul şi legendarul parcurs istoric al alesului mîndrilor clujeni, locuitorii „centrului spiritual" al Transilvaniei: domnul Gheorghe Funar, primar vreme de 12 (doisprezece!) ani.

Rămaşi cu fireşti sechele de pe vremea – deloc îndepărtată în timp – în care aveam stăpîn de la Partid, orice-am face, ni se pare şi acum că primarul localităţii e un fel de stăpîn. Sigur, dacă e să judeci după atitudinea multora dintre domnii primari, aşa şi e. Iar de aici încolo pot să plece discuţiile explozive, de terasă, despre vîrsta democraţiei româneşti, despre catolicism şi ortodoxie, despre Imperiul Austro-Ungar şi cel Otoman, despre vocaţia istorică a popoarelor, despre culturi majore şi culturi minore, despre popoare şi populaţii, adică despre toate clişeele minunate cu care operăm ritos în discuţiile cu amicii, la o bere. Discuţii după care ajungem la aceeaşi implacabilă şi ambivalentă concluzie – „Ăştia sîntem, asta merităm!" Chestie din care reies, dincolo de resemnare, o anulare completă a oricărei şanse de revizuire, plus absenţa oricărei culpabilităţi, care ar trebui să dea seamă, la un moment dat. În baza acestui sacrosanct document legislativ tacit, se dă liber unor dezbateri domestice de o energie fără seamăn, în aşa fel încît dezbaterea publică pare, mereu, ceva de un ridicol fără margini şi de o inutilitate suverană. Ce mai e de zis, sau de făcut, după un definitiv „Asta e! Avem conducătorii pe care-i merităm!"?

Păi, unii ar spune că mai e de zis, mai e şi de făcut. Şi folosesc tot ce e legal şi civilizat, în bagajul ideii de cetăţean contemporan. Fac plîngeri, denunţă abuzurile, participă la procese istovitoare, ies în stradă, manifestîndu-şi dezaprobarea, cer modificări ale legilor strîmbe sau introducerea unora noi, care corespund situaţiilor reale. Pentru cei mai mulţi dintre compatrioţi, ăştia sînt nişte ridicoli, care „s-au trezit şi ei să facă pe nebunii", nişte „hipsteri oportunişti care habar n-au de nimic", dar ies în stradă să fie văzuţi, băgaţi în seamă, plus că or mai fi şi în solda opoziţiei, oricare va fi fiind ea. De cealaltă parte, protestatarii se simt abandonaţi şi trădaţi, cumva, din partea compatrioţilor pasivi, care mai au şi cuvinte de ocară la adresa lor. Prin urmare, pasivii sînt catalogaţi drept „primitivi care nu s-au detaşat de tătucii comunişti, laşi care-şi merită soarta de supuşi ai tuturor, ignoranţi agresivi, manipulaţi care îşi automutilează viitorul".

În vremea asta, domnii primari – evident, nu toţi! – au de administrat bugetele locale. Şi le administrează de le sar capacele. Pe cînd comunitatea e ocupată cu exerciţiile de stil ale anatemizării celor care nu gîndesc aidoma fiecăreia dintre tabere, domnii primari îşi văd în linişte de păstorirea neastîmpăraţilor ăstora, din zonele peste care ei au mandate de stăpîni. Unii, mai dezgheţaţi şi mai conectaţi la periferia realităţii, simulează chiar exerciţii de consultare publică pentru administrarea bugetelor locale. Aici să te ţii distracţie, frate! După care încep marile deliruri, piramidele faraonice şi nonsensurile abisale ale „viziunilor administrative", pe care le întîlneşti la tot pasul, la noi. Călătoria asta prin vintrele colosale ale abuzului şi absurdului trece prin tulburătoare centre de informare turistică, monumente ale prostului gust desăvîrşit, oceane de asfaltări şi universuri de schimbări ale bordurilor, festivaluri cu fluvii de beri şi munţi de mici, distrugeri sfîşietoare ale clădirilor de patrimoniu, siluirea cu perversiuni a spaţiilor urbane care au mai scăpat pînă acum ca prin minune, autorizaţii de construcţie care transformă totul într-o oroare a imbecilităţii, retrocedări dubioase, folosiri ale aparatului administrativ în interese personale şi cîte şi mai cîte bolgii în care – pe focul molcom al naivităţii noastre – fierb cazanele grase ale elixirului bunăstării, din care se autoservesc, liniştit, „cei mai buni dintre noi".

Fiecare figură rotofeie, fiecare luare părintească pe după umeri, fiecare dojană blîndă, fiecare gest de părinte şi protector al turmei păstorite, fiecare tuşă mai fină sau mai groasă contribuie cu ceva la portretul acestei entităţi complexe care dă, în bună măsură, chipul spaţiului în care trăim – „edilul local". Pentru puterea centrală, el e găina cu ouă de aur. El ştie tot ce mişcă la firul ierbii, controlează perfect orice organ de presă locală şi orice instituţie independentă. De la plantări de puieţi în asfalt, construcţii de săli de sport în sate cu populaţie alcătuită exclusiv din bătrîni şi de la barbare tăieri de parcuri pînă la defilări de care alegorice, el e cel care reglează respiraţia acestei lumi. Nu cumva să-i cereţi socoteală! Faceţi linişte, să doarmă în pace, să se mai odihnească, după ce se sacrifică, zilnic, pentru comunitate. Şi puneţi o păturică pe el, să nu răcească.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

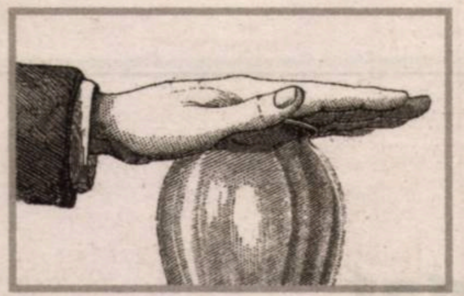

George BANU

scena lumii

Trecutul şi prezentul manechinelor

Uneori, fără evenimente, nici întîlniri, o lună de zile se întinde leneş, ca o apă de lac stătut unde totuşi, din cînd în cînd, înfloresc nuferi. Important e să-i aştepţi şi să-i culegi ca recompensă a plictisului. Alteori însă, o lună de zile, dimpotrivă, seduce, dispersează şi reclamă selecţia strictă a unui gînd, a unui eveniment. Această alternanţă a ritmului mi s-a revelat graţie colaborării mensuale la *Dilema veche:* astfel îmi iau constant temperatura vieţii şi scandez trecerea timpului. În luna trecută o primă idee fu de a scrie despre „Beckett şi eclipsa“ pe care am aşteptat-o în grădina Luxemburg, aşezîndu-mă pe fotoliul unde l-am văzut adesea, căci în seara dinainte asistasem la un spectacol unic cu piesele lui scurte, jucate într-un întuneric absolut. În noaptea totală a teatrului, cuvintele rezonau şi se detaşau imagini fantomale, experienţă radicală a teatrului redus la concentrarea muzicală a sunetelor şi la succesiunea umbrelor. A doua zi am aşteptat eclipsa cu gîndul la el… dar pe cerul în ceaţă n-am văzut nimic. Decepţie împărtăşită cu un grup de copii care m-au abordat: „Nu vine eclipsa, *Monsieur?*“ Am aşteptat-o împreună, dar n-a venit, n-am văzut-o… cum să nu te gîndeşti la Godot? „Natura“, în ziua aceea, „n-a imitat cultura“, cum îi plăcea lui Oscar Wilde să spună. Şi teatrul din ajun rămase echivalentul eclipsei absente din parcul unde o pîndeam.

Am imaginat un comentariu despre Velázquez la Grand Palais, pe care fluvii de vizitatori îl invadează zilnic: cîtă alienare, cîtă manipulare în aceste factice mulţimi de „seniori“, de oameni vîrstnici, ce, totuşi, îmi zic, e mai bine să stea la coadă aici decît să moţăie în faţa televizoarelor! Presa a lăudat exaltat expoziţia, dar, în ciuda comentariilor unanime, nu pot depăşi reticenţa ce mi-o inspiră acest pictor fără transcendenţă, acest pictor solidar cu realul pe care-l restituie cu precizie şi meşteşug. Menine, regi, cerşetori şi pitici – iată umanitatea reunită în integritatea ei. Oricine poate deveni subiect pentru Velázquez, preocupat de perfecţiunea actului de a picta lumea fără a-şi înălţa ochii ca El Greco sau a se confrunta cu indecizia visului, a somnului, ca marele Calderon. Decepţie a artei care-şi e suficientă sieşi. Cea pe care o inspiră uneori Cézanne, dar niciodată Van Gogh. Eterna dispută… nu e oare cea dintre Tolstoi şi Dostoievski? Velázquez, îmi spun părăsind expoziţia, e Tolstoi, iar Goya – Dostoievski!

Aceste ezitări au devenit caduce cînd am avut *rendez-vous* cu o prietenă la expoziţia consacrată Manechinului în sălile Muzeului Bourdelle, ale cărui opere, ce par a răspunde criteriilor de propagandă oficială din vechile ţări comuniste, îmi amintesc oroarea lui Brâncuşi faţă de carne şi muşchi în sculptură. Le uit descoperind manechinul… fidel partener al pictorilor încă de la Renaştere.

Manechinul se situează între artă şi viaţă, căci e sculptat, dar totodată poate fi animat, adaptat exigenţelor artistului care îl posedă. Poziţia adoptată nu e definitivă ca în sculptură, ci relativă, modulabilă, căci manechinul dispune în atelierele artiştilor de statutul unui model uman ce dispune de meritul imobilităţii. Meşteri renumiţi s-au consacrat tehnicilor de ameliorare a articulaţiilor sale pentru a le asigura o flexibilitate extremă, capabilă să restituie dinamica suplă a corpurilor. Construcţia scheletului rămîne sarcina primordială. Performanţele obţinute sînt nesemnate, reuşite ale unor artizani anonimi care se consacrau acestui pariu: manechinul ca expresie hibridă a omului. Dar în manechinele de excepţie expuse aici, dincolo de plasticitatea căutată, seduc şi chipurile de efeb sau de prinţ italian, privirea melancolică ce le e proprie. Nostalgie a manechinului ce nu reuşeşte să învie… un exilat printre cei vii!

Mai tîrziu, în secolul Luminilor, se vor declanşa primele agresiuni şi se vor intenta primele procese. Diderot se distinge prin aceste diatribe contra recursului la manechin ce afectează relaţia cu adevărul „fizic“ pentru care, insistent, filozoful pledează. „Manechinizarea“ sfîrşeşte în calificativ depreciativ invocat pentru a deplînge fixitatea anumitor personaje din pînzele lui Gainsborough sau ale altor pictori „academici“. Manechinul, din partener apreciat, decade şi sfîrşeşte în model vetust, devalorizat ca în *Atelierul* lui Manet, unde îl descoperim abandonat printre reziduuri şi pînze neterminate. Revanşă a vieţii contra manechinului deposedat!

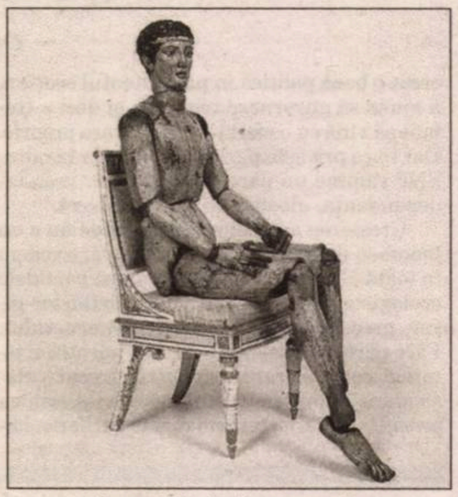

Manechin italian anonim
(sec. XVII – început de sec. XIX)

Surpriza intervine atunci cînd, din partener de lucru, el se constituie în motiv plastic. Pictorii îl adoptă sau pentru a-l erija în subtil competitor cu un model feminin viu – echivalenţa e atît de seducătoare încît opţiunea nu se impune flagrant –, sau pentru a revela spaima unui copil confruntat cu un manechin ce-l înfricoşează comic… Dar manechinul se va impune genial în seria pictată de Alan Beeton (1880-1942), care, graţie veştmintelor sau poziţiilor destinse, suscită o incertitudine poetică între ce este animat şi ce rămîne inanimat, o confuzie „sentimentală“. Apoi, manechinele intervin ca protagoniste „metafizice“ în tablourile lui De Chirico sau ca substitute erotice în viaţa şi operele lui Kokoschka sau Hans Bellmer, fără a mai cita celebrele fotografii cu manechine ale lui Man Ray. Un artist spaniol, José Maria Sert, pe care îl descopăr aici, a elaborat adevărate „instalaţii“ cu manechine. Ele sfîrşesc prin a deveni motiv plastic, marginal, e adevărat, dar recurent al artei moderne. Mă întreb: echivalentul lor modern nu sînt roboţii care apar deja la numeroşi artişti actuali?

Un regret final, însă enorm: absenţa nescuzabilă a celebrului *Tratat al manechinelor* de Bruno Schulz şi mai ales a lui Kantor, cel care a introdus manechinele pe scena contemporană în celebra sa *Clasă moartă*, pentru a regăsi astfel „timpul pierdut“ al copilăriei. O mică expoziţie la Biblioteca Poloneză îi sărbătoreşte centenarul şi permite întîlnirea cu manechinele strict dispuse în pupitrele de mult abandonate de elevii dispăruţi. Oamenii îmbătrînesc, manechinele rămîn veşnic tinere.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

■ ■ ■

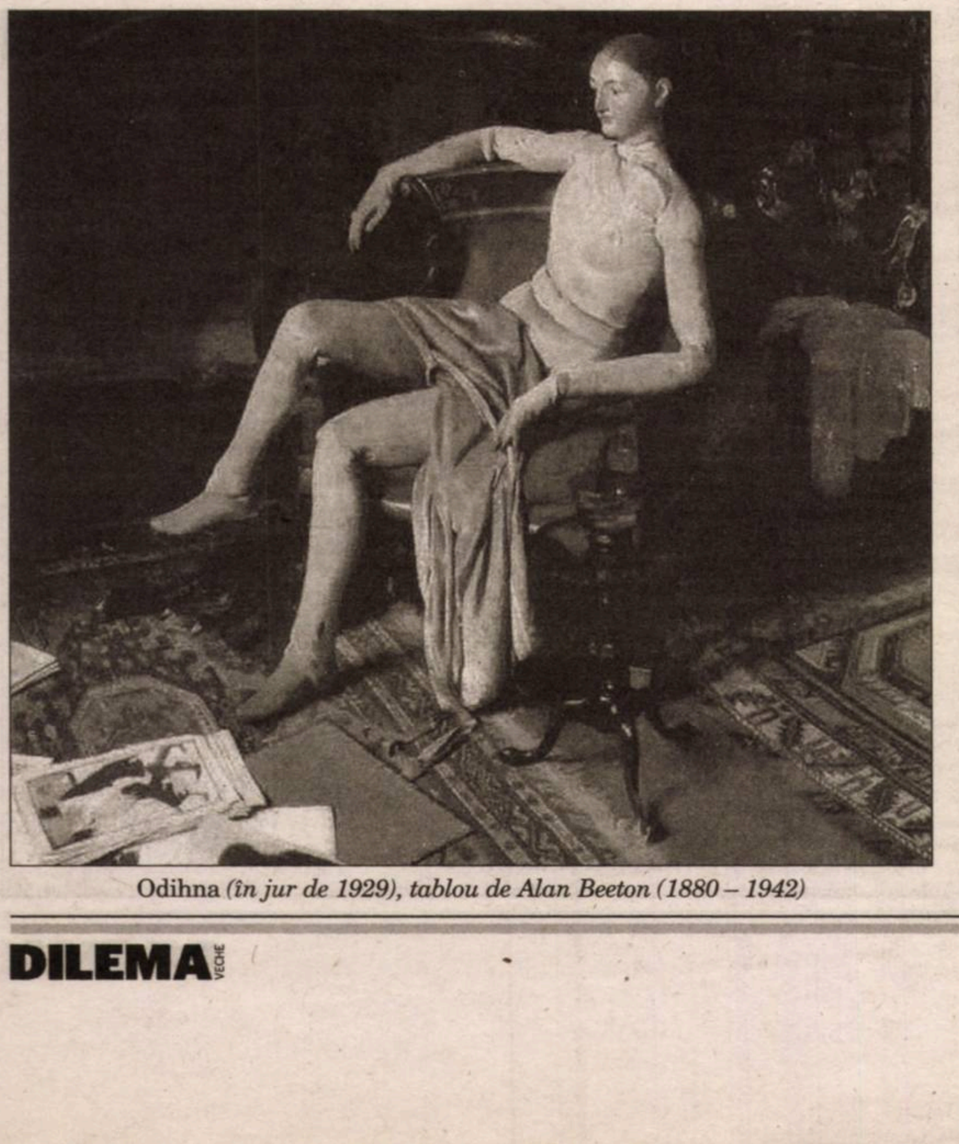

Odihna *(în jur de 1929), tablou de Alan Beeton (1880 – 1942)*

PUBLICITATE

magicfm
Muzica inimii tale
Jazz Syndicate Live Sessions
GRAMMY
KENNY
GARRETT
QUINTET
EUROPEAN TOUR
KENNY GARRETT – SAXES
VERNELL BROWN – PIANO
CORCORAN HOLT – BASS
MCCLENTY HUNTER – DRUMS
RUBY BIRD – PERCUSSION
SALA RADIO
14 MAI
ORA 20:00
BILETE PE EVENTIM.RO SI IABILET.RO
adevărul
DILEMA
zile nopţi
sunete
Best Music
URBAN.RO
INFO MUSIC
VIXTOPIA
oraşul meu

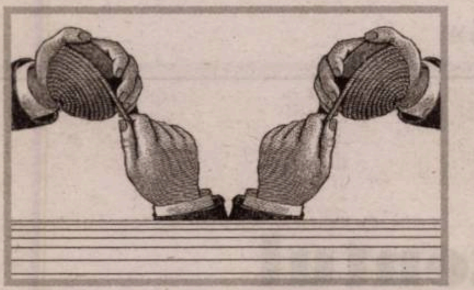

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Ieşirea din Regat versus ieşirea din UE

– observaţii despre alegerile britanice –

Săptămîna asta vor avea loc alegeri parlamentare în Marea Britanie, chiar joi, cînd apare această revistă. Sînt alegeri ciudate, dar şi importante. Ciudate pentru că, aşa cum reiese din toate sondajele, fiecare dintre cele două mari partide va avea nevoie de alianţe pentru a guverna. Şi importante pentru că foarte probabil acum se va decide dacă şi cum Marea Britanie rămîne în Uniunea Europeană. S-ar putea să se decidă şi ce fel de Mare Britanie, pentru că Partidul Naţional Scoţian, care guvernează Scoţia şi vrea independenţă, ar putea fi partidul care decide cine face guvernul la Londra.

Teoria spune că sistemul britanic de vot majoritar duce la un sistem cu două partide. Acest sistem de vot, preluat de la englezi de întreaga lume anglo-saxonă, asigură predictibilitate, stabilitate şi guverne puternice. Cel puţin asta spune teoria. Dezavantajul său ar fi acela că lasă nereprezentate opţiunile celor care votează cu partide mici. Sau cel puţin asta spune teoria. Aceste alegeri ar putea schimba fie teoria, fie sistemul de vot, fie pe amîndouă. E drept că exista în Marea Britanie un al treilea partid – Liberal-Democraţii –, dar acesta era văzut fie ca o aberaţie temporară, un partid care refuză să moară, fie ca un refugiu pentru nemulţumiţi, fie de conservatori, fie de laburişti, care găseau la Lib-Dem un mix mai potrivit, adică un cocktail mai altfel, dar bazat pe aceleaşi ingrediente de bază. La precedentele alegeri, Lib-Dem a fost cel care a decis cine face guvernul. Conservatorii aveau un avantaj, dar nu majoritate parlamentară, deci s-au aliat cu ei şi au guvernat în coaliţie. Britanicii nu sînt obişnuiţi cu guvernarea de coaliţie, deci s-a scris şi s-a vorbit mult despre cum funcţionează acest animal ciudat, care pe continent e o banalitate a sistemelor electorale proporţionale. Fiind partener junior de coaliţie, puţine dintre promisiunile liberal-democraţilor au putut fi transpuse în politici, deci partidul s-a prăbuşit în sondaje. Aproape sigur, coaliţia actuală Conservatori + Lib-Dem nu va avea majoritate. Deci cu cine s-ar putea alia?

Şi aici începe caruselul. Partidul Naţional Scoţian (SNP), Partidul Verde, UKIP (Partidul Independenţei Marii Britanii) – toate vor deveni importante în aritmetica guvernării. Bineînţeles, aceeaşi problemă o are şi celălalt mare partid: laburiştii. Conservatorii acuză, pe bună dreptate, că laburiştii vor avea nevoie de voturile SNP pentru a guverna. Deci ce vor cere naţionaliştii scoţieni de la laburişti pentru a-i aduce la putere? Deşi a pierdut referendumul privind independenţa, SNP a rămas popular şi probabil va lua cele mai multe locuri parlamentare din Scoţia (SNP a reuşit să pună capăt unui secol de dominaţie a laburiştilor în Scoţia). De cealaltă parte, laburiştii acuză, tot pe bună dreptate, că cei din Partidul Conservator vor avea nevoie de voturile UKIP pentru a ajunge la guvernare. Deci ce va cere UKIP pentru a instala un guvern conservator? Sînt întrebări şi probleme pe care sistemul politic din Marea Britanie nu ar fi trebuit să le aibă, dacă teoria că votul majoritar într-un tur duce la bipartidism ar mai fi funcţionat. Ce s-a întîmplat?

Asistăm la creşterea partidelor numite în engleză *„single issue party“*, adică formaţiuni care se preocupă de o singură chestiune. Partidul Verde e clar cu ce chestiune se ocupă, UKIP se ocupă cu discursul anti-UE şi spune în esenţă că toate relele vin de acolo: emigraţia, sărăcia, globalizarea. SNP se ocupă cu independenţa Scoţiei şi e un caz interesant de partid *single issue* ajuns să guverneze. Tony Blair a creat parlamentul şi guvernul scoţian sperînd să pună capăt agitaţiei provocate de naţionaliştii scoţieni – ideea era că, avînd autonomie în Scoţia, SNP urma să fie marginalizat. De fapt, a fost invers: SNP a prins aripi, şi-a creat o bază politică în parlamentul scoţian, a ajuns să guverneze regiunea şi deci a trebuit să vină cu o ofertă de guvernare proprie. Dar în ce priveşte parlamentul de la Londra, SNP rămîne un partid *single issue:* vrea independenţa, altceva nu îl interesează.

Creşterea acestui gen de partide nu e un fenomen doar britanic. Dimpotrivă, o vedem în toată Europa. Primul val au fost partidele ecologiste, ultimul val e cel al partidelor-pirat, preocupate de libertatea Internetului. Face parte din declinul marilor naraţiuni istorice, cu care eram obişnuiţi în trecut – clasa muncitoare *versus* burghezie, moşierimea *versus* burghezie, centrul *versus* periferie, laicitatea *versus* religiozitate. Acest gen de naraţiune nu mai mobilizează publicul, deci partidele devin nişte etichete de PR mai degrabă decît reprezentantele unor forţe istorice. O parte din public însă se pasionează de chestiuni de nişă care, chiar dacă nu rezolvă problemele naţiunii, fac bine la nervi. Partea proastă cu aceste partide e că atunci cînd devin influente pot ţine ostatică dezbaterea publică şi îşi impun obsesia întregului spectru politic – a se vedea decizia stupidă şi deosebit de păguboasă a Germaniei de a renunţa la energia nucleară. Remarcabil la aceste alegeri e că acest gen de partide au ajuns să pună între paranteze tot ce ştiam despre sistemul de vot britanic.

Aceeaşi obsesie tribală bazată pe obsesia prestigiului.

Şi iată deci că, pentru a guverna la Londra, laburiştii vor avea nevoie de voturile unui partid care vrea să rupă Uniunea britanică, iar pentru a face acelaşi lucru conservatorii vor avea nevoie de voturile unui partid care vrea să rupă Uniunea Europeană. Într-un fel ciudat, problemele pe care scoţienii le creează Marii Britanii pot fi o răzbunare istorică pentru problemele pe care englezii le creează Uniunii Europene. Modul în care scoţienii dezbat apartenenţa lor la Regatul Unit e similar cu modul în care englezii dezbat apartenenţa lor la Uniunea Europeană. Aceeaşi obsesie tribală bazată pe obsesia prestigiului – cine sînt ăştia să ne zică nouă... Aceeaşi ignorare a avantajelor reale de a fi ceva important într-o construcţie mare mai degrabă decît de a fi complet de capul tău în jucăria ta mică. Sau, ca să zic altfel, Scoţia va fi o ţară mică şi neimportantă odată ieşită din Marea Britanie. Pe cînd Marea Britanie riscă să devină o ţară mică şi neimportantă odată ieşită din Uniunea Europeană.

David Cameron a promis referendum pentru rămînerea în UE dacă va cîştiga alegerile. *The Economist* a făcut săptămîna trecută o copertă unde a pus jumătate din faţa lui Cameron şi jumătate din faţa lui Ed Miliband, liderul laburist, semn al dilemei în care s-a zbătut revista, care obişnuieşte să dea un mesaj de susţinere pentru unul sau altul dintre lideri înainte de alegeri. Cameron e bun pentru economie, Miliband e bun pentru Europa, zice revista. Cameron a reuşit o performanţă economică bună, ieşirea din recesiune şi politici de austeritate destul de blînde dacă le comparăm cu alte ţări din UE. În acelaşi timp, Cameron a permis laturii populiste din partidul său să conducă dezbaterea legată de UE. De cealaltă parte, Miliband înseamnă aruncarea peste bord a tot ce a reprezentat reforma noului laburism al lui Tony Blair, o întoarcere agresivă la socialismul anilor '70, care înseamnă etatism intervenţionist. Deci, zice *The Economist,* un mandat Cameron riscă ieşirea din UE, un mandat Miliband înseamnă multe probleme economice. În cele din urmă, revista recomandă votul pentru Cameron.

Cred că e o concluzie greşită: dacă e de ales între două rele, atunci răul ieşirii Marii Britanii din UE e mult mai grav decît răul unor derapaje economice socialiste – care se vor lovi rapid de realitatea economică a lipsei banilor, deci vor fi temporare. Toţi populiştii anti-austeritate, de la Hollande la Syriza, descoperă rînd pe rînd că e uşor să dai din gură în opoziţie, dar cînd ajungi la guvernare vezi că un mandat popular anti-austeritate nu înseamnă că poporul ţi-a dat o reţetă secretă de a face bani din nimic, deci se cuminţesc treptat. Un Ed Miliband ajuns la putere va repeta acelaşi *pattern,* deci în esenţă o venire a laburiştilor la guvernare ar însemna mici oscilaţii de politici şi bugete. În schimb, ieşirea din UE ar însemna dileme fără precedent şi instabilitate sistemică. Formal, e posibilă ieşirea din UE după tratatul de la Lisabona, care a reparat această problemă legală, înainte de el neexistînd o formulă legală pentru ieşirea din Uniune. Dincolo de latura formală, vor trebui renegociate o mulţime de documente. UE fără Marea Britanie va însemna revenirea la spiritul continental care a existat la fondarea instituţiei, cu o dominare şi mai pronunţată a Germaniei. Cea mai mare pierdere va fi pentru tabăra pro-piaţă şi atlanticistă din UE, nu degeaba americanii transmit insistent englezilor că le sînt mai utili ca aliaţi în interiorul Uniunii decît în afara ei. În ce fel ar fi Marea Britanie diferită odată ieşită din UE? Se pare că mult mai puţin decît se aşteaptă cei care o vor ieşită. Ei descriu povestea asta ca şi cum ar fi vorba despre o eliberare de sub regimul crunt al birocraţiei şi reglementărilor europene. Un raport al Center for European Reform (un *think-tank* din Londra dedicat Uniunii Europene) afirmă că toate argumentele economice pentru ieşirea din UE sînt bazate pe mituri („Do the UK's European ties damage its prosperity?“, de Philip Whyte). De pildă, economia britanică e una dintre cel mai puţin reglementate din OECD (clubul global al ţărilor bogate), cu toată apartenenţa la UE. Invers, cele mai mari probleme ale economiei britanice – o piaţă imobiliară disfuncţională, infrastructură slabă, educaţie profesională deficitară – sînt toate chestiuni ce ţin de politica naţională, unde UE nu are atribuţii. Dacă UE funcţionează în primul rînd ca un ţap ispăşitor, va fi interesant de văzut cum vor evolua aceste dezbateri dacă ţara chiar ar ieşi din Uniune: pe cine se va mai da vina?

Partea amuzantă e că cel mai probabil scenariu este ca Marea Britanie să devină o ţară din orbita UE, obligată să importe reglementări, fără a avea acces şi la decizii. Cum sînt acum Elveţia sau Norvegia. Aceste două ţări aplică cea mai mare parte din *acquis*-ul comunitar (pentru că economiile lor sînt dependente de schimburile comerciale cu piaţa unică) şi, practic, orice decizie luată de UE le afectează masiv. Dacă totul merge prost, probabil vom avea un Regat Unit-fără-Scoţia constrîns să joace după cum se decide la Bruxelles, dar fără un cuvînt de spus în treburile continentale. Ceea ce e foarte ironic.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

1 Mai între ANAF în Vamă şi PFA – taxare

Nu-mi place nici mie reinventarea ANAF-ului prin aceste acţiuni de forţă. Zeci de maşini inscripţionate şi cu girofar au traversat oraşele patriei pentru a se-nfige în mititel – 1 Mai muncitoresc. Dar, cred eu, nu asta este esenţa problemei, eu cred că ANAF-ul face bine că-i arde pe necinstiţi, pe lacomi. Este important să reglăm lucrurile, să aplicăm legile care sînt. Respecţi regulile, legile, de ce te temi? Să prindă, să închidă, să facă, să taxeze. N-am ce face. În felul acesta, cred, va intra în discuţie reală codul fiscal, al taxării numeroase şi aberante, poate se va revizui cu adevărat jugul de impozite puse pe gîtul întreprinzătorului. Dacă este însă prea complicat să ne întoarcem spre trecut, poate sîntem atenţi la ce se întîmplă în cîteva zile. Se introduc taxe şi impozite tot mai mari pe PFA-uri. Intră în funcţiune foarte curînd forme de scuturare şi măturare a PFA-urilor, cele mai mici forme de tranzacţionare. Mărturisesc că de două luni mi-am înfiinţat un astfel de PFA şi mă văd sortit închiderii lui rapide. Probabil Ministerul Finanţelor a descoperit forme de eschivă, de parazitare, de tot ce vreţi, dar eu, care am stat ore-n şir ca să completez o simplă factură, de teama erorii, sau alţii ca mine, care înţeleg să trateze acest mititel al hălcii business-ului cu seriozitate, de ce trebuie să fim descurajaţi? Se anunţă supraimpozitări. Eu cred că nu ANAF-ul de la mare, cu girofar, trebuie scuipat, ci noua lege a PFA-urilor trebuie dezbătută cu adevărat. Este legea care n-a fost pînă acum aplicată, contra legii care va fi aplicată. Nu e normal să te războieşti cu o instituţie la datorie, normal este să negociezi soluţii, să dezbaţi foloase-taxe, să previi o măsură. PFA este prea mic pentru a fi apărat, cei care-l deţin nu sînt vizibili, nu urlă de durere. Guvernul nu dezbate, o trece urgent, dacă nu ţipă nimeni. Asta e însă legea vizibilităţii, a ţipătului, şi care ar trebui să funcţioneze doar în surdină. Legea-lege este a PFA-ului. Dezbatem, sau Guvernul o tace şi o impune şi ne trezim după aceea? Pentru a nu găsi modalităţi de hoţie, este nevoie de dezbatere. Dezbaterea însă se face fără urlete.

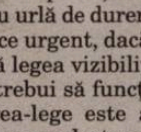

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Luiza VASILIU

Absurd

Texte şi opinii de:

- **Ştefan AFLOROAEI** (profesor la Departamentul de Filozofie al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi)

„Nimic din cele absurde nu este străin omului" – interviu

- **Ruxandra CESEREANU** (scriitoare, profesor la Catedra de literatură comparată a Facultăţii de Litere din Cluj)

„Mic dicţionar de scriitori absurdofili"

- **Alina CALISTRU, Cosmin POJORANU** (Funky Citizens)

„Uşor cu jujeul pe scările Parlamentului"

- **Ioan STANOMIR** (scriitor, profesor la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti)

„RSR"

- **Florin LĂZĂRESCU** (scriitor)

„Două fragmente"

- **Bogdan RĂILEANU** (copywriter)

„Cazul tricoului curcubeu"

argument

Godot a fost aici

Plănuiam un dosar despre absurd încă din 2013, cînd a apărut la Humanitas cartea profesorului Ştefan Afloroaei, *Privind altfel lumea celor absurde*. De atunci au trecut doi ani, au venit peste noi Roşia Montană, depresia, noile dileme morale, atacurile de la Paris şi libertatea de expresie. Despre fiecare am făcut cîte-un dosar şi-am amînat absurdul pînă s-a făcut din nou primăvară, s-au deschis ferestrele şi s-a lăsat o linişte veselă peste oraş. N-am mai avut nici un subiect atît urgent încît să ceară *acum* un dosar în *Dilema veche,* aşa c-am putut să mă întorc la absurd, convinsă fiind că, deşi de multe ori e invizibil, absurdul e bine înşurubat în vieţile noastre şi ar merita o cartografiere serioasă. Am adunat în paginile *Dilemei vechi* absurdul mare, filozofic, şi absurdul mic, cotidian, absurdul ficţional şi cel pescuit în faţa unui ghişeu dintr-o instituţie publică, am vorbit despre absurd în comunism (sau „absurdul multilateral dezvoltat", cum se zicea pe-atunci) şi despre absurd în capitalism (corporaţii, publicitate), despre proiecte de legi cu totul aiurite şi felul în care relaţia dintre cetăţean şi stat e prinsă deseori în spirala nonsensului, despre Urmuz, Borges şi toţi ceilalţi. Aşteptăm completări pe adresa redacţiei, sigur ne-a mai scăpat ceva. Am fi putut, desigur, să-i întrebăm pe Vladimir şi Estragon cum e să aştepţi pe cineva care nu mai vine, să-i lăsăm să strecoare îndoiala în sufletul omului.

„ESTRAGON: Încîntător loc. *(Se întoarce, înaintează pînă la rampă, priveşte spre public.)* Plăcut peisaj. *(Se întoarce spre Vladimir.)* Să ne cărăm.

VLADIMIR: Nu se poate.

ESTRAGON: De ce?

VLADIMIR: Îl aşteptăm pe Godot...

ESTRAGON: Adevărat. *(Scurtă pauză.)* Eşti sigur că aici?

VLADIMIR: Ce?

ESTRAGON: Că aici trebuie să aşteptăm?

VLADIMIR: A zis în faţa copacului. *(Priveşte copacul.)* Mai vezi alţii?

ESTRAGON: Ăsta ce e?

VLADIMIR: Pare salcie.

ESTRAGON: Unde-i sînt frunzele?

VLADIMIR: Pesemne că e moartă.

ESTRAGON: A terminat cu plînsul.

VLADIMIR: Doar dacă n-o fi anotimpul.

ESTRAGON: Nu crezi mai curînd că e un copăcel?

VLADIMIR: Un arbust.

ESTRAGON: Un copăcel.

VLADIMIR: Un... *(Se opreşte.)* ...adică ce vrei să insinuezi? Că am greşit locul?

ESTRAGON: Trebuia să fie aici.

VLADIMIR: N-a spus că vine sigur.

ESTRAGON: Şi dacă nu vine?

VLADIMIR: Ne întoarcem mîine?

ESTRAGON: Şi pe urmă poimîine?

VLADIMIR: Poate.

ESTRAGON: Şi aşa mai departe.

VLADIMIR: Adică...

ESTRAGON: Pînă cînd vine...

VLADIMIR: Eşti fără milă.

ESTRAGON: Am mai venit şi ieri.

VLADIMIR: A, nu, aici te-nşeli...

ESTRAGON: Dar ce-am făcut noi ieri?

VLADIMIR: Ce-am făcut ieri?

ESTRAGON: Da.

VLADIMIR: Păi... *(Supărîndu-se.)* Cînd e vorba să arunci îndoiala în sufletul omului, nu te-ntrece nimeni."

(Samuel Beckett, *Aşteptîndu-l pe Godot*, traducere de Gellu Naum, Editura Univers, 1970) (**Luiza Vasiliu**)

BARBURISME

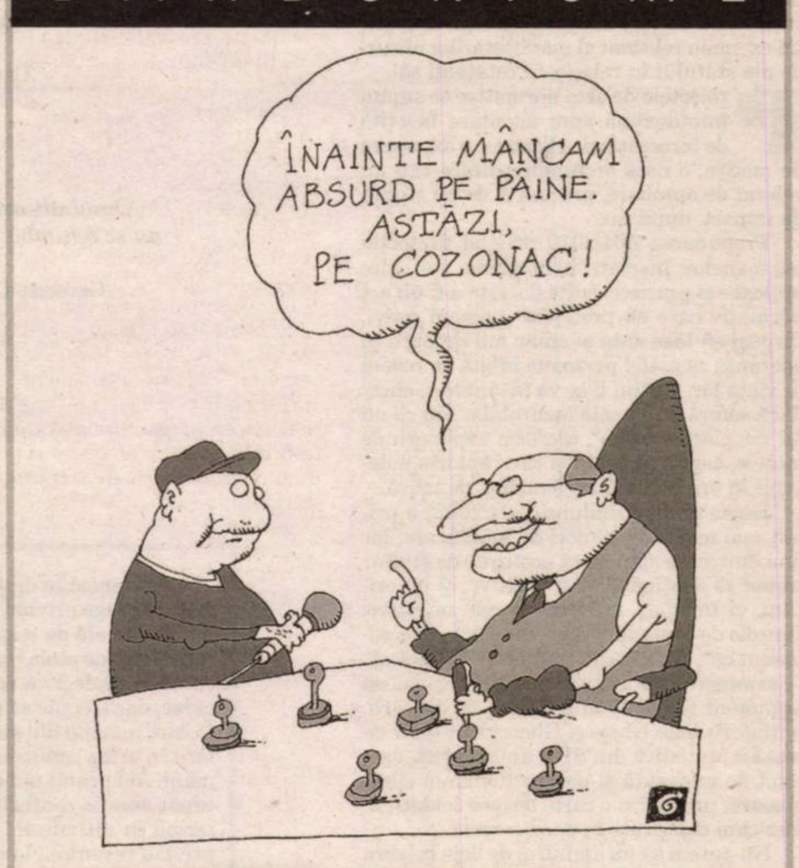
ÎNAINTE MÂNCAM ABSURD PE PÂINE. ASTĂZI, PE COZONAC!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 7 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Absurd

Alina CALISTRU Cosmin POJORANU

Ușor cu jujeul pe scările Parlamentului

La o interpelare rapidă a site-ului dumblaws.com aflăm că în Thailanda e ilegal să ieși din casă fără lenjerie intimă, în Utah verii primari se pot căsători între ei, însă doar după vîrsta de 65 de ani, iar în Elveția duminica e sfîntă și nu poți face o sumedenie de lucruri banale precum spălatul mașinii sau întinsul rufelor. Legile de pe întreg mapamondul conțin, invariabil, o doză de ridicol. Juriștii zic *„Nemo censetur ignorare legem“* cînd vor să ne reamintească faptul că invocarea necunoașterii legii nu-și are locul în sala de judecată. Dar ar putea oare cetățenii să se apere, cînd au încălcat o lege, invocînd absurditatea ei?

S-a scris mult despre legi sfidătoare din România, precum Ordonanța 55/2014 privind migrația aleșilor locali, dar prea puțin despre specia „absurdului mic“, ilar. Poate pentru că e o sarcină grea, care necesită cercetare amănunțită prin cotloanele *Monitorului Oficial*. Să ne amintim că legile reglementează relații sociale, ținînd cont de interesul social și de politica legislativă a statului. Așa cum fiecare societate se schimbă și evoluează, la fel și legile sînt într-o stare continuă de modificare, pentru a rămîne actuale. Perfect logic, doar că uneori te trezești întrebîndu-te, mirat, „ce a vrut autorul să spună“ prin, de pildă, ordinul Ministerului Agriculturii ce prevede obligativitatea purtării jujeului (conform DEX, jujeul e un „jug mic, triunghiular, pus la gîtul porcilor și al altor animale spre a le împiedica să treacă prin garduri și să intre în locurile cultivate; jug (2). Bucată de lemn atîrnată la gîtul cîinilor, spre a-i împiedica să alerge după vînat sau să treacă prin anumite locuri“) de către ciobănescul mioritic? Ce relații sociale reglementează această lege? În această primă incursiune în absurdul normativ al țării, am selectat cele mai exotice propuneri legislative din România. Din fericire, majoritatea acestora nu au fost adoptate ca legi, dar sînt un exemplu relevant al manifestărilor absurde ale statului în relația cu cetățenii săi.

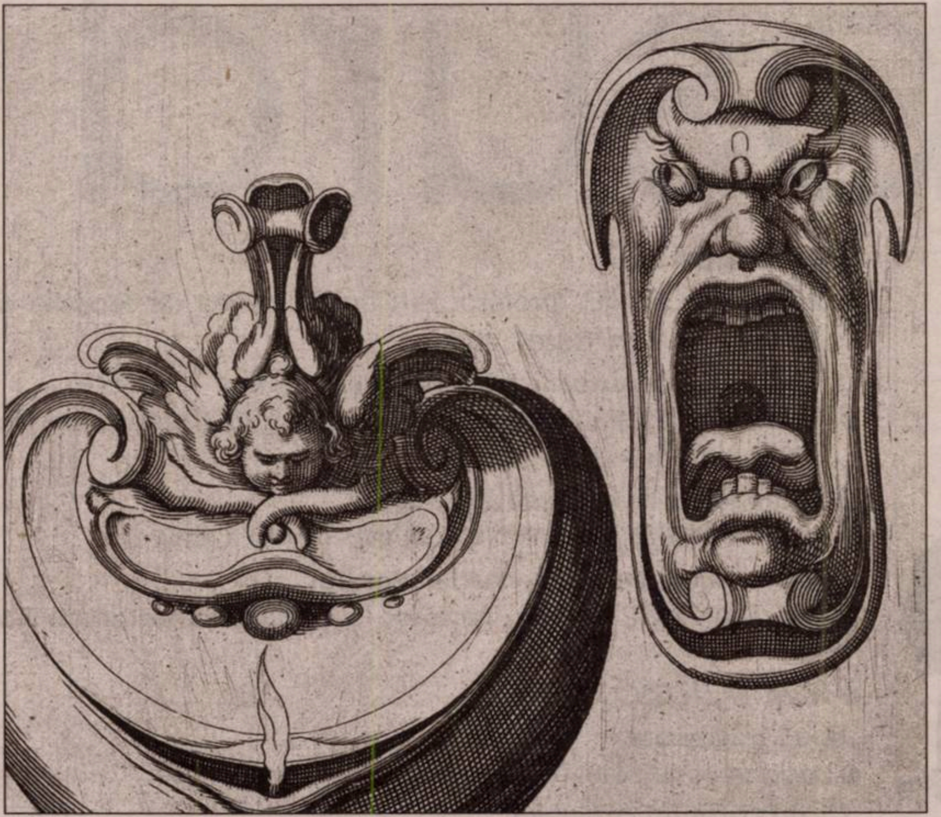

gravură de Arent van Bolten

Proiectele de acte normative se supun întotdeauna spre adoptare însoțite de birocrația de rigoare – o expunere de motive, o notă de fundamentare sau un referat de aprobare, precum și de un studiu de impact, după caz.

Propunerea 664/2010 privind protecția persoanelor înșelate prin ghicit sau alte mijloace și practici oculte dorește a fi un act normativ care să protejeze „oameni naivi, dispuși să lase sute și chiar mii de euro în speranța că astfel persoana iubită va reveni în viața lor, copilul li se va însănătoși, chiar dacă suferă de o boală incurabilă, sau că nu își vor pierde slujba“, conform expunerii de motive, care mai arată și că vrăjitoria a devenit la ora actuală un fenomen de masă.

Legea audiovizualului (504/2002) a primit mai multe propuneri de modificare, iar una dintre ele spunea că posturile de știri ar trebui să conțină și știri pozitive, și nu oricum, ci în egală măsură cu cele negative. Dincolo de formulări vagi – precum „este cunoscut că“, „se știe că“, „studiile (?) arată că“ –, expunerea de motive vine chiar și cu un argument temeinic în sprijinul modificării: inițiatorii Ioan Ghișe și Gheorghe Funar citează o statistică din SUA anilor 1922, deosebit de relevantă și pentru România zilele noastre, precum și o carte despre soldații americani capturați de nord-coreeni.

Nu putem să nu amintim de deja celebra propunere legislativă pentru completarea Hotărîrii nr. 527 din 30/05/2007 privind denumirea, marcarea compoziției fibroase și etichetarea produselor textile sau, mai concret, proiectul care propune ca etichetele de la haine să fie mai moi. Avînd în vedere că „nu de puține ori s-a întîmplat“, „de cele mai multe ori“ și „cu toții cunoaștem că“ etichetele zgîrie, domnul Oajdea a venit cu o rezolvare elegantă a unei probleme „spinoase“ a societății românești.

> *„Absurd, numai tu ești atît de pur.“*
>
> CÉSAR VALLEJO

> *„Omul absurd e cel care nu se schimbă niciodată.“*
>
> GEORGES CLEMENCEAU

Propunerea 96/2009 privind introducerea șahului ca disciplină obligatorie în școli urmează „modelul marilor puteri în domeniul șahului“. Dar, avînd în vedere că ideea este „susținută cu mare tenacitate și cu numeroase argumente *(nu știm care sînt acestea, n.r.)* de doamna Elisabeta Polihroniade“, expunerea de motive este mult prea convingătoare ca să mai fie nevoie și de alte studii de impact.

Cînd am văzut prima dată propunerea legislativă pentru liniștea românilor și a României (nr. 165/2008), am crezut că e ceva legat de orele de odihnă și numărul de decibeli, cînd, de fapt, este expresia perfectă a xenofobiei sau, mai concret, a antimaghiarismului. În principiu, membrii UDMR sînt răi și nu au voie să nimic. Mulțumim, domnule Funar.

Dintre cele sfinte, merită menționat proiectul de lege 97/2009 privind Biblia în versuri pentru elevii de clasele II-VII. Conform propunerii, această „lucrare beletristică“ respectă libertatea de conștiință a elevilor, nu face apologia vreunei orientări religioase și are un cost de cel mult 10 lei/bucata. Nici propunerea 67/2006 – „O BIBLIE pentru fiecare familie de români“ – nu-i de colea. Guvernul ar fi trebuit să asigure tipărirea Bibliilor, iar BOR – atribuirea. Fondurile necesare ar fi venit de la Banca Națională (10% din profit), Loteria Română (5%), fondul de rezervă al Guvernului (5%) și donații. Trecînd peste faptul că propunerea scapă din vedere cel puțin două minorități (altă naționalitate și altă credință), de ce să ne oprim la Biblie? Nu ar fi oare la fel de utilă o propunere legislativă prin care fiecare familie de români să primească o Constituție? Și, în anul următor, Strategia Națională Anticorupție, că tot e pe val.

Românu-i creativ, așa că ne putem imagina un viitor în care legea va interzice servirea mititeilor fără muștar sau pantofii cu toc pentru că unele femei îi consideră incomozi. Ba mai mult, de ce n-am dezincrimina traficul de influență, pentru că, ce mama mă-sii, e frumos să ne ajutăm între noi la nevoie. N-ai cum să te ascunzi de absurd, e parte din viață și uneori se infiltrează și-n legi, care pot deveni astfel un deliciu de lectură vinovată de seară. Adesea ele apar fără să aibă în spate cifre, studii de impact sau măcar un miez de sens. Pînă și Wikipedia are o politică editorială mai sănătoasă, care interzice afirmațiile nefondate, preferîndu-le pe cele bazate pe cifre ce provin din surse credibile. Mai grav este că uneori aceste propuneri devin legi pe care trebuie să le cunoaștem și să le respectăm. *Nemo censetur ignorare legem,* adică să nu zici că n-ai știut.

> *Legea va interzice servirea mititeilor fără muștar.*

Funky Citizens (www.funkycitizens.org) e locul de întîlnire al tinerilor cetățeni care vor să ia parte la procesul decizional. Ei dezvoltă proiecte folosind deștept tehnologia (online), research-based advocacy și educație civică. ***Alina Calistru*** *se ocupă de proiectele organizației ce țin de organizare comunitară și justiție, iar* ***Cosmin Pojoranu*** *de departamentul de comunicare al Funky Citizens.*

Știți vreo idee de lege absurdă? Scrieți-o pe www.fb.com/funkycitizens ca să o includem în următorul episod al serialului „Legi absurde“ din Dilema veche.

„Am lansat în dezbatere publică proiectul de lege privind revenirea la denumirea oficială de «țigani» a persoanelor intitulate «de etnie romă». Sînt conștient că acest proiect va naște multe controverse, dar trebuie să ținem cont de felul în care românii din străinătate au de suferit în urma confuziei dintre romi și români. Am primit mii de solicitări să pun capăt acestei confuzii care ne-a afectat teribil în ultimii ani. Proiectul de lege privind revenirea la denumirea oficială de «țigani» a persoanelor intitulate de etnie romă are în vedere restabilirea corectitudinii acestei denumiri și evitarea confuziei care are loc în străinătate între denumirea de român și cea de «rom». Această confuzie a adus foarte multe prejudicii de imagine României și românilor, ultimul caz în acest sens fiind documentarul injurios *The Romanians are coming* difuzat de canalul britanic Channel 4 și care a fost vizionat de milioane de cetățeni britanici. Acest documentar s-a bazat exact pe confuzia între romi și români, titlul său fiind despre venirea românilor în Marea Britanie, dar materialul punînd accentul pe comportamentul și viața țiganilor în Marea Britanie. (...) Din cauza acceptării oficiale a denumirii de rom, România și-a schimbat și abrevierea internațională care era «ROM» și a trecut la «ROU», pentru a evita confuzia. Este o premieră internațională ca un stat să își schimbe abrevierea denumirii pentru că i-a acordat unei minorități o denumire asemănătoare cu a sa. Termenul de «țigan» și «țigănesc» propus de lege nu este folosit în sens peiorativ, el fiind folosit pe scară largă și în alte limbi europene. (...) Denumirea de rom/rrom a fost asumată de statul român printr-un memorandum al ministrului de Externe Petre Roman în anul 2000 (nr. D2/1094 din 29.02.2000) și constituie o greșeală majoră. Din textul memorandumului se vede cum statul român s-a arătat dispus să accepte această denumire deși contravenea direct intereselor sale și avea să dea naștere unor confuzii dramatice pentru românii aflați în afara granițelor. Prezentul proiect de lege își propune să remedieze această confuzie și să readucă lucrurile în făgașul lor firesc.“

Bogdan Diaconu, deputat, președintele Partidului România Unită, membru în Comisia pentru comunitățile de români din afara granițelor țării

(Sursa: Adevărul, *26 aprilie 2015, adev.ro/nneyy8)*

DILEMA
Absurd

Ruxandra CESEREANU

Mic dicționar de scriitori absurdofili

(portrete în insectar)

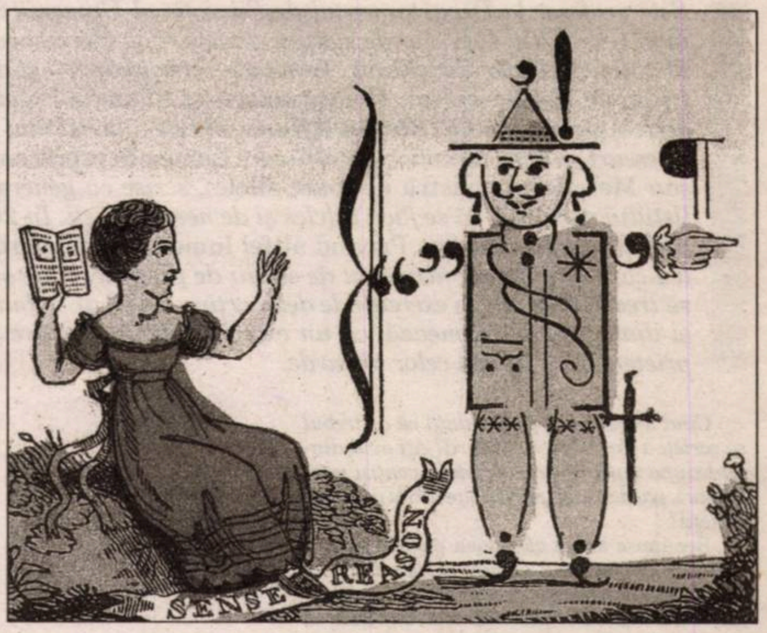

În 1494, Sebastian Brant a publicat *Stultifera Navis,* un poem moralist care descria o sută zece tipuri de nebunii şi vicii. În secolul XX, autorii care alcătuiesc o nouă *Stultifera Navis,* dar în sens benefic de data aceasta (şi ludic) sînt scriitorii absurdofili, în mod special dramaturgii. La nivel canonic, era mai direct (şi drastic) să încalci şi să distrugi piesa de teatru clasică, eventual chiar tragedia greacă, în aşa fel încît, prin absurd, să te situezi în lumea nouă contemporană, cu toate nuanţele ei de alienare şi de crize. Iată-i, prin urmare, pe cîţiva dintre nebunii de preţ de pe Corabia Smintită (într-o ordine preferenţială, fără să fie neapărat respectată cronologia).

0. Alfred Jarry (1873-1907) – papă al absurdofililor, patafizician care a cultivat ironia, aberaţia şi hiperbola. A scris o operă capitală (la sfîrşitul secolului al XIX-lea), *Ubu rege* (ciclul „Ubu" este alcătuit din multe texte, dar *Ubu rege* este piesa centrală), situată, caricatural, între lumea-burtă şi lumea-latrină. A făcut din grotesc o formă de catharsis, a construit un scabros ludic şi a preschimbat tragedia în circ. Îi voi acorda Ordinul Marelui Burdihan-Merdre!

1. Witold Gombrowicz (1904-1969) – obsedat de stihia formelor şi de tema identităţii (aplicînd tehnica deformării), anatomist al oamenilor-manechine şi al retardaţilor (idioţilor) mîntuitori. Metateatral, simili-gnostic. Prozator experimental *(Ferdydurke, Pornografie, Trans-Atlantic).* Recomand spre lectură două piese dificile şi năucitoare: *Cununia* (vai de cei care nu au mînă şi picior de filozof!) şi *Yvona, principesă de Burgund*. Îl premiez cu Degetul lui Dumnezeu din Capela Sixtină, întrucît degetele beţivanilor din piesa lui cheie *(Cununia)* sînt apte să modifice aberant lumea.

Îi voi acorda
Ordinul Marelui Burdihan-Merdre!

2. Eugène Ionesco (1912-1994) – fascinat de omul-neant, de stadiul de obiect neînsufleţit al făpturii umane. Pasionat de dialectica golului şi a greutăţii, tragicizează comicul şi ridică neantul la rang de trăire şi cunoaştere. Ucide limbajul ca să ajungă la capătul comunicării şi să reinventeze limba onirică, postumană. Pe lîngă *Cîntăreaţa cheală,* recomand spre lectură *Pietonul văzduhului, Amedeu sau cum să te descotoroseşti, Omul cu valizele* şi *Călătorie în lumea morţilor*. Întrucît nu suferea de boala numită rinocerită (precum cîteva dintre personajele sale), îl premiez pe autor cu o şaradă sfincsoidă: „Este adevărat că la început s-a jucat, apoi a zburat, apoi a murit, ca orice alt ins. Nu-l credeţi cînd spune că nu este el şi că nu a fost niciodată." Cin' să fie?!

3. Samuel Beckett (1906-1989) – fascinat de cuvintele NIMIC şi POATE, din care face aproape nişte mantre, confuzia devine stare existenţială intenţionată şi extensibilă la Beckett, la fel eşecul (aşa stau lucrurile, de altfel, şi în proza sa). A dorit să reimpună figura lui Iov şi să anatomizeze farsa tragică, materializată cu încetinitorul. Omuleţii lui sînt incompleţi (neterminaţi) sau pestilenţi, filtraţi printr-o psihodramă construită pe tehnica aberaţiei şi comentată de ecleziaşti profani. Fireşte, recomand spre lectură *Aşteptîndu-l pe Godot,* dar şi *Ce zile frumoase!* Îi acord autorului premiul *„Credo quia absurdum"!*

4. Max Frisch (1911-1991) – rescriitor de mituri şi miteme, autoironic şi subversiv plasat sub o aşa-zisă didactică amorală. Foloseşte parabolele doar ca pretext pentru a-şi edifica parodia. Recomand spre lectură *Don Juan sau pasiunea pentru geometrie*. Ar merita rolul Pompierului (fabulist) din piesa *Cîntăreaţa cheală* de Eugène Ionesco.

5. Friedrich Dürrenmatt (1921-1990) – captivat de marea bufonerie a istoriei, înţelege comicul printr-o dimensiune filozofică şi pune atipic chestiunea libertăţii: a fi ultimul înseamnă a fi liber de misiuni arhetipale şi de iniţieri. Teatrul lui este unul despre paradox. Recomand spre lectură piesa *Romulus cel Mare*. Autorului i s-ar putea acorda un premiu fără nume.

6. Tom Stoppard (1937-prezent) – autor obsedat de ideea de rol şi de teatralitate continuă, interşanjabilă. Fascinat de Shakespeare şi de obscuritatea intenţionată a doi scriitori din secolul XX – Tristan Tzara şi James Joyce (ca autori-nonsens). Studiază artificiul şi falsul în literatură şi în identitatea umană. Recomand spre lectură piesele *Rosencrantz şi Guildenstern sînt morţi* şi *Travestiuri*. Îi acord premiul Legitimaţia de Bibliotecă.

7. Harold Pinter (1930-2008) – scriitor cu fixaţie pe autoclaustrare (cameră uterină) şi haos, acestea prilejuind o bătălie existenţială pentru putere. Asemenea lui Ionesco, Pinter încearcă să ajungă la capătul limbajului sau măcar într-un *no man's land* al limbajului uman, atîta vreme cît lumea suferă o deposedare morfologică. Recomand spre lectură piesele *Îngrijitorul* şi *Aniversarea*. Îi acord premiul Hotelul de Lux.

8. Slavomir Mrozek (1930-2013) – captivat de manipulare şi de dresajul ontic, apelează la parodie şi distorsionare, ca să discute polemic relaţia fatalitate-predestinare. Cultivă grotescul absurd, dozat contrapunctic, uneori prin parabolă. Recomand spre lectură piesele *Tango* şi *O zi de vară*. Îi acord premiul „Totul e permis".

> *„Ce absurzi sînt oamenii!*
> *Nu se servesc niciodată*
> *de libertăţile pe care le au,*
> *dar le cer pe cele*
> *pe care nu le au."*
>
> Søren Kierkegaard

HIC SUNT LEONES

Post-scriptum

Din acest panopticum lipsesc intenţionat Albert Camus şi J.-P. Sartre. Nu fiindcă nu ar fi scriitori de marcă, ci doar întrucît propria filozofie (înşurubată făţiş în jurul literaturii lor) le-a minat uneori, prin demonstraţii tendenţioase, textele literare. Oricum, amîndurora le-aş acorda un premiu *hors concours* (adică în afara dicţionarului de faţă) numit *„Verba volant, scripta manent"* :).

Ruxandra Cesereanu *este scriitoare şi profesor la Catedra de literatură comparată a Facultăţii de Litere din Cluj. Cel mai recent volum publicat:* california (pe someş), *Editura Charmides, 2014.*

Întîmplări

Odată Orlov s-a ghiftuit cu mazăre pisată şi a murit. Iar Krîlov, aflînd de asta, a murit şi el. Cît despre Spiridonov, el a murit de la sine. Iar soţia lui Spiridonov a căzut de pe bufet şi a murit şi ea. Copiii lui Spiridonov s-au înecat în iaz. Bunica lui Spiridonov a dat în patima beţiei şi şi-a luat lumea în cap. Iar Mihailov a încetat să se mai pieptene şi s-a îmbolnăvit de rapăn. Iar Kruglov a desenat o femeie cu bici şi a înnebunit. Iar Petrov a primit prin telegraf patru sute de ruble şi a început să se dea atît de mare, încît i s-a făcut vînt din slujbă.

Oameni cumsecade şi nu se pricep să prindă rădăcini.

Bătrînele căzătoare

Din prea multă curiozitate, o bătrînică a alunecat pe fereastră, s-a prăbuşit şi s-a zdrobit.

Pe fereastră s-a aplecat altă bătrînă şi a început să se uite în jos la cea zdrobită, dar din prea mare curiozitate a alunecat şi ea, s-a prăbuşit şi s-a zdrobit.

Apoi, de la fereastră s-a prăbuşit a treia bătrînă, apoi a patra, apoi a cincea.

După ce s-a prăbuşit şi cea de-a şasea bătrînă, mi s-a urît să mă tot uit la ele şi m-am dus la Piaţa Malţevski, unde, se zice, cineva i-a dăruit unui orb un fular tricotat.

Tigrul de pe stradă

M-am gîndit mult timp de unde-o fi apărut tigrul de pe stradă. M-am gîndit, m-am gîndit, m-am gîndit, m-am gîndit, m-am gîndit, m-am gîndit, m-am gîndit, m-am gîndit... În acest timp, a început să bată vîntul şi eu am uitat la ce mă gîndeam. Şi uite-aşa, nu ştiu de unde a apărut tigrul de pe stradă.

Despre Puşkin

Celui ce nu ştie nimic despre Puşkin îi e greu să spună ceva despre el.

Puşkin e un mare poet. Napoleon e mai puţin mare decît Puşkin. Şi Bismarck e un nimic în comparaţie cu Puşkin. Şi Alexandru I, şi II, şi III nu sînt decît nişte băşici de spumă în comparaţie cu Puşkin. De fapt toţi oamenii, în comparaţie cu Puşkin, sînt nişte băşici de spumă şi, numai în comparaţie cu Gogol, Puşkin este el însuşi o băşică de spumă.

Aşa că, în loc să scriu despre Puşkin, mai bine vă scriu despre Gogol.

Dar Gogol este aşa de mare, încît nu se poate scrie nimic despre el, aşa că voi scrie, totuşi, despre Puşkin.

Însă, după Gogol, să scrii despre Puşkin e cumva jignitor. Iar despre Gogol nu se poate scrie. De aceea, mai bine nu scriu despre nimeni.

* * *

Ce uşor se încurcă omul în lucruri mărunte! Poţi umbla ore în şir de la masă la dulap şi de la dulap la divan, fără să găseşti o ieşire. Poţi chiar uita unde te afli şi să arunci săgeţi într-un mic dulăpior de pe perete. „Hei, dulapule!" poţi să-i strigi. „Ţi-arăt eu ţie!" Sau te poţi întinde pe duşumea ca să studiezi praful. Şi în asta există inspiraţie. E mai bine să stai aşa cu orar, în funcţie de timp. Ce-i drept, e foarte greu să stabileşti termenele, căci ce fel de termene pot exista în praf?

Şi mai bine e să te uiţi într-un lighean cu apă. Întotdeauna este util şi instructiv să priveşti apa. Chiar dacă nu se vede nimic acolo, tot e bine. Noi ne-am uitat în apă, n-am văzut nimic în ea şi ne-am plictisit repede. Şi ne consolam cu gîndul că, totuşi, am făcut un lucru bun. Ne îndoiam degetele şi număram. Dar nu ştiam ce număram, căci ce numărătoare să existe în apă?

(Daniil Harms,
Mi se spune capucin, traducere,
prefaţă şi note de Emil Iordache,
Editura Polirom, 2007)

DILEMA VECHE
Absurd

„Nimic din cele absurde nu este străin omului“

interviu cu Ştefan AFLOROAEI

Este profesor la Departamentul de Filozofie al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza“ din Iaşi – unde susţine prelegeri de Hermeneutică filozofică, Metafizică, Ideea europeană, Teorii ale interpretării – şi director al Centrului de Hermeneutică, Fenomenologie şi Filozofie Practică din cadrul aceleiaşi universităţi. ***Ştefan Afloroaei*** *este autorul mai multor volume de eseuri pe teme filozofice (printre care* Lumea ca reprezentare a celuilalt *sau* Metafizica noastră de toate zilele*), scrise cu generozitatea specialistului care vrea să se facă înţeles şi de nespecialişti. În 2013, a publicat la Editura Humanitas* Privind altfel lumea celor absurde, *o carte pentru care n-ai nevoie neapărat de studii de filozofie, ci de o minte dispusă să treacă prin cîteva exerciţii de dezmorţire. La fel ar trebui să funcţioneze şi dialogul care urmează, ca un exerciţiu de dezmorţire şi unul de împrietenire cu lumea celor absurde.*

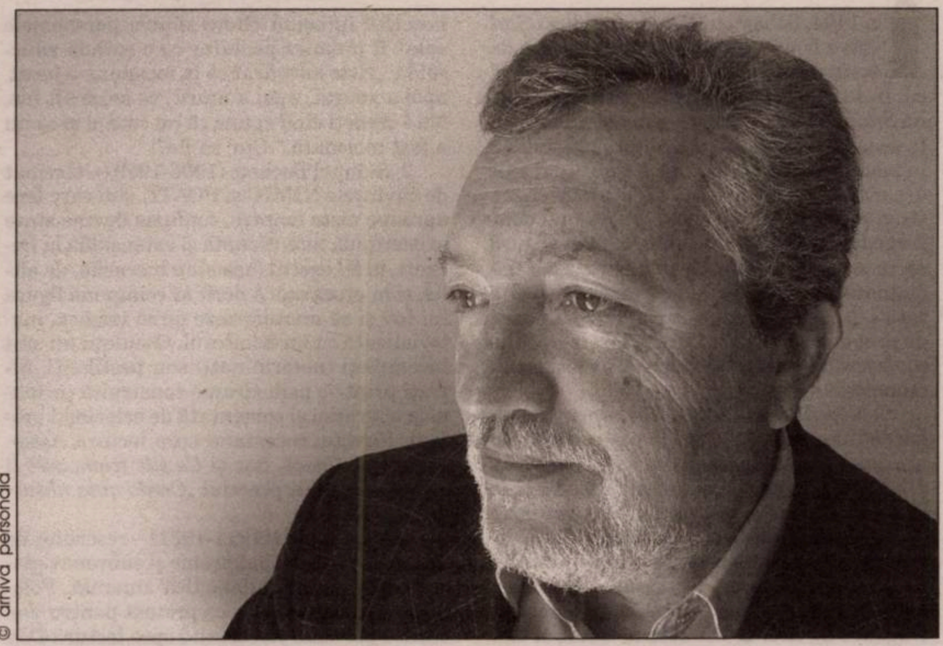
© arhiva personală

Cînd v-aţi gîndit prima dată că ar trebui să scrieţi o carte despre absurd? Aţi avut dintotdeauna o preocupare specială pentru nonsensuri, paradoxuri, partea lipsită de coerenţă a vieţii?

Recunosc acum că lumea paradoxului – sau a celor „cu totul altfel“, ca să uzez de o expresie cunoscută – m-a atras dintotdeauna. Unele lecturi, precum cele din Seneca sau Dionisie, Pascal sau Kierkegaard, mi-au întreţinut acest interes pentru ceea ce – în primă instanţă – apare lipsit de sens. Primele volume publicate *(Ipostaze ale raţiunii negative,* Editura Ştiinţifică, 1991 şi *Întîmplare şi destin,* Editura Institutul European, 1993) lasă să se vadă o asemenea preocupare. La fel şi unele pagini din *Metafizica noastră de toate zilele* (Humanitas, 2008), mai ales din ultima secţiune. Cred că este în joc şi o anumită sensibilitate, nu doar simpla atracţie faţă de unele teme sau idei. De altfel, împărtăşesc într-o privinţă ideea mai veche că filozofia caută să descopere o „lume pe dos“, cel puţin faţă de cum ne apare ea în mod obişnuit. Nu ar fi vorba însă de „partea lipsită de coerenţă a vieţii“, ci mai degrabă de o altă configurare a acesteia, la un alt nivel decît cel pe care ni-l oferă logica noastră obişnuită.

Însă nu mi-am propus niciodată să scriu o carte despre absurd. Titlul cărţii recente *(Privind altfel lumea celor absurde,* Humanitas, 2013) comportă un anume risc. Nu ştiu nici acum dacă e într-adevăr inspirat, mi-e teamă că ultimul termen ar putea să orienteze anapoda lectura cărţii. Cum am spus în primele pagini, doresc de fapt să discut despre cele ce apar străine sensului obişnuit, uzual, străine acelui sens pe care îl percepem „în primă instanţă şi cel mai adesea“. Nu mă refer la unele situaţii cumplite din viaţa comună, destine tragice sau drame teribile, întîmplări nefericite, orori sau masacre. Dimpotrivă, am în atenţie ceea ce se petrece în lumea de „secundă instanţă“, populată de imagini şi naraţiuni, credinţe şi idei, expresii literare şi artistice, viziuni metafizice şi religioase, gesturi simbolice. Exact aici putem întîlni forme de expresie ce apar străine logicii uzuale şi a căror semnificaţie – discretă, mai greu sesizabilă – poate deveni uneori absolut decisivă.

De ce vi s-a părut important să lucraţi la un astfel de proiect?

De fapt, cartea s-a născut puţin cîte puţin, aproape fără să-mi dau seama că destule pagini, scrise cît se poate de liber, asemeni unui jurnal, stau în bună continuitate. Ar trebui să spun că problematica sensului şi a nonsensului este inevitabilă pentru cineva care, acum, se preocupă de hermeneutică sau de metafizică. Însă nu aceste preocupări – uneori prea scolastice, prea austere – sînt decisive pînă la urmă. Mai important ar fi să vedem cu atenţie ce se petrece în lumea noastră de astăzi. De pildă, faptul că ratăm uşor ceea ce s-ar cere căutat înainte de toate. Aşa cum ştim, ne plîngem astăzi mai ales de absenţa unor sensuri, confuzia unor repere şi starea destul de precară a unui mod de convieţuire. Însă atunci cînd acceptăm unele sensuri, o facem într-o manieră tare ciudată, aproape inexplicabilă. Ne lăsăm în voia unor obişnuinţe despre care ştim bine că sînt profund discutabile. Ne livrăm uşor voinţei de calcul şi eficienţă, procedăm ca nişte administratori posaci ai unei lumi de obiecte, după o logică mai ales bivalentă, în disjuncţii tari şi definitive. Numim „cu sens“ doar ce se supune imediat intenţiilor noastre, spre a deveni transparent şi disponibil. Proiectăm în neştire astfel de sensuri, le vedem pînă şi acolo unde nu există de fapt nimic. Iar ceea ce ar putea să fie cu adevărat propriu, de pildă în experienţa estetică sau narativă, metafizică sau religioasă, ne apare de obicei inutil, ineficient, lipsit de sens. Tocmai de aceea consider că ar fi potrivit, măcar uneori, să privim altfel ceea ce socotim de regulă lipsit de sens. Avem nevoie de o anumită distanţă faţă de noi înşine, spre a ne desprinde, atît cît e firesc şi posibil, de ceea ce ne confiscă atenţia în frenezia vieţii cotidiene.

În timp ce citeam cartea dvs., am avut senzaţia că vreţi să reabilitaţi absurdul, privit în general cu ochi destul de neprietenoşi (e suficient să ne uităm la sinonime: inept, prostesc, aberant, iraţional, aiuritor, elucubrant etc.). Aşa e?

Se petrece un lucru ciudat în această privinţă. Ceea ce numim la un moment dat absurd – sau inept, aberant, iraţional – poate fi realmente astfel. Cunoaşte fiecare dintre noi destule idei inepte sau aberante, chiar în discuţiile care se voiesc elevate, deopotrivă credinţe şi conduite cu totul iraţionale. Dacă acestea se dovedesc astfel în urma unei priviri atente, lucide, ar fi absurdă încercarea de a le reabilita. Însă nu de puţine ori numim cu aceste cuvinte – „absurd“, „inept“, „aberant“, „iraţional“ – ceea ce doar în primă instanţă ne apare astfel. Nu ne mai întrebăm dacă realmente sînt aşa cum ne apar. Le vedem astfel fie din inerţie cotidiană, fie urmînd o logică elementară, comună, fie după un calcul tehnic. De exemplu, cineva fixat în credinţa că doar logica noncontradicţiei face sensul evident va putea spune că expresia literară – ca şi cea ludică sau cea ritualică – este lipsită de sens (Coşeriu şi Eco, bunăoară, au adesea în vedere astfel de situaţii). Cel pentru care sensul înseamnă calcul şi eficienţă imediată va putea spune că unele preocupări – etice şi estetice, metafizice sau religioase – sînt lipsite de sens. Dacă numim cu sens doar ceea ce ne apare accesibil, precis, orice altceva poate fi socotit lipsit de sens. Tocmai aici se petrece faptul ciudat de care vorbeam. Căci vom socoti suspecte, inutile sau aberante exact acele experienţe care, orice am spune, sînt esenţiale pentru noi ca oameni. De ce se întîmplă astfel e greu de spus. Însă şi mai greu este să eviţi această ofensivă a sensului de primă instanţă, expansiunea lui în forţă şi uşor acceptată.

> *„Dacă o idee*
> *nu e apriori absurdă,*
> *atunci e fără speranţă.“*
>
> ALBERT EINSTEIN

> *„Ţine de natura umană*
> *să gîndeşti înţelept*
> *şi să acţionezi absurd.“*
>
> ANATOLE FRANCE

> *„Whiskey-ul miroase*
> *a ploşniţă zdrobită.*
> *Dar inversa nu e adevărată.“*
>
> ANONIM

> *„Ne plîngem astăzi*
> *mai ales de absenţa unor sensuri.“*

Cîte feluri de absurd există?

Mi-ar fi plăcut să fiu un cartograf senin al celor „absurde“, asemeni călătorilor prin ţinuturi exotice sau pustii, dar nu sînt. Am constatat, totuşi, că noi operăm cel mai adesea cu accepţiuni obişnuite şi negative ale termenului: absurde ar fi tocmai cele inepte, aberante, contradictorii, ilogice, incoerente, nebuneşti, ineficiente, inutile, gratuite. Aşa cum ştim, latinescul *absurdum* trimite înainte de toate la ceea ce suportă greu auzul omenesc: vocea nepotrivită sau falsă, exprimarea brută, primitivă. Există însă şi alte accepţiuni ale termenului, deloc negative, întîlnite mai rar, ca atunci cînd se are în vedere ceea ce tinde să fie liber în privinţa sensului comun. Sau ceva paradoxal, antinomic în sine. Eventual ceva „cu totul altfel“, inefabil şi incomprehensibil ca atare. Nu mai puţin ceea ce e cu adevărat straniu, ca dintr-o altă lume. La limită, termenul poate semnifica un mister, o taină, în accepţiunea religioasă a cuvîntului. De regulă, sînt ocolite aceste accepţiuni, însă poţi întîlni scrieri şi autori care ştiu bine să revină asupra lor. M-am oprit, în cartea mea, mai ales la acestea din urmă, fiind atras de libertatea şi lumea lor cu totul aparte.

Care sînt filozofii cei mai apropiaţi de absurd şi care sînt cei care îl resping cu vehemenţă?

Unele secţiuni din cartea mea le-am dedicat celor care, avînd în vedere accepţiunile mai puţin obişnuite ale termenului, sînt călăuze admirabile: Cicero şi Tertulian, Kierkegaard şi Nietzsche, Wittgenstein, Kafka şi Urmuz, Coşeriu şi Borges. Există şi alte nume greu de ocolit: Heraclit sau Seneca, Ioan Gură de Aur şi Augustin, Dionisie, Nagarjuna sau Cusanus, Pascal, Şestov sau Cioran. Desigur, unii interpreţi care au înţeles bine această cruce semantică a termenului, lumile distincte – sau chiar opuse – pe care le descoperă. Aş aminti doar cîţiva: Rudolf Otto şi Mircea Eliade, Gilles Deleuze sau Michel Foucault, Umberto Eco, Bernhard Waldenfels sau Jean-Luc Marion, Arthur C.

Danto sau Graham Priest. În scrierile lor se află în discuţie apariţiile variate ale celor libere de sensul comun, modul de a fi al celor antinomice sau al celor inefabile ca atare.

„Nimic nu poate fi spus atît de absurd încît să nu fi fost spus de unul dintre filozofi“ (Cicero). Este filozofia domeniul predilect al absurdului? Mai mult chiar decît literatura?

Probabil cele două, metafizica şi literatura, se află în nesfîrşită concurenţă din acest punct de vedere. Ambele reuşesc să ducă la limită explorarea celor absurde, în toate accepţiunile cuvîntului. Metafizica, de pildă, atrasă uneori de ceea ce e radical altfel, cum se întîmplă în discuţiile cu privire la nefiinţă şi abis, absenţă a temeiului şi absenţă a absenţei, reuşeşte un gen de glorificare liberă şi necondiţionată a celor ce transcend sfera comună a sensului.

De ce a rosti fraza „Ştiu la ce mă gîndesc“ e o absurditate?

Exemplul aparţine lui Wittgenstein, ale cărui analize asupra felului în care vorbim şi gîndim sînt absolut remarcabile. În *Cercetări filozofice* scrie la un moment dat: „Eu pot şti numai la ce se gîndeşte altul, nu la ce mă gîndesc eu“. Este exclus să nu ştiu la ce mă gîndesc; dacă într-adevăr mă gîndesc la ceva, se înţelege că ştiu la ce anume. O dovadă că propoziţia de mai sus e fără sens o constituie faptul că nici opusa ei nu are sens: „Nu ştiu la ce mă gîndesc“. La fel şi în cazul altor propoziţii cu privire la mine însumi: „Ştiu că mă doare“, „Ştiu că sînt aici“ etc. Jocul lor de limbaj ar fi deficitar, nu ar funcţiona în chip firesc. Cred că Wittgenstein are dreptate, de multe ori aşa stau lucrurile. Însă mă întreb totuşi dacă nu întîlnim şi altfel de situaţii. Nu se întîmplă oare uneori să nu ştiu eu însumi la ce mă gîndesc? În acest caz, ar trebui probabil să disting între a gîndi, a şti şi a înţelege. Nu tot ce gîndim e deja ştiut sau cunoscut, şi nu tot ce e ştiut devine prin aceasta şi înţeles ca atare.

E posibil să „comitem“ de-a lungul vieţii mult mai multe acte absurde decît sîntem conştienţi?

Desigur, în multe accepţiuni ale cuvîntului. Ne dăm seama că actele noastre, precum a vorbi şi a gîndi, a decide şi a face, pot avea destule efecte de sens – şi de nonsens – pe care nu le conştientizăm ca atare. La fel şi în cazul unor scrieri sau creaţii, fapte sau evenimente.

„Omul poate fi absurd tocmai pentru că e raţional.“

De ce nelinişteşte absurdul?

Cînd unele experienţe, precum cele estetice sau metafizice, sînt vizate negativ dintr-un punct de vedere care se vrea singurul „realist“, „raţional“, astfel de experienţe vor fi socotite absurde în accepţiunea comună a termenului. Devin suspecte, pot fi uşor cenzurate sau chiar respinse. La fel şi atunci cînd lumea celuilalt, a celui străin ca limbă sau istorie, eventual a celui străin în solitudinea sa, nu apare imediat transparentă. Dar „absurdul“ poate nelinişti şi într-o altă privinţă. A sesiza ceva profund paradoxal, bunăoară, înseamnă a avea în faţă înseşi limitele unui mod de gîndire. A recunoaşte ceva incomprehensibil ca atare înseamnă a descoperi limitele înţelegerii omeneşti. Acest lucru este de natură să zdruncine obişnuinţele noastre. Poate să blocheze reacţiile pe care de obicei le avem la îndemînă. În consecinţă, ne produce teamă. Deşi reprezintă o experienţă esenţială în ceea ce ne priveşte, ne înfricoşează şi ne solicită excesiv, ca şi cum ar măsura „din afară“ voinţa şi înţelegerea noastră.

Sîntem dependenţi de sens, iar asta ne face mai temători în faţa absurdului?

Sigur sîntem dependenţi într-o anumită măsură de acel sens care se poate obţine – sau impune – în primă instanţă. Nietzsche avea dreptate, ne vedem prea uşor pe noi înşine, cu voinţa şi ideologiile noastre, ca sens şi măsură a lucrurilor. Viaţa cotidiană cu ritmul şi criteriile ei, logica obişnuită cu regulile ei, lumea tehnică şi cerinţele acesteia, toate induc anumite deprinderi în ceea ce priveşte distincţia sens/nonsens. Privilegiază o anumită specie a sensului şi, odată cu aceasta, teama faţă de ceea ce apare lipsit de sens. Doar că sensul uzual este uneori aberant. Poate fi un sens absurd – sintagma din urmă nu e oricînd contradictorie. Se poate dovedi o simplă ficţiune, eficientă, valabilă în primă instanţă, dar înşelătoare în cele din urmă. Însă nu e uşor de păşit dincolo de frontierele sferei obişnuite a sensului. Cred că o bună raportare la celălalt şi la alte spaţii istorice contează enorm în această privinţă. La fel, o bună deschidere faţă de alte experienţe simbolice, precum cele deja amintite. Sau cultivarea acelei sensibilităţi care ne orientează către „ceva străin şi dezirabil, *eis to exoticon*“ (Petru Creţia). Însă toate acestea presupun, la rîndul lor, conştiinţa propriilor limite, a finitudinii ca atare.

„Doar cu privire la ceva propriu omului se poate spune că este cu sens şi fără sens.“ (Heidegger) Cît de omenesc e absurdul? Cît e de neomenesc?

Ideea ca atare aparţine lui Heidegger şi, recunosc, mi-a dat cumva de gîndit. Filozoful deosebeşte la un moment dat ceea ce este cu sens *(sinnvoll)* şi fără sens *(sinnlos)* de ceea ce apare lipsit de sens *(unsinnig)*. Acesta din urmă poate să devină absurd *(widersinnig)*. Cum spune imediat, doar cele cu sens şi fără sens sînt proprii omului, nu şi cele lipsite de sens, eventual absurde. Tocmai această idee m-a nedumerit profund. Nu am îndoieli că filozoful ştie ce spune, însă îmi este greu să accept această spusă aşa cum am putut eu să o înţeleg. Nu voi intra acum în detalii. Cred mai curînd că doar acolo unde sînt posibile cele cu sens devin posibile şi cele lipsite de sens, în definitiv cele absurde. Altfel spus, nimic din cele absurde nu este străin omului. De pildă, dacă un sens e impus în manieră silnică, violentă, încît desfigurează tot ce atinge, atunci este un sens absurd. Tocmai acesta este absurd înainte de orice. Despre un fenomen străin voinţei omeneşti, care totuşi ne înspăimîntă, precum o furtună în munţi, nu cred că s-ar putea vorbi astfel.

Doar că, în acelaşi timp, discuţia poate să se situeze la un alt nivel. Bunăoară, cînd Kierkegaard vorbeşte despre paradoxul clipei în experienţa religioasă, spunînd că este un paradox *quia absurdum*, un asemenea paradox transcende sfera comună a sensului. La fel şi ceea ce survine în acele experienţe, precum actul de contemplaţie, sacrificiul sau erosul, care deschid dincolo de sfera intenţionalităţii omeneşti. Cele „absurde“ îşi descoperă acum ceva neomenesc, cel puţin într-o privinţă, fără a fi astfel cu totul străine omului. În alt loc, Heidegger însuşi va spune că fiinţa este accesibilă ca sens chiar şi atunci cînd este „lipsă de temei *(Abgrund)*, abis al lipsei de sens“. Acum, ideea lipsei de sens e profund resemnificată, ea transcende indefinit relaţia cu sfera comună a sensului.

Nietzsche vorbeşte despre „pericolul de a fi absurd de raţional“. Raţiunea nu e opusă, în genere, absurdului?

Într-adevăr, ne-am obişnuit de multă vreme să opunem raţiunea absurdului, aşa cum opunem sensul nonsensului. Însă raţiunea – o anumită raţiune, precum cea tehnică, sau cea care se vrea neutră, „liberă de orice valoare“ – poate deveni uşor absurdă. Nietzsche a sesizat excelent acest lucru, la fel şi alţi filozofi. Aş aminti aici că Noica, în paginile sale despre ethosul neutralităţii şi ethosul orientării, face la un moment dat o afirmaţie oarecum şocantă, anume că „omul e raţional chiar în absurdul său, chiar în exces“. Cum spune în acelaşi loc, omul poate fi absurd (se poate sinucide, de pildă), tocmai pentru că e raţional. Aşadar, fie acceptăm un sens mai larg al raţionalităţii, fie vorbim despre moduri distincte ale acesteia, raţiunea omenească poate să devină absurdă.

Sîntem obişnuiţi să considerăm drept absurde credinţele sau opiniile celuilalt. Dar, spuneţi dvs., dacă am face un pas înapoi, s-ar putea ca propriile noastre credinţe şi opinii să ne apară drept absurde. E un exerciţiu pe care ar trebui să-l facem mai des?

Da, cred că ar trebui să facem mai des un asemenea exerciţiu. Am avea posibilitatea să vedem că, de fapt, ceea ce acuzăm la alţii ca aberant nu ne este nici nouă cu totul străin. Sînt active în mintea noastră, de pildă, destule credinţe care nu sînt nici inteligibile ca atare, nici cu sens. Cel mai adesea sînt dincoace de distincţia sens/nonsens. Nu vreau să spun că sînt neapărat inutile sau primejdioase, uneori ne orientează către ceea ce poate căpăta un sens. Dar nu au prin ele însele un sens. Pînă şi credinţa într-un sens al vieţii se poate dovedi lipsită de sens dacă acel sens al vieţii în care cineva crede e imaginat într-o manieră primară, subculturală. La fel şi credinţa în puterea nelimitată de cunoaştere sau de înţelegere. Ce să mai spun despre credinţa într-un gen de elecţiune naturală, istorică, sau altele de acest fel?

Aţi ales să încheiaţi cartea cu „un exemplu de absurditate minunată, chiar strălucitoare“, luat din Borges, un autor la care reveniţi adesea de-a lungul cărţii. De ce tocmai Borges?

N-am rezistat tentaţiei de a discuta cîteva proze ale lui Borges, atît în prima secţiune a cărţii, cît şi în ultima. Iată o opţiune căreia nu i-aş căuta nici un sens! Aş spune că, aşa cum înţeleg eu lucrurile, puţini scriitori sau filozofi reuşesc să aducă în atenţie lumea celor stranii, paradoxale, aşa cum face Borges. Este sensibil, de pildă, la ceea ce apare indeterminat în privinţa sensului, eventual cu totul liber în această privinţă. Ştie bine că nonsensul, în unele situaţii, anunţă un alt sens, imperceptibil ca atare, sau trimite către ceea ce transcende orice sferă a sensului. Te lasă să înţelegi că unele întîmplări omeneşti nu se mai supun distincţiei dintre sens şi nonsens, făcînd semn către cele neomeneşti sau, uneori, către cele transcendente. Admiraţia mea pentru scriitorul argentinian – şi pentru alţii asemenea lui – este într-un fel necondiţionată.

La ce e „bun“ absurdul?

E complicată această din urmă chestiune. Ce aş spune totuşi? Dacă vorbim despre cele absurde în ordinea elementară a vieţii, întrebarea „La ce bun?“ se întoarce cu destulă gravitate asupra noastră, ne spune că orice act absurd contrazice însuşi modul omenesc de a fi. Dacă însă vorbim despre cele care, fără a fi lipsite de sens, sînt uneori văzute astfel, întrebarea de mai sus îşi modifică intenţia. Ar putea să orienteze, cel puţin uneori, către posibilitatea unui alt mod de a fi. În spaţiul unor experienţe precum cea estetică şi cea metafizică, cea morală sau religioasă, omul îşi poate proba un mod propriu de a fi. Poate avea acces, de pildă, la o lume oarecum alternativă, elevată, sau la o formă neobişnuită de libertate.

a consemnat Luiza VASILIU

„E absurd să împarţi oamenii în buni şi răi. Oamenii sînt ori fermecători, ori obositori.“

OSCAR WILDE

„Cei care te pot face să crezi nişte absurdităţi te pot face să comiţi atrocităţi.“

VOLTAIRE

„Orice durere care n-ajută pe nimeni e absurdă.“

ANDRÉ MALRAUX

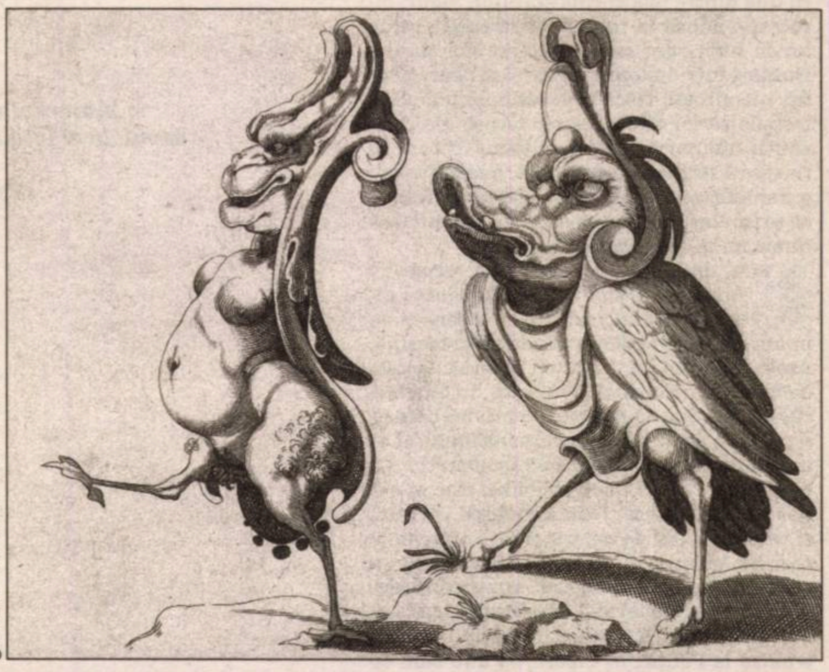

gravură de Arent van Bolten

Vlad TĂUȘANCE

Inutil.ppt

Ultimele pe care le-am proiectat nu aveau nici măcar un cuvînt rătăcit în cele treizeci de cadre. Doar scene din filme, picturi clasice şi fotografii ciudate. Publicul m-a privit la început ca pe un nebun. Apoi a început să mă asculte. Cu adevărat. Lepădarea de canonul prezentării Powerpoint, ieşirea din litera *slide*-ului m-a mîntuit de irelevanţă. Ai grijă, însă, erezia asta te poate excomunica din parohia corporatistă.

Prezentările în format .ppt sînt metafora perfectă a ineficienţei fudule din zona *corporate*. Ideile bune se nasc şi mor în diapozitivele orizontale printate sau proiectate, subliniate doct cu marker-ul sau cu pointer-ul laser. Deciziile aberante sau măsurile inumane devin digerabile dacă le traduci în două paragrafe de text şi un grafic cu sinusoide. Powerpoint-urile nu au, în sine, nici o valoare sau utilitate. Nu sînt clare sau definitive ca un buget sau un calendar înşirat în Excel. Nu au valoarea minimă contractuală a unui e-mail sau a unui document Word pe care, la o adică, poţi trînti o semnătură şi o ştampilă. Sînt degeaba.

Cu toate astea, sînt extrem de populare, se învaţă în cei trei ani de acasă ai oricărui aspirant la funcţia de manager, sînt atît de intrate în standard, încît nimeni nu le mai poate contesta. Pentru că Powerpoint-urile fac ceva important: justifică. Motivează aflatul în treabă al micilor şefi sau al contractorilor confuzi, incapabili să ia o decizie. Motivează în faţa clientului munca invizibilă, deşi importantă, a unor departamente care nu comunică atractiv, prin definiţie. Se adună în teancuri şi foldere, propunere după propunere, ofertă după ofertă, ca o redută în jurul scaunului atît de preţios din rîvnitul birou de pe colţ. Ideile şi cifrele din ele pot fi furate, modificate, reciclate şi regurgitate după nevoi, an după an, licitaţie după licitaţie şi conferinţă după conferinţă. Sînt mîncarea cu soia pe care nimeni nu are chef să o gătească, cu un gust fad, care satură, în schimb, pe toată lumea.

gravură de Arent van Bolten

„Nimeni nu pare să se fi gîndit că, dacă viaţa e absurdă, a reuşi cu brio în viaţă n-are mai multă valoare decît a rața.“

MURIEL BARBERY

În ultimii trei ani, am vîndut clienţilor corporatişti lucruri pe care este greu să pui un preţ: consultanţă în strategie, training-uri şi experienţe de învăţare. Genul de produs imaterial, greu de argumentat într-un buget, dificil de înţeles şi de negociat, atît de diferit de achiziţiile de pixuri sau de bilete de avion cu care sînt obişnuiţi managerii. Invariabil, mi s-au cerut Powerpoint-uri care să-mi detalieze oferta, care să-mi rezume cursurile pe care le predau, care să poată fi trimise mai departe către un şef sau auditor pe post de chitanţă. Powerpoint-urile fac munca mea cinstită, pun o etichetă de preţ pe ideile pe care le vînd sau pe care le ajut să apară. Bonus, le permit oamenilor care îmi cer ajutorul să mă ignore, să butoneze telefoane sau să-şi închidă agendele, pentru că, nu-i aşa, oricum vor primi prezentarea pe e-mail.

Am pierdut clienţi şi voi mai pierde. Pentru că refuz să acopăr prin încă un document cu zorzoane absurdul şi inutilitatea. Desenez pe foi mari procese şi cartografiez idei împreună cu clientul, foi pe care-l încurajez să şi le atîrne în birou. Trimit mail-uri lungi, închegate ca nişte eseuri, pline de poveşti şi de exemple. Ordonez conştiincios tabele cu costuri şi timpi. Iar cînd trimit Powerpoint-uri, am grijă să fie atît de abstracte încît să necesite un dicţionar de specialitate sau multiple întîlniri ulterioare.

Powerpoint-urile sînt verişoarele mai sexy ale stufoaselor note de fundamentare din administraţia publică. Sînt un tunel întortocheat care nu duce nicăieri, dar care te ţine ocupat şi nu te lasă să vezi peisajul dezolant de afară. Pentru că afară nu se întîmplă nimic important. Pentru că lumea este prea ocupată să-şi apere spatele ca să mai facă faţă situaţiei.

Acest articol putea ajunge, în lumea reală, o prezentare întinsă pe măcar 12 pagini, incluzînd citate din Dalai Lama sau Steve Jobs, două poze cu adolescenţi rebeli şi măcar o diagramă Venn. De fapt, acest articol se va transforma într-un ppt la viitoarea conferinţă unde voi fi chemat să spun ceva deştept şi inspiraţional despre comunicare. Nu înainte de a mi se cere, pentru conformitate, un Powerpoint justificativ. Dacă doriţi o prezentare despre inutilitatea prezentărilor, sînt aici. Promit că va costa enorm.

***Vlad Tăuşance** este consultant în strategie şi trainer de creativitate. A dedicat al doilea său volum de poezie,* Saga – bilete la clasa de mijloc *(Herg Benet, 2013), eroilor necunoscuţi din corporaţii.*

Oana PANTAZI

Cetățean în Absurdistan

Ne-am întrebat cititorii dacă au trecut prin vreo situaţie absurdă în instituţiile publice din România. Publicăm mai jos cel mai bun răspuns pe care l-am primit.

„Absurdul e noţiunea esenţială şi întîiul adevăr.“

ALBERT CAMUS

Dintre toate testele de anduranţă posibile, cel mai solicitant este, de departe, cel care presupune un „meci“ cu una dintre instituţiile statului. Sigur, birocraţie adusă la rang de artă există peste tot în lume, dar cu certitudine noi sîntem fruntaşi într-un top exclusivist al aberaţiilor funcţionăreşti. Dacă te loveşte ghinionul şi trebuie să iei calea acestor lăcaşe ale pierzaniei (de nervi), din momentul în care ai reuşit să primeşti o aprobare, o negaţie sau o ştampilă pe un document, poţi la fel de bine să te înrolezi în Legiunea Străină, pentru că nimic nu te mai poate descuraja.

Eu, una, am avut de-a face recent cu Administraţia Financiară, pentru că, din conştiinciozitate cetăţenească, m-am dus să-mi plătesc impozitul la maşină. Acolo am aflat că… nu am maşină. „Cum, dom'le, n-am maşină? Că e colea, în faţa blocului!“ Am fost săgetată cu o privire care ar fi putut la fel de bine să preceadă anunţul că am un retard sever şi mi s-a răspuns sec: „La noi nu figuraţi!“ Punct! Doamne, cine m-o fi pus să întreb de ce? Odată cu mine, au aflat şi ceilalţi o sută de nefericiţi care stăteau la cozi că printre ei se află cineva care se sustrage de la plata taxelor, alimentînd astfel economia subterană. Explicaţiile mele n-au valorat nici cît o ceapă degerată. Am fost trimisă la Poliţie, în Pipera, să aflu cum de nu figurează maşina mea în scriptele Fiscului, în timp ce eu circul bine-mersi cu ea.

În fine, acolo alte cozi, parafe, plăţi la CEC, luat toate ghişeele la rînd… În cele din urmă, cererea a fost gata. În ea solicitam, negru pe alb, cu un vocabular ce nu necesită consultarea DEX-ului – deci orice fel de confuzie era exclusă, m-am gîndit eu –, toate informaţiile cerute de Fisc. Pe scurt, cum e posibil, din moment ce maşina mea e înmatriculată, ca eu să nu figurez cu ea la Administraţia Financiară. Am anexat evident toate actele, inclusiv certificatul de înmatriculare a maşinii. Şi am aşteptat. Două săptămîni. A venit şi momentul adevărului. Am deschis cu emoţie cutia de scrisori şi am desfăcut plicul cu nerăbdare. Stimata Poliţie Română mă anunţa că, în urma cererii mele, a investigat profund şi mi-a trimis rezultatul: „Vă anunţăm că maşina dvs., cu nr. de înmatriculare xxx, a fost înmatriculată în anul…“ Păi, la naiba, asta ştiaaaaam! M-am gîndit că data viitoare o să mă duc cu buletinul şi cu certificatul de naştere… În mod sigur, răspunsul va fi la fel de profesionist: „Stimată doamnă, vă anunţăm că v-aţi născut“! Ce a urmat la Fisc e de înţeles, dar pînă la urmă am rezolvat, după ce am plătit o amendă corespunzătoare, că doar cineva trebuia să plătească, nu?

„Cum, dom'le, n-am maşină?“

Mult mai halucinant a fost, însă, cînd m-am decis să-mi schimb numărul de telefon fix, pentru că semăna periculos de mult cu cel al unui supermarket şi mă cam săturasem să dau informaţii despre mopuri, aragazuri şi cotlete de miel. M-am prezentat la ghişeu (ah, iubesc ghişeele alea la care eşti obligat să stai în poziţia ghiocelului, ca să nu zic capră, şi unde se stabileşte din start raportul de inferioritate), mi-am spus păsul, am depus cererea şi am aşteptat fericitul deznodămînt. Dialogul îl redau mai jos:

– Bună ziua! Doamna Enache?

– Da…

– De la Romtelecom vă deranjăm. Vi s-a aprobat cererea depusă la noi în data de…

– Ah, ce bine! Mulţumesc! Staţi să-mi iau un pix să notez noul număr.

(O pauză lungă)

– Nu, nu vi-l putem da…

Stupefiată, întreb:

– Cum să nu mi-l puteţi da? E aberant! De ceeeee?

– Păi, doamnă, e la „nu se informează“!

Şi s-au gîndit ei că nu era cazul să mă informeze nici măcar pe mine. Acum, tot ce-mi rămînea de făcut era să aştept să mai greşească numărul cineva, ca să port şi eu o conversaţie…

Pînă la urmă, l-am aflat totuşi, după ce m-am prezentat la ei cu buletinul. Pentru orice eventualitate, mi-am luat la mine şi paşaportul, şi ultima radiografie dentară, în caz că nu ieşea din prima identificarea.

Ioan STANOMIR

RSR

În RSR, unica condiţie care era îngăduită harnicilor constructori ai socialismului multilateral dezvoltat era fericirea. E adevărat, o fericire radical diferită de cea hedonistă şi amorală, întîlnită în capitalism – fericirea din RSR era caldă, umanistă şi contagioasă, celebrată în poeme recitate elegant şi evocată de vocile suave ale tinerilor din corurile patriei. Era, în definitiv, prelungirea acelui soare ce îşi trimitea razele din stemă. Prin tot ce realiza, prin tot ce înfăptuia, prin tot ce proclama, RSR era însăşi efigia acestei fericiri.

A fost odată ca niciodată o ţară
în care Gheorghe Ursu a fost bătut pînă la moarte.

Nimic accidental, nimic întîmplător în această explozie de fericire. Planificarea este, în comunism – iar cel românesc nu face excepţie – o chestiune tratată cu rigoare ştiinţifică. Totul este stabilit, în cele mai mici detalii. Chiar şi cei distraţi sau uituci nu se pot pierde în labirint. Ceea ce criticii duşmănoşi din lumea capitalului acuză a fi un simptom al absurdului este, în realitate, marca umanismului comunist. Totul este o chestiune de perspectivă. Democraţia socialistă depăşeşte, prin profunzime, simulacrul capitalist.

Nici o fericire nu poate fi completă fără o alimentaţie ştiinţifică, eliberată de presiunea consumistă ce face ravagii în Occident. Urmaş al dacilor şi al romanilor, înzestrat cu geniul unui poet şi mîna sigură a unui inginer, românul este destinat măreţiei. El nu poate fi nici leneş şi nici supraponderal – de aici, şi grija PCR de a oferi doar caloriile necesare întăririi unui corp de atlet. Intelectul nu se poate menţine decît dacă din minte dispare această obsesie reacţionară a dezmăţului gastronomic. Magazinele alimentare din RSR se eliberează de povara artificială din capitalism, ele devin templele în care miraculosul crevete vietnamez străluceşte, anunţînd naşterea unei umanităţi sănătoase şi senine. Cît despre zvonurile puse în circulaţie de posturile de radio străine, acestea trebuie infirmate. În acest ev al alimentaţiei raţionale şi al zidirii, românii se află mai aproape ca oricînd de fericirea strămoşilor traci. O minte iute în corpuri iuţi, iată ţinta asumată de Partid, cu gîndul la viitor.

Alimentaţie curată, fără toxine, destinată unei familii ce cultivă valorile eticii şi echităţii socialiste. Fornicaţia sexuală ce a infectat Occidentul este străină de natura apolinică a RSR. Aici, visul oricărei mame este de a deveni o Mamă-Eroină, purtătoare de copii, care să fie temelia unui viitor comunist. Iubirea castă, consumată în cadrul conjugal, iar nu rătăcirea pornografică, este idealul pe care îl poartă în inimă cei ce intră pe porţile vieţii. Surîzători şi încrezători în viitor, tinerii din RSR ştiu că, mai devreme sau mai tîrziu, fericirea va sosi şi în vieţile lor. Natalitatea nu este o povară, ci o manifestare a patriotismului însuşi – cum altfel ar putea fi în această ţară în care fiecare viaţă contează şi fiecare viaţă stă sub semnul viitorului?

De pe băncile şcolii în uzinele şi laboratoarele în care se imaginează viitorul, RSR a crescut cît alte naţiuni în veacuri, iar geniul lui Nicolae Ceauşescu este cel ce inspiră acest salt ce nu cunoaşte odihnă. Furnale după furnale se ridică, cerealele de la Fundulea se înalţă mai puternice şi mai roditoare ca oricînd. Navele RSR brăzdează oceanele, iar din fabricile României pornesc în lumea largă maşinile ce închid în ele geniul muncitorilor şi inginerilor României socialiste. Nimic nu este imposibil pentru aceste mîini agere, ce dau oţelului şi fontei puterea de a închipui minuni tehnice. Societatea socialistă multilateral dezvoltată este o uzină copleşită de sunetele cîntecelor patriotice. Fericirea se zămisleşte în vuiet de strung şi în miezul ciclopic al curajului creator.

„Cînd un om poate crede ceea ce găseşte absurd, nu e vina lui, e vina raţiunii sale.“

JEAN-JACQUES ROUSSEAU

„A deghiza în cuvinte bine alese teoriile cele mai absurde e suficient ca să le facă acceptabile.“

GUSTAVE LE BON

* * *

A fost odată ca niciodată RSR, ţara în care fericirea avea gustul sordid de înlocuitor al Quick Cola. A fost odată ca niciodată o ţară în care tehnica avansată se sprijinea pe întunericul ce domnea, suveran, în apartamentele oamenilor muncii. A fost odată ca niciodată o ţară în care trupul femeilor fusese confiscat de stat, iar viitorul se confunda cu mira decolorată a televiziunii de stat. A fost odată ca niciodată o ţară în care oamenii muncii se încolonau, cuminţi, mestecînd seminţe, spre a porni, încărcaţi de pancarte, ca de nişte uriaşe sorcove, oprindu-se în faţa unui prezidiu dinspre care ajungeau pînă la ei imaginile mecanomorfe ale celor mai iubiţi dintre conducători. A fost odată ca niciodată un Bucureşti în care bisericile se prăbuşeau ca nişte castele atinse de bilele de fontă ale maşinilor uriaşe – în locul grădinilor şi zidurilor şi amintirilor se ridica o întindere egală cu sine, peste care lucea, implacabil, soarele din stemă, arzînd privirile celor care îşi ridicau ochii spre el. A fost odată ca niciodată o ţară ai cărei copii visau la băutura capitalistă Coca-Cola (închisă în sticle parcă făurite de nibelungi), dar care nu puteau gusta decît acreala băuturii pe care partidul o inventase, spre a le stinge setea. A fost odată ca niciodată o ţară în care iubirea de patrie avea sonoritatea cavernoasă a unui lătrat scuipat, consumat în decorul decrepit al unui studio de televiziune populat de ţărani purtînd tocuri înalte şi cîntînd din tulnice. A fost odată ca niciodată o ţară în care Gheorghe Ursu a fost bătut pînă la moarte pentru că a ţinut un jurnal, a fost odată ca niciodată o ţară în care moartea şi dragostea păreau să fie una cu pasta cenuşie măcinată de timpul încremenit. A fost odată ca niciodată o ţară în care absurdul fusese interzis, spre a se risipi în întreaga existenţă, asemeni unei licori sîngerii.

***Ioan Stanomir** este scriitor şi profesor la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Camera Obscura. Vis, imaginaţie şi bandă desenată, *Editura Cartea Românească, 2014.*

■ ■ ■

Bogdan RĂILEANU

Cazul tricoului curcubeu

Într-o biserică a absurdului românesc, există două icoane făcătoare de minuni: Sistemul Medical şi Învăţămîntul. Tot în această biserică se mai găsesc cutia milei cu bugetul ţării, locul unde se aprind lumînările pentru artă şi, undeva, într-un colţ, într-un butoi de plastic care imită la perfecţie lemnul, se află publicitatea. Publicitatea ar fi un fel de apă sfinţită. Te dai cu ea pe la încheieturi, o bei, o păstrezi în sticluţe pe birou, mai iei cîte un premiu pe la vreun festival şi îţi poate da senzaţia că funcţionează. În plus, ia forma vasului în care este pusă. Pe la butoiul cu apă sfinţită trec mulţi patroni, directori şi brand manageri, secretare, şi chiar şi femei de serviciu, cu toţii vin să îşi dea cu părerea despre calitatea apei, convinşi fiind că ei sînt adevăraţi păstrători ai integrităţii mărcii sub care servesc. Există şi o casă de marcat în biserica absurdului, pentru că orice întîmplare absurdă se plăteşte, evident.

Simţeam că am o şansă,
dar tricoul curcubeu nu mă lăsa să trăiesc.

„Absurdul e raţiunea lucidă care îşi constată limitele.“

ALBERT CAMUS

Exact ca în cazul unei reclame pe care am filmat-o acum mai mulţi ani. În reclamă apărea un băieţel care purta un tricou în culorile curcubeului. Culmea, reclama nu era despre tricou, era despre altceva, dar în biroul directorului general în care aşteptam OK-ul se acumulase multă tensiune. Directorul, un peşte mare din lumea biznisului, avusese o zi mai dificilă în cîmpul muncii, lucrătorii nu performau conform strategiei impuse la nivelul *board*-ului, iar acum, peste toate astea, agenţia de publicitate venea să aprobe o reclamă în care un puşti era îmbrăcat prea strident. În faţa acestui curcubeu, toată argumentaţia agenţiei se prefăcuse în apă de ploaie şi, cu cît încercam să îl convingem că sîntem în *target*, că aşa se îmbracă adolescenţii în ziua de azi, cu atît mai mari erau nemulţumirile. Ştiam că domnul director era capricios, dar eu speram. Colegii mei sperau. Eu venisem încălţat cu aceiaşi pantofi în care mi se aprobase scenariul. Simţeam că am o şansă, dar tricoul curcubeu nu mă lăsa să trăiesc. Am gesticulat cît am putut despre tricou pînă în momentul în care s-a auzit vocea imperială a directorului: „Dar ce facem aici? Negociem? Trebuie să schimbaţi culoarea tricoului şi gata, o dăm pe post.“

Acesta era momentul în care speram că pantofii or să mă ajute, pentru că tricoul băiatului care apărea două secunde în reclamă putea fi schimbat doar într-un studio de post-producţie de la Hollywood. Nu aveam buget, nu aveam nimic. Aşa că tot directorul general a venit cu soluţia: filmaţi din nou. Pentru un curcubeu de două secunde? Ne-am mirat cu toţii şi am ieşit din sediu făcîndu-ne o cruce mare cu o mînă şi cu cealaltă ducînd telefonul la ureche ca să anunţăm casa de producţie că se reface totul. De ce? Din cauza unui tricou.

De puţine ori în publicitate absurdul se întîmplă pentru că există prea mulţi bani, de cele mai multe ori el se întîmplă „pentru că educaţie lipsă“, „pentru că orgolii“ şi „pentru că frică“. Din fericire, există studii care arată că foarte puţină lume reţine reclamele pe care le vede de-a lungul vieţii. De obicei, reclamele memorabile nu au poveşti absurde în spate.

***Bogdan Răileanu** este copywriter.*

■ ■ ■

Florin LĂZĂRESCU

Două fragmente

De treisprezece ani încoace, scriitorul Florin Lăzărescu a adunat în jurnalul său, sub forma unor povestioare bine meşteşugite, aproximativ o mie de lucruri nebuneşti care i s-au întîmplat prin Iaşi şi aiurea. Unii ar zice că-s absurde. Mai jos, două fragmente în avanpremieră.

Regina Angliei

Ies din magazin. În capul unor scări, văd o doamnă foarte în vîrstă, încercînd să le coboare. Împunge aerul cu vîrful piciorului, apreciază înălţimea dintre ele şi se retrage indecisă. Cumva ca o pisică pe acoperişul fierbinte. Mă gîndesc s-o ajut, dar mă simt deodată prost. Ea, îmbrăcată foarte elegant, cu pălărie pe cap, aducînd a regina Angliei. Eu, în tricou, pantaloni scurţi şi şlapi.

– Vă ajut? o întreb totuşi.

Îmi răspunde din priviri, fără nici un cuvînt, ca şi cum răspunsul se înţelege de la sine. Mă apropii şi mă prinde strîns de braţ. Mă arestează.

– Unde mergeţi? deschid eu o conversaţie.

– La staţia de tramvai, îmi arată ea înspre strada largă a Păcurariului.

Şase benzi, multe maşini mici, un TIR staţionat, doi cîini traversînd în fugă, un om cu o uşă în spate, nici o staţie de tramvai.

Ocolim vreo două bălţi, ajungem în pas de melc la trecerea de pietoni.

– E roşu, o avertizez.

Aşteptăm.

– Mă duc la biserică, îmi explică ea.

– La care?

– Nu mai ştiu cum o cheamă. Există una pe-aici. Ajung cu tramvaiul, îmi garantează ea.

Se face verde, traversăm atît de încet, încît am timp din nou să mă imaginez cît de ridicol sînt – văzut de pe trotuar – în tricou, pantaloni scurţi şi şlapi, la braţ cu regina Angliei.

Mă trage de-a lungul străzii vreo sută de metri.

– Aici, zice.

– Aici, ce?

– Aici e staţia de tramvai.

„Păi, nici măcar nu e linie pe strada asta", aş vrea să-i zic, dar mă abţin.

– Mi-am amintit. E pe Toma Cozma.

– Cine?

– Biserica.

– Aha... Păi, eu m-aş cam duce. Vă descurcaţi singură? o întreb.

– Desigur.

Mă duc la semafor, aştept culoarea verde. Cînd ajung în mijlocul străzii, arunc o privire spre „staţie". Tocmai opreşte un maxi-taxi. Apare o mînă care o trage înăuntru pe regina Angliei.

Domnişoara doctor

În studenţie, aveam o prietenă care lucra la un cabinet de homeopatie. Spre sfîrşitul programului de lucru, m-am dus să ne întîlnim acolo. Apăruse ceva în ultima clipă, nu mai ţin minte ce anume. Cert e că trebuia să mai aştept vreo juma de oră într-un soi de secretariat, unde mai era, după cum mi-am închipuit, fetiţa medicului. Cînd am rămas singuri, a făcut vreo cîţiva paşi nehotărîţi prin încăpere şi s-a aşezat după birou, fără să mă bage în seamă. Scria-desena ceva pe o foaie de hîrtie, părînd extrem de concentrată.

Pe de o parte, mi s-a părut foarte drăguţ ca fetiţa să aibă propriul hălăţel alb, ca de medic, pe de alta, nu m-am putut abţine să mă gîndesc cum o manipulează taică-su, încă de la o vîrstă fragedă, să ajungă ca şi el. De plictiseală, am încercat să înnod un fir de discuţie. Am întrebat-o dacă şi-a făcut temele pe a doua zi. Nu mi-a răspuns, şi-a băgat faţa şi mai mult în foaia de hîrtie. M-am dus şi i-am strecurat alături de mînă o bomboană pe care o aveam în buzunar. Nici nu s-a uitat. Am întrebat-o care-s desenele ei animate favorite. M-a ignorat ca şi cum nu existam. Treaba ei, mi-am zis. Mie-mi plac copiii şi, dacă ar fi fost mai comunicativă, probabil că aş fi apucat-o cu palmele de subsuoară şi aş fi ridicat-o cu capul pînă în tavan, cum am eu obiceiul să fac cu toţi ţîncii. N-am insistat, spre marele meu noroc.

Pe stradă, după ce-am ieşit, am aflat că fetiţa era, de fapt, o soră medicală de vreo 24 de ani. Pe scurt, o femeie pitic.

(*fragmente din volumul* Întîmplări şi personaje, *în curs de apariţie la Editura Polirom*)

■ ■ ■

Adrian LĂCĂTUŞ

Lada lui Urmuz

„În istoria umanităţii, tot absurdul are cei mai mulţi martiri."

EDMOND ŞI JULES DE GONCOURT

În toamna lui 1930, la şapte ani după sinuciderea lui Urmuz, lucrînd la prima ediţie a operelor acestuia, Saşa Pană făcea, împreună cu prietenii săi Ilarie Voronca şi Geo Bogza, o vizită bătrînei doamne Eliza Ionescu-Buzău. Editorul revistei şi al editurii unu spera să descopere, printre hîrtiile păstrate de mama autorului său, cîteva texte indite cu care să completeze florilegiul celor şapte proze (două antume şi cinci postume) deja apărute în reviste bucureştene. Cercul tinerilor avangardişti români venera portretul şi semnătura lui Urmuz, iar Saşa Pană, care strînsese nişte bani (15.000 de lei, din care 5000 costa numărul curent al revistei), se gîndea că îşi permite să scoată un volum Urmuz, textele fiind puţine. Dar vizita îl pune la început în încurcătură şi îl uluieşte: bătrîna doamnă le oferă spre cercetare, în locul celor cîteva foi aşteptate, „un lădoi de circa un metru cub!", a cărui greutate pare să-i strivească elanul editorial. Intrînd adînc în ladă, Saşa Pană a fost scos din deruta sa financiar-editorială printr-o nouă surpriză: deşi ticsit în prima jumătate de manuscrise literare, lădoiul nu oferi decît un singur text nou, *Fuchsiada*. În rest, zeci de variante, rescrieri, corectări, transcrieri şi retranscrieri, „ciorne chinuite" ale celor şapte proze deja cunoscute.

Cealaltă jumătate a lăzii conţinea partiturile unor compoziţii muzicale aparţinînd lui Urmuz, *amatorul*. Pasiunea lui ardentă pentru muzică şi pentru pian se manifestase din adolescenţă, în mod tensionat şi refulat – datorită ostilităţii tatălui său faţă de o educaţie orientată artistic –, dar constant, pînă la sfîrşitul vieţii, cînd lua deja de cîţiva ani lecţii de contrapunct la Conservator, ca elev particular. Aceste partituri s-au pierdut, fără ca valoarea lor muzicală să fie vreodată cercetată. În sfîrşit, lada mai conţinea două caiete groase, cartonate, ilustrînd o altă categorie de manuscrise, distinctă: sute de maxime, aforisme şi apoftegme transcrise de data aceasta, în mod semnificativ, într-o formă caligrafică definitivă, numerotate şi catalogate pe teme. Înainte de a-i fi luate de bătrîna doamnă Ionescu-Buzău pentru a fi păstrate în camera ei, caietele reprezentînd scrierile la care ea ţinea cel mai mult şi pe care le considera indubitabil cele mai importante, Saşa Pană copiază totuşi cîteva intrări şi îşi aminteşte cîteva categorii: *„Despre femei, Despre religie, Despre evrei, Despre muzică"*.

Urmuz era un artizan, un miniaturist care îşi cizela piesele cu o obstinaţie reprezentînd reflexul unei înţelegeri – clasice – a creaţiei sub imperativul unui comandament etic: *Faire du bon travail!* Tudor Arghezi, care-i oferă în 1922 ocazia debutului publicistic (şi tot atunci pseudonimul), îşi aminteşte într-un medalion dedicat lui Urmuz de anxietatea perfecţionistă a acestuia, care-l împinsese pînă la „coruperea" lucrătorilor din atelier în dorinţa de a putea reveni asupra propriilor texte chiar şi în tipografie. Mi se pare evident că exigenţele autenticităţii, spontaneităţii, ale automatismului psihic sau transcrierii onirice sînt străine poeticii lui Urmuz. Iar dacă apelăm la una dintre definiţiile cele mai sintetice şi revelatoare date avangardei, ca dorinţă de reconciliere a artei cu viaţa, de ştergere a graniţei dintre ele sau, altfel spus, de negare a autonomiei artei, atunci în lada lui Urmuz nu se ascunde un avangardist.

Într-un anumit sens, Urmuz este artistul modern (se poate citi şi *burghez)* tipic pentru care arta îndeplineşte funcţia pe care altădată o avea religia. Cultul artei este la el în primul rînd un cult al muzicii, dar munca de elaborare a miniaturilor sale literare este şi ea coextensivă acestei credinţe. *Fuchsiada* lui este o parodie autoreflexivă şi o expresie a crizei unei estetici a sublimului chiar şi în muzică. Printre cuvinte, însă, criza este totală: scriitorul nu mai poate găsi nici o temă şi nici un limbaj care să permită elevaţia spirituală, iluminarea vizionară, rămînînd doar, flaubertian, cu mistica preciziei tehnice. Care, dacă nu mai poate fi o cale pentru depăşirea acestei lumi, poate fi un instrument folosit pentru a o distruge.

Cele două caiete în care Urmuz îşi caligrafiase meditaţiile au dispărut pentru totdeauna, poate pentru că Saşa Pană nu le-a dorit atunci îndeajuns. Forma lor convenţională, clasică, precum şi titlurile categoriilor în care erau structurate şi care le puteau trăda ca fiind teme ale timpului, conservatoare, au interesat mai puţin pe tînărul avangardist. Între autorul acestor rînduri, în care lumea e rea şi murdară, binele pasiv şi răul activ, şi, pe de o parte, adoratorul Artei (pure, muzicale), iar pe de altă parte inventatorul discret al miniaturilor literare ilustrînd (dar şi provocînd) o apocalipsă burlescă sau grotescă, o corupere progresivă a lumii pînă la anularea ei, nu mi se pare imposibil de trasat linia unei coerenţe de atitudine (un fel de gnosticism al burghezului de a doua sau a treia generaţie).

Într-una dintre prozele unui autor ce seamănă cu Urmuz în multe privinţe, în *Lada* lui Daniil Harms, pentru a studia lupta dintre viaţă şi moarte, un om închide deasupra lui capacul unui cufăr (care în final se dovedeşte a fi fost imaginar sau oniric), livrîndu-se curios, dar calm, atent şi cu oarecare metodă, asfixiei. Lada manuscriselor lui Urmuz închidea urmele unui experiment probabil unic în modernitatea românească. Unicitatea şi marginalitatea lui în raport cu direcţiile dominante în literatura română şi europeană a momentului afirmării sale (incluzînd aici şi avangarda) nu îl fac mai puţin simptomatic în contextul proteicelor crize ale modernităţii. Din lada lui, Urmuz comunică (nu printr-un tub, precum Stamate, primul său personaj adus din contorsionata subterană la lumina tiparului) cu alţi „extrateritoriali" a căror sumă dă o altă definiţie literaturii secolului XX: Bacovia, Kafka, Bruno Schulz, Witkiewicz, Gombrowicz, Harms.

Adrian Lăcatuş *predă literatură comparată la Universitatea „Transilvania" din Braşov, unde este şi decan al Facultăţii de Litere. Cea mai recentă carte a sa este* Experimentul literar în proza românească postbelică şi contemporană *(Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române, 2013).*

■ ■ ■

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Nota 4 la iluzii

Nu e nevoie să fii un cititor asiduu de presă sau o persoană în strînsă legătură cu școala ca să îți faci o imagine destul de corectă despre felul în care arată paginile scrise de elevii țării la testări: presa, televiziunea, rețelele de socializare oferă din plin șiraguri de perle culese din paginile scrise de școlari. Foaia de testare nu mai e o simplă înregistrare a nivelului de cunoștințe ale unui școlar și nu mai consemnează efortul acestuia de a depăși cu succes un examen. Răspunsurile elevilor, ale celor care nu știu, în special, sînt orice altceva decît cele descrise mai sus: sînt dialoguri nonșalante și ignorante ori cu dascălul examinator, ori cu problema care se cere rezolvată, sînt proteste însăilate prost într-o română abia articulată, sînt rugăminți șmecherești de a i se acorda nota de trecere sau evaluări agramate ale cadrului didactic. O lucrare la limba română care cuprinde o declarație de tipul: „După titlu, poezia «Zdreanță» pare să fie despre o curvă, dar este despre un cîine care punea botul la ouă" lasă, după zîmbet, un moment de stupefacție: cum e posibil? De unde i-a venit ideea? Cum de poate folosi într-o lucrare, despre care știe că va ajunge sub ochii unui profesor, asemenea cuvinte? O altă lucrare, la istorie, care cuprinde următorul protest: „Dumneavoastră nu sînteți un profesor bun, nu știți să predați, fiindcă o jumătate de oră predați și altă jumătate de oră ascultați" nu îl poate transforma pe autor într-o figură emblematică a celor îngrijorați de soarta învățămîntului românesc. Ci doar într-un mărunt bombănitor prins cu ocaua mică.

„După titlu, poezia «Zdreanță»
pare să fie despre o curvă."

Cu alte cuvinte, noile forme de exprimare ale elevilor la testări lovesc fără milă în convenții, reguli, autoritate, recunoașterea unor ierarhii sau a unor competențe. Problema foilor de examen devenite un soi de pagină de Facebook, în care spui ce-ți trece prin cap, fără autocenzură, poate fi privită, cred, în trei feluri:

1) Elevii din ziua de azi or fi ei mai slabi la învățătură, dar au o libertate mai mare de exprimare, au umor, își cunosc mai bine drepturile, știu să se descurce, au învățat lecția celebrității oferită de ziarele de scandal etc. O fi așa, nu zic nu, dar e prea puțin: ar însemna că viitorul țării depinde de un grup vesel, agitat, care știe doar protestul ca formă de comunicare și doar zeflemeaua ca mod de viață.

2) Elevii din ziua de azi sînt mai obraznici, mai lipsiți de respect: lipsa de educație adevărată, o societate care nu promovează valori autentice, o nație care palpită doar la scandaluri și la cafturi în direct, toate nu pot naște probabil decît generații pe măsură. E posibil, dar iarăși îmi vine să spun că e o concluzie pripită: știm că există o mulțime de tineri și părinți, mai puțin spectaculoși, mai rar prezenți în media, care fac eforturi supraomenești pentru a găsi o școală bună, un rost civilizat, o viață decentă.

3) Elevii din ziua de azi trăiesc într-o iluzie: aceea că își pot găsi rostul într-o lume fără ierarhii, fără autocenzură, fără elite, fără reguli și autoritate, fără disciplină și fără efort. E o iluzie întreținută din plin, din păcate, de rețelele de socializare, de televiziuni și presă, de cărțile practice și proaste de psihologie sau de revistele *glossy*. O iluzie întreținută, cu alte cuvinte, de noi, adulții.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

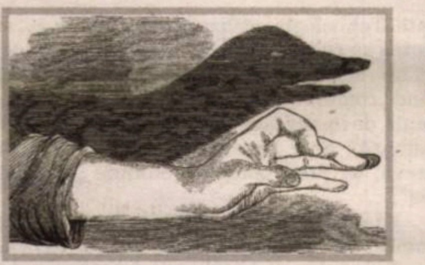

Iaromira POPOVICI

bazar

Grătare și utopii

Grătarul de 1 Mai a devenit, zice-se, „tradițional" – cuvînt mult îndrăgit și ades folosit în situații care de care mai nepotrivite. S-a instituit un soi de obligație a socializării în aer liber: o combinație între statul, desigur, în natură, pe de o parte, și exploatarea ei (căci nu știu altfel cum să-i zic), pe de altă parte. Cu un ochi admirăm căprioarele zvelte ce se perindă, cînd și cînd, prin poieni, cu altul – friptura dintr-o altă erbivoră ce sfîrîie pe grătar...

Nu am fost niciodată o fană reală a grătarului. De altfel, mai singurul grătar adevărat pe care l-am cunoscut a fost cel de pe vremea lui Ceaușescu, cu o tavă de metal, o grilă și un capac metalic pe deasupra, pe care se făceau fripturile în copilăria mea.

Grătarul ăsta, evident, nu avea nimic festiv. Era pur și simplu grătarul pe care ne făceam mîncarea de toate zilele. Mîncarea consta, uneori, în mușchi de vacă luat cu greu, de mama mea, pe sub mînă, de la măcelăria de pe șoseaua Giurgiului. Mușchi de vacă și salată. Mîncare, acum, în topul regimurilor de slăbit, și deloc ieftină. Dar care, mie una, pe vremea aceea, mi se părea plicticoasă și standard, un soi de pastile de hrană sănătoasă (e adevărat că, de la începutul anilor '80 încolo, s-a terminat cu ea...).

După grătarul ăsta de toate zilele, de interior, nu prea am avut parte de cel despre care atîția alții vorbesc cu poftă și voluptate: cel afară, în jurul căruia se adună mulți, ațîță jarul, beau o bere tot învîrtind la mici, schimbă glume între ei și-mpărtășesc un mic hedonism asumat. Odată, am încercat să facem unul în curtea bunicului meu. Curtea era mică, înghesuită și întunecoasă. Cei prezenți erau membrii familiei, obișnuiți ca la aniversări, precum cea în cauză, să se ciondănească pe o temă sau alta. Micii au ieșit, dar atmosfera a fost aceeași, doar mai afumată...

Pene de struț și fluturi din Singapore.

De-a lungul timpului, am mai participat și la alte grătare. Îndeobște, gazda și, eventual, încă unul sau doi voluntari, învîrteau carnea pe jăratic, în timp ce restul beau și trăncăneau vesel, departe de orice griji. Desigur, împărtășirea avea loc în final, cînd se ghiftuiau cu toții din cărnuri...

Din fericire, de ultimul 1 Mai am fost la două grătare atipice, care mi-au reabilitat părerea despre asemenea evenimente. Primul a fost într-un grup feminin, cu foarte puțini reprezentanți ai sexului tare de față. De fapt, doar unul adult. Caz în care repartiția rolurilor a fost cît se poate de clară: bărbatul a învîrtit friptanele, în timp ce doamnele și copiii au rezolvat celelalte treburi minore, precum pusul mesei, și au povestit.

Cel de-al doilea grătar a fost și mai atipic: afară era urît, așa că majoritatea invitaților au stat înăuntru. Gazda ieșea din cînd în cînd, discret, și se ocupa de grătar. Între timp, invitații vorbeau cîte-n lună și-n stele, folosindu-și imaginația. Nu eram chiar ca-n *Îngerul exterminator,* în sensul că puteam ieși din încăpere, ne puteam ridica de la respectiva masă bogată, dar nu voiam. Nu voiam pentru că ni se părea cît se poate de plăcut că, de 1 Mai, în loc să ne afumăm în aer liber și să ne întîlnim cu cerbul ori cu ursul la o bere (conform arhicunoscutelor reclame), puteam improviza.

În fața unor bucăți de vită în sînge (ce măcel, aș fi tentată să spun, deși nu pot zice că nu m-am bucurat de ele), am bătut cîmpii făcînd planuri. Făcînd planuri pentru o aniversare pe care, probabil, o vom serba cîndva. Unul dintre prietenii mei, organizator de evenimente, ne-a spus cîte ceva despre ultimele trend-uri în domeniu: pene de struț și fluturi din Singapore. Am aflat că poți avea la evenimente un tub cu fluturi vii, care să-ți zburătăcească deasupra capului în momentele-cheie, precum și uriașe pene de struț pentru aranjamentele de pe mese. Toate la prețuri indecente.

Am glumit așa, închipuindu-ne echivalentul mai din topor al unui asemenea eveniment de anvergură, cu moliile din dotarea mai fiecăruia, în loc de fluturi, scuturate la momentul oportun dintr-o haină veche, cu iz de naftalină, și cu cîteva pene de găină din ogrăzile rudelor de la țară. Și a mai trecut încă un 1 Mai, cu obligația grătarului cu tot.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

În vîrful picioarelor

Zilele trecute am văzut lume indignată pe net din cauza unui morman de floricele din plastic (cred) cît capul unui copil, vărsate în fîntîna de la Universitate. Era o promoție pentru al șapte sutelea mall care-și anunța deschiderea iminentă în București, sau așa ceva. Fîntîna arăta ca o pungă imensă cu floricele și cam asta era ideea. Bănuiesc că în momentul ăsta destulă lume se va enerva, dar, ce să fac, îmi asum observația.

Principala obiecțiune a celor deranjați de floricelele prăvălite la Universitate era lipsa de reverență a gestului. Adică într-un loc în care au murit oameni la Revoluție și s-au întîmplat atîtea momente importante din istoria noastră recentă, n-ar fi indicat să dăm dovadă de atîta frivolitate și lipsă de bun gust. „Cum, domnule, cum? Au murit oameni acolo, au luptat pentru libertate și tu pîngărești locul cu floricele și reclame la mall?" M-am întrebat cum ar trebui atunci să arate acel loc. Ar trebui să umble lumea în vîrful picioarelor și să vorbească în șoaptă, ca la mausoleu? Să ne umflăm piepturile de mîndrie și să pășim prin spațiul respectiv copleșiți de o falsă emoție perpetuă? De unde atîta apetență pentru atmosfera prăfuită de muzeu, pentru expoziții gîndite de custozi fără imaginație, cu personaje împăiate, destrămate pe la cusături, puse ceremonios și dintr-o obligație subînțeleasă pe tot felul de piedestale incomode? Cum e să te sufoci de indignare că un asemenea loc nu-i cinstit cum se cuvine (ba este) într-un oraș și într-o țară care oricum nu-s în stare să se pună de acord asupra unui muzeu al comunismului, dacă tot discutăm despre așa ceva?

Cred că locul de la Universitate e marcat cum se cuvine cu troițele din mijloc, unde sînt puse flori și ard lumînări în comemorările cele mai importante. Cred că lumea percepe spațiul de la Universitate ca pe un loc special, unde evenimentele din '89 au schimbat mersul lucrurilor și de unde au plecat atîtea proteste spectaculoase în ultimii peste douăzeci de ani. Tocmai de aia spațiul de la Universitate merită să rămînă viu și să respire a viață, cu tot cu reclame la mall, la haine, la burgeri sau la orice altceva mișcă lucrurile în orașul ăsta. Nu cred în respectul ipocrit și în ceremoniile de complezență. Probabil că cea mai potrivită comemorare a celor care au murit și au manifestat pentru o schimbare sînt chiar dovezile că orașul e viu și își vede de ale lui. Ce mulțumire imensă să vezi că Bucureștiul cenușiu, trist și mort de acum aproape treizeci de ani e acum viu, și cu floricelele alea în fîntînă, și cu spațiul întotdeauna populat din fața Teatrului Național, cu lumea pestriță care stă pe trepte acolo, cu adolescenți născuți și crescuți în libertate, care se pupă fără rușine pe băncile de lîngă fîntînă. Asta nu înseamnă că cei care au sfîrșit acolo sînt uitați. Dimpotrivă.

Recunosc că mi-e frică de oamenii care sînt gata oricînd să dea lecții de virtute. Mi-e frică de cei care se cutremură de patriotism abstract în piața publică, de osificații gata întotdeauna să-ți servească o lecție și de cei care văd viața cu mentalitatea unui bodyguard de farmacie: „Nu atingeți produsele!" Tocmai că viața înseamnă a atinge produsele. Mi-e cam teamă de cei pentru care există o singură realitate – a lor. De regulă, o asemenea atitudine e dublată și de o imensă lipsă de simț al umorului. Iar atunci lucrurile încep să devină cu adevărat nasoale.

De aia îmi plac și țiganii care sărbătoresc Paștele Blajinilor cu mese pantagruelice în cimitire. Cred că oamenii ăștia au prins cel mai bine sensul. Îmi cinstesc cel mai bine mortul cu o dovadă uriașă de viață și cu poftă de mîncare. Cu fleici, cu mici zemoși, cu revărsări de mîncare și de băutură. Cu muzică, cu copii alergînd printre morminte, cu vărsatul cinstit al cîtorva stropi de vin pe mormîntul unui Vasile pe care clanul l-a iubit. Dacă aș fi mortul lor, m-aș bucura să-i văd așa, iar nările mele descărnate ar trage cu nesaț în cușca coastelor fumul de grătare.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

„Europa este traducere“

– interviu cu Bogdan GHIU –

Atunci cînd spune că totul trebuie tradus, ***Bogdan Ghiu*** *nu lansează un slogan. „Totul trebuie tradus“ nu trebuie citit nici (doar) ca un imperativ. „Totul trebuie tradus“ e o axiomă. „Totul trebuie tradus“, adică:* Everything must be translated, Tout doit être traduit, Tudo deve ser traduzido, Mindent le kell fordítani, Allt mâste översättas. *Etc.*

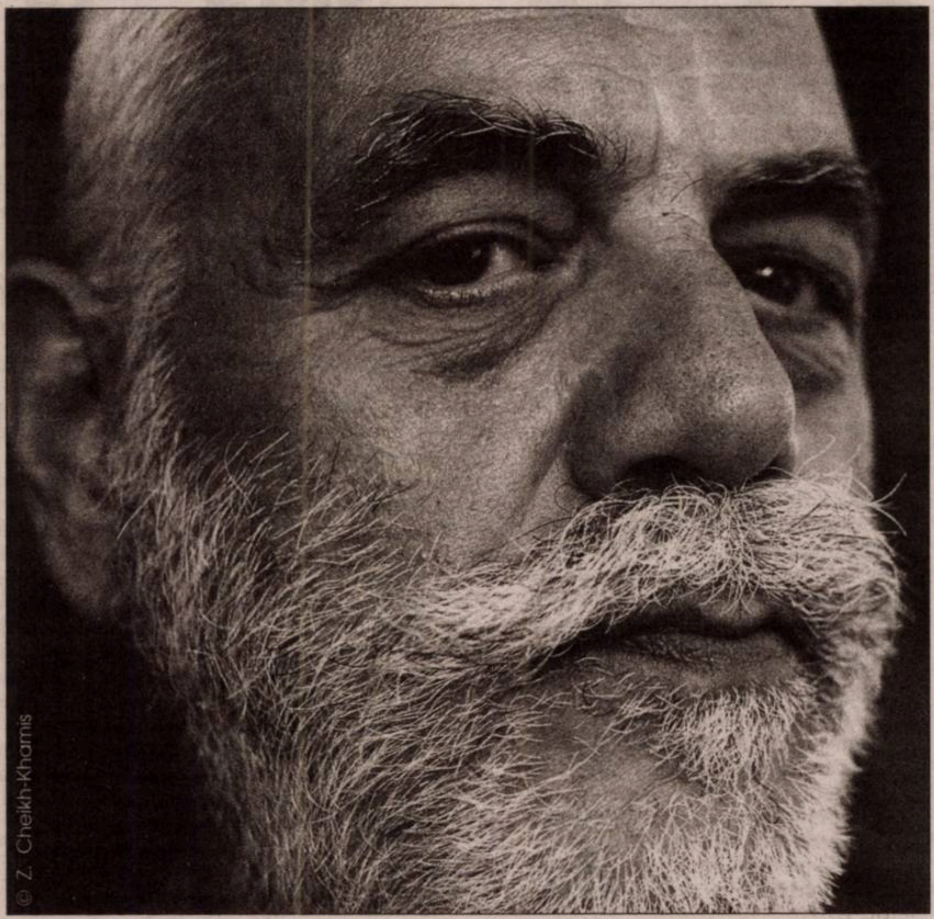

Sînteți poet, eseist și traducător. Cum a ajuns să vă preocupe teoria traducerii? De ce „un manifest“ al traducerii?

Nu știu dacă mă interesează în general și în sine teoria (sau mai bine spus: teoriile) traducerii, mai degrabă implicațiile ei, care sînt majore, aș spune chiar: radicale, totale. În sine și în general, teoria traducerii, sau ceea ce se cheamă traductologie, pot spune că nu mă prea interesează, mi se pare ceva tehnic, secund, parohial. Dar traducerea și teoria traducerii aruncă pur și simplu în aer perspectiva asupra limbajului, asupra comunicării, asupra înțelegerii: etica și politica, dacă vreți, pentru a parafraza un titlu foarte precis al lui Henri Meschonnic *(Éthique et politique du traduire,* 2007), unul dintre marii filozofi, nu doar teoreticieni, ai traducerii, mai exact: pornind de la traducere, prin intermediul traducerii. Traducerea este un „obiect“, un operator filozofic încă nebănuit ca potențial. Care a fost introdusă în dezbaterea filozofică, ca metaforă epistemologică literală, culmea, nu dinspre „tabăra“ din care provine, aceea a „umaniștilor“, ci dinspre cea a „științificilor“ (Michel Serres și, pe urmele lui, Bruno Latour, în spațiul francofon). Culmea: lumea „umanităților“, care o practică cel mai intens, este cea care opune cea mai mare rezistență la promovarea filozofică operatorie a ideii de traducere. Și asta, desigur, pentru că traducerea are capacitatea, imediat, spontan blocată cultural, de a schimba radical perspectiva asupra limbajului și asupra societății. Pentru că noi nu facem, poate, în diverse feluri și în diferite grade, decît să traducem, primordial să traducem. Ceea ce schimbă totul. Sau mai exact: poate schimba totul. Exact ca poezia, nu?

> *„Principiul de bază atunci cînd traduci este literalitatea, fidelitatea față de litera autorului.“*

Există tot felul de definiții ale traducerii. Fiecare traducător se raportează altfel la această muncă, propune mereu alte relații cu textul original. Care e definiția dumneavoastră?

Traducerea este re-crearea unui original, relansarea unei singularități în fiecare limbă, deci în fiecare cultură, care este un laborator și un atelier de universalizare. Autorii sînt deja niște străini în propria limbă, din care încep prin a se smulge, ei înșiși, de fapt, scriu, printr-o mișcare contradictorie, în dublu sens, în același timp pentru a-și afirma semnătura cvasi-indescifrabilă și a și-o traduce. Autori sînt primii care traduc, traducerea începe mult înainte de traducerea inter-lingvistică propriu-zisă, prin care nu facem decît să transplantăm, să relansăm o singularitate relativ intraductibilă dintr-o limbă în alta, adică dintr-un spațiu de traducere între idiomuri singulare în altul. Există traducere pentru că există deja traducere, se traduce pentru că de la bun început, într-un mod încă misterios, dar către care doar gîndirea-traducere poate să înainteze, se traduce. Sîntem în traducere. Traducerile, deci, nu sînt cópii, aceasta este o versiune pentru copíi, trebuie să renunțăm la această viziune mărunt platoniciană – or, este tocmai ceea ce propune traducerea, ceea ce se poate opera prin intermediul ei dacă este transformată, din obiect secund, minor, de cercetare, în grilă, perspectivă, operator, *shifter.* A traduce, pentru mine, este (poate în primul rînd) un program politic: a adresa propriei tale culturi anumite „elemente“ care ar putea s-o ajute să crească, să se întărească, să se diversifice prin confruntare. S-a spus, și pe drept cuvînt, că traducerea nu este, așa cum se crede și cum se propagă, o afacere în doi, sau este, dar nu rămîne așa. La fel ca în viață, traducerea creează un al treilea termen, un al treilea gen, o a treia limbă, iar acest „al treilea“ este o veche obsesie, o veche „umbră“ a gîndirii europene. În plus, a traduce înseamnă a te comporta în cel mai autentic stil european! Europa este traducere.

Cîtă libertate vă permiteți atunci cînd traduceți texte teoretice? Cum inventezi în limba română un limbaj exact, încăpător pentru Deleuze, Derrida, Foucault, Bourdieu?

Nu e greu, dar nici ușor: nu e imediat, te duci, te întorci, te mai duci o dată, altfel, cu ce-ai adunat pe drum, și tot așa. De exemplu, în legătură cu Deleuze (și Guattari, să nu uităm) a trebuit să inventez (sub-)teoria „de-traducerii“: o primă traducere literală, de care însă m-am speriat pentru că mi se părea că, tocmai, nu transmite nimic din „stilul“, din idiomul scripto-cogitativ deleuzian, o a doua semantică, și o a treia, de-traducerea, prin care reveneam, într-un fel, la prima versiune, dar după ce făcusem un întreg ocol. În cazul lui Derrida, la polul opus, se poate, mi se pare, avansa pe drumul foarte ambițios, dar extrem de anevoios al definirii gîndirii tocmai ca traducere... Foucault și, acum, Barthes sînt cei mai „clasici“ scriitori, ca scriitură gînditoare. Principiul de bază atunci cînd traduci este literalitatea, fidelitatea față de litera autorului, ceea ce, așa cum numai aparent misterios ține să precizeze alt mare filozof al traducerii (de fapt: prin traducere), Antoine Berman, nu înseamnă în nici un caz traducere *mot à mot:* litera (literalitatea autorului) nu este deloc totuna cu cuvîntul (textului). Dar la nevoie, atunci cînd autorul însuși o face, forțîndu-și propria limbă, trebuie să știi, după ce ai cîntărit bine, să inventezi, să „barbarizezi“, să-ți forțezi, la rîndul tău, propria limbă pentru a crea, în ea și din ea, spațiul idiomatic, singularitatea, gîndirii scriptice a autorului. Semnătura lui.

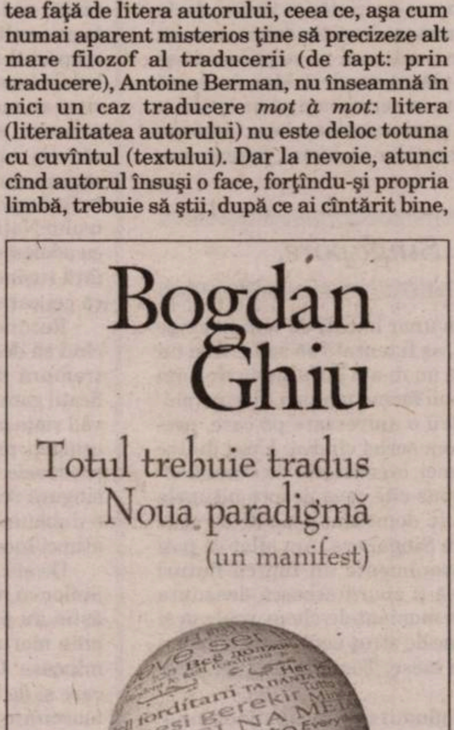

Bogdan
Ghiu

Totul trebuie tradus
Noua paradigmă
(un manifest)

CARTEA ROMÂNEASCĂ

În Uniunea Europeană se comunică în 24 de limbi. Și pentru traducerea tuturor documentelor în și din aceste limbi lucrează în permanență 2000-3000 de traducători și se cheltuiesc 300 de milioane de euro anual. Nici o altă organizație mondială nu acceptă atîta diversitate: la reuniunile internaționale uzanța e să se comunice în două-trei limbi de mare circulație, uneori se fac excepții. Pînă unde se poate merge cu această diversitate lingvistică? Cît e suportabil, cît e eficient?

Cred că Uniunea Europeană exagerează, cred că este vorba, pur și simplu, de un exces de zel, de o conștiință instituțională încărcată, care încearcă să supra-afecteze formal democrația tocmai acolo unde, de multe ori, mulți spun că ea este nesocotită, „luată repede“. S-o luăm, însă, ca pe un semnal, ca pe un avertisment: Totul trebuie tradus!

Noile tehnologii – Internetul, telefoanele mobile cu acces la Internet, rețelele de socializare etc. – au democratizat comunicarea și accesul la informație. Aceste invenții sprijină diversitatea lingvistică sau, dimpotrivă, o subminează?

Din nou, fără pretenții de originalitate, tehnologia este ceea ce facem din ea, adică ceea ce lăsăm să se facă din noi, dar asta se uită adesea cînd imaginea tehnologiei, adică stereotipul despre tehnologie, ne ordonă ca noi să ne predăm cu totul în brațele ei, preferînd să ne delegăm și ceea ce nu poate fi delegat: alegerea, decizia, voința. Tehnologia ne face mai curînd puturoși (sau, am putea spune: activitate fără acțiune), ne înclină spre viteză și simplificare, spre reducționism, dar, încă o dată, nu ea, ci noi, utilizatorii ei, sîntem de vină că cedăm, normal, tentației căii celei mai simple, adică prescurtate. Tehnologia, utilizată activ, nu pasiv, ar putea să cultive ecologia spiritului, dar cum să nu redevii copil, să nu te lași infantilizat, cînd „comunicarea“ devine zbor, gînd, aparență de instantaneitate (și chiar de metempsihoză), ca-n basme, dar care tocmai de aceea, ca preț, poate să elimine „mesageria“?...

Vă imaginați posibilitatea unei lingua franca? *Este posibil un limbaj unic, universal?*

Voi răspunde la fel ca la întrebarea despre aparentul exces, exemplar însă, de traducere de la vîrful UE: pînă la o anumit nivel, între anumite limite, putem să comunicăm simplificat. Problema este să nu reducem întreaga comunicare la vreo *lingua franca.* Trebuie să ne păstrăm, altfel spus, o anumită impenetrabilitate, o anumită intraductibilitate, o anumită ireductibilitate, întotdeauna relativă, deci tocmai de aceea traductibilă. Traducerea este acțiune eminamente benefică pentru omenire: și etic, și pragmatic, totul trebuie tradus. E mai bine, și etic, și politic, și economic, să avem în cap imaginea traducerii, nu pe cea a comunicării, care poate duce la evacuarea mesajului. Ceva mai filozofic vorbind, problema este că limbajul, tocmai pentru că tinde spre unitate, ajunge dușmanul limbilor, deci al diversității. Limbajul nu este totuna cu limba, limbajul e mai curînd matematic, cibernetic, un cod, 0/1, nu o limbă, cu vorbirile ei particularizante, „poetice“. Limba e deja și doar poezie. De-asta și trebuie tradusă.

> *„Limbajul nu este totuna cu limba, limbajul e mai curînd matematic, cibernetic, un cod, 0/1, nu o limbă, cu vorbirile ei particularizante, „poetice“. Limba e deja și doar poezie.“*

Cu cît o cultură e mai mare, cu atît se traduce mai puțin. În Statele Unite ale Americii sub 10% din piața de carte e reprezentată de cărți traduse din alte limbi. În Franța, în jur de 40% sînt cărți traduse. În Germania aproximativ 50%. E provincialismul marilor culturi. Cum vă explicați acest fenomen?

Nu știu dacă în cazul culturii americane actuale putem vorbi de o cultură mare sau ar fi mai potrivit s-o numim cultură dominantă, hegemonică etc. Acolo unde e mare, adică productivă – în universităţi, de exemplu –, America traduce mult, consistent, apăsat. Popular însă, cultura americană este preponderent vizuală, narativ-vizuală, principalele ei „cărţi“ sînt filmele şi, mai precis, televiziunea: vizual şi în flux se narează şi se formulează, se codează-decodează, social, lucrurile. Cînd eşti o putere dominantă, la fel ca şi în economie, încetezi să mai fii un simplu partener, un simplu actor, eşti (sau tinzi să fii) în acelaşi timp şi în primul rînd piaţa însăşi, mediul însuşi, lumea însăşi. Şi atunci tu eşti traducerea, „motorul“ de traducere, tu îi faci pe ceilalţi să se traducă sau nu, să se înţeleagă sau nu. E o diferenţă de scară, de magnitudine, care produce „saltul calitativ“ spre o diferenţă de statut.

În Europa ştim prea puţine despre cultura şi literatura produse în Orient. Nu ştim ce se scrie în China sau în India, două ţări cît două continente, cu producţie uriaşă de carte. Globalizarea pare că funcţionează doar pe o singură parte a globului. Doar într-o sigură direcţie. De ce?

Evident că globalizarea merge doar într-o singură direcţie, dar mai mult decît o direcţie „exterioară“, geopolitică (să spunem, dinspre Vest spre Est sau, mai curînd, dinspre Nord spre Sud), în cazul globalizării este vorba de o „direcţie“ structurală, internă: de sus în jos, indiferent de ţară, de localizare. Globalizarea ţine de „imperialismul“ intern al puterii în general, accelerat şi intensificat de presiunile expansioniste intrinseci ale logicii capitalului (aici, Marx, ne place sau nu, este inevitabil). Extinderea, „globalizarea“ actuală (care nici măcar, spun analiştii, nu este prima) nu ţine de capriciul, eventual moderabil, al vreunei „lăcomii“, ci de logica intrinsecă a profitului – punct. Ce macro-actori mai puşi, azi, pe globalizare decît China, India, Brazilia etc.? Globalizarea ţine loc, adică face economie de imperialism politic. Exemplul masiv pe care îl daţi dvs., despre ne-comunicarea culturală Occident – Orient, nu face decît să dovedească că planul universalist are limite. Chiar dacă nu mai sîntem, să zicem, parohiali, am rămas totuşi cultural, „zonali“. Aici, traducerea ar trebui să acţioneze la nivel macro, cultural şi mai cu seamă religios (teologia ca traductologie, cum glumesc şi nu prea în cărţulia mea), căci schemele de gîndire diferă. Dar poate tocmai asta poate face mai interesante nişte întîlniri punctuale, sub semnul alterităţii extinse, ceea ce, mă tem, încă nu poate scăpa de un anumit exotism.

„Numai culturile care se iau în serios traduc“ – scrieţi undeva. De ce e actul traducerii o condiţie a unei culturi (serioase)?

Pentru că numai dacă te iei în serios ţii să aduci totul la tine acasă, să ai universalul în particular, să te măsori cu cei mari la tine acasă, adică să-ţi transformi propria casă, din buncăr, în, aşa cum spuneam mai înainte despre America, lumea însăşi. A traduce înseamnă a crea lumea acasă la tine, a organiza colocvii şi reuniuni locale de interes universal. Este un fel de imperialism şi de globalizare pe dos, în care nu te duci peste alţii acasă, ci îi aduci pe alţii acasă la tine, nu ca atare însă, ci, tocmai, traducîndu-i. Dar nu a fost oare definită cultura (europeană, modernă) tocmai ca economie pe dos?

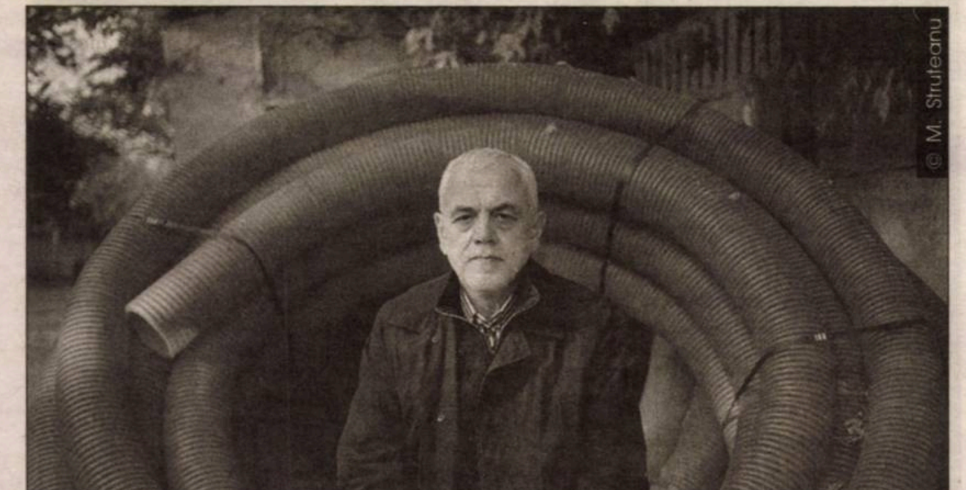

© M. Struteanu

„Trebuie să ne păstrăm o anumită impenetrabilitate, o anumită intraductibilitate, o anumită ireductibilitate.“

Dacă actul traducerii este atît de important, cum se face că traducătorii înşişi nu au un statut mai solid în societate sau măcar pe piaţa de carte?

He, he, he! Păi tocmai de-aia, pentru că în viaţa socială domină economia propriu-zisă, nu cea pe dos. Serios vorbind, tocmai această contradicţie, acest contratimp flagrant m-a făcut să scriu această carte, şi s-o scriu, ca să nu mai amîn prea mult, şi pentru că sînt poet, ca un manifest, deci războinic, ca un strigăt de luptă. Mai grav însă este că în cele mai multe dintre cazuri, traducătorii înşişi nu sînt conştienţi de semnificaţia politică globală a muncii pe care o fac. Întîmplător sau nu, definitivarea cărţii mele a coincis cu apariţia în spaţiul public a primei asociaţii care îşi propune să apere drepturile traducătorilor, ARTLIT. România era, şi din acest punct de vedere, ultima ţară care nu avea o astfel de asociaţie, ultima ţară în care, scurt spus, traducătorii sînt ultimii oameni din industria cărţii: insuficient, tîrziu sau chiar deloc plătiţi, nemenţionaţi pe copertă ca autori cu statut specific şi de sine stătător, uitaţi de cronicari etc. Dar tocmai ca umbre indispensabile au devenit importanţi – armata din umbră! – traducătorii în lumea contemporană. Fără ei nu se poate, sînt releul inevitabil al uneia dintre mărfurile cele mai răspîndite: romanul, sau mai exact ficţiunea. În primul rînd traducătorilor, colegii mei, li se adresează, aşadar, cartea mea. *Translators of the world, wake up!*

„Chiar dacă nu mai sîntem, să zicem, parohiali, am rămas totuşi, cultural, «zonali».“

De cîţiva ani există aşa-numitele „motoare de traducere“. Aceste programe automate care traduc instantaneu din şi în zeci de limbi n-au ajuns nici pe departe la subtilitatea pe care le-o cere funcţia. Va putea vreodată această tehnologie să înlocuiască traducătorul uman?

Vă voi răspunde citind un banc din perioada comunistă: se poate, dar ar fi păcat. Numai omul traduce, mai mult decît (sau împreună cu) rîsul, îngropăciunea, urmele (false sau nu) etc., umanul ar putea fi caracterizat, generic, tocmai prin faptul că traduce. A traduce înseamnă a te crea prin raportare la celălalt, în raport cu altul şi cu trecutul, dar menajîndu-ţi un spaţiu de libertate. A traduce înseamnă a nu reproduce, ci a re-crea. A performa tradiţia. A nu sări, a nu reduce asperităţile, obstacolele. Şi a ezita enorm, a nu fi niciodată mulţumit, a şti că nu există perfecţiune, ci doar, neîncetat, acţiune. Dar, încă o dată, pentru chestiuni curente, nu foarte importante, tehnologia poate fi suficientă, e acceptabilă şi utilizabilă. Problema e să n-o lăsăm să ne încalece, predispuşi cum sîntem la „servitudine voluntară“, cu atît mai mult cu cît, în cazul tehnologiei, ceea ce poate deveni foarte repede aservire se prezintă drept eliberare, şi, mai ales, cu cît pare fără oameni, aservire fără stăpîni, ceea ce evident este fals. Motoarele ţin de limbaj, care, cum spuneam, sînt nu doar altceva decît limbile (dat fiind că sînt o perspectivă structurală ideală unificatoare asupra acestora), ci, prin emfaza tehnologică actuală (pentru că limbajul este deja, antropologic, o tehnică, dar incorporală), pot ucide, înlocui limbile. Şi asta pentru că, din tehnică umană incorporală, limbajul începe să-şi construiască propriul corp, cu care va trebui să învăţăm să negociem, să tratăm, pe care va trebui să-l atragem de partea noastră dacă nu vrem să intrăm într-un război care poate să ne depăşească, dat fiind că propriile noastre forţe nu mai sînt ale noastre.

Bogdan Ghiu *este poet, eseist şi traducător.*

a consemnat Matei MARTIN

„Traducerea e depăşită pentru că s-ar depăşi, traducerea se depăşeşte şi în sensul că se generalizează, depăşind doar nivelul inter-lingvistic la care o identificăm şi o situăm în mod tradiţional.

Totuşi, pentru a face un pas în plus şi a nuanţa aproape decisiv lucrurile, aş spune că lingvisticul, verbalul, rămîne, totuşi, special în toată această «depăşire de sine» a traducerii. În mic, simbolic, «fractal», lingvisticul, sau, mai exact, inter-lingvisticul rămîne la fel de ireductibil ca însăşi ideea de traducere, care tocmai de aici, de la acest nivel, provine. Traducerea este «originar» sau mai curînd *literal* inter-lingvistică, astfel încît chiar şi acum, cînd se *metaforizează* cultural, nivelul inter-lingvistic rămîne ireductibil, dacă nu chiar decisiv.

Ce vreau să spun? Că traducerea în sens actual-lărgit se face tocmai, trecînd de fiecare dată, prin verb, prin lingvistic, prin verbalizare: *totul trebuie tradus*, adică *trecut prin verb.*“

(fragment din Totul trebuie tradus. Noua paradigmă. Un manifest, *de Bogdan Ghiu, Editura Cartea Românească)*

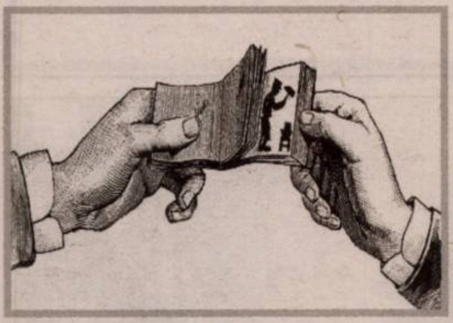

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Marius CHIVU

feed**book**

Literatura detenţiei 2.0

Vremuri nefaste pentru onoarea cărţii şi a literaturii de specialitate! În aceşti ani de guvernare Ponta, prim-ministrul plagiator dovedit, în care o adevărată promoţie de condamnaţi pentru evaziuni fiscale, înşelătorii şi acte de corupţie s-au apucat, chipurile, de cercetare ştiinţifică prin puşcării, publicînd lucrări plagiate de pe Internet, literatura de specialitate şi-a cam pierdut prestigiul public.

Într-un număr trecut al *Dilemei vechi,* doctorul în filozofie Nicolae Drăguşin a scris un excelent text, pornind de la cazul plagiatului în istorie medievală al lui George Copos, în care apăra autonomia cîmpului ştiinţific, întrebîndu-se, retoric, ce resurse oferă penitenciarul unui condamnat pentru ca acesta să poată scrie o carte de specialitate originală şi relevantă pentru respectivul domeniu şi vorbind, în fond, despre ruptura instituţională între mediul academic şi cel al magistraturii. N-o să revin asupra problemei ridicate foarte pertinent de articolul lui Nicolae Drăguşin, o să spun însă că punctul nevralgic al acestei situaţii este chiar Legea nr. 275/2006, privind executarea pedepselor şi a măsurilor dispuse de organele judiciare, în cursul procesului penal, care prevede, la art. 76, posibilitatea reducerii cu 30 de zile a duratei pedepsei ca urmare a elaborării unei lucrări ştiinţifice. Pînă şi această recompensă de doar 30 de zile pentru o lucrare ştiinţifică arată cît de neserios este tratată chestiunea.

Conform Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor, cam zece cărţi şi lucrări ştiinţifice sînt scrise şi publicate anual în toate cele 45 de penitenciare din ţară: lucrări în domeniul juridic, tehnic, inginerie, militar, economic, agricol, social, istoric, terorism, protejarea mediului, cercetări şi politici de marketing, marketing electoral, Internet şi sport, dar şi volume de poezie, cugetări şi maxime, memorialistică, proză, teatru. O întreagă literatură a detenţiei 2.0 – pentru a-i separa definitiv pe actualii hoţi, şantajişti şi corupţi de cei care au făcut puşcărie politică în comunism şi care şi-au scris în închisoare, uneori în propria memorie, operele memorialistice aflate acum în patrimoniul literar românesc.

Dar cine sînt scriitorii/cercetătorii noştri şi ce cărţi au scris/copiat de pe Internet şi au publicat ei pentru a cîştiga cîteva zile de libertate?

Adrian Năstase, cel căruia nu i-a ieşit simularea unei tentative de suicid, a reuşit totuşi să redacteze, în penitenciarele din Rahova şi din Jilava, o lucrare ştiinţifică şi alte două cărţi de eseuri: *România la UE în contextul reglementărilor interne şi europene*, o lucrare ştiinţifică la care a lucrat timp de o lună de zile, *Exerciţii de libertate* şi *Lumea, americanii şi noi,* ambele apărute la Editura Litera şi lansate anul trecut la tîrgurile de carte Gaudeamus şi Bookfest. Tot din penitenciar, Adrian Năstase a scris prefeţele volumelor II şi III din *Blog'n'roll,* editate de *Monitorul Oficial,* cărţi care cuprind postările de pe blog-ul personal.

Sorin Ovidiu Vântu a scris, tot la Jilava, lucrarea ştiinţifică *România – studiu comparativ între trei epoci consecutive: comunism, tranziţie şi perspectivele comunitare,* publicată la editura specializată în lucrări juridice C.H. Beck, cu o prefaţă de Octavian Dragomir Jora, lector universitar la Catedra de Relaţii Economice Internaţionale din cadrul ASE. Lucrarea lui Vântu, despre care jurnaliştii de la *Adevărul* au arătat, cu expertiza prof. univ. Dorin Isoc, că e plagiată, fiind un colaj de texte preluate literal cu *copy-paste* de pe site-urile Camerei Deputaţilor şi Ministerului Economiei, a apărut în 200 de exemplare, dintre care 160 au fost preluate de autor.

Antonie Solomon, fostul primar al Craiovei, a publicat, la o editură locală, două cărţi de economie, într-un tiraj de 300 de exemplare, cărţi intitulate aşa: *Politica comercială a României ca ţară membră a Uniunii Europene* şi *Principii europene în administraţia publică.* Dinel Staicu, alt condamnat craiovean de lux, a publicat şi el o carte cu titlul *Pandemia crizei capitaliste după 24 ani de eră ceauşistă. Eco ideologia – Eco financia – Biblia mileniului III,* precum şi mai multe broşuri.

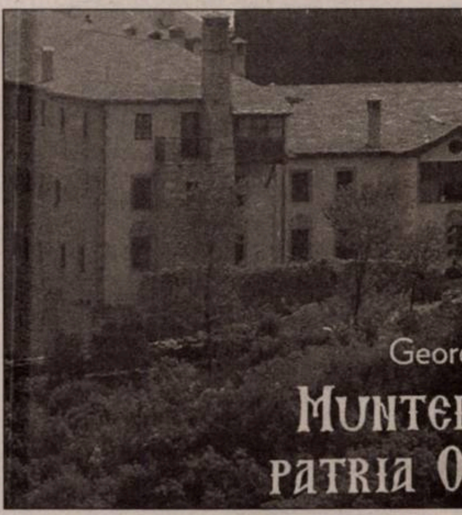

Gigi Becali este, de departe, cel mai harnic dintre aceşti condamnaţi convertiţi peste noapte la literatură, scriind în penitenciarul Poarta Albă cinci cărţi, dintre care trei au fost deja publicate sub forma unei trilogii autobiografice sau, mai bine zis, a unei autohagiografii în trei părţi: *Becali şi Politica, începuturile, Becali şi Steaua* şi *Muntele Athos, patria ortodoxismului,* aceasta din urmă, dacă e să dăm crezare informaţiilor din presă, tipărită în 9000 de exemplare de Editura Saeculum I.O.

George Copos a scris şi el, tot în Penitenciarul Jilava, şi a publicat patru cărţi la Editura Niculescu: *Alianţe matrimoniale în politica principilor români din Ţara Românească şi Moldova în secolele XIV-XVI, Tăşnadul medieval, Franciză vs management în industria hotelieră* şi *Turismul – vector de interculturalitate,* precum şi o carte apărută la Editura Meteor Press: *Turismul european durabil şi provocările lui.* Copos a plătit apariţia celor cinci volume, al căror tiraj l-a ridicat integral de la cele două edituri. „Cuvîntul înainte“ al lucrării *Alianţe matrimoniale...* este semnat de prof. univ. dr. Stelian Brezeanu: „Studiul abordează unul dintre cele mai interesante subiecte ale istoriei noastre medievale, ce ţine de diplomaţia Evului Mediu, expediată adesea de istoricii noştri mai vechi (Nicolae Iorga, C.C. Giurescu şi alţii). (...) Autorul, domnul Gheorghe Copos, ne surprinde în studiul de faţă prin modul riguros de organizare a materialului documentar pe care l-a cercetat şi căruia i-a detaşat constantele şi schimbările“. În „Cuvîntul de încheiere“ al volumului *Tăşnadul medieval – Monografie locală,* acelaşi Stelian Brezeanu vorbeşte din nou despre „documentaţia solidă“ a studiului. S-a dovedit ulterior că prof. univ. dr. Stelian Brezeanu a avizat astfel (şi, probabil, chiar a înlesnit) în deplină cunoştinţă de cauză un plagiat după lucrarea de masterat a jurnalistului Cătălin Parfene, cel căruia tot el i-o coordonase.

Gică Popescu, unul dintre cei opt arestaţi din Dosarul Transferurilor, a publicat anul trecut o carte la Editura Scrisul Românesc din Craiova, carte – conform afirmaţiei patronului editurii – „de circuit închis“, care n-a ajuns în nici o librărie. Titlul lucrării este acesta: *Abordări teoretice şi practico-metodice ale predării jocului de fotbal în centrele de copii şi juniori din perspectivă interdisciplinară.* Următoarele două cărţi scrise şi publicate de Gică Popescu se numesc aşa: *Consideraţii privind optimizarea strategiei de promovare a jocului de fotbal la nivel şcolar* şi *Fotbal pentru viitorii fotbalişti profesionişti,* cea de-a patra, de memorialistică, fiind încă în lucru: *Baciul, şef la FRF.*

Mihai Stoica a „scris“ şi el în închisoare lucrarea *FIFA World Cup Brazil. Statistici, analize, comentarii*, publicată de Editura Oscar Print. Tot tirajul a fost achiziţionat de clubul Steaua, nici această carte nefiind destinată comercializării.

Acestea fiind trecute în revistă, remarc cîteva lucruri. În primul rînd, lipsa de profesionalism şi deontologie a unor edituri care, dacă sînt plătite, publică orice încropeală, fie şi într-un tiraj meschin, chiar dacă există suspiciunea de plagiat. Acestea nu-şi merită numele de edituri: sînt nişte tipografii care funcţionează în regim de *self-publishing* şi care, pentru suma potrivită, se dedau fără probleme actelor de prostituţie editorială. În al doilea rînd, profesorii universitari, care creditează cu numele şi titlurile lor nişte plagiate în deplină cunoştinţă de cauză, practică, şi ei, prostituţia academică. Aceştia ar trebui să-şi piardă mai întîi prestigiul, apoi şi dreptul de a mai profesa. Cariera lor universitară ar trebui să fie compromisă definitiv. În al treilea rînd, aceste titluri nu pot fi numite cărţi, şi nu pentru că unele sînt plagiate, ci pentru că, deşi primesc ISBN, sînt tipărite în tiraje infime achiziţionate de înşişi autorii lor, nu se comercializează, nu ajung în biblioteci, aşadar nu intră în circuitul care legitimează o carte, sînt doar cărţi furate devenite cărţi-fantomă. Şi nu în ultimul rînd, remarc absurdul situaţiei: nişte infractori, care abia stăpînesc limba română, îşi pun numele pe o carte cu un subiect de specialitate încropită, în cîteva săptămîni, din textele altora, iar acest act – care, practic, ar trebui să le adauge la dosar o nouă înşelătorie – le aduce, cu ajutorul Magistraturii, o eliberare nemeritată.

Aşadar, despre ce vorbim cînd vorbim despre chestiunea lucrărilor ştiinţifice redactate în penitenciare? Despre o nouă infracţiune, dar una intelectuală care reduce, conform legii, pedeapsa unei infracţiuni economice deja dovedite şi pentru care s-a dat şi o sentinţă de condamnare cu executare.

■ ■ ■

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAŞI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAŞILOR
PRIMA TV
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

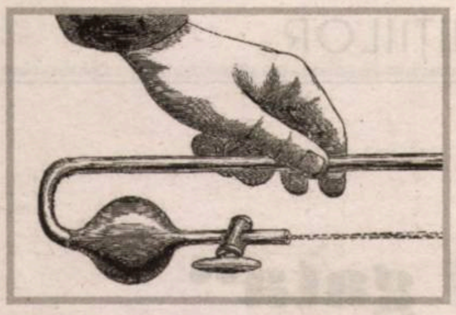

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Albă ca Zăpada în livada de vişini

● ***Vania şi Sonia şi Maşa şi Spike*, de Christopher Durang; regia: Horia Suru; scenografia: Maria Miu; cu: Gheorghe Visu, Liliana Pană, Mihaela Rădescu, Ştefan Lupu, Ana Bianca Popescu, Andreea Grămoşteanu. Teatrul Foarte Mic.**

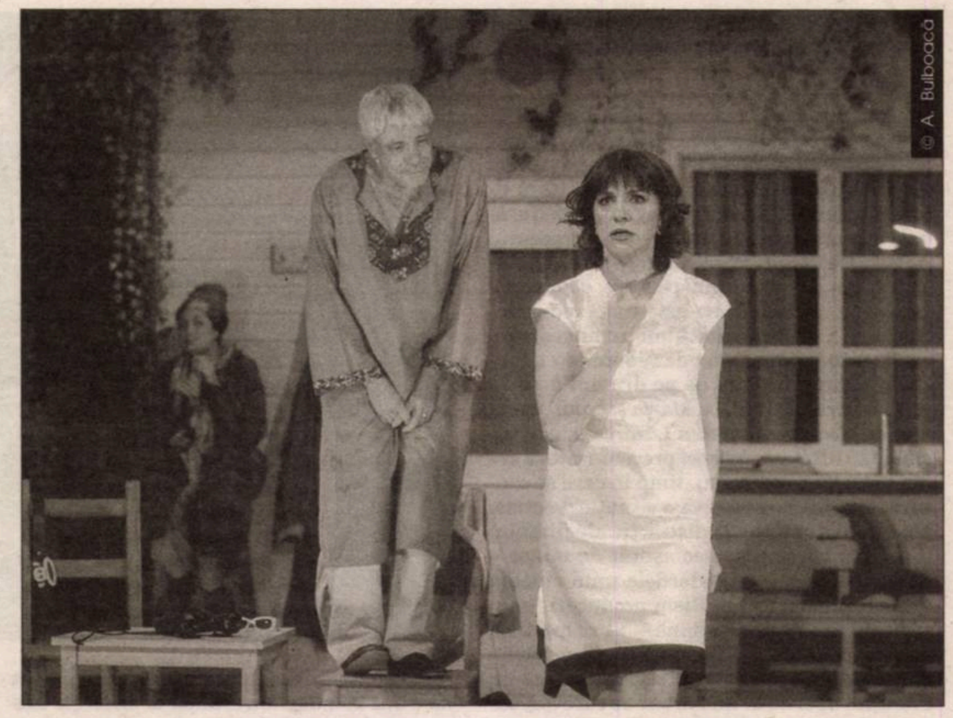
© A. Bulboacă

Remixarea textelor clasice sau a universurilor dramaturgilor-*icon* (Shakespeare, Cehov, anticii) presupune aducerea personajelor celebre în actualitate şi confruntarea lor cu problemele omului contemporan. În dramaturgia postmodernă, în care temele din literatura clasică sînt contextualizate în realitatea de azi, se confruntă cel „interpretat“ cu cel care „interpretează“. Există preocupări pentru remixarea unor spectacole/filme pe texte clasice (*Hamlet*-ul americanilor de la Wooster Group, în care regizoarea Elizabeth LeCompte remixa o producţie Broadway din 1964, în regia lui John Gielgud, cu Richard Burton, a fost văzut la Bucureşti în 2010, în Festivalul Internaţional Shakespeare). Recalibrarea textelor clasice în context contemporan – care testează deopotrivă forţa contemporanilor de a reinventa clasicii şi a clasicilor de rezistenţă în timp – are reuşite şi eşecuri, ca orice demers. Dramaturgul american Christopher Durang îşi măsoară şi el puterile cu Cehov, înşurubînd teme şi personaje din tetralogia acestuia în realitatea americană contemporană. Scrisă în 2012, piesa *Vania şi Sonia şi Maşa şi Spike* aduce în prim-plan personaje compilate din *Trei surori, Pescăruşul, Unchiul Vanea* şi *Livada de vişini* la care se adaugă un personaj antic – Casandra – şi un altul extras din cotidianul american.

În ceea ce priveşte personajele cehoviene, Durang a combinat mai multe surse. Vanea este unchiul Vanea, dar are şi tuşe din Gaev, Andrei Prozorov, Astrov, Sorin şi Treplev. Sonia este în egală măsură Sonia din *Unchiul Vanea* şi Irina din *Trei surori*. Maşa este construită aproape integral din Arkadina, are tuşe din Maşa şi vag din Ranevskaia. Nina este Zarecinaia, dar şi Sonia. Casandra este un amestec bizar din personajul antic şi doicile cehoviene (Anfisa, Marina). Spike este un tipar de frivolitate tîmpă din societatea consumeristă occidentală, produs al tehnologiei şi publicităţii, cu pretenţii nejustificate de star. Există în text şi un bal mascat care prilejuieşte travestirea acestor personaje în altele, din benzile desenate ale lui Disney, mai precis în cele din povestea „Albă ca Zăpada şi cei şapte pitici“ – formulă care redimensionează literatura clasică în raport cu cea contemporană.

Confruntarea tuturor acestor tipologii se face într-o comedie amară – cehovian, cum altfel? – despre familie, îmbătrînire şi diferenţele între generaţii. Miza textului pare a fi aceea a schimbării fundamentale de perspectivă asupra vieţii de-a lungul timpului, ceea ce produce fracturi între generaţii. Cheia este în finalul piesei, într-un monolog lung, bine scris şi excelent jucat de Gheorghe Visu, în care un personaj de vîrsta a doua face o comparaţie, cu tot cu revolta şi frustrările personale, între educaţia, modul de viaţă şi reperele cotidiene ale generaţiei sale şi ale celei prezente. Aceste diferenţe – care includ emisiuni TV sau scris (de mînă şi pe tastatură) – au format diferit oamenii şi au fisurat relaţiile între ei.

Textul conţine aproape tot inventarul de probleme imobiliare cehoviene: un lac, o casă, o livadă de vişini (mică) ce generează probleme de „întreţinere“ şi determină soluţii radicale. Christopher Durang face o trecere în revistă a elementelor cehoviene, reasamblîndu-le într-o nouă poveste. Trei fraţi (dintre care o soră adoptată) se confruntă, la deplina maturitate (au peste 50 ani), cu frustrări şi resentimente izvorîte în copilărie şi amplificate pe parcursul vieţii. Relaţia cu părinţii – care i-au numit după personajele dramaturgului rus – este principala sursă de nemulţumiri (lupta pentru afecţiunea lor şi apoi pentru îngrijirea lor). Se adaugă dependenţa financiară unul de altul, vieţile personale ratate (din cauze variate), geloziile profesionale. Pe scurt, gunoiul de sub preşul oricărei familii, pigmentat cu cehovisme. Apariţia personajului antic Casandra se face în cheie comică. De altfel, toate personajele sînt deturnate de pe traseul lor original: cele „cehoviene“ ratează drama – există un fel de *happy-end*, iar melancolia cehoviană este oarecum sterilizată –, cel antic pierde tragedia în favoarea ridicolului. Chiar şi *alter ego*-urile lor din filmul lui Disney pierd romantismul (Albă ca Zăpada, Prinţul), răutatea (Regina) sau comicul (piticii) şi se reconfigurează pragmatic, senzual sau penibil. Ceea ce face Durang este să schimbe perspectiva asupra unor elemente dramatice care au devenit clişee şi să le reconfigureze.

> *Construite cu migală, personajele evoluează firesc,*
> *în normalitatea unor limite ale dramei,*
> *fără patetisme, fără excese, fără tragedii.*

© A. Bulboacă

Tînărul regizor Horia Suru s-a mai întîlnit cu scriitura lui Christopfer Durang cînd a montat *LSD Theatre Show* (Godot Cafe – Teatru). Regizorul urmează cehovian textul, construind o reţea de relaţii în care personajele respiră credibil în noile lor trupuri sub carnaţia cărora se ghicesc osaturi diferite. Scenografa Maria Miu a reuşit să facă spaţiul de joc să pară mare, „deschizînd“ pereţii cu iederă. Decorul imaginează realist veranda casei, albă, cu vedere spre lac, în care personajele încep prin a fi cehoviene, dar sfîrşesc bine înfipte în realitatea americană imediată. Maşa (Mihaela Rădescu) este o divă de Hollywood (nu chiar de prim-plan), sexy, elegantă şi obsedată de veşnica tinereţe (probabil botoxată), cu cinci soţi în CV (modelul Liz Taylor), pseudo-fascinată de un tînăr şi viguros aspirant la faimă (Ştefan Lupu) cu un nume de scenă (Spike) şi un comportament extras din reclamele infantile cu gigolo. Sub influenţa vedetismului bombastic al lui Spike, Maşa îşi creează şi ea o atitudine de stea de cinema, dar renunţă la artificialitatea acesteia odată cu renunţarea la Spike. Sonia cea adoptată (Liliana Pană) îşi inventează traume din copilărie şi se victimizează, dar o face cu o doză sănătoasă de autoironie. Vanea (Gheorghe Visu) s-a blazat, se simte inadaptat în prezent, dar umorul încă îi funcţionează. Nina (Ana Bianca Popescu) este fascinată de această burghezie intelectuală în care a ajuns printr-un hazard, dar bunătatea şi bunul ei simţ o fac să nu-şi piardă capul precum ilustra sa tiză (Zarecinaia). Casandra (Andreea Grămoşteanu) e o hippioată întîrziată, pasionată de filozofia *new age* şi cu tendinţa de a dramatiza orice situaţie, altfel fată bună şi cu umor. Construite cu migală, personajele evoluează firesc, în normalitatea unor limite ale dramei, fără patetisme, fără excese, fără tragedii. De fapt, acesta este sensul textului: regăsite astăzi, personajele clasice se reaşază în tiparul unei vieţi banale. Un spectacol inteligent, cu umor, înviorător pentru scena Teatrului Foarte Mic.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Andrei GORZO

dilematograf

„Tata, facultatea-i gata“

● ***Autoportretul unei fete cuminţi* (România, 2015), de Ana Lungu.**

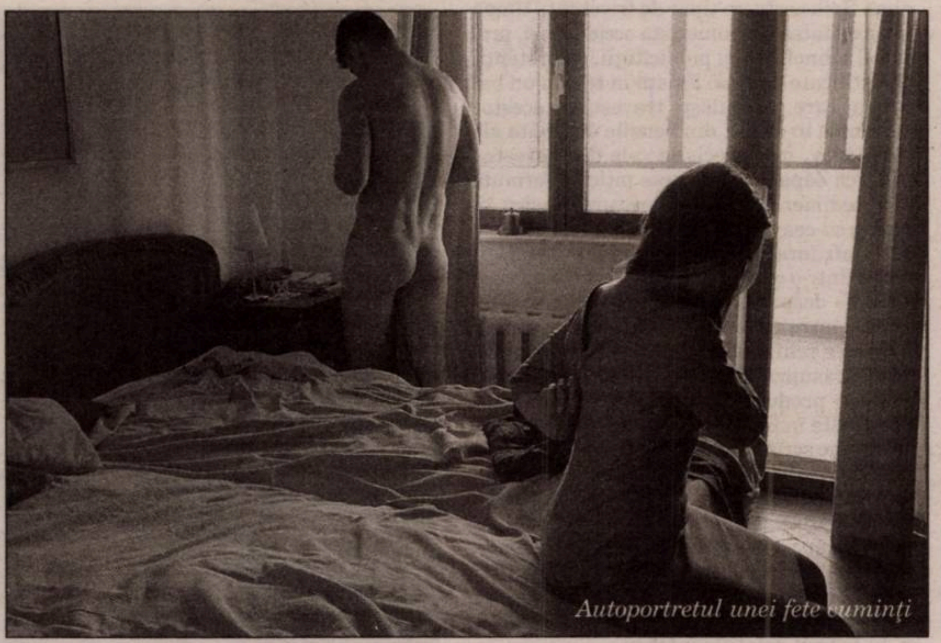

Autoportretul unei fete cuminţi

Ana Lungu e o regizoare născută în 1970. Fostă secretară de platou la *Moartea domnului Lăzărescu* şi protejată a soţilor Cristi şi Anca Puiu, ea a semnat pînă acum (fără finanţări de la CNC) două lungmetraje: *Burta balenei* (coregizat cu Ana Szel) şi recentul *Autoportretul unei fete cuminţi* (produs de Anca Puiu). Dramaturgia pe care o practică Lungu în ambele filme este o microdramaturgie. Ca destule alte filme româneşti recente, situate din punct de vedere estetic într-un punct sau altul de pe drumul deschis pe plan local de Puiu cu *Marfa şi banii* şi mai ales cu *Moartea domnului Lăzărescu*, mai vechiul (2010) *Burta balenei* prezenta cîteva ore din viaţa unui personaj, timp în care se contura, amplifica şi rezolva o situaţie de criză. Una dintre sursele de distincţie ale filmului consta în caracterul neobişnuit de minor – minor chiar şi la standardele unui cinema dedicat pînă la militantism producerii unui efect de realitate cotidiană – al respectivei situaţii de criză: o femeie îşi pierdea telefonul şi, dacă nu-l recupera, risca să rateze un eventual apel de la un bărbat de care era oarecum interesată. Atît. Încă şi mai dedramatizat, *Autoportretul unei fete cuminţi* nici măcar nu prezintă o situaţie de criză, o învolburare apărută în fluxul zilelor cuiva. Microdramaturgia sa e de un alt tip (practicat la rîndul său în cinema-ul românesc contemporan – de Marian Crişan, de pildă, în filmul său din 2013, *Rocker):* ea urmăreşte, pe o perioadă mai lungă, mai multe fire ale vieţii cotidiene a cuiva. Personajul urmărit e o tînără bucureşteană (Elena Popa) de condiţie socială privilegiată, doctorandă în inginerie seismică. Pe lîngă pregătirea doctoratului, printre firele existenţei ei cotidiene, urmărite în film pe durata a (ceea ce pare a fi) aproximativ un an, se numără insistentele ei insomnii, clandestinele ei întîlniri erotice cu un tînăr medic însurat (Emilian Oprea) şi o mutare dintr-un apartament în altul (aparţinînd tot familiei). Cel mai ambiţios proiect pe care-l verbalizează în tot acest timp priveşte cumpărarea unui cîine; şi nici acesta nu e dus la îndeplinire, după ce primeşte avize negative atît de la tată, cît şi de la amant. Privitor la acesta din urmă, protagonista nu verbalizează nici un proiect. Din punct de vedere scenaristic, relaţia lor nu e construită ca un conflict cu un crescendo şi un climax în toată regula. Nemulţumirile şi tensiunile dintre ei rămîn înăbuşite, nu irump în acuzaţii; atunci cînd unul din ei îl anunţă pe celălalt că s-a hotărît să pună capăt relaţiei, o face sec, iar greutatea conferită momentului prin prezentare de către regizoarea Ana Lungu nu e nici mai mare, nici mai mică decît a oricărui alt moment din film. Tehnica de expoziţiune este foarte oblică: nu e nici pe departe evident de la bun început că atît tatăl, cît şi amantul sînt medici, şi că primul e şeful celui de-al doilea. Tot aşa, asemănarea dintre ei, din perspectiva felului în care o tratează pe protagonistă, nu e pusă pe tavă; prelevarea ei cere un pic de atenţie, poate şi un pic de sensibilitate feministă. Amîndoi îi tot spun protagonistei ce „are rost“ şi ce „n-are rost“ să facă; raţiunea e apanajul lor şi de la pupitrul ei de comandă o văd pe eroină ca pe o fiinţă debilă, care n-ar fi nimic fără ghidajul lor.

> Autoportretul unei fete cuminţi
> *e un film subtil, deşi nu atît de subtil*
> *încît să nu-şi expliciteze tema la un moment dat.*

Autoportretul unei fete cuminţi e un film subtil, deşi nu atît de subtil încît să nu-şi expliciteze tema la un moment dat, prin referire la un cîntec de Ada Milea care o pune în cuvinte: „Tata, facultatea-i gata; / Unde să mai meargă fata – / Ratata şi stricata? / Tata, facultatea-i gata.“ Crizei înţelese ca situaţie excepţională, care nu se repetă chiar în fiecare zi (chiar dacă e vorba doar de pierderea unui telefon), i se substituie aici criza înţeleasă ca o stare cronică, stagnantă. Protagonista suferă de *spleen* şi derută post-adolescentine, agravate de complacerea într-o dependenţă infantilizantă de protecţia părinţilor şi de învîrteala într-un cerc strîmt de relaţii cu prieteni care nu văd nici ei mult mai departe de limitele cercului. La sfîrşitul perioadei în care o observăm, ea n-a ajuns să-şi manifeste nemulţumirea la un nivel mai serios decît acela al bruscării propriilor prieteni, în timp ce joacă „Adevăr sau provocare?“: făcînd invizibilă, spre disconfortul lor, linia de demarcaţie dintre ce e joc şi ce e „pe bune“, ea îi declară din senin unui băiat din grup că ar vrea să se culce cu el. Atît prin problematica asta, cît şi prin tehnicile sale dramaturgice dedramatizante, *Autoportretul unei fete cuminţi* se încadrează într-o specie de cinema la originea căreia se află Antonioni. Demersul lui Lungu mai are însă şi o dimensiune autodocumentară: Lungu nu apare în film, după cum nu apărea nici în precedentul, dar dacă acolo îşi distribuia diverşi prieteni (care nu erau actori profesionişti) în rolul prietenilor protagonistei (jucate de co-regizoarea Ana Szel), aici îşi distribuie propriii părinţi în rolul părinţilor protagonistei. Filmul e mult agrementat ca spectacol în urma acestei mixturi între personaje (precum protagonista şi amantul ei) create de actori profesionişti, cu ajutorul dialogurilor scrise în prealabil de Lungu, şi personaje create de actori neprofesionişti (precum tatăl), care par să improvizeze şi care, în orice caz, pun de la ei tot felul de idiosincrazii greu scenarizabile. Raportat la modestele sale ambiţii etnografice şi autobiografice, filmul e ireproşabil, deşi nu e tocmai flatant pentru autoare faptul că pare filmul de debut al cuiva ieşit din facultate şi din adolescenţă mult mai recent decît a ieşit Ana Lungu.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Culegere de poezie scandinavă

● **Ane Brun, *Rarities*, Balloon Ranger Recordings, 2013.**

Cînd, în 2003, *Veneer*-ul lui José González se instala bine-mersi pe locul al şaptelea în topul britanic, lumea îşi întorcea capul către nordul Europei pentru a (re)descoperi o înclinaţie către o zonă muzicală acustică. Aparent, folk-ul s-a potrivit mereu unei geografii şi unei clime care, stereotipal vorbind, te ţinea în casă, cu o chitară botezată Morgan în mînă. *Spending Time with Morgan* (da, e chiar numele unei chitări), primul album al norvegiencei relocate în 2011 la Stockholm Ane Brun, apărea în acelaşi an cu *Veneer* şi, chiar dacă nu se putea compara cu ecourile produse de discul lui González, circumscria eboşele universului în care artista va locui în viitor: avatarurile propriei vieţi cotidiene, cu plusurile şi minusurile ei, montate într-o ramă melancolică şi cîntate cu o voce care reuşea mereu să empatizeze cu tonul muzicii. O Joni Mitchell introspectivă pînă-n măduva oaselor, coborîtă din nordul Europei pentru a o întîlni undeva la jumătatea drumului pe Kate Bush. Pentru un album de debut anexat unui gen muzical în care manierismele se pot instala cu uşurinţă, *STwM* stătea în picioare. Între 2003 şi 2013, anul ultimului *release* de studio, Brun a mai produs cinci albume şi o compilaţie, *A Temporary Dive, Duets, Changing of the Seasons, Sketches, It All Starts with One* şi *Songs 2003-2013*, care au transformat-o într-unul dintre cei mai importanţi cantautori — *singers-songwriters*, în original — în Suedia şi au împins-o către colaborări cu nume sonore de pe scena internaţională, precum Peter Gabriel, Ron Sexsmith, Madrugada, Valgeir Sigurosson sau Nico Muhly.

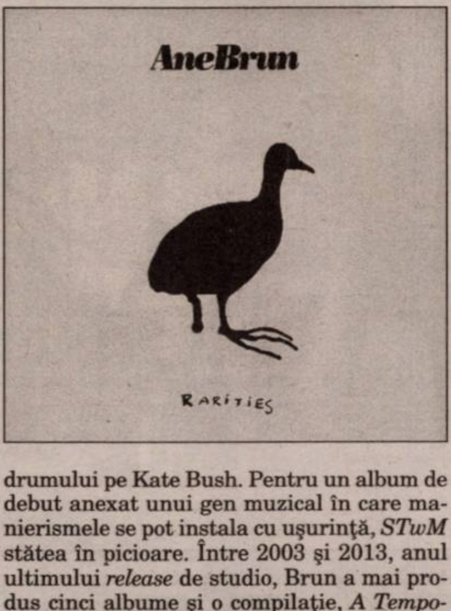

Acum doi ani, Ane Brun şi-a oferit o pauză de studio, lansînd două discuri care-i panoramau întreaga carieră. Primul dintre ele, un *best of, Songs 2003-2013*, era o culegere de 32 de piese de pe cele şase opere de pînă atunci. Cel de-al doilea, *Rarities*, închidea între coperţile sale 20 de cîntece niciodată apărute pe vreun alt disc, *cover*-uri, sesiuni de studio, colaborări, materiale performate doar ocazional. Lansat ca dublu album de propria casă de discuri, Balloon Ranger Recordings, *Rarities* e surprinzător de coerent pentru o compilaţie, trecînd cu graţie din frugalitatea delicată a primului disc — o fată, o voce şi o chitară — în orchestraţiile mai elaborate ale celui de-al doilea. Preluări din discografiile unor Elvis Presley („Crawfish“), Bob Dylan („She Belongs to Me“), The Beatles („From Me to You“), Depeche Mode („Fly on the Wallscreen“), Björk („Jóga“), Eurythmics („It's Alright“) şi chiar Beyoncé („Halo“) sună atît de particular încît ajung să funcţioneze independent de surse, făcînd din *Rarities* un *release* la fel de important pentru discografia Ane Brun ca oricare dintre albumele precedente.

Duminică, 10 mai 2015, de la ora 20, Ane Brun va concerta pentru prima oară în România, la Sala Radio din Bucureşti, într-un eveniment organizat de asociaţia Twin Arts, cu sprijinul Ambasadei Regatului Norvegiei în România. Biletele costă 95 de lei, 135 de lei şi 175 de lei, în funcţie de categorie, şi pot fi achiziţionate prin reţeaua Eventim (magazinele Germanos, Orange Shop, Vodafone, Domo, librăriile Cărtureşti şi Humanitas), precum şi online, pe www.eventim.ro.

Paul Breazu *este jurnalist.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Dansînd pe vase de croazieră

Prima dată cînd o vezi pe Ana, nu-ţi poţi lua ochii de la ea. Nici a doua oară. Frumoasă, expresivă, plină de energie, simpatică, cu dansul în sînge, mereu rîzînd şi glumind înţelegătoare pe seama fetelor cărora li se citeşte durerea pe faţă la fiecare fandare, la sala de aerobic unde predă, Ana pare întruchiparea bunei-dispoziţii. Cînd o cunoşti mai bine însă, la discuţiile „de fete“ din vestiar sau de la cafea, poveştile Anei îţi spun, de fapt, de unde-i vine forţa.

Fostă balerină a Teatrului din Constanţa, Ana Badea a plecat să lucreze pe vase de croazieră „cu gîndul de a vedea lumea, de a învăţa dansuri noi, de a cunoaşte oameni interesanţi“. Trei contracte a avut, două de şase luni şi unul de un an, a văzut sute de porturi, a petrecut zile în şir pe apă, a dormit mai puţin decît credea că poate suporta şi a muncit pînă la epuizare.

„Parcă intri în altă dimensiune, o altă lume, cu alte legi. Lumea care vine să lucreze pe vas se comportă altfel decît în viaţa normală. Probabil în capul fiecăruia e că pleacă departe şi poate să-şi creeze ce personalitate vrea. Sînt doar măşti. Faptul că eşti pe o tablă pe mare te face să te simţi captiv, un soi de puşcărie de lux.“

Venită din balet clasic, pe vas, Ana a trebuit să înveţe rapid coregrafiile, să danseze toate stilurile posibile şi să repete pînă îi ieşea. La unul dintre contracte, cînd a avut parte şi de o coregrafă foarte bună, a avut de învăţat şapte stiluri de dans în şapte zile – un show pe zi, apoi altul, în timpul acesta trebuind să le repete de una singură pe cele precedente.

Mimezi fericirea pe vas. În cele două spectacole în care dansa în fiecare seară, atunci cînd primea cei peste două mii de pasageri, cînd stătea la bibliotecă şi îi ajuta cu împrumuturile, cînd făcea aerobic sau lecţii de dans, zîmbea. Dormea cîteva ore pe noapte şi, chiar şi în pauze, nu putea să se deconecteze de la muncă sau de la lumea de acolo. „Cauţi tot felul de portiţe, de ieşiri. Multă lume se apucă de băut. Eu am fumat foarte mult. Ai nevoie de ceva doar al tău. Nu mai ai intimitate.“

Depinde mult de contract, spune Ana, de condiţiile, regulile de acolo, dar mai ales de oamenii cu care lucrezi.

A avut parte şi de tot felul de peripeţii, iar faptul că a adormit cu capul pe boxa de pe scenă, în timp ce-l juca pe Leul din *Vrăjitorul din Oz*, e cea mai mică dintre ele. După ce-a plecat din Ashdod, a avut loc un atentat în port, cel mai probabil ţintit către vasul lor. Altă dată, au ajuns în apele turceşti şi, pentru că era sub pavilion israelian, i-au înconjurat vase turceşti de armată, cu armele îndreptate spre ei. O furtună puternică a prins-o în Golful Leon, cînd singurul vas care a plecat din Villefranche, de data aceasta spre Barcelona, a fost al ei.

© arhiva personală Ana Badea

Vasul se mişca foarte tare, valurile erau de şapte metri, vîntul bătea puternic şi nava s-a înclinat pînă cînd fereastra de la etajul patru, unde era Ana, ajunsese sub apă. A pornit alarma şi panica s-a instaurat pe vas. „Nu ştii niciodată cum reacţionezi în situaţii de criză. Am descoperit că sînt unul dintre oamenii care încearcă să salveze, nu am paralizat, deşi m-am gîndit la toate lucrurile pe care aş fi vrut să le fac şi nu le făcusem pînă atunci.“ Ai reguli stricte în astfel de situaţii, spune Ana, şi eşti antrenat zilnic pentru asta. „Să vezi ce face reflexul. Am alergat în cabină pe perete, am căzut în baie, mi-am luat vesta de salvare, ţigările şi telefonul, cum făceam în fiecare dimineaţă la antrenament. Ce să fac cu ele?“ Alarma s-a oprit apoi şi se pare că un ofiţer român a ajutat la redresarea vasului.

În al doilea contract, cel de un an, epuizarea fizică şi-a pus amprenta, şi-a scrîntit un picior şi a trebuit să se întoarcă acasă. „Eşti atît de obosit încît nu ai timp să te regenerezi, fizicul tău o ia razna, se subţiază tendoane, ligamente, apar dureri peste tot.“ Ar fi trebuit să stea cel puţin o lună şi jumătate imobilizată, dar după trei săptămîni s-a întors. „În prima zi am avut patru ore de îmbarcare, adică stat în picioare, şi două spectacole. Aveam degetele negre, îmi legasem atît de strîns piciorul să nu se rupă. Era o durere incredibilă. De atunci, am stat doar pe injecţii.“ S-a terminat însă tot cu emoţii – în Rio de Janeiro, spatele Anei s-a înţepenit şi a trebuit să se interneze în spital. Au pus-o pe calmante puternice şi, cînd s-a trezit, vasul plecase. Nu ştia exact ce se va întîmpla cu ea, erau probleme cu asigurarea medicală, lua nişte medicamente care aproape îi dădeau halucinaţii. Atunci şi-a petrecut Ana Crăciunul într-un hotel tip office, pe tratament, aşteptîndu-şi hîrtiile să plece acasă.

Cînd o întrebi pe unde a fost şi ce i-a plăcut cel mai mult, Anei i se amestecă toate în minte, îi e greu să vorbească separat despre ele. „Te culci în Spania, te trezeşti în Franţa. O iei ca pe un tot, nici nu mai ştii unde eşti la un moment dat, mai ales cînd stai în cameră fără hublou.“

S-a îndrăgostit de Grecia, i-a plăcut mult Barcelona – pe care a avut timp s-o ia la picior şi să-i asculte ore în şir pe artiştii străzii –, plajele din Menorca sau Villefranche. Deşi foarte obosită atunci cînd a ajuns în America de Sud, mai ales după o traversare de două săptămîni fără să vadă pămîntul, i-a plăcut Argentina, mai ales oamenii plini de viaţă şi interesanţi. Chiar dacă nu a fost pe aceeaşi lungime de undă cu brazilienii, cu toate că au, ca ea, dansul în sînge, i-au plăcut plajele sălbatice, cu palmieri şi valuri superbe.

„Sînt momente cînd cobori într-un port, te opreşti şi-ţi vine să plîngi. Te simţi pierdut. Ai ocazia să vezi locuri extraordinar de frumoase, dar nu ai pe nimeni care te ştie cu adevărat, cu care să te bucuri.“ Pe vas nu se leagă multe prietenii, însă sînt, în schimb, multe poveşti de dragoste. E nevoia de apropiere, de a-ţi împărtăşi poveştile, frica de singurătate. La finalul contractului, foarte puţine dintre ele rezistă.

Ar merge ca pasager pe un vas de croazieră? În nici un caz, spune Ana, acum n-ar putea să-i comande o bere cuiva, ştiind că omul acela abia dacă doarme cîteva ore pe noapte de cîteva luni bune.

A învăţat multe lucrînd pe vase de croazieră. Limbi străine (spaniola a învăţat-o în mai puţin de trei luni), dansuri, istorii şi geografia locurilor, dar, mai mult decît atît, a învăţat foarte multe despre oameni, despre limite, despre emoţii şi despre ea. S-a şi distrat mult, a muncit şi a experimentat lucruri şi situaţii în care altfel probabil n-ar fi ajuns. A rămas cu cîţiva prieteni buni şi cu multe amintiri. Nu s-ar mai întoarce acolo, e o viaţă care n-o reprezintă, cu excese din toate punctele de vedere, de la efort fizic şi psihic, la momentele de distracţie în care refulezi sau legăturile emoţionale în care te refugiezi.

E şi o parte bună aici – după ce-o auzi pe Ana povestind, cu zîmbetul pe buze, despre toate aceste lucruri, parcă nu-ţi mai vine să faci atîta febră musculară după o oră de antrenament cu ea şi să nu te mai plîngi că nu ştiu ce exerciţiu de pilates îţi provoacă dureri de cap.

■ ■ ■

© arhiva personală Ana Badea

PUBLICITATE

Descarcă acum
GRATIS
adevărul pe android
Cel mai mare feed de ştiri din presa românească
Disponibil în Google Playstore

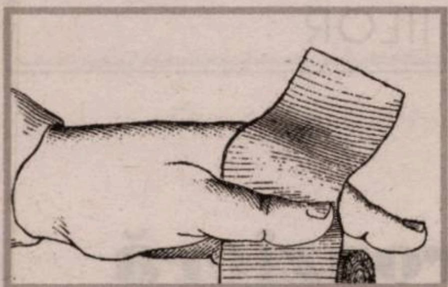

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Țara lui „cred că“

În România, opiniile și convingerile sînt obligatorii. Dreptul garantat de Constituție de a avea o părere e o formă mult atenuată a obligației de a emite această părere, tot mai presantă, mai ales de cînd Facebook-ul a devenit un mod de viață pentru aproape o jumătate din populația țării.

Apropo de Facebook, zilele trecute aflam și dădeam mai departe știrea că echipa de la *Top Gear* și-ar putea găsi de lucru la Netflix, cu precizarea că, pentru Jeremy Clarkson și ceilalți doi, platforma de video online e un loc de muncă bun, dat fiind că e finanțată din abonamentele privitorilor, și nu din reclamă. Ea, reclama, ar putea fi o problemă pentru o emisiune de mașini, fiindcă, previzibil, în emisiunile de mașini intră mai ales reclamă la mașini, iar pe un post comercial, Clarkson, May și Hammond nu și-ar fi putut face probabil de cap așa cum și-au făcut pe BBC, o televiziune publică, finanțată din abonamente, desigur, spre deliciul publicului.

Imediat, cineva m-a ironizat. Cum pot să „cred“ așa ceva? Am recitit ce-am scris. Netflix finanțat din abonamente, BBC finanțat din abonamente… care e problema? am întrebat. Cineva-ul mi-a dat o replică sibilinică, m-am enervat, apoi m-am mai gîndit. E de neconceput că BBC ar putea fi finanțat din reclamă, dar, totuși, am căutat pe Internet. Nu, BBC-ul nu are voie să primească publicitate, depinde de taxa TV și de niște bani de la Guvernul britanic, plus cîteva zeci de milioane de euro pe care corporația le face revînzînd programele ei de foarte bună calitate, printre care și *Top Gear*. Scrie negru pe alb, și nu prin site-uri conspiraționiste sau tabloide, ci chiar pe site-ul BBC.

Degeaba. Cineva-ul nu „credea“ că *Top Gear* n-are de-a face cu reclama. A mai apărut o persoană, care „credea“ și ea că prezentatorii se ocupă nițeluș și cu publicitatea, fie ea și mascată, că prea sînt prietenoși cu mașinile.

Pentru B1, Antena 3 sau Realitatea TV nu trebuie să știi nici să scrii, nici să citești.

Nu contează că Jeremy Clarkson și ceilalți i-au făcut pe toți marii fabricanți de mașini să-și frîngă mîinile cel puțin o dată cu ironii crîncene la adresa mărcilor lor. Nu contează că la *Top Gear* aveau salarii de vedete britanice, care îți taie cheful de orice fel de publicitate mascată, sau că BBC are reguli de conduită stricte, reguli care exclud genul ăsta de lucruri. Cel puțin doi experți autohtoni de Facebook „credeau“ – și simțeau nevoia să-și afirme și să-și susțină credința – că la BBC și la *Top Gear* e ceva tulbure, dubios. O conspirație, bineînțeles.

Facebook-ul are vreo opt milioane și ceva de membri în România. Ceva mai puțin de jumătatea țării, dar, în realitate, mai mult decît pare, deoarece Comisia Europeană, o sursă demnă de crezare, a constatat că 40% din români au dificultăți de scris, citit și socoteli elementare. Oamenii de acest fel s-ar mișca mai greu pe Facebook, dar pentru ei există o altă invenție miraculoasă: televiziunile de știri. Pentru B1, Antena 3 sau Realitatea TV nu trebuie să știi nici să scrii, nici să citești. În cazul în care „crezi“ că Băsescu e bun sau, dimpotrivă, că e rău, nu ai decît să deschizi televizorul pe postul care crede și el la fel ca tine, ori că-i laie, ori că-i bălaie. La televizor e plin de păreriști. Mugur Ciuvică crede că violențele din ianuarie 2012 au fost aranjate de Băsescu. Robert Turcescu crede că la conducerea SIE va fi numit ambasadorul României la NATO. Mircea Badea crede că Elena Udrea va scăpa, Radu Banciu crede că Iohannis va avea greutăți din cauza corupției – și așa mai departe. Toți cei numiți nu numai că „cred“, dar simt nevoia să afirme cu tărie cele de mai sus. În general, cu cît e mai mult vorba de viitor și de politică, o afacere murdară și al naibii de complicată, credințele intră în joc mai tare. Dacă n-ai „crede“ nimic, ai închide televizorul, Facebook-ul și toate celelalte. Ai rămîne dezorientat, numai cu ce știi de-acasă, de la școală, din meseria pe care ți-ai ales-o.

Care, la urma urmei, nu e chiar brățară de aur. Dacă ești doctor, nu se poate să nu existe cineva care să nu facă ceva pe toată știința ta învățată în ani de zile, deoarece „crede“ că vaccinurile nu folosesc la nimic. Dacă ești fizician, mai bine nu umbla la natură, fiindcă unii „cred“ că ea, natura, are un buton pe care apeși și explodează, mai ales dacă i-ai zgîndărit hadronii și alte particule – sau cel puțin așa a zis la televizor. Dacă ești popă, deci meseria ta e, cum ar veni, credința, poftește de-aici lecții despre Dumnezeu de la babe, care știu mai bine ca tine în ce colț al batistei trebuie făcut nodul cu moneda, pentru înmormîntări.

E drept, a crede ceva sau altceva despre un lucru sau altul e necesar pe lumea asta, te ajută să mergi înainte, fiindcă adevărurile sută la sută certe sînt doar de tip matematic. La slujba de Înviere, nu bagi degetul în lumînare, cu toate poveștile despre lumina sfîntă, deoarece „crezi“ că o să te arzi dacă faci asta. Genul de inducție incompletă care stă în spatele acestui comportament te ajută să scapi cu degetul întreg, cu toate dezavantajele inducției incomplete, ca raționament. Dar de la un punct încolo, de undeva de foarte aproape de vîrful degetului, credința și prostia pot fi surori.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

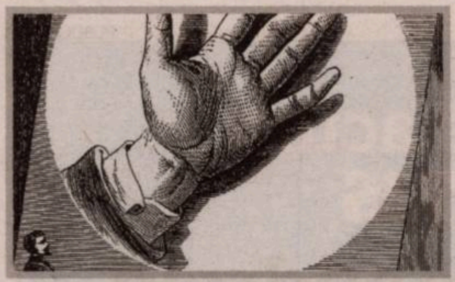

Adina POPESCU

portrete din mers

Colonel în rezervă

După retrocedare, colonelul a fost evacuat din podul casei unde a trăit o viață și a primit o garsonieră la bloc, cu o chirie simbolică. A adus cu el un cufăr mare și o colonie întreagă de gîndaci care s-au adaptat atît de bine în noua locuință încît, în scurtă vreme, au invadat tot palierul de la etajul șapte, înmulțindu-se rapid și făcîndu-și cuiburi în toate găurile din ziduri, inclusiv în cele pe unde treceau cablurile electrice, fapt ce a produs, la un moment dat, o pană de curent. Colonelul, în schimb, s-a adaptat mai greu. Cămăruța sa era atît de îmbîcsită și de înțesată de lucruri, încît probabil că dădeau pe dinafară, așa că lăsa mai mereu ușa de la intrare deschisă. Îl puteai vedea în maiou și izmene cum stă pe pat și se gîndește la ale lui, uneori nu se mișca ore întregi, nu tresărea nici măcar atunci cînd cineva ieșea din lift sau cînd venea fata cu „lumina“, era pierdut în alte timpuri, unde punea la cale vreo campanie de cucerire. De altfel, avea ceva de erou tragic din filmele de război, cel care înfruntă gloanțele cu pieptul gol și moare, inevitabil, la final. Totuși, în viața sa de zi cu zi, era un bătrîn oarecare, destul de discret față de alți pensionari din bloc, căci nu impunea reguli, nu era deranjat, de pildă, de muzica dată prea tare care se auzea, uneori, din garsoniera noastră. Iar eu mă prefăceam că nu mă deranjează faptul că își scutura toate preșurile din casă (și erau multe) peste balcon, la ora cinci dimineața. Vara, cînd toate geamurile blocului erau deschise, te trezea din somn, se auzea ca și cum o pasăre monstruoasă fîlfîie din aripi, gata să-și ia zborul. Uneori, îl surprindeam aplecîndu-și capul pentru a arunca o scurtă privire în camera noastră ca să vadă ce facem. Însă viața într-un bloc comunist de garsoniere este în general lipsită de intimitate. Te transformi într-un martor al suferințelor tuturor, mai ales ale acestor oameni bătrîni și singuri care nu mai așteaptă nimic. Față de plînsetul surd care se auzea uneori pe la trei noaptea din garsoniera de deasupra, scuturatul preșurilor era chiar reconfortant.

„Hai să ne unim garsonierele!“

Colonelul s-a adaptat mai greu.

Într-o vreme, pe colonel îl vizita o tînără despre care îmi închipuiam că-l ajută cu una-alta, îi face cumpărături sau curățenie, sperînd că-i va moșteni garsoniera. N-o văzusem niciodată, însă îi auzeam vocea prin perete. Venea cam o dată pe săptămînă și cei doi purtau o lungă conversație pe două tonuri – unul grav, al colonelului, altul mai subțire, plin de vioiciune, al ei. Fata vorbea mult, povestea, rîdea, el o aproba, mai dădea cîte o replică. N-auzeam niciodată ce-și spun, doar acel zumzet de voci întretăiate. După ce pleca, timp de cîteva zile, colonelul era un alt om. Mai tînăr, mai plin de energie. Chiar se hotăra să iasă din casă, deși de obicei nu prea ieșea, decît poate pînă la supermarketul din colț. Îl întîlneam în cartiere necunoscute, mergea țanțoș și într-un ritm alert, proaspăt bărbierit, însă cu părul vîlvoi, cu cămașa ruptă la un umăr. Odată, avea o rană urîtă la cap. L-am întrebat ce a pățit și mi-a răspuns simplu: „Am căzut!“ Colonelul nu se atingea de alcool, căzuse pur și simplu. Avea în privire ceva sălbatic. Nu am aflat niciodată ce făcea, de fapt, în aceste escapade ale sale. Dacă își regăsea vechile drumuri, amintirile, dacă umbla după potcoave de cai morți sau dacă era gelos și o urmărea pe fată.

După un timp, ea n-a mai venit, probabil că se lămurise că garsoniera nu era a lui și că nu avea ce moșteni. Și atunci cui să-i mai pese de un bătrîn singur și sărac? În primele luni, era plin de speranța că o va revedea și își întreba vecinii: „Nu știți ceva de Alina? N-a mai fost pe la mine… ce s-o fi întîmplat cu ea?“ Nimeni n-o cunoștea pe Alina, în afară de mine, care îi auzisem vocea prin perete, așa că toți credeau că ea există doar în imaginația lui și îl priveau cu milă, ca pe un țicnit. Aproape un an a tot pus întrebări despre ea, pînă cînd s-a lămurit că Alina n-o să mai vină niciodată. Și atunci a căzut într-o stare de apatie, un soi de depresie, plină, însă, de seninătate. Nu cred că s-a resemnat vreodată. Odată, m-a întrebat dacă nu vreau să mă mut cu el. „Hai să dărîmăm acest zid și să ne unim garsonierele! Am pensie mare, o să te îmbrac din cap pînă-n picioare, ai să vezi!“ Am refuzat politicos. I-am reamintit la fel de politicos că am deja un prieten. S-a uitat la mine descumpănit. A doua zi, prietenul meu i-a făcut cadou o pereche de pantofi. S-a bucurat. I-a spus că nu-i ajunge pensia și că nu-și permite să mănînce carne decît o dată pe săptămînă. Deși era bolnav, era diabetic. Dinspre garsoniera lui venea mai mereu un miros fetid al unor fierturi de oase pe care și le fierbea zilnic pe post de supă.

M-am mutat din acel bloc de garsoniere – care a fost multă vreme un blestem, dar și o sursă constantă de inspirație. Nu mai știu nimic de colonel, probabil că a murit între timp. Însă de fiecare dată cînd mă gîndesc la bătrînețe, în ceea mai tristă dintre variantele ei, mă gîndesc inevitabil la el. Cum o fi să te simți atît de singur încît să-ți scuturi preșurile la ora cinci dimineața doar pentru a-ți alunga singurătatea? Și să aștepți la nesfîrșit o fată tînără cu o voce ca un ciripit de pasăre care n-o să mai vină niciodată?

■ ■ ■

„Un spaţiu de interacţiune“

– interviu cu Ionuţ SIBIAN, preşedintele FDSC –

Între 8 şi 10 mai, în Parcul Herăstrău din Bucureşti are loc cea de-a şasea ediţie a ONGFest, festivalul naţional al organizaţiilor neguvernamentale din România. Despre ce este vorba, care este tema de anul acesta şi despre participanţi am discutat cu preşedintele Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile, ***Ionuţ Sibian.***

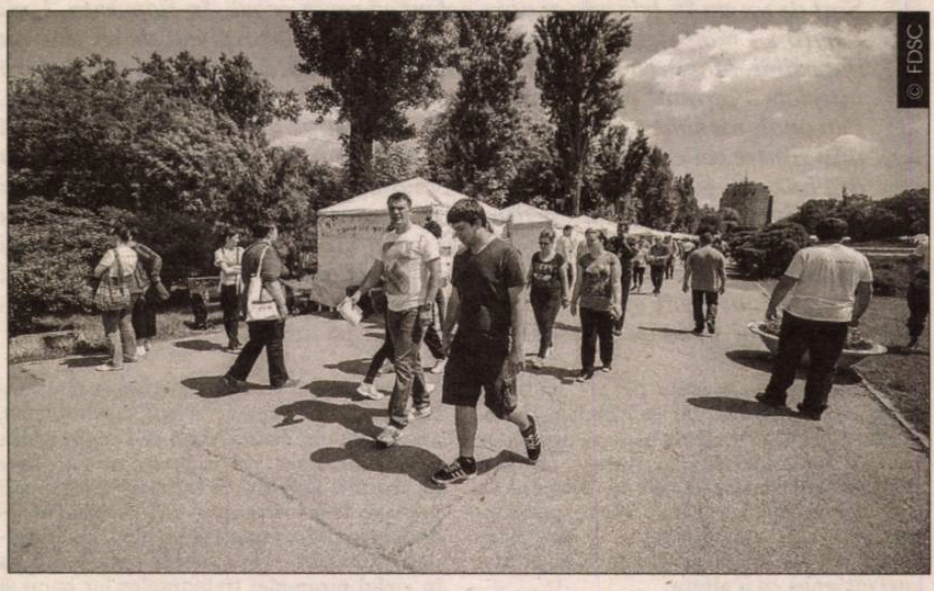
© FDSC

În fiecare an, ONGFest are o temă dominantă. Care este tema de anul acesta?

Tema de anul acesta reflectă contribuţia organizaţiilor neguvernamentale la dezvoltarea de modele de comunităţi de succes în România. Ne dorim să evidenţiem importanţa comunităţilor pentru societatea românească, ca spaţiu de manifestare liberă a iniţiativelor societăţii civile, în cel mai amplu şi generos sens al acesteia. Noi credem că, fie că este vorba despre comunităţi locale, despre comunităţi vulnerabile sau comunităţi de idei, organizaţiile neguvernamentale sînt nuclee de iniţiative care stimulează acţiunile colective în beneficiul public. De altfel, chiar misiunea Fundaţiei pentru Dezvoltarea Societăţii Civile este să dezvolte capacitatea organizaţiilor societăţii civile de a acţiona eficient în interesul comunităţilor.

Dacă anul acesta vorbim despre comunităţi model, trebuie să întreb: ce înseamnă, de fapt, o comunitate model? Care sînt elementele care o definesc?

Din perspectiva noastră, comunităţile model promovează încrederea reciprocă, luarea deciziilor în mod democratic şi transparent, participarea voluntară şi solidaritatea. În mod ideal, comunităţile aduc împreună cetăţeni cu abilităţi diverse, care se completează reciproc şi permit mai uşor atingerea unor scopuri comune. La nivelul comunităţii, comunicarea între cetăţeni este directă, iar nevoile şi problemele sînt vizibile. Organizaţiile societăţii civile au rolul de a crea un spaţiu propice de interacţiune între cetăţeni şi de a le oferi instrumentele pentru a-şi defini şi promova interesele şi valorile. Împreună, membrii comunităţii pot influenţa deciziile autorităţilor publice. Comunităţile permit integrarea socială şi construirea încrederii reciproce. Comunităţile nu sînt izolate, ele comunică şi se întrepătrund. Organizaţiile active la nivelul comunităţii informează şi formează cetăţenii şi îi ajută să rezolve probleme şi să îşi îmbunătăţească viaţa. Prin urmare, în acest an la ONGFest invităm cetăţenii să îşi descopere sau chiar să îşi (re)creeze comunităţile, alături de organizaţiile neguvernamentale care promovează idei şi iniţiative de care aceştia se simt apropiaţi. Credem că secretul unei societăţi vii şi prospere este ca fiecare să îşi găsească curajul şi încrederea de a aparţine în mod activ cel puţin unei comunităţi. Anul acesta, am spus noi, invităm oamenii să „comuniteze“, să „sădească idei“. Au inventat colegii mei un cuvînt nou, care să definească implicarea în comunitate. Am vrut să dăm o notă mai tinerească festivalului, să atragem şi tinerii să se implice în ceea ce fac ONG-urile.

Festivalul este deschis doar pentru actorii din domeniu sau şi pentru publicul larg?

La festival este binevenit oricine. Ideea ONGFest a venit din dorinţa de a promova organizaţiile neguvernamentale în rîndul celor care nu au auzit sau nu au interacţionat niciodată cu un ONG. De aceea mergem în parcuri, ca să întîlnim oameni cu care de cele mai multe ori nu ne întîlnim.

ONG-urile care participă anul acesta sînt la fel de diverse ca şi pînă acum. De la asociaţii de mediu, cum e Green Evolution, cu proiectul „Şcoli Verzi“, ce au programe de eco-educaţie în şcoli, pînă la Asociaţia Pro Europa, cu voluntarii de la Ciumîrna, care sînt un exemplu de voluntariat, au cîştigat un premiu la Gala Voluntariatului din 2014. Sau Little People Romania, ce ajută copiii bolnavi de cancer, E-Romja, ce sprijină drepturile femeilor rome. Sînt şi organizaţii mici, care sînt mai aproape de comunitate, dar şi unele ce au proiecte mai mari, cum e Federaţia Naţională „Omenia“, pentru vîrstnici. Noi încercăm în fiecare an să aducem cît mai multe domenii în festival, ca să îşi găsească fiecare ceva să îl intereseze. Vor fi dezbateri, jocuri, concursuri, dansuri şi concerte pe scenă, organizăm şi o *„treasure hunt“*. Marea parte a organizaţiilor din parc au ceva de oferit. Aşteaptă şi oamenii să se implice, nu numai să aştepte să se întîmple. Doar că ele ştiu, de multe ori, cum se pot obţine anumite lucruri pe care oamenii le consideră imposibil de obţinut sau nici nu ştiu că există. Lista ONG-urilor ce participă se găseşte pe site, www.ongfest.ro.

> *„Împreună, membrii comunităţii pot influenţa deciziile autorităţilor publice.“*

Care este programul şi unde se vor desfăşura toate activităţile?

ONGFest debutează vineri, printr-o dezbatere despre comunităţi model în Europa, la ora 10, la Biblioteca Naţională a României. Vom vedea aşadar cum ONG-urile din cele zece ţări europene participante ajută la construcţia de noi modele de dezvoltare a comunităţilor în care activează, sprijinind cooperarea şi auto-organizarea. În restul zilei de vineri, participanţii vor avea la dispoziţie ateliere practice legate de activităţile lor zilnice, iar musafirii străini vor participa la schimburi de experienţă cu organizaţii româneşti, prin tot oraşul, dar şi prin împrejurimi.

De sîmbătă dimineaţă, în Parcul Herăstrău, la intrarea de la Charles de Gaulle, ONG-urile, fiecare la standul său, aşteaptă orice cetăţean care îşi doreşte o comunitate mai bună. Pregătite cu sfaturi, experienţe şi poveşti dintre cele mai diverse, ele îşi pun la dispoziţia vizitatorilor cele mai spornice căi de a schimba în bine mediul în care activăm în mod obişnuit. Fie că e vorba de probleme de mediu, de integrare a minorităţilor, de asistenţă medicală sau servicii sociale, în Parcul Herăstrău cetăţenii interesaţi să se implice civic vor găsi în mod cert o soluţie, o cale de a acţiona ei înşişi. Pe tot parcursul zilei, ONG-urile româneşti vor organiza dezbateri despre ariile lor de intervenţie, dezbateri care dau ocazia oricărui vizitator să facă o incursiune în preocupările zilnice care îi apasă pe ONG-işti. Într-o notă veselă, zeci de jocuri şi activităţi non-formale, dar educative se vor desfăşura în aer liber, pe iarbă sau pe alei. Şi foarte important: toată ziua de sîmbătă, 9 mai, serbăm Ziua Europei, împreună cu Reprezentanţa Comisiei Europene în România, partenerul şi susţinătorul ONGFest. Cu ajutorul Comisiei Europene, încheiem ziua cît se poate de festiv, printr-un spectacol de artificii, în jurul orei 21. Iar duminică, cu excepţia festivităţilor de seară, continuăm în acelaşi ritm: ONG-urile îşi aşteaptă vizitatorii la standuri, pe alei şi în spaţiile de dezbateri. Programul din Herăstrău se încheie duminică la ora 17.

Cine sînt partenerii?

Cum spuneam, Reprezentanţa Comisiei Europene în România – 9 mai este Ziua Europei şi în cadrul ONGFest au loc o serie de activităţi prin care sărbătorim acest lucru. Ca în fiecare an, Primăria Municipiului Bucureşti, care a pus la dispoziţie zona de la intrarea dinspre Charles de Gaulle a Parcului Herăstrău. De asemenea, Departamentul pentru Relaţii Interetnice din cadrul Guvernului Romîniei, ce aduce în ONGFest programe artistice ale unor minorităţi etnice ce se găsesc în ţara noastră. Biblioteca Naţională, unde are loc deschiderea evenimentului, pe 8 mai – ne bucurăm de acest parteneriat şi sperăm să dureze cît mai mult. Bursa Binelui este unul din partenerii de anul acesta şi e bine că există un program iniţiat de o companie ce sprijină ONG-urile în ONGFest. OMV Petrom, Banca Comercială Română şi AVON, la care se adaugă mai mulţi parteneri media. Evenimentul este organizat prin Fondul ONG, granturile Spaţiului Economic European 2009-2014, ne-am propus să îl susţinem aşa pînă în 2017.

Devine ONGFest-ul o tradiţie? Cum aţi aprecia evoluţia festivalului?

Prima ediţie a fost cîndva la mijlocul anilor '90 şi din fotografiile pe care le avem în arhiva noastră vedem relaţia directă cu trecătorul cetăţean, încercarea de a aduce laolaltă oameni cu interese comune pentru cauze care depăşesc binele exclusiv personal şi pentru recunoaşterea publică a ONG-urilor – termen pe care acum îl folosim cu siguranţă şi lejeritate, cel puţin unii dintre noi, dar care nu avea nici o semnificaţie în mentalul colectiv atunci cînd a început ONGFest. Deja observăm, de la an la an, că întrebările vizitatorilor devin mai sofisticate, depăşim întrebarea primară cu privire la ce este un ONG şi începem să vorbim despre acţiuni concrete şi intenţii de implicare efectivă. Fiecare ediţie are o temă specială, cum este, anul acesta, cea legată de comunităţile model, dar încorporează de fiecare dată cele trei elemente pe care le-am pomenit şi care rămîn actuale. Acestui cadru i se suprapun două dimensiuni: cea de sărbătoare şi de petrecere a unui sfîrşit de săptămînă într-o atmosferă prietenoasă, precum şi cea de reflecţie asupra unor întrebări cu adevărat serioase cu care vizitatorul rezonează fie vorbind direct cu cei care îşi prezintă proiectele în cadrul standurilor expoziţionale, fie participînd la numeroasele dezbateri şi activităţi care se întîmplă în timpul festivalului. Intenţia noastră este ca vizitatorul să nu plece acasă doar cu o sacoşă de pliante şi cu satisfacţia unui timp liber petrecut calitativ, dar şi cu convingerea că ONG-urile sînt vocile organizate ale societăţii civile, parte necesară a unei democraţii funcţionale, precum şi cu dorinţa de a începe propriul proces de implicare, în orice formă, în viaţa publică.

Probabil că evoluţia evenimentului a urmat acelaşi ritm de conştientizare şi înţelegere de către noi a ceea ce înseamnă cu adevărat să fii cetăţean şi parte din comunitate, dar cu cîţiva paşi în avans prin faptul că a adus în spaţiul public teme ca asociativitatea, comportamentul filantropic, voluntariatul, controlul civil asupra instituţiilor publice, auto-ajutorarea şi auto-capacitarea grupurilor vulnerabile şi atîtea altele, înainte ca ele să devină prezente în discursul public şi în conştiinţa individuală. De la an la an, evenimentul devine mai complex, mai divers, explorează modalităţi noi de a ajunge către publicul larg – anul acesta ni se vor alătura parteneri din zece ţări ale Uniunii Europene, vom fi prezenţi în acelaşi timp cu dezbateri în mai multe locuri din Bucureşti, există zeci de activităţi non-formale care se desfăşoară în ONGFest, există deja replici ale evenimentului în alte oraşe din ţară. Şi, da, cred că putem afirma că ONGFest este deja o tradiţie.

a consemnat Stela GIURGEANU

■ ■ ■

REAL MEN DON'T BUY GIRLS
ASOCIATIAFREE.ORG
© FDSC

Ana-Aurelia HUȚANU

De ce mă întorc acasă

Sînt de un an în Irlanda şi abia aştept să revin acasă, în România. Unii – puţini – mă înţeleg, majoritatea nu. E dificil de explicat de ce, dar nu imposibil. Mai greu e de asimilat aşa ceva, în special dacă ai o structură interioară „croită“ altfel decît a mea şi a celor – puţini – asemenea mie. Personal, nu simt neapărat nevoia să-mi justific decizia, dar am aflat că unii dintre cei care gîndesc ca mine, fie că au făcut pasul, fie că nu, au fost hărţuiţi şi umiliţi de familie şi cunoscuţi pentru că au hotărît „să dea cu piciorul“ oportunităţilor din afară şi să revină acasă. Pentru ei scriu acest articol, pentru cei care simt la fel ca mine, dar şi pentru apropiaţii lor care nu simt la fel, dar ar fi cazul să le arate mai mult respect şi să le ofere mai mult sprijin, fiindcă experienţa migraţiei poate fi traumatizantă, iar lipsa de consideraţie nu ajută pe nimeni.

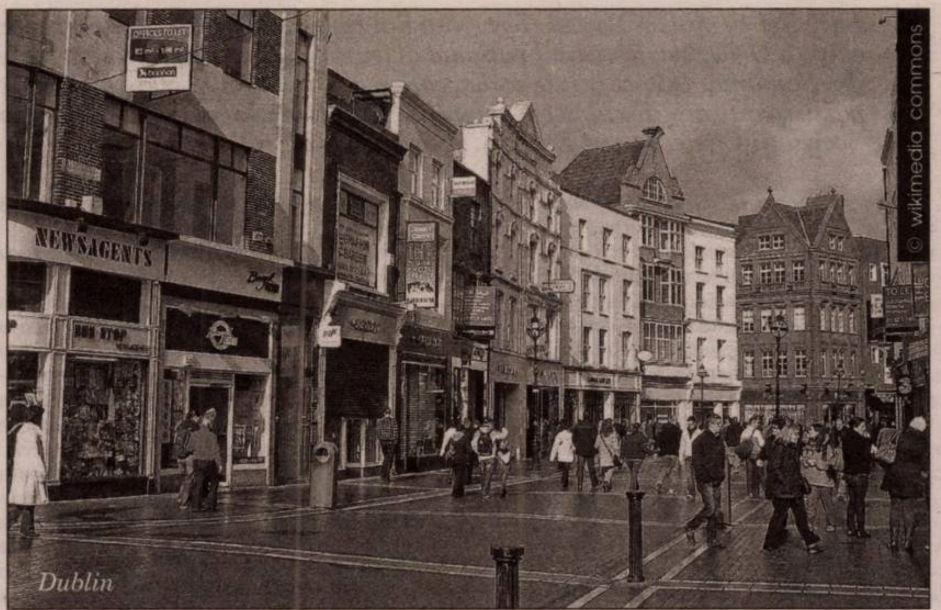

© wikimedia commons

Dublin

Sînt multe de spus despre motivele revenirii mele, dar va trebui să mă limitez doar la cîteva aspecte personale pe care poate unii le împărtăşesc. Cei mai mulţi mă vor contrazice, dar nu înseamnă că unii au dreptate, iar alţii nu, ci că experienţa migraţiei este una privată şi fiecare o resimte în felul său, suprapunîndu-şi pe alocuri viziunea cu a altora.

1 Mă întorc acasă fiindcă *iubesc* oamenii, locurile, obiceiurile, aerul, mîncarea, micile bucurii, chiar şi inconvenientele cu care am învăţat să mă descurc. Iubesc România aşa cum e ea, cu bune şi cu rele, nu o confund cu guvernanţii ei, cu birocraţia, cu mizeria şi cu tot ce nu merge în ţara asta. O iubesc necondiţionat pentru că e *acasă*. În plus, recunosc că alegerile prezidenţiale şi activitatea intensă a DNA mă încurajează şi mai mult. Mişcările lui Putin mă îngrijorează (au contribuit la decizia mea de a mă muta temporar în Irlanda anul trecut), dar nu mai cred atît de mult că se va ajunge la un conflict deschis – la urma urmei, Rusia are un campionat mondial de fotbal de organizat!

Am început cu ce-i mai greu şi mai controversat – *I dropped the ball,* carevasăzică, am scăpat ghiuleaua. Cum să-i explic sentimentul de „acasă“ unuia pentru care *ubi bene ibi patria?!* E genul de trăire pe care o poţi înţelege doar prin experienţa proprie, niciodată prin presupuneri şi exerciţii de imaginaţie. Cei cărora le e dor de „acasă“ nu au în vîrful piramidei trebuinţelor lor banii şi confortul societăţilor funcţionale, fiindcă nevoile lor nu sînt cuantificabile – eu, de exemplu, vreau să văd conturul munţilor mei dragi de acasă cînd deschid dimineaţa fereastra, iar aerul curat, binecunoscut, să-mi inunde plămînii, şi să pot urca pe oricare dintre munţii din oraşul meu natal şi din împrejurimi ori de cîte ori simt nevoia să mă relaxez. Nicăieri nu am regăsit acelaşi efect: Am văzut locuri minunate, extraordinare, nu doar în Europa, ci şi în America şi Orientul Mijlociu, locuri pe care le-am absorbit cu nesaţ şi pe care le-am iubit, locuri pe care le păstrez cu sfinţenie în amintire, dar care au o altă energie decît cea a locului în care m-am născut şi care îmi lipseşte mie cînd sînt departe. Cuantifică asta, dacă poţi…

2 Revin în ţară pentru că *doresc să-mi fac meseria pentru care m-am pregătit* în ultimii cincisprezece ani şi să fac asta în condiţiile mele, dacă tot am ajuns la nivelul la care să-mi permit acest lucru.

Procesul de validare ca psiholog în Irlanda implică cinci luni de aşteptare, o taxă de 500 de euro şi o încadrare pe piaţa muncii care nu mi se potriveşte. În ţară am avut rezultate excelente pe anxietate, depresie, fobii, traumă şi stres post-traumatic la adulţi, dar în Irlanda, ca psiholog clinician, sînt oferte de muncă preponderent în mediul spitalicesc, pentru copii cu deficienţe mintale (retard, autism) sau adulţi cu adicţii (droguri, alcool) şi foşti puşcăriaşi (violatori, tîlhari) aflaţi în program de reabilitare, ceea ce nu ţine deloc de ceea ce fac eu. Iar ca să-mi deschid un cabinet privat, principalul obstacol constă în chiriile enorme care mi-ar lăsa găuri greu de acoperit în bugetul meu de debutant pe piaţa dublineză.

Am încercat să mă angajez aici încă din prima săptămînă, trimiţînd sute de CV-uri pe site-urile de resurse umane disponibile şi chiar luînd iniţiative acolo unde nu erau afişate posturi. Am primit tot atîtea sute de respingeri ce conţineau în marea lor majoritate două motive: a) sînt supracalificată şi b) nu am experienţă relevantă în Irlanda. Se pare că aici lumea se sperie de calificările postuniversitare (iar eu am două mastere şi un doctorat) sau, în orice caz, nu le cad bine studiile care nu sînt făcute la ei. M-am angajat pînă la urmă, dar nu în domeniul meu. Am lucrat mai întîi la Amnesty International Ireland ca *fundraiser* – unde inspiram persoane din toată lumea să sprijine această organizaţie pentru apărarea drepturilor omului, devenind membri şi cotizînd lunar cu o sumă la alegerea lor, nu mai mică de zece euro. Apoi am lucrat la Mainstream Translations and Interpreting Services ca interpret de limba română în relaţia cu Registrul Stării Civile în numele românilor care doreau să se căsătorească şi nu ştiau suficient de bine limba engleză pentru a se înţelege adecvat cu autorităţile competente la depunerea documentelor necesare şi în timpul ceremoniei de cununie civilă. Frumos, interesant, experienţe noi, oameni noi, abilităţi noi, dar mie mi-e dor de cabinetul meu, de meseria de psiholog şi de clientela mea.

Cînd îmi căutam de lucru şi în discuţiile cu românii pe care îi întîlneam cînd lucram ca *fundraiser* am fost chiar sfătuită să mint în CV ca să mă pot angaja ca recepţioneră, unde se cîştigă bine. Cei care au aceeaşi structură ca a mea înţeleg prea bine de ce am zis *pas* – nu pentru că aş considera asta umilitor (chiar am lucrat ca recepţioneră cînd aveam optsprezece ani, la Casa Scriitorilor, în vara lui '97), ci din cauza absurdului situaţiei (nu mai am optsprezece ani, iar în ultimii cincisprezece m-am calificat ca psiholog – asta mă defineşte, asta îmi place) şi a dorinţei de a nu fi în impostură (chiar nu ţin să fac declaraţii mincinoase). În căutările mele după un post în domeniul resurselor umane am demascat o filieră frauduloasă care „recolta“ personal hotelier promiţînd un salariu exorbitant (în Manchester, UK, ce-i drept, dar la banii ăia – minimum 3700 de lire pe lună, pentru început! – puteam face naveta lejer dacă ar fi fost pe bune, ceea ce era de-a dreptul imposibil comparativ cu salariile vehiculate pe piaţă şi la hotelul respectiv, cifre disponibile la o simplă căutare online), aşa că am investigat mai atent împreună cu soţul meu, specialist în IT, şi a ieşit la iveală că cei care se ocupau cu această înşelătorie achiziţionaseră un domeniu de Internet asemănător cu al unui binecunoscut lanţ hotelier şi se informaseră în privinţa personalului decizional (managerul de resurse umane şi alţi şefi), acţionînd în numele lor pentru a atrage persoane credule în capcană. Am luat rapid legătura cu adevăratul personal al hotelului şi cu autorităţile, care mi-au confirmat că este vorba de o fraudă de proporţii. Nu m-am mai interesat dacă îi păcăleau pe oameni să le dea nişte bani sub diverse pretexte şi apoi nu le mai răspundeau, lăsîndu-i să vină degeaba la Manchester, sau dacă era o adevărată reţea de trafic de persoane… Ceea ce mă duce la punctul trei.

„Revin în ţară pentru că doresc să-mi fac meseria pentru care m-am pregătit.“

3 Sentimentul de *vulnerabilitate* pe care îl trăieşti între străini din cauza barierelor lingvistice, a lipsei de informaţie şi a statutului de imigrant în general, statut ce te predispune la diverse *tulburări* (izolare socială, depresie şi anxietate cu sentimentele de singurătate, nesiguranţă, neputinţă, descurajare, frică şi nelinişte paroxistică, tendinţe de evitare, stări fizice şi psihice de rău) şi te poate expune la *jigniri* şi *hărţuieli* xenofobe şi sexuale din partea celor care nu tolerează străinii sau care îşi creează buna dispoziţie umilindu-te şi rîzînd de tine mai mult sau mai puţin subtil. Din fericire, există persoane norocoase care nu au trecut prin astfel de situaţii, dar sînt mai numeroase cele care s-au confruntat cu cel puţin unul dintre aspectele enumerate. Eu, personal, am bifat cîteva din astea atît la prima emigrare, cît şi la cea de acum.

Bariera lingvistică este o problemă cu care nu ai cum să nu te confrunţi în Irlanda.

PUBLICITATE

Colecția Războaie care au schimbat lumea continuă:
AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
27 aprilie
4 mai
11 mai
18 mai
Preț special, ziar + carte: 14,99 lei
În fiecare LUNI, numai cu adevărul

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
EUROPA 1939-1943
FRONTUL DE VEST, 1944-1945
FRONTUL DE EST, 1941-1945
LUPTELE DIN PACIFIC
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

Chiar şi cu engleza mea excelentă, odată ce m-am obişnuit cu modul lor mai puţin inteligibil de-a vorbi (ca să o spun elegant), tot nu puteam să mă exprim atît de natural ca ei sau ca în româneşte. Mă mai poticneam uneori căutîndu-mi cuvintele şi, cu toate că de cele mai multe ori mă făceam înţeleasă, pe fundal persista mereu sentimentul de inadecvare, de neputinţă în a mă comporta firesc şi de a fi eu însămi, ca să nu mai spun că la început nu ştiam mai nimic despre sistemul lor, cui să mă adresez în diferite situaţii, iar ce ştiu acum tot nu îmi e suficient ca să fiu în largul meu. Eu mă consider un caz fericit, dar mulţi dintre cei care nu stăpînesc engleza prea bine sînt sau au fost la început de-a dreptul traumatizaţi. Am întîlnit îngrijorător de mulţi români care trăiesc dependenţe frustrante, simţindu-se incapabili, proşti chiar, şi foarte neajutoraţi, acumulînd nemulţumiri, dar consolîndu-se adesea cu faptul că e „mai bine“ decît în România, după definiţia lor materialistă, deşi situaţia precară în care se află şi starea lor emoţională în general nu sînt tocmai de invidiat. Bineînţeles, şi în acest caz cunosc excepţii fericite.

„Pentru un psiholog experienţa propriei vulnerabilităţi este neplăcută, dar necesară.“

Am colaborat cu o organizaţie nonguvernamentală care derulează un proiect despre sănătatea mintală, focalizat pe efectele negative ale migraţiei cu acţiune în diferite comunităţi de migranţi din Irlanda. Am constatat cu această ocazie că, şi la nivelul persoanelor competente, persistă confuzia între români şi romi, cu rezervele şi stereotipurile asociate şi faţă de unii, şi faţă de ceilalţi, atitudine provenită mai puţin din experienţe personale neplăcute, cît din simplă ignoranţă. Coordonatoarea proiectului, o poloneză, a mărturisit că avea rezerve în a lucra cu români (ea oferind în cadrul asociaţiei ei consultanţă şi sprijin persoanelor de etnie romă) şi ne-a spus asta nouă, două psiholoage cu studii post-universitare care am avut o conduită exemplară pe parcursul proiectului, deşi ne-am confruntat cu dificultăţi. În cadrul proiectului, împreună cu colega mea, am organizat două focus-grupuri, unul cu migranţi români obişnuiţi şi unul cu români „mai vechi“, profesionişti în domeniul sănătăţii mintale, ocazie cu care m-am convins de indiferenţa şi suficienţa noastră ca români peste hotare, auzind mărturia unei doamne psiholog (foarte simpatică de altfel, care iniţial i-a sprijinit pe cei aflaţi la început de drum, contra cost, evident, cu sfaturi de antreprenoriat şi cu sprijin psihologic calificat), care a declarat franc că ea nu mai lucrează cu români, în vreme ce grupul celălalt, al migranţilor obişnuiţi, se plîngea tocmai de „abandonul“ din partea personalului calificat românesc de peste hotare, găsind sprijin şi înţelegere la irlandezi sau în cadrul altor etnii.

F.X. BUCKLEY MEAT Par Excellence
F.X. BUCKLEY
TRADER JOHNS
BINGO
F.X. BUCKLEY LTD.
Paddy

© wikimedia commons

Dublin

La întoarcerea în ţară intenţionez să-mi deschid propriul ONG şi să elaborez proiecte în parteneriat, într-o mai bună cunoştinţă de cauză. Aici orbecăi. Ar mai fi foarte multe de spus, dar mă pregătesc să închei. Adaug doar că pentru un psiholog experienţa propriei vulnerabilităţi este neplăcută, dar necesară pentru a fi cu adevărat bun în meseria sa, fiindcă dependenţa cu admiraţie şi neajutorare pe care o manifestă oamenii aflaţi în dificultate faţă de psihologul care îi tratează îl poate lua de cap. Am văzut colegi de breaslă căzuţi în capcana aceasta (de care m-am ferit cît am putut, încercînd să-mi păstrez capul pe umeri) – psihologi care se simt ca nişte mici dumnezei, comportîndu-se arogant şi suficient, atotştiitor, pierduţi în lumea lor, nemaiputînd să stabilească un raport profund şi uman cu omul în dificultate, dominîndu-l şi trăgîndu-şi iluzia de putere din slăbiciunea acestuia. Din fericire, există şi minunate excepţii, profesionişti deosebiţi, oameni de valoare care ştiu că vulnerabilitatea e o lecţie de umilinţă pe care un bun psiholog nu trebuie să o uite niciodată şi care îşi bazează abordarea pe premisa că nu sînt infailibili. Sîntem oameni, în slujba omului, nu zei care aşteaptă osanale şi ofrande de la muritori.

4 Mă întorc acasă pentru că *pauza s-a încheiat*. Am decis să plec din România după moartea mamei mele şi după ce soţul meu a fost recrutat de o companie pe care o admiră foarte mult, companie care are sediul european în Dublin, dar după un an în Irlanda, simt că e timpul să mă întorc la visul pe care începusem să-l realizez acasă.

Eu nu am stofă de migrant. Există persoane care înfloresc şi se dezvoltă în altă ţară, dar eu sînt deja la a doua experienţă de acest tip şi constat că nu fac parte dintre aceştia. Îmi place să călătoresc, dar îmi face mai mare plăcere să mă întorc periodic la cuibul meu. Cîteodată însă cuibul devine puţin sufocant şi apare nevoia unei schimbări. Prima dată am emigrat cînd aveam 20 de ani, terminasem liceul şi nu doream să încep facultatea în România, ci undeva în străinătate. Fiind pe jumătate evreică după tată, am emigrat în Israel şi am beneficiat de sprijin din partea statului israelian, care la acea dată dată avea o politică de imigrare foarte activă şi bine pusă la punct. Nu pot spune că m-am acomodat, dimpotrivă, dar am făcut un efort. Cu bursa de acolo am urmat cursul de ivrit şi la absolvirea acestuia am fost încurajată să mă înscriu la Facultatea de Sociologie-Psihologie a Universităţii Tel Aviv. Nu m-am mai prezentat la cursuri, deoarece în toamnă a început Intifada a doua. În anul acela, la schimbarea prefixului milenar, am înţeles importanţa lui „acasă“, m-am decis să-mi construiesc viaţa acolo unde m-am născut şi să nu mai caut cîini cu covrigi în coadă pe alte meleaguri. Lucrarea mea de doctorat, elaborată un deceniu mai tîrziu, s-a axat pe întoarcerea acasă a românilor de peste hotare, convinsă fiind că cel mai bun lucru pe termen lung este ca românii să pună umărul aşa cum trebuie în ţara lor.

Plecarea de astă-vară a mea şi a întregii familii a survenit în condiţiile în care simţeam nevoia unei pauze pentru a mă putea vindeca după lupta mamei cu cancerul, pe care, în final, a pierdut-o, luptă care pe mine m-a fragilizat şi m-a izolat în interiorul meu. Cum soţul meu tocmai fusese recrutat de o companie din Dublin, la trei luni după ce s-a mutat el acolo l-am urmat şi noi, adică eu, fiul meu şi tata. Recunosc că am plecat fără prea mult entuziasm, dar curioasă în privinţa Irlandei şi hotărîtă să mă repun pe picioare. *Vremea* a fost primul lucru care m-a determinat să-mi doresc să mă întorc în ţară, fiindcă vara a fost friguroasă şi ploioasă (deşi din punctul lor de vedere a fost una din cele mai călduroase veri), iar toamna şi iarna am lucrat ca *fundraiser* pe ger, vînt şi ploi de se ferfeniţeau umbrelele, funcţionînd pe bază de paracetamol şi *Earl Grey. Hot.* Munca la Amnesty mi-a dat un oarecare *buzz* interior, iar ca interpret mi-am cîştigat banii de buzunar suficienţi cît să nu intru în micile economii ale familiei, dar meseria de psiholog şi cabinetul pe care mi l-am deschis acasă fac parte consistentă din identitatea mea, iar acum mă simt suficient de întremată ca să le reiau şi să le dezvolt.

Sînt conştientă că în ţară mă aşteaptă multe dificultăţi, dar măcar pe acestea ştiu cum să le depăşesc. Am proiecte numai bune de start şi oamenii cu care să le pornesc. Sînt în aşteptare, gata să apăs butonul de *play*. Viaţa mea, aşa cum o ştiu eu, îşi poate relua cursul. Aş vrea ca românii de peste hotare, capabili, calificaţi, cărora le este dor de casă (sînt mulţi oameni extraordinari care au păstrat sentimente frumoase şi speranţa de mai bine) să citească toate aceste rînduri şi să îşi facă curaj să ia din nou zimbrul de coarne, într-un viitor apropiat. Poate nu să se mute din nou în ţară, dacă pasul e prea mare sau dacă obligaţiile nu le permit, ci să încerce să investească la nivel local ori să se implice în proiecte de dezvoltare comunitară, proiecte de educaţie civică şi antreprenoriat în special. Revenirea în ţară e un pas dificil, mai ales pentru cei care au copii, fiindcă şi cea mai mare frică a mea este sistemul românesc de învăţămînt, corupt, intolerant şi suficient în care va învăţa copilul meu şi cu care am avut deja o experienţă mai mult decît neplăcută, chiar traumatizantă, la grădiniţa lui. În Irlanda a înflorit, a făcut progrese mari, s-a văzut că într-adevăr aici personalul didactic se ocupă de copii cu atenţie, cu îngăduinţă şi cu multă delicateţe, în mod egal şi cu drag, fără a găuri buzunarele părinţilor. Am plătit o singură dată 80 de euro la început de an (60 – taxa anuală, 15 – materiale pentru o activitate şi 5 – pentru o alta) – şi atît! –, asta fiind taxa oficială, aceeaşi pentru toţi. Corupţia, mofturile şi presiunile din sistemul românesc de educaţie mă îngrozesc, fiind gata să iau atitudine din toamnă, deşi sper să nu fie cazul (speranţa moare ultima…).

Ştiu că sînt multe lucruri în România care nu funcţionează aşa cum ar trebui, în vreme ce în alte ţări lucrurile stau cu totul altfel, dar simt nevoia să fac ceva, să mă implic şi să pun umărul, fiindcă dacă cei buni pleacă şi nu aduc acasă ceea ce au învăţat în străinătate ca să ne putem dezvolta aşa cum ne dorim la nivel de comunitate şi de ţară, atunci pot spune că *nous sommes foutus* ca naţie, acum şi pururea, amin.

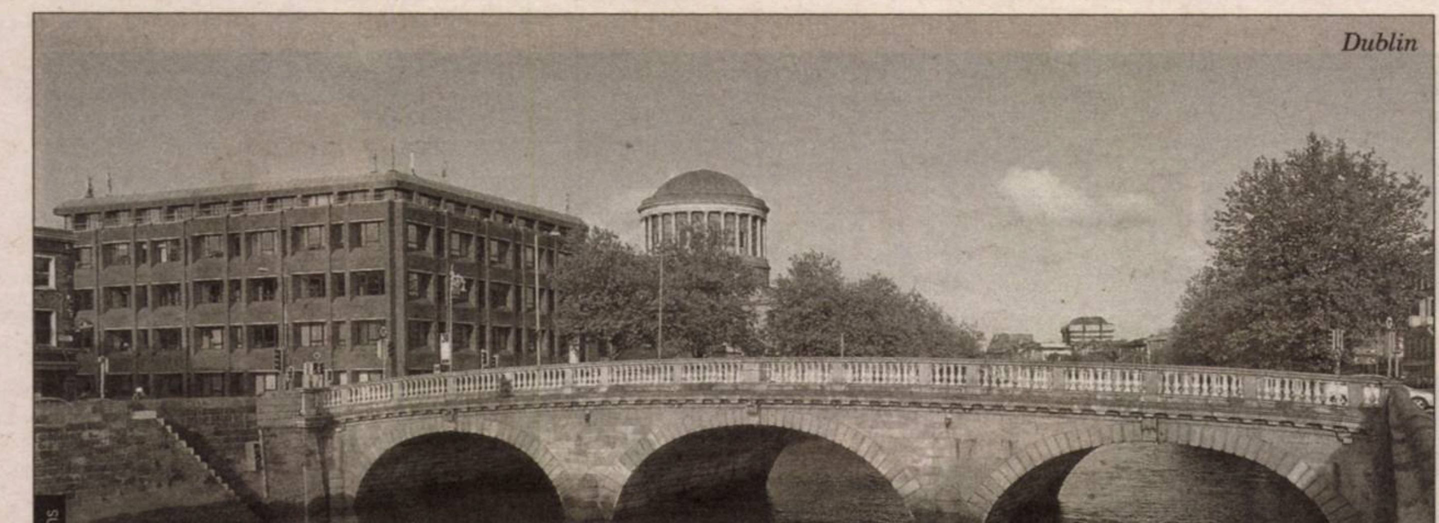

Dublin

© wikimedia commons

***Ana-Aurelia Huţanu** este doctor în psihologie şi locuieşte temporar cu familia în Irlanda. A absolvit Facultatea de Psihologie şi Ştiinţe ale Educaţiei a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza“ din Iaşi, unde a urmat mai apoi simultan un master în Relaţii Umane şi Comunicare şi unul în Evaluarea, Formarea şi Consilierea Psihologică a Personalului. Tot acolo a obţinut şi titlul de doctor în psihologie cu o lucrare despre refluxul forţei de muncă româneşti din Italia. Din vară urmează să-şi reia activitatea de psiholog la cabinetul său privat şi la Direcţia Generală de Asistenţă Socială şi Protecţia Copilului Neamţ.*

Cu ochii-n 3,14

CA DE OBICEI, BĂTUTUL DIN PALME A PRODUS O RĂCIRE A RELAŢIILOR DINTRE VERDE ŞI TRICOLOR

■ Ca de obicei, Dan Perjovschi rezumă excelent situaţia în revista *22*: „Festivalul luminilor acoperă bordurile, panseluţele, lipsa pistelor pentru biciclete şi toate casele dărîmate ilegal. Ce frumos! Noaptea galeriilor, Noaptea muzeelor, Noaptea institutelor culturale. Noaptea, numai noaptea… Art Safari-i la Ciclop între graffiti *cool* şi miros de motorină comunistă. Care-i vînatul, cine-s vînătorii? TNB s-a redeschis cu Ponta, cu Iohannis şi înc-o dată chiar cu Puric. Teatrul a costat 60 de milioane de euro. Centrul Dansului tot n-are unde să danseze… Un munte de popcorn acoperă fîntîna de la Universitate. Kilometrul zero al democraţiei face acum reclamă unui mall." (**M. C.**)

■ În ultimul timp, la televizor, aud tot mai multe despre fericire. Se organizează seminarii pe tema asta, ni se spune care sînt gesturile ce aduc fericirea – de pildă, bătutul din palme. Şi ni se predică diverse căi prin care să devenim fericiţi: una dintre ele e să mimăm fericirea, să ne comportăm ca şi cum am fi fericiţi. (**I. P.**)

■ Anul trecut, vestea că serviciile americane au spionat-o pe Angela Merkel a produs o răcire a relaţiilor dintre SUA şi Germania. Nu e normal să-ţi spionezi prietenii, e o chestiune de încredere – i-a transmis Merkel preşedintelui Barack Obama. Acum aflu că serviciile secrete germane au spionat nişte diplomaţi francezi de rang înalt şi cel puţin doi comisari europeni. E clar: sîntem prieteni pentru că avem încredere unii în alţii şi avem încredere pentru că ne spionăm. (**M. M.**)

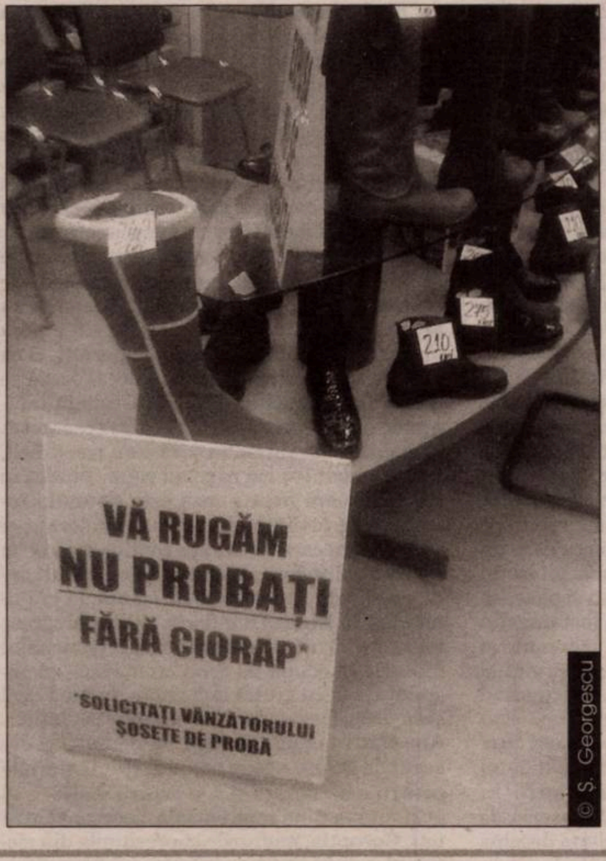

© Ş. Georgescu

■ La un semafor în Piaţa Romană, se face verde pentru pietoni şi oameni încep traversarea. Un şofer grăbit sau neatent le taie calea şi trece. Un cetăţean indignat (desigur) strigă după el: „Băăăi, e verde, fire-ai al dreacu' de meltean". S-ar părea că Bucureştiul e un (alt) fel de *melting pot*. (**M. V.**)

■ Un bărbat şi o femeie îşi scoseseră cîinii în faţa blocului şi purtau o discuţie de specialitate. Vorbeau despre nu ştiu ce rasă la care exemplarul necorcit se recunoaşte după numărul de culori. Şi bărbatul zicea că nu e de bine cînd căţelul e tricolor. (**A. M.**)

ULTIMELE FIRE DE LALEA AU DECIS SĂ BOICOTEZE GÎNDUL ÎN UNTURĂ

■ Danemarca a interzis zoofilia, relaţiile sexuale cu animale fiind considerate ilegale. Cu această ocazie, am aflat că România, Ungaria şi Finlanda au rămas ultimele ţări din Europa unde zoofilia nu e considerată o infracţiune. Oare de la Mioriţa ni se trage? (**A. P.**)

■ Am lipsit o săptămînă din Bucureşti, timp în care, în blocul unde locuiesc, s-au petrecut următoarele: 1) Dna Duţă, de la parter, şi-a găsit uşa inscripţionată în exterior cu lozinci de tipul: „O să mori", „Eşti bătrînă", „Te caută moartea pe-acasă" etc. Administraţia a considerat că nu e treaba ei să demareze o anchetă, iar femeia şi-a curăţat uşa şi a închis-o pe dinăuntru; 2) Dlui Bokor, ungur, de la parter, care la peste 80 de ani îşi îngrijeşte cu migală 3 m^2 de grădină în faţa geamului, i s-au furat cele 11 fire de lalea şi patru narcise – le-or fi pus pe Sf. Epitaf (că era în Săptămîna Mare). Iar eu mi-am găsit apartamentul inundat… Formula 3 în una pare să fie cheia de succes a civismului concitadin de tip bloc ex-socialist cu vedere spre UE. Promit să revin cu următorul pachet promoţional. (**R. M.**)

■ După ce PEN America a decis să acorde anul acesta Freedom of Expression Courage Award revistei satirice franceze *Charlie Hebdo*, scriitorii Teju Cole, Rachel Kushner, Michael Ondaatje, Francine Prose şi Peter Carey au decis să boicoteze festivitatea de premiere. „O crimă odioasă a fost comisă, dar chiar era vorba acolo de o problemă a libertăţii de expresie?", s-a întrebat retoric romancierul australian, tradus şi la noi, Peter Carey. Drept răspuns, Salman Rushdie a declarat: „Dacă PEN, ca organizaţie ce apără libertatea de expresie, nu-i poate celebra pe artiştii ucişi din cauza artei lor, atunci această organizaţie nu-şi merită numele. Le-aş spune lui Peter şi lui Michael că sper ca niciodată nimeni să nu le dorească răul." Pe Twitter, Salman Rushdie a fost ceva mai dur şi i-a numit pe cei şase *„pussies"*, făcînd şi un joc de cuvinte: „Six Authors in Search of a bit of Character". (**M. C.**)

■ Anul 2015. Secolul XXI. În România trenurile merg cu o medie de 43 de km pe oră. Ce mai poţi zice? Iute ca gîndul. (**A. M. S.**)

■ Intru la Angst. Pardon, la Mega Image. Mi se opresc ochii pe nişte cutii de plastic, de mărimea iaurturilor mari. Citesc eticheta: „Carne la garniţă, în untură". (**A. M. S.**)

DACĂ PLOUĂ, O VOCE FEMININĂ VA AVEA (PRINTRE ALTELE) MAI MULTE PUNCTE DE VEDERE

■ După cîteva luni de discuţii în contradictoriu, Consiliul General al Muncipiului Bucureşti a aprobat noua mare strategie de salubrizare a oraşului. S-a hotărît, printre altele, să nu se mai stropească străzile dacă plouă şi să nu se mai ridice gunoiul la orele de vîrf din trafic. Înţelepte decizii! Orice cetăţean ar putea să conceapă astfel de strategii ale bunului-simţ. (**A. P.**)

■ Pe 29 aprilie, în jurul orei 10, la Radio România Actualităţi, o voce feminină emite o definiţie aparte a eroilor: „Azi este Ziua Eroilor. Să ne gîndim la aceşti oameni, care au pierdut cea mai importantă luptă – lupta cu viaţa." Ca să nu mai spunem că Ziua Eroilor e abia pe 21 mai. (**M. P.**)

■ Din noua terminologie a buletinului meteo, cea în care vîntul nu mai „bate cu putere", ci „e nervos", am aflat că, în acest week-end, „vîntul va avea unele porniri la malul mării". Ca noi toţi, de altfel, la malul mării. (**S. G.**)

■ Din cîteva anunţuri apărute la mica publicitate în *Libertatea* de vineri, 24 aprilie 2015, am aflat ce meserii au căutare azi (printre altele) pe piaţa muncii: „agenţi de curăţenie", „zidari calificaţi pentru catedrală", „salatieră", „coletatori". (**D. S.**)

■ Ionel Agrigoroaei, senator UNPR, susţine că salariul unui parlamentar ar trebui să fie de cel puţin 3500 de euro, ca să-şi poată schimba în fiecare zi cămăşile: „Eu, personal, ştiu că trebuie să vin în costume şi să-mi schimb în fiecare zi şi cămăşile, şi absolut tot, pentru că am întîlniri cu delegaţii din străinătate, am întîlniri la cel mai înalt nivel cu tot felul de persoane importante. Poporul român, cetăţenii mei, ar trebui să conştientizeze că eu nu mă pot duce în haine de şantier sau în trening. (…) Pentru a avea o clasă politică care chiar să apere interesele ţării, trebuie să le asigurăm şi condiţii. Eu vreau să vă spun că mă întîlnesc zilnic cu delegaţii străine, dezbat tot felul de probleme economice, chiar reuşesc să promovez investiţii în afara României pentru românii noştri, pentru mediul antreprenorial românesc, sau invers, pentru crearea locurilor de muncă în România, şi eu mă duc cu un Cielo ruginit de 15 ani la acea întîlnire. Vă daţi seama ce impresie creez eu la acel partener strategic pentru România. Ce-ar mai însemna ca eu să mă duc şi îmbrăcat ponosit sau să mă duc nepotrivit din mai multe puncte de vedere? E o problemă de siguranţă naţională din punctul meu de vedere." (**L. V.**)

PUBLICITATE

ANDRÉ RIEU
ÎMPREUNĂ CU ORCHESTRA SA:
JOHANN STRAUSS ORCHESTRA
5-7 & 11-14 IUNIE 2015
PIAŢA CONSTITUŢIEI, BUCUREŞTI
BILETE: WWW.EVENTIM.RO
Parteneri:
Parteneri media:

Biblioteca„ASTRA"
- SIBIU -

Biblioteca „ASTRA"
— SIBIU —

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)
DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XII** ■ nr. **587** ■ 14-20 mai 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Sever VOINESCU

axa dus-întors 5

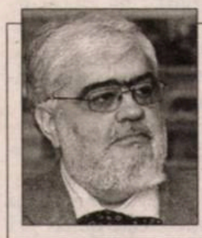

ANDREI PLEŞU

„Răfuiala ca mod de viaţă“

pagina 3

Interviu cu

MIHAI ŞORA

paginile IV-V

CRISTINA MODREANU

„Avem o clădire nouă. Ce facem cu ea?“

pagina 22

Uite cum uităm

„Moartea nu vine odată cu vîrsta, ci odată cu uitarea.“

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca ASTRA – SIBIU –

SCRISORI DE RECOMANDARE

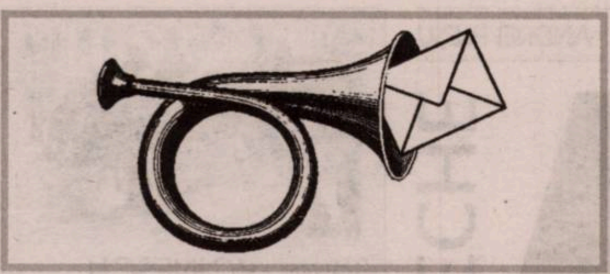

turneu de inbox

Stimată doamnă
Maria Iordănescu,

Citesc cu foarte mare interes articolele scrise de dumneavoastră, iar observaţiile pe care le faceţi, legate de viaţa şcolii şi de educaţia copiilor, le consider corecte. Încerc în următoarele rînduri să vă explic, pe scurt, de ce se întîmplă ciudăţeniile pe care le-aţi menţionat, de ce există aceste compromisuri majore faţă de ideea de valoare şi de educaţie.

Aţi remarcat într-un articol anterior lipsa de valoare, chiar ciudăţenia producţiilor de pe site-urile didactice. Păreaţi mirată că nu există o autocenzură. Dacă v-aţi uita la discursurile de pe forumuri, aţi vedea alunecarea oricărei discuţii spre o ceartă particulară între cîţiva forumişti care şi-au mutat conflictele online. De asemenea, dascălii au devenit mari scriitori. Foarte mulţi au publicat cel puţin o carte, metodică, teste, literatură, ştiinţă, cărţi cu un tiraj mic, rămase exclusiv în biblioteca autorului, dar care justifică primirea cîtorva puncte în plus în cazul unor transferuri sau concursuri. Ce provoacă această abundenţă de materiale didactice? Nevoia de supravieţuire, respectiv un sistem neaşezat, în care se uită principii de bază.

Există numeroase plîngeri legate de programele şcolare supraîncărcate, de conservatorismul şcolii în ceea ce priveşte strategiile utilizate, de superficialitate etc. Nu prea vrem să recunoaştem, însă, că ocupăm foarte multe ore de curs cu activităţi extraşcolare/extracurriculare fără relevanţă. Activitatea aceea, pomenită de dumneavoastră, dedicată „tradiţiei zilei îndrăgostiţilor“, s-a desfăşurat cel mai probabil în timpul orelor, învăţătoarea producînd nu doar un proiect didactic, ci un proiect educaţional în urma căruia şi-a oferit o diplomă. Există tot felul de zile de sărbătorit (a somnului, a apei, a aerului etc). Se sărbătoresc în intervalul orar dedicat cursurilor pentru că elevii mici au după ore un alt program şi nu pot fi ţinuţi oricît, iar elevii mari nu participă la astfel de activităţi în afara orelor. După o zi petrecută făcînd serbare, a doua zi se recuperează timpul irosit şi astfel se ajunge la o lecţie lungă, dificilă, dictată, nefiind timp de altă abordare. Or, pe parcursul unui semestru sînt multe astfel de zile, ore dedicate unor evenimente irelevante. Sînt propuse de profesori, de fundaţii care găsesc în şcoli un grup ţintă captiv – iar profesorii acceptă pentru că primesc o adeverinţă –, de inspectoratele şcolare şi de minister, de autorităţi locale şi de alte instituţii care găsesc în mediul şcolar un public uşor manipulabil. (…) Nimeni nu se întreabă cum se pot face atît de multe activităţi, de multe ori în acelaşi interval orar şi toate suprapuse pe orele în care se presupune că are loc activitatea curentă. Nimeni nu se întreabă ce se petrece cu majoritatea elevilor cînd dascălul pleacă „cu proiectul“ cu un grup mic de elevi. De asemenea, producţia de carte vizibilă la editurile mari, cu succes prin şcoli, este o parte mică a producţiei de carte didactică şcolară, dovedită în dosarele pentru gradaţii de merit sau pentru alte situaţii.

În condiţiile acestea, ne mirăm la fiecare examen naţional de slaba pregătire a elevului. Este o ipocrizie, pentru că ştim că noi, adulţii, i-am învăţat pe elevi că se poate lipsi de la şcoală oricînd, cu orice pretext, pentru că „sîntem oameni“, le-am dat zece pentru că au stat cuminţi sau au participat la activitatea x, iar părinţii au acceptat lucrul acesta. Noi înşine, părinţi, profesori, jurnalişti etc., avem o mare problemă, confundînd rolurile. (…)

Cu respect,
Iuliana GALEŞ

Dilema veche vă propune

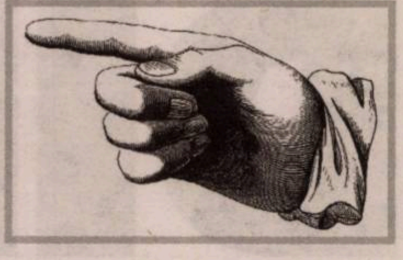

■ Prima oară în viaţă la stand-up comedy, la Copper's Pub din Bucureşti, teatrul „În culise“, unde se întîmplă mereu tot felul de lucruri. Invitat special a fost Claudiu Teohari zis Teo, un fel de „clasic“ în ale genului. El a fost OK. Ceilalţi trei stand-up comedianţi care s-au perindat pe acea scenă n-au fost însă deloc de rîs. E o meserie foarte grea şi degeaba vorbeşti măscări pe scenă dacă tot n-au nici un haz. E ceva ce cred că ar trebui învăţat din prima clipă. Şi tot din prima clipă ar trebui să se ştie că fără un text bun, degeaba te chinui pe scenă. Pe scurt, dacă n-ar fi fost Teo să salveze lucrurile, probabil că în loc să se binedispună, publicul ar fi plecat dezamăgit sau chiar enervat. Poate că unii chiar ar fi apelat la soluţia comandării unor roşii la masă, pe care le-ar fi şi folosit ca pe vremuri. (Andrei Manolescu)

■ Două articole excelente ca să înţelegem mai bine ce caută Rusia în Ucraina. *Russia's never-ending war against „fascism“. Memory politics in the Russian-Ukrainian conflict* de Tatiana Zhurzhenko şi *When Stalin was Hitler's ally* de Timothy Snyder. Ambele pe Eurozine, reţeaua revistelor culturale europene, www.eurozine.com. (Mircea Vasilescu)

■ Din cînd în cînd, mai intru pe www.muzeuldefotografie.ro, colecţia de imagini de arhivă alese şi îngrijite de Alex Gâlmeanu. Mi se pare o formă excelentă de recuperare a memoriei noastre fotografice. (Luiza Vasiliu)

■ Din nostalgie pentru anii '90, cînd erau cel mai celebru şi mai chic duet din pop-rock, din admiraţie pentru cei treizeci de ani de carieră (sau pentru trupa din deschidere – Eskobar), puteţi încerca concertul trupei Roxette de la Arenele Romane de duminică. *Listen to your heart!* (Marius Chivu)

■ *The Cut (Tăietura)* a fost anul trecut prezent în competiţia oficială a Festivalului Internaţional de Film de la Veneţia. Este cel mai recent film al regizorului Fatih Akin. Îl puteţi vedea luna aceasta în cinematografe. O poveste cu o miză istorică mare: genocidul armenilor de la începutul secolului XX. (Ana Maria Sandu)

■ Sîmbătă, 16 mai, o noapte albă la Pensionatul Domnesc de Fete, organizată de ARCEN. Vizitatorii vor avea parte de tururi ghidate speciale ale Şcolii Centrale (în galeria principală), care vor cuprinde istoria pensionatului de fete, poveşti despre elevele pensionului, despre femeile din perioada interbelică, educate la Şcoala Centrală, şi explicaţii privind arhitectura neo-românească. În plus, „Povestea de la miezul nopţii“, o conferinţă dedicată iubitorilor oraşului Bucureşti, tema fiind: „Mahalalele, mahalagii şi mahalagisme“. Şi, în grădina interioară, degustarea unei prăjituri speciale cu lămîie, pregătită după reţeta originală a Şcolii Centrale, aparţinînd Elenei Malaxa. (Adina Popescu)

■ Am citit *Jurnalul* lui Mihail Sebastian în 1996, cînd a fost publicat la Editura Humanitas. Aveam 22 de ani. Mi-a plăcut mult. Acum îl recitesc şi mi se pare de-a dreptul fascinant. Aşa cum sînt şi anii 1935-1944. Nici o idealizare nu mi se mai pare posibilă. (Ana Maria Sandu)

■ Concert aniversar: Bălănescu Quartet, zece ani de *Maria T*, unul dintre cele mai suprinzătoare şi, îndrăznesc să zic, revoluţionare albume apărute la noi în ultimii 25 de ani. Joi, 28 mai, ora 20, la Fratelli Studios (str. Glodeni 1-3). (Luiza Vasiliu)

■ Peste 110 muzee din 77 de localităţi au fost retrocedate sau se află în litigii. Sîmbătă, de Noaptea Muzeelor, începînd cu ora 21, Radio România Cultural transmite o emisiune specială despre starea muzeelor. O emisiune la care sînt invitaţi să participe, ca reporteri, şi ascultătorii. Dacă vreţi să povestiţi ce vedeţi vă puteţi înscrie la cuvînt la adresa radioromaniacultural@gmail.com. (Matei Martin)

■ Drumurile Bran – Rucăr – Cîmpulung şi apoi Cîmpulung – Tîrgovişte – Bucureşti. Rar am văzut peisaje mai... paradisiace şi serpentine mai palpitante. Nu te plictiseşti deloc: ori eşti cu sufletul la gură, ori admiri peisajul, ori amîndouă la un loc. (Iaromira Popovici)

■ Cel puţin trei excelente romane în traducere apărute anul acesta la Editura Casa Cărţii de Ştiinţă: *Încercuire* de norvegianul Carl Frode Tiller (trad. Simona Schouten), care a primit Premiul Uniunii Europene pentru Literatură în 2009; *Cartea parabolelor. Un roman de dragoste* de suedezul Per Olov Enquist (trad. Daniela Ionescu) şi *Casă de zi, casă de noapte* de poloneza Olga Tokarczuk (trad. Cristina Godun). Nu le judecaţi după coperte şi, dacă nu daţi de ele prin librării, căutaţi-le la standul editurii clujene din cadrul apropiatului tîrg de carte Bookfest. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● **Barbarii**

album dilematic

Şerban Georgescu

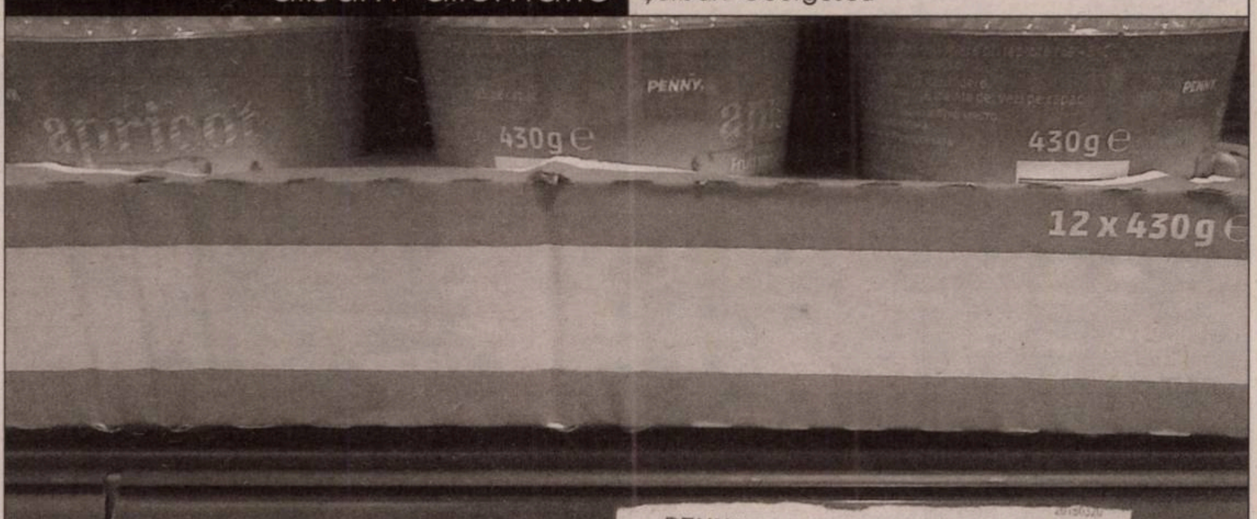

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

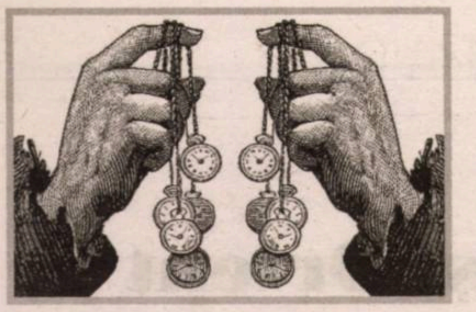

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Răfuiala ca mod de viaţă

Înainte de 1989, nu ne răfuiam prea zgomotos cu nimeni. Evident, puterea se răfuia cu cei care nu respectau strict disciplina ideologică şi politică, iar populaţia se răfuia (mai curînd tacit şi cu perna pe telefon) cu puterea mincinoasă şi abuzivă. Probabil că, după patru decenii de frustrare sau de răfuială abia scîncită, o recuperare (compensatorie) a dreptului la furie era de neevitat. Exerciţiul demolării „aproapelui“, plăcerea nestingherită de a da de pămînt cu preopinentul, „libertatea“ de a dănţui războinic pe scena publică au devenit modalităţile curente de a face politică, de a face carieră, de a atrage atenţia, de a face „rating“. *Fair-play?* Bună-cuviinţă? Respect pentru adevăr şi pentru oameni? Reguli minimale de conduită? Grijă pentru limbaj? Să fim serioşi! Simplul fapt de a invoca asemenea criterii şi valori e taxat imediat drept „cenzură“, „atac la libertatea de exprimare“, „reflex securisto-comunist“ etc. Viaţa fără un pic de îmbrînceală, fără şuturi în ficat, fără capete în gură, fără cotonogeală, nu merită să fie trăită. Ce e mai frumos decît să te pozezi cu cizma pe gîtul opozantului? Ce e mai uşor decît să te distingi prin băşcălie sîngeroasă, prin zgîlţîirea „canonului“, prin gesticulaţia de paradă a băiatului deştept şi haios care n-are nimic sfînt? „Hai la lupta cea mare!“ – slogan al „Internaţionalei“ socialiste – e, din nou, la modă. E cheia succesului, secretul bunelor maniere, garanţia notorietăţii. După cîteva lovituri bine plasate vei putea cocheta cu gloria: „Eu sînt cel care i-am luat gîtul lu’ cutare! Aţi văzut cum l-am buşit pe cutărică? Credeaţi că e ceva de capul lui X? Uite că eu n-am probleme să-i trag un şut în fund, e bine? Gata cu fasoanele, gata cu morga elitistă, gata cu „intangibilii“! „Jos comunismul!“

Nu pledez pentru moţăiala generalizată a unui pacifism flasc. E normal ca partidele să polemizeze unele cu altele, e normal să existe concurenţă, diferenţe de opinie, diferenţe de gust. Dar muzica o face *tonul*. Argumentele, eleganţa, stilul, evacuarea plăcerii de a răni ar trebui să prevaleze asupra surescitării ţîfnoase, asupra trivialităţii de caftangiu şmecher, asupra mîrlăniei fără complexe. Spun toate astea, cu gîndul la o dezbatere din revista *22*, în jurul unor texte ale domnului Erwin Kessler. Cu mai mult timp în urmă, am amendat eu însumi judecăţile „definitive“ ale criticului cu privire, de pildă, la Horia Bernea, care, chipurile, nu se prea pricepea la culoare. Cînd un critic de artă spune aşa ceva, el e prompt diagnosticabil ca incompetent. Spuneam, la data cu pricina, şi că, în asemenea cazuri, incompetenţa e o specie de nesimţire, adică o inaptitudine nu doar tehnică, ci una organică: pură „insensibilitate“ profesională. De fapt – mai toate scrierile dlui Kessler o dovedesc – modul lui de a funcţiona e iconoclasmul, spargerea euforică a geamurilor. Cea mai bună metodă de afirmare la care s-a oprit este nonconformismul (previzibil), epitetul febril (şi grosolan), decizia de a da de pereţi cu cei socotiţi îndeobşte buni, în numele unei „originalităţi“ juvenile care, de fapt, se are pe sine ca reper şi obsesie. Dl Kessler pare că vorbeşte despre Bernea, despre Mihai Oroveanu, despre Paul Neagu, despre Muzeul Naţional de Artă Contemporană, dar, în realitate, vorbeşte numai despre Kessler. Despre cît e el de deştept, de nedus la biserică, de *„cool“*, de şturlubatic. Îşi arată muşchii, scoate limba, dă cu tifla, rupe gura tîrgului. Nu întîmplător, cînd vrea să organizeze o serie de conferinţe despre arta contemporană, titlul pe care îl socoteşte potrivit e „Arte marţiale“, iar cînd adună felurite texte într-un volum, acesta se numeşte *CeARTa* (observaţi, desigur, ingeniozitatea rafinată a „jocului de cuvinte“…). Nu ştiu dacă agitaţia asta bătăioasă e un simplu exerciţiu de *marketing* (caz în care eşecul e garantat, întrucît cititorul ştie dinainte, plictisit, ce va citi), sau e expresia vreunui obscur complex, născut în jurul unei înţelegeri greşite a ideii de „virilitate“. Cînd îl vezi, dl Kessler nu arată prea periculos. Nu simţi în el gladiatorul, fiara neînfricată. E, mai curînd, un caz clasic de decompensare. Şi e păcat. Nu vreau să-i neg orice înzestrare. Eroarea lui e, fundamentalmente, una strategică: alegerea bombănelii facile în locul construcţiei articulate, a nervozităţii capricioase în locul calmului evaluator, a „subiectivităţii“ necenzurate în locul discernămîntului matur, nepoluat de indispoziţii private. Sfatul meu ar fi: „Dragă domnule Kessler, meriţi mai mult decît o înregimentare harnică în secta – foarte rentabilă azi – a lătrătorilor «nostimi». Apucă-te şi matale de o treabă rotundă, nu ocoli, programatic, recursul la bunele maniere, nu te mai strîmba la lume, crezînd că asta te face simpatic şi vînjos. Şi nu te lua după comentatorii care te laudă că eşti «amuzant». Lasă-i să răsfoiască gazetele lui Vadim Tudor, sau să se uite la *Un show păcătos*, la *WOWbiz* etc. Dumneata poţi mai mult decît atît. Fă un test: verifică dacă, fără buşituri, vorbe grele şi zbateri contra curentului, scrierile dumitale rămîn la fel de interesante. Dacă da, merită să renunţi la ornamentica lor sulfuroasă. Dacă nu, atunci ai o problemă. Încă ceva: nu te grăbi să-mi răspunzi. Ştiu dinainte tot ce-o să-mi spui… Aştept un viitor în care – cine ştie – vei reuşi să mă iei prin surprindere.“

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Arhipelagul Bucureştilor

Bucureştiul este precum societatea românească: fragmentat. Dar acesta este farmecul său!… Acest verdict al unui manager american stabilit la Bucureşti mi-a rămas în minte. Este, de fapt, o constatare veche a călătorilor străini în Principatele Române: „Niciodată n-am văzut luxul şi lipsa, frumuseţea şi urîtul, mîndria şi sărăcia puse într-un aşa de izbitor contrast“ – scria un medic american la 1854. Este un oraş al contrastelor, care „arată cînd ca un sat, cînd ca o capitală“ – spun mai toţi. Nouă însă exact asta nu prea ne place. Sîntem obişnuiţi mai degrabă cu unitatea decît cu diversitatea; ca orice „cultură minoră“, căutăm mai degrabă monumentalul decît discretul, dar, pe de altă parte, ca orăşeni cu rădăcini rurale, suspinăm după un petic de verdeaţă şi îi ducem pe străini la Muzeul Satului. Iar cînd căutăm, eventual, o identitate sau un specific coerent şi unitar, ne refugiem în imaginea unui Bucureşti interbelic uşor mitizat, un mic Paris care era mai mult mic decît Paris. La întrebarea *à la* Caţavencu, „Avem un oraş, cum procedăm?“, bucureştenii nu prea par a şti ce să răspundă, iar edilii nu răspund din principiu. Se pare că avem un Bucureşti, dar nu prea (mai) avem bucureşteni care să fie *ataşaţi*, într-un fel sau altul, de propriul lor oraş: contrastele nasc mai degrabă un sentiment de *ruptură* decît unul de apartenenţă.

Dar dacă sugestia managerului american este cumva corectă şi *noi* nu privim unde trebuie? Dacă ataşamentul nostru ar trebui să fie exact faţă de această „fragmentare“? Altfel spus, dacă această diversitate a *Bucureştilor* ne este mai proprie decît o unitate improbabilă a *Bucureştiului?* Da, ştiu, nu prea ne vine să acceptăm, iar ceea ce vedem zilnic nu este tocmai în măsură să ne bucure ochiul: un oraş care îşi pierde memoria materială pentru a o regăsi doar nostalgic în cărţi şi albume despre „vechiul Bucureşti“, un spaţiu public total etatizat, apoi integral liberalizat, şi un spaţiu privat forţat omogenizat, apoi lăsat pe seama unui liber arbitru fără frontiere, bulevarde pe care clădirile dispar sub reclame şi unde traficul este o junglă urbană, cu edili care nu au avut şi nu au nici o viziune urbanistică în afara îngrădirilor cu şanţuri, borduri şi gărduleţe, în sfîrşit, un oraş străbătut de corupţie ca de un fir roşu al unei poveşti triste. Da, ştim cu toţii toate astea, dar Bucureştii sînt ceea ce sînt, iar o schimbare de perspectivă ar putea să ne descopere şi un farmec particular, ce merită, cred, privit şi promovat.

Ce am putea vedea deci dacă am privi altfel?

Păi, am mai putea vedea, de pildă, urme pitoreşti dintr-o textură iniţială a Bucureştilor, un oraş-tîrg construit şi dezvoltat mai degrabă în *prelungirea* satului decît în *opoziţie* cu acesta, cum e cazul oraşelor occidentale. Un oraş care s-a extins prin înglobarea treptată a 42 de sate, mai ales de-a lungul drumurilor de negoţ, formînd adevărate „peninsule“ înconjurate de „lagune“ de terenuri virane, astfel încît, la începutul secolului XX, 67,5% din suprafaţa oraşului era ocupată de curţi şi grădini, construcţiile reprezentînd doar 11,3%. Vechea topografie s-a schimbat, diversitatea a rămas…

Presărate mai ales de-a lungul vechilor drumuri comerciale sau grupate în jurul vechilor tîrguri şi pieţe, am putea (re)descoperi şiragurile de case ale Bucureştilor de negustori şi tîrgoveţi. Mai compacte şi mult mai vizibile, se află apoi insula cea mare a „Micului Paris“, cu edificiile sale publice de inspiraţie franceză şi partea „continentală“ a capitalei moderne. Împrăştiate pe ici şi colo, clădirile în „stil neo-românesc“. Mai recent, tăind în ţesutul viu al oraşului, sistematizarea comunistă, care, la rîndul ei, a lăsat însă şi a creat puzderie de insuliţe între digurile de blocuri ale marilor bulevarde. În sfîrşit, dereglementarea urbanistică a postcomunismului a mărit rupturile pe verticală, le-a extins pe orizontală şi a început să le integreze în însăşi constituţia unor edificii, placînd mai mult sau mai puţin inspirat postmodernul pe modern şi premodern pe corpul aceleiaşi clădiri. De fapt, toate aceste contraste nu fac parte din Bucureşti, ci *sînt* Bucureştiul!

„Avem un oraş, cum procedăm?“

Ceea ce lipseşte însă acestor „rupturi“ pentru a putea crea un „ataşament“ al bucureştenilor sînt „punţile“ – parcursuri, trasee care să le permită să comunice şi să alcătuiască o reţea urbană cu sens. În locul unor rupturi fără legătură, un „parcurs al rupturilor“ (cum spunea arhitectul Arpad Zachi într-o conversaţie recentă) ar putea transfigura *urîtul* bucureştean într-un *farmec* particular.

Pentru aceasta ar fi însă multe de făcut, căci aceste parcursuri trebuie construite! Începînd de la bază, traficul ar trebui să devină, primul, un astfel de parcurs, iar soluţia pare a fi doar fluidizarea transportului public, care să facă posibilă apoi restrîngerea traficului individual. Urmează apoi spaţiile pietonale şi traseele – nu „pistele“ – de ciclism. Pe de altă parte, cartierele (nu cele administrative, ci cartiere în sensul propriu de spaţii sociale de mobilitate şi sociabilitate de proximitate, adevăratele spaţii ale diversităţii urbane), reduse cu timpul la fragmentări adesea insipide, ar trebui reanimate pe cît posibil. Lupta (anemică) pentru magazinul de la colţ şi cîrciuma de cartier fiind pierdută, rămîn, se pare, parcurile, care au început să devină „spaţii de ataşament“ tot mai revendicate de iniţiative civice locale dintre cele mai surprinzătoare. Dar şi terenurile virane, „spaţii goale“ care s-au înmulţit în ultima vreme şi pe care copiii ştiu să le însufleţească mai bine decît adulţii, ar putea deveni punţi naturale de treceri şi petreceri între „spaţiile pline“. În sfîrşit, parcursurile acvatice, existente în mod natural şi gîndite urbanistic acum un secol, ar putea schimba profund traiul bucureştean. Deocamdată, Dîmboviţa este un *non-loc* tipic: aţi văzut vreodată – sau puteţi să vă închipuiţi măcar – doi îndrăgostiţi dîndu-şi întîlnire pe malurile Dîmboviţei? Şi, cu toate acestea, de la Lacul Morii la „delta“ Văcăreşti, Dîmboviţa ar putea fi un parcurs urban de excepţie. Lărgind apoi puţin perspectiva, lacurile de la periferiile Bucureştilor, de la Snagov, Mogoşoaia, Chitila sau Străuleşti la Baloteşti, Tîncăbeşti, Mihăileşti, Găureni sau „delta Neajlovului“ de la Comana constituie o reţea naturală care străbate şi înconjoară oraşul. Bucureşti, oraşul lacurilor? De ce nu? Bucureştii sînt, de fapt, toate acestea laolaltă, chiar dacă ni se înfăţişează – sau le vedem – doar separat.

Bucureştii „identitari“, de care te poţi „ataşa“, sînt, de fapt, un… parcurs!

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

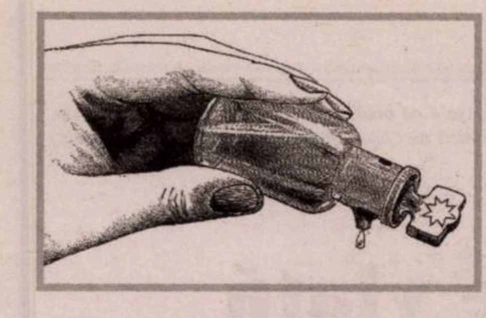

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Oja, între Occident şi Orient

E surprinzător cît de puţin ştim despre originea unor cuvinte familiare şi probabil nu prea vechi. Banalul termen cosmetic *ojă*, de exemplu, lipsea din dicţionarele româneşti de la mijlocul secolului al XX-lea. În 1969, *Dicţionarul limbii române* (marele dicţionar academic) îl înregistra, cu definiţia „lac de unghii“, dar cu indicaţia „etimologie necunoscută“. Dicţionarele actuale (DEX, DEXI, NDU) trimit la un verb turcesc – *oğmak,* cu sensul „a lustrui“. A existat totuşi şi o ipoteză mai clară, care nu a pătruns însă în dicţionare: într-un articol din 1985, Vladimir Drimba semnala cuvîntul turcesc *oje,* cu exact acelaşi sens ca în română. Termenul este cuprins în dicţionarul turcesc-englezesc Redhouse *(„oje – fingernail polish“)* şi e cuvîntul-titlu al articolului tematic din Wikipedia în turcă. Şi Emil Suciu l-a inclus în lista de cuvinte din *Influenţa turcă asupra limbii române,* II (2010). Sensul şi forma din cele două limbi coincid aproape perfect: în turcă litera *j* se pronunţă ca în română, iar rostirea apăsat muntenească a cuvîntului *ojă* este *oje* (ca în *plaje* sau *uşe).* Pentru imaginarul nostru colectiv, e uşor de acceptat că termenul pentru lăcuirea unghiilor ar proveni din aceeaşi limbă ca *suliman* sau *giuvaer*, evocînd excese de împodobire şi fantezii orientale.

Pe de altă parte, Andrei Pippidi descoperea printre hîrtiile bunicii sale („Vechi hîrtii bucureştene“, în *Case şi oameni din Bucureşti)* prospectele unei parfumerii de lux din Bucureşti, care oferea, printre altele, „lacul de unghii «*L'Oja*»“ şi conchidea cu îndreptăţire: „ca şi cuvintele *godin* sau *joben, oja* vine deci de la numele unui produs comercial“. Cărţile, ziarele şi revistele vechi, stocate în cantitate tot mai mare în Internet, ne permit să verificăm prezenţa respectivului nume comercial. Biblioteca digitală Gallica (gallica.fr) ne conduce spre un catalog din 1920 al produselor de parfumerie şi farmacie (René Cerbelaud, *Formulaire des principales spécialités de parfumerie et de pharmacie),* în care o formulă este descrisă ca fiind similară cu produsul „Oja“ *(„formule analogue à l'Oja“).* Într-un număr din *Le Figaro* (30 aprilie 1936), îşi făcea reclamă firma OJA („La *Maison OJA, créatrice du vernis pour les ongles“),* producătoare a mai multe lacuri de unghii, printre care (desigur prin joc de cuvinte), un „lacque *Ojapon“*. Sînt suficiente indicii că produsul era francez, dar n-a reuşit să devină suficient de popular în patrie.

Circula însă în anii '20 şi la Bucureşti: în *Realitatea ilustrată* din 20 iulie 1920, un magazin de pe strada Smârdan oferea „Lac *Oja* mari“ (probabil „flacoane mari“) şi „Cremă *Oja“*. În Almanahul Argus din 1928 exista o *„Oja* – Societate anonimă, Fabrică de produse chimice farmaceutice“ (atestări în baza de date a Bibliotecii digitale a Bucureştilor – digibuc.ro).

Cum se leagă denumirea produsului franţuzesc de cuvîntul turcesc şi de cel românesc? În linii mari, sînt două posibilităţi: fie ca produsul cosmetic occidental să fi preluat un termen oriental (care intrase deja din turcă în română) pentru a-şi atribui o aură exotică ori pur şi simplu pentru sonoritate, fie ca româna şi turca să fi luat, ambele, numele produsului din aceeaşi sursă franceză (prin antonomază). În lipsa altor dovezi (nu ştiu, din păcate, ce explicaţii etimologice a primit cuvîntul turcesc *oje),* mi se pare mai credibilă a doua ipoteză. Multe produse cosmetice moderne s-au impus prin numele de firmă *(rimel,* din *Rimmel*) sau prin împrumut – *ruj* (de buze), din franţuzescul *rouge (à lèvres).*

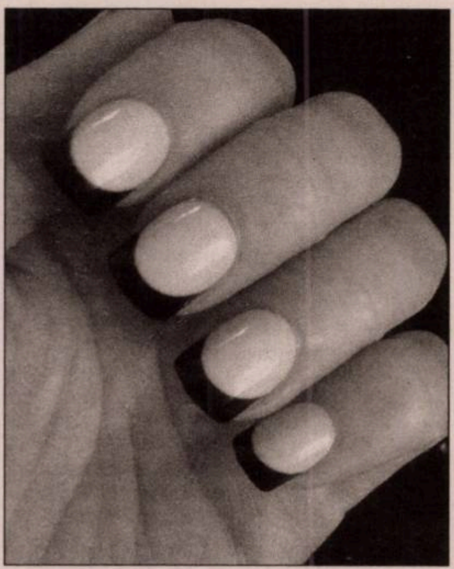

Iar multe firme şi-au legat numele de un obiect mai curînd în altă ţară decît în cea de baştină. E foarte posibil ca produsul francez să fi lăsat urme de neşters atît în spaţiul românesc, cît şi în cel turcesc. Un citat despre soarta muncitoarelor nefericite (în Touraj Atabaki şi Gavin Brockett, *Ottoman and Republican Turkish Labour History,* 2009) evocă într-un mod foarte sugestiv efectele lingvistice ale prestigiul cosmeticii franţuzeşti: *„manikür* yok, *oje* yok, *ruj* yok“. Enunţul poate fi surprinzător de uşor înţeles de un vorbitor de română, familiar cu vechiul şi popularul împrumut din turcă *ioc*.

Oricum, termenul *ojă* pare să reziste, poate şi pentru că e specific, scurt, lipsit de ambiguitate („Îţi sare oja de pe unghii foarte repede şi nu îţi permiţi să apelezi la un salon profesionist?“, unica.ro). Singurul său concurent real – cel puţin deocamdată – este o sintagmă tehnică: neutrul *lac de unghii.* Riscurile de depreciere provin, în cazul *ojei,* din tendinţa modei de a banaliza cuvintele mai vechi şi comune şi de a le înlocui prin anglicisme recente. Totuşi, chiar dacă în genere *coaforul* a devenit *hair stylist, oja* nu e încă înlocuită de *nail polish.*

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

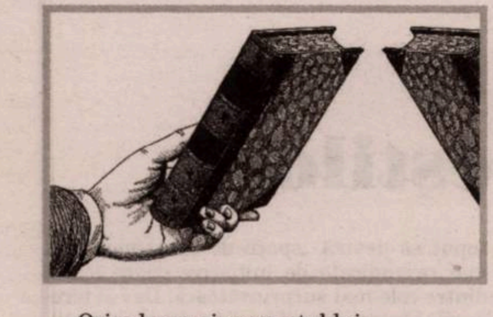

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Plictiseală

Orice lucru-şi are preţul lui.

Unul dintre cele mai vechi texte ale omenirii e scurta mărturisire a unui scrib egiptean, care povesteşte cum şi-a deprins meseria. Scriind şi mîncînd bătaie. Mîncînd bătaie şi scriind. Sisific. Documentele medievale româneşti atestă o practică de cadastru bizară. Cînd se trasa un hotar, era adus un copil la faţa locului, unde i se administra o bătaie cruntă, să n-o uite toată viaţa. Intabulare pe viu. D-apăi Smărăndiţa popii, cea plîngînd de sărea cămeşa pe dînsa, pe cînd făcea safteaua Calului Bălan? Şi copiii din cărţile lui Dickens, de care a plîns un întreg veac al XIX-lea, şi mai plînge şi astăzi, din cînd în cînd. Şi *Un om necăjit* al lui Sadoveanu, din manualele de odinioară. Şi Niculaie al lui Moromete, copilul dornic de carte şonticăind plin de năduf pe urmele Bisisicăi *(Premiul întîi,* tot din manual). Şi primii mei ani de dăscălie, într-o şcoală de provincie în care cea mai viguroasă şi omniprezentă metodă didactică era, bineînţeles, bătaia cea „ruptă din rai“. Şi părinţii care veneau la tovarăşul diriginte să-şi plîngă oful, că eu nu ştiu ce să mai fac cu copilul ăsta al meu, trageţi-i dumneavoastră o bătaie zdravănă, că eu nu mai pot. Că de dumneavoastră poate ascultă. Şi foştii mei colegi de facultate, răspîndiţi prin mai toate ungherele şcolare ale ţării, explicîndu-şi unul altuia, în ocazionale schimburi de experienţă, cum funcţionează lovitura pe *drive* sau cea din întoarcere.

Între schiţele lui Caragiale este una mai puţin cunoscută care se cheamă *Reformă*... „Sîntem în epoca reformelor; spiritul public se agită asupra atîtor şi atîtor cestiuni, toate «vitale, a căror dezlegare nu mai poate suferi întîrziere». Una dintre acestea este şi cestiunea bătăii în armată.“ Iar cestiunea e abordată printr-o anecdotă istorică. Cuza Vodă călătoreşte prin ţară însoţit de premier, de Kogălniceanu, „conu Mihalache“. La un moment dat, cei doi dau peste un căpitan de poştă care îşi bătea crunt subalternul, pentru o neglijenţă în serviciu (cum i-am spune astăzi) provocată de darul suptului (cum i-ar spune Creangă). Indignat, premierul încearcă să-l convingă pe domnitor, mai degrabă sceptic, de nevoia unei legi care să interzică bătaia. A doua zi cei doi urmează să-şi continue călătoria în zori. Vodă e deja la uşa premierului, dar acesta nu-şi găseşte hainele şi încălţările pregătite. Scos din sărite de indolenţa şi obrăznicia „feciorului“ căruia-i incumbau atari sarcini de protocol, conu Mihalache se răcoreşte cu „cîteva palme... moldoveneşti.“ Amuzat, Vodă conchide: „Reforma trece, năravurile rămîn!“

Reformele din educaţie, cîte au tot fost, au trecut. Dar, slavă Domnului, nici năravurile nu stau veşnic pe loc. Azi nu numai premierii, ci şi inspectorii şcolari, directorii, profesorii, părinţii par a fi de acord că orice brutalizare fizică a unui elev, indiferent care şi din ce şcoală, e de netolerat. Iar constrîngerea psihică e de evitat. Programele şcolare recomandă insistent atractivitatea materiei de predat şi a modurilor de predare.

După 1990, m-a lovit la un moment dat interesul pentru o nouă temă de cercetare: plictiseala. Impulsul a venit din sfera profesională, urmărind modificările, uneori eclatante, ale discursului critic. Pînă în '90, pentru un critic literar catalogarea unei opere drept „plicticoasă“ sau „plictisitoare“ ar fi fost o aventură. Cum adică, eşti critic şi te plictiseşti citind? Ce soi de meserie mai e şi asta? Epitetul aproape că lipseşte din jargonul de specialitate al perioadei comuniste. În schimb, după aceea nu numai că proliferează, ci şi urcă spectaculos pe scara judecăţilor de valoare. A atribui unui text efectul plictiselii a devenit o condamnare imperativă şi fără drept de apel.

> *Intrigat, m-am apucat de ceea ce fac de regulă oamenii de carte: de citit.*

Intrigat, m-am apucat de ceea ce fac de regulă oamenii de carte: de citit. Studiul nu l-am scris şi probabil nu-l voi scrie niciodată. Pesemne că m-am plictisit eu însumi tot citind despre plictiseală: sociologie, antropologie, teoria culturilor, istoria mentalităţilor ş.a.m.d. În schimb, am aflat o sumedenie de lucruri interesante şi, aş mai zice, de folos. Credeam, de pildă, că plictiseala e de cînd lumea. Şi nu-i deloc aşa. Nici măcar cuvintele care să o denumească nu-s toate vechi. Există latinescul *acedia,* sau *taedium,* franţuzescul *ennui,* nemţescul *Langeweile,* cu o vechime venerabilă. Dar nu însemnau exact acelaşi lucru. Erau mai degrabă înrudite cu melancolia, cu acel gen de trăiri pe care noi azi le atribuim nevrozelor sau depresiilor. La englezi, *boredom* se pare că îşi face apariţia abia în veacul al XVIII-lea. Nu că oamenii nu s-ar fi plictisit pînă atunci, la vreo muncă repetitivă şi ternă, la vreo petrecere fadă cu convivi anoşti sau mai ştiu eu în ce împrejurare. Numai că nu prea dădeau importanţă unor astfel de „accidente“. Plictiseala invadează spiritul modern odată cu Epoca Luminilor şi e intim legată de ideologia drepturilor omului, mai exact, de proclamarea dreptului la fericire. Plictiseala, în sens modern, e resimţită ca o absenţă. Ca privarea temporară de fericire, sau de bucurie, sau măcar de plăcere. Ca restrîngerea abuzivă a unui drept legitim.

Am terminat cu bătaia în şcoli, slavă Domnului! O spun fără nici un dram de ipocrizie, ca cineva care a străbătut această experienţă plin de dezgust şi de contrarietate. Şi ne-am trezit în faţa unei alte bătălii: cu plictiseala. Elevii noştri, studenţii noştri, se plictisesc. Se plictisesc endemic şi resentimentar, pentru că îşi percep plictiseala ca pe consecinţa unui abuz. Şcoala a intrat în competiţie directă cu uriaşa industrie de *entertainment* care se străduieşte, de vreo două secole încoace, cu tot mai mult succes, să umple golul lăsat de sincopele fericirii. Iar nouă ni se cere înţelepciunea de a recunoaşte această evidenţă şi ingeniozitatea de a-i face faţă.

Cum vom putea restaura blînda silnicie a actului educativ?

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

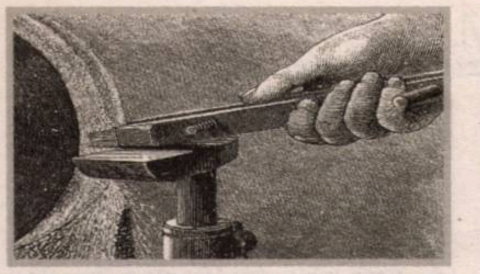

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Londra – Bruxelles: un dialog al surzilor?

O negociere lungă şi tensionată ne aşteaptă după victoria clară a conservatorilor în alegerile din Marea Britanie. Europa aşteaptă acum ca Londra să-şi formuleze clar poziţia de negociere privind viitoarea sa relaţie cu Uniunea, în perspectiva referendumului de peste doi ani. Sau chiar de mai devreme, surse de la Londra indicînd că această importantă consultare ar putea fi organizată în 2016. Dar un lucru e clar: Marii Britanii ar trebui să i se ofere ceva de către Uniunea Europeană pentru a rămîne. E aproape sigur că, puşi în faţa alternativei *„take it or leave it"*, britanicii vor decide să plece.

Chiar dacă avantajele apartenenţei la Uniunea Europeană sînt clare, atmosfera de pe Insulă este mai curînd favorabilă desprinderii. Iar campaniile de presă, mai ales ale tabloidelor, vor accentua tendinţa.

Ideea este că Londra beneficiază deja de o serie de concesii, cum ar fi o contribuţie mai redusă la bugetul Uniunii (prin rabatul agricol). Dar nu numai. De exemplu, Marea Britanie nu face parte din sistemul Schengen, nu este parte a Tratatului Fiscal, nu aplică legislaţia europeană privind durata maximă de 48 de ore a săptămînii de lucru. În toamna anului trecut, Londra a ameninţat că nu va mai aplica deciziile Curţii Europene a Drepturilor Omului şi că va denunţa Convenţia Europeană a Drepturilor Omului. Aşadar, nici prezenţa britanică în Consiliul Europei nu e scutită de probleme. O tendinţă izolaţionistă a Londrei se simte pe toate planurile.

O primă întrebare este ce vor pune acum pe masă britanicii, pînă unde vor dori să meargă în schimbarea bazelor prezenţei în Uniunea Europeană. Imediat după victoria conservatorilor, preşedintele Comisiei, Jean-Claude Juncker, s-a pronunţat pentru rămînerea Marii Britanii în Uniunea Europeană, în baza unui compromis rezonabil. Ce înseamnă acest compromis rezonabil nimeni nu ştie – probabil nici Jean-Claude Juncker. O variantă ar fi acceptarea la nivel european a unei „legislaţii secundare" în domeniul social. Prin intermediul acesteia, nou-veniţii pe Insulă, cetăţeni ai Uniunii, ar urma să nu se bucure de aceleaşi drepturi ca şi cetăţenii britanici. Germania a dat de înţeles că ar putea discuta o asemenea formulă, prin care nou-veniţii să aibă acces la beneficii sociale după o anumită perioadă de cotizare.

O dată acceptat acest compromis, este de aşteptat ca şi alte state membre să se considere îndreptăţite în a adopta o „legislaţie secundară" – din excepţie, aceasta ar putea deveni regulă europeană.

David Cameron
© wikimedia commons

Nu este însă deloc clar dacă Londra se va mulţumi cu un compromis la nivel minimal sau dacă va dori mai mult – şi anume chiar repunerea în discuţie a bazelor Uniunii Europene. În timpul campaniei electorale – şi mai înainte – lideri conservatori s-au pronunţat pentru impunerea unor cote de imigraţie pentru cetăţenii statelor mai sărace ale Uniunii. Însuşi premierul David Cameron afirmase, într-un articol publicat astă toamnă în *Financial Times*, că Uniunea ar trebui să limiteze libertatea de circulaţie a cetăţenilor din statele membre mai sărace. Şi chiar să impună cote, atunci cînd nivelurile de imigraţie depăşesc anumite niveluri.

Deocamdată, Comisia Europeană a acceptat ca viitoarele state membre să aibă parte de restricţii suplimentare şi de perioade de tranziţie şi mai îndelungate în privinţa liberei circulaţii a forţei de muncă. O prevedere care nu are cum să mulţumească Londra. Aceasta cere măsuri pentru acum şi nu în perspectiva unei viitoare extinderi, care nu se ştie cînd şi în ce condiţii va avea loc.

Însă atît preşedintele Juncker, cît şi cancelarul Merkel au respins orice încercare de a se opera direct pe „inima" Tratatelor, umblîndu-se la libertăţile conferite de acestea. Mai mult, este aproape imposibil de crezut că statele membre, cu precădere cele mai sărace, ar putea fi de acord cu asemenea schimbări în cadrul Tratatelor. Da, dar ce vor spune britanicii simpli, atunci cînd vor fi chemaţi să voteze, în 2016 sau 2017? Se vor mulţumi ei cu un compromis minimal? Însuşi premierul Cameron se află acum într-o situaţie delicată, fiindcă îi va fi greu să le propună concetăţenilor săi un acord călduţ, atunci cînd aşteptările sînt de „totul sau nimic".

Şi ne putem imagina deja cum vor scrie tabloidele in Insulă şi cum le vor cere ele cetăţenilor să arunce peste bord înţelegerea birocraţilor. O înţelegere despre care, pe moment, nici Londra şi nici Bruxelles-ul nu par a avea cea mai mică idee.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Depăşiţii

Oi fi eu depăşit de miza istorică a evenimentului, dar zău că nu pricep de ce recenta ieşire la rampă a scriitorului Nicolae Breban (81 de ani) a iritat atîta lume. Mie mi s-a părut că omul a fost de-a dreptul comic. Poate că vorbele sale nu au fost chiar de un comic nebun, poate că au fost de un comic trist sau de un comic grotesc, ori poate de un comic înduioşător, dar dacă uităm comicul, cred că ratăm sensul real al episodului.

Aşadar, dl Breban a fost prezentat lumii ca spirit rector al noii conduceri a bietului ICR. Învelit într-un aer de guru guşat şi vetust, tolănit în egolatrie statuară, suficient şi omniscient, dl Nicolae Breban a rostit enormităţi, mînat de o mare supărare care nu-i greu de ghicit. Toată viaţa, omul a fost convins că e un titan, a scris fluvial multe mii de pagini, trudind la ceea ce el numeşte, grandios, „Operă", iar acum vede şi el, ca noi toţi, că nu-l mai citeşte nimeni. Nu-i uşor să vezi cum munca ta de-o viaţă nu mai înseamnă mare lucru, mai ales cînd ai ambiţia de a fi socotit şi Thomas Mann, şi Dostoievski, şi oleacă de Nietzsche la un loc, iar o anumită perioadă a vieţii tale chiar ţi s-a oferit iluzia că ai reuşit. Din tirada dlui Breban, mai ales un fragment, aşa cum a fost el reprodus de agenţiile de ştiri, spune totul despre combustiile sale interioare: „George Soros, în America, acest mare speculant financiar, împreună cu amicii săi din România, Mircea Mihăieş, Liiceanu, Patapievici şi alţii care consideră că nu mai este nevoie de statul român, că Mihai Eminescu este un cadavru aruncat, că noi, aştia mai în vîrstă, care am creat operă, sîntem depăşiţi, că totul este depăşit, Eminescu este depăşit, că Ion Barbu este depăşit, că Iorga este depăşit, că Cantemir este depăşit şi a început literatura asta de p...ă, de p...ă, de c...r, de prostituţie, imaginea asta de mizerabilism." Nu incoerenţa este viciul acestui fragment. În fond, omul vitupera şi nu trebuie să pretinzi coerenţă furiei. Problema este calomnia. Şi, dincolo de ea, o temă repetată la nesfîrşit de unii care se eroizează jalnic apărînd cultura noastră naţională exact de cei care nu o atacă, ci o slujesc şi o continuă.

Există cel puţin două prostii cît casa în citatul de mai sus. Prima, că Eminescu, Ion Barbu, Iorga şi Cantemir ar fi socotiţi „depăşiţi" de către dnii Mircea Mihăieş, Gabriel Liiceanu, H.-R. Patapievici „şi alţii". Habar n-am cine sînt alţii, dar cu siguranţă nici unul dintre cei trei intelectuali enumeraţi de dl Breban nu crede ceea ce i se reproşează că ar crede. Eminescu, Ion Barbu, Iorga, Cantemir – depăşiţi? Îmi amintesc imediat o splendidă conferinţă susţinută de dl Patapievici acum un an şi ceva la BNR despre Eminescu. Teza fostului şef al foarte performantului ICR era că prin ochii lui Eminescu, ochii noştri obosiţi şi denaturaţi de modernitate pot vedea Paradisul. Acuitatea imaginaţiei noastre vizuale a slăbit în ceea ce priveşte posibilitatea de a mai vedea Paradisul, sporind, în schimb, în privinţa scrutării Infernului – spunea dl Patapievici. Omul actual este, cu alte cuvinte, expert în Iad, dar ignorant în materie de Rai. Ei bine, Eminescu (aidoma lui Dante) are încă viziunea nealterată a Paradisului şi, prin geniul său poetic, este capabil să ne ofere acces la lumea paradisiacă chiar şi nouă, celor atît de depărtaţi în timp şi în duh de el. Susţinută cu ample pasaje din poezia lui Eminescu, conferinţa lui H.-R. Patapievici dovedea nu doar cunoaşterea profundă a gîndirii marelui poet (mă întreb dacă dl Breban chiar ştie despre Eminescu cîte ştie dl Patapievici!), ci şi un respect aproape de veneraţie.

Aşadar, nu despre cultură e vorba, ci despre politică.

Nu-mi pot aminti, însă, nici o frază scrisă ori rostită de vreunul dintre cei trei din care să deducem că ar dispreţui pe Eminescu, pe Ion Barbu, pe Iorga ori pe Cantemir. Dar enormitatea, cum ziceam, devine imediat comică, dacă punem lumina pe a doua prostie din vorbele dlui Breban. Nu de Eminescu şi de Cantemir îi pasă dlui Breban, ci de sine. Nu poţi să nu rîzi cînd vezi cu cîtă naturaleţe dl Breban se pune pe sine în fruntea listei cu „depăşiţii" Eminescu, Ion Barbu, Iorga, Cantemir – „noi, ăştia cu operă". Cît de gaga să fii să spui aşa ceva cu aerul că aperi cultura? Cît de mare e derapajul de sine? Impresia mea e că dl Breban simte corect că este „depăşit" şi încearcă manevra disperată de a-i coborî în categoria dînsului pe Eminescu, Barbu, Iorga şi Cantemir. Sau încearcă să se salveze, urcîndu-se pe sine în aceeaşi categorie cu aceşti iluştrii. În oricare dintre variante, te apucă mila de bietul om.

Dar mila nu rezistă mult, căci e imediat sufocată de ieşirea la iveală a unui instinct de demult, care îl mai bîntuie pe fostul membru CC, cînd îl pomeneşte pe „Soros speculantul..." sau cînd spune că „amicii săi" susţin că „nu mai e nevoie de statul român". Unde? Cînd? Cum? Au zis vreodată dnii Mihăieş, Liiceanu ori Patapievici că nu mai e nevoie de statul român? Dar nu contează ce zic sau ce cred ei. Contează altceva...

Dacă delirul dlui Breban ar fi unul privat, n-ar merita mai mult decît un zîmbet jenat. Dar rostirea, cum ziceam, este emanaţia noului spirit rector al ICR. Semn rău, foarte rău chiar. Nu pentru cultura română, care e suficient de solidă ca să meargă înainte după destinul ei indiferent de umorile ori chiar de „opera" dlui Breban, ci pentru biata instituţie zisă ICR, anume finanţată ca să se ocupe de cultură.

Cineva mi-ar putea spune că, de fapt, dl Breban a vorbit politic. Referinţele sale agresive la adresa dlui Traian Băsescu în aceeaşi conferinţă de presă sînt o dovadă. Furia lui este, ca a multor altor înveninaţi, pe „intelectualii lui Băsescu". Argumentele culturale sînt, de fapt, un surogat al argumentelor reale, de natură politică. Aşadar, nu despre cultură e vorba, ci despre politică. În cazul acesta, recunosc, se schimbă radical perspectiva şi admit că dl Breban, tămîiat de Antena 3, serveşte ţara. Îmi vine în minte un fragment dintr-o tandră convorbire telefonică pe care domnia sa o avea acum nişte ani cu generalul de Securitate Pleşiţă, colegul de serviciu al lui Dan Voiculescu. După ce dl Breban a raportat zelul depus într-o anume misiune, şeful securiştilor i-a zis: „E o treabă bună, ai făcut o treabă bună!", iar romancierul a răspuns, flatat: „ Ei, servim cultura şi ţara!" Aşa şi-acum... Cultura şi ţara.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Măcar o dată pe an...

Johann ridică un pic din cătare. Îşi caută tacticos o ţintă. Are de unde alege. Oarece trădători de-ai lui De Gaulle, vreun polac venit proaspăt din Irak sau un tembel de englezoi. O să încerce să i-o înfigă direct în cap. Pe la început, căzuse într-un soi de depresie. A fost în iarna lui '40 în Polonia, cînd l-a pus naiba să caute prin portofelul unui englez pe care-l hăcuise cu baioneta. Îi curgeau maţele din el ca din fîntînă. I-a văzut apoi poza. Aia standard, pe care o cară orice soldat cu el: o fată drăguţă, probabil nevasta, cu un bebeluş în braţe. N-a mai dormit două săptămîni după aia. Numai că la ei, la paraşutişti, n-aveai timp de prostii d-astea. L-a înrăit războiul. Rău. De fapt, ştia clar: ori trage el primul, ori moare. Voia să trăiască, aşa că nu mai avea de ales. La naiba cu pozele lor, cu numele lor, cu bebeluşii lor. Nu era însurat, dar avea de gînd să se aşeze. Hilda îl aştepta acasă, în Dresda. Gata! A găsit. Un bou de polac. O să i-o tragă împuţitului. Are uniforma dichisită, idiotul. În mintea lui, Johann pune pariu că e ofiţer. Adevărul n-o să-l ştie niciodată.

Lukas e vesel. Pentru prima oară de cînd a venit pe frontul ăsta împuţit, se simte un pic mai bine. A avut o nenorocită de dizenterie care l-a ţinut în budă săptămîni întregi. Noroc că Wojtek a fost cuminte. A mormăit ce a mormăit, dar şi-a făcut treaba. Wojtek e un urs. A fost adoptat de compania lui Lukas, domesticit şi pus să care obuze spre tunurile din linia întîi. Ca fost actor de circ, el a primit sarcina de a-l îngriji. L-a şi botezat, chiar cu numele lui fiu-su. Îl ţinea pe Wojtek în formă şi, în acelaşi timp, se îngrijea de uniforma lui cu o atenţie maniacală. Era mereu curat, la patru ace, ca scos din cutie. În primul rînd, aşa trebuie să arate un artist. Apoi, îl făcea să uite porcăria pe care a făcut-o în sătucul ăla arăbesc. Degeaba le-a zis căpitanul că nenorociţii ăia erau agenţii nemţilor. Copiii pe care îi tăiase, în zori, în satul ăla împuţit i-au rămas în cap. Îi murdăriseră uniforma cu sînge. Lukas nu voia să îşi recunoască nici măcar sieşi, dar curăţitul zilnic al vestonului avea legătură cu Irakul, nu cu fosta lui meserie. Acum, în tranşeea aia plină de noroi, se simţea bine şi asta nu avea nici o noimă. Urma să facă un alt transport cu Wojtek, printr-o zonă plină de friţi. De-ar ajunge mai repede acasă, la Ola! Îi era tare dor de ăla mic. Acum are deja trei ani. Nu a apucat să îl vadă decît în pozele trimise, cu mari riscuri, din Polonia ocupată. S-a ridicat cam mult peste marginea tranşeei, să vadă Colina şi Mînăstirea. Exact în clipa aia, Wojtek a tras un mormăit. Lukas s-a aplecat.

Glonţul lui Johann a ratat. Polacul s-a aplecat în ultima clipă. *„Scheisse!"*, a slobozit paraşutistul. În mod straniu, neamţului nu îi pare chiar rău că a ratat. O fi încă amintirea „acelei" căutări prin portofel. Dacă îi nimereşte din prima, bine. Dacă nu, nici că îi mai caută a doua oară. Johann îşi zice că Dumnezeu i-o fi ajutat. Cine e el să se pună cu Domnul?

„Scheisse!", *a slobozit paraşutistul.*

În primăvara lui 2015, după şedinţa Consiliului European, în Grand Place-ul din Bruxelles, la o bere, Franz încearcă să oprească şuvoiul de reproşuri venit de la Wojtek jr. Polonezul îi tot turuie despre instabilitatea producţiei de energie eoliană nemţească şi pericolul la care este supus zilnic sistemul energetic polonez, legat de cel nemţesc. Cum bate vîntul mai tare noaptea, cum riscă să se prăjească firele polonezilor. Opt incidente numai în anul asta. Franz n-are putere pentru discuţia asta. Tocmai l-a sunat sor-sa. Bunicul lui este-n spital. A făcut frontul, a fost paraşutist, a luptat la Gdansk şi Monte Cassino, dar stă să moară dintr-o amărîtă de gripă. Bunicul lui Wojtek jr. a murit de cîţiva ani. Toată viaţa a fost actor de circ, în afară de cîţiva ani petrecuţi pe front, în Irak şi la Monte Cassino. S-a întors acasă cu un urs ciudat, adus tocmai din Iran. Nimeni n-a înţeles vreodată de ce nu l-a folosit în nici un spectacol. Îi dădea de mîncare şi îl îngrijea degeaba, fără vreun profit.

Povestea este imaginată. Este, însă, plauzibilă. Măcar o dată pe an, cînd sărbătorim înfiinţarea Uniunii Europene, să ne gîndim cît poate fi de plauzibilă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

un sport la Răsărit

Se mai face bine Dinamo?

Depinde de boala de care suferă. Unii ar putea-o numi „sindromul veşnicei tinereţi bătrîne". Dinamo are un trecut cu performanţe, controversat (ca al oricărei echipe cu proptele comuniste) şi mereu activat în discuţiile relative la prezent. Această filiaţie a rezultatelor obligă – ca şi perena gîlceavă cu Steaua. Cei de azi rîvnesc la gloria acelor vremuri bune (pentru ei), dar cu mijloace care îi aduc în poziţia de a vrea să construiască o piramidă cu ajutorul lopeţelei şi găletuşei. Trăim timpuri fără răbdare. Oamenii care fac bani într-o lume nouă îi fac repede. Şi vor ca totul să se întîmple repede. Sînt iuţi la mînie. Taie şi spînzură şi apoi contemplă trişti şi aproape poetici carnagiul. Nu e vina lor. E, mereu, vina celor care nu se pot mişca în ritmul lor. Bătrîna Dinamo trăieşte aşadar o perpetuă pubertate, nici un proiect nu apucă să ajungă măcar la adolescenţă. În acest sezon, echipa lui Ionuţ Negoiţă a cunoscut cele mai multe cupluri de antrenori-conducători: Stoica-Anghelache, Teja-Stanciu şi acum Rednic-D. Gheorghe. Mai nou, patronul a descoperit un trădător, Bărboianu, autorul penalti-ului care a rup derbiul. Rămîne să aducă şi dovezile, le aşteptăm ca pe un semn de ieşire dintr-o boală grea. Altfel, totul arată metastazic. Vrem, nu vrem, Dinamo e un brand naţional salvat de la ruşinea dispariţiei de actualii deţinători ai clubului. Ar fi însă trist ca ei să-l fi salvat de la infarct ca să-l arunce – Doamne fereşte! – în vreun cancer.

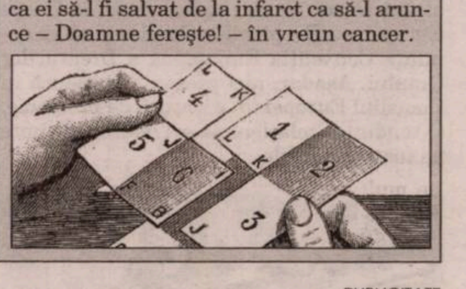

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM
LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Integrala concertelor
PAVAROTTI
&
FRIENDS

OFERTĂ SPECIALĂ!
Colecţia de 4 DVD-uri, cu câte 2 concerte fiecare, „Pavarotti & Friends" este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche" pe minimum 6 luni!
Promoţie valabilă în perioada 20 aprilie - 19 mai 2015

	Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Ofertă	**Abonament digital** - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
	Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr........., Bl........., Sc........, Et........, Ap........,
Localitate.................................. Judeţ/ Sector ...., Cod poştal ....,
Telefon .... E-mail..
Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

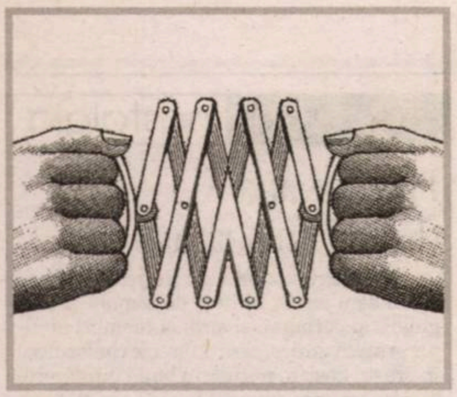

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„E nevoie de un spaţiu public european“

– *dialog cu Iulia BADEA-GUÉRITÉE* –

Trăieşte în Franţa de 16 ani, lucrează la Courrier International, *dar scrie şi pentru alte publicaţii din Europa şi din România.* ***Iulia Badea-Guéritée*** *a publicat recent volumul* Serendipity. Despre România, Europa şi lume *(Editura Libris), în care a adunat reportaje, interviuri şi analize publicate în ultimii ani.*

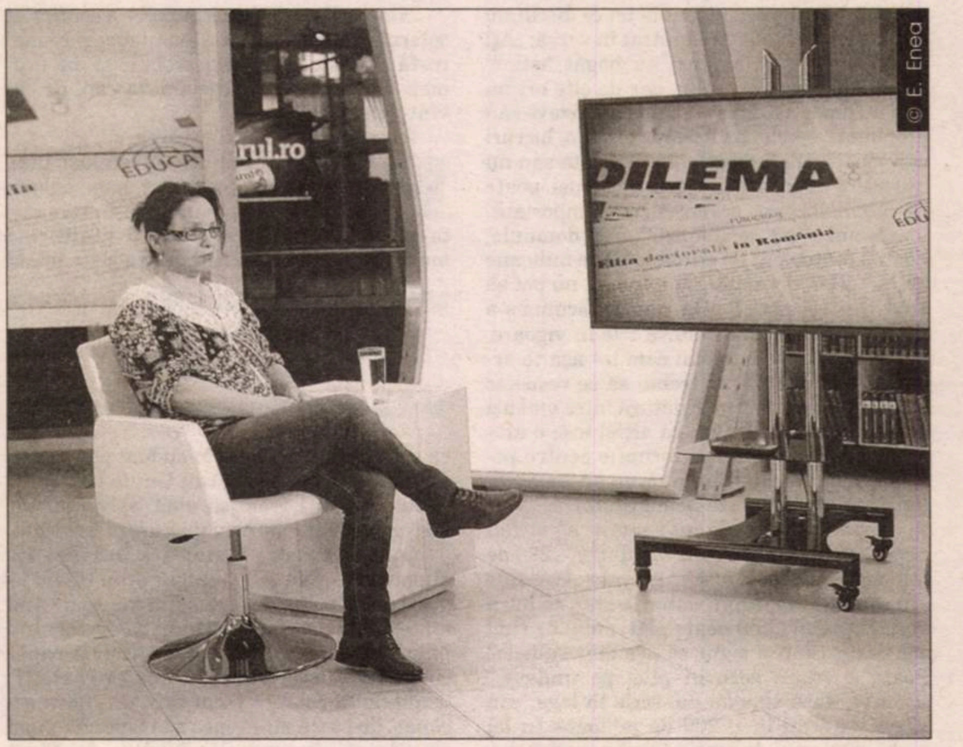

© E. Enea

De ce Serendipity?

Este o carte care e rodul a cinci ani de selecţie a ceea ce e mai important în viaţa mea de jurnalist. Sînt articole publicate în *Adevărul, Dilema veche, Foreign Policy, Courrier International, L'Express*. A fost un accident fericit: mai multe persoane mi-au spus să adun la un loc interviurile, reportajele, analizele, toate avînd ca punct comun felul în care este văzută România din străinătate, felul în care vedem noi, românii, Europa, şi locul acela de întîlnire care devine un accident fericit în care Uniunea Europeană şi valorile ei ne influenţează viaţa.

Felul în care ne văd alţii este o veche obsesie românească. De la Paris, cum apare această temă – „imaginea României în străinătate“?

Există mai multe niveluri. Există o Românie în care toată lumea se ceartă, în care scandalurile politice şi de corupţie vin pe bandă rulantă. Mai nou, există şi un punct de vedere care priveşte cultura şi imaginarul românesc. În secolul trecut se vorbea destul de mult despre Cioran, Ionescu, Brâncuşi, Eliade. Imediat după 1989 a existat un al doilea val, care a coincis cu descoperirea scriitorilor români. A urmat valul cinematografiei. Apoi, diaspora românească a început să vorbească despre locuri din România – despre Sibiu, Capitală culturală europeană, despre Cluj, care este Capitala europeană a tineretului, şi altele. Sînt mici repere care schimbă imaginea României. Cînd am ajuns eu în Franţa, acum 16 ani, România însemna sărăcie, romi, orfani; şi a fost foarte greu să schimb mentalitatea celor cu care lucram. În primii ani la *Courrier International*, îmi era foarte greu să propun articole din presa română care să fie preluate şi traduse. Mi-a fost greu să-i impun pe Mircea Cărtărescu cu *Orbitor*, ori pe Florina Ilis (care ulterior a luat Premiul *Courrier International* pentru cel mai bun roman străin). Prima întrebare era: „De ce m-ar interesa? N-o să mă cumpere nimeni.“ Sau: „Ah, aveţi şi aşa ceva? Credeam că există doar romi.“ La un moment dat, m-au întrebat: „Ceva cu Dracula nu aveţi?“ Dar la Paris îl avem pe Matei Cazacu, aşa că am organizat o dezbatere despre Dracula în imaginarul românilor şi a fost extraordinar, au participat 400 de persoane. Cred că se poate vorbi şi altfel despre România, dar ar trebui ca şi presa din România să urmeze această tendinţă. Îmi este foarte greu să găsesc subiecte care i-ar interesa pe occidentali. Noi, ca ziarişti, avem puterea de a educa – chiar dacă sună desuet.

„Există o Românie în care toată lumea se ceartă.“

Mai nou, s-a vorbit mult despre românii care pleacă în Vest ca să-şi găsească de lucru, iar presa britanică a creat o mică isterie pe această temă la 1 ianuarie 2014. Cum s-a văzut asta de la Paris?

Britanicii s-au temut şi de „instalatorul polonez“, în 2004, atunci a fost o adevărată isterie, acum a fost mai degrabă un balon de săpun. Jurnaliştii din Occident îşi închipuie că acest tip de articole vînd ziarul. În schimb, publicul a devenit mai selectiv. Odată cu libera circulaţie, cu vacanţele, cu dorinţa occidentalilor de a descoperi Europa Centrală şi de Est, foarte mulţi oameni au ajuns în România şi au văzut că realitatea nu e atît de neagră cum o prezintă presa. Întorşi acasă, aceşti oameni au reacţionat pe bloguri şi pe forumuri: au comentat articolele spunînd că nu e chiar aşa, prin urmare presa a fost obligată să-şi schimb discursul. A contat şi faptul că din România au venit campanii amuzante: a fost o atitudine bună, în loc să ne ofticăm şi să dăm comunicate în limbaj de lemn, am reacţionat cu umor. Şi noi, ca societate şi ca spaţiu public, ne-am maturizat şi am început să lăsăm deoparte paranoia că toţi ne năpăstuiesc. Există o carte foarte bună, *G. Călinescu şi complexele literaturii române* de Mircea Martin, care ar trebui reeditată şi citită măcar de fiecare ziarist: noi ne fabricăm nişte complexe care de fapt nu există. Sîntem mai europeni decît alţii.

Prin ce?

Pentru că sîntem la intersecţia mai multor culturi. Pentru că avem o cultură a învăţării limbilor străine care nu există în Occident. Faptul că sîntem, geografic, la periferia Europei, ne determină să fim curioşi, să învăţăm despre alte culturi, să cunoaştem. Se spune că românul este fatalist, dar, dacă nu are nici o şansă în ţara lui, românul nu are nici un scrupul în a pleca şi a-şi încerca norocul în altă ţară. Pentru noi, Europa a fost o cale lungă, pentru care am muncit. E cu totul alt parcurs decît al statelor occidentale. Sîntem un mozaic de religii. Sîntem Europa într-un creuzet.

La noi se vorbeşte însă mai degrabă despre „excepţionalismul românesc“, nu despre acest „creuzet european“, trăim cu sentimentul că sîntem „altfel“...

Avem probleme comune cu restul Europei. Nu avem un spaţiu public european, nu avem nici un spaţiu public românesc. A început să apară prin manifestările pentru a salva Roşia Montană. Apoi cu ceea ce s-a întîmplat la alegerile din noiembrie 2014. Dar nu avem un spaţiu public european, aproape nimeni nu se declară european. Cîţi dintre noi simt că Ziua Europei e o zi a lor?

„Cîţi dintre noi simt că Ziua Europei e o zi a lor?“

De ce nu avem? Aţi lucrat la Presseurop.eu, o publicaţie online care încerca să creeze un astfel de spaţiu.

Nu există în acest moment o presă europeană. Presseurop a fost o încercare. În opinia mea, presa europeană trebuie să fie multilingvă şi trebuie să fie relevantă pentru orice european – fie el român, lituanian, suedez, portughez sau altceva – atît prin subiecte, cît şi prin modul de a fi tratate. Dar trebuie să vorbească şi despre ceea ce se întîmplă în statele membre şi să facă în aşa fel ca aceste subiecte să fie interesante pentru restul Europei. Presseurop a încercat să facă acest lucru. A fost un proiect al Comisiei Europene (ca şi Euronews şi Euranet). Nu am mers mai departe pentru că a existat la un moment dat o voinţă din partea unor *lobby*-uri anglo-saxone de a opri acest proiect. Presseurop publica în zece limbi (inclusiv româna). Am reuşit să traducem în alte nouă limbi lucruri despre România care nu se ştiau. Voxeurop.eu este continuarea Presseurop, cu aceeaşi echipă de jurnalişti – care lucrează benevol, căci nu mai avem finanţare – convinşi că presa poate fi un mijloc de locomoţie între instituţiile europene şi spaţiul public european în formare. Instituţiile europene au bugete enorme pentru comunicare, dar nu ştiu să comunice. Am văzut asta anul trecut, la alegerile europene. În diverse ţări, apar tot mai multe mişcări pro-europene susţinute de tineri care au călătorit în Europa, au avut burse Erasmus şi care se simt bine oriunde în UE. Ei au nevoie ca acest lucru să fie simţit de Comisia Europeană, care să impună politici europene adevărate. În acest moment avem, practic, o singură politică europeană comună: cea agricolă. Am rămas la mîncare, totul trece prin burtă. E nevoie însă de un spaţiu public european.

La Presseurop şi la Courrier International, *trebuie puse de acord subiecte, stiluri, abordări diferite din presa mai multor ţări. Cum reuşiţi asta?*

Fiecare editor citeşte presa din spaţiul lui lingvistic, iar la şedinţele de redacţie încercăm să ne „licităm“ subiectele. Există subiecte care merg foarte bine şi există subiecte care nu merg deloc. De pildă, aventurile primarului Radu Mazăre n-au mers foarte bine. În schimb, posibilitatea ca Mircea Cărtărescu să fi luat Premiul Nobel a mers; faptul că Herta Müller a luat Premiul Nobel a mers; Roşia Montană a mers. Ceea ce ne pune în valoare merge. Dar şi problemele noastre merg. De exemplu, noi am fost foarte preocupaţi să vorbim altfel despre romi. Am încercat să arătăm şi ce se întîmplă bun în viaţa lor, preluînd articole din *Dilema veche, Decât o Revistă* ori *Adevărul*.

La urma urmei, există subiecte europene?

Există. De exemplu, energia: este o problemă europeană care ne interesează pe toţi, atît din punctul de vedere al independenţei faţă de Rusia, cît şi al noilor forme de energie. Problema educaţiei: cum facem ca diplomele să fie recunoscute peste tot în Europa? Există apoi problema imigraţiei, care ne priveşte pe toţi, deşi ne facem că nu ne priveşte. Mi se pare o greşeală fundamentală că Uniunea Europeană nu are acum o viziune. Ce leagă Europa? Care e subiectul principal? Ce fel de Europă ne dorim peste 20 de ani? De ce nu ne interesează ce se întîmplă la porţile Europei? Presa are capacitatea de a scrie despre asemenea subiecte pentru a le face interesante.

În diverse ţări europene s-au dezvoltat în ultimii ani mişcările naţionaliste şi antieuropene. Nu e grav pentru Uniunea Europeană?

O democraţie este un cor în care toată lumea spune acelaşi lucru sau un concert de voci diferite? Frontul Naţional, UKIP sau Jobbik sînt într-adevăr mişcări naţionaliste şi antieuropene, dar ele merg să-şi exprime punctul de vedere tot la Bruxelles, tot în Parlamentul European. În momentul în care apar voci care spun altceva, ar trebui să ne întrebăm ce nu merge. Dacă au apărut, înseamnă că undeva a fost o falie, ceva nu funcţionează bine.

Cine ar trebui să ofere viziunea asupra Europei?

Ar trebui ca instituţiile europene să ofere această viziune, dar nu reuşesc. Fie nu au timp, fie nu au chef, fie banii sînt folosiţi în alte părţi, fie nu au înţeles corect faptul extrem de simplu că Jean Monnet nu asta îşi dorea cînd visa la Europa Unită. Aşa că mă întorc la greci, pentru că acolo s-a născut democraţia: cînd politicienii nu sînt capabili să conducă Cetatea, e nevoie de intelectuali. Acolo trebuie să se întîmple ceva: în zona intelectualilor, a spaţiului public, a presei. Poate că nu mai avem lideri la nivel european, persoane care să aibă o viziune, cum au fost Jean Monnet, Schuman sau Adenauer.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

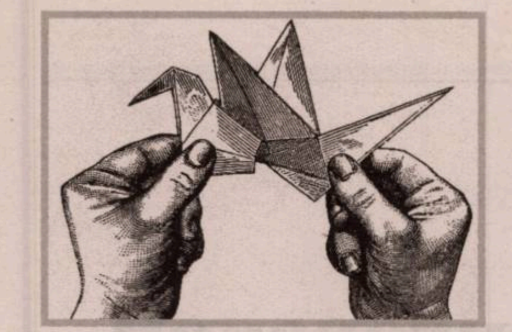

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Taximetristul

Abia întors în ţară după ce lipsisem vreo săptămînă, mă aflam într-un taxi împreună cu un prieten. Taximetristul, un tip corpolent cu ochelari, de vreo 65 de ani, părea atent la tot ce discutam noi. La un moment dat a intrat în vorbă: „Aţi auzit, dom'le, ce amenzi au băgat ăştia?“ Parcă auzisem ceva, vag, dar de cîte ori nu mai auzisem zvonuri cu amenzi grozave sau propuneri legislative absolut teribile, lucruri care apoi se dovediseră neadevărate sau nu intraseră niciodată în vigoare? Totuşi, poate că, plecat din ţară, scăpasem ceva important.

„N-am auzit, ce amenzi?“ „Păi, domnule, pentru centură îţi dă aproape 20 de milioane vechi.“ „Hai, domnule, dă-o încolo, nu pot să cred. Sînteţi sigur?“ „Da, dom'le, acuma s-a modificat legea. E de cîteva zile în vigoare. Şi dacă vorbeşti la mobil cam tot aşa te arde.“ „Domnule, păi ar trebui să se respecte nişte proporţii, să fie o legătură între amenzi şi veniturile oamenilor, că altfel iese o aiureală, creşte şi riscul de corupţie pentru poliţişti, şi multe altele“, am zis eu pe jumătate indignat, pe jumătate neîncrezător.

„Asta cu centurile nu-i nimic, să vedeţi cum e la trecerea pe roşu.“ „Cum e?“ „200 de milioane vechi şi-ţi ia şi carnetul.“ „Păi, cine are aşa o sumă, rămîi dator la stat, te bagă la închisoare? Cum poate plăti omul de rînd aşa ceva? Sînteţi sigur că aşa sînt sumele? Poate e vreun zero în plus pe undeva.“ „Dom'le, dacă vă spui eu, scrie în lege, am văzut cu ochii mei, 200 de milioane în lei vechi, 20 de mii de roni, ce naiba nu mă credeţi…“

Siguranţa lui a început să-mi dea de gîndit. Mi-am zis că, totuşi, un taximetrist ar trebui să fie foarte bine pus la punct, măcar în domeniul ăsta. Şi am început să înjur în gînd Guvernul Ponta.

„Başca, dacă îţi ia permisu“ – a continuat şoferul – „ţi-l dă foarte greu înapoi şi te mai costă o grămadă de bani, trebuie să dai examen din nou. Ăştia-s nebuni la cap, pe cuvîntu' meu.“

În maşină s-a lăsat tăcerea.

Peste cîteva minute, în acelaşi taxi, vorbeam cu prietenul meu despre un incident dintr-un parc, în care nişte copii de 14 ani fuseseră bătuţi de alţii mai mari. Cei mai mici refuzaseră să joace fotbal cu ei şi, atunci, cei mari le-au luat pur şi simplu mingea şi i-au şi bătut. Unuia i-au spart nasul. A fost nevoie să vină Salvarea. Iar bodyguarzii din parc nu mişcaseră un deget.

„Ăia mari erau ţigani?“

„Ăia mari erau ţigani?“, a întrebat taximetristul. „Nu ştiu.“ „Sigur erau ţigani“ – a tras el concluzia – „că ăştia fac aşa. Cînd eram puşti, mă obişnuisem să bat ţigani. Îmi plăcea să-i bat. Altfel nici n-o scoţi la capăt cu ei.“ „Şi reuşeaţi întotdeauna să-i bateţi?“ Omul de la volan a tăcut preţ de cîteva secunde, de parcă nu-i venea să răspundă. Apoi ne-a dezvăluit cu mîndrie în glas: „Am făcut lupte. Am făcut performanţă, am fost campion naţional“. „Ei, bravo“, am zis noi. Era un tip voinic, dar nu părea format tocmai din muşchi, însă, cine ştie, fusese campion demult, poate că de atunci carnea se mai muiase. Ghicindu-mi parcă gîndurile, el a continuat: „Ei, eu acuma nu mai am fizicul de altădată, dar fiul meu m-a moştenit, le are pe astea cu luptele, de toate felurile“. „Şi el bate ţigani?“, a întrebat amicul meu, fără să clipească. „Ei, nu. Cred că el n-a prea avut ocazia, a fost în Legiunea Străină. Acolo s-a bătut cu alţii. A fost prin Africa, prin tot felul de ţări. Acum nu mai e în Legiune, e într-o misiune în Irlanda. E foarte bine plătit acolo.“ „Ce face în Irlanda?“ „Nu ştiu, că el nu prea spune. L-am întrebat şi eu, dar mi-a zis că mai bine să nu ştiu. E mister. Dar mă rog la Dumnezeu să vină acasă întreg, de fapt nici nu-mi fac probleme, că el e foarte bun, e pregătit pentru absolut orice. Dar mi-ar plăcea să stea şi cu noi mai mult, că ne-a cam uitat. Măcar de sărbători să-l vedem.“

Odată ajuns acasă, mi-am amintit de povestea cu amenzile. Am început să caut pe Internet, ca să mă lămuresc despre ce era vorba. Şi am descoperit că într-adevăr se făcuseră nişte modificări la Codul Rutier şi amenzile crescuseră. Dar era vorba mai degrabă de nişte actualizări, nici pomeneală de grozăviile taximetristului. Şi atunci cum rămînea cu luptele lui, cu fiul din Legiunea Străină? Mi-am amintit brusc de nasul lui roşu şi borcănat. Da, chiar aşa, mi-am zis, cum să-ţi faci serviciul mai frumos? Ce să tot trăncăneşti zi de zi cu clienţii în taxi, ca să-ţi mai omori plictiseala? Gogoşi!

■ ■ ■

anti nostalgia

Proclamaţia de la Timişoara (III)

„4. Pentru victoria revoluţiei din Timişoara s-au jertfit, alături de români şi maghiari, şi germani, şi sîrbi şi membri ai altor grupări etnice, care de secole conlocuiesc în oraşul nostru, paşnic, în bună înţelegere. Timişoara este un oraş românesc şi european, în care naţionalităţile au refuzat şi refuză naţionalismul. Invităm pe toţi şovinii din România, indiferent că sînt români, maghiari sau germani, să vină la Timişoara la un curs de reeducare în spiritul toleranţei şi al respectului reciproc, singurele principii care vor domni în viitoarea Casă a Europei.

5. Încă în data de 16 decembrie, din primele ore ale revoluţiei, una dintre lozincile cel mai des scandate a fost: «Vrem alegeri libere!» Ideea pluralismului politic a fost şi a rămas una din cele mai scumpe timişorenilor. Sîntem convinşi că fără partide politice puternice nu poate exista o democraţie autentică, de tip european. Cu excepţia celor extremiste, de stînga sau de dreapta, toate partidele au drept la existenţă în cetatea Timişoarei. În oraşul nostru nu au fost atacate şi devastate sediile partidelor politice, nici unul dintre membrii acestora nu a fost ameninţat, insultat sau calomniat. Membrii partidelor politice sînt concetăţenii noştri, sînt colegii noştri de muncă, sînt prietenii noştri care au opinii politice. Democraţia europeană înseamnă libera exprimare a opiniilor politice, dialogul civilizat între exponenţii lor şi competiţia loială pentru cucerirea adeziunii publice şi, implicit, a puterii în stat.

Am fi acceptat în sistemul democraţiei româneşti şi Partidul Comunist Român, dacă el nu ar fi fost compromis total şi definitiv de către nomenclatura sa, degenerînd în fascism roşu.“

(11 martie 1990)

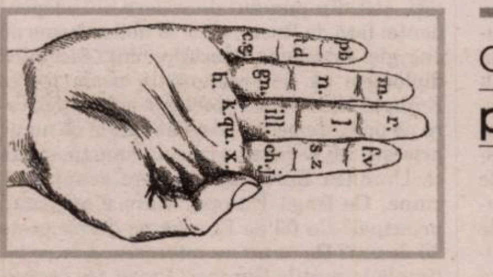

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Sărbătoarea monarhiei

Nu sînt un editorialist festivist, dar ziua de 10 mai (cîndva, Ziua Naţională a României, astăzi – parcă din ce în ce mai mult – o dată oarecare!) mă împinge spre un mic comentariu de actualitate. Încercam, cu ani în urmă, într-un articol, să creionez portretul celui pe care britanicii îl numesc – generic, dar, să admitem, atît de frumos – *gentleman*. Porneam atunci de la un roman celebru (devenit, pe la începutul anilor '90, un film poate chiar şi mai celebru, cu Anthony Hopkins şi Emma Thompson în rolurile principale) – *The Remains of the Day / Rămăşiţele zilei* – al scriitorului japonez (naturalizat în Anglia) Kazuo Ishiguro. Mă raportam, desigur, la protagonistul naraţiunii, *Mr. Stevens*. Personajul respectiv, deşi majordom, aparţine, tipologic vorbind, marii aristocraţii europene, împrumutînd de la stăpînii săi (cu precădere, de la lordul Darlington şi de la amicii acestuia) toate trăsăturile mentalitare ale unui nobil autentic. Între ele, strălucesc: loialitatea, spiritul de sacrificiu, aşezarea deasupra emoţiilor primare şi, probabil, mai intens decît oricare alta, forţa de a aştepta – adică răbdarea superioară, infinita voinţă de a contempla, seren şi neangajat, zbuciumul mărunt al umanităţii labile. Pentru englezi cel puţin, termenul de *gentleman* are o valoare deosebită, tocmai prin implicarea unor astfel de calităţi. Un bărbat care îşi pierde statutul de *gentleman*, în sistemul cultural tradiţional al Marelui Albion, îşi distruge, de fapt, *sinele*, identitatea, singurul punct de reper concret al existenţei sale pămînteşti. A nu fi, din start, *gentleman* – şi mai grav! – înseamnă a nu exista ca individ, a dispărea, cu desăvîrşire, din scările axiologice ale grupului. O întreagă istoriografie şi o imensă literatură stau mărturie în acest sens.

Noi şi, în general, comunităţile latine nu avem un atît de pronunţat cult al perfecţiunii, să-i spunem, *sufleteşti*, în ultimă instanţă. Sîntem „maleabili“, „vioi“, cum ne place adesea să ne caracterizăm, „sprinţari“, iar agitaţia psihomotorie nu prea lasă loc, e de înţeles, principiilor solide – da, voi recunoaşte deschis –, *inflexibile*, de viaţă. Tot ce ne apare „fix“, „imuabil“, de o evidentă „stabilitate“ ne îngrijorează, atunci cînd nu ne dezgustă pur şi simplu. Cu alte cuvinte, oamenii principiali ne încurcă vieţile, întrucît dorim mereu să avem libertatea caragialiană a lui „nici aşa, nici altminteri“. Fără „arcuire“ (şi la 180 de grade, dacă s-ar putea!), legea, regula, etica în ansamblul ei, ne sufocă, dîndu-ne senzaţia spaţiului concentraţionar. Rigoarea şi disciplina sînt pentru „obtuzi“, pentru „limitaţi“ şi nu pentru „spiritele libere“. Un *gentleman* descins pe un asemenea fundal provoacă, de regulă, perplexitate. „Spiritul liber“ rămîne, frecvent, mesmerizat, odată expus acestei forme antagonice de civilitate, pe care el o dispreţuia iniţial doar din estimări teoretice. Intersecţia celor două culturi reprezintă de aceea un fenomen benefic, permiţînd „vioilor“ din tagma lui *carne trémula* un minim exerciţiu de admiraţie, iar *gentleman*-ului un nou prilej de a-şi arăta educaţia exemplară. Contrastul „lumilor“ suprapuse aşa este violent, însă rezultatul marchează începutul unei nesperate reconcilieri. Se crede îndeobşte că extremele se atrag. Nu ştiu cu siguranţă. În mod cert, totuşi, ele s-ar putea cunoaşte reciproc, „extrema“ bună avînd astfel ocazia să modeleze „extrema“ rea.

L-am văzut, în carne şi oase, pe ultimul mare gentleman al politicii româneşti.

Nu are rost să mă ascund după deget: acestea au fost impresiile mele, urmărindu-l pe Regele Mihai I în ultimii douăzeci şi cinci de ani. Contrastele descrise mai sus se leagă de simbolismul întîlnirii/interacţiunii/intersectării/ciocnirii Majestăţii Sale cu ceea ce noi numim clasa politică autohtonă. Comparaţia este inutilă. Diferenţele sînt de-a dreptul stupefiante. Surpriza enormă – numai pentru noi, cei de astăzi, bineînţeles! – vine din realitatea incontestabilă că un *gentleman* de talia Regelui a fost şeful statului odată şi, în mod normal, ar mai fi putut fi şi în prezent. Nu-ţi vine să crezi, în postură de cetăţean român actual, după decenii de administraţie „proletar-brigadieră“, „brutal-cizmărească“ şi „mafiotic-tranzitorie“, că au existat şi asemenea vremuri şi că, teoretic, ele ar mai putea încă exişte, că lumea ar (mai) avea posibilitatea să funcţioneze – şi pe plai mioritic – în acord cu standardele politice cele mai înalte ale civilizaţiei apusene. La sărbătorirea vîrstei de nouăzeci de ani (lăudabil: în Parlamentul României!), cu ceva vreme în urmă, Regele a ţinut un discurs atipic (pentru politichia românească), impresionîndu-şi pînă şi adversarii. Mulţi s-au întrebat atunci de unde a reieşit importanţa acelui *speech* impresionant. Se pot găsi o mulţime de răspunsuri, dar unul, cred, primează cu desăvîrşire. L-am văzut, în carne şi oase, pe ultimul mare *gentleman* al politicii româneşti. Într-o perioadă în care, în interiorul „regnului“ lui *zoon politikon* băştinaş, „specia“ în cauză e pe cale de dispariţie. Am văzut un lider genuin, în care toate calităţile enumerate anterior se îmbină remarcabil: loialitatea (faţă de ţară şi faţă de democraţie), spiritul de sacrificiu (faţă de popor – a se vedea condiţiile monstruoase ale abdicării), aşezarea deasupra emoţiilor primare (eleganţa evitării oricărei polemici cu personajele patibulare, nedemne nici măcar de oprobriul public) şi, mai presus de toate, forţa de *a aştepta* pentru ca oamenii să-şi înţeleagă şi să-şi asume trecutul. Parafrazîndu-l pe Marin Preda, aş zice că *Regele* „a avut cu noi o nesfîrşită răbdare“. Dacă nu ne vom trezi la timp însă, *Timpul* nu va face acelaşi lucru.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Legături bolnăvicioase (artă/societate)

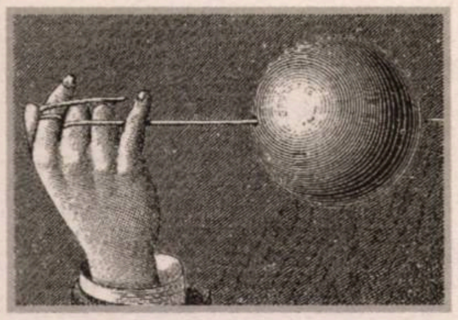

■ La New York, Institutul Cultural Român a organizat o expoziţie despre avangarda românească. Printre altele, în expoziţie a fost prezentată macheta unei reviste apărute în 1931. Revista *Pulă*, subintitulată „Organ universal“, a fost editată de Aurel Baranga, Gherasim Luca, Jules Perahim şi Paul Păun şi publicată în doar 13 exemplare. În expoziţie a apărut şi o fotografie cu doi dintre redactorii revistei, „la lucru“, adică goi puşcă (fotografia apăruse iniţial în respectiva revistă). Curatorul expoziţiei de la ICR New York este criticul de artă Igor Mocanu. Pentru el, revista *Pulă* e „momentul fondator cu care ar trebui să înceapă orice istorie a performance-ului românesc“. Un moment fondator, un gest îndrăzneţ: artiştii şi-au luat prea multă libertate pentru epoca lor. Elevi de liceu la momentul publicării gazetei, au avut de înfruntat un proces (pentru atentat la bunele moravuri) şi chiar au stat cîteva zile la închisoare. Nu văd cum ar fi putut lipsi acest moment dintr-o expoziţie despre istoria avangardei.

Acum, ca şi atunci, revista *Pulă* şi mai ales fotografia au stîrnit reacţii ultragiate. O parte din comunitatea românească de la New York a protestat, acuzînd ICR de pornografie; scandalul a fost „recuperat“ şi de presa românească, s-a cerut chiar şi demiterea conducerii ICR. Din fericire, n-a fost nici un proces, n-a fost nimeni arestat. Dar virulenţa comentariilor arată că, în unele privinţe, felul de a percepe, de a înţelege arta a rămas acelaşi: în 2015 încă mai există oameni care se ultragiază pentru aceleaşi lucruri care ofensau acum 85 de ani. Parcă nici n-am fi avut avangardă!

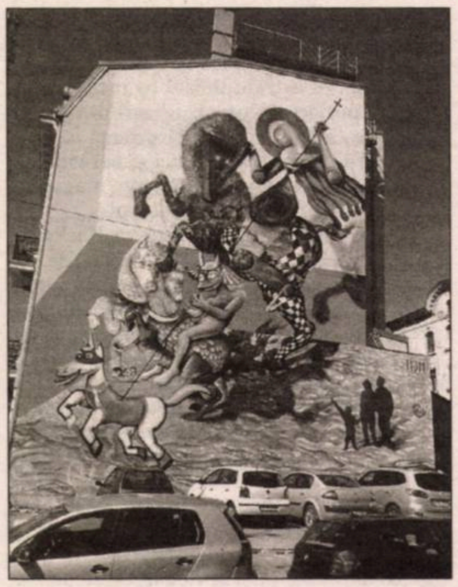

■ La Bucureşti, un grup de artişti a pictat o frescă pe calcanul unei clădiri de pe strada Băniei. Pentru cei care nu cunosc zona: e una dintre acele străduţe din zona pieţei Sfîntul Gheorghe, cu clădiri frumoase, dar prost îngrijite, gata să se prăbuşească, cu prăvălii în pragul falimentului, cu trotuare burduşite de maşini şi un carosabil plin de gropi, care n-a mai văzut de mult asfaltul. Fresca e un remix (post)modern, ironic, după reprezentările clasice cu Sfîntul Gheorghe omorînd balaurul. Pictura murală se întinde pe cele patru niveluri ale clădirii. O pată de culoare – probabil singura – dintr-un cartier predominant cenuşiu.

În general, autorităţile locale consideră că desenele graffiti sînt acte de vandalism. De data asta, artiştii au obţinut acordul proprietarului înainte să se apuce de treabă – fresca e, prin urmare, *street art* cu voia proprietarului. La puţină vreme după „vernisaj“, proprietarul clădirii s-a văzut nevoit să dea explicaţii enoriaşilor de la biserica Sfîntul Gheorghe situată în vecinătate. Oamenilor nu le-a plăcut fresca: n-au înţeles ironia sau, dimpotrivă, li s-a părut că nu se poate glumi cu cele sfinte şi au cerut ca pictura să fie ştearsă. Nu e clar cine anume a văruit zidul respectiv şi dacă alpiniştii utilitari au intervenit la cererea proprietarului sau a Primăriei. Ce e sigur e că intervenţia a fost rapidă şi eficientă: în cîteva ore, pictura s-a făcut nevăzută.

În 2015 încă mai există oameni care se ultragiază pentru aceleaşi lucruri care ofensau acum 85 de ani. Parcă nici n-am fi avut avangardă!

Societatea civilă şi comunitatea artistică s-au mobilizat, şi ele, rapid, dar mai puţin eficient decît adversarii picturii, de vreme ce n-au reuşit să împiedice ştergerea ei. Acuzaţiile sînt grave: atentat la libertatea de exprimare şi servilism al autorităţilor faţă de Biserica Ortodoxă Română. Capetele de acuzare sînt greu de demonstrat de vreme ce nu e clar cine şi de ce a şters pictura (proprietarul zice că ar fi fost iniţiativa lui, ca să nu se pună rău cu vecinii). Ce e sigur e că agitaţia din jurul picturii murale a deschis o polemică interesantă şi utilă despre spaţiul public. Căci zidul exterior al clădirii nu e (numai) al proprietarului, el aparţine comunităţii. Poate oricine să spună, să scrie, să deseneze orice, oriunde în spaţiul public? E nevoie de autorizaţie? De arbitraj? Din partea cui? Acestea sînt teme interesante pe care desenul şi controversa le aduc în sfîrşit în actualitate. Pe de altă parte, dacă se adevereşte că pictura a fost ştearsă de autorităţi la presiunile Bisericii, atunci ar trebui tranşată în sfîrşit chestiunea (constituţională) a laicităţii.

P.S. Mă întreb oare de ce s-a grăbit Biserica să şteargă această „icoană“ postmodernă cînd există atît de multe icoane autentice, opere de artă, obiecte de patrimoniu care riscă să fie şterse de trecerea timpului dacă nu sînt restaurate de urgenţă…

P.P.S. Pentru lămuriri suplimentare cu privire la cum ar trebui să ne raportăm la artă citiţi *Nu vedeţi nimic* de Daniel Arasse (editura Art).

■ ■ ■

PUBLICITATE

FESTIVALUL
DE LA CANNES
LA LOC
DE ONOARE

TV5MONDE
CANALUL CULTURAL FRANCOFON MONDIAL

ÎN MAI, PROGRAM SPECIAL
FESTIVALUL INTERNATIONAL DE FILM DE LA CANNES, 2015

Zilnic, informaţii despre Festivallul de la Cannes la RFI România şi pe
www.rfi.ro/festival-cannes-2015

www.tv5monde.com

provided by

TV5MONDE face parte
din oferta Telekom Romania

CANNES
PRODUCTION
DIRECTOR
CAMERA
DATE
SCENE
TAKE

Valentina SANDU-DEDIU

O sută de repetiţii pentru Schönberg

Aflîndu-mă pentru cîteva zile la Berlin, la sfîrşit de aprilie, am urmat sfatul unor prieteni şi m-am dus să văd proaspăt lansata montare a operei-oratoriu de Arnold Schönberg, *Moses und Aron* (nu, nu e o greşeală a autoarei, nici a redacţiei: compozitorul, din cauza binecunoscutei sale superstiţii legate de numărul 13, l-a evitat în numărul de litere al titlului, aşadar a tăiat un *a* din *Aaron).* Cunoscînd destul de superficial această partitură dodecafonică (neterminată), nu îmi puteam imagina că o versiune scenică ar putea propune linii atît de complexe şi de clare totodată, flamboaiante (la propriu) şi inventive. Dar Barrie Kosky – regizorul australian care conduce Opera Comică berlineză din 2012 – s-a dovedit a fi la rîndul său un magician, nu doar un admirator al lui Houdini, pe care îl evocă de altminteri în figura lui Aron.

Kosky îşi concepe regia orientată spre perioada în care Schönberg a lucrat la această operă (1930-32, cu idei schiţate încă din 1924). Situaţia politică a Europei din anii '30 (care-l obligă pe Schönberg să se exileze în America în 1933), ascensiunea ideilor lui Sigmund Freud (evocat iconografic de Kosky prin covoarele de Smirna, aluzie la cele care decorau cabinetele de la Viena şi Londra), dezbaterea în jurul sionismului şi a figurii lui Theodor Herzl, frămîntarea ideologică a compozitorului însuşi (convertit în 1898 la protestantism şi revenit după două decenii la iudaism), toate acestea sînt cîteva din temele principale care îmbracă muzica într-o ţesătură extrem de bine structurată şi de coerentă a simbolurilor scenice. Apelînd la trucuri impecabile, regizorul dă viaţă spectacolului, te provoacă să gîndeşti şi te surprinde senzorial, atît cît să nu te plictiseşti nici o clipă. Tufişul arzînd, pantofii în flăcări care traversează miraculos scena, ca purtaţi de un spirit (Dumnezeul ascuns), transformarea toiagului în şarpe şi a apei în sînge – asemenea efecte şi multe altele îşi au semnificaţia lor bine plasată în dramaturgia de ansamblu. Te întrebi iniţial ce rost ar avea citatele (proiectate pe un ecran) din *Aşteptîndu-l pe Godot,* ca apoi să pricepi comparaţia între cei doi fraţi biblici şi personajele lui Beckett, Vladimir şi Estragon, magicieni de provincie care caută şi aşteaptă.

Provocarea principală, declară Kosky într-un program de sală magistral alcătuit de teatrul berlinez, rămîne interdicţia biblică a imaginilor: „Această minunată contradicţie poate uşor să-l conducă pe regizor într-o capcană periculoasă, fie rezultă un soi de kitsch biblic, fie o abstracţiune minimalistă, rece“. Barrie Kosky o evită pentru că umanizează povestea, o înviorează cu gesturi şi cu o scenografie deloc opulentă, dar impresionantă şi eficientă (semnată de Klaus Grünberg, cu costume de Klaus Bruns). Aluziile repetate la *Führer,* manechinele întruchipînd figuri evreieşti şi dublînd ca un *alter ego* membrii corului, de la mişcări dansante pînă la violenţă distructivă, sînt doar alte cîteva exemple din minuţia ingenioasă cu care se construieşte spectacolul.

Nu cred că există mulţi regizori de operă la ora actuală care să înţeleagă muzica aşa bine: spectacolul imaginat de Kosky serveşte partitura schönbergiană la maximum, pentru că-i intuieşte dramaturgia. Muzica dodecafonică ar putea induce ascultătorului o monotonie indigestă, însă versatilitatea dramatică, bogăţia şi diversitatea retorică îi salvează mesajul şi arată spre mîna de maestru a lui Schönberg. Motorul dramatic, elementul central al operei, copleşitor, rămîne corul. Pînă în anii '50, partitura era considerată imposibil de montat, mai ales din pricina partidei corului, cu un text muzical atît de complicat, încît nimeni nu se încumeta să-l memoreze. De aceea, premiera (la Hamburg, 1954) a fost una concertantă, cu notele în faţă, iar prima producţie scenică la Zürich, trei ani mai tîrziu, a intrat pe bună dreptate în istoria spectacolelor de operă. Şi iată că acum, la Komische Oper, corul condus de David Cavelius şi întărit numeric de Vocalconsort Berlin reuşeşte performanţe uluitoare, însă doar după aproximativ o sută de repetiţii înainte de prima intrare în scenă pentru indicaţiile regizorale. Corul cîntă suveran liniile dodecafonice, clar ca intonaţie, totodată dinamic în mişcarea scenică şi în rolul său de masă manipulată şi abuzată, care îşi schimbă mereu părerea, se ceartă, se lasă manevrată. Doar după un travaliu susţinut poţi auzi, în fine, cum trebuie să sune o muzică a secolului XX. Dirijorul Vladimir Jurowski observă (în acelaşi program de sală) că lipsa oricărei ancore acustice îngreunează enorm interpretarea (pentru corişti şi orchestranţi deopotrivă); dar cînd lucrurile încep să se lege, după multe repetiţii, muzica seamănă cu un *mille-feuille:* dacă muşti din întreg, receptezi fiecare strat.

Interpretarea de ansamblu a pus în valoare fără îndoială originalitatea acestei muzici, dar şi legătura sa profundă cu opera de artă totală a lui Wagner, ecouri ale tradiţiei dramaturgice italiene, de *grand-opéra* franceză sau chiar venite din zona lui Kurt Weill. În discursul vocal solistic ar fi fost binevenită o mai clară diferenţiere între modurile de cînt ale celor doi fraţi, acolo găsindu-se tocmai ideea compozitorului de a distinge între gînduri şi cuvinte, între concepte abstracte şi transmiterea lor convingătoare. Moses ar trebui să declame doar în *Sprechgesang* (acea manieră mai mult vorbită decît cîntată, inventată de Schönberg), însă bas-baritonul Robert Hayward adoptă mai degrabă un stil cîntat. Estompează astfel delimitarea fundamentală a profetului de fratele său Aron, oratorul care vrăjeşte mulţimile (tenorul John Daszak) într-un soi de belcanto dodecafonic.

Schönberg a completat două acte din cele trei proiectate, însă pentru noi toţi, cei care umpleam la refuz sala Operei Comice, finalul – aşa cum a rămas – a părut cel potrivit: exclamaţia tragică a lui Moses căruia îi lipsesc cuvintele *(O Wort, du Wort, das mir fehlt!)* se stinge ca ultimă culminaţie de tensiune dramatică în *crescendo-decrescendo* pe ultimele note, la viori, ca un ultim suspin, un ultim ecou.

Valentina Sandu-Dediu *este prof. dr. la Universitatea Naţională de Muzică din Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Octave paralele, *Humanitas, 2014.*

■ ■ ■

ready made

„Anul trecut, un alt june amator de versuri mi-au scris din Giurgiu, rugîndu-mă să-l primesc ca elev în *atelierul meu poetic*.

Cu ocaziunea sărbătorilor Anului nou am primit o propunere cam de aceeaşi natură, precedată de felicitări entuziaste în modul următor:

«Anul nou cu cea mai mare şi înfocată verdeaţă vedem că a sosit; iar cel trecător s-a dus ca cum n-a fost! Dar acest an este *sperător* de a fi foarte îmbelşugat pentru marele şi celebrul bărbat de stat, care nu mai puţin poartă şi faimoasa cunună de rege al tuturor poeţilor din tot *globul Europei*. Deci Dumnezeu să vă întărească *înmilionit* sfînta sănătate ca să puteţi lupta de a face bine tuturor … şi mie, trimiţîndu-mă în Paris ca să mă perfecţionez…» etc.“

Vasile Alecsandri către
Iacob Negruzzi, în *Opere,* vol. X,
de V. Alecsandri, Editura Minerva, 1985

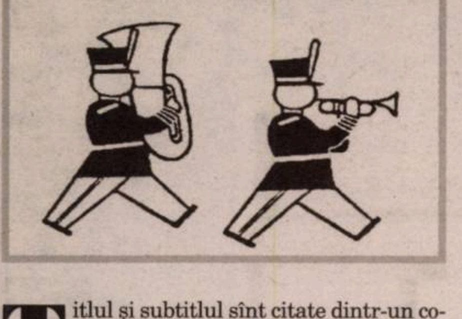

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

„Tolerant“ e un nume de cod pentru a fi submisiv

– şi a pune capul în pămînt –

Titlul şi subtitlul sînt citate dintr-un comentariu la adresa unui articol publicat în ziarul *Adevărul*. Autoarea articolului scrie despre postările pe Facebook ale unui cadru didactic de la UNATC, care nu se fereşte să afirme, despre romi şi evrei, lucruri pe care le putem considera, în mod clar, afirmaţii jignitoare. Cele mai multe dintre comentariile la adresa articolului spală pe jos cu autoarea, iar unele dintre ele îl laudă pe domnul profesor pentru „curaj“.

Zilele trecute, discutam cu un prieten despre un subiect asemănător. La un moment dat, mi-a spus: „Nu mai poţi să vorbeşti, domnule, că sar unii de cur în sus, că ai jignit pe nu ştiu cine. Adică nu pot să mai zic nimic de ţigani sau de homosexuali, că sînt bun de pedeapsă. Ce lume e asta? Adică ăia pot să zică orice despre mine, să joace în picioare toate – vezi Doamne! – defectele majorităţii, iar eu nu pot să zic nimic despre nimeni? A ajuns minoritatea să dicteze cum să vorbească majoritatea şi cum să se comporte. Bun, poate că e exagerat ce zic, dar mîine-poimîine, dacă treaba merge aşa, homosexualitatea o să devină obligatorie, că altfel eşti barbar şi tradiţionalist. Stai, nene! Eu vreau să fiu aşa cum sînt. Treaba ta cum eşti. Dar nu veni să-mi impui mie cum să fiu! Sînt la mine acasă. Vorbesc aşa cum vreau eu.“

În general, toate discuţiile de acest fel pleacă de la următoarele repere: evrei, romi, homosexuali, unguri. „Să mă lase cu exterminarea lor, că au inventat şi megasusţinut comunismul şi nu scot un cuvînt despre crimele, cu mult mai mai mari, ale invenţiei lor şi ale lui Stalin & co.“ „Au ajuns ţiganii să rîdă de noi, cum nu mai avem voie să zicem nimic. Şi-n State e la fel, cu negrii. Stai, bă, nene! N-am eu nici o vină cu sclavagismul, cu exploatarea. Nu le-am făcut eu! De ce trebuie să trag eu acuma? De ce trebuie să plătesc eu pentru ceva care s-a întîmplat nu ştiu cînd? Acuma le dau job-uri, ca să-şi răscumpere greşelile din trecut, şi ăia le rîd în nas, şi stau pe ditamai ajutoarele de şomaj.“ Întotdeauna se va găsi, şi în cazul ăsta, ca în toate cazurile, un compatriot stabilit în America, sau undeva în Europa, care-ţi va spune el cum stă treaba, cum s-a stricat lumea, iar tu, un naiv, un marxist inconştient şi sclav al modelor ideologice, habar n-ai care e situaţia cu „ăştia“. Se vorbeşte doar în numere mari, în naţiuni, în categorii. „Să-şi bage penele alea-n cur, cît vor, şi să defileze. Da' la ei în curte, nene! Nu la mine pe stradă, să-i vadă copiii mei. Şi să nu îndrăznească să intre în clasă la şcoală, să-i explice lu' fii-miu ce bine e să fii homosexual. Treaba lor de bolnavi, ce fac acasă la ei. Da' nu-mi ieşi, frate, în public, cu penele alea şi nu-mi face mie semn cu limba, ca şarpele, că ţi-o tai!“ „Bozgorimea să-şi vadă de treaba ei, că odată ne sculăm şi mai dăm o tură pe la Budapesta, şi de data asta cine ştie ce mai agăţăm de Parlamentu' ăla…“

Dacă încerci, cu calm, să discuţi cu cineva care se exprimă ca în rîndurile de mai sus şi dacă abordezi problemele comune – vidul de identitate, frustrarea faţă de nefuncţionarea instituţiilor, sărăcia, lipsa de educaţie – deseori ţi se va răspunde aşa: „Haide… Las-o… Nu mă lua cu de-astea. Am studiat şi eu în străinătate şi-am cam văzut care-i treaba. E o ofensivă în toată lumea. Au ajuns la putere şi acum se răzbună. Eu nu mă simt fără identitate deloc. Vreau să nu-şi bată joc de mine şi să-mi impună ce să gîndesc. Nu mă sufoca, frate, cu Holocaustu' ăla, că sînt crime mult mai mari, care s-au băgat sub preş, ca să rămînă ei în atenţie. Şi lasă-mă cu ţigani şi homosexuali, şi căsătorii, şi adopţii! Ce-i asta?“.

Fără a-i ironiza pe cei care vorbesc aşa, aş mai aminti faptul că, la fel de des, în spatele acestor repere de exprimare găseşti şi ideea că imaginea României e terfelită de romi şi că există un *masterplan* al denigrării noastre. Iar celălalt subiect care apare imediat este cel al toleranţei. Ei bine, „…toleranţa asta e o invenţie a iudeo-masoneriei şi a finanţiştilor mondiali, care le-au dat nişte burse unor hipsteri proşti, să elaboreze un sistem despre cum e să-ţi închidă gura în libertate, adică să crezi că trăieşti în democraţie, da' să n-ai voie să faci şi să zici altceva decît vor ei. Tu bagi la muncă, iar homosexualii şi ţiganii se distrează“.

Ce se scapă din vedere, la fel de des, e următorul lucru. Uneori, el chiar funcţionează, ca argument ultim, în disputele de unde pare că nu mai e nici o ieşire. După ce se trece prin la fel de obişnuitele „am prieteni ţigani, există şi evrei acceptabili, Cutare e întîi prietenu' nostru şi abia dup-aia e gay şi, oricum, el nu e ca ăia…“, se ajunge din nou la generalizări. Atunci se poate aminti faptul că „imaginea noastră“ de „afară“ suferă, da, din cauza „unora“. Deci, folosind raţionamentul şi limbajul de mai sus, nu e drept ca imaginea noastră, a celor de acasă, să sufere din cauza „unora“. Nu e OK să se generalizeze, cînd e vorba de noi, românii. Că nu sîntem toţi la fel. Nu sîntem deloc aşa cum sînt „ăia care ne strică imaginea“. Atunci, nu e complet nedrept să-i judecăm pe alţii, la grămadă, aşa cum *nu* ne place să fim judecaţi? Uneori, argumentul ăsta – slăbuţ, aşa cum e el – funcţionează.

„Tolerant“ nu face parte din vocabularul unei civilizaţii contemporane autentice. O lume civilizată e una multiculturală, accesibilă şi incluzivă, care permite orice formă de expresie şi de identitate, în limitele unei legi juste. Toleranţa e din alt film.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Copacul vieții
(2015)

Lucrurile din viața ta pot deveni artă. Vino la Art Safari și descoperă cum.

www.artsafari.ro

ART SAFARI

BUCHAREST ART FAIR
13-17 MAI 2015
CLĂDIREA „CICLOP"
MAGHERU 6-8

Parteneri strategici:

Parteneri:

Sponsori:

Partener advertising

Partener monitorizare media:

Parteneri comunicare:

Bilete disponibile în rețeaua Eventim.ro

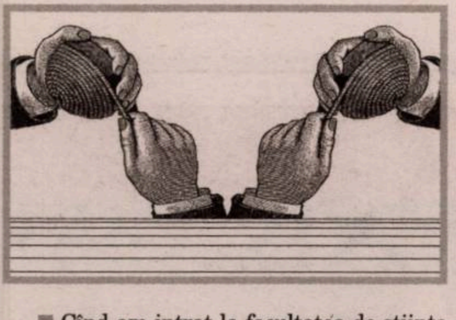

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Ce mai cercetăm

– ce fac ONG-iștii cînd nu sînt la televizor –

■ Cînd am intrat la facultatea de științe politice, acum mulți ani, tata m-a întrebat ce să le răspundă colegilor de pe șantier la întrebarea: ce face fii-tu? Era o întrebare grea. Adică faptul că am intrat la facultate, ba chiar la o facultate bună, era o mare chestie, dar dacă alții puteau spune clar că ies avocați, doctori, economiști, ingineri, ce ieși de la științe politice? Săracul tata trebuia să spună că fiisu se face politolog, deci ceva legat de politică, suna prestigios și oarecum murdar în același timp. Povestea asta a continuat și după facultate. O vreme a fost OK, cînd doar scriam la revistă și apăream la televizor, eram deci „în presă“. Dacă ești în presă și apari la TV, nu mai e nevoie de explicații, oamenii te văd pe sticlă, deci aia e meseria ta. De cînd apar foarte rar spre deloc la TV și mă ocup de condus un ONG, lucrurile au devenit complicate. După ce m-a văzut la TV că sînt director la „ceva cu politică“, o vecină m-a rugat să-i angajez nepotul șofer. Că e băiat bun, iar dacă ești director sigur ai nevoie de șofer sau ești măcar în măsură să dai un telefon să-l angajeze altcineva. Iar dacă ONG-ul este o specie mai ciudată, numită centru de politici, sau *think-tank*, adică nu are un obiect al muncii de care să se lege cu lanțuri (păduri, drepturile cățeilor sau monitorizarea alegerilor etc.), atunci job-ul de a explica cu ce te ocupi devine cu totul sisific.

■ Deci ce facem noi la Centrul Român de Politici Europene? Cel mai simplu ar fi să vă gîndiți la noi ca la unii care unesc puncte. Lumea e complexă, iar cei care apasă pe butoanele deciziei politice nu sînt siguri care e legătura între butoane, motor, roți și de foarte multe ori nici nu sînt interesați să știe, pentru că li se pare că știu deja. Doar cred că știu. Deci ne place să credem că ceea ce facem noi contribuie la a avea decizii de politici publice mai înțelepte. Asta nu pentru că sîntem mai deștepți decît politicienii (deși...), ci pentru că ne luăm timp să cercetăm, să vedem ce zic oamenii, care e realitatea, pentru că ne luăm timp să gîndim și pentru că nu avem presiunea alegerilor, deci nu trebuie să facem ce fac politicienii pentru a ieși bine la urne. În cazul unui *think-tank* care își propune să contribuie la un rol mai înțelept al României în UE, punctele ce se cer unite sînt chiar mai multe, pentru că trebuie să lărgim mereu cadrul, să urmărim ce se întîmplă la Bruxelles sau în alte capitale, plus ce se întîmplă în zonele de special interes pentru noi, cum ar fi Chișinăul.

■ Deci mi-a venit o idee: cum ar fi să scriu despre bucătăria unor cercetări pe care le avem în lucru, unde am pus aluatul la dospit și acum ne învîrtim pe lîngă tăvi ca să vedem cum cresc? O fi de interes? Evident, unele dintre aceste prăjituri se vor rata, le vom abandona, de altele veți auzi în forma finală, cînd vom ieși cu rapoarte și cu idei de politici.

■ Un aluat pe lîngă care mă învîrt de cîteva luni este acesta: unde a ajuns procesul de europenizare al Republicii Moldova? Am făcut zeci de interviuri, am stat două săptămîni la Chișinău, acumulez informații. Lucrurile merg rău acolo după alegeri, deși nu atît de rău cît scrie presa din România. Am un fel de blocaj, sînt în situația în care, cu cît știu mai multe, cu atît trebuie să aflu mai multe. Săptămîna trecută a fost dat publicității raportul unei firme de detectivi angajate de statul moldovean pentru a da de urmele unui miliard de dolari furați din trei bănci de stat. Legăturile cu elita politică sînt evidente. Înseamnă asta prăbușirea proiectului pro-european? La prima vedere, da. La a doua vedere, însă, Moldova pare a găsi resurse de a păstra proiectul înlocuind oamenii expirați. Toată lumea a fost uimită de anvergura manifestației organizate de Platforma Civică Demnitate și Adevăr (DA). Zeci de mii de oameni au manifestat pentru democrație și integrare europeană. Și împotriva partidelor care promit exact aceste lucruri. Apoi, trebuie urmărit cu atenție proiectul politic lansat de fostul premier Iurie Leancă – Partidul Popular European din Moldova. Leancă este cel mai popular politician din Moldova și reușește o performanță ciudată: a fost șeful unui guvern sub care s-au întîmplat multe mizerii, dar el personal nu e afectat, oamenii nu cred că a furat, are aerul că nu e genul, plus că nu e un om bogat după ce a ocupat funcția, o raritate. Se știe mai puțin în spațiul public despre nivelul de susținere oferit de creștin-democrații germani pentru nașterea noului partid, probabil voi reveni cu amănunte dacă apuc să scriu. Deci e totul pierdut în Moldova sau curentul pro-european renaște sub o nouă elită? Mai frămîntăm subiectul.

■ Colegii mei Bianca Toma și Ciprian Ciucu duc justiția la școală. La propriu. Avem pe de o parte o politică penală care ține agenda publică și performează dincolo de așteptări. Dar ce vine după DNA? Nu foarte multe. Măsurile de reformare administrativă pentru a scădea oportunitatea corupției sînt timide. Există un efect educativ al acestei campanii? Ce înțeleg liceenii? Așa că Bianca a plecat pe urmele unui protocol semnat între ministerele Educației și Justiției, prin care se dorea colaborarea în vederea unor cursuri de educație juridică în școli. Foarte bine, ne-am spus. Ia să vedem cum îl ajutăm să devină practic. Așa că Bianca și Ciprian pun laolaltă experți în educație, profesori, procurori, institutul de pregătire a magistraților pentru dezvoltarea unei curricule. Ulterior, se pare că vom merge în licee să testăm noile instrumente. Mărturisesc că am emoții. Am ținut conferințe în fața unor audiențe diverse, dar să vorbesc unor liceeni despre corupție și lege... Dacă ăștia mici sînt cum eram noi pe vremuri, atunci chiar am emoții.

> *Dacă ăștia mici*
> *sînt cum eram noi pe vremuri,*
> *atunci chiar am emoții.*

■ Împreună cu Bianca, ne tot învîrtim pe lîngă subiectul resurselor umane în magistratură. Am început să avem problema asta la precedentul scandal cu numirea șefilor din procuratură: Parchetul General, DNA, DIICOT. Tot zicea lumea la TV și pe Facebook: domnule, dar să ia și ei o listă cu cei mai buni zece procurori din România, cei care au performat, și să aleagă de acolo. Ce e atît de complicat? Îi zic Biancăi: ia să-i căutăm. Știam că se fac evaluări profesionale ale magistraților, deci ar trebui să fie ușor să-i găsim pe cei mai buni din sistem. Și așa am ajuns la o problemă din care a ieșit acum un proiect: cei mai buni procurori și judecători din România sînt... cam toți procurorii și judecătorii din România. Da, pentru că 98% din ei au calificativul maxim la evaluarea profesională. În mod evident, dacă toți sînt excelenți, atunci nimeni nu mai e excelent, deci de fapt nu putem veni cu lista de zece procurori și judecători excepționali care ar merita să conducă parchetele și Înalta Curte. De aici, interviuri și consultări ca să cercetăm de unde a apărut problema și să propunem o alternativă. O soluție de îmbunătățire a sistemului de evaluare, care să fie acceptabilă de breaslă, deci de CSM, reprezentantul lor. Lucrăm la asta.

■ De la o vreme mă pasionează subiectul corupției ca dilemă de afaceri. Am propus acum cîțiva ani o coaliție a afacerilor curate din România. De atunci, revin uneori la subiect, dar mă gîndesc să o fac mai serios – poate un doctorat în domeniu? Meditez. Dilema de bază e ce faci tu ca manager într-un mediu corupt. Poți să ai cu adevărat proceduri anticorupție la nivel de firmă sau e doar treaba statului? „Întăriți-vă statul“ a spus Vântu. Prezumția sa e că ține de datoria fiecărui manager să încerce să cîștige necinstit, e doar treaba statului să îi prindă. La nivel internațional, ne aflăm într-o schimbare de paradigmă: se consideră că capitalismul trebuie să fie etic, altfel nu e sustenabil. Puzderie de legi, care pedepsesc inclusiv firmele care dau șpagă în străinătate, proceduri, standarde – anticorupția devine în privat o industrie de proceduri. Care e fondul etic? Și ce funcționează cu adevărat? Asta mă pasionează de ceva timp.

■ De pildă, dacă se confirmă că firma austriacă devenită celebră a cumpărat lemn tăiat ilegal, afacerile acestei firme vor fi atît de compromise (pe drept) încît cel mai probabil vor face un *exit* din România. Deci ce e mai bine pentru o asemenea firmă: să respecți legea și să aplici proceduri etice interne dure (pierzi bani pe termen scurt într-un mediu dominat de neaplicarea legii) sau să te bagi în joc (cu riscul falimentului dacă ești prins)? Cum se ia decizia asta? Iar managerul chiar decide sau află mai tîrziu, cînd deja sînt prinși în horă? Ce poate face statul pentru ca decizia pro-integritate să fie mai facilă? Recunosc că aș vrea să am discuția asta cu studenți viitori manageri, să dezbatem implicațiile etice și de business, doar să am timp odată de doctoratul ăsta în etica de afaceri. Deocamdată, am făcut (împreună cu Bianca Toma și Oana Ganea) o cercetare pe cîteva zeci de firme mari din România, să vedem cum văd ei lucrurile astea, ce politici anticorupție au. Această prăjitură este deja coaptă, o scoatem de la cuptor în iunie (printr-un parteneriat CRPE – Raiffeisen Bank) și sperăm să atragem și alte firme în proiecte pentru afaceri responsabile.

■ Între timp, colega mea Alexandra Toderiță caută antreprenori romi cărora să le ia interviuri. Stilul Alexandrei de a uni puncte e următorul: face interviuri pe coclauri cu diverși oameni, îi vin idei, convinge un finanțator să îi plătească salariul cît mai stă pe coclauri, apoi vine pe capul unor diverși oficiali și le desenează scheme prin care statul ar putea să îi ajute cu adevărat pe oamenii respectivi. Așa a reușit să convingă Guvernul să pună bani europeni pentru asocierea micilor agricultori. Și a mai reușit să convingă Guvernul să garanteze scheme de microfinanțare pentru fermierii mici. Acum avem un proiect finanțat de Open Society Institute, în care vrea să vadă cum funcționează politicile pentru grupuri dezavantajate. Uneori îi pierd și eu urma, așa că am rugat-o să scrie ea acest ultim paragraf cu ce mai face.

■ Alexandra Toderiță: am plecat de la a cerceta strategiile pentru săraci și dezavantajați, mi se părea că nu prea includ și niște soluții de-adevăratelea. În România s-au alocat peste 600 de milioane de euro între anii 2007 și 2013 pentru crearea de întreprinderi de economie socială care să angreneze în circuitul economic grupuri dezavantajate – romi, tineri, persoane cu handicap, NEETS – cum le zice Comisia Europeană *(Not in Education, Employment or Training)*. Toate bune, ONG-iști inimoși și deștepți și-au suflecat mînecile, au făcut animare comunitară, *training*-uri, au învățat oamenii ce-i ăla un bilanț, unde să vîndă etc. Multe din aceste proiecte au aprins o luminiță la capătul tunelului pentru cei sărmani / fără de noroc. Din păcate, ce ne facem dacă tunelul este prea lung? Ce se întîmplă cu aceste entități după ce ies de sub aripa oblăduitoare a ONG-urilor care le oferă asistență timp de unu-doi-trei ani, cît țin banii europeni pentru proiect? Deocamdată e cam devreme să măsurăm, încă sînt în derulare proiecte finanțate pe perioada 2007-2013, însă semnele nu sînt bune deloc. Estimările de pînă acum ar fi că rezistă cam un sfert. Maximum. În proiectul nostru am mers prin țară și am vorbit cu zeci de mici întreprinzători romi de toate soiurile, de la meșteșugari tradiționali – rudari, căldărari – la simpli comercianți, agricultori, frizeri. O parte dintre aceștia sînt angrenați în proiecte de economie socială și ajutați de ONG-uri să se organizeze în cooperative și să intre / să se consolideze pe piață. De la ONG-urile care îi tutelează am aflat că între trei și cinci ani ar dura un proiect de asistență din partea lor pentru ca o cooperativă de meșteșugari să poată să zboare cît de cît singură – deci mult mai mult decît permite orice proiect POSDRU. În afară de consiliere și minimul de mijloace fixe permise prin proiecte, acele întreprinderi au nevoie de un fond de rulaj de început – de o mașină cu frig, de un utilaj mai special. Acestea pot face diferența între a fi sau a nu fi pe piață după ce cade cortina și se sting luminile de la AM (autoritatea de management). Cum facem să le asigurăm supraviețuirea? O soluție experimentată în Vest, dar chiar și de vecinii noștri polonezi, este microcreditarea. La care statul nu recurge pentru ei. Avem „Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținînd minorității rome pentru perioada 2014-2020“, „Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei (2014-2020)“, avem „Program Operațional Capacitate Umană 2014-2020“. Toate conțin cu duiumul cuvintele „soluții integrate“, „inovare“, „sinergii“, posibilitatea de inginerii financiare. Păi, hai să facem concret. Asta vom propune într-un raport la care lucrez și pe care o să-l termin curînd.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Am băut Portocale de Sicilia

Deși voiam un vin să mor. Am băut două kilograme de suc de portocale de Sicilia în loc de un kilogram de vin cinstit. Legea mi-a impus. Amenzi, frică de consecințe. S-a dat legea cu amenda uriașă – suspendarea carnetului dacă bei. Și mi-era bine, dar eram în deplasare și mi-am pus mintea pe un vin și degetele pe paharul de suc. Sucul a învins. Și, în sevraj, am băut suc, suc. Mă tîmpise sucul. Am plecat cu mașina în întuneric și am dat într-un refugiu abandonat și nesemnalizat. Am dat în el cu forța. Nu, nu, nu băusem. Dar statul și primăria mi-au scos refugiul în cale. Am dat-o, am lovit-o, am nenorocit mașina. Am crăpat-o pe din două. Să reluăm, deși nu am băut, gîndindu-mă la lege, statul m-a nenorocit cu un refugiu în care mi-am frînt mașina. Oare amenzile puse vor repara aiurelile din trafic? De vină este Oprescu? Nu iese din colivie, nu are nici o întrebare. De vină sînt eu, cu Sicilia mea? Am băut Portocale de Sicilia

și mi-am rupt mașina. Am băut Portocale de Sicilia

și mi-am rupt mașina.
Am băut Portocale de Sicilia
și mi-am rupt mașina.
Am băut Portocale de Sicilia
și mi-am rupt mașina.
Am băut Portocale de Sicilia
și mi-am rupt mașina.
Am băut Portocale de Sicilia
și mi-am rupt mașina.

Cine plătește? Eu. Mai bine eram beat și loveam un om? Nu, nu, nu. Ce bun e statul! Ne dă portocale din Sicilia ca să lovim precis locuri nesemnalizate.

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Uite cum uităm

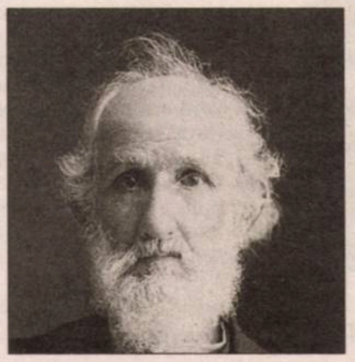

Texte şi opinii de:

- Mihai ŞORA (filozof)

„Să uiţi binele care ţi s-a făcut nu reprezintă o putere, ci un gol“ – interviu

- Bogdan O. POPESCU (neurolog)

„Uităm (nu ne amintim, de fapt) în mai multe feluri“ – interviu

- Ruxandra CESEREANU (scriitoare)

„Poveste gingaşă despre padre Basilio“

- Miruna VLADA (poetă)

„Podul şi trandafirii obuzelor“

argument

Aerisire pentru corp și minte

DILEMA VECHE

Uite cum uităm

Îmi imaginez că fiecare dintre noi e un puzzle complicat de amintiri şi de lucruri pe care le rătăceşte pe drum. Creierul uman are propria igienă şi rejectează, uneori, ca pe nişte măsele stricate, episoadele neplăcute. Sau, din contra, alege aleatoriu tot felul de informaţii/cunoştinţe pe care le-am depozitat de-a lungul timpului şi le şterge pur şi simplu.

De cînd mă ştiu, bunica îmi spunea că, dacă oamenii n-ar uita, n-ar putea să mai trăiască şi nici să meargă mai departe. S-ar strînge prea multe întîmplări în mintea şi în sufletele lor şi s-ar sufoca. Dacă m-ar fi întrebat cineva în copilărie ce e uitarea, aş fi zis că e un fel de aerisire pentru corp şi minte.

Spre sfîrşitul vieţii, femeia care îmi spusese povestea asta de-abia ne mai recunoştea. Memoria îi fusese grav avariată. Vorbeam cu ea şi încercam să înţelegem felul în care i se amestecaseră trecutul şi prezentul. Într-o zi am avut o discuţie despre numele ei de familie. Susţinea că n-avusese niciodată altul în afară de cel de fată. Deci nu se căsătorise. De copii îşi amintea, da. Uneori şi de nepoţi. Paradoxul venea din altă parte. Ea, care fusese toată viaţa o forţă a naturii, devenise calmă. Rîdea şi părea fericită.

Dosarul de acum vorbeşte despre multe feluri de uitare. Şi, implicit, despre memorie şi recuperare.

Neurologul Bogdan O. Popescu ne linişteşte: „Nu este nici o legătură între riduri şi îmbătrînirea creierului! Pielea şi creierul au o origine embriologică comună, numită ectoderm, dar nu au o similitudine de îmbătrînire, sau nu a fost dovedită încă. Am întîlnit persoane cu riduri adînci foarte inteligente şi abile intelectual, cît şi stupide, dar şi invers, piei întinse inteligente şi piei întinse nătăfleţe“.

Filozoful Mihai Şora ne spune că: „Memoria (ca o reiterare a timpului lăsat în urmă) nu este, pur şi simplu, *reproducătoare*. Ea colorează într-un anumit fel evenimentul pe care-l evoci, intensificînd culoarea clipei în care te afli. Dacă, într-un moment de tristeţe, îţi aduci aminte de bucurii trecute, tristeţea te covîrşeşte; dacă, în momente de bucurie, îţi aduci aminte de tristeţi trecute, bucuria se amplifică. Raportul cu trecutul, mai exact: raportul dintre prezent şi trecut se stabileşte prin nişte vase comunicante care îl modifică pe unul în funcţie de celălalt“.

Miruna Vlada povesteşte despre drama istorică a Bosniei. Ruxandra Cesereanu scrie despre un personaj fabulos, *padre* Basilio, şi despre bifurcatele poteci ale trecutului. Şi pentru că am vrut să coborîm cu picioarele pe pămînt, din textul Sidoniei Bogdan aflaţi cît de scurtă e memoria electoratului. Şi, nu în ultimul rînd, ce mai pierd oamenii. De exemplu, un motan Vasile. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

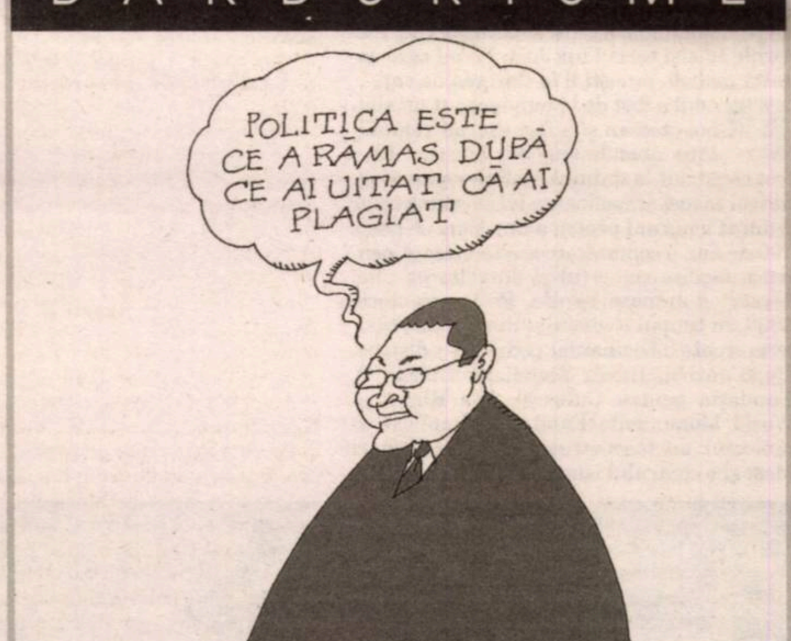
POLITICA ESTE CE A RĂMAS DUPĂ CE AI UITAT CĂ AI PLAGIAT

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 14 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Uite cum uităm

Miruna VLADA

Podul şi trandafirii obuzelor

Imediat ce ajungi în centru, scoţi aparatul de fotografiat şi apeşi pe buton ca hipnotizat. Îţi ia respiraţia culoarea aceea verde-albastră a rîului, şi arcul perfect peste apă, şi piatra albă, parcă şlefuită atent cu pila. Şi cînd te uiţi la poza proaspăt făcută vezi că scrie cu litere mari, negre *„Don't forget“* pe o piatră, în stînga jos. Aceasta e piatra din centrul oraşului Mostar, capitala regiunii majoritar croate Herţegovina din sudul federaţiei Bosnia şi Herţegovina. Piatra e chiar lîngă *Stari Most* (podul vechi – trad.), astfel că apare în cam toate pozele turiştilor. Cele două vin la pachet – cînd vezi minunăţia aceea de pod de piatră de 30 de metri înălţime şi 4 metri lăţime, o minune arhitectonică a Balcanilor, vezi şi îndemnul imperativ la neuitare. Textul e în engleză, semn că au fost stimulente din partea comunităţii internaţionale ca inscripţia să apară acolo drept motto pentru comunitatea încă divizată, dar şi pentru turiştii dornici de a înţelege drama Mostarului. Podul a fost construit în secolul al XVI-lea pentru a ajuta la traversarea rîului Neretva şi pentru a face legătura între cele două părţi ale oraşului Mostar. Pe un mal se văd biserici catolice cu turle înalte, pe celălalt mal se văd capetele lungi ca de lance ale moscheilor. Instinctiv te uiţi cînd la unele, cînd la altele şi îţi vine să te întrebi care e mai înaltă şi mai impunătoare. Simţi deja, doar privindu-le, că fiecare mal are povestea lui şi că războiul a deturnat aceste două poveşti una împotriva alteia. De aceea şi fiecare mal are uitarea lui. Ca să poţi scrie istoria/povestea ta despre oprimare, despre călăi şi victime, trebuie să omiţi anumite pasaje. Fix acele pasaje pe care se bazează celălalt mal. Morţii lui sînt victoriile tale. Morţii tăi sînt atrocităţile lui. Despotismul lui e cauza ta nobilă de luptă pentru libertate, despotismul tău e cel ce nu mai apare în poveste. Îl ştergi repede cu buretele, doar despotismul de pe celălalt mal e centrul poveştii tale. Victoriile tale şi eşecul lui. Atît. Pe cel care ascultă ambele poveşti îl ia durerea de cap.

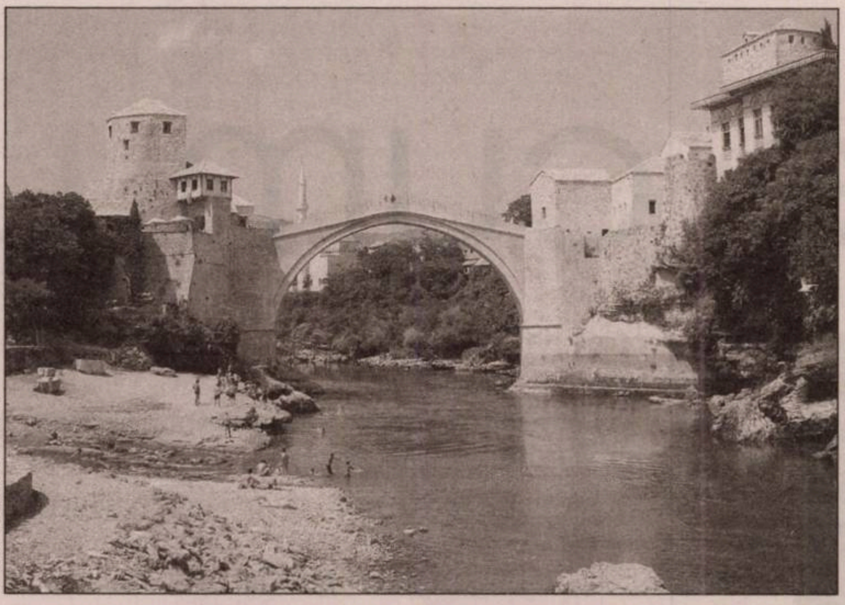
© wikimedia commons

Podul a fost de la bun început un simbol otoman şi a fost asociat comunităţii musulmane din Mostar. El a fost construit la ordinul lui Suleyman Magnificul însuşi şi realizarea lui se spune că ar fi durat nouă ani pentru a uni, timp de peste 400 de ani, o comunitate mixtă etnic şi pentru a facilita comerţul şi dezvoltarea unei aşezări muntoase rurale. Pe 9 noiembrie 1993, în timpul războiului din Bosnia, artileria croată a bombardat podul şi l-a distrus. După război, Banca Mondială, UNESCO, Fundaţia pentru Cultură „Aga Khan“ şi World Monuments Fund s-au implicat în proiectul de reconstruire a podului Stari Most şi a centrului istoric al Mostarului. Refacerea lui (doar cu materiale de construcţie locale şi cu fragmente recuperate din rîul Neretva din pietrele originale ale podului) a început în iunie 2001, iar pe 23 iulie 2004 a avut loc inaugurarea oficială. Slobodan Praljak, politician şi scriitor croat, este unul din cei şase croaţi condamnaţi la 20 de ani de închisoare pentru bombardarea podului în urma unei strategii de distrugere culturală.

> *„Uitarea şi mersul mai departe sînt cea mai bună înţelepciune.“*
>
> NIETZSCHE

Deci ce avem aici? Un pod construit prin 1500, dărîmat într-o formă de răzbunare culturală, apoi reconstruit piatră cu piatră şi inaugurat în 2004. Pentru mine, Stari Most din Mostar spune totul despre capacitatea noastră de uitare şi de refacere. În 2015 se împlinesc 20 de ani de la semnarea acordului de pace de la Dayton, ce a pus capăt războiului din Bosnia (1995). Uitarea e necesară. Uitarea e un mecanism defensiv. Şi ca orice mecanism defensiv, uitarea e un drog. O foloseşti ca să-ţi faci curăţenie în dulapul cu schelete. O foloseşti ca să arunci cîţiva saci de nisip din balonul cu aer, ca să se înalţe. Dar ce faci cînd curăţenia ta e rana altuia? Pe de o parte este dorinţa de a lupta împotriva uitării pentru a cinsti victimele şi pentru a face să nu se mai repete ce s-a întîmplat. Pe de altă parte este obligaţia de a uita ca să îţi poţi continua viaţa. Problema delicată a reconcilierii etnice stă în acest echilibru firav.

Stari Most din Mostar spune totul despre capacitatea noastră de uitare şi de refacere.

Odată cu reconstrucţia centrului vechi şi a lui Stari Most, turiştii au reînceput să asalteze oraşul. Acum, Mostarul e supraaglomerat de turişti, veniţi să descopere acest loc blestemat şi binecuvîntat totodată. Dar şi după douăzeci de ani, în Mostar totul aminteşte de război. Locuitorii au fost forţaţi să îşi marketizeze traumele şi să scoată războiul la tarabă, pentru ca turiştii să plătească euro pe el. Păi, cum să-l uiţi cînd trebuie să-l vinzi? Dincolo de orice, podul din Mostar rămîne un simbol foarte puternic – de oriunde l-ai privi este la fel de frumos.

Podul din Mostar e o poveste despre vindecare, dar singulară. În alte oraşe din Bosnia s-au păstrat intacte clădiri-simbol, care au rămas exact aşa cum le-a prins sfîrşitul războiului – distruse, expuse. Citisem despre „Trandafirii din Sarajevo“, dar cînd l-am văzut pe primul mi s-au înmuiat picioarele. Acolo, la o jumătate de metru de locul unde stăteam, un obuz a curmat cel puţin o viaţă şi a nenorocit alte cîteva. Statistica nu înseamnă nimic, te iau fiorii abia cînd ajungi în locul damnat. Dacă un obuz cădea pe ciment sau pe asfalt, lăsa o urmă asemănătoare unei flori. Aceste cicatrici au fost vopsite simbolic cu roşu de un grup de artişti contemporani, devenind *„Sarajevo Roses“*, un îndemn la neuitare şi un omagiu adus tuturor celor ce şi-au găsit sfîrşitul în război. Există şi un film cu acest titlu, care prezintă povestea unui doctor bosniac şi lupta sa contra cronometru împotriva morţii. Într-o zonă de conflict, totul capătă o altă dimensiune. Gesturile, chiar şi cele mai banale, cîntăresc mult mai mult. Un kilogram de zahăr în Sarajevo-ul anului 1993 nu se poate compara niciodată cu aceeaşi cantitate cumpărată din alimentarele Bucureştiului. Niciunde într-un oraş străin de ororile războiului nu poţi simţi asta. Despre ce fel de uitare să vorbim în cazul acesta? Despre ce fel de formă de igienizare a memoriei? Cum să fii forţat să îţi găseşti necontenit o formă de sublimare a mîniei neputincioase? Cu ce să scrii istoria?

În Bosnia am înţeles că pentru a merge mai departe cu viaţa după un război etnic, în care prietenii şi duşmanii se amestecă între ei, e o datorie civică să uiţi. Dar ca să uiţi trebuie să faci o operaţie chirurgicală amplă – pui pe masă totul şi începi să separi: asta trebuie să uiţi, asta nu. În Bosnia, toate poveştile sînt despre imposibilitatea de a uita, despre vindecare şi despre o mînie neputincioasă care transpare prin toţii porii. Poveştile sînt adesea intercalate, contradictorii. Statisticile spun că unul din cinci locuitori ai Bosniei a pierdut o rudă în timpul războiului. Bosnia anilor '90 şi 2000 a fost un uriaş salon de terapie posttraumatică. Iar comunitatea internaţională a deschis aici un uriaş centru de reeducare a mîniei. Ca să poată trăi, trebuie să „treacă peste“, aşa li se tot spune. Împăcarea cu trecutul, recunoaşterea crimelor, condamnarea celor ce au coordonat genocidul – care a decimat toate taberele, dar mai ales pe cea musulmană – e ca o mantră care se repetă cu regularitate. Acum trei ani a apărut şi un simbol al acestei mantre – asociaţia femeilor musulmane „Gracianiciko Keranje“. Ele promovează produsele tradiţionale croşetate şi au creat un simbol al rememorării victimelor de la Srebrenica: o floare cu 11 petale albe şi verde în mijloc. Mesajul e clar – verdele e culoare speranţei, dar şi o culoare specifică islamului. Floarea are 11 petale, pentru a aminti de 11 iulie, ziua genocidului din Srebrenica. Vara aceasta, pe 11 iulie, se va organiza o mare manifestare internaţională de rememorare a victimelor genocidului de la Srebrenica, iar simbolul pe care îl vor purta toţi participanţii va fi floarea albă croşetată. Localitatea Srebrenica se află în Republika Srpska, entitatea locuită de majoritari sîrbi care privesc cu multă reticenţă această manifestare. Neuitarea e la fel de complicată ca uitarea atunci cînd trece realitatea prin strîmtele filtre etnice.

Bosnia anilor '90 şi 2000 a fost un uriaş salon de terapie posttraumatică.

Miruna Vlada *este scriitoare. Cel mai recent volum de poezie publicat se numeşte* Bosnia. Partaj *(Editura Cartea Românească, 2014).*

„Uităm (nu ne amintim, de fapt) în mai multe feluri“

interviu cu neurologul Bogdan O. POPESCU

*Nu cred că aş fi putut găsi un interlocutor mai bun decît este medicul şi scriitorul **Bogdan O. Popescu** pentru discuţia aceasta legată de ce se întîmplă în creierul uman, la capitolul amintiri şi uitare. Pe de o parte, reuşim să ţinem minte multe lucruri, pe de altă parte, ne e teamă că, odată cu vîrsta, ne-am putea pierde memoria. Trebuie să recunoaştem că Alzheimer-ul e una dintre bolile care ne sperie foarte tare.*

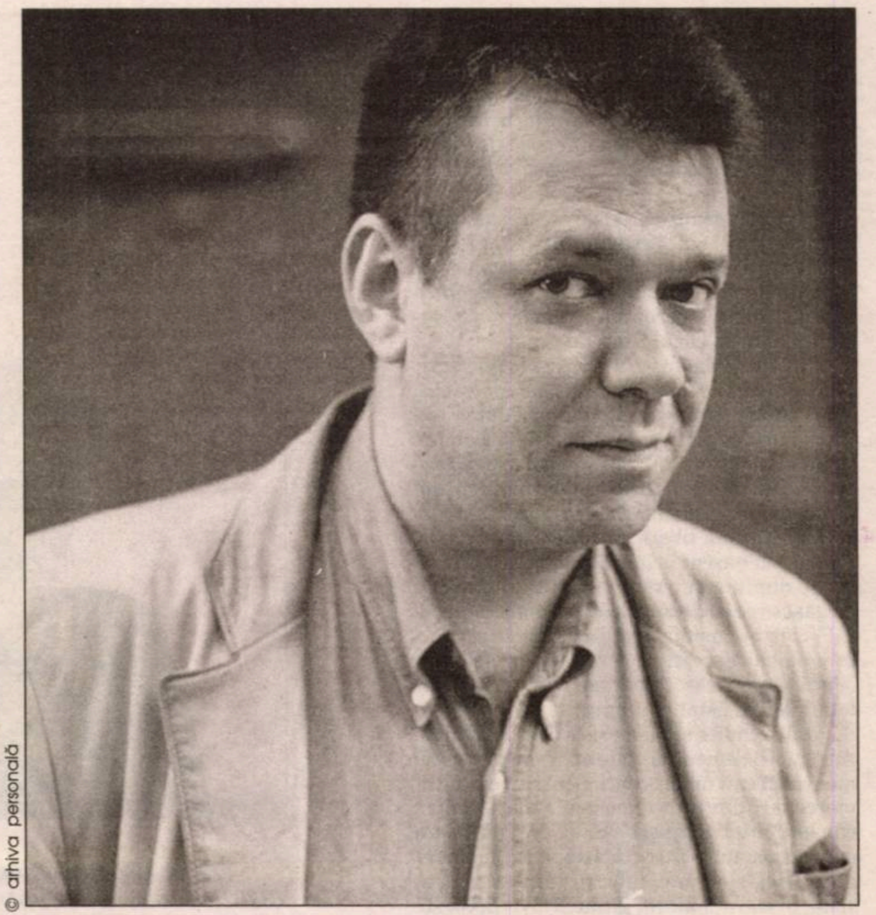

© arhiva personală

Am citit de curînd (http: / / www.bbc.com / news / magazine-31849855) un text al lui Tom Shakespeare în care spunea, printre altele: „Cînd oamenii ajung la vîrsta de mijloc, creierul lor poate să înceapă să se mişte mai greu – un proces care e atît de terifiant şi de edificator“. Asta se întîmplă în creierele noastre, în timp ce ne facem probleme în legătură cu ridurile şi cu urmele exterioare pe care le lasă timpul?

Da, din păcate (sau ştiu eu?), autorul citat de tine are dreptate şi textul lui are relevanţă. Şi eu resimt o modificare a performanţelor mele de zi cu zi, deşi sigur că funcţionez eficient la cei 44 de ani ai mei. Performanţa cognitivă este cuantificabilă, există teste neuropsihologice, gîndite şi calibrate printr-un efort colectiv de către neurologi, psihologi, psihiatri, statisticieni etc. Eu sînt surprins de schimbarea percepţiei trecerii timpului, de timpul subiectiv, cum este denumit, şi mă întreb dacă nu există o legătură între modificarea performanţei cognitive şi criza unui timp subiectiv accelerat. După 40 de ani se întîmplă amîndouă. Grija de estetic nu are nici o legătură cu celelalte, dar nu mi se pare blamabilă, toţi trebuie să ne uităm în oglindă din cînd în cînd. Vă pot spune însă un lucru, nu este nici o legătură între riduri şi îmbătrînirea creierului! Pielea şi creierul au o origine embriologică comună, numită ectoderm, dar nu au o similitudine de îmbătrînire, sau nu a fost dovedită încă. Am întîlnit persoane cu riduri adînci-foarte inteligente şi abile intelectual, cît şi stupide, dar şi invers, piei întinse-inteligente şi piei întinse-nătăfleţe.

„Nu este nici o legătură între riduri şi îmbătrînirea creierului!“

Cum reuşim să ţinem minte atîtea lucruri?

De acord, este fascinant. Eu discut cu studenţii mei, cu rezidenţii mei. Mă întreabă unii: „Unde sînt localizate amintirile?“ Ei bine, am curaj să răspund: peste tot în creier, absolut peste tot. Pentru a exista memorie trebuie să existe mai întîi atenţie, mai apoi repetiţie, apoi loc, să zic aşa. Capacitatea de stocare a unui creier uman este cu adevărat mare, însă scade cu vîrsta, chiar în absenţa unei patologii cerebrale, ca şi procesul de neuroplasticitate (modificarea permanentă a conexiunilor neuronale, inclusiv a celor legate de memorie). Noi nu ne amintim un sunet sau o formă, noi ne amintim despre oameni, despre concepte. Acestea integrează multiple informaţii primare, venite prin numeroase canale ale tuturor simţurilor noastre. De exemplu, un anume om pe care îl cunoaştem are o anumită imagine, o anume voce, un anume comportament etc. De aceea pentru a ni-l aminti activăm arii cerebrale multiple.

Şi cum ajungem apoi să le uităm? Care e procesul?

Uităm (nu ne amintim, de fapt) în mai multe feluri: prin inhibiţia ariilor cerebrale, prin pierderea conexiunilor dintre neuroni şi prin pierderea de neuroni. Le-am ordonat cu gravitate crescîndă. Un om deprimat nu atît că uită, ci mai degrabă nu reţine. Chiar dacă uită aparent, modificarea poate fi reversibilă, îşi poate reveni dacă depresia este tratată. Un om cu Alzheimer are o modificare de memorie relativ ireversibilă şi care se agravează cu timpul.

Una dintre marile spaime ale omului modern este cea a pierderii memoriei. Alzheimer-ul e numit şi boala uitării. Statisticile par îngrijorătoare. Există factori favorizanţi? Care sînt etapele prin care trece mintea celor afectaţi?

Riscul mediu al nostru de a ajunge să facem boala Alzheimer cu alterare cognitivă la un moment dat în viaţă este acum de 10-12%. Asta pentru că în medie trăim destul de mult şi, de asemenea, a scăzut semnificativ incidenţa altor boli care reduc speranţa de viaţă. Principalul factor de risc pentru boala Alzheimer rămîne vîrsta. Apoi sînt toţi factorii de risc vascular (hipertensiunea, diabetul zaharat, hipercolesterolemia, fumatul şi alţii) şi traumatismele cranio-cerebrale, mai ales repetate. Apoi depresia, cît şi stresul psihic.

Cît de mult e determinată uitarea de îmbătrînire? Cînd întreb asta mă gîndesc la oamenii aflaţi la vîrste respectabile, a căror memorie e pur şi simplu incredibilă.

Ca medic şi profesor de neurologie, sînt uimit în fiecare zi de diferenţele uriaşe între oameni, de toate felurile (sîntem, totuşi, cu toţii oameni). Uitarea este însă determinată major de îmbătrînire. Fiind diferiţi, contează la fiecare dintre noi de unde pleci cînd începi să pierzi, cu alte cuvinte cît de bogat cognitiv eşti. Cu toate astea, nu este deloc aritmetică. Uneori mă surprinde complet cineva care a pierdut major limbajul cu o judecată absolut filozofică, pe care o transmite foarte dificil, nemaifiind ajutat de cuvinte. Aş merge mai departe şi aş spune că înţelepciunea nu este direct proporţională cu suma performanţelor cognitive. Este ciudat, de acord, şi de altfel este greu de demonstrat această afirmaţie.

Spre sfîrşitul vieţii, bunica mea a fost diagnosticată cu demenţă senilă. Toate amintirile ei se reordonaseră. Memoria i se oprise undeva în copilărie. Cu toate astea, ne recunoştea. Era ca şi cînd se încîlciseră nişte fire şi nu mai reuşea să le descîlcească. În acelaşi timp, a fost o etapă din viaţa ei cînd părea senină, în sensul în care rîdea şi ne spunea că n-o doare nimic. De unde vine acest paradox?

Demenţă senilă, adică boala Alzheimer, probabil. Mai degrabă, cel mai frecvent vorbim de o combinaţie de boală vasculară cerebrală cu boală neurodegenerativă (de tip Alzheimer). Nu este pentru mine deloc un paradox ceea ce remarci. Odată cu degradarea cognitivă, cred că fiecare pacient îşi accentuează caracterul (adică cei buni devin de o bunătate mai simplă, cei răi de o răutate mai evidentă). Pare să fie o ultimă probă a vieţii, dacă apucăm să o trăim.

Bombardamentul informaţional, speranţa crescută de viaţă, ritmul în care trăim supun creierul la o presiune mai mare decît era supus cel al înaintaşilor noştri?

Nu sînt dovezi sigure care să îmi permită un răspuns la această întrebare, ar trebui făcute studii, dar probabil nu pot fi făcute, din cauza a ceea ce numim *„confounding factors“*. Pe de altă parte, ce companie ar avea interesul să se dea răspunsul la această întrebare? Cea care face calculatoare? Telefoane? Televizoare? Evident, nu. Eu, ca neurolog, nu cred că este bun stresul informatic (a nu se înţelege accesul la facilităţi informatice). Din păcate, accesul vine la pachet cu stresul, întrucît oamenii folosesc resursele IT în modul şi ritmul impuse de societate, a cărei evoluţie a depins de progresul IT. Eu nu răspund la apeluri telefonice decît persoanelor cunoscute şi în intervalul orar în care îmi pot permite să vorbesc la telefon. Să nu uităm că majoritatea celor cu care interacţionăm nu vor decît să ne folosească, nimic altceva!

„Uitarea este cea mai divină victorie.“

SCHILLER

„Uitarea este vechiul leac pentru mizeria umană.“

ALFRED DE MUSSET

Pentru traumele majore, uitarea e terapeutică? Cum se poate ea antrena?

Uitarea poate fi şi terapeutică, cu siguranţă. Este greu de demonstrat ştiinţific ipoteza care statuează că noi uităm ca să ne protejăm. Însă e atît de logică încît probabil nu are nevoie de o astfel de demonstraţie.

Pentru un medic, memoria e unul din punctele forte. Cînd şi cum uită?

Bravo, Ana, şi medicii uită foarte mult, mărturisesc. Eu obişnuiesc să spun că, dacă aş şti tot ce am ştiut vreodată, aş fi probabil cel mai mare cunoscător de pe planetă (acest lucru nu este valabil doar pentru mine, evident). Problema, ca medic, este să nu uiţi calea şi lucrurile fundamentale. Altfel, consult frecvent calităţile unui medicament, publicaţii mai vechi etc. Chiar mi s-ar părea grav să nu faci asta ca medic. Pentru că, dacă nu ai uita, ar apărea noi studii ştiinţifice. Deci oricum nu ar mai fi valabil ce ai învăţat cîndva.

În acelaşi timp, puneţi diagnostice pentru boli grave, vedeţi multă suferinţă şi interacţionaţi cu ea în fiecare zi. Uitaţi ca să puteţi merge la spital şi a doua zi? Sau e o altă formă de gestionare a memoriei?

După o vreme, suferinţa face parte din tine ca medic, crede-mă. Nu suferinţa cazului X sau Y neapărat, ci aceea la modul general. Atunci cînd constaţi asta, te întrebi dacă ţi-ai ales bine meseria. Sigur, unii răspund da, alţii nu. Aceia care îşi răspund da, pur şi simplu merg mai departe. Nu în aceeaşi zi, dar în ziua următoare zîmbesc. Sigur, poate că şi uită un pic. Dar asta vine cu vîrsta şi experienţa, parcă am stabilit, nu?

a consemnat Ana Maria SANDU

DILEMA
Uite cum uităm

„Să uiţi binele care ţi s-a făcut nu reprezintă o putere, ci un gol“

interviu cu filozoful Mihai ŞORA

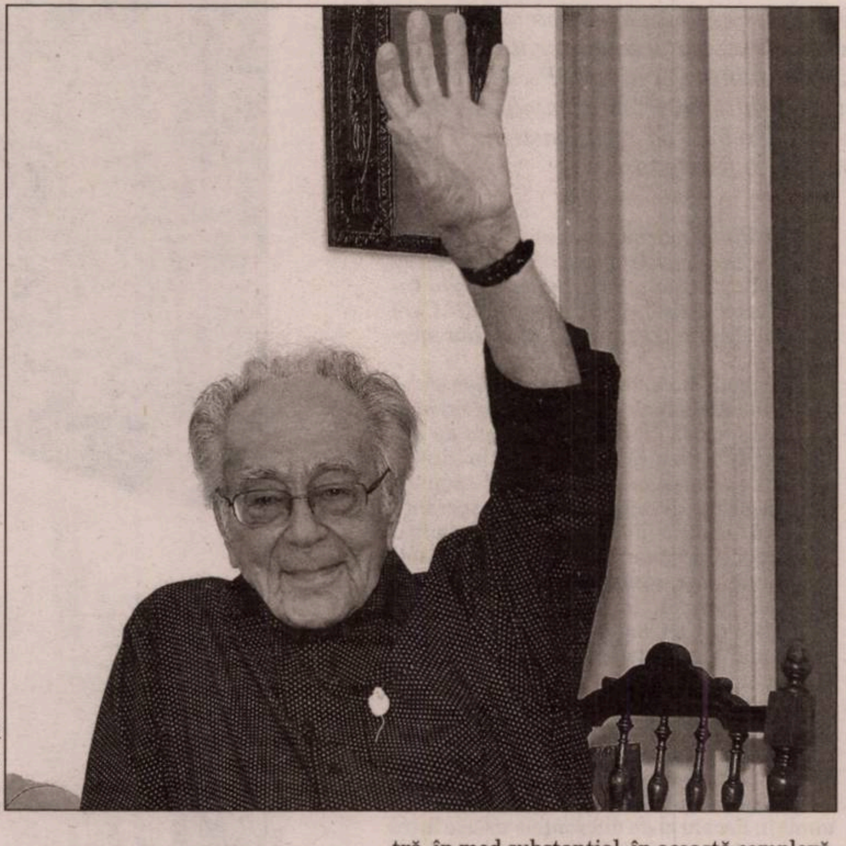
© Luiza Şora

***Mihai Şora** s-a născut în 1916, la Timişoara. După studii de filozofie la Universitatea din Bucureşti (1934-1938), unde l-a avut profesor, printre alţii, pe Nae Ionescu, a plecat la Paris, unde a obţinut titlul de doctor în filozofie, devenind pentru o vreme cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique. Revenit în ţară, se dedică unei vaste activităţi editoriale, regîndind din temelii colecţia „Biblioteca pentru toţi“, în care vor apărea în deceniile şapte, opt şi nouă cele mai importante cărţi ale culturii universale. Din anii '70 a început să publice dialoguri filozofice în revistele literare, care mai tîrziu vor alcătui cărţi de referinţă în filozofia românească. După 1990 a fost membru fondator al Grupului pentru Dialog Social şi a ocupat fotoliul de ministru al Învăţămîntului în primul Guvern de după Revoluţie.*

Du dialogue intérieur *(Gallimard, 1947 –* Despre dialogul interior, *trad. rom. Humanitas, 1995; 2006);* Sarea pămîntului *(1978; Humanitas, 2006);* A fi, a face, a avea *(1985; Humanitas, 2006);* eu&tu&el&ea sau dialogul generalizat *(1990; Humanitas, 2007).*

Stimate domnule Mihai Şora, aş vrea să pornim discuţia noastră de la motto-ul, pe cît de frumos, pe atît de misterios, al primei dvs. cărţi, Du dialogue intérieur*: „Problema omului: cum să trăiască asemenea unui arbore, fără a înceta prin aceasta să fie om“. Intră, în această dilemă ontologică, şi memoria, şi uitarea?*

În primul rînd, o precizare: nu este vorba, aici, de o „dilemă“ (aşadar, de un „ori-ori“), ci de un „şi-şi“ – adică, la drept vorbind, de o „mono-lemă“, căreia însă faptul bipolarităţii îi conferă o perpetuă tensiune interioară, absentă în cazul fiinţei-*otova*.

Cartea aceasta, *Du dialogue intérieur. Fragment d'une anthropologie métaphysique*, are o istorie întreagă (din care ar putea ieşi un roman): a fost scrisă în timpul Războiului, în anii '40; eram în Franţa, cu o bursă doctorală primită de la Institutul Francez, şi, după ocuparea Parisului de către nazişti, m-am retras în „zona liberă“, în sud, la Grenoble. Acolo s-au născut primii doi copii, pentru care, de dimineaţă pînă seara tîrziu, alergam să găsesc ceva de mîncare, în penuria generală care se instalase atunci. Tot ce scriam, la vremea respectivă, scriam *în cap* şi doar odată ajuns acasă, noaptea tîrziu, cînd forfota zilei se estompa, apucam să transcriu paginile gîndite şi memorate în timpul zilei. Am spus-o de nenumărate ori (pentru nerozii mai vechi sau mai recenţi, pentru „analiştii“ mercenari din presa noastră, dar şi pentru oamenii inteligenţi şi de bună-credinţă): era de neconceput – într-un asemenea moment al istoriei, cînd erai sufocat de teroarea nazistă, urmărit, hăituit, gîtuit şi lovit în coaste de cizma groasă, dar bine lustruită a Gestapo-ului –, era de neimaginat să te plasezi, fie şi numai teoretic, „la dreapta“ eşichierului politic. Cu alte cuvinte, stînga reprezenta, în Franţa acelor ani, nu doar firescul răspuns la barbaria nazistă, ci chiar modul *elementar* de a-ţi păstra nealterată *esenţa umană*. Subliniez cu tărie această expresie: „esenţa umană“. Îmi dau seama că, în zilele noastre, imperativul acesta al *păstrării* esenţei umane şi-a pierdut din fermitate şi nici nu mai poate fi lesne înţeles.

Comparaţia pe care o făceam în carte este simplă (la limita *evidenţei*, aş spune): un prun face prune; un stejar produce ghinde; părul, pere: mai moi şi mai zemoase, dacă e de soi (şi-l ajută împrejurările), mai mărunte şi mai uscăţive în vreme de secetă, arătoase nevoie-mare şi lipsite de dulceaţă după multă ploaie…; dar întotdeauna pere, pere *adevărate*, niciodată prune sau ghinde. Mărul nu încearcă să facă zemoase ca para fructele pe care le produce, nici părul nu caută să le facă rumene şi rotunde pe ale sale. Fiecare vieţuieşte după propria-i lege, iar rodul care-i încununează putinţele îl reprezintă *fără rest*. Nici prunul, nici stejarul, nici părul n-au fost înzestraţi cu *putinţa mimării*. Nici unul dintre ei nu-şi ştie imita vecinul. Omul, da. Nemulţumit cu ceea ce poate cu adevărat, copiază comportamente străine, care-i impun, dar pe care nu le şi poate înzestra cu un conţinut efectiv, mulţumindu-se cu aparenţa lor. Copiază literele, dar îi scapă înţelesul cuvintelor unei limbi care, pentru el, continuă să rămînă străină, deşi o maimuţăreşte cu osîrdie. Numai omul ajunge să se împăuneze cu *o a doua natură* – în lipsa celei dintîi. Modul cel mai sigur, cel mai eficace de a-ţi rata rodirea este să intri în tipare care nu sînt ale tale şi cărora nu le dibui taina, pierzînd firescul propriului demers.

Pare *evident* ce spun aici – şi chiar este, într-o oarecare măsură. Dar încercaţi să-i convingeţi pe cei care trăiesc ori au trăit toată viaţa într-un perfect mimetism, într-o postură (de fapt: *im*-postură) care nu avea nimic comun cu înzestrarea lor originară, şi veţi vedea cît de dificil este să-i scoţi din jocul propriu, să-i faci să-şi recunoască teatralitatea sau duplicitatea. Memoria, ca şi uitarea, intră, în mod substanţial, în această complexă, supraetajată ecuaţie a vieţii omeneşti. De obicei, nu uiţi binele pe care l-ai făcut. Nu te deranjează cîtuşi de puţin (dimpotrivă) să-ţi aduci aminte de el. Nu la fel stau lucrurile în cazul răului pe care l-ai făcut. Prima tendinţă este să-l arunci la spate; dar cu un risc major: acela de a-l repeta. E infinit mai corect să-l ai ca pe un avertisment: „Vezi că, în împrejurările cutare, ai făcut cutare rău şi s-ar putea, în împrejurări similare, să-l repeţi; fii atent.“ În fond, paşii greşiţi pe care îi faci nu sînt mereu de natură să te trimită în focul iadului. Dacă i-ai făcut din neglijenţă, din lenea de a te lăsa pe socoteala primului impuls, toată problema este să-ţi dai seama că *ai făcut un rău în momentul în care l-ai făcut* şi să fii atent să nu-l repeţi; nu e nevoie chiar să-ţi dai cu pumnii în cap, şi mai ales nu ca un *spectacol de ispăşire* – fie şi a unui spectacol *fără public*, în care tu ai fi propriu-ţi public, care te autoaplauzi pentru acest act de „căinţă profundă“, profund nesincer.

Memoria, ca şi uitarea, intră în această complexă, supraetajată ecuaţie a vieţii omeneşti.

Aţi trăit în regimuri politice foarte diferite. Cum reuşeşte un om să rămînă liber, cînd vremurile îi sînt ostile? Şi ce face cu materialul existenţial, cum îl ordonează, ce păstrează şi ce aruncă?

Cum reuşeşti să-ţi salvezi libertatea (interioară) în condiţii de asuprire? În primul rînd, nelăsîndu-te copleşit de presiunea ce se exercită asupră-ţi, ba chiar opunîndu-i-te cu fermitate (măcar în sinea ta, dacă nu mai este cu putinţă, în condiţii-limită, să-ţi manifeşti dezacordul în mod public), nedîndu-i curs cu nici un chip, sub nici o formă.

Este greu de formulat un răspuns teoretic, însă, independent de bunăvoinţă, adică de dorinţa de a te menţine *aşa cum eşti tu însuţi*, în pofida ostilităţii vremurilor, scăparea de sub asuprire e funcţie de ştiinţa folosirii momentului celui mai potrivit pentru a evita strînsoarea chingilor care stau să te îmbuce. Fără ostentaţie, fără bătaie cu pumnii în piept (de tip „Ştiţi cine sînt eu…?“). De fapt, bătaia cu pumnul în piept este primul obstacol pe care tu însuţi ţi-l creezi împotriva izbutirii proiectului la care ţii. *Tăcînd şi făcînd* – cred că aceasta este deviza omului care vrea să înfăptuiască ceva în pofida curentului majoritar. „Majoritar“ e mult spus. Dacă ţintim vremurile prin care am trecut, curentul avea de partea lui *puterea brută*, nu majoritatea, nu consimţămîntul; deci era minoritar şi puternic, uneori manevrat, cu cineva care-i stătea la spate şi care – *el* – avea propriile-i interese în mişcările pe care le… pe care le ce?… pe care le *patrona*, în fond.

În plin regim comunist (atît sub Dej, cît şi sub Ceauşescu), am conceput şi am izbutit, *tăcînd şi făcînd*, să realizez difuzarea – în zeci (şi uneori sute) de mii de exemplare – a culturii universale, în condiţii de accesibilitate fără precedent: doi la sută din salariul de bază (care era de o mie de lei). În fiecare sîmbătă, la ora 14, era lansat, la Librăria „Sadoveanu“ din Bucureşti, un nou volum din „Biblioteca Pentru Toţi“, la preţul de 5 lei. Orice om, oricît de nevoiaş ar fi fost, reuşea, în acei ani, să-şi cumpere, cu doar douăzeci de lei pe lună, patru cărţi de literatură.

În plin regim realist-socialist, ca editor (şi purtînd *întreaga* răspundere a faptei!), am publicat şi am difuzat, în tiraj „de masă“, cum se spune, autori ca Shakespeare, Proust, Faulkner, Thackeray, Tolstoi, Mann şi atîţia alţii. Am lucrat, singur-singurel, la planul editorial timp de un an de zile. După aceea, a urmat momentul în care mi-am ales echipa: cei mai buni redactori de carte, traducători, tehnoredactori, corectori: toţi – excelenţi profesionişti, începînd cu Tiberiu Avramescu, cel care a devenit mîna mea dreaptă şi s-a ocupat de aspectele practice ale realizării „Bibliotecii Pentru Toţi“, de legăturile cu restul personalului şi cu traducătorii. După un timp, au infiltrat această echipă minunată şi oameni mai slabi de înger, necioplţi ajunşi, peste noapte, „intelectuali“ şi numiţi, pe filieră politică, în echipa noastră, ca să nu mai spun de cîte un turnător a cărui principală ocupaţie în redacţie era să compună note informative către Securitate despre ce făceam noi. Dar nici turnătorii, nici necioplţii, nici cenzorii vremii n-au reuşit să zădărnicească ori să altereze în vreun fel proiectul meu iniţial.

Totul este posibil – şi în orice fel de împrejurări – dacă ai curajul de a încerca, dacă ai acea *constanţă* (cum scriam în anii '40), *obstinaţie* (în anii '60), *pasiune* (în anii 2000) de a duce la bun sfîrşit lucrul început şi de a o face fără ostentaţie, fără să aştepţi ceva în schimb, nici măcar *recunoaşterea* faptelor pe care le-ai putut împlini de-a lungul vieţii. Nu era, în *gestul* „Bibliotecii Pentru Toţi“, nici urmă de *gesticulaţie*, nimic factice, comercial sau lipsit de consistenţă. Era – şi o spun cu toată greutatea pe care o au aceste cuvinte – o formă a riscului individual şi cea mai energică, cea mai autentică şi eficace formă de *rezistenţă prin cultură*.

Unul dintre paradoxurile vremurilor de azi mi se pare că e acela al unei memorii de scurtă durată: a zilei de azi, înmagazinate pe pagina de Facebook, în Inbox. În acelaşi timp, trăim cu spaima cea mare a pierderii ei. Părem a avea totul ordonat şi, în acelaşi timp, e nevoie de un simplu delete *şi ştim că putem face curat. Cum priviţi acest spectacol?*

Cu stupoare; ca cineva care-şi aduce foarte bine aminte de o vreme în care nici chiar televizorul (necum calculatorul, telefonul sau tableta) nu apucase încă să invadeze viaţa de fiecare zi a oamenilor – şi care putea trece pe lîngă acest obiect paralelipipedic fără să simtă tentaţia de a-l deschide. Mi se

UITE CUM UITĂM

DILEMA
Uite cum uităm

întîmpla deseori ca prietenii care-mi cunosc obiceiurile să-mi telefoneze: „Vezi că pe postul cutare e o cursă de cai“ (îmi plac caii) şi atunci apăsam pe buton şi mă aşezam şi eu în faţa televizorului (vechi şi cu ecran mic; între timp, s-a defectat şi l-am aruncat).

Memoria (ca o reiterare a timpului lăsat în urmă) nu este, pur şi simplu, *reproducătoare*. Ea colorează într-un anumit fel evenimentul pe care-l evoci, intensificînd culoarea clipei în care te afli. Dacă, într-un moment de tristeţe, îţi aduci aminte de bucurii trecute, tristeţea te covîrşeşte; dacă, în momente de bucurie, îţi aduci aminte de tristeţi trecute, bucuria se amplifică. Raportul cu trecutul, mai exact: raportul dintre prezent şi trecut se stabileşte prin nişte vase comunicante care îl modifică pe unul în funcţie de celălalt.

Aveţi această temere a uitării prin ştergere de care vorbea Ricœur? Ce n-aţi vrea cu nici un chip să pierdeţi? Şi ce aţi fi vrut să nu mai fi ţinut minte?

„Raportul dintre prezent şi trecut se stabileşte prin nişte vase comunicante.“

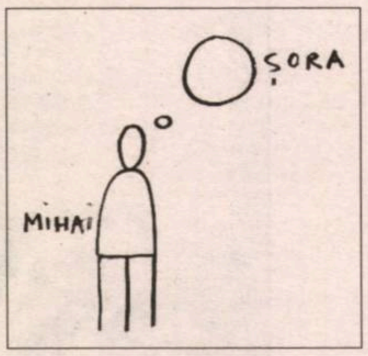

Mihai Şora văzut de Dan Perjovschi

Nu am astfel de temeri. Mai mult decît de „uitarea prin ştergere“, mă tem, în România de astăzi, de *falsificarea* trecutului de către intelectualii mercenari ori de rea-credinţă; mă tem de judecăţile fără apel, zgomotoase şi josnice, ale unor oameni care s-au instalat, în ultimii ani – cu sprijinul financiar, logistic sau de altă natură al unor foşti securişti –, în poziţii-cheie ale presei româneşti şi ale învăţămîntului superior; mă tem de zarva care acoperă sau bruiază vocile clare; mă tem de nervozităţile primitive, năclăite de frustrări ori neînţelegeri, care ajung să tulbure pînă şi minţile cele mai sclipitoare.

În ce mă priveşte, pe un plan mai personal, dacă vreţi, n-aş vrea cu nici un chip să pierd amintirea prietenilor mei care nu mai sînt: Sănduc Dragomir, Eugen Schileru, Ion Frunzetti, Tiberiu Avramescu… Cît despre „neţinut minte“, nu-i deloc nevoie să-mi *propun* aşa ceva, de vreme ce memoria mea e alcătuită într-un fel care nu-i îngăduie să ţină *trează*, să dilate amintirea răului prin care am trecut (nici a persoanei care-l va fi prilejuit). Ce înseamnă acest lucru? Înseamnă că *răul* nu reprezintă orizontul meu mnemotehnic; el a fost conştientizat în clipa trăirii lui (pe pielea mea) ca fiind *rău* (sau chiar *Răul*), dar amintirea lui nu mi-a *organizat* niciodată viaţa interioară, nici acţiunile sau momentele de linişte. Nu-mi *propun* cu tot dinadinsul această „neţinere de minte“, nu *eu* hotărăsc acest lucru: aşa s-a brodit să fiu alcătuit.

Dacă ar fi să faceţi un album cu cîte o singură fotografie din fiecare etapă a vieţii (moment istoric), ce aţi alege să păstraţi?

Dacă ar fi să-mi marchez linia vieţii cu fotografii din fiecare etapă importantă a ei, aş alege, în primul rînd – şi este evidenţa însăşi (de altfel, nici n-aş avea o altă alegere de făcut) –, o fotografie de pe vremea cînd eram bebeluş: stăteam pe burtă, aveam capul ridicat şi o privire care devora lumea ce-i stătea în faţă. Îmi face mare plăcere să revăd această fotografie. Mă impresionează, mai ales, capacitatea de absorbţie a privirii. Este o privire care „înghite“ lumea. Dar nu este o încrîncenare a atenţiei: e o atenţie *intensă* şi *destinsă* în acelaşi timp, lipsită de încrîncenare, senină. Pe spate scrie şi data (era pe la opt luni); şi mai scrie aşa (de mîna tatălui meu): „Puiul nostru Mihai“.

Pe urmă, mai am o fotografie care, pentru mine, este foarte evocatoare. Aveam vreo doisprezece-treisprezece ani; soră-mea – cu un an şi jumătate mai mică decît mine. O dată pe an, la un moment aniversar oarecare, tatăl meu avea acest obicei: să mergem cu familia întreagă la fotograf şi să facem o „poză de familie“: mama, tata; pe partea tatei – fiica; pe partea mamei, în stînga – fiul. Sora mea tocmai primise un ceas de la părinţi, care era, evident, pe mîna stîngă. Dacă ar fi fost plasată în fotografie pe stînga, lucrul era perfect. Dar aşa s-a nimerit atunci: fotograful m-a aşezat *pe mine* în stînga şi i-a creat soră-mii o problemă imensă: ceasul! Fiind la dreapta, mîna stîngă venea în jos, încît nu i se vedea ceasul. A stat, a cumpănit, s-a gîndit ce s-a gîndit şi i-a venit brusc o idee: şi-a luat repede ceasul de pe mîna stîngă, l-a pus pe mîna dreaptă şi a stat – lucru cu totul neobişnuit – cu mîna dreaptă în şold, aşa, cu ceasul la vedere, în „poza de familie“. Evident, nimeni n-a bănuit nimic, dar, ulterior, mult mai tîrziu, am aflat de la ea: „Ştii tu ce problemă mare am avut eu odată, cînd mama şi cu tata ne duceau în fiecare an să facem o fotografie de familie, iar eu tocmai primisem un ceas…? Ce să fac? Ce să fac? Şi uite ce-am făcut…“

„Mîndria“ aceasta de a arbora un lucru nou, pe care tocmai îl primisem, n-am avut-o niciodată. Nu ştiu de ce; poate că aveam sentimentul că mi se cuvenea, şi deci n-aveam de ce să mă mîndresc cu el. Fapt este că purtam firesc un lucru nou primit. Sora mea nu avea, nici ea, această „mîndrie“ cu toate lucrurile noi pe care le primea, dar atunci era ceva cu totul inedit: pentru prima dată în viaţa ei primise un ceas, nu? Şi primise un ceas în împrejurările în care urma să facem o fotografie de familie, deci putea să lase o *urmă* a acestui fapt pentru eternitatea care-i stătea în faţă, iar la lucrul acesta ţinea foarte mult.

Cînd eram tînăr, fotografierea era un eveniment care marca ceva: o aniversare, un început de viaţă (căsătoria, de pildă). Nu era un fapt cotidian; de aceea postura era studiată. Fotografia într-un picior, scărpinîndu-te la ceafă, nu era de conceput. E foarte greu acum să-ţi dai seama ce reprezenta un portret de familie pe vremuri. *Pe vremuri*… mă întorc cu optzeci de ani în urmă, cînd aveam în jur de douăzeci. După douăzeci de ani, n-am mai figurat în fotografii de familie; eram însurat, părăsisem ţara, eram departe. Figurez în foarte multe fotografii, în situaţiile cele mai diverse – urcînd un munte, plimbîndu-mă… Dar tipul acesta de *portret al familiei*, cu solemnitatea corespunzătoare acestei fixări periodice a imaginii, care să marcheze momente ale trecerii timpului, nu mai era la modă. Ulterior, odată căsătorit, n-am mai mers niciodată cu familia să fac *eu*, în calitate de părinte, fotografie cu copiii mei. N-am nici una, nici o fotografie de tipul acesta. Am fotografii întîmplătoare, în ţinute întîmplătoare, care pot să fie, de pildă, la plajă, în chiloţi de baie, fotografii pe care nu le concepeam, pe vremea aceea, ca „fotografii de familie“, cu toate că mi s-a întîmplat să fiu la mare, de pildă, cu mama, tata, sora mea, în costume de baie…; dar nu se făcea „portret de familie“ în această ţinută. Acum este posibil aşa ceva; atunci – nu. Este o modificare de regim a imaginii publice. E o problemă de diferenţă de epocă, nu de diferenţă de nivel. Diferenţa este pe linia timpului, nu pe linia statutului (social, de pildă). În momentul de faţă, fotograful îţi prinde imaginea la sutime de secundă, dacă nu la miime de secundă. Nimeni nu-ţi spune „Zîmbiţi, vă rog!“; te prinde aşa cum te prinde chiar în… *clipa* e mult spus, trebuie să spui *clipita* aceea – şi scurt! Deci nu este nici un fel de pregătire psihologică prealabilă pentru ca să te prindă *exact aşa cum eşti tu: atunci*. Toate imaginile de odinioară sînt imagini *fictive:* faţa e o faţă *compusă;* e o *ficţiune* de zîmbet, pentru că este un zîmbet încremenit; trebuia, în timpul zîmbetului, să ţi-l şi opreşti exact în acea postură în care ai *început* să zîmbeşti. Nu puteai să-l desfăşori; de aceea este o anumită solemnitate a tuturor pozelor de familie de acum (în cazul meu) aproape o sută de ani.

A treia fotografie la care ţin foarte mult este din timpul serviciului militar. Eram soldat la un regiment de artilerie hipotractată. O bună parte a timpului mi-o petreceam călare, mai ales în deplasările la manevre, ieşirile din oraş şi aşa mai departe. Şi mi s-a întîmplat ca, în postura aceasta de călăreţ, să fiu fotografiat de un coleg, un camarad de armată (aveam mustaţă pe vremea aceea… – şi aici e o poveste întreagă… cu mustaţa). La un moment dat, calul acela s-a ridicat în două picioare; voia să scape de mine, nu ştiu, îl jena ceva, şi n-am avut altă soluţie, ca să nu cad pe spate, decît să-l îmbrăţişez, adică să mă culc pe grumazul lui şi să-l ţin cu mîinile. Întîmplarea a făcut ca un coleg de-al meu să aibă la îndemînă un aparat şi să mă prindă în această poziţie. Ţin foarte mult la fotografia asta.

biblioteca
bpt
pentru toţi

Sigla Bibliotecii Pentru Toţi din anii şaizeci

© Luiza Şora

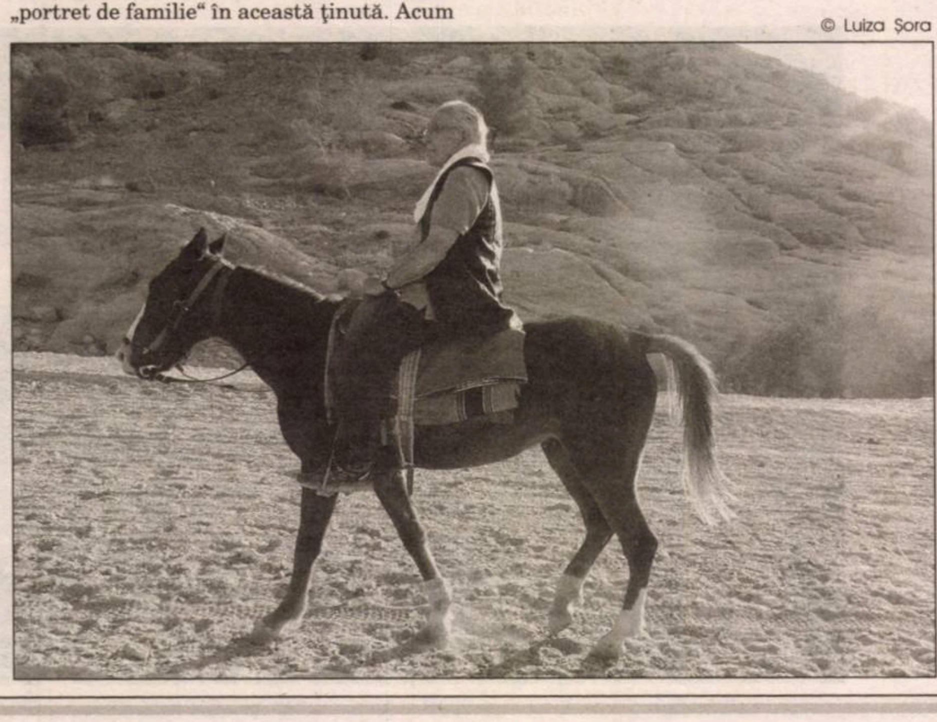

Spre deosebire de trecut, în ultimii zece ani am avut acest noroc uluitor ca trecerea mea prin lume să fie fixată de o fiinţă pe care o iubesc. Cum mă raportez *eu* la această *fixare* a trecerii mele prin lume? Mă raportez ca la un semn de dragoste, ca la un act de iubire răspunzînd iubirii pe care i-o port. La care se adaugă încă următorul lucru: momentele alese pentru a fi fixate în imagine sînt unicate; au această *valoare de unicat*. Sînt adînc semnificative şi pline de adevăr; altfel spus: *chiar aşa* s-au întîmplat lucrurile, nu e nici un fel de *mise en scène*. E o capacitate de a surprinde momentul semnificativ. Este şi motivul pentru care sînt atît de adînc evocatoare: Grecia, Iordania, Israelul, Massada, Qumranul, Cezareea, Constantinopolul…, locuri la care visasem în copilărie, fără *ideea* măcar că aş putea să le văd vreodată, care au lăsat urme în imagini putînd fi reiterate oricînd vreau: nu o vagă amintire, ci însăşi imaginea faptului care *s-a petrecut efectiv*. Că eram călare pe un cal e o amintire, aşa…; dar *să văd în imagine* calul acela e cu totul altceva. Şi-l văd! Cînd vreau eu! Şi lucrul nu mi se datorează mie. Fotografiile recente sînt fotografii în care persoana fotografului nu mi-e nici străină, nici indiferentă. Deci nu mă uit niciodată, cînd sînt fotografiat, *direct* în obiectiv, ci mă uit pe de lături, să surprind figura, parţial acoperită de obiectivul însuşi, al fiinţei care mă fotografiază. Şi pe care eu o iubesc.

Faptul că împărtăşesc şi altora aceste imagini e, în fond, un act de altruism: vreau să împărtăşesc şi altora lucrurile care m-au încîntat pe mine; nu vreau, la modul egoist, să le ţin doar pentru mine. În orice caz, nu e o formă de narcisism şi nici un fel de-a spune: „Ia uitaţi-vă la mine, pe unde am fost eu…“. Nu Dacă mi-a fost dat să mă bucur de atîta frumuseţe, de ce să n-o împărtăşesc şi altora?

Care este cartea despre memorie şi uitare care v-a spus cel mai mult?

À la recherche du temps perdu, fireşte.

(Varianta integrală a interviului o puteţi citi pe dilemaveche.ro. Pagina personală de Facebook a domnului Mihai Şora este: https://www.facebook.com/mihaisora).

a consemnat Ana Maria SANDU

DILEMA
Uite cum uităm

Sidonia BOGDAN

Electoratul are memoria scurtă

La trei ani de la căderea Guvernului Ungureanu, premierul Victor Ponta a vrut să puncteze electoral momentul, reamintind românilor acea perioadă grea din viaţa lor, cînd li s-au tăiat salariile şi pensiile. Cel mai probabil, şi după cinci ani, şi după şapte ani, Ponta ar proceda la fel, ar încerca să reactiveze memoria recentă a alegătorilor, dintr-un calcul foarte simplu. Toate studiile sociologice făcute în Occident arată că memoria electoratului este scurtă, mintea cetăţeanului fiind mai degrabă setată să arunce la coşul de gunoi momentele şi conţinutul politicianist decît să le înregistreze. Cu o singură excepţie: votanţii nu uită acele măsuri care le-au afectat într-un mod fundamental viaţa, iar reducerea salariilor cu 25% se încadrează perfect în această categorie. Ca principiu, electoratul uită părţile bune, dacă există, ale unei guvernări sau ale unui politician, considerînd că acestea i se cuvin, dar va ţine însă minte pentru mult timp traumele colective. Deşi ar putea părea exagerată comparaţia, pentru unii alegători, în marea lor majoritate oameni cu venituri minime spre medii şi cu o familie de întreţinut, reducerea salariilor chiar a reprezentat o traumă.

A cere votul cuiva prin evocarea unui moment dureros provocat de adversarul politic devine, astfel, cel mai facil mod de a cîştiga competiţia electorală. Nu mai are nici o relevanţă că guvernarea actuală are performanţă zero, cîtă vreme doliul politic este umflat artificial şi menţinut în mintea electoratului, voturile şi simpatia vor curge ca la cîştigarea marelui *jackpot*.

Deşi nu ne place să recunoaştem, comportamentul şi opţiunile politice ale electoratului se construiesc în principal după criterii subiectiv-afective şi foarte puţin în funcţie de pilonii logicii sau după un calcul pragmatic. Memoria afectivă, simpatiile şi antipatiile faţă de un candidat sînt cele care triază informaţia care ne face să luăm o decizie la vot. În rest, programele electorale, sutele de kilometri promişi pe hîrtie, reformele stagnate, incompetenţa unor lideri, scandalurile politice? Totul e uitare. În relaţia cu politicul, electoratul iartă şi uită multe. E ca-n dragoste.

Dacă ar fi să alegem două momente fixe pe axa cărora se mişcă memoria colectivă a electoratului nostru, acestea ar putea fi, la o extremă, „gogonata, mîine-i gata“ a lui Oprescu referitoare la autostrada suspendată, iar la cealaltă – anunţul dur al Guvernului Boc privind tăierea salariilor.

Deşi a fost o minciună sfruntată, un proiect utopic – bombastic, menit să stîrnească mai degrabă rîsul decît indignarea –, electoratul bucureştean n-a taxat la vot fantasmagoria primarului Sorin Oprescu, atunci cînd acesta le-a cerut bucureştenilor un al doilea mandat. Au uitat-o? Posibil că nu, însă minciuna respectivă a fost percepută drept un element ce-i compune charisma de politician, iar Oprescu joacă perfect rolul băiatului simpatic din cartier, pe care nu poţi să-l iei prea în serios, dar nici să te superi. Simpatia pentru personaj a fost cea care a triat informaţiile: cele rele să se ducă, cele bune să rămînă. Bucureştenii nu i-au uitat minciuna, dar l-au iertat. Şi i-au dat votul.

Nu numai că electoratul uită zgomotul, bîrfele şi incompetenţa politică, dar sociologii susţin că au întîlnit alegători care, la cîteva luni după scrutin, uitaseră pînă şi numele candidatului pe care puseseră ştampila. Cîţi dintre români ştiu numele senatorului sau deputatului care îi reprezintă în Parlament? Foarte puţini. Ăsta-i şi motivul pentru care politicienii reuşesc „să se reinventeze“ – cît de cunoscută ne este expresia. Cadrul predefinit al momentului în care îşi poate resemnifica faptele, configurarea politică la momentul X, prezentul în desfăşurare sînt mult mai importante pentru un politician decît istoricul său recent. Din istoric se reţine notorietatea. Atît.

Altfel, cu cît ne îndepărtăm mai mult de prezent şi vrem să analizăm memoria colectivă, cu atît elementul nostalgic este cel care va influenţa grila noastră de interpretare. Dovada? Nostalgia după comunism, care a reieşit în toate sondajele de opinie postdecembriste. Şi după 25 de ani de la Revoluţie, în ciuda ororilor, abuzurilor şi a sărăciei dezumanizante, comunismul a fost perceput de majoritatea populaţiei mai degrabă ca o idee bună, indiferent dacă bine sau prost aplicată, potrivit celor patru sondaje de opinie, publicate pe site-ul Institutului de Investigare şi Cercetare a Crimelor Comunismului şi Exilului Românesc (IICCMER).

Această viziune pozitivă s-a regăsit atît în evaluarea în sine a intervalului istoric, cît mai ales comparativ cu perioada prezentă. Nicolae Ceauşescu este socotit a fi avut un impact mai degrabă pozitiv decît negativ.

Cu ajutorul filtrelor care triază şi reţin numai imaginile plăcute, trecutul devine bun, în evocările românilor, prin comparaţie cu un prezent care ne crispează, ne complexează social şi nu ne satisface. În contextul acesta, rememorarea trecutului la români apare ca o stare, ca un sentiment pe care industria cinematografică l-a intuit perfect şi l-a exploatat pe măsură.

Toţi românii uită în funcţie de modul în care sînt afectaţi personal de o decizie sau de modul în care sînt interesaţi de fenomenul politic. Unii uită greu tăierile salariilor sau ale pensiilor speciale, alţii vor ţine minte mult timp „lovitura de stat“ din vara anului 2012, atunci cînd preşedintele Traian Băsescu a fost suspendat de către opoziţie într-o singură zi, punînd în pericol fundamentele statului de drept. Pentru un anumit segment al electoratului, inconştienţa opoziţiei a fost un gest politic de neuitat.

Timpul, însă, le rezolvă pe toate. Reacţia de respingere faţă de PNL-ul de atunci s-a diminuat în cei trei ani scurşi. Uitare? Întrucîtva da, *framing*-ul este altul, grila de interpretare a faptelor politice este nouă. Vechiul PNL, cel care îl suspendase pe Traian Băsescu, este compus acum şi din vechiul PDL, cel care tăiase salariile bugetarilor. Un mic *rebranding* politic, prin fuzionarea celor două partide, a făcut ca ambele segmente ale electoratului să-şi reconsidere comportamentul, opţiunile şi deschiderea politică.

Uitarea unor momente politice înseamnă igienă şi sănătate curată pentru confortul psihic al cetăţeanului.

Altminteri, uitarea unor momente politice înseamnă igienă şi sănătate curată pentru confortul psihic al cetăţeanului. Să ne mai aducem aminte că, în urma alegerilor parlamentare, în anul 2012, partidul lui Dan Diaconescu, din cauza notorietăţii lui, a primit 68 de scaune în Parlament? Să ne mai amintim că vedeta OTV a cerut voturi promiţînd unei părţi a electoratului amnistie totală şi 20.000 de euro celor care se înscriu în partidul său? Mai bine nu. Masochismul electoral cu siguranţă nu face parte din această temă.

Sidonia Bogdan *este reporter la ziarul* România liberă.

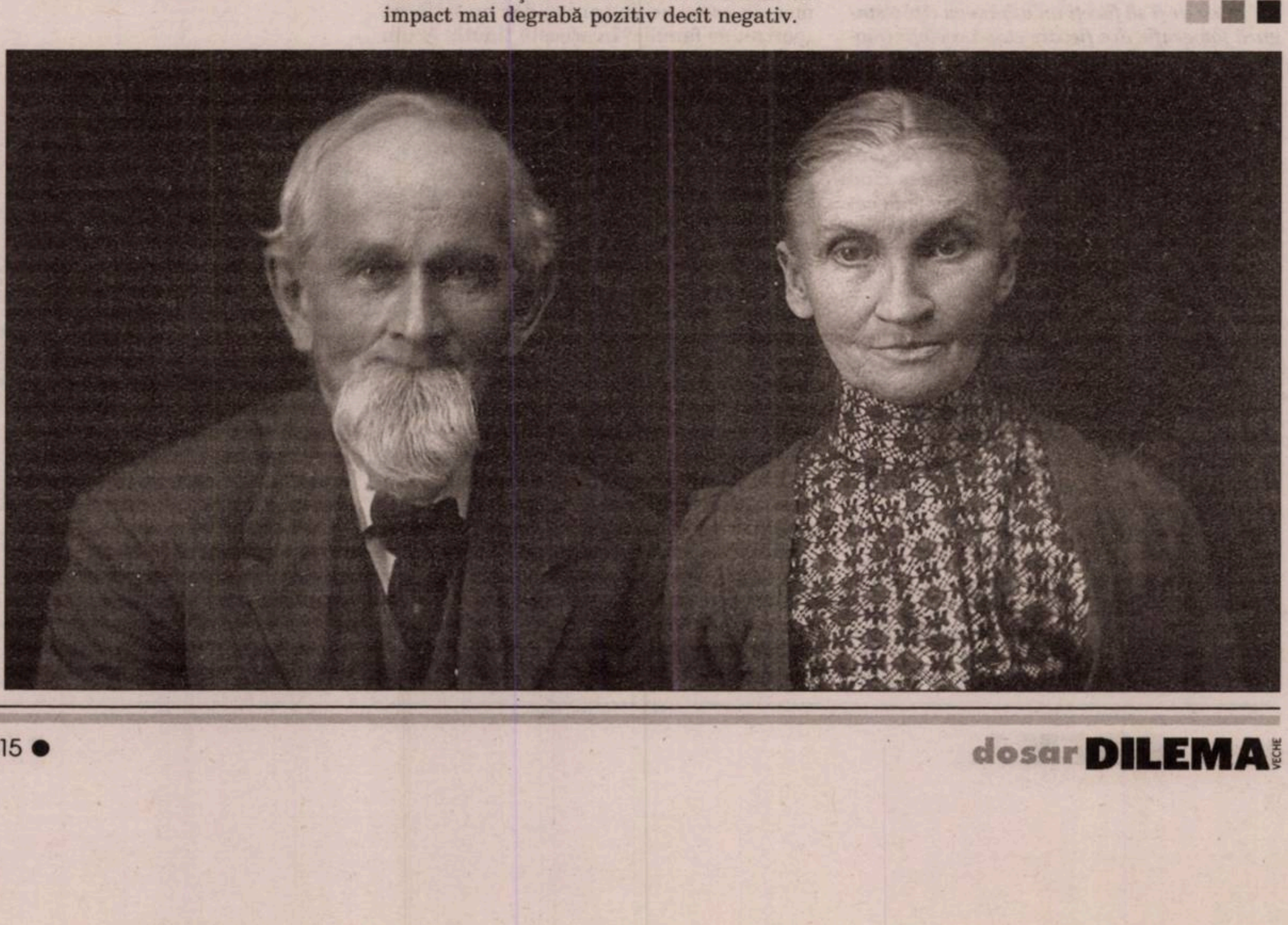

DILEMA
Uite cum uităm

Ruxandra CESEREANU

Poveste gingașă despre padre Basilio

Sînt nepoata a doi preoţi: cel din sud, bunicul matern, craioveanul (Nicolae – *viveur* şi şugubăţ), era ortodox; cel din nord, bunicul patern, ardeleanul (Vasile – sobru, interiorizat, grav), era greco-catolic. Pe amîndoi i-am iubit, dar mai legată am fost, prin fire ombilicale tainice, de bunicul patern, ardelean. Acesta a făcut (adunaţi) cinci ani de puşcărie politică, în comunism, fiindcă nu a vrut să renunţe la credinţa sa; apoi în 1979 a emigrat în străinătate şi s-a oprit în Italia (deşi voia să ajungă în America, la o comunitate de călugări basilitani), la Roma, unde a şi murit, în 1984, îngropat fiind în cimitirul Verano. În ultimii ani a fost unul din protejaţii papei Ioan Paul al II-lea, pontif grijuliu faţă de soarta preoţilor greco-catolici şi romano-catolici persecutaţi în ţările-satelit ale Moscovei. În copilărie, îi spuneam Moşu – bunicului patern (aşa îi spunea toată lumea); după ce a plecat în exil, la Roma, datorită felului în care îl numeau ceilalţi din jur, i-am spus şi eu *padre* Basilio. Mentorul său a fost episcopul (şi mai tîrziu cardinalul *in pectore)* Iuliu Hossu, care l-a şi hirotonit preot.

Nu am ajuns la înmormîntarea lui *padre* Basilio, în 1984, fiindcă nu era cum: paşapoartele se acordau cu dificultate şi lentoare restrictivă în ceauşism, iar o familie care avea rude în străinătate nu era bine văzută de către paznicii regimului. Părinţii mei au ajuns la Roma, la mormîntul bunicului, doar prin 1991 (după prăbuşirea regimului comunist), iar eu, de-abia în 2005, după moartea lui Ioan Paul al II-lea (a cărui dispariţie m-a fragilizat într-un chip misterios, întrucît am legat-o emoţional de pieirea lui *padre* Basilio!) şi datorită unui prieten aflat la Roma, care m-a ajutat să descîlcesc iţele birocratice şi să desluşesc harta cimitirului Verano, unde era îngropat bunicul autoexilat. Apoi a fost o absenţă de ani de zile, în legătura dintre mine şi cel pierit, pînă în acest an cînd am ajuns din nou, asumat, în primăvară, la *padre* Basilio.

De la mormîntul bunicului patern la care am ajuns în 2015 cred că mi se trag multe lucruri (re)simţite în ultima vreme. Memoria mea, care a fost astupată un timp – mă refer la memoria mea gestuală, mentalitară, legată de viaţa văzută şi auzită a lui *padre* Basilio, odinioară, cînd eram foarte tînără – s-a retrezit acum şi şi-a regăsit o cale directă şi tranşantă. A devenit o memorie extremă, trainic forjată: emoţionalitatea ei este una de tranziţie, e o punte, mai degrabă, către ceva limpede ce am de făcut, aici-şi-acum.

Cît de tare fragilizează legăturile diafane cu cei pieriţi şi felul în care ei lucrează prin cei vii! Bunicul meu patern a murit, aşa cum am spus, la Roma, în 1984. I-am resimţit moartea atunci într-un fel înstrăinat, aveam 21 de ani. Abia în 2005, cînd a murit Ioan Paul al II-lea, am reacţionat la moartea bunicului meu ca la ceva apropiat, cald, ca o răsuflare. A trebuit să mai treacă încă zece ani şi să ajung în 2015, pentru ca aceeaşi moarte a unui bunic să fie vie, aproape ca o muşcătură, prin fire ţesute cu limpezime şi siguranţă, atît de aproape de mine, de inimă şi creier. Două zile întregi, la Roma, în luna martie, moartea lui *padre* Basilio (deşi trecuseră 31 de ani) a fost un semn atingător. A fost, de fapt, un prohod întîrziat. Aşa cum am spus deja: legăturile cu cei morţi sînt atît de vii încît ele lucrează la lumina zilei, nu e nevoie de nici o fărîmă de întuneric.

În 2007 am avut acces, prin Consiliul Naţional de Studiere a Arhivelor Securităţii, la dosarul de urmărire de către Securitate al lui Vasile Cesereanu, bunicul meu patern. Am stat vreo jumătate de zi în biblioteca CNSAS, am răsfoit aproape o mie cinci sute de pagini (sau poate mai mult), am optat pentru fotocopierea a în jur de o mie de pagini, din care principalul corpus era alcătuit din fişe de urmărire a bunicului, documente oficiale prin care era catalogat inamic recalcitrant al statului comunist; mai erau, apoi, puzderie de delaţiuni de toate soiurile, făcute de ţăranii din satul lui (majoritatea constrînşi) sau de către preoţi ortodocşi (înciudaţi) ori alte persoane; mai erau în dosar şi memorii ale lui *padre* Basilio, fie către organe oficiale (Ministerul Cultelor, Ministerul Justiţiei), fie chiar către Nicolae Ceauşescu; mai erau şi scrisori de mustrare către cîţiva prelaţi greco-catolici care trecuseră la ortodoxie; plus pledoarii ale bunicului în faţa instanţei judiciare, căci, întotdeauna, s-a apărat singur la procese şi nu a acceptat avocat.

Am amînat multă vreme să fac o carte din acest „roman“ de aventuri, uneori cu accente picareşti, alteori cu accente de thriller balcanic, al lui *padre* Basilio – contra lumii băştinaşe care nu voia să îi accepte credinţa, dar care nu izbutise să îi frîngă nici voinţa, nici crezul. M-am gîndit că doar cînd voi fi eu însămi la senectute voi avea răgaz să mă îndeletnicesc cu documentele obţinute de la CNSAS. L-am cuibărit pe *padre* Basilio chiar şi într-un capitol din romanul meu *Un singur cer deasupra lor,* ce încearcă să redea poveşti de viaţă (cu victime şi cu actanţi ai represiunii) din cei 45 de ani de comunism românesc. Şi am crezut că este de ajuns. Dar acum, în 2015, ceva în mine s-a radicalizat: memoria mea s-a arcuit, s-a înfrăgezit, s-a regăsit; am aflat şi gingăşie, dar şi impetuozitate ca să-mi fac treaba pe care o am de făcut; am priceput că sînt aptă să scotocesc, să comentez, să investighez, ca un detectiv. Memoria acutizată legată de bunicul patern a mai făcut o ispravă: a reingurgitat şi a scos la iveală propriile mele amintiri din comunism, unele înghesuite într-o nişă (mansardă-subsol) şi lăsate acolo. O grămadă de scene din comunismul meu trăit s-au întors în mine şi mă locuiesc, iar eu ştiu că ele s-au întors şi se află aici, pentru că se coace un lucru înăuntrul şi totodată în afara mea: o carte documentară cu şi despre bunicul meu.

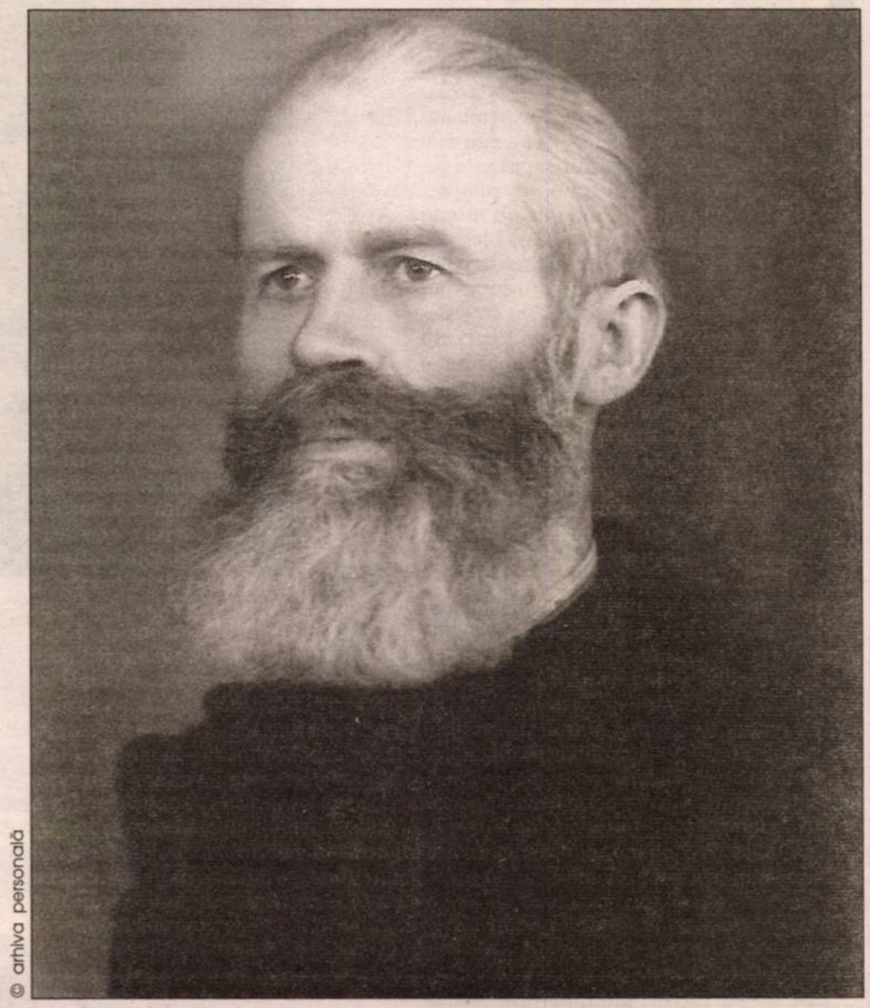
© arhivă personală

Astfel de lucruri (gîndite şi mărturisite mai sus) riscă să sune patetic şi desuet, filtrate prin pragmatismul vremurilor de-acum. Dar eu cred că memoria care se întoarce şi o face într-un fel psihopomp, ca un pod între morţi şi vii, nu este un lucru de lepădat, ci chiar o felie de viaţă. Şi s-ar putea să nu fie vorba doar de un pod, ci chiar de un curcubeu, după ploaie, cînd viaţa îşi reintră în stările sale dintotdeauna, însă fără să uite de cei pieriţi şi îngropaţi, chiar dacă, trupeşte, nu a mai rămas nimic din aceştia. Ne purtăm în marsupii, unii pe ceilalţi, atît în viaţă, cît şi în moarte, fie că ştim acest lucru sau nu.

***Ruxandra Cesereanu** este scriitoare şi profesor la Catedra de literatură comparată a Facultăţii de Litere din Cluj. Cel mai recent volum publicat:* california (pe someş), *Editura Charmides, 2014.*

„Pentru un actor, ăsta e un coșmar“

interviu cu Ana ULARU

Fiecare rol înseamnă pagini întregi de text învăţate pe dinafară. Cît de importantă e memoria pentru un actor? Unde se duc personajele după ce nu le mai jucaţi? Cam cît timp vă ia să le uitaţi?

Memoria e esenţială pentru un actor. Numai scriind asta îmi dau seama că e într-atît de axiomatic, încît e aproape ciudat să o spui. Şi e vorba de o memorie coroborată cu un tip de reflex şi de învăţătură a trupului – în general se crede că partea cu reţinerea textului e grea pentru noi. Un spectacol sau un film reprezintă construcţia unui personaj, inventarea unui om nou care să fie credibil şi organic, deşi e suprapus pe un individ deja format. Ce trebuie iscat şi apoi „memorat“ e un alt tip de gîndire, de atitudine corporală, de instincte. Personajele dragi rămîn cu mine, am o „colecţie“ de idiosincrazii, de mici gesturi, voci, mersuri, chipuri... Nici nu vreau neapărat să le repet, dar sîntem destul de condiţionaţi de faptul că noi rămînem aceiaşi.

Există momente în care aţi uitat replici?

Uf, slavă cerului, nu. Nu încă. Am încurcat cuvinte, dar am avut sinonimul la mine. *Blank* total încă nu am avut. Mi se pare un coşmar.

Aveţi această spaimă?

Teribil, da. Nici nu ştiu ce anume ar trebui să se întîmple, cît de deconcentrat să fii sau care e împrejurarea chimică din creier care să permită asta. Repet, pentru un actor ăsta e un coşmar. Probabil şi vîrsta mă ajută, şi faptul că sînt destul de săgeată în scenă. În sensul că în momentul spectacolului am interiorizat rolul, am vectorul meu şi fac parte dintr-o „armată“. Acum intervine superstiţia care mă face să mă gîndesc că, vorbind despre asta, s-ar putea să mi se întîmple.

Mai există sufleur la teatru?

În spectacolele în care joc eu acum, nu. În mod normal există.

Care e personajul pe care aţi fi vrut să-l uitaţi şi nu aţi reuşit?

Am un sistem sănătos din punctul ăsta de vedere. Tot ce nu mi-a fost drag, dintr-un motiv sau altul, am uitat. Nu sînt ranchiunoasă în general, cu atît mai puţin cu ficţiunea.

Dar cel pe care n-aţi vrea cu nici un chip să-l uitaţi?

La fel, sînt un om care păstrează foarte puternic amintirile frumoase de orice fel. E o filtrare foarte optimistă.

a consemnat Ana Maria SANDU

DILEMA
Uite cum uităm

Stela GIURGEANU

Pierdut motan Vasile

„Nici o răzbunare
nu e mai mare decît uitarea.“

BALTASAR GRACIÁN

În copilărie mi se spunea adesea: „Bine că nu-ţi uiţi şi capul“, o expresie pe care o luam *ad litteram* şi care îmi părea un soi de avertisment cumplit. Fie că îmi uitam păpuşa prin parc sau rătăceam diferite lucruri prin casă, lucruri pe care aveam convingerea că le „pun bine“, ideea că la un moment dat s-ar putea să-mi uit capul m-a lucrat şi mi-a dezvoltat, în timp, un comportament uşor maniacal. Am ajuns nu numai să-mi verific de zece ori, înainte să plec undeva, cheile, telefonul şi portofelul, dar îmi mai şi spun cu voce tare, de fiecare dată cînd scot fierul de călcat din priză: „Am scos fierul de călcat din priză“. Iar aceste ticuri vin tocmai din conştientizarea faptului că am o predispoziţie către neatenţie, către a uita şi a pierde lucrurile.

Bineînţeles, chiar dacă mă supun acestui exerciţiu voluntar şi maniacal de atenţie, încă îmi pierd cu dezinvoltură diferite accesorii, de la umbrele la plase de cumpărături lăsate la intrare, în cutiile de depozitare din supermarket. Mă linişteşte însă faptul că nu sînt singura.

Conform unui studiu realizat de compania Post-it Brand, efectuat cu ajutorul a 2000 de voluntari, oamenii ajung să uite, în general, în jur de 4 lucruri pe zi şi 1400 pe an. Primele locuri ale topului obiectelor pierdute zilnic sînt rezervate, bineînţeles, cheilor, portofelului şi telefonului – adică acele obiecte care, tocmai pentru că le folosim cel mai des, intră în ritualul mecanismelor, gesturile neconştientizate fiind principalele motive ale neatenţiei. Vorbind despre micile neatenţii, conform aceluiaşi studiu, cele mai des întîlnite scurtcircuite ale sinapselor sînt: „De ce am venit în camera asta?“ sau „Unde îmi sînt ochelarii?“ – pe care îi cauţi, deşi îi ai pe creştetul capului.

Însă aceste lucruri pierdute prin memorie pot fi „regăsite“ după o scurtă resetare. Ce se întîmplă cu obiectele fizice, pe care le pierzi fie în tren, avion, parcuri sau taxiuri?

Pe vremuri, existau doar acele birouri de „obiecte pierdute şi găsite“, depozite amenajate prin gări sau hoteluri sau cinematografe. Încăperile cu adevărat triste ale uitărilor noastre de tot felul, care jucau cumva rolul de orfelinat pentru lucrurile abandonate.

Astăzi, ţinînd pas cu vremurile, au apărut ghişeele virtuale de „pierdute şi găsite“. Mult mai vii, mai interactive şi, poate, mai eficiente. Dacă pierzi sau găseşti ceva, n-ai decît să postezi un anunţ. Obiectepierdutesaufurate.ro, pierdutsigasit.ro, pierderi-disparitii.ro sînt doar cîteva dintre aceste site-uri. Fiind atît de multe, şansa regăsirii unui obiect pierdut echivalează totuşi cu acul din carul cu fîn.

Un top neoficial al anunţurilor de pe aceste site-uri clasează pe primele locuri obişnuita tripletă a uitării: chei, portofel, telefon. Există însă şi anunţuri care ies din această sferă şi conţin chiar mici poveşti: „Am pierdut verighetă în discotecă“, „Mi-a dispărut ceas de mînă, cadou de la soacră“ sau „Pierdut plasă cu pulover croşetat de prietena mea“.

Cel mai duios dintre toate, un laconic şi trist „Pierdut motan Vasile“.

Continuînd seria de „uitări bizare“, citesc pe dailymail.com că, în Marea Britanie, printre cele mai ciudate lucruri pe care clienţii le uită prin taxiuri s-au numărat pui, raţe, corturi sau o urnă cu cenuşă umană; în Dubai (conform unui alt articol apărut pe wallstreet.com), taximetriştii au declarat că au găsit în maşini nu numai bijuterii sau bani, ci chiar un copil. În Australia, un top este încoronat de protezele dentare. Nedorind să speculez asupra valorii antropologice a acestor sondaje, pot spune cu siguranţă că problema este una globală, dedicîndu-i-se nu numai articole sau sondaje, ci şi studii în toată regula.

Vorbind despre studii, concluzia multora este aceeaşi: toţi pierdem, uităm sau rătăcim obiecte frecvent, dar acesta nu este neapărat un semn de Alzheimer sau demenţă. Este pur şi simplu o cădere a sinapselor, din cauza oboselii sau a tendinţei de a abuza de atenţia distributivă, din dorinţa de a rezolva cît mai multe lucruri deodată – după cum afirmă, într-un articol de pe wsj.com, Daniel L. Schacter, profesor de psihologie la Harvard University şi autor al cărţii *The Seven Sins of Memory*. Această „cădere a sinapselor“ poate surveni din cauza faptului că, uneori, o acţiune pe care o desfăşurăm necesită mai multă atenţie, în detrimentul altei acţiuni, pentru care mecanismul memoriei nu mai declanşează codificarea.

În acelaşi articol, Kenneth Norman, profesor de psihologie la Princeton, susţine că, pentru a codifica o acţiune, hipocampusul – o importantă componentă a creierului cu rol în activarea memoriei – „fotografiază“ elementele componente, o fotografie stocată mai apoi într-un set de neuroni, care pot fi activaţi de o amintire sau de un indiciu. De exemplu, cînd ajungi acasă şi eşti isteric de foame, îţi arunci pur şi simplu cheile şi te repezi spre frigider – aceasta fiind acţiunea acută care trebuie satisfăcută imediat. Mai tîrziu însă, după ce eşti sătul, nu le mai găseşti atît de repede, căci memoriei tale îi lipseşte acel indiciu esenţial şi anume foamea, acţiunea care a trecut în plan secund fotografia locului unde ai aruncat cheile.

Una peste alta, a uita este omeneşte şi, deşi studiile propun diverse serii de exerciţii de memorie, care să-ţi reactiveze informaţiile stocate în neuroni, personal rămîn la metoda bunicii de a găsi ceva pierdut prin casă: ea întorcea un pahar cu susul în jos, rostind descîntecul: „Scoate, drace, ce-ai furat, că te duc la spînzurat“.

■ ■ ■

Ce mai uităm?

Zilnic, 15 milioane de oameni uită să-şi bea ceaiul sau cafeaua dimineaţa. Cam tot atîţia uită unde îşi pun cheile de la maşină. În jur de 12 milioane ajung la magazin, dar uită să cumpere exact lucrul pentru care au venit. Dacă uitaţi să scoateţi rufele din maşina de spălat, dacă vă uitaţi PIN-ul de la card, sau să scoateţi mîncarea din congelator, vă număraţi printre cei prinşi în statistica realizată de către cei de la National-Lottery.co.uk, un studiu menţionat într-un articol pe care l-am găsit pe telegraph.co.uk. Conform studiului bărbaţii sînt mai uituci ca femeile, deşi femeile au mai multe lucruri de reţinut. Ca un soi de „cireaşă de pe tort“, studiul a realizat şi un top cu 25 de poziţii al lucrurilor pe care le uităm în mod frecvent.

Cu alte cuvinte, ce uităm?

1. Să bem ceaiul sau cafeaua
2. Cheile
3. Pentru ce am venit la magazin
4. Rufele în maşina de spălat
5. Să scoatem alimentele din congelator
6. Să încărcăm telefonul sau Ipad-ul
7. Să schimbi rola de hîrtie igienică
8. Unde am parcat maşina
9. Să nu înjurăm de faţă cu copiii
10. Ziua de naştere a prietenilor
11. Să udăm plantele
12. Vîrsta pe care o avem
13. Zilele de naştere ale prietenilor
14. Să înregistrezi programul preferat
15. Pîinea în prăjitor
16. Să scriem o scrisoare de mulţumire
17. Numele copiilor prietenilor
18. Să cumpărăm lapte
19. Să închidem maşina
20. Unde am pus portofelul
21. Să cumperi un bilet de loterie
22. Să lăsăm capacul de la toaletă
23. Mîncarea în cuptor
24. Să strîngi rufele de pe sîrmă
25. Să opreşti un robinet

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi copiii să vină la tine

De ce sănătatea nu e obligatorie?

„Educaţia pentru sănătate“ este, în momentul de faţă, o materie opţională. Asta însemnînd, pe de o parte, că introducerea sau neintroducerea ei în orarul elevilor este decisă la nivelul fiecărei instituţii şcolare, iar, pe de altă parte, că cei care au hotărît că această materie este opţională nu consideră că ea este esenţială pentru educaţia copilului din România zilelor noastre. O Românie în care cetăţenii ei consumă, spre exemplu, un tub de pastă de dinţi pe an. Iar în mediul rural, periuţa de dinţi este schimbată o dată la zece ani.

Un senator, medic de profesie, a solicitat Parlamentului să introducă „educaţia pentru sănătate“ în orarul copiilor ca materie obligatorie. N-a fost să fie. Din mai multe motive:

1) Din cauze procedurale: modificarea curriculum-ului şcolar nu poate fi făcută de Parlament, ci de instituţia autorizată de Ministerul Educaţiei să facă asta, şi anume Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei. Bun, dacă aşa stau lucrurile, întrebarea este de ce nu o face. Statisticile arată că stăm prost, foarte prost la capitolul „sănătate“: sîntem pe primele locuri la numărul minorelor care nasc, la rata mortalităţii infantile, la consumul mic de produse de igienizare, la întreţinerea de relaţii sexuale fără protecţie, la mîncat şi spălat anapoda. Reforma din sistemul sanitar, ca mai toate reformele din ţară, este strivită de indiferenţă, nepricepere, bani cheltuiţi iresponsabil, lipsa de personal şi de aparatură medicală. Televiziunile prezintă cazuri halucinante de copii trataţi după ureche, de copii care mor din cauza unei banale julituri, de adolescente care nu ştiu să explice ce înseamnă să ai o relaţie sexuală protejată, de tineri care habar nu au să folosească un prezervativ sau cui să ceară ajutorul în cazul unei probleme de sănătate. Sînt sate întregi unde regulile de curăţare a propriului corp se pun în aplicare cu două căni de apă aruncate pe faţă dimineaţa. Mă gîndesc că, dacă statul nu are bani să trateze mai nimic, o soluţie infinit mai ieftină ar fi ca măcar să prevină.

Se încarcă programa
şi aşa destul de stufoasă.

2) Un alt tip de argument împotriva introducerii educaţiei pentru sănătate ca materie obligatorie a fost acela că, procedînd astfel, „riscăm ca un lucru bun să fie respins de elevi pentru faptul că este obligatoriu“. Cu alte cuvinte, deprinderea de a se spăla pe mîini sau pe dinţi va fi atractivă pentru copii doar dacă e formată în cadrul unor ore destinate amuzamentului şi libertăţii de opinie, iar consecinţele nefaste ale murdăriei nu pot fi prezentate decît sub formă de desene animate. Altfel, dacă le vorbim serios despre legătura directă dintre ignoranţă şi boală, riscăm să îi îndepărtăm pe copii de săpun.

3) O altă opinie împotrivă a fost exprimată chiar de specialiştii în educaţie: aceea că se încarcă programa şi aşa destul de stufoasă. Eu mă întreb cum de copiii din Germania sau Marea Britanie au loc în programul lor şcolar şi pentru orele de matematică, şi pentru orele despre igienă şi protecţie. La fel tinerii din Finlanda, şi cei din Franţa, care se descurcă binişor şi cu literatura, şi cu instrucţiunile de folosire a mijloacelor contraceptive.

După cum se vede, interesul pentru sănătate naşte mai multe ţîfne decît reacţii de bun-simţ. Ca-n versurile lui Topîrceanu: *„Cînd se ia cîte-o măsură, / Lumea-njură / Pe agentul sanitar / Şi-l întreabă fără noimă: / – Ce-ai cu noi, mă? / Pentru ce să dăm cu var?...“*

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

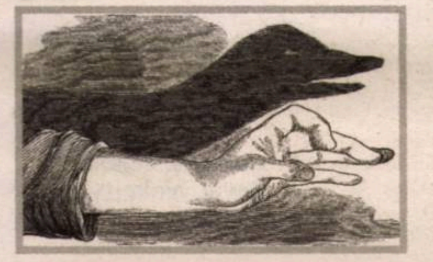

La drum

– *propriul* road movie –

Dacă ar fi după mine, aş alege să fiu mereu *on the run*. Dar nu oricum, ci pe post de pasager: mi-ar plăcea să fiu tot timpul purtată de ici-colo, prin lumea largă, fără să mă opresc decît pentru scurt timp şi fără să ajung neapărat la vreo destinaţie.

Probabil din acelaşi motiv îmi place să mă legăn în orice, de la balansoar la mai complicatele carusele din parcurile de distracţii. Senzaţia de plutire (dar una destul de sigură, fără riscuri explicite), prelungită – desigur, nu la infinit, dar cît de mult se poate –, e una dintre cele mai fericite pe care le-am trăit vreodată. Probabil că aduce cu ideea despre zbor a unei persoane destul de prudente. Zbor pe care unii îl visăm, şi care pentru mine se concretizează în cel pe care-l încercau Wendy şi fraţii ei cînd Peter Pan îi învăţa să zboare, sau Micaela din *Ţara celor 1001 de mendre* (Andre Maurois), cînd încerca să devină zînă.

De mică, aveam un program bine stabilit, pe care, recunosc, îl cam uram. Nu-mi plăceau lucrurile fixe, deşi le înţelegeam rostul, deşi persoanele cu care făceam diverse activităţi, de la engleză la exerciţii pentru ochi şi gimnastică erau cît se poate de agreabile. Pur şi simplu, de cîte ori mă îndreptam către un astfel de loc al necesităţii, îmi doream ca respectiva acţiune să nu aibă loc. Meditaţia să se anuleze, ora de gimnastică să fie sistată etc. Ceea ce savuram era agitaţia spre aceste locuri, drumul în sine. Desigur, nimic nou în asta: copiii din toate timpurile au avut aceeaşi senzaţie, începînd cu Scufiţa Roşie, care nici nu a mai apucat să ajungă la Bunica...

Pe drum, de multe ori însoţită de bunicul meu, care era un taciturn, puteam să visez la ale mele, fără să mă întrerupă nimeni. Fie că stăteam pe scaunul vreunui troleibuz, fie că goneam pe străzi, chiar printre maşini. Pentru că eram condusă, şi aveam încredere în însoţitorul meu, nu conta exteriorul drumului, oricîte asperităţi ar fi avut, ci doar interiorul meu. De fapt, succesul maxim al senzaţiei se datora combinaţiei dintre înaintare sau legănare, sau orice fel de mişcare continuă ar fi fost ea, lină sau nu, şi visarea adiacentă. „Pachetul“ celor două era cheia succesului, a unui succes, desigur, lipsit de orişice acoperire practică. Din păcate, timpul (uneori, de fapt de cele mai multe ori, chiar trebuia să ajungi în anumite locuri...) punea capăt, sec şi dureros, acestor senzaţii.

Pe drum, te întîlneşti,
ca-n basme,
cu tot soiul de personaje.

Revenind. La drum întîlneşti tot soiul de locuri şi persoane. Vizionarea lor *en passant* îţi conferă un fel de superioritate – în sensul că, dacă nu te poţi implica prea tare, nu eşti cine ştie ce afectat. O superioritate afectivă, căreia îi putem spune şi superficialitate.

Îţi vizitezi „rădăcinile“, ca-n *road movie*-uri precum *Nebraska* (Alexander Payne, 2013) sau fostele amoruri (ca-n *Broken Flowers*, 2005, Jim Jarmusch), ori încerci să-ţi regăseşti identitatea pierdută după o traumă, ori o schimbare esenţială – personală *(All About Schmidt*, 2002, Alexander Payne), ori de familie *(Little Miss Sunshine*, Jonathan Dayton, 2006, Valerie Faris). Pe drum, te întîlneşti, ca-n basme (cele mai vechi *road movie*-uri, cu Făt-Frumos şi calul lui...) cu tot soiul de personaje episodice, sau adjuvante, de genul Sfînta Duminică, Zîna cea bună, Fomilă sau Setilă ori vreo albină sau furnică.

Acestea îţi pot da cîte un sfat, sau pot măcar, dacă sînt dintre cele înţelepte, să-ţi mai arate mersul lumii, şi să te mai ajute să-l înţelegi. Să te ajute să alegi soluţia „corectă“ la vreo cotitură, ca să nu nimereşti în fundătura care te paşte dacă alegi drumul greşit. Sau, dimpotrivă, te răpesc, precum Calypso ori Circe pe Ulise, ori Lupul pe Scufiţa Roşie – te abat de la drumul drept, deturnîndu-te de la scopul final (dacă ai vreunul clar în minte) pentru o perioadă.

Soluţia e să-ţi găseşti, în cele din urmă, rostul: fie că e vreun punct fix de pe la marginea drumului, fie că e în mişcare. Numai să fie al tău şi să conteze. Aşa te poţi bucura în continuare de drum, şi poţi îndura trecerea timpului care-ţi fragmentează alunecarea, legănarea, visarea.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

Extraordinara poveste a unui tablou urît

Ajunsese cu un mineralier sub pavilion românesc în portul Santos, în Brazilia, de vreo trei zile şi se plictisise deja doar la gîndul drumului de întoarcere. Aşezat pe Atlantic, portul scotea o limbă imensă printre mai multe canale destul de greu de desluşit pentru cineva care-l vedea pentru prima oară. Atmosfera era însă ca a oricărui port; niciodată dormind, murdar, zgomotos, porţionat de legourile colorate ale containerelor dreptunghiulare de tablă. Acostaseră pe unul din terminalele care avea apoi să se privatizeze şi să se numească Tecon Imbituba şi mai aveau ceva de aşteptat. Nici în oraş n-a prea avut ce căuta că ploua ca naiba, mult şi des, iar căldura şi umezeala îţi lipeau hainele de corp şi simţeai cum începi să mucegăieşti încetişor.

Pentru acasă a luat tainul de cafea tare, braziliană – era aur pe vremea aia, în România anilor '70-'80 – şi a mai tîrguit de la un negustor din stradă un tablou cam cît un bloc de desen mare. Urît. Copios de urît. Lui, cu gusturile lui de marinar fără multe clase, i-a plăcut din prima şi a crezut o să-i placă şi nevesti-sii, la Constanţa. Omul era un soi de aventurier şi o figură bizară în familia extinsă. Cu părul negru şi creţ, pielea smeadă şi o pereche de ochi oblici catifelaţi, trebuie că rupsese ceva inimi prin porturile în care ajunsese. Purta la gît trei şiraguri de amulete: un ardei iute uscat, o inimă mică de agată şi un ochi stilizat, rotund, cu o privire halucinată – împotriva deochiului. Tabloul fusese meşterit de cineva care iubea marea şi lemnul. Din îngemănarea de preferinţe ieşise un peisaj cu o mare neverosimil de albastră, înspumată cu tempera albă, cu profunzimi din trăsături bleumarin de pensulă şi cu pescăruşi făcuţi din lemnişoare, zburătăciţi pe deasupra valurilor. Lemnişoarele păreau a fi un soi de aşchii lucioase de bambus, iar mîinile răbdătoare ale creatorului încercaseră să facă aripile pană cu pană. Ba chiar pescăruşii aveau şi cîte un ochişor negru dintr-o mărgea minusculă pe o parte a capului. Zburau etern aşa, înţepeniţi de o sciatică a reprezentării, deasupra unui ocean turcoaz.

Tabloul ăsta adus de unchiul meu, marinarul, a ajuns nu mai ştiu cum la noi, în apartamentul din Bucureşti. O fi fost cadou de nunta maică-mii şi nu s-a îndurat să-l arunce, habar n-am. Îl ştiu însă din copilărie şi i-aş putea reproduce detaliile cu ochii închişi, trezită brusc din somn în crucea nopţii. Tabloul ăsta îmi e pirogravat pe creier şi acolo a rămas, indiferent de cîte minunăţii am văzut apoi în viaţă şi de cîte întîmplări fantastice mi-au prăjit apoi sinapsele.

L-am uitat complet cînd am plecat de acasă, în propria mea viaţă şi în restul caselor pe care le-am locuit. Pînă cînd o întîmplare povestită de taică-miu mi l-a readus în memorie. „Mai ştii“, zice tata, „tabloul ăla cu pescăruşi de la Lup-Babay (porecla unchiului)?“ „Care?“, zic, ascultînd pe jumătate. „Ăla cu albatroşi, sau ce erau, de bambus“, zice el. Îi arăt din ochi că mi-am adus aminte. „Să vezi“, zice. „Cînd am făcut curăţenia aia mare cu maică-ta acum două luni, am aruncat şi o grămadă de chestii. Tabloul ăsta... mi-a fost milă să-l arunc la gunoi aşa că l-am pus în nişte saci cu haine pe care urma să-i ia femeia de serviciu.“ Mă uit la taică-miu, el continuă: „În fine, am uitat cu totul de el pînă acum o săptămînă, cînd m-am dus La Distruşi (asta-i cîrciuma din piaţă unde se opreşte după ce-l trimite maică-mea să ia pătrunjel şi vine cu leuştean în loc). Intru să beau un pahar de vin, şi, ce să vezi... tabloul nostru era pe perete!!!“ „'Ai, nu mai spune“, îi zic tot din ochi, sincer mirată. „Da, zice, era fix sub o seceră cu un ciocan făcute, ştii, din seceră şi ciocan adevărate.“ (Cîrciuma pe care noi am poreclit-o „La Distruşi“ e un monument de stabiliment proletar în care beau doar bărbaţii.) „Era acolo tabloul nostru. Mi-a fost ruşine să-i întreb de unde îl au“, a mai zis tata. N-are nimic, o să mă duc eu să întreb. Povestea lui, care începe în anii '70 în Santos, nu merită să moară aşa. Vă ţin la curent.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Rozana MIHALACHE

Jazz-ul merge mai departe

nordwest radio
jazzahead!

© N. Wolff

La mijlocul lunii aprilie, Ambasada Germaniei la Bucureşti a coordonat, împreună cu Initiative Musik din Berlin, un program al Republicii Federale Germane, cu tema „Jazz din Germania – pasiune, diversitate şi calitate“. Ne-am strîns şaisprezece delegaţi (jurnalişti, muzicieni, promoteri) din ţări ca Polonia, Etiopia, Italia, Mongolia, Kazahstan, Japonia, Slovenia, Belarus, China, România. Am vizitat împreună cîteva cluburi de jazz din Berlin (B-Flat, A-Trane, Auster Club) sau celebrul Funkhaus Nalepastrasse, sediul Radioului public din fosta Germanie socialistă, ce reuneşte acum treizeci de studiouri de înregistrări – printre care şi P4, considerat esenţial între muzicienii de jazz. După două zile pline de Berlin, am avut bucuria să participăm, în Bremen, la cea de-a 10-a ediţie Jazzahead! *(showcase* anual pentru scena internaţională de jazz) şi la expoziţia „ART IN MUSIC / Lucrări din Colecţia de Artă ACT“, Weserburg, Museum für Moderne Kunst.

Jazzahead! a fost o experienţă absolut impresionantă. Am reuşit să dau ochii cu oameni din muzică pe care îi „cunoşteam“ de pe Facebook şi să primesc, respectiv să cumpăr, nişte CD-uri excelente. Însă cel mai puternic moment al călătoriei, pentru mine, a fost expoziţia „ART IN MUSIC“, prezentată de chiar Siggi Loch, directorul ACT Music, una dintre cele mai importante case de discuri din lume, concentrată pe jazz-ul european. Siggi Loch ne-a făcut un tur al expoziţiei, ce cuprinde lucrări (picturi, sculpturi, desene) semnate de Olafur Eliasson, Katharina Grosse sau Gerhard Richter. Printre altele, am putut vedea lucrarea lui Werner Büttner – *E per la Musica,* ce a devenit mai tîrziu coperta albumului lui Pawel Kaczmarczyk, *Complexity In Simplicity;* sau mica pictură *It's snowing on my piano,* de Ardy Strüwer, ce a dus la crearea unuia dintre cele mai frumoase albume de Crăciun din toate timpurile, pe care Bugge Wesseltoft l-a înregistrat sub acelaşi titlu, la îndemnul lui Siggi Loch, avînd „Crăciunul în minte“ şi pe fiica sa, Maren, în poală; sau un desen superb semnat Andy Warhol, menit să fie coperta unui CD Billie Holiday şi care n-a fost niciodată folosit, nefiind acceptat de casa de discuri a artistei.

„Bucureştiul e noul Berlin“, proclama Hakon Kornstad, un cunoscut saxofonist de jazz (şi tenor!) norvegian.

„Ei“ versus „Noi“

„Bucureştiul e noul Berlin“, proclama Hakon Kornstad, un cunoscut saxofonist de jazz (şi tenor!) norvegian, care ne-a vizitat capitala anul trecut. Da, se întîmplă din ce în ce mai multe lucruri în Bucureşti. Pentru toate gusturile. Hipsterii sînt satisfăcuţi, intelectualii aproape satisfăcuţi (biletele la Festivalul Enescu se „epuizează“ în mai puţin de cinci minute). Avem teatru inclusiv la lumina veiozei în numeroase ceainării obscure, de pe străduţe şi mai obscure.

Pare că şi jazz-ul e în trend, odată ce răsună *live* în băruleţe ivite la colţ de stradă.

Avem trupe de jazz?

Foarte puţine, după cum şi muzicienii sînt încă destul de puţini.

Avem cluburi de jazz?

Trei... sau patru... sau cinci. Şi încă multe care se folosesc ocazional de această titulatură.

Avem o piaţă de jazz?

Haideţi să evităm răspunsul la această întrebare.

Să zicem că, la prima vedere, Bucureştiul pare să se îndrepte spre titulatura de „noul Berlin“. Dar, dacă vrei să faci la Bucureşti un concert cu Keith Jarrett, de pildă, şi cumva dă un noroc imens peste tine (sau forţe locale/de stat), deci îţi permiţi *fee*-ul, unde găseşti un pian? Cîte săli, respectiv cluburi de jazz din Bucureşti au pian? În ceea ce priveşte cluburile de jazz, răspunsul e simplu: nici unul.

Iar sălile cu pian, care să şi fie dotate corespunzător pentru un concert, să arate bine şi acustica să fie cel puţin acceptabilă, le poţi număra pe degetele unei mîini.

Să nu mai vorbim de costurile de închiriere pe care, de obicei, le presupune un asemenea spaţiu.

Preocuparea generală faţă de valoarea actului muzical este vizibilă şi prin faptul că hoteluri de patru şi de cinci stele, construite sau renovate cu milioane de euro, se folosesc în *lounge*-urile lor de piane electrice de 2-3000 de euro. Pe cînd o reglementare care să le oblige ca de la patru stele în plus să se utileze cu un pian cel puţin rezonabil?

În Berlin, pe de altă parte, există măcar un pian sau, în cele mai multe dintre cazuri, un pian şi o pianină în majoritatea cluburilor de jazz. În sălile de spectacol sau şcolile de muzică, existenţa unuia sau mai multor instrumente de acest gen e de la sine înţeleasă. Clubul A-Trane din Berlin este dotat cu un pian, şase staţii de bas, ghitare, contrabas, două seturi de tobe. Sedal Sardan, proprietarul şi managerul A-Trane – deseori şi maestrul de ceremonii –, se laudă cu faptul că nu cere *rider*-ul tehnic trupelor invitate să performeze în clubul său. Are el tot. Wynton Marsalis, Herbie Hancock, Lee Konitz, Brad Mehldau, Larry Coryell, Diana Krall, Esbjörn Svensson sau Till Brönner au susţinut concerte în A-Trane, un club cu o capacitate de 120 de locuri. Cum aşa? Clubul e absolvit, printre altele, de taxe către stat, iar publicul e obişnuit să plătească bilet la intrare. A-Trane e plin în fiecare seară. Muzicieni locali, mai mult sau mai puţin cunoscuţi, cîntă în A-Trane contra unor mici recompense. Îşi asumă asta, locul fiind unul dintre cele mai vechi, respectabile şi cunoscute „cuiburi de jazz“ din oraş. Iar preţurile produselor de bar sînt pe măsura actelor artistice – ridicate.

În Bucureşti, echivalentul lui A-Trane ar fi Green Hours jazz-cafe. Deschis în 1994, aflat tot în centrul oraşului, renumit printre muzicienii de jazz – români sau străini – şi de asemenea printre turiştii care ne vizitează ţara. Green Hours însă nu-şi permite un pian, decît vara, în timpul Green Hours JAZZ Fest (ediţia a 7-a va avea loc între 4 şi 7 iunie 2015), cînd închiriază unul. Nici cu celelalte dotări tehnice n-are cum sta la fel de bine ca A-Trane, iar concertele cu „nume mari“ ce au avut loc pe scena Green au fost posibile doar pentru că, pe lîngă implicarea staff-ului, e recunoscut şi sprijinit de institute culturale. Vreun sprijin din partea autorităţilor locale sau de stat? Zero. În aceeaşi situaţie se află şi celelalte cluburi asemănător culturale: La Scena, Jazz Book sau Jazz Pong.

Şi totuşi, se întîmplă jazz în Bucureşti. Şi, din fericire, se întîmplă jazz în ţară. În afară de Gărâna, cel mai important festival de jazz din România, s-au născut în ultimii trei-patru ani manifestări independente ca: Jazz at the Bran Castle (o mică bijuterie, ce se desfăşoară în curtea interioară a Castelului Bran), ineditul Jazz in Church, dobroJazz (festival internaţional de etno-jazz), concerte organizate în Bucureşti sub umbrela unui grup de entuziaşti, Jazz Fan Rising, TIFF-ul, care a inclus concerte de jazz în programul său etc.

Şi, mai presus de toate, e important că există public pentru jazz, cu toate presiunile comerciale din jur. Încă se formează, încă se cerne, dar există. Desigur, ar fi ideal ca acest public de jazz să nu fie educat cu manifestări gratuite în pieţe publice, organizate la întîmplare, doar *ca să fie*.

Acelaşi lucru se poate spune şi despre muzicienii de jazz: există. Şi apar şi alţii noi, în pofida muzicii consumiste promovate în general de oficiali şi de media.

Încă se formează şi se cern proiecte, dar mai e mult de lucru pînă să se ajungă şi în România ca un muzician să iniţieze un festival de jazz, de exemplu XJAZZ Berlin, condus de trompetistul Sebastian Studnitzky, sau Festivalul de Jazz de la Sofia, condus de Theodosii Spassov (apropo, Bulgaria are piane). Pînă să se înfiinţeze un soi de uniune a artiştilor de jazz, pînă să se accepte ideea că jazz-ul nu înseamnă doar America anilor '20-'30, că vocea în jazz, folosită aşa cum trebuie, poate deveni un splendid instrument şi că electronicele nu profanează jazz-ul sacru, ci îl îmbogăţesc ş.a. Desigur, e o problemă de sistem, care în România înseamnă în mod special rigiditate. Rămîne ca împătimiţii de jazz, alături de muzicieni, să fisureze sistemul. Jazz-ul merge mai departe.

***Rozana Mihalache** este coordonator artistic la Green Hours.*

PUBLICITATE

Think CITY

Informaţii şi înregistrare:
www.thinkcity.ro

Think City
Forumul Naţional
al Oraşelor
26|27
MAI 2015

Cine şi cum desenează viitorul oraşelor României?

VIZIUNI | PROIECTE | BUNĂ GUVERNARE

Un proiect point connections în colaborare cu adevărul

PARTENER PRINCIPAL
Enel

PARTENERI
GREEN GROUP
VMB PARTNERS
go studio
AMR
URBANTECA

PARTENERI MEDIA
HotNews.ro
igloo

„Actorii și membrii echipei au lucrat pe gratis“

interviu cu regizoarea Ana LUNGU

Autoportretul unei fete cuminţi, debutul în lungmetraj al regizoarei ***Ana Lungu,*** *a cîştigat săptămîna trecută Marele Premiu la Festivalul Internaţional de Film Crossing Europe din Linz, Austria. Filmul spune povestea Cristianei, 30 de ani, de familie bună, care îşi petrece timpul între doctoratul în inginerie seismică, discuţiile cu cei doi prieteni apropiaţi, Alex şi Michelle, şi întîlnirile – rare, dar mult aşteptate – cu un bărbat căsătorit, cu care are o relaţie. În Bucureşti, premiera filmului a avut loc pe 10 mai în cadrul Festivalului Filmului European.*

Unde a circulat Autoportretul unei fete cuminţi *şi la ce festivaluri va mai fi prezentat?*

Premiera mondială a avut loc în cadrul Festivalului de Film de la Rotterdam, secţiunea „What the F?!“, în ianuarie 2015. Apoi a fost prezentat la Bucharest International Film Festival, unde a cîştigat Premiul de regie şi Premiul publicului, şi în Austria, la Festivalul Crossing Europe, unde a cîştigat Best Fiction Film. Va intra în cinematografele din ţară din 25 septembrie, iar la începutul anului viitor va fi distribuit în Brazilia de către compania Supomungam. În rest, mai aşteptăm răspunsuri şi din alte locuri unde am mai aplicat.

De ce aţi ales acest titlu? Faceţi cumva o trimitere la romanul scriitoarei Simone de Beauvoir, Memoriile unei fete cuminţi?

Titlul scenariului, care s-a păstrat şi în varianta de lucru a filmului, era *Aventurile unei fete cuminţi*. Nu am căutat să fac o trimitere la Simone de Beauvoir, mai degrabă m-am inspirat din titlul romanului ei. Valabil şi pentru varianta în limba engleză, de aici *Self-Portrait of a Dutiful Daughter*. O altă sursă de inspiraţie pentru film a fost *Jurnalul lui Jeni Acterian,* pe care mi l-a recomandat un prieten după ce a citit scenariul.

Nu întîmplător, latura autobiografică este frumos exploatată în film. Ce v-aţi propus cu această abordare?

Am dorit să restitui o lume mai mult decît să spun o poveste. Am încercat să evit o formă dramaturgică convenţională – care adeseori simplifică şi schematizează realitatea, pentru a o putea încadra mai uşor în formule prestabilite – şi am căutat să descriu, să surprind „felii de viaţă“, momente vii şi personaje autentice.

Cum şi-au intrat părinţii dumneavoastră „în rol“?

Cu părinţii a fost cel mai greu, dar mi se pare că a meritat, momentele cu ei sînt dintre cele mai reuşite. Mama a lucrat ca cercetător la Institutul de Biochimie, iar tata ca profesor la Facultatea de Construcţii. Iniţial nu şi-au dorit deloc să joace, practic i-am obligat să accepte. M-a ajutat şi actriţa Elena Popa, pe care au plăcut-o de la început, iar ea a avut multă răbdare cu ei. La filmare, mama era serioasă şi îşi învăţa textul, în timp ce tata nu a vrut nici să citească scenariul şi improviza replicile de fiecare dată.

Cît de mult vă regăsiţi în povestea Cristianei interpretată de Elena Popa?

Mă regăsesc în lumea ei, mai puţin în poveste. Prietenii ei sînt prietenii mei, părinţii ei sînt părinţii mei. Dincolo de asta, Cristiana este un personaj inventat, iar actriţa Elena Popa a contribuit în mare măsura la realizarea lui.

Între părinţi şi copii au existat întotdeauna poziţii divergente. Cum vedeţi o situaţie cît de cît firească şi unde greşesc părinţii generaţiei noastre?

Fără să generalizez, am observat la mulţi părinţi din generaţia alor mei o atitudine supraprotectoare asupra copiilor, o nevoie de a-şi controla copiii chiar cînd aceştia ajung la vîrsta adultă. Şi asta duce la un soi de infantilizare, de maturizare întîrziată – aşa cum este şi cazul personajului din filmul meu.

Dar copiii?

Cred că şi copiii greşesc în egală măsură. Critică, sînt nemulţumiţi de părinţi, dar nu sînt dispuşi să renunţe la avantajele care decurg din acest tip de comportament. Iau exemplul meu, care mă plîng la toată lumea că, la 36 de ani, mama mea încă sună să mă întrebe dacă am mîncat la prînz, dar în acelaşi timp profit de faptul că mă ajută uneori cu bani, mai vine să-mi plătească întreţinerea, îmi face curat cînd eu sînt plecată etc.

Lungmetrajul dvs. de debut este o producţie independentă. Cum aţi lucrat?

Autoportretul este o producţie independentă. Nu am avut nici un fel de finanţare, nici de la CNC, nici din alte surse sau grant-uri, din păcate. Am pornit efectiv de la zero cu Anca Puiu şi echipa Mandragora. Treptat ni s-au alăturat Paul Negoescu şi Papillon Film – care ne-a dat lumini, Vlad Păunescu şi Castel Film, de la care am primit o cameră Arri Alexa pentru 26 de zile de filmare, şi Cornelia Popa şi Cinelabs, care au finalizat proiectul pe partea de postproducţie. Actorii şi membrii echipei sînt majoritatea prieteni care au fost dispuşi să lucreze pe gratis la film. Le sînt tuturor foarte recunoscătoare, şi sper că nu i-am dezamăgit.

Aţi fost recompensată recent cu Marele Premiu la Linz, acordat ex-aequo şi coproducţiei Varvari/Barbarians *(Serbia, Muntenegru, Slovenia) în regia lui Ivan Ikić.*

În primul rînd aş spune că proiecţia de la Linz a fost foarte norocoasă. În timp ce eram în sală am aflat prin SMS de premiile de la Bucureşti. Apoi a urmat şi cel de la Linz, la care nu mă aşteptam deloc şi m-am bucurat foarte tare. Filmul a fost primit bine şi la Rotterdam, şi la Bucureşti, şi în Austria, dar diferit. Adică reacţiile publicului sînt diferite: nu se rîde în aceleaşi locuri, sînt altele momentele care captează cel mai tare atenţia etc. Mie mi se pare interesant să urmăresc aceste diferenţe şi încerc să stau în sală la proiecţii.

Filmul radiografiază cu umor un alt fel de Românie, ieşind din tiparele filmului de autor de pînă acum. Cum aţi gîndit această abordare?

Nu am gîndit-o în mod special – dacă a ieşit aşa, s-a întîmplat pur şi simplu. Am încercat să fac un film sincer şi personal, în care să mă exprim pe mine aşa cum sînt şi nu cum mi-aş fi dorit să fiu. Asta a fost una din primele lecţii pe care le-am învăţat de la Cristi Puiu pe vremea cînd eram studentă şi mergeam la ei acasă să împrumut casete video cu filmele lui Cassavetes, Rohmer şi Ozu. A durat, însă, mai mulţi ani pînă am reuşit să pun în aplicare.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

PUBLICITATE

Triburile politice • Politica mutantă, antreprenoriatul politic și partidul franciză • Neotribalismul politic • Criza politică • ritualuri politice • Moartea propagandei • Autismul politic • Generația Facebook şi politica subterană • Războiul economiei cu politica • Miopia politică • Sfârşitul utopiei politice • Maladiile stângii • Sectarismul politic • Politica inutilă • Politica fără mesaj • Dulcea alunecare spre sclavie • Dictatura emoțiilor • Despre femei în politica • Complexul lui Oedip • Baia de mulțime • Spălătoria politică • Ieşirea din tăcere • Colonizare mentală, dominaţie şi clientelism • Deşertul politic • Sindromul Pinocchio • Politica fără inimă • Politically incorrect • Spațiul emoțional al politicii • Politica ucide speranța • Patologia excesului • Politica indiferenței • Fără utopie şi fără speranță • Energia visului în politică • Idelologii lovite cu toporul • Societatea invadată de politică • Era corciturilor ideologice • Imposibila întoarcere la ideologie • Politica paralizată de frică • Politica psihedelică • Sublimele neputințe ale președintelui • Facebookistan

LANSARE DE CARTE

JOI, 21 MAI 2015, ORA 12.00

SALONUL INTERNAȚIONAL DE CARTE BOOKFEST, EDIȚIA A X-A

ROMEXPO BUCUREȘTI, SCENA AGORA, PAVILION C4

Eveniment editorial prezentat de Editura Școala Ardeleană

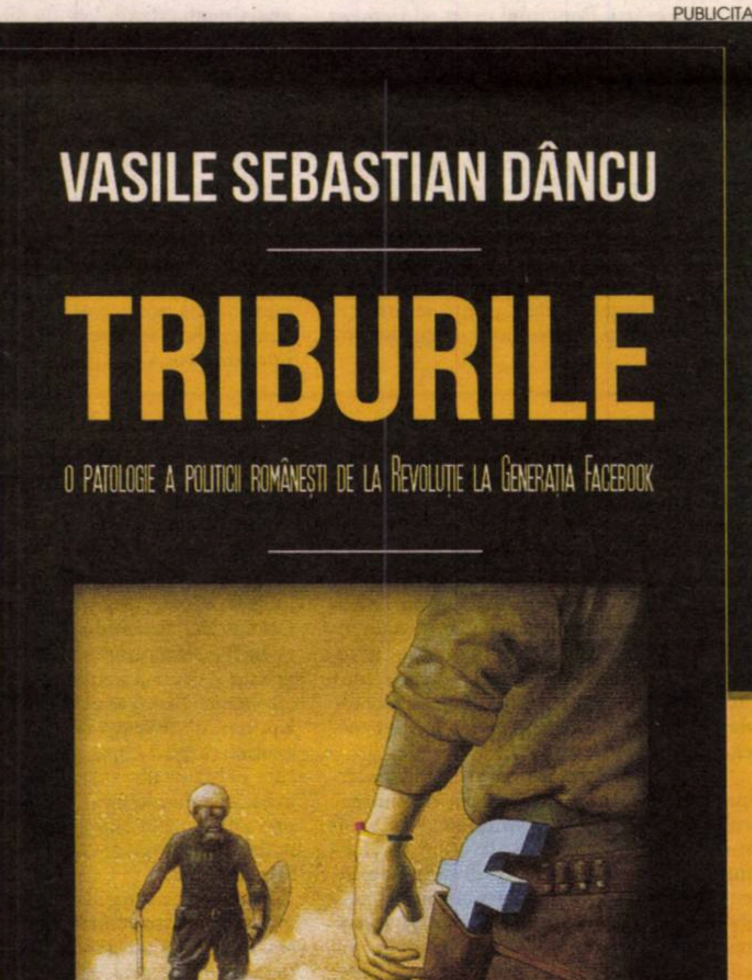
VASILE SEBASTIAN DÂNCU
TRIBURILE
O PATOLOGIE A POLITICII ROMÂNEȘTI DE LA REVOLUȚIE LA GENERAȚIA FACEBOOK

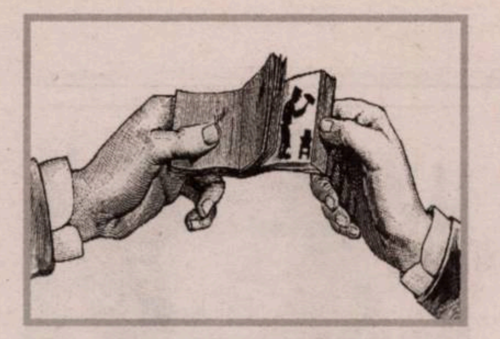

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Marius CHIVU

feedbook

România pierdută

● **Lucian Boia, *Cum s-a românizat România*, Editura Humanitas, 2015.**

„Situat într-o regiune «deschisă» şi multă vreme vag structurată, actualul spaţiu românesc a cunoscut o diversitate de dominaţii politice şi de infuzii etnice şi culturale. Cînd s-a creat România, la 1859, prin unirea celor două principate, Ţara Românească şi Moldova, noul stat cuprindea mai puţin de jumătate din teritoriul pe care se aflau răspîndiţi românii. Transilvania şi celelalte ţinuturi de dincolo de munţi evoluaseră timp de aproape un mileniu în spaţiul unguresc, apoi habsburgic, respectiv austro-ungar al Europei Centrale; românii formau o majoritate, nu însă mult peste jumătate, alături de «minorităţi» consistente şi, mai ales, dominante: maghiarii şi germanii. Dobrogea aparţinea de secole Imperiului Otoman şi, rezultat al colonizărilor, avea o populaţie majoritar islamică. Bucovina, ruptă din Moldova şi încorporată de austrieci în 1775, ajunsese, la rîndu-i, o regiune multietnică, populaţia fiind împărţită între români, ucraineni, germani şi evrei. În sfîrşit, Basarabia, anexată de Rusia, în 1812, tot de la Moldova, se afla în plin proces de rusificare."

Astfel începe cartea istoricului Lucian Boia care arată cum, de-a lungul a numai o sută şi ceva de pagini, România Mare, apoi România comunistă şi cea postcomunistă s-au tranformat fundamental în sensul pierderii/înlăturării/diluării diversităţii etnice şi culturale pînă la a ajunge o ţară mai românească decît oricînd, o ţară omogenă etnic cum n-a fost, de fapt, niciodată. Lucian Boia se foloseşte de statistici pentru a spune povestea formării României prin alungarea directă sau indirectă a tuturor celor care nu erau români. Asimilare, colonizare, relocare, epurare, deportare, vînzare, marginalizare, emigrare – tot atîtea nume pentru un masiv, complex şi îndelung proces de românizare desfăşurat de-a lungul a cîteva secole. Istoricul arată cum România de azi s-a format, de fapt, printr-o continuă deformare, prin aruncarea peste bordul graniţelor a tuturor minorităţilor care au pus umărul la modernizarea ţării şi la crearea culturii ei, căci românii get-beget au fost, multă vreme, ţărani şi needucaţi, elitele fiind dintotdeauna cosmopolite.

Vechiul Regat de la 1859 avea o populaţie de doar patru milioane de locuitori şi care era predominant românească – de aici s-a pornit. N-o să reiau acum toate cifrele extrase de Lucian Boia din recensămintele epocii, o să expun doar cîteva realităţi. Relativ omogenă privită integral, doar România rurală este românească, oraşele („acolo unde se fabrică modernitatea românească") fiind perfect multietnice şi multiculturale. În 1899, spre exemplu, doar puţin peste jumătate din locuitorii Bucureştiului sînt români, la Iaşi aceştia nici măcar nu sînt jumătate, oraşul moldovean fiind predominant evreiesc. La 1900, România se afla pe locul 2 în Europa în ce priveşte procentul străinilor stabiliţi în ţară: 79 la 1000 de locuitori; primul loc revenea Elveţiei, alte ţări urmînd la mare distanţă: Danemarca, Belgia, Franţa...

Provincia Otomană Dobrogea avea o structură etnică şi religioasă complet diferită: majoritari erau musulmanii turci şi tătari, care au părăsit provincia, unde a avut loc şi un proces de colonizare românească cu „mocani" din sudul Transilvaniei. Dobrogea este descrisă ca un paradis cosmopolit: peste 20 de naţionalităţi, Sulina numărînd doar 296 de români la mia de locuitori. În afara Regatului situaţia arăta astfel: în Transilvania, la 1910, românii erau doar uşor majoritari (53,7%); în Bucovina existau doar în procent de 34,4%; iar în Basarabia, după colonizările ruseşti de după 1812, românii rămăseseră doar 47,6%. Concluzia lui Lucian Boia fiind că spaţiul „românesc" (ghilimelele sînt cît se poate de nimerite) din afara Regatului era doar majoritar românesc („românii depăşind cu puţin jumătate din numărul total al locuitorilor"), asta în condiţiile în care oraşele aparţineau „străinilor", la fel şi elitele.

În România Mare, la 1930, etnicii români reprezentau 71,9%, Oltenia fiind provincia cea mai românească, iar Transilvania, cea în care românii nu erau majoritar ortodocşi. Mai mult de jumătate din minoritarii României Mari nu ştiau româneşte. Cea mai mare parte a economiei (firme individuale sau comerciale) aparţinea „străinilor". Procesul de românizare şi de marginalizare a minorităţilor s-a produs prin şcoală, dar fără reuşite majore, căci la capătul perioadei interbelice minoritarii nu-şi pierduseră ponderea nici demografică, nici culturală, nici economică. Lucrurile vor arăta însă altfel după Guvernul Antonescu: dacă la începutul anului 1940, populaţia evreiască era în număr de 765.000, şase ani mai tîrziu dispăruse jumătate. La fel s-a întîmplat şi cu germanii: morţi în război, retraşi, deportaţi sau repatriaţi, au mai rămas în România postbelică mai puţin de jumătate.

Foarte interesantă este situaţia din România comunistă, unde minorităţile evreieşti şi maghiare au avut un cuvînt greu de spus în primii ani ai comunismului internaţionalist, după care schimbarea radicală în sensul naţionalismului socialist a dus mai departe procesul de românizare condus în interbelic de extrema dreaptă naţionalistă. Cei doi factori decisivi au fost industrializarea şi urbanizarea, pe de o parte, apoi emigraţia. Emigrarea evreilor către noul stat Israel, începută în 1948, a făcut ca după 1989 România să nu mai numere decît 8955 de evrei. La fel s-a întîmplat şi cu germanii şi maghiarii: 173.000 de germani şi aproximativ 100.000 de maghiari au părăsit România comunistă, emigraţia lor continuînd masiv în anii '90.

Efectele acestei românizări sînt just exprimate de Lucian Boia, care vorbeşte despre o „insularizare a României cu rezultate catastrofale asupra formării elitelor". Şi mai interesant este ultimul capitol al cărţii, cel dedicat situaţiei actuale şi al concluziilor, în care istoricul vorbeşte despre „bătălia" cîştigată cu Transilvania şi cea pierdută cu Basarabia, despre faptul că un oraş precum Clujul este acum mai românesc decît era Bucureştiul cu un secol în urmă, despre Dobrogea devenită românească în proporţie de peste 90%, despre faptul că, din duzina multietnică de altădată, doar maghiarii şi romii mai reprezintă azi minorităţi suficient reprezentate etc., etc. „Fapt e că România a reuşit pariul său de a deveni, dacă nu exclusiv românească, în orice caz foarte românească (şi foarte ortodoxă)", este concluzia acestei cărţi la finalul căreia te încearcă o imensă tristeţe. Căci prin acest termen de „românizare" nu ai decît imaginea unei vaste pierderi, a unei adevărate deşertificări etnice şi culturale!

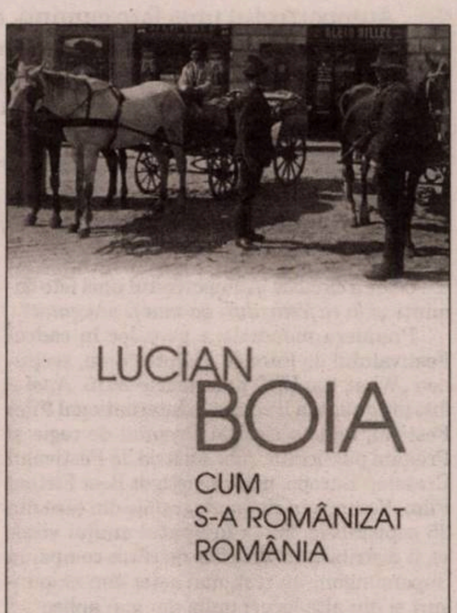
LUCIAN BOIA

CUM
S-A ROMÂNIZAT
ROMÂNIA

HUMANITAS

■ ■ ■

„Nici românii nu erau toţi, la origine, chiar atît de români. Aristocraţia era foarte amestecată; de asemenea, în bună măsură, şi populaţia oraşelor. Se petrecuse, de-a lungul generaţiilor, un proces de asimilare. Multe dintre «marile familii» româneşti sînt la origine greceşti: Cantacuzino, Rosetti... sau de alte obîrşii balcanice, precum Ghica, cu rădăcinile sale albaneze. Mariajul tipic era între greci şi români, rezultînd în epoca fanariotă şi chiar un timp după aceea o elită cu dublă ascendenţă şi cultură: românească şi grecească...

E semnificativă sub acest aspect obîrşia multor personalităţi care au marcat cultura română. I.L. Caragiale, scriitorul român cel mai reprezentativ (alături de Eminescu), este, la origine, grec get-beget, cu o infuzie albaneză; oricum, nu i s-a identificat nici o picătură de «sînge românesc». În cazul lui Vasile Alecsandri a circulat ipoteza – puţin probabilă – a unei origini evreieşti; e însă pe deplin documentată ascendenţa grecească, atît dinspre mamă, cît şi, parţial, dinspre tată. Alexandru D. Xenopol, primul istoric modern al românilor, e fiul unui imigrant, foarte probabil evreu, şi al unei grecoaice. Iar Nicolae Iorga, recunoscut drept cel mai de seamă istoric român, se trage, pe linie paternă, dintr-un grec stabilit în Moldova în secolul al XVIII-lea, bunicul său matern fiind de asemenea grec. Ion Mincu, creatorul stilului neoromânesc în arhitectură, este sîrb (sau macedonean) prin ambii părinţi. La rîndul lui, Anghel Saligny, strălucitul inginer, constructorul podului de la Cernavodă, descinde prin tată dintr-o familie franceză hughenotă stabilită în Germania şi dintr-o mamă poloneză. E numai o selecţie! I s-au căutat, fără succes, şi lui Eminescu strămoşi de cele mai diverse şi exotice origini (spre indignarea poetului, care el însuşi abuzase, la adresa altora, de acest gen de «acuze»); rămîne doar, în ce-l priveşte, ciudăţenia numelui – Eminovici, în forma originară –, de factură nu tocmai românească.

Toţi cei amintiţi sînt, fără discuţie, români întru totul, fiindcă identitatea etnică sau naţională nu ţine de biologie, ci de cultură. Vor fi păstrat totuşi, în fondul lor spiritual, cîte ceva din moştenirea generaţiilor anterioare. Ne aflăm într-un mediu al diversităţii, nu numai între români şi «străini», dar chiar şi între români şi români, proveniţi ei înşişi din surse şi combinaţii diferite." *(din volumul* Cum s-a românizat România *de Lucian Boia)*

PUBLICITATE

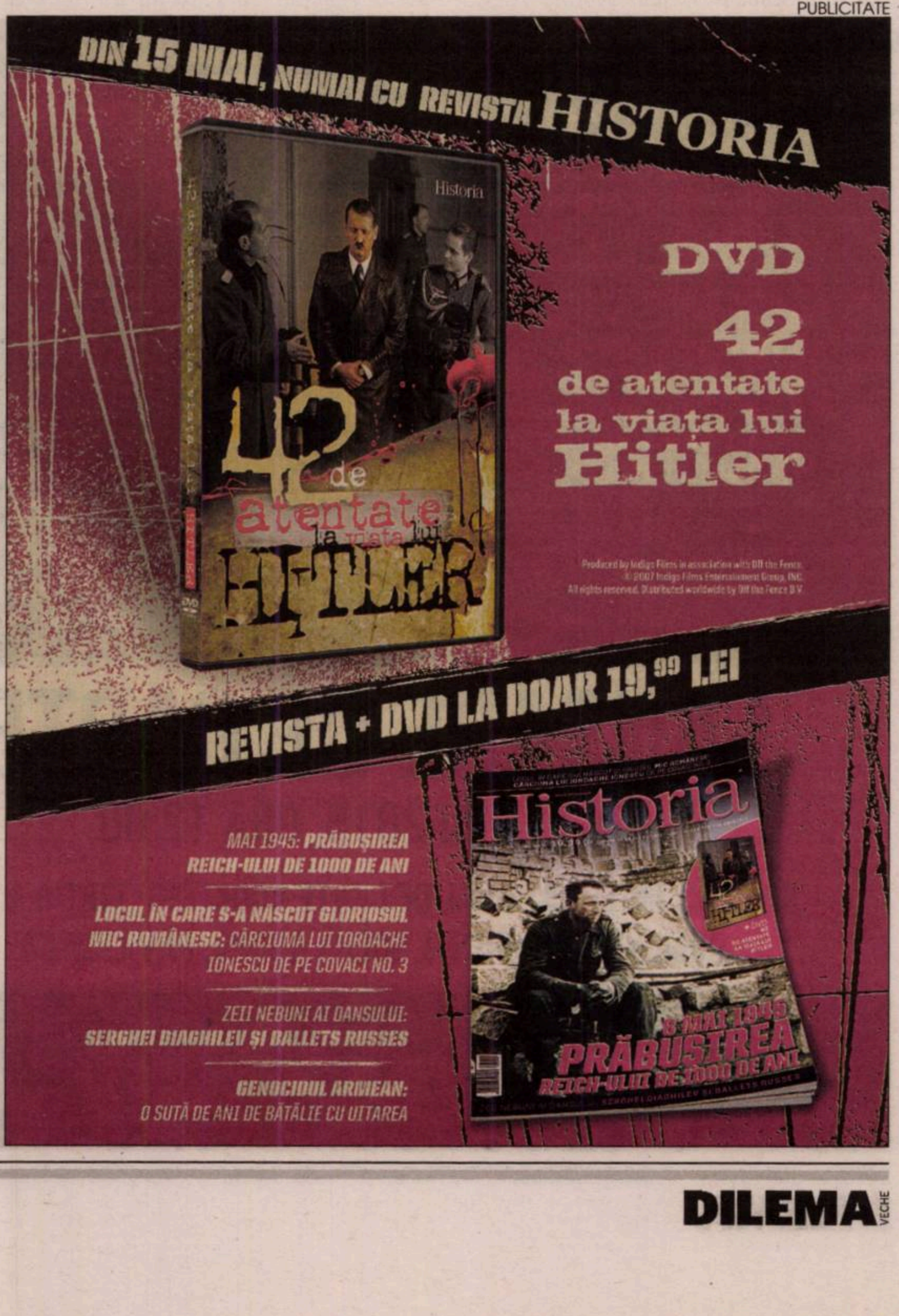
DIN 15 MAI, NUMAI CU REVISTA HISTORIA
DVD
42 de atentate la viaţa lui Hitler
REVISTA + DVD LA DOAR 19,99 LEI
MAI 1945: PRĂBUŞIREA REICH-ULUI DE 1000 DE ANI
LOCUL ÎN CARE S-A NĂSCUT GLORIOSUL MIC ROMÂNESC: CÂRCIUMA LUI IORDACHE IONESCU DE PE COVACI NO. 3
ZEII NEBUNI AI DANSULUI: SERGHEI DIAGHILEV ŞI BALLETS RUSSES
GENOCIDUL ARMEAN: O SUTĂ DE ANI DE BĂTĂLIE CU UITAREA
Historia
42 de atentate la viaţa lui Hitler
8 MAI 1945
PRĂBUŞIREA REICH-ULUI DE 1000 DE ANI

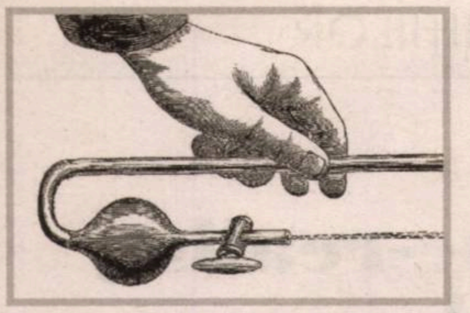

Oana STOICA

rosencrantz & co

Fabulosul destin al fraţilor Connor

● *Vestul singuratic*, de Martin McDonagh, traducerea: Bogdan Budeş, regia: Cristi Juncu, scenografia: Carmencita Brojboiu. Cu: Florin Piersic Jr., Vlad Zamfirescu, Andi Vasluianu, Ioana Calotă / Corina Dragomir. Teatrul Nottara.

Martin McDonagh are o personalitate ambivalentă. În dramaturgie este preocupat atît de identitatea irlandeză *(Trilogia Leenane: The Beauty Queen of Leenane, A Skull in Connemara, The Lonesome West* şi *Trilogia Insulelor Aran: The Cripple of Inishmaan, The Lieutenant of Inishmore* şi *The Banshees of Inisheer,* ultima nepublicată), cît şi de poveşti kafkiene în care problematizează teme generale precum relaţia dintre dictatură şi imaginaţie *(Omul-pernă).* Scrie teatru, dar face şi film. A cîştigat un Oscar pentru scurtmetrajul *Six Shooter* (2004) a cărui poveste cu criminali psihopaţi va fi preambulul a două lungmetraje pe aceeaşi temă, magnificul *In Bruges* (2008) şi *Seven Psychopaths* (2012). Printre trăsăturile esenţiale ale scriiturii lui Martin McDonagh se află acuitatea identificării temelor, profunzimea abordării acestora, imaginaţia debordantă, replica ascuţită şi umorul suculent, cu tuşe negre, inteligent şi de-a dreptul indecent.

McDonagh este cunoscut în România, nu numai datorită filmului *In Bruges*, ci şi spectacolelor cu piesele sale. Cel mai cunoscut spectacol îi aparţine lui Radu Afrim, *Omul-pernă* la Teatrul „Maria Filotti“ din Brăila, un punct de reper în cariera regizorului şi în istoria teatrului brăilean. Latura socială a scriiturii lui Martin McDonagh a fost abordată de mai mulţi regizori (Vlad Massaci, Szabó K. István, Andreea Vulpe), iar Cristi Juncu este unul dintre constanţii admiratori ai dramaturgului irlandez. Cu *Vestul singuratic* de la Teatrul Nottara, Juncu este la a doua montare a acestui text, după o primă variantă la Teatrul 74 din Tg. Mureş.

Cele două *Trilogii* ale lui Martin McDonagh scanează comunităţile izolate ale irlandezilor, zone în care alcoolul şi lipsa de speranţă domină o populaţie rudimentar educată şi abrutizată de sărăcie. Universul descris este cenuşiu, murdar, dezolant, năclăit în propria neputinţă, de-a dreptul fetid. O margine de lume uitată de oameni şi de Dumnezeu în care singura preocupare este supravieţuirea prin alcool. Crimele şi sinuciderile sînt parte integrantă din viaţă, aşa că ele nu merită să fie nici pedepsite, nici deplînse, căci oamenii din sătucul rătăcit pe hartă suferă de o cronică tăbăcire a sentimentelor şi moralei. Ororile sînt tolerate nu din cauză că oamenii sînt amorali, ci pentru că realitatea dură pe care o trăiesc le-a atenuat percepţia odiosului şi le-a imunizat afectele. Focusul în *Vestul singuratic* este pe relaţia fraţilor Connor, ale căror tachinări din copilărie se prelungesc la maturitate. În lipsa unor preocupări adulte (dragoste, relaţii, muncă, responsabilităţi, cultură), Coleman şi Valene îşi continuă rivalitatea infantilă, acutizată uneori pînă la proximitatea pericolului real, căci adrenalina creşte şi „jucăriile“ maturităţii nu mai sînt inofensive. Ceea ce îi caracterizează este uşurinţa cu care ajung de la o ceartă oarecare la un conflict cu potenţial letal. Abrutizarea lor este marcată de limbaj, deteriorat şi licenţios (excelentă traducerea lui Bogdan Budeş), care denotă lipsa de educaţie şi incapacitatea de comunicare. Contrapunctul acestui cuplu degradat uman este părintele Welsh, un preot catolic eşuat în misiunea sa. Conştient de imposibilitatea de a opri ororile şi de a trezi conştiinţele, părintele Welsh se îneacă un timp în alcool pînă cînd se îneacă de-a binelea. Ratarea lui duce la un armistiţiu între cei doi fraţi, dar calmul este de scurtă durată. Nimic nu reuşeşte să trezească din amorţeala minţii şi a sentimentelor acest colţ de lume înăcrit în propriile miasme, nici măcar tînăra Girleen, a cărei adolescenţă în floare sensibilizează prea puţin inimile anchilozate ale bărbaţilor. De altfel, feminitatea lui Girleen este ascunsă de o atitudine profund masculină, de la alegerea hainelor (o uniformă de camuflaj) la activităţi (vînzarea de băutură la domiciliu). Ca pe toată lumea din sat, abrutizarea a cuprins-o şi pe ea: nu ştie să fie senzuală şi este incapabilă să-şi exprime sentimentele. De altfel, feminitatea este o necunoscută în zona asta ermetic închisă în propria disfuncţionalitate. Echipa feminină de fotbal, singura mîndrie locală, îşi bate, la propriu, adversarele pe teren. Asta pentru că alcoolul şi violenţa sînt elemente cotidiene obligatorii pentru supravieţuirea pe acest pămînt uitat.

© H. Petrascu

Scenografia Carmencitei Brojboiu conturează un spaţiu sărăcăcios în care noile achiziţii „megalomane“ ale lui Valene (aragazul) par stinghere, teleportate accidental.

Nimic nu reuşeşte să trezească
din amorţeala minţii şi a sentimentelor
acest colţ de lume înăcrit în propriile miasme.

Miza spectacolului apasă pe actori, cărora li se oferă personaje consistente, cu vînă şi zvîc, la intersecţia dintre tragic, ridicol şi absurd. Reuşita absolută este a lui Florin Piersic Jr., al cărui Coleman se înscrie în seria marginalilor din *Freak Show (one man show*-ul său de neratat). Un bărbat însingurat, cu dicţia afectată de pietrele aruncate în cap de fratele său în copilărie (jocuri „nevinovate“), cu vorba tăioasă, ascuţită de ironie, fire impulsivă şi inertă totodată. Viaţa lui este umplută de elemente derizorii care devin, în absenţa altora, esenţiale, astfel încît frizura sau chips-urile pot fi motiv de crimă, căci, ca toţi ceilalţi, Coleman suferă de o lipsă totală de bun-simţ în ierarhizarea gravităţilor. Piersic Jr. face din el un disfuncţional simpatic, care jonglează, aparent inocent, cu umorul obscen al copiilor retardaţi. Este remarcabil modul în care actorul păstrează tiparul personajului, fără a-l pierde o clipă sau a-l epuiza, înzestrîndu-l cu un farmec înduioşător şi cu o agresivitate latentă, capabil să fascineze, să amuze, dar şi să îngrozească. Fraţii Connor nu au devenit niciodată adulţi, sînt infantilizaţi de mediul în care trăiesc, aşa că Valene al lui Vlad Zamfirescu nu pare a trece de stadiul de adolescent teribilist şi fanfaron, un fel de cocalar irlandez, locvace ca un papagal şi la fel de profund, fascinat de statuete religioase. De partea cealaltă, părintele Welsh pare aterizat din greşeală în această meserie al cărei scop îl intuieşte, dar de care e evident depăşit şi pentru care nu pare a avea vreun har. Andi Vasluianu, obişnuit mai degrabă cu roluri de băieţi răi, se simte oarecum inconfortabil în misiunea dificilă de a face din acest personaj nevolnic unul credibil. Corina Dragomir (pe dublu rol cu Ioana Calotă) are şi ea o stîngăcie în Girleen, nereuşind să-i dea puştoaicei un contur prea clar.

Spectacolul are un ritm negrăbit, căci nimic nu e urgent prin colţurile Irlandei. Uneori acest lucru este benefic – sînt scene minunat construite –, alteori show-ul trenează. Pentru cine are însă răbdare să pătrundă în acest univers, există răsplata umorului tragic al lui Martin McDonagh în excelenta interpretare a lui Florin Piersic Jr.

© H. Petrascu

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Teatru-film psihologic-realist, convenţional

● *Acasă la tata* (România, 2015), de Andrei Cohn.

Recent proiectat în premieră românească, dar gata de lansare (cel puţin) din 2012 (potrivit Cinemagia), *Acasă la tata* e un film regizat de debutantul în lungmetraj Andrei Cohn şi produs de Mandragora, firma înfiinţată de Cristi Puiu, faţă de care Cohn (un absolvent de Arte Plastice, intrat apoi în publicitate) îşi exprima recent recunoştinţa pentru faptul de a-l fi „recuperat ca artist". La fel de reverenţios e şi filmul însuşi în declararea apartenenţei sale la corpusul cinematografic românesc crescut în siajul primelor două filme de Puiu. Alexandru Papadopol apare venind – ca în *Marfa şi banii* – de la Constanţa şi cărînd după el – tot ca acolo – o sacoşă; întrebat ce are în sacoşă, personajul său duce pînă la capăt reverenţa, răspunzînd în glumă că are nişte droguri. Reuniunea personajului cu o fostă iubită pe care n-a mai văzut-o de ani buni, jucată de Ioana Flora, este dublată de reuniunea dintre cei doi actori, Flora şi Papadopol, care au jucat împreună tot în *Marfa şi banii*. Iar scenariul e scris de Mimi Brănescu – un colaborator important al lui Puiu, tot în calitate de actor, la *Moartea domnului Lăzărescu* şi mai ales la scurtmetrajul *Un cartuş de Kent şi un pachet de cafea* –, după propria piesă de teatru.

În pofida numeroaselor secvenţe de exterior din filmul lui Cohn, e uşor de mirosit originea scenică a scenariului său. De fapt, ce-i uşor de mirosit e o anumită reţetă dramaturgică – reţeta a ceea ce constituie practic un subgen teatral şi literar. Primul ingredient e o întoarcere acasă – întoarcerea în satul său natal (2 Mai) a unui fiu risipitor (Papadopol) de mult plecat la Bucureşti să facă Facultatea de Litere, şi devenit jurnalist, ba chiar oarecum poet. E clar de la bun început că nu e foarte mulţumit de ce-a făcut la Bucureşti, ba chiar se autodetestă, dar, sub ochii fostei iubite şi ai unui fost tovarăş de joacă (Andi Vasluianu), care se arată naiv-dispuşi să-l admire, nu se poate abţine să dea carierei lui jurnalistice şi reputaţiei lui literare o anvergură planetară. În momentul în care poate fi auzit declarînd nonşalant că din SUA n-a văzut decît New York şi San Francisco, se poate pune pariu că pînă la sfîrşitul filmului va recunoaşte că a minţit şi că, de fapt, n-a fost niciodată mai departe de Bratislava. E una dintre figurile impuse ale unei dramaturgii în care „lungul drum al unei zile către noapte", continuat uneori, inclusiv aici, cu şi mai greul drum al nopţii pînă în zori, aduce în mod obligatoriu lepădarea fiecărui personaj de pielea sa falsă, de lauda de sine pe care le-o serveşte celorlalţi, de minciunile protectoare pe care (şi) le spune (inclusiv sieşi). Secretele ies pe rînd la iveală, tot cu inevitabilitatea şi punctualitatea unor figuri obligatorii: ce anume a lăsat în urmă protagonistul, fugind de la Bucureşti şi refugiindu-se în satul natal; ce-i cu privirea chiorîşă aruncată fostei lui iubite de către soţia (Mirela Oprişor) fostului tovarăş de joacă etc. Se bea prea mult; bucuria revederii e exprimată prea insistent ca să fie întru totul curată; noaptea ia o turnură melancolică, apoi una de-a dreptul urîtă; mîndrii abandonate, fantezii modeste făcute ţăndări, apoi zorii şi, în lumina lor lividă, protagonistul bătut şi nedormit, stînd în sfîrşit de vorbă, la masa din curtea casei părinteşti, cu detestata femeie (Natasha Raab) care a înlocuit-o pe mama sa moartă în patul tatălui său (Florin Zamfirescu). Bref, realism psihologic tradiţional, cu observaţii convenţionale despre cum se mint şi se amăgesc oamenii, cum se zidesc în vieţi care-i sufocă etc. Construit pe o schemă asemănătoare – o reuniune, aparenţe de cordialitate care se fisurează treptat –, *Boogie* al lui Radu Muntean e mult superior din punct de vedere al tehnicii dramaturgice şi al interesului sociologic.

Asta nu înseamnă că *Acasă la tata* nu e un spectacol tolerabil. Avîndu-l ca director de imagine pe Andrei Butică, e filmat în cadre lungi, academic-fidele esteticii lui Puiu, cu sensibilitate la aspecte precum modificările luminii soarelui pe măsură ce dimineaţa avansează, iar tatăl şi fiul continuă să se certe sub bolta de viţă de vie. Cohn cultivă şi timpi morţi – în care, de pildă, o mică înteţire a vîntului contează ca acţiune. Tot ca la Puiu, nu există schimbare de cadru fără o (mică) săritură (înainte) în timp. (Altfel spus, două cadre consecutive nu se leagă niciodată într-o iluzie de continuitate temporală.) Doar rezistenţa la ocazionala tentaţie a cîte unei fotografii drăguţe (o pisică pe masa din curte, filmată din casă, un geam al casei reflectînd fugar un biciclist de pe uliţă) este mai slabă decît la Puiu (ceea ce, desigur, nu e în sine un motiv de reproş). Principalul merit al cadrelor lungi şi fixe de-aici este că le oferă actorilor spaţiu şi timp în care să sculpteze stări şi interacţiuni, animînd atît cît se putea ideile obosit-livreşti ale dramaturgului despre ratarea protagonistului la oraş, despre invidia pe care i-o poartă fostul tovarăş de joacă devenit faianţar şi despre ofilirea fostei iubite, care nu ştie cu ce altceva să i se laude protagonistului în afară de felul în care şi-a amenajat baia. Papadopol îşi locuieşte pe deplin personajul – un bombonel în pierdere de prospeţime şi totuşi imatur, ascuns, irascibil şi egoist. Partitura lui Andi Vasluianu e o lungă scenă de beţie progresivă, pe care actorul o îmbogăţeşte cu multe gradaţii şi cu o considerabilă căldură personală. Iar Ioana Flora liricizează cu fineţe tînjirile şi timidităţile personajului ei.

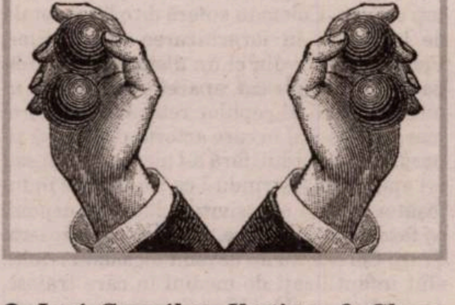

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Unplugged pur sînge

● **José González, *Vestiges & Claws*, Mute, 2015.**

Individ versatil, hispanicul José Gabriel González trece astăzi cu succes drept artist indie suedez, iar punker-ul José Gabriel González trece cu succes drept chitarist folk, după multiple aventuri în sfere muzicale diverse, majoritatea mai puţin contemplative decît ce se aude aici (inclusiv o perioadă *hardcore*-juvenilă şi una cu *cover*-uri pop dubioase). Pe seama eterogenelor sale preocupări se poate pune şi faptul că, în aproape 15 ani de carieră solo, abia a apucat să încropească trei albume (şi, ce-i drept, o sumedenie de contribuţii punctuale ca invitat). O altă pricină e activitatea de protagonist al duetului hipster-rock Junip, cu care s-a ţinut ocupat în perioada consumată de la precedentul album.

Din fericire, în 2015, acest improbabil Nick Drake hispano-scandinav a găsit timp pentru a pune la cale un nou calup de cvasicomemorări ale idolului său, sub titlul *Vestiges & Claws*. „Cvasi" pentru că, tehnic vorbind, nu avem nici *cover*-uri şi nici măcar vreo formă de plagiat involuntar, însă ascultătorul e măcinat pe toată durata materialului de senzaţia că are de-a face cu piese *unreleased* rămase de la îndrăgitul folkist al regretului amarnic, într-o măsură chiar mai mare decît pe materialele precedente; ori decît la alte cazuri similare pomenite recent în această rubrică – Fink, bunăoară, care menţine totuşi o inginerie sonoră la nivelul anului curent, în timp ce González-solo este un folk *unplugged* pursînge de la un capăt la altul, cu bătăi pe genunchi, cu fluierat-îngînat-oftat, pocnit din degete şi o voce care se îndepărtează uneori de microfon. De aici o puternică impresie de album live, cu acompaniament aproape absent – cu excepţia notabilă a fluierului de pe piesa „Forest" şi nişte percuţie discretă ici-colo.

José González activează într-un context încurajator ce stimulează acest tip de muzică ieftină (în sensul costurilor de producţie) – succesul unor Sun Kil Moon ori Bon Iver a popularizat acest minimalism manierat, dar ei au făcut-o într-o cheie conştient retro-deconstructivă. Suedezul pare mai modest şi mai prudent, mai puţin strident şi nu riscă experimente (are la îndemînă Junip pentru a testa tipuri mai alambicate de sound). Albumele sale solo sînt tributuri Nick Drake cu compoziţii originale şi îngrijorări actualizate – de la concepte înalte şi dileme existenţialist-globale (ateism, vegetarianism etc.) la chestionări morale ceva mai intime, chiar dacă pe alocuri excesiv de didactice („Every branch of the tree has to learn"). O prematură criză a vîrstei de mijloc e cîntată drept *afterglow* al drogului tinereţii (în piesa... „Afterglow"), în timp ce altundeva („What Will?") se contrastează liberul arbitru cu conformismul social. Temele artistului par să mizeze pe o retorică de tip cine-sînt-de-unde-vin-încotro-mă-duc, nuanţată totuşi cu o bogăţie de metafore nu chiar triviale. Sub aspect liric poate fi acuzat că abuzează de zicători şi cimilituri, însă simplitatea genului aici exersat a fost în mod tradiţional compensată cu un avînt poetic ce nu e limitat tematic şi nu e rezervat doar titanilor din categoria Bob Dylan/Leonard Cohen (observaţia e, de altfel, valabilă şi la folkiştii noştri de modă veche – Andrieş ş.a.m.d.).

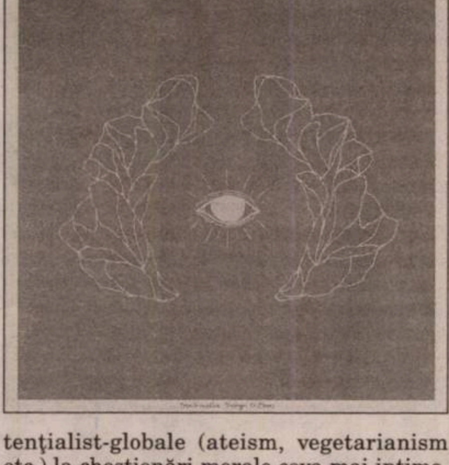

Muzica de pe *Vestiges & Claws* nu poate fi ascultată în surdină sau pe fundalul altor activităţi fără a risca să pară sărăcăcioasă şi să-şi piardă din fredonabilitate. Pe alocuri, ascultătorul mai capătă şi impresia că are de-a face cu piese Junip simplificate pentru prezentare *unplugged*. Dacă, în ce priveşte sensibilitatea melodică, nu se ridică la forţa vibrantă a clasicilor pomeniţi prin acest articol (vocea prea gentil-firavă a lui González avînd nevoie de volum sonor), albumul se îmbogăţeşte subit la lectura liricii şi se rotunjeşte repede într-un concept poetic-muzical ale cărui faţete sînt complementate cu migală.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Bangkok-ul e o Vamă aurie

Înainte de orice logo turistic, Thailanda e un loc special al liniştii. Aveam să-l descopăr din prima dimineaţă din acel ianuarie, proaspăt ajunşi acolo din iarna coreeană cu zăpadă şi ger, pe micul balcon al unui motel din Bangkok. Acoperişuri unul într-altul deasupra unor străduţe curbate şi strîmte, într-o linişte deplină şi sub un soare blînd. Drumul de la aeroport pînă în oraş, în noaptea de dinainte, anunţase cumva această primă imagine a liniştii prin statuile cu Buddha, de o parte şi de alta a autostrăzii. Auzisem multe poveşti de la prieteni despre ţara liniştii. Experienţa thailandeză a fost exact în acest sens.

Auzisem de la ei de cel puţin trei Thailande: una a turismului Zen, în zona muntoasă de la Chang Mai, o alta a poveştilor de iubire ale tinerilor care şi-au lăsat viaţa mai mult sau mai puţin plicticoasă sau prea stresantă din metropole occidentale şi, în fine, Thailanda fără restricţii, dezinhibată, eternă nişă însorită a distracţiei şi a timpului suspendat, un fel de Vamă Veche multiplicată. Am călătorit în ţara aceasta cu taxiul, cu trenul, cu microbuzul, cu *tuk-tuk*-ul, am fost pe o insulă minunată, am văzut lucruri de o gentileţe indescriptibilă, dar acum aş vrea să scriu un pic despre Bangkok.

Bangkok-ul pare genul de oraş care creează impresii drastice din prima sau genul care predispune, prin amalgam, la cinemagii. Nu-mi imaginam însă că Bangkok-ul poate părea o staţiune la mare, căci aşa părea în acea dimineaţă însorită, dar încă nu foarte călduroasă de ianuarie sud-est asiatic. Un tînăr ieşit cu bicicleta pînă la magazinul din colţul străzii, turişti care se adună dimineţile în holul micilor hoteluri mai ieftine, adierea cît o briză peste un oraş care părea, din acel unghi, o adunare de staţiuni marine.

Nici din stradă oraşul nu părea cu mult altfel. Străduţele înguste tipice pentru zonă, cu aglomerarea de comercianţi stradali, mişcarea cu încetinitorul a trecătorilor printre standuri şi căldura care devenea şi mai intensă. Poduri peste ape destul de neîngrijite, cu locuinţe de tip lacustră care contrastau cu zona modernă a oraşului, zgîrie-norii părţii celei noi. Am stat în partea veche şi bine am făcut, pentru că aşa am putea vedea mai bine mixul dintre nou şi vechi.

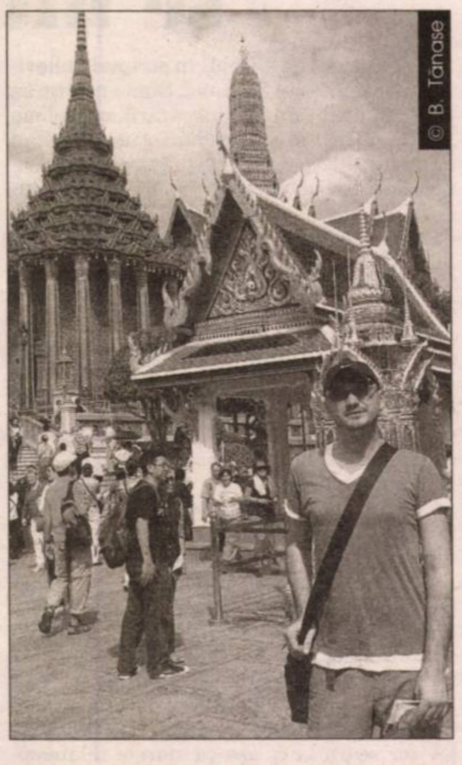

© B. Tănase

Străduţele din Bangkok sînt ca un Rubik pe care nu trebuie deloc să-l rezolvi. Dintr-una într-alta, amestecate, labirintice, mozaicate, colorate, pline de tarabe cu mîncare, flori sau haine, care dau neaşteptat în altele cu tarabe cu cărţi, de exemplu, ca pe Susie Walk. Îngrămădirea lor e punctată din loc în loc de tablourile cu regele atît de iubit, Bhumibol, şi cu regina Sirikit. E poate singurul loc din Asia în care tablourile cu un conducător politic sînt expuse din pură iubire pentru acesta, şi nu din motive propagandistice. Regele este văzut ca un factor de echilibru moral într-o societate adeseori măcinată de violente ciocniri politice. Prezenţa ramei galben-aurite a portretelor regale aşezate fie în mici magazine specializate, fie la intersecţii, în fine, chiar în tot locul, nu e, paradoxal, nici sufocantă, nici excesivă. Respectul pentru cel care a devenit rege la o vîrstă foarte tînără şi care şi-a pus întreaga energie pentru binele celor pe care îi slujeşte bate orice lecţie de manual de istorie. Thailandezii sînt *bhumibolieni*, pentru că acest rege cu domnia cea mai îndelungată, la această oră, din lume a înţeles regula de aur a bunului-simţ democratic pe care atîţia alţii doar o declamă conjunctural, în funcţie de auditoriu. În vorbele atît de înţelepte ale preşedintei statului Malawi, Joyce Banda, la funerariile unui alt mare om al democraţiei nedeclamate şi nepaternaliste, Nelson Mandela: *„I learned that leadership is falling in love with the people and the people fall in love with you“*. Fraza conţine o consecuţie, tipică democraţiei autentice: să-i iubeşti pe cei pe care îi serveşti pentru ca mai apoi ei să te iubească. Respectul pentru un om, cu toate failibilităţile sale, care i-a văzut pe ei înainte să se vadă pe sine, respectul pentru care cel care te vede şi te înţelege. Că tot veni vorba de asta, îmi aduc aminte de mica parabolă povestită de Bill Clinton într-un discurs ţinut la Harvard. Pe platourile din Africa Centrală, răspunsul la salutul obişnuit de „Bună dimineaţa!“ sau „Bună ziua!“ nu e cel pe care alte culturi îl cunosc, ci „Te văd“. Şi nu, nu e numai bucuria de a vedea pe cineva în întinderea acelor locuri, adeseori pustie.

Cred că din aceast unghi poţi înţelege, poţi vedea şi strălucitorul auriu al templelor, flancat de orhidee splendide, al budismului local la care oamenii vin ca acasă, spectaculara *stupa* aurie de la Vechiul Palat Regal. Ca o prelungire liniştită a ramei aurite a portretului regelui din vechile şi înghesuitele cartiere marginaşe, rege care în tinereţe şi-a pierdut vederea la un ochi, dar asta nu l-a împiedicat deloc să-i vadă.

Bangkok-ul – cu tinerii săi *fashion* şi foarte inventivi (am nimerit, hălăduind cu prietenele cu care am mers atunci, într-o Academie de Arte atît de vie, inventivă şi ironică încît cu greu se poate uita), cu toleranţa, din zîmbetul lor deschis, faţă de tot ce înseamnă diferit, adeseori neînţeleasă de nelocalnici – nu e (doar) o platformă a diverselor proiecţii turistice. E oraşul „platourilor“, mii şi vii, înghesuite cald ca într-o ramă aurie.

■ ■ ■

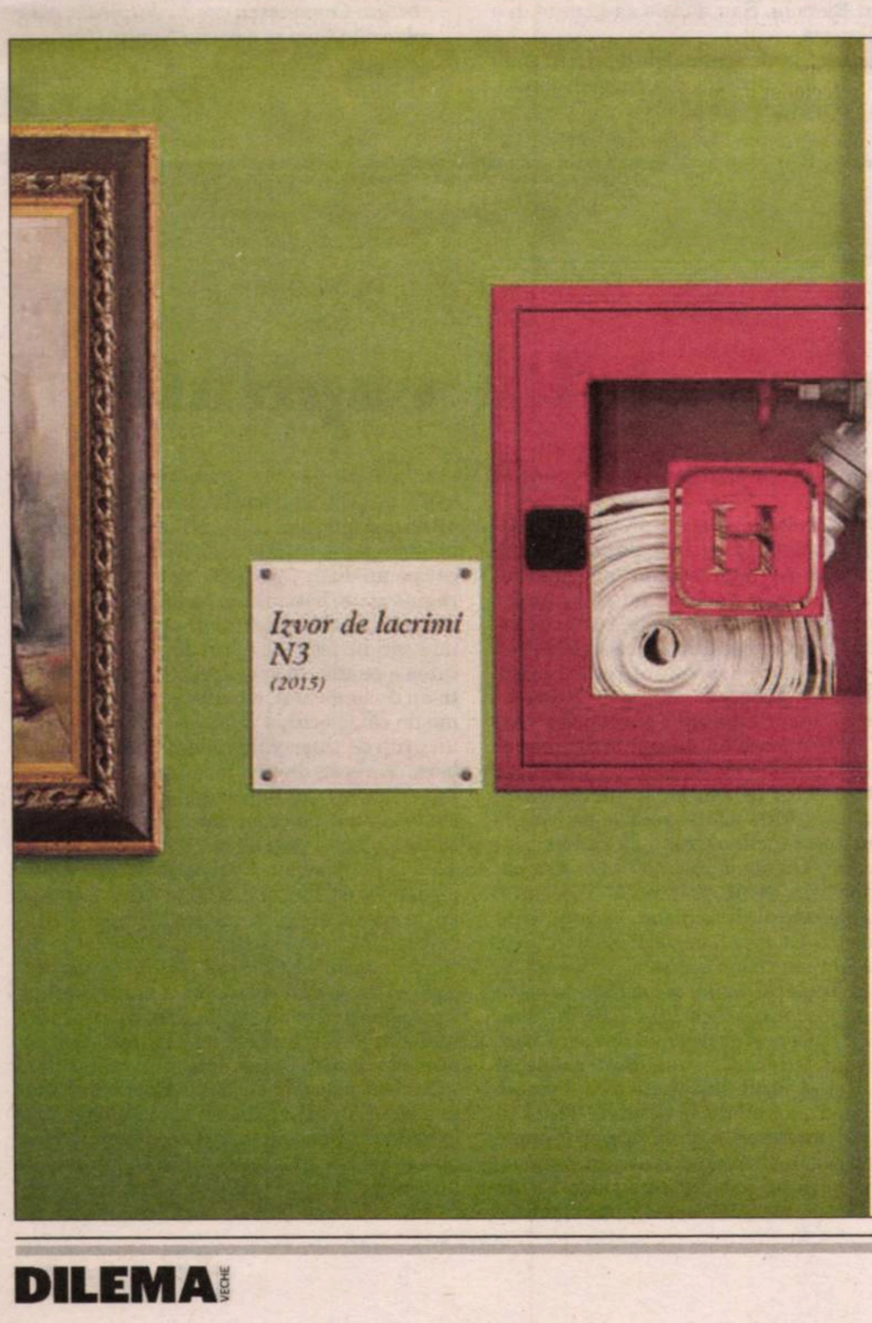

PUBLICITATE

Lucrurile simple pot deveni artă, dar nu oricum.
Vino la Art Safari să înţelegi de ce.

ART SAFARI
BUCHAREST ART FAIR
13-17 MAI 2015
CLĂDIREA „CICLOP“
MAGHERU 6-8

Parteneri strategici:
Parteneri:
Sponsori:
Partener monitorizare media:
Parteneri comunicare:
Partener advertising

www.artsafari.ro

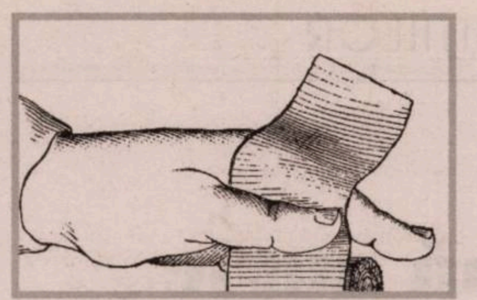

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Scandal! Umberto Eco se uită la Sinteza zilei!

Numărul zero: Umberto Eco în aceeaşi vervă furioasă din *Cimitirul din Praga,* aceeaşi demonstraţie de inventivitate juvenilă, ludică, dacă putem spune aşa – aceleaşi descărcări de adrenalină intelectuală, greu de conceput la un autor de 83 de ani. Dar, de data asta, Eco nu ne mai oferă un bestiar al nebunilor ticăloşi, conspiraţionişti, ai secolului al XIX-lea, ci un inventar al mizeriei jurnalistice contemporane. Lectura îţi provoacă o senzaţie contradictorie, de uluire şi în acelaşi timp de *déjà-vu,* fiindcă diagnosticele formulate de italian se aplică la fix şi presei româneşti – fie ea din aripa Gâdea sau din aripa Turcescu.

În limbajul redacţiilor, un *număr zero* e ceea ce se mai numeşte şi *dummy,* o ediţie de ziar care precedă prima apariţie şi ajunge de regulă să fie tipărită în cîteva zeci de exemplare, pentru studiu şi corectarea erorilor şi, uneori, pentru edificarea viitorilor clienţi de publicitate. Despre asta e vorba şi în romanul omonim, dar la modul exagerat sau virtualizat: un comandor pe nume Vimercate, genul mogul tenebros, angajează o redacţie precară, de ticăloşi şi rataţi, ca să realizeze o viitoare publicaţie. Spre deosebire de un număr zero onorabil, cel al lui Eco e o operaţiune care se întinde pe luni de zile, un fel de bombă cu ceas, în care mai important decît publicarea informaţiei valide şi impactul acesteia la public e potenţialul de ameninţare, maculare, manipulare al întreprinderii.

Starostele ales de mogulul Vimercate pentru noua gazetă este un oarecare Simei, atît de oarecare pentru narator încît „avea chipul altcuiva. (...) Avea chipul tuturor“. În ciuda feţei comune, Simei e un amestec din nou contradictoriu de imbecilitate, clarviziune, viclenie şi lipsă de scrupule care ar ruşina şi cele mai notorii ajutoare de mogul care au apărut prin stenogramele presei româneşti (sau ale DNA) în ultimii zece ani. Asemeni combinatorului de partid care a luat locul mogulului în scriptele televiziunilor militante de la noi, Simei nu ştie să scrie, că doar ministrul Apărării nu trebuie să ştie să arunce o grenadă. Totuşi, începînd cu ceea ce l-ar putea deranja sau coafa pe Comandor, Simei ştie o grămadă de alte lucruri, pe care le expune haimanalelor din redacţie la modul sever şi în acelaşi timp mobilizator.

Dispreţul faţă de cititori. Simei vrea un public de televiziune de ştiri românească: peste 50 de ani, „nişte burghezi buni şi oneşti, doritori de legalitate şi ordine, însă lacomi de bîrfe şi de dezvăluiri cu privire la felurite forme de dezordine“. Atenţie însă, zice directorul ziarului, nu trebuie să ni-i închipuim ca pe nişte mari consumatori de hîrtie tipărită: „O să pornim de la principiul că nu sînt ei ceea ce se cheamă nişte mari cititori, ba chiar bună parte din ei n-or fi avînd nici o carte în casă“.

Presa la viitor. Emisiunea lui Mihai Gâdea, dar şi cele ale concurenţei, are mania scenariilor, a presupunerilor despre ceea ce s-a întîmplat, dar mai ales despre ce se va întîmpla. Comandorul şi Simei ai lui Eco aleg să-şi boteze ziarul *Mîine,* fiindcă „ştirile din ziua precedentă le aflăm deja de la televizor seara la 8, aşa că ziarele relatează permanent lucruri pe care le ştii deja, şi iată de ce se vînd tot mai prost. În *Mîine,* aceste ştiri care deja put ca peştele stricat sigur că va fi util să le rezumăm şi să le reamintim, dar o să fie suficientă o rubrică scurtă“. Ca să scape de mirosul de peşte stricat, Simei propune o strategie confuză, bazată pe speculaţii. În paranteză fie spus, nici cotidienele serioase nu au în momentul de faţă o soluţie foarte articulată pentru faptul că au rămas fără obiectul muncii – informaţia deja difuzată nu numai de televiziuni, ci şi de site-urile de ştiri.

Securiştii infiltraţi. În România, cei care au trăit în deziluzia că Robert Turcescu e un mare jurnalist şi-au dat ochii peste cap după mărturisirea dubios-misticoidă a acestuia, cu privire la propria afiliere la servicii. În *Numărul zero,* Simei îl angajează pe un oarecare Lucidi (căutaţi semnificaţiile numelor din carte atunci cînd o veţi citi), „fiindcă ştii foarte bine că eşti deosebit de priceput să culegi zvonuri şi să le raportezi cui trebuie“. Totuşi, la ce-i trebuie lui Simei un securist pe stil italian în redacţie? „Ce crezi că o să se ducă să povestească, dacă nu lucruri pe care serviciile le-ar înţelege foarte bine citind oricare dintre numerele noastre zero? Dar ne poate aduce ştiri pe care le-a aflat spionîndu-i pe alţii“, îl edifică directorul pe narator.

Separarea opiniei de informaţie şi acuzaţiile. Marile cotidiene anglo-americane fac o regulă sfîntă din marcarea comentariilor ca atare şi aşezarea lor în pagini diferite de restul ziarului, care e compus în majoritate din articole informative. Televiziunile româneşti de ştiri îşi spun „de ştiri“, dar îşi umplu majoritatea grilelor cu talk-show-uri pline de părerism standardizat, „pe linie“. Cu privire la aceeaşi problemă, Colonna, naratorul lui Eco, se prinde în jocul lui Simei şi dă următoarea regulă: dacă ai un viaduct care se prăbuşeşte şi vrei să acuzi pe cineva de catastrofă, trebuie să pui toată povestea în gura unui intervievat, de exemplu domnul Bianchi, 34 de ani, de profesie zidar: „E vina Primăriei, se ştia de mult timp că viaductul ăsta avea nişte probleme“. Nu e nevoie de dovezi şi nimeni n-o să-l caute pe domnul Bianchi. Sau dacă o să-l caute, n-o să-l găsească.

Clişeele. Toate manualele de stil îţi spun să le eviţi, dar situaţia din redacţii e alta. Fiindcă Simei nu ştie să scrie, cel care explică e Colonna: „Cititorul se aşteaptă tocmai la aceste expresii, aşa l-au obişnuit toate ziarele. Cititorul înţelege ceea ce se-ntîmplă numai dacă se spune «sîntem între ciocan şi nicovală», «guvernul anunţă lacrimi şi sînge», «calea-i tot mai abruptă»“. Lista clişeelor-recomandări continuă pe mai multe paragrafe.

Macularea unui personaj public. Simei îşi trimite una din hahalere pe urmele unui judecător integru, dar „băgăreţ“, insinuînd: „Nimeni nu-i niciodată aşa, integru sută la sută, bunăoară nu e pedofil, nu şi-a asasinat bunica, n-a luat şpagă, dar o fi făcut ceva ieşit din comun. Sau, dacă-mi permiteţi expresia, îi scoatem noi din comun ce face el zi de zi“. Hahalera dă peste judecător la un restaurant chinezesc. „Splendid! (...) frecventează medii chinezeşti“, jubilează Simei, mănîncă cu beţişoare, „ca un sălbatic“. Poartă tenişi şi ciorapi verzi? „Asta-i un dandy, sau un hippiot, cum se zicea odată. Nu-i greu să ne-nchipuim că-şi mai bagă şi-n venă. Dar asta nu spunem, trebuie s-o deducă cititorul singur.“

Numărul zero e plin de astfel de înţelepciuni inverse, dar, vorba clişeului, spaţiul nu ne permite. Mai putem afla cum şi cînd trebuie fabricate dosarele cuiva, cum se aranjează un moment paparazzo (cu acordul celebrităţilor), ce-i cu homosexualii („N-am nimic cu poponarii, e ca şi cu negrii, n-am nimic cu ei, cu condiţia să stea la ei acasă“) şi aşa mai departe.

Iar restul, dragi cititori, restul e Umberto Eco. *Numărul zero* apare, la Polirom, peste cîteva zile – dacă nu cumva, ar zice Simei, a şi apărut. Trebuie să citiţi!

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

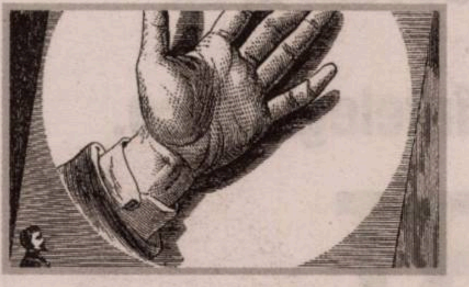

Adina POPESCU

portrete din mers

Oamenii din cealaltă capitală

Nu ştiu cum s-au potrivit lucrurile, într-un mod fericit, aş zice (Festivalul *Dilema veche* şi altele), încît, în ultimii ani, am tot ajuns la Alba Iulia. Un oraş pe care nu-l cunoşteam deloc înainte, de care nu mă lega nimic în afară de informaţii „de manual“, oraşul Unirii – a lui Mihai Viteazul – apoi al anului 1918, al lui Horea, Cloşca şi Crişan, un oraş cu o cetate pe care o vizitasem pentru prima oară în 1998 şi găsisem aici ziduri în ruină, bălării şi o unitate militară, doar nişte rămăşiţe abandonate ale altor timpuri. Despre modul spectaculos în care a „evoluat“ Cetatea Alba Carolina probabil că ştiţi, aşa cum ştiţi şi despre cum s-au cheltuit inteligent nişte fonduri europene. Cetatea e acum impecabilă şi, pentru că am urmărit parţial întregul ei proces de restaurare, mi-a devenit şi extrem de familiară şi într-un fel dragă, ca şi cum i-aş aparţine. Cunoscînd locurile, am ajuns să observ şi să apreciez detalii care, probabil, pentru un nou venit n-ar însemna nimic. Statui noi şi aproape „interactive“ în Cetate, pentru că toată lumea se pozează cu ele, iar noaptea, cînd totul e pustiu, populează într-un mod decent aleile. O piramidă din sticlă (ca la Luvru?) care marchează vestigiile şi pe care unii localnici o „confundă“ cu o staţie de metrou. Mai multe terase adăpostite în căruţe artizanale. Şanţurile restaurate – un imens teren de joacă pentru copii, rolleri, biciclişti. Schimbarea zilnică a gărzii „imperiale“ căreia am ajuns să-i cunosc traseul, ritmul, mişcările, inedită pentru cei care vin aici pentru prima oară, reconfortantă pentru localnici, pentru că face parte din inima Cetăţii care bate, împarte timpul zilei în două. Nici o schimbare în repertoriul de seară al cîntăreţului de la Hotel „Cetate“, al cărui unic hit te poartă cu gîndul la litoralul anilor ’80 – „Ce seară minunată!“. Speranţa că în curînd Palatul Principilor va aparţine şi el acestui „traseu“, după ce va fi renovat. Un ochean prin care nu vezi nici aproape, nici departe. Trei în unu, trei cetăţi suprapuse una peste alta, ca un tort festiv, un castru roman, o cetate medievală, una austro-ungară. Fascinaţia ideii că dacă ai săpa undeva, oriunde, e imposibil să nu găseşti ceva – un zid, cioburi de ceramică, o cadă de baie, monede... cum o fii să locuieşti într-un oraş unde s-a trăit atît de mult „dedesubt“ şi în atîtea straturi? Vrei să bei o bere în relaxanta grădină a terasei de la Poarta 1, cu flori, copaci şi hamacuri, pe care o ştii de anul trecut şi ţi se spune că deocamdată „nu se mai poate“, terasa e închisă, cei de la muzeu au găsit „ceva vestigii“ şi sapă. Şi nici măcar nu poţi să te superi, aşa cum te-ai supăra dacă în locul unei terase din Bucureşti ar apărea peste noapte o parcare... te îndepărtezi cu un soi de respect, laşi vestigiile să fie scoase la lumină în linişte.

Însă dincolo de spaţiul propriu-zis, oamenii din Alba Iulia, acei albaiulieni pe care îi priveam ca pe nişte „străini“ din mijlocul ţării, la început, neîndrăznind să-i compar nici cu clujenii copilăriei mele, cu vocea lor cîntată şi cu o tărăgăneală dulce a vieţii, nici cu moţii din Apuseni, au ajuns şi ei să-mi fie dragi. Îşi (re)descoperă Cetatea în fiecare zi, cu aceeaşi bucurie pe care o are orice vizitator. O traversează dimineaţa în drum spre serviciu. O străbat cu bicicletele. O folosesc pe post de decor pentru fotografii de nunţi, dar şi pentru idile adolescentine pe care le surprinzi pe băncile retrase, la căderea întunericului. Oamenii „învaţă“ să-şi bea cafelele, sucurile, berile, „la stradă“, în Cetate, şi să urmărească alţi oameni, turiştii, care vin şi pleacă. Cum ar fi englezii „seniori“ care s-au vărsat dintr-un autocar, într-o zi de miercuri. Toţi acei domni şi doamne de peste 70 de ani, însă într-o formă fizică de invidiat, cu pălării cochete şi cu ochelari de soare, care au cotropit o terasă, şi-au luat cafele şi *fresh*-uri, şi-au făcut unii altora complimente şi, împreună, au admirat Cetatea. Toată această „normalitate“ a plimbării prin lume, a excursiilor în străinătate într-un grup organizat, cu care românii, mai ales cei de vîrsta a treia, din păcate, nu sînt obişnuiţi.

„Încă nu ne vine să credem că avem un astfel de loc“, mi-a spus o doamnă trecută de 40 de ani din Alba Iulia. Mi-amintesc vag de prima mea „excursie“ din 1998, cînd am urcat pe un deal, am văzut nişte ziduri în paragină şi am băut o bere locală, ieftină, la un chioşc din tablă. În timpul săptămînii, dacă nu e nici un festival, puţin după 11 seara, Cetatea e pustie. Ai senzaţia că te plimbi printr-un decor de film, abandonat de puţină vreme de către echipa de filmare. La o terasă, un grup de tineri albaiulieni a întîrziat la o bere. Vorbesc despre facultăţile la care au fost – în Cluj sau Bucureşti –, apoi unul dintre ei explică de ce s-a întors acasă, în Alba Iulia. Probabil că şi eu m-aş întoarce dacă aş avea la ce. Şi ei au. Apoi schimbă subiectul, pomenesc de Tîrgul de Carte care va începe peste cîteva zile şi că vor veni Mircea Cărtărescu şi Radu Paraschivescu. Un băiat le povesteşte celorlalţi despre *Ghidul nesimţitului* şi despre cît de mult i-a plăcut cartea. Apoi spune că va merge la tîrg, ca să-i ceară lui Radu Paraschivescu un autograf. Sînt copii citiţi care au habar despre ce se întîmplă în lumea culturală de la noi. Conversaţia lor m-a bucurat. Alba Iulia nu s-a schimbat doar la exterior, Cetatea nu e doar o fantoşă care atrage turişti străini. Treptat, se schimbă şi interiorul, mentalităţile.

LA SINGULAR ŞI LA PLURAL

Florentin ŢUCA

Birul pe bacşiş

După ce tocmai a finalizat proiectul unui coerent şi riguros şi impecabil sistem de legislaţie fiscală şi, în general, după ce a dereticat şi primenit cum se cuvine dreptul autohton, Înalt-Prea-Sofisticatul Legiuitor Român a reglementat, în fine, impozitul pe ciubuc. Asta ca finală şi mortală şi de graţie lovitură dată evaziunii fiscale şi gulerelor albe. Gata, ne-am scos, e un mare moment să celebrăm eradicarea corupţiei şi echilibrarea bugetară, să jubilăm evadarea din Balcani şi integrarea noastră în Suedia. Unghiile tăiate, breton-breton, batistuţa împăturită corespunzător, ÎPS Legiuitor Român şi-a făcut temele.

Avem, aşadar, în fine (de cînd aşteptam asta cu sufletul la gură!), o definiţie legală a bacşişului. Pe urmă, era şi cazul, avem norma referitoare la contabilizarea separată a acestuia pe un bon fiscal distinct. Apoi regula aplicabilă „personalului operatorului economic“ de a declara la ora începerii programului ce parale are în portofel şi de a se lăsa buzunărit, la o adică, de „organele de control“. Şi-n final, evident, am aflat şi sancţiunile aplicabile în caz de nesupunere.

Ca practicant de drept şi plătitor de bacşiş, mă uit la Ordonanţa de Urgenţă nr. 8/2015 ca la o poartă nouă şi mă caut în buzunare de ceva mărunţiş-ciubuc pentru un tălmaci care să mă lumineze. Trec peste întrebarea referitoare la urgenţă, că deja m-am plictisit de-atîtea calamităţi şi cutremure şi revoluţii şi uragane şi războaie care cheamă întruna guvernanţii să legifereze noaptea-n mare stat major. Urgenţa a devenit de la sine înţeleasă, ea e regula şi urgent e totul, ce mai tura-vura, zor numaidecît.

Trec şi peste suspiciunile referitoare la constituţionalitatea unor norme care obligă angajaţii să declare cîţi bani au în portofel şi să se lase percheziţionaţi (fără mandat, oare?) de „organele de control“. De regulă, bacşişul e asociat serviciilor din restaurante şi cafenele, dar generalitatea formulării din textul legal impune asemenea obligaţii – *nota bene!* – tuturor angajaţilor „agenţilor economici“ care vînd produse ori prestează servicii. Statisticile din domeniu menţionează că ar fi peste 850.000 de oameni. Prin urmare, ţara să treacă de urgenţă la percheziţie corporală, asta e, unde-i lege nu-i tocmeală.

N-o să insist nici pe încălcarea principiului de drept fiscal care interzice dubla impozitare. Nu sînt fiscalist şi s-ar putea să mă înşel, însă mă întreb dacă e just ca banii mei, proveniţi dintr-un venit deja impozitat, să mai fie biruiţi o dată cînd se mută în alt buzunar cu titlu gratuit, deci fără să reprezinte un preţ al unui serviciu sau produs. (Sume care, în drept, neavînd însemnătatea sau anvergura unei donaţii, sînt calificate ca „dar manual“.)

El este un cadou personalizat, semnătura ta pe nota de plată.

N-o să zăbovesc cu bombăneli nici pe dificultăţile de aplicare în practică a noilor norme. Bulibăşeala generată va fi de un comic bun de ecranizat, calabalîcul birocratic aferent – aşijderea, după cum de rîsu'-plînsu' va fi şi imaginea cu organe percheziţionînd organe. Ce mă irită însă cel mai tare sînt două bube ca de rîie: insistenţa cu care statul se tot vîră în măruntaiele mărunţişurilor şi batjocura la adresa seriozităţii şi rigorii şi logicii pe care ar trebui să le întruchipeze dreptul.

Buba numărul unu. Ordonanţa birului pe ciubuc ignoră complet spaţiul cultural în care trăim. Că ne place ori nu, bacşişul face parte din el într-un fel mai pregnant şi mai colorat şi mai savuros decît în Occident (asta ca să nu vorbim de Orientul Îndepărtat, unde e tabu) şi, spre deosebire de gemenii săi, *tip* ori *pourboire*, are un statut special. Fraţii lui vestici sînt foarte depersonalizaţi şi încărcaţi de prea mult compozit artificial, apar adesea ca ingredient necesar al preţului şi, prin tot mai răspîndita includere obligatorie pe nota de plată, se transformă într-un iritant şi împovărător atentat la generozitatea, bunăvoinţa şi portofelul plătitorului. (De multe ori mi s-a întîmplat în Vest ca aparatul care-mi înghiţea cardul să mă întrebe nu dacă vreau să las *tip*, ci în ce cuantum: 20, 17 sau 15 la sută). Ciubucul, în schimb, e mult mai simpatic. Spre deosebire de verişoarele lui de-a doua spiţă, mita şi şpaga, el însoţeşte un preţ presupus corect, este ghiduş, plin de chef şi de zulufi, făcut cu ochiul. El este un cadou personalizat, semnătura ta pe nota de plată şi şansa să te dai mare printr-o *mică atenţie*. El este, tocmai în esenţa lui balcanică, nefiscalizabil şi neimpozabil. În condiţiile astea, cum „să-l treci pe bon distinct“? Asta poate doar ca provocare pentru ai noştri să găsească (şi-l vor găsi) ac de cojocul Fiscului jecmănitor. (Vă imaginaţi, sper, că meseriaşii în *a se descurca*, a prinde bulgarii cu furculiţa în antenă şi peşte cu umbrela cînd Dîmboviţa dă peste maluri, vor şurubări ei niscai soluţii de driblare a registrelor de ciubuc şi a controlorilor de organe. Una din soluţii ar putea fi, de exemplu, bacşişul în natură: sugiuc, fistic sau rahat, după caz. Caz în care organele ar trebui să evalueze şi să impoziteze rahatul, operaţiune cam complicată, zic eu.) Revenind la statutul de care pomeneam, bacşişul este foarte adesea la fel sau poate mai important ca preţul. El este suprema mulţumire adusă taximetristului care a trecut pe roşu şi a depăşit viteza legală ca tu să prinzi avionul, frizeriţei care ţi-a masat ceafa exact ca iubirea vieţii tale din tinereţe şi ţi-a oferit nostalgice reverii, chelnerului care îşi aminteşte mereu, ca şi cum doar pentru tine, că vrei mai mult oţet în salata de varză albă, vînzătoarei care a deschis chioşcul din spatele blocului special la rugămintea ta să te aprovizionezi cu bere rece-fuguţa-repejor-că-începe-meciul. Pentru toate astea, bacşişul nu e evaluabil în bani, ci este un soi de *nu ştiu cum să vă mulţumesc*. Da, bacşişul înseamnă „mulţumesc“-ul netaxabil.

Bulibăşeala generată va fi de un comic bun de ecranizat.

Bubiţa doi. Ordonanţa de iminenţă care impozitează „mulţumesc“-ul îmi aminteşte de impozitul pe stîlp şi de imensa grijă a ÎPS Legiuitorului pentru deriziune şi pieptănătura babei cînd ţara arde. Mă minunam cîndva de normele referitoare la cinstirea arborilor care favorizează sentimentele înălţătoare şi patriotice ca legiferare a frăţiei dintre român şi codru. Relativ recent, însă, am dat peste ceva şi mai baban în înmulţirea cu zero, o formă de legiferare a pamfletului. Un deputat fără nume a iniţiat un proiect de act normativ intitulat Legea tăcerii. Cînd l-am citit am fost convins că e o rezonantă glumă. Suna cam aşa: *„Art. 1. Prim-ministrul este statul. Indubitabil! Art. 2. Ministrul ştie mai bine! Prim-ministrul, cel mai bine! Art. 3. Ministrul este mai presus de parlamentar. Mult mai sus! Art. 4. Parlamentarul are obligaţia să ridice mîna. Şi dreptul să tacă! (...)“* Şi articolele continuau cam pe aceeaşi linie preţ de două pagini. Nu, nu e o glumă, proiectul era de o neserioasă seriozitate. Ca orice proiect de lege, el a fost supus avizării în comisiile de specialitate ale zisului Parlament şi respins, după îndeplinirea procedurilor de rigoare, ca fiind o „formă de pamflet“. Cam în aceeaşi zonă se situează şi impozitarea bacşişului, cu diferenţa că Ordonanţa care o impune n-a fost respinsă de nimeni ca neserioasă. Carevasăzică, oameni trimişi în forul suprem al facerii dreptului se ţin de hîrjoane şi, că tot sîntem în Balcani, de ghiduşii şi giumbuşlucuri. Nu rîsu', ci plînsu'... Dreptul ajuns la discreţia incompetenţei şi-a neseriozităţii. Dreptul ca sinonim al jemanfişismului şi antonim al rigorii şi spiritului cartezian. Dreptul ca baltă în care aruncă cu pietre nebunii. Mai mult şi mai grav, dreptul luat peste picior.

Iar ÎPS Fiscul, picior peste picior şi el, cu trabucu-n colţul gurii şi maţele chiorăind de foame, sperînd să şi le umple din marafeţii şi buzunarele chelnerului care m-a servit, ca pe cel mai baştan muşteriu, cu ciorbă, sarmale şi baclava. Başca narghileaua.

Florentin Ţuca *este managing partner la casa de avocatură Ţuca, Zbârcea & Asociaţii.*

PUBLICITATE

BRD
GROUPE SOCIETE GENERALE

ENESCU EXPERIENCE
TURNEUL INTERNAŢIONAL
STRADIVARIUS 2015
3-30 MAI

Alexandru
TOMESCU

EDUARD KUNZ
INTERPRETEAZĂ LA PIANUL YAMAHA CFX HANDCRAFTED
YAMAHA

ÎN PREMIERĂ NAŢIONALĂ
INTEGRALA LUCRĂRILOR PENTRU VIOARĂ ŞI PIAN DE GEORGE ENESCU

WWW.ALEXANDRUTOMESCU.COM

3 MAI – SINAIA– CAZINO – ORA 17.00
6 MAI – BACĂU – FILARMONICA MIHAIL JORA – ORA 18.30
7 MAI – GALAŢI – TEATRUL MUZICAL NAE LEONARD – ORA 19.00
8 MAI – ONEŞTI – BIBLIOTECA MUNICIPALĂ RADU ROSETTI – ORA 19.00
10 MAI – IAŞI – BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ MIHAI EMINESCU – ORA 19.00
12 MAI – CHIŞINĂU – SALA CU ORGĂ – ORA 19.00
13 MAI – MIHĂILENI – CASA ENESCU – ORA 18.00
15 MAI – SATU MARE – FILARMONICA DINU LIPATTI – ORA 18.30
18 MAI – TÂRGU MUREŞ – FILARMONICA DE STAT- PALATUL CULTURII – ORA 19.00
19 MAI – BISTRIŢA – SOCIETATEA DE CONCERTE – ORA 19.00

23 MAI – CLUJ – PIAŢA PUBLICĂ – ORA 19.00
24 MAI – ALBA IULIA – CATEDRALA ROMANO CATOLICĂ
SF MIHAIL DIN CETATEA ALBA CAROLINA – ORA 19.30
26 MAI – BUCUREŞTI – SALA RADIO – ORA 19.00
28 MAI – CRAIOVA – FILARMONICA OLTENIA – ORA 19.00
29 MAI – BRAŞOV – FILARMONICA – ORA 19.00
30 MAI – BAIA MARE – CATEDRALA – ORA 19.00
9 IUNIE – PARIS
11 IUNIE – QUIMPER, BRETAGNE

Cristina MODREANU

Avem o clădire nouă. Ce facem cu ea?

Un grup de 18 tineri artiști – actori și regizori – care au participat la programul 9G la TNB dedicat în intenție tinerei generații de creatori din teatru au trimis recent o scrisoare deschisă în care detaliază cum a avut loc acest proiect, primul de acest gen organizat la Teatrul Național din București. Scrisoarea arată că programul, creat pentru a încuraja noua generație, a sfîrșit prin a produce exact efectul contrar: respectiv descurajarea participanților.

Deși intenția era bună, premisele proiectului erau eronate: li se oferea tinerilor o scenă, trei săptămîni de repetiții, zero buget și „șansa“ ca spectacolele lor realizate în aceste condiții să fie jucate de trei ori fără ca artiștii să fie plătiți și vizionate de o comisie de la TNB care să decidă dacă rămîn sau nu în repertoriu.

Prima observație e una de bun-simț: în situația în care teatre din toată țara cu bugete mai modeste decît TNB organizează de mai multă vreme concursuri pentru tinerii regizori în condiții decente, cu buget de producție și garanția intrării în repertoriu a creațiilor lor, îndeplinindu-și astfel misiunea înscrisă în caietul de sarcini al fiecărei instituții publice finanțate de la stat, TNB a schimbat abuziv regula jocului comportîndu-se ca un teatru privat. Condiția pentru includerea în repertoriul de aici ține exclusiv de BANI: „În urma reprezentațiilor cu public și cu acordul Consiliului artistic al TNB, spectacolul poate fi preluat pentru o stagiune (cu posibilitatea de prelungire a contractului) în repertoriul Sălii Mici, în Stagiunea 9G la TNB, beneficiind de *investiții minime în producție și de plata drepturilor de autor, conform rețetei reprezentației și a încasărilor*“ (sublinierea mea). Oare se aplică aceste reguli și la spectacolele pentru care se cheltuiesc bugete de zeci de mii de euro pe „prima scenă a țării“? Bineînțeles că nu! La o minimă analiză a repertoriului din ultimii ani se poate vedea că există spectacole cu bugete enorme care s-au jucat doar de cîteva ori, chiar dacă au beneficiat de susținerea aparatului de promovare al TNB, nimeni fiind preocupat să recupereze ceva din sumele cheltuite. Cînd e vorba însă de tinerii creatori, investițiile sînt minime, cheltuielile de promovare sînt lăsate în seama lor, iar numărul de spectatori condiționează programarea. Această dublă măsură aplicată creatorilor invitați pe scenele TNB este măsura disprețului cu care sînt tratați, de fapt, tinerii artiști și expresia flagrantei lor discriminări.

„E timpul pentru altceva, domnilor! Ați împins la margini tot ce e mai viu, dinamic, îndrăzneț și inovator, domnilor!“

Un alt aspect, ceva mai greu de observat, ține de însăși dinamica repertorială din ultimii ani a TNB și îi condamnă, de fapt, pe tinerii creatori participanți la proiectul 9G la TNB la un compromis artistic fără de care nu pot „accede“ la scena pe care e firesc să viseze a se afla. În scrisoarea trimisă de ei se arată că promisiunea libertății de creație a făcut ca programul să le pară interesant: „Teatrul Național propunea însă anul trecut o formulă nouă, axată pe ideea că tinerii artiști au ocazia de a lucra în condiții de teatru profesionist proiecte care îi reprezintă, neîngrădite de o tematică repertorială sau estetică anume, ceea ce l-a făcut tentant pentru noi, tineri artiști aflați într-o perpetuă căutare de spații, resurse financiare și disponibilitate din partea teatrelor, în general, pentru experiment și cercetare.“

În realitate însă, cînd ani de zile publicului acestui teatru i s-au oferit în mare proporție spectacole comerciale, construite pe principiul vedetei – iar asta în toate sălile teatrului, nici una avînd vreun specific anume, nici una fiind destinată în mod programatic experimentului, noilor căutări formale sau noilor metode de lucru în teatru –, cum ar trebui oare să arate un spectacol ca să fie acceptat de acest public gata format (și format eronat, fără deschidere la nou)? Din start, proiectele acestor tineri nu aveau șanse decît dacă respectau formula comercială pe care se bazează repertoriul TNB, urmînd să fie vizionate de o comisie care aderă total la principiile de construire a acestui repertoriu (fiindcă dacă nu ar adera, nu s-ar mai afla acolo). În plus, anul acesta s-a revenit asupra formulei, adăugîndu-se în anunț, după mențiunea privind „libertatea de a propune o estetică proprie“, două precizări ce setează de fapt adevăratele reguli, principii de bază pentru o abordare cvasi-tradiționalistă: „constituie un avantaj conceptul de spectacol care mizează în special pe arta actorului“ și, mai grav, „spațiul Sălii Mici va fi folosit în formula de scenă italiană“.

O adevărată cursă din care se salvează cine poate

Așa cum se arată în scrisoarea făcută publică de tinerii creatori și devenită virală: „Ceea ce ar trebui precizat în anunțul noii ediții este că echipele trebuie să gîndească proiecte vandabile, că dacă vor ca aceste proiecte să rămînă în repertoriu, trebuie să știe să-și facă promovare singure și pe banii lor și, în general, să se plieze pe profilul repertorial al Teatrului Național și să nu se aștepte, de fapt, la un sprijin real din partea unui teatru profesionist.“

Acestea sînt motivele pentru care oferta TNB – aflată acum la cea de-a doua stagiune –, deși pare o șansă, este mai degrabă o inițiativă mercantilă a unei instituții care încearcă să-și acopere găurile de repertoriu profitînd de naivitatea și entuziasmul unor tineri care nu-și găsesc locul într-un context teatral care, deși finanțat de stat, funcționează aberant ca o piață comercială.

Tocmai cînd terminam articolul de mai sus și mă pregăteam să-l fac public, o nouă scrisoare deschisă care privește direct TNB-ul a apărut online. Un cunoscut dansator și coregraf, fost director al CNDB, Mihai Mihalcea, alias Farid Fairuz, cere revenirea Centrului Național al Dansului în noua clădire a TNB, de unde la începerea șantierului a fost evacuat forțat, în ciuda protestelor comunității dansului din România. Dincolo de necesarul gest reparatoriu (TNB are mai multe săli decît îi sînt necesare, iar CNDB e nevoit să închirieze un spațiu minuscul), scrisoarea atrage atenția asupra profundei inechități ce guvernează lumea artistică de la noi, în ceea ce privește resursele: „Mii de tineri extrem de talentați și cu un uriaș potențial se zbat în mizerie, fără resurse și mijloace de producție, iar dumneavoastră faceți șapte săli de spectacol în care n-aveți ce să programați. Știți cîți tineri actori stau pe la ușile teatrelor sau nici măcar acolo, că sînt aproape mereu închise? Mai aveți și subvenție publică în jur de 20 milioane lei! Și tot nu vă ajunge. Vreți acum și mai mult personal, și mai multe resurse. Noi nu avem studiouri de artist, n-avem unde să ne repetăm spectacolele pe care le prezentăm prin străinătate, n-avem galerii, nu avem ateliere, nu avem bani, iar voi spargeți pe o producție cît cheltuim noi la un loc pe un an de zile…“

Dincolo de observația corectă că unde sînt resursele nu sînt idei și viziune repertorială, iar unde sînt idei, *know-how* și contacte internaționale nu sînt deloc resurse, scrisoarea atinge și un alt punct sensibil, alunecarea înspre comercial a producției teatrelor de stat, din dorința managerilor lor de a produce cu orice preț bani. Ceea ce nu mai lasă loc pentru cercetare, experiment, creație neîngrădită, adică exact ceea ce ar trebui să ocrotească o instituție de stat, care are asigurată o subvenție bugetară. În loc de asta, aceste instituții se comportă – cu unele, onorabile, excepții – ca niște companii particulare a căror preocupare principală este profitul financiar. Este ceea ce critică în scrisoarea sa Mihai Mihalcea, alias Farid Fairuz: „E timpul pentru altceva, domnilor! Ați împins la margini tot ce e mai viu, dinamic, îndrăzneț și inovator, domnilor! Mențineți inerțial un public care vă aplaudă sedat, necondiționat, și-l hrăniți cu fantasme și feerii naționale construite pe un fundament total nesănătos. Acaparați toate resursele în timp ce mii de artiști talentați ai scenei *freelance* n-au unde și cu ce să se manifeste.“

E o mare greșeală să ne îngrijim doar de clădiri,
mai ales cînd e vorba despre clădiri
în care ar trebui să aibă loc o activitate artistică.

Fără îndoială, conducerea TNB merită felicitată pentru că a încheiat un proiect enorm, ambițios și, într-o lume care începe multe lucruri și termină puține dintre ele, l-a dus la bun sfîrșit (nu spun că felul în care arată acum clădirea TNB ar fi o minune, fiindcă nu este deloc, asta e o altă discuție, dar măcar e gata și reintră în circuit). Dar e o mare greșeală să ne îngrijim doar de clădiri, mai ales cînd e vorba despre clădiri în care ar trebui să aibă loc o activitate artistică.

Într-o recentă conferință de presă, conducerea TNB a anunțat programul artistic al anului curent, care arată extrem de sărac, constînd practic într-o listă de titluri, din care majoritatea sînt reluări ale diverselor spectacole aflate deja în repertoriu. Cele cîteva expoziții organizate pînă acum nu demonstrează nici o viziune curatorială, alte programe care să anime multiplele spații nu există, Muzeul Teatrului Național a dispărut fără urmă, cu tot cu arhivele instituției, iar atmosfera generală e definită de gardul de sîrmă care îngrădește construcția, permițînd accesul numai seara între anumite ore. Clădirea e nouă, dar mentalitățile sînt vechi.

Așa încît, după momentul festiv al tăierii de panglici (a doua!), ar trebui să urmeze confruntarea cu lumea artistică tînără, profund nemulțumită de lipsa unui plan de management coerent, care să genereze un conținut de calitate în cele șapte noi săli ale TNB.

Oare se aude și la Ministerul Culturii?

Cristina Modreanu *este critic de teatru și manager cultural. Redactor-șef al revistei Scena.ro.*

PUBLICITATE

5-7 & 11-14 IUNIE 2015 · PIAȚA CONSTITUȚIEI, BUCUREȘTI
ANDRÉ RIEU
ÎMPREUNĂ CU ORCHESTRA SA:
JOHANN STRAUSS ORCHESTRA
BILETE: WWW.EVENTIM.RO
Parteneri:
Parteneri media:
fb.com/AndreRieu
www.AndreRieu.com

Doru COSTEA

Arhitectură şi justiţie

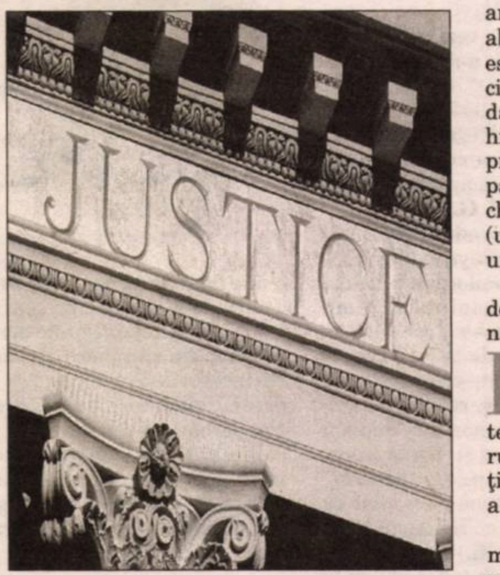

Cineva poate observa, privind o orchestră în plin concert, că dacă, printr-o întîmplare, sunetul ar dispărea, întreaga mişcare ar fi de o absurditate perfectă. Bagheta dirijorului, ca şi arcuşurile viorilor, ar deveni brusc beţe aiuritor vînturate prin aer. E suficient să lipsească o singură verigă şi întregul univers logic îşi pierde coerenţa.

Justiţia nu face nici ea excepţie. În absenţa premiselor care s-o pună în valoare, virtutea devine obositoare, respectul faţă de o lege – o caznă, dacă nu cumva o prostie de-a dreptul. Statul de drept există şi se justifică numai dacă *toate aceste* premise sînt întrunite într-un univers specific.

Arhitectura instanţelor de judecată este una dintre ele, şi nu doar estetică. E, dacă îngăduiţi o metaforă, o premisă în piatră a echilibrului dintre puteri. Dă măsura, în spaţiu, acestui echilibru. Despre ea, din acest unghi, s-a vorbit puţin. Sau deloc.

Nu poţi face justiţie în chicinete de lux, aşa cum arată azi marea majoritate a instanţelor bucureştene. Şi asta chiar dacă sînt placate cu marmură şi decorate cu fier forjat ca la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, pe ale cărei culoare înguste nu pot trece două persoane deodată. Justiţia nu locuieşte în acest gen de construcţii. Are nevoie (şi) de alte condiţii.

Actul de justiţie, ca orice act de autoritate, impune o doză de solemnitate. Nu în registrul inchizitorial al fricii, ci mai degrabă în cel al convingerii. E suficient să priveşti la desenul sobru, dar prietenos estetic şi funcţional al palatelor de justiţie din Franţa şi Belgia. Cînd însă exilezi justiţia în spaţii improprii, nefuncţionale, te poziţionezi public în privinţa percepţiei pe care o ai despre semnificaţia şi importanţa ei.

În 1895, la Bucureşti se inaugurează Palatul de Justiţie, construit în cinci ani de la bugetarea lui de către ministrul Eugeniu Stătescu. Avea o suprafaţă utilă de 13.000 de metri pătraţi, pentru un oraş de 200.000 de locuitori cît aveau Bucureştii pe atunci. A fost prima pe lista priorităţilor regelui Carol I (de notat că Palatul Poştelor şi Casa de Economii şi Consemnaţiuni au fost inaugurate cinci ani mai tîrziu).

În prezent, în Bucureşti, la o populaţie efectivă de peste trei milioane de locuitori (conform statisticilor), avem acelaşi Palat de Justiţie (ce-i drept, renovat între timp), devenit Curte de Apel. Lui i se adaugă şi clădirea Tribunalului Bucureşti, în spaţiul fostului magazin Junior, unde sălile de judecată sînt cu puţin mai încăpătoare decît nişte camere de locuit. În ele stau înghesuiţi, la ore de vîrf, între 60 şi 80 de oameni şi, cum sînt doar vreo 20 de locuri pe bănci, ceilalţi stau în picioare.

Navetişti ai dreptăţii aşteaptă cu răbdare trenul justiţiei

Publicul şi avocaţii deopotrivă sînt exilaţi într-o treime din aceste veritabile cămări ale justiţiei. Celelalte două treimi sînt rezervate judecătorului, procurorului şi grefierei, aşezaţi cu toţii pe un podium de lemn. În mijlocul sălii, la acelaşi nivel cu podeaua, tronează, băţos şi disonant, un pupitru de biserică de 50 pe 50 de centimetri, înclinat la 45 grade, care este îngăduit avocaţilor ce pledează. Şi cum în fiecare dosar sînt cel puţin doi avocaţi (unul pentru reclamant şi unul pentru pîrît), cel care ajunge primul la pupitru are şi norocul să îşi aşeze stiva de documente. În realitate însă, marea majoritate a cauzelor au mai multe părţi şi deci mai mulţi avocaţi. Cu toţii stau în picioare stăvilind dosarele cu braţele în încercarea de a menţine un echilibru fragil în timp ce scotocesc după actul cerut de judecător. Asta în timp ce geanta şade la picioarele împricinatului, alcătuind un veritabil tablou de gară în care navetişti ai dreptăţii aşteaptă cu răbdare trenul justiţiei. Întîmplarea a făcut să dau peste o decizie recentă a Consiliului Superior al Magistraturii din anul 2012 ce reglementează poziţia procurorului în sala de judecată. Ea va fi pe un podium cu înălţimea de 40-50 de centimetri. Cu o precizare care dă măsura percepţiei politicului despre egalitatea dintre apărare şi acuzare: podiumul avocatului va fi de cel mult de 20-30 de centimetri…

Principiul egalităţii de arme, esenţial în echilibrul dintre apărare şi acuzare, trebuie să aibă un corespondent concret, vizibil, în arhitectura sălii de judecată. Plasarea procurorului într-o poziţie privilegiată detaliată cu atîta minuţiozitate dovedeşte că în realitate nu sîntem pregătiţi pentru această egalitate. Procurorul trebuie să aibă, ca şi avocatul, legea ca unic argument şi refugiu. Prestigiul nu vine dinspre înălţimea biroului, ci dinspre pertinenţa şi concludenţa argumentelor invocate.

De notat, în treacăt, că în cererea care a dus la iniţierea acestei hotărîri a CSM se vorbeşte despre „piedestalul de lemn“ pe care se situează actualmente biroul procurorului de sedinţă.

Dreptatea este, întîi de toate, o chestiune de bun-simţ

În sală, atmosfera devine adeseori irespirabilă (firesc atunci cînd se înghesuie aproape 60 de oameni). Un judecător intră cu 50-60 de dosare pe zi (cîteodată mai multe). Un simplu calcul matematic arată că acesta poate aloca fiecărui dosar între 7 şi 10 minute.

> *Un avocat bun nu „cîştigă“ procese fără un judecător competent, dispus să-l asculte.*

Cu toate astea, codul de procedură civilă enunţă ca principii esenţiale ale actului de justiţie oralitatea şi contradictorialitatea. Cu alte cuvinte, prin faţa judecătorului cauzei trebuie să se perinde martorii, să se evalueze probele, să se discute în contradictoriu cu privire la ele şi, esenţial, să se dezvolte pledoariile.

În afara acestor principii nu poţi vorbi de justiţie. Din ce în ce mai des, avocaţi şi judecători deopotrivă, din cauza acestor condiţii improprii, recurg la practica notelor scrise, fapt ce echivalează cu abandonul total al oralităţii. Pledoaria unui avocat nu este un simplu exerciţiu oratoric, ci un principiu esenţial în procedurile judiciare. Nu vorbeşti pentru public şi nici pentru tine. Eşti în directă relaţie cu un profesionist. Un avocat bun nu „cîştigă“ procese fără un judecător competent, dispus să-l asculte.

Spun „dispus“ să te asculte pentru că unii te lasă doar să vorbeşti. De cele mai multe ori o fac din imposibilitatea fizică şi psihică de a se concentra în asemenea condiţii. Cu consecinţe vizibile: iritare, lipsă de receptivitate.

Dreptatea este, întîi de toate, o chestiune de bun-simţ. Trebuie să-şi dorească să ajungă la ea, pe aceleaşi căi, nu numai oamenii veniţi s-o ceară prin avocaţii lor, ci şi procurorii şi judecătorii. Principiul fundamental al egalităţii de arme nu poate fi redus la un simplu enunţ, el trebuie să devină practic posibil în spaţiul în care se desfăşoară procesul.

Principii avem, doar că ele au consistenţă de simpozion

Am participat zilele trecute, în Elveţia, într-un dosar penal, la o audiere în faţa unui procuror cantonal. Într-un spaţiu generos, un om amabil, atent la observarea procedurilor, zîmbitor, relaxat şi plin de bunăvoinţă, ascultă cu răbdare, timp de două zile, toate explicaţiile date de părţi. Suportă atent tirul întrebărilor şi consemnează cu acurateţe fiecare răspuns. La un moment dat mă întreabă dacă mi-e sete. Ce-a urmat a fost deconcertant: omul se ridică de la masă, merge la bucătărie şi, cum nu găseşte pahare, spală o cană, o umple cu apă şi mi-o oferă zîmbitor. În acelaşi dosar, de data asta în România: sîntem şapte persoane într-o încăpere de 2 pe 3, cu trei birouri înghesuite. Fiecare stă pe unde poate. Unul dintre procurori lipseşte. Un coleg avocat dă să se aşeze pe scaunul acestuia, rămas gol. I se atrage atenţia că nu e permis, procurorul absent nu ar agrea ideea… Distanţa între cele două abordări de situaţie este cosmică, doar că este dată nu numai de condiţiile improprii, ci şi de un vizibil autoritarism ţîfnos confundat cu seriozitatea şi profesionalismul. Arhitectura acestor spaţii este ea însăşi expresia unei mentalităţi represive de care se pare că nu vom scăpa curînd. Clădirea Parchetului de pe lîngă Tribunalul Bucureşti (un coşmar arhitectonic) pare concepută de un miliţian convertit.

Principii avem, doar că ele au consistenţă de simpozion: există doar pentru a fi consemnate în statistici.

Principiul egalităţii de arme între apărare şi acuzare trebuie să aibă un corespondent concret, vizibil, în arhitectura sălii de judecată. Plasarea procurorului la acelaşi nivel cu apărarea ar fi, în spaţiul sălii de judecată, expresia arhitecturală a acestei egalităţi.

Îmi aduc aminte de o scenă petrecută cu mulţi ani în urmă, la una dintre secţiile penale ale Tribunalului Bucureşti, cînd procuroarea de şedinţă a fost invitată de judecătoare să coboare de pe podiumul de lemn pe care se afla, în dreapta completului, şi să se aşeze faţă în faţă, *la acelaşi nivel*, cu avocaţii apărării, chestiune care a supărat-o peste poate, de vreme ce s-a rotit furioasă pe călcîie şi a părăsit sala.

A fost totuşi un început care mi-a adus aminte de istorica zicere a lui Armstrong, după ce a păşit pe solul lunar: *un pas mic pentru om, un salt uriaş pentru omenire.*

Pasul (mic) pare să fi fost făcut. Rămîne saltul.

***Doru Costea** este avocat.*

■ ■ ■

PUBLICITATE

Descarcă acum
GRATIS
adevărul pe android
Cel mai mare feed de ştiri
din presa românească

Disponibil în Google Playstore

Biblioteca ASTRA Sibiu

Cu ochii-n 3,14

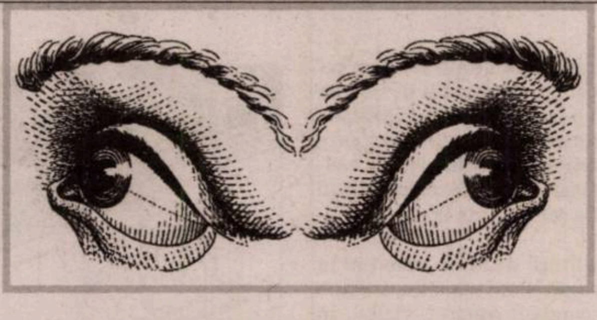

CE VEZI ÎN ZONA ZERO, PRINTRE ALTE LUCRURI UITATE? UN COMPLIMENT

■ Intri într-o prăvălie de cartier şi ce vezi pe un raft, printre alte chestii dulci? Un produs care s-ar vrea apetisant: „Coji de ecler numai bune de umplut". (**D. S.**)

■ În zona bulevardului Ion Mihalache din Bucureşti am descoperit, printre puzderia de magazine Mega Image, o semeaţă Academie Mega Image. Era cumva cursul logic al evenimentelor ca, după toate francizele, să apară în sfîrşit şi societatea oamenilor megaimagieni. (**S. G.**)

■ În urmă cu doi ani, F.C. Barcelona, condusă pe atunci de Pep Guardiola, a mîncat bătaie de la Bayern München în „dubla" din semifinalele Ligii Campionilor, cu patru şi cu trei la zero. Săptămîna trecută, în primul tur al semifinalelor Ligii Campionilor, Bayern München, condusă ea acum de Pep Guardiola, a mîncat bătaie de la F.C. Barcelona cu trei la zero. Cînd scriu asta încă nu ştiu rezultatul returului, dar, cu datele amintite mai sus, rezultă că scorul s-a inversat odată cu inversarea antrenorului. Pep o fi cel cu ghinionul. Sau poate că s-a zăpăcit şi, odată ajuns pe teren, n-o mai fi ştiut pe care dintre echipe o antrenează, de fapt. Confuzia i-ar fi putut spori şi după ce a aflat că Pepe, cîntăreţul român, a fost confundat cu fundaşul Pepe de la Real Madrid. Ei Pepe, el Pep… (**A. M.**)

■ În fiecare zi, Biroul de Obiecte Pierdute/Găsite de la aeroportul parizian Charles de Gaulle recuperează aproximativ între 500 şi 700 de lucruri uitate de călători prin săli de aşteptare sau cafenele. Cererile de returnare a obiectelor se adresează pe e-mail, iar expedierea se face pe cheltuiala solicitantului. Una peste alta, numai 10% din obiectele declarate pierdute sînt returnate. Depozitele sînt pline, căci legea obligă Biroul respectiv să păstreze obiectele cel puţin cinci ani. Obiectele de valoare sînt ţinute în seifuri. Şi acelea sînt pline: laptop-uri, bijuterii, dar şi obiecte din aur masiv uitate de cineva într-o valiză. Dar cea mai mare problemă o reprezintă jucăriile uitate de copii. E vorba de o mie de tone pe an. Sau, după cum evaluează specialiştii, o cifră de afaceri de un miliard de euro. (**M. M.**)

■ De la „civilie" am mers cîţiva paşi pînă la un restaurant din apropiere. Eram într-un grup de patru, cu vîrste incerte de la tinereţe pîn' la bătrîneţe, rafinat-sobru eleganţi şi zîmbitori, una dintre doamne avea chiar, depliată, o superbă umbrelă de soare florentină, aşa, de pamplezir! (Ghici cine?!) Un domn grizonant, înalt, şi el la o vîrstă a incertitudinilor, ne-a depăşit, venind din faţă, şi ne-a tăiat-o scurt: „Societate de burghezi!" Eu am luat-o ca pe un compliment. Dumneavoastră ce ziceţi? (**R. M.**)

S-A REAPRINS DISCUŢIA CU PRIVIRE LA PONDEREA CELOR CARE FOLOSESC DE DOUĂZECI DE ORI O MIE DE PAHARE

■ După ce PEN America a decis să acorde anul acesta Freedom of Expression Courage Award revistei satirice franceze *Charlie Hebdo,* iar unii scriitori s-au declarat împotrivă, s-a reaprins discuţia cu privire la caracterul revistei satirice despre care opinia publică a rămas cu impresia că ar fi islamofobă. Cifrele însă arată astfel: dintre cele 523 de coperte apărute în ultimii zece ani, doar 38 au avut subiect religios, iar dintre acestea doar 7 au ţintit islamul. (**M. C.**)

■ Rudolf Schicker, deputat în Consiliul Landului Viena, într-un interviu pentru HotNews.ro: „În momentul în care la noi cineva ar parca pe trotuar, ar fi imediat ridicată maşina. Vrem ca ponderea celor care folosesc maşina personală să scadă în următorii ani sub 25%." În momentul în care cineva ar ridica maşinile parcate pe trotuarele din Bucureşti, ponderea celor care folosesc maşina personală ar scădea pînă la 0,01%. (**L. V.**)

■ După ce a plecat din Bucureşti, unde participase la Festivalul Cinepolitica, regizorul american Chad Gracia, al cărui documentar *Ciocănitoarea rusească* a şi cîştigat marele premiu, a scris pe contul lui de Facebook: „Am descoperit că poţi afla cîte ceva despre gradul de sănătate al unei societăţi după taxiurile sale. În Bucureşti, un şofer de taxi m-a taxat cu un tarif de douăzeci de ori mai mare decît cel normal, citînd o regulă inexistentă. Un altul mi-a înmînat un alt bon şi m-a ameninţat cu Poliţia dacă nu plătesc. În dimineaţa asta, taximetristul care m-a dus la aeroport m-a avertizat: «Tarif de aparat, vei întîrzia. Tarif dublu, prinzi avionul.» Geamantanul meu era deja în portbagaj, eram în întîrziere, aşa că nu mă aflam în postura de a negocia. O veste bună însă: Uber a ajuns şi în România şi va pune capăt unor astfel de situaţii." O veste proastă însă: între timp, deputaţii au scos aplicaţia Uber în afara legii. (**M. C.**)

■ Două cuvinte turceşti cu un haz aparte: *jeneratör,* pentru „generator" şi, pentru „fragil", *kîrîlabilir:* sună ca o mie de pahare care se sparg. (**M. P.**)

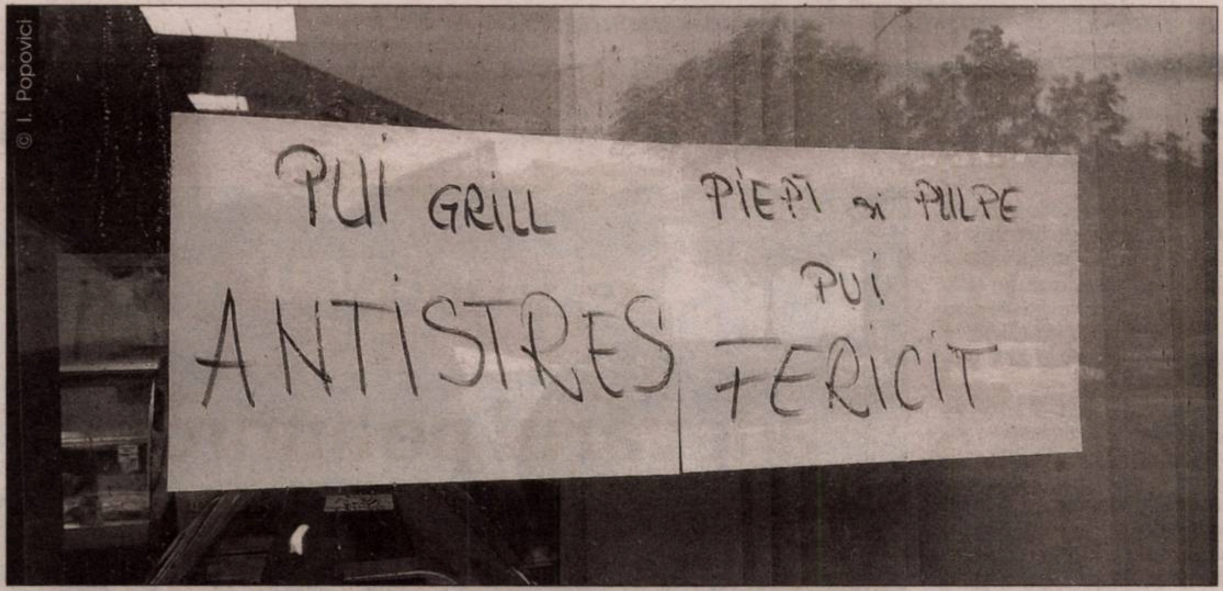

© I. Popovici

CUM ERA DE AŞTEPTAT, PĂCALĂ PARE UN OM SERIOS ALĂTURI DE EROU

■ Cum era de aşteptat, povestea cu cardul de sănătate obligatoriu a dat peste cap, în primele zile din mai, lucrul în spitale şi cabinete medicale. Ca de obicei, se va găsi şi scuza: „Sistemul informatic e de vină". Da' sistemul ăsta informatic e venit de la Dumnezeu, nu e făcut de oameni şi plătit cu bani grei de la buget? (**M. V.**)

■ În taxi se aude în staţie: „Dna X din Bîrlogul lupilor". Aflu că respectivul bîrlog e o stradă din Bucureşti. Se înscrie în trend-ul feerico-mitologic, pe lîngă străzile Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana, aleea Păcală, doar ca pe linia mai horror. Alături de Vlad Dracul. (**I. P.**)

■ Dl ministru Eugen Teodorovici – care altminteri pare un om serios – a zis că, dacă vrem să-i dăm bacşiş băiatului care livrează pizza, trebuie să mergem la firmă să facem bon fiscal. Punem pariu că nu se va întîmpla aşa? (**M. V.**)

■ Robert O'Neill are 40 de ani şi este soldatul american care l-a omorît pe Bin Laden. Povestea lui a apărut în *Washington Post* în noiembrie 2014. Istoria merge mai departe: dacă ai 50.000 de dolari, acum poţi petrece un weekend special alături de erou. Grupul conservator ForAmerica face reclamă acestei iniţiative: evenimentul va consta în concursuri de tir, de tras cu pistolul şi cu mitraliera, toate alături de Robert O'Neill. Locul: Jackson Hole Shooting Experience. Cu o privelişte pitorească a rîului Snake. (**A. M. S.**)

PUBLICITATE

VĂ PREZINTĂ:
xtb
Bookfest
SALON INTERNAȚIONAL DE CARTE
EDIȚIA a X-a 20-24 mai
INTRAREA GRATUITĂ
Invitat de onoare
CEHIA
HRABAL MIKA RUDČENKOVÁ HAŠEK RÁŽ ČAPEK SEIFERT TOPOL HŮLOVÁ HUS HAVEL TUČKOVÁ OUŘEDNÍK
KUNDERA VIEWEGH URBAN MASARYK LUSTIG HAŠEK ZMEŠKAL KAFKA VOPĚNKA VANČURA WEISSOVÁ
ROMEXPO Pavilioanele C1, C2, C4, C5
Organizat de: aer
Sub egida:
Proiect co-finanțat de:
Sponsor: cumpana
Parteneri media: TVR Europa fm HotNews.ro OBSERVATOR CULTURAL adevărul DILEMA

Biblioteca „ASTRA" SIBIU

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)
DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **588** ■ 21-27 mai 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU

Lasă-ți **copiii** să vină la **tine** 13

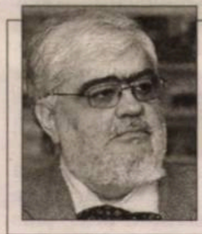

ANDREI PLEȘU

„Părintele Scrima în România“

pagina **3**

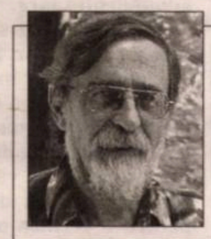

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Perspective incomode“

pagina **3**

VALERIU NICOLAE
o nouă rubrică:

„Rătăcit în Euro-Narnia“

pagina **4**

Barbarii

THE ZULU MOTOR Cab

> *„Dacă barbarii vor pune vreodată stăpînire pe lume, vor fi obligați să adopte unele din metodele noastre; vor sfîrși prin a ne semăna.“*
>
> *MARGUERITE YOURCENAR – „MEMORIILE LUI HADRIAN“*

5 948489 141997 20

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

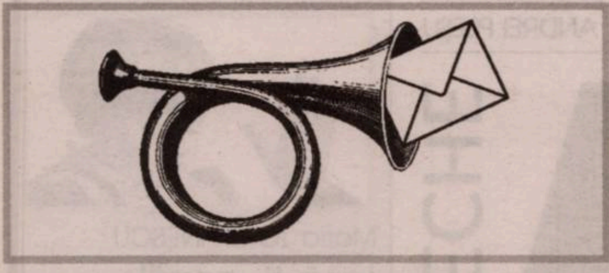

turneu de inbox

Prin circuitele mentale ale moralei individuale

Şi eu – ca mai toţi concetăţenii „de stirpe reflexivă“ – sînt frămîntat, la modul acela naiv, donquijotesc, de chestiunea şubrezimii morale a propriului popor. Întrebîndu-mă: ce ne lipseşte nouă, românilor? Ori: ce nu ne merge bine în tigvă, de avem noi aplecarea aceasta spre nesocotirea normei?

Şi, dintre ipotezele care mi s-au perindat (prin aceeaşi tigvă, *sic!)*, demnă de interes mi s-a părut una (poate surprinzătoare pentru ceilalţi „psiho-sociologi chibiţi“): lipsa de imaginaţie. (Care, formulată mai doct, ar putea suna astfel: precaritate în funcţionarea arcurilor psihice speculative.)

Fie că sînt şoferul ce dijmuieşte din motorina întreprinderii la care lucrează, fie că sînt cetăţeanul ce-l umileşte pe funcţionarul de la ghişeu pentru că am stat prea mult la coadă, fie că joc rolul unui avocat închipuit pentru a devaliza economiile unei băbuţe, fie că sînt profesorul ce tocmai (de)favorizează un elev/student, fie că sînt un şofer neliniştit gonind sfidător prin înserarea ce se lasă pe şosele, fie că supralicitez preţul unei achiziţii publice în care sînt implicat, fie că sînt emigrantul ce fură exponatele dintr-un magazin italian, fie că… ş.a.m.d.

De fapt, orice exemplu am alege, observăm că „scînteia“ lui este, de fapt, un exces de imaginaţie. (Chiar ne-am putea bate cu pumnul în pieptul virtual, spunînd, de exemplu, că nordicii sînt prea corecţi tocmai pentru că lor le lipseşte imaginaţia.) Şi atunci? Cum de spuneam că vinovată ar fi lipsa de imaginaţie?! Simplu! Pentru că arcul imaginaţiei este incomplet.

Pentru că orice încălcare de normă morală cauzează altcuiva – direct sau indirect – un efect neplăcut, o daună: în situaţia materială, în sănătatea, în demnitatea cuiva. Or, dacă eu pot înfăptui aceasta, înseamnă că şi altcineva o poate face. Şi de aici a început „lipsa mea de imaginaţie“: pentru că nu m-am gîndit că un astfel de act (dovedit de mine că-i posibil în societate/comunitate) ar putea fi realizat şi de altcineva (că doar n-oi fi eu chiar unic); şi, mai ales, pentru că nu-mi imaginez că actul unui terţ îi poate afecta pe cei apropiaţi mie: mamă, fiu, soţie, prieten. (Pe mine – vedeţi! – m-am exclus din listă, prin acel reflex puternic, tot de sorginte imaginativă: *„Doar n-o să mi se întîmple tocmai mie?!“*, sau, şi mai grozav, *„Eu sunt prea atent ca să devin o victimă!“.)*

Acesta ar fi, sumar prins în rîndurile de mai sus, „arcul de imaginaţie“ care nu ni se închide. O astfel de lacună ne face să uităm că pentru a trăi în comunitate trebuie să ţinem deseori cont şi de ceilalţi. E şi cumva ironic: probabil că noi, românii, am pierdut o facultate mentală tocmai datorită mobilităţii mentale deosebite. Şi, tot probabil, ea s-a pierdut undeva pe traseul evoluţiei noastre: la trecerea de la comunitatea mică şi statică – satul, în care oamenii se cunoşteau unii pe alţii şi în care mecanismele de autoreglare socială se propagau simplu şi direct – la cea largă: oraşul, şi apoi lumea, deschisă antropologic prin opţiunea/necesitatea de a călători.

Da, aşa cum mai scriam, dezrădăcinarea începe imediat ce ieşim „din vatră“. Doar că altora le-a mers mai bine ieşirea.

Mircea Băduţ,
Rîmnicu Vîlcea
m.badutz@gmail.com

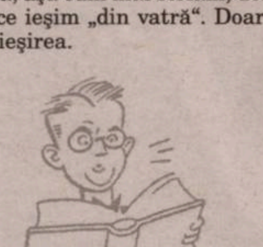

Dilema veche vă propune

■ O impresionantă carte despre bani a fost publicată la Institutul European din Iaşi. Intitulată *Feţele monedei – O dezbatere despre universalitatea banului*, este semnată de mai vechiul colaborator al revistei noastre, profesorul de economie Dorel Dumitru Chiriţescu. N-am citit-o încă, dar fiindcă de-a lungul timpului am citit articolele scrise de Dorel Dumitru Chiriţescu, nu mă îndoiesc că şi cartea e la fel de interesantă şi clarificatoare în privinţa unor chestiuni economice despre care unii îşi pot imagina că sînt greu accesibile. (Andrei Manolescu)

■ Un articol inteligent şi viu în *The Atlantic* (online, aici: http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/06/playing-the-granny-card/392105/): „Playing the Granny Card“ de Liza Mundy. Pornind de la observaţia că doar în cazul speciei umane şi al balenelor ucigaşe femela trăieşte mult timp după ce nu mai are funcţie de reproducere, autoarea ajunge la discutarea unor femei celebre şi puternice din lumea de azi (Angela Merkel, Hillary Clinton, Christine Lagarde), care „redefinesc ideea de bunicuţă“. (Mircea Vasilescu)

■ Vineri, 22 mai, de la ora 19, la Unteatru, spectacolul *Cel mai frumos roman din lume,* după un text de Larry Tremblay, cu Nicoleta Lefter şi Ionuţ Gama. (Stela Giurgeanu)

■ Volumul *Culorile sunetelor. Muzica şi artele vizuale,* coordonat de Ioan Big şi Radu Lupaşcu, RAO, 2015, ce se va lansa la Bookfest. Una dintre puţinele contribuţii la studiul culturii populare autohtone. Din cuprins, printre altele, interviuri cu Cristian Mungiu, Ada Solomon, Hanno Hofer, Vlaicu Golcea, Nicu Alifantis, Adrian Enescu. (Iaromira Popovici)

■ Dacă vreţi să aflaţi ce mai e nou în materie de design, nu rataţi Romanian Design Week. Pînă pe 24 mai, peste 130 de designeri îşi expun creaţiile în Expoziţia Centrală de la Hanul Gabroveni (str. Lipscani 84-90). Combinaţia e cît se poate de reuşită – arhitectură, design de interior, modă, design de obiect sau de grafică şi ilustraţie – şi se adresează atît profesioniştilor, cît şi publicului larg. (Ana Maria Sandu)

■ A apărut un soft gratuit de detectare a plagiatelor. Sloganul mi se pare irezistibil: „Află înaintea profesorului tău dacă lucrarea ta este original sau plagiat“. Aşa că, dacă aţi scris o lucrare de licenţă sau de doctorat sau dacă aţi pus pe cineva să vă scrie un proiect de cercetare, aveţi acum instrumentul pentru a verifica originalitatea (nu şi autenticitatea). Programul poate fi descărcat la http://www.detectareplagiat.ro/. (Matei Martin)

■ În ultimii ani, noua generaţie de critici literari, printre care Adrian Lăcătuş, Paul Cernat sau Dan Gulea, a dat cîteva studii bune şi foarte bune despre avangarda românească. Un studiu foarte interesant şi foarte bine documentat, cu investigaţii de arhivă, care merge dinspre literatură înspre artele plastice, a publicat Mădălina Lascu: *Imaginea oraşului în avangarda românească* (Editura Tracus Arte, 2014). Doctorat la origine, substanţialul studiu de peste 400 de pagini, care conţin şi nenumărate reproduceri de artă, este girat şi recomandat de Ion Bogdan Lefter şi Ion Pop. (Marius Chivu)

■ Sîmbătă, de la ora 19, la WASP – Working Art Space and Production, *Dreamscape,* o producţie de teatru de expresie hip-hop, scrisă şi regizată de Rickerby Hinds. Spectacolul e prezentat de Departamentul de Teatru, Film şi Producţie Digitală al Universităţii California, Riverside, în colaborare cu Hindsight Collab. Evenimentul tragic din 1998 din Riverside, care a dus la uciderea lui Tyisha Miller de către forţele de poliţie chemate să o ajute, este reimaginat ca un dialog rap punctat de elemente de coregrafie hip-hop. (Adina Popescu)

■ Anul ăsta, Republica Cehă e ţara invitată la Bookfest. N-o rataţi, aduce la Bucureşti cîţiva scriitori brici, plus nişte dezbateri despre Havel, Hrabal, Kundera. Programul complet, aici: http://www.bookfest.ro/evenimente/program-tara-invitata. (Luiza Vasiliu)

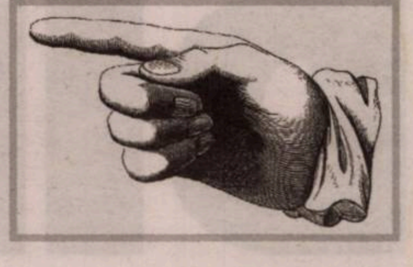

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Iliescu**
- **Profesorii**
- **Consumuri culturale azi**
- **Etichete, stereotipii**
- **Mineriada iunie '90**

album dilematic

Ernö Farkas

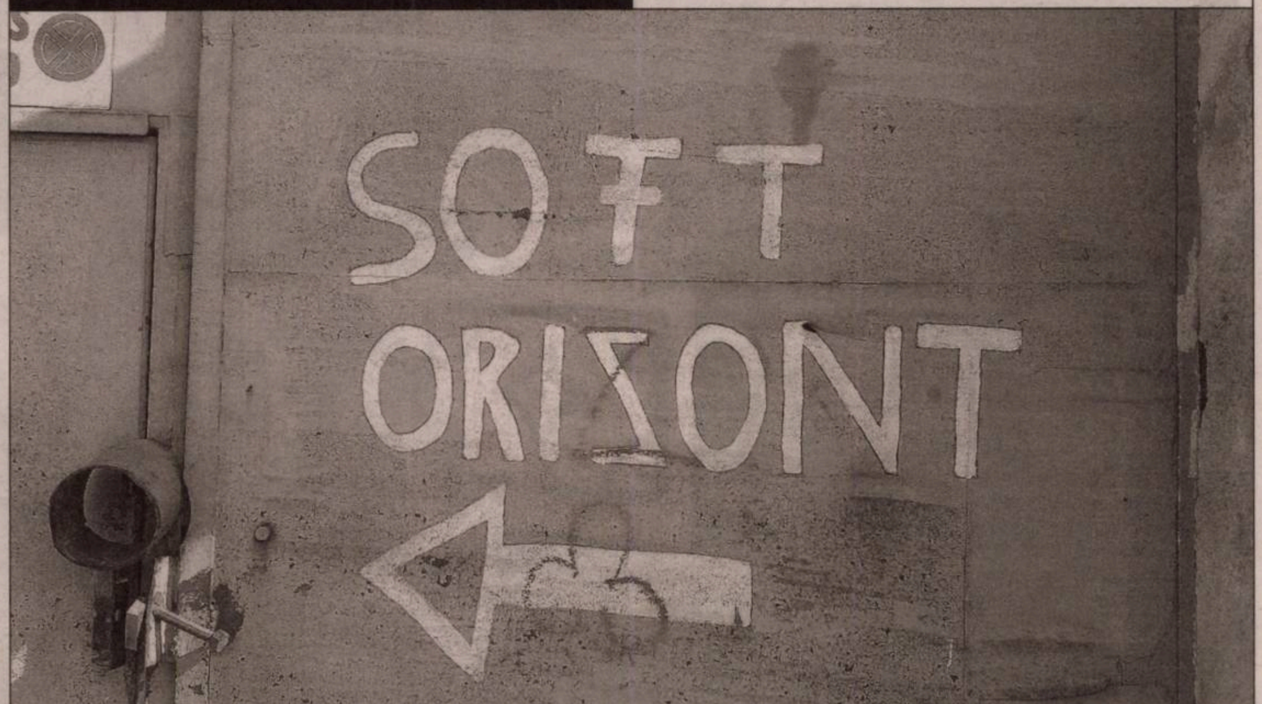

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri,
între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

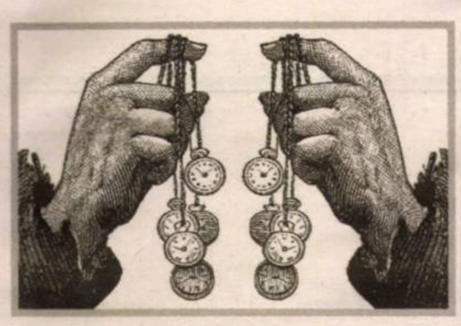

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Părintele Scrima în România

S-au împlinit 15 ani de la trecerea din această viață a Părintelui Andrei Scrima. L-am evocat, la librăria Humanitas de lîngă Cișmigiu, împreună cu Anca Manolescu și Horia-Roman Patapievici. Apoi, joia trecută, la Facultatea de Teologie, invitat, cu generozitate, de Părintele Profesor Gheorghe Holbea. Înaintea intervenției mele, a fost proiectat un film realizat de dl Radu Găină despre episodul libanez din biografia intelectuală și duhovnicească a Părintelui Scrima. Cei din sală au putut constata cît de bogată, de influentă, de prestigioasă a putut fi prezența teologului român la Universitatea Franceză din Beirut. Unul dintre foștii săi colegi, musulman, profesor la aceeași universitate, și-a exprimat convingerea că foarte curînd, în România, se va înființa un Institut „Andrei Scrima“, sau măcar o catedră universitară care să-i poarte numele. Ca în multe alte cazuri, ecoul valorii cîte unui român important trebuie să ne vină din afară. E nevoie de un musulman ca să ajungem să prețuim un mare teolog ortodox. Cineva din public, un preot, m-a întrebat de ce, totuși, Andrei Scrima nu s-a integrat, după rînduială, în viața Bisericii noastre, dat fiind că și-a petrecut ultimii nouă ani de viață la București. O altă întrebare exprima nedumerirea întrebătorului față de „portul“ părintelui: nu umbla pe stradă în strai monahal.

Nu cred
că Dumnezeu ne vrea standardizați.

La prima întrebare, răspunsul mi-a fost la îndemînă: Andrei Scrima a păstrat legătura, pînă la sfîrșit, cu vechile lui cunoștințe dintre preoții și teologii autohtoni: Părintele Sofian Boghiu, Părintele Ilie Cleopa, Părintele Grigorie Băbuș, Părintele Bartolomeu Anania ș.a. A fost într-o caldă relație cu Părintele Patriarh Teoctist, care, din proprie inițiativă, l-a slujit și la înmormîntare. E drept, n-a depășit sfera dialogului privat, iar despre modul său de a fi „îmbisericit“, despre viața sa de rugăciune, despre „statutul“ său instituțional nu-mi îngădui să fac comentarii. Părintele Scrima era, într-adevăr, un personaj neconvențional, potențial smintitor pentru cei care văd credința ca strictă „ortopraxie“, ca „execuție“ rituală impersonală, ca discurs previzibil. Spunea mereu că monahismul nu e o „meserie“, că el angajează „persoana“ în așa fel încît nu i se pot impune reguli pe care nu și le-a impus, mai întîi, el însuși, sub supravegherea inanalizabilă a harului. Pentru Andrei Scrima nu exista primejdie mai mare decît „sedentarismul“ spiritual, *instalarea* suficientă și somnolentă într-un rol gata făcut. Monahul trebuie să rămînă mereu *singur,* mereu „străin“, mereu „pe cale“. Restul riscă să devină simplă birocrație lumească. L-aș fi putut întreba, la rîndul meu, pe cel care întrebase, dacă avea vreo informație despre straiele purtate în pustie de Sfîntul Antonie cel Mare. Nu fac comparații deplasate, dar țin să semnalez tradiționalul nostru atașament pentru „formele fără fond“. Și tot tradiționala noastră suspiciune față de cel care e *altfel,* care nu se integrează molcom, fără chip, fără palpitul vieții adevărate în „anonimatul“ obștesc. Nu cred că Dumnezeu ne vrea standardizați, fără profil propriu, fără unicitatea constitutivă a „persoanei“. Dacă așa ne-ar fi vrut, nu ne-ar fi înzestrat, de la început, cu *libertate,* cu toate riscurile pe care acest dar le presupune.

Aș fi putut și eu să pun o întrebare, apropo de relativa distanță dintre „forurile“ religioase locale și Andrei Scrima, *știau* cine e. *Știau* că trăiește la București. Cum de nu s-a gîndit nimeni, vreme de nouă ani, să-l invite pe „fratele“ din imediata vecinătate la un dialog, la o serie de prelegeri sau măcar la un sfat „de taină“? Trebuia el să facă primul pas? Să inoportuneze printr-un apel care ar fi fost deîndată calificat drept arogant și neavenit? (Am auzit adesea, în cercuri bisericești, o sumedenie de bombăneli, care mai de care mai suprarealiste: Andrei Scrima s-a dat cu catolicii, e francmason, e chiar ateu, e vinovat de arestarea celor de la „Rugul Aprins“, e „luciferic“ etc.) Fapt e că Părintele Scrima nu semăna cu „modelul“ consacrat al credinciosului de pe la noi, fie el laic, sau „instituționalizat“. Și, de vreme ce nu semăna, era suspect.

Andrei Scrima a rămas, din păcate, greu asimilabil în atmosfera bisericii românești. Nu atît el însuși, în datele lui specifice, constituia o problemă, cît un anumit tip uman, aflat, cred, la ora actuală, pe cale de dispariție. Același tip uman pe care l-au ilustrat, în anii ’50, toți participanții la întîlnirile de la Antim ale „Rugului Aprins“ și, în primul rînd, Sandu Tudor, Alexandru Mironescu, Sofian Boghiu, Benedict Ghiuș, Vasile Voiculescu etc. Era vorba de oameni foarte cultivați, foarte credincioși și foarte împliniți omenește: adevărați „domni“, familiarizați, deopotrivă, cu „modul de întrebuințare“ a lumii, ca și cu iradierea ei transcendentă, cu ne-lumescul ei... Vom relua, poate, această temă, cu alt prilej.

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Perspective incomode

Întîmplarea a avut loc la Biroul de Pașapoarte. Merge omul la acest birou și acolo începe un interogatoriu cum numai instituțiile evreiești actuale știu să facă.

– Locul nașterii?
– Imperiul țarist.
– Școala?
– România Mare.
– Muncă?
– URSS, profesor de muzică.
– Pensia?
– Republica Moldova...

– Sînteți umblat prin lume, cetățene șalom Isakovici, constată domnul de la Biroul de Pașapoarte.

– Da’ de unde! răspunde abătut bătrînul evreu. Nu am părăsit cartierul nici măcar o singură dată în toată viața mea. Acum am ieșit prima dată din oraș...

Acest pasaj rezumă, într-un fel, lumea răsturnată, de carnaval mesianic, pe care o pune în scenă Vasile Ernu în recentul său volum, *Sectanții*. Este povestea întrepătrunsă și filtrată subiectiv a trei comunități religioase din părțile Bugeacului: rascolnici, evrei mesianici și protestanți coloniști germani. Descrise în termenii și credințele lor, acestea figurează celălalt mare personaj colectiv, veșnic prezent, deși mereu altul: *Leviatanul,* cum îl numesc aceștia, păstrîndu-se cu obstinație în afara lui și fiind permanent prigoniți de către acesta. De fapt, ceea ce-l interesează pe Ernu este această luptă cu Leviatanul, credința religioasă a sectanților folosindu-i pentru transfigurarea propriului crez politic.

Preluînd viziunea acestor marginali *de jure,* nu doar *de facto,* textul lui Ernu expune o răsturnare de perspectivă: „sectanții“ se află aici în centrul lumii, iar Leviatanul se învîrte bezmetic în jurul lor. Este latura *carnavalescă* a cărții, de rit de răsturnare. Este însă un carnavalesc *mesianic,* căci această lume răsturnată este cea „adevărată“: Leviatanul este cel periferic și trecător, menit, mesianic, pieirii. Este o răsturnare radicală de perspectivă, prin care nu *noi* îi respingem pe ei, chiar și atunci cînd ne prefacem ecumenici, înțelegători sau corecți politic, ci *ei*, marginalii, refuză consecvent societatea noastră.

„Dezavantajul“ capitalismului este că,
în loc să ia, acesta a știut să dea.

Din această perspectivă, multe lucruri din lumea *noastră* ni se înfățișează altfel. Fără să-și fi propus și, evident, neinteresat de aceasta, Ernu participă astfel, *sui generis,* la „noul val“ al istoriografiei românești în măsura în care schimbarea de perspectivă, minuțios documentată, destabilizează multe „evidențe“ ale viziunii noastre despre lume, istorie și noi înșine. La nivel factual, iată o primă constatare incomodă, ba chiar „revoltătoare“ la prima vedere: *„Este impresionant numărul de biserici ortodoxe și mănăstiri. Peste tot vezi biserici pline de oameni și, în toate județele, ai mănăstiri. Cum e posibil ca în toată Uniunea Sovietică să ai doar 15 mănăstiri și în România socialistă să ai sute de mănăstiri și schituri? E de neimaginat. Un adevărat nou Bizanț comunist. De neimaginat pentru un cetățean sovietic“* – notează un „sectant“ în vizită prin România socialistă. Constatare de neimaginat, la rîndul său, pentru un cetățean român, care știe doar că Ceaușescu a demolat bisericile. Cine vrea să deducă de aici că surpriza „sectantului“ basarabean (?) este o apărare a comunismului și/sau a lui Ceaușescu, n-are decît! Este doar o constatare făcută posibilă prin schimbarea perspectivei, este o parte nevăzută – pentru că este neprivită – a unui adevăr care rămîne la fel de crud, dar mai complet.

La un nivel principial, lucrurile devin și mai complicate, iar afirmația „stalinismul este ultima epocă de aur a creștinismului“, scoasă din context, este de natură să-i atragă lui Ernu toate blestemele din lume. Dar din perspectiva „sectanților“ acestei lumi, lucrurile nu stau așa. Social și istoric, ei au fost văzuți diferit de legionari și bolșevici: „Dacă pentru bolșevici grupurile noastre reprezentau un adevărat model de «democrație interioară, solidaritate economică și socială», demn de urmat și mai ales de utilizat în lupta lor politică, pentru legionari, modelul nostru însemna o adevărată molimă comunistă care afecta «simfonia eternă și sfîntă a poporului ortodox». De aceea trebuia să fim distruși cu orice mijloace“. „Sectanții“ au rămas aceiași și în timpul legionarilor, și în cel al bolșevicilor; cel puțin pentru o vreme și din propriile lor motive ideologice, aceștia din urmă i-au persecutat însă mai puțin.

„Avantajul“ comunismului era însă de alt ordin. „Bunicul meu mi-a tot explicat că trebuie să mă tem și să fiu mai precaut cu cei care-mi dau decît cu cei care-mi iau. Că e mult mai ușor să lupți și să reziști în fața celor care-ți iau decît în fața celor care-ți dau“ – povestește Ernu. Iar comunismul a luat, și a luat vieți, ceea ce pentru „sectanți“ era însă o confirmare a valorii și a menirii lor în această lume cu care nu au vrut să se amestece.

Complementar, „dezavantajul“ capitalismului este că, în loc să ia, acesta a știut să dea, reușind astfel să-i ispitească pe „sectanți“. Or, Ernu îi iubește pe „sectanți“ pentru că – și în măsura în care – rămîn „sectanți“ și se teme cel mai mult de căderea în ispită. Capitalismul (denumire la fel de generică precum Leviatanul) este astfel *Diavolul* datorită subtilității sale perverse de a duce sectanții libertății în ispita căderii în Lume.

Aceasta este latura de *anarhism* a autorului, explicit mai degrabă în comentariile sale la propria carte; în universul său narativ, Ernu rămîne mai mult descriptiv decît revendicativ, mai degrabă pilduitor decît inchizitor. Pe de altă parte, nu este vorba despre nihilism aici, ci despre un soi de utopie comunitaristă, care amintește mai degrabă de un Ferdinand Tönnies cu a sa *Gemeinschaft* decît de un Bakunin. Căci soluția în lupta de principiu cu Leviatanul este comunitatea bazată pe libertate și solidaritate, care nu trebuie să răstoarne Lumea, ci doar să rămînă, demnă și independentă, la marginea ei lumească, fiind în centrul său moral.

Ca orice utopie ce se respectă, *Sectanții* se dorește și o parabolă morală. Și ca orice parabolă, poți să crezi sau nu în ea...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

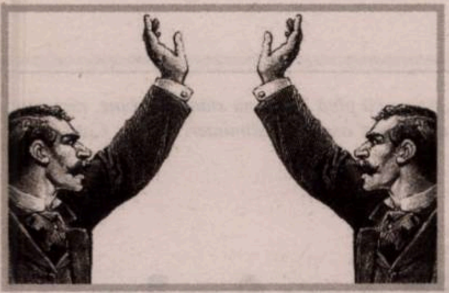

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Ce mi se întîmplă

Valeriu, am vrea să ai o rubrică permanentă în Dilema veche! *Ce zici?*

M-am scos. Neam de neamu' lu Geta, Ghică, Gogulică al lui tanti Ani, Gigilică Bouroşu al lui Lili, fosta gagică a lui Marius Lăcătuş, Miţa, Lica, Lucica, tanti Silica, Chiva, Nini (adică neamurile mamei), Năzdravan, Ambasador, Icoana, Plato fiul Aporiei şi nepotul lui Cristi Brancardierul, Moşu, Vierme, Pisica, Manix, Pamfilica şi tot neamul de aristocraţi de la Ghelmegioaia al lui taică-meu, Ciolan, nu au scris în *Dilema!* Glorie, frăţică!!!!!!!

Ce e drept, am visat pe cînd eram copil că o să public ceva scris de mine. Asta în ciuda tuturor sfaturilor împotrivă ale profesoarelor mele de română din şcoala generală – mari, mari iubitoare de romi şi de gramatică în acelaşi timp. Am visat să public ceva scris de mine personal, ca să fim clari, că nu sîntem din neam de P(t)onţi.

Ca orice agramat cu bun-simţ, m-am gîndit imediat: „Mi-a ieşit asta cu *Dilema,* acuşi ne concentrăm (împreună cu piticii) să visăm la cîştigarea Nobelului, că doar nu sînt un fraier. Am şi o carte semnată de Herta Müller pe care am reuşit (cu multă, multă greutate, ce-i drept) să o citesc fără să îmi tai venele sau să îmi scot ochii. Am dat mîna cu doamna laureată, am vorbit cu ea şi cu încă un domn care a primit şi el Nobelul. Poate se ia chestia“. Sînt ielegant, că nu mi-am pus în cap să îi iau locul lui Iohannis, deşi, la cît de vizibil e el, probabil ar fi fost infinit mai simplu decît treaba cu Nobelul. Sînt însă ambiţios, „cu draci“ – cum zicea Gogu – şi Nobelu' e un vis mai liniştit, căci nu poate include ANAF, DNA, mineriade, protocol sau blonde. În plus, îl ştiu pe şeful comisiei care decernează premiul. Poate îmi pune o pilă. Dar divaghez.

Mi-am imaginat-o pe mama, la Budrea, în discuţie cu tanti Rada, afurisita satului, care e întotdeauna la pîndă pe marginea drumului. „Ce face, făi Ileano, fii-tu? Ăsta al lui Gică al lui Ilie Băsceanu s-a ajuns: cîntă la restaurant, la Braşov. Face o poală de bani şi şi-a luat apartament cu trei camere.“ Gică al lui Ilie Băsceanu a fost rivalul mamei la titlul de deşteptul (deşteapta) satului. „Ei, ce să facă, dragă? Al meu scrie la *Dilema veche* şi a luat Nobelu'“ – ar răspunde mama în fiţe. În mod sigur, tanti Rada ar zice pe urmă la tot satul: „Vai de Ileana, săraca, că fii-su a ajuns de scrie pe vechituri la unii dilii (nebuni, în ţigăneşte) şi s-a luat cu unu' Nobelu'. Vai de capul lui, că nu degeaba îi era frică lui unchiu-su Nini că nu se însoară, că e bulangiu!“

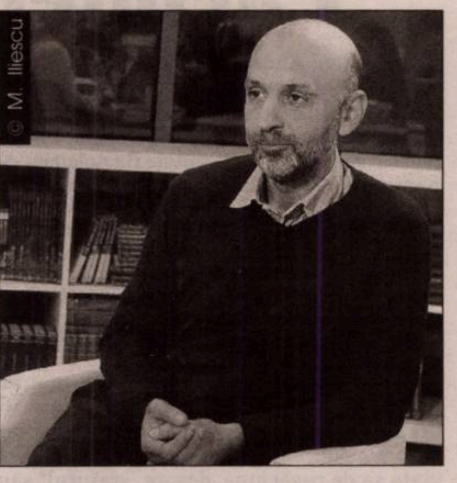

Năzdravan, Ambasador, Icoana, Plato fiul Aporiei şi nepotul lui Cristi Brancardierul, Moşu.

Imediat după ce s-au liniştit piticii din capul propriu, m-a apucat frica: „Cum dracu' să scriu eu în acelaşi ziar cu domnul Pleşu?“ Apoi m-am gîndit că am mai scris, am apărut şi în poză alături de el (bineînţeles că am înrămat ziarul) şi m-am mai liniştit un pic. Poate-poate, cu ocazia asta, îi prind şi pe Patapievici, Cărtărescu şi Liiceanu la o poză, să mă dau important la corporatiştii pe care îi ştiu. O să pot să discut cu exemple concrete despre efectul de halou şi alte bla-bla-uri care merg la domnii şi doamnele în cauză.

M-am încurajat aşa aproximativ o săptămînă. Cam în a patra zi am decis şi că sînt un pic special: din neamul pur (aristocrat) de Ciolan amestecat cu neamul regal de Ignat (bunica a fost primăriţă la Budrea, deci se pune egal cu împărăţia lui Cioabă) a rezultat un om puternic, deştept, menit gloriei şi unirii popoarelor. M-am şi văzut ca Martin Luther King: *I have a dream*… Apoi mi-am revenit. N-am chef să mor împuşcat şi am hotărît că nu pot să am propria rubrică la *Dilema veche*. M-am răzgîndit din nou cînd mi-am dat seama că îmi dezamăgesc puştiul. La 13 ani ai lui, faptul că tac-su a publicat un articol cu titlul „Puie Mutin“ e cam singura chestie de mîndrie în faţa amicilor.

Despre ce să scriu a fost angoasa următoare. Trebuie să scriu în fiecare săptămînă. Prin urmare, este un angajament pe o perioadă îndelungată, care necesită muncă şi mai deloc distracţie. Dar e gloria în joc, aşa că trebuie. Piticii au intervenit iară şi m-am văzut la papion lîngă CTP, discutînd dăştept despre situaţiunea în lume şi despre filmul pe care l-am co-produs, sau discutînd civilizat cu Creţuleasca, Rareş Bogdan, Cristoiu şi madam Grecu, spre mulţumirea mamei, care, în contrast cu mine, recunoaşte valoarea imediat cînd o vede. Dacă fac poze şi cu ei, am şansa să o conving pe maică-mea să renunţe la carpeta urîtă cu spume cu „Răpirea din serai“. Nu cred însă că asocierea cu *Dilema veche* o să ajute în discuţii civilizate cu ultimii menţionaţi (CTP e OK), lucru care mă fericeşte.

O să scriu despre tărîmul magic al Euro-Narniei, locuit de mulţi oameni buni, dar condus de regi, junckeri şi prinţese care călăresc inorogi, propovăduiesc interesecţionalitatea şi pare că îi doare la flexicuritate să păstreze cel mai bun lucru care ni s-a întîmplat nouă: Uniunea Europeană. Despre călătoriile şi amintirile mele. ONG-uri, sărăcie, puştani, sisteme corupte, oameni senzaţionali, pitici, eşecuri, politicieni.

O să scriu în *Dilema veche!* Cu greu pot să îmi imaginez ceva mai tare care mi s-ar fi putut întîmpla.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Procuror. European

La ce îţi mai trebuie un procuror european dacă ai deja investigatori europeni, la OLAF (Oficiul de Luptă Anti-Fraudă), plătiţi să investigheze fraudele care afectează bugetul comun (adică al UE)? De ce ai mai investi timp, energie şi bani pentru a înfiinţa o altă instituţie pendinte de Comisia Europeană? Merită să iriţi statele ceva mai eurosceptice, prea puţin dornice să cedeze o altă parte a suveranităţii naţionale? Ce să caute Justiţia (sau măcar o parte din ea) în administrarea unei birocraţii aflate atît de departe de statele membre (geografic vorbind, desigur)?

Acesta e un foarte scurt rezumat al întrebărilor lansate de cînd se discută despre înfiinţarea unui serviciu special, al procurorilor europeni. Nici una dintre ele nu are răspunsuri uşoare. În planul filozofiei de construcţie a instituţiilor, procurorii ăştia împing Europa mai departe întru integrare politică. Un drum pe care nu toate statele membre sînt dispuse să avanseze. Marea Britanie este doar cel mai cunoscut exemplu. Au ei motivele lor, nu insist, le-am tot povestit. Acum, britanicii au un argument suplimentar. Ei spun că standardele lor în materie judiciară sînt net superioare celor pe care le-ar aduce reforma propusă, astfel încît nu au nici un motiv să susţină atare iniţiativă. Exact aceeaşi poziţie a fost adoptată de Irlanda şi Danemarca. De aceea, vor fi cel mult 25 de procurori europeni, în loc de 28. Zic „cel mult“, deoarece procedurile mai au mult pînă să se finalizeze, ceea ce – paradoxal – pare a fi în avantajul proiectului.

Argumentul cel mai solid al partizanilor iniţiativei este numărul surprinzător de mic de cazuri semnalate de OLAF pe care autorităţile naţionale le şi finalizează. Paranteză explicativă: OLAF are doar îndatoriri administrative. Ei nu pot realiza urmăriri penale, în cazurile pe care le investighează, aşa că trimit recomandări către statul membru căruia îi aparţin suspecţii. Este datoria procurorilor naţionali să trimită euro-hoţii la tribunal. Numai că statele membre nu sînt extrem de motivate să investească oameni şi resurse în astfel de anchete. La nivel comunitar, doar aproximativ jumătate dintre recomandările OLAF sînt urmate de acţiuni judiciare în statele membre. România are sub o treime în anchetă. Motivele sînt diverse. În opinia mea, frauda din banii UE pare ceva mai puţin vinovată (în ochii guvernelor) decît cea din bugetele proprii. Euro-bugetul este ceva mai abstract, aşadar fraudarea lui le afectează mai puţin cariera politică (legată de electoratul naţional). În plus, o bună parte din şmecheriile cu bani europeni sînt făcute de indivizi din mai multe ţări. Cînd e vorba de o dedulcire la fondurile europene, bulgarii, românii, nemţii, italienii şi grecii lucrează împreună cu o energie demnă de o cauză mai bună. De-aia se zice că sîntem uniţi în diversitate, nu? Colaborarea judiciară între ţări se poate dovedi destul de dificilă şi birocratic greoaie în actualul sistem. De aceea ar fi nevoie de magistraţi bine pregătiţi profesional, independenţi politic, care să poată avea autoritate judiciară în toate statele UE.

Ei bine, aici intervine alt necaz: există deja semnale informale cum că mai multe state membre ar dori ca aceşti procurori să se numească „europeni“, dar să fie, în fapt, în subordinea guvernelor naţionale. Pentru iniţiatori, această variantă ar însemna moartea naturală a întregului proiect.

Culmea, chiar lentoarea aparentă a procedurilor europene se poate dovedi marea şansă a proiectului. 2015 este un an multiplu de cinci. Altfel spus, Comisia de-abia termină mutările dintr-un birou în altul, Parlamentul încheie acomodarea noilor deputaţi, funcţionarii ambelor instituţii se (re)orientează în carieră între un directorat şi altul. De aceea, în aceşti ani, Consiliul (adică interesele naţionale) domină dezbaterile şi are influenţă decizională mult mai mare. Pînă la anul, cînd se va intra, probabil, în negocierile finale, este foarte posibil ca atît Comisia, cît şi Parlamentul să cîştige teren suplimentar. Totul, însă, este încă pe muchie de cuţit.

(articol scris în timpul unei vizite de studiu organizate de fundaţia Euromonitor şi finanţate de JTI)

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

un sport la Răsărit

Djokovici e drac?

Preferam să fie dac. E tipul care nu mai pierde, ca şi Nadal într-o vreme. Interesant. De văzut dacă va ridica în siajul său valul de suspiciuni pe care l-a născut campionul spaniol. Acest Superman este şi un supraom confecţionat în tainicele laboratoare care trăiesc într-o vreme înaintată, unde poate că Jocurile Olimpice de la Rio s-au disputat deja? Se vorbeşte, dar nu aşa de mult. Nu e ironizat la Guignols semnînd autografe cu seringi. Poate şi pentru că Djok nu vine dintr-o cultură masivă, corect politic de a fi suspicionată atunci cînd produce mai mult decît ni se pare că ar trebui, una care poate implementa un vast program de „păşit pe ape“. Nole e sîrb, şi după propria declaraţie la capătul turneului de la Roma, a cunoscut multe frici în viaţă şi în carieră. Spune frumos că „atunci cînd nu te cari din calea fricii, aceasta îţi poate fi de folos“. Dar nu trebuie să ne lăsăm păcăliţi. Simpaticul, glumeţul băiat de comitet este şeful unei multinaţionale menite să îl ducă la victorie pe căile oricărei multinaţionale. Tipul e un campion care s-a instalat într-o zonă de survolare a realităţii, are 37 de succese consecutive în meciuri din turneele mari, cele care contează. Ştie să iasă din situaţiile nasoale ca orice estic, dar are puterea să folosească toate atuurile unui personaj planetar. Poate că meritul lui cel mai mare e că a reuşit să nu se rătăcească în drumurile către înalta societate, cum ar putea fi în pericol să păţească alţii (sau altele). Nu-i de colea. Trecînd cu o naturaleţe dezarmantă de la bancuri şi schimonoseli la prime servicii devastatoare, Djokovici are ceva azazelic în el. Şi, oricum, în lumea lui, îngerii pierd din primul tur.

Radu NAUM

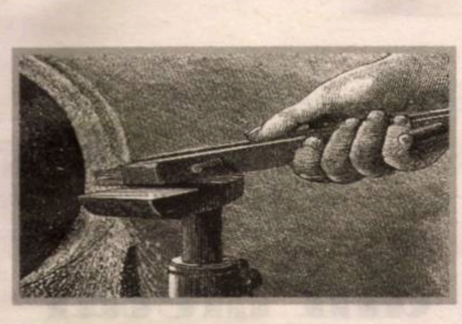

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Crizele din vecini care fac bine Europei

Deşi nu s-a ajuns la un acord privind împărţirea între statele membre a poverii migranţilor ce asaltează coastele mediteraneene, Uniunea Europeană a reuşit în ultimul timp doi paşi destul de importanţi în plan strategic.

Mai întîi, luni, miniştrii de externe şi ai apărării UE şi-au dat acordul pentru un plan privind distrugerea reţelelor traficanţilor de fiinţe umane din nordul Africii şi scoaterea din uz a ambarcaţiunilor folosite de aceştia. Operaţiunea militară urmează să fie numită EU NAVFOR Med.

Uniunea Europeană îşi afirmă astfel voinţa de a acţiona direct asupra traficanţilor, fără a mai aştepta un acord din partea Consiliului de Securitate al ONU. Un acord care era oricum greu, dacă nu imposibil de obţinut, chiar după descinderea de săptămîna trecută de la New York a Înaltului Reprezentant pentru Afaceri Externe, Federica Mogherini.

China şi-a manifestat reţinerea, iar Rusia s-a pronunţat de-a dreptul împotriva distrugerii ambarcaţiunilor. Motivul: acestea îi ajută pe localnici să supravieţuiască din pescuit. Adevăratul motiv: Rusia nu are nici un interes să sprijine o soluţie în favoarea Uniunii Europene. Sau, în orice caz, nu să o sprijine pe gratis, ci în cadrul unei negocieri mai largi, care ar putea cuprinde tema sancţiunilor şi chiar dosare mai îndepărtate, precum cel sirian.

Decizia de luni a miniştrilor europeni arată că Uniunea este hotărîtă să meargă pe cont propriu în spinoasa chestiune a presiunii migraţioniste, fără a o pune în mijlocul unor negocieri probabil îndelungate şi pline de complicaţii cu Rusia, în vederea obţinerii acordului la ONU.

Mai ales că Uniunea Europeană vede dosarul mediteranean nu doar o problemă de ordin social şi umanitar, dar şi o ameninţare direct la adresa propriei securităţi.

În viziunea europeană pare a fi mai curînd vorba despre un răspuns la ameninţarea teroristă. Iar secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, prezent, de asemenea, la reuniunea ministerială de luni, a declarat că alianţa militară este „gata să ajute“ Uniunea Europeană, dacă i se va cere.

El a afirmat că printre cei transportaţi ilegal pe coastele europene „ar putea exista luptători străini, terorişti care încearcă să se ascundă, încercînd să se amestece în rîndul migranţilor“.

„Avem de-a face cu bandele criminale şi trebuie să lucrăm cu Libia pentru a opri îmbarcările“, a spus la rîndul său ministrul de externe britanic Philip Hammond. Întregul plan urmează a fi aprobat de liderii europeni în cadrul Consiliului din 25 iunie. Iar pînă atunci, presiunea se va muta în primul rînd pe Libia, reticentă pînă acum la ideea distrugerii ambarcaţiunilor.

Guvernul de la Tripoli, care oricum nu controlează situaţia din oraşele-port, va avea de ales între a-şi da acordul formal pentru a ajuta Uniunea Europeană şi a se pune singur într-o situaţie delicată, avînd în vedere că la Bruxelles chestiunea e văzută mai curînd în termeni de luptă împotriva terorismului.

Dar nu numai Libia va fi ţinta operaţiunilor pentru destructurarea reţelelor, ci şi alte state africane – Niger, de exemplu, pe unde trec rutele principale ale traficului de migranţi proveniţi din ţările Africii de Vest.

Uniunea Europeană se pregăteşte pentru o operaţiune care conţine atît o latură militară, cît şi una politică şi de *intelligence*. Este cea mai complexă operaţiune de acest tip, pusă la cale de cei 28.

Un altă schimbare importantă în plan strategic vine chiar din implicarea mai profundă a NATO în chestiunile ce privesc apărarea şi securitatea europeană. Reuniţi săptămîna trecută la Antalya, miniştrii de externe ai NATO au fost de acord să aprofundeze cooperarea cu Uniunea Europeană, îndeosebi în privinţa informaţiilor.

Uniunea Europeană ar putea fi ajutată în acest mod să facă faţă cu mai mult succes provocărilor tot mai mari din vecinătate şi a răspunde ameninţărilor generate de războiul hibrid. De altfel, secretarul general al NATO a zugrăvit foarte clar tabloul acestor provocări: „În Est avem o Rusie din ce în ce mai agresivă, care utilizează forţa pentru a schimba frontiere şi a-şi intimida vecinii. În Sud, tulburările şi extremismul au atins cote inimaginabile pentru timpurile moderne.“ În timp ce Federica Mogherini afirma, la sfîrşitul acestei reuniuni: „Sîntem înconjuraţi de provocări care ne unesc, sîntem naturi diferite, dar împărtăşim aceleaşi valori.“

Presa internaţională a vorbit despre cel mai amplu plan de cooperare de la sfîrşitul Războiului Rece, între două instituţii care, chiar dacă îşi au birourile politice în acelaşi oraş, şi-au văzut fiecare de treaba ei în mod aproape independent.

Dedicîndu-şi cea mai mare parte din timp construirii pieţei unice şi a uniunii monetare, avînd de răspuns în primul rînd provocărilor generate de criza financiară, Europa a lăsat în planul secund chestiunile ţinînd de propria securitate şi de rolul ei în plan global. Politica externă şi de securitate comună este, de departe, cea mai puţin avansată dintre toate politicile Uniunii, cu toate schimbările din cadrul Tratatului Lisabona.

Cum-necum, crizele din vecinătate au pus Uniunea Europeană în faţa obligaţiei de a-şi asuma un rol global şi a-şi pune în evidenţă o latură straategică, mai puţin vizibilă pînă acum.

Şi, pentru a înţelege unde stă Uniunea Europeană ca actor global, să reţinem că prezenţa Înaltului Reprezentant Federica Mogherini la Consiliul de Securitate a fost posibilă prin mijlocirea Marii Britanii. Altfel, Uniunea Europeană nu contează la ONU.

Evenimentele din ultimul timp ar însă a da suficientă motivaţie pentru ca lucrurile să se schimbe.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Nopţi din mai, ca în fiecare an

La fiecare început de mai mi se face dor de Macedonski. Am crezut şi eu, cînd am simţit pentru primele dăţi acest dor anual, că e ceva superficial, frivol, că sufletul meu este ademenit de natura din jur care mă îndemna să îngîn versuri cunoscute din şcoală, dar, cu anii, am înţeles că e ceva mai mult. Spre bătrîneţe, sentimentul devine mai profund şi inima mai tare, zice un cîntec spaniol. Acum am ajuns să aştept luna mai gîndindu-mă la Macedonski ca la un om plin de talent, sucit şi greu de suportat, special în multe privinţe şi strivit de această ţară cum nu au fost mulţi. Talentat cu carul şi sensibil ca o harpă îngerească, Macedonski s-a stricat văzînd că lumea nu apreciază ceea ce îi oferea el. E deja un clişeu să spui că România a fost mereu vitregă cu marii români, în timpul vieţii lor. De aceea, mulţi dintre ei au plecat scîrbiţi să trăiască şi să moară în alte părţi. Şi Macedonski a avut momentul lui de lepădare, dar a revenit la Bucureşti după o şedere pariziană pe care o voia definitivă. Vorba românească, n-a fost să fie. Diferenţa, însă, este că în cazurile ştiute ale celorlalţi mari români, de la Caragiale la Eliade, Enescu sau Brâncuşi, măcar după moarte România le-a dat onorul. Oricît de hăituiţi au fost de compatrioţi în timpul vieţii lor, astăzi ei sînt zeii tutelari ai culturii naţionale, omagiaţi pios de toată lumea. Macedonski, însă, nu. Amărăciunea pe care „contimporanii“ i-au produs-o în timpul vieţii, ca şi strivirea înzestrărilor lui poetice în contextul coroziv autohton nu s-au răscumpărat niciodată.

Deşi e studiat la şcoală şi are parte, în general, de vorbe bune, Macedonski rămîne la scara culturii noastre un secund – şi nu e drept. Pentru o cultură mereu întîrziată, cînd se întîmplă ca unul să fie în perfect sincron cu marea cultură europeană fiind, în România, înaintea vremurilor sale, o imensă şi onestă apreciere ar fi de cuviinţă să urmeze. Macedonski e cel care, la finele secolului al XIX-lea, scria poezie cum se scria în *Le Parnasse contemporain*. Dintre toţi autorii români ai acelui moment, nu este altul mai aproape de Gautier sau de Mallarmé, cel de la începuturi. Proza lui e mai sincronizată cu D'Annunzio sau cu proza victoriană engleză decît a oricărui altui român din acel timp. Dar România nu îl putea aprecia pentru asta. România trăia întîlnirea cu geniul ei, cu Eminescu, Poetul însuşi, care venise la timp pentru noi, dar tîrziu pentru Europa. Talente ca Macedonski nu sînt niciodată bine primite de românii contemporani, cu atît mai puţin puteau românii să o facă atunci cînd ochii lor obişnuiţi cu relativul levantin vedeau pentru prima dată absolutul, sub numele Eminescu. Macedonski nu avea nici o şansă să primească ceea ce credea, nu fără îndreptăţire, că merita. Aşa că poetul, notează G. Călinescu, „apare invadat de psihoza de persecuţie… Sacerdotal, declamatoriu, cu o părere despre valoarea sa nebună, simţindu-se din esenţa aurului, diamantelor, eterului, divinităţii, poetul se extaziază de gloria eternă… El se declară împărat şi joacă rolul imperial cu o ţinută poate actoricească, dar, sub durata scenei, magistrală. Cînd mulţimea neghioabă îl insultă, Poetul ridică preoţeşte ochii la cer…“

În serile de mai, plimbîndu-mă prin parcuri sau pe sub dealuri obligatoriu „clasice“, mă gîndesc la destinul lui Macedonski. Mă întristez şi nu e tocmai primăvară în mintea mea, deşi sufletul meu exaltă, recoborît între roze.

A greşit şi Macedonski, nu-i îndoială! Epigrama cinică scrisă cînd Eminescu pleca din lume pe drumul sanatoriului este, uman şi literar, impardonabilă. Furia revanşardă cu care a susţinut porcăria Caion împotriva lui Caragiale este cel puţin o nesăbuinţă, dacă nu direct o ticăloşie. Ceea ce nu se poate scuza nu trebuie scuzat. Dar măcar simt că-l înţeleg pe Macedonski. El nu era rău; era, însă, înrăit. E uşor de imaginat ce producea combustia interioară în acest om convins de valoarea lui, sensibil şi vulnerabil, mai ales, la propriul orgoliu, cînd se vedea mai puţin prizat decît merita.

Aşadar, în fiecare mai, revizitez scrierile lui Macedonski în lecturi deloc sistematice, cu unicul scop de a mă umple cumva de un parfum fin, sofisticat, căutat cu meşteşug şi mereu bine găsit doar de el. Recitesc, de asemenea, pagini din excelenta monografie pe care Adrian Marino a dedicat-o poetului, în 1966. Găsesc acolo, descrisă emoţionant, scena morţii poetului, petrecută în toamna anului 1920. Nu-mi dau seama de unde ştia Marino toate detaliile, dar nu contează deloc. Vorba italianului, *se non è vero, è ben trovato*, pentru că această scenă sintetizează în epică nu doar un crez poetic, ci o reuşită estetică după o viaţă de creaţie. O redau, fără să mai adaug nimic.

„Pe la orele 3 după-amiază, poetul îşi cheamă copiii pe nume – Dinu! Nikita! Nina! – ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze că stăteau mereu lîngă sine, el nemaiavînd puterea să-i caute cu privirea prin cameră, iar în apropierea patului nu veghea decît Ana Macedonski. Simţindu-se atins de aripa îngheţată a morţii, cu o voce înfrigurată, el ceru să fie ridicat pe perne, ceea ce Dinu făcu întocmai. Cel care visase toată viaţa bogăţii feerice, de nabab, nu avea acum de lăsat moştenire decît un vraf de manuscrise, ce urma să fie vîndut la licitaţie, şi un plic cu cîteva sute de lei, pe care îl întinde Ninei, cuprins de o stinsă amărăciune… Ar fi dorit să încerce o ultimă plăcere rafinată, să deguste cea din urmă bucurie suavă a vieţii sale, a cărei senzaţie adîncă să-i rămînă în suflet. Cîntăreţ al extazului crinilor, voluptuos al parfumului de roze, al cascadelor de roze, el murmură, deci, imperceptibil, ca pentru sine «roze… roze…» Sorbindu-i dorinţa de pe buze, Nikita aleargă să i le caute. Dar cum ne aflăm la sfîrşit de noiembrie, el se opreşte deznădăjduit la o drogherie. De aici, cumpără în disperare un flacon cu parfum. «Iată ce ţi-am adus, căci roze n-am găsit. Ţi-am adus parfumul de roze care-ţi place ţie…» spuse poetului, intrînd pe uşă. S-ar zice că l-a aşteptat să vină, căci Macedonski se trezeşte din comă. Revenind la luciditate, vrea să i se deschidă iute sticluţa. El dă să-şi scoată singur batista de sub pernă, cerînd înfrigurat «rozele». Ghicindu-i gîndul, Ana Macedonski ia batista şi i-o întinde lui Nikita, care o stropeşte cu parfum din abundenţă. «Mai repede» – şopti el, în prada unei dorinţe acute. Era ultimul fir subţire care îl mai ţinea legat de viaţă. Poetul o mirosi avid, cu o voluptate agonică, apoi mîna îi căzu inertă. Suprema sforţare îl învinsese. Mînată de un gest reflex, mîna sa descărnată dădu să mai apuce o dată batista ce exhala artificialele sale arome. Nikita i-o duse aproape, Macedonski îşi dădu capul pe spate, inspiră adînc, şopti încă o dată «rozele» şi muri într-un suspin extatic.“

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

■ ■ ■

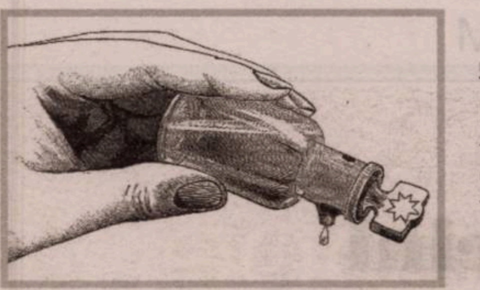

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Păpuşă pe şir, magneţi din metal

În spaţiul Internetului texte traduse la repezeală şi prelucrate superficial sînt reproduse de zeci de ori de alte ziare, televiziuni, portaluri de ştiri, bloguri, reţele de socializare, pagini personale. În felul acesta, o simplă prostie, de exemplu o eroare grosolană de traducere, ajunge să fie multiplicată la nesfîrşit. Acum cîteva luni, un titlu de pseudo-ştire prelua un comentariu de pe Twitter, traducîndu-l cu nonşalanţă din engleză: *„Ca o păpuşă pe un şir,* Halep e trasă şi împinsă“ (prosport.ro). Formula (în original: *„like a puppet on a string“)* circulă încă prin zeci de reluări, pe alte site-uri, care nu par să se fi sinchisit de lipsa ei de sens. Confuzia dintre „şir“ şi „sfoară“, în traducerea englezescului *string,* dar mai ales dezinteresul pentru o minimă logică a exprimării, au creat o imagine absurdă, ratînd orice şansă de a transpune sensul comparaţiei (cu o „marionetă trasă de sfori“).

Prelucrările publicistice (de cele mai multe ori nesemnate) ale textelor traduse sînt rodul minimumului efort. În primul rînd, pentru unele ştiri timpul nici nu contează: ca şi în cazul falselor apeluri umanitare sau al alertelor planetare trimise prin poşta electronică şi care la o rapidă verificare se dovedesc destul de vechi, ele pot fi reluate periodic, dacă au doza necesară de senzaţional. Anul trecut, mai multe ziare şi televiziuni au preluat un scurt articol publicat pe site-ul bbc.co.uk cu opt ani în urmă (în 2006). Contribuţia jurnalistică a ziariştilor-prelucrători a mers în mai multe direcţii: titlul – care păstra în original o anumită distanţă prin ghilimele, marcînd simpla citare a unei opinii *(„Fridge magnets «can be a killer»“)* a fost amplificat prin formule de avertizare şi prin mărci (interjecţii, majuscule, semne de exclamare) echivalente cu strigătul şi gestul ostentativ: *„ATENŢIE!* Magneţii de frigider pot ucide!“ (realitatea.net); *„ALERTĂ!* Magneţii de frigider pot UCIDE!“ (observator.tv) „Magneţii de frigider te-ar putea UCIDE. *Iată cum!*“ (csid.ro); „Magneţii de frigider sînt foarte PERICULOŞI! *Uite cum te pot ucide!*“ (cancan.ro). Exprimarea generică a fost înlocuită în cele mai multe cazuri printr-un *tu* direct adresat publicului (implicat prin interpelare, dar şi printr-o declarată cunoaştere a obiceiurilor sale cotidiene): „Magneţii pe care îi ţii pe frigider te pot ucide!“ (wowbiz.ro).

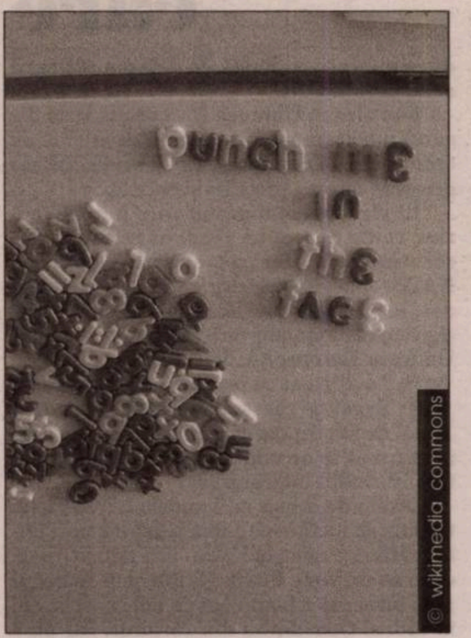

© wikimedia commons

Articolul-sursă recurgea la un titlu senzaţionalist, dar conţinea mai multe rezerve şi precizări esenţiale: informaţia că riscul priveşte doar persoanele cu stimulatoare cardiace, ideea că ar fi periculoşi doar anumiţi magneţi, foarte puternici, precum şi citarea mai multor opinii prudente, menite să relativizeze pericolul şi să liniştească publicul. Cum era de aşteptat, asemenea detalii sînt omise sau reduse la minimum în versiunile româneşti, grijulii şi apocaliptice. Dezvoltarea ştirii emfatizează contrastul dintre plăcerile domestice şi pericolul mortal: „Fie că i-am achiziţionat din excursii, ca suvenir, fie că ne place pur şi simplu să ne înzorzonăm frigiderul cu accesorii haioase şi colorate, magneţii de frigider stau la loc de cinste în orice casă. Însă ştiai că aceste mici bijuterii îţi pot pune sănătatea în pericol?“ (cancan.ro). Neglijenţele de traducere sînt adesea agravate de ignoranţă: în original sînt menţionaţi „Swiss researchers at the University Hospital of Zürich“; traducerile şi prelucrările oscilează între „oamenii de ştiinţă elveţieni“ (csid.ro), „un medic elveţian“ (realitatea.net) şi chiar „cercetătorii nemţi“, respectiv „cercetătorii de la Spitalul Universitar *din Zürich, Germania*“ (sfatulmedicului.ro). Unele formulări sînt involuntar comice – *„riscul fatalităţii* creşte direct proporţional cu mărimea magnetului“ (sfatulmedicului.ro), „cardiacii (…) *sînt rugaţi să nu intre în contact* cu un magnet“ (gandul.info); multe sînt pur şi simplu agramate, conţinînd neglijenţe de tastare, dezacorduri sau exprimări incomplete: *„Toată lumea* cumpără magneţi din călătoriile *pe care le fac!*“ (observator.tv); *„Contactul* foarte apropiat al corpului cu micii magneţi care se comercializează peste tot *pot* destabiliza *mecanismul de funcţionare al pacienţilor*“. (observator.tv)

Ultimele exemple provin, de altfel, din reluările cele mai recente ale ştirii; se pare că în aprilie 2015 acesteia i-a venit din nou rîndul să-i înspăimînte pe paşnicii colecţionari de suveniruri. De data aceasta (dincolo de inevitabilele neglijenţe de redactare), o bijuterie logică e chiar explicaţia pericolului: *„Oamenilor* de ştiinţă elveţieni de la Universitatea din Zürich avertizează că magneţii de frigider pot creşte riscul de infarct, *pentru că sînt făcuţi din metale,* informează BBC“ (dcnews.ro; text reluat de b1.ro, infoziare.ro, vreaustiri.com, stiri-actuale.ro, stiri100.ro, news.yam.md etc. etc.)

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

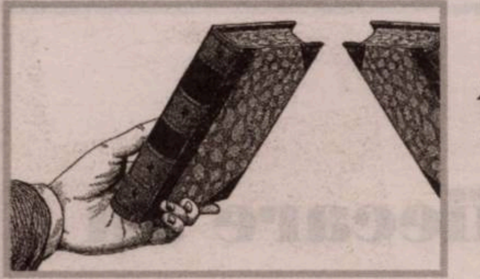

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

La mine ai venit?

Scriind săptămîna trecută despre profesorul trăsnit de filozofie şi despre aventura lui logopedică, mi-am amintit de o întîmplare personală.

Eram stagiar la Şcoala Centrală din Breaza. În localitate mai era, între alte instituţii de învăţămînt, şi o şcoală ajutătoare. Ajungeau acolo, de regulă, cazurile disperate. Nu pentru că guvernanţii anilor '80 s-ar fi preocupat de integrarea copiilor cu probleme, ci pentru că se îngrijeau să nu apară în statistici cifrele impresionante de copii cu handicapuri severe, rezultaţi, în marea majoritate, de pe urma încercărilor nereuşite de avort. Politica de stimulare brutală a natalităţii îşi avea costurile ei, care nu aveau voie să ajungă în văzul lumii. Psiholoaga noastră şcolară, care avea norma de bază la şcoala ajutătoare, m-a invitat să trec odată pe acolo, dacă vreau să văd cum arată viaţa „adevărată“.

Clădirea, fostă casă boierească, era în fundul unei curţi, la fereală, pe un deal unde se ajungea pe un drum neasfaltat. Un gard masiv, cu o poartă grea de fier, închidea grădina. Scîrţîitul porţii a făcut să se năpustească spre noi, spre mine şi călăuza mea, o liotă de copii, agăţîndu-ni-se de haine şi rostind cu toţii, fiecare în felul său, aceeaşi întrebare: „La mine ai venit?“

Altceva nu îmi mai amintesc. Doar nişte voci. Şi o întrebare.

Nu vreau să dramatizez. Educaţia „specială“, cum i se mai zice, îşi are raţiunile ei, pe care, vorba lui Pascal, raţiunea nu prea le înţelege.

Acum cîţiva ani, senatul universităţii în care predau a adoptat o declaraţie de cîteva rînduri, prin care se dorea o definire mai clară a misiunii asumate. Erau acolo cîteva lucruri pe care le resimţeam ca realmente importante. Între altele, ne propuneam să fim o instituţie „prietenoasă“. Hm! Dar punctul cel mai cu greutate era – cum altfel? – cel în care ne declaram hotărîrea de a adopta un model educaţional „centrat pe student“.

Senatul UB are 120 de membri. Evident că la un document de asemenea impact au fost numeroase sugestii de îmbunătăţire. La „centrarea pe student“ nu a avut nimeni nimic de obiectat. Sintagma devenise deja suficient de populară ca să fie considerată de la sine înţeleasă.

Acum cîteva săptămîni s-a resuscitat în universităţile româneşti mişcarea *occupy,* într-un mod cît se poate de civilizat şi de amiabil. Studenţii vor să-şi exprime nemulţumirile şi îşi caută formele de manifestare adecvate. Faptul că cele etern promise şi demagogic legiferate şase procente din PIB se materializează în diminuarea cronică a finanţării educaţiei nu are cum să bucure pe nimeni, nici pe studenţi, nici pe elevi, nici pe profesori, nici personalul nedidactic sau didactic auxiliar, nici pe părinţi. Pe nimeni. Nu ştiu cum se face un buget naţional. Ştiu doar că îl face de ani de zile, pentru toate guvernele, acelaşi personaj, al cărui nume a intrat deja în folclor. Mă întreb însă şi eu, ca orice om care ştie un dram de aritmetică. Dacă la educaţie avem, comparativ cu celelalte ţări din UE, subfinanţare endemică, la fel la sănătate, la fel la apărare, la fel la investiţii, la fel la cercetare, la fel la interne, la fel la externe, unde zboară procentele? Chiar şi pe aritmetica cea mai autohtonă, ele ar trebui, însumate, tot 100% să dea. Mă rog, vorba mea preferată din poezia unui poet, din păcate, vitregit de posteritate: „Nu cerceta aceste legi/ Căci eşti nebun de le-nţelegi.“

Anul ăsta, spre deosebire de dăţile precedente, mişcarea *occupy* din universităţi a pus pe locul doi creşterea ponderii studenţilor în desemnarea rectorului. E firesc, se apropie, şi în mediul academic, alegerile. Argumentul, întru totul valid, este că administraţia centrală ar deveni astfel mai sensibilă la nevoile studenţilor. Bine, bine, dar ale căror studenţi?

Altceva nu îmi mai amintesc.
Doar nişte voci. Şi o întrebare.

La o ocupaţie anterioară, de acum cîţiva ani, pe locul doi între doleanţe, după PIB, figura reintroducerea examenului scris de admitere. Nedumerit, am încercat să aflu mai multe de la protestatari. M-au primit cu toată căldura şi mi-au explicat. Idėea era că prea s-au umplut universităţile de toţi neaveniţii. Singura problemă era că nici eu şi, cred, nici ei nu am fi pus mîna în foc că, dacă doleanţa lor ar fi fost pusă deja în aplicare ceva mai devreme, mai purtam aceeaşi discuţie cu aceiaşi oameni.

Inventivitatea oficialilor de a schimba condiţiile – atît de admitere, cît şi de absolvire – s-a dovedit, în timp, inepuizabilă. La un moment dat, un ordin de ministru, strecurat prin cine ştie ce conjunctură electorală, prevedea că, la licenţă, se poate renunţa la una dintre cele două probe tradiţionale: examenul scris şi lucrarea de diplomă. M-am trezit, ca decan la Litere, cu o petiţie cu multe semnături, venită din partea celor care urmau să îşi încheie în scurt timp ciclul de licenţă, cerînd eliminarea examenului scris. Am vorbit cu reprezentanţii studenţilor în Consiliul facultăţii, explicîndu-le, întîi de toate, că examenul cu pricina însemna muncă şi efort pentru profesori, cu remuneraţie zero. Şi că, dacă pledăm pentru menţinerea lui, nu e pentru că am fi o adunătură de sadici, ci pentru că ţinem la reputaţia diplomelor pe care studenţii urmează să le primească. Şi cu care, de bine, de rău, urmează să îşi facă un drum în viaţă. Petiţia a fost retrasă. Doi-trei ani mai tîrziu, un nou ordin de ministru a reintrodus obligativitatea ambelor probe de finalizare a ciclului de licenţă.

Mi-aş dori un sistem de învăţămînt în care, la întrebarea „La mine ai venit?“, să pot răspunde franc „Da“. Şi mă tot gîndesc cum ar fi să arate.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

cunoaşte-i şi vei descoperi oameni minunaţi

Silvia B.
deficientă de auz,
pasionată de desen

Cristina B.
deficientă de auz,
instructor educaţie
extraşcolară

Iuliana B.
deficientă de auz,
pasionată de poezie

Cătălin M.
deficient de auz,
viitor artist grafic

Eduard I.
deficient de auz,
premiant la
concursul naţional
de matematică

Diana M.
nevăzătoare,
masterand litere

Adriana B.
nevăzătoare,
doctor în filologie

Nuţi G.
deficientă de auz,
profesor
limba franceză

Cătălin N.
nevăzător,
doctor în istorie

Alex C.
nevăzător,
student la matematică-informatică

orange™

Fundaţia
Orange

integrare
prin comunicare
fundatiaorange.ro

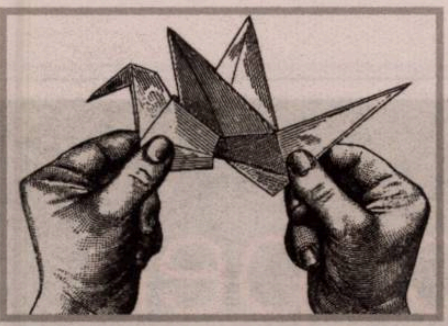

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

De ce nu veneau americanii

S-au împlinit 70 de ani de la capitularea Germaniei naziste şi în curînd se împlinesc 71 de ani de la debarcarea aliaţilor în Normandia. Ştim că la doar cîţiva ani după toate aceste victorii ale aliaţilor, părinţii şi bunicii (sau poate străbunicii noştri) au început să-i aştepte pe americani. Au tot sperat că vor veni să-i salveze de teroarea instaurată în urma ocupaţiei sovietice, ceea ce nu s-a întîmplat. Americanii au început să vină abia la o bună vreme după Revoluţia din 1989.

Şi abia în ultima vreme, ca urmare a desecretizării unor documente şi din cărţi venite de peste Ocean, începem să aflăm şi noi ce s-a întîmplat de fapt. Surpriza e că americanii îşi doreau să vină la fel de mult pe cît îşi doreau şi ai noştri. Numai că n-au reuşit. Deja celebra de acum carte a lui Tim Weiner despre istoria CIA (recompensată cu National Book Award în 2007 şi apărută în româneşte în 2011 la editura Litera), confirmă această idee. Declanşarea unei confruntări militare directe cu armata lui Stalin, după ce un mare Război Mondial abia se încheiase, era greu de conceput. Dar subminarea regimurilor comuniste era o variantă, care, de altfel, a şi fost aleasă. Numai că americanii nu ştiau aproape nimic despre strategiile sovieticilor, tot aşa cum nu ştiau şi nu înţelegeau mai nimic despre viaţa din ţările comuniste. De fapt, chiar prima parte a cărţii lui Weiner se intitulează „La început nu ştiam nimic“. Cel puţin în anii '50, după cum observă Weiner, „estimările formale ale CIA-ului privind puterea militară sovietică nu se bazau pe informaţii, ci pe politică şi bănuieli.“ Aşa se face că pînă şi în 1960, Agenţia îl informa pe preşedintele Statelor Unite că într-un an sovieticii aveau să deţină cinci sute de rachete balistice intercontinentale cu focoase nucleare, pregătite de luptă. Ulterior s-a aflat însă că la vremea aceea, sovieticii aveau doar patru asemenea rachete. Americanii nu ştiau numărul rachetelor sovietice, deşi spionajul lor începuse deja să se bazeze pe fotografii făcute din avioanele U-2. Cu atît mai puţin ştiau despre intenţiile liderilor de la Kremlin sau despre problemele economice şi sociale din lagărul comunist. După ani de zile, coordonatorul programului de fotografiere din U-2, James Q. Reber, a recunoscut că „nu am pus întrebările care trebuie“. Tim Weiner spune că în America nu se observase nici măcar cît de incapabilă era economia sovietică să producă bunurile obişnuite, necesare traiului.

Şi pentru că nu ştia mai nimic, CIA planifica operaţiuni destinate eşecului. Numărul şi amploarea acestor operaţiuni eşuate sînt de-a dreptul şocante. Acţiunile de sabotare şi subminare a guvernului comunist din Albania au eşuat, la fel şi cele de infiltrare în Uniunea Sovietică prin pădurile Ucrainei. Operaţiuni în care au fost sacrificate multe vieţi. „Sute de agenţi străini din cadrul CIA au fost trimişi la moarte în Rusia, Polonia, România, Ucraina şi Ţările Baltice în anii '50“, scrie Weiner. Nu s-a învăţat nimic din aceste eşecuri şi nimeni nu a fost pedepsit.

În Asia s-au întîmplat lucruri similare. Chinezii şi coreenii pe care s-a bazat CIA s-au dovedit ori escroci care doar luau banii americanilor pentru informaţii false, ori indivizi care lucrau de fapt pentru comunişti. A fost o perioadă în care puterea comunistă din China controla practic toate informaţiile din regiune care ajungeau la CIA. În acelaşi timp, descoperă Weiner, „abilitatea de a prezenta eşecurile ca pe nişte succese era deja o tradiţie în cadrul CIA“. Agenţia condusă de Allen Dulles făcea ce voia, fără vreun control politic intern eficient. Chiar şi informările către preşedinte erau selective şi cît mai convenabile Agenţiei.

Dincolo de toate, în acele vremuri, CIA a provocat un război civil în Indonezia, încercînd să-l detroneze pe preşedintele Sukarno, pe care-l suspecta că vrea să treacă de partea Uniunii Sovietice. Ignorînd faptul că armata lui Sukarno era condusă de generali pro-americani care chiar se autointitulau „fiii lui Eisenhower“, CIA a înarmat rebeli din Sumatra împotriva acestei armate guvernamentale pro-americane. Tîrziu au început a considera că tocmai rebelii sînt cei periculoşi pentru interesele americane. CIA a înregistrat un eşec răsunător şi într-o operaţiune subversivă din Siria. Complotul a eşuat şi a fost demascat, iar Siria s-a apropiat de Uniunea Sovietică.

Deşi a aşteptat ani de zile o revoltă internă în blocul comunist, cînd aceasta s-a produs, în 1956, în Ungaria, CIA a fost luată prin surprindere, nu a ştiut cum să reacţioneze şi a făcut alegeri greşite. Revolta a fost înăbuşită în sînge de tancurile sovietice, fără ca Occidentul să poată face ceva. La Berlin, un tunel săpat pe sub zidul proaspăt ridicat, prin care agenţii americani sperau să afle tot felul de informaţii importante din est, a fost deconspirat de sovietici cu mare tam-tam, la vreun an după ce fusese terminat. S-a descoperit ulterior că ei ştiau de tunel încă de la prima lopată. Incompetenţa instituţiei era agravată şi de o serie de trădări la nivel înalt.

Ca o culme a tuturor prostiilor însă, din documentele studiate de Tim Weiner reiese că la început, CIA l-a simpatizat şi chiar şi-a pus problema să-l susţină cu arme şi bani pe Fidel Castro. Robert Reynolds, şef al biroului de operaţiuni CIA din Caraibe, avea să declare mai tîrziu: „Personalul meu şi cu mine eram toţi partizani ai lui Fidel, la vremea aceea.“ Chiar preşedintele Eisenhower a recunoscut în memoriile sale că Fidel Castro n-a fost bine evaluat de la început. Iar Cuba comunistă a lui Castro avea curînd să devină coşmarul Americii, mai ales în timpul crizei rachetelor. Înainte de asta însă, eşuarea lamentabilă a operaţiunii din Golful Porcilor, pusă la cale de aceeaşi CIA, avea să aducă primele îndoieli serioase asupra felului în care era condusă şi funcţiona Agenţia. Atunci s-au făcut unele reforme. CIA fusese înfiinţată ca să evite un alt Pearl Harbour şi acesta trebuia să fie rolul ei esenţial.

Pare însă că începuturile şi tradiţia proastă au continuat să tot marcheze unele acţiuni ale Agenţiei considerate drept cea mai puternică din lume. Putem doar să ne gîndim la nepregătirea în faţa colapsului regimurilor comuniste şi a Uniunii Sovietice, la aiureala din perioada atacurilor teroriste din 11 septembrie, la informaţiile false despre armele de ucidere în masă ale lui Saddam Hussein, la bîlbîielile în faţa atacului Rusiei împotriva Ucrainei şi la cele legate de apariţia mişcării ISIS.

Aşadar, în ciuda generoasei lor intenţii, americanii n-au reuşit să ne elibereze de comunism, pe noi şi pe alţii. Astăzi, cînd totuşi sîntem liberi şi avem garanţiile lor de securitate, ne-am simţi poate şi mai bine dacă am avea motive să credem că şi-au remediat aceste deficienţe istorice.

■ ■ ■

ready made

„În comisiunea de 30 au fost discusiuni fierbinţi, precum şi cerea natura lucrurilor, însă numai asupra mijloacelor de a executa vechea programă şi, în loc de a o mitiga, mai vîrtos a o ageri.“

George Bariţ către Alexandru Roman, în *George Bariţ şi contemporanii săi*, vol. VII, Editura Minerva, 1985

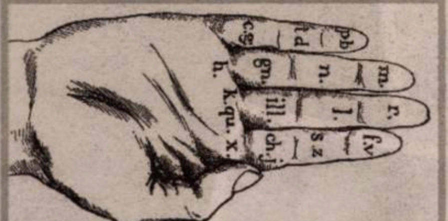

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Publicaţii pentru femei

Analizînd romanul *Ion* al lui Rebreanu, G. Călinescu spune, la un moment dat, în celebra sa *Istorie*..., următoarele – nu mai puţin celebre – cuvinte: „În societatea ţărănească, femeia reprezintă două braţe de lucru, o zestre şi o producătoare de copii.“ Fraza este cunoscută, cred, de toată lumea. Acum vreo două decenii şi jumătate, era chiar o banalitate de manual. Călinescu – un misogin nedisimulat, de altfel – enunţă aici un adevăr trist, legat de mentalităţile patriarhale ale lumii tradiţionale, nu doar româneşti, aş îndrăzni să adaug, ci internaţionale: femeia nu depăşeşte, în interiorul stereotipurilor culturale ancestrale, nivelul unei comodităţi oarecare, necesare – prin funcţiunile sale biologice şi sociale – bunului mers al istoriei. Exemplul particular, cu valoare generică, folosit de Călinescu, e Ana, femeia-victimă (imaginată de Rebreanu) care ajunge un mijloc de confruntare socială între doi bărbaţi: tatăl şi viitorul soţ. Personalitatea şi umanitatea din ea sînt reduse pînă la anihilare de voinţa masculină, ce o reproduce mental, invariabil, numai în formulă de obiect. Odată încheiată capacitatea sa utilitară, rolul istoric al femeii, practic, s-a terminat. „Anele“ lumii vechi devin dispensabile.

S-ar zice, la prima vedere, că progresul omenirii a fost, după cel de-al Doilea Război Mondial, covîrşitor. Mentalităţile au evoluat, femeia s-a emancipat, au apărut ideologii de modernizare filozofică (precum feminismul!), penetrînd majoritatea straturilor de rezistenţă culturală (autarhică) şi, în sfîrşit, bărbaţii au început să-şi redefinească poziţiile sociale în raport cu nevoile de afirmare şi exprimare ale partenerelor lor de viaţă. S-au ivit – uneori cu succes real – tipologii novatoare, ca femeia-politician, femeia-om-de-afaceri, femeia-soldat, femeia-astronaut, femeia-boxer şi femeia-fotbalist, în perfect acord cu rigorile unui sistem (postindustrial, postmodern etc.) deschis către periferii. În plus, ceea ce mi se pare, într-un anumit sens, mai important, s-a conturat, treptat, o întreagă infrastructură, cum să-i spun, „mentalitară“, destinată susţinerii „ideologice“ şi „filozofice“ a procesului emancipării. Aici pot fi citate mii (poate chiar milioane, cine ştie?) de publicaţii (cărţi şi reviste), *talk-show*-uri, *show*-uri, instituţii, comisii, comitete ş.a.m.d. axate pe problematica feminităţii.

Dacă însă un ochi răutăcios se opreşte ceva mai îndelungat asupra unora dintre elementele acestei impresionante recuzite mediatice (asupra revistelor „pentru femei“ bunăoară!), poate avea surprize. Multe dintre publicaţiile contemporane dedicate feminităţii accentuează, paradoxal, fenomenul de discriminare, întorcîndu-ne, ironic, din punct de vedere „cultural“, în urmă cu trei sute de ani. Nu sînt cititorul unor astfel de magazine, dar, fiind un consumator consecvent de presă, întîrzii adesea cu privirea pe standurile de reviste, citind, între altele, şi titlurile mai exotice, unele legate de femei. O vreme, mi-am zis că, din titluri, nu am cum să-mi fac o impresie adecvată şi că, fără îndoială, sentimentele mele de suspiciune ar fi putut fi false. Parcurgînd, la repezeală, sintagmele stridente de pe coperţile unor mensuale, hebdomadare ori trimestriale, precum *Unica, Tabu, Elle, Eva, Felicia, Ioana* sau *Cosmopolitan*, trăiam o senzaţie de dezolare. „Emancipata“ femeie postmodernă părea, în viziunea editorilor unor asemenea (luxoase, altfel!) publicaţii, o creatură destinată, necondiţionat, sexului, experimentelor culinare, bijuteriilor, hainelor şi machiajelor (toate create pentru bucuria unui bărbat conturat, în decorul subliminal al titlurilor, ca o veritabilă fantomă venită din trecutul patriarhal!).

Ca atare, intrigat, la un moment dat, am făcut un gest nebunesc. Mi-am cumpărat cîteva numere din revistele amintite. Am vrut să mă conving că greşesc şi că nişte campioni ai succesului feminin nu pot să vadă în femeie doar un accesoriu stupid al universului masculin, o mîţă împopoţonată cu zorzoane, tolănită pe o canapea de lux. Din păcate, rezultatul a fost deprimant. Femeia postmodernă, „Eva“ prezentului, este, pentru publicaţiile în cauză, un clişeu, o marotă a societăţii de consum. Ea învaţă să facă zilnic cumpărături, să gătească fantezist, să se îmbrace colorat, să facă sex aproape tot timpul (inclusiv în public, pentru „a condimenta“ viaţa iubitului/soţului), să-şi pună în valoare nurii, să aducă bani în casă (nu din independenţă financiară, ci din aceeaşi dorinţă patologică de a-şi mulţumi partenerul), să fie „adamoholică“, să viseze (nu la călătorii intergalactice, ci la „a fi în pat cu Brad Pitt“), să mănînce cu stil, să se înfometeze cu metodă, să-şi cocoloşească progeniturile etc. Nu trebuie să fii mare lector printre rînduri pentru a observa faptul că, în acest tip de societate, femeia reprezintă tot o comoditate. Adică aceeaşi veche sursă de venit, obiect de divertisment şi factor de procreare, toate stilizate, butaforic, pe un fundal de paradis terestru.

Singura diferenţă ar veni din faptul că femeia tradiţională (în cazul nostru, Ana a lui Rebreanu!), sătulă de oprimare, recurge la gestul disperat al punerii ştreangului de gît. Femeia postmodernă e sfătuită, dimpotrivă, să manifeste, în orice împrejurare, un optimism maladiv. Să chiţcăie oligofrenic în vile somptuoase, la mondenităţi, pe plajă la Miami, la solar sau în propriul *jacuzzi*, pînă cînd cel de lîngă ea va avea el însuşi bunul-simţ să-şi caute o creangă rezistentă şi o funie cît mai robustă.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

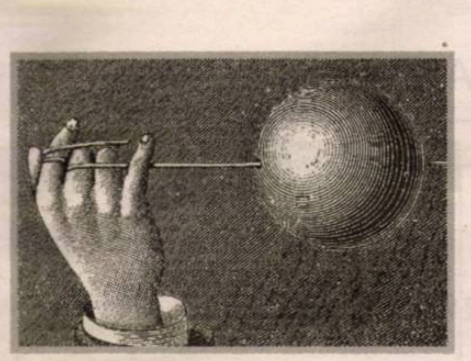

TÎLC-SHOW

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Redistribuirea mizeriei

Italia, Malta, Grecia şi Franţa, dar şi alte state europene primesc sute de cereri de azil – mult mai multe decît ar putea acorda. Războiul civil din Siria, dezintegrarea Libiei, sărăcia şi luptele din alte state africane determină un exod masiv spre Europa. Cel mai adesea, oamenii vin înghesuiţi în ambarcaţiuni improvizate. Aceste bărci sînt interceptate frecvent de patrule ale statelor europene şi imigranţii sînt preluaţi în centre de primire sau, eventual, reconduşi în ţările de origine. Uneori se întîmplă ca aceste bărci supraaglomerate să se scufunde, provocînd sute de victime. De la începutul anului, peste 1800 de emigranţi au murit înecaţi încercînd să traverseze Mediterana în nave improvizate. Luna trecută, un vapor care transporta cîteva sute de oameni s-a scufundat în Mediterană, în largul coastelor libiene. Vaporul avea drept destinaţie Malta. Accidentul a provocat 800 de victime. În ultima vreme, numai în sudul Franţei au fost interceptaţi peste o mie de imigranţi pe săptămînă şi centrele de primire sînt arhipline. O adevărată criză a imigraţiei. Fără o intervenţie hotărîtă, catastrofa umanitară nu va putea fi evitată. Dar ce ar fi de făcut?

Europa a devenit victima propriului succes. E mai atractivă decît îşi permite, e mai tentantă decît şi-ar dori. Ideea adoptării unor cote de (re)distribuire a imigranţilor proveniţi din Africa şi din Orientul Mijlociu e bună, dar e bună doar pe hîrtie. Principiul de la care porneşte propunerea Comisiei Europene e solidaritatea: nu doar Grecia, Italia, Malta (principalele „ţinte“ ale imigranţilor) ar trebui să gestioneze circulaţia acestor oameni, iar responsabilitatea pentru acordarea de azil nu ar trebui să cadă exclusiv în sarcina unor state precum precum Franţa, Germania şi Italia. Problema imigranţilor nevoiaşi din Africa e o chestiune europeană. Ceea ce propune Bruxelles-ul e o împărţire echitabilă a acestor imigranţi între statele europene. Ce înseamnă echitabil e miza discuţiilor iscate acum între state. Dar asta e, de fapt, o miză falsă.

Pentru că oricare ar fi modul de redistribuire propus (deocamdată există cel puţin două „scheme“ în discuţie, nici una nu întruneşte consensul), va fi foarte complicat să se găsească proceduri unitare. Ceea ce lipseşte, de fapt, nu e un tratament corect al cererilor de azil – pentru asta s-ar găsi, la o adică, soluţii. Ci o ofertă de integrare a acestor oameni. Ţări bogate precum Franţa, Germania şi Italia au probleme serioase cu imigranţii deja de multă vreme – absenţa unor politici publice coerente în acest domeniu se reflectă în discursul public şi în campaniile electorale, unde, tot mai adesea, apar mesaje xenofobe. Există, pe de altă parte, state care nu au avut pînă acum de-a face cu valuri de imigranţi. Ca să nu mai vorbim de state precum România sau Bulgaria, care nu sînt în stare să ofere condiţii de viaţă „europene“ sau „occidentale“ nici măcar pentru propriii cetăţeni. Cum ar putea oferi azil pentru imigranţii săraci din Libia? România nu a fost niciodată suficient de atractivă, nici geografic bine plasată pentru a primi valuri de imigranţi. Nu este nici pregătită să acorde asistenţă unui număr semnificativ de cereri de azil. Nu e vorba doar de fonduri, ci de o întreagă infrastructură: instituţii de îngrijire, legislaţie, programe sociale, de educaţie etc. Doar banii nu pot rezolva acest deficit. Şi nu într-un termen previzibil. Dacă alternativa la ororile de acolo e un ghetou mizerabil de aici, atunci politicile de redistribuire a imigranţilor sînt, de fapt, doar o formă de sărăcie competitivă.

> *Dacă alternativa la ororile de acolo e un ghetou mizerabil de aici, atunci politicile de redistribuire a imigranţilor sînt, de fapt, doar o formă de sărăcie competitivă.*

Pînă una-alta, ţările europene au lansat o ofensivă împotriva reţelelor de traficanţi, de transportatori care operează în Mediterană. Într-o primă etapă e vorba de operaţiuni de „strîngere de informaţii“ cu privire la ambarcaţiuni şi la oamenii implicaţi în reţelele de transport, urmînd ca misiunile militare să înceapă la jumătatea lunii iunie (fiind dirijate de la Roma). O asemenea operaţiune nu rezolvă însă problema oamenilor care fug din calea sărăciei şi a războiului. E nevoie de bani, de mult mai mulţi bani pentru a-i ajuta să supravieţuiască. Şi de un angajament european în Africa.

■ ■ ■

PUBLICITATE

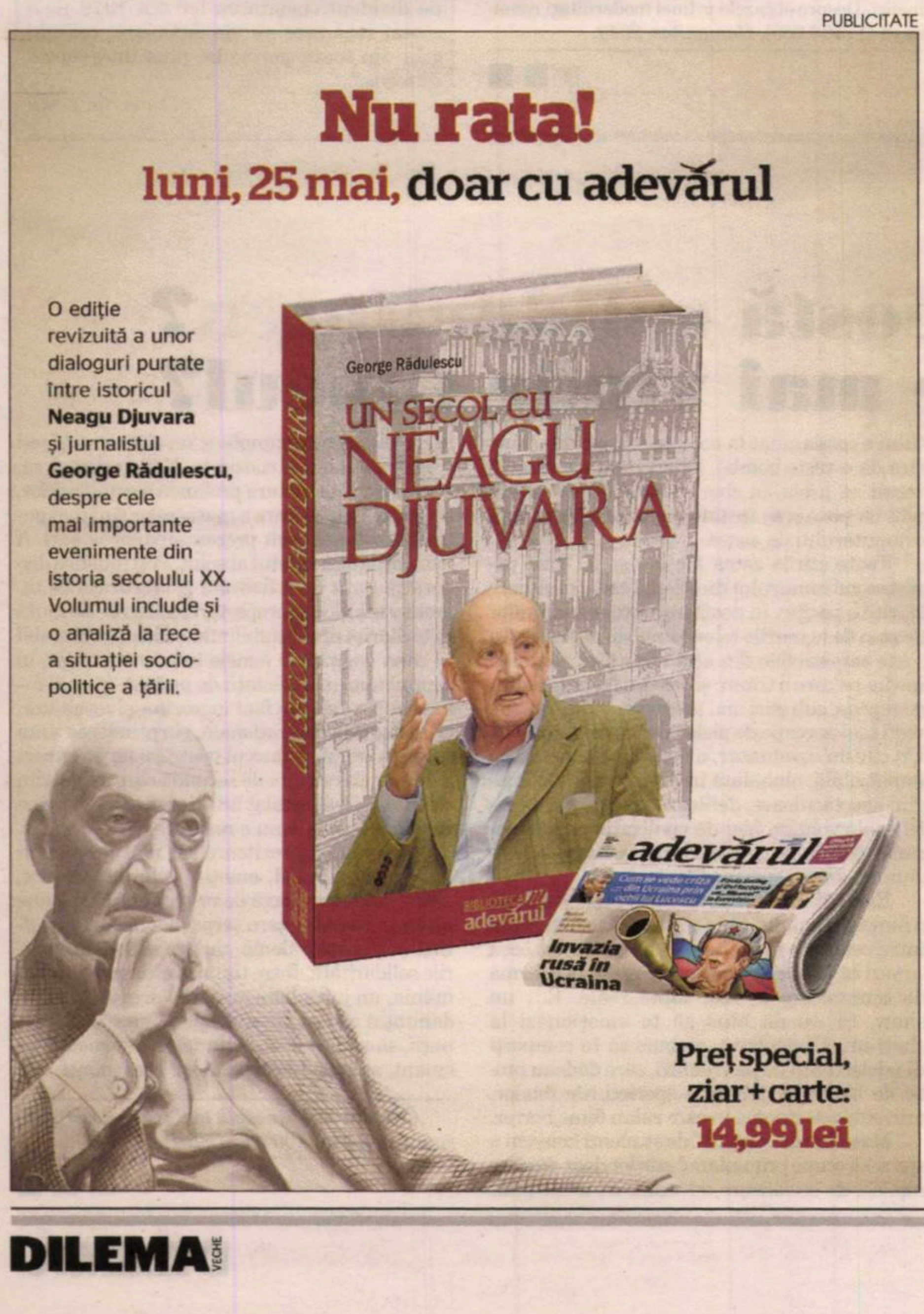

Nu rata!
luni, 25 mai, doar cu adevărul

O ediţie revizuită a unor dialoguri purtate între istoricul **Neagu Djuvara** şi jurnalistul **George Rădulescu**, despre cele mai importante evenimente din istoria secolului XX. Volumul include şi o analiză la rece a situaţiei socio-politice a ţării.

Preţ special, ziar + carte: 14,99 lei

PUBLICITATE

Informaţii şi înregistrare:
www.thinkcity.ro

Think City
Forumul Naţional al Oraşelor
26|27 MAI 2015

Cine şi cum desenează viitorul oraşelor României?

VIZIUNI | PROIECTE | BUNĂ GUVERNARE

Un proiect point connections în colaborare cu adevărul

PARTENER PRINCIPAL
PARTENERI
PARTENERI MEDIA

Think CITY
Enel
GREEN GROUP
VMB PARTNERS
go studio
AMR
HotNews.ro
igloo

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Politie şi ipolipsis

Termenul de civilitate nu este ceva comun nici astăzi în vocabularul limbii române. Roger Chartier vorbeşte de *civilité,* termen cu largi sensuri care înglobează un „cod al purtărilor alese“, practici ale unui comportament politicos, uneori fără a se face trimitere directă la termen. De la Erasmus, trecînd prin Antoine de Courtin, Jean-Baptiste de La Salle, L.-M. Henriquez, se construiesc practici care reglementează comportamentul individului în societate. „Comportamente legitime“ necesare conviețuirii şi promovării bunei-cuviințe. Toate aceste tratate se adresează cu precădere educației copiilor şi se recomandă folosirea lor în şcoli, civilității fiindu-i incorporate virtuțile creştine. „Virtute de societate“, civilitatea are menirea de a face plăcută legătura dintre oameni. Citită în acest sens foarte larg, noțiunea s-ar putea regăsi în *„politie“*, „politicos“, *„ipolipsis“*, „de cinste“, termeni care ar acoperi unele cîmpuri semantice, dar nu întru totul.

În absența unor manuale de civilitate, refacerea comportamentelor şi a regulilor de bună purtare nu mai îmbracă aceleaşi forme şi nici măcar acelaşi drum. Deşi distincția socială, despre care vorbeşte Norbert Elias, se construieşte diferit, ea are aceleaşi efecte asupra rangului şi prestigiului boierului valah ca şi asupra nobilului francez. *Politia* şi *ipolipsis*-ul se exprimă prin aceleaşi referințe la onoare, prestigiu, considerație fără a îngloba acelaşi sens. Mai apoi, adjectivul de *politicos* este atribuit doar celui bogat, distincția economică fiind una regăsită la cei care folosesc termenii. Într-un manuscris de la 1818, se vorbeşte de oamenii cu o anumită stare prin intermediul noțiunii de civilitate; autorul recomandă: „doftorii ce se cade să aibă orice om sărac în casa lui, iară la *oamenii cei politicoşi* vor pute a să îndestula de la şpitării prin rățătile doftorilori“. Bogatul, boierul prin stare şi poziție socială, capătă aura de *politicos*. Abia în interiorul categoriei sociale şi prin recunoaştere între egali, politicosul se distinge de cel lipsit de orice maniere şi este asociat țăranului „gros“ şi sărac.

În lucrarea sa dedicată *Imperiului otoman,* Ienăchiță Văcărescu foloseşte deseori termenul de *ypolipsis* (şi niciodată termenul de *politie),* atît pentru a descrie comportamentele celorlalți, cît şi pentru a vorbi despre sine. Semnificația termenului de *ypolipsis* se leagă de locul ocupat în societate, de clasificările sociale făcute de ceilalți, de privirile celorlalți, de un anumit statut afişat şi promovat. Pentru acest mare boier al Valahiei, *ypolipsis*-ul reprezintă o recunoaştere publică a procopselii şi a înțelepciunii; ipochimenul cu *ipolipsis* este cel care se arată, prin acumularea de învățături şi învățăminte, cu înțelepciune. Procopseala este învățătura care aduce înțelepciunea, iar cele două conduc la considerație, prestigiu, faimă. Or, prestigiul se recunoaşte prin măsuri capabile să asigure *„fericita petrecere* a tuturor“. Acest *ypolipsis* poate fi repede pierdut dacă individul nu se străduieşte să rămînă întotdeauna în considerația oamenilor. Despre asta îi vorbeşte Ienăchiță Văcărescu împăratului Iosif al II-lea, atunci cînd îi solicită ajutorul pentru a-i recupera pe fiii lui Alexandru vodă Ipsilanti, fugiți în lume din prea multă desfătare: „şi pă lîngă osteneala ce cu multă cinste şi slavă a mea am făcut pînă a veni, îm[i] pierzu şi puțina *reputație* şi *ypolipsis* dă la tot prințipatul Valahiei, unde pă lîngă întristarea ce am dă pricina aceştii întîmplări, mi să mai grămădeşte şi alta cu a nu mă fi putut arăta dăstoinicu a o săvîrşi şi a nu fi fost vrednicu să dobîndescu dreptatea nici dă la însuşi dreptatea ce eşti, înpărăția ta“. Termenul este folosit cu acelaşi înțeles atunci cînd îi caracterizează pe ceilalți. Iată ce spune despre Alexandru Mavrocordat, dragoman al Porții, pe care îl descrie ca „om dă un duh subțire şi petrecător“, cu *ypolipsis* nemuritor, dobîndit ca urmare a „slujbelor vrednice de însemnare la înpărăție“; sau pe Selim paşa, *capigi başa* (paşă cu trei tuiuri) de Nicopole, „procopsit şi înțeleptu“.

Ienăchiță Văcărescu se prezintă pe sine ca cel dintîi boier al Valahiei, cu mare *ypolipsis,* vrednic să se aşeze la masa cancelarului Kaunitz, să primească vizitele ambasadorilor occidentali, chiar dacă manierele sale sînt diferite. Sau excesele, după cum povesteşte Franz Josef Sulzer, în preajma lui 1781: „la balul oficial al comandantului Braşovului, marele vistier s-a îmbătat într-atît încît a dat afară în sala de bal tot ce consumase“.

„Procopsit şi înțeleptu“.

Abia la început de secol XIX, avocatul Damaschin Bojincă introduce termenul de *bine crescut,* etapă indispensabilă în găsirea fericirii, scopul suprem al omului. Numai omul cultivat, educat poate să cunoască fericirea, crede Bojincă, făcînd o pledoarie pentru cultură şi pentru învățătura tinerilor.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Proclamația de la Timişoara (IV)

„6. După patru decenii de educație şi propagandă exclusiv comuniste, există în conştiința tuturor românilor prejudecăți aparținînd acestei ideologii. Existența lor nu este o vină pentru purtător. Manipularea lor însă, de către grupuri interesate în renaşterea comunismului şi reinstaurarea lui la putere este un act contrarevoluționar. Identificarea, de pildă, a partidelor «istorice» cu partide vînzătoare de țară este un astfel de slogan şi constituie o calomnie. Dimpotrivă, activiştii comunişti de acum 45 de ani, dintre care unii au şi astăzi funcții importante în conducerea țării, se fac vinovați de trădarea României şi aservirea ei URSS-ului. Ei sînt cei care scandau atunci: «Stalin şi poporul rus libertate ne-au adus!», şi nu membrii partidelor «istorice». Aceştia din urmă s-au opus transformării României într-un satelit al Moscovei şi unii au plătit cu viața această îndrăzneală. Se impune redactarea de urgență a unei scurte, dar corecte istorii a perioadei 1944-1950 şi difuzarea ei în tiraje de masă.

7. Timişoara a pornit revoluția împotriva întregului regim comunist şi întregii sale nomenclaturi şi nicidecum pentru a servi ca prilej de ascensiune politică unui grup de disidenți anticeauşişti din interiorul P.C.R.-ului. Prezența acestora în fruntea țării face moartea eroilor din Timişoara zadarnică. I-am fi acceptat poate în urmă cu zece ani, dacă la Congresul al XII-lea al partidului s-ar fi alăturat lui Constantin Pârvulescu şi ar fi răsturnat clanul dictatorial. Dar n-au făcut-o, deşi aveau şi prilejul, şi funcții importante care le acordau prerogative. Dimpotrivă, unii chiar au ascultat de ordinul dictatorului de a-l huli pe disident. Laşitatea lor din 1979 ne-a costat încă zece ani de dictatură, cei mai grei din toată perioada, plus un genocid dureros.“

(11 martie 1990)

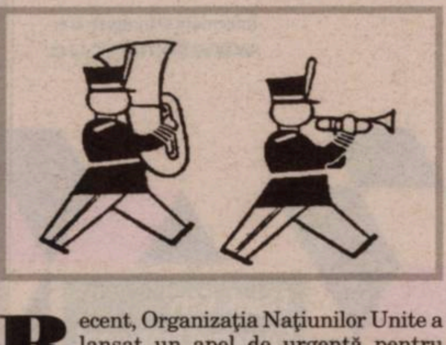

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Cît mai costă solidaritatea? Cu cît se mai vinde tupeul?

Recent, Organizația Națiunilor Unite a lansat un apel de urgență pentru strîngerea unui fond special, destinat ajutorării victimelor cutremurelor din Nepal. Suma estimată pentru asigurarea unui strict necesar pornirii unei campanii eficiente de asistență umanitară e în jur de 415 milioane de dolari. Banii ăştia n-au nici o legătură cu pagubele materiale. Acolo e altă poveste, iar cifrele sînt ameţitoare. Evident, asta nu înseamnă că suma destinată intervenției rapide e una neglijabilă. Campania de asistență umanitară e un soi de prim-ajutor, care ar trebui să sosească, normal, la foarte scurt timp după producerea unui cataclism. Banii aceştia, sau valoarea lor, ar trebui să se traducă în alimente, corturi, spații de cazare pentru sinistrați, medicamente, puncte de prim-ajutor, misiuni de salvare în spații greu accesibile, iar lista poate continua mult şi bine, în funcție de lucrurile concrete care se petrec în teren.

Cîteva cifre seci: 2,8 milioane de sinistrați. Mai mult de 70.000 de locuințe distruse complet, iar cifra creşte de la zi la zi. În jur de 4,2 milioane de oameni au nevoie urgentă de apă şi de asistență sanitară. 3,5 milioane de oameni au nevoie de alimente, iar 1,4 milioane dintre ei au prioritate absolută, pentru că situația lor este alarmantă. Toate astea se petrec într-o țară în care guvernul e complet depăşit de dimensiunile catastrofei, iar sistemul – bîntuit de corupție şi de lipsă de încredere – nu reuşeşte să fie un partener eficient pentru puținii care s-au grăbit să ajute.

Ei bine, deocamdată, suma necesară intervenției umanitare e foarte departe de a prinde un contur încurajator. Lumea nu s-a înghesuit deloc să sară în ajutorul nepalezilor. Şerpaşii nu sînt interesanți, cîtă vreme nu cară bagajele glorioşilor alpinişti, porniți să se lupte cu crestele Himalayei. Nepalul a devenit, ca orice catastrofă care se cronicizează în emisiunile de ştiri, o rubrică banală. Avalanşa care a făcut victime în tabăra de bază, de la poalele munților, şi-a luat, şi ea, cota de piață din expunerea masivă la televizor. Iar acum, supraviețuitorii celor două cutremure au de luptat cu concurența altor ştiri tari.

Numărul de refugiați africani care iau cu asalt Europa creşte de la zi la zi, iar gestionarea acestui fenomen devine extrem de dificilă. Povestea cu refugiații loveşte şi în Asia, unde cîteva state afirmă răspicat că nu primesc azilanți, pentru că abia se descurcă sub valul problemelor propriilor cetățeni. Între timp, un număr neprecizat de ambarcațiuni ticsite cu refugiați plutesc în derivă – abandonate de traficanții de ființe umane – pe mările de printre insulele alea paradiziace, unde se odihnesc turiştii occidentali. Forțele ISIS dau tîrcoale pe la Palmyra, amenințînd unul dintre cele mai prețioase situri arheologice ale omenirii. În Burundi, lovitura de stat a eşuat, dar tensiunile continuă. Fostul preşedinte al Egiptului e condamnat la moarte. Un tip din America dă o veste bombă. Omul pretinde că ar fi reuşit să preia, în zbor, controlul unui avion plin cu pasageri, în timp ce el se afla în fața computerului de acasă.

Toate ştirile astea fac în aşa fel încît povestea cutremurului din Nepal cade, în fiecare zi, cîte o poziție, în desfăşurătorul emisiunilor de ştiri de la marile televiziuni ale planetei. Ca toate catastrofele din anii recenți ai nebuniei media pe care o trăim, şi cea din Nepal se stinge repede, sub ştiri mai proaspete şi, firesc, sub veşti mai aproape de pielea fiecăruia dintre noi. Un cinism involuntar, o mecanică sufletească implacabilă, ambalată în cuvinte mari şi imagini spectaculoase, defilează pe catwalk-ul celei mai evoluate idei de civilizație contemporană. Ştirile se autodeclară, la toate televiziunile, drept „spectacol“.

Evident, cînd auzi cuvîntul ăsta, deşi eşti o ființă a timpului tău – şi ştii să faci diferența între realitate şi ficțiune –, te uiți la tot ceea ce vezi ca la o reprezentare, şi nu ca la o formă de comunicare a unor fapte reale. E... un show. Şi nu dă bine să te emoționezi la show-uri. Dimpotrivă, trebuie să te comporți ca adolescenții de pe vremuri, care dădeau probe de bărbăție rîzînd de sperieturile fetelor, prin sălile de cinema în care rulau filme horror.

Masacrarea celor 147 de studenți kenyeni a ajuns să ocupe prim-planul ştirilor doar după ce rețelele de socializare au urlat, cît le-au ținut serverele, că este cumplit şi revoltător să ignori o asemenea monstruozitate. Nenorocirea e că, şi în cazul ăsta, natura profundă a catastrofelor, şi esența îngrozitoare a masacrelor sînt mai puțin importante decît prezentarea lor la ştiri. A fi la ştiri e dezideratul absolut. Portretistica disperării – atît de sofisticată şi estetizată de talentele marilor fotoreporteri moderni – se mută în teritoriul artei, stabilindu-şi domiciliul stabil în zona creației. O femeie împuşcată în gît, în timpul unei manifestații de protest, nu mai e – în primul rînd – un fapt îngrozitor şi revoltător, ci o fotografie senzațională, surprinderea unui moment crunt, farmecul păstrării pe un suport fizic a unei fracțiuni de secundă care a fugit din realitate şi s-a instalat într-o expoziție. Dar cine zice că o expoziție nu e realitate?

Faptele îngrozitoare nu mai produc, în primul rînd, emoții profunde, revolte, acțiune, reacții de respingere, ci frisoane estetice. Nepalul, țara şerpaşilor, a piețelor ieftine şi a pozelor demo, nu are succes în topurile solidarității. Între timp, la altă scară, în România, un jurnalist-cavaler al dreptății, autodenunțat ca fost ofițer acoperit, cere acum donații, să-şi facă o televiziune pe Internet. Fascinant, stimați telespectatori! Fascinant!

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

Robert SKIDELSKY

împotriva **curentului**

Despre „zîna încrederii“

În 2011, Paul Krugman, laureat al premiului Nobel pentru economie, a descris discursul conservator despre deficitele bugetare folosind termeni ca „vînători de obligaţiuni“ *(bond vigilantes)* şi „zîna încrederii“ *(confidence fairy)*. Atîta vreme cît guvernele nu vor reduce deficitele, vînătorii de obligaţiuni le vor forţa să crească ratele dobînzii. Dacă însă guvernele vor reduce deficitele, „zîna încredere“ le va recompensa, stimulînd cheltuielile private, mai mult chiar decît o permit aceste reduceri.

Krugman consideră că, în vreme ce teoria „vînătorilor de obligaţiuni“ ar putea fi valabilă pentru cîteva ţări, precum Grecia, „zîna încrederii“ e la fel de imaginară ca Zîna Măseluţă. Reducerea unui deficit în plină perioadă de recesiune nu va duce niciodată la redresare. Retorica politică poate bloca adoptarea unei politici bune, dar nu o poate împiedica să reuşească. Şi, mai presus de toate, retorica nu poate face să funcţioneze o politică defectuoasă.

Am dezbătut această temă de curînd, cu Krugman, la un eveniment *New York Review of Books*. Argumentul meu a fost că *aşteptările pesimiste pot influenţa chiar rezultatele unei politici*, nu numai şansele ca ea să fie adoptată. De exemplu, dacă populaţia crede că un împrumut public e doar un impozit amînat, va economisi mai mult, pentru a putea plăti impozitele viitoare.

Dar, dacă stau să mă gîndesc, cred că m-am înşelat. Factorul încredere influenţează luarea de decizii a guvernelor, dar nu şi rezultatele acestor decizii. Cu excepţia unor cazuri aparte, încrederea nu poate face ca o politică slabă să dea rezultate bune, iar lipsa ei nu poate face ca o politică bună să aibă rezultate slabe, decît în măsura în care a sări pe geam, în virtutea convingerii eronate că oamenii pot zbura, poate anula efectele gravitaţiei.

Succesiunea evenimentelor din timpul crizei financiare care a început în 2008 adevereşte acest fapt. Într-o primă fază, guvernele au făcut tot ce le-a stat în putinţă ca să o combată, ceea ce a împiedicat criza financiară să devină o a doua mare criză economică. Dar, înainte ca economia să atingă punctul cel mai de jos, stimulii economici au fost blocaţi, iar austeritatea – lichidarea accelerată a deficitelor bugetare, în principal prin reducerea consumului – a ajuns la ordinea zilei.

După ce elitele politice şi-au recăpătat suflul, au început să relateze o poveste menită să prevină orice viitor stimul economic: recesiunea a fost provocată de extravaganţa bugetară, s-a subliniat, şi, ca atare, poate fi curmată numai prin austeritate bugetară. Şi nu orice fel de austeritate: trebuie reduse cheltuielile pentru cei săraci, fără a-i viza pe cei bogaţi, fiindcă aceste cheltuieli ar fi cauza reală a neajunsurilor.

Orice keynesian ştie că reducerea deficitului în plină perioadă de recesiune este o politică greşită. O recesiune se defineşte, în fond, ca deficienţă a cheltuielilor totale. Să încerci să o opreşti reducînd cheltuielile e ca şi cum ai încerca să vindeci un bolnav luîndu-i sînge.

I-am întrebat, prin urmare, pe economişti şi pe susţinători ai „sîngerării“ precum Alberto Alesina şi Kenneth Rogoff de la Harvard cum cred ei că va da rezultate un astfel de tratament. Convingerea că această terapie va funcţiona (zîna încrederii) îi va asigura succesul – a fost răspunsul lor.

Mai precis, Alesina a argumentat că, în vreme ce sîngerarea în sine ar înrăutăţi starea bolnavului, impactul ei benign asupra aşteptărilor pacientului ar compensa din plin efectele sale nocive. Încurajat de promisiunea vindecării, pacientul pe jumătate mort va sări din pat, va începe să alerge, să sară, să mănînce normal şi îşi va recăpăta în scurt timp vigoarea deplină. Şcoala sîngerării a adus cîteva dovezi bizare, pentru a arăta că aşa ceva chiar s-a petrecut de cîteva – puţine – ori.

Pentru conservatorii care au vrut să reducă cheltuielile publice din motive ideologice, povestea cu „vînătorii de obligaţiuni“ şi „zîna încrederii“ este exact ceea ce le trebuia. Fluturarea vechii extravaganţe fiscale a făcut ca un atac al pieţei de obligaţiuni asupra guvernelor înglodate în datorii să pară mai plauzibil (şi mai probabil), iar zîna încrederii a promis să răsplătească frugalitatea fiscală sporind productivitatea economică.

Cu ajutorul unor profesori ca Alesina, simpla convingere a conservatorilor a putut fi transformată în prognoză ştiinţifică. Iar cînd terapia lui Alesina nu a dat rezultate rapide, a apărut o scuză evidentă: nu a fost aplicată suficient de energic pentru a fi „credibilă“.

Vindecarea, în măsura în care a existat, s-a petrecut după ani de întîrziere, şi nu prin sîngerare fiscală, ci prin stimulare monetară masivă. Iar cînd pacientul, încă slăbit, s-a ridicat anevoie în picioare, campionii sîngerării fiscale au proclamat victorios că austeritatea a dat rezultate.

Morala întregii poveşti e simplă: austeritatea nu dă roade în timpul recesiunii, din simplul motiv că terapia medievală a sîngerării bolnavului nu a dat niciodată rezultate: ea slăbeşte, în loc să întremeze. Insinuînd zîna încrederii între cauza şi efectul unei politici nu se obţine o schimbare a logicii politicii, ci doar o ocultare, pentru o vreme, a acestei logici. Redresarea economică poate surveni în pofida austerităţii fiscale, dar niciodată datorită ei.

Deşi Krugman a conceput discursul său pentru cititorul american, el se potriveşte perfect şi pentru cel britanic. Cu ocazia primului său buget din iunie 2010, George Osborne, ministrul britanic al Finanţelor, a avertizat că „puteţi vedea în Grecia un exemplu de ţară care nu face faţă propriilor probleme, iar acesta e un destin pe care sînt hotărît să-l evit“.

Prezentînd bugetul Marii Britanii pe 2015, în martie, Osborne a afirmat că austeritatea i-a permis Angliei să se ridice şi să păşească din nou cu demnitate. Această afirmaţie va fi pusă la încercare cu ocazia alegerilor parlamentare din 7 mai. Alegătorii britanici, încă slăbiţi, după terapia lui Osborne, pot fi iertaţi dacă decid că ar fi trebuit să rămînă la pat.

***Robert Skidelsky** este membru al Camerei Lorzilor din Marea Britanie şi profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEŞU

■ ■ ■

PUBLICITATE

5-7 & 11-14 IUNIE 2015 · PIAŢA CONSTITUŢIEI, BUCUREŞTI

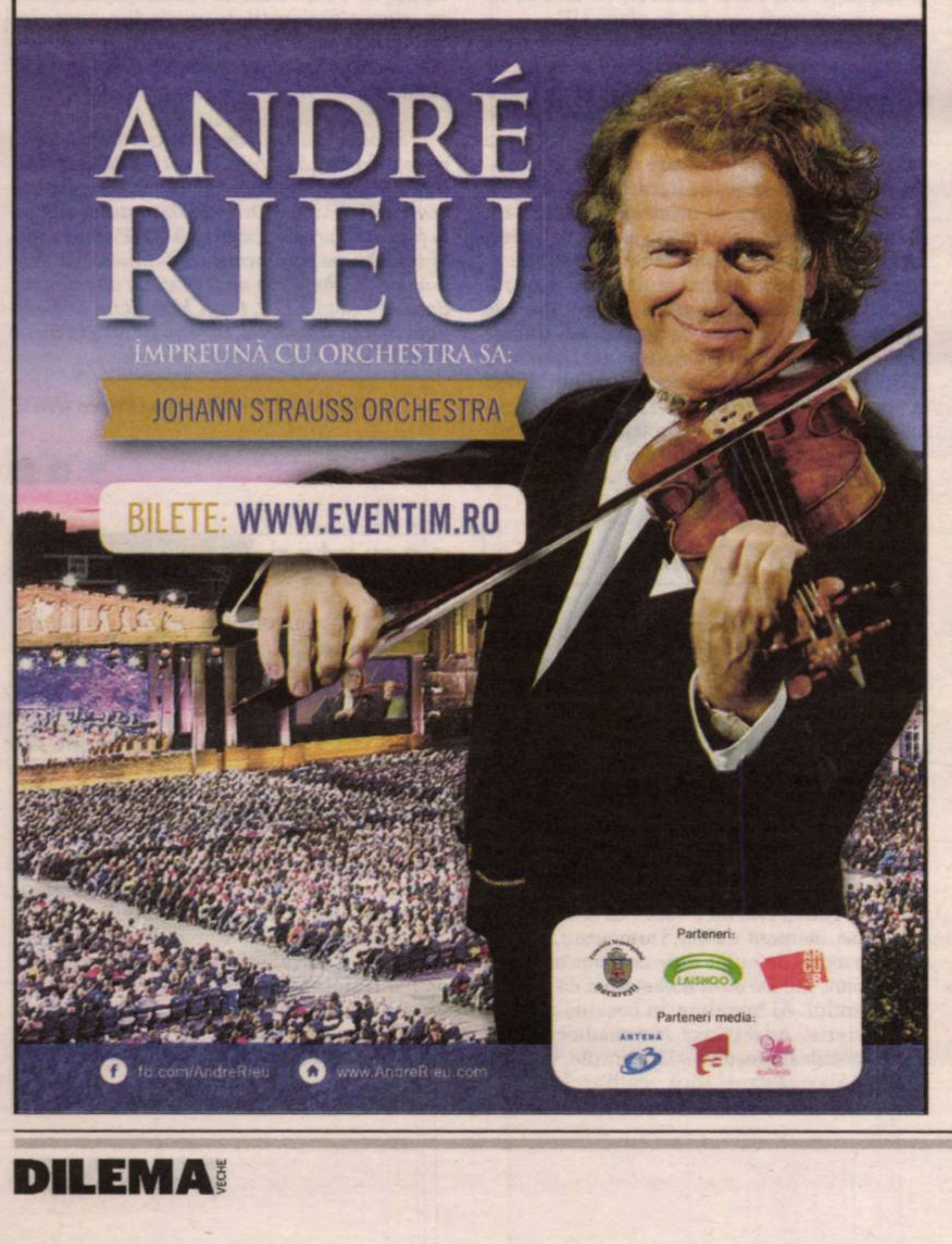

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAŞI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CARCOTAŞILOR
PRIMATV
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

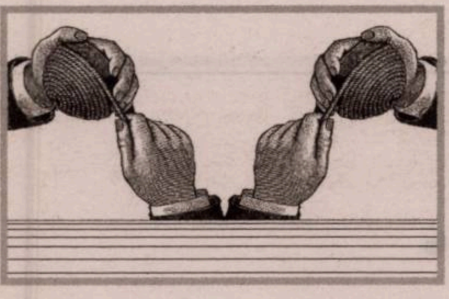

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

România şi negocierile comerciale UE - SUA (I)

– schiţă pentru o poziţie de ţară –

Dezbaterea privind un Parteneriat Transatlantic pentru Comerţ şi Investiţii (TTIP) este una dintre cele mai importante dezbateri curente, cu un potenţial uriaş pentru refacerea economiei europene. Este şi una dintre cele mai controversate dezbateri, pentru că s-a acumulat o masă critică de interese, dar şi manipulări, împotriva tratatului. Am publicat săptămîna trecută la CRPE două rapoarte pe subiect: o analiză de impact scrisă de Lucian Cernat şi Csilla Lakatos, care au adaptat metodologia folosită de Comisia Europeană pentru a măsura impactul TTIP asupra economiei europene pentru a evalua acelaşi impact asupra economiei româneşti. Al doilea raport, scris de mine, este o analiză a contextului dezbaterii europene şi a punctelor de interes pentru România. Acest articol reprezintă o formă editată şi scurtată a primei părţi din raport, cu titlu omonim (varianta oficială, cu aparatul academic de rigoare, este cea de pe site-ul www.crpe.ro).

Un spaţiu comercial comun UE – SUA ar însemna un jucător cu greutate enormă în economia mondială actuală: UE produce un sfert din PIB-ul global, iar America 21%. Cele două blocuri produc aproape jumătate din PIB-ul global. Estimarea curentă a Comisiei spune că TTIP ar adăuga, odată intrat în vigoare, o creştere de 0,5% din PIB european, adică 120 de miliarde de euro. Calculele făcute de Cernat & Lakatos arată că în cazul României vorbim de o creştere de 0,25% din PIB, respectiv aproape o jumătate de miliard de dolari adăugaţi la PIB şi o creştere a exporturilor situată între 800 de milioane şi un miliard de dolari.

Dincolo de prognozele de impact, vorbim de un proiect de viziune strategică. Ideea unui spaţiu economic comun Europa – SUA este veche şi a pornit încă din anii 1960, ca instrument de consolidare a unui bloc anti-URSS. A fost reluată în 1995, apoi în 2007, iar în 2011 a fost creat un grup de lucru pentru a pune bazele propunerii. Prin tratatul de la Lisabona, domeniul acordurilor comerciale şi protecţiei investiţiilor a fost comunitarizat, punînd deci Comisia Europeană în postura de a putea începe discuţii concrete cu partea americană.

Pentru că vorbim atît de mult de creşterea Restului, nu ne dăm seama ce forţă economică colosală are încă Vestul şi cît de importante sînt cele două blocuri economice – SUA şi UE – una pentru cealaltă. Investiţiile europene reprezintă 60% din investiţiile în SUA, iar cele americane în Europa – 56% din totalul investiţiilor externe. Deşi se crede îndeobşte că America este în primul rînd o sursă de investiţii, de fapt în 2006 investiţiile europene în America le-au depăşit pe cele americane în Europa.

Adevărul e că Europa are mai multă nevoie de acest acord decît are America. Sentimentul de declin civilizaţional e mai acut în Europa. În vreme ce America negociază tratate privind spaţii comerciale comune peste Pacific, cu aliaţii săi tradiţionali de acolo, Europa e un continent înconjurat de probleme: o lume subdezvoltată economic la sud, iar în est – marele vecin rus care e pe picior de război (rece). Europa are nevoie de deschidere spre America pentru a fi la masa de joc cînd se fac regulile comerciale mondiale. Experţii vorbesc de o tentativă a Europei de a „lega“ America de standardele, regulile şi modelele sale. Dacă America va merge mai departe fără Europa, UE va trebui mai tîrziu să importe acele standarde pentru a avea acces la noua piaţă. E preferabilă o construcţie comună de standarde euro-americane, la care restul lumii va trebui să se adapteze, dată fiind greutatea spaţiului economic comun euro-american.

Dezbaterea publică în jurul TTIP capătă, din păcate, tot mai multe accente conspiraţioniste, genul de discuţie în care se vorbeşte nu pe meritele în sine ale unui proiect, ci pe presupuse interese ascunse. O temă centrală este transparenţa negocierilor curente. De fapt, nivelul de transparenţă din jurul negocierilor TTIP îi miră pe cunoscătorii domeniului. Comisia Europeană a publicat mandatele primite din partea statelor membre, poziţiile de negociere şi documente explicative pentru adoptarea acestor poziţii. Membrii Parlamentului European au acces la cea mai mare parte din documentaţie, iar membrii Comisiei de Comerţ Internaţional la toate documentele, fiind organizate întîlniri *in camera* lunare cu negociatorii.

De fapt, aceste negocieri ridică întrebări serioase despre ce mai înseamnă secretul de negociere în lumea de astăzi, dominată de comunicaţii şi rapide, şi vulnerabile. Tradiţional, într-o negociere partenerul nu trebuie să ştie ce poţi să oferi şi pînă unde poţi să cedezi, altfel nu ar mai fi o negociere, ci doar o expunere de poziţii. Unii dintre cei cu care am vorbit pentru culegerea de informaţii au afirmat că europenii pot fi prejudiciaţi pentru că americanii pot deduce din mandatele publicate marja de negociere pe fiecare subiect. De fapt, mandatele lasă loc de interpretare, iar teoretic marja de interpretare e un secret la care au acces statele membre în Consiliu şi europarlamentarii. Vorbim deci de o dublă supraveghere democratică din partea guvernelor şi din partea europarlamentarilor.

Ideea unui spaţiu economic comun Europa – SUA este veche.

Un fost diplomat român care a participat la negocieri comerciale spune că s-a mirat de noile limite de transparenţă: „Cînd negociam noi, România, tratate comerciale, înainte de aderare, primeam mandatul în servietă pe comunicaţiile secretizate, nu ne întreba nimeni ce negociem, anunţam la final“.

O altă temă care bruiază dezbaterea este acuzaţia că doar marile multinaţionale ar cîştiga din TTIP. Fondul acestei acuzaţii este unul visceral antiamerican şi anticapitalist, deci această tabără este puţin permeabilă la o discuţie cu argumentele pe masă – cine crede că America este un fel de iad capitalist unde angajaţii ard în focuri de la gaze de şist şi sînt hrăniţi forţat cu alimente modificate genetic, atunci tinde să creadă că TTIP e parte dintr-o conspiraţie de a aduce toate acestea în Europa.

Adevărul e că TTIP nu e despre aceste teme, ci despre bariere comerciale. Barierele tarifare (taxe vamale) sînt deja mici între UE şi SUA (medie 5%, dar cu diferenţe de la sector la sector). Impactul cel mai important al TTIP ar fi asupra barierelor non-tarifare, de genul standarde diferite de testare a calităţii, proceduri de verificare diferite, proceduri vamale îndelungate şi costisitoare etc. În mod logic, cu cît o firmă este mai mare, cu atît amortizarea costurilor suplimentare date de asemenea bariere e mai facilă. Cu alte cuvinte, aceste bariere reprezintă o povară mai mare pentru firmele mici decît pentru cele mari. Un producător mic de brînzeturi din Europa care e deja certificat în UE trebuie să treacă printr-un proces de certificare similar, dar diferit, şi în SUA. Pentru firmele mari e mai uşor decît pentru cele mici. Există acum în jur de 150.000 de firme mici şi mijlocii europene care exportă în SUA, 88% din totalul firmelor exportatoare în America, cu 28% din totalul volumului exportat. În cazul României sînt 600 de exportatori din categoria IMM, care exportă 24% din volum.

Un sondaj făcut de Comisia Europeană pe 869 de exportatori spre SUA (43 de respondenţi din România) a identificat 326 de asemenea bariere numai în sectorul agricol şi alimentar, acesta fiind un număr record, dar şi la celelalte sectoare economice situaţia e similară. Modul în care le afectează barierele non-tarifare e uneori absurd. Stridiile europene nu pot fi exportate în SUA pentru că standardul american testează apa în care cresc, pe cînd cel european testează direct stridiile – ambele sînt acceptate ştiinţific, dar sînt diferite. Etichetările sînt diferite pe cele două parţi ale Oceanului, deci producătorii de textile sau apă minerală, de pildă, trebuie să aibă proceduri separate – pentru cei mici costurile sînt deja prea mari. Un producător de textile se plînge că trebuie să testeze produsele pentru rezistenţa la foc în mod diferit în SUA, deşi tehnic vorbind scopul testelor e acelaşi. În SUA sînt cerinţe la nivel de stat (în Texas, berea de peste 5% trebuie să fie vîndută sub altă denumire), iar 33% din regulile care afectează importurile europene sînt stabilite la nivel de stat, nu la nivel federal, deci diferă de la un stat la altul. Sînt doar cîteva exemple care reies din sondajul pe exportatori făcut de Comisia Europeană.

Europarlamentarul român social-democrat Sorin Moisă a declanşat recent o campanie naţională de consultare unde va invita 900 de firme româneşti exportatoare sau potenţial exportatoare în America să completeze un chestionar. Ar fi o bună oportunitate pentru a cunoaşte mai exact barierele de care se lovesc exportatorii români în afara UE.

Poate cel mai contestat punct de negociere este intenţia de a include în TTIP o clauză de protecţie reciprocă a investiţiilor şi de rezolvare a disputelor dintre stat şi investitor *(Investor-state dispute settlement* – ISDS). Acesta este un mecanism prin care statele şi investitorii se pun de acord ca în cazul unui conflict să apeleze la o curte de arbitraj. De obicei sînt formate din cîte un arbitru numit de investitor, unul numit de stat şi un preşedinte agreat în comun. Sînt mai multe curţi arbitrale, cea mai cunoscută (şi unde sînt pornite cele mai multe dispute) este International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID), de pe lîngă Banca Mondială. ISDS a pornit, în mod ironic, ca o idee a vest-europenilor care doreau să îşi protejeze investitorii de abuzuri comise de ţările din Asia şi Africa. La rîndul lor, aceste ţări au acceptat mecanismul pentru a convinge investitorii de buna lor credinţă.

Mecanismul este controversat pentru că se ridică problema suveranităţii naţionale şi a lipsei de încredere în justiţia statelor care primesc investiţii. E adevărat şi că au existat abuzuri în pornirea unor procese, diverşi investitori ameninţînd cu pornirea unor cazuri la curţile de arbitraj pentru a intimida guvernele naţionale (cum a fost cazul cu investitorul de la Roşia Montană în România). Dar numai guvernele slabe sau neprofesioniste se lasă intimidate, fapt e că investitorul cîştigă foarte rar la curţile arbitrale, numai în cazuri de abuz flagrant şi oricum sume mai mici decît cele solicitate.

Deşi există 1400 de tratate bilaterale cu o clauză ISDS, numărul de cazuri nu este foarte mare dacă ne gîndim că există cîteva zeci de ani de practică: 568 de cazuri, dintre care 53% au fost pornite de companii din UE şi 22% de companii americane. Interesant e că doar nouă cazuri au fost pornite de companii americane contra unor ţări din UE, pe cînd există 59 de cazuri intra-UE (investitori europeni contra unor state membre UE). Departamentul de Comerţ al Statelor Unite se mîndreşte pe site-ul propriu că SUA nu au pierdut nici un caz dintre cele pornite de investitori străini în America (din cele 17 judecate), acesta fiind, spune textul oficial, o dovadă că SUA sînt un stat de drept şi că un mecanism ISDS nu poate prejudicia un stat care chiar respectă regulile. Statele membre UE au mandatat Comisia Europeană să negocieze un mecanism de protecţie a investiţiilor în TTIP. Însă de atunci şi pînă acum au existat declaraţii de răzgîndire, mai ales din partea unor oficiali germani şi francezi. Deci susţinerea politică pentru ISDS în TTIP slăbeşte.

(Săptămîna viitoare vom continua cu povestea clauzei de protecţie a investiţiilor. Din care vom afla faptul aiuritor că tot ce se propune pentru TTIP ar întări poziţia statului român în faţa unor procese, pentru că TTIP vine cu nişte condiţii pe care acordurile comerciale deja semnate de România nu le pun. Cu alte cuvinte, dacă ar exista TTIP, fraţii Micula nu ar fi cîştigat în faţa României, iar Dinu Patriciu nu ar fi putut să se dea investitor olandez.)

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Halep şi Rapidul au preferat înfrîngerea

Mă ţin departe de comentarii sportive. Prefer să trăiesc. Şi am trăit săptămîna trecută două momente cu final similar: cum să te înfrîngi singur. Halep şi Rapidul au condus minute în şir, hălci întregi de timp şi kilograme de mingi au fost de partea lor. Şi cu toate acestea, la un moment dat, au cedat. Nu, nu e vorba de soartă, destin, risc, moment nefast, Dumnezeu, păcate şi alte astfel de nume date desfrînatului necunoscut, nu! De data aceasta pot da formula eşecului. Ai în palme, în bocanci propria ta victorie. Adversarul ţi-e mediocru şi îi ştii-speculezi greşelile-slăbiciunile. Cîştigi-pierzi, dar păstrezi încă echilibrul, eşti în frunte. Te obişnuieşti cu situaţia. Crezi că timpul-scorul sînt de partea ta. Şi apoi, te trezeşti că ai pierdut ireparabil. Că adversarul face aceleaşi greşeli, poţi să-i speculezi aceleaşi slăbiciuni, dar nu, nu mai poţi să refaci handicapul. Te-ai înfrînt. Ai ales să te înfrîngi prin momentul acela de trufie moale, mediocră şi plăcută în care stăpîneai, dar nu înfrîngeai. Decisiv nu ai fost niciodată, dar ai fost măreţ mereu. Ce să spun, am învăţat de la Halep şi Rapid o lecţie de administrare a înfrîngerii. Halep se duce pe locul al treilea şi este în pericol să coboare mondial. Rapidul are primele şanse să retrogradeze în Liga a II-a. Hai Simona! Hai Rapidul! Este sau nu o lecţie de „comerţ simbolic“? Am privit, ei au pierdut, eu am filozofat-cîştigat!

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei PLEŞU

Barbarii

Texte şi opinii de:

- Anca MANOLESCU (cercetător în domeniul antropologiei religioase)
„Sălbăticia: un proiect de societate religioasă?“
- Gabriel H. DECUBLE (eseist şi poet)
„Sfînta barbarie“
- Radu PARASCHIVESCU (scriitor, jurnalist şi traducător)
„Barbarii de tirani ai limbii“
- Sebastian-vlad POPA (scriitor, editor, critic literar şi de teatru)
„Ramolismentul puer“
- Bogdan VOICU (sociolog)
„De gustibus“
- Teodor TIŢĂ (jurnalist)
„Invaziile barbare“
- Ana-Aurelia HUŢANU (doctor în psihologie)
„Migranţii economici, barbari cu şi fără voie“

argument

Oţiul şi negoţul

Discursul despre barbarie, de la Platon la Alessandro Baricco, oscilează permanent între lamentare, dezgust şi panică în faţa unei invazii străine, şi resemnare senină, concesie înţeleaptă dată de conştiinţa faptului că barbaria e o parte inseparabilă a lumii noastre. Altfel spus, întîlnim trei viziuni asupra barbariei: una linear-apocaliptică, în care barbaria e finalul civilizaţiei; una ciclic-optimistă – barbaria e doar un nou început, şi cea simultaneistă, în care barbaria este latent prezentă în orice moment al unei culturi sau ipostaze umane. La acest tablou se adaugă condimentul etimologic al termenului, cu trimitere la „barbarofonia“ anumitor populaţii, bîlbîiala, bîiguiala, vorbirea buruienoasă, ininteligibilă, dezarticulată a „străinului“ – fie el carian, pers, german ş.a.m.d.

Se vorbeşte adesea de *invazia barbară,* în forma *hard,* din exterior – invazia hoardelor, jafuri şi cotropiri – şi de barbaria *soft,* ca invazie insidioasă a unei excrescenţe formate din interiorul propriului trup al unei culturi îmbătrînite. Una e un exces juvenil, cealaltă – o sechelă a senilităţii. „Avantajul“ celei dintîi este potenţialul, viitorul pe care îl poate avea; ea reprezintă starea incipientă, inertă, momentul zero al unei culturi, haosul premergător unei civilizaţii. Luînd ca paradigmă momentul elen, barbarii sînt ne-elenii, dar elenizabili prin excelenţă.

Cînd înnoirea încetează să fie renaştere, inovaţie şi devine inflaţionară, lipsită de conţinut, vorbim de o formă de barbariei ca maladie a *noului:* omul nou, obsesia comercială a reînnoirii şi reinventării perpetue, omniprezenţa etichetei „nou“ din comerţ şi publicitate, barbarismele (ca exces de *neologisme)* nu sînt decît forme ale acestei maladii. Dar hiperactivitatea, hărnicia excesivă a barbarului e totodată o preţioasă resursă de „furie ascensională“, de vitalitate şi energie. Barbaria e, aici, *negoţ,* agitaţie mercantilă, iar cultura veche e, prin contrast, *oţiu,* repaos reflexiv. Lepădarea de lestul sensului, al conţinutul, „pierderea sufletului“ (Baricco) conferă demersurilor barbare *dinamie* şi *viteză*.

Dintr-o temă atît de veche şi de întortocheată nu poate lipsi nici diavolul. În episodul ispitirii din pustie a lui Iisus, ispita minunii poate fi văzută şi ca o invitaţie la *spectaculozitate;* iar pactul cu diavolul oferă, în schimbul sufletului, tocmai *scurtătura, simplificarea, achiziţia fără efort;* cu toate, mărci ale barbariei.

Astrologic, barbaria e uraniană (deflagraţie, revoluţie, noutate, imprevizibil), iar civilizaţia e saturniană (cu virtuţile senectuţii: lentoare analitică, profunzime, reflexivitate).

Fisiunea nucleară, o descoperire fundamentală a ştiinţei secolului al XX-lea, constituie un fenomen care întruneşte cîteva trăsături clasice ale barbariei – „energia formidabilă“ (Baricco), „ştiinţa dezumanizată, redusă la tehnică“ (Michel Henry), „raţiunea pustiitoare“ (A. Camus). Ea include deopotrivă, asemenea barbariei, latenţa progresului vertiginos şi potenţialul distrugerii totale; iar aplicaţia ei imediată, bomba atomică, înseamnă *spectacol, viteză, tehnologie,* explozie de *suprafaţă, energie* uriaşă, desfiinţare a unei lumi, dar şi orizontul unei lumi noi. (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

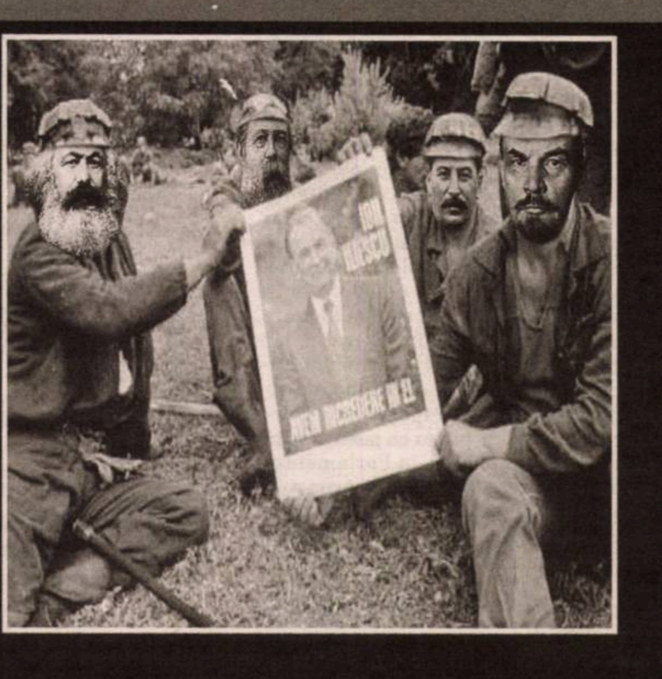

BARBARIANS

Colaj de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 21 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Barbarii

Gabriel H. DECUBLE

Sfînta barbarie

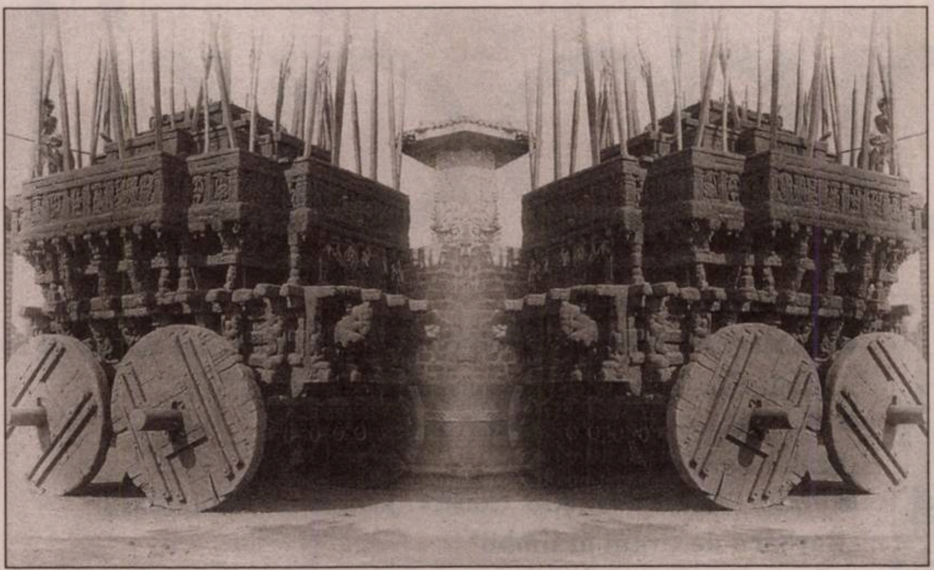

Prietena mea Barbara îşi tăinuieşte prenumele. Nu-l foloseşte, nu-i place să i se spună aşa. Din fericire, mai are un al doilea prenume, banal prin frecvenţă, unul la care românii nu reacţionează curios. Altminteri, avînd în codul comportamental candoarea pechinezului care latră la tot ce este altfel, românii ar taxa-o nemilos pentru primul. L-ar slaviza şi poate i-ar pune şi un „fă“ în faţă. Din simpatie, c-aşa se exprimă familiaritatea la noi; sau din şagă, pentru că aşa am crezut că vedem într-un film din anii '70, pe jumătate propagandistic, pe jumătate subversiv, *Toamna bobocilor,* în care secretara de partid a CAP-ului, numita Varvara, era totodată spaima şi deliciul comunităţii rurale.

Degeaba îi explic prietenei mele Barbara cît de frumos este numele pe care îl poartă. Că, da, înseamnă întocmai ceea ce spune, adică „străină“, la care se adaugă şi o achiziţie semantică ceva mai recentă, anume: „de o frumuseţe stranie“. Degeaba îi depăn povestea Sfintei Barbara care este povestea însăşi a creştinismului sub persecuţia romanilor; cum că sfînta respectivă nici nu a existat, a şi fost scoasă de altfel din calendarul catolic, pe cînd ortodocşii – preţuind mai mult tîlcul decît adevărul istoric al poveştii – au păstrat-o în sinaxar. Iar nedespărţirea de tîlc este în sine un tîlc, unul care întregeşte povestea: în plină eră apologetică, autorii creştini au inventat-o pentru a ilustra dialectica dintre civilizaţie şi barbarie, pentru a arăta că ceea ce sofisticaţii greci şi romani considerau barbarie pură s-a dovedit, în timp, a fi superior valoric. O spune cu aplomb Tatian, în *Cuvîntare împotriva grecilor,* unde arată că Homer, Heraclit sau Platon erau cu mult sub nivelul de înţelepciune al unui Moise sau al profeţilor. Tatian nici măcar nu foloseşte termenul de „creştin“ pentru a-şi defini poziţia de pe care combate, el spune: „noi, barbarii“.

Deja inventariind sumar substantivele comune create pe seama numelor de triburi migratoare ne dăm seama că barbarii au inspirat dintotdeauna groaza şi admiraţia în egală măsură: ne şochează *vandalismul,* dar pretindem că preţuim *francheţea,* sîntem aprigi în *tătărîrea* celor care nu ne convin, dar ne moleşim în *slăvirea* celor care ne aduc avantaje. (Las dubletele etimologice în seama lingviştilor zeloşi.) Într-adevăr, malaxorul istoriei învîrte neîndurător în cuva valorilor. Ceea ce a stat cîndva în mare slavă poate cădea definitiv în dizgraţie, iar locul rafinamentului morbid poate fi luat oricînd, dar niciodată înainte de vreme, de vitalista vulgaritate. Azi ne repugnă scuipătorii de seminţe, dar s-ar putea ca peste o sută de ani, dacă o ţinem tot aşa, în Parlamentul României să se voteze prin deflegmarea cojii la punctul ochit „da“ sau „nu“, iar pentru „abţinere“ să nu se scuipe nimic. Vor fi deprins românii, între timp, să execute gestul cu atîta fineţe, încît să nu greşească votul. (Prognozez şi o lejeră deformare funcţională a aparatului bucal.)

De fapt, termenul „barbar“ este unul din acele cazuri în care vocabularul cedează, fiind foarte aproape de eşecul conceptual – o sărăcie terminologică izvorînd chiar din insuficienţa existenţială. Tocmai din acest motiv sîntem tentaţi să-l aplicăm atît de des, pentru realităţi dintre cele mai diverse şi ireductibile. Ne lipsesc epitetele mai pregnante. Spunem că este barbar să defrişezi păduri, dar defrişarea pădurilor a fost unul din primii paşi întru civilizarea omului. Barbari ne sînt iconoclaştii islamişti care distrug exponate antice în muzeul din Mosul, dar iconoclaştii creştini au distrus înzecit în vechime şi, în ambele cazuri, atitudinea unora sau altora celebrează ceea ce Freud numea „un triumf al spiritualităţii împotriva senzorialităţii“. Din doar doi paşi, ne-am şi izbit de contradicţia internă din semantismul „barbariei“: pe de o parte, ea denumeşte senzorialul exuberant, pe de altă parte – abuzul de spiritualitate. Dar realizăm că şi aici, şi acolo, ceea ce se acuză cu precădere este lipsa de măsură, excesul de orice fel, ca şi cum ar exista păcate care, comise cu măsură, în responsabilă autolimitare, ar fi dacă nu bune în sine, atunci măcar veniale. Poate că scuipatul pe stradă discret, la o oră înaintată din noapte, nebăgat în seamă de nimeni, rămîne impunisabil. Dar cum stau lucrurile în cazul crimei de omor? Cît de civilizată este ţara, considerată actualmente etalon universal de civilizaţie, în care încă mai există pedeapsa cu moartea?

„După barbaria hard *a totalitarismelor, iată-ne dăruiţi barbariei* soft *a individualismului în care cerinţa de recunoaştere subiectivă roade încetul cu încetul orice creaţie durabilă în beneficiul* tag-*ului, al* clip-*ului şi* zap-*ului, aceste sclipiri de discontinuitate a culturii prin care subiectul încearcă disperat să ajungă la lumea sensului.“*

„Barbaria nu este nici în spatele, nici în faţa noastră: ea este în întregime acolo unde sîntem şi noi.“

„Civilizaţia europeană s-a construit încet, pornind de la o succesiune de grefe pe un nucleu iniţial barbar, aşa cum o perlă de cultură îşi secretă încetul cu încetul straturile sub cochilia de stridie, plecînd de la un corp parazit.“

JEAN-FRANÇOIS MATTÉI,
Barbaria interioară:
eseu despre imundul modern

Barbarii au inspirat dintotdeauna groaza şi admiraţia în egală măsură.

Ajungem invariabil la nucleul aporetic al termenului: „barbaria“ desemnează ceva ce nu există sau, mai bine zis, doar insuficienta cunoaştere a Celuilalt, după cum „civilizaţia“ sau „cultura“ descriu doar strîmba cunoaştere de sine. În realitate, în ciuda secolelor de civilizare pe care Norbert Elias ni le-ar atesta generos, înmînîndu-ne totodată şi paşaportul de cetăţean universal, omul – antic, medieval, modern sau postmodern – nu a evoluat semnificativ, iar în spatele nostru atavismele stau coadă. Ajunge să privim peste umăr în oglindă, să ne investigăm nevăzutul spate unde ne place să le trimitem pentru a le putea ignora mai bine: reflexele atavice ne trădează. Sîntem aceiaşi locuitori ai cavernelor, indiferent de afectarea – mimată sau nu – cu care urmărim un concert la Ateneu. Un do de sus din ireala voce a unui tenor ne provoacă fix acelaşi frison pe care ni-l dădea un trăsnet pe vremea cînd nu-i cunoşteam cauzele, cînd încă nu-l numeam un „fenomen al naturii“. Singura diferenţă este că, în zilele noastre, îl numim şi pe Pavarotti un... fenomen al naturii.

Ceea ce în România trece drept cultură – şi încă la nivel înalt –, în alte ţări este considerat barbarie.

Dar dacă termenul are un nucleu aporetic, înseamnă implicit şi că el este inoperant? Nicidecum. El poate permite judecăţi valide, în măsura în care este aplicat comparatistic. Şi, tocmai din necesitatea travaliului permanent al cunoaşterii de sine, din necesitatea depăşirii complexelor de inferioritate sau de superioritate, el capătă pregnanţă, pentru că abia astfel el descrie practici ce pot şi ar trebui să fie eliminate. Occidentalii descoperă parţial cu uimire, parţial cu indignare, cît de barbari pot fi unii migranţi români prin forţarea regulilor de conduită, prin indiscreţia şi egoismul exacerbate, prin nesocotirea programatică a limitei dintre spaţiul public şi cel privat, prin inadecvarea patentă la tot ce înseamnă societate. Dar nici aceşti migranţi nu sînt pur şi simplu nişte dezrădăcinaţi, ci poartă rădăcinile cu ei. Sursa inadecvării e aici, în cultura care-i hrăneşte spiritual.

Este atît de evident faptul că românilor nu le plac normele de obiectivitate şi procedurile, încît nici nu insist pe absenţa lor în straturile sociale dezavantajate. Mai curînd ar trebui să ne întrebăm de ce lipsesc ele aproape cu desăvîrşire în mediile cultivate, pentru care accesul la informaţie şi la bunurile culturale este garantat. Pentru o interogare mai clară, voi da cîteva exemple, care trădează şubrezenia culturii române în comparaţie cu cea occidentală.

Pentru că, la vremea lui, nu găsise o editură interesată, Gottfried August Bürger a publicat anonim scrierea *Minunatele aventuri şi călătorii pe mare şi pe uscat ale baronului von Münchhausen,* în editură proprie. Motivul este cum nu se poate mai simplu: a-ţi face o editură pentru a te publica singur era şi este descalificant în Germania. S-a aflat abia la patru ani după moartea lui Bürger cine era autorul, dar asta nu înseamnă că posteritatea i s-a arătat ingrată. Dimpotrivă. Un alt exemplu spune că a institui un premiu (muzical, literar, de creaţie în general) în al cărui juriu să funcţionezi tot tu ca preşedinte sau membru este inimaginabil în lumea civilizată. Persoana privată sau fundaţia care instituie premiul delegă automat procedura de jurizare unor experţi independenţi care oferă şi o motivare pentru decizia lor, dat fiind că raţiunile estetice sînt – cum altfel? – incomensurabile, aşa încît ele trebuie traduse în raţiuni publice. Un al treilea exemplu spune că emisunile de tip monolog sînt nepermise în televiziunile din lumea civilizată. Chintesenţa acestui mediu este comunicarea în masă, iar a lăsa pe oricine să-şi încreţească buzele la nesfîrşit în faţa publicului este o deturnare flagrantă a scopului, o barbarie sub acest raport. Relevantă este şi filiaţia monologiştilor de la noi: înainte de '89 era doar Ceauşescu – tipic pentru o dictatură –, apoi au venit pe rînd Everac, Badea, Banciu etc. Din aceste exemple succinte, aflăm că ceea ce în România trece drept cultură – şi încă la nivel înalt –, în alte ţări este considerat barbarie. Avem de-a face cu simptomul naţiunii întîrziate, ar spune unii istorici sau politologi, însă ceea ce pare doar o fază de galeş bizantinism s-ar putea dovedi o constantă inexorabilă a culturii române.

Cert este că n-am învăţat nimic din nacazaniile cronicarului, iar semeţia unora care pretind să deţină şi arma, şi toga în acelaşi timp va submina perpetuu eforturile generale de plămădire a unei culturi solide. Dacă astfel de condiţii minime nu sînt înţelese, atunci vom trăi mereu în barbarie – şi nu va fi una sfîntă.

Gabriel H. Decuble *este eseist şi poet. Cea mai recentă carte publicată,* Tu n-ai trăit nimic, *a apărut la Editura Cartea Românească.*

Anca MANOLESCU

Sălbăticia: un proiect de societate religioasă?

De barbarie cu etichetă religioasă nu ducem deloc lipsă astăzi. E lucrul cel mai larg împărtăşit, acum, în Orientul Apropiat, spunea istoricul Jean-Pierre Luizard, specialist al zonei. Miliţiile şiite care recîştigă teritoriu de la Statul Islamic nu îi sînt cu nimic mai prejos ca sălbăticie. Regimul Al-Assad bombardează fără şovăire cartiere ale Damascului. Succesul atît de rapid al Statului Islamic se datorează în parte violenţei cu care şiiţii la putere în Irak au reprimat demonstraţiile sunniţilor. Daech iese din rînd, potrivit lui Luizard, doar prin *mediatizarea* unor violenţe de tip arhaic, cvasi-ritualizate, slujind de propagandă, dar şi de provocare la adresa „imperialistului“ Occident democratic. Ceilalţi încearcă să reprime „cu uşile închise“ (interviu în *Libération,* 6 martie 2015).

Vlăstar al Al-Qaeda, Daech şi-a construit identitatea printr-un tip de teroare care să îl deosebească de maestrul său. Şi dacă se poate – şi se poate – să îl întreacă în grozăvie. Faţă de Daech – s-a spus – organizaţiile extremiste mai vechi fac figură „moderată“. Dar, după cum se vede, el şi-a găsit repede egali. Dată fiind dezagregarea politică a Siriei şi Irakului, organizaţia a putut cîştiga un teritoriu unde – de la pupitrul înalt al moscheii – şeful Daech s-a declarat, în iunie 2014, Calif, conducător spiritual al întregii comunităţi islamice *(umma),* al tuturor sunniţilor.

Despre interese religioase să fie vorba aici? Execuţiile nu aleg religios: pe lîngă occidentali „atei“, pe lîngă cei diferiţi confesional – şiiţi, creştini, yeziditi –, Daech ucide grupuri de sunniţi care îndrăznesc să se revolte. „Duşman religios“ e oricine nu i se supune. E drept că spectaculosul sinistru – decapitări, masacre, răpiri – mediatizat pe reţelele organizaţiei e rezervat alogenilor. Nesupuşii sunniţi sînt eliminaţi mai fără paradă. E drept că doar femei şi copii nesunniţi au fost reduşi la sclavaj, vînduţi prin pieţe cu preţul agăţat pe haină. Femeile sunnite – dacă încalcă varianta Daech de *sharia* – riscă lapidarea. E drept că doar yeziditii (minoritate kurdă de credinţă monoteistă, care îmbină vechi teme iraniene şi un islam de inspiraţie sufită) sînt socotiţi „eretici“, aşa că au de ales între exil, sclavie şi moarte. Creştinii – oameni ai Cărţii – pot alege între exil, taxa de supus nemusulman şi convertire la islam. Cît despre sunniţi, ei trebuie doar să respecte o variantă poliţienească de *sharia* şi să se declare părtaşi ai Statului Islamic.

În secolele VII-VIII, curînd după expansiunea islamului, învăţaţii oficiali *au dedus* din Coran şi din Tradiţie norma *(sharia)* care să guverneze comunitatea musulmană în toate aspectele vieţii ei. Or, în premodernitate, mulţi conducători politici au sacralizat această normă pentru a face din ea un instrument de putere absolută. Au „transcendentalizat-o“, spunea Mohammed Arkoun *(Ouvertures sur l'islam,* 1989). Au declarat că *sharia* e substanţa însăşi a islamului, iar nu un derivat, o *aplicaţie la nivel comportamental şi social* a mesajului divin. Efortul interpretării *(ijtihad),* noţiune de bază în lumea musulmană, atestă tocmai acest caracter de *aplicaţie,* anume că prescripţiile legii sînt de articulat cu sensul lor spiritual, sînt de gîndit şi de regîndit pentru a se adresa adecvat diferitelor spaţii etno-culturale şi contexte istorice în care se situează musulmanii. Extremiştii dau şi ei, desigur, o interpretare legii: dar e una paseistă, formală, agresivă, declarată a fi „adevărata“ *sharia,* singura valabilă. La acest instrument politic sacralizat face apel Daech. Mărindu-i „sacralitatea“ prin teroare.

După ce, în zonă, variantele de stat ceva mai modern, dar opresiv şi corupt, au eşuat şi se dezagregă, Daech recurge la o soluţie politică de tip cvasi-mitic: întoarcerea la un trecut măreţ, la un imperiu atotputernic al islamului, suspendat dincolo de istorie. Nu tocmai fiindcă e imaginară, soluţia Daech e violentă? Realul foarte complicat din teren, cu faţa lui socio-culturală de secol XXI, cu traumele şi clivajele lui de mentalitate, e silit să joace în spectacolul premodern, totalitar, al unei „epoci de aur“. Potrivit lui Henry Laurens, istoric al lumii arabe, califatul Daech e o ieftină „invenţie a tradiţiei, e la fel de imaginar ca modul în care la Hollywood e reprezentat Evul Mediu; nu are nici o legătură cu realitatea istorică“ (emisiune France Culture, 5 septembrie 2014).

Obsesia cu care sînt filmate actele şi mesajul organizaţiei, cu simbolismul lor brut, nu ţine doar de propagandă. E un spectacol în care jihadiştii se pun în scenă ca eroi „salvatori“. Acolo lumea apare ca fiind în puterea lor, iar ei îşi contemplă – autori, actori şi spectatori totodată – propria gestă. Dar materia acestui scenariu iluzoriu, defazat istoric, e alcătuită din sîngele şi mizeria victimelor.

Pentru a da suport „curat“ creaţiei lui, Daech anulează simbolic timpul istoriei: amestecă gesturi sinistre de tip premodern cu cele mai noi tehnici de comunicare. Distruge cu excavatorul şi cu ideologia chiar trecutul umanităţii, memoria ei atît de densă, de adîncă, de stratificată în acea regiune. Situri de cetăţi biblice, mozaicuri bizantine, sculpturi asiriene ale Muzeului din Mosul, biblioteca oraşului, moschei şi locuri sacre, precum cel unde era venerat mormîntul profetului Iona, au fost nimicite, iar nimicirea lor a fost filmată. Toate acestea sub pretextul luptei împotriva „idolatriei“, sub alibiul dreptei credinţe, al unicului islam corect.

Ce e religios în acest extremism extrem? Jihadiştii au făcut din *Shahada,* mărturisirea de credinţă a islamului, reclama unei lumi totalitare. În ce fel e religioasă, iarăşi, pretenţia unor grupări paramilitare precum şiitul Hezbollah? Dumnezeu, Universalul însuşi, se vede întronat drept şef de partid, pus la treabă ca să zdrobească opozanţi politici. Ce era religios, de altfel, în crimele spectaculoase ale legionarilor? Ce valori creştine au determinat asasinarea lui Nicolae Iorga într-o margine de pădure?

E drept că extremismele mizează pe o calitate reală a religiei: anume că ea e un element esenţial al identităţii, fie că e vorba despre persoane sau comunităţi. Dar extremismele prind această marcă identitară în plasa dispreţului, a excluziunii, a urii. În Orientul apropiat – fragilizat de dictaturi, de războaie, de insuccesele programelor de societate, de tensiuni între comunităţi – identităţile socio-confesionale se simt ameninţate. Ce e mai la îndemînă decît să manipulezi această slăbiciune, să o canalizezi ideologic spre identităţi agresive, resentimentare? Daech e campionul acestei strategii. Pentru el, democratizarea societăţii, o credinţă capabilă să dialogheze cu modernitatea, un pluralism religios şi cultural destins sînt duşmani „naturali“. Aşa încît împreună cu regimul Al-Assad a asasinat primăvara arabă.

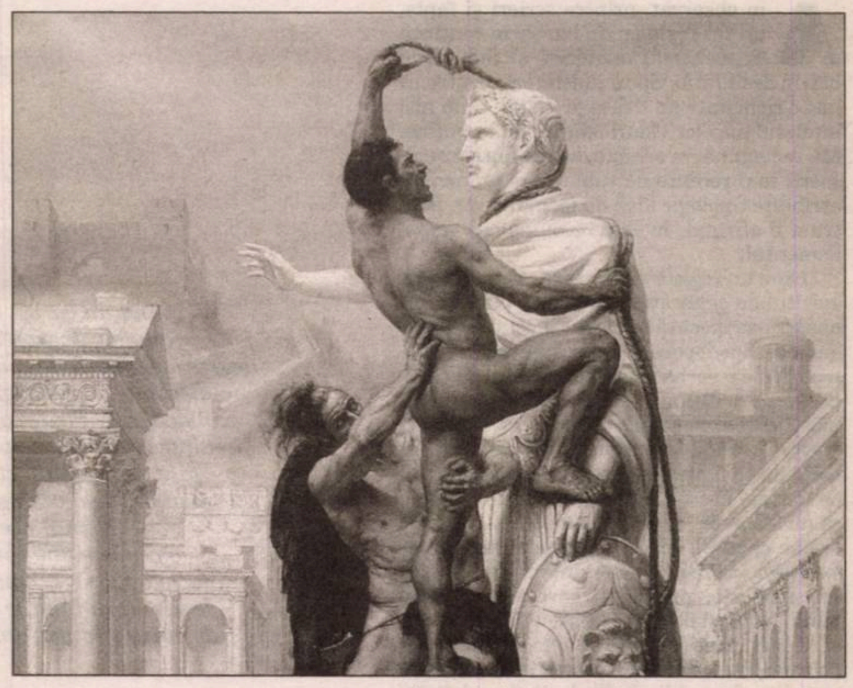

> *„Coşmarul civilizaţiei*
> *nu e să fie cucerită de barbari,*
> *ci să fie molipsită de aceştia:*
> *nu-şi poate închipui*
> *că va pierde în faţa acelor*
> *zdrenţăroşi, dar se teme*
> *că, luptînd cu ei, va putea*
> *ieşi modificată, coruptă.“*
>
> ALESSANDRO BARICCO,
> *Barbarii*

Grupările musulmane nu deţin, de altfel, monopolul violenţei identitare în regiune. Mărturii ale unor militari israelieni – reunite şi publicate de organizaţia *Breaking the Silence* – arată ce reguli de violenţă preventivă funcţionează cînd armata operează în teritoriile palestiniene. Dar în acest caz, deşi statul critică organizaţia, vocea ei se poate auzi în societatea israeliană, poate alerta conştiinţe. În sfîrşit, alături de noi, extremismul a lucrat asupra identităţilor etnico-religioase, ceea ce a condus la episoadele de barbarie ale conflictului din spaţiul ex-iugoslav. De o parte şi de alta, oamenii, realitatea istorică, capacitatea trăirii laolaltă au fost desfigurate.

Ce viitor are reaşezarea vieţii multiconfesionale şi multiculturale în Orientul Apropiat care este acum – la nivelul solului, al societăţii, al mentalităţilor – un teritoriu devastat, minat pe termen lung de traumele conflictelor? Ce atitudine va putea avea de acum înainte Occidentul care, intervenind militar ca să încurajeze aici democraţia, nu a putut descuraja explozia extremismelor? *Le piège Daech (Capcana Daech)* se numeşte, în acest sens, cartea lui Jean-Pierre Luizard, apărută de curînd. Ce şansă e lăsată viitoarelor generaţii pentru încă o primăvară arabă?

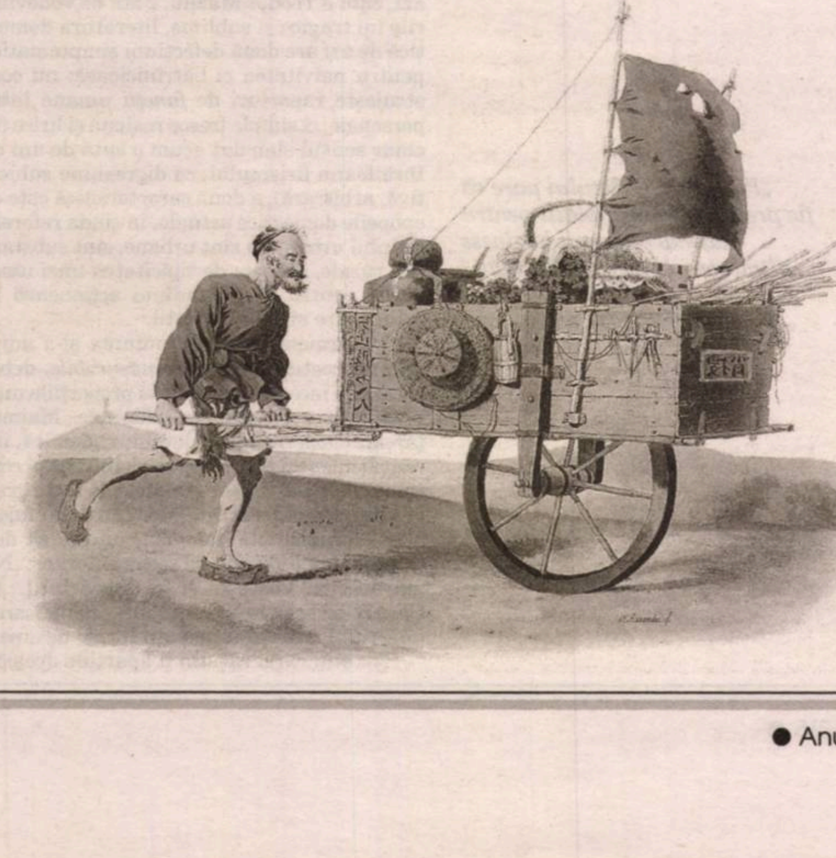

Un ultim punct. Extremismele religioase – ni se spune – au totuşi un miez realmente religios: e rigoarea cu care proclamă şi impun *sharia*. Dar în interpretarea lor literală, brută, legea religioasă devine doar ortopraxie păzită cu biciul, ordine disciplinară. Nici interioritatea umană, nici verticala transcendenţei nu mai au ce căuta în acest chip „pozitivist“ dat legii. Aceasta e, cred, barbaria propriu-zis religioasă. Aceasta este „capcana Daech“, dar, de astă dată, pusă chiar înăuntrul lumii musulmane.

Anca Manolescu *este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cele mai recente cărţi publicate sînt* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) şi* Stilul religiei în modernitatea tîrzie, *Polirom, 2011.*

DILEMA
Barbarii

Sebastian-vlad POPA

Ramolismentul puer

Am observat, printre scrieri şi fapte, un fel insidios de barbarie conţinut în scenariul misterios al fiului mai bătrîn decît tatăl. Spun „misterios“ pentru că nici o ciclicitate nu îl face probabil. Cum nici înţelesul marilor viduri istorice nu îl conţine. Mă îndeamnă, în schimb, să recapitulez episoade mai recente de subminare a *tinereţii*, atribuite tipologic ideii de modernitate, pentru a fi afirmat, în chip *revoluţionar*, ramolismentul.

Cînd un regizor de film vrea să inflameze spiritul de generaţie spune aşa: „În cultura noastră se discută şi există încontinuu presiunea capodoperelor sau rahaturi din astea.“ Nu e o vorbă răzleaţă, ci codul de recunoaştere a ultimei „schimbări de paradigmă“. Citiţi confesiunile de autor, crezurile artistice, caietele-program şi veţi afla că nimeni nu va fi pretins artistic mare lucru, nici de la sine, nici de la obiectul lucrului său, şi că nu s-a avut în vedere inventarea roţii. De vreme ce roata însăşi se întrebuinţează *întotdeauna* ca *ready-made*. Intenţiile sînt mereu modeste, prudente, oarecum la îndemînă. Artistul nou are suflarea înjumătăţită, se mişcă încetişor şi fără elan, e îndrăzneţ prin sarcasm, dar evită corvezile de „adevăr“ care l-ar face ridicol. El de tînăr e bătrîn. „Ancorat în actualitate“ şi invariabil deziluzionat de ea, pensionarul ideilor şi al vanităţii de artă înaltă alege pijamaua ca expresie a nonconformismului şi cloceşte neîncetat umori negre, care-l fac imun la tentaţia capodoperei. Ca să nu se împletească etic cu gîndirea totalitară, opera de artă trebuie să înceteze să fie ce e, adică o rostire a totalităţii, trecînd în ordinea statistică a faptului divers. Bîlbîiala senilă, privirea umedă prin gaura cheii la o realitate devenită tristă (dar comică) în detaliul ei necontrolat şi glandular calmează ambiţiile şi ne dezvaţă să gîndim disproporţionat vocaţia umană a omului. Mă amuză teribil că unul dintre zeii socialişti ai artei dramatice înfiinţează un teatru, la Paris, cu numele *„Humain, trop humain“*. Într-adevăr, aici, la acest parter domestic şi fără echivoc al existenţei, se găsesc sursele cele mai bogate de frică şi de deziluzie din care se face teatrul popular.

E bine că au apărut în cele din urmă şi în România cîteva grupuri intelectuale de stînga, cu oameni care gîndesc eliberaţi de clişeele istoriografiei omologate, ca nu cumva să nu avem parte de o plictiseală nouă, serioasă, legitimă. Dacă părinţii acestor animatori de stînga răzbătuseră cu greu prin istoria de pînă la 1989, uite că vin fiii, cu senilitatea lor liberă de prejudecăţi, ca să ne arate că putem să gîndim nuanţat oroarea părinţilor.

Mă gîndesc şi la grupul de poeţi români care protestează împotriva unui premiu injust acordat unui poet. Un caz printre cazuri şi nu tocmai. Văd mai degrabă că fiinţa poetului modern, care se confundă cu însăşi tinereţea, cu ipseitatea, cu tentaţia ireductibilului, cu risipirea, acum trece la respectabila ei vîrstă sindicală, sub ocrotirea criteriilor civile!

Apoi, socotesc, cam băbeşte ce-i drept, şi aflu că poezia poetului nemerituos nu e mai rea, *în substanţă,* decît a poeţilor contestatari.

Cred în tîlcul anecdotei de adineauri şi, ducînd mai departe joaca de-a aritmetica şi critica literară, fac o sumă a temelor literare predilecte, în toate genurile, furnizate de ultimele promoţii de scriitori români. Ce obţin?

Obţin, întîi, o cantitate covîrşitoare de amintiri din copilăria istoriei socialiste. Tema aceasta, fie că e vorba de amintirea excursiilor şi a compunerilor literare de vacanţă, fie de veritabile culegeri folcloric/antropologice de vorbire argotică a copiilor şi adolescenţilor pe fondul neguros al anilor ‘80, haşurează întreaga perioadă literară românească de după 1989. Conştiinţa literară românească, ieşită din dictatură cu sentimentul că rezistase presiunii ideologice şi că se putea compara cu literaturi de neîntreruptă tradiţie în libertate, se retrage, în faţa libertăţii restituite *in integrum,* cu un pas. Amintirile din copilărie sînt incursiuni stilistice, lirice, benigne, într-un univers colorat nostalgic. Aşa deteriorat, imund cum e acest univers, dar nostalgic. Pur şi simplu, scriitorii cei noi, tineri, virtuozi stilişti, *confruntaţi cu libertatea neaşteptată,* se întorc nostalgici la copilărie, puteţi cîntări gravitatea acestui recul? Observ cu un sentiment tragic alinierea tematică a unor scriitori tineri care, contrar genuităţii lor literare, capătă instantaneu deprinderile sensibile ale senectuţii. Fiii literari ai optzecismului se năşteau mai bătrîni decît părinţii lor care, la rîndul lor mai bătrîni decît neomodernii şaizecişti (în poezie cel puţin), dau „literaturii cotidianului“ o dimensiune de tragism şi de experiment textual de care cei din urmă apăruţi sînt încă departe.

A doua sumă tematică observabilă, dominantă în anii 2000, se leagă de figura victimei adolescentine, strivite de ispitele „societăţii de consum“. Făcînd caz de tipologia propriu-zisă, nouă, scriitorul (mai ales de teatru şi de roman) pretinde că inventează şi o formă literară nouă (în care notaţia de reportaj crud şi scatologia alternează cu deliruri nevrotice fără punctuaţie). În realitate, literatura aceasta violentează papagaliceşte ticurile conformiste ale unei maculaturi internaţionale de mare circulaţie care macină în gol problema marginalităţii, a drogului şi a sexualităţii alterate (însă angelice, întrucît obsedate de androginie). Dar nu cumva ascultarea cuviincioasă a trend-ului e şi ea bătrînicioasă?

A treia şi *cea mai recentă* temă dominantă este dulceaţa şi mizeria domestică! Ea reînnoadă cu prima (a amintirilor din copilărie) şi este şi cel mai manifest certificat de bătrîneţe a scriitorului tînăr, a scriitorului matur. Sînt uluit şi vesel să văd că, în fine, după multe decenii de luptă cu inerţiile de toate soiurile mic-burgheze, au apărut bebeluşii, copilaşii cu problemele lor de vîrstă şi cu adorabila lor vorbire stîlcită, apoi copiii mai mari, nevestele, soţii, divorţurile, nemaifacerea de dragoste în cuplul matrimonial, lupta pentru maifacerea de dragoste în cuplul matrimonial, amantele perverse (incredibil!), mamele bune, mamele stricate, taţii, fraţii, cumnaţii, cuscrii… Un regn întreg de figuri din ocolul domestic, unele înfăşate tandru, altele trecute prin maşina de tocat „ipocrizii“. E destul să iau ca reper un autor vechi de subiecte domestice, aproape uitat azi, cum e Teodor Mazilu. Faţă de vodevilurile lui tragice şi sublime, literatura domestică de azi are două defecţiuni simptomatice pentru naivitatea ei bătrînicioasă: nu construieşte raporturi de *funcţii* umane între personaje, ci simple fresce realiste şi lirice (în chiar sensul slab dat acum o sută de ani de Ibrăileanu lirismului, ca digresiune subiectivă, arbitrară); a doua caracteristică este că epopeile domestice actuale, în ciuda referenţialului urban, nu sînt urbane, sînt substanţial rurale, grevate de tipicitatea unei umanităţi pentru care citadinul acţionează în continuare strident şi ostil.

În termeni generali, puterea şi-a adjudecat-o poetica măsurilor *măsurabile,* debarasată de incomensurabile, la proporţiile unei umanităţi neîndrăzneţe, plăpînde. Maimuţăreala modernităţii a devenit endemică, iar ramolismentul puer, care se victimizează continuu, pasează repede ştafetele de la un grup la altul. Un regizor tînăr de teatru, fiu fugar al modernilor totalitari, obişnuieşte să dea următoarea indicaţie de scenă actorilor: „Nu mai intona! Vorbeşte şi tu din vîrful […]!“ Ceea ce mi se pare legitim spus – cu indicarea punctului critic al senectuţii lucide de sine.

Nu ştiu cărei raţiuni îi aparţine această inversare de vîrste ale culturii dinspre demăsura tinereţii celor vechi spre chiverniseala îmbrobodită a bătrîneţii celor tineri. Cert este că, fără nici o regularitate atestabilă, pe durate mari sau pe durate mici ale istoriei, anumite filiaţii afirmă o frenetică voinţă de înapoiere. Bineînţeles că triumfă mereu omul, pentru a fi plîns din nou omul.

Ce altceva arată istoriei cei cinci fii ai lui Bach decît voinţa de înapoiere?! Capii şcolii de la Mannheim, virtuozi ai epocii lor, figuri adorate în saloanele princiare… Muzica tatălui – de la care primiseră fundamentele tehnologice – era prea abstractă, prea complexă polifonic ca să nu ajusteze ei acest dat fundamental printr-un regres: către simpla melodie acompaniată şi graţiosul stil galant, bun de preludiu sentimental în saloane. Desigur că, datorită lor, muzica devine un prilej din ce în ce mai incitant de convivialitate în timp ce miile de partituri ale „bătrînei peruci“, cum l-au numit fiii pe hipermodernul lor tată, intrau într-o uitare de aproape un secol.

Dispreţul antimodern, născut în chiar punctul de fisiune nucleară a fenomenului modern, rămîne pentru mine misterios. Nu văd determinism nici în convertirea fiilor expresionişti ai anilor ’20-’30 la cele două masive conformităţi criminale ale secolului al XX-lea. Însă devine decisiv pentru înţelegerea bătrîneţilor noastre succesive, însumate cu greu de neîncăpătorul cuvînt „actualitate“, acea schimbare tragică din jurul anilor ’30. Barbaria fiilor dezlegaţi de opresiunea tatălui cade subit în *barbaria cauzei comune,* mai comună şi mai opresivă chiar decît ereditatea pe care şi-o sfidaseră. Astăzi credem greşit că trebuie pus semnul de egalitate între momentul sinelui străluminat al fiilor expresionişti şi mizeria gregară a consemnului lor de luptă socială. În realitate, între cele două momente trece o frontieră aproape imperceptibilă care desparte doi eoni. Acolo, pe această frontieră încetează modernitatea, în extazul fiilor care şi-au revelat *singurătatea deplină şi dureroasă,* devenind apţi de toate experienţele lumii. De partea cealaltă a frontierei, entuziasmul solidarităţii de vîrstă striveşte tot ce cîştigase fiinţa tînără prin experienţa propriei ireductibilităţi. Însă între însinguratul străluminat şi freneticul luptei sociale nu există nici o relaţie istorică, nici o consecutivitate necesară, în ciuda atîtor biografii care trec această frontieră, în anii ‘30.

Cu toate acestea, lumea contemporană îşi întăreşte constant suspiciunea faţă de procesul persoanei ca experienţă ireductibilă, în care vede punctul de plecare către dezastru. Şi-atunci, eonul nostru e ritmat continuu de acest transfer: fiul mai bătrîn decît tatăl se leapădă (întrucît congenial) de prodigiul tatălui pentru a-şi asigura cadrul oportun al istoriei prezente; dă intoleranţa (totuşi copilăroasă a) tatălui pe ticuri şi confort; schimbă intransigenţa cu relativitatea şi patosul cu flegma; ce era abstract acum e divertisment; studiul polifonic face loc agreabilei melodii; patima trece în libidou; ipseitatea e luată în derîdere ca să triumfe parola de recunoaştere; gratuitatea se înlocuieşte cu îngrijorarea de sistem (care e profitabilă); unul e numai fibră şi musteşte de contradicţii, ăluilalt i se preling pantalonii sub talie, pînă sub elastic; tatăl mai tînăr decît fiul va fi fost însingurat, fiul rămîne eligibil: el are de completat o serie de proiecte cu punctaj obligatoriu în dreptul problemelor de integrare socială.

Sebastian-vlad Popa *este lector dr. univ. la Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti, directorul publicaţiei* INFINITEZIMAL, *scriitor.*

Scriitorii cei noi, tineri, se întorc nostalgici la copilărie.

„Cînd, în cartea de faţă, am folosit expresia mai degrabă generică de «pierderea sufletului», la ce ne gîndeam cu adevărat? Poate că aveam în minte ceva ce ni se părea că face corp comun cu însăşi esenţa fiinţei umane: ideea că omul are în sine o dimensiune spirituală (nu religioasă, ci spirituală) capabilă să-l înalţe dincolo de natura sa pur animală.“

„Curios: dacă îl întrebaţi pe un barbar care-i treaba cu sufletul, el nu înţelege despre ce-l întrebaţi.“

„Mutanţii n-au suflet. Barbarii nici ei n-au suflet. Aşa se spune.“

„Pierderea sufletului pare să fie preţul ce trebuie plătit pentru extinderea unui business altminteri aflat în dificultate.“

ALESSANDRO BARICCO,
Barbarii

DILEMA
Barbarii

Radu PARASCHIVESCU

Barbarii de tirani ai limbii

A fost mai întîi, în 2003, filmul *Invaziile barbare,* în care Denys Arcand glosează pe tema prăpastiei dintre cultura clasică şi cea a specializării, dar şi despre cea dintre două lumi peste care nimeni şi nimic nu mai putea să arunce vreo punte. Trei ani mai tîrziu, a fost volumul *Barbarii. Eseu despre mutaţie* al lui Alessandro Baricco, piemontezul căruia glumeţii i-au spus „Barbaricco“ după apariţia cărţii. Filmul lui Arcand şi eseul lui Baricco au atras atenţia, cu disperarea gravă a lucidului, că ţesutul lumii noastre e moale şi să agresiunea nou-veniţilor nu va întîmpina rezistenţă. Aşa a fost mereu, spun unii istorici, cu ochii pe documente. Barbarul s-a instalat pentru că a găsit un loc unde nemulţumirile colcăiau, ordinea se stricase, regulile slăbiseră, iar şandramaua comunitară risca să se surpe. Barbarul, spun aceiaşi istorici, n-a venit cu un program de impunere draconică a propriilor valori, ci pur şi simplu le-a sădit pentru că a găsit pămînt nefolosit şi fertil.

Trecînd din înaltul demonstraţiei lui Baricco în teluricul vieţii româneşti de azi, se impune o întrebare. Este limba română sub asediu? Cu siguranţă. Este asediul acesta orchestrat de barbari? Aici începe să ne tremure vocea. Un nou răspuns afirmativ ar vira în insultă. Prin urmare, e nevoie de o formulare flauşată, care să lezeze mai puţine sensibilităţi. Corectitudinea politică obligă uneori la semantizări sterile şi la diluări păguboase ale mesajului. Nici termenul „colonist“ nu e bine privit şi bine primit în cancelariile discursului fără nuanţe. Şi totuşi, agresorul de azi al limbii române se află la intersecţia dintre barbar şi colonist. E un „barbanist“ (ei, da, şi uneori un habarnist, *mais passons)* care-şi caută locul unde poate să se stabilească şi să-şi facă un rost. A, era deja ceva/cineva pe locul acela? Ghinion. Să facă bine să se adapteze. Nu de alta, dar am venit. Şi nu sîntem dispuşi să plecăm.

Cele două faze ale întîlnirii barbarului cu limba română sînt colonizarea şi asuprirea.

Cele două faze ale întîlnirii barbarului cu limba română sînt colonizarea şi asuprirea. Desfăşurarea acestor faze în condiţiile stabilite de agresor dă naştere categoriei umane din titlu: barbarii de tirani ai limbii. Cu o perfidie voioasă, oamenii aceştia au grijă să mărşăluiască mereu sub stindardul noului şi să-şi aroge merite revoluţionare. „Limba actuală e depăşită, limba are nevoie de infuzii peste infuzii, limba dispune de un geniu viu, care preia şi absoarbe tot ce merită preluat şi absorbit.“ Descrisă în termenii aceştia, agresiunea începe să semene a chirurgie reparatorie. Or, tocmai aici e perversiunea, în schimonosirea prezentată drept lifting. Din ce în mai avariată, limba română e nevoită acum să îndure mojicia supremă: să i se spună că răul care i se face e de fapt un bine pe care conservatorii obtuzi îl desluşesc mai greu. Într-o ţară unde, cu treizeci de ani în urmă, lumea era silită să aplaude întreruperea curentului, coada la brînză şi frigul din case, prezentarea negrului drept alb se face uşor. Iar pe unii chiar îi convinge.

S-a scris îndelung, şi de obicei fără folos, despre formele de sluţire a limbii române în ultimele decenii: păsăreasca din multinaţionale (botezată uneori afacereză, căci sîntem oameni subţiri şi cu umor), calchierile nătînge, exprimarea precară a multora dintre cei care sînt lăsaţi să apară la televizor sau să scrie prin ziare, snobismul cu acute agramate al celor care lecturează în loc să citească şi servesc micul dejun în loc să mănînce. Ca o ironie a sorţii, barbarii de tirani ai limbii confundă chiar barbaria cu barbarismul şi ajung să vorbească – o, Doamne! – despre „barbarismele la care s-a dedat armata de ocupaţie“. Într-un timp al confuziei de valori, cîştigă teren şi confuzia de termeni. Ea pare să deranjeze doar cîteva grupuscule de nostalgici pe fruntea cărora opinia publică lipeşte eticheta de *„grammar Nazis“* şi-i pofteşte să fugă în păduri şi să se joace acolo, nevăzuţi de nimeni, de-a limba corectă, de-a „pe care“ şi de-a „nu am decît“. între timp, ceilalţi fac mai departe ravagii „ca şi“ vorbitori.

Cum se întîmplă de multe ori cînd se cucereşte un oraş sau o cetate, asediatorul are sprijin dinăuntru. în acest caz, aliatul barbarilor de tirani ai limbii e îngăduinţa leneşă a celor care presupun că democraţia implică dizolvarea normelor şi regulilor. Campionii indulgenţei dau din umeri şi întreabă: ei, şi? Ce dacă nu mai folosim acuzativul cu prepoziţie? Ce dacă amestecăm conjugările verbelor şi spunem „mi-ar place“ şi „ne-ar pare bine“? Ce dacă deraiem în anacolut? Pînă la urmă, contează esenţa, nu stilistica mesajului. Cine se cramponează de ambalaj îşi refuză accesul deplin la marfă, ne spun baritonii toleranţei. E chiar atît de important să avem reguli?

„Fundamente ale civilizaţiei: a recunoaşte ceea ce este în afara noastră, ce este diferit de noi. Ceea ce se numeşte religie, natură, societate, cultură. Semnul decadenţei este interiorizarea, faptul de a raporta totul la noi: filozofie şi ştiinţă modernă.“

GIORGIO COLLI,
Philosophie de la distance.
Cahiers posthumes I

Răspund, cum am mai făcut-o („mai am făcut-o“, conform Nouvorbei de şantier) de cîteva ori. E nevoie de reguli peste tot. Chiar şi în comunităţile tribale. Chiar şi în bunăstarea nepăsătoare a Luxemburgului. Absenţa regulilor duce la instaurarea haosului. Dacă nu ai reguli de circulaţie, intri în blocaj în mai puţin de trei minute şi plăteşti preţul în cadavre. Dacă nu ai reguli în fotbal, oricine poate să ia mingea în mînă, să circule cu ea prin tribună, să coboare pe la vestiare şi s-o arunce în poartă, în timp ce portarul e snopit în bătaie de spectatorii intraţi pe teren. Dacă nu ai reguli în politică, cazezi frauda la tine acasă. Dacă nu ai reguli în spaţiul unei limbi, ajungi să nu te mai înţelegi cu ceilalţi. Să iei diamantul drept mezel şi să confunzi tîrnăcopul cu iasomia. Pentru barbarii de tirani ai limbii, aşa ceva nu pare să fie o problemă. Mi-ar plăcea să cred că pentru noi, ceilalţi, da.

***Radu Paraschivescu** este scriitor, jurnalist şi traducător.*

■ ■ ■

■ „Cum recunoaştem barbarul la *culturati* moderni, pentru a folosi expresia lui Tom Wolfe? După următoarele patru trăsături conjugate cu resentiment: 1) nerecunoaşterea frumuseţii unei opere, adică ignoranţa; 2) negarea a ceea ce este cultivat, sau refuzul excelenţei după Goethe, adică înfumurarea; 3) incapacitatea de a împlini un gest creator, adică neputinţa; 4) dorinţa confuză de distrugere, adică regresiunea. Dacă barbaria poate însoţi orice document de civilizaţie, după celebra formulă a lui Benjamin, acest fapt se datorează prezenţei ei, în exces, în inima mişcării ce macină din interior civilizaţia aşa cum macină fiecare om, fie el chiar iluminat de luminile timpului său.“

■ „Prima apariţie a cuvîntului «barbar», asociată unui mod de a vorbi aspru, brutal şi ininteligibil, se găseşte în versul 867* din cîntul II al *Iliadei*. […] Locuitorii ţinutului Cariei, în Asia Mică, au o trăsătură care îi defineşte şi Homer o aminteşte: sînt «barbarofoni» *(barbarophónon)*, adică se bîlbîie într-un mod imposibil de înţeles. «Barbaria» limbajului lor nu ţine de inferioritatea limbii în raport cu aceea a grecilor, deci de o alteritate etnică, ci de dificultatea carienilor de a articula, oameni cruzi şi grosieri, care îşi vorbesc cu greu chiar şi propria limbă. Dacă filologii ezită asupra etimologiei exacte a termenului *barbaros,* în mod cert o onomatopee provenind din *bambaino,* «a clănţăni din dinţi», «a tremura de frică» (cf. latin. *balbutio),* fără îndoială cuvîntul nu sună bine în greacă, din cauza dublării primei silabe *(bar-bar)* şi a rugozităţii celor două consoane *b* şi *r* care înglodează în două rînduri lichiditatea vocalei. A vorbi în barbară înseamnă a vorbi prin chiorăituri, ceea ce nu e tocmai cea mai bună manieră de a te face înţeles.“

---

* „Nastes mîna la încaier pe Carii de limbă străină [*barbarophónon*]“, Homer, *Iliada,* trad. lui George Murnu – *n.n.*

(Jean-François Mattéi, Barbaria interioară: eseu despre imundul modern)

Plictis şi *multi-tasking*

„[Walter] Benjamin, din nou: *plictisul e pasărea fermecată care cloceşte oul experienţei.* Frumos. […] Acum, luaţi un copil din ziua de azi şi căutaţi plictisul în viaţa lui. Măsuraţi viteza cu care senzaţia de plictis i se declanşează de îndată ce-i încetiniţi lumea din jur. Şi mai ales: înţelegeţi cît de străină îi este ipoteza că plictisul ar nutri altceva decît o pierdere de sens. De intensitate. O renunţare la experienţă. Acum vedeţi mutantul în devenire? Peştişorul cu branhii? […] Vă va demonstra acest lucru în modul cel mai clar de îndată ce va fi capabil să se manifeste în cel mai spectaculos *surfing* inventat de noile generaţii: aşa-numitul *multi-tasking*. […] în accepţia cea mai largă, denumeşte fenomenul prin care fiul vostru, în timp ce joacă Game Boy, mănîncă şi omleta, îi telefonează şi bunicii, urmăreşte şi un desen animat la televizor, mîngîie cu un picior şi cîinele şi, concomitent, fluieră tema muzicală de la Vodafone. Încă vreo cîtiva ani şi va evolua după cum urmează: îşi va face temele în timp ce stă pe chat la computer, ascultă muzică la iPod, trimite SMS-uri, caută pe Google adresa unei pizzerii şi bate o mingiuţă de cauciuc. Universităţile americane sînt pline de savanţi care se străduiesc să priceapă dacă aceştia sînt nişte genii sau nişte tîmpiţi care îşi ard creierul. Încă n-au ajuns la un răspuns precis.“

Nostalgie

„Nu se poate înţelege nimic despre barbari fără a pricepe că civilizaţia de care s-au desprins continuă să şi-o poarte în sinea lor ca pe un fel de ţară natală de care n-au fost demni.

Nostalgia pe care o păstrează peştele despre vremea cînd vieţuia pe uscat.

Într-adevăr: căutaţi întotdeauna, în orice triumf barbar, *nostalgia*. Poate chiar subtilul complex de vinovăţie.

Ciudate ezitări, mici gesturi, neaşteptate concesii făcute profunzimii, infantile solemnităţi.

Mutaţia e dureroasă: aşadar, mereu imperfectă şi incompletă.“

(Alessandro Baricco, Barbarii)

Teodor TIȚĂ

Invaziile barbare

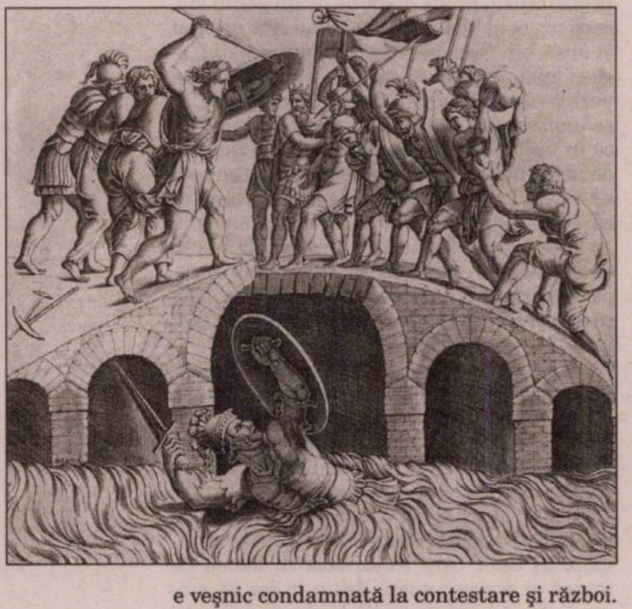

„Dumnezeu…,
ca să schimbe fața lumei vechi
și să o întinerească,
împinse potoape
de nații barbare asupră-i.“

NICOLAE BĂLCESCU,
Istoria Românilor sub Mihaiu Vodă Vitezul

La ora la care scriu acest text, Ucraina se pregătește să mai facă un pas în direcția despărțirii de Rusia. Parlamentul de la Kiev are pe agendă un set de legi care va face infracțiune din orice afișare a unui semn care să invoce trecutul sovietic. La fel se va întîmpla și cu orice discurs public care va minimaliza importanța luptătorilor pentru independența Ucrainei. Spre dezamăgirea unora dintre ucraineni, prevederile pachetului de legi afectează inclusiv veterani de război sau familiile lor. O insignă a Armatei Roșii purtată la piept ar putea crea probleme chiar dacă nu sînt prea mulți care neagă justețea demersurilor de apărare din timpul ultimului Război Mondial. Or, cel puțin ăsta este avertismentul lansat de mai mulți ong-iști ucraineni din categoria celor – merită notat – fără simpatii pro-ruse. Sentimentul de urgență al deputaților din Radă, chiar dacă nu e împărtășit de întreaga populație, e cumva de înțeles. În estul țării mor oameni pe altarul dezorientării identitare. E normal ca aceia care încă mai au libertatea să aleagă să se grăbească un pic. E de înțeles, poate, și supracompensarea.

Atacul asupra trecutului comun e o formă de apărare. *De diferențiere*. O fi trecutul comun, dar viitorul nu e. Cam ăsta e mesajul. În spațiul ex-sovietic sînt de mult apuse vremurile satisfacției transetnice a anilor ’60-’70 în care ucraineanul, bielorusul, armeanul și turkmenul se puteau mîndri împreună că sînt cetățeni ai statului care a trimis primul om în spațiu. În Ucraina contemporană, URSS este mai degrabă asociat cu Holomodor-ul – teribila foamete din vremea lui Stalin despre care mulți ucraineni cred că a fost rezultatul unei politici cinice de exterminare a unei populații considerate un pic prea nesovietică.

Văzută de la Kiev, Rusia, statul care și-a asumat pasivul și activul sovietic, nu mai e deloc o influență civilizatoare, așa cum îi place să se prezinte și așa cum era acceptată parțial în vremurile sovietice. Din contra. Ucrainenii, proaspăt redefiniți ca popor european autonom, au senzația, zilele astea, că țin piept invaziilor barbare. Logica lui „în timpul ăsta ei construiau catedrale“ prinde viață încă o dată pe pămînturi slave. La Kiev se construiește o națiune (fapt documentat inclusiv în paginile *Dilemei vechi),* iar mitul fondator spune că poporul ucrainean își recapătă identitatea și rostul ținînd piept sălbaticilor din est. „Omuleții verzi“ ai lui Putin contribuie involuntar la efortul comun, subliniind în fel și chip că în estul Europei ora exactă se dă de la Moscova.

Într-o perioadă istorică redusă, Moscova a fost pentru ucraineni, pe rînd, sediul sălbăticiei lui Stalin (rău), centrul superputerii militare și științifice la al cărei succes contribuția ucraineană a fost semnificativă (bine) și, mai recent, locul de unde iradiază ambițiile ridicole ale lui Vladimir Putin (rău). Merită notat că, văzute dinspre Rusia, evenimentele au același *feeling*. Rușii se simt agresați, își simt civilizația amenințată de „naziștii“ oportuniști și nerecunoscători ieșiți din fumul și ruinele Maidanului. Citind traduceri din presa rusă, descoperi că atacul asupra Ucrainei e, de fapt, contraatac, un fel mini-război de apărare a sufletului rusesc, o obligație patriotică. Și rușii au sălbaticii lor. și pe ei sălbaticii îi ajută la conturarea națiunii. O națiune care se teme de un presupus asalt al Occidentului. Barbarii sînt din nou la poarta celei de-a treia Rome. Îmi veți spune că asta e doar propagandă. O fi. Dar, cînd propaganda e susținută de procente nord-coreene în sondajele de opinie, e mai mult decît atît. Sînt sceptic în privința nevinovăției mulțimilor.

Revenind, dacă există undeva o relație schizoidă între două popoare, atunci cea dintre ruși și ucraineni e exemplul ideal. S-ar putea crede că granița de est a Europei e veșnic condamnată la contestare și război. Că întotdeauna, plăcile tectonice ale „civilizațiilor“ se vor izbi una de alta. Un soi de dat istoric ieșit din prea multele schimbări de regimuri și paradigme culturale. O excepție. Ar fi corectă o astfel de afirmație dacă am uita de granița de sud a continentului. Acolo se duce un alt război, nedeclarat de data asta, dar cu mult mai multe victime.

Un raport recent al Organizației Internaționale pentru Migrație estima că, în 2015, în Marea Mediterană voi pieri 30.000 de oameni încercînd să ajungă pe țărmurile Europei. Pentru comparație, războiul civil din Ucraina a făcut pînă acum în jur de 6000 de victime, incluzînd aici și morții din ciocnirile de la Kiev de dinainte de schimbarea de regim. În sud avem de-a face cu alt fel de invazie. Una a disperaților. Migranții de pe plajele Mediteranei nu vor să impună un model, ci vor să profite de unul deja verificat. Să se topească în el. Aici nu e vorba de de aroganțe imperiale, ci doar de dorința unor indivizi de a profita de avansurile civilizației-țintă. Alți barbari cu alte scopuri.

E aproape ironic cum refluxul din Mediterana deranjează foste puteri coloniale.

Deși nu o recunosc, europenii nu vor să sprijine visul imigrantului african, nu vor să plătească pentru el. Mai mult, se tem că, în cele din urmă, „europenismul“ va fi modificat fundamental de noii veniți. Ultimele alegeri din Franța și Marea Britanie susțin din plin argumentul acesta. În cancelariile europene s-a practicat, pînă nu demult, fără succes, strategia „*Wish them away*“ / „Fă-te că nu-i vezi, poate dispar“. Disconfortul elitelor continentului e greu de ascuns. Doar mormanele de cadavre care riscau să întunece priveliștea turiștilor au împins pînă la urmă Uniunea Europeană spre un summit dedicat chestiunii imigranților ilegali. La finalul întîlnirii am reținut că Marea Britanie ar vrea să fie scutită de la preluarea pe teritoriul propriu a unei părți dintre cei care ajung vii în Italia.

E aproape ironic cum refluxul din Mediterana deranjează foste puteri coloniale. State care, în istoria lor, și-au justificat invaziile prin eforturi civilizatoare. Nu e nici o prejudecată aici, e doar o constatare amuzată. Barbarii sudului european nu mai luptă împotriva civilizației, ci vor să se bucure de ea. Iar forțele civilizatoare de ieri sînt azi închise bine în cetate. Postmodernism curat.

Europenii nu sînt singuri. Statele Unite au aceeași problemă la granița de sud. Mii de „barbari“ mor anual pe drumul spre cei trei mii de kilometri de graniță care separă SUA de Mexic. Dar asta nu îi oprește. Noi și noi valuri de latino-americani pun presiune pe frontiera americană. O bună parte dintre ei reușesc să intre. Ba chiar, după o generație sau două, încep să și reclame relevanța pe care simt că o merită. Aș menționa doar faptul că e al naibii de greu să cîștigi astăzi alegeri în America ignorînd comunitatea latino. Aproape imposibil.

Mai nou, și statele asiatice mai dezvoltate se confruntă cu valuri de migrație. Recent, Malaezia anunța abrupt mii de refugiați *rohingya* (veniți din Bangladesh și Burma) că trebuie să plece înapoi la ei în țară. Asta deși în țările de origine sînt victime frecvente ale ieșirilor violente ale populațiilor majoritare. Pentru guvernul malaezian asta conta prea puțin.

Barbarul (cu sau fără ghilimele) e străinul care amenință. Uneori barbarul e un șef de stat arogant, alteori doar un individ de mînă cu alți indivizi, cărora numai disperarea le e comună. Iar amenințarea poate fi militară (cazul ucrainean), poate fi economică (cazul european sau american) sau poate fi de ambele feluri. Interpretarea diferă de la caz la caz. Însă întotdeauna, fără nici o excepție, barbarul reprezintă și o amenințare culturală. Orice conservator îți va spune asta: străinii sînt disruptivi și potențial periculoși. Barbarii pot schimba componența etnică populației, pot – ferească sfîntul – să aibă pretenții de ordin religios sau chiar de conduită publică. Pot încerca să schimbe națiunea-gazdă și chiar schimbă națiunea-gazdă. E o chestiune de timp. Rezistența e inutilă. Știți vreo națiune care a supraviețuit nealterată invaziilor barbare?

Oriunde te-ai uita pe hartă ai să îi găsești. Să recunoaștem, măcar în discuții private, că lumea aparține barbarilor. După o vreme o să recunoaștem și în public. Și mai e ceva. Poate ar trebui să li se facă cumva dreptate. Nu numai că, la un moment dat, în decursul istoriei, am fost cu toții barbari, dar cum am putea să știm cine sîntem fără „străinii“ noștri?

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la https://twitter.com/jaunetom.*

Energii formidabile

„Atunci cînd mă gîndesc la ce-i poate determina pe barbari să demoleze toate aceste lucruri șistoria sufletului, spiritualitatea burgheză, ritul profunzimiiț, nu pot să nu mă gîndesc că – nu exclusiv, ci inclusiv – un anumit rol îl joacă și amintirea celor petrecute în secolul trecut. Într-un fel, sedimentarea unei suferințe imense, generată de două războaie mondiale și de un Război Rece plutind în suspensie deasupra holocaustului nuclear. Ca și cînd oamenii și-ar fi predat, din tată în fiu, șocul acestei terori prelungite și s-ar fi jurat că așa ceva nu se va mai întîmpla în felul acela. N-aș confunda-o cu o nouă vocație pentru pace, n-aș spera atît de mult: însă, oricît de neplăcut ar fi s-o spun, cred că acel suflu prelung al suferinței a sugerat, inconștient, o suspiciune înrădăcinată față de tipul de cultură care a generat toate acestea, ori cel puțin le-a permis. Probabil că oamenii s-au întrebat, în maniera cea mai simplă și într-un ungher ascuns al minții: oare nu cumva tocmai această idee de spiritualitate și de cult al profunzimii o fi la rădăcina acestui dezastru?“

„Gîndiți-vă la momentul cînd, după veacuri de madone, coborîri de pe cruce și bune vestiri, artiștii au început să picteze scene de viață cotidiană: cineva care citește o scrisoare, o piață, niște gîște, lucruri dintr-astea: ce amețitor salt în jos. De la Maica Domnului la fazani. Și totuși, încă o dată în acest caz, ce imens flux de energie, de forță, de suflet, dacă vreți, s-a eliberat dintr-o mișcare atît de barbară!“

„În mod tendențial, barbarii urmăresc să lovească în sacralitatea gesturilor pe care le agresează, înlocuind-o printr-un consum în aparență mai laic. Aș spune după cum urmează: ei demontează totemul și îl diseminează pe cîmpul experienței, dispersîndu-i sacralitatea. […]. Și totuși sîntem o civilizație destul de laică și știm prea bine că orice pas înainte în laicitate repune în mișcare lumea și degajă energii formidabile.“

(*Alessandro Baricco,* Barbarii)

DILEMA
Barbarii

Bogdan VOICU

De gustibus

■ Îmi place ca partenera mea să nu folosească prea mult parfum. Mai exact, este absolut perfect dacă simt parfumul abia cînd mă apropii de pielea ei. Întîlnirea tîrzie a senzorilor tăi olfactivi cu parfumul permite atunci să simţi acut cum pătrunzi în intimitatea absolută a acelei persoane, îi sporeşte misterul şi, pe termen lung, creşte valenţele de a consolida relaţia. Devine parte a acelui ceva împărţit în cel mai restrîns cerc posibil.

Localnicii spun despre Colonia Claudia Ara Agrippinensium că a fost cîndva cel mai nordic oraş al Imperiului Roman. Locul unde civilizaţia întîlnea barbarii. Pe malul vestic al Rinului locuiau romanii. Pe partea cealaltă erau germanii. Barbarii, carevasăzică. Din ăia care nu se spălau, neavînd apă curentă. Şi care purtau barbă, deoarece nu aveau brici. Civilizaţi, odată ajunşi în cîmpia Rinului, romanii au construit un pod. La capul podului au fortificat un avanpost. Era locul unde civilizaţia întîlnea barbaria. Unde romanii şi barbarii schimbau bunuri. Unde se vindeau, în mod civilizat, sclavi. Şi unde romanii pedepseau uneori barbarii, de exemplu prin decapitare, ca să le amintească modelul de urmat pe drumul spre civilizaţie.

Un paznic de la o companie privată îi cere unui tînăr să nu mai stea întins pe o bancă aflată pe domeniul public. E soare, iar celelalte bănci sînt libere, dar în opinia paznicului a sta întins în apropierea vitrinei pe care o păzeşte, undeva pe Victoria Socialismului, constituie o încălcare a ordinii publice, o chestie necivilizată, nedemocratică.

Barbaria stă în ochiul privitorului, este dependentă de norma socială acceptată.

■ Îmi displac cei ce folosesc un parfum puternic, invadînd spaţiul intim al celor din jur. Cu atît mai bizar este atunci cînd detectez cîte o dîră de parfum în mijlocul piscinei. Le acord circumstanţe atenuante la gîndul că poate le simt mirosul datorită rinitei mele alergice.

Relaţia Coloniei cu barbarii a evaluat permanent. Francii au ocupat oraşul, iar Charlemagne sau Karl der Große avea să aibă capitala în apropiere, într-un loc numit Aachen, dar căruia francezii îi zic Aix-La-Chapelle. Inchiziţia a fost mai puţin importantă aici, locuitorii fiind ocupaţi să ridice cea mai mare catedrală gotică ce avea a fi construită vreodată. Nu s-au implicat nici în Războiul de 30 de ani. Lupta cu barbaria va reveni acut, înainte şi în timpul Marelui Război. Mai întîi barbarii de evrei au primit o corecţie. Apoi anglo-americanii au corectat barbaria şi le-au oferit germanilor ocazia de a remodela oraşul. 90% din clădiri au întîlnit măcar suflul unei bombe ce le-a dărîmat. Evident, germanii se ocupaseră şi ei de acţiuni aeriene prin care civilizaseră estetica oraşelor englezeşti.

La coadă la pateuri, două persoane se bagă nonşalante în faţa mea. Domnişoara blondă îmi spune înţepată că ea era oricum „după doamna". Nu îmi rămîne decît să mă bucur: probabil sînt într-atît de suplu încît devin invizibil ;)

■ Povestea mirosurilor este complicată de alegerea parfumului. Este şi o chestie de bani. Odicolonul pare a fi uşor de accesat. Şi miroase de te rupe. Apa de colonie e o altă mîncare de peşte, dar costă, nene!

Colonia era locul potrivit în care unele din problemele cruciale ale Evului Mediu tîrziu îşi puteau găsi rezolvarea. Dispariţia romanilor şi a apei curente adusese beneficiul de a permite oamenilor să se recunoască după miros. Asta era cool. *Nu trebuia să întrebi cine a intrat în sala tronului, sudoarea-i acumulată în haine juca rol de antemergător. Dar de la un punct încolo a devenit* en vogue *să îţi modelezi apariţia exterioară. Perucile şi parfumul erau însemne ostentative ale noii Civilizaţii. Colonia, căreia francezii şi englezii i-au spus mereu* Cologne, *a inventat apa-de-colonie. Un italian a mixat primul şip pe la 1709. Lumea civilizată a crezut o vreme că poţiunea poate ţine ciuma bubonică la distanţă. La urma urmei, odicolonul era scump. Trebuie că făcea el ceva special!*

La o conferinţă ştiinţifică, un participant apărut în mijlocul unei sesiuni mă întreabă dacă X se află în sală. Îi spun unde este, în sală, pe ultimul rînd de scaune. „Poţi să te duci să o chemi?", îmi adresează o rugăminte ce sună mai degrabă a cerere imperativă. Îi spun că este nepoliticos să o scot în toiul prezentării. „Nu te duci să o chemi???", se miră. La urma urmei, domnia sa este ditamai lectorul universitar, ce contează că i-ar deranja pe ceilalţi, că îmi dă mie ordine sau că este posibil ca persoana cu pricina să se afle în sală ca să audieze o prezentare interesantă? Sau că el însuşi se presupune că a venit să mimeze că se ocupă cu ştiinţa. Nu era mai simplu să îl fi recunoscut lumea după miros???

Pe vremea lui Giovanni Maria Farina, inventatorul apei de Cologne, seniorul avea putere de viaţă şi de moarte şi decidea cum se schimbă legea, fiind cel mai puternic. Lui Farina i se făcuse un mare favor, fiind acceptat în cetate deşi era străin.

Mai tîrziu, intrarea în modernitate a adus cu sine acel *rule of law*, ce a înlocuit forţa brută, barbară, cu noua civilizaţie dată de o lege nearbitrară, aplicată la fel tuturor. Dar o astfel de regulă nu este firească într-o societate profund tradiţională, unde fiecare caută să arate cît de important este, dînd ordine celor care par într-o situaţie inferioară, stabilind cine şi ce trebuie să facă, furînd startul, trecînd peste legile scrise sau pur şi simplu făcînd legea după cum are chef în clipa aceea.

Cu 40 de zile înaintea Paştilor, creştinătatea vestică sărbătoreşte Carnavalul. De fapt, nu doar ei, ci şi multe ţări ortodoxe, precum Grecia, păstrează tradiţia, evident precreştină (barbară, carevasăzică). Fosta colonie romană de pe malul Rinului are astăzi al treilea carnaval din lume, atrăgînd cam un milion de turişti anual pe durata celor şase zile în care se defilează. Unii dintre ei au barbă. Puţini ştiu că acolo unde sînt majoritari germanii, pe malul de vest, cîndva stăteau romanii, iar pe malul de est, unde ponderea imigranţilor este mai mare ca în restul oraşului, locuiau cîndva barbarele triburi germanice. Dar mulţi dintre turişti află că aici există şi o limbă locală, un alt fel de germană, în care oraşul se cheamă Kölle. Kölle Alaaf! *strigă cu toţi pe străzi, fără a şti că acesta ar putea fi un vechi strigăt de luptă împotriva barbarilor.*

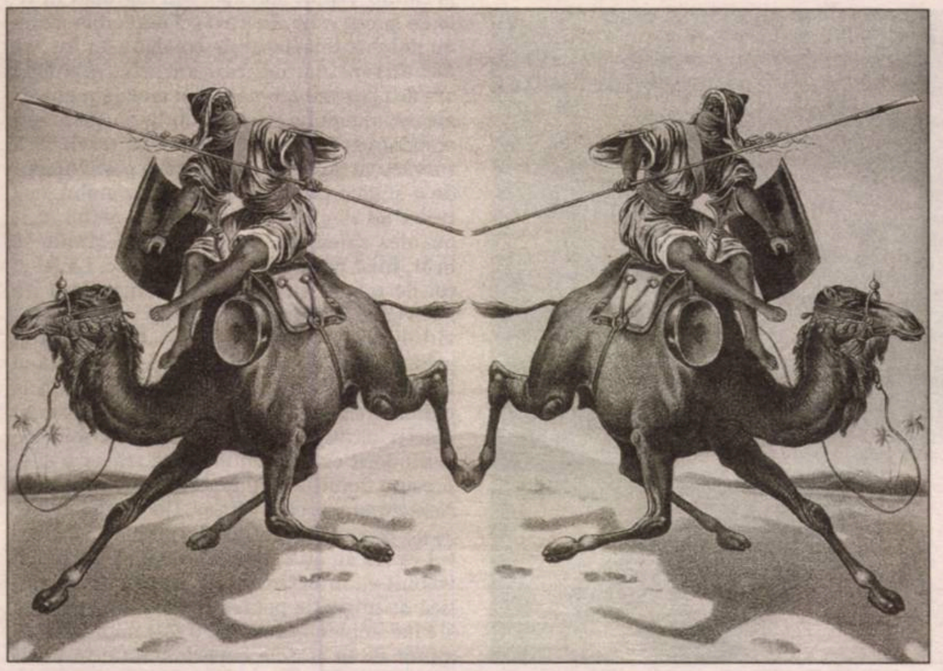

„Barbaria nu este
un început, ea urmează
întotdeauna unei culturi,
care a precedat-o în mod
necesar, şi numai prin raportare
la aceasta poate părea
o sărăcire şi o degenerescenţă.
Barbaria, a spus Joseph
de Maistre, e o ruină,
nu un rudiment.
La început
e întotdeauna cultura."

MICHEL HENRY,
La Barbarie

Relativitatea este paradoxală în sine. Fiindcă barbaria stă în ochiul privitorului, este dependentă de norma socială acceptată. Iar dacă norma socială este să îţi arăţi muşchii, atunci pretenţia de a urma mereu aceleaşi reguli este absurdă, o barbarie prostească, de penalizat fără zăbavă. Cum o fi însă să afirmi o normă socială, să te baţi cu pumnul în piept despre cum o aperi şi, în fapt, să aplici o alta, în care să arăţi că tu faci legea după cum ai chef, aşa cum fac zilnic conaţionalii mei, că or fi ei paznici de vitrină, domnişoare ce cumpără covrigi sau lectori universitari? Cum o fi să îţi placă această normă explicită a dublei morale şi apoi să acuzi pe alţii că nu sînt civilizaţi? Atunci a fi barbar înseamnă să faci ceea ce spui, nu-i aşa?

În debutul lui 2015, întîlnirea cu barbarii a cunoscut un sens nou în Köln, fosta colonie romană. Extremiştii PEGIDA au organizat primul lor marş în cel mai mare oraş al Renaniei. Pornea de la Deutz, principala gară de pe malul de est, şi mergea pînă la impunătorul Dom (catedrala gotică de care vorbeam mai sus). PEGIDA e un acronim pentru „patrioţii europeni împotriva islamizării Occidentului". Nişte noi cruciaţi ce luptă contra barbarilor şi care făceau deja un marş pe săptămînă în Dresda. Tipul de mişcare socială sprijinită în mod tradiţional de Biserică. Şi pe care, la Köln, episcopul a lăsat-o-n ceaţă. La propriu. Marşul avea loc seara, iar atunci cînd „patrioţii" au ajuns lîngă Dom, eclerajul acestuia a fost stins ca protest împotriva PEGIDA. Cum iluminatul public din zonă depinde de Dom, impresia de dezavuare a PEGIDA a fost extrem de puternică, accentuată şi de bătutul clopotelor. Un gest simbolic al unei instituţii ce îşi făcuse cîndva un titlu de glorie din a se opune barbariei precum o face PEGIDA azi. Un gest care marchează modul civilizat de a defini barbarii de azi şi de a-i combate… Un fel de apă de colonie aplicată discret pe o piele suavă.

■ Parfumul nu trebuie să fie scump, ci discret, să îl găseşti acolo, la final, alături de mirosul pielii curate, de fascinaţia apei calde, de dorinţa de a îmbrăţişa un om viu, adevărat, tolerant, care să înveţe de la ceilalţi şi să le înţeleagă normele sociale. Nu parfumul, ci felul în care îl folosim ne separă de barbari.

***Bogdan Voicu** este sociolog şi îl puteţi găsi pe site-ul www.BogdanVoicu.ro.*

Ana-Aurelia HUŢANU

Migranţii economici, barbari cu şi fără voie

Cînd în sfîrşit s-au deschis sau mai bine zis au fost dărîmate porţile staulului în care am fost ţinuţi ca vitele în timpul celor 45 de ani de lumină, nu-i de mirare că ne-am năpustit în lume ca o turmă dezorientată şi flămîndă peste civilizatele peluze europene – şi-am făcut prăpăd.

În ultimul sfert de veac am auzit şi am văzut, în special pe continentul european, tot felul de isprăvi de-ale conaţionalilor noştri de etnie română sau romă, ce pot fi numite barbarii, acte care la noi în ţară au loc frecvent şi dintre care menţionez doar lăsarea gunoaielor în spaţii publice, tîlhăriile şi înşelăciunile, prostituţia, poluarea sonoră cu muzică şi înjurături – oprindu-mă din enumerare nu pentru că aş fi încheiat lista, ci pentru că mă doare s-o continui.

Din fericire, în vizitele mele în America de Nord, Orientul Mijlociu şi Europa de Vest am dat peste oameni care asociau România şi românii cu aspecte pozitive precum sportul de ieri şi de azi, relieful şi peisajele („ţară frumoasă“), istoria limitată la nelipsita emblemă transilvăneană Dracula – şi oamenii, fiindcă cei care mi-au spus asta aveau cel puţin un prieten român sau o cunoştinţă de pe la noi care i-a impresionat plăcut. Cu acestea defilăm, la fel şi cu olimpicii pe care nu-i promovează nimeni şi cu personalul înalt calificat care e mult prea discret pentru a se bate cu pumnul în piept.

Cei care defilează sub drapel românesc fără voia noastră sînt „barbarii“, emigranţii în masă care încearcă să facă o mică Românie pe unde merg, aducînd uneori de-acasă apucături care am fi vrut să rămînă îngropate în vremi mai tulburi ce trag să apună, dar încă rezistă. Ei nu ne reprezintă întru totul ca neam, dar sînt „salienţi“, adică sar în ochi, şi sînt ai noştri oricît de multă jenă şi frustrare ne-ar produce. Cu toţii cunoaştem fel şi fel de cazuri şi îi respect din toată inima pe aceia care luptă din răsputeri să compenseze pentru asta prin fapte de bun-simţ şi muncă cinstită.

Din punctul meu de vedere, după ’89 s-au evidenţiat trei tipuri de migraţie românească internaţională: migraţia de elită, migraţia temporară pentru muncă şi migraţia în scop infracţional. Prima categorie cuprinde personalul înalt calificat şi „creierele“ care de obicei se integrează foarte bine în ţările în care ajung şi fac cinste ţării, numai că nu au parte de prea multă vizibilitate. Am remarcat expresii faciale memorabile pe figurile străinilor cărora le spuneam că a doua limbă vorbită în Silicon Valley este româna şi că avem cea mai bună viteză de Internet din lume, întrecîndu-ne doar cîteva ţări asiatice, trei-patru, în funcţie de anul în care e făcut topul. La fel şi cînd le vorbeam despre olimpici, părînd atît de incredibil pentru nişte „barbari“ ca noi să avem tineri performanţi în ştiinţă. Învăţămîntul românesc… controversată temă! Le-am povestit că la noi se pune un accent deosebit pe teorie, pe conţinut abstract şi prea puţin pe abilităţi practice şi sociale, ceea ce explică paradoxul de a avea cultură generală şi minte brici, de a şti cel puţin o limbă străină şi cu toate acestea să fim atît de stîngaci în ale interacţiunii om cu om.

The Famine Memorial *din Dublin, Irlanda, un grup statuar în amintirea Marii Foamete care a marcat puternic această naţiune la sfîrşitul secolului al XIX-lea.*

> *„Trecutul e unul dintre locurile privilegiate ale sensului. […] Ideea barbarilor în această privinţă e una radical opusă. Aş rezuma-o astfel: trecutul, aşa cum o spune cuvîntul însuşi, e trecut. Şi cu asta discuţia s-a încheiat.“*
>
> ALESSANDRO BARICCO, *Barbarii*

Cea din urmă formă de migraţie e mică şi rea: migraţia în scop infracţional.

Migraţia temporară pentru muncă a fost însă cea care a făcut ravagii în ţară şi în Europa mai ales, lăsînd în urmă localităţi pustii şi copii fără mamă, fără tată sau fără amîndoi, în grija statului, în vreme ce bătrînul continent a fost şocat de cît de înapoiaţi sîntem şi cît de jos ne putem preta, văzîndu-ne aşa dintr-odată, buluc, buimaci, flămînzi şi gata de orice, nici o muncă nefiind prea umilitoare, îndurînd totul pentru bănuţul de pus la ciorap, risipit mai apoi sau îngropat în viloaie şi renovări. Pentru cei care abia acum au deschis televizoarele treaba asta nu are nici un sens, dar noi, care am prins cele două ore de program alb-negru cu marile realizări ale socialismului, ştim că mulţi dintre aceşti oameni care lucrau la oraş s-au trezit fără serviciu în floarea vîrstei şi fără posibilitatea de a-şi găsi un loc de muncă rezonabil, dar trebuind să-şi întreţină familia, astfel încît au ales calea străinătăţii, comportîndu-se brut, fiind prea puţin educaţi civic. La fel şi cei de la sat, care n-au avut niciodată un „serviciu“ în afara CAP-ului şi a micilor învîrteli meşteşugăreşti de pe lîngă casă şi printre care s-a dus vestea că în Spania şi Italia culesul căpşunilor şi ştersul la fund se plătesc binişor. Mulţi din cei care formau marea pătură săracă şi păturica mijlocie şi-au dorit cu mic, cu mare să trăiască şi ei precum familiile Guldenburg şi Ewing, ca-n *Neckermann* şi ca-n *Dallas*. Un vis rezonabil, aş putea zice, dar nu visul e problema, ci faptul că nu au ştiut ce să facă cu el. Aici ar fi trebuit să intervină statul român cu o politică de migraţie pentru muncă bine gîndită şi bine implementată (ar fi fost nepreţuit un ajutor de la statele experimentate în acest sens precum Germania, cu programul lor *guest-worker),* dar a fost depăşit de situaţie ca de multe ori, de altfel, fiindcă o strategie eficientă de management al migraţiei şi al veniturilor obţinute astfel nu a fost niciodată o prioritate reală, ci doar una demagogică – însă nu e prea tîrziu pentru un astfel de demers dacă e făcut cu cap. Va ajuta mult generaţiile de elevi care visează la munca în străinătate, fiindcă numai asta au auzit de cînd s-au născut.

Cea din urmă formă de migraţie e mică şi rea: migraţia în scop infracţional. Par mulţi, dar sînt cu mult mai puţini decît cei care muncesc cinstit şi discret, la locul lor şi care nu se văd, nu se disting de restul colegilor de alte naţii sau de localnici. În afară, infractorii sînt de departe cei mai vizibili. N-am avut cum să nu dau peste reţelele de cerşetorie organizată din centrul Dublinului, aşa cum toţi turiştii români au văzut „de-ai noştri“ în toate marile oraşe europene şi nu numai. Un tinerel blond cu ochi albaştri, subţirel şi îngrijit, mi se plîngea, pe cînd lucram la Amnesty International, că l-a „călcat Garda“ (poliţia irlandeză) acasă, dar cînd am mai întrebat una-alta a reieşit că „găzduia“ nişte carduri dubioase şi se mai ocupa şi cu cerşetoria. Am apucat să-i spun cîte ceva despre cum ne simţim noi, ăştialalţi, din cauza asta, înainte ca el s-o ia la picior la vederea unui poliţist de la Gardă, dar nu cred că l-a impresionat nicicum. Sau dacă l-a impresionat pe moment, nu l-a ţinut mult.

Am observat că, în general, specia umană are memorie scurtă. Să luăm de exemplu migraţia, veche de cînd lumea, surprinzînd politicienii de fiecare dată ca şi cum oamenii nu s-au mutat dintr-un loc într-altul de cînd sînt. Cea mai mare mirare îmi produc ţările care au avut în trecut experienţa unor emigrări masive prin plecări de populaţie din cauza foametei şi sărăciei, dar care au depăşit momentul de ceva timp şi, în faţa imigraţiei din prezent, nu ştiu cum să reacţioneze. Am în minte acum rapid Italia şi Irlanda, două ţări care au umplut America de clanuri de „barbari“ flămînzi şi aprigi şi care acum, avansate economic fiind, au o atitudine atît de negativă faţă de migranţi (nu la nivel de politică, ci de indivizi). Detectînd accent străin pe cînd purtam haina galbenă cu sigla Amnesty International, un bătrîn irlandez mi-a spus că, după el, i-ar pune pe toţi migranţii pe o corabie cu explozibil, i-ar trimite în larg şi le-ar da foc. Şi irlandezii sînt cel mai prietenos popor! Au şi ei limitele şi excepţiile lor, precum acest om care nu-i reprezintă în general. Nu vreau să mă gîndesc la fanteziile altor naţii, fiindcă îmi aduc aminte de Holocaust şi nu e momentul.

„Barbari“ vor fi mereu, fie că poartă numele de huni, vikingi, români sau africani. Va fi o mare surpriză pentru unii să afle că România se îndreaptă şi ea încetişor spre statutul de ţară de imigraţie, deşi nu ne-am dezmeticit bine după valurile masive de emigraţie, dar e o realitate ce nu trebuie ignorată. Şi dacă în mileniile de pînă acum oamenii au tot exersat, ar fi bine – mi-ar plăcea să apuc, recunosc – să se pună la punct şi politicile cu privire la migraţie odată cu globalizarea, prin toate cele patru zări. Nu de alta, dar vin talazuri dinspre est şi dinspre sud şi ar fi bine să fim pregătiţi pentru ele.

***Ana-Aurelia Huţanu** este doctor în psihologie.*

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

Iasă-ți copiii să vină la tine

O lege nouă și un vechi dispreț

Va fi pusă în dezbatere publică o nouă lege a educaţiei. Ministrul învăţămîntului a asigurat poporul că va avea la dispoziţie o lună întreagă pentru a spune ce e bine şi ce e rău în legea care stă, deocamdată, prin sertarele Parlamentului. În mod normal, o astfel de veste ar trebui luată foarte în serios: la cîte probleme are şcoala românească, grija statului de a aduce îmbunătăţiri în educaţie ar trebui să ne facă să stăm cu ochii nedezlipiţi de calendar şi de site-ul ministerului, pentru a afla cît mai multe şi a ne apuca de vorbit, consultat, dezbătut, interogat, modificat etc.

Am însă cîteva bune motive ca această iniţiativă să mi se pară total neserioasă, lipsită de eficienţă, făcută doar ca să înfrumuseţeze reverul partidului aflat la guvernare. Iată-le:

1. Din dialogul ministrului cu presa nu se desprinde nici un inventar responsabil cu privire la eşecurile numeroase şi bine cunoscute ale învăţămîntului, corijabile, eventual, prin această nouă lege. Te-ai aştepta ca orice iniţiativă legislativă în domeniu să fie precedată de studii ale institutelor de cercetare a educaţiei, de dialoguri ample la masa rotundă cu toţi actorii implicaţi în domeniu (părinţi, profesori, ONG-uri, sindicate, directori de şcoli sau de licee, decani sau rectori, angajatori etc.), de declaraţii comune ale tuturor partidelor politice care să descrie un punct de vedere comun asupra planului de reformare pe termen lung a educaţiei etc. Nici vorbă: din cele relatate de presă reiese că domnul ministru vrea lege în educaţie fiindcă a vorbit cu sindicatele şi au căzut de acord că e nevoie, şi fiindcă domnul Ponta a făcut promisiuni în campania prezidenţială.

2. Această nouă lege a educaţiei este strîns legată de numele obosit al doamnei Ecaterina Andronescu, şefa comisiei de învăţămînt din Senat, în sertarele căreia stă draftul legii din 2009. Doamna senator e un personaj trist al învăţămîntului românesc: a dovedit cu asupra de măsură, în nenumăratele funcţii ocupate şi în toate apariţiile, multe, televizate, că nu este decît un slujbaş de partid, mărunt, servil, loial şefilor. Nu se înţelege de ce după toate eşecurile răsunătoare obţinute în activitatea domniei sale de reformatoare a învăţămîntului, după acuzaţiile de interese meschine şi nepricepere în domeniul educaţiei, doamna Ecaterina Andronescu este văzută, şi acum, ca un guru al şcolii româneşti.

3. Din declaraţiile ministrului Câmpeanu reiese că priorităţile învăţămîntului pe care încearcă să le rezolve prin această nouă lege sînt examenele, testările naţionale şi statutul cadrului didactic. Or fi, nu zic nu. Dar şcoala din România are, cred, probleme mai urgente şi mai grave: lipsa manualelor şcolare, pregătirea profesională jalnică a cadrelor didactice, programele şcolare cu conţinut mucegăit, lipsa grădiniţelor din comunităţile rurale ori lipsa igienei şi a securităţii din şcolile urbane etc. Aşa stînd lucrurile, o preocupare bruscă pentru cîte examene ar trebui să dea un licean ca să obţină diploma de bacalaureat mi se pare total inadecvată. Şi neserioasă.

4. Draftul noii legi a educaţiei pare ceva cu totul misterios şi profund inaccesibil: nici sindicatele, nici profesorii, nici ziariştii şi se pare că nici măcar ministrul însuşi nu ştiu încă ce schimbări majore şi benefice vor veni peste ei: doamna Ecaterina Andronescu tace, domnul Câmpeanu face declaraţii eliptice din care reiese doar că vrea schimbare, iar sindicaliştii vorbesc din ce află „pe surse".

5. Luna iunie, luna în care se presupune că ar trebui să existe dezbaterea publică pe proiectul noii legi a educaţiei, este o lună în care profesorii, şcolarii, părinţii, inspectorii, directorii – pe scurt, toţi cei care sînt invitaţi să dezbată – sînt foarte ocupaţi cu organizarea sfîrşitului de an şcolar: încheierea situţiilor şcolare, examene de bacalauareat sau de intrare la liceu, serbări etc. Singurii care nu sînt ocupaţi sînt, din nou, doamna Ecaterina Andronescu, domnul Câmpeanu şi şefii de sindicate.

Să nu fim, deci, optimişti: dispreţul pentru generaţia de mîine persistă în gîndurile şi faptele conducătorilor patriei.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Hotel şi Enterprise

Mult timp, idealul meu a fost să locuiesc la hotel. Mi se părea fascinant şi chiar palpitant: nu eşti niciodată complet singur, ai serviciile asigurate, poţi oricînd coborî în hol sau la restaurant ori bar dacă te plictiseşti. Şi, dacă nu-ţi mai place, poţi schimba chiar hotelul...

Cînd eram mică, mergeam la Hotelul Siemens din Mangalia, care, în ciuda vremurilor ceauşiste, era mai... occidental. Acolo am simţit pentru prima dată că un hotel e o lume, pe care o poţi explora, descoperindu-te, în acelaşi timp, şi pe tine, afirmîndu-ţi independenţa mai uşor, într-un sistem protejat. În sensul că, oriunde te-ai fi dus, erai înconjurat de oameni (pe vremea aceea nu aflasem încă de singurătatea în mijlocul mulţimii...). Cînd mă duceam să înot, de una singură, în piscină, era un paradis: îmi făceam bazinele numărîndu-le conştiincios, înotînd aproape mereu la fel, nici prea repede, nici prea încet (cu excepţia cîte unui zvîcnet din picioare). Pe parcursul turelor reglementare mai interacţionam cu cîte o persoană din jur, aruncînd cîte o privire sau cîte un zîmbet, după caz. Pe atunci, mi se părea mare lucru. Momentul cel mai grozav era cînd, după bazin, mă duceam singură la barul de la etajul I, pare-mi-se, şi beam un Pepsi (iarăşi, mare lucru pe vremea aceea). Cînd mă cocoţam pe taburetul înalt cu paharul cu pai în faţă, toată lumea era a mea. Mă simţeam o divă (la cei 13-14 ani ai mei, într-un halat de baie cu glugă), seducătoare, dar impenetrabilă...

Dar cel mai mult îmi plăceau lifturile. Automate şi spaţioase, nu ca cel din blocul meu, mic şi întunecat, cu care, de altfel, chiar rămăsesem între etaje. Şi, mai mult decît atît, cu liftiere. Liftiere care, pe vremea aceea, şi mie şi prietenei mele din copilărie ni se păreau suprema întruchipare a farmecelor şi graţiei feminine. Iar meseria lor, cea în care trebuiau să fie frumos îmbrăcate, impecabil fardate şi apăsau pe butoane, vorbind, ciripind, în acelaşi timp, cu lumea din jur, ni se părea ideală. Pe atunci, dacă m-ar fi întrebat cineva, aş fi spus că vreau să mă fac liftieră (ce-i drept, după ce le-am cunoscut şi pe liftierele de la Spitalul Universitar, de care trebuia să te rogi abil şi mieros ca să te primească în liftul pentru etajele cu sau fără soţ, mi-am mai revizuit opinia). Pentru că liftiera părea un fel de comandant de navă, care-şi lansa Enterprise-ul pe diferitele planete ale fiecărui etaaj, de unde ţîşneau entităţi care de care mai fascinante.

A trecut şi vremea hotelului din Mangalia şi, de atunci, am „vizitat" un număr mediu de alte asemenea stabilimente. Sentimentul de fascinaţie mi-a rămas, dar a fost asociat cu alte diverse senzaţii adiacente acumulate într-un loc sau altul. E adevărat că nu toate erau *The Grand Budapest Hotel* (Wes Anderson, 2014), dar fiecare dintre ele avea cîte ceva interesant. Am descoperit, treptat, deliciile (dar şi capcanele) minibarului, desfătările room-service-ului şi rutina hotelieră: senzaţia de planete diferite s-a transformat, uşor, în percepţia unei staţii spaţiale standard (dacă e să ne menţinem în sfera, e adevărat că destul de facilă, a metaforelor Star Trek). Camerele de la Viena sau Paris, dar şi din hotelurile mai bune – sau mai normale – din Cluj ori Sibiu, aveau aceleaşi „dotări", printre care: cutia cu şerveţele fine şi pătrate care se trag din mijlocul ei; şampoanele, casca de baie şi trusa de cusut; papucii şi prosoapele albe; cîte o Biblie, eventual, în sertar; cîte o bomboană şi un anunţ cu vremea din următoarea zi (în unele locuri); un aparat de cafea şi de ceai cu cîteva pliculeţe alături etc.

Standardul în cauză mi-a mai abolit din infatuările de explorator al unei lumi în mic. Chiar am simţit, în ultimul hotel în care am stat, undeva în Deva (hotel, de altfel, foarte la locul lui) un soi de apăsare a unui spaţiu nici-nici, al unui univers dintre, fără cine ştie ce caracteristici proprii... Ceea ce nu înseamnă, însă, că nu voi mai sta la hotel şi nu voi încerca să-mi recapăt entuziasmul de altădată. Sînt sigură că nu mi-am mai găsit, de ceva timp, hotelul potrivit...

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

Cine mai stă la oraș

Au început acum o săptămînă, cînd am observat o comoţie în via bătrînă care reuşise să se caţere de-a lungul anilor pînă la etajul doi al clădirii. Ceva, cineva vînzolea frunzele crude, mai să rupă lăstarii fragezi care începuseră a se întinde încîrcelaţi spre mai multă lumină. O pereche de guguştiuci se apucaseră să construiască un cuib. Treaba era importantă, aduceau pe rînd diverse crenguţe extraordinar de bine alese, fiecare cam de aceeaşi grosime şi lungime, străbătute de noduli care să se poată închinga unul în altul ca să formeze ţesătura noii lor case. S-au uguit şi s-au foit preţ de cîteva zile pînă au meşterit o minunăţie convexă, firavă, îmi părea mie, şi intricată ca un desen oriental în peniţă. Pe jos, în balconul pe care-l împărţim acum cu păsăretul, au lăsat o grămadă de resturi de materiale de construcţie, ceva pene şi puf căzute în timpul lucrului şi multe stropşituri albicioase, aducătoare de noroc.

Cînd şi cum a fost adus pe lume oul n-am văzut, am prins doar momentul în care unul dintre ei stătea în sfîrşit mîndru în bărcuţa fragilă a cuibului, la clocit. Ne-au tolerat, pe ăştia, oamenii din casă. Am ieşit în vîrful picioarelor să ud florile şi le-am vorbit cît am putut eu de calm. Guguştiucul şi guguştiuca mă priveau cu cîte un ochi lucios de pe laterala unui cap mic, perfect. Păreau calmi, destul de încrezători, dar păstrau totuşi o urmă de prudenţă. Citeam în ochiul ăla, în mărgica rotundă şi atentă, şi o urmă de ironie, parcă. Simţeam aproape cum îşi înfoiau guşa cenuşie, peste care cineva trăsese o linie subţire, neagră, de tuş, simţeam cum îşi rîd de mine: „Ia uite şi la ornitoloaga asta de balcon, *National Geographic* din cîmpia de gresie de la bucătărie, Bear Grylls de metrou. Se dă mare specialistă şi-şi imaginează că ea ne tolerează. Ba chiar îi lucesc ochii la gîndul că e o persoană cumsecade, un om bun care iubeşte toate vietăţile şi ştie să trăiască împreună cu ele. La cît se bagă în seamă pe aici, pun pariu că ne-a pus deja şi pe Facebook."

Sigur că i-am pus. Şi nici un mişto din lume nu mă poate opri din observarea lor. Am văzut cum fac cu schimbul la clocit. E o tură 12 cu 12, cum ar veni. Sînt extraordinar de conştiincioşi şi abia aştept să devenim cu toţii părinţi. Vom avea un guguştiuc! (Aici păsăretul şi-a dat ochii peste cap.)

Pe lîngă turturelele al căror uguit în miezul zilelor liniştite de vară îmi aduce aminte de lungile vacanţe la bunică-mea, oraşul adăposteşte multă altă viaţă. Dimineţile devreme şi nopţile aud cîntînd privighetori în buricul Bucureştiului. Îşi dispută bucăţele de copaci şi triluiesc cît le ţine guşiţa spre uimirea unor urechi omeneşti obişnuite mai degrabă cu uruitul traficului. Aud cucuvele. Mă salut în fiecare zi cu gaşca de porumbei care s-au golănit rău. Nici nu le mai pasă cînd treci milimetric pe lîngă ei, abia se mută un pic mai încolo şi stau la cerşit bucăţele crocante de covrig. Între ei, mulţi sînt cu penele smotocite, rufoase şi cu degete lipsă la picioare. Ţipătul pescăruşilor care fac naveta din groapa de la Glina te poate duce cu gîndul la mare. Îi vezi şi nopţile, dacă ai răbdare să ridici ochii spre cer, fîlfîind fără zgomot, fantomatic, ca nişte batiste albe pe fondul indigo şi mut al unei disperări urbane. Şobolani graşi şi zemoşi traversează trotuarele cu burta la pămînt. Se opresc o clipă, te privesc şi se strecoară mai departe în maţele calde ale oraşului. Mîrtani, mîţe, motani, cotoi, feline alunecoase cu ochii galbeni şi verzi se alintă cu spinările încovoiate de casele şi gardurile oraşului. Gîndăcei, gîndaci, carcalaci, gărgăriţe şi bărzăuni. Vrăbii care trăiesc în supermarket-uri. Ciori, corbi şi coţofene deştepte.

Oraşul e plin de viaţă care merită privită. Anul trecut am găzduit în balcon un păianjen imens. Se numea Paraschiv. A dispărut după trei luni, în împrejurări dubioase. Acum ţin jurnalul guguştiucilor. Sper să nu dispară şi ei şi să mă lase cu un pui de crescut pe cap. Bear Grylls ăsta are o limită.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Nu am nimic de spus, doar de arătat“

– interviu cu artistul vizual Maxim LIULCA –

Născut în 1987, în Tighina, Moldova, cu studii la Cluj, reprezentat de galeriile :Baril din Cluj şi Spazio A din Torino, ***Maxim Liulca*** *a expus constant în Belgia, Italia şi Austria. Poziţionat distinct printre artiştii emergenţi din generaţia sa, Maxim Liulca reuşeşte să propună un construct articulat abstract, în acelaşi timp epurat de vreo încărcătură culturală. Pînă la sfîrşitul lunii mai, Maxim Liulca expune la MNAC Bucureşti „Politica unghiului drept“, expoziţie organizată cu ajutorul Asociaţiei Ephemair, MNAC şi al Galeriei :Baril din Cluj, în cadrul evenimentului NAG #9, 2015 la Anexa MNAC. Mai multe la unrestbucharest.com / maxim-liulca şi la baril.ro / maxim-liulca-right-angle-policy.*

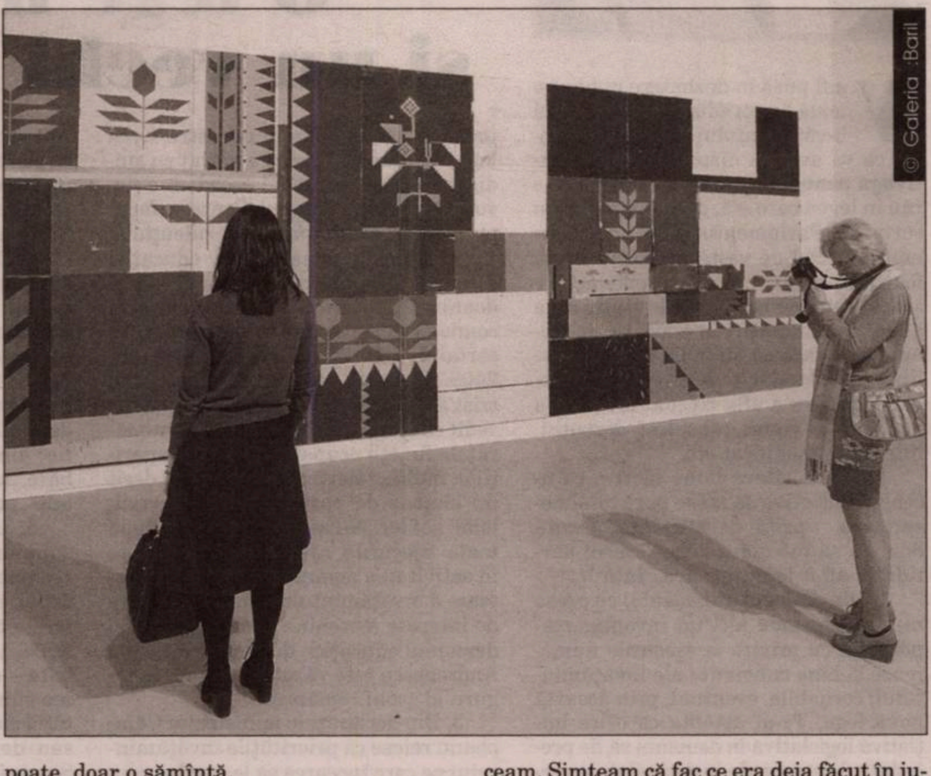

Să privim lucrurile retrospectiv şi să încercăm să tragem un fir de la primele dvs. apropieri de pictură pînă astăzi.

În şcoală sau în liceu nu mă gîndeam la artă, mai ales la pictură. Eram aproape de arheologie sau de grafică datorită unchiului meu, grafician în Sankt Petersburg. Poate a contat, dar nu m-am simţit influenţat în nici un fel de povestea lui. Mi-a arătat doar că există şi aşa ceva. Îmi amintesc că prin clasa a X-a mi-am luat primele culori de ulei, dar nu ştiam ce să fac cu ele, mă întrebam de ce sînt aşa de groase. Cînd am spus că voi face facultatea de arte, ai mei mi-au spus că voi muri de foame.

În fine, în acest context am ales să merg la Cluj, dar habar nu aveam ce se va întîmpla. Toate oraşele mi se păreau la fel. A fost o coincidenţă, pînă la urmă. Cei din Moldova, de obicei, aplică la Iaşi. E cel mai aproape oraş din România şi cel mai accesibil pentru ei. Eu a trebuit să aplic şi la Chişinău, înainte de Cluj, pentru că şcolile încep cu un anume decalaj, iar asta e o practică normală acolo.

Unchiul meu, avînd colegi profesori la Chişinău, îmi tot spunea că nu am şanse la pictură, că nu e pentru mine şi m-a sfătuit să intru la ceramică. Eram cinci oameni cu totul; o săptămînă cred că am trecut pe acolo, dar nu a ţinut. Îmi amintesc că am fost la ITA şi am văzut că nu se învăţa dincolo de impresionism. Asta mi s-a părut foarte limitat. Ce li se părea lor contemporan era foarte social şi politic, ori foarte *trendy*. Nu am simţit că ei privesc pictura ca pe o valoare absolută.

Nu simţiţi nevoia unor motivaţii sau raţiuni ideologice, politice în arta dvs.?

Arta e oricum legată de putere. Totuşi, vizualitatea pare a fi mai presus. Dacă vreau să fac o imagine am foarte multe căi, dar pictura rămîne calea cea mai profundă. Sînt multe căi vizuale, de la instalaţii la video, la toate formulele acestea noi. Însă eu prefer să adîncesc acul într-un singur punct, nu să iau un ac mai gros, care ocupă mai mult spaţiu, dar intră mai greu şi nu străpunge. Acul subţire intră în adîncime, exact în punctul esenţial.

> *„Oricum,*
> *să faci arta mi se pare ceva foarte simplu.“*

Cum a fost integrarea în facultatea de la Cluj?

Îl aveam pe Florin Maxa la Compoziţie şi Culoare. Cînd am intrat prima dată acolo, nici nu credeam că există un curs de compoziţie. Oricum, vedeam că toţi colegii care trecuseră prin liceul de arte, veniţi mai devreme decît mine în povestea asta, ştiau şi aveau un control cu totul altfel. Pe atunci, la nivelul acela, mă simţeam foarte motivat să vin primul şi să plec ultimul din atelier, să recuperez cumva. Acum, dintre colegii mei de an, nu mai ştiu nimic despre cei mai mulţi. Mai activăm doi sau trei, în rest, ceilalţi au ales alte drumuri. A fost un an foarte bun în acea perioadă şi eram toţi foarte diferiţi. Apoi am mai lucrat cu Victor Răcătău, asistentul lui Maxa, la desen cu Florin Ştefan şi Radu Comşa, cu care m-am înţeles foarte bine. L-am prins şi pe Marius Bercea. El terminase chiar cînd intrasem eu în facultate. Am avut parte de un mediu foarte motivant şi bun din acest punct de vedere.

Mă pregătisem să aplic pentru o bursă în primul an. După ce am completat dosarul şi am ajuns la secretariat, am aflat că, avînd deja bursa, fiind din Tighina, nu mai am dreptul să aplic pentru altele. A fost foarte frustrant. Abia după un an, doi s-a schimbat acest lucru. Apoi, în Belgia, în 2008, am avut, ca să spun aşa, prima expoziţie, la Mie Lefever – „Young artists from the painting school of Cluj“, împreună cu Raluca Avrămuţ, Kristina Raţiu şi Bogdan Tucudean.

Trec peste termeni şi peste eticheta „şcoala de pictură de la Cluj“ pentru că nu există aşa ceva. E o facultate ca oricare alta. Depinde ceea ce face fiecare, nu „şcoala“ contează. Curator a fost Bogdan Iacob, care predă Istoria Artei la facultate. Atunci a trebuit să obţin viza, că nu aveam cetăţenie română. A fost o provocare acea ieşire.

După această expoziţie de grup, la vreo două luni, le-am propus să facă un *solo show* cu mine. Au fost de acord şi am repetat povestea şi în următorul an. Oricum, din acel moment am început să mă întreţin singur din pictură. Poate totuşi un pic prea devreme, dintr-un punct de vedere. Eram în anul I de masterat, mi se părea devreme această formă a mea de autonomie dobîndită în timpul facultăţii.

„De fiecare dată ca prima dată“

De la bun început aţi ocupat poziţia unui outsider, *mai degrabă, faţă de colegi şi faţă de contextul Cluj. Cum v-aţi raportat la ceilalţi, mai ales după această „dobîndire a autonomiei“?*

Cred că tot timpul imităm. Şi cînd vorbim ne imităm unii pe alţii cumva. Mai ales cînd eşti mai proaspăt, necopt la minte. Atunci nu mă gîndeam la pictură. O făceam pur şi simplu. Nici nu ştiam ce e pictura. Iar înainte de asta oricum nu mai făcusem pictură. Alţii care făceau pictură de trei-patru ani poate aveau deja un gest, un semn, o semnătură a lor. Eu simţeam că sînt liber, de fapt, nu liber, ci gol şi cu o plăcere foarte mare. Şi acum am acest sentiment, parcă mă nasc de fiecare dată cînd încep să lucrez. De fiecare dată ca prima dată.

Cum a fost trecerea, intrarea în propria zonă de lucru?

În 2010 am terminat facultatea, dar pentru mine nu a fost o chestiune pe care s-o fi resimţit în vreun fel. În ultimul an aveam deja un atelier subînchiriat în Fabrică, aşa că am continuat pur şi simplu treaba în atelierul meu. Nu a fost o ruptură sau o trecere foarte clară. Chiar dacă m-am plimbat prin alte ateliere, în cele din urmă revenind în Fabrică, simt că am avut mereu timpul şi locul meu. Din şcoală simt că am plecat cumva format pentru că venisem absolut fără nici o experienţă în spate. La ITA, repet, mi-a plăcut foarte mult, era acolo un profesor foarte bun care ne făcea să gîndim. Dar, în acelaşi timp, nu simt că m-a format, ci că a sădit, poate, doar o sămînţă.

Despre chestia asta, „Ce eşti“ cu adevărat sau „Ce te formează“, cred că totul contează: de la cum te trezeşti la cum răsare soarele, cum bate raza, cum atingi un lucru. Totul e implicat în formarea cuiva. După şcoală, ca să fiu sincer, pentru că se ştie că toţi artiştii sînt mincinoşi, aveam sentimentul şi nevoia de a face ceva „tare“. Nu eram satisfăcut, la un anume nivel, de ceea ce făceam. Simţeam că fac ce era deja făcut în jurul meu. Ca şi cum, dacă te uiţi o zi întreagă la o carte, devii acea carte. Inconştient devii ceea ce asimilezi din jur. Cînd eşti mic şi vezi ceva ce îţi place, repeţi. Iar cînd creşti, realizezi că rămîi doar cu tine. Ca şi cum ar veni un moment în care te întrebi: ei, şi acum ce-o să fiu?

Oricum, să faci *arta* mi se pare ceva foarte simplu. Toate lucrurile, dacă le faci

PUBLICITATE

NU RATA!
joi, 21 mai, doar cu adevărul
CARTEA-DOCUMENT
a alegerilor prezidențiale
din **noiembrie 2014**!

Grigore CARTIANU
Laurențiu CIOCĂZANU
MIRACOLUL DIN NOIEMBRIE
Diaspora
Facebook
adevărul
Invazia rusă în Ucraina

Mărturii emoționante,
destăinuiri
cutremurătoare,
sacrificiu uman,
solidaritate românească
fără precedent,
lacrimi de durere
și de bucurie în
cea mai tensionată
încleștare electorală
de la Revoluția din
decembrie 1989.

Preț special,
ziar + carte:
17,99 lei

pentru că vrei să le faci, sînt simple. Dacă îţi place mult şi doreşti, şi ştii ce vrei, pur şi simplu o faci.

„Nu reprezentarea obiectului, ci imaginea în sine“

Cum s-a dezvoltat relaţia cu Galeria :Baril?

Daria de la Galeria Sabot m-a pus în legătură cu Sorin Neamţu care venise în Fabrică prin 2013. În acel moment eram la Viena, la Strabat. După două săptămîni am revenit din Viena şi m-am văzut cu Sorin Neamţu. Pentru mine, cu oamenii lucrurile sînt simple. Mă înţeleg sau nu mă înţeleg din prima clipă. Iar cu Sorin a fost o primă întîlnire foarte bună. A ieşit foarte bine. În scurt timp a organizat o expoziţie pentru spaţiul nou de la :Baril. Apoi, lucrurile şi-au urmat un curs firesc, a continuat totul foarte bine.

„Pînă la urmă,
imaginea aceasta a realităţii ne place oricum.“

Cred că ceea ce ne convine foarte mult amîndurora e faptul că sîntem amîndoi neutri. Nu ne leagă ceva ascuns, ca într-o gaşcă de prieteni. Totuşi, eu sînt introvertit, nu mă deschid. Îmi place să stau singur, pot sta jumătate de an într-o pădure singur, de plăcere. E o chestiune naturală şi necesară mie. Iar Sorin organizează lucrurile de la depărtare, fiind în Arad, şi ne intersectăm fix pe anumite acţiuni. Aşa că neutralitatea asta face să funcţioneze foarte bine relaţia noastră. Apoi, :Baril e o galerie cu cap pentru mine.

Dar înainte de asta aveam tendinţa studenţească de a trimite la galerii mail-uri cu lucrări. Mi-a răspuns o galerie din Bruxelles arătîndu-se foarte interesată cu promisiuni de călătorii în Europa, în SUA. Au încercat un solo, dar pînă la urmă s-a transformat într-o expoziţie de grup. În fine, am trimis nişte lucrări despre care nu am mai auzit nimic pentru un an de zile.

La un moment dat eram prin Belgia şi am vrut să mă văd cu domnul de la galerie ca să iau lucrările. M-a şocat. Mi-a spus că era într-o fază terminală de cancer. Am fost atît de impresionat, încît am rămas fără cuvinte. Făcea o ultimă expoziţie pentru prietenii lui, ca un fel de la revedere. Am plecat cu lucrările rulate sub braţ şi-mi venea să le arunc într-un tomberon. M-a tulburat foarte mult acea încurcătură.

Pentru mine contează foarte mult şi tot timpul am nevoie să caut următoarea şi următoarea lucrare. De aceea vrei s-o faci, pentru că e ceva ce nu există, nu cunoşti încă. Sean Scully, îmi amintesc, spunea că el pictează pentru că în acel moment are o nevoie vizuală acută să vadă ceva. Tot el vorbea despre pictura figurativă, despre faptul că umbra unui obiect aşază obiectul undeva anume, într-un loc, în spaţiu. Şi în acest spaţiu se desfăşoară povestea. Fără umbră nu mai ai nevoie de poveste. Aceste lucruri mă frămîntă dintotdeauna, de fapt. Nu reprezentarea obiectului, ci imaginea în sine.

„Îmi place să fac «vizibilul»“

Dacă tot am ajuns la ideea că nu subiectul şi nu reprezentarea contează, spuneţi-ne despre această regăsire în pictura abstractă. Cei care vă cunosc din facultate privesc asta ca pe un salt nu foarte consistent, iar cei care vă cunosc doar prin abstracţii, din contra, văd consistenţă.

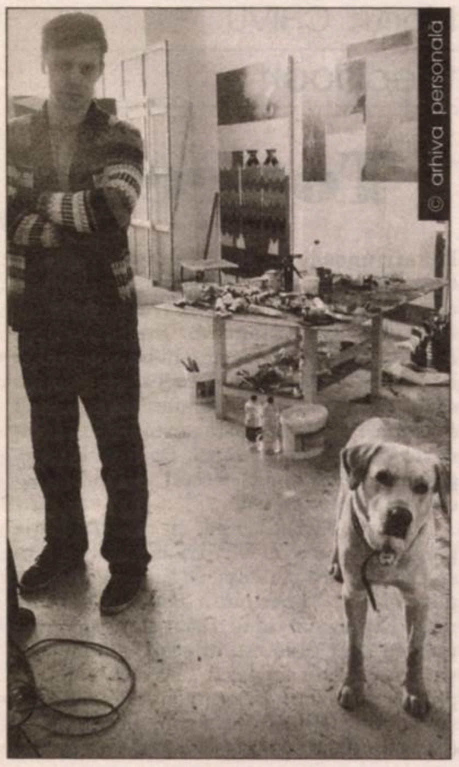
© arhiva personală

Am tot adîncit acul, cred. Nu am părăsit o etapă, nici nu a fost o etapă figurativă şi apoi o alta abstractă. Acum sînt într-o stare de claritate, de fapt, de simplitate. Mi-e cumva clar că e despre artă vizuală, despre percepţie vizuală, pur şi simplu, şi despre nimic altceva. Iar pictura e cea mai accesibilă şi firească formă de artă creată numai şi numai pentru percepţia vizuală.

Pînă la urmă, imaginea aceasta a realităţii ne place oricum, pentru, că dacă nu ne-ar plăcea, ne-am împuşca din prima zi. Şi te întrebi: ce-ţi place, de fapt, cu adevărat din imaginea asta? Un pic de albastru, un pic de verde, o anume formă şi cam asta e ce rămîne în minte după ce priveşti realitatea pentru o clipă. Nu trebuie căutate justificări sau alte descrieri, ci doar această fracţiune de memorie pur vizuală.

Nu simt deloc că sînt două etape, una figurativă şi alta abstractă. Acum simt că sînt eu însumi. În facultate era zona mea de studiu şi lucru, experimentînd ceea ce era în jur. Abia acum fac ceea ce sînt. Simt nevoia să lucrez pe dimensiuni ample dintr-o nevoie de monumentalitate mai mult şi ele sînt cumva necesare acestor pete şi suprafeţe de culoare. Discutam cu Suciu şi el spunea că e vorba doar despre pete. Nu despre spaţiu, nu despre subiect sau despre obiecte şi umbra lor. E despre suprafaţă.

De aceea simt că nu am nimic de spus, ci doar de arătat. De exemplu, textele curatoriale sau teoria din spatele artei au ajuns să fie texte sociologice, nu despre pictură. Despre suferinţa şi ideologia care etcetera etcetera. Lucrurile acestea nu au legătură cu pictura, din punctul meu de vedere. E despre pigment, nu despre poveşti. Nu e nou ce spun, dar o simt atît de firesc şi natural. O pictură pentru pictură, pentru pictori, nu pentru conştiinţa socială.

Roşul pe care îl văd eu e altul decît cel pe care îl vezi tu şi nici nu putem demonstra că e altfel. Noi vedem acelaşi cer şi îl numim cu acelaşi cuvînt „albastru“, dar pentru percepţia fiecăruia e un alt ton de albastru. Nu folosesc pictura pentru a mă cunoaşte pe mine. Ne cunoaştem prin absolut orice facem în fiecare zi. Dar despre pictură, pur şi simplu, îmi place să fac imagine, să fac „vizibilul“.

În rest, în cazul meu, e despre goliciune. Ceea ce fac încerc să nu vină din ce am mai făcut, ci să păşesc mereu în altceva, să reiau mereu de la un zero absolut. Contează foarte mult să ştii ce vrei, să ştii ce îţi doreşti, altfel, nu poţi controla toate aceste lucruri. Şi simt că aceste subiecte de discuţie sînt necesare picturii, nu cele din jurul impactului istoric, social, cum ar fi un Stalin sau un Hitler, sau orice altceva *trendy* din punct de vedere ideologic.

a consemnat Silviu PĂDURARIU

PUBLICITATE

FESTIVALUL
DE LA CANNES
LA LOC
DE ONOARE
CANNES
PRODUCTION
DIRECTOR
CAMERA
DATE
SCENE
TAKE
TV5MONDE
CANALUL CULTURAL FRANCOFON MONDIAL
rfi ROMÂNIA
ÎN MAI, PROGRAM SPECIAL
FESTIVALUL INTERNATIONAL DE FILM DE LA CANNES, 2015
provided by
T · ·
Zilnic, informații despre Festivalul de la Cannes la RFI România și pe www.rfi.ro/festival-cannes-2015
www.tv5monde.com
TV5MONDE face parte din oferta Telekom Romania

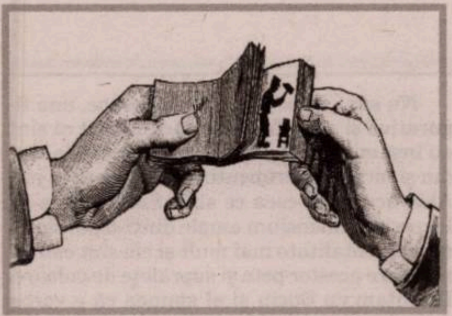

Marius CHIVU

feedbook

Tot ce nu ştiaţi despre Bacovia

● **G. Bacovia, *111 cele mai frumoase poezii*, Editura Nemira, 2015.**

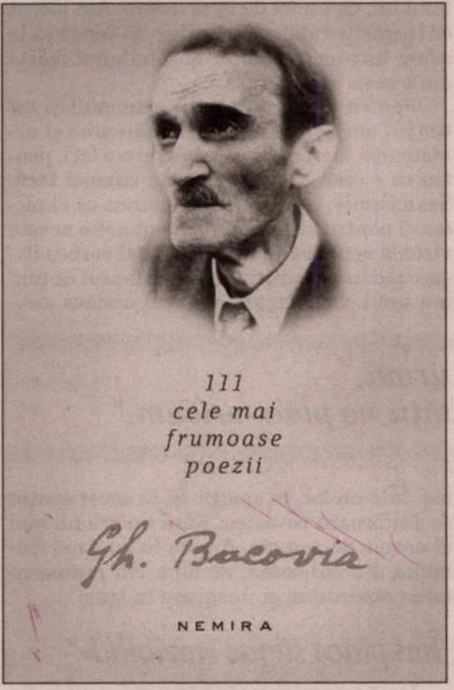

În familie i se spunea Iorguţ. Numele lui real era Gheorghie Vasiliu şi a fost al cincilea copil din cei nouă (primul dintre aceştia a murit foarte mic) pe care i-au avut Dimitrie şi Zoiţa Vasiliu, un comerciant şi o casnică. La vîrsta de şapte ani, s-a îmbolnăvit de malarie, întîrziind înscrierea în clasa întîi. Nu a fost un elev bun la învăţătură. Institutorii i-au acordat toate calificativele, de la superlativul „foarte silitor“ la îngrijorătorul „atenţie mare“. În clasele mici, a primit nota 8 la purtare, a fost corigent la limba română, geografie, istorie, elină, matematică şi ştiinţe fizico-chimice. A primit însă menţiuni şi premii pentru desen, muzică şi gimnastică. Din cauza varicelei, în clasa a patra a rămas repetent.

„Nu mă plictisesc
şi nu mă neliniştesc în singurătate.“

Îi plăcea sportul, în special patinajul, înotul şi gimnastica. Lucra mult la bare, la paralele şi la inele. Prietenii spuneau că avea „o musculatură de atlet“. La vîrsta de 17 ani, din dorinţa de a ajunge ofiţer, s-a înscris la Şcoala Militară din Iaşi. N-a suportat regimul de cazarmă şi, după numai două săptămîni, a evadat din internat, îmbrăcat în uniforma de cadet pe care şi-o cumpărase singur. S-a întors la liceul pe care l-a terminat după multe reexaminări, abia la vîrsta de 22 de ani, fără a-şi da bacalaureatul, obţinînd însă ca echivalent un certificat de absolvire a studiilor liceale cu media anuală de 6,43. Tot în perioada liceului s-a îmbolnăvit de zona zoster, o eczemă intratabilă derivată din malaria şi varicela netratate serios. A suferit toată viaţa din cauza acestei eczeme situate la baza nasului. „Hidoşenia ei l-a torturat pînă la nebunie pe el, care era un desăvîrşit estet“, îşi amintea un prieten.

Ca şi liceul, nici studenţia n-a fost uşoară: a fost exmatriculat de la Facultatea de Drept din Bucureşti după şase ani în care, din cauza nefrecventării cursurilor şi a examenelor nepromovate, a reuşit să încheie doar primii trei ani. S-a înscris la Facultatea de Drept din Iaşi pe care a terminat-o cu greu şi fără a-şi da examenul de licenţă. Studenţia lui a durat de trei ori mai mult decît era termenul normal de studii în acea vreme. I s-a eliberat Cartea de avocat, dar n-a profesat niciodată.

În tinereţe, frecventa cafenelele, birturile, tavernele, mustăriile şi cîrciumile cu lăutari, unde îi plăcea să bea vin, niciodată bere. Era un băutor de nădejde şi un boem care nu prea dădea pe acasă. „Bacovia mai înseamnă însă şi altceva. Prescurtînd pe *Bacchus* în *Baco*, şi adăugîndu-i apoi cuvîntul latin *via* – calea, adică ajungi să vezi că Bacovia înfăţişează pur şi simplu *Calea lui Bacchus*. Pe calea aceasta am mers eu într-adevăr de foarte multe ori. De vină e şi regiunea în care m-am născut, viile de la Bacău avînd renumele lor.“

Era un bărbat scund, cu o conformaţie plăpîndă, avea ochii albaştri, iar ticul său era să-şi ciupească mustaţa. În tinereţe purtase plete blonde. Mînca puţin, bea mult şi fuma mult. Era un om timid, tăcut şi retras, „răspundea doar dacă era întrebat“, după cum şi-l amintea un cunoscut. „De obicei stau aproape toată ziua în casă. Nu mă plictisesc şi nu mă neliniştesc în singurătate. Din cauza temperamentului mi-am croit fatal o astfel de viaţă. Şi-apoi n-am fost totdeauna prea sănătos. Societatea cere mereu oameni robuşti, care să construiască cu spor pentru ea, să-i ducă mai departe rostul. Melancolia firii mele nu ar fi niciodată înţeleasă. Unii din prietenii mei îmi spun că sînt inadaptabil, că fug de oameni. Este o exagerare. Iubesc oamenii şi îi privesc cu interes prin geamul din faţa casei mele… Evit oamenii pentru că persoana mea ar aduce un fel de umbrire peste veselia lor spontană. Îi respect prea mult ca să le aduc vreo supărare.“ Uneori îşi lăsa barbă (spre disperarea soţiei) şi purta mai mereu pelerină neagră. Avea o grădină destul de mare unde îi plăcea să se plimbe şi unde era vizitat de prieteni.

S-a căsătorit cu Agatha Grigorescu, o fată orfană de ambii părinţi încă din adolescenţă, mai tînără decît el cu 14 ani şi pe care a cunoscut-o în perioada debutului. Asta după ce în prealabil poetul avusese cu altcineva un fiu natural, nerecunoscut legal. Biografii o descriu pe Agatha Grigorescu, absolventă a Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti, ulterior profesoară de limba română şi ea însăşi poetă, drept o ambiţioasă fără scrupule, căsătorită cu el doar din dragoste pentru poezie. A preluat comanda familiei şi s-a ocupat de slujbele şi opera poetului, protejîndu-l şi rezolvîndu-i toate problemele. Şi-a dedicat viaţa soţului, înfiinţînd casele memoriale din Bacău şi Bucureşti, impulsionînd editarea operei sale şi organizarea unui festival care să-i poarte numele. Cei doi au avut un băiat, Gabriel, devenit ulterior custodele casei memoriale.

Îi plăcea muzica încă din şcoală, cînd făcuse parte din coruri patriotice şi învăţase să cînte la vioară. Nu era un instrumentist bun şi nici nu compunea, dar improviza melodii pe diverse texte, inclusiv pe propriile versuri. Cînd era singur, obişnuia să fredoneze. Privind un gramofon într-o bodegă, ar fi oftat: „Viaţa se mecanicizează mereu.“ În sălile de concert ajungea rar, dar obişnuia să meargă la cinematograf şi la teatru.

A fost bolnav mai toată viaţa; eczema intratabilă i-a afectat psihicul. La vîrsta de 33 de ani a fost internat la Sanatoriul de boli nervoase din Bucureşti; la vîrsta de 47 de ani, la clinica de neuropsihiatrie Colentina, iar la 55 de ani, la clinica de neuropsihiatrie a Spitalului Central din Bucureşti. Bolnav fiind, vreme de zece ani n-a publicat nici o poezie inedită.

De-a lungul vieţii, a avut mai multe slujbe. Din cauza boemiei sale, dar şi a bolii, îi era greu să respecte un program de lucru, cerea mereu concedii sau îşi dădea demisia. Astfel, a fost, rînd pe rînd, suplinitor şi profesor de desen şi caligrafie la Şcoala Normală/Comercială de Băieţi din Bacău, funcţionar şi ajutor de contabil la Prefectura Bacău, copist la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice din Bucureşti sau şef de birou la Ministerul Muncii şi Ocrotirilor Sociale. A primit, de asemenea, cîteva sinecuri: referent la Direcţia Educaţiei Poporului, bibliotecar la Ministerul Minelor şi Petrolului sau consilier la Departamentul Artelor. În a doua parte a vieţii, a fost pensionar al Societăţii Scriitorilor Români, al Casei Scriitorilor şi, în cele din urmă, al Uniunii Scriitorilor. „Nu m-am născut bogat, şi poate nu voi fi niciodată. Dacă aş avea bani mulţi, aş chema poeţii lumii în jurul meu şi am schimba astfel rostul vieţii. Pe cînd aşa, mă mulţumesc cu tăcerea.“

În timpul vieţii a primit mai multe premii în bani – printre care şi Premiul Naţional de Poezie; ajutoare şi pensii de onoare; i s-a conferit de două ori Ordinul „Meritul cultural“ pentru litere şi opere literare, acordat de Regele Carol al II-lea, ulterior şi „Ordinul muncii“, acordat de autorităţile comuniste. Numele său a apărut (la recomandarea lui Lucian Blaga, ataşat cultural al României la Berna) în ediţia din 1934 a almanahului *Who's Who*. Opera sa a fost comentată în presă, la radio şi în cărţi de critică literară, i s-au făcut portrete, a citit în amfiteatre studenţeşti arhipline, iar poemele sale au fost traduse în antologii apărute în limbile maghiară, germană, franceză, cehă şi polonă. Spre sfîrşitul vieţii a fost reeditat şi omagiat cu fast în cadrul mai multor ceremonii şi festivităţi.

Opera sa cuprinde şapte volume de poezie (dintre care unul postum), o carte de poeme în proză şi un mic roman „liric social“ de treizeci de pagini. Cele mai frecvente zece cuvinte din poezia lui sînt, chiar în această ordine, următoarele: „noapte“, „mai“ (cu sensul de „încă“), „toamnă“, „plînge“, „trist“, „ninge“, „veni“, „se duce“, „singur“ şi „alb“.

(fragment
din textul introductiv al ediţiei)

■ ■ ■

Amurg

Trec burgheze colorate
În cupeuri de cristal –
E o veşnică plimbare,
Vălmăşag, milionar…

Şi pe publice terase
Plîng viori sentimental…
E parfum, bomboane
Şi desfrîu de lupanar…

…Dar notează-n cartea vremii
Filosoful proletar:
Greve, sînge, nebunie,
Foame,
Plînset mondial…
Pe cînd lasă-amurgul flăcări
Pe-un final ce se anunţă
Pe-un decor miliardar…

PUBLICITATE

Secolul norilor
Philippe Forest

Descoperă
istoria aviaţiei
în furiosul
secol XX
prin ochii unui
pilot.
Un roman
bazat pe un caz real
despre familie,
război, copilărie
şi maturizare.

NEMIRA
plăcerea lecturii
www.nemira.ro
PHILIPPE FOREST
SECOLUL
NORILOR
BABEL

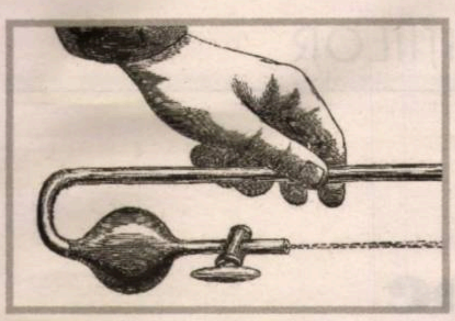

Oana STOICA

rosencrantz & co

Treceprincarne

● *Tihna*, după romanul omonim al lui Attila Bartis. Regia: Radu Afrim, decorul: Adrian Damian, costumele: Márton Erika, light design: Aszalos Attila, video: Sebesi Sándor, improvizaţii muzicale: Kiss Bora. Cu: Bányai Kelemen Barna, B. Fülöp Erszebet, Kiss Bora, Berekméri Katalin, Nagy Dorottya, Biluska Annamária, Bartha László Zsolt, Galló Ernö, Ruszuly Ervin, Varga Balász, Huszár Gábor, Kölcze Kata, Nagy Péter. Teatrul Naţional din Tîrgu Mureş – Compania „Tompa Miklós“.

„Undeaifostbăiete“ mormăie înfundat, tîrşîindu-şi paşii ritmic, ca un popîndău. Trupul ei împuţinat de vîrstă, învelit în haine care ţin locul cărnii topite, ţopăie mărunt încoace şi încolo, dezorientat, într-o cuşcă domestică în care sînt înghesuite bucăţi din decoruri, mai ales dulapuri din care personaje apar şi dispar sau pe care se ghemuiesc ca fetuşii. În mijloc se frînge, ca o insulă, o bucată de podea acoperită cu linoleum, invadată de jur împrejur de o apă tulbure în care plutesc resturi de lucruri şi peste care se aşterne uneori ceaţa (decor excelent semnat de Adrian Damian). O mlaştină aburindă, izolată, perfectă pentru nişte personaje rătăcite în zoaiele amintirilor. Romanul lui Attila Bartis, *Tihna,* şi dramatizarea autorului, intitulată *Mama mea, Cleopatra,* au stat la baza spectacolului lui Radu Afrim de la Compania „Tompa Miklós“ din Tîrgu Mureş, dar regizorul şi-a construit propriul scenariu, în acord cu lectura personală: un microunivers care se autodistruge. Mama şi fiul, înlănţuiţi într-o relaţie dragoste-ură-datorie, îşi macină reciproc rezervele de supravieţuire şi sfîrşesc secătuiţi de ei înşişi: mama, înfometată şi înăbuşită de vină şi mizantropie, fiul, conştient de propria cruzime, în pragul sinuciderii. Un al treilea element – absent fizic, dar obsedant psihologic –, fiica, împlineşte acest triunghi relaţional freudian, mistuit de depresii.

Romanul lui Attila Bartis (Editura Paralela 45, 2006), bestseller în România, tiraj epuizat – motiv serios pentru publicarea unei noi ediţii, cartea negăsindu-se nici la anticari –, scanează relaţia convulsivă dintre o mamă dominatoare şi fiul său, povestită din perspectiva fiului adult, în timp ce scrie o carte. Textul, care urmează şirul haotic al gîndurilor ce alunecă unele într-altele (în spectacol există pasaje narative exteriorizate printr-o voce din *off,* care este, de fapt, o voce interioară), face slalom prin istoria ultimilor 50 de ani. Pe fundalul comunismului „glorios“ şi al poliţiei politice „vigilente“, mama, o actriţă de prim rang în Ungaria, îşi pierde statutul în teatru cînd fiica ei, tînără violonistă, rămîne în străinătate. Femeia aceasta puternică, capabilă de gesturi teatrale totale, neavînd bine stabilită o demarcaţie între scenă şi realitate, transformă totul într-un circ macabru – îşi „îngroapă“ fiica, o formulă patologică de dezicere de elementul familial „nesănătos“ –, pentru a-şi salva poziţia, dar efectul acestui sinistru gest egoist este devastator. Se închide în casă ani de zile, acceptînd doar prezenţa fiului. Se mumifică încet, viaţa i se scurge pestilenţial prin piele şi rămîn din ea doar demenţa, răutatea şi o incontrolabilă nevoie de control asupra fiului. Iubita acestuia, dereglată fizic şi afectiv, intră într-o relaţie de rivalitate cu mama, explicitînd un traseu oedipian. Fiul Andor configurează şi alte elemente oedipiene în ocazionalele sale partide de sex: cu prostituata iubitoare de păsări (în spectacol, Nagy Dorottya descinde direct din realismul magic), el recuperează libertatea pe care mama i-o refuză, iar cu editoarea, fostă amantă a tatălui său, recuperează trecutul, dejucîndu-i minciunile.

Spectacolul lui Afrim începe sub semnele binecunoscute ale regizorului: umorul licenţios, extrarealitatea senzual-maladivă (aici conţinută într-un singur spaţiu, nu separată de realitate, ca în alte show-uri afrimiene), adaosul de fantastic vag infantil ca expresie a angoaselor (pluşaţii afrimieni – aici şobolanul, autocitat din *Castingul dracului,* spectacol creat cu aceeaşi trupă anul trecut, sau piticul – maestrul grotescului Galló Ernö –, extras din *Mai întîi te naşti,* show-ul de la Sfîntu Gheorghe). Încet-încet, spectacolul se maturizează, se îndepărtează de limbajul performativ al regizorului, devine independent de stilistica acestuia. Afrim renunţă la universul personal şi se aliază romanului lui Attila Bartis. Este ca şi cum regizorul şi-ar fi găsit, în sfîrşit, textul pe măsură, care să-l provoace şi să-l supună în acelaşi timp. În recentele sale spectacole sibiene am remarcat un inventar al propriilor instrumente şi simboluri teatrale şi mă aşteptam ca, după această retrospectivă, Afrim să treacă într-o nouă etapă. Cu *Tihna,* exact asta se întîmplă. Spaţiul se depopulează de angoasele animaliere, *song*-urile *kinky* – cel despre costumul mamei este o parodie admirabilă de musical Broadway – sînt înlocuite de muzica dezaxată a Eszterei (remarcabile improvizaţiile muzicale ale actriţei Bora Kiss), comicul personajelor de grup – precum cele din şedinţa de înfierare a mamei sau prietenii de pahar ai lui Andor – se retrage şi lasă locul triunghiului mama-fiul-iubita şi torturilor lor voluptuos-angoasante.

Este ca şi cum regizorul şi-ar fi găsit, în sfîrşit, textul pe măsură, care să-l provoace şi să-l supună în acelaşi timp.

Spectacolul lui Afrim este dominat de imaginea mamei (B. Fülöp Erszebet, fabuloasă în a coregrafia treptele degradării), prezenţă continuă, de veghe în penumbră, şi de angoasele fiului, chircite pe dulapuri (Bányai Kelemen Barna configurează simfonic, cu infinită fineţe şi mare precizie, patru axe ale lui Andor: vulnerabilitate, voluptate, ură şi conştiinţă). Peste toate, o senzualitate animalică ce trece prin carne, alimentată de depresii, trăită intens, la limita disperării (nu şi a patosului), ca şi cum ar fi esenţa vieţii. Şi poate că şi e, căci între Andor şi Eszter, în romanul lui Bartis şi în spectacolul lui Afrim deopotrivă, funcţionează o dorinţă vitală, dincolo de atracţie, mai degrabă o necesitate imperioasă de a fi (în) celălalt. Se găsesc în acest spectacol poate unele dintre cele mai ardente scene de sex din teatrul din România, departe de orice vulgaritate, aproape cinematografic coregrafiate. Între dragostea dintre Andor şi Eszter (Bora Kiss, revelaţia spectacolului, cu o intensitate a trăirii care atinge demenţa), dominată de o sexualitate maladivă, de o tandreţe violentă şi relaţia răzbunătoare a lui Andor cu Éva Jordán, „pizda culturnică“, diferenţele se observă la nivelul stilisticii actului sexual, în primul caz, de o sfîşietoare voluptate, în al doilea, cu acţiunea descompusă şi actanţii separaţi, marcînd schematic actul în sine. De altfel, culturnica, personaj cu o vîrstă incertă în roman, este reconfigurată într-un cameleon ale cărui vîrste se schimbă ludic, oferindu-i lui Katalin Berekméri momente de virtuozitate actoricească în care jonglează dezinvolt cu diferite formule de teatralitate. Trupa maghiară de la Tîrgu Mureş face un tur de forţă în acest spectacol, oferind una dintre excelenţele interpretative din ultimii 20 de ani din România. Spectacol covîrşitor, *Tihna* reclamă multiple perspective. De aceea, voi reveni asupra lui.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

6 iunie ora 19.00
Alba Iulia, Piaţa Cetăţii

În deschidere:
Mahala Rai Banda

Acces liber

GORAN BREGOVIC
WEDDING AND FUNERAL BAND

Organizator:
Primăria Municipiului
Alba Iulia

Parteneri:
adevărul DILEMA VECHE

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Andrei GORZO

dilematograf

O crimă la bloc

● ***Un etaj mai jos* (România, 2015), de Radu Muntean.**

Un etaj mai jos este cel mai de anvergură film românesc de anul acesta, după *Aferim!*, şi cel mai de anvergură film al lui Radu Muntean, de la *Hîrtia va fi albastră*. Alături de coscenariştii Alexandru Baciu şi Răzvan Rădulescu, Muntean construieşte aici un film de suspans în tradiţia Patriciei Highsmith şi a lui Hitchcock (acel Hitchcock care în *Străinii din tren* ecraniza un roman de Highsmith). Atunci cînd în blocul lui e comisă o crimă, Pătraşcu (Teodor Corban) alege să nu spună nimic poliţiei despre zgomotele de ceartă pe care le auzise dincolo de uşa femeii ucise, şi nici despre tînărul (Iulian Postelnicu) pe care cu aceeaşi ocazie îl văzuse ieşind din apartamentul respectiv. De fapt, Pătraşcu alege să nu-i vorbească despre lucrurile astea nici măcar soţiei sale (Oxana Moravec). Urmarea e coşmarescă. Pătraşcu se pomeneşte că suspectul – pînă ieri un necunoscut, deşi locatar al aceluiaşi bloc – s-a lipit de el şi de familia lui, şi nu pare a mai vrea să se dezlipească: Pătraşcu (şi soţia) avînd o firmă de înmatriculări auto, posibilul ucigaş îi cere să se ocupe de maşina lui; el însuşi ocupîndu-se de computere, îi instalează ceva, ca un bun vecin, băieţelului lui Pătraşcu (Ionuţ Bora) şi cu ocazia asta se lasă invitat la masă de soţia acestuia – totul fără nici o aluzie la evenimentul care a făcut din el şi din Pătraşcu doi complici. În paralel cu suspansul acestor interacţiuni, Muntean, Rădulescu şi Baciu construiesc şi un discurs implicit despre dispariţia simţului responsabilităţii sociale, ba chiar şi a simţului simplei apartenenţe la o comunitate, în nişte vremuri dominate de valori ultraindividualiste.

Pătraşcu nu e un om lipsit de conştiinţă: atunci cînd aude pe cineva speculînd aiurea cum că fata ucisă s-ar fi ocupat cu prostituţia, el sare să-i apere reputaţia, cu o irascibilitate ce trădează o conştiinţă apăsată. Dar de implicat nu s-ar implica. Motivele de a n-o face nu le explică, deşi nu e departe de a formula un principiu atunci cînd, izbucnind împotriva murdăritor-lipiciosului suspect, îi strigă să-şi vadă de rahaturile sale. Cu alte cuvinte, nu-ştiu-nu-mă-interesează-fiecare-cu-ale-lui. Noţiuni precum „interes public“, „comun“, „comunitar“ par a-i lipsi cu desăvîrşire lui Pătraşcu. Şi nu pare să fie doar problema lui; în orice caz, el nu face figură aparte printre vecinii şi prietenii lui. Filmul descrie o lume în care fiecare familie pare să fie o unitate autonomă, echipată cu un apartament care e totodată şi sediul firmei deţinute în parteneriat de soţi, şi apărată de cîte un cîine. Filmul începe cu Pătraşcu în parc, plimbîndu-şi labradorul, şi unul dintre primele schimburi de replici care se aud e o ceartă între alţi doi proprietari de cîini, dintre care unul îi strigă celuilalt: „Ţine-ţi-l în lesă!“, iar celălalt îi răspunde: „Ţine-ţi-l tu, că dacă-i dau drumul ţi-l face bucăţi!“ Bref, problema a cărei fenomenologie o face filmul e o problemă politică – disoluţie a comunităţii şi cădere a membrilor ei într-un neoprimitivism (în condiţiile în care toţi cei pe care-i întîlnim par să trăiască în confort material şi tehnologic). În această lume, parodia de bună vecinătate, de întrajutorare etc., în care posibilul ucigaş îl implică pe Pătraşcu, reprezintă un fel de întoarcere a refulatului.

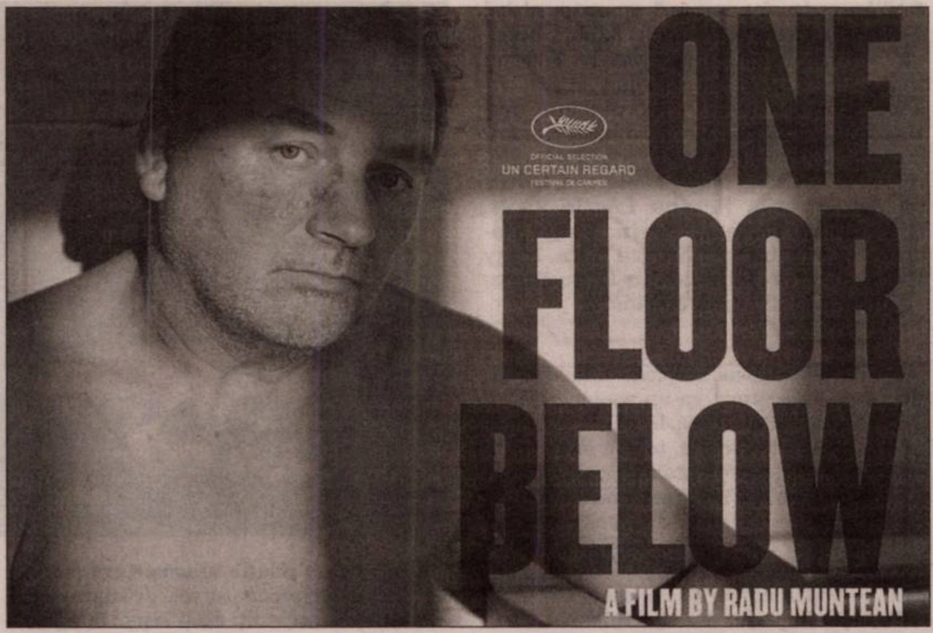

Tensiunea explodează
într-o confruntare fizică dintre „cel bun“ şi „cel rău“.

Tensiunea explodează într-o confruntare fizică dintre „cel bun“ şi „cel rău“ – cum ar exploda şi într-un film de suspans tradiţional-hollywoodian. Diferenţa constă în faptul că aici avem de-a face cu o disjuncţie între „cel bun“ şi „binele“ în numele căruia e constrîns să dea cu pumnul: acesta nemaifiind un bine comun, izbucnirea eroului e redusă la nivelul necathartic al unei dezveliri de colţi, al unei lătrături teritoriale. Toate astea sînt punctate cu mînă atît de uşoară, iar individualismul atît de subtil chestionat aici a ajuns atît de nechestionabil în societate (recenzînd filmul lui Muntean, cronicarul polonez Michal Oleszczyk sugerează că mai ales în societăţile trecute prin experienţa socialismului „real“), încît anvergura şi pesimismul acestui comentariu social implicit riscă să treacă neobservate, ceea ce e comentariu trecînd drept simplu detaliu realist, drept coloratură de fundal. Mîna cu care Muntean coregrafiază planuri-secvenţă – cu un număr de personaje variind între unul-două şi cîteva zeci, în spaţii variind ca dimensiuni între un apartment de bloc şi Registrul Auto Român – a devenit nu doar foarte sigură, ci şi foarte discretă, foarte neexhibiţionistă în dexteritatea ei. Cît despre Teodor Corban, acesta are ocazia, după *Aferim!*, de a-şi demonstra versatilitatea şi de a-şi consolida poziţia în linia întîi a actorilor români de film. De la un personaj extravertit de-al lui Radu Jude, zgomotos şi larg în gesturi, dintr-un film istoric care se prezintă ca o snoavă, Corban îşi restrînge gama pentru a juca un locatar de bloc contemporan care nu prea li se deschide celorlalţi (nici spectatorilor), în prezentarea tipic-laconică a lui Radu Muntean. Dificila miză scenaristică şi regizorală de a ţine în permanenţă publicul la o anumită distanţă, şi totuşi de a-l ţine bine, se sprijină mult pe căldura personală a lui Corban.

■ ■ ■

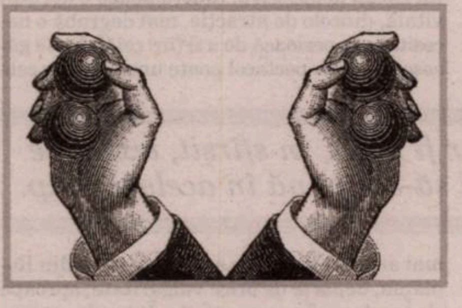

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

RatB, stația următoare

● **Robin and the Backstabbers, *Arhanghel'sk*, Fonogram Records, 2015.**

Robin and the Backstabbers e proiectul care a pus cruce noului val indie local, cel apărut în perioada 2005-2007, într-o oarecare sincronicitate cu *newnew*-ismele şi *post-post*-ismele explodate în muzica acelui nu foarte îndepărtat moment. Apărută în 2010, condusă de Andrei „Robin“ Proca şi împinsă în faţă de un post de radio, Guerrilla, care încă mai avea la vremea aceea posibilitatea de a face valuri prin lumile alternative, formaţia bifa cu destul succes la sfîrşitul lui 2012 un prim album, *Bacovia Overdrive vol. 1: Stalingrad*, anunţat ca fiind prima parte a unei trilogii ce avea să continue cu discurile *Arhanghel'sk* şi *Vladivostok*. Împărţită între apetenţa liderului ei pentru o scriitură pop decentă şi o prezenţă live inconsistentă, RatB a devenit într-un timp destul de scurt numele care a reuşit să adune în propriul siaj o armată de adoratori, agregînd, alături de Les Elephants Bizarres, resturile scenei muzicale de care vorbeam mai devreme.

Arhanghel'sk, episodul al doilea din discografia RatB, apărut la începutul lui mai, e un *upgrade*. E momentul cînd Proca devine cantautor (sau *singer-songwriter*, dacă vreţi originalul), trupa din spate avînd (doar) rolul de a-l acompania. Discul e unul de autor în mai mare măsură decît nehotărîtul *BOv1: Stalingrad*. Mai coeziv şi mai interesant muzical decît primul măcar din perspectiva anumitor referinţe, noul LP curge lent, grav, apetisant, indigest şi frivol, actînd straniu între ruinele confuzei scene indie locale. Sînt şi momente în care vocea nu cuplează cu muzica – e, într-un fel, simptomatic pentru RatB –, dar asta îi livrează, de fapt, un compliment lui Robin: tonul uscat şi amar, cu care îşi înghite ultimele litere ale propriilor cuvinte, decupează paradoxal de nonşalant în instrumentaţia indecisă a muzicii acestei trupe.

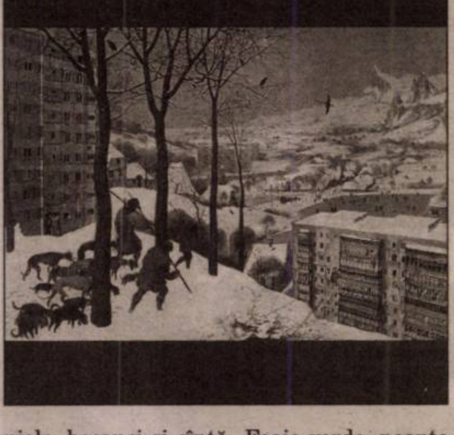

Proca îşi arată de multe ori muşchii: ştie să scrie pop din perspectiva unui orfan al naţiunii alternative, jucînd cu destul talent teatrul mizantropiei şi al deznădejdii chiar şi atunci cînd nu are nimic de spus. Astăzi e îmbrăcat în negru, poartă melon, mănuşi din piele, bocanci şi cîntă „Foaie verde, noapte de beţie / Urlă luna neagră, urlă la cîmpie…“ ca un haiduc rătăcit în el însuşi. E un „fabricant de emoţie“, ca lăutarii din textele antropologului Victor Alexandru Stoichiţă – poate nu întîmplător pe albumul anterior se strecura o piesă a Azurului, „Cînd te-am cunoscut, Cristina“. Are charismă pictată în tuşele poetului neînţeles de nimeni, vrea să fie luat în serios deşi se transformă din cînd în cînd în propria caricatură. Videoclipul *lead single*-ului care dă numele LP-ului, o miniatură acustică brodată cu o chitară şi un text criptat, e o fotografie în care trăieşte ceva din desuetudinea erei metaforice a filmului românesc şi parte din muzica acestei formaţii. E tragedie, e comedie, e parodie în imaginea asta prăfuită. E ce înseamnă Robin and the Backstabbers – şi e, totodată, momentul de graţie RatB – atunci cînd Andrei „Robin“ Proca reuşeşte să nu se înjunghie singur pe la spate.

Acest al doilea album a fost lansat pe 8 mai 2015 printr-un concert întîmplat la Halele Carol din Bucureşti. Robin and the Backstabers vor putea fi văzuţi live între 5 şi 7 iunie, la Festivalul Femei pe Mătăsari, şi la Padina Fest, care se va desfăşura între 23 şi 26 iulie.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Nepalul din amintiri

Am fost în Nepal acum patru ani. Venită din India, Nepalul mi s-a părut raiul budist pe pămînt. Contrastul era izbitor de cum treceai graniţa. Mai puţină mizerie, mai puţină aglomeraţie, oameni mai liniştiţi, pe ale căror vorbe chiar te puteai baza, peisaje care-ţi tăiau respiraţia, clădiri spectaculos de frumoase. De fapt, era atmosfera – ceva cald şi prietenos plutea în aer. Poate unul dintre cele mai frumoase locuri pe care le-am văzut vreodată a fost Pokhara, cu vîrfurile oglindite perfect în lacul Fewa, un loc ce te face să înţelegi metaforic liniştea dată de meditaţie. Îmi amintesc că printre primele lucruri pe care le-am făcut în Pokhara a fost mersul la un *steak house,* unde ne-am „răzbunat“ pe toate vacile sfinte care blocau drumul minute în şir în India şi pe care nimeni nu le gonea.

Imaginile din Kathmandu-ul de acum,
de după cutremur, sînt copleşitoare.

În Kathmandu am ajuns cu autocarul, un autobuz, de fapt, gol cînd am adormit rupţi, incredibil de plin o oră mai tîrziu, cînd m-am trezit de la oamenii, iezii, găinile care îl populau brusc. În Nepal, am văzut pentru prima dată cum o capră călătoreşte pe autocar. Tot în Nepal, nerespectarea nici unei reguli de circulaţie era o regulă.

Kathmandu-ul era genul de loc care te izbeşte prin toate lucrurile interesante pe care le are de spus, de la templele pline de istorie, la locurile unde-şi ardeau morţii sau poveştile alpiniştilor coborîţi de pe vreun vîrf, spuse la o bere seara, într-un bar sau la ochii de pe stupe ce te urmăreau mereu. Aglomerat în majoritatea locurilor şi nefiresc de liniştit în cîteva, Kathmandu-ul te prindea imediat în vîrtej. Te plimbai pe la complexele de temple din Bhaktapur sau Durbar cu gura căscată (şi cu grijă să nu-ţi fure cîte o maimuţă aparatul foto şi să-ţi pierzi pozele), îi priveai pe turiştii străini cum se regăsesc ostentativ în meditaţie sau în asane în faţa vreunei statui, beai o bere la vreuna dintre terasele de pe acoperişuri, admirînd Tamelul, sau intrai în vorbă cu te miri cine pe stradă. Acolo am întîlnit doi alpinişti români tocmai întorşi de pe Cho Oyu (8201 m) care povesteau de duritatea expediţiei, iar eu neputînd să povestesc mai mult de o tură cu bicicleta prin satele de la poalele Himalayei sau de un rafting pe Seti; tot acolo am stat de vorbă cu un călugăr budist simpatic sau cu nişte copii ce ştiau tare bine engleză, cu oameni obişnuiţi, calzi, veseli, care pur şi simplu te făceau să te simţi bine la ei acasă.

© C. Foarfă

Imaginile din Kathmandu-ul de acum, de după cutremur, sînt copleşitoare. Oameni care suferă, clădiri de sute de ani puse la pămînt, temple incredibile transformate în praf sau grav avariate, case de unde a dispărut viaţa, frică, distrugere, nesiguranţă. Un organism viu suferind, trecut printr-o traumă, care încearcă să vadă ce se poate pune înapoi şi unde sînt rănile. Pentru oricine a fost acolo, acestea se suprapun peste imaginea frumoasă şi vie cu care au rămas în minte. Recunosc că la început n-am vrut să mă uit la imaginile de după cutremur. E ca atunci cînd refuzi să crezi că cineva drag are o problemă, cînd negi şi speri că lucrurile sînt mai puţin grave decît par la prima vedere. În Nepal, lucrurile au fost mai grave, în special cînd vezi cum numărul morţilor creşte de la o oră la alta. L-am urmărit pe alpinistul Alex Găvan pe Facebook cu toate relatările de acolo şi m-am bucurat să văd că zilele acestea a lansat o campanie de strîngere de fonduri pentru oamenii din Nepal (alexgavan.ro/nepal). Nu pot să spun decît să donaţi – cei 2 euro daţi aici pe o bere pot ajuta la reînceperea unei vieţi acolo. Iar viaţa acolo avea, înainte de cutremur, un farmec aparte, milenar şi plin de poveşti, tradiţii şi spiritualitate.

■ ■ ■

PUBLICITATE

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Papagalul lui Flaubert" de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

• în limita a 50 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 mai - 19 iunie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.................... Prenume....................
Str. .... Nr......., Bl......., Sc......., Et......., Ap.......
Localitate.................... Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....
Telefon .... E-mail....................

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente,** Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

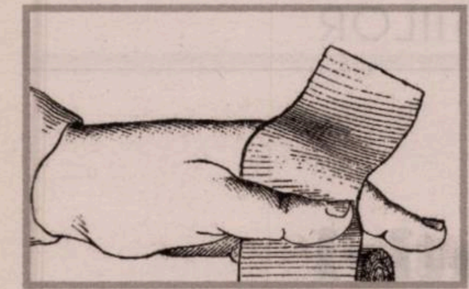

MASS-COMEDIA

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Greşelile de documentare

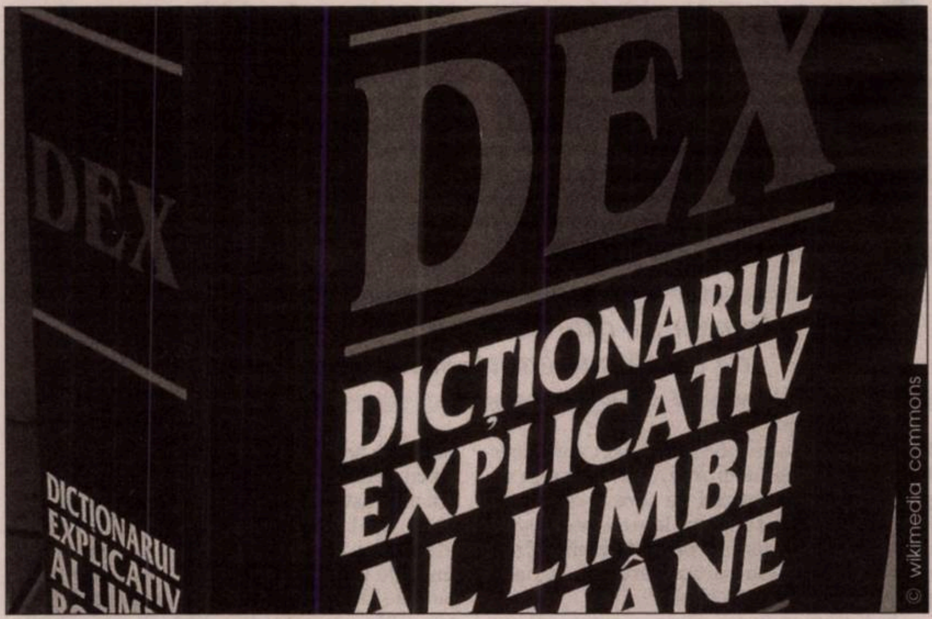
DEX
DEX
DICŢIONARUL EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE
DICŢIONARUL EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE

© wikimedia commons

O autoare care se prezintă drept membru al Uniunii Cineaştilor, doctor în cinematografie, autor al mai multor cărţi şi diferite altele, publică în ziarul Patriarhiei, *Lumina,* o cronică negativă la *Aferim!,* filmul lui Radu Jude distins cu Ursul de Argint. Pe scurt, autoarea spune că un preşedinte de juriu ignorant „în materie de Biblie şi istoria mentalităţilor“ a premiat un film prost şi denigrator faţă de istoria României, iar cei care-l admiră sînt „obişnuiţi să ia poziţie de drepţi în faţa statuetelor impozante“.

Româna e plină
de genul acesta de situaţii,
numite „dublete semantice“.

E dreptul autoarei să creadă ce vrea, dar în cronică găsim un simptom despre felul cum stau lucrurile la noi, în presă: cel puţin două erori elementare, cum ar fi aceea legată de istoria citită „de pe ecranul iPod-ului“ (de autorii filmului) sau cea referitoare la „vocabula marxistă“ *praxis*. Dacă stimata doamnă doctor în cinematografie şi-ar fi dat osteneala să parcurgă măcar mapa de presă a filmului, ar fi aflat că acesta se sprijină pe scrierile şi aportul personal al Constanţei Vintilă-Ghiţulescu, istoric premiat, autor al mai multor volume despre epoca fanariotă, şi nu pe Wikipedia sau vreun articol dubios de cotidian. Iar cealaltă poveste, cu praxisul, poate fi numită, ca la tenis, dublă greşeală. În primul rînd, ca neologism, praxisul nu e doar marxist, ci un concept discutat încă din filozofia antică. În al doilea rînd, orice dicţionar mai răsărit ataşează cuvîntului sensul de „pricepere practică, experienţă“, dînd ca limbă de provenienţă neogreaca. Altfel spus, avem două cuvinte identice în română, neologismul ajuns aici pe filieră cultă şi termenul mai vechi, azi uitat, dar foarte la locul lui în gura unui personaj de la începutul secolului al XIX-lea.

Româna e plină de genul acesta de situaţii, numite „dublete semantice“. Cîteva exemple: pămînt – pavaj (din *pavimentum),* subţire – subtil (din *subtilis),* mormînt – monument (din *monumentum).* Dar, în fine, nu adevărul ne interesează în textul de faţă, ci, dimpotrivă, eroarea. O pagină de Facebook pe nume „Greşeli din presă“ preia un text din *Ziarul de Iaşi,* o publicaţie altminteri bunicică, în care o maşină cu doi tineri, care provoacă un accident, e condusă într-unul din paragrafele următoare de un şofer în vîrstă de 60 de ani. Pe site-ul România TV, o doamnă ameninţă să se arunce de la etajul al XIV-lea la începutul ştirii, pentru a face acelaşi lucru, dar de la etajul al XV-lea, două paragrafe mai jos. Tot România TV relatează despre un hoţ din Jakarta, de sex bărbătesc, care nu şi-a putut reprima „instinctul matern“, atunci cînd a auzit scîncetul unui bebeluş.

Toate cele de mai sus nu sînt nici greşeli de dactilografie, nici agramatisme, nici lapsusuri şi nici genul de gafe de presă monumentale, dar superficiale, care fac deliciul publicului atunci cînd sînt antologate şi apar pe vreun site. În toate cazurile, e vorba de autori – cu pretenţii sau simpli „ştirişti“ – care nu ştiu despre ce vorbesc, de la cuvîntul praxis, pînă la instinctele de mamă, pe care bărbaţii nu le pot avea.

Erorile de acest gen pot fi numite „de documentare“, tocmai fiindcă atestă lipsa unor săpături cît de cît serioase în alcătuirea unui subiect. Aparent, astfel de lucruri ar trebui să se întîmple din ce în ce mai puţin într-o epocă în care informaţia disponibilă gratis, pe Internet, e apăsător de multă. Ori de cîte ori verifici un cuvînt pe DEXonline şi găseşti explicaţia din Şăineanu peste cea din DEX, peste cea din Dicţionarul Etimologic, poţi ofta de uşurare gîndindu-te la vremurile cînd scotoceala trudnică prin două-trei cărţoaie groase, scrise cu litere mici, era singura care putea să te lămurească asupra unor incertitudini. Dar, pentru asta, trebuie să fi deprins cîndva acest gen de curiozitate sau dorinţă de precizie.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

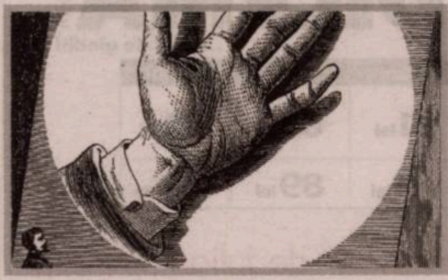

Adina POPESCU

portrete din mers

Satele noastre „europene“

De fiecare dată cînd ajung întîmplător în locuri rupte de civilizaţie, cum ar fi satele din sudul ţării, mă gîndesc că şi ele fac parte cumva din Europa asta a noastră. Sînt sate „europene“. Cu tot cu uliţele lor prăfoase, pline de şanţuri şi de hîrtoape, cu casele din chirpici, cu latrinele din fundul curţii, gardurile şleampăte şi băncile din faţă porţilor de care atîrnă cîte un ciorchine de copiii bronzaţi, aproape în pielea goală, ca triburile din Africa pe care le vezi pe Discovery şi cu magazinele mixte unde bărbaţii se îmbată de la ora opt dimineaţa. Sînt localităţi înşirate de-a lungul şoselelor care fac legătura cu drumurile naţionale, care fac legătura, mai departe, cu drumurile europene, cu autostrăzi care duc în Germania sau Franţa. Cum poţi să compari astfel de sate cu cele de acolo, o lume încă neverosimilă pentru noi, a fermelor cochete, văruite în alb, a straturilor plivite atent de buruieni şi a şcolilor „de la ţară“, unde copiii învaţă să monteze pe computer filmuleţe despre istoria şi oamenii de vază ai satului lor (aşa cum am văzut într-un documentar *Deutsche Welle)?*

„Sînt nişte noroaie pe la noi, de n-aţi văzut!“

În satul acela din Ialomiţa unde am ajuns cu reprezentanţii unui ONG, toată lumea fumează Marlboro Lights şi aşteaptă ajutoare din străinătate. Cum văd pe cineva cu o valiză mare, burduşită, îşi zic: gata, au venit ajutoarele! Aşa s-au obişnuit de prin anii '90. Se ridică împleticindu-se de pe scaunele din tablă de la bufet, se strîng în jurul omului cu valiză, întreabă pe cine caută şi îşi aprind ţigările lor Marlboro Lights. Comentează. Ce o fi cu valiza? O fi trimis-o fata aia care a plecat în Italia la muncă şi de atunci nimeni nu mai ştie nimic de ea? Sau băiatul ăla care munceşte de doi ani în Spania, „da' n-a trimis un ban acasă la familia lui sau la altcineva din sat“? Italia şi Spania au devenit pentru ei locuri extrem de familiare unde te duci să te căpătuieşti, de unde te mai întorci sau nu, dar care nu au şi nu vor avea nici o legătură cu satul lor. În satul lor nimic nu se va schimba, pentru că le place aşa cum e. Mirosul de porc care vine de la coteţe să rămînă miros de porc, iar rachiul de la bufet să coste în continuare trei lei suta. Integrarea europeană e un termen inexistent. Oricum, această „integrare“ nu trebuie să depăşească „graniţele“ ogrăzii fiecăruia, se întîmplă undeva la Primărie sau mai departe, în afara satului lor. Ei au alte treburi. Cum ar fi certurile dintre vecini: „Păi, de ce să ia corcodele din corcoduşul care îşi are rădăcina în curtea mea şi dup-aia să facă ţuică din ele?“ Totuşi, aşteaptă „ajutoare“ din Europa sau de unde or mai veni ele, numai că şi în privinţa lor sînt suspicioşi: „Pătura asta îi cam subţire, nu e bună de învelit, aşa că o dăm la copii să stea pe ea cînd se duc la baltă, iar săndăluţele astea roşii le vindem la tîrg!“

Într-un alt sat, semnele „europenizării“ sînt şi mai puţin vizibile. Tinerii se duc seara la discoteca din satul vecin, fiecare călare pe calul său, fără şa şi cu părul dat cu gel. Nea Fane, de cînd i-a murit soţia, a luat-o puţin razna, se duce noaptea pe cîmp şi urlă ca lupii. „Pe babă, săraca, a călcat-o o maşină pe cînd *transversa* şoseaua, a aruncat-o pe sus, că era uşurică, tocmai în grădina lui Floarea, la douăj' de metri de drum!“ Asta a venit pentru soţia lui nea Fane din „Europa“: un jeep cu două sute la oră! Nea Fane îşi aminteşte că e gazdă şi ne invită la el în curte. Îşi cere scuze „că e deranj“, acum e om singur, deh… Deranj e puţin spus, nu cred că am văzut în altă parte mizerie mai mare decît la el în ogradă. Şi îmi imaginez că nici atunci cînd îi trăia nevasta nu arăta mult mai bine. Casa mai are puţin şi se dărîmă. În curte zac nişte troace adunate acolo de zeci de ani. Un munte de resturi care nu-i folosesc la nimic, însă nu se îndură să le arunce. În bucătăria de vară, toate vasele au prins o mîzgă. „Să vă servesc cu ceva?“ Îl refuzăm ferm, deşi nu vrem să-l jignim. Omul se agită. Vrea să ne taie măcar cîte o roşie. De la el din grădină. Gust din roşie fără să mă ating de furculiţă, o iau pur şi simplu cu mîna din farfurie. E cea mai bună roşie pe care am mîncat-o în ultimii ani. Gustul acela inconfundabil de roşie românească. Pentru nea Fane, Europa e tare departe! Din maldărul de haine pe care l-am adus cu noi, îşi alege două perechi de pantaloni. De fapt, sînt blugi, dar nu contează. Să aibă nasturi care să se încheie, că ai lui nu mai au de mult nasturi, îi leagă în brîu cu un cordon. Vrea şi o pereche de pantofi pe care o să-i încalţe doar cînd o să meargă la oraş. Ca să nu-i strice. Acum are în picioare o pereche de şlapi cărora nu li se poate ghici culoarea iniţială. Cu ei umblă toată vara. Şi iarna cu cizme de cauciuc, căci „sînt nişte noroaie pe la noi, de n-aţi văzut!“. Ba am văzut, din păcate. Şi o să vedem şi mai multe.

Toate casele arată la fel ca a lui nea Fane. Este o indolenţă generală, orice casă se poate repara şi cîrpi pe ici, pe colo, fără o prea mare pricepere. Însă oamenilor pur şi simplu nu le pasă. Chiar dacă ar avea bani, tot nu şi-ar ridica o altă casă. S-au obişnuit să trăiască aşa. Am senzaţia că murdăria asta – „deranjul“, cum spun ei – le dă o senzaţie de confort. La fel şi şanţurile, gropile, noroaiele. Doar d-aia trăiesc la ţară… să le suporte pe toate. România „profundă“ n-are vreo legătură nici cu UE, nici cu comisiile europene. Aşa e ea, mai atipică. Şi oamenii nici nu-şi pun problema că ar putea fi altfel.

Igiaba SCEGO

Copiii aceia devorați în mijlocul mării de indiferența noastră

Tatăl meu și mama mea au venit în Italia cu avionul. Nu au luat o navă, au venit cu un comod zbor de linie.

În anii '70 ai secolului trecut, cine venea din sudul lumii, precum părinții mei, avea șansa de a călători ca oricare altă ființă omenească. Nici vorbă de nave pentru marfă, oameni cu bărci cu motor, nici vorbă de rechini gata să te rupă în bucăți. Părinții mei pierduseră toate averile într-o zi și jumătate. În 1969, după ce dictatura lui Siad Barre a preluat puterea în Somalia, părinții mei, fără să stea prea mult pe gînduri, mai întîi tatăl meu, iar apoi și mama, s-au hotărît să se refugieze în Italia pentru a-și salva pielea și pentru a începe aici o nouă viață. Tatăl meu, un om înstărit și cu o carieră politică solidă, a rămas fără nici un ban în urma loviturii de stat. A pierdut totul. A devenit sărac.

Dacă tatăl meu ar fi trebuit să vină astăzi din Libia în Europa, ar fi trebuit să ia nava pentru că, din Africa, dacă nu faci parte din elită, nu ai în ziua de azi un alt mod de a ajunge în Europa. Dar asta se întîmpla în anii '60 ai secolului trecut, alte vremuri. Am amintiri despre părinți și rude care plecau și veneau încontinuu. Aveam niște veri care lucrau pe platformele petrolifere din Libia, iar unul dintre frații mei, Ibrahim, studia în Cehoslovacia. îmi aduc aminte că, uneori, Ibrahim își ticsea bagajele cu *blue-jeans* pe care îi cumpăra în piețele de cartier din Italia și îi vindea la negru în Cehoslovacia pentru a se întreține la facultate. După care se întorcea din nou la noi la Roma, iar cînd facultatea era închisă se întorcea în Somalia, unde o parte a familiei noastre a continuat să trăiască în pofida dictaturii.

Dacă ar trebui să trasez călătoriile/voiajele fratelui meu Ibrahim pe o foaie de hîrtie, ar trebui să fac un morman de mîzgăleli. Linii care unesc Mogadiscio cu Praga trecînd prin Roma și cărora ar trebui să le adaug niște deviații, niște curbe. În plus, întîmplarea a făcut ca fratele meu să fie căsătorit cu o iraniană, și ei se deplasau împreună. Așadar, din orizontul lor făceau parte atît Teheran, cît și multe alte locuri unde călătoreau, dar pe care acum nu mi le aduc bine aminte.

Și cum, nu te duci măcar o dată
să vizitezi New York și Empire State Building?

Fratele meu, cetățean somalez, putea să meargă în străinătate. Așa cum călătorește orice alt băiat sau fată, europeni. Dacă ar trebui să desenez călătoriile unui Marco care locuiește la Veneția sau ale unei Charlotte care locuiește la Düsseldorf, ar ieși o încîlceală și mai deasă decît cea pe care am făcut-o pentru fratele meu Ibrahim. Așa că ar trebui să desenez excursiile cu școala, ziua cînd trupa preferată a cîntat la Londra, meciurile echipei Manchester United, vacanțele la Paris cu prietena sau cu prietenul, precum și vizitele făcute fratelui mai mare care s-a transferat cu serviciul în Norvegia. Și cum, nu te duci măcar o dată să vizitezi New York și Empire State Building?

Pentru un european, călătoriile se configurează într-o constelație, iar mijloacele de transport diferă în funcție de exigențe. Se călătorește cu trenul, cu avionul, cu mașina, cu nava de croazieră; unul decide chiar să facă turul Olandei pe bicicletă. Posibilitățile sînt infinite. Erau infinite și pentru Ibrahim, cu toate că asupra Europei căzuse Cortina de Fier, chiar și în 1970. Bineînțeles, nu putea să meargă oriunde, dar avea posibilitatea de a călători cu un sistem de vize în care pașaportul somalez nu era considerat hîrtie igienică.

Astăzi, în schimb, pentru cine vine din sudul planetei, călătoria este o linie dreaptă. O linie care te constrînge să mergi numai înainte, niciodată înapoi. Trebuie să atingi ținta, ca la rugby. Nu există vize, nu se deschid coridoare umanitare; dacă te-ai născut într-o țară în care s-a instaurat dictatura sau care se află în război, e problema ta, iar Europa nici nu se uită în ochii tăi, deoarece ești doar o pacoste. Și iată de ce din Mogadiscio, din Kabul, din Damasc, singura posibilitate este să mergi doar înainte, pas după pas, inexorabil, inevitabil.

O linie dreaptă pe parcursul căreia, precum se știe, întîlnești orice fel de persoane: *scafisti*, sclavagiști, polițiști corupți, teroriști, violatori. Ești la cheremul unui destin nefast care te condamnă pentru proveniența ta geografică și nu pentru ceva ce ai comis.

Dreptul de a călători este un drept exclusiv al nordului, al acestui Occident din ce în ce mai izolat și mai surd. Dacă te-ai născut în partea greșită a lumii, nimic nu-ți va fi permis. Astăzi, în timp ce reflectam asupra celui de-al nu mai știu cîtelea masacru din canalul Siciliei, asupra acestei Mediterane de acum în putrefacție pentru prea multele cadavre pe care le-a înghițit, mă întrebam, rostind cu voce tare, cînd a început acest coșmar și, uitîndu-mă în ochii prietenei mele, ziarista și scriitoarea Katia Ippaso, ne-am întrebat de ce nu ne-am dat seama de ceea ce se întîmpla.

Să tot fie din 1988
că se moare astfel în Mediterana noastră.

Să tot fie din 1988 că se moare astfel în Mediterana noastră. Din 1988, femei și bărbați sînt înghițiți de ape. La doar un an distanță cădea Zidul Berlinului, eram fericiți și nu ne-am dat seama că un alt zid se înălța încet-încet în apele Mediteranei noastre.

Am înțeles ceea ce se petrecea doar în 2003. Lucram într-un magazin de discuri. Fuseseră găsite în canalul Siciliei 13 trupuri neînsuflețite. Era vorba despre 13 tineri somalezi care fugiseră de războiul izbucnit în 1990 și care devasta țara. Acel număr ni se păruse imediat un avertisment. Îmi amintesc că Roma s-a adunat în semn de solidaritate în jurul comunității somaleze și primarul de atunci, Walter Veltroni, a celebrat o înmormîntare laică în piața Capitoliului. O comunitate rănită de ura de clan s-a regăsit unită în acea zi mohorîtă de octombrie în jurul acelor trupuri neînsuflețite. Plîngeau somalezii îmbulziți în acea piață, plîngeau romanii care trăiau acea durere cu empatie, ca și cum ar fi fost a lor.

Acum totul este schimbat. Aș putea spune că în jurul nostru domnește indiferența. Și mă tem că ceva și mai atroce ne-a mistuit sufletul. Am simțit-o pe pielea mea, în vara asta, cînd eram la Hargeisa, în nordul Somaliei.

O femeie foarte cumsecade mi-a mărturisit, cam cu rușine, că nepotul său a murit făcînd *tahrib*, adică în încercarea de a ajunge în Europa. „L-a înghițit barca", mi-a spus. Femeia era dezolată și nu înceta să îmi repete: „Cînd iau drumul spre Europa, pleacă fără să ne spună nimic. Eu, în acea seară, îi pregătisem cina. Nu a mîncat-o niciodată". De atunci mi se întîmplă des să visez bărci cu colți care înșfacă tineri de glezne și îi înfulecă precum făcea o dată Cronos cu fiii săi. Visez acea barcă, acei colți enormi, mari ca de elefant. Mă simt neputincioasă. Dimpotrivă, mai rău: mă simt o asasină, pentru că Europa, continentul nostru, nu ridică un deget ca să construiască o politică comună cu care să înfrunte în mod sistematic aceste tragedii ce se petrec pe mare.

Chiar și a numi acest fenomen o „tragedie" este poate inadecvat. După 25 de ani, se poate vorbi de omucidere din culpă, nu doar de tragedie. Mai ales acum, după ce Uniunea Europeană a sistat operațiunile „Mare Nostrum". O alegere precisă a continentului nostru care a decis să controleze hotarele și să ignore viețile umane.

Nici unul dintre noi nu a coborît în piață să ceară reluarea operațiunilor „Mare Nostrum". Nu am cerut o rezolvare structurală a problemei. Sîntem la fel de vinovați ca și guvernele noastre. Nu întîmplător, Enrico Calamai, fost viceconsul în Argentina în timpul dictaturii, omul care a salvat multe vieți omenești din ghearele regimului lui Videla, a spus despre migranții care mor în Mediterană: „Aceștia sînt noii *desaparecidos*. Și referința nu este nici retorică și nici polemică, este tehnică și faptică, pentru că *desaparicion* este o modalitate de exterminare de masă, efectuată în așa fel încît opinia publică să nu-și dea seama sau cel puțin să poată să spună că nu a știut".

***Igiaba Scego** este scriitoare somaleză și trăiește în Italia. Cea mai recentă carte publicată în Italia este* Roma negata. Percorsi postcoloniali nella città *(în colaborare cu Rino Bianchi).*

(articol preluat din revista Internazionale, *ediția online)*

traducere de Mihaela TOPALĂ

PUBLICITATE

CLUBUL DILEMA VECHE

Joi, 28 mai, ora 19.00

CREART: Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București, Piața Lahovari, nr.7

„TATĂL MEU, LUCIAN BLAGA"

Film documentar de Adina Popescu și Iulian Ghervas

Invitat special: Dorli Blaga

Moderator: Mircea Vasilescu

INTRARE LIBERĂ

Realizat cu sprijinul:

SÂMBUREȘTI

AQUA CARPATICA

creart

Stela GIURGEANU

Antidot la pesimism

– festivalul societăţii civile –

Acum cîteva săptămîni, mai precis pe 9 mai, în parcul Herăstrău din Capitală, a avut loc ONGFest. Un festival care se află la a şasea ediţie şi este organizat, ca în fiecare an, de către Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile.

Şi este vorba, într-adevăr, despre un real festival al întregii societăţi civile. Căci dacă, la prima vedere, intrarea dinspre Charles de Gaulle a parcului părea o etalare de corturi, de ONG-uri venite să-şi facă cunoscute proiectele şi acţiunile, evenimentul a reuşit să creeze de fapt, la scară mică, imaginea mult controversatei (la noi) societăţi civile. Pe de o parte, baza organizaţională, pe de alta, membrii societăţii – trecători prin parc, curioşi, întrebători, iscoditori. Nu o singură dată şi nu doar la unul dintre corturile ONG-urilor participante, se iscau dezbateri reale, între vizitatori şi ong-işti.

Oricine ar fi avut în sine întrebarea „Ce înseamnă societate civilă?“ ar fi găsit cu siguranţă, în cele două zile de festival, nu numai răspunsuri, dar şi acea stare de bine care dăunează grav pesimismului bolnăvicios în care uneori ne este comod să ne refugiem.

Cum am perceput eu, ca simplu vizitator şi, în plan secund, ca jurnalist, acest festival? În primul rînd, la intrarea în parc am văzut un autobuz prelung, parcat în mijlocul unei mulţimi de oameni. Era, de fapt, o unitate mobilă de donat sînge, care aparţinea Asociaţiei React.

„În timpul săptămînii, oamenii sînt foarte ocupaţi să vină să doneze şi n-au timp să ajungă în centrul de transfuzii, chit că şi-ar dori acest lucru. Caravana mobilă îi ajută tocmai prin faptul că vine cumva în întîmpinarea lor, fiind poziţionată în zone centrale. Fie anunţăm oamenii cînd şi unde sîntem, fie ne văd întîmplător, sînt mulţi care vin şi ne cer informaţii, şi mulţi care se aşază la coadă să doneze“, mi-a spus **Andreea Rotaru**, manager de comunicare al Asociaţiei React. O întreb din prima dacă e totuşi bine ca oricine trece pe stradă sau prin parc să doneze sînge. Nu există riscuri? „Criteriile de selecţie a celor care donează sînt aceleaşi ca la centrul de transfuzii, toţi donatorii trec prin acelaşi proces de completare a unui formular, de discuţie cu medicul, analiza glicemiei, hemoglobinei, iar dacă totul e în regulă, după ce s-a procesat formularul, după ce s-a discutat cu medicul şi după ce s-au văzut analizele, donatorul poate dona în siguranţă. Acelaşi proces are loc şi în centrele de transfuzie. Nu sînt paşi săriţi. Singurul lucru diferit e că unitatea mobilă e special amenajată pentru ca procesul să se petreacă într-un singur loc. Astfel, treci dintr-o cameră în alta, pînă ajungi să donezi, şi ieşi, practic, pe uşa de lîngă şofer, fericit că ai salvat o viaţă.“ După o zi de festival, caravana mobilă a Fundaţiei React reuşise să strîngă sînge cu grupe rare cît reuşeşte Centrul de Transfuzii să strîngă într-o săptămînă.

Uitaţi-vă, mai apoi,
la lipsa de reprezentare a femeilor în politică.

Verde, roz, galben, albastru

Cu „uvertura“ orchestrată de Asociaţia React, pe un subiect încă fierbinte în sistemul de sănătate din România – donarea de sînge –, am descins înspre festival. Imaginea celor două alei amenajate cu corturi albe, înşirate de o parte şi de alta, pline cu informaţii, precum un mozaic de activităţi şi proiecte, recunosc, m-a speriat uşor. Îmi părea că mă aflu la o lecţie de anatomie, în care văd învelişul unui corp, pe care urmează să-l disec şi să-i descopăr în amănunt venele, muşchii, scheletul şi toate sistemele, cu toate problemele pe care acestea le-ar putea ascunde. Părea însă copleşitor: peste 130 de organizaţii, din toate domeniile, de la promovarea drepturilor omului la tabere de autoeducaţie, era o cantitate informaţională pe care cu siguranţă nu aveam cum să o asimilez pe parcursul a doar două zile.

„De ce nu începi cu *treasure hunt*-ul?“, m-a îndemnat atunci **Vera Ularu**, coordonator de comunicare la FDSC. *Treasure hunt*-ul era, de fapt, o modalitate de ghidaj pentru vizitatori – dintr-un bol extrăgeai cîteva bileţele colorate: cele verzi reprezentau asociaţiile de mediu, cele albastre, militanţii pentru democraţie, cele roz, reprezentantele tineretului, iar cele galbene, serviciile sociale. Fiecare bileţel conţinea numele unui ONG participant şi o întrebare pe care să le-o adresezi, urmărind aşadar un parcurs ghidat prin anatomia festivalului.

Pe primul meu bileţel, albastru, stătea scris Asociaţia FILIA. **Miruna Pantel**, membru în consiliul director al Asociaţiei, m-a întîmpinat zîmbitoare, neştiind iniţial că sînt „de la presă“, şi a început să-mi povestească despre proiectele pe care le derulează. Am aflat astfel că FILIA e o organizaţie feministă, printre primele de acest gen din România, înfiinţată în anul 2000, care promovează egalitatea de şanse între femei şi bărbaţi. O întreb dacă, într-adevăr, egalitatea de şanse mai e o dilemă în România şi, dacă da, pe ce se bazează o asemenea afirmaţie. „Chiar dacă trăim cu impresia că nu există discriminare, uitaţi-vă la statisticile salariale, unde veţi descoperi diferenţe clare între salariul unui bărbat şi cel al unei femei, angajaţi pe aceeaşi poziţie. Uitaţi-vă, mai apoi, la lipsa de reprezentare a femeilor în politică. în prezent, în România, sînt doar 11% femei în Parlament.“

Ca avocat al diavolului, nu mi-am putut înfrîna o părere: „Poate că nu sînt interesate“. O părere rapid demontată de statistica promptă a interlocutoarei mele: „Dacă n-ar exista interes, cum se explică atunci faptul că 70% din absolvenţii de studii în domeniu, administraţie sau studii politice, sînt femei? Este dincolo de orice îndoială că există interes. Problema stă la selecţia din cadrul partidelor care nominalizează candidaţii.“

© S. Giurgeanu

Despre societatea misogină şi lipsa de educaţie în ceea ce priveşte drepturile femeilor, Miruna Pantel îmi spune că, deşi se fereşte de generalizări, e evident că trăim într-o societate patriarhală. „Ne-am dat seama, tot din statistici, că în România avem o mare problemă privind discriminarea şi violenţa – cu greu s-a creat o legislaţie care să protejeze abuzul domestic contra femeii. În 2015, încă trebuie să explicăm de ce femeile nu pot fi bătute sau de ce e ilegal să-ţi hărţuieşti iubita.“ Întrebînd dacă lipsa de educaţie e o tară a comunismului, discuţia a ajuns inevitabil şi la interzicerea avortului, subiect care este din nou pus pe tapet. „Pare că începe să capete din ce în ce mai multă amploare şi putere politică. Acum cîţiva ani a fost iniţiativa Dugulescu, despre care nu s-a aflat decît în rîndurile societăţii civile, şi care propunea un proiect de lege care să impună femeilor care voiau să acceseze servicii medicale pentru întreruperea sarcinii să treacă printr-o consiliere psihologică, care presupunea urmărirea unor imagini şi clipuri în care se blama întreruperea sarcinii. La final, femeia trebuia să semneze o declaraţie în care să arate că e conştientă de faptul că prin avort încetează de fapt o viaţă umană, ceea ce într-un context legislativ ar fi fost următorul pas spre incriminare. Am avut noroc că am aflat despre dezbaterea proiectului, ne-am organizat, mai multe organizaţii, şi am reuşit să stopăm această revenire la comunism.“

„Prin acest mecanism
încercăm să prevenim abuzurile.“

Îmi mai spune că, din cauza interzicerii avortului, în timpul comunismului au murit, oficial, zece mii de femei, neoficial numărul fiind însă mult mai mare. „Cînd interzici avortul nu scazi numărul de avorturi, ci numărul avorturilor sigure, şi creşti numărul mortalităţii mamelor, în numele natalităţii. Dacă vrei să creşti natalitatea, trebuie să creezi un sistem pentru facilitarea procreării, de îngrijire, de promovare a parteneriatului în cuplu, drepturi pe piaţa muncii.“

Şi am fi stat de vorbă mult mai mult, dar următorul bileţel mă trăgea mai departe. Am ajuns aşadar în dreptul cortului Asociaţiei ProVobis – asociaţie care militează, după cum aveam să aflu de la **Carmen Marcu**, director de comunicare, pentru dezvoltarea şi promovarea voluntariatului. Dacă după revoluţie mentalitatea generală era ostilă voluntariatului, în timp, încet, şi cu mult sprijin din partea organizaţiilor non-guvernamentale, voluntariatul a început să devină şi la noi un lucru căutat şi promovat. Unul dintre proiectele Asociaţiei, prezent la Festival, era „Raftul cu iniţiativă“, desfăşurat în parteneriat cu Asociaţia Naţională a Bibliotecarilor şi Bibliotecilor Publice din România. Proiectul îşi propune, printre altele, să dezvolte voluntariatul în bibliotecile publice, iar printre rezultatele preconizate vizează drept beneficiare directe 15 biblioteci publice, 30 de bibliotecari publici instruiţi, crearea şi promovarea conceptului de Bibliotecă V – „o bibliotecă dinamică, deschisă tuturor, care să ţină pasul cu nevoile comunităţii“.

Următorul bileţel, verde, m-a îndreptat către Green Peace. Am fost întîmpinată de Gabriel Calancea. Prima problemă pe ordinea zilei: „Militām pentru schimbarea legii silvice. În clipa de faţă, dacă te duci să tai un copac, nu te ia nimeni de guler. Administraţia silvică trebuie să întărească legile şi să se ocupe de ocoalele silvice. Încercăm să schimbăm această lege“. Întreb: în ce fel? Mi se răspunde că, printre mai multe propuneri, se doreşte, de exemplu, înscrierea unor păduri în UNESCO, pentru protejare. „În aceste două zile de festival încercăm să educăm publicul, să semnăm o petiţie împotriva defrişării şi să iasă lumea la protest, să arătăm lumii că există revoluţia energetică şi că se pot pune panouri solare, ca alternativă.“

De la ecologişti am ajuns la Centrul pentru resurse juridice. Lîngă cort, o instalaţie de artă mi-a atras atenţia. Un soi de podium, împrejmuit cu zăbrele, de care erau prinse fotografii. În mijlocul podiumului, un pătuţ de fier, cu o saltea din burete galben, vechi şi pătat. De jur împrejur, din fotografii, te priveau chipuri ale disperării şi degradării umane. Copii şi tineri din instituţiile pentru tinerii cu dizabilităţi mintale. „Lagărele de lîngă tine.“

„Proiectul pentru care militām susţine o propunere de lege care se află deja în Parlament şi care propune înfiinţarea unui mecanism independent de monitorizare care să meargă în aceste centre, să facă vizite neanunţate. Prin acest mecanism încercăm să prevenim abuzurile“, mi-a spus **Georgiana Pascu**, manager de program în cadrul CRJ.

De ce această lege pentru monitorizare neanunţată? Pentru că, în aceste instituţii, moartea e la ea acasă. O moarte degradantă şi neinvestigată. Statisticile, puţinele existente, arată că în aceste centre au murit, în decurs de trei ani, peste 1000 de copii şi tineri, dar pentru aceste decese nu a existat nici o investigaţie. Pentru că la toate acestea Guvernul „nu prea ştie ce să răspundă“, presiunea publică e vitală. „Au venit oameni să completeze vederi pe care le vom trimite preşedintelui Senatului şi preşedintelui Camerei Deputaţilor. Am strîns pînă acum două mii de semnături, prin care oamenii arată că vor şi susţin o asemenea lege. Trebuie să se înţeleagă că pentru oamenii aflaţi în aceste instituţii e vital ca legea să se dea cît mai repede. Cu cît aşteptăm mai mult, cu atît mai mulţi oameni vor muri în aceste centre.“

Ghidajul prin festival, pentru mine, s-a oprit aici. Bifasem toate ONG-urile înscrise pe bileţele, însă senzaţia cu care am plecat, acea adrenalină care te face să vrei să sădeşti un copac, să semnezi o petiţie, să ajuţi un bătrîn sau să susţii o lege mi-a rămas ca antidot la pesimism. Un soi de panaceu, concentrat, o esenţă a optimismului şi a încrederii că societatea în care trăim începe să aibă baze puternice. Chiar dacă uneori nu-i vedem, la fundaţie există mulţi, din ce în ce mai mulţi constructori specializaţi într-ale normalităţii. Iar ONGFest a prilejuit, ca în fiecare an, întîlnirea noastră cu ei.

■ ■ ■

Daria GHIU

Art Safari 2015, cîteva reflecţii

Între scandalul lucrării de graffiti cu Sfîntul Gheorghe, care a dispărut subit, şi cel referitor la expoziţia de avangardă românească, curatoriată de Igor Mocanu la Institutul Cultural Român de la New York – scandaluri din care înţelegem clar unde se plasează societatea românească atunci cînd vorbim despre artă (gradul de agresivitate creşte cu fiecare mişcare nedisciplinată a pensulei pe pînză) – şi imediat după deschiderea celei de-a 56-a ediţii a Bienalei de artă de la Veneţia, acolo unde în Pavilionul României este expus Adrian Ghenie, artistul care a atins recordul absolut pentru o vînzare în vara lui 2014 (iar presa românească nu a depăşit încă acest nivel al cifrelor în articolele despre pictorul român), s-a deschis la Bucureşti tîrgul de artă Art Safari, ediţia a doua, între 13 şi 17 mai. Şi s-a suprapus sîmbătă peste Noaptea Muzeelor. După prima sa „reprezentaţie“ de anul trecut, din cortul sufocant aflat la poalele Muzeului Naţional de Artă al României, de data aceasta este organizat de Ioana Ciocan şi Silvia Rogozea şi s-a plasat într-o clădire istorică a capitalei: clădirea CICLOP, un spaţiu construit la începutul anilor '20 şi pe care în anii din urmă l-am asimilat cu scena alternativă de *graffiti art* din Bucureşti. Arhitectul Attila Kim a lucrat cu această clădire şi a adaptat-o nevoilor unui tîrg de artă. Totuşi, lucrări de graffiti au fost păstrate, creîndu-se o tensiune între standurile cu lucrări de vînzare şi memoria unui loc de altfel plin de farmec.

De ce avem nevoie de aceste expuneri din partea instituţiilor publice? De ce nu ne aflăm în faţa unui tîrg asumat de artă contemporană (şi modernă)?

■ Clădirea CICLOP ne-a cucerit pe toţi. Mă întreb dacă această plasare strategică a tîrgului de artă acolo nu transformă acest spaţiu într-o simplă carcasă frumos „decorată“ de artiştii veniţi din zona *underground* pentru nevoile de vînzare ale galeriilor.

■ Numele tîrgului a rămas acelaşi: aceeaşi cinică glumă a pieţei de artă ca o junglă, aceeaşi metaforă care plasează arta într-un domeniu, de fapt, veşnic inaccesibil. Aşadar, tîrgul continuă să nu se ia în serios. Nu înţeleg de ce nu poate avea un titlu sobru, care să includă eventual Bucureştiul în el.

■ Am apreciat publicitatea mult mai puţin agresivă înaintea şi în timpul tîrgului.

■ Ne-am bucurat, de asemenea, de depăşirea discursului „Micului Paris“ de pe website-ul Art Safari. De data asta mesajul e mai simplu, mai clar, mai puţin metaforic şi mai puţin pompos. Cu CICLOP-ul sîntem în plin modernism, nu-i aşa? În acelaşi timp, cine se află în spatele *Art Safari?*

■ Prezenţa muzeelor din ţară la tîrg (Galaţi, Constanţa, Arad, Tîrgu Mureş, Piteşti, Craiova, Rîmnicu Sărat, Centrul Artistic Baia Mare): de ce avem nevoie de aceste expuneri din partea instituţiilor publice? De ce nu ne aflăm în faţa unui tîrg asumat de artă contemporană (şi modernă)? Nu poate funcţiona un tîrg de artă fără această continuă legătură cu patrimoniul? Casele de licitaţii se bazează în primul rînd pe vînzările de artă modernă, pentru artă modernă există o clasă destul de puternică de colecţionari în România, în timp ce pentru artă contemporană publicul trebuie încă format. Dar care este misiunea muzeelor în această schemă a tîrgului de artă? Fără ele publicul nu se arată, fără ele educaţia întru artă românească e incompletă? Sau relaţiile dintre muzee şi vînzare sînt mai subtile de atît? Evident că un iubitor de artă se bucură la vederea unor clasici care altfel îi rămîn inaccesibili, dar am prefera să vedem aceste opere într-un discurs muzeal, la muzeu. De ce trebuie ca la un tîrg de artă să o luăm mereu de la începuturi?

© D. Ghiu

■ Standul Artmark: „Grigorescu“. „Tema“ expoziţiei este numele de Grigorescu. De la Nicolae, „tatăl nostru, al tuturor“, pictorul veşnicului *Car cu boi,* la Octav şi Ion Grigorescu (fraţi) şi Vincenţiu Grigorescu. Ironic, nu? Artmark reuşeşte să ne poarte prin istoria artei româneşti sub semnul acestui nume iconic. O non-expoziţie, care de fapt îţi arată cum funcţionează sistemul: în safari plecăm la vînătoare de nume.

■ Etajul trei, Galeria Posibilă: o expoziţie curatoriată de Matei Câlţia, cu concept, cu lucrări de fotografie de Ion Dumitriu, Nicu Ilfoveanu, Bogdan Bordeianu, Bogdan Gîrbovan, Lucian Bran.

■ Etajul patru, Galeria „Anca Poteraşu“: Doina Simionescu, Zoltan Bela, Iulian Bisericanu, Matei Bejenaru. O fotografie a acestuia din urmă s-a vîndut la tîrg, un lucru total ieşit din comun: în general se vinde pictura (la orice tîrg de artă), fotografia are colecţionarii ei speciali.

■ Acelaşi etaj patru, zona E: Baril, Galeria Nano, Plan B, Superliquidato, Lateral Artspace – un spaţiu comun, pe care cei de la Fabrica de Pensule din Cluj îl împart. Lucrările se topesc în spaţiu, intră în dialog cu zonele de graffiti ale clădirii şi cu „texturile“ sale, nu e nimic ostentativ, e un *show* bine gîndit, în care uiţi de spaţiul artificial de tîrg, în care operele unor artişti tineri se amestecă cu acelea ale artiştilor consacraţi. E o expoziţie frumoasă, de lucrări şi nu de nume.

■ *The Space Curated by Art Safari:* o idee bună, un spaţiu gol, „pro-bono“, pentru artişti sub 25 de ani. Un spaţiu de joacă, aşa cum îl numeşte iniţiatoarea acestuia, Silvia Rogozea: cu artă care nu e de vînzare. Mai multe tipuri de proiecte s-au desfăşurat acolo în zilele de tîrg. Iată şi unul dintre rezultatele unei cercetări apărute ca urmare a unui performance de Gabriela Mateescu şi Marina Oprea: 291 de artişti bărbaţi expuşi *vs* 91 de artiste femei expuse la Art Safari.

■ *Art Dialogue:* un spaţiu de dezbateri în jurul artei. În cea din urmă discuţie, de duminică după-amiază, s-au pus cîteva probleme referitoare la nevoia unui tîrg de artă în România. „E o idee bună un tîrg de artă aici?“, întreabă întemeiat moderatoarea mesei rotunde, jurnalista Mihaela Dedeoglu. Galeristul Hans Knoll mărturiseşte că şi-a pierdut interesul pentru tîrgurile de artă, că acestea sînt foarte scumpe. Iar pentru ele ai nevoie de o scenă de artă dezvoltată. Dar că ele reprezintă şi primul pas pentru stabilirea unui dialog coerent cu potenţialii colecţionari, pe care trebuie să îi educi. Ne vedem aşadar la anul. Şi poate cu un public mai mare în spaţiile de artă contemporană şi de-a lungul anului. Arta contemporană românească nu e deloc doar un *safari…*

***Daria Ghiu** este critic de artă.*

PUBLICITATE

DIN 15 MAI, NUMAI CU REVISTA HISTORIA
DVD
42
de atentate
la viața lui
Hitler
42 de atentate la viața lui HITLER
REVISTA + DVD LA DOAR 19,99 LEI
Historia
MAI 1945: PRĂBUȘIREA REICH-ULUI DE 1000 DE ANI
LOCUL ÎN CARE S-A NĂSCUT GLORIOSUL MIC ROMÂNESC: CÂRCIUMA LUI IORDACHE IONESCU DE PE COVACI NO. 3
ZEII NEBUNI AI DANSULUI: SERGHEI DIAGHILEV ȘI BALLETS RUSSES
GENOCIDUL ARMEAN: O SUTĂ DE ANI DE BĂTĂLIE CU UITAREA
8 MAI 1945
PRĂBUȘIREA
REICH-ULUI DE 1000 DE ANI

Biblioteca „ASTRA“ SIBIU

Cu ochii-n 3,14

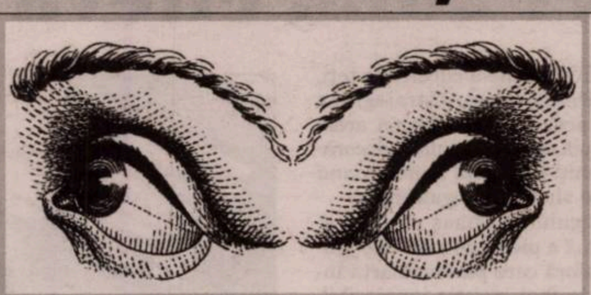

ÎN EPOCA REŢELELOR FERICITE, APLICAREA CORECTĂ A LEGII DEPINDE DE FORMA PAHARULUI

■ În epoca reţelelor sociale dedicate exclusiv căutării partenerilor sexuali, precum Tinder, Grindr sau Smorgasbord, s-a pus întrebarea dacă generaţia de azi face mai mult sex decît cea a părinţilor. Cercetătorii americani de la San Diego State University s-au folosit de datele oferite de General Social Survey pentru perioada cuprinsă între anii 1972 şi 2012 şi au ajuns la următorul calcul: adulţii de azi au ca medie 8,26 parteneri sexuali, spre deosebire de adulţii din anii ’70 care aveau ca medie 11,68 parteneri sexuali. Concluzia cercetătorilor e că, deşi astăzi sîntem mult mai toleranţi faţă de sexul întîmplător, nu ne mai bucurăm atît de mult de acesta. (**M. C.**)

■ Facebook mă informează că e ziua de naştere a Alergologieorl Colţea. Ce-aş putea să-i urez? Sănătate? La multe urticarii? Sau… urechi fericite? (**A. P.**)

■ În piaţa din oraşul Făgăraş, răsadurile cu crăiţe se vînd exclusiv în maghiară (aşa scrie pe tăbliţă). În comuna Şercaia, o dubiţă albă pe post de „Brutărie tradiţională“ are textul inscripţionat pe portieră, întîi în maghiară şi apoi, după linia de pauză, în română. Iar la cel mai mare restaurant din Sf. Gheorghe se mănîncă exclusiv în maghiară sau în germană. Cînd vor învăţa şi românii să monitorizeze, civic, pe limba lor, aplicarea corectă a legii multietnicismului şi a legii plurilingvismului?! (**R. M.**)

■ Aţi observat că, atunci cînd ieşiţi în oraş, paharul dumneavoastră se goleşte mult mai repede decît cel al vecinului de masă? Alegeţi un pahar drept în locul unuia rotunjit, acesta este sfatul celor de la Universitatea din Bristol. Se pare că au dreptate şi că viteza cu care bem alcool depinde de forma paharului. Propun să testăm. (**A. M. S.**)

DE 10 ANI, MÎNERELE UŞILOR SÎNT SINGURELE DIN LUME CAPABILE SĂ-ŢI DERANJEZE MĂTUŞA

■ Din perlele copiilor din ziua de azi: la clasica întrebare „Ce te vei face cînd vei fi mare?“, o fetiţă de 10 ani a răspuns, scurt şi la obiect: „Musafir“. (**I. P.**)

■ Mai multe site-uri au preluat anul trecut studiul ştiinţific conform căruia moda bărbii a atins punctul de saturaţie, anul acesta urmînd declinul părului facial la bărbaţi. Recent, o nouă ştire aşa-zis ştiinţifică a circulat pe Internet, afirmînd că barba este periculoasă pentru sănătatea oamenilor care o poartă sau care se află în proximitatea ei din cauza numărului mare de bacterii care s-ar dezvolta în ea. Ştirea a fost însă contracarată de site-ul *ZME Science*, care a afirmat că un număr mare de bacterii se află pe *toate* suprafeţele din jurul nostru: telecomanda, telefonul mobil, tastatura computerului, mînerele uşilor şi că numai bărbile doctorilor ar putea reprezenta un pericol microbiologic. Mă întreb dacă nu se ascunde aici încercarea disperată a companiilor cosmetice producătoare de spume/geluri de ras şi after-shave-uri cărora le-au cam scăzut vînzările la aceste articole. (**M. C.**)

■ La televizor se vorbeşte despre un exerciţiu militar la care au participat militari americani şi români. O voce din *off* anunţă că „despre elicopterele de luptă Apache americanii spun că sînt singurele din lume capabile să aterizeze în sufragerie fără să-ţi deranjeze pisica“. Iată un nou standard de calitate pentru tehnica militară! Iată un slogan tentant, irezistibil pentru un produs cu calităţi devastatoare. Dacă-i pe-aşa, cumpăr şi eu, de toţi banii, nişte elicoptere Apache. (**M. M.**)

■ Liderul nord-coreean lucrează continuu la rafinarea metodelor de ucidere a celor pe care-i consideră trădători. După ce şi-a otrăvit mătuşa în secret, acum a trecut la nivelul superior: şi-a executat ministrul Apărării cu o rachetă antiaeriană, în faţa a cîteva sute de oameni. Mă întreb ce urmează. (**L. V.**)

De ce să îţi iei
roşii de la noi?

© M. Bănică

DE-A LUNGUL VREMII, ULTIMELE ZILE TREC PESTE PEŞTE

■ Cîteva dintre preocupările prinţului Charles al Marii Britanii, dezvăluite de scrisorile sale adresate de-a lungul vremii feluritor miniştri şi publicate recent, în virtutea legii libertăţii informaţiei: elicopterul Lynx, merluciul negru argentinian, Antarctica, medicina alternativă (plante medicinale şi acupunctură), penitenciarele irlandeze, terenurile NHS (serviciul naţional medical), supermaket-urile britanice, învăţămîntul, bursucii. Încă un britanic excentric. (**M. P.**)

■ Una dintre întrebările cele mai încuietoare auzite în ultimele zile vine din enigmaticul univers publicitar: „Ştii şi tu ce ştie şerveţelul Carolino?“. Recunosc că nu. (**S. G.**)

■ Trec maşini în trafic, mergînd unde au treabă cei pe care-i poartă. Pe una dintre ele scrie clar care e treaba: „Sudarea şi tăierea – de la proiect la realizare“. (**D. S.**)

■ Barnaby Joyce, ministrul Agriculturii din Australia, a declarat zilele trecute: „E timpul ca Pistol şi Boo să se care înapoi în Statele Unite. Johnny Depp are la dispoziţie 50 de ore ca să-şi scoată cîinii de pe teritoriul Australiei.“ Dacă nu, Pistol şi Boo or să fie eutanasiaţi. Joyce s-a enervat că Depp şi-a adus cîinii cu avionul privat, sărind astfel peste procedurile vamale: „Din punctul meu de vedere, e un actor grozav; Jack Sparrow, minunat… dar asta nu-i o scuză să încalci legile noastre.“ Adevăru-i că are dreptate. (**L. V.**)

■ Pe şoselele patriei, mai vechiul slogan comunist „Nici o masă fără peşte oceanic!“ a fost de curînd înlocuit de capitalistul „Peşte consumat mai des, calea ta către succes!“. (**A. P.**)

PUBLICITATE

VĂ PREZINTĂ:
xtb online trading
Bookfest
SALON INTERNAŢIONAL DE CARTE
EDIŢIA a X-a 20-24 mai
INTRAREA GRATUITĂ
Invitat de onoare
HRABAL MIKA
RUDČENKOVÁ HAŠEK
RÁŽ SEIFERT ČAPEK
TOPOL HŮLOVÁ
HUS HAVEL
TUČKOVÁ OUŘEDNÍK
CEHIA
KUNDERA
VIEWEGH URBAN MASARYK LUSTIG HAŠEK
ZMEŠKAL
KAFKA VOPĚNKA
VANČURA WEISSOVÁ
ROMEXPO
Pavilioanele
C1, C2, C4, C5
Organizat de:
aer
Sub egida:
Proiect co-finanţat de:
Sponsor:
cumpana
Parteneri media:
TVR
Europa fm
HotNews.ro
OBSERVATOR CULTURAL
adevărul
DILEMA veche

Biblioteca ASTRA
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
SIBIU

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 589 ■ 28 mai – 3 iunie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Andrei GORZO

dilematograf 18

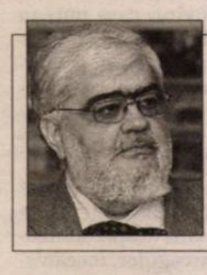

ANDREI PLEȘU

„Despre domni“

pagina 3

OVIDIU NAHOI

„Spre o altă Polonie“

pagina 5

Interviu cu

MIHAI CHIRILOV

paginile 14-15

Iliescu. Ion Iliescu

© Adevărul

> *„Președintele este sinteza subconștientului colectiv al poporului și asta se va vedea și la următoarele alegeri.“*
>
> *(Ion Iliescu, mai 2006)*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

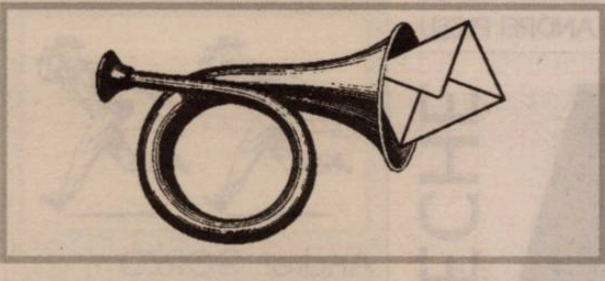

turneu de inbox

NR. 588

Articolul lui Andrei Manolescu, „De ce nu veneau americanii?“

Evaluare la obiect şi corectă a dlui Andrei Manolescu asupra limitelor şi posibilităţilor CIA. Punctual, în multe situaţii, agenţia a acţionat atît de infantil (şi asta este o altă temă de discuţie), încît era firesc ca şi rezultatele, de-a lungul timpului, să fie pe măsură. Şi, totuşi... Simplul fapt că există agenţia îi punea pe duşmanii democraţiei să ia aminte! Pe termen lung, naivitatea, la limita prostiei, are cîştig de cauză atunci cînd se confruntă cu întunericul, atîta timp cît aceasta se bazează pe ceea ce este imuabil: *setea de libertate* a omului. Mă gîndesc nu numai la CIA, îmi vin în minte stîngăcia, prostia – fără a intra în detalii – Imperiului Britanic în administrarea zonelor de influenţă (exemplu: India, Palestina).

Ideile din articolul dlui Manolescu m-au adus, automat, aici – şi recunosc o doză de naivitate în ceea ce mă priveşte: nu-i obligatoriu şi necesar să existe, pentru toţi, aceeaşi legătură, evidentă pentru mine şi pe care urmează să o exprim, dar vă spun că, în rezolvarea diverselor conflicte personale cu răutatea gratuită, naivitatea m-a ajutat! Noroc, în cazul CIA, că politicul, Congresul SUA, Europa Liberă, Vocea Americii au surmontat, reuşind, pe termen lung, să submineze comunismul. Revin la gîndul care îmi dă tîrcoale citind rîndurile dlui Andrei Manolescu: problemele ISIS, Coreea de Nord, Putin, Boko Haram ş.a. nu se vor rezolva de la sine decît prin punerea în practică a unei noi „Debarcări în Normandia“, a unei „Zile Z“, fără de care, acum 70 de ani, hitlerismul ar mai fi durat, cu consecinţele de rigoare. A trăi liber nu este o chestiune de la sine înţeleasă (n-a fost niciodată!). Libertatea nu este o pleaşcă, pentru ea se sacrifică vieţi din cînd în cînd. Poate că acum ne apropiem încet de o astfel de paradigmă sau poate chiar o trăim. Vedem că lumea îşi dă poalele peste cap şi cred că nu numai eu, ci vom fi mulţi cei care vom considera că, pentru a trăi liber, merită să lupţi, pînă la capăt. Pe termen scurt, s-ar putea să nu fie cum ne-am dori. N-are a face. Pe termen lung, miza este enormă şi ne priveşte, personal, pe fiecare.

În acest caz, naivitatea şi calculul vor fi congruente şi vor învinge. Închei cu verdictul cutremurător al lui Kierkegaard: *Contrariul păcatului este libertatea!*

Cu stimă,

Gheorghe MATE
sat Petreu, jud. Bihor

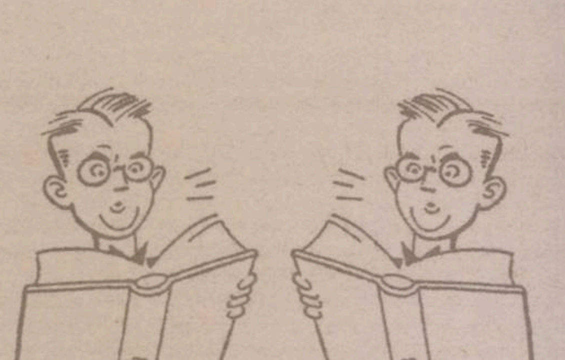

Dilema veche vă propune

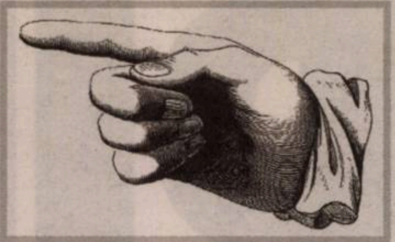

■ Cartea de poezii a lui Sorin Vieru, *Ultima Thule* (Humanitas, 2015), cu desenele autorului şi texte însoţitoare de Ion Mureşan, Şerban Foarţă şi Ioan Es. Pop – o carte care pentru mine, una, a fost de-a dreptul o revelaţie: „Zîmbetul interior / mi se vădeşte tot mai mult / pe faţa lucrurilor. // Noi trecem, noi trecem, / spun ele, / veşnic migrăm... / De ce am rămîne?“ („Zîmbetul interior“). (Iaromira Popovici)

■ *Noi vorbim, nu gîndim. Nouă antologie de perle româneşti* de Radu Paraschivescu (Editura Humanitas). De fapt, e mai mult decît o antologie de perle. Este un rezumat al prostiei care ne înconjoară şi ţine morţiş să se autoexprime. De exemplu, din vorbirea lui Dumitru Dragomir: „Citeşti azi, citeşti mîine, citeşti poimîine, te apucă pandaliile, fratele meu!“ (Mircea Vasilescu)

■ Chiar dacă e autoreclamă, recomand încă o dată Clubul *Dilema veche* de joi, 28 mai, ora 19, la Creart. În primul rînd pentru întîlnirea (inedită şi care nu are loc în fiecare zi) cu Dorli Blaga, care, la 85 de ani, este mult mai mult decît un „personaj“ remarcabil de film documentar, e o personalitate cu atitudine, îşi păstrează vii spiritul şi dilemele, a trăit cea mai mare parte a istoriei noastre recente, cu toate contradicţiile ei, şi ştie s-o povestească, să o interpreteze, cu umor şi profunzime. (Adina Popescu)

■ După 25 de ani de la căderea comunismului, Kolektivul TotNoi (proiect semnat de artista Irina Mihaiu, care a lucrat împreună cu ceramista Georgiana Cozma) îi readuce în vieţile noastre pe cei doi dictatori, Elena şi Nicolae Ceauşescu. De data asta, ei au devenit obiecte de design cît se poate de funcţional: solniţe, piperniţe şi puşculiţe. O exorcizare ironică şi nişte fantome ale trecutului mai zîmbăreţe decît în amintirile noastre. Altfel spus, nimic nu se uită, totul se transformă. Găsiţi micile sculpturi şi la Cărtureşti. Le puteţi lua acasă sau faceţi-le cadou. O să fie, cu siguranţă, apreciate. (Ana Maria Sandu)

■ *25 de ani şi cîteva sute de partide* (Baroque Books & Arts, 2015). Cristian Preda a făcut un inventar al coaliţiilor, partidelor, partiduleţelor şi partiduşoarelor care au bîntuit viaţa politică a României din 1990 încoace. E un demers necesar. Dar şi o întreprindere amuzantă. Puteţi citi această carte ca pe o istorie a efemerului. (Matei Martin)

■ Albumul monografic dedicat arhitectului român Edmond van Saanen-Algi (1882-1938) va fi lansat marţi, 2 iunie, de la ora 18,30, la Biblioteca Centrală Universitară „Carol I“, Corp Dacia. Arhitect, decorator, compozitor, dramaturg, desenator şi pictor, Edmond van Saanen-Algi este o personalitate de prim rang a lumii artistice a primei jumătăţi a secolului al XX-lea, care îşi pune amprenta pe centrul Bucureştiului prin două clădiri-simbol: Palatul Academiei de Studii Economice şi Palatul Telefoanelor. Al doilea volum din colecţia „Arhitecţi de neuitat“, albumul, realizat de istoricii de artă drd. Oana Marinache şi dr. Gabriel Badea-Păun, poartă semnătura graficianului Cristian Gache. Invitaţi speciali: dr. Gabriel Badea-Păun şi John Chrissoveloni. (Ruxandra Mihăilă)

■ Un jurnal de călătorie de la 1840, tradus pentru prima dată la noi, care arată o Transilvanie de sfîrşit de secol XIX în toată splendoarea ei multiculturală: *Transilvania şi locuitorii ei. Volumul I*, jurnal de călătorie scris de, pe atunci, tînărul istoric şi eseist francez Auguste de Gérando (traducere de Laurenţiu Malomfălean şi Marius Mitrache, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2014). Prefaţa de la 1847 începe astfel: „Autorul acestei cărţi a locuit în ţara pe care o descrie. Ajuns într-un ţinut nou, i-a observat moravurile, i-a studiat civilizaţia; a cercetat evenimentele istorice cărora le-a servit drept scenă, toate rangurile, într-un cuvînt, care puteau să-l facă demn de a fi cunoscut. I s-a părut că Transilvania, atît de mică pe harta Europei, merita să i se acorde atenţie, datorită bogăţiei extraordinare a solului, fizionomiei şi caracterului locuitorilor...“ (Marius Chivu)

■ Ştefan Mako a publicat recent „Procesul“ (http://casajurnalistului.ro/procesul/), un text frisonant despre abuzurile poliţiei, lumea parcagiilor, mecanismele fricii şi ale puterii. O poveste cît se poate de reală şi documentată şi simţită pe propria-i piele, care te ţine cu sufletul la gură mai ceva ca un *policier*. Luiza Vasiliu ne face cunoştinţă cu un personaj cu o mie de feţe în „Bărbatul care a dat foc comunismului“ (http://casajurnalistului.ro/barbatul-care-a-dat-foc-comunismului/). Publicat în foileton, textul vorbeşte despre incredibila viaţă a lui Valentin Hurduc, disidentul din Otopeni, şi despre cum istoria mare poate fi răsturnată, uneori, de fantezia/nebunia unui om. (Ana Maria Sandu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Profesorii**
- **Consumuri culturale azi**

album dilematic

Mirel Bănică

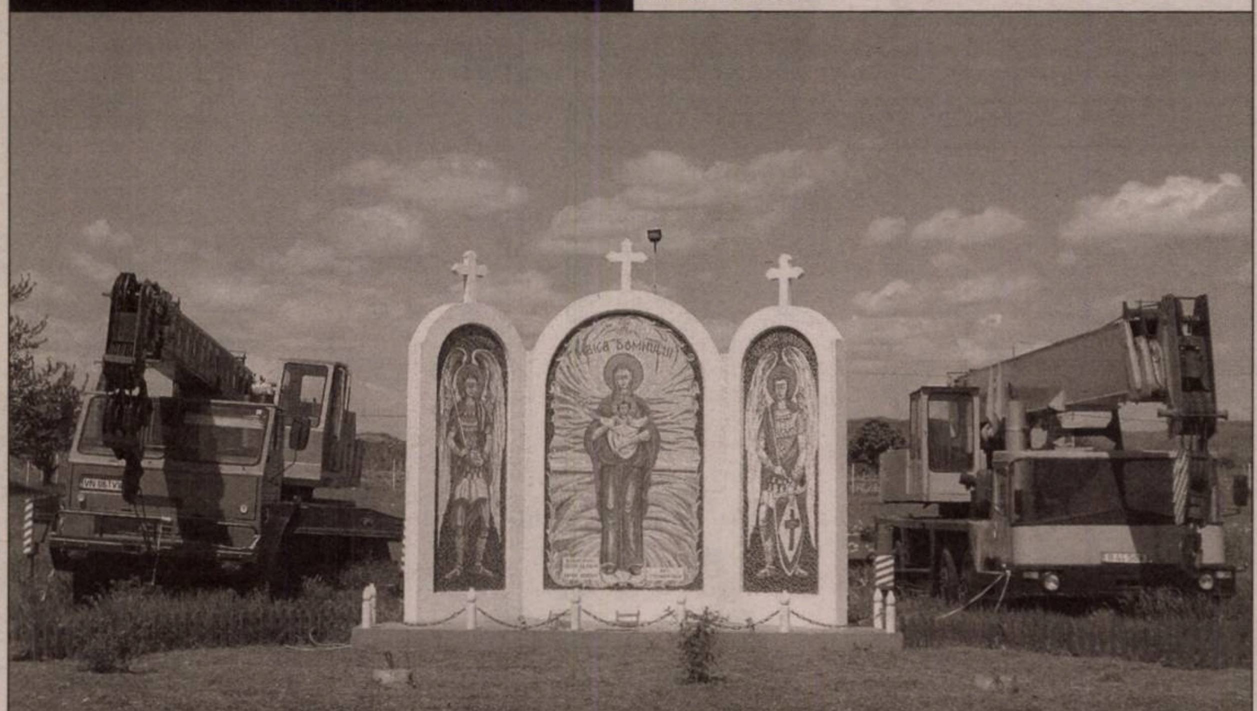

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.100
Tipărit la Tipomedia

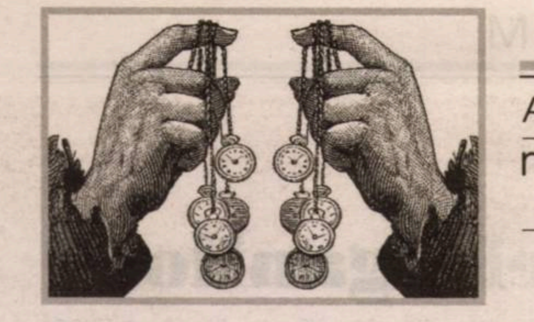

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Despre domni

În articolul de săptămîna trecută, vorbeam despre „un tip uman“ – ilustrat de gruparea „Rugului Aprins“ (în anii '40-'50 ai secolului XX) – un tip uman pe cale de dispariție sau care dacă, prin miracol, reapare pe scenă e respins ca un corp străin de toate cercurile sociale și profesionale de la noi. Mă refer la ceea ce numim (încă) un „domn“ sau „o doamnă“. Am avut norocul să cunosc personal pe cîțiva dintre participanții la întîlnirile de la Mînăstirea Antim: Părintele Benedict Ghiuș, Părintele Marcel Avramescu, Părintele Andrei Scrima, Alexandru (Codin) Mironescu și fiul său Șerban. La ei mă gîndesc cînd invoc portretul acelui „tip uman“ inactual astăzi: tipul „domnului“. „Domni“ erau și Constantin Noica, și Nicolae Steinhardt, și Alexandru Paleologu, și doctorul Eusebiu Munteanu, și unchiul meu Vladimir Nicolescu, și majoritatea profesorilor mei de liceu, și mulți alții din generația lor. În ambianța de-acum, cuvîntul „domn“ sună puțin obosit: are o iradiere ușor vetustă, ușor pompoasă, ușor inadecvată. Ce (mai) înseamnă, de fapt, „să fii domn“? Pentru a răspunde, cel mai ușor îmi este să-mi reamintesc chipurile și firea celor amintiți mai sus. Erau foarte diferiți unul de altul, erau personalități puternice, bine profilate, greu de adunat sub aceeași „categorie stilistică“. Dar ceva îi unea: erau, toți, niște domni! Se îmbrăcau cuviincios, cu bun gust, dar fără ostentație, vorbeau îngrijit și expresiv, erau atenți la interlocutor, știau să asculte, erau bine crescuți și bine școliți, aveau *„l'usage du monde“*, dar și înțelegerea supralumescului, știau cel puțin două limbi străine, erau mari cititori, știau să se poarte și în societate, și la masă, și la biserică, și între prieteni. Prezența lor răspîndea o atmosferă de amenitate, politețea lor era firească și plină de grație, aveau haz, aveau naturalețe, aveau o înnăscută distincție. Sobrietatea lor nu era niciodată sermonizantă sau țeapănă, umorul lor nu era niciodată trivial, chiar cînd își îngăduia să fie riscat. Erau, pe scurt, o „companìe“ aleasă, agreabilă, nutritivă. Aveai ceva de învățat de la fiecare cuvînt rostit de ei, de la fiecare gest, de la fiecare atitudine. Te simțeai privilegiat să fii în preajma lor, să fii „situat“ în vecinătatea unei *reușite* de cultură și de civilizație, a unor *modele* născătoare de emulație. Stăteai față-n față cu o galerie de domni adevărați. „Domni“, ca într-un pasaj shakespearian, în care se spune despre „King John“ că este *„Lord of his Presence“*, „Domn în ființa sa“, *stăpîn* pe sine, *întreg,* indiferent de titluri și împrejurări.

Nu voi pretinde că această specie a dispărut cu totul. E plină, oricum, lumea de personaje pestrițe, care nu ezită să proclame cu morgă: „Sînt un domn!“ sau „Sînt o doamnă!“. Dar, date fiind amintirile mele, îmi este tot mai greu să identific cazuri de „domnie“ autentică. Mă uit la politicieni: sînt, preponderent, necultivați, proști vorbitori, de o vulgară suficiență, lipsiți de orice autoritate în afara autorității funcției lor. Lacomi, șmecheri, rudimentari, ineficienți. Mă uit la unii profesori: pregătiți mediocru, inculți, victime garantate ale locului comun, ale unei gîndiri pedagogice de lemn, ale unei grave carențe de vocație. Mă uit la unii reprezentanți ai clerului: confiscați de o evlavie standardizată și de comodități omiletice adormitoare, somnolenți ideatic și camuflîndu-și platitudinea printr-un arogant discurs despre smerenie, supărați pe Occident, pe cultură, pe intelectuali, pe catolici, pe budiști și pe tot ce e neortodox pe suprafața pămîntului, lipsiți de subtilitate duhovnicească și încremeniți în docilitate ierarhică, sub pretext că „fac ascultare“. Mă uit și la unii intelectuali: „luminați“, adică bucuroși să ignore orice tradiție, gata să creadă în OZN-uri mai curînd decît în Dumnezeu, siguri pe inteligența și pe amplasamentul lor „spiritual“, mereu la curent cu ultima modă, mereu „corect“ orientați politic, fără nedumeriri, fără penumbre, fără întrebări reale (căci mai toate răspunsurile sînt livrate prompt de „știință“).

Lacomi, șmecheri, rudimentari, ineficienți.

Poate sînt depresiv. Poate sînt într-o criză de iubire a „aproapelui“. Dar fapt e că nu prea mai am cu cine sta de vorbă. Nu pentru că am eu un nivel de conversație „boreal“. Ci pentru că nu mai găsesc „oameni cu care să bîjbîi în același întuneric“ (Andrei Scrima) și care să mă însoțească, în bîjbîila mea, ca niște domni. Întîlnesc mai curînd inși zăvorîți în propriile lor certitudini, autiști inabordabili, „doctrinari“ agresivi, certăreți impenitenți, bombănitori previzibili, scandalagii, țoape. Mi-am greșit generația…

Un mare sfînt (scuzați, catolic!), François de Sales (1567-1622), pare să-l fi impresionat atît de mult pe celebrul Henric al IV-lea al Franței, încît, de la înălțimea prestigiului său regal, i-a dedicat următorul portret: „O pasăre rară! Evlavios și învățat! Dar nu numai atît: e și un gentilom. Combinație rară.“ *Evlavios, învățat și domn*. Eu văd în jur ori evlavioși neînvățați, ori învățați lipsiți de evalavie. Iar despre „domni“ nici nu poate fi vorba…

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Detoxifierea și păcatul originar

O reclamă îmi sare pe ecran: *Fericire prin detoxifiere!* Parcă ar fi beatitudinea despre care vorbea Sfîntul Augustin… – îmi trece mie, livresc, prin minte. N-am timp însă nici să zîmbesc la această analogie că o doamnă cu un morcov în mînă mă apostrofează, bănuitor, din altă reclamă: *Astăzi ți-ai făcut cura de detoxifiere?* Mă simt vinovat și închid calculatorul. Dar vinovat am început să mă simt și pe la tot felul de mese cînd eu (încă) mai mănînc cu poftă și comentez dacă mîncarea e *bună*, în timp ce toți ceilalți se îngrijorează dacă face *bine*. Bine pentru corpul lor. Oare ce văd toți oamenii ăștia la corpul lor de sînt așa de îngrijorați în ultima vreme?

Îmi aduc aminte de cuvintele vizionarului Baudrillard, scrise acum aproape o jumătate de veac: „Timp de secole, a existat o străduință de a convinge oamenii că nu aveau (un corp, *n.n.);* astăzi există obstinarea sistematică de a-i *convinge de corpul lor*. O propagandă necontenită ne amintește (…) că nu avem decît un corp și că trebuie să-l salvăm. (…) …totul probează astăzi că acest corp a devenit *obiect de mîntuire*. Acesta s-a substituit literalmente sufletului în această funcție morală și ideologică.“ Într-adevăr, corpul a devenit un *cult*, în cel mai religios sens cu putință.

Încă din zorii modernității, omul a refuzat să se mai considere o *creație* (a lui Dumnezeu), pentru a se impune ca un *proiect* (al său). Odată cu postmodernitatea, corpul a devenit la rîndul său un proiect. Corpul este „un proiect pentru care trebuie depus efort și care trebuie realizat ca parte a identității individului“ – constată Chris Shilling. „Recunoașterea statutului de proiect al corpului înseamnă, pentru multe persoane, acceptarea faptului că aparența, mărimea, forma și chiar și conținutul său sînt în mod potențial deschise reconstrucției în concordanță cu designul proprietarului său.“ Nici corpul nu mai este un dat – dacă nu de la Dumnezeu, măcar de la natură –, ci o construcție: *body-building*. Ne construim deci corpul încă înainte de naștere, prin diverse controale genetice, după care îl modelăm, îl înmușchiulăm și îl înfrumusețăm, îl siliconăm, îl subțiem, îl lungim, îl rotunjim și, bineînțeles, îl slăbim.

Toate aceste griji, îngrijiri și îngrijorări nu țin însă doar de imagine, de *aparența* noastră, pe care ne-o dorim cît mai atrăgătoare și care nu se mai mulțumește doar cu îmbrăcămintea și machiajul, ci au devenit parte din însăși esența individului. „Un om nou s-a născut…, o ființă al cărei «eu» a fost cuprins în corp: *Egobody*“ – constată Robert Redeker. „Această nouă ființă, preocupată de prezervarea corpului cu prețul sufletului, este preluată de exerciții, medicină, securitate socială, stat, estetică, farmacologie sexuală și morală, gimnastici, reclame…“

Dar lucrurile nu se opresc aici, căci a apărut transferul de organe și, pentru cei care au bani, corpul poate fi schimbat aproape cu totul. În orice caz, nu peste mult timp, acest lucru va deveni posibil pentru mai toți. De la corpul-natural am trecut deci la corpul-proiect și ne îndreptăm spre corpul-transfer.

Care este însă *crezul* acestui cult, de ce ne uităm cu atîta venerație la propriul corp? Sună ca în povești: tinerețe fără bătrînețe. Corpul este sediul acestui nou bun neprețuit, tinerețea, scop și rost al vieții; și este de datoria noastră să o protejăm și să o slujim cu orice preț. Viața veșnică de dincolo a fost înlocuită cu tinerețea veșnică de aici.

Aceasta înseamnă însă că moartea, moartea noastră cea de toate viețile, trebuie să disparǎ de pe scenă. Și chiar a dispărut, eufemizată, cosmetizată și externalizată unor servicii specializate și discrete. Moartea obișnuită a devenit invizibilă, iar expunerea ei s-a transformat în „pornografie“, după expresia lui Geoffrey Gorer. „Printre persoanele de peste 60 de ani, nu am putut găsi nici una care să nu fi asistat la o înmormîntare. Printre cunoștințele de sub 30 de ani, nu am întîlnit nici una care să fi avut o experiență similară“ – constată acesta. Iar străinii care dau nas în nas, la noi, cu un cortegiu funerar cu coșciugul deschis se cutremură și întorc, speriați, privirea.

Cultul corpului este o religie de piață.

Acest crez aduce însă a „opiu pentru popor“, căci cultul corpului este o religie de piață: ce poate fi mai înălțător din punct de vedere al acesteia decît o armată de corpuri mereu tinere, care să poată depune toată energia lor pentru a munci și a consuma fericite? Și invers, ce poate fi mai contraproductiv decît acel *memento mori* al vremurilor apuse? Există aici o viclenie, căci, după cum ne aduce aminte Robert Bulliet, „ocultarea «morții adevărate» este complementară ocultării «vieții adevărate»“. Despărțirea morții de viață este un truc de iluzionism publicitar, care profită de credulitatea muritorilor. Ce mai contează, cînd crezi, nu cercetezi…

Dar cheia întregului cult o oferă Graalul detoxifierii. Gîndiți-vă puțin: nu ai de ce să predici detoxifierea corpurilor dacă nu crezi neabătut în toxicitatea lor, în natura lor toxică. Iar această natură toxică este *păcatul originar* al corpurilor noastre menite tinereții fără bătrînețe, după cum gestul lui Adam a fost păcatul originar al sufletelor noastre menite mîntuirii trudnice. Similar, corpul poate să păcătuiască din nou și din nou, în-toxificîndu-se prin poftele sale nestăvilite, drept care trebuie să-și spele mereu și mereu păcatele prin apă distilată și morcovi sau alte nobile penitențe impuse de bisericile concurente ale nutriționiștilor, farmaciștilor, culturiștilor și altor foști specialiști convertiți la noua religie de piață. Este înălțător, trebuie să recunoașteți!

Ce să-i faci, nu te pui cu credința omului! Dar nici măcar în creștinism nu-mi plac habotnicii, iar pe fundamentaliști îi detest. În ceea ce îi privește pe habotnicii cultului corpului, aceștia pur și simplu mă scot din sărite. De fapt, mi se par ridicoli pînă în momentul în care, cu o privire de inițiați, vor să mă convertească la dreapta lor credință și să jur călare pe un aparat de fitness și cu mîna pe morcov că voi muri sănătos, întru gloria corpului de-a pururea detoxifiat. De asemenea, deși sînt o fire compasivă, îmi este greu să le plîng de milă cînd îi ia cu amețeală la serviciu sau leșină pe stradă în urma îndeplinirii cu prea mult sîrg a sfintelor lor canoane de mîntuire a corpului. Așa că, impertinent și impenitent, mă declar eretic!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

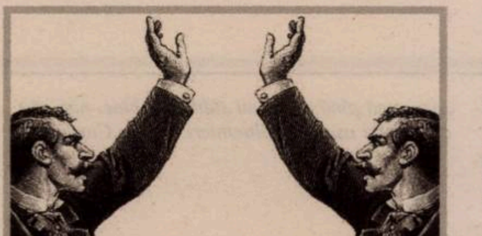

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Rezolvarea „problemei ţiganilor“

– Băi, Valeriu, cum rezolvăm problema asta cu ţiganii care ne fac de rîs în Europa?

Uite aşa, tam-nesam, după un *training* pe *leadership*, primesc întrebarea de la un domn cursant. În mod evident, omului i-a plăcut cursul şi se simte îndeajuns de bine încît să mă întrebe ce are el pe sufleţel. În afară de faptul că tocmai a aflat că sînt rom, nimic din ceea ce fac şi ştie despre mine nu îi poate sugera că aş fi vreun expert pe topica propusă de el – „ţiganii“.

Instinctiv îmi vine să spun că o putem rezolva cu o campanie de lobotomie colectivă care să şteargă ideile preconcepute şi să permită mîrlanului rasist, prostului bine intenţionat şi intelectualului preocupat de *leadership* să priceapă că întrebările de acest fel sînt cam la limită.

Poveştile cu caii ţinuţi în apartamentele de bloc.

–Nu ştiu, dar tu cum crezi că am putea rezolva problema pedofililor, criminalilor şi alcoolicilor români verzi, că doar eşti şi tu în grupul cu riscul cel mai mare?

Nu a fost deloc entuziast să caute soluţii.

În 2003, la recomandarea preşedintelui de atunci al Parlamentului European, m-am întîlnit cu o deputată din Germania, care juca un rol foarte important în relaţia Uniunii Europene cu Europa de Est. Primul şoc a fost că doamna de vreo 60 de ani părea turnată într-un costum de piele de şarpe roşu, căci nu mi-am putut imagina cum s-ar fi putut îmbrăca în ceva care era atît de mulat. Decolteul generos, pînă aproape de buric, care expunea o piele cam zbîrcită şi plină de pistrui, mi-a permis o cunoaştere mult mai profundă a dînsei decît mi-aş fi dorit vreodată. Probabil această cunoaştere a fost şi motivul pentru care, fără a face vreo introducere, doamna deputată a intrat abrupt în subiect cu: „Problema voastră, a ţiganilor, este că faceţi prea mulţi copii“.

Am înghiţit în sec şi i-am răspuns că, într-adevăr, asta cu copiii şi cea cu ţinutul cailor în apartamentele pe care ni le-a dat statul rămîn problemele fundamentale ale incluziunii sociale a romilor. A dat aprobator din cap. Apoi m-a întrebat generoasă dacă stau în Bruxelles. I-am spus că nu, căci nu ne lasă cu caii în oraş fără un permis special. Pe care nu îl am. Aşa că sînt nevoit să călătoresc împrejurul oraşului, să mai cînt, să mai cerşesc ca să mai fac şi eu un ban, să pot să îmi susţin hobby-ul de a mă întîlni cu parlamentari europeni şi de a discuta cu ei despre procesul de aderare şi mai ales despre efectul directivelor 78 şi 43. A fost un pic confuză, dar nu s-a prins. Sarcasmul probabil că nu intra în arhetipul „ţiganului“ din capul ei.

Rezolvarea „problemei ţiganilor“ este tratată la fel de absurd pe cît sînt tratate şi poveştile cu caii ţinuţi în apartamentele de bloc. O zdrobitoare majoritate a celor pe care i-am întrebat cred că în mai toate oraşele mari din ţară au fost romi care şi-au adus caii în apartamentele primite de la stat.

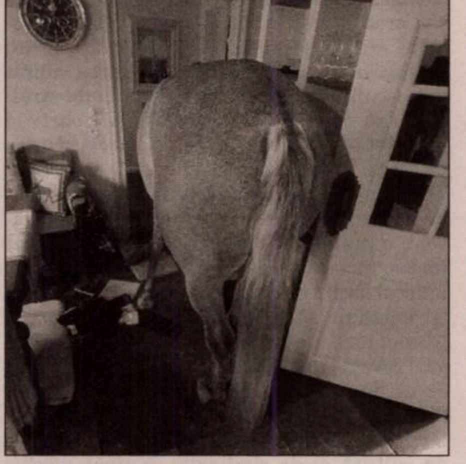

Nimeni nu a văzut asta cu propriii ochi, toţi au auzit de la un „prieten apropiat“ sau de la o „cunoştinţă“. Nimeni nu a fost însă în stare să îmi dea numărul de telefon sau să mă pună în legătură cu cei care au fost martori ai unor întîmplări cu cai în apartamente.

Ca unul care a crescut de mic cu cai, îmi este foarte greu să îmi imaginez cum ar putea cineva, oricît de priceput ar fi, să urce zilnic un cal – să spunem la etajul 3 al unui bloc – şi apoi să îl şi „cazeze“ într-una dintre camerele minuscule ale apartamentelor comuniste. Ca să nu mai vorbim de operaţiunile de curăţare a balegii şi a pişatului de cal, căci mă îndoiesc de faptul că îşi imaginează cineva că romii îşi antrenează caii să folosească WC-ul din dotare. Însă considerînd că sînt destui care cred că putem să citim viitorul în cafea, în ghioc, în cărţi şi facem farmece, s-ar putea să am aşteptări un pic prea mari.

Problemele se rezolvă de către specialişti. Angajarea celor mai buni experţi în domeniu este primul pas în crearea unor politici, bugete, mecanisme şi structuri care să ajute. Punctul de contact al Guvernului României pe romi, cea mai importantă poziţie în ceea ce priveşte „problematica romilor“, este ocupat de către o doamnă care a recunoscut în mod public că experienţa ei pe romi se reduce la „participarea la cîteva seminarii“. Sigur are şi cîţiva prieteni care ştiu cîte ceva despre „ţigani“ cu cai în apartamente.

Consiliera prim-ministrului pe problematica de romi este de „origine“, aceasta fiind singura „calificare“ pe care o are, dar care nu prea justifică funcţia deţinută. Este însă foarte probabil să fie o ghicitoare senzaţională în ghioc – lucru de care actuala clasă politică pare să aibă mare nevoie.

Există cîteva sute bune de experţi cu doctorate, masterate şi ani de experienţă lucraţi în comunităţi care îşi bat capul cum pot să implementeze într-un mod cît de cît acceptabil proiectele, de cele mai multe ori elucubrante, care ies din puţul gîndirii „specialiştilor“ din guverne şi de la Bruxelles, care ştiu şi ei despre romi de la cunoştinţe, din basme sau din filme. Ce-i drept, nu au cai, nu se pricep la ghicit şi nici nu au una din marile „calităţi“ ale elitelor noastre politice – tupeul.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Totu-i nou pe frontul de est

Thomas era cam rupt de oboseală în dimineaţa aia. Venea direct de la aeroport, după un turneu de trei zile la Paris, Londra, Varşovia şi Vilnius. Ritmul infernal în care au fost programate întîlnirile l-a dus în pragul epuizării. Nu era puţin lucru să îl oboseşti în halul ăsta pe Thomas. El e un „vieţaş“ al Comisiei Europene pentru care lucrează de mai mult de treizeci de ani. Venise la Bruxelles ca tînăr ziarist. A sărit pîrleazul în curtea funcţionărească mai mult pentru salariu. În timp, a început să îi placă. Aşa se face că acum aparţine minorităţii numite „englez eurofil“. Îşi ia cafeaua de pe colţul biroului şi se aşază, oftînd, în scaun. Deschide computerul să vadă înregistrările de ieri, de pe Rossyia TV. Unitatea lui, proaspăt înfiinţată, nu are multă experienţă, este relativ subfinanţată şi încearcă, aparent, imposibilul: să facă faţă miilor de troli forumişti de pe Facebook şi Twitter, angajaţi de Kremlin să preamărească trecuta glorie sovietică şi să-i tăvălească prin noroi pe europeni şi americani, „poponari îmbuibaţi de evrei şi masoni“ care ameninţă fibra morală a Maicii Rusia. La Vilnius a văzut cîteva clipuri noi. Cele mai multe erau de un primitivism înduioşător. Altele, însă, erau ceva mai sofisticate. Periculos de sofisticate şi cu bugete mari de producţie. Colac peste pupăză, Thomas are nişte restricţii politice. Nu are voie, de exemplu, să poarte campanii negative. Tot ceea ce transmite trebuie să fie pozitiv şi duios-explicativ. Cît de bună e Europa şi cum are ea grijă de Om, întru libertate şi prosperitate. Mda, zi-le asta ruşilor cărora li s-a devalorizat rubla şi care încep să vadă (iar) magazinele ca pe muzee, din pricina preţurilor mărite. Evident, din pricina sancţiunilor. Puse de cine? Simplu: de „poponarii îmbuibaţi de evrei şi masoni“ care vor să sugrume Maica Rusia şi să o îngenuncheze. Thomas ar vrea pe lîngă el nişte bătrîne caracude de pe la BBC. Zîmbeşte. Şi-l închipuie pe Jeremy Clarkson angajat drept consultant, luîndu-se de gît cu trolii lui Putin. Păcat că s-a împăcat cu BBC-ul. Ar fi fost o chestie să îl aducă la Bruxelles. Trage un gît de cafea, oftează şi dă *play* jurnalului de ştiri rusesc.

În capătul celălalt al oraşului, Joséphine trece de bariera de acces în sediul NATO. Ca în fiecare dimineaţă, se uită peste umăr spre şantierul de vizavi. De-ar fi gata mai repede. Noul sediu arată mult mai bine, clădirile sînt parcă transparente, de la cîte geamuri au. Îşi trece repede în revistă programul zilei. Toată dimineaţa o să lucreze la analizele de scenariu. Au apărut date noi de la serviciile speciale şi trebuie introduse în program şi proceduri. E vorba, evident, de criza din Ucraina. Joséphine a învăţat ruseşte la liceul din nordul Parisului. După ce a terminat ENA, i s-a oferit şansa de a se angaja la NATO, la sediul central, ca analist. Ajunsă în birou, deschide computerul şi începe să modifice scenariile. Are acum de corectat şi de aranjat scenariul colapsului economic rusesc. Ultimele date ale americanilor arată că asta ar fi cea mai urîtă perspectivă posibilă. La reuniunea UE – NATO din Antalia, lumea părea, totuşi, optimistă. Pare-se că John Kerry a venit cu vestea că a obţinut, în fine, dialogul şi potenţiale rezolvări de la Serghei Lavrov. Acolo a făcut cunoştinţă cu Thomas, englezoiul de la Comisie. Mai tîrziu, în cursul după-amiezii, are o întîlnire cu el, în centru, în Place Schuman. Au de stabilit ce linie de comunicare să adopte, pe fiecare scenariu în parte. Este puţin emoţionată. Nu a mai lucrat pînă acum cu oamenii de la Comisie.

Joséphine nu ştia că, exact în acelaşi moment, Thomas opreşte înregistrarea jurnalului TV rusesc şi se apucă să pregătească întîlnirea de după-amiază. Pînă şi el, veteranul de Bruxelles, se întreabă cum va colabora cu o franţuzoaică de la NATO. În treizeci de ani, nu a lucrat niciodată cu cineva de acolo. Mare lucru a reuşit Putin. I-a făcut să colaboreze pe funcţionarii celor mai puternice organizaţii ale lumii occidentale: UE şi NATO.

Personajele sînt reale. Numele, nu.

(articol scris în urma unei vizite de studiu la Bruxelles, organizată de Fundaţia Euromonitor şi finanţată de JTI)

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

Ce ar fi de urmărit în mod special la marile tururi cicliste din acest an?

Deocamdată, românii. E prea mare vestea participării a doi compatrioţi, unul de adopţie, ce-i drept, în Turul Italiei. Eduard Grosu, la vremea cînd zic asta, are deja un loc 5 într-o etapă, ceea ce e ca şi cum am face o uriaşă primăvară cu două flori crescute într-un pămînt sterp. Mai încolo e de urmărit ce se întîmplă cu nişte echipe ca Astana sau Tinkoff, de sorginte profund estică, bine încadrate în spiritul autoritar al marelui spaţiu sovietizat istoric şi cultural. Îl vedem pe Contador şi ne frecăm la ochi. Un fost băiat rău devenit băiat bun după cîţiva ani de „puşcărie“ sportivă. Domnul Zakarin, de la o altă echipă cu consonanţe bubuitoare, Katiuşa, a cîştigat şi el o etapă plecînd ca o rachetă pe finalul ploios, şi asta după mulţi kilometri de evadare în grup, cînd bunul-simţ ne spunea că ar fi trebuit să fie un pic obosit. Aiurea, mai avea puţin şi fluiera din mers… Şi el a fost prins mai de tînăr cu mîinile pe plită. Acum a revenit voios, sprinten şi nemirositor a usturoi. Deci viaţa e frumoasă, cum ar zice Benigni. Viaţa lor. Viaţa noastră e incertă. Nu mai ştim ce să credem. Astana era gata-gata să fie exclusă din elita ciclismului după ce mai mulţi cetăţeni cu nume kolhoznice au fost depistaţi cu jucărele prin fizic. Noroc cu Nibali, recunoscut (deşi italian – prezumţie de vinovăţie, *mi dispiace)* ca un tip curat şi pe dinafară, şi pe dinăuntru. Dar asta nu ne face să dormim mai bine în faţa televizorului, cît timp e ajutat de o liotă de băieţi care pedalează de parcă s-ar fi întînit cu druidul care îl aproviziona pe Astérix. Deci pe ăştia să-i urmărim cu maximă atenţie şi minimă încredere. Din păcate, mi se pare că reintrăm într-o noapte a minţii. Care se transformă, odată cu suspiciunile de folosire a bicicletelor cu motoraşe disimulate, într-o cavernă a monştrilor. Sper să scăpăm cu viaţă.

Radu NAUM

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Spre o altă Polonie

Merită să remarcăm acest lucru: dintre toate statele din Europa Centrală şi de Est, Polonia contează cel mai mult atunci cînd este vorba despre relevanţa europeană a alegerilor interne. Şi nu doar pentru că vorbim despre ţara cea mai mare din regiune – şi, în consecinţă, cu puterea cea mai mare de vot în Consiliu şi cu o reprezentare pe măsură în Parlamentul European. Dar Polonia a fost cu adevărat, în ultimii ani, o ţară de succes în plan european, sub guvernarea liberală care a debutat în 2007. A traversat criza nu doar fără pagube majore, dar a înregistrat chiar chiar şi creştere economică, pe cînd eurozona şi întreaga Europă se zbăteau în recesiune. A devenit un model în folosirea fondurilor europene – acestea au fost unul dintre motoarele principale ale creşterii din perioada de criză. De asemenea, a devenit un reper în dezbaterea europeană. Polonia şi-a asumat un rol major în acest domeniu, într-o perioadă marcată de incertitudini şi de afirmarea curentelor antieuropene şi extremiste.

În tot acest timp, Polonia şi-a afirmat clar opţiunea pentru o Europă unită şi cu instituţii puternice, ştiind că numai construcţia europeană îi poate oferi adevăratele garanţii de securitate. Polonia nu uită – nu avea cum să uite – lecţiile amare ale Europei Naţiunilor, în care, de fapt, puterile mari ajunseseră să traseze graniţele pe seama celor mai mici. Iar aici şi experienţa istorică românească este extrem de tristă. Polonia a propus Europei în toţi aceşti ani nu doar atitudini, ci şi personalităţi politice de primă mărime. Jerzy Buzek a fost preşedinte al Parlamentului European şi deţine acum o importantă poziţie de preşedinte al Conferinţei preşedinţilor de comisie. Donald Tusk, fostul prim-ministru, este acum preşedinte al Consiliului European. Să nu-l uităm pe briliantul şef al diplomaţiei Radoslaw Sikorski, acum Mareşal (preşedinte) al Seimului de la Varşovia. Sau pe fosta comisară pentru Politică Regională şi apoi preşedintă a comisiei de resort din Parlamentul European, Danuta Hubner. Alături de ei, o pleiadă de politicieni, diplomaţi şi funcţionari bine pregătiţi în afacerile europene, implantaţi în structurile de la Bruxelles graţie unui admirabil efort de solidaritate naţională, ce nu a ţinut cont de orientările politice.

În aceste condiţii, victoria în alegeri a preşedintelui în funcţie, Bronislaw Komorowski, părea aproape sigură. Ochii europenilor s-au îndreptat cu mai multă atenţie către Polonia de-abia după anunţarea rezultatelor din primul tur. În care, surpriză, candidatul conservator Andrjez Duda (34,8%) se plasa pe primul loc, iar Komorowski (32,2%) pe al doilea. Şi surprizele nu se opreau aici. Pe locul trei, cu peste 20%, a venit starul rock Pawel Kukiz, promotor al unei platforme radicale. Kukiz s-a adresat în special tinerilor, atacînd întregul sistem de partide din Polonia.

Votanţii lui Kukiz s-au dovedit esenţiali în victoria din turul al doilea a candidatului conservator, al cărui discurs s-a bazat la rîndu-i pe atacarea principiilor liberale care au guvernat Polonia ultimilor ani. Duda a promis că va desfiinţa contractele de muncă temporare şi fără garanţiile oferite de Codul Muncii (aşa-numitele contracte-pubelă). De asemenea, s-a pronunţat pentru creşterea prezenţei capitalului bancar autohton, în detrimentul celui străin. O atitudine politic profitabilă, într-o ţară foarte mult expusă la criza francului elveţian, declanşată la începutul anului.

Interesantă este şi distribuţia regională a voturilor care l-au scos cîştigător pe Duda, consilier al fostului preşedinte Lech Kaczynski, pro-atlantist declarat şi catolic fervent. Vestul Poloniei, mai industrializat şi cu mai multe legături cu Germania, l-a votat pe Komorowski. Duda a cîştigat în Est, o regiune mai puţin urbanizată, mai tradiţionalistă şi – foarte important – care resimte în mai mare măsură chestiunile belarusă şi ucraineană, foarte importante în mentalul colectiv polonez.

La ce ne putem aştepta? Preşedintele deţine puteri limitate în Polonia, dar are o marjă de manevră ceva mai extinsă decît în cazul preşedintelui român, de exemplu. Are rolul principal în politica externă, are drept de iniţiativă legislativă şi drept de *veto* asupra legilor adoptate de Parlament. În plan economic, ne putem aştepta la o Polonie mai puţin liberală, mai puţin deschisă investiţiilor (pieţele financiare au şi reacţionat negativ după anunţarea rezultatelor finale). În plan european, ne putem aştepta la o Polonie mai depărtată de linia germană şi mai apropiată de euroscepticismul britanic. De altfel, partidul lui Duda, Dreptate şi Justiţie (PiS), face parte din grupul Conservatorilor şi Reformiştilor Europeni, dominat de conservatorii britanici. În timp ce partidul care l-a susţinut pe Komorowski, Platforma Civică (PO), face parte din grupul PPE.

În privinţa chestiunii răsăritene, Polonia făcea parte, oricum, din grupul statelor membre cu o atitudine fermă împotriva politicii ruseşti – alături de ţările baltice şi România. Puţine schimbări sînt de aşteptat, aşadar, în această direcţie. Poate mai curînd o înăsprire a tonului faţă de Kremlin. Ceea ce nu e clar e dacă pînă la urmă va servi cu adevărat interesele grupului statelor „din prima linie“ a confruntării cu Moscova sau nu va adînci şi mai mult disensiunile dintre statele membre în privinţa politicii estice.

© wikimedia commons

Andrjez Duda

În orice caz, atitudinea noului preşedinte va fi dictată, pe termen scurt, de interesele strict electorale. În octombrie au loc alegeri pentru Parlament. Şi doar dacă formaţiunea conservatoare PiS va fructifica avantajul oferit de victoria la prezidenţiale vom putea vorbi despre o altfel de Polonie. O Polonie care, în aceste condiţii, pare a fi în mai mică măsură pilonul răsăritean al unei Europe unite şi puternice.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Am văzut, acum trei săptămîni, barbari la Scala

Am citit cu interes dosarul numărului trecut al *Dilemei vechi* şi nu mă pot opri să spun că am şi eu povestea mea cu barbari. Recentă. Pe 1 mai, la Milano, s-a deschis Expoziţia Mondială. Este a 55-a ediţie a acestui gen de manifestare – prima avînd loc în 1851, la Londra. La Milano, Expoziţia rămîne deschisă pînă la finele lui octombrie. Participă 145 de ţări (inclusiv România), care şi-au instalat pavilioanele naţionale într-un perimetru de 200 de hectare. În seara aceleiaşi zile, la Teatro alla Scala, avea loc premiera unei noi producţii a operei *Turandot* de Puccini. Premiera a avut loc într-o atmosferă incendiară la propriu.

În centrul oraşului, inclusiv pe via Santa Margherita şi în Piazza della Scala, de pe la prînz, au început bătălii urbane în toată regula între carabinieri şi grupuri consistente de tineri mascaţi care manifestau violent împotriva Expoziţiei. În Italia, grupurile zise „antiglobalizare“, „anarhiste“ şi „anticapitaliste“ sînt numeroase şi iuţi la mînie. Înţeleg logica lor de acţiune – de cîte ori se organizează ceva internaţional, ei cred că e cazul să iasă la caft cu jandarmii naţionali ca să împiedice capitalismul multinaţional. Aş fi putut înţelege şi mai bine protestul dacă era vorba despre instalarea unei baze militare cu rachete nucleare, despre deschiderea unei exploatări de gaze sau despre inaugurarea unei centrale nucleare. Dar Expoziţia Mondială? Pentru Dumnezeu, Expoziţia este unul dintre cele mai nevinovate evenimente cu putinţă. Acolo, ţările lumii etalează, în formă obiectuală, mîndriile lor naţionale, se cîntă muzici locale, se dansează băştinaş, se mănîncă specific. Nu în ultimul rînd, la Expoziţia Mondială se execută ritualul frăţiei între popoare. La Expoziţie vezi cum se fotografiază zîmbind cîte un grup compus din evrei, budişti, africani zulu, ţărani bavarezi şi mongoli, toţi în costume tradiţionale. Expoziţia Mondială mărturiseşte un puternic spirit antiglobalist, căci fiecare ţară expune cu onoare şi efort propriu exact ceea ce are ea specific, naţional, nealterat de contactul cu piaţa mondială. Unde mai pui că, în acest an, Expoziţia Mondială are ca temă hrana bio sau eco sau cum i-o mai zice *(„Feeding the planet, energy for life“)* – ce altă temă mai simpatică stîngii ai putea găsi? Şi totuşi, cîteva sute de tineri nervoşi, în numele dreptăţii şi al egalităţii, voiau să se închidă Expoziţia şi, pentru că nu se închidea, au ieşit la bătaie cu jandarmii. De fapt, am impresia că asta conta mai mult decît coerenţa (ideo)logică a unei manifestaţii antiglobaliste împotriva unui eveniment antiglobalist. Sîngele aprig al puştilor cere acţiune înainte de orice. Adrenalina învinge! Iar 1 mai e zi obligatorie de manifestaţie.

Magazine distruse, vitrine spulberate, bănci ruşinate, graffiti cu vorbe grele.

Cum ziceam, confruntările de stradă au fost serioase: magazine distruse, vitrine spulberate, bănci ruşinate, graffiti cu vorbe grele scrise din viteza rolelor pe ziduri, maşini incendiate. Cum circulaţia pe marile artere din centrul oraşului era suspendată, spectatorii premierei nu au putut ajunge la teatru decît pe jos, arătînd biletul carabinierilor îmbrăcaţi ca de asalt la un baraj al forţelor de ordine de pe via Manzoni. Imaginea doamnelor îmbrăcate în rochii lungi şi mantouri cu gulere de blană, la braţul domnilor îmbrăcaţi în smokinguri, trecînd de gardul de fier manipulat de mascaţi cît casa şi păşind, apoi, printre bolovanii, molozul şi mizeria rămasă pe via Manzoni după ce protestatarii fuseseră împinşi spre Dom, trecînd mai apoi, aproape în şir indian, de scheletul carbonizat al unui automobil şi de o baricadă de tomberoane distruse, pentru a ajunge la Scala şi a vedea o premieră mi s-a părut demnă de o fotografie pentru un Pulitzer. O imagine care mă urmăreşte şi acum, provocînd, de fapt, rîndurile acestea.

Primul gînd stîrnit de barbarii milanezi pe 1 mai se leagă de persistenţa genului operatic în lumea de astăzi. Nimic, dar absolut nimic din ceea ce este societatea noastră acum nu mai justifică opera. E scumpă, snoabă, presupune convenţii multe şi greu de acceptat într-o vreme a eficienţei, productivităţii, realismului şi pasiunii pentru „autentic“. E elitistă, or lumea e din ce în ce mai socială. Are un repertoriu limitat (în proporţie de 80%, ceea ce se cîntă s-a scris în intervalul de o sută şi ceva de ani scurşi între Mozart şi Puccini), or, lumea vrea doar noutăţi. Presupune studiu îndelungat, or, modernitatea ne dovedeşte că poţi să te faci cîntăreţ de succes, artist cum s-ar zice, şi fără studii. Smiley e mare fără să ştie neapărat ce diferenţă e între Wagner şi Verdi. Unde mai pui că opera însăşi nu mai are, azi, cîntăreţi ca aceia de altădată. Şi totuşi, opera rezistă. Tinerii furioşi de pe străzile Milanului, aceşti barbari care, altfel, se pierd printre noi, dar de fiecare 1 mai sau de fiecare summit internaţional mai serios îşi pun fulare pe faţă şi ies să devasteze cîteva străzi în numele a ceva greu de precizat, dar puternic simţit, exprimă opusul absolut al spiritului operei.

Al doilea gînd mă duce spre chiar spre opera *Turandot*, spre semnificaţia ei mai largă. Dar, despre asta, săptămîna viitoare.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

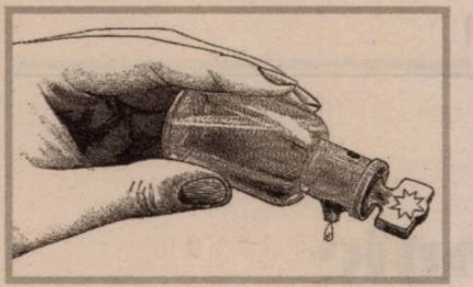

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Mituri false“

În ipostazele sale cele mai antipatice, limbajul jurnalistic actual nu este doar incoerent, excesiv de emoţional, interjecţional, rudimentar în folosirea vocabularului de bază, ci şi profund redundant, adesea pleonastic. De obicei, evitarea pleonasmului e o obsesie a textului scris îngrijit, ivită din respectul pentru logică, precizie, proprietatea termenilor. Oralitatea familiară recurge totuşi la pleonasm, din motive simple şi acceptabile pînă la un punct: nevoia de insistenţă şi dorinţa de dezambiguizare. Pleonasmele pe care şcoala a apucat să le indice drept greşeli *(a coborî în jos, a avansa înainte, babă bătrînă* etc.) nasc de obicei reacţii energice, uneori chiar exagerate. Sînt însă şi alte expresii pleonastice – chiar mai iritante – care trec neobservate.

Formula *mituri false* are zeci de mii de atestări în Internet, mai ales în rubrici jurnalistice care par să continue vechiul model „Ştiaţi că…?“, combinînd însă informaţia cu lista de avertismente şi sfaturi practice: „*Mituri false* despre femei“ (realitatea.net); „*Mituri false* despre corpul uman, demontate de cercetători. Ce se întîmplă dacă înghiţi guma de mestecat“ (romaniatv.net); „Cîteva *mituri false* despre sport!“ (libertatea.ro); „5 *mituri false* pentru care nu mai trebuie să te îngrijorezi“ (antena3.ro); „Patru *mituri false* despre balsamul de păr“: „În pofida faptului că este un produs de înfrumuseţare destul de popular, există şi multe *mituri false* despre balsam“ (acasatv.ro) etc. În mod evident, în toate aceste contexte termenul *mituri* nu avea nevoie de caracterizări suplimentare.

Mania precizării inutile nu provine, în acest caz, din copierea vreunor motive străine: e aproape sigur că textele despre *mit* traduse şi adaptate de jurnaliştii noştri conţineau pur şi simplu termenul *myth* (în engleză), *mythe* (în franceză) etc. Uzul curent al acestor cuvinte în limbile respective, în contextul vieţii cotidiene, este lipsit de echivoc: reprezintă o etichetă depreciativă, conţinînd de la bun început ideea de „fals“. În dicţionarele englezeşti, *myth* apare cu un prim sens tradiţional, cu referinţă istorică, dar şi cu un sens distinct, marcat de o atitudine dezaprobatoare a vorbitorului: „idee împărtăşită de mulţi, dar falsă“ *(„a commonly believed but false idea“*, în *Cambridge Advanced Learners Dictionary & Thesaurus,* reprodus de Cambridge Dictionaries Online). Dicţionarele româneşti nu înregistrează întotdeauna acest al doilea sens, dezvoltat mai ales în engleză, dar intrat de multă vreme şi în discursul public şi jurnalistic de la noi. DEX se rezumă în definirea *mitului* la sensul tradiţional „povestire fabuloasă cu caracter sacru care cuprinde credinţele unui popor despre originea Universului şi a fenomenelor naturii, despre zei şi eroi legendari etc.; *p. gener*. poveste, legendă, basm“. În *Dicţionarul enciclopedic* (1993-2000) apare totuşi şi explicaţia „reprezentare falsă, dar în general admisă de toţi membrii unui grup“.

Pleonasmul *mit fals* este aşadar încurajat de absenţa unei etichete clare în multe dicţionare româneşti. În acelaşi timp, e posibil ca prestigiul sensului tradiţional („…cu caracter sacru“) să fie atît de mare, încît autorii articolelor să se raporteze permanent la ipostaza neutră sau chiar pozitivă a mitului. Şcoala noastră studiază dogmatic „miturile poporului român“, „miturile fundamentale ale spiritualităţii româneşti“, prinse în diagrame dezvoltate doct de zeci de referate şi comentarii; spicuim drept dovadă cîteva apeluri din Internet: „Sînt în clasa a XI-a şi acum vreo 3 minute mi-am adus aminte că pe mîine am de scris despre fiecare mit fundamental (care sunt 4 la număr) vreo 10 rînduri“ (linkmania.ro); „Care sunt motivele care determină relaţia dintre cele 4 mituri fundamentale ale literaturii române?“; răspuns: „1) relaţia specială pe care acest popor a avut-o cu natura înconjurătoare; 2) înţelepciunea acumulată pe baza observaţiei; 3) perceptele moralităţii creştine“ (tpu.ro). Contemporanii noştri simt probabil nevoia să dezambiguizeze cuvîntul, separînd *mitul fals* de *mitul adevărat* sau *real*. Distincţia chiar apare în unele articole: „*Mituri adevărate* şi *mituri false* despre fericire“ (psihologie.ro); „trebuie să ştii că există *mituri adevărate* şi false în această privinţă“ (calma.ro); „Astăzi, vă prezentăm 3 *mituri adevărate* despre frumuseţe“ (euforia.tv); „iată şi 5 *mituri reale*“ (libertatea.ro).

În orice caz, în sfaturile despre dietă, gumă de mestecat, balsamul de păr etc. nu se poate face nici o confuzie între sensul „idee falsă“ şi accepţiile mai înalte şi mai subtile ale mitului. Aşa că pleonasmul nu e scuzabil.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

Preda MiHĂILESCU

Potemkiniada de solidaritate

Absurditatea morţii violente a marcat un incident de răsunet la începutul acestui an, cînd doi tineri francezi (dar originari din Algeria) au produs o baie de sînge în redacţia unui ziar de satiră şi scandal uşor uitat de gustul vremii – *Charlie Hebdo,* fostul *Hara-Kiri*. Au ucis orbeşte desenatori, umorişti şi administratori, între ei şi cîţiva musulmani, pentru a împlini o *fatwa* declarată undeva în lumea confuz-musulmană. Faptul că *fatwa* era necesară pentru revendicările exprimate de cei doi, care la rîndul lor au sfîrşit sub gloanţe, am putut să aflu mai tîrziu, din contribuţia unui preot copt din Egipt într-un ziar american. Revolta şi dezgustul în faţa acestui act brutal, laş şi stupid sînt reacţia naturală în lumea întreagă – ele nu au nevoie de suport ideologic sau de multe explicaţii, sînt o reacţie firească aproape biologică. Ancorată în însăşi tradiţia morală a tuturor culturilor umane. Cine ucide o viaţă îl ucide pe Dumnezeu, cine salvează o viaţă îl salvează pe Dumnezeu însuşi, este scris.

Atacul fără obstacole, în inima unei mari capitale europene, are ceva de natură să zdruncine încrederea în sine – în mod inteligibil, reacţia spontană şi orchestrată a fost de natură să dramatizeze emoţiile blocate ale publicului francez, canalizîndu-le pe ideea de solidaritate şi luptă pentru… dreptul la expresie. Este omenesc ca, în stare de şoc, oamenii să reacţioneze iraţional şi, cînd şocul este colectiv, să asistăm la o derută colectivă. Am toată înţelegerea pentru deruta înscenată sub motto-ul „*Je suis Charlie*“. În primă instanţă a avut fără îndoială rolul sănătos de a oferi un canal de expresie emoţiilor blocate, de a activa discuţii, de a permite oamenilor – într-o măsură, este drept, şocant de îngrădită şi dirijată – să se identifice, să se exprime şi să se creadă reprezentaţi în opinia publică. Este mai greu de evaluat din afară întrebarea dacă această regie a avut efectul de a dezamorsa un potenţial antiarab ce ar fi riscat să se declanşeze sau acesta nu caută cumva alte canale decît cele verbale. Oricum, Franţa a reuşit să impună obligativitatea Potemkiniadei de solidaritate, la care au participat spontan liderii întregii lumi libere, şi nu numai. S-ar fi spus un *bain de foule* în solidaritate cu milioanele de parizieni demonstrîndu-şi identitatea nou dobîndită de „Charlie“. Ce contează că această *bain de foule* era înscenată pe un bulevard ticsit de servicii de securitate şi pe care, desigur, în afară de oficiali nu avea acces nici un singur demonstrant – în fond, se demonstra pentru superioritatea înţelegerii noastre occidentale a libertăţii presei.

Deruta înscenată sub motto-ul „Je suis Charlie“.

Întrebarea trebuia pusă, cu tot regretul şi revolta cauzate de masacrul laş şi inutil: ce valori occidentale dragi mie, ţie şi alcuiva reprezentau cu adevărat acei oameni care făcuseră din sarcasm un fel de narcotic cotidian? În media franceze l-am văzut pe simpaticul Michel Onfray făcînd confesiuni de fidelitate faţă de acel jurnal cam prăfuit şi rescos de la naftalină, am văzut numeroase persoane dorind să facă să treacă drept o evidenţă dubitabila reprezentativitate a jurnaliştilor de la *Charlie Hebdo* pentru cultura occidentală, fie şi doar cea contemporană. În război, nici presa liberă nu tolerează multe opinii, şi aşa a fost timp de o săptămînă, două şi la noi cu „*Charlie ils sont*“ – chiar şi jurnalişti germani sobri şi-au însuşit tirada. Dar nu putea dura mult, şi într-adevăr după vreo zece zile am citit prima contribuţie lungă, într-unul din ziarele majore ale ţării, în care – după o introducere dedicată unei condamnări decise şi desluşite a oricăror acte de criminalitate publică – jurnalistul german îşi punea la fel de serios întrebarea ce anume pot reprezenta victimele întîmplătoare ale unui ziar de satiră. Discuţia ce urma era un model de seriozitate şi bun-simţ german – nu sînt mereu prezente şi active, din păcate, dar sînt încă liniştitoare cînd se manifestă. Pe un ton sobru şi măsurat, autorul îşi permitea să remarce că nu îşi vede felul cum înţelege el libertatea şi nici dreptul de expresie reprezentat de acel jurnal de satiră, a cărui evoluţie temporală o urmărea cu atenţie, renunţînd la jena care făcuse ca pînă atunci să nu se prea discute faptul că, în ultimii 30 de ani, jurnalul ajunsese în pragul falimentului de cîteva ori, ducea o existenţă destul de marginală şi îşi recucerea un public prin caricaturile devenite binecunoscute, printr-un umor cu care nu este necesar să ne identificăm şi mulţi nici nu o putem face. Şi, dacă era necesar, şi ultimul bastion al „curajului“ nu a rezistat analizei pacifice a jurnalistului german: el a descoperit o afacere veche de cîţiva ani, cînd, în stilul său bine cunoscut, *Charlie Hebdo* incondeiase proiectul fiului preşedintelui de atunci, Nicolas Sarkozy, de a se reîntoarce la iudaism. Acest act de curaj a murit în faşă în urma unei intervenţii autoritare a tatălui-preşedinte. *Exit* mitul libertăţii şi curajului necondiţionat al presei – unde este Lucian Boia al nostru să îi demitizeze puţin?

Este într-adevăr loc să ne întrebăm: prin ce ne reprezintă nişte caricaturişti mai bine decît victimele anonime din metroul de la Madrid? Sau soldaţii recent ucişi la Londra? Sau cei şapte modeşti negustori turci şi unul grec, asasinaţi în Germania de neonazişti de-a lungul mai multor ani? Nici măcar şase săptămîni mai tîrziu, tot nişte extremişti musulmani ucideau în mod barbar 21 de creştini copţi egipteni, muncitori în Libia. Egiptul a declarat o săptămînă de doliu naţional, şi poate ar fi fost ocazia, în acord cu 2000 de ani de istorie europeană, să spunem şi noi „*Je suis Copte*“ – dar nici numărul şi nici barbaria actului nu contau suficient pentru a compensa *distanţa*. Cei care au apucat să îşi spună aşa au rămas în concepţia confuză că există o identitate *Charlie* demnă de revendicat.

Citesc că prima manifestare de răsunet a ziarului *Charlie Hebdo* a fost un articol cu titlul „*Bal tragique à Colombey: 1 mort*“ pentru a comenta decesul lui Charles de Gaulle. Dispariţia marelui om de stat survenea la scurt timp după un incendiu într-o discotecă, în care muriseră peste 100 de tineri – de unde jocul de cuvinte din titlul articolului. Cu un ochi la Paris şi altul la masacrele din Libia, Kenya, Irak sau Siria, umbra unei analogii sarcastice se lasă deasupra minţii mele – dar liberul arbitru o poate împrăştia fără probleme, urînd odihnă în pace victimelor tinere şi neprevăzute ale acestui atac.

Eu deplîng, fără panică, amocul violent al unor criminali incitaţi şi antrenaţi de nişte exponenţi marginali şi fanatizaţi ai unei religii aflate în durerile modernizării. Dacă solidaritatea de rampă mi-ar fi fost pe gust, desigur că „*Je suis Copte*“ era singura alegere acceptabilă, de conceput, ca replică la aceste excese. Dar de ce atîta lipsă de încredere? *Je suis – comme vous – errant et fautif, joyeux et amoureux, je suis tout court*. („Sînt, asemeni vouă, rătăcitor şi vinovat, bucuros şi îndrăgostit, sînt, pur şi simplu.“) Este puţinul sigur cu care putem face faţă fanatizărilor de orice fel.

(fragment din volumul *Je suis Charlie? Regîndirea libertăţii în Europa multiculturală*, Editura Adenium, 2015)

***Preda Mihăilescu** este cercetător, trăieşte în Elveţia.*

■ ■ ■

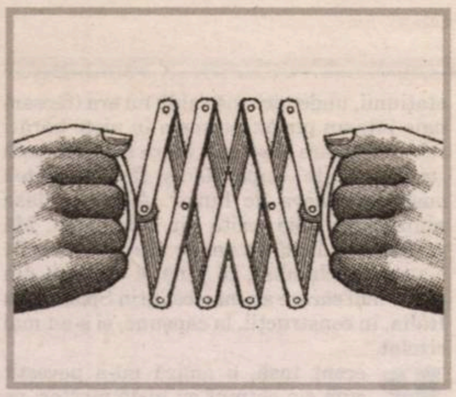

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Cartea nu mai e un produs, e un serviciu“

– dialog cu Paul BALOGH –

*A lucrat mai întîi într-o librărie, apoi fost unul dintre pionierii cărţilor electronice în România. Astăzi, **Paul Balogh** se ocupă de manuale digitale (şi alte aplicaţii educaţionale). Firma la care lucrează, Read Forward, a participat la licitaţia pentru manuale digitale organizată anul trecut de Ministerul Educaţiei. A pierdut. Sau, mai bine zis, n-a cîştigat. Aşa că, de cîteva luni, Paul Balogh şi colegii săi şi-au extins activitatea la Londra. De aici am pornit discuţia.*

© E. Enea

De ce la Londra?

Anul trecut a fost un an de cumpănă pentru noi, cei care am construit Read Forward şi Learn Forward. A trebuit să decidem: dacă vrem să continuăm pe nişa pe care ne-am aşezat, poate România să răspundă favorabil? După experienţa dramatică a manualelor digitale de anul trecut, decizia a venit cumva de la sine. România este o piaţă mică şi coruptă; atunci cînd vrei să progresezi cu manualele digitale în România, drumurile sînt mai degrabă închise. Considerăm că avem un produs performant la nivel internaţional, aşa încît Londra este cea mai apropiată cale pentru a ajunge pe piaţa internaţională. Toate marile edituri au sedii acolo, nu e loc mai bun pe lume dacă vrei să convingi editurile că au nevoie de manuale digitale. Am ajuns acolo pe jumătate din noroc: au dat de noi nişte tineri care conduc o organizaţie care ajută firmele să crească pe o perioadă de trei luni, e o formă de a comprima timpul. Am trecut printr-un concurs la care au participat 150 de firme şi au rămas şapte. Noi am fost singura firmă din Europa continentală care a fost acceptată. E o formă în recunoaştere. La tine în sat nu poţi fi profet, dar cînd ajungi „la oraş“ e foarte bine să vezi că ceea ce faci este apreciat.

„Cînd vrei să progresezi cu manualele digitale în România, drumurile sînt mai degrabă închise.“

Înţelepciunea populară spune „decît codaş la oraş, mai bine în satul tău fruntaş“... De ce nu vreţi să fiţi fruntaşi în „satul“ nostru românesc?

În primul rînd, pentru că trebuie să fii prieten cu primarul – o chestiune pe care nici măcar nu ne-am propus-o. Apoi, din partea vestică vine o altă zicală: „dacă eşti cel mai deştept dintr-o cameră, înseamnă că nu te afli în camera potrivită“. Ţin mai mult la această frază. Este greu să pleci din ţara ta, unde cît de cît te afli într-o elită – în cultură, în tehnologie sau oriunde. Cînd ajungi în altă parte, descoperi că „elita“ ta seamănă cu media de acolo: sînt mulţi ca tine, de fapt. E un pic descurajator să afli că eşti „unul dintre“; dar pe de altă parte e un sentiment plăcut, pentru că în sfîrşit ai senzaţia unui mediu natural. Eşti într-o baltă în care vrei să fii.

Iar în balta aceea toată lumea înoată...

Toată lumea înoată în condiţii egale. Nu există un peşte mai mare care, pentru că îl cunoaşte pe proprietarul bălţii, înoată mai bine decît ceilalţi. Acolo, mai întîi trebuie să te dezveţi de diversele probleme, să scapi de diversele răni pe care le-ai avut în România. De exemplu, la Londra ne-am întîlnit în prima săptămînă cu o doamnă din partea ministerului Educaţiei (care se numeşte Department *for* Education, nu *of* Education, mi se pare o diferenţă esenţială). Am fost şocaţi de această întîlnire. Doamna venise – cum e normal, dar nu avem acces la o asemenea normalitate în România – să afle ce se mai întîmplă cu tehnologia educaţiei, venise să cunoască cele şapte firme.

Care sînt rezultatele concrete ale „descinderii“ la Londra?

În trei luni, am ajuns să facem manuale-pilot pentru Oxford University Press. Şi facem manuale pentru Eton College, iar de asta sîntem mîndri în cel mai înalt grad. E ciudat, pentru că în genere colegiul nu face manuale, le face o editură. Dar e o problemă: a scăzut foarte mult utilizarea manualelor. Doar 10% dintre profesorii din Marea Britanie mai folosesc manualele clasice. Cei mai mulţi utilizează un amestec de manuale, uneori îşi fac singuri propriile materiale pentru lecţii, au video, au Internet ş.a.m.d. Uneori, YouTube e o resursă mai interesantă pentru ei decît un manual clasic. Din cauza sau datorită Internetului (depinde în ce fel ne uităm la asta) a apărut o scindare între ofertă şi cerere. Felul în care sînt utilizate manualele nu se mai potriveşte cu felul în care sînt realizate manualele de către edituri.

Cred că nu se mai potriveşte nici cu felul în care elevii aşteaptă să li se predea lecţiile. Copiii de azi cresc în universul multimedia. Nu şi asta impune schimbarea?

Categoric da, pentru că ei se obişnuiesc cu o manieră prin care informaţia ajunge la ei. Noi toţi am fost obişnuiţi cu alta – cărţi fizice pe care le deschidem, dăm pagini etc. Ei, în schimb, consumă informaţie în absolut orice fel. De pildă, în locul unei lecţii de istorie, ei se pot uita la un video de cîteva minute şi înţeleg mai bine. Asta complică, desigur, situaţia profesorului: numai cartea şi prestanţa lui nu mai ajută la captarea atenţiei elevilor. Asta e o problemă fundamentală. În Anglia am observat un fenomen pe care nu ştiu să-l explic prea bine. Pe de o parte, utilizarea Internetului e mai mare decît la noi, pe de altă parte nu există o isterie pro-gadget-uri. Nu există o competiţie faţă de cartea tipărită, în egală măsură se citesc cărţi şi e-books, nu e un conflict între tipar şi noile tehnologii.

„Astăzi se piratează şi cărţi, dar la un nivel mic, incomparabil cu ce se întîmplă în muzică.“

Acolo, cartea tipărită e mai bine aşezată. La noi, la 25 de ani după ce am căpătat libertatea de a tipări şi citi orice, poate editorii se tem că vor pierde ceea ce au cîştigat...

Am o anume experienţă cu editurile, aşa că pot să înţeleg temerile lor legate de e-books. În primul rînd, le distruge modelul de business. Dacă apare o editură nouă, trebuie doar să-şi găsească autori şi cărţi şi să înceapă să publice; nu trebuie să inventeze un model de business, el există deja de zeci de ani. Lumea digitală aduce alt model de business: nu mai produci artefacte care ajung apoi într-un lanţ de consum. Noi, cînd discutăm cu editurile educaţionale, încercăm să le convingem de acest lucru simplu (dar greu de pus în practică): de cînd au devenit digitale, cărţile nu mai sînt *produse*, sînt *servicii*. Trebuie să îţi transformi mecanismele interioare ale editurii pentru a trata cărţile drept servicii. Dacă ne uităm la piaţa de muzică, observăm că s-au întîmplat foarte multe lucruri rele pentru că această piaţă nu s-a mişcat destul de repede. Cînd a apărut posibilitatea de a asculta muzică pe mp3 player, nu exista conţinut pentru aşa ceva. Casele de discuri aveau posibilitatea tehnică de a face mp3 de pe o zi pe alta, nu asta era problema. Dar le-a fost frică. Din cauza asta au pierdut foarte mult: astăzi, nouă ni se pare aproape acceptabil moral să descărcăm mp3 de pe Internet. Au greşit.

Dacă ar fi produs rapid mp3 şi le-ar fi pus pe piaţă, istoria s-ar fi scris altfel?

Absolut. Astăzi nu ar mai fi fost acceptabil moral să descarci muzică de pe Internet. Nu s-a întîmplat la fel cu cărţile. Cărţile electronice au fost disponibile relativ repede, odată cu Kindle şi celelalte dispozitive. Aşa încît, dacă ai vrut o carte, mai bine ţi-ai luat-o legal, plătind, cu sentimentul că totul e în regulă. Astăzi se piratează şi cărţi, dar la un nivel mic, incomparabil cu ce se întîmplă în muzică. Azi, în sfîrşit, muzica e tratată drept *serviciu*, nu *produs:* s-a transformat din mp3 în *streaming*.

Ce înseamnă pentru un profesor că ar trebui să trateze manualul electronic drept serviciu?

Profesorul, în ansamblu, îşi face bine treaba. Cei mai mulţi ştiu să răspundă la cerinţele şi aşteptările clasei, ştiu ce să ofere. Astăzi, ei fac acest lucru copiind din diverse manuale şi materiale – ilegal; n-au nici o problemă să copieze pagini întregi de oriunde pentru a preda la clasă. Aşa că trebuie să le dai profesorilor un mecanism – legal – prin care ei să poată folosi un mix de manuale şi de cărţi pe care ştiu să le folosească. Ei sînt un fel de DJ, *mixează*. Cheia problemei e să-i laşi să mixeze. Aşa că manualul se transformă într-un serviciu: devine un schelet pe care profesorul poate să adauge, să adapteze, în funcţie de nevoile clasei sau ale elevilor. Sînt din ce în ce mai multe şcoli care probează diverse modele pedagogice. Există varianta *flipped classroom,* pe care Eton College o practică destul de mult. Partea esenţială de învăţare ţi se dă înainte, e recapitulată la începutul orei, iar restul orei constă în discuţii pe marginea ei. Altă variantă pe care am văzut-o în Marea Britanie se numeşte *project based learning*. Se alege o temă practică – de exemplu, realizarea unei expoziţii despre al Doilea Război Mondial. În acest caz, trebuie să înţelegi cum se face o expoziţie, trebuie să înţelegi epoca, războiul şi tot ce e legat de asta. Şi ai de făcut un lucru practic, pe care îl vor vedea şi alţii.

Profesorul meu de română din clasa a IX-a făcea un lucru asemănător cu ceea ce spuneţi despre utilizarea manualelor. În prima oră, ne-a spus că manualul e prost, să-l păstrăm pentru a-l preda la sfîrşitul anului şcolar. El ne preda după un fel de sinteze făcute de el, scrise pe nişte caiete cu care venea în clasă. Nimic nou, aşadar: doar tehnologia...

Eu nu cred că tot ce e legat de computere va schimba fundamental maniera în care sîntem educaţi. Dacă vine o schimbare, ea nu vine din faptul în sine că ai tabletă. Vine din faptul că, dacă ai tabletă, poţi proba modele pedagogice noi.

Circulă însă destule opinii (şi clişee, mai ales printre literaţi), care spun că Internetul şi calculator distrug lectura. Cum explicaţi asta?

Aş spune că e ca o iubire înşelată. Sigur că ce se întîmplă astăzi nu e congruent cu ce a fost în ultimii ani. Sigur că, dacă ai citit 30 de ani cărţi pe hîrtie, e dificil să vezi lucrurile altfel. Dar nu e o problemă să citeşti pe tabletă. Problema apare atunci cînd vrei să pui o anatemă asupra Internetului şi computerului. Timpurile se accelerează şi se vor accelera tot mai mult. E posibil să ajungem, în 30 de ani, la un punct radical în istoria umanităţii. Unii spun că asta se va întîmpla cînd va apărea inteligenţa artificială şi e posibil să fie aşa. Dar deocamdată sîntem pe un segment de timp accelerat şi e normal să apară astfel de reacţii împotriva tehnologiei.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

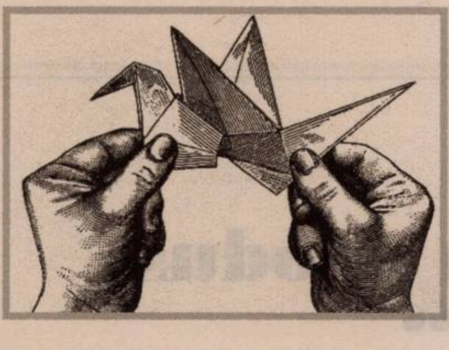

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Barbari din toate timpurile

Că tot am avut săptămîna trecută un Dosar întreg în *Dilema veche* despre barbari, am şi eu o poveste de adăugat pe tema asta. O păţanie pe care am avut-o cu nişte muncitori dintr-o echipă de prospecţiuni geofizice, al căror şef mă nimerisem să fiu imediat după Revoluţie.

În acel sezon, echipa noastră fusese „condamnată“ să carteze geofizic Munţii Godeanu. Spun „condamnată“ pentru că munţii ăştia sînt într-o zonă foarte sălbatică, la nord-est de Munţii Cernei şi la sud-vest de Retezat, iar operaţiunea pe care o aveam de făcut presupunea multe eforturi. Una din marile probleme care s-au pus de la început a fost cazarea întregii echipe, formate din doi ingineri, vreo trei-patru tehnicieni, trei şoferi, un administrator şi încă vreo şase zilieri, dintre care cîţiva erau veniţi cu noi de la Bucureşti. Trebuia să găsim, deci, locuri de dormit pentru aproape toţi şi un sediu în care să instalăm birourile şi aparatele. Din motive strategice, pentru că trebuia să cartăm cei doi versanţi ai muntelui, care are o culme de peste 2000 de metri, am ales să stăm în locul în care se intersectau şoselele ce treceau pe la poalele muntelui, de-o parte şi de alta. Intersecţia asta se producea tocmai la Băile Herculane. Şefii noştri au rîs. Le-am explicat că nu vrem să ne mutăm mereu cu tot calabalîcul cînd în Cerna Sat, cînd în Cornereva, în funcţie de versantul pe care urma să-l acoperim cu reţeaua de măsurători. Ei erau sceptici că vom reuşi să ne cazăm la Herculane. Noi, inginerii, ne-am dus totuşi în staţiune în căutarea unei soluţii. Ni se dădeau nişte bani de cazare, care, la vremea aceea, acopereau din plin orice asemenea cheltuieli. Inflaţia încă nu începuse şi pe lîngă salarii aveam şi sporuri de altitudine, diurnă etc. Eu fiind şi şef, cîştigam, mi se părea mie, bani mulţi. E drept, abia terminasem facultatea şi nu aveam cine ştie ce responsabilităţi, dar am constatat că-mi puteam permite să stau la hotel şi să mănînc în fiecare zi la restaurant, şi tot îmi rămînea neatins mai mult de o jumătate din salariu. Am aflat apoi, cu o oarecare surprindere, că unii dintre tehnicienii şi muncitorii care-mi erau în subordine, cu sporurile lor de vechime, altitudine, muncă grea şi altele, cîştigau cel puţin de două ori mai mult decît mine. În condiţiile astea, în naivitatea mea, mi-am zis că putem sta cu toţii la hotel.

Oamenii au crezut că asta e ceva provizoriu, pînă cînd vom găsi vreun cămin, ceva, să ne mutăm. Şefii de la Bucureşti rîdeau mai departe, ştiau ei bine de ce, uimiţi totuşi că găsiserăm locuri la hotel. Şi am stat aşa vreo două săptămîni. Totul părea perfect. Ca într-o vacanţă în care ne găsisem hobby-ul de a face o hartă gravimetrică. La un moment dat însă, am observat că muncitorii mă salutau cam printre dinţi. Ceva părea să-i preocupe şi se întunecau la faţă cînd dădeau cu ochii de mine. Nu prea înţelegeam ce se întîmpla. Îi supărasem cu ceva? Să fi fost vreo chestie de natură politică? Era în 1990 şi ei ţineau cu FSN-ul. Să fi aflat că mie nu-mi plăcea FSN-ul defel?

Într-o bună zi, m-am trezit cu ei toţi adunaţi într-un mod cam nefiresc în parcarea unde ne ţineam maşinile. Figurile lor aspre erau încruntate. Păreau în pragul unei adevărate revolte. I-am întrebat ce-i frămîntă. Un şofer, pe nume Dăianu, s-a apropiat frămîntîndu-şi căciula în mînă. „Păi, domn' inginer, noi cît mai stăm aşa, la hotel?“ „Adică, nu vă convine?“ am întrebat eu, de-a dreptul uimit. „Cum să ne convină, că noi nu ne mai ajungem cu banii. Păi ce, noi am venit la muncă sau să stăm la hotel? Avem copii şi neveste acasă.“ „Măi, omule, dacă printr-o minune găsim toţi locuri să stăm în gazdă pe la oameni, nu crezi că ne-ar lua cam tot atît?“ „Da, domn' inginer, da' aşa nu se mai poate. Dacă vine femeia mea la mine să mă viziteze, că tre' să *fie* săptămîna viitoare, şi vede că eu stau la hotel, ce părere îşi face?“ Ei bine, abia atunci am început să pricep. Nu banii erau problema. Ei oricum nu să facă economie se gîndeau. Ştiam că erau în stare să-şi piardă tot salariul (cît de mare era) într-o noapte, la poker, sau să-l dea pe băutură. Nu erau străini nici de dezmăţuri şi nici de aruncatul banilor pe distracţii. Confortul de la hotel n-avea cum să nu le placă. Dar teama că familiile vor afla că stau la hotel îi nelinişte a. Ar fi fost ca şi cum le-ar fi descoperit dintr-odată toate viciile. Cu rare excepţii (cel mult o dată pe an, cînd eşti cu familia în concediu), hotelul însemna pentru ei depravare, baruri la îndemînă, distracţii, eventual femei. Lucruri pe care ei oricum le-ar fi făcut, dar nu la hotel. În mentalitatea lor rurală, hotelul era un loc rău famat.

Cu aşa o concepţie nu te puteai pune, aşa că a trebuit să ne mutăm cu toţii. Am găsit un fel de colonie muncitorească la marginea staţiunii, unde nici apă caldă nu era (făceam baie într-un pîrîu). Stăteam în nişte barăci mizere, în care ei puteau seara să chefuiască „muncitoreşte“ după plac şi fără a-i putea suspecta cineva de huzur. Aşa era clasa muncitoare abia ieşită din comunism. Mă gîndeam că la 25 de ani de atunci, lucrurile s-au mai schimbat, că pînă şi oamenii din medii mai sărace au mai fost prin Spania sau Italia, în construcţii, la căpşune, şi s-au mai cizelat.

Recent însă, o amică mi-a povestit cum s-a chinuit cu nişte meşteri pe care i-a avut în casă pentru nişte reparaţii. Luptele obişnuite pe care le ştim foarte bine, pentru că nu e om (civilizat) în ţara asta să nu se fi lovit de aşa ceva. În fine, dincolo de problemele legate de seriozitatea şi competenţa lor, ea a încercat să-i trateze cît mai bine. Le-a dat în fiecare zi să mănînce. Ei n-au apreciat, se pare, prea mult acest lucru. De exemplu, au lăsat neatinsă o savuroasă conopidă în sos bechamel. Pentru ei, ce vedeau în farfuria aceea apărea drept foarte straniu. Şi apoi, ei veniseră să muncească – nu-i aşa? –, nu să facă experimente culinare. „Gazda“ şi-a înţeles imediat greşeala. Era ceva prea rafinat pentru gusturile (sau mentalităţile?) lor. Se pare că noi generaţii de barbari apar întruna.

■ ■ ■

ready made

Avis călătorilor

„S-a pus în circulaţie pe toate liniile căilor ferate române **Perine** în închiriere cum există în *Franţa* şi *Italia*.

Închirierea unei perine clasa I şi II de dormit este **un leu**, şi pe perină de **şezut** pentru clasa III **50 bani** pentru o singură călătorie directă. Pernele se închiriază în gările principale de agenţi speciali.“

Adevărul, Anul I, No. 64,
Sâmbătă, 29 Octomvrie 1886

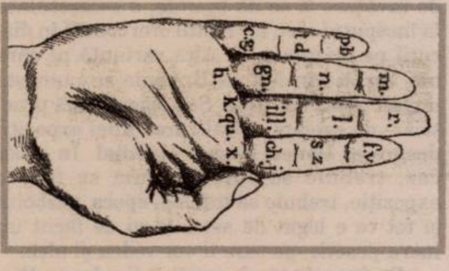

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Ziua Recunoştinţei

Mătuşa şi unchiul meu şi-au petrecut recent o vacanţă în Cuba. Precizez faptul că rudele în cauză deţin frumosul statut de vechi „transfugi“ ai sistemului ceauşist. Au „tăiat-o scurt“ (cum se zicea pe atunci), în 1985, iar astăzi sînt doi pensionari canadieni fericiţi, care îşi fac, iată, sejururile prin ţări exotice. Într-o convorbire telefonică, mi-au spus că descinderea în castrism a reprezentat pentru ei o întoarcere în timp. Mult trîmbiţata „revoluţie“ a lui Raul Castro (fratele vestitului dictator) a avut loc mai mult pe hîrtie. Se pare că interviul luat lui Fidel (prin sanatoriile unde se trata acum cîţiva ani) şi-a făcut efectul. *El Lider Maximo* s-a răstit, în pijama, la „popor“, avertizîndu-l să nu ceară „prea mult capitalism“, pentru a nu ajunge cumva „ca românii“. Ei bine, da, cubanezii nu prea au parte de capitalism astăzi şi nu au ajuns (nici măcar) ca românii. În plus, zilele trecute, l-am văzut şi pe preşedintele Franţei vizitînd, plin de entuziasm, „paradisul“ din Havana. Cele două momente cumulate au avut asupra mea efecte mnemotehnice.

Mi-am amintit prin urmare că mai impresionat ca niciodată de tragedia acestei ţări sud-americane, extenuate de regimul comunist, am fost într-o după-amiază de noiembrie arizonian, din anul 1993, cînd întîmplarea m-a adus în preajma unor cubanezi refugiaţi, de decenii întregi, în Statele Unite. Era Thanksgiving Day (Ziua Recunoştinţei) şi fusesem invitat, împreună cu soţia, de către un coleg de la Catedra de Engleză a Universităţii, la tradiţionalul curcan american. Gazda avea (atunci aveam să aflu), de vreo patruzeci şi ceva de ani, o soţie cubaneză – evadată în State, împreună cu toată familia sa (părinţi, fraţi, unchi ş.a.m.d.), încă de la instaurarea regimului castrist. Refugierea lor *in corpore* fusese o chestiune de supravieţuire. Familia în cauză aparţinea aristocraţiei cubaneze, avînd reprezentanţi în toate guvernele ostile comunismului. Plecaseră în grabă, lăsînd în urmă averi colosale, rechiziţionate, desigur, de noile autorităţi ale statului. Copiii au crescut şi s-au maturizat în SUA, devenind, treptat, americani autentici. Bătrînii totuşi s-au simţit dislocaţi, trăindu-şi exilul – deşi cu demnitate – ca pe un veritabil supliciu.

*„Fidel, like Ceauşescu,
is just a jerk-off!“*

La masa amintită, de Thanksgiving, a venit şi ultima supravieţuitoare a acestei „caste“ a venerabililor, *Doamna Oneira,* soacra profesorului. Apariţia ei în living m-a intimidat de la bun început. Foarte bătrînă, sprijinită, pe de o parte, de un superb baston de fildeş (cel puţin aşa părea), pe de cealaltă, de fiica ei, Oneira aducea cu o regină din vremuri imemoriale, a cărei simplă intrare în sala tronului produce un irepresibil fior de respect. În ciuda faptului că petrecuse decenii întregi în America, ea vorbea puţin şi cu dificultate engleza, preferînd să ni se adreseze în spaniolă. Era îmbrăcată impecabil (îi puteai distinge chiar şi frumuseţea tinereţii în fizionomia resemnată a senectuţii) şi fusese aşezată în capul mesei. A devenit atentă, auzind că sîntem români. Ne-a spus că tocmai vizionase un film românesc – *The Oak Tree (Stejarul* în engleză, de fapt *Balanţa* în original, pelicula cu Maia Morgenstern, de la începutul anilor '90, făcută după celebrul roman al lui Ion Băieşu!) – care îi plăcuse foarte mult. Apreciase, de asemenea, enorm spiritul de sacrificiu al poporului român pe parcursul Revoluţiei din 1989 – pe care o considera „un episod internaţional crucial“, ce marcase în plan moral, fără drept de apel, „sfîrşitul comunismului mondial“. Apoi, cumva obosită de efortul discursului, şi-a sprijinit bărbia în baston, închizînd ochii.

Profesorul şi soţia lui au simţit nevoia să intervină, zicîndu-ne cîte ceva din drama familiei Oneirei. Făcuseră, în America, în pofida educaţiei şi statutului lor în societatea cubaneză, munci insalubre, pentru a-şi întreţine copiii la şcoală. Dormiseră, după refugiu, prin parcuri şi mîncaseră fructe sălbatice din copaci (mi-am amintit brusc de prinţul din *Scrinul negru* al lui Călinescu, care, după instaurarea bolşevismului, locuieşte într-o baracă şi îşi umflă disperat burta cu apă, pentru a acoperi senzaţia de foame). Fuseseră huliţi şi renegaţi în ţara de origine – în discursurile propagandistice – şi mai degrabă neacceptaţi (cultural, mentalist) – în ţara de adopţie. Trăiseră o tragedie identitară, de natură schizoidă. Oneira rămăsese singura în viaţă, din „prima generaţie“ aşa-zicînd, şi, probabil, o sursă a longevităţii ei fusese tocmai ura pentru comunism şi castrism – pe care spera să le vadă abolite înainte de moarte. La auzul lexemului „castrism“, bătrîna tresări din aţipirea sa subită şi, lăsînd la o parte condiţia aristocratică, exclamă clar şi tăios (spre jena soţilor gazde – îmbujoraţi neaşteptat): *„Moco de caca!“* „Fantoma lui Fidel o bîntuie pretutindeni“, încercă profesorul o scuză, zîmbind stingher. *„Maleton, pedo, capullo, pajero!“*, ţipă bătrîna furibund, iar fiica ei, roşie ca focul, spuse intrigată: *„Mamà! Madre!“*

Au urmat cîteva secunde de linişte penibilă, după care, sub inspiraţie divină, mi-a venit în gură, salvator, fraza: *„Fidel, like Ceauşescu, is just a jerk-off!“* Bătrîna a rîs din toată inima, iar cei doi soţi au răsuflat uşuraţi, aducînd curcanul pe masă... Mama Oneira nu mai trăieşte de mult timp. Nu-mi dau seama dacă „schimbările“ aparente din Cuba ar fi mişcat-o sau nu. Ştiu însă sigur că noului şi marelui „revoluţionar“ Raul nu i-ar fi adresat, dispreţuitor şi irevocabil, decît trei cuvinte: *„Moco de caca!“*

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

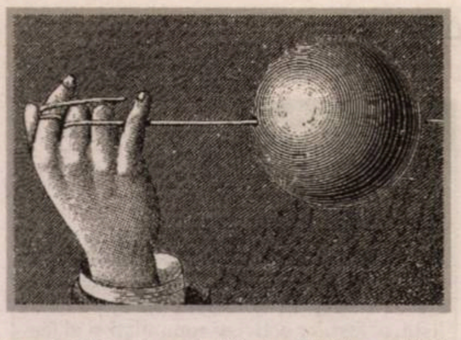

TÎLC-SHOW

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cum devine falsul original

Vă mai amintiţi de Wolfgang Beltracchi? E unul dintre cei mai mari escroci din comerţul cu artă. Un falsificator inventiv. Între 1995 şi 2006, mai mulţi colecţionari germani (şi nu numai) au cumpărat cîteva zeci de tablouri dintr-un fond despre care credeau că ar fi „colecţia Werner Jäger“. Colecţia industriaşului Werner Jäger era impresionantă: tablouri şi desene de Matisse, Dürer, Max Pechstein, Heinrich Campendonk, Max Ernst, André Derain, Kees van Dongen. Colecţionarii ştiau că bogătaşul şi-a plasat o parte însemnată a averii în obiecte de artă. Dar nimeni nu ştia exact cîte tablouri se găseau în acea colecţie. Wolfgang Beltracchi a moştenit această formidabilă colecţie datorită soţiei lui, nimeni alta decît nepoata lui Jäger. A organizat mai multe licitaţii şi, cu timpul, a vîndut cîteva zeci de tablouri. A obţinut peste 16 milioane de euro. Cum originea colecţiei era cunoscută, puţini cumpărători s-au gîndit să solicite o expertiză serioasă a lucrărilor. Puţinii specialişti consultaţi de cumpărători au dat certificate de autenticitate doar pe baza unor verificări superficiale: lucrările păreau în regulă şi, pe deasupra, aveau o poveste credibilă. Ce mai era de verificat?

Pictorul nu are un stil propriu,
dar imită, în stil mare, alţi artişti.

Îndoielile au început să apară de-abia cînd pe dosul unui tablou a fost descoperită ştampila unei expoziţii în ale cărei registre nu s-a regăsit şi lucrarea respectivă. Încetul cu încetul s-a dus vestea printre colecţionari că ceva nu e în regulă cu tablourile din „colecţia Werner Jäger“. Nenumăratele expertize care au urmat au dovedit înşelăciunea. De fapt, povestea cu moştenirea era adevărată, doar tablourile vîndute erau false. Erau pure invenţii: le pictase Beltracchi însuşi. Le-a pictat cu răbdare şi chiar cu pricepere, de vreme ce falsul a fost depistat atît de tîrziu. Unii specialişti l-au numit pe Beltracchi un „falsificator genial“. S-a descoperit, printre altele, că era de-a dreptul maniac: de pildă, picta cu mîna stîngă pentru a imita „tuşele“ unui pictor stîngaci al cărui stil voia să-l falsifice. Şi nu copia – adică nu plagia – niciodată. Doar inventa picturi nepictate, dar verosimile, ale maeştrilor.

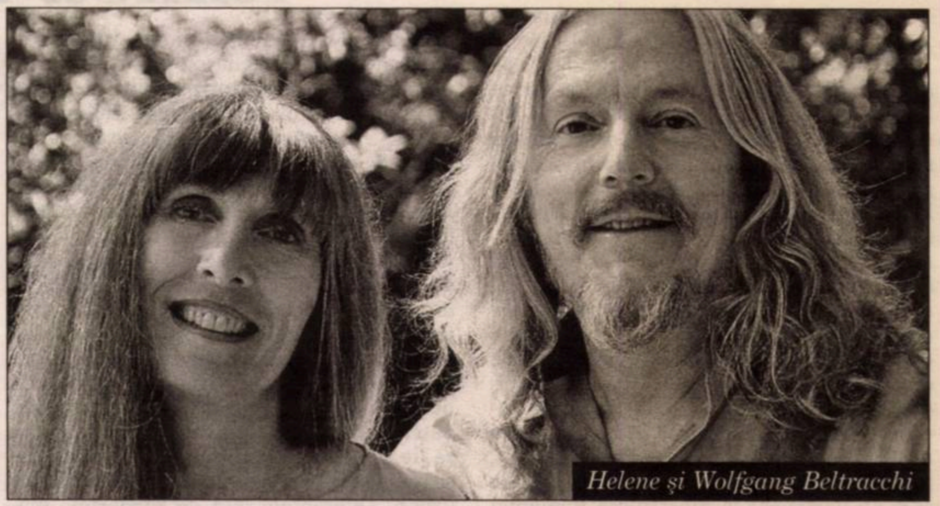

Helene şi Wolfgang Beltracchi

După un proces complicat, în care au intervenit ca martori (şi păgubiţi) tot felul de colecţionari şi oameni de afaceri veroşi, Beltracchi a fost condamnat la şase ani de închisoare. Şi alţi complici, inclusiv soţia lui, au fost condamnaţi. Procesul nu a lămurit nici pe departe dimensiunea escrocheriei. Beltracchi a admis cîteva falsuri unde existau probe evidente şi încă cîteva, în urma unei înţelegeri cu anchetatorii, care i-au promis o pedeapsă mai uşoară. Dar e sigur că prin colecţiile particulare se mai găsesc lucrări ale artistului pe care proprietarii nu se încumetă să le expertizeze. Unele sînt atît de bune încît, cine ştie, la un moment dat, cînd povestea lui Beltracchi va fi uitată, ar putea fi vîndute drept originale.

Beltracchi a executat patru ani din pedeapsă într-un penitenciar din Germania, fiind apoi eliberat condiţionat. Probabil ca formă de reabilitare sau, cine ştie, ca metodă terapeutică, lui Beltrachi i s-a dat voie să muncească în timpul detenţiei. Mai precis, să picteze. Aşa s-a născut o nouă colecţie de artă, de data asta originală. Adică semnată de Beltracchi însuşi.

De-abia ieşit din închisoare, pictorul a şi organizat o expoziţie „personală“. A avut mare succes. Falsificatorul a primit 60.000 de euro pentru o operă de artă originală. Este „noul“ Beltracchi mai original? Galeristul său îl prezintă, laconic, drept un „artist fidel cu sine însuşi“. Greu de spus ce înseamnă asta. Pictorul nu are un stil propriu, dar imită, în stil mare, alţi artişti. Face exact ce făcea şi înainte de a fi închis: pictează tablouri posibile ale marilor maeştri. Doar că de data asta le semnează cu numele său. Un fals devine original. O imitaţie devine creaţie. Un pictor oarecare, un artist mediocru care n-a putut să vîndă decît imitînd un alt artist, reuşeşte să se impună pe piaţa de artă datorită poveştii senzaţionale din spatele picturilor sale. Ele au căpătat brusc valoare doar pentru că îi aparţin.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
cenzor story
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Papagalul lui Flaubert" de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

- în limita a 50 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 mai - 19 iunie 2015

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR
sau MANDAT POŞTAL: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POŞTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume________ Prenume________
Str.________ Nr.____, Bl.____, Sc.____, Et.____, Ap.____,
Localitate________ Judeţ/ Sector________ Cod poştal________
Telefon________ E-mail________

Am achitat suma de ______ lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ______ din data ______
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ________ Semnatura ________
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Cui aparține lumea rurală?

„...România lor, o Românie plină de mizerie şi de suferinţă, la sate sau la oraşe, de boală şi de moarte; o ţară pe alocuri hidoasă pe care nu o iubesc în starea în care se află şi pe care, în consecinţă, încearcă să o schimbe.“ Aşa îşi începe cartea despre România medicilor istoricul şi etnograful Constantin Bărbulescu, conferenţiar la Facultatea de Istorie şi Filozofie a Universităţii „Babeş-Bolyai“ *(România medicilor. Medici, ţărani şi igienă rurală în România de la 1860 la 1910,* Humanitas, 2015). Cercetarea se bazează, în mare parte, pe rapoartele medicale scrise între 1860 şi 1910, o sursă care pune probleme de interpretare, aşa cum recunoaşte şi autorul. Dincolo de capcanele discursive, rapoartele medicale, redactate de toate categoriile de medici, de la medicul de plasă pînă la medicii de regiment, oferă informaţii inedite despre personajele care au participat la construirea României moderne.

Dar ceea ce m-a pus pe gînduri se leagă de această inadaptabilitate la lumea rurală a medicilor de acum mai bine de un secol şi jumătate, regăsită, fără doar şi poate, şi astăzi. La 1860, medicii şcoliţi la Viena sau Paris nu aveau nici un chef să-şi facă de „lucru“ prin România rurală. Iată ce scrie Iacob Felix la sfîrşit de secol: „Mare parte a medicilor de plasă nu aduce populaţiunii servicii reale; pentru ei acest serviciu este *un rău trecător,* de care doresc să scape cît de curînd; de aceea nici nu-şi cumpără trăsură, umblă cu cai de chirie şi fac cît pot de puţine excursiuni“. Iacob Felix, unul dintre cei mai devotaţi reformatori ai sistemului medical, pune această fugă de lumea rurală pe seama precarităţilor de tot felul: „tinerii care au dus un trai confortabil în timpul studiilor şi al stagiului militar se sperie de traiul primitiv, de lipsa absolută de tot confortul la care sînt expuşi în cele mai multe comune rurale, unde se găseşte foarte anevoie o casă cu chirie, unde mai ales acei dintre medicii de plasă cari nu sînt stabiliţi la reşedinţa subprefecturii şi a judecătoriei de pace sînt obicinuit lipsiţi de orice societate potrivită cu gradul lor de cultură, unde numărul mare de comune care constituie circumscripţia medicală le impune o muncă prea grea, astfel că nu le rămîne timp pentru studii“. Or, după atîta diiastima de vreme, lumea rurală rămîne pe mai departe acelaşi teritoriu refuzat atît de medici, cît şi de profesori. Rapoartele astea ale medicilor se aseamănă întrucîtva cu poveştile profesorilor universitari care merg în inspecţii de grad prin diversele cătune ale patriei. Din păcate, puţine dintre ele ajung să fie păstrate ca material arhivistic, multe se refugiază în ceea ce numim generic folclor urban. Diferenţele faţă de rapoartele medicale de secol XIX sînt doar de limbaj şi de mijloace de informare. Regăsesc în aceste poveşti multe dintre problemele modernizării noastre eterne, niciodată finalizată, în care lumea rurală rămîne personajul inadaptabil, frust şi lăsat deoparte de orice guvern şi guvernare.

Fără prea mari speranţe în leafa de la stat, medicii şi profesorii ajung să-şi practice meseria doar pentru prestigiul „intelectual“ al profesiei în comunitate, avînd multe alte activităţi conexe, necesare supravieţuirii, de la turme de oi pînă la ari de recolte şi stupi de albine. Prima modernitate românească, atunci cînd nu avea medici şi profesori, ridicase un proiect de „alfabetizare“ (în sens foarte larg) a satelor prin intermediul preoţilor. Dar, pentru a fi utili lumii rurale, aceşti preoţi erau, teoretic, scutiţi de orice corvoadă economică, prin cointeresarea comunităţilor rurale. Numai că nici unii, nici alţii n-au prea înţeles rostul „alfabetizării“, într-o vreme în care ştiinţa de carte n-avea prea mare valoare.

Astăzi ne aflăm în acelaşi impas valoric, dar care îmbracă formele înalte ale ipocriziei corectitudinii politice: ştiinţa de carte este valoarea absolută a oricărei forme de guvernare, a oricărei decizii, atunci cînd vine vorba de lauda electorală, doar că nu prea ajunge să se concretizeze în nici un fel la nivel de comunitate rurală. Lăsată de izbelişte, această comunitate rurală se descurcă şi ea cum poate, abandonînd „alfabetizarea“ pe mîna ciobanilor, tractoriştilor, felcerilor, activiştilor de partid, cîrciumarilor etc. Despre medicii rurali nu prea se poate vorbi, sînt păsări rare, agăţaţi de navetismul urban. Dar şi unii, şi alţii se lasă prinşi în lumea asta rurală în care salariul se rotunjeşte frumuşel cu de-ale gurii, ceva ouă, găini, brînză, saci cu grîu sau cu mălai, litri de ţuică şi sticle de vin. Cît despre valoarea ştiinţei de carte, nu prea mai ştie nimeni ce valoare are...

Poate, urmînd exemplul lui Constantin Bărbulescu, vreun rătăcit de cercetător se va apuca într-o zi să culeagă şi să cerceteze „rapoartele“ profesorilor universitari, orăşeni şcoliţi şi urbani, ajunşi pe coclaurile rurale, ca odinioară medicii de plasă, să „înfrunte“ şi să schimbe România ruralităţii abandonate. Vom şti, cel puţin, cît şi cum s-a schimbat România rurală de la 1900 încoace...

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

anti nostalgia

Punctul 8

„...propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la candidatură, pe orice listă, al foştilor activişti comunişti şi al foştilor ofiţeri de Securitate. Prezenţa lor în viaţa politică a ţării este principala sursă a tensiunilor şi suspiciunilor care frămîntă astăzi societatea românească. Pînă la stabilizarea situaţiei şi reconcilierea naţională, absenţa lor din viaţa publică este absolut necesară.

Cerem, de asemenea, ca în legea electorală să se treacă un paragraf special care să interzică foştilor activişti comunişti candidatura la funcţia de preşedinte al ţării. Preşedintele României trebuie să fie unul dintre simbolurile despărţirii noastre de comunism. A fi fost membru de partid nu este o vină. Ştim cu toţii în ce măsură era condiţionată viaţa individului, de la realizarea profesională pînă la primirea unei locuinţe, de carnetul roşu, şi ce consecinţe grave atrăgea predarea lui. Activiştii au fost însă acei oameni care şi-au abandonat profesiile pentru a sluji partidul comunist şi a beneficia de privilegiile materiale deosebite oferite de acesta. Un om care a făcut o asemenea alegere nu prezintă garanţiile morale pe care trebuie să le ofere un Preşedinte. Propunem reducerea prerogativelor acestei funcţii, după modelul multor ţări civilizate ale lumii. Astfel, pentru demnitatea de Preşedinte al României ar putea candida şi personalităţi marcante ale vieţii culturale şi ştiinţifice, fără o experienţă politică deosebită.

Tot prin acest context, propunem ca prima legislatură să fie de numai doi ani, timp necesar întăririi instituţiilor democratice şi clarificării poziţiei ideologice a fiecăruia dintre multele partide apărute. De abia atunci am putea face o alegere în cunoştinţă de cauză, cu cărţile pe masă.“ *(11 martie 1990)*

Proclamaţia de la Timişoara (V)

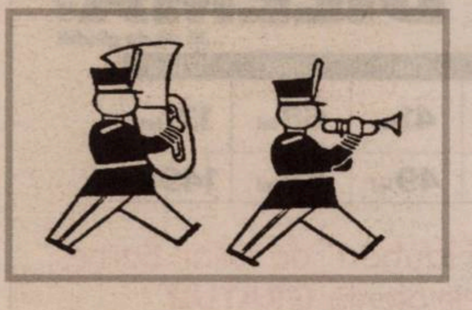

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Bănet cît nu poţi cuprinde cu mintea

Se numeşte „spectacol sportiv“ şi se presupune că e o îndeletnicire umană superioară, o treaptă a evoluţiei fiinţei, un spaţiu al eticii, al moralei şi al spiritului de competiţie. Şi se mai presupune ceva: e o preocupare nobilă care însufleţeşte şi umple de speranţă vieţile celor foarte săraci, ale copiilor care, altminteri, n-ar avea nici o şansă să evadeze din lumile unor vieţi de coşmar. Vieţile astea în care răsăriturile sînt înecate în fumul şi mirosul de la arderea gunoaielor se petrec peste tot. Sînt la fel, chiar dacă se întîmplă lîngă Cluj sau pe la Rio de Janeiro, Beijing, Capetown sau Los Angeles. Sînt vieţi de copii care cred că măiestria la jocul cu mingea, puterea de a alerga, ambiţia şi talentul de a se bate în ring pot să îi scoată din coşmarurile în care trăiesc. Din cînd în cînd – nu tocmai rar, pentru a ţine vie povestea speranţei, a visului devenit realitate – unii dintre ei reuşesc. Ating marea performanţă, se culcă pe nişte munţi de bani şi-şi spun povestea, uşor meşterită de nişte specialişti în design de visuri, în aşa fel încît alţii, mai departe, să viseze şi să alimenteze cu ambiţie, cu disperare şi cu lacrimi cuptorul în care arde molcom focul industriei spectacolului.

În Spania – într-un campionat care, pentru unii, e culmea acestui sport –, jucătorii de fotbal au îndrăznit, recent, să pună de-o grevă. N-a ieşit mare protest, dar e un semn, un pas. Unii dintre fotbalişti au răbufnit la adresa sumelor incredibile care se adună din drepturile de televizare a meciurilor. De fapt, n-au explodat la aflarea cifrelor ameţitoare, ci la felul în care e redistribuit acest bănet. În Anglia, dacă ar trebui să fie ascunse, pachetele cu bancnote obţinute din tot spectrul spectacolului fotbalistic ar umple Groapa Marianelor, ieşind la suprafaţă şi alcătuind o insulă în toată regula. Bănetul curge din toate direcţiile şi se transformă în ceva atît de obscen, încît devine un spectacol al propriei obscenităţi. Cumpărări şi vinderi de jucători, salarii, bugete de reclame, tricouri, mingi, brelocuri, steaguri, fulare, echipament sportiv, stadioane colosale, o lume cu propriile ei tribunale „sportive“, o galaxie de surse de cîştig se articulează armonios şi formează un univers în care materia e banul.

De 17 ani încoace, Sauronul acestui mecanism se numeşte Sepp Blatter. Un bătrînel elveţian, uns cu toate alifiile, un pensionar vivace, fără chef de retragere, un etern entuziast, gata să grebleze oricînd nişte munţi de bani. Omul nu se dă dus din fruntea combinatului de bancnote, trage toate sforile posibile, ţine discursuri despre fairplay (Doamne, mare ţi-e puterea!), se pozează cu copii şi zîmbeşte în faţa camerelor de televiziune. Dimensiunea la care au ajuns tricotajele şi driblingurile financiare ale acestui atlet al finanţelor şi îmbîrligăturilor e greu de cuprins cu mintea umană. Ar trebui construit un supercomputer, în colaborare cu o rasă extraterestră – sosită pe pămînt prin poarta stelară pe care Blatter o are în pivniţă –, ca să formuleze un ordin de mărime pentru aproximarea activităţii acestui personaj fabulos.

În America, la fel. Sigur, doar în cartierele în care trebuie, zilnic, plouă torenţial cu bani. A nu se crede că asta e o afirmaţie maliţioasă, de stînga. Nici vorbă. E doar o sperietură în faţa a ceva care depăşeşte orice putere de definire a stîngii sau a dreptei, orice naturi ale socialismului şi capitalismului. E vorba despre un delir al obscenităţii care scurge de energie orice vocabular al oricărei limbi de pe lumea asta. După aşa-zisa „înfruntare a secolelor“, între Mayweather şi Pacquiao, după „meciul de box care va zgudui lumea“, s-a plecat acasă cu nişte sute de milioane de dolari. Nu mai contează cîte. Sumele reale, colosale oricum, intră în jocul minţilor tuturor şi se transformă într-o energie colectivă care ne poartă, pe toţi, pe aripile unei imaginaţii, unei puteri fabulatorii pe care n-o egalează nici un halucinogen din universul cunoscut. Dar, dincolo de orice fabulaţie, boxerul Floyd Mayweather chiar nu ştie cîţi bani are. E normal. Acolo nu mai e vorba de o sumă, ci de un continuu joc al unei uriaşe întreprinderi. Pentru orice eventualitate, domnul Mayweather – zis şi Money – are un tip care umblă după el, în orice împrejurare, ducînd o geantă. În geantă, cică, se găsesc, pentru orice eventualitate, nişte bani. Un milion de dolari. Să fie.

Dimensiunile afacerii „spectacolului sportiv“ au depăşit, de multă vreme, puterea oricărui aparat de măsurare. E un fapt care aminteşte de marile serbări de la Roma şi de la Capua, unde numărul de ucideri ale unor animale în arenă ameninţa cu extincţia nişte specii din lumea cunoscută la acea vreme. Azi, nu e vorba de extincţie, ci de apariţia unei specii noi. O fiinţă umană plină de bere şi de chips-uri care munceşte pentru a cîştiga banii necesari pentru cumpărarea unui vis despre cum ar fi putut fi viaţa sa, dacă... Şi nici măcar asta nu e o problemă. După cum, de fapt, nici specia nu e atît de nouă pe cît pare. Ceea ce e îngrozitor de trist e amestecul ticălos de iluzie a eticii, a moralei, a idealurilor nobile, ambalate în „spectacolul sportiv“ şi vîndute fiinţelor tinere, adică tocmai bazinului planetar de selecţie a viitoarelor staruri ale marelui show.

Un comentator român spunea, la un post de televiziune, în timpul „meciului de box al secolului“, că „mai mult decît atît nu se poate în sport“. În sport, aşa ceva nu se poate de multă vreme, stimate domn. Pentru simplul motiv că sportul s-a cam retras, cu tot cu definiţiile clasice, în munţi. Dar pînă şi acolo, după cum era firesc, l-au ajuns reporterii, impresarii şi căutătorii de talente. În sport, aşa cum pretindem că-l înţelegem, nu se mai poate de mult timp. Însă în „spectacolul sportiv“ distracţia abia a început.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

cunoaşte-i şi vei descoperi oameni minunaţi
Silvia B.
deficientă de auz,
pasionată de desen
Cristina B.
deficientă de auz,
instructor educaţie
extraşcolară
Iuliana B.
deficientă de auz,
pasionată de poezie
Eduard I.
deficient de auz,
premiant la
concursul naţional
de matematică
Cătălin M.
deficient de auz,
viitor artist grafic
Diana M.
nevăzătoare,
masterand litere
Adriana B.
nevăzătoare,
doctor în filologie
Nuţi G.
deficientă de auz,
profesor
limba franceză
Cătălin N.
nevăzător,
doctor în istorie
Alex C.
nevăzător,
student la matematică-informatică
orange™
Fundaţia Orange
integrare
prin comunicare
fundatiaorange.ro

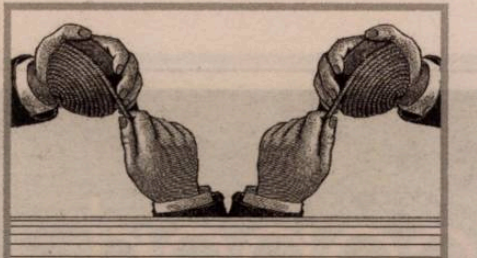

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

România şi negocierile comerciale UE - SUA (II)

– *cum schimbă negocierile relaţiile dintre state şi investitori* –

Am început săptămîna trecută un serial în care reiau raportul scris recent pentru Centrul Român de Politici Europene: http://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2015/05/CRPE-Policy-Brief-37-TTIP-Final.pdf. *Data trecută am vorbit despre contextul civilizaţional, despre faptul că lumea se află în faţa creării unui nou aranjament pentru comerţul global, unde barierele non-tarifare (standarde, reglementări) vor fi coborîte. În viziunea mea, Europa are de ales între a negocia acum standarde comune euro-americane (pe care noul bloc comercial să le impună restului lumii) sau a le accepta mai tîrziu pe cele convenite de americani cu naţiunile din Pacific. Este o discuţie cu consecinţe pe termen lung şi este o temă unde Europa îşi joacă relevanţa economică la nivel mondial. Tot săptămîna trecută am abordat subiectul transparenţei acestor negocieri şi am afirmat că, de fapt, TTIP (acronimul englezesc al tratatului comercial) reprezintă o îmbunătăţire semnificativă faţă de modul de negociere clasic al statelor naţionale, unde doar guvernul ştia ce discută cu alte guverne. Ajungeam la subiectul fierbinte al protecţiei investitorilor şi al clauzei ISDS (rezolvarea disputelor dintre stat şi investitor). Reiau din acest punct mai jos. Această serie de articole reprezintă o formă editată a raportului – varianta oficială, cu aparatul academic de rigoare, este cea de pe site-ul www.crpe.ro. Raportul a fost scris în cadrul proiectului „Influenţi, alerţi şi informaţi în negocierile din UE – Expertiză şi consultare în politici europene", implementat de CRPE şi finanţat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România. Opiniile îmi aparţin şi nu implică o poziţie oficială din partea granturilor SEE 2009-2014.*

Discuţia despre ISDS în acest tratat a pornit pe picior greşit – oamenii au tins să se raporteze la ISDS aşa cum exista acest mecanism tradiţional. Însă în ultimii ani s-au făcut paşi importanţi din partea statelor pentru a condiţiona accesul investitorilor la cazuri de arbitraj. Administraţia Obama a adoptat în 2012 un set de criterii standard pentru clauze ISDS negociate de SUA. Aceste condiţii afirmă dreptul statelor de a reglementa în interesul cetăţenilor (cu alte cuvinte, o reglementare care afectează un investitor nu poate fi pretext pentru începerea unui caz). Mai mult, condiţiile administraţiei americane afirmă că tratatele comerciale semnate de SUA vor „cere partenerilor noştri să aplice în mod efectiv legislaţia privind mediul şi condiţiile de muncă". În paralel, Comisia Europeană a răspuns îngrijorării publice privind ISDS stabilind o serie de noi condiţii. Asistăm *de facto* la o reglementare euro-americană a clauzelor ISDS, care vor deveni standard la nivel mondial, odată ce TTIP ar intra în vigoare. E ironic ca un tratat care e acuzat că dă mînă liberă investitorilor să hărţuiască statele, de fapt e pe cale să reglementeze strict dreptul investitorilor de a porni proceduri arbitrale – şi doar un tratat transatlantic ar avea greutatea necesară pentru a impune aceste condiţii ca normă pentru alte blocuri economice.

Din martie 2014, Comisia a îngheţat negocierile pe ISDS cu SUA pentru a permite cristalizarea unor concluzii în dezbaterea internă europeană. În paralel, a inclus condiţii substanţiale pentru apelul la ISDS în acordul comercial cu Canada (CETA – acordul cu Canada a fost negociat paralel faţă de cel cu SUA, negocierile au mers mai rapid, iar textul este finalizat, deşi teoretic mai pot fi aduse ajustări agreate de ambele părţi; în general, CETA este văzut ca stabilind precedente pentru TTIP, în mod evident spaţiul economic comun UE – SUA va include şi Canada). Acest acord cu Canada conţine următoarele condiţii suplimentare puse investitorilor: 1) prevede dreptul statului de a reglementa în interesul cetăţenilor fără ca aceasta să fie considerată o motivaţie pentru pornirea unui caz de către un investitor; 2) defineşte restrictiv motivele pentru care investitorii se pot adresa unei curţi de arbitraj; 3) împiedică aşa-numitul *treaty shopping*, cazurile în care companiile se înregistrează în anumite jurisdicţii doar pentru a beneficia de ISDS – o companie trebuie să aibă activitate consistentă într-o ţară pentru a se califica ca fiind investitor din ţara respectivă; 4) transparentizează cazurile şi propune un cod de conduită pentru arbitri; 5) investitorii care pornesc cazuri nefondate vor plăti costurile de judecată, pentru a descuraja pornirea de cazuri frivole sau simpla ameninţare cu arbitraj pentru a intimida guvernele.

De fapt, sub CETA un investitor poate apela împotriva unui stat doar dacă i se neagă accesul la justiţie, dacă există o discriminare manifestă împotriva sa, dacă este hărţuit sau constrîns de stat. De remarcat că, dacă condiţiile negociate de Comisie cu Canada ar fi existat în tratate bilaterale semnate deja de România şi aflate în vigoare, nici Dinu Patriciu nu ar fi putut acţiona în judecată statul român pentru că Rompetrol ar fi fost investiţie olandeză (nu are activitate consistentă în Olanda), nici fraţii Micula nu ar fi putut trece drept investitori suedezi, iar ameninţările cu procese ale RMGC sau ale companiei austriece Holzindustrie Schweighofer ar fi fost ridicole (nu că ar avea şanse să cîştige cazurile chiar şi în actualele condiţii). În plus faţă de CETA, la începutul lunii mai 2015, Comisia a publicat şi a susţinut în Parlamentul European un *concept paper* prin care vine cu clarificări şi adăugiri pentru TTIP. În esenţă, suplimentar faţă de condiţiile din CETA, pentru TTIP Comisia propune ca: a) arbitrii care judecă cazurile să poată fi aleşi numai dintr-o listă închisă de nume agreată în prealabil de statele semnatare; b) ar trebui să existe o Curte de Apel permanentă la care statele să poată face apel faţă de decizia arbitrilor, o curte cu cîte doi membri numiţi de SUA şi UE şi cu trei nonnaţionali. Acesta ar fi, în viziunea Comisiei, un prim pas pentru organizarea unei Curţi comerciale permanente euro-americane care să judece cazurile investitori contra state. Dacă acest *concept paper* va fi acceptat şi se va adopta un TTIP cu asemenea condiţii, practic UE pune bazele unui sistem de drept internaţional public în acest domeniu care ar trebui să înlocuiască pe termen lung actualul sistem de curţi ad-hoc şi non-publice. Oponenţii ISDS care se tem de limitarea suveranităţii statelor ar trebui să aplaude această evoluţie.

Olanda
este cel mai mare investitor străin din România.

România vs investitori: 8-2 la pauză

România a ratificat încă din 1975 convenţia internaţională privind protecţia investiţiilor şi a devenit parte a International Center for the Settlement of Investment Disputes, instituţie creată pe lîngă Banca Mondială şi care gestionează cele mai multe dintre cazurile de arbitraj. De asemenea, e semnatară a *Energy Chart Treaty*, tratat multilateral care stabileşte că, în caz de dispută, investitorii în domeniul energiei se pot adresa curţii arbitrale de la Stockholm. România a încheiat 82 de tratate bilaterale de protecţie a investiţiilor, unele dintre ele semnate înainte de revoluţie cu ţări exotice, precum Cuba, Coreea de Nord sau Bangladesh. Un nou val de tratate au fost semnate la începutul anilor '90, cînd ţara dorea să atragă investitori din Occident, atunci fiind semnate şi cele cu SUA, Suedia sau Olanda. În prezent, România are semnate tratate bilaterale cu clauză ISDS cu 20 de ţări membre ale UE.

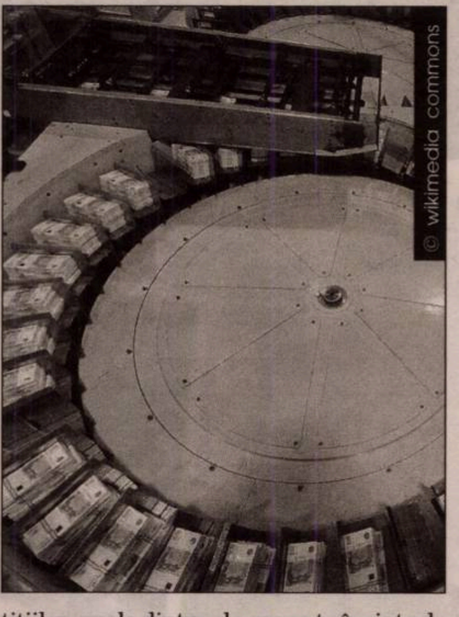

Olanda este cel mai mare investitor străin din România, mari companii care nu sînt olandeze la origine au investit aici prin filiale din Olanda, Mega Image, Lukoil, Auchan, Coca-Cola sau Ford fiind cazuri contraintuitive. Cum am menţionat deja, Rompetrol este înregistrată ca firmă olandeză, iar Dinu Patriciu a pornit un caz împotriva statului român în calitate de investitor olandez. Interesant este că şi Ford, companie americană, a investit în România tot prin intermediul Olandei. Dat fiind că Belgia (de unde provine Mega Image) sau SUA au la rîndul lor tratate de protecţie a investiţiilor cu România, e evident că atractivitatea deosebită a Olandei e dată nu atît de această clauză, cît de facilităţile fiscale oferite, predictibilitatea fiscalizării profiturilor repatriate şi o politică foarte inteligentă de transformare a ţării în platformă pentru investiţii.

România are un *track record* pozitiv în litigiile sale internaţionale. La Curtea ICSID au fost înregistrate zece cazuri împotriva României, dintre care statul a cîştigat opt. De cealaltă parte, avem dovezi că tot mai multe companii mari care au investit în România preferă să se adreseze instanţelor româneşti, deşi ar putea apela la ISDS. Companii energetice mari au cîştigat cazuri împotriva Agenţiei de Reglementare în Energie, de pildă. E o dovadă de încredere, dar şi o decizie pragmatică, per total costurile sînt mai mici şi durează mai puţin în România decît la curtea de arbitraj (costul mediu al unui caz pentru investitor e de 4,5 milioane dolari, iar durata medie de trei ani şi opt luni).

De ce criticii ISDS din România ar trebui să susţină TTIP

România a semnat cu SUA un acord bilateral de protejare a investiţiilor în 1992, al treilea semnat de Washington în regiune după căderea comunismului, după cele cu Polonia (1990) şi cu Cehoslovacia (1991). Tratatul cuprinde multe clauze care se aplicau acelui moment, cînd economia României era controlată încă de stat, moneda neconvertibilă, iar transferul de capital strict controlat. Termenul de „investiţie" este definit larg, dar România a cerut şi a primit excepţii în multe arii industriale considerate de Guvernul român atunci „strategice" şi nedeschise investiţiilor străine (excepţii care ulterior, din fericire, nu au fost aplicate). Adevărul e că nivelul investiţiilor americane în România e sub media în Europa, de unde putem deduce că doar protecţia formală a investiţiilor nu înseamnă automat un declanşator, în condiţiile în care există probleme structurale mai serioase. Aşa se explică că Estul Europei nu a recuperat, în cei peste 20 de ani, nivelul atins de investiţiile americane în Europa Occidentală, în zecile de ani de cooperare din timpul Războiului Rece. Şi nu este doar o problemă românească.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Ce mă fac?

De 25 de ani – hai, 20 – nu am titlu cu tricolor. Am deciziile judecătoreşti, am cadastru, dar n-am titlurile cu tricolor. Se întîmplă în Strehaia. Este problema mea, ştiu, dar cum să fac? Acum şase ani am încheiat un contract cu omul de la cadastru, deşi el trebuia să-mi facă gratuit şi obligatoriu cadastru. Era doar o parte din avere. I-am dat prima tură de bani. Au trecut trei ani. Telefoane, intervenţii, m-am dus la el acasă... nu se poate! Ba se poate! Am găsit relaţia potrivită şi-ntr-o oră s-a putut. Acum, de la capăt! Mai am o bucată de pădure, una de teren. Nu se poate! Am avut om care a mers zilnic la Primărie. Nu pot azi, vino mîine. Păi, cît să stau, domnu', la poarta lui? Era omul care să-i arate exact locul, să nu bălmăjească boieru' de la Primărie. Nu pot, vino mîine. Nu se poate. Înnebuneşti cu astfel de persoane. Acum aflu că se face cadastru gratuit! E, să mori tu? Nu se face la oraş, la Strehaia. Nu. Că domnu' de la Cadastru nu vrea el. E tînăr, în putere. Nu-i nimic, o să fac singur! Dar ştiu eu? Voi lua tricolorul? Tot de el depinde! Aparent banal, nu se poate, complicat, nici aşa! Cum să fac? Ce mă fac? Plătesc impozite, nici aşa! Cică eu fac România, care este aşa! Nici chiar aşa. Cine are o pilă la tricoloruri Drobeta-Turnu Severin?

Coordonator: Andrei MANOLESCU

Iliescu. Ion Iliescu

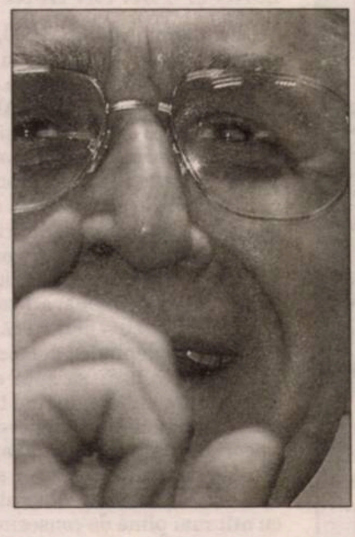

Texte şi opinii de:

- Adrian CIOROIANU (profesor, Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti)
  „Interesant şi imperfect precum însăşi democraţia“
- Christian MITITELU (director al secției române a BBC între anii 1984-2004)
  „Creaţie şi Informaţie“
- Elena ŞTEFOI (publicistă, poetă şi diplomată)
  „Cîteva amintiri“
- Liliana NICOLAE (jurnalistă)
  „Ultima coadă la Cotroceni“
- Victor GIOSAN (consultant în domeniul managementului şi al finanţelor publice)
  „Ce îi datorăm lui Ion Iliescu“
- Mircea KIVU (sociolog)
  „De ce răsărea soarele cînd apărea Iliescu“

argument

Urît de unii, iubit de alții

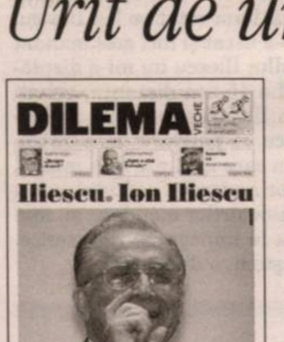

DILEMA VECHE

Iliescu. Ion Iliescu

S-a împlinit de curînd un sfert de secol de la celebrele alegeri din 20 mai 1990, cele despre care unii au ţinut să atragă atenţia că au avut loc chiar în Duminica Orbului, acele alegeri care au consfinţit FSN-ul drept partid de guvernămînt şi pe Ion Iliescu drept preşedinte, cu peste 85% din voturi. Un Ion Iliescu vehement contestat la manifestaţia-maraton din Piaţa Universităţii şi prin alte cîteva mari oraşe. Dacă ar fi să facem o statistică, probabil că sloganul (strigarea) cel mai des întîlnit de la Revoluţia din 1989 şi pînă astăzi a fost „Jos Iliescu!“. Apăruse chiar şi o legendă potrivit căreia, la o vizită făcută de preşedintele României în Japonia, s-ar fi observat că japonezii credeau că numele său e Jos Iliescu.

Pe cît de mult a fost de urît de unii, pe atît de mult a fost de iubit de alţii. Cu toată opoziţia împotriva sa, care s-a structurat în timp şi a prins tot mai multă experienţă şi putere, Ion Iliescu a fost preşedintele post-revoluţionar care s-a menţinut cel mai lung timp la putere (cu intermitenţa cunoscută). Iar în mandatele sale s-au adunat o mulţime de evenimente importante, cu efecte pe termen lung asupra societăţii româneşti, de la tenebrele Revoluţiei indescifrabile pînă astăzi, sau de la grozăvia mineriadelor pînă la reîmpăcarea autorităţilor de la Bucureşti cu regele Mihai şi admiterea României în NATO.

Toate acestea fac din preşedinţia lui Ion Iliescu un capitol complicat, pe care ne-am propus să-l analizăm acum, cînd patimile politice pro şi contra sa s-au mai stins, iar lucrurile pot fi privite mai la rece. Am apelat la istorici, analişti politici, sociologi şi, nu în ultimul rînd, la jurnalişti, oameni care au trăit toate acele evenimente (chiar dacă unii erau adolescenţi) şi care astăzi pot privi totul cu mai multă detaşare. Însuşi Ion Iliescu, în interviul pe care ni l-a acordat, pare mai detaşat şi mai analitic în ce priveşte propriile mandate de preşedinte. De altfel, mulţi remarcă faptul că, de la un punct încolo, lunga sa experienţă politică l-a făcut capabil să pună diagnostice perfecte şi necruţătoare nu doar oamenilor politici sau partidului căruia încă îi este preşedinte de onoare, ci şi societăţii româneşti în ansamblu (cum a fost acel faimos „capitalism de cumetrie“ prin care a caracterizat un întreg sistem). Dincolo de asta însă, chiar cînd acest Dosar era gata de trimis la tipografie, Ion Iliescu a postat pe blogul său un text intitulat *Eu, „bolşevicul“!* care poate provoca uimire şi chiar enervări (a fost deja destul de comentat). Cu Ion Iliescu nu ne vom plictisi niciodată.

Toate citatele pe care le veţi găsi printre coloanele articolelor îi aparţin lui Ion Iliescu.

În plus faţă de ce puteţi citi în ediţia pe hîrtie a acestui dosar, pe dilemaveche.ro veţi găsi o anchetă în care cîţiva jurnalişti marcanţi scriu cum văd ei astăzi mandatele prezidenţiale ale lui Ion Iliescu. (**Andrei Manolescu**)

B A R B U R I S M E

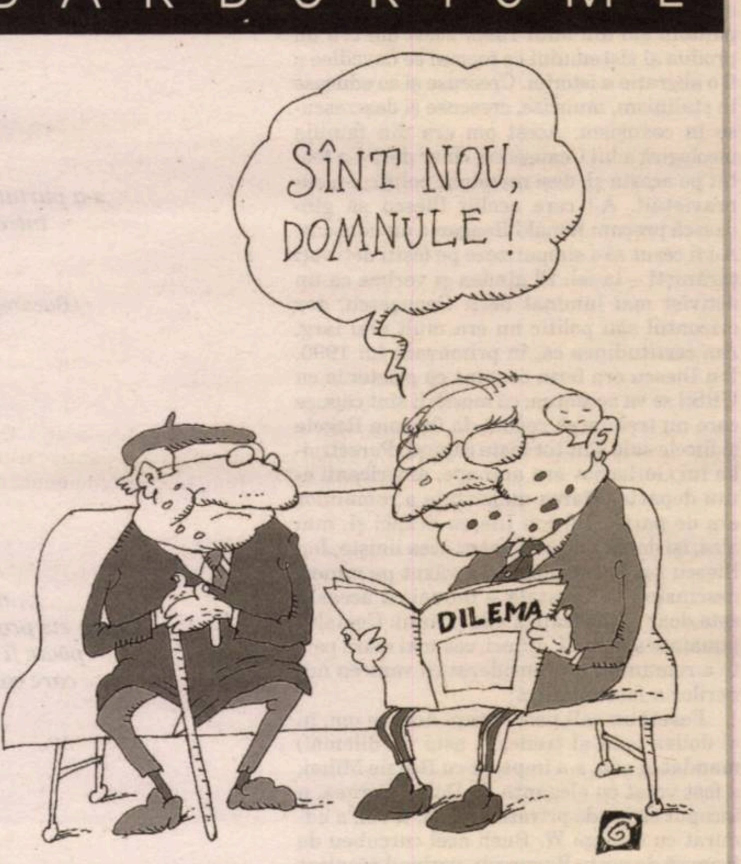

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 28 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Iliescu. Ion Iliescu

Adrian CIOROIANU

Interesant şi imperfect precum însăşi democraţia

La 25 de ani de la victoria sa categorică din mai 1990, este încă greu să vorbeşti despre Ion Iliescu. În acea primăvară eram student şi-mi doream cu toată ardoarea ca barca politică a dlui Iliescu să intre la apă. Printre colegi la fel de nedormiţi şi nebărbieriţi ca şi mine, agitam cheile în Piaţa Universităţii, mă recomandam „golan“ cu mîndrie şi credeam că Radu Câmpeanu ne va salva de neocomunism (alţii credeau că salvarea va veni de la Ion Raţiu). Dar, în acel 20 mai, victoria dlui Iliescu a fost mai categorică decît în cele mai negre coşmaruri ale noastre. Cu mintea profesorului de azi, nu am nici un dubiu: era normal ca Ion Iliescu să cîştige, pentru că spiritul timpului era cu totul de partea sa. România de atunci vorbea limba acelui Iliescu de atunci. Să fim sinceri: într-un fel, ne *schizofrenizaserăm* cu toţii. În vara aceea, la cîteva luni după prima victorie a eroului nostru, am scos o prea frumoasă studentă, medicinistă şi olteancă, la o plimbare, prin Parcul Romanescu din Craiova. Din propria grădină a părinţilor mei luasem un trandafir – tocmai bun pentru a-l da fetei la întîmpinare. Gestul acesta îl exersam deja de cîţiva ani cu diverse destinatare şi fetele, în genere, erau plăcut surprinse. Dar medicinista mea m-a privit acru. *Trandafir!? Tu eşti cu Iliescu!?* – a spus ea, făcînd un pas îndărăt. Era o amiază frumoasă de iulie '90, tocmai plouase şi aerul plutea aburit deasupra asfaltului. A fost prima şi singura femeie pe care am văzut-o oripilată în faţa unei roze. Cum v-am spus, eram puţin schizofrenici cu toţii.

© Adevărul

Un om care s-a autoreinventat

Numai răuvoitorii ar putea nega că Ion Iliescu nu a evoluat spectaculos – şi, în opinia mea, cu mult mai bine decît o arătau datele iniţiale. Puneţi-vă o clipă în pantofii săi din anul 1990: acest om era un produs al sistemului ce tocmai se dovedise a fi o aberaţie a istoriei. Crescuse şi se educase în stalinism, muncise, crescuse şi descrescuse în ceauşism. Acest om era din familia ideologică a lui Ceauşescu, chiar dacă l-a fentat pe acesta şi, deşi mototolit politic, i-a supravieţuit. A-i cere acelui Iliescu să gîndească precum Ronald Reagan e un nonsens. A-i fi cerut să-i simpatizeze pe foştii deţinuţi ţărănişti – la fel. El gîndea şi vorbea ca un activist mai luminat decît Ceauşescu, dar orizontul său politic nu era mult mai larg. Am certitudinea că, în primăvara lui 1990, Ion Iliescu era ferm convins că prietenia cu URSS se va accentua; că moşierii sînt căpuşe care nu trebuie să revină, la fel cum Regele şi fiicele sale sînt tot nişte căpuşe. Perestroika lui Gorbaciov era aproape, americanii erau departe. Marea majoritate a românilor era de partea lui Ion Iliescu atunci şi, mai ales, îşi dorea linişte. Pentru acea linişte, Ion Iliescu s-a bucurat cînd i-a văzut pe mineri descinzînd în Capitală – numai că aceasta este doar o jumătate a adevărului. Cealaltă jumătate spune că, atunci, cea mai mare parte a românilor au considerat că venirea minerilor a fost salutară.

Faceţi un salt peste timp. Acelaşi om, în al doilea (sau al treilea – asta da dilemă!) mandat al său, s-a împăcat cu Regele Mihai, a fost votat cu eleganţă de Doina Cornea, a început să laude privatizarea şi, tot el, a admirat cu George W. Bush acel curcubeu de toamnă de peste Bucureşti, vorbind răspicat despre marea dorinţă a românilor de a intra în NATO. Personal, am convingerea că Ion Iliescu a fost sincer şi cînd l-a hăituit pe Regele Mihai în 1990, şi cînd l-a invitat la cină în 2003. A fost sincer şi cînd i-a protejat pe primii rechini ai tranziţiei (care s-au adăpostit fără probleme sub pulpana sa), dar şi cînd a început să-i urecheze prin 2002, în persoana omnipotentului pe atunci premier Năstase. Apropo: cred că Adrian Năstase a fost unul dintre cei mai inteligenţi premieri ai României (nu discut aici culpele sale, a făcut-o Justiţia) – dar sînt convins că istoria va consemna că declinul dlui Năstase nu a început cînd s-a certat cu Traian Băsescu, ci atunci cînd l-a contrazis pe Ion Iliescu.

„Mircea Geoană
s-a purtat ca un prostănac
între cele două tururi
de scrutin.“

(Bucureşti, februarie 2005)

Cred că ar fi onest din partea noastră să acceptăm că oamenii raţionali îşi pot schimba convingerile. Ion Iliescu s-a schimbat odată cu România, în sensul bun al cuvîntului, aşa cum doar cei mai interesanţi conducători din istoria noastră au făcut-o. Primii săi ani au fost penibili – dar tot la fel erau chipul nostru comun, primele reclame de la televiziunea de stat, aspectul străzii, sucurile TEC la dozator pe care le beam cu plăcere orgasmică sau hainele turceşti care impuneau moda din tîrguri. În schimb, mandatul de după anul 2000 al lui Ion Iliescu a fost, aş spune, un exerciţiu de stil. Fostul *aparatcik* care ridica tonul la nervi *(„Măi, animalule!“)* a devenit treptat de un calm regal, zîmbetul lui nu ni se mai părea la fel de enervant precum în 1990, iar omul care învăţase rusa la tinereţe a deprins engleza la vîrsta a treia. Există un moment, în toamna anului 1996, peste care noi toţi – cei care am votat cu Emil Constantinescu şi nu am regretat acest lucru niciodată – am trecut nemeritat de repede, în euforia bucuriei de atunci. Cu ceva timp în urmă am făcut un documentar pentru TVR şi eu însumi am fost plăcut surprins cînd am văzut aceste imagini: ei bine, după acele alegeri din 1996 – pe care le-a pierdut –, Ion Iliescu a spus următoarele cuvinte: „Alegerile trec, ţara rămîne!“ Pentru fostul *aparatcik* era, trebuie să o recunoaştem, o frază de o eleganţă notabilă. Am cunoscut, în politica românească, „democraţi“ cu mai multe pretenţii, dar care au fost mereu incapabili să accepte că binele ţării ar putea însemna înfrîngerea lor.

„...am zis prostănac,
nu am zis prost. Un prostănac
poate fi un om inteligent
care calcă în străchini.“

(mai 2006)

Ion Iliescu
s-a reinventat de la un an la altul.

Ion Iliescu s-a reinventat de la un an la altul şi, dincolo de toate păcatele sale, cred că a mers în direcţia bună. Sînt momente delicate în istoria sa prezidenţială (primele mineriade, „telefonul roşu“ cu Moscova, pupiliirechini de care vorbeam etc.), dar sînt şi momente care s-ar putea ca sub patina timpului să ne apară sub alte culori. De exemplu, sînt foarte curios cum ar fi gestionat conflictul de la Tîrgu Mureş, cel din martie 1990, un profitor & accelerator al zîzaniei precum Traian Băsescu. N-o vom şti niciodată, desigur. Dar ceva date mă fac să spun că rolul lui Ion Iliescu în acea provocare a fost mai benefic decît vă puteţi imagina.

Lena şi Tita au avut dreptate

În toamna anului 2000, scriam deja de ceva vreme la *Dilema* şi, în şedinţele de redacţie, cele mai nevinovate plăceri erau să-l tachinez pe irepetabilul Alex. Leo Şerban pentru părul său blond şi espadrilele lui verzi (sau invers) şi să le enervez pe Tita Chiper şi pe Lena Boiangiu ironizîndu-l în fel şi chip pe Ion Iliescu (nu ştiu cît de mult îl iubeau ele – dar, oricum, îl priveau mai maţur decît mine). Numai că, surpriză! Dl C.V. Tudor a intrat în turul doi al alegerilor şi, brusc, chiar trăiam o dilemă: a-l vota sau a nu-l vota pe Ion Iliescu – pentru că, oricum aş fi întors-o, de el depindea democraţia românească! Astăzi, e uşor să spui că totul a fost o manipulare etc. Negustînd teoriile conspiraţiei, am crezut şi atunci ceea ce cred acum: uneori, în viaţa statelor, apar acele *lebede negre* (pe care ulterior avea să le teoretizeze Nassim N. Taleb) neaşteptate de nimeni, dar cu atît mai pline de consecinţe. Nu-mi venea a crede: cei doi au ajuns în finală, unii dintre prieteni spuneau că li s-ar usca mîna dacă ar vota cu Iliescu, iar C.V.T. se şi vedea preşedinte. *Ce-i de făcut?* – am întrebat-o pe Tita Chiper, mergînd într-o zi cu ea la o masă ieftină de prînz. *Ce-i de făcut, Lena?* – am întrebat-o şi pe cealaltă doamnă, mergînd cu ea spre metrou. O să povestesc altădată ce şi cum mi-au zis ele – cert este că m-am dus în acea duminică şi l-am votat pe Ion Iliescu. Nici mîna nu mi s-a uscat şi nici acel mandat astfel început al dlui Iliescu nu mi-a displăcut foarte mult. La 15 ani distanţă, priviţi situaţia la zi: Ion Iliescu scrie cărţi lizibile şi, cînd grăieşte, ca un patriarh, face linişte în partidul său (în care încă are fani mulţi), pe cînd C.V. Tudor a pierdut partidul, a devenit mizilic al show-urilor mondene şi, mai ales, a eşuat în a le împăca pe Zăvorance. Este, s-o recunoaştem, o diferenţă!

În urmă cu două luni, l-am invitat pe Ion Iliescu să-şi lanseze ultima sa carte într-un amfiteatru al Facultăţii de Istorie. Spre surprinderea mea, amfiteatrul s-a umplut. Spre şi mai marea mea surprindere, la intrarea dlui Iliescu studenţii s-au ridicat şi l-au aplaudat – cu o eleganţă pe care le-o cunoşteam, dar nu mă aşteptam să o arate tocmai atunci. Niciodată n-aş fi bănuit aşa ceva pe cînd eram eu student, în acelaşi amfiteatru.

Ceva mă face să cred că locul în istorie al lui Ion Iliescu nu va fi la fel de luminos precum credeau admiratorii săi din 1990 *(„Iliescu apare / Soarele răsare!“)*, dar nici atît de negru precum am/au crezut contestatarii săi, de ieri şi de azi.

Adrian Cioroianu *este doctor în istorie, profesor universitar, decan la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti, şi a fost ministru de Externe al României. Anul trecut a publicat cartea* Cea mai frumoasă poveste – cîteva adevăruri simple despre istoria românilor.

■ ■ ■

Victor GIOSAN

Ce îi datorăm lui Ion Iliescu

În seara anunţării rezultatelor primului tur al alegerilor prezidenţiale din Franţa în 2002, am rămas uimit ascultînd discursul lui Jacques Chirac adresat unei naţiuni în stare de şoc – era un discurs clonă a ceea ce ascultasem cu vreun an şi jumătate mai devreme la Bucureşti, cînd Ion Iliescu ştia că se va înfrunta cu Vadim Tudor în turul II al alegerilor prezidenţiale româneşti. Cele două discursuri erau mai mult decît asemănătoare – cei doi protagonişti foloseau cuvinte similare („dragi concetăţeni“ / *„chers concitoyens“)*, teme similare (necesitatea unui larg front democratic/republican pentru a stăvili extremismul) şi o gravitate a expresiei feţei identică: patria era în pericol!

Cum se ajunsese aici? Cum un preşedinte neo-gaullist al celei de-a cincea Republici ajungea să-l copieze fără să-şi dea seama pe preşedintele unei ţări de mîna a treia din Europa, acuzat fie de neo-comunism, fie de simpatii pro-moscovite, fie de conservatorism antireformator şi care în primele sale două mandate (1990-1996) fusese evitat de mai toţi şefii de stat occidentali? Sau se schimbase Ion Iliescu şi devenise un garant al unei evoluţii pro-occidentale?

Cu certitudine, scrupulele democratice ale lui Ion Iliescu nu erau semnificative la începutul anilor '90 şi nu trebuie să insist asupra acestui lucru – evenimentele primelor şase luni ale anului 1990, în special, sînt emblematice. Din punct de vedere politic, putem constata cîteva caracteristici definitorii ale acţiunii politice a lui Ion Iliescu din primul deceniu postdecembrist, care au marcat profund viaţa politică românească:

Dublul discurs: o versiune pentru piaţa internă, o alta pentru cea externă, o versiune astăzi şi opusa ei mîine (acest talent a fost dezvoltat multilateral de actualul prim-ministru). Aceasta este o caracteristică fundamentală a FDSN-PDSR-PSD – nici un preşedinte sau prim-ministru non-PSD nu a reuşit performanţe cît de cît comparabile celor ale reprezentaţilor PSD.

Inapetenţa pentru asumarea responsabilităţii şi pentru transparenţă, respectul numai formal pentru lege şi manipularea acesteia pentru propriile avantaje pînă la ultima limită – vezi multiplele mandate ale lui Ion Iliescu, modul cum a fost construită Constituţia din 1991 sau cea din 2003, al cărei destinatar era Adrian Năstase. Sau celebrul discurs din 1994 împotriva hotărîrilor judecătoreşti de retrocedare a proprietăţilor către foştii proprietari. Ion Iliescu a adorat politica de culise şi puterea informală – aşa a şi fost construită instituţia prezidenţială şi raporturile ei cu restul ramurii executive, care trebuia controlată strict, dar indirect. Lui Ion Iliescu îi datorăm neclarităţile constituţionale care generează conflictul cronic dintre preşedinte şi prim-ministru (cu excepţia cazurilor unor prim-miniştri complet lipsiţi de personalitate politică: Nicolae Văcăroiu sau Emil Boc). Şi tot lui – lipsa unor instrumente adecvate de echilibru şi control între ramura executivă şi cea legislativă: puterea anormală a Guvernului de a legifera direct prin intermediul ordonanţelor de urgenţă sau simple şi, pe de altă parte, imposibilitatea practică de a dizolva Parlamentul în cazul pierderii legitimităţii – toate acestea ţin de tipul de putere informală şi atotcuprinzătoare pe care l-a pus la punct şi pe care l-a crezut eficace şi stabil.

Pluripartidismul controlat – sînt mai multe partide, organizăm alegeri, dar numai unul rămîne la guvernare, eventual cu mici partide-satelit. A fost ideea dominantă a perioadei 1990-1996 alături de politica economică denumită de stînga radicală românească actuală „neo-dezvoltaţionism“. Ambele au întîrziat conectarea societăţii româneşti la evoluţiile celorlalte ţări central-europene cu vreo şase ani. Victoria CDR şi a lui Emil Constantinescu nu este deloc apreciată astăzi la valoarea reală pe care a avut-o: prima rotaţie democratică a puterii în România după mai bine de 60 de ani şi victoria unei forţe politice cu o clară orientare pro-occidentală, chiar dacă nu şi cu practici şi competenţe pe măsură.

Organizarea internă a FDSN-PDSR-PSD a urmat o variantă soft a „centralismului democratic“ – partid structurat piramidal, cu un strict control la nivel judeţean. Organizaţiile judeţene au devenit în timp adevărate feude, sistemul fiind consolidat de practica de a cumula funcţiile de conducere în partid cu cele din administraţia locală, în special judeţeană.

Politizarea administraţiei publice, a sectorului bugetar în ansamblu, după un model similar controlului total pe care Partidul Comunist Român l-a avut asupra societăţii româneşti, în special în anii '80. Nici un director de instituţie publică, şcoală sau spital nu trebuia să rămînă independent, iar criteriile de numire erau/sînt în aşa fel manipulate încît să permită cît mai uşor politizarea.

Unele din caracteristicile de mai sus s-au generalizat la toate partidele politice, reprezentînd astăzi un loc comun în modelul practicii politice din România şi sînt responsabile în mare măsură pentru multe din problemele clasei politice actuale, pentru divorţul dintre societate şi politicieni.

Din punct de vedere economic, Ion Iliescu a fost tentat de „un autoritarism de dezvoltare“ – aparent asemănător celor din Coreea de Sud, Chile sau Spania –, „neodezvoltaţionismul populist“ (după definiţia economistului „heterodox“, cum le place să-şi spună acum neo-marxiştilor, Cornel Ban – *Dependenţă şi dezvoltare, economia politică a capitalismului românesc*, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2014), caracterizat esenţialmente printr-un model economic în care economia este mixtă, iar statul este „principalul bancher şi proprietar al industriilor cu importanţă structurală“, sectorului privat rămînîndu-i numai întreprinderi mici şi mijlocii din industrii „marginale“ – industria uşoară.

În cazul lui Ion Iliescu şi al fidelului său prim-ministru Nicolae Văcăroiu, modelul pornea în fond de la distincţia comunistă clasică între sectorul A al industriei, industria producătoare de mijloace de producţie, care trebuie să rămînă în proprietatea statului şi să fie finanţată de acesta, şi sectorul B, industria producătoare de bunuri de consum (cenuşăreasa), care eventual ar putea fi parţial privatizabilă. Esenţa unui astfel de model este că, în ultimă instanţă, statul ştie mai bine să ia cele mai eficiente decizii de alocare a resurselor şi că acest lucru va proteja pe termen lung locurile de muncă şi bunăstarea clasei muncitoare industriale moştenite de la sistemul comunist. Pieţei şi mai ales proprietăţii private le erau destinate roluri secundare şi subordonate (printr-un mecanism adecvat de control al preţurilor). Viziunea dominantă a acestui model este neîncrederea în economia de piaţă privată: ceea ce cîştigă cineva trebuie să piardă altcineva, iar rezultatul final este nul – nu poate exista un sistem în care toată lumea să aibă de cîştigat, ceea ce evident semăna neîncredere în tot ceea ce este străin şi stimula puternice tendinţe naţionaliste şi izolaţioniste – ne mai aducem aminte de lozinca „Nu ne vindem ţara“.

Eşecul unui astfel de model era inevitabil, în ciuda teoriilor conspiraţiei şi ale „puterii dominante“ exercitate de neo-liberalismul occidental, practicate de autorul citat mai sus. Nu există exemple de succes al unor astfel de modele construite pe o formă mai veche sau mai nouă de marxism (vezi, cel mai recent, catastrofa venezueleană), ci numai dinspre dreapta, folosind masiv structurile capitalismului şi ale pieţei libere şi cu importante costuri în termeni de democraţie, de drepturi politice şi sindicale. Cauzele eşecului ţin nu numai de superioritatea alocării resurselor prin mecanisme de piaţă, ci şi de calitatea elitelor guvernamentale postcomuniste româneşti care s-au confruntat cu o dublă problemă: incompetenţa tehnică datorată ideologizării extreme a învăţămîntului, criteriilor de promovare profesionale şi absenţei unor sectoare de gîndire economică şi socială independente în perioada comunistă şi lipsa unei etici de tip „protestant“ sau confucianist.

© Adevărul

Trebuie totuşi să fim sinceri şi să ne întrebăm dacă România, în 1989-1990, ar fi putut produce/accepta alt tip de lider şi mi-e teamă că Ion Iliescu reprezintă un simbol pentru starea de fapt a societăţii româneşti în primul deceniu postdecembrist. În ceea ce priveşte partea a doua a carierei politice active a lui Ion Iliescu rămîn cîteva întrebări la care personal nu am un răspuns:

(i) De ce nu s-a reîntors la „neo-dezvoltaţionism“ în al doilea mandat şi a acceptat condiţiile „neo-liberale“ ale integrării în UE, inclusiv privatizări masive? Cum a tolerat foarte senin şi cu răbufniri izolate „capitalismul de cumetrie“ practicat de Adrian Năstase şi de ce nu a mai apelat împotriva acestuia la iubita lui putere informală (decît foarte rar şi timid)?

(ii) Ce l-a făcut ca în ianuarie 1999 să susţină pînă la un punct a cincea mineriadă şi apoi să se răzgîndească şi să semneze declaraţia de la Cotroceni din noaptea de joi, 21 ianuarie? De ce nu l-a graţiat pe Miron Cozma imediat în 2001, aşa cum probabil îl îndemnau sentimentele (deoarece a făcut-o în ultima zi mandat)? L-a reţinut raţiunea politică sau altceva?

(iii) De ce a continuat politica externă pro-occidentală a CDR şi a sprijinit integrarea euro-atlantică, după ce criticase vehement sprijinul acordat NATO în bombardarea Serbiei în 1999 şi susţinuse aproape deschis regimul Miloşevici în anii 1992-1995? Ce l-a făcut să se îndepărteze definitiv de Moscova – dovadă relaţiile foarte reci din perioada 2001-2004?

Nu ştim cînd vom afla răspunsuri la aceste întrebări, dar cred că a fost foarte bine pentru România că Ion Iliescu din ultimul deceniu al secolului trecut nu a mai fost acelaşi cu cel din primii ani ai noului secol. Motivele sînt mai puţin importante.

***Victor Giosan** este consultant în domeniul managementului şi al finanţelor publice.*

„Adrian Năstase
a obosit cam repede.
Este de înţeles, meseria
de premier e obositoare.“

(februarie 2003)

„Eu nu am participat
la îmbogăţirea
lui Adrian Năstase.
Nu avem tablouri
comune...“

(mai 2006)

„Adrian Năstase
e un om cu o forţă
de penetrare serioasă.“

„În plan politic, România arată cum mi-am închipuit“

interviu cu Ion ILIESCU

Dintr-un Dosar despre epoca Iliescu nu putea lipsi un interviu cu însuşi fostul preşedinte al României, încă implicat în viaţa politică, actualmente preşedinte de onoare al PSD. ***Ion Iliescu*** *a fost de acord să răspundă pe e-mail la întrebările noastre.*

© Adevărul

Cum vă imaginaţi viitorul României în 1989, atunci cînd aţi ajuns preşedinte? Istoria ultimilor 25 de ani a fost apropiată, a semănat cu ceea ce vă închipuiaţi atunci? Ce a fost diferit şi ce nu?

Istoria personală, felul în care m-am format, experienţele din tinereţe, cînd, în ciuda situaţiei interne, am avut privilegiul să cunosc şi alte experienţe, să fiu la curent cu dezbaterea de idei, atît din Europa, cît şi din lumea anglo-saxonă, m-au convins că, după experienţa totalitară, începută în anii '30 ai secolului trecut, România are nevoie de democraţie pentru a-şi putea continua dezvoltarea şi pentru a micşora decalajele de dezvoltare care o separă de Occidentul european.

Aceasta a fost prima decizie fundamentală luată în zilele Revoluţiei din decembrie 1989: revenirea la un sistem politic pluripartid, la instituţiile democratice: Parlament bicameral, înfiinţarea Curţii Constituţionale, care să sancţioneze excesele posibile ale politicului în legiferare, separaţia puterilor în stat, drepturi şi libertăţi cetăţeneşti, un sistem de garanţii care să asigure libera lor exercitare.

Sînt un om de stînga. Şi nu voi pune niciodată semnul egalului între democraţie şi capitalism. Mi se pare total absurd să se vorbească despre „democraţie de piaţă“. Este democraţia o marfă, supusă regulilor cererii şi ofertei? Şi, dacă da – ceea ce eu nu pot accepta –, ce mai rămîne din suveranitatea populară în astfel de condiţii?

La fel de inacceptabilă mi se pare şi ideea „democraţiei dirijate“. Nu credem în judecata poporului? Poporul trebuie pus sub tutela unor „înţelepţi“, care să-i arate calea dreaptă? Am mai trăit asta, şi nu ne-a fost tocmai bine. Iar Rusia nu este singurul exemplu de gîndire de acest gen. Deocamdată ea este cea care o spune cu voce tare. Amatori de „democraţie dirijată“ vedem şi prin vecinătatea României. Deocamdată îi reţine faptul că fac parte din Uniunea Europeană.

„Democraţia liberală“ este un alt concept care goleşte de conţinut, într-un fel mai blînd şi mai subtil, democraţia. Ştiu că mi se vor reproşa imediat cuvintele despre „democraţia originală“. Trebuie să spun cît se poate de clar: dincolo de nişte principii universal valabile, fiecare ţară îşi construieşte propriul ei sistem democratic, plecînd de la principiile despre care aminteam, dar şi de la tradiţiile sale politice, de la propria experienţă. Dacă ne gîndim bine, aici stă explicaţia eşecului „exportului de democraţie“.

Şi dacă tot e să ne întoarcem în timp, cîte ceva despre „modelul suedez“. Cei care mă cunosc – şi dincolo de obişnuitele clişee despre mine – ştiu că una dintre preocupările mele constante în anii '90 a privit găsirea unui model de tranziţie, politică şi economică, aplicabil după plecarea lui Ceauşescu de la putere. Aici se poate face o lungă discuţie, pentru că, oricît de ciudat le-ar părea unora, au existat în epocă încercări de conceptualizare a unor astfel de modele. Plecînd, evident, de la constrîngerile economice şi sociale interne, de la realitatea unei diversificări sociale importante, care a facilitat, pînă la urmă, succesul Revoluţiei. „Modelul suedez“ era o trimitere la un model de economie socială de piaţă, mixtă, cu un important sector public şi cu o protecţie socială substanţială, necesară într-o ţară marcată totuşi de sărăcie.

În plan politic, România arată cum mi-am închipuit, inclusiv în privinţa exceselor şi a eşecurilor pe care le vedem. În fond, amintirea noastră democratică este una modestă, şi nu foarte convingătoare. Dar avem o bază, chiar solidă, pe care putem construi. Şi eşecul este parte a procesului de învăţare. Mai complicat este în plan economic. Cel mai mare handicap vine din faptul că nu am reuşit să construim un capitalism românesc semnificativ şi nici un puternic sector al IMM, care să stimuleze iniţiativa privată, inclusiv în domeniul inovării. Pur şi simplu se reproduce, în mare, situaţia dinainte de 1989, numai că rolul capitalismului de stat – reprezentat de marile centrale industriale – este luat acum de multinaţionale. Nu e bine pentru o economie sănătoasă. Şi nici democraţia nu are cum să fie, în acest context, tocmai sănătoasă.

Privind retrospectiv, care vi se par astăzi deciziile cele mai bune pe care le-aţi luat în mandatele dvs. de preşedinte?

Este o judecată pe care prefer s-o las altora s-o facă. Eu aş fi subiectiv. Dar nici în legătură cu obiectivitatea altora nu-mi fac iluzii. Sînt însă lucruri pe care sînt bucuros că noi, românii, le-am făcut.

Da, sînt mulţumit că am fost parte a unor procese decizionale importante, care au privit viitorul României, i-au permis să se doteze cu o Constituţie modernă, cu instituţii democratice, i-au permis să-şi atingă obiective strategice, precum integrarea în UE şi în NATO. Reformele care se impuneau au avut un cost. Nu mic. Dar oamenii au înţeles rostul lor, le-au acceptat, le-au susţinut, în speranţa unui „mai bine“. Mai binele a venit, numai că nu pentru toţi. Problema polarizării economice şi sociale – pe care nu aveam cum s-o evităm, cîtă vreme majoritatea elitelor politice şi economice româneşti a îmbrăţişat cu un entuziasm demn de o cauză mai bună neo-liberalismul pur şi dur – este tot mai penalizatoare pentru democraţie, pentru performanţa societăţii, şi afectează pacea socială.

În interiorul instituţiilor politice putem găsi, dacă vrem, soluţii pentru aceste probleme. Experienţa personală, ceea ce am văzut în lume m-au convins de un adevăr: societăţile cele mai performante sînt cele care funcţionează prin căutarea consensului. Am fost arătat cu degetul pentru permanenta mea căutare a consensului în marile probleme ale României. Dar pe „Consensul de la Snagov“, din anii '90, s-a construit proiectul de integrare a României în Uniunea Europeană. Consens la care au fost parte şi cei mai aprigi contestatari politici ai mei. Dar ei aveau sensul istoriei şi conştiinţa responsabilităţii faţă de naţiune.

Din păcate, cultura confruntării a fost mai puternică, iar în ultimii zece ani conflictul a fost principalul instrument politic şi de guvernare. Este greu să schimbăm această realitate, dar trebuie s-o facem, dacă vrem să ne întoarcem la normalitate.

Care au fost deciziile cele mai proaste, ce vă reproşaţi cel mai mult din tot ce aţi făcut ca preşedinte? Aţi face astăzi ceva altfel?

Sigur este că, privind retrospectiv, şi eu, ca fiecare dintre noi, aş fi făcut multe lucruri altfel decît le-am făcut. Aş vrea să înţelegem un lucru: România a încetat să mai fie un regim unipersonal în 22 decembrie 1989. Succesele, ca şi eşecurile, sînt operă colectivă. Rolul preşedintelui este, în ultimă instanţă, de arbitru, de facilitator al dialogului, de păstrare a echilibrului. Mai este un lucru: deciziile noastre depind esenţial de calitatea informaţiilor de care dispunem cînd trebuie să le luăm. Da, au fost cazuri în care, plecînd de la informaţii proaste, parţiale, deformate, am luat decizii pe care în alte condiţii nu le-aş fi luat. Este vorba de anii de început, marcaţi de puternice tensiuni politice şi sociale, de eşecuri economice, inevitabile în tranziţie, care au generat violenţă socială.

Am făcut eforturi sincere şi constante pentru a îndrepta lucrurile. De asta am pus cel de-al doilea mandat constituţional sub semnul reconcilierii naţionale. Inclusiv în ceea ce priveşte relaţia cu Regele Mihai. Şi cred că, în mare, am reuşit să îndrept unele lucruri.

Ce v-a deranjat cel mai tare pe parcursul anilor cît aţi fost preşedinte? Există ceva peste care nu puteţi trece, ceva ce nu puteţi ierta colaboratorilor sau adversarilor dvs. politici din perioada în care aţi fost preşedinte?

Sînt multe lucruri care m-au deranjat în lunga mea carieră, deopotrivă politică şi profesională. Sînt un om normal! Cel mai mult mă deranjează lipsa de seriozitate, fuga de răspundere. În orice sistem, fie că este politic, fie că este economic sau social, responsabilitatea decidentului este un parametru esenţial. La noi fuga de răspundere a ajuns sport naţional. Ne ascundem în spatele unei birocraţii stufoase, al unor reglementări absurde. Pe de o parte, este o problemă de educaţie. Pe de altă parte, este vorba de slăbiciuni instituţionale şi legislative, de lipsa protecţiei legale pentru decidenţi. Cu o legislaţie aproximativă, orice act de decizie poate fi incriminat. Şi atunci decizia este pasată de colo-colo. Timp în care pierdem resurse, oportunităţi de dezvoltare, oameni pregătiţi.

Mă deranjează alt obicei: instituţia publică – inclusiv partidele politice – văzută drept feudă personală. Cel din fruntea ei devine un soi de satrap, care taie şi spînzură pe „moşia“ lui. Nu se colaborează, nimeni nu discută cu nimeni. Nu poţi fi o democraţie funcţională cu instituţii cu apucături totalitare.

Cel mai rău „nărav“ este reaua-credinţă, obiceiul unora de a căuta din start motive pentru care un lucru „nu se poate face“, în loc să caute soluţii pentru rezolvarea problemelor oamenilor. Mă deranjează folosirea funcţiei publice pe post de recompensă pen-

> *„Pentru un partid, statutul de opozant este cel mai bun purgatoriu.“*

> *„...pentru unii sînt un bolşevic! Fie! Dar sînt «bolşevic» pe banii mei, cîtă vreme şi din taxele plătite de mine sînt înjurat cu sîrg, pe acest motiv, la televiziunea publică, de tot felul de indivizi, care fac apologia capitalismului pur şi dur, în timp ce trăiesc din bani publici.“*
>
> *(blog-ul personal, 2015)*

DILEMA
Iliescu. Ion Iliescu

tru unii din anturajul puternicilor zilei.

Ați avut adversari politici pe care i-ați prețuit în mod special? Pe cine și de ce?

În contrast cu obișnuitele clișee despre mine, am avut adversari politici cu care m-am înțeles adesea chiar mai bine decît cu unii oameni din propriul partid. Oameni pe care i-am respectat și îi respect pentru trecutul lor, pentru tăria convingerilor, pentru felul în care au înțeles și înțeleg să servească interesul național. Ne despart ideologii? Și da, și nu, dar nu asta contează. Contează ceea ce am putut face împreună pentru România. Și am făcut destule, împreună cu oameni precum Ion Rațiu, Radu Câmpeanu, Ion Diaconescu, Mircea Ionescu-Quintus, Emil Constantinescu, Corneliu Coposu. Și lista este lungă. Cu unii dintre ei am avut și am relații apropiate. Cu mulți dintre ei, printre care regretații Radu Vasile, Mircea Ciumara, Ulm Spineanu, am lucrat în Parlament, dar și la elaborarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Durabilă, Orizont 2025.

Care au fost motivele pentru care l-ați grațiat pe Miron Cozma în 2004?

Dincolo de orice alt motiv, a fost o decizie în logica reconcilierii naționale. Mi s-a părut că societatea românească se așezase suficient de mult, se normalizase, avea motive de satisfacție: aderarea la NATO și la Uniunea Europeană, încît să poată închide un alt capitol controversat din trecutul recent, să mai astupe o tranșee din războiul româno-român, care ne face atîta rău și acum. Am subestimat determinarea unora de a rămîne în tranșee, precum soldatul japonez uitat în jungla filipineză. Regretul meu nu privește atît gestul grațierii, cît ocazia ratată de a închide un capitol din trecut.

Aș vrea să spun un lucru: cred că sîntem pe un drum greșit. Ne iluzionăm că putem rezolva orice probleme de natură socială cu închisoarea. Unii ar vrea să vadă tot mai mulți oameni în închisori, pe termen cît mai lung. Și ce rezolvăm cu asta? Va fi mai puțină sărăcie? Mai puțină polarizare socială? Vom avea servicii publice mai bune? Țările care au crezut că, schimbînd Statul Providență în Statul Penitență, rezolvă aspectele sociale ale eșecului economic n-au făcut decît să genereze mai multe probleme și mai multă violență. Este o discuție mai importantă decît cea despre timpul petrecut în închisoare de Miron Cozma.

„Președintele trebuie să fie un arbitru, un mediator și, mai ales, să aibă o idee foarte clară despre limitele puterii lui.“

Asta nu înseamnă că, atunci cînd este vorba despre criminali periculoși, închisoarea nu este necesară. Este necesară. Dar de aici pînă la transformarea ei în soluție universală e cale lungă.

O nouă iluzie periculoasă se insinuează în mintea oamenilor, care pleacă de la vorba: „Frica păzește pepenii“. O societate nu poate fi condusă prin teroare, băgînd frica în oasele oamenilor. Toate experiențele astea au eșuat lamentabil, tragic. Frica nu este soluția pentru combaterea corupției. Totalitarismele generează mai multă corupție. Frica, la fel, și nu doar corupția obișnuită, ci și corupție morală. Este o temă care necesită reflecții mai atente.

Cum vă explicați pasiunile puternice și contradictorii, de simpatie și de contestare, pe care le-ați provocat în rîndul populației în anii '90? Unii vă iubeau și vă votau orice ar fi fost, în vreme ce alții vă contestau fără odihnă.

Anii totalitari ne-au învățat fie să urîm fără limite un lider, fie să-l adulăm, fie să aderăm fără spirit critic la o ideologie sau alta. Extremele astea spun ceva despre educația noastră civică, pînă la urmă. Ce-i bizar în situația mea este că sînt departe de imaginea pe care și-o fac unii despre „idolii mulțimilor“, și nici o personalitate conflictuală nu sînt. Dar erau vremuri în care etichetele țineau loc de judecăți critice. Nu-mi plac nici ura, nici adularea. Știu bine cine sînt, ce pot, care-mi sînt limitele. Și nici nu-mi place să mă iluzionez.

Cei care m-au votat au avut, totuși, motive mai raționale decît cred detractorii mei. Pur și simplu își doreau un anumit ritm al schimbării, o anumită siguranță în legătură cu viitorul. Oricît ar predica unii asta, nimănui nu-i place riscul de dragul riscului. Riscul necalculat n-a premiat pe nimeni. Da, am reușit să trec dincolo de sticlă, cum spun unii, să le propun oamenilor ceva ce li s-a părut realist și fezabil. Și, cu toate greutățile, în cea mai mare parte am reușit să le împlinesc speranțele puse în mine. Sau, altfel spus, mi-a păsat de oameni. E simplu.

De ce credeți că sînteți singurul candidat al PSD (incluzînd aici și formulele anterioare ale acestui partid) care a cîștigat alegerile prezidențiale? Ce ați avut în plus față de Ponta, Geoană sau Năstase?

E o analiză lungă, și nu cred că putem lămuri lucrurile așa de ușor. Simplificările duse prea departe mai mult strică decît ajută înțelegerii lucrurilor. Evident, există un complex de cauze, care explică atît victoriile mele în cursa prezidențială, cît și insuccesele celorlalți lideri ai PSD în încercarea de a cîștiga aceste alegeri.

Trebuie să spun că, abstracție făcînd de alegerile din mai 1990, atît cele din 1992, cît și cele din 1996 și cele din 2000 nu au fost nici simple, nici ușoare și au avut mize diferite. Dacă alegerea din 1990 a părut tuturor firească – era vorba de notorietate, de program, de slăbiciunea, explicabilă, a opoziției de la acea dată –, lucrurile s-au schimbat rapid. A fost cu adevărat o competiție strînsă, și în 1992, și în 1996, și în 2000. În 1992 am plecat de pe poziții fragile, după ruptura din FSN, cu un partid în curs de structurare, FDSN, cu un climat social tensionat. Cred că a fost victoria unui proiect, proiect care ținea cont de realități, de agenda publică. Ideea lui centrală era aceea a suportabilității sociale a tranziției, revenirea la normalitatea funcționării economiei, afirmarea României în plan european și internațional.

Trebuie să spun că m-am sprijinit, și în 1992, și în 1996, și în 2000, în principal pe partid, pe baza lui, pe aceia care puteau mobiliza oamenii în jurul unor idei. Cred că n-am greșit sprijinindu-mă mai puțin pe media. Nu neg importanța comunicării, a relațiilor publice. Dar nu cred că poți vinde un produs politic precum un detergent. Veți spune că și alegerea lui Traian Băsescu, și aceea a lui Klaus Iohannis mă contrazic. Este doar o aparență. Consecințele lipsei de substanță a celui „vîndut“ așa publicului sînt extrem de penalizatoare. Este o golire de conținut a politicii, a competiției electorale. Vă mai amintiți despre ce au fost, cu adevărat, alegerile din 2004 și 2014? Ce a însemnat „Să trăiți bine!“? Ce înseamnă „România lucrului bine făcut“?

În sistemul nostru constituțional – expres făcut așa, pentru a nu permite acumularea unei prea mari puteri în mîna unui singur om –, președintele trebuie să fie un arbitru, un mediator și, mai ales, să aibă o idee foarte clară despre limitele puterii lui. Or, ceea ce vedem este imaginea unui soi de Dumnezeu pe Pămînt. Așa ceva nu mi-a plăcut niciodată. Pentru că neagă valorile politice, etice și morale pe care trebuie să le apere și să le promoveze un președinte.

În 1996 alternanța la guvernare a fost binevenită. Mai ales pentru sănătatea democrației, deși pentru economie a fost aproape un dezastru. Care a generat un curent de radicalizare politică și socială deloc de dorit, într-un moment sensibil, cînd se decidea admiterea noastră în UE și în NATO.

Opoziția nu a făcut rău nici PDSR, nici mie, ca lider. Am reușit să reconstruim partidul, să prezentăm un nou proiect de țară, o nouă ofertă electorală și, nu în ultimul rînd, ne-am despărțit de mulți oportuniști – traseiști, în limbajul politic de azi – care au făcut rău politicii. Ion Iliescu, cel din cursa electorală din 2000, nu mai era nici Ion Iliescu cel din 1990, nici cel din 1996. Am fost credibili – și eu, și partidul – cînd ne-am prezentat în fața cetățenilor, cu o ofertă clară: relansare economică, apărarea democrației, integrare europeană și euro-atlantică, reconciliere națională. Și ne-am ținut de cuvînt.

Adrian Năstase ar fi trebuit să cîștige alegerile, dacă judecăm după succesul guvernării. Unde au greșit, și el, și Mircea Geoană, și Victor Ponta? În primul rînd au subestimat rolul partidului în campania electorală și au supraestimat rolul „consilierilor“. Oamenii din partid s-au simțit abandonați și nu s-au mai implicat cu aceeași determinare în susținerea candidatului. Partidul s-a fragmentat și, paradoxal, nu din cauza ascensiunii „baronilor locali“, ci din cauza conflictului conducerii cu baza partidului, care îi include și pe baroni. Cei din organizații și-au văzut strict de interesele lor locale și au întreținut relații de forță, adesea conflictuale, cu liderii de la centru. De aici și ideea că viitorul președinte al României din partea PSD va fi acela care va reuși să reunifice partidul, care acum este fragmentat.

O a doua eroare este aceea că s-a mers prea departe cu analogiile. Totul a pornit cu „deplasarea la centru“ a lui Bill Clinton, pentru a cîștiga cel de-al doilea mandat. Asta a inspirat cea de-a „Treia cale“, a laburiștilor. În PSD erau destui admiratori ai acestui curent de gîndire „de stînga“. Care nu are legătură cu stînga. „A treia cale“ a fost o ofertă făcută de laburiști clasei de mijloc britanice, neliniștită, după atîția ani de neo-conservatorism, în legătură cu viitorul său. Noi nu avem o clasă de mijloc de dimensiunile celei americane sau britanice, ci o clasă populară, extrem de mare, care are alte nevoi, esențial rezolvate de o stîngă social-democrată clasică. Între ofertele „stîngii neo-laburiste“ de la noi și populismul „dreptei“ populare, oamenii, constatăm, au ales populismul. Și aici PSD are la ce medita.

Trec peste obișnuitele clișee, în ceea ce-l privește, ca partid, cu „Jos comunismul!“ sau „Oamenii rușilor!“ sau „Corupții corupților!“. În principiu este vorba despre schimbarea de generații în societate, de fragmentarea societății, de emergența unei clase de mijloc, extrem de fragilă, cum spunea cineva, o clasă de mijloc pe credit, care nu are o identitate clară, politic vorbind, dar și de criza economică.

PSD a rămas principalul partid al României în toți acești ani. Doar că, într-un fel sau altul, a avut probleme nu în a găsi parteneri de guvernare – deși a stat în opoziție o perioadă –, ci în a construi un sprijin solid pentru candidații săi în turul II al alegerilor prezidențiale.

Cred însă că lucrurile încep să se schimbe în favoarea PSD, pentru că societatea se așază, clasa de mijloc începe să-și epuizeze frustrările generate de prima criză economică serioasă pe care o traversează, să judece și altfel lucrurile din societate, să înțeleagă că și ea are nevoie de solidaritate, de ceea ce propune stînga. Pentru a cîștiga viitoarele alegeri prezidențiale, PSD trebuie să reușească guvernarea, să facă ceea ce așteaptă oamenii și, mai ales, să-și facă din consolidarea democrației elementul central al demersului său politic. Și să-și limpezească identitatea, să se facă bine înțeles de oameni.

Dintre mandatele dvs. de președinte, pe care l-ați alege? Pe care-l considerați a fi fost mai de succes?

Ambele mandate au avut realizările lor. Dar cel de-al doilea este, simbolic vorbind, cel mai important: România a fost admisă în NATO și în UE, românii au putut circula liber prin Europa, a început un proces de reconciliere națională, economia a intrat pe un trend ascendent. Este mandatul în care românii și-au putut proiecta imaginea în viitor, cu încredere și optimism.

Pentru ce ați dori să fiți ținut minte în mod special, ca președinte?

Asta o vor decide românii. Eu aș vrea să fiu judecat cu dreaptă măsură și să fiu ținut minte pentru revenirea la democrație și pentru întoarcerea României în familia democrațiilor europene.

a consemnat Andrei MANOLESCU

■ ■ ■

„Beția puterii te duce prin toate etapele: la început ești cocoș, apoi maimuță, apoi leu și la urmă porc.“

(martie 2008)

„Foarte nociv este spiritul clientelar, protejarea rudelor, crearea de clanuri și grupuri de interese.“

(februarie 2010)

„Incompetența e mai rea decît corupția. Combinația dintre ele e ucigătoare.“

(mai 2006)

Elena ŞTEFOI

Cîteva amintiri

© Adevărul

„Doomnu' Coposu, doooomnuu' Coposu, nu mai îmi da, dom'le, cu sula-n coaste!"

(Bucureşti, 1990)

Am aflat de existenţa lui Ion Iliescu în octombrie 1978, la Festivalul Scriitorilor de la Iaşi. Criticul Laurenţiu Ulici reuşise să invite la această manifestare şi un grup de 13 tineri poeţi care nu debutaseră editorial. În calitatea lui de prim-secretar de partid al judeţului, Iliescu a oferit participanţilor o recepţie în holul Hotelului Unirea, unde fusese cazată scriitorimea. Ulici m-a prezentat zîmbitorului amfitrion, pe care îl asaltau autorii veniţi din toate zonele ţării. Era atent şi răbdător cu fiecare şi se vedea că-i place compania celebrităţilor. Deşi Festivalul a fost compromis de un scandal la scenă deschisă (provocat de Florica Mitroi), Ion Iliescu s-a ales cu gloria organizatorică a singurei manifestări de gen din România ceauşistă.

L-am zărit de cîteva ori înainte de Revoluţie la premiere de teatru sau de film, la lansări şi expoziţii, întotdeauna înconjurat de lume bună şi întotdeauna binevoitor. La Casa Scriitorilor şi la Casa Scînteii, odată cu Perestroika s-au înteţit şoaptele care ne avertizau că el va fi următorul conducător. Am fost printre cei care s-au bucurat că profeţia s-a împlinit, purtată de valul de la Intercontinental şi Televiziune, dar i-am refuzat pe cei care voiau să mă convingă că am dreptul la un certificat de revoluţionar. În zilele primei mineriade, cînd noul preşedinte democrat a ieşit livid la TVR pentru a-i înfiera pe „legionarii din Piaţa Universităţii", m-am temut că el va fi victima celor care-l „informaseră" pe fostul dictator despre protestele din Timişoara, „puse la cale de un grup de huligani".

În vara lui 1993, pe cînd eram redactor-şef la *Dilema,* trimestrialul *East European Constitutional Review,* editat de University of Chicago Law School, mi-a propus să fac un interviu cu preşedintele Ion Iliescu pe care să-l prefaţez cu un scurt portret al acestuia. Publicaţia pregătea un număr special dedicat instituţiilor prezidenţiale postcomuniste, pe care l-a lansat cîteva luni mai tîrziu, cu ocazia unei conferinţe tematice. Am trimis un fax la Cotroceni, cu solicitarea de rigoare. Am primit imediat răspuns şi am fost programată o săptămînă mai tîrziu să înregistrez interviul. Şeful statului n-a întîrziat nici un minut, mi-a strîns afabil mîna şi – înainte de a ne fi aşezat –, m-a luat prin surprindere: „Mata lucrezi cu Pleşu, nu ştiu ce are el cu mine de mă tot critică..."

Aveam un set de întrebări şi i-am spus de la început că aş vrea să-mi răspundă la toate. M-a asigurat că are timp şi că îl pot întreba orice. Avea obişnuinţa frazelor lungi, mi se părea că vorbeşte prea mult, intrînd în detalii şi justificîndu-se chiar şi cînd nu era cazul. Întrucît mă interesa specificul instituţiei prezidenţiale şi istoricul acesteia, am făcut referire la faptul că funcţia de preşedinte fusese oficializată printr-un decret al lui Ceauşescu. L-am întrebat dacă acest „păcat originar" nu face şi mai dificil exerciţiul de autoritate în perioada tranziţiei. S-a înfierbîntat brusc, mi-a contrazis vehement premisa, atrăgîndu-mi atenţia că nu poate fi făcută nici o legătură între preşedinţie şi Constituţia lui Ceauşescu. Mi-a explicat îndelung că primul preşedinte al României a fost Alexandru Ioan Cuza. A insistat apoi, revenind la propriul său rol, că între el şi Ceauşescu nu poate fi făcută nici un fel de comparaţie, că opoziţia şi presa îşi permit să îl denigreze, deşi în oricare ţară civilizată calomnia ar fi pedepsită. Nu prea mai ştiam cum să-l întrerup, o făcusem de mai multe ori pînă în acel moment al dialogului. Într-un tîrziu, s-a oprit singur din peroraţia împotriva „aşa-zişilor monarhişti" şi a jurnaliştilor „fără simţul realităţii", care-l acuză de ceauşism, nu înainte de a-şi acorda dreptul unei duble interogaţii retorice: „Ţi-ai putea oare imagina că i-ai fi luat un interviu fostului preşedinte? Şi-ar fi închipuit presa că îi este permis să insinueze tot felul de lucruri despre cei aflaţi la putere pînă în '89?"

„Şi-ar fi închipuit presa că îi este permis să insinueze tot felul de lucruri despre cei aflaţi la putere pînă în '89?"

© Adevărul

George W. Bush Jr., Ion Iliescu

În septembrie 2004, am făcut parte din delegaţia însoţitoare a preşedintelui în ultima sa vizită oficială peste Ocean. Începuse campania electorală pentru alegerile la care Iliescu nu mai putea candida. În pofida sfaturilor de sens contrar ale celor care mizau pe Adrian Năstase, dorind să-i ofere acestuia şansa de a se întîlni cu alegătorii din Canada, şeful statului a ţinut morţiş să inaugureze controversata Piaţă a României din Montréal şi să-şi lanseze în SUA ultimul său volum de dialoguri. Eram director în MAE, fusesem implicată în proiectul mult hulitei statui a lui Eminescu, mă aşteptam ca deplasarea să fie torpilată din mai multe părţi. Unul dintre românii canadieni (aflat în vizorul Justiţiei din Québec), care-şi dedicase patru ani să denigreze iniţiativa Pieţei României şi să compromită finalizarea proiectului, era acum sponsor al manifestărilor din programul delegaţiei prezidenţiale. Ion Iliescu i-a decernat Ordinul „Steaua României" pentru „contribuţia sa la promovarea imaginii ţării noastre în lume". Inaugurarea Pieţei s-a desfăşurat cu huiduieli şi proteste, dar ministrul Culturii, Răzvan Theodorescu, s-a enervat mai tare decît preşedintele. La Bucureşti, toate ziarele au făcut vîlvă şi s-a lansat chiar un concurs pentru cel mai agresiv titlu de articol dedicat deplasării. La întoarcere, în aeronava înţesată de jurnalişti, toată lumea se distra, rememorînd fazele antiprezidenţiale. Ion Iliescu a apărut la un moment dat din cabina sa şi a făcut cîţiva paşi pe culoar. S-a oprit lîngă scaunul ocupat de cea mai gureşă reprezentantă a presei, s-a sprijinit cu o mînă de spătar şi, spunîndu-i pe nume, a încercat să o convingă, la început politicos, apoi vizibil iritat, că relatarea semnată de ea cu o zi înainte într-un cotidian de mare tiraj era plină de neadevăruri. Jurnalista îl întrerupea vehement, repetînd că de fapt ea a fost mai blîndă decît alţii. Şeful statului s-a retras după aproape un sfert de oră, încercînd, spre final, să atingă măcar o coardă sensibilă. „Păcat, eşti prea tînără ca să fii atît de rea!" Imediat după ce s-a închis uşa care despărţea cele două compartimente ale avionului, fosta interlocutoare a şefului statului s-a mirat cu voce tare, adresîndu-se colegilor săi de breaslă: „Chiar nu înţelege că de asta am fost trimişi şi plătiţi, să fim cît mai răi?!"

***Elena Ştefoi** este publicistă, poetă şi lucrează în diplomaţie.*

■ ■ ■

Christian MITITELU

„Creație și Informație“

Înainte de 1989, Ion Iliescu, sau Ion Ilici Iliescu, cum figura în anuarele nomenclaturii din Europa Răsăriteană, era desigur un personaj cunoscut în sferele înalte. Ocupase funcţii importante în aparatul de partid, căzînd apoi în dizgraţie după celebra vizită (am putea spune de documentare!) făcută de Ceauşescu în Coreea de Nord. Suficient ca Ion Iliescu să trezească interes la Moscova, de care îl legau multe fire. Necunoscut nu era nici la Washington, graţie unor politologi americani (cum ar fi Kenneth Jowitt) sau relatărilor unor conaţionali pripăşiţi prin lumea universitară de peste Ocean.

Pentru publicul larg din România numele Ion Iliescu nu însemna însă mai nimic. Era detestat de cei care, studenţi fiind în 1956, au fost închişi pentru că s-au solidarizat cu revoluţionarii din Ungaria, ca şi de alţii care avuseseră de-a face cu el în circumstanţe definitorii. Dar cum el însuşi a fost ulterior acuzat de „deviere intelectualistă“, Ion Iliescu a ştiut să curteze „lucrătorii în domeniul culturii“ de la Timiş şi Iaşi, unde a funcţionat ca vicepreşedinte şi, respectiv, preşedinte al Consiliului Judeţean. Unii dintre ei l-au apreciat ca pe un *aparatcik* cu o atitudine mai constructivă. Marele public nu era însă la curent cu existenţa acestui personaj. Presa avea grijă să tacă, aşa cum nu dezvăluia nici numele celor care mai apăreau în cîte o fotografie alături de Ceauşescu.

Ion Iliescu, al cărui nume a fost picurat prin radio în percepţia colectivă a românilor, putea fi un pion util.

Chiar şi printre cititorii de gazete, puţini sînt cei care au lecturat sau avuseseră răbdarea să parcurgă bolovănosul articol semnat de Ion Iliescu în *România literară,* în 1988, cu titlul „Creaţie şi Informaţie“. Ion Iliescu se declara interesat de rolul creaţiei intelectuale şi al progresului tehnico-ştiinţific *(sic)* în societate. Nu îl cita pe Ceauşescu, din cîte îmi amintesc. În schimb, îi atribuia lui Francis Bacon zicerea că „ştiinţa e putere“. Cred că o făcea mai mult ca să adauge că reciproca nu stă în picioare, o aluzie la soţia dictatorului. Iliescu sublinia „necesitatea“ (cuvînt-cheie în epocă) dezvoltării unor forme de control asupra factorilor decidenţi, spre a ţine pasul cu progresul tehnologic. Probabil că aşa gîndiseră şi alţii cu veacuri în urmă cînd se năştea democraţia, cu sau fără progres… Nu cumva erau formulările lemnoase, dacă nu neapărat conţinutul, un mesaj codat că România are nevoie de Perestroikă?

Articolul a fost observat de cercetătorii postului de radio Europa Liberă, de la München, care parcurgeau cu acribie toate publicaţiile româneşti în căutarea unui semnal sau vreunui fir de care se putea lega o speranţă. L-au semnalat, l-au analizat, iar redactorii postului, probabil cu consimţămîntul responsabililor de la Washington, l-au popularizat. Autorul a fost lăudat pentru curajul şi viziunea sa şi evocat în numeroase analize despre criza regimului din România. Astfel, la un post de radio cu mare influenţă în România s-a vorbit în repetate rînduri despre Ion Iliescu, sugerîndu-se implicit că ar fi o posibilă alternativă mai luminată la Nicolae Ceauşescu.

Alternativa trebuie să fi fost evocată la Moscova, Washington şi Londra de un vechi stalinist, Silviu Brucan, care a vizitat în aceeaşi perioadă cele trei capitale. La Moscova, în 1988/89, nu mai mergea nimeni din conducerea partidului. La Washington, Silviu Brucan (pe care tot un cercetător de la München mi l-a lăudat ca fiind singurul disident din România!) a zăbovit mai mult datorită unor probleme medicale. A fost găzduit de un artist plastic din diaspora care avea să se remarce ca unul din cei mai fideli susţinători de peste Ocean ai lui Ion Iliescu. De altfel, în tot cursul anului 1989 am fost contactaţi la BBC de diverse persoane din exil cîndva privilegiate de regim şi care nu se manifestaseră în vreun fel pînă atunci. Refrenul lor era că „nu se mai poate“ şi că „trebuie să facem ceva…“. Unii încercau să ne livreze informaţii incendiare despre Ceauşescu, sperînd probabil că BBC le va difuza neverificate. Cineva părea să coordoneze o campanie de influenţare a celor dispuşi să plece urechea şi să pregătească terenul pentru o schimbare – trebuie spus timidă în raport cu ce se întîmpla în alte ţări din Europa Răsăriteană.

În măsura încă neelucidată în care cele două supraputeri au avut un rol în evenimentele din decembrie 1989, este plauzibil ca ambele să fi considerat că Ion Iliescu ar fi una dintre soluţiile de luat în calcul. Gorbaciov avea o proastă părere despre liderii comunişti din Europa Răsăriteană, mai cu seamă despre cei care se opuneau reformelor pe care le considera esenţiale. Moscova a complotat în vederea înlocuirii lui Erich Honecker, Todor Jivkov şi chiar Janos Kadar. Nu există însă dovezi că ar fi dictat cine să fie succesorii acestora.

© Adevărul

Corneliu Vadim Tudor, Ion Iliescu

„Este un moft chestia asta cu «sfînta proprietate privată», restituirea pădurilor este o prostie istorică.“

(Focşani, ianuarie 2001)

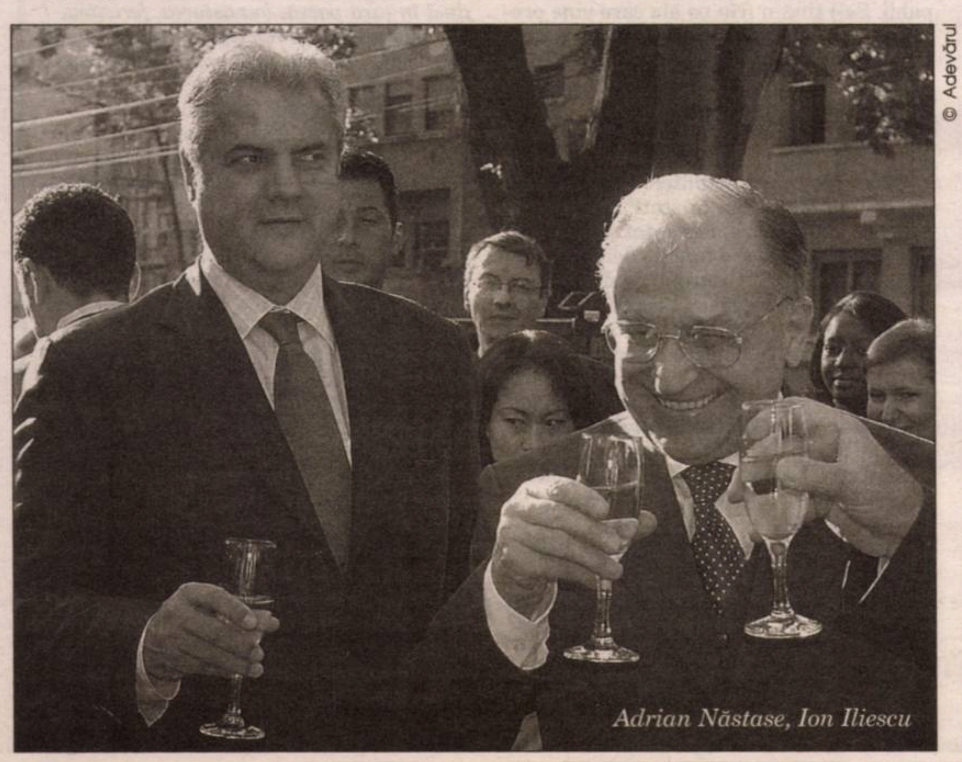

© Adevărul

Adrian Năstase, Ion Iliescu

„Cînd am arătat pericolele lui restitutio in integrum, *un cor de proteste s-a auzit pînă la cer: «Bolşevicul Iliescu nu vrea să dea înapoi casele furate de ai lui!» Culmea e că mă înjurau şi aceia daţi afară din casele revendicate de mafia imobiliară, pe umărul căreia plîngeau! Acum vedem că totul a fost premeditat, că jurnalişti şi formatori de opinie, intelectuali publici, oameni puşi să apere legea au fost plătiţi de mafie, pentru a-şi atinge obiectivele şi pentru a fura cu acte în regulă sume uriaşe din bani publici. În schimb, eu eram «bolşevic», pentru că mă opuneam jafului premeditat!“*

(blog-ul personal, 2015)

„Acelaşi cor de bocitoare plătite mă înjura şi cînd atrăgeam atenţia asupra pericolului reprezentat de destructurarea sistemului de administrare a fondului forestier. «Bolşevicul de Iliescu nu vrea să ne dea pădurile înapoi!» Acum plîngem după păduri şi admirăm munţii cheliţi de vegetaţie!“

(blog-ul personal, 2015)

Pe Ceauşescu, Gorbaciov îl detesta. Pe de altă parte, nu avea un motiv aparte pentru a grăbi debarcarea lui. România „epocii de aur“ oferea o mărturie convingătoare a consecinţelor dezastruoase ale refuzului de a reforma sistemul. Apoi, din punct de vedere economic, politic şi militar, România se îndepărtase de Moscova. Nu găzduia trupe sovietice pe teritoriul ei, cu atît mai puţin rachete, ca RDG sau Cehoslovacia. Poziţiile antisovietice ale lui Ceauşescu nu mai interesau Occidentul şi în consecinţă nu mai reprezentau un factor iritant pentru conducerea sovietică.

S-ar putea însă ca Mihail Gorbaciov şi sfetnicii săi, Edvard Şevarnadze şi Aleksandr Iakovlev, să se fi temut că perpetuarea dictaturii cuplului Ceauşescu sau o implozie a regimului pot duce la instabilitate. Sau că, în eventualitatea prăbuşirii regimului, puterea ar fi putut cădea în mîinile partidelor istorice. Sovieticii ştiau că liderul ţărănist Corneliu Coposu afiliase în secret partidul la Internaţionala Creştin-Democrată. Sau poate că Moscova dorea să evite coagularea unui curent naţionalist, favorabil reunificării cu Basarabia, care, în 1989, încă nu se desprinsese de Uniunea Sovietică.

Nu ştim, dar este cert că guvernul sovietic, şi nu numai el, prefera ca, în interesul stabilităţii, transferul de putere iminent şi în România să se producă cît mai lin sau chiar discret orchestrat din afară. Într-un asemenea scenariu, Ion Iliescu, al cărui nume a fost picurat prin radio în percepţia colectivă a românilor, putea fi un pion util. Istoria ne va spune în cele din urmă dacă aşa a fost.

E de remarcat însă că, în 1988-89, Ion Iliescu, bine tăinuit de presa cenzurată din România comunistă, ca orice personaj în viaţă sau din istorie care ar fi putut să-l eclipseze într-un fel pe Ceauşescu, a fost adus în prim-plan de o instituţie de presă din lumea liberă şi democratică.

***Christian Mititelu** a fost director al secţiei române a BBC între anii 1984-2004.*

Mircea KIVU

De ce răsărea soarele cînd apărea Iliescu

Ion Iliescu este deţinătorul unor performanţe demne de *Guinness Book*-ul politicii. Nu doar că, după cea mai sîngeroasă răsturnare a unui regim comunist, a reuşit el, fost secretar al Partidului Comunist, să devină şeful statului, nu doar că a deţinut trei mandate de preşedinte într-un stat a cărui Constituţie interzice deţinerea a mai mult de două. A reuşit performanţa unică (după ştiinţa mea) în istoria modernă ca, după ce a pierdut prin alegeri funcţia de preşedinte, să revină şi să obţină un nou mandat. În plus, e singurul român care a fost ales (prin vot direct) preşedinte candidînd din partea unui partid de stînga.

În primele luni ale lui 1989, cînd regimurile comuniste din Tratatul de la Varşovia cădeau unul după altul, erau înlocuite de către aripile reformiste (perestroikiste) ale partidelor comuniste. Trecerea se făcuse relativ lin, de aici şi aşteptările celor mai mulţi dintre români, care sperau în instaurarea, în prima fază, a unui regim comunist atenuat – nu ştiau despre incompatibilitatea funciară dintre comunism şi democraţie. Numai că Partidul Comunist Român, spre deosebire de partidele-surori din Europa, nu avea o aripă reformistă. Prin autoritarismul extrem practicat în partid, Ceauşescu anihilase orice tentativă de reformă internă.

Succesul lui Iliescu, în decembrie 1989, s-a datorat faptului că el a furat startul. Era cel mai cunoscut dintre „comuniştii cu faţă umană“. Numele său era vehiculat atît în mediile subversive gen Europa Liberă, cît şi în cercurile diplomatice şi intrase deja în folclor drept probabil succesor al lui Ceauşescu. De aceea, apariţia sa în sediul Televiziunii, la începutul după-amiezii de 22 decembrie, nu a surprins pe nimeni, părînd perfect legitimă. (Detaliu de regie: în vremea aceea, orice director purta la muncă costum şi cravată; deşi venea direct de la Editura Tehnică, unde era director, Iliescu a avut grijă ca pe micile ecrane să apară în pulover.) Zecile de filme şi romane cu „activistul bun“ au avut, de bună seamă, o contribuţie decisivă.

În bună parte, mai ales în primele zile de după Revoluţie, succesul l-a datorat îndelungii sale experienţe de activist. Din „ultimul pe listă, cu voia dumneavoastră“ a reuşit repede să se impună în grupul care preluase puterea. Atît el, cît şi alţi ex-activişti (Bârlădeanu, Brucan, Marţian) au reuşit repede să facă din membrii „civili“ ai primului Front (Cornea, Blandiana, Dinescu, Caramitru) simple ornamente de vitrină, excluşi de la deciziile cu adevărat importante. El, Iliescu, deprinsese subtilităţile ştiinţei de a conduce o şedinţă, cum să păstreze iniţiativa, să stea în expectativă cînd e cazul, să nu antagonizeze direct, să fandeze, să dea cuvîntul cui trebuie pentru a acoperi argumentele adversarilor şi multe alte trucuri.

În 22 decembrie 1989, românii descopereau că linia a doua, reformistă, a PCR era inexistentă. Atunci a apărut un curent manifest anticomunist (scandarea „Fără comunişti!“ a coincis cu momentul primelor rafale trase de „terorişti“) – asumat mai ales de către reprezentanţii „partidelor istorice“. Dar majoritatea poporului nu era pregătită pentru o schimbare atît de radicală. Cu puţine excepţii, oamenii reacţionau negativ cînd auzeau de „întoarcerea moşierilor“, „monarhie“, „legionari“ şi alte sintagme cu semnificaţii sulfuroase înrădăcinate în mentalul colectiv de-a lungul celor 40 de ani de propagandă comunistă. Şi da, respinseseră comunismul, nu şi pe comunişti.

„Le-am mulţumit minerilor ca să plece din capitală. Din mineriade am învăţat cum să construim statul de drept.“

(mai 2007)

„Nu au avut nimic de-a face cu socialismul ştiinţific, au întinat nobilele idealuri ale comunismului!“

(22 decembrie 1989, despre soţii Ceauşescu)

Din acest motiv, Ion Iliescu, adeptul tranziţiei line şi al comunismului rezonabil, era soluţia care asigura liniştea marilor majorităţi. Reacţia nu era deloc iraţională: s-a văzut după un deceniu că principalul bazin electoral al lui Iliescu, muncitorii industriei socialiste, avea să alimenteze grosul numeroşilor perdanţi ai tranziţiei. Inspirat, sloganul cu care a cucerit 12 milioane de alegători în alegerile din mai 1990 a fost „Un preşedinte pentru liniştea noastră“. Cei doi contracandidaţi, Câmpeanu şi Raţiu, proaspăt desantaţi din îndepărtatul Occident, nu ofereau publicului larg posibilitatea identificării. Or, se ştie că nu admiraţia, ci identificarea adună voturi. Dimpotrivă, fostul activist de partid, îmbrăcat simplu şi vorbind pe înţelesul tuturor, fără emfază, cu căldură părintească, era pe placul celor care tocmai pierduseră un tătuc – cam autoritar, ce-i drept. Reuşea să fie, în acelaşi timp, familiar şi paternalist.

Contrar aparenţelor, contestările din Piaţa Universităţii, obsesivul „Jos Iliescu“ nu reuşeau să mobilizeze decît un mic număr de intelectuali din marile oraşe. Dincolo de perimetrul Pieţei, Iliescu „al nostru, dintre noi“ era adulat. În 13 iunie 1990 a fost suficient ca el să spună că „este vorba de acte de tip legionar, care trebuie oprite cu toată fermitatea“ pentru a fi crezut. Nu doar de către minerii din Valea Jiului, ci şi – nu uităm – de către mii de bucureşteni care au susţinut actele de barbarie produse a doua zi. Cum să nu fie crezut, cînd 80% din populaţie votase cu o lună mai devreme împotriva partidelor (de-a valma, dar mai ales a celor „istorice“), a revenirii „exploatatorilor“, a „camarilei regale“ şi altor fantoşe similare care fuseseră resuscitate cu abilitate de către propaganda frontistă?

Pe la mijlocul anilor ’90, Iliescu domina autoritar orice sondaj de opinie. Fie că întrebai cine e cel mai competent, cel mai autoritar, mai cinstit, mai sincer, mai inteligent, mai reformist, mai energic, mai de încredere – primul loc era ocupat de el, urmat la distanţă mare de diverse alte figuri publice (de obicei, Ion Ţiriac), în nici un caz politicieni. Mi-amintesc chiar de un sondaj în care era considerat cel mai bogat român. Asta pentru că, pur şi simplu, pentru cei mai mulţi dintre concetăţenii noştri, el era alfa şi omega – ceilalţi fiind doar accesorii. Nu doar că nu exista alternativă, dar nu exista măcar ideea de alternativă („noi n-avem un Havel“).

De-a lungul timpului, Iliescu a pierdut de două ori controlul asupra vîrfului vizibil al partidului. Prima dată, în martie 1992, după mineriada care dusese (cu largul concurs al lui Iliescu) la demisia Guvernului Roman şi după pierderea alegerilor locale în Bucureşti şi alte cîteva oraşe mari; la Convenţia FSN a cîştigat moţiunea condusă de Petre Roman (care a devenit preşedinte al partidului) împotriva celei a aripii Iliescu. Iliescu şi apropiaţii săi au părăsit partidul şi au format Frontul Democrat al Salvării Naţionale (actualul PSD). Noul partid a reuşit performanţa (din nou, demnă de *Cartea Recordurilor)* ca, la cîteva luni de la înfiinţare, în septembrie, să cîştige alegerile parlamentare şi prezidenţiale.

A doua oară, la congresul din aprilie 2005, după eşecul din alegerile generale, l-a susţinut vehement pe „arogantul“ Adrian Năstase (proaspătul învins la preşedinţie), însă acesta a fost învins de către „prostănacul“ Geoană. Cu toate acestea, Iliescu a continuat să exercite o influenţă puternică în partid, din funcţia de preşedinte de onoare, funcţie în care a supravieţuit mai multor schimbări la vîrful partidului.

De fiecare dată, a reuşit să revină şi să-şi reia locul din vîrful piramidei. Asta pentru că foştii activişti PCR – baza activului de partid – i-au rămas fideli în toate circumstanţele. Chiar şi acum, la o vîrstă venerabilă, se pare că exercită o influenţă semnificativă asupra mişcărilor din partid. E drept, mai puţin energică, pentru că „poporul pesedist“ e pe cale de extincţie naturală.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

Liliana NICOLAE

Ultima coadă la Cotroceni

De fiecare dată, cozile se întindeau nu spre Muzeul Cotroceni, ci în partea cealaltă, pe lîngă zidul Palatului. Uneori, erau pe două-trei rînduri. Oameni cenuşii, dar veseli şi gata oricînd să sară la dezbatere dacă era cazul. Şi, de multe ori, era. Îmbrăcaţi în paltoanele bune, cu pălării sau şepci proletare pe cap, simpatizanţii lui Ion Iliescu stăteau la coadă ore în şir, ca să-i strîngă mîna şi să-i spună „La mulţi ani“. Se întîmpla pe 3 martie, de ziua sa de naştere, dar uneori şi de Sfîntul Ion.

Zi însorită, 3 martie 2004. Ion Iliescu era sărbătorit pentru ultima oară la Cotroceni şi se organizase Ziua porţilor deschise la Palat. Un motiv în plus ca aceia care-l simpatizau să nu rateze ocazia unei ultime cozi la Cotroceni. Erau sute de oameni, din toate colţurile ţării. Răbdători. Nu se grăbeau niciodată (de altfel, majoritatea erau pensionari), iar mulţi dintre ei aveau o mică atenţie pentru preşedintele lor: borcane cu dulceaţă, buchete de flori (în special trandafiri), unii îi aduceau prăjituri, cereri pentru casă, tablouri, mici obiecte de artă artizanală personalizate cu numele preşedintelui, cărţi, petiţii pentru graţieri... Peste toate, o dorinţă aproape unanimă: „Domnu’ Iliescu să nu plece!“

„Normal ar fi ca domnul Năstase să vină în locul lui Iliescu şi Iliescu în locul lui Năstase, prim-ministru. Deci asta dorim. Dar dacă putea să mai rămînă în continuare ar fi bine, dar nu se poate! Ăsta e necazul... “ *(domn, la costum, cam 70 de ani)* „Să nu plece din politică, să facă politică ca şi pînă acum, că nouă ne-a fost bine cu dînsul.“ *(femeie, 60 de ani, casnică)*

„Să fie prim-ministru, că e cel mai capabil. Să-l ţină-n frîu pe ăla care vine preşedinte şi să-i spună: pînă aici!“ „Dar cine e mai mare: preşedintele sau premierul?“ – întreb. „Indiferent! Eu nu ştiu dacă domnul Năstase îşi va respecta limitele... e bine să-l tragă cineva de mînecă.“ *(bărbat suspicios, trecut de 65 de ani)*

„Mai bine... preşedintele Senatului să fie, că e al doilea om în stat!“ „Ăla e mic, dom’le!“ „Mic, mare, dar e tot politician!“ „Ba mai bine îi face o funcţie de vicepreşedinte, să conducă în continuare, din umbră, că e unul dintre cei mai mari politicieni din Europa!“ *(discuţie între doi bărbaţi)*

„S-a născut în politică, şi cred că... tot în politică... nu se va lăsa de politică pînă la sfîrşitul vieţii dumnealui.“ *(domn, genul intelectual, peste 75)* „Să fie tot preşedinte!“ „Dar nu mai poate!“ „De ce?“ „Nu-i dă voie Constituţia.“ „Eu zic, atuncea, să obţină tot o funcţie importantă ca şi asta.“ *(bărbat, 65 de ani, venit de undeva de la ţară)*

„Eu tot vin la dînsul în fiecare an şi tot aşa, nu m-a ajutat cu nimic! Mă trimite la justiţie, că... justiţia... că nu ştiu ce!“ „Auzi, dom’le? Dar nu ţi-a dat bani de arătură? Ce-ţi mai trebuie, dom’le? Ai venit dumneata aicea să faci scandal?...“ „Ia vezi-ţi, dom’le, de treaba dumitale! Ce-ţi veni cu arătura?“ *(doi domni, nemulţumitul şi revoluţionarul)*

Emoţionat, intervine... poetul. Un domn, care ţine în mînă o foaie de hîrtie. „Eu am mai făcut o dată poezia asta, dar nu am apucat să i-o spun, dar i-am făcut o poezie, eu – lui: «*Iliescu, domn înalt, / Tu tot globul l-ai călcat, / Cît în lung şi cît în lat, / Şi toate statele le-ai vizitat. / Să ne aduci în ţară pacea, bunăstarea, fericirea, / La toate casele de români! / Iliescu, domn fără egal, / Tu eşti fiu de maramureşean, / Eşti revoluţionar şi dinamic în cuvînt.*» Să trăiţi! La mulţi ani! Gata!“

Coada înainta greu şi nimeni nu se plictisea. Înăuntru, preşedintele Ion Iliescu avea la el zîmbetul şi energia necesară. Toată lumea îl invidia pentru forma în care se află şi ziariştii chiar se întrebau... ce ia preşedintele?! Stătea toată ziua în picioare să-şi primească oaspeţii. Şampanie şi pişcoturi, sucuri şi pateuri, lăutari şi cîntăreţi. Într-un an, la o aniversare, Marcel Pavel i-a cîntat cu tot dragul melodia „Frumoasa mea, în noaptea asta“. Pupături, fotografii, iar – uneori – fanii îl prindeau în cîte o horă. Într-o parte stăteau la coadă la felicitări colegii de partid, politicienii şi vedetele, în alta – oamenii de rînd.

Anul acesta, cînd Ion Iliescu a împlinit 85 de ani, a fost sărbătorit printr-un concert, la Ateneu. Potrivit agenţiei de ştiri Agerpres, fostul preşedinte a spus: „Mă simt bine-mersi, ca de la trei ori 25“.

***Liliana Nicolae** este jurnalist la Europa FM.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Tinerii la interviu

De cîțiva ani încoace am parte, datorită meseriei, de discuții ample cu potențiali angajatori. Oameni care conduc firmei mai mari sau mai mici și care „vînează“ tineri pentru diverse posturi. Și care găsesc cu greu ceea ce își doresc. Am să scriu, poate, cu alt prilej, despre misiunea grea pe care cred că o are, în România zilelor noastre, cineva care îi oferă unui proaspăt absolvent un loc de muncă, misiune care nu se rezumă la un contract semnat și la fișa postului livrată pe fugă, ci și la formarea viitorului angajat.

Deocamdată am să mă rezum la cîteva observații despre felul în care se prezintă la interviu tinerii candidați, subliniind, totuși, că există și excepții lăudabile de la portretul conturat, în cîteva puncte, mai jos.

1. Ar fi de spus, mai întîi, că tinerii aflați în fața primului lor interviu și a primei posibile slujbe habar nu au să dea răspunsuri omenești, „românești“, cinstite, autentice. Învață de pe tot felul de site-uri de doi lei care sînt răspunsurile „cu noroc“ la întrebările angajatorului și le livrează precum automatele de cafea: „sînt proactiv/ă“, „interrelaționez cu succes“, „defectul meu este că sînt prea sincer/ă, meticulos/oasă, sensibil/ă“, „caut un mediu motivațional“ etc.

2. Știu, CV-ul unui candidat este primul test dat în fața angajatorului, așa că el trebuie să fie cît mai convingător. Însă tinerii au iluzia, inoculată de aceleași site-uri pline de sfaturi prost traduse din engleza corporatistă, că trei pagini pline de așa-numitele cursuri de dezvoltare personală și nici una, măcar, cu niscaiva luni de voluntariat sau practică în meseria pentru care au aplicat îi vor aduce mai aproape de slujba mult visată, fie ea una de manichiuristă sau de secretară.

Mulți dintre ei termină o facultate
fără să știe să introducă un alineat în Word.

3. Există cîteva răspunsuri cu efect hipnotic în rîndul tinerilor, dar care nu au nici o legătură cu ceea ce caută un posibil angajator. Spre exemplu, la întrebarea „ce știi să faci cel mai bine?“, răspunsul cvasi-unanim este: „să comunic cu oamenii (!)“, cu varianta „să relaționez“, ca și cum toți ar vrea să se angajeze la firma lui Mark Zuckerberg.

4. Ideea că pentru tinerii de azi computerul este o lume în care pășesc cu nonșalanță și ale cărei teritorii le sînt extrem de familiare este total falsă. Mulți dintre ei termină o facultate fără să știe să introducă un alineat în Word sau să aranjeze un tabel în Excel după un algoritm dat. Nici cu Google-ul nu stau prea bine: dacă le dai să facă o documentare pe un subiect, rîvna de a căuta cele mai serioase site-uri pălește după primele zece rezultate afișate, iar discernămîntul și cultura necesare în a detecta sursele de referință valide le lipsesc cu desăvîrșire.

5. Atunci cînd li se oferă posibilitatea de a adresa la rîndul lor întrebări, foarte rari sînt cei care au curiozități în ceea ce privește responsabilitățile slujbei scoase la concurs. În general, întrebările sînt despre beneficii, orele peste program, posibilitățile de avansare. Sigur, este îmbucurător că tinerii de azi își cunosc drepturile, mai ales că piața muncii din România oferă nenumărate exemple de abuzuri din partea angajatorilor. Dar nițică îngrijorare și interes față de sarcinile pe care le vei avea de rezolvat nu strică.

Pentru toate acestea și pentru multe alte lipsuri din formarea lor pentru piața muncii nu ei sînt (singurii) vinovați. Tot ceea ce e prost în școala românească – programe, manuale, pregătire profesională – se reflectă în modul în care tinerii absolvenți de liceu sau de facultate sînt lăsați de izbeliște în fața drumului greu către un loc de muncă onorabil.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Iubirea, cu reguli și povești

Cărțile de popularizare a relațiilor dintre sexe se grăbesc cu sfaturi utile, care mai de care. În special pentru femei (cel puțin pe acelea le am eu). Dacă ar fi să sintetizăm, în mare, regulile stau cam așa: dacă ai ghinionul să fii femeie, nu prea ai voie să faci nimic. Dacă ai și, iarăși, ghinionul să ai un caracter voluntar și intempestiv, să fii genul care „pune ochii“ pe un bărbat și numai pe respectivul îl vrea, orice-ar fi, atunci chiar că respectarea regulilor în cauză e un coșmar: ideea e că, dacă vrei să cîștigi, adică să te alegi cu un reprezentant al sexului tare pe tavă, trebuie să nu faci nimic, aparent, și doar să manipulezi lucrurile discret, din vîrful degetelor și al buzelor.

De pildă, să nu dai niciodată telefon, chiar dacă simți că-ți dai duhul dacă nu pui mîna pe aparat. Dacă te sună El, să vorbești puțin și civilizat, nu implicat, după care să fii tu cea care pune capăt conversației, prefăcîndu-te ocupată. „Fă-te că lucrezi!“ este un alt deziderat: ai, n-ai treabă, trebuie să mimezi că ai, să arăți că ești o persoană responsabilă, serioasă, independentă, al cărei program nu depinde nicicum de fițele vreunui mascul. Poți accepta întîlnirea cu el, în weekend, dacă te sună cel tîrziu miercurea. După miercuri, e exclus: o adevărată impietate… La întîlnire, nu trebuie să ai o conversație nici prea sinceră, nci prea profundă: deranjează. O poți ține pe un ton vesel, *casual,* din care să nu reiasă cumva că ai avea probleme, depresii, chiar opinii – altfel, ai putea deveni o eventuală complicație ori chiar piatră de moară pentru un viitor partener. Nu inițiezi tu sexul, Doamne ferește, și nicidecum de la prima întîlnire.

E adevărat că regulile enunțate mai sus aparțin variantelor mai *soft* ale cărților pentru femei. Am văzut și altele, mai *hard,* de pildă una despre cum să le faci pe plac „băieților răi“ – în care rețeta, pe scurt, e următoarea: să-i surprinzi. Să nu fii niciodată la fel. Aici ai voie, se pare, să iei și inițiative…

Lecturile astea de manual le-am alternat, dacă tot am studiat (măcar superficial) fenomenul, cu unele să le zicem mai clasice: cu basme. Sînt cîteva povești, pe care le-am iubit de cînd eram mică, în care eroinele fac mult pentru eroi. De pildă, în „Povestea porcului“, a lui Creangă. Eroina, prințesa, greșește, ca și în „Barbă-Albastră“, a lui Perrault, printr-un exces de curiozitate și de inițiativă. Dacă încalcă interdicțiile și își depășește teritoriul delimitat de bărbat, nenorocirile se țin lanț: Barbă-Albastră o prinde pe soția lui și se pregătește s-o omoare (noroc cu frații care vin s-o salveze); Porcul-prinț din „Povestea porcului“ o încinge pe biata nevastă gravidă cu un cerc de fier peste mijloc ca să nu-și poate naște pruncul (care, de altfel, e și al lui) pînă nu va pune el mîna lui dreaptă peste mijlocul ei. Doar că el se duce tocmai la Mînăstirea de tămîie, despre care nimeni habar nu are pe unde este, iar ea trebuie să pornească, așa gravidă, cu cerc cu tot, prin lumea largă, să-l regăsească. Și așa trece ea „peste nenumărate țări și mări, și prin codri și pustietăți așa de îngrozitoare în care foșgăiau balauri, aspide veninoase, vasiliscul cel cu ochi fărmăcători, vidre cu cîte douăzeci și patru de capete și altă mulțime nenumărată de gîngănii și jigănii înspăimîntătoare (…)“. Mă rog, ca pînă la urmă să-l găsească, să se spargă cercul și să rămînă împreună, cu copil cu tot, *happy family*…

La fel, în „Crăiasa zăpezilor“, a lui Andersen, Gretchen umblă-n lung și-n lat ca să-l regăsească pe Karl, prietenul ei, și să-i dezghețe inima în care intrase un ciob din oglinda cea rea, transformînd-o, astfel, într-un bulgăre de zăpadă. Lacrimile ei rezolvă totul, pătrunzînd pînă la inimă, topind bulgărele de gheață și mistuind ciobul de oglindă.

Personajele de sex feminin din poveștile menționate nu sînt chiar Penelope: așteptarea, cel puțin în cazul lor (eventual a telefonului sosit cel tîrziu într-o miercuri), nu ar fi rezolvat mare lucru. Slavă Domnului, regulile nu sînt chiar atotputernice (alte exemple în articole viitoare).

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

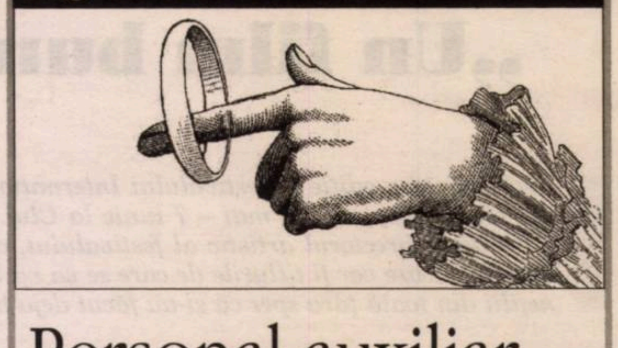

Personal auxiliar

Merge încet, pe fața ei poți citi plictiseala și acreala unei zile lungi și fierbinți de lucru. Duce în mîna dreaptă un soi de băț lung din care se ramifică mai multe crengi de care atîrnă niște sfere mov. Chestia asta din mîna ei poate fi reinterpretarea unei pălării a vreunui nebun de curte regală. Bilele mov, pe care le ghicesc a fi moi și pufoase, se clatină în toate direcțiile la fiecare pas. În spatele celei care poartă zurliul toiag – o procesiune de moși și babe.

Grupul organizat de turiști pensionari își consumă rentele prin Europa Occidentală și chiar acum, într-un orășel medieval perfect conservat unde peste un lăcaș de cult vizigot s-a construit o moschee, iar peste moschee o catedrală. Perechile de moși și babe merg ca la grădiniță, doi cîte doi în spatele doamnei cu bile mov. N-ar îndrăzni să se abată de la drum și de la program. Orice pas în stînga sau în dreapta, orice lipsă la apelul vizual duce la o fluturare nervoasă a toiagului mov, flamura cuceritoare, bastonul călăuzitor al unei cruciade turistice în care eticheta cere disciplină, un mers tîrșîit de muzeu și capetele lăsate pe spate la fotografiat turnuri, creneluri, fațade și bolți pictate.

Procesiunea de pensionari e compactă și înșelătoare. Nu poți izola nici o figură. Toți seamănă între ei, de parcă au fost turnați în aceleași matrițe. Ele sînt tunse scurt și blonzite, cu ochelari cu rame subțiri, aurii, au cercei, inele și brățări și genul ăla de bermude imposibile, nici scurte, nici lungi, din care ies picioarele fanate, albe, încălțate în sandale cu tălpi ca de tractor. Ei poartă șepci, tricouri colorate peste semi-burți și au primit cu toții Ordinul Sfîntului Aparat de Fotografiat; harnașamentul e așezat pe diagonala pieptului, încrucișat pe același piept mîndru cu Ordinul Sfintei Borsete în care se află pașapoarte și banii pe care au auzit că trebuie să-i păzească cu zece ochi de mărunții hoți de buzunare locali.

În fața lor flutură femeia asta plictisită toiagul cu bile mov, cu ei trebuie să petreacă zile întregi de mers în orășele medievale, pe străzi înguste, în muzee și pe terase organizate de berării, la vreo degustare tradițională de te miri ce, la cofetăria cu marțipan – tradiție de secole – și alte asemenea chestii.

Ea este parte a celor care susțin eșafodajul complicat, menit să servească (și să supravegheze) turistul. E sora bună a celor care stau ascunși de lumina soarelui în săli de muzee. Îi vezi pe cîte un scaun, în colț. Ei au grijă să nu bei apă pe lîngă un Goya neprețuit din perioada neagră, să nu te apuci să atingi cu vîrful degetului vreo trăsătură lucioasă de penel a vreunui maestru flamand cel Bătrîn, trăsătură care de aproape nu înseamnă nimic, iar de departe face o dantelă diafană și argintie la gîtul unei matroane înțepate. Oamenii ăștia ascunși de lumina soarelui își omoară zilele pe tablete și pe ecranele telefoanelor. Unii învață chineza, i-am văzut cu caiete, scrijelind la ideograme. Alții citesc, mulți schimbă nesfîrșite mesaje pe telefoane cu cei din lumea de afară. Întotdeauna m-am uitat cu atenție la oamenii ăștia, am recunoscut prezența lor și i-am observat la fel de bine ca pe tablourile pe care le păzeau. În contrapartidă, în ochii lor eram cu toții o masă informă de omenire din toate colțurile lumii, enervantă uneori, plictisitoare de cele mai multe. O turmă în șlapi și sandale care bifează și muzeul ăsta pe listă. Tu, paznic la muzeu și om de ordine, alegi să stai lîngă un tablou trecut cu vederea, un mic studiu, poate un ucenic umil rafaelit, lumea te ocolește, nu e spectaculos.

Ați observat vreodată cupidonii din picturi sau basoreliefuri? Ei sînt cei care susțin eșafodajele complicate, leagă panglicile care închid frumos un peisaj, fac giumbușlucuri ascunși la picioarele vreunui personaj important, aruncă cu mere în derîdere într-o scenă importantă cu decapitări. Acum mai priviți-i încă o dată pe cei cărora nu le dăm importanță în vacanțele noastre anoste – personalul auxiliar.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

„Un film bun e ca un shot de adrenalină“

– interviu cu Mihai CHIRILOV –

Cea de-a 14-a ediţie a Festivalului Internaţional de Film Transilvania are loc în perioada 29 mai – 7 iunie la Cluj. L-am întrebat pe ***Mihai Chirilov,*** *directorul artistic al festivalului, ce „comori“ a găsit pentru selecţie şi care vor fi titlurile de care se va vorbi pînă noaptea tîrziu. Cinefilii din toată ţara sper că şi-au făcut deja bagajele.*

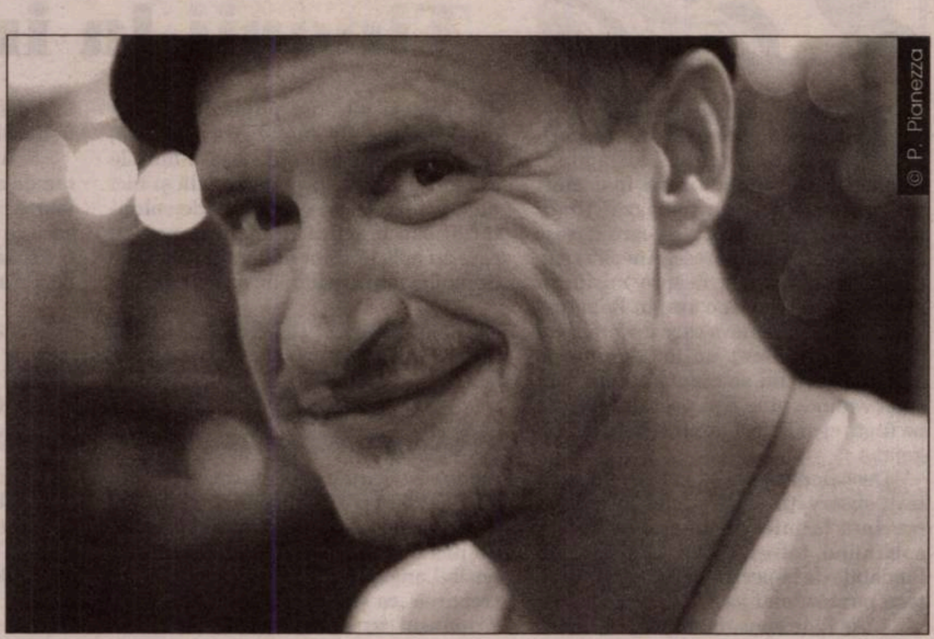
© P. Pianezza

Cum aţi descrie camera motoarelor în perioada ultimelor pregătiri pentru TIFF? Ce înseamnă bucătăria unui festival de mărimea asta?

Inevitabil, totul e mai precipitat pe ultima sută de metri în toate departamentele: tehnic, oaspeţi, comunicare, tipărituri, evenimente etc. Toate cazanele sînt încinse la maximum. Toate oalele dau în clocot. Toată lumea scoate aburi pe nări. Telefoanele sună non-stop, căsuţele de e-mail dau pe-afară. E perioada în care tot mai multe nopţi sînt albe şi-n care îţi doreşti ca zilele să aibă 48 de ore. Atunci e definitivată programarea pe zile, ore, săli – un coşmar matematic, dacă stai şi te gîndeşti că sînt peste 400 de proiecţii şi evenimente care se întîmplă timp de zece zile în 18 locaţii, de la 10 dimineaţa pînă după miezul nopţii. Lucrăm cu un *soft* profesionist, specializat pentru organizarea de festivaluri de film (şi nu numai), care te scuteşte de multă bătaie de cap şi-ţi semnalează prompt erorile factorului uman – dar încă nu a fost îndeajuns de perfectat încît să scoată din joben programarea ideală. Prin urmare, trebuie să urmăreşti zeci de documente în paralel şi să fii cu ochii în patru ca proiecţiile să nu se încalece, să anticipezi ce titluri vor umple o locaţie de 200, 400, 800 sau 2000 de locuri, să nu suprapui filmele la modul cel mai frustrant. Din fericire, o pastilă cu tirozină pe zi face minuni în menţinerea stării de alertă în cazul privării de somn – dar chiar şi aşa, tot îţi tremură degetul cînd trebuie să dai bun de tipar pentru posterele şi broşura-program şi pentru catalog, de teamă că ţi-a scăpat vreo greşeală.

Comparat cu alte festivaluri, ce are şi ce nu are TIFF-ul?

Nu are acelaşi buget ca festivalurile din regiune cu care aleargă pe acelaşi culoar, că e Wroclaw sau Sarajevo. Are însă o viaţă socială, atmosferă vibrantă şi petreceri colorate cum nu se întîlnesc în alte festivaluri. Nu are dotarea tehnică pe care şi-ar dori-o pentru că digitalizarea vine la pachet cu nişte costuri şi contracte de închiriere de aparatură exorbitante, dar are încă posibilitatea de proiecţie vintage pe 35 mm. Nu are marea la doi paşi, dar are castelul lui Dracula din vecinătate, care îi inflamează pe invitaţi. Are proiecţii în aer liber fix în centrul oraşului şi o proiecţie – cu titlu experimental la această ediţie – la piscina semiolimpică de la Hotelul Belvedere. Sînt foarte curios cum va ieşi. După conferinţa de presă la care am anunţat cîte în lună şi în stele, ghici care a fost ştirea preluată de majoritatea agenţiilor de presă? Are o publicaţie cotidiană, *Aperi-TIFF*-ul, care este *funky* şi cu personalitate, nu doar o ţidulă informativă. Are o secţiune competitivă tematică pe care nu o mai regăsesc la nici un festival – tema variind de la o ediţie la alta. Anul acesta, ea strînge laolaltă filmele recente aproape lipsite de dialog – şi ce provocare mai mare există pentru un regizor decît să-şi spună povestea preponderent prin imagini –, luîndu-şi numele de la un vers Depeche Mode: *Words Are Very Unnecessary (Cuvintele sînt de prisos).* Inevitabil, are cel mai solid concentrat de film românesc, dar nu prea are filme de la Cannes, ediţia curentă, dată fiind proximitatea cu festivalul de pe Croazetă. Chiar şi aşa, unul dintre proaspeţii cîştigători cannezi, islandezul *Rams* (Premiul „Un Certain Regard“), se regăseşte în competiţie la TIFF şi e unul dintre favoriţii mei personali.

Dacă v-ar fi spus cineva în 2001 cum o să fie TIFF-ul în 2015, vi s-ar fi părut un scenariu realist sau unul SF?

Dar cine avea vreme de exerciţii de anticipaţie în 2001? Pariul atunci a fost să-l punem pe picioare în lipsa oricărui sprijin financiar de la stat şi a unei infrastructuri favorabile ipoteticei lui dezvoltări ulterioare. Cu toate astea, dacă cineva mi-ar fi spus într-adevăr că la ediţia din 2015 lucrurile vor sta aşa cum stau azi, probabil că l-aş fi crezut. La urma urmei, nu era un scenariu nerealist. La finalul de succes al primei ediţii, cea din 2002, am avut certitudinea că festivalul va creşte.

Care e partea cea mai grea cînd eşti director artistic al unui festival? Cîtă „artă“ şi cîtă „matematică“ intră în formula magică?

Cel mai greu e să reuşeşti să termini vizionarea tuturor filmelor înscrise. Grămezile de DVD-uri (şi, mai nou, tabelele cu link-urile online de vizionare) se micşorează cu viteza melcului. E un proces care îţi mănîncă o groază de timp şi-ţi toceşte anduranţa. Apoi ar fi negocierea în condiţii cît mai avantajoase a filmelor pe care ţi le doreşti în festival. Aproape fiecare film costă – şi de cele mai multe ori costă un preţ pe care nu ţi-l poţi permite. Nu poţi recupera din încasări preţul standard de pornire pe care ţi-l solicită un agent de vînzări în condiţiile în care ai cel mai ieftin bilet de cinema din Europa. Şi atunci începi să negociezi la sînge, să calculezi, să anticipezi potenţialul de vandabilitate şi atractivitate al fiecărui film – din fericire, trecutul meu de olimpic la matematică îmi face această contabilitate mult mai uşoară. Arhitectura artistică şi felul organic în care se aliniază toate filmele din selecţie ţin de viziune şi experienţă – asta e şi partea cea mai stimulantă a misiunii mele de director artistic.

10.000 km

Care e recordul de filme pe zi cînd faceţi selecţia?

Selecţia o încep imediat după TIFF, cînd îmi iau bocceluţa în spinare şi bat festivalurile din întreaga lume. Prima escală este Karlovy Vary, care se întîmplă la mai puţin de o lună de la TIFF, iar aici recuperez în principal filmele de la Cannes, unde de cîţiva ani buni nu prea reuşesc să mai ajung. În paranteză fie spus, anul acesta am ajuns totuşi la Cannes, preţ de numai două zile, pentru că am ţinut să le fiu alături la premieră lui Corneliu Porumboiu (cu *Comoara*, în „Un Certain Regard“) şi lui Andrei Creţulescu (cu scurtmetrajul *Ramona*, în „Semaine de la Critique“). Le văzusem deja la Bucureşti, le-am revăzut la Cannes şi m-am bucurat teribil că ambele au fost premiate. În festivaluri, reuşesc uneori să ajung şi la şapte filme pe zi, de la 8 dimineaţă pînă la 1 noaptea – dar e un ritm ucigător, pe care nu-l pot menţine decît o dată la trei zile. Acasă, cînd mă lupt cu teancurile de filme înscrise şi devin una cu canapeaua, ajung şi la o cotă zilnică de zece – asta în condiţiile în care cel mai bine văd filme seara şi noaptea, cînd nu sună telefonul şi trebuie să le tot întrerup.

> *„Selecţia o încep imediat după TIFF,*
> *cînd îmi iau bocceluţa în spinare şi bat festivalurile.“*

Cum reuşeşte un selecţioner să nu se tăbăcească după atîţia ani? Ba să mai fie şi de un entuziasm molipsitor?

Într-adevăr, cînd vezi atîtea filme pe zi şi se întîmplă să dai peste o recoltă neinteresantă, îţi cam vine să te iei cu mîinile de cap şi să te apuci de grădinărit – ceea ce şi fac, terapeutic, pe micul meu balcon, pentru că aşa evacuez din retină toxinele cinematografice. Alteori, rup ritmul şi văd un episod din serialul favorit, clătindu-mi ochii. Probabil că-mi place mult prea mult cinema-ul şi, chiar dacă toate poveştile s-au spus deja, încă mai am curiozitatea de a vedea cum cele bune sînt altfel împachetate. Un film bun e ca un *shot* de adrenalină, îmi resetează apetenţa după un morman de filme proaste. Cînd dau peste un film bun, vreau ca prietenii mei să-l vadă imediat ca să am cu cine vorbi despre el.

Ce ne aşteaptă anul ăsta la Cluj? Recomandări speciale? Dar contraindicaţii?

Aproape 200 de lungmetraje româneşti şi străine, plus un pachet cu un număr record de scurtmetraje româneşti, 18 – dintr-un total de 150 înscrise. O competiţie principală (regizori aflaţi la primul sau al doilea film) cu un concentrat excitant de emoţie şi suspans, din care mie mi-ar fi foarte greu să anticipez Premiul Publicului – toate filmele au cîrlig la spectator. Cei care ştiu că mă dau în vînt după filmele islandeze şi cele intimiste, în două-trei personaje, vor avea parte, sper, de surprize plăcute la *Rams* şi *10.000 km*. Primul conţine cea mai tulburătoare imagine (nu spun care) din toate filmele de la TIFF, iar al doilea e *Stockholm*-ul acestei ediţii şi e redat aproape integral pe Skype. Am privilegiat însă în competiţie şi filmele care flirtează ingenios (date fiind bugetele nu foarte generoase pe care le-au avut la dispoziţie) cu convenţiile filmului de gen: *The Kings Surrender* e un convolut *action movie* nemţesc pe care îl văd refăcut la Hollywood în doi-trei ani, iar *Plan Sexenal* e un *noir* mexican cu elemente de horror filmat remarcabil pe 16 mm. Bulgărescul *The Lesson* şi iranianul *Melbourne* îşi dispută cele mai palpitante – şi generatoare de preinfarct – scene de suspans, iar britanicul *Radiator* este o melodramă sfîşietoare despre cum părinţii noştri devin, la rîndul lor, copiii noştri – cu un Richard Johnson (cel din *Columna)* absolut monumental. Recomandarea specială de a viziona maratonul cu versiunea integrală a lui *Nymphomaniac* de Lars von Trier vine la pachet cu contraindicaţia de rigoare: e doar pentru cei cu stomac tare. Nu degeaba anumite scene din el nu au ajuns în versiunea distribuită pe marele ecran. Amatorii de cinema sud-american şi scandinav au suficiente motive de satisfacţie: Argentina şi Norvegia sînt cele două ţări invitate la această ediţie. Favoriţii mei din aceste focusuri: *Two Gunshots* şi, evident, comedia neagră din deschidere, *Wild Tales*, respectiv clasicul alb-negru *Nine Lives*. Ce se întîmplă în pivniţele austriece investigate de Ulrich Seidl trebuie văzut în *In the Basement* ca să fie crezut. Sînt curios dacă spectatorii vor tolera convenţia din *Phoenix* (majoritatea au o problemă cu asta) – eu am acceptat felul în care Christian Petzold interpretează motivul hitchcockian din *Vertigo* cu ambele mîini, iar finalul m-a dărîmat. *Moartea domnului Lăzărescu* face 10 ani, prilej de revizitare a acestui superlativ absolut al Noului Cinema Românesc. Cel mai deprimant – rusescul *The Fool*. Cel mai luminos – joaca lui Corneliu Porumboiu de-a Frank Capra, umorul dărîmător şi finalul nebunesc din *Comoara*. Cel mai comic-delirant – suedezul *Dyke Hard*, un malaxor de parodie SF şi cultură pop psihedelică, în care totul e permis. Totul! Cel mai *horror*, cu contraindicaţiile de rigoare – austriacul *Goodnight Mommy* (e făcut de nevasta lui Ulrich Seidl, ca să ştiţi). Plăcerea mea vinovată şi nu prea – comedia neagră coreeană *A Hard Day*. Surpriza absolută: horror-ul românesc pe format *found footage* al lui Adrian Ţofei, *Be My Cat: A Film for Anne* – fioros de eficient. Economia de mijloace e invers proporţională cu complexitatea şi perversiunea delicioasă de care dă dovadă. Cele mai bune numere de dans – *Dessau Dancers* şi irezistibilul *Xenia*. Anticipatul gig punk de la Depozitul de Filme, salvat anul trecut şi introdus în circuitul curent al locaţiilor festivalului, imediat după proiecţia documentarului zărghit *Zivan Makes a Punk Festival*. Nu în ultimul rînd, clasicul mut al lui Michael Curtiz (care a regizat *Casablanca)* filmat în Cluj la începutul secolului trecut şi proaspăt restaurat, *Escortata*, cu acompaniamentul live al Orchestrei Operei Maghiare.

Cine vor fi invitaţii speciali?

În primul rînd, Mircea Daneliuc, cu o binemeritată retrospectivă şi o proiecţie de gală cu inclasabilul *Proba de microfon*. Doi dintre regizorii secţiunii „3x3“, norvegianul Bent Hamer şi spaniolul Agusti Villaronga, ne vor onora cu prezenţa la Cluj. Operele lui Hamer au tot fost arătate la Cluj de-a lungul anilor (de la ambiţiosul *Factotum* după Bukowski la adorabilul *Kitchen Stories)* –, dar e pentru prima oară în România cînd se vor vedea ultimul său film, *1001 Grams*, şi primele lui două filme, *Eggs* şi *Water Easy Reach* (acestea două pe peliculă). Villaronga e o revelaţie personală – e impardonabil cum de nu am auzit de el pînă acum. L-am cunoscut anul trecut la San Sebastian, mi-a trimis toate filmele lui şi am făcut o selecţie din care orice cinefil care se respectă ar trebui să-i vadă debutul, fabulosul *Tras el cristal*, din anii '80. Două teme grele – nazismul şi pedofilia – într-o poveste terifiantă despre cum călăii devin la rîndul lor victime, iar cercul violenţei e perpetuat. Provocator e puţin spus. De fapt, nici celelalte două – *El mar* şi *Pa negro* – nu sînt mai cuminţi. Nastassja Kinski descinde şi ea la TIFF – după o scurtă întîlnire pe care mi-a facilitat-o anul trecut, tot la San Sebastian, Vlad Ivanov, care îi era coleg de juriu. Prilejul e cum nu se poate mai nimerit pentru o proiecţie eveniment cu capodopera lui Wim Wenders – *Paris, Texas*, în versiune digitală restaurată, la cîteva luni după proiecţia de gală de la Berlinala din acest an. Actorul Isaach de Bankole, unul dintre favoriţii lui Jim Jarmusch, vine la Cluj pentru premiera filmului maghiar *Mirage*, în care joacă alături de Răzvan Vasilescu şi Dragoş Bucur. Şi mulţi alţii…

> *„După 14 ani de TIFF, mă mişc la fel de repede şi nu vorbesc cu accent ardelenesc.“*

Anunţarea unei selecţii aduce cu ea bucurie pentru unii şi tristeţe pentru alţii. Cum sună răspunsurile dvs. la întrebarea: filmul meu de ce nu e la TIFF?

Oricum ar suna, nu sună bine pentru cei care îşi văd filmele respinse la TIFF. În funcţie de agresivitatea sau bunul-simţ al celor care întreabă, răspunsurile sînt pe măsură. Mi se întîmplă să fiu întrebat de ce filmul cutare care a fost la Cannes sau mai ştiu eu la ce festival nu e şi la TIFF. Simplu, pentru că nu cei care fac selecţia la Cannes sau mai ştiu eu ce festival o fac şi pentru TIFF.

Care e momentul pe care îl aşteptaţi în fiecare an la TIFF?

Închiderea din Piaţa Unirii – nu neapărat pentru că maratonul storcător de zece zile e la final, ci pentru că proiecţia aia concluzivă are o energie şi emoţie speciale. Să revăd acolo *Boyhood* anul trecut a fost sublim.

Care e festivalul dvs. străin preferat? Şi de ce?

În ultimii ani, a intrat direct pe primul loc în top festivalul de la San Sebastian. Nu-mi imaginez un loc mai potrivit pentru un festival decît acest orăşel cochet din Ţara Bască. Găsesc filme bune – în selecţia TIFF 2015 au intrat marele premiu *Magical Girl*, thriller-ul *La isla minima*, cîştigător absolut al Oscarurilor spaniole Goya, noul François Ozon, *Une nouvelle amie*, amintitul *Phoenix*, bulgărescul *The Lesson* – şi tot aici am văzut pe marele ecran documentarul lui Alexander Nanau, *Toto şi surorile lui*. La San Sebastian mă pun la curent cu noutăţile latino, am Oceanul la doi paşi de sala de cinema (şi încă mai poţi face baie, chiar dacă e final de septembrie), cît despre mîncare – aş putea trăi cu *pinchos* toată viaţa. Tot la San Sebastian am reconsiderat ginul tonic – acest cocteil nu foarte exotic are parte aici de un preţ şi o prezentare de lux (servit în pahare imense ca nişte acvarii şi disponibil în zeci de reţete, una mai flamboaiantă ca alta). Şi e al dracului de bun.

Ce v-aţi dori să fi adus / făcut la Cluj şi nu v-a ieşit? Şi care ar fi victoria de anul ăsta?

Nu am reuşit să aduc filmul care tocmai a cîştigat la Cannes Marele Premiu al Juriului, maghiarul *Son of Saul*. Şi de n-aş fi încercat… Colegul nostru din echipa TIFF, care joacă unul dintre rolurile principale în film, Levente Molnar, o merita cu vîrf şi îndesat. Mi-am mai dorit o comedie dementă şi ireverenţioasă din Coreea, *Man on High Heels*. Am fost refuzat politicos. Am încercat şi cu *Carol*, apreciatul film al lui Todd Haynes de la Cannes – directorul de imagine Ed Lachman mi-a povestit seri la rînd în New York despre el. Am reuşit însă să obţin remarcabilul documentar despre liderul formaţiei Nirvana, prezentat anul ăsta la Sundance şi Berlin, *Kurt Cobain: Montage of Heck* – pentru o proiecţie eveniment la Palatul Banffy de la Bonţida.

Cum aţi descrie „job“-ul de director artistic de festival de film?

Căutător de comori.

Aţi schimbat Clujul în anii ăştia de cînd există festivalul sau v-a schimbat el?

După 14 ani de TIFF, mă mişc la fel de repede şi nu vorbesc cu accent ardelenesc. Nici măcar formula de salut „Servus“ nu mi-a intrat în sînge. Clujul însă cred că s-a schimbat un pic – fie doar şi pentru că acum hotelurile şi pensiunile au răsărit ca ciupercile după ploaie, iar restaurantele nu mai închid bucătăria la 9, ci după miezul nopţii.

Mihai Chirilov *este directorul artistic al Festivalului Internaţional de Film Transilvania.*

a consemnat Ana Maria SANDU

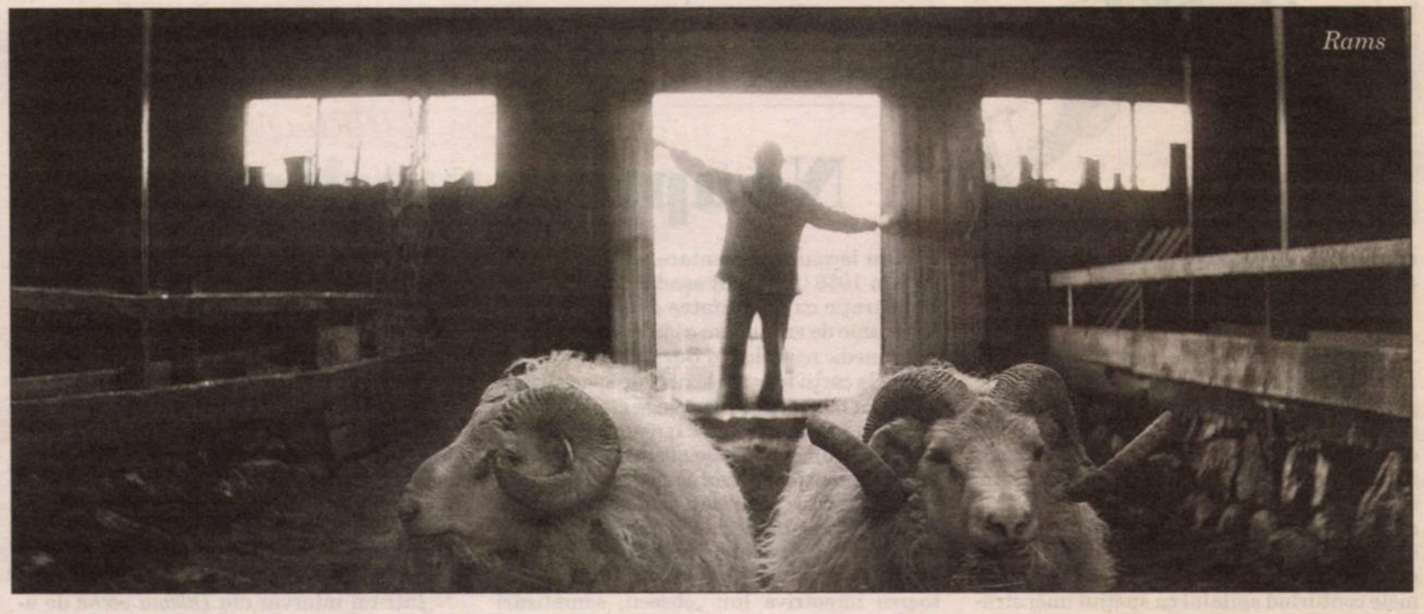
Rams

Comoara

PUBLICITATE

6 iunie ora 19.00
Alba Iulia, Piaţa Cetăţii
În deschidere:
Mahala Rai Banda
Acces liber
GORAN BREGOVIC
WEDDING AND FUNERAL BAND
Organizator:
Primăria Municipiului
Alba Iulia
Parteneri:
adevărul DILEMA VECHE

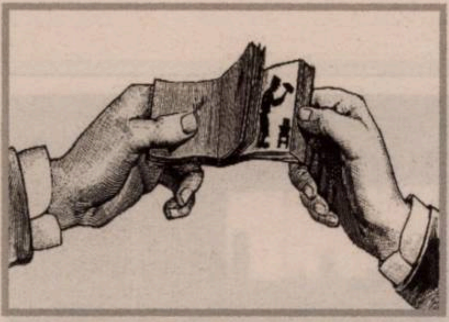

● **Ionelia Cristea, *Noaptea de gardă*, Editura Cartea Românească, 2015.**

Marius CHIVU

feedbook

Noaptea medicilor

Din motive personale, sînt un cititor deopotrivă interesat şi sensibil la cărţile de poezie care au ca subiect boala, iar ca mediu, spitalul. Ultima carte de poezie foarte bună de acest fel îi aparţine lui George Geacăr: *foarte foarte aproape* (Casa de Pariuri Literare, 2014), o carte care reflectă şi descrie stadiul critic al leucemiei, o carte de mediu, o elegie din pavilionul leucemicilor, după cum am numit-o la vremea respectivă, poemele conturînd spitalul ca spaţiul unei stranii intimităţi a suferinzilor într-un cadru supravegheat, un perimetru deopotrivă al izolării colective şi al înstrăinării de sine, al lipsurilor şi al nesiguranţei, al durerii şi degradării. Spitalul apărea acolo drept o lume închisă într-o lume mai mare, un spaţiu al bolii extinse, multiplicate parcă la nesfîrşit în voci şi trupuri necunoscute, dar familiare prin dramă. Dacă mi se permite să apelez şi la exemplul personal al propriei cărţi de poezie, *Vîntureasa de plastic* (Editura Brumar, 2011), unde mai multe fragmente din lungul poem descriu relaţia (aparţinătorului) bolnavului cu spitalul văzut cînd ca o nouă casă, una a durerii şi rătăcirii, cînd ca o biserică, în care se caută mîntuirea trupului, atunci aş putea spune, cu atît mai mult, că primul lucru cu adevărat inedit pe care-l aduce volumul de debut al Ioneliei Cristea este imaginea pînă acum nevăzută a dramei medicilor, cei care se confruntă cu boala în postura de martori permanenţi ai suferinţei celorlalţi. Privirea este, de data aceasta, întoarsă spre cei la fel de neajutoraţi, căci puterile medicilor sînt limitate în faţa ravagiilor petrecute în trupurile bolnavilor. Este aici surprinsă un alt tip de dramă de spital, o altă formă de alienare în faţa bolii: neputinţa de a-i alina pe cei bolnavi.

Imaginea pînă acum nevăzută a dramei medicilor.

Din laconica prezentare a autoarei născute în 1983 (un debut aşadar „tardiv“, prin comparaţie cu majoritatea debuturilor adolescentine de azi), aflăm că în prezent lucrează ca medic neurolog în Bucureşti. Multe din poemele cărţii folosesc lexicul de specialitate, astfel că boala (se subînţelege că e vorba de accidente vasculare) este circumscrisă la rece, cu instrumentele specialistului, creîndu-se astfel un contrast puternic cu descrierile dramatice ale celor paralizaţi sau aflaţi în comă. Datorită pregătirii sale, medicul neurolog vede enorm; în ciuda pregătirii, medicul simte monstruos. Inevitabil, totul se întoarce împotriva lui: „obsesii, somatizări frecvente, atacuri de panică / şi comportament autodistructiv. // Practic o meserie tristă. Uneori nu-i văd rostul. Trec / frecvent prin crize de identitate şi întîlnesc oameni / vulnerabili. Mimez cu dificultate încrederea sau speranţa. / Nu-mi găsesc niciodată locul sau rostul. Mi-e teamă // de suferinţă şi de boală cronică. Probabil că în planul înalt / al existenţei mele trebuie să învăţ ceva despre moarte / şi renunţare sau despre cum poţi să accepţi toate astea. / Mîine sînt iarăşi de gardă.“ Percepţia bolii este, aşadar, încă şi mai profundă, trece dincolo de simptome şi de urmele corporale vizibile. Pentru medic, boala este un proces deseori ireversibil, iar pacienţii îi apar, în cele mai bune cazuri, doar parţial recuperabili („cînd l-am externat din spital era aproape bine / adică pe jumătate paralizat şi cu sondă vezicală / dar înghiţea şi ieşise din comă“). Al doilea din cele patru cicluri ale cărţii, cel omonim, este o lungă serie de portrete impersonale ale pacienţilor, scene ale suferinţei, cazuri, proceduri şi observaţii medicale. Tabloul deşertăciunii din camera de gardă, unde moartea este deseori inevitabilă, apare completat de suferinţa medicului care asistă neputincios la fatalitatea chimică a existenţei umane. Corpurile degradate, paralizate ale bolnavilor legaţi de paturi, inconştienţi sau muribunzi, zbaterile şi privirile lor pierdute, micile gesturi de grijă şi tandreţe ale aparţinătorilor, toate acestea sînt resimţite şi lasă urme în chiar corpul medicului tînăr („e un cumul de afinităţi / o stranietate între două corpuri. Amorţirea lui în piciorul meu“) a cărui empatie n-a amorţit încă. E multă compasiune în aceste poeme care pendulează între perceperea suferinţei celorlalţi şi exprimarea propriei alienări, uneori pînă la suprapunere („închideam ochii pentru cîteva secunde şi / cînd îi deschideam nu ştiam ce caut acolo; dacă eram / medic sau pacient“).

Într-un interviu din *Dilema veche* de acum cîteva numere, scriitorul şi neurologul Bogdan O. Popescu (apropo, al cărui volum de poezie din 1999 are titlul *Poemul de gardă)* vorbea despre cum „suferinţa face parte din medic“ şi despre rolul uitării pentru ca un medic să poată merge mai departe în meseria sa. Poemele Ioneliei Cristea vorbesc despre acest proces încă nedesăvîrşit, cînd tînărul neurolog este afectat de suferinţa la care asistă. Din acest punct de vedere, *Noaptea de gardă* este cartea unei formări, a unui *becoming of age,* iar acest lucru se vede în ultimele două cicluri ale cărţii, unde poemele se întorc în trecut, la vîrsta unei „copilării indecise“ marcate de moartea prematură a bunicii şi a tatălui. Un început de poem al lui Nichita Stănescu devenit celebru spune că „poetul ca şi soldatul / nu are viaţă personală. / viaţa lui personală este praf / şi pulbere“, or, viaţa poetului neurolog este încă şi mai afectată. Suferinţei la care este martor în spital îi răspunde, ca un ecou interior, propria suferinţă a pierderii familiei, dar şi a unui iubit, a cărui absenţă se face simţită sau este exprimată de-a dreptul în cîteva locuri. Medicul a cărui voce o ascultăm în această carte este, el însuşi, la un alt nivel, un pacient al spitalului unde i s-a transferat propria viaţă – de unde şi percepţia scrisului ca formă terapeutică, după cum se exprimă pe una dintre clapetele cărţii, într-o scurtă motivaţie, poeta însăşi.

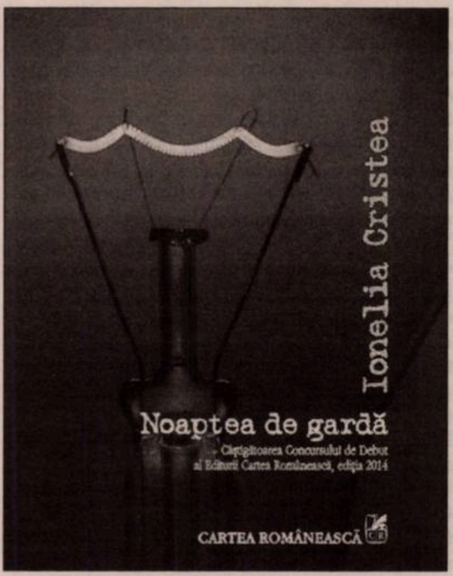
Ionelia Cristea
Noaptea de gardă
Cîştigătoarea Concursului de Debut al Editurii Cartea Românească, ediţia 2014
CARTEA ROMÂNEASCĂ

Debutul Ioneliei Cristea denotă o anume abilitate de a scrie în mai multe tonuri şi registre, cu treceri necesare de la liric la tehnic, de la observaţie la rememorare şi introspecţie, de la violent la delicat – poemele evitînd, astfel, compunerea unui tablou retoric şi lexical monoton –, iar prin lungile secvenţe trecute în italice, în special prin ultima, arată şi potenţial pentru proză. Cîştigător al concursului de debut de anul trecut al Editurii Cartea Românească, volumul *Noaptea de gardă* este, în opinia mea, primul debut poetic semnificativ al acestui an.

■ ■ ■

Ionelia CRISTEA

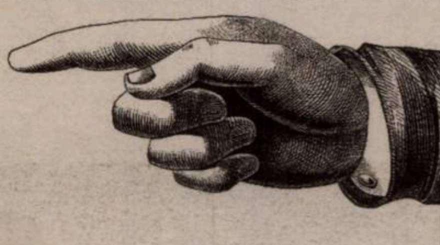

„pentru că nu e ca la televizor
în mijloc nu stă un manechin de plastic
cu corpul acoperit de praf pentru că la
sfîrşitul programului
am fobii, anxietăţi şi niciodată nu-mi
întorc capul
spre cameră zîmbind cu superioritate
pentru că lucrez
într-un spital şi trec prin tot felul de
crize
mă deteriorez uşor îmi revin greu

din cînd în cînd imagini ale florilor
plesnite lîngă barbotoare şi jumătăţi de
corpuri paralizate
în paturi cum se nimereşte

pentru că toţi oamenii ăia frumoşi
relatînd vag melancolic
poveşti în lift sau pe coridor în timp ce
plăgile se închid pur
şi simplu nu există – aşa cum nu există
compensaţii
pentru fiecare lucru abandonat sau
pierdut revelaţia
spaimei care îţi înţepeneşte în cap

vorbesc exact ca atunci cînd am ajuns în
Bucureşti energie şi
entuziasm plus bonus pentru
transportul în centru muşcate
înflorite agăţate haotic la ferestre şi nu
poţi să imprimi viaţă
fără o doză de tupeu şi încredere în
destinul personal
o dragoste şi un ataşament perfect
normale

am foarte puţini prieteni îi menţin. Alex
a lăsat-o şi el
baltă şi a plecat din ţară i s-a rupt
filmul
dimineaţa cînd mai intru pe net îmi
povesteşte
despre Amsterdam şi prăjiturele mă
aşteaptă
să hoinărim pe canale să vedem abrupt
şi intens
cum alunecă soarele de pe acoperişul
unui spital“

(din volumul Noaptea de gardă)

PUBLICITATE

ROMÂNIA E PLINĂ DE CÂRCOTAȘI.
DOI DINTRE EI PREZINTĂ
CRONICA CÂRCOTAȘILOR
PRIMA TV
MIERCURI 20:30
/Carcotasii
www.carcotasii.ro

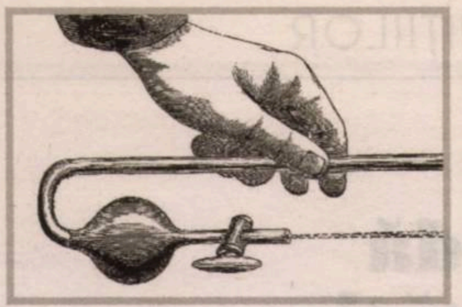

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Trupa

● *Eşti un animal, Viskovitz!* **după romanul lui Alessandro Boffa, regia şi adaptarea scenică: Tudor Lucanu, scenografia: Irina Moscu, coregrafia: Galea Bobeicu. Cu: Mădălina Ciotea, Réka Szász, Vlad Bîrzanu, Olimpiu Blaj, Ciprian Nicula, Cătălin Asanache.**

● *Femei/Bărbaţi*, **de Willy Russell, regia: Vlad Massaci, scenografie, video, light design: Andu Dumitrescu. Cu: Réka Szász, Ciprian Nicula, Mădălina Ciotea, Iulia Antonie, Ana Şuşca, Vlad Bîrzanu, Andrei Brădean, Olimpiu Blaj, Vasile Marinoiu, Simona Arsu, Tavi Costin, Andrei Cătălin. Teatrul „Anton Pann", Rîmnicu Vîlcea.**

Teatrul „Anton Pann" din Rîmnicu Vîlcea a fost o prezenţă constantă în atenţia publică în ultimii ani. Ca şi Teatrul Tineretului din Piatra Neamţ în perioada sa de glorie, trupa vîlceană reprezintă o adiere proaspătă prin instituţiile statului: actorii sînt tineri, curioşi, scormonitori în profesie, au farmec şi vervă. Formată din absolvenţi ai şcolii de la Cluj, al căror entuziasm este încă netocit, trupa vîlceană este una dintre cele mai tinere din ţară. Deşi au în comun educaţia şi limbajul performativ, ceea ce le conferă acel aer de grup compact, ca în fotografiile de familie, actorii vîlceni ştiu să se individualizeze şi să-şi afirme, mai puternic sau mai timid, propria forţă creatoare.

După primele spectacole văzute, *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopţii* şi *Trilogia belgrădeană*, am regăsit aceeaşi prospeţime a trupei în alte două show-uri, *Eşti un animal, Viskovitz!* şi *Femei / Bărbaţi*. Primul este adaptarea scenică a romanului de debut al lui Alessandro Boffa, un biolog care a lucrat într-un laborator de genetică animală şi apoi s-a dedicat studiului creierului uman. Folosindu-se de aceste două experienţe profesionale, Boffa ficţionalizează lumea animalelor ca metaforă a umanităţii. În al său roman-fabulă, pe un traseu biologic de la celulă la fiinţă (melci, păsări, peşti, bureţi de mare, papagali) se înscriu stereotipuri ale identităţii umane, reinterpretate din perspectiva animalelor. Dezvoltarea personală, relaţiile amoroase, cele cu prietenii sau cu părinţii, căsnicia, sexul şi afectul, toate acestea plasează personajul principal, Viskovitz – care ia forma diferitelor specii de animale în fiecare povestire – între căutarea marii iubiri şi construcţia individuală a caracterului. Boffa jonglează cu umorul şi fantezia, iar Lucanu reconfigurează datele textului într-o comedie bufă în care parodierea comportamentului animalelor (organisme uni sau pluricelulare) ţinteşte către tribulaţiile omului contemporan, mai ales ale bărbatului, în ceea ce priveşte propriile nesiguranţe sociale, relaţionale, sexuale. De altfel, concluzia ironică a lui Boffa este că un bărbat bun e un bărbat „mîncat" (povestirea călugăriţei). Lucanu păstrează ideea, fără să o expună ostentativ (în spectacol există doar o parte dintre povestirile din roman). Satiră socială construită din fabule, spectacolul urmăreşte destinul permanent repetabil al lui Viskovitz, de cele mai multe ori, dar nu exclusiv mascul, aflat într-o permanentă căutare a marii iubiri (Liuba), împins de o acută nevoie de reproducere din care preferă să cultive doar sexualitatea fără afect, cu probleme fluctuante de socializare şi într-un dilematic stadiu de (in)dependenţă faţă de părinţi. Aşadar, Viskovitz adună în fiecare episod al reîncarnării sale slăbiciuni, neputinţe, vise şi dorinţe fizice ale individului urban de astăzi. Narcisist, alcoolic, înfumurat, prea lent, prea impulsiv, drogat, limbut, tăcut, profitor sau bleg de-a dreptul, Viskovitz este un exponent fidel al masculinităţii (in)certe şi al multiplelor sale avarii. Nici femeile nu sînt mai protejate. Liuba are şi ea problemele sale, este cînd superficială, cînd puternică.

Un spaţiu pestriţ, vag mizerabil şi vag igienic,
în care morala socială şi visele proprii sînt suspendate.

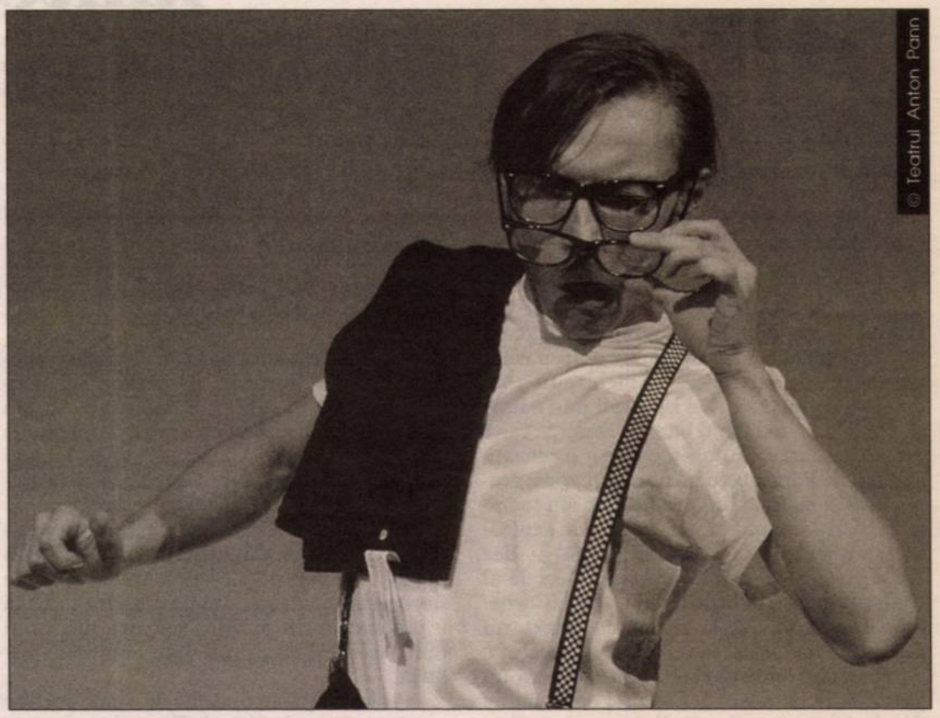
© Teatrul Anton Pann

Regizorul Tudor Lucanu construieşte aceste fabule cu migală. Personajele sînt inteligente şi lucide, capabile de fină sau abrazivă autoironie, conştiente de propriile rateuri. „Umanitatea" lor este subliminală, atît regizorul, cît şi actorii fiind atenţi la păstrarea aparenţei de fabulă în scenele din viaţa de familie. Acest sinopsis de pseudo-*Bildungsroman* este vizualizat printr-o pînză imensă care umple în diferite moduri spaţiul de joc, învăluind ca un cocon personajele abia iţite din celula primară, care încearcă haotic să-şi găsească „drumul" (decorul – Irina Moscu). Trupa vîlceană are forţă şi fantezie, atinge candori comice şi agresivităţi de gag, zvîcneşte inteligent pe replică, are ritm şi măsură în umor (ar fi putut şarja uşor, dar actorii îşi refuză soluţiile facile). Actorii funcţionează bine în ansamblu, cu Mădălina Ciotea şi Réka Szász care configurează dominator, cu parşivitate, felurite faţete ale feminităţii şi Olimpiu Blaj, Ciprian Nicula, Cătălin Asanache lansîndu-se în lamentaţiile masculinităţii neputincioase. Remarcabil este Vlad Bîrzanu în monologul unui peşte hipster, cu o gamă extinsă de idiosincrasii şi preţiozităţi. Actorul s-a dezvoltat continuu în ultimii ani, rolurile din *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopţii* şi *Martiri* (Teatrul Naţional Tîrgu Mureş, Compania „Liviu Rebreanu") sînt dovada versatilităţii sale scenice în structuri dramaturgice variate.

© Teatrul Anton Pann

Femei / Bărbaţi, piesa lui Willy Russell, al cărei titlu original este ceva mai murdar decît traducerea românească *(Stags and Hens)* este o confruntare de mentalităţi de gen în provincia britanică, unde fetele şi băieţii se mulţumesc cu un traseu existenţial stereotip: căsătorie, serviciu, copii. Plasată în seara celor două petreceri ale burlacilor (pentru mire şi mireasă) de dinaintea unei căsătorii, cînd fetele şi băieţii se întîlnesc accidental într-un club din Liverpool, piesa face o scanare de portrete conturate dintr-o tuşă. Scenele au loc în toaletele clubului în care se întîmplă ce se întîmplă de obicei acolo: retuşat machiajul, băut, vomitat, bîrfit, sex, încep relaţii şi se desfac logodne, se anulează nunţile, se fac cereri în căsătorie. Un spaţiu pestriţ, vag mizerabil şi vag igienic, în care morala socială şi visele proprii sînt suspendate. Dar textul lui Willy Russell şi spectacolul lui Vlad Massaci nu merg în direcţia unei investigaţii sociale a ratării provinciale, ci mai la suprafaţă, la scanarea comică a mentalului tînărului urban provincial, obsedat de sex, bani şi aparenţe, aflat într-un moment confuz, prea devreme ca să realizeze fundătura personală şi prea tîrziu ca să-şi schimbe destinul. Există trăsături de grup – fetele sînt preocupate de imagine şi relaţii, băieţii de băutură, fotbal şi sex – şi individuale: blazata, agresiva, alcoolicul, şmecherul etc. Massaci pune bine caracterele în lumină, dar se mulţumeşte cu asta, astfel că spectacolului îi lipseşte o oarecare profunzime. Cred însă că rostul esenţial al ambelor spectacole este punerea în valoare a trupei vîlcene, închegată ca echipă, capabilă să susţină partituri dificile, în felurite estetici. Actorii vîlceni sînt pregătitţi să facă mai mult şi merită să li se ofere această şansă.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

O dulce-absurdă fantezie de îmbogăţire

● *Comoara* **(România, 2015), de Corneliu Porumboiu.**

Noul film al lui Corneliu Porumboiu, *Comoara,* este, pe o bună parte din durata sa, o farsă în trei personaje – cum era şi lungmetrajul său de debut, *A fost sau n-a fost?*. Trioul de-aici caută o comoară în curtea unei case de la ţară. Ingenuul Costi (Toma Cuzin) e cooptat în această questă de un vecin de bloc de la Bucureşti, Adrian (Adrian Purcărescu). Acestuia din urmă îi aparţine pămîntul în care ar putea fi îngropată comoara; ce-l împiedică s-o caute singur e lipsa celor cîteva sute de euro necesare închirierii unui detector de metale. Nici lui Costi nu-i e uşor să pună la un loc aceşti bani – asocierea celor doi vecini întru căutarea comorii e plasată explicit de Porumboiu pe fundalul crizei economice (şi pe fundalul protestelor din toamna lui 2013 împotriva proiectului de exploatare minieră de la Roşia Montană) –, dar reuşeşte să se descurce. Cît despre cel de-al treilea membru al expediţiei, Cornel (Corneliu Cozmei), el vine la pachet cu detectorul de metale închiriat, ca mînuitor al acestuia.

Proiectul lor degajă de la bun început un puternic iz de absurd. Cel mai solid motiv dat de Adrian pentru credinţa sa că străbunicul lui ar fi îngropat o comoară în acea curte este că, pe patul de moarte, străbunicul i-ar fi spus bunicului să aibă grijă de casă. Odată ajunşi la faţa locului, încep să-şi dea cu părerea despre colţul de curte sau de casă unde ar avea cele mai bune şanse să găsească ceva, influenţaţi de legende ţinute minte vag: oare, „înainte“ sau „pe vremuri“, oamenii nu-şi ascundeau banii sub un dud din curte? Sau în peretele dinspre răsărit al casei? În special pentru Adrian – dar şi pentru ceilalţi, în măsura în care se uită în gura lui –, cuvîntul „înainte“ pare să desemneze invariabil un trecut mitic, ceţos-fluid. Pe parcursul zilei de căutări, Adrian le dezvăluie că, în diverse epoci, nu foarte precis identificate, casa cu pricina fusese ba grădiniţă, ba cărămidărie, ba fierărie, ba local (de două ori, din care o dată cu *strip-tease)*. Această proprietate de familie aflîndu-se la Islaz, ceţos-legendara ei istorie se pierde într-o istorie naţională la fel de vag ţinută minte – nişte paşoptişti, o proclamaţie. Era comunistă e subiectul unui scurt schimb de replici între Adrian şi mai vîrstnicul Cornel, amîndoi iritaţi după o zi de căutări zadarnice. Bombăneala lui Cornel, cum că „eu am muncit la viaţa mea, n-am umblat după comori“, e identificată de Adrian drept o „lozincă comunistă“ şi înlocuită de el, în secunda următoare, cu „noi muncim, nu gîndim“. „Nu ziceau comuniştii aşa?“ – îl înghesuie Adrian pe Cornel. „Nu ziceau chiar aşa“ – răspunde Cornel. „Ai uitat?“ – continuă Adrian, tot mai absurd. „Las' că ţi-a ieşit porumbelul pe gură!“ Pe lîngă blajinul Costi, paranoicul Adrian şi posacul Cornel, aparatura de prospector a acestuia din urmă se impune ca un al patrulea personaj, reacţionînd la aproape fiecare palmă de pămînt pe deasupra căreia e plimbată prin piuituri pe care nici unul dintre cei trei nu e prea sigur cum să le traducă.

Posibilităţile în materie de comic burlesc nu sînt însă exploatate de Porumboiu la randamentul lor maxim – maximum de conflict între personaje, maximum de gălăgie, de distrugere etc. Deloc surprinzător pentru cineva care-i cunoaşte filmele precedente, direcţia de stilizare pe care o cultivă regizorul-scenarist este cea opusă: filmul nu numai că are un grup restrîns de personaje, dar e destul de multă linişte pe banda lui sonoră şi, chiar dacă lumea sapă după comori, chiar dacă se ceartă şi ajunge în toiul nopţii la Poliţie (unde, deschizînd noi posibilităţi de complicaţii burleşti, fac de serviciu un gras şi un slab, iar expert în deschiderea cuferelor e hoţul satului), toţi se mişcă şi vorbesc oarecum dezenergizat, devitalizat. Nouă în cinema-ul lui Porumboiu este, în schimb, nota euforică pe care se încheie filmul – camera de filmare înălţîndu-se pînă la coroanele unor copaci, în timp ce pe banda sonoră se dezlănţuie o muzică triumfală punctată cu dangăte de clopote. Ceea ce pînă la un punct este relatarea sec-sardonică a destrămării unui plan disperat, a unui plan fără cap, virează extravagant, asumat-copilăros, într-o fantezie de împlinire maximală a dorinţei. Fireşte că acest viraj, fiind atît de departe de orice ar fi putut să însemne un deznodămînt cît de cît logic, cît de cît probabil, al questei celor trei, nu face decît să-i încununeze absurdul. Dar el dă filmului o aparenţă, fie şi ironică, de inimă uşoară. O secvenţă e dominată de culorile cărţii pentru copii din care Costi îi citeşte fiului său (jucat de Nicodim Toma, fiul actorului), altă secvenţă e dominată de culorile unui teren de joacă; şi există momente dulci – tatăl sfătuindu-şi fiul cum să procedeze nonviolent cu un copil care-l bate sau luînd măsuri ca să i se înfăţişeze fiului într-o ipostază demnă de ideea pe care şi-a făcut-o acesta despre cum ar trebui să arate un căutător de comori. Acest basm comic, amprentat de o disperare economică la zi, de sentimentul că, fie el ascendent sau descendent, cursul vieţilor noastre scapă tot mai mult controlului nostru raţional, e o contribuţie minoră la filmografia lui Porumboiu. Dar jucăuşenia sa împrospătează aerul acestei filmografii, care se rarefiase tare după un lungmetraj de ficţiune crispat *(Cînd se lasă seara peste Bucureşti sau Metabolism)* şi după un experiment încăpăţînat, dar neizbutit *(Al doilea joc)*.

■ ■ ■

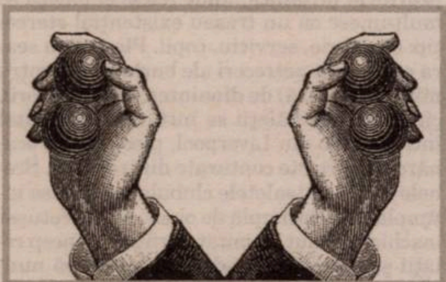

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Avalanşă

● **Snarky Puppy, *We Like It Here*, Ropeadope Records, 2014.**

SNARKY PUPPY
WE LIKE IT HERE

Snarky Puppy e un pluton precoce de *fusion jazz* newyorkez coordonat de basistul Michael League, un macro-grup de o natură diferită de orchestra tradiţională, dar şi de big band-ul construit în jurul unei clase particulare de instrumente (bunăoară big band-urile de suflători despre care am mai vorbit aici). În Snarky Puppy avem (cel puţin) cinci clăpari, tot atîţia percuţionişti, trei chitarişti, patru suflători, iar cifrele astea se modifică de la o lună la alta, de la un album la altul, de la un concert la altul, de la o piesă la alta. Fluxul eterogen de muzicieni gestionat de ambiţiosul manager creativ Michael League creează unele probleme de identitate pentru grup, dar pe de altă parte o consolidează pe cea a liderului poziţionat drept strateg. Proiectul se evidenţiază şi prin activităţile auxiliar-didactice, complementînd turneele concertistice cu turnee de activism creativ, *workshop*-uri şi conferinţe muzicale. Snarky Puppy sînt un tăvălug creativ în jazz-ul contemporan, reinventînd noţiunile tradiţionale de orchestră şi de proiect muzical colaborativ. Faptul că grupul se laudă cu un premiu Grammy la categoria R&B e dovadă că ideile lui Michael League se revarsă mult dincolo de matca jazz la care grupul e, cel puţin la nivel declarativ, afiliat. Premiul se datora totuşi în bună măsură invitaţilor la voce care au reuşit să „păcălească“ juriul Grammy cu încadrarea stilistică.

Din păcate, pe *We Like It Here* nu avem aceeaşi bogăţie de contribuţii, trupa complăcîndu-se (chiar titlul o sugerează) într-un material strict instrumental – eterogen texturat în ansamblu, dar lipsit de identitate în unele momente, derapînd ocazional înspre muzică de generic de emisiune radio. E vorba aici de o orchestră holistică din al cărei contingent fac parte suficiente talente încît să poată cînta orice, oricînd. De aici derivă şi un potenţial nelimitat, dar şi dificultăţi de coordonare creativă. Oscilînd între extreme, Snarky Puppy cîntă uneori prea multe deodată, alteori prea puţin. De dincolo de structurile scheletale de jazz (ghidate de sound-ul trompetelor) răzbat cînd te aştepţi mai puţin reminiscenţe Pink Floyd, Primus, Jimi Hendrix, prog-rock siropos, funk exploziv cu saxofoane bombastice şi chiar ceva blues-soul fredonabil. Grupul îşi construieşte portofoliul într-o manieră didactică, cu o preocupare intensă pentru popularizarea live, căci în concert desfăşurarea de forţe are toate şansele să intimideze, să ia pe sus spectatorul.

Fanii îi recomandă pe Snarky Puppy drept unul din grupurile care reuşesc să îmbunătăţească accesibilitatea jazz-ului pentru un public mai larg. Consideraţia e justificată nu doar prin activismul didactic al lui Michael League, ci şi prin modul de prezentare a grupului – publicul se adună să vadă Snarky Puppy datorită masivităţii proiectului şi tonusului general vesel-antrenant al muzicii lor, un efect similar cu cel al orchestrelor de nunţi şi înmormîntări *à la* Goran Bregovic, dar cu preocupări mai progresive şi mai interdisciplinare. O altă referinţă relevantă ar fi The Budos Band, recentă revelaţie big band din aceeaşi generaţie şi un spaţiu stilistic similar.

Porţiunile cele mai simpatice de pe *We Like It Here* rămîn cele prog-rock, semnificativ mai bogate decît ce poate să facă un grup rock cu componenţă clasică, oricît ar fi de talentat, în timp ce imnurile funk (dominante) sînt surprinzător de generice, iar piesele de factură jazz nu sînt suficient de aventuroase încît să concureze serios cu big band-urile care au făcut istorie pe acest format. Aspectele improvizaţionale nu domină temele cvasi-rutinate (se pare că live treaba stă altfel), iar pe alocuri sound-ul e neobişnuit de aerisit pentru aşa o participare masivă. Snarky Puppy rămîn un proiect de ambiţie grandomană care reuşeşte în concert să ofere o experienţă de tip avalanşă – de aici şi un succes generalizat al turneelor lor recente.

Snarky Puppy vor concerta pe 12 iulie în cadrul Festivalului Internaţional de Jazz de la Gărîna. Mai multe la garana-jazz.ro.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

4 spre 5, în 1

Prima zi în Coreea de Sud, în martie 2006, a fost foarte lungă. Cu bagajele de cală rătăcite, cu un mic troller tîrît prin orașul imens pentru formalități și cozi, părea interminabilă. La sfîrșitul zilei, după o hașurare pe repede-înainte a orașului cu aproape toate mijloacele publice de transport, am ajuns frînt pe un mic deal la Hwarangdae, la Na și Ka-dong, un vechi complex de apartamente al Universității Hankuk. Apartamentul din acest complex, fiind primul în care am locuit, mi-a fost, într-un fel, cel mai drag. Am locuit în patru apartamente în cei șase ani, fiecare cu propria poveste. Glisarea dintr-unul în celălalt e în sine o poveste.

Atît de drag mi-a fost, că în primul semestru nici nu prea am ieșit din traseul navetei Seul, Hwarangdae – autobuzul universității – Yongin, la campusul unde e Departamentul de română. Abia așteptam să revin „acasă“. Vechile apartamente pentru profesorii străini, de prin anii ’60, erau situate pe o colină, în mijlocul unui cartier mărginaș, cu acel comerț în vechile forme înghesuite și mereu tranzitorii ale postbelicului coreean, înconjurate de blocuri noi. Mi se părea o formă de integrare acceptabilă. Pe o rază de cîteva sute de metri pătrați erau toate mărcile înregistrate ale acestui tip de gestiune postbelică a firescului urban coreean: sauna la etajul unei clădiri-mozaic cu toate tipurile de negoț și de necesități urbane bifate, magazinul de DVD-uri și cărți, cofetăriile cu torturile ca de plastic, ornate cu roșii cherry, reparațiile de încălțăminte, ceasornicării, școli, instituții locale.

Apartamentul era situat la primul etaj. Dintr-un living stil vagon, cu bucătărie inclusă, dădeai, de-o parte și de alta, în două cămăruțe, una dormitorul, cealaltă biroul. La cele două capete ale livingului, două balconașe în care intrai prin uși cu glasvand. Balconul din fața intrării avea în dreptul său o magnolie mare, înflorită. Interiorul era vechi, mobile folosite, un miros distinct de mîncare, abia curățat, dar cu „straturile“ încă acolo. Prin iulie, în acel an, ni s-a transmis de către universitate că trebuie să ne mutăm undeva în afara Seulului, la țară. Cum mă mișc greu și cum urbanul mi se părea pînă la acea vîrstă singura modalitate de a locui decent, mi s-a părut o calamitate. Explicația oficială era că profesorii care predau în acel campus trebuie să locuiască mai aproape pentru a fi mai odihniți. Era just, naveta era obositoare, minimum trei ore pe zi, dus-întors. Dar eu am protestat atunci, mai ales că cei care erau mutați erau, de fapt, doar profesorii de la departamentele est-europene, chinezesc și african. Restul au fost mutați mult mai tîrziu.

Coincidența a făcut ca după ce am aflat de mutare să încep să mă anim. Începusem să-i cunosc pe cei simpatici, prietenii din țări cu mări însorite, lucrurile deveneau mai *chill*. Îi invitam pe colegii de la alte departamente la mine și găteam felurile românești pe care le puteam face acolo. Ciorba de văcuță cu ardei iute era baza unor mese vesele și cu colegi de pe toate continentele. Îmi aduc aminte că, la prima masă, colegii indieni au venit, dintr-o politețe desăvîrșită, îmbrăcați tradițional. Erau atît de drăguți și veseli și nu mai conteneau cu complimentele pentru aperitive! La ciorbă, veselia s-a mai domolit și nu-nțelegeam de ce aud brusc hindi, punctat din cînd în cînd de cîte un englezism de semistupoare. Abia după ce am văzut cum lingura separă zeama de carne am înțeles. O comisesem, servisem, fără o alternativă, sacrul indian în zeamă de lămîie (n-aveam borș).

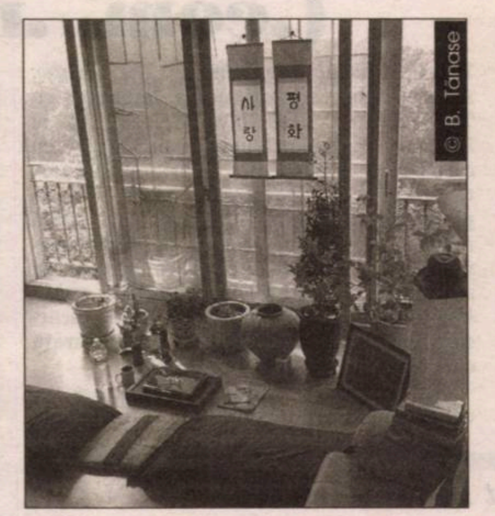
© B. Tănase

De la Hwarangdae mergeam alături la Taerung, trecînd pe sub un pod de cale ferată, la un imobil de garsoniere unde locuiau alți colegi, iar acolo, pe acoperișul acela, la un grătar, se țineau cele mai simpatice *rooftop parties*.

Pînă la urmă m-am mutat, începuse să-mi placă în Coreea, nu aș fi vrut să mă întorc încă. Am mai locuit în alte trei apartamente, fiecare cu povestea lui, pentru care nu am aici spațiu. Remarcam cu toții că aceste mutări aveau legătură și cu modul universității locale de a gestiona cît mai bine și mai eficient, progresiv, diversitatea culturală a angajaților săi străini. Dar toate aceste povești sînt, pentru mine personal, unite de un sens: cu fiecare nouă și temporară adresă, mă apropiam și mai mult de revenirea în România. Mai e și faptul că fiecare dintre aceste apartamente avea un perete mare de geam, că erau la etaje înalte și, de acolo, din acel tranzitoriu și acea glisare, cu mutări vesele sau triste, am început să văd mai bine Coreea profundă. Am început să ies, să deschid uși, uși cu numere și uși fără numere, să ascult, viața să aibă un ritm, așa cum a fost acela.

Aseară, pe o terasă verde, la „Ce mai faci, scriitorule?“ – seria minunată de întîlniri moderate de Nadine Vlădescu – și înainte să scriu, am primit o carte de la o fostă profesoară de-ale mele și scriitoarea invitată, Simona Popescu. Cartea se cheamă *Pauză de respirație* și are patru autori: Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea. Cinci, dacă îl socotim și pe Tudor Jebeleanu și ale sale fotografii și desene. Citind din ea, chiar acum, în timp ce scriu, am dat peste o poezie a lui Andrei Bodiu, intitulată „319“. Dumneavoastră o mai puteți citi, dar eu aș vrea să existe o traducere a ei ca să o pot trimite tuturor prietenilor pe care i-am cunoscut în Coreea și care au cunoscut, la rîndul lor, aceste glisări între țări, apartamente, job-uri, oameni. Între lumi. Pentru că știu că ar înțelege foarte bine, veniți din toată lumea și plecați pe toate circuitele economice ale vieții de azi, realul tranzitului din poezia aceasta, incomunicabil altfel.

■ ■ ■

PUBLICITATE

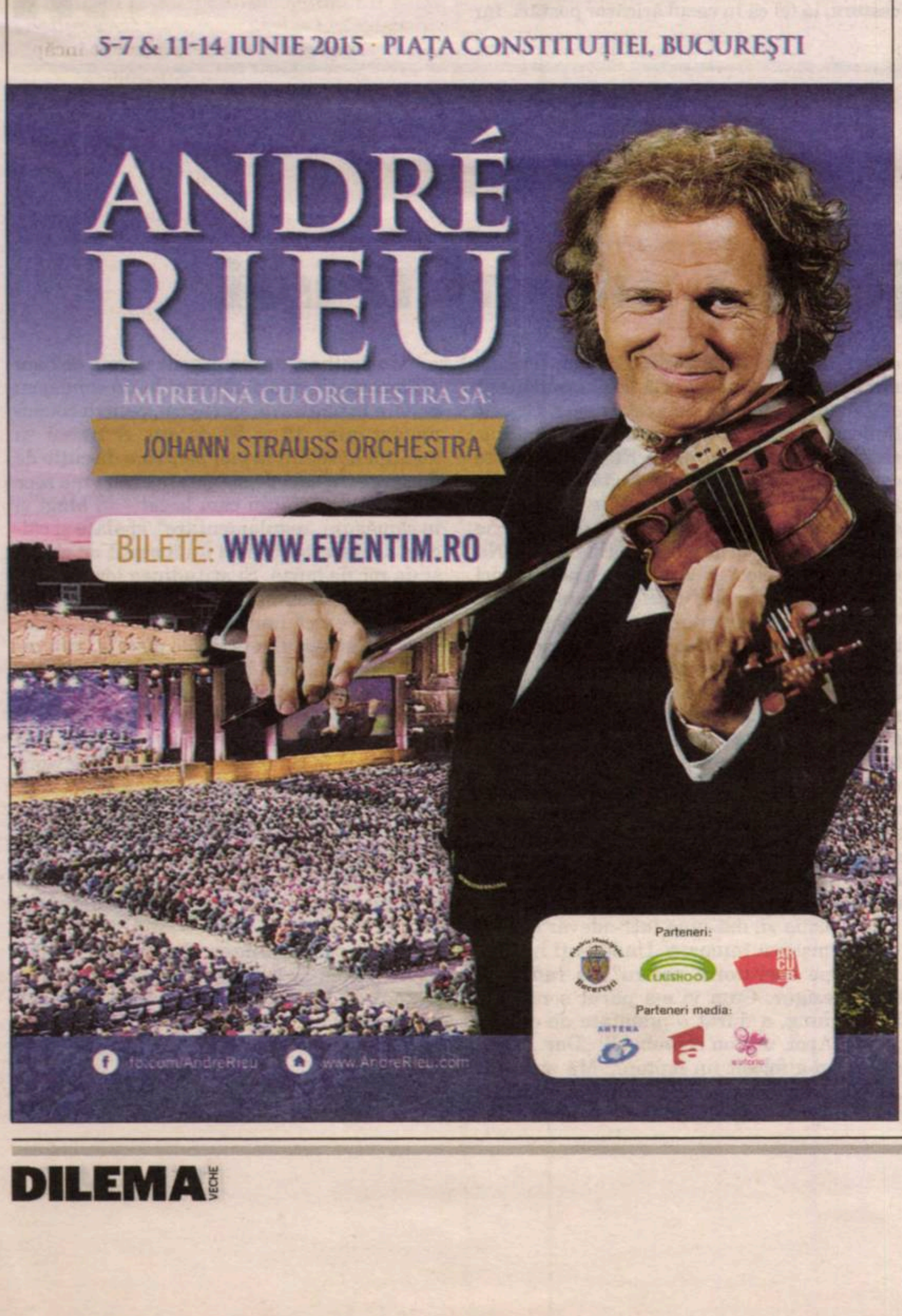
5-7 & 11-14 IUNIE 2015 · PIAȚA CONSTITUȚIEI, BUCUREȘTI
ANDRÉ RIEU
ÎMPREUNĂ CU ORCHESTRA SA:
JOHANN STRAUSS ORCHESTRA
BILETE: WWW.EVENTIM.RO
Parteneri:
Parteneri media:
fb.com/AndreRieu
www.AndreRieu.com

PUBLICITATE

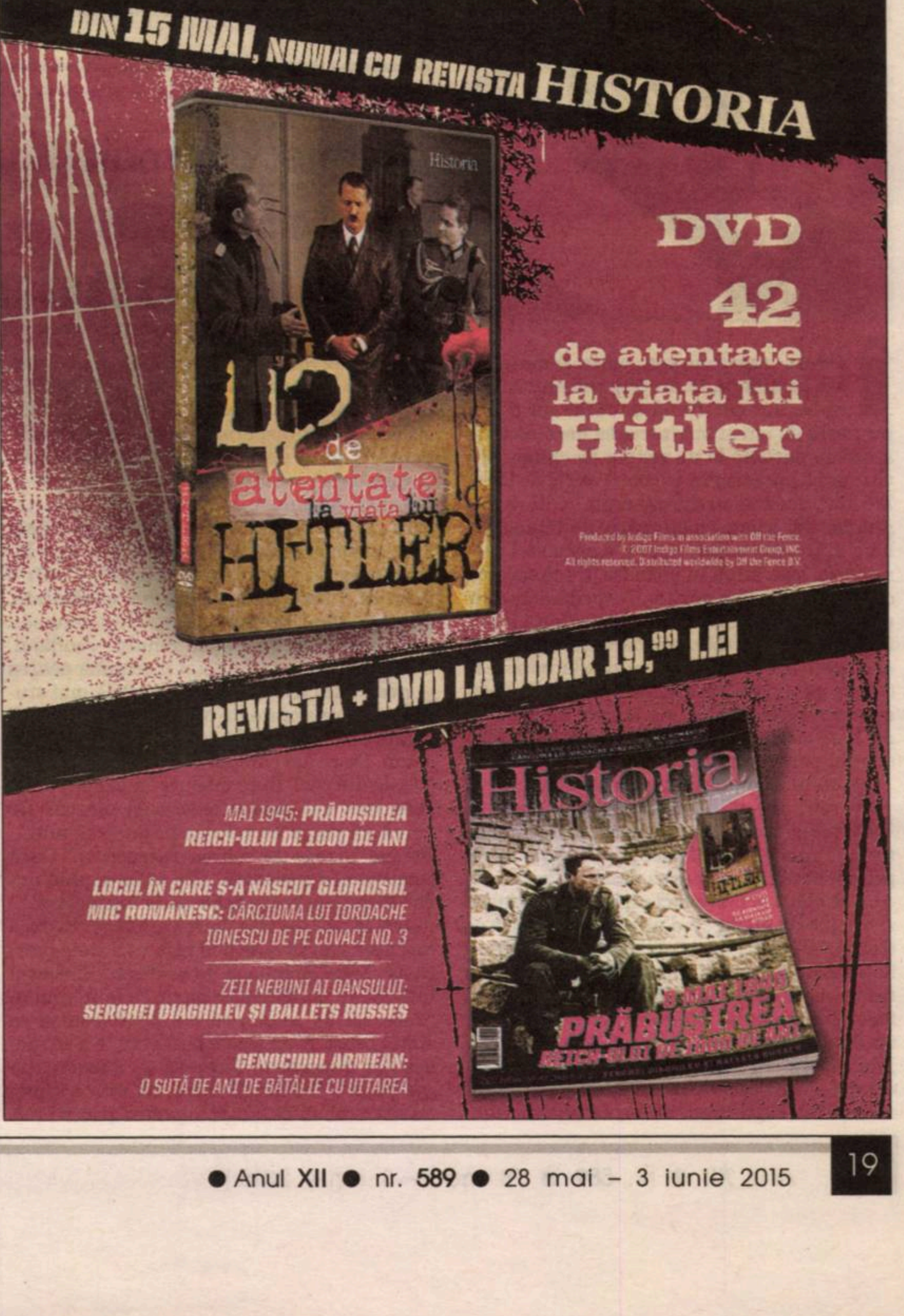
DIN 15 MAI, NUMAI CU REVISTA HISTORIA
DVD
42
de atentate
la viața lui
Hitler
Produced by Indigo Films in association with Off the Fence.
© 2007 Indigo Films Entertainment Group, INC.
All rights reserved. Distributed worldwide by Off the Fence B.V.
REVISTA + DVD LA DOAR 19,99 LEI
MAI 1945: PRĂBUȘIREA REICH-ULUI DE 1000 DE ANI
LOCUL ÎN CARE S-A NĂSCUT GLORIOSUL MIC ROMÂNESC: CÂRCIUMA LUI IORDACHE IONESCU DE PE COVACI NO. 3
ZEII NEBUNI AI DANSULUI: SERGHEI DIAGHILEV ȘI BALLETS RUSSES
GENOCIDUL ARMEAN: O SUTĂ DE ANI DE BĂTĂLIE CU UITAREA

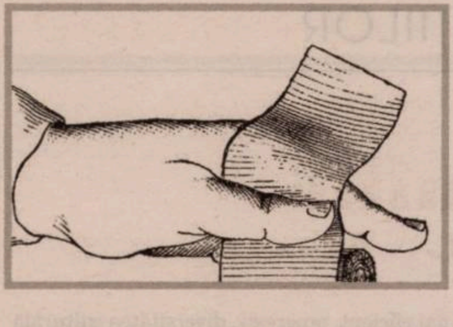

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Ziua cînd domeniile (.com, .ro, .orice) au murit

Prin februarie 2014, Facebook anunța lansarea unei aplicații de știri, pe nume Paper, ca fiind viitorul *publishing*-ului digital. Cu o șmecherie (spuneți-i *hack*, dacă vreți, dar nu e o mare scofală), am reușit să o instalez, deși nu era disponibilă decît pentru *user*-ii americani de iPhone. Am folosit-o cu spor pînă acum cîteva săptămîni, cînd m-am trezit brusc fără ea: iOS mi-o „mîncase“, ca urmare a cine știe cărei directive obscure din App Store. M-am strîmbat, am instalat Facebook-ul clasic, împreună cu Messages (în Paper puteai schimba și mesaje) și mi-am văzut de treabă, cu un oarecare dispreț pentru vechea interfață.

Facebook a lansat Instant Articles.

Acum, știu de ce am rămas fără Paper: Facebook a lansat Instant Articles, un *tool* care permite *publisher*-ilor electronici să își pună conținutul direct pe rețeaua socială, într-un aranjament comod și spectaculos, gîndit special pentru telefonul mobil.

De fapt, Instant Articles face ce făcea răposatul meu Paper, dar mai bine. Puteți vedea intrînd pe pagina Instant Articles ce și cum, dar numai prin aplicația Facebook de iPhone; în calculator, pe browser-ul de iPhone și, deocamdată, pe Android, vezi ceea ce-ți dă același Facebook dacă postezi un link la un articol oarecare, iar click-ul te trimite în site-ul publicației.

Prin contrast, varianta din aplicația de iPhone arată ca un site în site, măcar la fel de spectaculos ca lucrurile care se văd în aplicațiile și site-urile mobile ale *New York Times*, *National Geographic* sau *The Atlantic*. Aceste superbrand-uri media, împreună cu *The Guardian*, BBC News, *Spiegel*, *Bild* și Buzzfeed, reprezintă lista de *publisher*-i cu care Facebook a încheiat, în primul pas, parteneriate pentru postarea de texte direct în platformă. Pozele și video-urile care pot fi mărite, hărțile cu comentariu audio, elementele contextuale pe care le oferă rețeaua sînt printre facilitățile create pentru *publisher*-i de rețeaua socială. Și totul cu o încărcare foarte rapidă, despre care studiile arată că e foarte pe gustul utilizatorilor.

Înțelepciunea sau obida comună a vechilor brand-uri media suna, pînă acum, cam în felul: „Facebook ne ia conținutul și implicit banii, fiindcă, spre deosebire de noi, vinde cu spor reclame, dar în propria platformă. În schimb, ne crește traficul, dar numai dacă plătim din ce în ce mai mult, fiindcă paginile noastre de Facebook sînt afișate la un procent din ce în ce mai mic dintre cei cărora le-au dat *like*.“ Instant Articles lasă, în schimb, mult mai mult control și mult mai mulți bani la *publisher*-i: sută la sută din reclamă, facilități de design care permit asemănarea cu site-ul sursă și statistici la care autorii conținutului au acces, dar permit și contabilizarea alături de restul traficului produs online de aceștia.

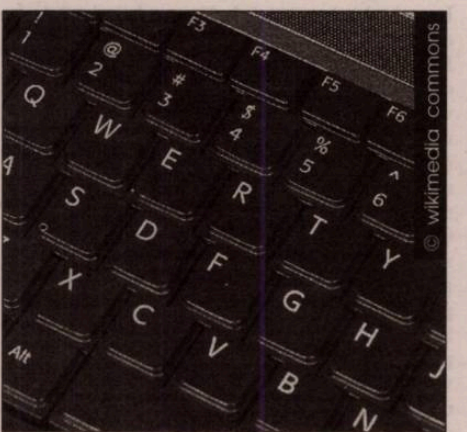

Dar, în fine, ce importanță are un proiect experimental, disponibil doar pe iPhone și numai pentru o mînă de *publisher*-i? Mobilul e o platformă din ce în ce mai folosită pentru consumul online, iar presa, orice-ar mai însemna ea, se consumă tot mai mult pe Facebook. Din acest motiv, proiectul e unul deschizător de drumuri.

Asemănarea cu Paper nu e întîmplătoare. TechCrunch relatează că *project manager*-ul și designerul acestei aplicații au fost relocați de Facebook la Instant Articles. Există însă și o diferență importantă: Paper era (și poate va mai fi, fiindcă Facebook anunță că va fi dezvoltată în continuare) o aplicație din clasa curator, adică o colecție de trimiteri-link-uri realizată de un factor în ultimă instanță uman. Spre deosebire de așa-numitele agregatoare, nu prea ai cum să-ți selectezi singur conținutul. Cu Instant Articles se poate: chiar dacă articolele propriu-zise vor fi postate de *publisher*-i, ele vă vor veni în *newsfeed* numai în măsura în care ați dat *like* unor postări anterioare sau paginilor acestora, la fel ca în cazul oricăror postări. Iar lista de brand-uri media care au acces la noua facilitate, deocamdată, nu include decît un „neserios“ de dată recentă, adică Buzzfeed, regele testelor, al așa-numitelor „listicles“ și în general al conținutului ușurel, conceput special pentru viralizare. Secțiunea de Trending din Paper e, prin comparație, plină de gunoi jurnalistic, iar aceea de foto nu e, neapărat, mama imaginii artistice.

Bineînțeles, o listă atît de respectabilă de *publisher*-i poate fi doar o mutare de PR din partea Facebook. Nu e clar cine va mai veni alături de *NY Times* și *The Guardian* în viitor și e la fel de neclar dacă nu cumva publicații mai slabe nu vor trebui să plătească la Facebook pentru oferirea facilității. Pînă la urmă, în noul model de distribuție, Facebook oferă o platformă și unelte de *publishing* și, deocamdată, nu prea cere nimic. Obține, cel mult, trafic și interacțiune.

Titlul acestui articol e, evident, o exagerare. Publicațiile vor mai continua o bună bucată de vreme să facă bani din .com-urile și chiar din .ro-urile lor, chiar dacă vor livra conținut și pe alte canale, de pildă cel de care vorbim. Oferta Facebook spune însă ceva despre viitor. Nu e clar, deocamdată, dacă media zisă *legacy* primește din partea gigantului de Internet gura de oxigen de care, la urma urmei, avea mare nevoie. Sau dacă, dimpotrivă, Instant Articles nu e încă un tip de prizonierat cu care business-ul digital umilește, din nou, business-ul numit conținut.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Sondaje și oameni triști

Într-un supermarket, puțin înainte de ora închiderii, în dreptul raftului cu bere, se apropie timid de mine un tip în jur de 30 de ani și mă întreabă dacă aș fi de acord să particip la un sondaj de opinie. Mă văzuse că pusesem în coș două sticle de bere. Zic „da“, doar să nu dureze mult. „Cîteva minuțele!“ Își scoate cu stîngăcie un laptop arhaic dintr-un rucsac, apoi îi e greu să-l menevreze, așa, stînd în picioare, îl tot sucește ca să-i găsească o poziție, îl sprijină cumva pe rucsac, cu o mînă îl ține, cu cealaltă îl butonează. În tot acest timp, bărbatul transpiră și își cere scuze. Se uită speriat la mine – îi e frică să nu mă răzgîndesc și să plec, însă aștept răbdătoare. Și mă întreb: oare de ce nu li se cumpără tablete? N-ar fi mult mai simplu pentru bieții oameni?

Job-ul se numește „operator sondaje teren“ și e plin Internetul de el, pe site-urile cu oferte de muncă. Deși nu-ți trebuie nici o specializare, nu trebuie să te pricepi la nimic, nu-l vrea nimeni. Pentru că e prost plătit și n-are nici un viitor. Este așa-zisul „job de fugă“, cînd nu găsești altceva și trebuie să-ți cîștigi o pîine. Mă uit la bărbatul din fața mea, îmbrăcat curat, dar destul de modest. Se vede de la o poștă că nu-i făcut pentru acest job. N-are „papagal“, nici un zîmbet strălucitor, n-are fi în stare să te „aburească“ cu nimic, e mai degrabă genul discret și retras care ar putea să-și petreacă o viață întreagă la un birou, cu ale lui. Sau într-un laborator de cercetare. Și se mai simte, tot de la poștă, că l-am cunoscut într-un moment prost al vieții lui. Și că o face pentru cîțiva lei, din disperare. Toată această disperare legată de supraviețuire într-o țară „capitalistă“ numită România îi dă o nesiguranță. Mîinile îi tremură un pic pe tastatură, în momentul în care începe să bifeze răspunsurile mele la întrebări. Vorbește încet, aproape în șoaptă, ca și cum am fi într-o biserică. Lucrez în mass-media, publicitate, vînzări? Mint și spun că nu. Nu vreau să-l dezamăgesc și să-i stric omului sondajul. Orice chestionar completat înseamnă pentru el niște bani în plus. Urmează cele mai stupide și nerelevante, în opinia mea, întrebări legate de un produs la care am răspuns pînă acum. De ce am cumpărat o anumită marcă? (berile din coș). În ce măsură în următoarele șase luni voi cumpăra aceeași marcă? De parcă aș ști eu ce voi bea peste șase luni... Ce mă atrage la marca respectivă? Dacă „marca mea preferată“ (De unde și pînă unde? Alesesem berea aproape la întîmplare...) n-ar fi la raft, ce altă marcă aș alege? Și dacă nici acea marcă n-ar fi la raft, ce a treia marcă aș alege? Și tot așa, la nesfîrșit. Bărbatul bifează, în poziția lui comică, cu laptop-ul în brațe. Își dă seama că mă plictisește și se simte prost. E un tip de bun-simț. Ca să mai destind atmosfera, încep să fac conversație „pe lîngă“. Tot despre bere, că asta e tema. Că aia e cehească, adică *imported* și că e mult mai bună decît cea făcută la noi, aceeași marcă, nu se compară. Că berile românești sînt toate la fel, acre, au același gust. Că cele la doză n-au spumă și au un gust metalic, sînt mai bune cele la sticlă. Etc. Toate aceste caracteristici, cele mai importante de fapt, nu există în chestionar. Tipul e un pic descumpănit. La un moment dat, se uită la mine și schițează un soi de zîmbet. „Eu nu știu. Nu beau bere.“ Deloc? „Foarte rar. Și nu văd nici o diferență între ele.“ Sînt oarecum șocată. Cum să trimiți pe teren, la un sondaj despre bere, un om care nu bea bere? Încurcate sînt căile sondajelor de opinie! Acum stînjeneala i se citește și mai bine pe chip. Îmi dau seama că omul acela și-ar dori să fie în cu totul altă parte, așa că nu mai fac nici un comentariu, doar răspund la întrebări, ca să terminăm mai repede. Primesc cadou nu o bere, ci o ciocolată. La final, îndrăznește să-mi spună: „Îmi lăsați un număr de telefon? O să vă sune de la firmă... ca să mă verifice pe mine!“ Are un nod în gît. Îi dictez telefonul, îmi iau berile și ciocolata și plec.

A doua zi, mă sună într-adevăr o domnișoară înțepată. Unde l-ați întîlnit pe operatorul nostru? La raftul cu bere, desigur. Cum vi s-a părut sondajul? Foarte lung, a durat o jumătate de oră. O pauză. Apoi, un ton reprobabil: „Dar... operatorul n-a folosit un laptop?“ Mă enervez: „Ba da, nu a fost vina lui. Chestionarul a fost prea lung. Și stupid“

Un amic care avea urgent nevoie de bani mi-a povestit că a participat la un sondaj cu privire la băuturile spirtoase, pentru consumatori între 35 și 50 de ani. A trebui să meargă la sediul firmei pentru o discuție de două ore. În sala de așteptare erau vreo zece bărbați care arătau cam la fel – în blugi și în cămășuțe „regulamentare“, spălate și călcate de neveste, toți cu un început de chelie și un pic de burtă. Și atitudinea lor era una comună – resemnarea. Nici nu îndrăzneau să se privească unul pe celălalt și să comunice, toți stăteau cu privirile plecate, unii care aveau telefoane le butonau, ca să aibă o ocupație în timp ce așteptau. Nici unul nu părea vreun mare „consumator“. Unul era jurist, altul actor, cîțiva aveau copii mici. Toți voiau să-și ia cei 50 de lei pentru care veniseră și să iasă cît mai repede din acea situație umilitoare. Au discutat două ore despre vodcă, palincă și vișinată, cu sucuri și fursecuri pe masă de care nici măcar nu s-au atins. Cînd au fost întrebați ce-și doresc de la viață au răspuns invariabil: „Sănătate și stabilitate financiară!“

E plin peste tot de sondaje, de chestionare, de mărci, de produse într-o economie de piață. Însă interiorul nostru plin de tristețe, frustrare și uneori de disperare nu este sondat de nimeni.

■ ■ ■

Luminiţa-Anda MANDACHE

O frîntură de poveste de familie de la marginea unei frînturi de lumi

Bar do Kadir
© L. Ribeiro

Ezi liberă aici, e Tiradentes, în cinstea eroului naţional cu acelaşi nume care a luptat pentru independenţa Braziliei. În mod ironic, eroul secolului al XIX-lea este şi „patronul“ Poliţiei Militare în Brazilia. În cinstea lui mă încumet şi eu să iau autobuzul gol pînă la marginea oraşului. E cald, iar în terminalul de autobuz familii îşi trag de mînă copiii în lanţ şi cară după ei platouri cu prăjituri, *salgados, pao de queijo* – specialităţile brutarilor din nord-estul Braziliei.

La periferie sau la centru, în Brazilia, familia e la loc de cinste. Nouă, antropologilor, ne place să numim asta parte din cultură. Cultura nu are nimic mistic sau inexplicabil, nu e în nici un caz o explicaţie ultimă, ci felul în care oamenii s-au adaptat condiţiilor materiale înconjurătoare prin strategii cărora le-au atribuit semnificaţii. În contextul unei sărăcii mereu problematice, familia e singura şi cea mai stabilă strategie de a te menţine la suprafaţă. La marginea oraşului s-au instalat familiile imigranţilor veniţi din interior şi purtaţi de acelaşi miraj geografic cu conotaţii mitice despre care aminteşte Anca Şerbanuţă în *Imigraţie şi imaginaţie geografică*. În cartierul în care este situată cercetarea mea de teren, fix la marginea oraşului, satul şi oraşul se întrepătrund perfect. Străzile sînt largi şi de-a lungul lor sînt răsfirate case mici şi colorate. Seara, pe la 6, femei şi bărbaţi ies în „poarta“ casei şi privesc spectacolul străzii: autobuze trecînd în grabă, praful maroniu într-o mişcare de du-te-vino de pe o margine pe alta a şoselei largi, ţînci fără griji şi cu puţine haine, bucurîndu-se în gălăgie. Uşa casei e deschisă şi dă în interior spre o grădină de 2 x 2 m în care, în general, latră pierdut un cîine şi miroase a urină. Mai ales după ploaie. Familii întregi locuiesc pe aceeaşi stradă sau în acelaşi cartier. O prietenă îmi povesteşte: „Noi stăm în casa din mijloc, iar vecinii sînt mătuşile mele. Ambele comunică cu mama prin pereţii subţiri ai casei… ne anunţă cînd masa e gata, dacă lipseşte apă sau întreabă dacă avem nevoie de ceva. Mîncăm împreună, dormim în acelaşi timp şi ne petrecem tot timpul în afara muncii împreună.“ Învaţă pentru examenul de la finalul liceului pentru ca apoi să aplice la Universitatea de Arhitectură. În haosul continuu provocat de trei familii care trăiesc totul împreună, după-amiaza e singurul moment de linişte cînd poate studia. Căldura şi umezeala îi trimit pe mai toţi locuitorii la culcare – o siestă de două ore în hamac. „Încerc să învăţ în camera mea, dar le aud: Ce faci acolo singură? Eşti bine? Nu mai vrei să stai cu noi? Nu sta singură, vino aici! Ele par să nu înţeleagă că studiul e o activitate individuală.“

Prietena mea, cea pe care o vizitez în ziua asta liberă, n-are astfel de probleme. E în anul III la Facultatea de Serviciu Social şi gravidă în luna a şasea cu o fetiţă. Am cunoscut-o în autobuz cu cîteva luni în urmă. Mă uitam ţintă la ea, cumva pierdută în faţa unei frumuseţi atipice pentru locurile acestea. Lucia, să o numim aşa, m-a abordat din scurt: „Mă scuzaţi că vă deranjez, credeţi că ar fi mai bine să am o naştere naturală sau o cezariană?“ M-am trezit. Poftim? „V-am văzut la dispensar azi toată ziua cu ceilalţi agenţi de sănătate. Cum ar fi mai bine să fac?“ Pînă să apuc să îi spun că sînt antropolog şi nu lucrez pentru dispensar, ea îmi povestise deja despre dubiile ei legate de cezariană şi îmi mărturisise gîndul care nu îi dădea pace: „Cum să pui în agendă naşterea unui copil?“ Nu a fost nici prima şi nici ultima dată cînd călători străini m-au întrebat de probleme de sănătate, asigurări medicale sau cărţi de muncă. Transportul public are cel mai adesea o singură culoare. De obicei, albii de clasă medie circulă cu maşină privată sau cu taxiul. O *gringa* ca mine nu poate fi într-un autobuz decît din greşeală. O *gringa* care merge la marginea oraşului, cu toată albeaţa ei europeană, lucrează probabil undeva bine: poate fi medic, profesor (cam greu cu salariile de aici) sau vreo turistă în căutare de experienţe intense în jungla urbană.

Marginea unui mare oraş brazilian
e ca un film care nu încetează să te uimească.

Ne-am împrietenit prin conversaţii de o jumătate de oră în acelaşi autobuz cu aceeaşi destinaţie, la aceeaşi oră, în direcţii opuse: eu spre casă, ea spre facultate. Lucia m-a invitat azi la micul dejun. Am găsit casa cu uşurinţă. M-am oprit la primul magazin de pe drum, iar vînzătorul m-a îndrumat cu siguranţă de sine.

Din ianuarie, cînd am ajuns aici, pînă acum, am scris treptat din ce în ce mai puţin despre experienţa mea. Primele poveşti abundau în curiozitate şi metafore. Cu trecerea timpului, frica s-a transformat în acceptare, curiozitatea în tristeţe şi mirarea într-un gust amar de neputinţă. Încercările mele de a pune în cuvinte o realitate absurdă şi cumplit de amară s-au redus în mintea mea la poveşti deprimante care seamănă foarte mult una cu cealaltă. Oricît aş vrea să văd „frumosul“ sau binele dintr-o lume întoarsă cu susul în jos, mi-e imposibil. Locul în care mă aflu ar putea servi drept studiu pentru a înţelege toate problemele de pe agenda de dezvoltare a comunităţii internaţionale: sărăcie extremă, lipsa infrastructurii, lipsa apei potabile, sistem de purificare a apei prost şi rîuri de deşeuri pe marginea fiecărei străzi, criminalitate ridicată, analfabetism ridicat, şcolarizare precară, consum şi trafic de droguri – şi toate împreună duc la o sănătate mentală şi fizică precară generaţii de-a rîndul.

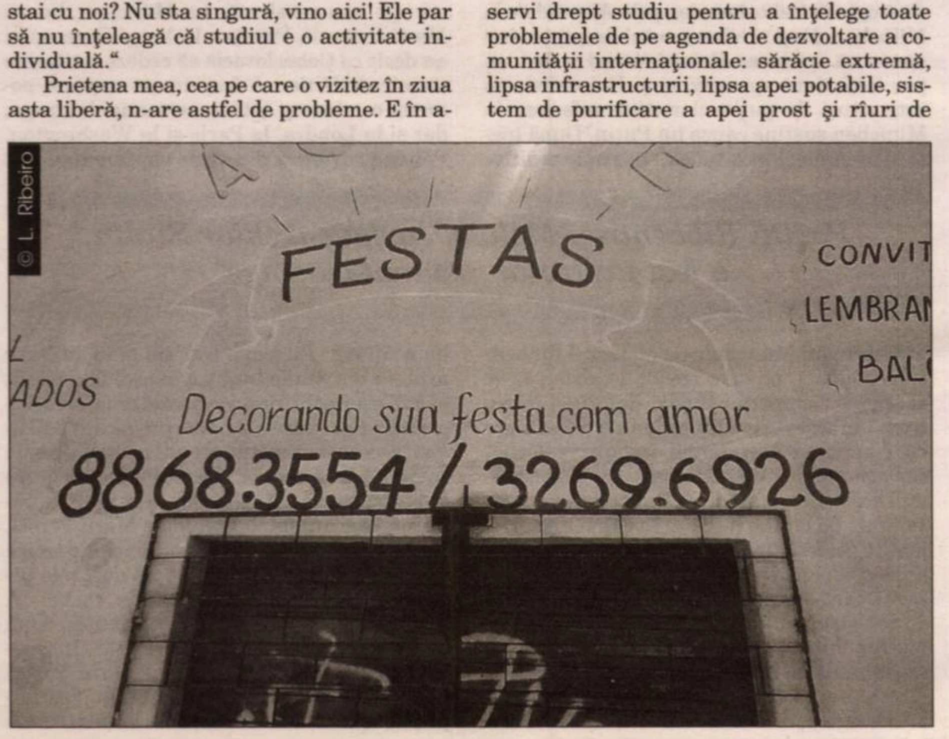

Mă aştepta în pragul casei ei mici din cărămidă. Mama e la muncă, ea stă acasă şi învaţă pînă seara la 5, cînd merge la şcoală. Un cîine pitic cu blană scurtă, un maidanez feroce, îmi sare pe picioare. În living, Lucia a pregătit micul dejun, care arată precum o reclamă la Metro sau Selgros. O masă rotundă tronează în căldură şi semiîntuneric. Poartă elegant în spinare un platou cu brînză şi şuncă presată, frumos rulate, ca la nunţile de la noi. Faţa de masă roşie îşi flutură dantela aproape de podea. Cănuţe mici din porţelan cu margine asortată cu faţa de masă stau lîngă două carafe cu suc de fructe pe care Lucia l-a pregătit special pentru mine. Şi un bol de fructe scumpe: kiwi şi struguri cu boabe dolofane. O privire în jurul mesei alunecă precum un os de peşte în gît: ferestrele lipsesc, pe jos podeaua e, de fapt, un beton prăfuit, iar grădina interioară e o cameră întunecată şi călduroasă, cu miros de urină, din care urlă neîncetat o femeie: vecina care se ceartă cu copiii. Un ventilator dă obosit din aripi. În bucătărie, pe jos, zăresc o umbră mică sub frigider şi am grijă ca mai apoi să-mi ţin picioarele pe scaun. O canapea veche şi obosită ascunde plăcerile din urmă cu şase luni. În drum spre baia care înseamnă o cameră din beton fără faianţă, gresie sau cadă – ci doar un furtun –, văd alergînd doi gîndaci de bucătărie. Numele lor e *blattodea*. I-am cunoscut prima dată în Tucson, Arizona, acolo unde au făcut obiectul spaimei mele timp de aproape trei ani, cu cei 5 centimetri lungime şi fuga lor măruntă şi apucată. Am încercat să-mi înfrunt frica prin a le cunoaşte experienţa şi efortul milenar de a rămîne o specie şi de a se adapta schimbărilor Pămîntului. Le ştiu tot neamul cu denumiri latine. Nu a funcţionat. M-au urmărit pînă în nord-estul Braziliei, iar acum, în casa Luciei, îmi sar în întîmpinare în drumul spre baie. Cu siguranţă se bucură de umezeală şi de întunericul sărăciei.

„Mă întreb adesea de ce ai venit în Brazilia. Turiştii vin aici atraşi de imaginea aceea cu fata mulatră cu părul creţ, în bikini pe plajă, cu palmieri şi nuci de cocos. Sau de băiatul acela, mulatru şi el, cu pieptul mare şi umed şi cu un zîmbet larg. Nu ăştia sînt mulatrii sau negrii Braziliei. Asta e doar imaginea exotică ce îi aduce pe americani sau pe europeni în vacanţă la noi, pentru plaje şi turismul sexual. Negrii şi mulatrii din Brazilia se luptă în sărăcie pentru locuri de muncă sau locuri speciale în universităţi.“

Şi printre două înghiţituri de cafea, din termosul ei de plastic, Lucia îmi povesteşte viaţa părinţilor săi şi cei 19 ani ai ei în cîteva ore. Un amor vechi, amintiri din interior, o familie venită în cartierul aceasta în anii ’80. Primul soţ al mamei – împuşcat dintr-o confuzie. În portugheza braziliană, *confusão* înseamnă confuzie, dar şi neînţelegere. Al doilea – tatăl Luciei – la fel, însă dintr-o confuzie adevărată: el nu era amantul dintr-o romanţă cu o vecină, dar adevărul s-a aflat prea tîrziu, cînd criminalul a găsit în casa soţiei scrisorile cu numele adevăratului concubin.

Luciei îi place să înveţe, e curioasă din fire, cum spune ea. A primit o bursă la un liceu privat din centru şi asta i-a permis să intre la facultate. În Brazilia, universităţile cele mai bune sînt cele publice, însă accesul e pe baza unui examen de admitere. Şcoala publică e însă foarte departe ca pregătire de nivelul examenului de admitere. Un gol imens separă liceul public de facultatea publică, aşa că el e umplut de liceele şi şcolile private cu taxe lunare care pot ajunge pînă la cîteva sute de dolari americani pe lună. Nu s-a simţi niciodată discriminată de colegii ei pentru că venea de la periferie, „fiindcă ei nici nu ştiau că locul în care trăiesc eu exista“. S-a confruntat însă cu o altă lume – în timp ce, în cartierul ei, 70% din populaţie cîştigă mai puţin de un salariu minim pe economie, colegii ei de şcoală îşi petreceau vacanţele de Paşte la Disneyland. „Atunci am înţeles că am de-a face cu o altă lume…“

Ce face tristă povestea ei nu e lanţul de evenimente dramatice, rupte din orice film cu droguri şi oraşe mari ale Braziliei sălbatice, ci faptul că nu e un caz singular. Povestea ei nu e o excepţie, ci face parte din povestea locului. Excepţiile sînt tinerii care trec de 20 de ani şi nu au copii, merg la facultate şi îşi găsesc cu uşurinţă un loc de muncă mai apoi, şi îşi cumpără un apartament în centru. Excepţie sînt, de fapt, familiile care au luxul de a-şi planifica viaţa. Elasticitatea intergeneraţională, cum o numesc economiştii – posibilitatea de a avansa pe scara socială –, durează multe generaţii.

E prînz şi soarele izbeşte nemilos. Pentru cineva venit din Europa, viaţa la marginea unui mare oraş brazilian e ca un film care nu încetează să te uimească. Cu gîndul ăsta în minte mă urc în autobuz. Nu mă aşez bine că şi aud o voce din spate: „Doamnă, eu trebuie să merg în centru să-mi fac carte de muncă sau se poate şi aici, la Messejana?“

***Luminiţa-Anda Mandache** este antropolog şi realizează o cercetare de teren în Brazilia. Textul face parte dintr-o serie de articole în care autoarea îşi povesteşte experienţele din această ţară.*

Timothy SNYDER

Cînd Stalin şi Hitler erau aliaţi

În vreme ce Rusia continuă invadarea Ucrainei, Vladimir Putin a optat pentru reabilitarea alianţei dintre Hitler şi Stalin care a declanşat al Doilea Război Mondial. Vorbind de pactul Ribbentrop-Molotov ca despre o bună politică externă, el încalcă un îndelungat tabu sovietic şi îşi revizuieşte totodată propria sa opinie de odinioară, potrivit căreia pactul ar fi fost „imoral“. Ce se petrece oare în mintea lui? Prin ce este alianţa cu Hitler atrăgătoare, tocmai în acest moment? Ce semnifică această revizuire a istoriei celui de-al Doilea Război Mondial, pe fondul reînvierii de către Rusia a tradiţiei războaielor de agresiune pe teren european?

Putin a devenit amator de istorie, iar discursurile sale actuale au scos la lumină un fel de reconstrucţie iluzorie a trecutului rusesc. Amestecînd clişee cu o bună doză de rea-credinţă, el relatează – de cînd a declanşat războiul cu Ucraina, în februarie – o istorie oarecum bizară a propriei sale ţări. A susţinut că Rusia şi Ucraina sînt o singură naţiune, ca urmare a unei creştinări comune, care e posibil să fi avut loc sau nu, cu mai bine de o mie de ani în urmă, într-un centru negustoresc locuit, la acea vreme, de un amestec de vikingi păgîni şi khazari evrei. A vorbit de Crimeea, acum, după ce a fost invadată şi anexată, ca fiind dintotdeauna rusească, chiar dacă istoria peninsulei este o vastă succesiune de culturi europene. Caracterul ei rusesc se datorează în mare parte expulzării sîngeroase de către regimul stalinist a tătarilor crimeeni, în 1943. După cum a spus cu maliţie preşedintele belarus Lukaşenko, dacă am urma logica lui Putin în materie de istorie etnică, ar avea mai mult sens să dăm Moscova tătarilor crimeeni decît să dăm Crimeea Moscovei. În fond, Cnezatul Moscovei a început să existe ca protectorat tătar. În sfîrşit, Putin a pretins că Rusia trebuie să se extindă către sud, deoarece, la un moment dat, a existat o regiune numită Noua Rusie. E o înţelegere greşită a graniţelor regiunii istorice, ceea ce ascunde însă o eroare mai profundă. Extinderea Rusiei pe teritoriul Noii Rusii e la fel de aberantă ca revendicarea de către Anglia a Noii Anglii, de către Scoţia a Noii Caledonii sau de către Ţara Galilor din Sud (South Wales) a Noii Galii de Sud. În istoria contemporană, propaganda rusească adoptă contradicţii evidente şi desfide Occidentul „decadent“ să observe că: nu există o naţiune ucraineană, dar toţi ucrainenii sînt naţionalişti; nu există stat ucrainean, dar organele sale sînt opresive; nu există limbă ucraineană, dar ruşii sînt siliţi să o vorbească.

Ribbentrop-Molotov

Chiar şi în contextul acestei neobişnuite şi relativ spectaculoase distorsionări a istoriei, susţinerea de către preşedintele Putin a pactului Ribbentrop-Molotov merită o atenţie deosebită, mai ales din partea Germaniei. Însemnătatea pactului Ribbentrop-Molotov pentru istoria secolului XX este imensă. Alianţa cu Stalin i-a permis lui Hitler să atace Polonia, cu sprijin sovietic, şi e astfel originea tuturor tragediilor din războiul care a urmat, în Polonia şi în restul lumii. Susţinînd că Stalin s-a comportat ca un om de stat rezonabil în 1939, Putin spune de fapt că, în acel moment, nu trebuia să i se opună rezistenţă lui Hitler. Ceea ce este nu numai un punct de vedere problematic de politică externă sovietică, ci totodată o contestare directă a principalului mit fondator al Republicii Federale Germane de după Război, şi anume că Hitler ar fi trebuit contracarat în 1939. Au existat, desigur, state europene care au luat decizia corectă, la acea vreme: Franţa, Marea Britanie şi, cel mai important, Polonia i s-au opus lui Hitler în 1939. Hitler a curtat Polonia vreme de cinci ani, între 1934 şi 1939, ca pe un potenţial aliat într-un război împotriva Uniunii Sovietice, dar a fost refuzat. L-a curtat şi pe Stalin, în vederea unui război împotriva Poloniei, vreme de trei zile, şi a fost întîmpinat cu entuziasm.

La 20 august 1939, Hitler i-a cerut lui Stalin o întîlnire, iar Stalin a acceptat, mai mult decît bucuros. Liderul sovietic căutase vreme de cinci ani un prilej să distrugă Polonia, care atunci tocmai se ivise. Stalin realiza, desigur, că punea la cale, împreună cu cel mai mare antisemit din lume, distrugerea celei mai mari patrii a evreilor europeni. Stalin s-a pregătit pentru alianţa cu Hitler, conformîndu-se obedient, ca mulţi alţi lideri, antisemitismului Liderului. Sperînd să atragă atenţia lui Hitler, l-a demis pe însărcinatul cu afaceri externe, evreul Maxim Litvinov, şi l-a înlocuit cu rusul Viaceslav Molotov. Demiterea lui Litvinov, în concordanţă cu Hitler, a fost „decisivă“. Molotov va fi cel care va negocia un acord cu Joachim von Ribbentrop, ministrul de Externe al lui Hitler, pe 23 august 1939.

Viaceslav Molotov
şi Joachim von Ribbentrop

La acea vreme, evreii ştiau deja destul de bine de ce anume trebuia să se teamă. Cei cinci ani de represiuni crescînde în Germania au fost urmaţi de violenţe stridente în Austria, în timpul *Anschluss*-ului. Iar nimicirea Cehoslovaciei, în martie, a fost un alt dezastru pentru evrei. Evreii cehoslovaci au fugit din regiunile anexate de Germania, lăsîndu-şi proprietăţile în urmă. Evreii din Slovacia şi-au pierdut cetăţenia, odată cu crearea unui nou stat aliat cu Berlinul şi dependent de acesta. Ştirea pactului Ribbentrop-Molotov, la sfîrşit de august 1939, a şocat Geneva, unde se desfăşura congresul mondial al sioniştilor. Toţi cei prezenţi au înţeles deîndată ce însemna „pactul de nonagresiune“: lui Hitler i s-a dat frîu liber şi va urma un război. Chaim Weizman, liderul Sioniştilor generali, a încheiat congresul cu următoarele cuvinte: „Prieteni, am o singură dorinţă: să rămînem cu toţii în viaţă“.

Şi nu erau vorbe goale. Un protocol secret al pactului de neagresiune sovieto-nazist stipula divizarea Europei de Est între Germania nazistă şi Uniunea Sovietică. Hitler găsise aliatul de care avea nevoie pentru a începe ostilităţile. Regiunile est-europene vizate de protocolul secret al pactului germano-sovietic constituiau centrul evreimii mondiale, locuit fără întrerupere de evrei timp de o jumătate de mileniu. Odată cu începerea războiului, aceste regiuni vor deveni pentru evrei cel mai periculos loc din întreaga lor istorie. Holocaustul va începe în acest loc, doi ani mai tîrziu. În decurs de trei ani, marea majoritate a milioanelor de evrei care au trăit aici vor fi morţi. Pactul Ribbentrop-Molotov, a spus-o chiar Stalin, a fost un tratat „semnat cu sînge“. O mare parte din sîngele vărsat în ţările vizate de acest acord va fi al civililor evrei.

Prin ce este alianţa cu Hitler atrăgătoare,
tocmai în acest moment?

Acoperirea mediatică actuală a turnurii istorice a lui Putin vizează nu atît raportul dintre pactul Ribbentrop-Molotov şi războiul propriu-zis, cît temerile Poloniei, Lituaniei, Letoniei şi Estoniei, cele patru state care au fost ocupate de Armata Roşie în 1939, după semnarea pactului. Împreună cu aliatul său Hitler, Stalin a lansat, pe 17 septembrie 1939, un atac armat împotriva Poloniei, trimiţînd Armata Roşie să invadeze ţara dinspre est. Aceasta s-a întîlnit cu Wehrmacht-ul aliat în centrul ţării şi au organizat împreună o paradă reunită a victoriei. Poliţiile secrete sovietică şi germană şi-au făgăduit una alteia să anihileze orice formă de rezistenţă poloneză. În spatele liniilor, NKVD-ul sovietic a organizat deportarea în masă a circa o jumătate de milion de cetăţeni polonezi în gulag şi a executat mii de ofiţeri polonezi proaspăt întorşi din lupta împotriva Wehrmacht-ului.

Fireşte, distrugerea statului polonez este menţionată de istoria Poloniei, însă modul în care istoria polonezilor se suprapune cu cea a evreilor este adesea omis. Cetăţenii polonezi asasinaţi de NKVD erau îndeobşte ofiţeri în rezervă cu studii înalte şi au fost ucişi fiindcă reprezentau elita statului polonez. Erau, adesea, evrei, a căror moarte, de mînă sovietică, a lăsat familiile lor lipsite de apărare în faţa ocupaţiei germane. Wilhelm Engelkreis, un medic evreu polonez şi ofiţer în rezervă, a fost ucis la Katyn. Fiica lui, scriind mai tîrziu din Israel, îşi aminteşte de tragedia copilăriei sale. Hironim Brandwajn, medic, a fost împuşcat în ceafă, alături de colegii săi ofiţeri la Katyn; soţia sa Mira va muri doi ani mai tîrziu în ghetoul din Varşovia, fără să ştie ce s-a întîmplat cu soţul ei. Mieczyslaw Proner, bunăoară, a fost farmacist şi chimist, evreu şi polonez, ofiţer în rezervă şi combatant. A luptat în armata poloneză împotriva nemţilor, pentru ca mai apoi să fie arestat de sovietici şi executat prin împuşcare în ceafă. Cîteva luni mai tîrziu, mama lui a fost trimisă în ghetoul din Varşovia, de unde a fost deportată la Treblinka şi gazată.

În discursul care reabilita pactul Ribbentrop-Molotov, şi cu alte ocazii, Putin a justificat alianţa sovietică cu Germania nazistă evocînd contribuţia puterilor occidentale la distrugerea Cehoslovaciei, prin Acordul de la München. Deşi are întru totul dreptate cînd spune că trădarea Cehoslovaciei a fost un pas important spre război şi Holocaust, nu este cîtuşi de puţin clar dacă referirea la München susţine cauza lui Putin. După toate aparenţele, Putin vede ca exemple pozitive atît episodul München, cît şi pactul Ribbentrop-Molotov, pe care tinde, de altfel, să le asocieze. Campania Rusiei din 2014 împotriva Ucrainei este uimitor de asemănătoare cu campania Germaniei împotriva Cehoslovaciei, din 1938. Se regăsesc naţionalismul etnic, inventarea regiunilor istorice considerate de la sine înţelese în urma unor violenţe („Sudetenland“ şi „Novorossiya“), sprijinirea separatiştilor care nu ar avea nici o şansă fără susţinere din exterior şi dorinţa de a distruge un sistem european prin anihilarea unui stat european important, care se întîmplă să fie mai democratic decît unii dintre vecinii săi.

Pactul Ribbentrop-Molotov, a spus-o chiar Stalin,
a fost un tratat „semnat cu sînge“.

Desigur, în Vest, acordul de la München este văzut, în general, ca o greşeală şi ca un exemplu negativ. Dar fără menţionarea politicii sovietice de atunci, invocarea sa de către Putin este trunchiată. În prima jumătate a lui 1938, Franţa a încercat să ajungă la un acord cu Uniunea Sovietică, dar interlocutorii săi au dispărut treptat, devoraţi de Marea Teroare. Vom şti mai multe despre acest episod atunci cînd – şi doar dacă – se vor deschide arhivele relevante; dar, după toate aparenţele, criza de la München a fost evaluată, la acea vreme, de către Kremlin, ca o oportunitate de a interveni în Europa de Est. Chiar şi atunci cînd Londra şi Parisul au împins Praga către un compromis cu Hitler, sovieticii au semnalat disponibilitatea de a trimite forţe armate în Europa Centrală, pentru a proteja Cehoslovacia – ceea ce presupunea, din raţiuni pur geografice, invadarea Poloniei, României sau a ambelor. Patru corpuri armate au fost masate efectiv la graniţa poloneză. Pe 12 septembrie, Hitler a ţinut un discurs despre necesitatea salvării nemţilor de politicile ceheşti de exterminare şi despre oportunitatea eliminării, în fond, a Cehoslovaciei. Trei zile mai tîrziu, regimul sovietic a accelerat epurarea etnică a regiunilor de la graniţa cu Polonia. Începînd cu 15 septembrie, autorităţile sovietice au efectuat execuţii sumare în masă ale cetăţenilor sovietici găsiţi vinovaţi de spionaj în favoarea Poloniei, cei mai mulţi dintre ei fiind bărbaţi etnici polonezi.

O mutaţie de memorie

Ordine verbale ale NKVD-ului regional au transmis un mesaj clar: „polonezii trebuie distruşi integral“. În septembrie, pe întreg teritoriul Ucrainei sovietice au fost împuşcaţi bărbaţi polonezi, în număr foarte mare. În oraşul Voroşilovgrad (astăzi, Luhansk), bunăoară, în timpul crizei cehoslovace, autorităţile sovietice au evaluat 1226 de cazuri, în Operaţiunea Poloneză, şi au ordonat tot atîtea execuţii. Tot în septembrie, unităţi sovietice au umblat din sat în sat, ca plutoane de execuţie, în regiunile de la graniţa poloneză ale Ucrainei sovietice. Bărbaţii polonezi au fost împuşcaţi, femeile şi copiii au fost trimişi în gulag, în mai multe reprize, iar rapoartele au fost întocmite ulterior. În regiunea Jîtomîr autorităţile sovietice au condamnat la moarte 100 de oameni pe 22 septembrie, 138 de oameni pe 23 septembrie şi 408 pe 28 septembrie – data stabilită de Hitler pentru invadarea Cehoslovaciei.

Armata Roşie era staţionată la graniţa poloneză, iar NKVD-ul a eliminat elementele suspecte din *hinterland*, prin împuşcări masive şi deportări ale polonezilor, priviţi ca naţiune inamică. Criza, în schimb, era rezolvată. La München, liderii Marii Britanii, Franţei, Italiei şi Germaniei au decis ca Cehoslovacia să cedeze teritoriile rîvnite de Hitler. A fost un act ruşinos, pomenit ca atare şi astăzi, nu numai la Praga, dar şi la Londra, la Paris şi la Washington. Politica sovietică din acele săptămîni a fost dată uitării. Întreaga teroare şi mobilizare armată dezvăluie însă un aspect important al culiselor politicii sovietice de dinaintea crizei europene care a urmat, provocată de Hitler, şi care a pregătit terenul pentru invazia sovietică a Poloniei. Deportările sovietice ale cetăţenilor polonezi din anii 1940 au reiterat, la scară mică, metodele Marii Terori. Beria, şeful NKVD-ului, a întemeiat o troică specială pentru a rezolva rapid dosarele tuturor prizonierilor polonezi de război. A stabilit un contingent de asasinate, după cum s-a făcut şi în anii 1937 şi 1938. În Operaţiunea Poloneză din timpul Marii Terori din 1937-1938, bărbaţii polonezi au fost împuşcaţi şi familiile lor deportate, pentru a fi exploatate și denaționalizate. Ceea ce s-a repetat în 1940. Dacă familiile bărbaților executați se aflau în zona sovietică, erau deportate în gulag.

După invadarea Poloniei, următorul important act sovietic de agresiune din timpul alianței cu Germania nazistă a fost invadarea Finlandei, în noiembrie 1939. Războiul din iarnă a însemnat o victorie plătită scump de Uniunea Sovietică, chiar dacă pierderile au fost, proporțional, mult mai mari pentru mica țară invadată. O reabilitare a pactului Ribbentrop-Molotov este totodată o reabilitare a acestui război. În vara lui 1940, Armata Roșie a intrat în cele trei țări baltice, Lituania, Letonia și Estonia, care au fost anexate Uniunii Sovietice, după un referendum falsificat. Aceste trei mici țări au pierdut zeci de mii de cetățeni, care au fost deportați, inclusiv o mare parte dintre elite. Legea sovietică a decretat că cele trei state n-au existat niciodată, astfel încît slujirea intereselor acestor state a devenit o crimă sub această lege. Ideea sovietică potrivit căreia statele pot fi declarate, după bunul plac, existente sau inexistente a marcat memoria politică a elitelor din zona afectată de pactul Ribbentrop-Molotov pînă în ziua de azi. Deoarece Polonia, Lituania, Letonia și Estonia au fost atacate de Uniunea Sovietică în 1939 și în 1940, cînd Stalin era aliatul lui Hitler, elitele lor de azi sînt imune și la alte ipostaze ale propagandei rusești, cum ar fi afirmația grotescă potrivit căreia Rusia a trebuit să invadeze Ucraina pentru a proteja Europa de fascism. Ele își amintesc nu numai de pactul Ribbentrop-Molotov, ci și de Tratatul privind frontierele și de prietenia sovieto-nazist care a urmat, de alegerile falsificate și de propaganda din zona sovietică, ce seamănă atît de mult cu acțiunile recente ale Rusiei din Ucraina ocupată.

Reabilitarea de către președintele Putin a pactului Ribbentrop-Molotov este direcționată fără îndoială împotriva țărilor dintre Berlin și Moscova, dar în două variante. În prima dintre ele, Moscova invită Polonia să joace rolul istoric al Germaniei și să participe la divizarea Ucrainei. La Varșovia, nimeni nu ia în serios astfel de propuneri. În a doua variantă, Moscova sugerează Berlinului că Germania ar fi mai cîștigată dacă ar acționa ca o mare putere, ignorînd noile reguli ale Uniunii Europene și urmîndu-le pe cele vechi, ale perioadei interbelice. Chiar dacă asta ar fi o neghiobie strategică a Germaniei, a cărei admirabilă poziție de putere e strîns legată de integrarea europeană, importanți oameni de stat germani, ca Gerhard Schröder și Helmut Schimdt, au făcut pași importanți în confirmarea acestei direcții.

Ar fi însă o eroare să ne imaginăm că poziția președintelui Putin e relevantă doar pentru destinul Europei de Est, oricît de important ar fi acesta. Ceea ce se întîmplă este glisarea de la o posibilă memorie rusească a războiului spre o alta, o mutație de memorie cu implicații pentru întreaga Rusie și pentru întreaga Europă.

Întotdeauna au existat două versiuni ale celui de-al Doilea Război Mondial, ca urmare a faptului că Uniunea Sovietică a luptat în ambele tabere. Din 1939 pînă în 1941, Uniunea Sovietică a fost un aliat al Germaniei și a luptat pe frontul de est, aprovizionînd Germania cu minereurile, combustibilul și hrana necesare războiului împotriva Norvegiei, Danemarcei, Olandei, Belgiei, Luxemburgului și, mai ales, Franței și Marii Britanii. În această etapă a războiului, Stalin s-a străduit să-l satisfacă pe Hitler și a îndeplinit, în general, nu numai obligațiile pactului Ribbentrop-Molotov și ale Tratatului privind frontierele și prietenia, ci și solicitări specifice ale aliatului său german. Cu o singură excepție majoră. Stalin era perfect conștient de pericolul la care erau expuși evreii din zona germană a Poloniei. Și, cum era de prevăzut, nu s-a arătat cîtuși de puțin interesat să-i ajute. În februarie 1940, Adolf Eichmann a propus conducerii sovietelor transferul a două milioane de evrei, majoritatea aparținînd evreimii poloneze, din Germania în URSS. Moscova nu a dat nici un semn de interes. Aceasta a fost una dintre puținele solicitări germane care au rămas fără răspuns, în timpul alianței.

După ce Hitler l-a trădat pe Stalin și Wehrmacht-ul a invadat URSS în iunie 1941, Uniunea Sovietică a trecut dintr-o dată de cealaltă parte a frontului, unde a intrat rapid într-o alianță de amploare cu Marea Britanie și cu Statele Unite. Propaganda sovietică a trecut prima etapă a războiului sub tăcere și a glorificat faptele de vitejie sovietice din a doua etapă. Ceea ce, în contextul milioanelor de cetățeni sovietici uciși de germani, a căpătat un sens politic deplin. Victoria din „Marele Război pentru Apărarea Patriei“ a devenit un al doilea mit fondator al Uniunii Sovietice și a rămas ca atare pînă astăzi, în Rusia și în Belarus. Dar, în această versiune a istoriei sovietice, pactul Ribbentrop-Molotov trebuie negat: nu atît pentru că a fost o crimă, ci fiindcă a fost o gafă. A permis, în fond, trupelor germane să se apropie de Uniunea Sovietică cu mult înaintea invaziei din 1941, a ajutat Germania să devină o putere europeană care a răzbit pînă aproape de Moscova și a insuflat Kremlinului un fals sentiment de siguranță. Stalin a refuzat să creadă că Germania va invada Rusia în 1941. A ignorat mai mult de o sută de avertismente ale serviciilor de informații cu privire la invazia iminentă, considerîndu-le propagandă britanică, și a fost total luat prin surprindere. În deceniile de după război, Uniunea Sovietică a vrut să fie percepută ca o putere pacifistă. A trebuit, ca atare, să nege că a fost una dintre puterile care au început războiul.

Întotdeauna au existat două versiuni ale celui de-al Doilea Război Mondial.

Stalin, 1939, Putin, 2014

Dar, întrucît Rusia zilelor noastre duce un război de agresiune în Europa, liderii ei par să îmbine, pe căi care pot părea contradictorii, tema clasică a războiului „de apărare“ din 1941-1944 cu alternativa războiului de agresiune din 1939-1941. Cu siguranță, scoaterea în evidență a unui război de agresiune se armonizează mult mai bine cu climatul media actual din Rusia. Între 1939 și 1941, cînd propaganda internă a Uniunii Sovietice înfățișa Germania nazistă ca pe un stat prieten, societatea sovietică a încetat să critice politica germană și a început să publice discursuri naziste. La manifestații publice, oamenii se încurcau adesea, elogiindu-l pe „tovarășul Hitler“ sau proclamînd „triumful fascismului internațional“. Pe clădiri și chiar pe portretele conducătorilor sovietici au început să apară svastici. Un nivel similar de confuzie ideologică e observabil și în Rusia de azi. La televiziunea națională evreii sînt învinuiți pentru Holocaust, intelectuali apropiați Kremlinului îl reabilitează pe Hitler ca pe un om de stat, neonaziștii ruși mărșăluiesc de 1 Mai, mitinguri în stilul marșurilor din Nürnberg, în care participanții poartă făclii în formații de svastică, sînt prezentate ca antifasciste, iar o campanie împotriva homosexualilor e descrisă ca o apărare a adevăratelor valori ale civilizației europene. Invadînd Ucraina, Rusia a apelat la extrema dreaptă autohtonă și europeană, pentru a-i susține acțiunile și a propaga propria versiune asupra evenimentelor. Politicieni de extremă dreaptă din Europa, inclusiv fasciști, au asistat la recentele farse electorale din regiunile ocupate Donețk și Luhansk, precum și la referendumul măsluit din Crimeea ocupată, ca „observatori“ invitați să valideze înfăptuirile războiului rusesc.

Departe de a fi un detaliu bizar, acești „observatori“ pun în lumină puternica însemnătate contemporană a pactului Ribbentrop-Molotov. Într-adevăr, alinierea de fond a Kremlinului la extrema dreaptă europeană, împotriva majorității europene, e cea care a făcut ca reabilitarea pactului Stalin-Hitler să fie inevitabilă sau cel puțin predictibilă (am anticipat-o în mai). Deși Putin ar fi cu siguranță mulțumit dacă actualii șefi de state germani și polonezi ar fi suficient de nesăbuiți încît să muște momeala și să accepte o nouă divizare a Europei, el e deja satisfăcut, în momentul de față, de cei care au răspuns, într-un fel sau altul, apelului său de a distruge actuala ordine europeană: separatiștii europeni (inclusiv admirativa conducere a UKIP), marile partide populiste antieuropene de dreapta (dintre care cel mai important e Frontul Național francez), precum și grupările de extremă dreaptă, incluzîndu-i pe fasciști și pe naziști. Toți aceștia reprezintă, pentru moment, cel puțin, partenerii noului pact Ribbentrop-Molotov al lui Putin, întrucît ei sînt revanșiștii de aripă dreaptă pe care Putin îi va găsi în Europa contemporană.

Înfăptuind alianța cu Hitler, Stalin urma o anumită logică politică. El și-a imaginat că, sprijinind statul nazist care tocmai demarase un război mondial, va putea direcționa forțele armate germane către Vest, departe de Uniunea Sovietică. Pe această cale, credea el, contradicțiile inerente lumii capitaliste vor ieși la iveală, iar Germania, Franța și Anglia se vor nărui simultan. Putin încearcă acum același lucru, în felul său. Așa cum Stalin a încercat să deturneze cea mai radicală forță europeană, în persoana lui Adolf Hitler, împotriva Europei însăși, Putin încearcă acum același lucru cu adunătura sa de extremiști de dreapta. Aliații săi de extremă dreaptă sînt exact acele forțe politice care-și doresc sfîrșitul Uniunii Europene și revenirea la o Europă a statelor națiune. Ceea ce, nu mai e nevoie să spunem, ar fi o catastrofă pentru toți cei implicați și, în cele din urmă, chiar pentru Rusia. Există însă o diferență importantă între Stalin în 1939 și Putin în 2014. Despre Stalin se poate cel puțin crede că a încercat să rezolve o problemă reală: Hitler își propusese să distrugă efectiv Uniunea Sovietică. Aliindu-se cu Hitler, Stalin s-a compromis ideologic, a făcut o greșeală strategică, dar răspundea măcar unei amenințări reale. Putin, pe de altă parte, nu avea nici un inamic european. Politica externă rusească a ales să vadă în Uniunea Europeană un adversar, din motive care rămîn un mister.

E puțin probabil ca președintele Putin să creadă în diversele ideologii ale extremei drepte mai mult decît în ideologiile extremei stîngi, atîta vreme cît astfel de grupări – care coabitează fericit, acasă sau peste hotare – sînt suficient de stupide încît să sprijine proiectul rusesc. Rusia a început un război în Ucraina fără să aibă un motiv pe care cineva să-l poată defini în momentul de față și a început astfel o îndepărtare de Vest care, din punctul de vedere al intereselor de bază ale Rusiei, nu are absolut nici un sens. Încercarea forțată și fără rezultat de a găsi o justificare strategică a acestui dezastru a dus la renegarea unuia dintre fundamentele morale constitutive ale politicii postbelice: opoziția față de războaiele de agresiune din Europa, în general, și față de războiul nazist de agresiune din 1939, în particular. Reabilitarea pactului Ribbentrop-Molotov nu e ecoul unei ideologii clare; e, poate, mai rău de atît, camuflarea incompetenței prin adoptarea nihilismului. Adoptarea pactul Ribbentrop-Molotov înseamnă anularea bazelor înțelegerii reciproce din lumea occidentală, de dragul unei tactici monetare care poate distruge, dar nu poate crea.

***Timothy Snyder**, doctor al Universității Oxford, predă cursuri de istorie politică a Europei de Est moderne la Universitatea Yale din Statele Unite.*

(*articol apărut în* Frankfurter Allgemeine Zeitung/FAZ, *la data de 15.12.2014, furnizat de* Eurozine)

traducere de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

CLUBUL
DILEMA VECHE
Joi, 28 mai, ora 19.00
CREART: Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București, Piața Lahovari, nr.7
„TATĂL MEU, LUCIAN BLAGA"
Film documentar de Iulian Manuel Ghervas și Adina Popescu
Invitat special: Dorli Blaga
Moderator: Mircea Vasilescu
INTRARE LIBERĂ
Realizat cu sprijinul:
SÂMBUREȘTI
AQUA CARPATICA
creart

Cu ochii-n 3,14

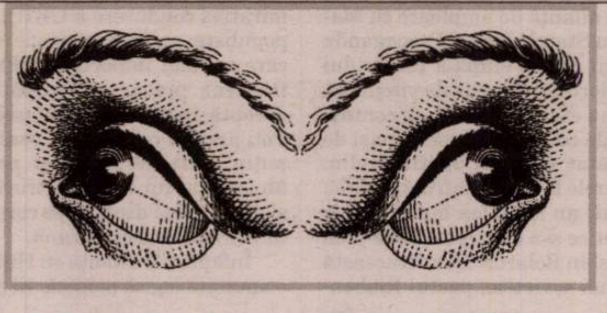

ÎN ZIUA DE AZI, PÎINEA CALDĂ E APROAPE UN PERSONAJ PRINCIPAL ÎN CULTURA ŞI TRADIŢIILE CLIENŢILOR CARE S-AU DECLARAT POTCOVARI

■ În ziua de azi, o invitaţie la un „eveniment“ prilejuit de inaugurarea unui spaţiu comercial poate fi şi altceva decît clasicul dreptunghi de carton. De pildă, poate fi un guler pe care scrie: „Sînt gulerul Take Ionescu şi te invit să faci cunoştinţă cu cămaşa românească Braiconf la deschiderea celui mai nou magazin din JW Marriott, pe 7 mai, la ora 18“. (**D. S.**)

■ De prin februarie am bătut magazine de profil în căutarea unei „găteli de cap“ mai fistichii, dacă ar fi să preiau titlul unei minunate expoziţii deschise în răstimp de prof. Adina Nanu la MŢR. Un aranjament cu voaletă, satin etc. Ceva şic. N-am găsit. Deunăzi am trecut pragul aceluiaşi mult vizitat magazin. „Am avut, păcat că n-aţi mai venit, am primit de Ziua Regelui… ştiţi, s-au dat ca pîinea caldă.“ De Ziua Regelui?! Oare să fi auzit bine? Îţi mulţumesc Ţie, Doamne, că am trăit s-apuc şi ziua asta. Acest 10 Mai a reinstaurat „instituţia“ pălăriei, detronate, timp de mai bine de trei sferturi de veac, de basma şi şapcă. Şi cînd te gîndeşti că exact tot în răstimpul celor trei sferturi de veac ar fi putut fi Ziua Regelui în fiecare zi. *Chapeau bas!* (**R. M.**)

■ La Bookfest, ţara-invitată Cehia s-a prezentat cu două sloganuri atractive: „Republica literaturii“ şi „Republica berii“. Era şi normal: berea e aproape un personaj principal în multe romane ale autorilor cehi. (**M. M.**)

■ Gata, s-a rezolvat şi problema bacşişului impozitat şi pus pe bon fiscal. A zis domnu' ministru că „a fost un experiment“ şi s-a anulat. Deci cultura şi tradiţiile au învins (ceea ce era clar de la început). Dar rămîne o întrebare: cui a folosit acest experiment? Probabil că Ministerului Finanţelor, care a aflat cu această ocazie că nu orice visează noaptea poate fi aplicat ziua. Asta în cazul în care un minister (mai ales de Finanţe) e în stare să viseze… (**M. V.**)

■ Am povestit mai demult cum o femeie în vîrstă, cu basma, care vinde brînză în piaţă *(măicuţă bătrînă*, cum ar veni), le zîmbeşte clienţilor şi li se adresează cu „dragă“. M-am amuzat şi m-am gîndit că poate cineva a învăţat-o să facă aşa, că la oraş prinde formula, şi ar putea fi o bună metodă de marketing. Toate nostime şi frumoase pînă cînd, mai de curînd, am dat în aceeaşi piaţă peste o vînzătoare de fructe şi legume, trecută de 75, fardată şi rujată, care, în timp ce treceam pe lîngă taraba ei, m-a abordat cu o altă formulă: „Ia spune, iubire, ce-ţi doreşte sufleţelul?“. *Oops!* (**A. M.**)

■ „Dispoziţia hoinară a ţiganilor îi părăseşte greu. Împăratul Iosif al II-lea a încercat să-i lege de pămînt. A consultat în acest sens comitatele din Ungaria şi a luat măsuri ce păreau decisive. Însăşi limba lor trebuia să fie abolită; erau desemnaţi deja în limbajul administrativ sub numele de «noi ţărani». Toate aceste eforturi au fost zadarnice. Ţiganii, care, conform noilor hotărîri, nu mai puteau părăsi pămînturile seniorului, s-au pripăşit pe ele în aşa hal, că au fost izgoniţi de către seniorii înşişi. Li s-au construit case comode; acolo şi-au instalat vacile, ridicîndu-şi corturile pe lîngă. Copiii, ce fuseseră încredinţaţi ţăranilor pentru a-i obişnui cu lucrul, au fugit cu toţii şi s-au realăturat la corturile părinţilor… La recensămîntul populaţiei din regat făcut în acea epocă, s-au numărat, în afara celor care consimţiseră să devină muncitori, 43.787 ţigani, din care 5886 s-au declarat potcovari şi 1582 drept muzicieni. Probabil că astăzi sînt în număr mai mic; se spune, de fapt, că scad în mod simţitor, şi că ar dispărea în cele din urmă, dacă noi bande nu ar veni din Ţara Românească şi din Moldova. În secolul al 16-lea ţiganii au fost alungaţi din mai multe state ale Europei. Ungaria şi Transilvania au fost pentru ei mai ospitaliere“, scria Auguste de Gérando în jurnalul său de călătorie transilvănean de la 1840. (**M. C.**)

PROGRESĂM DE LA 100 ÎNTR-O SINGURĂ ZI LA UN PLASTURE COMOD, DEŞI NU EXISTĂ O LEGĂTURĂ DIRECTĂ ÎNTRE SCAUNE

■ S-a inaugurat primul cinema 4D din România. Da, aţi citit bine, 3D e demodat, de-acum filmul se dă în patru dimensiuni. Eu, unul, sînt liniştit. E ca reclamele la lame de ras: progresăm de la perfect la şi mai perfect. (**M. M.**)

■ După siturile Nimrud, Hatra şi muzeul Mosul din Irak, a venit rîndul altui sit să fie pus în pericol. E vorba despre situl sirian de la Palmyra, situat în nordul Damascului. Luptele duse între armata siriană şi jihadiştii grupului Statul Islamic fac în continuare victime umane extrem de numeroase. Pe 12 mai, organizaţia siriană pentru drepturile omului a vorbit de un număr de 100 într-o singură zi. Suferă oamenii, suferă şi pietrele. (**A. M. S.**)

■ Din ce se mai aude cînd mergi pe stradă: în spate – o doamnă plîngînd în hohote, cu un plasture în zona frunţii; în faţă – un băiat cu şapcă repetînd isteric „Ce p… mea?“. (**I. P.**)

■ Cu cîteva ore înainte de sosirea lui François Hollande în Cuba, un bărbat a intrat în camera rezervată preşedintelui de la Hotel Nacional. În ştirea apărută în *Le Point* nu se spune ce a făcut intrusul. S-ar putea să fi fost curios cît de comod e patul unui preşedinte. (**A. M. S.**)

■ În drum spre Bucureşti, din goana maşinii, un banner vesel şi galben: „Lido Gîrbea – produse de panificaţie“. Deşi nu există o legătură directă între plajă, domnul Gîrbea şi cocă, ideea de a mînca covrigi sub palmieri nu sună chiar rău. (**S. G.**)

■ Am ratat Concertul Regal susţinut de Horia Mihail la Sala Radio. Din cauza vecinătăţilor. Doamna din stînga îşi transformase geanta de scai în claviatură la botul calului. Şi s-a zbenguit cu degetele-i jucăuşe, în ritm de Rahmaninov, pe toată durata concertului. Că doar era singura mare pianistă prezentă în sală şi avea tot dreptul, nu? Doamna din dreapta era purtătoare de turbincă, pe care a îndesat-o cu cotul între scaune… Şi cred că avea şi mîţa-n sac. Că altfel nu-mi explic de ce din cînd în cînd înfigea cîte un ghiont în turbincă… să mai potolească mîrtanul. Noroc că nu mieuna. Şi aşa, cu ochii cînd în stînga, cînd în dreapta, m-am trezit în ropotele de aplauze din final. Păcat. De fapt, a fost minunat… (**R. M.**)

CAM ATÎT DESPRE CEI MAI CĂUTAŢI 55 DE TERMENI

■ Culmea gropilor de pe străzile din Bucureşti a fost atinsă: o bucată imensă de asfalt s-a surpat peste noapte pe Splaiul Independenţei, chiar vizavi de Parlament. Lungimea gropii este de 7-8 metri. Asfaltul de pe Splaiul Independenţei a fost refăcut în urmă cu doi ani şi tot doi ani este perioada de garanţie pentru lucrare. Cam atît despre România lucrului bine făcut! (**A. P.**)

■ S-a făcut un studiu legat de preferinţele porno ale consumatorilor din Orientul Mijlociu. Astfel, cei mai căutaţi termeni, în materie de filme pornografice, de către bărbaţii irakieni, iranieni, sirieni şi egipteni sînt aceştia: *„blow job“*, *„creamy squirt“*, *„arab“*, *„pain“* şi *„mother“*. În majoritatea ţărilor arabe pornografia online este interzisă prin lege. (**M. C.**)

■ A apărut, în sfîrşit, „Broscuţa proiector (cu USB)“. Se găseşte pe site-ul Ondisplay National şi costă doar 55 de lei. (**M. P.**)

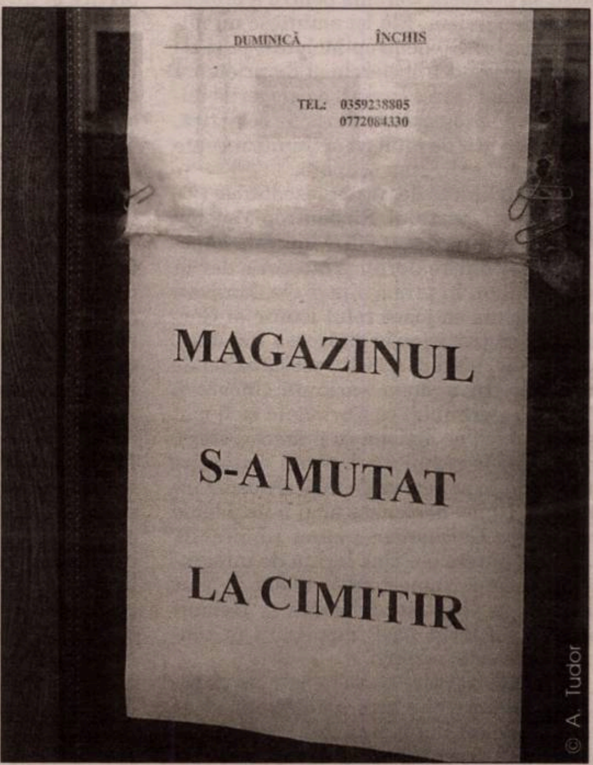

© A. Tudor

PUBLICITATE

events prezintă
Judas Priest
invitat special
HELLOWEEN
Redeemer of Souls Tour 2015
1 IULIE, ROMEXPO,
BUCUREŞTI
ROCK FM
www.judaspriest.com
DILEMA
adevărul
ŞAPTE SERI
Ziare.com
220.ro
iConcert
METALHEAD

Biblioteca ASTRA
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 590 ■ 4-10 iunie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

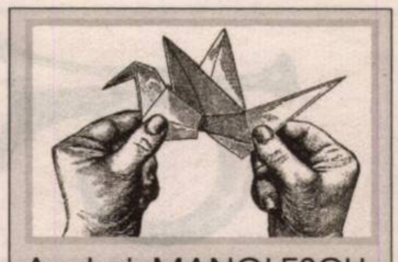

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie 8

ANDREI PLEȘU

„Aventură în Indonezia“ (I)

pagina 3

JOHN IRVING

despre Günter Grass

pagina 15

LUIZA VASILIU

„Abuzuri la UNATC“

pagina 18

Profesia de profesor

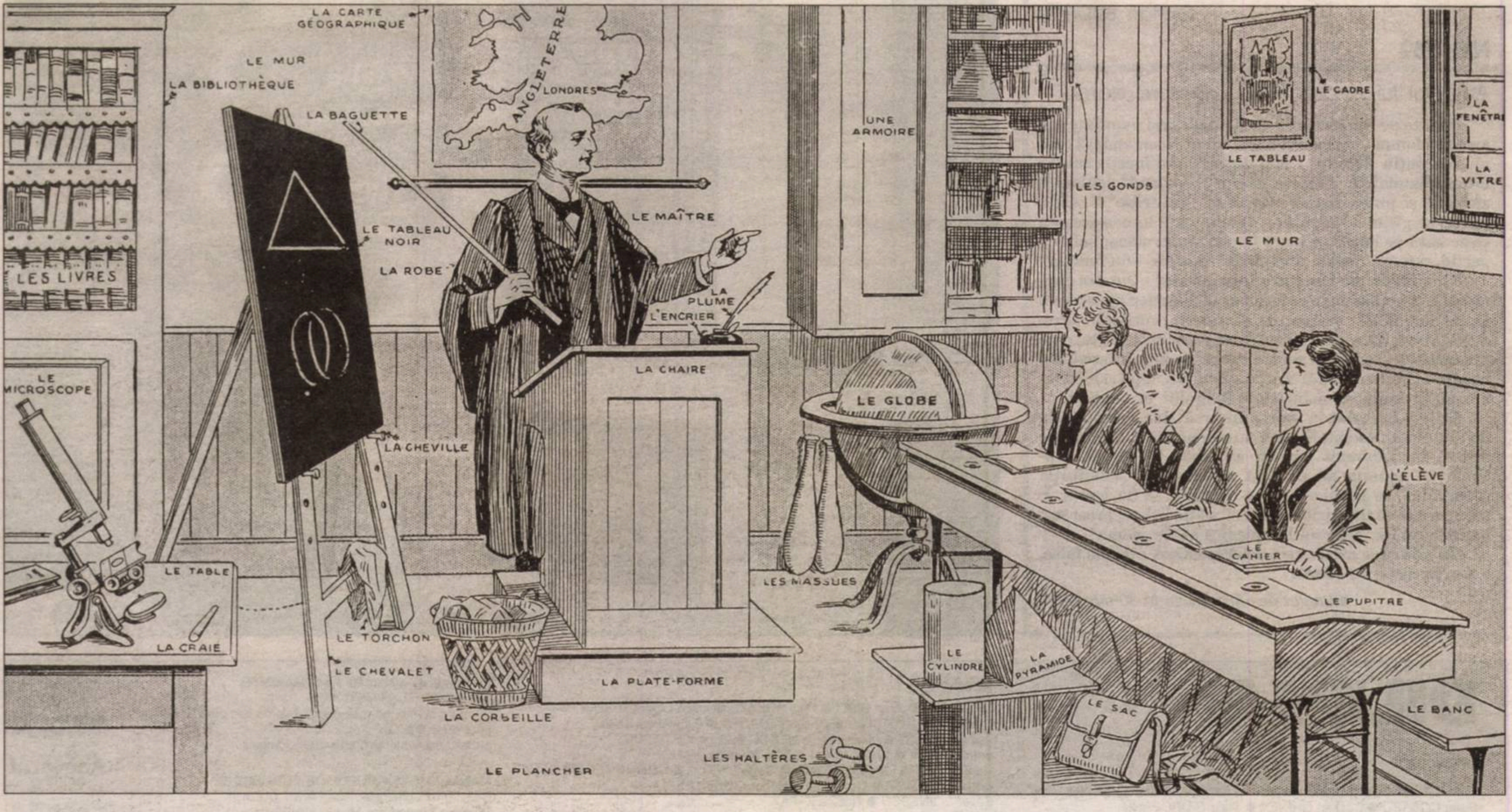
LA CARTE GÉOGRAPHIQUE
LE MUR
LA BIBLIOTHÈQUE
ANGLETERRE
LONDRES
LA BAGUETTE
LE TABLEAU NOIR
LA ROBE
LE MAÎTRE
LA PLUME
L'ENCRIER
LES LIVRES
LA CHAIRE
LE MICROSCOPE
LA CHEVILLE
LE TABLE
LA CRAIE
LE TORCHON
LE CHEVALET
LA CORBEILLE
LA PLATE-FORME
LE PLANCHER
UNE ARMOIRE
LES GONDS
LE CADRE
LE TABLEAU
LA FENÊTRE
LA VITRE
LE MUR
LE GLOBE
L'ÉLÈVE
LE CAHIER
LE PUPITRE
LES MASSUES
LE CYLINDRE
LA PYRAMIDE
LE SAC
LE BANC
LES HALTÈRES

> *„Cei care educă copiii sînt demni de mai multă onoare decît cei care le dau viață;
> de aceea, pe lîngă viață, dăruiți copiilor și arta de a trăi bine, educîndu-i.“*
>
> *ARISTOTEL*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca ASTRA SIBIU

SCRISORI DE RECOMANDARE

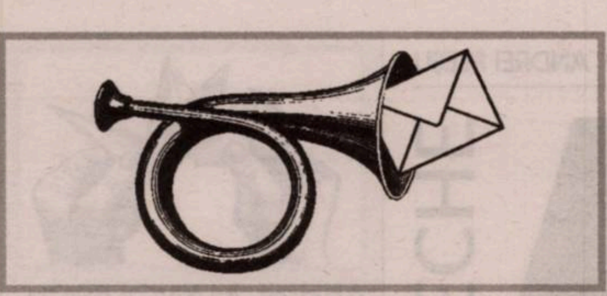

turneu de inbox

Pericolul irascibilităţii generale

A fost la modă, într-o vreme, cîntarea sfîrşitului istoriei ca o soteriologie petrecută paşnic, nu sub tropotele strivitoare ale călăreţilor apocalipsei, ci trăgînd seva ideologică cu seringa postmodernistă. Într-atît a condamnat postmodernitatea ideologiile pînă a întors privirea dinspre cerul ideilor, aşa că sînt departe vremurile ideologizate cultural de pe piscurile muntelui vrăjit.

Într-adevăr, sînt revolute vremurile în care două principii îşi duelau forţele pe *Muntele Vrăjit*. Un liberal umanist, ca Settembrini, şi un apologet al militarismului mistic, gen Naphta, nu mai găseşti azi. Urmaşii lui Naphta au şi pierdut bătălii, dar au şi cîştigat, iar în timp s-au metamorfozat în sete pură de tiranie, vidată de orice sens transcendent. După comunism şi nazism, ambele cu momelile lor surogat metafizice, am ajuns să avem parte mai mult de tiranii pure, în care forţa economică a unei oligarhii ucide libertăţile civile şi îngenunchează o societate întreagă. La prima vedere am putea explica totul prin faptul că forţele brute, autoritare, au renunţat de mult la semnificaţiile culturale menite a le asigura propteala în spaţiul politic. Pare că avem parte de o lipsă de substanţă a autoritarismului de azi, trăind o perioadă atît de vulgară, încît orice încercare de-a căuta semnificaţii profunde momentului pare a fi privită ca un moft eseistic, o literaturizare fandosită.

Dar dacă privim mai bine, ne dăm seama că oamenii trec, dar nevoia de justificare ideologică rămîne. Doar că ea produce astăzi nişte surogate primitive, cocktailuri Molotov gen dughinismul sau Kalaşnikovul islamist de tip ISIS. De aceea am putea spune că ne regăsim azi doar în metastaza Muntelui dezvrăjit. Ultimele momente ale colectivităţii bolnave aflate pe *Muntele Vrăjit* sînt marcate de o irascibilitate generală. De obicei, perioadele pretotalitare vin însoţite de isterie, agresivitate dezlănţuită, bezmetică. Sanatoriul Berghof al lui Thomas Mann ne aşteaptă pe toţi pentru alienarea socială care ne dă tîrcoale.

Astfel, căzuţi în această irascibilitate generală vom degenera ca pacienţii sanatoriului Berghof, iar lîngă noi unii vor rînji în barbă văzîndu-şi, din nou, scopul atins.

Ciprian BLIDARU

NR. 589

Articolul lui Andrei Pleşu, „Despre domni"

Înainte de '89, lucrurile erau un pic mai nuanţate: nu aveam „domni", vorba era oarecum nerecomandată, dar nu mai puţin *folosită* – mai degrabă din inerţie sau cu intenţii laudative. Se zicea „domn", „doamnă" pentru că altfel nu se putea distinge *ierarhia*. „Tovarăşe" îi punea pe toţi pe picior de egalitate, dar nu toată lumea accepta să se bată pe burtă cu toată lumea – nici măcar şefii de partid, care rămîneau „domnul X" (numele – nu funcţia).

Nu cred că mîrlania era „promovată" – nu era promovată, ci implicită: tovarăşii aveau chiar dorinţa secretă să fie domni, dar starea *par défaut* era mîrlănia. „Promovată" era chiar o formă de domnie un pic autistă, care presupunea sacrificiul pentru cauză, dezinteresarea, abnegaţia. Era idealismul materialismului, niţel schizofrenic: nu presupunea nobleţea individului, ci a cauzei.

Azi am basculat în starea inversă, dar calităţile individului tot nesemnificative au rămas. E tot mîrlan *par défaut*, dar a devenit *propria* sa cauză. Ca urmare, micimile şi mizeria au căpătat drepturi în Constituţia „domnului" de azi. Îi e permis, de pildă, să fie *lacom*. Îi este permis să fie oricît de ridicol, să fie lichea, prost sau toate la un loc. Asta nu-l împiedică să fie „domn".

Nu ştiu care dintre cele două ipostaze, ambele false, e mai aproape de adevăr…

adăugat de adrianrusu la 30 mai 2015

Dilema veche vă propune

■ Duminică, 7 iunie, de la ora 19, la Unteatru (Bucureşti), un spectacol care a primit marele premiu la Iaşi Fringe Festival, în 2013: *Trei femei înalte*, după Edward Albee, cu Cristina Casian, Florina Gleznea şi Nicoleta Lefter. Regia este semnată de Andrei şi Andreea Grosu. (Stela Giurgeanu)

■ *Celălalt, hotar cu mine* (Tracus Arte, 2015) – cartea de poezie a lui Codruţ Radi, un autor interesant, complicat: „Efortul lectorului este de adîncire într-o poezie în care conştientizarea închiderii sub cheia ermetismului filologic este direct exprimată (…)", spune Adrian Lesenciuc în cuvîntul introductiv. (Iaromira Popovici)

■ Că tot e final de stagiune: pe 8 iunie, Teatrul Naţional din Bucureşti organizează tururi ghidate pentru a prezenta publicului amenajările şi noile săli de spectacol. Pe din afară arată senzaţional. Acum aveţi ocazia să vedeţi şi cum arată pe dinăuntru. Asta, pînă la toamnă cînd, sperăm, toate sălile vor fi funcţionale şi vor avea şi spectacole. (Matei Martin)

■ „Nici un drum lung fără un McEwan" pare să fie deviza mea în ultima vreme. De data asta, *Legea copiilor* (Editura Polirom, 2015), în traducerea impecabilă, ca de obicei, a lui Dan Croitoru. Un sfîrşit de lume conjugală şi de cuplu de-o intimitate care-ţi dă fiori pe şira spinării. Un posibil răspuns la întrebarea: cum ajung doi oameni care trăiesc o viaţă împreună să se despartă? Sau ce-i mai poate ţine împreună după ce ştiu totul unul despre celălalt? (Ana Maria Sandu)

■ *„Chinese Democracy Isn't Inevitable"*, un articol de Daniel A. Bell în *The Atlantic* (theatlantic.com). Ideea principală a lui Daniel A. Bell este că, avînd o lungă tradiţie a „meritocraţiei politice" şi lideri de calitate, China ar putea construi în jurul acestor elemente un model politic viabil. (Mircea Vasilescu)

■ E nu doar timpul rozelor, ci şi vremea acăţului înflorit din pădurea mare. Nicicînd, poate, n-a fost mai slăvit Poetul de „Nopţile" sale. Uriaşe candelabre fosforescente, spînzurate de boltă, îşi omagiază, cu smerită plecăciune, trecătorul. Şi… rapel la clasici: Ion Ţuculescu – *Noaptea salcîmilor*. „Veniţi, privighetoarea cîntă…" (Ruxandra Mihăilă)

■ După ce a jucat în punerea în scenă a *Levantului*, în regia Cătălinei Buzoianu, la sfîrşitul anilor '90, acum Mircea Cărtărescu l-a citit integral pe cinci CD-uri, însumînd mai bine de cinci ore şi jumătate, editate de Humanitas Multimedia. Dar dacă nu vreţi să vă citească nimeni altcineva versurile sale, nici măcar autorul însuşi, Humanitas a scos integrala poeziei lui Mircea Cărtărescu într-un volum elegant de aproape 800 de pagini, adunînd toate cele şase volume publicate între anii 1980-2010 (mai puţin, fireşte, poemul epic *Levantul*). Cîte poeme a scris Mircea Cărtărescu în cariera lui? Ei bine, am avut curiozitatea şi le-am numărat. De întinderi diferite, de la mici sonete la poeme-fluviu, opera sa poetică numără, dacă nu m-am încurcat eu, fix 280 de titluri. Poezie pentru toată vara! (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Consumuri culturale azi**
- **Etichete, stereotipii**
- **Mineriada din iunie '90**

album dilematic

Şerban Georgescu

Δράμα
Drama
Θεσσαλονίκη
Thessalo
EURO TAXI

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

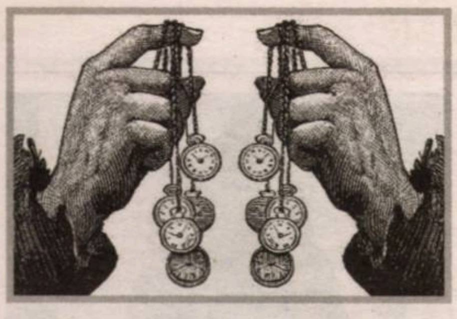

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Aventură în Indonezia (I)

Aflu că, de curînd, Mircea Malița și-a publicat autobiografia și că undeva, în corpul masiv al cărții sale, e relatat un episod care mă privește: o călătorie în Indonezia. Relatarea domnului Malița este stupefiantă. Pe scurt, rezultă că domnia sa a aranjat să particip la un congres de estetică („Arta și viitorul“) organizat, în 1978, la Jakarta și în insula Bali, dar că eu, odată ajuns în capitala indoneziană, m-am instalat într-un hotel și am așteptat să vină cineva să mă caute. Cum n-a venit nimeni, m-am întors acasă ca un netrebnic, pe banii țării. Nu știu cum să calific această poveste. Memorie șubrezită? Rea-credință? Străvechi deprinderi de activist duplicitar? Oricum, m-am hotărît să propun cititorilor varianta mea despre această penibilă întîmplare. Nu pentru a corecta ceea ce, în mintea și conștiința dlui Malița, e ireversibil incorect, ci pentru a oferi o imagine despre absurditatea unor vremuri pe care cei care nu le-au trăit nu și le mai pot reprezenta. Povestea care urmează a fost deja redactată pentru un volum de dialog cu Vlad Mixich, în pregătire la Editura Humanitas. Înainte de 1989, am povestit-o în diferite cercuri de prieteni amatori de suprarealism și, dacă nu mă înșel, ea e pomenită și de Mircea Zaciu într-unul dintre volumele sale de memorii. Iată, deci, varianta mea:

În 1978, tînăr cercetător la Institutul de Istoria Artei al Academiei RSR, sînt chemat la Ministerul Învățămîntului de Mircea Malița. Mă anunță că, în Indonezia, urmează să aibă loc o conferință internațională de futurologie (știam că futurologia era una dintre „vocațiile“ interlocutorului meu) și că am fost recomandat ca potențial participant din partea României. Era nevoie de cineva care să vorbească englezește, să se priceapă, cît de cît, la artă și, dacă se poate, să fie tînăr. Am fost, evident, luat prin surprindere. Nu știam cum de se ajunsese la mine, dar ideea – utopică în context – că aș putea avea șansa să ajung în Indonezia și, eventual, să văd templul Borobudur, despre care citisem deja cîte ceva (Paul Mus, Mircea Eliade), mi s-a părut amețitoare. Nu mai vorbesc de caracterul itinerant al congresului, a cărui ultimă etapă era exotica insulă Bali. Mircea Malița a avut amabilitatea să mă conducă, la plecarea din biroul său, pînă la lift, pentru cîteva ultime indicații: „Veți face o comunicare intitulată «Arta și viitorul» și nu uitați ca, la un moment dat, să îl pomeniți pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.“ Sugestia m-a cam dezumflat, mai ales că eram pățit. (Trimis la un colocviu din Berlinul de Est cu o „sugestie“ asemănătoare, n-o respectasem și, în ultimul moment, în urma unui semnal-fulger venit din țară, fusesem oprit de ambasada noastră să mă mai prezint la dezbateri.) A doua zi după întîlnirea, afabilă altfel, cu Mircea Malița, am fost convocat de Mihnea Gheorghiu la sediul Academiei de Științe Sociale și Politice, al cărei președinte era. „Mesajul“ lui a fost mai direct și imperativ: încă în picioare, a luat un creion roșu și, pe un exemplar din *Scînteia* în care apăruse un discurs al „șefului“, a înconjurat un pasaj „adecvat“: „De aici trebui pornit în intervenția dumitale!“ „Bine, am îngăimat, dar eu am crezut că e vorba de o conferință de estetică...“ „Da, dar avem nevoie ca textul dumitale de specialitate să aibă și această componentă.“ Eram suficient de tînăr ca să cred că voi putea eschiva această „ingerință“. Cine o să stea să controleze un discurs ținut în insula Bali?

Pregătirea călătoriei a fost rapidă. Mi s-a spus că toate cheltuielile sînt acoperite de organizatorii indonezieni. O mică problemă a apărut în legătură cu situația mea medicală. Ca să pleci în Asia de Sud-Est era nevoie de o sumedenie de vaccinuri. Unul dintre ele era un „rapel“, a cărui administrare depindea de semnul pe braț al unui vaccin administrat în copilărie. Nu-l aveam. Dar România socialistă nu se împiedica, dacă era vorba de „interesul național“, în fleacuri igienice. Două-trei telefoane și vaccinul mi-a fost făcut. Am căpătat, așadar, pașaport, bilet de avion și zece dolari ca bani de buzunar pentru drum.

Zborul includea o escală la Atena, unde nu mai fusesem niciodată. Am ajuns dimineața, iar zborul următor era spre seară. Mi-am spus că e o bună ocazie să văd Muzeul de Antichități și monumentele de pe „colina sacră“ a Acropolei. La ghișeul de informații, mi s-a spus că, în timpul pe care îl aveam la dispoziție, pot participa la un traseu turistic incluzînd cele două „obiective“. M-ar costa 11 dolari. „Am numai zece“ – am răspuns. „Dar de unde veniți? – m-a întrebat funcționarul de la ghișeu, oarecum mirat că se poate umbla prin lume cu fix zece dolari în buzunar. „Din România.“ A avut aerul că s-a lămurit. Milos, mi-a făcut o reducere: „Nouă dolari, ca să vă rămînă și de un suc“. Am făcut, fericit, turul și am prins avionul spre Jakarta, unde am aterizat după aproximativ 16 ore de zbor.

La aeroport, mă așteptau doi funcționari de la Ambasada română, ușor de recunoscut după portret și costum... Nici n-am apucat bine să facem cunoștință, că m-au și întrebat, ușor neliniștiți: „Aveți bani?“ „Hait!“ – mi-am zis. „Acum or să mă certe că am cheltuit cei zece dolari!“ „Lasă, domnule, dolarii ăia! Problema e taxa de participare la conferință și toate cheltuielile aferente: drum, cazare etc.“ M-am liniștit. „Nu, stați puțin, tov. Malița mi-a spus că totul e plătit de organizatorii indonezieni.“ „Aiurea!“ – au strigat, într-un glas, diplomații noștri. „E a nu știu cîta oară cînd pățim chestii de-astea! *Noi* trebuie să acoperim toate cheltuielile. Haideți, mergem direct la domnul ambasador!“ Nu-mi venea să cred, dar încă bănuiam că e vorba de o minoră încurcătură birocratică. Se va lămuri. În biroul său, ambasadorul mă aștepta însă cu o mină destul de plictisită: „Din păcate, nu sîntem la prima experiență de acest fel. Iar bugetul nostru e limitat. Așa că nu participați la conferință și vă trimit înapoi în țară cu primul avion. Problema e că avionul următor e abia peste o săptămînă. Ce fac eu cu matale aici, vreme de șase zile?“

(va urma)

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Cronică de Cotroceni

Despre *Cronică de Cotroceni* trebuie spus, în primul rînd, ceea ce *nu* este: o carte de dezvăluiri despre alții sau una de justificări de sine. Ea este o „cronică“, o „dare de seamă despre un fenomen important, despre care știi cum s-a produs“ – vorba lui Al. Paleologu, citat de autoare. Pe de altă parte, cartea este un „jurnal“ în (și prin) care autoarea își ordonează și privește și propria viață; din acest punct de vedere, este povestea unor iluzii asumate și mai ales a unor deziluzii declarate. Nu în ultimul rînd, cartea este o „proză“, un text cu o retorică impecabilă și un stil discret și sigur. În sfîrșit, din punctul meu de vedere, este mai ales un „document social“, care, peste ani, va putea fi citit ca atare, chiar și fără numele personajelor sale ilustre.

Ce aflăm din carte? Desigur, o serie de „picanterii“: scena vizitei președintelui Băsescu, însoțit de Elena Udrea, la Berlusconi este memorabilă din acest punct de vedere. Apoi, se mai „risipesc din legende“, cum își declară și autoarea intențiile: retragerea lui Stolojan, de pildă, ne apare astfel mult mai firesc umană decît viclean politică, așa cum eram cu toții tentați să o considerăm. În ansamblu, anecdoticul, picant sau trist, desenează în filigran și o constatare mult mai consistentă: rolul întîmplării în istorie, al hazardului, căci o serie de evenimente din istoria povestită de Adriana Săftoiu s-au întîmplat... din întîmplare. Iar alteori, din simplă prostie. Conspirațiile și strategiile viclean subtile sînt mai rare decît ne imaginăm noi, de regulă...

Mai aflăm apoi, cu mai multe probe, un lucru general, pe care îl știm cu toții: rolul și puterea complexului politico-mediatic. „Astăzi, unui politician nu i se dau șanse prea mari pentru a avansa în preferințele publicului dacă nu «trece sticla» – constată Adriana Săftoiu. Această condiționare a succesului public de relația cu camera de filmat a distorsionat realitatea politicului, a subjugat credibilitatea notorietății și popularității, a diminuat șansele profesionalizării politicienilor. Unii politicieni pe care i-am cunoscut de-a lungul timpului, mult mai bine pregătiți, mai competenți, mai ponderați în pretențiile lor de mărire, au rămas în eșalonul doi sau trei doar pentru că media a decis la un moment dat că nu «trec sticla», nu «fac rating» – o judecată pernicioasă și inepuizabilă în a genera erori.“ Politica este Media! – am putea spune. Ceea ce mai înseamnă și că nu putem schimba calitatea politicii fără a o schimba și pe aceea a mass-mediei.

Ca revers al medaliei, ni se aduce la cunoștință că, totuși, există și profesioniști în politica noastră: fără intervenția unor echipe anonime sau a unor specialiști din umbră, o serie de decizii teribiliste ale mai-marilor zilei s-ar fi soldat cu catastrofe naționale. Este, poate, greu de *crezut*, dar e bine de *știut!*

Aflăm însă și lucruri fundamentale pentru istoria noastră recentă. Unul dintre acestea îl constituie „adevărata poveste a anticomunismului“: „Condamnarea comunismului chiar nu o considera o prioritate. Cum pentru el (președintele Băsescu, *n.n.)* ideile bune se măsurau în efectul lor asupra mulțimii – și nu doar asupra unor grupuri izolate –, nu vedea un mare cîștig din acest gest.“ Creditul obținut de președintele Băsescu pentru condamnarea convinsă a comunismului pare astfel să fi fost doar un calcul politic oportunist. Unul care a convins însă pe mulți și i-a transformat în arhangheli. După ce, cu ocazia decorării lui Mihai Șora, președintele Băsescu le-a prezentat unor invitați părerile sale în domeniu, „intelectualii, care nu purtau încă la rever eticheta de «băsiști», sînt cuceriți de șarmul președintelui“ – notează Adriana Săftoiu. „Plecăm de acolo spre seară. Pe aleile Cotrocenilor, pașii noștri sînt acoperiți de admirația manifestată zgomotos de grupul lor. Traian Băsescu n-a avut nevoie să citească nici Hegel, nici Heidegger, nici măcar pe Cărtărescu integral, ca să îi cucerească.“ Și Săftoiu continuă: „Cred că, în relația cu intelectualii, cei care au greșit au fost aceștia, și nu invers. Nu președintele a fost de vină că au primit eticheta de băsiști, ci chiar ei, printr-o admirație necritică. Pentru Traian Băsescu, relația cu elitele a apărut mai degrabă dintr-o necesitate impusă de evenimente, și nu dintr-o nevoie personală. Pînă în final, cred mai degrabă că evoluția relației cu aceștia nu a făcut decît să îi confirme opinia: simpatici, dar ineficienți.“ Motiv de tristă deziluzie: „Pentru mine, lipsa tonului critic din partea grupului de intelectuali, odată împrieteniți cu președintele, consimțămîntul nenuanțat față de tot ce spunea sau făcea, admirația manifestată aprioric au fost marea dezamăgire.“

Desigur, pe lîngă autoare, președintele Băsescu este personajul central. Dar dincolo de ce face și zice acesta, de curaj și impertinență, transpare un model de reușită pe care l-a întrupat Băsescu și pe care o societate întreagă l-a preluat *sui generis*. Cîteva replici recurente ale președintelui schițează acest portret: „Nu îl puteți refuza pe președintele țării!“; „Nu mă băgați pe mine în borcan!“; „Nu vreau să mă schimb!“; „Dacă tot stai în dreapta mea (Boc), votează cum trebuie“; „Nici unul dintre cei care mi-au spus «Traiane» nu va rămîne alături de mine!“ etc. De asemenea, cele mai frecvente cuvinte folosite de Săftoiu cînd vorbește despre Băsescu sînt „orgoliu, conflict, autoritarism, încredere (doar) în sine, nevoia de a se da mare...“ Să recunoaștem, este ceea ce au ajuns să-și dorească, măcar în taină, mai toți românii: am devenit, în mare parte, o societate de Băsești fără navă.

Mai în glumă, mai în serios, înainte de lansarea cărții, doamna Săftoiu mi-a spus că m-a invitat să particip „ca să ne spuneți de ce nu ne iese nouă chestia asta cu politica“. Mai în serios, mai în glumă, pot să-i răspund acum cu o explicație pe care o cunoaște mult mai bine decît mine: pentru că politica este un joc de echipă, indiferent dacă pierzi sau cîștigi, în timp ce la noi aceasta a devenit și s-a încetățenit ca luptă de ego-uri. Or, în politică, de unul singur, pierzi și atunci cînd cîștigi – și pierd și toți cei care au pariat pe tine. Atenție deci pe cine și mai ales de ce pariați! – ne avertizează, de fapt, *Cronica de Cotroceni*. Nu este nici scuză, nici acuză, ci o constatare în cunoștință de cauză.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Între intersecţionalitate, lifturi şi Gucci

© V. Nicolae

Fusei în Viena. Am prestat, relativ civilizat, în timpul zilei, la Agenţia pentru Drepturile Fundamentale. Mi-am luat îndeajuns de multă intersecţionalitate, *mainstreaming, framework*, flexicuritate, holistic, scalabil, proactiv, *leverage, streamline*, încît să mă apuce dorul de nişte neaoşe şi relativ tradiţionale meandre ale concretului. Am vrut să mă uit la un discurs de-al lui Iliescu pe YouTube, ca să îmi revin un pic. Dar m-am abţinut, căci am zis să pretind că am maniere. Greu tare.

Ideea că ar trebui să facem lucruri practice a părut aberantă majorităţii celor care au fost la întîlnire, oameni care, prin slujbele pe care le au, joacă un rol foarte important în influenţarea politicilor Uniunii Europene. Inventarea unor cuvinte noi-nouţe pe care să le înţelegem numai noi şi rudele noastre cu facultăţuri de fiţe pare să fi rămas cea mai bună soluţie pentru a rezolva situaţia copiilor care sînt chinuiţi să cerşească. Asta, plus folosirea obligatorie la fiecare 30 de cuvinte a sintagmei: „gîndirea în afara cutiei“ – *think outside of the box*.

Tot ce încercam eu să zic pe partea profesională părea să nu auză nima. Am verificat de cîteva ori dacă vorbeam în engleză cu oameni de lîngă mine: am cerut o hîrtie, un pix. Mi-au dat. Eram treaz, lumea amabilă, putea să mă înţeleagă. Cum ziceam ceva de experienţa pe bune în lucrul cu copiii şi cu comunităţi foarte sărace sau folosirea banilor europeni pentru a-i ajuta în mod direct, cum se schimbau lucrurile. Lumea se uita la mine duios, dar compătimitor. Am priceput care era treaba: eram în cutie şi ei gîndeau şi auzeau numa' în afara ei.

Pînă nu am zis că îi doare holistic şi *streamlined* în flexicuritate de frameworku' mainstrimat al intersecţionalităţii pe copiii de pe străzi dacă folosim cuvîntul „vulnerabil“ sau „exclus“ în documentele zeilor de la Bruxelles, nu m-a auzit nimeni.

M-am simţit un pic cam cum m-am simţit prima dată cînd am nimerit în liftul de la nava-mamă (clădirea unde şăd şefii ăi barosani de la Comisia Europeană). Cînd am ajuns la lifturi, era unul deschis şi, în mod civilizat, m-am grăbit să intru, ca nu cumva să îl pierd. Cred că experienţa de aproape două decenii cu autobuzele şi lifturile din România e de vină. Liftul frumos, elegant, dar canci butoane cu etajele. S-a oprit la etajul 4. Eu trebuia să ajung la 7. Uşile au rămas închise. Competent fiind (eram deja în Bruxelles de doi ani), am zis că o fi cu activare vocală. Am zis *siet* ielegant, cu juma de gură. Niica. Am încercat cu *sievăn*. Nu a mers. Am zis din nou *siet*, că doar nu sîntem fraieri: vorbim şi franceza, şi engleza. Nimic, nimic. M-am gîndit să zic un *efta* în ţigăneşte, dar m-am abţinut. Nu de alta, dar la cît de „deschisă“ era Comisia la vremea aia, blocau liftul şi apoi se lăsa cu dezinfectarea întregii clădiri şi alte probleme. Am zis să fiu responsabil şi să economisesc banii publici, deşi piticii mei protestau rău. Am aşteptat disciplinat să mă scoată cineva din belea. Lifturile erau cu comandă la intrare: e un tablou de control în mijlocul sălii unde sînt lifturile. Acolo apeşi numărul etajului şi îţi răspunde cu numărul liftului în care trebuie să te urci. M-am gîndit cît de tare ar fi fost să mă duc cu o pălărie de gabor într-un lift plin cu oameni îmbrăcaţi super-elegant de la Comisie şi să încep să urlu *sievăăăn*... regret că nu am făcut-o, dar poate altă dată.

Să revenim, însă. Am decis că ar trebui să fac cum am făcut cu lifturile şi a doua zi am anunţat de dimineaţă că eu sînt interesat să găsim soluţii care să fie nu numai aplicabile, dar şi de înţeles pentru cei despre care discutăm. A fost un pic mai bine.

Seara m-am întîlnit cu Vlad. Omul avea o misiune – era naş în România şi trebuia să găsească ţoale pentru botez. M-a dus într-un magazin din buricul Vienei, aşa cum îi ordonaseră părinţii domnului beluş. La etajul trei – ţoale pentru copii. S-a dus ţintă la Armani. Sîntem noi ca fraţii, dar gestul mi s-a părut un pic ostentativ, că doar nu a înnebunit văru' Guţă să îl pună pe Vlad naş. Am dat-o pe rîs şi am zis că uite-aşa ne copiază românii şi cît de tare e să ai trei luni şi să te caci în Armani pe bune. Ăsta – nimic. Să mergem să vedem şi la Gucci. Am întrebat dacă e naş la Pandele şi Firea, încercînd să aflu în mod discret dacă e vorba de co-etnici de-ai mei. De unde, ăsta se ducea la o familie de co-etnici de-ai lui, adică bancheri. La Gucci, un sacou cît să îmi îmbrac palma a părut să fie soluţia. Asta, pînă cînd ne-am uitat la preţ. Un nimic de 449. De euro. Cu pantaloni, scutece, cămeşe – lejer peste 1000. Am simţit nevoia să întreb dacă ne dau şi o Dacie uzată inclusă în preţ.

Doamna nu a apreciat umorul, deşi nu cred că o chema Dacia. Vlad a întrebat dacă sînt şi reduceri. M-am şi gîndit: „Uite, băi, că frăţică s-a deşteptat – scoatem un 15-20% reducere, le zicem la bancheri preţul întreg şi ne îmbrăcăm şi noi pentru anul ăsta din ciubuc“. De unde, ăsta era serios. Voia să cumpere el – ca naş. M-am gîndit că ar trebui să mă botez şi eu de cîteva ori şi unul dintre numele noi o să fie neapărat Vlad. Ce tare ar suna: *Valeriu Ciolan Vlad Becali Pandele Firea Salam de la Craiova Nicolae!* Doamna de la Gucci a strîmbat rău din nas – atît de rău încît m-am speriat că se dezlipeşte operaţia şi îi cade. Speriat că fac necaz la oameni, am decis că mai bine plecăm fără să mai supărăm lumea. Acasă la Vlad am descoperit o căciulă de dac şi am decis să mai adaug şi Decebal, dacă tot mă bag la schimbări de nume. Deci *Decebal Valeriu Ciolan Vlad Becali Pandele Firea Salam de la Craiova Nicolae!*

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Titiaipi

© wikimedia commons

Dacă auziţi pe la un picnic, un botez sau o bere în Centru' Vechi păsăreasca denumire din titlu, să ştiţi că unu: rostitorul fie voieşte a epata audienţa cu o temă de conversaţie sofisticată, fie este un maniac al comerţului internaţional, dar doi: tema în sine este importantă rău de tot.

TTIP este prescurtarea viitorului tratat de liber schimb între Uniunea Europeană şi Statele Unite. La el se lucrează din 2013 şi se va mai lucra încă, ani buni de-acum înainte. Am citit, de curiozitate, agenda ultimei întîlniri a negociatorilor. Jale! În primul rînd, pricepi relativ puţin. Apoi, după ce treci de inerentul limbaj specific comunicatelor oficiale, te izbeşte drept în creştet constatarea: TTIP-ul asta e atît de complicat pentru că negociază *totul!* Atunci cînd te apuci să faci Tratat de Liber Schimb, ai de negociat *TOTUL!* Asta deoarece acolo, în interminabilele runde, se discută despre comerţul cu carne de pui, bilete de avion, maşini, becuri, vinuri, şuruburi, salam, medicamente, îngrăşăminte chimice, hamburgeri, programe de computer şi orice altceva poate să ne treacă prin minte. Aşadar, ai nevoie de standarde similare pentru mîncare, asigurări de viaţă, durabilitatea cauciucurilor, denumirea de origine controlată, protecţia licenţelor, sănătatea văcuţei duse la tăiere. Mai mult: ce te faci dacă, la un moment dat, trebuie să schimbi un standard? Cine ştie primul? Cine pe cine anunţă? Care este organismul îndrituit să ia act şi să comită respectiva modificare? Implicaţiile şi complicaţiile dau ameţeli.

Un exemplu simplu: la ei, la americani, filozofia de viaţă a puiului care moare pentru a ajunge în cratiţă este că el trebuie să ajungă sănătos în raftul magazinului. Cum creşte şi cum se dezvoltă, treaba lui, a fermierului. De aceea, americanii stropesc puiul proaspăt tăiat într-un duş consistent de clorină, să nu ajungă bacteria la cumpărător. Dincoace, în Europa, conform unui mecanism numit *„from farm to fork“* (de la fermă-n furculiţă), puiul este hrănit şi îngrijit perfect controlat, pas cu pas. De aceea, la finalul scurtei sale vieţi, puiul de găină european are parte de o banală băiţă în apă caldă, înainte de a fi ambalat. Ce te faci cînd va ajunge puiul american „clorinat“ (posibil, mai ieftin) pe acelaşi raft cu „europeanul“, urmărit să fie cît mai bio-eco-nestresat toată viaţa? E nevoie de standarde comune? Ar trebui menţionată pe ambalaj „clorinarea“? Nu rîdeţi! De ani buni, se negociază acest important aspect. Şi se va mai discuta cîţiva ani de-acum încolo.

Altă întrebare: dacă e de reglementat ceva (să zicem, corpuri de iluminat), cine va produce normativul? Dacă produci becuri, de exemplu, în Europa este suficient să declari pe proprie răspundere că produsul respectiv este conform normelor de iluminare sau siguranţă în folosire. În America, e nevoie să existe un certificator, adică o firmă, terţă parte, care să confirme că marfa răspunde normativului în domeniu. Cum faci cu becul transatlantic, becul băgat în container să traverseze Oceanul şi să fie vîndut „dincolo“? Or fi de acord yankeii să accepte semnătura pe proprie răspundere a fabricantului? Ar trebui ca becul european să fie certificat de un terţ? Sau, mai bine, desfiinţăm certificatorii? Păi, e greu, pentru că simpla certificare a normei de calitate reprezintă o industrie de miliarde de dolari anual, implicînd multe locuri de muncă. Culmea este că, în materie de siguranţă auto, lucrurile sînt pe dos: americanii îi cred pe cei din Detroit, pe cînd europenii apelează la institute neutre care să facă testele şi să emită un certificat.

Doar două exemple v-am dat. Adăugaţi tot ceea ce v-ar trece prin minte: plăcintă cu stafide, stafidele din plăcintă, ambalajul din plastic în care o cumpărăm, petrolul din care e făcut plasticul, viaţa curată a focii din Alaska de pe lîngă puţul de petrol, aditivii din făina plăcintei şi coloranţii cu care este scris pe pungă numele fabricantului, başca minimul de informaţii obligatorii despre reţetă. Se poate completa lista subiectelor de negociere aparent la nesfîrşit. De aceea, voi reveni la tema asta, cît de curînd.

(articol scris după un interviu cu domnul Sorin Moisa, europarlamentar)

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

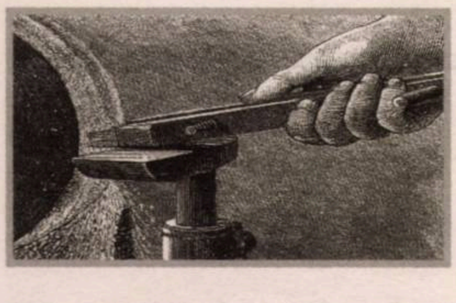

PE CE LUME TRĂIM

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Luaţi şcoala din mîinile „specialiştilor“!

În mod sigur, un nume va figura la loc de cinste în clasamentele „oamenilor care au schimbat lumea“ în 2015: Elon Musk, deţinătorul avangardistei companii californiene Tesla – printre altele, fondator al sistemului de plăţi online PayPal şi promotor al maşinilor electrice purtînd numele firmei sale. Nu demult, Elon Musk a anunţat punerea pe piaţă a unui model revoluţionar de baterie, capabilă să stocheze suficientă energie pentru a alimenta în întregime o locuinţă. Bateria poate fi încărcată de la soare sau din alte surse alternative ori pur şi simplu de la reţeaua electrică, în timpul nopţii, cînd preţul curentului electric este mai mic.

Această invenţie (dimensiunile bateriei sînt cam ca ale unei centrale termice de apartament) poate schimba lumea din temelii, aducînd energie acolo unde reţelele sînt slab dezvoltate, în schimb soare e din belşug. Mai mult: nu doar din ce în ce mai mulţi oameni, fie şi din ţările dezvoltate, vor deveni independenţi faţă de reţelele de furnizare, dar şi state şi regiuni întregi îşi vor reduce dependenţa energetică. Politica şantajului de pe conducta de gaz va avea din ce în ce mai puţină putere – probabil Vladimir Putin a dat cu ziarul de parchetul lustruit al Kremlinului cînd a citit ştirea asta.

Ei bine, lui Elon Musk i-a mai venit în cap o trăsnaie – sau, mai bine zis, acum am aflat noi despre ea. Pentru că, după cum relatează Christina Simon, autoarea unui blog şi a unei cărţi pe această temă, Elon Musk a hotărît să-şi educe copiii într-o şcoală concepută de el, departe de rigorile şi de gradele academice consacrate.

Şcoala funcţionează de mai mult timp şi este oarecum învăluită în mister – publicitatea i se face doar prin comunicare directă, fără prea mult tam-tam. Cert este că, acolo, copiilor li se livrează, într-un mediu relaxat, mai degrabă aptitudini decît cunoştinţe teoretice. Sînt învăţaţi să rezolve probleme şi să-şi dezvolte spiritul critic. „Dacă vrei să-i înveţi pe copii cum funcţionează un motor, ei nu vor vrea să-i înveţi mai întîi despre chei şi şurubelniţe. Arată-le cum funcţionează şi apoi întreabă-i cum s-ar putea desface. Atunci vor simţi relevanţa instrumentelor“, explică Elon Musk într-un interviu pentru televiziunea chineză.

Bine, chinezii sînt interesaţi de subiect pentru că ei sînt chinezi. Dar pe noi de ce ne-ar interesa? Ne-ar interesa din două motive. Primul: că nu doar excentricul californian se gîndeşte la o revoluţie în educaţie.

Schimbările propuse de Minister îndepărtează şcoala românească de copilul real al secolului XXI.

Preocupări în acest sens există şi pe continentul nostru. Finlanda, de exemplu, tocmai îşi revoluţionează sistemul de educaţie. Un sistem oricum considerat printre cele mai bune din lume şi cel mai bun din Europa – dar asta nu înseamnă că trebuie să încremenească. Lecţiile „clasice“, precum literatura, istoria sau engleza, au fost deja înlocuite pentru elevii de peste 16 ani cu studierea unor „fenomene“, precum Uniunea Europeană, care înglobează, de fapt, mai multe materii. Acum, se va schimba şi modalitatea de predare a matematicii, cursurile adaptîndu-se realităţilor generate de noile tehnologii, la care copiii au acces încă dinainte de a învăţa să scrie şi să citească. Să remarcăm că Finlanda revoluţionează predarea matematicii în condiţiile în care, conform testelor internaţionale, elevii finlandezi se situează azi pe primul loc în Europa la această materie şi pe locul trei în lume, după Singapore şi China!

Un al doilea motiv pentru care revoluţia educaţională chiar ne-ar interesa este că în birourile ministerului tocmai se pune la cale o nouă lege. Şi, pe cînd alţii îşi bat minţile cum să adapteze sistemul la cerinţele secolului XXI, noi dezbatem cu aprindere chestiuni privind introducerea (sau nu) a examenului de admitere în liceu sau modalitatea de înscriere a elevilor la ora de religie. Bine, elaborarea unei noi legi a educaţiei nu e chiar o noutate pentru România. De vreo douăzeci de ani, ministerul se ocupă constant cu elaborarea unor noi legi ale educaţiei sau cu modificarea din mers a celor existente. Problema este că toate acestea sînt opera unui grup relativ restrîns de persoane – să le zicem specialişti cu experienţă şi „oameni ai şcolii“. Cu tot respectul pentru domniile lor – mulţi au fost dascăli şi pentru generaţia mea, a celor trecuţi de 45 de ani –, dar cred că se zbat degeaba.

Tot ceea ce se întîmplă în realitate este că, în timp ce domniile lor îşi petrec timpul făurind tot felul de schimbări ale legii, dincolo, în viaţa reală, apar noi generaţii de copii cu un acces tot mai facil la noile tehnologii şi integrate tot mai mult în lumea globalizată. Rezultatul: schimbările propuse de Minister nu doar că nu ajută la modernizare, dar ajung să îndepărteze tot mai mult şcoala românească de copilul real al secolului XXI. Şi, evident, pe copil de şcoală.

Ce-ar fi dacă „oamenii cu experienţă în educaţie“ ar fi invitaţi să ia o pauză, iar revoluţia în educaţie ar fi lăsată în seama celor mai creativi oameni ai României? Desigur, rezistenţa în rîndul opiniei publice ar fi enormă. Românii de azi, în imensa lor majoritate, au prins sistemul de educaţie avînd bazele în secolul al XIX-lea, la începuturile României moderne. Pe această temelie s-au mai adăugat ceva îmbunătăţiri tehnologice de secol XX (cu excepţia şcolilor de la ţară, lipsite de canalizare), o groază de propagandă politică în timpul regimului comunist şi religia postrevoluţionară. Plus şocurile tranziţiei. Sigur că, dacă ar fi întrebaţi, foarte mulţi români ar fi de acord că nu putem înainta în secolul XXI cu o asemenea maşinărie hîrbuită. Dar şi mai mulţi s-ar speria de o schimbare profundă.

Să nu ne mire. În definitiv, şi revoluţia educaţională din secolul al XIX-lea s-a lovit de rezistenţa acerbă a straturilor profunde ale societăţii. În definitiv, pentru ţăranul român era de neînţeles de ce trebuia să-şi trimită copiii la şcoală în loc să-i folosească la munca cîmpului. Aşa se face că, la aproape o sută de ani de la introducerea şcolii primare obligatorii în România, jumătate din populaţie era încă analfabetă. Din păcate, tehnologiile se schimbă mai repede decît mentalităţile. Dar tocmai de aceea ar trebui să discutăm mai mult despre asta.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Punţi către barbari

Săptămîna trecută, vorbind despre barbarii care au devastat centrul Milanului pe 1 mai, cu ocazia deschiderii Expoziţiei Mondiale, finalul impus de necruţătoarea limită a spaţiului tipografic m-a lăsat cu un gînd neexprimat. Vorbeam despre *Turandot,* opera lui Puccini, în contextul barbariilor care aveau loc în faţa Teatrului alla Scala, vrînd să mă refer la soarta acestei opere enigmatice şi, mai ales, la ideea culturală pe care ea o subîntinde. Pentru că mi se părea o ciudată potrivire între opera pucciniană, care avea premiera în teatru, şi barbarii din stradă.

Încă înainte de *Turandot,* Puccini mai explorase spaţiile geografice extreme, cu totul exotice pentru vremea sa, în *Madama Butterfly* (1904), a cărei acţiune se petrece în Nagasaki, şi în *La fanciulla del West* (1910), a cărei acţiune se petrece în California. *Turandot,* ultima sa operă din 1924, se petrece la Pekin, într-un timp mitic. Giaccomo Puccini (1859-1924) era un progresist pentru timpul său – admirator al tehnologiilor, pasionat automobilist şi aviator, gen mai degrabă sportiv, cu siguranţă că zonele ce urmau să fie din ce în ce mai bine descoperite de europeni îl interesau. Pe de altă parte, se vede bine din operele sale că, în privinţa acestor spaţii, Puccini mai mult îşi imagina decît ştia. Însă, chiar şi aşa, nu se aştepta ca acolo, departe, să existe barbari. În mintea lui Puccini, acele civilizaţii îndepărtate (şi în spaţiu, şi în timp) erau populate de oameni puţin diferiţi de europeni – cu mentalităţile lor, desigur, cu tradiţii diferite de ale noastre, dar la fel ca noi în ceea ce priveşte marele fond uman. Marile experienţe ale omului, precum iubirea, moartea, maternitatea/paternitatea, se trăiesc la fel peste tot. Şi, în felul puccinian de a vedea lumea, asta contează cel mai mult.

Puccini ne indică două punţi prin care putem accesa barbarii: dragostea şi muzica.

Într-un fel sau altul, toate aceste opere vorbesc despre dificultăţile contactului dintre culturi. Mai ales în *Turandot,* acolo unde dificultatea contactului transcultural este sublimată în povestea cuceririi unei prinţese chineze plină de capricii, aroganţă şi pericole, de către un prinţ tătar. Sursele pentru opera sa au fost, în primul rînd, o *commedia dell'arte* a unui oarecare dramaturg veneţian de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, Carlo Gozzi, şi, doar în al doilea rînd, adaptarea acestei piese în limba germană, pe care Friedrich Schiller a scris-o în 1801. Diferenţele dintre piesa lui Gozzi şi traducerea ei adaptată de Schiller sînt enorme. Cum ziceam, la Gozzi avem o *commedia dell'arte* în toată regula, cu Pantalone şi Brighella şi celelalte personaje ale genului. La Schiller, avem, cu acelaşi subiect, o piesă de altitudine morală, serioasă şi pedagogică. Ce era rîs la Gozzi este o pildă etică la Schiller. Înainte de a începe să scrie muzica, Puccini a discutat libretul vreme de un an cu Giuseppe Adami (care mai scrisese libretele pentru *La Rondine,* în 1916, şi pentru *Il tabarro,* în 1918) şi cu dramaturgul Renato Simoni, lipsit la acel moment de experienţa genului operatic, dar reputat pentru instinctul său teatral. Puccini a stăruit asupra poveştii, ducînd-o abil într-o zonă cumva intermediară între versiunea Gozzi şi versiunea Schiller. A lăsat elemente de comic aproape burlesc (e greu să-i vezi în altă cheie pe Ping, Pang şi Pong – cei trei „miniştri“ chinezi), dar a tensionat dramatismul, mai ales în scenele finale, cînd înţelegem, pe de o parte, că dragostea este în competiţie cu moartea (întrebările la care Calaf trebuie să răspundă puteau avea doar răspunsul corect sau moartea pretendentului, dar şi oferta uluitoare pe care acesta i-o face lui Turandot după ce a trecut proba matrimonială, de a-i afla numele pînă în zori cu preţul propriei morţi), dar şi, pe de altă parte, că izbînda iubirii se realizează cu preţul morţii (cazul lui Liu). Nu în ultimul rînd, găsesc interesantă ultima replică a lui Turandot: „Cunosc numele străinului, numele său este dragoste...“ Vrea să spună că distanţa dintre ei – o distanţă culturală, desigur – se acoperă prin dragoste.

Revenind la spiritul celor două piese care l-au inspirat de Puccini, cred că distanţa culturală dintre comic şi moral se acoperă şi ea, cumva. Comicul poate părea barbar moralei, după cum morala pare, desigur, o barbarie comicului. Şi totuşi, muzica poate foarte bine să unească genurile, să le găsească (ori chiar să le creeze) complementarităţile.

De fapt, Puccini ne indică două punţi prin care putem accesa barbarii: dragostea şi muzica. Însă e mult mai dificil cu barbarii din interiorul cetăţii decît cu barbarii de departe. Dar asta este o altă discuţie.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

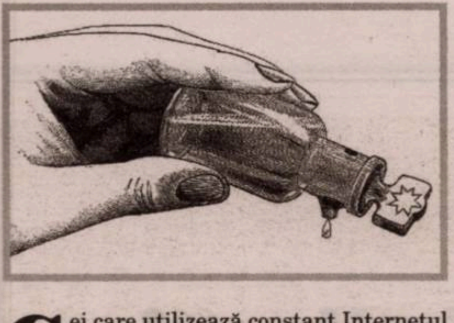

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Şeruială

Cei care utilizează constant Internetul cunosc, de mai mulţi ani, un verb împrumutat din engleză – *a şerui* –, care şi-a dezvoltat deja o mică familie lexicală: numele de acţiune *şeruire* şi *şeruială*. Ca şi în alte cazuri – *a downloada, a clicka, a brandui, a chatui* etc. –, termenului englezesc i s-a ataşat un sufix cu ajutorul căruia a fost integrat morfologic într-o clasă de conjugare regulată. Verbul *to share* a primit sufixul *-ui,* tipic pentru formaţiile populare şi colocviale. Mai complicată a fost adaptarea parţială sau totală a modului său de scriere. O variantă de adaptare opta pentru păstrarea ortografiei originare a rădăcinii, urmate de finala românească. O campanie publicitară relativ recentă (Telekom) a folosit forma hibridă în sloganul *„Shareuieşti* şi primeşti“ (pe site-ul denumit, în mod similar, *shareuiestefericit.ro).* Forma anglicismului era desigur rezultatul unei strategii (în intenţia de a transmite o imagine „la modă“ şi de a demonstra cunoaşterea ortografiei engleze), dar aspectul general al mesajului părea destul de artificial, tocmai prin excesul de „cîrlige“ din limbajul juvenil anglicizat: *„Shareuieşte* povestea ta şi fă o *super* urare din ea împreună cu cei mai *cool* artişti urbani!“ Şi *Dicţionarul de cuvinte recente* (Florica Dimitrescu, Alexandru Ciolan, Coman Lupu; ediţia a treia, 2013) înregistrează o variantă a acestei ortografii, cu exemple în care rădăcina păstrată ca în limba-sursă e despărţită prin cratimă de terminaţiile gramaticii româneşti: *să share-uiască, poţi să share-uieşti*. Opţiunile cele mai frecvente în prezent mi se par a fi adaptarea ortografică totală *(a şerui)* şi cea în care prima consoană e notată *sh (a sherui),* fie pentru a păstra o asemănare cu engleza, fie pentru că acesta e modul (inconsecvent) de înlocuire a literei ş atunci cînd nu sînt folosite semnele diacritice.

Lingviştii se pot întreba de ce adaptarea lexico-gramaticală s-a făcut în acest caz prin adăugarea sufixului *-ui,* nu a lui *-a*. Probabil că verbul împrumutat a fost folosit de la început mai ales în contexte informale (în vreme ce limbajul tehnic a preferat să traducă termenul englezesc *share)*. E posibil însă să fi acţionat, semiconştient, chiar relaţia cu posibilele traduceri: *a împărţi, a împărtăşi* etc., verbe de conjugarea a patra, cu sufixul *-i*. Oricum, Internetul confirmă existenţa unei oscilaţii între cele două tipare productive în româna actuală (sufixele *-i* şi *-a),* pentru că păstrează şi forme ca *a şera – şerează („Shareaza*-ti pozele si cistiga bani“, roportal.ro), care sînt însă foarte rare.

Forma *a şerui* poate fi percepută, cel puţin deocamdată, ca un barbarism, şocîndu-i deopotrivă pe adversarii împrumutului lexical şi pe adepţii săi care îşi doresc păstrarea ortografiei din limba de origine. Dincolo de aspectul şocant, trebuie să recunoaştem că împrumutul a avut în acest caz o anumită justificare. Pentru sensurile specifice activităţilor din Internet – punerea în comun a unor unităţi de informaţie, punerea la dispoziţie a unor fişiere (programe, fotografii, filme, texte) –, traducerile tradiţionale ale verbului englezesc nu sînt foarte convingătoare. O discuţie interesantă, purtată acum cîţiva ani pe un blog consacrat problemelor limbii române (diacritica.wordpress.com) cuprinde aproape toate datele uzului şi posibilităţile reacţiilor contradictorii ale vorbitorilor. Textul care lansa dezbaterea a primit nu mai puţin de 124 de comentarii, în care găsim o serie de posibili candidaţi pentru traducerea lui *share*: *a împărţi, a împărtăşi, a partaja, a distribui, a redistribui, a răspîndi, a da mai departe, a condivide, a permite accesul*. Participanţii la discuţie observă că e greu de găsit un singur echivalent românesc pentru sensurile tehnice diferite ale termenului englezesc, de exemplu pentru tipul specific de circulaţie a datelor în mediul electronic: „nu *dă mai departe, dă şi la alţii o copie*, că n-o primeşti şi o dai, ci o primeşti şi o dai şi altora, păstrînd-o în acelaşi timp“. Unele soluţii sînt respinse pentru că verbul românesc în discuţie are sensurile de bază prea concrete *(„a împărţi* nu prea merge pentru că trimite prea mult ca sens la «fracţiona», «a sparge în bucăţi». Pune-l la participiu şi vezi cum îţi sună: «poză *împărţită*», «computer *împărţit*». Parcă şi vezi pe cineva cu toporul!“), altele pentru că au conotaţii religioase şi presupun transmiterea unor noţiuni abstracte *(a împărtăşi)*. Se observă notele semantice care fac ca *a distribui* să nu fie totdeauna potrivit („adică atunci cînd distribui, trimiţi ceva cuiva, i le înmînezi, i le bagi sub nas într-un mod sau altul“; în plus, are „dezavantajul senzaţiei de comercial/industrial“). Sînt propuse, în glumă, invenţii lexicale: „Eu mă gîndeam la «a încomuna», adică a pune în comun. *Fişier încomunat, poze încomunate, încomunează şi tu fişierul ăla*“. Chiar dacă unii nu acceptă „românizarea“ grafică (cu argumentul „mă violentează la ochi“), discuţia conduce către ideea că forma *a şerui* nu este cea mai rea opţiune. Dincolo de dificultăţile de traducere şi adaptare, e interesant şi că noţiunea de *devălmăşie* (pentru a mai adăuga listei o echivalare profund inadecvată stilistic a englezescului *sharing)* nu are în română o evoluţie modernă şi cu atît mai puţin una pozitivă.

> „Shareuieşte *povestea ta şi fă o* super *urare din ea împreună cu cei mai* cool *artişti urbani!“*

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

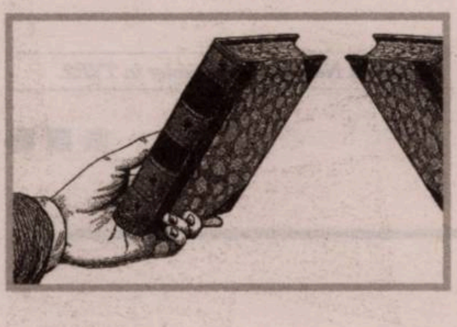

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Poate două-trei să le fi dat jos vîntul

Un ascultător întreabă la Radio Erevan dacă se poate construi comunismul în Elveţia. „Se poate“ – i se răspunde – „dar ar fi păcat.“

Vreau să vorbesc în rîndurile ce urmează despre o amărăciune căreia ezit să-i dau glas în public, din motive lesne de ghicit. Predau într-o universitate de top dintr-o ţară care figurează de regulă pe poziţii fruntaşe doar în topuri negative. O universitate frecvent acuzată, dimpreună cu alte cîteva din România, că ar adopta o atitudine „elitistă“, deşi, în contextul autohton, dintre cele trei criterii care definesc elitismul academic – profesori buni, studenţi drastic selectaţi şi costuri ridicate – numai cel dintîi poate fi adus în discuţie. Pentru universităţile româneşti, reducerea numărului de studenţi înseamnă sinucidere, la fel şi urcarea taxelor la o sumedenie de specializări care, potrivit semnalelor venite dinspre piaţa muncii, „nu au căutare“ la noi.

Ne rămîne deci să ne pledăm cauza pe o singură dimensiune: performanţa profesorilor, atît cea didactică, cît şi, mai ales, cea ştiinţifică. Care, evident, nu e de ajuns să fie doar clamată. Ea trebuie dovedită într-o manieră neechivocă, astfel încît nimeni, nici măcar căutătorii de noduri prin papură, să nu mai poată avea nimic de obiectat. Şi de aici începe balamucul.

Acum nici două săptămîni s-a încheiat, după o prolongare a termenului-limită iniţial, stabilit, într-o primă instanţă, ca mai totdeauna în astfel de situaţii, mult prea din scurt, „raportarea“ universităţilor româneşti pentru cel de-al doilea exerciţiu de evaluare naţională a acestora.

N-am de gînd să plictisesc cu detaliile unui astfel de exerciţiu. E suficient, cred, să spun că ideea de bază este de a exprima întreaga activitate a unei instituţii de învăţămînt superior, în toate detaliile ei, de la cum sunt înregimentaţi studenţii la ce valori ştiinţifice a mai produs Griguţă Popescu, în cifre, mai exact, în puncte, care, cumulate, ponderate în raport cu alte cifre, dau, în cele din urmă, un scor final, prin care se stabileşte clasamentul în campionat.

> *Pe grilele de punctaj uzitate la noi şi aiurea, Umberto Eco ar fi de răsplătit cu tăierea salariului.*

Poate că n-ar trebui să fiu cîtuşi de puţin ironic. Am pledat, la urma urmei, pentru mai multă rigoare şi mai multă responsabilitate în evaluări, fie că e vorba de probele naţionale din preuniversitar, de examinarea semestrială a studenţilor sau de clasificarea şi ierarhizarea unor instituţii complexe precum universităţile. Nu mă dezic. Dimpotrivă, mă tem că apelul la o scientometrie pretins riguroasă poate avea efecte la fel de nefaste ca, de exemplu, iniţiativa recursului generalizat la teste-grilă la testările naţionale, sub pretextul că ele ar avea un grad superior de „obiectivitate“. Dincolo de poziţia mea administrativă în universitate, empatizez, că vreau sau nu vreau, şi cu Griguţă Popescu. *Anch'io sono professore.*

Actuala orientare scientometrică, corolar al doctrinei *publish or perish* lansate în mediile academice anglo-saxone acum cîteva decenii, a stîrnit reacţii de tot felul în mediul universitar românesc. Un distins medievist de la Cluj, de pildă, a publicat un articol care s-a bucurat de mare audienţă, în care susţinea că, pe grilele de punctaj uzitate la noi şi aiurea, un alt şi mai reputat cercetător, Umberto Eco, ar fi de răsplătit cu tăierea salariului. Colegul nostru s-a rătăcit în arcanele aritmeticii – ceea ce nu e foarte surprinzător, sau blamabil, pentru un medievist. Mă întreb însă dacă lui Eco însuşi i-a dat prin cap să-şi calculeze valoarea la bursa cifrelor şi să-şi numere, sîrguincios, citările. Pentru că, cel puţin în umanistică, aici se găseşte călcîiul lui Ahile. Nu în „ce am adunat“ prin ceeea ce am făcut, ci în „cum să fac să ies cîştigător“.

Amărăciunea mea vine din presentimentul că ne vom transforma, treptat, în colecţionari de puncte. Ce scriem va conta tot mai puţin în raport cu pentru cine scriem. Interesul pentru vreo temă de cercetare va ceda locul interesului pentru modalităţile de promovare. Cercetătorii vor trebui instruiţi în cursuri de PR personal. Deja a devenit notorie preocuparea unora de a merge la Poştă să-şi trimită lucrările, pe bani proprii, către bibliotecile universitare de peste hotare. Prezenţa producţiilor în astfel de biblioteci se punctează. Citările se punctează şi ele. Aşa că, în aplicaţii pentru granturi de cercetare, poţi întîlni referinţe precum: lucrarea X, în curs de apariţie, are deja Y citări arvunite. Şi obţinerea de granturi se punctează şi ea, aşa că spirala merge vesel mai departe. Numărătoarea steagurilor a devenit obligaţie de serviciu. Iar dacă pe vreo două-trei le va fi dat jos vîntul, n-ai ce-i face, noi nu ne ocupăm de meteorologie.

Bun. Capacitatea românilor de a românіza orice noutate venită din alte zări e inepuizabilă. Unii au spus chiar că această forţă de transfigurare a influenţelor ar reprezenta un semn de vitalitate a culturii autohtone. Se poate să fie aşa, dacă vitalitatea invocată se manifestă în termenii supravieţuirii. Aşteptările noastre, însă, par a fi mult mai înalte. Deocamdată, în umanistică mediul nostru academic se zbate între birocratizare silnică şi frenezie evazionistă. Iar comunitatea academică se arată tot mai adînc scindată în aceste privinţe.

Se poate transforma universitatea într-o organizaţie de tip corporatist, cu sarcini de plan distribuite fiecărui angajat şi cu unităţi de măsură cantitativă a gradului de îndeplinire a acestora? Se poate, fără îndoială. Dar, din punctul meu de vedere, ar fi păcat.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

cunoaşte-i şi vei descoperi oameni minunaţi
Silvia B.
deficientă de auz,
pasionată de desen
Cristina B.
deficientă de auz,
instructor educaţie
extraşcolară
Iuliana B.
deficientă de auz,
pasionată de poezie
Eduard I.
deficient de auz,
premiant la
concursul naţional
de matematică
Cătălin M.
deficient de auz,
viitor artist grafic
Diana M.
nevăzătoare,
masterand litere
Adriana B.
nevăzătoare,
doctor în filologie
Nuţi G.
deficientă de auz,
profesor
limba franceză
Cătălin N.
nevăzător,
doctor în istorie
Alex C.
nevăzător,
student la matematică-informatică
orange™
Fundaţia Orange
integrare
prin comunicare
fundatiaorange.ro

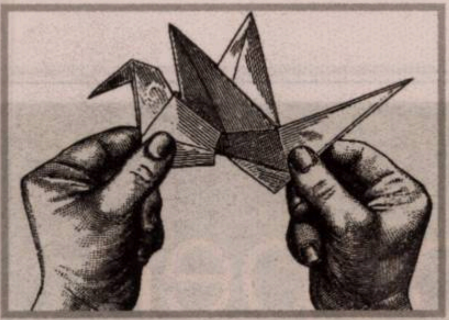

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Trotineta libertății

Ce se mai vede și se ce se mai aude la început de vară prin parcul de cartier, din goana bicicletei? Imposibil de trecut cu vederea e inscripția albastră de pe căsuța tehnică de beton de pe marginea lacului: *Muie FRF*. După ultimele întîmplări, ar putea fi și FIFA. Se vede că am fost deschizători de drumuri, indicatori ai trend-ului mondial în fotbal. Apoi, cățelul cel mic, cît o jumătate de iepure șchiop, scos la plimbare de stăpînii lui, cu picioarele dinapoi puse într-un cărucior de mărimea unei cutii de ceai. Cîinii handicapați, în cărucior, au voie, se pare, pe pista de biciclete, dar moșii nu. Un tînăr biciclist tocmai îi reproșează unui om mai în vîrstă că stă pe pista cu pricina și că e *moș chior*. Acesta din urmă, un domn, îi replică imediat că e prea tînăr ca să aibă minte *în capul ăla turtit*. Apoi comentează către nevastă-sa: „Coioșii ăștia se cred, probabil, mai bărbați cînd merg așa, să dea peste oameni“.

Pe Insula Pensionarilor, o doamnă pe la vreo 70 de ani, cu pălărie bleu, își expune cu mîndrie la soare (și la trecători) propriile „plăcinte“. Calde și ridate. O fată plîngînd se lamentează sfîșietor la telefon către un iubit neînțelegător: „De ce-mi spui, Dragoș, asta acum? Erai sufletul meu, cretinule care nu înțelegi!“ Las în urmă telenovela.

Din fața apare un băiat rău de cartier pe un BMX din acela cu șaua joasă, ras în cap și neras pe față, pedalînd ușor și crăcănat, cu o acadea în colțul gurii și privindu-i insistent prin ochelarii lui de soare cu rame aurii pe toți oamenii pe lîngă care trece. Parcă ar căuta vreo pricină. „Maaami, eu prefer să merg la mol“, strigă o fetiță de vreo 13 ani. „Să nu te mai aud. Întîi facem puțină plajă, că uite ce frumos e afară“, i-o taie maică-sa. „Da' eu vreau la mol, mami, știi cît de mult îmi place... Tu vrei neapărat să mă plictisesc?“

Prin parcul de cartier, din goana bicicletei.

Pe insula pescarilor, împătimiții aproape că se înghesuie. Unul și-a întins vreo șase undițe cu senzori și tot tacîmul. Nu cred să fi prins cineva acolo vreun pește mai mare de 15 centimetri. Dar pasiunea și speranța sînt întotdeauna mai mari decît bieții pești.

Înaintea mea, un refren clasic: „Mergi mai pe dreapta, Laurențiu, nu vezi că pe acolo vin biciclete? Ia dă tu mînuța încoace.“

Pe insula cățeilor (încă destul de sălbatică) se zărește un păr roșu în costum de baie albastru pe un cearceaf galben. Te duce cu gîndul la reptilele acelea, cu cît mai colorate, cu atît mai periculoase. Dintr-un grup de tineri exuberanți se desprinde un glas feminin: „...din motive socio-politice, sau mai bine zis geo-strategice. De aia“.

Zona cu fum, miros de mici și muzică populară. Un bărbat în șlapi, cu o cutie de bere rece în mînă, lipită de burta mare și verde, își trage copilul după el: „Hai, tati, să vedem și noi lebedele“. Lebedele acelea care își scufundă capul în căutare de pești, într-un dans grațios. Cine a zis că au nevoie de Ceaikovski? Să fim serioși, nici manelele nu le încurcă. Dar pe lac sînt și lebede cu pedale. Un domn chel și o Jackie Onassis cu basma și ochelari de soare ascuțiți la colțuri pedalează de zor într-o direcție oarecare, în timp ce discută gesticulînd.

De pe un deal, o cucoană distinsă, spre 70, cu eșarfă fuchsia fluturînd, coboară panta spre lac pe o trotinetă, frînînd expert cu un picior pe roata din spate. Disprețuita trotinetă, renăscută după ani de uitare postrevoluționară. Doamna aceea pare însăși imaginea descătușării vîrstei a treia. Ca o statuie mobilă a libertății și fericirii pe trotinetă. În preajma Rusaliilor, anul de grație 2015.

■ ■ ■

ready made

„Socoți poate că și în straie m-oi schimba? Pune-ți pofta în cui. Niciodată nu m-oi dizgruma cu crevaturi (cravate), nu mi-oi plesni pielea în mănușe de *Brandmaier* (Maier), nu mi-oi înfășura trupul în *paltoane sac*, curat sac cu făină, și nu mi-oi stropși picioarele în pantaloni de *golan (collants)*, cum îi numești tu.“

Mihail Kogălniceanu, *Tainele inimei*,
Editura Minerva, 1973

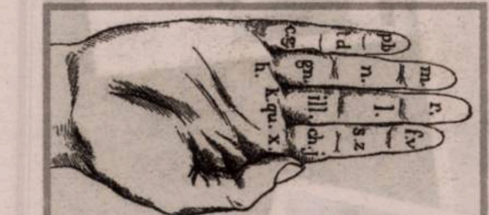

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Despre monștri sacri

Îmi amintesc bine că, acum douăzeci și cinci de ani, o constatare a lui Noica mă tulbura pînă la revoltă. În *Jurnal filosofic* – operă de tinerețe, retipărită la Humanitas abia în 1990 –, la un moment dat, maestrul păltinișan spune că moartea marelui savant, a șefului de școală, a creatorului de sistem, a liderului de opinie sau, cu un termen consacrat, a „monstrului sacru“, este o necesitate, fără aceasta istoria neputînd progresa. Eram student, copleșit de entuziasmul ieșirii din comunism și, prin urmare, am considerat butada tînărului treizecist blasfemie. Tocmai acești eroi ai culturii ne lipsiseră aproape o jumătate de veac și – credeam eu –, dacă nu apăreau în viitorul apropiat, ei ar fi trebuit inventați. Experiența americană – venită, din fericire, la timp – mi-a nuanțat fundamental presupunerea. Un sistem al competiției reale și, implicit, al evoluției permanente respinge, în mod structural, instaurarea de mituri în dimensiunea imediată a actualității. Am descoperit gradual cum istoria în mișcare demolează și construiește continuu, în funcție de rigorile prezentului, căutînd formula ideală de funcționare după standardele oamenilor vii și activi. Mentalul colectiv de peste Ocean refuză blocajul indus prin sacralizarea unui singur model. Așa se impune regula mutației valorilor și principiul alternativei ca fundamente de ființare socială. Orice american pare să știe – măcar subliminal – că nu există narcoză mai periculoasă decît mitologizarea clipei de față, întrucît ea naște monștri, fie aceștia și sacri.

Sistemul academic, de exemplu, fără îndoială cel mai expus exercițiilor „eroizante“, este conceput după formula mobilității și schimbării. De la tînărul universitar care migrează necontenit din universitate în universitate, pînă cînd reușește obținerea de *tenure*, pînă la profesorul plin, care își modifică necontenit disciplina, în conformitate cu dorințele a noi și noi generații de studenți (ce îl obligă să reziste în zona competițională, optînd sau nu pentru cursul său!), toată ierarhia elitelor intelectuale americane se află într-o permanentă motilitate istorică. Laureați ai premiului Nobel, împreună cu mai tinerii lor discipoli, participă – ca într-un stat al albinelor – la continuarea dezvoltării mecanismului, nepermițîndu-și luxul opririlor narcisiste ori al privirilor galeșe către marile lor realizări. Preferă să fie numiți *workaholics* mai curînd decît „să încremenească în proiect“. Observația aparent radicală a lui Noica (întărită de o alta – interesantă – a lui Călinescu, pe care am descoperit-o tot în urmă cu un sfert de secol: criticul credea că arderea bibliotecii din Alexandria a fost un imperativ istoric, fără ea intelectul colectiv european riscînd să rămînă prizonier într-o uriașă memorie culturală, imposibil de depășit) se justifică, la noi, prin cîteva deprinderi mitologizante extrem de vechi. Tindem să așezăm figuri sacre (sacralizate?) pe piedestal și nu ne mai săturăm apoi să le contemplăm, în stare de blocaj. „Figura“ în cauză însumează toate aspirațiile și înțelepciunile grupului, încetînd să mai fie reală și căpătînd atribute transcendente.

Ne mișcăm în istorie cu obsesia „farului călăuzitor“, deși acesta poate deveni un factor de stagnare.

Timpul istoriei se transformă de aceea, adesea, în interiorul universului autohton, într-un interval al legendei, imposibil de egalat, de repetat și, implicit, cu neputință de clintit. Desigur, putem identifica aici mai multe forme de neglijență impardonabilă față de viitor, de la reprezentările socio-politice la cele culturale sau etice. Conotațiile psihologice ale acestei „neglijențe“ mi se par totuși cele mai sugestive, cu precădere pentru că observarea lor reprezintă o acțiune de maximă simplitate. Orice individ atent la dinamica noastră existențială constată că avem nevoie, periodic, de „tătuci“, încrederea în forța comunitară *per se* lipsindu-ne cu desăvîrșire (paradoxal, forța în cauză lipsește din comportamentul nostru colectiv, în ciuda propriilor sale răbufniri atipice – a se vedea momentul 16 noiembrie 2014!). Ne mișcăm în istorie cu obsesia „farului călăuzitor“, deși acesta poate deveni un factor de stagnare și dezorientare. De altfel, foarte frecvent, el nici nu mai „luminează“ de multă vreme, dar, prin autosugestie, noi îl ornăm, în continuare, cu virtuți excepționale (prin asociere, ar fi edificator să ne amintim povestea Cidului spaniol care, abia decedat, mai este urcat o dată în șa, îmbălsămat, pentru a-i pune pe fugă pe mauri!). Așadar, am convingerea, *homo valachus* nu realizează (ori acceptă greu) că pînă și mințile excepționale parcurg, inevitabil, un circuit finit, devenind treptat inflexibile. Banala erodare biologică – aflată mereu la originea „demisiilor“ din competiția socială – determină, pe termen lung, fie și la nivelul vîrfurilor, o relativizare logică și o ambiguizare firească. Geniul/Profesorul/Savantul ajunge treptat victima personalității lui uriașești, transformîndu-se brusc într-un izvor de stereotipuri și clișee. Creierul său ultrasofisticat intră în autofagie, iar stilul – altădată strălucitor – arată subit prăfuit și sforăitor. Eroul funcționează, în asemenea cazuri, aidoma unui angrenaj defect, repetînd, la infinit, o invariabilă gesticulație, impregnată de aceeași plată discursivitate.

În plus, din impulsul conservării, monstrul sacru încearcă să oprească timpul la etapa sa spirituală, obstrucționîndu-i pe cei care vin din urmă și, în consecință, anihilînd orice progres.

Codrin Liviu Cuțitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universității din Iași (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

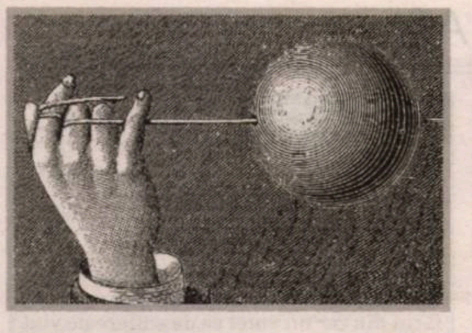

TÎLC-SHOW

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Presă culturală cu bani de la stat

– e nevoie de subvenţie? –

Ministerul Culturii va subvenţiona presa culturală printr-un program anual în valoare de aproximativ un milion de euro. Principiul e simplu: revistele editate de uniunile de creaţie beneficiază de 75% din fonduri, restul banilor fiind alocaţi altor publicaţii care solicită finanţare. Uniunile propun o listă cu titlurile gazetelor pe care le editează şi necesităţile de finanţare, iar subvenţia e alocată în funcţie de nevoi şi poate fi folosită de redacţiile respective pentru (aproape) orice: cheltuieli de personal, cheltuieli administrative, drepturi de autor, costuri materiale şi servicii, cheltuieli pentru tipărire şi difuzare, precum şi premii decernate de reviste. „Din perspectiva Guvernului, susţinerea revistelor culturale este o prioritate strategică“, a spus ministrul Ionuţ Vulpescu. El consideră că fără această finanţare revistele sînt în pericol de dispariţie.

> *Subvenţia garantează sustenabilitatea întreprinderii culturale, dar banii se alocă doar dacă respectiva întreprindere prezintă garanţii că e sustenabilă.*

Într-un fel are dreptate: presa scrisă, în general, e în criză. Presa culturală e într-o criză încă şi mai profundă. Dar nu cred că banii sînt problema. Nu din cauza finanţării (sau a lipsei ei) riscă să dispară gazetele culturale. Ci din cauza consumului – sau a lipsei lui. Iată de ce subvenţionarea revistelor culturale e, dacă nu inutilă, oricum, o măsură insuficientă. Căci, încă o dată, se pune accentul pe producţie şi nu pe publicul cititor. De parcă în producţia revistelor ar fi neajunsul, şi nu în difuzarea lor. Pînă una-alta, există zeci de titluri care au supravieţuit, de bine, de rău, tuturor crizelor. Au reuşit să apară cu mijloace minimale, cu reduceri succesive ale cheltuielilor, cu amînări ale plăţilor şi cu acţiuni providenţiale de salvare prin cine ştie ce finanţator local, public sau privat. Dar cîte dintre aceste reviste sînt relevante cu adevărat? Cîte sînt citite (nu doar citate)? Cîte reuşesc să trezească un interes general? Cîţi cititori împătimiţi vor plînge dacă, din lipsa finanţării, va dispărea o asemenea gazetă?

E dureros, dar e adevărat: multe asemenea reviste rămîn necitite prin sediile redacţiilor sau prin depozite. Banii nu le pot salva de la dispariţie. Subvenţia – aşa cum e concepută acum – nu va rezolva problema de fond, care e publicul (nou). Le-ar salva poate un *facelift,* adică o machetă cît de cît adaptată secolului XXI, nişte articole mai vioaie, un site atractiv, nişte evenimente care să se adreseze publicului, o difuzare mai bună. Mai utilă decît subvenţionarea producţiei ar fi finanţarea unor programe care să încurajeze consumul.

© E. Farkas
„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)
DILEM
SĂPTĂMÎNAL
ANDREI MAN
„Clasa c
şi crucifi
redacţi“

Să ne înţelegem, nu sînt un adversar al subvenţiei, nu am nimic împotriva finanţării revistelor culturale. Dar nu înţeleg rostul acestei iniţiative legislative în forma în care a fost adoptată. Şi în Franţa există programe de subvenţie pentru reviste culturale, numai că acolo finanţarea are ţinte precise. Banii nu sînt alocaţi (doar) pentru a acoperi cheltuielile de tipar sau pentru a compensa lefurile prea mici ale redactorilor. Nu. Ci pentru dezvoltare. De pildă, pentru a asigura un site nou. Sau un program de promovare eficient. Sau pentru un plan de difuzare mai larg. Noua concepţie, inclusiv în Franţa, care a consacrat conceptul de excepţie culturală şi ideea de subvenţie, e că finanţarea de stat e o investiţie menită să asigure întreprinderii culturale un viitor. Cum ar veni, subvenţia garantează sustenabilitatea întreprinderii culturale, dar banii se alocă doar dacă respectiva întreprindere prezintă garanţii că e sustenabilă. Altminteri, de ce s-ar irosi banul public?

Ca să nu mai vorbim de faptul că, avînd în vedere incoerenţa dovedită a politicilor culturale din România, mi-e teamă că şi acest program se va termina prost. Sînt revistele culturale pregătite să suporte o eventuală anulare a programului de subvenţii? Ce se va alege de o revistă care s-a obişnuit, vreme de doi ani, să spunem, să încaseze periodic bani de la stat, iar apoi, brusc, i se taie fondurile? Atunci să te ţii! Atunci să vezi cum moare presa culturală.

În fine, banii sînt direcţionaţi conform legii în proporţie de 75% către revistele editate de uniunile de creaţie – adică spre publicaţiile care oricum sînt finanţate cu banii obţinuţi din timbrul cultural sau din alte fonduri ale respectivelor uniuni. Doar 25% din fonduri pot fi distribuite către alte reviste. Presa culturală independentă, adică exact segmentul cel mai expus subfinanţării, rămîne, în mare parte, descoperită.

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Papagalul lui Flaubert" de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

- în limita a 50 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 mai - 19 iunie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii
Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume.. Prenume..
Str. .... Nr.........., Bl........, Sc........, Et........, Ap........,
Localitate.. Judeţ/ Sector .... Cod poştal ....,
Telefon .... E-mail..

Am achitat suma de .... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. .... din data ....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* .... Semnatura ....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Ofertă specială pentru Dilematici!
„Sînt vechi, domnule!" (I.L. Caragiale)
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU
DILEMA VECHE
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
ceaslov story
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
ANDREI PLEŞU
„Loc pentru speranţă"
CRISTINA HERMEZIU
„Nadia, diva războiului rece"
GEORGE BANU
„Muzeul Inocenţei şi MTR"
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

JULIAN BARNES
Papagalul lui Flaubert

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Bacşiş, peşcheş, ciubuc...

Bacşiş, peşcheş, ciubuc sînt, după cum bine se ştie, cuvinte de origine turcă, care au pătruns în limba română din Imperiul Otoman, dar se vor răspîndi şi vor intra în uz, în secolul al XVIII-lea, odată cu instaurarea domniilor fanariote. Cuvintele au propriile lor istorii, ajungînd să scrie istorii.

La începutul începuturilor, bacşişul este un fel de dar oferit cuiva pentru că şi-a făcut treaba cum trebuie. Fie că se acordă imediat, după încheierea unui serviciu, fie că se oferă cu prilejul marilor sărbători, bacşişul pare o răsplată pentru fidelizarea supuşilor. El fixează foarte bine raporturile sociale, fiindcă defineşte clar o ierarhie socială: se acordă numai celor inferiori din punct de vedere social. Cu alte cuvinte, un boier nu poate să ofere un bacşiş altui boier, ar fi nedemn atît pentru el, cît şi pentru destinatar. Cronicile consemnează importante bacşişuri care se dau la curtea domnească la sărbătoarea Sfîntului Vasile, cînd slugile domneşti sînt răsplătite prin mari bacşişuri atît de domn, cît şi de marii boieri ai Divanului, invitaţi la ceremonie: „după săvîrşirea Sfintei Liturghii, ieşind Domnul din biserică, toate rufeturile curţii aştern pe gios năfrămile lor, cu semnele cele de slujba lor, de la uşa bisericii şi pînă la Spătărie, şi vel Vistier mergea înaintea Domnului, dîndu-le bacşişu. Mitropolitul, Arhireii, boierii cei mari, fiind chemaţi la cafea în Spătărie arunca şi ei bacşiş numai pe covoarele copiilor din casă (aici cu sensul de slujbă/dregătorie la curtea domnească) şi merg boierii pe rînduială de sărută mîna Domnului pentru anul nou.“

Raporturile dintre egali sînt reglementate de practica peşcheşului. Alt cuvînt de origine turcă ce defineşte raporturile de fidelizare dintre egali. Bineînţeles că valoarea materială este net diferită; dacă bacşişul însumează cîţiva bănuţi, peşcheşul ajunge la sume şi cadouri impresionante. Practica devine atît de răspîndită încît bacşişurile şi peşcheşurile încep să fie incluse în condicile de socoteli ale caselor boiereşti, şi chiar în cheltuielile visteriilor domneşti. Dacă ne uităm în Samile de visterie ale Moldovei, publicate de neobositul istoric Ioan Caproşu *(Sămile visteriei Ţării Moldovei,* ed. Ioan Caproşu, 3 vol., Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2010), găsim aceste bacşişuri aproape în fiecare an. Iată o însemnare, la întîmplare, din 30 mai 1761: „bacşiş, 5 lei oamenilor de la Suceava care ne-au adus şoimii“. La 1777, bacşişurile sînt consemnate de logofătul Şerban pentru casa marelui vistier Ioan Canta; un secol mai tîrziu, le regăsim în adnotările contabile ale secretarului casei lui Iancu Oteteleşanu: „sîmbătă, 1 ianuarie 1849, 11 lei: 11 bani la fata spălătoresei bacşiş; 4 lei şi 20 de bani: sacagiului bacşiş; 4 lei şi 20 de bani: la fierărie, bacşiş“. Bacşişurile mari sînt interpretate ca semn de măreţie a casei, după cum scrie cronicarul Ion Neculce atunci cînd îl caracterizează pe Iliaş vodă: „era şi darnicu: bacşişuri da mari, că era om bun“. Numai că bacşişurile mari aveau să-i aducă mazilirea şi pribegia în sărăcie.

Sensul cuvintelor s-a tot amestecat pînă cînd bacşişul şi ruşfetul au ajuns să se confunde, desemnînd o anumită formă de corupţie, cuvînt mai mult folosit de noi astăzi decît de oamenii trecutului. Dacă mita, ruşfetul, hatîrul sau voia vegheată ajung prin codurile de legi ale vremii, sancţionate şi amendate, îmbrăcînd forma juridică a unor practici ilegale, bacşişul şi peşcheşul rămîn undeva suspendate între legal şi ilegal. Peşcheşul, de altminteri, îşi pierde sensul iniţial, ajungînd să aibă cu totul alte înţelesuri, folosit fiind ironic ca plocon neaşteptat care pică din cer.

O evoluţie interesantă are cuvîntul *ciubuc,* tot de origine turcească. Ciubucul este o lulea lungă, cu imamea de fildeş, prin care se bea tutun, ciubucarul este fabricantul de ciubuce, în timp ce ciubucciul este sluga de la curtea domnească sau boierească ce are în grijă ustensilele pentru preparatul tutunul. Ciubucci-başa sau vel ciubucci răspunde personal de cămara domnească cu tutun, avînd sarcina de a aprinde lulelele, narghilelele, ciubucele domnului şi boierilor mosafiri, sarcină pentru care primeşte, drept răsplată, un mic bacşiş de mulţumire. Pesemne că suma de bani primită este şi mai neînsemnată decît cuantumul unui bacşiş, dată fiind micimea slujbei prestate. Şi uite aşa, orice firfiric dat ciubucciului sau bărbierului se metamorfozează într-un ciubuc.

„Bacşişuri da mari, că era om bun.“

Chiar dacă bacşişul de astăzi nu mai este bacşişul de ieri, după cum se vede, nu prea se lasă prins în chingile normelor fiscale.

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

De Rusalii

„Şi cînd a sosit ziua Cincizecimii, erau toţi împreună la un loc. Şi fără de veste s-a făcut din cer un vuiet ca de suflare de vînt ce vine repede şi a umplut toată casa unde şedeau. Şi limbi ca de foc li s-au arătat, împărţite, şi au şezut pe fiecare din ei. Şi s-au umplut toţi de Duh Sfînt şi au început să grăiască în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi. Şi erau locuind în Ierusalim iudei, bărbaţi cucernici, din toate neamurile care sînt sub cer. Şi cînd s-a făcut vuietul acela, s-a adunat mulţimea şi s-a tulburat [...] Şi erau uimiţi toţi şi se minunau, zicînd: «Iată, nu sînt oare galileeni toţi aceştia care vorbesc? şi cum de auzim noi, fiecare, limba noastră în care ne-am născut?, parţi şi mezi şi elamiţi şi cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea şi în Capadocia, în Pont şi în Asia, în Frigia şi în Pamfilia, în Egipt şi în părţile Libiei cea de lîngă Cirene, şi romani aflaţi în trecere, iudei şi prozeliţi, cretani şi arabi, îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre despre măreţiile lui Dumnezeu!» [...] Şi stînd în picioare Petru, cu cei unsprezece, şi-a ridicat glasul şi le-a zis: «Bărbaţi iudei, şi toţi cei ce locuiţi în Ierusalim, fie-vă cunoscută aceasta şi luaţi aminte la cuvintele mele; că aceştia nu sînt beţi, cum vi se pare vouă, de vreme ce este doar al treilea ceas din zi, ci aceasta este ceea ce s-a spus prin profetul Ioil: *Şi va fi* că-n zilele din urmă, zice Dumnezeu, *turna-voi din Duhul Meu peste tot trupul; şi fiii voştri şi fiicele voastre vor profeţi şi tinerii voştri vedenii vor vedea şi bătrînii voştri vise vor visa. Şi-n zilele acelea Eu peste robi şi peste roabe voi revărsa din Duhul Meu* şi ei vor profeţi, *şi minuni vor face* sus *în cer şi* semne jos *pe pămînt: sînge, foc şi fumegare de fum; soarele se va schimba în întuneric şi luna în sînge, înainte de a veni ziua Domnului cea mare şi năprasnică; şi va fi că tot cel ce va chema numele Domnului se va mîntui.» (Faptele apostolilor,* ediţie Bartolomeu Anania, Editura Litera, 2011)

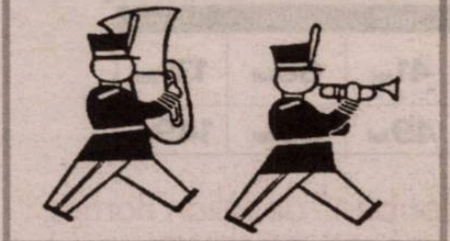

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi **coate**

O să fie sau n-o să fie?

Zilele trecute, o prietenă din Ardeal avea o discuţie cu părinţii. Făcea planuri să se mute la Bucureşti. Reacţia tatălui său a fost cît se poate limpede: „Nu se poate. Nu e deloc un moment potrivit. Dacă vin ruşii şi ocupă România, n-o să mai poţi pleca de-acolo. Mai aşteaptă, să vezi ce-o să fie.“

Evident, de la replica asta se poate porni o dezbatere, în preajma berilor, cu o scurtă pauză la ivirea zorilor, şi concluzii spre prînzul de a doua zi, la ciorba de burtă. Dar, dacă evităm repertoriul de cimilituri şi expedierea hîtră a poveştii în anecdotică, ceea ce se vede dincolo de zîmbetul cu care poţi întîmpina această relatare nu e tocmai vesel. E cert – fără a emite prăpăstii şi păreri definitive – că subiectul „Vin ruşii!“, exprimat în cele mai diverse chipuri, ocupă un loc în conversaţiile noastre de la ora asta. Ideea războiului pluteşte într-un anumit fel, cam peste tot, dar e lipsită de orice contur şi pare, deseori, un soi de pedeapsă care ar trebui să se abată peste „ticăloşia şi stricăciunea“ de la ora asta. La fel ca spectrul crizei economice catastrofale, ca marele cutremur care rade tot, ca ciocnirea cu asteroidul gigantic, războiul e una dintre piesele obligatorii ale scenariilor noastre în care Divinitatea, destinul, întîmplarea, astrele vin să rezolve ceva în locul cuiva.

De remarcat şi doza fină de istorică naivitate a tatălui din poveste, care, ardelean fiind, trăieşte cu senzaţia că o eventuală venire a ruşilor nu poate avea nici o consecinţă pentru ardeleni. Se poate rîde aici, dar se poate ghici şi seculara experienţă de viaţă a unui popor trecut prin de toate, care distilează, în timp, un arsenal empiric de „pragmatisme“ foarte greu de contrazis. Oricum ar fi, e clar, despre război se vorbeşte destul de des, iar menţionarea limpede a ruşilor nu e deloc o raritate. Pe de altă parte, fabuloasa propagandă rusească – trezită la o nouă viaţă, după *knock-out*-ul din ultimii 20-25 de ani – are un joc de picioare mai dinamic şi mai tineresc decît cea a capitalismului, făcută praf de oboseală, fumat de iarbă şi dezbătut hermeneutici ale democraţiei. Propaganda rusească e ca nouă, proaspătă, contemporană, ultrapragmatică, ţintită perfect spre cele mai dureroase breşe ale „lumii libere“.

Propagandiştii ruşi fac acum, cu maximă prospeţime, absolut exact ceea ce făceau confraţii lor occidentali din perioada Cortinei de Fier. Slăbesc, pe zi ce trece, încrederea în orice tip de noţiune care poate fi identificată ca valoare, în spaţiul-ţintă al misiunii lor. Pare simplu, dar nu e deloc aşa. E o întreprindere extrem de costisitoare, care cere timp şi personal foarte calificat. Dar Maica Rusia n-a dus lipsă niciodată de toate astea. Are balta peşte. Sau „Merge banda!“, cum ar mai spune voioşii noştri concetăţeni. Nu *frica* e rezultatul pe care meşterii ruşi, specializaţi în zvonistici şi stări de spirit, vor să-l obţină cu orice chip. Are şi *frica* rolul ei, foarte important altminteri, în toată povestea asta. Neîncrederea, ezitarea, cauterizarea oricărui entuziasm, nemulţumirea faţă de strîmbătatea legilor, ura faţă de bogaţii ridicol de plini cu de toate, convingerea că tot ce e capitalist eşuează în abuz şi inegalitate cruntă, cam astea sînt notele principale pe care se articulează cîntecelul de leagăn, murmurat patern, dinspre hipnoticele stepe ale Rusiei.

Faţă de români, propaganda, comunicarea, seturile de mesaje din Rusia sînt foarte contradictorii. Exact aşa cum sîntem noi, adică publicul căruia aceste mesaje se adresează. Noi, poporul, sîntem mîngîiaţi pe creştet. Adică sîntem fraţi ortodocşi „rătăciţi“ – evident, nu din cauza noastră – care trebuie să se întoarcă la căldurica somnului de pe cuptor. Cîteodată, mai primim şi cîte o palmă după ceafă. Dar e cu drag patern. Conducătorii noştri sînt făcuţi în toate felurile, uneori, sau trataţi, alteori, cu o distanţă mai mare decît cea dintre Ţar şi mujic. Acuma... na, ce să zici?! Cînd e vorba de conducători, de cetăţenii care ne reprezintă, avem şi noi părerile noastre. Sînt arhicunoscute gîndurile despre dînşii, n-are sens să le repet aici. Cert e că, mereu, ni se dă o şansă în mesajele astea, dar nu se uită niciodată specificarea faptului că generozitatea s-ar putea să piară la un moment dat. Toate astea, în condiţiile în care interesul naţional e, pentru cei mai mulţi dintre noi, în cel mai bun caz, un subiect de banc.

Pentru unii dintre români, mesajele astea sînt minunate şi încurajatoare. Vladimir Putin pare un atlet al credinţei, care luptă cu bestia occidentală, în încercarea de a instaura un „mai bine“ pentru toată lumea, o viaţă fără stricăciune, fără tembelisme occidentale, ONG-uri şi iluzorii libertăţi de expresie.

Ce, fraţilor?! Nu vedeţi turiştii ruşi? Cîtă frunză şi iarbă, în toată lumea! Călătoresc liber? Da, frate, călătoresc! Arată a exploataţi? Nu, frate! Nici vorbă! Atunci, de ce e Putin hulit prin Vest? Au ceva cu el, că nu le cîntă-n strună. N-a pus botu' la marea conspiraţie. El s-a pus, ca un superbăiat, în calea Răului.

Pare că orice pe lumea asta ne prinde nepregătiţi. Unde mai pui că există şi nişte domni care agită pericolul rusesc tocmai cu scopul de a crea senzaţia instaurării lui. E complicat. Ca la noi. Totul e complicat. Dar, în haosul ăsta, nu ne opreşte nimeni să ne informăm mai atent şi mai selectiv. După cum nu ne opreşte nici să răspundem, fiecare după cum poate, cînd e cazul, la orice fel de manipulare grosolană. Deşi, pentru unii, e prilej de zîmbet îngăduitor, datoria faţă de locurile în care trăieşti e unul dintre lucrurile pe care s-au clădit naţiuni mari. Naţiuni despre care ne întrebăm mereu: „Cum or fi făcut ăia, dom'le?“ Ca să fie clar – a avea discernămînt e o problemă de datorie.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

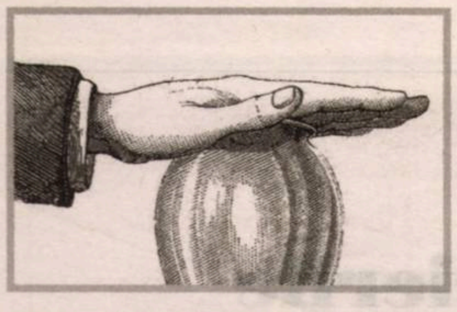

«...DIN POLUL PLUS»

George BANU

scena lumii

Artă și alcool

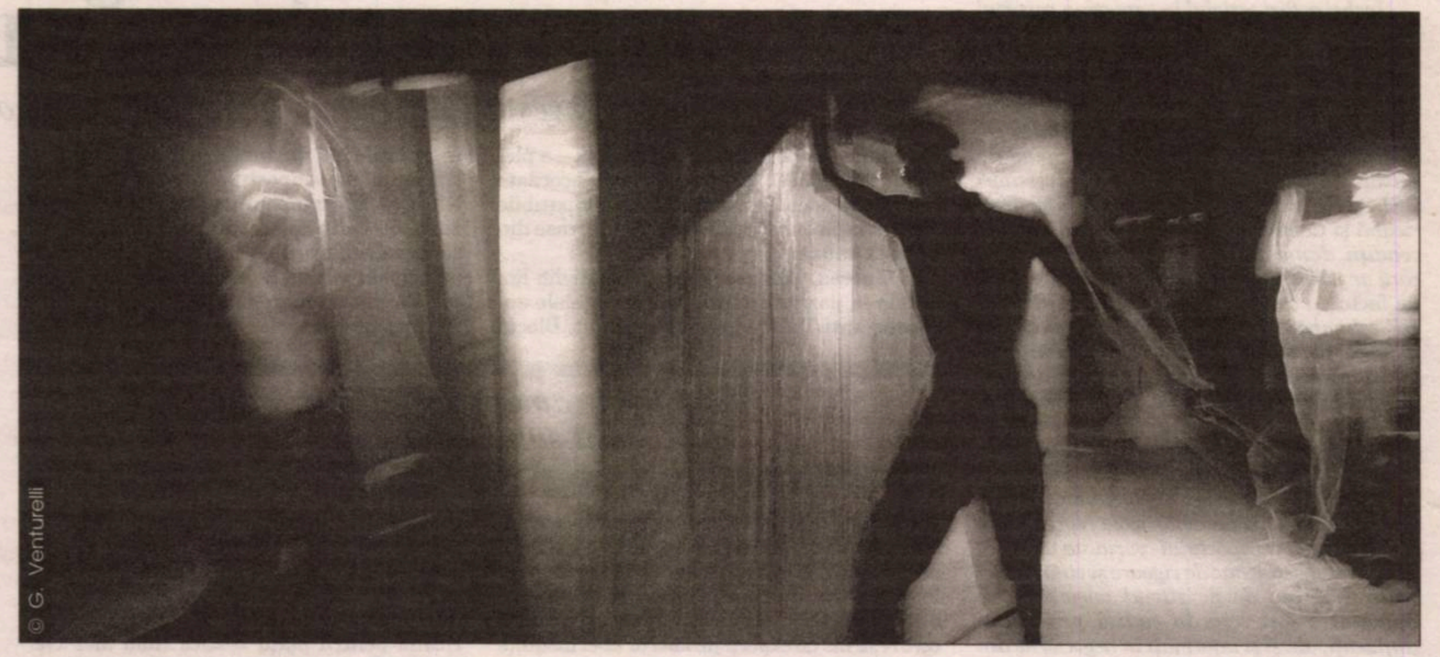

© G. Venturelli

Pe zidurile Luvrului, zilnic îl văd, se etalează imensul afiș al expoziției „Poussin și Dumnezeu“ ce convoacă la dialogul pictorului clasic francez cu puterea supremă, el, care s-a confruntat doar cu Biblia și Antichitatea. Pictor academic, pictor al valorilor unanim acceptate, pictor fără dramă, pictor ce se devotează peisajului pastoral sau perfecțiunii „albastre“ – nu îl iubesc, mai presus de toate, pentru motive ideologice! Un artist de curte, un artist oficial... atunci și acum. Indiferent, îmi continui parcursul pe Rue de Rivoli pentru a mă îndrepta spre opusul lui Poussin, spre expoziția a cărei publicitate am descoperit-o în subsolurile metroului, acolo unde-i era locul: „Scursurile baroce“ *(„Les bas-fonds du baroque“)*. Astfel îl uit pe Poussin și descopăr o altă lume. Subterană și violentă, nicicum securizantă, o lume periculoasă, imprudentă. O lume plasată sub semnul lui Caravaggio, acest Marlowe al picturii. Că, la el, alcoolul și sexul se aliază pentru a suscita conflicte periculoase, adesea rezolvate prin lovituri de cuțit. Arta acestor marginali e neliniștită, agitată, fără priviri spre cer, ci doar spre partenerii de petreceri. Cînd o admir regret că pictura e mută, că nu-mi parvin cîntecele și strigătele deliranților servitori ai lui Bacchus pe care-l onorează efervescent, fără rezerve. O pictură a excesului! Cum va fi mai tîrziu cea romantică sau cea a unui Jackson Pollock sau Yves Klein. Dacă la Poussin peisajul e silențios, aici cîrciumile sînt zgomotoase. Dacă la Poussin sîntem convocați la cultul zilei, aici pătrundem în agitația nopții care eliberează și înfierbîntă. Libațiunile sînt extreme și protecția inexistentă. Alcoolul e o armă contra neliniștii, un adjuvant al creației!

Expoziția, scenografiată de un om de teatru rafinat și prețios, Pier Luigi Pizzi, debutează printr-o prezentare turistică a Romei din secolul al XVII-lea, hartă cu biserici, palate și piețe, copii după statui antice – iată teritoriul nobil și valorile sigure ale capitalei catolice! Acest preambul are ca motiv „pedagogic“ voința de a evidenția contrastul între *„hochkultur“* – „cultura înaltă“, cum spun germanii – și cealaltă, subversivă, exersată de „scursurile baroce“, indiferente la orgoliul instituțiilor și fastul ceremoniilor. Adevărați *„border line“*, ei se refugiază într-o lume proprie, opusă și polemică. O lume inversă, unde ritualurile sînt carnavalizate și monarhii „dionisiaci“ încoronați în contexte de acută ebrietate. Prinți ai vinului însoțiți de slujnici practicanți ai aceluiași protocol.

> *Alegerea motivului nu e inocentă, ea implică decizii și polemici.*

Ce se impune aici e dimensiunea colectivă, opusă solitudinii tradiționale a artistului, căci pluralul comunitar domină și permite această extraordinară exaltare a ambianțelor colective. Nimeni nu rămîne izolat, o energie nemăsurată e suscitată de aceste înlănțuiri de corpuri erotice, bărbați și femei. De altfel, grupul își găsise o denumire conformă modului său de a se reuni: „stolul de păsări“ – dar păsări de noapte și bandă de beție. *Bentvueghels* – aceasta le era denumirea flamandă, căci prezența masivă a artiștilor nordici a determinat succesul acestor bacchanale romane. În specialiști înveterați, ei le-au impus și animat. Din Nord ei importă aici o scenă de gen ce le e proprie, scenă de tavernă, dar trupurile diferă, ele nu dispun de dimensiunea grotescă proprie școlii flamande, ci se afirmă în splendoarea lor eroică, splendide corpuri latine agitate sub impactul alcoolului. Nordicii i-au antrenat pe italieni la beție, iar aceștia, în schimb, le-au revelat un alt model fizic. Logodnă între plăcere și artă! Cum să uit clipa în care, la aeroport, o actriță norvegiană mi-a spus: „Vino la noi, să te învățăm să bei“? Nordicii sînt experți. Și expoziția o confirmă.

Un flamand, Pieter Boddingh van Laer, un estropiat poreclit Bamboccio – maimuțoiul –, se va impune ca lider al mișcării ce îi va reuni sub o denumire comună, *bamboccianti,* pe colegii săi de confrerie și de orgii. Bamboccio e un Richard al III-lea de cîrciumă. El domnește peste noaptea Romei. Îi privesc îndelung portretul în această scenă de posesiune, sub impactul vinului și al magiei căreia i se dedică. În transă, artistul aliază capul de mort, motiv privilegiat al vanităților, și ustensilele proprii operațiilor de vrăjitorie însoțite de o carafă de vin ale cărui efecte se identifică pe chipul său agitat. Pe marginile pînzei se observă, discret, ghearele demonului, căci pe pagina lizibilă e înscrisă precauția „Demonul nu glumește“. Bamboccio se confruntă aici, înspăimîntat și încîntat, cu noaptea Walpurgiei.

Acești fanatici ai lumii de jos vor îndrăzni să submineze ierarhiile și vor semna portrete de cerșetori și marginali, tratate cu aceeași atenție și la dimensiuni similare acelora consacrate marilor demnitari romani. Elogiu implicit adus unor personaje ce astfel încetează să fie reduse la rolul de figuranți pentru a deveni protagoniști pe scena plastică. E ceea ce va face și Velázquez cînd pictează sclavi și pitici. Alegerea motivului nu e inocentă, ea implică decizii și polemici. Toți îl respectă și toți *bamboccianti* îi pictează direct, după „natură“, pe acești călători fără domiciliu fix. Alegerea lor, ca și tratarea, atestă noua demnitate ce le e acordată.

Iată, îmi spun, un univers ce ignoră ordinea zilei și eforturile muncii, căci aici ceea ce domină sînt, în permanență, manifestările incontrolabile ale iraționalului. Prevederea viitorului, mascaradă curentă printre acești adepți ai nopții, jocurile de cărți și toate subterfugiile ce se termină prin conflicte asasine, iubiri ilicite, practici suspecte ca prostituția sau degradante ca urinarea printre celebrele ruine admirate de Poussin, iată ce seduce la acești artiști nonconformiști. Un univers fără legi, nici norme, un univers secret unde plăcerea provine din transgresie. Și din răsturnarea valorilor efectuată în comun sub efectul acestui drog antic, vinul, al cărui zeu, Bacchus, beneficiază de un adevărat cult căruia, fără nici o cenzură, „stolul de păsări“ i se consacră. Alcoolul, asociatul meu – repetă ei exaltați. Cîți alții nu se asociază aceleiași alianțe: arta și alcoolul! Și, în ciuda acestor libertăți subversive, expoziția insistă asupra succesului de piață al artiștilor cărora potentații epocii le cumpără pînzele și le expun pe zidurile palatelor romane. Ca azi milionarii ce investesc în *„street art“*, această expresie a marginalilor actuali. Drogul a înlocuit vinul!

Acești *bamboccianti* sînt născuți din cometa Caravaggio. Ca el, ei mor tineri. Ei împărtășesc aceeași noapte și iubesc aceleași excese. Dar pictura le răscumpără excesele vieții. Ce ar fi devenit ei fără ele?

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle și președinte de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vișini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

■ ■ ■

PUBLICITATE

DIN 15 MAI, NUMAI CU REVISTA HISTORIA
DVD
42
de atentate
la viata lui
Hitler
42 de atentate la viata lui HITLER
Historia
REVISTA + DVD LA DOAR 19,99 LEI
MAI 1945: PRĂBUȘIREA REICH-ULUI DE 1000 DE ANI
LOCUL ÎN CARE S-A NĂSCUT GLORIOSUL MIC ROMÂNESC: CÂRCIUMA LUI IORDACHE IONESCU DE PE COVACI NO. 3
ZEII NEBUNI AI DANSULUI: SERGHEI DIAGHILEV ȘI BALLETS RUSSES
GENOCIDUL ARMEAN: O SUTĂ DE ANI DE BĂTĂLIE CU UITAREA
Historia
8 MAI 1945
PRĂBUȘIREA REICH-ULUI DE 1000 DE ANI

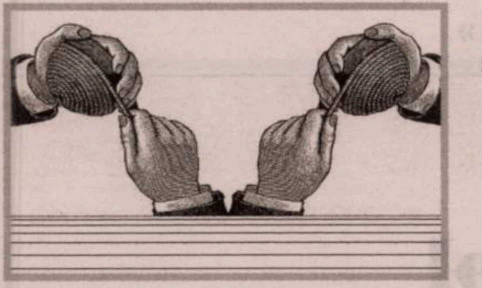

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

România şi negocierile comerciale UE - SUA (III)

– despre investiţii de a doua generaţie, automobile şi energie –

Închei astăzi serialul în care reiau raportul scris recent pentru Centrul Român de Politici Europene: „România şi negocierile comerciale UE – SUA – schiţă pentru o poziţie de ţară". Data trecută am abordat cel mai spinos punct al dezbaterii publice din jurul tratatului comercial SUA – UE (TTIP): clauza privind rezolvarea conflictelor dintre state şi investitori (ISDS). Spuneam acolo că administraţia americană şi Comisia Europeană au venit cu noi condiţii, destul de drastice, pentru investitorii care ar porni procese împotriva statelor şi că de facto, *în cadrul acestor negocieri, SUA şi UE schimbă dreptul comercial internaţional în favoarea statelor. TTIP ar fi o îmbunătăţire faţă de clauzele ISDS clasice negociate de state în mod bilateral. România ar fi avantajată, dat fiind că are deja clauze ISDS cu alte 80 de state din toată lumea şi cu 20 de state membre ale UE. Astăzi continuăm din acest punct şi vedem că nu e o problemă numai românească. Această serie de articole reprezintă o formă editată a raportului, varianta oficială, cu aparatul academic de rigoare şi citările aferente, este cea de pe site-ul www.crpe.ro. Raportul a fost scris în cadrul proiectului „Influenţi, alerţi şi informaţi în negocierile din UE – expertiză şi consultare în politici europene", implementat de CRPE şi finanţat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România. Opiniile îmi aparţin şi nu implică o poziţie oficială din partea granturilor SEE 2009-2014.*

Un raport al European Policy Center (Romain Pardo, „ISDS and TTIP – A Miracle Cure for a Systemic Challenge?") remarcă faptul că negocierile curente găsesc statele europene în situaţii foarte diferite. Pentru statele din Vest ar crea un nou mecanism de protecţie a investitorilor, în timp ce pentru nouă state est-europene care au deja tratate bilaterale de protecţie a investiţiilor cu SUA ar însemna noi garanţii în faţa investitorilor. Aceste nouă state sînt: Bulgaria, Croaţia, Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România şi Slovacia. Cele mai multe cazuri pornite împotriva acestor state sînt declanşate de investitori din alte state europene, nu de cei americani. Nu e clar ce se va întîmpla cu acordurile bilaterale europene în cazul adoptării TTIP cu clauză ISDS, dar situaţia ridică problema ipocriziei statelor din Vestul Europei care insistă asupra menţinerii protecţiei bilaterale a propriilor investitori în Estul Europei, dar se opun din principiu aceluiaşi instrument pentru investitorii extra-UE în toată Uniunea. Comisia a avertizat că acordurile bilaterale intra-UE încalcă principiul pieţei unice şi e de aşteptat declanşarea unor proceduri împotriva acestor acorduri odată ce protecţia investitorilor a fost comunitarizată prin Tratatul de la Lisabona. Evident, ar fi preferabil ca, odată cu TTIP, domeniul protecţiei investiţiilor să fie adus la acelaşi nivel, iar condiţiile propuse de Comisie pentru tratatul transatlantic să devină regulă şi pentru acordurile dintre statele europene (pot fi înlocuite aceste acorduri printr-o aplicare directă a TTIP şi pentru relaţiile din cadrul UE?).

Polonia a adoptat deja o asemenea poziţie. Ministrul polonez al Economiei a declarat că adoptarea TTIP cu o asemenea clauză va proteja suplimentar statul polonez faţă de deschiderea unor litigii (iar declaraţia e făcută anul trecut, deci înainte de noul pachet de condiţii propus de Comisie în mai 2015). De asemenea, un raport al Polish Institute of International Affairs (Maya Rostowska, „Storm in a TTIP-Cup? The EU Debate on ISDS") remarcă faptul că, prin clauza ISDS din TTIP, Polonia ar fi putea fi chemată în judecată numai pentru chestiuni ce decurg din legislaţia naţională, nu şi din cea europeană, cum se întîmplă cu acordul bilateral cu SUA. De remarcat că unul dintre cele două cazuri pierdute de România – împotriva fraţilor Micula – a plecat de la faptul că facilităţile fiscale acordate înainte de aderare au devenit incompatibile cu legislaţia europeană şi au fost retrase din această cauză.

De aceea, plierea unor organizaţii din România la poziţiile exprimate de reţelele europene anti-TTIP e greu de susţinut. Blocul Naţional Sindical afirmă în poziţia sa publică că „există temeri întemeiate că sistemul de protecţie a investitorilor străini prevăzut în cadrul tratatului ar pune în pericol suveranitatea statelor semnatare, permiţînd unui cerc restrîns de experţi juridici ai unei instanţe de arbitraj străine să aibă o putere fără precedent de a interpreta şi a eluda legislaţia statelor semnatare". După cum am arătat, în cazul României *statu quo*-ul permite deja acest lucru, pe cînd clauza ISDS din TTIP ar îngusta semnificativ marja de acţiune a investitorilor împotriva statului român.

Investiţiile americane în România sînt sub media UE.

Pentru a fi clar, poziţia exprimată aici e următoarea: ISDS e un instrument util pentru a oferi investitorilor garanţii suplimentare. E drept că se comit abuzuri, mai degrabă la nivel de discurs, atunci cînd unii investitori încearcă să influenţeze dezbaterile publice şantajînd cu un apel la o curte de arbitraj. De aceea, condiţiile suplimentare stabilite de administraţia americană în 2012, de Comisia Europeană în textul CETA negociat cu Canada sînt binevenite. *Concept Paper*-ul din 5 mai propus de Comisia Europeană are potenţial de a schimba complet datele problemei, aducînd soluţionarea acestor cazuri în domeniul dreptului internaţional public, pe termen lung (am explicat condiţiile negociate cu Canada şi propunerile suplimentare ale Comisiei în articolul de săptămîna trecută). A te plînge ca est-european de TTIP pentru că ar avantaja investitorii, cînd de fapt face exact invers faţă de starea de fapt, este eronat.

Aşa cum am arătat data trecută, România este unul dintre cele nouă state din UE care au deja un tratat special de protecţie a investiţiilor cu SUA. În acelaşi timp, investiţiile americane în România sînt sub media UE. Factori structurali mai importanţi eclipsează importanţa *de facto* a unui asemenea tratat. Lucian Cernat şi Csilla Lakatos remarcă, în analiza de impact a TTIP asupra economiei româneşti, faptul că România este mai puţin integrată în lanţurile de producţie *(global value chains)* decît media europeană şi asta explică în mare parte ponderea mai mică a comerţului transatlantic în totalul comerţului exterior în cazul României (vezi raportul CRPE „Impactul economic al Parteneriatului Transatlantic pentru Comerţ şi Investiţii asupra României"). Acest aspect are o legătură directă cu natura investiţiilor în România. Cea mai mare parte dintre acestea sînt de primă generaţie – companii mari occidentale vin în România pentru a produce pentru piaţa locală. A doua generaţie de investiţii ar trebui să includă producţia în România într-un lanţ valoric de import / creştere valoare / reexport. Cazul citat frecvent este IKEA, datorită căreia România a redevenit un exportator mare de mobilă, tocmai pentru că a fost inclusă de compania suedeză în lanţul său de producţie.

Creşterea valorii adăugate pe lanţuri de producţie pentru reexport trebuie să fie ţinta de industrializare a României. Eliminarea barierelor din comerţul transatlantic ar oferi în primul rînd un energizant comerţului intracompanie (importul-exportul între filialele aceleiaşi companii multinaţionale reprezintă 50% din comerţul transatlantic). Aşa se creează lanţurile de creştere a valorii şi e principala miză a României în TTIP. România a ajuns un mare producător de textile în Europa, iar calculele Cernat & Lakatos arată un potenţial de creştere important pentru acest sector prin TTIP (70% creştere a exportului). Există şi voci care afirmă că, dacă barierele tarifare vor dispărea, producătorii români vor avea de înfruntat concurenţa americană pentru piaţa vestică (mai ales Germania). În acelaşi timp, există un consens că industria europeană de automobile va avea de cîştigat, iar aici România e un jucător important, tot datorită unor investiţii străine. Atît în SUA, cît şi în unele ţări europene se discută despre compensaţii pentru sectoarele industriale care ar putea fi afectate, România ar trebui să urmărească această dezbatere şi să continue studiul de impact global făcut de Cernat & Lakatos cu unele sectoriale pentru a fundamenta eventuale cereri de compensaţii.

Pentru UE există un interes major ca aceste restricţii să fie ridicate.

O discuţie care urmează să capete consistenţă este cea privind introducerea unui capitol despre energie. UE este în plin proces de creare a Uniunii Energetice, iar securitatea energetică este un subiect fierbinte în contextul agresiunii ruseşti în Ucraina. De cealaltă parte a Oceanului, America a trecut printr-o revoluţie energetică provocată de dezvoltarea tehnologiei de fracturare. Oponenţii TTIP acuză că tratatul ar obliga UE să accepte această tehnologie. Dar nu există o poziţie unitară nici în SUA, nici în UE pe acest subiect, iar legea fundamentală a UE oricum afirmă că mixul energetic e un atribut al statului naţional. Din moment ce în SUA decizia este luată la nivel de stat, iar în UE fiecare ţară decide singură, negocierile dintre guvernul federal american şi Comisia Europeană nu pot afecta statutul legal al exploatării prin fracturare. Dar revoluţia tehnologică din SUA a schimbat geografia energetică a planetei. Efectul asupra Europei a fost indirect: prin ieşirea de pe piaţă a celui mai mare importator, preţurile au scăzut dramatic. Totuşi, restricţii la exportul de petrol şi gaze brute, adoptate în perioadele de crize energetice, rămîn în vigoare în SUA. Pentru UE există un interes major ca aceste restricţii să fie ridicate. Desigur, e un subiect delicat pentru consumatorul american şi tentant pentru politicienii americani să intervină cu un discurs populist (de ce să dăm europenilor din resursele noastre?), de aceea UE trebuie să fie pregătită să ofere ceva consistent în negocieri. Poate o deschidere agresivă a companiilor de energie pentru investiţii americane ar fi o idee. Moda europeană a campionilor energetici naţionali este depăşită odată cu integrarea pieţelor de energie. Tendinţa Gazprom de a cumpăra companii în UE este un pericol pentru ideea de securitate energetică, pe care chiar Gazprom o ameninţă, în calitatea sa de instrument politic al Moscovei. De aceea, alianţe strategice între companii europene şi giganţi energetici americani pot fi răspunsul potrivit. Un *deal* în TTIP de genul importuri energetice contra investiţii strategice ar reprezenta o situaţie *win-win* şi ar face din zona energetică un pilon al noului spaţiu economic comun.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

A venit vremea ei. Mazărea

Nici o glumă. Este momentul ei, dulce, îmbietor. Dulcea mazăre de primăvară. Trebuie scoasă din păstăi, e de muncă, dar degetele îţi ies pline de verde, îmbietoare de iarbă. Mazărea este aparenţă-esenţă, durmoale, mîncat-de nemîncat, sălbatic-domestic, dar mai ales mazăre-mărar-un pic ulei-mărar şi carne de vită şi pui. Asocierile astea îi dau nota de fragilitate. Nu da cu porcul în mazăre. Încearcă, uite, friganele, dacă nu vrei carne. Azi este reuşita ei apariţie pe piaţă, la preţuri rezonabile, alături de căpşune, scăpate din iadul preţurilor ucigaşe. Nu, fasolea şi cireaşa sînt încă scumpe. Vor face pereche peste vreo săptămînă. Din mazăre poţi face şi colier pentru copil. Morcovul tînăr tăiat rondele şi bob mare de mazăre înşirate pe aţă subţire de cusut. Şi te joci şi-n cratiţă, şi-n viaţă. Şi, la sfîrşit de zi, că plouă des zilele astea, vii la vorba aia a lui Gellu Naum: „Oh şi plouă iar eu trebuie să apar în postura mea obişnuită adică ud leoarcă / pentru cîteva chestii pe care le purtăm în noi şi le îngropăm cît mai adînc cu putinţă / oh şi mai am cîteva cărţi mai bine le schimb cu altele la fel de cretine / mai bine le citesc noaptea sau mai bine le vînd şi cu banii / mai bine mă duc la Bufetul Gării la Bombonică unde Maeştrii Extazului întinşi pe bănci / ascultă respiraţia nevăzutei cirezi care umblă pe cer / mai bine mă pierd acolo într-un Triunghi al Bermudelor printre borcane cu flori de cîmp ca un copil de 4 ani care visează că se dărîmă podul şi cade trenul în apă cu pasageri cu tot".

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Adina POPESCU

LONDRES
LE MAÎTRE
LA PLUME
L'ENCRIER
LA CHAIRE

Profesia de profesor

Texte și opinii de:
- Florin BICAN (scriitor și traducător)

„Zabotaj!“
- Horia CORCHIȘ (scriitor și inspector școlar)

„Ea mirosea a literatură!“
- Profesori și elevi

argument
Dincolo de „sistem“

Școala noastră generală avea două intrări: cea a profesorilor și cea a elevilor. Intrarea „oficială“ avea o ușă înaltă cu grilaj și era oarecum intimidantă pentru noi, copiii. Nu ni se dădea voie să pătrundem pe acolo în școală, iar ușa era păzită cu strășnicie de elevul de serviciu. Dincolo de ușă era un mic hol întunecos cu trepte din marmură, acoperite cu o mochetă vernil. În anii comunismului, pe pereții holului puteai vedea două steaguri – tricolorul și steagul partidului –, precum și fotografii înrămate cu pionieri fruntași din diferite generații. În 1990, s-au scos toate aceste elemente „decorative“, iar pereții au rămas goi și reci ca ai unei peșteri.

Vreme de opt ani, cît am învățat în școala aceea, n-am folosit intrarea profesorilor decît de vreo cinci sau șase ori, la diverse ocazii festive. În afară de profi, pe aici se mai perindau părinții noștri sau „oaspeții“ școlii. Intrarea elevilor se făcea printr-o micuță curte laterală unde, pe timpuri, se ținea „careul“ și se cînta imnul înainte de prima oră. Era o ușă pur și simplu, fără hol, mochetă sau fotografii pe pereți, care dădea direct în inima școlii.

Acum ceva timp, am fost pe la școală și am intrat pe intrarea profesorilor, căci era dreptul meu, ca adult. Holul era la fel de întunecos, însă pereții acoperiți cu desene ale copiilor din clasele mici îi dădeau un aer prietenos. Chiar și așa, am avut sentimentul acela stingher pe care îl ai într-un loc în care n-ar fi trebuit să fii, pentru că accesul îți este interzis. Am conștientizat faptul că noi și profesorii noștri făceam parte din două triburi diferite și nu trebuia să ne amestecăm unii cu ceilalți, chiar dacă împărțeam aceeași instituție, aceeași „casă“.

Cei mai mulți dintre elevii care și-au exprimat opinia în acest dosar cu privire la cum ar trebui să fie profesorul ideal au spus: „să se poarte cu noi ca și cu un egal“. Într-o societate în care toți se trag de șireturi cu toți, a devenit o provocare să-ți păstrezi o autoritate. Însă elevii văd acest „egal“ al lor într-un sens pozitiv.

În ultimul an, datorită unui proiect în care am fost implicată, am vizitat multe școli care semănau mai mult sau mai puțin cu școala mea generală. În unele dintre ele, am observat că existau intrări oficiale și intrări separate pentru elevi. Am cunoscut și mulți profesori, în special de limba și literatura română. Profesori deschiși, dedicați, implicați, care vor să schimbe ceva „în sistem“, însă de multe ori se simt neputincioși, ca niște rotițe înțepenite. Se vorbește despre „sistem“ ca despre o uriașă structură dintr-o galaxie îndepărtată care coordonează activitățile celor de aici. Uităm că, de fapt, „sistemul“ e alcătuit din oameni. Nu doar din profesori, dar și din elevi, chiar și din părinții cu copii școlari. Ceva, undeva, nu funcționează cum trebuie. La nivel de matrice, respectiv „la clasă“, lucrurile par de multe ori să meargă bine. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

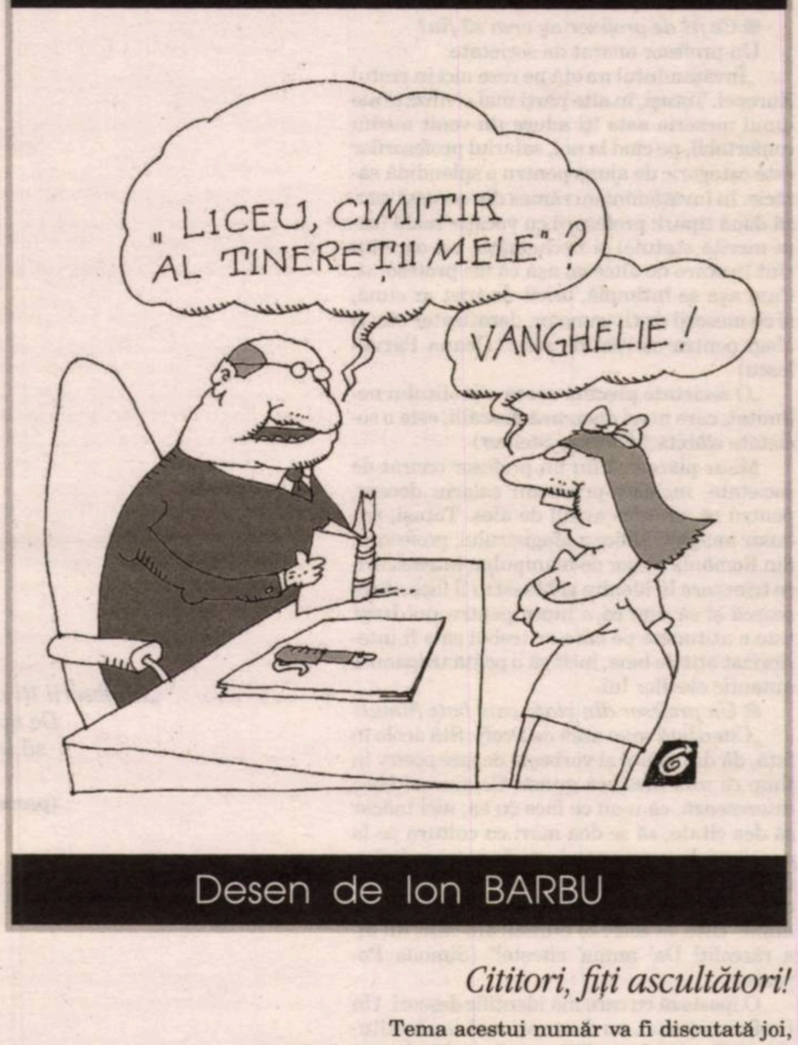
„LICEU, CIMITIR AL TINEREȚII MELE“?
VANGHELIE!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 4 iunie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Marilena ŞERBAN

Portret al profesorului la tinerețe

Mai vreau să fiu profesoară? Îmi pun întrebări. Retorice, naive, dramatice, utopice etc. Răspund din cărţi, din viaţă sau deloc. „La firul ierbii", un portret al tînărului profesor. Vedere din România.

Cine sînt?

Sînt profesoară de limba şi literatura română. Substantivul „tinereţe" din titlu trebuie înţeles cu sensul lui extins, respectiv distanţa pe care o resimt faţă de maturitate. Precizarea s-a impus în măsura în care m-am gîndit, iniţial, la vîrsta mea, 36 de ani, după care am realizat, cu oarecare angoasă, că e posibil să nu mă mai încadrez, cronologic, în grupul tinerilor. Detaliu: James Joyce şi-a scris romanul în 1916, la 34 de ani.

Visez să fiu desemnată consilier de lectură; pînă atunci, este o ocupaţie care nu există oficial în România.

Îmi mai place să fiu profesoară?

„Bunul-simţ strigă furios a batjocură: dascălii trebuie să trăiască, pînă şi preaînalţii Magiştri, pe care probabil îi idealizezi, trebuie să mănînce! Mulţi dintre ei au deja o tristă soartă. La această provocare fără răspuns un drăcuşor pervers murmură: «A trăi şi a mînca sînt, fireşte, necesităţi absolute, dar sînt şi plicticoase, şi secundare în raport cu cercetarea şi comunicarea adevărurilor mari, ultime»." (George Steiner)

Mi-am dorit să fiu profesoară. Poate pentru că părinţii mei se raportau la imaginea senină a domnului Trandafir. Poate pentru că am început să studiez cu o învăţătoare al cărei simbol este un smoc de păr smuls fiindcă luasem o notă mică la matematică. Poate pentru că, prin hazard sau miracol, am continuat cu o învăţătoare care mi-a dat încredere în mine şi cu care m-am identificat. Niciodată, de-a lungul formării mele iniţiale, nu mi-am cîntărit profesia în cîştiguri materiale, ci m-am gîndit exclusiv la avantajul de a face ceea ce îmi place şi de a avea un anume statut social. Azi, cred că am fost naivă.

Ce fel de profesor aş vrea să fiu?

Un profesor onorat de societate.

„Învăţămîntul nu stă pe roze nici în restul Europei. Totuşi, în alte părţi mai civilizate ale lumii meseria asta îţi aduce un venit mediu confortabil, pe cînd la noi, salariul profesorilor este categoric de ajuns pentru o splendidă sărăcie. În învăţămînt au rămas din această cauză două tipuri: profesorii cu vocaţie reală (care merită statuie) şi nechemaţii, cei care nu sînt în stare de altceva, aşa că fac profesorat. Cam aşa se întîmplă, oricît de trist ar suna, şi cu meserii de tip gunoier, deratizator etc. O alegi pentru că n-ai de ales." (Ioana Pârvulescu)

„O societate precum aceea a profitului nelimitat, care nu-şi onorează dascălii, este o societate slăbită." (George Steiner)

Mi-ar plăcea să fiu un profesor onorat de societate, inclusiv printr-un salariu decent, pentru că am ales avînd de ales. Totuşi, tributar imaginii idilice a Magistrului, profesorul din România e uşor de manipulat, întrucît orice trimitere la Menire şi Maestru îl face să roşească şi să uite că a lupta pentru un drept este o atitudine pe care ar trebui să o fi interiorizat atît de bine, încît să o poată transmite autentic elevilor lui.

Un profesor din viaţa care bate filmul?

„Cîteodată mi-e milă de Profy. Stă acolo în faţă, dă din mâini şi vorbeşte despre *poetry* în timp ce unii mestecă gumă. Ce aiurea! Nu-i interesează, că n-au ce face cu ea, nici măcar să dea citate, să se dea mari cu cultura pe la *party*-uri, la serate sau la nişte petreceri cîmpeneşti... [...] *But*, fii *smart* şi scrie despre ceea ce te răscoleşte (mişcă, atinge)! Sau nu scrie nimic. Uite, ai zece! Zi numai: am citit, nu m-a răscolit! Da' numa' citeşte!" (Simona Popescu)

O ipostază cu care mă identific deseori. Un Profy emoţional, nu doar raţional sau instituţional. Ca şi el, în multe momente, sînt demnă de milă. Pentru că, de exemplu, a citi „de-adevăratelea" e mai greu în preuniversitar, unde presiunea notării a devenit insuportabilă: telefoanele sună constant, lanţul slăbiciunilor funcţionează ireproşabil, mass-media calculează de zor procente de promovare etc., astfel încît un zece pentru „numa' citeşte şi spune ce te-a răscolit" pare o utopie. Sau pentru că „a citi" şi „a scrie" nu mai sînt abilităţi minimale, ci provocări.

„Dacă nu poţi explica ceva unui copil de şase ani, atunci nici tu nu ai înţeles."

ALBERT EINSTEIN

„Un bun profesor are această grijă statornică: îi învaţă pe discipoli să se lipsească de el."

ANDRÉ GIDE

„Profesorii îţi deschid uşa. De intrat, trebuie să intri singur."

(proverb chinezesc)

Un profesor maestru?

„Predarea proastă este o crimă, într-un sens aproape literal, iar metaforic vorbind este un păcat. Îl înjoseşte pe cel ce învaţă şi reduce materia expusă la o inepţie cenuşie. Picură în sensibilitatea adultului sau a copilului acidul cel mai corosiv: plictiseala, neantul sastiselii *(ennui)*. Pentru milioane de oameni, matematica, poezia, gîndirea logică au fost ucise de predarea moartă, de mediocritatea, poate inconştient revanşardă, a pedagogilor frustraţi." (George Steiner)

De multe ori, ca tînără profesoară, mi s-a sugerat faptul că didactica este o „minoră". Un specialist trebuie să aprofundeze, nu are nevoie de artificii pentru a preda, ele îl îndepărtează de esenţă. Modul în care didactica este abordată în formarea iniţială a profesorilor din România poate fi o cauză a lipsei de interes pentru şcoală pe care o demonstrează elevii. În mod cert, nu singura.

Profesor de literaţie?

„Ce este literaţia? Definiţia s-a schimbat de-a lungul timpului [...] . Ceea ce un profesor care predă artele limbajului trebuie să înţeleagă este că acest concept se referă la abilitatea de a citi, de a scrie, de a vorbi, de a asculta, de a vedea şi de a înţelege limba. Accentul se pune pe comunicare sub toate formele ei." (Henn-Reinke, Chesner)

Mi-ar plăcea să fiu un astfel de profesor de literaţie, aplicînd, la modul real, perspectiva „comunicativ-funcţională", susţinut de politici educaţionale coerente, care nu încep odată cu alegerile şi se termină la prima remaniere guvernamentală. Poate astfel aş scăpa de imputările părinţilor sau ale altor colegi, care nu înţeleg cum se poate face carte în mod temeinic prin desen, prin proiecte etc., iar metodele pe care le-am învăţat la un masterat de didactică ori la Liceul Pedagogic nu ar părea (încă!) exotice. Nu ştiu cum este aplicat acest model, poate şi la americani e doar un ideal, dar există ideea, cea despre care psihologia spune că, odată sugerată, poate ajunge act.

Un profesor care citeşte?

„Scăpat de grijile diplomelor, citeam pentru mine, de plăcere. [...] Am constatat că, pentru majoritatea indivizilor, lectura nu e o plăcere, ci «învăţătură». Doctorul care şi-a luat diploma nu mai urmăreşte publicaţiile de specialitate. A învăţat o dată şi a – vorba babei – terminat. Profesorul care a învăţat la şcoală că un domn s-a născut în cutare an perpetuează această noţiune decenii, chiar dacă între timp ştiinţa a rectificat." (G. Călinescu)

Profesorul din România nu e în pericol să fie întrebat de baba amintită de Călinescu: „Tot mai citeşti, maică?" Şi nu pentru că este neapărat indolent. Sub presiunea şuvoiului de situaţii şcolare, analize, sinteze, rapoarte, proiecte şcolare şi extraşcolare, plus ceva meditaţii, fără de care nu pot plăti ratele la bancă, mă simt, în ultimii ani, atît de obosită, încît cu greu reuşesc să citesc ceva literatură contemporană, acolo unde am, din nou, carenţe, raportat la formarea mea iniţială.

Un alt motiv este preţul cărţilor. Încă mai am tristeţea de a renunţa la ceea ce aş vrea să citesc „de plăcere" pentru ceea ce „trebuie" sau regretul că a apărut o carte frumoasă pe care nu mi-o permit „acum"...

Un profesor cunoscător al fiinţei umane?

„De regulă, cititorul neprofesionist, astăzi, ca şi în trecut, citeşte aceste opere nu pentru a-şi însuşi mai bine o metodă de lectură, nici pentru a obţine informaţii despre societatea în care opera a fost scrisă, ci pentru a găsi în ea un sens care să-i permită să înţeleagă mai bine omul şi lumea, pentru a descoperi aici o frumuseţe care să-i îmbogăţească existenţa; făcînd astfel, se înţelege mai bine pe sine însuşi. Cunoaşterea literaturii nu e un scop în sine, ci una dintre căile regale ce conduce la împlinirea fiecăruia dintre noi. Drumul pe care s-a angajat în prezent învăţămîntul literar, întorcînd spatele acestui orizont, [...] riscă să ne arunce într-un impas – fără a mai vorbi de faptul că ar putea stîrni cu greu o adevărată dragoste pentru literatură." (Tzvetan Todorov)

De 15 ani sînt profesoară. Dacă am înţeles ceva din experienţa directă este că am ajuns în impasul amintit de Todorov. În loc să formez, printr-un proces de seducţie, cititori „de cursă lungă", capabili să se înţeleagă pe sine şi lumea prin literatură, sînt nevoită să mă lupt cu insuccesul repetat al elevilor mei, care trebuie să atingă nivelul unui specialist în analiza textului literar. Sînt judecată, alături de ei, în funcţie de notele de la examenele finale, atît de uşor de manipulat. Cine măsoară cîţi dintre ei mai deschid o carte sau chiar scriu, odată ieşiţi din şcoală? Cine apreciază că au judecată critică şi nu acceptă să li se interzică să citească o carte sau să-şi exprime opinia? Cum se reflectă valorile şi atitudinile în evaluare?

Un profesor fericit!

„Alege texte literare pe care şi tu, ca profesor, le apreciezi şi care te bucură, dar şi literatură care are teme sau subiecte la care ţi-ai dori să fie expuşi elevii tăi, însă plecînd şi de la interesele lor sau raportîndu-te la propriul curriculum. Profesorul este un model şi, dacă textul nu-i produce plăcere, va arăta acest lucru, fie şi involuntar." (Henn-Reinke, Chesner)

Teoretic, pot alege textele pe care să le studiez la clasă. Practic, ca şi în cazul elevilor, canonul fericirii mele prin lectură nu se suprapune sau se suprapune puţin listei de autori din programă. De foarte multe ori, cînd descopăr o carte care îmi place, am reflexul de a mă gîndi la ea şi didactic, plecînd de la convingerea că i-ar putea determina pe elevii mei să citească nu doar analitic, ci şi cu plăcere. Entuziasmul iniţial se risipeşte curînd: abia am timp să trec prin materia pentru examene, am nevoie de cópii şi în clasă există 30-35 de elevi, unii părinţi vor face reclamaţii dacă textele pun în discuţie, fie şi tangenţial, subiecte precum orientarea sexuală, discriminarea de gen, violenţa – mi s-a explicat că un text care abordează astfel de teme influenţează subliminal, chiar dacă discut exclusiv probleme de teorie literară. „În România, e la modă să cîrcoteşti şi să nu oferi soluţii!", mi s-a spus, nu de puţine ori, în calitate de tînără profesoară. O soluţie personală am găsit, discut astfel de texte într-un cerc de lectură, ca activitate extraşcolară, mai rar la clasă, doar atunci cînd pot să le circumscriu competenţelor, dar mai ales valorilor din programa şcolară. Totuşi, consider că nu soluţiile punctuale, fie ele şi fericite, rezolvă o problemă de sistem. Sau poate va funcţiona şi nd eu voi fi un profesor fericit.

În loc de concluzie

„Meseria de «profesor» – pînă şi acest termen este întrucîtva opac – acoperă toate nuanţele imaginabile: de la a duce o viaţă de rutină, lipsită de farmec, pînă la a fi posedat de exaltarea vocaţiei. Cuprinde numeroase tipologii, de la cea a pedagogului care distruge suflete la cea a Maestrului charismatic. Prinşi în nenumăratele forme de predare [...], ne dăm foarte rar un pas înapoi ca să medităm la minunile transmiterii de cunoştinţe, la sursele falsităţii, la ceea ce aş numi, în lipsa unei definiţii mai precise şi mai concrete, *misterul* predării." (George Steiner)

Marilena Şerban *este profesoară de limba şi literatura română la Liceul Greco-Catolic „Timotei Cipariu" din Bucureşti.*

DILEMA
Profesia de profesor

Florin BICAN

Zabotaj!

Prin anii '80, pe cînd prestam în comuna unde fusesem repartizat ca profesor de limba rusă după absolvirea facultăţii, mă delectam reascultînd *ad infinitum* păţania unor colegi dintr-o comună învecinată. Nefericiţii se pricopsiseră cu vizita inopinată a unei echipe de la inspectoratul judeţean, taman la serbarea de sfîrşit de an şcolar. Cum, în prag de vacanţă mare, nimeni nu se mai ostenise să garnisească ceremonia de final cu paspoalurile patriotice *de rigueur*, cîţiva profesori s-au apucat, într-o frenezie, să încropească o minicîntare a României, în timp ce tovarăşii inspectori sorbeau un nechezol cu direcţiunea. Ideea programului era clară: poezii şi cîntece cu partidu', dar şi o angajare vizibilă a şoimilor patriei. Şi asta i-a pierdut pe ei... Pentru că şoimii, oricît de dornici ar fi fost să se producă pe scenă, aveau un repertoriu necorespunzător, dacă nu chiar de-a dreptul compromiţător, pe linia „Căţeluş cu păru' creţ". Rînd pe rînd, toţi cei care au propus astfel de piese frivole au fost admonestaţi pentru lipsa lor de patriotism şi trimişi în mod neceremonios la plimbare. Pînă cînd s-a găsit un şoim, să-l numim generic Gigel, care a declarat că ştie el poezia „Steagu' roşu". Organizatorii, care numai că nu l-au pupat, l-au şi trecut, uşuraţi, în program, fără să-l mai descoasă ce şi cum. Urma să recite imediat după ce corul şcolii va fi intonat hitul „Partid, pavăza mea". Vin şi inspectorii cu nechezolu-n guşă, se aşază solemn în rîndul întîi şi începe serbarea. Bagă corul „Partid, pavăza mea", apoi, cu glas întretăiat de emoţie, prezentatoarea îl anunţă pe şoimul Gigel de la grupa mare, cu poezia „Steagu' roşu". Vine şoimu', se-mplîntă fără urmă de inhibiţie în mijlocul scenei, trage aer în piept şi-ncepe să recite din răsputeri: „Steagu' roşu, steagu' roşu, / N-are baba ce-are moşu'. / Moşule, ce-ai în izmene? / Un mosor cu două gheme. / Dar tu, babo, în chiloţi? / O pisică cu mustăţi". În liniştea abisală de după numărul artistic, prima şi-a regăsit vocea inspectoarea-şefă, care a prins a răcni ca nemţii în filmele cu partizani: *Zabotaj!* Drept consecinţă, şcoala „Steagu' roşu", cum avea să-i rămînă numele în judeţ, a fost, de atunci, ţinută permanent sub observaţie de către brigăzi succesive de inspectori, zeloşi să verifice totul, de la orele de curs pînă la activităţile de vacanţă, „ca să nu mai aibă vreme de prostii" cadrele didactice şi elevii lor.

„Steagu' roşu, steagu' roşu,
N-are baba ce-are moşu'."

Simţind în ceafă răsuflarea fierbinte a unor haite tot mai aprige de „inspectori" şi „reformatori", atît profesorii, cît şi cei instruiţi de ei au tot mai puţină „vreme de prostii" şi pot cădea uşor pradă unor rutine păguboase, care eludează tocmai esenţa învăţării: însuşirea flexibilă a unor noţiuni şi deprinderi perpetuu adaptabile şi dinamic integrabile unor situaţii tot mai puţin convenţionale, în care paradoxul se manifestă tot mai frecvent, prin provocări pe cît de variate, pe atît de neaşteptate. În astfel de situaţii, atît pentru elevi, cît şi pentru profesori, un instrument esenţialmente necesar supravieţuirii ar fi „detectorul de rahat" *(crap detector)* – încorporat şi rezistent la şocuri – semnalat pentru prima oară de Hemingway, într-un interviu de pe la începutul anilor '60.

Neil Postman şi Charles Weingartner au preluat termenul în cartea lor *Teaching As a Subversive Activity* (1971), aplicîndu-l la învăţămînt, care, în viziunea lor, ar trebui să-i ajute pe cei implicaţi să se debaraseze de concepţiile eronate, convingerile nefondate, superstiţiile, minciunile şi tradiţiile pompoase în baza cărora „rahatul" este îndeobşte venerat, într-un moment sau altul, de-a lungul chinuitei istorii a neamului omenesc. Dacă şcolile ar produce „experţi în detectarea rahatului", argumentează Postman şi Weingartner, aceştia ar fi apţi să se raporteze dinamic la provocările eterne care se preschimbă însă perfid, din mers, asemenea viruşilor ce-şi modifică tulpina pentru a da cu tifla antibioticelor consacrate. Aşa cum soldatul lui Napoleon avea în raniţă bastonul de mareşal, elevul generic Gigel are în ghiozdan detectorul de rahat. Sau nu...

Un articol recent din *The New Yorker* (Andy Borowitz, „Earth Endangered by New Strain of Fact-Resistant Humans", 12 mai 2015) semnalează, mai în glumă, mai în serios, o puternică mutaţie genetică, în urma căreia specia umană a început să producă un număr tot mai mare de indivizi – *fact-resistant* îi numeşte autorul, „refractari la realitatea concretă", le-aş zice eu – care ameninţă însăşi capacitatea planetei de a întreţine viaţa. Mutanţii rezultaţi, precizează articolul, sînt practic imuni la orice formă de cunoaştere bazată pe date verificabile la nivelul realităţii. (Cei de la „Darwin Awards" se străduiesc de ani buni să înregistreze cazurile extreme. Specia a fost semnalată şi inventariată şi la noi, de către Planeta Moldova, în „Greaţa de dimineaţă", de pildă.) Deşi par să posede toate facultăţile necesare receptării şi procesării informaţiei, mutanţii cu pricina au reuşit să dezvolte mecanisme de apărare, care blochează în mod eficient şi aparent ireversibil aceste facultăţi.

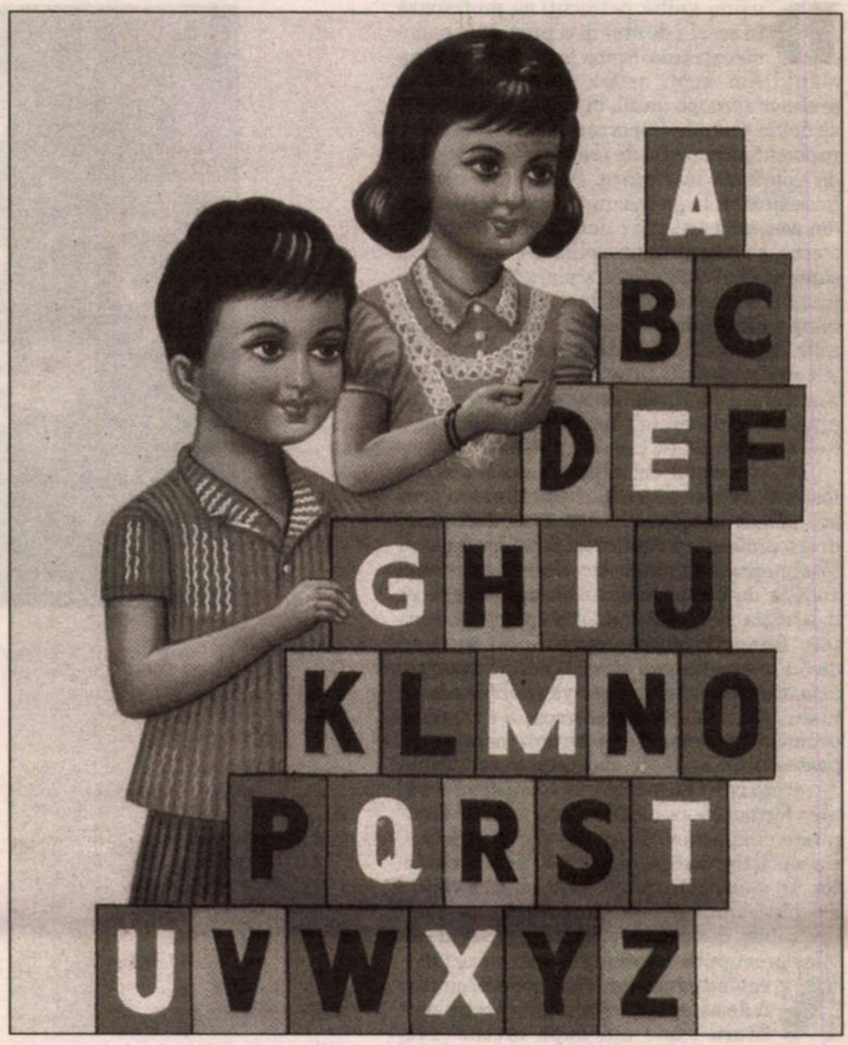

Dincolo de caterinca *à la* Times New Roman, articolul menţionat mai sus pare să rezume cu terifiantă acurateţe efectul sistemului de învăţămînt asupra marii mase a „beneficiarilor" săi, efect care se datorează în bună măsură şi deplasării accentului, în meseria de dascăl (şi de ucenic!), de pe vocaţie pe „job". Vocaţia ne urmează – şi ne stimulează – permanent, pe cînd „job-ul", prin economia sa intrinsec meschină, restricţionează în mod agasant, pînă la anihilare, cele mai vioaie avînturi ale vocaţiei.

Distanţa dintre vocaţie şi job este, într-un fel, egală cu aceea dintre sublim şi ridicol. Am constatat acest lucru pe propria-mi piele, la începutul anilor '80 cînd, după absolvirea facultăţii, mi-am luat în primire, nu fără entuziasm, postul de profesor de rusă în comuna Tufa. După două luni de muncă patriotică (cunoscută pe plan local sub numele de „corvezi") la recoltat legume de pe terenurile IAS-ului, revenind rebegiţi la clasă, elevii mei au abordat materia pe care încercam s-o predau cam cu acelaşi entuziasm cu care îşi făcuseră pînă atunci norma zilnică de „douăzeci de rigole" – o rigolă este şanţul dintre două straturi de legume tinzînd spre orizont, pe care sărmanii elevi trebuiau să-l recolteze înaintînd pe brînci într-un sens şi întorcîndu-se de-a buşilea în celălalt. Cînd am încercat să recuperez lunile de „corvezi" sintetizînd cazurile gramaticii ruse în nişte tabele pe care elevii trebuiau să şi le copieze de pe tablă în caiete, coloanele tabelelor erau percepute drept rigole: „Da' multe rigole mai are tabelu' ăsta, dom' profesor", se căinau ei. Iar cînd am dat să citim lecţia cu Piaţa Roşie, şi-au pierdut instantaneu orice urmă de interes, aflînd că Piaţa Roşie nu era locul „unde-şi vinde ruşii zarzavatur'li". Ţin minte că atunci m-am simţit frustrat. Dar m-am lămurit destul de repede că nu poate fi altfel, atîta vreme cît profesorul le predă elevilor noţiuni finite (sau atîta vreme cît elevii le percep ca atare).

Verbul „a preda" este esenţial în acest context, deşi uzul său în jargonul didactic l-a cam tocit. Conform definiţiei din DEX, a preda înseamnă a da cuiva în primire un obiect, un bun care îi revine de drept sau de care trebuie să răspundă. Aşadar, materia predată este un bun care le revine *de drept* tuturor membrilor unei societăţi, fie şi numai pentru simplul motiv că tezaurizează codificat experienţele definitorii ale respectivei societăţi în devenirea ei, experienţe la care sîntem cu toţii îndrituiţi prin însăşi apartenenţa noastră la acea societate.

Ca mai toată lumea, elevii sînt foarte interesaţi de drepturile lor. Cu cît vor înţelege mai curînd că şi materia din programa şcolară face parte din aceste drepturi, cu atît mai bine. Numai că această materie trebuie să convingă prin ea însăşi. Orice manipulare a ei în sens propagandistic o compromite şi, de asemenea, îi compromite pe cei care o predau, neutralizîndu-le vocaţia şi făcîndu-i să eşueze în ţarcul fără perspective al unui job.

„Omul învaţă toată viaţa;
dar cel ce este învăţăcel
nu poate fi în acelaşi timp
şi învăţător."

HONORÉ DE BALZAC

Dacă ar fi să-mi aleg un profesor-model, m-aş opri la Bev Jones, protagonistul romanului lui Anthony Burgess *1985*. Într-o Anglie distopică, guvernată de sindicate care susţin orientarea practică a educaţiei, profesorul de istorie Bev Jones se retrage de la catedră (materia lui fusese, oricum, redusă la evocarea propagandistică a momentelor glorioase revendicate de stînga sindicală) şi se angajează cofetar. Dar eşuează şi în acest domeniu, pentru că se ambiţionează să meargă la lucru în timpul unei greve. În consecinţă, este deposedat de orice drepturi şi ajunge să locuiască pe stradă. Aici, este abordat de bande de huligani, care îl plătesc să le *predea* greaca şi latina, discipline cvasiinterzise de către guvernul controlat de sindicate. Or, ei, ca orice huligani care se respectă, contestă guvernul şi, implicit, cultivă ceea ce guvernul respinge.

Aşadar, poate că disciplinele umaniste încă mai au o şansă în viitor...

***Florin Bican** este scriitor şi traducător.*

DILEMA
Profesia de profesor

Ioana NANU

Profesor la stat... şi „la privat“

Duzina anilor petrecuţi ca profesoară în şcoala de stat m-a purtat între două extreme: limba latină şi limba română. Am avut, astfel, perspectiva unui profesor aproape inutil, în primul caz, ca apoi să devin cea mai importantă profesoară sub raportul numărului de ore (aproximativ cinci de română) la fiecare clasă. Am predat totdeauna şi la gimnaziu, şi la liceu, ceea ce, din nou, mi-a prilejuit o dublă perspectivă. Am trecut, asemeni croitoraşului cel viteaz, prin şapte şcoli, de la grupuri şcolare la colegii naţionale. În final, dirijată de o „armonie prestabilită”, am ajuns în „cea mai bună dintre lumile *(i.e.* şcolile de stat) posibile”: Liceul „George Coşbuc“. Diversitatea aromelor carierei mele în şcoala de stat presupune „unitate în diversitate“, întrucît Bucureştiul a fost unica scenă pe care am evoluat.

Pe parcursul celor doisprezece ani am fost preocupată să reduc impostura în care mă aflam: fusesem livrată de Universitate drept profesoară calificată, fiind, în fapt, cu totul nepregătită didactic. Norocoasă a avea vocaţie de profesoară, am reuşit să găsesc motivaţia să studiez, să reflectez, să investesc financiar sume importante, încît să devin în aceşti ani o simplă, dar onestă profesoară. Reflecţia, deopotrivă cu informarea, m-au ajutat să înţeleg că vocaţia e numai o premisă (importantă, e drept) pentru calitatea unui profesor, dar ceea ce conferă adevărata calitate a acestuia o constituie mai ales formarea sa profesională. Altfel, diminuarea imposturii devine un pariu personal. Ca să cîştigi pariul, trebuie să posezi caracter. În măsura în care acceptăm că a fi profesor înseamnă ca lucrurile învăţate să le faci învăţabile, decurge că a forma caracterul elevilor presupune a avea tu însuţi caracter.

Neavînd şansa formării iniţiale, cum ar fi de aşteptat, mi-am interpretat partitura şapte ani după ureche. Predarea literaturii am furat-o de la profesori ca V. Nabokov *(Cursuri de literatură rusă, Cursuri de literatură)*, G. Călinescu *(Curs de poezie)*, E.M. Forster *(Aspecte ale romanului)*, Igor Stravinski *(Poetica muzicală)*. După şapte ani la catedră, absolvirea unui masterat de didactică, în care am învăţat „să citesc notele“, mi-a adus confirmarea doar a unora dintre reflecţiile mele despre ce înseamnă să predai literatură. Ce am înţeles atunci? Lucruri de felul acesta: în pelicula *The History Boys* (2006), unul dintre elevi se răzvrăteşte pentru că nu înţelegea poezia pe care o învăţa pe dinafară. Profesorul, excentric şi inovator, îi mărturiseşte că nici el n-o înţelege (cu mintea), dar că rolul memorării ei este să o ştii pentru „cînd o fi nevoie“. Altfel spus, profesorul de literatură îşi echipează elevii cu un arsenal pentru ca, în momentul în care în universul fiecăruia apare o gaură ce se cere umplută, aceştia să aibă la îndemână imaginea, versul, poezia, ca să-şi întregească universul. În ce măsură gratuitatea estetică te pregăteşte pentru piaţa muncii, aceasta este o altă discuţie.

The Civil War (1861-1865)
Causes:
1. Remote
a. Tariff Issue
b. Slavery Issue
c.

Ajung cu aceasta la o altă etapă din cariera mea: schimbarea registrului public cu cel privat cu doi ani în urmă. „Cea mai bună dintre lumile *(i.e.* şcolile private) posibile“ a devenit pentru mine Şcoala Internaţională Americană din Bucureşti. Din nou, „armonia prestabilită“ a funcţionat, oferindu-mi prilejul de a experimenta perspectiva opusă învăţămîntului de masă. De la sărăcia formării şi inexistenţa resurselor de orice fel, m-am trezit într-un paradis didactic. Încurajarea profesorilor de a urma cursurile cele mai bune din lume este o chestiune de bază a acestui sistem. Şi am profitat din plin de noua şi neaşteptata lume ce mi se deschidea.

M-am trezit într-un paradis didactic.

> *„Cînd învăţătorul reuneşte în inima sa dragostea de profesiune şi dragostea de elevi, putem spune că este un învăţător desăvîrşit.“*
>
> Lev Nicolaevici Tolstoi

Resursele materiale ale şcoalii întrec orice vis al simplei profesoare care eram. Închipuiască-şi cineva cum, de la o bibliotecă de 50 de metri pătraţi, în care cărţile purtau pecetea argheziană a „florilor de mucigai“, am descoperit o bibliotecă de 1000 de metri pătraţi, dispusă pe două niveluri, cu aproximativ 40.000 de volume pe hîrtie, la care se adaugă resursele online şi patru bibliotecari. Autori din toate colţurile lumii, povestitori exotici, ilustratori sînt invitaţi curent la biblioteca de la AISB. Am achiziţionat pentru toţi elevii cîte un exemplar din fiecare carte pe care am citit-o la clasă. Şi au fost zeci de titluri. Orice material mi-am dorit a fost procurat de şcoală, orice invitat am propus, şcoala m-a susţinut. Am putut experimenta, asemeni unui profesor de biologie, aducerea elefantului în clasă pentru a-l observa: i-am invitat la oră pe autorii pe care îi studiam – pe Ioana Nicolaie, Mircea Cărtărescu, Florin Bican, Adina Popescu etc. Pe lîngă gratuitatea estetică a literaturii, începea astfel să capete contur pregătirea elevilor pentru piaţa muncii prin literatură. Interacţiunea cu autorul cărţilor studiate nu mai era doar de domeniul imaginaţiei *(Imaginează-ţi că scrii autorului o scrisoare în care...)*. Autorul în carne şi oase le-a explicat contextul scrierii textului, contextul autorului, fiind un model de rol viu, convingător. Prin urmare, avînd toate acestea la îndemînă, profesorul de literatură română de la Şcoala Americană are un alt rol şi o satisfacţie de altă natură decît colegul său de la o şcoală de stat.

În plus, orice carte ar dori acesta să citească – de ficţiune, de specialitate, de didactică –, oricît de nouă sau de scumpă ar fi, zidul financiar a căzut. Ca urmare, profesorul acesta are timp pentru pregătire temeinică, pentru reflecţie, pentru desăvîrşirea sa. Nu are preocuparea desăvîrşirii veniturilor, precum profesorul din sistemul public. Acesta din urmă îşi consumă energia care i-a mai rămas în procesul profund pervertitor al sfintelor meditaţii. Toate tribulaţiile asigurării unui nivel minim de trai îl văduvesc de aplecarea spre formarea sa. Nu doar formarea didactică nu şi-o va desăvîrşi, dar, în lipsa expunerii la informare şi reflecţie, va rămîne cantonat în credinţa că normalitatea este una patriarhală, homofobă, xenofobă. Pentru că profesorii îi învaţă pe elevii lor ceea ce ei înşişi au învăţat, deformarea celor din urmă este, în sistemul de stat, inevitabilă.

Pentru a conchide, opinia mea, după paisprezece ani de cînd sînt profesoară, este că, în sistemul de stat, profesionalismul este un pariu personal, aproape un apostolat, de unde şi caracterul excepţional al unor astfel de profesori. În cazul învăţămîntului privat, condiţiile sînt atît de prielnice, încît climatul firesc în care educaţia se desfăşoară este profesionalismul. O întrebare incomodă emerge, pentru mine, de aici: care e eficacitatea învăţămîntului de masă, implicit viitorul său?

Ioana Nanu *este profesoară de limba şi literatura română la Şcoala Internaţională Americană din Bucureşti.*

Cristina ISSA

O meserie ideală

Mi-am asumat acest risc, de a fi profesor, în momentul în care m-am hotărît că aceasta este meseria pe care o voi practica. Astfel, după mulţi ani de studiu, am ajuns la concluzia că meseria de profesor trebuie să ţi se potrivească, trebuie să fie esenţa caracterului tău.

Deşi afirmaţia că meseria de profesor este una nobilă, deosebită, pare învechită (şi, implicit, corelată cu anumite stereotipii din epoca mult blamată), această meserie este, azi, practicată de foarte puţini „oameni“. Meseria aceasta presupune dăruire, implicare necondiţionată, aşa că răspunsul meu este unul subiectiv, deoarece a fi profesor înseamnă pentru mine a fi maestru.

Atunci cînd vorbim despre profesori ne referim şi la standarde, competenţe şi, implicit, calitate, însă oare acestea au legătură cu dăruirea omului sau cu supravieţuirea individului? Dacă mă voi referi la profesor ca om, voi sublinia faptul că acesta este cel care se implică sufleteşte în ceea ce face, şi atunci aşteptările acestuia sînt de natură sentimentală, vrea să regăsească în elevii săi exemple de moralitate, demne de urmat, exemple care să îl încurajeze în demersul didactic. Aşteptările sînt înălţătoare din punct de vedere moral, atît pentru profesor, cît şi pentru elev, pentru că acesta se va raporta în mod direct la persoana de la care a învăţat.

Dacă ne referim la profesor ca individ, atunci mă aştept ca statutul acestuia să modifice viziunea şi mentalitatea oamenilor din societatea actuală, deoarece acesta merită (subliniez, prin statutul său, profesorul are un rol esenţial: fără profesori nu ar exista celelalte categorii/meserii) să fie respectat şi remunerat pe măsură.

Aşteptările mele sînt deosebite, au legătură cu statutul care implică un standard de calitate atît moral, cît şi material. Aşteptările mele sînt idealiste deoarece această meserie este una ideală (din păcate, nu mulţi oameni înţeleg acest lucru).

Cristina Issa *este profesoară de limba şi literatura română la Şcoala Gimnazială „Sf. Nicolae“, Bucureşti.*

Horia CORCHIŞ

Ea mirosea a literatură

Era tînără, era frumoasă şi elegantă. Dar mai ales, pot acum să spun, cînd intra în clasă mirosea a literatură. Eram la profil de chimie-fizică. Prunci trimişi de părinţi să se pregătească pentru medicină. Unii am ratat întîlnirea cu ambiţiile părinţilor. Dar tocmai aceia ne amintim, poate, mai ales de parfumul profesoarei de limba şi literatura română.

A stat cu noi doi ani, apoi a plecat în America. Şi a rămas singura profesoară care mirosea a literatură pe care am avut-o în liceu, o spun cu toată consideraţia faţă de cele ce i-au urmat. Celelalte miroseau doar a comentarii. Bune, corecte, oneste, dar nu mai mult.

L-am iubit, preţuit şi admirat pe nenea Mitică, prietenul de familie, profesor pentru mine în particular, cel care m-a făcut să simt cîndva apoi că Ion Barbu e fascinant, că Arghezi e mustos, că Blaga e subtil. Dar înainte de asta, în primele două clase de liceu a fost ea. Ne-a făcut să înţelegem şi să credem că literatura e vie, nu moartă, ba mai mult, că există şi scriitori vii. Într-o zi, cînd aflase că la Librăria Universităţii, cîteva luni după Revoluţie, se va da la liber *Moartea citeşte ziarul,* ne-a trimis pe trei-patru băieţi să ne aşezăm la coadă şi să cumpărăm. Am volumaşul aşezat la locul lui, în biblioteca ce şi-a schimbat, de cîteva ori bune de atunci, locuinţa.

Au trecut peste douăzeci de ani. În urmă cu vreo trei-patru ani s-a întors din America. Deşi nu am fost în vreun fel decisiv implicat, a venit la mine şi mi-a mulţumit pentru că postul ei de profesoară de limba şi literatura română i se păstrase. Am rămas împietrit, aproape neputînd să articulez. Mirosea tot a literatură. Mi-a dăruit o carte şi apoi a plecat. Regret că nu am ştiut să o reţin la o cafea. Profesoara mea de română din liceu este Cornelia Vlad şi conduce acum unul dintre cele mai de succes licee particulare din ţară.

Apocalipse

În vremea cînd primeam o carte de la profesoara mea de română din liceu, se aşezaseră deja, destul de confortabil, în dressing-ul profesionalismului profesoral, gata să fie îmbrăcate, după caz şi vreme, două veşminte sclipitoare. Ambele au ajuns să fie confundate, în unele cercuri, la ocazii speciale sau chiar în contexte *casual,* cu vocaţia.

Drept e că, în primele sezoane, sacoul frumos tăiat, pantalonii *slim* şi cămaşa, să zicem, *grandad,* arătau tare bine aşezate pe oricine. Primul veşmînt. O înfăţişare destul de *stylish,* prindea pe cine îşi dădea minimul interes să o poarte: metodele moderne, activ participative. Cele care, asemeni roatei care vine înainte în tîrg, au preîntîmpinat centrarea învăţămîntului pe competenţe. Bună treaba cu acestea din urmă, stîlpi ai unei construcţii ce se dorea solidă, însă pierdută, încet-încet, tocmai în utopia strategiilor moderne. Acestea au devenit o spoială, numai bună pentru substituit vocaţia. Dacă ai în arsenal o jumătate de duzină de metode activ-participative, se cheamă că ai vocaţie. Uite-aşa! Le scoţi şi le etalezi cu dezinvoltură şi nu ţi se poate reproşa nimic: elevii sînt *activaţi,* demersul e *focusat* pe *beneficiarii primi* ai sistemului, parcursul e *dinamizat,* conţinuturile pot fi lipsă. Ai scos la înaintare şi o *diagramă Venn* în care elevii îngrămădesc nişte idei, ca în cercurile olimpice, şi deja eşti printre cei chemaţi. O *linie valorică* te face popular. Un *tur al galeriei* te-a adus pe podium. Şi nu mai contează prea mult dacă ideile din diagrama Venn au consistenţă, dacă turul galeriei gestionează şi o concluzie validă şi solidă.

Să nu fiu înţeles greşit: solidaritatea mea cu demersul modern este constantă. Am fost de la început adeptul folosirii echilibrate a acestor metode, care mi s-au părut potrivite pentru a diversifica, pentru a nuanţa demersul didactic, pentru a-i da sclipire sau pentru a-l orienta înspre formarea de competenţe. Dar cu discernămînt şi cu substanţă pe oasele scheletului. M-au bîntuit după-amieze, seri şi dimineţi începute pe la 5 a.m. în care încercam să găsesc acest echilibru între formă şi fond. Şi ştiu că sînt destul de mulţi profesori de limba şi literatura română (nu mă hazardez să vorbesc despre alte discipline de studiu) care fac acelaşi lucru, constant.

Nu mă prea dau în vînt după profesorul care îmi serveşte o lecţie cu activitate pe grupe, însă în grupele acelea nu se încheagă nişte carne pe oase. Mi-e martoră şi hîrtia şi-mi sînt martori colegii care mă cunosc: am ţinut şi ţin partea profesorilor în toate contextele formale şi informale, oficiale şi neoficiale! Ştiu bine rănile pe care le au şi mersul în genunchi la care sînt obligaţi, împinşi de o societate care, constant, dă fix doi bani pe educaţie, şi asta doar discursiv. Dar de s-ar preţui măcar ei pe ei înşişi! Căci, sînt convins, profesorul de azi care nu ştie că a mai existat literatură şi după Marin Preda, respectiv Nichita Stănescu (primul şi, eventual, al doilea volum), nu se respectă pe sine, după cum nu are entuziasme fascinatorii nici pentru Rebreanu, Creangă sau Eminescu. Profesorul care îşi încruntă fruntea a căutare cînd rosteşti Mircea Ivănescu sau Emil Brumaru, ca să nu mai amintesc de tot ce e postoptzecism. Cărtărescu, da, se vehiculează. Dă bine. Dar numai ca notorietate: lecturi dincolo de *Florin scrie un roman* şi *O motocicletă parcată sub stele,* texte aflate în manuale, mai rar. Le-ai putea da, multora, un set de nume şi să le spui că sînt avangardişti şi n-ar clipi deloc. Dar îţi pot arăta nişte lecţii impecabil construite, cu început şi sfîrşit şi tîlc destoinic, de manual. Şi-ţi vor spune că ei lucrează în favoarea copiilor, la nivelul lor şi conform programei şcolare. Dar nu! Lucrează în favoarea unor forme goale. Creează clişee şi trăiesc monocord, lipsiţi de o minimă orientare culturală, deveniţi simpli funcţionari. Programa şcolară, atît de hulită, e, totuşi, dacă o citeşti *smart,* permeabilă la nou. Ce-l opreşte pe un profesor cu vocaţie şi stenic să genereze deschiderile spre viu? Primul sicriu al profesorului de română a devenit demersul modern, în care aşază nişte clişee învechite sau poate nici măcar atît. Şi-i spun aici, cum îi spun şi-n alte contexte, fără vehemenţă, poate cu tristeţe: nu, asta nu e vocaţie! E păcat.

Al doilea veşmînt e şi mai strălucitor. Luxuriant, cu diversitate uluitoare de piei, căci fiecare piesă ori accesoriu se compune din nenumărate faţete. Iar pe acestea, pe feţele veşmintelor, alunecă halucinant, cu o viteză ameţitoare, puhoaie de imagini, într-o mişcare continuă. Cum să-l mai vezi pe omul care poartă aceste veşminte spaţiale, în spatele lor, dacă nu mai pune şi pe pauză această desfăşurare de iluzii!? Al doilea veşmînt: mijloacele TIC, multimedia. Laboratoarele AEL mai întîi, apoi lecţiile AEL, apoi tablele inteligente, apoi pur şi simplu integrarea mijloacelor de orice fel, multimedia să fie, în demersul didactic. Ai o lecţie cu un PPS (sau PPT?) şi ai ajuns la desăvîrşire. Tu nu mai trebuie să faci nimic, ştiinţa se derulează pe ecran, iar competenţa se naşte ca din spuma valurilor. Elevii stau atenţi, notează. Apoi nici nu mai notează, doar le trimiţi pe mail PPS-ul (sau PPT?). Ai un filmuleţ, o secvenţă de film, o scenetă înregistrată? Super, ai salvat o secţiune de lecţie şi ai transformat-o în victorie. Are legătură de substanţă cu restul demersului? Nu contează! Poţi oricînd să justifici legătura, cel mai adesea tematică. Pentru că, din păcate, cam aici se opreşte şi inventivitatea vocaţiei profesorilor: la utilizarea unui filmuleţ, mai mult sau mai puţin integrat în demers, şi la conceperea unui PPT. Cu toate zecile şi sutele de ore de formare TIC, cu toate deschiderile pe care unele platforme educaţionale chiar le-ar putea oferi pentru diversificare, accesibilizare şi facilitare a procesului didactic.

Căci iar zic, să nu fiu înţeles greşit: am fost şi sînt un adept al integrării instrumentarului multimedia. Dar cu eficienţă şi cu substanţialitate. Există proiectate lecţii AEL, avizate. Nu sînt cea mai fericită formulă, pot fi utilizate doar ca secvenţe de lecţii, dar cine mai ştie că ele există? Laboratoarele AEL se mai folosesc doar pe hîrtie, în proiectarea didactică. Există platforma INSAM. O bază de date cu zeci de mii de itemi, cu o diversitate enormă de texte suport, avînd în spate munca profesionistă a unor echipe de specialişti care au trudit efectiv luni de zile. Moartă, îngropată. Ce e bun piere! Al doilea sicriu al profesorului de română a devenit integrarea instrumentelor multimedia în demersul didactic. O altă manieră de a substitui fondul cu forma, într-o formulă mai sclipitoare. Şi aşa, într-o matrioşcă de sicrie-veşminte, profesorul îşi construieşte argumentul suprem al stimei de sine: le place elevilor, ei mă iubesc!

Dar stau şi mă întreb: să te iubească elevii pentru lecţii care încep şi se termină, rotunde, asezonate cu metode activ-participative, cu pastile informatizate multimedia, dar în care secvenţele nu au legătură unele cu altele, conţinuturile sînt subţirele şi pe alocuri ciobite, cînd nu sînt grav mutilate? Bieţii de ei, ce ştiu altceva decît ce le arăţi? E lucios? Le poate plăcea, dacă tu, adult cu simţ de răspundere şi autoritate, le serveşti drept model!

Şi iar mă întreb: eşti fără vocaţie, dacă se întîmplă să nu îţi termini lecţia la fix, pentru că te-ai dus prea departe cu proiecţia, dacă o oră ţi s-a pierdut în dezbateri în loc să se închidă rotund cu o concluzie, dacă atunci cînd foloseşti o metodă modernă o umpli cu substanţă şi dacă încerci să ridici puţin ştacheta, ducîndu-i pe elevi înspre o literatură vie, fie că e a lui Slavici sau a lui Dan Coman? Pariez că elevii te iubesc şi în această variantă, mai lipsită de har pentru cei ce măsoară cu compasul.

Amendamente

Mă întorc înspre colegii şi prietenii mei, profesori. Nu, ceea ce aţi citit mai sus nu este o descriere a maselor profesorale. Aţi citit o descriere utopică, fantezistă, a unei posibile catastrofe educaţionale. Dar poate că ea nu e atît de îndepărtată. Deunăzi citeam despre declaraţia unui politician care anunţa vremuri fericite pentru profesori: muncă efectivă de 40 de ore şi plată consistentă. Îl anunţ şi eu aici că munca efectivă de 40 de ore cam este realitatea profesorului, cel puţin a celui de română, îngropat în extemporale şi teze, în activităţi extraşcolare, în formări redundante, în simulări. Stimulări mai deloc. De unde să mai aibă timp de vocaţie şi cum să mai miroasă, aşa transpirat cum e, a literatură? Avem iluzia stupidă că o masă de zeci de mii (cîţi profesori va fi numărînd sistemul) poate fi aşezată natural sub semnul vocaţiei şi al devotamentului profesional dezinteresat? 10%, poate (dau un procent din burtă), şi aceştia cu siguranţă sînt profesori autentici dincolo de mode, de metode, de mijloace! Dar celorlalţi daţi-le bani să-şi cumpere cărţi şi timp să le citească! Căci literatura, pentru cei ce nu ştiu, asigură o mai bună situare în lume. Şi atunci vor mirosi mai mulţi a literatură şi asta se va simţi în calitatea zîmbetelor vii de pe stradă! Şi în calitatea vieţii!

„Sarcina profesorului
din zilele noastre nu este
de a doborî jungla,
ci de a iriga deşertul.“

C.S. LEWIS

„Arta supremă a profesorului
este de a trezi bucuria
exprimării creatoare
şi bucuria cunoaşterii.“

ALBERT EINSTEIN

„Cinicii şi scepticii moderni
(...) nu văd nici un rău
în a plăti celor cărora
le încredinţează mintea copiilor
lor o sumă mai mică decît
cea dată celor cărora
le încredinţează întreţinerea
instalaţiilor lor sanitare.“

JOHN F. KENNEDY

***Horia Corchiş** este scriitor şi inspector şcolar de limba şi literatura română la Cluj-Napoca.*

Geo BARCAN

Dragii mei profesori

Înainte să încep aceste rînduri, mi-am spus că ar fi just să ascult tare, cu boxele la maximum, Pink Floyd – *„Another brick in the wall“*. Acum, că mi-am creat ambientul perfect, am să vă spun o poveste.

> *„Un om educat se deosebeşte*
> *de un om needucat,*
> *aşa cum un om viu se*
> *deosebeşte de un om mort.“*
>
> ARISTOTEL

În urmă cu cîteva zile, ştergînd praful, am dat peste o casetă video veche, cu mine în clasa întîi, purtînd codiţe şi şoseţele albe cu broderie, ce ieşeau din nişte pantofiori roşii de lac. Mi-am văzut faţa speriată şi mîna încordată, ce ţinea strîns un buchet mare şi pompos de flori, pentru doamna învăţătoare. Ţin minte că mult timp mi-am imaginat-o pe viitoarea mea învăţătoare ca pe o femeie robustă, cu mîinile parcă din aluat, cu privirea aspră şi îmbrăcată mereu sobru. Tot timpul mi-a fost teamă de proiecţia femeii cu vocea ascuţită şi rezonantă, care te scoate în faţa clasei, te ceartă şi te face de rîs. Apoi, în pauză, nimeni nu mai vrea să alerge cu tine prin curtea şcolii şi trebuie să stai resemnat în bancă pentru că nu mai eşti iubit de doamna. Cea mai aspră întemniţare la care puteam să fiu supusă de către profesori erau notele mici, iar frica de ele mi-a dat impresia că nu sînt *doar* nişte cifre pe care cineva le notează într-o carte fioroasă, uneori în funcţie de dispoziţia din ziua respectivă, ci nişte tatuaje care rămîn veşnic pe tot corpul tău şi, oriunde mergi, o să le vadă toată lumea. Aceasta a rămas, pentru mine, imaginea arhetipală a oricărui profesor, pe care o aplicam de fiecare dată înainte de a-l cunoaşte.

Cu cîteva excepţii, experienţa mi-a demonstrat că cei mai mulţi dintre profesorii pe care i-am întîlnit aveau cîte puţin din acea doamnă învăţătoare, iar aproape cu fiecare dintre ei am experimentat sentimentul nimicniciei. Urăsc să ştiu că trăim într-un sistem în care elevii se supun şi dau răgaz ascultării, în cele mai multe cazuri, pentru că le e frică de ceva. Ni s-a întîmplat tuturor să ne fie teamă de a fi înjosiţi în faţa unui întreg colectiv competitiv, care e mereu cu ochii pe noi cît sîntem la tablă, sau să ne fie teamă să fim judecaţi pentru că nu am avut timp sau inspiraţie să ne facem tema, uneori chiar nici energia de a răspunde corect la o întrebare al cărei răspuns l-am fi ştiut cu o zi înainte.

„Hey, teacher, leave those kids alone!“

Nu am fost niciodată unul din acei elevi foarte îndrăgostiţi de anii de liceu, de fapt nu mă regăsesc deloc în acest scenariu. Niciodată nu m-am putut simţi confortabil cu sistemul. De aceea închid acum ochii şi îmi imaginez că, atunci cînd se sună de începerea orelor, în clasă intră o persoană care m-ar trata ca pe egalul ei şi care ar evita cu orice preţ să mă pună într-o situaţie jenantă sau să-mi creeze un complex de inferioritate. Îmi mai imaginez că, în ciuda timpului relativ scurt, profesorii ar încerca să ne cunoască pe toţi sau, mai bine zis, să ne înţeleagă. Adică să nu mai uite mereu de elevul acela timid din ultima bancă, care de multe ori are ceva surprinzător de zis, însă nu găseşte mijloacele să se exprime.

Da, domnilor profesori, ştim că şi dumneavoastră sînteţi victime ale sistemului şi că sînteţi, împreună cu noi, nedreptăţiţi. Ştim că v-aţi săturat să fiţi prost plătiţi, nebăgaţi în seamă şi luaţi în rîs de puştanii prost educaţi, însă dumneavoastră trebuie să reprezentaţi o autoritate. Din punctul meu de vedere, autoritatea nu se impune, ci este ceva ce emană prin atitudine şi modul de a lucra cu nişte materiale atît de fragile cum sînt elevii. Vreau ca profesorii să nu mai stea la catedră şi nici elevii în bănci, ca la penitenciar. Vreau ca „profii“ mei să nu vină la şcoală pentru că trebuie şi pentru că vor fi plătiţi, ci pentru că simt acea responsabilitate de a forma noi generaţii competente. Evident, nu e vorba de acea competenţă de a copia la Bac sau a lua pur şi simplu o notă bună, ci de competenţa de a fi om. Nouă nu ar trebui să ni se predea doar teoreme, ci ar trebui să fim îndrumaţi spre a deveni din ce în ce mai mult noi înşine, pentru că astăzi şcoala şi societatea nasc din ce în ce mai mulţi frustraţi, din ce în ce mai mulţi tineri aflaţi într-o criză de personalitate. Vreau ca profesoara mea de biologie să intre în clasă, să deschidă fereastra şi să spună: „Dragilor, astăzi vom învăţa să apreciem natura şi să ne bucurăm de imensitatea si atotputernicia ei!“ Şi vă spun sincer că nu mă gîndesc zilnic la cloroplaste…

Aşadar, mi-aş dori să pot trăi momentul în care mai toţi absolvenţii de liceu vor pleca în lume cu un ideal pe care vor să îl urmeze. Aş vrea să văd ziua în care elevii nu îşi vor mai decide viitorul după regula lui „Ala-bala-portocala“. Poate, într-o bună zi, profesorii aceia „mişto“, cărora le eşti veşnic recunoscător, nu vor mai fi o raritate. Poate cîndva vom fi ceva mai mult decît un salariu. Acum nu-mi rămîne decît să spun: *„Hey, teacher, leave those kids alone!“*

***Geo Barcan** este elevă în clasa a XI-a la C.N. „Gheorghe Vrânceanu“ din Bacău şi vrea să devină regizor de film.*

■ ■ ■

Mimi POPESCU

Să fie oameni!

Nu voi începe cu o introducere standard despre cum profesorii sînt stîlpul educaţiei şi al formării noastre ca persoane şi că ei pun bazele unei societăţi bine instruite, nu voi începe să vorbesc despre vocaţia de profesor. Vreau să încep prin a spune ceva ce uită toată lumea, uneori chiar şi domnii profesori: că sînt OAMENI şi că, în principiu, cam asta ar trebui să îi înveţe pe cei care stau în bănci şi de la vîrste fragede asimilează nu doar informaţia pe care aceştia o expun, ci şi comportamentul lor, în subconştient ajungînd să fie unele din primele modele din viaţa unui copil. Nu cred că există un profesor ideal pentru că, aşa cum am zis, fiind oameni sînt imperfecţi, dar avînd în vedere că am experienţa a 12 ani de şcoală, voi încerca să fac un prototip cît mai aproape de adevăr, mă rog, cît mai aproape de adevărul meu. În primul rînd, la mine pe primul loc ar fi toleranţa, dar nu toleranţa aia ajunsă la extrem care duce la filmuleţe pe YouTube stînjenitoare pentru şcoală, ci o toleranţă care să impună respect. Ca „regim politic“ cred că ar trebui să înlăturăm despotismul în ceea ce priveşte sala de clasă. Chiar nu mai e nevoie de tirani care să transforme catedra în sac de box şi să bată în ea pînă le iese sufletul. Da, ştiu poveştile cu părinţii care „făceau carte mai bine decît se face în ziua de azi“ prin puţin „pus la punct“, dar în ziua de azi, în care *entertainment*-ul e ridicat la cel mai înalt rang şi toată lumea pare să fie într-o continuă stare de relaxare, profesorii duri şi lipsiţi de orice urmă de umanitate creează o notă destul de discordantă cu realitatea înconjurătoare. Deci am vorbit despre toleranţă şi o urmă de relaxare, dar să vorbim şi despre ora în sine.

> *„Citeşte nu pentru*
> *a contrazice, nici pentru a crede,*
> *ci pentru a cîntări şi a lua*
> *în considerare.“*
>
> FRANCIS BACON

De-a lungul timpului am avut parte de cele mai diverse cursuri. Ore de şcoală în care eram bombardaţi cu informaţii din cărţi pe care trebuia să le reproducem în caiet şi care chiar nu aveau noimă, ore în care se instaura tirania şi nu aveai voie să mişti în front că altfel riscai să ai probleme, ore deosebit de relaxante cu profesori deschişi care îţi predau materia în aşa fel încît nici nu îţi dădeai seama că e oră de curs sau o discuţie lejeră în parc. Am reuşit în aceşti ani să adun cîte o trăsătură de la fiecare şi acum să le cumulez. De la unii profesori aş vrea să iau răbdarea, răbdarea aceea supraomenească cu ajutorul căreia se face lumină atunci cînd bezna a acaparat tot, de la alţii voi lua simţul umorului, o calitate esenţială unui profesor dacă vrea să se facă plăcut, un „om de spirit“. Cu toţii avem zile proaste şi sîntem indispuşi uneori, iar o glumă făcută de un profesor îţi poate schimba toată starea de spirit. O altă calitate pe care foarte puţini profesori o au este entuziasmul de a veni la orele noastre. Ştiu că sîntem destul de dificili la vîrstă adolescenţei, dar să vezi un profesor care intră cu zîmbetul pe buze la oră şi chiar vrea să îţi arate ce ştie el şi să te atragă în jocul cunoaşterii e o nestemată a învăţămîntului în ziua de astăzi. Vrem oameni interesaţi de materie pentru ca noi să putem să manifestăm acelaşi interes. Deci să recapitulăm: răbdători, simţ al umorului, interesaţi, relaxaţi. Trăsături frumoase şi ideale pentru un profesor, dar să nu uităm şi de puţin statut. Trebuie. De ce? Pentru că, hai să fim serioşi, dacă acest statut nu este impus, profesorul nu o să fie niciodată luat în serios. Şi ultimul punct ar fi nivelul de pregătire, cu care trebuia chiar să încep.

De la profesorii mei, de-a lungul timpului, nu am avut cele mai mari aşteptări, doar unele de bun-simţ, ca să zic aşa. În primul rînd, am vrut oameni capabili, cu o privire inteligentă, pe care să îi simţi acolo în clasă, nu pierduţi şi distanţi. În era Internetului şi a accesibilităţii e foarte uşor să îţi iei informaţia de oriunde şi rolul profesorilor nu mai e acelaşi, de aceea avem nevoie de o prezenţa umană şi nu de o carte care să recite cu glas tărăgănat. Am vrut să fie deschişi şi umani. Eu sînt sigură că pe parcursul vieţii nu o să îmi aduc aminte condiţionala de tipul trei la engleză, dar o să îmi aduc aminte de povestioarele doamnei profesoare de engleză. Acele povestioare care te mai relaxează şi te scot din atmosfera aia apăsătoare. Aşteptarea mea cea mai mare a fost să nu mă trezesc dimineaţa şi, cu cina din seara precedentă în gît, să mă urnesc cu greu către şcoală pentru că urmează chinul, ci am avut aşteptarea să mă duc cu o oarecare linişte, deoarece cu bucurie, să fim serioşi, nu prea te poţi duce la şcoală, pentru că implică muncă, implică stresul de a reuşi. Dar dacă ai profesori competenţi, acest stres se poate diminua şi rămîne doar munca.

E greu să idealizezi conceptul de profesor, ei fiind, în definitiv, nişte oameni imperfecţi, dar poate de asta avem nevoie şi noi, elevii, să simţim imperfecţiunile acestea, să realizăm că ele formează cu adevărat oamenii şi îi fac unici. În sistemul educaţional românesc ar trebui înlocuit piedestalul de marmură pe care sînt urcaţi profesorii cu unul dintr-un material mai puţin dur, mai flexibil. Şi cred că ar fi cazul ca şi programa şcolară să fie puţin revăzută (revizuită), pentru că, în definitiv, profesorul ideal are nevoie de o programă ideală.

***Mimi Popescu** este elevă în clasa a XII-a la C.N. „Mircea cel Bătrîn“ din Rîmnicu Vîlcea şi vrea să devină doctor militar.*

■ ■ ■

DILEMA VECHE
Profesia de profesor

Valentina BÂCU

Elevii cuminți ai şcolilor noastre

Prima dată îi caut privirea. Încerc să ghicesc cum a fost ziua lui, dar nu-l întreb nimic. Mi-ar răspunde, invariabil, că „a fost bine“. O zi obişnuită, într-o şcoală obişnuită. În care un elev petrece în clasele primare, în medie, 640 de ore în fiecare an. Suficient timp, aş spune, pentru ca orice învăţător să ajungă să-şi cunoască bine fiecare elev. Şi să poată spune mai mult despre el decît „copilul dumneavoastră este / nu este cuminte la şcoală“.

Cînd am auzit această etichetă pusă copilului meu, am început să mă îngrijorez. Şi, în cele din urmă, am luat hotărîrea de a-l muta într-o altă şcoală. Fiindcă de această „cuminţenie“ instituţionalizată m-am ferit şi eu pe toată perioada şcolarizării mele şi încerc să o evit şi în cazul copiilor mei. *Cuminţenia* înţeleasă ca *supunere,* dar şi ca *îngrădire a libertăţii de exprimare şi de manifestare*. Încă o ghicesc, uneori, în prima îmbrăţişare pe care o primesc de la şcolarul firav, uşor apatic, pe care îl recunosc cu greu în mulţimea de cămăşi albe şi capete tunse scurt, uniform. Încercăm să ieşim cît mai repede din acest spaţiu care simt că-l împovărează mai mult decît ghiozdanul greu din spate.

Îl întreb ce mai este nou pe una dintre planetele pe care şi le inventează, dacă a mai fost vreun tsunami în largul unui ocean inventat tot de el sau dacă a mai apărut vreo specie nouă de animale pe vreo planetă şi-l invit să pornim spre un loc drag lui. Imaginar. Fiindcă acesta este trucul pe care îl folosesc pentru ca el să redevină copilul exuberant, curios, dornic de a povesti. Şi, ca întotdeauna cînd vorbeşte despre ceva care-l pasionează, se transpune cu totul în poveste. Ochii îi strălucesc de încîntare, faţa i s-a înveselit brusc, iar el povesteşte cu însufleţire despre un nou sistem solar care tocmai prinde viaţă în imaginaţia lui. Mă bucur că-l pot însoţi în cele mai multe aventuri. Că sînt în fiecare zi lîngă el şi am timp să-l ascult. Şi să-i pun întrebări sau să-i răspund la nenumăratele lui curiozităţi şi nelămuriri. Legate de şcoală, de viaţă, de fapte care s-au întîmplat în trecut şi pe care ar vrea să le înţeleagă sau în legătură cu lumi care încă nu au fost descoperite. Iar atunci cînd este cuprins de stări de amorţeală, de plictiseală sau de teamă, încerc să-l provoc să-şi folosească creativitatea pentru a ieşi din ele.

La şcoală se merge doar două zile pe săptămînă, pauzele sînt mai lungi decît orele.

Adesea, îmi povesteşte despre o ţară cu un nume ciudat, unde lucrurile sînt pe dos faţă de cum se întîmplă aici. Week-endurile, de exemplu, se întind pe cinci zile, la şcoală se merge doar două zile pe săptămînă, pauzele sînt mai lungi decît orele, iar pentru acasă, evident, nu se dau teme. Profit de portiţa deschisă pentru a afla ce i-ar plăcea lui să facă la şcoală, în afară de ceea ce am aflat deja. *Să se joace mai mult.*

Copilul tînjeşte după joacă şi acasă, şi la şcoală. Din păcate, în cele mai multe şcoli din România, el trebuie să se adapteze unui regulament rigid, din care joaca este exclusă sau, cel mult, rezervată pauzelor şi elevilor. Deşi se tot discută şi la noi în ultima vreme despre importanţa pe care o are jocul în procesul de învăţare, despre aplicarea metodelor nonformale de învăţare în şcoli, despre faptul că educaţia şi jocul nu ar trebui să se excludă. Ca răspuns, Ministerul Educaţiei Naţionale a demarat de cîţiva ani programul „Să ştii mai multe, să fii mai bun!“, în cadrul căruia elevilor li se permite, în Săptămîna Altfel, să se joace mai mult, să rîdă, să vină fără uniformă, să fie din nou copiii zglobii pe care ni-i dorim. Aşadar, unui profesor i se permite, oficial, ca timp de cinci zile pe an să acorde atenţie *intereselor, preocupărilor şi talentelor elevilor*. Nu am observat nici mai mult entuziasm din partea profesorilor, nici mai multă veselie în curtea şcolii în timpul acestei săptămîni. Doar copii mai derutaţi şi mai obosiţi. De vizitele pe bandă la muzee, la biblioteci, la fabrici de pîine sau de ciocolată. De faptul că, după ce un semestru întreg în care li se se spune cum, cînd şi ce să deseneze, deodată li se cere să fie creativi şi originali. Pentru ca în următoarele zile să li se ceară să redevină *cuminţi* şi atît…

Pare şi mai încurcat acest sistem educaţional, şi mai fără de ieşire. Fiindcă, de cele mai multe ori, profesorii care chiar vor să facă şcoală altfel par să se lupte cu mori de vînt. Să păcălească sistemul. Şi programa şcolară. Să cîştige bunăvoinţa conducerii şcolii. Şi a părinţilor. Să colaboreze cu artişti şi oameni de cultură. Din fericire, am aflat că există o comunitate a artiştilor, educatorilor, operatorilor culturali şi şcolilor interesate în dezvoltarea de activităţi culturale în context educaţional (realizată prin programul „Susţine cultura în educaţie“), căreia m-am alăturat şi eu în semn de solidaritate cu profesorii care vor să schimbe lucrurile din interior. Şi pentru care mi-aş dori şi eu cîteva schimbări.

> *„Pentru ca educarea copiilor*
> *să fie încununată de succes,*
> *trebuie ca educatorii să se educe*
> *neîncetat pe ei înşişi, să se ajute*
> *reciproc întru realizarea*
> *din ce în ce mai desăvîrşită*
> *a aspiraţiilor lor.“*
>
> LEV NICOLAEVICI TOLSTOI

Mi-aş dori ca profesorii copiilor mei să fie mai bine plătiţi. Şi să fie modelele copiilor noştri. Să nu mai predea la clase cu peste 30 de elevi. Ca să-şi facă timp să-i asculte mai mult. Şi să mai aibă energie să se joace cu ei. Să găsească modalităţi de a le stîrni curiozitatea faţă de lumea necunoscută ascunsă în manuale. Să găsească mijloace de a le stimula imaginaţia şi pofta de învăţare. Sau să ceară ajutor. Pentru ca şcoala să nu mai fie locul copiilor cuminţi, ci a celor care vor să revină la şcoală. Cu plăcere. Şi cu bicicleta. Fiindcă aşa îşi doreşte băiatul meu.

Valentina Bâcu *coordonează asociaţia culturală „Cîte-n lună şi-n mansardă“ şi este mamă a doi copii.*

■ ■ ■

Carmen DELCEA

Timp de gîndire

Acum mulţi ani, la începutul activităţii mele ca profesor, am citit o scrisoare interesantă, atribuită lui Abraham Lincoln – deşi autenticitatea ei este discutabilă. Scrisoarea era adresată profesorilor fiului său. M-au marcat atunci şi m-au urmărit ulterior toată viaţa cîteva pasaje despre menirea profesorului: „Învăţaţi-l dacă puteţi minunăţia cărţilor… şi totuşi, daţi-i timp să se gîndească la misterul etern al păsărilor cerului, al albinelor de sub soare şi al florilor de pe cîmp. În şcoală, învăţaţi-l că e mult mai onorabil să eşueze decît să trişeze. Lăsaţi-l să aibă curajul de a fi nerăbdător. Lăsaţi-l să aibă curajul de a fi brav. Învăţaţi-l să aibă întotdeauna încredere în el însuşi, deoarece apoi va avea încredere în umanitate. Aceasta este o cerinţă mare, dar vedeţi totuşi ce puteţi face…“ Am înţeles atunci ceea ce intuisem deja, că meseria mea acordă timp de gîndire copiilor, ceea ce presupune vocaţie, dragoste, răbdare (multă răbdare!), curaj, emoţie şi, de ce nu, un risc asumat.

Predau matematica şi nu întotdeauna acest obiect este foarte îndrăgit de elevi. Am învăţat de la profesorii mei că matematica înseamnă mult mai mult decît formule şi rezolvări de probleme. M-am străduit ca profesor să-i învăţ pe elevii mei să descopere frumuseţea matematicii, ineditul unei rezolvări, eleganţa unui raţionament, accesul la filozofia acestei ştiinţe şi, în esenţă, o noimă a vieţii înseşi, camuflate în spatele operaţiilor matematice. Cu unii am reuşit, cu alţii – mai puţin. Cred, şi le spun şi elevilor, că matematica este un mod de viaţă şi un mod de gîndire, o *forma mentis*. M-au ajutat să am această perspectivă doi matematicieni dragi sufletului meu. Întîi, Grigore Moisil – pe care l-am redescoperit citind *Un om ca oricare altul* (autor Viorica Moisil) – cu umorul neaoş şi vorbele de duh care îţi merg la inimă şi te fac să vezi altfel raportul dintre viaţă şi matematică. La fiecare serie nouă ca diriginte, le spun părinţilor şi elevilor mei un citat-avertisment din Moisil: „Ca să aibă personalitate, copilul – şi acest lucru este valabil şi pentru elev faţă de profesor – trebuie să se rupă de părinţi, să acţioneze aşa cum gîndeşte el.“ Ei au 14 ani, dar asta-i calea de a deveni autodidacţi, independenţi, de a fi pe cont propriu. Cealaltă personalitate în care am găsit un model pînă în ziua de azi este Solomon Marcus, matematicianul de excelenţă pe care am avut privilegiul de a-l avea profesor. În 1987 (eram deja profesoară de un an!), un elev mi-a dăruit cartea *Şocul matematicii* şi am considerat că asta nu poate fi o întîmplare. Iubesc această carte pentru că m-a învăţat multe la început de drum, aşa cum profesorul meu m-a învăţat, dincolo de analiza matematică, să fiu atentă la detalii, la emoţii, la rostul greşelii şi al reuşitei.

> *„Mai importante*
> *decît programa sînt metodele*
> *de predare şi spiritul*
> *în care se face predarea.“*
>
> BERTRAND RUSSELL

Iubesc şcoala în care vin ca profesor la fel cum iubesc matematica. Şi tocmai de aceea cred că mulţi profesori nu sînt doar „prestatori de servicii“ – sînt mulţi care îi percep aşa. Profesorii sînt oameni care oferă încă, societăţii întregi, un timp de gîndire.

Carmen Delcea *este profesoară de matematică la C.N. „Mihai Eminescu“ din Buzău.*

■ ■ ■

Cum arată profesorul ideal?

■ Profesorul ideal este ca un duh într-o lampă, un duh ce îndeplineşte fiecare dorinţă a elevului său. Apoi e important să nu ştie ce e plictiseala. Să nu-i terorizeze pe cei fără talent la desen – mama a desenat atîtea naturi moarte sau vii încît am terminat toate foile pe care le aveam în casă. În viziunea mea, profesorul acesta ar putea fi un tinerel priceput la materia pe care o predă. (Andrei Mihalcea)

■ Mă gîndesc la domnul Vucea şi îmi dau seama că profesorul ideal ar fi exact opusul. Ar trebui să-şi ajute elevii şi să-i facă să se simtă ca între prieteni. (Beatrice Maftei)

■ Poate că multor copii nu le place şcoala din cauza profesorilor – am tot văzut asta la televizor. Lumea este un fel de labirint în care profesorii ne sînt călăuze. (Bianca Oprişanu)

■ Bine ar fi dacă la unele ore predarea s-ar face în format electronic, ca să nu mai venim cu atîtea cărţi şi caiete care, la urma urmei, sînt destul de grele. (Ana-Maria Ilea)

■ Profesorul ideal ar fi ca acela din *Steaua fără nume* – la fiecare oră ar intra pe uşa clasei cu o carte şi ne-ar citi fragmente din ea, în aşa fel încît timpul să treacă repede şi să nu simţi că eşti la şcoală. (Vlad Popa)

■ Ar arăta ca un actor de la Hollywood: înalt, cu o statură de atlet, cu un zîmbet alb, de invidiat. Cel mai important lucru ar fi să învăţăm de dragul lui! (Arina Tacu)

■ Pentru mine, profesorul ideal ar fi cel tehnologizat, adică cel căruia să-i scriem lecţiile pe telefon şi să i le trimitem. Şi la sfîrşitul orei să ascultăm o muzică lentă, dar plăcută. (Luca Ilie)

■ Cum ar arăta profesorul ideal? Cam greu de spus. M-am obişnuit cu profesorii pe care-i am. Să nu facă eforturi mari cînd spune vreo glumă?! (Mihai Nae)

■ Aş vrea să îl doară burta, nu de la vreo mîncare stricată, ci de la cît de mult a rîs cu elevii săi. Să îl doară ochii de la cît de mult a citit. Să îl doară în gît de la cărţile frumoase despre care le-a povestit altora. Să fie mai mult decît profesor: să fie om, prieten... (Ştefania Mocanu)

„Baza oricărei formaţii intelectuale, civice, morale, trebuie pusă în anii şcolii primare.“

ŞTEFAN AUGUSTIN DOINAŞ

■ Ador profesorii care predau ALTFEL şi, totodată, sînt mult mai eficienţi în predarea materiei, demonstrînd că se poate învăţa şi aşa. (Aida Roşca)

■ Să aibă dăruire şi să combine utilul cu plăcutul, în mod creativ, astfel încît lecţia să fie 80% reţinută din clasă. „Ridică-te şi zi lecţia!“ ar trebui să dispară. (Constantin Toma)

■ Profesorul ar trebui să nu favorizeze pe nimeni, să aibă simţul umorului şi să nu abuzeze de puterea lui: să nu jignească, să nu ţipe şi să nu ne critice excesiv. (Răzvan Enache)

■ Un profesor ideal nu pune întrebarea „Aţi înţeles?“ abia după ce a umplut două table de informaţii cu totul noi. Nu dictează toată ora şi nu iese din clasă rostind un „Bună ziua!“ apăsat, care îţi dă de înţeles că nu-i face nici o plăcere să se afle acolo. (Roxana Iasocec)

„Ridică-te şi zi lecţia!“
ar trebui să dispară.

■ Să nu stea la catedră, să asculte şi să pună note toată ora. Să ne arate noi căi ale cunoaşterii, ca să ajungem la lucrurile nemaivăzute pînă acum. Să nu ne penalizeze pentru fiecare greşeală pe care o facem. (Adrian Şerban)

■ Profesorul ideal este, mai întîi de toate, om, şi face greşeli, dar trebuie să fie capabil să-şi recunoască greşeala, pentru că elevii întotdeauna îl vor ierta. Dar numai o dată, că a doua oară nu mai e greşeală! (Roxana Pătruţ)

■ Nu ar trebui să fie îmbrăcat în fiecare zi la costum şi să stea nemişcat pe scaunul de la catedră, dar nici să alerge printre bănci, purtînd maiou şi pantaloni scurţi. Iar ca înfăţişare, nu contează dacă are sau nu o cicatrice pe faţă sau alte chestii, dacă ştie să predea şi să te ţină atent la oră fără să te plictisească. (Dragoş Matei)

■ Profesorul ideal nu-ţi spune mereu că fără materia lui nu ajungi nimic în viaţă şi nici că este în interesul tău să ai media 10. Nu îţi predă patru ore la rînd ca să te asculte apoi zece ore, tot la rînd. Nu îţi predă în ultimele cinci minute din oră. Nu ţipă la tine cînd vorbeşti cu colegul de bancă, deşi tu faci asta o dată pe semestru. Alege să nu-ţi predea materie inutilă, deşi e în programă. Reuşeşte un lucru aproape imposibil, acela de a te face să-ţi placă materia lui. (Laurenţiu Ivan)

■ Prin esenţa sa de om, un profesor nu poate fi niciodată perfect, ideal. Pentru ca el să existe, ar trebui să oglindească toate aşteptările noastre de elevi, ceea ce deocamdată nu este posibil. Cînd mă gîndesc la un profesor, îmi vin în minte cei mai dragi pe care i-am avut de-a lungul timpului, însă nici unul nu a fost perfecţiunea coborîtă din cer la catedră. Rezonanţa acestui cuvînt, *ideal*, răsună în mintea mea ca într-o peşteră. Ca în *Bibliotecarul* lui Arcimboldo, pot crea un profesor ideal dacă-l operez pe fiecare în parte şi iau părţile care îmi plac pentru a-mi construi un Frankenprof. (Mădălina Miclea)

■ Să depăşească statutul de profesor. Acest lucru se întîmplă cînd zidul rigid şi rece care ţine strict de profesionalism şi de condiţia de profesor, om superior oricărui elev sau student, se prăbuşeşte. Nu este un proces uşor, pentru că presupune cunoaştere şi autocunoaştere. Fiecare cărămidă este dărîmată cu un anumit efort din partea ambelor părţi. Abia atunci cînd zidul acesta s-a prăbuşit şi încă se mai văd în aer cîteva firicele de praf, profesorul obişnuit devine profesorul ideal. (Bianca Pârvu)

anchetă realizată de
prof. Mihaela NICOLAE,
C.N. „Mihai Eminescu“, Buzău

■ ■ ■

Mihaela NICOLAE

Sarah Jessica Parker şi bănuţii de covrigi

Îndes în sacoşă, în ultimul moment, *Un motan pe nume Bob,* de James Bowen, şi *Tatăl celuilalt copil,* de Parinoush Saniee. Să am ca premiu pentru cei de la a IX-a care au citit deja, cu adevărat, cîteva capitole din *Ciocoii vechi şi noi,* romanul lui Nicolae Filimon.

La începutul orei, dintre „cititori“, Aida e cea mai convingătoare. Ne spune cu entuziasm de ce i-a plăcut Nicole Krauss, *Un bărbat intră în cameră*. Aşteptările mele sînt depăşite. Ce elevi am! Ce profesor grozav trebuie că sînt! Aida are şi un caiet grozav, de student la Arte, cu desene şi decupaje, ilustrări ale lucrurilor pe care le discutăm. La sfîrşitul caietului a lipit o fotografie: ea, la mare, se văd valurile, se vede nisipul, totul în alb-negru. Fotografia este făcută în tabăra în care tocmai am fost cu ei, la Eforie Nord. O laud şi îi spun, pentru toată clasa, că prin creativitate ieşim din anonimat şi din plictiseală.

Apoi discutăm despre Rossini în lectura lui Nicolae Filimon, primul nostru cronicar muzical, despre *Bărbierul din Sevilla,* belcanto şi opera bufă. Băieţii conectează Internetul şi eu pregătesc boxa-minune (o port după mine, în geantă), ca să ascultăm o secvenţă muzicală. Şi-mi place cum decurge ora, elevii par numai ochi şi urechi, le place sunetul muzicii, aşa cum îmi place şi mie...

Dar între iluzie şi deziluzie, în viaţa de profesor, nu-i decît un pas. La un moment dat, în plin avînt profesoral, ies din filmul cu pisici aristocrate: descopăr că unul dintre băieţi nu şi-a scris tema. Totuşi, se apără el, a completat cîteva rînduri în jurnalul orei de română (un fel de temă permanentă), ceva despre Sarah Jessica Parker, o chestie despre dragoste, nu înţeleg bine ce. Am vorbit noi la oră despre Sarah-şi-nu-ştiu-mai-cum? Nu, n-am vorbit, dar i-a plăcut citatul şi l-a luat de la Bianca, deci Bianca este de vină. Şi descopăr repede crudul adevăr: jumătate de clasă nu are temă, deloc – avuseseră de relatat, în zece rînduri, povestea hatmanului Cărăbuş din *Ciocoii...,* un fante de mahala, o poveste pe care o ştiau deja, o citiserăm în clasă, trebuia doar pusă pe hîrtie. Ce elevi am! Ce profesor groaznic sînt! Mă gîndesc să ies, pur şi simplu, din clasă, aşa sînt de dezamăgită. Să fac o scenă de melodramă nu-mi stă în fire. Să trec cu vederea, nici asta nu pot, că nu-şi mai scriu temele în veci! Şi am şi ora următoare la ei. Noroc că se sună şi, coborînd două etaje, îmi mai trece supărarea. În cancelarie, o colegă îmi povesteşte cu haz că a avut asistenţă la oră, a venit directorul, iar jumătate de clasă a apărut, molfăind din sandviciuri, încă vreo zece minute după aceea.

Mă întorc în clasă ştiind că nu pot sta supărată pe ei, dar mă prefac că sînt, nu-i privesc, mă uit în podea şi le predau. Ca într-un joc de-a şoarecele şi pisica, îmi prind privirea şi-mi zîmbesc larg, spunîndu-mi, fără să-mi spună, că este momentul să ne-mpăcăm, ce atîta tevatură şi cu tema asta, n-au timp, nu le plac temele, profesorii ar trebui să înţeleagă că şi zece rînduri sînt multe uneori! Am găsit o soluţie: uite cum facem, nu pun 2, dar cine nu a scris acasă o să scrie acum, în clasă, în ultimele minute ale orei. Mă întreb cu cine semăn mai bine în asemenea momente: cu Don Quijote? Cu Sisif? Cred totuşi că cel mai rău e să fii Sancho Panza! Să nu ai aşteptări de nici un fel.

Mă grăbesc spre casă, mai am de citit cîteva pagini din *Femeile lui Lazăr,* un roman minunat al Mariei Stepnova, de făcut un eseu despre exilul lui Ovidiu la Tomis, de corectat nişte lucrări... Mă opresc în piaţă, lîngă şcoală, să cumpăr covrigi. Doamna de la tejghea insistă să-mi dea restul, pînă la ultimul bănuţ, fiindcă ştie (de unde?) că sînt profesoară şi a auzit şi dumneaei că profesorii au salarii mici. Vreau să-i dau replica, dar nu găsesc cuvîntul, aş vrea să-i spun că nu e chiar aşa, dar nu mă lasă, îmi tot îndeasă bănuţii ăia de aramă în palmă.

„Pregătirea înseamnă totul. Conopida nu este altceva decît o varză care a fost educată într-un colegiu.“

MARK TWAIN

***Mihaela Nicolae** este profesoară de limba şi literatura română la C.N. „Mihai Eminescu“ din Buzău.*

■ ■ ■

STILURI & STILOURI

Maria IORDĂNESCU

iasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Metafora mărgăritarelor, cu bicicleta prin deltă

Revin în forfota jurnalistică examenele naţionale, bacalaureatele, testările etc. E sezonul lor, al perlelor culese din teze şi al procentelor mici de „supravieţuitori“, la capătul zilelor de foc ale sfîrşitului de ciclu şcolar.

Într-un articol publicat pe site-ul România curată, doamna Alina Mungiu-Pippidi, unul dintre singurii oameni din ţară care trece vitejeşte de stadiul bombănelilor şi ajunge, cu mînecile suflecate, la cel al soluţiilor, prezintă unul dintre zecile de subiecte propuse spre rezolvare la bacalaureat. Sînt subiecte născute din vanităţile inepte ale profesorilor, subiecte sterile, inutile, a căror rezolvare este cvasi-imposibilă pentru un absolvent normal de liceu şi, la urma urmei, fără nici o relevanţă pentru ceea ce are el de făcut în viaţa de după şcoală. Şi, mai ales, ele nu reflectă şi nu fac apel la experienţa şi preocupările individuale şi de generaţie.

Scriu de mult despre subiectele cu pricina. Am dat de-a lungul timpului exemple de chestionare şi bareme de corectare aberante, care dovedesc că cei care se ocupă de mersul învăţămîntului nu au încă în minte profilul unui absolvent integrat în piaţa muncii, nu ştiu care sînt direcţiile şi standardele la care să se raporteze atunci cînd propun un program de formare a unui copil de început de secol XXI.

Iată cîteva exemple culese, de data aceasta, din examenele de clasa a VIII-a: „alcătuieşte o compunere de 10-15 rînduri despre o pădure imaginară sau despre care ai citit, folosind un limbaj expresiv“. Dacă nu eşti Geo Bogza sau Calistrat Hogaş, subiectul nu e foarte stimulator: nu toţi avem metaforele şi epitetele la îndemînă, ca să nu mai spunem că interesul pentru copaci – deşi la ordinea zilei – este, cred, relativ scăzut în rîndul adolescenţilor, ca şi experienţa lor personală în materie. Alt subiect: „prezintă-ţi în zece rînduri opinia faţă de dificultăţile plimbatului cu bicicleta prin Delta Dunării“. În cazul în care nu e vorba de cine ştie ce complot misterios pus la cale de cei de la CNADNR, „opinia“ oricărui om normal despre acest subiect poate fi formulată într-o singură propoziţie: în Deltă e greu să mergi cu bicicleta din cauza mlaştinilor, a apelor, a vegetaţiei bogate şi fiindcă nu sînt piste pentru biciclete. La un alt examen li se cere copiilor să explice, tot în 10-15 rînduri, semnificaţia titlului poeziei „Noapte de iarnă“, în poezie fiind descrisă, evident, o noapte de iarnă. De unde ne dăm seama? Fiindcă ni se spune explicit că e noapte şi că ninge. După titlu, se cere o analiză a primului vers: „cad din cer mărgăritare peste oraşul adormit“. Subiectului i se dă „rezolvarea model“ în lista cu bareme. Iată deci cum ar trebui să sune textul unui elev de clasa a VIII-a ca să ia nota 10: „Primele două versuri ale poeziei nuanţează ideea prefigurată de titlul poeziei creînd o imagine vizuală a ninsorii în contrast cu liniştea unei nopţi de iarnă. Metafora mărgăritarelor conferă strălucire/luminozitate sclipitoare fulgilor de zăpadă care se aştern în liniştea nopţii. Versurile sugerează o puternică opoziţie între strălucirea fulgurantă a zăpezii care se aşterne şi lipsa de sonoritate a decorului de iarnă descris“. Este un delir, o analiză maniacală, nişte gablonzuri atîrnate de versurile unei poezii splendide, în speranţa că se vor transforma în bijuterii veritabile. Nici vorbă. Într-un alt an, elevilor li se cere să creeze o poveste fantastică în jurul personajului Apolodor, pinguinul lui Gellu Naum. Dar de ce le-am cere una ca asta, cînd animalul cu pricina a avut parte deja de aventuri extraordinare, povestite magistral şi cunoscute de toată lumea? Ca să-l punem la punct pe Naum că nu e singurul care poate?

După cum spuneam, subiecte inutile. Fără sens. Făcute pentru rutina profesorală şi anihilarea celor care sînt confruntaţi cu ele.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

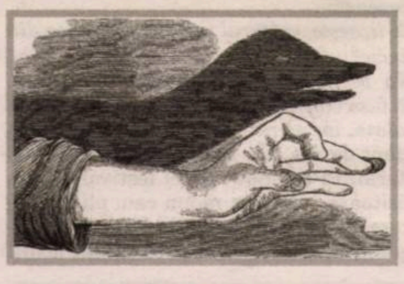

Iaromira POPOVICI

bazar

Locurile, oamenii şi poveştile Lilianei Nicolae

***L**ocuri. Oameni. Poveşti* este cartea de reportaj (Casa de Pariuri Literare, 2015) pe care Liliana Nicolae şi-a lansat-o de curînd la Bookfest. Multe dintre reportajele ei au apărut chiar în *Dilema veche* (altele au fost făcute pentru *ELLE* şi Radio România Actualităţi). Primul ei merit e că reabilitează un gen, din punctul meu de vedere, esenţial pentru presa scrisă, destul de uitat şi neglijat, şi anume reportajul, în accepţia lui „curată“, clasică. Cu reporterul dedicat, care se deplasează la faţa locului, unde nu numai că stă de vorbă cu oamenii, ci şi observă tot ce mişcă, neomiţînd nici un detaliu relevant. Ba chiar participă la acţiune, existînd drept personaj şi un „eu naratorial“, care trăieşte din plin momentele (mănîncă, bea, vorbeşte, oboseşte), fără a face exces de opinie: „Peste cîteva zile, ne întîlnim să alergăm împreună. (…) Doamna Pagu îmi dă primele lecţii. (…) Îmi arată şi curînd prinde viteză. Eu – pe lîngă ea, încerc să ţin pasul.“ („Doamna Pagu aleargă“)

Liliana Nicolae îşi păstrează, de fiecare dată, în poveştile ei, obiectivitatea jurnalistică. Căci, de fapt, ea scrie poveşti, dar poveşti adevărate, cu oameni adevăraţi. Diferenţa dintre acestea şi proza scurtă e că, în cazul celor dintîi, stilul nu contează foarte mult: reiese, implicit, din bogăţia conţinutului. Realitatea bate stilul.

Dar care este această realitate? Este cea a „României profunde“, cum a tot fost numită. O colecţie de mituri şi brand-uri naţionale, locuri controversate, în jurul cărora a fost ţesută, în timp, o aură – locuri precum Delta, Zimnicea, Sighişoara, satul Buzescu, Valea Jiului, Cuca Măcăii şi Cucuieţii din Deal. Şi personaje emblematice pentru cîteva probleme importante şi nerezolvate ale societăţii româneşti de tranziţie şi posttranziţie, precum: autiştii, bolnavii de SIDA, persoanele cu sindrom Down, homleşii, copiii abandonaţi, bătrînii, preoţii.

Spaţiile în care intră autoarea îşi au legile lor. Una dintre ele este lentoarea, nemişcarea caracteristică locurilor în care nu se întîmplă nimic. Dar despre care, de multe ori, locuitorii lor cred mai mult bine decît ar trebui: „Oamenii cartierului, însă, nu se grăbesc niciodată. Fac totul în propriul ritm, dictat de un soi de *dolce far niente*. Vorbesc cu străinii care vin prin cartier. Se strigă la poartă. Îşi umplu sifoanele. Vecinii se mai vizitează. (…)“; „Avem de toate! Şi sîntem în urcare“, spune una dintre fetele din Cazăneşti, care nu e nici sat, nici oraş.

Oamenii, unii dintre ei, se cred, de asemenea, (şi) altceva decît sînt: „Anatol Ghilea este un bărbat înalt şi slab, cu mîinile muncite. Se recomandă fermier. (…) De ceva vreme, şi-a pus în cap să facă Căzăneştiul din nou comună. Zice că e inamicul public nr. 1. Aşa îl vede primarul. Alţii spun că e reclamagiu de meserie.“ Alte personaje, însă, mai ales cele aflate în situaţii defavorizate, chiar tragice, sînt prezentate cu o anumită duioşie, afectivitate, pe un alt ton, nici acesta lipsit de obiectivitate: „Alexandru, Mădălina şi Florin au ochii alungiţi, faţa puţin turtită şi un zîmbet larg. Ai putea să crezi că sînt fraţi. De fapt, au sindromul Down. Iar persoanele cu sindromul Down arată cam la fel.“ („Cromozomul care dă peste cap ordinea din corpul nostru“)

Două personaje se disting în mod special din poveştile Lilianei: domnul Cîmpeanu – un orfan care moare de frig şi de foame la Spitalul de Psihiatrie din Poiana Mare. Şi doamna Pagu, o alergătoare acum octogenară, care poate fi considerată un *alter ego* al autoarei (şi una, şi alta, văzînd lumea din mişcare): „Apoi, femeia care a mers toată viaţa pe jos a ieşit la pensie. Îi murise soţul şi simţea că pică într-o depresie. «Trebuia să iau măsuri!» – îmi spune pe un ton hotărît, aproape milităresc. «Neapărat trebuia să fac ceva!» Şi a început să alerge. La început, prin parcul central din Bacău. (…) Însă, alergînd aşa, prin parcul din Bacău, lîngă care era şi un combinat care emana tot felul de mirosuri, l-a cunoscut pe cel care urma să-i devină al doilea soţ. Şi lui îi plăcea să alerge.“

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

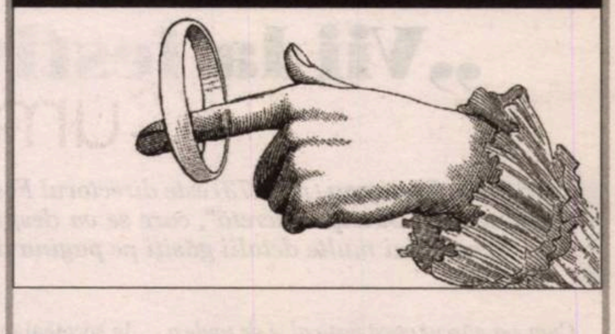

Moşi şi babe

„**D**omnule, erau două babe în tramvai… nu se mai auzea nimeni de ele.“ Treaba asta o spune maică-mea, care, tehnic, e şi ea o babă. Drept e că o spunea cu amuzamentul şi cu lejeritatea unui gras care face glume cu graşi, a unui evreu care face glume cu evrei sau a unei babe care rîde de babe. La fel de drept e că societatea asta a noastră n-are deloc răbdare cu bătrînii ei. Aşa cum n-are răbdare şi nici prea multă înţelegere pentru ăştilalţi, pe care îi vede a fi altfel; străini, ciudaţi, prea mici, prea mari, prea galbeni, prea roz, prea negri, prea bolnavi, prea necredincioşi, prea drept-credincioşi sau prea artişti.

Mă surprind deseori vorbind ireverenţios şi pomenind, aşa, de moşi şi babe. N-am destulă răbdare cu ei şi mai fac uneori şi ceva glume proaste cu seniori şi treburi din astea. Sigur că le fac cu drag, dar tot glume proaste se cheamă că sînt. Sindromul, în cazul meu, nu e foarte grav, mă irită nespus ştirile în care „o bătrînă de 51 de ani“ nu ştiu ce a făcut şi la fel de mult mă exasperează ăia care n-au loc de bătrîni prin autobuze. („Te caută moartea p-acasă şi tu…“, genul ăsta, ştiţi dumneavoastră.) Dar, la fel de bine, mă mai trezesc zîmbind ca proasta, a amuzament nevolnic, cînd văd o doamnă de 60 de ani la yoga. Pentru că societatea asta nu m-a învăţat că moşii şi babele sînt cetăţeni perfect egali cu restul, că sînt oameni care se bucură normal de viaţă şi că nu trebuie trataţi ca nişte persoane trase deja pe dreapta, ca nişte ciulini care ţi s-au agăţat de şosete şi nici ca nişte persoane invalide şi cu mintea slabă. Nu m-a învăţat societatea chestia asta pentru că nici nu face nimic să-i trateze pe bătrîni firesc, cu reverenţa neostentativă pe care o merită oricine. (Mi se spune că nici cu ăilalţi nu se poartă mai bine, aşa că ce să mai ceri, că totul ar trebui să înceapă de la pensiile de rahat şi apoi să ne educăm, dar asta e altă discuţie lungă.)

E gerontofobie pe aici, oameni. Ai sărit de 50, eşti pa. Las’ că nu se mai uită nimeni la tine şi pare că treci ca o umbră neobservată peste tot. Dar nu te mai angajează nimeni la 50 de ani – cînd totuşi omul e în deplinătatea tuturor forţelor sale. Ăştia de 20 de ani vorbesc de improbabila vîrstă de 40 ca despre alieni – ceva extrem de îndepărtat, neguros, indefinit şi în general nasol. Auzi fete de liceu prin metrou care-şi zic amuzate una alteia: „Nu-i tînăr, fatăăh, are 40 de ani!“ I-auzi de vezi, cum zice nea Costică, de iese cu ciurda de pisici leneşe după el pe stradă, la mine. Şi el, moş, desigur.

La 40 eşti deja copt şi fezandat, la 50 nu exişti, la 60 începe lumea să-ţi mai dea locul prin tramvaie, la 70 te caută moartea pe acasă şi ar cam trebui să-ţi închei socotelile, la 80 începi să devii o ciudăţenie, iar la 90… la 90 faci piese de teatru, nu ştiu. Pe afară, unde pensiile nu-s o bătaie de joc, îşi începe lumea viaţa abia după ce scapă definitiv de slujbă. N-ai loc de moşi şi babe occidentale prin muzeele lumii. Şi e foarte bine. Sper din tot sufletul să mă găsească bătrîneţea în liga lor. Ceea ce vă doresc şi dumneavoastră.

Drept e acum că mai găseşti şi multă lume în vîrstă care se victimizează cu mare plăcere. Cum era bunică-mea, de pildă. Cînd îi convenea era verde şi în putere, cînd nu, avea nevoie de toată asistenţa şi ajutorul ălora mai tineri. Nu vă spun cîtă ruşine am îndurat cînd plecam cu ea, cu troleul, într-una din nesfîrşitele ei vizite la una din babele din gaşcă. Dacă vreun puşti nu-i ceda scaunul încă de cînd punea Măria Sa piciorul în mijlocul de transport, se ducea ea ţintă la nefericit şi-i zicea (în tătară) că ar fi tare frumos dacă ar vrea să se ridice ca să stea ea. Ăla făcea ochii mari, înţelegea, nu înţelegea, se ridica totuşi, iar eu intram în pămînt de ruşine. După asta, bunică-mea se mai şi conversa public cu mine în aceeaşi limbă a noastră – tătara. Ruşinea copilului neterminat care eram era dublă: vorbeam altceva decît româna şi însoţeam o babă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Vii la festival şi te şi loveşte succesul“

– interviu cu scriitorul Cătălin LAZURCA –

Cătălin Lazurca *(n. 1973) este directorul Festivalului Internaţional de Literatură „Discuţia secretă“, care se va desfăşura la Arad în perioada 4-5 iunie. Mai multe detalii găsiţi pe pagina de Facebook a festivalului.*

© arhiva personală

Cum s-a născut acest festival şi de unde a primit numele?

A fost mai întîi o idee pe clubliterar.ro, cam pe cînd mai eram acolo doar nucleul dur, şi nucleul acesta, nefiind alcătuit din oameni de festivaluri şi colocvii, şi-a zis să se întîlnească la o pensiune de pe lîngă Sibiu, poate Păltiniş, doar fiindcă nu ne prea ştiam oamenii din Arad cu cei din Cluj, Bucureşti şi satul Weiten. Pe urmă, la vreun an după aceea, am omorît clubliterar.ro – nu ne e clar de ce, probabil pentru că ne tot plictisim pe rînd de una, de alta – şi ne-am mutat pe Facebook. Şi am făcut, nucleul acesta dur, o conspiraţie, falsul site pentru Daniel Cristea-Enache – asta a fost în 2012 –, l-am ţinut vreo două săptămîni, cît l-am putut ţine fără să plătim domeniul .ro pentru care am fost ameninţaţi cu judecata lumească. Şi în aceste două săptămîni, cît l-am rîs pe D.C.-E., care ne respecta totuşi, cineva a făcut pe Facebook chat-ul conspirativ căruia, se zice, Ionuţ Chiva i-ar fi dat numele „Discuţia secretă“.

După ce ne-au doborît respectul şi ameninţările lui D.C.-E., ne-am înviorat făcînd Brand-ul, site solar şi împăciuitor, în care ne-am dezvelit trupurile *ex-aequo* cu titanii. În felul acesta a mai trecut un an de pace, în care doar aşa ne-am văzut, cu brand-ul fizic dezgolit după curajul şi admiraţia fiecăruia. Dar a venit furia din canonul.net, în care am ras tot, şi frumoasa prietenie literară Komartin-Vancu, şi moaştele sinucişilor mediocri, şi exagerările Hertei Müller, şi pe astăzi notoriul Gabriel Chifu cu a sa „Poezie din Bănie“. Am ars ca magneziul şi ne-am oprit, dar „Discuţia secretă“ a rămas şi şi-a făcut festival.

Festivalul, de fapt, se făcea oricum, dar a venit gîndul obraznic să intre în *establishment,* şi aşa a ajuns să se numească festivalul „Discuţia secretă“, fiindcă şi Sorin Neamţu, care e artist plastic şi e dintotdeauna alături de noi, a spus că ne face şi expo la Fabrica de pensule, a spus şi că vede numele acesta superb pe un banner superb. Şi, de fapt, doar pe banner ne-am adunat, dar dac-au venit cei care-au venit, s-au bucurat, fiindcă n-a venit nimeni atunci pregătit să se plictisească, cum te mai duci de obicei pe la festivaluri şi colocvii – dar de unde să ştim noi asta, fiindcă la noi jocul e lejer superior, după cum a spus Dmitri Miticov cîndva despre cu totul altceva.

Printre atîtea festivaluri literare de la noi, ce îl diferenţiază, care sînt dimensiunea, identitatea lui şi idealul către care tinde?

Nu prea ştiu, chiar nu ştiu. Dacă nu pun la socoteală prima ediţie şi tabăra de la Săvîrşin, care se încheie festiv, pe un vîrf de deal, frumos, alături de oameni din sat, ultimul festival de literatură la care am participat a fost unul din 1999, la Satu Mare, Poesis, dar ce să mai ţin minte de atunci decît că s-a citit într-o biserică, mi se pare, că eram foarte mulţi oameni, la masă era ca la nuntă şi că pe vremea aia îmi plăcea mult Angela Marinescu – deci îţi dai seama ce era în capul meu.

Am mai citit bineînţeles pe net despre FILIT, FILB şi FILTM şi despre Bistriţa, şi, nu ştiu dacă-mi dai voie s-o spun, mi se par nişte chestii ultrapoliticoase, ceea ce e bine. Şi am mai văzut şi poze cu meciuri de fotbal cu scriitori, cred că de la colocviile tinerilor confraţi, la care iarăşi nu m-am dus cît am avut vîrsta, dar meciurile de fotbal mi s-au părut nişte ghiduşii OK. Oh, da, ar mai fi şi meciurile de ping-pong de la zilele revistei *Familia,* unde iarăşi am fost doar de două ori, de dragul fraţilor Rareş şi Vlad Moldovan, şi de unde m-am întors campion incontestabil între scriitorii Ardealului de Nord, ca să zic aşa.

Deci ce e diferit la „Discuţia secretă“ nu pot spune. Dar e un festival oarecum mediu ca dimensiuni, totuşi foarte important prin scriitorii invitaţi, nu neapărat de succes, dar relevanţi pentru că au trecut prin filtre destul de serioase, nefiind simplu să devii membru clubliterar.ro în ultimii lui doi ani, iar să fii primit în „Discuţie“ e iarăşi greu, poate chiar riscant uneori. Dar nu, nu pot zice asta fiindcă – glumeam la un moment dat că – e suficient să se facă doar o aluzie că ai fi invitat la festival şi te şi loveşte succesul, iar noi avem dovada cum, în căutare de vedete, M. Duţescu a venit cu ideea tîmpită să-l invităm pe Nicolae Breban, şi iată cum Breban a ajuns acum ştab cultural, după cum şi M. Duţescu a ajuns tînărul prozator al anului şi i-a mai făcut Vicenţia o fetiţă, Ionelia Cristea a luat debutul la Cartea Românească, iar Mircea Cărtărescu a cîştigat premiul de stat al Austriei, asta după ce-au fost prezenţi, inclusiv Vicenţia, la o singură ediţie.

Acesta ar fi, cred, idealul spre care tinde festivalul, să vedem cum în anul următor scriitorii invitaţi scot cărţi foarte bune, că debutează excelent cei încă nedebutaţi, dar că lucrurile continuă pentru noi toţi sportiv, cavalereşte, asta presupunînd şi politeţea, şi măcelul. Cam acesta ar fi şi spiritul festivalului.

Cine sprijină / finanţează festivalul? Există suficienţi bani pentru cultură la Arad?

E Centrul Municipal de Cultură Arad, asta ar fi instituţia, dar de fapt sînt acolo nişte doamne, mai ales directoarele, Daniela Pădurean Andreica şi Ramona Creţu, care ştiu să privească mai întîi cu o anume curiozitate, mai pe urmă cu bunăvoinţă, iar la final, zic eu, cu plăcere orice idee bună. E important să existe astfel de oameni, fiindcă Aradul are bani şi e dispus să-i cheltuiască, dar mă tem că ideile nu sînt atît de multe, iar oamenii dispuşi să facă birocraţie şi muncă de jos, uneori fizică, doar ca să-şi facă vizibile ideile bune, sînt şi mai puţini.

În ultimii ani, mai toate festivalurile de la noi au adus scriitori străini, inclusiv voi. Care ar fi semnificaţia acestei deschideri? De ce abia acum?

„Un festival oarecum mediu ca dimensiuni, totuşi foarte important prin scriitorii invitaţi.“

Am să fiu scurt şi poate jignitor: e mult mai simplu să inviţi un scriitor străin, doar costurile cu avionul şi cu onorariile mă împiedică să aduc şi mai mulţi scriitori străini. De ce e mai simplu? Un singur exemplu: dacă i-ai trimis o invitaţie, scriitorul străin îţi răspunde, din State, din Indonezia, de pe unde e, în cel mult 24 de ore, cam cît îi ia potrivirea cu fusul orar. La fel şi cu scriitorii români importanţi, răspund imediat, de unde se poate formula o axiomă: cu cît e mai slab cotat scriitorul, cu atît îţi răspunde mai greu. Deci nu ştiu care e semnificaţia culturală, o recunosc doar pe cea administrativă: e mult mai simplu de lucrat cu scriitorul străin.

Cine sînt invitaţii acestui an?

Sînt cam vreo 40 de participanţi, n-am să-i numesc pe toţi, doar pe cei care vin din străinătate, şi care nici ei nu-s chiar străini, fiindcă nu e acesta criteriul, americanii Anselm Berrigan şi Andrei Codrescu, maghiarul Attila Bartis, cărora îl adaug pe Mircea Cărtărescu, fiindcă e star internaţional deja şi fiindcă „Discuţia secretă“ are oarecum evlavie la el. În plus, şi pentru că va face un moment special, un fel de reuniune peste ani a Cenaclului Litere, cu Ioana Nicolaie, Svetlana Cârstean, Sorin Gherguţ, T.O. Bobe, Cezar Paul-Bădescu şi Angelo Mitchievici. Iată, am mai dat nişte nume, dar în nici un caz n-am să dau nominalizaţii la premiul „Discuţia secretă“, premiu care e un eveniment în premieră şi care acum se votează în secret pe Facebook şi se va acorda din donaţiile membrilor. Ah, da, şi s-ar putea să aflăm cine e Hit Grrl, deşi pe noi nu ne mai interesează.

Ce lipseşte, cultural vorbind, oraşelor din provincie?

Nu le lipsesc decît show-ul şi ritmul. Adică faza culturală nu e chiar aşa de frumos ambalată, iar ce se întîmplă nu se întîmplă suficient de des. Cît despre literatură, cred că literatura ca show, fie el festival, e cam plictisitoare, adică eu m-am cam plictisit şi la propriile-mi momente, cînd am avut lecturi publice, de ce aş avea pretenţii de la alţi arădeni? Există totuşi momente rare, cînd nu e doar literatura bună, dar vii şi cu o aşteptare care ţi se împlineşte, cînd poate cei care citesc nu-s doar scriitori buni, ci şi prieteni între ei, habar n-am, poate încep atunci să se placă, oricum momente dintr-astea te fac să spui că merită. Şi chiar s-au întîmplat dintr-astea la prima ediţie, Dan Sociu, de pildă, a fost fantastic, poate de unde are iniţialele D.S., iar seara lui David Berman a fost aşa cum a fost, de chiar şi acum cînd îţi răspund mă emoţionez şi nu-mi mai vine să zic nimic de harta culturală, pentru că ce mai contează?

Avem edituri (practic, oricine poate publica orice carte), avem librării fizice sau online, există festivaluri, există site-uri şi blog-uri literare, avem chiar şi o gală a industriei de carte; ce crezi că-i lipseşte literaturii române pentru a avea mai mulţi cititori?

Nu ştiu ce-i lipseşte, dar poate ştiu ce-i prisoseşte: e prea mult ro în literatura ro. Prea multă literatură ro se face în interiorul literaturii ro, mestecînd literatură ro. Asta produce oarecare succes, dacă te uiţi la poeţii mai bine cotaţi, deşi e o jale cumplită acolo, e plîngerea avizaţilor, cum scria V. Leac pe canonul.net, plîngeţi, avizaţilor, plîngeţi!

a consemnat Marius CHIVU

■ ■ ■

judeţene
tieră între
ntura de NV
Reabilitare
Podul Traian
Reabilitare
Şcoala Generală
"Nicolae Bălcescu"
bilitare
i la nivel cu
de tramvai
reş
igiu
© arq.ro

John IRVING

Regele negustorilor de jucării

– pentru Günter GRASS –

La ceremonia de comemorare a lui Günter Grass, decedat anul acesta, pe 13 aprilie, au participat peste 900 de invitaţi, scriitori, autorităţi, apropiaţi ai marelui autor şi om politic. Reproducem mai jos cuvîntarea de rămas-bun pe care a ţinut-o John Irving, scriitor care a văzut în Günter Grass un model literar.

Lübeck, Germania
10 mai 2015

Günter Grass a scris *Toba de tinichea* la doar 31 de ani – o realizare remarcabilă, care nu se va repeta prea curînd (sau niciodată). Nu mai există scriitori – vreau să spun, nici unul care să scrie discursuri electorale pentru Willy Brandt *şi* un roman plasat în 1647, la sfîrşitul Războiului de 30 de ani, *precum şi* un roman care combină un peşte vorbitor, judecat pentru sexism, *cu* istoria originilor prusace ale cartofului. Şi nu uitaţi că, în *Anestezie locală,* Günter şi-a imaginat un student care încearcă să ajungă la sensibilitatea berlinezilor dînd foc cîinelui său preferat.

Spre deosebire de studentul incendiator de cîini, Rudi Dutschke, un extremist de stînga, chiar a existat. În *Rubrica naşteri sau germanii sînt pe moarte,* Günter l-a numit „un revoluţionar dintr-o carte ilustrată germană". Şi Günter a mai spus despre Rudi Dutschke: „Era transportat de dorinţele sale… Emana idealuri din goana calului… Viziunile lui degenerau în cărţulii broşate." Ceea ce l-a întristat pe Günter.

Oskar plînge – nu doar pentru sine,
ci pentru bietul Markus
şi pentru Germania etern vinovată pentru evreii săi.

Da, Günter era uşor critic faţă de generaţia mea. A scris: „Rareori s-a risipit o generaţie atît de repede. Fie cedează nervos, fie încetează să îşi mai asume riscuri." Ei bine, da, *sîntem* o generaţie lipsită de perseverenţă.

Iertaţi-mă dacă vă reamintesc că Günter era uşor critic şi faţă de *dumneavoastră*. „În ţara noastră totul este conceput să crească" – a scris. „Nu sîntem niciodată satisfăcuţi. Pentru noi, nu e niciodată destul. Vrem întotdeauna mai mult… Sîntem productivi chiar şi cînd visăm."

Nici eu n-am scăpat de critica sa. Da, Günter poate fi critic şi faţă de mine. Într-o seară, la New York – după ce am luat cina împreună şi tocmai ne spuneam noapte bună – mi s-a părut că e puţin îngrijorat. Nu era ceva neobişnuit, dar totuşi m-a surprins; a zis că îşi face griji pentru mine. Mi-a spus: „Nu mai pari atît de furios cum erai odată."

Asta era în anii '80. Fireşte, de atunci încerc întruna să fiu furios. Încerc!

Nu mai există scriitori – nici unul asemenea lui.

În 1920, Joseph Conrad a scris o nouă introducere la *Agentul secret*. A scris: „Întotdeauna am avut înclinaţia să-mi motivez acţiunile. Nu să le justific. Să le motivez. Nu să insist asupra faptului că am dreptate, ci să explic, pur şi simplu, că în spatele pornirilor mele nu e o intenţie perfidă şi nici o sfidare ascunsă a sensibilităţilor fireşti ale omenirii." Mi-l pot imagina pe Günter spunînd asta.

Cînd a scris *Decojind ceapa,* nu a insistat asupra faptului că are dreptate, s-a explicat doar pe sine. Şi era, în fond, povestea *lui* – doar era *scriitor!* Chiar se aşteptau jurnaliştii ca Günter să le spună *lor* povestea, cu ani înainte, ca să fi putut s-o scrie *ei?* Pentru oricine citeşte Günter Grass, el a scris *în permanenţă Decojind ceapa*. Cînd a scris: „Ceea ce am acceptat, din trufia prostească a tinereţii, am vrut să ascund după război, dintr-un sentiment statornic de ruşine." Pentru cititorii săi, acest „sentiment statornic de ruşine" este prezent de la bun început. E prezent în *Toba de tinichea,* în *Pisica şi şoarecele* – ruşinea precedă cu mult *Decojind ceapa*.

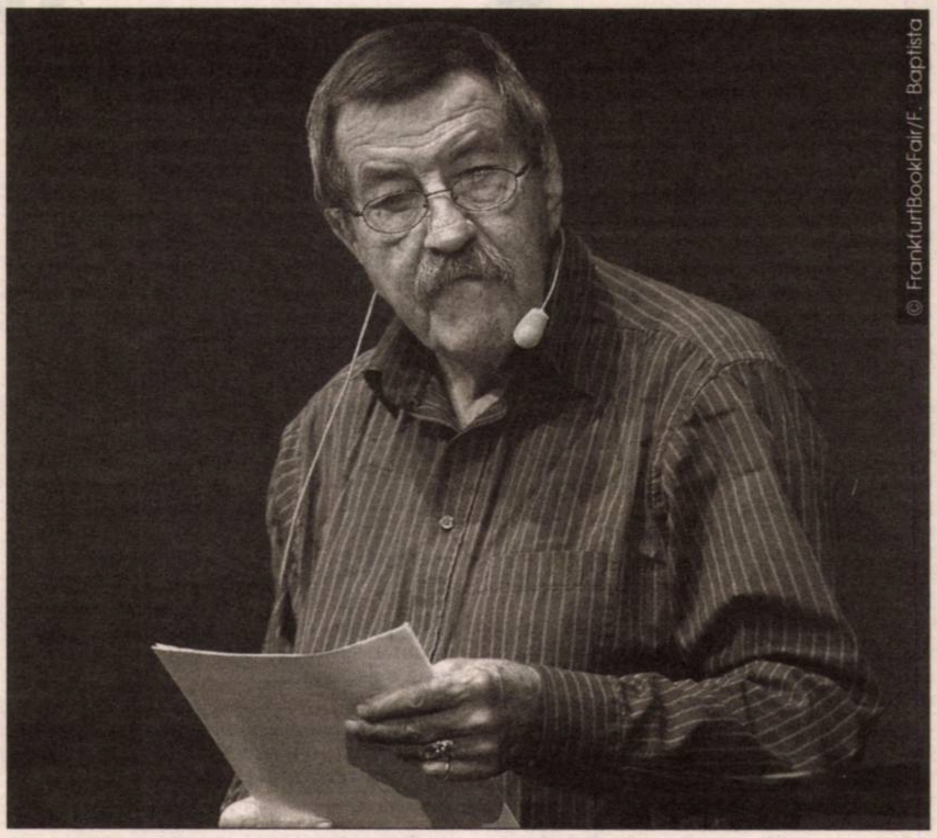
© FrankfurtBookFair/F. Baptista

Şi-a făcut, fireşte, şi duşmani. „Cu toţii purtăm răni", a scris Thomas Mann. „Gloria este un balsam care le alină, chiar dacă nu le vindecă. Şi totuşi… receptivitatea noastră la glorie nu se află în nici o relaţie cu vulnerabilitatea noastră în faţa dispreţului josnic şi a ofensei răuvoitoare. Oricît de stupidă e o astfel de ofensă, chiar dacă e dictată doar de ranchiune personale, ea ne va domina, ca expresie a ostilităţii, mult mai profund şi mai durabil decît opusul ei. Ceea ce este cu totul absurd, cîtă vreme duşmanii sînt… apanajul necesar al oricărei vieţi depline, dovada însăşi a intensităţii ei."

În *Decojind ceapa,* Günter se autointitulează un „copil al războiului care s-a ars violent şi a rămas acomodat inexorabil cu contradicţia".

În ultima sa scrisoare către mine, la care nu am mai apucat să răspund, Günter a redat întreaga sa biografie în paragraful final: „Lumea a luat-o din nou razna, ceea ce îmi stîrneşte amintiri sumbre, mie, copilului ars de război."

L-am botezat pe unul dintre protagoniştii mei Owen Meany, cu iniţialele lui Oskar Matzerath. Cu mai bine de douăzeci de ani în urmă, cînd eram student la Viena – în anii 1962-63 – citisem deja *Toba de tinichea* în engleză, dar purtam cu mine o ediţie broşată în limba germană. Să ai un exemplar din *Toba de tinichea* era un mod de a impresiona fetele. Din păcate, proprietăreasa mea m-a văzut purtînd cartea – *nu* pe ea aveam de gînd să o impresionez – şi mi-a aruncat o privire mustrătoare. „Ce e, nu-ţi *place?*" – am întrebat-o, ţinînd cartea în mînă.

Mi-e greu să redau ce a spus – adică felul în care a răspuns, în stil austriac. Adică pe vieneză. O să încerc. Proprietăreasa a spus: „Dada, mi-e totuna, dar Günter Grass e cam nepoliticos." Credeţi-mă: în engleză nu sună cu nimic mai bine: *„Yeah, yeah – that's sausage to me, but Günter Grass is a little impolite."*

Doar un pic.

Günter a spus despre sine că e „copilăros, ca cei mai mulţi scriitori". Exact.

Într-o noapte, în casa lui Günter şi a lui Ute din Behlendorf, i-a cîntat băiatului meu cel mic, Everett, care avea doar 4 ani, un cîntecel englezesc pentru copii, în engleză. Nu ştiu să cînt, dar o să încerc. Doar un pic.

„One man went to mow,
went to mow a meadow.
One man and his dog
went to mow a meadow.
Two men went to mow,
went to mow a meadow."

(Un bărbat s-a dus să cosească, / s-a dus să cosească într-o livadă. / Un bărbat şi cîinele său / s-au dus să cosească într-o livadă. / Doi bărbaţi s-au dus să cosească, / s-au dus să cosească într-o livadă.) Şi tot aşa – pînă se ajunge la zece cîini. La Viena, într-o zi friguroasă de iarnă, în care nimeni nu şi-ar fi dorit să se dezbrace, m-am prezentat la facultatea de arte plastice de pe Ringstrasse şi m-am oferit ca model pentru cursurile de anatomie artistică. „Am experienţă în America" – am spus, dar de fapt am vrut să fiu model, fiindcă şi Oskar Matzerath a fost model. Şi era, desigur, o altă cale de a întîlni fete.

Vă mai amintiţi de negustorul evreu de jucării din *Toba de tinichea?* Îl chema Sigismund Markus şi naziştii l-au determinat să se sinucidă. Cînd negustorul moare, micul Oskar ştie că ziua în care va vedea ultima tobă de tinichea e aproape. Oskar plînge – nu doar pentru sine, ci pentru bietul Markus şi pentru Germania etern vinovată pentru evreii săi.

Iată ce spune Oskar: „A fost odată un negustor de jucării, pe nume Markus; părăsind lumea, a luat cu el toate jucăriile din lume."

Ştiu ce simte Oskar. Günter Grass era *regele* negustorilor de jucării. Acum ne-a părăsit şi a luat cu el toate jucăriile din lume.

Vă mulţumesc.

© 2015 Garp Enterprises Ltd.

traducere de Matei PLEŞU

***John Irving** este scriitor, autor a numeroase romane şi scenarii de film. A fost distins cu multe premii literare, între care National Book Award (pentru romanul* Lumea văzută de Garp*) şi Oscar (pentru scenariul filmului* Legea Pămîntului*).*

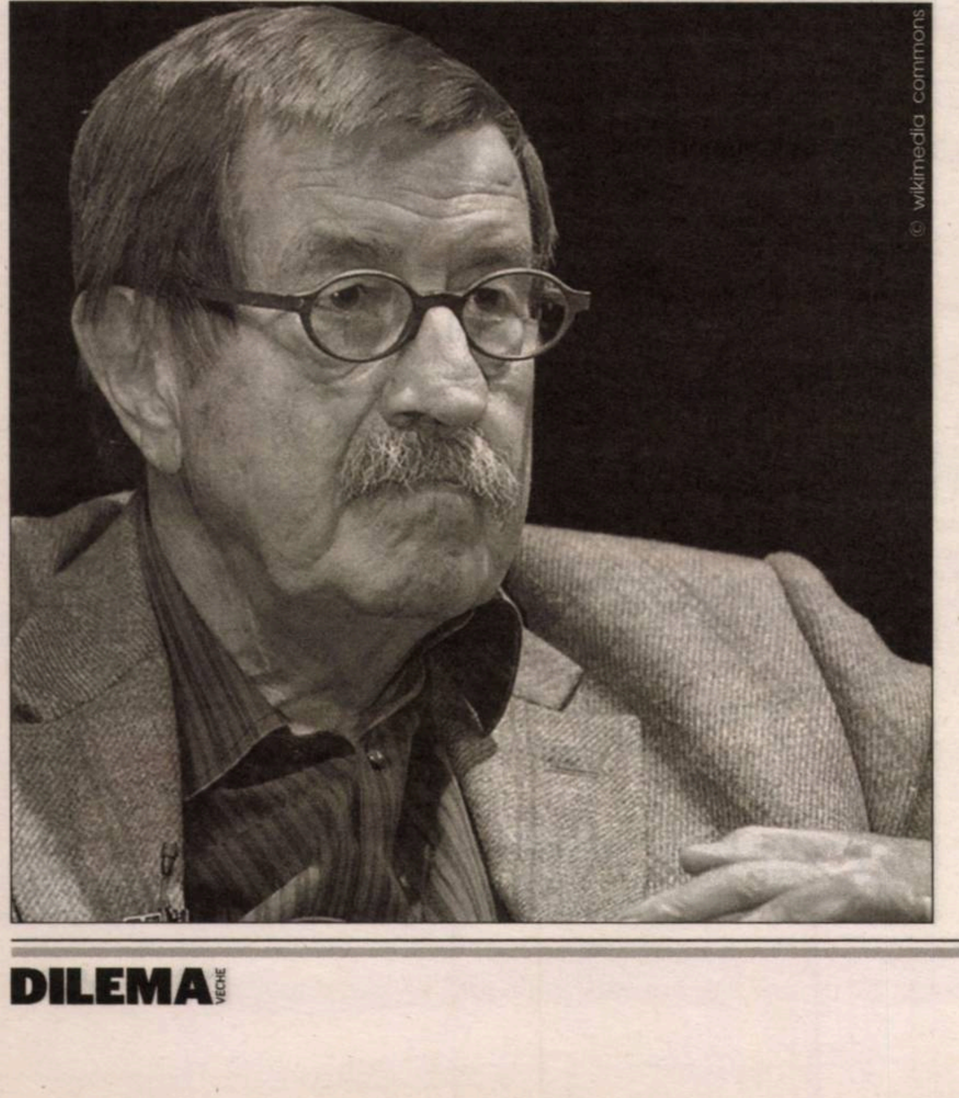
© wikimedia commons

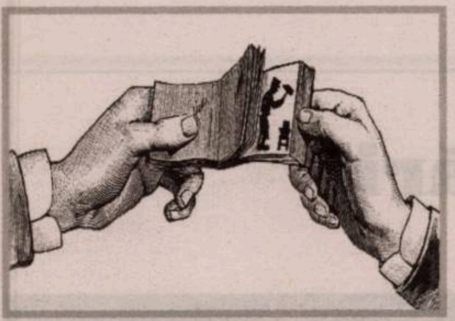

Marius CHIVU

feedbook

Amanţi şi autori

● Julian Barnes, *Prin fereastră*, traducere de Radu Paraschivescu, Editura Nemira, 2014.

Am constatat şi cu altă ocazie lipsa apetenţei pentru eseu a scriitorilor români. Din păcate, nu avem mari cărţi despre literatură venite de la cei care scriu literatură. Prozatorii români nu scriu şi despre arta prozei sau despre cărţile altor prozatori, clasici sau colegi de generaţie, care i-au entuziasmat sau i-au marcat şi care, dintr-un motiv sau altul, cred ei că ar merita citite/redescoperite. Aşa cum nici poeţii, hoinărind tot anul pe la festivalurile de poezie răspîndite prin toată ţara, nu se opresc în faţa foii de hîrtie decît pentru a scrie despre ei înşişi. Fără a exersa şi a se produce în eseistica literară, adică „forma asociativă“ a prozei şi a poeziei, ai putea bănui că scriitorii români fie nu sînt cititori pricepuţi şi pasionaţi de literatură (alta decît cea produsă de ei înşişi), fie nu au suficiente resurse de generozitate pentru a se apleca asupra literaturii confraţilor şi a se recomanda unii pe alţii din motive pur literare, dincolo de micile interese personale. Oricum ar sta lucrurile, cei care pierd sînt cititorii, văduviţi de una dintre cele mai fascinante dimensiuni ale literaturii care este, în fond, o artă a reflecţiei şi a influenţei.

Ca mai toţi prozatorii britanici, Julian Barnes este un eseist minunat şi nu mă pot gîndi decît la faptul că o astfel de colecţie de eseuri literare, precum *Prin fereastră*, poate n-ar fi fost tradusă la noi dacă n-ar fi fost cerută de principiul totalizator al seriei de autor. Spun asta pentru că majoritatea eseurilor adunate în acest volum sînt dedicate unor scriitori şi unor cărţi despre care cititorii români nu ştiu mare lucru, poate chiar nimic. Penelope Fitzgerald, o prozatoare britanică debutată la 58 de ani, ulterior premiată cu Man Booker Prize, şi pe care Barnes o numeşte „cea mai bună romancieră engleză în viaţă“. Ford Madox Ford, un romancier uitat în Anglia, tradus la noi cu o singură carte. Rudyard Kipling (premiat cu Nobel în 1907) este un alt scriitor (poet şi nuvelist admirat, printre alţii, de Borges) despre care românii nu ştiu altceva decît că este autorul *Cărţii junglei*. Arthur Hugh Clough, Félix Fénéon, Chamfort sau Edith Wharton, dintre cei vechi, şi Lorrie Moore sau Joan Didion, dintre cei contemporani, sînt ceilalţi scriitori necunoscuţi cititorilor de la noi, în general pentru că n-au fost traduşi niciodată. Cum spunea Bogdan-Alexandru Stănescu în recenzia sa, „Barnes pare a agrea rolul de cavaler al năpăstuiţilor, iar de năpăstuiţi nu duce lipsă istoria literaturii.“ Necuprinse în acest volum, eseurile sale despre Djuna Barnes sau despre recent descoperitul şi la noi John Williams, autorul romanului *Stoner*, fac parte din aceeaşi familie a textelor în care Julian Barnes îşi exersează cu generozitate dragostea pentru cărţi şi talentul său de cititor pe cărţi/autori victime ale istoriei literaturii.

Iar Barnes chiar este un cititor extraordinar, cu un talent deosebit pentru detaliu, ton şi accent, şi acest lucru se vede încă şi mai bine în eseul despre traducerea în engleză a romanului *Madame Bovary*, dar şi în textele sale polemice dedicate lui George Orwell şi Michel Houellebecq, mai exact spus, doi autori care nu-şi merită succesul. Dacă pe Orwell îl desfiinţează cu o eleganţă care face demersul şi mai dureros, cu Houellebecq (un tip inteligent, dar nu şi un prozator pe măsură) pare că se joacă, tratîndu-l ca pe un şoricel căruia îi arată, din cînd în cînd, pisica întruchipată de Tournier, adevăratul mare romancier al Franţei. Două eseuri, ultimele din carte, mi-au plăcut în mod deosebit. Primul este dedicat cărţilor de doliu scrise de Joan Didion şi Joyce Carol Oates, ambele scriitoare rămase văduve după mariaje care au durat zeci de ani (aşa cum – ce ironie! – Julian Barnes însuşi avea să rămînă în curînd şi să scrie *Niveluri de viaţă)*. Cel de-al doilea eseu care mi-a mers la inimă este cel dedicat lui John Updike, mai exact, povestirilor sale (netraduse la noi) şi tetralogiei lui *Rabbit Angstrom* – o minunată declaraţie de admiraţie colegială însoţită de acelaşi spirit analitic subtil care fac poftă de (re)lectură.

Acestor 17 eseuri, Barnes le adaugă şi o povestire în trei timpi în care un scriitor fără succes predă – la distanţe mari de timp, de-a lungul a trei cursuri de *creative writing* – o povestire de Hemingway, făcînd-o de fiecare dată diferit, în acord cu timpul trecut peste el deopotrivă ca om şi ca scriitor/cititor. Un minunat eseu ficţional despre natura proteică a literaturii!

● Alain Finkielkraut, *Şi dacă dragostea ar dăinui*, traducere de Vlad Russo, Editura Humanitas, 2015.

Tot o carte de eseuri literare (patru la număr şi toate conferinţe la origine), de data aceasta scrisă însă de un eseist pursînge, este şi volumul francezului Alain Finkielkraut, care-şi expune tema eseurilor astfel: „Are iubirea suficiente resurse pentru ca, odată cu ridicarea tuturor restricţiilor, cu lichidarea tuturor tabuurilor, cu învingerea tuturor obstacolelor, să reziste la proba timpului? Avem oare temeiuri să mai credem în dragostea care dăinuie, sau făgăduiala asta nu-i decît o himeră, o iluzie, o păcăleală, un primejdios miraj? Putem răspunde întrebărilor de mai sus, devenite de-acum ale tuturor, prin intermediul statisticii şi al ştiinţelor sociale. Fără a subestima utilitatea unor asemenea abordări, am ales alta: literatura.“ Iar cei patru autori cărora le dedică cîte un eseu sînt: Madame de La Fayette (cu romanul *Principesa de Clèves)*, Ingmar Bergman (cu romanul *Cele mai bune intenţii)*, Philip Roth (cu *The Professor of Desire*, încă netradus la noi şi tradus prost în franceză – asta apropo de problemele traducerii *Doamnei Bovary* în engleză, expuse de Barnes) şi Milan Kundera (cu mai multe romane).

Alain Finkielkraut este, de asemenea, un foarte bun cititor de literatură, dublat şi de un fin filozof, astfel că, prin personajele celor patru scriitori aleşi, reuşeşte să surprindă patru răspunsuri, convergente, la întrebarea legată de precaritatea *vs* perenitatea sentimentului iubirii. Primul eseu, construit în jurul micului roman publicat anonim în anul 1678 şi devenit punctul de pornire pentru romanul psihologic modern, analizează conflictul dintre virtutea armoniei conjugale şi tentaţia iubirii adultere, conflict care a avut, la vremea respectivă, un deznodămînt controversat prin faptul că dădea cîştig de cauză, în condiţii privilegiate, tocmai refuzului dragostei. E dificil de discutat şi de expus frumoasa demonstraţie (aceasta, dar şi celelalte) a lui Alain Finkielkraut, fără a dezvălui finalul romanului pe care, neştiind cîtă lume l-a citit, prefer să-l recomand în loc să-i prezint analiza.

E foarte interesant însă cum, pornind de la Madame de La Fayette, Alain Finkielkraut face salturi uriaşe, dar perfect legitime, în ceea ce priveşte psihologia personajelor, pînă la cărţile unor Roth sau Kundera, care, fiecare în felul lor, dau acelaşi răspuns întrebării privind durabilitatea sentimentului amoros: „Exaltarea nu va rezista în faţa intimităţii... Dorinţa e sortită uzurii“ (la Roth) – „Prietenia erotică este răspunsul libertin la religia dragostei“ (la Kundera). Personajele americanului şi ale cehului împărtăşesc aceeaşi filozofie erotică şi demonstraţia lui Alain Finkielkraut îmi aduce în minte o întrebare pe care, într-un interviu din 1980, Roth i-o adresa lui Kundera, scriitor deja emigrat şi proaspăt publicat în Franţa cu *Cartea rîsului şi a uitării*: „Ce înseamnă sexul pentru tine ca romancier?“; la care Kundera răspundea: „Cîteva pasaje erotice din Bataille m-au impresionat profund. Poate pentru că nu erau cîtuşi de puţin lirice, dar filozofice. La mine totul sfîrşeşte în mari scene erotice. Am sentimentul că o scenă de dragoste fizică poate ilumina esenţa personajelor şi poate rezuma situaţia lor existenţială.“ Dacă ar fi citit acest interviu, sînt sigur că Alain Finkielkraut l-ar fi citat în eseul despre Kundera, s-ar fi potrivit de minune! Cum n-ar avea sens să reiau aici interpretările sale, nu-mi rămîne decît să spun că sînt deopotrivă fermecătoare în expresie şi juste în concluzii (deşi un roman precum *Teatrul lui Sabbath* ar duce lectura rothiană în alte zone ale relaţiei dintre sexualitate şi iubire, cel puţin la fel de fascinante).

Eseul dedicat romanului biografic al lui Bergman inspirat de relaţia părinţilor săi mi s-a părut cumva ieşit din tonalitatea celorlalte, chiar dacă accentul pe background-ul religios al tatălui iluminează chestiunea dragostei dintr-o altă perspectivă, una nonerotică. Poate ar fi fost mai interesantă, în cazul lui Bergman, o ieşire din literatură înspre film, unde Alain Finkielkraut ar fi avut un material substanţial pentru a extrage viziunea amară, lipsită de speranţă a suedezului în ceea ce priveşte procesul de transformare a dragostei în timp.

Cele două volume de eseistică literară scrise de Julian Barnes şi Alain Finkielkraut oferă un spectacol al lecturii deopotrivă subtil şi accesibil.

Cele două volume de eseistică literară scrise de Julian Barnes şi Alain Finkielkraut dau măsura tradiţiilor culturale din care provin, ambele intersectînd şi punînd în relaţie literaturile celor două limbi şi împreună oferind un spectacol al lecturii deopotrivă subtil şi accesibil cum, din păcate, la noi se întîmplă mult prea rar.

■ ■ ■

PUBLICITATE

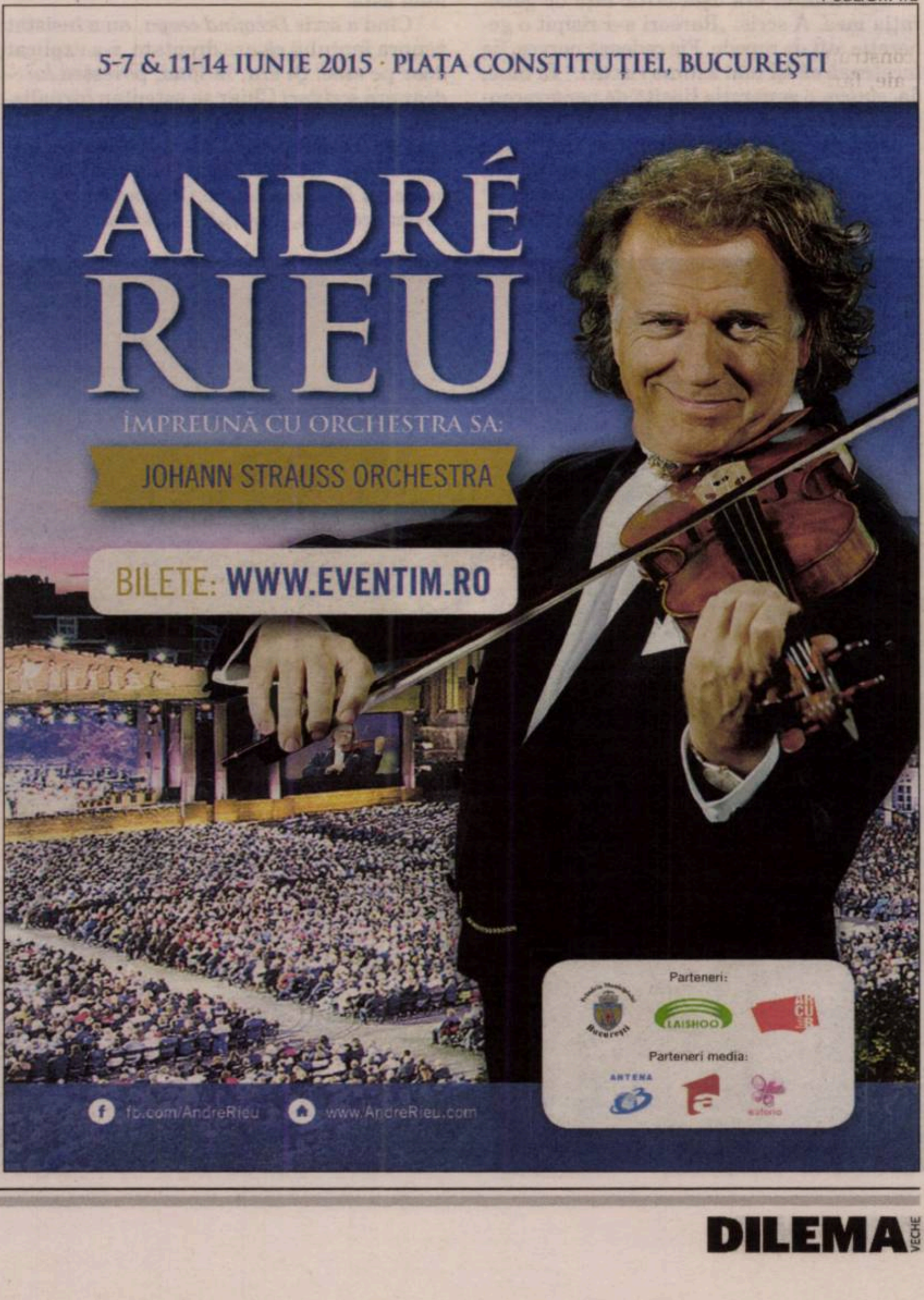

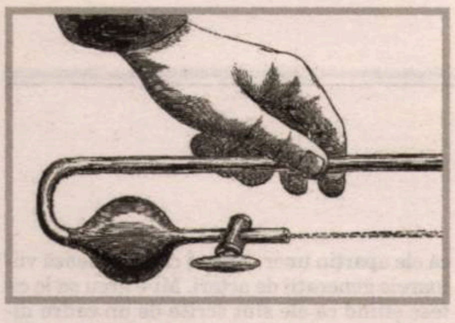

Oana STOICA

rosencrantz & co

Posibilități imposibile

● ***Trei*, după *Autorități portuare* de Conor McPherson, traducerea: Andrei Marinescu. Cu: Constantin Drăgănescu, Gavril Pătru, Rareş Florin Stoica, regia şi ilustraţia muzicală: Gavril Pătru. Teatrul Act.**

Trei personaje stau pe scaune şi spun cîte o poveste. Minimalismul este formula estetică spre care scena Teatrului Act – mică şi descoperită, fără să permită magii vizuale sau scenografii baroce – direcţionează spectacolele, eliminîndu-le excesul de teatralitate şi surplusul de mucava, dimpotrivă, pretinzînd esenţializarea direcţiei de scenă şi concentrarea pe elementele fundamentale ale spectacolului. Spaţiul valorizează din plin textul şi actorii, şi asta s-a văzut de-a lungul timpului la Act, în show-uri cu estetici austere, reduse la „scaun şi poveste" precum *Bash. O Trilogie contemporană* de Neil LaBute, regia Vlad Massaci (produs în 2003, un spectacol marcant la vremea sa, devenit *icon* – la noi – pentru minimalismul spectacular al dramaturgiei contemporane), sau *Iluzii* de Ivan Vîrîpaev, regia Cristi Juncu (produs la zece ani după *Bash...*, în 2013). Configuraţia scenică, resursele financiare şi umane ale Actului influenţează stilistica spectacolelor şi, prin ricoşeu, şi gusturile spectatorilor. Publicul s-a obişnuit cu propunerile teatrale de aici şi asta îi permite teatrului să-şi continue programul de dramaturgie contemporană (căreia i s-a adăugat în timp proiectul cu poveşti româneşti al lui Alexandru Dabija).

Trei (titlul original al piesei este *Autorităţi portuare)* se înscrie în seria spectacolelor minimaliste, dezgolite de teatralitate butaforică, sprijinindu-se exclusiv pe binomul text-actor. Piesa lui Conor McPherson este construită din trei monoloage care se întretaie, fără să rezulte însă o poveste comună căci personajele au conexiuni nesemnificative unul cu altul. Trei bărbaţi de vîrste diferite experimentează regretul unor posibile existenţe, începute şi ratate, acea „ce-ar fi fost dacă...", sintagmă care susţine nostalgia visării. Eşuaţi pe insula personală, Kevin, Dermot şi Joe întrevăd vieţi care ar putea / ar fi putut fi trăite altfel, dar eşecul acestui „altfel" nu le aduce mari tumulturi interioare, nu îi face nici tragici, nici depresivi, ci le deschide perspectiva liniştitoare a mulţumirii cu ceea ce trăiesc sau au trăit, a împăcării cu propria existenţă. Peste tot şi toţi pluteşte o resemnare melancolică, oarecum autistă, căci personajele nu comunică şi nici nu par deloc interesate de comunicare, doar vorbesc pentru sine. Este aici o neglijare a relaţionării, chiar un refuz, căci cei trei preferă discursuri în barbă, în care mimează comunicarea cu un interlocutor nevăzut, aşa cum fac bărbaţii în baie cînd cîştigă dispute imaginare.

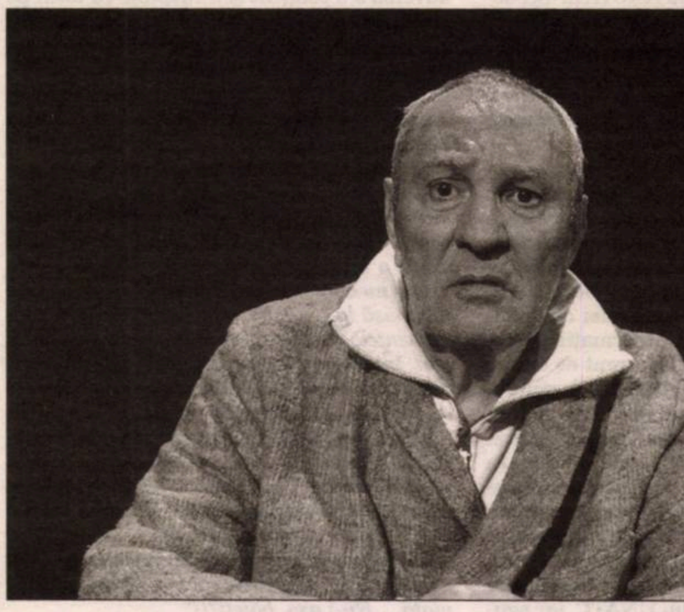

© F. Costache

Irlandezii urbani ai lui McPherson sînt la fel de debusolaţi ca ţăranii din piesele lui Martin McDonagh. Deşi sînt un pic mai educaţi, nici ei nu trec de un anume primitivism. Kevin vrea să plece de acasă pentru prima dată în viaţa lui, să devină independent, să-şi trăiască amorurile, mai ales pe cele fizice, dar nu are nici posibilităţi materiale, nici capacitatea de a suporta eşecurile social-afective. Dermot, prins într-o căsnicie din dragoste care a evoluat, ca mai toate mariajele, într-un parteneriat în tăcere şi resemnare, prinde un post surprinzător de bun într-o corporaţie, astfel că i se deschid perspective incitante, nu numai la nivelul carierei, ci şi la nivel personal, ca interacţiune cu o lume inaccesibilă, strălucitoare, asta pînă cînd se descoperă că a fost angajat din greşeală şi este retrimis în banala sa existenţă. Joe locuieşte într-un azil, este preocupat de regulile sociale (sau încălcarea lor) ale acestui microunivers, se sustrage constant relaţionării cu ceilalţi şi un cadou neaşteptat îi trezeşte nostalgia unei posibile foste iubiri. Sînt oameni simpli care funcţionează conform normelor sociale, visează şi trăiesc după reguli şi care, pentru un moment, îşi permit să devieze de la banalitatea liniştitoare a rateurilor lor, au o zvîcnire de speranţă care îi însufleţeşte. Eşecul îi readuce în starea lor calmă de resemnare, în comoditatea existenţei lor, redescoperă familiaritatea universului propriu şi regăsesc, măcar parţial, entuziasmul cu care şi-au creat acest univers. Kevin revine acasă, cu o posibilă iubire în aşteptare. Dermot îşi redescoperă soţia. Joe îşi acceptă viaţa de familie aşa cum a fost şi merge la culcare „ca un bun creştin". În fond, regretele sînt obositoare şi nu au ţinut niciodată loc de viaţă adevărată.

> *Viaţa nu e făcută doar din mari provocări şi mari realizări. Lucrurile mici pot oferi mulţumiri mici, suficiente pentru a trăi sau pentru a te consola că trăieşti.*

Linia comună a celor trei bărbaţi, mai puternică decît conexiunile aparente, este apariţia alternativei unei relaţii. Fiecare pendulează între două femei, o iubită sau o soţie, reale, şi una posibilă, visată sau doar văzută, fie şi parţial. De altfel, femeile lipsesc din text şi spectacol, o absenţă care corespunde noncomunicării dintre sexe, căci perspectiva este absolut masculină, un teritoriu neîmpărţit cu feminitatea intimidantă.

Kevin este fascinat de posibilitatea independenţei faţă de familie, dar actorul Rareş Florian Stoica are grijă să nu îl transforme într-un rebel. Plecarea lui de-acasă se înscrie într-un demers social normal, nu are nimic revoltat în el, aşa cum eşecul acestei iniţiative se soldează cu o înţepătură răstită a tatălui, nu cu drame sfîşietoare. Entuziasmul lui faţă de tentaţiile boeme este moderat, la fel ca regretul întoarcerii. Dermot, uşor depăşit de noua sa poziţie în corporaţie şi de beneficiile aferente, are reacţii tîmpe. Gavril Pătru, care îşi asumă şi regia spectacolului, este delicios în a reda, cu mare atenţie să nu şarjeze, această primitivă uimire a personajului în faţa propriului salt profesional/existenţial, reacţie pe care o va păstra, la fel de primitivă şi interiorizată, şi atunci cînd tot eşafodajul măririi sale se prăbuşeşte. În viaţă, le iei cum vin – asta este filozofia personajelor şi Joe apelează la ea pentru a-şi potoli o încercare de regret care i-ar putea deranja somnul. Constantin Drăgănescu îl plasează pe Joe la limita ironiei, uitării şi resemnării, actorul are forţa unor alegeri curajoase care ţin (comic) mai degrabă de cotidian decît de melancolica reimaginare a trecutului. Joe nu e Krapp al lui Beckett, prins în capcana memoriei, ci un om cu un sănătos simţ pragmatic, atins întîmplător de puţină nostalgie pe care însă o alungă hotărît, cu siguranţa celui care a mai trecut prin asta.

Creat de actori, spectacolul este jucat cu mare sinceritate şi fină dozare a dramei şi umorului, păstrînd lirica scriiturii şi inapetenţa personajelor pentru convulsii existenţiale. Viaţa nu e făcută doar din mari provocări şi mari realizări. Lucrurile mici pot oferi mulţumiri mici, suficiente pentru a trăi sau pentru a te consola că trăieşti. Kevin, Dermot şi Joe sînt într-o staţie existenţială din care pot pleca în orice direcţie vor, dar fiecare alege să meargă pe traseul ştiut.

Trei e un spectacol senin despre vieţi obişnuite care ar fi putut fi extraordinare.

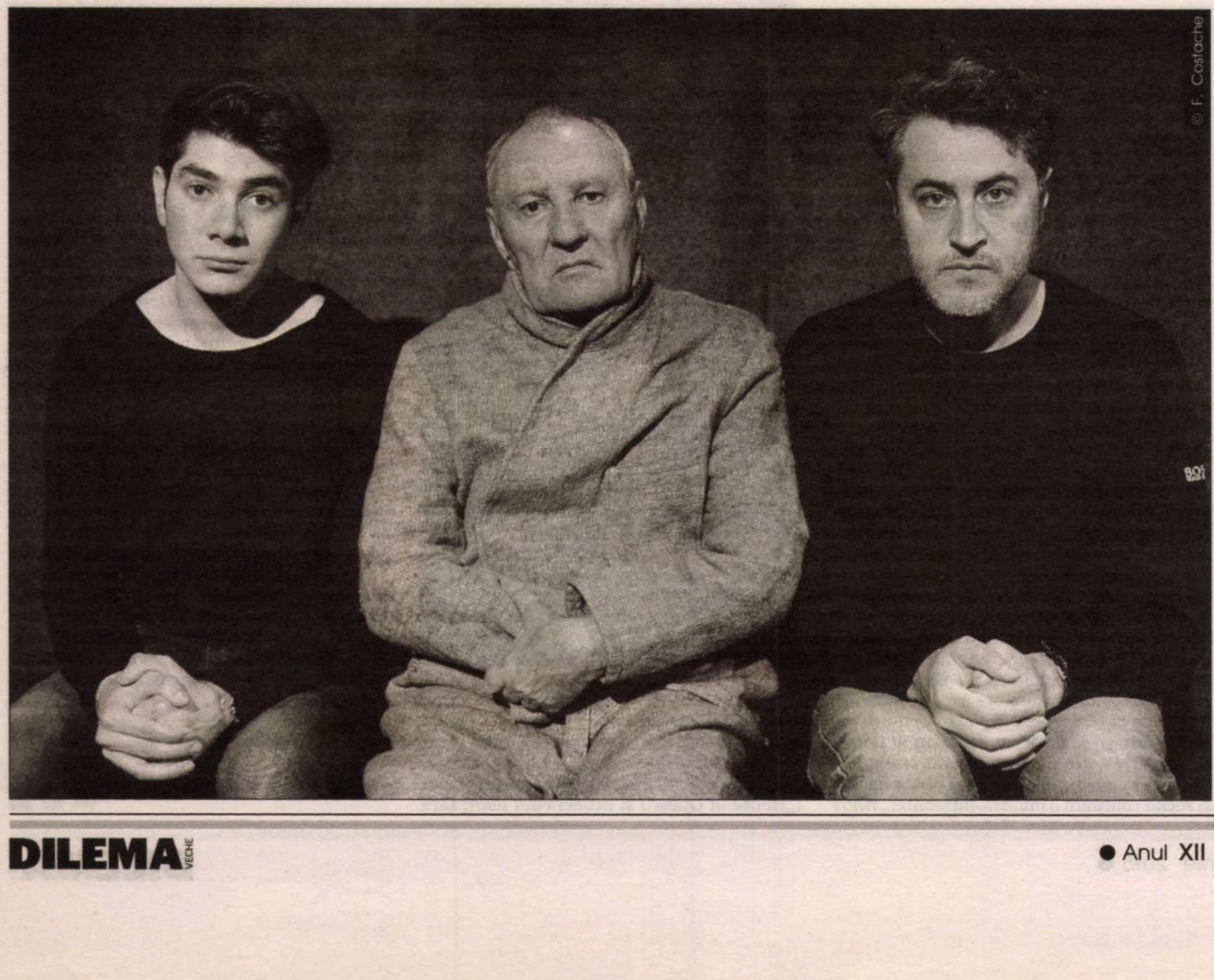

© F. Costache

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Luiza VASILIU

Abuzuri la UNATC

Personaje: Andrei RUS (cadru didactic UNATC, redactor-şef, *Film Menu);* Andrei GORZO (cadru didactic UNATC, critic de film, *Dilema veche);* Sergiu ANGHEL (şef departament Coregrafie UNATC, preşedintele Senatului UNATC); Doru ANA (şef departament Actorie UNATC); Florin ZAMFIRESCU (cadru didactic UNATC); Adrian TITIENI (rector UNATC) şi alte cadre didactice UNATC.

La finalul lunii mai, Andrei Rus a fost convocat în faţa Comisiei de Etică a Universităţii Naţionale de Artă Teatrală şi Cinematografică „I.L. Caragiale“ în urma unui denunţ formulat de Sergiu Anghel. Dl Anghel s-a plîns comisiei că pîrîţii Rus şi Gorzo au răspîndit „informaţii neadevărate menite să creeze un curent de opinie defavorabil instituţiei, entităţilor de conducere sau persoanelor aflate în funcţii de conducere“. Informaţiile răspîndite de Andrei Gorzo le puteţi citi chiar în *Dilema veche,* la rubrica lui săptămînală. Informaţii răspîndite de Andrei Rus se află pe pagina lui de Facebook. Andrei Rus a fost anunţat între timp că i se va desface contractul de muncă. Decizia a fost prezentată de către Comisia de Etică membrilor Senatului UNATC, iar argumentele par scoase dintr-o şedinţă de partid: Andrei Rus e vinovat că ar fi lezat imaginea publică a Universităţii şi pe cea a conducerii UNATC. Comisiei de etică i s-a părut mult mai important să pedepsească lezarea imaginii Universităţii decît să investigheze criticile aduse de Rus şi Gorzo şi să ceară o anchetă internă. Nu mai vorbesc de viciile de procedură legate de concediere, care vor fi atacate în justiţie. De fapt, se încearcă, într-un mod abuziv, îndepărtarea unor persoane care se fac vinovate de a-şi fi exercitat pur şi simplu spiritul critic.

Comisiei de etică i s-a părut mult mai important
să pedepsească lezarea imaginii Universităţii
decît să investigheze criticile aduse de Rus şi Gorzo.

Pe scurt, conflictul dintre apărătorii imaginii UNATC şi cele două cadre didactice care au îndrăznit să ridice cîteva semne de întrebare legate de bunul mers al Universităţii a pornit de la înjumătăţirea fondurilor şi a tirajului revistei *Film Menu,* singura revistă de profil din România, scrisă şi editată de studenţii UNATC. Andrei Rus a cerut explicaţii pentru tăierea fondurilor, Adrian Titieni a răspuns neconvingător, Rus şi Gorzo au adus în discuţie cîteva probleme majore ale UNATC, printre care mita luată de profesori la admitere, partea adversă s-a coalizat şi a răspuns cu totul pe lîngă subiect, violent, miştocar, jignitor. În timp ce Rus şi Gorzo au semnalat, punctual şi argumentat, cîteva probleme în modul de funcţionare a UNATC, Doru Ana şi Florin Zamfirescu au făcut apel la o surprinzătoare băşcălie homofobă. Cîteva exemple:

Conflictul a pornit de la înjumătăţirea fondurilor
şi a tirajului revistei Film Menu.

Doru Ana: *„Cer scuze tuturor celor care s-au lăsat manipulaţi de cei doi «revoluţionari» de la Facultatea de Film, care au pornit acest... «Război în bucătărie»... Totul a pornit de la o minciună sfruntată... Revista* Film Menu *nu a fost nici suspendată. Nici interzisă nici pusă la... spate!... Nu vreau să reiau argumentele profesorului Zamfirescu, cu care sînt întru-totul de acord, dar tabloitizarea relaţiei dintre conducerea şcolii şi cei doi pedagogi «de şcoală nouă» este lipsită de... normalitatea spiritului universitar în care ar trebui să se poarte o polemică... Sînt absolut convins că revista* Film Menu *nu va dispărea, chiar dacă la un moment dat, Doamne fereşte, fondurile vor fi tăiate de vreun minister zelos şi «scrofulos la datorie!»... Fundaţia Accept o va lua sub... ocrotirea sa şi o va readuce la viaţă... Nu-i aşa, băieţi?!?“*

Profesorul Zamfirescu răspunde, respectînd, desigur, „normalitatea spiritului universitar în care ar trebui să se poarte o polemică“: *„Doru, o iau înaintea altora: ai scris «tabloitizare» în loc de «tabloidizare». E atît de grav încît ţi se va pune la îndoială gradul didactic! Nu ştiu la ce te referi, cu privire la o Fundaţie anume. Poate aflăm împreună!“*

Revista *Film Menu* a editat un număr despre Queer Cinema, a organizat cîteva proiecţii în colaborare cu Fundaţia Accept şi a fost de acord să găzduiască conferinţa lui Andrew Solomon, preşedintele Pen Club America şi autorul volumului *Demonul amiezei. O anatomie a depresiei,* conferinţă anulată la Biblioteca Naţională din Bucureşti din raţiuni homofobe. În loc să încurajeze deschiderea Universităţii către toleranţă şi acceptare, Zamfirescu şi Ana vor s-o ţină închisă în capsula dispreţului faţă de alteritate.

Zamfirescu continuă atacul la adresa lui Andrei Rus şi sugerează că Rus e homosexual şi că, dacă face prozelitism gay printre studenţii lui, atunci ar putea veni părinţii lor să se plîngă la uşa UNATC-ului (Rus nu e homosexual, dar asta n-are absolut nici o importanţă): *„Andrei, poţi să fii cum vrei şi cum simţi că te-a făcut natura, dar nu cred că poţi să trăieşti doar într-o Rezervaţie. Tu ce faci, lupţi ca să-i convingi pe toţi să fie ca tine? Dacă părinţii tăi erau de părerea ta? Nu-mi permit să dau nume, abia asta ar fi discriminare, dar în orice timp şi-n orice loc au existat şi vor exista homosexuali. În acelaşi timp există şi heterosexuali. Mare e grădina domnului şi cred că avem loc cu toţii în ea! Deci tu ce doreşti de fapt? Avem la admitere locuri pentru rromi, doreşti să se anunţe şi locuri pentru homosexuali? Nu cred că va fi o problemă, dar... te-ai fi înscris pe acel loc? (...) Fii cum simţi, dar apucă-te totuşi de ceea ce fac şi colegii tăi – caută o cale nouă în artă, fii revoltat contra a ceeace este şablonat şi prăfuit, altfel nu înţeleg ce le predai studenţilor din UNATC. Fiindcă dacă le predai ce clamezi, ne putem trezi cu părinţii lor la poarta şcolii şi atunci să te ţii!!! Iar nopţile tale, aşa ruşinos cum eşti, crede-mă, nu interesează pe nimeni! PS cu regret te anunţ că termenul homofob nici nu există în dicţionar. În schimb există cuvinte ca perversiune, corupere etc., care descriu lucruri interzise unui cadru didactic...“*

Mi-e greu să citesc rîndurile astea ştiind că ele aparţin unor oameni care formează viitoarele generaţii de actori. Mi-e greu să le citesc ştiind că ele sînt scrise de un cadru didactic de la o instituţie de învăţămînt superior din 2015. Dar se poate şi mai rău. Sergiu Anghel, cel care i-a pîrît comisiei de etică pe Rus şi Gorzo, face frecvent comentarii rasiste şi antisemite. Iulia Popovici le-a adunat pe cîteva dintre ele pe blog-ul ei de pe *Adevărul*. Doar o mostră: *„Retragerea cetăţeniei! Imediat! La fel, tuturor tziganilor plătiţi de cercuri ostile României care acceptă să funcţioneze ca agenţi de imagine în vederea discreditării românilor ca popor european. Arestaţi-l la aeroport cu prima ocazie! Unde sînteţi domnilor de la Oficina (sic) pentru Combaterea Discriminării?“*.

Onor Comisia de Etică, Onor Senatul, felicitări, doamnelor şi domnilor, pentru că ignoraţi derapajele discursului public al unor profesori care predau la UNATC şi problemele interne din UNATC şi sancţionaţi prin concediere opiniile critice la adresa Universităţii. Imaginea UNATC nu e lezată de Gorzo şi Rus, e lezată de dvs., de abuzurile pe care le giraţi cu atîta naturaleţe, de felul retrograd şi totalitar în care gestionaţi o dezbatere despre instituţia pe care o conduceţi, de uşurinţa cu care minimalizaţi părerile care nu vă convin. În acest moment, sînteţi în pericol de a îngropa UNATC-ul sub muntele propriei dvs. intoleranţe şi laşităţi. Din fericire, lumea e cu ochii pe dvs.

Vineri, 29 aprilie, a avut loc la UNATC un protest de solidarizare cu Rus şi Gorzo. Luni, 1 iunie, Active Watch a transmis într-un comunicat de presă poziţia organizaţiei faţă de abuzurile de la UNATC. E un început bun pentru o dezbatere extrem de necesară.

(articol apărut pe DilemaBlog)

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Noua lege pop a lui Murphy

● Róisín Murphy, *Hairless Toys*, PIAS, 2015.

Prea sofisticată, prea subversivă, prea *artsy*, prea inteligentă, chiar prea britanică pentru a deveni un megastar pop, Róisín Murphy s-a făcut nevăzută acum vreo opt ani, după ce *Overpowered,* albumul care trebuia să funcţioneze ca *upgrade* către galaxia rezervată unor nume precum Madonna sau Lady GaGa, n-a lăsat urme chiar atît de adînci. În fond, poate că irlandeza născută în Wicklow, care-l aborda pe Mark Brydon cu o replică – *„Do you like my tight sweater?“* – transformată în titlul primului album al duo-ului Moloko, nici nu-şi dorea asta. În aceşti aproape infiniţi opt ani a reuşit să facă doi copii, să închidă o relaţie, să înceapă o alta şi să-şi primească porţia de katebushism de la o presă care se dă în vînt după legende cu prinţese pop recluzive. Murphy nu s-a ascuns, totuşi, complet de ochii lumii, reuşind să colaboreze între timp cu muzicieni precum Crooked Man, David Byrne sau Fatboy Slim şi să creeze, în 2014, un EP, *Mi Senti,* cîntat în limba italiană şi produs de Eddie Stevens, un foarte vechi colaborator al ei.

Stevens e creditat ca producător şi pe cea mai proaspătă operă a fostei voci din Moloko, *Hairless Toys*, un LP încîntător de straniu, pe care cei doi parteneri de studio par a încerca şi a reuşi să-l ţină departe de conformismele (dance-)pop-ului actual. Între *jam*-urile de funk, *beat*-urile împrumutate din minimal techno, *noir* disco-ul anilor ’80 şi sunetele unor piane atonale, Róisín Murphy spune că pop-ul e o lume ambiguă, în cel mai bun sens cu putinţă, neglijînd voluntar însăşi regula celor trei minute de aur – o singură piesă de pe acest album are o durată de mai puţin de cinci minute. *„Never underestimate creative people and the depths that they will go“*... „Exploitation“, piesa de pe care sînt luate aceste cuvinte care ar putea să ne spună ceva despre *Hairless Toys,* are nouă minute şi 23 de secunde. E minimalistă şi repetitivă, are o delicată notă jazzistă, e bîntuită de nişte sintetizatoare distorsionate şi recită continuu o mantră-întrebare: *„Who's exploiting who?“* Murphy şi Stevens experimentează şi atunci cînd aruncă o săgeată către subcultura newyorkeză *drag ball* („Gone Fishing“), şi atunci cînd vorbesc despre cum e să vii dintr-o familie destrămată („House of Glass“) şi atunci cînd merg fără ţintă pe străzi, privind trecătorii în ochi („Uninvited Guest“), reuşind să facă din *HT* un disc rătăcit în lumina neoanelor optzeciste din cinema-ul cyberpunk, încărcat cu melancolie şi avînd o frumuseţe tulburătoare şi întunecată.

Cel de-al treilea album al lui Róisín Murphy, Hairless Toys, *a fost editat de casa de discuri belgiană PIAS Recordings şi lansat pe 8 mai 2015. Turneul de promovare va trece vara aceasta prin Elveţia (Zürich – 5 iunie), Franţa (Halluin – 6 iunie), Lituania (Vilnius – 11 iunie), Rusia (Moscova – 12 iunie, Sankt Petersburg – 13 iunie), Spania (Barcelona – 19 iunie), Slovenia (Ljubljana – 28 iunie), Germania (München – 9 iulie), Portugalia (Lisabona – 11 iulie), Polonia (Plock – 24 iulie), Anglia (Chalbury – 6 august), Elveţia (Pully – 22 august).*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Un mojito în La Bodeguita, un daiquiri în El Floridita

Dacă aş fi fost un extraterestru aterizat prin voia lui Fidel în Cuba, nu mi-ar fi luat mult să aflu, pe lîngă multe alte lucruri utile cum ar fi care e cel mai bun rom, cum se pufăie un trabuc sau că despre Che numai de bine, că aici a trăit cîndva un scriitor american, mare iubitor de cocktailuri, de mare şi plimbări lungi. N-ai cum să-l ratezi pe Hemingway în Havana, dai ba peste cîrciumile unde a băut, ba peste hotelul unde avea o cameră, ba peste cărţile lui în ediţii piratate (deh, blocada americană), ba peste poveşti cu barca lui de pescuit, ba peste vila transformată în muzeu. Şi nu poţi uita nici că, atunci cînd a cîştigat Nobelul, Hemingway spunea că e un premiu care aparţine Cubei, ţara sa adoptivă, în care a creat.

Mariel, nepoata scriitorului, zicea că în Cuba sînt trei simboluri, „Che, Fidel şi bunicul meu". Nu e tocmai departe de adevăr, Hemingway fiind cu succes al doilea cubanez necubanez (după señor Guevara).

Casa lui Hemingway, pe atunci în afara Havanei, loc de refugiu departe de aglomeraţia oraşului (înainte locuise o perioadă într-un hotel în centru, Ambos Mundos), era închisă cît am fost în Cuba (se făcea un film acolo). Mi-aş fi dorit să văd Finca, locuinţa lui unde obiectele, hainele, hîrtiile lui Hemingway au rămas, dar care este în pericol, din cauza lipsei de grijă a statului cubanez, a cărui proprietate este.

M-am resemnat şi am zis că măcar cîrciumile trebuie văzute. Bineînţeles, locurile lui Hemingway atrag turişti cu autobuzul. E cam greu să stai în vreunul dintre baruri să bei liniştit un cocktail. Turiştii vin şi pleacă, după ce consumă regulamentar un *mojito* de 6 dolari (la Bodeguita) sau un *daiquiri* de 7 în Floridita. Ca să vă faceţi o idee, în locurile unde nu a băut Hemingway cocktailul e 2, hai 3 dolari. Ca să nu mai vorbim că în Cuba salariul mediu e undeva pe la 15-17 dolari.

© C. Foarfă

Cu La Bodeguita del Medio am avut noroc. Am trecut de cîteva ori pe acolo şi nu se putea intra, dar pînă la urmă am ajuns dimineaţa, cînd nu era aproape nimeni. La Bodeguita e o adevărată instituţie a Havanei, un loc pe unde s-au perindat un număr impresionant de celebrităţi, de la şefi de stat pînă la actori, muzicieni sau sportivi. Se spune că aici s-a inventat *mojito*-ul (plecăciuni!). Lucrul acesta se vede cel mai bine dacă te uiţi pe pereţi, acoperiţi de sus pînă jos cu fotografii şi autografe. Deasupra tuturor tronează, bineînţeles, Papa Hemingway. Înscrisul care a făcut cele două baruri celebre, *„My mojito in La Bodeguita, my daiquiri in El Floridita"*, se află, în original, la loc de cinste deasupra barului, la fel şi cîteva fotografii (dintre care una cu Fidel în persoană) sau alte obiecte ce amintesc de scriitor. Tot aici venea des şi un alt mare iubitor al Cubei, unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Fidel Castro, Gabriel García Márquez.

La Floridita însă n-am mai fost atît de norocoasă. Era plin. Mai mică şi ceva mai luxoasă decît La Bodeguita, El Floridita are o istorie mult mai veche, de pe la 1800. Se spune că Hemingway venea special de la Finca, aflată la aproape 30 de kilometri distanţă de centrul Havanei, în La Floridita pentru *daiquiri*. Şi aici avem un număr impresionant de fotografii sau alte obiecte ce amintesc de americanul adoptat şi îndrăgostit de Cuba. La bar stă chiar Hemingway în persoană de bronz, mai precis o statuie în mărime naturală numai bună să se fotografieze turiştii cu ea. Statuia este mai recentă, pînă acum punctul de atracţie fiind un bust al scriitorului. Aici mai veneau şi Ezra Pound, John Dos Passos sau Graham Greene (care a şi scris o carte numită *Our Man in Havana)*.

N-am stat prea mult în cele două baruri, recunosc. Transformate în loc de peregrinare şi în bifă pe harta turistică a Havanei, nu cred să mai fi păstrat prea mult din farmecul care-l făcea pe Hemingway să se întoarcă acolo. Totuşi, măcar din curiozitate, faceţi-le o vizită dacă ajungeţi în Cuba.

Ceva mai încolo, la nişte vînzători de cărţi în stradă, am găsit *Bătrînul şi marea*. Mă gîndeam la ea de fiecare dată cînd vedeam vreun bătrîn pescar stînd cu undiţa pe mal sau urcîndu-se într-o barcă. De departe, părea publicată la o editură americană. Dacă se uita mai bine, pînă şi extraterestrul aterizat în Cuba de la început şi-ar fi dat seama că era printată grosier după un PDF.

■ ■ ■

PUBLICITATE

UEFA
CHAMPIONS LEAGUE
JUVENTUS
Juventus
FCB
FC Barcelona
FINAL
BERLIN 2015
6 iunie, ora 21:45
TVR1
TVR HD
/fanTVR1
online TVR+

PUBLICITATE

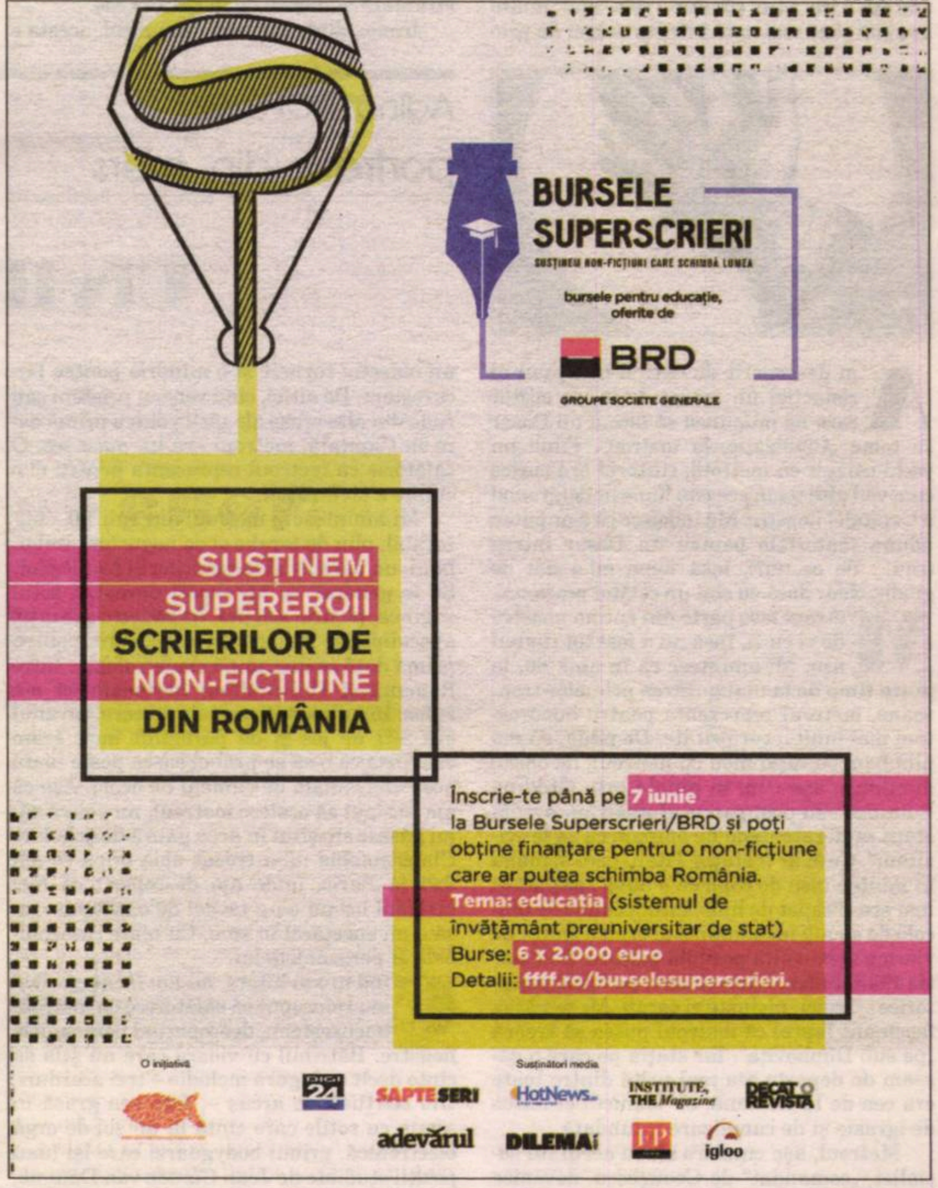

BURSELE SUPERSCRIERI
SUSȚINEM NON-FICȚIUNI CARE SCHIMBĂ LUMEA
bursele pentru educație, oferite de
BRD
GROUPE SOCIETE GENERALE

SUSȚINEM SUPEREROII SCRIERILOR DE NON-FICȚIUNE DIN ROMÂNIA

Înscrie-te până pe 7 iunie la Bursele Superscrieri/BRD și poți obține finanțare pentru o non-ficțiune care ar putea schimba România.
Tema: educația (sistemul de învățământ preuniversitar de stat)
Burse: 6 x 2.000 euro
Detalii: ffff.ro/burselesuperscrieri.

O inițiativă

Susținători media

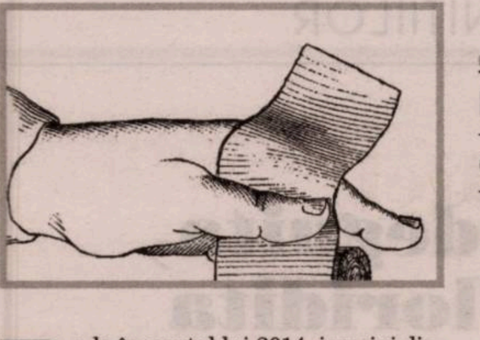

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

Fotografiile lui Costică Acsinte. Specificul

Pe la începutul lui 2014, imagini dintr-o arhivă fotografică românească ajungeau pe *Time Lightbox*, secţiunea de imagine a site-ului celebrei reviste, cu corespondent în ediţia de tipar a aceleiaşi publicaţii. Fotografiile realizate pe front, în Primul Război Mondial, la Bucureşti şi în Slobozia de astăzi bine cunoscutul Costică Acsinte erau considerate o revelaţie de genul arhivei celebrei Vivian Maier. Acum, colecţia se vede şi se simte şi pe hîrtie, pentru prima oară după transpunerile originale, de acum cîteva zeci de ani, în genere azi pierdute, într-o serie de albume apărute la Filos. Totuşi, despre ce fel de revelaţie e vorba?

Istoricul, pe scurt, întîi. Colecţia Acsinte a ieşit la iveală datorită muncii de chinez bătrîn a lui Cezar Popescu, omul care s-a apucat – evident, fără sprijinul autorităţilor, care nu sînt capabile de aşa ceva – să scaneze întreaga arhivă Acsinte, constînd, printre altele, în peste 5000 de clişee pe sticlă, dinainte de apariţia şi generalizarea celuloidului. Greu de ştiut, exact, ce s-ar fi întîmplat cu imaginile dacă acestea nu ar fi primit girul extatic al revistei *Time,* dar, aşa, Acsinte a devenit un fel de celebritate postmortem, cu apariţii în presa românească, pagină de Wikipedia şi, mai ales, cu o galerie cuprinzătoare pe Flickr, care i se datorează, evident, tot lui Cezar Popescu. Albumul apărut de curînd se cheamă *Foto Splendid – Colecţia Costică Acsinte – Viaţa Socială* şi e realizat cu participarea Anei Barton, a Ancăi Ciuciulin şi a lui Cristian Crisbăşan.

Acsinte a trăit mult, 87 de ani. Născut în 1897, a fost fotograf de front în Primul Război Mondial, pentru ca din anii '30 să se mute la Slobozia, unde şi-a deschis studioul amintit. Cu alte cuvinte, cele mai multe imagini sînt realizate într-un orăşel de provincie, cu bunele şi relele lui, dar mai ales cu un specific pregnant, undeva între rural şi urban.

Probabil, ceea ce e frapant în fotografiile lui Acsinte, majoritatea ale unor oameni umili din Slobozia, e un gen de realism la origine frust, dar devenit, cu trecerea anilor, surprinzător şi tandru. Oamenii din pozele lui Acsinte nu sînt îmbrăcaţi nici în ţinute dichisite de oraş mare şi clasă avută, nici în port tradiţional. În Slobozia fotografului, şi poate şi în România acelor ani, nici ţăranii nu erau chiar ţărani, la fel cum nici orăşenii nu erau cine ştie ce orăşeni. Portul tradiţional al primilor, exaltat pînă la greaţă de comunişti, n-are nimic de-a face cu straiele cam otova şi boţite ale subiecţilor, aflate la distanţă şi de un costum citadin bine croit şi bine purtat.

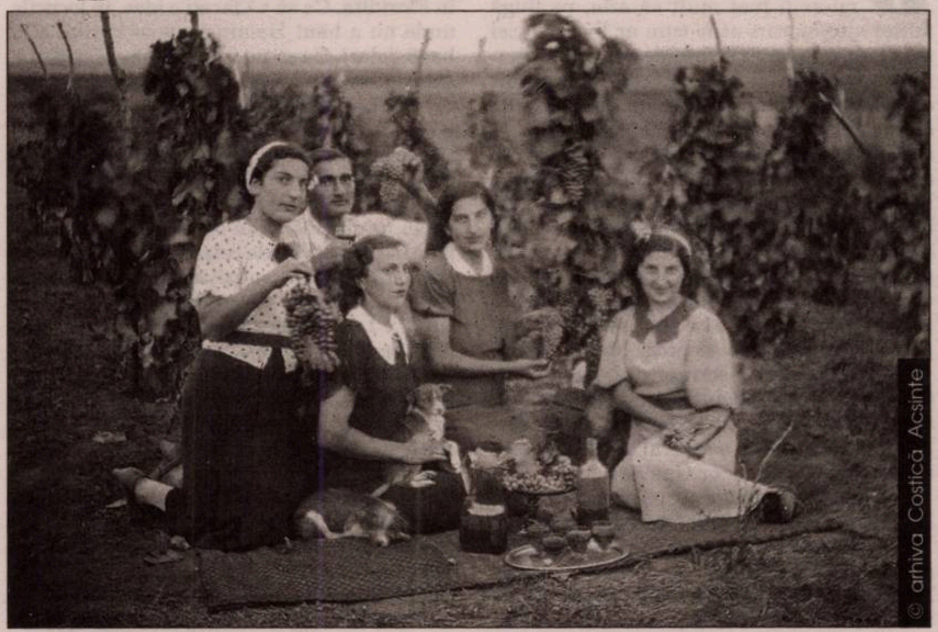

© arhiva Costică Acsinte

Ţăranii, covrigarii, betoniştii, muncitorii la Malaxa, lăutarii, „Muzica jaz *(sic!)* Slobozia 1943“ şi toţi ceilalţi par a avea o existenţă umilă, dar cumva tihnită, într-o ţesătură socială complexă, dar uniformizatoare, care e rezultatul, nu tocmai conform cu modelul, al efortului de modernizare a României, care se manifestă de pe la 1848. Cam în aceiaşi ani în care Noica se exaspera de faptul că sîntem „eternii ţărani ai istoriei“, Acsinte fotografia genul de hibrid rural-urban care a fost ulterior pus pe seama comunismului, cu ale sale strămutări masive de la sat la oraş.

Acsinte fotografia genul de hibrid rural-urban care a fost ulterior pus pe seama comunismului.

Ironic, dintr-un motiv sau altul, acesta e personajul (colectiv) care a interesat *Time Lightbox,* deci, poate, e şi aportul local la istoria globală a fotografiei. Nu dagherotipiile eroice din Războiul de Independenţă ale lui Carol Popp de Szathmári sînt contribuţia noastră aclamată la patrimoniul foto mondial, orice-ar însemna asta. Poate pentru că istoria noastră e a unor locuri în care s-au întîmplat mai puţine şi a altora în care nu s-a prea întîmplat nimic. Ceea ce nu înseamnă că nu există, ci că trebuie să facem efortul de a o vedea, iar imaginile lui Costică Acsinte sînt un dispozitiv temporal ideal pentru asta.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

▪ ▪ ▪

Adina POPESCU

portrete din mers

Civilizaţie, la metrou

Am descoperit de curînd în e-mail-ul redacţiei un mesaj de la un cititor care ne propunea să facem un Dosar cu tema „Civilizaţie, la metrou“. Fiind un vechi călător cu metroul, cititorul era curios cum văd alţii toată această lume underground a Capitalei noastre. Mă îndoiesc că s-ar putea aduna materiale pentru un Dosar întreg (sau... de ce nu?), însă tema mi-a dat de gîndit, chiar dacă eu sînt un călător ocazional.

Metroul face parte din rutina noastră de zi cu zi, însă nu a fost tot timpul aşa. Mi-amintesc că în anii '80, la puţin timp de la inaugurarea primelor tronsoane, metroul reprezenta pentru bucureşteni mai mult o curiozitate. De pildă, eu mă plimbam cu tatăl meu cu metroul, de obicei duminica, aşa cum te plimbi prin Grădina Botanică sau prin parcul Herăstrău. Aveam staţii preferate unde ne opream ca să le „vizităm“. Cum ar fi staţia Titan, care semăna în mintea mea de copil cu o navă spaţială şi mai era şi capăt de linie, întunecimile de dincolo de ea mă înspăimîntau, erau o gaură de vierme spre o altă posibilă galaxie. Sau staţia Politehnica, unde călcam pe fosile preistorice – scoici, moluşte şi corali. Mi se părea fascinant faptul că metroul putea să treacă „pe sub Dîmboviţa“. Iar staţia pe care o găseam de departe cea mai urîtă dintre toate era cea de la Romană, cu veşnicul ei miros de igrasie şi de canalizare înfundată.

Metroul, aşa cum era el, cu aerul lui socialist, „comandat“ de Ceauşescu, devenise un obiectiv turistic şi o mîndrie pentru bucureşteni. De altfel, cînd veneau prieteni sau rude din alte oraşe ale ţării pentru prima oară în Capitală, metroul era un *must see*. O călătorie cu metroul reprezenta pentru ei o culme a civilizaţiei.

Mi-amintesc şi metroul din anii '90 – mizerabil, plin de tarabe şi de negustori ambulanţi, un paradis al cerşetorilor şi homleşilor. Şi, în general, cu un aspect devastat, totul ruginea, picura, scîrţîia, îţi dădea o senzaţie apocaliptică. Atunci am descoperit pentru prima dată ce înseamnă claustrofobia. Între Romană şi Universitate începeam să mă sufoc. În anumite pasaje de trecere, tavanul era atît de jos şi de părăginit încît eram convinsă că o să se prăbuşească peste toată acea viermuială de oameni de acolo. Aşa că am început să ocolesc metroul, nu voiam sămi găsesc sfîrşitul în acea gaură de şobolan. Claustrofobia mi-a trecut abia după ce am fost la Paris, unde am descoperit că nici metroul lor nu e un model de curăţenie, însă e un spectacol în sine. Cu toate catacombele şi personajele lui.

Cînd m-am întors, mi-am făcut curaj şi am reînceput să călătoresc cu metroul bucureştean, descoperind personajele noastre. Bătrînul cu vioara care nu ştia să cînte decît o singură melodie – trei acorduri, trei scîrţîieli de arcuş –, fata cea grasă în scaun cu rotile care cînta la un soi de orgă electronică, primii bodyguarzi care îşi luau poziţii studiate de Jean Claude van Damme, primii artişti care îşi făceau simţită prezenţa prin graffiti-urile de pe garniturile vechi, primele căşti pe urechi ale puştanilor care aveau *walkman*. Mi-am dat seama că metroul era într-adevăr o lume în sine.

Unul dintre cele mai occidentale locuri din Bucureşti.

În 2015, metroul mi se pare unul dintre cele mai occidentale locuri din Bucureşti, deşi, pe ici, pe colo, au mai rămas chioşcuri cu rujuri şi sutiene care încă îi dau un aer „de tranziţie“. Nu spun că ar arăta mult mai bine ca în anii '90, însă oamenii sînt altfel. Cerşetorii au dispărut, bodyguarzii au atitudini ceva mai normale. Aici se formează treptat acel *middle-class* încă inexistent în România. Oameni care locuiesc în suburbii şi lucrează în centru, care îşi lasă maşinile la marginea oraşului ca să evite traficul şi iau metroul. Oameni în permanenţă conectaţi, care îşi butonează telefoanele, tabletele, care joacă jocuri şi văd filme, care citesc cărţi pe Kindle. Nu se înghiontesc, nu se strigă „băă“, „măă“ şi „hai!“ ca în trecut, nu se mai împing unii pe alţii „ca să se închidă“ uşile, ca la tramvaiul 41. S-au obişnuit să aştepte următorul tren, cu ochii în ecranele lor, să mai aibă răbdare încă trei minute, căci nu pierd nimic. La metrou vezi tineri care ştiu să se îmbrace şi, în general, ultimele tendinţe în moda „de sezon“. Iarna, lumea a început să se dezbrace de cojoace, ca în sala de aşteptare, la doctor. Vara, mirosul celor asudaţi nu se mai simte, doar dîre de deodorant şi parfum. N-o să mai auzi „Mamelor din lumea întreagă“ şi nici primele strofe din „Luceafărul“, eventual doar cîte un mini-concert de bună calitate, cîte un happening. Poţi să-ţi cumperi un suc rece de la un automat, chiar şi o carte, nimeni nu le mai vandalizează. Plăcintele de la Piaţa Victoriei sînt din ce în ce mai bune. O doamnă şic se conversează cu vînzătoarea ca şi cum ar fi prietene de-o viaţă. „Ce fac eu? Sînt avocată... am biroul meu chiar aici, în Piaţa Buzeşti!“

În week-end, o călătorie de la Romană la Aviatorilor devine chiar o plăcere. Îi vezi pe toţi acei adolescenţi simpatici, politicoşi, unii pe role, care merg în parc. Le surprinzi micile lor idile. Şi încă ceva – vezi copii frumoşi. Nu-s copiii-pet pe care părinţii îi tîrîie după ei prin Cora sau IKEA şi pentru care maşina familiei e a doua lor casă. Nu-s copiii supraponderali de pe terasele fast-food-urilor. Sînt acei copii normali care au chef de joacă.

▪ ▪ ▪

Alina CALISTRU   Cosmin POJORANU

Modestinus şi Codul Familiei

– serial de legi absurde –

Dacă trăiţi cu impresia că România e haotică şi duce lipsă de legi, aflaţi că doar în acest an, pînă pe 21 mai, erau înregistrate la Parlament 425 de iniţiative legislative. Din 2000 şi pînă în prezent, media anuală e de aproape 705 iniţiative pe an. Pe lîngă ele mai sînt şi hotărîri, ordonanţe (simple sau de urgenţă), ordine, decizii etc. Turnaţi-vă un pahar de ceva bun şi haideţi cu noi într-o incursiune rapidă prin Absurdistanul din mintea personajului colectiv care se numeşte *parlamentarul român*.

Legea spune că proiectele de acte normative se supun întotdeauna spre adoptare însoţite de birocraţia de rigoare: o expunere de motive, o notă de fundamentare sau un referat de aprobare, precum şi de un studiu de impact, după caz.

Ar putea oare cetăţenii să se apere în instanţă, atunci cînd au încălcat o lege, invocînd absurditatea ei?

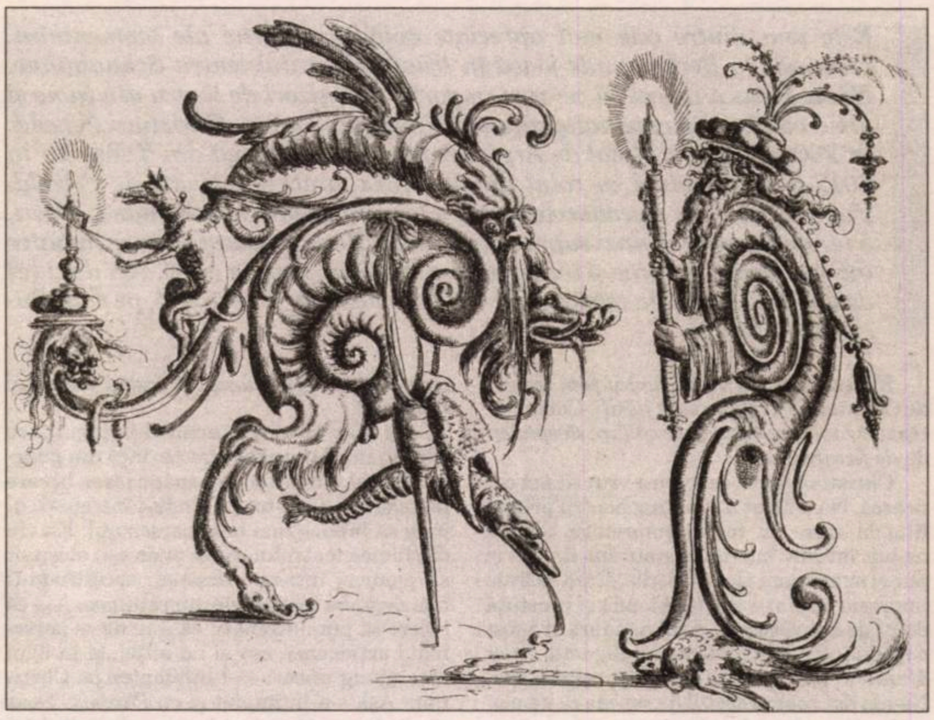

Ordonanţa 8/2015, cea cu impozitarea bacşişului, a făcut mai multă vîlvă decît Maradona la Campionatul Mondial din '86. Comentatorii au comentat, taximetriştii s-au revoltat, chelnerii s-au panicat. S-au cumpărat registre peste registre, s-au dat bonuri de cinci bani, zece bani, cinşpe-douăşcinci de bani. Deznodămîntul e binecunoscut, guvernanţii răzgîndindu-se şi anulînd prevederea. Ce rămîne însă necunoscut e impactul acestei răzgîndiri asupra bieţilor contribuabili, cei care încearcă din răsputeri să ia în serios acţiunile politicienilor. Nu degeaba cel mai recent barometru INSCOP (aprilie-mai 2015) arată că încrederea de care se bucură partidele se află la un minim istoric de 6,5%.

Nici nu s-a răcit bine această ciorbă, că Ministerul Mediului a şi venit cu felul doi, mutare grabnică de PR după protestele de stradă din ultima lună: o ordonanţă de urgenţă care suspendă exportul de materie lemnoasă. În deja infama notă de fundamentare a ordonanţei, absurdul surîde batjocoritor împreună cu minciunica model Pontiac: autorii notei au completat, la categoria „impactul asupra mediului", faptul că „proiectul de act normativ nu se referă la acest subiect". Tot în nota de fundamentare se găsesc cifre care nu sînt confirmate de datele existente ale Inventarului Forestier Naţional.

Juriştii zic *„nemo censetur ignorare legem"* atunci cînd vor să ne reamintească că nu poţi invoca necunoaşterea legii în sala de judecată. Dar ar putea oare cetăţenii să se apere în instanţă, atunci cînd au încălcat o lege, invocînd absurditatea ei? Pentru că ştim pe cineva care a primit o amendă pe acest motiv, trebuie să pomenim de ordinul 1/2014 de la Autoritatea Naţională Sanitară Veterinară şi pentru Siguranţa Alimentelor. Acesta spune că, dacă se întîmplă să-l scoţi pe Bobiţă la plimbare în orice spaţiu public, atunci eşti obligat să ai asupra ta carnetul lui de sănătate, care să arate „efectuarea acţiunilor sanitar-veterinare, precum şi identificarea şi înregistrarea în RECS".

Ajungem rapid la desert, cireaşa de pe tort fiind o propunere legislativă din 2008, iniţiată de 25 de senatori şi deputaţi din mai multe partide politice, care vizează modificarea anticei legi nr. 60/1991 privind organizarea şi desfăşurarea adunărilor publice. Care e problema, conform notei de fundamentare? Ei bine, „în ultimii doi-trei ani, în Municipiul Bucureşti au avut loc, în sfînta zi de duminică, adunări publice ale homosexualilor şi lesbienelor". Bineînţeles, iniţiatorii vin în sprijinul propunerii legislative şi cu citate celebre din Domiţius Ulpianus (223 e.n.), Erremius Modestinus sau Goethe, „un romantic". Iar lucrurile nu se opresc aici. Iniţiatorii sînt atît de mîndri de expunerea lor de motive, încît o folosesc şi pentru alte două proiecte de lege: unul (49/2008) pentru modificarea Codului Familiei şi unul pentru modificarea legii cu privire la actele de stare civilă, respectiv precizarea sintagmei „bărbat şi femeie". Sfinte Sisoe, dă-mi voie să-i dăscălesc!

Dacă vă vine în minte vreo lege absurdă, scrieţi-ne-o pe www.fb.com/funkycitizens.

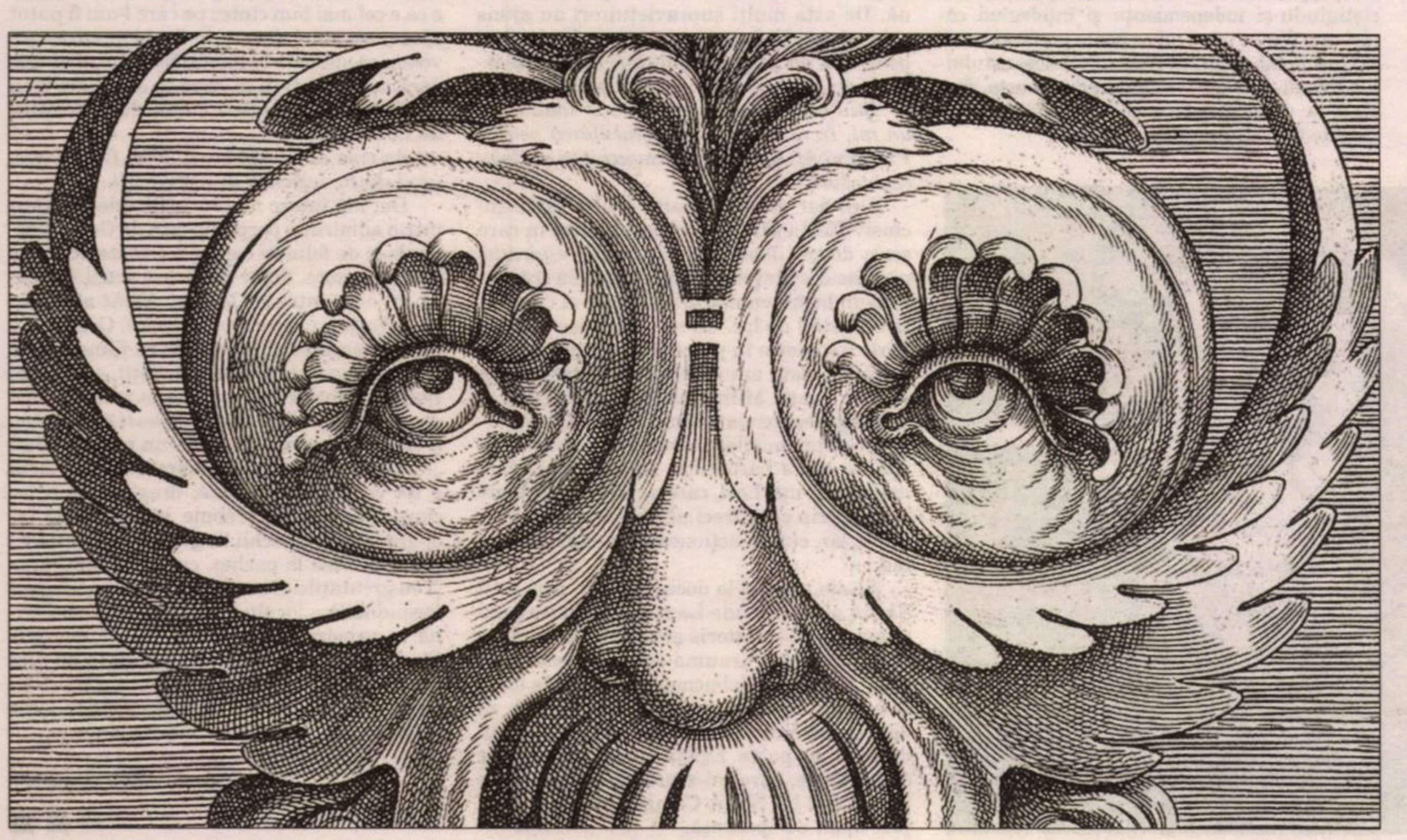

În 2009, opt deputaţi şi senatori iniţiază o propunere legislativă de schimbare a Legii nr. 114/2007, modificată prin Legea nr. 69/2008, privind sprijinul financiar acordat de statul român Schitului românesc „Prodromu" de la Muntele Athos, Grecia. Prin Legea 114/2007 deja se aprobase alocarea unei sume anuale de 250.000 de euro către respectivul schit. Bun, şi care e problema acum? Ne spun chiar iniţiatorii: „Pentru acoperirea cheltuielilor necesare Schitului (...) *viaţa a demonstrat (s.n.)* că suma necesară anual trebuie dublată, respectiv să fie de 500.000 de euro." Păi, viaţa a demonstrat şi că agheasma nu vindecă guturaiul. De ce să nu facem un proiect de lege pe această temă?

Proiectul de lege nr. 51/2007 privind statutul majorităţii cetăţenilor de naţionalitate română vine cu un articol unic care spune că cetăţenii români care aparţin majorităţii beneficiază de aceleaşi drepturi ca şi cetăţenii români aparţinînd minorităţilor etnice. La o primă vedere ar fi doar o lege fără sens, pentru că acelaşi lucru este scris în Constituţie. Absurdul vine din nou din expunerea de motive, care arată că legea este necesară pentru că au fost adoptate prea multe acte normative care oferă drepturi suplimentare cetăţenilor români care aparţin unor minorităţi etnice.

Propunerea 104/2006 pentru amplasarea unor monumente ale lui Eminescu în toate oraşele şi municipiile are o motivaţie straşnică: „în anul cînd aniversăm jubileul a 155 de ani de la naşterea Poetului Naţional, a *poetului nepereche* sau a *omului deplin al culturii române,* se impune să ne gîndim şi să înfăptuim un amplu program pentru înălţarea de statui şi busturi ale lui Mihai Eminescu. (...) Românii, mai ales tinerii, nu au unde să se adune în zilele de 15 ianuarie şi 15 iunie pentru a depune o floare şi pentru a-l omagia pe Luceafărul poeziei româneşti." 10 cu felicitări! Şi, în caz de nerespectare, la colţ şi o amendă de 5000 de lei pentru primar şi de 15.000 pentru Consiliul Local.

Proiectul de lege 66/2006 abordează o problemă foarte gravă: judecătorii cîştigă mai mult decît artiştii interpreţi sau executanţi (actori, cîntăreţi, alte persoane care cîntă şi dansează, mînuitori de păpuşi, cascadori etc.)

Încheiem acest episod cu taxa pe pornografie: a existat un proiect de lege, chipurile pentru combaterea pornografiei în rîndul minorilor, care propunea ca această taxă să apară pe factura de Internet. De asemenea, toate site-urile cu conţinut deocheat ar fi trebuit să notifice Ministerul Comunicaţiilor şi să respecte toate normele impuse prin respectivul proiect.

Dacă v-am inspirat şi vă vine în minte vreo lege absurdă, scrieţi-ne-o pe www.fb.com/funkycitizens ca să o includem în următorul episodul al serialului „Legi absurde".

Funky Citizens e locul de întîlnire al tinerilor cetăţeni care vor să ia parte la procesul decizional. Ei dezvoltă proiecte folosind deştept tehnologia (online), research-based advocacy şi educaţia civică. ***Alina Calistru*** *se ocupă de proiectele ce ţin de organizare comunitară şi justiţie ale organizaţiei, iar* ***Cosmin Pojoranu*** *de departamentul de comunicare.*

„Cînd încep un proiect, mă uit la un film de Cassavetes“

– interviu cu actriţa Nina HOSS –

Este una dintre cele mai apreciate actriţe europene ale momentului. Locuieşte la Berlin, unde joacă în trupa celebrului teatru Schaubühne. ***Nina Hoss*** *a lucrat cu cei mai importanţi regizori de teatru din lume şi are o colaborare cinematografică de lungă durată cu Christian Petzold. În 2007, a primit Ursul de Argint pentru interpretarea din* Yella, *iar în 2012 a făcut valuri cu rolul din* Barbara, *ambele regizate de Petzold.* Phoenix, *cea mai recentă colaborare a lor, are premiera în România vineri, 5 iunie. E povestea unei supravieţuitoare a Holocaustului, care se întoarce într-un Berlin în ruine şi încearcă să-şi recîştige propria viaţă. Am discutat despre toate astea la telefon, într-o după-masă de primăvară, pe ruta Bucureşti – Berlin.*

Phoenix

© Schrammfilm

Phoenix *este cel de-al şaselea film regizat de Christian Petzold în care jucaţi. Cum a început colaborarea dvs. şi ce vă face să spuneţi* da *de fiecare dată?*

Christian a fost cel care a vrut să mă cunoască. Nu a făcut un casting pentru primul film la care am lucrat împreună, aşa că ne-am întîlnit într-un restaurant italian şi pur şi simplu am stat de vorbă. Cred că avea impresia că sînt o actriţă blondă şi prostuţă de 21 de ani. Discuţia de la restaurant a fost o modalitate de a-mi testa inteligenţa. *Toter Mann* a fost prima noastră colaborare. Ne-am dat seama destul de repede că ne place foarte mult să lucrăm împreună şi că eu am un fel de simţ special pentru personajele pe care le scrie el. La începutul filmărilor pentru *Toter Mann,* am avut la un moment dat o scenă în tren. În timp ce tehnicienii aranjau platoul, Christian mi-a dat deja scenariul pentru următorul film. Într-un fel, a fost un *flow* continuu de colaborări.

De ce spun mereu da? Pentru că ce facem noi e o încercare neîntreruptă de a spune o poveste. Lucrăm la un proiect, Christian are deja o idee pentru alt proiect, iar personajele sînt cumva înrudite între ele, prin felul în care se luptă cu viaţa, cu societatea în care trăiesc, prin felul în care încearcă să-şi găsească un loc în lume. În poveştile lui Christian, eu joc rolul unor femei care tînjesc toate după un loc în propria viaţă. Şi nu renunţă la speranţă, deşi le e greu să se adune şi să găsească în ele credinţa că se vor descurca pînă la urmă. Asta e povestea pe care o spunem în filmele noastre, şi e o poveste fără sfîrşit.

În plus, e un noroc uriaş să găseşti pe cineva cu care să poţi colabora iar şi iar fără să ai senzaţia de repetiţie, cineva căruia să-i ridici mereu mingea la fileu şi invers.

Spuneaţi într-un interviu că uneori cunoaşteţi povestea următorului film încă din faza de scriere a scenariului şi că puteţi influenţa modul în care e construit personajul pe care urmează să-l jucaţi. A fost şi cazul lui Phoenix?

Nu stau şi scriu scenariul împreună cu Christian. Dar e adevărat că, încă din punctul zero al unui film, îmi spune ideea la care lucrează şi apoi, tot punîndu-i întrebări, ajung să înţeleg mai bine personajul. Eu vin din lumea teatrului, acolo unde eşti obişnuit să plonjezi într-un personaj, ascultîndu-ţi mai degrabă instinctele, nu raţiunea. Aşa că încerc să pun întrebări, să aflu de ce personajul acţionează aşa şi nu altfel, şi în felul ăsta ajung uneori să-l influenţez pe Christian. Aşa s-a întîmplat şi cu *Phoenix*. Doar că, de data asta, am pus mai multe întrebări legate de personajul masculin. Decide oare să nu ştie că femeia aceea e soţia lui? Care e relaţia cu ea? Am încercat să înţeleg de ce Nelly se străduieşte atît de mult să fie cu el. Deşi ştiu că filmul spune o poveste mult mai vastă decît o simplă istorie de amor, eu trebuie să înţeleg pe cît posibil fiecare detaliu legat de această relaţie. În *Phoenix,* joc rolul unei persoane extrem de traumatizate, care tocmai a scăpat dintr-un lagăr de concentrare. Nu e cineva care vorbeşte despre asta treizeci de ani mai tîrziu. E o femeie care şi-a pierdut demnitatea, care pur şi simplu nu s-a mai simţit om o vreme, care a crezut că o să moară. E ca şi cum ar fi fost o cu totul altă persoană. Şi tot ce-a făcut-o să reziste în lagăr a fost credinţa în dragostea bărbatului care o aşteaptă. Se încăpăţînează să nu lase lucrul ăsta să se destrame şi luptă pentru el. Cînd îşi dă seama că situaţia e puţin diferită, dar că, fiind cu bărbatul acela, învaţă din nou să fie ea însăşi, alege să treacă printr-un proces dureros, pentru ca, în final, să renască din propria cenuşă. Altfel decît sperase, dar cîştigîndu-şi independenţa şi înţelegînd că nici una dintre părţi nu se poate preface că nu s-a întîmplat nimic, că tragedia Holocaustului n-a existat. Îi ia ceva vreme să admită asta, dar pînă la urmă înţelege că nu poate merge înainte fără să accepte lucrul ăsta.

Phoenix

© Schrammfilm

Filmul e povestea unei femei care şi-a pierdut identitatea şi care trece printr-un proces violent de reconstrucţie. Se poate spune că e şi povestea Germaniei de după Război?

Da, desigur. În timpul filmărilor, nu m-am gîndit la asta, dar sigur că, în sinea mea, ştiam. Nu e neapărat o metaforă, Christian nu filmează metafore. Dar, dacă vrei, poţi să vezi în filmul ăsta o poveste personală sau poţi să vezi şi să simţi rădăcinile istoriei Germaniei, pe care încă ne luptăm să le acceptăm. Această parte de istorie a lăsat în urmă ceva de netăgăduit, a lăsat ceva în oameni. S-a întîmplat ceva cu ei şi trebuie să vezi asta. Cînd supravieţuitorii Holocaustului s-au întors acasă, nimeni nu i-a întrebat nimic, cum a fost acolo, ce li s-a întîmplat. Pentru că erau toţi prea ocupaţi să-şi reconstruiască ţara şi se asigurau că nu vor fi nevoiţi să spună ce rol au jucat în toate astea. În anii '50, peste Germania s-a lăsat o mare tăcere. Apoi a trecut vremea şi întrebările legate de Holocaust au ieşit la suprafaţă, pentru că tăcerea devenise de nesuportat. Nelly trece prin acelaşi tip de negare iniţială. Doar că la ea vine din şoc, nu din vină. De asta mulţi supravieţuitori au ajuns să se sinucidă după ce au scăpat din lagăre, pentru că nu au ştiut cum să-şi împărtăşească ce au trăit ca să se poată vindeca.

Ştiu că vă documentaţi masiv înainte de un rol. În ce a constat documentarea pentru Phoenix? *Aţi vorbit cu supravieţuitori ai Holocaustului?*

Nu, dar am citit foarte multe cărţi. Inclusiv Herta Müller, pentru că felul în care scrie despre foame în *Leagănul respiraţiei* m-a făcut să înţeleg ce înseamnă să trăieşti într-un lagăr, cum arată viaţa de zi cu zi într-un astfel de loc. Ca să pot aduce această parte de istorie în prezentul minţii mele, al corpului meu, am citit Imre Kertész, Jean Améry, Liana Millu, autoarea unei cărţi esenţiale despre viaţa femeilor la Birkenau – experienţa femeilor în lagăr e cu totul diferită de cea a bărbaţilor. De asemenea, am mai citit Primo Levi, care a scris despre toate stările prin care treci atunci cînd te întorci din lagăr, cum reacţionează oamenii, muţenia lor.

M-am uitat şi la documentare, cum ar fi *Shoah* al lui Claude Lanzmann, în care oamenii povestesc istoria şi poţi să-i priveşti în ochi, să înţelegi trauma care e îngropată adînc în ei şi care izbucneşte din cînd în cînd. Şi cum încearcă s-o plaseze undeva unde să devină inofensivă, dar nu pot. Nici unul dintre ei nu poate. Există mereu un moment de implozie, care mi-a arătat prin ce trece personajul lui Nelly. Complet pierdut, complet lipsit de speranţă.

Documentarea mi se pare o etapă absolut necesară în înţelegerea unui personaj. Fără asta, n-aş şti de unde să încep. Nu joci viaţa ta, joci viaţa altcuiva, chiar dacă e ceva închipuit, nu real. Şi trebuie să-i dai cît mai multă profunzime şi bogăţie interioară. Deşi e vorba de ficţiune, nu de reconstituirea istoriei, trebuie să absorbi cît poţi dintr-o anumită epocă, pentru că pur şi simplu sînt lucruri pe care nu ţi le poţi imagina, trebuie să le ştii.

La finalul filmului, interpretaţi absolut răvăşitor „Speak Low“, un cîntec luat dintr-un film din anii '40, One Touch of Venus, *despre o statuie care prinde viaţă. Seamănă destul de mult cu povestea lui Nelly.*

Da, aşa e. Deşi la început ne-am dorit un cîntec al lui Marlene Dietrich, „Wenn ich mir was wünschen dürfte“. Îmi place la nebunie şi s-ar fi potrivit foarte bine. Dar i-am zis lui Christian că s-ar putea să fie mai complicat, pentru că Charlotte Rampling îl cîntă în *The Night Porter*. Şi n-am vrut ca oamenii să facă legătura între cele două filme, povestea nu avea nevoie de comparaţia asta. Christian a căutat alt cîntec şi l-a găsit pe ăsta. Culmea e că e cel mai bun cîntec pe care l-am fi putut alege, se potriveşte atît de bine cu tot ce voiam să spunem la finalul filmului, mai ales dacă de gîndeşti în ce stare se afla Kurt Weil cînd l-a scris, la puţină vreme după divorţul de Lotte Lenya.

Aş vrea să încheiem cu John Cassavetes, unul dintre regizorii dvs. preferaţi.

Da, mă întorc mereu la filmele lui. Sînt într-o admiraţie perpetuă faţă de Gena Rowlands şi de felul în care joacă toate acele roluri minunate. Sigur că fiecare actriţă visează să joace într-un *Opening Night* al ei sau în *A Woman Under the Influence*. Ceea ce au pus Cassavetes şi Rowlands în filmele lor e profund legat de substanţa vieţii, e şi foarte riscant, şi foarte cald, şi distrus, şi foarte plin de umor, dar simţi mereu această adîncime a vieţii. Cassavetes a zis la un moment dat: „Filmele mele vorbesc despre dragoste. Asta e tot ce mă interesează, dragostea“. E un cîmp foarte vast, trebuie să-l priveşti îndeaproape şi cu ochii larg deschişi, cu tot cu ura care vine la pachet, cu tot cu tandreţea şi cu greutăţile. Cassavetes avea o înţelegere formidabilă a jocului actorului. Ştia să-l pună în valoare cu enorm de multă energie. Cînd încep un proiect nou, mă uit la un film de Cassavetes şi asta îmi dă putere şi mă face să dau tot ce am. Chiar dacă nu reuşesc întotdeauna, dar măcar mă străduiesc.

a consemnat Luiza VASILIU

■ ■ ■

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Riga, fereastră sau oglindă?

Dincolo de nori, de limitele unei Europe pe care o numim comun Occident şi care se opreşte la frontiera nordică a Germaniei, dincolo de ceea ce cunoaştem în imaginarul atît de restrîns al geografiei noastre continentale, dar şi dincolo de Marea Baltică, începe micul stat leton. Cu Riga, capitala sa, ca prim punct de reper.

Închişi, cum spuneam, în limitele unei cunoaşteri pe care noi ne-o impunem, avem tendinţa – deşi ştim, datorită preşedinţiei rotative a Uniunii Europene, că Letonia este încă, pînă la sfîrşitul lunii iunie, statul care conduce destinele Uniunii – să căutăm înfriguraţi, înainte de a pleca, toate reperele care ne sînt cîrjă, într-un fel, în lumea în care trăim: oare folosesc şi ei moneda euro, oare taximetriştii de la aeroport sînt corecţi, care este preţul potrivit, limba în care să ne adresăm, mijloacele de transport, decalajul orar, hotelul potrivit? Cei mai studioşi se vor îndrepta şi spre Wikipedia, încercînd să afle dacă Letonia, vecina Kaliningradului, cu al său Immanuel Kant, a dat lumii vreun mare gînditor, scriitor, pictor.

Ei bine, Letonia este un stat curios, să o spunem pe şleau, un stat prost servit de informaţiile turistice: în pierdere demografică (doar două milioane de locuitori), deoarece fecunditatea este slabă şi fenomenul migrator inexistent, avînd frontiere comune cu Rusia şi Belarus, o ţară majoritar protestantă, cu un trecut eteroclit (a făcut parte pe rînd din Suedia şi Polonia, apoi din Germania, din Rusia, şi-a cîştigat independenţa în 1991, înainte de prăbuşirea URSS, a aderat la Uniunea Europeană şi la NATO în 2004). Capitala, Riga, nu face parte nici ea din destinaţiile privilegiate pentru un sfîrşit de săptămînă sau pentru vacanţe.

Călător de nevoie, deci, cu ocazia summit-ului Parteneriatului Oriental (20-22 mai 2015), am aterizat la Riga într-o noapte senină, pe un cer luminat aproape ireal de luminiţele petrolierelor care întîmpină orice avion venit dinspre Europa occidentală. Acelaşi cer devine dimineaţă foarte repede, în jurul orei 4 şi jumătate, cu un soare deloc amabil, ale cărui raze trec prin perdele automat destul de consistente: aproape de Polul Nord, Riga are cele mai bizare dimineţi posibile, soarele dînd senzaţia că este foarte jos, iar locuitorii îşi fac un titlu de glorie din a se amuza de bietul turist nedumerit: nopţile, aici, se dorm greu, aşa e. Dar oraşul e cu atît mai surprinzător dimineaţa.

Riga este o capitală verde,
cu multe parcuri, cu multe piste ciclabile.

Riga este o capitală verde, cu multe parcuri, cu multe piste ciclabile, iar Daugava, fluviul care o traversează, îi conferă, alături de Marea Baltică, aflată la doar douăzeci de kilometri, un climat umed. Un vînt pătrunzător, care devine de-a dreptul necruţător atunci cînd plouă (adică des). A fost cazul în cele cîteva zile în care am rămas aici. Însă, obişnuiţi cu curiozităţile turiştilor sau, mai ales, cu lipsa lor de pregătire… geografică, letonii au răspunsuri la toate întrebările: umbrele foarte serioase, ca talie, pături suplimentare, zîmbete şi sfaturi. Recepţionistul hotelului în care am stat, Art Hotel Laine, un fel de muzeu contemporan de artă, întins pe doar cîteva etaje, dar decorat cu picturi naive şi foarte sugestive, cu chipuri de fete roşcate şi buchete de liliac, a mers, de la început pînă la sfîrşit, pe cartea amabilităţii… paterne. Orice mică întrebare devenea motiv de bunăvoinţă, orice nelămurire geografică prilejuia o foaie de hîrtie imprimată. Şi un zîmbet larg.

Engleza este limba universală în această ţară protestantă. O paradoxală împletire de limbi, totuşi, în care engleza se amestecă, firesc, cu crîmpeiele de rusă (femeile vîrstnice

© I. Badea-Guéritée

care te numesc *devuşka,* reprobator, atunci cînd îndrăzneşti să faci o fotografie în imensa lor catedrală ortodoxă, sînt un deliciu), nuanţe de germană şi ceva sunete franceze. Ca acel neaşteptat *Zolitude,* într-o după-amiază în care am luat trenul din Riga spre Jurmala, staţiunea lor de la malul mării, în care citirea numelui acestui cartier al capitalei îmi provocase zîmbetul. „E de la soldaţii lui Napoleon“, îmi explică un bărbat foarte înalt.

Mister. Aici, da, este foarte uşor să pui superlative pe cuvintele cu care ai caracteriza capitala. Foarte mult liliac, într-o măsură care face abuzul de albastru-violet şi mirosul persistent un *sine qua non* olfactiv. Automobilişti foarte respectuoşi, chiar şi confruntaţi cu turistul care mai omite să se uite la semafor: „Ai putea face un picnic pe stradă şi nu te-ar călca nimeni“, îmi spune o nemţoaică aflată la studii aici. Letonii, bărbaţi şi femei, sînt foarte înalţi, iar femeile, în sine, foarte elegante: costumul sau măcar fusta, tocurile înalte nu lipsesc din garderobă. Deşi foarte mică, din punct de vedere al întinderii, doar cîţiva kilometri pătraţi, pentru un stat a cărui suprafaţă nu depăşeşte 307 kilometri pătraţi, capitala este un creuzet fantastic de religii, de biserici, deci, conjugate, din nou, la superlativ. Majoritar protestanţi luterani, letonii se mîndresc cu superba lor catedrală protestantă, considerată ca fiind cea mai mare biserică medievală din ţările baltice (început de secol XIII). La Riga se află şi cea mai mare catedrală ortodoxă din statele baltice, catedrala Nativităţii, cea care în anii lui Hruşciov a fost transformată de către sovietici, a doua populaţie ca număr de locuitori, în planetarium. Albastrul deschis cu care sînt pictate icoanele este de neuitat. Unul din lucrurile pe care nu le uiţi, ca senzaţie, cînd pleci din Riga. Situată în centrul oraşului, pe marginea aşa-numitei Esplanade, catedrala, construită la începutul secolului al XVIII-lea, în stil neobizantin, devine refugiu pe timp de ploaie. Nu foarte departe, căci Riga este un oraş al turlelor, se află catedrala catolică, dedicată Sfîntului Iacob, construită în secolul al XV-lea. Nu este singura catedrală. Capitala este cu adevărat o simfonie de biserici, de toate cultele, toate stilurile, cu o dominanţă a neogoticului romantic, iar din turla catedralei protestante se poate admira tot oraşul – 18 biserici protestante, 15 ortodoxe, 10 catolice… De acolo se văd şi piaţetele din oraşul vechi, noua bibliotecă naţională, pe malul fluviului, dar şi monumentul dedicat independenţei faţă de URSS, unde se află în permanenţă doi soldaţi. Imobili.

Riga este, aşa cum indică numele său *(ringi,* în limba vecinei Lituania, înseamnă sinuozitate), alunecătoare. Niciodată plictisitoare, niciodată banală, un *melting pot*. Total. Simbolul capitalei, regăsit pe toate obiectele turistice, este pisica neagră. Ştiind însă că nu ne aflăm în Istanbul şi că, de fapt, nu am întîlnit decît o singură pisică în cinci zile la Riga. Pisica neagră este pisica aflată în poziţie de atac, da, da, cu toate firele de păr sculate pe trunchi şi cu corpul bombat, cu partea din spate ridicată, cu ghearele scoase, cea care priveşte dispreţuitor trecătorii de pe acoperişul unei case din centrul vechi, strada Amatu Iela. Şi este nu doar simbolul capitalei, ci şi al ţării. Povestea, simplă şi cu tîlc, nu are nimic de-a face cu superstiţiile noastre – de ghinion – şi este depănată cu plăcere şi mîndrie de orice vînzător (în timp ce te serveşte amabil cu ţuica lor ciudată, din hrean). Un artizan dintr-un secol îndepărtat, sărac şi dispreţuit, a decis să urce treptele sociale, să facă şi şcoală, pentru a demonstra celorlalţi membri ai Ghildei că poate fi acceptat şi el. Ghilda germanică a refuzat, considerînd că din statutul social dat de fosta sărăcie nu se poate ieşi. Negustorul ambiţios, dar şi mîndru, a pus să se ridice, pe acoperişul casei sale, două pisici cu fundul spre oraş, pentru a-şi arăta astfel necazul. Dispreţul. Membrii Ghildei, jigniţi, ar fi acceptat pînă la urmă primirea artizanului în rîndurile lor, cu o singură rugăminte: să schimbe poziţia pisicilor… Negustorul le-a întors pînă la urmă cu faţa spre oraş, cu fundul spre cer.

Capitala este cu adevărat o simfonie de biserici,
de toate cultele, toate stilurile,
cu o dominanţă a neogoticului romantic.

Din Riga iau şi trecutul comun cu Lituania. Au fost ambele atacate – şi necucerite – de trupele lui Napoleon. Dacă Vilnius, capitala Letoniei, păstrează o prăjitură naţională, „Napoleon“, Letonia are *Zolitude*. Dar solitudinea înţeleasă ca mîndrie şi rezistenţă în faţa ruşilor care au cucerit, recucerit şi epurat micul stat. Resentimentele sînt, cum spuneam, prezente. În cotidian. Cetăţenii ruşi sînt identificaţi ca fiind noncetăţeni, un statut diferit de cel de apatrizi, creat în 1995. Este cazul pentru 260.000 de persoane, o treime din populaţie. Aceşti noncetăţeni *(nepilsoni)* nu au nici o naţionalitate, nici letonă, nici alta, şi nu pot vota, în consecinţă. Nu pot lucra în administraţie, însă pot dobîndi cetăţenia letonă în urma trecerii unui examen complet de istorie, geografie şi limbă. Letonă, evident. Deşi arătaţi des cu degetul pentru asprimea acestei legi considerate discriminatorii, letonii afirmă că din 1995 încoace mai mult de 135.000 de astfel de *nepilsoni* au primit cetăţenia letonă şi îşi justifică asprimea prin duritatea cu care ruşii i-au tratat imediat după scurta lor primă independenţă (1918-1939). Cîteva zeci de mii de letoni au fost deportaţi în Rusia, represiunea a fost masivă, iar teama de noua Rusie este palpabilă. Situat în mijlocul oraşului, pe bulevardul Raina, în apropiere de Casa Capetelor Negre, Muzeul Ocupaţiei impune respectul prin forma sa de buncăr. El reaminteşte însă şi evidenţa secolului 21: dependenţa energetică de Rusia, teama unui nou război, acum, *hic et nunc,* cînd Ucraina, situată nu foarte departe, poate deveni, peste vară, un nou focar mondial. Politic chiar, diferenţele sînt subliniate: letonii votează mereu dreapta, rusofonii letoni – stînga. Iar în 2009 Riga a ales un primar rus! Este oare atunci o întîmplare că şefii de stat şi de guvern europeni au fost primiţi la Casa Capetelor Negre, la doar un metru de Muzeul Ocupaţiei, în deschiderea oficială a summit-ului Parteneriatului Oriental? Casa Capetelor Negre, cea mai veche clădire medievală din Riga, datînd din 1344, era cîndva casa în care erau primiţi, pentru cîteva nopţi, negustorii celibatari ai Ghildei. Iar numele îl are probabil de la sfîntul patron al Ghildei, Maurice, cu origini nubiene. Astăzi, reconstruit potrivit stilului renaşterii olandeze, este unul din cele mai frumoase muzee istorice ale oraşului, iar faţada sa rivalizează ca frumuseţe cu faţadele clădirilor Art Nouveau din oraşul vechi.

La plecare, lămurită pe deplin asupra unei bucătării care o aminteşte pe cea a Ardealului – varză călită cu ciolan, supă de găluşte, salată cu smîntînă! –, am reuşit să plec cu un autor leton sub braţ. Capitala letonă ascunde o mulţime de fundături şi curţi ascunse, de locuri secrete în care librarii inediţi îşi primesc vizitatorii cu o încîntare nedisimulată. De exemplu, în fostul cartier evreiesc, nu departe de Muzeul de Artă, sau pe Wagner Iela… Janis Rokpelnis (n. 1945), în traducere bilingvă letonă-engleză. Pierdut printre volume în engleză şi franceză, Rokpelnis este, îmi explică Wikipedia, fiul unui poet oficial al regimului sovietic. Traducător al lui Alexandr Block şi al Marinei Ţvetaeva în letonă, s-a refugiat în poezia de dragoste la întoarcerea de la studiile efectuate în Rusia: „*on the wall that separates / our wakefulness from a dream / a mirror hangs / and in it / you once gazed at your reflection / / until one day someone God knows who / came and said / surely that's a window not a mirror*“ („pe zidul care desparte / veghea noastră de un vis / atîrnă o oglindă / în care te-ai uitat cîndva la reflecţia ta // pînă cînd cineva Dumnezeu ştie cine / a venit şi a spus / cu siguranţă e o fereastră, nu-i o oglindă“).

Riga, mai 2015

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la* Voxeurop.eu *şi* Courrier International, *Paris, Franţa.*

Biblioteca „ASTRA" SIBIU

Cu ochii-n 3,14

NU TRECE O SĂPTĂMÎNĂ FĂRĂ SĂ SE DESCOPERE CĂ, ÎNTR-O ȚARĂ ÎN CARE NU E CLAR CINE A FURAT, ULTIMII ANI AU UN NUMITOR COMUN: ROMÂNESCUL *PARADOKS*

■ Nu trece o săptămînă fără să se descopere că pe Internet a circulat ba o ştire falsă, ba o fotografie trucată, ba un studiu-fantomă. Trăim deja viitorul presei! (**M. C.**)

■ Cică Mircea Geoană ar fi primit de la Marian Vanghelie trei ceasuri pe care (vezi blog-ul sutu.ro) le-a menţionat în declaraţia de avere ca valorînd cam 1000 de euro fiecare, deşi mărcile cu pricina fac cel puţin 15.000 de euro. Într-o ţară în care se dau şpăgi de milioane, avem în continuare politicieni ieftini. (**M. V.**)

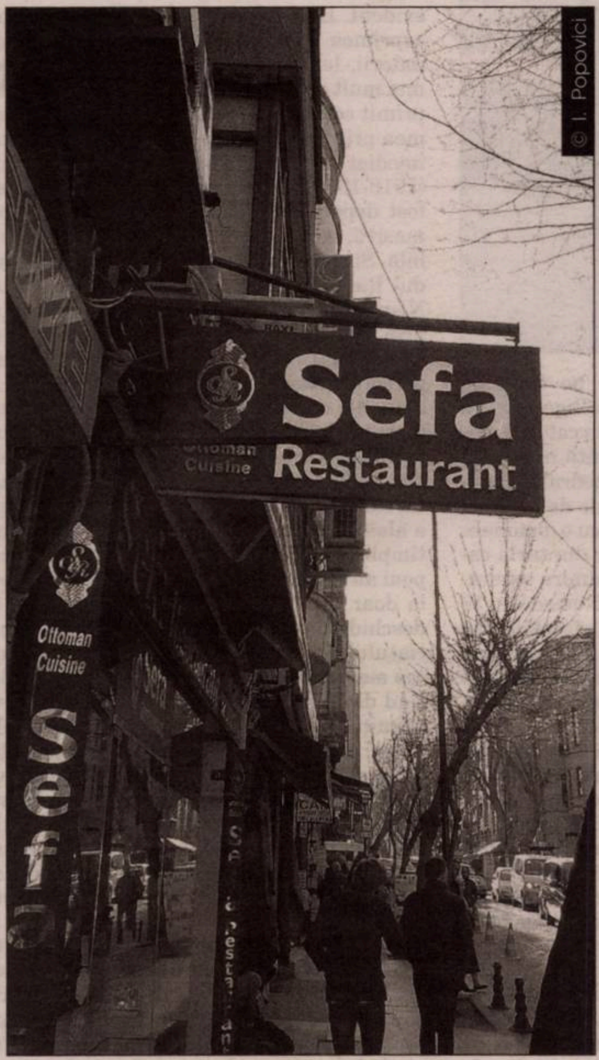

© I. Popovici

■ Un fapt divers, relatat de *Frankfurter Allgemeine Zeitung:* din noul sediu al Ministerului de Interne al Germaniei s-au furat robineţi, colaci de toaletă şi suporturi pentru hîrtia igienică. Dispariţia acestor instalaţii sanitare a fost constatată chiar în ziua recepţiei sediului. Şi din sediul serviciilor de informaţii au dispărut, acum cîteva luni, instalaţiile sanitare. Nu e clar cine a furat, dar e sigur că e vorba de persoane „calificate“. Vă sună cunoscut? (**M. M.**)

■ În ultimii ani am tot auzit voci indignate de faptul că acum toată-lumea-publică-cărţi: Loredana, Răduleasca, Esca, Cosoi, plus cohorta de politicieni corupţi pripăşiţi prin penitenciare, ca şi cum toţi aceştia ar deteriora în vreun fel biata noastră piaţă de carte. Vocile astea s-au reactivat acum, cu prilejul celei de-a doua cărţi a lui Iohannis, care, vezi bine, în loc să conducă ţara, stă şi scrie volum după volum. Să fii autor însă nu e un privilegiu şi pentru asta nu-ţi trebuie aprobarea nimănui. Oricine, dar absolut oricine, are dreptul să scrie şi să publice cărţi. Aşa cum oricine are dreptul să nu le citească. (**M. C.**)

■ Pe site-ul Yahoo!, între două ştiri („Premierul Victor Ponta vrea alocaţii în funcţie de venitul părinţilor“ şi „Lehuză de 20 de ani – moartă în sala de naşteri, soţul – decedat prin electrocutare“), mi-a atras atenţia o a treia: „Sex în aer liber. 5 poziţii fierbinţi pe maşină. Le-ai încerca?“. Dacă stai să te gîndeşti, toate trei au un numitor comun – copiii. Trăiască 1 iunie! (**A. P.**)

■ Din găselniţele traducătorilor de filme: englezescul *The babysitter* (dădaca) a fost tradus cu românescul *Dorinţă fatală*. Ceea ce mi-a adus aminte de franţuzescul *„Honni soit qui mal y pense“*. (**S. G.**)

■ Din seria cuvintelor turceşti de inspiraţie franceză: *oksijen, enstitü, enflasyon, enfarktüs, emperyalist, espri, omlet, entellektüel, operasyon, operet, otobüs, otogar, otokrasi, otorite, otonomi, otopsi, paraşüt, paradoks, pardösü, parşömen, prenses, prezervatif, profesyonel, problem, prostat, psikanaliz, kapitülasyon, kantin, karbüratör, karikatür, jartiyer, jarse, jelatin, jest, jöle, jübile, romatizma, römork, rötüş, röportaj, rövanş, rozet, Rönesans*. Traducerile sînt de prisos. (**M. P.**)

TOTUȘI, CUM O FI SĂ FIE ADEVĂRAT CE SE VINDE?

■ „Temperatura din termometre“ apare tot mai des în prezentările meteo de la televiziunile de ştiri. Am mai scris despre asta şi de fiecare dată mă întreb: totuşi, cum o fi, de fapt, temperatura din afara termometrelor? Mai de curînd am auzit o fată dintre alea de la meteo spunînd că „soarele va încălzi plăcut termometrele“. Şi am ajuns să mă întreb cum o fi să fii termometru. (**A. M.**)

■ Doi prezentatori danezi ai postului de radio 24syv şi-au propus să-şi provoace ascultătorii. Şi nu oricum, ci omorînd, în direct, un pui de iepure, cu ajutorul unei pompe de biciclete. Metoda au aflat-o de la un gardian al unei grădini zoologice, care le-a spus că aceasta este procedura prin care sînt omorîţi săptămînal mai mulţi pui de iepuri pentru a fi daţi de mîncare şerpilor. Întrebaţi de ce au apelat la acest spectacol, ei au răspuns: „Nu a fost o provocare gratuită. Am omorît un animal pentru a-l găti şi a-l mînca“. Au mai vorbit apoi despre ipocrizia consumatorilor. Ceea ce s-ar putea să fie adevărat şi universal. (**A. M. S.**)

■ Am zărit, din mersul maşinii, o firmă: „Fast Food Mioriţa“. Mă întreb ce se vinde acolo: McLaieBucălaie? (**M. V.**)

ÎN URMA ACESTUI RĂSPUNS, NICI UN OM NU O SĂ MAI FIE EXTRAS DIN PLANTE CITIND

■ Se defrişează şi în Bucureşti. La Piaţa Sudului erau, pînă nu demult, nişte copaci mari pe marginea drumului, nu cred că deranjau pe cineva cu seva lor. Dar într-o zi de primăvară, cînd natura (cîtă mai e pe-aici) reînvia, au venit vreo trei băieţi cu drujbe şi i-au retezat. Au rămas în urma acestui masacru vegetal cîteva buturugi groase şi joase, cu rădăcinile încă înfipte în pămînt, pe care Primăria sectorului 4, grijulie, le-a împrejmuit cu garduri de fier vopsite într-un verde ecologic. (**D. S.**)

■ De la clubul de gimnastică am primit următoarea invitaţie: „Opinia dvs este foarte importanta pentru noi. Va rugam sa alegeti cel mai potrivit motto pentru Jatomi Fitness. Alegeti propozitia care in opinia dvs este cea mai potrivita pentru Jatomi Fitness si misiunea sa. Va multumim. Mai jos veti gasi propunerile pentru sloganul Jatomi Fitness. Alegeti o varianta care vi se pare cea mai potrivita pentru brandul nostru. Jatomi Fitness Real Fitness Real People. Jatomi Fitness For Everyone, Everywhere.“ Şi urmează încă zece variante de răspuns, de acelaşi fel. Răspunsul meu a fost următorul: „Deoarece JATOMI îşi desfăşoară activitatea în România, se cuvine ca motto un text în limba română, limba oficială a acestei ţări. Acest motto poate fi apoi tradus, dedesubt, în engleză. Şi, nu uitaţi, textul trebuie să aibă diacritice! Cu respect…“ Corect?! (**R. M.**)

■ O veste bună pe săptămîna asta: Nebraska a devenit primul stat conservator care a abolit pedeapsa cu moartea în ultimii 40 de ani. E bine, peste 40 de ani o să mai fie încă unul şi poate că, pînă în 2300, nici un om nu o să mai fie condamnat la pedeapsa cu moartea. (**L. V.**)

■ Luna trecută, cei de la Audi au anunţat obţinerea unui combustibil perfect sintetic, numit e-benzin, folosind zahărul extras din plante, mai exact din glucoza procesată din porumb. Cei de la Audi au anunţat însă că acum se concentrează pe modificarea procesului obţinerii e-benzinei pentru a folosi doar apă, hidrogen, dioxid de carbon şi lumină solară. Lucruri de care şi porumbul are nevoie pentru a creşte. (**M. C.**)

■ M-a trecut un frison citind în *Libertatea* de vineri, 29 mai 2015, una dintre ofertele de serviciu de la mica publicitate: „Măcelari cu experienţă pentru Germania, tranşare cap de porc“. (**D. S.**)

PUBLICITATE

6 iunie ora 19.00
Alba Iulia, Piața Cetății

În deschidere:
Mahala Rai Banda
Acces liber

GORAN BREGOVIC
WEDDING AND FUNERAL BAND

Organizator: Primăria Municipiului Alba Iulia
Powered by: Staropramen
Parteneri: adevărul DILEMA veche

Biblioteca ASTRA
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XII ■ nr. 591 ■ 11-17 iunie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

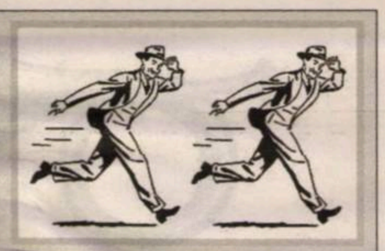

Andrei GORZO

dilematograf 18

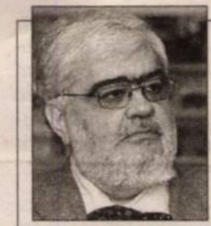

ANDREI PLEȘU

„O aventură în Indonezia“ (II)

pagina 3

SERGIU PAȘCA

„Cortexuri umane în laborator“

pagina 21

IAROMIRA POPOVICI

„Copii dislexici“

paginile 22-23

Bunuri culturale în era digitală

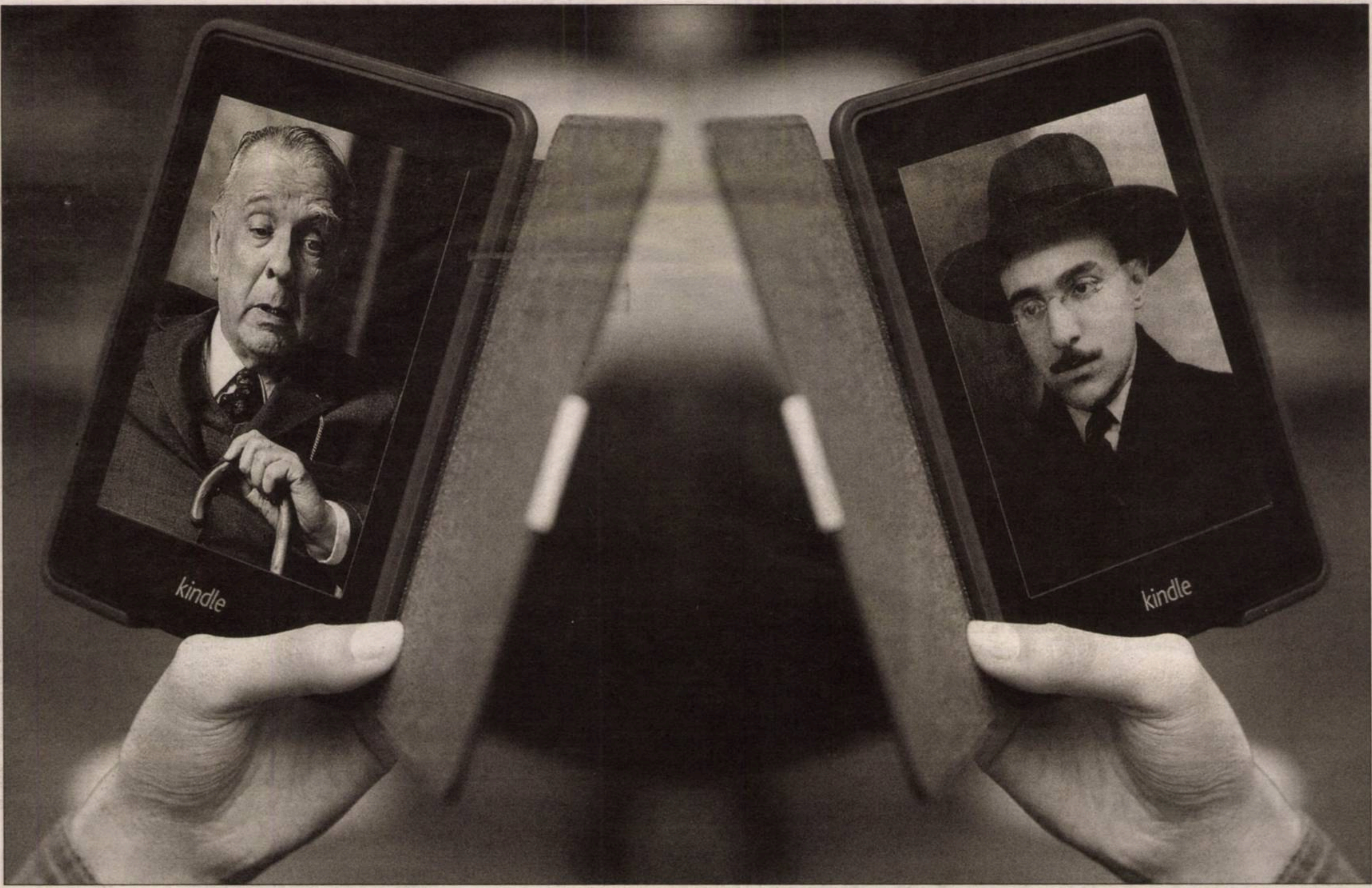

> *„Trăim într-o epocă digitală, dar noi sîntem tot niște creaturi analoage.“*
>
> *OMAR AHMAD*

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

SCRISORI DE RECOMANDARE

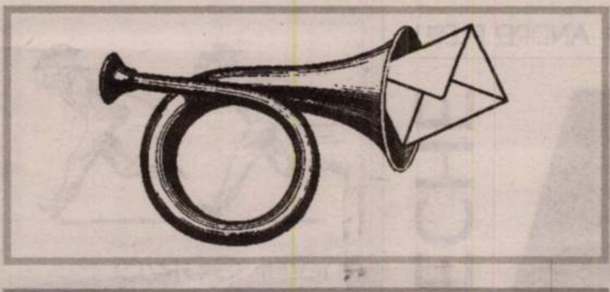

turneu de inbox

NR. 589

Articolul Mariei Iordănescu, „Tinerii la interviu“

Piaţa muncii din România este atît de vastă încît angajatorii îşi permit luxul de a batjocori fiecare intervievat după bunul plac. De ce spun asta? Nu doar angajatorii se lovesc de probleme, ci şi cei care participă la interviuri. Un exemplu concret: dacă eşti femeie şi ai deja ani de experienţă în spate, în management, vînzări, IT, PR, administraţie etc., după ce treci prin „furcile caudine“ ale primelor interviuri şi ajungi la interviul final, te loveşti inevitabil de o serie de ziduri sau pseudo-impedimente pe care angajatorii le ridică. 1) Ai 30 ani, ai copii? Nu? Păi, eşti în grupa de risc, în cît timp crezi că-i vei avea? (Nu are rost să menţionez că astfel de întrebări nu-şi au locul la un interviu, bărbaţii nu sînt întrebaţi aşa ceva.) 2) Eşti persoana pe care o căutăm, ai experienţă relevantă pentru postul pentru care facem angajări, dar parcă ai totuşi prea multă experienţă, căutăm pe cineva mai puţin calificat (de fapt, e în regulă că ai experienţă, dar totuşi noi nu dorim să te plătim la nivelul competenţelor tale, poate accepţi să faci muncă voluntară, să aduci bani de acasă). 3) Ai fost în concediu de maternitate unu-doi ani, de ce ai pauză pe CV? Ce ai făcut pentru dezvoltarea ta personală în timpul acesta? (Aici vorbim de cele care, din varii motive, nu mai au un loc de muncă la terminarea concediului de creştere a copilului.) 4) Ai experienţă, dar din păcate nu angajăm tinere mame (adică urmează perioada în care copilul tău se va îmbolnăvi şi tu va trebui să lipseşti de la serviciu, noi căutăm o persoană dedicată, care eventual să şi doarmă la birou ca să poată fi în cîmpul muncii 24/24,7/7). 5) Psihotestele descărcate de pe Internet (o sumedenie de idioţenii, care urmează să fie punctate de oameni care nu au nici o competenţă în astfel de evaluări – „Găsiţi corespondentul acestui poem din limba rusă“, tu aplici pentru postul de secretară şi ei te întreabă „Îţi place să modelezi metalul?“, „Compune o scurtă istorioară amuzantă despre dezastrele ecologice“). 6) Vedem că ai permis de conducere, dar chiar conduci? Eşti femeie, eşti sigură că ştii să conduci? Şi conduci bine? (Aplic pentru *office job,* ce relevanţă are felul în care conduc maşina?) 7) Ştiţi, am organizat concursul pentru post din obligaţie, dar acesta e dat deja cu dedicaţie altcuiva, va sugerăm să nu vă mai irosiţi timpul. 8) De fapt, nu facem angajări, ci doar contracte de colaborare pe care nu le înregistrăm nicăieri. 9) Anunţul specifică *muncă de birou,* dar, de fapt, noi căutăm comis-voiajori care să se plimbe din poartă-n poartă şi care eventual să lucreze de acasă. 10) Pe lîngă munca de birou, după program, poate şeful doreşte un masaj sau o ieşire în oraş sau are nevoie să se relaxeze oral după o zi agitată (aţi fi de acord cu asta, cu maximum de discreţie, bineînţeles?). Exemplele pot continua la nesfîrşit. Referitor la partea cu candidaţii care nu pun întrebări, ţin să vă contrazic. Eu pun întrebări şi de fiecare dată angajatorul sau recrutorul îmi atrage atenţia că „vin cu lista pregătită de acasă“. Păi, ori mă laşi să pun întrebări, ori nu. Concluzia amară este că sînt foarte mulţi cei care îşi caută un loc de muncă, fie că au experienţă sau nu, cu mult mai mulţi decît cei care angajează şi, prin urmare, patronii/angajatorii/recrutorii caută acele persoane care fac cele mai multe concesii şi acceptă salariul cel mai mic. Întîmplarea face că am fost atît în postura de recrutor, cît şi în cea de intervievat, şi problemele sînt de ambele tabere. Cea mai mare problemă este statul: angajatorii sînt sufocaţi de taxele nesfîrşite, aşa încît caută oameni pe care să-i exploateze la maximum, dar pe care să-i plătească mizerabil.

adăugat de Hadinaster Adi
la 4 iunie 2015

Dilema veche vă propune

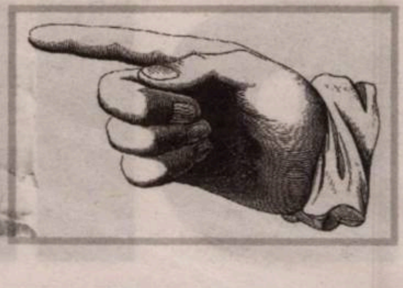

- Pe lîngă obligatoriul Street Delivery (12-14 iunie, pe str. Arthur Verona), ar mai fi de bifat două lucruri: duminică, 14 iunie, la ora 19, la „Elvira Popescu“ (Bd. Dacia nr. 77), un concert de jazz ruso-ucrainean pentru urechi fine – Duo for One. Arkady Shilkloper & Vadim Neselovskyi; luni, 15 iunie, la ora 18, la Frontline Club Bucureşti (str. Ştirbei Vodă nr. 104-105), o dezbatere despre cei 25 de ani de presă liberă în România, la care participă Ioana Avădani, directorul Centrului pentru Jurnalism Independent, şi Cătălin Tolontan, redactor-şef la *Gazeta Sporturilor*. (Luiza Vasiliu)

- Vineri, sîmbătă şi duminică (12, 13, 14 iunie), de la ora 21, cu plecare din faţa Libăriei Cărtureşti Verona, traseul cultural nocturn „De la ARO la Bulevard“ organizat de ARCEN, care propune un spaţiu alternativ de promenadă între strada Arthur Verona şi Grădina Cişmigiu. Un traseu despre lumea bună bucureşteană din anii ’20-’30, cu obiceiurile şi obsesiile ei, cu invenţiile modernităţii la care trebuie să facă faţă, o lume care iubeşte muzica, manierele şi cafeaua bună. (Adina Popescu)

- *În pragul Orientului. Călători cehi despre ţările române,* o foarte interesantă antologie de Anca Irina Ionescu, apărută la Editura Curtea Veche, care adună fragmente reprezentative selectate din jurnale de călătorie, scrisori şi lucrări ştiinţifice scrise de şase intelectuali cehi care au vizitat Ţările Române în secolul al XIX-lea: scriitorul romantic Josef Václav Frič (1829-1890), ofiţerul cartograf Emanuel Salomon Mírohorský (1829-1908), scriitorul Vítězslav Hálek (1835-1874), poetul şi prozatorul Jan Neruda (1834-1891), publicistul Josef Štolba (1866-1930) şi filozoful Jan Urban Jarník (1848-1923). O să vă placă şi o să vă amuze românii văzuţi de cehi! (Marius Chivu)

- *Poveşti trăsnite* (regia Damian Szifron) e filmul care a deschis TIFF-ul anul acesta. Acum îl puteţi vedea la cinema. Sînt şase poveşti crude şi amuzante despre răzbunare. Preferata mea e bucata cu nunta care se transformă, din cauza infidelităţii mirelui, într-un dezastru. Ţi se strînge sufletul, dar în acelaşi timp rîzi copios. (Ana Maria Sandu)

- Vineri, 12 iunie, la ora 18,30, la Librăria „Pavesiana“ din Bucureşti are loc o nouă ediţie a Clubului de lectură „Calderon“. Dezbaterea dedicată volumului *Confesiuni,* de Jean-Jacques Rousseau, îl are ca invitat special pe eseistul şi universitarul Călin-Andrei Mihăilescu. Intrarea este liberă, în limita locurilor disponibile. (Stela Giurgeanu)

- Se spune că verdele dă o stare de bine. Ei bine, vă doresc să vă clătiţi ochii cu verdele ierbii de la turneele de tenis dinaintea Grand Slam-ului de la Wimbledon. În special cel de la Halle, ca să nu mai vorbesc de splendida arenă de la Queen’s. După munca pe zgura de la Roland Garros, acestea sînt nişte turnee de-a dreptul răcoritoare. Încep de luni. (Andrei Manolescu)

- Este o carte-eveniment, una dintre cele mai importante apariţii editoriale ale acestei veri. Editura Polirom a publicat primul volum din seria de *Opere* complete Paul Celan, în traducerea lui George State. Un demers editorial excepţional. (Matei Martin)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Mineriada iunie ’90**
- **Etichete, stereotipii**
- **Gică Petrescu**
- **Cărţi de citit în vacanţă**
- **În vilegiatură**

album dilematic

Daniel Goace

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditã de BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

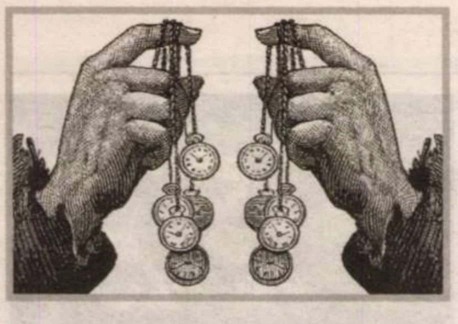

Andrei PLEŞU

nici **aşa**,
nici **altminteri**

> *„Aşa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)*

O aventură în Indonezia (II)

Carevasăzică, dl ambasador avea de gînd să mă consemneze la faţa locului vreme de şase zile, pînă la următorul zbor spre Bucureşti. Am încercat, perplex, o mică infuzie de raţionalitate: „Domnule ambasador, am făcut un drum de 16.000 de kilometri ca să ajung aici. Dacă tot am ajuns, n-ar fi mai bine să particip la congresul pentru care am fost trimis? Oricum o să cheltuiţi nişte bani ca să mă ţineţi în Jakarta încă şase zile. Dacă nu particip, s-ar putea să trebuiască să asumăm noi cheltuielile de călătorie…“ „Nu asumăm nimic, n-avem bani în buget pentru aşa ceva. O să procedăm în felul următor: o să dormi pe undeva prin ambasadă şi de mîncat o să aranjez eu cu băieţii să te invite pe la ei pe-acasă.“ Imediat, unul dintre „băieţi“ a şi intrat în scenă: tovarăşul Tănase, altfel om cumsecade: „Tovule, las' că te plimb eu prin oraş în zilele următoare; iar mîine, uite, te invit la prînz la mine acasă.“

Zis şi făcut! Tov. Tănase mi-a oferit un tur al capitalei indoneziene la bordul maşinii ambasadei, o Dacie cu volan aproape incandescent, la cele 40 de grade la umbră cît oferea ambianţa. „N-aveţi aer condiţionat într-o ţară ca asta?“ – am întrebat eu, cam „încremenit în proiect“. „Ar costa prea mult!“ Aveam să aflu, de altfel, că ambasadorul încasa cam 600 de dolari pe lună, iar subalternii – o medie de 200 de dolari. În aceste condiţii, toţi voiau să facă şi economii, astfel încît să se întoarcă acasă cu achiziţii foarte preţioase în epocă pentru cetăţeanul român obişnuit: un frigider bun, un magnetofon, o „orgă de lumini“ (din cîte mi-am dat seama, o adevărată obsesie a diplomaţilor noştri de-atunci). Regimul „de austeritate“ al angajaţilor s-a reflectat şi în prînzul pe care l-am căpătat, cu bună inimă, acasă la tov. Tănase: cîteva oscioare cu puţină carne şi mult zgîrci, totul îmbăiat în mujdei. Doamna Tănase s-a scuzat pentru multiplele eczeme pe care le avea pe piele: pîinea din oraş fiind scumpă, prefera să cumpere făină şi să coacă pîine acasă (la peste 40 de grade!).

Trebuie să spun că una dintre experienţele memorabile ale „turului de oraş“ oferit de amicul Tănase era „ghidajul“ expert cu care acompania traseul: un discurs uşor schizofrenic, rezultat din efortul de a împăca unele accese de entuziasm cu episoade ideologice „corecte politic“: „Tovule, uitaţi, aici e piaţa mare! Ştiţi cum e?! Dacă visezi noaptea ceva, orice, poţi fi sigur că, dacă vii aici, găseşti tot!“ După care îşi lua seama (s-o fi gîndit că, în fond, nu prea ştia ce e cu mine şi că e mai bine să fie prudent) şi adăuga, pripit: „Să ştiţi, însă, că între săraci şi bogaţi e o inegalitate inadmisibilă! O mînă de îmbuibaţi trăiesc pe socoteala poporului!“ Şi iar: „Uitaţi, aici e reşedinţa ataşatului cultural francez. Am fost şi eu înăuntru de cîteva ori, pe la diferite recepţii. Ştiţi ce frumos e, ce bine se mănîncă, ce opere de artă au pe pereţi?“ „Dar“ – venea imediat „corectura“ profesională – „să nu uităm situaţia grea a tineretului din această ţară, şomajul, lipsa democraţiei etc.“ După o zi întreagă de asemenea dansuri retorice, am ajuns spre seară la ambasadă, unde dl ambasador, cu un aer boieresc, mi-a spus: „Tovule, mi s-a făcut milă de dumneata. Am o relaţie prin care am reuşit să-ţi asigur o cameră ieftină de hotel, pînă în ziua întoarcerii acasă. Am să-ţi dau chiar şi o diurnă de şase dolari“. „Păi“, „zic, n-am putea, cu banii ăştia, să plătim taxa de participare la congres şi, în felul ăsta, să intrăm în ordine?“ „Nu, nu putem acoperi întreaga sumă. Şi, oricum, ceilalţi participanţi au plecat deja spre insula Bali, unde continuă lucrările. Ce vrei? Să te pierd de tot prin Asia?“ M-am resemnat. Pe străzi nu puteam umbla prea mult, din cauza caniculei drastice. Aşa că am stat mai curînd în camera răcoroasă de la hotel, după ce m-am aprovizionat cu ceva cărţi din biblioteca ambasadei. E drept că aveam de ales doar între operele (încă incomplete) ale lui Nicolae Ceauşescu şi numeroase volume din Marx, Engels şi Lenin, sau din marii noştri clasici de secol XIX. Am recitit, deci, în patru-cinci zile, Bălcescu şi Alecu Russo. Ce putea fi mai exotic? Să stai undeva în Jakarta şi să citeşti *Românii sub Mihai-Voevod Viteazul*, neputînd participa la un congres pe tema „Arta şi viitorul“…

Destinul, totuşi, mi-a mai surîs o dată! Ambasadorul, mişcat, probabil, de lamentaţiile mele despre un sejur care promitea să fie spectaculos şi arăta ca o mică vacanţă la Tecuci, m-a anunţat că „îi sînt simpatic“ şi că patronul unei firme japoneze cu care colabora e dispus să-mi pună la dispoziţie o maşină cu şofer, care să mă ducă pînă la Borobudur (aproximativ 600 de kilometri). Am mulţumit în gînd lui Hristos şi lui Buddha şi mi-am făcut bagajul. Urma să fiu însoţit, pentru securitate, de un reprezentant al ambasadei – întîmplător soţul contabilei –, care a primit şi el o diurnă pentru greaua lui misiune. Era terorizat de gîndul că ar putea-o pierde (diurna şi, probabil, în cel mai rău caz, nevasta), aşa încît ore întregi, cît a durat drumul, a tot numărat bancnotele, pînă a reuşit să le piardă. L-am preluat, aşadar, pe diurna mea…

Maşina era condusă de un şofer musulman. Am pornit la drum, un drum cu totul neconvenţional pentru călătorul european. Din cînd în cînd, incidente care nouă ni se păreau fatale se rezolvau inexplicabil, fără victime. Mici ciocniri între motociclişti (uneori urmate de zborul în copac al „interlocutorilor“) se încheiau cu un salut ritual al protagoniştilor, care îşi zîmbeau, cald, unul altuia. Din cînd în cînd, şoferul nostru oprea pentru curente nevoi fiziologice. Ieşeam şi noi din maşină, fără să realizăm cît eram de ciudaţi în ambianţa locală. Ne-am dat seama de asta cînd ne-am văzut înconjuraţi, la un moment dat, de băştinaşi mai degrabă goi, care, imberbi, mă trăgeau de barbă şi plecau îndărăt spre pădure chiuind, ca după o mitologică întîlnire cu o specie necunoscută.

(va urma)

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

În-făţişări ale României

Căutam nişte poveşti cu străini despre România, pentru o prezentare. Am dat peste colecţia de interviuri din campania „De ce iubesc România?“. Şi mi-am adus aminte şi de zecile de interviuri pe care le-am avut cu manageri străini în anii 2000 despre „cultura economică“ din ţările post-socialiste. Multe, foarte multe impresii converg. Iată cîteva dintre cele care mi-au reţinut atenţia:

Poate că cele mai repetitive observaţii sînt cele referitoare la *temporalitate*, adică aceea aşezare cu rădăcini ţărăneşti într-o anumită perspectivă a timpului. Acel nonşalant *mai vedem;* acel *acum* care, după cum a constatat un grec, înseamnă peste o jumătate de oră, aşa că a învăţat să ceară comanda *acum;* acele rupturi de ritm între „prea multe pauze şi prea multă muncă“ – după cum se exprima un manager german; sau acea inapetenţă de a programa lucrurile din vreme, care i-a exasperat pe unii şi i-a fascinat pe alţii. „De cîte ori vin la voi la o şedinţă, cred că o să fac infarct. Totul a fost stabilit cu luni înainte, am primit toate garanţiile că totul e în regulă şi cînd ajung, nimic! Dar pînă seara se rezolvă ca prin minune şi totul se desfăşoară ca la carte…“ – îmi spunea alt manager neamţ. Pe de altă parte, un grec mărturisea că „în România sînt momente în care nimic nu pare organizat, la locul lui. Dar, în ultima clipă, apare un impuls şi totul merge înainte pe calea firească“. Mai grav pentru toţi oamenii de afaceri este însă faptul că în această temporalitate fluidă „oamenii nu reuşesc să-şi stabilească priorităţile“, mai ales că nici nu-şi pun problema unor strategii pe termen mediu şi lung. Ne întoarcem astfel la profeticul *mai vedem…*

Relaţiile de muncă revin de asemenea tot timpul în aceste povestiri. Deşi mulţi apreciază sociabilitatea românilor, pentru şi mai mulţi rămîne un mister incapacitatea lor de lucru în echipă. Au constatat-o şi sondajele noastre de opinie, dar exemplele străinilor sînt mai convingătoare: „Oamenii sînt foarte bine educaţi, sînt experţi în domeniul lor, sînt buni, chiar şi pe plan internaţional… dar e greu să-i pui cu adevărat la masă şi să-i faci să vorbească în echipă“ – îmi explica un manager de multinaţională. Iar un altul completa: „Au fost cazuri în care oamenii erau convinşi că ceea ce le cereau superiorii lor era imposibil şi totuşi spuneau «Da, putem s-o facem!». Cînd ar fi trebuit să facă însă predarea, spuneau că a fost dificil, că nu i-a ajutat nimeni şi tot felul de ambiguităţi de acest gen“. În sfîrşit, acelaşi grec pe care l-am mai invocat constata, la rîndul său, că „dacă îi întrebi ce nu merge, unde este problema, îţi răspund de fiecare dată. Dar dacă nu sînt întrebaţi, nu spun nimic. Ar fi mai util să fie proactivi, să facă ei acest pas în faţă“. Scoţianul Ronnie Smith s-a apucat chiar să scrie o carte despre toată tărăşenia aceasta: „Scriu o carte despre egocentrism şi am început-o aici pentru că e cel mai bun loc pentru a-l studia. Nu pot încă să explic cum oamenii care au legături cu familiile lor pot fi în acelaşi timp atît de egocentrici; este aproape imposibil să-i faci pe români să lucreze în echipă“ – constata acesta.

Sociabilitatea revine şi ea totdeauna în discuţii, generînd cele mai multe contradicţii. „Românii comunică altfel“, „comunică parcă cu tot corpul“ – este un prim nivel de constatare. Urmează imediat după aceea problema imaginii: „Românilor le place să te impresioneze, imaginea contează imens pentru ei“, iar despre femei – „nu ştii niciodată cînd le vezi pe stradă dacă merg la serviciu sau la operă“. Unora le place această „căldură“: „Aici legăturile de familie sînt mai strînse, cele de prietenie la fel“ – mărturiseşte un francez. „În Franţa, pentru o cină suni cu o lună înainte ca să vezi dacă ceilalţi sînt liberi. Aici suni şi întrebi: «Mîncăm împreună mîine seară?»“ Pentru alţii, acest amestec între public şi privat, între relaţii de serviciu şi relaţii de prietenie pare, în cel mai bun caz, echivoc: „Pentru ei (românii, *n.n.*), o discuţie plăcută este deja prietenie; pentru noi este doar comunicare…“ – mi se plîngea un manager danez, care nu ştia cum să procedeze cu o invitaţie acasă la un angajat, ca urmare a unei astfel de „discuţii plăcute“.

Cea mai dezorientantă plăcere a unor străini care au stat ceva mai mult în România este însă exact ceea ce ne înfurie cel mai mult pe noi: *dezordinea*. Cînd am auzit primele elogii ale „haosului vital“ de la un tînăr american care compara Bucureştiul cu New York-ul şi de la un german care îl compara cu Berlinul, m-am uitat cam lung la ei, apoi am căzut pe gînduri şi eu…

„E ceva minunat în acest haos, în această situaţie care pare a fi haos, dar care, la sfîrşitul zilei, devine clară, cînd toate piesele se aşază la locul lor“ – se declară încîntat un grec. „E vie, e în viteză şi nu ştii la ce să te aştepţi.“ Este, poate, şi ceea ce multora le lipseşte „acolo“, în „lumea civilizată“: „M-a fascinat nebunia de aici“ – îşi începe un scoţian povestea. „Am rămas (în România, *n.n.)* pentru că îmi place. Sînt fericit aici. În Marea Britanie există această cultură de a-i spune omului ce să facă. Ţi se spune tot timpul ce să faci. Totul este ilegal acolo. Îmi place libertatea de aici.“ Discursul unui olandez este asemănător: „Olanda este supraorganizată. M-am plictisit de previzibilitate, de faptul că totul este rigidizat şi are o procedură prestabilită. Olandezii au rezolvat problemele de bază şi sînt atenţi numai la chestii de procedură, nu mai ştiu ce înseamnă o problemă adevărată. Este mult mai interesant şi îţi dă mult mai mult chef de viaţă dacă trăieşti într-o situaţie care se schimbă. Îmi place caracterul schimbător al României“. Chiar şi anomia noastră poate avea, se pare, părţile ei bune: „Lipsa de reguli, care poate fi rea în multe sensuri, este în acelaşi timp reconfortantă. Deşi nu sîntem ca nemţii, nu respectăm reguli cu care nu sîntem de acord, acceptăm atunci cînd cineva ne spune că ceva nu se poate. De exemplu, dacă magazinul este închis, nu insişti. Aici te cerţi. Aici e mult mai uman, mai liber“, spune un britanic.

Povestea cu străini care îmi place însă mie cel mai mult este următoarea întîmplare, atribuită Prinţului Charles şi culeasă din *Gândul:* „Pe cînd se plimba prin Viscri, cu mîinile la spate, Charles s-a oprit în faţa unor bătrîne care stăteau pe o băncuţă. Le-a întins mîna şi le-a salutat. Una dintre ele l-a privit fix şi i-a spus: «Eu te cunosc… Eşti Charly, nu?! Ce mai face mămica dumitale?!»“

Spuneţi şi dumneavoastră, cum să nu te fascineze o astfel de combinaţie între haos şi intimitate? Şi cum să nu iubeşti deci România?…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinaţia diferenţei. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, Bucureşti, 2014.*

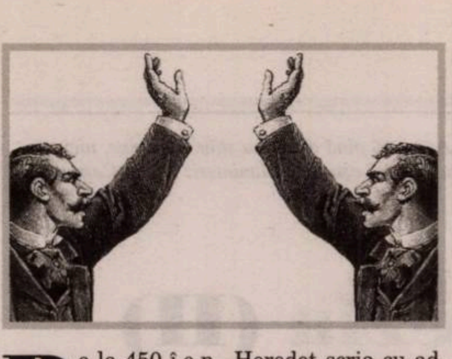

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Şmecherul neamului

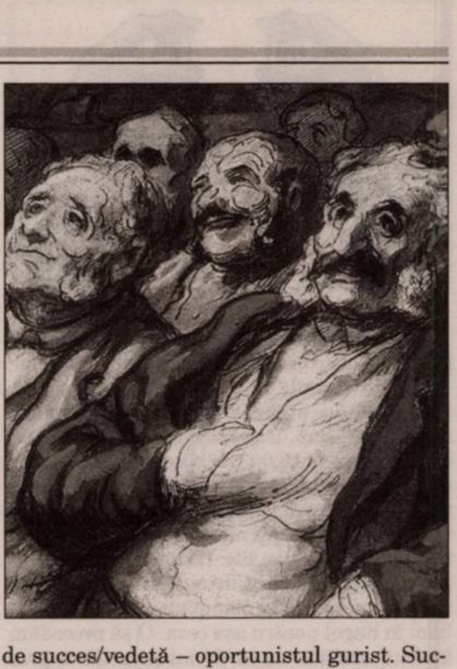

Pe la 450 î.e.n., Herodot scria cu admiraţie despre perşi, care, după ce luau o decizie importantă în urma unui proces bine pus la punct de consultare şi deliberare, o verificau rediscutînd-o la un pahar cu vin. Băut cu moderaţie, vinul era menit să dezlege limbile celor timizi şi să permită examinarea cît mai critică a deciziilor. Cam la fel e şi la noi, cu mici deosebiri.

Avem o categorie importantă de oameni, cu o reprezentare exagerată în rîndul elitelor politice şi mediatice, care par să fi descoperit remediul perfect pentru a elimina atît timiditatea, cît şi bunul-simţ, fără folosirea alcoolului. Experienţa arată că înscrierea într-un partid politic şi participarea repetată la emisiuni televizate dau rezultatele cele mai bune. Deciziile importante par a fi luate mai degrabă de cîte un beţivan iresponsabil, dar celebru, după ce a consumat o vadră de vin, decît de experţi, în urma unor consultări şi dezbateri.

Discuţiile, în general, sînt menite să valideze decizia şefului printr-un proces care se aseamănă mai mult cu propaganda decît cu un proces de deliberare. Validarea deciziilor este făcută prin intermediul emisiunilor TV, în interiorul partidelor şi al instituţiilor publice, printr-un proces care confundă într-un mod spectaculos consultarea şi dezbaterea critică a ideilor cu un amestec încîntător de populism, sociopatie şi pupincurism. Emisiunile de la Antena 3, România TV şi Realitatea TV sînt exemple perfecte.

Companiile de succes consideră riscantă angajarea unui şef cu atitudinea de „inteligentul companiei“. Pericolele unui astfel de arhetip sînt numeroase – inhibarea ideilor celorlalţi, concentrarea puterii de decizie, înlocuirea gîndirii critice cu sicofantismul. Liderii căutaţi de cei care vor să aibă succes sînt excepţionali în a se înconjura de oameni capabili, în a asculta, în a face angajaţii să se simtă parte a unui sistem bine pus la punct care recompensează atît munca, creativitatea, inteligenţa, cît şi curajul de a te opune ideilor proaste ale şefilor super-deştepţi. Probabilitatea ca un singur om să aibă idei mai bune decît toţi ceilalţi angajaţi este nesemnificativă pentru a merita riscul angajării unui şef-zeu.

Sistemic ar fi cît de cît bine şi dacă am fi în căutarea „inteligentului neamului“. Problema este că noi (ca societate) părem să fim într-o continuă căutare – a şmecherului neamului, a autocratului neamului şi, în ultima vreme, a neamţului neamului, al oraşului, al satului sau al afacerii. Cohorte de slugoi capabili să slăvească orice tîmpenie şi măgărie de-a „stăpînului“ şi să atace cu indignare patriotică orice altă opinie susţin poziţia acestuia în spaţiul public şi păstrează un sistem disfuncţional. Zdrobitoarea majoritate a liderilor politici actuali din România sînt fie gargaragii mediocri, fie nimeni din punct de vedere profesional. Poziţiile lor politice, în general obţinute prin pile, corupţie şi un amestec de tupeu şi linguşeală, sînt cele care i-au făcut pe aceştia celebri şi nu rezultatele lor precedente vieţii politice. Politica românească este în general murdară şi percepută ca de-a dreptul împuţită. Liderii politici sînt vulnerabili şi adesea şantajabili. Oamenii excepţionali profesional şi moral stau din ce în ce mai departe de partidele politice.

Birocraţiile româneşti sînt construite în aşa fel încît să maximizeze nu competenţă, ci numirea în managementul superior a oamenilor din partide – marea lor majoritate faimoşi pentru felul în care toacă cuvinte pe orice domeniu la televiziunile sponsorizate sau vrăjmaşe ale partidului la putere. Aceştia se dovedesc (în mod aşteptat) a fi incompetenţi în poziţiile în care sînt numiţi şi încearcă să îşi ascundă nepriceperea (în cel mai bun caz) prin exercitarea unui control cît mai strîns asupra funcţionarilor din sistem. Acest control se manifestă prin introducerea unor noi reguli birocratice care, în general, duc la plecarea celor mai buni oameni din sistem. Înlocuirea lor este făcută de obicei pe baza unui algoritm bazat pe nesimţire şi nepotism, din care rezultă creşterea nivelului de incompetenţa. În mod treptat, dar sigur, birocraţiile devin o reflecţie a clasei politice şi încep şi ele să pută. Servilismul deşănţat înlocuieşte profesionalismul, iar instituţiile statului devin mai degrabă o problemă decît o soluţie în a limita influenţele negative ale politicului.

Deciziile importante par a fi luate mai degrabă de cîte un beţivan iresponsabil, dar celebru.

Societatea civilă, din păcate, nu este imună la bolile statului romîn. Deşi, ca şi în politică, există oameni foarte buni profesional, oneşti şi dedicaţi, o bună parte a societăţii civile este şi ea dominată de acelaşi tip de succes/vedetă – oportunistul gurist. Succesul mediatic şi (adesea) financiar excepţional, cît şi transferul unui număr important de astfel de „vedete“ în liga superioară a politicii româneşti, în poziţii influente şi vizibile, nu face altceva decît să stimuleze multiplicarea oportuniştilor gurişti şi în rîndul societăţii civile.

Pe cît de atractivă, pe atît de catastrofală este ideea de a româniza soluţia persană adaptînd-o la contextul şi tradiţia naţională, de a continua să cultivăm sau să ignorăm cohortele de sociopaţi, aplaudaci şi pupincurişti, şi de a ne ameţi cu vin, vorbe goale sau cu speranţa că schimbarea o să vină de la nemţi sau de la oricine altcineva din afara noastră. Sisteme meritocratice transparente pentru clasa politică, societatea civilă şi funcţionarii publici pot rezolva o bună parte a problemelor actuale.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Cetăţean de vorbă cu cetăţenii

Acum aproape un an, Dacian Cioloş venea la Bucureşti pentru un dialog „cetăţenesc“. Adică o întîlnire la scară uşor festivistă cu poporul: oengişti, ziarişti, lume. Am revăzut cu acel prilej un Dacian Cioloş relaxat, amabil, cu umor, pus pe destăinuiri cvasi-personale. De aici şi amintirea plăcută. În fond, chiar dacă ştiam că seria „întîlniri ale comisarilor europeni cu cetăţenii“ este mai mult formală, bună de bifat în căsuţa „măsuri de comunicare pentru a crea impresia de apropiere de popor“, am avut ce povesti după aceea. Nu a fost pierdere de vreme.

Mai acum o săptămînă, fusei în străinătate, să mă văz, carevasăzică, cu un alt comisar. Întîlnirea cu cetăţenii a fost programată la Ruse (aia da, străinătate!), iar eroul principal a fost domnul Frans Timmermans. Conform fişei postului, domnia sa este prim-vicepreşedinte al Comisiei Europene şi se ocupă de „Mai bună reglementare, Instituţii, Domnia legii, Drepturi fundamentale“. Da, aşa se cheamă portofoliul! Nu e vorba de chestii „simple“ cum ar fi Dezvoltarea regională sau Comerţul… E ditamai domeniul, definit aşa cum aţi văzut (traducerea îmi aparţine, s-ar putea să nu fie în concordanţă cu cea oficială). Tot Bruxelles-ul bănuieşte, încă de la numire, că domnul Timmermans ar fi, în fapt, preşedintele Comisiei. De ceva vreme, bănuiala s-a cam confirmat. Domnul Juncker pare mai degrabă faţada de „comunicare politică“ decît eroul birocraţiei eficiente. A se revedea pe YouTube momentele delicioase ale primirii participanţilor la Reuniunea de la Riga…

La Ruse, sală mare, cîteva sute de cetăţeni (români şi bulgari), plus patru alţi cetăţeni pe scenă: moderatoarea de la BNT (televiziunea publică bulgară), domnul Timmermans, preşedintele bulgar şi ministrul român al Justiţiei. Evident, vedetă era domnul comisar. Domniei sale i-a fost adresată uriaşa majoritate a întrebărilor. Personal, am încercat să obţin un punct de vedere ceva mai puţin corect politic. Am întrebat care ar fi elementul de „unitate“ în diversitatea europeană de care ne mîndrim, acel „ceva“ care să ne diferenţieze de cei care taie capete pe plajă în nordul Africii sau anexează după bunul plac teritorii în estul Uniunii. Nu a fost chip să obţin decît banalul „au dispărut graniţele în UE, cine şi-ar fi închipuit asta acum cîteva zeci de ani?“. Eu am întrebat ceva legat de o provocare, dînsul mi-a răspuns ceva legat de un succes deja bifat. Celelalte intervenţii din sală au fost, în general, legate de corupţie, anchete, politicieni. Ceea ce era cumva de aşteptat, avînd în vedere naţionalitatea celor prezenţi. Tot relativ previzibilă a fost şi invidia trans-danubiană care se întrezărea în mai toate întrebările vecinilor bulgari. „De ce românii pot şi noi nu?“ E clar, toţi se refereau la anticorupţia de la nord de Dunăre, prin comparaţie cu cea de la sud. Evident, toate răspunsurile domnului Timmermans au fost pe linia: „Comisia doar constată, Comisia nu se poate implica, Comisia gestionează, nu judecă“.

Apoi a urmat conferinţa de presă (scurtă). Sală mai mică, vreo 30 de ziarişti prezenţi. Am apucat să întreb de marele meu of: preţul kilowattului. L-am informat pe domnul preşedinte (deh, vicepreşedinte, m-am corectat imediat) că eu deja contribui din plin la efortul Europei de a fi cea mai ecobio economie mondială, plătind 12% în plus, lunar, la fiecare factură de la Enel, în contul energiei regenerabile şi al cogenerării. Am întrebat ce îmi poate aduce mie piaţa energetică unică. Mă cam îndoiesc că mă poate ferici cu preţuri mai mici. Şi mă mai tem că, de vom descoperi un catralion de metri cubi de gaze sub Marea Neagră, nici noi, nici bulgarii nu vom avea mare prilej de băut şampanie (aici, oficialul bulgar mi-a zîmbit generos, pe la spatele domnului comisar). „Ar trebui să investiţi în regenerabile, că gazul tot o să se termine la un moment dat, rezervele din Marea Neagră nu vor face decît să vă prelungească suferinţa.“ Banal răspuns, dacă îmi permiteţi.

La spartul conferinţei, fără camere de luat vederi, mi-a spus: „Cred că vorbeaţi de emisiile de bioxid de carbon. Daaa, asta încă se discută“. Nu am apucat să aflu în ce fel. Oricum, ar fi fost *off the record* şi nu v-aş fi povestit.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Serena Williams e om?

E o fiinţă umană, vorba cuiva, care domina mica umanitate a sexului slab, o denumire de-a dreptul caducă. Nu-i vina ei. E vina determinismului istoric. Există o evoluţie a speciei genului sportiv, o devenire prin selecţie de performanţă. Serena e perfecta adaptare la ceea ce au visat mulţi, adică un pistol în vremea romanilor, un avion în epoca războaielor napoleoniene. Şi chiar dacă motoarele ei par să mai dea din cînd cînd rateuri, eficacitatea e din altă lume, ca în filmul *Cowboys and Aliens*. Sirina, alintată cîteodată Siringa, pare că suferă pe măsură ce îşi distruge adversarele, ca şi cum ar resimţi durerea lor. *Boyfriend*-ul şi antrenorul Muratoglu a trebuit să o susţină la ieşirea de pe teren, după ce o strivise sub şenile pe Bacsinsky în semifinale la Paris. Serena se clătina ca şi cum ar fi încasat o serie de pumni. „Are febră, nu doarme noaptea, tuşeşte tot timpul“, a explicat Muratoglu. Imposibil de înţeles atunci cum, după un prim set pierdut, a reuşit să-şi spulbere adversara. Din misterele performanţei. „Cinema Williams“, a titrat *L'Équipe*. Nimic nou. Serena pare a funcţiona aproape fără voia ei. Om? Sper doar că întrebarea nu era adresată în sens biblic.

Radu NAUM

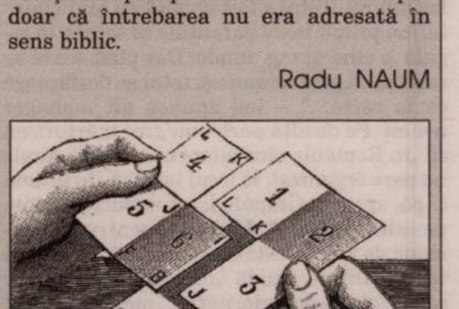

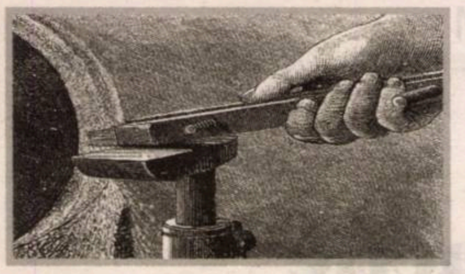

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Euro: ne-ar trebui, dar se îndepărtează

Ce se întîmplă în timp ce România se afundă într-o nouă bătălie politică fără orizont, dar cu consecinţe grave asupra propriei credibilităţi europene? Iată o ştire care ar trebui să ne dea de gîndit: săptămîna trecută, ministrul francez al Economiei, Emmanuel Macron, şi vicecancelarul german Sigmar Gabriel s-au pronunţat pentru o mai puternică armonizare a zonei euro. Aceasta, în timp ce alte state, precum Marea Britanie, ar putea opta pentru o integrare mai slabă, rămînînd însă pe piaţa unică.

O mai puternică integrare în zona euro ar însemna reforme structurale care să ducă la o convergenţă pronunţată, în domeniul social, în dreptul muncii, în chestiunile bugetare şi fiscale. Dacă nu se poate cu Europa federală, atunci ar putea fi o eurozonă federală. Şi asta, fără complicatele proceduri de modificare a Tratatelor UE. Acesta ar fi răspunsul la provocarea britanică, în primul rînd, dar într-o măsură importantă şi la cea grecească: o „fugă înainte“, un pas în direcţia unei mai puternice integrări într-un moment de criză. Nu ar fi chiar ceva nou. De prin 2010-2011, Uniunea Europeană a răspuns crizei cu mai multă integrare. Aşa au apărut Six Pack, Pactul Fiscal, Uniunea Bancară. Acum, lucrurile ar putea merge mai departe fiindcă este greu de crezut că numerele doi din guvernele german şi francez au vorbit doar în nume personal. Mai degrabă ar trebui să ne gîndim că ne aflăm la începutul unui proces istoric pentru zona euro, dar, în aceeaşi măsură, extrem de important şi pentru România.

În ce ne priveşte, de ani întregi discutăm despre aderarea la euro. Discutăm mai ales asupra datei la care am putea adopta moneda comună, ca şi cum asta ar fi problema şi nu felul în care vom ajunge acolo. Ce punem în programul de aderare este esenţial. Dar chiar ar trebui să facem acest pas? Întrebarea a revenit în spaţiul public odată cu recentele consultări pe tema euro, iniţiate de preşedintele Iohannis. O dată, fiindcă prin Tratatul de Aderare ne-am asumat obligaţia de a adopta euro. Şi sînt greu de evaluat acum consecinţele unui eventual referendum în urma căruia populaţia ar respinge această variantă. Va fi un impas politic şi juridic greu de rezolvat. În al doilea rînd, economia românească este puternic legată de zona euro. Şi această legătură se va menţine, chit că ar fi bine ca România să-şi găsească noi pieţe, pe alte continente. Prin forţa lucrurilor, cea mai mare piaţă integrată a lumii, care e Uniunea Europeană, va menţine pe orbită economia românească, prin forţa ei de atracţie.

© wikimedia commons

Ei bine, orice decizie luată la nivelul eurozonei este extrem de importantă pentru noi, ne afectează în cel mai înalt grad. Dacă am fi în zona euro am putea participa la aceste mecanisme de luare a deciziilor. Dacă nu, rămînem doar să suportăm consecinţele.

Aici, cei care spun că rămînerea la moneda naţională ar însemna păstrarea suveranităţii trebuie să se gîndească de două ori. Ce suveranitate este aceea în care decizii cruciale pentru tine sînt luate de alţii, în absenţa ta? Dar mai presus de toate acestea, euro este un proiect politic, iar pentru noi este unul strategic. La o frontieră extrem de instabilă a Uniunii Europene, România are tot interesul să fie parte a „nucleului dur“. Chiar dacă aderarea la euro presupune costuri, pentru a atinge acest obiectiv strategic merită să plătim preţul. Altfel, s-ar putea să ne coste mai scump. Problema este că, iată, eurozona nu stă pe loc şi am greşi dacă am privi-o altfel decît ca pe un tren în care trebuie să ne suim din mers. Orice pas înainte al zonei euro în direcţia unei mai puternice integrări va însemna pentru noi un standard în plus de atins. Euro nu este doar o ţintă în mişcare, este una care se tot îndepărtează şi ai nevoie de o mişcare accelerată pentru a o putea atinge.

Deocamdată, nivelul românesc de decizie stă cu picioarele încleiate în clisa corupţiei şi a lipsei de iniţiativă. Cu cît zona euro va deveni mai integrată, cu atît va creşte dimensiunea ei politică. Şi nici n-ar trebui să ne treacă prin cap că am putea să fim primiţi înăuntru atîta vreme cît ne vom afla sub MCV. Putem noi să atingem toate criteriile nominale de aderare la zona euro, putem fi un exemplu de disciplină bugetară – degeaba.

Din păcate, tot ce se întîmplă azi în politica românească înseamnă un pas înapoi, în timp ce ţinta o ia înainte. Iar asta ne va costa mai mult în viitor.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Otrava „intelectualii lui Băsescu“

Cunoaşteţi, desigur, expresia. Toată lumea o ştie. Lista celor plasaţi de nu se ştie cine sub această denominaţie este, şi ea, destul de cunoscută. Unul dintre primii aşezaţi mereu pe ea, H.-R. Patapievici, spunea într-o emisiune TV recentă că respinge categoric această etichetă, pentru că ea nu este o categorie, ci un stigmat. Avea dreptate doar pe jumătate. A fi „intelectualul lui Băsescu“ este, pentru propaganda anti-Băsescu, denumirea unei ruşini care se cere a fi răscumpărată, uneori, cu dispariţia fizică sau, în orice caz, cu dispariţia din spaţiul public plus ceva puşcărie, dacă se poate. Cum zicea dl Patapievici, un stigmat. În timp, însă, expresia „intelectualii lui Băsescu“ a devenit larg împărtăşită pentru că intenţia propagandei care a introdus-o a fost, în parte, dejucată de un anume instinct public. Cum Băsescu are nu doar detractori, ci şi admiratori (nu discut acum proporţiile – cum se ştie, acestea au variat mult în ani şi vor mai varia în continuare), nu au fost deloc puţini cei care au dat expresiei „intelectualii lui Băsescu“ o conotaţie pozitivă. E vorba despre cei care, în general, sînt denumiţi „băsişti“. Şocul „anti-băsiştilor“ a fost să constate că „băsiştii“ au primit eticheta, şi-au asumat-o şi au rămas fideli ei. Ceea ce trebuia să fie, scuzaţi expresia, rahat aruncat pe hainele unuia ce ţine cu Băsescu a devenit un fel de *pin* bun de pus la rever de către cei care împărtăşesc o anumită opţiune. Nu e deloc prima oară cînd se întîmplă aşa ceva – fenomene similare găsim în toate timpurile şi în toate locurile. Este unul dintre felurile cele mai demne în care categorii de oameni primesc ura semenilor. Aşa se face şi că expresia „intelectualii lui Băsescu“ nu presupune, pentru admiratorii fostului preşedinte, nimic rău. Dimpotrivă. În plus, forţa vituperantă a etichetei a mai fost îndulcită şi de altceva. Pentru majoritatea oamenilor care citesc în această ţară şi care au credinţe politice mai mult sau mai puţin ferme, dar nu sînt gata să extermine în numele lor, numele de pe lista „intelectualilor lui Băsescu“ sînt atît de prestigioase, încît au reconotat eticheta. Cititorii din România continuă să citească masiv cărţile „intelectualilor lui Băsescu“, chiar dacă au o părere bună sau rea sau amestecată despre Băsescu. Ba chiar aş spune că suma cărţilor produse şi vîndute de autorii de pe lista de „intelectuali ai lui Băsescu“ este cu mult mai mare decît a autorilor de pe oricare altă listă, fie ea anti-băsistă ori cum vreţi dumneavoastră. Dacă propaganda anti-Băsescu spera să scoată de pe piaţa liberă a ideilor şi publicaţiilor nişte oameni ştanţîndu-i drept „intelectualii lui Băsescu“, atunci trebuie să admitem că a eşuat. Dar a eşuat doar pe jumătate.

Inventarea şi manevrarea obsesivă a sintagmei „intelectualii lui Băsescu“ a reprezentat o agresiune a propagandei asupra culturii. În general, agresiunea politicii asupra culturii se realizează prin propagandă. Injectarea acestui concept în venele culturii noastre a fost, de fapt, injectarea unei doze consistente de ură. Cultura română mai experimentase dezbinări, mai ales după 1990, dar nici una nu a fost atît de adversă precum cea produsă în consecinţa utilizării noţiunii „intelectualii lui Băsescu“. Scopul propagandiştilor – acela de a elimina de pe scena publică, prin utilizarea criteriului „băsismului“, pe cei care nu credeau că viitorul României presupune ruperea de comunism, occidentalizare politică, stat de drept, anticorupţie, libertate – a fost pe jumătate atins. Chiar dacă autorii de pe lista „intelectualilor băsişti“ există în continuare, ba chiar au succes, totuşi scopul intermediar al propagandei s-a realizat: separarea. Clivajul este făcut. Taberele sînt despărţite, se detestă şi nu există nici o cale de împăcare într-un viitor previzibil.

În privinţa produsului de propagandă „intelectualii lui Băsescu“, aş mai adăuga două lucruri. Primul este permisivitatea spaţiului cultural pentru mesaje propagandistice joase, livrate de oameni de mîna a treia. Este, totuşi, de necrezut că intelectuali prestigioşi ai acestei ţări, mari artişti, creatori de cultură în cel mai nobil sens al cuvîntului se lasă impregnaţi de retorica unor Gâdea şi Ciuvică. În general, fenomenul acesta, în care cei mai deştepţi, cei cu carte, cei care ştiu mai mult se iau după cei mai proşti, mai inculţi, mai ignoranţi este cu totul misterios. El se produce în toată splendoarea lui în povestea „intelectualii lui Băsescu“.

Pe alt plan, cineva îmi spune că, totuşi, expresia „intelectualii lui Băsescu“ nu este o creaţie originală a propagandei anti-Băsescu. Înainte cu mulţi ani fuseseră „intelectualii lui Iliescu“. E adevărat, îmi amintesc bine, mi-i amintesc bine. Unii dintre ei sînt cei mai frenetici promotori ai stigmatului „intelectualii lui Băsescu“ de azi. Observ, însă, o mare diferenţă. Anti-iliescienii puseseră eticheta „intelectualii lui Iliescu“ pe cîţiva intelectuali fără îndoială importanţi, dar amintiţi-vă, totuşi, limbajul. România fierbea mai ceva ca acum, dar nu am auzit pe un anti-iliescian să fie atît de violent la adresa unui „intelectual al lui Iliescu“. Niciodată un anti-iliescian nu a făcut cu un iliescian ceea ce, de pildă, a făcut Gâdea cu Andrei Pleşu într-o seară, la televizor. Oricît de tare fierbea strada, polemicile între intelectualii din tabere diferite erau cu mult mai civilizate în anii 1990. Acum, chiar dacă strada e liniştită, căci românii s-au mai deprins cu democraţia şi cu diversitatea de opţiuni, intelectualii celor două tabere se detestă cu putere. Strada din 1990 s-a mutat în mica şi precara republică a literelor româneşti cu tot arsenalul ei de fumigene, scutieri, cocktailuri Molotov, pietre, bîte, baricade.

Pulsiunea de ură care a rupt, cred, pentru totdeauna posibilitatea respectului între cei aflaţi de-o parte şi cei aflaţi de cealaltă parte în raport cu „intelectualii lui Băsescu“ a venit din politică, prin propaganda primită, iar purtătorii ei, poate involuntari, au fost exact aceia care au savurat şi folosit ca pe o măciucă această formulă.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

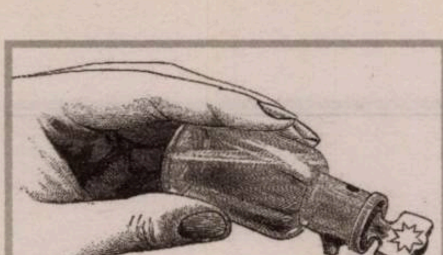

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Vacanţă şi distracţie

Lunile de vară readuc în actualitatea discursului public tema *distracţiei:* un cuvînt-cheie care a înlocuit aproape în totalitate asocierea concediilor cu *odihna*. Chiar sintagma *concediu de odihnă*, păstrată de terminologia oficială, le pare multora o ridicolă rămăşiţă a epocii totalitare („cred că cei 40 şi ceva de ani de comunism ne-au obişnuit cu aşa-zisele *concedii de odihnă* pe litoral“, *en-joy.ro*); termenul preferat, inclusiv pentru adulţi, e *vacanţă*, iar *vacanţa* nu prea poate fi *de odihnă*, fiind prin definiţie destinată unei frenezii hiperactive („Amatorii de distracţii şi senzaţii tari nu prea au timp de odihnă pe litoral“, amosnews.ro). Sintagma *vacanţă de odihnă* e folosită uneori, probabil cu substituţia cuvîntului *concediu* prin *vacanţă* şi de obicei asociind *odihna* cu alţi termeni care îi ameliorează conotaţiile publicitare: *vacanţă de odihnă şi răsfăţ, vacanţă de odihnă şi relaxare* etc.

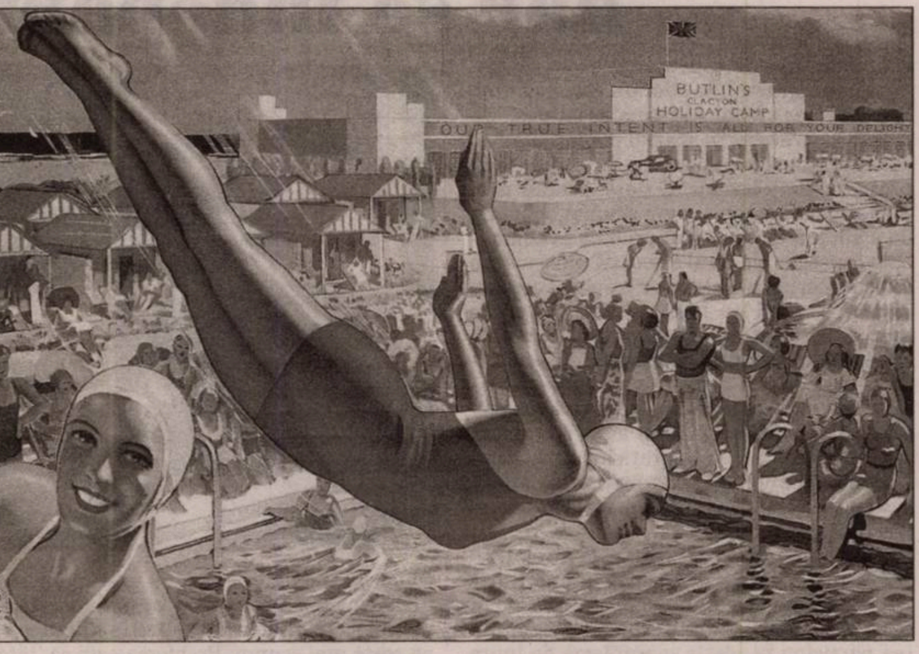
BUTLIN'S
CLACTON
HOLIDAY CAMP
OUR TRUE INTENT IS ALL FOR YOUR DELIGHT

Clişeele nu sînt deloc ocolite într-un discurs public şi publicitar de vară: vacanţele sînt *de vis* sau *de poveste*, iar distracţia („Liber la distracţie!“, cancan.ro) poate funcţiona doar superlativ („Distracţie la superlativ în Jupiter!“, libertatea.ro), ceea ce se indică într-un mod incorect gramatical, dar foarte răspîndit, prin sintagma *la maxim:* „Vacanţă Grecia cu distracţia la maxim!“. Sintagma *odihnă la maxim* pare improbabilă, dar Internetul oferă cîteva exemple şi pentru aceasta; fapt interesant, toate sînt din Republica Moldova: „Odihnă la maxim în Bulgaria“ (servicii.md); „Tradiţie, Calitate, Odihnă la Maxim!!!“ (limetravel.md); lăudabil, o dată este folosită chiar forma corectă *la maximum:* „Preţuri fierbinţi! Odihnă la maximum!“ (999.md).

Partea cea mai enervantă în acest discurs al distracţiei multiplicate („Plus muuulte alte distracţii“) şi continue („pentru distracţie cît e ziua de lungă“; „Un concediu perfect, distracţie de dimineaţa pînă seara“, facebook.com) e presupunerea unanimităţii de gusturi şi păreri, recursul la un plural al obligativităţii: „A venit vara şi odată cu ea nu mai putem sta în casă şi simţim mereu nevoia să mergem undeva“ (dormeo.ro); „Cînd plecăm în vacanţă, socotim că plaja nu e de-ajuns să ne simţim minunat şi căutăm variante de distracţie“ (libertatea.ro).

Uzul curent al cuvîntului *distracţie* şi cel al verbului *a se distra*, devenite embleme ale conformismului social (nu numai de vacanţă), s-au depărtat destul de mult de sensurile etimologice. Astăzi nu se mai simte nevoia de a scuza distracţia, de a o justifica prin nevoia de relaxare, de abandonare temporară a unor responsabilităţi şi preocupări grave. În *Dicţionarul limbii române* al lui Laurian şi Massim (1871), *distractione* (cu ortografia latinistă) era descrisă ca „aberratione, detornare, divertimentu, petrecere“; unul dintre citate exprima o clară atitudine moralizatoare: „distractionile celle multe nu i lassa tempu de a se occupa cu lucruri seriose“. În *Dicţionarul enciclopedic ilustrat Cartea Românească* (1931) apăreau explicaţiile „a face pe cineva să se gîndească la altceva decît la ceea ce-l preocupă, a-i abate atenţiunea în altă parte“; „a-l face să petreacă, să mai uite de griji“, iar în *Dicţionarul universal* al lui Lazăr Şăineanu, din aceeaşi epocă, *distracţi(un)e* era o „lipsă trecătoare de atenţiune“ şi o „plăcere, petrecere de scurtă durată“. DEX-ul păstrează încă, în al doilea sens al cuvîntului *distracţie,* urma etimologică a accepţiei negative: „lipsă de atenţie, de concentrare“. Nu a mai rămas nimic din aceasta într-un slogan turistic de tipul „Destinaţia de distracţie“.

Preferinţa pentru *vacanţă* şi *distracţie* sînt indicii ale unei anumite (de altminteri evidente) infantilizări a discursului public.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

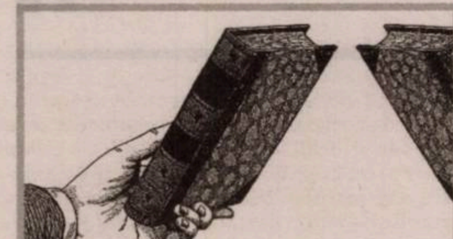

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Altă educaţie!

Am un prieten orelist pe care l-am rugat să-mi dea o adeverinţă că nu aud bine. Să pună ce diagnostic o vrea el, numai să o scoată în jumătate de filă A4. S-a uitat la mine nedumerit. Ne ştim de multă vreme şi cred că l-a contrariat că veneam netam-nesam să-i cer o chestie frauduloasă. Poate aveam de gînd să-mi scot cine ştie ce certificat de handicap. A trebuit să-l linişte sc. Doream doar să fie într-un format convenabil şi să o pot plastifia, ca să o am la mine de fiecare dată cînd mă duc pe la vreun ghişeu să rezolv o treabă administrativă. Şi cînd de dincolo de geam mi se mormăie nu ştiu ce chestie agasată şi ursuză, în orice caz ininteligibilă, să o pot vîrî, fără comentarii, prin fanta de sub geam. Prietenul meu a rîs şi m-a întrebat dacă nu aş vrea să-mi facă mai întîi un control. Doamne fereşte, cine ştie ce mai aflu!

Vă veţi întreba pesemne ce au toate astea de a face cu educaţia, tema rubricii mele.

Mai am şi un prieten oculist. Mă verifică din cînd în cînd, cînd mă duc pe la el, să-mi ajusteze dioptriile. I-am cerut şi lui un soi de adeverinţă că nu văd bine, orice ochelari aş purta, şi s-a mirat şi el ce m-a apucat. E pentru chestiuni administrative, i-am spus. Ştii, pentru situaţia în care, intrat într-o sală plină de lume, te învîrţi ca năucul jur-împrejur, neştiind la ce ghişeu ar trebui să te aşezi şi, în cele din urmă, în disperare de cauză, alegi varianta cu coada cea mai scurtă. Iar cînd ajungi în fine la destinaţie eşti interpelat pe un ton iritat: „Nu ştiţi să citiţi?“ Spăsit – e genul de întrebare dură pentru cineva a cărui meserie de-o viaţă e cititul –, abandonezi poziţia de premier al cozii şi revii în sala care, abia acum realizezi, e tapetată complet – pe pereţi, pe uşi, pe pereţii de sticlă ai ghişeelor – cu coli de hîrtie imprimate. La urma urmei, îţi zici, Champollion s-a confruntat cu situaţii şi mai dificile şi tot a răzbit.

Ce-au de-a face Poşta, ANAF-ul, Poliţia şi toate celelalte cu educaţia?

Acum o vreme, cînd eram lector la Universitatea din Viena, a sosit, tot de la Bucureşti, un prieten, ca profesor invitat la acelaşi departament. Trebuia să-şi scoată permisul de şedere şi de curînd se dăduse o lege antiimigraţionistă care făcea un calvar din rezolvarea formalităţilor. Noroc că exista un protocol în Ministerul Educaţiei austriac şi cel de Interne, anunţat public, prin care personalul didactic invitat din universităţi era exceptat de la rigorile noilor reglementări. Bun, am zis, atunci e pe legea a veche. Şi cum eu eram antrenat în atari proceduri şi mai şi vorbeam nemţeasca, mi-am însoţit colegul acolo unde ştiam că ar trebui să-şi depună actele – la poliţia de sector. Am fost întîmpinaţi cu amabilitate, care însă nu ne-a folosit prea mult. Auziseră de protocolul cu pricina, dar nu primiseră nici un fel de norme de aplicare. Prin urmare, să mergem la judecătorie, aşa cum prevedea legea cea nouă.

Ce-au de-a face Poşta, ANAF-ul,
Poliţia şi toate celelalte cu educaţia?

La judecătorie se făcea coada înainte de crăpatul zorilor, iar eu aveam curs a doua zi de dimineaţă. I-am spus colegului să încerce singur şi să pună, chiar la începutul dosarului, o fotocopie din ziar în care se vorbea despre protocolul cu pricina. Şi să-şi pledeze cauza, fie şi în engleză.

După încheierea cursurilor, mi-am regăsit amicul abătut. O doamnă de la ghişeu îi răsfoise dosarul şi i-l împinsese îndărăt, spunîndu-i nu ştiu ce în germană. De pledoarie *pro domo* n-a mai fost loc. Sun la universitate să le explic clenciul în care intraserăm. Mi se spune că în mod normal tot poliţia de sector e responsabilă, dar că cel mai bine ar fi, pentru clarificare, să mergem la poliţia pentru străini.

Acolo, nedumerire. Ce invitaţie? Ce protocol? Nu mai apelez la copia din ziar, îi rog să ia legătura cu universitatea. Urmează o convorbire lungă şi destul de aprinsă – cît de aprins poate fi un birocrat austriac –, apoi un alt apel, deduc, din conversaţie, intern. În final, ni se spune să revenim la poliţia de sector. Or să primească ei actele, cu siguranţă.

Ziua următoare am iar cursuri, las soarta în mîinile colegului. De data asta îl regăsesc radiind. S-a rezolvat.

Şi educaţia?

Peste vreo lună îmi expiră viza de şedere şi trebuie s-o reînnoiesc. Locuiesc în alt sector decît amicul meu, dar am avantajul de a fi pregătit pentru ce urmează. Un poliţist mă invită curtenitor în biroul lui – cu ce ocazie pe la noi? Îi arăt, îi explic. Îmi arată şi el toată înţelegerea, chiar şi compasiunea. Din păcate, nu au primit nici un fel de normative, aşa că nu îmi poate prelua dosarul. Atunci scot bileţelul roz, cu un număr de telefon însemnat pe el. Este, îi spun interlocutorului meu, telefonul de la poliţia pentru străini. Dacă-i va suna, va afla că ei, de la sector, sînt cei abilitaţi să rezolve cestiunea. Se uită la bilet, la dosar, la mine. Îmi zîmbeşte. „Dacă ziceţi aşa, stimate domn…“ – şi-mi ia dosarul.

Altă educaţie!

Noroc că prietenul meu oculist nu mi-a propus şi el să-mi facă un control. Cine ştie ce ar mai fi ieşit la iveală.

Mă scuzaţi, trebuie să-mi întrerup scrisul. Îmi expiră cartea de identitate. Am trecut azi pe la evidenţa populaţiei, să aflu ce e de făcut. Am experimentat numai partea cu chiorenia, la cea cu surzenia n-am ajuns. Era coada prea mare, iar eu mă grăbeam. Şi n-aş fi trecut peste rînd, fie şi numai ca să pun o întrebare, sub nici un chip. Chestie de educaţie. Am zis că mai bine merg acasă şi intru pe net. Doamne-ajută!

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

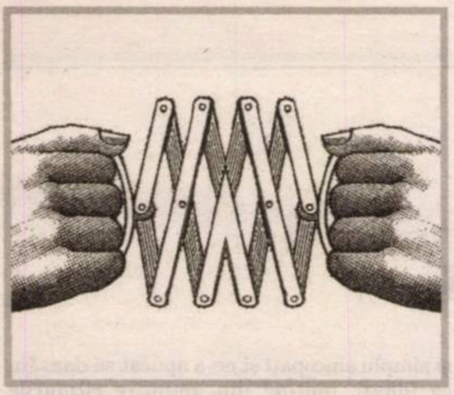

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Neliniştea mea este că o să ajungem să nu ne recunoaştem limba“

– dialog cu Radu PARASCHIVESCU –

A tradus zeci de cărţi, a scris romane, eseuri şi articole de gazetă. Pe lîngă toate acestea, ***Radu Paraschivescu*** *a publicat patru antologii în care a cules „perle“. Cea mai recentă se numeşte* Noi vorbim, nu gîndim *(Editura Humanitas, 2015). L-am invitat la un dialog despre starea limbii române.*

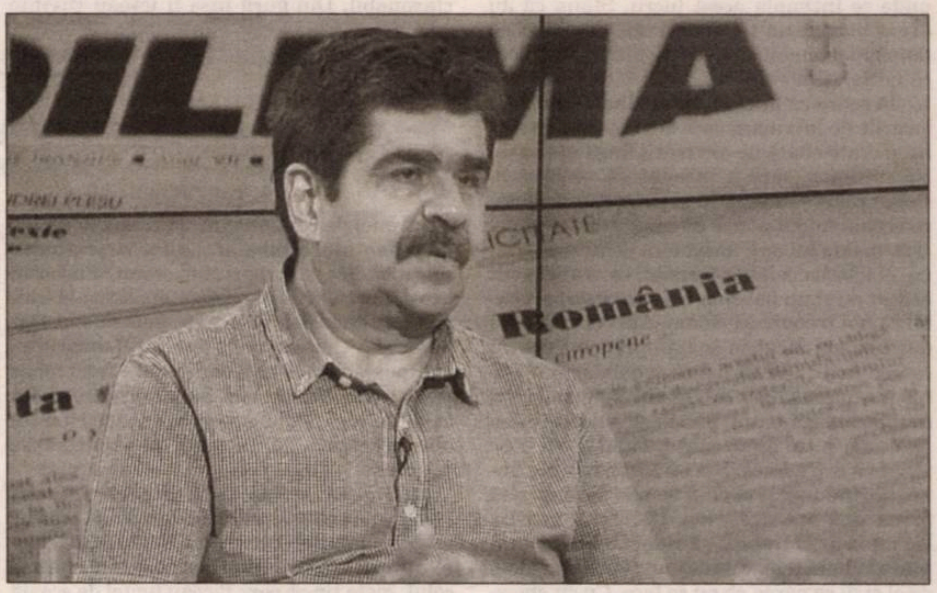

De ce aţi ajuns la concluzia că „noi vorbim, nu gîndim“?

În momentul în care îi auzi pe anumiţi oameni vorbind – mai ales pe scena publică – ai impresia că gura o ia înaintea capului şi are o viaţă a ei. Am din ce în ce mai des acest sentiment. Nu sînt locuit de nelinişti catastrofice cu privire la soarta limbii române, ci de un sentiment de indispoziţie. Încerc să fac ceva pentru a-mi alunga această indispoziţie şi ca să-i fac pe alţii atenţi la nişte mostre de dezagregare şi de deteriorare pe lîngă care trecem, dar pe care nu cred că e bine să le nesocotim. Se petrec nişte lucruri îngrijorătoare cu limba română şi ele trebuie arătate. Dacă am putea să formulăm şi o reţetă – cu atît mai bine. Dar eu sînt sceptic cu privire la farmaciile de însănătoşire a limbii. Ceva însă trebuie făcut, asta e clar.

Totuşi, am observat că, în ziare şi pe forumuri, articolele referitoare la folosirea limbii române trezesc interesul. Nu e un paradox?

Aici intervine ceea ce englezul numeşte *preaching to the converted*. Scriem nişte articole, mai bune sau mai proaste, pentru oamenii care oricum le citesc şi care nu au candori legate de limba română. Statistic, oamenii care citesc astfel de articole sînt bine instruiţi şi oricum cunosc bine limba română. Nu pe ei trebuie să-i convingem; pe ei trebuie să ni-i luăm aliaţi, dacă avem de făcut un efort mai amplu. Paradoxul există, evident. Este exact acelaşi paradox care face din *Codul bunelor maniere* scris de Aurelia Marinescu a devenit o carte-cult, se tot reeditează de 20 de ani, a ajuns la sute de mii de exemplare, dar nu mi se pare că în România există cîteva sute de mii de manieraţi în plus. *Ghidul nesimţitului,* pe care l-am scris, e posibil să fi produs un efect de multiplicare – ceea ce nu mi-am dorit. Dar paradoxul funcţionează pînă la un anumit palier. Dincolo de acest palier, încep îngrijorările. E al patrulea volum de perle. Culeg aceste proaste rostiri şi îmi place să le pun în relaţie cu o altă carte pe care am scris-o – şi a trecut aproape neobservată – *Dintre sute de clişee*. Acolo avem o altă formă de deteriorare a limbii: limbajul prefabricat, vorbitul în capsule, în platitudini, în şabloane.

Cum colecţionaţi perlele, umblaţi cu carneţelul după dvs. tot timpul?

Exact aşa. E al patrulea volum de perle. Nu întreprinzi mari expediţii, nu-ţi asumi riscuri capitale, nu pleci din fotoliu. Ai un document Word deschis, ca să treci imediat de pe maculator pe curat. Stau la televizor cu un pix şi-o foaie alături şi la un moment dat notez. În anumite situaţii, cînd sînt pregătit pentru un rostitor fabulos, am şi reportofonul: sînt oameni care merită înregistraţi integral.

De exemplu?

De exemplu Fuego. Există, în fiecare volum, cîte un *new entry*. În volumul *Muşte pe parbrizul vieţii* a fost doamna Maria Grapini. În volumul acesta este domnul Paul Surugiu, alias Fuego. Lucrurile astea le fac transpartinic, transideologic, transgeneraţional şi transprofesional. Nu am ceva de împărţit cu vreo doamnă sau vreun domn. Veghea mea, atîta cîtă e, nu are o coloratură ideologică – ar fi o stupizenie. Cam aşa procedez, cît se poate de simplu. Cînd am publicat primul volum – *Fie-ne tranziţia uşoară,* care a împlinit nouă ani – nu credeam că va avea o continuare atît de stufoasă. Trebuia să-mi închipui. Cînd te angajezi într-un asemenea efort, trebuie să fii conştient că va dura, să-ţi dai peste degete şi să spui „astîmpără-te că mai ai şi alte treburi, foloseşte-ţi urechile pentru o simfonie, mai bine du-te la Ateneu, nu asculta doar ce spun unul şi altul la televizor“. O altă problemă este ce citim prin ziare. Eu găsesc şi acolo oameni care fac confuzii grave de termeni şi care se prezintă drept ziarişti, reporteri, moderatori, şi care nu fac deosebirea, de pildă, între „barbarie“ şi „barbarism“. Totuşi... Înţeleg că nu ştii asemenea lucruri, nu le-ai supt odată cu laptele; dar există instrumente care pot fi consultate. Există dexonline: dacă DEX-ul tipărit îţi solicită prea mult musculatura, poţi să tastezi şi îţi risipeşti candorile legate de limba română.

Care sînt îngrijorările cu privire la limba română, ce s-a stricat?

S-a stricat rigoarea expresiei şi s-a pierdut apetitul pentru nuanţă. S-a pierdut de mult: înainte de 1990, existau cuvinte interzise, nu puteai să le foloseşti, îţi erau înlocuite. De pildă, *God!* se traducea prin *Cerule!* S-a pierdut rigoarea, s-a pierdut nuanţa, s-a pierdut stilul, s-a pierdut clasa. S-au pierdut atunci şi mi s-ar fi părut normal să fie recuperate acum, pentru că ai voie. Acum poţi folosi toate cuvintele, chiar şi cele aspre, chiar şi limbajul buruienos. S-au pierdut regulile. Eu am scris, de pildă, articole întregi în apărarea cazului genitiv. El nu mai există – sau există varianta clorotică, îl folosesc 3 din 50. Nu ştiu ce domn era numit „antrenor Rapid“. Asta pentru mine înseamnă unu care se mişcă repede, nu antrenorul echipei Rapid. O să ajungem să vorbim aşa şi cînd ne referim la plante: traistă-cioban, ciuboţică-cuc, rochiţă-rîndunică. Nu putem uzurpa limba, e limba în care ne-am născut. E şi o formă de politeţe a relaţiilor să vorbeşti îngrijit. Cînd vorbeşti neîngrijit, e ca şi cum ai ieşi pe stradă nespălat, descheiat la şliţ şi la cămaşă, cu părul vîlvoi. Reuşeşti să indispui pe toată lumea. Sigur că nu poţi fi acţionat în judecată pentru un anacolut. Însă nu poţi nici să vorbeşti chiar cum îţi vine: dacă o faci, ajungi în haos la un moment dat. N-o să se mai înţeleagă om cu om: cînd unul va spune „safir“, celălalt o să se gîndească la mămăligă. Se vor pierde şi sensurile: aşa cum „barbarie“ şi „barbarism“ au devenit interşanjabile, la un moment dat „catifea“ şi „cîrnat“ vor deveni interşanjabile. Avem nevoie de reguli.

„Cînd vorbeşti neîngrijit,
e ca şi cum ai ieşi pe stradă nespălat.“

Avocatul diavolului din mine îmi spune că unii ar putea obiecta la asta: „mai lăsaţi-mă cu regulile, e libertate, simt nevoia să mă exprim autentic“...

Nu ştiu dacă dezacordul ar putea fi interpretat ca o marcă a autenticităţii. Eu sînt liber în manifestări, am pretenţia că sînt tolerant, cunosc toate palierele îngăduinţei. Dar aici tind totuşi să fiu riguros. În limbă există reguli scrise şi ele pot fi consultate oricînd. Neliniştea mea este că o să ajungem să nu ne recunoaştem limba.

Am impresia că „romgleza“ declanşează cele mai multe reacţii: multă lume are impresia că folosirea cuvintelor englezeşti duce la stricarea limbii. Sînteţi anglist, cum vedeţi această situaţie?

Unii termeni din engleză se extind pentru că au spaţiu să se extindă. Termenul *marketing* exista în 1987 în limba română? Nu prea îl folosea nimeni. Acum îl foloseşte toată lumea, îl auzi şi în piaţă, de la cineva care vinde cartofi sau urzici. Aici sînt însă nişte spaime ale unor rigorişti care au preferat să rămînă ancoraţi în româna strămoşească; asta este imposibil, căci dacă ar fi fost posibil, am fi spus şi astăzi „gît-legău“ în loc de cravată. Nu cred că anglicizarea e marele pericol. Noi nu avem obstinaţia franceză de a spune *souris* în loc de *mouse*. Cred că trebuie să oferim spaţiu neologismelor şi cuvintelor din limba engleză. Engleza e limba internaţională, cum a fost franceza mai demult şi latina şi mai demult. Nu ne putem opune neologismelor, ar fi scandalos şi caraghios să ne opunem. E adevărat, există riscul de a cădea în extrema cealaltă: să vorbeşti o păsărească. În momentul cînd păstrezi din limbă doar conjuncţiile şi prepoziţiile, iar restul sînt cuvinte copiate sau maimuţărite din engleză, e ridicol. Nu poţi să faci din exprimarea firească o calchiere perpetuă, te faci de rîs.

Limba română însă asimilează repede şi introduce neologismele în circulaţie: bunăoară, „forwardează-mi te rog mailul“...

Ne complicăm inutil, e un cuvînt greu de rostit, are şi un w... N-ar fi mai uşor să spunem „trimite-mi“? „Daunloadează filmul“. De ce nu „descarcă“? Nu sînt „prutenist“, să ne-nţelegem. Dar uneori ne complicăm inutil existenţa. Am văzut şi cuvinte care sună – vorba lui Petre Roman – ca naiba: „fitingăraie“. E un termen colectiv vulgar, e o ţopizare a limbii. La fel facem cu unele persoane publice ori vedete pe care le „mahalagizăm“, chiar dacă nu sînt mahalagioaice: Prodanca, Răduleasca, Bităneasca... E cam mult, totuşi.

Pînă unde merge distracţia cînd colecţionaţi aiureli şi de unde începe plînsul?

Imediat după ce consumi hohotul de rîs, începi să îţi smulgi părul. Reacţia epidermică e să te-apuce rîsul. Eu le-am colecţionat, aproape că ştiu pe dinafară cartea, dar şi acum cînd recitesc asemenea rostiri mă pufneşte rîsul. Dar după aceea trebuie să te întrebi „ce nu e în regulă aici?“. Nu e în regulă faptul că o bună parte dintre rostitori sînt oameni de decizie. Dacă avem un fotbalist care calcă în străchinile limbii, nu e o dramă. Dar dacă ai un profesor universitar care e ministru sau premier, sau un preşedinte de corporaţie sau înalt demnitar, atunci e o problemă. Cu atît mai mare cu cît aceşti oameni au pîrghiile unor comunicatori publici, ei imprimă direcţia. Cînd eram noi în liceu, era o emisiune la TV în care numele de pe generic erau scrise cu literă mică. Elevii au început să scrie şi ei cu literă mică, pentru că aşa văzuseră la televizor. Între autoritatea profesorului şi autoritatea televiziunii, au preferat-o pe aceasta din urmă.

Totuşi, limba română se tot studiază în şcoală. De ce rezultatele sînt proaste, în bună parte?

Din mai multe motive. Pentru că învăţămîntul a tot trecut prin diverse reforme, experimente începute şi neîncheiate, răsturnări de planuri, de paradigmă, în aşa fel încît elevul a fost transformat în cobai şi la un moment dat n-a mai ştiut ce i se cere. Gradul de dificultate creşte spectaculos. A doua chestiune ţine de limba română, care este infernală din punctul de vedere al regulilor gramaticale. Nouă ni se pare abordabilă, dar regulile sînt complicate. Şi mai e ceva. Pe unii elevi nu-i mai interesează disciplina asta deloc. Preferă să vorbească o engleză fluentă – pentru că engleza le deschide mai multe uşi decît româna, iar unii şi-au făcut deja un proiect de viaţă în străinătate – şi atunci gramatica română rămîne nu un moft, ci ceva peste care poţi trece la o altitudine acceptabilă. E păcat, pentru că gramatica fiind o disciplină logică, îţi unge şi mecanismele gîndirii. Puţini mai sînt cei care mai cred în această formă de gimnastică. Mulţi percep gramatica mai degrabă ca pe o corvoadă, o materie de examen, ceva antipatic.

(fragmente dintr-un interviu pe care îl puteţi urmări pe live.adevarul.ro)

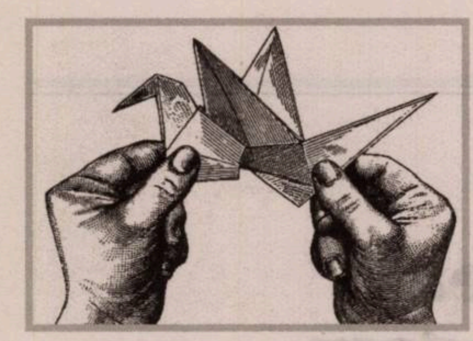

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Comici de rîs

Stand-up comedy e genul de spectacol care nu mă atrăgea în vreun fel, deşi mi-aduc aminte că la *Seinfeld* mă uitam. Un amic mi-a spus că, măcar o dată în viaţă, ar fi de văzut şi aşa ceva pe viu. Am fost de acord şi am rezervat bilete la un club unde se întîmpla acest lucru. Ştiam că au drept invitat un tip consacrat, un artist cu faimă în domeniu, de la care nimeni nu pleacă nerîs, cum s-ar zice.

În seara cu pricina, ne-am luat în primire locurile de la o masă care era chiar lîngă scenă şi dintr-odată ne-am trezit lîngă noi cu un tip rotunjor, care a început să vorbească. Pretextul era că vrea să-şi povestească viaţa, pe scenă. A luat-o încă din maternitate unde, cică, mama lui ar fi născut un penis uriaş (bine, el folosea celălalt termen) care ar fi avut ataşat de el un bebeluş. La faza asta, probabil că noi trebuia să rîdem. Am rîs însă abia după ce am făcut în şoaptă propriul nostru comentariu: „Adică noi ce vedem acum? Penisul sau ataşamentul uman? Te pomeneşti că nu e ataşamentul. Şi mai şi vorbeşte". Am rîs de s-a cutremurat masa. Tipul şi-o fi imaginat că are succes. S-a străduit minute bune, mirîndu-se şi el cînd se mai întîmpla să primească aplauze. Noi, deşi eram într-un loc unde ar fi trebuit să rîdem, abia ne stăpîneam hohotele. Fiindcă ne venea să rîdem de el şi ni se părea că nu se face. Cu cît show-ul era mai stupid, cu atît mai amuzante erau comentariile noastre în surdină. Comicul adevărat era involuntar. În sfîrşit, nefericitul a părăsit scena. În locul lui a venit o fată. O tipă supărată, uşor agresivă. Ne-am zis că aşa o fi rolul. Cu timpul am descoperit că avea un discurs cam feminist, iar lipsa aplauzelor părea să-i întărească frustrarea. Îi chestiona încruntată pe bărbaţii din sală de ce claxonează după femei. Dar poate că nimeni din sală nu avea obiceiul ăsta. În fine, te puteai gîndi şi că nimeni nu o claxonase pe ea vreodată, fiindcă nu era deloc genul claxonabil. Din gură însă îi ieşeau cuvinte zdravene, de camionagiu. Mai tari decît ale precedentului combatant, cel ce se pretindea un apendice al propriului organ. Fusesem avertizat că artiştii aceştia apelează la vulgarităţi dure pentru a avea succes. Nu sînt pudic şi nici lipsit, cred, de simţul umorului. Dar porcăriile ce ieşeau din gura fetei mi se păreau fără nici un haz. De altfel, nimeni din sală nu rîdea. Publicul părea să aibă cu totul alte aşteptări, iar actorii nu ştiau să se adapteze.

„Adică noi ce vedem acum?
Penisul sau ataşamentul uman?"

Aplecat şi fata cea frustrată şi a venit maestrul, invitatul de onoare. Atunci am înţeles că primii doi fuseseră nişte începători care doar deschiseseră spectacolul, nişte tineri care făceau un fel de şcoală (pe nervii noştri). Maestrul era totuşi altceva şi ne-a făcut chiar să rîdem. A avut momente sclipitoare. Cu mai puţine măscări (şi cînd apăreau erau bine motivate de context), omul stîrnea rîsete şi rîsete peste rîsete.

După ce a terminat, spre surprinderea noastră, a apărut şi un al patrulea artist. Ne-am zis că, dacă a fost plasat la urmă, ar trebui să fie măcar pe măsura celui de dinainte. Aşa că, în primele minute, am tot aşteptat cuminţi. Speram ca lunga introducere să culmineze cu ceva exploziv. Nu s-a întîmplat aşa. Individul ne-a trecut prin tot felul de poveşti, de la maşinile românilor pînă la conflictul din Ucraina. Era mai degrabă un fel de *stand-up drama*. După vreo cîteva minute, pe toţi cei de la masă a început să ne cuprindă un soi de milă. Pe scenă era un fel de cavaler al tristei figuri care ne cerşea aplauzele. I le-am dat, aşa, de jenă. Omul avea pretenţia să şi interacţioneze cu sala. La un moment dat ne-a spus că se bucură că n-a mai trebuit să facă armata şi ne-a întrebat dacă noi am făcut armata şi dacă ne-a folosit la ceva. Tot de jenă nu i-am dat răspunsul pe care-l merita. Am fi putut să-i spunem că, atunci cînd am făcut noi armata, ni se părea ceva nasol şi inutil, dar că acum, de cînd ne tot uităm la unii ca el, care n-au făcut-o, am ajuns la concluzia că ne-am înşelat. Strădaniile lui de a ne smulge rîsete sau aplauze au durat cît o insomnie. Cu vremea, mila ni s-a transformat în depresie. Cînd omul a încheiat, ne-am întors uşuraţi la farfuriile noastre. Din boxe a pornit o muzică lobotomizatoare. După o vreme, am ieşit afară pur şi simplu sincopaţi şi ne-a apucat să dansăm ca idioţii, imitînd din amintire ritmurile acelea cretine. Şi am rîs de n-am mai putut (poate că asta era şi ideea).

Poantele maestrului ne-au rămas în minte şi am mai rîs şi-n zilele următoare, cînd ni le mai aduceam aminte. N-am uitat nici strădaniile celorlalţi trei artişti. Ne-au rămas în creier, ca un fel de durere. Am ajuns la concluzia că urcarea pe scenă cu un text prost poate fi de un comic dramatic. E adevărat, se spune că *încercarea moarte n-are*. Dar nici prostia.

▪ ▪ ▪

ready made

1500 franci recompensă

„Cine va denunţa raportorului militar de la Divizia II, Bucuresci, pentru acest caz: Sunt informat că în 1877 lunile August, Septembrie poate şi mai în urmă s'a substras de la cazarma Malmezon nişte material anume: Ca la 333 metri postav civil gros de Braşov, 2000 metri pănză groasă vînătă sau cenuşie de care se pune căptuşeală la efecte militare, 2000 nasturi de mantale, 2000 rosete de metal şi 2000 nasturi răsuciţi de cari se pun la tunici de roşiori, cine va cunoaşte modul cum s'a sustras, unde s'a vîndut, ce negustor sau persoană le-a cumpărat înfine ori-ce detaliuri lămurite are, poate să denunţe; positiv că trebuie să fie vîndut în Bucureşti."

România liberă, Anul IV, No. 896,
Miercuri, 28 Mai 1880

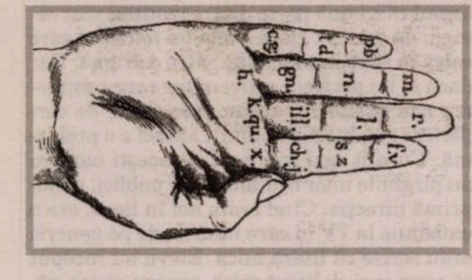

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Poveste americană

Mi-am reamintit recent istoria Alamo-ului texan (pe care, de altfel, l-am şi vizitat în vara lui 1993) şi, în mod subit, am înţeles de ce Whitman îi dă atîta importanţă în capodopera lui, *Song of Myself*. I-a intuit, ca să spun aşa, *americanitatea*, dimensiunea subtilă de *specificitate* locală – unică şi, desigur, irepetabilă. „Eu mă predau pentru ca, mai tîrziu, să pot spune povestea voastră", strigă tînărul soldat îmbrăcat în veston lung, negru şi păros, pantaloni albi, cu brîu lat, roşu, pălărie mare şi cizme înalte. Te-ai fi aşteptat ca vorbele lui să producă rumoare, zîmbete ironice sau chiar reproşuri printre cei 189 de camarazi, mulţi răniţi, care îşi aşteaptă moartea într-o împietrire eroică. Surprinzător însă, nimeni nu schiţează vreun gest dezaprobator şi nici nu pare să-l invidieze pe cel ieşit astfel de sub jurămîntul militar. Îl privesc cu respect şi vagă îngrijorare, avînd nemărturisite aprehensiuni în privinţa succesului deplin al unei misiuni atît de dificile. Ea depăşeşte sfera realităţii imediate, intrînd în planul inefabilului istoric şi cultural. Băiatul din faţa lor nu este doar naratorul mărunt al unor evenimente oarecare, ci chiar memoria colectivă, a cărei integritate garantează utilitatea sacrificiului lor. Brusc, supravieţuirea nu mai ilustrează privilegiul destinului, ci seamănă cu o responsabilitate etică, apăsătoare ca un blestem sacerdotal. Povestitorul încetează să fie persoană şi devine exponent. Prin el, după regulile transcendenţei istorice, eroul dispărut revine simbolic în conştiinţa comunitară a prezentului.

În acest caz, tînărul „Ishmael" al secolului al XVIII-lea american se ridică la nivelul aşteptărilor, introducînd în memoria culturală a Lumii Noi o naraţiune cu aer de legendă. Ea poartă un titlu pe măsură – „Masacrul de la Alamo" – şi descrie atitudinea exemplară a micului grup militar de *„yankees"*, care a hotărît să apere un fort texan din San Antonio, de furia armatei mexicane, pînă la capăt. Deşi comandantul le dă libertatea să se predea, trasînd cu sabia în nisip o linie simbolică (un Rubicon) ce poate fi trecută doar de aceia dintre ei care aleg eroismul, toţi (cu excepţia naratorului) decid să moară în luptă. Un ofiţer rănit, aflat în imposibilitatea de a se mişca, cere să fie dus dincolo de graniţa martiriului, iar ceilalţi fac scurte declaraţii patetice, rămase în formă de istorisiri miniaturale, pilduitoare pentru viitorul ipotetic. Povestitorului nu îi scapă nici un gest, notînd totul cu acribie de arhivar şi inspiraţie de poet. El nu vorbeşte despre Alamo, ci despre întreaga Americă. Spiritul naţiunii însăşi va vibra, ulterior, prin pana sa de depozitar unic al faptelor eroice. Genialitatea lui Whitman nu avea cum să rateze această nuanţă simbolică formidabilă, introducînd-o în *Song of Myself* tocmai pentru a-i singulariza „americanitatea".

Orice „istorie" europeană nefericită
are un „happy end" *narativ american.*

Transferul dinspre particular spre general nu este aici întîmplător. Lumea Nouă trăieşte de patru secole, în mentalul colectiv, ca mega-naraţiune simbolică, învăluită într-o semiotică mitologizantă. Asemenea lui Ishmael în *Moby Dick*, supravieţuitor al Apocalipsei din final numai pentru a istorisi faptele mai tîrziu, cei confruntaţi, de-a lungul timpului, cu experienţa americană simt nevoia să fie povestitori. Impulsul pare moştenit de la primii aventurieri (de tipul lui John Smith ori Th. Morton) care, întorşi în Europa din călătoria spre misteroasa „lume a lui Columb", scriu geografii şi istorii fictionale ale teritoriului mirific de dincolo de Ocean. Puritanii exilaţi de James Stuart în Olanda construiesc o parabolă gigantică, după care pămîntul enigmatic de peste ape reprezintă chiar „Noul Canaan" făgăduit lor, în tradiţie biblică, pentru a-l moşteni. Europenii din perioada elisabetană văd în Lumea Nouă o inepuizabilă sursă de îmbogăţire, amintind obsesional triburile rudimentare trăitoare aici, care dau aur în schimbul mărgelelor colorate. Shakespeare însuşi îl pune pe Othello (atunci cînd află despre nevinovăţia Desdemonei) să se compare cu „indianul primitiv ce-a aruncat o perlă mai valoroasă decît întregul său trib". Şi în timpurile moderne, invariabil, orice „istorie" europeană nefericită are un *„happy end"* narativ american, de la cele două Războaie Mondiale pînă la ultimele zvîrcoliri ale comunismului. Yankeii, după principiul clasic *deus ex machina*, vin la sfîrşit pentru a restaura liniştea şi a le da tuturor posibilitatea de a „trăi fericiţi pînă la adînci bătrîneţi". Prezenţa lor în istorie are ceva miraculos şi transcendent, America însăşi devenind un spaţiu al imanenţei legendare.

Locuitorii Lumii Noi au speculat, desigur, cu bună ştiinţă, acest avantaj psihologic, construind o butaforie feerică, destinată oricui priveşte cu aviditate către ea. Au ridicat „zgîrie-nori" din sticlă şi oţel, contextualizînd metaforic (şi narativ) celebrul Turn Babel al vîrstelor mitologice, au cucerit spaţiul prin timp, relativizînd (şi ficţionalizînd) astfel durata şi au inventat maşina hollywoodiană de făcut iluzii. Într-un cuvînt, au spus o poveste atît de frumoasă încît puţini i-au putut rezista. Mulţi antropologi afirmă că „visul american" reprezintă o abstracţiune, el neexistînd în fapt decît ca alegorie a imaginarului colectiv. Mă întreb însă uneori dacă visul american nu este chiar America însăşi în reprezentarea *epică* a celorlalţi.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

▪ ▪ ▪

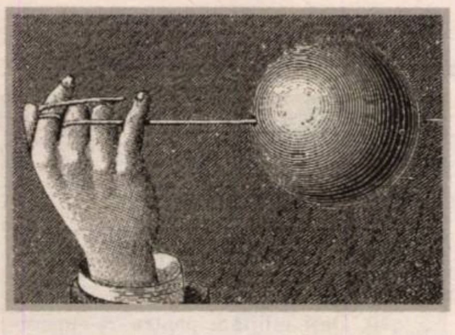

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Sfîrşitul Sultanatului Erdogan

La recentele alegeri parlamentare din Turcia, partidul conservator al lui Recep Erdogan a pierdut vizibil teren. AKP (Partidul Justiţie şi Dezvoltare) a cîştigat, după cum se aşteptau cei mai mulţi analişti, alegerile, dar nu a reuşit să obţină decît un scor relativ modest, adică doar 41% din voturi. E cel mai mic nivel din ultimii 13 ani. E pentru prima dată cînd AKP nu mai deţine majoritatea absolută în Parlament. E „un dezastru pentru Erdogan“, după cum titra BBC. Sau „începutul unei noi ere“, după cum afirmă *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Şi mai optimist, *Die Zeit* anunţă că „Noua Turcie“ e aici. Care e semnificaţia acestor rezultate? De ce sînt atît de importante aceste alegeri din Turcia?

Din 550 de parlamentari aproape o sută sînt femei – o cifră impresionantă pentru o ţară islamică. Asta e chiar o victorie mare-mare!

■ Mai întîi, veştile bune. Miza alegerilor parlamentare a fost, de fapt, o reformă constituţională. Recep Erdogan a susţinut schimbarea regimului politic, adoptarea unui regim prezidenţial. Poziţia sa a fost tranşantă inclusiv în timpul campaniei electorale – asta, în ciuda faptului că îi era interzis de Constituţie. Rezultatul alegerilor arată că nu există o majoritate clară în favoarea acestei măsuri, că cetăţenii nu vor o înăsprire a regimului. Este puţin probabil ca susţinătorii reformei constituţionale să revină cu această propunere după înfrîngerea din alegeri. Sau, dacă vor reveni, vor fi nevoiţi să negocieze.

■ Partidul lui Erdogan pierde controlul asupra unei bune părţi a sistemului instituţional. Majoritatea solidă pe care o avea AKP în Parlament permitea liderilor politici să influenţeze deciziile a numeroase instituţii. Acum nu vor mai putea exercita aceeaşi presiune. Printre altele, e de aşteptat ca echivalentul turc al Consiliului Naţional al Audiovizualului să simplifice procedurile de acordare a licenţelor, astfel încît grupuri independente sau medii susţinute de partide din opoziţie să-şi poată deschide mai uşor posturi de radio şi televiziune. Se întrevede de asemenea şi o relaxare a mecansimelor de control asupra conţinutului jurnalistic.

■ De vreme ce nu se mai bucură de o majoritate evidentă, AKP nu va mai putea opri nici eventualele controale ale Curţii de Conturi la diverse instituţii ale statului. Şi nu va mai putea bloca anchete pe diverse teme în comisiile parlamentare speciale.

■ Rezultatele alegerilor arată că schimbarea politică nu e chiar imposibilă. După ce a dominat scena politică mai bine de un deceniu, AKP e un partid mai slab. Ca să poată guverna, liderii vor trebui să facă concesii.

© wikimedia commons

Recep Erdogan

■ Noul Parlament are în componenţa sa un număr semnificativ de oameni noi, de politicieni aflaţi pentru prima dată într-o demnitate publică. E un început de primenire – cu condiţia, evident, ca tinerii parlamentari să nu fi preluat vechile metehne. Partidul Democratic al Poporului (pro-kurd) depăşeşte pentru prima dată pragul electoral şi obţine 79 de mandate în noul legislativ. E o mică-mare victorie!

■ Din 550 de parlamentari, aproape o sută sînt femei – o cifră impresionantă pentru o ţară islamică. Asta e chiar o victorie mare-mare!

■ E destul de clar că societatea civilă, adică miile de oameni care au manifestat, în ultimii ani, în Piaţa Taksim împotriva regimului conservator islamist, a reuşit nu numai să influenţeze opinia publică, ci şi să erodeze popularitatea liderului.

■ Nu în ultimul rînd, însuşi faptul că Erdogan, un lider politic autoritar, pe care mulţi l-au comparat cu Putin sau chiar cu dictatori din Africa, recunoaşte rezultatul alegerilor e un semn de acceptare a parcursului democratic.

■ Vestea proastă vine tocmai pe fondul parcursului democratic. Rezultatele sugerează, cel mai probabil, formarea unui guvern de coaliţie. Formarea guvernului ar cădea în sarcina AKP – dar nu e clar ce formaţiune e dispusă să i se alăture. Un eşec al negocierilor ar conduce ţara spre alegeri anticipate, o perspectivă pe care puţini şi-o doresc.

■ Pînă una-alta, incertitudinea politică a produs efecte la bursă: lira turcească a înregistrat luni, după comunicarea rezultatelor alegerilor, o scădere-record în raport cu dolarul american. Iar Bursa a scăzut cu 8%. La nivel economic, semnalele nu sînt încurajatoare.

■ ■ ■

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Papagalul lui Flaubert” de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

• în limita a 50 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 mai - 19 iunie 2015

Cum te abonezi

■ **SMS** Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ **ONLINE**
la http://abonamente.adevarul.ro
■ **VIRAMENT BANCAR**
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ **LA TOATE OFICIILE POŞTALE**
■ **FIRMELE DE ABONAMENTE**
■ **LIBRĂRIA ADEVĂRUL**
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ **LIBRĂRIILE NEMIRA**
www.nemira.ro/librarii
Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume________ Prenume________
Str.________ Nr.____ Bl.____ Sc.____ Et.____ Ap.____
Localitate________ Judeţ/ Sector________ Cod poştal________
Telefon________ E-mail________

Am achitat suma de________ lei cu mandat poştal / ordin de plată nr.________ din data________
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*________ Semnatura________

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

Florentin ȚUCA

O cruce mică la piept şi-o cruce imensă-n spate

Acum cîţiva ani, cînd Rafael Nadal părăsea arena „Philippe Chatrier“ înfrînt de Robin Soderling, atmosfera generală era încărcată de stupoare, tensiune şi speranţă. Rafa, încordat şi nervos, vocifera frustrat că nu găsise soluţia potrivită în faţa bombardamentelor suedezului. Unchiul Toni boscorodea întruna la adresa pretinsei lipse de sportivitate a spectatorilor. Cît despre aceştia, ei răsuflau vinovat-uşuraţi în speranţa că măreţul Federer avea, ca efect al eliminării favoritului, calea deschisă spre trofeul atît de rîvnit de la Roland Garros. Reacţia publicului părea să fie o expresie de vanitate franţuzească, sclifoseala unei prinţese alintate care, deşi măritată de ani buni cu Prîslea cel Voinic, şi-l dorea, totuşi, pe Făt-Frumos. Era cererea ca reduta pariziană să fie trecută pe listă de RF drept cucerită chiar în lipsa din cetate a împăratului. Iar măreţul prinţ Federer n-a ratat ocazia şi şi-a graseiat-o pe răboj. În lipsa confruntării directe cu Rafa, victoria lui Roger de atunci a fost însă ca un punct făcut graţie bandei fileului. Cununie cu mireasa în contumacie.

Acum, Nadal a fost răpus din nou şi azvîrlit din cetate. Eveniment istoric cu majuscule. Rafa e amărît, evident, cum supărat a fost şi la prima izgonire din rai. Unchiul Toni, necăjit, cu siguranţă, şi el. Alungarea asta însă nu mai seamănă cu precedenta.

Asta întîi pentru că atmosfera de ieri de pe arena „Chatrier“ a fost încărcată de o tristeţe solemnă şi de un apăsător respect pentru regele Roland Garros-ului. Supuşii lui, deşi încrezători la începutul confruntării, simţeau cum, treptat, li se scurge toată speranţa din vine pînă la ultima picătură, dusă pe pustii. Adversarii, deşi fericiţi, jubilau cu măsură (dacă ar fi să acceptăm că există şi entuziasme prudente) şi scandau în pumni, atenţi să nu cadă în păcat de *lèse-majesté*. Neutrii păreau mai degrabă mişcaţi de abdicarea lui Nadal decît de descălecarea lui Djokovic şi, peste toate, toată lumea era pătrunsă de ţinuta istorică a momentului (ca să-l citez pe crainicul britanic al Eurosportului, *the crowd feels deeply sorry for Rafa)*. Cel mai trist liant al aplauzelor de final a fost însă aerul lor de epitaf şi sentimentul că gata, monarhia a căzut, Roland Garros-ul redevine republică.

O altă diferenţă este că Regele însuşi a trăit o supărare mai apăsătoare decît la prima şi unica înfrîngere de pînă acum. Plusul de amărăciune vine întîi din faptul că ea era cumva previzibilă: eşecul cu Soderling din 2009 a fost o imensă surpriză, pe cînd victoria lui Nole nu surprinde pe nimeni cîtă vreme Rafa a tot cedat din zgura lui favorită şi unora pe care, pînă anul ăsta, îi mînca pe pîine şi la micul dejun, şi la prînz, şi la cină. Apoi, amaru' e şi mai amar pentru că învingătorul nu e un fitecine: cu tot respectul, Soderling nu e Djokovic. Primul, deşi îl învinsese pe Rafa, nu reuşise să spulbere mitul invincibilităţii lui la Roland Garros, iar Nadal s-a hrănit multă vreme, inclusiv ieri, cu acest mit. De aceea, înfrîngerea lui de acum echivalează cu o detronare, fie ea, Doamne-ajută, una temporară. Apoi, necazul e întreit de tristeţea aniversării zilei de naştere exact ieri: 03 iunie – 03 tort-seturi. În fine, cum să nu fii înzecit supărat cînd ştii că ai ratat şansa fabuloasă de-a intra în istorie cu zece trofee de Roland Garros? Cînd Rafa ieşea din arenă după finalul meciului mi-am amintit de înfrîngerea de la Wimbledon în finala cu Roger din 2007, cîştigată pînă la urmă de elveţian în cinci dramatice seturi. Citeam cîndva că, după ratarea acelei imense şanse de a cuceri prima oară Grand-Slamul ierbii, ajuns la vestiar, Rafa s-a refugiat în duş şi-a bocit jumătate de ceas. Nu ştiu dacă a plîns şi ieri, dar îmi imaginez că durerile sînt comparabile.

În fine, nu putem omite o a treia imensă diferenţă faţă de accidentul Soderling. Cum ziceam, învingătorul de ieri nu e de-alde Robin, ci însuşi Novak Djokovic. Acela care a tot pierdut la Roland Garros finale şi semifinale în faţa lui Rafa şi a acumulat o imensă frustrare (ca şi Roger, de altfel) că nu poate răzbi, că se îneacă la mal, că e trimis mereu în banca lui, că monopolul lui Nadal îi dă întruna peste mînă. Prin urmare, rezultatul de ieri a consemnat nu doar eliminarea lui Nadal (ca-n cazul Soderling), ci imensa şi dreapta victorie a lui Nole Djokovic. Nu l-am văzut niciodată să se închine în timpul jocului şi să-şi pupe cruciuliţa de la gît cu atîta patimă şi simt că ar fi dat trei din trofeele de la Melbourne pentru izbînda asta. Odată scăpat de balaur, Nole nu are decît să se năpustească înspre trofeu. Sînt sigur că mintea lui a jucat deja finala şi că nu-i va sta în faţă nimeni, iar Wawrinka, Tsonga şi Murray nu-l vor putea opri chiar de-ar juca laolaltă, la trio. În concluzie, victoria lui Soderling e istorică doar în statistici, a lui Djokovic e istorică în istorie.

Iar manualul de istorie a tenisului, volumul Roland Garros 2015, va fi îmbrăcat în imagini de epocă. Prima copertă cu Nole pupîndu-şi cruciuliţa de la piept şi coperta ultimă cu Rafa, cărîndu-şi crucea-n spate. Pe golgota lui, care duce la Roland Garros nr. 10.

4 iunie 2015

***Florentin Ţuca** este managing partner la casa de avocatură Ţuca, Zbârcea & Asociaţii.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Proclamaţia de la Timişoara (VI)

„10. Deşi militām pentru re-eupenizarea României, nu dorim copierea sistemelor capitaliste occidentale, care îşi au neajunsurile şi inechităţile lor. Sîntem însă categoric în favoarea ideii de iniţiativă particulară. Fundamentul economic al totalitarismului a fost atotputernicia proprietăţii de stat. Nu vom avea niciodată pluralism politic fără pluralism economic. S-au găsit însă voci care, în spirit comunist, să asimileze iniţiativa privată cu «exploatarea» şi pericolul catastrofei de a apărea oameni bogaţi. Se speculează în acest sens invidia leneşului şi teama de muncă a fostului privilegiat din întreprinderile comuniste.

Dovadă că timişorenii nu se tem de privatizare este faptul că mai multe întreprinderi şi-au anunţat deja intenţia de a se transforma în societăţi anonime pe acţiuni. Pentru ca aceste acţiuni să fie totuşi cumpărate pe bani curaţi, ar trebui înfiinţate în fiecare oraş comisii de inventariere a averilor foştilor privilegiaţi ai puterii, corupţiei şi penuriei. De asemenea, acţiunile unei întreprinderi se cuvin oferite spre cumpărare în primul rînd lucrătorilor ei.

Considerăm constructivă şi ideea, mai radicală, a privatizării prin împroprietărirea tuturor lucrătorilor unei întreprinderi cu un număr egal de acţiuni, statul urmînd să păstreze numai acel procent de fonduri care să-i asigure controlul activităţii. În felul acesta, s-ar oferi tuturor lucrătorilor şanse egale la prosperitate. Dacă cei leneşi şi-ar pierde şansa, nu s-ar putea totuşi plînge de discriminare.“ *(11 martie 1990)*

Prize Boxes!
WHITE ELEPHANTS

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Las' că se dă pe brazdă...

Oricine-ar veni, oricît de hotărît ar fi să facă ceva – orice, în orice domeniu – pînă la urmă, „se dă pe brazdă“. Intră în ordinea lucrurilor. Se cuibăreşte în vastele apartamente din burta Leviatanului – loc e, cît cuprinde! – se pune la masă, şi... gata. Aici începe totul. La masă. Dacă vine „Revizorul“ – nu doar cel al lui Gogol, ci orice fel de „revizor“ – trebuie să reuşeşti să-l aşezi la masă. Aici e războiul. Aici e marea încleştare. Pînă-l aşezi la masă. Pe urmă, lucrurile încep să meargă de la sine. Ai reuşit să-l pui pe scaun?! Aproape-ai cîştigat lupta. Mai departe e chestie de regie, de experienţă, dar nu se compară cu tensiunea primelor momente, în care nu ştii dacă reuşeşti aşezarea la masă. Teoretic, ar trebui să meargă. Curgerea secolelor arată limpede treaba asta. Dar nu se ştie niciodată de unde apare un tîmpit.

Aşezarea la masă înseamnă, mai devreme sau mai tîrziu – în funcţie de încăpăţînarea sau de fumurile „revizorului“ –, prima ţuică. Prima picătură de ploaie divină, care udă pămîntul crăpat al scorţoşeniei, al simulării scrofulozităţii la datorie. Prima suflare timidă a vînticelului cald care ne şopteşte că, la urma urmei, „oameni sîntem, cu toţii“. E un vînticel umed, uşor uleios, care îmbracă blajin orice piesuţă din mecanismele tuturor încuietorilor. Mai departe, deschiderea oricărei uşi e plăcere pură. De-aici încolo, dacă tot s-a făcut punerea în abis, urmează abisul însuşi. Adică poveştile învăluitoare, verzele şi cepele care strîng între foile lor călduţe, ca nişte aşternuturi primordiale, orice încăpăţînare de a înţelege. Orice intenţie de a face lumină. Orice pericol de a tulbura lucrurile.

Printre aromele primelor feluri de mîncare, printre poveştile primului vin sprinţar – obligatoriu cules „bob cu bob“ –, se insinuează şi recunoaşterea nobleţei misiunii „revizorului“, dar nu se uită menţionarea hăului cosmic în faţa căruia stă. Da, misiunea celui care vine să vadă cum stau lucrurile e una sacră, nobilă, salvatoare. Dar are în faţă un hău de necuprins. E primul moment în care se rosteşte cuvîntul-cheie al existenţei din această parte a lumii. Piesa secretă din arhitectura bolţii care ne ţine fiinţa. Marele cuvînt. „Vorbemul“. Dumnezeul cuvintelor. El stă pe un jilţ de aur alb, diafan camuflat între tufele de liliac ale frazei mereu pline de recunoştinţă: „Sigur că nouă ne faceţi o mare bucurie că sînteţi aici. Scuzaţi-mă o secundă! Măi... Mitică! Păi, ce facem, măi, frate?! Aduceţi odată coastele alea de viţel, că leşinăm aici, la masă! Iertaţi-mă... Deci, asta vă spuneam. Ce mare bucurie că vă avem aici! Dar, să ştiţi, la noi, lucrurile sînt un pic mai *complicate*...“.

Pe cîmpia de bătălie a răsărit soarele. Oricît ar fi de puternic, de mare, de necuprins, pe suprafaţa lui, de o incandescenţă imposibil de înţeles cu mintea, e tatuat cuvîntul fundamental: „complicat“. De-aici încolo, se întind savanele erotice ale jocului marilor feline, cu prada uşoară. „Revizorul“ va muşca din plin, cu poftă, ca şalăul înfometat şi vrăjit de sclipirea aiuritoare a momelii rotative. Va cere explicaţii. Va vrea să înţeleagă. E momentul orgasmic al mirosului victoriei. Peste victimă, încet, cu calm – odată cu venirea platourilor cu prăjituri şi cu apariţia surprinzătoare a unei doamne superbe, care trimite o privire cu un mesaj limpede ca apa lagunei albastre –, încep să plouă cele mai sublimate sucuri gastrice, care-l vor descompune pe „revizor“ şi-l vor face una cu pereţii umezi, în care s-au dizolvat, la rîndul lor, toţi cei veniţi pe-aici, în inspecţie, înaintea lui.

Legea, oaspetele care, de secole încoace, dă tîrcoale acestor locuri, „revizorul“ care se mai încăpăţînează să bată la poarta noastră, se găseşte din nou în situaţia de a intra pe geam, după ce-a fost scoasă afară pe uşă. I-am zis că e beată şi că mai bine merge să se culce. 'Om mai vorbi noi, la un moment dat, cînd s-o trezi, cînd o înţelege că, pe-aici, lucrurile sînt mai... *complicate*. Mult mai complicate ca prin alte părţi. Aici, nu ne putem supune, toţi, aceloraşi rigori. E imposibil. E foarte greu de înţeles, tocmai pentru că e foarte *complicat*. Dar, indiferent de ce se întîmplă pe lumea asta, la noi e bine ca lucrurile să rămînă la fel. Bun, nu-i problemă, putem să jucăm schimbarea, să facem ca toţi dracii, mai-mai să credem c-am luat-o razna şi ne fură rolul. Dar să nu uităm de ce facem toate eforturile astea. Ca să rămînă totul la fel. Ca să nu se schimbe nimic din substanţa lucrurilor. Am trecut prin chestii mult mai grele. 'Om trece şi prin asta.

Însă cel mai recent „revizor“ pare că nu prea are vreme de stat la masă. Pare că găseşte cu greu şi-un pic de timp să treacă pe-aici. Verifică de la distanţă. Ceea ce, din start, e un mare impas. Aburii de la cele mai bune ţuici din lume nu bat pînă acolo. Ce facem în situaţia asta? Strigăm. Strigăm toţi. Şi, evident, toţi avem dreptate. Unii vor să spună că avem nevoie de contingente întregi de „revizori“, în aşa fel încît să ne asigurăm că nu ne păcălim noi pe noi înşine. Alţii, mai pe şestache, spun că treburile astea, pur şi simplu, nu merg la noi. Sîntem altă plămadă. Altă marfă. Altă treabă.

Între timp, spectacolul merge mai departe. Toată lumea strigă. Ca idee, legea – oricare va fiind ea – e bună. Ideile nu-s rele. Ele-s OK. Dar cui se aplică? Tuturor? Stai, nene! În cazul ăsta, treaba se complică. N-avem cum să facem aşa ceva. Pentru că nu se poate. Bun... Mergem şi-ntrebăm ambasadele, a mia oară, ce părere au?! OK. Şi... dup-aia ce facem?

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

cunoaște-i și vei descoperi oameni minunați

Cristina B.
deficientă de auz,
instructor educație extrașcolară
Silvia B.
deficientă de auz,
pasionată de desen
Iuliana B.
deficientă de auz,
pasionată de poezie
Eduard I.
deficient de auz,
premiant la concursul național de matematică
Cătălin M.
deficient de auz,
viitor artist grafic
Diana M.
nevăzătoare,
masterand litere
Adriana B.
nevăzătoare,
doctor în filologie
Nuți G.
deficientă de auz,
profesor limba franceză
Cătălin N.
nevăzător,
doctor în istorie
Alex C.
nevăzător,
student la matematică-informatică

orange™
Fundația Orange
integrare prin comunicare
fundatiaorange.ro

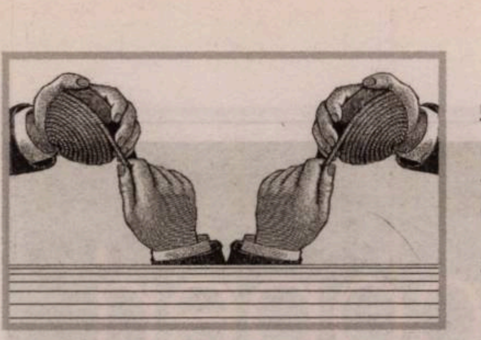

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Griji luxemburgheze

■ În Luxemburg, la reuniunea Asociaţiei de Studii Transeuropene (TEPSA). Conferinţa e deschisă de Marele Duce. În mod ciudat, nu i se spune pe nume, nici în program, nici măcar pe cartonaşul din faţa sa. E Alteţa Sa Marele Duce şi atît. Această mică ţară ciudată are mai multe locuri de muncă decît cetăţeni, pentru că jumătate din oamenii de aici sînt străini care doar muncesc în Ducat. Săptămîna viitoare se va organiza un referendum cu întrebarea dacă aceşti rezidenţi ar trebui să şi voteze în alegerile luxemburgheze. Un majordom cu frac şi mănuşi albe ne spune să stăm şi să facem linişte. După două minute, un alt majordom ne spune să ne ridicăm, apoi strigă: Alteţa Sa Regală Marele Duce!

■ Alteţa Sa e un tip slab care seamănă izbitor cu Nigel Farage, cu o alură ceva mai timidă. Marele Duce ţine un discurs banal în franceză, apoi ascultă răbdător ce zic miniştrii săi, care prezintă proiectele viitoarei preşedinţii luxemburgheze. Marele Duce e incomodat de un microfon care îi ia din raza vizuală spre ministrul de Externe şi dă să-l dea deoparte. Doi majordomi şi un alt ministru sar să ia microfonul, Marele Duce le face semn să stea liniştiţi, că se ocupă el.

■ Cînd se face timpul de pauză, Marele Duce se retrage, după ce lumea se ridică, doar nu stai jos cînd Marele Duce se ridică. Oamenii vorbesc cu afecţiune despre Duce, de parcă ar fi un vecin ceva mai înstărit, ca şi cum ar avea două vaci în plus, deci trebuie respectat. Luxemburg e o lume uşor SF, cu pădurile sale care se amestecă cu un oraş modernist-financiar, cu obsesia evidentă pentru ordine – cam cum era imaginat viitorul în filmele SF optimiste din anii '50. Ducatul a fost menţinut de marile puteri după ce l-au învins pe Napoleon, ca să se încurce reciproc. Altădată erau sute de duci în această parte de Europă, fiecare vale cu ducele său. A rămas doar acest Mare Duce, care conduce un fel de Wall Street împădurit european. Deşi pare iraţional să tratezi aşa pe cineva doar pentru că s-a născut într-un fel anume, se întîmplă. Şi se întîmplă pentru că are o funcţie socială: această rămăşiţă de dinaintea statelor naţionale europene a devenit o societate modernă şi prosperă cu Ducele în frunte, deci de ce să schimbi ceva ce funcţionează?

Includerea Luxemburgului între cele şase ţări fondatoare a fost mai degrabă un noroc.

■ Colegul meu maltez îmi zice amuzat că universitatea unde predă el i-a acordat Elenei Ceauşescu titlul de Doctor Honoris Causa. Mi-a fost atît de ruşine, am protestat, dar aveam un guvern socialist, zice omul. Socialiştii ăştia sînt tîmpiţi peste tot şi se iubesc între ei. După căderea Ceauşeştilor, parlamentul maltez a revocat şi revotat carta Universităţii. Un argument principal a fost că trebuia să scape de numele Elenei Ceauşescu din istoric.

■ Ce vreau să zic? Că există ceremonii care onorează, dar şi ceremonial care ajunge carcasă goală. Buna guvernare duce în timp la majordomi şi la ridicat în picioare. Oamenii o fac cu drag pentru Ducele lor. Proasta guvernare nu duce nicăieri, oricîte zorzoane ar adopta. Există o zonă de funcţionalitate a ceremoniei – dacă ceremonia răsplăteşte o performanţă reală. Marele Ducat a fost înghiţit de germani de două ori, îşi proclamase neutralitatea, dar nimeni nu a luat-o în serios. Abia prin UE şi-a găsit vocaţia şi joacă la un nivel mare. A navigat în ape tulburi, dar a supravieţuit şi excelat. Fără acestea, Marele Duce ar fi fost o fantoşă.

■ Academia Română cu Nicolae Breban, oricîte ceremonii frumoase ar produce, e din filmul cu Ceauşeasca, nu din cel cu Marele Duce. Şi nu pentru că vorbeşte Breban prostii, ăsta e doar un simptom, ci pentru că Academia Română este un exemplu de proastă guvernare. Ştiţi cîte institute de cercetare are Academia? Cîteva zeci. Aţi auzit de vreunul dintre ele? Ştiţi nume de rezonanţă măcar europeană date de cercetarea patronată de Academie? Acum, nu în trecut. Exact. Problema cu Academia Română e că a devenit doar un for de traficat prestigiu. Clădiri pompoase, bărbaţi pătrunşi de propria importanţă, dar fără performanţa care ar trebui să ne facă să ne ridicăm în picioare. Dacă Academia Română ar dispărea mîine, nu am simţi nici o lipsă. Institutele din subordine ar performa sau nu, pe merit propriu. Acum, nimic nu dispare de acolo, se reciclează permanent neperformanţa – umbrela Academiei justifică totul. Umbrela le oferă prestigiu aparent fără să le ceară performanţă. Că doar de ce să munceşti dacă ţii de Academie? Plus că am putea avea un parc nou şi frumos pe Calea Victoriei, dacă dăm la o parte gardul care înconjoară sediul Academiei.

Dacă Academia Română ar dispărea mîine, nu am simţi nici o lipsă.

■ La cina TEPSA, fostul şef al Comisiei, Jacques Santer, ţine un discurs despre trecutele preşedinţii luxemburgheze ale UE. Este un bătrîn care se ţine bine şi vorbeşte cu termeni parcă din alte epoci: „ţările mici au preşedinţii foarte bune, pentru că nu au alte interese decît interesul de a servi Comunitatea". Comunitatea Europeană adică, ce era înainte de Uniunea Europeană. Un fel de patriotism european al ţărilor mici, cu prezumţia că cele mari au prea multe pe cap cu propriul patriotism ca să se mai gîndească şi la Europa. Santer trece în revistă momente-cheie în care preşedinţia luxemburgheză a fost importantă: un luxemburghez a negociat finalizarea crizei „scaunelor goale" – aducerea înapoi a Franţei, după ce De Gaulle decisese să boicoteze instituţiile comunitare; celebrul compromis în care Margaret Thatcher şi-a luat banii înapoi a fost negociat tot de o preşedinţie luxemburgheză, iar Actul Unic European, care a pus bazele Uniunii şi a rezolvat deceniile de stagnare provocate de De Gaulle, a fost negociat de, aţi ghicit, o preşedinţie luxemburgheză. Convenţia care a pus bazele tratatului de la Maastricht s-a desfăşurat sub altă preşedinţie luxemburgheză – şi Santer se opreşte teatral-afectat de „vă-zic-un-secret" şi povesteşte că i-a spus Mitterrand că el şi Helmut Kohl erau gata să semneze tratatul mai devreme, dar John Major tocmai venise la putere şi au decis să-l lase puţin să se acomodeze. Aşa s-a ajuns să se cheme Tratatul de la Maastricht, zice bătrînul cu o strîmbătură şi lasă fraza neterminată, dar toţi înţeleg că, de fapt, ar fi trebuit să intre în istorie drept tratatul „de la Luxemburg".

■ În fine, o altă preşedinţie luxemburgheză a decis în 1997 începerea negocierilor de aderare cu şase state din Est (Vişegrad plus Estonia şi Slovenia). Asta a devenit apoi Marea Extindere, invitaţia către cele şase a declanşat o cursă a disperării pentru cei rămaşi pe afară (şi ne amintim că tratatul de aderare a României şi Bulgariei a fost semnat în 2005 tot la Luxemburg). De altfel, zice bătrînul, în 1997 eu eram preşedintele Comisiei şi şeful Consiliului era tot un luxemburghez, deci ne-am înţeles de minune şi am împins decizia. Celălalt luxemburghez din această fotografie (care a făcut Uniunea una cu adevărat continentală, iar pentru România a însemnat o schimbare de destin) este un tip pe nume Jean-Claude Juncker, care atunci conducea guvernul luxemburghez, iar acum conduce Comisia Europeană. Iar Santer şi Juncker au avut un predecesor – Gaston Thorn a condus şi el Comisia Europeană, din 1980 (după ce condusese Adunarea Generală a ONU).

■ Chiar dacă această relatare poate să exagereze rolul preşedinţiilor rotative deţinute de Luxemburg, ea este onestă în esenţa sa: Luxemburg chiar a contribuit în momente-cheie şi, în plus, a dat trei preşedinţi ai Comisiei. Oricum o iei, e un bilanţ impresionant pentru o ţară cu o jumătate de milion de locuitori. Mai ales că, se zice, includerea Luxemburgului între cele şase ţări fondatoare a fost mai degrabă un noroc: nu era în plan, nu aveau ce face cu acest stat micuţ care nu ameninţa pe nimeni, dar pentru că totul a început cu punerea în comun a politicilor privind oţelul şi cărbunele, şi-au dat seama că avea totuşi mult cărbune. Şi aşa a ajuns micuţul ducat, rămas ca o relicvă în inima Europei, să joace un rol cu totul supradimensionat în istorie.

■ Desigur, au ajutat unele amănunte-cheie. Toţi aceşti luxemburghezi inteligenţi care au ajuns să conducă instituţii europene erau, la vremea potrivită, nativ bilingvi în cele mai importante limbi ale momentului, franceza şi germana, pe cînd motorul franco-german împingea lucrurile înainte. Apoi, fiind fix în centrul Europei şi între cele două ţări cele mai mari, Luxemburg nu avea cine ştie ce interese exotice proprii. De fapt, singurul interes strategic major era ca cele două ţări mari să se înţeleagă şi să fie legate una de alta în cadrul Europei, ca să nu se mai încaiere (şi să invadeze Luxemburgul). Şi aşa ajung la cea mai importantă explicaţie: brokerul onest. Aşa le place celor din Luxemburg să se prezinte, acesta e rolul european al Ducatului: noi sîntem cei care negociază, noi sîntem cei în care ceilalţi au încredere chiar şi atunci cînd nu au încredere unii în alţii.

■ În condiţiile în care dezbaterea internă din fiecare ţară e la modul cum facem să punem interese proprii, ale noastre, pe agenda UE (şi aceasta e o preocupare constantă pentru organizaţii specializate, cum e şi CRPE), Luxemburgul se mîndreşte că nu pune pe agendă chestii proprii, vrea doar să fie un broker onest. E şi aceasta o abordare. E mereu greu să ţii un echilibru, ca membru UE, între cum poţi convinge alte state să preia ceva din interesele tale pe agenda comună şi cum poţi convinge aceleaşi alte state că interesele tale nu te împiedică să te gîndeşti la interesele Uniunii ca întreg. Şi în acest context, a fi un stat mic nu garantează deloc că poţi trece de broker onest – contraexemplul este Ciprul, care ca membru UE tot încearcă să facă din problema sa cu Turcia una europeană şi a şi reuşit *de facto* să blocheze negocierile UE – Turcia pe mai multe dosare.

■ Din 1974, TEPSA organizează o dată la şase luni conferinţe în ţara care urmează să preia preşedinţia rotativă. Unul dintre criteriile după care am fost evaluaţi atunci cînd CRPE a fost invitat să devină membrul TEPSA din România (e o singură organizaţie-membru din fiecare ţară), alături de independenţă şi soliditate, a fost capacitatea de a organiza un eveniment de acest nivel atunci cînd România va prelua preşedinţia rotativă, în 2019. Totuşi, care mai e rolul acestor preşedinţii rotative? Au funcţionat zeci de ani ca o modalitate de a face agenda Consiliului UE. Cînd s-au creat posturile de Preşedinte al Consiliului şi Înalt Reprezentant pentru Politică Externă s-a presupus automat că se va renunţa la preşedinţia rotativă – acum avem posturi permanente. Dar statele mici s-au temut că, fără să preia agenda măcar din cînd în cînd, nu vor mai putea influenţa mersul Uniunii. S-a ajuns la un compromis în stilul UE: păstrăm şi preşedinţia rotativă, dar creăm şi posturile permanente. Acum, nu e clar însă ce face fiecare. Iar Luxemburgul îşi pune problema la modul foarte serios, aceasta e una dintre temele de dezbatere: dispar statele mici din prim-plan dacă preşedinţia rotativă îşi pierde din relevanţă? Însă cînd tocmai ai dat preşedinţia Comisiei mi se pare o îngrijorare exagerată că începi să nu mai contezi. E mai îngrijorător pentru statele care nu au apucat să ocupe posturi importante, sînt văzute ca exportatoare de obsesii mai mult decît ca brokeri oneşti şi care nu prea au idee ce să facă cu preşedinţia rotativă pe care urmează să o ocupe în cîţiva ani. Şi care nici măcar nu au scuza că sînt state mici. Hai, că ştiţi la cine mă refer.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

O meseriaşă a tîrgului

Să fi fost 11 în noapte. Lumină. Eu pe bulevardul Unirii. De ce oi fi luat-o pe acolo? Cum de ce? Ca să am o întîlnire de pomină. Să mi se întîmple, nu? Nu sîntem cu toţii lacomi după întîmplare? De niciunde sare lîngă mine juma' de femeie. Mi-ajungea pînă la prohab. Şi mă ia pe englezeşte. Asta chiar m-a trezit din neodihnă. O iau şi eu în engleză. Micuţa îmi spune dacă vreau sex, sex oral, sex anal? Nu, nu vreau! Hai, că vrei, ştiu eu, într-o englezească perfectă. De unde ştii? Ştiu, ia o cameră şi cu 50 de lei rezolv! Mă mir. Atît de simplu? Şi spun că nu vreau, nu vreau. Se ţine după mine. Îmi ţine calea, este îndărătnică, nu înţelege că ceea ce-mi oferă nu mă pasionează. Urmează balet. Sînt proiectat pe zidul unui bloc. Eu tot s-o evit, micuţa tot la asalt. Nu am bani, strig în engleza mea. A, se rezolvă. *No problem, blojob! Poket! Poket!* – îmi cere. Îmi bag mîna în buzunare, 5 lei şi abonamentul RATB! Cum aş crede altfel? N-am! N-am! *Phone! Phone!* Ce vrea cu telefonul? *Show the phone!* Să-i arăt telefonul? Nu, să i-l dau. *Phone, blojob, phone, blojob!* Este un triumf, o conexiune surprinzătoare pentru mine, prins între tensiune şi zidul altui bloc. E atît de agilă, n-o pot depăşi! Oi fi îmbătrînit, mă întreb, cum de nu pot sari peste stîrpitură? Şi nu pot! Îi dau 5 lei. Lumină la o intersecţie. Privesc în jur. Nimic. Micuţa dispăruse. Trecusem printr-o vamă. La ţigănci!

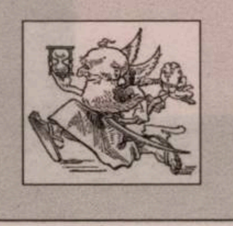

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Marius CHIVU

Bunuri culturale în era digitală

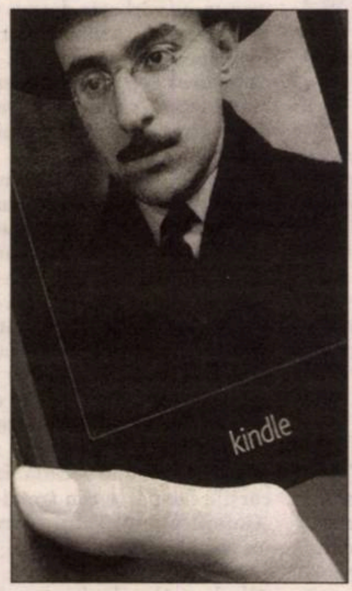

Texte şi opinii de:

- Vlad ANDRIESCU (jurnalist)
„«Închisoarea» gîndurilor“
- Paul BALOGH (co-fondator Learn Forward)
„TL;DR“
- Alin CROITORU (editor, Polirom)
„Un e-book e precum un *player*“ – interviu
- Anamaria DOBINCIUC (blogger, plectrudefun.blogspot.ro)
„Ecranul global“
- Mircea DRĂGOI (ilustrator & designer, Lateral România)
„Fake mambo is better than no mambo“
- Elvira LUPŞA (consultant artistic)
„Sus pe net cu Arta“
- Cristina VOINEA (editorul platformei ccea.ro)
„Consumul, dincolo de bine şi de rău“

argument

Post-consumul cultural

DILEMA VECHE
Bunuri culturale în era digitală

Cînd aţi cumpărat ultima oară un album de artă, un tablou, un CD cu muzică, un film pe DVD, un bilet la muzeu, o revistă? Aveţi acasă vreo colecţie cu astfel de bunuri? Mai păstraţi cărţile vechi, discurile, VHS-urile, revistele preferate? Mai umblaţi prin vechile colecţii? Le-aţi completat în ultimul timp? Indiferent de răspuns, un lucru e cert: bunurile culturale nu mai există în forma de altădată. Însăşi expresia „bunuri culturale“ sună vetust în epoca formatului digital şi a post-consumului.

Ascultăm muzică la posturi de radio online, pe YouTube, Soundcloud/Spotify/Tidal ş.cl., la telefonul mobil sau în iPod; piratăm muzică în format mp3/flac sau o descărcăm legal de pe iTunes. De fapt, nu mai achiziţionăm muzică şi nu o mai deţinem într-un format fizic (casetă, CD, vinil), altfel decît, temporar, pe un *memory-stick*. Muzica nu mai există, e virtuală. Nu mai e nevoie de posesie/proprietate, colecţii şi arhive: muzica, *toată* muzica produsă de om sau de maşină e acum prezentă şi accesibilă în orice moment şi loc. E suficientă o conexiune de Internet şi un gadget. *Orice* gadget/*device*. Muzica iese acum din laptop, din tabletă, din smartphone. Pe care le purtăm cu noi tot timpul pentru că oricum viaţa şi cariera noastră depind de ele.

Precum muzica, şi filmele au evadat din arhive pentru a rula virtual pe torenţi de unde pot fi „pescuite“ de oricine, oricînd, cu orice unealtă electronică. Poţi vedea filme pe orice ecran: smartphone, desktop, plasmă, pînza/peretele din faţa unui proiector (inclusiv cu ochelari 3D). Nici cărţile nu mai au nevoie de coperte, atîta timp cît ai un ecran la îndemînă. În cîteva secunde poţi descărca în micul *e-reader* din palmă aproape orice carte scrisă vreodată de om. În cîteva minute poţi avea în buzunar biblioteci întregi, atîtea (e-)cărţi încît ţi-ar trebui şi vieţile strămoşilor tăi pentru a putea citi măcar o parte din ele. Vrei să admiri picturi, fresce, fotografii, colaje, sculpturi, monumente, arhitecturi ş.cl.? Poţi face turul virtual al unui muzeu de pe alt continent pe propriul laptop, le poţi admira într-un *slide high-quality* rulînd la plasma de la tine din dormitor sau, în curînd, le vei admira şi cunoaşte istoria prin lentila propriilor ochelari.

Dar *fear not, humans!* E-book-ul nu va da foc cărţii de hîrtie, *streaming*-ul audio-video nu va topi discurile de vinil sau DVD-urile cu filme, digitalul nu va închide muzeele de artă, site-urile nu vor îngropa siturile. Toate acestea nu se exclud, se definesc în funcţie de *mood* & mediu, coexistă deja în cea mai democratică lume posibilă a suporturilor/formatelor alternative.

Noile tehnologii de redare, reproducere şi stocare au abolit orice obstacol din calea consumului bunurilor culturale: totul a devenit accesibil oriunde, oricînd, oricui. Nu mai există alte constrîngeri în afara propriilor nevoi/gusturi/dispoziţii. Nu mai e nevoie să şi deţii ce vrei să consumi. Nu mai eşti nevoit nici să păstrezi ce ai obţinut. Şi la ce bun să selectezi *ceva*, cînd poţi păstra oricum *totul!?* Centimetrii şi gramele s-au metamorfozat în biţi. Arta pluteşte, curge, se revarsă în eterul lumii într-un etern circuit. „Nori“, „torenţi“, *„streaming“!* Arta, toată arta produsă de omenire e acum aici. O găseşti sub toate formele, disponibilă pe orice suport, în orice moment, pentru orice stare. Arta şi-a atins, în sfîrşit, idealul: e ca oxigenul.

Epoca stocării infinite şi a post-consumului digital a început ieri. (**Marius Chivu**)

BARBURISME

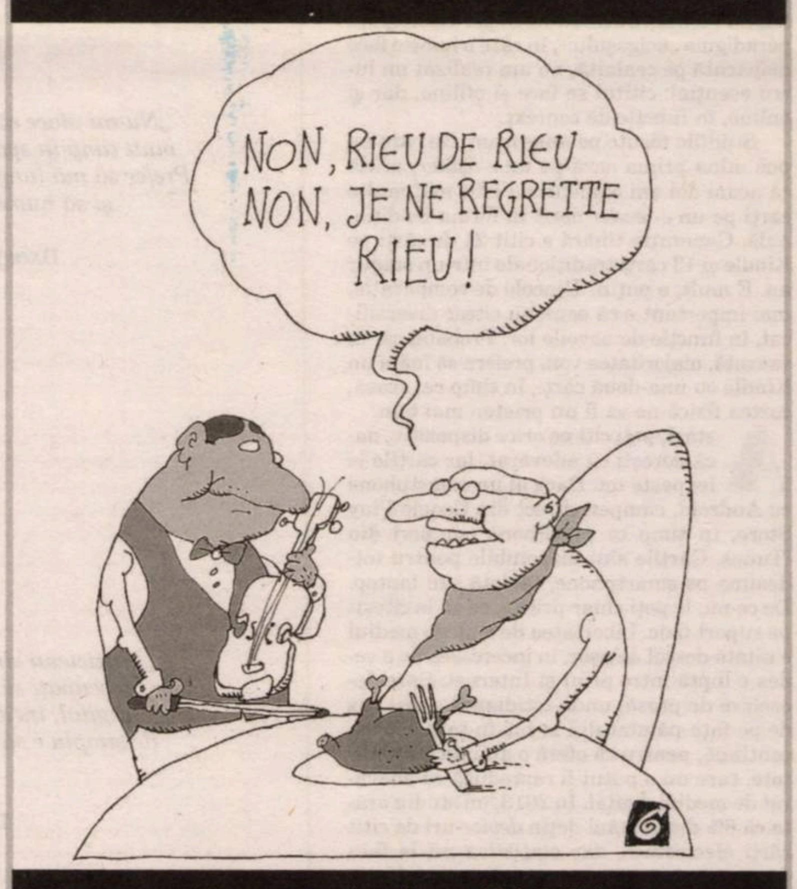

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 11 iunie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Vlad ANDRIESCU

„Închisoarea“ gîndurilor

tehnologie & cărți

Pe măsură ce tehnologia ia locul vechilor mijloace de exprimare, obiectele trecutului tind să dispară într-o cutie cu amintiri. Vom pierde oare cărţile? Tehnologia s-ar putea să construiască tocmai podul care conectează trecutul la prezent. Vom mai avea cititul, dar formele sale se vor diversifica. Astăzi, doar dacă nu vrei, nu citeşti. Expunerea la lectură e mai mare ca niciodată, deşi se luptă cu expunerea la alte activităţi. Datele de luna aceasta, publicate într-un studiu Microsoft, arată că atenţia umană a scăzut de la 12 secunde la doar opt secunde, ceea ce e mai puţin ca durata atenţiei unui peştişor auriu.

Filmele sînt privite în continuare, deşi am trecut prin diferite formate. Lectura, deşi o activitate mai dificilă, continuă să existe cu ajutorul tabletelor, cititoarelor de cărţi digitale şi aplicaţiilor. O generaţie nouă de creatori se naşte în locuri cum ar fi Wattpad, unde sînt publicate mii de cărţi gratuite, iar pe Google Play Books şi Apple iTunes găseşti un univers aproape infinit de cunoaştere. Pe lîngă aplicaţii şi dispozitive, Internetul a deschis şi drumul către cărţi audio. Audible e disponibil pentru orice platformă şi oferă audiobook-uri, iar revenirea către *podcast* marchează, de fapt, şi revenirea către o formă narativă. Oamenii au nevoie de poveşti, spuse sau citite, iar după o perioadă în exil, se întorc către cuvinte.

Digitalul ucide offline-ul?

La cîteva luni după ce Steve Jobs anunţa primul iPhone, Amazon lansa un produs care avea să schimbe, poate la fel de mult, lumea digitală. Primul Kindle nu diferă mult de cel de astăzi, în lumea cititoarelor de cărţi digitale, schimbările fiind minore. Dar apariţia telefonului, a cărţilor digitale şi a dispozitivelor speciale a adăugat valoare cititului, nu l-a ucis. Jucîndu-ne în permanenţă în paradigma „ucigaşului“, în care o lume o face dispărută pe cealaltă, nu am realizat un lucru esenţial: cititul se face şi offline, dar şi online, în funcţie de context.

Studiile făcute pe americani, cei care au pus mîna prima oară pe un *e-reader,* arată că acum doi ani oamenii au citit mai multe cărţi pe un *e-reader* decît în forma tradiţională. Generaţia tînără a citit 21 de cărţi pe Kindle şi 13 cărţi tradiţionale într-un singur an. E mult, e puţin? Dincolo de comparaţie, mai important e că oamenii citesc diversificat, în funcţie de nevoile lor. Probabil că, în vacanţă, majoritatea vom prefera să luăm un Kindle cu una-două cărţi, în timp ce, acasă, cartea fizică ne va fi un prieten mai bun.

Astăzi, poţi citi pe orice dispozitiv, dacă doreşti cu adevărat, iar cărţile le iei peste tot. Dacă ai un smartphone cu Android, cumperi direct din Google Play Store, în timp ce pe iPhone cumperi din iTunes. Cărţile sînt disponibile pentru totdeauna pe smartphone, tabletă sau laptop. De ce nu, le poţi chiar printa, ca să le citeşti pe suport fizic. Libertatea de a alege mediul e uitată destul de uşor, în încercarea de a vedea o luptă între print şi Internet. Spre deosebire de presă, unde cotidianul a fost ras de pe faţa pămîntului la noi în ţară, cartea continuă, pentru că oferă o anumită stabilitate, care nu a putut fi reprodusă cu adevărat de mediul digital. În 2013, un studiu arăta că 6% din români deţin *device*-uri de citit cărţi electronice, dar statistica nu le face dreptate celor care au smartphone şi tabletă, în număr considerabil mai mare.

De ce citesc carte fizică?

Am încercat toate suporturile de lectură posibile. Am pornit de la infinitele pagini de hîrtie, iar cînd calculatorul a ajuns în viaţa mea, am decis că trebuie să fiu modern, să încerc noul suport. În faţa PC-ului, nu am găsit poziţia potrivită. Stăteam cu picioarele

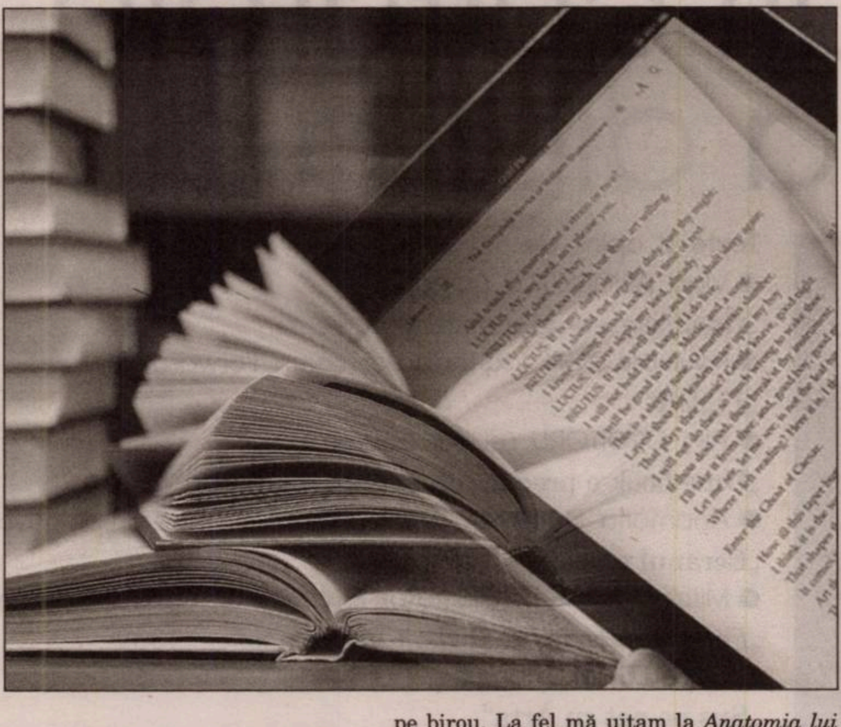

pe birou. La fel mă uitam la *Anatomia lui Grey* şi la fel încercam să citesc. Nu am cumpărat niciodată cărţi online în perioada aceea, totul se baza, ca majoritatea activităţilor de pe Internet, pe piraterie. Credeam că nelimitarea Internetului mă va face să citesc mii de pagini. Am descoperit curînd că nu avea să fie aşa, pentru că nu reuşeam să mă concentrez.

Totul se transformă
într-un joc social, pînă şi cititul.

„Nu-mi place să petrec prea mult timp în spaţiul digital. Prefer să mă lungesc în iarbă şi să număr gîndacii.“

DAVE MATTHEWS

„Muzicienii sînt acum atît de preocupaţi să înregistreze digital, încît au uitat cît de simplu e să faci muzică analog.“

DAVE GROHL

Am avut şi Kindle, dar l-am vîndut după un an şi mult praf depus peste el. Singurul lui merit a fost – măcar atît pot să-i acord – că m-a ajutat să citesc mai multe articole de non-ficţiune. De cînd am tabletă, de mai bine de doi ani, am citit o singură carte pe ea, timp de şase luni, atunci cînd eram în avion. Încercările mele de a nu depinde de suportul fizic au eşuat, dar nu mă simt vinovat. Cartea mi-a oferit ceea ce Internetul nu-mi poate oferi: închisoarea gîndurilor. În interiorul sutelor de pagini de celuloză, am aflat că pot fi pe Mod Avion, dar natural, fără nici un buton. Imaginaţi-vă că citiţi în mijlocul unei pieţe aglomerate din India, într-o intersecţie fără semafoare. Cam aşa arată o zi normală pe Internet pentru mine, una în care vizitez peste o sută de site-uri, închid şi deschid *tab*-uri ale unui *browser* şi primesc notificări pe trei dispozitive. Acel Mod Avion de care vorbesc e ca o împămîntare, de asta citesc încă o carte fizică. Cred că viitorul va aparţine celor două medii, care nu se vor exclude, pentru că aduc două caracteristici diferite.

Cartea solitară devine socială

Înainte de apariţia Internetului, recomandările de lectură se făceau în cadru limitat, la şcoală, la facultate sau printre prieteni. Uneori, mergeai în librării sau la bibliotecă şi descopereai cărţi noi. Nu exista nici un motor de căutare pe vremea aceea, care să răspundă la întrebarea „Care este cel mai bun autor ceh?“. Am descoperit lectura în clasa a IX-a, odată cu Milan Kundera. Alegerea mea nu a fost bazată pe recomandări, ci pe un lucru mult mai superficial: culoarea. În Biblioteca Municipală din cadrul Palatului Culturii din Iaşi era o abundenţă de cărţi, dar copilul din mine, care nu trecuse de lecturile obligatorii, s-a oprit la Kundera pentru că avea coperta albastră. Aşa am citit *Iubiri caraghioase*. Pînă astăzi, am rămas cu o preferinţă de atunci – nu pot citi cărţi care au coperţi vechi. Trebuie să simt culoarea.

Astăzi, dacă m-aş fi apucat de lectură, aş fi intrat probabil pe Goodreads. Nu atît *device*-ul e important pentru tranziţia cititului în mediul online, ci platformele. Rachel Fershleiser a înfiinţat mai multe cluburi de lectură şi s-a ocupat de un magazin de cărţi. Într-un discurs în cadrul conferinţei TedX Gowanus, ea vorbeşte despre dragostea faţă de „bookternet“, varianta literară a online-ului. Principalul lucru pe care l-am învăţat a fost că nu *device*-ul şi nici cartea nu influenţează cu adevărat cititorul, ci recomandările. Ne ducem încotro sînt oamenii, pentru a afla ce citesc şi ce evită.

Goodreads e cea mai mare platformă de recomandări de lectură, cumpărată de Amazon în 2013. Un Facebook al cuvintelor, poate fi folosită pentru a-ţi indexa toate cărţile citite, pentru a-ţi face liste de dorinţe şi pentru a afla ce părere au alţii despre următorul titlu din colecţia ta. În plus, dacă în epoca offline un cadou sub forma unei cărţi putea fi eronat, astăzi te uiţi pe Goodreads şi afli preferinţele cuiva. Mediul e viitorul lecturii, iar Goodreads e doar un exemplu despre cum o activitate eminamente solitară, lectura, poate deveni una socială. Într-un fel, pînă şi cărţile fac parte din trend-ul recent, numit „Gamification“. Totul se transformă într-un joc social, pînă şi cititul.

Cluburile de lectură online

La începutul anului, creatorul Facebook, Mark Zuckerberg, a anunţat crearea unui club de lectură online. 410.000 de oameni au dat *like* paginii, care, la fiecare două săptămîni, publică o nouă recomandare de lectură. Chiar Zuckerberg e cel care se ocupă de club şi citeşte fiecare nou titlu. De la puştiul care fonda o reţea socială anonimă în cămin, Zuckerberg s-a transformat într-un lider de opinie ascultat de sute de mii de persoane. Prima recomandare a lui Mark, *The End of Power* de Moises Naim, a dus la epuizarea stocului pe Amazon, deşi următoarele opt cărţi din listă nu au mai avut acest succes. Cu toate că rezultatele pot fi considerate modeste, zeci de oameni comentează cărţile de două ori pe lună.

Nu e prima iniţiativă publică de acest fel. Înaintea Internetului, Oprah Winfrey a avut un club de lectură în cadrul emisiunii sale, care a rezistat timp de 15 ani. Pentru Mark Zuckerberg, efortul e minim, pentru că el publică toate cărţile pe care chiar le citeşte. În schimb, arată că reţelele sociale pot duce către continuarea lecturii, nu la uciderea ei. Riscurile unui asemenea sistem, dacă el devine ubicuu, e să se producă o uniformizare a gusturilor şi a recomandărilor.

Nu mai departe de România, Victor Miron, un tînăr din Cluj, a iniţiat în 2014 campania „Cărţile pe faţă“, unde-i îndemna pe utilizatorii Facebook să facă un *selfie* cu o carte pe care o citesc în acel moment. Iniţiativa s-a extins, iar astăzi există un club de lectură numit „Vocea Cititorului“, care are întîlniri în Bucureşti şi Cluj, organizate exlusiv pe Facebook.

Din paginile cărţilor şi din scaunul favorit, cartea poate deveni un subiect de şuetă, chiar şi online, acolo unde, mai mult ca niciodată, poţi descoperi oameni pasionaţi de aceleaşi subiecte de discuţie, nu neapărat apropiaţi şi prieteni.

***Vlad Andriescu** este jurnalist.*

DILEMA VECHE
Bunuri culturale în era digitală

Paul BALOGH

TL;DR

cum și cît mai citim?

„Nu mai e ce-a fost“ – iată o frază universală. Cred că au spus-o şi latinii privind cum se prăpădeşte Imperiul Roman, o spun şi domnii de azi uitîndu-se cum „respectul de altădată“ nu-şi mai găseşte azi continuitatea, o spun şi diversele apocalipse de buzunar. Pînă la urmă, cu toţii ajungem să suspinăm după cîte ceva dintr-un trecut pe care ni-l colorăm în culorile simplificatoare ale idilicului. S-ar zice că, deşi alergăm din ce în ce mai repede spre un indefinit înainte, pe parcurs bombănim din ce în ce mai tare „situaţia“. Dacă sînteţi cumva un om care citeşte (romane, nonficţiune, cărţi de ştiinţă), sigur aţi picat pînă acum şi peste celebra frică faţă de Internet sau faţă de cărţile digitale care, spune lumea, distrug felul în care citim. „Mor cărţile“, se vaită lumea. „Sînt mai bune cele care miros a hîrtie, clei şi cerneală“, „Îmi place să o simt în mînă“ etc. Au trecut vreo 25 de ani de cînd frecventăm Internetul, opt ani de cînd avem iPhone şi Kindle, cinci ani de cînd folosim tablete. Timp suficient deci să tragem o linie (de etapă) şi să vedem pe unde ne aflăm cu cititul. Vin cu trei veşti: prima e bună, a doua e foarte bună şi ultima e (aproape) proastă.

Vestea bună

Nici vorbă să scadă lectura ca îndeletnicire umană. Citim „în draci“: în metrou, în cafenea, mergînd pe stradă, în aeroport, în pauza de masă, ba chiar şi (mă scuzaţi) în baie. Şi citim, de asemenea, de pe orice: cărţile fizice n-au dispărut (dar au încetinit vînzările), cărţile digitale cresc serios (au ajuns între 15 şi 45% pe piaţa americană în funcţie de tipul de carte), *e-reader*-ele pierd teren în faţa tabletelor, iar telefoanele mobile (adevărata mare invenţie a secolului 21) sînt omniprezente. S-au diversificat enorm şi sursele de lectură ? nu mai citim doar cărţi: pe lîngă acestea citim blog-uri (unele devin apoi cărţi), citim reviste online (unde scriu deseori scriitori de primă mînă), citim postări pe Facebook (unele devin articole).

Locuim, aşadar, nişte timpuri pestriţe. Noi înşine am devenit teritoriu de luptă pentru diversele creaţii ale unui număr din ce în ce mai copleşitor de autori. Dacă intri într-o librărie serioasă te deprimi: eşti în faţa unui ocean de posibilităţi. Pe lîngă marii autori cunoscuţi (din care descoperi că ai citit infim) mai sînt milioane de alţi autori grozavi de care n-ai auzit (din care n-ai citit şi nici nu vei ajunge probabil să citeşti). Să nu mai vorbim de vastele lanuri ale non-ficţiunii pentru care ai vrea să ai, precum în jocuri, vreo 25 de alte vieţi. A vizita o librărie este, azi, o foarte dureroasă formă de a-ţi aduce aminte că a) eşti prost şi b) trăieşti prea puţin.

Vestea foarte bună

Nu numai că sîntem cei mai mari cititori din toate timpurile (statistic), dar sîntem şi cei mai mari scriitori. Recapitulaţi numai ziua de azi: sigur aţi postat ceva pe Facebook sau aţi comentat ceva într-un subsol de articol, aţi conversat despre o carte pe chat cu un prieten din depărtare, unii dintre dumneavoastră au scris ceva într-un jurnal, alţii (cei mai norocoşi) au mai adăugat poate o pagină la romanul secret din sertarul biroului. Toată lumea scrie. Cu binecuvîntarea tehnologiei, graniţa dintre spectator şi participant, dintre cititor şi autor s-a estompat. Evident, se scriu şi multe prostii, dar abundenţa are printre consecinţe şi încurajarea calităţii. N-au fost niciodată vremuri mai prielnice pentru micii şi marii scriitori. Maculatura e bună: aşa ies la suprafaţă nestematele.

Vestea (aproape) proastă

Literatura pierde teren. Numai între 2009 şi 2013 segmentul de *trade publishing* (adică publicarea de cărţi de literatură şi non-ficţiune) a scăzut de la 30% la 22% ca pondere în interiorul marii industrii de publicare de carte (care cuprinde pe lîngă *trade publishing* şi publicaţiile educaţionale şi STM – cărţile de ştiinţă, tehnice şi medicale). Asta nu înseamnă că, în valoare absolută, nu creşte. Înseamnă doar că această creştere a încetinit, semn că maniera în care sîntem dispuşi azi să citim texte (lungi) scade vizibil. Sînt cîteva cauze notabile: sîntem prea ocupaţi (timpul compact pe care-l putem dedica cititului de texte lungi devine greu de găsit), sîntem prea obosiţi (funcţia de *entertainment* a unui roman pierde teren în faţa filmului sau jocurilor), sîntem atît de obişnuiţi cu „eficienţa unui text“ încît, atunci cînd o carte groasă ne cere atenţia, trebuie să fie în stare să ne spună o poveste foarte puternică pentru a o putea accepta în capsula noastră mică de timp cu care zorim înainte. Cu alte cuvinte: în viitor, dacă nu vă numiţi Joyce, Tolstoi sau Proust (fie, poate şi George R.R. Martin), aveţi şanse absolut minimale să convingeţi pe cineva să vă citească capodopera de 500+ pagini.

> *„Spotify este ultima băşină a unui corp muribund.“*
>
> THOM YORKE

> *„Toate gadget-urile astea nu fac decît să-ţi umple capul cu cifre.“*
>
> PRINCE

Să nu credeţi că această limitare a timpului/textului vizează doar romanele. „Cercetătorii britanici“ au arătat că un *tweet* ideal are 100 de caractere, o postare pe Facebook are 40 de caractere (păcatele mele...), un titlu online are şase cuvinte, o postare pe blog are 1600 de cuvinte (şapte minute), iar un *speech* public durează 18 minute. Orice depăşire a acestor limite va întinde serios nervii cititorului modern şi vă va arunca creaţia în tenebrosul teritoriu al lui TL;DR: *„too long; didn't read“*.

***Paul Balogh** este co-fondator Learn Forward.*

■ ■ ■

„Un e-book e precum un player“

3 întrebări pentru Alin CROITORU

La ce foloseşte un e-book?

Dacă-l priveşti doar ca pe un mijloc de divertisment, *e-book*-ul nu diferă cu nimic de obiectul clasic, de cartea imprimată pe hîrtie: citeşti... şi-atît. Folosul lui apare cînd plăcerea lecturii se transformă în necesitate, de la cele mai simple situaţii, cînd ai nevoie de lumină ca să citeşti (la un *e-book reader* se poate citi pe-ntuneric), la momentele cînd trebuie să adnotezi, să copiezi fragmente din text, să citezi, să cauţi în document, să arhivezi, lucru care de obicei îţi umple masa de hîrtii, de dosare, pe care inevitabil ajungi să le rătăceşti. Totul ţine deci de gradul de complexitate a lecturii, de scopul ei şi, de ce nu, de obiceiurile pe care le ai cînd citeşti.

Alături de *e-reader*, de *device*-ul folosit pentru lectură, *e-book*-ul e precum un *player* din care poţi să-ţi alegi după plac melodiile: te saturi de *Bătrînul şi marea*, îţi aduci aminte că ai pus în el şi un *Dune*. Termini primul volum din *Dune*, nu trebuie să mai alergi la librării să-l iei pe următorul: intri chiar atunci pe Amazon şi cumperi următorul volum. Apoi, tot ca-ntr-un *player*, *e-book*-urile pot fi arhivate în memoria *reader*-ului în biblioteci practic nelimitate, pot fi transferate şi accesate online.

Cine citeşte la noi cărţi electronice?

E o întrebare pe care şi editorii şi-o tot pun, şi nu numai despre cărţile electronice. Doar că, în cazul *e-book*-ului, e un pic prea devreme pentru un răspuns limpede, cel puţin la noi. Într-o ordine normală a lucrurilor, ai putea judeca în funcţie de genul textului pe care *e-book*-ul îl poartă: o carte de reportaj merge către publicul ei, cititorii lui Saramago încing server-ul cînd apare *Călătoria elefantului*, şi aşa mai departe. Nu avem însă, deocamdată, instrumentul real care să măsoare, ca-ntr-un studiu de piaţă, feliile de pizza ce alcătuiesc publicul cărţii electronice.

Aşa că răspunsul aproape de adevăr e necuantificabil şi ţine mai degrabă de accesibilitate: cititorii cărţii electronice sînt aceia care au interfaţa prin care să poată accesa şi gestiona cărţile electronice (fie ea calculator, tabletă, Kindle, phablet, telefon mobil etc.) şi care au, măcar parţial, acces la Internet. Apoi, lumea încă se împarte între cei ce citesc pe hîrtie (majoritatea, încă) şi cei ce, din diferite motive ce ţin în mare parte de uşurinţa de adaptare, găsesc că le e mai la îndemînă să citească un document în format electronic. Este încă prea devreme pentru împărţirea pe categorii sociale, de gen sau de vîrstă, care în România nu sînt clare nici în cazul cărţilor în format clasic.

După ce criterii o carte apare şi în format electronic?

Privită de foarte deasupra, pentru editorul ei, o carte electronică nu diferă încă, din punctul de vedere al nevoii de a fi publicată, cu nimic de cartea clasică. Aşa se şi explică faptul că mai bine de două treimi din numărul cărţilor publicate de Polirom sînt accesibile şi în format digital.

Cartea în format electronic e un produs, important nu prin ceea ce reprezintă acum (pentru că nu are deocamdată o pondere însemnată în vînzări, deşi ele cresc), ci prin posibilităţile pe care le va oferi în viitorul mai mult sau mai puţin apropiat (căci, precum canonul literar, cartea e ceva mai conservatoare decît presa scrisă, care a trebuit să se adapteze repede la mediul online). Criteriul după care o carte apare şi în format digital ţine de latura contractuală – dacă, de pildă, proprietarul drepturilor de autor îşi dă sau nu acordul s-o publici şi în acest format ori dacă sumele cerute de el nu sînt excesive –, dar şi de motivele pentru care în general publici o carte, indiferent de suportul şi formatul ei: iar aici lucrurile se complică, căci se diversifică.

> *„În chestiunea tehnologiei, cred că nostalgia va pierde teren în faţa comodităţii.“*
>
> CRAIG MOD

Impulsul care motivează apariţia unei cărţi e de obicei de ordin financiar, dar şi cultural (prezervarea unei ediţii, a operei unui autor, de pildă), aducător de capital simbolic. Restul depinde de cererea pieţei, de riscul pe care o editură şi-l asumă publicînd cartea/autorul cu pricina, de profitul pe care ea îl aduce (într-o perioadă rezonabilă de timp), de posibilităţile ei de transfer dintr-o serie în alta şi de o grămadă de alte lucruri de care trebuie să ţii seama cînd cumperi drepturile de traducere şi editare ale unei cărţi.

Pe viitor, pe măsură ce vînzările de carte digitală vor creşte, unul dintre avantaje, vizibile deocamdată doar pentru cumpărători, va fi acela că spaţiul de depozitare nu se va mai măsura în metri şi număr de exemplare tipărite, ci în GB.

***Alin Croitoru** este redactorul-şef al colecţiei de literatură universală „Biblioteca Polirom“. Mai multe la polirom.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

■ ■ ■

DILEMA VECHE
Bunuri culturale în era digitală

Mircea DRĂGOI

„Fake mambo is better than no mambo“

cum și unde cauți conținut de valoare

Ies uneori seara şi mă plimb pe promenada care se întinde de-a lungul albiei pîrîului Poklos, o alee lungă, acoperită de tei şi punctată de bănci pe care stau adolescenţi cu feţele luminate de ecrane. Fiind întuneric, feţele plutesc, aleea pare o pistă de aterizare cu balize care se pierd în perspectivă. Mă întreb mereu la ce se uită feţele: ştiu că nu se omoară după Facebook, că tolerează Instagram şi că se adună roi pe Whatsapp – doar am copii adolescenţi… În căştile mele se derulează acum un *podcast* emis de KCRW, un post digital care emite din sudul Californiei. M-am abonat mai demult la emisiunile KCRW (le spune *feed)* de tip Guest DJ, în care invitatul vorbeşte despre preferinţele sale muzicale. Ascultînd emisiunea fac ceea ce îmi place să numesc polenizare *cross-media*. Culeg bucăţi de informaţie din *feed* şi descarc imediat melodii de pe iTunes, librăria digitală de la Apple. Sau caut nume de artişti pe Internet, le ascult muzica pe YouTube sau Spotify, apoi o cumpăr. Aşa am ajuns, desigur, posesorul unei colecţii eclectice: găseşti pe telefonul meu Taraful Haiducilor, soundtrack-ul de la *The Big Lebowski*, The National, Benjamin Clementine, Grigore Leşe, Sigur Rós, Joe Strummer sau Robin Foster. Ultimii doi, grăunţe de polen din filme: *The Diving-Bell and the Butterfly* şi *Metro Manila*.

Citesc mult pe iPad, de obicei informaţie publicată în agregatoare de conţinut cum e Zite. O consecinţă imediată este că descarc după aceea cărţi electronice de la Amazon sau aplicaţii din Appstore. Polenizarea porneşte aleator, pe diverse canale şi dispozitive, şi te aruncă, în funcţie de împrejurări, pe altele. Ca deunăzi, cînd am salvat pe telefon un link Facebook spre un articol cu cartea lui Yuval Harari, *Sapiens – O scurtă istorie a omenirii*. Recenzia citită pe laptop, pe site-ul *The Guardian*, m-a convins să cumpăr şi să descarc cartea pe iPad, dar am ajuns să o citesc pe Kindle, care e mai portabil. Mediul nu mai contează, conţinutul ajunge în Cloud-ul personal şi te urmăreşte pe orice dispozitiv. Printr-un patent numit de cei de la Apple *handoff,* dacă mi-am pornit un *feed* de muzică iTunes Radio pe telefon, la jogging, cînd ajung acasă îl voi putea relansa pe AppleTV exact de unde l-am întrerupt.

Suportul media devine invizibil, informaţie avem în exces, aşa că una din întrebările care plutesc azi în aer este cum găseşti uşor conţinut de valoare. Cum să cîştigi timp, să filtrezi, să mergi ţintit, repetat spre sursa bogată în informaţie, fără să dai în rutină. Altfel spus, cum să polenizezi cu succes. Sursa tradiţională de informaţie rămîne jurnalismul profesionist – care atunci cînd nu e protejat de *paywalls,* ajunge text filtrat şi concentrat în aplicaţii ca Longform, Instapaper sau voce ornată cu muzică în *podcast*-uri fenomenale ca acelea de la This American Life sau Radiolab. De ceva timp, reţelele dedicate scrisului încep să pompeze şi ele conţinut pe ecranele cititorilor, cel mai la îndemînă exemplu fiind platforma de blogging Medium.com. Medium a pornit simplu, ca un cocon care servea, protectiv, unui singur scop: a scrie. Pas cu pas, site-ul şi-a format baza fidelă de scriitori şi, evident, cititori. Forma îngrijită, curată, a interfeţei lasă cititorul să se concentreze doar pe parcurgerea textului, iar cochilia, iniţial goală sau diluată, începe să prindă acum substanţă. Articolele cel mai bine scrise sînt încă selectate de către editorii Medium, ajungînd pe canalul favorizat Staff Picks, dar adevărata putere a platformei stă în recentele îmbunătăţiri: evidenţiatoare, semne de carte, comentarii, toate adăugate de către cititori şi aducînd la lumină, organic, poveştile bine scrise.

> *„Viaţa fără Kindle*
> *este precum viaţa*
> *fără o bibliotecă prin preajmă.“*
>
> FRANZ S. MCLAREN

Mulţi strîmbă din nas şi pun etichete cînd aud de *blogging* şi de strădania curentului de a genera conţinut relevant. Dar cînd scrisul copt în sfera *blogging*-ului vine validat de puterea de selecţie a reţelei sociale, lucrurile devin interesante şi denumirea de origine controlată e mai puţin relevantă. În *podcast*-ul KCRW, actorul Matt Dillon povesteşte cu umor cum a descoperit mai demult, în New York, o melodie, „Speak Up Mambo“, interpretată de Al Castellano, şi despre cum melodia stîrneşte şi acum proteste printre prietenii lui afro-cubanezi sau portoricani, amatori de muzică cubaneză autentică. Dillon îl citează pe Robert Farris Thompson, profesor la Yale, care şi-a dedicat cariera studiului artei afro-cubaneze: *„Fake mambo is better than no mambo“*.

> *„Problema cu e-book-urile*
> *e că nu mai găseşti muci uscaţi*
> *între pagini.“*
>
> JAROD KINTZ

În zona filmului, viitorul apropiat aparţine, previzibil, difuzării *(streaming*-ului) pe dispozitivele din living (David Lynch deplîngea vehement fenomenul acum cîţiva ani, într-o campanie de promovare a sălilor de cinematograf). Filmele pe care le vedem acum pe televizorul conectat la Internet curg închiriate la preţuri modice de pe acelaşi omnipotent iTunes, care are o colecţie tot mai mare de celuloid digitalizat. Găseşti în trei paşi colecţia de filme de autor Criterion, trilogia lui Kieslowski, comedii negre daneze sau filme de Tribeca, dincolo de pojghiţa de inevitabile *blockbuster*-e hollywoodiene. Sistemul de ierarhizare, bazat acum majoritar pe critica Rotten Tomatoes, va putea folosi puterea amplificată a reţelei. Prin comentarii, prin recomandări, prin recenzii.

Ca tendinţă, publicul educat digital preia, comunicînd prin platformele mari ca Facebook, Medium, Instagram sau Twitter, controlul editorial şi curatorial asupra surselor de informare, o piaţă deservită pînă nu demult de către marile trusturi media şi de către blogger-ii independenţi, cei care îţi serveau în farfurie porţia zilnică de informaţie, în toate formele şi subformele ei. Interconectarea (am evitat voit expresia reţea de socializare) ne ajută să explorăm cu sens.

Ce ne poate rezerva viitorul în zona canalelor de conţinut? La cît de mult a accelerat motoarele Silicon Valley, cine se poate hazarda să spună ce, cum şi cît vom citi, asculta, viziona, absorbi? Tehnologia îşi îndeplineşte, tot mai des şi mai bine, rolul de a facilita accesul la conţinut. O zonă interesantă este realitatea virtuală, unde dispozitive ca Oculus Rift abia aşteaptă să te scoată din living pentru o vizită cît se poate de realist orchestrată în Budapest Grand Hotel sau în alb-negrul filmelor lui Jarmusch. Sau să te ducă la tîrguri virtuale de carte… electronică.

Se mai vorbeşte mult acum de inteligenţa artificială şi de cît de mult a evoluat tehnologia în zona aceasta, aşa că de ce nu ne-am aştepta la un prim bestseller scris de un soft? Sau la conversaţii critice purtate în siajul unei cărţi, în care interlocutorul, un robot, va putea arunca, cu neaşteptată vervă, remarci pertinente despre conţinut.

Am două veşti bune pe final. Prima este că vom avea din ce în ce mai mult timp – se vehiculează ideea că o a doua revoluţie industrială, ajutată de Internet şi de inteligenţă, ne va elibera tot mai mult – şi că ne antrenăm minţile de pe acum ca să umplem acel timp cu conţinut. Să devenim mai buni în a ne forma bagajul de cunoştinţe şi în a-l transmite celorlalţi. A doua veste bună e că banala alee de pe Poklos e semnul că minţile tinere de acolo vor învăţa să asculte şi să le placă mambo, chiar dacă melodia nu e autentică.

Mircea Drăgoi *este ilustrator şi designer în cadrul Lateral România.*

„CD-cartea este o carte-obiect“

interviu cu Daria GHIU

Ce e o CD-carte şi la ce foloseşte?

O CD-carte oferă o dublă cale de comunicare: auditivă şi vizuală. Pe de-o parte, pe CD restituim voci din Fonoteca de aur a Radiodifuziunii Române, fie că vorbim de vocile unor poeţi precum Blaga, Bacovia, Arghezi, Gellu Naum, în Colecţia „Biblioteca de poezie românească“, fie că vorbim despre conferinţe radiofonice ori poveşti pentru copii transformate în teatru radiofonic. Pe de altă parte, cartea e la rîndul ei un dublu instrument – redă mesajul scris, pe care îl pune în context, şi apelează la un comentariu grafic contemporan. Altfel spus, fiecare CD-carte este şi o carte-obiect, o carte ilustrată: desenele intră în dialog atît cu textul, cît şi cu puterea de persuasiune a vocii.

În cazul CD-cărţilor pentru copii, seria de BD+CD a Colecţiei „Radio-Prichindel“, coordonată de artistul Alexandru Ciubotariu, face din fiecare poveste un dublu roman, audio şi grafic.

Care e publicul CD-cărţilor?

Publicul CD-cărţilor este unul foarte divers. De titlurile cuprinse în Colecţia „Biblioteca de poezie românească“ sînt interesaţi atît tinerii (liceeni, studenţi), cît şi generaţiile mai vîrstnice. Practic, publicul-ţintă pentru o carte de poezie în lectura poetului este iubitorul de poezie în general, cel care vrea să descopere şi dimensiunea sonoră a poemelor. E fantastic cum vocea trece versul, aşa cum ne-am obişnuit cu acesta, ca literă scrisă, la un nou nivel de interpretare. De titlurile colecţiei „Radio-Prichindel“ sînt ataşaţi copiii, dar şi adulţii, pasionaţi de teatru şi bandă desenată. Pentru copii, e o împrietenire cu litera scrisă şi cu desenul. O CD-carte pentru cei mici se transformă într-un film nu dublat, ci titrat.

Care sînt bestseller-urile colecţiilor de CD-carte?

Un bestseller absolut este Nichita Stănescu, *Cartea vorbită*, ajunsă la a VI-a ediţie. Dar şi *Cippolino* ori *Neghiniţă*. De fapt, fiecare nou titlu de poezie ori fiecare nouă poveste este un titlu valoros de colecţie.

Ce noutăţi aveţi în plan?

În Colecţia „Biblioteca de poezie românească“ tocmai a apărut Lucian Blaga, *Poeţii* – o adevărată sărbătoare a poeziei, locul unde vocea lui Blaga (conservată pe o înregistrare rarisimă) reuneşte cîţiva dintre marii poeţi ai lumii: Poe, Esenin, Villon, Lorca, pentru că Blaga e prezent în dubla sa postură, de poet şi traducător. În aceeaşi colecţie, vor apărea Al. Philippide şi Ion Caraion. Aceste noi titluri vor constitui readucerea în actualitate a doi mari poeţi ai secolului XX. În Colecţia „Radio-Prichindel“, BD+CD, va apărea Ţugulea, un strămoş al lui Harap-Alb.

Daria Ghiu *este redactor la Editura Casa Radio. Mai multe la edituracasaradio.ro.*

---

a consemnat Marius CHIVU

Cristina VOINEA

Consumul, dincolo de bine și de rău

Probabil că în fiecare casă existau locuri interzise copiilor, pentru că obiectele care le populau purtau o valoare greu de înţeles de către cei mici. Cărţile de pe raftul de sus nu trebuiau atinse, casetele video nu erau un motiv de joacă, iar unele dintre viniluri, însoţite de autograf, stăteau la loc de cinste, departe de ochii şi mîinile copiilor. Cînd am crescut, aceste locuri mi s-au deschis. Mi s-a explicat raţiunea păstrării acestor obiecte la loc de cinste. Unele cărţi se vindeau la pachet: la una bună, trei proaste. Astfel, ca să pui în bibliotecă o singură carte pe care o urmăreai de multă vreme, trebuia să plăteşti pentru trei. Cu casetele era şi mai greu. Era scump să le închiriezi, aşa că trebuia mereu să schimbi amabilităţi cu un prieten mai înstărit care putea să ţi le înregistreze. În sfîrşit, înţelesesem de ce ne uitam tot anul la aceleaşi trei desene animate şi filme.

Mai tîrziu am moştenit şi eu această plăcere a colecţionarului. Mă plimbam prin cartier cu o listă de casete pe care aş fi vrut să le dau la schimb şi o alta cu cele pe care aş fi vrut să le găsesc. Făceam trocuri, iar atunci cînd dădeam peste o raritate, dublam oferta cu o vafă ca să mă asigur că ceea ce îmi doream îmi va aparţine. Însă, nu peste mult timp, a venit Internetul, iar viaţa mea a luat o cu totul altă turnură. Mi-am pus DC++ şi Soulseek şi am dat drumul descărcărilor care încărcau mereu factura de telefon. Mereu eram muştruluită că depăşisem norma, dar cui îi păsa cînd aveam atîta muzică şi filme la un click distanţă? Era un cost pe care mi l-am asumat fără să stau pe gînduri. Ascultam, mă uitam, citeam, ştergeam şi porneam mai departe.

Există mai multe motive pentru dispariţia treptată a dorinţei de a pune laolaltă toate obiectele culturale consumate pe parcursul unei vieţi. Unul dintre ele este apariţia Internetului şi a noilor tehnologii. Pirateria a luat locul cumpărării, iar mediul virtual ţine acum locul librăriilor şi al altor magazine culturale. Totul se află la un click distanţă, iar eforturile şi timpul necesare găsirii şi apropierii au scăzut considerabil. Trăim într-o epocă a dematerializării obiectelor culturale, dar acest lucru nu trebuie interpretat ca sfîrşitul Luminării.

Paradigma post-proprietății

Ne aflăm într-o paradigmă a post-proprietăţii, în care clasica proprietate e înlocuită de accesul liber şi flexibil la diverse obiecte. De exemplu, conţinutul digital precum cărţi, filme, muzică, jocuri video, programe e mai degrabă accesat şi consumat prin intermediul pirateriei sau al *streaming*-ului decît prin achiziţionare. Această paradigmă se răsfrînge şi în afara mediului virtual. În loc de a cumpăra şi întreţine o bicicletă sau o maşină, oamenii preferă să le împartă *(carpooling)* sau să le închirieze.

Însă, cu precădere, actul formativ al consumului cultural nu mai cere cu necesitate posesia fizică a obiectelor. Muzica, fotografia, arta, cărţile, filmele sînt ubicue şi imateriale, datorită codului binar ce le stă la bază. Indiferent de limitările sociale sau culturale pe care le avem, aproape tot ce ne dorim poate fi găsit, cumpărat sau descărcat de pe Internet, chiar dacă e duminică, Crăciun sau zi de Sabat. Răspîndirea Internetului şi a noilor tehnologii are implicaţii formidabile pentru consumul cultural. Acesta se democratizează în adevăratul sens al cuvîntului, toţi internauţii putînd accesa, în mare, acelaşi conţinut extrem de variat şi de bogat. Însă ceea ce a dus la o democratizare *à la carte* a culturii este chiar pirateria. Fără a plăti, fără a fi constrîns de resursele pe care le deţii sau nu, poţi accesa noi şi diverse lumi ideatice care înainte erau disponibile numai celor privilegiaţi.

Mulţi dintre utilizatorii de Internet piratează, mai ales în România, unde consecinţele sînt aproape inexistente. Deşi conotaţia termenului este una negativă, istoria sa arată că este, de fapt, un fenomen natural care apare prin 1450, odată cu presa lui Gutenberg, continuă în anii '60 cu radiourile pirat, iar în anii 2000 îşi găseşte apogeul în mediul virtual. Însă abia în acest mediu ea capătă un caracter global. Piraţii mînuiesc codul ca nimeni alţii şi construiesc chibuţuri transnaţionale de partajare a fişierelor.

Care este însă motivul în virtutea căruia pirateria devine a doua natură a celor ce se conectează şi imersează în mediul virtual? Răspunsul este simplu: oamenii sînt consumatori de cultură, iar Internetul permite un acces sporit, gratuit, comod şi total la o întreagă panoplie de obiecte culturale (chiar dacă nu sînt obiecte fizice, ele sînt tot obiecte, însă digitale). Mai mult, creşterea capacităţilor de stocare ale computerelor şi *device*-urilor, accesul facil şi relativ ieftin la Internet şi preţul scăzut al instrumentelor necesare pentru conectare sînt factori care transformă accesarea culturii într-un proces cu costuri minime şi beneficii maxime.

Progresul incremental ce poate fi observat în domeniul IT-ului a făcut loc unui nou fenomen, cel al *online streaming*-ului. Încet-încet, pirateria este lăsată în urmă şi înlocuită de accesul imediat la varii obiecte culturale. De ce să mai încarci computerul cu încă un proces şi de ce să îi mai ocupi din limitatul spaţiu de stocare, cînd poţi pur şi simplu să te uiţi sau să asculţi, apoi să închizi *tab*-ul şi să mergi liniştit la culcare? Din ce în ce mai mulţi utilizatori preferă *streaming*-ul pentru consumul cotidian (precum cel de seriale, albume noi etc.) şi descarcă numai ce ar ţine morţiş să folosească, chiar şi în rarele momente în care „pică net-ul“.

Dematerializarea consumului

Dar impactul Internetului la nivel social nu se opreşte aici, ci se răsfrînge şi asupra utilizatorului. Astăzi nu mai avem de-a face cu modelul clasic producător – consumator; este şi el depăşit prin apariţia unei alte tipologii de internaut, cea a *prosumerului*, un hibrid între cele două. Nu doar consumul s-a deschis tuturor, ci şi posibilitatea de a crea şi de a face disponibilă oricui forma publică a veleităţilor noastre artistice. Astfel, oamenii sînt motivaţi nu doar să ia, ci şi să dea înapoi cîteva ceva, în măsura preocupărilor şi capacităţilor lor.

Poate că nu mai căutăm să deţinem la fel de multe cărţi, CD-uri sau DVD-uri ca înainte, însă acest lucru nu se traduce şi în consum. Se pare că, în fapt, Internetul a adus cu sine numeroase avantaje şi beneficii pentru fiecare utilizator în parte. Nu numai că vînzările pentru produse culturale nu au scăzut, aşa cum s-ar crede, ci ele au crescut proporţional cu numărul oamenilor care au descoperit lumea ideilor, după cum arată un studiu din 2012, de la Pew Research Centre. Odată cu scăderea achiziţionării obiectelor culturale fizice au dispărut şi colecţiile, însă, din nou, nici acesta nu e un lucru tragic. Pe măsură ce oamenii consumă mai mult prin descărcare sau *streaming,* se expun unor noi lumi şi posibilităţii de a duce mai departe arta şi cunoaşterea. Şi poate că este mai important ca fiecare să aibă o mini-arhivă mentală, decît să investească timp şi energie în construirea unei colecţii care, odată pusă la punct, rareori va mai fi deranjată.

> *„N-ai să vezi şoferi traşi pe dreapta de către agenţii de circulaţie pentru că citesc la volan e-book-uri pe telefoanele mobile!“*
>
> JASON MERKOSKI

Ce ne facem însă cu muzeele, galeriile, lecturile publice sau alte *public displays of culture?* Ele încă trăiesc, şi chiar pe picior mare. Mulţi cercetători spun că numărul tot mai mare de vizitatori ai diverselor centre culturale ale lumii poate fi şi el pus pe seama Internetului. Acum te poţi plimba prin galerii virtuale, poţi admira capodopere arhitecturale prin Google Streets şi poţi comunica cu oameni din orice colţ al lumii. Însă acest fapt nu înseamnă că indivizii se mulţumesc numai cu aceste lucruri, ci, din contra, li se stîrneşte apetitul pentru a simţi şi vedea cu ochii lor tot ce au păstrat în *bookmarks* drept valoros. Internetul este ca o poartă către noi lumi, un fel de *teasing* pentru fel şi fel de experienţe culturale şi nu numai.

Sînt sigură că mai există internauţi care păstrează melancolia arhivarului şi mîndria colecţionarului. Dovada sînt cele cîteva reţele de partajare a obiectelor culturale rare (filme vechi, de nişă, manuscrise, documente istorice vechi etc.). În acele mici lumi, în care trebuie să umbli cu grijă şi să respecţi regulile şi normele interne cu sfinţenie, se mai pot găsi colecţii impresionante formate din materiale peste care cu greu mai poţi da în alte colţuri ale Internetului.

Poate că simplul fapt de a şti că poţi ajunge la ceva este mai important decît a-l deţine. În fine, generaţia nativilor digitali a inaugurat „economia de partajare“ şi a schimbat faţa filantropiei prin *crowdfunding*. Poate că aceasta este, într-adevăr, generaţia care modifică radical sensul proprietăţii. Atunci cînd plăcerile „proprietăţii imediate“ pierd teren în favoarea opţiunilor nelimitate, probabil că ne apropiem de o defetişizare a culturii.

Cristina Voinea *este editorul platformei ccea.ro şi absolventă a masteratului de Etică aplicată în societate, afaceri şi organizaţii, Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti.*

Elvira LUPŞA

Sus pe net cu Arta

Mediul online oferă în zilele noastre un acces bulimic la informaţie şi, din ce în ce mai mult, la ceea ce numim tradiţional „arte vizuale“. Lumea artei a adoptat tardiv tranziţia către Internet din două motive: frica de a devaloriza operele prin răspîndirea lor online şi incompatibilitatea virtualului cu fizicalitatea lucrărilor. În ultimii cinci ani, aceste reţineri s-au diluat şi au lăsat loc apariţiei multor platforme online dedicate descoperirii şi prezentării artiştilor, achiziţionării de lucrări, cercetării şi documentării, precum Artsy, Google Art Project, Saatchi Art, Paddle 8, WikiArt. Azi, Internetul joacă un rol crucial în dinamicile lumii artei, multiplicînd punctele de intrare şi opţiunile de interacţiune ale artelor vizuale către un public tot mai larg şi divers.

În ultima jumătate de secol, arta contemporană s-a afirmat ca un spaţiu puternic şi eterogen de cunoaştere şi de activitate. Instituţiile şi evenimentele dedicate artei s-au înmulţit într-un ritm ameţitor, în paralel cu dezvoltarea unei pieţe internaţionale robuste şi în continuă expansiune, care a ataşat valorii artei o dimensiune economică. Toate acestea au multiplicat profesiile dedicate contextualizării, prezervării şi comerţului cu artă. Proliferarea Internetului ca reţea rizomatică s-a adăugat acestor schimbări structurale, avînd un impact crucial asupra eficienţei lor.

Internetul ne oferă alternativa cea mai simplă şi confortabilă pentru a accesa ce ne dorim într-o versiune similară tehnic cu realitatea. Ce primim, însă, e doar un surogat – Internetul produce iluzia unei lumi paralele care ne ţine departe de lumea fizică a obiectelor şi, în cazul artei, de o experimentare a lucrărilor în spaţiu şi timp, în fizicalitatea lor. Viaţa reală şi cea virtuală se combină azi pentru a forma experienţa cotidiană a lumii urbanizate, iar acest tip de acces devine un mod de consum şi de participare la lumea artei. Statisticile confirmă faptul că Internetul nu descurajează oamenii să se deplaseze pentru a vedea artă „pe viu“, dimpotrivă. În 2013, peste 400.000 de oameni au vizitat Bienala de Artă de la Veneţia. Anul acesta, se aşteaptă ca numărul vizitatorilor să depăşească o jumătate de milion.

Milioane de imagini, mii de dolari

În medie sînt încărcate 70 de milioane de imagini pe zi doar pe o singură platformă precum Instagram – un număr colosal, care ne arată că am intrat indiscutabil în era imaginilor. Proliferarea lucrărilor de artă printre alte milioane de imagini şi utilizarea acestora ca material artistic au dus arta şi cultura vizuală populară într-un punct unde sînt practic inseparabile, aproape indistincte. Electric Objects se reclamă drept „un computer făcut pentru artă“ – în principiu, un ecran cu caracteristici tehnice special concepute pentru afişarea în spaţiul privat a lucrărilor de artă „captive pe Internet şi pe dispozitive mobile“. Obiectul va funcţiona ca un tablou care rulează artă video, artă digitală, artă tradiţională digitalizată, dar şi poze de familie. Această inovaţie va participa la transformarea deja avansată a culturii vizuale individuale într-o nebuloasă gigantică cu o taxonomie fragilă. Asta face ca baza de cunoaştere vizuală a societăţilor occidentale să nu mai fie dobîndită unitar şi centralizat în spaţiul public (prin şcoală, instituţii, muzee, televizor etc.), ci la nivel privat, devenind multiplă, descentrată şi interconectată.

O ilustrare perfectă a acestui fenomen este expoziţia „New Faces“ a lui Richard Prince. În 2014, Prince a umplut Galeria Gagosian de *screenshot*-uri, imprimate în format mare, apropriate de pe conturile Instagram ale altor persoane, unele necunoscute. Contribuţia lui Prince era aceea de a adăuga un comentariu sub respectiva fotografie. Lucrările din expoziţie au ajuns anul acesta să fie vîndute la Tîrgul de Artă Frieze din New York cu 900.000 de dolari bucata. Ca răspuns la faptul că artistul n-a cerut în prealabil acordul utilizatorilor, una dintre fotografiile din expoziţie este acum pusă în vînzare online de către Suicide Girls, deţinătoarele contului Instagram de unde a fost preluată, în exact acelaşi format ca lucrările lui Prince, dar cu un preţ de doar 90 de dolari, profiturile urmînd a fi donate unei organizaţii care se ocupă de drepturile utilizatorilor de Internet. Reutilizarea şi redistribuirea imaginilor *ad nauseam* este o practică ce domină în acest moment cultură vizuală a omenirii. În acest caz, imaginile originale devin artă, care devine din nou imagine. Imaginile încep astfel să aibă o viaţă independentă de autorul lor, creatorul avînd mai puţină putere decît circuitul de distribuţie şi de apropriere pe care opera îl declanşează.

Internetul îmbogăţeşte biografia unei opere.

> *„Iubitorii cărţii de hîrtie confundă farfuria cu mîncarea.“*
>
> DOUGLAS ADAMS

> *„Dacă scapi o carte în veceu, o scoţi apucînd-o de copertă, o laşi la uscat, apoi îţi continui lectura. Dacă însă scapi Kindle-ul în veceu, s-a cam terminat cu cititul.“*
>
> STEPHEN KING

Individual vs *grup*

Ideea de artă ca obiect sacru îşi are originea într-o perioadă în care arta nu se numea „artă“, ci era efectiv un obiect de cult. Cîteva secole mai tîrziu, în epoca industralizării şi a dezvoltării fotografiei, Walter Benjamin a susţinut că lucrarea de artă are o aură care nu se poate transmite în reproduceri. În continuarea teoriei lui Benjamin, Carol Duncan postula în anii '90 că muzeele sînt spaţii laice de ritual, nu numai pentru că împing către practici comune cu reguli prestabilite (*e.g.* parcursul vizitatorilor în muzeu), dar mai ales pentru că oferă o experienţă asemănătoare cu cea a ritualurilor religioase. Vizitatorul se deschide către un orizont metafizic al existenţei, lucrarea de artă oferindu-i o apropiere dublă de adevăr şi de sacru. Tot în anii '90, criticul de artă Nicolas Bourriaud înaintează noţiunea de artă relaţională ca viitor al practicii artistice în era Internetului. O artă destinată să fie văzută şi înţeleasă la nivel de grup, şi nu prin consum individual. Iată că azi se materializează şi se accelerează ultimul concept, fragilizînd validitatea teoriilor lui Benjamin şi Duncan.

Cu toate acestea, anumite lucrări vor rămîne impermeabile unei vieţi online. O operă ca *The Earth Room* a lui Walter de Maria nu poate fi înţeleasă decît în contextul real în care se află pe Wooster Street în New York. De Maria a umplut o întreagă încăpere cu o jumătate de metru de pămînt, lăsînd o singură deschidere de unde această instalaţie vie să poată fi privită. Lucrarea este întreţinută – udată, aerisită şi curăţată de eventuale ciuperci – de către Dia Art Center, care o deschide publicului săptămînal de peste 25 de ani. Culoarul din al cărui capăt este vizibilă toată camera este atît de restrîns încît, dacă sînt mai mult de trei vizitatori în acelaşi timp, se creează involuntar o intimitate între ei. Să „vezi“ această lucrare înseamnă să remarci dimensiunile camerei, să miroşi pămîntul, aerul, să simţi nivelul de umiditate, să auzi respiraţia necunoscutului de lîngă tine. Aşadar, pînă şi numărul de oameni care privesc simultan lucrarea devine un aspect estetic imposibil de transmis pe altă cale decît „prezenţa“.

Spaţiile expoziţionale vor continua de aceea să deţină o mare importanţă în conceperea unui discurs despre artă şi în experienţa artei ca eveniment social, doar că sensurile pe care arta le aduce cu sine vor fi din ce în ce mai colaborative, şi asta nu doar în sălile de expoziţie, ci mai ales pe diverse platforme online – dialogul despre artă devenind la rîndul său parte din operă. Ştim azi că un ecran poate, prin funcţia lui, să devină o extensie a unei persoane dacă, de pildă, conversăm intens prin intermediul său. Tot aşa, ecranul poate să devină o extensie a lucrării de artă. De asemenea, o lucrare de artă îşi poate extinde existenţa în mintea privitorului prin compilaţia de activităţi online legate de ea, de la articole şi poze turistice la comentarii şi *share*-uri.

Arta este şi un sistem de cunoştinţe şi semnificaţii, nu numai o experienţă empirică emoţională. Acest sistem se formează acum predominant în mediul digital. Aşa cum fotografiile făcute în timpul performance-urilor Marinei Abramovici sînt azi considerate lucrări de artă în sine, prin referinţă la actele ei artistice efemere specifice momentului, spaţiului şi publicului prezent (şi prin geniul galeristului ei, Sean Kelly), tot aşa metaimaginile şi metatextele ajung să devină documente integrale ale operei artistice. Mişcarea însăşi a unei lucrări de artă puse online îi adaugă valoare şi semnificaţie. Văzut astfel, Internetul îmbogăţeşte biografia unei opere.

Arta este inseparabilă de reprezentaţie, înseamnă o aducere în realitate a unei idei sau a unei emoţii, dar este separabilă de obiect şi poate circula doar ca imagine, renunţînd la fizicalitatea ei. Dar nu va putea fi niciodată separată de un public conştient că ceea ce se expune în faţa lui este artă. Această conştientizare necesită educaţie şi contextualizare. Obiectualitatea este mai puţin importantă decît faptul că remarcăm existenţa unei forme noi, a unui mesaj artistic, a unui sentiment adus de expunerea la artă, fie ea auditivă, vizuală sau scrisă. Pentru a face posibilă din nou o atenţie reală la artă, trebuie construit un echilibru între omniprezenţă şi comoditate, calitate şi contextualizarea conţinutului. Este evidentă azi necesitatea unei alfabetizări vizuale, luînd imaginile şi literatura că două sisteme de comunicare şi creare de sens la fel de valide şi cu impact similar asupra indivizilor şi societăţilor.

Lumea imaginilor şi lumea artei se confundă fără a crea repere clare în procesul de ridicare a unei imagini la rang de artă. De aceea, educaţia şi discursul despre artă în spaţiul public trebuie să creeze noi termeni de evaluare a acestor artefacte pentru a nu pierde puterea transformativă a artei şi a rămîne doar cu o putere informativă sau, în cel mai rău caz, doar cu una distractivă.

Elvira Lupşa *este consultant artistic independent, fondatoare şi curatoare a SOL Gallery & art store. Mai multe la solgallery.eu.*

Anamaria DOBINCIUC

Ecranul global

Cînd un VCR s-a anexat, în sfîrşit, televizorului meu, pe piaţă se găseau deja DVD-playere şi recordere (de fapt, VCR-ul meu e un combo: VCR plus DVD-player). Bugetul limitat pentru orice intra sub umbrela *home entertainment* îmi ţinea încă în frîu obsesiile. Barierele au început să se ridice odată cu VCR-ul. Zeci de ore de televiziune văzute şi revăzute după un program stabilit de mine. Nopţi petrecute cu cîte patru filme închiriate de la videoteca aflată, cum nu se putea mai potrivit, la doi paşi de apartamentul meu. Filme care nu erau încă difuzate de posturile TV, filme care deveneau mai interesante doar pentru că erau descoperirile mele.

Distanţa temporală dintre seriale şi filme înregistrate pe casete VHS şi viteze de net care în cîteva minute îţi dau accesul la (aproape) orice seriale şi filme din lume a fost una extrem de scurtă. Tocmai de aceea văd mai clar accesul la conţinut video pe net ca pe o simplă evoluţie a unui proces început de VCR. Spectatorul controlează ce, unde, cum vede.

Serialele

Un episod de paranoia post-ACTA m-a trimis înapoi la micul ecran tradiţional şi la ghidul TV. E groaznic acolo. Peisajul arată cam aşa: începi să urmăreşti un serial în mijlocul unui sezon şi te împaci cu ideea că nu-l vei vedea niciodată în întregime; îţi provoci insomnii artificiale ca să prinzi pe la miezul nopţii drame de succes ca *Breaking Bad;* în restul serilor foloseşti procedurale de duzină pe post de somnifere; te gîndeşti că ai putea studia telenovelele turceşti sau k-drama ca fenomene socio-culturale; continui să te uiţi la seriale pe care altfel le-ai abandona; te rogi la ghidul TV să-ţi arate un serial cult; un sezon *The Good Wife* difuzat la cîteva săptămîni după premiera din State ţi se pare o minune.

E vizibil efortul de a diminua decalajul de difuzare, însă nu e suficient şi nu va fi suficient atîta timp cît nu se completează cu opţiunea de *streaming* gratuit, chiar şi pe o perioadă limitată. La momentul respectiv, AXN se descurca cel mai bine la capitolul acesta. (Am reuşit să văd un întreg sezon *Doctor Who* combinînd AXN cu AXN Player.) Cel mai frustrant era abonamentul HBO fără acces la HBO Go. Între timp, s-a mai completat şi lista operatorilor care asigură accesul la HBO Go. Să fie o coincidenţă faptul că lucrurile s-au pus în mişcare în aprilie, odată cu lansarea noului sezon *Game of Thrones aka* „cel mai piratat serial“? Nu prea cred.

Cît despre opţiunile de *streaming,* oferta disponibilă pe plan local e o glumă. Decît să plăteşti pentru asemenea servicii, mai bine cedezi în faţa presiunii/obsesiei şi cumperi DVD-urile. Doar că asta ar însemna să aştepţi. Mult. Iar dacă eşti genul de spectator care vrea să evite *spoiler*-ele, asta va fi şi mai greu.

Fireşte, oferta săracă de pe plan local devine irelevantă pentru oricine ştie să folosească Google. Se pot găsi rapid modalităţi simple de a debloca site-uri ca Hulu sau Netflix. Personal, prefer de multe ori site-uri de *streaming* mai dubioase, care îmi testează constant limitele antivirusului, doar pentru că reclamele de pe Hulu îmi mănîncă din timpul pe care l-aş putea folosi pentru alte seriale.

Da, opţiunea cea mai *safe* – din toate punctele de vedere – ar fi să urmăreşti doar vreo două seriale în loc de douăzeci sau să renunţi de tot la ele, însă cînd ştii ce se află la doar cîteva click-uri distanţă, tentaţia e prea mare. Despre epoca de aur a televiziunii se vorbeşte de mult (v. *The Revolution Was Televised*, de Alan Sepinwall). Acum s-a ajuns la un adevărat exces de calitate. Astfel că urmăreşti serialele pe care le urmăreşte toată lumea *(Mad Men*, *Game of Thrones*, *Orange Is the New Black*, *House of Cards),* acea dramă inteligentă care încă nu primeşte atenţia meritată *(The Affair),* acele seriale mai bizare care sînt constant ameninţate cu finalul *(Community),* acel serial web preluat de un post TV *(Broad City),* cîte un serial european – dacă tot se găseşte pe YouTube sau Daily Motion *(Bron / Broen),* acele seriale care îndeplinesc nişte nevoi escapiste/emoţionale de moment (cele trei sezoane *Arrow* au funcţionat pentru mine cel mai recent). La toate acestea se adaugă nostalgiile *(Buffy, Veronica Mars, Twin Peaks, Seinfeld),* seriale cult mai vechi descoperite mai recent *(Freaks & Geeks*, *My So-Called Life),* poate chiar şi cîteva clasice *(The Twilight Zone*, *The Mary Tyler Moore Show).* Şi lista poate continua.

De notat e faptul că obiceiurile spectatorilor – *binge-watching* şi nostalgia în special – au început să aibă influenţe nebănuite. Posturi TV ca NBC încep să experimenteze cu modelul impus de cei de la Netflix şi lansează online primul sezon *Aquaris*, în întregime. (Asta în timp ce Netflix încearcă pentru prima dată modelul tradiţional, cu cîte un episod din *Between* pe săptămînă.) Mai interesant pentru fani e că seriale anulate pot continua acum datorită serviciilor de *streaming*. *Community* a fost preluat de Yahoo!, *The Mindy Project* va fi preluat de Hulu. Desigur, primul succes a venit tot de la Netflix, cu *Arrested Development*.

Pentru că nostalgia e atît de puternică, dar şi pentru că serialele din anii ’90 şi-au găsit un public nou, chiar şi *Twin Peaks* şi *The X-Files* vor avea o nouă viaţă. (Rămîne totuşi de văzut dacă toate aceste *revivals* sînt într-adevăr o idee bună.)

Filmele

În februarie, *The Color Of Pomegranates* (regia Serghei Parajanov, 1969) era disponibil în întregime pe YouTube, cu ocazia lansării unui nou soundtrack realizat de Nicolas Jaar. În ziua în care am pus link-ul pe Facebook, fostul meu editor de la *Projectorhead* (India) îmi spune că a văzut o versiune restaurată, într-o sală de cinema imensă. Eu tot pe YouTube mai văzusem filmul.

În ultimii ani, YouTube a devenit sursa mea preferată pentru filme, cu toate imperfecţiunile sale. Acolo am văzut o mulţime de clasice şi rarităţi ca *The Color of Pomegranates* sau *Girlfriends* (regia Claudia Weill, 1978), pe care l-am căutat aproape un an pe obişnuitele surse, pentru ca într-o zi să dau peste el pe YouTube. Ce face vizionarea filmelor pe YouTube mai interesantă e exact opusul lui orice-oricînd. În momentul în care ai găsit un film, indicat e să laşi totul baltă pentru a-l vedea. A doua zi s-ar putea să nu-l mai găseşti. Tot Internetul e bîntuit de spectrele digitale create de YouTube.

> *„Acum remarcăm cititorii de e-book şi nu cărţile în sine.“*
>
> DOUGLAS ADAMS

Ultimul film văzut în cinematograful local a fost *Splice*, în 2010. La puţin timp după aceea, cinematograful a devenit, oficial, casă de cultură. Nu m-am bazat niciodată pe acel ecran, dar era oarecum reconfortant să ştiu că există. Acum, de fiecare dată cînd vreau să văd un film într-o sală de cinema, trebuie să mă duc în Cluj, astfel că fiecare film văzut pe marele ecran devine un eveniment. Singurul Godard văzut la cinema *(Pierrot le fou),* fiecare film văzut la TIFF, acel film luat de pe torrente, dar care e neaşteptat de bun şi trebuie revăzut cu cineva alături *(Attack the Block),* filme româneşti care merită două drumuri la Cluj *(După dealuri)* etc. Se întîmplă ca uneori să romantizez mersul la cinema, însă nu o voi face niciodată în detrimentul vizionărilor solitare, pe micul ecran (la plural). Experienţa colectivă e binevenită din cînd în cînd. Totuşi, vizionările solitare sînt cele care permit acea doză de obsesie necesară unui cinefil: să pui pauză, să dai înapoi, să vezi aceeaşi scenă de trei ori, să-ţi iei notiţe.

Într-un interviu, Mark Cousins povesteşte cum documentarea (pre-Internet, pre-DVD-uri) pentru excelenta serie *The Story of Film: An Odyssey* a presupus comenzi de filme de la biblioteci media din New York, care-l costau cîte o sută de dolari şi pe care le primea după două săptămîni. Accesul online la conţinut video a ridicat acest tip de bariere, oferindu-le cinefililor resurse la care aveau acces doar criticii şi cei din industrie. Nu trebuie să mergi la facultăţi de film sau să ai vreun *badge* special la festivaluri de film. E destul să ştii să scormoneşti Internetul.

Anamaria Dobinciuc *este absolventă a masteratului de Societate mediatică, Facultatea de Studii Europene, Universitatea „Babeş-Bolyai“, Cluj-Napoca.*

Matematica *streaming*-ului audio

„The UK Album Chart va include pentru prima dată în istoria industriei muzicale şi *streaming*-ul, reflectînd astfel schimbarea naturii consumului muzical. De fiecare dată cînd o piesă este ascultată în *streaming,* va conta în rata de vînzare a albumului. O mie de ascultări în *streaming* ale unui album vor echivala cu vînzarea fizică sau cu descărcarea unei unităţi din acel album.

Calculele devin încă şi mai complexe de atît.

Majoritatea albumelor conţin cel puţin un hit single care este ascultat în *streaming* de mult mai multe ori decît restul pieselor de pe album. Pentru ca hiturile să nu corupă cifrele, The Official Charts Company a introdus un alt sistem. Se vor lua în considerare cele mai ascultate în *streaming* 12 piese de pe fiecare album, iar în clasament vor conta doar primele două piese împreună cu media ascultărilor celorlalte zece. Suma numărului de ascultări va fi împărţită la o mie înainte de a fi adăugată cifrelor de vînzări fizice şi digitale.

«Ne-am temut că acest calcul nu va reflecta corect vînzările de single, astfel că am dezvoltat această nouă metodologie care să evite situaţia în care hiturile pot influenţa masiv clasamentul albumelor», a spus Martin Talbot, directorul executiv al The Official Charts Company. «Misiunea noastră este că compilăm cele mai exacte clasamente pentru a reflecta cu adevărat importanţa *streaming*-ului alături de cea a descărcărilor, vînzărilor de viniluri şi de CD-uri, acestea din urmă fiind în continuare cel mai popular format al industriei muzicale.»

Streaming-ul audio creşte însă rapid, dublîndu-se în UK, de la 25 de milioane de piese pe zi în luna ianuarie 2014 la 50 de milioane în luna ianuarie a acestui an. Numărul total de ascultări în *streaming* de anul trecut a fost cu puţin sub 15 miliarde. Cel mai vîndut album din 2014, *X* al lui Ed Sheeran, a generat peste 200 de milioane de ascultări de piese, iar albumul lui Sam Smith, *In The Lonely Hour,* peste 140 de milioane. În acelaşi timp, vînzările tradiţionale de albume au scăzut. Vînzările de CD-uri s-au situat în jurul a 55,7 milioane anul trecut, adică cu 7,9 procente mai puţin decît în 2013.

The Official Albums Chart a adoptat noile reglementări în luna februarie a acestui an, primul clasament care a incorporat şi *streaming*-ul audio fiind publicat în luna martie. Date provenite de la Spotify, Deezer, Napster, Google Play, Xbox Music şi alte reţele vor fi luate de acum încolo în considerare. Martin Talbot spune că impactul în clasamente va fi «modest, la început, dar va creşte pe măsură ce *streaming*-ul va cîştiga în popularitate».

The Official Albums Chart estimează că includerea *streaming*-ului va spori cifra de vînzări cu aproximativ zece procente. «Credem că va fi vorba de 400-500 de unităţi vîndute săptămînal în plus pentru cele mai multe dintre albumele situate în clasament. Dacă un album avea 2,5 milioane de *streaming*-uri, atunci corespondentul în vînzări va fi de 2500 de unităţi, deci impactul nu va fi major. Dar asta va modifica situaţia în clasament. Este vorba de evoluţie, nu de revoluţie. Nu vom ajunge să vedem un album urcînd direct pe prima poziţie în clasament doar datorită succesului unui singur hit single.»“

(www.telegraph.co.uk)

Andrei BUCURECI

Colecţia mea de muzici

Muzica înseamnă foarte mult pentru mine. Sînt ataşat emoţional de ea, precum un absolvent de Istoria Artei de arta vizuală. Numai că eu am absolvit Istoria Muzicii pe altă planetă. Planeta funk!

Ascult muzică din „fragedă pruncie“; la trei ani fredonam „Purple Rain“ a lui Prince. Doi ani mai tîrziu adoram caseta cu „Thriller“. Partea mea favorită era cînd rîdea malefic Vincent Price pe pasajele de *spoken word*. Numai că atunci nu ştiam cine este el şi ce este *spoken poetry* în muzică. Mama mi-a format gusturile muzicale în jurul preferinţelor ei: viniluri bulgăreşti piratate cu Dire Straits, Duran Duran, John Lennon, Kiss şi Iron Maiden. Mai tîrziu, după 1990, apăruseră, cu tonele, casetele pe tarabele din piaţă şi la combina noastră audio marca Aiwa (care avea compact disc, vinil şi casete), am tocit pînă la distorsiune AC/DC, Led Zeppelin, George Michael şi MC Hammer. Uşor-uşor, am făcut trecerea la muzica alternativă, tot MTV-ească, dar mai puţin ancorată în cultura pop *full mainstream* (cel puţin într-o anumită perioadă): The Offspring, Nirvana, Lenny Kravitz, Rammstein. Primul album primit pe CD a fost *5* al lui Lenny, primul CD cumpărat personal a fost *Americana* de la The Offspring, iar prima casetă a fost *Sehnsucht* de la Rammstein. Descoperisem prin '96 jocurile video şi închiriam sau dădeam la schimb dischete pentru Sega-ul meu, al nostru, pentru că am şi un frate mai mic, Vlad. Ce tare era muzica din jocurile *Dracula, The Lion King* şi *Mortal Kombat!* Încă îmi cumpăram casete şi în 2004, în paralel cu CD-uri şi DVD-uri: Gorillaz, Fleetwood Mac, Depeche Mode *(Singles 86-98)* şi Pulp *(This is hardcore)*.

În liceu aveam o colecţie de vreo 200 de CD-uri şi cam 150 de casete. Gusturile mele evoluaseră datorită profesorului de filozofie, care îmi tot recomanda prog-rock, dar şi datorită clăparului meu Răzvănescu, care era fan Radiohead, Muse, Blur şi brit-pop. Cînd am avut o gagică goth am ascultat şi gotic o perioadă. Cînd mi-am luat carnet era epoca nu-metalului şi în Oltcitul meu roşu se ascultau compilaţii-*mixtape*-uri făcute cu mînuţa mea sub influenţa celor mai sus menţionaţi. Erau cele mai eclectice şi nebune juxtapuneri: Korn, Deftones, Incubus, Godsmack şi 40 Below Summer lîngă Genesis, Jamiroquai, Air, Suede şi The Verve. Muzica reggae, dub şi ska am descoperit-o în facultate: Damian Marley, Skindred, Peter Tosh, Dub Spencer & Trance Hill, The Clash, Fat Freddy's Drop şi Salmonella Dub. Tot în perioada aceea şi muzica alternativă rock românească a început să se contureze în *play-list*-urile mele cu mp3-uri: Firma, Omul cu Şobolani, Zdubii, OSGC, E.M.I.L, Kumm şi, mai ales, Blazzaj.

„Poate că într-o zi e-book-urile se vor impune definitiv, dar asta nu se va întîmpla decît atunci cînd şmecherii din Silicon Valley vor găsi o modalitate să poţi îndoi colţurile unei tablete care, atunci cînd îţi va cădea din mînă, se va deschide la pagina favorită.“

RUSSELL T. DAVIES

„Înainte de Internet exista un nume pentru cei care cumpărau un exemplar din cărţile noastre după care îl împrumutau prietenilor pe gratis: se numeau bibliotecari.“

CHARLES STROSS

În liceu aveam o colecţie de vreo 200 de CD-uri şi cam 150 de casete.

Era casetelor, vinilurilor şi CD-urilor părea însă apusă, nu fără mici intruziuni de la Mars Volta, Sonic Youth, Nu şi Apa Neagră sau Norzeatic. *Press forward* şi ajung la Radio Guerrilla, unde am devenit un fel de burete pe lîngă Mihai Dinu şi Bogdan Şerban, nu fără a-mi impune şi eu descoperiri precum Gonjasufi, Toddla T şi Gentlemen's Dub Club.

De la viniluri la digital

Din 2009 cînt şi compun muzică cu diferite entităţi şi oameni din Bucureşti şi Rîmnicu Vîlcea, şi de atunci au apărut canalele de promovare muzicală în existenţa mea: YouTube, Soundcloud, Bandcamp şi tot felul de platforme şi site-uri de muzică sau case de discuri: Stereogum, Pitchfork, NinjaTune, Hyperhub, Warp, NME, Consequence of Sound, The Quietus etc. Nu a fost chiar simplu să le decodific pe toate pentru că era o explozie informaţională şi nu e deloc uşor să filtrezi din un milion de direcţii. Descopăr încă muzică prin prisma acestor site-uri şi recomandări, dar şi prin reţelele de socializare de acum. Pe Twitter, Tumblr, Facebook şi chiar LinkedIn sînt nenumărate grupuri şi infinitissime opţiuni. Şi radiourile online fac legea uneori: eclecticFM mă surprinde plăcut, la fel şi Radio Nova sau KEXP.

În acest context de bombardament cred că cel mai dificil este să găseşti timpul să dai *zoom-in*. Încă îmi place să ascult un album şi să îl deţin fizic, fie că vorbesc de un mp3 la 320 kbps sau de un CD. Încurajez muzica autohtonă şi cumpăr sau primesc albumele pe CD: Harlequin_Jack, The Bridge Committee, Plurabelle, The Dream Diggers, Temple Invisible, The Noise, Kaleidonescu, Fierbinţeanu, Adrian Enescu.

Muzica trupei mele, Crowd Control, fiind electro, ar trebui să fie ascultată digital. Să fie *release*-uri digitale. Sînt, de fapt. Am făcut un singur CD pînă acum, primul şi ultimul. Ar fi tare fain să apară oportunitatea unor viniluri, dar toate la timpul lor. Lansăm momentan doar digital un nou album, *mixtape*-ul *Loud Blood Youth:* 13 piese şi 5 remixuri. La False Flag Operation, subsidiara Dubkraft Records, sărbătorim al doilea *release,* primul *long play* după EP-ul *Loading Please*, cu care am ajuns în iTunes Alternative Releases Chart pe locul 1. Ca orice *mixtape* contemporan, va fi un *release* gratis, mai ales că fiecare piesă are un producător diferit şi va fi dificil de urmărit treaba cu drepturile de autor. Pe acest material nou facem o juxtapunere între lumi, ce se întîmplă în indie-electro-ul românesc contemporan, plus omagiul adus maeştrilor Rodion GA, Adrian Enescu şi Mircea Florian prin trei reinterpretări, le zicem noi: „Reworks – Paradox“, „Autostrada“ şi „Întoarcerea în cerc“.

Că să revin la colecţia mea, ultimul CD, primit de Crăciun, este *Zaba* de la Glass Animals. Superb! Din acest obicei nu mă pot opri. Şi nu mă voi opri. Ştiţi sondajul conform căruia ne oprim din ascultat muzică nouă la vîrsta de 33 de ani? Dacă ar fi să ţin cont de teoria asta, mai am trei ani. Adică 1095 de zile. Nu vor fi irosite.

***Andrei Bucureci** este membru al trupei Crowd Control şi scrie pe blog.eclecticfm.ro.*

„Un audiobook aduce plusvaloare“

interviu cu Adrian RĂILEANU

Ce este un audiobook şi la ce foloseşte?

Un audiobook este, pînă la urmă, o carte, aşa că diferenţele dintre o carte clasică, tipărită pe hîrtie, şi o carte audio sînt irelevante atunci cînd scopul final al lecturii/audiţiei este accesul la idee sau la poveste. Însă, după părerea noastră, o *carte vorbită* aduce plusvaloare acestui act cultural, oferind o voce reală glasului nostru interior, prin intermediul celui care citeşte, fie că este chiar autorul, fie că este un actor. După cum spunea şi Gabriel Liiceanu, după ce a ascultat *Moartea lui Ivan Ilici* în lectura lui Victor Rebengiuc, „simţi cum cuvintele capătă corporalitate“.

Pe lîngă asta, există, bineînţeles, şi o parte practică, audiobook-ul oferindu-ne posibilitatea *lecturii* în condiţii în care cititul este imposibil sau, cel puţin, improbabil: în timp ce conducem maşinile sau *biciclim*, cînd facem curat sau mîncare, cînd ne plimbăm prin parc sau la sfîrşitul zilei, după ce ochii ne-au obosit după atîtea ore în faţa monitoarelor.

Care e publicul audiobook-urilor?

Publicul audiobook-urilor este la fel de variat cum este şi oferta de titluri de pe piaţă. Editura Humanitas Multimedia produce *cărţi vorbite* din mai toate zonele culturale: eseistică, memorialistică, beletristică, dramaturgie, istorie, literatură pentru copii, filozofie sau poezie. În plus, avînd în vedere diversitatea formelor de consum pentru acest produs, oamenii care ascultă audiobook-uri o fac pentru a accesa experienţe diferite. Cu toate astea, putem spune că o mare parte a celor care cumpără aceste CD-uri sînt oameni care petrec multe ore *surghiuniţi* în trafic.

„Cărţile nu sînt mai ameninţate de Kindle decît sînt scările de lifturi.“

STEPHEN FRY

Care sînt bestseller-urile editurii?

Cele mai vîndute audiobook-uri din ultimii zece ani sînt, de multe ori, şi cele mai vîndute cărţi, pentru că scriitorii citiţi sînt şi ascultaţi, cu egală plăcere: *De ce iubim femeile* de Mircea Cărtărescu (în lectura regretatului Adrian Pintea), *Despre îngeri* de Andrei Pleşu (în lectura autorului), *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri,* scrisă şi citită de inegalabilul Neagu Djuvara.

Ce noutăţi aveţi?

La Salonul Internaţional de Carte Bookfest recent încheiat, Editura Humanitas Multimedia a venit şi cu o serie de noi cărţi audio, printre care cîteva audiobook-uri unice prin ineditul lor. *Levantul,* epopeea postmodernă a lui Mircea Cărtărescu, citită chiar de Mircea Cărtărescu, este una dintre aceste specialităţi editoriale, menită, credem noi, să rămînă în istoria literaturii române. La fel, deşi dintr-o cu totul altă zonă culturală, tot *o delicatesă* este şi micul catalog de perle româneşti culese de-a lungul anilor de Radu Paraschivescu, *Aforismele tranziţiei,* în lectura lui Andrei Pleşu. Totodată, am reeditat, în lectura autorilor, *Despre limită* de Gabriel Liiceanu şi *Minima moralia* de Andrei Pleşu. Pe lîngă toate acestea, ne putem bucura de lecturile deosebite pe care ni le oferă Răzvan Vasilescu pe audiobook-ul *Colonia penitenciară* de Franz Kafka, Marius Manole pentru *Oscar şi Tanti Roz* de Eric-Emmanuel Schmitt sau Victor Rebengiuc citind *Micul domn Friedemann* de Thomas Mann.

***Adrian Răileanu** este redactor la Editura Humanitas Multimedia. Mai multe la humanitas.ro/humanitas-multimedia.*

a consemnat Marius CHIVU

Maria IORDĂNESCU

Lasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Cîteva clipe de optimism

La sfîrşitul lunii mai a fost lansată cea de-a treia ediţie a Coaliţiei pentru Universităţi Curate, proiect prin care „vor fi evaluate şi monitorizate integritatea şi buna guvernare în universităţile publice, vor fi căutate soluţii la problemele identificate şi vor fi făcute publice neregulile găsite“ (citat din prezentarea evenimentului găsită pe site-ul România curată). Acest proiect face parte dintr-un program mai larg, denumit „Schimbarea mediului universitar prin implicarea studenţilor şi schimbul de bune practici“ şi realizat de Societatea Academică din România (SAR), alături de Alianţa Naţională a Organizaţiilor Studenţeşti din România (ANOSR) şi Federaţia Studenţilor din Elveţia (VSS-UNES-USU).

Ştim, de foarte, foarte mulţi ani, că învăţămîntul românesc este măcinat de corupţie, incompetenţă, lipsă de viziune şi de reformare. Mai toate ştirile şi analizele din presă sau de pe site-urile de profil dau detalii nemiloase despre felul în care se mişcă şcoala din România, detalii care nu lasă nici o fărîmă de speranţă în privinţa viitorului ei. Impresia generală este de resemnare: părinţii, profesorii şi tinerii par a încasa fără nici o urmă de revoltă statisticile demobilizatoare, manualele proaste, programele prăfuite, ştirile senzaţionale despre furt şi plagiat.

În aceste circumstanţe dezolante, eforturile unor oameni foarte bine pregătiţi profesional şi fără nici o altă motivaţie decît aceea declarată clar şi răspicat de a face primul pas spre reformare este sau ar trebui să fie o ştire de primă pagină. Este remarcabilă tenacitatea cu care doamna Alina Mungiu-Pippidi, împreună cu Societatea Academică din România, pe care o conduce, propun soluţii eficiente şi realiste, mobilizează oamenii adecvaţi scopului propus, ia la întrebări oamenii politici răspunzători de educaţia din ţară şi cere transparenţă în privinţa felului în care instituţiile de învăţămînt îşi gestionează timpul, banii, oamenii, programele. Din 2008, Coaliţia pentru Universităţi Curate analizează şi evaluează activitatea didactică din diferite centre universitare. Zeci de şcoli superioare sînt solicitate să facă public felul în care sînt cheltuite bugetele sau modul în care sînt obţinute diplomele de studii, să răspundă acuzaţiilor de plagiat, de nepotisme sau de folosire ilicită a banului public, să explice procedura prin care sînt numiţi cei din conducerea lor.

Cu alte cuvinte, ceea ce îşi propune SAR este primul pas cu adevărat util spre modificarea substanţială a portretului cenuşiu pe care îl are educaţia românească: privim mai întîi cu atenţie la ce avem, ce e de curăţat şi ce e de ajustat, ce trebuie păstrat şi ce e de aruncat. Implicăm în acest efort toate resursele umane oneste, toţi studenţii şi profesorii care îşi doresc ca şcoala să producă generaţii competente. Ne uităm şi în ograda vecinilor noştri occidentali pentru soluţii verificate în ani mulţi de experienţă universitară.

> *E puţin?*
> *Merge greu?*
> *Încă nu se văd rezultate extraordinare?*

E puţin? Merge greu? Încă nu se văd rezultate extraordinare? Sînt întrebări legitime pentru oricine visează ca generaţia lui să prindă momentul magic al reformării învăţămîntului din temelii. Dar ohtăturile de victimă nu ne vor fi de nici un folos. Singurul lucru pe care îl avem de făcut este să ne bucurăm împreună de cîteva clipe de optimism dăruite de astfel de iniţiative. Şi să punem umărul, mai curînd decît să băltim în speranţe deşarte.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Comedii feministe

Am văzut, de curînd, două comedii pe care le-aş putea numi feministe: *Spioana (Spy,* 2015, în regia lui Paul Feig) şi *Tonul perfect (Pitch perfect,* 2012, în regia lui Jason Moore). Amîndouă duc ceea ce aş putea numi „feminismul populist“ dincolo de limitele trasate, cîndva, de alte filme mai vechi ale genului.

Spioana e chiar o comedie bună, cu o Melissa McCarthy spumoasă în rolul principal, care detronează multe prejudecăţi despre eroismul masculin, pe de o parte, şi despre femeile rubiconde şi neîndemînarea lor, pe de alta. Susan Cooper, analista CIA jucată de Melissa McCarthy, după o viaţă de stat într-un subsol plin cu lilieci şi şobolani (la propriu), o viaţă în care era doar vocea invizibilă din urechea adevăratului agent, Bradley Fine (Jude Law), devine o spioană în toată puterea cuvîntului. Nu doar isteaţă, descifrînd corect situaţiile, ci şi capabilă să se lupte şi chiar să iasă victorioasă din înfruntări, să se angajeze în urmăriri spectaculoase şi să seducă bărbaţi.

În mod evident, rotunda Susan reabilitează imaginea femeii aparent neatractive şi prăfuite, exilată în planul doi, al rutinei şi al hîrţogăraiei. Împreună cu foarte înalta ei prietenă Nancy (o altă savuroasă actriţă de comedie, Miranda Hart) formează un „cuplu formidabil“ care se descurcă în orice situaţie (chiar dacă apelează la soluţii extreme, cum ar fi să se arunce peste 50 Cent sau să se agaţe de un elicopter). Ele două sînt învingătoare împotriva femeilor sexy: Karen Walker, colega lor care se dovedeşte a fi agentă dublă (Morena Baccarin), şi răufăcătoarea Rayna Boynaov, care încerca să vîndă o bombă nucleară (Rose Byrne).

Cea din urmă, însă, reabilitează, cumva, specia feminină a frumoaselor prostuţe: e salvată de un soi de inocenţă nativă, care o face să acţioneze impulsiv într-un mod stupid, şi prin lipsa ei de răutate absolută. Ea devine chiar prietenă cu Susan (deşi intră la închisoare în final). În ce priveşte reprezentanţii sexului masculin, toţi cei trei agenţi sînt satirizaţi cu graţie şi indulgenţă (la modul în care erau prezentate, altădată, personajele feminine din filmele mai vechi de acţiune): frumosul şi vanitosul Bradley Fine, mitomanul şi prostovanul, dar şi băiatul de treabă Rick Fod (Jason Statham) şi cuceritorul de meserie Sergio de Luca (Bobby Canavale).

În *Tonul perfect,* personajele masculine sînt la fel de ilare, pe cînd cele feminine se conturează mai pline de personalitate. Personajul principal e unul colectiv: un cor de fete care cîntă *a capella,* una mai diferită decît alta. De fapt, foarte politic corect alese: una mică şi subţire (Beca – Anna Kendrick), alta supraponderală (Fat Amy – Rebel Wilson), alta latino, alta asiatică, una lesbiană, una tipul de lider, una blondă şi frumoasă, o alta creativă etc. Împreună – doar pe mai multe tonuri –, bune să întrupeze „eternul feminin“...

The Barden Bellas (căci ăsta e numele corului) îşi propune să promoveze valorile să zicem reale feminine, într-o lume în care rolul femeii e în continuă schimbare: vocea frumoasă, dar nu oricum, ci asociată cu creativitatea, diversitatea, loialitatea, morala şi independenţa, desigur, cu limite. Relaţiile cu bărbaţii ale membrelor corului se aseamănă cu cele ale spioanei din filmul cu acelaşi titlu: cînd Fat Amy are o idilă cu un membru al altui cor de *a capella,* desigur masculin (Bumper – Adam DeVine), ea e cea care refuză, iniţial, un ataşament mai serios, pe motiv că vrea să-şi păstreze independenţa. Iar el e cel care îi declară, explicit, că s-a îndrăgostit de ea. De altfel, mai toate bancurile fizice din comediile cu bărbaţi – şi aici mă refer la chestiuni fiziologice dizgraţioase – sînt transpuse în cheie feminină.

Cele două comedii, prima fiind de departe mult mai suculentă decît cea de-a doua, fac parte dintr-o altă fază a comediilor feminine şi feministe. Mai dezinhibată, cu rolurile specifice genurilor mult mai estompate şi amestecate. Mai aproape de cel puţin unul dintre straturile de mentalitate şi comportament ale timpurilor noastre.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

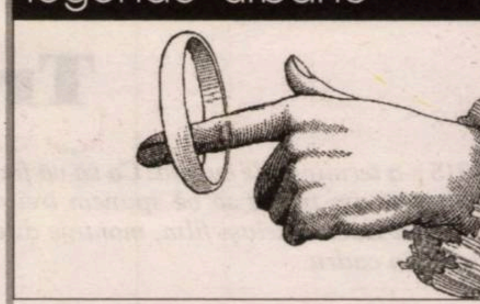

Poveste cu rude

Maică-ta e rasistă, mătuşa, bunică-ta la fel. De unchiu-tu nu mai zic. Sînt aşa pentru că aşa au apucat, e un dat şi nici măcar nu realizează că vorbesc de ţigani care fac şi dreg fiindcă aşa sînt ţiganii de felul lor sau de negrotei care nu ştiu exact ce răutăţi mai fac şi ei, dar sînt în esenţă dubioşi, de arăbeţi puşi la grămadă cu turcaleţii, şi tot aşa. De jidani nu mai vorbesc. Nici măcar n-o fac cu răutate. Judecăţile astea sînt crescute în ei şi sînt moştenite de generaţii. Poate abia acu' încep să se mai mire un pic cînd văd o reacţie contra judecăţilor discriminatorii de tot soiul: „Haide, dragă, dar ce s-au aprins aşa? Şi ce e, dragă, aşa nemaipomenit cu gay-ii ăştia? De ce trebuie să iasă musai pe stradă?“ Păi, apucă-te şi explică de poţi şi vrei. Greu-uşor, e datoria ta, că pretinzi că eşti un personaj care trăieşte în lumea asta.

Nu uita că deunăzi, de pildă, erai pe terasa unei crîşme cu fiţe pentru că se marchetează a fi fără fiţe şi povesteai unor amici cum ai mîncat tu mîncare senegaleză simplă, rustică (de parcă aveai habar cum e aia sofisticată) într-un cartier sărac din Madrid. Erai culmea sofisticărelii fără de fiţe, omule. Ajunsesei tu în cartierul Lavapies, rezonasei cu populaţia săracă şi imigrantă şi parţial distrusă de droguri de acolo, avusesei marele curaj de a mînca într-o crîşmă de-a lor şi povesteai chestia asta la Bucureşti într-o crîşmă din centru. Destul de caraghios, nu?

Revenind, omule. Cum naiba îi explici bunicii că uniunile de acelaşi sex ar trebui recunoscute – uman şi economic, e normal să fie aşa – că multe state au făcut-o deja, că nu e un subiect de discuţie tabu? Ce îi spui mătuşă-tii, care povesteşte încă uşor terifiată cum s-a dus să te scoată din curtea vecinilor ţigani, unde fugisei să mănînci cu ei şi cu căţeii la masă mămăliga lor cu lapte? (De mic erai extraordinar, omule, proletar înnăscut, simţitorule!)

Nu ştiu cum şi ce ai putea să le spui, pentru că, de acum, multe nu se mai pot schimba în cazul lor. Copiii tăi or să fie crescuţi aşa cum simţi şi aşa cum ai evoluat tu; tot e bine. Pînă atunci, o să stai la întîlnirile cu familionul şi o să-i înţelegi şi pe ei, doar sînt ai tăi. O să te enerveze unchiul ăla gras care te tot îmbie cu un matrafox puturos „de casă“, şi strămătuşă-ta antichizată într-o eternă rochie de ani '60 şi cu o coafură aşijderea, care te tot toacă la cap că „cînd o să faceţi şi voi copii“, verişoara bisericoasă pe care ai oripilat-o că ai spălat în ziua de Rusalii sau mătuşa care crede sincer că toţi ăia cu mulţi copii îşi beau alocaţiile de sting, că doar ştie ea pe cineva. Aia e. E familionul tău şi, chit că le zici, chit că nu, tot se vor uita la tine un pic pe-o latură şi te vor clasa la ciudaţi, fără să se zdruncine o secundă din credinţele lor. Dacă cu ei nu, cu tine începe schimbarea şi toleranţa, indiferent ce.

În metrou, o femeie de vreo 50 însoţeşte un bărbat de aproape 80. Fiica împreună cu tatăl. Omul abia a fost externat dintr-un spital (chiar vorbesc despre asta), dar arată bine. Foarte slab, cu încheieturile mîinilor zbîrcite, subţiri ca ale unei adolescente, dar e bine. Vorbesc de una, de alta, de ce mai e pe acasă, se vede că el abia aşteaptă să ajungă la ale lui, întreabă de o uşă de la garaj, de nişte petunii, de ale lor. Are o cămaşă spălată şi răspălată, cu mîneci scurte, peste care a tras o vestă bleumarin cu un şir de flori stilizate care coboară de pe piept spre mijloc. Pe cap are o pălăriuţă de soare din etamină. Alături, cineva citeşte pe telefon o ştire cu un personaj de *reality show* – Bruce Jenner care s-a transformat în femeie –, Caitlyn Jenner îl cheamă acum. Bruce ăsta, bătrîior şi el, a trecut printr-o operaţie grea de remodelare ca să arate ca o doamnă. Explică-i asta bătrînului în vestă şi cere-i să înţeleagă. Între timp, fii-sa îi spune că o să facă mămăligă pe care s-o mănînce cu brînză şi smîntînă diseară. Taică-su e fericit. Se uită adînc în ochii ei: „Dar un păhărel dai?“ Privirea pe care i-a aruncat-o înapoi fie-sa era dragoste pură.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Trei poveşti de TIFF

TIFF 2015 s-a terminat de curînd. Ca să vă faceţi o idee despre cum ne-a fost la Cluj, ne-am reunit să vă spunem trei poveşti de festival. Invitat special: Cristi Luca. Acelaşi film, montaje diferite. Oboseala n-a intrat, din fericire, în cadru.

© C. Nemeș

■ Cristi LUCA

Aproape în fiecare moment al festivalului ai de luat o decizie. Într-o mînă ai telefonul, în alta un pahar sau o linguriţă, iar în faţa ta o listă de filme ale căror titluri nu-ţi sună întotdeauna cunoscut, oricît de mare cinefil ai fi. Despre unele ai auzit din recomandările prietenilor sau ale presei, pe altele vrei să le revezi pe ecran mare în copii restaurate, pe unele le amîni pentru zilele în care nu eşti presat de nimic, iar pe altele le alegi din instinct. Eşti la o masă de joc şi tragi cărţile. Cîştigătoarele ajung de multe ori să aibă o latură subiectivă puternică şi te agăţi de ele din orgoliu. La fel şi pentru celelalte. Nu mai lungesc introducerea, v-aţi prins, contextul e important. Cîteva titluri din prima categorie:

Incendiul (regia Juan Schnitman), filmul care a luat marele premiu, e genul de dramă minimalistă în care tensiunea e fin construită, pînă într-un punct în care eşti subjugat complet. Un cuplu aparent fericit ajunge să se autodistrugă emoţional fix în momentul în care trebuie să facă pasul decisiv în cumpărarea unui apartament. Excelent jucat şi emoţionant.

Proba de microfon, din cadrul retrospectivei dedicate lui Mircea Daneliuc, rămîne după 35 de ani la fel de necruţător cu interogarea realităţii şi a modului chestionabil în care o percepem. Alături de *Croaziera,* o capodoperă.

Inimă sfărîmată, regia Khavn de la Cruz, din secţiunea „Fără cuvinte“, e un mix de film *noir* cu musical în care kitsch-ul e asumat şi irezistibil. Clişeul cu băiatul rău (în cazul de faţă un criminal) care se îndrăgosteşte iremediabil de o prostituată frumoasă e exploatat stilistic (cameraman Christopher Doyle, omul din spatele filmelor lui Wong Kar-Wai) atît de fermecător, încît nu-ţi mai pasă de naraţiune, ci doar de buna dispoziţie.

Vestul liniştit (John Maclean), unul din favoritele criticilor americani de anul acesta, e un western dat cu încetinitorul, în care protagoniştii sînt preocupaţi mai mult de schimburi de replici tari şi culte (e menţionat şi Charles Darwin) decît de supravieţuire. Seamănă mult cu *Dead Man* al lui Jarmusch, dar în cazul de faţă nu e un defect.

Lumea e a mea, în regia lui Nicolae Constantin Tănase, are acea energie molipsitoare pe care ar trebui să o aibă orice debutant sigur de talentul său. În ciuda unui simbolism pe alocuri excesiv după gusturile mele, naturaleţea actorilor şi regia bine stăpînită sînt marile plusuri ale filmului. Probabil cel mai bun film cu tineri şi despre tineri din cinema-ul românesc recent.

Dintre puţinele scurtmetraje româneşti văzute anul acesta la TIFF, mi-au plăcut *Scor alb* (Marius Olteanu), pentru subtilitate, şi *Ramona* (Andrei Creţulescu), pentru stilistică.

În final, cred că, odată ce ajungi la TIFF, ai cîştigat deja partida. Relaxaţi-vă şi gustaţi filmele pe care le vreţi.

■ Ana Maria SANDU

Cu această a 14-a ediţie am adunat în istoria personală 13 ani de TIFF. Unele lucruri se schimbă, altele rămîn, din fericire, la fel. Şi unul dintre ele e starea de Cluj, de festival.

„Dragilor, să avem grijă unii de alţii!“, l-am auzit spunînd pe actorul Levente Molnár la un moment dat. Şi mi s-a părut o urare extrem de potrivită la care m-am gîndit, în zori, cînd mă întorceam de la petrecerea HBO, după o noapte în care soarele ne-a găsit încă la dans.

Preferatul de anul ăsta: *Melbourne,* filmul iranian din competiţie. Regizorul Nima Javidi construieşte un excelent thriller „de apartament“. O oră şi jumătate de suspans, în care cei doi protagonişti trec prin toate stările posibile. E vorba despre un cuplu care e pe punctul să-şi schimbe viaţa. Amir şi Sara mai au cîteva ore pînă la plecare. Îşi fac bagajele să plece din Teheran în Australia. Totul e bine stabilit şi merge conform planului, pînă cînd bomba le explodează în faţă. Femeia găzduieşte copilul foarte mic al unor vecini pentru că bona are puţină treabă şi o roagă să aibă grijă de fetiţă cît ea lipseşte. Doar că somnul profund şi liniştit al micuţei e altceva decît pare.

Ce fac oamenii ăştia, aflaţi pe picior de plecare, cînd descoperă că au în dormitor un bebeluş mort? Frica îi paralizează şi le ia minţile. Reacţionează prost şi se încurcă în propriile scenarii şi minciuni. Iar pe spectator îl ţin cu sufletul la gură.

Cuşca de sticlă, din 1986, al regizorului spaniol Agustí Villaronga, rămîne „copilul teribil“ al ediţiei. Un nume necunoscut publicului românesc, pe care directorul artistic al TIFF-ului, Mihai Chirilov, l-a invitat (cu încă două titluri din filmografia sa, *Pîine neagră* şi *Marea*, în secţiunea „3x3“. Villaronga a fost prezent la Cluj şi a povestit istoria acestui debut care a şocat la vremea apariţiei şi o face şi acum, după aproape 30 de ani. Imaginaţi-vă că intraţi în mintea unui sadic pedofil. Că asistaţi pe viu la un transfer de personalitate între călău şi victima sa. Plăcerea supremă a celor două personaje, doctorul nazist cu un fetiş pentru agonia băieţilor pe care îi torturează, şi martorul abuzat, un băieţel frumos şi naiv pe vremea cînd l-a cunoscut, rămîne moartea. În forma ei cît mai pură şi mai caligrafică. Nici o ofrandă nu e prea mare şi prea greu de adus la căpătîiul acestui artist al violenţei dezaxate, care este acest Klaus, bărbat căsătorit, tată al unei fetiţe şi imobilizat de mai mulţi ani într-un cilindru de sticlă cu ajutorul căruia respiră. Ucenicul diavolului e zelos şi inventiv. Vrea să-şi impresioneze maestrul, să-i desăvîrşească opera. Regizorul Agustí Villaronga întinde tot felul de plase, aşa cum va face şi personajul său în film.

La Cluj, filmele româneşti, scurte sau lungi, sînt vedete adevărate. Şi cred că, într-o lume ideală, publicul lor ar arăta exact aşa: numeros, cît să umple Piaţa Unirii, curios şi exigent.

■ Luiza VASILIU

La TIFF 2015 am văzut nouă filme în patru zile, adică jumătate din cît vedeam în tot atîtea zile acum zece ani, la primul meu TIFF. Calculul e simplu: au trecut zece ani, eu am îmbătrînit, TIFF-ul e neschimbat. Am început cu o îngheţată de tarhon şi un documentar maghiar şi am terminat cu o cratiţă de midii şi un thriller spaniolesc. *Valurile iubirii* (r. Ágnes Sós, 2013) plonjează într-o comunitate de etnie maghiară dintr-un sat transilvănean şi îi provoacă pe bătrînii de-acolo la poveşti despre pierderea virginităţii, ruşinea descoperirii propriului corp, datoria conjugală („ca un cuţit înfipt în spate“), masturbare (antologică discuţia despre beneficiile slăninuţei), flirt şi dorinţă după 70 de ani. Finalul, cu trei babete vesele rostogolindu-se din vîrful unui deal, o să-l transform într-un gif şi o să-l proiectez pe peretele de-acasă, ca un *reminder* că bătrîneţea nu trebuie neapărat să fie îngrozitoare. *Fata magică* (r. Carlos Vermut, 2014), e un Almodóvar plus Amenábar despre povara vinei, cu cîteva derapaje simbolice destul de enervante, dar suficient de *dark & twisted* încît să merite două ore în sala de cinema din Mănăştur.

Bucuria festivalului a fost, pentru mine, proiecţia *Probei de microfon* a lui Daneliuc şi discuţia de după cu regizorul. *Proba de microfon* e o bijuterie de ciné-vérité combinat cu jocul excelent al actorilor („Filmam pe stradă, printre trecători, şi dacă oamenii întorceau capul după actori, însemna că ceva nu era bine, că nu erau destul de naturali“, a povestit Daneliuc). Torei Vasilescu ar trebui să i se acorde un premiu special – Cea mai *Nouvelle Vague* prezenţă feminină din cinematografia românească. S-o vedeţi şi în *Croaziera*, o să-mi daţi dreptate.

La TIFF m-a enervat cumplit *Chuck Norris vs Communism* (r. Ilinca Călugăreanu, 2015), o docudramă de carton cu reconstituiri penibile şi ipoteza dubioasă că filmele văzute pe casete video au dus la Revoluţia din ’89, iar Irina Margareta Nistor e o mare eroină anticomunistă. E ca şi cum ai spune că madlena lui Proust a dus la Mai ’68 sau că nostalgia poate răsturna, *post-factum,* imperii. Din fericire, am văzut destule filme bune încît să nu-mi mai pese de alea proaste: delicat-pastelatul *Sangaile* (r. Alanté Kavaïté, 2015, Premiul pentru regie la Sundance 2015, categoria „World Cinema“), westernul existenţialist şi şmecher *Slow West* (r. John Maclean, 2015, Premiul Juriului la Sundance 2015, tot categoria „World Cinema“, cu Michael Fassbender în rolul călăreţului singuratic), înduioşătorul *Muntele virgin* (r. Dagur Kári, 2015), *Despre oameni şi oi* (r. Grímur Hákonarson, 2015), premiatul la „Un Certain Regard“ de la Cannes-ul de anul ăsta. Am recomandat tuturor *Toto şi surorile lui* al lui Alexander Nanau şi *The Forbidden Room* al lui Guy Maddin şi Evan Johnson, pe care le văzusem înainte de TIFF. Am regretat că am pierdut *Cuşca de sticlă* (r. Agustí Villaronga, 1986), am auzit că a fost pumnul-în-stomac al ediţiei. Nu-i nimic, mă întorc şi la anul, îngheţata de tarhon e formidabilă.

Pagină realizată de
Ana Maria SANDU şi Luiza VASILIU

PUBLICITATE

EUROPEAN QUALIFIERS
Grupa F
13 iunie
ora 21:45
Irlanda de Nord
România
ÎN DIRECT
TVR1
TVR HD
online
TVR+
fanTVR1

Orice utilizator se poate transforma în curator de artă

– interviu cu Amit SOOD, directorul Google Institute –

Acum cîțiva ani lucra ca programator pentru un proiect Android și făcea naveta între diverse orașe americane și europene. Uneori, profita de ocazie și vizita muzee și colecții de artă. La un moment dat și-a dat seama că nu toată lumea are acces, în egală măsură, la artă, că Occidentul e mai degrabă o excepție fericită. Ce trebuie făcut pentru ca arta să devină accesibilă? – s-a gîndit atunci ***Amit Sood.*** *Așa a conceput, mai întîi singur, apoi într-o echipă mică, o platformă care să cuprindă cele mai importante colecții. Și-a dat repede seama că nu are nici un rost să publice doar imagini ale operelor de artă. Voia mai mult. Mult mai mult. Așa au apărut GoogleArt și Google Cultural Institute.*

De ce s-ar implica o companie precum Google în cartografierea muzeelor și digitalizarea colecțiilor de artă?

Misiunea Google a fost, încă din prima zi, organizarea și accesibilizarea informației. E o misiune largă, ea poate fi aplicată pe multe verticale. Dacă privești cultura ca pe un sistem global, vei constata că lucrurile nu prea sînt organizate. De asemenea, lucrurile nu sînt foarte accesibile decît dacă ești prezent, fizic, acolo. Intenția Google e să lucreze cu sectorul cultural și să pună laolaltă toate informațiile din acest domeniu într-un format prietenos pentru utilizatori. Și să facă aceste informații accesibile unui public global. Asta e principala motivație – tot restul sînt efecte secundare.

O să vă întrebați probabil cum poate fi capitalizat acest demers. Ei bine, Google Institute e o componentă non-profit. Nu e un proiect comercial. Scopul nostru nu e să monetizăm în vreun fel această muncă. Ne-am propus doar să facem informația culturală mai accesibilă.

Care au fost primele muzee incluse în proiect?

În 2011 am lansat primele muzee din nouă țări: MoMa și Frick Collection din New York, Galeria Uffizi din Florența, Kampa Museum din Praga, Rijksmuseum și Van Gogh Museum din Amsterdam etc. N-a fost o alegere deliberată. Motivul pentru care am lansat proiectul Google Institute cu aceste muzee e că doar pentru acelea am găsit ușor contactul pe Internet și, apoi, oamenii cu care am luat legătura au acceptat să ne întîlnim. N-a fost ușor, pentru că nici noi nu știam exact ce voiam să facem. Eu însumi lucram doar *part-time* pentru acest proiect. Apoi, încetul cu încetul, cînd mă vedeam cu cîte un muzeograf, mă îndruma repede spre alți oameni din domeniu.

În ce măsură sînt dispuși directorii muzeelor să colaboreze cu Google Institute, să-și digitalizeze colecțiile?

Mai ales la început a existat o senzație de neîncredere. Responsabilii din muzee nu înțelegeau care era miza pentru Google, de ce vrem să digitalizăm obiectele lor de artă. Să construiești relații de încredere îți ia foarte mult timp. Și am avut de-a face cu tot felul de parteneri de dialog: cu directori de muzee, cu responsabili din ministere etc. A doua problemă e legată de resursele pe care le au la dispoziție muzeele. În mod tradițional, muzeele sînt structurate pentru consumul fizic de cultură. Unele pur și simplu nu au angajați care să se ocupe de digitalizare sau au, dar foarte puțini. Muzeele trebuie ajutate să înțeleagă de ce e atît de important să se adapteze la noile medii.

Ce înseamnă pentru un muzeu mic să-și digitalizeze colecția și parcursul?

Noi nu taxăm în nici un fel muzeele pentru aceste lucrări, totul e gratuit. Investiția principală pentru muzeu e angajarea unei persoane care să asigure comunicarea cu noi și să organizeze lucrările. Apoi, totul depinde de ce vrea să facă muzeul. Dacă vrea să creeze mai multe colecții de artă online atunci e nevoie de mulți oameni, de curatori și specialiști digitali. Dacă însă vor doar să le creăm parcursul interior cu Street View și să pună pe site cîteva fotografii ale operelor de artă, totul se întîmplă repede, în vreo două săptămîni.

„Muzeele trebuie ajutate să înțeleagă de ce e atît de important să se adapteze la noile medii.“

Cum realizați imaginile de înaltă rezoluție ale operelor de artă?

Nu e un mare secret. E vorba de cum te folosești cel mai bine de tehnologie, de *hardware* și de *software*. Cu o cameră profesională, care astăzi e un obiect răspîndit, accesibil, oricine poate face o fotografie de înaltă rezoluție. Problema e că poate să dureze și o oră pentru ca o asemenea imagine să se afișeze pe un site. Noi am lucrat la *hardware*, am construit o cameră video specială care ne permite să capturăm imaginea cu aceste tablouri. Apoi am cumpărat un *viewer* care afișează instantaneu imaginea de mare rezoluție pe site la orice tip de conexiune. Așa se face că avem tablourile în format foarte mare, la rezoluții foarte bune. Utilizatorii pot observa imaginile îndeaproape, pot urmări cele mai mici detalii. Uneori, e chiar mai bine decît la muzeu – unde nu ai voie nici să te apropii prea mult de unele exponate, ba chiar, uneori, nu ai nici timp, ești mereu împins de alți vizitatori să mergi mai departe.

Cum ajungeți la muzeele mici, la cele care nu au angajați specializați în noile tehnologii?

E multă muncă cu presa. Dar orice articol contează. Sînt tot mai multe muzee care au auzit de noi și ne contactează prin site. În fine, sînt recomandări: un muzeograf ne recomandă să luăm legătura cu alt muzeograf. Așa ne extindem rețeaua. În orice caz, ne îndemnăm prietenii să povestească și altora ce înseamnă digitalizarea și ce au cîștigat de pe urma colaborării cu Google.

Care e argumentul? Cum convingeți un director de muzeu să-și digitalizeze colecțiile?

Nu încep propunîndu-le să vină la Google. Ci explicîndu-le de ce e important să-și facă măcar un site. Apoi îi întreb ce vor. Vreți să ajungeți la un număr mai mare de oameni? Atunci, e clar, prin Google Cultural Institute ajungi la o audiență mai mare. Pe alții nu îi interesează publicul, vor doar să-și construiască o aplicație mobilă. Sau să-și organizeze colecția.

Nu se tem directorii că muzeele lor vor pierde vizitatori dacă apar în mediul online?

Noi nu facem concurență muzeelor. Nu ne propunem să înlocuim vizita la muzeu cu vizionarea unor galerii virtuale. Noi propunem un cu totul alt tip de experiență pentru cei care vor să vadă arte. Numărul de vizitatori ai muzeelor nu are de ce să scadă. În plus, platforma online e și un mijloc de promovare. Odată ce un muzeu este prezent pe platforma Google Cultural Institute crește și traficul pe site-ul instituției respective. Există și un beneficiu calitativ, o creștere în materie de *brand awareness*.

Altminteri, există și o influență directă, un efect deloc neglijabil. De pildă, cineva care găsește întîmplător o galerie virtuală interesantă ar putea fi interesat să vadă și muzeul real cînd va ajunge în orașul respectiv. În plus, e o șansă pentru muzee mici aflate în locuri mai izolate să fie văzute de un public global. De pildă, nu știu cîtă lume, inclusiv din România, știe de Mocănița de la Vișeu. Nu e un muzeu propriu-zis sau, în fine, e un alt mod de a organiza un muzeu. Eu am aflat de Mocăniță prin această platformă Google. Poate o să vin să văd și *the real thing*, la un moment dat…

În ce măsură poate fi folosită platforma în educație?

Nu ne-am propus explicit asta și nici nu avem experiență în domeniu. Nu știu ce e de făcut. Dar sînt sigur că profesorii vor găsi cum să se folosească de aceste resurse la cursuri. Noi oferim o experiență interactivă. Orice utilizator se poate transforma în curator de artă. Își poate crea colecții după criteriile proprii. Utilizatorii pot alătura opere de artă care n-au stat niciodată împreună. E fantastic să descoperi aceste colecții și, mai ales, să le creezi.

a consemnat Matei MARTIN

Google
CULTUR
INSTITU

© M. Martin

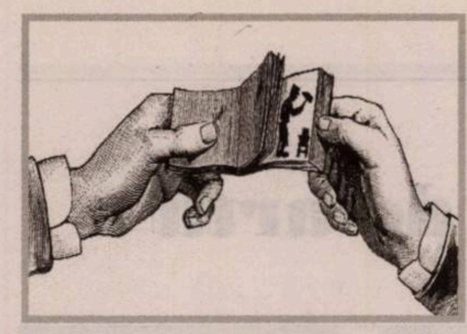

Marius CHIVU

feedbook

Cărți nevîndute, creatori absenți

„Punctul cel mai vulnerabil al pieței de carte din România: librăriile, care sînt canalele de distribuire a cărții. Dacă înainte de criză existau peste 500 de librării, acum sîntem la jumătate, iar cînd spun că avem 250 de librării sînt optimistă și privesc partea plină a paharului, pentru că, de fapt, dacă am lua fiecare librărie în parte, vom vedea că din aceste 250 nu sînt mai mult de 100 cu adevărat librării. Cele mai multe sînt papetării care au cîteva cărți înghesuite într-un colț. Sînt orașe mari în România, cu peste 50.000 de locuitori, care fie nu au nici măcar o librărie – cazul orașului Călărași –, fie au un mixt chinuit de papetărie-birotică-librărie… Vînzarea online înseamnă doar 8-9%, iar acesta este un procent mult influențat de o politică deseori abuzivă de reduceri practicată de magazinele online, politică din păcate perfect posibilă într-o țară în care nu există, ca-n Franța, de exemplu, o lege Lang, legea prețului unic. Dar ar fi ridicol să mă plîng că ne lipsește o lege Lang cîtă vreme nouă ne lipsește o lege a cărții pur și simplu…“ Cam asta spunea Lidia Bodea, directorul general al Editurii Humanitas, într-un interviu de săptămîna trecută, acordat Sabinei Fati pentru *România liberă*.

Concluziile interviului erau că școala nu încurajează cititul, în timp ce Guvernul descurajează editurile. O formulare și mai exactă ar fi fost că școala nu-i învață pe copii la ce folosesc cărțile și la ce e bun cititul și *după* terminarea studiilor, asta în timp ce Guvernul nu sprijină actanții de pe piața de carte prin legi adecvate și folositoare, nu aberația cu timbrul literar. Referitor la acest subiect, mai spunea Lidia Bodea: „Dinspre AER (Asociația Editorior din România) avem pe rol campania care vizează timbrul literar. În acest moment așteptăm decizia Avocatului Poporului și avem perfect întemeiata speranță ca această anacronică și ne-europeană lege a timbrului literar să fie declarată neconstituțională, cum, în fond, și este.“ Fără a intra din nou în detaliile tehnice și în descrierea consecințelor nefaste pentru consumul cultural pe care o astfel de lege le-ar avea, aș cita, ca o concluzie, cifrele de afaceri ale unor piețe de carte pe care Lidia Bodea le oferea, în speranța că sînt exacte și au relevanța pe care, în general, o atribuim statisticilor: „[cifra de afaceri anuală înregistrată de piața românească de carte este] spre 60 de milioane de euro, fără să includem aici manualele și edițiile de chioșc, cărțile care se vînd la pachet cu ziarele ori revistele. Ar fi, cred, viu grăitoare aici cîteva comparații: o țară aflată foarte sus, cum e Germania, cu 9 miliarde de euro cifră de afaceri anual, și alte două țări, mai aproape de noi, Polonia, cu peste 1 miliard, și Ungaria, cu peste 2 miliarde.“

Sînt orașe mari în România
care nu nici măcar o librărie.

Interviul cu Lidia Bodea apărea la cîteva zile după ce eseul Ursulei K. Le Guin intitulat *„Up the Amazon with the BS Machine, or Why I keep Asking You Not to Buy Books from Amazon“* și publicat pe blogul bookviewcafe.com se viraliza pe Internet. Scriitoarea americană îndemna la boicotarea „mașinăriei de bestseller“ a Amazonului cu aceste argumente: „Dacă vă place să cumpărați orice fel de bunuri și produse de pe Amazon, sînt în regulă cu asta. Dacă credeți că Amazon este un loc grozav să-ți publici singur cartea, aș putea avea de spus cîteva lucruri, dar sînt în regulă și cu asta, nu e treaba mea oricum. Problema mea cu Amazon este legată de felul în care acesta marketează cărțile și felul în care folosește succesul marketingului pentru a controla nu doar vînzarea de carte, dar și publicarea cărților, adică ceea ce scriem și ceea ce citim… Modelul impus de Amazon înseamnă: vandabilitate ridicată, marketing la greu, prețuri super-competitive, apoi reducerea și scoaterea din circuit. Marile edituri funcționează acum și sînt controlate de presiunea distructivă a strategiilor de marketing ale Amazon, deopotrivă în felul prin care publică cărți și prin felul în care decid ce și cît anume să mențină în print. Această presiune le interzice să valorifice calitatea cărților în aceeași măsură cu vandabilitatea lor sau să facă planuri editoriale cu vînzări pe termen lung… Ca editor și vînzător, Amazon nu vrea competitori, nu-și asumă responsabilități și nu riscă nimic. Modelul lor ideal de carte este comod, un produs comercial scris conform specificațiilor pieței care va ajunge pe lista de bestseller-uri înainte de a dispărea complet. Vinde repede, vinde ieftin, scapă de carte, vinde-o pe următoarea! Nici o carte nu are valoare în sine altfel decît în termenii profitului. Amazon exploatează ciclul satisfacție instantanee / nesfîrșită insatisfacție. Fiecare carte cumpărată de pe Amazon este un vot pentru o cultură fără conținut.“

Nenumăratele comentarii stîrnite de pătimașul eseu al Ursulei K. Le Guin combăteau, aproape la unison, perspectiva scriitoarei, subliniind, în principal, faptul că tot ce se poate spune rău despre Amazon descrie cu exactitate și politica marilor edituri („mai puțin prețurile super-competitive“). Afirma un comentator: „Aparent, scriitoarea nu e conștientă de numărul mare de scriitori, inclusiv dintre cei publicați după modelul tradițional, care-și vînd opera în totalitatea ei pe Amazon. Aparent, scriitoarea ignoră (sau a uitat) faptul că acest sindrom al bestseller-ului a apărut înainte de Amazon, iar acest *modus operandi* nu le aparține doar lor. La fel procedau și librăriile fizice, și marile edituri. Cînd lanțurile de librării Walden Books și Barnes & Noble au scos de pe piață micile librării independente și cînd au decis că blockbuster-ele sînt principiul afacerii, nimeni nu s-a plîns… Oricum, cărțile în format digital nu sînt reduse și scoase din circuit. Reducerea și scoaterea din circuit este și metoda marilor edituri și a marilor lanțuri de librării.“ Pentru a aduce problema acasă, înlocuiți Amazon cu Elefant și vorbele Ursulei K. Le Guin ar putea fi rostite de orice scriitor, editor sau librar de la noi.

În fine, în timp ce aceste două texte circulau pe Internet stîrnind sau întreținînd o discuție aparent fără sfîrșit despre problemele reale ale pieței de carte, site-ul AgențiadeCarte.ro iniția un nou sondaj despre cei mai influenți creatori din cultura română. Propunerile de nominalizări sînt ordonate pe mai multe secțiuni: cei mai influenți editori, critici literari, jurnaliști culturali, manageri culturali și manageri de artă. Nominalizările „au fost făcute de cititorii și redacția AgențiadeCarte.ro“ și, în lipsa oricăror criterii clar definite, sînt de-a valma. Cum se manifestă și cum poate fi definită influența în funcție de fiecare categorie în parte? Care sînt indicatorii de performanță și relevanță? Căci există acolo editori lipsiți de orice viziune și/sau gust literar, ori care nu mai au de mult nici o „influență“ pe piața de carte, totul funcționînd în virtutea inerției, fără schimbări majore de perspectivă sau – după formula Ursulei K. Le Guin, referindu-se la Amazon – editori care „nu-și asumă responsabilități și nu riscă nimic“. Să nominalizezi printre cei mai influenți editori pe unii ale căror edituri n-au nici măcar site-uri aduse la zi sau funcționale, ori care nu-și plătesc colaboratorii – nu e doar ridicol, dar e și nociv pentru că întrețin un prestigiu fals pentru niște neprofesioniști! Lucrurile stau și mai rău la celelalte categorii. Spre exemplu, mulți dintre criticii literari nominalizați nu sînt, de fapt, critici sau sînt perfect mediocri, sau nu mai fac propriu-zis critică literară de ani buni (doar conduc niște reviste sau instituții fără relevanță culturală majoră), nici nu mai citesc literatura momentului, ori semnează cronici literare în publicații cu tiraje de cîteva sute de exemplare. Aceleași lucruri pot fi spuse despre jurnaliștii culturali care nu practică jurnalismul (nici nu mai au unde), sînt doar scriitori la pensie sau distribuitori și măsluitori de premii literare și burse (post)doctorale. Printre nominalizările managerilor culturali se numără și mulți incompetenți, a căror calitate este doar aceea că au fost numiți, unii politic, în fruntea unor instituții culturale cu programe lipsite de anvergură, anacronice, fără legătură cu prezentul artei, ca să nu mai vorbim de viitorul ei. Liste cu oameni care nu se remarcă prin discursuri critice sau manageriale esențiale, mai degrabă creatori absenți dintr-o cultură căreia îi lipsește taman influența.

În fine, nu doar că nu există criterii clar definite pentru nominalizați, altele decît aproximările și simpatiile personale, dar ce-i califică pe votanți (practic *oricine* are o conexiune de Internet) să aleagă un nume sau altul? Topul Agenției de Carte este doar un joc virtual pentru a ne exercita, în lipsa influenței reale, prezumția de importanță și a ne iluziona că existăm într-o cultură unde se întîmplă lucruri serioase. Cei mai influenți creatori din cultura română? Mai interesant și mai util ar fi fost un sondaj al creatorilor de trafic de influență în cultura română. Măcar dădeam lucrurile pe față.

■ ■ ■

CARTEA ȘI DISCUL LA DOMICILIU
LE OBȚINEȚI ADRESÎNDU-VĂ LIBRĂRIEI CENTRALE A COOPERAȚIEI DE CONSUM București Str. Serg. Nuțu Ion 8—12

PUBLICITATE

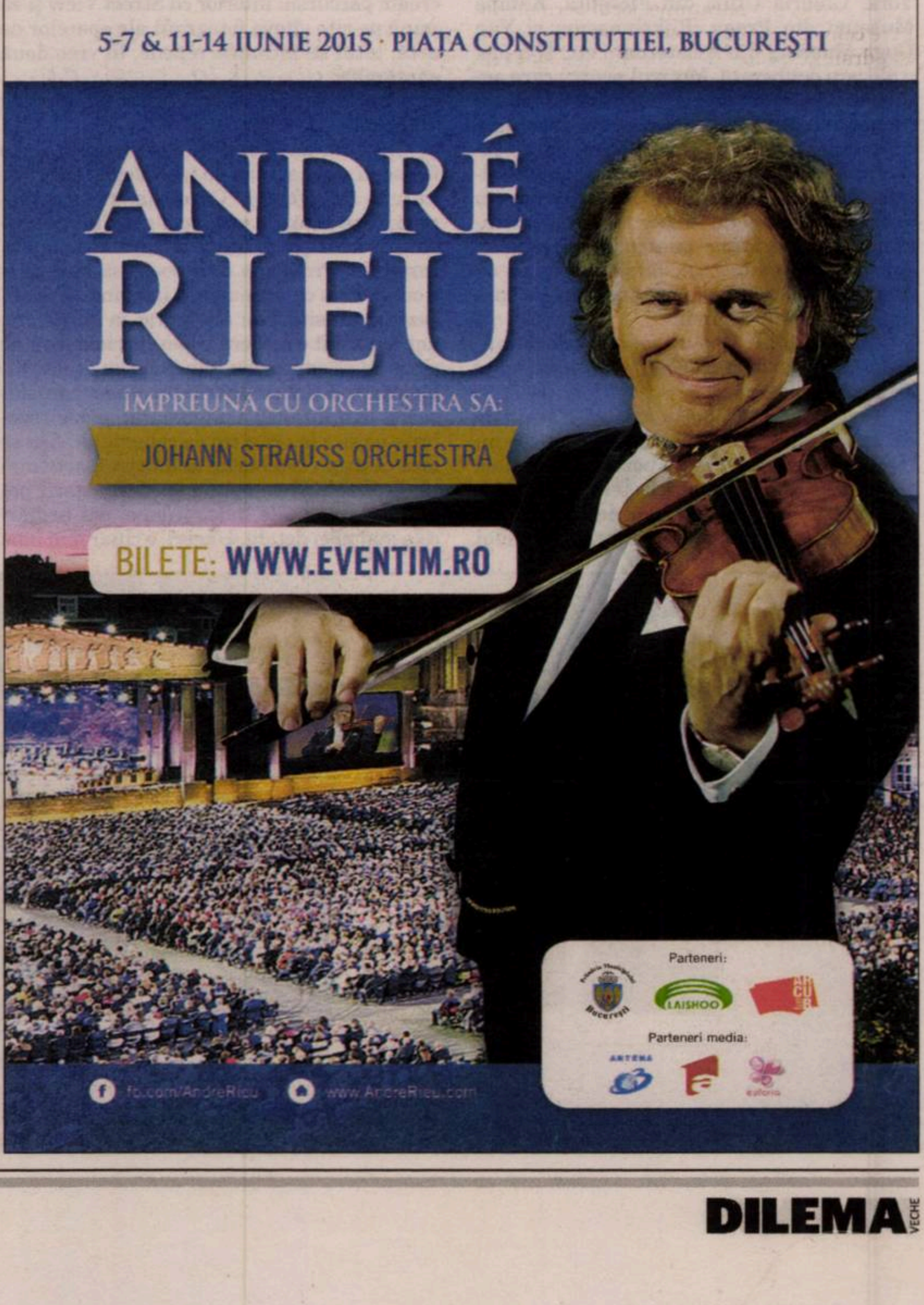
5-7 & 11-14 IUNIE 2015 · PIAȚA CONSTITUȚIEI, BUCUREȘTI
ANDRÉ RIEU
ÎMPREUNĂ CU ORCHESTRA SA:
JOHANN STRAUSS ORCHESTRA
BILETE: WWW.EVENTIM.RO
Parteneri:
Parteneri media:
fb.com/AndreRieu
www.AndreRieu.com

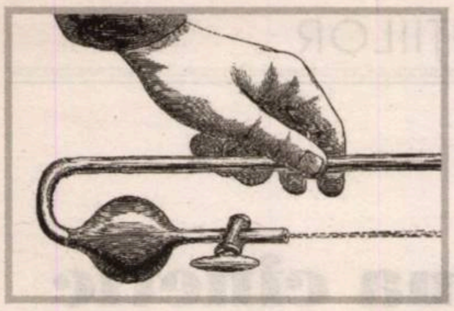

Oana STOICA

rosencrantz & co

Solilocvii

● *Iluzii*, de Ivan Vîrîpaev, traducerea: Bogdan Budeş, regia: Bobi Pricop, scenografia: Andreea Simona Negrilă, muzică live: Orlando Buda. Cu: Romaniţa Ionescu, Ioana Manciu, Cătălin Băicuş, Vlad Udrescu. Teatrul Naţional „Marin Sorescu“, Craiova.

Regizorul Bobi Pricop a impresionat de la debut *(Jocuri în curtea din spate)* prin claritatea viziunii şi acurateţea punerii ei în practică. Artist minimalist ca vizualitate, el preferă să jongleze mai degrabă cu concepte decît cu imagini, iar forţa argumentaţiei transpare tocmai din austeritatea teatralităţii sale. Stilul lui Bobi Pricop tuşează performance-ul ca expresie artistică a conceptelor, este departe de teatralitatea clasică, narativă şi descriptivă. Ceea ce face regizorul pe scenă are întotdeauna legătură cu scriitura, nu numai cu mesajul şi tema unei piese. Pricop este interesat de texte noi şi de scriituri provocatoare, nu neapărat experimentale sau non-narative, cît (din nou) conceptualiste, care obligă la (re)gîndirea arhitecturii unui spectacol. Construcţiile sale performative care desfac textul pentru a-l reasambla într-un concept sînt vizibile în amintitul *Jocuri în curtea din spate*, dar şi în *Contra progresului* şi *Profu de religie*. Acelaşi lucru, dar cu o mai mare complexitate, face la Teatrul Naţional din Craiova în *Iluzii*, textul deja hit al rusului Ivan Vîrîpaev, în care se deconstruiesc relaţiile de cuplu în paralel cu resorturile structurii dramatice. De aici porneşte şi Bobi Pricop cu spectacolul său, de la arhitectura unui text dramatic care este pulverizată, chestionată şi asupra căreia perspectivele se schimbă continuu. Naraţiunea şi ieşirea din naraţiune, jocul permanent între convenţie şi non-convenţie, dramatic şi non-dramatic aduc piesa lui Ivan Vîrîpaev în zona căutărilor conceptual-stilistice din dramaturgia postmodernă.

Două cupluri ajunse la finalul vieţii trăiesc un sentiment de incertitudine privind împlinirea afectivă de care au avut parte de-a lungul existenţei, în ciuda sau din cauza mariajelor îndelungate (peste 50 de ani). Posibila iluzie a iubirii, fie ca sentiment canalizat greşit către partenerul de viaţă, fie ca dorinţă ascunsă faţă de altcineva, provoacă o panică *antemortem* cu reacţii impulsive, declaraţii înflăcărate şi categorice ale căror consecinţe, unele fatale, funcţionează ca un duş rece. Avîntaţi într-o prea tîrzie reconfigurare a întregii existenţe, cei patru încearcă, de fapt, să pună peste banalitatea unei existenţe „normal“ de fericite trăirile extreme ale unor pasiuni mai mult sau mai puţin împlinite. Vieţile lor capătă astfel dimensiuni nebănuite care trezesc, probabil, în fiecare personaj sentimente noi, capabile să le zdruncine blazarea confortabilă a unei mulţumiri casnice de duzină. Ce frapează la textul lui Vîrîpaev în ceea ce priveşte naraţiunea convenţională este uşurinţa cu care personajele se conving că tot ce au trăit pînă atunci – mult timp şi fără dubiu – este complet greşit, este o iluzie. Doar că, la fel de uşor, această revelaţie se dovedeşte a fi, de fapt, iluzia.

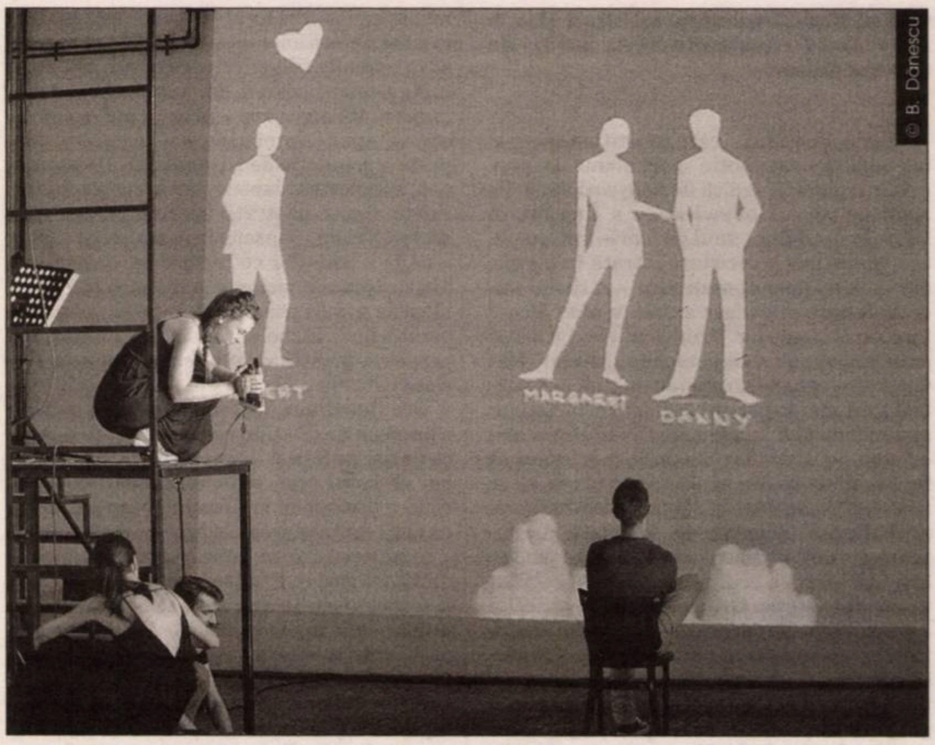

> *Pricop este interesat de texte noi
> şi de scriituri provocatoare, nu neapărat experimentale
> sau non-narative, cît (din nou) conceptualiste,
> care obligă la (re)gîndirea arhitecturii unui spectacol.*

Cele două iluzii care se anulează reciproc sînt conţinute într-un alt joc de oglinzi înşelătoare. Scriitura schimbă mereu perspectiva asupra poveştii prin alunecările din convenţie. Elemente de comic absurd intervin pentru a dezamorsa dramatismul uneori lacrimogen al naraţiunii, dar şi pentru a sparge convenţia, atrăgînd atenţia asupra unei dramaturgii care se ia prea în serios. Textul afirmă nevoia multiperspectivei, a autochestionării, a autoreflecţiei pe toate planurile, de la naraţiune la structură dramatică. Aici a operat esenţial Bobi Pricop în spectacolul său. Emoţia poveştii – orice *love story* lucrează cu afectul receptorului – şi coerenţa naraţiunii sînt intenţionat subminate regizoral. În Sala Atelier a Teatrului Naţional din Craiova, cu o arhitectură brută, un spaţiu industrial ca imagine, dar de dimensiuni reduse şi nu tocmai ofertante pentru spectacolul clasic, Andreea Simona Negrilă a imaginat o scenografie la fel de frustă, patinată, cu o îmbinare de lemn şi metal la care se adaugă proiecţii pe un perete, realizate printr-o filmare *live*. Toate duc la senzaţia de spaţiu de lucru, de şantier, ceea ce serveşte intenţiei dramaturgului de (de)construcţie narativă şi de convenţie, căci elementele care alcătuiesc un spectacol sînt vizibile. În centru tronează o turnantă de lemn, plasată direct pe podea, cu mecanismul la vedere, atît cel care o susţine, cît şi manivela amplasată la oarecare distanţă astfel încît şi sistemul de pîrghii este vizibil. Întregul mecanism trimite la ideea de dagherotip: actorii, plasaţi pe turnantă cu microfoane şi camere de filmat, se introduc sau scot din scenă unul pe altul, folosind manivela, schimbă perspectivele folosind filmarea *live*, aduc printre instrumentele de teatralizare un teatru de marionete în 2D, inspirat din benzile desenate. Modalităţile de folosire a turnantei sînt multiple, ca şi unghiurile de filmare, astfel încît pulverizarea structurii dramaturgice şi a celei narative se regăseşte în dinamitarea perspectivelor de percepţie a spectacolului. Asta face din spectacolul lui Bobi Pricop un show coerent în raport cu textul, semn că regizorul a înţeles exact miza acestuia şi a avut inteligenţa şi forţa să îi găsească o expresie pe măsură. Inspirată a fost şi introducerea muzicii *live* – cu violoncelistul Orlando Buda de la Liceul de Artă „Marin Sorescu“ din Craiova –, care se „adaptează“ schimbărilor de direcţie pe toate planurile, devenind un al patrulea element (după naraţiune, convenţie dramaturgică, viziune de spectacol) (de)construibil pe parcursul show-ului.

La al treilea proiect la Craiova, după *Profu de religie* şi *Rinocerii* (unde i-a fost asistent de regie lui Bob Wilson), Bobi Pricop a lucrat cu actori tineri, unii dintre ei de curînd veniţi la Naţionalul craiovean, dar vechi parteneri de lucru ai regizorului (precum Ioana Manciu). Fiecare conturează caracterele pe muchia dintre implicare şi distanţare întrucît ei nu sînt personaje, ci povestitori. Emoţia reţinută a Sandrei este dublată de siguranţa actriţei care o joacă pe Sandra (Ioana Manciu). Inteligenţa (exprimată prin şi cu umor) a lui Margaret are ca revers izbucnirile de furie ambivalente, ale personajului şi actriţei (Romaniţa Ionescu). Alunecarea crispată a lui Danny între corectitudinea conjugală şi atracţia adulterului este susţinută de o anume relaxare a actorului (Cătălin Băicuş), iar derapajul casnic al lui Albert este atenuat de umorul actantului (Vlad Udrescu). Există astfel trei straturi: actorul, actorul din spectacol, personajul. Limitele dintre ele sînt flexibile şi intenţionat confuze.

Spectacolul lui Bobi Pricop este un excelent exerciţiu despre deconstrucţia iluziei – în text, poveste şi spectacol – şi despre (ne)limitele comunicării.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

O capodoperă de cinema cinetic

● ***Mad Max: Drumul furiei / Mad Max 4: Fury Road*** **(Australia-SUA, 2015), de George Miller.**

Seria *Mad Max* – care constituie cea mai însemnată contribuţie australiană la popcultura „globală“ (adică fie hollywoodiană, fie aspirînd spre Hollywood) – a început în 1979. Primul film, unul de foarte mic buget, era plasat într-o societate intrată în colaps, dar încă nu post-apocaliptică – războiul nuclear la care se va face aluzie în *Mad Max 2* încă nu avusese loc. Printre altele, încă mai existau poliţişti – ca personajul titular (Mel Gibson) – care se străduiau să ţină sub control o tot mai explozivă cultură infracţional-automobilistică. În *Mad Max 2* (1981) nu mai existau poliţişti, dar maşinile continuau să fie esenţiale în deşertul în care părea să se fi transformat întreaga lume: vechituri pre-apocaliptice, îngrijite şi bricolate de supravieţuitori – triburi care se luptau pentru benzină – cu un ochi pe eficienţă şi celălalt pe efectul estetic. Grijă extinsă, de altfel, şi asupra propriilor persoane: Max – un singuratic care ajunsese să nu mai fie interesat decît de propria supravieţuire, datorată abilităţilor lui de şofer – purta piele neagră din gît pînă în picioare, în timp ce în jurul lui proliferau alte *look*-uri – oameni neopreistorici şi neomedievali, culturişti sado-maso, creste punk, ornamente kitsch-naziste etc. Acest al doilea film, devenit clasic (şi nu cel de-al treilea, apărut în 1985 şi mult mai diluat), a constituit modelul celui de-al patrulea, care e la rîndul lui excepţional.

Lumea e tot un deşert, deşi nu mai arată ca deşertul australian din filmele precedente, ci ca un deşert african cu dune de culoarea piersicii – s-a filmat în Namibia, iar odată cu peisajele Australiei natale a regizorului George Miller s-au pierdut (sau în orice caz s-au împuţinat) şi celelalte elemente cu specific local, de la accente la unele piese de vestimentaţie, destul de numeroase în celelalte filme. Triburile continuă să se lupte pentru benzină, dar substanţa cea mai importantă aici e apa – privatizînd-o, cineva care-şi spune Immortan Joe a devenit zeu peste o populaţie de zdrenţăroşi. De asemenea, e important laptele, iar la curtea lui Joe există femei păstrate special pentru a fi mulse. Există, de asemenea, mai multe caste – de la a băieţilor cu ţeste rase, daţi cu alb din cap pînă în picioare şi crescuţi cu unicul ideal de a muri pentru Joe, pînă la casta „imperatorilor“, războinici-şoferi cu abilităţi superioare, printre care o femeie numită Furiosa (Charlize Theron). Mai mult decît Max – care (jucat aici de Tom Hardy) îşi petrece o bună parte din film ca prizonier, cu o mască de fier pe faţă şi legat ca un ornament barbar pe botul unui vehicul în mişcare –, Furiosa e protagonista filmului. Fuga ei, cu tot cu cinci dintre nevestele lui Joe, declanşează o urmărire care se întinde practic pe toată durata filmului. Printre maşinile optimizate şi înfrumuseţate de războinici-bricoleuri se numără aici unele îmbrăcate în ţepi ca nişte arici, una montată pe şenile de tanc, una montată pe şasiul unui vehicul mult mai mare şi una rafistolată cu părţi luate dintr-o şalupă. Din unele ies tot felul de tuburi, furtunuri şi ţevi – dimensiunea *steampunk* a esteticii *Mad Max* –, tot aşa cum unele lucruri din cetatea lui Immortan Joe funcţionează pe bază de lanţuri şi scripeţi – dimensiunea neomedievală. La acestea, proteza de metal pe care o poartă Furiosa în locul braţului stîng adaugă o dimensiune cyborgiană. Dacă, în primele două episoade, George Miller refuzase să deschidă universul *Mad Max*, în mod prea explicit, către muzica şi cultura rock, asemenea reţineri fuseseră deja abandonate la vremea celui de-al treilea film din serie (cu Tina Turner într-unul din rolurile principale), iar suita lui Immortan Joe din

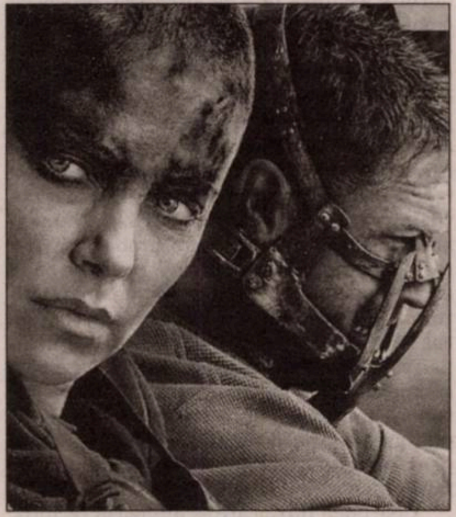

acest *Mad Max 4* include un rocker care cîntă la o chitară aruncătoare de flăcări pe o scenă montată pe un camion în mişcare, parte din convoiul de luptă al lui Joe. Mai inventiv-poetice sînt însă alte apariţii – ca de pildă unul dintre aghiotanţii lui Joe, care poartă pe cap două cartuşiere formînd un fel de perucă, iar atunci cînd are nevoie de muniţie suplimentară, îşi scoate din gură unul dintre gloanţele pe care le ţine înfipte în gingii pe post de dinţi; pierzîndu-şi vederea în luptă, personajul merge înainte, mitraliind în demenţă noaptea de culoarea cobaltului. (Eclerajul directorului de imagine John Seale e superb: cînd cade noaptea, ce se vede pe geamurile camionului în care fug Max, Furiosa şi celelalte personaje pozitive pare o lume subacvatică.) Comicul distinctiv al seriei *Mad Max* e prezent şi aici, însoţind fie monstruozitatea extravagantă a personajelor negative (o culme de grotesc e atinsă într-o scenă de naştere, cu un gealat bălos şi cuţitar pe post de moaşă), fie ingeniozitatea investită atît de buni, cît şi de răi (ca în comediile lui Buster Keaton), în găsirea de soluţii la problemele care se prezintă una după alta în vîltoarea urmăririi. (De pildă, în plină urmărire, Max şi un alt gealat urmăritor ies pe capotele maşinilor lor, pe care se apucă să le hrănească din mers cu benzină suflată direct din guri în ţevile lor.) Realizate în mare parte nu pe computer, ci în spaţii reale, cu maşini reale conduse de cascadori reali, totul însă scenarizat extrem de riguros şi desenat cadru cu cadru înaintea filmării, scenele de urmărire de-aici răsplătesc vizionarea repetată şi cu încetinitorul – poate chiar mai mult decît *Mad Max 2, Mad Max 4* e o capodoperă de cinema cinetic. E, de asemenea, un film progresist politic: nu e povestea ridicării unui erou, a unui individ excepţional, ci povestea constituirii unei elite revoluţionare în cadrul căreia Max (unul din cei doar doi masculi) e în parte eclipsat (ca şi celălalt) de multe femei – inclusiv un clan matriliniar de războinice mai tinere sau mai bătrîne. Privirile cînd oţelite, cînd suferinde şi capul ras, de Ioana d'Arc dreyeriană, başca mîna amputată, o ridică pe Furiosa deasupra apelurilor simple la lubricitatea masculină; unde mai pui şi faptul că, în lupte şi în urmăriri, ea face, probabil, mai multă treabă decît Max, precum şi faptul că purtările acestuia din urmă sînt asexuate. Tinerele mirese fugare ale lui Joe sînt filmate iniţial astfel încît să poată fi sorbite lubric din ochi, toate într-un cadru, dar prin revelarea imediată, în plan-detaliu, a burţii de gravidă a uneia dintre ele, Miller scurtcircuitează acest vino-încoace, care la publicul masculin *mainstream* depinde de menţinerea unei separaţii între femeia-ca-obiect şi femeia-ca-mamă. În materie de cinema de megabuget, e foarte puţin probabil să mai apară anul acesta ceva la fel de bun ca *Mad Max 4*.

■ ■ ■

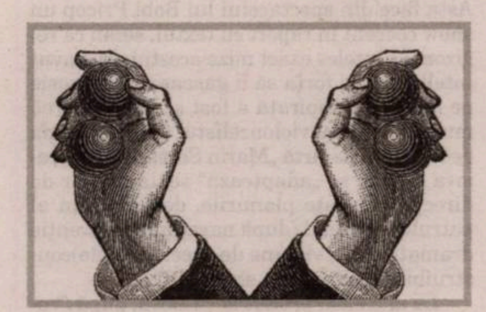

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

După pofta inimii

● **The Stanley Clarke Band, *Up*, Mack Avenue Records, 2014.**

Sînt în general iritat de uşurinţa cu care fanul jazz ataşează epitetul „legendar“ în dreptul oricărui nume (în special ale celor care ajung să ne viziteze). În cazul basistului Stanley Clarke însă, avem o reputaţie ce intimidează orice tentativă de a căuta nod în papură. Devine astfel irelevant faptul că albumul său cel mai recent, *Up*, e mai degrabă inerţial decît unul de explorare – avem aici o continuare a seriei de interludii instrumentale „Bass Folk Song“, unele referinţe la cariera artistului în sectorul muzicii de film, într-un mix eterogen cu numeroşi invitaţi, cu piese închinate amicilor şi personajelor influente pentru cariera basistului (Batman – vezi piesa „Gotham City“, Charlie Mingus, răposatul colaborator George Duke, Chick Corea – prezent într-un duet live pe ultima piesă). Avem şi piese familiste dedicate fiicei/soţiei, sugerînd natura încropită din sentimentalisme a acestui material, în comparaţie cu albumele precedente (cazul premiatului cu Grammy de acum patru ani). Stilistic, avem o prezenţă mai pregnantă a basului electric în detrimentul celui acustic.

Totuşi, în cazul unui artist de talia lui Clarke, inerţia şi rutina depăşesc în inovaţie şi ingeniozitate ceea ce la alţii se prezintă drept ambiţii exploratorii. Avangardismul la Stanley Clarke e de o altă factură decît ce sîntem obişnuiţi să încadrăm în această etichetă, cu referire la jazz-ul european care regîndeşte arhitectura sonoră a unei piese de sus pînă jos. Nu avem de-a face aici cu ingineria sinestezică a scandinavilor, şi nici cu un *free jazz* lăsat să se rostogolească în sonograme imprevizibile. Avem chiar unele caracteristici bătrîneşti, de jazz geriatric american clădit pe structuri funk-latino, oarecum inevitabile de la un punct încolo al unei cariere de largă vizibilitate, încă preocupată să lege prietenii cu noi ascultători. Nu în structura ori textura pieselor stă inovaţia lui Clarke, ci în individualitatea instrumentului care i-a adus celebritatea şi în felul în care instrumentul îşi locuieşte spaţiul rezervat în nişte piese adesea destul de conformiste. Se pot trasa unele asemănări cu un alt jazzer de ritm pomenit aici, Jack DeJohnette – în ultima vreme şi acesta îşi poziţionează instrumentul într-un cadru latino-călduros care se amenajează cu afecţiune în jurul său, asigurînd accesibilitate pentru ascultătorul de ocazie, dar lăsînd totodată protagonistul să-şi facă de cap.

Pe noul album, grupul lui Stanley Clarke se poziţionează pe astfel de coordonate latino-tropicale în care ritmul e predominant construit prin percuţie, iar basul plesnit-funk e subordonat acesteia. Ajutoarele lui Clarke pe acest album sînt numele cu care acesta a împărţit Grammy-ul albumului precedent – clăparul ucrainean Ruslan Sirota şi toboşarul Ronald Bruner Jr., cărora li se adaugă un alai de invitaţi şi instrumentişti mari – o să-i pomenesc doar pe Paul Jackson Jr., Chick Corea, Stewart Copeland (ex-Police) şi Harlem String Quartet.

Geniul lui Clarke stă în felul în care basistul subminează structurile latino flirtînd cu rock-ul progresiv, cu *world music,* cu sincope avangardiste ori cu muzica clasică, fără a trage însă ansamblul instrumental după el. În timp ce acompaniamentul său se ancorează în familiaritate, cu numeroase porţiuni dansabile/fredonabile, Stanley Clarke intră şi iese din piese după pofta inimii, însoţindu-şi colegii de pe o altă bandă de circulaţie – basul său pare adesea să comenteze la adresa celorlalte instrumente participante, iar vocea folosită sporadic pare să-i fie instrument de acompaniament. Să nu uităm că unul din albumele lui Clarke e intitulat

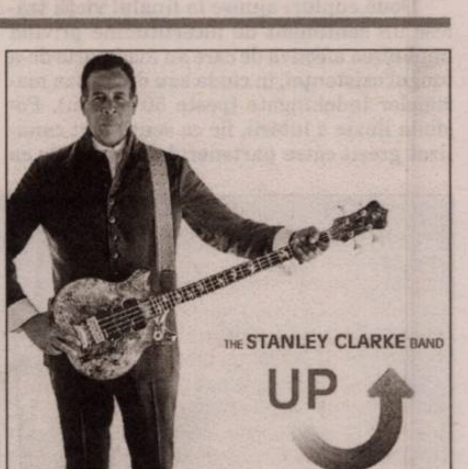

If This Bass Could Only Talk.

Stanley Clarke face parte din grupul vizionarilor (l-aş enumera în aceleaşi liste cu Miles Davis, de exemplu) care au întins mereu coarda în cele mai imprevizibile direcţii, subminînd mereu proverbiala disciplină deopotrivă tehnică şi ontologică a jazz-ului. Fără a aduce noutăţi, *Up* rezumă cu succes jocul de idei cu care acest veteran şi-a lăsat urmele în istoria muzicii.

Stanley Clarke Quartet vor concerta pe 11 iulie în cadrul Festivalului Internaţional de Jazz de la Gărîna. Mai multe la garana-jazz.ro.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Băncuţele caligrafiate ale lui Confucius

Că un oraş capătă o identitate şi prin spaţiul pietonal nu e deloc o noutate. S-ar putea lesne face o tipologie a oraşelor după dimensiunile acestora, după generozitatea ori desenul trotuarelor. Îmi place să mă uit la modul în care străzile sînt astfel conturate de diferitele straturi de arhitectură ale unui loc, ca la o hartă de construcţii, reveniri şi adaosuri, mici robinsoniade şi, cel mai adesea, vinerisme detaliate şi stratificate urban.

Îmi plac oraşele care au încă pomi în şi pe lîngă spaţiul pietonal. Legam atît de mult ideea de promenadă şi de străzi de copaci, încît îmi aduc aminte că la prima ieşire din ţară, acum mulţi ani, am încurcat în Viena spaţiul pentru biciclete, straşnic demarcat de verdele unor arbori, cu un trotuar. La noi nici pomeneală de aşa ceva atunci, dar lucrurile încep să se schimbe şi în acest sens în bine. Zîmbetul razant al unui biciclist, admonestîndu-ne blînd în germană, ne-a adus la realitate.

Dar cel mai mult îmi place să mă uit, în toate oraşele pe care le-am vizitat, dacă sînt băncuţe şi la modul în care sînt acestea aşezate, la forme, culori, dimensiuni. Mă uit la ele ca la un mobilier urban cu un ridicat grad de semnalizare a culturii locului, mici obiecte ficţionale ale realităţii locale.

Nu vreau să generalizez, dar cam în toate oraşele din Asia în care am fost băncuţele sînt arondate strict parcurilor şi staţiilor de transport local, cu funcţia de *loisir* bine înţepenită, demarcînd limpede aici-ul plăcerii şi destinderii de acolo-ul trepidant al muncii. Şi cam aşa se întîmplă în toate marile oraşe care aleg, din necesităţi de conglomerat urban, să-şi marcheze explicit şi sub semnul lui repede, *time is money*, funcţiile spaţiilor. Raţional cît se poate şi predictibil megalopolis cît cuprinde, ceva între băncuţe-Aristotel şi băncuţe-Gotham City. Îmi plac însă şi băncuţele urbane din oraşele europene, ca acelea de pe Magheru din Bucureşti, aşezate la baza şi umbra unor copaci, la bulevarde, orientate direct spre tumultul străzii. Au cu ele un inconfundabil aer narativ, în falie *chic* romantico-modernistă. Dar şi un aer vechi şi blînd, socratic.

Cuvîntul care defineşte cel mai bine societatea sud-coreeană de azi e *educaţie*. Nu există, cred, un *drive* mai puternic, un motor mai reprezentativ pentru această societate decît respectul pentru ideea de educaţie. Şi asta se vede şi în detalii precum aşezarea băncuţelor în spaţiu. În Coreea de Sud, băncuţele cele mai reprezentative pentru identitatea culturală a locului sînt cele aşezate în jurul unui arbore. Zic arbore pentru că trebuie să fie destul de bătrîn, mare şi cu o coroană bine conturată. Şi zic „în jurul" şi nu lîngă el sau la baza acestuia pentru că aceste băncuţe, fără spătar şi nici braţe, sînt aşezate ca o linie caligrafic ondulată, la o distanţă destul de mică de trunchiul copacului, în jumătatea dinspre exterior, în spaţiul deschis înspre lumea din jur. Sînt făcute, fireşte, ca să stai la umbră şi să admiri peisajul, în zilele toride post-musonice sau în aerul colorat şi răcoros al toamnei, şi au cu ele un inconfundabil aer meditativ. Nu sînt aşezate doar la marginea unor cărări sau trepte, lîngă un drum deja indicat, ci, adeseori, undeva în mijlocul parcului sau al pantei împădurite a unui versant de munte. Trebuie să ajungi la ele mergînd pe cărăruia pe care ţi-ai ales-o, iar asta îţi dă o stare de bine indescriptibil.

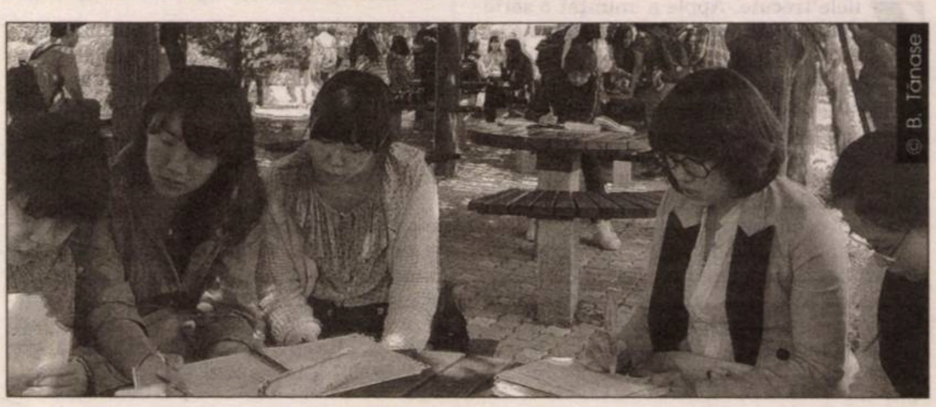

© B. Tănase

Trebuie să recunosc, însă, că prima impresie pe care am avut-o despre ele a fost cu totul alta. Spaţiul gol din interiorul curbat dintre lemnul băncii şi lemnul arborelui e numai bun să exersezi şi o altă perspectivă, să stai cu spatele la lume şi cu privirea aţintită spre trunchiul aflat la cîteva zeci de centimetri. Sau, din acelaşi unghi, să ridici privirea spre coroană. Sau, stînd cu spatele la trunchi şi sub coroană, să exersezi *hsueh*-ul, educaţia de tip confucianist, şi să-ţi imaginezi că îl priveşti, de fapt, invers, ca într-o oglindă bifocală.

Campusurile universitare coreene, fie din oraş, fie din munţi, sînt adecvat mobilate în acest sens. Băncuţele aşezate sub pavilioane de lemn, în parcul campusului, alături de băncuţele ondulate în stil Confucius, sînt adeseori populate de studenţi şi profesori. Unii dintre aceştia, atunci cînd vremea o permite, ţin cursurile afară. Studenţi care citesc, care discută, care ascultă muzică la ultimul gadget ori stau pur şi simplu şi-şi mănîncă prînzul. Nu e nimic convenţional sau băţos-ceremonios, trecerea de la cursurile cu proiector la băncuţe şi invers se face firesc, respectul pentru spaţiul *hsueh*-ului şi oamenii lui e şi acolo, nu e deloc o formă (mai jucăuşă) fără fond, şi nimeni nu face din asta – dar deloc şi în nici un sens – un capăt de ţară.

■ ■ ■

Alexandru-Radu SĂVULESCU

Greenaccord 2014 (5): Mica infracţionalitate la Napoli

Fiindcă hotelul nostru era destul de departe de gară, şi pentru că eram trei persoane, cu ceva bagaje pe deasupra, la plecarea din Napoli am chemat un taxi. Ca să evităm circulaţia din centru, am decis să o luăm pe autostrada Capodichino. La punctul de taxare, lîngă automatul de bilete, în picioare, o tînără cerşetoare aştepta restul de cinci cenţi pe care-l dă aparatul dacă introduci monede de un euro – biletul costă 95 de cenţi. În timp ce demara, şoferul taxiului mi-a spus, mulţumit că-i lăsase ei cei cinci cenţi: „Am făcut bine, nu-i aşa?"

Cînd am ajuns în centru, după ce ne-am lăsat bagajele la Gara Centrală, am plecat într-o plimbare pe jos. Imediat ce am trecut de piaţa Giuseppe Garibaldi, pe Corso Umberto I am dat peste o aglomeraţie de oameni care vindeau nimicuri pe trotuar, un fel de talcioc de zori de duminică. „Fii atentă la rucsac", i-am spus prietenei care-şi purta rucsacul pe spate. Cînd am ieşit din înghesuială, după numai cîţiva metri, fermoarul rucsacului ei era larg deschis. Nu avusese nimic în el, deci nici nu avea ce să-i lipsească. Eu îmi ţinusem rucsacul în mînă.

Era firesc ca bogăţia, opulenţa chiar a Napoli-ului să atragă de-a lungul timpului tot felul de cuceritori (ostrogoţi, bizantini, arabi, germani, unguri, spanioli, francezi sau austrieci, între alţii). Ajuns, în secolul al XVII-lea, al doilea cel mai populat oraş european (după Paris), Napoli a rămas pînă astăzi, cu cei circa patru milioane de locuitori ai săi, unul dintre cele mai mari centre urbane mediteraneene şi probabil unul dintre cele mai dezvoltate.

Asta îl face să fie o ţintă permanentă pentru feluriţi emigranţi aflaţi în căutarea unei vieţi mai bune. Nu e ceva nou, dat fiind că acum circa trei mii de ani oraşul a fost chiar fondat de emigranţi (colonişti greci, de la care vine şi numele originar de „Nea Polis", în traducere „Oraşul Nou").

Emigranţii de astăzi sînt însă în mare parte refugiaţi economici sau politici. Unii provin din Europa de Est, în special din România şi din Balcani. Alţii, din întreg bazinul mediteranean, în primul rînd din nordul Africii şi Orientul Apropiat, zone lovite de conflicte interminabile. În fine, sînt şi din cei sosiţi din lumea largă, din America de Sud pînă la îndepărtata China. Unii se integrează bine în colorata societate a Italiei de Sud. Alţii însă, nu.

Datorită amestecului de rase, dar şi agitaţiei continue a oamenilor de aici, am văzut Napoli-ul ca pe un fel de Cairo european. Poate este o comparaţie nepotrivită, pentru că, în afară de viermuiala de oameni de toate formele şi culorile aflaţi în căutarea unui mod de supravieţuire care nu întotdeauna este uşor de găsit, există şi un mare rafinament şi o mare eleganţă în viaţa acestui oraş istoric, totodată şi mare centru turistic.

Fiindcă am ajuns la turişti, aceştia (mulţi în orice perioadă a anului) se află în general sub protecţia nenumăratelor patrule de poliţie, fie pe jos, fie în maşină, care nu lipsesc din aeroport, gară sau din locuri ca Via Toledo, în centru, sau Via Partenope, în golf. Patrulele sînt în general formate dintr-un bărbat şi o femeie, ca să pară mai prietenoase, şi încearcă să fie foarte vizibile, ca să descurajeze mai degrabă decît pentru a interveni. Pe măsură ce te depărtezi însă de zonele turistice, poliţiştii se răresc şi e bine să fii atent pe unde-ţi ţii portofelul.

© A.-R. Săvulescu

15532
F.R. MOTO

Un prieten roman (adică din Roma), care a studiat la Napoli timp de mai mulţi ani, mi-a spus că ţine întotdeauna o bancnotă de 5 sau de 10 euro într-un buzunar, la îndemînă. Dacă este atacat într-o zonă izolată sau întunecoasă, scoate bancnota, spune că n-are alţi bani şi speră să fie lăsat în pace. „Iar dacă hoţul nu se mulţumeşte cu atît", adaugă el, „trebuie să fii prevăzător, să nu-ţi ţii niciodată toţi banii într-un singur loc." E clar că italienii – naţiune bogată, dezvoltată – au o abordare „înţelegătoare" a micii infracţionalităţi, empatizează cu emigranţii săraci veniţi din tot felul de locuri bătute de soartă. Asta nu înseamnă însă că problema nu există, şi nici că se va rezolva de la sine.

La revenirea din plimbarea duminicală, în drum spre gară, aveam să trec pe acelaşi Corso Umberto I. Între timp se făcuse mai tîrziu şi apăruse şi poliţia. Un agent în civil pe jos, urmat de o maşină cu girofar, îi invita pe vînzătorii ambulanţi să plece. Aceştia se prefăceau că-şi strîng lucrurile, dar îşi reluau locurile imediat ce poliţia se îndepărta. Ca să nu trec prin aceeaşi îmbulzeală de mai înainte, am traversat pe partea cealaltă, unde aveam să dau însă peste o îmbulzeală şi mai mare. Oricît de repede am încercat să trec prin ea, tot am simţit că de trei ori cineva a încercat să-mi umble în rucsac, pe care-l ţineam de data aceasta la spate, fiindcă aveam mîinile ocupate cu ce cumpărasem de la piaţă. De cîte ori mă întorceam spre hoţ să-i arăt că-l simţisem, îl vedeam pe acel bărbat, aparent obişnuit, care-şi scotea repede telefonul mobil şi se prefăcea că e profund adîncit în conceperea unui mesaj text… Cînd am ieşit din marea de oameni, fermoarele rucsacului meu erau toate larg deschise. Hoţul fusese probabil dezamăgit că nu găsise în tot rucsacul decît un caiet de notiţe, un creion şi o gumă, de care nu s-a atins. Actele, banii şi telefonul mobil le ţineam în buzunarele interioare ale hainei.

P.S. Am decis să ilustrez acest articol nu cu un hoţ de buzunare, care cu greu cred că s-ar fi lăsat imortalizat de mine, ci cu un scuter legat cu un lanţ cît braţul de gros, ca dovadă că napolitanii get-beget ştiu că paza bună trece primejdia rea.

***Alexandru-Radu Săvulescu**, de formaţie geofizician, este eseist şi fotograf.*

■ ■ ■

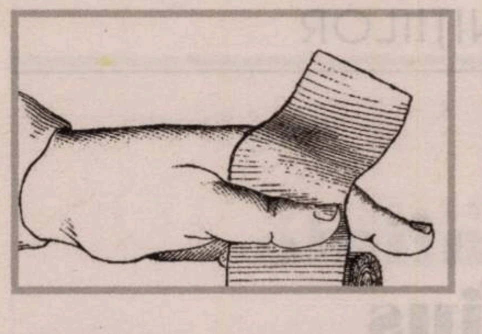

Iulian COMANESCU

oameni şi etichete

Cum se schimbă calculatoarele în timp ce le folosim

Zilele trecute, Apple a anunţat o serie întreagă de actualizări ale sistemelor de operare de pe mobil/tabletă şi calculator, plus o serie întreagă de servicii care concurează alţi giganţi ai tehnologiei, ca Proactive, care vrea să se bată umăr la umăr cu Google Now. O să trecem peste toate specificităţile acestui gen de anunţuri ca să ajungem la felul cum evoluează calculatoarele chiar sub ochii noştri.

De fapt, dincolo de Apple Music, şi alte lucruri pot fi explicate doar la modul foarte complicat, prin felul cum se conectează cu dispozitivele inteligente pe care le avem pe birou sau în buzunar, dar, raportat la ofertă şi la banii pe care îi dăm pe ea, evoluţia e foarte simplă: interfaţa pe care ne-o oferă un telefon sau un laptop se schimbă în aceşti ani pînă la punctul la care ar deruta foarte tare utilizatorii de acum cinci sau şapte ani. De fapt, asta s-a şi întîmplat cu Windows 8, sistem de operare propus de Microsoft, foarte bun în sensul performanţei şi al stabilităţii, dar zăpăcitor pentru utilizatorii conservatori de Windows. E celebră discuţia despre lipsa aşa-numitului Start Menu, dreptunghiul din stînga, jos, în care Windows îţi oferea toate programele. Derutaţi, utilizatorii au protestat şi au refuzat să cumpere un sistem mai nou şi mai performant, dar nefamiliar.

Desktop-ul e tăblia sau suprafaţa biroului.

Ceea ce e nefamiliar în Windows 8 e în realitate o revoluţie – şi veţi vedea de ce facem acest ocol prin lipsitul de strălucire sistem de operare de la Microsoft. E vorba de aşa-numita interfaţă – sau limbaj de programare/design – Metro, care e construită, şi construieşte, pe principiul economiei de mijloace grafice în favoarea funcţionalităţii. Din 2010, cînd Microsoft a lansat Windows Phone, pe ecran lucrurile au început să arate ca un mozaic de dreptunghiuri plate, frumos colorate, pe care cineva a scris/desenat îngrijit, dar foarte simplu, ce e / la ce foloseşte cutare dreptunghi (aplicaţie).

Aşa cum se-ntîmplă în lumea sistemelor de operare, cei care au consacrat acest gen de simplitate au fost campionii a ceea ce se numeşte *usability*, calitatea pe care o are un program/sistem/site etc. de a fi uşor de folosit, oferind în acelaşi timp multiple facilităţi. Cu alte cuvinte, ne întoarcem la Apple, care, în 2013, lansa iOS 7. De ce se-mparte ecranul în dreptunghiuri şi icoane simple şi estetice, dar mai puţin familiare, de cîtăva vreme? În joc e un concept fără nume în româneşte, anume *skeuomorphism*, care constă în reproducerea caracteristicilor unui obiect cu alte mijloace decît originalul. Coşul de gunoi de pe Desktop, fie el numit Trash sau Recycle Bin, e un exemplu. Un altul sînt documentele aşezate pe acelaşi Desktop, care reproduc, cu grade diferite de fineţe, teancuri de hîrtii scrise de mînă, la fel cum folderele sînt, aşa cum le zice şi numele în engleză, dosare care cuprind mai multe documente.

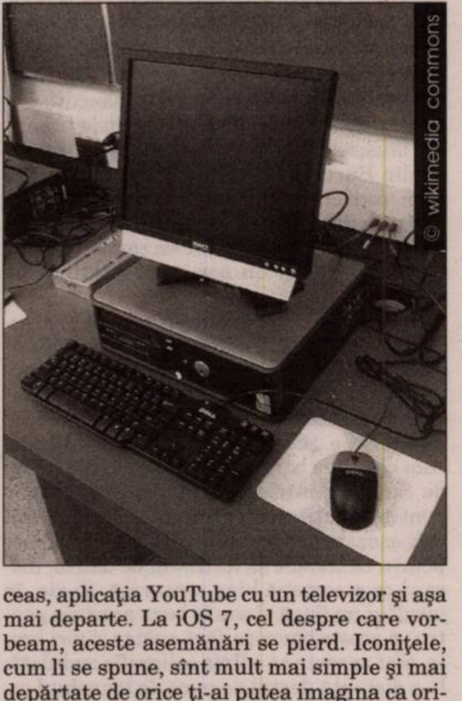

© wikimedia commons

Cam aşa arăta sistemul de operare pentru mobile al Apple şi la lansarea primului iPhone, în 2007. Clienţii erau nevoiţi să se obişnuiască cu o interfaţă nefamiliară, cea comandată prin *touch*, atingerea cu buricele degetelor, şi aveau nevoie de repere vizuale care să-i ajute să facă asta. Calendarul semăna cu un calendar de perete, ceasul cu un ceas, aplicaţia YouTube cu un televizor şi aşa mai departe. La iOS 7, cel despre care vorbeam, aceste asemănări se pierd. Iconiţele, cum li se spune, sînt mult mai simple şi mai depărtate de orice ţi-ai putea imagina ca original – nu că YouTube ar fi făcut înainte de versiunea 7 a sistemului de operare al Apple ce făcea pe vremuri un televizor şi nici altele de acest fel. Ideea lui Jonathan Ive şi a celorlalţi designeri de la Apple e, cu alte cuvinte, că utilizarea noului sistem de operare, la nivel de gesturi, e deja familiară şi reperele vizuale nu mai au atîta importanţă.

Motiv pentru care un telefon mobil – dar şi ultimele versiuni de sistem de operare de la Apple sau Microsoft – arată destul de ezoteric, dacă excluzi evoluţia către ele, lucrul care te face să le pricepi. Experimentul mental pe care îl sugeram, un utilizator mediu de acum cîţiva ani faţă în faţă cu un sistem de operare contemporan, stă în picioare: omul ar fi nelămurit în faţa maşinii, chiar dacă de la un punct încolo s-ar descurca.

Toată povestea de mai sus merită pusă într-un context vechi de zeci de ani, deja. Context care e despre aşa-numita *metaforă a desktop-ului*. La cum am importat şi calculatoarele, şi utilizarea, şi meniurile lor, tindem să uităm că, la origine, desktop-ul e tăblia sau suprafaţa biroului. Cu calculatoarele ne descurcăm uşor pentru că interfaţa pe care ne-o oferă e ceea ce se găsea pe un birou acum 30 de ani, la apariţia şi răspîndirea pe scară largă a calculatoarelor personale. Ceea ce vedem acum pe ecran e din ce în ce mai îndepărtat de această metaforă, iar asemănările care persistă ţin mai degrabă de tradiţia calculatoarelor decît de ceea ce a fost la început, o încercare de a reproduce un aranjament din viaţa ne-computerizată, uşor de descifrat.

În anii pe care-i trăim, asemănarea aceluiaşi ecran cu o lume azi dispărută – cine-şi mai ţine lucrurile aranjate pe birou ca în anii '80? – e din ce în ce mai vagă. Noile interfeţe, fie că sînt programe, sisteme de operare sau altele, ar putea genera noi moduri de utilizare a calculatoarelor, în sens larg – de la telefon şi ceas inteligent pînă la monştri productivi aşezaţi pe birouri. Omniprezenţa dispozitivelor inteligente schimbă lumea în care trăim în feluri greu de prevăzut, dar cu consecinţe generoase în materie de creativitate.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

De ce să (mai) scriem despre comunism

Am copilărit în anii '80, aşadar am crescut într-un timp în care oamenii din jurul meu aveau o singură preocupare majoră – aceea de a-şi procura cele necesare traiului de zi cu zi. Nu ştiu dacă tinerii şi adolescenţii de azi pot înţelege formulări de tipul „nu se găseau de nici unele“, la adevărata lor dimensiune. În fond, e un scenariu halucinant şi apocaliptic pentru ei – să intre într-un Mega Image, de pildă, şi toate rafturile să fie goale. Sau să le fie sete pe stradă şi să caute o ţîşnitoare ca să bea apă, în loc să-şi cumpere o cola de la primul butic.

Prima mea amintire, de pe la 3 ani, este una legată de o coadă la cafea. Desigur, la vîrsta aceea eu nu beam cafea, însă femeia din vecini care avea grijă de mine în vreme ce părinţii mei erau la serviciu (pe vremea aceea bonele încă nu „se inventaseră“) mă căra după ea la toate cozile din cartierul Militari. Poate că aş fi meritat o primă amintire mai simpatică, dar asta a fost. Un şir interminabil de oameni, uriaşi, din perspectiva mea, şi văzuţi din spate, care se mişcau mult, mult prea încet, un cer albastru de iunie, parterul unui bloc şi, în depărtare, un soi de reclamă a locului unde trebuia să ajungem – o ceaşcă de cafea aurie, pe un fond negru, aşa cum sînt acum crucile verzi şi luminoase de pe la farmacii.

Obsesia oamenilor de atunci nu era strict legată de mîncare, cît de toate acele lucruşoare oarecum indispensabile vieţii de zi cu zi de care trebuia, cumva, să facă rost. Benzină. Becuri. Hîrtie igienică. Baterii. Detergent. Ţigări. Deodorant. Vată medicinală. Şi multe altele. Însă, e adevărat, mîncarea era pe primul plan, începînd cu alimentele „de bază“ (ulei, făină, zahăr, carne, ouă). Copil fiind, eram conştientă că procurarea „mijloacelor de subzistenţă“ era un soi de *hunting* pentru adulţii din viaţa mea. Ca în jocurile de pe computer, de acum. Adică ieşeau pe stradă şi era musai să vină acasă cu cîte ceva şi cu acel rînjet de satisfacţie al misiunii îndeplinite. Şi, tot ca-n jocuri, exista şi cîte un *quest:* mai întîi ca un zvon că „s-ar da ceva“, undeva, apoi oamenii care începeau să se strîngă îşi lăsau rînd, plecau ca să afle zvonuri şi din alte părţi, aşa că, uneori, coada se muta la două blocuri mai încolo. Era o mişcare haotică de amuşinare, ca aceea a unei haite de cîini vagabonzi flămînzi, care se învîrte în cerc.

Însă mai existau şi trocuri. Bunica mea era croitoreasă, de pildă. Cosea fuste, cu „materialul clientelor“, pentru femei de la ţară, de pe lîngă Cluj, care îi aduceau găini vii, smîntînă sau lapte. În vreme ce ea avea o mică afacere „de apartament“, bunicul meu nu se putea dezlipi de cozile de la complex. Era un motiv de socializare, de a se întîlni cu ceilalţi veterani de război, de a mai rămîne după „îndeplinirea misiunii“ la una mică, la bufet, drept *reward*. Bunicul meu a murit cu nostalgia cozilor, le avea în sînge. Îţi mai poţi imagina, tu, adolescentule, că poţi sta la o coadă de patru ore la Mc, ca să capeţi o porţie mică de cartofi „pe raţie“, însă tu stai, de fapt, doar ca s-o vezi mai îndeaproape pe fata de la blocul 7D care şi-a ţinut rînd ceva mai în faţă?

De ce am scris acest text? L-am scris pentru o fetiţă din Ploieşti, din clasa a VII-a, cu care m-am împrietenit pe Facebook, după ce am făcut o vizită în şcoala lor şi am citit din cartea mea *Povestiri de pe Calea Moşilor*. „Cf? Vreau sa va intreb ce v-a determinat sa scrieti despre comunism?“ Şi pentru că nu i-am răspuns imediat, a insistat: „Ce faceţi, de ce mi aţi răzbuna la mesaj?“ Mai jos: „raspuns“. (e vorba de opţiunile multiple de redactare pe care ţi le dă soft-ul). Şi atunci m-am întrebat: de ce naiba mai scriem noi despre comunism? Şi pentru cine? Ce importanţă mai are? Păi, are, pentru că fiecare dintre noi îşi are cîte o ancoră undeva şi uite că s-a întîmplat ca ancora mea să fie „în comunism“. Cîteodată mă gîndesc la acel „comunism“ ca la un timp fals, un timp netrăit, pentru că eu acum sînt o cu totul altă persoană, de pildă, o persoană care poate să nu mai aibă nici un strop de zahăr în casă şi să nu intre în panică, pentru că ştie că oricînd se poate duce la magazin ca să cumpere zahăr. Altădată, îmi dau seama că o parte din angoasele şi fricile mele de acum îşi au rădăcini chiar acolo, „în timpul comunist“.

Scriem despre comunism pentru noi, ca să nu uităm. Ca să ne recuperăm vieţile (în cazul meu, copilăria) care au rămas cumva captive acolo. Dar mai cred că scriem despre comunism pentru ei – pentru generaţia fetiţei din Ploieşti care mi-a pus o întrebare cît se poate de sinceră. Şi, poate, pentru generaţiile ce vor urma. Ca să afle şi să capete şi ele această experienţă, cumva indirect. Printre altele, i-am răspuns fetiţei cam aşa: „Ştii şi tu că viaţa e alcătuită din detalii care se uită uşor… comunismul în sine poate să pară pentru voi un fel de poveste horror pe care n-o ştiţi decît din amintirile părinţilor, ale bunicilor, deşi vă despart de acea perioadă doar 25 de ani. E puţin. Aşadar, am scris mai mult pentru voi, ca să vedeţi că şi în comunism exista un soi de viaţă, că relaţiile dintre oameni erau cam aceleaşi, chiar dacă nu beau Coca-Cola şi, în loc de burgeri de la Mc, mîncau pateuri calde cu brînză etc.“ Mă aşteptam ca acea conversaţie să continue, fetiţa să vină şi cu alte întrebări, să aibă o curiozitate vie, reală, dar nu s-a întîmplat aşa. Recunosc, am fost puţin dezamăgită. Mi-a trimis un mesaj, însă, din nou, după o vreme: „Cf ce ati mai zcris? Scris. Scuze.“

Cortexuri umane generate în laborator de un cercetător român de la Stanford

– interviu cu Sergiu PAŞCA –

Ce-aţi spune dacă un cercetător v-ar preleva cîteva celule epiteliale şi, cîteva săptămîni mai tîrziu, v-ar invita să vă admiraţi cortexul în miniatură, ciripind vesel pe o plăcuţă de laborator? În urmă cu nu mai mult de şapte-opt ani, **Sergiu Paşca** *îşi alimenta curiozitatea ştiinţifică pe băncile Universităţii de Medicină şi Farmacie „Iuliu Haţieganu" din Cluj-Napoca. În luna mai a acestui an, prestigioasa revistă ştiinţifică* Nature Methods *i-a publicat un studiu în care prezintă o metodă revoluţionară de generare în laborator a unui cortex uman funcţional. Cortexurile sferoidale generate din celule stem sînt active electric şi pot fi obţinute de la orice pacient, deschizînd noi orizonturi de cercetare a tulburărilor neuropsihiatrice ca autismul şi schizofrenia. În 2011, Sergiu Paşca a făcut parte din echipa de cercetători care a reuşit în premieră să obţină în laborator neuroni din celule stem induse din piele pentru a studia anomaliile neuronale asociate cu autismul. Recent, cercetătorul român, profesor şi investigator principal la Stanford, unde conduce propriul laborator – „Pasca Lab" –, a obţinut, pe lîngă numeroase alte recunoaşteri internaţionale, MQ Fellow Award for Transforming Mental Health şi Baxter Faculty Scholar Award. Forţa şi promisiunea acestei noi metode, salutate şi de Institutul Naţional de Sănătate Mintală din Statele Unite, sînt extraordinare, avînd potenţial direct de a lărgi sfera opţiunilor terapeutice oferite pacienţilor cu tulburări mintale. Datorită muncii echipei conduse de dr. Sergiu Paşca, alţi cercetători vor putea, prelevînd celule epiteliale de la orice pacient, să reconstruiască dezvoltarea creierului pacienţilor în laborator pentru a-şi da seama exact ce paşi ai dezvoltării au fost diferiţi şi cum ar putea fi corectaţi. Deoarece acesta e visul oricărui neurobiolog – să studieze direct neuroni care transmit impulsuri –, l-am întrebat pe cercetătorul român cum e să îţi petreci ziua de muncă înconjurat de mini-cortexuri vii pe care tot tu le-ai creat.*

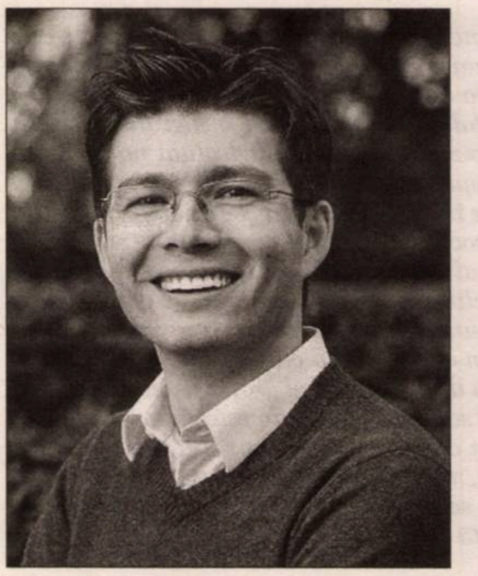

Medicina a progresat într-un mod care ar fi fost greu de imaginat în urmă cu doar 100 de ani. Însă descoperirile din domeniul neuroştiinţelor sînt cele care ne dau tot mai mult senzaţia că viaţa începe să ţină pasul cu literatura ştiinţifico-fantastică. Cum v-a venit ideea de a încerca să construiţi, în laborator, cortexuri funcţionale?

Progresul accelerat din medicină nu este, din nefericire, distribuit uniform în toate ramurile medicale. Să luăm ca exemplu oncologia şi psihiatria. În ultimele decenii am asistat la o adevărată revoluţie în înţelegerea mecanismelor şi în tratarea cancerului. Multe dintre cancere pot fi acum rapid diagnosticate şi complet vindecate. Mai mult, deseori se pot identifica tratamente personalizate, în sensul că tumorile pot fi extirpate sau biopsiate, caracterizate la nivel genomic, şi acest profil molecular poate uneori facilita selectarea medicamentului optim pentru tratament. În comparaţie cu oncologia, psihiatria a rămas în urmă cu multe decenii. Bolile mentale sînt încă diagnosticate folosind criterii comportamentale, aşa cum făceam în secolul al XIX-lea, cînd multe dintre aceste boli au fost descrise şi catalogate. Ca medic, este foarte frustrant să realizezi că avem la dispoziţie un arsenal foarte restrîns de medicamente cu care să ameliorăm bolile psihiatrice, iar tratamentul bolilor sistemului nervos central încă are una dintre cele mai mici rate de succes în *trial*-urile clinice. Una dintre cauzele progresului lent în acest domeniu medical este faptul că nu putem accesa direct creierul uman la nivel celular şi molecular. Ca urmare, înţelegerea mecanismelor ce duc la apariţia şi dezvoltarea unor boli ca autismul sau schizofrenia este foarte limitată, în pofida unor eforturi susţinute din partea comunităţii ştiinţifice. Deşi avem metode neinvazive de a captura activitatea sistemului nervos, cum ar fi electroencefalografia (EEFG) sau rezonanţa magnetică nucleară (RMN), nu putem „asculta" activitatea individuală a neuronilor sau cea a circuitelor nervoase. Ca urmare, dacă nu putem preleva non-invaziv o biopsie de creier pentru a studia o anumită boală psihiatrică, întrebarea este dacă am putea să recreăm, în mod non-invaziv şi utilizînd celulele pacientului, o „biopsie cerebrală în laborator".

Cît de important este pentru cercetători să aibă acces direct la ţesutul neuronal? În ce măsură oferirea acestui tip de acces poate avea un impact semnificativ în studierea funcţionării sau disfuncţiilor cerebrale?

În ultimii ani, genetica bolilor psihiatrice a făcut progrese incredibile. Acum avem liste lungi de gene ale căror anomalii pot facilita sau cauza apariţia multor boli neuropsihiatrice. Problema majoră pe care o avem acum este să înţelegem exact ce rol au aceste gene în sistemul nervos central şi cum duc la apariţia bolii, cu scopul de a identifica noi mijloace terapeutice. În momentul actual, este posibilă modificarea acestor gene la animale de laborator pentru a studia consecinţele comportamentale şi celulare. Însă modelarea simptomelor bolilor psihiatrice la rozătoare este problematică. De exemplu, nu e uşor să dovedeşti că un şoricel cu o anumită mutaţie genetică are halucinaţii. De aceea este esenţial să studiem rolul acestor gene în neuroni umani. Capacitatea de a creşte neuroni de la pacienţi în plăcuţe de laborator permite nu doar identificarea anomaliilor funcţionale ale acestor celule, ci şi testarea sistematică, pe scară largă, de noi medicamente.

„Genetica bolilor psihiatrice a făcut progrese incredibile."

Ce tulburări neuropsihiatrice vor putea fi studiate graţie studiului coordonat de dumneavoastră?

În principiu, orice boală a sistemului nervos poate fi studiată cu acest model experimental. Pentru moment, laboratorul meu de la Universitatea Stanford se concentrează pe pacienţi cu mutaţii genetice care prezintă risc crescut pentru autism şi schizofrenie.

Ce speraţi cînd aţi demarat această cercetare şi ce aţi aflat pe traseu?

În studiul publicat în *Nature Methods* (prin autorii Anca Paşca şi Steven Sloan), am arătat că, pornind de la celule pluripotente, putem obţine în plăcuţe de laborator ţesut uman cerebral funcţional. Celulele pluripotente sînt celule care au capacitatea de a se diferenţia în orice ţesut atunci cînd sînt crescute în anumite condiţii. Datorită noilor tehnici de reprogramare celulară, putem acum obţine celule pluripotente pornind de la orice celulă din organism. Cu alte cuvinte, putem lua sînge sau o mică biopsie din piele şi, utilizînd o serie de factori de transcripţie genetici, putem „întoarce înapoi în timp" celulele respective, astfel încît să dobîndească proprietăţi de celule stem. În articol, am detaliat o abordare nouă de a ghida şi diferenţia aceste celule pluripotente în culturi celulare tridimensionale, care în final se organizează, în laborator, într-un cortex cerebral uman. Cortexul cerebral, organizat în şase straturi la suprafaţa creierului, este porţiunea cea mai complexă a sistemului nervos şi are un rol esenţial în memorie, atenţie, limbaj şi gîndire. Utilizînd o serie de condiţii de laborator şi factori de creştere, am reuşit ca după aproximativ zece săptămîni de cultură în plăcuţe, să obţinem sfere de aproximativ 4-5 mm în diametru, care seamănă, la nivel de expresie genică, cu un cortex fetal uman la săptămîna 20 de gestaţie. Aceste sfere corticale plutesc în mediu, iar înăuntru se pot observa neuroni aranjaţi în straturi la fel ca în cortex. Mai mult, printre neuroni există celulele gliale de suport numite astrocite. Ceea ce a fost cu adevărat fascinant a fost să observăm că aceste sfere cerebrale sînt foarte active electric – neuronii formează sinapse şi comunică între ei. Pentru prima dată, am reuşit să aplicăm o tehnică de secţionare a creierului folosită la rozătoare şi să studiem reţelele neuronale din sferele corticale prin stimulare electrică şi înregistrare concomitentă a reacţiei electrice în interiorul neuronilor. Însă ceea ce merită subliniat este că aceste cortexuri sferoidale pot fi obţinute în laborator de la orice pacient. Această abordare experimentală deschide posibilităţi de a studia bolile sistemului nervos cu o platformă celulară personalizată.

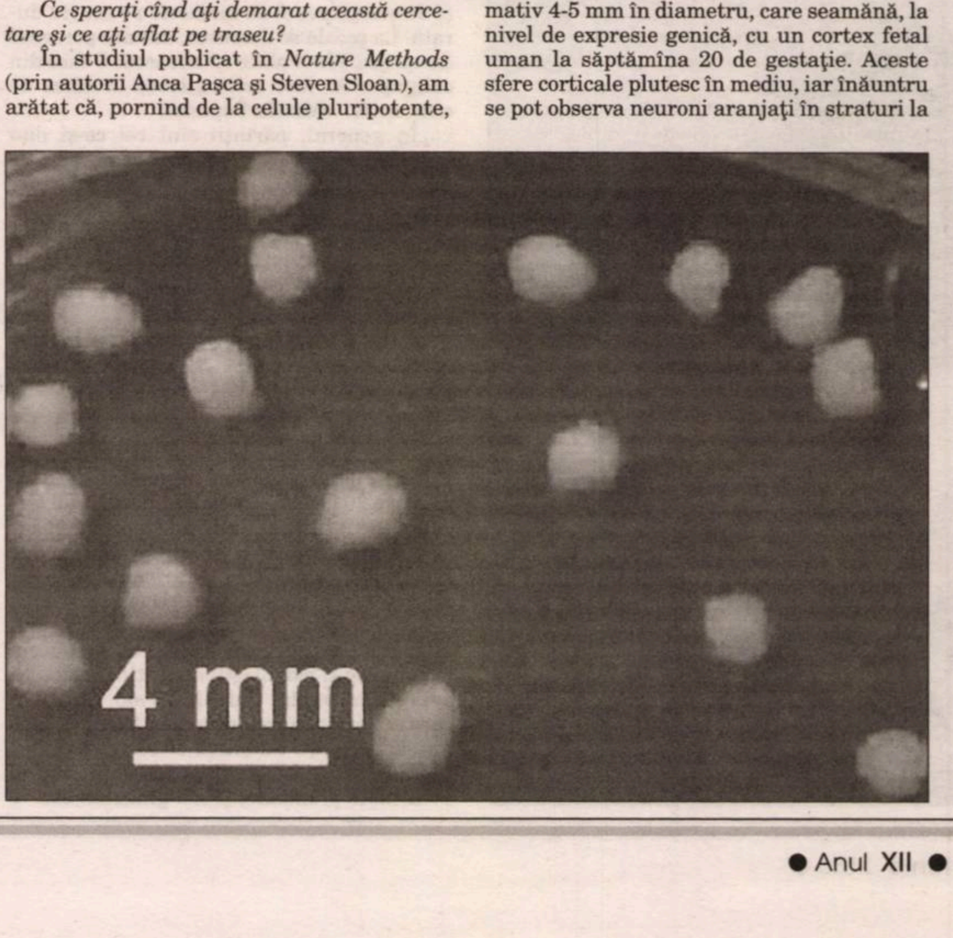

După cortex ar putea urma şi alte tipuri de ţesut cerebral?

În primul rînd, dorim să optimizăm cît mai mult metoda curentă, dar în acelaşi timp lucrăm la generarea de alte regiuni ale creierului, în special cele implicate în bolilele de neurodezvoltare.

Vedeţi posibile pe viitor şi aplicaţii de tip transplant pentru pacienţi cu leziuni cerebrale?

Pentru bolile de neurodezvoltare, precum autismul, ADHD-ul sau schizofrenia, nu există momentan o indicaţie de transplant. Momentan, ştim foarte puţin despre celulele neuronale specific afectate în aceste boli. Însă pentru boli de neurodegenerare, precum demenţa Alzheimer, boala Parkinson sau bolile asociate cu leziuni localizate, ar exista potenţial la un moment dat în viitor. Dar mai sînt multe de înţeles şi numeroase îmbunătăţiri de făcut înainte de a plănui astfel de experimente.

Subiectul lipsei de opţiuni terapeutice pentru pacienţii cu tulburări neuropsihiatrice v-a preocupat intens în ultimii ani. Ce perspective de tratament deschide acest studiu?

Sperăm ca această metodă să faciliteze identificarea anomaliilor neuronale asociate cu diferite forme de autism. Personal, sînt optimist că în următorii zece ani vom avea date biologice pentru a identifica subforme de autism. Odată ce avem un catalog de anomalii celulare, putem testa sistematic substanţe chimice pentru a identifica potenţiale medicamente.

Lumea cercetării ştiinţifice pare adesea izolată, inaccesibilă, privind oamenii ca pe nişte subiecţi de cercetare. În ce vă priveşte, aţi primit numeroase premii şi recunoaşteri publice. Vă mai simţiţi apropiat de pacienţi?

Acum aproximativ şase ani am decis să mă concentrez exclusiv pe cercetarea în laborator. Deşi momentan nu am pacienţi sub observaţie, sînt în contact cu pacienţii şi familiile celor incluşi în studiile noastre. Cred că odată ce ai văzut prin ce trec un copil cu autism şi familia sa, importanţa şi urgenţa identificării cauzelor acestei boli devastatoare este mereu prezentă în mintea ta. Premiile Baxter şi MQ vin cu fonduri pentru laborator şi, ca urmare, sînt esenţiale pentru a continua munca noastră.

Cum e să pleci din România, unde cercetătorii nu au adesea nici măcar fonduri pentru pipete, şi să ajungi, în doar cîţiva ani, să construieşti cortexuri funcţionale în laborator?

Mă consider norocos că fac parte din comunitatea ştiinţifică de la Universitatea Stanford. Este un mediu unic, efervescent, în mijlocul Silicon Valley, unde contează doar performanţa academică. Conduc un grup de aproximativ opt studenţi şi cercetători extrem de talentaţi. Cred că ar fi fost greu să finalizăm altundeva un astfel de proiect. Situaţia finanţării cercetării în România a atins un nivel critic. Dacă nu se face ceva imediat, mă tem că cercetarea românească va dispărea şi că noua generaţie va fi complet descurajată să urmeze o astfel de carieră.

a consemnat Ana DRAGU

Iaromira POPOVICI

Extraordinarele întîmplări ale copiilor dislexici şi ale părinţilor lor

Despre dislexie, la noi, nu se ştie mare lucru. După cum sună, pare să fie ceva complicat. Oamenilor le-a mai trecut pe la urechi de prin filme... „Dislexia şi disgrafia / disortografia reprezintă un ansamblu de dificultăţi durabile de deprindere fundamentală a lecturii / citirii, ortografiei / scrierii în cazul unui copil-adult care: prezintă un nivel intelectual normal; nu are tulburări senzoriale sau perceptive (auz, văz); nu prezintă tulburări psihologice primare preponderente în perioada de iniţiere a deprinderilor; evoluează într-un mediu afectiv, social şi cultural normal; este şcolarizat normal“, aflăm dintr-un material al Asociaţiei Române pentru Copiii Dislexici. Monica Bolocan, psiholog clinician şi educaţional, ne oferă o definiţie mai simplă: „Dislexia presupune o dificultate în ceea ce priveşte achiziţia abilităţilor de scris şi citit, în condiţiile în care intelectul e normal. Cînd copilul nu poate face legătura dintre simbolul grafic şi sunetul ataşat (alţi copii, cînd citesc, pierd rîndul sau văd literele amestecîndu-se). Există un substrat neurologic, undeva în creier legăturile nu sînt corect făcute. E din naştere, durează toată viaţa, nu se vindecă, dar poate fi compensată prin exerciţii. Are diverse grade de severitate, de la foarte uşoară la severă. Desigur că şi nivelul de inteligenţă contează“.

Dislexia nu ţine de anormalitate

Din definiţiile de mai sus rezultă următoarele: în primul rînd, dislexia nu ţine de anormalitate şi nu are nici o legătură cu retardul mintal sau cu vreun grad de handicap. E o problemă cu care unii copii se nasc, o incapacitate de a face legătura între simbol şi ce reprezintă simbolul. Se manifestă în cazul literelor, dar şi al cifrelor (discalculie). Problemele pe care le au copiii cu ai căror părinţi am vorbit (Asociaţia Bucureşti pentru Copiii Dislexici – ABCD) se datorează, în mare parte, tocmai acestei normalităţi: copiii nu pot fi încadraţi în categoria celor cu nevoi speciale, care să studieze la şcoli speciale. Ei sînt nişte copii normali, care au doar nevoie de adaptarea unor metode de predare şi învăţare la şcolile normale pe care le frecventează: „Contează prin ce metodă îi evaluezi: nu-i evaluezi pe ce scriu, ci oral. La matematică, nu-i laşi pe ei să citească enunţul, îl citeşte cineva. E ca şi cum unui copil care nu vede bine nu i-ai da voie cu ochelari la şcoală. Miopia e o deficienţă la nivelul ochilor, dislexia – la nivelul creierului.“ (Monica Bolocan) „La şcoală am luat legătura cu toate doamnele învăţătoare. Şi le-am rugat să-i dea lui Ricardo mai mult timp, să exersăm mai mult, şi prin jocuri, cu culori. Mi-am dat seama că şi o poezioară, dacă eu i-o citeam eu, o învăţa. Poezia acum o învaţă din desene“, spune Ioana Pal, din Oradea, care a trăit în Italia pînă anul trecut, cînd copilul ei a terminat clasa a III-a.

Ce se întîmplă la şcoală

Părinţii din asociaţie cu care am stat de vorbă şi care se întîlnesc sîmbetele la Librăria Pavesiana, o librărie italiană din Bucureşti, vor ca ai lor copii să fie trataţi, la şcoală, specific nevoilor lor: „Temerile mele s-au adeverit la şcoală, cînd au început problemele. Lentoarea: patru rînduri îi luau o oră, o oră şi jumătate, timp în care obosea, îi transpira mîna, îi ieşiseră negi pe mînă de atîta scris. Între 1 noiembrie şi 1 martie ei deja învăţaseră tot alfabetul. Copilul meu în fiecare zi învăţa cîte o literă, plus patru simboluri (respectiva literă de mînă şi de tipar, mare şi mică). Ei i se amestecau toate astea în cap. Dictare aveau în fiecare zi, şi lua «insuficient». Cuvintele le scria legate. În timpul ăsta mergea la logoped. Dar era foarte obositor. La sfîrşitul clasei I i-am luat profesorul de sprijin, care este tot ce îţi oferă statul, după ce i-ai scos copilului bun certificat că e dislexic. Profesor cu care face o oră miercurea şi o oră joia. Mărturisesc că l-am folosit pe acesta pe post de instrument, ca să-i dea fetei mele mai mult timp la lucrări.“ (Oana Tache)

© A. Popescu

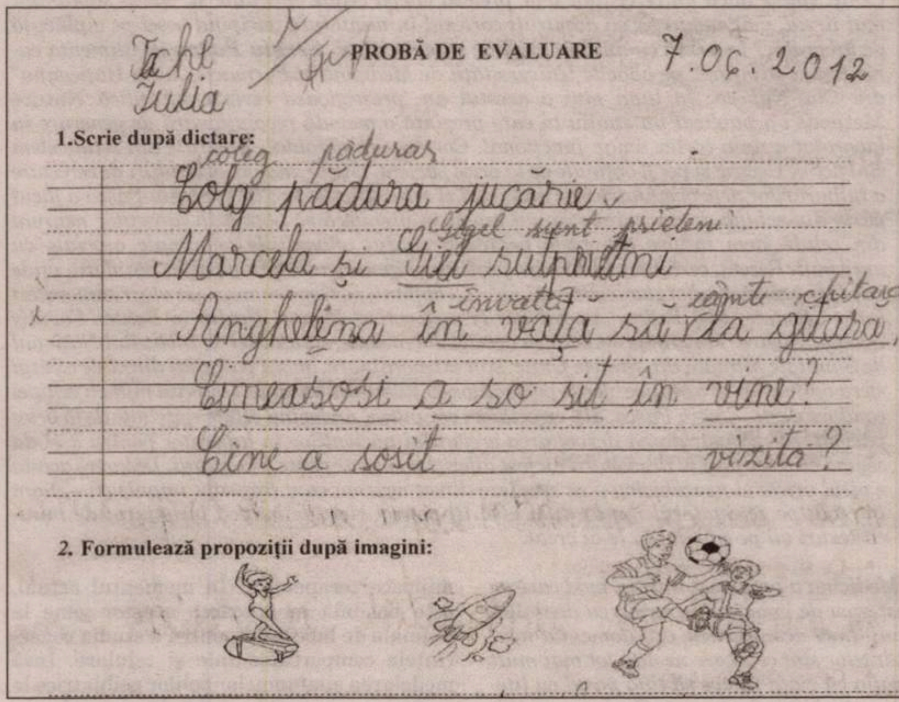
Tache Iulia

PROBĂ DE EVALUARE 7.06.2012

1.Scrie după dictare:

coleg pădurar

Colg pădura jucărie

Gigel sînt prieteni

Marcela şi Giel sitprietni

învață cînte chitara

Anghelina în vața săvla gitara,

Cineasosi a so sit în vine?

Cine a sosit vizita?

2. Formulează propoziţii după imagini:

Printr-o lege vagă care există în momentul de faţă, copiii dislexici au dreptul la un profesor de sprijin, de două ori pe săptămînă. Dar părinţii ar prefera ca aceştia să fie lăsaţi cu computerul la şcoală, să li se citească enunţurile cu glas tare la matematică şi să fie evaluaţi, măcar în anumite situaţii, oral în loc de scris. Doamna Pal vorbea chiar de permisiunea de a scrie cu litere de tipar în loc de litere mici, lucru care se petrecea în Italia.

De ce e atît de important ce se întîmplă la şcoală? În primul rînd, pentru că cei mai mulţi copii îşi identifică dislexia cînd ajung la şcoală. În cazurile fericite, încă din clasa pregătitoare ori din clasa întîi: „Noi ne-am dat seama în clasa I, învăţătoarea ne-a atras atenţia. Am mers la logoped, copilul meu a fost testat şi ni s-a spus că are dislexie. Confunda *b* cu *p*, *f* cu *v*. Am avut ore cu logopedul, care a lucrat după manualele doamnei Eva Bartok din Tîrgu Mureş. A avut probleme şi de motricitate fină, şi de orientare, şi de memorie pe scurtă durată. La şcoală se descurcă, dar are personal de sprijin. Nu îi place să citească. O face din obligaţie. Ar face orice altceva în afară de citit, scris.“ (Mirela Popescu)

În general, părinţii sînt cei ce-şi dau seama de tulburarea copilului, ca în cazul de mai sus. Problema e că nu se face un *screening* la începutul clasei I pentru toţi copiii, ca să poată fi identificate de specialişti dificultăţile fiecăruia. Copiii sînt testaţi de un logoped, dar nu în mod special pentru dislexie. De aceea, sînt multe situaţii în care părinţii îşi dau seama mult prea tîrziu: „Fata mea are 20 de ani, a terminat liceul anul trecut, a făcut la Real, la Mate-Info. Am văzut că sînt probleme de la grădiniţă. Ne-am dus la logoped, la psiholog. Nu comunica cu cei mai mari, cu educatoarea. Dacă avea vreo nevoie, n-o spunea direct, ci prin intermediul altui copil. Atunci am început să ne ducem la psiholog şi psihologul nu a ştiut ce are. Şi asta s-a întîmplat timp de 15 ani. 15 ani în care am trăit ca într-o cameră închisă, fără lumină, în care nu ştiam ce se întîmplă cu copilul nostru. La şcoală, mai tîrziu, copilul avea nişte probleme, şi noi gîndeam că... e puţin prost: dacă toţi gîndeau acelaşi lucru... Putea să scrie, dar greoi, nu citea ortografic. Cînd era pusă să citească în clasele primare, refuza. Mi s-au recomandat şcolile speciale. Am aflat că e dislexică exact înainte să încheie anul trecut, prin primăvară, cînd am făcut asociaţia.“ (Cristina Mihalcea)

„Loazele“ de altădată

În alte cazuri, dislexia generează şi tulburări de comportament: copiii, văzînd că nu pot duce la bun sfîrşit anumite îndatoriri şcolare, refuză să mai participe la procesul de învăţămînt în general, devenind „loazele“ de altădată, inadaptaţii, rebelii (aparent fără cauză): „Noi avem gemeni. Unul e dislexic, unul nu. Înainte să împlinească 7 ani, am întrebat-o pe educatoare dacă sînt pregătiţi de şcoală. Şi ne-a zis: «Cum să nu?». După care ne-a zis învăţătoarea pe care au avut-o că, de fapt, nu sînt oameni de şcoală, se bagă pe sub bănci... Alţii ştiau să scrie şi să citească, ei nu. Învăţătoarea ne-a spus că nu se descurcă – şi se referea la amîndoi, deşi doar unul era cu problema. Şi celălalt stătea în extensia lui de percepţie. Dislexicii nu prea au memorie pe termen scurt – pentru că Andrei, care e dislexic, nu putea să înveţe poezii, învăţătoarea îi dădea şi lui Petru doar trei rînduri de memorat, deşi el putea învăţa poeziile tuturor. Îi băga pe amîndoi în aceeaşi oală. După care m-am gîndit că Andrei e dislexic, pentru că auzisem de cuvîntul ăsta de la... Tom Cruise. Am întrebat-o pe doamna învăţătoare, care a zis că nu crede asta, ci că e răsfăţat, că e brînză bună în burduf de cîine. Cam asta e percepţia învăţătorilor. Copiii dislexici preferă, în general, să fie certaţi pentru indisciplină decît să fie consideraţi proşti. La sfîrşitul şcolii, am aflat că în clasa a doua învăţătoarea se pregăteşte să-i lase repetenţi pe amîndoi. Atunci am schimbat şcoala, pentru că doamna asta era lider de opinie acolo. Am zis «Hai să ne uităm şi pe Internet» şi am găsit că multe din simptomele de acolo se potriveau cu ce avea Andrei. Chestia asta s-a produs atunci cînd învăţătoarea de la noi din sat (locuim într-un sat de lîngă Bucureşti) ne-a spus, între clasa a doua şi a treia, cînd făceam meditaţii, că ceva din capul lui funcţionează altfel.“ (Cosmin Constantin)

Copiii dislexici preferă, în general, să fie certaţi pentru indisciplină decît să fie consideraţi proşti.

Conştientizare şi legi

De aceea este importantă conştientizarea tulburării şi informarea în legătură cu aceasta: „Psihologii de la noi nu prea ştiu, se învaţă în facultate ca multe alte lucruri, cine pricepe, bine, cine nu – nu. Logopezii de la noi se ocupă de alte probleme. Situaţia nu e deloc roz, e zero. Sînt cîţiva psihologi autodidacţi, aş putea spune, care ştiu cîte ceva despre dislexie. În străinătate e cu totul altceva, noi sîntem în Evul Mediu, din punctul ăsta de vedere.

Soluţii:? E nevoie de conştientizare, şi pentru părinţi, şi pentru cadrele didactice. Trebuie să se ştie că această problemă există. Şi mai e nevoie de formare pentru cadre didactice şi pentru psihologi. Dar asta presupune bunăvoinţa autorităţilor şi ceva investiţii. Totul pleacă de la conştientizare." (Monica Bolocan)

Şi, de asemenea, mai e importantă existenţa unei legi clare şi coerente în domeniu: „Există Legea nr. 1, asociaţia din Tîrgu Mureş a depus la minister nişte prevederi pe tema asta. Ei au mers pe model maghiar. În 2011, legea a fost predată şi s-au stabilit nişte norme metodologice. Normele sînt foarte generale. Nu mai discutăm că nu se aplică... Ele nu au nici o aplicaţie în ce-i priveşte pe copiii dislexici, nu se ţine cont de specificul lor. Acum s-a făcut o nouă propunere, este în Comisia de învăţămînt, unde avem semnale pozitive că se va înţelege necesitatea unei reglementări speciale. Ca acum să ne trezim că Ministerul Învăţămîntului nu o susţine, motivînd că există suficiente reglementări în România ca orice copil să poată fi şcolarizat indiferent de deficienţe – dar ei nu au deficienţe. Şi că ar fi o suprareglementare. Noi credem că e nevoie de o reglementare specială. Păi, dacă o să dăm pentru dislexici, ne-au zis, atunci trebuie să dăm şi pentru cei cu ADHD. Răspunsurile lor au fost că, prin lege, avem profesor de sprijin. Dar nu de asta avem nevoie. Avem nevoie de calculator, să-i lase la şcoală cu calculatorul, şi să le citească cineva enunţurile.

© A. Popescu

Soluţiile din alte ţări pot fi aplicate, prin aproximare, şi la noi. Procentul de copii dislexici din ţările europene poate varia de la 6 la 10%. Cam în fiecare clasă e cel puţin un dislexic. S-ar putea prelua soluţiile din Italia, de pildă, care are o şcoală foarte incluzivă. S-ar zice că şi la noi e aşa, s-au găsit instrumentele prin care fiecare copil să poată avea şansa şcolarizării. În Italia au simţit nevoia să facă o lege specifică. Vrem ca şi la noi să se întîmple acelaşi lucru." (Angela Ioan, preşedintele Asociaţiei Bucureşti pentru Copiii Dislexici)

Pînă atunci, în afară de activităţile din şcoală, fiecare părinte şi fiecare copil trebuie să lucreze pe cont propriu, cu un psiholog specializat: „Există o terapie specifică, prin care copilul reuşeşte să-şi compenseze dislexia. Nu că îi pui sub nas o foaie şi-l pui să citească. Ci prin metode kinestezice, joc, modelaj în plastilină, imagini – care s-a demonstrat că sînt eficiente. Copiii pot ajunge să citească corect, mai greu, dar ajung. Depinde de gradul de severitate a dislexiei. De exemplu, metoda Meixner, care e folosită la Tîrgu Mureş – foarte multe imagini, copilul învaţă prin metoda pictorială (*b* de la *barză* şi îi arăţi o barză), metoda Davis Dyslexia – copiii fac modelaje din lut ale literelor şi scriu cuvinte. Scriu, de pildă, *casă*, apoi acelaşi cuvînt de la coadă la cap. În creier se formează imaginea mentală a literei, şi copiii învaţă mai uşor. E vorba de foarte multă practică. Metoda Feuerstein – copiii învaţă cu ochii închişi, pipăie diverse forme de litere şi le ghicesc. Tot felul de artificii prin care, mental, se proiectează corect imagini şi copilul le asamblează." (Monica Bolocan)

Cam în fiecare clasă
e cel puţin un dislexic.

Dislexici de succes

Mulţi copii dislexici au reuşit, cum se spune, în viaţă, devenind oameni de afaceri sau chiar actori celebri, precum Tom Cruise sau Whoopi Goldberg (dacă au reuşit să evite extrema cealaltă, de antisociali): „Este o determinare a lor neurologică, un dat al lor. Asta poate să se transforme, la un moment dat, într-un mare avantaj. Există o gîndire globală, de ansamblu. Numai că astea sînt cazurile fericite, în care persoane excepţionale sînt dislexice. Există şi dislexici banali, normali, aşa cum sînt majoritatea oamenilor de pe lumea asta. Unii dintre ei, însă, sînt dăruiţi excepţional. Darul ăsta poate să-i facă să-şi depăşească barierele neurologice şi să-şi folosească dezavantajele pentru a face lucruri excepţionale. În momentul în care copilul îşi realizează neputinţele, deşi ele sînt de ordin instrumental, vă daţi seama ce proces dramatic se întîmplă în sufletul lui. Şi atunci se ajunge ori la delincvenţă, ori la performanţe." (Angela Ioan)

„Copiii aceştia pot învăţa după curricula normală. Dacă se realizează profesional la nivelul lor normal, pot susţine societatea, vor fi plătitori de taxe. Terapia se face, ideal, pînă-n 12-15 ani, dar, practic, oricînd se poate. Niciodată nu e prea tîrziu", consideră Monica Bolocan.

„Acelaşi lucru s-a întîmplat şi în alte ţări, doar că cei de acolo şi-au dat seama mai demult. Am văzut nişte documentare BBC în care nişte dislexici au ajuns în puşcărie, ratîndu-şi viaţa normală. Pe de altă parte, o treime din întreprinzătorii privaţi din America sînt dislexici. Fiind confruntaţi, de fiecare dată, cu un sistem în care nu reuşesc să se integreze, ajung fie în infracţionalitate, fie găsesc soluţii noi la probleme la care alţii caută de mult rezolvări. Atunci se diferenţiază faţă de concurenţă şi devin foarte competitivi în ceea ce fac. În general, centrul din creier care procesează simbolurile, scrisul, cititul, se află într-o emisferă: dislexicii nu pot folosi centrul acela, şi atunci încearcă să facă acelaşi lucru cu partea cealaltă a creierului, care e destinată viziunii de ansamblu, imaginaţiei", explică unul dintre taţii prezenţi la întîlnire.

Există, însă, şi copii dislexici de succes, cu rezultate foarte bune. Este cazul lui Ricardo Pal, băiatul de 10 ani proaspăt întors din Italia cu mama lui: „Am început să lucrez şi eu cu copilul. Mi-am transformat casa într-un pavilion de logopedie şi am reuşit să aduc copilul la un nivel excepţional. Se poate vedea foarte clar acest lucru din caietele lui. Şcoala «Avram Iancu» din Oradea, prin doamna învăţătoare Claudia Bei şi doamna directoare Gheorghiana Bîrlădeanu, a contribuit imens. Ele m-au ascultat, le-am dus caietele. Mi-au acordat sprijinul psihologului şcolii. L-au acceptat pe Ricardo să scrie doar pe caiete cu pătrăţele. Ţinînd mereu contact personal cu doamna învăţătoare şi scanîndu-l minut cu minut pe Ricardo, mi-am dat seama cînd era vorba de problemele de disortografie şi cînd de neînţelegerea limbii române. Doamna l-a acceptat, chiar dacă nu era o lege pentru asta, cu tabelul lui Pitagora. Ea a observat că, dacă îl lasă cu acest ajutor, poate să se descurce la matematică, să rezolve chiar probleme cu două soluţii. Dintr-un copil care refuza să meargă la şcoală, zicînd că are febră, a ajuns unul care merge la şcoală cu plăcere. Mulţumită doamnei învăţătoare, Ricardo are acum un caiet exemplar şi a luat «Foarte bine» la limba română. Doamna îi dă subiectele scrise de mînă şi trase la xerox, el îi răspunde scris de tipar. Ea nu i-a mai luat în seamă greşelile de limbă, l-a evaluat după ce ştie. Deci se poate ca şi în România să meargă lucrurile foarte bine. Am deschis şi un grup pe Facebook care se numeşte «Dislexie pe culori» pentru a arăta părinţilor aflaţi în această situaţie că se poate."

■ ■ ■

PUBLICITATE

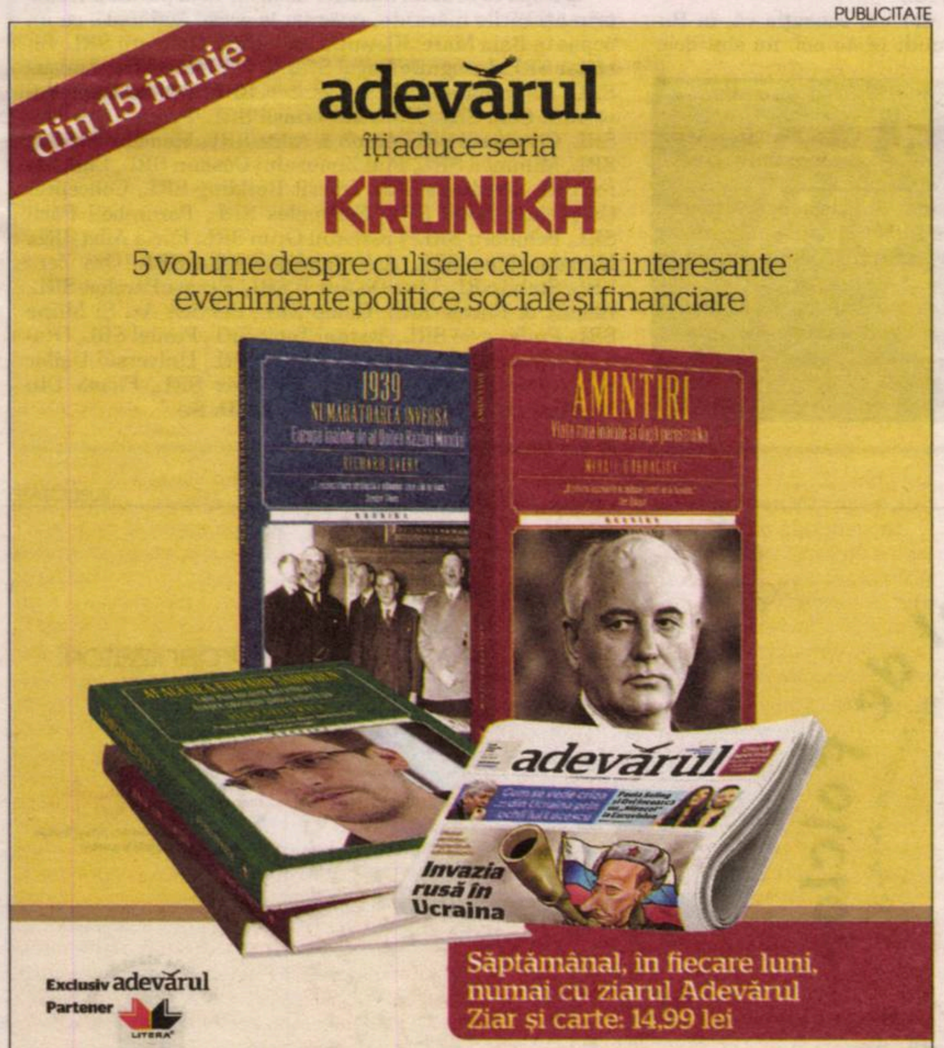

5 volume despre culisele celor mai interesante evenimente politice, sociale şi financiare

Săptămânal, în fiecare luni, numai cu ziarul Adevărul
Ziar şi carte: 14,99 lei

Exclusiv adevărul
Partener LITERA

15 iunie Amintiri. Viaţa mea înainte şi după perestroika, Mihail Gorbaciov
22 iunie 1939 - numărătoarea inversă. Europa înainte de al Doilea Război Mondial, Richard Overy
29 iunie Afacerea Edward Snowden. Cele mai şocante dezvăluiri despre spionajul global american, Glenn Greenwald
6 iulie Viaţa mea cu John F. Kennedy. Interviuri cu Arthur M. Schlesinger jr, 1964, Jacqueline Kennedy
13 iulie Dosarele KGB Orlov. Spionajul sovietic în războiul civil din Spania, 1936-1938, Boris Volodarsky

Cu ochii-n 3,14

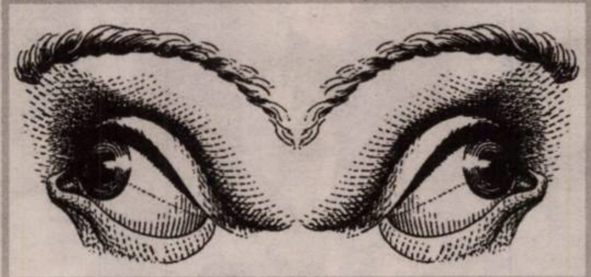

PREVIZIBIL! ILUMINAREA CU PROGRAM DE INSPIRAȚIE AUTOMATĂ MIROASE A BANI

■ Previzibil! Pe acel canal difuzat de UPC unde poți vedea o singură imagine non-stop „de sezon“, de la buștenii care ard voios și cu scîntei într-un șemineu s-a ajuns la o plajă exotică. Dacă, în iarnă, telespectatorii se întrebau, pe bună dreptate, cine pune lemne pe foc, acum îi va îngrijora probabil faptul că barca de la orizont zace încremenită acolo de vreo două săptămîni. O fi pățit ceva pescarul? (**A. P.**)

■ La o tarabă din Piața Crîngași, printre dresuri, chiloți și sutiene, am văzut ițindu-se o carte despre Arsenie Boca. Iluminarea ascunsă printre desuuri. (**S. G.**)

■ De cîteva zile mi s-a stricat mașina de spălat și caut înlocuitor. Printre *review*-uri găsesc unul bun: „O mașină cu un aspect deosebit, multe funcții, dar din păcate la centrifugare trepidează foarte tare“. (**C. Ș.**)

■ În ultima vreme constat că pe tot mai multe bulevarde lungi și principale din București semafoarele nu numai că nu sînt corelate într-o așa-numită undă verde, cum le-ar ședea bine într-o țară civilizată, ci sînt taman pe dos, adică în undă roșie. Le cam prinzi pe toate, orice ai face. În plus, în ultima vreme numărul semafoarelor s-a înmulțit. Unele sînt de-a dreptul inutile și consumatoare de timp. La un moment dat, cei de la Primărie vorbeau despre nu știu ce program de reglare automată, despre niște „ingineri de trafic“ care ar trebui să se ocupe de fluența circulației. Dacă mai există asemenea specialiști sau sisteme, par a sta degeaba. De fapt, termenul de „semafor“ în limba română sună cam prețios. Popular e „stop“. Păi, dacă e „stop“, e roșu și e normal să stai la el, nenică. (**A. M.**)

■ Din seria cuvintelor turcești de inspirație franceză (II): *kaktüs, kamuflaj, kanser, kapitone, kapitalizm, kapris, kapsül, kartpostal, katedral, kompartîman, kompliman, komedyen, konferans, konser, konsevatuvar, kontenjan, kontes, konsültasyon, korniș, metres, militan, milyarder, minüskül, minyatür, minyon, mitralyöz, miyop, mizansen, motosiklet, müzisyen, nevroz, noter, nükleer, banliyö, betonarme, bigudi, bobin, briyantin, bronșit, broșür, piramit, planör, plebisit, protestan.* Traducerile sînt de prisos. (**M. P.**)

■ Îmi pare rău s-o spun, dar faza că Sepp Blatter își pune mandatul la dispoziție după ce-a fost reales, la doar o zi distanță de la izbucnirea unui super-scandal de corupție, miroase a blat de la o poștă. (**M. M.**)

■ Cică valoarea tichetelor de masă crește, de luna asta, cu 6 bani. Și ce se poate mînca de 6 bani? (**M. V.**)

DAR CU CÎT TE APROPII DE CENTRU, CU ATÎT CENTRUL E MAI PRESUS DE NOI

■ Bucureștiul la 1901, prin ochii publicistului ceh Josef Stolba: „București, «orașul bucuriei» numit și «Parisul de pe Dîmbovița». Orice comparație șchioapătă, dar aceasta este mai oloagă decît oricare alta. Dar, cu toate că este departe de a fi un Paris, Bucureștiul este un oraș încîntător. Se întinde pe ambele maluri ale unui rîu murdar… La periferie este încă Orient pur, o imagine clară a felului în care arăta demult. Dar cu cît te apropii de centru, cu atît spiritul oriental se pierde tot mai mult, iar orașul devine european, firește, nu în sensul continental. Nu există nici un fel de clădiri înalte, în interiorul orașului sînt sute și sute de chiriași sărmani, pentru care soarele și aerul curat sînt numai o poveste… Orașul este împărțit în cinci districte, desemnate prin culori. «Districtul roșu» este cel mai de frunte. El ocupă centrul bogat al orașului, unde se află palatul regal, ministerele, instituțiile superioare etc. Celelalte districte: galben, negru, albastru și verde, înconjoară respectuoase districtul roșu și cadrul colorat al tăblițelor cu numele străzilor îi atrag călătorului atenția că se află într-un anumit cartier sau altul. Aspectul cel mai important în legătură cu această împărțire este faptul că fiecare district își are propria secție financiară, iar despre locuitorii diverselor cartiere s-ar putea spune că, atunci cînd își plătesc dările, se înroșesc, se îngălbenesc, se înverzesc, se înnegresc sau se învinețesc. Dar esențialul este ca și la noi: să plătească!“ (**M. C.**)

■ Și tot din Josef Stolba, călătorul de la 1901: „În București nu există apă potabilă de bună calitate. Există o conductă care aprovizionează centrul orașului, dar nu este suficientă.“ Ce calitate a apei avem un secol mai tîrziu? (**M. C.**)

■ În Franța, șase persoane din anturajul fostului președinte Nicolas Sarkozy (consilieri, funcționari etc.) sînt anchetate pentru fraudă. Au comandat – se pare, ilegal – vreo trei sute de sondaje de opinie fără să respecte reglementările cu privire la achizițiile publice. Birouri și domicilii percheziționate, oameni aduși în arest etc. Și totuși, știrea principală din ziua descinderilor a rămas că Novak Djokovic l-a învins pe „regele“ Rafael Nadal în semifinalele de la Roland Garros. Într-o țară normală, sportul alb e mai presus de gulerele albe, dar pătate. (**M. M.**)

■ Poate doar mi se pare, dar am senzația că, în București, natura vine tot mai mult peste noi: nu sînt doar pisicile care ies tot mai mult din bîrloguri de cînd s-a micșorat numărul de cîini, nici porumbeii care aproape că nu se mai feresc din calea mașinilor, ci și rațele de pe Dîmbovița, mierlele de pe lîngă Casa Poporului și ciorile de pretutindeni. (**I. P.**)

TE IUBESC
PINGUIN

© M. Pleșu

CAUZA ACESTEI PIERDERI A VALORILOR TINERE ESTE PREZENTATĂ SIMPLEX

■ Cartea *Omul care își amintește tot*, semnată de Troels Donnerborg și Jesper Gaarsk, începe așa: „Cînd veți termina de citit această carte, ați uitat-o deja. Un sfert vi se va șterge din minte o oră mai tîrziu. 60% a doua zi. Cauza acestei pierderi a memoriei este, după părerea autorilor, tehnologia“. Aflăm, cu această ocazie, și că o treime dintre britanici nu-și știu numărul fix pe dinafară și că hipocampul șoferilor de taxi care conduc fără GPS e cu 7% mai dezvoltat decît al celor care merg cu GPS. Asta fiindcă tot am vorbit de curînd despre uitare. (**A. M. S.**)

■ Oferta glumeață a cetățeanului care scosese la vînzare o catedrală, în construcție, pretinzînd că era ridicată din banii lui (și ai celorlalți contribuabili) și că cel care o va cumpăra își va scoate garantat investiția în cinci ani, a dispărut de pe site-ul de anunțuri, după ce au intervenit cei de la Patriarhie cu un mesaj care semnala o defăimare a valorilor bisericești. Ce să înțelegem de aici? Că anunțul nu mai e de actualitate și că cineva a achiziționat acest chilipir? Sau că BOR face jocurile și în imobiliare? Doamne-ajută! (**A. P.**)

■ Pe ușa unui magazin de haine din Cluj scrie mare: „Angajăm fete tinere“. (**A. M. S.**)

■ Bucharest City Tour include la stația 10, Piața Romană, ca puncte de interes turistic („Landmarks“), Academia de Studii Economice și Muzeul Literaturii Române (situat pe bdul Dacia). Harta prezentată pe panoul publicitar din fața ASE-ului scanează fosta clădire a Muzeului, acum oarbă. Căci în locul ferestrelor sînt montate bucăți mari de carton. Carevasăzică, Muzeul Literaturii Române nu mai ființează pe bdul Dacia. El funcționează ca depozit în Casa Scînteii (tot „fosta“). Dar funcția lui expozitivă, definitorie pentru un muzeu, a fost abolită. Cel puțin deocamdată. Un exemplu tipic de retrocedare de dragul retrocedării. Cui a folosit decapitarea a încă unei instituții de cultură? (**R. M.**)

■ După ce drumul numelor de firme ne-a purtat o vreme prin așezările mărunte, revenim la orașe mai mari, cu un popas în Baia Mare: Elewatul Serv SRL, Omuleții SRL, Biruitor SRL, Incognito Royal SRL, Dac Sistem SRL, Lapsus SRL, Vis Împlinit SRL, Transzăvoi SRL, Pentru Dumneavoastră Com SRL, Euro Meseriașii SRL, Frumușaua Băii SRL, Crepuscul SRL, Aeroh & Ailito SRL, Moment Suprem SRL, Minunea SRL, Fiul Zimbrului Cosmin SRL, Edil Noroc SRL, Predilect SRL, Diferit Building SRL, Conceptul Cafeneaua Nouă SRL, Scrupules SRL, Porumbeii Păcii SRL, Echilibru SRL, Prezentul Grup SRL, Furia Albă SRL, Miazănoaptea SRL, Salamandra Adelin SRL, Ora Zero SRL, Stabil SRL, Lîna De Aur B SRL, Ernest Parchet SRL, Blondy & Fiicele SRL, Galop SRL, Servicii Azi Și Mîine SRL, Profesia 96 SRL, Avantaj Topic SRL, Posibil SRL, Ocazie Prețioasă SRL, Tractări Bobiță SRL, Universul Ușilor SRL, Frontal SRL, Amnezia Simplex SRL, Firma Din Mulțime SRL, Mongolul Activ SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

Festivalul Internațional de Folclor
Muzici și Tradiții în Cișmigiu
19-21 Iunie 2015 • Ediția a IX-a
Organizatori:
creart
Centrul de Creație, Artă și Tradiție al Municipiului București
Primăria Municipiului București

Biblioteca „ASTRA“ – SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
– SIBIU –

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XII** ■ nr. **592** ■ 18-24 iunie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel** 19

ANDREI PLEȘU

„O aventură în Indonezia“ (III)

pagina 3

OVIDIU NAHOI

„Confruntarea Est-Vest continuă“

pagina 5

OANA STOICA

„O cină cu Attila Bartis“

pagina 17

După 25 de ani

Mineriada din iunie '90

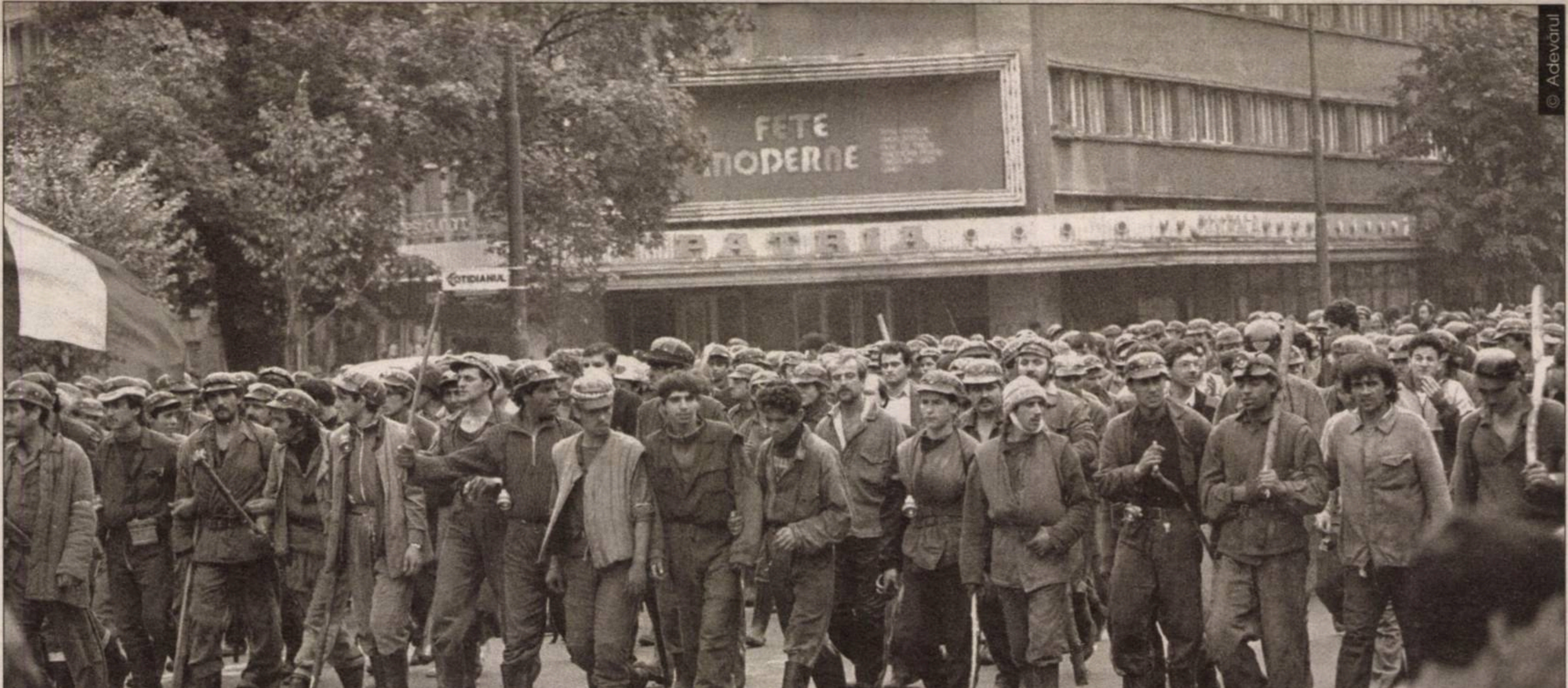

© Adevărul

> *„...negativul sumbru al zilelor revoluției din decembrie.“*
>
> *MONICA LOVINESCU*

5948489141997 24

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

Biblioteca ASTRA

SCRISORI DE RECOMANDARE

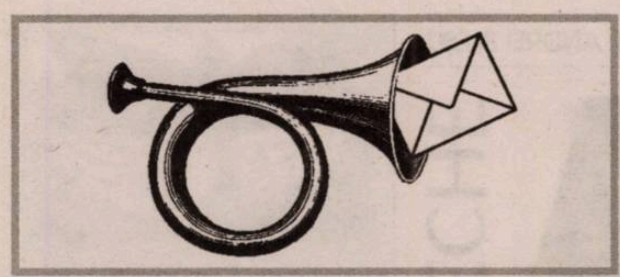

turneu de inbox

NR. 589

Articolul lui Vintilă Mihăilescu, „Detoxifierea și păcatul originar"

Un individ-om este adus pe lume, *via* părinţii lui, ca o entitate extrem de complexă, creată de univers, de-a lungul milioanelor de ani, astfel încît să poată exista, să poată supravieţui unor încercări, în limite moderate, la care urmează să fie supus pe parcursul vieţii.

Viaţa individului este un dar pe care i-l dă universul – creatorul tuturor văzutelor şi nevăzutelor (nevăzute încă de forţa de investigare a omului, a ştiinţei). Individul-om a fost dotat cu conştiinţă de sine, cu capacitatea de a se cerceta, de a se cunoaşte. În plus, omul a fost dotat, ca şi alte fiinţe, cu instincte, armele cu care să prevină afectarea integralităţii lui fizice. A se menţine întreg fizic (inclusiv mental şi psihic, adică tot fizic, la urma urmelor) se defineşte, în general, prin „a fi sănătos". Instinctele apără ego-ul omului, sînt egoiste, îl apără pe individul în care sînt implantate iniţial. Din respect pentru universul care l-a creat, individul-om trebuie să fie atît de egoist cît să nu-şi degradeze sănătatea. Se spune că omul sănătos poate face orice, iar cel lipsit de sănătate aproape nimic. Altruismul exacerbat, care poate ajunge să afecteze „egoismul bazal" (similar „metabolismului bazal" – cel strict necesar menţinerii în viaţă a organismului), trebuie să fie evitat. Ce-i prea mult (altruismul exagerat) nu-i sănătos.

Natura are, şi ea, erorile ei, atunci cînd face combinaţiile din care rezultă un anumit individ adus pe lume, nişte neîmpliniri fizice, abateri de la „standard" – deformări iniţiale. Oamenii, împinşi de dorinţa firească de a stăpîni cît mai multe din tainele naturii, de a le influenţa, intră, cu greu (pas cu pas), în tainele de o complexitate infinită ale acestei compoziţii uluitoare – corpul omenesc –, reuşind să realizeze mijloace de apărare a sănătăţii, de a o reface atunci cînd este alterată de abuzurile la care o supun unii dintre noi, chiar reuşindu-se să se facă paşi importanţi pe calea creării de organe, de ţesuturi, de transplanturi.

Acesta este un fel de „egoism al colectivităţii umane", menit să îi protejeze dăinuirea peste timp.

Exagerările propagandistice ale firmelor farmaceutice şi ale puzderiei de „specialişti" nutriţionişti, care speculează dorinţa firească a omului de a-şi apăra sănătatea, fac victime printre unii care depăşesc cu mult „metabolismul bazal al egoismului" – un fel de spălare a creierelor cu otrava reclamelor generatoare ale unei noi secte, a „super-egoiştilor posedaţi".

Ioan IONESCU

Dilema veche vă propune

■ Cupa mondială la snooker e o competiţie între ţări, reluată după o pauză de patru ani. Se desfăşoară zilele acestea în oraşul Wuxi din China şi poate fi urmărită la Eurosport. E o competiţie plină de surprize, în care, cel puţin pînă la ora la care scriu, jucătorii cu nume mari se luptă de la egal la egal cu ambiţioşii reprezentanţi ai unor ţări „emergente" şi în snooker, de tipul India sau Brazilia. Nu e tocmai campionatul mondial, competiţia maximă a snooker-ului, e doar o cupă mondială pe naţiuni, dar e destul de amuzantă. (Andrei Manolescu)

■ *Whatever*, regizat de Christian Roncea şi cîştigător al Premiului Super, festivalul de filme făcute de adolescenţi – un film interesant, şi ca poveste, şi ca manieră de filmare, despre adolescenţi rebeli cu pasiuni... extreme, de la droguri la graffiti-uri. Şi filmul *Cum să dai ca să juleşti,* în regia lui Alin Muşetescu, scenariul Alin Muşetescu şi Achim Scarlat, prezentat în afara concursului la acelaşi festival – o parodie reuşită la filmele de acţiune. (Iaromira Popovici)

■ „Îmi ia atît de mult timp să nu fac nimic, încît nu-mi mai rămîne timp să lucrez." Această frază citată din opera lui Pierre Reverdy apare în chip de motto pe prima pagină a romanului lui Enrique Vila-Matas *Sub semnul lui Dylan* (traducere de Adina-Ioana T. Vladu, editura ALL, 2015). Romanul e o pledoarie destul de convingătoare pentru inacţiune. O carte seducătoare mai ales acum, că vine concediul! (Matei Martin)

■ Volumul Svetlanei Cârstean, *Gravitaţie* (Editura Trei, 2015), este exact aşa cum zice Simona Sora pe copertă: „Carte a greutăţii şi a harului, *Gravitaţie* e un perfect mecanism al înălţării, al levitării, al vulnerabilităţii răscumpărate, al d.u.r.e.r.i.i., revoluţiilor şi resurselor afective («cine nu e mîngîiat nu există»), al iubirii materne. Dar mai e ceva: e ultima carte (jucată) a poeziei. Ea răspunde – într-un fel inconfundabil, inegalabil şi inenarabil – la întrebarea: *Cît mă poate ridica de la pămînt poezia?*". (Ana Maria Sandu)

■ *O mie de păduri într-o ghindă*, subintitulată „mari scriitori de limbă spaniolă aleg paginile lor preferate", este o antologie editată de scriitoarea/traducătoarea/editoarea Valerie Miles, o antologie masivă în care scriitori spanioli mai celebri, precum Carlos Fuentes, Juan Goytisolo, Sergio Pitol, Enrique Vila-Matas, Javier Marías ş.a., sau mai obscuri (pentru noi), precum Hebe Uhart, Esther Tusquets, Ricardo Piglia, Elvio Gandolfo ş.a. – în total, 22 de scriitori din cinci ţări vorbitoare de spaniolă – şi-au ales fragmentele favorite din propriile scrieri într-un demers introductiv major în universul literaturii spaniole din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Traducerea îi aparţine Laviniei Similaru, Editura Univers. (Marius Chivu)

■ De cîţiva ani buni, în Noaptea Institutelor Culturale, evenimentele de la Institutul Polonez sînt printre preferatele mele. Aşadar, vineri, 19 iunie, de la ora 19, voi merge ca să mănînc „Măr în trei feluri", o întîlnire cu o parte foarte savuroasă însă mai puţin cunoscută a culturii poloneze: tînărul *chef* Piotr Ślusarz. *Consommé* cu măr şi cidru. Raţă cu ramură de măr, jeleu afumat şi orz. Măr crocant cu vanilie şi aluat sfărîmicios din cicoare prăjită. Şi cidru polonez. Iar dacă vreţi să zburaţi în Polonia, toţi oaspeţii vor primi şi un cod de discount pentru zborurile companiei LOT Polish Airlines. (Adina Popescu)

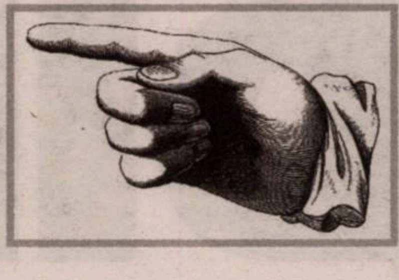

■ *Omul cel bun din Seciuan* de Bertold Brecht, la „Bulandra", în regia lui Andrei Şerban, traducere şi adaptare de Andrei Şerban şi Daniela Dima. (Ruxandra Mihăilă)

■ Între 16 şi 21 iunie în Bucureşti, între zona Grozăveşti şi Parcul Naţional Văcăreşti, are loc Urban Fest, un festival organizat de către Reprezentanţa Comisiei Europene în România. Conferinţe, consultări publice, tur de biciclete, ateliere de activare urbană, concerte şi plimbări în ambarcaţiuni cu vîsle. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Etichete, stereotipii**
- **Gică Petrescu**
- **Cărţi de citit în vacanţă**
- **În vilegiatură**

album dilematic

Şerban Georgescu

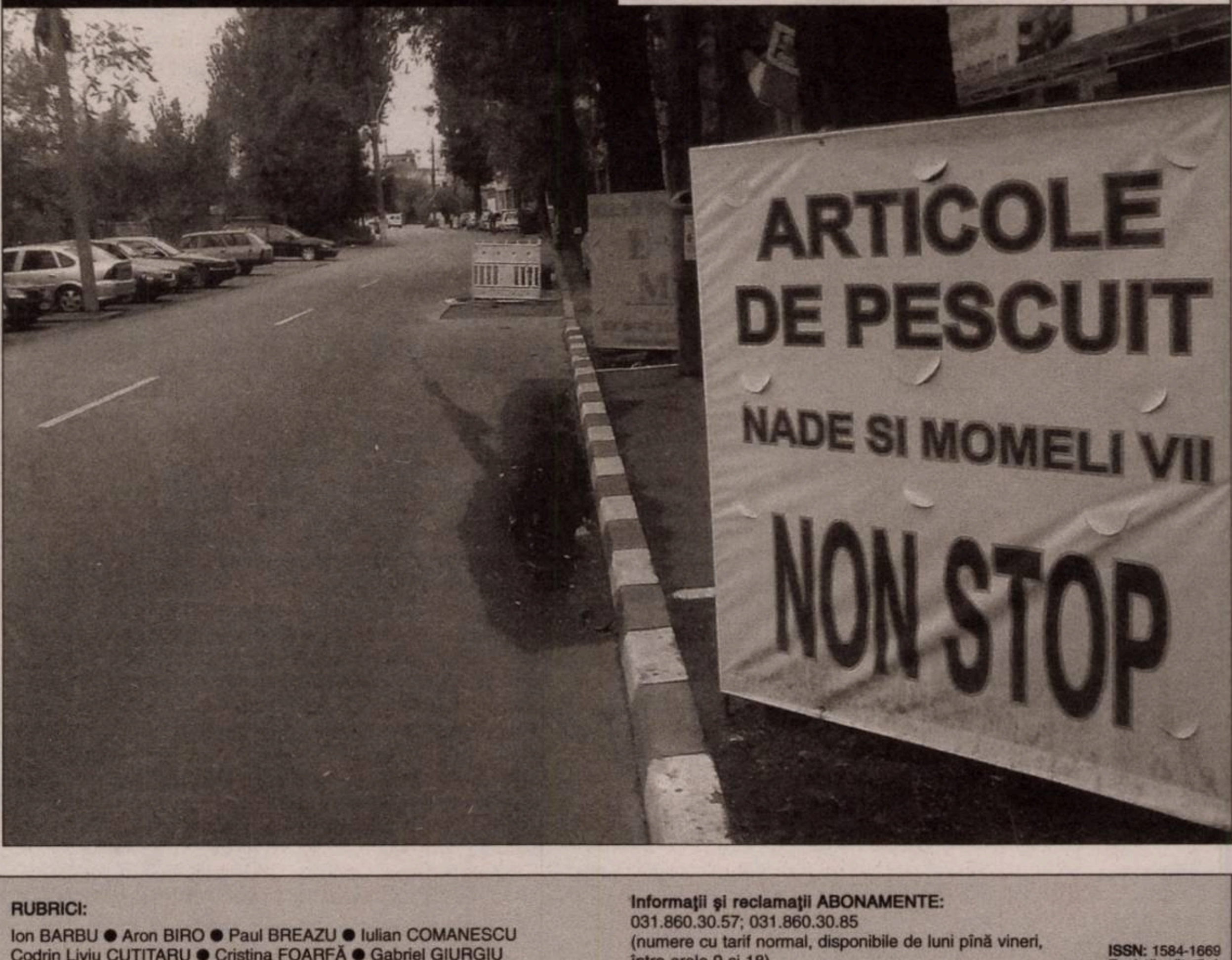

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditã de BRAT
Tiraj: 8.900
Tipărit la Tipomedia

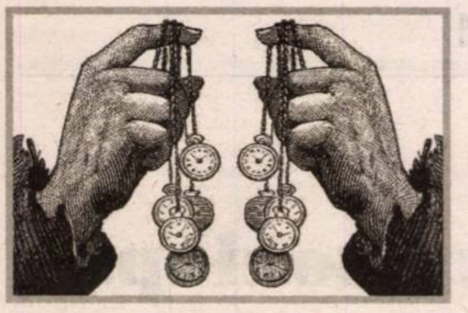

SITUAȚIUNEA

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O aventură în Indonezia (III)

Stupoarea pe care o provoca înfățișarea mea m-a însoțit și printre turiștii asiatici de la Borobudur. O tînără coreeancă m-a rugat să mă las fotografiat alături de fetița ei, așa cum se fotografiază vilegiaturiștii cu urși împăiați, cămile sau crocodili. Am acceptat, firește. Am și acum poza cu fetița lîngă mine plîngînd în hohote, cutremurată de groază… Într-un tîrziu, am pornit înapoi spre Jakarta. Încă 600 de kilometri în aceeași zi! Mai aveam puțin (două zile) și puteam lua avionul spre casă. Congresul la care ar fi trebuit să particip se terminase. Fericit că, totuși, m-am ales, în chip neașteptat, cu o vizită la Borobudur, cel mai mare templu budist din lume, mă pregăteam de întoarcere cînd – surpriză! – tov. ambasador mă convoacă pentru o mică „încunoștiințare“ administrativă: „Am primit indicații de la București. Nu vă puteți întoarce în țară. Organizatorii conferinței de-aici ne-au dat asigurări că își asumă toate cheltuielile: drum, taxă de participare, tot. Or, nu ne-au dat nimic. Sîntem în pagubă. Dumneavoastră veți rămîne la Jakarta pînă veți recupera banii promiși.“ Eu: „În ce calitate vreți să recuperez banii? Am fost invitat la un congres, *n-am participat,* dar cer să capăt, *post factum,* o finanțare pentru prețioasa mea absență?!“. „Nu e vina noastră – zice ambasadorul. Au promis și nu și-au ținut promisiunea. E dreptul nostru să recuperăm pierderile! Oricum, veți fi însoțit peste tot de omul nostru, tov. Tănase, care știe la ce uși trebuie să bateți.“ În clipa aceea, am avut sentimentul că nu voi mai pleca niciodată din Indonezia. Îmi voi petrece restul vieții cerînd, nebunește, dolari pentru o prestație inexistentă.

În timp ce avionul spre țară pleca pentru a nu reveni decît peste încă o săptămînă, mi-am început turneul „revendicativ“, însoțit de tov. Tănase. Prima instituție pe listă era Ministerul Învățămîntului. Portarul, un tînăr de culoare, a încercat să ne legitimeze. Tov. Tănase, trăgîndu-mă, grăbit, de mînecă, i-a șoptit printre dinți: *„Arrangements, arrangements!“*, însoțindu-și vorba cu gestul, cunoscut pe la noi, al frecării degetelor arătătoare de la ambele mîini. Pe scurt, am trecut de bietul cerber care, perplex, a rămas în urmă, repetînd gestul cu pricina, în speranța că va înțelege mesajul lui secret. Discursul meu dinaintea oficialităților locale era, inevitabil, ridicol. Oricît mă străduiam să fiu politicos, rezonabil, „complex“, eram conștient că cer o aberație: să fiu remunerat pentru o non-treabă. Tov. Tănase devenea, de îndată, nerăbdător: bătea cu palma în masă și spunea răstit: *„Money! Money!“*. Îi tot ziceam: „Dom'le, nu-i mai lua așa tare! Nu se face!“. Răspunsul era prompt și nemilos: „Ia mai dă-i în paștele mamii lor! La cîți bani au ăștia, ar trebui să le fie rușine!“. La un moment dat, am ajuns la o fundație culturală, a cărei gazdă era o doamnă superbă și binevoitoare. Tov. Tănase a realizat că o oarecare schimbare de stil se impune. În loc să strige, bărbătește, *„Money, Money!“*, privea, șmecher, spre delicata și perplexa noastră interlocutoare și făcea – frecîndu-și degetul gros cu arătătorul – gestul cu care, în limbajul dîmbovițean, semnalăm interesul pentru bani („Cît costă?“, „Dă și tu ceva!“). Degeaba îi explicam amicului Tănase că gestul cu pricina nu e universal și că, deci, doamna din fața noastră n-avea cum să-l înțeleagă. „Lasă, tovule, habar n-ai, ăștia înțelege tot…“

În cele din urmă, am ajuns la organizatorul indonezian al conferinței, profesorul de estetică Sutan Takdir Alisjahbana, proaspăt întors din Bali. I-am comunicat și lui pretenția suprarealistă a statului român de a căpăta despăgubiri pentru banii cheltuiți „pe încredere“ în vederea… neparticipării mele la lucrările conferinței. „Domnule dragă“ – mi-a răspuns bătrînul profesor – „nu pricep cum de ați venit pînă aici și n-ați participat la întîlnirile noastre. Cît despre bani, dați-mi voie să vă spun cum am finanțat conferința. Cu ceva timp în urmă, am fost la Stockholm, invitat la un congres de specialitate. După aterizare, avionul a făcut explozie. M-am aruncat, în ultima clipă, pe fereastră și mi-am rupt ambele picioare. Compania aeriană vinovată de accident mi-a dat, drept reparație «morală», o importantă sumă de bani, pe care am investit-o integral în organizarea conferinței de acum. S-au cheltuit toți banii. Nu mai am cu ce să satisfac cerințele dvs.“

Ajunsesem la limita răbdării. Niciodată nu fusesem pus în situații atît de umilitoare. Așa că i-am spus ambasadorului: „M-am săturat! Dacă nu mă lăsați să plec acasă cu avionul următor, ies în stradă și protestez public pentru sechestrare de persoană“. „Dacă faceți asta, va trebui să vă arestăm!“ – mi-a răspuns ambasadorul, mai în glumă, mai în serios. Din fericire, a doua zi, am primit vestea cea bună. Eram liber să plec, iar problema recuperării banilor rămînea în sarcina oficialităților române.

Dar aventura continuă. Cu o zi înainte să vină avionul, mă sună atașatul economic al ambasadei: „Tov. Pleșu, am și eu o fetiță de cinci anișori, pe care vreau s-o trimit acasă, la bunici. Ați fi de acord s-o luați cu dumneavoastră?“. „Păi, e drum lung“ – am bîiguit perplex. „O să stea ea singură cu un necunoscut atîta vreme?“ „Da, e un copil drăguț și foarte cuminte. O să vă dau și un bănuț de buzunar pentru cazul că o vrea vreun suc sau ceva…“ Ce era să fac? M-am trezit la aeroport cu tînăra domnișoară, plus trei valize și 5 rupii pentru eventuale „cheltuieli de călătorie“. Zborul spre București includea o escală la Singapore, unde trebuia să prindem o cursă Tarom. Numai că la Singapore aflu că zborul Tarom s-a amînat cu 24 de ore! Bine, și eu ce fac pînă mîine? „Foarte simplu. Luați un taxi pînă în oraș, dormiți la un hotel și reveniți mîine pentru îmbarcare.“ „Cum să fac toate astea cu cinci rupii?! Dacă aș fi singur, aș rămîne în aeroport. Dar ce fac cu asta mică?“ „Nu pot să cred că n-aveți în buzunar decît cinci rupii. Din ce țară sînteți?“ „Din România!“ „Aaa!“ – a zîmbit înțelegător omul de la ghișeu. „Ceaucecu!“ (Am apreciat, desigur, notorietatea planetară a „șefului“.) „Nu văd decît o soluție: luați de peste tot chitanțe și ele vor fi achitate, ulterior, de Tarom. În fond, e vina lor!“ N-aveam de ales. Am luat un taxi spre oraș. Și taximetristul și-a amintit de „Ceaucecu“, drept care a acceptat să-mi elibereze o chitanță fără să plătesc cursa. Dar o să meargă chestia asta și la hotel?

(va urma)

■ ■ ■

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Intimitatea de piață și omul neproblematic

După o noapte de insomnie, m-am sculat cu o frază bizară în cap: „În forul meu interior se află o agendă“. După ce că eram bezmetic de somn, vocea interioară, care îmi tot repeta ca o placă stricată de patefon această frază, m-a scos din sărite. Mai ales pentru că, pe măsură ce făceam ochi, îmi dădeam seama tot mai mult că are dreptate: stăpîna intimității mele este ea, agenda! Și uite așa mi-am început ziua de duminică gîndindu-mă la intimitate.

Să ne aducem aminte: intimitate, *intimus* (superlativul de la interior), deci esența ultimă a acestei interiorități. Un lucru important așadar, care a preocupat deopotrivă pe filozofi și pe oamenii de rînd interesați să-și găsească și să-și îngrijească intimitatea. Căci aceasta nu este un dat, ci o cale, un drum spre interioritatea semnificativă, spre ceea ce este mai profund în sine sau mai apropiat de sine; intimitatea este deci un *teritoriu existențial* de cucerit și apărat.

Pentru antici, acest „teritoriu“ era sufletul, dar o ipostază aparte a acestuia, partea rațională a sa, în „intimitatea“ căreia poate fi aflat adevărul universal al umanului. Iar calea spre acest suflet o constituia, în viziunea lui Socrate, *maieutica;* prin ea era posibilă aceea faimoasă cunoaștere de sine, premisă a oricărei cunoașteri. Creștinismul a presupus apoi un Dumnezeu personal, cu care poți intra în relație personală, astfel încît și „sufletul“ a devenit personal. În „intimitatea“ acestuia zăceau însă și dorințele, suspecte în ochii Bisericii, așa că aceasta a introdus *spovedania:* des-tăinuirea a ceea ce „ai pe suflet“.

Odată cu Renașterea și umanismul, individul devine principala preocupare, iar intimitatea se plasează în individualitate. *Introspecția,* în variatele ei forme, devine calea de acces la această intimitate, ex-pusă apoi, începînd de prin secolul al XVIII-lea, prin confesiuni, jurnale, memorii etc.

Iluminismul și mișcările revoluționare pe care le-a inspirat vor încerca apoi să pună la adăpost această intimitate personală proaspăt cucerită. Ea devine obiect al dreptului prin garantarea proprietății private și a dreptului de proprietate asupra propriei persoane. La adăpostul legii, intimitatea se instalează în „forul interior“ al fiecărui cetățean, pe de o parte, și, pe de altă parte, se spațializează, ocupînd „spațiul privat“ al casei burgheze, la adăpost de privirile indiscrete ale publicului. De-abia acum se desăvîrșește decupajul legal dintre spațiul public și cel privat, iar intimitatea devine un *drept privat*, esențial în lista libertăților individului.

În sfîrșit, Freud deschide intimitatea în sensul opus, al unui *intimus* secret: inconștientul. Ceea ce Biserica își dorea să exorcizeze, Freud își propune să des-copere prin *psihanaliză*, noua maieutică privată a lumii moderne.

Maieutică, spovedanie, introspecție, psihanaliză, marile căi regale ale intimității, care, în societățile moderne, ajunge să fie pusă la adăpostul legii. Avem *dreptul* la intimitate!

Adică? – mă întreb eu, ajuns la acest punct al meditațiilor mele. Drepturi avem, dar ce mai este „intim“ în lumea noastră? Corpul și sexualitatea, tabu-urile paradigmatice ale privatului burghez? Păi, odată cu eliberarea corpului din anii 1960, intimitatea corporală este pe toate drumurile, de la reclamele la sutiene sau hîrtie igienică, la revistele sexuale și *reality-show*-uri. Căminul, intimitatea caldă a lui „acasă“? Păi, instalați în mobilitate, acasă este „aici, adică acolo“ – după cum se exprimau niște migranți. Viața privată? Desigur, însă doar dacă ești un solitar sau un *homeless*. Dar dacă ai făcut un pas pe scena publică, media și rețelele de socializare îți vor ronțăi intimitatea pînă cînd nu va mai rămîne decît o imagine publică. Forul tău interior? Se ocupă de el terapeuți ai dezvoltării personale, dar nu pentru a te cunoaște, socratic, pe tine însuți, ci pentru a te adapta cu succes la ceilalți.

De aici începe însă adevărata problemă, căci toate aceste forme de *ex*timitate nu sînt încălcări ale dreptului nostru la *in*timitate, ci înseși dorințele noastre intime. Se cheamă *self-disclosure,* procesul de dezvăluire deliberată a informațiilor despre sine, care ar ține de sfera intimității, de ceea ce nu trebuie să afle toată lumea. Faimosul *selfie* este doar metonimia acestui fenomen prin care ne ex-punem spontan și în timp real intimitatea cotidiană, care nu interesează pe nimeni, dar privește pe toată lumea. *Intimus* a devenit *rețeaua* publică a sinelui, noul „teritoriu existențial“ al intimității devenite ex-timitate.

Dar de unde ni se trage oare această plăcere ușor exhibiționistă?

Termenul care răspunde cel mai bine, cred, la această nedumerire este cel de *transparență*. Căci „transparența“ a devenit un imperativ moral și, în anumite condiții, legal: totul la vedere! Aparent, el se aplică doar instituțiilor. Desigur, este foarte bine ca acestea să fie „transparente“, dar așa, mai cu moderație: cînd „transparența“ politicii înseamnă să mă uit zile în șir la sutienul doamnei Udrea în pușcărie, asta nu mai e viziune morală, ci voyeurism! De fapt, cerința de transparență ni se aplică tuturor: secretul personal a devenit suspect și, la limită, condamnabil. Or, cînd totul trebuie să fie la vedere, se cheamă pornografie; riscul acestei transparențe compulsive este, astfel, obscenitatea.

Și asta facem cu toții: ne arătăm lenjeria *intimă* (ce ironie!…) de dragul – sau în numele – unei transparențe ridicate la rang de valoare umană: sînt transparent, deci exist; nu am secrete, deci sînt moral; împărtășesc tuturor, deci sînt social. Lumea a devenit un confesional public și ecumenic.

Reversul medaliei este că „sînt transparent“ mai înseamnă și că „deci *nu* gîndesc“. Ființa transparentă nu gîndește pentru că nu are probleme și nu are probleme pentru că individul-rețea expune public orice gest, întîmplare sau părere înainte ca acestea să devină problematice: într-o condiție de des-tăinuire cronică, ființa transparentă este, astfel, *individul neproblematic*.

Dar nu cumva aceasta este și (o) cheie a fericirii individuale? Și nu cumva individul fericit și neproblematic, transparent cu de la sine putere, este o mană cerească pentru economia de piață? În această lume a obscenității generalizate, toți rămînem puri, sub privirile interesate ale Pieței, singura care ne contabilizează – cu folos! – plăcerile „intime“.

Acum înțeleg visul: agenda este „rețeaua“ mea. În transparența ei zace toată obscenitatea intimității mele. Ce coșmar!…

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată* Fascinația diferenței. Anii de ucenicie ai unui antropolog, *Editura Trei, București, 2014.*

■ ■ ■

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Omul politic şi mîrlanul sociopat

Ca puşti, mi-am dorit să devin: liftier la spital, apoi brancardier şi apoi pensionar. Modelele pe care le aveam în jur erau destul de limitate: tata împreună cu aproape toţi bărbaţii din bloc erau CFR-işti pe ştatul de plată, dar în realitate aveau o singură pasiune: alcoolul. Alcoolici profesionişti erau şi unchii mei, cu excepţia lui Nini, care se ocupa cu supravieţuirea din împrumuturi nerambursabile de cai şi produse agricole de la stat, şi a lui Mihai, care era miliţian la puşcărie şi alcoolic amator. Geta era vrăjitoare, Lica – curvă, mama şi Lili – surori medicale, Miţa şi Lucica – femei de serviciu. Restul femeilor din familie îşi cultivau talentul de caţe casnice.

Mama, o femeie aprigă, plină de energie şi obsedată de curăţenie, religie şi onestitate, a introdus timpuriu şi delicat un mecanism de descurajare a oricărei tendinţe de a urma traiectoriile profesionale ale rudelor apropiate. Învineţirea periodică a posteriorului din dotare cu un făcăleţ a funcţionat ca o metodă de prevenire a oricărui impuls de a urma modelul rudelor masculine. Tratamentul m-a făcut pentru o perioadă relativ scurtă de timp să îmi doresc să urmez cariera profesională a Licăi, care era poreclită „Cur de fier“ de bărbaţii din familion. Lica însăşi a suferit cumplit şi ea, în urma unei super-bătăi administrate de mama şi de Ana, dovedind că bărbaţii au adesea păreri preconcepute despre puterile femeilor, Geta a intrat la puşcărie, iar doctorii pe care îi vedeam la mama la serviciu, unde petreceam cel mai mult timp, munceau şi se comportau adesea ca nebunii, aşa că am fost nevoit să adopt alte idealuri de carieră.

Statul pe scaun îmbrăcat într-un halat super-*ielegant* de spital şi ocupaţia calificată care presupune a lua discret şi elegant mită de la pacienţi şi vizitatori, a apăsa butoane şi a te plimba cu liftul a părut o super-carieră. Cristi era brancardier, singurul alt rom în afara mamei de la secţia de urologie. Un bărbat frumos, care era şi el bine calificat la luat bani de la pacienţi, şi care se dădea din cînd în cînd doctor pentru a impresiona gagicile. Reuşea 80% din timp.

Apoi, întîlnirea cu un pensionar, un nene blînd care citea toată ziua pe o bancă în faţa blocului, a fost revelaţia copilăriei mele. Să nu faci nimic în afară de a citi şi să primeşti şi ceva bani a rămas idealul meu de carieră pînă pe la 14 ani, cînd impresionarea gagicilor a repus cariera de brancardier în vîrful opţiunilor profesionale.

Nu am profesat nicicînd ceea ce am studiat: inginerie. Am vîndut în schimb televiziune prin cablu, am fost chelner, bişniţar între România şi Bulgaria, săpător de şanţuri, meditator la matematică şi la engleză, voluntar în orfelinate, tîmplar, electrician, manager, programator, director de programe, activist pe drepturile omului…

Pentru cîţiva ani buni (2003-2007) am avut o carieră *part-time* strălucită de gurist/blablagiu în circul de conferinţe pentru şi despre romi sponsorizat generos de Uniunea Europeană. Discuţiile despre care sînt nevoile unui lider rom au devenit o parte oarecum firească a activităţilor mele. Ideile erau concentrate în două extreme – liderul rom tradiţional (eventual reformat) de tip regele Cioabă şi cel inspiraţional de tip Martin

LITTLE
Mr BIG.

Luther King (tot rege). Fiind în mod evident departe de modelul de rege sau împărat rom, am fost de multe ori îndemnat, în general cu prietenie, să încerc să devin un fel de Martin Luther King al romilor.

Ca cetăţean român, am refuzat patriotic modelul împuşcatului american şi am încercat să îmi conving interlocutorii că avem modele mai potrivite acasă. Fuego e la fel de tradiţional şi de lider pentru români cum e şi regele Cioabă pentru romi. Probabil oameni de treabă, atît Fuego, cît şi Cioabă reuşesc să adune în jurul lor rudele blestemate, cu un simţ exagerat al responsabilităţii faţă de penibilii familiei, cîţiva oportunişti şi un procent minuscul de oameni care urăsc cu spume logica, gramatica şi muzica, dar apreciază titulaturile pompoase, spectacolul de proastă calitate şi recuzita tîmpită.

Oamenii care doar vorbesc sînt doar buni sociopaţi.

Pe de altă parte, Corneliu Coposu este un model românesc care se poate compara în mod obiectiv cu Martin Luther King. Amîndoi au stat la puşcărie pentru convingerile lor şi au avut un rol inspiraţional.

Marea majoritate a membrilor elitelor politice româneşti, reprezentate în mod splendid de Năstase, Dragnea, Vanghelie, Udrea, Ponta, sînt probabil convinşi că şi ei au aceleaşi calităţi. Au făcut, fac sau cel mai probabil merită să facă puşcărie şi au inspirat generaţie după generaţie de sociopaţi, hoţi şi oportunişti să intre în politică şi să fie „lideri“.

Oameni buni sînt oamenii oneşti care fac lucruri bune pentru semeni (nu pentru rudele) lor. Lideri ar trebui să fie oamenii care au făcut lucruri bune înainte de a deveni şefi şi care continuă să facă în mod onest lucruri excepţionale. Oamenii care doar vorbesc sau mint despre nevoia de a face sau făcutul de lucruri bune nu sînt lideri buni, sînt doar buni sociopaţi.

Marea majoritate a puştilor cu care lucrez îşi doresc, în cazul cel mai bun, să devină şmecheri ca Vanghelie sau Becali. Încerc să îi conving că ar trebui să îşi dorească să devină oameni buni. Nu e deloc uşor, căci modelele din jur sînt mult mai proaste decît modelele copilăriei mele, iar simbioza dintre omul politic şi mîrlanul sociopat s-a dovedit a fi cea mai uşoară cale către bogăţie/succes.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

■ ■ ■

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Aiesdies-ul lu' teteipe nu se simte bine

Răsfoiam mai deunăzi un număr din *Politico,* tînăra publicaţie bruxelleză, urmaşul mult mai vioi şi interesant al defunctului şi soporificului *European Voice*. Se deschide o ferestruică anunţîndu-mi un *breaking news*. Cică Parlamentul European a amînat un vot important privind ISDS-ul, parte a TTIP-ului. Despre TTIP, v-am mai zis. Este prescurtarea numelui unui tratat de liber schimb comercial între Statele Unite şi Uniunea Europeană, aflat în faza de negociere crîncenă. Una dintre părţile extrem de importante, subiect spinos la masa negocierilor, se numeşte, pe scurt, ISDS *(Investors State Dispute Settlement;* aş traduce prin Arbitrajul Disputelor între State şi Investitori).

Ce este atît de important? De ce a fost nevoit Martin Schulz, preşedintele Parlamentului, să amîne ditamai votul, mai degrabă decît să rişte un rezultat negativ? În fond, în această fază, opinia Parlamentului este mai degraba orientativă, în nici un caz imperativă pentru negociatorii Comisiei Europene. Ei bine, dezbaterea foloseşte concepte tari, puternice: suveranitatea naţională, influenţa globală a corporaţiilor, transparenţa şi competenţa actului de justiţie sau arbitraj internaţional. Din problemă mai degrabă tehnică, ISDS a ajuns subiect de analiză a unor fineţuri ideologice, de fierbinţi spiciuri în plen şi în presă, de manifestaţii ale societăţii civile. Pe scurt, e cam aşa: dacă o corporaţie globală face o investiţie într-o ţară şi are un litigiu cu guvernul-gazdă, unde se duce? La un tribunal în statul unde a investit sau la o curte internaţională de arbitraj? Dacă alege a doua variantă (în cazul în care statul-gazdă a semnat un tratat internaţional care cuprinde ISDS), cine controlează actul judecăţii? Sînt cunoscute calificările şi interesele celor care arbitrează? Nu cumva se poate vorbi de o cedare a suveranităţii naţionale în materie de justiţie şi de o prea mare putere a corporaţiilor comparativ cu guvernele? Cum rămîne cu domeniile de mare interes public: protecţia mediului, a consumatorului, a sănătăţii publice? Adică domenii care nu aduc mare profit.

Cine controlează actul judecăţii?

Aş fi dat exemplul firmei Philip Morris, care a dorit arbitraj cu Guvernul Australiei, pe tema legilor stricte privind dispariţia mărcii de ţigări de pe pachetele de tutun. De atunci, adică de vreo patru ani, australienii au anunţat că nu vor mai semna nici un tratat comercial care cuprinde ISDS-ul, deoarece nu intenţionează să discrimineze firmele locale în favoarea celor internaţionale, mai ales pe o temă atît de importantă cum este reglementarea din domeniul sănătăţii publice. De curînd, însă, domnul europarlamentar Sorin Moisă mi-a oferit un exemplu de pe la noi, de prin Europa. Este vorba despre celebrul caz Vattenfall – Guvernul federal german. Vattenfall este o firma suedeză mare, din domeniul energiei. Cumpărase trei centrale nucleare în Germania. În vara lui 2011, după drama de la Fukushima, ca urmare a deciziei doamnei Merkel de a reduce numărul de centrale nucleare nemţeşti, suedezii au fost nevoiţi să închidă două din cele trei centrale. Ceea ce, evident, nu le-a convenit. Au apelat la arbitrajul internaţional. Cîte un avocat de fiecare parte şi un al treilea expert, neutru, care să decidă. Toate bune, dacă pe piaţa energetică nemţească nu ar fi operat şi EON, păgubit în chiar mai mare măsură de faimoasa decizie a cancelarului german. Pentru a-şi recupera din pagubă, aceştia ar fi obligaţi la acţiuni judecătoreşti conform legii germane, sofisticate, trecînd prin multe termene, pe diverse paliere de jurisdicţie. Cam discriminatoriu, aş zice. În plus, procesele intentate de EON ar fi publice, pe cînd Vattenfall ar beneficia de un arbitraj discret.

Am înşirat doar cîteva dintre detaliile care au inflamat spiritele stîngii şi ale antiglobaliştilor de varii culori politice împotriva ISDS-ului. În Parlamentul European au fost 200 de amendamente la raportul privind împuternicirea Comisiei de a negocia mai departe, cu americanii. Aşa se face că, deşi Barack şi Angela au chemat, din Bavaria, la iuţirea negocierii TTIP-ului, domnul Schulz a fost ceva mai prudent şi a preferat, la Bruxelles, o amînare.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

■ ■ ■

---

un sport la Răsărit

După Olimpiada de iarnă din 2014, ruşii au invadat Crimeea şi estul Ucrainei. Ce s-ar putea întîmpla după Cupa Mondială din 2018?

Să joace fotbal cu noi pe post de mingi? Adevărul e că sportul a devenit cel mai bun prieten al dictatorilor şi autocraţiilor. Sportul însuşi se dovedeşte a fi o entitate lipsită de reflexe democratice (nu suportă rivalitatea internă, dovadă unicitatea organismelor oficiale în cadrul unei discipline) şi incapabilă să se reformeze (vezi cazurile Festina, Armstrong şi FIFA, toate revelate de poliţie şi justiţie, necum de anchetele interne ale ciclismului şi fotbalului). Ce diferenţă, atunci, între gubernia globală a lui Blatter şi Rusia lui Putin? Sportul predică despărţirea sportului de politică, dar asta e numai pentru a face afaceri cu oricine, campion al libertăţii sau criminal în masă. Atîta că primul n-are nevoie de legitimitate, spre deosebire de cel din urmă. Iată nenorocirea. Dacă tancurile şi rachetele trec graniţele e şi pentru că, respins de lumea civilizată, noul tătuc e validat de această organizaţie suprastatală şi subresponsabilă. E greu să arestezi un tip pe care tocmai l-ai îmbrăţişat. Sportul, ca Biserica în alte vremuri, e pus acum, contra bani şi tratamente princiare, pe împărţit indulgenţe. Rusia şi Qatar la fotbal, Alma-Ata (Kazahstan) sau Beijing la Jocurile Olimpice de iarnă 2022 sînt noile destinaţii de vis. Locuri în care nimeni nu întreabă cum cheltuieşti banii şi cum petreci nopţile. Acolo, între a trage cu mingea sau cu tunul la poarta adversă e doar o diferenţă de calibru.

Radu NAUM

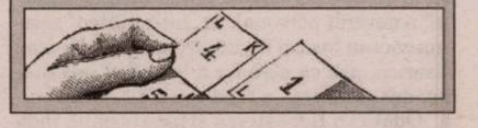

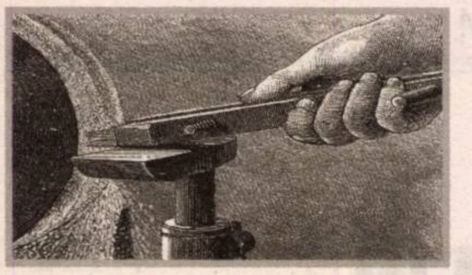

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Confruntarea Est-Vest continuă într-o Moldovă fracturată

Ce ar fi de spus după primul tur al alegerilor locale din Republica Moldova? Reculul partidelor coaliţiei pro-europene s-a produs, după cum era de aşteptat, în urma scandalurilor de corupţie care s-au ţinut lanţ, culminînd cu dispariţia unui miliard de dolari din trei bănci comerciale, la sfîrşitul anului trecut. Totuşi, cifrele date publicităţii luni arătau că partidele pro-europene se aflau încă în situaţia de a crea majorităţi în 20 de raioane din cele 35. De partea cealaltă, forţele declarat pro-ruse (Partidul Socialiştilor şi „Partidul Nostru“, al excentricului Renato Usatîi) puteau să formeze majorităţi în cel mult două raioane. În restul raioanelor, formarea coaliţiilor locale depinde de comunişti.

Victoria lui Usatîi în cursa pentru primăria oraşului Bălţi era de asemenea aşteptată – tînărul politician cu idei pro-ruse a candidat în fieful său, acolo unde a organizat în ultimul timp tot felul de manifestări artistice cu invitaţi ruşi. Spectacole gratuite, spre bucuria locuitorilor. Bălţi este bastionul „partidei ruse“ din nordul republicii. Acolo unde Usatîi ar fi obţinut puncte importante şi în alegerile parlamentare din noiembrie 2014, dacă nu ar fi fost eliminat din cursa electorală în ultimul moment, cu 48 de ore înainte de deschiderea urnelor. Cauza: primirea unor fonduri din străinătate, lucru interzis de legea moldovenească. În mod oarecum surprinzător, Usatîi nu a protestat, deşi avea şanse reale de a accede în Parlament şi de a bascula majoritatea de partea forţelor antieuropene. Dar Usatîi a preferat tăcerea, pentru a reveni *en fanfare* la scrutinul regional.

Republica Moldova rămîne terenul de confruntare a orientărilor pro-europeană şi pro-rusă.

Poate mai surprinzătoare este victoria de la Orhei a controversatului afacerist Ilan Schor, acuzat pentru devalizarea celor trei bănci moldoveneşti. E totuşi greu de explicat cum se face că, pe fondul nemulţumirii generale cauzate de falimentele bancare, cel pus sub acuzare îşi poate adjudeca nişte alegeri. O explicaţie parţială ar fi cîştigarea în premieră a campionatului de fotbal de către echipa locală, Milsami, deţinută de Schor. Un succes obţinut la mare luptă, cu contribuţia importantă a unor antrenori şi jucători din România şi care a pus capăt dominaţiei cluburilor din Tiraspol şi Chişinău.

În turul al doilea, toţi ochii vor fi îndreptaţi spre confruntarea pentru Chişinău, dintre liberalul Dorin Chirtoacă şi socialista Zenaida Greceanîi. O confruntare cu o încărcătură simbolică uriaşă.

Cu tot reculul forţelor guvernamentale, ar fi totuşi exagerat să spunem că Republica Moldova a apucat-o puternic, dacă nu chiar decisiv, spre Rusia. De fapt, partidele de opoziţie sînt cele care au cîştigat voturi pe seama celor care reprezintă „sistemul“. Şi asta, pe ambele părţi ale baricadei politice. Au cîştigat voturi socialiştii lui Dodon, de orientare făţiş pro-rusă, dar asta mai degrabă pe seama comuniştilor, care au încercat o campanie mai nuanţată, de pe poziţiile naţionalismului moldovenesc. Pe culoarul european, Partidul Liberal (Ghimpu-Chirtoacă) şi blocul Popular European (Iurie Leancă) au luat voturi de la Liberal-Democraţi (Filat) şi Democraţi (Lupu), aflaţi în coaliţia minoritară.

Şi ca să vedeţi cum stau lucrurile în tabăra pro-europeană, la Chişinău, Dorin Chirtoacă ar prefera ca partidele coaliţiei guvernamentale să tacă decît să-l susţină făţiş în turul al doilea. Nimic nu i-ar face mai rău decît o declaraţie de dragoste de la Vlad Filat şi Marian Lupu. Aceasta ar da apă la moară comuniştilor, care l-ar prezenta imediat pe Chirtoacă drept un primar la mîna oligarhului Plahotniuc, omul despre care se spune că ar trage sforile în actuala coaliţie de guvernare.

Renato Usatîi

Nimic nu e decis, pe termen lung. Republica Moldova rămîne terenul de confruntare a orientărilor pro-europeană şi pro-rusă. Alegerile locale de duminică au indicat însă o radicalizare a poziţiilor electoratului. În zona pro-rusă, linia dură pro-Kremlin, promovată de socialişti, este de departe preferată căii comuniste, cu un puternic accent pe „moldovenism“ şi cu o politică mai degrabă ambivalentă Est-Vest. De partea cealaltă, pe culoarul pro-european, electoratul a creditat discursurile „de opoziţie“, promovate de Ghimpu şi Leancă, în defavoarea partidelor de la putere, PLDM şi PDM, socotite prea baronizate şi corupte pentru a mai putea fi de încredere.

Cele două mari blocuri politice, de dimensiuni aproximativ egale, stau, în realitate, spate în spate, iar confruntările se duc mai degrabă între facţiunile rivale din interior. Iar această fractură se vede şi pe harta electorală a ţării. Regiunea din jurul Chişinăului are o puternică orientare pro-europeană. Nordul – avînd centrul nervos la Bălţi – şi sudul – în jurul autonomiei găgăuze – susţin orientarea pro-rusă.

Nu se ştie cum se poate pune capăt acestei rupturi profunde din societatea moldovenească. Dar, pe termen scurt, provocarea va fi formarea unui nou guvern, după demisia premierului Chiril Gaburici. În condiţiile de acum, alegerile anticipate ar privilegia „partida pro-rusă“. Pe de altă parte, o întărire a coaliţiei europene, prin participarea liberalilor, ar putea fi o mişcare bună pentru blocul pro-Vest. Totuşi, liberalii, care au refuzat intrarea în coaliţie tocmai ca să se ţină departe de oligarhi şi de acuzaţiile de corupţie, nu au nici un interes să facă acest pas tocmai acum, în toiul bătăliei pentru Chişinău.

De-abia după turul al doilea vom putea avea unele clarificări în privinţa viitorului politic al Moldovei. Ar fi şi cazul. Viitorul guvern trebuie să înceapă imediat negocierile cu FMI, în vederea unui program de asistenţă financiară. Altfel, Republica Moldova intră în incapacitate de plată.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

■ ■ ■

efectul de ecou

Iliescu

Am trăit aproape cinci ani alături de Ion Iliescu, ca redactor la Editura Tehnică. Pot spune că îl cunoşteam suficient de bine, dar şi acum mă gîndesc – fiind acolo, zi de zi, cu el – la ce-a însemnat mai apoi omul ăsta, la faza în care a devenit cunoscut de o ţară întreagă, iar perspectiva mea s-a destrămat, a pălit în faţa unui cu totul alt om decît acela pe care îmi închipuiam că-l cunosc. Chiar de atunci cu toţii speram că va fi înlocuitorul lui Ceauşescu, netrecîndu-ne deloc prin cap căderea abruptă a comunismului. În jurul persoanei sale se crease un mit, iar noi îl priveam ca pe un izbăvitor, deşi nu puteam să înţelegem cum se va putea pune în practică această eliberare. Eram închişi acolo, el ne era un director „bun“, democrat, altfel decît toţi trepăduşii puşi pe puncte în posturi. Aş putea să mărturisesc că mă număram totuşi printre cei cîţiva care îl apreciau şi îl admirau. Marea masă îl detesta tocmai pentru că fusese implantat acolo (îl alintau cu porecla Giuseppe), că luase locul unui director mediocru, dar de-al casei şi uşor de „dus“ (erau influenţe, interese etc.). E drept că şi Iliescu promova autori din anturajul său, dar pe atunci aceia erau de valoare, plini de rîvna de a dărîma într-o zi satrapul şi de a instaura un socialism perestroikist. Am rămas totuşi uimit (eram destul de naiv şi nepriceput la caracterul uman) cînd, după evenimente, toţi cei care nu-l simpatizau s-au pliat imediat de partea marelui învingător (ca tot românul) în timp ce noi, „adepţii“ de dinainte, deveneam pe zi ce trecea tot mai critici, văzîndu-i defectele şi impulsiunile de politruc comunist. Mi-aduc aminte că imediat după mitingul din 12 ianuarie, „pe tanc“, atunci cînd o colegă de-a noastră l-a salvat propunînd mulţimii să-l întrebe ce a făcut în ultimii cinci ani (mulţi clamau că a stat cinci ani la Moscova alături de Gorbaciov) şi după răspunsul său, simplu, „am lucrat la Editura Tehnică“, am insistat a doua zi să mergem la Televiziune să întărim acest aspect, am încropit o mică delegaţie din care făceam şi eu parte şi ne-am dus, am fost repede băgaţi sub reflectoare, iar o altă colegă (care e plecată de mult în SUA) a citit un material care consfinţea fără tăgadă realitatea. Multă lume m-a văzut acolo, iar după ceva timp, cînd începusem să mă despart de Iliescu şi frecventam mitingurile de protest gen Piaţa Universităţii, am întîlnit cunoscuţi care mă întrebau ce caut eu acolo, eu care m-am dus la Televiziune să-l apăr pe „tovarăşul“. Ce era să fac, să-l ridic în slăvi toată viaţa pe un om care, împreună cu alţi activişti din planul secund, a uzurpat o mişcare începută atît de frumos? Mai mult, am fost perfect convins de intenţiile sale în data de 3 martie 1990, cînd ne-am dus, un grup de colegi, la Parlament să-l felicităm de ziua lui. Cînd tot o colegă l-a întrebat ce facem cu ţărăniştii şi liberalii care ne pun beţe în roate, omul a răspuns că să nu ne facem griji, că aceştia vor fi împinşi la colţ (nu-mi aduc aminte din păcate perfect expresia întrucît am fost uluit, dar esenţa răspunsului său a fost asta). Atunci am înţeles care-s resorturile sale adevărate, dar cei care mă vedeau la mitinguri nu înţelegeau şi mă blamau. Că aşa-i omul, consecvent cu ceilalţi, cu aceia pe care deja a pus o ştampilă. Aceştia îmi spun şi acum ce fraier am fost că nu am profitat – să fi rămas la remorca „şefului“, ajungeam mare, nu mai apoi un pîrlit de funcţionar la Primărie şi ulterior un pensionar atent la fiecare bănuţ pe care-l cheltuieşte. „Bă Antoane, ajungeai în Parlament, erai om, erai cineva! Ai fost un fraier!“ Da, recunosc că, privind prin prisma foştilor colegi, care din oportunism au întors armele şi s-au alăturat învingătorului, am greşit! Dar nu-mi pare rău deloc şi sînt fericit. Sînt un om liber şi pot să spun cu tărie ceea ce gîndesc: Iliescu a fost un bun director de editură, căruia îi păstrez o amintire frumoasă, dar (şi asta e cumplit) un preşedinte distrugător din cauza căruia sîntem în starea de acum, adică la mare distanţă de alţii care au tăiat în carne vie şi s-au alăturat fluxului firesc al democraţiei şi statului de drept. Şi de aia nu o ducem bine şi avem o clasă politică mîncată de corupţie, pentru că cei ca Ion Iliescu au promovat tot supuşii vechi, ai fostului regim de opresiune, şi au permis astfel intrarea ţării într-un con de umbră. Cum ar fi fost posibili Năstase şi Ponta, de pildă, fără dezvoltarea lor plenară în marsupiul odihnitor al bunicului?

Mai rămîne să amintesc că Iliescu ne critica pentru întîrzierea la serviciu, el fiind prezent, zi de zi, chiar şi în concediu, de la ora 8, cu ziarul *Pravda* în faţă. Obişnuia să spună: „Fraţii (adică noi, redactorii) au ajuns deja în comunism!“. Ehei, ce vise înălţătoare!

Anton POPESCU

■ ■ ■

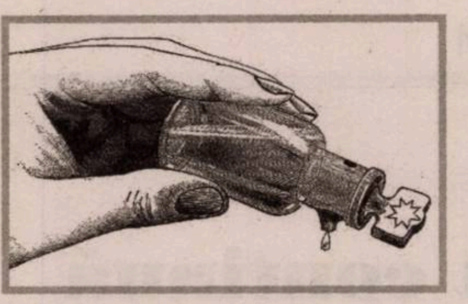

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Instituţii de forţă“

Discursul politic, se ştie, operează fără ezitări cu noţiuni vagi, cu formule emblematice care au mai curînd rolul de a trezi asocieri şi chiar emoţii pozitive sau negative, decît pe acela de a invita la interpretări critice şi la raţionamente riguroase. O asemenea formulă vagă mi se pare a fi sintagma *instituţii de forţă,* tot mai prezentă în discursul public românesc. Are aparenţele unei desemnări tehnice, dar suficient de transparente: nimeni nu pare să ceară explicaţii, definiţii, justificări ale folosirii sale. Din cîte am putut să-mi dau seama, nu e, totuşi, o veritabilă sintagmă de specialitate, care să fie curentă în politologie sau în administraţie, şi nici nu copiază formule străine mai răspîndite. Cei care o utilizează în spaţiul românesc – politicieni, jurnalişti, simpli cetăţeni – par să-i atribuie conotaţii mai curînd negative („Guvernul nu poate fi debarcat prin folosirea *instituţiilor de forţă* ale statului!“, cristoiublog.ro). Nici nu e de mirare: *forţa* este o calitate (sinonimă cu *puterea, tăria),* dar utilizarea ei se asociază prototipic cu agresiunea (ca în expresia *a lua cu forţa* sau în cazul verbului *a forţa).* Ambiguitatea cuvîntului *forţă* (oscilînd între „putere“ pur şi simplu şi „putere de constrîngere, violenţă“, DEX) se transmite şi sintagmei *instituţii de forţă.*

Fomula sugerează o putere unitară şi ameninţătoare, potrivindu-se foarte bine cu teoriile conspiraţiei, cu invocarea spectrului autoritarismului, chiar al dictaturii, cu victimizarea prin imaginea Statului în luptă cu Cetăţeanul: *„Instituţiile de forţă* împotriva unei pensionare pot scoate lumea în stradă“ (oradebucuresti.oradestiri.ro); „să se lupte cu *personajele de forţă* din *instituţiile de forţă“* (jurnalul.ro); „persoane puse în fruntea unor instituţii care, conduse dictatorial, devin *instituţii de forţă şi de represiune“* (sroscas.ro) etc.

Edrept, sintagma poate fi folosită uneori şi fără conotaţii negative: într-un articol de pe un blog cu tematică religioasă, relatînd despre „sfinţirea Detaşamentului cu destinaţie specială «Pantera» (...) al Departamentului Instituţii Penitenciare al Ministerului Justiţiei“, *forţa* pare să se bucure de tot respectul, în contextul unei desemnări ceremonioase: „Atît slujitorii prezenţi, cît şi reprezentanţii *instituţiei de forţă* au apreciat înalt colaborarea fructuoasă între Mitropolia Moldovei şi Departamentele Ministerului Justiţiei“; se urmăreşte „oferirea asistenţei spirituale tuturor persoanelor implicate în activitatea acestei *instituţii de forţă“* (pater-maximus.blogspot.ro).

Nu pare să fie totdeauna foarte clar ce realităţi acoperă formula: care sînt *instituţiile de forţă* şi cît de similară este „forţa“ lor. Enumerările evocă de obicei Poliţia, Armata, serviciile secrete, dar şi organisme ale justiţiei, agenţii fiscale etc.: „alte *instituţii de forţă* ale statului precum Procuratura, Serviciile Secrete, DNA, Armata“ (interviu, în revista22.ro); „DNA şi ANAF, *instituţii de forţă* ale statului român“ (ntvonline.ro). Sensul vag, pendularea între putere (pozitivă) şi acţiunea constrîngătoare (negativă) se manifestă şi prin includerea în categoria generală a altor instituţii. Cineva consideră că şi presa intră în aceeaşi categorie: „acuzaţii grave, nesusţinute de vreo dovadă, împotriva *presei şi a altor instituţii de forţă* ale statului“ (aktual24.ro). Alteori, etichetarea are ca obiect primăria: „Primăriile actuale, nişte *instituţii de forţă* puse în detrimentul cetăţeanului de către şmecherii cu bani“ (comentariu, viata-libera.ro). Se poate chiar ca sintagma să nu mai fie asociată cu exercitarea puterii statului şi cu legitimarea constrîngerii, fiind folosită doar cu sensul de „puternic“ (şi, probabil, „influent“): „joburi la cinci *instituţii de forţă* din Cluj: Electrica, Hidroserv, Casa de Pensii, Inspectoratul Şcolar Judeţean şi Spitalul Judeţean“ (gazetadecluj.ro).

> *„DNA şi ANAF,* instituţii de forţă *ale statului român“*

Sintagma e folosită şi în discursul public din Republica Moldova: „i-a convocat în şedinţă pe conducătorii principalelor *instituţii de forţă* – MAI, Procuratura Generală, SIS, Ministerul Justiţiei, Ministerul Apărarii, Ministerul Afacerilor Interne şi Integrării Europene, Serviciul vamal şi de grăniceri“ (timpul.md). Unele informaţii disponibile pe Internet par să indice un model sau un corespondent al formulei româneşti în spaţiul rusesc: texte occidentale preiau termenul *silovik* (derivat din *sila,* „forţă“, tradus în engleză ca *„person of force“),* legîndu-l de o sintagmă tradusă ca *„structures of force“* sau *„institutions of force“,* pentru a se referi la realităţi politice ale ultimelor decenii (începînd cu Boris Elţîn).

Aplicată adesea fără discernămînt, de obicei în contexte negative, formula *instituţii de forţă* are dezavantajul de a simplifica realitatea vieţii politice, reducînd-o la un scenariu rudimentar. Ca orice formă de simplificare, sintagma e comodă şi se răspîndeşte rapid; rămîne totuşi vagă, înşelătoare, insinuantă.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

■ ■ ■

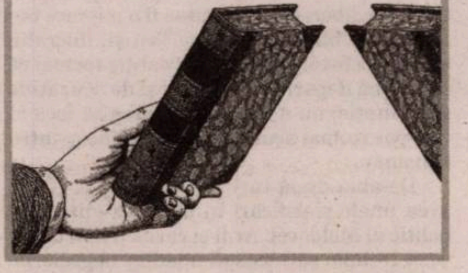

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

De dat sau de luat?

Mă încadrez, pesemne, la categoria „profesor de modă din ce în ce mai veche“. Nu chiar „veche“. Dar dinamică, evolutivă – sau, după caz, involutivă. Consider, de pildă, că cea mai concludentă formă de evaluare rămîne examinarea orală. La examenele scrise se mai trage cu ochiul, se mai driblează cuvîntul printre subiecte. La referate nu ştii niciodată cine ce a făcut şi, de cînd cu net-ul, cultura populară, anonimă şi colectivă, pare să-şi fi reintrat pe deplin în drepturi. Proiectele şi portofoliile sînt imposibil de gestionat la un curs cu vreo 150 de studenţi. Examenul oral îţi dă posibilitatea să afli şi cît a învăţat studentul, şi ce-a înţeles din ce-a învăţat, şi ce conexiuni e capabil să facă, şi cum reuşeşte să-şi adune gîndurile şi multe altele. Sau poate mi se pare?

Predau de mai mulţi ani, la cursul de bază, literatura română de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, paşoptiştii şi postpaşoptiştii, de pe la Asachi şi Heliade pînă pe la Odobescu şi Hasdeu. Fiziologiile, meditaţiile, nuvelele lacrimogene, jurnalele de călătorie, romanele de mistere, poemele eroice, vodevilurile, dramele istorice în versuri, pastelurile, imnurile şi odele, scrisorile „la un amic“ şi toate cele nu prea îndeamnă să smulgi din raftul bibliotecii, în nişte clipe de răgaz, vreun volum de Bolintineanu, de Alecsandri sau de Bujoreanu. E o literatură care şi-a pierdut „vechimea“ ce poate stîrni, la o adică, puseuri bibliofile – vreun Cantemir, nişte cronicari... – fără să-şi fi cîştigat încă modernitatea, pentru care, altminteri, se străduieşte din greu. Nu mai e nici de „atunci“, nici nu e deja de „acum“. Din „veche“ a devenit, vai, vetustă! Deşi, încerc să-mi conving studenţii, dacă te uiţi la ea mai îndeaproape, descoperi o sumedenie de lucruri interesante despre mentalul românesc, de ieri ca şi de azi.

Dar cine mai e dispus să-şi coboare privirea în măruntaiele textelor? Mai greu pentru studenţii noştri oricum grăbiţi, alergaţi trei ani de zile prin dubla specializare filologică, cu un noian de ore de curs şi un purcoi de examene, la care se mai adaugă şi job-ul prestat în paralel, ca să-şi poată plăti camera la cămin. An de an a trebuit să-mi măsor bibliografia şi să o consider, în final, nerealistă, în ciuda dichiselilor operate din foarfece în anul precedent.

În final, într-o tentativă de a împăca şi capra şi varza, şi lipsa cronică de apetit sau de disponibilitate pentru lectură şi puzzle-ul literar al perioadei, am compus un soi de bibliografie etajată: lecturi *obligatorii, opţionale* şi *facultative.* Primele: condiţia de absolvire şi materialul de utilizat în croiala subiectului 1 de la oral. Numai texte primare, la care am ajuns, la un moment dat, să socotesc numărul total de pagini şi numărul de ore necesare pentru parcurgerea lor. Cu o viteză medie de 40 pag./oră, am ajuns la concluzia că, pe parcursul semestrului, ar fi nevoie cam de 15 minute de citit pe zi. Pentru unul dintre cele două cursuri fundamentale la română, am zis eu, nu e exagerat. *Opţionalele* sînt menite să amplifice evantaiul sever amputat de lecturi, în funcţie de preferinţe. În plus, le dau studenţilor şansa de a compensa o tragere ghinionistă la subiectul prim. Au doar trei de pregătit, cîte unul pentru proză, pentru poezie şi pentru dramaturgie. *Facultativele* trimit la scrieri de critică şi de istorie literară, pentru aspiranţii la note de top.

Am experimentat sistemul ăsta cînd predam la teologie-litere, o dublă specializare care între timp s-a desfiinţat. Prima tranşă s-a soldat cu un dezastru. Picaţi: circa 80%. Şefa de an mi-a spus, în final, că nu am milă creştinească. M-am simţit nevoit să-i explic că eu sînt responsabil doar de dreptatea pămîntească. De restul se ocupă cineva de mai sus.

Spre surpriza mea, în anii următori sistemul a început să funcţioneze. E bine cînd îţi merge numele de zbanghiu, cu condiţia să ceri de la alţii ceva raţional şi corect. Însă nu am uitat, de atunci pînă azi, ca la fiecare început de curs, cînd le explic studenţilor ce aştept de la ei şi le prezint mirobolanta mea bibliografie etajată, să îi somez, mai în glumă, mai în serios, să meargă la DEX şi să caute ce înseamnă „obligatoriu“, „opţional“ şi „facultativ“.

Nu-i incriminez pe tineri pentru delict de ignoranţă. Au învăţat şi ei ce i-au învăţat mai-marii. Pentru că jongleriile cu noţiunile regulatoare, pentru definirea cărora alţii poartă bătălii la baionetă, stau în firea societăţii româneşti.

Opţionalitatea a fost endemic decuplată în învăţămîntul românesc de la ideea de obligativitate: *obligaţia de a alege.* Ca şi de cea de oportunitate: *şansa de a putea alege.* Pare imposibil de dezrădăcinat din sistemul nostru educaţional concepţia potrivit căreia un curs opţional, fie la şcoală, fie la universitate, este de rang inferior, atît ca nivel de pregătire, cît şi ca exigenţe de absolvire, faţă de unul obligatoriu. Ar trebui, cred, să fie exact pe dos. Alegerea reprezintă o responsabilizare, atît în ce-l priveşte pe alegător, cît şi pe ofertant. În practică însă, opţionalele devin cel mai adesea umpluturi de normă, prestidigitaţii menite să rezolve încurcături de personal.

În reforma din vremea lui Andrei Marga, de pildă, şcolii i se dădea posibilitatea de a gestiona o marjă mult mai largă de opţionalitate decît anterior. Un lucru bun, mi-am spus. Dă elevilor posibilitatea de a-şi asuma într-un grad mai ridicat parcursul de formare, pe de o parte, iar profesorilor prilejul de a-şi extinde aria de interes profesional dincolo de cadrul birocratic al cursurilor obligatorii. La reforma reformei iniţiate de Ecaterina Andronescu s-a tăiat coada pisicii, pe motiv că opţionalitatea e o fandoseală pentru elevi plezirişti şi profesori franctirori.

Din marea polemică naţională despre orele de religie a rezultat că bătălia se purta pe tema colii A4 prin care părinţii ar fi trebuit să-şi exprime fie acordul, fie dezacordul pentru frecventarea acestora de către copiii lor. Asta arată, o dată în plus, nivelul de conştientizare a noţiunilor regulatoare care ar trebui să asigure buna funcţionare a societăţii româneşti.

Probabil că nivelul cel mai eclatant al confuziei a fost atins în 2000, cînd, în urma unor modificări ale Legii educaţiei trecute prin Parlament în unanimitate pe căldură mare, s-a reinstaurat învăţămîntul obligatoriu de 10 clase, cu liceu în două trepte, exact ca pe vremea regretatului dictator. Presa vremii, bine fezandată de Guvernul Năstase, a aplaudat atunci la unison iniţiativa ministerului, de a fi dat bieţilor copii şansa de a-şi prelungi şcolarizarea. Pentru că, la noi, se pare că între ce primeşti şi ce ţi se cere nu e nici o deosebire. Iar că acum, de pe urma mărinimiei Guvernului de antărţ, am ajuns iarăşi în top la abandonul şcolar, ce mai contează?

Nu m-aş mira dacă, la un moment dat, chiar şi ANAF-ul ar începe să ne explice că un nou bir e o nouă şansă. Pentru noi, desigur. Pentru România. Pentru toţi.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

■ ■ ■

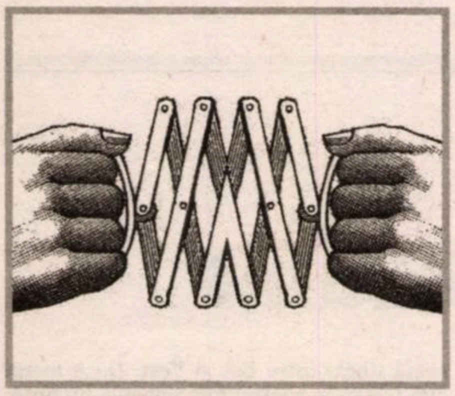

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Dintre sute de partide...

– dialog cu Cristian PREDA –

În calitate de europarlamentar, ***Cristian Preda*** *a solicitat de curînd audierea lui Victor Ponta în Parlamentul European. Dar, înainte de a fi politician, Cristian Preda este profesor de ştiinţe politice. A publicat recent două cărţi:* 25 de ani şi cîteva sute de partide *(Baroque Books & Arts) şi* Dumnezeu a trîntit telecomanda *(Editura Curtea Veche). Pentru că tocmai s-a modificat legislaţia privind înfiinţarea şi finanţarea partidelor politice, discuţia noastră s-a axat mai ales pe această temă: este posibilă o înnoire a partidelor politice româneşti?*

© E. Enea

25 de ani şi cîteva sute de partide *conţine o listă a tuturor partidelor şi alianţelor politice care au funcţionat în România din 1990 încoace. De unde v-a venit ideea cărţii?*

Ideea mi-a venit la începutul anilor 2000, cînd nu aveam nici un angajament politic, atunci cînd se discuta despre schimbarea legii partidelor. Era o discuţie foarte interesantă despre ce se va întîmpla cu partidele politice din România după ce va intra în vigoare legea care prevedea ca un partid să aibă 25.000 de membri fondatori, în cel puţin 11 judeţe. Se făceau diverse pariuri atunci: că vor rămîne tot atîtea cîte erau în anii '90 (la un moment dat, aveam peste 300 de partide); că numărul lor va scădea, imediat sau în timp ş.a.m.d. Pe atunci studiam şi influenţa sistemelor electorale asupra creării de partide. Există, în teoria politică, o perspectivă foarte interesantă asupra felului în care se votează şi se distribuie mandatele şi numărul de partide. Aşa că m-am întrebat atunci cîte partide au contat în România. Întrebarea are mai multe răspunsuri. Cîte partide au contat în construcţia pluralismului? Foarte multe. Cîte au contat în articularea sistemului de decizie politică, în Parlament, la guvernare? Asta deschide un cîmp întreg de discuţie şi e nevoie de nişte elemente strict cantitative. Aşa că am vrut să recuperez partidele care au încercat să se impună în viaţa politică. Au fost înregistrate cîteva sute, dar numai unele au depus candidaturi. La primele alegeri din 1990 au fost 80 de liste. Aşa că mi s-a părut util să înregistrez datele strict factual. Există şi o parte pur anecdotică în carte. Cîţi mai ştiu că a existat Alianţa Leopardul? Sau Partidul Muncii Birocratice. Eu, ca votant al Convenţiei Democratice în 1996, n-am ştiut, pînă n-am intrat în măruntaiele acestei documentări, că Partidul Muncii Birocratice a fost parte a CDR.

„Banii din politica românească sînt enormi.
Şi asta întreţine sistemul de clientelism politic."

Care au fost sursele documentare?

Le-am găsit în presa anilor '90. A scos pe vremuri Agerpres un catalog foarte interesant cu partidele care existau, pe baza unui formular trimis tuturor partidelor, şi din care îţi dai seama cît de vie era viaţa politică la începutul anilor '90. Apoi, am folosit datele electorale. A trebuit să recuperez toată istoria alianţelor politice şi a transformărilor de nume şi de personal. N-a fost uşor. A rezultat un mic volum care să servească drept sursă de informaţie. L-am publicat în momentul în care am intuit că se va schimba legea electorală – între timp s-a şi schimbat – şi se va trece la un sistem care va uşura înfiinţarea de partide.

La începutul anilor '90, pentru înfiinţarea unui partid era nevoie de 251 de membri. În 2003, s-a ajuns la 25.000…

Iniţial, cînd s-a votat legea în Parlament, erau necesari 50.000. Unii comentatori au spus că doar în sistemele foarte controlate din Asia Centrală se cere un asemenea număr. Ion Iliescu, înainte de promulgare, a retrimis legea în Parlament, considerînd că cifra e prea mare. Şi atunci s-a votat numărul de 25.000, dar fără nici o fundamentare, fără nici o logică. În teoria partidelor există două mari direcţii: una spune că partidul trebuie să acopere tot teritoriul naţional, alta că realitatea ne arată necesitatea unor partide regionale. La noi, în 2003, s-a luat definiţia rigidă: e partid doar acela care are un număr mare de membri. Acum, s-a trecut în partea cealaltă: se poate înfiinţa un partid cu numai trei membri.

Una dintre discuţiile aprinse din 2003 se referea la faptul că legea favorizează partidele mari şi va face aproape imposibilă apariţia unor partide noi…

S-a verificat în timp acest lucru. După adoptarea legii în 2003, au intrat în Parlament, ca partide noi, doar cîteva. A intrat pe picioarele proprii Partidul Poporului, al lui Dan Diaconescu. Apoi, Partidul Umanist Român, actualul Partid Conservator, care a fost tot timpul aliatul PSD (aşa a intrat în Parlament). A mai intrat, tot ca aliat al PSD, UNPR, care se formase ca o disidenţă a PSD. A revenit în Parlament PNŢCD, dar sub umbrela Alianţei România Dreaptă. La fel şi Forţa Civică, între timp integrată în PNL.

Dacă acum se pot înfiinţa partide doar cu trei membri, ne putem aştepta la o efervescenţă politică asemănătoare cu cea din anii '90?

Sînt convins. La începutul anilor '90, exista şi o altă miză, care între timp a dispărut. Atunci, partidele se făceau şi pentru că Primăria le dădea un sediu, unde se făceau mici afaceri. Pe bulevard, în fostul sediu al Senatului interbelic, erau mai multe sedii de partide şi acolo se amenajase o sală unde rulau filme pe casete video. Alte partide şi-au făcut în sedii agenţii de turism sau mici magazine. Asta era cultura politică şi aşa a reacţionat societatea. Acum sînt convins că unii vor face partide din amuzament sau pentru a ridiculiza scena politică. E ceva foarte interesant. În mai multe ţări europene, există o mişcare contestatară a *establishment*-ului, care ia diverse forme, uneori cu rezultate neaşteptate. Ştiu foarte bine cazul islandez, pentru că am fost timp de cinci ani raportorul Parlamentului European pentru Islanda. După criza financiară din 2008-2009, mai mulţi intelectuali şi artişti au lansat o mişcare politică prin care luau în derîdere felul în care islandezii făceau politică. Făceau propuneri extravagante, de exemplu: „Dacă ne votaţi pe noi, veţi avea prosoape gratuite cînd mergeţi la bazin". Era o mişcare mai degrabă amuzantă. Liderul acestei mişcări a devenit însă primarul oraşului Reykjavik, în care trăiesc două treimi din populaţia Islandei. Aşadar, amuzamentul s-a convertit într-o mişcare care a bulversat scena politică islandeză. În Polonia, marea surpriză a alegerilor prezidenţiale a fost o vedetă de rock, Pawel Kukiz, un contestatar care a luat 20% din voturi. Se considera că Bronislaw Komorowski va cîştiga (unii credeau că chiar din primul tur). Iniţiativa lui Kukiz a schimbat scena politică şi i-a permis lui Andrzej Duda să cîştige.

În România nu lipsesc artiştii şi oamenii inteligenţi care să ia peste picior felul cum se face politică. Dar mai e loc pentru noi partide? Scena pare definitiv ocupată…

Este loc. În mod natural, alegerile locale reprezintă o bună ocazie pentru forţele locale de a se agrega. Iniţiativele pot să pornească de la un număr foarte mic de oameni, s-a mai întîmplat şi în alte ţări. Sînt convins că în multe locuri oamenii se vor implica şi este posibil ca pe plan local să apară mai multe iniţiative de succes decît pe plan naţional. Pe plan naţional, partidele au căzut de acord să accepte finanţări grosolan de mari, ceea ce reprezintă un obstacol uriaş pentru iniţiativa politică. Sînt foarte nemulţumit că în lege s-au păstrat praguri extrem de mari pentru sumele politice care pot fi plătite de indivizi ori de firme sau care pot fi împrumutate de partide. Banii băgaţi în politică sînt cea mai importantă sursă pentru corupţie. Eu am pledat pentru austeritatea campaniilor electorale: mi se pare soluţia cea mai sănătoasă pentru limitarea corupţiei din politică. Nu există o ţară europeană în care să poţi băga atîţia bani în politică.

Dacă am calcula la preţul pieţei costurile tuturor bannerelor şi afişelor puse prin oraşe şi sate în campaniile electorale, am ajunge la sume uriaşe.

Asta e problema, de fapt. Banii din politica românească sînt enormi. Şi asta întreţine sistemul de clientelism politic. Există oameni de afaceri respectabili şi există un mediu de afaceri sănătos în România, inclusiv firme foarte serioase care lucrează onorabil cu statul. Dar cei care sînt abonaţi la contracte cu statul şi sponsorizează campaniile electorale nu sînt oameni de afaceri, ci spoliatori ai bugetului public. Sînt posibili pentru că în campaniile electorale există atît de mulţi bani.

„Nişte partide noi ar dezvolta instituţiile
în loc să le blocheze."

Şi atunci, ce şanse au cîţiva oameni cinstiţi şi bine intenţionaţi, dar care nu au acces la mulţi bani şi la aceste reţele de „sponsorizare", să înfiinţeze un partid nou şi să aibă succes?

Tocmai de asta spuneam că şansele mai mari sînt pe plan local. Pe plan naţional, atunci cînd ai în faţă doi coloşi politici precum PSD şi PNL – căci asta sînt din punctul de vedere al resurselor, nişte coloşi – e foarte greu să ai cîştig de cauză. Nu exclud o răsturnare surprinzătoare a *establishment*-ului. Dacă se continuă ceea ce a început – şi anume punerea sub acuzare şi condamnarea celor care au abuzat de poziţiile lor politice pentru a aranja contracte ori pentru a sifona banii publici – partidele vor fi destabilizate.

Multe partide mici înfiinţate cu deplin entuziasm în anii '90 au fost înghiţite de partidele mari. Nu se poate repeta istoria?

Nu, pentru că între timp politica s-a profesionalizat. Cu bune şi rele. Mediul politic românesc nu e foarte îmbietor. E plin de nişte personaje… grozave. Cu toate acestea, şi în partide, şi în instituţii, acest mediu s-a profesionalizat în bună parte. Există peste tot şi oameni serioşi, oameni care fac ca instituţiile să meargă mai departe, ung mecanismul. Peisajul instituţional – cu toate relele sale, cu povara aceasta enormă a corupţiei – a devenit funcţional, ceea ce ne-a făcut să intrăm în UE şi în NATO. E un peisaj cu totul diferit de anii '90. Dacă vin nişte partide mai serioase, care să fie responsabile aşa cum sînt partidele europene, şansa de dezvoltare creşte, căci nişte partide noi ar dezvolta instituţiile în loc să le blocheze.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

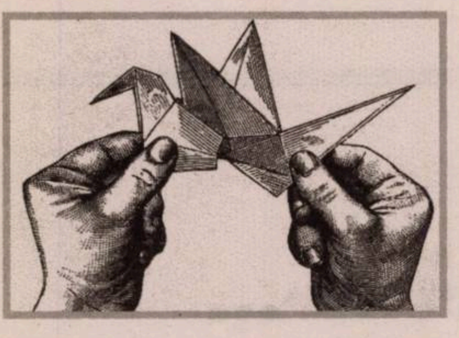

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Stigmatul comunismului

Vorbeam cu un prieten despre călătoriile pe care le-am făcut şi unul şi celălalt prin străinătate. „Ţi-a plăcut în Croaţia?“, m-a întrebat el. „Hm“ – am zis eu –, „peisajele de pe Coasta Dalmaţiei sînt minunate.“ „Sigur că da, dar, de fapt, vreau să te întreb dacă simţi nevoia să te mai duci pe acolo“ – a continuat el. „Nu prea“ – i-am răspuns –, „cred că pentru moment mi-e destul.“ „Păi, vezi. Dar la Praga ai fost?“ „Da, de mult, şi mi s-a părut un oraş foarte frumos.“ „Ţi-ai mai planifica o excursie acolo?“ „Nu.“ Acelaşi răspuns era valabil şi pentru mine, şi pentru el, şi în cazul Poloniei, al Ungariei sau al altor ţări foste comuniste. Şi atunci, mi-am pus întrebarea ce mă face să nu-mi mai doresc curînd o vacanţă în asemenea ţări, foste comuniste, chiar dacă au unele peisaje minunate sau oraşe frumoase. Ce mă respinge?

În Croaţia se simte un fel de umbră a lucrurilor sumbre petrecute acolo recent, nu doar a comunismului, ci şi a războiului atroce pe care l-au avut cu fraţii lor „de-o făptură şi de-o seamă“. În Ungaria ar putea fi teama de proverbialul şovinism, pe care însă nu l-am simţit vreodată pe pielea mea. Dar în Cehia sau Polonia? Ce e? Poate că peste tot, în aceste ţări, se percepe un fel de neaşezare a societăţii şi există o frică de surprize neplăcute. Dar neplăceri poţi să ai şi în Italia. Şi chiar am avut cu duiumul, dar cu toate astea m-aş mai întoarce acolo oricînd. Sigur, nu-mi plac cartierele de blocuri mizerabile pe care le găseşti peste tot în ţările foste comuniste. Nu atît sărăcia lor mă deranjează (în fond, locuri mizerabile găseşti oriunde în lume), cît mai cu seamă standardizarea, aspectul uniform al acestei sărăcii, cu alte cuvinte, amprenta arhitecturală totalitară a comunismului şi sovietizării. Totuşi, nici asta nu ar fi ceva esenţial, mai ales dacă stai într-un hotel acceptabil, cu împrejurimi plăcute, iar obiectivele turistice sînt interesante. Senzaţia de disconfort vine şi din altă parte. Într-o oarecare măsură ea e legată, cu siguranţă, de lipsa de atenţie acordată spaţiului public din aceste ţări. De la observaţia că panourile de orientare sînt prost plasate, pe şosele şi în oraşe, pînă la impresia că, la o adică, nu te prea poţi bizui pe ajutorul autorităţilor. Şi mai e vorba şi de oameni. Nu că n-ar fi şi persoane plăcute şi amabile sau cu un comportament ireproşabil (în relaţia cu un turist şi nu numai). La mijloc e altceva. Oamenii din Est sînt de multe ori apăsaţi de tot ce au trăit. Par a nu fi complet eliberaţi, interior vorbind. Chiar şi la cei mai tineri se pot observa unele sechele moştenite de la părinţi. Se simt nişte complexe ale *lumii a doua,* cum era de fapt considerată zona noastră înaintea căderii Cortinei de Fier. Dacă ar fi să dau exemple concrete, aş spune că zîmbetele vesticilor sînt de obicei mult mai fireşti, că starea lor e mai destinsă. Mi-aduc aminte de o chelneriţă italiancă dintr-un orăşel uitat de lume, slabă şi prăpădită, care s-a oferit imediat să ne dea nişte informaţii utile, cu o dezinvoltură şi o bucurie autentică, pe care foarte rar le găseşti la chelnerii din Est. Se vedea că femeia era săracă şi muncită, dar gîndea liber şi deschis. La estici, de cele mai multe ori se simte că-şi fac meseria doar cu gîndul la bani, într-un fel încuiat.

Sorin Costreie, profesor de filozofie, făcea în urmă cu doi ani, în *Dilema veche,* o observaţie subtilă: „Cu toţii remarcăm seninătatea celor din Vest, distincţia cu care privesc şi abordează lumea, dînd dovadă de ceva mai multă detaşare emoţională decît noi“. E o diferenţă clară şi aici. La estici remarcăm mai multă emotivitate, pe care oamenii nu ştiu s-o ţină în frîu. Tot la estici detectăm tot felul de complexe provinciale, cum spuneam, sau obsesii identitare. Străinii şi turiştii sînt încă priviţi ca nişte curiozităţi de pe altă planetă şi în acelaşi timp ca potenţiale rezervoare de bani şi alte posibile beneficii. De multe ori, esticii nu par să înţeleagă că străinii (fie ei din Est sau din Vest) sînt oameni ca şi ei, şi pe care, în consecinţă, ar trebui să-i trateze *omeneşte*. E drept că aici avem o problemă şi de partea cealaltă. Mai ales în ultima vreme, nici vesticii nu par întotdeauna siguri că esticii sînt oameni ca şi ei. Mulţi occidentali nu sînt capabili şi nici nu fac eforturi să înţeleagă (de ce ar face-o?) traumele şi mizeriile prin care au trecut esticii, împrejurările care i-au făcut să devină diferiţi.

Sînt şi destui vestici care nu se simt bine în ţările din Est, tot aşa cum mulţi dintre noi ne simţim mai „acasă“ în Occident decît într-o ţară fostă soră de lagăr. Grija faţă de spaţiul public poate oferi unui străin sentimentul de „acasă“, după cum lipsa acestei griji îi poate provoca o senzaţie de alienare. Şi vorba unei amice din Austria care contempla Bucureştiul: „Rău a fost comunismul ăsta!“.

Dar felul în care spaţiul public e gestionat ţine de mentalităţi şi de oameni. Deci, pînă la urmă, tot *omul* pare a fi marea diferenţă (încă) între Est şi Vest. Dacă mergi mai la est, în spaţiul fost sovietic, lucrurile sînt şi mai evidente. Omul nou din Est, *homo sovieticus* cel creat de marxism-leninism, continuă să existe într-un fel sau altul printre noi şi chiar în noi. E încă recognoscibil în lume, la fel ca unii indivizi care au trecut în viaţă prin încercări traumatizante şi care le-au schimbat caracterul. Omul vestic a crescut în condiţii normale, omul estic a crescut într-un fel de şcoală de corecţie.

■ ■ ■

ready made

„Pauză şi o nouă vizită.

– Mare eveniment: Bal la Y… peste două săptămîni.

– În adevăr? – Y… să dea bal?

– Mi-am şi comandat rochia…

– Cum e?

– Pompadour. Atlaz trandafiriu – pulpă de nimfă uimită; cute Wateau; buchete de trandafiri prin ea şi un val de dantele… Va fi delicios…

– Şi eu mi-am comandat pe a mea, zise o nouă sosită. Va fi de culoarea «prună», domnule.

– Delicioasă această culoare…

– Fermecătoare…

– Şi voi purta şi un buchet de prune la corsaj…

Pauză. Plecarea rochiei-prună.“

Al. Macedonski, „La vizită
(scene din viaţa bucureşteană)“,
în *Opere,* vol. VI, Editura Minerva, 1973

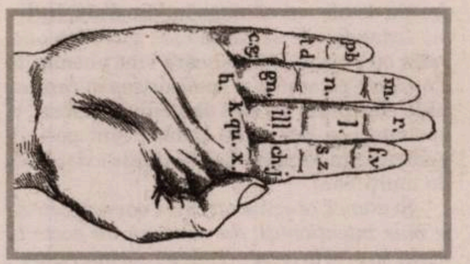

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Regele Prejudecată

Într-un studiu asupra mentalităţilor socio-politice din America secolului al XIX-lea, intitulat provocator *Viaţa fără principii,* cel mai înverşunat dintre transcendentaliştii lui Ralph Waldo Emerson, Henry David Thoreau, face o constatare deconcertantă. După Revoluţie (Războiul de Independenţă împotriva Marii Britanii, n.m.) – spune el –, America l-a înlocuit pe Regele George cu Regele Prejudecată. Nu este vorba nici despre lipsă de patriotism aici şi nici despre obtuzitate intelectuală, deşi, repet, pentru nonamericanii familiarizaţi cu dezvoltarea intensă a Lumii Noi încă din această perioadă, afirmaţia păstrează un conţinut debordant. Thoreau îşi exprimă mai curînd concepţia lui transcendentalistă radicală, nepărînd dispus să facă vreun compromis. Faptul nu trebuie să surprindă. Transcendentaliştii aveau un tipar de gîndire destul de straniu pentru noi. Ei se opuneau „civilizării“ şi „instituţionalizării“ umanităţii, considerînd statul – ca şi Nietzsche în Europa – inamicul public numărul unu. Emerson, liderul grupului (fost pastor unitarian, o variantă suficient de rigidă a neoprotestantismului) vorbeşte frecvent despre transpersonalizarea individului, un fel de ieşire din propriul eu socializat, şi despre asumarea unei vieţi „impersonale“. Aceasta ar presupune renunţarea la confortul oferit de civilizaţie, existenţa în mijlocul naturii fără „bunurile“ societăţii (care creează dependenţa suicidală), capacitatea „obiectivării“ şi, implicit, a „vizionării“ esenţelor. Altfel spus, o negare a sinelui şi o integrare – aşa cum recomanda chiar Emerson – într-un ambiguu „non-eu“.

Coerciţia socială se răsfrînge exclusiv asupra corpului material, neglijînd în întregime conştiinţa.

Thoreau a împins însă această ideologie, preponderent culturală şi psihologică, spre extremismul social, folosindu-se, în rebeliunea sa, nu doar de scris, ci şi de propria persoană. Nu a fost niciodată „încadrat“ instituţional, cum ne-am obişnuit să spunem, nu-şi plătea taxele către stat, considerîndu-l un instrument satanic, îndemna funcţionarii publici să-şi dea demisia şi, timp de doi ani, două luni şi două zile, a trăit, autoexilat, în pădurea Walden, fără nici un „mijloc“ de supravieţuire adus din lumea civilizată (s-a folosit doar de lucrurile puse la dispoziţie de natură). A avut un statut de hippie arhetipal, fiind vegetarian (consumul de carne i se părea barbar) şi vieţuind, cum des observa chiar el, „economic“, adică prin strictul necesar. A făcut închisoare pentru neplata impozitelor, nu s-a căsătorit niciodată şi nu a avut copii sau alte responsabilităţi, a fost întreţinut de Emerson şi de părinţi în plină maturitate, iar apoi a murit – ca un romantic adevărat – la o vîrstă foarte tînără, din cauza bolilor contractate în pădure. Ironic şi, totuşi, măreţ. Tragic şi, în acelaşi timp, victorios. Prin urmare, sentinţa amintită nu este o butadă gratuită, ci articularea concepţiei socio-culturale şi intelectuale de care autorul nu s-a dezis nici o clipă. În acelaşi eseu – dar şi în altul, la fel de virulent, numit *Nesupunerea civică* –, Thoreau crede că din actul guvernării lipseşte conştiinţa, fapt care transfigurează toţi locuitorii sistemului social, la un moment dat, în „maşini“, „automate“ fără spiritualitate, răspunzînd la stimuli mecanici şi nu la comunicare.

În relaţia cu statul, persoanele îşi pierd umanitatea şi capătă trăsături de fiinţe pervertite, corupte din autenticitatea lor originară. Asemenea „stăpînului“ lor (statul), ele nu mai au „suflet“, dezvoltîndu-şi simţurile, impulsurile rudimentare, instinctele şi devenind invariabil fiinţe *materiale*. Statul (biruitor în opera sa de depersonalizare) începe să se adreseze doar acestei materialităţi primitive, păstrînd controlul absolut asupra individului despiritualizat. Cum îşi realizează însă „monstrul“ nietzschean autocraţia peste simţuri? Foarte simplu: stimulînd necondiţionat numai „corporalitatea“ persoanei şi nicidecum conştiinţa sa. Avem cel puţin un exemplu convingător. Atunci cînd îl răsplăteşte ori, dimpotrivă, îl pedepseşte pe individ, societatea comunică, în mod unilateral, cu „materialitatea“ lui corporală, transformîndu-i *trupul* (şi nu *sufletul)* într-o dimensiune ontologică prioritară. Succesul persoanei în sistem primeşte lauri materiali – acel confort obscur de care vorbea şi Emerson – şi, prin contrast, inadaptarea sau, pur şi simplu, refuzul rigorilor civilizaţiei economice generează reprimarea aceleiaşi entităţi corporale. Bunăoară, cel închis pentru neplata impozitelor (autorul foloseşte, fără îndoială, exemplul personal) constată că, pentru statul în care trăieşte, nu este decît o construcţie din carne, sînge şi oase pe care ultimul le pedepseşte exemplar. Coerciţia socială se răsfrînge exclusiv asupra corpului material, neglijînd în întregime conştiinţa. Un dogmatism impardonabil şi ridicol care ne reduce la animalitate. Creatorul său rămîne acest Rege Prejudecată, stereotipul rudimentar, transmis din generaţie în generaţie, conform căruia trăim doar pentru a ne sluji simţurile.

Vă veţi fi întrebat care este legătura dintre această ideologie, azi apusă, şi lumea contemporană, în special universul nostru mioritic, ce pare mai curînd *transcendent* – prin „vieţuirea“ economică minimală – decît *stereotipic?* Nu una neapărat vizibilă. „Nesimţitorul monstru“ nietzschean intră periodic în campanie electorală şi, prin asociere, mi-am amintit de Thoreau. Regele Prejudecată îşi începe atunci, după cum s-a văzut, de altfel, nu demult, dialogul ipocrit cu fibrele, ţesuturile, tendoanele, arterele şi parenchimele noastre. Treptat însă – lucru iarăşi verificat în ultima campanie –, noi nu mai simţim zvîcnirile de altădată.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

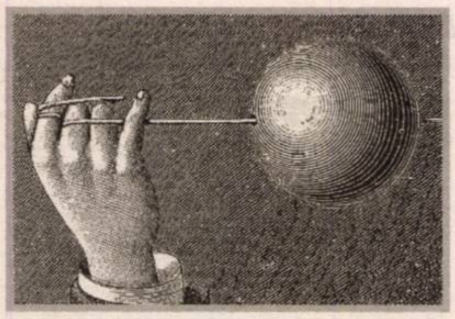

TÎLC-SHOW

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Şi ce dacă grexit?

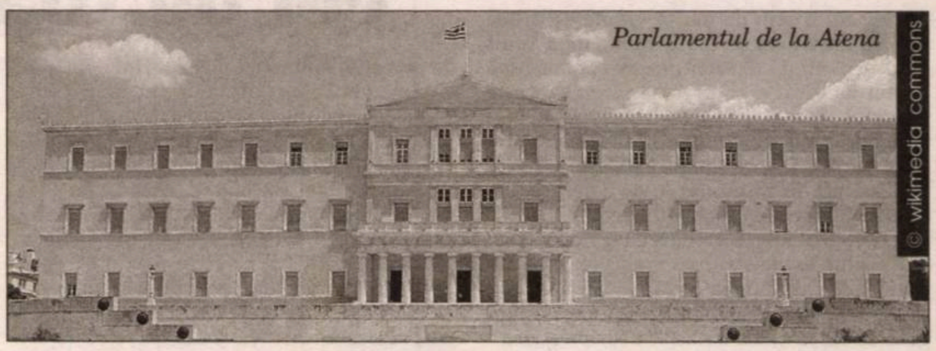

Parlamentul de la Atena

© wikimedia commons

Nu e indicat să strigi „foc!“ într-o sală de teatru plină.

La Bruxelles, la Berlin, la Atena se discută aprig despre o posibilă ieşire a Greciei din zona euro. Fără bani europeni, statul se află în incapacitate de plată. Iar Europa nu mai e dispusă să împrumute bani. E un impas anticipat, prefigurat chiar deja de multă vreme. Problema e că premierul Alexis Tsipras vrea ca ţara sa să rămînă în zona euro, dar fără să continue măsurile de austeritate propuse de troika. Adică: acces la avantajele oferite de umbrela protectoare a monedei europene, fără garanţia returnării împrumuturilor. Pentru statele europene puternice, Grecia e un partener incomod. Problema e că s-a mers prea departe, că s-au dat prea mulţi bani în speranţa recuperării datoriilor deja contractate de Grecia. S-a ajuns la un prag la care statele europene au nevoie de un răspuns – şi, mai ales, de o perspectivă clară: plătim, în continuare, cu condiţia unor garanţii ferme de recuperare, sau nu mai plătim nimic şi pierdem tot? Tsipras înţelege foarte bine această dilemă şi joacă în stil mare.

■ Întrebarea principală nu e ce se va întîmpla cu Grecia dacă hotărăşte să părăsească zona euro şi Uniunea Europeană. Ci ce se va întîmpla cu moneda unică şi cu Europa în caz de grexit. Se va prăbuşi euro ca urmare a pagubelor irecuperabile sau, odată făcute „uitate“ datoriile, va deveni mult mai puternică pentru că Europa nu va mai fi nevoită să susţină o economie deficitară?

■ Uniunea Europeană a dat Greciei sub formă de ajutoare şi împrumuturi 255 de miliarde de euro. Numai Germania a plătit între 55 şi 80 de miliarde. Refuzul acestor plăţi sau intrarea Greciei în faliment ar însemna că Europa îşi poate lua adio de la aceşti bani. Pagubele sînt serioase. Dar nu vor afecta direct economiile statelor. Europa şi-a construit între timp mecanisme de reglaj şi instrumente financiare anti-criză. Este posibil ca, pe termen scurt şi mediu, să existe turbulenţe pe bursă. Ele nu vor strica „maşina“ europeană. În schimb, aceste pagube vor da apă la moară partidelor euro-sceptice şi mişcărilor populiste, anti-europene. Preţul politic va fi mai mare decît preţul economic.

■ Pentru Grecia, ieşirea din zona euro va însemna în primul rînd adoptarea unei noi monede. Probabil drahma (nouă). Stabilirea cursului de schimb – mai mult ca sigur, inferior monedei unice – e una dintre problemele care îi preocupă atît pe greci, cît şi pe occidentali.

■ E foarte probabil ca pe fondul instabilităţii, oamenii să-şi mute economiile în bănci străine, mai sigure. Guvernul va fi nevoit să ia măsuri drastice pentru a opri exodul banilor în afara graniţelor.

■ Ieşirea din zona euro va speria investitorii. Cei mai mulţi probabil că îşi vor lichida afacerile. Eventualele măsuri de restricţionare a circulaţiei capitalului vor descuraja alte investiţii. Pe termen lung.

■ Indicii de performanţă economică vor continua să scadă. Aceşti indici sînt importanţi, cuantificã, pentru potenţialii investitori sau parteneri externi ai ţării, cît de credibilă, cît de sigură e economia statului respectiv. Dar ce-ar însemna căderea cu încă o treaptă a unui stat care are deja un rating foarte slab?

■ Lipsa investiţiilor va genera şomaj. O creştere a şomajului va destabiliza încă şi mai puternic economia deja slăbită a Greciei. Guvernului nu-i va mai rămîne decît să tipărească bani. Mulţi bani cu valoare tot mai mică. Adică inflaţie. Inflaţie galopantă.

■ Insecuritatea socială şi sărăcia vor produce tulburări grave. Guvernul de la Atena va avea de înfruntat o scădere a popularităţii, proteste masive şi, probabil, manifestări violente.

■ Guvernul ar putea căuta sprijin la Moscova sau la Beijing. Mai ales Putin va fi probabil încîntat să primească în sfera sa de influenţă o fostă membră a Uniunii Europene. Un bun parteneriat cu Grecia, o salvare a acestui stat de la catastrofă ar servi drept model pentru alte state din zona de Sud şi de Est pe care Putin încearcă să le seducă prin faptul că Rusia e un stat puternic şi o alternativă credibilă la Uniunea Europeană. Dar oare dispune într-adevăr Rusia de resursele necesare, inclusiv de competenţele umane, pentru a oferi Greciei soluţiile ieşirii din criză? În ce măsură construirea unui *pipeline* – un proiect deja discutat cu guvernul de la Atena – e un proiect suficient de profitabil pentru a asigura veniturile unui stat falimentar?

■ Paul Krugman ne aminteşte, în blogul său asociat ziarului *The New York Times*, de o veche butadă conform căreia nu e indicat să strigi „foc!“ într-o sală de teatru plină. Asta ar fi motivul pentru care, în ultimele zile, n-a mai pronunţat cuvîntul „grexit“. Îi dau dreptate – ba chiar îmi permit să-l şi completez: nu e indicat să strigi „grexit“ cînd se joacă o tragedie! Pentru că panica naşte panică.

■ ■ ■

PUBLICITATE

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esenţiale?

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Pe fereastră” de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonaţi la ediţia tipărită „Dilema veche”, pe minimum 6 luni

• În limita a 50 de exemplare

Promoţie valabilă în perioada 20 iunie - 19 iulie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POŞTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL
Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume ________ Prenume ________
Str. ________ Nr. ____ Bl. ____ Sc. ____ Et. ____ Ap. ____
Localitate ________ Judeţ/ Sector ________ Cod poştal ________
Telefon ________ E-mail ________

Am achitat suma de ________ lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ______ din data ________
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ________ Semnatura ________

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Despre dracii noștri cei de toate zilele...

Deși îi știu de multă vreme pe dracii noștri cei de toate zilele, mi-a venit în minte să scriu despre ei abia după ce am ascultat o conferință interesantă la Colegiul „Noua Europă“, ținută de Cemal Kafadar, profesor la Harvard. Distinsul profesor vorbea despre vampiri și despre soarta lui Dracula în însemnările de călătorie ale istoricului Evliya Çelebi din secolul al XVII-lea. A apărut apoi întrebarea legată de locul diavolului în construirea credințelor și superstițiilor din lumea creștină. Și, uite așa, m-am întors la dracii din lumea mea, intrigată de ubicuitatea lor atît de „prietenoasă“.

În Muntenia mea natală, dracii sînt personaje familiare și omniprezente. Ziua începe cu „Hei, la dracu'“ și se încheie cu „Să vă ia dracu' pe toți“. Tărîmul dracilor este unul bine populat, care înfricoșează prin imensitate și mai puțin prin mulțime. Dracii inspiră teamă și admirație. Un băiat isteț și obraznic este asemuit admirativ cu „dracul gol“, descurcărețul este „dat dracului“, în timp ce femeia nu este decît „un drac împielițat“. Și, ca nevastă, femeia devine chiar mai iscusită în toate relele decît orice drac, că nu degeaba cîntă Anton Pann: „Cu lăutari și cu masă / Aduci pe dracu în casă“. Și tot Anton Pann scrie: „Am crezut că iau pe Stana / Și-am luat pe Satana“.

O mulțime de povești, snoave, legende, mituri îi introduc pe draci în folclorul de zi cu zi.

O baba „meșteră“ și pricepută la toate, chiar dacă este „Talpa Iadului“, primește admirația tuturor pentru că numai ea „știe să facă și să desfacă“. „Unde baba face / Dracul nu desface“, spune un proverb care trimite la poveștile fantastice de pe tărîmul dracilor, acolo unde Talpa Iadului îl ține în frîu chiar și pe cel mai mare dintre draci, fiul ei Scaraoțchi. Cu simpatie este privit și desenat și cel mai tînăr dintre draci, Aghiuță, ascuns în papucii femeilor tinere, dacă ar fi să credem o legendă din secolul al XIX-lea; de aici neastîmpărul și dorințele rele ale acestora; de aici și urarea „Lua-te-ar Aghiuță“, parcă primind o notă mai „dulce“ decît omniprezentul „Lua-te-ar dracu'“. Creștinul este sfătuit să-l ocolească cu „Nu-ți băga în cîrd cu dracul“ și „Nu te pune cu dracul“; îndemnurile sînt totuși atenuate de imaginea grandioasă pe care o capătă cei care se pun cu dracul, învingîndu-l nu prin „luptă dreaptă“, ci prin folosirea vicleniei, o formă de inteligență. Că doar „dracul și muierile fac război călugărilor“, după cum stă scris în Pravila de la Govora.

O mulțime de povești, snoave, legende, mituri îi introduc pe draci în folclorul de zi cu zi. Diavol, demon, Satana, Aghiuță, Scaraoțchi, Ucide-l Toaca, Michiduță, dracul tot drac rămîne, chiar dacă pare apropiat prin popularitatea sa de lumea poveștilor.

Ființe fantastice îmblînzite de legende, ca orice alte ființe fantastice, dracii ajung în turbinca lui Ivan sau sînt alergați prin ceruri de biciul Sfîntului Ilie. N-am reușit să găsesc povestea asta cu care am crescut, aflată de la mama sau de la bunica, nu mai știu. Ori de cîte ori ploua tare, cu tunete și fulgere, știam că Sfîntul Ilie aleargă prin ceruri, plesnind din bici și încercînd să prindă cît mai mulți draci. Se spunea că Sfîntul Ilie era un mare dușman al dracilor, iar Dumnezeu, temîndu-se că-i va omorî pe toți, i-a temperat vînătoarea, promițîndu-i că-l va lăsa să ucidă cîțiva draci doar de ziua lui, adică pe 20 iulie. Avînd însă o memorie scurtă, Sfîntul Ilie nu-și amintea niciodată de ziua lui, așa că-l întreba pe Dumnezeu: „Cît mai este, Doamne, pînă la ziua mea?“. „He, he, Ilie, mai e, mai e“, îi răspundea Dumnezeu. Iar Ilie alerga cu caru-i de foc printre nori, speriindu-i numai pe draci. După o vreme, iarăși întreba: „Veni, Doamne, ziua mea?“. „De cînd se duse, Ilie, ziua ta... Să fii tu sănătos“, îi răspundea Dumnezeu. Iar Ilie, supărat, alerga furios printre nori, stîrnind furtuni și fulgere, plesnind din bici. Și, cum peste tot „e plin de draci / ca moara de saci“, Sfîntul Ilie are de lucru pentru eternitate.

Dracu-n sus și dracu-n jos se află și astăzi pe buzele multora dintre semenii noștri. Există, bineînțeles, și babe temătoare, fete habotnice și bigoți scrupuloși care-și fac cruce de zece ori și-și scuipă-n sîn de cum îi aud pronunțat numele. Dar, cum zicea Iordache Golescu odinioară, „în curul zmeritului locuiește dracul“; cu alte cuvinte, „cel mai zmerit, acela cel mai îndrăcit, de care mult, mult să ne ferim“. Așa că pînă și dracu' e de-al nostru!

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“. Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

■ ■ ■

---

anti nostalgia

Proclamația de la Timișoara (VII)

„11. Timișoara este hotărîtă să ia în serios și să se folosească de principiul descentralizării economice și administrative. S-a și propus experimentarea în județul Timiș a unui model de economie de piață, pornind de la capacitățile sale puternice și de la competența specialiștilor de care dispune. Pentru atragerea mai ușoară și mai rapidă a capitalului străin, îndeosebi sub formă de tehnologie și materii prime speciale și crearea de societăți mixte, cerem și pe această cale înființarea laTimișoara a unei filiale a Băncii de Comerț Exterior. O parte din cîștigurile în valută ale părții române din aceste societăți mixte va intra în salariile muncitorilor într-un procent ce va fi negociat, de la caz la caz, cu liderii sindicali. Plata unei părți din salariul în valută va asigura o bună cointeresare materială a muncitorilor. În plus, pașapoartele nu vor mai fi carnețele bune doar de ținut în sertar. O altă consecință pozitivă ar fi scăderea cursului valutar la bursa liberă, ceea ce ar atrage după sine creșterea imediată a nivelului de trai al oamenilor.

12. După căderea dictaturii au fost invitați în țară toți românii plecați în exil, pentru a pune umărul la reconstrucția României. Unii s-au și întors, alții și-au anunțat intenția de a o face. Din păcate, instigați de forțe obscure, s-au găsit și oameni care să-i hulească pe exilații reîntorși, să-i califice drept trădători, să-i întrebe tendențios ce au mîncat în ultimii zece ani. Este o atitudine care nu ne face cinste. În disperarea care ne-a stăpînit în ultimii patruzeci de ani, poate că nu a fost român căruia să nu-i fi trecut prin minte, măcar o dată, să scape de mizerie luînd calea exilului. Mulți dintre românii aflați astăzi departe de țară au plecat după persecuții politice și chiar după ani grei de închisoare. Ar fi rușinos din partea noastră să-i hulim și noi cu vorbele activiștilor comuniști de odinioară.“

(11 martie 1990)

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Cei care nu se văd

Să zicem că ești la un mare festival de teatru. De pildă, la Sibiu. Și ai norocul să intri la unul dintre spectacolele care se joacă acolo. Așa cum se întîmplă după orice fapt artistic care te emoționează, o vreme, după ce ieși din sală, taci. Evident, nu toată lumea reacționează la fel. Unii simt nevoia să-și exprime entuziasmul imediat – sau, după caz, dezamăgirea sau dezaprobarea – inventariind momentele sau detaliile care i-au impresionat. Alții tac. Preferă să mai petreacă o vreme în starea pe care le-a indus-o spectacolul, să mai țină cumva de lumea care se stinge, odată cu topirea aplauzelor și ieșirea publicului din sală. Nu există o rețetă a autenticității manifestării emoției. Nu înseamnă că, dacă taci și ai nevoie de cîteva clipe cu tine, ești mai autentic în emoție decît altcineva care e guraliv, încă din primele secunde de după terminarea reprezentației.

Odată ce primele clipe ale despărțirii de spectacol se vor fi consumat, pentru fiecare în felul lui, urmează coborîrea, mai lină sau mai zdruncinată, în atmosfera discuțiilor „de după“. Și, de cele mai multe ori, în urma unui spectacol apreciat, al unei trupe venite din străinătate, începe ultracunoscuta discuție din jurul subiectului „De ce la ei se poate și la noi nu?“. Dimensiunile acestei teme au contururi variabile, în funcție de numărul celor care-și exprimă părerile, de traseul principal pe care se înscrie atmosfera serii și de alte cîteva milioane de detalii care fac în așa fel încît o zi să nu fie aidoma alteia. Dar ceea ce rămîne – dincolo de exprimarea entuziasmelor, de reluarea și demontarea atentă a unor detalii din spectacol, de împărtășirea unor amănunte mai mult sau mai puțin cunoscute – e un soi de nostalgie profundă, de amărăciune, de continuă hîrîire cu resemnarea că „pe aici, n-ai putea să faci așa ceva și, chiar dac-ai face, n-ar merge“.

E o discuție care trece și prin estetici teatrale, opțiuni repertoriale, calități profesionale ale actorilor și regizorilor, posibilități financiare și nivel cultural. Dacă seara nu pică în mioritism, povestea trece prin înțelegerea și asumarea faptului că teatrul are chipuri foarte diferite, în funcție de naturile profund neasemănătoare ale comunităților din care se naște. Diferențele astea sînt, de fapt, fascinante, și ele amintesc uneori de situațiile elementare în care trăiești bucuria de a descoperi că, deși tu nu ai ce au alții, nici alții nu au ce ai tu. Cum ar veni, un fel de redescoperire entuziastă a faptului că puiul la ceaun, cu mujdei și mămăligă, nu e cu nimic mai prejos decît platoul cu fructe de mare. Cu diferența că puiul bio ți-e mai la îndemînă, poate, decît fructele de mare necongelate. Dacă și etajul acesta al discuției e depășit, dacă nu se plonjează de la bun început în bocirea fatalităților dacoromane, se ajunge, pînă la urmă, și la detaliile care pot să facă diferența.

Încetul cu încetul, se ating următoarele zone: „atitudinea față de teatru, față de vocație în general, de meserie, de etica și de universul ei“. Iar cînd toată escadrila asta de lucruri serioase și importante se pregătește să decoleze spre cerul dezbaterii, începe, din senin, bombardamentul clasic, atacul și distrugerea la sol a marilor idei care n-au nici o șansă să-și ia zborul. „Lasă-mă, domnule, cu actorii! Da, am văzut! Sînt buni! Foarte buni! Idei minunate, poveste superbă, expresia nivelului de preocupări și a spațiului cultural în care trăiesc ăștia! Toate astea sînt evidente! Dar uită-te cît de repede s-au schimbat de costume... Uită-te la luminile astea, la proiecțiile astea, la... tot! Pare simplu, dar nu e deloc! Dacă e așa simplu, noi de ce nu facem? Hai, că acum chiar mă enervez! De cîte ori ai văzut tu, la noi, că ies tehnicienii la aplauze? Ei?! Ia să te văd! Cîți sunetiști sau luminiști ai văzut tu ieșind la aplauze, la un spectacol de teatru, la noi? La ăștia de ce ies? De ce sînt tratați ca egali cu actorii și regizorul? Și la concerte la fel! Sunetistul e prezentat ca membru al trupei, al formulei care cîntă! De cîte ori ai văzut asta la noi?“

Evident, e o mare performanță să joci bine două sau trei spectacole diferite pe zi. La fel de bine cum nu e foarte ușor să joci roluri profund diferite, de la o seară la alta. A juca mult și diferit e fascinant, complicat, provocator, o probă pentru vocație, talent, pasiunea pentru arta pe care ai ales-o. Dar e doar un fel de a vedea lucrurile sau, uneori, un fel în care ești constrîns să le vezi. E un subiect de poveste lungă și răbdătoare, nu jumătatea de pagină din revistă. Chipul teatrului, ca și chipul radioului, al televiziunii, al presei scrise, al spitalului, al școlii, al străzii, sînt date de felul în care văd lumea indivizii și comunitățile. Cîtă vreme aparența ia toate aplauzele și toate prăbușirile în admirație și respect, fundațiile oricărei idei, la fel ca temeliile oricărui lucru concret vor fi mîncate, șubrede, aflate într-o eternă clătinare.

Cîtă vreme orice medic bun sau rău, orice funcționar ticălos sau corect, orice arhitect talentat sau bocciu sînt considerați oricînd superiori unui tîmplar, unui electrician, unui cofetar, unui strungar, oricît de buni vor fi fiind aceștia, lumea în care vom trăi va fi una supusă depresiei inexplicabile, tristeții, nostalgiei pentru lucrurile simple, care par infernal de complicate și veșnic intangibile. Conservarea obsesiei pentru statutul social aparent, pentru autopăcălirea „terapeutică“, cea care te ferește de căderea în abisul disperării, sînt otrăvuri autoadministrate pe post de energizante. Sînt gînduri defecte, care ne țin departe de lume și de propriile noastre aspirații.

(continuarea în numărul viitor)

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■ ■ ■

cunoaşte-i şi vei descoperi oameni minunaţi

Cristina B.
deficientă de auz,
instructor educaţie
extraşcolară
Silvia B.
deficientă de auz,
pasionată de desen
Cătălin M.
deficient de auz,
viitor artist grafic
Iuliana B.
deficientă de auz,
pasionată de poezie
Eduard I.
deficient de auz,
premiant la
concursul naţional
de matematică
Diana M.
nevăzătoare,
masterand litere
Adriana B.
nevăzătoare,
doctor în filologie
Nuţi G.
deficientă de auz,
profesor
limba franceză
Cătălin N.
nevăzător,
doctor în istorie
Alex C.
nevăzător,
student la matematică-informatică

orange™
Fundaţia
Orange
integrare
prin comunicare
fundatiaorange.ro

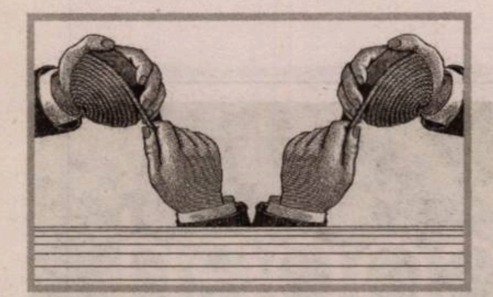

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Care e faza cu Azerbaidjanul?

– despre aiuritoarele asemănări între Eurovision şi Consiliul Europei –

Gafa făcută de premierul Victor Ponta prin participarea la inaugurarea Jocurilor Europene pune cît de cît pe agenda publică din România situaţia din Azerbaidjan. Presa românească a relatat oarecum sec că e o problemă cu această participare, dar mai degrabă pentru că la ceremonie nu au participat alţi lideri europeni, ci conducători autoritarişti ca Putin şi Lukaşenko al Belarusului. Deci problema lui Ponta e proasta companie. Dar de ce nu au participat liderii europeni la ceremonie? Aici presa noastră nu a intrat în detalii, în cel mai bun caz a spus o frază despre încălcarea drepturilor omului în Azerbaidjan.

Ceea ce e adevărat, dar a spune doar atît ascunde partea cea mai interesantă a poveştii. Urmăresc de ceva vreme subiectul, mai degrabă indirect, prin intermediul European Stability Initiative (ESI), o organizaţie din Austria cu birouri în Balcani şi în Turcia. Condusă de neobositul Gerald Knaus, ESI se ocupă de europenizarea zonelor mai sus menţionate. Prin ricoşeu a ajuns să se ocupe şi de Azerbaidjan şi de ceva vreme duce o campanie de informare şi *advocacy* despre ce se întîmplă acolo. Acum vreun an, Knaus m-a întrebat dacă lumea ar fi interesată în România de subiectul drepturilor omului în Azerbaidjan. I-am zis că mai degrabă nu, că avem puţină înţelegere în spaţiul public pentru disidenţii altora (şi nici cu ai noştri nu prea defilăm). Una dintre tacticile ESI este să facă de rîs în ţările de origine politicienii europeni care devin complici ai acestor abuzuri. I-am promis că, dacă vom avea politicieni români în această situaţie, voi contribui şi eu. Acest articol este contribuţia mea, prin ruşinarea publică a lui Victor Ponta. Informaţiile de mai jos provin din materialele ESI, îndeosebi din uluitorul articol scris de Knaus, care urmează să apară în iulie în *Journal of Democracy („Europe and Azerbaijan: The End of Shame“)* şi două ediţii din newsletter-ul ESI *(„Formula One and Human Rights – Vaclav and Rasul – Iwinski and the Garden Party“* din aprilie 2015 şi *„Dorian Gray in Europe – The End of Shame and Human Rights“* din iunie 2015). Îndemn deci cititorii să citească poveştile pe lung acolo, sînt şi foarte bine scrise.

De fapt, ESI spune povestea modului în care Azerbaidjanul a distrus legitimitatea morală a Consiliului Europei. În 2014, Azerbaidjanul a deţinut preşedinţia Consiliului Europei. Regimul a profitat la maximum de acest rol pentru a se prezenta propriei populaţii ca aflîndu-se în fruntea Europei, cum ar veni. Cinismul a fost maxim, cu oficiali azeri invitînd lumea la conferinţe despre „educaţia privind drepturile omului“. În timp ce CEDO condamnă Azerbaidjanul pentru abuzuri contra drepturilor omului, iar deciziile sînt tacit ignorate, preşedintele Aliev găzduieşte discuţii despre „Aplicarea convenţiei CEDO la nivel naţional şi rolul judecătorilor“. Iar Azerbaidjanul conduce vesel comisia Consiliului Europei pentru prevenirea torturii în timp ce disidenţii sînt băgaţi la puşcărie, unde apoi înregistrează cu figuri hăituite confesiuni cum că au uneltit contra ţării şi promisiuni că se vor cuminţi (la modul: doar nu mă mai bateţi, vă rog!).

Nu prea are sens, totuşi. Dacă eşti dictator, de ce să îţi baţi capul cu poveştile astea cu drepturile omului? La ce îţi trebuie? Cred că lumea e mai complicată, dictatorii se simt bine dîndu-se democraţi. Acum vreo zece ani, Libia lui Gaddafi a condus la fel de veselă comisia ONU privind drepturile omului, un prim semn la acea vreme că „drepturile omului“ devenea genul de sintagmă care cuprinde atît de multe încît nu mai înseamnă nimic. Pe lîngă asta, să nu uităm de factorul legitimitate. Knaus povesteşte momentul în care preşedintele Aliev, în ianuarie 2014, are o conferinţă comună de presă cu secretarul general al NATO şi e întrebat de un ziarist cum e cu prizonierii politici. La care omul răspunde calm că „sîntem membri ai Consiliului Europei de mai mult de zece ani. Sîntem membri ai CEDO. Deci în mod apriori nu pot exista prizonieri politici în ţara noastră“.

Şi, în felul său pervers, omul are dreptate. Dacă eşti membru în Consiliul Europei înseamnă că eşti democraţie. Deci înseamnă că nu poţi avea prizonieri politici. Altfel, nu ai mai fi membru în Consiliul Europei, corect?

Dacă eram în anii '90 ar fi fost corect. Ţin minte cum, copil fiind, urmăream TVR, unde regimul Iliescu se lăuda intens cu discuţiile de acceptare în Consiliul Europei. A fost o mare realizare (dacă nu mă înşel, aşa şi-a lansat Meleşcanu cariera, convingînd lumea prin Europa că România se democratizează, deci merită să fie acolo). Acum îmi dau seama că era o operaţiune de spălare a imaginii folosind Consiliul Europei pe post de detergent. În cazul României a funcţionat democratizarea, mai degrabă din motive care nu ţin de Consiliul Europei (a nu se confunda Consiliul Europei cu instituţiile Uniunii Europene, nu au nici o legătură). Presiunea pentru aderarea la UE şi NATO a făcut ca democratizarea ţării să avanseze. Ce se întîmplă însă cu ţările primite în Consiliul Europei, dar care nu au trecut prin fazele următoare? Cum ar fi Rusia sau Azerbaidjanul? Care nu doar că nu avansează spre democraţie, dar devin dictaturi în toată regula.

Rusia măcar e cu nasul pe sus în autoritarismul său: a se scuti cu Europa, a se scuti cu CEDO, dacă vrem ieşim din circul acesta, transmite regimul Putin. Regimul Aliev însă joacă mult mai pervers. Conduce comisiile Consiliului Europei şi obţine voturi pe rezoluţii cum că totul e OK în Azerbaidjan.

În 2013 s-a discutat în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (PACE) despre prizonierii politici din Azerbaidjan. Spre deosebire de Parlamentul European, care are propriii membri, în PACE sînt trimise delegaţii din parlamentele naţionale. Şi ţin minte, din nou, cum răposatul Adrian Păunescu prinsese un loc în delegaţia trimisă de Parlamentul României şi se tot lăuda cu asta, avea aerul că face el ordine prin Europa. Deci, în 2013, se discută în PACE despre prizonierii politici şi se votează că nu există. Disperaţi, doi oengişti din Baku fac o listă cu aproape o sută de azeri închişi din motive politice. O fac să circule pe la ambasadele occidentale şi sînt imediat arestaţi ei înşişi.

Cum de se întîmplă aşa ceva? Cum ajunge regimul dictatorial din Azerbaidjan să conducă comisii şi să obţină rezoluţii de spălare în PACE? E o combinaţie între corupţie, prostie şi relativism moral. Cei de la ESI folosesc termenul pe care l-au auzit chiar de la diplomaţi azeri: „diplomaţia caviar“. În esenţă, delegaţi din parlamentele naţionale trimişi la PACE sînt invitaţi şi plimbaţi frecvent prin Azerbaidjan, unde primesc cadouri scumpe: ceasuri, kilograme de caviar, covoare tradiţionale. Dacă credeţi că e nevoie să corupi sute de parlamentari, nu e cazul. Sînt de ajuns cîţiva oameni-cheie de prin comisiile parlamentare relevante.

Relaţia dintre Azerbaidjan şi Consiliul Europei nu a fost de la început aşa. De fapt, în 2001, după un raport dur adoptat de PACE, Aliev a eliberat sute de prizonieri. Dar apoi s-a învăţat minte. Cînd PACE a numit un alt raportor, pur şi simplu nu l-a mai primit în ţară. Social-democratul german Christoph Strasser a încercat totuşi să-şi facă treaba şi a adunat informaţii cum a putut. S-a pornit o campanie de denigrare a sa – în esenţă zicîndu-se că e plătit de Rusia să strice relaţiile Europei cu Baku (cazul acesta nu respectă nimic din liniile ideologice după care se împarte de obicei prostia în Europa, avem aici un social-democrat german cu mult bun-simţ şi avem delegaţia conservatorilor britanici în PACE remarcîndu-se mereu ca susţinătoare a dictatorului). Strasser a invitat oengişti azeri la Berlin ca să îl ajute cu informaţii, motiv suficient pentru ca aceştia să fie ulterior arestaţi pentru denigrarea imaginii ţării.

© wikimedia commons

Ilham Aliev

Strasser a propus pînă la urmă o rezoluţie care chema Azerbaidjanul să elibereze prizonierii. Aşa s-a ajuns la votul ruşinos din 2013. Unde Strasser a fost certat de conservatorul britanic Robert Walter că a scris un raport fără să... meargă în Azerbaidjan. Înţelegeţi ironia situaţiei: i se interzice să meargă acolo, apoi e certat că de ce nu a fost. ESI a făcut liste întregi de idioţi utili sau corupţi precum Walter, care au ajutat Azerbaidjanul din interiorul PACE. Unii dintre ei sînt în mod evident cumpăraţi – se observă o tendinţă îngrijorătoare ca foşti parlamentari activi în relaţia cu Baku să fie apoi cooptaţi în funcţii plătite de companiile energetice de acolo. Alţii sînt relevanţi pentru relativismul moral care face ravagii în Europa. Dar ce înseamnă prizonieri politici, se întreabă Tadeusz Iwinski, un parlamentar socialist polonez (care l-a înlocuit apoi pe Stresser ca raportor pentru Azerbaidjan). Nu putem defini ce e acela un prizonier politic, deci să nu ne ocupăm de subiect, zice omul cu faţă serioasă (cum zice şi Adrian Severin: ce e aia corupţie, nu o putem defini, toţi sîntem corupţi). Cine nu are păcate? Toţi avem probleme cu democraţia, zice o parlamentară din Irlanda. Dar cine sîntem noi să judecăm? Cum ar veni, fiecare ţară să îşi vadă de trebile ei interne, chiar dacă asta înseamnă, în practică, că un Ceauşescu sau un Aliev sînt liberi să bage lumea în puşcărie după cum vor muşchii lor. Cu deosebirea că pe Ceauşescu nu l-au proclamat campion al drepturilor omului în Europa, a fost plimbat cu caleaşca reginei pentru alte calităţi la modă atunci.

Rezoluţia Stresser a fost învinsă cu 125 la 79 de voturi. În mod oficial, conform PACE, situaţia e OK cu prizonierii politici din Azerbaidjan. Adică nu există, că dacă ar exista nu ar mai fi democraţie, deci... În 2014, Azerbaidjanul a preluat preşedinţia Consiliului Europei. Ca să nu fie probleme majore, a arestat preventiv un nou val de jurnalişti, bloggeri şi politicieni din opoziţie.

Voturile analizate de ESI pentru rezoluţia Stresser arată o mobilizare masivă a delegaţiei ruse, a comuniştilor greci, a islamiştilor turci, a conservatorilor britanici şi o nepăsare a celorlalte ţări. De unde mi-a venit comparaţia cu Eurovisionul: o chestie care pe vremuri era relevantă pentru Europa, care unea lumea, unde apoi au intrat o grămadă de ţări dubioase, o adunătură care oferă prestigiu cu sclipici fără să folosească la nimic concret. Dar, mai ales, o chestie devenită irelevantă pentru ţările din inima Europei şi rămasă semnificativă pentru cei de pe marginea Europei. Aţi observat că, cu cît o ţară e mai mişto, cu atît e mai în glumă Eurovision-ul? Cam aşa e şi cu Consiliul Europei. La ce mai avem nevoie de el? Adevărul e că nu mai avem. Cînd a fost creată instituţia, imediat după Război, trebuia să adune democraţiile şi să apere drepturile omului. În paralel, însă, s-a dezvoltat Uniunea Europeană. Cîtă vreme UE era doar o uniune economică, Consiliul Europei avea ceva sens. După căderea comunismului a reprezentat ceva, un prim club continental. Acum însă, cu consolidarea UE, inclusiv cu latura sa politică, Consiliul Europei a rămas o cochilie goală. Bună de folosit şi abuzat de către dictatorii din marginea Europei. Şi nu mă pricep la sport, dar am impresia că aceste Jocuri Europene sînt tot din acest film.

În aceste condiţii, reticenţa liderilor UE de a merge la Baku a reprezentat un gest mic, dar foarte important. Pentru toţi oamenii ăia care zac în puşcăriile azere din motive politice, sclipiciul Eurovision-ului sau Jocurilor Europene trebuie să fie demoralizant. Faptul că Aliev nu se poate lăuda cu peşti mari din UE e ceva. Ponta s-a prezentat însă la apel. De ce? Habar nu am. Eu v-am oferit contextul, judecaţi dumneavoastră.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Măr și zmeură

În piaţă la Rîmnicul Sărat – Dristor îmi fac cu ochiul mărul şi zmeura. Mărul e un pic zbîrcit, doar n-a venit Sfîntul Ilie, nu? Şi vînzătoarea îşi cere scuze că e zbîrcit, trecut-a frigul peste el. Pielea doar atinsă de riduri. Vînzătoarea este uimită că ştiu de toate astea şi, totuşi, cumpăr. Iau un kilogram, nimic mai mult. Ce suceală în lumea asta! S-au stricat minţile, lumile, vorbele, sîntem uimiţi că descoperim adevăruri simple. Şi mai e ceva, femeia era ca mărul, îngăduitoare, sfioasă. Dincolo, pe cealaltă tarabă, rumenă, în forţă, zmeura şi, ca ea, vînzătoarea. O întreb de a gustat zmeura şi-mi spune: cum să nu, cum să nu guşti aşa ceva? Nu pot să las negustată asta, nu pot, este ispită mare şi bucurie. Este plină de ea, are trufanda, ce dispreţ ar avea de i-aş aminti de măr! E orăşeancă asta cu zmeura, are mîinile înmănuşate cu ţiplă, să nu tulbure fraga, să nu se întineze. Ailaltă, cu mărul, nu are de ce să se ascundă, nu are de ce să fugă, ia mărul şi ţi-l pune în sacoşă. Îl ia fără judecată, automat, nu-l scapă, nu vrea să-l scape, dar se vede că aşteaptă toamna, cînd îi vin boii cu merele acasă. Măr la trei lei kilogramul, zmeură la cinci lei paharul. Fudulie, temelie. E vremea zmeurei răcoroase. Şi mărul priveşte trist şi fierbinte.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Mineriada din iunie '90

Texte şi opinii de:

- **Alexandru GUSSI** (lector, Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti)
  „Cui i-a folosit? Naşterea sistemului de putere post-comunist“
- **Gabriela ADAMEŞTEANU** (scriitoare)
  „Atunci am crezut că s-a pierdut tot ce se cîştigase în decembrie 1989“ – interviu
- **David KIDECKEL** (antropolog)
  „Valea Jiului după 25 de ani: nostalgie, frustrări şi resentimente“ – interviu
- **Viorel ENE** (preşedinte, Asociaţia Victimelor Mineriadelor 1990-1991)
  „Adevărul nu numai că se ştie. E şi probat“ – interviu
- **Valeriu ANTONOVICI** (cadru didactic asociat, SNSPA)
  „O luptă între frică, speranţă şi conştiinţă de clasă“

argument

Un exerciţiu de memorie

DILEMA VECHE

După 25 de ani

Mineriada din iunie '90

Şase morţi şi 746 de răniţi. Aceasta e bilanţul oficial al evenimentelor din 13-15 iunie 1990. E vorba de nişte evidenţe incomplete, căci în cimitirele de lîngă Bucureşti zac, de fapt, mult mai mulţi decedaţi din acele zile. Unii nici măcar nu au fost identificaţi. Mineriada a durat trei zile. A fost cel mai îngrozitor moment din istoria României de după 1990.

Anchetele de pînă acum nu s-au soldat cu condamnări. Traseul dosarului în Justiţie a fost lung şi întortocheat. Probele adunate de Asociaţia victimelor mineriadei au trecut prin multe mîini şi au zăcut multă vreme prin sertare. Ultima decizie a unei instanţe româneşti a fost neînceperea urmăririi penale. La douăzeci şi cinci de ani de la acele evenimente nu s-a găsit nici un vinovat. Morţii şi răniţii sînt pentru statul român doar nişte cifre, doar nişte semne pe o evidenţă statistică.

Recent, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a condamnat România pentru modul în care autorităţile au anchetat acele evenimente. Instanţa europeană a constatat că autorităţile nu au luat măsurile care ar fi putut duce la identificarea şi pedepsirea celor responsabili. Cei care au dus acest caz la CEDO sînt Anca Mocanu, al cărei soţ a fost ucis la mineriadă, Marin Stoica şi Teodor Mărieş, ambii bătuţi în timpul evenimentelor. Decizia CEDO obligă statul român să plătească daune pentru trei reclamanţi din dosar, dar şi să redeschidă investigaţiile.

De unde ar trebui (re)începută ancheta? Cum mai pot fi identificaţi martorii şi victimele? Cine ar trebui tras la răspundere? Şi, mai ales, cum ar trebui să plătească vinovaţii? Nu ne-am propus, în acest Dosar, să răspundem acestor întrebări. Ele cad, fireşte, în sarcina instanţelor.

Ne-am propus, în schimb, să vedem cum ne raportăm astăzi, după douăzeci şi cinci de ani, la mineriada din iunie 1990. Un exerciţiu de memorie. (**Matei Martin**)

BARBURISME

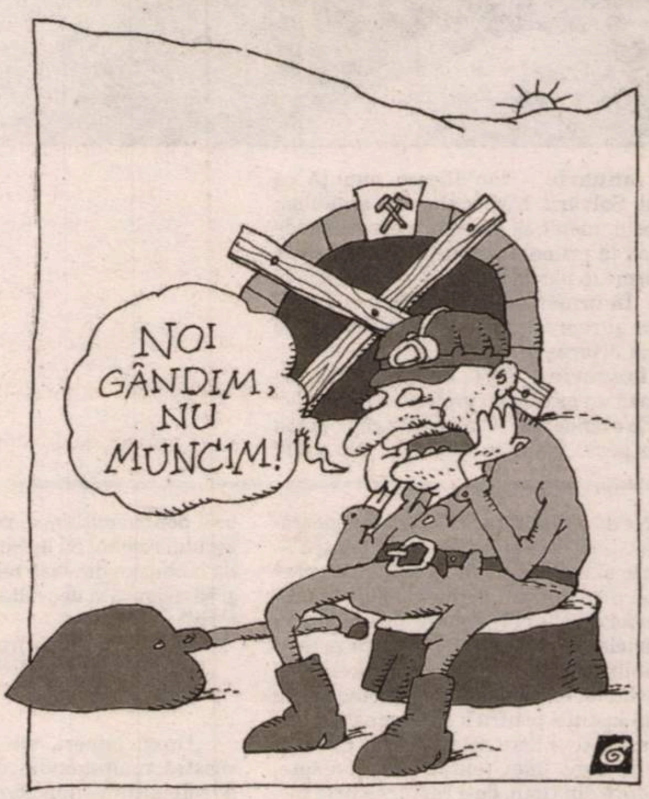
NOI GÂNDIM, NU MUNCIM!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 18 iunie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

DILEMA
Mineriada
din iunie '90

Matei MARTIN

Ce a fost, cum a fost

o cronologie

Despre cele întîmplate în zilele de 14 şi 15 iunie s-a scris deja mult. În momentul în care la Bucureşti ajungeau, la chemarea lui Ion Iliescu, primele detaşamente de mineri pentru „a restabili ordinea“, Piaţa Universităţii, pînă nu demult ocupată de manifestanţi paşnici, era deja goală. Represiunea prin bîta minerilor s-a îndreptat, în mare măsură, împotriva trecătorilor, împotriva studenţilor, doar pe baza suspiciunii că au participat la mitingurile anti-Iliescu. Şi a servit drept pretext pentru a camufla o operaţiune de destructurare a partidelor şi mişcărilor de opoziţie. La această operaţiune bine organizată au participat, pe lîngă mineri, folosiţi doar drept forţă brută, oameni ai statului din armată, poliţie, servicii. Iată, mai jos, preambulul sau, mai bine zis, intriga dramei pe care o numim „mineriadă“.

© AP

23 ianuarie – Ion Iliescu anunţă că Frontul Salvării Naţionale, un organism provizoriu, menit să exercite autoritatea de stat pînă la primele alegeri, urmează să se transforme în partid politic şi să participe la alegeri. În următoarele zile, partidele istorice, dar şi reprezentanţi ai societăţii civile lansează diverse proteste.

28 ianuarie – PNŢ, PNL şi PSDR organizează un miting de protest în Piaţa Victoriei. Se scandează: „Cine-a stat cinci ani la ruşi nu poate gîndi ca Bush“ şi „Nu vrem neocomunism“. • FSN organizează o contramanifestaţie la care participă muncitori de la marile platforme industriale din Bucureşti. Manifestanţii sînt înarmaţi cu răngi şi lanţuri. Se scandează: „Moarte intelectualilor!“.

29 ianuarie – În urma apelurilor lansate la televiziune de Ion Iliescu are loc prima mineriadă. În jur de 5000 de mineri din Valea Jiului vin la Bucureşti. Minerii atacă sediile unor partide din opoziţie. • Petre Roman se duce personal la sediul PNŢ şi îl evacuează pe Corneliu Coposu cu un transportor blindat al armatei.

18 februarie – Manifestaţie anti-FSN în Piaţa Victoriei. Se scandează: „Jos comunismul!“ şi „Jos Securitatea!“. Persoane înarmate cu răngi şi topoare pătrund în clădirea Guvernului, sparg geamuri şi devastează cîteva birouri. O parte dintre manifestanţi scandează „Fără violenţă!“. • Inspectoratul General al Poliţiei anunţă că au fost arestate 102 persoane. În timpul operaţiunilor au fost răniţi 15 militari în termen şi şase poliţişti. • În seara aceleiaşi zile vin la Bucureşti 4000 de mineri din Valea Jiului. Se întorc, în scurt timp, acasă. A doua mineriadă se încheie fără incidente provocate de mineri. • Radu Câmpeanu declară că manifestaţia antiguvernamentală a fost paşnică, dar că a fost deturnată, manipulată. Ion Iliescu afirmă că „elementele turbulente şi infractoare care s-au dedat la acte de violenţă vor fi aspru pedepsite“.

7 martie – Miting al minerilor în faţa Combinatului Minier Valea Jiului.

8 martie – La Vulcan, minerii din schimbul doi refuză să intre în mină. Se declanşează greva.

9 martie – Intră în grevă şi minerii de la Paroşeni, Aninoasa, Uricani, Petrila şi Lonea. Se lansează un document cu 29 de revendicări social-economice. • În timpul protestelor se strigă: „Jos comunismul!“.

14 martie – Un ziar local din Valea Jiului anunţă că premierul Petre Roman a soluţionat toate revendicările minerilor. În ziar apare un document semnat de 12 lideri sindicali. Pe lista semnatarilor apare şi numele lui Miron Cozma.

24 martie – Se înfiinţează, la Petroşani, Liga Sindicatelor Miniere din Valea Jiului (LSMVJ). Misiunea organizaţiei: „mai buna coordonare a activităţii sindicatelor ca asociaţii profesionale libere, democratice, unitatea acestora în lupta pentru apărarea intereselor şi drepturilor minerilor şi ale celorlalţi membri ai sindicatelor afiliate“. Miron Cozma este ales preşedinte al LSMVJ.

22 aprilie – La Bucureşti, Grupul Independent pentru Democraţie (GID) organizează un miting de protest. De la o fereastră cade (este aruncat?) un ghiveci cu flori în capul unei participante. Femeia moare. Lumea se revoltă. O parte dintre manifestanţi rămîn peste noapte în Piaţa Universităţii şi blochează carosabilul.

23 aprilie – PNŢ organizează un miting. Se scandează lozinci anti-Iliescu. Numărul manifestanţilor din Piaţa Universităţii ajunge la 2500-3000 de oameni. • În noaptea de 23 spre 24 aprilie forţele de ordine intervin în forţă pentru a împrăştia mulţimea. Unii protestatari sînt arestaţi.

24-25 aprilie – Au loc manifestaţii importante la Bucureşti şi în alte oraşe.

25 aprilie – Ion Iliescu îi numeşte pe protestatarii din Piaţa Universităţii „golani“.

26 aprilie – Manifestanţii de la Bucureşti publică o Declaraţie care include Punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara („propunem ca legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la candidatură, pe orice listă, al foştilor activişti comunişti şi al foştilor ofiţeri de Securitate“). • Din acest moment, Piaţa Universităţii este ocupată în permanenţă de protestatari.

29 aprilie – „Golanii“ declară Piaţa Universităţii „Zonă liberă de neocomunism“ şi „Kilometrul zero al democraţiei“. • În Piaţă sînt instalate staţii de amplificare. Apar „Imnul golanilor“ şi alte cîntece şi sloganuri. Balconul Facultăţii de Geografie devine o tribună pentru liderii opoziţiei democratice. • Televiziunea Română transmite doar fenomene marginale şi relatări negative despre protestele din Piaţa Universităţii.

20 mai – Ion Iliescu şi FSN cîştigă alegerile cu o majoritate zdrobitoare.

24 mai – Principalele organizaţii participante la fenomenul Piaţa Universităţii decid să înceteze protestele de stradă. Manifestanţii se retrag treptat.

12 iunie – Şedinţă de guvern la Palatul Victoria în care se hotărăşte degajarea Pieţei Universităţii de manifestanţi. Poliţia şi Armata primesc ordine în acest sens.

13 iunie – Ora 4. Un grup de poliţişti înarmaţi cu bastoane intră în forţă în Piaţa Universităţii şi îi împrăştie pe ultimii manifestanţi (în jur de 250). Oamenii sînt prinşi şi bătuţi. Se fac arestări. Printre poliţişti apar şi civili care dau indicaţii despre cine şi cum trebuie arestat ori bătut. Sînt bătuţi şi arestaţi trecători oarecare sau studenţi, pe baza suspiciunii că au participat la manifestaţii. • Ora 8 – Un grup mic de protestatari cer socoteală pentru violenţa intervenţiei poliţieneşti. • Ora 11 – Un grup de muncitori de la IMGB îi împrăştie pe protestatari. Se scandează: „IMGB face ordine!“. Poliţia nu intervine atunci cînd muncitorii îi iau la bătaie pe manifestanţii din faţa Facultăţii de Arhitectură şi de pe strada Enei. • Ora 14 – Nişte manifestanţi răstoarnă o dubă a Poliţiei. Două autobuze ale forţelor de ordine sînt incendiate. Există suspiciuni că nu studenţii, ci autorităţile au pus focul pentru a crea o diversiune. Manifestanţii se despart în două grupuri. Primul pleacă spre Inspectoratul General al Poliţiei pentru a cere eliberarea celor arestaţi. Al doilea grup porneşte spre Televiziune pentru a solicita o emisiune informativă corectă, în care să se prezinte succesiunea evenimentelor violente. La protestele de la sediul Poliţiei se infiltrează agitatori violenţi care atacă clădirea. La unele ferestre apar flăcări, deşi nici un protestatar nu pătrunsese în clădire. În ciuda apelurilor telefonice insistente, pompierii nu intervin. • Ora 17,30: Ion Iliescu vorbeşte, într-un comunicat, despre o „rebeliune legionară“. Televiziunea transmite că propriul sediu, precum şi clădirea Guvernului, sînt ameninţate. • Ora 19 – Din clădirea Poliţiei se trag focuri de armă. Victimele nu sînt atacatorii, ci oameni care observau de pe margine confruntările. • Ora 19,30 – Grupul de manifestanţi plecat din Piaţa Universităţii ajunge la Televiziune. Protestatarii sînt atacaţi de nişte agitatori turbulenţi. Se sparg geamuri. Sînt atacaţi cîţiva angajaţi ai Televiziunii. Forţele de ordine nu intervin pentru a opri acest asalt. • Ora 20,30: Televiziunea, care transmitea un meci de fotbal, îşi întrerupe emisia. Cercetări ulterioare au demonstrat că emisia nu a fost oprită din sediul Televiziunii, ci din staţia centrală de emisie, de la Palatul Telefoanelor.

14 iunie – La ora 3, ultimii protestatari sînt împrăştiaţi sau arestaţi de Poliţie. • Ora 5 – În Gara Bucureşti Nord ajunge primul tren cu mineri din Petroşani. Minerii sînt aşteptaţi de furgonete cu sandvişuri. Prima destinaţie: Piaţa Victoriei. • Ora 5,30 – Minerii sînt întîmpinaţi în Piaţa Victoriei de Ion Iliescu. Preşedintele îi trimite în Piaţa Universităţii. Începe a treia mineriadă – cea mai violentă.

(sursa: Alin Rus, Mineriadele.
Între manipulare politică
şi solidaritate muncitorească,
Editura Curtea Veche, 2007)

„Ne adresăm tuturor forţelor democratice ale ţării care şi-au dat votul pentru libertate şi stabilitate în România, cu chemarea de a sprijini acţiunea de lichidare a acestei rebeliuni legionare, de a conlucra cu forţele de ordine şi cu armata pentru restabilirea ordinii, izolarea şi arestarea elementelor extremiste care trebuie aduse în faţa justiţiei pentru a da socoteală de cele comise. (...) Este de acum clar că ne aflăm în faţa unei tentative organizate, pregătite din timp, de a răsturna prin forţă, prin violenţă dezlănţuită, conducerea aleasă în mod liber şi democrat, a ţării, la 20 mai anul curent. (...) Pe sediul Poliţiei Capitalei s-a ridicat drapelul verde, legionar, deci mişcarea este o rebeliune legionară şi se tratează ca atare! (...) Trebuie să punem capăt acţiunilor rebele ale elementelor extremiste, reacţionare. Să fim pregătiţi pentru orice încercare a acestor elemente lipsite de raţiune, lipsite de respect pentru opţiunea, pentru alegerea poporului român! Să le dăm riposta cuvenită! Să înăbuşim din faşă rebeliunea legionară şi să asigurăm dezvoltarea democratică a ţării!“

(fragmente din apelul
lui Ion Iliescu, 13 iunie 1990)

„Dragi mineri, mă adresez dumneavoastră, mulţumindu-vă pentru răspunsul de solidaritate muncitorească pe care şi de astă dată l-aţi dat, la chemarea noastră. Delegaţia de mineri, în frunte cu Miron Cozma, se va deplasa către Piaţa Universităţii, pe care vreau să o reocupaţi dumneavoastră. Avem de a face cu elemente fasciste, elemente incitate, multe din ele drogate...“

(Ion Iliescu adresîndu-se minerilor
în 14 iunie 1990)

DILEMA
Mineriada
din iunie '90

Luminița MATEI GHEORGHIU

Lămpașe și studenți

sau despre dubla natură a luminii

După 25 de ani de la mineriada din 1990, te-ai aștepta ca amintirile să se estompeze, să uiți mare parte din filmul evenimentelor, să uiți impresiile, durerile, mirosurile, replicile, gesturile, efectele… Rugată să scriu despre această experiență, toate au revenit, treptat, ca un film de groază, în care, din păcate, am fost actor, nu doar spectator. Eram studentă la Litere și membră a Ligii Studenților. Un fragment dintr-o posibilă serie de memorii referitoare la acele momente sună așa:

13 iunie 1990 a fost o zi în care am asistat, de pe margine, la cea mai diabolică înscenare a unui așa-zis atac al forțelor legionare, ca reacție la arestarea greviștilor foamei. Cei care se informau de la televizor aflaseră că legionarii ar fi dat foc autobuzelor din zona Pieței Universității. Imaginile cu luptele de stradă au fost filmate profesionist și transmise la unica televiziune existentă, generînd – a cîta oară? – revolta mocnită a celor din țară. Pe toată durata mitingului din Piața Universității, cei care aveau altă viziune despre cum trebuie să se desfășoare viața politică în România erau manipulați prin singurul post de televiziune și prin „o anumită parte a presei“. Artizanii acestei manipulări au oprit emisiunile Televiziunii, astfel încît să pară că golanii au asediat Televiziunea. Apoi au folosit – ca pe o armă – forța, organizarea și mentalitatea minerilor, le-au pus mijloace de transport la dispoziție, le-au facilitat accesul spre București și i-au și cazat la Romexpo. Totul cu zîmbetul pe buze și cu discursuri motivaționale. Mobilizatoare. Bani, mercenari, interese. Un președinte în funcție, un altul în așteptare. Între timp, noi, cei din Liga Studenților, încercam să preîntîmpinăm orice posibil incident care s-ar fi putut produce din cauza autobuzelor incendiate în imediata vecinătate a facultății.

14 iunie a venit foarte devreme în dimineața aceea. Ne-a găsit în Clubul de la Litere, unde cîțiva dintre noi se odihneau după noaptea cea lungă. Noaptea cuțitelor înfipte pe la spate sau, mai degrabă, noaptea împușcaților în cap. Mulți. Țin minte că am vizionat o casetă filmată noaptea de unul dintre colegii noștri. Un strigăt puternic a spart liniștea din club în zorii zilei. „Au spart la Geografie. Vin minerii! Ascundeți-vă!“ Chiar dacă am fi vrut să o facem, nu am fi avut timp. Clubul ar fi putut fi un fel de ascunzătoare, avînd în vedere că se ajunge greu la el, la subsol, pe scara în spirală, care se ascunde în spatele liftului de la Bibliotecă. Nici chiar studenții nu nimereau din prima acolo. Dar minerii au ajuns brusc, pînă să apucăm noi să ne dezmeticim. Țin minte cum am stins totuși luminile și am tăcut.

„Să-ți vezi moartea cu ochii…“

Ce lumină s-a făcut dintr-odată… Eu legam lumina de soare, de mare, de lună, de „lumină lină, lini lumini…“, eventual de un candelabru sau o veioză. Atunci s-a făcut lumină din lămpașe de mineri. Lămpașe agitate, gălăgioase, mirosind a ceva puternic și înțepător, miros care a devenit, în secunda următoare, coșmarul meu. Înjurături (pe care nu le reproduc – memoria mea nu le-a reținut, deși știu că așa ne vedeau ei, iar părerea aceasta era condimentată cu cele mai grele înjurături pe care le auzisem vreodată), strigăte de război, satisfacția că „au prins dușmanii“, instrumentele muzicale din club făcute zob, călcate în picioare… Și loviturile. Ca ploaia, ca grindina, care mai de care mai țintită, mai puternică, cu bastonul de cauciuc, cu cuțitul, cu toporul, cu piciorul. În cap, în spate, în piept, în burtă, în picioare. Efectul lor asupra noastră m-a făcut să înțeleg că trupul uman are resurse de regenerare infinite. Sufletul pare mai fragil. Și totuși, de unde atîta ură? De unde atîta violență față de niște tineri, care puteau fi prieteni, vecini, rude, colegi? Îmi aduc aminte fețele schimonosite de agresivitate ale minerilor, dar și cîteva fețe tinere, cu un aer mai binevoitor, flancate de niște brațe care încercau să atenueze ploaia de lovituri care se revărsa spre noi. Să-ți vezi moartea cu ochii. Vorbe care la un moment dat trec din abstract în concret. Puzderie de lămpașe, luminițe din care pornea impactul loviturilor. Ne dirijau prin lovituri spre ieșire, înaintam fără să vedem în fața noastră, ochii prindeau doar ce se apropia de noi – stînga, dreapta, deasupra capului, burtă, picior, rugăminți și gîndul la non-violența pe care o clamaserăm atîta timp în piață… și la Dumnezeu.

Conform evidențelor oficiale, în urma evenimentelor din 13-15 iunie s-au înregistrat șase decese: patru morți prin împușcare, un omor prin înjunghiere și un decedat în urma unui infarct. 746 de persoane au fost rănite. Asociația Victimelor Mineriadelor 1990-1991 susține că numărul victimelor este, de fapt, mult mai mare.

„Noi, îngrămădiți în dubă“

Cînd am ajuns la baza scării în spirală am văzut sîngele. Și cu fiecare pas urcat pe o spirală absurdă, vedeam sînge. Al meu, poate, al colegilor, cu siguranță. Aveam să aflu că în afară de rănile atît de vizibile cu care ne potcoviserăm, vreo doi dintre noi aveau leziuni interne grave. Și am ajuns în capul scărilor care dădeau spre holul cel mare de la Litere. Alt coșmar. Facultatea de Litere era invadată de lămpașe, de uniforme, de bastoane și de mirosuri… de violență. Culoar de bastoane prin care trecem noi, aplecați, strîmbi, ferindu-ne cu minime puteri. Altă imagine *post factum:* cărțile noastre dragi din bibliotecă împrăștiate peste tot, pline de fecale și de urină. De ce? De unde atîta lipsă de civilizație? Oamenii ăștia nu au nici o vină că au fost aduși în stare de primitivism. Dacă ei nu știu ce sînt, noi ne-am imaginat vreo două luni că mesajul nostru va ajunge la oameni nealterat, că mica presă va ajunge și în zonele greu accesibile și că, pînă la urmă, vor înțelege toți că noi militãm pentru binele comun. Au urmat alte imagini de coșmar. Noi, îngrămădiți în dubă, privindu-ne rănile în tăcere. Ei au plantat flori. Conferința de presă a studenților. Imaginea vie și dureroasă a rănilor. Apoi Marșul studenților din iulie. Marșul alb al purității noastre pe care am păstrat-o în suflet.

Prăpastia dintre mineri și studenți se căsca uriașă, mai mare decît holul cel mare de la Litere și nu era decît o schiță cu tușe groase a prăpastiei uriașe dintre multe alte categorii sociale, efect dur al anilor de politică și de teroare. Violența minerilor *versus* non-violența studenților a fost o lecție pe care am învățat-o la vremea aceea, mai bine decît am simțit asta în anii comunismului.

***Luminița Matei Gheorghiu** predă limba română și limba latină la Colegiul Național „Gheorghe Șincai“ din București. În 1990 era studentă la Facultatea de Litere. A fost bătută de mineri pe 14 iunie, în clădirea Universității.*

■ ■ ■

„Adevărul nu numai că se știe. E și probat“

interviu cu Viorel ENE

*Pe 14 iunie, de dimineață, **Viorel Ene** mergea la serviciu. A ieșit de la metrou la Piața Universității. Purta ochelari și avea barbă. Era îmbrăcat într-un costum de blugi. A fost oprit pe stradă de un grup de mineri și legitimat. Asupra sa, minerii au găsit un carnet de membru PNȚCD. L-au snopit în bătaie.*

Cum s-a născut Asociația Victimelor Mineriadelor 1990-1991?

În urma evenimentelor din iunie 1990, doar 47 de persoane au depus plîngeri în termenul legal. Cînd m-am întors din Germania, unde m-am tratat, am încercat și eu să fac demersurile legale. Am fost plimbat de la Procuratură la Poliție etc. Autoritățile refuzau să se ocupe de acest caz. Așa m-am gîndit că e nevoie de o asociație care să se ocupe de victimele mineriadei. Asociația are ca scop identificarea victimelor, identificarea agresorilor, tragerea la răspundere a celor vinovați și obținerea unor despăgubiri morale și materiale.

Am avut șansa să accesăm arhiva comisiei parlamentare care s-a ocupat de evenimentele din 13-15 iunie. Această comisie ceruse lista nominală cu cei internați la spitale în acea perioadă, a oamenilor răniți în evenimentele. Am găsit și lista persoanelor arestate. Am sortat peste zece mii de documente, inclusiv măsurile întreprinse de Ministerul de Interne și de Ministerul Apărării.

Cum se explică faptul că pentru mineriadele din 1991 și din 1999 există un proces finalizat, există un verdict, pe cînd mineriada din 1990 nu s-a soldat cu nici o condamnare?

Pentru că nu s-a vrut. În perioada 1990-1996, Iliescu a fost președinte. Autoritățile n-au mișcat nimic. Nici Poliția, nici Justiția. În 1996, Convenția n-a cîștigat, de fapt, alegerile. A avut doar vreo 37% și, în alianță cu Partidul Democrat condus de Petre Roman, a putut să facă Guvernul. Cine era al doilea om în stat la acea vreme? Nu cumva președintele Senatului, adică Petre Roman? El a avut interesul ca pentru 1991 să se găsească vinovatul. Vinovatul s-a găsit și s-a dus la pușcărie: Miron Cozma. Dosarul mineriadei din 1990 a ajuns pe mîna procurorului Dan Voinea, un apropiat al lui Ion Iliescu. Și a fost plimbat prin sertare.

Cum vă explicați intervenția în forță a minerilor? De ce mai avea nevoie Puterea de această operațiune de vreme ce în Piață nu mai erau manifestanți?

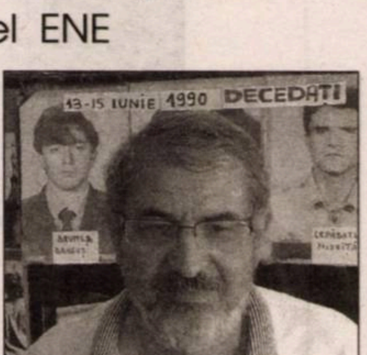

© M. Martin

Ion Iliescu nu suporta ideea de opoziție, nu voia partide politice, pluralism etc. Or, opoziția începuse să se înfiripe. Asta a fost miza: să distrugă opoziția, să descurajeze.

Iar minerii, unii dintre ei, de-abia așteptau. Hai la București, la pradă. Există cazuri: pe unii oameni i-au amenințat, i-au descălțat, le-au furat pantofii. Au intrat în case, au luat televizoare. La Ion Rațiu acasă s-au furat bani. Au vandalizat. Etc. Minerii au fost aduși pe linie de sindicat, cu tabel nominal. Cei care au venit la București erau pontați ca prezenți la serviciu. Mai e un aspect. Din ordinul lui Ion Iliescu, o mie de mineri au fost băgați în unități militare. Ei urmau să facă parte din garda națională subordonată direct lui Iliescu.

Mai are sens acest proces, după 25 de ani?

Păi, cum îi explici cuiva care a avut de suferit, cuiva care a pierdut un ochi, de pildă, că acum, după 25 de ani, nu mai are sens să tragem la răspundere vinovații? Nu poți să-i spui unei victime că torționarii n-or să răspundă!

***Viorel Ene** este președintele Asociației Victimelor Mineriadelor 1990-1991. Este de profesie inginer.*

a consemnat Matei MARTIN

■ ■ ■

DILEMA
Mineriada
din iunie '90

Alexandru GUSSI

Cui i-a folosit?

naşterea sistemului de putere post-comunist

Lungile zile de 13, 14 şi 15 iunie 1990 au fost decisive pentru traiectoria României post-comuniste şi ocupă un loc privilegiat în memoria noastră colectivă. Totuşi, filtrul utilizărilor politice, al propagandelor, al deformărilor de tot felul îngreunează aproape pînă la imposibilitate accesul la autenticitatea acelor momente. Aceasta este soarta evenimentelor care sînt copleşite de importanţa consecinţelor pe care le produc, copleşite fiind şi de „ceea ce reprezintă" în detrimentul înţelegerii diverşilor actori, în detrimentul realităţii istorice primare. Există însă şi riscul ca aceasta din urmă, reconstituită printr-o multitudine de detalii şi de mărturii impresionante, să pună în planul doi esenţialul. Iar în acest caz esenţială este naşterea oficială a noului sistem de putere.

Dar înainte de a vedea ce scria pe certificatul de naştere al sistemului post-comunist trebuie dat un răspuns la întrebarea-cheie: „Cui a profitat crima?". Cu alte cuvinte, cine a avut de cîştigat din „evenimentele din 13-15 iunie"? Aceasta este şi întrebarea pe care o pune chiar Ion Iliescu de fiecare dată cînd revine problema politico-penală a responsabilităţii domniei sale. Constant, răspunsul este „în nici un caz FSN-ul" sau el însuşi, pentru că tocmai cîştigaseră zdrobitor „primele alegeri libere". Pe cît de corect, chiar definitiv, poate să pară la prima vedere acest argument, pe atît de fals se dovedeşte el dacă observăm că tot ceea ce a provocat ratarea startului ieşirii din comunism a contribuit şi la consolidarea puterii iliesciene. Iar ceea ce s-a întîmplat în 13-15 iunie, adică „Negativul sumbru al zilelor revoluţiei din decembrie", aşa cum îl sintetiza, pe 17 iunie, Monica Lovinescu în *Jurnalul* său din exil – era tocmai semnul că forţele inerţiale provenite din vechiul regim erau cele care dădeau tonul, ceea ce ne diferenţia net de restul ţărilor în care căzuse comunismul, poate cu excepţia Bulgariei.

Violenţele şi provocările din iunie au fost răspunsul dur la tentativa de constituire a unui, poate utopic, spaţiu public în sens habermasian, fiind deci vizaţi producătorii de discurs critic şi publicaţiile, asociaţiile, partidele care puteau instituţionaliza apariţia unei opoziţii democratice. Fenomenul Piaţa Universităţii denunţa tocmai divorţul manifest între declaraţiile şi legitimitatea revoluţionară a FSN din decembrie 1989 şi realitatea sociologică a piramidei puterii statale din 1990. Această putere a perpetuat principalele trăsături ale culturii politice ale PCR din anii 1980 începînd cu naţionalismul şi logica piramidală care privilegia rolul preşedintelui republicii. Un preşedinte pentru care în 20 mai nu se organizează alegeri, ci un adevărat plebiscit. În plus, atunci nu aveam o nouă Constituţie, deci tipul de alegere a şefului statului ar fi trebuit să fie decis ulterior de către Adunarea Constituantă. Acest exemplu este important pentru a sublinia puterea şi implicit responsabilitatea preşedintelui de atunci în acţiunile instituţiilor publice din perioada 13-15 iunie.

E util să amintim aici că unul din specialiştii în „viaţa şi opera" lui V.I. Lenin, Dominique Colas, observa că principala strategie pe care o folosea părintele revoluţiei bolşevice împotriva adversarilor săi era aceea de a acuza „fanatismul" şi „isteria" acestora. O isterie care presupunea că vor deveni violenţi, ceea ce trebuia să justifice folosirea violenţei pentru a împiedica declanşarea iminentei lor violenţe. O astfel de logică leninistă domina şi mentalitatea grupului Iliescu. În primul său volum de memorii, *Revoluţie şi Reformă* (publicat în 1994), Ion Iliescu îşi aduce aminte de anul 1990 în termenii unui fel de război pe care l-ar fi purtat împotriva forţelor obscure antirevoluţionare, plătite de afară şi susţinute de mass-media occidentale. Iar cine spune „război" spune şi suspendarea regulilor civile, conflictul nefiind văzut ca unul între puterea politică şi protestatari, ci între cei loiali statului şi trădători.

Reţeta leninistă a fost folosită de noua putere împotriva adversarilor săi politici şi civici încă din ianuarie 1990. Violenţele din iunie au apărut ca fiind aprobate sau acceptate de majoritatea românilor în condiţiile dominaţiei mediatice exercitate de un discurs oficial concentrat pe o criminalizare a opoziţiei.

Bibliografia chestiunii

JURNALUL UNUI MARTOR
HUMANITAS

MIHNEA BERINDEI
ARIADNA COMBES ANNE PLANCHE
MINERIADA
13-15 IUNIE 1990
REALITATEA UNEI PUTERI NEOCOMUNISTE
istorie
HUMANITAS

ISTORIA TIMPULUI PREZENT
ALIN RUS
Mineriadele
Între manipulare politică şi solidaritate muncitorească

ion d. sîrbu
POVESTIRI PETRILENE

Încă din noaptea de 28 spre 29 ianuarie, muncitori de la întreprinderi bucureştene, apoi mineri, erau încolonaţi pentru a ocupa Piaţa Victoriei, locul unde se desfăşurase primul miting al partidelor istorice. A urmat episodul din 18-19 februarie, în care telespectatorii au putut să asiste la cucerirea de scurtă durată a clădirii Guvernului de către manifestanţi, apoi la venirea minerilor în apărarea „cuceririlor Revoluţiei".

Cu ajutorul monopolului asupra Radioului şi Televiziunii române, imaginea manifestanţilor din Piaţa Universităţii era fidelă calificativului de „golani" pe care îl dăduse Ion Iliescu chiar de la pupitrul Parlamentului provizoriu (CPUN), pe care acesta îl prezida în buna tradiţie a fuziunii puterilor în stat. Putem observa strategia discursivă a FSN reluînd colecţiile ziarului *Azi* (organ oficial al Frontului) sau oficioasele *Dimineaţa* şi mai ales influentul *Adevărul*. În paginile acestor publicaţii, Piaţa Universităţii era calificată drept „cuib ceauşisto-legionar", acolo se aflau oameni „plătiţi cu mulţi bani, printre ei erau şi drogaţi", iar aceştia „vor sînge", „vor răzbunare" etc. Piaţa trebuia deci „curăţată" şi va fi curăţată pe 13, apoi pe 14 iunie, atunci cînd se valorifică întregul capital de ură socială, provocat şi acumulat în perioada ianuarie-iunie 1990.

Violenţele din iunie au apărut ca fiind aprobate sau acceptate de majoritatea românilor în condiţiile dominaţiei mediatice exercitate de un discurs oficial concentrat pe o criminalizare a opoziţiei.

O stare colectivă particulară, greu de înţeles azi, a făcut credibil discursul proaspăt alesului preşedinte, care, în intervenţia sa televizată producătoare de panică din 13 iunie, vorbea despre „intensificarea violenţelor extremiste de tip legionar" şi făcea „un apel la cei care votaseră pentru libertate şi stabilitate" de „a lichida rebeliunea legionară" care ar fi avut loc în acele momente. Apoi emisia TVRL a fost întreruptă pentru a confirma gravitatea situaţiei. Pe 14 iunie, realitatea paralelă descrisă de Iliescu va fi confirmată şi de ziarul *Adevărul,* care va relua teza steagurilor legionare şi a rebeliunii într-un număr care va rămîne în analele manipulării.

Impactul evenimentelor din 13-15 iunie în Occident a fost devastator pentru România.

După ce fusese construită în decembrie imaginea adversarului numit „teroriştii", pe care FSN-ul în mod eroic i-a învins, în 1990 au fost găsiţi alţi adversari ai Revoluţiei, ai bunilor români. Aceştia erau golanii, ultima stavilă în calea liniştii promise prin instaurarea „democraţiei originale". Meritau o pedeapsă exemplară. Bătăile, arestările abuzive, anchetele ilegale de la Măgurele, devastarea de sedii, întreruperea apariţiei multor publicaţii care susţinuseră Piaţa Universităţii erau astfel justificate. Minerii şi susţinătorii lor se aflau într-o istorie în care credeau că acesta este preţul apărării Revoluţiei şi al evitării riscului cuceririi puterii de către forţe „antiromâneşti".

Definirea românilor drept o comunitate politică cu aspiraţii democratice porneşte de la această perioadă de şase luni în care 13-15 iunie este numai încununarea unui uriaş efort de redefinire a realităţii în termenii convenabili susţinătorilor reformelor limitate.

Revenind la întrebarea iniţială, şi anume cui i-a folosit crima, putem răspunde că acelora care doreau să dovedească faptul că România nu e pregătită pentru democraţie, că este deci nevoie de „democraţia originală" promovată de Ion Iliescu în detrimentul modelului occidental, susţinut de adversarii acestuia, model neadaptat realităţilor româneşti.

Impactul evenimentelor din 13-15 iunie în Occident a fost devastator pentru România, dar faptul că trecem de la statutul de ţară a Revoluţiei de la finalul miraculosului an 1989 la cel de ţară neguvernabilă democratic serveşte interesele celor care se tem de influenţa occidentală, inclusiv de posibilul rol al diasporei anticomuniste. Astfel, intimidarea opoziţiei interne este dublată de descurajarea opoziţiei externe. Factorii schimbării sînt astfel marginalizaţi decisiv în favoarea continuităţii.

La asta se adaugă discrepanţa de informare între intern şi extern. O populaţie copleşită de propagandă, dominată de realitatea narativă produsă de FSN, este durabil prinsă în capcana acestei naraţiuni în care violenţa statală şi cea paralegală erau justificabile. Capcană în care sînt prinse atît societatea, cît şi instituţiile statului. Toţi cei care au participat la aceste abuzuri susceptibile de a fi condamnate de justiţie vor bloca constituirea statului de drept. La responsabilităţile agenţilor statului de dinainte de 1989 s-au adăugat astfel cele din iunie 1990. Aceşti agenţi vor susţine puterea politică ce le va asigura perpetuarea impunităţii. Este şi unul din motivele pentru care independenţa Justiţiei a fost blocată atîta timp. Iată şi de ce procesele penale au ocolit acest moment fondator al sistemului politico-statal post-comunist, iar Miron Cozma şi alţi lideri ai minerilor au fost condamnaţi pentru fapte petrecute ulterior, în 1991 şi 1999.

Astfel, certificatul de naştere al sistemului de putere post-comunist este definit de complicităţile care au făcut posibile atît abuzurile din prima jumătate a lui anului 1990, cît şi blocarea Justiţiei timp de 25 de ani. Dar faptul că elitele politice, militare, economice nu au putut să se rupă de acest trecut prin identificarea şi pedepsirea vinovaţilor îşi găseşte explicaţia şi în superficialitatea cu care a fost preluat discursul despre democratizare şi europenizare. Raportul cu trecutul recent este principala hîrtie de turnesol care demonstrează adoptarea superficială a valorilor specifice democraţiilor liberale, a valorilor teoretic înscrise şi în Constituţia României. Dacă vrem să înţelegem România de azi şi să o schimbăm, nu trebuie să pornim de la textul constituţional, legea partidelor sau alte realităţi formale, ci trebuie să înţelegem dramele reale rămase nerezolvate. Simpla îndepărtare temporală de acestea nu le scade cu nimic din gravitate.

Alexandru Gussi *este lector la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti. A publicat* La Roumanie face a son passé communiste. Mémoires et cultures politiques *(Ed. L'Harmattan, 2011)*

Valea Jiului după 25 de ani: nostalgie, frustrări şi resentimente

interviu cu David KIDECKEL

„Muncitorii sînt vizibili doar cînd ameninţă sau protestează. Altfel, sînt ignoraţi sau arătaţi cu degetul ca simboluri ale eşecului socialismului", scrie ***David Kideckel*** *în prefaţa cărţii sale despre România post-socialistă. Antropologul american a studiat în anii '70 procesul de tranziţie de la societatea rurală la societatea urbanizată. Obiectivul cercetării: colectivizarea şi industrializarea. A revenit în România la sfîrşitul anilor '90, de această dată pentru a evalua tranziţia democratică şi mai ales evoluţiile din post-socialism. În cursul cercetărilor a realizat interviuri cu peste cincizeci de mineri din Valea Jiului. Pe David Kideckel l-am întîlnit la începutul lunii mai, la Bucureşti. Venise din nou în România, printre altele pentru a studia patrimoniul industrial din regiunea minieră pe cale de a fi închisă.*

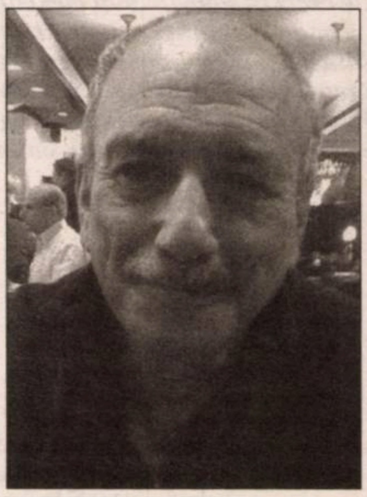

Cine era interesat, în SUA, de o cercetare despre industrializarea României în anii '70?

Eram doctorand la Universitatea din Massachusetts. Profesorul nostru a alcătuit o echipă, împreună cu mine şi alţi cinci doctoranzi. Studiase înainte în Tirol şi era interesat de problemele etnice. Cum oraşul Braşov era foarte ofertant din acest punct de vedere, căci era un oraş multietnic, şi-a propus să vină să studieze comunitatea de acolo. A vrut să vadă cum trăiesc oamenii în socialism. Aşa că am venit în România.

Ce aţi găsit aici?

În 1973-1974 era chiar OK, era o atmosferă promiţătoare. În orice caz, în 1974 am avut libertatea să facem cercetarea noastră, am avut, cum se spune, *carte blanche* din partea autorităţilor. Ceauşescu încerca să facă o politică abilă, să danseze între URSS şi Occident. Iar noi eram la locul potrivit şi la momentul potrivit. Cîţiva ani mai tîrziu, într-adevăr, lucrurile s-au schimbat şi ne-ar fi fost mult mai greu să ne facem treaba, căci românii nu mai aveau voie să vorbească cu străinii sau, dacă vorbeau, trebuia să dea declaraţii la Miliţie.

Care erau obiectivele cercetării? Şi care era metoda?

Am folosit metode clasice antropologice: observaţia, interviul etc. Am studiat zona industrială Făgăraş. Am luat parte la toate aspectele vieţii sociale. Am fost şoferul preşedintelui de CAP, am lucrat la cîmp, am făcut de toate. Şi am mers prin fabrici, am făcut multă muncă de teren, am vorbit cu tot felul de oameni. Aveam vreo 25 de ani, nu călătorisem încă prea mult, nu mai călcasem prin Europa. Eram naiv. În orice caz, a fost romantic: era o senzaţie foarte tare să fii în România, să trăieşti aici în timpul Războiului Rece.

Cum aţi ajuns în Valea Jiului?

Era prin 1999, imediat după ultima mineriadă, după episodul de la Cozia. N-am vrut să fac un studiu despre mineriade, am vrut să înţeleg cum s-a schimbat viaţa muncitorilor după socialism. Toată lumea era sătulă de muncitori. Socialismul se bazase pe clasa muncitoare, chit că asta era adesea doar o ficţiune. Am vrut să fac o comparaţie între oamenii pe care îi cunoscusem la Făgăraş, cei care lucraseră în industrie, dar şi la CAP, şi minerii din Valea Jiului. Sînt două zone diferite, dar am vrut să stabilesc nişte paralele. Am urmărit mai ales situaţia lor psihologică şi fizică. Post-socialismul a avut efecte directe asupra vieţii oamenilor şi pe acestea mi-am propus să le urmăresc. Am făcut chiar un inventar al simptomelor fizice pornind de la un chestionar cu 100 de întrebări pe care le-am adresat muncitorilor. Am vrut să văd diferenţele între diverse categorii: cei concediaţi de la fabrică, cei concediaţi de la mină, cei angajaţi la fabrică ori la mină etc. Am comparat propria evaluare a oamenilor despre sănătatea lor, despre calitatea vieţii, despre puterea de cumpărare cu datele oficiale, aşa cum erau prezentate de autorităţi.

În Valea Jiului au lucrat în jur de 54.000 de mineri. În 1997 a fost primul val de disponibilizări. Cînd am ajuns eu acolo, în 1999, mai erau doar 18.000 de mineri, adică o treime. Oamenii se simţeau păcăliţi, căci acceptaseră plăţile compensatorii şi, mai ales cei tineri, credeau că peste un an sau doi vor fi chemaţi din nou la lucru. Mulţi au cheltuit banii şi se găseau într-o situaţie fără perspectivă. Declinul mineritului a fost brutal. La Făgăraş, disponibilizările s-au petrecut puţin mai treptat. În plus, cum acolo exista o relaţie între oraş şi satele din jur, între muncitori şi mediul rural învecinat, oamenilor le-a fost mai uşor să se adapteze la situaţia din post-socialism. Făgărăşenii, avînd experienţa îndelungată a migraţiilor, au fost printre primii din ţară care au plecat la muncă în Italia ş.a.m.d. Ca să nu mai spun că au avut şi în timpul comunismului, şi în post-socialism, mîncare mai bună, mai diversificată, au putut trăi mai bine.

Se spune că înainte de 1989 minerii din Valea Jiului se bucurau de privilegii, că aveau venituri mai mari decît alţi muncitori, că o duceau mai bine. E adevărat?

Da şi nu. Minerii erau mai degrabă favorizaţi din punct de vedere ideologic. Cultul muncii privilegia producţia carboniferă şi pe mineri. Fără cărbune, toată industria se prăbuşeşte. Fiind atît de importanţi pentru economia ţării şi pentru regim, au reuşit să-şi cîştige nişte avantaje. Dar munca era foarte grea şi beneficiile materiale scăzute. În 1977 au făcut grevă minerii de la Lupeni. Li s-au alăturat, la scurt timp, ortacii din alte mine. Urmare a acestei greve, în încercarea de a slăbi coeziunea minerilor, autorităţile au angajat tot felul de muncitori adunaţi din diverse colţuri ale ţării, chiar şi (foşti) deţinuţi. Oameni fără calificare, dar supuşi. Asta a creat neînţelegeri între oamenii locului şi oamenii noi, aduşi din afară.

Există nostalgie după acea perioadă?

Nimeni nu vrea să refacă regimul. Dar minerii aveau un loc de muncă. Şi un salariu poate un pic mai mare decît aveau alţi muncitori. Aveau condiţii. Şi, mai ales, aveau un statut special. Astăzi aproape toate minele sînt pe cale de a fi închise. Sigur că mulţi au sentimentul că au pierdut ceva, că, odată cu închiderea minelor, au pierdut într-un fel şi sensul vieţii. Nostalgia e dublată de frustrări şi resentimente.

Ce îşi aminteau minerii pe care i-aţi intervievat în perioada 1999-2002 despre prima mineriadă, cea din 1990?

Aş spune, în primul rînd, că anumite perspective asupra mineriadelor nu sînt corecte. Am auzit mulţi oameni care spun că minerii sînt solidari, că funcţionează ca o haită, că au venit la Bucureşti cu obiective şi ţinte clare. N-a fost aşa. Chiar dacă vorbesc despre spiritul lor de solidaritate, erau multe diferenţe între angajaţi, între cei care lucrau în administraţie, în exploatare, în serviciile tehnice etc. N-a fost o solidaritate chiar atît de puternică. Oricum, nu a fost singurul factor. Mulţi au venit pentru că ortacii veneau. Alţii au venit pentru că aveau propriile motivaţii. Mulţi au refuzat să vină şi au rămas acasă. Cei care studiază fenomenul mineriadelor au avut în vizor doar minerii care au venit la Bucureşti. Dar mulţi au rămas în Valea Jiului. Despre ei nu se ştie nimic. Trebuie lărgită perspectiva.

Cum vă explicaţi că la mineriada din iunie 1990 minerii s-au mobilizat atît de uşor?

Mulţi mineri zic că au fost cumva împinşi de la spate să vină la Bucureşti. Mobilizarea se datorează zvonurilor, demagogiei, unui anume spirit gregar şi… alcoolului. Unii îşi amintesc că la Bucureşti au apărut printre ei şi necunoscuţi, oameni îmbrăcaţi în salopete de lucru, dar care nu erau mineri. Aveau haine noi, curate, se vedea că n-au intrat în mină. Probabil că printre mineri s-au infiltrat securişti care s-au implicat şi ei în distrugerile de la Bucureşti: au spart geamuri, au pus foc, au bătut etc.

Cum au reacţionat minerii cînd i-au identificat pe acei intruşi?

Din nou, nu pot să vă ofer un răspuns definitiv. Unii spun că au fugit. Alţii, din spirit de turmă, au făcut ce-au văzut în jur. Asta e explicabil psihologic: e greu să te împotriveşti, e greu să stai deoparte, e greu să fii diferit într-o turmă. Apoi, a contat mult şi disciplina, spiritul de supunere faţă de lideri. Dacă şefii de sindicat au decis că merg la Bucureşti să reprime manifestaţiile, ortacii i-au urmat. Oricum, asta e sigur, motivaţiile au fost foarte diferite. Dacă întrebi zece mineri o să ai zece răspunsuri. Dar a contat şi organizarea deplasării. Minerii au avut trenuri puse la dispoziţie. Au avut porţii de hrană şi băutură. Unii îşi amintesc că au primit şi băutură. Totul a fost organizat de sus. Nimic nu era spontan.

Credeţi că mai este posibilă o mişcare de anvergura şi violenţa mineriadei din 1990?

În nici un caz. Fie şi numai pentru faptul că nu prea mai există mineri. Oamenii au cam plecat din zonă. Ultima dată cînd am fost în Valea Jiului, oamenii spuneau că în zonă vor fi tot mai mulţi pensionari. Minerii de acolo ştiu că mineritul e în declin. Sînt nemulţumiţi, se plîng cu toţii că şi-au pierdut locurile de muncă, destinul lor, pînă la urmă; dar ar fi imposibil să se mai refacă o mişcare precum mineriadele. În acelaşi timp, pe fondul precarităţii sociale şi al situaţiei în care se află industria mineritului, nu e exclus ca minerii să se angajeze în acţiuni care să atragă atenţia asupra intereselor lor în dezbaterea despre dezindustrializare.

> *„Minerul îşi construieşte*
> *singur cerul*
> *din mici lămpaşe lucitoare*
> *îşi face luna, stele, soare…"*
>
> DOINA SPĂTARU,
> *„Minerii şi cerul"*

Cum vedeţi viitorul oamenilor din Valea Jiului? Cum poate fi revitalizată această regiune după închiderea minelor?

E o zonă minunată şi ar fi un potenţial pentru turism acolo. E o regiune montană cu peisaje splendide. Dar turismul, evident, nu e o soluţie. Oraşele sînt sărăcăcioase. E nevoie de bani, e nevoie de investiţii serioase.

Eu am venit în România ca să studiez patrimoniul industrial şi ce se va întîmpla cu rămăşiţele industriei mineritului. E o istorie îndelungată, o tradiţie care începe în 1850. Au fost colonii de muncitori din toate zonele Imperiului Austro-ungar. E ca un fel de mică Americă, spun oamenii. Trebuie studiată şi păstrată această istorie. Problema e că oamenii nu ştiu cum să valorifice acest patrimoniu, nu ştiu ce să facă cu tehnologia de acolo.

Ce i-aţi sfătuit pe oameni?

Soluţiile pentru Valea Jiului trebuie să vină simultan din mai multe direcţii. Ca să folosesc o expresia din altă epocă, Valea Jiului trebuie să fie „multilateral dezvoltată". Să facă şi turism, dar şi industrie uşoară, şi servicii. Dar nu trebuie să uităm că mineritul a fost o activitate esenţială în Valea Jiului în ultimii 175 de ani. Aşa că ar trebui urmărit cu atenţie tot acest proces de închidere a minelor. De asemenea, trebuie întreprinse eforturi pentru a păstra patrimoniul industrial al regiunii.

David Kideckel *este antropolog. A predat la Central Connecticut State University. A publicat, printre altele, volumul* România post-socialistă. Munca, trupul şi cultura clasei muncitoare. *(Editura Polirom, 2010).*

a consemnat Matei MARTIN

■ ■ ■

DILEMA
Mineriada
din iunie '90

Valeriu ANTONOVICI

O luptă între frică, speranţă şi conştiinţă de clasă

În 15 iunie 1990, atunci cînd le-a mulţumit minerilor pentru „conştiinţa civică, muncitorească“, Ion Iliescu ştia exact ce spune şi mai ales cui spune. Noua clasă politică a profitat din plin de conştiinţa construită timp de cîteva decenii de regimul totalitar. Minerii au venit din convingere la Bucureşti, au venit să apere patria, să pună panseluţe şi să scape cîteva tîrnăcoape în capul trecătorilor din Piaţa Universităţii. Dacă dragoste cu de-a sila nu se putea face, atunci un viol colectiv era musai, chiar la comanda Puterii.

> *„Vă mulţumesc încă o dată tuturor pentru ceea ce aţi demonstrat şi în aceste zile: că sînteţi o forţă puternică, cu o înaltă conştiinţă civică, muncitorească, oameni de nădejde şi la bine, dar mai ales la greu. Cu un sentiment deosebit de conştiinţă civică, patriotică, aţi simţit momentul dificil şi, cu o dăruire exemplară, v-aţi arătat gata să fiţi solidari cu puterea nouă“.*
>
> ION ILIESCU

În vara anului 1990, cei trei actori principali la mineriadă aveau ceva în comun: speranţa şi frica. 1) Manifestanţii sperau că şi în România se poate implementa un sistem democratic şi le era frică de faptul că cei din eşalonul doi al PCR vor reînvia stafia comunismului. 2) Minerilor le era frică de faptul că-şi pot pierde locul de muncă, sperau că în localităţile lor va fi mai bine, că sărăcia şi nevoia de a pleca prin ţări străine pentru o bucată de pîine nu îi vor atinge. 3) FSN voia cu orice preţ să păstreze puterea absolută şi a profitat de speranţele şi dezinformarea celor care „munceau, nu gîndeau“, şi, împreună cu instituţii ale statului, au organizat un măcel în plină zi. La Km 0 al Bucureştiului, s-a resetat ora – doar că nu era ora exactă, într-o clipă se făcuse „fără un sfert“.

Cum a fost posibilă această manipulare demnă de manual? De fapt, momentul 1989 a fost punctul zero. Cam tot ce era valorificat înainte – norme sociale, legi, conştiinţă, patrie sau carieră – şi-a pierdut brusc sensul. Cetăţeanul s-a trezit într-o altă lume, unde nimic nu mai era cum a fost. Tot ce a făcut pînă în acea zi părea că nu mai conta, nu mai avea nici un sens. Oamenii şi-au pierdut busola socială după ce, timp de două generaţii, li s-a impregnat o nouă conştiinţă: o conştiinţă de clasă, una leninist-ceuşistă! Adică: s-a valorificat munca fizică, munca brută, şi s-a făcut apel la sentimente naţionaliste de mîndrie (sau de ură – cînd vorbim de acest tip de ideologie este doar cealaltă faţă a aceleiaşi monede). De la Marx la Engels, de la Lenin la Mao sau Ceauşescu, munca era acel proces prin care „maimuţa se transforma în om“, iar acel om căpăta o conştiinţă de clasă. Ehei, fiecare cetăţean al unei ţări socialiste trebuia să pună umărul la muncă şi să se alinieze conştiinţei de clasă. Dacă pînă în momentul venirii la putere a comuniştilor, clasa muncitoare nu a avut o conştiinţă de clasă, din acel moment muncitorii erau dispuşi să ofere acea conştiinţă pentru toţi cei care nu dispuneau de ea. Drept dovadă, în prima perioadă a comunismului, dacă nu erai trimis în puşcărie, la Canal sau la Piteşti, reeducarea se putea face şi prin propria opţiune: munca (mai mult sau mai puţin) voluntară pe şantierele patriei. Doar în urma unor astfel de sacrificii cetăţenii cu „origini nesănătoase“ puteau primi un „cazier nou“. Doar aşa dădeau dovadă că sînt „oameni din popor“, că ştiu ce-nseamnă munca şi-şi iubesc Patria.

A şti ce-nseamnă munca de jos era echivalent cu a fi patriot. Stahanov a dat patriei cît mai mult cărbune. Acum era rîndul elevilor, studenţilor, muncitorilor, academicienilor, soldaţilor să dea cît mai multe tone de sfeclă, roşii, cartofi – şi lista poate continua… Aceste munci se făceau cu un scop foarte clar: toţi cetăţenii trebuiau căliţi pentru viaţă şi trebuiau să capete o conştiinţă de clasă (să transforme maimuţa din ei în omul nou, al lor).

> *Istoria ne-a demonstrat că Marx şi Engels au greşit. Nu munca l-a creat pe om, ci speranţa.*

În toate textele teoretice se spunea că în comunism va dispărea deosebirea dintre munca fizică şi cea intelectuală, dintre munca din industrie şi cea din agricultură. Şi a dispărut! Adică diferenţele de trai dintre aceste clase au dispărut (şi unii, şi alţii trăiau în frig şi întuneric), puterea de cumpărare era cam aceeaşi şi la profesorul universitar, şi la muncitorul necalificat, apartamentele celor doi arătau identic, uneori aveau posibilitatea să-şi aleagă culoarea maşinii, dar nu şi marca. Se pare că aveau deja o conştiinţă de clasă.

Întrebarea firească este ce s-a întîmplat cu această conştiinţă după decembrie '89. A dispărut odată cu gloanţele trase la Tîrgovişte, la aeroport sau cu cele ieşite de pe ţeava puştii în Piaţa Palatului? Ce s-a întîmplat cu omul nou? PCR şi milioanele de membri de partid s-au evaporat într-o noapte. Oare ţara era pregătită pentru a valorifica alte idealuri/elite, aşa, peste noapte? S-a evaporat şi conştiinţa de clasă pînă dimineaţa?

După ce în anii '50-'60 elitele ţării au fost aruncate în închisori, în zilele de 13-15 iunie 1990, pe străzile Bucureştiului, se auzea sloganul: „Noi muncim / Noi nu gîndim!“. Aş vrea să pun acest slogan în paralel cu ce spunea Iliescu, imediat după plecarea Ceauşeştilor: „Nu au avut nimic de-a face cu socialismul ştiinţific, au întinat nobilele idealuri ale comunismului!“. Se pare că cineva ştia exact ce spune şi cui spune.

Ideologia comunistă a promis o viaţă mai bună şi mai sigură pentru cei oropsiţi şi exploataţi. Noile generaţii au fost învăţate că bine înseamnă aşa cum se trăia atunci. Şi acum regretă acel bine. Acel bine era sinonimul siguranţei: un loc de muncă sigur, o casă asigurată de stat, un program TV previzibil, o pîine (un singur sortiment). România era o închisoare sigură, adică statul îţi purta de grijă. Acum nu mai este nimic sigur: trebuie să te trezeşti în fiecare dimineaţă singur, de unul singur să-ţi cauţi de lucru, să plăteşti chiria, să cauţi o şcoală mai bună pentru copil. Tocmai de acest necunoscut, de acest tip de autonomie, în sensul lipsei de preocupare a statului cu ce trebuie să te îmbraci şi ce trebuie să mănînci, se temeau acele generaţii crescute cu o nouă conştiinţă de clasă. Se temeau de incertitudine, de nesiguranţă. Iar clasa politică s-a folosit de aceste temeri şi i-a încurajat (sau măcar nu i-a împiedicat) să vină şi să facă linişte în Piaţa Universităţii.

Istoria ne-a demonstrat că Marx şi Engels au greşit. Nu munca l-a creat pe om, ci speranţa. Îmi imaginez de multe ori momentul în care au venit minerii în mijlocul protestatarilor. Instinctul de supravieţuire este mai presus de orice. În acel moment ar fi trebuit să plece toţi din calea lor. Ar fi putut renunţa la proteste de dragul unor idealuri îndepărtate. Speranţa că se poate a învins chiar şi frica de moarte. Dacă „pisica a murit de curiozitate“, atunci, cu siguranţă, omul a evoluat pentru că a avut speranţă. Iar moartea eroilor a adus o nouă viaţă, o nouă societate, o nouă speranţă pentru cei care şi-au resetat ceasurile în momentul zero.

***Valeriu Antonovici** este cadru didactic asociat la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative. A publicat* Munca patriotică. Radiografia unui ideal falsificat *(Editura Eikon, 2015)*

Mine şi muzee

Deşi e un vechi colaborator al Dilemei vechi, ***Ion Barbu** se exprimă doar rareori în cuvinte în paginile revistei. De această dată l-am rugat pe caricaturistul nostru să ne ofere un interviu. Nu doar pentru că desenează (poate?) în cărbune. Nu doar pentru că locuieşte la Petrila. Ci şi pentru că a lucrat în mină. **(M. M.)***

Ai făcut opoziţie lui Miron Cozma, pe vremea cînd era tartorul ăl mare?

Am făcut, na! Lucram la Mina Petrila şi am fost unul dintre iniţiatorii sindicatului Demnitatea, singura entitate sindicală care nu făcea parte din Liga Minerilor. De care demnitate s-a ales praful, pentru că, nu-i aşa, ce se vinde mai bine decît intelectualul?!… Vorbesc aici de vreo 250 de cadre TESA care au pactizat cu Luceafărul. Restul de patru din sindicat s-au tot judecat, dar Miron a cîştigat! Of, of, of, ce păcat!

Cum arăta Valea Jiului şi ce valoare avea minerul atunci?

Petrila, fanionul Văii Jiului, arăta bine atunci: pe un kilometru distanţă existau 42 de cîrciumi. Astăzi, pe cam aceeaşi distanţă, sînt doar 28 de magazine *second-hand!* Iar privitor la cursul de schimb al minerului, unul de atunci face cît 4,5 de azi.

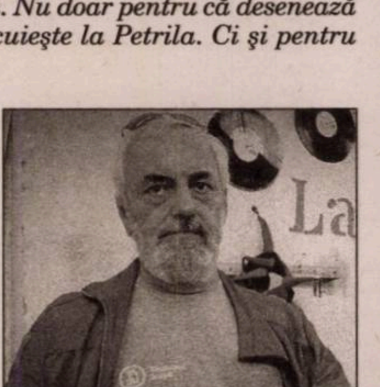

Cum desfăşori harta clinică a zonei?

Cînd a văzut Guvernul că nu mai avem cu ce plăti, ne-a mai dat cîteva luni de trăit. Iar apoi, vorba lui *dottore,* scapă cine poate!

Ce s-a întîmplat de la „Moarte intelectualilor!“ în Piaţa Universităţii la viaţa de astăzi din Vale?

S-a dărîmat şi s-a furat. Cum s-ar zice, am ţinut pasul cu ţara. Din păcate, n-am fost avangarda, cum ne-a obişnuit Nea Nicu.

Cine mai este miner?

Pentru cîteva locuri de miner la Lupeni, zilele trecute s-a organizat un concurs de admitere. Concurenţa a fost ca la facultăţile de medicină în vremurile apuse.

Te-ai implicat cultural în Petrila, casa ta a devenit Festival. Cum eşti privit?

Am făcut din Petrila Periferia Culturală Europeană. Am luat cu ea vreo patru premii la gale ale societăţii civile româneşti. N-am primit nici un ban de la Primărie. Şi cu asta, totuşi, lumea de aici nu dă năvală la acţiunile de culturalizare. Probabil că mă consideră prea deştept ca să o fac pe banii mei şi prea prost ca să nu spăl, şi eu, nişte bani prin ceea ce fac.

Cît de mult au contat pentru petrileni (autorităţi, cetăţeni) cultura şi caricatura ta celebră la Bucureşti?

Se spune că un specialist e întotdeauna cel care vine dintr-un alt oraş. Deci, nu e cazul. Vorba filozofului de Petrila: „Bă, dacă era el atît de deştept, rămînea aici?“. Aşadar, problema nu e cine aprinde lumina în Petrila, ci cine o stinge.

Cum ai face tu din Valea Jiului un muzeu? Ce exponate ar cuprinde?

Cînd am început, împreună cu arhitecţii de la Asociaţia Plus/Minus, acţiunea de salvare a clădirilor încărcate de istorie ale Minei Petrila, am propus o serie de circa zece muzee care să funcţioneze într-un sit cultural. Aveam în spate experienţa construcţiei Casei Memoriale „I.D. Sîrbu“, a „Mother's Museum“-ului şi, ulterior, împreună cu arhitecţii, a Centrului Pompadou. Amintesc din lista celor zece: un Muzeu al Mineriadelor, un Muzeu Antropologic al Minei Petrila în 100 de poveşti, un Muzeu al Poeziei Româneşti, un Muzeu After-Postmodern „Instalatorul Român“, un Muzeu al Zahărului, un Muzeu Colonia Minerală ş.a.m.d. Vorba vărului Picasso: „Daţi-mi o casă şi vă dau înapoi un muzeu!“. Parafrazîndu-l pe Magistrul Ursachi: „Dar vouă (autorităţilor) de toată această istorie nici că vă pasă!“.

a consemnat Eugen ISTODOR

„Atunci am crezut că s-a pierdut tot ce se cîştigase în decembrie 1989“

interviu cu Gabriela ADAMEŞTEANU

*A fost jurnalistă într-un moment în care presa de-abia îşi cîştiga libertatea. Revista 22 era, în 1990, una dintre puţinele publicaţii frecventabile. Am vrut să aflu de la **Gabriela Adameşteanu** ce însemna să fii jurnalist în anii iluziilor romantice şi, mai ales, cum se raporta la evenimentele desfăşurate în succesiune rapidă, la manipulări, intoxicări şi campanii de tot felul.*

© L. Muntean

Cum arăta presa acum 25 de ani?

Nu pot vorbi la general despre cum era jurnalismul atunci, pentru că nu era într-un singur fel. Dar aş putea vorbi despre jurnalişti şi, simplificînd, putem spune că pe de o parte existau vechii jurnalişti, care lucraseră în presa comunistă, şi pe de altă parte erau nou-veniţii, fie scriitori, fie tineri care îşi abandonau facultăţile unde intraseră fără vocaţie. Aceşti nou-veniţi, mai toţi, intraseră într-o presă independentă – în fapt, o presă de opoziţie faţă de o putere foarte agresivă.

Dar şi pe jurnaliştii proveniţi din presa comunistă i-am putea împărţi în două fronturi politice, unii arondaţi clar acestei puteri nou instalate (FSN, preşedintele Iliescu, premierul Petre Roman, influentul Silviu Brucan etc.) şi ceilalţi, care scriau, pe faţă, contra lor.

Aici mai vreau să adaug o nuanţă: a fi contra FSN nu însemna, atunci, că eşti alături de partidele istorice, aflate în opoziţie. Educaţia comunistă lăsase în suflete, chiar şi ale celor ce se credeau neatinşi de ea, o suspiciune faţă de aceste partide şi o condescendenţă (cînd nu era de-a dreptul dispreţ) faţă de reprezentanţii lor, vîrstnici şi maginalizaţi după ce ieşiseră din închisori. Iar ziarele partidelor istorice erau destul de slabe, făceau propagandă pe invers.

Se putea scrie echidistant?

Nu prea se putea scrie echidistant, pentru că se scria fie pragmatic, ca un angajat al noii puteri, fie emoţional, din zona Opoziţiei: e imposibil de transmis încărcătura emoţională provocată de libertatea plătită cu sînge în decembrie '89 şi de absenţa justiţiei. Diferenţa faţă de azi este că, atunci, cel puţin nu exista pretenţia echidistanţei, nu se făcea referire, cu atîta tupeu, la deontologie, în timp ce se practică un jurnalism angajat.

Cum v-aţi raportat la Piaţa Universităţii şi la mineriade?

Numele meu trebuie să se afle pe listele de susţinători ai Pieţei Universităţii, chiar dacă nu am vorbit din balcon, nu am fost o figură marcantă, ba chiar am frecventat Piaţa Universităţii mult mai puţin decît colegii mei. Nu am temperament de activist. Îmi amintesc însă o vizită la cei aflaţi în greva foamei, cerînd o televiziune liberă (Televiziunea aşa-zis liberă, de atunci, condusă de Răzvan Theodorescu, prezenta foarte partizan, în favoarea Puterii, manifestaţia din Piaţă), iar articolul se găseşte în colecţia revistei *22*. Revista a fost profund angajată în această manifestare şi pentru că Stelian Tănase, redactorul-şef al *22*, era una din persoanele implicate puternic în mişcarea Pieţei. El a asistat la şedinţele asociaţiilor, a vorbit din celebrul balcon al Facultăţii de Geologie şi a înfruntat reproşurile unor colegi din GDS care doreau mai degrabă neutralitate faţă de acest fenomen.

În timpul mineriadei nu am fost în ţară, din întîmplare eram cu Stelian Tănase într-o vizită de documentare în Suedia şi, cînd ne-am aflat la Radioul public suedez, ni s-a spus să încercăm să vorbim la redacţia noastră, fiindcă pare-se că în România se întîmplă ceva. Ne-au făcut legătura cu colegii de la *22*, care ne-au povestit ce făceau minerii în Bucureşti şi, ca nişte jurnalişti profesionişti ce erau, ne-au şi înregistrat şi au transmis, tradusă, foarte repede, discuţia care ne tulburase şi îngrozise. Atunci am crezut că s-a pierdut tot ce se cîştigase în decembrie 1989.

Cum se vede acum, retrospectiv, această poveste?

I-am cunoscut atunci pe unii dintre cei care făceau presiuni, prin intermediul instituţiilor internaţionale, pentru eliberarea celor arestaţi, şi vreau să-l numesc în primul rînd pe Mihnea Berindei. El avea să adune şi să publice, foarte repede, informaţia într-o cărticică scoasă sub egida GDS şi se va ocupa şi de nişte avocaţi străini. Eram, în plină vară, la redacţie, cînd a venit, proaspăt eliberat – şi din spital, şi din închisoare –, Marian Munteanu, ca să mulţumească GDS. Peste doar cîteva luni, însă, îmi amintesc că în conducerea Alianţei Civice erau deja tensiuni împotriva lui, iar în *22* apărea un articol critic despre el.

Dacă Marian Munteanu devine tot mai greu de definit acum, semnalul Pieţei Universităţii – pentru o societate democratică, pentru o Românie europeană, pentru ca să nu rămînă la putere aceiaşi care conduseseră şi în regimul trecut etc. – îşi păstrează valabilitatea. Ca şi emoţia celor ce au venit acolo, seara, ca la o *fiesta*. Cea mai bună dovadă este faptul că simbolul Pieţei Universităţii a tot fost dezgropat şi refolosit, de următorii actori politici, ba chiar şi de mişcări fără lideri, eteroclite, cum a fost cea pentru Roşia Montana.

Procesele nerezolvate ale mineriadelor (ca şi ale crimelor din decembrie 1989) continuă să pună sub semnul întrebării Justiţia care îşi tot clamează independenţa.

***Gabriela Adameşteanu** este scriitoare. A fost redactor-şef al revistei 22. Cea mai recentă carte a sa este volumul de memorii* Anii romantici *(Editura Polirom, 2014).*

---

a consemnat Matei MARTIN

■ ■ ■

Florin DUMITRESCU

Post-Golaniada

Pe cine au găsit minerii în Piaţă?

„Mai bine haimana
decît trădător,
Mai bine huligan
decît dictator,
Mai bine golan decît activist,
Mai bine mort
decît comunist.“

CRISTIAN PAŢURCĂ,
„Imnul golanilor“

Deşi manifestaţia-maraton din Piaţa Universităţii şi-a atins maxima amploare în aprilie-mai 1990, ea este evocată în mass-media în zilele de 13-15 iunie. Pentru televiziuni este mai spectaculos să arate, fie şi a mia oară, barbariile filmate în acele zile, cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, decît secvenţele cu golani non-violenţi intonînd cîntece folk sau rugăciuni colective. De asemenea, pentru participanţii la talk-show-uri, Mineriada oferă argumente mai puternice şi mai încărcate de dramatism decît manifestaţia în sine, cu tot caleidoscopul ei de fapte sociale endemice, datate, înnegurate azi ca sens (de ce manifestanţii îşi agită legăturile de chei şi brelocurile, atunci cînd e pomenit numele lui Iliescu? de ce poartă ecusoane cu înscrisul „golan“? de ce îşi copiază cu atîta fervoare texte de rugăciuni şi cîntece religioase? şi, mai ales, de ce sînt atît de înnebuniţi după folk?)

Pentru formatele tabloidizate de azi, mineriada din iunie 1990 rezumă exponenţial întreaga epocă, alături poate de violenţele din martie de la Tîrgu Mureş. Printr-o glisare mai mult sau mai puţin controlată a sensurilor, se confecţionează, de la un an la altul, un scenariu tot mai simplist în tonuri contrastante de alb-negru (bine – rău, anticomunism – reacţionarism, democraţie – dictatură a proletariatului). Se forjează tot mai mult o legendă a manifestanţilor tineri, frumoşi şi emancipaţi care au suferit atacul hoardelor de brute subpămîntene. Într-adevăr, printre victimele minerilor s-au numărat (şi) foşti manifestanţi. Dar adevărul istoric comportă anumite nuanţe.

Deja de la sfîrşitul lunii mai, marile asociaţii organizatoare se retrag din Piaţă, ca şi majoritatea manifestanţilor, dezamăgiţi de rezultatele alegerilor din 20 mai (cîştigate cu largheţe de către FSN şi Ion Iliescu). Studenţii, la rîndul lor, se pregătesc de sesiune.

Ultimii *desperados* ai luptei anticomuniste – cîteva zeci, şi aceştia infiltraţi, se pare, de agenţi instigatori – rămîn să „scape turma“. De la o zi la alta, numărul lor scade, în timp ce cantitatea de gunoaie din preajmă creşte, în contradicţie cu perioada precedentă, cînd salubritatea era asigurată deopotrivă de către angajaţii Primăriei şi de manifestanţii înşişi, care îşi autoimpuseseră norme de ordine ad-hoc). Aceste ultime săptămîni, marcînd parcă o excrescenţă agonică a manifestaţiei, arată ca o manipulare prin reducere la absurd, adresată majorităţii cetăţenilor, obosiţi de scandal şi dornici de – vorba vremii – „consens social“. Tot peisajul pare menit „să dea prost“ la TV şi în relatările presei oficioase. Manifestaţia capătă tonuri excesive, radicalizate, departe de spiritul de non-violenţă şi frondă goliardică al Golaniei: e contestat un regim abia legitimat prin alegeri (libere şi democratice), se strigă – izolat, sporadic – lozinci cu „Patria şi Căpitanul“ (care dau apă la moară acuzelor de legionarism). Totul pare să reclame – mai mult decît să justifice – intervenţia unor fascii ad-hoc, precum cele ale muncitorilor de la IMGB (13 iunie) sau ale minerilor (14-15).

În momentul pătrunderii minerilor în Piaţa Universităţii, în 14 iunie, manifestaţia era de mult încheiată. Ultimii rezistenţi fuseseră evacuaţi de poliţie în dimineaţa de 13. În afara unor ţinte prestabilite, ca într-o operaţiune armată, regimentul de mineri, ghidat de agenţi provocatori mimetici şi antrenaţi, nu găseşte în Capitală un inamic colectiv pe măsură. Persoanele pe care le vizează şi le atacă pe stradă, în cadrul unei operaţiuni mai ample, calate în zona Pieţei, sînt alese la întîmplare, după aspect: o barbă prea dubioasă a vreunui bărbat, o fustă prea scurtă a vreunei femei. E foarte posibil ca unele dintre aceste victime randomizate să nici nu fi participat la manifestaţie. A spune că minerii îi vînau pe intelectuali, cu o premeditare clasistă, este o mitizare naivă. Sînt interpretări la fel de ipotetice ca acelea, impuse fără umbră de dubiu, care au şarjat imaginea unui război de clasă. Deopotrivă observatori de stînga şi de dreapta ai istoriei recente cad la pace în mod straniu, tocmai în vehicularea unei interpretări segrega(ţionis)te, cu efecte încă pe cale de perpetuare: mineri *versus* studenţi, vechi *versus* nou, comunism *versus* democraţie, tenebros şi retrograd *versus* luminos şi progresist, proletari *versus* intelectuali.

A participa azi la această mistificare echivalează cu o desăvîrşire, mai mult sau mai puţin voită, a învrăjbirii de atunci.

***Florin Dumitrescu** este scriitor. Textier al trupei Sarmalele Reci. A publicat volumul* Bîlciul Universităţii *(Editura Humanitas, 2013). Cartea în format electronic poate fi descărcată gratuit de pe site-ul editurii.*

■ ■ ■

DILEMA VECHE
Mineriada
din iunie '90

David SCHWARTZ

Redefinirea minerilor ca victime ale evenimentelor din 13-15 iunie

*În perioada 2009-2012, **David Schwartz** a întreprins o cercetare teatrală şi a realizat două producţii de teatru pornind de la evenimentele din 13-15 iunie 1990:* Capete înfierbîntate. 13-15 iunie 1990 *(text: Mihaela Michailov, cu: Alexandru Potocean, premiera – mai 2010) şi* subPămînt. Valea Jiului după *1989 (text: Mihaela Michailov, cu: Alice Monica Marinescu, Katia Pascariu, Alexandru Potocean, Andrei Şerban, premiera – mai 2012). Observaţiile de mai jos se bazează pe experienţa de documentare respectivă.*

Actorii Andrei Şerban şi Alex Potocean alături de Vasile Pantelimon şi Vasile Codrea, mineri pensionaţi ale căror poveşti apar în spectacolul subPămînt

Cercetarea despre evenimentele din iunie 1990 nu a pornit de la experienţe personale. Eu aveam doar patru ani la momentul respectiv, iar Mihaela Michailov, fiind din Ploieşti, are amintiri la fel de vagi şi de sumare. Ea a pornit mai degrabă din curiozitatea intelectuală de a afla cît mai multe despre unul dintre cele mai violente episoade din istoria post-socialistă a Bucureştiului. În timpul documentării, aveam să aflăm că lucrurile au fost, de fapt, chiar mai violente şi mai dure decît clişeul obişnuit despre „mineri care au bătut studenţii“: au fost atacate strict pe criterii etnice şi de clasă casele locuite de romi din centru şi cartierele sărace, locuite preponderent de romi (Ferentari, Rahova, Colentina); au fost reţinute abuziv, ţinute în condiţii insalubre, lovite, torturate şi violate peste 1000 de persoane în două unităţi militare de la marginea Bucureştiului. Toate aceste lucruri au avut prea puţin de-a face cu minerii – au fost opera poliţiştilor de sector, a armatei şi a agenţilor SRI, secondaţi uneori de grupuri de mineri. Mai mult, minerii au ajuns în Bucureşti pe data de 14 iunie, după ce avuseseră deja loc, pe data de 13, o serie de violenţe asupra protestatarilor din Piaţa Universităţii şi de la sediul televiziunii naţionale, violenţe operate aproape exclusiv de poliţie. Cu toate acestea, o parte din presa scrisă, care avea la momentul respectiv o audienţă şi un nivel de credibilitate remarcabile, a hipermediatizat conflictul din perspectiva clivajului mineri-studenţi şi a agresiunii minerilor – de unde şi termenul generic de „mineriadă“. Astfel, cu concursul unei părţi a elitei intelectuale anticomuniste, în discursul public şi în mentalul colectiv s-a încetăţenit ideea că violenţele din iunie 1990 au fost în primul rînd, dacă nu exclusiv, opera „minerilor“, fiind eventual expresia brutală a înapoierii minerilor şi, prin extensie, a clasei muncitoare în general. Acest discurs nu este desigur inocent sau întîmplător, ci a deschis calea discursului neoliberal de astăzi despre privatizarea tuturor resurselor, desfiinţarea statului social, blamarea săracilor pentru că sînt săraci etc.

Retroactiv, mi se pare evident faptul că noi, la rîndul nostru, eram influenţaţi profund de clişeele despre evenimente din experienţa noastră familială şi educaţională. Astfel că am început cercetarea cu interviuri cu persoane bătute şi arestate şi cu lectura lucrărilor istorice scrise din perspectivă anticomunistă („Raport asupra evenimentelor din 13-15 iunie 1990“, GDS şi APADOR-CH, 1990; Mihnea Berindei, Ariadna Combes, Anne Planche, *Mineriada 13-15 iunie 1990. Realitatea unei puteri neocomuniste,* Humanitas, Bucureşti, 2010). Chiar la douăzeci de ani distanţă, resentimentele unor persoane agresate rămîneau foarte puternice: „Trebuie împuşcaţi, împuşcaţi fără milă! Ce eşti tu, miner? Poc!“. De asemenea, unii intelectuali publici afirmau poziţii destul de rizibile: în cadrul unui interviu personal, un membru al GDS ne-a arătat un furtun pe care cei de la GDS îl păstrează din iunie 1990, cînd l-ar fi „confiscat“ de la un miner: „Acesta este, cum spuneau latinii, *Tropheum,* trofeul nostru pe care l-am luat de la mineri şi acum l-am adus să vi-l arăt!“.

Astfel, deşi teoretic porniţi la drum fără prejudecăţi şi idei preconcepute despre desfăşurarea evenimentelor, o serie de clişee ne fuseseră deja induse din primele luni ale documentării. Cînd, împreună cu operatoarea Cinty Ionescu, am ajuns pentru prima dată în Valea Jiului (avertizaţi în prealabil de părinţi şi bunici să „avem grijă“), am descoperit o lume cu totul diferită de cea prezentată în discursul public-intelectual-artistic bucureştean.

Prima observaţie importantă este sentimentul ambivalent al localnicilor faţă de o echipă de cercetare din Bucureşti: pe de-o parte oamenii ar vrea să fie cît mai politicoşi, cît mai amabili, tocmai pentru a schimba imaginea-clişeu care funcţionează despre Valea Jiului; pe de altă parte, cei mai mulţi sînt foarte reticenţi la a da interviuri sau a vorbi public despre „mineriadă“, atît pentru că este un episod de care celor mai mulţi le este ruşine, cît, mai ales, pentru că se tem de felul în care le pot fi răstălmăcite spusele. În contextul în care numeroşi jurnalişti sau artişti (Lucian Pintilie încă mai este blamat de unii localnici pentru prezentarea grotescă a minerilor în filmul *Prea tîrziu)* au folosit materiale înregistrate în Valea Jiului pentru a sublinia şi reitera aceleaşi clişee despre înapoierea şi degradarea morală a locuitorilor, teama oamenilor este pe deplin justificată.

În discursul public bucureştean post-1990 a apărut un soi de concurs al victimizării post-mineriadă.

La această primă vizită au fost demontate cele mai importante clişee: am înţeles că, de fapt, un număr foarte mic dintre mineri au participat la mineriade (din totalul de 45 de mii de mineri angajaţi la momentul respectiv nu au venit în Bucureşti mai mult de cîteva mii). Am înţeles, de asemenea, că cvasi-totalitatea celor care au participat nu mai lucrau ca mineri la momentul cercetării noastre (pensionarea în minerit se face la 45 de ani, după douăzeci de ani de activitate). Mulţi dintre ei plecaseră de la mine în urma disponibilizărilor din 1997, majoritatea întorcîndu-se în localităţile natale.

Cel mai important interviu pe care l-am făcut în perioada respectivă a fost cu un miner momîrlan din Straja, care lucrase douăzeci de ani ca miner-salvator şi care a participat activ, ca „şef de brigadă“, la evenimentele din 1990. Perspectiva lui rezumă părerea retroactivă a multor locuitori:

„Eu din prima clipă cînd am ajuns acolo (la Bucureşti, *n.m.*), mi-am dat seama că e vorba de o mare tîmpenie! (...) Dar cine a organizat toată treaba asta (venirea minerilor, *n.m.*) avea gîndire bună! Ei ştiau cum să lucreze cu masele de muncitori, şi mai ales cu noi, cu minerii. Ne mîna uite-aşa cum chem eu oile, aşa se jucau ei cu noi. (...) Eu am fost aşa, cum s-ar spune, prins de val.“

Aceste fraze rezumă situaţia celor mai mulţi dintre mineri – luaţi de la lucru, păcăliţi că merg să lupte pentru drepturile lor, îmbătaţi pe drum, convinşi că studenţii, romii şi elitele de dreapta din Bucureşti sînt personificarea „duşmanului“:

„Ne spuneau că Raţiu şi Câmpeanu vor să dea afară tot ce-i român din ţară şi să vîndă ţara străinilor. (...) Eu abia acum înţeleg că şi studenţii aceia, aşa cum noi eram mulţumiţi cînd ne căpătam pîinea, ei erau mulţumiţi că îşi căpătaseră libertatea. Dar a trebuit să treacă mult timp ca să înţeleg şi eu, şi poate şi alţii, lucrurile astea. La diferenţa asta de mentalitate între noi şi acei tineri cred că s-a produs toată problema!“

În doar cîteva fraze, minerul respectiv arăta mai multă înţelegere a perspectivei „celuilalt“ şi un spirit mai conciliant decît majoritatea discursurilor intelectualilor de la Bucureşti. Şi tot el a rezumat concluzia ce ne va ghida spre continuarea documentării în direcţia explorării istoriei recente din perspectiva Văii Jiului – concluzia că cei care ar fi trebuit să „apere ţara“, „conducerea ţării, în termeni bătrîneşti“, au vîndut, de fapt, resursele şi bunurile, au organizat privatizarea şi distrugerea industriei şi i-au trădat pe cei pe care pretindeau că îi apără: „Dar eu văd că au trecut douăzeci de ani, şi mă vait că mai trăim douăzeci, şi noi mergem din rău în mai rău! Noi nu putem spune că avem vreun progres de bine!“.

În discursul public bucureştean post-1990 a apărut un soi de concurs al victimizării post-mineriadă. Intelectualii publici şi oamenii politici care au avut ghinionul să fie în Bucureşti la momentul respectiv (Ion Raţiu, Gabriel Liiceanu etc.) accentuau descrierea ororilor prin care au trecut. Cei care nu fuseseră de faţă plusau prin reducerea evenimentelor la o luptă între elitele „educate“ şi „occidentale“ şi masele „abrutizate“ şi „rămase în comunism“ (un exemplu elocvent fiind celebrul pseudo-slogan „Noi muncim, nu gîndim“ despre care toată lumea „ştie“ că s-ar fi strigat în zilele respective, dar nimeni nu poate să certifice că l-ar fi auzit strigat de mineri). În acest concurs al victimizării, săracii, romii, lucrătoarele sexuale, studenţii, greviştii foamei care protestau în Piaţa Universităţii, violentaţi şi abuzaţi, au fost depăşiţi cu mult de elita intelectuală de dreapta, care a ocupat în mentalul colectiv rolul de victimă principală, dacă nu chiar singulară, a represiunii.

Experienţa noastră începută cu prima perioadă de cercetare în Valea Jiului – a unei zone întregi abandonate atît de către stat, cît şi de către investitorii privaţi, cu mine care se închid, oameni rămaşi fără loc de muncă, cărora li se degradează perpetuu stima de sine, în care singura salvare este plecarea la muncă în străinătate, cu toate dezbinările şi dezintegrările inerente ale relaţiilor de familie, experienţa aceasta directă aşadar, nemediată de studii, cărţi sau lucrări artistice, ne va convinge că, practic, cele mai importante (cel puţin numeric) victime ale aşa-numitei „mineriade“ au fost, de fapt, înşişi minerii şi ceilalţi locuitori ai comunităţilor mineresti şi ai Văii Jiului în special.

***David Schwartz** este regizor.*

■ ■ ■

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi copiii să vină la tine

Primul loc de muncă

Una dintre întrebările curente la interviul de angajare este aceea legată de aşteptările candidatului faţă de noul loc de muncă: cu ce gînduri vrea să ocupe postul oferit. Răspunsul cel mai des întîlnit din partea tinerilor aflaţi în faţa primei slujbe este: „Vreau să învăţ“. În legătură cu el am de făcut cîteva comentarii.

■ La prima vedere, răspunsul „Vreau să învăţ“ poate părea iritant pentru angajator – la urma urmei, nu plăteşti pe cineva ca să înveţe, ci ca să ajute la obţinerea profitului – şi dezavantajos pentru candidat, care, în postura de învăţăcel, trebuie să accepte o retribuţie mai modestă. Răspunsul este totuşi un bun început pentru negocierea candidaturii, pentru evaluarea realistă a avantajelor şi dezavantajelor fiecărei părţi implicate: pe de o parte, angajatorul are în faţa lui un viitor slujbaş în care va trebui mai întîi să investească timp şi bani, dar care va deveni un om format în mod adecvat pentru nevoile firmei sale; pe de altă parte, candidatul va trebui la rîndul lui să investească timp şi efort pînă la a se bucura de beneficii, avînd însă un loc de muncă pregătit să îi ofere condiţiile prielnice deprinderii unei meserii.

Tot la prima vedere, pare un răspuns banal, firesc: în fond, un proaspăt absolvent nu poate livra competenţe maxime la prima lui angajare. Şi totuşi, în România, mă tem că există explicaţii mai profunde pentru graba cu care tinerii, altfel aflaţi la vîrsta la care se cred atoateştiutori, îşi recunosc lipsurile şi dorinţa de a le umple cu experienţă: ies de pe băncile liceelor sau ale facultăţilor mult sub nivelul aşteptărilor pe care angajatorii le au. Şcoala românească, măcinată de indiferenţă politică, îşi găseşte cu greu rostul în formarea viitorilor slujbaşi. Tinerii trag după ei goluri masive de informaţii şi deprinderi, de la primele clase pînă la universitate. Aşa ajung economişti care nu ştiu să citească un bilanţ contabil, profesori care habar nu au să închege un proiect didactic, arhitecţi care caută dezorientaţi, într-un plan de casă, nordul şi sudul, ingineri care învîrt în gol şurubelniţa. Puşi faţă în faţă cu responsabilităţi pentru care vor fi plătiţi, tinerii noştri sînt, mai degrabă, temători, nesiguri pe ei şi văd prima slujbă ca pe o oportunitate de a învăţa ceea ce nu au învăţat în şcoli: să facă primii paşi către meseria care le este înscrisă pe diplomă.

În fond, un proaspăt absolvent nu poate livra competenţe maxime la prima lui angajare.

Şi, în sfîrşit, tot la prima vedere, răspunsul „Vreau să învăţ“ pare a avea legătură mai curînd cu tînărul candidat şi cu poziţia lui viitoare în firmă decît cu angajatorul. Şi totuşi: a-i oferi unui proaspăt absolvent o slujbă presupune un efort mai mare decît acela de a-i întocmi o listă de sarcini şi de a aştepta randamentul. Pe lîngă computer, pix, hîrtie sau şurubelniţă, trebuie să îi pui la îndemînă un capital de răbdare şi de răgaz: răbdarea de a-i explica greşelile (şi bucuria de a fi văzut că le depăşeşte), răgazul de a se dezmetici şi de a porni la drum, orientat de un model profesional pe care să îl urmeze, ajutat de claritate în cerinţe, de reguli care să îl disciplineze, de evaluări prompte şi la obiect etc. Cu alte cuvinte, primul angajator din viaţa unui tînăr are misiunea deloc uşoară de a-l ajuta pe acesta să treacă de la „Vreau să învăţ“ la „Vreau să fiu ajutat să muncesc eficient“.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

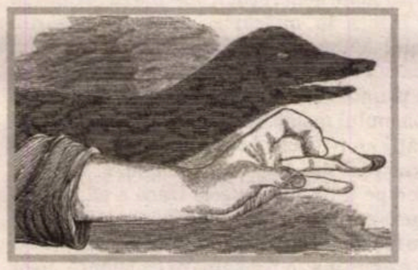

Iaromira POPOVICI

bazar

După 20 (...30) de ani

Nu ştiu cum se întîmplă, dar se nimereşte cîte un an în care totul se... aniversează. Se împlinesc X ani de la terminarea liceului, Y ani de la absolvirea facultăţii, un număr remarcabil de ani de la căsătorie, un altul şi mai impresionant de la prima iubire... etc.

Astfel de ani sînt tumultuoşi în toate sensurile: în cel bun, pentru că revezi persoane pe care nu le-ai văzut de secole. E cît se poate de interesant să le urmăreşti evoluţia în timp, să vezi că, da, s-au schimbat, dar, mai mult sau mai puţin, cam toţi au rămas pe aceeaşi linie. Iar simpatiile şi antipatiile de altădată se păstrează, într-o formă sau alta, pînă-n ziua de azi.

Desigur, nu atît de pregnante, de... pe viaţă şi pe moarte. Poţi purta o conversaţie civilizată, peste ani, cu colega care ţi-a „furat“ iubitul. Dar respectiva colegă rămîne aceeaşi fiinţă aparent inumană, mereu impecabilă, cu slujbă, familie, siluetă şi haine model. Ce mai contează că, de fapt, „iubitul“ nici nu era iubit, căci pe vremea aceea lucrurile se petreceau mai mult în imaginaţie, că nu ţi l-a furat, ci l-a preluat, după un timp... Şi că „perfecţiunea“ – se subînţelege – e, de cele mai multe ori, doar o haină bună pe care o îmbrăcăm cu toţii ca să ne dăm mari şi să le oferim celorlalţi imaginea pe care o construim în acest scop.

De fapt, există cel puţin două atitudini (plus combinaţiile dintre ele...) la asemenea întîlniri. Una e cea a look-ului şi a atitudinii construite, pe sub care să nu tranpară altceva decît realizări. La extrema cealaltă se află atitudinea *je m'en fiche*-istă, cu mesajul „Luaţi-mă fix aşa cum sînt, dacă mă iubiţi, şi nu comentaţi...“ Sînt oameni care vin îmbrăcaţi *casual*, şi-şi pun biografia pe tavă, aruncîndu-ne în faţă, din prima, aspectele negative: mărturisesc că-i apreciez şi mi se par curajoşi. Nu-i uşor să spui, aşa, la un pahar de vin, că ai divorţat, nu ai copii şi ţi-au murit amîndoi părinţii – şi asta unor oameni pe care nu i-ai văzut de ani... E o atitudine pe care o pot înţelege.

Dacă mă străduiesc, pot înţelege şi atitudinea cealaltă, de *showing off*. Există, desigur, şi varianta intermediară, neutră: sînt oameni care vin la asemenea mese colectiviste de revedere, se aşază cuminţi şi demni la locurile lor şi rămîn discreţi aproape pînă la sfîrşit. Desigur, mai împărtăşesc cîteva amănunte nesemnificative, de suprafaţă, dacă e cazul. Sau, uneori, intră în conversaţii mai personale doar cu colegul de alături, după cîteva pahare...

Există şi situaţii cu adevărat tragice. Sînt oameni care au trăit şi trăiesc adevărate drame, care au avut şi au probleme serioase cu copiii lor, de pildă. Aceştia se poartă, de obicei, firesc, fără să vorbească excesiv despre problemă, şi fără să dramatizeze, dar nici ascunzînd-o – ci, mai curînd, declarînd-o ca pe ceva obişnuit. Am mai mult decît admiraţie pentru ei.

Antipatiile de altădată se păstrează pînă azi.

Sînt şi persoane cu adevărat de succes, care au făcut şi fac ceva semnificativ, dincolo de nevoia de a-şi construi imagini. Aceştia nu au nevoie să se laude cu nimic, lucrurile se văd de la sine. Sînt şi alţii care s-au schimbat evident din vremea şcolii, devenind, din tocilari şi elevi foarte pe linie – persoane neconvenţionale, neîncartiruite, care şi-au educat moral, dar şi liber copiii, care-şi gestionează curajos viaţa personală şi fac faţă celei profesionale.

De fapt, cu excepţia chestiunilor legate de libertate (care, ştim cu toţii, nu e uşor de obţinut atunci cînd trebuie să-ţi cîştigi existenţa), celelalte „puncte“ sînt valabile pentru mai toţi cei prezenţi la asemenea întîlniri. Majoritatea au devenit cetăţeni responsabili, care au grijă de familiile lor şi contribuie la „bunul mers al societăţii“. Pînă la urmă, generaţia noastră a ajuns cea care e acum „la putere“, după cum spune un prieten. Dacă e să-mi aduc aminte de vremurile în care ne trăgeam de codiţe şi ne dădeam cu manualele (cartonate...) în cap la şcoală – desigur, în semn de apreciere –, lucrul ăsta mi se pare de necrezut...

Selma IUSUF

legende urbane

Lansări, vernisaje, firitiseli

Ăla care o să descopere o metodă mai altfel decît lansările obişnuite de carte la tîrguri sau banalele vernisajele de expoziţii în case de cultură o să fie un om lăudat. O să-i fie greu, tare greu, pentru că genul ăsta de evenimente au deja un tipic, o strategie şi un mod de desfăşurare extrem de bine închegat. Greu să ieşi din reţeta pe care mulţi o ştiu deja cu ochii închişi. Gramajul de invitaţi la cana cu public aleator, numărul de exemplare de luat şi de dat, ora, presa, data.

Pentru un ochi proaspăt, o zi obişnuită de tîrg de carte poate fi un spectacol mai degrabă obositor. Şirul de standuri de editură e gîtuit undeva de o lansare mai babană. Publicul, destul de numeros, e aşezat în semicerc în faţa cîtorva persoane care-şi trec un microfon de la una la alta. Chestiunea se poate produce şi cu persoanele din centrul atenţiei aşezate la o masă. Între persoane se află autorul, vreo doi critici amici şi, poate, un jurnalist mai cunoscut, uneori specialist în domeniul abordat în carte. Criticii, jurnalistul, prietenii autorului se lansează într-o şarjă de laude la adresa scriitorului, a cărţii, a scriiturii, a contextului, a coperţilor. Unii sînt vorbitori de meserie. Au la activ sute de asemenea lansări. Vorbesc precum coperţile patru ale cărţilor din Penguin, de pildă, unde sînt reproduse fragmente elogioase din cronicile de ziare. Fragmentele astea care preamăresc opera respectivă se pot aplica la orice. Ca la Nobel: „Pentru contribuţia nemăsurată la dezvoltarea literaturii universale în care întrebările profunde ale umanităţii îşi găsesc răspuns în...“ – ştiţi genul ăsta de prostii. Vorbitorii de meserie ştiu să alunece prin asfel de evenimente şi să vorbească jumate de oră fără ca măcar să fi citit cartea bietului autor. Ăsta, autorul, stă stingher şi roşu, îmbrăcat în cel mai bun costum, cei mai buni jeanşi sau în cea mai potrivită rochie. Sunetul care trece din microfon în boxe e prost, sinistru de prost. Fîrîie şi cîrîie şi bubuie şi face microfonie. În jur, rumoarea, gălăgia şi lansările de la celelalte standuri se încalecă oricum. Vorbitorii de meserie ştiu să facă glume. Le fac. Lumea de pe margine rîde. În public sînt doamne care strîng la piept cartea autorului, gata să primească autograful pe primele pagini. Lucesc de emoţie şi bucurie. Unele au pălării de soare cu flori de pînzică şi sandale. Altele, unghii roşii şi fuste cu bluze largi, *new age* de acu' 30 de ani. Tot în public sînt prietenii şi rudele autorului, zîmbind – „Ia uite-l, mă, cred că are emoţii, săracul. Oo, cămaşa aia i-o ştiu de la ultima nuntă la care am fost împreună…“ şi cine ştie ce altele le-or mai trece prin cap.

Vorbitorii vorbesc. Unora le place teribil să se audă. Se vede literalmente fizic cum le reuşeşte o întorsătură de frază tocmai cînd credeai că au uitat unde să pună predicatul sau cum să lege o completivă despletită. Pe mulţi nu-i vezi lansîndu-l pe bietul om care a scris o carte, ci lansîndu-se pe sine. Păcat de zgomotul din jur. Cînd cineva tocmai spune cum scriitorul ăsta din faţa noastră care a scris cartea e ca o fîntînă care stăpîneşte şi adîncurile, dar şi cerul care se oglindeşte în ea, e foarte posibil ca la standul de alături, într-un happening, într-un spectacol experimental, doi tineri să zacă pe spate şi să citească (de asemenea la microfon) fragmente din altă carte: „Curul ei era ca un pilon, ţîţele ca nişte ogive…“ – gen de text. Orice e posibil la tîrgurile astea, ascultaţi-mă pe mine.

După lansările de la tîrguri, sînt lansările de la casele de cultură din diverse oraşe mai mici. Cu nimic mai prejos şi poate mult mai drăguţe. Aici, de regulă, amfitrionii sînt unii şi aceiaşi, figuri cunoscute şi respectate în oraş. Presa locală nu lipseşte; lansarea apare la buletinele de seară, nu lipsesc nici cîţiva liceeni pe care a picat măgăreaţa şi au fost aduşi cu japca la eveniment. Iar aici fursecurile parcă-s mai bune. Le face garderobiera acasă, nu ca la Bucureşti, luate de-a gata.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

„Am vrut ca scriitorii să dezvăluie secrete“

– *interviu cu Valerie MILES* –

S-a născut în 1963 la New York, dar şi-a desfăşurat cea mai mare parte a carierei editoriale la Madrid şi Barcelona. Este co-fondatoarea revistei Granta *în limba spaniolă, specialistă în opera lui Roberto Bolaño, traducătoare în limba engleză a unor scriitori ca Enrique Vila-Matas sau Lucía Puenzo. La ediţia din 2013 a Tîrgului de Carte de la Buenos Aires a fost votată printre „Cei mai influenţi profesionişti în domeniul editorial“. Pentru antologia* O mie de păduri într-o ghindă *(Editura Univers, 2015, trad. de Lavinia Similaru), a lucrat timp de patru ani, pe două continente, în strînsă colaborare cu cei mai importanţi scriitori de limbă spaniolă, pe care i-a rugat să-şi aleagă fragmentul preferat din propria operă.* ***Valerie Miles*** *a stat de vorbă la Bookfest 2015 cu scriitorul Marin Mălaicu-Hondrari, el însuşi specialist în literatura spaniolă şi traducător de Llosa şi Landero.*

© N. Subin

De ce aţi ales să faceţi o antologie care aduce un elogiu literaturii şi scriitorului, într-o epocă în care se spune tot mai des că literatura nu mai are nici o putere?

Da, antologia mea e un elogiu adus atît scrisului, cît şi cititului. Am urmărit să descopăr o lume, cea a scriitorului, la care adeseori cititorul nu are acces direct. Există un strat format din critici şi din alte persoane care îi vorbesc publicului despre literatură şi acest strat se interpune între cititor şi scriitor. Am vrut să-l elimin şi să ajung direct la scriitor, care, la rîndul său, să se adreseze direct cititorilor. Uneori oamenii cred că, fiind vorba de marea literatură, de marii scriitori, nu vor putea înţelege sau nu se vor putea bucura de cărţile lor. Am vrut să arăt că nu este aşa şi că au tot dreptul să trăiască această experienţă împreună cu autorul. Prin această antologie urmăresc să aduc mai aproape misterul actului creaţiei, secretul meseriei de scriitor şi să-l pun la îndemîna cititorului. Cred că medierea urmează de multe ori drumuri foarte ocolite, îndepărtînd astfel literatura de cititor, alegînd un vocabular complicat sau modalităţi complicate de a comunica. De aceea n-am vrut să ţin cont de părerea criticilor, ci am vrut să ştiu părerea scriitorilor despre propria lor operă, să dezvăluie anumite secrete. Pentru că tuturor ne plac secretele.

Gîndindu-ne la vastitatea literaturii de limbă spaniolă, aş vrea să discutăm puţin despre criteriile de selecţie pe care le-aţi utilizat pentru a alege dintre atîţia scriitori foarte buni.

Am vrut să fac o simplă selecţie, nu să impun un canon; asta în primul rînd. În al doilea rînd voiam ca din antologie să facă parte scriitori consacraţi. Dar nici nu am vrut să fac pe deşteapta şi să zic „Ăsta nu!“, aşa că m-am adresat scriitorilor care se bucură de recunoaştere, care au obţinut premii importante, acele premii despre care ştim că nu sînt operaţiuni de marketing. Pentru că trăiesc în Spania, ştiu care premii contează şi care nu, aşa că trebuie făcută o distincţie clară între premiile naţionale şi cele ale editurilor, acestea din urmă ţinînd strict de marketing. Contează, de exemplu, Premiul Principelui de Asturias, premiul Cervantes, premiul Xavier Villaurrutia, adică marile premii acordate literaturii de limbă spaniolă, sau premiul Nobel în cazul lui Mario Vargas Llosa. Aşadar, mai întîi m-a interesat asta, dar n-ar fi avut nici un farmec să mă orientez în funcţie doar de premiile importante, aşa că am vrut să apară şi criteriul meu, personal, de cititor. Dacă tot încerc să le spun cititorilor că au dreptul de a citi şi de a alege ce le place, atunci şi eu am acest drept ca simplu cititor de a alege cîţiva scriitori care, după părerea mea, sînt mari scriitori, deşi poate că sînt ceva mai puţin cunoscuţi. Am încercat să-mi dau seama de ce nu sînt cunoscuţi unii dintre scriitorii consideraţi de mine mari şi partea interesantă e că în cele mai multe cazuri este vorba despre scriitori care au trebuit să îndure exilul. Scriitorii exilaţi rămîn străini de publicul cititor, nu pot cîştiga premii în ţara unde s-au refugiat pentru că nu sînt cetăţeni ai acelei ţări, dar nu cîştigă premii nici în ţara lor de baştină pentru că nu mai trăiesc acolo. Apoi mai sînt şi scriitori care nu pun mare preţ pe recunoaşterea internaţională, sînt mai reticenţi la public, cum ar fi cazul lui Hebe Uhart, o scriitoare din Argentina, pe care şi eu am descoperit-o tîrziu, dar este una dintre cele mai mari scriitoare. E curios că tocmai acum Hebe Uhart e redescoperită, a intrat din nou în atenţia publicului şi sînt sigură că asta nu-i place. Cei care au redescoperit-o şi se bucură de cărţile ei sînt tinerii. Ştim că marii scriitori rămîn în afara timpului, şi e şi cazul lui Hebe Uhart, care are mult umor şi un auz foarte fin, combinate cu un soi de detaşare care te obligă la o lectură lentă, dar extraordinar de bogată. Ea reuşeşte să capteze un fel de a vorbi deprins în lungile sale călătorii pe care le face prin America Latină, în zone rurale, foarte îndepărtate de centru, unde ascultă cum vorbesc oamenii. Aşadar, se poate spune că recuperează un anumit fel de a vorbi care dispare treptat. De aceea, toţi aceşti tineri care o citesc se simt atraşi de stilul ei atît de neobişnuit. Literatura latino-americană din secolul XX s-a dedicat mai mult oraşului, s-au scris romane urbane, pe cînd ea face exact invers.

Apoi mai e cazul lui José de la Colina, scriitor spaniol exilat în Mexic, care s-a trezit pe dinafară atît la premiile din Spania, cît şi la cele din Mexic. A trăit din jurnalism, şi uneori oamenii cred că dacă eşti jurnalist nu poţi fi şi scriitor. În schimb, vine Octavio Paz şi spune despre José de la Colina că scrie una dintre cele mai minunate proze de limbă spaniolă, iar atunci lumea începe să-l citească. El are un stil foarte personal, pe care Octavio Paz îl numeşte *madreporar* pentru că se extinde ca un coral; vorbim de un stil asemănător cu al lui Henry James, să zicem, cu fraze lungi.

> *„Literatura latino-americană din secolul XX s-a dedicat mai mult oraşului, s-au scris romane urbane.“*

Vi s-a întîmplat să daţi şi peste scriitori care au refuzat propunerea dumneavoastră de a face parte din antologie? Şi dacă da, de ce credeţi că au refuzat?

Au existat refuzuri, în special din cauza primei întrebări din antologie, adresată tuturor scriitorilor participanţi, întrebare pe care eu am numit-o *Tortura doctorului Johnson*. Doctorul Johnson a spus că singurul moment în care se poate minţi fără ca minciuna să fie un păcat este acela cînd un scriitor te întreabă cum ţi s-a părut cartea lui; atunci tu poţi să-l minţi liniştit. Tortura e dată de faptul că eu pun această întrebare chiar scriitorilor, aşa că ei pot cel mult să se mintă pe ei înşişi. Le pun o oglindă în faţă, şi ştim cu toţii că oglinda e nemiloasă. Unii scriitori au resimţit-o ca pe un soi de şedinţă de psihanaliză, scriitorul întins pe canapea şi eu punîndu-i această întrebare. Ba mai mult, am fost cît se poate de onestă şi l-am obligat pe fiecare scriitor să aleagă fragmentul. Nu am ales eu în nici un caz, doar în cîteva rînduri am făcut sugestii pe care le-am discutat cu scriitorii în cauză, şi pînă la urmă ei au ales altceva. Ambiţia mea este ca peste cincizeci de ani această carte să fie încă şi mai valoroasă. Aşa că, revenind, ştiam că e o întrebare cît se poate de dificilă, mai ales pentru cei care au multe cărţi, şi dintre toate cărţile lor ei trebuiau să aleagă numai cincisprezece. Adevărul e că nici unul nu mi-a dat doar cincisprezece. Din toate aceste motive, unii scriitori nu s-au văzut capabili sau nu au avut chef de a se înhăma la o astfel de muncă. Apoi, ştim că în lumea literară există multe orgolii şi mereu apare situaţia în care un scriitor refuză să participe pentru că în proiect e şi un alt scriitor pe care nu-l suportă. Şi, în fine, unii scriitori pe care aş fi vrut să-i includ au murit înainte ca eu să duc proiectul la capăt, Cabrera Infante, de pildă. Cînd a murit, mi-am dat seama că trebuie să mă grăbesc şi să sfîrşesc odată ceea ce am început. Aşa se face că ultimul interviu dat de Carlos Fuentes e pentru această antologie, iar pentru mine, Carlos Fuentes înseamnă unul dintre cele mai interesante capitole ale antologiei.

Am o întrebare legată de realismul magic, o zonă literară care-i interesează mult pe cititorii români. Pentru întreaga lume, realismul magic a fost o revelaţie şi o sursă continuă de plăcere a lecturii, dar cred că pentru autorii tineri realismul magic poate fi şi o povară, o piedică. Ştiţi autori tineri care să fi reuşit să scape de această povară?

Trebuie spus mai întîi că realismul magic nu a apărut odată cu Gabriel García Márquez, ci mai degrabă a luat naştere în Cuba, în zona Caraibelor. Stilul realismului magic e şlefuit succesiv de către Carpentier, de către mulţi autori cubanezi, iar García Márquez reprezintă culmea acestui stil, exemplul cel mai strălucitor. Mulţi scriitori veniţi după *boom*-ul latino-american susţin că marea lor problemă este că stilul lui García Márquez este atît de personal, atît de puternic încît nu se poate *trata* cu el. Orice încercare de a *trata* te absoarbe şi nu faci altceva decît să-l imiţi pe García Márquez. Nu poţi să adaugi stilului tău nimic din stilul lui García Márquez, e imposibil. Aşadar, scriitorii de după García Márquez au trebuit să caute o cale de ieşire. Să scape de Donoso, de Cortázar, de toată acea generaţie genială care a cuprins scriitori cu un stil de a scrie imposibil de imitat. Roberto Bolaño vorbeşte despre situaţia scriitorilor de după *boom* şi spune că nu ştiau încotro să se îndrepte. Aşa că s-au întors cît mai mult în trecut, la o răspîntie, acolo unde potecile se bifurcă, după cum spune Borges, şi au căutat o cărare nebătătorită. E ceea ce a făcut Roberto Bolaño pentru noile generaţii, a deschis un drum. El s-a întors la mişcările avangardiste din secolul XX şi a reuşit să croiască un drum pe care acum merg mulţi. Roberto Bolaño a fost primul care a reuşit să scape de povara realismului magic. Partea bună e că noile generaţii au păstrat latura fantastică, dar nu fantasticul din realismul magic, ci mai degrabă pe linia lui Borges. Dacă e să vorbim despre scriitorii din noile generaţii, mi se pare foarte interesantă Samanta Schweblin, din Argentina, o prozatoare excelentă, uşor influenţată de Silvina Ocampo. Apoi ar fi Carlos Yushimito, care a scris o carte de povestiri, *Copilul care a sosit tîrziu,* plasată în Brazilia, chiar dacă autorul nu a fost niciodată în Brazilia, însă a citit multe cărţi despre Brazilia şi ziare braziliene, aşa încît jocul acesta face să pară că ar fi brazilian. Am putea spune că îşi pune o mască a celui care ar fi putut fi. Cred că aceşti doi scriitori, peste cinci ani, vor fi importanţi cu adevărat. Aş mai putea vorbi despre Alvaro Enrigue, din Mexic, cel care a cîştigat premiul Herralde în anul 2013 cu romanul său *Moarte subită,* unul dintre cele mai bune romane pe care le-am citit în ultima vreme. Romanul este scris cu multă inteligenţă, are acţiune şi o structură complexă, dar nu greoaie. Mai e un tînăr scriitor catalan, Sebastia Jovani, un filozof care scrie romane *noir,* cum ar fi *Emet sau revolta,* unde acţiunea se bazează pe tradiţia Golemului. Un roman de tradiţie ezoterică, dar care, de fapt, este o critică socială la adresa Barcelonei, un oraş transformat în Disneyland, vîndut turiştilor.

Credeţi că e posibilă o astfel de antologie cu poeţi, nu cu prozatori? Ar stîrni vreun interes?

M-am gîndit şi la o antologie cu poeţi, dar mai întîi voiam să văd cum va răspunde publicul la o antologie cum e cea de faţă. Cred că ar fi foarte utilă o antologie cu poeţi, exact în formatul acesteia şi chiar cred că structura ei ar funcţiona mai bine în cazul poeziei. Ar încăpea în ea mai mulţi poeţi şi ar fi mai mult spaţiu pentru discuţii cu poeţi.

a consemnat
Marin MĂLAICU-HONDRARI

■ ■ ■

Enrique VILA-MATAS

Pentru că ea nu a cerut

O mie de păduri într-o ghindă. Mari scriitori de limbă spaniolă aleg paginile preferate din opera lor, *antologia realizată de Valerie Miles şi publicată anul acesta la Editura Univers în traducerea Laviniei Similaru, cuprinde texte aparţinînd unor foarte cunoscuţi scriitori de limbă spaniolă, texte pe care ei înşişi le-au ales, considerîndu-le reprezentative pentru opera lor. Inspirat de o antologie realizată în 1942 de Whit Burnett, care cuprindea selecţii din textele unor cunoscuţi scriitori americani ca William Faulkner, Pearl Buck, Sinclair Lewis, Ernest Hemingway, Theodore Dreiser, Wallace Stevens, John Dos Passos, volumul lui Valerie Miles este, în cuvintele ei, un periplu prin opera „cîtorva dintre cei mai celebri scriitori de limbă spaniolă în a doua jumătate a secolului al XX-lea". Printre aceştia se numără José María Merino, Enrique Vila-Matas, Javier Marías, Carlos Fuentes, Antonio Muñoz Molina, Sergio Pitol. Vă invităm să citiţi începutul fragmentului ales de Enrique Vila-Matas, considerat unul dintre cei mai importanţi scriitori spanioli contemporani.*

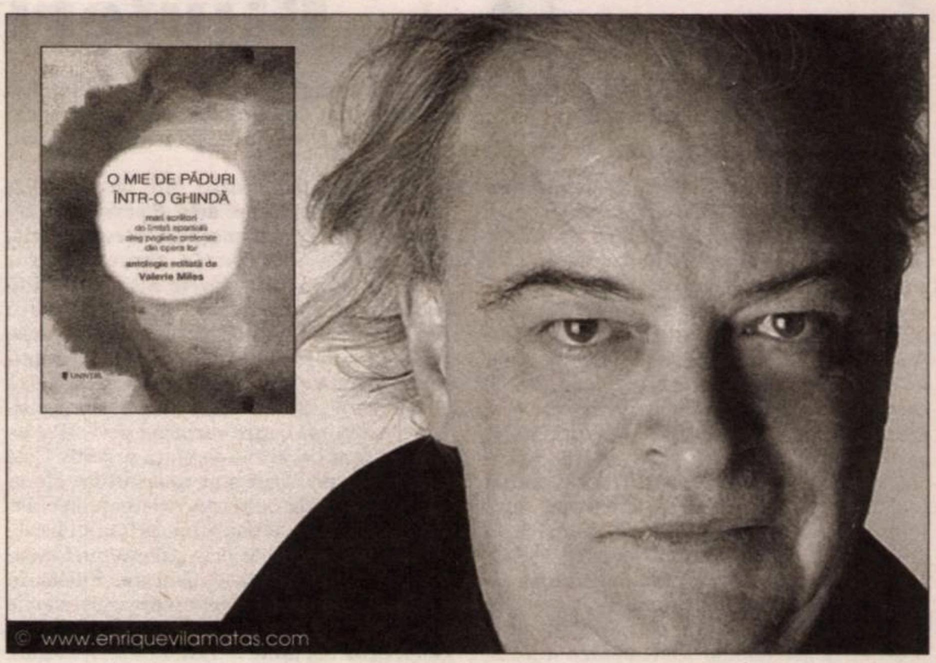

© www.enriquevilamatas.com

Am scris povestea din *Călătoria Ritei Malú* pentru Sophie Calle. S-ar putea spune că am scris-o pentru că ea mi-a cerut-o. Totul a început cînd, într-o după-amiază, în Barcelona, mi-a telefonat acasă. Am rămas înmărmurit. O admiram, o consideram inaccesibilă. Nu o cunoşteam personal, nici nu mă gîndisem că am s-o cunosc vreodată. Mi-a spus că o prietenă comună (Isabel Coixet) îi dăduse numărul meu şi că voia să-mi propună ceva, dar nu putea să facă asta la telefon.

În cuvintele ei se simţea o stranie încărcătură de mister, oricît ar fi fost aceasta de involuntară. I-am sugerat o întîlnire la Paris, la sfîrşitul acelei luni, pentru că mă gîndeam să-mi petrec sfîrşitul de an în acest oraş. Ne aflam în ultimele zile ale lui 2005. Ne-am dat întîlnire la Café de Flore din Paris, pe 27 decembrie, la prînz.

În ziua respectivă, am ajuns în cartier cu o jumătate de oră mai devreme, fiind uşor agitat înaintea întîlnirii. Sophie Calle a avut întotdeauna o anume faimă de a fi în stare de orice, iar eu aflasem de ciudăţeniile şi furia ei, în parte din ce relatase Paul Auster în romanul său *Leviatan*, în care Sophie era un personaj al cărţii şi se numea Maria Turner. Auster scria la începutul cărţii, ca o dedicaţie: „Autorul îi mulţumeşte din toată inima lui Sophie Calle pentru că i-a permis să amestece realitatea cu ficţiunea".

Eu ştiam acest lucru, dar şi multe altele. Îmi aminteam, de exemplu, că citisem că într-o anumită perioadă de timp, pe cînd era foarte tînără, la întoarcerea dintr-o lungă călătorie prin Liban, se simţise pierdută în Paris, în propriul ei oraş, aşa încît nu mai cunoştea pe nimeni, iar asta o făcuse să se ţină după persoane pe care nu le cunoştea şi să le permită acestora să hotărască încotro să se îndrepte ea. Îmi aminteam de asta, dar şi de *acţiunile* ei celebre: invitaţia de a dormi în patul ei pentru nişte necunoscuţi care să accepte să fie priviţi şi fotografiaţi şi să răspundă unor întrebări *(Adormiţii);* urmărirea la care îl supusese în Veneţia pe un bărbat despre care a aflat întîmplător că pleca în seara aceea într-acolo *(Apartamentul veneţian);* angajarea, prin intermediul mamei sale, a unui detectiv pentru a fi fotografiată şi urmărită, în timp ce se ştia urmărită, pentru ca, la final, să fie portretizată în rapoartele acestuia pe baza falsului adevăr constatat de un observator imparţial.

În drum spre întîlnirea de la Café de Flore, mi-am amintit şi că Vicente Molina Foix spusese că prin modelele care o inspirau, prin felul în care cuvintele se aflau întotdeauna la originea proiectelor sale vizuale, prin înclinaţia ei memorialistică şi prin proza de calitate a poveştilor sale, prin faptul că se foloseşte de ea însăşi ca protagonist, victimă, argument şi subiect al unei naraţiuni omnisciente, Sophie Calle se situa în împărăţia imaginaţiei verbale şi era una dintre cele mai mari romanciere ale momentului.

M-am dus la întîlnire avînd o umbră de nelinişte, întrebîndu-mă cum să reacţionez, dacă nu urma să fie bizar sau periculos ce avea de gînd să-mi propună. Căutînd să fiu mai stăpîn pe mine la întîlnirea de la Flore, am intrat într-un bar din apropiere, Café Bonaparte, şi acolo, în picioare, la tejghea, am dat pe gît două whisky-uri în mai puţin de cinci minute, în stil *Far West*. Am ieşit din Café Bonaparte mergînd agale (mai erau zece minute pînă la ora douăsprezece) şi m-am oprit la vitrina librăriei La Hune, la zece metri de Flore. Era expusă acolo traducerea în limba franceză a unuia dintre romanele mele, însă nici nu am privit-o, fiind extrem de absorbit, întrebîndu-mă ce urma să-mi spună Sophie Calle.

Deodată, un bărbat scund şi cu înfăţişare de nord-african m-a întrebat foarte politicos dacă poate să vorbească o clipă cu mine. M-am gîndit că vrea să-mi ceară bani şi m-a deranjat că mă făcuse să-mi pierd concentrarea în ceea ce o privea pe Sophie Calle.

„Mă scuzaţi, însă v-am privit şi aş vrea să vă ofer ajutorul", mi-a spus bărbatul. Şi mi-a dat, scrisă de mînă pe o hîrtie smulsă dintr-un carneţel, o adresă a Alcoolicilor Anonimi. Mă urmărise de la Café Bonaparte. Nu am fost în stare să-i răspund nimic. M-am gîndit să-i spun că nu eram nici alcoolic, nici anonim. M-am gîndit să-i explic că nu beam atît cît ar fi putut să pară şi să-i mai spun că nu eram chiar o persoană anonimă, arătîndu-i cartea mea care se afla în vitrină. Dar nu am zis nimic. Am pus adresa pentru alcoolici într-un buzunar de la pantaloni şi m-am străduit să nu intru la Flore încovoiat sau complexat.

Am zărit-o imediat pe Sophie Calle printre clienţi. Venise mai devreme de ora stabilită şi căpătase o masă bine poziţionată. Politicos, i-am cerut permisiunea să iau loc. A zîmbit, mi-a acordat-o. M-a anunţat că urma să vorbim în spaniolă, pentru că trăise un an în Mexic şi cunoştea bine limba mea. M-am aşezat şi mi-am înfrînt timiditatea, începînd imediat să vorbesc. Am trecut la relatarea poveştii de spionaj şi urmărire la care tocmai ce fusesem supus de un alcoolic recuperat care părea desprins (bărbatul, dar şi povestea cu urmărirea) dintr-unul din *romanele de perete* de care ea era atît de pasionată. Nu cumva era chiar ea persoana care îl angajase?

Sophie a zîmbit uşor şi, aproape fără alte introduceri, mi-a arătat un fragment din cea mai cunoscută carte a mea. Fragmentul acesta al meu, mi-a zis, era în directă legătură cu ce voia să-mi propună. Eu mai că nu-mi aminteam de acest episod din cartea mea. În el se vorbea despre o poveste pe care Marcel Schwob o include în *Vieţi paralele:* o poveste despre viaţa lui Petronius, despre care se spunea că, atunci cînd a trecut de treizeci de ani, a hotărît să scrie istorioare pe care i le inspiraseră incursiunile în lumea catacombelor din oraşul său. A scris din imaginaţie şaisprezece cărţi şi, cînd le-a terminat, i le-a citit complicelui şi sclavului său Sirius, care rîdea ca un nebun şi bătea întruna din palme. Atunci Sirius şi Petronius au pus la cale proiectul de a pune în practică aventurile scrise de acesta din urmă, de a le muta de pe pergament în viaţa reală. Petronius şi Sirius s-au deghizat şi au fugit din oraş, începînd să umble pe drumuri şi să trăiască aventurile pe care le scrisese Petronius, cel care a renunţat pentru totdeauna la scris chiar din momentul în care a început să trăiască viaţa pe care o plăsmuise. „Altfel spus (concluzionam eu în fragmentul acela), dacă subiectul lui *Don Quijote* este cel al visătorului care are îndrăzneala să se transforme într-un vis, povestea lui Petronius este cea a scriitorului care are îndrăzneala să trăiască ceea ce a scris, iar pentru asta renunţă la a mai scrie."

Ce voia să-mi propună Sophie era ca eu să scriu o poveste, orice poveste. Să creez un personaj pe care ea să-l transpună în realitate: un personaj care să acţioneze, de-a lungul a cel mult un an, la comanda a ceea ce eu urma să scriu. Voia să-şi schimbe viaţa şi, în plus, era obosită să-şi hotărască *acţiunile* şi prefera ca acum s-o facă altcineva în locul ei, ca altcineva să hotărască ce trebuia să trăiască. Ea urma să i se supună *autorului* întru totul… A urmat o scurtă tăcere. Întru totul, numai să nu fie pusă să ucidă.

– În fond, a spus, tu scrii o poveste, iar eu o trăiesc.

■ ■ ■

PUBLICITATE

Organizatori:
creart
Centrul de Creaţie, Artă şi Tradiţie al Municipiului Bucureşti
Primăria Municipiului Bucureşti
Festivalul Internaţional de Folclor
Muzici şi Tradiţii în Cişmigiu
19–21 Iunie 2015
Ediţia a IX-a

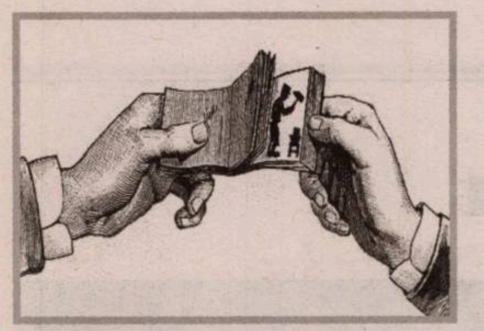

Marius CHIVU

feed**book**

Bijuterii vintage

● **Adriana Bittel, *Cum încărunţeşte o blondă*, Editura Humanitas, 2015.**

Ca să încep cu o etichetă, aş spune că Adriana Bittel este Doamna prozei scurte româneşti. A debutat în 1980 cu un volum de povestiri, iar pînă la sfîrşitul deceniului a mai publicat încă două cărţi de proză scurtă şi un mic roman, *Fototeca. Temă cu variaţiuni* – şi acesta reeditat acum la Humanitas. A fost nevoie de unsprezece ani pentru o nouă carte, *Întîlnire la Paris* (Compania, 2001), care aduna povestirile publicate în revistele literare după '89 plus trei mai vechi; după care a apărut antologia *Cum încărunţeşte o blondă. Povestiri din secolul trecut* (Compania, 2006) – aceste două ultime titluri fiind reunite în antologia de faţă, care numără 33 de povestiri. Cifra nu impresionează; se presupune că un scriitor a cărui operă este alcătuită aproape exclusiv din proză scurtă ar trebui să aibă o colecţie de povestiri alese poate ceva mai amplă. Dar, pentru a folosi expresia predilectă a unui personaj din carte, „adevărul este că“ nici nu e nevoie de mai mult pentru o artă a miniaturalului. „Am scris texte restrînse fiindcă se închideau de la sine. N-am suflu epic, asta e, nici cine ştie ce imaginaţie, nici inconştienţa de a ignora uriaşii domeniului. Am încercat mai demult o construcţie fragmentară, un fel de puzzle din care să se înjghebe un tablou mai vast. L-am recitit însă ca pe o scriere străină, mi s-a părut că nu funcţionează şi, un timp, l-am ţinut cu gîndul să-l reiau, să-l structurez altfel, dar n-am mai avut chef. L-am aruncat la gunoi, împreună cu alte manuscrise eşuate, jurnale din tinereţe, scrisori şi m-am simţit mult mai bine după ce am făcut curăţenie prin sertare. Numai cu volumele tipărite n-am avut ce face, deşi nici ele nu-mi mai plac deloc. Ştiu că poate părea o ipocrizie, o fandoseală. Nu e decît o lucidă evaluare de sine, prin comparaţii, şi gata cu asta“, spunea această scriitoare, atît de discretă şi de exigentă cu propriul scris, într-un interviu luat de Claudiu Constantinescu şi publicat în *Dilemateca* la începutul anului 2007.

Nu o să spun, poate, alte lucruri decît cele deja scrise despre arta şi povestirile selectate aici, o să subliniez însă cîteva aspecte. Fără a fi exact localizate în timp, cu excepţia cîtorva mici indicii, prozele Adrianei Bittel acoperă perioada anilor 1950-1990, cu o scurtă incursiune în Interbelic. Sînt proze predominant realiste (cu cîteva mici excepţii lirice, metatextuale sau fantastice, cum este capodopera „Iulia în iulie“, un fel de „La ţigănci“ întoarsă), care surprind poveşti şi istorii de familie, scene de viaţă privată. Cele mai multe povestiri sînt concentrate ale unor destine, adesea triste, existenţe în chihlimbar, de unde şi impresia, la finalul lecturii, că ai fost plimbat prin galeria unei umanităţi pestriţe, locvace, solitare. Există în proza Adrianei Bittel nenumărate personaje memorabile, majoritatea femei (Pompi, Lia, Gela, Frusina, tante Sarah, Frida, Cela ş.a.), confruntate cu micile drame personale sau cu marile greutăţi ale vieţii. Fără a avea propriu-zis subiect, cel puţin nu unul spectaculos, povestirile vorbesc, deseori cu umor, despre relaţii de familie, maternitate, dragoste şi prietenie. Rareori se întîmplă lucruri grave şi apar conflicte deschise, deşi din poveştile acestor oameni nu lipsesc singurătatea, disperarea, boala şi moartea. Accentul nu cade pe acestea, cît pe relatarea, deseori în tonuri nostalgice, a existenţei şi supravieţuirii în vremuri nu tocmai uşoare, genul de drame cotidiene cu al căror spectacol, de la compasiune la cinism, ne-a obişnuit Cehov. Greutăţi sînt de tot felul în casele/familiile şi sufletele personajelor, chiar dacă politicul nu se manifestă niciodată direct. Se simte de fiecare dată însă o încercare de evaziune, de evadare din interioare, unele descrise prin obiecte de mobilier, altele prin stări şi gînduri. E foarte interesantă dimensiunea retro a acestor povestiri (şi nu doar lexicală, în sine savuroasă), unde personajele muncesc la Gostat, apelează la CAR., pleacă în „vilegiatură“ sau în excursii prin ONT, fumează Papastratos, „dau bineţe“... Astfel, foarte omogenă stilistic şi compoziţional, antologia decupează cel puţin două lumi trecute, devenite istorie şi din care ne-au rămas relativ puţine mărturii cu privire la viaţa privată şi la limbajul folosit. (Povestirea „Luptători la pensie“ confruntă minunat cele două lumi.)

Se conturează în povestirile Adrianei Bittel o comedie umană în miniatură din perioada comunistă. Asta şi datorită spiritului extraordinar de observaţie al scriitoarei, al cărei talent major rămîne acela de a surprinde detalii şi a descrie comportamente umane. Rareori găseşti în proza scurtă descrieri deopotrivă de mediu şi de personaje atît de bune, pe spaţii atît de mici, cu un impact atît de mare: „Pfui!, fusese concluzia coanei Aneta“, „lui Norbert îi stătea bine trivialitatea“, „lucrurile care o dezgustau pe Cela intrau în trei categorii: pü-ha (de exemplu un salam neapetisant), püüü-ha (un tip care scuipă pe stradă) şi pü-ha-ha (tot ce ţine de sex)“. Prozele acestea scurte sînt, pentru a folosi un clişeu, bijuterii, dar nu doar ale stilului (rafinament), ci şi ale conţinutului (substanţă). Prin acuitatea descrierilor (inclusiv olfactive, căci există multe arome în aceste povestiri) şi a creionării personajelor, prin densitatea şi bogăţia lor umană, nenumărate pagini sînt concentrate balzaciene. Şi pentru că veni vorba de stil, trebuie să remarc faptul că Adriana Bittel – deşi are talent pentru oralitate, iar dialogul, atunci cînd apare, funcţionează minunat – este adevărata maestră a stilului indirect liber (cu ghilimele şi paranteze) de care atît de mulţi scriitori români contemporani abuzează ducîndu-l pe culmile plictiselii. Însă adevărata artă a scriitoarei este folosirea mai multor timpuri narative în aceeaşi proză: imperfectul, cu perfectul simplu şi prezentul, pentru a delimita şi schimba, la nevoie, durata/ritmurile naraţiunii şi dialogului într-o povestire plasată în trecut. (Din acest punct de vedere, povestirea „Tulpină fragedă, iată securea“ este exemplară.)

Ca să conchid, aşa cum alte literaturi le au pe Grace Paley, Flannery O'Connor, Cynthia Ozyk, Elizabeth Taylor (scriitoarea, nu actriţa, fireşte) sau Alice Munro, noi o avem pe Adriana Bittel.

■ ■ ■

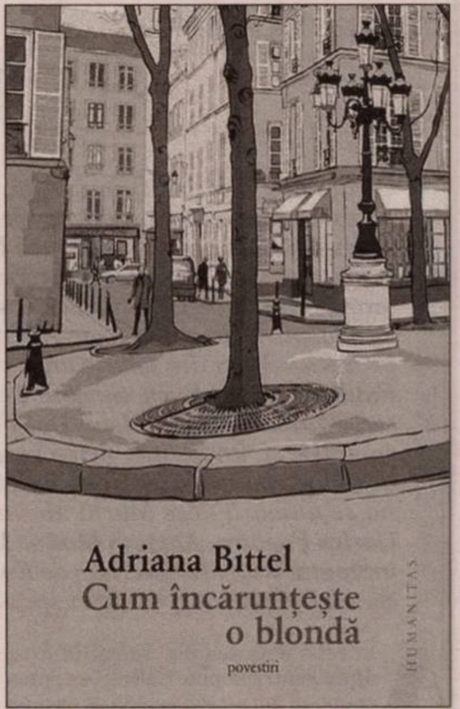

Adriana BITTEL

„Pompi are stilul ei, descoperit devreme: păr scurt, necoafat, rochii maro şi bijuterii vechi de argint, lavandă făcută după o reţetă proprie şi geantă vînătorească de toval, un stil cam mătuşă, cam sufragetă, mă rog, o formulă, ea a trăit printre formule, reţete, doze exacte. Doar numele e nepotrivit, sugerînd o persoană rotofeie, pofticioasă, volubilă, adică exact contrariul uscăţivei, tăcutei farmaciste.

«Pompi» nu de la Pompilia, ci de la «pompă». «Pompa de desfundat suflete» – poreclă datorată expresiei uimit încurajatoare a sprîncenelor circumflexe înălţate încă de ochii rotunzi – ei, nu mai spune! –, plus conformaţia dinţilor, un prognatism pe care buzele nu reuşeau să-l acopere, astfel că permanentul zîmbet le dădea celor din jur impresia că sînt ascultaţi cu participare. Această modelare a chipului o predestinase: faţă de Pompi, oricine simţea nevoia să-şi deşerte sacul.

La început, pînă să se deprindă cu rolul, se simţise datoare să sufere alături de colegele care i se mărturiseau. Nu-i stătea în putere să ajute cu fapte sau să dea soluţii, şi atunci oferea o solidaritate cu lacrimi şi insomnii, o suferinţă fraternă, şi aşa a trăit, prin reflex, iubiri inocente şi neînţelegeri cu părinţii, fugi de acasă şi gelozii juvenile, pînă cînd s-a convins că nu era căutată decît la greu. Pentru petreceri, exuberanţă, şotii, nu era bună mutra ei îngăduitoare, de profesoară care supraveghează zbenguiala celor mici: las' că o să vedeţi voi mai tîrziu...

Odată cu majoratul, a încetat să se mai necăjească pentru alţii. S-a mulţumit să asculte şi să spere că, mai devreme sau mai tîrziu, dincolo de masca Pompi, cineva o va descoperi pe Amalia cea tandră, sub rochiile maro, austere, cineva o să întrezărească trupul suplu, de *fausse maigre*, cu piele brună şi mătăsoasă. I se încredinţau acum amoruri fatale, intrigi, infidelităţi, ticăloşii, ca şi cum simpla spovedanie la Pompi cea discretă i-ar fi absolvit pe toţi de toate vinile. Aveau nevoie de ea ca de un zid al plîngerii. Apoi o uitau. O lăsau împovărată de exaltările lor de femei căpiate din dragoste, de minciunile lor de hămesiţi după bunuri şi rosturi superlative, de viciile şi falsele lor justificări, iar Pompi, tot mai uscată de flăcările ce pîrjoleau împrejur, îşi ungea pantofii cu cremă de faţă, îşi curăţa rochiile maro cu oţet, bijuteriile de argint cu pastă de dinţi şi încerca să dea o logică poveştilor ascultate, să le încheie cumva pentru a putea uita de ele, aşa cum o uitau şi protagoniştii ieşiţi într-un fel sau altul din impas.“

(din povestirea „Pompi pe bancă“)

PUBLICITATE

din 15 iunie
adevărul
îţi aduce seria
KRONIKA
5 volume despre culisele celor mai interesante evenimente politice, sociale şi financiare
AMINTIRI
15 iunie
1939
22 iunie
AFACEREA EDWARD SNOWDEN
29 iunie
JOHN F. KENNEDY
6 iulie
CAZUL ORLOV. DOSARE KGB
13 iulie
adevărul
Invazia rusă în Ucraina
Săptămânal, în fiecare luni, numai cu ziarul Adevărul
Ziar şi carte: 14.99 lei
Exclusiv adevărul
Partener
LITERA

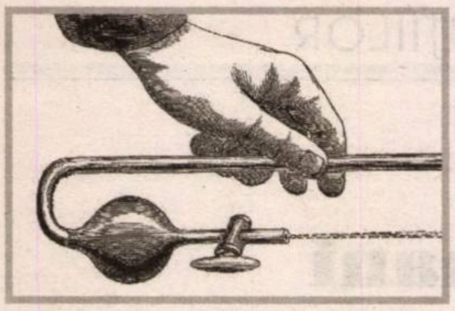

REGIMUL ARTELOR ȘI MUNIȚIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

O cină cu Attila Bartis

● Festivalul Internaţional de Teatru Atelier, Sfîntu Gheorghe, Attila Bartis în dialog cu publicul şi actorii din spectacolul *Tihna*.

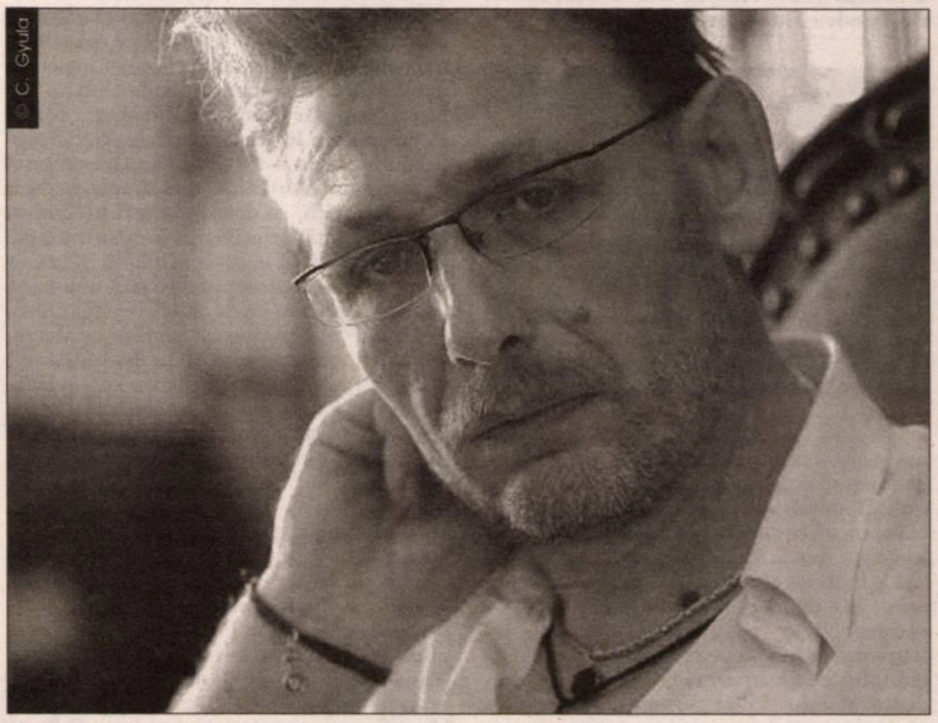
© C. Gyula

„Urîţi ţara asta care v-a chinuit atît de mult?“ „Nu, deloc. Am avut o viaţă foarte grea aici, cu experienţe torturante, dar nu aş schimba asta.“ „Dar ţara asta v-a cerut să plecaţi de aici.“ „Da, dar tot aici sînt acasă.“ Poartă la mînă nişte mătănii primite de la o mînăstire budistă exact cînd se împlineau 30 de ani de la plecarea din România. „Am plecat în ’84.“ Pronunţă *opşpatru* şi adaugă: „M-am întors în ianuarie ’90.“ „Aşa de repede după Revoluţie?“ „Mă întorceam şi mai repede, dar tocmai aflasem că voi fi tată, eram la Berlin, a durat un pic.“

Pe scriitorul Attila Bartis l-am întîlnit la Sfîntu Gheorghe, Covasna, în prima seară a Festivalului Internaţional de Teatru Atelier. Venise să vadă spectacolul făcut de Radu Afrim după romanul său *Tihna* la Compania „Tompa Miklós“ a Teatrului Naţional din Tîrgu Mureş. Silueta sa longilină şi-a făcut apariţia în foaierul teatrului la cîteva minute după ce directorul festivalului, dramaturgul Radu Macrinici, mă întrebase: „Vrei să iei cina cu Attila Bartis?“. Îi purtasem cartea cu mine în ultimele luni, ca pe un prieten de care nu te poţi despărţi, deşi abia l-ai cunoscut, aşa că el părea că se materializase direct din geanta mea, ca duhul din lampă. Are o strîngere de mînă fermă, îndelungată, timp în care te priveşte în ochi cu privirea aia albastră, pătrunzătoare şi chinuită. O figură întunecată, aspră, detaşată, dar cînd rîde, toată negura se înseninează. După cîteva secunde de la întîlnirea cu regizorul Radu Afrim izbucneşte în rîs. „Scrii ceva acum?“ „Da.“ „O carte la fel de bună ca *Tihna?*“ Şi rîsu-i gata. Aveam să observ mai tîrziu, în aceeaşi seară, că prezenţa lui Afrim în preajma sa îi topea seriozitatea. În 2006, cînd s-au întîlnit prima dată, au vorbit zece minute şi au făcut o fotografie în care rîd amîndoi. O fotografie rară, îmi spun prietenii maghiari, căci Bartis nu prea rîde, cel puţin nu în fotografii. Cu Afrim, pare să existe o conexiune care dinamitează angoasele, o complicitate de joacă. La întîlnirea lor de acum, singura fotografie cu ei doi îi surprinde rîzînd alături de actorul Ernö Galló (care, în mod excepţional, are o mină serioasă). Bartis îşi „ajustase“ înălţimea la nivelul lui Afrim şi Galló.

„Am plecat în *opşpatru*.“ La cina unde a stat pe masă şi aparatul de fotografiat de care nu se desparte (alt lucru care îl apropie de Afrim, fotografia), l-au înconjurat jurnaliştii români. Interesului lor le răspunde deschis, vorbeşte şi despre lucruri personale, ca şi cum ar face parte din scris. De fapt, viaţa personală face parte din scris. „Sigur că *Tihna* e o carte personală, dar nu este autobiografică. Poate o autobiografie emoţională, însă nu la nivelul faptelor.“ Scrisul vine din vintre. „Scriu chinuitor, uneori pînă la plîns.“ Asta înseamnă *personal,* cînd ţi se exfoliază ţesuturile, nu cînd ilustrezi CV-ul. Maghiarii din Ardeal nu prea îl ştiu. Întreb despre asta la discuţia publică de la miezul nopţii. Tăcere. Afrim chestionează un literat maghiar local. Nu ştia de Bartis (dar acum, după spectacol, ar vrea să îi citească romanul). Asta deşi CV-ul (premii şi burse) scriitorului e impresionant, cărţile sale sînt scrise din „maţe, sînge şi salivă“, cum zice actorul Bányai Kelemen Barna, iar el petrece două-trei luni pe an în România.

„Nu urîţi ţara asta care v-a dat afară?“
„Nu. Ardeleanul e ardelean oriunde în lume.“

„Am plecat în *opşpatru*.“ Tatăl lui a fost printre organizatorii protestelor anticomuniste de la Cluj în 1956, a fost condamnat la zece ani de închisoare, dintre care şapte ani petrecuţi la Gherla şi Jilava, şi eliberat în urma decretului de amnistiere din 1963. În adolescenţă, fiul are şi el probleme cu Securitatea. Este ameninţat că va fi trimis la un centru de reeducare pentru minori de la Tîrgovişte. Pentru a evita asta, familiei i se cer 75.000 de lei, o sumă uriaşă la vremea aceea, cînd un salariu era de aproximativ 2000 de lei. Într-o săptămînă, familia vinde tot ca să strîngă banii. Tatăl are şi el, din nou, probleme cu Securitatea şi i se spune că „va fi mai bine pentru toată lumea dacă vor părăsi ţara“. I s-a retras cetăţenia română în 1983, iar pe cea ungară a primit-o abia în 1986. Între timp a fost apatrid. „Aveam un act de identitate gri.“ Face o grimasă de dezgust. Detestă lipsa de identitate. „Nu urîţi ţara asta care v-a dat afară?“ „Nu. Ardeleanul e ardelean oriunde în lume. Ştiu maghiari, saşi şi români plecaţi de aici care nu s-au adaptat în altă parte. Li s-a distrus viaţa. Desigur, financiar o duc bine, dar nu e vorba despre asta.“ În lagărul pentru imigranţi în care a stat o vreme în Danemarca, oamenii încercau să petreacă în noaptea de Revelion, doar românii şi ungurii din Ardeal se uitau la fotografiile de familie şi plîngeau.

„Dacă sînt în Europa, sînt maghiar. Dacă sînt în Ungaria, atunci sînt scriitor maghiar din Ardeal.“

GARCIA
IUNIE 2015
Atelier
E.shakespeare
un spect.
© V. Bîrzanu

„M-am născut la Mureş şi am plecat în *opşpatru* din ţară, *Tihna* a fost scrisă în 2000, cînd trăiam deja de 15 ani la Budapesta. Pînă la *Tihna* nu am scris nici un text care să fie localizat în Ungaria, toate erau legate de Transilvania sau România. Eszter (n.r.: din *Tihna)* este personajul cu care am legat Ungaria de România, de Ardeal. Nu a fost un concept, a venit firesc.“ Visceralitatea asta maladivă a sexualităţii din *Tihna* vine tot din Ardeal? „Nu ştiu dacă e ceva special aici din punctul ăsta de vedere. Nu cred. Puterea sexualităţii este în toată lumea aceeaşi. E cea mai mare putere omenească.“ „Şi voluptatea asta devastatoare, şi depresia, şi primitivismul erotismului de unde vin?“ „În primul rînd, nu ştiu. Apoi… vin cumva din mine. Dar vin şi din natura omului, ţine de felul în care vorbim despre sexualitate în diferite culturi sau epoci. Mă interesează cum funcţionează omul şi sufletul lui; nu mă interesează sexualitatea în sine, ci rolul ei în viaţa omului, cum apare în diferite relaţii. Nu mă interesează relaţia lui Andor cu Eszter, ci cum e relaţia lui cu Eszter în comparaţie cu relaţia lui cu Éva Jordán, de ce devine animal într-o relaţie, nu şi în cealaltă.“ A regăsit în spectacolul lui Afrim sentimentele şi emoţiile din timpul scrisului şi asta reprezintă totul pentru un scriitor care face parte dintr-o minoritate, aceea căreia nu îi pasă dacă i se modifică textul. „Teatrul este o artă, nu o ilustraţie. De asta sînt apropiat de spectacol, pentru că foloseşte foarte fin textul.“

„Am plecat în *opşpatru*.“ „Şi cum vă identificaţi ca scriitor?“ „Depinde unde sînt. Dacă sînt de partea cealaltă a lumii, sînt european. Dacă sînt în Europa, sînt maghiar. Dacă sînt în Ungaria, atunci sînt scriitor maghiar din Ardeal.“ „Partea cealaltă a lumii“ e Indonezia, din care s-a întors de curînd, după un an. Cu banii cîştigaţi dintr-un premiu la Berlin s-a dus să trăiască şi să scrie acolo. Îi povestiseră despre Indonezia fiica sa, care a făcut o teză de licenţă în istoria religiilor, şi un prieten care a locuit acolo. „E altă planetă, e ca şi cum m-aş fi întors de pe Marte. Nu am cu cine vorbi despre asta aici.“

„Şi tristeţea asta, pesimismul dvs.?“ „Hmm. Nu cred că sînt pesimist. Tendinţa generală este de a ocoli problemele. Distracţia e mult mai atractivă decît rezolvarea problemelor. Nu vreau să şochez pe nimeni, asta vine din scris. Sînt multe lucruri în mine, în sufletul meu, în viaţa mea cu care mă întîlnesc concret prima oară în timpul scrisului. De aceea proza mea este personală, dar are umor, ironie, autoironie. Dacă nu ar fi aşa, eu aş fi tare trist.“

„Nu urîţi ţara asta care v-a chinuit atît?“ „Nu.“

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

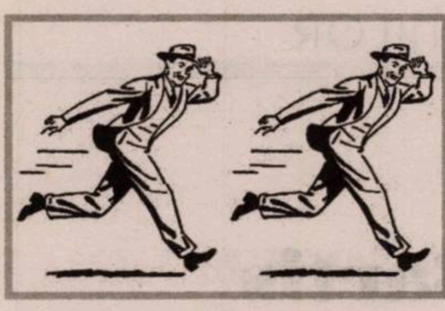

Andrei GORZO

dilematograf

Romantici germani

● ***Amour fou* (Austria-Germania, 2014), de Jessica Hausner.**

În noul ei film, *Amour fou,* regizoarea austriacă Jessica Hausner pune în scenă o ipoteză ironică despre cum a încheiat scriitorul Heinrich von Kleist un legămînt de dublă sinucidere cu burgheza Henriette Vogel, legămînt dus la îndeplinire pe 21 noiembrie 1811. Filmul e pe cît de elegant-sec în ironia sa, pe atît de inexorabil în demersul său de deconstruire a unei mistici romantice – artistul prea sensibil pentru lumea asta, morbiditatea ca *glamour,* moartea ca transcendenţă. Marele scriitor german, în această fază finală a scurtei lui vieţi, e portretizat maliţios ca un fel de prădător care, dedicat exclusiv ideii lui fixe de a muri împreună cu o doamnă, se află în căutarea unei victime. Jucat de Christian Friedel, Heinrich e o prezenţă mocnit-ardentă, dar nu una foarte *glamorous,* cel puţin la standardele de azi. De fapt, e ceea ce în engleza contemporană se cheamă *a creep:* un pic ghebos, mereu stîngaci-formal în posturile lui corporale, el nu are alt subiect de conversaţie decît propriul *mal de vivre,* propria hipersensibilitate, şi tinde să-şi plaseze invitaţia la sinucidere absurd de repede după ce-a cunoscut pe cineva. Henriette (Birte Schnoeink) e portretizată ca o burgheză care somnolase în pace înainte de a-l cunoaşte pe el, măritată de 12 ani şi mamă a unei fetiţe. Ocupaţia soţului ei e colectarea impozitelor, ceea ce conform unei logici romantice face din el un individ demn de a fi încornorat, dar filmul lui Hausner e pornit să demonteze logica respectivă. Aşadar, soţul, jucat de un actor (Stephan Grossmann) cu o prezenţă mai caldă, mai simpatică decît a lui Heinrich, se dovedeşte a fi un bărbat atent (cel puţin relativ) atît la ce se întîmplă cu soţia sa, cît şi la ce se întîmplă în lumea largă, pe care e preocupat s-o facă mai bună (printr-o aplicare cît de cît eficientă a proaspetei legi de impozitare a averilor aristocratice). Din contră, Heinrich se dovedeşte a fi incapabil nu doar să empatizeze cu Henriette, dar pînă şi s-o dorească sexual. Ea, în schimb, e tuşantă: tulburată de poet încă de la primele întîlniri, începe să somatizeze, povestindu-le doctorilor că „frumuseţea dulce a florilor“ îi face rău – la care e prompt (şi pe nevăzute) diagnosticată cu o tumoare. În starea asta – bolnavă de autosugestie – se duce ea la Heinrich, ca să-l anunţe că-i acceptă invitaţia la sinucidere; la care el îi reproşează că se gîndeşte numai la ea şi-i explică sever că n-ar trebui să aleagă sinuciderea dintr-un motiv josnic precum fuga de propria boală, ci dintr-un motiv înalt precum identificarea cu suferinţa lui. Această farsă glacială culminează cu citirea solemnă de către Heinrich, în prezenţa Henriettei, a unui bilet adresat ei, dar scris evident pentru posteritate, din care, pe scurt, reiese că ea e totul pentru el. Ceea ce el nu-i spune este că pînă în ultimul moment continuase să curteze şi o altă doamnă cu aceeaşi invitaţie la sinucidere. Construit din cadre statice şi ultracompuse, *Amour fou* e foarte pictural într-un mod care favorizează distanţarea şi ironia: de pildă, e scoasă insistent în evidenţă forfota discretă a servitorilor, care, uşurîndu-l pe Heinrich de pălărie în timp ce el vorbeşte despre cît de apăsat îi e sufletul, descălţîndu-l pe soţul Henriettei sau întorcînd paginile partiturii cîntate la pian de fiica ei, fac posibile plutirea romantică deasupra grijilor materiale, dispreţul pentru vulgaritatea unor asemenea griji, rafinarea sensibilităţii pînă acolo unde aceasta sîngerează la contactul cu vulgaritatea lumii.

● ***Phoenix* (Germania, 2014), de Christian Petzold.**

NINA
HOSS
RONALD
ZEHRFELD
NINA
KUNZENDORF

În melodrama germană *Phoenix,* plasată la Berlin imediat după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, Nina Hoss joacă rolul unei cîntăreţe evreice numite Nelly, care se întoarce, distrusă fizic şi psihic, dintr-un lagăr de concentrare unde numai gîndul la soţul ei neevreu (Ronald Zehrfeld) o ţinuse în viaţă. După ce un doctor îi reface aproximativ chipul care fusese lovit de un glonte, ea porneşte prin Berlin în căutarea soţului, pe care-l şi găseşte miraculos de repede; nu e singurul eveniment din film care pune la încercare credulitatea publicului. Nerecunoscînd-o, soţul o ia drept o epavă umană ca multe altele – una căreia îi remarcă totuşi asemănarea cu Nelly; drept care îi propune să joace rolul acesteia – rolul unei Nelly revenite din lagăr – şi să-l ajute astfel să intre în posesia unei moşteniri. E un *plot* extravagant, croşetat de regizorul Christian Petzold şi de coscenaristul acestuia, regretatul Harun Farocki (distins cine-eseist, coregizor al lui Andrei Ujică la *Videogramele unei revoluţii),* cu un grad înalt de autoconştienţă. O femeie făcută de un bărbat să semene leit cu o altă femeie, pe care bărbatul o crede moartă, dar care de fapt e tot ea – această tramă e o prelucrare a celei din *Vertigo* al lui Hitchcock. În acest cadru, Petzold şi Farocki plasează cu grijă o serie de idei menite să provoace la reflecţie. Nelly are o prietenă care o tot roagă să emigreze cu ea în Palestina, lăsîndu-şi baltă soţul, pe care-l suspectează că a denunţat-o la Gestapo; însă, cu toate insistenţele acestei prietene evreice, Nelly nu se poate desprinde din noua şi abuziva ei relaţie cu acest bărbat arian, suspectat că ar fi victimizat-o deja o dată. În orice caz, el e cel care o învaţă cum să-şi joace rolul de evreică victimizată de nazişti, dar reînviată triumfător din morţi. Cînd vrea să contribuie cu experienţa ei adevărată la construirea rolului – căci chiar a fost victimizată de nazişti şi, într-un fel, chiar a reînviat din morţi –, Nelly se pomeneşte că nu poate articula în cuvinte această experienţă adevărată. Sau se pomeneşte pusă la punct de soţ, care-i spune că, în pofida a ce-şi închipuie ea că e mai plauzibil, rudele şi prietenii lui Nelly, cei pe care trebuie să-i convingă că e ea, vor fi mai dispuşi s-o creadă dacă o văd arătînd bine decît dacă o văd arătînd prost, ca o fiinţă distrusă de război; căci asemenea fiinţe există pe toate drumurile şi nimeni nu se uită la ele, oamenii vrînd s-o vadă fie pe acea Nelly pe care şi-o amintesc din zilele fericite de dinainte de război, fie pe Nelly-supravieţuitoarea, întrupare glorioasă a unei idei despre triumful spiritului uman. Depinde de spectatori dacă, în timp ce *Phoenix* încearcă să-i provoace cu asemenea idei, reuşesc sau nu să accepte că soţul din film nu-şi pune niciodată problema că Nelly ar putea fi chiar Nelly.

■ ■ ■

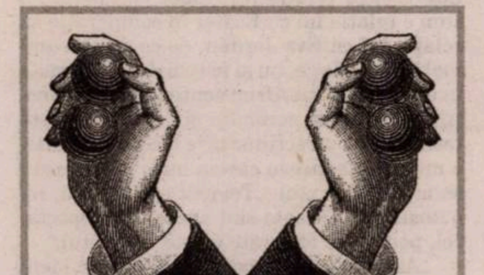

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

O atemporală vară londoneză

● **Jamie XX, *In Colour,* Young Turks, 2015.**

Cînd, în 2010, Richard Russell, capul *label*-ului XL Recordings, îl invita pe Jamie Smith să remixeze integral ultimul album al lui Gil Scott-Heron, excelentul *I'm New Here,* apărut în acelaşi an la aceeaşi casă de discuri, englezul de 22 de ani a venit la întîlnire cu un *Mercury Music Prize* în buzunar. *xx,* discul de debut al trupei lui Smith, The xx, aduna atunci critica muzicală într-o unanimitate a figurilor de stil. Pe bună dreptate, totuşi, pentru că acel prim LP al londonezilor făcea un pas în lateralul unei scene indie pop britanice consumate de propriile reflexe, de orgoliile bombastice şi de o neputinţă strigătoare la cer. În 2009, The xx sonda cu o sensibilitate îmbătătoare scene ale istoriei muzicii din Insulă, fie că vorbesc aici despre marginali ai post-punk-ului, precum Young Marble Giants sau Marine Girls, despre tripleta trip-hop-ului bristolez Portishead – Massive Attack – Tricky sau de cea mai misterioasă încarnare a părţii întunecate & lirice a dubstep-ului, Burial.

E melancolie şi culoare.

We're New Here, experimentul propus de Russell lui Jamie Smith, s-a dovedit a fi unul reuşit, adăugîndu-i muzicii lui Scott-Heron filtre hipnotice şi transformînd-o într-un voiaj către o planetă psihedelică. Pentru Smith au urmat o sumedenie de remixuri manufacturate unor artişti precum Florence + The Machine, Adele, Glasser sau Radiohead, producţii pentru Drake şi Alicia Keys, un nou album xx, *Coexist,* în anul (2012), şi cîteva *single*-uri lansate cu acelaşi apelativ cu care a semnat *WNH*, Jamie xx – „Far Nearer“ / „Beat For“ (2011), „Girl“ / „Sleep Sound“ (2014), „All Under One Roof Raving“ (2014) şi „Loud Places“ (2015). Ultimul dintre ele era dovada că primul disc sub nume propriu stătea să apară. O va face pe 29 mai 2015, prin intermediul *label*-ului Young Turks, se va numi *In Colour* şi va explora ceea ce criticul şi istoricul muzical Simon Reynolds numea, într-un eseu apărut în revista *The Wire,* „hardcore continuum“ – „un continuum al culturilor muzicale care au înmugurit în jurul scenei *rave* britanice, cu avanposturi în centrul Angliei, în Bristol şi în cîteva oraşe din nord cu populaţie de culoare numeroasă“.

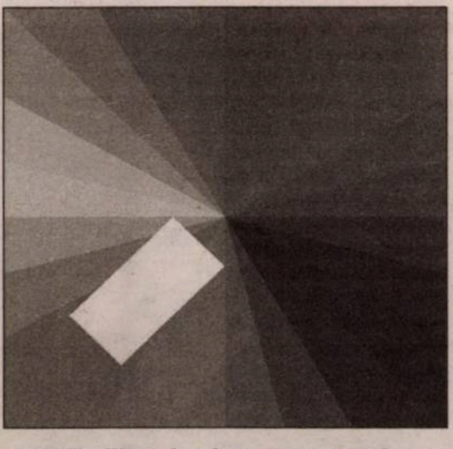

In Colour ar putea fi, totodată, *soundtrack*-ul perfect pentru filmul din 1999 al artistului Mark Leckey, *Fiorucci Made Me Hardcore,* o compilaţie de *found footage* care surfează prin istoria *clubbing*-ului dintre anii '70 şi anii '90, plecînd de la disco şi ajungînd la jungle, uk garage & drum 'n' bass, *via* northern soul. Caleidoscopic şi reverenţios într-un mod foarte liber, noul LP recosmetizează *underground*-ul muzicii de dans din acel trecut al Marii Britanii, punîndu-l în contextul contemporan al culturii urbane din acelaşi spaţiu. E melancolie şi culoare – titlul albumului nu minte – în muzica de astăzi a lui Jamie xx, bombardate de aluzii cu alură detectivistică: un *sample* vocal din episodul-pilot al unui show radio care n-a mers niciodată mai departe, *One in the Jungle* („Gosh“), un altul dintr-un serial TV, *Top Boy,* despre bande stradale şi traficanţi de droguri („Girl“), un *sample* instrumental din „Good Times“, piesa unui grup *a capella* din New York, The Persuasions („I Know There's Gonna Be (Good Times) „). *„Like a seesaw up and down / On a seesaw up and down / Up and down with you…“* Vocea spectralizată a lui Romy Madley-Croft, colega din The xx a lui Smith, ne aruncă într-o romantică vară *au ralenti,* trăită departe de *sound*-ul bombastic al radiourilor comerciale.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

■ ■ ■

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Week-end-urile lungi de vară

Chiar dacă, se ştie, „viaţa mea e-un şpriţ de vară“, aş nuanţa un pic – viaţa mea e un week-end lung de vară, răcorit cu ceva şpriţuri, limonade şi proseccouri, şi cu o dorinţă acută de a evada săptămînă de săptămînă. Vara te apucă aşa o nelinişte, n-ai chef de stat în casă, la aer condiţionat, şi nici prea mult chef de pierdut timpul la vreo terasă din oraş cînd ai putea foarte bine să-l pierzi la una de la mare sau de la munte.

> *Să fug într-un* city break *la Paris, Amsterdam sau Berlin.*

La un moment dat, număram week-end-urile de vară. În jur de 16, în funcţie de vreme. Dintre ele, două-trei se duc cu festivaluri. De la Electric Castle nu pot lipsi, nici de la Summerwell, dacă mai fug şi la un Werchter sau un Sziget, aia e. Dacă se mai nimereşte vreun concert în week-end, se strică planurile. Apoi, în fiecare an îmi propun să ajung la TIFF (nu prea am reuşit de fiecare dată), la „Poezia e la Bistriţa“ sau la tot felul de alte evenimente prin ţară. Mai sînt şi week-end-urile din călătorii mai lungi (anul ăsta – Rusia) şi cele cu evenimente de familie şi prieteni (nunţi, botezuri, cumetrii. Deh, vîrsta). Mi-au rămas vreo cinci-şase, hai şapte.

Unde să merg mai întîi? În Vamă – la început şi final de sezon, cînd nu e aglomeraţie, cînd nu urlă muzica chiar din toate colţurile şi cînd n-am motive să mă alătur corului de „s-a stricat Vama“. Cînd pot să stau toată ziua pe un baldachin şi să citesc la Amphora şi cînd seara la Expirat intru fără să dau şi să primesc nici un cot. În Deltă – în fiecare an trebuie să ajung în Deltă cel puţin o dată, măcar pentru gustul storceagului şi al scrumbiei pe plită, ca să nu mai zic de nopţile lungi, zguduite de rîsete, cu gazdele din Sulina. La Vadu – neapărat, trei-patru zile cu cortul, trezită dimineaţa devreme de căldură şi răsărit, cu băi noaptea şi cu nesfîrşita căutare a unei mese la terasă sau măcar a unui loc cu umbră. Şi tot mă gîndesc la Portiţa, dar zău dacă ştiu cînd. Să fug într-un *city break* la Paris, Amsterdam sau Berlin, să-mi văd prietenii, să colindăm ore în şir pe străzi (ideea mea) şi să ne oprim periodic la terasă (ideea lor). Hm, ar merge şi un *road trip* prin România, dacă mă gîndesc mai bine, sau Turcia, cum tot încearcă o prietenă să mă convingă.

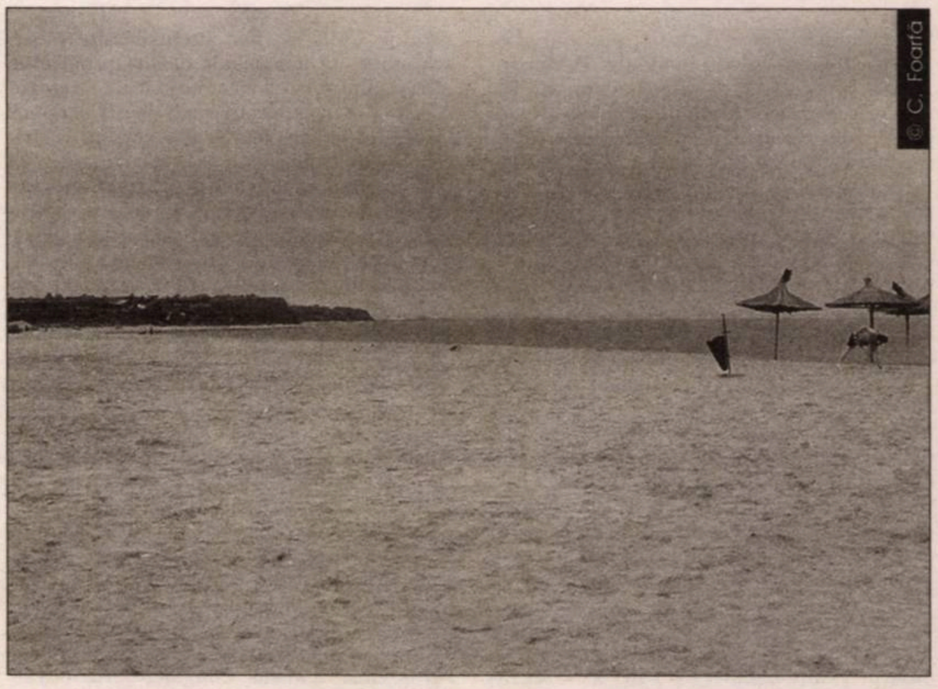

© C. Foarfă

Trebuie să-mi păstrez timp şi de unul-două week-end-uri pe bicicletă, la munte, trasee lungi, de zeci de kilometri pedalaţi şi asudaţi, preferabil cu dormit într-un sat, la oameni, şi luat a doua zi, cît mă mai ţin picioarele, de la capăt. Ca să nu mai zic măcar de un traseu cu rucsacul în spate şi de un week-end prelungit la cabana unui prieten, cu discuţii filozofice despre sensul vieţii în jurul unei sticle de vin.

Am depăşit cu mult numărul week-end-urilor disponibile, ştiu. Vara pare lungă atunci cînd începe. Ai senzaţia că tot timpul din lume te aşteaptă să-l petreci sorbind dintr-o limonadă în diverse locuri. Dar… a mai trecut un week-end, şi încă unul, a apărut ceva şi ţi-a anulat planurile (cel mai rău e cînd am de muncit în vreun week-end, din cauza cîte unui deadline dubios pus, şi nu pot să fac asta din Vamă, ca de obicei), îţi dai seama că nu poţi să-ţi mai iei liber şi vinerea asta că se uită colegii urît la tine şi nici luni pentru că e şedinţă de status la 10 (nu că ar fi prima oară cînd ajungi la ea plină de nisip, direct de pe plajă). De fapt, vara e scurtă. Şi o să sune ca articolele alea motivaţionale din revistele glossy sau ca o reclamă la răcoritoare chimice, dar hai să profităm de ea.

■ ■ ■

PUBLICITATE

weekend adevărul îţi aduce trilogia APOSTOLII LUI STALIN

DIN 19 IUNIE

Istoriile grandioase ale bolşevicilor din România, dar, mai ales, istoriile lor de oameni mici.

- După un serial-documentar original, marca Weekend Adevărul
- 90 de biografii ale stalinıştilor din România

19 iunie
26 iunie
3 iulie

În fiecare vineri, numai cu Weekend Adevărul
Ziar şi carte, doar 14,99 lei

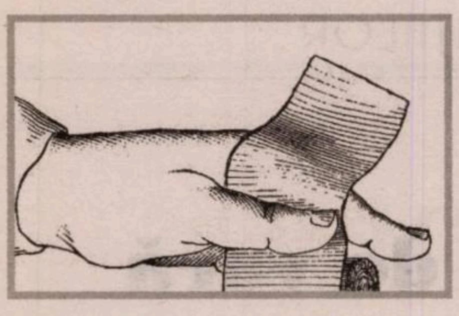

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Analiza pieței media din 2014

Banii vorbesc, inclusiv, sau mai ales, în piața TV din România. Totuşi, încercarea de a înțelege cum vorbesc produce confuzie. Motivul pentru care nu prea mai scriu analize media e acela că încep să semene cu buletinele meteo – foarte interesante, dar, în definitiv, inutile în sensul că ar trebui – sau nu ar trebui – să-ți iei umbrela mîine, cînd ieşi din casă. E drept, cel mai puternic motiv al inutilității lor e acela că tu, cititorule de analize media şi telespectatorule de buletine meteo, uiți pînă a doua zi dacă trebuie să-ți iei umbrela sau pe ce televiziune trebuie să dai.

Ultimul deziderat e mai puțin banal decît pare. Pînă prin februarie, cînd Adrian Sârbu a fost reținut şi ulterior arestat în urma anchetelor DNA, pentru evaziune fiscală, delapidare şi spălare de bani, tu, dragă cititorule, mutai pe PRO TV, atunci cînd deschideai televizorul, în virtutea unui precept din anii '90, foarte bine formulat şi încă mai bine promovat, cu eforturi considerabile: „Eşti pe PRO TV? Foarte bine. Asta-i televiziunea." De cînd Adrian Sârbu are treabă cu DNA-ul, lucrurile nu mai stau chiar aşa. *Ferma animalelor* şi alte chixuri ale PRO TV-ului rămas fără fondator injectează lehamite în degetul mare, oricum obosit, cu care apăsai pe telecomandă. Dar ce te faci că pe cifre lucrurile nu stau chiar aşa? Şi cu asta intrăm în subiect.

Fără Sârbu, PRO TV (firma, adică PRO TV SA, care include şi posturi mai mici gen Acasă, PRO Cinema şi altele) a reuşit o răsturnare spectaculoasă a propriului business. De la aproape 20 de milioane de euro pierderi în 2013, a ajuns la un profit de 7,4 milioane în 2014, conform Paginii de media, expertă în regula de trei simplă. De euro, conform situației de la Ministerul de Finanțe din România, fiindcă în statisticile proprietarului, CME/Warner, lucrurile sînt puțin schimbate. Am pomenit despre proprietar numai pentru ca să vă aduc la noua strategie a PRO TV, în care reducerea de costuri pînă la nivelul la care faci profit e prima prioritate. Toată treaba asta se lasă cu apariția pe post a unor producții ieftine, cu vagă, dar persistentă aromă estivală de gunoi, care salvgardează beneficiile proprietarului. Să spunem doar că piața TV din România a rămas fără azimut, *trendsetter, driver* sau cum vreți să-i zicem şi să trecem la următorul grup TV.

Următorul grup TV e Antena Group. Are nume armonios, dar şi fondator în puşcărie, pe Dan Voiculescu; strînge la un loc trei televiziuni: Antena 1, Antena Stars şi Euforia. Poate, dragă cititorule, îți aminteşti vag ceva despre anunțurile triumfale ale Antenelor despre transferurile din PRO TV – Brenciu, Mihai Petre, Bănică Jr. – de anul trecut, ceea ce în sensul articolului de față e mare lucru. Toți cei de mai sus, şi încă alții, în frunte cu echipa de producție transferată tot de la PRO TV a Monei Segall, au produs însă o gaură de bani care se cifrează la 13 milioane de euro, conform aceleiaşi surse, citate mai sus. Conglomeratul – ca să folosim o expresie de pe blog-urile şi site-urile de media străine – de *entertainment* al Cameliei Voiculescu (fata fondatorului, pînă la proba contrarie ea ar trebui să figureze în acte ca proprietar) a tras cu puşca, dar puşca n-a luat foc, nu mai are rost să adăugăm detalii, dar să ştiți că nu e despre Băsescu şi altele. Pur şi simplu, fondatorul Dan Voiculescu pricepea mai bine ce e de făcut, dar acum e la puşcărie.

La acest paragraf, dragă cititorule-telespectator, simt cum ți se ițeşte în minte o întrebare: bine, dar Voiculescu nu e omul ăla rău, pe care-l urîm cu toții, care face şi drege cu Antena 3? Ei bine, da, dar numai în limitele a vreo 15 milioane cifră de afaceri, produse de Gâdea şi şleahta lui de ciuvici, ei ştiu cum, dar cu profit de vreo 206 mii de euro. Grupul Cameliei, sau cum să-i spunem, a produs 61. Tot de milioane. Antena 1, Antena Stars şi Euforia, adică. Cu pierderi. Cu alte cuvinte, atît e Gâdea-n contabilitate. Camelia deîmpărțit la patru. Şi, mai ales, cu profit. Grea viață.

Felicitări, în orice caz, ca să pot aminti numai de următorul businessman rentabil de pe lista televiziunilor, care a produs o mulțime de bani, 2,3 milioane de euro în plus. Următorul businessman rentabil e Cristian Burci, cu a sa Prima TV. Dragă cititorule, dacă eşti contabil, te provoc să-mi explici următoarea poveste: în 2013, Prima produce 15 milioane şi pierde 9 pe P&L. Costurile totale sînt de vreo 24, deci. În 2014, ajunge la o rentabilitate astronomică, producînd 9,8 milioane şi realizînd profit de vreo 2,3. Deci costă doar 7,5. Dacă nu ar fi informațiile pe care le aud cel puțin de la vreo două grupuri de comici vestiți ai ecranului, care au avut mari probleme cu plata emisiunilor prestate, nu înțeleg cum se poate aşa ceva, mai ales de la un an la altul. PRO TV şi-a sacrificat brand-ul, în esență, ca să treacă de la costuri de 132 de milioane la costuri de 127 de milioane, din nou – euro –, iar Prima TV scade de la 24 la 7,5 şi trece pe profit.

Singura explicație e, evident, faptul că cifrele de la Ministerul de Finanțe, redate corect – nu mă îndoiesc – de Pagina de media şi compilate anterior de contabili şi anafuri competente sînt oarecum fanteziste, praf în ochi, economie fictivă, chestia care ne-a dus la criza *subprime* în America, în 2008.

Nepotrivirile de mai sus sînt exact la fel ca toată economia României. Ca dovadă – situația Realitatea TV, un brand legendar. Pe vremea cînd Sorin Ovidiu Vântu era altceva decît un videoblogger de Facebook, această instituție reuşise să piardă 40 de milioane de euro într-un an. Asta era prin 2008-2009, cînd cîinii politici umblau cu colaci de fonduri europene în cozile răsucite în forma siglelor diferitelor partide. Ei bine, Realitatea TV din 2014 reuşeşte cea mai mare pierdere de pe lista televiziunilor, 18 milioane (față de 13 milioane Antena Group, dar Antena Group face 61 de milioane, iar Realitatea, 4,6, cifră de afaceri). Deci televiziunea la care Rareş Bogdan şi Cozmin Gușă se felicită reciproc a mîncat, pe tabel, vreo 23 de milioane în 2014. Cu un an înainte, în 2013, mîncase doar 9,6 milioane. Din nou, dacă m-apuc să coroborez cu ce ştiu „pe surse“, cele 23 de milioane sînt sincronizate cu salarii neplătite la timp, disponibilizări şi altele. Cum dracu'?!

Aş mai putea continua cu alte şi alte cifre. În 2014, Realitatea TV a avut cam o jumătate din rating-ul mediu al României TV. Aceasta a costat însă doar 8,3 milioane în 2014 şi a pierdut doar 1,3 milioane. B1, televiziunea care l-a consacrat pe Robert Turcescu în chip de colonel, a pierdut doar 900 de mii de euro. Şi aşa mai departe.

V-am zăpăcit? Uite de-aia nu-mi mai place să scriu analize. Dacă mi-aş putea depune demisia din funcția de analist media, aş face-o acum şi aici, dar aş face-o degeaba. N-ai unde. Nenorocirea e că lumea va continua să mă întrebe ce cred despre profitul lui Cutare şi pierderea lui anti-Cutare. Dacă nu răspund la telefon, să ştiți că am treabă.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

■ ■ ■

Adina POPESCU

portrete din mers

Fete singure pe ringul de dans

De curînd, am asistat întîmplător la o petrecere de botez. Nu cunoşteam pe nimeni. De fapt, petrecerea, care fusese organizată pe terasa unei vile, se spărsese puțin înainte de miezul nopții, aşa că priveam doar acele imagini dezolante de după chef – mesele încărcate de sticle şi pahare, resturi de mîncare ce nu fuseseră încă debarasate de chelneri, scrumiere pline, şervete albe cu pete de vin roşu, confetti împrăştiate peste tot, aranjamente florale deja ofilite. Rudele simandicoase de gradul I şi II, de vîrstă mijlocie şi a treia, precum şi copilul botezat care habar n-avea că din cauza lui avusese loc tot acel tărăboi festiv, se retrăseseră deja discret la culcare. Totuşi, petrecerea nu se terminase, continua cumva din inerție, era prea devreme ca luminile să se stingă. Inevitabil, rămăseseră doar „tineretul“ şi bețivii de conjunctură. Muzica se auzea în continuare în boxe, un disco din anii '90, probabil că DJ-ul, tot de ocazie, îşi închipuia că nu mai interesează pe nimeni „ce se cîntă“ (existaseră şi nişte lăutari care îşi luaseră banii şi plecaseră).

Mi-a atras atenția ringul de dans, cu orga lui de lumini improvizată – spoturi albastre şi galbene. Pe ring, mai erau nişte fete singure care dansau în neştire. În rochițele lor scurte, cu pampoane, cu decolteurile pline de sclipici, cu pantofi cu toc cui şi cu coafuri studiate care se turtiseră un pic, cu machiajul un pic scurs, se mişcau în ritmul muzicii parcă în reluare, fără nici un fel de eleganță sau grație, ca nişte marionete pe sfori. Nu le păsa de ce se întîmpla în jurul lor. Ştiau că au venit la petrecere ca să se distreze şi se distrau! Îşi îndeplineau conştiincios datoria pînă în ultima clipă, pînă cînd ultimul acord de muzică urma să se stingă.

Nu era pentru prima dată cînd vedeam tot acest spectacol kitsch şi înduioşător în acelaşi timp. Cam la toate petrecerile, mai ales la cele programatice, de tipul nuntă sau botez, se petrece cam la fel. E o scenă care exprimă o tristețe goală, lipsită de conținut. Însă dincolo de ea, sînt o sumedenie de alte lucruri ascunse. Poate că acele fete de pe ringul de dans veniseră la petrecere cu speranța de a-şi găsi un partener. Şi îşi urmau acest scop cu înverşunare pînă la capăt. Sau poate că tocmai pierduseră unul, iar dansul acela ca un exercițiu impus era o etalare a singurătății, a disponibilității. Poate că aveau parteneri cu care erau nefericite, iar unii dintre ei îşi beau mințile la cele cîteva mese ocupate de pe terasă.

De obicei sînt două triburi – fetele care dansează în cerc şi bărbații care se îmbată. De la un anumit moment încolo, nu mai interacționează deloc unii cu alții. Nici măcar nu se mai privesc, se ignoră reciproc. Bărbații au problemele lor – să scurgă paharele, să fraternizeze, să pună la cale afaceri care n-or să se întîmple vreodată. Unii să se plîngă de absența femeilor din viața lor. De obicei, aceste petreceri de familie răscolesc – se nasc comparații, „Uite, cutare s-a măritat bine, tu ce mai aştepți?“, „X şi Y sînt deja la casa lor, au făcut şi un copil, tu tot un golan ai rămas!“, există o presiune a grupului, ies la iveală frustrări. De aceea, mulți dintre bărbații tineri cedează presiunii şi se îmbată. De aceea, femeile tinere, după ce au bîrfit între ele, s-au comportat ca nişte doamne, au socializat, au apreciat din priviri un bărbat sau altul, au încercat să epateze, sfîrşesc prin a dansa singure, neştiind ce se cuvine să mai facă. Fiecare se retrage într-o carapace, se separă de ceilalți, pune în fața sa un paravan – un pahar cu whisky, un dans. Însă, dacă cele două triburi s-ar vedea unul pe celălalt, ar avea disponibilitatea să se cunoască, tensiunea s-ar risipi ca prin farmec, poate că şi unii şi altele şi-ar găsi „jumătățile“ sau măcar ar petrece un final de petrecere mai agreabil. Dar se dispreţuiesc reciproc, din principiu. Fetele se uită la bărbații care beau şi strîmbă din nas – nişte bețivi! Bărbații le privesc pe fete ca nişte plante ce fac parte din decor – nişte fufe!

Petrecerea la care toți fac mari eforturi să se simtă bine.

Am trăit experiențe similare, în adolescență şi puțin după aceea, aproape la toate nunțile la care am fost nevoită să particip. Nunți clasice, „care respectă tradiția“. Toate acele petreceri m-au traumatizat în felul lor. Stresul inutil al pregătirilor – ce rochie? ce pantofi? Ideea de a te împopoțona „ca să fii în rîndul lumii“. Petrecerea la care toți fac mari eforturi să se simtă bine. Şi care nu se mai termină. Şi acel moment nocturn în care totul se fîsîie şi nu mai ştii ce să faci. A fost oribil, dar parcă nu-ți vine să pleci. Parcă băiatul acela simpatic, verişorul mirelui, îți zîmbise la un moment dat. Parcă celălalt, brunet, coleg de liceu cu mireasa, începuse o conversație. Unde au dispărut cu toții? Şi stai stingheră pe un scaun, te uiți la lumea care a mai rămas, aştepți să te bage cineva în seamă. Pentru că nu te observă nimeni, deşi tu te-ai străduit, ți-ai luat rochie nouă şi pantofi cu toc, te-ai dichisit, te apucă, aşa, un soi de nervozitate. Începi să bîții din picior, în ritmul muzicii. Parcă ai dansa. Dar fiindcă n-ai noroc să vină la tine unul dintre bărbații aceia asudați şi duhnind a alcool ca să te invite, nu îndrăzneşti să-ți părăseşti scaunul. Nici să te expui de una singură pe ringul de dans. Aşa că dansezi în imaginația ta, fără rost, la nesfîrşit.

■ ■ ■

Anda DOCEA

A fi sau a nu fi „vedetă“ de televiziune

© A. Craiță

În vara sufocantă a lui 2003, cînd m-am mutat în București din Cluj-Napoca, la redacția *Matinal* a TVR-ului se aflau în practică vreo zece fete. În afară de mine, toate erau încă studente, la Jurnalism sau la alte facultăți. Nu știu dacă toate visam să devenim „vedete de televiziune“, cert este că, din acel grup, mai sîntem, în prezent, în TVR, doar două.

Emisiunea era zilnică, trebuiau acoperite cu materiale cîteva ore, iar lucrurile se desfășurau pe repede-înainte. Meseria se fura, nu avea timp de tine aproape nimeni. Ne băteam să mergem cu reporterii pe teren. Dacă echipa era completă, cu operator, electrician, sunetist și șofer, nu aveam loc în mașină. Nu înțelegeam cum se vizionează sau ce înseamnă să tai pe muzică. De ce era nevoie de atîtea casete beta la montaj. Am fost fericită cînd le-am dibuit pe toate: una era cu sincroane, alta cu ilustrație, una sau două cu imagini de arhivă neutre, o alta pe care trăgeai vocea, una cu muzică și una pe care puneai materialul final. Nu se mai montează de multă vreme așa. Dar atunci, cu cît turnul de casete era mai înalt, cu atît mai mîndră eram.

Mult timp, m-am temut că îmi va tremura mîna pe microfon la primul interviu. Că voi uita din întrebările pe care le învățasem temeinic, cu o seară înainte. Că, la montaj, n-o să știu ce să-i cer editorului. Cel mai mult îmi plăcea să scriu texte, chiar dacă scurte și concise, ca pentru știri. N-am avut voie o vreme să pun voce, din pricina accentului ardelenesc și a faptului că sînt ușor peltică, în cadru nu apăream niciodată, conform instrucțiunilor de atunci, așa că visul meu de a deveni prezentatoare se estompa pe zi ce trecea.

Rapid, am învățat lecția: „reporterul e șeful echipei“. Asta însemna că trebuia să coordonezi alți patru oameni, să faci traseul șoferului, să le spui ce aparatură să ia în funcție de subiect, să mai cari cîte un cablu sau orice altceva ți-ar fi revenit, să fii atent ce cadre ai la filmare, pentru că timp de vizionare nu prea era, și, la nevoie, să fii în stare să scrii măcar o jumătate din text în mașină, pe drumul de întoarcere. Trezirea era la 4,30 dimineața, la 5 trecea să te ia mașina TVR-ului, un ARO de neuitat, care nu aștepta nici un minut, în condițiile în care unele filmări erau după 8 seara.

După un an în acest fel, am înlocuit o colegă care era editor coordonator. Nu mai făceam deloc teren, preluam reportajele celorlalți, scriam niște prezentări pentru sumar, pregăteam caseta de emisie și participam la transmisiunea în direct din studio. Interveneau mai puține necunoscute și îmi convenea, preferam să fac lucruri care depindeau doar de mine, chiar dacă asta contrazicea sloganul „televiziunea înseamnă muncă în echipă“.

Dintr-odată, nu mai eram doar un nume pe un generic, nici nu mai era dificil să explic cu ce mă ocup.

Matinalul, în diverse formate, a ținut cîțiva ani. N-am mai avut ritmul acela infernal de muncă, dar începutul a fost cea mai bună școală de televiziune. De atunci, lucrez tot la emisiuni în direct, dar difuzate seara. Uneori, dacă e neapărată nevoie, pun și voce. Am apărut și în cadru de cîteva ori, fie la interviuri, fie la prezentare în studio. Nu a fost cum mă așteptam. Nu m-am simțit deloc ca o vedetă. Cînd te așezi pe scaun, ești de regulă după o noapte în care ai scris, aranjat și repetat texte sau întrebări, trezit la ore mici ca să treci pe la coafură și machiaj, îmbrăcat incomod, stînd drept ca să nu deranjezi lavaliera și rugîndu-te în gînd să nu dai o bîlbă prea mare.

Nu m-am distrat niciodată la filmări. Eram prea preocupată să nu întîrziem, să verific imaginea, sunetul, să mă gîndesc deja cum o să montez subiectul, ce să las, ce să tai. De deplasări am fugit cît am putut, deși majoritatea reporterilor le adoră, pentru poveștile deosebite și oamenii pe care îi poți întîlni. Pentru mine, însemnau prea multe aspecte de coordonat. Scoasă din mediul meu obișnuit, nu dădeam randament. Din fericire, în televiziune pot fi făcute și alte lucruri mai puțin vizibile, cum ar fi căutarea de subiecte neobișnuite, găsirea unor invitați cu poveste, montarea emisiunii și multe chestiuni organizatorice care, în final, fac să fii unul dintre numele acelea de pe genericul derulat pe ecran rapid, ca să nu se intre în depășire de timp alocat.

Primele mele texte puse deoparte nu au avut nici o legătură cu lumea televiziunii. Scriam despre cărți sau filme, povești din copilăria mea optzecistă și multă ficțiune. Blog-urile erau la început în 2006-2007, iar eu îmi făcusem unul, anonim, tocmai pentru că voiam să îl țin departe de ocupația mea reală, care, odată recunoscută, mi-ar fi indus un soi de autocenzură. Trimițînd articole pentru diverse concursuri și cîștigînd, am ajuns să colaborez cu revista *Tango*, pentru care am scris vreme de cinci ani. Despre actori, filme nou-lansate, despre farduri și evenimente, despre părinți, sărbători, vacanțe, iubire și orice altceva mi se părea potrivit. Dintr-odată, nu mai eram doar un nume pe un generic, nici nu mai era dificil să explic cu ce mă ocup, pentru că totul era la vedere. Timpul pentru scris mi-l programam așa cum voiam, iar forma finală depindea numai de mine. În plus, oamenii mă identificau prin ceea ce scriam, îmi trimiteau păreri, voiau să mă cunoască personal. Îmi spuneau că prin astfel de lucruri trec și ei, chiar dacă eu le povestisem cu cuvintele mele, mă întrebau unde mă mai pot citi sau dacă nu m-am gîndit să scot o carte. Nu mi s-a întîmplat niciodată să intru în pană de idei sau să cred că nu voi termina un text la timp. Nici unul dintre ele n-a fost privit drept „sarcină de serviciu“, pe fiecare l-am personalizat atît cît am putut și l-am șlefuit de nenumărate ori.

Cu toate acestea, lucrez de 12 ani în televiziune și nu m-am gîndit să renunț, chiar dacă abia îmi mai amintesc cu ce vise am început. Cred că o imagine face, într-adevăr, cît 1000 de cuvinte și că o poveste bine spusă vizual poate ajunge instantaneu la o mulțime de oameni, mai repede decît orice text. Chiar dacă, de multe ori, satisfacțiile nu sînt cuantificabile și munca ta nu se vede, doar se simte.

O singură dată am fost la un interviu la un alt post de televiziune, cu ani de zile înainte să încerc să scriu ceva, pe vremea cînd încă mai credeam că dacă nu apari pe sticlă, nu contezi. Mi-au dat niște teste de cultură generală, de gramatică, de politică și de istorie, mi-au recomandat ore de dicție, mi-au oferit altceva decît căutam și am renunțat la idee.

Din 2004, nu am mai avut nici un student în practică la noi în redacție. Am înțeles că cei mai mulți își doresc să devină prezentatori de show sau cititori de prompter și mă întreb cîți dintre ei ar fi dispuși să ducă hîrtii la semnat, să care casete și să conducă invitații la machiaj. Dacă s-ar bate pe un loc în mașina de teren sau ar sări în sus de bucurie cînd și-ar auzi prima dată vocea pe post. Sînt curioasă dacă fețele tinere de la posturile de știri or fi dat teste de cultură generală, politică sau gramatică și dacă or fi luat lecții de dicție. Mă întreb care este visul lor și dacă se va estompa, în timp, pentru a lăsa loc altora, cum mi s-a întîmplat mie.

În *Biloxi Blues*, piesa lui Neil Simon, personajul principal constată, în final, că anii petrecuți în armată au fost, în ciuda greutăților, a războiului și a colegilor cu care avea dispute, cei mai fericiți din viața lui. Și asta, din cel mai egoist motiv cu putință: pentru că era tînăr. Primii mei ani în TVR, într-un oraș pe care nu-l cunoșteam, mereu între două bagaje, au fost cei mai grei. Cu cîteva ore de somn pe noapte, acel ARO matinal al televiziunii care mă lua de acasă, nevoia de a mă descurca rapid într-o lume – ba chiar într-o limbă – nouă, certuri multe în redacție și împăcări la fel de multe, vise rămase fără aripi și coborîri abrupte cu picioarele pe pămînt. Fără îndoială, a fost cea mai fericită perioadă din viața mea. Și asta, din cel mai egoist motiv cu putință.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR. A publicat cartea* Camere de hotel, *Editura Herg Benet, 2015.*

PUBLICITATE

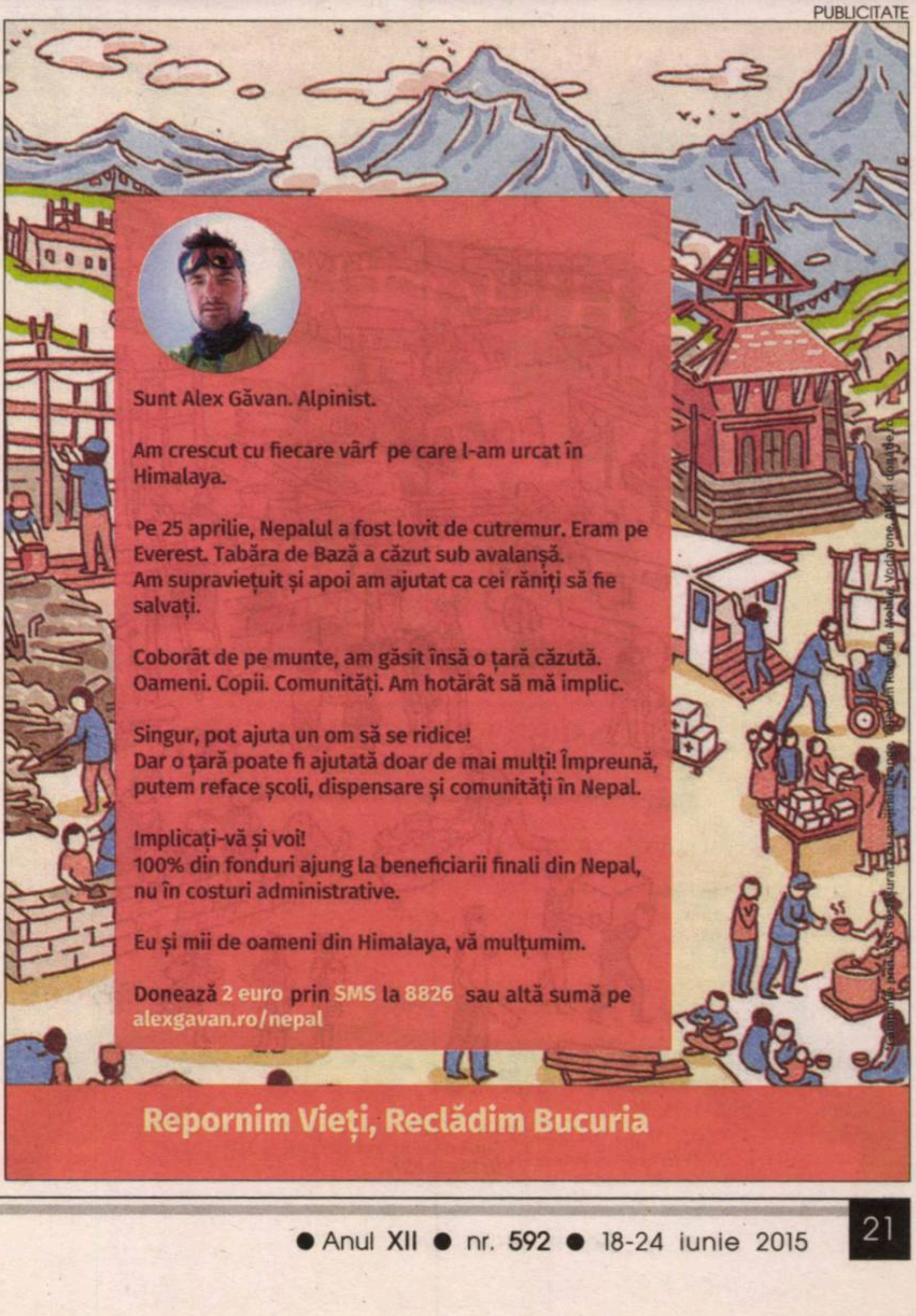
Sunt Alex Găvan. Alpinist.

Am crescut cu fiecare vârf pe care l-am urcat în Himalaya.

Pe 25 aprilie, Nepalul a fost lovit de cutremur. Eram pe Everest. Tabăra de Bază a căzut sub avalanșă.
Am supraviețuit și apoi am ajutat ca cei răniți să fie salvați.

Coborât de pe munte, am găsit însă o țară căzută.
Oameni. Copii. Comunități. Am hotărât să mă implic.

Singur, pot ajuta un om să se ridice!
Dar o țară poate fi ajutată doar de mai mulți! Împreună, putem reface școli, dispensare și comunități în Nepal.

Implicați-vă și voi!
100% din fonduri ajung la beneficiarii finali din Nepal, nu în costuri administrative.

Eu și mii de oameni din Himalaya, vă mulțumim.

Donează 2 euro prin SMS la 8826 sau altă sumă pe alexgavan.ro/nepal

Repornim Vieți, Reclădim Bucuria

Alexandru OJICĂ

Despre fundamentalism sau proasta înțelegere a mesajului

Istoria a reținut data de 29 mai 1453 ca fiind cea în care Bizanțul a fost cucerit de Imperiul Otoman condus de Mahomed al II-lea Fatih. Despre acest eveniment, o anecdotă spune că atunci cînd sultanul a intrat în măreața catedrală Sfînta Sofia a găsit acolo un grup de teologi care aveau o dispută intensă asupra sexului îngerilor. Erau atît de cuprinși de discuții încît nu și-au dat seama că Imperiul Bizantin nu mai exista, iar noua stăpînire începea să-și exercite puterea. Probabil că uimirea se citea pe chipurile lor îngîndurate și străbătute de atîtea întrebări în căutarea răspunsului care se presupune că le-ar fi oferit liniște. Pe de altă parte, Mahomed ar fi fost intrigat. Cum se poate să nu-ți dai seama de realitatea de sub ochii tăi? Cît de naiv poți fi? Am plecat de la acest reper pentru că adeseori nu sesizăm lucruri ce se întîmplă în imediata noastră apropiere.

Trăim într-o societate și într-o epocă ce nu-și mai găsesc locul și numele. Europa, leagănul civilizației, bătrînul continent ce s-a născut la 325 la Sinodul de la Niceea, dacă ar fi să mergem pe linia propusă de Constantin Noica, se remarcă printr-o lipsă de reacție la ce i se întîmplă. Poate că noi, europenii, sîntem un soi de oameni moderni ai peșterii. Ne preocupăm atît de mult de lucrurile filozofice, împingem limitele lui *„politically correct“* atît de departe, încît ignorăm, spre exemplu, că Vladimir Putin tatonează gurile Dunării.

Totuși, sîntem aduși cu picioarele pe pămînt din dulcea noastră naivitate de unele evenimente brutale, precum atentatele din 7 ianuarie 2015, din redacția săptămînalului *Charlie Hebdo* sau, un pic mai departe, în Kenya, unde au fost ucise 147 de persoane pe 2 aprilie 2015 pentru simpla calitate de a fi fost creștini. Dacă în primul caz am avut parte de o reacție sub umbrela lui *Je suis Charlie,* în al doilea caz s-a manifestat mai mult o tăcere. Nu ne-a afectat pe noi, europenii, în mod direct.

Însă problema, din punctul meu de vedere, e alta. În ambele situații, simbolurile și oamenii care și-au afirmat identitatea și credința au fost reduși la tăcere. Fie că vorbim de cei care s-au simțit ofensați de acele caricaturi, fie că prea multa libertate și lipsa de înțelegere și responsabilitate a actelor și-a cerut partea, discuția se învîrte în jurul oamenilor care nu au înțeles ce li se întîmplă.

Fundamentaliștii nu au reprezentat niciodată religia ai cărei adepți sînt. Ei nu sînt decît exponenții proastei înțelegeri, ai acelui orgoliu dus dincolo de limite. Însă această minoritate vocală are dezavantajul de a atrage atenția asupra ei. În general, ei nu ies în evidență prin nimic. Sînt oameni care au locuri de muncă, sînt plătitori de taxe, merg în concedii. Sînt consumatori de presă, au opinii politice și, de ce nu, merg pe stadioane. Discuțiile pe diverse teme spirituale le-ar putea schimba un pic modul de viață. Probabil i-ar întărîta, ar deveni și mai înverșunați în tăcerea lor care mocnește. Cine i-a învățat așa, nu știu. S-ar putea construi o întreagă teorie despre cei vinovați pentru apariția celor care apără cu intransigență un anume ceva.

În primele secole, creștinii au avut de rezistat în fața prigoanei declanșate de conducătorii Imperiului Roman, pe de o parte, însă pe de altă parte au avut și o luptă internă. Cu aceia dintre ei care învățau *altceva*. Istoria i-a reținut pe aceștia din urmă sub numele de eretici. Practic, indiferent de contextul social, cultural și politic, în sînul unei religii vor exista persoane care vor gîndi și vor acționa diferit față de majoritate pentru că se raportează *altfel* la învățătura moștenită și la mesajul primit. Dacă nu ar acționa într-un mod brutal, cu siguranță lucrurile ar sta diferit. Nu-mi imaginez posibilitatea unor noi sinoade, întîlniri clericale, și nu numai, unde să se discute aceste probleme la nivelul celor recunoscute și acceptate de întreaga Biserică ecumenică. Ele rămîn, din păcate, rezervate spațiului academic, catedrelor, dar sînt departe de poporul ce se adună în agora. Cred, totuși, că schimbarea se poate produce din interior. Prin mai multă atenție acordată transmiterii mesajului fără a fi distorsionat. Prin mai buna pregătire a celor ce propagă învățătura oricărei religii.

Masacru în Kenya

La fel de bine, însă, putem vorbi și despre fundamentaliști ai libertății. O libertate care este înțeleasă în mod distorsionat, fără responsabilitate. Oricît ne-ar plăcea sau nu să o spunem, Europa, leagănul civilizației, e puternic impregnată de spiritul și valorile creștine pe care a fost construită și definită. Paradoxul face ca, după 1789, hermeneutica acestui fapt să se schimbe. Sîntem în plină epocă definită printr-un cuvînt ce conține și noutatea, dar și modernitatea. „Interpretată ca substanță, modernitatea este un triumf pentru materialism și o oroare pentru spiritul religios“ (H.-R. Patapievici, *Omul recent. O critică a modernității din perspectiva întrebării „Ce se pierde atunci cînd ceva se cîștigă?“*, Ed. Humanitas, București, 2001, p. 412). Este cunoscut faptul că excesul produce mai multe daune decît efecte pozitive. Societatea postmodernă vorbește de un multiculturalism întîlnit în aproape fiecare stat. Nu mai putem vorbi de bariere culturale, confesionale, cel puțin nu în lumea democrată. Fiecare minoritate își cere drepturile pe care le consideră fundamentale pentru însăși existența și identitatea ei.

„Interpretată ca substanță, modernitatea este un triumf pentru materialism și o oroare pentru spiritul religios.“

Prima parte din acest an ne-a arătat că, atunci cînd vine vorba de spațiul din nordul Mării Mediterane, noi, europenii, într-un fel sau altul, reacționăm. Ne manifestăm solidaritatea cu noi înșine după ce găsim de cuviință să nu ne vină a crede ochilor ce tocmai ni s-a întîmplat. Dar cînd subiectul principal nu e Europa se așterne o tăcere bruscă. Avem pretenția primatului în fața celorlalte culturi pentru că noi am fost înaintea lor sau, cel puțin, le-am dat o parte din amalgamul de filozofie greacă antică, cultură și spiritualitate a Orientului Apropiat și ceva pragmatism roman. Putem urma exemplul lui Ioan Petru Culianu și să căutăm acel 1484 specific vremurilor noastre. Și în cazul petrecut la Paris, dar și în cel din Kenya, Europa a fost afectată. Prima dată la ea acasă, a doua oară acolo unde și-a pus amprenta și în valorile pe care ea le-a dat tuturor locurilor pe unde a ajuns și a stăpînit în trecutul nu de mult încheiat. Pragmatic vorbind, adepții libertății nu i-au înțeles pe cei care, provenind dintr-o altă cultură, au o relație mai profundă cu simbolul. La fel, minoritatea nu a putut înțelege mesajul și cutumele celor majoritari, ale celor ce i-au adoptat și i-au făcut asemenea lor în materie de drepturi și responsabilități.

Putem doar să fim ancorați în realitatea ce se desfășoară chiar sub ochii noștri. De altfel, mesajul hristic – care, vrem sau nu, e al nostru, al europenilor – a îndemnat întotdeauna la a merge pe calea de mijloc, *aurea mediocritas*. Poate ar fi cazul să ne privim în oglindă *sine ira et studio*. Nu putem vorbi de o *fuga mundi* care să ne dovedească faptul că o viață simplă, fără bunuri pămîntești, este calea cea mai bună. „Vor învinge aceia care vor ști să redevină alchimiști în chimie, tradiționaliști în modernitate, moderni în postmodernism și imobili în plină mișcare. Orice problemă seculară, pentru că derivă dintr-una religioasă, are o soluție spirituală“, spunea Patapievici, încercînd să formuleze o caracterizare a Europei de acasă și de pretutindeni (H.-R. Patapievici, *Omul recent…*, pp. 417-418). Sîntem pregătiți să ne-o asumăm? Sau măcar să tatonăm terenul?

***Alexandru Ojică** este doctorand în teologie.*

PUBLICITATE

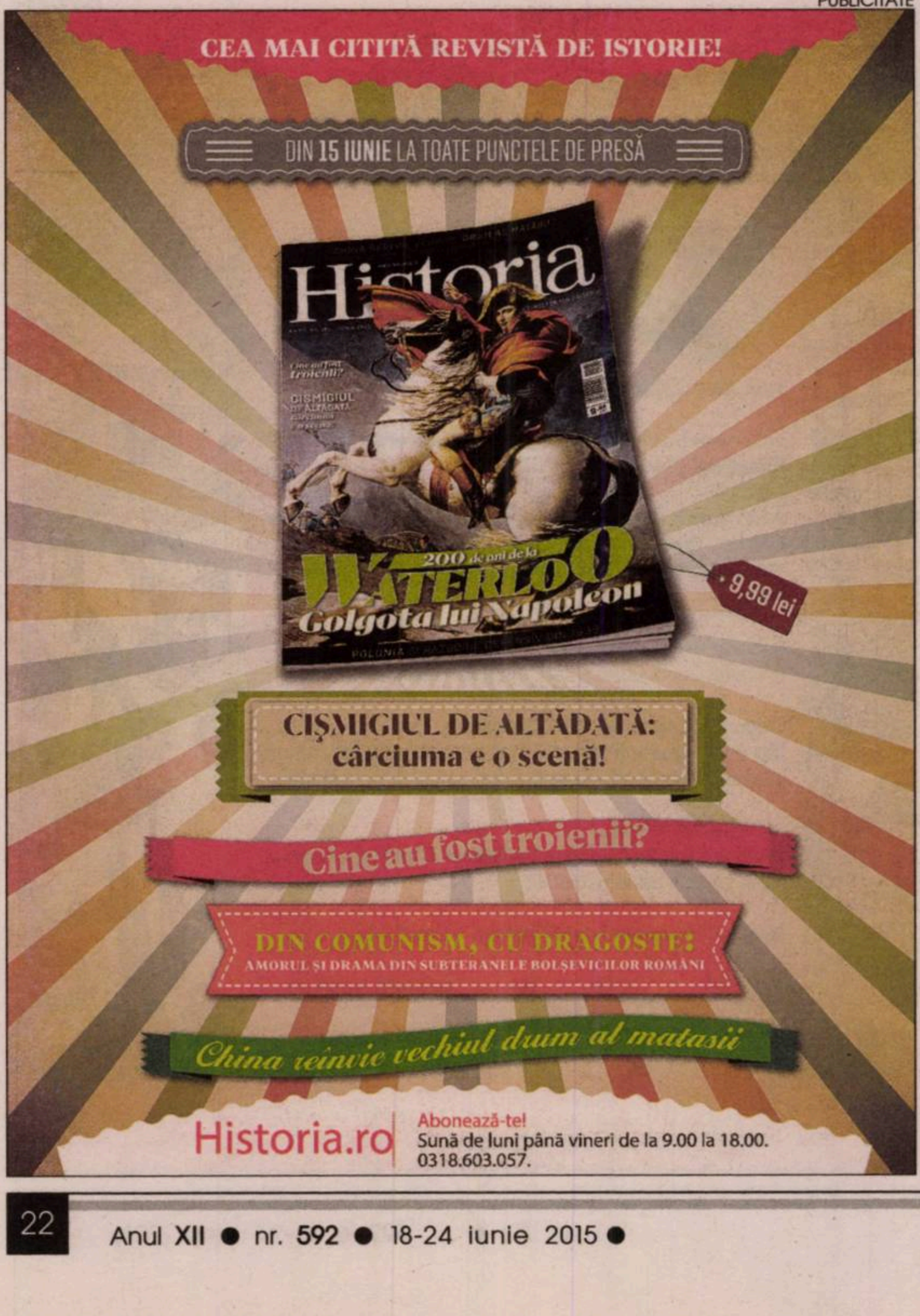

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 IUNIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
CIȘMIGIUL DE ALTĂDATĂ: cârciuma e o scenă!
Cine au fost troienii?
DIN COMUNISM, CU DRAGOSTE: AMORUL ȘI DRAMA DIN SUBTERANELE BOLȘEVICILOR ROMÂNI
China reînvie vechiul drum al mătăsii
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

Mihai BUZEA

Portofoliu (II)

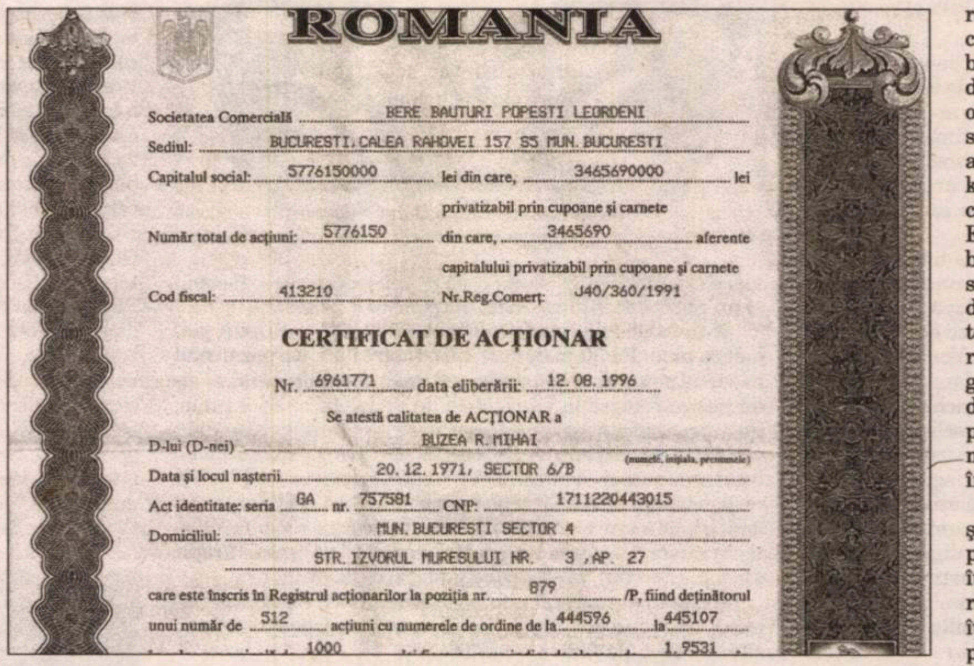

ROMANIA

Societatea Comercială BERE BAUTURI POPESTI LEORDENI
Sediul: BUCURESTI, CALEA RAHOVEI 157 S5 MUN. BUCURESTI
Capitalul social: 5776150000 lei din care, 3465690000 lei privatizabil prin cupoane şi carnete
Număr total de acţiuni: 5776150 din care, 3465690 aferente capitalului privatizabil prin cupoane şi carnete
Cod fiscal: 413210 Nr.Reg.Comerţ: J40/360/1991

CERTIFICAT DE ACŢIONAR

Nr. 6961771 data eliberării: 12. 08. 1996

Se atestă calitatea de ACŢIONAR a
D-lui (D-nei) BUZEA R. MIHAI (numele, iniţiala, prenumele)
Data şi locul naşterii 20. 12. 1971, SECTOR 6/B
Act identitate: seria GA nr. 757581 CNP: 1711220443015
Domiciliul: MUN. BUCURESTI SECTOR 4
STR. IZVORUL MURESULUI NR. 3 , AP. 27
care este înscris în Registrul acţionarilor la poziţia nr. 879 /P, fiind deţinătorul unui număr de 512 acţiuni cu numerele de ordine de la 444596 la 445107
1000 1.9531

În decembrie 2014, redacţia *Dilemei vechi* a avut bunăvoinţa să-mi publice, în numărul 566, textul „Portofoliu“ (care poate fi citit la adresa http://dilemaveche.ro/sectiune/societate/articol/portofoliu, pentru mai buna înţelegere a subiectului). Încheiam acolo cu promisiunea de a realiza un reportaj în care să descriu, cît mai simplu posibil, paşii pe care îi poate face cineva pentru a-şi construi un portofoliu, devenind astfel investitor la bursă.

Întîi de toate, e bine să ne fie clar tuturor că nu e mai bine să ai un portofoliu (de instrumente financiare) decît un cont la bancă; e bine să le ai pe-amîndouă, că nu strică. Dacă rămîi doar cu contul, n-o să-ţi înmulţeşti niciodată banii (pentru că dobînda-i cam cît inflaţia), iar cînd stai doar în nădejdea portofoliului, e posibil să te-apuci de măturat strada la bătrîneţe, dacă faci plasamente greşite. După ce-am înţeles şi eu (greu, foarte greu) nişte chestii atît de simple, m-am apucat de făcut portofoliu, adică am sunat la un broker („servicii de investiţii financiare“, cum îşi spun ei) şi m-am programat la o discuţie. A fost cea mai scurtă discuţie. M-au întrebat dacă am suma minimă (10.000 de lei) cu care pot deveni investitor la BVB. După ce am răspuns, oamenii mi-au urat politicos „La revedere!“.

Am refuzat să mă predau. Aveam prin casă un certificat de acţionar, uitat într-un sertar de pe vremea cuponiadelor lui Văcăroiu, aşa că l-am pus frumos într-un chiloţel de plastic şi m-am prezentat la ASF (Autoritatea de Supraveghere Financiară), să mă-nveţe ei ce să fac, că de-aia-s Autoritate! M-au învăţat, într-adevăr. M-au învăţat să plec de-acolo şi să mă duc la Depozitarul Central, că pe ei îi ţin din treabă cu ceva care nu-i de competenţa lor. În mod evident, şi discuţia asta se încheiase, aşa că m-am dus acasă şi-am trimis un mail către numitul Depozitar Central, să mă dumirească.

De unde era să ştiu că Depozitarul îşi externalizase serviciile de PR? N-aveam de unde să ştiu! În mail-ul de răspuns, agenţia de PR mă întreba (tot politicos) ce vreau, ce poftesc, aşa c-am fost nevoit să explic din nou toată tărăşenia. Trebuie să admit că piarista s-a străduit: mi-a fixat o întîlnire la care nu puteam ajunge, apoi s-a dat peste cap şi-a schimbat ziua şi ora. Ura! S-a spart ghina!

Şi chiar se spărsese. La Depozitar am avut bafta să dau peste un profesionist adevărat, care a ştiut să explice şi-a avut şi răbdarea de-a răspunde la multele mele întrebări (unele uşor tîmpiţele, admit). Iată derularea evenimentelor (crearea „de sus în jos“ a acţionariatului din România, care ar fi trebuit să-i includă, azi, pe toţi cetăţenii, nu-i include; în orice caz, eu am rămas pe-afară): de grija ţării, ca să nu ne-o fure alţii, Guvernul Văcăroiu a hotărît s-o-mpărţim între noi, aşa că-n 1993 a scos o primă emisiune de cupoane, care ar fi trebuit să reprezinte un sfert din „avuţia naţională“, iar în 1995 o a doua, cu restul de trei sferturi. „Cupoanele“ astea erau nişte pătrăţele albastre de carton, cu care nimeni nu ştia ce să facă (bine, şi comunicarea publică a fost proastă), dar pînă la urmă oamenii au aflat că aveau de aşteptat pînă în 1996 ca să le „depună“ în contul unor „emitenţi“ (emitenţii ăştia erau, de fapt, nişte fabrici şi uzine – averea poporului! – în imensa lor majoritate). Abia apoi fiecare primea, de la emitentul ales, cîte un „certificat de acţionar“, care putea sau nu să aibă o valoare pe piaţă. Aici a fost una dintre şmecherii: toţi emitenţii erau egali, dar unii erau mai egali decît alţii... adică doar o mică parte din fabricile ţării lucrau în profit, restul erau găuri negre, lucrau pe stoc şi-au ajuns moloz, în cele din urmă (nu înainte ca utilajele lor să devină fier vechi – altă afacere excepţională pentru mulţi!). Pentru şi mai mulţi, însă, cuponiadele lui Văcăroiu au însemnat altceva: din „proprietarii“ unor locuri de muncă s-au pomenit proprietarii (şomeri…) ai unor acţiuni care nu valorau, în marea lor majoritate, nimic: ulterior cuponiadelor, cea mai mare parte a emitenţilor a încetat să existe, pur şi simplu. Deci certificatele de acţionar emise de ei au ajuns hîrtie. De împachetat. Sau de şters. Depinde.

Încă mai interesant e ce s-a întîmplat cu acele cupoane care au fost depuse la emitenţi viabili, adică fabrici care produceau pe profit, nu pe pierdere: teoretic, profitul devenea dividende, care se împărţeau acţionarilor (aşa e şi-n ziua de azi). Numai că nu vine nimeni acasă la tine să-ţi aducă vreun ban… nu, domnule! La sfîrşit de an, acţionarule care eşti, pui mîna pe telefon, suni la emitent, ceri legătura la „Biroul acţionariat“ şi-ntrebi de banii ce ţi se cuvin. Într-o lume perfectă, o voce îţi spune că ai de luat atîţia lei şi te roagă să-i dictezi numărul tău de cont, să ştie unde să ţi-i trimită. Mă rog, aşa a fost pînă anul trecut, că din 2015 doar Depozitarul Central distribuie dividendele tuturor emitenţilor. Asta ar fi un lucru bun. Lucrul rău e că nu poţi să-ţi laşi banii acolo, trebuie să-i iei, c-altfel nu merge: banii neridicaţi stau trei ani la emitent, după care poţi să le spui „pa şi pusi“, nu ţi-i mai dă nimeni, că popa nu predică de două ori pentru o babă surdă.

În cazul ăsta concret, baba surdă eram eu. În 1996 îmi depusesem cupoanele la „Bere Băuturi Popeşti-Leordeni“, emitent care a încetat să existe un an mai tîrziu (cred că nu fusese înfiinţat decît ca să păcălească un grup de nătărăi, deşi recunosc că n-am nici o dovadă în acest sens, în afară de prostia funciară care se ţine scai de mine cînd e vorba de parale!) şi n-a plătit în viaţa lui cinci bani găuriţi. Bun, i-am zis cu lacrimi în glas domnului I.M., gazda mea de la Depozitar, eu unul m-am lins pe bot de portofoliu, dar poate că alţii, nu. De exemplu, am sugerat, am un amic care a mers cu cupoanele la Mefin Sinaia, care-n mod sigur mai există, că doar trec pe lîngă fabrică de fiecare dată cînd mă duc la munte; el, amicul, poate deveni posesor de portofoliu? Sau deja este, din moment ce are acţiuni la Mefin?

Nu, a venit răspunsul, el este acţionar, dar n-are portofoliu. Un portofoliu presupune acţiuni şi alte instrumente financiare emise de mai mulţi emitenţi, nu de către unul singur, că ăla poate să dispară ca măgaru-n ceaţă, ca „Bere Băuturi Popeşti-Leordeni“, de pildă, şi-atunci ce-ai făcut cu portofoliul? Am oftat: avea dreptate. Ce are de făcut amicul, a continuat domnul I.M., este să vină aici la noi, la Depozitar, şi-n cîteva minute primeşte un extras de cont, pe baza acţiunilor de la Mefin. Cu extrasul de cont se duce la orice broker şi ăla-i spune la ce preţ poate să le vîndă… aia merge repede. O să dureze mai mult pînă-şi negociază comisionul broker-ului, dar sper că amicul dumneavoastră, domnu' Buzea, e om răbdător!

Am simţit, vag, că pomenind de răbdare, domnul I.M. începea să şi-o piardă pe-a lui, cu explicaţii din astea ca pentru copii mici. Totuşi, nu aveam de gînd să-l las să scape aşa uşor, fiindcă tot nu primisem răspuns la întrebarea pentru care venisem: OK, eu plătesc acum prostia din 1996, spun „Adio“ portofoliului, dar sînt sigur că există milioane de oameni în România care au făcut atunci alegeri mai puţin proaste şi totuşi sînt în aceeaşi situaţie ca mine. Despre ei e vorba (eram, deodată, foarte altruist)! Şi pieţei i-ar merge mai bine dacă s-ar tranzacţiona toate aceste certificate de acţionar care acum stau degeaba prin sertare şi dulăpioare, că oamenii nu ştiu ce să facă cu ele (gata, acum mueam de grija pieţei bursiere!). Da, aşa este, spune domnul I.M., dar răspunsul este la mintea cocoşului: cînd omul pleacă de la noi cu un extras de cont, se duce direct la broker şi negociază cu el, apoi îi semnează un ordin de vînzare, broker-ul vinde acţiunile la o cotaţie stabilită de comun acord şi-i trimite omului banii în cont. Evident, dacă e vorba de o sumă consistentă, broker-ul îşi pune tot farmecul la bătaie ca să-l convingă pe om s-o reinvestească, oferindu-se să-i construiască un… un ce? Un portofoliu, bunînţeles! Îi pune acolo şi acţiuni cu risc ridicat, şi acţiuni cu risc scăzut, şi obligaţiuni, şi tot felul de minuni cu nume atît de complicate încît n-are rost să prăpădeşti pe ele cerneala tipografică, că tot nu stă nimeni să le silabisească şi să-şi bată capul ce înseamnă.

Ăsta era deci răspunsul. La mintea cocoşului, dar mie mi-a scăpat complet, poate pentru că nu posed minte de cocoş: ai bani, îţi cumperi un portofoliu de la broker şi te rogi la Dumnezeu să fie cu noroc. N-ai bani, îţi trebuie patru de *dacă:* dacă ai ştiut să depui cupoanele din '93 şi '95, dacă le-ai depus la un emitent ne-ţepar, dacă emitentul tău are încă o valoare de piaţă şi dacă această valoare e suficientă ca broker-ul să-şi bată capul să-ncerce să-ţi vîndă ceva. Nu zic neapărat să-i încerci pe cei patru de *dacă* personali; fiecare să decidă pentru el însuşi. În ceea ce mă priveşte, măcar am încercat… tot e mai mult decît nimic. Iar dacă (!) vreuna din informaţiile din text îţi va fi de folos, cine ştie cum, te rog să laşi vorbă la *Dilema veche,* la redacţie. Nu refuz o cinste!

Mihai Buzea *este jurnalist la* Caţavencii.

PUBLICITATE

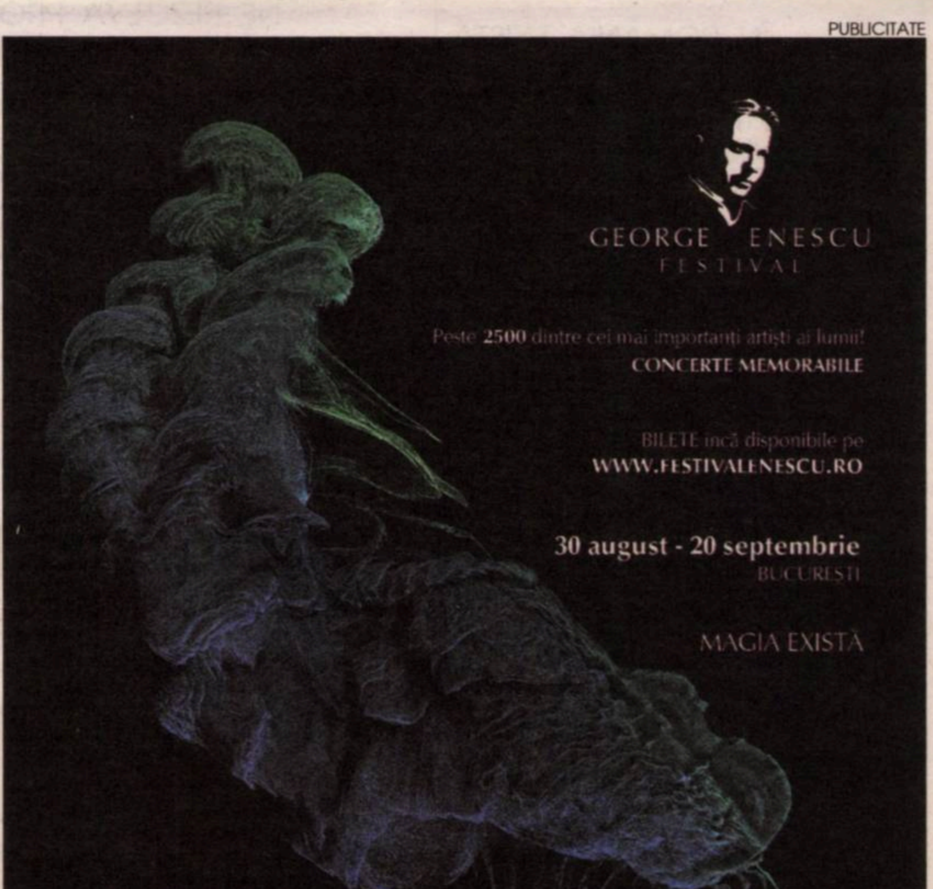

Cu ochii-n 3,14

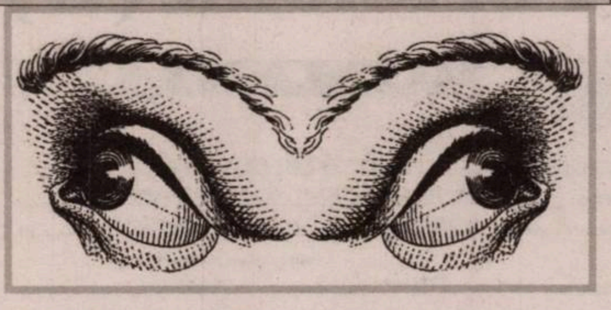

MULŢI OAMENI DIN SPATELE UŞII SE BLOCHEAZĂ TOT TIMPUL FĂRĂ SĂ FACĂ NIMIC

■ Tot mai mulţi oameni cer bani, aşa, de-a dreptul, pe stradă şi nu numai: un adolescent destul de bine îmbrăcat mi-a cerut doi lei la Romană; o doamnă de la lumînări m-a rugat să-i dau ceva pentru o pomenire în timpul slujbei de la biserică; o alta mi-a cerut să-i achit diverse „taxe“ de cimitir în timp ce aşteptam preotul pentru un parastas. În sfîrşit, o fată de pe marginea trotuarului mi-a cerşit îngheţata din pungă. (**I. P.**)

■ Mă duc să-mi iau o adeverinţă de la medicul de familie. Aştept pînă-mi vine rîndul. Asistenta mă invită în cabinet, îmi ia cardul de sănătate şi copia după buletin şi-mi zice să aştept. „Doamne-ajută“, mă trezesc eu zicîndu-mi în gînd (deşi, altminteri, nu obişnuiesc). Venisem speriat de ce citisem prin ziare – că la medicii de familie nu merge sistemul informatic şi se stă cu orele. „Închideţi, vă rog, uşa“, mai zice asistenta – căci o uitasem deschisă. O închid. Ce credeţi că era pe dulăpiorul din spatele uşii? Aţi ghicit. O poză cu Arsenie Boca. Deci vine de se leagă. (**M. V.**)

■ Ce ziceţi de maşina care se blochează atunci cînd simte că şoferul său a băut prea mult? Acest proiect va presupune instalarea unui sistem de detectare digitală a alcoolului din sîngele conducătorului auto. E susţinut de National Highway Traffic Safety Administration. Şi se pare că va fi implementat, din 2020, în SUA. Maşinile chiar vor deveni mai deştepte decît oamenii? (**A. M. S.**)

■ „Orice vehicul ce va circula în timpul zăpezei trebue să aibă clopoţei sau zurgălei, pentru a preveni pe pietoni de venirea lor, iar trăsurile cu bande elastice pe obezi, şi care circulă fără a face zgomot, vor avea în tot timpul cîte unul sau mai mulţi clopoţei, pentru a înştiinţa de trecere.“ (din „Anuarul ACR“ pe 1911) (**R. M.**)

■ Compania Naţională de Autostrăzi şi Drumuri (CNADR) a ieşit, anul trecut, pe profit. Profitul nu e deloc neglijabil: e vorba de 96 de milioane de euro. Formula e spectaculoasă: compania nu a mai făcut investiţii, nu a mai reparat drumuri şi nu a realizat decît vreo 50 de kilometri de autostradă. Adică au obţinut profit fără să facă nimic. Şi mai spectaculos e că o parte a profitului poate fi împărţit, conform legii, cu angajaţii, care vor obţine prime substanţiale. Să tot lucrezi la stat! (**M. M.**)

ÎN ROMÂNIA EXISTĂ ŞI O ALTĂ PROBLEMĂ: PE 5 IUNIE A APĂRUT O SCRISOARE DESCHISĂ DE-A LUNGUL TIMPULUI

■ Asociaţia Unu şi Unu a organizat în România primul *marş al prematurilor*. La eveniment au participat, conform Radio România, cîteva zeci de oameni. Foarte puţini în comparaţie cu numărul celor care se nasc prematur (unul din zece bebeluşi, pe plan mondial). Problema celor născuţi înainte de termen e, de bună seamă, cît se poate de serioasă şi nu mă gîndesc s-o iau în vreun fel în derîdere. Dar mă tem că în România există şi o altă problemă, încă şi mai gravă: cea a imaturilor. Cred că şi de imaturi trebuie să avem grijă, mai ales cînd ei reuşesc să ajungă în funcţii de mare răspundere. Şi se observă că reuşesc adesea. Pe cînd şi un marş contra imaturităţii (politice)? (**A. M.**)

■ În Malaezia, moda *selffess*-ului *(selfie* în fundul gol) merge bine. Pe 30 mai, zece turişti străini s-au pozat nud în vîrful muntelui Kinabalu, cel mai înalt din ţară, şi şi-au postat fotografia pe reţelele de socializare. Pe 5 iunie, un cutremur a avut loc în apropiere de muntele Kinabalu şi a făcut 16 victime. Aceste două ştiri par că nu au nici o legătură, numai că autorităţile locale au găsit una. Potrivit responsabilului local Joseph Pairin Kitingan, *selffess*-ul acelor bărbaţi a provocat mînia Domnului, care a răspuns printr-un seism. Ca urmare a acestei explicaţii savante, turiştii străini ar trebui, bineînţeles, judecaţi. (**A. M. S.**)

■ A apărut vaccinul anti-îngrăşare. Adică hamburgerul, pizza, ciocolata şi alte asemenea drăcii care cauzează grav siluetei sînt, de fapt, viruşi? (**S. G.**)

■ Nouăsprezece ONG-uri, printre care şi Asociaţia Părinţi pentru Ora de Religie, au trimis o scrisoare deschisă prin care le cer miniştrilor Educaţiei şi Sănătăţii să promoveze în şcoli abstinenţa pînă la căsătorie, ca fiind „cel mai bun lucru pentru sănătatea copiilor“. Aha. Eu credeam că cel mai bun lucru pentru sănătatea copiilor sînt fructele şi legumele. (**L. V.**)

■ De-a lungul timpului, m-am împrietenit pe Facebook cu oameni pe care îi cunosc, dar şi cu necunoscuţi, cu asociaţii de artişti, scriitori, apicultori, cu biblioteci, librării, cafenele şi beauty saloane. Dar cu Genţi de Piele chiar nu, nu vreau să mă împrietenesc. Pînă aici! (**A. P.**)

UNEORI, UN PRIETEN BUN NE REZOLVĂ PROBLEMELE EUROPENE PERPENDICULAR

■ Reclamă la ofertele săptămînii într-un supermarket: preţuri reduse la îngheţată şi la hîrtie igienică. Uneori lucrurile merg bine împreună. (**S. G.**)

■ Pentru că am obiceiul să acord premiul „Declaraţia lunii“, un prieten bun mi-a atras atenţia asupra a ceva ce-mi scăpase. Fostul preşedinte Băsescu a declarat zilele trecute că e dispus să se mute într-o altă vilă de protocol: „Mă mut în Gogol“, a zis Băsescu. „Dar nu există protecţie.“ În Gogol nu există niciodată protecţie. (**L. V.**)

■ Tămîia şi smirna nu mai sînt, neapărat, ce au fost altădată. Împreună cu proteina din lapte, ele compun suplimentul alimentar Renarthro, de 199 de lei, care ne rezolvă problemele cu articulaţiile (conform clipului de la Teleshopping). Instrumentele sacralităţii sînt, acum, la îndemîna tuturor şi parte a culturii populare terapeutice. (**I. P.**)

■ Am căutat pe un site zboruri Cluj-Bucureşti, că aveam nevoie de un dus-întors. După ce mi-am rezolvat treaba (la un preţ cu care aş putea lua cam orice zbor în Europa), curiozitatea m-a împins să mă uit care ar fi cel mai scump bilet de avion Cluj-Bucureşti şi retur. Am găsit următoarea combinaţie: dusul durează 11 ore (cu escală lungă la Frankfurt), aterizarea e spre miezul nopţii, plecarea înapoi e la 8 dimineaţa şi aterizarea la Cluj după alte 11 ore (cu escală lungă la Viena de data asta). Să recapitulăm: stai 22 de ore pe drum (da’ măcar vizitezi două aeroporturi europene frumoase) şi vreo cinci ore la Bucureşti, noaptea. Total: vreo 3900 de euro. Eu zic că se merită. (**M. V.**)

■ După Baia Mare, nume de firme din Arad: Albastru Oceanic SRL, Subterfugii SRL, Cumpăr Şi Vând SRL, Patologic SRL, Nosferatum Funerare SRL, Susurul Cernei SRL, Platon Alb SRL, Evenimente Remarcabile SRL, Studiourile Foto Insomnia SRL, Accent Citadin SRL, Misteriosos SRL, Te Vezi SRL, Bârlogu Lui Ursache SRL, Şnuruleţ SRL, Ultimul Omagiu SRL, La Căsuţa Bunicilor Fericiţi SRL, Urmaşul SRL, Pizza 5 Colţuri SRL, Europeanul De Arad SRL, Sănătate Ocupaţională SRL, Sacher & Fantezia SRL, Noul Scrib SRL, Perpendicular SRL, Înger Păzitor SRL, Centrul De Ferestre Şi Uşi SRL, Terapii Informaţionale SRL, Pro Maniac SRL, Plus Bani Plus Timp SRL, Cointerese SRL. (**D. S.**)

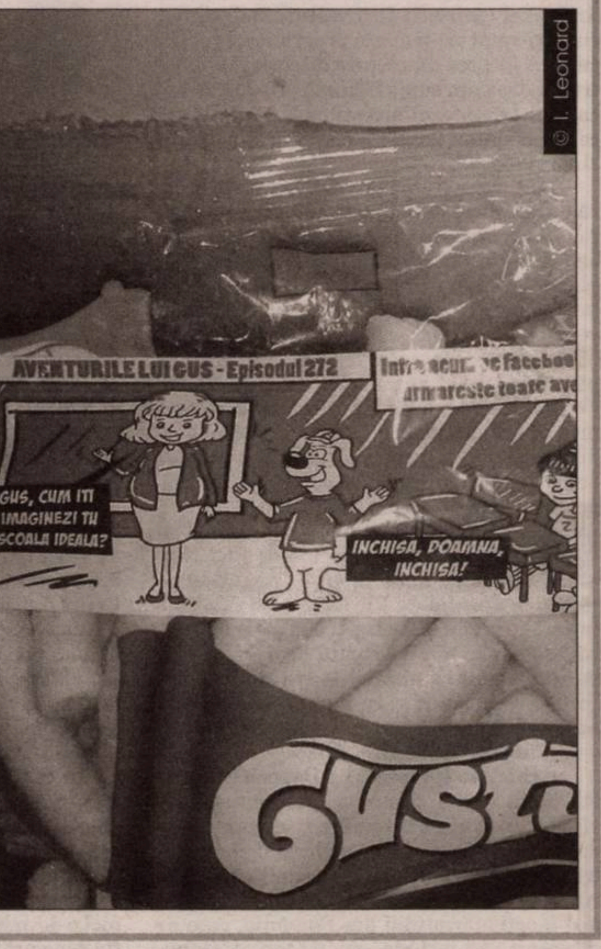
AVENTURILE LUI GUS - Episodul 272
GUS, CUM ITI IMAGINEZI TU SCOALA IDEALA?
INCHISA, DOAMNA, INCHISA!

© I. Leonard

PUBLICITATE

95 ani
OPERA NAŢIONALĂ ROMÂNĂ
CLUJ-NAPOCA
şi
SĂRBĂTOAREA MUZICII 2015
PREZINTĂ

SÂMBĂTĂ 20 IUNIE 2015 ORA 21.00
GIUSEPPE VERDI
TRAVIATA
(LA TRAVIATA)
Spectacol interpretat în limba italiană
INVITAŢI: DIRIJORUL CRISTIAN SANDU, TENORUL ŞTEFAN POP ŞI TENORUL SAMUEL DRUHORA

LA ALBA IULIA
Piaţa Cetăţii
Acces liber

Solişti balerini: DORINA LUCACIU, GABRIELA SIMA (Dans ţigănesc), DANIELA DRĂGUŞIN, MIRCEA BARIŢCHI, VALENTIN MIHĂILĂ (Dans spaniol)

CRISTIAN SANDU - Dirijor
EMIL STRUGARU - Regia artistică
WITLINGER MARGIT - Scenograf
ADRIAN MUREŞAN - Coregrafia

DIANA ŢUGUI - Violetta Valéry
ŞTEFAN POP - Alfredo Germont
FLORIN ESTEFAN - Giorgio Germont
LILIANA NECIU - Flora Bervoix
CORINA PĂŞTEAN - Annina
SAMUEL DRUHORA - Gastone
BENIAMIN POP - Baronul Douphol
CRISTIAN HODREA - Marchizul d'Obigny
PETRU BURCĂ - Doctorul Grenvil
RADU LUCACIU - Giuseppe
IOAN STANCU - Un comisionar
IOAN DAVID - Servitorul Florei

Organizatori:
Primăria Municipiului Alba Iulia
CLUB PENTRU UNESCO
Sponsor oficial:
Kaufland
Sponsori:
Staropramen
AQUA CARPATICA
Parteneri media:
adevărul
DILEMA VECHE

Biblioteca „ASTRA“
– SIBIU –

Biblioteca „ASTRA"
- SIBIU -

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale) DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XII ■ nr. 593 ■ 25 iunie – 1 iulie 2015 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Cristian GHINEA

attitudini mic-burgheze 12

ANDREI PLEŞU

„Aventură în Indonezia“ (IV)

pagina 3

VALERIU NICOLAE

„Gargaragiii politicoşi“

pagina 4

STELA GIURGEANU

„Mediatizîndu-l pe Arsenie Boca“

pagina 21

Stereotipuri, prejudecăţi, etichete

„Prejudecata este părerea fără judecată.“

VOLTAIRE

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

[illegible]
- U1619 -

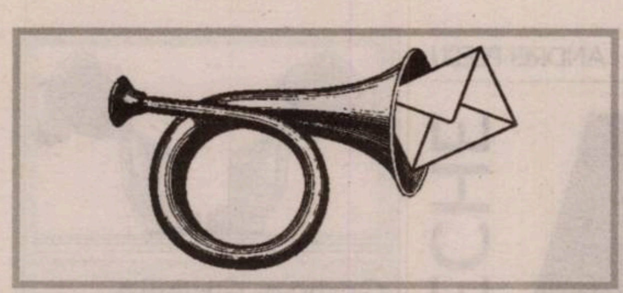

turneu de inbox

NR. 592

Articolul lui Cristian Ghinea, „Care e faza cu Azerbaidjanul?“

Mai întîi trebuie să vă mărturisesc că sînt un ignorant care pretindeam, pînă să citesc articolului domnului Cristian Ghinea, că înţeleg în linii mari cum sînt organizate instituţiile Europei.

A fost de-ajuns o singură propoziţie din articolul de mai sus ca să mă facă să tresar din visare, să mă îndemne a mă ciupi pentru a vedea dacă sînt treaz, să mă facă să caut cu privirea spre calendarul din perete pentru a îmi confirma mie însumi că anul în care trăim este 2015 şi, în ultimă instanţă, să încerc să caut cu înfrigurare pe Internet articole scrise de alţi jurnalişti de prestigiu care să îmi infirme lucrurile pe care le aflam acum în premieră de la domnul Cristian Ghinea. Inutil să mai spun că nu am găsit nimic care să infirme spusele autorului articolului. Propoziţia în cauză este următoarea: „În 2014, Azerbaidjanul a deţinut preşedinţia Consiliului Europei“.

Sînt foarte mulţi ani de cînd spectacolul jalnic care se desfăşoară în fiecare lună mai cu ocazia festivalului de muzică uşoară Eurovision acoperă o zonă geografică atît de întinsă încît îi face pe bunicii şi străbunicii noştri să clipească ştrengăreşte din ochi. Ţări precum Azerbaidjan, Kazahstan, Uzbekistan, Kîrgîzstan s-au adaptat noului spectacol pirotehnic de la festival, concurează an de an cu succes, se califică în finală şi votează pentru melodia cîştigătoare. Am crezut că era vorba de o afacere – sînt multe decenii de cînd muzica este o foarte bună afacere – şi că au fost făcute concesii numai de dragul unor profituri cu foarte multe zerouri.

Se vede însă că această zbînţuială generoasă nu s-a oprit la nivelul muzicii uşoare. Ea este şi o caracteristică a vieţii politice europene. Dacă veţi consulta şi dumneavoastră Internetul veţi vedea că, în prezent, Europa are un Consiliu European, un Consiliu al Uniunii Europene şi un Consiliu al Europei. La acesta din urmă se referă domnul Cristian Ghinea în articolul său, şi este adevărat că Azerbaidjanul face parte din acest Consiliu şi că a deţinut preşedinţia lui în anul 2014. Dacă veţi citi cu atenţie lista ţărilor care mai sînt incluse în acest Consiliu veţi găsi şi Federaţia Rusă.

Sînt cîteva întrebări legitime care s-ar putea pune: Unde ne vom opri totuşi cu Europa? De ce Kazahstanul, Uzbekistanul şi Kîrgîzstanul nu sînt încă prezente în Consiliul Europei? Se poate considera că absenţa lor este o decizie europeană discreţionară, nedemocratică? Etc.

După cum vedeţi, Europa deţine în prezent un fel de iarmaroc instituţional pentru toate gusturile şi toate buzunarele, şi, privită din această perspectivă, declaraţia recentă a preşedintelui ceh, care a stîrnit multe comentarii în cercurile analiştilor politici, conform căreia Federaţia Rusă va face parte în anul 2020 din Uniunea Europeană, capătă o oarecare substanţă şi parcă nu am avea curajul să mai pariem că nu se va întîmpla aşa.

Închei prin a reaminti că la conceperea tratatului Uniunii Europene s-a urmărit cu obstinaţie neincluderea în tratat a rădăcinilor creştine ale Europei şi a fost păcat că nu s-a întîmplat aşa, fiindcă Europa ar fi avut un bun reper pentru a şti unde se termină, de fapt, Europa.

Dragoş CHIVA

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Nu rataţi, la Muzeul Naţional de Artă al României, expoziţia „Constantin Popovici şi seducţia modernităţii“. O retrospectivă cuprinzătoare a unui artist fabulos. (Matei Martin)

■ Duminică, 21 iunie, şi duminică, 12 iulie, de la ora 10, Asociaţia Make a Point propune o explorare prin plimbare şi o redescoperire a cartierului Pantelimon. În cazul în care sînteţi curioşi ce s-a întîmplat cu principalele obiective industriale ale cartierului – uzinele Faur, Republica, Granitul, Electroaparataj – şi vă interesează dinamica acestor spaţii. Turul începe din faţa Hanului Gabroveni. (Adina Popescu)

■ Traseele ghidate prin Bucureştiul necunoscut, organizate în iunie şi iulie de Zeppelin, Make a Point şi Bucureştiul meu drag, în cadrul proiectului „Bucureşti. Capitală europeană a culturii – 2021“, o ocazie excelentă de „explorare prin plimbare“ a zonelor Carol, Basarab, Chiajna, Bazilescu, Pantelimon. Informaţii despre tururi găsiţi aici: https://www.facebook.com/Bucuresti2021. (Luiza Vasiliu)

■ *The way we were* (Sidney Pollack, 1973), cu Barbra Streisand şi Robert Redford – un film, după mine, mereu actual şi emoţionant, despre doi oameni care nu pot fi împreună, deşi se iubesc, din cauza concepţiile lor diferite, devenite mod de a fi. (Iaromira Popovici)

■ Joi, 25 iunie, ora 19, la Humanitas Cişmigiu, „Înapoi la argument“. Horia-Roman Patapievici îl are ca invitat pe Teodor Baconschi şi vor discuta despre Facebook. Merită văzuţi/ascultaţi la faţa locului. Dacă nu puteţi ajunge, îi puteţi vedea/asculta pe www.privesc.eu. (Mircea Vasilescu)

■ Timp de aproape o jumătate de secol am ignorat total (sau poate chiar am dispreţuit) băutura numită socată. Am descoperit-o de curînd. Nu mai pot s-o recomand pentru anul acesta fiindcă nu se mai găsesc flori de soc. Se mai poate face însă o băutură aproape similară, cu aceeaşi reţetă, din frunze de mentă. Nu ştiu dacă-i putem zice *metolată,* dar în zilele toride de vară e de-a dreptul extraordinară. (Andrei Manolescu)

■ Jolande Jacobi, *Complex, arhetip, simbol în psihologia lui Jung* (traducere de Daniela Ştefănescu, Editura Trei, 2015), pentru a înţelege trei lucruri esenţiale despre felul cum ne merge mintea. (Dan Stanciu)

■ Sîmbătă, 27 iunie, la ora 19, Trio PRO ARTE (Anda Petrovici – vioară, Marin Cazacu – violoncel, Nicolae Licareţ – pian) va interpreta piese din Joseph Haydn („Trio în sol minor“, Hob. XV: 19), George Enescu („Sérénade lointaine“), Franz Schubert („Sonatensatz“) şi Ludwig van Beethoven („Trio în sol major“, op. 1, nr. 2), la Sala Mare a Filarmonicii „George Enescu“. (Matei Pleşu)

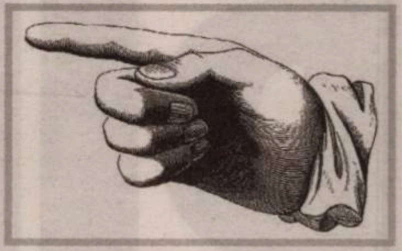

■ Începe turneul de la Wimbledon, dar oare mai e cineva să nu ştie asta? Mai ales de cînd cu Simona Halep, sînt tot mai mulţi oameni de pe la noi interesaţi de asemenea competiţii. Wimbledon-ul rămîne totuşi cel mai nobil turneu de tenis din lume, iar cine îl cîştigă intră într-un club foarte select. Jucătorii din România au reuşit pînă acum să ajungă de cîteva ori pînă în finală (Ilie Năstase – de două ori, Horia Tecău la dublu – de trei ori) dar n-au cîştigat niciodată. Anul ăsta există din nou ceva speranţe, care întotdeauna mor ultimele (mai ales în tenis). (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Gică Petrescu**
- **Cărţi de citit în vacanţă**
- **În vilegiatură**
- **Conspiraţia**
- **Vai şi amar**
- **Mîncarea în comunism**
- **Voluntariat**
- **Cum locuim**

album dilematic

Lucian Muntean

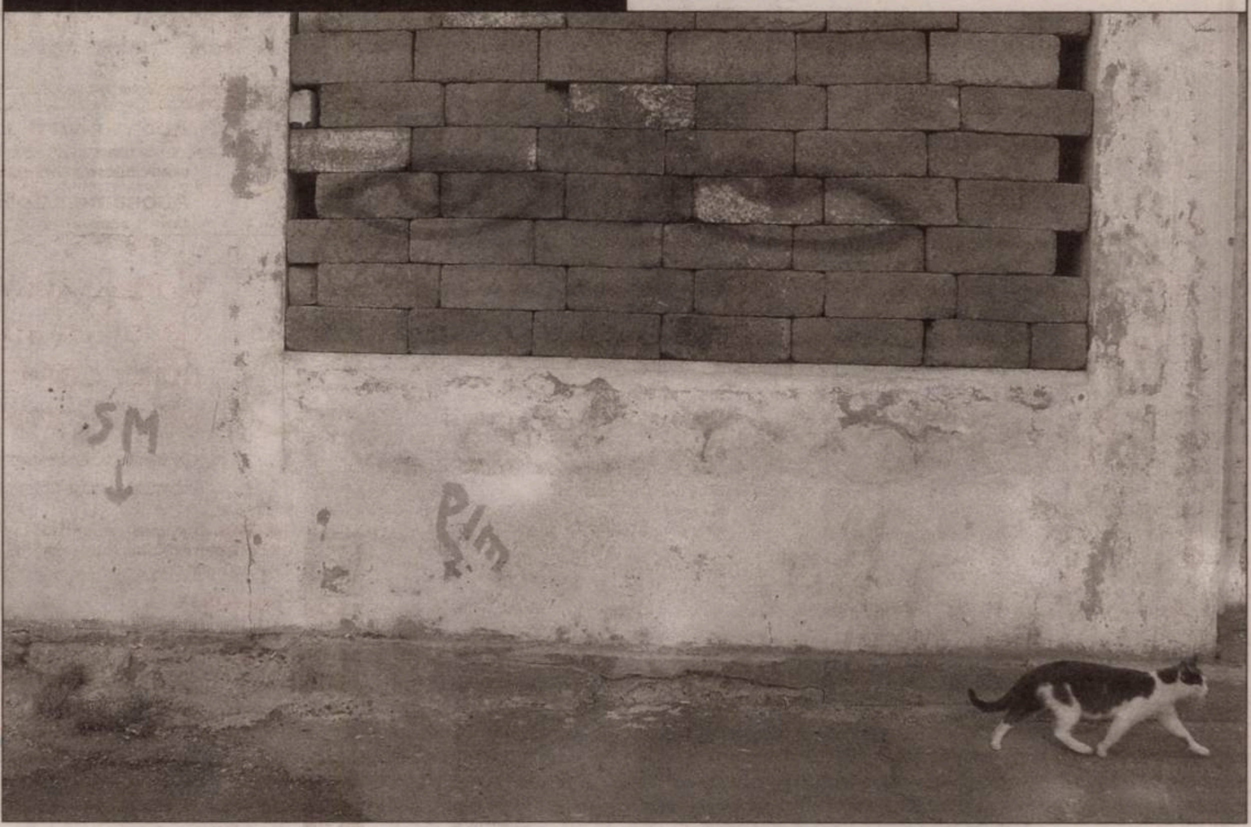

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Directori Publicitate: Dana ANECULOAEI
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

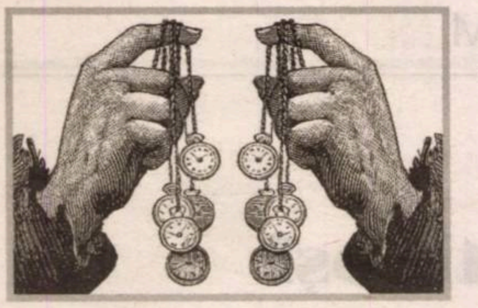

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Aventură în Indonezia (IV)

Pînă una-alta, m-am instalat la hotel, cu inima cît un purice. Dacă nu vor accepta, cum a făcut-o, generos, taximetristul, semnătura mea în locul plății cu banii jos? Deocamdată, aveam însă și altă grijă. Trebuia să „administrez“ toaleta de seară a fetiței. După o inevitabilă crispare inițială, se mai dezghețase și începuse chiar să-mi facă mici confesiuni. De pildă că a decis să se facă dentist („Părinții mei zic că ăștia cîștigă foarte bine!“). Una peste alta, ne-am împrietenit. M-am gîndit să comand cina în cameră, așa încît, dacă nu funcționează manevra cu chitanța, să nu iasă scandal în public, la restaurantul hotelului. Am cerut, deci, telefonic, să fim serviți via *„room service“*. Tovarășa mea de drum a insistat să capete cea mai sofisticată înghețată, cu mai multe etaje și culori. Ce-o fi o fi, mi-am zis. Mică sau mare, nota de plată va constitui, oricum, o problemă. Ni s-a adus mîncarea, chelnerul mi-a prezentat socoteala, iar eu, cu o nonșalanță scremută, am tras, în josul ei, o semnătură țanțoșă. Spre stupoarea mea, omul s-a înclinat deferent și a plecat. Nu tu o încruntătură, nu tu o bombăneală, nimic! Am mîncat cu poftă, am mai sporovăit una-alta cu simpatica mea parteneră, ne-am spălat pe dinți, ne-am pus la pijama și ne-am culcat.

A doua zi, după micul dejun (inclus), am pornit spre aeroport. Nici astăzi nu știu ce s-a întîmplat cu chitanțele mele singaporeze. Au fost transmise Tarom-ului? Le-au plătit cei de la Tarom? Sau au fost asumate tacit, „creștinește“, de gazdele noastre asiatice? Oricum, ne-am urcat în avion ușurați. Drumul spre casă era, în sfîrșit, garantat. În avion, am avut plăcuta surpriză să reîntîlnesc o veche colegă de liceu, Oli Pichineru, pe post de stewardesă. Am avut deci ocazia să aflu de ce a întîrziat avionul românesc cu 24 de ore. „Am avut, după decolare, o problemă tehnică și a trebuit să aterizăm la Addis Abeba. Tehnicienii de acolo puteau rezolva defecțiunea, dar centrala nu a acceptat să plătească reparația în valută, așa că au trimis, cu alt avion, o echipă de la București. S-a făcut, chipurile, economie, deși costul unui zbor suplimentar a depășit, cu siguranță, costurile în dolari ale depanării etiopiene…“ După această ultimă probă de eficiență economică socialistă, am ajuns, cu bine, la București. Bunicul fetiței, în uniformă de general, și-a preluat nepoțica și valizele, uitînd, evident, să mă întrebe, măcar de formă, dacă n-aș vrea să mă ducă și pe mine pînă în oraș. Dar ceea ce conta era că pășeam din nou pe tărîmul patriei. Aventura se încheiase.

Nu, nu se încheiase… Tov. Malița n-a întîrziat să mă convoace la dînsul, pentru lămuriri. „Nu prea te-ai descurcat!“ mi-a spus, în loc de bună ziua. Am rămas paf! „Cum adică să mă descurc?! Am fost pus în situații imposibile, penibile, inacceptabile și îmi reproșați *mie* că nu le-am descîlcit?!“ „Uite ce e! – a sunat răspunsul ministrului. Matale ai umblat prin lume pe banii statului. Cîți au, astăzi, șansa extraordinară să viziteze Indonezia? Trebuie să faci ceva care să justifice, cît de cît, cheltuielile: o serie de articole, cîteva conferințe la sala Dalles, eventual o carte.“ „Bine, dar eu nu am nici o vină că lucrurile au luat-o razna! Probabil că nici nu vă închipuiți prin ce am trecut!“ „Ei, uite, vezi, ăștia sîntem!“ – a conchis „binefăcătorul“ meu. „Vrem călătorii, vrem avantaje, dar cînd e vorba să dăm ceva în schimb, să punem osul la treabă, nu ne mai convine!“

© wikimedia commons

Borobudur

Un mai bezmetic final al aventurilor mele nici că se putea imagina. I-am scris lui Mircea Malița o scrisoare indignată, pe care, cîndva, o voi publica integral. Nu mi-a răspuns niciodată. Dar acum, după 37 de ani, a găsit de cuviință să amintească episodul, într-o variantă resentimentar telegrafică: m-a trimis în Indonezia cu o treabă, dar eu m-am încuiat în hotel și mi-am făcut de cap, după care m-am întors în țară ca un profitor lipsit de caracter, finanțat din banii statului. Dl Malița a fost matematician și futurolog. Sper sincer că pe tărîmul acestor discipline a fost capabil de ceva mai multă acuratețe. De „caracter“ nu pare să fi avut niciodată nevoie cu adevărat.

■ ■ ■

Ofertă specială pentru Dilematici!
DILEMA VECHE
lecturi obligatorii sau lecturi esențiale?

Julian Barnes
Pe fereastră

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cartea „Pe fereastră" de Julian Barnes, de la Editura Nemira, este oferită **GRATUIT** noilor abonați la ediția tipărită „Dilema veche", pe minimum 6 luni

- în limita a 50 de exemplare

Promoție valabilă în perioada 20 iunie - 19 iulie 2015

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE
la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR
sau **MANDAT POȘTAL**: în contul
S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.,
cod fiscal RO18990288, deschis
la BRD Sucursala Decebal, nr. cont
RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL
București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume ________ Prenume ________
Str. ________ Nr. ____, Bl. ____, Sc. ____, Et. ____, Ap. ____
Localitate ________ Județ/ Sector ________, Cod poștal ________
Telefon ________ E-mail ________

Am achitat suma de ______ lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ______ din data ______
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal,
nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ________ Semnatura ________

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

PE CE **LUME** TRĂIM

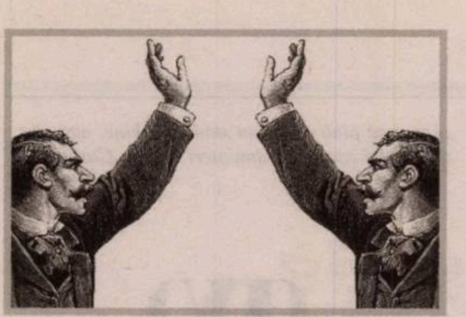

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Gargaragiii politicoşi

Sînt iarăşi prin aeroporturi. De data asta în Istanbul. Nu, nu am avut nevoie de operaţii la genunchi sau oriunde altundeva, deşi o lobotomie cred că mi-ar prinde bine. Sînt năuc după o serie de întîlniri făcute toate parcă în ciuda lui Orwell şi a eseului lui despre „Politică şi limba engleză“. În 1946, Orwell atenţiona asupra tendinţei de a dezvolta un jargon „vag sau lipsit de sens cu scopul nu de a exprima, ci de a ascunde adevărul“. Eseul este o pledoarie pentru o exprimare simplă, directă şi clară şi împotriva conformităţii politice.

Prima întîlnire a fost cu tineri – mai toţi foarte deştepţi şi care mai de care mai dibaci la a transforma engleza într-o ditamai limbă de lemn. „Triburi digitale“, „recoltarea de *output*-uri“, „paucisperanţa“ – în engleză *„paucity of hope“* (adică fără speranţă), „agregarea în *tagboard“*, „eco- şi egosisteme“, „ortodoxia puterii“ au fost expresii pe care le-am notat în mai puţin de cinci minute. Am îndrăznit să întreb membrii grupului de lucru dacă ar putea cineva să îmi traducă ce înţeleg ei prin „triburi digitale“ şi „inovare socială“ – nu au reuşit deloc să cadă de acord unul cu celălalt. Confruntaţi cu lipsa de consistenţă a explicaţiilor, mi-au spus, dînd dovadă perfectă că nu sîntem deloc fiinţe raţionale, ci doar raţionalizăm, că „jargonul e necesar pentru a fi înaintea curbei *(ahead of the curve)“*. Nu m-am putut abţine şi mi-am împărtăşit părerea că jargonul lor este un mod excelent de a avea o relaţie de iubire pasională, profundă, consensuală, *ahead of the curve* şi relativ scurtă cu propria logică. A doua întîlnire a avut loc cu cea mai mare organizaţie interguvernamentală şi, prin comparaţie, a fost mai lipsită de jargon. M-am cam îngrozit: se pare că următoarea generaţie de gargaragii este deja mult mai bine pregătită decît generaţia existentă.

Rătăcit prin Euro-Narnia (Bruxelles), am auzit la un moment dat următoarea frază: „intersecţionalitatea matricei procesului decizional determină abordarea *mainstream* orizontală a procesului de incluziune socială“. Traducătoarea în romani a tras o înjurătură spumoasă, spre delectarea mea şi a altor cîtorva care o ascultam în căşti, şi a zis că nu există o limbă în care să se poată traduce aşa ceva.

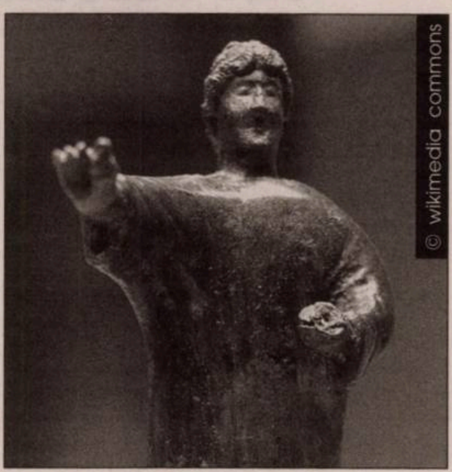

© wikimedia commons

Oppenheimer, studiind folosirea jargonului de acest tip, a ajuns la concluzia că oamenii care îl folosesc sînt percepuţi de auditoriu ca fiind mai puţin inteligenţi. O cercetare făcută de una dintre cele mai bune universităţi din lume – Stanford – a descoperit că 86,4% din studenţi au folosit un limbaj complicat în lucrările lor, încercînd să pară mai deştepţi.

86,4% din studenţi au folosit un limbaj complicat în lucrările lor, încercînd să pară mai deştepţi.

La întîlnirea de la Istanbul, lume bună, elitele birocraţiei regionale. Idei minunate, cum ar fi aceea că romii din cele mai sărace comunităţi ar trebui să se ducă la universităţi în loc să cerşească şi că statele ar trebui să colecteze date despre căsătoriile timpurii pentru a putea avea politici publice adecvate pentru a rezolva situaţia. Toată lumea fericită, mai aveam un pic şi ne prindeam într-o horă şi chiuiam pentru rezolvarea tuturor problemelor „ţiganilor“.

Faptul că nu prea poţi să strîngi date despre căsătoriile timpurii – nu de alta, dar ele sînt ilegale şi deci neînregistrate – nu a intrat deloc în logica înalţilor funcţionari. Este ca şi cum ai dori să măsori corupţia în sistemul politic prin mărturisiri voluntare ale politicienilor în cauză.

Ce mănînc azi şi nu la ce facultate mă duc este frămîntarea principală a adolescenţilor din ghetouri. Puştii din ghetou se consideră fericiţi dacă au părinţi care să le poarte de grijă pînă cînd ajung ei la vîrsta la care pot să muncească pentru a se hrăni. Acest lucru nu intră în realitatea funcţionarului de rînd. Nu de alta, dar mai toţi ştiu despre viaţa în comunităţi din filme, documente sau din imaginaţie.

În mod ciudat, discuţiile mi-au adus aminte de cuvintele pline de înţelepciune ale unui profesor din liceu: „Băi, ascultaţi la mine! Mai bine vultur o zi, decît cioară o viaţă. Ciorile fură, sînt murdare şi merită să fie împuşcate. Vulturul zboară deasupra tuturor“. Proful meu de electronică, Cicerone, era în capul lui ditamai vulturul. Spre deosebire de vulturi – mari pasionaţi de hoituri –, Cicerone mînca mult căcat şi promova din cînd în cînd cu entuziasm idealuri naziste de puritate a naţiunii şi eliminare a ţiganilor/ciorilor.

Neavînd prea mult de spus în procesul prin care am ajuns eu pe lume, la fel ca mulţi dintre puştii cu care lucrez în Ferentari, sîntem parţial sau total ciori. Există birocraţi care şi-ar dori în mod sincer să fim şi noi vulturi, chiar şi vulturi universitari. Însă datul din gură folosind descîntece în jargon de Euro-Narnia nu are cum să ajute. Aşa că, în realitate, rămînem ciori. În plus, trădăm speranţele oamenilor de bine care vorbesc sforăitor despre „potenţialul“ nostru de transformare în vulturi. Şi îi dezamăgim.

Cicerone măcar m-a învăţat cîte ceva util: era un electronist bun. Şi îl prefer gargaragiilor politicoşi şi, în cel mai bun caz, inutili, din birocraţii şi guverne care se ocupă de „problematica romă“.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Curat europene!

Nu sînt prea priceput la ţările care se termină în „stan“. Am o bălteală de idei preconcepute şi nu prea fac o deosebire clară între un „stan“ şi altul. De aia cred că mă amuză grozav seria de clipuri „Belgravistan“ de pe televiziunile Digi. Ei sînt şi cei care au cumpărat drepturile de transmisie ale Primei Ediţii a Jocurilor Sportive Europene. Fiind vorba despre Europa, nu aveam cum să evit majusculele.

De cînd am auzit de întrecerile astea, am fost curios: de ce să le ducă atît de departe, tocmai la Baku, în Azerbaidjan? Nu o fi vrut nici o ţară mai aproape de Atlantic să le organizeze? Din pricina costurilor? Nu s-ar scoate cheltuielile? Păi, asta înseamnă că nu au mare relevanţă şi că se poate să nu fie chiar necesare, cu toate că ar fi bine să mai ostoim din invidia sportivilor europeni care nu au avut pînă acum prilejul să îşi dovedească Unitatea întru Diversitate sportivă, precum fraţii şi surorile lor din America, Africa sau Asia, continente care organizează asemenea evenimente cvasi-olimpice de mai multe decenii.

Aşadar, m-am apucat să caut. Am aflat că respectiva competiţie este şi nu este agreată de Comitetul Internaţional Olimpic. Că este o întreprindere a Comitetelor Olimpice europene, dar nu se poate chema Jocurile Olimpice ale Europei. Că un irlandez încăpăţînat care conduce respectivul ONG al comitetelor olimpice europene a trecut prin Belarus, l-a tămîiat uşor greţos pe Lukaşenko, oferindu-i şi o Medalie de Merit Olimpic, doar-doar s-o scoate cu cheltuiala. Respectivul lider autoritar l-a refuzat, pe motive de costuri, aşa că irlandezul a trecut la următorul lider autoritar de pe listă şi a ajuns în Azerbaidjan (bănuiesc că dictatorii urmau să fie vizitaţi în ordinea alfabetică a ţării). A avut noroc. Dinastia Aliev a fost de acord să investească aproximativ zece miliarde de (petro)dolari întru succesul operaţiunii. S-a şi votat. Cu excepţia Armeniei, care a refuzat să îşi exprime opinia (poziţie uşor de înţeles, avînd în vedere conflictul armat recent), toată lumea a fost de acord. Cu toată unanimitatea, cu tot onctuosul consens, la festivitatea de deschidere nu au fost şefi de stat din UE, cu excepţia Marelui Duce al Luxemburgului şi a prinţului de Monaco. E drept, au fost prezenţi premierii României şi Bulgariei, dar ei nu se pun în statistica „şefi de stat“. Prezenţa la nivel foarte înalt a fost asigurată de Erdogan al Turciei, Putin al Rusiei, Lukaşenko al Belarusului şi Berdimuhamedov al Turkmenistanului. Cu asemenea reprezentare la ceremonia de deschidere de la Baku, Azerbaidjan, e clar că aceste jocuri sînt rezonabil de europene.

Sportivi au fost mulţi. Majoritatea, stîrniţi strict de posibilitatea de a se întrece. În plus, unele sporturi au echivalat competiţia cu campionatele europene, altele stabilesc cine se califică la Olimpiada de la Rio, altele oferă puncte în clasamentele mondiale. Nu toate întrecerile sînt olimpice. Există patru sporturi care se desfăşoară în format nonolimpic, cum ar fi fotbalul pe plajă, dar şi unul mai puţin cunoscut, sambo. Nu e un fruct exotic, ci un format de arte marţiale inventat în anii '50 de Armata Roşie, pentru lupta corp la corp. Oricum, pe sportivi îi interesează relativ puţin ce se întîmplă în ţara-gazdă, tot soiul de mofturi cum ar fi încălcarea drepturilor omului. Dacă li se spune de la sponsor *via* Federaţie şi Comitet Olimpic să se ducă, ei se duc. Ce dacă au fost opriţi să intre în ţara-gazdă ziarişti de la BBC, ARD, *The Guardian* sau RFI? Are vreo importanţă faptul că Azerbaidjanul are zeci de deţinuţi politici în închisori? Că nu există opoziţie? „Reporteri fără frontiere“ sau Transparency International clasează ţara printre ultimele în lume în materie de libertăţi individuale sau nivel al corupţiei de stat, dar fiecare cu treaba lui. Jurnaliştii şi activiştii cu drepturile omului, ei cu alergatul şi săritul.

Baku 2015
1st EUROPEAN GAMES
0,6 ₼
Milli Stadion
National Stadium
AZƏRBAYCAN
Baku 2015
1st EUROPEAN GAMES
Tofiq Bəhramov adına Stadion
Tofiq Bahramov Stadium
0,6 ₼
AZƏRBAYCAN

© wikimedia commons

Uite, din cauza asta, din cauză că prea mulţi oameni au uitat că *european* ar trebui să însemne *ceva* cu valoare morală adăugată, jocurile astea îmi par un abuz de brand. Anticipez că prima ediţie va fi şi ultima, pentru că prea au pornit cu stîngul.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

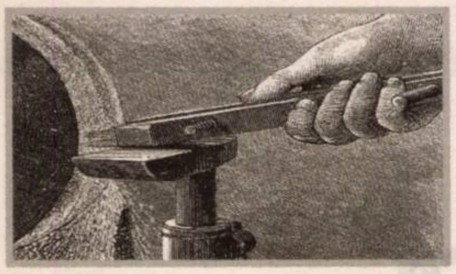

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Alocațiile din Austria, o temă cu bătaie lungă

Vă este cunoscută, desigur, declarația ministrului austriac de Externe, Sebastian Kurz, privind sumele plătite de guvernul de la Viena copiilor ai căror părinți, cetățeni UE, lucrează în această țară. Să rezumăm: într-un interviu pentru postul public de televiziune ORF, Kurz a afirmat că Austria ar trebui să plătească alocații în funcție de nivelul de trai din țara de origine. Pentru doi copii români, ai căror părinți muncesc în Austria, statul oferă aproximativ 300 de euro lunar, sumă care aproape corespunde unui salariu mediu din România, a spus Kurz. Sînt trei unghiuri din care putem privi această declarație.

■ Primul: cel al relațiilor bilaterale. Să recunoaștem, acestea nu se află în cel mai bun moment posibil. Scandalul Schweighofer, firma din Austria acuzată de activiștii de mediu că ar încuraja defrișări ilegale în România, trebuie că a lăsat urme în relația bilaterală. Pe de altă parte, România și Austria se află pe poziții diferite în ce privește politica față de Rusia, inclusiv în partea energetică, iar grupul austriac OMV este un jucător de prim rang pe piața resurselor.

Poate că s-au adunat ceva nervi în spatele ușilor închise, de s-a ajuns ca ministrul de Externe să nominalizeze România, în condițiile în care se află abia pe locul 5 între statele membre în care sînt transferate aceste alocații, după Ungaria, Slovacia, Polonia și Slovenia. Să remarcăm și replica Ministerului Afacerilor Externe din România, potrivit căruia atitudinea Vienei ar putea afecta relațiile bilaterale. Cu siguranță, ceva nu e în regulă pe ruta București-Viena.

Al doilea unghi: cel electoral. Anul 2015 este cel al alegerilor regionale în landurile austriece. Practic, confruntările se întind pe parcursul întregului an și mențin agitația pe scena politică. După alegerile generale din toamna lui 2013, la Viena guvernează o coaliție între Partidul Social-Democrat (SPO) și Partidul Popular (OVP), din care face parte și ministrul de Externe Sebastian Kurz. (În paranteză fie spus, acesta este o figură în felul său. E cel mai tînăr ministru de Externe din Europa – la anul va împlini 30 de ani – și numirea sa a părut, la vremea ei, mai degrabă o extravaganță. Și să mai spunem că, înainte de a deveni ministru, Sebastian Kurz a fost secretar de stat pentru... integrarea imigranților!) Problema este că OVP nu o duce prea bine în acest an electoral. În Styria, extrema dreaptă (Partidul Libertății, FPO) a obținut un succes remarcabil, agitînd sloganul „Străin în propria țară“. În Burgenland, partenerul de guvernare, SPO, a preferat să facă majoritate cu extrema dreaptă, în detrimentul aliatului de la centru, OVP.

Pentru doi copii români statul oferă aproximativ 300 de euro lunar.

Urmează, în septembrie, alegeri în Oberosterreich și, în octombrie, la Viena.

Sebastian Kurz nu este nici primul și nici ultimul politician european din partidele tradiționale care preia discursul extremei drepte, în speranța redobîndirii capitalului electoral. Este, eventual, ultimul venit. La fel, nu e pentru prima oară – și probabil nici pentru ultima – cînd România și românii sînt folosiți ca armă politică pentru înspăimîntarea unei părți a electoratului din diferite state membre. Aici avem o problemă reală și atacurile motivate politic și electoral vor continua cîtă vreme nu vom avea noi înșine o strategie de comunicare pentru eliminarea clișeelor. Nu sîntem o țară perfectă, dar nu sîntem nici așa cum vor să ne arate unii lideri din Uniunea Europeană. Problema este că România nici măcar nu și-a propus să schimbe lucrurile în ce privește propria imagine.

Al treilea: cel european. Desigur, oricît de lipsit de experiență ar fi, ministrul austriac de Externe nu are cum să nu știe că diferențierea alocațiilor între cetățenii din diferite state membre încalcă legislația europeană. Probabil că doar unii dintre alegători nu știu și ar fi dispuși să îl creadă. Problema este că o schimbare a situației, la un moment dat, este posibilă. Una dintre mizele Londrei în negocierile cu Uniunea Europeană este tocmai primirea unor grade suplimentare de libertate în politicile sociale. „Sîntem de aceeași părere cu britanicii: Marea Britanie dorește reforme în cadrul UE și asta trebuie să se întîmple rapid“, spunea Sebastian Kurz în interviul pentru ORF.

Dacă Marea Britanie va obține concesii majore din partea Uniunii Europene, atunci să ne așteptăm ca și alte state să meargă pe același drum. Și nu este exclus ca șeful diplomației de la Viena să se fi simțit încurajat chiar de anumite abordări din declarația președintelui român Klaus Iohannis, în urma recentei întîlniri de la Bruxelles cu premierul britanic David Cameron. Spunea președintele Iohannis că partenerul său de discuție ar fi acceptat că dreptul la liberă circulație este unul fundamental în Uniunea Europeană și nu poate fi îngrădit. În schimb, liderul român a admis că Marea Britanie are o problemă reală în ce privește situația unor imigranți care vin în Insulă nu pentru a lucra, ci doar pentru ajutoare de șomaj și alte beneficii sociale.

Tocmai această separare a planurilor de către președintele român se poate să fi fost văzută de Sebastian Kurz drept o bună ocazie pentru a plusa. Cu alte cuvinte, șeful diplomației de la Viena se poate să fi văzut în declarațiile președintelui român un semn că Bucureștiul ar fi dispus să cedeze.

Discuțiile privind viitoarea Europă socială se află de-abia la început, iar lucrurile nu sună deloc bine pentru români.

***Ovidiu Nahoi** este realizator la TVR2.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Traumă? Ei, aș! Nu mă-nnebuni!

După 25 de ani, mineriada care a terminat violent mișcarea pașnică din Piața Universității a fost rememorată cu voluptate în mai toată presa românească. Remarc, încă de la început, că ceea ce era acum un sfert de veac o temă controversată, cu aprige opinii pro și contra spuse peste tot (în presă, în Parlament, pe stradă, în familie etc.) face, astăzi, unanimitate: în 2015, toată lumea ține cu Piața! Un semn de maturizare, fără îndoială – nu întotdeauna controversa e sănătoasă. Sînt chestiuni (foarte puține!) în care unanimitatea înseamnă sănătate.

Citind multe dintre cele scrise peste tot despre mineriada din 1990, văzînd la televizor analize, (re)interpretări ale acelor zile, „dezvăluiri“ și amare reflecții, mi-am adus aminte și eu de o mică întîmplare pe care cred că are sens să o povestesc aici, acum, după ce momentul potrivit evocării a cam trecut. Și întîmplarea pe care o povestesc s-a petrecut la mulți ani după mineriadă. În 2008. Într-o zi din intervalul 1-15 iunie. Nu mai știu precis în care. În orice caz, era în intervalul dintre cele două tururi de scrutin ale alegerilor locale din acel an. La București, intraseră în turul al doilea Sorin Oprescu (chipurile independent, în fapt candidat al PSD) și Vasile Blaga (candidat al PDL). Primul tur stabilise o diferență foarte mică între cei doi, de sub 1% în favoarea lui Oprescu, dar și victorie categorică, la 12 procente, a PDL în fața PSD în Consiliul General. Așadar, alegerile pentru Primăria Generală a Capitalei aveau să fie tensionate.

Tema mineriadei devenise un argument puternic în campania lui Blaga. Intenția pedeliștilor bucureșteni era aceea de „a-l lipi“ pe Oprescu de Ion Iliescu (nu era greu, pentru că toată lumea știa cît de apropiați sînt cei doi) și de a lovi în ei cu mineriada. Găsesc, în presa vremii, prima reacție a lui Vasile Blaga după primul tur, elocventă pentru strategia acelei campanii: „Aliații mei sînt bucureștenii, care înțeleg foarte clar că, votîndu-l pe Oprescu, îl aleg pe Iliescu, un om care a adus minerii la București și a făcut atîta rău României, vrea să obțină ceea ce nu a obținut niciodată – să cîștige Bucureștiul prin Sorin Oprescu“. Mi-amintesc că urmărisem cu atenție felul în care campania lui Vasile Blaga dezvoltase tema mineriadei. Mă contraria, însă, sentimentul că efectul acestui efort propagandistic părea că pică în gol. Aveam sentimentul că, în sufletul bucureșteanului din 2008, faptul că Ion Iliescu adusese minerii nu mai însemna mare lucru. Văzusem și reacțiile lui Sorin Oprescu la aceste șarje. La început, s-a speriat puțin și a încercat să pareze, spunînd că, în 1990, el personal nu avusese nici o legătură cu mineriada. După un timp, însă, Oprescu s-a relaxat. Și nu a durat mult pînă cînd a început să răspundă „la mișto“ reproșurilor aruncate cu patos civic de Blaga în privința mineriadei. Sigur, trecuseră 18 ani, dar îmi spuneam că traumele sufletului colectiv nu se vindecă așa repede. Cuvintele acestea, „traumele sufletului colectiv nu se vindecă așa repede“, le-am folosit și în discuția pe care am avut-o, în acele zile, cu Sorin Oprescu. Cu care am ajuns să vorbesc în cadrul unei întîlniri pe care doctorul a avut-o cu membrii Grupului pentru Dialog Social, la sediul din Calea Victoriei. Aceasta e întîmplarea pe care vreau să o povestesc aici.

În intervalul dintre tururi, candidatul Sorin Oprescu a acceptat invitația Grupului pentru Dialog Social de a participa la o discuție fără presă cu membrii săi, așa cum o făcuse, de altfel, și Vasile Blaga. Spre deosebire de candidatul PDL, care discutase cu membrii GDS foarte relaxat, fiind convins că are deja voturile lor, „independentul“ Oprescu știa că vine în gura lupului. Din acea discuție îmi amintesc, cețos, episoade diverse, unele mai nervoase, altele mai comice. Dar îmi amintesc clar că, în intervenția mea, i-am vorbit lui Oprescu despre mineriadă. I-am spus că mi se pare nepotrivit felul în care tratează acest episod de istorie bucureșteană (mă refeream la unele declarații zeflemitoare pe care le făcuse) și, aproape textual, i-am spus că, dacă vrea să fie primarul acestui oraș, trebuie să-i respecte istoria cu toate bunele și relele ei, iar ca medic ar trebui să știe că „traumele sufletului colectiv nu se vindecă așa repede“. Mi se părea că mineriada este, pentru conștiința bucureșteanului, o traumă, și că Sorin Oprescu, deopotrivă ca medic și ca politician aspirant la Primăria Bucureștiului, are datoria să o respecte măcar, dacă nu e în stare să o vindece cumva. Oprescu s-a uitat la mine atent. Stăteam pe fotolii, față în față, la doar doi metri unul de celălalt. Am avut impresia că se gîndește serios la ceea ce i-am spus și, din privirea lui, mi s-a părut că înțeleg ceva esențial: nu se gîndise niciodată la mineriadă ca la o „traumă a sufletului colectiv“. Nu mai țin bine minte ce mi-a răspuns, dar nu a fost deloc „miștocar“. În restul zilelor de campanie electorală, însă, a ținut-o pe-a lui, așa cum începuse. Rezultatul acelor alegeri este cunoscut: Oprescu a cîștigat detașat, obținînd peste 56%. Oprescu știa mai multe despre sufletul bucureștean decît mine.

Statul român s-a purtat oribil cu proprii cetățeni, fie ei mineri sau victime ale mineriadei.

Sigur, mineriada din 1990 a fost un moment istoric extrem de complex. A avut (sau cere să aibă) consecințe politice, morale și judiciare. Au murit oameni. Alții au fost bătuți cumplit, au fost arestați, au fost molestați. Hoardele de mineri au dominat orașul vreo două zile și mare parte din oraș i-a aplaudat. Statul român s-a purtat oribil cu proprii cetățeni, fie ei mineri sau victime ale mineriadei. Ceva monstruos și murdar a ieșit atunci la suprafață din adîncurile românilor. Dar în 2008, deja, asta nu mai conta nici măcar în plan electoral, adică în planul în care contează toate detaliile de doi bani din viața candidaților. De-aia mă întreb: dincolo de talk-show-uri, ONG-uri, intelectuali civici și grohăitori politici, ce-o mai fi însemnînd mineriada în sufletul românului real de-acum, din 2015?

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

■ ■ ■

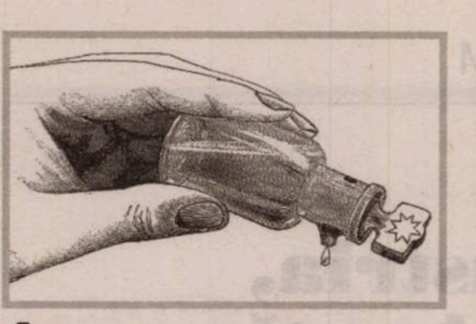

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Casă de editură

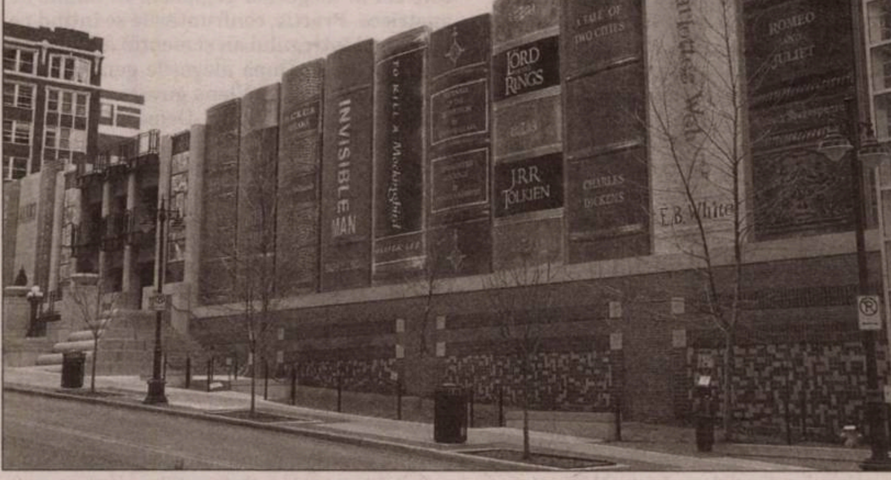

© reallycoolpicsart.com

Împrumuturile lexicale, traducerile şi imitaţiile grăbite, greu de evitat în vălmăşagul informaţional al zilelor noastre, ar trebui temperate atunci cînd intră prea mult pe teritoriul tradiţiei culturale. Nu e o dramă dacă numele mai vechi al unei ustensile banale e înlocuit de unul mai nou, cu conotaţii de modernitate, chiar dacă obiectul rămîne în esenţă acelaşi. Înlocuirea termenului *editură* (cu o respectabilă tradiţie în istoria publicaţiilor româneşti) prin *casă de editură* – formulă care calchiază parţial sintagma din franceză *Maison d'édition* sau pe cea din engleză, *Publishing House* – mi se pare, în schimb, supărătoare: semn de grabă şi, poate, ignoranţă. Timp de decenii, *editură* a intrat în compunerea denumirilor sau a descrierilor unor instituţii culturale româneşti, chiar dacă nu corespundea perfect formulelor echivalente din alte limbi (foarte diverse, de altfel: la exemplele de mai sus se pot adăuga italienescul *Casa editrice,* germanul *Verlag;* în denumirile editurilor intră termeni ca fr. *Editions...*, it. *Edizioni*, fr. *Presses*, engl. *Press* etc.).

Sintagma se găseşte în mai multe denumiri de edituri noi, apărute în ultimele decenii (Casa de editură Venus, Casa de editură Max Blecher etc.), dar a început să fie folosită şi în afara acestora. În unele cazuri formula este efectul accidental al unei traduceri jurnalistice – „O *casă de editură* britanică a anunţat că oferă un milion de lire sterline celui care poate aduce dovezi palpabile...“ (capital.ro). În alte situaţii, formula este interiorizată şi aplicată unor contexte româneşti: „prezentăm astăzi cîteva titluri apărute în Editura Polirom, prestigioasa *casă de editură* cu multe titluri de real folos“ (infoterapii.ro); „nici o *casă de editură* de la noi nu s-a încumetat să creeze versiuni proprii“ (descopera.ro); „Ar fi de dorit, în viitor, reeditarea cărţilor sale fundamentale, eventual la *o casă de editură* puternică“ (romanialibera.ro). Exemplele mai vechi sînt extrem sunt rare: sintagma apare într-un articol al lui Al. Vlahuţă („se cere neapărat ca scriitorii să-şi întemeieze o casă de editură a lor“), sau, cu o singură atestare, în D. Simonescu, Gh. Buluţă, *Pagini din istoria cărţii româneşti,* 1981 („se constituie şi alte case de editură“) etc.

De fapt, e interesant cum s-a impus în limbă termenul *editură*. În secolul al XIX-lea, cărţile purtau mai frecvent indicaţia *tipografiei:* gramatica lui Iordache Golescu este publicată, în 1840, „în *Tipografia* lui Eliad“. Heliade Rădulescu însuşi publică, în 1868, *Curs întreg de poesie generale* la „*Typographia* Lucrătorilor Associaţi“, iar *Principie de Ortographia Romana,* în 1870, la „Noua *Typographiă* a Laboratoriloru Români“. *Despre scrierea limbei rumăne*, a lui Maiorescu, apare în 1866 la Iaşi, la „*Ediţiunea* şi *imprimeria* Societăţei Junimea“. Totuşi, *Introducere în istoria limbei şi literaturei române* a lui Philippide e tipărită la „*Editura* librăriei Fraţii Şaraga“, în 1888, iar *Gramatica elementară,* în 1897, la „*Editura* Librăriei Isr. Kuppermann“. Aşadar, într-o primă etapă, sînt mai mulţi termeni concurenţi – *tipografie* sau *imprimerie, ediţiune* sau *editură*. *Editură* a apărut în secolul al XIX-lea, fiind format, se pare, în română, cu sufixul *-ură* (A. Scriban precizează, în dicţionarul său din 1939: „Acest cuv[înt] nu există în limba lat[ină], it[aliană] şi fr[anceză]“). Termenul desemna în primul rând (ca şi *publishing* din engleză) *activitatea* de publicare (Scriban 1939: „acţiunea de a edita şi rezultatu ei. *A da o carte în editură,* a o da unui librar s-o tipărească cu cheltuiala lui. Localu acestei acţiuni.“ Cu acest sens foloseşte adesea cuvîntul N. Th. Ioanniţiu, în *Istoria editurii româneşti* (1943): „*editura* românească a cunoscut un avânt mai sporit cu fiecare an nou“; chiar în titlu se vede că nu este vorba de o editură anume, ci de ansamblul tradiţiei de publicare. Volumul era publicat la *Editura* „Cartea Românească“; în perioada interbelică, multe edituri aveau termenul *editură* cuprins în denumire: Editura „Cultura Naţională“, Editura „Naţionala-Ciornei“, Editura „Remus Cioflec“, Editura Universala Alcalay & Co. (dar „Cugetarea-Georgescu Delafras S.A.“).

Cuvîntul *casă* apare, desigur, în diverse compuse mai vechi şi mai noi (*casă de oaspeţi, casă de nebuni, casă de sănătate);* tiparul nu are deci nimic neobişnuit, dar multe dintre ilustrările lui sînt învechite. La urma urmei, sinonimul *casă de editură* pentru *editură* nu ar fi lipsit de modele. Nu-i văd însă rostul: nu are rol de dezambiguizare (pentru că *editură* nu mai are în limba actuală decît un sens), nu evită repetiţia (conţinînd chiar cuvîntul *editură),* nu sporeşte prestigiul instituţiilor pe care le denumeşte.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

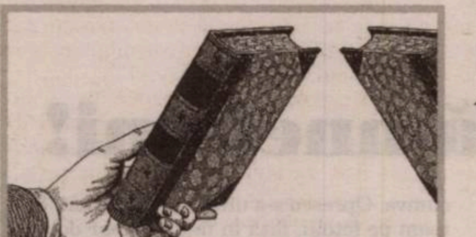

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Un tramvai numit dorinţă

La ceremonia de absolvire a celei de-a XIX-a promoţii Erisma, colegul meu Mugur le-a vorbit cursanţilor despre trenuri deraiate. A povestit cum, mergînd mai demult cu o cursă locală în Ardeal, o roată a trenului n-a mai vrut să-şi facă treaba şi a sărit de pe şină. Nu a păţit nimeni nimic, doar că a durat ore bune pînă ce trenul a fost repus în funcţiune. Între timp, pasagerii şi-au destăinuit una, alta, cum fac oamenii cînd aşteaptă ceva ce nu se ştie cît va dura. O fată mergea la TIFF, alta era hotărîtă să voluntarieze pentru cauza islamică…

Ar fi bine, spunea Mugur, ca vieţile noastre să nu semene cu mersul trenurilor, deşi mai tot ce ni se întîmplă pare a ne împinge într-acolo: trasee prestabilite, orare fixe, mai cîte o întîrziere, mai cîte o şedere neplanificată într-o gară insignifiantă. Ar fi bine să putem din cînd în cînd măcar să oprim trenul între staţii, să coborîm, să ne întindem pe iarbă şi să privim în jur.

Ascultînd metafora lui Mugur despre experienţa de învăţare numită Erisma – un fel de „deraiere controlată“, zicea el –, am legat-o nu ştiu cum de discursul unei cursante, manager în comunicaţii, despre şansa pe care noile tehnologii ne-o oferă pentru „a pune România pe hartă“. Ce-a ieşit a fost imaginea unui tren cu care să poţi merge oriîncotro vrei şi, cînd ai dat de un loc primitor şi cobori să te bucuri de el, să observi că trenul tău a tras şina după el, cum fac maşinăriile alea foarte complicate cu care se construiesc căile ferate. Aşa, poate mai vrea să vină şi altcineva după tine!

Brusc, am simţit că mica mea reverie SF îmi deşteaptă un clinchet în memorie.

Eram cu nişte prieteni la o petrecere, în neguroşii ani ’80. Trecuse bine de miezul nopţii şi ne-am fi tras către casele noastre. După vreo oră de învîrtit cu rîndul discul telefonului, pentru a auzi acelaşi semnal de „ocupat“ la serviciul de taximetre, am zis că mai bine ne încercăm norocul în stradă. Am ieşit dintre blocuri pe Ştefan cel Mare. Oraşul părea complet încremenit. Nu trecea nici o maşină pe stradă, darămite vreun taxi. După cîteva ţigări fumate ciuci pe bordură, începuse să ne bată gîndul să o luăm pe jos. O oră, două, cît putea să aibă fiecare de mers pînă acasă? Am văzut atunci o luminiţă în zare, crescînd, semn că ceva se mişca înspre noi. În curînd a început să se distingă şi silueta vehiculului, pe mijlocul şoselei. Era clar: un tramvai.

Îi facem semne agitînd din mîini cînd ajunge în dreptul nostru. Tramvaiul se opreşte, se deschide uşa din faţă, urcăm. Vehiculul e gol, cu luminile din interior stinse. Înăuntru e doar vatmanul care ne salută şi ne spune că se retrage la depou. La Niţu Vasile, cred. Îi mulţumim că ne-a luat şi îl asigurăm că îi vom spune, fiecare, unde să ne lase în drum. Oricum e mai bine decît nimic.

Se închide uşa şi tramvaiul se urneşte zăngănind. Peste nici cîteva sute de metri, vatmanul se întoarce către noi şi ne întreabă dacă nu avem vreo ţigară. Cel de lîngă el se caută prin buzunare, scoate un pachet şi i-l întinde.

Sînt absolut sigur că era un pachet de Amiral, pe jumătate golit. Amiral-ul avea o ancoră desenată şi costa 6 lei. Nici 8, ca leşioasele Snagov, sau 10, ca Aviator sau Cişmigiu, ţigări *super long,* cu filtru alb – semn de distincţie şi posibilă manevră de confuzie cu Kent-ul american –, din care trebuia să tragi încontinuu ca din aspirator, ca să nu se stingă. Dar nici 4 lei, ca ţigările hipstereşti ale acelor vremuri, Virginia – cred că fuseseră deja scoase de pe piaţă – sau chiar mai puţin, ca alte surate ale lor fără filtru: neobositul Carpaţi plin de cioturi şi de ce se mai întîmplase să pice în tocător (2,50 lei), Bucegi-ul poreclit „moartea pe schiuri“ din pricina schiorului desenat pe pachet, Bucium-ul de 2 lei – „Orice zi e-un zbucium pînă n-ai fumat un Bucium!“ – „mărăşeasca“ cu savoare de ţigară de front sau chiar Tractorist şi Plugar, experienţele extreme pentru numai 1 leu şi-un pic.

Ar fi bine, spunea Mugur, ca vieţile noastre
să nu semene cu mersul trenurilor.

Scuze pentru divagaţie. Majoritatea fumam ţigări fără filtru, studenţeşte. Amicul cel darnic era însă deja om în cîmpul muncii, matematician.

Vatmanul scocioră şte prin pachet, scoate o ţigară, găseşte pe undeva un chibrit dosit, o aprinde şi se întoarce către donator, întinzîndu-i îndărăt ce mai rămăsese. Amicul îi face semn că nu-i nevoie. Vatmanul ne mulţumeşte, vîră pachetul undeva în bordul tramvaiului şi-şi răsuceşte din nou faţa către noi, radiind: „Unde vreţi să vă duc?“.

Mi-a venit să-i răspund precum oştirea către Romândor, în finalul *Ţiganiadei* lui Budai-Deleanu: „Du-ne măcar în ce parte, ori la slobozie sau la moarte!“. Dar, cu teama ridicolului în suflet, m-am mărginit să-mi spun în gînd: aferim, tramvai numit dorinţă!

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

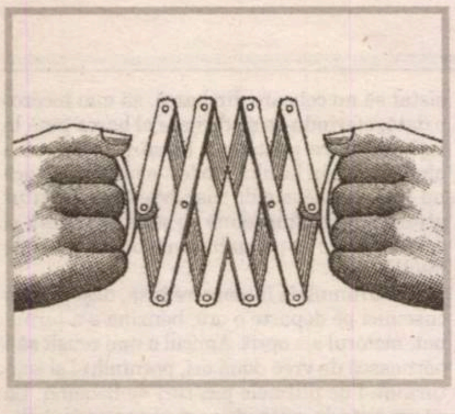

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Tot pe drum, pe drum, pe drum...

– dialog cu Cătălin DRULĂ –

A studiat la Universitatea din Toronto şi lucrează în domeniul IT. Dar multă lume îl cunoaşte pentru că, de cîţiva ani, alături de alţi colegi, monitorizează situaţia drumurilor şi a construcţiei de autostrăzi. ***Cătălin Drulă*** *a ajuns să cunoască foarte bine acest domeniu. Şi ştie să-l explice mai bine ca mulţi alţii. Din discuţia cu el, am înţeles mai multe în legătură cu autostrăzile decît din comunicatele oficiale ori din vorbele guvernanţilor.*

© E. Enea

De cînd urmăriţi problema construcţiei de drumuri, aţi devenit expert?

Televiziunea m-a făcut expert. *(rîde)* De voie, de nevoie, am căpătat o anume expertiză. N-a fost greu, pentru că am făcut totul din pasiune. Am pornit de la întrebrea „de ce n-avem şi noi autostrăzi“ şi am plecat pe fir. Sînt uşor maniacal, cînd îmi pun în minte ceva. Am început să mă documentez despre fonduri europene, despre studii de fezabilitate şi despre tot ce înseamnă ciclul de viaţă al construcţiei de drumuri. Dacă lucrurile mergeau bine, ar fi fost plictisitor. Dar la noi nu merg bine, aşa că devine interesant: îţi vine să faci ceva pentru a împinge lucrurile în direcţia bună. Sînt acum, de pildă, pe vreme bună, şantiere care stau degeaba din cauza unor chichiţe birocratice.

Ce aţi făcut pînă acum?

Sîntem o comunitate de pasionaţi ai infrastructurii, ne-am adunat în jurul forumului peundemerg.ro, acolo ne-am cunoscut. Am avut diverse acţiuni. De pildă, în mai 2012, cînd s-a schimbat Guvernul, s-au oprit filmările aeriene ale autostrăzilor, pe care le făceau înainte. Şi atunci, după două luni de derută, ne-am gîndit să le facem noi. Am pus bani împreună, am găsit o firmă care să facă filmările şi le-am realizat noi.

„«Micul Ceauşescu» – e un personaj care există în administraţia românească şi se doreşte un ctitor.“

Cineva ar putea întreba la ce foloseşte asta: constatăm, din filmări, că pe şantierele de autostrăzi nu se lucrează, dar nu ne ajută cu nimic…

Filmările în sine sînt o formă de transparenţă, ajută, pun presiune asupra celor care ar trebui să se ocupe de autostrăzi. Dar n-am făcut numai asta, am avut şi alte activităţi. Am avut luări de poziţii, am participat la dezbateri publice, am făcut interpelări, am folosit toate instrumentele. Am fost preluaţi pe larg în presă şi în felul acesta am reuşit să deblocăm unele proiecte. Cred că cel mai mare succes al nostru a fost în cadrul dezbaterii masterplanului pentru transport: am reuşit să aducem autostrada Piteşti-Sibiu pe primul loc între priorităţi, după ce fusese trecută la coadă şi împinsă undeva după 2025. Am avut semnale clare că intervenţia noastră chiar a fost luată în seamă. Chiar şi de la Comisia Europeană ni s-a spus „i-aţi convins, noi nu am reuşit“.

Masterplan este un cuvînt foarte des pronunţat în ultima vreme. De unde pînă unde acest interes naţional pentru masterplan?

Masterplanul e un document strategic care ne spune ce autostrăzi să facem şi în ce ordine. Pînă de curînd se lucrase fără o strategie unitară. Comisia Europeană ne-a spus, în 2011, că nu ne mai dă bani dacă nu avem un plan pe care să-l urmărim. Dl ministru Şova a intervenit puternic în masterplan, încercînd să ducă lucrurile într-o anumită direcţie, în loc să-l lase aşa cum trebuie, adică un document strict tehnic. Societatea civilă, Comisia Europeană, transportatorii, experţii aveau altă opinie despre autostrada Piteşti-Sibiu, şi atunci a ieşit un scandal în jurul masterplanului. Miza acestui document este ca, orice ministru şi orice Guvern ar veni, să urmeze doar ce scrie acolo, timp de 10-15 ani.

Legendele urbane spun că pe vremea lui Ceauşescu se făceau demolări în funcţie de felul în care dădea din mînă Conducătorul…

Eu am o mică teorie personală despre „micul Ceauşescu“ – e un personaj care există în administraţia românească şi se doreşte un ctitor, vrea să dea din mînă şi să facă lucrurile după mintea lui, fără să asculte de specialişti. Sindromul micului Ceauşescu s-a manifestat pe deplin în infrastructură, de aceea n-am progresat.

Poate e şi ignoranţa la mijloc: prin 1996, ministrul Transporturilor de atunci, Traian Băsescu, spunea că nu se justifică investiţia în autostrăzi, căci traficul e prea mic. Pentru un şofer obişnuit, e imposibil de înţeles de ce în Ungaria, Polonia sau Slovenia s-au construit mii de kilometri de autostradă şi la noi nu. Ce i-aţi explica unui şofer?

În primul rînd, i-aş spune că îl înţeleg. Chiar şi după ce înţelegi tot procesul, furia aceasta a neputinţei şi frustrarea îţi revin. Explicaţia constă în două lucruri: finanţarea şi capacitatea de a administra proiecte. În anii '90 n-au fost bani. Din 2007, de cînd am aderat la UE, Comisia Europeană ne-a pus la dispoziţie 4,5 miliarde de euro pentru transport, dintre care cam 2 miliarde pentru drumuri şi autostrăzi. Noi pierdem acum 700 de milioane pentru că nu ştim să-i cheltuim. Proiectele se blochează din cauza lipsei deciziilor. E faimoasa frică de DNA, de Curtea de Conturi, absenţa acelei motivaţii a unui cîştig suplimentar care a făcut să se mişte lucrurile în cazul unui proiect ca Transalpina (un proiect foarte costisitor şi cam aberant, dar care a mers ca uns). În administraţie, lucrurile se mişcă în ani; or, utilajele trebuie să lucreze zilnic. Am avut de-a lungul timpului şi o legislaţie proastă; de pildă, pînă în 2010, legislaţia privind exproprierile. Din 2010 s-a schimbat legea şi acum proiectele pot merge înainte. Dar am aflat azi ceva care m-a lăsat perplex: se pare că cineva din Ministerul Finanţelor şi-a dat seama, după atîţia ani, că CNADNR nu ar avea bază legală pentru a acorda despăgubiri suplimentare în cazul exproprierilor. Aceste despăgubiri suplimentare sînt necesare – pentru că în timpul execuţiei se mai modifică proiectul şi e nevoie de teren suplimentar ori e nevoie de relocarea unui stîlp de înaltă tensiune etc. Cineva şi-a dat seama, în Ministerul Finanţelor, că lipseşte din lege un paragraf care să spună că se pot acorda despăgubiri suplimentare, aşa că acum se află pe circuitul de avizare un proiect de ordonanţă de urgenţă care să adauge acel paragraf. Dar nu poate fi adoptat pentru că premierul e în Turcia şi nu se ţin şedinţe de Guvern. Din această cauză, nişte oameni care au şantierul pe autostrada Lugoj-Deva nu pot lucra, pentru că e un stîlp de înaltă tensiune pe traseul autostrăzii. Or, acum e sezon plin de lucru…

În ce fază sîntem cu masterplanul?

Ar trebui adoptat la sfîrşitul acestei luni, dar acum fiind instabilitate şi la Ministerul Transporturilor, şi la Guvern, nu-mi dau seama dacă se va întîmpla. Pe partea rutieră, strategia e destul de interesantă, aş da un pic de credit celor din Minister care au lucrat la ea: ne permite să facem un salt în materie de infrastructură, aşa cum a făcut Polonia în ultimii zece ani. Ştiu că există o intenţie de a adopta masterplanul prin lege (deşi la noi şi legile se schimbă peste noapte, prin ordonanţă de urgenţă). Următoarea cheie de boltă este contractarea unui împrumut de 7 miliarde de euro de la instituţiile financiare internaţionale. În momentul de faţă nu-l putem face, pentru că avem constrîngeri de deficit bugetar. Încercăm să obţinem clauza de reforme structurale, ceea ce ne-ar pemite ca timp de patru ani să avem un deficit bugetar mai mare. Dacă obţinem cele 7 miliarde, am avea în total 9 şi am putea să finanţăm mai multe proiecte: de la Ploieşti spre Moldova, Piteşti-Sibiu, Cluj-Oradea, Tîrgu Neamţ-Iaşi-Ungheni şi altele. Ne mai trebuie însă şi o bună capacitate de a administra aceste proiecte, ceea ce nu se poate obţine decît printr-o reformă a Companiei Naţionale de Drumuri. Trebuie aduşi oameni noi, atraşi şi din mediul privat, şi creată o structură. Compania gestionează bugete asemănătoare cu ale multinaţionalelor, dar se comportă ca la stat. Trebuie să ajungem la un organism dinamic şi performant.

„Noi pierdem acum 700 de milioane pentru că nu ştim să-i cheltuim.“

Orice şofer care merge pe Valea Oltului îşi doreşte o autostradă pe acolo. De ce există toate aceste „răsturnări de situaţie“ (ba e prioritară, ba nu mai e)?

Piteşti-Sibiu a fost iniţial prioritară. Apoi a apărut planul cu toate autostrăzile şi, pentru a-l justifica economic, s-a încercat un pic sabotarea traseului Piteşti-Sibiu. De cînd s-a schimbat Guvernul în 2012, s-au adus tot felul de argumente care nu erau corecte. Sibiu-Piteşti este însă cel mai important tronson, dar argumentele împotriva ei au fost aduse pentru a justifica traseul Comarnic-Braşov, de care Victor Ponta şi-a legat cariera politică. A fost „sindromul micului Ceauşescu“: dacă tot traficul s-ar fi orientat pe ruta Comarnic-Braşov, s-ar fi justificat mai bine acel proiect.

De ce faceţi toate astea? N-ar fi mai simplu să vă uitaţi la televizor, ca toată lumea, şi să vă plîngeţi că Guvernul nu-şi face treaba?

Din pasiune şi din interesul de a avea drumuri mai bune. Vrem să vedem cum cresc pe hartă aceste drumuri rapide. A devenit o activitate care ne consumă, pe cei de pe forumul peundemerg.ro şi din Asociaţia Pro Infrastructura. Cîteodată încerc şi eu să mă conving că ar fi mai uşor să stau deoparte, dar nu pot. Mi se pare că nu ne lipseşte atît de mult pentru ca lucrurile să meargă normal. Simt că e o datorie. Cred că lucrurile se pot face mai bine şi cînd există puţin spirit comunitar, nu doar individualism. Resimt lipsa acestui spirit în România: în vremurile trecute, munca patriotică şi orice altă activitate comunitară erau suspecte. Mi se pare că, pentru o societate mai aşezată şi mai liniştită, există o datorie nescrisă a unei implicări, chiar dacă nimic nu te obligă să fii voluntar. E însă o obligaţie morală. Trebuie să fii viu, să fii interesat de ce se întîmplă în jurul tău. Dacă ar creşte masa critică a celor interesaţi, lucrurile s-ar îmbunătăţi. Mi se pare că apare o recuperare a comunităţii. Bucureştiul este un oraş în care se simte acest lucru: a devenit un oraş viu, există o dinamică a tinerilor, a comunităţii artiştilor, există mai multă implicare. Lucrurile stau mai bine ca acum zece ani.

De curînd, aţi înfiinţat Asociaţia Pro Infrastructura. E un alt nivel al activităţilor dvs.?

Asociaţia e un cadru formal pentru ceea ce facem de atîta timp. Înainte, presa ne numea „forumiştii“. Ne propunem aceleaşi lucruri: monitorizarea infrastructurii de transport, luări de poziţie, participarea la dezbateri publice. Investim bani şi timp în această activitate. Ne-a spus cineva că, în ziua cînd am înfiinţat asociaţia, „a fost rumoare în Palatul CFR“. Acest cadru formal ne permite să participăm mai organizat la anumite activităţi – la dezbaterile publice ori în comitetele de monitorizare ale programelor sectoriale europene. Avem o forţă suplimentară.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

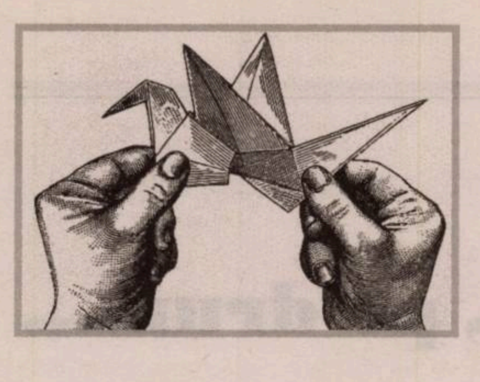

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Datul în bărcile Snagovului

Custodele lacului Snagov, Constantin Turmac, spune că pe lacul cu pricina legislaţia privind navigaţia se încalcă întruna. Nu se respectă limitele de viteză, unele bărci (de sute de cai putere) ating frecvent viteze de 100 de km pe oră, iar schiul şi alte sporturi nautice se practică şi în zone ale lacului unde sînt interzise. Vocea custodelui se aude însă abia după accidentul în care o barcă de mare viteză a sfărîmat o altă barcă, omorînd o persoană şi rănind alte cinci.

Pînă să se petreacă asemenea lucruri grave însă, pe acel lac se pare că se întîmplau şi tot felul de altele, mult mai mărunte. Am ascultat povestea unui amic despre ce a păţit cînd, într-o zi, a ajuns întîmplător la aşa-numita „marină“ de pe malul lacului. A fost luat în primire mai întîi de nişte cîini de pripas, apoi preluat de nişte inşi binevoitori care au apărut instantaneu dintr-un local plin de ancore şi parîme marinăreşti. Mărunţei, bronzaţi şi plini de riduri, ca nişte adevăraţi *bătrîni lupi de lac,* cum le-a zis amicul meu, oamenii i-au expus imediat două variante posibile de agrement: o plimbare foarte scumpă cu o ambarcaţiune de opt persoane, condusă de unul dintre ei, sau o plimbare, aparent mai ieftină, cu o barcă cu motor pe care amicul ar fi putut s-o conducă singur, fără nici un fel de permis, fiindcă motorul avea mai puţin de cinci cai putere.

La început nu s-a arătat interesat de ofertă, dar i-a iscodit despre ambarcaţiunile aflate la cheu, în port, care i se păreau interesante. Erau lăsate acolo de proprietari contra unei chirii. „Păi, uite“ – i-a spus unul dintre cei doi *lupi de lac* – „aia de acolo e o şalupă foarte scumpă, de peste 80.000 de euro. E cea mai scumpă pe care o avem în acest moment aici.“ Amicul a remarcat că proprietarul se afla chiar la bord, pentru un picnic la apă dulce, la cheu, cu o doamnă. „Cealaltă barcă“ – a continuat omul din port – „legată la pontonul perpendicular, este şi ea foarte scumpă şi ne-a fost lăsată de deţinător în grijă.“ I-a spus apoi şi cam care sînt chiriile percepute pe lună proprietarilor, în funcţie de lungimile ambarcaţiunilor.

Impresionat de asemenea investiţii lăsate în locul acela ce părea cam prăpădit, amicul meu s-a gîndit că dacă tot ajunsese acolo, ar fi putut să profite totuşi de moment, să închirieze şi el o barcă mică, cu motor, pentru o oră. Şi-a convins soţia (nu prea uşor) că plimbarea merită. Mai condusese o astfel de barcă, dar, e drept, spunea el, atunci pusese mîna pe echee doar în larg, unde spaţiul de manevră era destul de mare. L-a rugat pe unul dintre oamenii aceia să-i explice cum se porneşte şi cum se operează motorul. Bătrînii *lupi de lac* – povestea el – au început să se agite imediat. Unul a adus o canistră cu benzină, altul s-a urcat într-una dintre bărcile de vreo patru metri, de unde, întors cu spatele, a început să-i explice: „Asta-i sfoara de care tragi dacă se opreşte, ăsta-i butonul de oprire, aici e neutru, aici e în viteză şi de aici îi dai gaz.“ Stînd pe mal, amicul n-a apucat să vadă şi să înţeleagă mai nimic. L-a pus pe ins să repete, dar nici a doua oară n-a prea priceput. Văzînd că ezită, omul l-a încurajat: „Uite, o întorc eu spre larg. Hai, dom'le, că-i simplu, e ca la maşină, ce naiba, eşti bărbat.“ La aşa un îndemn, amicul s-a urcat imediat în barcă, împreună cu soţia, şi s-a aşezat la cîrmă. Manevra de plecare era însă mai complicată pentru că trebuia să nimerească o ieşire îngustă dintre pontoane. Iar lucrurile nu s-au dovedit a fi ca la maşină şi nici măcar ca la motocicletă. Manevrarea cîrmei se făcea oarecum pe dos (şi amicul ştia asta), dar nici acceleraţia nu era în sensul intuitiv. N-a apucat însă să se acomodeze cu sistemul, că omul de pe mal tot insista să bage în viteză, ceea ce, la un moment dat, a şi făcut. Şi s-a trezit pornind în trombă cu botul în direcţia ambarcaţiunii de peste 80.000 de euro. Lupul de pe mal a început a răcni: „Apără cu mîna!“ Din şalupa cea scumpă, amicul a apucat să vadă cum zboară în sus o tavă cu roşii şi castraveţi, iar ocupanţii au sărit aproape peste bord ca să-şi păzească barca cu mîinile de urgia ce venea. În ultima secundă, a reuşit să evite intrarea în plin, cîrmind puternic pînă cînd în faţă i-a apărut cealaltă şalupă scumpă, legată perpendicular. Alte urlete. Soţia lui s-a ridicat în picioare, încercînd să atenueze cu mîinile impactul dintre bărci. Tot în ultimul moment, amicul a evitat contactul în plin, dar tot a produs o mică atingere. După alte cîteva viraje, ca în cadă, printre acele ambarcaţiuni de milioane, fără vreo şansă să găsească mica fantă spre larg, şi-a adus aminte de butonul de oprire. Nici acela n-a funcţionat cum se aştepta, aşa că a tras de cablul siguranţei. În cele din urmă, motorul s-a oprit – nu şi barca, a cărei inerţie a făcut-o să se izbească de pontonul de unde plecase. Proprietarul şalupei, cel cu picnicul stricat, i-a înţeles neîndemînarea şi a început să-l apostrofeze pe omul din port, care ar fi trebuit să prevină aşa o întîmplare. Acesta susţinea însă că nu s-a întîmplat mare lucru. Soţia amicului deja îşi imagina sumele uriaşe pe care ar fi trebuit să le plătească pentru repararea acelor şalupe. Noroc că totuşi nu se produsese nici o pagubă, doar panica fusese mare. Omul de pe ponton, temîndu-se de o eventuală renunţare din partea clineţilor, a insistat să nu coboare din barcă, să mai încerce o dată, oferindu-se să dirijeze el barca pînă la ieşirea dintre pontoane. În sfîrşit, amicul a ajuns în largul lacului, unde s-a liniştit, fiindcă nu mai era nevoie de manevre fine. A putut atunci admira împreună cu soţia sa natura şi celebrele vile de pe maluri, ale bogătaşilor români.

Pe drumul de întoarcere însă, deşi nu trecuse nici pe departe o oră, benzina s-a terminat, motorul s-a oprit. Amicul a mai reuşit să-l pornească de vreo două ori, pocnindu-l şi scuturîndu-l de ultimele picături de benzină. La cîteva sute de metri de port, s-a oprit însă definitiv. Amicul a luat unica vîslă care se găsea în barcă – probabil pentru asemenea situaţii – şi, vîslind cînd pe-o parte, cînd pe alta, a ajuns încet-încet înapoi la mal. La sosire nici măcar nu l-a mai întîmpinat cineva. A legat singur barca la ponton şi l-a căutat pe „lupul de lac“ pentru a-şi recupera buletinul. Nu cred că e ceva de mirare în toată povestea asta.

■ ■ ■

ready made

„D. dr. **Penescu** luând cuvântul zice că din expunerea d-lor arhitecţi se vede că proprietarul a construit această prăvălie acum 3 ani, fără a mai face şi privată şi corpul technic i-a dat voie, prin urmare proprietarul s'a mulţumit atunci numai pe o prăvălie, astă-zi voiesce să modifice ce a făcut acum 3 ani, să facă un etaj d'asupra care să serve de casă de locuit fără să aibă nici curte, nici privată. Se zice că privata se va face în fundaţiunile casei, cu alte cuvinte în pivniţă, apoi asemenea privăţi din nenorocire sunt vr'o câte va pe str. Basarab şi Pătraşcu-Vodă şi se ştie cât sunt de infecte, vătămând chiar întreaga clădire. D-sa dar e de părere ca să lăsăm pe proprietar să se mulţumească pe ce a făcut acum 3 ani şi să nu dăm ocasiuni să se facă acolo iar un cuib de infecţiune prin privată în pivniţă.“

Monitorul Comunal al Primăriei Bucuresci, Anul XVIII, No. 14, Duminecă, 4 Aprilie 1893

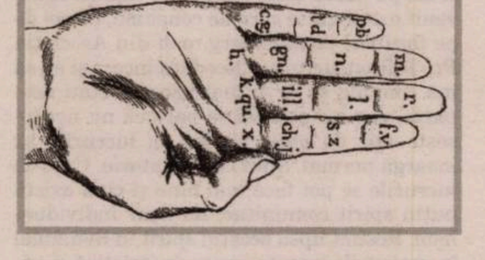

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Pieile roşii

Asupra indienilor din Lumea Nouă s-a dezvoltat în timp o receptare profund mitologizată şi, prin urmare, ficţională. Motivele sînt multiple. De exemplu, oralitatea şi genocidul (combinate) explică în mod absolut de ce astăzi vedem într-un amerindian mai curînd un erou hollywoodian decît o persoană obişnuită, aparţinînd unei comunităţi ca toate celelalte. Marele grup de etnii precolumbiene a reprezentat o civilizaţie perpetuată preponderent pe cale orală, în ciuda sofisticării sale, mai ales în ramurile sud-vestice, fiind eliminată, la un moment dat, aproape total, din istorie, printr-un genocid abrupt şi cu nuanţe apocaliptice. Se înţelege astfel de la sine că valorile lumii în discuţie s-au pierdut *de facto,* lăsînd totuşi în urmă o aură misterioasă, a prezenţei ei *de iure*. Prin urmare, miturile şi folclorul parabolic s-au ţesut cu repeziciune, contaminînd mentalul colectiv. Pieile roşii au devenit nişte personaje legendare, învăluite de o ceaţă a imemorialităţii arhetipale, cu efect benefic sau malefic în evoluţia continentului american, în funcţie de perspectiva cronologică adoptată. Realitatea s-a transferat gradual către universul virtual al literaturii.

Într-un anume sens, cred că strania aşezare în istorie a nativilor americani reprezintă un act cultural cu corespondenţe în vîrsta (post)modernă a umanităţii. Spaţiul contemporaneităţii (mult dezbătuta globalizare) pare a fi articulat cu precădere prin medierea mitologizărilor succesive. Eroii postmodernităţii sînt şi ei – asemenea bătrînilor indieni – un grup de constructe imaginare, cu imanenţă fabuloasă şi transcendentă. Batman şi Superman nu indică decît două versiuni ale aceleiaşi teme ficţionale: supremaţia binelui într-un univers corupt, prin intermediul intervenţiei suprareale. La fel se conturează Robocop, Captain Power, Karate Kid, Spiderman ori Superwoman, dar şi Cruella sau Jack the Ripper, ca reversuri ale medaliei. Imaginarul comunitar al momentului prezent operează cu transfigurări ale realităţii şi niciodată cu realitatea însăşi. Pozitivă ori negativă, lumea în care trăim se hrăneşte monstruos din oniric. Aşa cum civilizaţia vechilor piei roşii a ajuns un artefact al ficţionalizării, cultura (post)modernă este un conglomerat de mituri şi coduri ipotetice.

Diverşi antropologi plasează înclinaţia individului către fabulos în zona nevoii (psihanalitice) de siguranţă în confruntarea cu evenimentele (necruţătoare) ale istoriei imediate, personale sau de grup. Evaziunea spre ficţional permite crearea unei identităţi diferite, cu virtuţi de autovalidare în lumea adevărată. Inventăm existenţe paralele, imaginare, doar pentru a învăţa să o acceptăm pe cea concretă. Un cunoscut analist de prototipuri simbolice (Vasile Lovinescu) demonstra, într-o foarte interesantă carte, faptul că toate naţiunile europene au o voluptate enigmatică pentru transfigurarea timpului istoric, prin întoarcerea la un mit primordial. Acest moment arhetipal dezvăluie, indubitabil, o valoare ficţională, întrucît „materialitatea“ sa există numai în sfera imaginarului colectiv. Exemplul folosit de către antropologul în discuţie este cel al „monarhului ascuns“. Un erou descălecător nu *moare* niciodată, ci *se oculteză*. Altfel spus, intră în stare de latenţă („adoarme“), pentru a reveni atunci cînd istoria (nefastă) o cere. Comunităţile nu mai trăiesc în viitor (şi nici chiar în prezent), ci în trecutul mitologic. Durata devine ciclică, întorcîndu-se permanent la originea sacră. Istoria trece aşadar, nemijlocit, în tipologia flexibilă a literaturii.

Exerciţiul ficţionalizator nu putea să lipsească din arsenalul destinat supravieţuirii (măcar ficţionale) a unei etnii care a cunoscut, în mod direct, marasmul colonizator. Indienii americani au fost transformaţi în eroi epopeici de imaginaţia celor care le-au intuit misterul, dar, pe de altă parte, ei înşişi şi-au proiectat fiinţa colectivă într-un decor mitologic, imposibil de alterat prin violenţa genocidului. De exemplu, urmaşii Mogollonilor (din sudul Arizonei) ficţionalizează/mitologizează uneori şi geografia. Arhitecturile naturale (din stînci) – unele de-a dreptul neverosimile prin echilibristica inefabilă, îndreptată împotriva legilor fizice, pe care o sugerează – capătă pentru ei un conţinut transcendent, manifestîndu-se ca variantă codificată a arhetipului ocultat. Aceşti apaşi din Munţii Chiricahua susţin că liderul lor invincibil, *Cochise* (în traducere, *Căpetenia*) – „monarhul ascuns“, cu alte cuvinte –, *doarme,* aşteptînd momentul prielnic revigorării istoriei şi emancipării poporului rămas în stagnare. Ei îţi arată de obicei o formaţiune uriaşă de stînci, vizibilă din vîrful munţilor, ce îl întruchipează pe *Cochise* dormind. Simpla contemplare a orizontului geografic înseamnă, de aceea, reactivarea timpului sacru şi conectarea la prototip. Ataşarea (alegorică) de teritoriu ilustrează o pornire colectivă subliminală, preluată ulterior şi de către coloniştii Lumii Noi. Spaţiul nu asigură doar locuirea, ci şi transcendenţa. Habitatul implică un act de cunoaştere şi, implicit, unul de revelaţie.

Interesant rămîne totuşi altceva. Dacă priveşti cu atenţie în zare spre locul numit simbolic Capul lui Cochise – situat în sudul extrem al SUA, la graniţa cu Mexicul –, ai ocazia unei epifanii emoţionale. Cu nas acvilin, bine desenat pe cerul senin, cu coamă lungă şi subţire, specifică straturilor nobiliare de apaşi, un profil autentic de indian se conturează pregnant şi gigantic pe fundalul albastru. El sugerează adormirea sau, mai precis, somnul extatic. Zîmbetul ascuţit, uşor ironic, din colţul buzelor trezeşte însă fiori de gheaţă.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

■ ■ ■

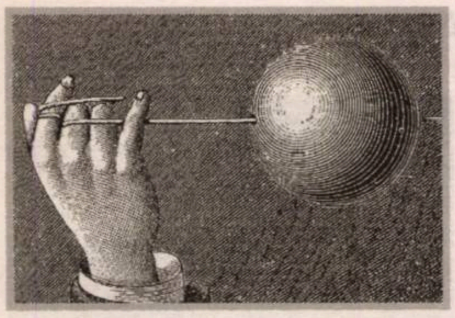

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Plante decorative, plante terapeutice

– legalizarea drogurilor uşoare –

© wikimedia commons

■ Se transformă Europa într-un paradis al consumatorilor de droguri? În tot mai multe state se pune problema liberalizării consumului de droguri uşoare. Tonul l-a dat Germania, care nu numai că a liberalizat accesul la drogurile uşoare, permiţînd pacienţilor cu boli incurabile să folosească droguri uşoare în scop terapeutic, ci este pe cale să adopte măsurile necesare pentru a permite decontarea canabisului prin asigurările de sănătate. Măsura provoacă tot felul de controverse, principalul argument fiind că legalizarea drogurilor în scopuri terapeutice ar acredita ideea că drogurile uşoare ar fi inofensive, ba chiar sănătoase, şi că astfel s-ar zădărnici eforturile îndelungate ale societăţii de a descuraja consumul. Criticii susţin că interesul particular al unei minorităţi – cea a suferinzilor – nu ar trebui să fie superior interesului majorităţii care trebuie protejată de drogurile dăunătoare. Asociaţiile de bolnavi susţin că aceasta e o perspectivă ipocrită, căci consumatorii ocazionali de droguri recreaţionale îşi procură oricum canabis de pe piaţa neagră, indiferent de riscuri, pe cînd cei suferinzi nu au acces legal la ceea ce adesea e singurul remediu împotriva durerii.

Cultivarea plantei pînă la maturitate şi recoltarea cad în sarcina cumpărătorilor şi numai ei sînt responsabili (juridic) pentru obţinerea şi consumul drogului.

Şi în SUA au loc dezbateri asemănătoare. 23 de state americane au legalizat consumul de canabis în scop terapeutic. Un studiu recent realizat de *The Lancet Psychiatry* şi citat de *Die Zeit* urmăreşte impactul legalizării asupra comportamentului de consum al tinerilor. Pentru tineri încă în creştere, consumul de canabis reprezintă un factor de risc, drogurile putînd provoca tulburări de dezvoltare precum şi probleme psihice şi cognitive. Studiul arată că, în statele în care consumul terapeutic este permis, numărul tinerilor care recurg la droguri uşoare este mai mare. Dar această situaţie nu se datorează legalizării – chiar şi înainte de liberalizare în acele state consumul era mai ridicat. Studiul arată, în schimb, că legalizarea drogurilor poate produce chiar o scădere a consumului în scop recreaţional în rîndul tinerilor: ceea ce e permis, ceea ce e recomandat ca un medicament nu mai e chiar atît de atractiv. Încă un argument în sprijinul ideii că legalizarea consumului în scop terapeutic nu încurajează consumul în scop recreaţional. Rezultatele studiului servesc celor care susţin accesul la droguri în scop terapeutic.

■ La Viena există o florărie de unde oricine poate cumpăra canabis în ghivece. Magazinul s-a deschis în 2004 şi, după numeroase reclamaţii, controale ale autorităţilor şi închideri temporare ale prăvăliei, s-a decis, în sfîrşit, că negustorul nu încalcă nici o lege. Patronul magazinului, Alex Kristen, e absolvent de Drept. Încă din studenţie şi-a spus că mai bine vinde droguri decît să devină avocat. A trebuit pînă la urmă să le facă pe ambele. Studiile de Drept i-au fost indispensabile în afacere. Căci şi-a propus să vîndă droguri legal.

În Austria, posesia şi consumul de droguri cad sub incidenţa legii penale. Dacă posesia unor mici cantităţi destinate consumului individual e tolerată de poliţie, comercializarea drogurilor e aspru sancţionată. În cazul prăvăliei cu pricina nu s-a găsit însă nici un motiv pentru aplicarea unei sancţiuni. Şi vînzătorul, şi poliţia ştiu bine că în ghivece e canabis şi că planta e folosită pentru substanţele psihotrope. Doar că în florărie se vinde planta într-un stadiu intermediar de dezvoltare – şi nu conţine decît cantităţi infime de tetrahidrocannabinol. Florăria vinde plante decorative – a admis instanţa. Cultivarea plantei pînă la maturitate şi recoltarea cad în sarcina cumpărătorilor şi numai ei sînt responsabili (juridic) pentru obţinerea şi consumul drogului. O decizie care ar fi putut crea precedent şi care ar fi putut încuraja şi alte florării să-şi diversifice oferta de plante decorative. Dar nu s-a întîmplat aşa: florăria din Viena care vinde canabis a rămas fără concurenţă.

■ ■ ■

PUBLICITATE

weekend adevărul
îţi aduce trilogia
APOSTOLII LUI STALIN

DIN 19 IUNIE

Istoriile grandioase ale bolşevicilor din România, dar, mai ales, istoriile lor de oameni mici.

- După un serial-documentar original, marca Weekend Adevărul
- 90 de biografii ale staliniştilor din România

19 iunie
26 iunie
3 iulie

În fiecare vineri,
numai cu Weekend Adevărul
Ziar şi carte, doar 14,99 lei

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

De la Marea Mediterană la Marea Britanie

Mi-am adus aminte de cartea lui David Abulafia, zilele astea, în contextul „Istorici pentru Marea Britanie" (http://historiansforbritain.org/about/). Probabil aţi citit întreaga dezbatere lansată de manifestul semnat de o serie de importanţi istorici britanici, în frunte cu istoricul David Abulafia, prin care se afirmă că Marea Britanie are o altfel de istorie, separată de istoria Europei. Or, dacă Marea Britanie „s-a dezvoltat diferit", cu un sistem legislativ şi politic diferit de cel european, nu poate fi decît partener al Europei, în nici un caz parte a acestei structuri europene. Pentru a păstra aceste valori specifice lumii anglo-saxone, poziţia Marii Britanii ar trebuie renegociată în cadrul UE (http://www.historytoday.com/david-abulafia/britain-apart-or-part-europe).

Foarte repede, un alt grup de istorici s-a mobilizat răspunzîndu-i lui David Abulafia că „trecutul Marii Britanii, aşadar şi viitorul, trebuie să fie înţeles în contextul unei complexe, dificile, incitante şi mai ales continue interacţiuni cu vecinii europeni, dar şi cu restul lumii". Dacă David Abulafia are de partea sa vreo „doisprezece istorici", „Fog in the Channel" adună vreo 300 de semnături (http://www.historytoday.com/various-authors/fog-channel-historians-isolated). Dezbaterea nu s-a încheiat şi probabil că nu se va încheia prea curînd, fiecare avînd argumente considerate imbatabile pentru o poziţie sau alta. Este de urmărit şi de citit.

M-am întrebat cum a ajuns David Abulafia aici, eu cunoscîndu-l ca istoric al Mediteranei. Recent, editura Humanitas a tradus cartea sa, de 800 de pagini, care are un titlu foarte frumos şi interesant: *Marea cea Mare. O istorie umană a Mediteranei* (Humanitas, 2013). David Samuel Harvard Abulafia, pe numele său întreg, s-a născut în Middlesex, într-o familie de evrei sefarzi, care au plecat din Spania, spre sfîrşitul secolului al XV-lea, pentru a trăi o vreme în Galileea şi pentru a ajunge apoi în Anglia. Probabil de aici interesul pentru Mediterana şi istoria ei de-a lungul secolelor. Prima carte cu privire la istoria Mediteranei îi apare în 1977, sub titlul *Cele două Italii*. Urmează apoi *Frederic al II-lea: un împărat medieval*, în 1988, care a cunoscut mai multe ediţii şi traduceri, pentru ca în 2011 să publice *Marea cea Mare* (la Penguin Books), propunînd o abordare diferită de celebra şi foarte cunoscuta monografie a Mediteranei scrisă de istoricul francez Fernand Braudel *(Mediterana şi lumea mediteraneană în vremea lui Filip al II-lea)*, apărută pentru prima dată în 1949.

David Abulafia este un foarte bun povestitor. Cititorul este purtat prin lumea mediteraneană de la fenicieni şi grecii din Troia pînă sub zidurile Uniunii Europene de ieri. Marea Mediterană n-a transportat pe apele sale doar grîu, aur sau mirodenii, ci şi cultură, foarte multă cultură, şi mai ales o cultură a toleranţei şi îngăduinţei, avînd în vedere neamurile cele multe adunate pe punţile corăbiilor. Să ne gîndim doar la importanţa enormă deţinută de Marea Mediterană în puterea politică şi economică a statelor italiene în Evul Mediu, cu precădere Genova sau Veneţia, şi mai apoi de Spania. În calele acestor corăbii, care uneau cele trei mari continente ale lumii, se înghesuiau adesea sclavii, multă vreme o marfă ca oricare alta.

În această „mare cea mare", pirateria este un fenomen curent şi natural. Piraţi, bandiţi şi corsari capătă un capitol special, numit cît mai contemporan posibil: „Interlopii Mediteranei." Dintre ei se detaşează uscocii, pe care folclorul croat i-a transformat în figuri legendare, ei fiind, de fapt şi de drept, nişte tîlhari ai mărilor. Termenul *uskok* înseamnă „refugiat", aşadar uscocii nu sînt decît o mînă de oameni de etnii diferite, adunaţi de pe coastele Adriaticii, uniţi de nevoia de a supravieţui. Plecaţi de la „coarnele plugului, prost îmbrăcaţi şi în picioarele goale", uscocii vor deveni curînd „graşi şi prosperi" sau cel puţin aşa îi descriu mărturiile de pe la 1590.

În jurul acestei Mediterane se formează comunităţi „speciale", vorbind o *lingua franca* doar acolo înţeleasă, cu un amestec din toate limbile, din greacă, italiană, spaniolă, arabă, turcă. Limba este un instrument util pentru înţelegerea dintre paşale, căpitani, corsari, negustori, simpli locuitori pe ţărmurile mării. Spre exemplu, dacă *lingua franca* tunisiană este mai aproape de italiană, *lingua franca* din Alger este mai aproape de spaniolă etc. Abulafia descrie astfel Mediterana secolului al XVII-lea: „cu corsarii săi renegaţi, cu comunitatea moriscă exilată, cu sabateeni convertiţi, cu comercianţi «portughezi», era, aşadar, un loc în care identităţile religioase erau adesea distorsionate sau reconfigurate". Trecerea timpului şi vremurile vor schimba aceste lucruri şi percepţia asupra Mediteranei, sau poate aeroplanul şi bikini-ul, cum scrie în final: „aeroplanul şi bikini-ul, două invenţii cît se poate de diferite, au schimbat relaţia dintre Mediterana şi nordul Europei în a doua jumătate a secolului al XX-lea".

Lectură plăcută!

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

---

anti nostalgia

Proclamația de la Timișoara (VIII)

„Exilul românesc înseamnă sute de profesori eminenţi care predau la cele mai mari universităţi din lume, mii de specialişti preţuiţi în cele mai puternice firme occidentale, zeci de mii de muncitori calificaţi în tehnologiile cele mai avansate. Timişoara îi aşteaptă cu dragoste pe toţi exilaţii români. Sînt compatrioţii noştri şi, azi mai mult ca niciodată, avem nevoie de competenţa lor, de europenismul gîndirii lor şi chiar de sprijinul lor material. De asemenea, cultura română va fi întreagă numai după reintegrarea în ea a culturii din exil

13. Nu sîntem de acord cu stabilirea zilei de 22 decembrie ca zi naţională a României. În felul acesta se eternizează persoana dictatorului, de fiecare dată sărbătorindu-se un număr de ani de la căderea lui. În majoritatea ţărilor care şi-au legat ziua naţională de revoluţie, ziua aleasă este cea a declanşării mişcării revoluţionare, fiind astfel glorificat curajul poporului de a se ridica la luptă. Un singur exemplu: ziua naţională a Franţei este 14 iulie, ziua cînd, în 1789, a început Marea Revoluţie franceză prin dărîmarea Bastiliei. În consecinţă, cerem instituirea zilei de 16 decembrie ca zi naţională a României. Astfel, copiii, nepoţii şi strănepoţii noştri vor celebra curajul poporului de a înfrunta opresiunea, şi nu căderea unui tiran nemernic.

Cu excepţia ziarului *România liberă*, presa, radioul şi televiziunea din Bucureşti aproape că au uitat de revoluţia de la Timişoara. Evenimentele comentate ca revoluţionare sînt numai cele din 21-22 decembrie. Ne închinăm cu pietate în faţa eroilor bucureşteni, ca şi în faţa eroilor din Lugoj, Sibiu, Braşov, Tg. Mureş, Cluj, Arad, Reşiţa şi din toate celelalte oraşe care au avut nevoie de martiri pentru a cuceri libertatea. Ne doare şi ne revoltă însă politica centrală de minimalizare a revoluţiei noastre, evidentă şi prin efortul de diminuare a numărului morţilor." *(11 martie 1990)*

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Cei care nu se văd (II)

A fi muzician în România, membru al unei orchestre simfonice – fie ea chiar şi una din Bucureşti –, se exprimă, uneori, cam aşa: „Asta e. N-am avut noroc. Am eşuat într-o orchestră simfonică". Dacă nu eşti solist, în ochii multora şi, în cele din urmă, în propria imagine despre tine devii cineva care s-a plafonat şi care acceptă cu resemnare ideea că trăieşte un semieşec. Singurul element care mai sprijină cumva o umbră de satisfacţie profesională sînt eventualele turnee în străinătate. Sigur, există şi muzicieni mulţumiţi cu statutul lor profesional, după cum există şi actori fericiţi să fi prins, printr-o minune, un post într-un teatru. Dar tristeţea generală e mult mai mare decît micile bucurii şi speranţe ale unora.

În timp ce actorii mai mult sau mai puţin tineri, muzicienii, dansatorii încearcă să prindă cîte un eveniment de corporaţie, o sărbătoare, un dublaj de film de desene animate, un *voice-over* sau orice ar putea aduce un bănuţ, înfloreşte celebra replică: „Da, ştiu, e o porcărie, o şuşă, da-mi aduce mai mulţi bani decît o stagiune întreagă în teatru". Încercările normale de a supravieţui nu sînt deloc lucruri condamnabile. Ele fac parte din tabloul vieţii într-un spaţiu în care lucrurile seamănă, cumva, cu ceea ce se întîmplă „afară", dar se petrec la o scară şi la o dimensiune etică foarte diferite de felul în care se articulează lucrurile prin alte ţări. Replica „Lasă, domnule, că e la fel de trist peste tot, lumea e în derivă şi aici, şi la ăilalţi..." nu face decît să panseze nişte răni foarte adînci, care produc efecte cumplit de perverse.

Există, în teatrul de la noi, regizori şi actori tineri care încearcă să rupă plasa de sîrmă sub care s-au tasat lucrurile, mai ales în ultimii ani. Succesele mari, cele cîteva spectacole de răsunet ale unor teatre publice nu sînt nici pe departe suficiente pentru a alcătui un climat artistic, o direcţie a fenomenului teatral, un peisaj estetic al dialogului sau al diferenţelor de opinii din care să iasă spectacole foarte diverse şi creative. Cei care fac teatru independent îi dispreţuiesc, deseori, pe cei care fac „teatrul ăla prăfuit, penibil, declamat, anchilozat, la fel ca la începutul secolului trecut". Iar cei care fac doar spectacole pe scenele teatrelor publice îi privesc pe cei care caută să scoată teatrul din „templu" ca pe nişte „complexaţi şi semidocţi, care cred că a face referinţe genitale fără cea mai mică perdea, a se da în dosul unui proiector video şi al unui interviu devenit scenariu înseamnă a face teatru de actualitate".

Oamenii care mişcă mecanismul fascinator.

Cei care se mai încăpăţînează să rămînă vii, să elaboreze programe estetice, viziuni creatoare, să comunice artistic şi să interacţioneze în fel şi chip reuşesc, din cînd în cînd, să rupă continuul conformist sub care dormitează mai toată lumea. Viziunile lor artistice, modalităţile de lucru, propunerile creative şi poziţionările etice faţă de fenomenul în interiorul căruia se exprimă sînt foarte asemănătoare cu cele ale unor creatori din alte ţări, din „lumea civilizată", aşa cum ne mobilizăm cu disperare să spunem, de atîta amar de ani. Însă atitudinea critică a lucrurilor pe care le fac, substanţa personală care stă la baza actului de expresie conţine, în adînc, uneori, un soi de zaţ, o încîlcitură mai mult sau mai puţin sesizabilă. E un... ceva care vine din cauze multe şi deloc simple, dar care izvorăşte, în principal, din felul în care e văzută expresia artistică în spaţiul public de la noi.

Dincolo de un public majoritar, care nu acceptă să facă efortul interpretării şi al participării parteneriale la spectacol, domneşte viziunea generală, cea nespusă, nedeclarată, nemărturisită, asupra actului artistic în sine. Adică ceva „neserios" în esenţă, care ar trebui să „distreze" sau să „educe", fără să deranjeze pe nimeni, fără să-ţi arate cum s-ar putea să fii. Mergînd şi mai adînc în felul în care vedem lucrurile, asta e perspectiva chiar şi în rîndurile multora dintre cei care participă direct, în varii forme, la facerea actului artistic. În cazul teatrului, toată puzderia de lume care nu se vede pe scenă, universul acela uman care stă în dosul miracolului/„miracolului" – fiecare, după cum se raportează la ideea de spectacol teatral – şi care trage sforile vizibile şi invizibile ale „maşinăriei" care ar trebui să fascineze publicul spectator.

Plătite mizerabil, traversate de sindicalisme mai mult sau mai puţin contemporane, neîmprospătate terminologic şi profesional de ani buni, frustrate de grave incapacităţi tehnice, uitate de vizitele oricăror satisfacţii şi recunoaşteri profesionale, în dosul cortinelor stau meseriile şi oamenii care mişcă mecanismul fascinator. Mulţi dintre ei sînt, de fapt, meseriaşi foarte buni. Însă cunoştinţele lor de specialitate s-au oprit în urmă cu mulţi ani, odată cu tehnica pe care o au la dispoziţie tot de pe atunci. Sabotările pornite din toate soiurile de motive, resentimentele adunate în ani, lipsa de recunoaştere a contribuţiei lor la succesele teatrului, alături de alte zeci de cauze contextuale creează un climat resemnat, îmbătrînit, condiţionat de frustrări şi imposibilităţi.

Povestea seamănă, cumva, cu cea din agricultură. Ai la dispoziţie pămînt cît vezi cu ochii, dar n-ai tehnologii şi echipament să-l lucrezi. Nici mentalitatea de a face aşa ceva. Prin urmare, faci agricultură de subzistenţă. Asta e atmosfera din care, vrînd-nevrînd, ies viziunile estetice. De orice natură vor fi fiind ele, n-au cum să scape de zaţul resentimentului general, de atmosfera profundă a fenomenului. Uneori, ai senzaţia că e ca la un naufragiu. Cea mai mare parte a echipajului stă să se înece, în vreme ce cîţiva naivi predau lecţii de înot sincron.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

„Aproape perfect, că nu cer absolutul“

– interviu cu Marin MORARU –

Pentru al optulea an, Mercedes-Benz, maşina oficială a TIFF, a susţinut acordarea Premiului de Excelenţă la Gala Festivalului Internaţional de Film Transilvania. Pasiunea, inovaţia continuă, atenţia la detalii sînt noţiuni care aduc în mod natural brand-ul Mercedes-Benz alături de industria cinematografică. Anul acesta, Premiul de Excelenţă a fost acordat unuia dintre actorii cei mai importanţi pentru teatrul şi filmul din România, domnului ***Marin Moraru.***

Zilele acestea am citit aproape toate interviurile dumneavoastră publicate pe Internet.

Da?!

M-ar interesa dacă aţi putea să dezvoltaţi ce înseamnă publicul pentru dumneavoastră. Aţi spus la un moment dat că publicul este un hău şi nu ştiţi ce e acolo.

Da, aşa este. Este o gaură neagră, dar este o fiinţă.

De aici aş vrea să pornim discuţia. Vă transmite ceva înapoi fiinţa aia?

Vreau să-ţi zic ceva. Cînd mă roagă prietenii sau cineva din familie să le cumpăr bilete la teatru, e îngrozitor pentru mine, deoarece, cumpărîndu-le bilete, le fixez locul în sală. Şi atunci, pentru mine e îngrozitor. Joc pentru ei. Şi eu nu joc, în mod normal, de fapt, pentru nimeni. Ci pentru o gaură neagră, o fiinţă care nu există, dar totuşi există. Eu pot să cumpăr bilete, dar în acest fel joc pentru ei, şi asta mi se pare îngrozitor.

„Îmi dau seama de cîte lucruri mai trebuia să fac, pentru a fi pe gustul meu, perfect.“

Nu-mi place.

Şi nu puteţi să vă mutaţi centrul de atenţie?

Nu, mi-este imposibil… De aceea detest să cumpăr bilete pentru prieteni sau rude.

Au fost nişte ani în care n-aţi jucat deloc, nu s-au ştiut multe despre dumneavoastră.

E adevărat…

Dincolo de ceea ce s-a întîmplat în teatru, de motivele din cauza cărora nu aţi jucat, vă gîndeaţi la uitarea publicului?

Nu mă gîndesc, pentru că sînt egoist, adică mă interesează viaţa mea, nu mă gîndesc la public. Am plecat din teatru vreo opt ani. Am plecat în Germania să văd ce face David Esrig cu teatrul lui. A făcut un teatru drăguţ, se numeşte Athanor. M-a chemat să facem *Golem*, o piesă despre un rabin care se răzvrăteşte împotriva lui Dumnezeu, a religiei. Şi i-am zis da, bineînţeles. Golem nu vorbeşte, e perfect, numai că Golemul avea acţiuni în relaţie cu ceilalţi din scenă, care vorbeau limba germană, trebuia să ştiu măcar ce spun ăia. După aceea, la un timp, mi-a cerut să joc şi rolul rabinului şi mi-a aruncat în braţe textul. Acela a fost momentul în care cerul a căzut pe mine, pentru că nu cunoşteam nici o vorbă din limba germană. Şi am început să învăţ fonetic.

E un efort neverosimil…

Nu-ţi imaginezi cum a fost! Îngrozitor! Închipuie-ţi că aveam o mustaţă şi o barbă pentru rabin, care se lipeau cu scotch pe două părţi, şi pe faţă şi invers. Un costum şi nişte ghete cu talonete atît cît să arate Golemul mare, îmi trebuia un timp scurt să fac această transformare, fiindcă în momentul în care rabinul era pe ecran, apărea Golem, deci, practic, eram pe scenă tot timpul. Şi asta am jucat în toată Germania.

Credeţi că decizia lui Esrig de a-l interpreta pe rabin a fost deliberată? V-a făcut o surpriză, vă pregătise rolul ăsta?

Nu, nu a premeditat, a tot căutat un rabin. Nu-l bănuiesc de asta, ar fi fost prea mîrşav. Am jucat în toată Germania, doi ani am stat la München şi am străbătut toată ţara cu *Golem*. A fost o experienţă interesantă, obositoare, ameţitoare, covîrşitoare, distrugătoare din punct de vedere sufletesc, deoarece coşmarul meu nu era că uit un cuvînt, ci o silabă. A fost o experienţă pe care nu o doresc nimănui, dar am făcut-o.

Aţi spus acum, recent, „cînd mă văd pe ecran, mă doare stomacul“…

Ai dreptate. Ca rabinul. Şi tu ai dreptate. Asta e!

V-aţi gîndit vreodată că actorul este un soi de avocat care îşi apără personajul? Sau e mai mult de atît?

Nu că-l apără, el există şi trebuie să dovedească că există. Nu este un apărător al rolului, el trăieşte pur si simplu.

Este foarte greu pentru lumea care vă cunoaşte doar de pe scenă sau de pe ecran să accepte că dumneavoastră chiar credeţi cînd spuneţi că „nu ştim cine sîntem“. Cum vine asta?

„Primul lucru ca să fii actor e să fii crezut, şi credinţa ta este majoră în faţa rolului.“

Da, e adevărat.

Deşi se uită atîta lume la dumneavoastră şi spune: „Omul ăsta e făcut să facă film, îl iubeşte camera!“.

Nu. Eu nu mă suport pe ecran din cauza faptului că nu mă suport, pur şi simplu. Şi apoi îmi dau seama de cîte lucruri mai trebuia să fac, pentru a fi pe gustul meu, perfect. Aproape perfect, că nu cer absolutul.

Sînteţi din generaţia actorilor care studiază foarte mult detaliile. Cît ocupă studiul ăsta al detaliilor din tot ce faceţi?

Ele vin din repetiţii, gîndindu-mă tot timpul la rol, fiindcă un rol nu se face doar în orele de repetiţii. Dormi cu el, te scoli cu el, te speli pe dinţi cu el, mergi în tramvai cu el, eşti el. Aşa se construieşte rolul, pietricică lîngă pietricică.

Sper să nu vă supăraţi acum…

Nu mă supăr…

Aţi vorbit la un moment dat, nu doar o dată, despre actorii tineri, despre cum nu vă entuziasmează că fac foarte multe lucruri. Dacă v-ar spune unul dintre actorii tineri: „Sigur, domnule Moraru, vă convine. Aveţi ditamai casa. Sînteţi cine sînteţi. Şi… ştiţi ce?! Aţi trăit alte vremuri. Acum e altfel!“, ce i-aţi răspunde?

Dacă te gîndeşti cu adevărat, se cască un hău în faţa şi în spatele tău, şi rămîi ca un stîlp înnegurat, că nu ştii. M-am gîndit odată ce este infinitul şi mi s-a făcut rău. O durere de stomac şi o cădere în negură, că am ajuns pînă acolo să înţeleg ce înseamnă infinitul: opt culcat, covrigul ăla întors, cum spunem noi, e îngrozitor. Faptul că încerc să mă gîndesc pe mine şi nu ştiu cine sînt. Nu degeaba filozoful a spus că „ştii că nu ştii“. Aşa este, nu ştim multe lucruri, nu ştim ce sînt electricitatea, gravitaţia, şi ne dăm mari, nu ştim ce căutăm pe pămîntul ăsta.

Vă mai gîndiţi la vremea cînd eraţi agent tehnic la „Griviţa Roşie“?

Da, mă mai gîndesc. Mereu îmi amintesc mirosul pieselor încinse…

Oamenii care sînt obişnuiţi într-un anume fel cu lumea filmului, a teatrului, se gîndesc că e foarte greu pentru un agent tehnic să devină un actor de anvergura asta.

Am mai spus asta, dar nu îmi aparţine, obişnuinţa e o mare surdină. Te obişnuieşti cu asta, apoi te obişnuieşti cu altceva, aşa te obişnuieşti cu orice. Mă gîndeam cum era pe front, la minus 50 de grade, cum trăiau oamenii, cum îşi făceau nevoile, cum luptau şi cum trăgeau cu arma. Este neînchipuit de înfiorător şi mă gîndesc cît de fericit sînt că nu sînt în situaţia aia.

Sînteţi un om care se exprimă în fraze scurte. Şi nu vorbiţi despre meserie…

La Institut eram obligat să fac asta.

Asta voiam să vă întreb. Ce făceaţi la UNATC?

Vorbeam. Uite, de asta am şi plecat. Odată vorbit, un gest, un sentiment se pierde, şi m-am trezit că sînt sec şi că am pierdut o grămadă de lucruri pentru nişte oameni care nu iubesc meseria asta. Şi atunci am plecat. Chiar între actori nu se vorbeşte. Pentru că s-au întîmplat lucruri la o petrecere, la restaurant, la o bodegă, după spectacol, şi te-ntîlneşti cu cuvintele astea: „Bă, mi-a plăcut cum întindeai tu mîna şi aveai aşa o stare…“. Şi, cînd ajung pe scenă, ajung să fac ce spunea ăla despre gest, şi e o nenorocire, pentru că eu nu mai trăiesc gestul ăla şi vreau să-l refac. De aceea, nu vorbim despre asta. Momentul scenei şi al relaţiei actoriceşti e ca un balon. Dacă l-ai înţepat, s-a spart, nu mai există!

Dacă vă gîndiţi la ceea ce se întîmplă acum în lumea filmului şi la felul în care se joacă teatru, vi se pare că lucrurile fundamentale, să înveţi să asculţi…

Lumea nu mai ascultă, lumea spune textul… Chiar le spuneam: faptul că ştii textul şi îl spui nu e de ajuns, trebuie să îl simţi, că dacă tu nu îl crezi, nici cel din faţa ta nu va crede. Primul lucru ca să fii actor e să fii crezut, şi credinţa ta este majoră în faţa rolului. Nu mai contează ce faci cînd crezi, dacă tu crezi că eşti ăla, ăla eşti. Nu te mai gîndeşti cum îţi bagi mîna în buzunar, cum vorbeşti la telefon, asta nu mai contează dacă tu crezi că eşti ăla care trebuie să fii.

CASA TIFF
Maşina Oficială
TIFF.14
Transilvania International Film Festival

a consemnat Cătălin ŞTEFĂNESCU

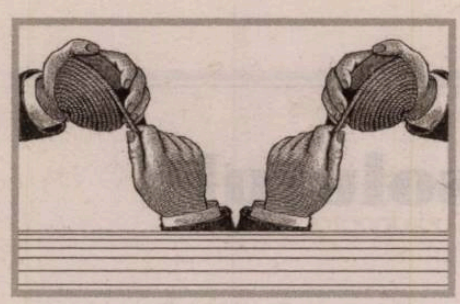

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Politica externă a lui Victor Ponta

La ora cînd scriu acest articol, Victor Ponta se află internat într-un spital din Turcia, de unde anunţă scăderea TVA la 19%, după ce a fost vizitat de ministrul Finanţelor. Parcă vezi o scenă de Stan şi Bran, cu Victor Ponta care stă cu piciorul operat în sus, agăţat de tavan, şi vine ministrul cu un Excel să-i arate cum scade TVA-ul. Să recunoaştem că omul are un haz al lui.

Trecerea sa pe la Baku, în răspăr cu toţi liderii europeni şi chiar cu Administraţia Prezidenţială, m-a făcut să mă gîndesc la politica externă a lui Victor Ponta. Cu nenorocitul nostru sistem de împărţire a puterii executive între şeful Guvernului şi un preşedinte ales, nu se ştie exact rolul premierului în politica externă. Constituţia dă atribuţii preşedintelui, dar tot ea spune că Guvernul „asigură realizarea politicii interne şi externe a ţării". În practică, cei trei preşedinţi ai României de dinaintea celui actual au vrut să joace un rol de vioară întîi în politica externă şi au reuşit. Ponta şi Iohannis sînt încă la faza de marcat teritoriul fiecăruia.

Sînt cîteva subiecte unde se poate remarca o politică externă „Ponta" şi aş vrea să le iau pe rînd: China, Moldova, Kosovo, Uniunea Europeană pe subiectul Schengen/corupţie, Ucraina şi, recent, Azerbaidjan. Pe trei dintre aceste teme, Victor Ponta a avut o poziţie de salutat: Moldova, Kosovo şi Ucraina. Sînt aproape sigur că motivaţia sa principală a fost aceea de a-i da peste nas lui Traian Băsescu. Încercînd că facă asta, a făcut nişte mişcări care au scos România din nişte poziţii incomode unde o plasase Băsescu. De fapt, Moldova, Kosovo şi Ucraina sînt mari eşecuri de politică externă ale lui Traian Băsescu, deci, ca să îi facă în ciudă acestuia, Victor Ponta a reuşit cumva să se poziţioneze corect. Pînă în 2012, Traian Băsescu reuşise să pună gaz pe foc în aproape toate scandalurile interne ale coaliţiei de guvernare de la Chişinău, pe care alţi lideri europeni dintre cei puţini interesaţi de Moldova se chinuiau să o ţină în viaţă. Făcînd promisiuni mari Moldovei – celebrele 100 de milioane de euro şi altele –, Băsescu punea România într-o situaţie jenantă blocînd apoi materializarea acestor promisiuni pentru că se enerva pe unul sau pe altul. În acest context, vine la putere Ponta. Devine ruşinea Europei prin suspendarea şi forţarea mecanismelor constituţionale în 2012. După ce trece acea criză, cu Băsescu rămas pe capul lui, Ponta capătă un brusc interes pentru Republica Moldova. Începe o serie de vizite acolo şi reuşeşte să repare din gafele lui Băsescu. Realizează gazoductul Iaşi-Ungheni, desţeleneşte proiectul cu 100 de milioane şi România ajunge să fie şi realmente, nu doar pe gură, unul dintre donatorii importanţi din Moldova. Se ajunge la o bizară prietenie Ponta – Iurie Leancă, după ce acesta din urmă a fost certat gratuit şi public de preşedintele României pentru o neînţelegere minoră. Deci Ponta şi Leancă aveau acum un inamic comun, iar preşedintele României reuşea să aibă o duşmănie şi cu politicianul de la Chişinău care avea relaţii personale mai bune decît el prin capitale europene. La alegerile prezidenţiale, socialistul Ponta e susţinut de Leancă, cel care e turnat la Angela Merkel de popularii români. Obişnuită că lucrurile se fac în Europa numai în familii politice, Merkel ridică din sprîncene şi e necesară o întrevedere Leancă-Merkel pe această temă. Din care iese neobişnuit de bine Ponta. Cum vine asta? Practic, Leancă o convinge pe şefa Guvernului german că strategia europeană de a ţine Moldova pe un curs de asociere se poate baza în România pe Ponta şi nu pe Băsescu. Şi avea dreptate. Insist pe acest episod pentru că am fost întrebat de mai multe ori în ultimii ani de ce investeşte Ponta timp, energie şi bani publici româneşti în Moldova. Răspunsul cel mai obişnuit în România este: pentru voturile moldovenilor care au cetăţenia română. Este răspunsul care vine la îndemînă pentru că se pliază peste imaginea de găinar electoral pe care o avem despre Ponta. Totuşi, acele voturi nu sînt deloc multe (nu mai mult de doi parlamentari; Gabriel Oprea-Interes-Naţional bate cu ochii închişi Basarabia la adus voturi) şi oricum sînt greu de luat – s-a şi văzut la alegeri. Cred că Ponta a jucat mult mai subtil şi inteligent, iar episodul Leancă-Merkel e ilustrativ. După ce a ieşit din 2012 cu imaginea distrusă în UE, Ponta a găsit în Moldova un dosar în care putea spune europenilor: uite, vă puteţi baza pe mine, respect regulile convenite şi pun în aplicare politica noastră comună. Şi putea face asta dînd o lovitură lui Băsescu şi fără nici un cost politic intern (dacă mişca în front pe alte teme îl mîncau durii din USL, aripa Antena 3). Evident, nu pot să exclud şi ceva sentimentalism, e uşor să devii sentimental cînd eşti în poziţia să ajuţi cu ceva Moldova, deci să faci acest bine ajută la nervi. Cert e că Ponta a jucat pe greşelile lui Băsescu şi a jucat inteligent.

Cam la fel este povestea şi cu Kosovo. Ponta a început să facă declaraţii cum că România ar trebui să îşi schimbe poziţia faţă de independenţa Kosovo imediat după ce a venit în funcţie. De fapt, imediat după primele sale întîlniri la nivel înalt cu lideri occidentali. S-a văzut asta cînd s-a întîlnit cu vicepreşedintele american şi a ieşit de acolo vorbind despre Kosovo. Semn că dosarul este sus pe agendă şi se întîmplă ceea ce era de aşteptat: România s-a izolat pe dosarul Kosovo.

> *Cert e că Ponta a jucat pe greşelile lui Băsescu şi a jucat inteligent.*

Am susţinut mereu că recunoaşterea independenţei este atît poziţia morală, cît şi cea pragmatic corectă. Se vede acum că plătim un preţ diplomatic mare. Băsescu nu doar că a plasat România într-un colţ din care e greu să ieşim, dar s-a vrut şi mai dur decît Serbia pe acest subiect. Politicienii pro-europeni de la Belgrad care ştiu că au pierdut Kosovo definitiv şi încearcă să nu piardă şi integrarea europeană sînt atacaţi de inamicii lor care citează poziţia României: uite, de ce dialogaţi cu Priştina, că România refuză să dialogheze? De ce ajutăm noi Rusia să blocheze apropierea Serbiei de UE? Probabil că nici nu sîntem conştienţi că o facem, pentru Băsescu a fost mereu mai important orgoliul decît creierul în politica externă. Deci, din nou, un dosar unde Ponta a putut juca pe mîna moartă a lui Băsescu dînd occidentalilor ce îşi doresc – un lider român flexibil pe subiect – şi fără să-l coste nimic politic acasă, pentru că, de fapt, nu ne pasă de Kosovo. Klaus Iohannis ar trebui să se decidă pe o poziţie: ce a spus Ponta e corect, ce spunea Băsescu nu este. Ponta a greşit că nu l-a consultat cînd din nou a spus, recent, că trebuie să recunoaştem independenţa, dar ar fi prea de tot acum ca Iohannis să persiste în greşeala lui Băsescu doar pentru a-şi marca teritoriul faţă de Ponta.

Acelaşi *pattern* îi-fac-în-ciudă-lui-Băse-şi-ajung-să-mă-poziţionez-corect e valabil şi cu Ucraina. Unde Băsescu a declarat emfatic că nu ne interesează subiectul şi a tot gafat în cea mai gravă criză externă din mandatele sale, Ponta a efectuat o vizită la Kiev, unde a spus aproape tot ce era corect să spună. Dacă aş fi genul de analist-buricul-pămîntul gen Alina Mungiu-Pippidi, acum aş zice că Ponta a vorbit la Kiev ca în raportul nostru de anul trecut, „Resetarea relaţiei Bucureşti-Kiev". Dar nu sînt acel gen, deci nu zic. Oricum, a fi influent seamănă cu a fi o doamnă: dacă e nevoie să tot zici lumii că eşti, de fapt nu prea eşti. Din păcate, după vizita la Kiev, Ponta nu a revenit la subiect, deci retorica bună şi jocul european al României acolo nu se văd deocamdată în proiecte practice – dar dacă tot a făcut Ponta gazoduct spre Moldova, Comisia Europeană încearcă să ne zică că ar trebui să facem şi spre Ucraina, însă oficialii români se fac că nu se prind de sugestie. E drept că la Kiev nu avem norocul de a avea un ambasador bun şi activ cum avem în Marius Lazurca la Chişinău.

M-am întins neaşteptat de mult cu aceste trei dosare – Moldova, Ucraina şi Kosovo – pentru că am lucrat în ultimii ani pe fiecare dintre ele. Că a fost doar un instinct de a face invers decît Băsescu sau că ascultă mai mult de diplomaţi, pe care Băsescu nu îi asculta, Ponta a reuşit cumva să schimbe în bine poziţiile României în nişte dosare sensibile.

În schimb, a făcut gafe majore în alte dosare de politică externă. A început mandatul cu declaraţii de reorientare şi spre altă zări decît Occidentul. De parcă aia era problema noastră, că jucăm prea occidental – tocmai am dat trei exemple mai sus unde nu e cazul. S-a dus repede în China cu un aer de Marco Polo, cînd a te plimba prin China şi a face declaraţii pompoase e o modă printre politicienii europeni (pînă şi Boc a simţit că are voie să facă asta). Chinezii te primesc super-politicos şi îţi dau un dosar de posibile proiecte cu care poţi să te joci la presa de acasă. Dacă am avea presă serioasă, acum ar lua cineva promisiunile alea de investiţii de la chinezi făcute acum doi ani. Evident, nu se întîmplă nimic cu ele.

Doar se aude că vor construi reactoarele 3 şi 4 de la Cernavodă. Va fi un fîs. Compania de proiect de acolo a fost creată împreună cu vreo şase posibili investitori occidentali, mari companii de energie. Toate s-au retras pentru că nu e evident cine va cumpăra energia care ar urma să fie produsă: România produce mai multe energie electrică decît consumă şi ce energie intră la consumatori e o decizie a autorităţilor. Cum statul nu e în poziţia de a garanta că va cumpăra un anume volum în următorii 30 de ani (că altfel nu ar mai închide mine prin Oltenia, în esenţă pentru că nu avem nevoie de energia produsă din acel cărbune), occidentalii s-au retras din proiect. Acum chinezii vin şi zic că ei vor investi dacă statul le garantează că le bagă energia în sistem. Şi se tot dau comunicate vesele de presă. Evident, dacă puteam face această promisiune celor şase companii occidentale, ar fi băgat ele bani. La fel de evident, Comisia Europeană va spune că e anticoncurenţial să faci aşa ceva şi are dreptate. E un exemplu de cum apartenenţa la UE ne împiedică să facem prostii cu resursele publice. Că nu degeaba eşuează marile proiecte de investiţii chineze cam peste tot în UE, pentru că sînt bazate pe garanţii de stat şi pe felurite privilegii netransparente, care merg în Africa, dar nu în Europa. Dacă chiar avem gînduri de investiţii, un regim transparent şi predictibil e destul – nu am făcut autostrăzi din prostia autorităţilor, nu din lipsă de investitori. Dacă nu eşti în stare să cheltuieşti banii puşi gratis la dispoziţie de UE, să te apuci să iei împrumuturi de la chinezi pentru aceleaşi proiecte e semn de disperare, nu de inteligenţă diplomatică.

Deci deschiderea spre China a fost un mare fîs în practică şi i-a explodat în faţă lui Ponta: dacă eşti tipul acela care vine la putere în UE ca să dea ordonanţe de urgenţă împotriva Curţii Constituţionale, cînd încerci să pivotezi spre Asia lumea se uită la tine ca la cel mai recent viitor dictator în UE. Tot o problemă de credibilitate e şi aceea cu Schengen. Decizia de a nu mai da, pentru moment, cu capul în uşa închisă nu e rea în sine, dar cînd cel care o vinde publicului e tipul care zicea că instituţiile anticorupţie create în procesul de aderare la UE sînt, de fapt, o poliţie politică stalinistă, atunci poziţia asta sună mai degrabă a aruncat rahat pe clanţa de la uşa care oricum e închisă. De fapt, premierul Ponta plăteşte preţul pentru multele prostii spuse de deputatul Ponta şi de liderul de partid Ponta şi de Ponta-colegul-de-studio-al-lui-Ciuvică. Faza cu Azerbaidjanul am zis-o data trecută, deci nu mai insist acum de ce a fost o decizie proastă să meargă la Baku.

Care e deci politica externă a lui Victor Ponta? Ar trebui să fiu mulţumit, pentru că, aşa cum ziceam, pe dosarele de care mă ocup eu a adus schimbări în bine. Problema mea de fond este că habar nu am care e mobilul acestor orientări. E Ponta un pragmatic, un realist, un idealist? Joacă cu Occidentul în Kosovo pentru că e convins că a fost o intervenţie morală cea a NATO şi că e un precedent bun, nu unul rău, cum zic Rusia şi Traian Băsescu? Sau pur şi simplu aşa i-a zis Biden şi, cum nu îi pasă de Kosovo, i s-a părut o idee bună să repete? Va fi Guvernul Ponta un donator matur în Moldova, adică genul care urmăreşte strategii pe termen lung, sau depinde numai de cînd şi cum mai prinde Ponta o vizită acolo după ce îşi repară genunchiul? Habar nu am. Politica externă a lui Victor Ponta e o improvizaţie care uneori se nimereşte să aibă efecte bune. Însă acum, fiind un premier european urmărit penal, nu văd cum ar mai putea avea o politică externă. Pur şi simplu, nu se face. O demisie ar reprezenta, de fapt, singura şansă pe termen lung ca Ponta să mai aibă o carieră – dacă va fi găsit nevinovat de judecători, se va întoarce ca victimă.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

■ ■ ■

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Într-o gură de Obor

Prima oară m-am dus ţintit la carne. Se înfrigurase, ploua cu lacrimi mari. Mă luase frigul. Am mers la Carne. Locul era pustiu. Legam ceva, bineînţeles, dar nu-mi pica fisa. Hai la Peşte. Cum să-l fac? În folie, prăjit? De data aceasta, gîndul însuşi m-a făcut străin. Am lăsat peştele la locul lui. Pe stînga, zid de brînză. Nu mă ating. În dreapta, stivă de vinete. Prea mult! Ies din hală. Înainte de murături, văd conopidă. Cît? Trei lei kilogramul. Şi mă ademenesc roşiile. Şi-mi fac cu ochiul ardeii iuţi. Uite ce căpăţînă are usturoiul! Şi iau fasole fideluţă. Găsesc destul de ieftină cumpărătura mea. 30 de lei, ah, să nu uit de porumb. Şi o mare constatare: s-a făcut porumbul. Are dinţi de lapte, tocmai bun de dat la fiert şi la sare. Nu-i aşa că nu ştiaţi? Oborul este plin de piersică. Iată un alt adevăr: s-a făcut piersica. Da, nu-i aşa că e incredibil? Nimic nu e permanent, totul e trecător şi este aşa pentru a te bucura. Piersica, porumbul. S-a dus căpşuna... este în viaţă cireaşa. E gata să se aprindă vişina. Şi atunci, mi-a venit şi ideea. Să fac o lasagna. Roşii, ardei iute, verdeaţă, un pic de vînătă. Mă întorc la carne. Fac turul, dar iau de la aceeaşi măcelărie. Tocata de viţel. Şi-afară stă să plouă, după ce plouase. Regresivă vreme, frig în luna lui iunie. Dar frig precum ardeiul iute, protector. E frig, e iute, dar cu duhul blîndeţii. Vînzătorul de porumb îmi făcuse o reducere. „Dom'le, vreau să scap, dar mai bine reduc la matale, că te văd tăcut, decît la vreunul care a trecut şi a făcut gură mare." Măcelarul, la fel, îmi spusese o vorbă de taină: „Tu nu iei de la noi regulat? Acum e duminică, plecăm şi noi mai devreme. Ai întîrziat". Întîrziasem, zicea măcelarul, sînt tăcut, spunea ăla cu porumbul. Ploua din nou, spunea cerul. Încă mi-era sezonul, cred eu.

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Stereotipuri, prejudecăți, etichete

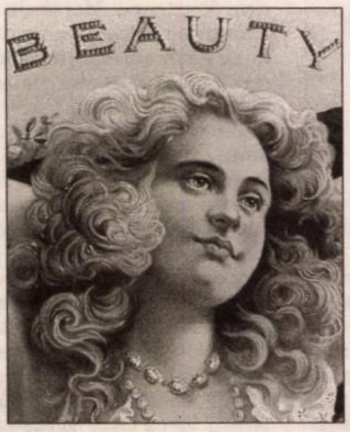

Texte și opinii de:

- Ioana BOT (profesor universitar)
  „Din colecția de etichete a unei profesoare aproape pensionare“
- Luca NICULESCU (redactor șef RFI România)
  „Gîndirea în alb și negru este plicticoasă“ – interviu
- Adrian CIOROIANU (istoric)
  „Un stereotip național: de ce am întors spatele Dunării?“
- Gabriel H. DECUBLE (eseist și poet)
  „Chestie de e-ticket, monșer“
- Bogdan VOICU (sociolog)
  „De la o etichetă la alta“

argument

Colivia cu superficiali

DILEMA VECHE

Stereotipuri, prejudecăți,

etichete

BEAUTY

Bărbații sînt toți la fel. Femeile, niște nebune. Dacă port fustă scurtă, înseamnă că sînt ușuratică. Dacă am brațele tatuate, cu siguranță sînt un golan. Sînt doctor și nu trece zi fără să mă simt privit ca un șpăgar. Sînt profesor, dar mă simt un paria. Cînd mi-am luat a doua mașină, vecinii au ridicat din sprîncene: știau ei cum am făcut, de fapt, rost de bani. Cînd spun, în străinătate, că sînt român, toți mă privesc ca pe un țigan. Sînt țigan și toți românii mă privesc ca pe un hoț.

Cînd pui o etichetă, desprinzi de tine o dilemă. Te erijezi în deținătorul adevărului absolut. Distrugi reputații. O știm: este elementar, este infinit mai ușor să fii sigur decît să te îndoiești. Preferăm, uneori, pesimismul pe care îl aduce o încruntătură categorică decît optimismul pasibil de dezamăgirile purtate de nuanțe. Preferăm să oftăm decît să sperăm. Dar de ce o facem? Există ceva constructiv în a pune etichete?

În acest Dosar am lansat cîteva invitații la dialog pe marginea etichetelor, un Dosar la care au luat parte jurnaliști, filozofi, profesori, istorici și reprezentanți ai societății civile.

Într-un interviu, Luca Niculescu vorbește despre șabloanele folosite de unii jurnaliști și despre pericolele etichetării vehiculate de mass-media. Adrian Cioroianu scrie despre stereotipiile istoriei, iar Gabriel H. Decuble – despre etichetele de consum, dublate de metaforele lăuntrice. Ioana Bot face un inventar de prejudecăți pe care oamenii le pot avea chiar față de cunoscuți, Bogdan Voicu scrie despre mecanismul sociologic al aparențelor, iar Vera Ularu demontează etichetele pe care unii adulți le aplică tinerilor de azi.

Nu este un dosar despre corectitudine politică. Nu se caută vinovați, nu se arată cu degetul, se încearcă doar o radiografie a ceea ce aparențele pot uneori provoca. Despre etichetele pe care avem tendința să le aplicăm, uneori din pur automatism, alteori din ignoranță și despre efectele lor.

Căci, uneori, fără să ne dăm seama, unele cuvinte pe care le aruncăm, chiar și pripit, chiar și în medii intime, pot genera cercuri concentrice de necontrolat, prin care condamnăm o persoană sau un grup la judecăți strîmbe.

Or, dacă ne apucăm să judecăm pripit pe cineva, ne este oare mai bine? Ne oferim o soluție? Sau, din contra, ne întemnițăm gîndirea într-o colivie? Deși se spune că diavolul stă în detalii, uneori detaliile însele sînt cele care reușesc să ne scoată din superficialitate și să dea un sens real și o logică vieții noastre. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

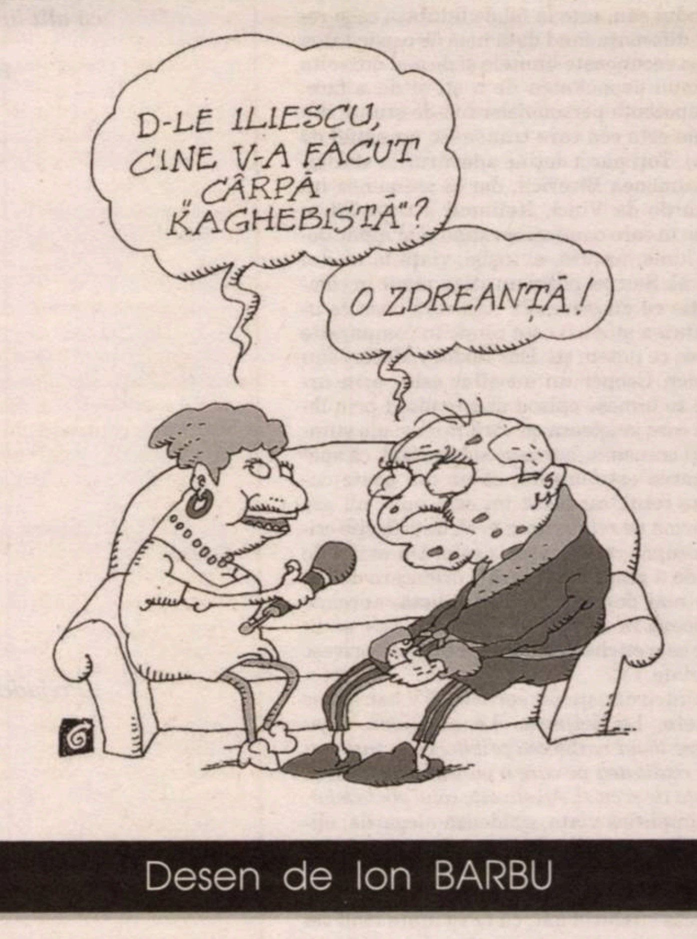
D-LE ILIESCU, CINE V-A FĂCUT CÂRPĂ „KAGHEBISTĂ"?
O ZDREANȚĂ!

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 25 iunie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Bogdan VOICU

De la o etichetă la alta

Este fascinant modul în care serialele TV tratează astăzi omul de ştiinţă. De la Rodney McKay din *Stargate Atlantis* la Sheldon Cooper din *The Big Bang Theory*, savanţii din serialele americane se pricep la orice implică cunoaştere avansată. Manevrează rapid microbiologia, fizica, chimia organică, navighează prin etologie şi sociologie. Uneori se pricep şi la medicină, deşi aceasta este pusă un pic deoparte. Cu alte cuvinte, personajele definesc imaginea omului de ştiinţă, atoateştiutor, capabil să rezolve orice dilemă contemporană. Sînt două stereotipuri adînc înrădăcinate în aceste personaje, şi la fel de puternică este contracţia dintre mesajele pe care le transmit. Pe de o parte, prin repetiţie, spectatorul învaţă că ştiinţa poate rezolva totul. Chiar dacă uneori dau greş, eroii acestor seriale se redresează rapid şi rezolvă de regulă problemele folosind şi mai multă ştiinţă. Erorile iniţiale sînt cauzate de simpla utilizare insuficientă a cunoaşterii sau de neexplorarea tuturor căilor de acţiune posibile. Sociologia contemporană a valorilor şi schimbărilor sociale explică cum expunerea la astfel de modele face ca spectatorii să interiorizeze treptat ideile transmise, să le transforme şi să le adopte ca valori proprii. Ei, telespectatorii, vor interacţiona atît de des cu mesajul că ştiinţa este capabilă să explice şi să rezolve orice, încît vor internaliza mai devreme sau mai tîrziu valorile respective şi se vor comporta ca atare: vor da credit explicaţiilor raţionale în faţa celor religioase, parcurgînd un proces de modernizare culturală *sui generis* sau întărindu-şi modernitatea dacă deja au trecut prin procesul respectiv.

Al doilea mesaj e unul ce blochează modernizarea sau cel puţin stopează trecerea către reflexivitatea postmodernă. Procesul ce ar urma firesc preferinţei moderne pentru a explica raţional, prin cunoaştere, lucrurile ar fi să observi că ştiinţa, la rîndul său, este la fel de limitată ca şi religia, diferenţa fiind dată însă de capacitatea de a-şi recunoaşte limitele şi de a-şi dezvolta continuu capacitatea de a şti şi de a face. Omnipotenţa personajelor-om-de-ştiinţă din seriale este cea care transmite un astfel de mesaj. Toţi par a deţine adevărurile absolute, asemenea Bisericii, dar şi asemenea lui Leonardo da Vinci. Italianul a trăit într-o vreme în care oamenii nu ştiau mai nimic despre lume, natură, ei înşişi, viaţă la modul general. Sau cel puţin nu ştiau nimic în comparaţie cu cît ştim azi. Aşa cum ceea ce umanitatea ştie azi este nimic în comparaţie cu ceea ce putem şti. Dar Rodney McKay sau Sheldon Cooper nu au aflat asta, prin urmare te uimesc episod după episod prin felul în care jonglează cu varii ramuri ale ştiinţei. Îţi transmit, aproape subliminal, că specializarea este inutilă, că un om poate cunoaşte totul, iar acest tot este unic, nu are nici urmă de relativitate în el, de reflecţie critică asupra consecinţelor sale. Un astfel de mod de a gîndi ilustrează o orientare de valoare mai degrabă tradiţionalistă, aproape religioasă în esenţa sa necritică, care se lipeşte ca o etichetă în mintea celor ce privesc la seriale TV.

Pentru că asta fac serialele TV azi: lipesc etichete. Le definesc. Le şlefuiesc. *Construiesc tăcut realitatea privitorului, sau mai exact realitatea pe care o va vedea privitorul în viaţa de zi cu zi. Acesta este rolul etichetelor.* Ele simplifică viaţa, ghidează alegerile, elimină din costurile de timp. Este simplu să ştii că un om este de încredere, să îi lipeşti eticheta aceasta. Vei şti despre el că îşi va respecta cuvîntul dat, că te va ajuta cînd vei avea nevoie, că nu te va abandona la greu pretinzînd contrariul, că va respecta convenţiile social acceptate. Astfel reduci o grămadă de costuri de oportunitate, scăpînd de bătaie de cap în ce priveşte păzirea buzunarelor în preajma sa, evitînd gînduri nesfîrşite despre cum şi cît va face din ceea ce a zis că face.

Dacă l-ai definit pe cel ce vinde la piaţă drept negustor corect, nu mai ai nevoie să îţi baţi capul testînd calitatea cireşelor, ci e suficient să îl întrebi dacă sînt bune. Nu mai stai să le alegi, ştii că nu te va păcăli punînd cireşe stricate la fundul pungii.

România este însă o ţară cu încredere redusă. Poate exemplele negative ar fi mai potrivite. Dacă etichetezi un politician drept indezirabil, nu mai ai vreme să îi asculţi argumentele, indiferent despre ce vorbeşte. Dacă ai etichetat un medic drept şpăgar, atunci şpăgar rămîne şi vei avea tendinţa de a-i da plicul chiar dacă îl refuză insistent. Cu cît mai mult îl va refuza, cu atît mai mult vei crede că, de fapt, fie i-ai dat prea puţin, fie boala ta e incurabilă şi eşti pe moarte. Iar eticheta generează comportamente. Dacă tagma politicienilor este etichetată ca fiind coruptă, a intra în ea înseamnă să îţi asumi comportamente consistente cu eticheta, altfel ai fi imediat exclus din grup.

Pentru că asta fac serialele TV azi: lipesc etichete.
Le definesc. Le şlefuiesc.

„Cu cît judeci mai mult,
cu atît iubeşti mai puţin.“

HONORÉ DE BALZAC

Dar să revenim la rolul pozitiv al etichetărilor. Nu de alta, dar mi-a explicat o prietenă că e bine să fii tolerant şi să priveşti viaţa în roz, altfel lucrurile nu vor fi roz. Nu mă lămuresc dacă e vorba de reacţia ei la faptul că în jurul nostru oamenii tind să vadă doar părţile neplăcute ale lucrurilor. Îi dau dreptate prietenei. Şi nu o fac doar pentru că am etichetat-o drept inteligentă, ci şi pentru că sînt familiar cu teorema lui Thomas.

„Nu vezi pe cîţi îi ştiu?
Evident că sînt cel mai bun headhunter!“

„Prejudecăţile sînt cîrjele
inteligenţei.“

ANDRÉ GIDE

E vorba de acea *teoremă a profeţiei autoîmplinite*. Una dintre implicaţiile ei e interesantă în contextul etichetării: defineşti situaţia într-un fel oarecare, te asiguri că toţi sau măcar o parte percep lucrurile în sensul dorit şi atunci oamenii încep să se poarte ca şi cum acel lucru chiar ar exista. Un alt fel de exemplu este asaltul de cereri de conectare pe LinkedIn cu care mă confrunt. Măcar la cîteva zile, oameni necunoscuţi îmi dau *invite*. După o vreme, revăzînd cererea, descopăr cîteva conexiuni comune, cunoscuţi ce au dat curs cererii. Îi întreb cine e solicitantul şi nimeni nu ştie nimic. Încerc să-mi închipui persoana. E la un interviu de angajare. „Sînt o persoană cunoscută. Uită-te pe LinkedIn! Am 46 de conexiuni. Am lucrat cu toţi. Pot garanta pentru mine.“ Sau: „Sînt *freelancer*, dar am în spate 430 de colegi din care construiesc cea mai bună echipă, în funcţie de proiectul la care lucrăm. Noi sîntem firma de care aveţi nevoie pentru contractul pe care îl propuneţi“. Sau: „Nu vezi pe cîţi îi ştiu? Evident că sînt cel mai bun *headhunter!*“ Etichete autoadezive. Cu rol de marketing.

Într-o firmă, un coleg începe să fie dintr-odată altfel. Se arată mereu în prezenţa şefilor, cărînd geanta directoarei şi aranjînd taburetul şefului de tură. În stagiul doi devine vocal. Critică colegii, susţine opinia şefilor. Uşor-uşor, începe a ataca, pe la spate, poziţia şefului de tură. În public, adoptă poziţia directoarei. Mai tîrziu convoacă şedinţe. O face iniţial ca pe un gest plasat la jumătatea drumului dintre rebeliune şi voluntariat. Colegii zîmbesc, cunoscîndu-i mediocritatea. Dar faptul că X este persoana-care-e-în-bune-relaţii-cu-şeful-şi-care-convoacă-şedinţe-ca-un-şef-de-tură devine în cîteva luni un loc comun. Iar cînd X devine şef de tură este cel mai firesc lucru ce se putea întîmpla. „Cum adică, nu era *deja* şef de tură??? Mediocru??? Prieten cu şefa?? Te înşeli, X e cea care o atacă pe şefa de cîte ori are prilejul. Şi chiar are dreptate, uite ce manager rău e şefa.“ Căci X a început de mult să înţeleagă jocul etichetelor. Iar în curînd va fi noul CEO.

X s-a definit în ochii celorlalţi cu o etichetă, una uşor colaterală, subliniată cu fapte consistente cu aşteptările sociale faţă de eticheta respectivă. Destul de probabil, undeva pe la începutul procesului, X s-a autoetichetat ca viitor şef de tură. Totul a fost în mintea ei, dar, cu timpul, prin repetiţie, a devenit noua sa realitate interioară. Proiecţia spre exterior a produs treptat rezultate, sancţionate formal prin faptul că a devenit *de jure* şef de tură.

Încă şi mai subtil este un alt mecanism, cunoscut în ştiinţele sociale sub denumirea generică de *teorie a etichetării*. Ideea acesteia este similară teoremei profeţiei autoîmplinite în ce priveşte trecerea de la etichetă la consecinţe faptice. Etichetele aplicate altora produc consecinţe în comportamentul celor etichetaţi. Etichetele în cauză au, de regulă, potenţial stigmatizant. Cineva definit drept deviant va fi tratat de către ceilalţi ca atare, iar comportamentul aşteptat de colectivitate din partea sa va fi unul deviant. Prin urmare, el va începe să se manifeste deviant, iar comportamentul său va fi întărit de faptul că a fost deja etichetat ca atare.

Închei cu ideea că etichetele pe care le folosim sînt utile, precum nişte indicatoare colorate. Dar trebuie să ne uităm mai degrabă la nuanţele culorilor şi mai puţin la cît de aproape sînt ele de alb sau negru. Din cîte ştim noi azi, oamenii se regăsesc în societate la fel cum fenomenele se distribuie în natură, după curba normală. Eticheta defineşte, de regulă, doar tendinţa centrală. Informaţia că un individ sau grup oarecare se află mai aproape sau mai departe de medie este la fel de valoroasă. Prin urmare, nu aş generaliza pornind de la o etichetă. Nuanţele sînt cele care fac lumea frumoasă. Iar contemporaneitatea ne permite să vedem nuanţele. De preferinţă în roz.

***Bogdan Voicu** este sociolog.*

DILEMA
Stereotipuri, prejudecăţi,
etichete

Adrian CIOROIANU

Un stereotip naţional: de ce am întors spatele Dunării?

Românii au o relaţie bizară cu Dunărea: ştim că este (şi) a noastră, dar cu toate acestea o privim ca şi cum ne-ar fi exterioară. De cînd se întîmplă acest lucru? Unii sînt tentaţi să răspundă „dintotdeauna“, iar alţii spun că mai degrabă această realitate acoperă doar ultimul secol şi jumătate.

Stereotipul predilect interpretează Dunărea drept graniţa noastră de sud – ceea ce este corect numai dacă vorbim despre statul român, dar nu şi despre românitate ca atare. Românii au învăţat că, de la retragerea aureliană (cca 271-275 d.Hr.) şi pînă azi, Dunărea a fost o frontieră – ceea ce, evident, este în parte adevărat. Numai că, în egală măsură, Dunărea a fost şi una dintre coloanele vertebrale ale formării poporului nostru: aşa cum a existat un ax vertical al acestui proces (de la Dunăre în sus, pe linia Carpaţilor), la fel de bine a existat şi un ax orizontal (de o parte şi de alta a Dunării). Cei mai buni istorici ai culturii noastre au spus că românitatea s-a format pe ambele maluri ale fluviului – ceea ce arată cît de relativă (şi oricum tîrzie) este interpretarea acestuia drept frontieră de netrecut. Miza rîndurilor de faţă este să arate cît de clişeizată (şi de nedreaptă) este imaginea mentală a „graniţei“ noastre dunărene. Dacă aţi fost surprinşi de existenţa unor sîrbi din provincia Voivodina care vorbesc româneşte sau dacă aţi fost intrigat să găsiţi, în restaurantele cu scoici din localitatea bulgară Dalboca, la Marea Neagră, localnici ce vorbeau româneşte mai bine decît secuii din Transilvania… poate v-ar interesa rîndurile ce urmează.

Mai curînd modestă…

Din cei peste 2600 de kilometri de-a lungul cărora Dunărea străbate Europa, România este învecinată cu peste o mie – aşadar, mai mult de o treime. Altfel spus, nici o altă ţară riverană nu are o atît de lungă (în kilometri, cel puţin) relaţie cu Dunărea. Cu toate acestea, majoritatea intelectualilor noştri preferă să privească spre Munţii Carpaţi decît spre fluviu. Dar nu numai intelectualii – poate pentru că există şi o raţiune de ordin psihologic: Carpaţii au oferit adăpostire în vremuri neprielnice, în timp ce Dunărea a fost mereu deschisă (şi controlată de alţii). Există şi o altă logică în această preferinţă: avantajul Carpaţilor de a fi fereastra multidimensională prin care poţi privi spre regiunile tradiţionale româneşti: Moldova, Muntenia, Oltenia, Banatul, Transilvania sau Maramureşul. În schimb, clişeul impune ca Dunărea să fie văzută ca poarta noastră spre Balcani. Şi, cum vreme de cîteva sute de ani Balcanii au însemnat, în fapt, Imperiul Otoman şi cum după *pax otomana* au urmat decenii de gîlceavă între stătuleţe prea mici şi prea orgolioase (demne de *Ruritania* Vesnei Goldsworthy), românii s-au depărtat şi ei instinctiv de Dunăre (din punct de vedere intelectual), preferînd să o vadă mai curînd ca pe un şanţ de protecţie la marginea cetăţii lor carpatine.

Dunărea a fost interfaţa
şi vectorul modernizării după tipare vestice.

Într-un text mai vechi, pentru un volum apărut la MIT Press în 2002, încercam să descriu această strădanie a noastră (care ne însoţeşte istoria modernă) de *a evada* din Balcani. Evadare în cursul căreia, mai presus de toate, am întors spatele Dunării. Îl citam acolo pe Alexandru Paleologu – cel care, într-un text al său din 1997, vorbea despre Balcani ca despre ghiuleaua de fier neşlefuită prinsă de glezna identităţii noastre europene (deşi, atenţie, Paleologu Senior era un admirator al Balcanilor!), iar diagnosticul implicit era acelaşi: de vreo 150 de ani, este bine să fii cît mai puţin *balcanic*. Cum Dunărea, din nefericire, pare a fi pragul nostru spre Balcani, cum cetele de jefuitori turci (precum Pazvante *Chiorul* asupra Craiovei, pe la anul 1800) de peste Dunăre veneau, modernitatea noastră s-a împletit cu precauţia faţă de tot ce este dincolo de fluviu. Aşa cum Carpaţii ne deschid, spre Vest, uşa Europei Centrale, tot aşa Dunărea – mai ales în partea ei dinspre vărsare – ne leagă de Balcani şi de fosta lume a şalvarilor, a bragăi şi a cărnii tocate sfîrîind pe grătare.

GOLDEN BELLE

Ei bine, acesta este unul dintre motivele pentru care, în ultimul secol, în ciuda reminiscenţelor (unele pseudo-)folclorice, Dunărea nu este deloc în miezul dezbaterilor privind identitatea românească. O scurtă trimitere bibliografică: după ştiinţa mea, doi istorici – Iulian Cîrţînă şi Ilie Seftiuc – au luat în anul 1974 premiul Academiei RSR pentru o carte pe care o publicaseră în 1972 *(Dunărea în istoria poporului român,* Ed. Ştiinţifică), dar o bibliografie istorică a Dunării „la zi“, astăzi, e cu mult mai modestă decît ar merita. În realitate, între Baziaş, la vest, şi Sulina, la est, există capitole mari din fişa noastră identitară – şi, mai presus de toate, parte din istoria noastră ca stat modern.

Dunărea – coridor cultural

Puţini români îşi mai amintesc (dacă au ştiut vreodată) că, în mai 2005, în oraşul bulgăresc Varna, cu ocazia unui forum regional, s-a semnat o declaraţie comună a statelor din zonă privind cele şapte *coridoare culturale* ce străbat Europa de Sud-Est. Scopul întîlnirii era prezervarea inteligentă a patrimoniului – dar este de la sine înţeles că latura turistică a întregii afaceri poate fi cel puţin la fel de importantă. Dintre aceste şapte *coridoare,* trei ne privesc în mod direct – pentru că ne traversează, de vrem ori de nu vrem. Unul dintre ele este coridorul din jurul Mării Negre *(Via Pontica),* un traseu ce ar uni sudul Ucrainei cu nordul Turciei (prin coasta maritimă a României şi Bulgariei, se înţelege). Un al doilea *coridor* este lanţul muntos carpato-balcanic; imaginaţi-vă un traseu cultural (sau muzeistico-gastronomico-oenologic) plecat din Bucovina, care să meargă în josul Carpaţilor, să traverseze cîmpia română, să treacă Dunărea prin nordul Bulgariei de azi şi să ajungă la Balcani. Un astfel de traseu ar fi cel puţin interesant – iar din punct de vedere istoric ar lega, pe axa nord-sud, fostul spaţiu de civilizaţie germană al Habsburgilor de fostul spaţiu otomano-levantin. În fine, cel de-al treilea coridor cultural al Europei de Sud-Est este „Calea Dunării“ (sau *Via Danubiana):* drumul cunoscut, din Germania pînă în Republica Moldova şi Ucraina. Ca oricare dintre celelalte propuneri, *Via Danubiana* – în măsura în care se va concretiza – ar deveni una dintre cele mai tentante oferte (culturale) ale continentului nostru. Inutil să argumentez de ce.

Poduri mai dese sau mai rare…

Oricît de greu ar fi de acceptat pentru neoconservatorii dacofili de astăzi (continuatori voluntari sau nu ai protocroniştilor de alaltăieri), Dunărea a fost, în egală măsură, coridorul latinizării şi occidentalizării noastre. De peste Dunăre a venit Împăratul Traian – şi, odată cu victoria lui, prima noastră ancoră ireversibilă în civilizaţia occidentală. Şi tot pe Dunăre a venit, în 1866, tînărul şi încăpăţînatul prinţ ce avea să ne fie primul rege, Carol I. Din acest punct de vedere, Dunărea a fost interfaţa şi vectorul modernizării după tipare vestice. Coborînd pe malul nostru, Traian şi Carol I au apropiat aceste ţinuturi de Occidentul epocilor lor: fie explozia culturală latină din vremea împăratului roman, fie splendoarea culturii vestice de la finele secolului XIX. Prin cei doi conducători, la interval de 1800 de ani, Dunărea a intersectat decisiv trama istoriei noastre, ca actor principal.

Insist asupra unui alt paradox – plecat din negarea altui clişeu –, acela că, de-a lungul istoriei, Dunărea nu a fost niciodată graniţa pe care ne-o imaginăm. Oricum ai citi harta – fie pe verticala, fie pe orizontala spaţiului –, fluviul a apropiat mai mult decît a despărţit. Spaţiile din nordul şi din sudul ei au stabilit contacte, au schimbat mărfuri, idei religioase, soldaţi şi cărturari. La fel s-a întîmplat şi între vest şi est, în sensul coborîrii apei spre Marea Neagră. Din Occidentul catolic şi protestant, de-a lungul malurilor ortodoxe sîrbo-bulgaro-române şi pînă în Dobrogea musulmană şi în Delta ortodocşilor de stil vechi, Dunărea este în sine o confluenţă a religiilor. Biblia şi Coranul s-au războit la Dunăre (de la Nicopole, pe vremea lui Mircea cel Bătrîn, pînă la Primul Război Balcanic, de-acum o sută de ani), dar cu mult mai mult au coabitat şi s-au contaminat reciproc.

De fapt, trebuie spus că Dunărea a fost o graniţă numai în timpul regimurilor comuniste – una periculoasă (vezi graniţa dintre România şi Iugoslavia în primii ani ’50) şi greu de trecut, chiar dacă ţările riverane erau, teoretic, în acelaşi lagăr. Iată un caz concret: divorţul politic intervenit între România şi Bulgaria în 1913 (cînd le-am luat parte din Dobrogea de sud), apoi comunizarea forţată a ambelor state, apoi revenirea democraţiei la pachet cu un capitalism primitiv după 1990 – toate acestea fac ca, azi, între cele două maluri să fie doar două poduri (cel mai nou din 2013!). Capitala Ungariei, singură, are 12 poduri peste Dunăre (dintre care nouă între Buda şi Pesta), iar între România şi Bulgaria, repet, sînt două.

Rămîne, deci, loc de progrese mari pe Dunăre. Primul pas ar fi să reîntoarcem faţa spre ea.

„Un lucru, ca să fie bine judecat, trebuie judecat de cei pricepuţi, iar nu de cei mulţi.“

PLATON

„Oamenii se grăbesc să judece spre a nu fi ei înşişi judecaţi.“

ALBERT CAMUS

Adrian Cioroianu *este decan la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

DILEMA
Stereotipuri, prejudecăţi, etichete

Gabriel H. DECUBLE

Chestie de e-ticket, monşer

„Pentru a judeca lucrurile măreţe şi înălţătoare se cuvine să ai un suflet pe măsura lor; altminteri le atribuim viciul nostru.“

MICHEL DE MONTAIGNE

Deşi am crescut odată cu XT-ul, pe vremea cînd cei mai agili programatori ai zilelor noastre abia erau informaţie genetică, am manifestat întotdeauna o anumită reticenţă faţă de automatizare – în măsura în care nu extinde, ci înlocuieşte cu totul funcţia umană. Nu cumpăr cafea, sucuri sau sandvişuri de la automat. Nu folosesc scările rulante, mi se par enervant de lente. Pînă de curînd refuzam să fac şi *check-in* online, deşi ştiam prea bine că, prin asta, simplific enorm lucrurile. Nu aveam puterea de a-mi refuza acel dialog precar-echivoc – dat fiind efemerul replicilor –, dar în tot cazul cordial dintre mine şi doamna sau domnişoara de la ghişeu, cu invariabilul guler scrobit, revărsat peste reverele taioraşului negru sau albastru, respirînd prospeţimea unei noi dimineţi. Doar că, pe măsură ce zburătorul anonim şi colectiv învăţa să bifeze căsuţele avantajoase, locul hărăzit mie, ultimului venit la ghişeu, îmi devenea surghiun, iar eu rămîneam cu… dialogul. Cui mă plîngeam mă mustra ştiutor: „Chestie de *e-ticket*, monşer. Dacă tot l-ai cumpărat online, fă-ţi treaba pînă la capăt!“

Aşa mi-am dat seama că, printr-o năstruşnicie fonetică, omul postmodern, în postinepuizabila sa postinventivitate, suprapusese codul electronic peste codul social: de-aici mi se trăgea aşadar! Mi-am recunoscut instantaneu aricimea. Ăsta sînt eu, o teleguţă cu spini, cînd e vorba să pui cu mine în operă mimetismul social; eu, cel care resimt eticheta ca fiind de-a dreptul opresivă. De fiecare dată cînd trebuie să îmbrac un costum mă simt siluit. Nu trebuie să-mi atîrni ştreangul de gît, îmi ajunge cravata – mă sufoc la fiecare silabă rostită. N-ai de ce să-mi pui cătuşe, e suficient să-mi legi un ceas la mînă – simt că-mi întrerupe brutal circulaţia. Nu suport lanţuri, cruciuliţe, inele, cercei, butoni, tatuaje – nimic din toate aceste surogate sau suplimente identitare, mi-e de-ajuns interiorul, oricum labirintic, laborios, pe cînd exteriorul mi se pare deja prea manifest ca să-l mai şi expun, eventual pe o plajă. Iubesc soarele din umbră şi oamenii din ascundere.

Ce-aş mai putea să sporesc la mine însumi pentru a-mi augmenta personalitatea? Deja cele cîteva aluniţe mi se par o risipă semantică. Ce galaxii va fi vrut natura să deseneze pe corpul meu? Nu i-a fost de-ajuns nasul cu care m-a dăruit? (Nu mă poţi rata nici măcar în aglomeraţie.) Pe cît pot, refuz socializările cu ştaif, nu mă afişez şi mi-e clar că nu voi ajunge niciodată „om mare“, pentru că nu-mi merit costumul. Nu-mi merit nici măcar zîmbetul care mi-ar deschide uşi. Acel zîmbet americănesc, ancorat în lobii urechilor, numai bun pentru „sticlă“, pentru fabrica de notorietate. Hainele pe care le cumpăr mi le doresc – şi, pe cît se poate, chiar se fac – puţin sau deloc remarcate. Sînt un imens geamantan negru, *no name*. Nu plutesc încă în derivă pe Dîmboviţa pentru că, în mine, chinezul e întreg. Netranşat, dar în amorţire. Zîmbesc din ochi şi asta-i agasează pe alde Papalete şi Fasonel, la care nu voi avea niciodată succes. Pe scurt: un resemnat, cel puţin sub raportul etichetei.

Dar lucrurile nu au stat dintotdeauna aşa. În copilărie adoram eticheta, pentru că adoram etichetele. Tînjeam, ca orice copil sărac, să aparţin şi eu de grupul privilegiat care avea acces la sclipiciul occidental, la acea estetică a mărfii prin care Vestul capitalist a demoralizat iremediabil Estul comunist; îmi doream şi eu cu ardoare o gumă de mestecat frumos ambalată, reviste cu benzi desenate, o pereche de blugi „originali“, cum se zicea pe-atunci, marca Lee sau Brooklyn, căci acestea erau hiturile perioadei, mărcile cu care se lăudau toţi copiii fiţoşi din „epoca de aur“ – iar eu mă uscam de invidie pentru că nu le aveam şi nu le puteam avea.

O singură dată alinarea a părut că-mi surîde. Nu era o soluţie propriu-zisă la zbuciumul meu, ci mai curînd o improvizaţie. Cum tatăl meu, pe lîngă alte răbufniri de artist plastic amator, practica şi metaloplastia, iar eu – ucenic la curăţat pensule, amestecat culori, reglat şevalet, pregătit cafea şi tot ce mai putea încropi un copil cît să-i ţină maestrului inspiraţia trează – eu, totuşi mimetic la nevoie, eu mi-ţi furam tehnicile cu ochii de nu trebuia careva să mă codoşească pe lîngă muză, atît de convins mă abandonasem deja în mrejele ei. Şi, nici una, nici două, mi-a şi încolţit în minte eliberatoarea idee care să-mi ostoiască odată pentru totdeauna pofta de etichete.

Nu era mare secret profesional: luam foaia de alamă, o încălzeam puţin deasupra aragazului, o puneam pe un cîrpător din lemn de tei – esenţă moale, deci complezentă cu metalul –, trasam chenarul cu o riglă, cît să ştiu pe ce suprafaţă mă desfăşor, după care încrustam desenul cu un pix, iar altorelieful îl obţineam prin masarea uşoară a desenului pe partea din spate, cu capătul bont al aceluiaşi pix. Oricît de rudimentară va fi fost tehnica, satisfacţia imediată a gestului era atît de tactilă, încît simţeam cum creşte în mine un chinez, acel chinez de care am pomenit mai sus: îmblînzitorul metalelor, maestrul intarsiaturii, stăpînul fildeşului, patronul orfevrăriei, magul filigranului şi filozoful bobului de orez. În speţă, acestui chinez îi reuşea să scrie ca la tipografie „Brooklyn“ pe o fişie de alamă pe care o cosea mai apoi pe buzunarul din spate-dreapta.

Inutil să spun că pantalonul căruia încercam să-i dau noua identitate trăda la fel de mult amatorism pe cît afişa şi mica mea izbîndă hefaistoidă. Ţesătura de in nu putea rivaliza nicicum cu docul din bumbac, pentru că nu avea băţoşenia tipică. Nici albastrul nu era albastru, nici capsele metalice nu se zăreau pe la îmbinări. Chiar şi cusătura dădea pe faţă practici modeste, de *low-profile* socialist. În plus, mai era şi conştiinţa falsului care mă rodea. Degeaba am tăiat eu cu foarfeca eticheta dinăuntru, pe care citisem inconfundabila origine controlată românească: Fabrica de Confecţii Botoşani. Sau Focşani, totuna. În mintea mea, eticheta românească stăruia. Iar extrapolarea era la doar un pas, chiar şi pentru o minte de copil.

Produsele economiei de stat centralizate erau atît de slabe calitativ, încît le puteai asocia originea cu cel mai jenant toponim, fără sentimentul că sfidezi adevărurile elementare: *„made in Romania“*, deci *„made in Fundul Moldovei“*. Mă şi gîndeam în fragedă adolescenţă să-mi pictez un tricou cu principalele obiective culturale din România, de fapt o hartă mentală *sui generis*, pe care să figureze exclusiv localităţi cel mai probabil obscure pentru majoritatea românilor – Căcăcioasa (Vîlcea), Glodenii Gîndului (Iaşi), Pîrţeştii de Jos (Suceava), Spermezeu (Bistriţa-Năsăud), Vîrteşcoiu (Vrancea) etc. –, dar cu atît mai grăitoare pentru imaginea şi încrederea de sine a aceleiaşi majorităţi. Ar fi fost, de bună seamă, un tricou fără etichetă, pentru că toate aceste nume sînt în ele însele etichete cît se poate de sonore. Ele spun totul.

Pînă la urmă, raţiunea a învins şi am inscripţionat cu vopsea de doc pe respectivul tricou: *„Love is the only gun“*, ca să sugerez într-un fel originea capitalistă a produsului.

În copilărie adoram eticheta, pentru că adoram etichetele.

Chiar şi acest mesaj i s-a părut sectoristului Spanache un afront adus orînduirii, ceea ce m-a costat un drum asistat la frizer şi o după-amiază cu nervi. Dădusem cu capul meu impardonabil de pletos de pragul de sus al moralei comuniste. Etichetele la care visam intraseră în coliziune cu eticheta de stat. Prin urmare, îmi luasem lecţia de libertate interioară şi bănuiesc că, într-o formă sau alta, mulţi conaţionali şi-o luaseră la rîndul lor.

Doar că, în zilele noastre, cînd libertatea interioară este dublată în exterior de libertăţile cetăţeneşti garantate nu doar prin Constituţie şi acorduri internaţionale, ci efectiv prin practici sociale pe măsură, mie unuia revenirea la etichete mi se pare a fi un regres. Oricum, oferta capitalismului globalizat se vădeşte a fi orfană de inspiraţie, din ce în ce mai sărăcăcioasă, mai lipsită de fantezie, mai ostilă faţă de micul producător şi faţă de libertatea creativă. Şi, iarăşi, este evident că tocmai acele practici sociale ale libertăţii adună de prea multe ori sub o unică etichetă indivizi atît de diferiţi, uniformizîndu-i: încostumaţii din Parlament şi din ministere sînt tocmai expresia acestei indistincţii, roadele activităţii lor stau poate tocmai din acest motiv sub semnul prostiei, al incompetenţei patente – căci prea preocupaţi sînt domniile lor de etichetă, ca să le mai rămînă timp şi pentru o gîndire proaspătă, inovatoare, pulsîndă ca viaţa.

***Gabriel H. Decuble** este eseist şi poet. Cea mai recentă carte publicată,* Tu n-ai trăit nimic, *a apărut la Editura Cartea Românească.*

steve Lee
Lee
JEANS

DILEMA VECHE
Stereotipuri, prejudecăți,
etichete
BEAUTY

„Gîndirea în alb și negru este plicticoasă“

interviu cu Luca NICULESCU, redactor-șef, RFI România

Ne revoltăm, de multe ori, cînd o parte a presei din străinătate folosește stereotipuri în ceea ce ne privește, generalizînd incidente izolate. Formulări de genul „românii sînt…“ induc un real sentiment de frustrare. Vorbind despre societăți care au în spate un întreg background de corectitudine politică, cum comentați aceste scăpări?

Cîteodată sînt scăpări, cîteodată nu. Există uneori campanii de presă la adresa unor grupuri. Mă gîndesc la ce s-a întîmplat în Marea Britanie, de exemplu, după deschiderea pieței muncii, la 1 ianuarie 2014, cînd a existat o adevărată campanie împotriva acestui act, cu concentrare pe români. Era vorba despre imigrație, nu avea, în principiu, nimic de-a face cu rasa, dar în astfel de campanii există generalizări și alăturări nefericite. Cînd spui că 92% din frauda la bancomat din Marea Britanie este făcută de români, e sigur că nu generezi sentimente pozitive la adresa românilor. Alteori, este vorba pur și simplu despre scăpări, oameni care cunosc prea puțin, dar sînt personalități cunoscute și atunci ceea ce spun are impact. Am văzut cazuri în care cîte o personalitate mediatică spunea cîte o prostie, apoi revenea și își cerea scuze… Oricum, trăim în vremuri în care se vorbește și se scrie mult. Opiniile pe care le menționați apar cîteodată într-un ziar, alteori pe cîte un blog, pe cîte o pagină Facebook… Mai sînt și unii ziariști români care caută parcă să vadă dacă ne-a mai vorbit cineva de rău și pun asta pe prima pagină sau fac un titlu de jurnal. E amuzant și că ne plîngem de generalizări, dar generalizăm, la rîndul nostru, cînd relatăm incidentul respectiv, spunînd: presa franceză zice despre români că…, sau presa germană consideră că românii sînt…, cînd, de fapt, nu este așa. Este vorba despre un ziar, un autor, nu toată presa și nici toți ziariștii…

> *„Am lipit o etichetă,*
> *am rezolvat o problemă!“*

În oglindă, credeți că în România mass-media recurge la clișee și generalizări? Care ar fi grupurile cel mai adesea vizate?

Sigur că da. Situația a evoluat însă foarte mult față de anii ’90, cînd la televizor se spunea că „un țigan a furat o găină“. Sau cînd, într-un cotidian sportiv, la mijlocul anilor ’90, a apărut o poză cu o maimuță lîngă poza unui fotbalist negru, între cei doi făcîndu-se o comparație. Așa ceva ar fi imposibil azi. Toate acțiunile antidiscriminare și-au făcut efectul, cel puțin în presa scrisă. Dar există spațiul online, unde articolul scris de ziarist stă alături de comentariile cititorilor. Aici mă sperie unele comentarii, mă întreb de ce forumurile nu sînt toate moderate în așa fel încît să fie eliminate comentariile rasiste, xenofobe, antisemite. Ascunși în anonimat, unii oameni spun orice.

Unde pot duce stereotipiile? Care ar fi cazurile extreme în care etichetele folosite de mass-media au provocat probleme reale?

La crime. În urmă cu douăzeci de ani, în Rwanda, a existat un post de radio, care avea o denumire foarte poetică: „Radioul celor o mie de dealuri“. Ei bine, pe acest post de radio s-au auzit cele mai oribile îndemnuri la crimă din partea animatorilor. Radioul a început să emită în 1993 și a pregătit o atmosferă de ură a etnicilor Hutu față de etnicii Tutsi. Cînd a început războiul civil, un an mai tîrziu, majoritarii Hutu erau pregătiți mental să ucidă. Animatorii le spuneau ascultătorilor lor de etnie Hutu să îi omoare pe „gîndacii“ de etnie Tutsi, să îi ucidă cu topoarele, să se comporte ca rezistenții față de naziști. De fapt, nu a fost război civil, a fost un masacru, poate cel mai rapid genocid din istorie. În o sută de zile au fost uciși opt sute de mii de oameni. Radioul a încetat să emită în vara lui 1994, după ce masacrele fuseseră comise. Cîțiva animatori au fost condamnați pentru crime împotriva umanității.

SOCIAL SMOKE

Există circumstanțe în care un jurnalist este îndreptățit să folosească generalizări?

Sigur, dacă are „dovezi“, cum le cerem și noi invitaților din emisiuni, cînd fac vreo afirmație care ar putea pune probleme. Dacă au un sondaj pe care să se sprijine, dacă sondajul este bine făcut și cu bună-credință. Dar, generalizînd, este bine să ne ferim de generalizări. Deși e practic imposibil să nu o facem.

Există și etichetări care se doresc a fi pozitive, de genul „deși sînt țigani, nu au furat“. Pentru a generaliza, la rîndul nostru, care credeți că este nivelul de educație al jurnaliștilor români în această direcție?

Cineva spunea odată că orice frază care începe cu „Evreii sînt…“ este antisemită. Sigur, era pe jumătate în glumă, dar arată că etichetările, de orice fel, ascund capcane. Iar din exemplul pe care mi l-ați dat se înțelege că autorul însuși e surprins de performanța „remarcabilă“ a oamenilor despre care vorbește. Cu alte cuvinte, el se aștepta să fure, nu să înapoieze portofelul găsit! Aș spune că nu există *un* nivel al jurnaliștilor, dar există trepte de niveluri. Depinde de cultura proprie a fiecăruia dintre noi, de cultura mediului în care lucrăm, de cei cărora ne adresăm, de educația primită acasă și la universitate…

> *„Majoritatea regulilor logicii*
> *servesc ca să explice altuia*
> *lucrurile bine cunoscute*
> *sau ca să vorbească*
> *fără a judeca despre lucrurile*
> *necunoscute.“*
>
> DESCARTES

Omenește, sîntem tentați să folosim etichete. Ne este mai ușor să tranșăm unele aspecte care altfel ar implica o mai mare deschidere, o înțelegere bazată pe conexiuni aprofundate. Totuși, de ce trebuie să ne ferim de gîndirea în alb și negru?

Cred că e inevitabil, tuturor ni se întîmplă, uneori, să gîndim în clișee. Ne ajută să așezăm lumea, să o aranjăm în categorii, e mai simplu. Problema intervine cînd gîndim doar în etichete pentru că asta ne limitează înțelegerea. Am lipit o etichetă, am rezolvat o problemă! Gîndirea în alb și negru este plicticoasă și, de fapt, nu te ajută să înțelegi lumea. Ca să generalizez, aș spune că este chiar un refuz al gîndirii.

a consemnat Stela GIURGEANU

OUR GENERAL

Apariția stereotipurilor

În lucrarea sa *Ghidul stereotipiilor*, psihologul Todd D. Nelson face o radiografie a ceea ce înseamnă stereotipurile, etichetele și prejudecățile. Într-unul dintre capitole analizează apariția și dezvoltarea fenomenului, încă din anii copilăriei.

„Copiii manifestă un interes activ și de necontestat față categoriile sociale și stereotipiile care le caracterizează, în special pentru a se putea orienta și pentru a putea înțelege felul în care se pot integra ei înșiși într-un sistem social (Ruble & Martin, 1998; Stangor & Ruble, 1989). Ca rezultat al acestui proces, oamenii învață așadar să pună etichete de mici și ajung să creadă în ele cu tărie pentru că au nevoie de un mediu sigur – cunoscută fiind reticența copiilor la schimbări. Cu toate astea, copiii își reconsideră credințele și devin mai flexibili în gîndire după vîrsta de 10 ani.“

Dar cine e responsabil de certitudinile la care ajungem? „Cel mai probabil, informațiile ne vin de la părinți, cunoscuți, sau chiar din mass-media. (…) Probabil prejudecățile sînt, în primul rînd, evoluționiste – ne plac oamenii care ne sînt asemănători, deci benigni și care ne pot ajuta, stigmatizîndu-i, în același timp, pe cei care par să amenințe valorile grupului majoritar. Iar această definiție se aplică în special acelor grupuri care au avut parte de o istorie plină de conflicte și diferențieri.“

Un factor important care ne alimentează prejudecățile și credințele de grup este și mass-media. „Filmele, emisiunile TV sau site-urile web nu doar creează stereotipuri, dar, ce e mai important, ne furnizează norme sociale relevante – cu care putem fi, ce e drept, de acord sau nu. Homosexualii, de exemplu, au fost cel mai recent bastion în progresia normativă, fiind în prezent acceptați de mulți ca fiind parte a mediei *mainstream* (Rusher, 2001).“

DILEMA
Stereotipuri, prejudecăţi, etichete
BEAUTY

Ioana BOT

Din colecţia de etichete a unei profesoare aproape pensionare

Un poet drag mie, Shel Silverstein, are o istorioară despre un băieţel care se laudă cu leucoplastele sale, puse mai peste tot: pe degete, pe nas, pe coate, sub braţ şi la genunchi, pe buric şi pe ceafă, ce mai, e plin! Problema (şi poanta poeziei) e că puştiul n-are nici o tăietură… Aşa şi eu: uneori, cînd ies în lume, mă simt atît de plină de etichete, încît îmi pare că le aud zăngănind ca decoraţiile unui general rus; mă împiedic în ele, mă opresc să le descifrez, de cîte ori se mai adaugă una, cu aceeaşi, neostoită, mirare, mă întreb ce anume, din mine, continuă să le atragă ca un fel de magnet al clişeelor şi prejudecăţilor, cînd eu mă văd (mă ştiu) ca o persoană fără prejudecăţi (şi, într-un alt plan, pe care nu o dată îl „recitesc“, astfel, ironic, o specialistă în teoria literară a clişeului…). De ce mi se întîmplă mie? Sau, poate, totuşi, nu mi se întîmplă numai mie, dar fiecare din noi o fi singur cu etichetele lui? Mi-i imaginez pe alţii, ca mine, osteniţi, la capătul zilei, jupuind etichetele de pe ei – eventual, comentîndu-le cu cei apropiaţi, ca un fel de ritual al „spălării de praful lumii“… Şi cei (mai) apropiaţi mie fac la fel, că nu degeaba ne potrivim şi ne iubim, aşa că ne dezlipim adesea etichetele reciproc, le citim, încercăm să rîdem, ne povestim unul altuia momentele zilei noastre „publice“, ne mirăm de lume ca de o comédie străină nouă… Cunoaşteţi senzaţia? Vi se întîmplă? Dacă viaţa mea e cea reflectată de etichetele pe care, de-o viaţă (!), le găsesc lipite de mine, atunci cu adevărat „îmi pare că ea cură / încet repovestită de o străină gură…“. După cum frumos a scris cea mai celebră victimă a prejudecăţilor din cultura română.

Voi încerca, aici, o selecţie a celor mai frecvente, pentru că, da, am şi un fel de top interior al prejudecăţilor despre mine, pe care le descopăr la oamenii din jurul meu. Să mai adaug – teoreticianul din mine e literalmente fascinat de tema asta, nu mă pot stăpîni… – că apetenţa pentru prejudecăţi, etichete şi clişee nu e, nicidecum, un atribut al persoanelor inculte sau neumblate prin lume, ci al celor leneşi de minte şi slabi de vîrtute, indiferent de gradul lor de cultură sau de puterea lor de cumpărare. Aşa, de pildă, eticheta care se exprimă, contrariată şi gentilă, după vreo vorbire publică – şi profesională – a subsemnatei, şi care se bucură de sine că există. Pentru că etichetele sînt narcisiace: ele, de fapt, nu cedează terenul pe care li se pare că l-au denumit nici atunci cînd se văd contrazise de realitatea imediată. Ea sună cam aşa: „Vaai, dar ce frumos/interesant/captivant (etc.) aţi vorbit, doamna profesor! Nu mă aşteptam la asta, pentru că, de obicei, profesorii *(n.m.: cu un pic de noroc, voi avea parte şi de particularizarea gentilă „şi mai ales profesorii universitari / teoreticienii literari / istoricii literari“,* să mor de plăcerea complimentului, nu alta!) sînt foarte plicticoşi cînd vorbesc.“ Desigur, e o temă cu variaţiuni: de la om la om, de la context la context, de la conferinţă la lansare de carte, de la discuţie la radio la lecţie invitată în cursul vreunui (alt) profesor universitar (şi coleg al meu, pe cale de consecinţă…). Lumea se aşteaptă să fiu plicticoasă cînd vorbesc. Deduc că nu-s, trebuie doar să fiu lăsată să vorbesc spre a dezplictisi auditoriul. Am trăit, oho!, şi clipe de climax, în care eticheta se lipea şi omul se scuza în chiar gestul lipirii ei: „Ce surpriză plăcută, doamna Bot, că sînteţi totuşi charismatică! Ştiţi, noi tocmai de asta nu v-am invitat pînă acum, am crezut că veţi plictisi studenţii, că aşa am auzit…“. După o tinereţe (universitară) în care m-am lăsat rănită de răutatea răspunsurilor, mi-am făcut un principiu din a NU mai întreba, în continuare, *„de unde* au auzit (că aş fi mortal de plicticoasă)?“. Mă întreb, însă, ce fel de profesori (universitari sau nu) au avut interlocutorii mei ca să li se înrădăcineze într-atît de bine ideea că breasla mea e, obligatoriu şi exclusiv, compusă din plicticoşenii ambulante, somnifere cu diplomă şi alte avataruri ai speciei „profesorului care dictează teme de neînţeles“. Mai ales că pe mulţi din profesorii pe care i-au avut se prea poate să îi cunosc – şi nu îi ştiu de plicticoşi. Dimpotrivă. Să nu fiu înţeleasă greşit: nu cred că profesorul trebuie să fie un clovn care să ofere felii *funny* dintr-o ştiinţă altminteri inefabilă, după cum sînt convinsă că am şi eu „momentele“ mele, că există subiecte mai ofertante în a nu plictisi un anumit auditoriu decît altele… Cred, în schimb, că dacă subiectul pe care îl predau mă pasionează pe mine – şi, de obicei, am norocul de a preda asemenea subiecte –, e obligatoriu să pot transmite pasiunea mea celor care mă ascultă. Mai departe, sînt liberi să o îmbrăţişeze şi ei sau nu, ceea ce e o cu totul altă poveste. Poate că pentru unii dintre studenţii mei voi rămîne, în veci, „ciudata căreia îi place să comenteze ilizibila aia de *Pseudokinegetikos“;* dar, dacă, în schimb, lecţiile mele despre asemenea „ciudăţenii“ le deschid altora apetitul de a continua lecturile şi explorarea, am cîştigat partida. O partidă pe care o joc de cîte ori intru într-o sală de clasă. De cîte ori recomand o carte. De cîte ori explic cum să fii fericit citind.

> *„Aproape toate nefericirile vieţii ne vin de la ideile greşite pe care le avem despre ceea ce ni se întîmplă. A cunoaşte profund oamenii, a judeca în mod judicios evenimentele înseamnă aşadar a face un pas important spre fericire.“*
>
> STENDHAL

Cîştigă cel care generalizează, pentru că arată astfel că „ştie mai bine“.

A doua etichetă în ordinea frecvenţei, în ce mă priveşte, e aceea conform căreia, fiind eu „om de ştiinţă“ (cu variaţiuni de înţelegere a posturii, drept un fel de intrare într-un ordin călugăresc), n-am, vorba poetului (altul), „viaţă personală“. Desigur, adesea, minunatele politici ale mult-reformatei noastre educaţii naţionale par gîndite să îmi reducă viaţa personală la minimum, prin diverse strategii de supraîncărcare a cadrului didactic bugetar carele mă aflu. Dar nu despre asta e vorba. Ci despre o presupusă – de către gura lumii şi înţelepciunea academic-populară – retragere a mea din lume, devoţiune (neapărat monahală) către cărţi şi manuscrise, necunoaştere (neapărat a celor lumeşti) etc. Privit la repezeală, rolul pare foarte frumos şi înalt-spiritual. Mai de aproape, e reductiv şi ridicol, de nu chiar de-a dreptul răutăcios. Sigur că performanţa ştiinţifică, asemenea oricărei performanţe, implică sacrificii, alegeri, decizii incomode. Dar asta nu mă face, obligatoriu, incapabilă de viaţă sentimentală, necunoscătoare de lume, neştiutoare într-ale bucătăriei sau altor subiecte „materiale“, ruptă de cele pămînteşti şi nepricepută la oameni. Nu înseamnă că aş fi lipsită de pasiuni, de hobby-uri, de dorinţe sau de capricii. Îmi amintesc că savuram, odată, o îngheţată italienească adevărată (nu mai ştiu dacă era la Giolitti, lîngă Ponte Mollo, sau îndărătul Ministerului Educaţiei, din Trastevere, ca să dau doar trei asemenea adrese lumeşti ale unei cetăţi eterne, dotate şi cu bogate biblioteci, pe care le ştiu aşijderea…) sub ochii unui coleg pe care, astfel, îl fulgeră marea revelaţie: „Nu mi-am imaginat niciodată că un istoric literar ca tine poate avea asemenea plăceri!“, îmi spune el, admirativ (vezi, Doamne!). Eticheta nu e doar o generalizare grăbită, făcută în numele unei idei de-a gata, ea are o ţintă, ea e un pion într-un joc de putere. Cîştigă cel care generalizează, pentru că arată astfel că „ştie mai bine“ şi toată lumea îi va da dreptate; de fapt, el nu ştie (sau nu a înţeles) nimic, decît că „gura lumii“ îşi va recunoaşte, fericită, prejudecăţile în eticheta folosită. Ce să îi răspund? Din tot repertoriul cu care m-am dotat de cînd primesc etichete şi am crescut mare, aleg formula lui „Nu mi-am imaginat niciodată că un scriitor de succes ca tine poate avea o imaginaţie atît de săracă!“. De dragul simetriei sintactice, măcar. Îmi place tăcerea de după: pot să îmi savurez îngheţata în tihnă, să îmi văd de mine însămi, să ignor prezenţa atotştiutoare de lîngă mine. Ştiu că mi se va lipi, imediat, o altă etichetă, la fel de rapidă: sînt imposibilă, rea, nesuferită (alegeţi adjectivul care vă place). Mania etichetelor şi povara prejudecăţilor sînt o parte *diehard* a umanităţii. Mici arme cu care ideile de-a gata ale marilor noştri Bouvard et Pécuchet coboară în real, etichetele vorbesc, de fapt, despre cel ce le pune, iar nu despre cel ce le primeşte. (Mă opresc înainte de a deveni plicticoasă.)

P.S. (pentru că sînt şi pisăloagă…) Mai am vreo 14 ani pînă la pensie, dar „dumneavoastră, care o să vă pensionaţi curînd“ e cea mai nouă etichetă aplicată mie, gentil şi prevenitor, de un mai tînăr coleg. Desigur, mă voi pensiona mai repede ca el – şi, cînd mă gîndesc la viaţa-mi alături de colegi care gîndesc astfel, aş vrea să mă mut pe altă planetă. Pensia pare, totuşi, planeta cea mai apropiată.

Ioana Bot *este profesor de literatură română la Universitatea „Babeş-Bolyai“ din Cluj-Napoca, eseist, traducător, editor. Cea mai recentă carte publicată:* Eminescu explicat fratelui meu, *2012.*

DILEMA
Stereotipuri, prejudecăți, etichete
BEAUTY

Stela GIURGEANU

Mozaic

■ Se așază în fața mea, în metrou, declanșînd, brusc, tensiune printre călători. Tînărul nu doar că este plin de tatuaje, dar și fața îi este acoperită în întregime de piercing-uri. Cercei în sprîncene, nas și buze, iar lobii urechilor îi sînt perforați de două cercuri voluminoase. Poartă o pereche de căști supradimensionate și ascultă muzică dînd din cap, în timp ce butonează ceva pe un smartphone. Lîngă el, o doamnă pe la 50 de ani încearcă din răsputeri să se restrîngă, cuprinsă parcă de o panică sanitară de a se contamina de la zecile de tatuaje pe care tînărul le are pe brațe și picioare. Șerpi, steluțe și frunze. În jur, toți oamenii se holbau la el. Încruntați, dezaprobatori. Pata de culoare părea înfricoșătoare. La prima stație, urcă doi adolescenți. În plină euforie, cei doi vorbesc tare, se împing, se îmbrîncesc, o calcă pe picioare pe doamna restrînsă de lîngă tînărul inedit. Acesta își ridică brusc ochii din smartphone, își scoate căștile de pe urechi și le spune celor doi, clar și răspicat, să-i ceară scuze imediat doamnei și să se comporte civilizat, că nu sînt pe moșia lor și că deranjează călătorii. Adolescenții se bîlbîie, mormăie o scuză, se liniștesc automat și se așază cît mai departe. Doamna se relaxează brusc, îi mulțumește fermecată tînărului, oamenii din jur, la fel, își transformă încruntăturile în zîmbete. „Copiii ăștia care n-au nici un respect“, îngaimă doamna, ca un început de conversație cu tînărul ciudat, transformat deodată în ochii lor, prin luarea neașteptată de atitudine, într-un soi de neo-cavaler. Tînărul își pune însă, din nou, căștile pe urechi și redevine impasibil.

„Club Bamboo, vă rog!“
„Party, party?“

■ În plin centrul Capitalei, la un chioșc cochet de reviste, ziare și tutun. Stau la coadă, alături de alții, să-mi cumpăr un ziar. Intră două țigănci tradiționale. Poartă fuste lungi, colorate, iar părul lung și-l poartă pe spate, împletit în cozi, cu funde. Una dintre ele ține în mînă o bancnotă de zece lei. Cum intră, vînzătorul le apostrofează, spunîndu-le să iasă imediat, că n-au ce căuta acolo. Femeia cu banii în mînă îi spune, defensiv, dar și rugător, că nu vrea decît să cumpere un pachet de țigări. „N-avem“, vine răspunsul vînzătorului. Companioana femeii o trage rușinată pe aceasta de mînecă, rugînd-o să iasă. Femeia însă insistă arătînd către standul plin ochi cu țigări. „Nu avem pentru voi!“, își accentuează vînzătorul refuzul. Cele două femei ies, fără să mai comenteze, iar cumpărătorii de la coadă vociferează șugubăț o serie de sloganuri rasiste pe tiparul „Astea vă furau fără îndoială“. Cineva întreabă: „Știți că vă pot reclama pentru discriminare?“. Vînzătorul, doct, îi răspunde: „Astea nu știu nici să formeze un număr de telefon“. Toți rîd, ca de un banc bun.

■ S-a dat jos din taxi, pe Magheru. O doamnă elegantă, îmbrăcată într-un *deux-pièces* excepțional, pantofi cu tocuri înalte cît trebuie. Geanta, de firmă, îi completa de minune ținuta. Bineînțeles, coafată impecabil și machiată perfect. Nu eram chiar în apropiere cînd am observat-o, dar am bănuit și o undă de parfum scump. Mergînd spre ea, am observat însă scînteia care a declanșat un iad verbal de cîteva minute: doamna rasată, ieșind din mașină, a trîntit ușa taximetristului. Șoferul, ca toți șoferii care țin la mașina lor, a coborît geamul și i-a atras, pesemne, atenția „să aibă grijă, totuși, cu ușa, că nu-i mașina ei“. Dar asta i-a trebuit! Căci doamna stilată s-a întors brusc pe tocuri, s-a lăsat la nivelul șoferului și a început o tiradă de înjurături spectaculoase, la care șoferul abia făcea față. Timp de minute bune s-a lăsat deci, pe Magheru, cu vorbe grele între o doamnă și un șofer, mai abitir din partea doamnei, care prin atitudine, limbaj și isterie a reușit să-l facă pe taximetrist, în cele din urmă, să cedeze lupta și să demareze în trombă. Am privit-o, în timp ce se depărta de locul faptei. Mai dădea mărunt din buze, iar chipul răvășit de furie i se vedea perfect de după machiaj.

COMRADES
ICE

■ „Unde mergi, prințeso?“ – mi se adresează taximetristul, căruia îi mai și dau apă la moară cu adresa. „Club Bamboo, vă rog!“ *„Party, party?“* – îmi rînjește în oglindă, cu ochii dulci. „Oarecum“ – răspund, calculînd foarte bine reacțiile șoferului. Începe tirada obișnuită: îmi spune cum îl cheamă, mă întreabă de ce n-a venit „prietenul“ să mă ia, cum nu-i e frică să-și lase „prințesa“ singură, că se pot întîmpla multe, dar pe mine cum mă cheamă, că, deși e întuneric în mașină, își dă bine seama că am ochi frumoși etc. etc. După vreo zece minute, cît îl las să debiteze toate clișeele de agățare, îi spun că mă duc la o petrecere pentru jurnaliști, organizată de holding-ul unde sînt angajată, că lucrez în presă de vreo zece ani și plusez, ce e drept, spunînd că sînt reporter de investigație și jurnalist de teren. Ochii taximetristului s-au fixat brusc pe drum și, cu o voce profesionistă, m-a anunțat ferm și politicos doar atît: „Ajungem în zece minute, doamnă!“.

■ Un alt taxi, alt taximetrist. Ploua cu găleata, trebuia să ajung la un spectacol de teatru, jucat într-un spațiu neconvențional, într-o zonă de oraș depărtată. Am avut noroc, îmi spun, cu taximetristul care a acceptat cursa pînă acolo, și în plin potop. Este vorbăreț și mă simt datoare pentru karma să-i susțin conversația. Îi dau adresa, o fabrică dezafectată, folosită ca spațiu de teatru. Cunoaște sala. Începe să mă întrebe dacă îmi place teatrul și, pe scurt, ce piese de teatru am văzut în stagiunea asta. Îi recunosc, încurcată, că nu prea multe. Și atît mi-a trebuit. Taximetristul a început să-mi recomande, cu lux de amănunte, piesele pe care musai trebuie să le văd și, mai ales, de ce trebuie să le văd. Regia de la unul, scenografia de la altul, jocul actorilor într-unul, jocul actorilor într-altul. Pe scurt, mi-a făcut o radiografie critică a întregii stagiuni. În timpul ăsta mă făceam din ce în ce mai mică pe bancheta din spatele mașinii, gîndindu-mă cu rușine că sînt stupefiată de cunoștințele teatrale ale șoferului de taxi.

„Pentru a judeca drept
nu asculta toate vocile,
ci ascultă și toate tăcerile.“

RICHARD WURMBRAND

■ Acum cîțiva ani, într-un sat lîngă Brașov. Făceam un reportaj despre problemele de integrare etnică. Partea unde locuiau romii era delimitată clar, ca un fel de cartier izolat. Țigănia. În primul rînd am vrut să vorbesc cu preotul satului despre ce face el pentru a integra comunitatea. Șugubăț, mi-a ciripit o vorbă: „Știți cum se spune, domnișoară? Vezi în depărtare venind un om. Se apropie, vezi că e, de fapt, țigan“. L-am întrebat, siderată să aud așa ceva din gura unui preot, cum rămîne cu iubirea față de aproape. Țiganii nu-s „aproape“, mi-a dat replica rîzînd copios, „i-am dus pe toți în Țigănie, și acolo să rămînă!“. În aceeași zi, pînă să ajung în cartierul romilor, am mai intervievat cîțiva oficiali. Toți mi se plîngeau de problemele de integrare, dar nimeni nu făcea nimic, pe motiv că „țiganii nu vor să se integreze“. Ajungînd, spre seară, în Țigănie, am fost întîmpinată cu multă căldură: mi s-au cerut bani. Apoi, mi s-a cerut să intervin pe lîngă primar, să le dea ajutorul de șomaj și celor care nu și-au găsit de lucru, că dacă românii nu le dau de lucru, ei unde să lucreze? Apoi să vorbesc cu cei de la școală, cu directoarea, să nu-i mai amenințe cu amenzi că nu-și aduc copiii la școală. I-am întrebat atunci brusc: de ce nu vreți să vă lăsați copiii la școală? Pentru că acolo îi zăpăcesc de cap, le strică mințile și le bagă în cap vise că pot reuși, dar ei, ca adulți căliți și trecuți prin viață, știu mai bine cum stă treaba cu românii. Românii n-or să-i lase niciodată pe țigani să stea la masă cu ei.

La sfîrșit, o fetiță care se ținea scai după mine m-a luat de mînă. Am întrebat-o, zîmbitoare: tu ce vrei de la mine? A ridicat din umeri și mi-a zis că voia doar să mă țină de mînă.

■ ■ ■

Stereotipuri internaționale

Nationalstereotypes.com este un site dedicat stereotipurilor internaționale. Găsiți pe acest site colecții de prejudecăți, cel mai des întîlnite, despre grupuri minoritare sau naționalități. Spicuim cîteva:

Americanii sînt aroganți, materialiști, ambițioși, deschiși la minte, eficienți, spun lucrurilor pe nume, mănîncă fast-food și sînt practici.

Arabii sînt inteligenți, modești, nesiguri pe ei, impulsivi, milionari, dansatori din buric.

Austriecii sînt tradiționali, politicoși, birocrați, modești, de modă veche.

Belgienii fac bere bună, au o igienă îndoielnică, buni matematicieni, înșală cu banii, amanți lamentabili, evazioniști fiscali.

Bulgarii mănîncă roșii, castraveți și brînză de capră. Sînt oameni deschiși și calzi. Nu sînt deloc fanatici. Sînt suspicioși, curioși, disciplinați.

Chinezii scuipă zgomotos. Învață rapid. Materialiști, cunosc artele marțiale, nu rezistă la alcool, aroganți, beau ceai verde și fumează opiu.

Francezii sînt amanții perfecți. Haotici, iresponsabili, introvertiți, egoiști, nu vorbesc engleză, nepoliticoși cu turiștii, nu folosesc săpunul.

Germanii sînt organizați, nu au simțul umorului, beau bere toată ziua, mănîncă cîrnați în cantități industriale, sînt punctuali, sînt pedofili.

Grecii sînt grași. Leneși. Mănîncă *souvlaki*, măsline și beau *ouzo* toată ziua. Mereu sparg farfuriile după ce mănîncă. Femeile sînt frumoase cît sînt tinere, iar bărbații – ori homosexuali, ori prădători sexuali.

Britanicii sînt bețivi și au mîncare proastă. Înțepați, ultratradiționaliști. Le miroase gura și nu se îngrijesc de igiena personală. Inteligenți și profunzi. Sînt antiamericani și merg pe bicicletă.

Românii au legături directe cu Dracula. Sînt primitivi, refuză să muncească. Au mulți copii. Înceți, dar ingenioși. Deși se străduiesc din greu, nu au niciodată succes. N-au încredere în poliție și guvern. Iubesc petrecerile. Sînt traficanți de femei. Manipulatori, naționaliști, oportuniști.

DILEMA
Stereotipuri, prejudecăţi, etichete

Vera ULARU

Şcoala tinerilor

„Îi mai interesează pe tineri educaţia?“, îl întreb pe Adrian. Împlineşte 19 ani peste cîteva zile şi locuieşte în Bucureşti. Tocmai a terminat clasa a douăsprezecea la Liceul Teoretic „C.A. Rosetti“, profilul matematică-informatică. „Sînt dornici să înveţe, dar majoritatea sînt dornici să înveţe pe feliuţa lor... Adică sînt deschişi la majoritatea lucrurilor, dar nu sînt genul care să ia 10 curat pentru că au ambiţia să ia un 10 curat.“

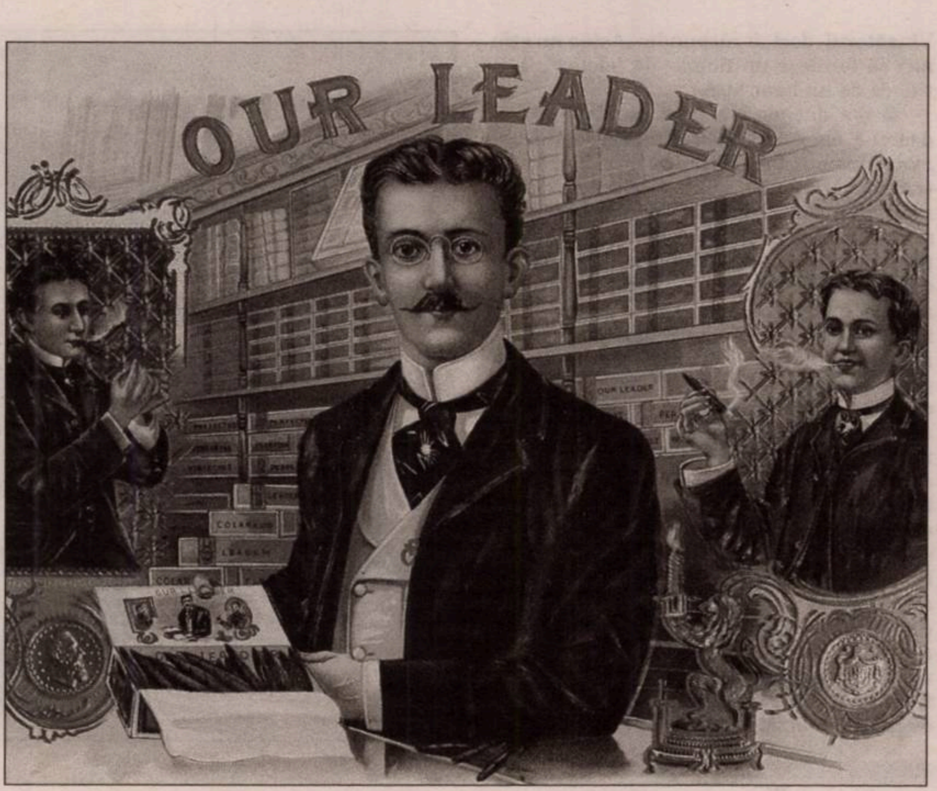

Iniţial, mi-a fost teamă că mi-am ales un „subiect“ total atipic faţă de tinerii din România. Adrian este voluntar Crucea Roşie, merge adesea la atelierele de învăţare nonformală de la Asociaţia Incubator107, a fost voluntar la Acuarela Bistro, din Bucureşti, şi a făcut parte din echipa de organizare a unor festivaluri culturale. În ultima vreme nu a mai avut timp de prea multe lucruri, căci este „în mijlocul Bac-ului“. Pe profilul său de Facebook, însă, sînt trecute toate „experienţele“ lui.

Pentru Adrian experienţa este importantă. Pe parcursul discuţiei noastre, a amintit de mai multe ori învăţarea experienţială, experienţa în muncă, învăţarea din experienţa personajelor din operele de la limba română. Practica şi metodele aplicate de învăţare îl ajută pe Adrian să înţeleagă lucrurile mai bine. Ca bună parte dintre tinerii din România: „utilitatea activităţilor practice este considerată neîndoielnică, 79% din ei apreciindu-le «utile» sau «foarte utile»“, potrivit studiului Litteris et Virtuti realizat de Youth Monitor. Din acelaşi studiu am aflat şi că „34% din tineri consideră acţiunile de voluntariat o oportunitate de acumulare de cunoştinţe practice utile în perspectivă, atît prin prisma experienţei dobîndite, cît şi ca referinţă în CV“.

De altfel, utilitatea este un criteriu de selecţie foarte important atunci cînd îşi aleg ce să înveţe. „Vor să fie buni pe feliuţa lor sau să înveţe ceva bun pentru viitor, să fie ceva util. Aşa sînt şi eu, îmi plac multe lucruri, însă nu pot să mă apuc să le învăţ pe toate. Pentru că timp nu am şi nu mi se pare o decizie productivă.“

„E ceva inutil în ceea ce ai avut de învăţat pînă acum la liceu?“, adaug eu cu un dram de suspiciune. „Da, chimia, fizica. Sînt făcute mult prea ştiinţific. Mi se pare că se intră prea mult în detalii şi se pierde ansamblul. La chimie, am putea să învăţăm lucruri care se leagă de viaţa reală mai mult.“

„Din punctul de vedere al tinerilor, o mare parte dintre informaţiile primite la şcoală sînt inutile în viaţa de zi cu zi şi nu vor mai fi folosite niciodată după ce vor părăsi băncile şcolii. Din acest motiv o parte dintre elevi studiază exclusiv din dorinţa de a performa şi pentru a obţine statutul social dorit, o altă parte dintre elevi studiază selectiv (ce îmi place dintre toate lucrurile care mi se oferă), iar o altă parte resping complet zona educaţională (deoarece nu îi înţeleg rostul, nu neapărat pentru că nu simt nevoia sau pentru că sînt dezinteresaţi de conceptul de educaţie)“, este de părere Dan Petre, sociolog şi fondator Pemeserie.ro.

Din orice operă sau teorie, pentru Adrian este important să se aleagă cu ceva ce îi foloseşte în viaţa de zi cu zi sau la nivel personal. Profesorii care reuşesc să transmită acest lucru au toată aprecierea. „Sînt foarte mîndru de profa' de română. Pentru că ea, atunci cînd ne explică personajele sau anumite scene, ne face să înţelegem ceva din ele, ceva în profunzime. De ce a făcut Nică ce a făcut, de exemplu, sau care este drama Otiliei. Şi cumva, încearcă să preluăm o lecţie de viaţă... Îmi place că vrea să plecăm de la română oameni. Adică să empatizăm cu personajele acelea şi să aplicăm mai departe ce am învăţat în experienţa noastră. Atunci cînd empatizezi şi vezi ce rost are. Recunosc că altfel nu aş fi învăţat cu plăcere comentariile, pentru că nu aş fi înţeles nimic din ele.“

> *„Nici un om nu se întăreşte citind un tratat de gimnastică, ci făcînd exerciţii; nici un om nu învaţă a judeca citind judecăţile gata scrise de alţii, ci judecînd singur şi dîndu-şi seama de natura lucrurilor.“*
>
> MIHAI EMINESCU

> *„Îndreptaţi-vă ochii asupra voastră şi feriţi-vă a judeca acţiunile altuia. Judecînd pe alţii, muncim în zadar; adesea ne înşelăm şi păcătuim lesne; pe cînd atunci cînd ne examinăm şi ne judecăm pe noi înşine, ne ocupăm întotdeauna cu folos.“*
>
> ANATOLE FRANCE

„În contextul şcolar, individualitatea şi creativitatea sînt mai degrabă pedepsite decît încurajate. Percepţia tinerilor este că memoria şi submisiunea sînt valorizate şi lăudate, pe cînd orice iniţiativă *out of the box* sau creativă este penalizată. În faţa acestei realităţi percepute de către elevi, aceştia au abordări polarizate: aleg fie supunerea, fie rebeliunea“, explică Dan Petre. Ca să spună opinii literare, Adrian este de părere că e nevoie de un anumit tip de limbaj. Eseurile sînt dictate în timpul orei de către profesori sau se găsesc în culegerile de comentarii. De obicei, profesorii îi pun să înveţe de acolo.

Pentru examenele la limba română, la subiectele de literatură, Adrian încearcă să îşi adune toate ideile şi să le îmbine cu ideile lui. Profesoara de limba română l-a învăţat că în cele două paragrafe destinate opiniilor proprii, din orice comentariu literar, are dreptul să scrie orice, dacă este argumentat. „Nu m-am prins eu foarte bine cum ar trebui să îmi spun opinia. Ar trebui să spun despre Ion că sînt împotriva a ceea ce face. Sau că nu-mi place relaţia dintre Otilia şi Pascalopol“, spune Adrian rîzînd. Ştie că trebuie să argumenteze apartenenţa la genul liric, experienţa de viaţă revine însă în discuţie.

> *„O parte dintre informaţiile primite la şcoală sînt inutile în viaţa de zi cu zi.“*

Studiul Litteris et Virtuti mai arată şi că satisfacţia tinerilor faţă de sistemul de învăţămînt din România este medie. Printre motivele de supărare sînt incoerenţa deciziilor şi lipsa de stabilitate, frecvenţa schimbărilor – aspecte „taxate serios“ de către tineri.

Profesorii nu dau cele mai mari motive de nemulţumire. Bună parte dintre tineri spun că au cel puţin un exemplu de profesor pe care îl admiră. „E super-prietenoasă, noi mereu rîdem la orele ei. Şi e şi serioasă, vrea să luăm 10 pe linie, chiar dacă mai facem o glumă cu ea. Nu dă note pentru prietenie, însă. Mă înţeleg bine cu ea şi tot am luat un 2“, spune Adrian despre profesoara de limba română din liceu. Pentru tineri, „un profesor bun este cel care dovedeşte că este un bun cunoscător al materiei. În plus, ca metodă de predare şi interacţiune cu elevii/studenţii, acest tip de profesor pune accentul pe înţelegerea materiei şi insistă pe creativitatea elevului în dauna memorării mecanice. Este în mod categoric o persoană corectă. Este apropiat de elevi, interactiv, încărcat cu exemple practice şi, nu în ultimul rînd, cu simţul umorului“, mai menţionează raportul de cercetare al Youth Monitor.

Adrian vrea să se înscrie la Facultatea de Marketing din cadrul Universităţii Bucureşti. Este prima sa opţiune. „Chiar dacă e materia mai veche şi profesorii mai prăfuiţi, se face carte. În acelaşi timp, mă gîndesc la SNSPA, pentru că intru în contact cu agenţiile de publicitate şi contează cînd vreau să îmi găsesc loc de muncă.“ I-am propus lui Adrian să îşi facă testul de interese de pe site-ul Pemeserie.ro. Am primit cîteva vouchere la un eveniment organizat de Samsung despre aspiraţiile de carieră şi potenţialul noii generaţii. I-am trimis unul, rugîndu-l să îmi spună care sînt rezultatele. „Am profil investigativ. Şi ceva cu bibliotecar... nu mă regăsesc foarte bine în ce spuneau acolo. Sau poate nu văd eu la mine lucrurile astea. Mi-a ieşit că am latura artistică destul de bine dezvoltată. Ceea ce e bine pentru ce vreau eu să fac mai departe. Am trecut la început, la locuri de muncă dorite, *copywriter*, grafician la reviste (DTP) şi organizator de evenimente.“

Pentru Adrian, cariera aleasă nu este atît de departe de interesele personale. Mulţi dintre tinerii din România îşi aleg meseria în funcţie de beneficiile materiale sau de statutul social pe care le aduce. Vocaţia nu este întotdeauna un criteriu în alegerile lor. „Deşi ai mei mi-au sugerat, eu nu am vrut să continui ca programator. Nu mă duc în IT, zeul job-ului bine plătit prin muncă uşoară, spre care se orientează acum toată lumea.“

Laura Chilom, specialist comunicare eJobs, confirmă interesul tinerilor pentru locurile de muncă din IT: „Job-urile spre care se îndreaptă cel mai mult tinerii fac parte din industrii precum: IT (software şi hardware), *customer/client service* (sînt foarte apreciaţi vorbitorii de limbi străine exotice), marketing, relaţii publice, grafică/web design, inginerie, telecomunicaţii, turism şi vînzări. Acestea sînt totodată şi cele mai bine reprezentate prin oferte de job-uri pe piaţă, oferindu-le astfel tinerilor posibilitatea să aleagă dintr-o paletă foarte variată. Din feedback-ul primit atît din partea candidaţilor, cît şi din partea companiilor, am observat şi noi că în rîndul tinerilor este răspîndit fenomenul schimbării direcţiei urmate pînă în momentul angajării, în sensul că urmează o specializare în timpul facultăţii şi apoi lucrează în cu totul alt domeniu. Acest lucru este posibil şi pentru că aceşti tineri deţin un număr important de competenţe (cunoştinţe IT, limbi străine etc.), altele decît cele formate în perioada studiilor universitare şi, pornind de la această bază, ei pot învăţa/practica diverse meserii“.

Adrian mărturiseşte că alegerea facultăţii şi cea a locului de muncă pe care şi-l doreşte nu au la bază o cercetare a pieţei. Îi place să scrie mesaje, a mai scris articole pentru Societatesicultura.ro şi ştie să facă design grafic. I-ar plăcea să lucreze într-o agenţie de publicitate. Şi marketingul e interesant, căci învaţă şi alte lucruri referitoare la vînzări. Pentru viitor, e dispus să se reorienteze şi e deschis la noi oportunităţi.

__Vera Ularu__ este coordonator de comunicare în cadrul FDSC.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ţi **copiii** să vină la **tine**

Olimpici în ciuda şcolii româneşti

De cîte ori vorbesc/scriu despre pagubele învăţămîntului românesc există destule voci tăioase şi patriotice care mă trag de urechi amintindu-mi de medaliile, nu puţine, ale elevilor români la olimpiadele şcolare. Am citit şi eu despre cîteva asemenea exemple, altfel extraordinare, de elevi extrem de harnici, inteligenţi şi conştiincioşi, îndrumaţi de dascăli pasionaţi şi bine pregătiţi să întreţină şi să formeze talente de anvergură internaţională, şi asistaţi de părinţi dispuşi să-şi sacrifice timp, bani, şi răbdare ca să le ofere fiilor şi fiicelor perspectivele unei cariere excepţionale.

Şi totuşi:

■ Cred că meritul nu aparţine şcolii româneşti în general, ci, în primul rînd, copiilor, părinţilor şi dascălilor care reuşesc astfel de isprăvi pe cont propriu. Ministerul Educaţiei, aflat în colaps de 25 de ani, nu este îndreptăţit să-şi anine la rever medaliile olimpice, atîta timp cît nu există în preocupările lui un program bine pus la punct pentru susţinerea elevilor pasionaţi de o materie sau alta, cu înclinaţii şi aspiraţii excepţionale. Cum ar trebui să arate un astfel de program? Sînt cîteva cuvinte-cheie care l-ar putea descrie: bani pentru studiu şi ore suplimentare lucrate de elevi şi profesori, crearea unor spaţii specializate pe diverse discipline, în care olimpicii să-şi exerseze talentul şi, eventual, să se cunoască şi să se confrunte cu alţii asemenea lor, burse pentru formări în străinătate acordate atît copiilor, cît şi adulţilor care îi antrenează, modificarea programului de lucru al profesorului, astfel încît să fie stimulat să acorde o atenţie deosebită celor cu înclinaţii speciale etc. Nimic din toate acestea nu există: fiecare caz special prezentat de mass-media vorbeşte pe lungi pagini despre sacrificiile pe care le fac dascălii din timpul şi banii lor pentru a-i putea ajuta pe elevi să obţină medalii, despre recompensele rare venite dinspre stat doar în campaniile electorale, cînd te miri ce ministru sau şef al Guvernului se fotografiază cu mîinile pe creştetul copiilor, despre dorinţa, de multe ori neîndeplinită, a părinţilor de a fi ajutaţi să le ofere copiilor ceea ce le trebuie pentru a-şi transforma pasiunea şi talentul în profesie. Aş spune, deci, că avem olimpici *în ciuda* şcolii pe care le-o oferim, şi nu ca *efect* al ei.

■ Numărul de olimpici naţionali sau internaţionali poate fi inclus în standardele de evaluare ale unei şcoli bune, performante. Dar nu poate fi singurul şi nici cel mai important: şcoala este creată şi susţinută de stat pentru tot copilul, fie el strălucitor la matematică sau la însăilat mărgele pe un fir de aţă. Societatea matură, civilizată, va măsura eforturile şcolii şi va propune reformarea ei după felul în care proporţia covîrşitoare de tineri ieşiţi de pe băncile ei vor fi în stare sau nu să îşi găsească locul, profesia, rostul. Or, învăţămîntul românesc este departe de a avea asemenea efecte.

■ Rostul şcolii este acela de „a sta pe aproape“ în momentele decisive din viaţa oricărui învăţăcel şi de a-i oferi sprijin, şi nu acela de a-i „încălzi muşchii“ pentru competiţii glorioase. O şcoală bună este aceea care are rezerve nemăsurate de răbdare, informaţii, întrebări, răspunsuri pentru fiecare copil care nu reuşeşte să treacă de examenul de clasa a VIII-a sau de bacalaureat.

Rostul şcolii este acela de „a sta pe aproape“
în momentele decisive din viaţa oricărui învăţăcel.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

■ ■ ■

Iaromira POPOVICI

bazar

Nunţi în filme

– Relatos Salvajes *şi* Melancholia –

Nunţile sînt, de obicei, subiect de comedii (romantice). În care, e adevărat, înaintea momentului idilic final se mai ţes ceva intrigi, mireasa mai are niscaiva dubii, mirele o ia razna, mai sînt cîteva momente grosiere pe la petrecerea burlacilor… Finalul e îndeobşte fericit, chiar dacă, în unele filme, nunta are loc doar cu unul dintre protagonişti, celuilalt luîndu-i locul un altul (o alta). Căci nu e nunta visul oricărei fete normale (orice-ar însemna asta) şi respectabile? Şi nu orice nuntă, ci una feerică. Cu mult *glamour,* presărat peste tot, pe ici, pe colo: pe rochii, pe tort, pe invitaţi.

Recunosc că şi eu, una, mi-aş fi dorit o astfel de nuntă. Dar pentru că exista pericolul unei nunţi cu dar şi asta era ceea ce uram mai mult, şi pentru că am avut întotdeauna o frică exagerată de ridicol, nu am avut niciodată nunta… vieţii mele. Spun „niciodată“ pentru că, mai întîi, a fost cununia civilă şi, la ani diferenţă, cea religioasă. Nici una dintre ele nu a avut nimic „feeric“ şi nici prea mult *glamour*. Sintetizînd, prima a fost emoţionantă, dar înghesuită şi improvizată (în mare parte din cauza mea). Cea de-a doua a fost mai comodă, dar convenţională.

Nici una dintre ele nu a fost, totuşi, ca nunţile din *Melancholia* (Lars Von Trier, 2011) şi *Relatos Salvajes* (Damián Szifrón, 2014). Nunta din *Melancholia,* din prima parte a filmului, e preferata mea: modul în care tensiunile şi obstacolele în calea nunţii se acumulează, copleşind-o şi întorcînd-o pe Justine (Kirsten Dunst), e fascinant conturat. De la început, de cînd limuzina uriaşă care îi duce spre castelul „de vis“ unde se desfăşoară ceremonia pe ea şi pe soţul ei, Michael (Alexander Skarsgard), abia încape pe alee, se prefigurează o atmosferă stranie, de inadecvare. Justine se simte tot mai inadecvată în postura ei de mireasă fericită (de altfel, şi zîmbetul aproape întipărit pe faţă la început îi dispare treptat). Toată succesiunea de situaţii converge spre acest lucru: jocurile erotice iresponsabile ale tatălui (John Hurt), negarea ideii de căsnicie în general din partea mamei (Charlotte Rampling), pragmatismul şi lipsa de afectivitate a şefului Justinei (Stellan Skarsgard). Toate corelate cu naivitatea şi lipsa de nuanţe a mirelui, Michael, care ar fi putut fi o salvare pentru Justine, dar nu are forţa să fie. În finalul primei părţi, nunta nu se mai ţine, ba chiar, în partea a doua, atrage după ea sfîrşitul lumii cu totul.

În *Relatos Salvajes (Poveşti trăsnite)*, una din poveştile prezentate e cea a unei nunţi ratate. Ratată, dar în cu totul alt fel decît cea din *Melancholia*. În primul rînd, ratată doar ca ceremonie (pentru că, pînă la urmă, nunta are loc). De fapt, respectiva nuntă nu e ratată ca ceremonie, decît la nivelul aparenţelor. E salvată, pentru că sînt rezolvate lucrurile nespuse dintre cei doi, chiar dacă într-un mod voit isteric şi grotesc, şi, în acelaşi timp, foarte comic. Reacţia miresei, Romina (Erica Rivas), atunci cînd îşi dă seama că una din invitatele de la nuntă avusese o idilă cu soţul ei, Ariel (Diego Gentile), e fabuloasă: mereu pe muchie de cuţit între tragic şi comic, între rîs şi moarte.

Nunta evoluează mai curînd în stil Kusturica, căzînd adesea într-un derizoriu fermecător. În această categorie se încadrează, de pildă, scenele în care mireasa, diafană în rochia ei albă, face dragoste cu un bucătar, alt fel de alb, pe terasa clădirii, sau cea în care aceeaşi mireasă, plină de sînge după ce a „nimerit“ într-un geam împreună cu rivala ei care a declanşat întregul scandal, se duce să taie tortul şi să se pozeze cu suavele domnişoare de onoare. Finalul nunţii, în care mirele se reconciliază cu mireasa, ridicîndu-şi mîinile în sus într-un gest care ar vrea să însemne „Asta e, îmi pare rău, dar n-avem ce face, mergem înainte!“, e perfect. Aproape la fel de definitoriu pentru ceea ce înseamnă o căsnicie într-o viziune mai *hard* asupra acesteia, ca acela de la *Gone Girl* (David Fincher, 2014).

Mereu pe muchie de cuţit între tragic şi comic.

■ ■ ■

Selma IUSUF

legende urbane

Amabilităţi mortale

Chelnerul de la terasă e genul care te inhibă. E tare prezentabil, înalt, brunet, să bată spre 40, aşa. E înfăşurat într-un cocon de bunăvoinţă superioară, are un aer patern în modul în care se apleacă uşor ca să te ghideze în actul complicat al alegerii unui fel de mîncare. „Dacă îmi daţi voie să vă recomand“, zice, aplecîndu-se uşurel, în timp ce dă paginile meniului ca o învăţătoare răbdătoare. „Avem nişte midii… venite acum, prrroaspeteee, porţia e pentru două persoane, cu sos de…“ Tu ai venit să mănînci repede o pizza banală. El ar vrea să mănînci o găleată de scoici. Terasa e una comună, nu eşti în nici un caz într-un loc unde dai jumate de salariu mediu pe economie pe-o apă şi-o cafea.

Dar n-ai curaj să-l întrerupi. Omul vorbeşte atît de frumos şi de convingător, că orice adiere care ar putea aduce a nesupunere ar fi o insultă. Ţi-e teamă că dacă scoţi un „cîr“ ai putea primi un şervet alb peste ceafă, care să te aducă în actualitate – „Sîntem atenţi un pic, vă rog?“. „Sînt nemaipomenit de gustoase şi săţioase, cu pătrunjel proaspăt, şi merg foarte bine cu un vin alb“, îi dă înainte omul neclintit. Stai, asculţi pînă la capăt, cînd, în final, închide prezentarea şi apoi aşteaptă privindu-te cu o sprînceană ridicată franţuzeşte (nu mă întrebaţi de ce franţuzeşte şi nu englezeşte sau nemţeşte, aşa a părut a fi potrivit în context, mie mi-e frică de mor de chelnerii din Franţa). „O pizza…“, scoţi abia şoptit, cu capul între umeri şi cît se poate de umil. „Desigur“, vine, profesionist, răspunsul omului, dar în ochi parcă i-a licărit mesajul ăla – „Ce ştie ţăranul…“

Te feliciţi pentru curaj. L-ai înfruntat pe d'Artagnan ăsta al midiilor cum se cuvine, deşi puteai să comanzi pizza cu pricina ceva mai convingător. Oricum, e un mare pas înainte faţă de alte dăţi, cînd ai acceptat fără crîcnire tot ce ţi s-a propus, la fel, din nu ştiu ce soi de jenă. E un mare pas înainte faţă de dăţile în care, de pildă, ieşeai de la coafor cu o freză pe care n-ai dorit-o din capul locului şi pe care te grăbeai s-o bagi imediat sub duş. Te buşea de-a dreptul plînsul acolo, pe stradă, cînd te vedeai în vitrine cu un ciuf care părea lipit în creştet, artistic filat, cu părul scurtat cu un metru jumate tocmai pentru că n-ai avut curaj să protestezi şi să refuzi propunerile de nerefuzat făcute de doamna Cati, care poate fi zdrobitoare în siguranţa ei de hairstylistă, fostă coafeză.

Te-ai întrebat deseori cum naiba reuşeşti să te alegi cu chestii pe care nu ţi le doreşti doar pentru că vînzătorul a fost insistent sau doar pentru că ţi-a fost jenă/milă/frică de respectivul om? Ai mîncat o linguriţă de iaurt la promoţie de la doamna îmbrăcată ca-n *Sunetul muzicii* în faţa frigiderului cu lactate din supermarket? N-ai reuşit – ca de obicei – să fugi de ea, pentru că ţi-a apărut pe neaşteptate în faţă şi ia de refuză acum, domnule, dacă ai curaj? Ai cumpărat nişte ţigări pe care nu le fumezi de obicei pentru că domnişoara care le promova era drăguţă, insistentă şi părea că are nevoie de tine? Ţi-ai pus grilaj din ăla ca să-ţi îndrepţi dinţii deşi treaba mai putea să aştepte, dar ţi-a fost frică de dentistul care ţi-a zis că o să ţi se macine toţi dinţii în doi ani şi nici n-ai vrut să pari vreun ignorant? Ai cumpărat nurofen în loc de ibuprofen? Ţi-ai luat un răhăţel ieftin dintr-un magazin scump ca să scapi de privirea de contesă acră a vînzătoarei? Nu te-ai dat jos dintr-un taxi cînd şoferul era pe faţă mîrlan cu tine şi cu alţii din trafic? Nu te-ai dat jos din taxi cînd şoferul era clar dus cu pluta? Un smucit cu care totuşi te-ai avîntat să mergi, deşi aveaţi toate şansele să sfîrşiţi amîndoi în vreun şanţ, încununaţi tragic cu buxuşii de pe marginea drumului.

Aşa că pizza comandată în aceste condiţii neprielnice e o imensă victorie. Bravo. Meriţi să fii răsplătit. Meriţi un tricou cu tine care porţi un tricou cu tine mîncînd o felie de pizza. Poartă-l. Doar noi doi o să-i ştim înţelesul ascuns.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

Spiritul FITS

– Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu, ediţia XXII –

Una dintre constantele Festivalului Internaţional de Teatru de la Sibiu e că fiecare ediţie nouă tinde să depăşească – în amploare, în diversitatea spectacolelor, în numărul de participanţi – ediţia precedentă. Am provocat patru critici de teatru să povestească, foarte scurt, cum a fost la FITS 2015.

FESTIVALUL
INTERNATIONAL
DE TEATRU
DE LA SIBIU

Oltiţa CÎNTEC

Growing smart

La Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu (FITS), artele spectacolului sînt ilustrate în toate modurile lor de existenţă: teatru, dans, animaţie, muzică, circ, mizînd pe afinitatea genurilor şi pe curiozitatea insaţiabilă a publicului. Iar spectatorul, cel cultivat ori neofit, nu are „decît" să-şi traseze propria hartă. Dificilă decizie, într-un program abundent ca prezenţe şi repere orare, cu puzderie de artişti acreditaţi, dar şi creatori în căutarea legitimării estetice, teatre de repertoriu, trupe stabile, companii mici, private, formule de tip clasic, genuri noi, în curs de omologare, autori clasici, dar şi necunoscuţi, texte inedite, străzi cu cărţi, spaţii teatrale consacrate, săli noi etc. Starea definitorie a festivalierului e efervescenţa, cursa dintr-o parte în alta, ieşind precipitat de la un spectacol pentru a ajunge grăbit la altul, şi acela de neratat.

FITS e construit pe grade de teatralitate şi de spectaculozitate diverse. Cînd te întrebi „Ce s-ar mai putea inventa?", echipa festivalului imaginează încă ceva surprinzător, probînd gîndire critică. Dinamica internă a *staff*-ului e benefică, menţine FITS-ul proaspăt. *Growing smart!*

Noţiunea de festival ca sărbătoare a unei comunităţi e validată aici de 22 de ani, conectînd întregul oraş şi vecinătăţile la orizonturile estetice vii ale mapamondului. Teatrul ca întîlnire, ca ferment al cetăţii, teatrul care coagulează e specificul FITS. Evenimentul remodelează oraşul, i-a scris cartea de vizită, l-a făcut cunoscut. Festivalul emană un magnetism special, te ţine prins, te recheamă, nu-i poţi rezista. Vii să vezi, să revezi, să vorbeşti, să asculţi, să schimbi opinii. Te intersectezi cu prieteni pe care nu i-ai mai văzut de mult, datorită lor cunoşti alţi depedenţi de arte, îţi dai seama că, graţie teatrului, lumea e, totuşi, atît de mică. Direcţii noi, polemici, idei, proiecte posibile. Straturi de performativitate, exclusivităţi naţionale, zone cu geografii culturale exotice.

La fiecare ediţie, încerc să absorb şi să iau cu mine cît mai mult din FITS. Anul acesta, m-am supus deliberat unui experiment: am avut ambiţia să parcurg oferta unei zile întregi, bifînd prin prezenţă punct cu punct! Grea încercare pentru puterile mele receptive, idem, pentru cele fizice! A fost „jocul" meu, evident, nu acesta e scopul FITS. Intenţiile sale sînt bogăţia, diversitatea şi profunzimea, invitaţii trebuind să devină propriul selecţioner. *Smart growing* a făcut substanţa culturală a FITS 2015!

Iulia POPOVICI

Festivalul în trei spectacole

- Un spaţiu neprietenos vizual, auster, chiar uşor mizer, unde o uşă cam strîmbă ţine loc de „element dramaturgic" central; un El şi o Ea, împreună de douăzeci de ani, cu fiică adolescentă, se ceartă pentru a mia oară, iar lucrurile o iau razna: apare un iubit al Ei din tinereţe, aparent răpit de necunoscuţi, şi un vecin cu ocupaţii bizare şi o la fel de bizară atracţie pentru adolescenta familiei, lucrurile se precipită, trecutul revine surprinzător şi nimic nu va mai fi la fel. E un spectacol extrem de simplu, cu o violenţă relaţională şi de limbaj care derapează şi alimentează o poveste de viaţă din mediile muncitoreşti, spusă pe înţelesul spectatorului crescut la şcoala teatrului popular sud-american. (Daniel Veronese, *Despre lumea periculoasă a animalelor: Mieii,* producţie independentă argentiniană)

- O masă (roşie) şi şapte scaune drept unic decor. Şapte actori tineri (masteranzi la Actorie la universitatea sibiană) joacă, alternativ, un grup de elevi care şi-au comentat neîndurător profesorii pe un grup închis pe Facebook, pe „dascălii" reuniţi în şedinţă ca să discute sancţiunile pentru o asemenea faptă impardonabilă şi pe părinţii vinovaţilor, aduşi laolaltă de dorinţa de a găsi o soluţie salvatoare pentru viitorul copiilor. Sursa de inspiraţie e un caz real, petrecut anul acesta într-un liceu/colegiu „de prestigiu" din Cluj, unde adolescenţii au fost pedepsiţi cu scăderea notei la purtare sau mutarea la altă şcoală. Minimalist, discret, cu umor, cu o ideală construcţie şi decupare a personajelor, spectacolul (unul observaţional) e o călătorie cu hopuri nu doar prin conflictele esenţiale ale învăţămîntului românesc, ci şi prin ipocrizia cosmică a relaţiilor noastre sociale. *(Antisocial* de Bogdan Georgescu, producţie a Universităţii „Lucian Blaga" în colaborare cu Teatrul Naţional „Radu Stanca", Sibiu)

- Preşedintele chilian Salvador Allende s-a sinucis, puciul juntei conduse de Augusto Pinochet a reuşit, ţara a devenit o dictatură în care orice avînt democratic sau stîngist era plătit cu sînge. Dar dacă Allende ar fi avut la dispoziţie o echipă de consultanţi politici, specialişti în PR, şi dacă ar fi luat cu adevărat în consideraţie posibilitatea de a demisiona şi de a negocia cu o opoziţie isterizată? O versiune alternativă a trecutului, scrisă din perspectiva generaţiei născute sub Pinochet şi forţate să trăiască nostalgia allendistă a părinţilor ei, visînd să-şi inventeze propriile idealuri. *(Visînd viitorul* de Marco Layera, Compania La Re-Sentida, Chile)

„Un fascinant amalgam de estetici, discursuri şi tehnici performative"

Mirella PATUREAU

Dens şi eclectic

Nimic mistic sau *„racoleur"* în superba lecţie despre suferinţă ca o constantă a condiţiei umane citită în *Cartea lui Iov,* aşa cum ne-a oferit-o, într-una din ultimele seri de festival, Eimuntas Nekrosius. Lecţie superbă, de o precizie plastică a gestului, a imaginii atent distilate – fiecare stop-cadru ar putea trimite la referinţe plastice ale unui catalog de artă barocă sau din Renaşterea tîrzie –, o lecţie teatrală de o intensitate a gîndirii şi a expresiei, de o concizie şi în acelaşi timp de o bogăţie de sensuri ce curg, vin şi revin în forţă ca apele aceleiaşi cascade. Căci pe scenă, în jurul prea nefericitului Iov, se înfruntă cei doi îngeri, Binele şi Răul, Dumnezeu şi Satana. De fapt, cine manipulează pe cine, de ce acest Dumnezeu al autosatisfacţiei divine are nevoie de imboldurile Satanei pentru a-şi consolida triumful… Povestea, imposibilă, se reia de fiecare dată identică, pînă ce corpul, fiinţa experimentului Iov – aşa se numea, de altfel, un alt spectacol memorabil văzut tot aici, în 2007, cred, de Mihai Măniuţiu, cu Marian Râlea ascuns într-o grămadă de gunoi – încearcă să găsească o cale de ieşire, fără să renunţe la o imposibilă credinţă. Eu aş fi văzut aici germenii unei posibile revolte şi am plecat cu această ipoteză, lăsînd pariul sau cerul deschis pentru un altădată, cît mai tîrziu posibil… În prima mea seară de festival regăsisem povestea unei micuţe Cenuşărese în versiunea lui Joël Pommerat, creată cu compania sa la Teatrul Naţional al comunităţii francofone din Bruxelles, sau despre ucenicia vieţii, sau cum să intri în vîrsta adultă „digerînd" moartea unei mame pentru a putea pleca mai departe în viaţă, auzind cu adevărat ultimele sale cuvinte ca pe un îndemn de a păstra surîsul pe o cale încă lungă. Şi ieşi de la acest spectacol, construit în decoruri virtuale – tehnologia în slujba imaginaţiei şi nu invers –, surîzător şi lejer. Puţini am avut această şansă şi înţelegere ce ne-au dat forţă pentru restul vieţii. Aş mai reţine alte cîteva atuuri din acest festival dens sau eclectic, cum ne-a obişnuit Sibiul. Despre o mitologie a timpurilor recente, *Courtney Love,* spectacol adus de polonezii din Wroclaw, de Pawel Demirski, text, şi Monika Strzepka, regie, sau Radu Afrim cu trei propoziţii în stilul său de cea mai bună factură (ader şi eu la o formulă a unei critice prietene, Afrim este un adjectiv, aş spune mai mult, este o calitate) şi mai ales Gianina Cărbunariu, cu *De vînzare,* şi Bogdan Georgescu, cu *Antisocial*, autori totali, şi Eugen Jebeleanu cu *Hotel*, un foarte tînăr regizor-dramaturg care are multe de spus, şi nu numai cu acest spectacol non-verbal. Dar sper să revin mai pe larg, după acest punctaj destul de sumar, dintr-un meniu extrem de vast şi de variat.

Oana STOICA

Un fascinant amalgam de estetici, discursuri şi tehnici performative

Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu este o turnantă care face legătura între noutăţile performative ale lumii şi mediul teatral românesc, intermediind un contact absolut necesar, atît breslei, cît şi publicului. Conţinutul său bogat permite să-ţi configurezi singur programul, fără să impună o viziune anume. Cu spectacole uimitoare prin tehnică şi provocatoare prin conţinut, FITS are oferte pentru toate publicurile, de la cei care vor divertisment pînă la cei care pretind, dimpotrivă, perspective critice asupra lumii. Cîteva preferinţe din programul meu din acest an: *Cenuşăreasa* lui Joël Pommerat reconfigurează basmul în jurul traumelor pe care le trăiesc copiii la dispariţia unuia dintre părinţi, într-un decor virtual susţinut de o complicată coregrafie de lumini care valorizează penumbra, marca vizuală a regizorului francez. A fost o serie de spectacole care au investigat sistemele politice, sociale, economice. Show-ul chilian al Companiei La Re-Sentida, *Visînd viitorul,* demitizează imaginea preşedintelui Salvador Allende şi reimaginează viitorul (acum trecut) în diferite formule, încercînd să înţeleagă dacă istoria ar fi putut fi schimbată. Spectacolul lui Bogdan Georgescu, *Antisocial,* realizat cu studenţii Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu, pleacă de la un caz real şi dezbate situaţia sistemului de educaţie din România. Un alt tip de investigaţie se produce în *Courtney Love,* spectacolul polonez al lui Pawel Demirski şi Monika Strzepka: sistemul economic care idolatrizează consumul este scanat din perspectiva industriei muzicale, a relaţiei dintre artişti şi casele de discuri, a reversului succesului, avînd o scriitură interesantă, deşi nu tocmai accesibilă publicului larg (şi aici putem deschide o discuţie despre lipsa de educaţie a spectatorului în arta contemporană şi despre cei răspunzători pentru asta). La *Ultima bandă a lui Krapp,* Peter Stein a respectat cu precizie indicaţiile lui Beckett, mizînd şi pe rigoarea lui Klaus Maria Brandauer. Dansul contemporan a excelat în acest an, în mod excepţional, nu printr-un spectacol, ci printr-o persoană: coregrafa Jin Xing, fost soldat în armata chineză, primul transsexual din China, o femeie cu o poveste de viaţă fabuloasă. FITS a produs o carte utilă în acelaşi sens al analizei artelor performative contemporane, *Sfîrşitul regiei, începutul creaţiei colective în teatrul contemporan,* editor Iulia Popovici, şi albumul lui Dan Perjovschi, *Horizontal Newspaper 2010-2015,* care reuneşte desenele create de artist pe zidul Teatrului Naţional „Radu Stanca". FITS este un fascinant amalgam de estetici, discursuri şi tehnici performative.

anchetă realizată
de Matei MARTIN

Cătălin TOADER

Gărîna 19 – Poveşti de jazz şi de mîine

Cea mai cu ştaif manifestare jazzistică mioritică a ajuns la borna 19 şi prinde cheag în lumea adultă a festivalurilor fără de care verile noastre ar fi mult mai sterpe. Şi o face cu stil. În ciuda tuturor „binevoitorilor“ care-i prevesteau declinul, odată cu acutizarea problemelor financiare şi cu apariţia contracandidatului „de stat“, iată că Festivalul Internaţional de Jazz de la Gărîna nu doar că supravieţuieşte, dar se hrăneşte cu energia celor care-l doreau dispărut. Un soi de aikido cultural mulat pe încăpăţînarea sponsorilor şi a celor care cumpără bilete şi abonamente de a avea festivalul lor, aşa cum l-au crescut. De fapt, la Gărîna oamenii nu cumpără biletele propriu-zis, ci semnează în alb un contract cu cei care, dincolo de gardul Poienii Lupului, le oferă la schimb emoţii sonore greu de egalat într-o sală de concerte, oricît de modernă ar fi aceasta. Alte detalii şi programul festivalului, pe www.garana-jazz.ro.

J*oi, 9 iulie.* Festivalul începe în forţă, cu un artist italian care reuşeşte să închege cu măiestrie guturalitatea folclorului din Sardinia natală şi alte sonorităţi mediteraneene sau latine cu jazz-ul contemporan. Enrico Fava Quartet deschide ediţia 2015 cu un recital care s-ar putea să fie pus prea devreme, din păcate, pentru unii. O secţie ritmică de clasă şi un pianist foarte îndrăzneţ îl vor acompania pe Fava, unul dintre cei mai iluştri necunoscuţi (cel puţin în România) dintre suflătorii din jazz-ul contemporan. Urcăm puţin în Germania, pentru a vedea la lucru un grup de muzicieni foarte aşezaţi – Nighthawks, care s-au inspirat în alegerea numelui trupei de la faimosul tablou al lui Edward Hopper, una dintre cele mai faimoase picturi din catalogul american contemporan. Recitalul lor poate va părea prea soft pentru unii, dar vă asigur că mixul de jazz, pop, afro, electro, nu-jazz, funk, dub sau arabic va demonstra că Nighthawks, grup ce-i are drept co-lideri pe trompetistul Reiner Winterschladen şi pe basistul Dal Martino, este o maşinărie foarte bine unsă, invitaţiile primite la marile festivaluri fiind o asigurare suplimentară că nu veţi fi dezamăgiţi. Al treilea recital al serii este, probabil, şi unul dintre cele mai „grele“ ale ediţiei. Motivele sînt doar două, dar sînt imposibil de contraargumentat, fiindcă se numesc Tigran şi Hamasyan. Pianistul armean este unul dintre cei mai spectaculoşi muzicieni contemporani, iar compoziţiile sale îmbină delirant de reuşit multe motive folclorice armeneşti cu jazz-ul contemporan, rock-ul progresiv sau chiar cu elemente moderne de electro şi dub step. Remarcat de Chick Corea, Tigran este considerat nu doar un mare inovator în materie de compoziţie, dar şi unul dintre cei mai expresivi şi mai energici pianişti din lume. Cel mai probabil, recitalul va gravita în jurul celui mai nou album al său, *Mockroot,* imprimat exact în formula (de senzaţie) care va concerta la Gărîna (Sam Minaie – bas şi Arthur Hnatek – tobe), album care este o dedicaţie de dragoste spirituală făcută Armeniei natale, plin de elemente ce fac trimitere la natură, familie şi poezie. Pentru mine, vîrful incontestabil al acestei ediţii! Prima seară se încheie pe ritmuri latino, cu un recital ce se anunţă incendiar, mai ales pentru fanii genului. Gonzalo Rubalcaba este unul dintre cei mai importanţi pianişti cubanezi contemporani (celor care insistă că ar fi „cel mai“ le amintesc că mai există Omar Sosa, Fabian Almazan şi David Virelles), iar proiectul Volcan va erupe pe scena de la Gărîna, alimentat de maeştrii piromani Jose Armando Gola – bas, Horacio „El Negro“ Hernandez – tobe şi Giovanni Hidalgo – percuţie.

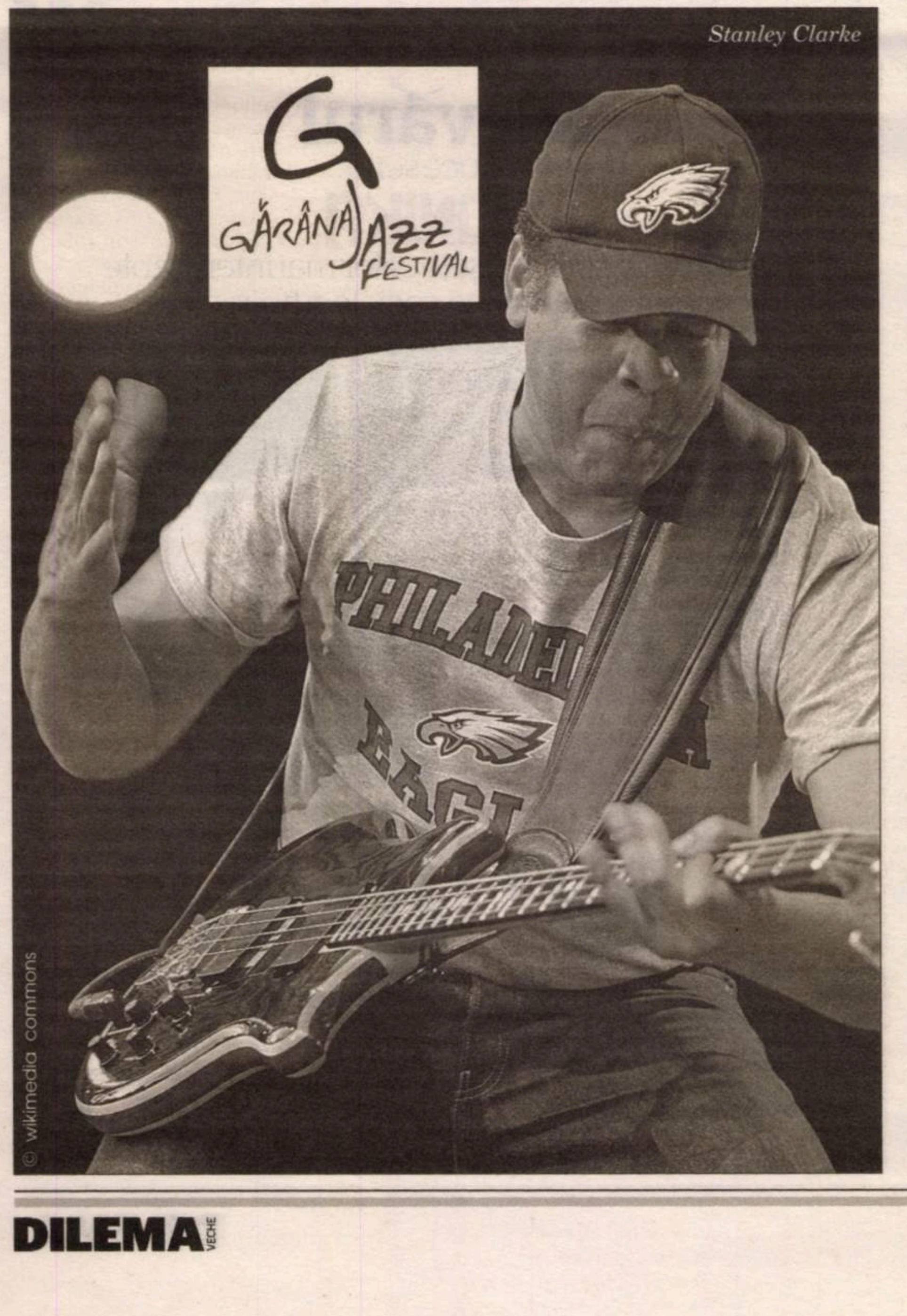
Stanley Clarke

V*ineri, 10 iulie.* Vine week-end-ul, aşa că o călătorie sonoră pe multe meridiane e binevenită. Arifa este un proiect etno-jazz româno-germano-greco-turc format din patru muzicieni care s-au întîlnit pe cînd se şcoleau în Olanda. Alex Simu (România) – sax, clarinet & live laptop, Michalis Cholevas (Grecia) – *tarhu, ney,* Franz von Chossy (Germania) – pian şi Sjahin During (Turcia/Olanda) – percuţie afro-anatoliană formează un grup foarte special, o grozavă punte artistică între Est şi Vest, plină de filigranuri aurale pe care aerul de munte al Gărînei le va decanta cum se cuvine. Cele două albume ale lor, *Beyond Babylon* (2010) şi *Anatolian Alchemy* (2012), au fost descrise de presa olandeză de specialitate ca fiind „de nivelul celor mai importante creaţii ale lui Anouar Brahem“. Vineri continuă cu recitalul duo-ului format din Adam Baldych (vioară) şi Pawel Kaczmarczyk (pian), doi dintre cei mai talentaţi muzicieni din noul val polonez. Inutil să vă spun că nu trebuie să rataţi momentul, cam orice are legătură cu muzica şi vine din Polonia trebuie bifat cu ochii închişi. În fine, un alt american faimos aterizează la Gărîna la doar cîteva luni după o vizită la Bucureşti – Ralph Towner. Celebru pentru tehnica sa impecabilă, pentru prestaţiile cu trupa Oregon, dar şi pentru compoziţiile formidabile (echipajul de pe Apollo 15 a numit două dintre craterele Lunii după două dintre piesele sale: „Icarus“ şi „Ghost Beads“), Towner vine la Gărîna cu un proiect excelent, alături de un alt chitarist nemaipomenit, austriacul Wolfgang Muthspiel. Cei doi vor propune un dialog liric şi elegant între chitara electrică a lui Muthspiel şi celebra chitară acustică cu 12 corzi a lui Towner. Seara se încheie cu un alt recital special, în care folclorul şi elementele de jazz şi blues vor fi la ordinea zilei. Macedoneanul Vlatko Stefanovski este un mic vrăjitor al chitarei electrice, iar secţia ritmică ce-l va însoţi pe scenă e formidabilă, la rîndul ei: Dino Milosavljevici – baterie şi Doko Maksimovski – bas.

Cam orice are legătură cu muzica şi vine din Polonia trebuie bifat cu ochii închişi.

S*îmbătă, 11 iulie.* Începem ziua de sîmbătă cu un recital de contrabas solo, cu nimeni altul decît Renaud Garcia-Fons în prim-plan. Faimos pentru tehnica sa impecabilă pe contrabasul cu cinci corzi şi pentru uşurinţa cu care îmbină elementele tuturor culturilor mediteraneene în propriile compoziţii, Garcia-Fons, supranumit şi „Paganini al contrabasului“, este unul dintre cei mai apreciaţi şi mai premiaţi muzicieni de jazz francezi ai momentului. Continuăm ziua cu Sebastian Spanache Trio, unul dintre cele mai valoroase grupuri româneşti de jazz contemporan, dacă nu chiar cel mai cel. Produsul lor discografic, *A Pasha's Abstinence,* este unul dintre cele mai închegate albume scoase în ultimii ani pe piaţa muzicală autohtonă, şi nu mă refer doar la jazz. Vom avea parte, fără echivoc, de muzică foarte bine scrisă şi de interpretare de ţinută, marca Sebastian Spanache – pian, Csaba Sánta – bas/contrabas şi Radu Pieloiu – tobe. Urmează pe afiş Biréli Lagrène Gypsy Project, un proiect foarte interesant, în care jazz-ul *manouche* este dus la rang de artă de unul dintre cei mai mari virtuozi ai chitarei acustice. Şi dacă cele peste 50 de albume pe care este prezent nu sînt un motiv suficient ca să doriţi să-l vedeţi pe chitaristul francez (plus Paul „Hono“ Winterstein – chitară şi Diego Imbert – contrabas), vă dau unul inatacabil: nişte băieţi foarte simpatici, pe numele lor Jaco Pastorious şi Al Di Meola, l-au considerat destul de bun încît să-l invite în turnee. Un alt recital-vedetă închide maiestuos seara de sîmbătă, fiindcă una dintre marile legende ale fusion-ului, basistul Stanley Clarke, va urca pe scenă. Cel mai mare nume de la această ediţie, indiscutabil, ceea ce ridică şi unele probleme, cea mai mare fiind aceea că ne-ar trebui vreo trei pagini doar pentru a aminti faimoasele colaborări, legendele despre dexteritatea sa, premiile primite sau filmele şi serialele pentru care a scris coloanele sonore. Lăsăm în seama prietenului Google această acţiune şi vă spun doar că e un recital de la care nu trebuie să lipsiţi, orice s-ar întîmpla. Din simplul motiv că veţi putea să vă lăudaţi, mulţi ani de acum încolo, că aţi respirat acelaşi aer cu omul care a transformat basul electric din cenuşăreasă ritmică în instrument-vedetă, revoluţionînd, în acelaşi timp, tehnicile de interpretare. La Gărîna, Stanley Clarke va fi secondat de Beka Gochiashvili – pian/keyboards, Michael Mitchell – tobe şi Brady Cohan – chitară.

D*uminică, 12 iulie.* Ultima zi e deschisă, ca şi prima, de un grup italian care merită toată atenţia: Stefano Battaglia Trio. În primul rînd, fiindcă Stefano este unul dintre puţinii artişti de pe afişul acestei ediţii care scoate albumele la ECM, apoi fiindcă este un pianist senzaţional, crescut cu Bach, Scarlatti şi Haendel, de unde şi influenţele baroce din compoziţiile sale. Un trio care va delecta, indubitabil, prin contrapunctul dintre muzicalitate şi nerv ce-i caracterizează prestaţiile live. Urmează poate cel mai ludic moment al Gărînei 19: Stucky/Doran/Studer/Tacuma – Hendrix Project. Un proiect în care repertoriul marelui Jimi Hendrix este redesenat total neconvenţional de nişte muzicieni care nu se sfiesc să folosească inclusiv instrumente de jucărie. Un prilej minunat de a saluta prezenţa pe scenă a unui alt nume de legendă al jazz-ului planetar, Jamaaladeen Tacuma, nimeni altul decît basistul (în anii '70-'80) unuia dintre cele mai bune grupuri de *free jazz* din istorie, Ornette Coleman's Prime Time. Ne ridicăm apoi de pe butuci şi ne pregătim de dans, fiindcă pe scenă va urca, pentru a închide apoteotic festivalul, Snarky Puppy, unul dintre cele mai speciale super-grupuri contemporane, o trupă de tineri muzicieni pentru care contează mai puţin dacă piesele virează spre jazz, soul, funk sau fusion, cît faptul că energia debordantă şi plăcerea de a cînta se transferă, fără nevoie de acomodare, către public. Va fi unul dintre cele mai de succes recitaluri ale acestui an, fiindcă nu prea există inimă care să nu se lase mişcată de infuzia de sinceritate care se va prăvăli de pe scenă. Şi ştiu ce spun, fiindcă i-am văzut live de vreo două ori.

Şi nu uitaţi de concertele tradiţionale ce vor avea loc la hanul La Răscruce şi la biserica veche din Văliug. Mai e puţin. *Jazz on, you crazy people!*

***Cătălin Toader** este jurnalist freelancer.*

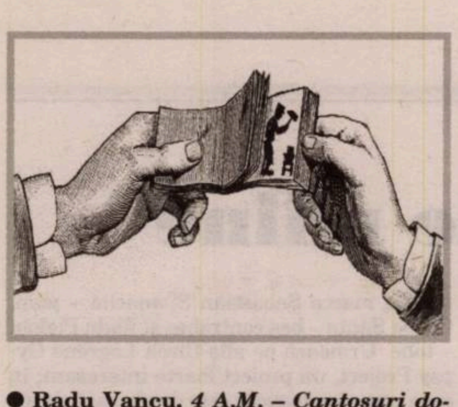

● **Radu Vancu, *4 A.M. – Cantosuri domestice,* Casa de Editură Max Blecher, 2015.**

REGIMUL ARTELOR ŞI MUNIŢIILOR

Marius CHIVU

feedbook

Ora tatălui şi a fiului

© M. Struteanu

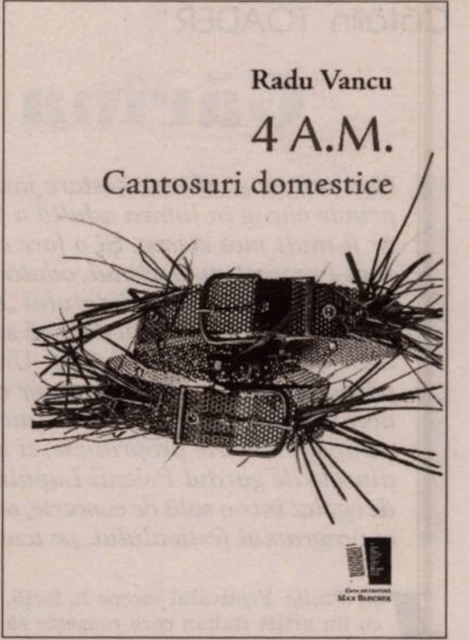
Radu Vancu

4 A.M.

Cantosuri domestice

Poetul Radu Vancu se întoarce, o dată în plus, la sinuciderea tatălui său precum făptaşul la locul crimei. Poate că analogia nu e tocmai reuşită (în mod cert nu e inedită şi nu se face pentru prima dată), dar poemele sale gravitează în jurul acestei sinucideri originare, ducînd cu ele un *debris* de regret şi vinovăţie, de indignare şi teamă, plus nevoia de absolvire prin autoflagelare. Scriam la apariţia *Frînghiei înflorite* (Casa de Editură Max Blecher, 2012), cel mai bun şi cel mai comentat volum al său, că tema morţii voluntare, premature, a tatălui a cunoscut, de-a lungul cărţilor lui Radu Vancu, cîteva etape şi transformări: de la imposibilitatea acceptării pierderii, a absenţei iremediabile, prin declaraţiile de dragoste *in absentia,* pînă la efortul resemnării cu dezastrul lăsat în urmă de sinuciderea în sînul familiei şi inevitabila teamă de consecinţe, de logica obscură a unui posibil destin ereditar. Căci obsesia sinuciderii a fost dublată de sentimentul provocării destinului care-i oferea fiului şansa, perversă pe undeva, de a rejuca rolul tatălui fără a-l compromite în faţa unui nou fiu, copia sa; dubla ipostază a poetului, cea de fiu şi cea de tată, creînd astfel efectul a două oglinzi aşezate faţă în faţă pentru a crea o continuitate, fie ea şi iluzorie. De data aceasta, fiul fiului rămas fără tată simbolizează o centură de siguranţă (o centură înverzită, dacă preluăm sugestia imaginii de pe copertă), legătură împletită din doliu şi inocenţă care-i va salva pe amîndoi.

O parte din motivele, expresiile, imaginile volumului precedent se continuă, inevitabil şi necesar, şi aici, creînd punţile fricii nocturne, căci poetul îşi trăieşte din nou obsesiile în existenţa de noapte poeziei, de data acesta însă nu atît în visare şi reverie *(Frînghia înflorită* era un confesional al viselor; un lung poem dialogal-vizionar ce număra 25 de intrări ale tatălui dispărut în mintea fiului îndurerat), cît în veghea obosită şi viziunile ei incerte din cea mai grea oră a nopţii, ora lupului, cum i se mai spune, cea care dă şi titlul acestei cărţi ce cuprinde 45 de cantosuri scrise în registre ce alternează forme corupte de elegie, psalm, confesiune, onirism/vizionarism, ba chiar şi invectivă indirectă (precum în „Canto XIX“, unde poezia este comparată cu un exterminator nazist, eficient şi mîndru de instrumentele sale).

Revine, în chip natural, şi cuvîntul domestic (scriind exclusiv despre familia sa, Radu Vancu se autodefineşte drept „poet de familie“), deşi această dimensiune nu face decît să accentueze distanţarea de prezent, singurătatea în mijlocul celor dispăruţi şi la distanţă de cei prezenţi, frica purtată în haine de casă: ritualurile gospodăreşti (precum spălatul vaselor) care vin să creeze mici breşe în angoase vechi, pe cînd vizionarea desenelor animate oferă, uneori, un posibil substitut al vieţii psihice, iar jocul Lego, imaginea ideală a lumii fizice. Sînt delimitate, astfel, două spaţii în care poezia se desfăşoară: unul subconştient şi incontrolabil, cu deschideri mistice şi infinite căi de comunicare – creierul; şi un altul concret, guvernat de rutină şi necesităţi, cu izolări cotidiene şi antifonări existenţiale – casa. Între aceste două microcosmosuri, poetul îşi exercită poezia ca pe o profesiune de existenţă trecînd prin momente pline de delicateţe şi morbid, comic şi grotesc, ironie şi religios (Radu Vancu face uneori figura unui postmistic parodic), folosind un limbaj deopotrivă familial (cu multe diminutive din sfera *baby talk)* şi parabiblic, cu formulări concise şi simple, dar şi cu viziuni sofisticate, cu referinţe casnice, însă, mai ales, literare. De altfel, Radu Vancu este un poet tobă de poezie, al cărui scris se raportează permanent la literatură; practică un fusion referenţial, unele nume apar menţionate (în special, poeţii care i-au fost aproape, în viaţă sau în scrisul-traducere: Ivănescu, Berryman, Pound), dar cele mai multe referinţe fiind drenate în straturile adînci ale versurilor.

Tot acest flux „postconfesional“ al poeziei de familie, care evoluează, de cîteva cărţi, pe acelaşi obsedant subiect al suicidului patern – în registre diferite, de la culinar/bahic şi ludic, să zicem, la metafizic şi mistic –, conturează, cum bine observă Andrei Terian pe coperta a patra, epopeea biografiei vătămate a poetului-erou care, înfruntînd deopotrivă iluzia, magia şi frivolitatea existenţei, precum şi subconştientul şi vulnerabilitatea fiinţei, descoperă că nu-şi poate depăşi condiţia decît rămînînd pe loc, făcînd aceeaşi călătorie în sine mereu şi mereu, confruntarea cu acelaşi balaur, din propriul creier, fiind aventura supremă şi singura cale posibilă de iluminare.

În ciuda faptul că, urmînd *Frînghiei înflorite,* deţinea o cotă ridicată de previzibil şi risca, în egală măsură, redundanţa, *4 A.M. – Cantosuri domestice* se dovedeşte a fi, prin imaginarul său inedit care mixează kitschul casnic cu sublimul metafizic, prin construcţia metaforică şi detenta referenţială şi, fireşte, prin greutatea deopotrivă sentimentală şi mistică a temei tatălui dispărut, se dovedeşte a fi, aşadar, prima carte cu adevărat bună de poezie a acestui an.

■ ■ ■

aproape de carte

Radu VANCU

Canto XXI

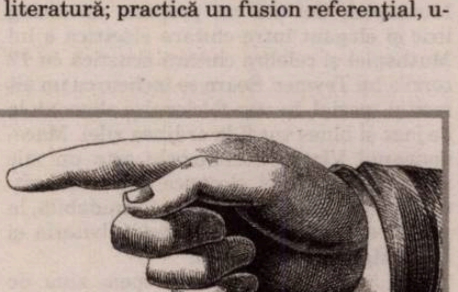

„Şi dacă totul se petrece într-o pisică?
Altfel de ce-ai fi tors ca un motan
    în braţele mele, după ce-ţi tăiasem nodul
        de la ştreang
    şi încercam să-ţi suflu aer viu înapoi
        în plămîni.

Altfel de ce-aş fi tors ca un motan înnebunit de fericire
    cînd paramedicii au spus: «E mort».
        Lumea s-a făcut atunci strălucitoare
        ca o blană de pisică electrizată.

E atîta spaimă în pisica asta
    încît de fapt totul se petrece într-un şoricel.

Dacă totul se petrece într-o pisică,
    atunci n-a mai rămas din ea decît rînjetul.“

PUBLICITATE

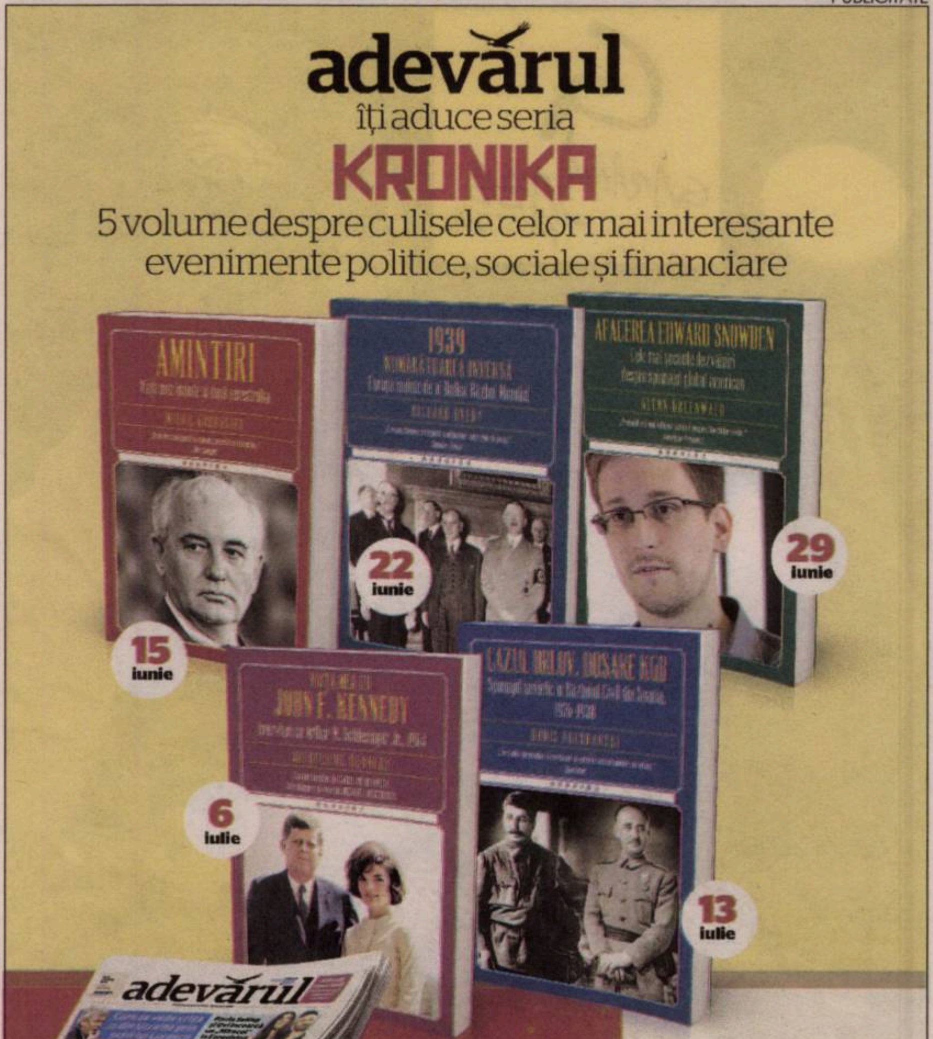
adevărul
îţi aduce seria
KRONIKA
5 volume despre culisele celor mai interesante evenimente politice, sociale și financiare

Săptămânal, în fiecare luni, numai cu ziarul Adevărul
Ziar și carte: 14.99 lei

Exclusiv adevărul
Partener LITERA

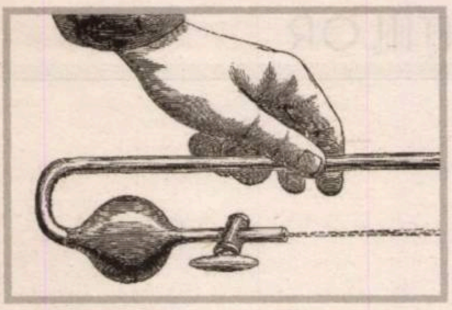

REGIMUL **ARTELOR** ŞI MUNIŢIILOR

Oana STOICA

rosencrantz & co

Atelier la Sfîntu Gheorghe

● Festivalul Internaţional de Teatru Atelier, Sfîntu Gheorghe, ediţia a XXII-a, 2-10 iunie 2015.

La început de iunie, în Sfîntu Gheorghe (Covasna), timpul curge alene în parfum de soc. Festivalul Atelier – cel mai vechi festival internaţional de teatru din România, iniţiat de dramaturgul Radu Macrinici – animă oraşul cu spectacole pe măsura profilului său, păstrat dincolo de toate greutăţile prin care a trecut (inclusiv plecarea din Sfîntu Gheorghe pentru şapte ani). Focusat pe limbaje şi tehnici performative inovatoare, Atelier este un festival eclectic care reuneşte teatru, dans contemporan, animaţie, circ şi formule hibride de spectacol. Cum direcţia pe care o propune este una de provocare şi explorare artistică, show-urile au fost diverse ca stilistică şi adresabilitate: spectacole pentru copii sau, dimpotrivă, nerecomandate minorilor, unele larg accesibile, altele într-o zonă de nişă, construcţii ample sau minimaliste. Proiect susţinut de Teatrul „Andrei Mureşanu“, instituţie de limbă română într-o zonă majoritar maghiară, Atelier afişează predominant o selecţie de spectacole române şi maghiare. Ar trebui ca Atelier şi Reflex – bienala Teatrului (de limbă maghiară) „Tamási Áron“ din Sfîntu Gheorghe – să funcţioneze ca un binom care să trezească interesul comunităţii pentru performance, indiferent de limba vorbită. Nu ştiu dacă în practică lucrurile stau aşa, dar ediţia din acest an a Atelierului a exprimat, dacă nu realitatea oraşului, atunci măcar pe cea spre care se tinde: „o alăturare împreună“ a artiştilor români şi maghiari.

Jurnal selectiv

Cel mai complex show a fost cel al Companiei „Tompa Miklós“ din Tîrgu Mureş, *Tihna,* viziunea lui Radu Afrim asupra romanului lui Attila Bartis. Spectacolul a deschis festivalul şi a prilejuit evenimentul de maximă importanţă al acestei ediţii: prezenţa scriitorului Attila Bartis la reprezentaţie şi discuţia sa, la miezul nopţii, cu echipa mureşeană şi spectatorii. Au fost interesante cîteva show-uri locale, exemplificative pentru eclectismul stilistic al festivalului şi oraşului deopotrivă. *Colibri,* textul lui Garret Jon Groenveld, cu Sebastian Marina şi Ion Fisculeanu jr., în regia primului şi scenografia lui László Wegroszta, este un spectacol creat din „nimic“, ilustrînd astfel situaţia financiară dificilă a Teatrului „Andrei Mureşanu“. În lipsa regizorilor (pentru plata cărora nu sînt fonduri) şi a bugetului de producţie (aproape inexistent), actorii se descurcă cum pot. Uneori, austeritatea dă rezultate admirabile, ca în cazul de faţă (nu este indicată pe termen lung). Sebastian Marina şi-a asumat regia spectacolului, dovedind o viziune inteligentă asupra textului. Doi distribuitori de „job-uri“ de la oficiul de şomaj sînt plasaţi într-un maldăr de dosare din care îşi construiesc traseul rutinat al condamnărilor la moarte. Societatea dictatorială în care trăiesc şi războiul sînt sugerate de ştăngi, folosite ca scenografie în sine, nu pentru manevrarea decorului. Coborîrea lor la nivelul actorului devine apăsătoare, imaginea zăbrelită sugerînd detenţia. Excelent jocul celor doi cu şomerii, invizibili în spectacol, căci între cele două lumi există o fractură. Segregarea nu este permanentă, călăii pot deveni oricînd victime fiindcă dictatura se menţine prin interzicerea accesului la puterea absolută. Cei doi sînt, de fapt, instrumente provizorii de ucidere, care trebuie anihilate înainte de a deveni puternice.

© M Studio

Tot la TAM şi cu aceeaşi austeritate, *Ţ(T)ara mea,* spectacolul lui Radu Macrinici pe propriul text, cu Inna Andriucă, face o incursiune în microuniversul unui torţionar la finalul regimului comunist, dezvăluind ororile unui sistem politic viciat şi capacitatea acestuia de mutilare pe termen lung. Impresionantă este viziunea fetiţei care parcurge un proces de conştientizare a relaţiei abominabile pe care ţara o are cu propriii cetăţeni. Inna Andriucă separă fin personajele, fără să le decupeze drastic unele de altele, lăsîndu-le cumva împreună, căci evoluţia personală a fiecăruia este influenţată de contextul general.

Dansatorii şi muzicienii de la Háromszék sînt uimitor de coerenţi, tehnici şi ludici în construcţia unui tip de spectacol rar în România.

În Sfîntu Gheorghe, dansul are forme multiple. Spectacolul lui László Ivácson *Fiul risipitor* (Ansamblul Háromszék) îmbină folclorul şi contemporanul la nivel muzical şi coregrafic într-o investigaţie asupra identităţii: cine sîntem, care sînt lucrurile care ne reprezintă? Care este relaţia între nou şi vechi/original? Dansatorii şi muzicienii de la Háromszék sînt uimitor de coerenţi, tehnici şi ludici în construcţia unui tip de spectacol rar în România. În spaţiul contemporan, spectacolul lui Ferenc Fehér de la M Studio, *Kampf,* este o incursiune în zona puterii şi manipulării, a „echilibrului“ între dominator şi dominat, a relaţiei între grup şi individ. Show-ul funcţionează cu multiple coregrafii – inclusiv de sunete – care folosesc intens părţi „nedansante“ din corp (dansul cu spatele sau cu palma), cu o sincronizare perfectă şi cu excelente partituri teatrale, ce includ doze consistente de umor. Am regăsit un artist fascinant, de mare expresivitate, Levente Orbán, cu o plastică corporală unică şi o figură aspră şi cameleonică, între Jim Morrison şi Humphrey Bogart, actor de mare fineţe şi forţă, care poate fi văzut în filmul recent premiat la Festivalul de la Cannes, *Son of Saul* (regia László Nemes). Alte producţii de dans au fost *7/7* (Teatrul Maghiar „Csiki Gergely“ Timişoara), un performance de Tünde Baczó pe muzica lui Cári Tibor, care urmăreşte treptele omului, creşterea şi descreşterea fiinţei, cu animaţia candid-ironică a Klárei Balázs, şi *Your body – My landscape,* un performance de Gyula Berger (Ungaria) şi Roos van Berkel (Olanda) în care corpurile se compun prin amuşinare şi dau naştere afectului. Remarcabil a fost un *one-man-show* al Companiei Aradi Kamaraszínház, *Sex, drugs, gods & rock'n'roll,* în care regizorul Ernö Tapasztó reconstruieşte textul lui Eric Bogosian cu inserţii ale lui Jose Saramago cu un actor extrem de versatil, Attila Harsányi, într-o versiune corporatistă a lui Dumnezeu. Inedit a fost *Povestea lui Aladin* (Trupa Arcadia din Oradea), un spectacol cu actori, marionete, păpuşi bunaku şi tehnologie 3D care i-a impresionat pe cei mici.

Derulat în timpul concursului pentru postul de director al TAM, festivalul a acumulat tensiunile generate de această competiţie de care depinde soarta instituţiei, aflată în dificultate în ultimii ani, cînd managerul s-a tot schimbat, fondurile pentru producţii au scăzut dramatic şi trupa s-a demoralizat. În acest moment, viitorul teatrului este incert, ca şi al Atelierului. Prezenţa lor activă este esenţială pentru candidatura oraşului Sfîntu Gheorghe la titlul de Capitală Culturală Europeană 2021, aşa că sper că autorităţile locale şi viitorul manager al TAM vor fi conştienţi de nevoia acută de resuscitare a teatrului de limbă română şi de păstrare a Festivalului Atelier în localitate.

***Oana Stoica** este critic de teatru. A fost membru în juriul Festivalului Atelier 2015.*

PUBLICITATE

Lipsa de transparenţă şi sfidarea prin refuzul de a prezenta garanţii suplimentare împotriva unor abuzuri sunt combustibilul care alimentează convingerea oponenţilor că niciun guvern care are la îndemână o rezervă practic nelimitată de date nu se va putea abţine de la a o folosi împotriva adversarilor politici, a protestatarilor sau a vocilor societăţii civile.
– Rufin Zamfir, FP România nr. 46, pag. 30

MERSUL LUMII, PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie şi idei

acum la toate punctele de presă

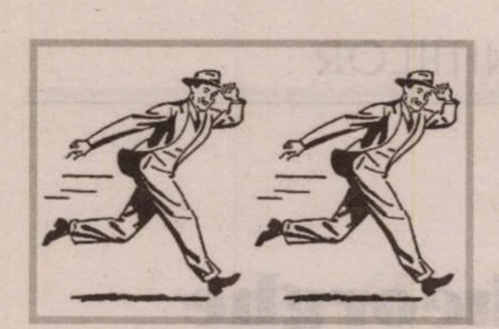

Andrei GORZO

dilematograf

Chador

● ***Timbuktu* (Franța-Mauritania, 2014), de Abderrahmane Sissako.**

Co-producția franco-mauritană *Timbuktu*, în regia lui Abderrahmane Sissako, reconstituie perioada din 2012 în care o parte din Republica Mali s-a aflat sub controlul unor forțe rebele radical-islamiste. Operă a unui regizor născut în Mauritania, crescut parțial în Mali, școlit în cinema la Moscova și stabilit în Franța, reconstituirea se prezintă ca un mozaic narativ de episoade din perioada ocupației. Mozaicul nu pune însă la dispoziția publicului prea mult context politic pentru evenimentele reprezentate; perspectiva rămîne una la firul ierbii – într-un sat și în împrejurimile acestuia, unde lucruri precum cîntatul, fotbalul sau statul degeaba pe stradă le-au fost interzise localnicilor, la rîndul lor musulmani. Cum au preluat jihadiștii controlul (în alianță cu separatiștii tuaregi), cu ce arme (provenite în parte din Libia lui Gaddafi) etc. – filmul nu clarifică asemenea aspecte pentru publicul (mai ales) occidental căruia îi este adresat, după cum nu se referă la sfîrșitul ocupației islamiste în regiune (în urma intervenției militare a Franței, fostă putere colonială în Mali și țară producătoare a acestui film). Concentrîndu-se pe reprezentarea vieții sub un regim care, în numele lui Allah, pedepsește concubinajul prin lapidare și cîntatul prin 40 de bice, *Timbuktu* nu adaugă prea multe date concrete la imaginea generică a unui public occidental despre teroarea de tip radical-islamist, dar se distinge oricum prin refuzul lui Sissako de a-i prezenta pe jihadiști ca fioroși, demonici, lipsiți complet de creier sau de sentimente umane etc. Atunci cînd un judecător îl condamnă la moarte pe autorul unei crime accidentale (pentru că acesta nu are de unde să adune 40 de vaci cu care să-și răscumpere fapta), gîndul că familia condamnatului va rămîne pe drumuri nu-l lasă chiar indiferent. Atunci cînd trebuie să înregistreze un mesaj video în care să vorbească despre convertirea sa, un fost rapper devenit jihadist are trac și e neconvingător. Un lider se dedă pe-ascuns viciului interzis al fumatului. Atunci cînd o localnică li se plînge de noua lege care o obligă să poarte mănuși tot timpul, sau atunci cînd un localnic li se plînge de noua lege care-l obligă să umble pe străzi numai cu pantalonii suflecați, forțele de ocupație dau semne comice de descumpănire, cum dau și atunci cînd un imam local le trage la răspundere în privința acțiunilor lor abuzive. În pofida aspectului comic – jihadiștii ca niște birocrați multiplicînd interdicții – pe care filmul îl semnalează iar și iar cu gentilețe, gravitatea acestor abuzuri nu e nici un moment pierdută din vedere – fapta pentru care imamul local a venit să le ceară socoteală, în numele religiei ai cărei adepți se pretind cu toții, e luarea cu forța în căsătorie a unei femei localnice, adică un viol. Foarte pe scurt ne e arătată și o execuție cu pietre – cu o consecvență ce sugerează cîntărire temeinică, Sissako nici nu insistă în reprezentarea ororii, dar nici n-o evită. Pe de altă parte, felul în care Sissako se ocupă de expozițiunea narativă, recursul său la clișeu (personajul nebunei satului, care e lăsată să spună adevărul) și la melodramă (în piesa centrală a mozaicului său narativ, adică în povestea păstorului condamnat la moarte pentru o crimă accidentală) – toate astea nu sînt deasupra unor suspiciuni de stîngăcie scenaristică și regizorală.

● ***A Girl Walks Home Alone at Night* (SUA, 2014), de Ana Lily Amirpour.**

Prezentat în premieră internațională la Sundance 2014, iar în premieră românească la Bucharest International Film Festival 2015 (în aprilie), filmul de debut al Anei Lily Amirpour, *A Girl Walks Home Alone at Night*, se adresează unui public festivalier foarte tînăr, hipsteresc-studențesc. Amirpour e o cineastă americană născută la Londra din părinți iranieni. Filmat în alb-negru, debutul ei e plasat într-un oraș-fantomă care, în măsura în care poate fi plasat undeva după scenografie, pare american, dar unde se vorbește farsi și se ascultă mai ales muzică din Iran. Străzile pustii sînt patrulate noaptea, cu pași răsunători, de vampira locală, tînără și purtătoare de *chador*, care, cel puțin după unele dintre acțiunile sale, dacă nu și după altele, pare pornită să răzbune inechitatea relațiilor de gen: printre victimele sale se numără doi bărbați care au molestat o prostituată (pe unul îl lasă mai întîi să-i bage lubric arătătorul în gură, apoi în mod la fel de sugestiv i-l retează cu dinții și i-l scuipă afară), precum și un băiețel pe care doar îl deposedează de *skate*, după ce l-a amenințat că va fi cu ochii pe el toată viața lui. Alunecînd pe *skate* în noapte, vampira cu *chador* e încă și mai *cool* – nu doar conținutul unor asemenea imagini, ci și cadrajul și eclerajul le transformă în virtuale casete de bandă desenată. (Lucrînd cu un buget foarte mic, Amirpour e silită să-și construiască lumea mai mult prin ecleraj.) Din păcate, în afară de arătat *cool*, de speriat băiețelul și de mușcat trei gîturi (printre care al unui *homeless*), tot ce mai face vampira cu *skate* și *chador* este să se privească visător în ochi cu un tînăr al cărui *look* și a cărui mașină bat spre James Dean și în general spre *the fifties;* asta în timp ce boemul ei bîrlog bate spre anii '70-'80 – o disco-sferă cu lumini, poster cu Prince, poster „iconic“ cu Madonna în care fața Madonnei a fost înlocuită cu fața scriitoarei Margaret Atwood. Din păcate, regizoarea nu face mult mai mult decît să etaleze aceste fetișuri și aproprieri culturale – care mai includ westernuri spaghetti, filme de Jim Jarmusch și altele. Forța de invenție e slabă în acest film.

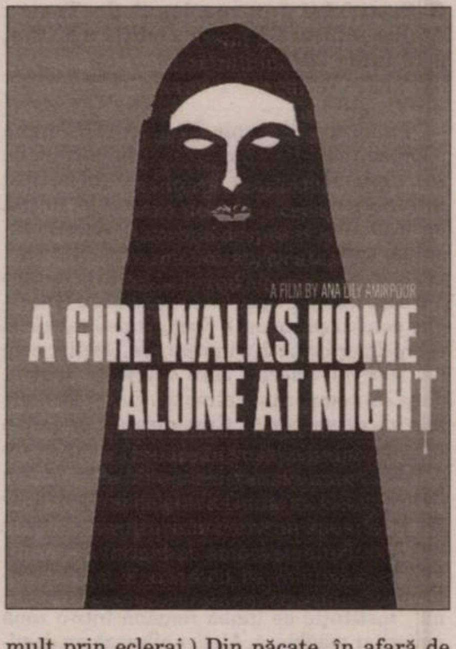
A FILM BY ANA LILY AMIRPOUR
A GIRL WALKS HOME ALONE AT NIGHT

■ ■ ■

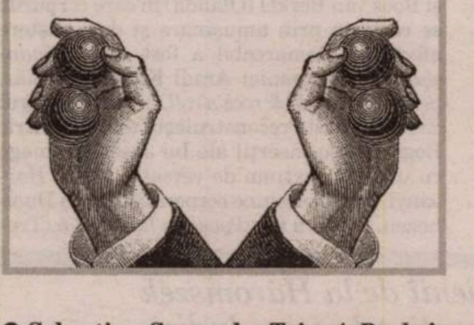

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Un trio pe sîrmă

● **Sebastian Spanache Trio, *A Pasha's Abstinence*, Fiver House Records, 2014.**

Există totuși o limită pînă la care poți neglija un val de succes autohton. Numele trio-ului Sebastian Spanache mi-a apărut cîndva anul trecut în coada stivei de albume alocate pentru cronici, apoi mi-a sărit în ochi în recomandările de final de an ale amicilor (vezi și articolul din *Dilema veche* legat de cele mai bune albume apărute în 2014 în România), în lista premianților revistei *Sunete* („albumul anului“, și nu în vreo secțiune de jazz, ci la concurență cu cele mai bune materiale pop-rock ale anului), iar acum, tardiv, am decis să mă alătur alaiului de lăudători cu ocazia participării trupei la Festivalul de la Gărîna.

Timișoara a fost încă de pe vremea lui Phoenix un izvor de talente muzicale bine conectate la realitatea occidentală, parcă mai bine decît în alte părți ale țării, acoperind genuri alternative fluxului normal coordonat de industria locală. În anii '90, la Timișoara se testau idei lipsite de competiție ori de termen de comparație în restul țării – experimentele unor Arc Gotic, Neurotica, Blazzaj ori Stepan Project abia acum, după 15-20 de ani, încep să se propage în restul teritoriului. Spiritul explorator a rămas la bănățeni mai viu și mai predispus la risc decît în alte părți ale României, în care pînă și nonconformismul sfîrșește ca o formă de conformism. În anii mai recenți am avut dinspre vestul țării un veritabil asalt de rock experimental/psihedelic – The :Egocentrics, grupurile produse la Ursa Mică (Exit Oz, Paperjam), ori cele deviate din pionieratul Negură Bunget (Dor de Duh, Sunset in the 12th House). În jazz, cele mai proaspete revelații care mi-au ajuns la ureche sînt două trio-uri timișorene construite în jurul clapelor (pian, *rhodes* și tot ce mai înseamnă asta) – JazzyBIT și acești Sebastian Spanache Trio.

Trio-ul aici în discuție se află, cu *A Pasha's Abstinence*, la un al doilea album care a atras nu doar atenția publicului, ci și contribuitori diverși, de natură să-i legitimeze pe acești tineri la nivel de „*networking*“. Berti Barbera îl complementează cu unele elemente de percuție pe toboșarul grupului, Radu Pieloiu. Poloneza Joanna Kucharcyzk oferă vocea necesară unei oarecare accesibilizări a gimnasticii jazz. Intervenții instrumentale mai vin și din partea unor tineri tobă de școală muzicală – chitaristul George Dumitriu, clarinetistul Alex Simu și un cvartet de membre ale Filarmonicii „Banatul“ (Cătălina Trincă, Otilia Marița, Iuliana Birtea, Lidia Cosmin). Alături de pomenitul toboșar, trio-ul mai e alcătuit din basul lui Csaba Santa și pianul liderului Sebastian Spanache.

Dincolo de faptul că este o anagramă, titlul *A Pasha's Abstinence* e sugestiv cu privire la două coordonate ale albumului – pe de o parte, în plan tehnic, e vorba de influența muzicii tradiționale otomane (prezentă mai degrabă în sudul și estul României, de la documentariștii Imago Mundi la post-maneliștii Steaua de Mare); pe de altă parte, în plan conceptual-metodologic, e vorba de metafora abținerii în prezența unui harem aflat necondiționat la dispoziție. Ca o interpretare personală, haremul poate reprezenta voluptatea posibilităților oferite de formatul trio-jazz focalizat pe orgă, iar abstinența reprezintă caracterul discret cu care grupul își exercită relația cu această potențială voluptate. Rezultatul e acel tip de jazz deschis, poate ușor populist, totuși lipsit de superficialitate, cu care îi caracterizam, într-o recentă cronică, și pe The Bad Plus. Miza, decisivă la vîrsta tînără a muzicienilor, e de a ocupa acel fragil spațiu care nu e nici didactic, nici criptic, însă nici excesiv de facil-accesibil. Sebastian Spanache Trio umblă cu succes pe această sîrmă – au primit aprobarea „academicienilor jazz“ printr-un trofeu „Johnny Răducanu“ și în același timp au fost confirmați pe larg în presa pop-rock, atrăgînd cu succes public tînăr și hedonist în preferințe.

Sebastian Spanache Trio vor concerta pe 11 iulie în cadrul Festivalului Internațional de Jazz de la Gărîna. Mai multe la garanajazz.ro.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

■ ■ ■

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Estrada Carnaval la Busan

Uneori e mai uşor să te vezi la Busan cu un prieten din România decît la Bucureşti. Aflu de la fostul meu coleg din facultate şi criticul de film Mihai Fulger că urma să vină la festivalul de film din oraşul coreean, BIFF, cel mai mare festival de filme asiatice, şi stabilim o întîlnire. Ajung în ultima zi a festivalului, e o toamnă liniştită, sudul peninsulei e încă sub un soare cald. KTX merge ca de obicei ca uns, ajung la timp la hotelul de lîngă plaja Haeundae, cea mai mare a oraşului.

„Hai cu mine la ceremonia de închidere.“ Nu prea vreau, nu-mi place să mă bag unde nu-mi fierbe oala. „Hai, nu te mai codi, că nu ne mai găsim uşor după aia.“ Ne urcăm în autocarul rezervat juriilor festivalului, autocarul tipic coreean, ultimul răcnet tehnologic, împodobit cu perdeluţe şi şnuruleţe mov, stil milieu în geam. Autocarul-sufragerie – îl vezi peste tot în Coreea de Sud, pentru că nu se călătoreşte niciodată fără un sentiment de acasă împachetat în detalii recognoscibile. Are un aer clar de confort urban mic-burghez optzecist, *Neckermann*, de care nu prea m-am mirat niciodată. E epoca în care Coreea de Sud a început să muşte ca tigrul din prosperitatea economică, iar cei care atunci au muncit la asta îşi iau acum partea leului, cu tot cu estetica aferentă. Autostrăzi impecabile, haşurate şi împărăţite fosforescent de aceste autocare încărcate de *ajuma* şi *ajoshi* ornaţi cu cozoroace de plastic, distrîndu-se cu reţetă. Le-a arătat ironic Psy în „Gangnam style“, sînt deja un arhetip al călătoriilor locale.

În fine, ajungem. Ei, dar autocarul cu şnuruleţe opreşte nici mai mult, nici mai puţin decît în faţa covorului roşu. De-o parte şi de alta a celui mai lat covor pe care l-am văzut vreodată, aliniaţi de ţipete extaziate, şiruri groase de fani. Îngheţ. „Nu cobor nici mort!“ „Hai, mă, că e *fun!*“, îl aud dintre chicote pe Mihai. Mă uit să văd dacă am pantofii curaţi, dintr-un reflex tîmp. Coborîm, o luăm soldăţeşte spre intrare, eu încercînd să-mi dresez din mers paşii. Ţipete, flash-uri, dat din mîini ca roboţeii. Ajungem în faţa oficialităţilor, primarul şi soţia în *hanbok*, saluturi cordiale, zîmbete de vanilie. „Hai că am scăpat doar cu un kilogram în minus, fu de bine“, îmi zic, odată ajunşi în interiorul clădirii festivalului. „Eu o iau pe aici“, îi spun amicului meu, arătînd în direcţia opusă locului către care erau dirijate VIP-urile, tu te duci în treaba ta, ne vedem după.“ „Nu, că ne pierdem, n-am telefon, cum ne vedem în marea asta de oameni după? Hai cu mine, stăm în faţă, se termină, n-are ce să mai fie.“ Mda, n-are ce să mai fie, într-adevăr… Ajungem în faţa unor uşi culisante. Unul dintre organizatori începe verificările de pe o listă pe care eu, fireşte, nu apar. Fibrilaţii, din nou. „Ce să le zic că sînt?! Vezi, dacă m-am luat după tine?!“ Exuvii în floare. Gentil, Mihai le zice că-s cu el, zic şi eu că-s ceva-ceva din branşă şi se deschid uşile. Nu s-ar mai fi deschis…

Un zid de fotografi pe o estradă, noi la zidul cu *logo*-ul festivalului, blitz-uri ireale, zîmbete tîmpe. Iar de acolo, într-un crescendo ireal, o luăm pe o estradă de vreun metru înălţime, prin mijlocul spectatorilor, cea mai lungă estradă din lume, cu numele noastre anunţate şi cu feţele lăţite pe cele două ecrane gigant de-o parte şi de alta a scenei. Nici dacă s-ar fi aşezat la aceeaşi masă cei mai aprigi romancieri postmodernişti nu ar fi tăiat o scenă de un atare carnavalesc. Nişte perfecţi anonimi, faţă în faţă, ochi holbaţi de şocul momentului în ochi ireali de extatici, ţipete, urlete şi tot ce-mi trece prin minte e un „Şi dacă nu ar scoate nimeni nici un sunet, cum am merge zecile astea de metri?“. Le-aş face şi eu o poză, dar nu găsesc curajul să scot aparatul.

© B. Tănase

Ajungem la scaune, ne prăbuşim în rîsete isterice, se termină ceremonia şi, în sfîrşit, plecăm în oraş la o bere. Oraşul e ireal de gol pentru standardele coreene, găsim un pub american pe undeva pe lîngă plajă şi doi coreeni ne invită să jucăm un *darts* cu ei. Ei, în plin *swing* de adrenalină şi competiţie. Mihai le mai face faţă, eu încă zac în mine, în teorii despre ceea ce tocmai se petrecuse. A doua zi mergem să vizităm bienala 2010 de artă contemporană. În faţa muzeului, un imens *alien* din fibră de sticlă stă adecvat, rezumînd alb 24 de ore de carnaval în ţara celebrităţii de 15 minute, în interfeţe dintre cele mai moi. N-am apucat să văd nici un film atunci, dar a fost ca şi cum am fi fost într-unul destul de comic.

PUBLICITATE

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 IUNIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia
200 de ani de la WATERLOO
Golgota lui Napoleon
9,99 lei
CIŞMIGIUL DE ALTĂDATĂ: cârciuma e o scenă!
Cine au fost troienii?
DIN COMUNISM, CU DRAGOSTE:
AMORUL ŞI DRAMA DIN SUBTERANELE BOLŞEVICILOR ROMÂNI
China reînvie vechiul drum al mătăsii
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

PUBLICITATE

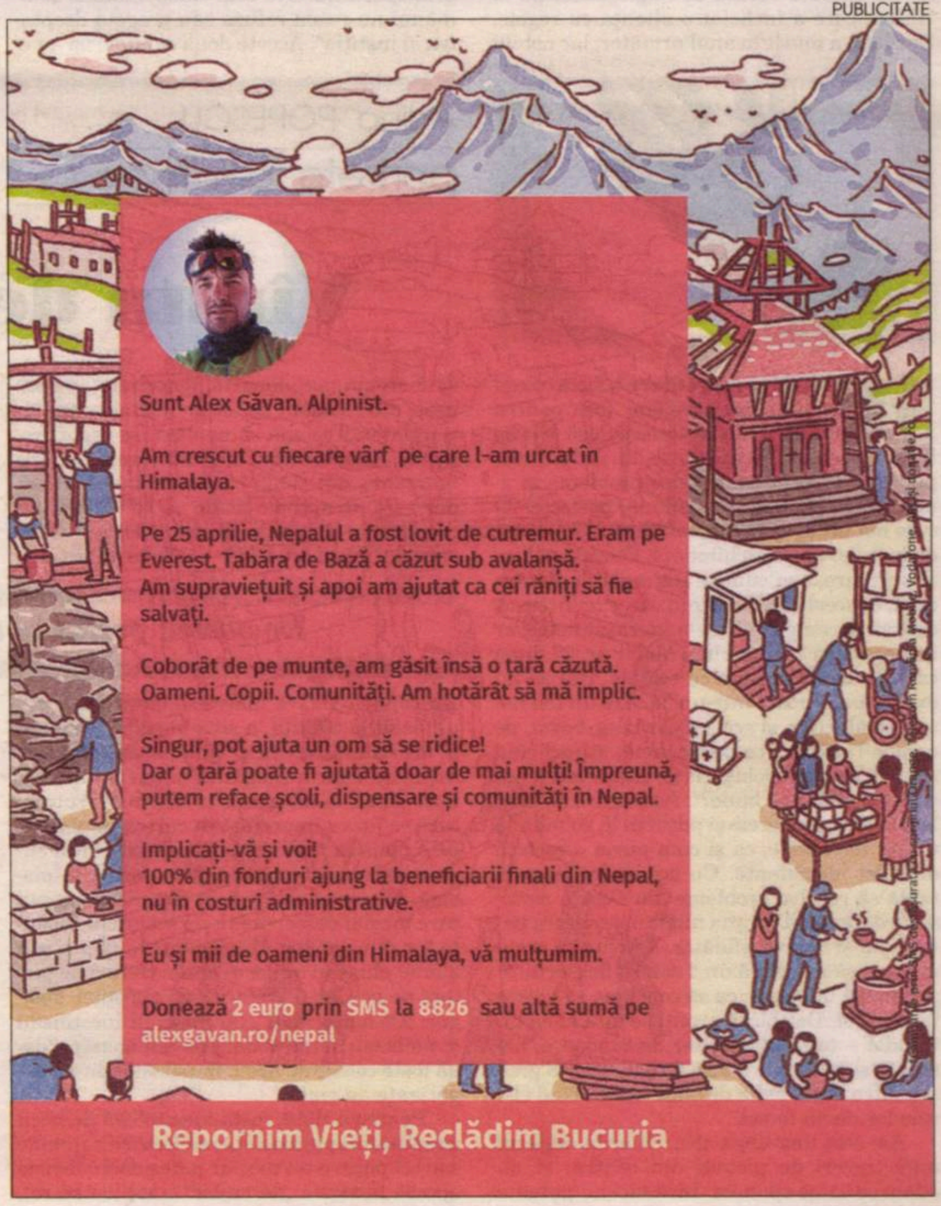
Sunt Alex Găvan. Alpinist.

Am crescut cu fiecare vârf pe care l-am urcat în Himalaya.

Pe 25 aprilie, Nepalul a fost lovit de cutremur. Eram pe Everest. Tabăra de Bază a căzut sub avalanșă.
Am supraviețuit și apoi am ajutat ca cei răniți să fie salvați.

Coborât de pe munte, am găsit însă o țară căzută.
Oameni. Copii. Comunități. Am hotărât să mă implic.

Singur, pot ajuta un om să se ridice!
Dar o țară poate fi ajutată doar de mai mulți! Împreună, putem reface școli, dispensare și comunități în Nepal.

Implicați-vă și voi!
100% din fonduri ajung la beneficiarii finali din Nepal, nu în costuri administrative.

Eu și mii de oameni din Himalaya, vă mulțumim.

Donează 2 euro prin SMS la 8826 sau altă sumă pe alexgavan.ro/nepal

Repornim Vieți, Reclădim Bucuria

Peter SINGER

etica vieții

Magna Carta după 800 de ani

Dacă decolați de pe aeroportul londonez Heathrow, s-ar putea să survolați o luncă verde numită Runnymede. Cu opt sute de ani în urmă, în această lună, ea oferea privirii un spectacol plin de culoare, împestrițată cu corturile baronilor, ale cavalerilor și cu pavilionul ceva mai mare al regelui Ioan al Angliei, care arăta ca un cort de circ cu drapelul regal fluturînd deasupra. În ciuda aparenței festive a reuniunii, atmosfera era fără îndoială încordată. Scopul ei era aplanarea unui conflict între baronii răzvrătiți și regele lor, un conducător descris de un contemporan ca „preaplin de rele însușiri".

Zelul lui Ioan de a aduna bani pentru recîștigarea teritoriilor pierdute în Franța depășea taxele și dările obișnuite pe care nobilii le acceptau de la înaintașii lui. Regele a confiscat proprietățile lorzilor bogați sau ale negustorilor – și, uneori, a sechestrat chiar persoane – și a cerut sume consistente pentru răscumpărarea lor. Dacă acești ani de colectat bani ar fi condus la victorie, lui Ioan i s-ar fi putut trece cu vederea metodele abuzive; dar, după ce a fost învins în Franța, un grup de baroni s-a ridicat împotriva lui și a capturat Londra. Ca parte a tratatului de pace negociat de Arhiepiscopul de Canterbury, regele a acceptat revendicările baronilor, consemnate într-un document numit *Magna Carta* sau „Marea Cartă".

Magna Carta nu a fost prima cartă validată de un rege englez. Cu un secol în urmă, Henry I a semnalat că va respecta în mai mare măsură privilegiile nobililor decît predecesorul său, prin emiterea unei Carte a libertăților. Magna Carta n-a părut să aibă nici ea o viață lungă. A fost anulată curînd de Papa Inocențiu al III-lea, care a încheiat o alianță cu regele. Dar Ioan a murit în anul următor, iar nobilii care îl susțineau pe succesorul său – Henry al III-lea, în vîrstă de 9 ani – aveau nevoie de sprijin împotriva unui rival la tron. Pentru a obține acest sprijin, guvernul lui Henry a promulgat o versiune proprie a Magna Carta, care a rămas o parte constitutivă a legilor Angliei. S-au făcut cópii și au fost distribuite în multe dintre marile catedrale ale Angliei. Originalul latin a fost tradus mai întîi în franceză, limba nobilimii, și abia apoi în engleză. Spre sfîrșitul secolului, țăranii invocau deja Magna Carta, atunci cînd cereau să li se facă dreptate.

În Magna Carta nu există nimic care să prevină promulgarea și aplicarea de legi injuste.

Prima ediție tipărită a apărut în 1508. În 1640, parlamentarii au găsit în ea baza legală pentru detronarea regelui Charles I. Mai tîrziu, rebelii – de la revoluționarii americani la Nelson Mandela – și-au justificat acțiunile în mod similar, invocînd Magna Carta. Ceea ce au preluat acești luptători pentru justiție și libertate din documentul de 3500 de cuvinte sînt enunțurile concise ale principiilor generale, gîndite ca reacție la sechestrarea abuzivă de către Ioan a bunurilor și a persoanelor supușilor săi. Capitolul 39 al Magna Carta enunță: „Nici un om liber nu poate fi arestat sau întemnițat sau deposedat sau scos în afara legii ori exilat sau nimicit în orice fel, și nu ne vom împotrivi lui și nici nu vom trimite asupra lui, mai puțin în urma judecății legiuite a pair-ilor săi sau prin legea țării". Capitolul 40 enunță concis un alt principiu solid: „Nu vom vinde nimănui și nimănui nu-i vom refuza sau pregeta dreptatea și justiția". Aceste două capitole își au ecoul modern în al paisprezecelea amendament al Constituției SUA, care decretează ca nici un stat să nu priveze pe cineva de viață, de libertate sau de proprietate „fără demersul cuvenit al legii" sau să refuze cuiva „protecția prin lege, aceeași pentru toți".

Și totuși, Magna Carta nu e un document democratic. Chiar dacă a stabilit necesitatea unui consimțămînt comun pentru impozitare, acest consimțămînt trebuia obținut printr-o reuniune a conților, baronilor, episcopilor și egumenilor – la care, într-o epocă a cavaleriei, cavalerii nici măcar nu erau invitați să participe.

Ideea că orașe precum Londra ar trebui reprezentate s-a făcut auzită la acea vreme, dar nu a răzbit pînă în textul final. Astfel, ceea ce Magna Carta arată este că întrebările „Cine conduce?" și „Care sînt limitele puterii politice, în caz că ele există?" sînt cu totul diferite. Faptul că Magna Carta a încercat să limiteze puterea politică fără să fondeze aceste limite pe suveranitatea populară dezvăluie o problemă cu care filozofii s-au răfuit de mai bine de 800 de ani. Căci de unde provin principiile care îi îngrădesc pe conducători, dacă nici de la conducători și nici de la supușii lor?

Tradiția legii naturale oferă un răspuns care le era familiar învățaților din Evul Mediu, pentru care rațiunea noastră naturală este cea care ne permite cunoașterea legii naturale (ca opusă acelor legi care pot fi aflate numai prin revelație divină). Se poate considera că principiile de bază ale Magna Carta sînt derivate din rațiune, deoarece însăși ideea de lege exclude arestul și sechestrul abuziv, precum și pronunțarea unui verdict pornind de la oricare alte motive în afară de aplicarea corectă a legii. Dacă A este obligat prin lege să-i înapoieze lui B vaca, atunci cînd aceasta paște pe terenul său, și dacă apoi vaca lui C paște pe terenul lui B în împrejurări relevante similare, B trebuie de asemenea să fie obligat să-i înapoieze lui C vaca. C nu trebuie să-l mituiască pe judecător pentru a-și lua vaca îndărăt.

În Magna Carta nu există nimic care să prevină promulgarea și aplicarea de legi injuste; documentul ridică însă legea mai presus de voința unui conducător. Din păcate, în multe țări, această idee nu este încă acceptată. Mai mult, așa cum o arată existența în continuare a centrului de detenție SUA din Golful Guantánamo, chiar și în țări ale căror instituții politice sînt inspirate de Magna Carta, perceperea amenințărilor la adresa securității a slăbit cerința ca nici un om să nu fie arestat fără aplicarea legilor țării și ca aplicarea justiției să nu fie amînată.

***Peter Singer** este profesor de bioetică la Universitatea Princeton și profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărțile sale se numără* Animal Liberation, Practical Ethics *și* The Point of View of the Universe *(cu Katarzyna de Lazari-Radek). Cea mai recentă carte apărută este* The Most Good You Can Do *(2015).*

© Project Syndicate, 2015
www.project-syndicate.org

traducere de Matei PLEȘU

■ ■ ■

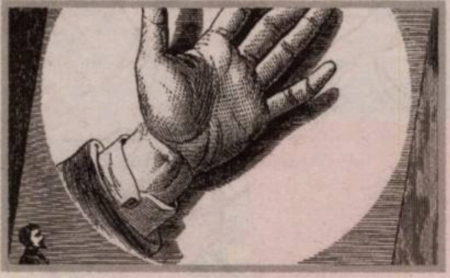

Adina POPESCU

portrete din mers

Vîrsta de mijloc este un like?

Mă întîlnesc pe stradă cu o fostă colegă de liceu cu care am fost pentru puțină vreme în aceeași clasă. Nu-mi fusese prietenă, făcuse parte din grupul suspinător al fetelor cu veșnice probleme în amor. Și cu obsesia unei siluete perfecte. Acum mă uit la ea și constat, fără nici o urmă de invidie, că e neschimbată. O evaluez dintr-o privire, așa cum se întîmplă de fiecare dată, în acest caz. Tendința oarecum firească este să te compari. Nu s-a îngrășat deloc, ar încăpea lejer în acei blugi Motor nr. 27 după care, în fond, tînjeam cu toatele. Hai să nu exagerăm… poate într-un 28. Are un ten neted, strălucitor, și același păr lung, bogat, pe care și-l scutură ca pe o coamă, atunci cînd rîde. Și e chiar același rîs de „Lasă-mă-n pace, fată! Chiar pe bune?". Același mers, ușor legănat, cu picioarele ei puțin în X, cu mîinile un pic depărtate, ca și cum purta o rochiță de balet inexistentă. Cu acel mers ieșea la tablă să rezolve probleme din *Gazeta matematică*. Iar cînd nu știa nimic, își scutura părul lung și zîmbea sfidător. Aștepta cu creta în mînă să i se pună un 4 sau să fie „iertată" și trimisă în bancă, ca să continue să viseze în legea ei. De obicei, proful se uita la ea intimidat – tot acel amestec de candoare, neștiință și voluptate îl lăsa fără reacție. E greu și pentru profii ăștia de mate atunci cînd elevele lor devin femei!

Am stat una lîngă alta, chiar la mijlocul unei treceri de pietoni din centru, și nu știam ce să ne spunem. Însă nici nu puteam să mergem mai departe, ignorîndu-ne reciproc, din moment ce tot ne întîlniserăm întîmplător. Trebuia să ne dăm un raport reciproc despre viața noastră, evenimentele marcante din timpul care ne îndepărtase, dar care ne apropia acum ca pe niște vechi cunoștințe. Oricine ar avea un blocaj și ar începe cu întrebări tipice – „Te-ai măritat?", „Ai copii?". Da, se măritase, avea doi copii, un băiat și o fetiță, a scos imediat telefonul și mi i-a arătat. Ca și cum această conversație era cumva pregătită și telefonul setat doar pe acele fotografii cu doi copii frumoși care se jucau împreună în curtea unei case, pe o plajă la mare, trăgeau de coșuri în supermarket și adormeau pe o saltea în piscină. Mi-a pus chiar și un filmuleț cu copiii care tocmai descopereau un sconcs în vacanța lor din Suedia. M-am uitat la clip și am zîmbit chiar în mijlocul acelei treceri de pietoni de pe Calea Victoriei. Și am spus, desigur: „Ce haioși sînt!". Iar mașinile încetineau și ne lăsau să ne vedem de ale noastre, două foste colege de liceu, împărtășindu-ne experiențe de viață.

De obicei, proful se uita la ea intimidat.

Pentru o clipă, fosta mea colegă de liceu a reprezentat întruchiparea fericirii supreme sau cel puțin a tot ce și-ar putea dori o femeie ajunsă la vîrsta „de mijloc" – soț (cu stare), casa (în orașul Voluntari), job (la o multinațională, „e cam rutină, dar te obișnuiești cu ea!"), copii în diferite stadii de evoluție și de creștere, vacanțe programate din timp, în locuri unde nu ajunge oricine. Apoi, cînd mașinile au început să ne claxoneze, ochii au trădat-o. Mai întîi au avut o scurtă privire de panică, apoi o opacizare care s-a revărsat peste scurta noastră întîlnire. „Oare unde mi-am lăsat mașina?" Nu m-a întrebat nimic despre ce am făcut eu în tot acest timp, apoi a tulit-o brusc, fluturînd din mînă: „Ne mai auzim pe Facebook!".

Am traversat, în sfîrșit, strada, obsedată de ultima ei privire. Fata era aparent aceeași, însă privirea mi-era una necunoscută. În nici un caz nu era privirea cu care îl urmărea, prin grilajul sălii noastre de clasă, pe băiatul de la a XII-a D care juca baschet în fiecare pauză și marca coș după coș. Nici măcar acea privire pervertită și oarecum vinovată pe care o avea atunci cînd fumam împreună, în toaletă. Nici privirea scormonitoare și angoasată din barul liceului, atunci cînd sorbea cola cu paiul și încerca fără succes să fumeze, doar ca să îi arate lui X că e emancipată. Și nici privirea „supremă" – din timpul orelor, cînd făcea abstracție de orice, își rotea un cîrlionț pe deget și se uita pe geam. Cea de acum era o privire goală, fără căutări, fără nuanțe. Și mi-am dat seama dintr-odată că fosta mea colegă de liceu era, de fapt, nemulțumită de viață. Habar n-am din ce motive sau poate așa, pur și simplu. Poate că își dorise mai mult și obținuse prea puțin.

În ultima vreme mă tot gîndesc la vîrsta asta „de mijloc" și la întrebuințările ei. Mi se pare din ce în ce mai mult că este o vîrstă obositoare, fără mari așteptări și fără regrete – pentru că ești încă tînăr. Nu ești la o vîrstă la care să privești retrospectiv, dar nici nu îndrăznești să te gîndești prea mult la viitor. Pentru că toate îți vin oarecum de la sine și pe nevoia de imediat. Dacă ai credite la bancă, le plătești. Dacă ai copii, copiii cresc. Dacă ai un concediu, ți-l programezi și ți-l faci. Dacă ai o relație, o utilizezi într-un fel sau altul, sexual sau/și domestic. Dacă relația se destramă, îți găsești alta, mai devreme sau mai tîrziu.

Așa cum clasa de mijloc nu există în România, și vîrsta de mijloc este doar un mit. Cei mai mulți se consideră încă foarte tineri. Iar alții se consideră deja prea bătrîni. Iar așa-zisa vîrstă de mijloc devine cea a confirmărilor. E prezentă doar pe Facebook sau pe o trecere de pietoni de pe Calea Victoriei, cînd o fată din liceu îți arată pe un telefon smart ceea ce a realizat ea – copii, soț, casă, vacanțe – și te întreabă din priviri: oare e suficient? Ar fi trebuit mai mult?

■ ■ ■

Stela GIURGEANU

Mediatizîndu-l pe Arsenie Boca

Un individ a profanat mormîntul lui Arsenie Boca, spunînd că sfîntul i-ar fi poruncit acest lucru. O femeie, revenită din pelerinaj la Prislop, povestea exaltată, pe la emisiuni de cancan, cum i-a apărut chipul lui Arsenie Boca în pardoseala de la baie. O poză din Vaslui cu Arsenie Boca lăcrimează de zile întregi. Urmează, aşadar, dezvăluiri cutremurătoare despre Arsenie Boca.

© S. Giurgeanu

E clar: mass-media s-a pus cu tunul pe Boca. Nu trece o săptămînă fără să mai auzi de vreo minune sau revelaţie. Arsenie Boca a devenit, dintr-o figură legendară, din „omul lui Dumnezeu“, o veritabilă vacă de muls pentru audienţe. Ce se întîmplă? Am rămas oare fără ştiri despre fotbalişti şi fotomodele? A descoperit oare presa mondenă o nouă reţetă de senzaţional bălăcărindu-se prin cele sfinte? Sau vorbim despre o afacere în toată regula? Ce se ascunde, de fapt, în spatele *boom*-ului mediatic la care asistăm de ani buni, un *boom* care escaladează din ce în ce mai agresiv toate canalele media? Cine a fost Arsenie Boca, ce a devenit în lumina presei şi ce se întîmplă la Prislop? Miracol în plină evoluţie sau şarlatanie grosolană?

Am plecat, cu toate aceste întrebări şi multe altele în tolbă, spre Deva, într-o sîmbătă dimineaţă. Chiar în ziua plecării citisem despre cîteva dintre minunile care au loc acolo. Florile de pe mormînt nu se ofilesc niciodată. Pe scoarţa unor copaci apare, din senin, semnul crucii. Bradul din faţa bisericii se umple de globuri strălucitoare. Ca să nu mai vorbim despre vindecările miraculoase. Am trăncănit despre toate acestea pe lungul drum pînă acolo. Cum se întîmplă, de fiecare dată, discuţiile despre religie şi credinţă încing spiritele. Ne îndîrjim să ne susţinem opiniile. Ne apărăm credinţele. Ajungem, după mai multe bătălii verbale vehemente, la aceeaşi concluzie: toţi sîntem hămesiţi după miracole. Iar aici apare sabia cu două tăişuri: uneori, cînd îţi doreşti ceva prea mult, ajungi, paradoxal, să-ţi negi dorinţa iniţială. Sau, din contra, dorinţa poate orbi în asemenea hal pe cel îndrăgostit, încît acesta intensifică orice trăire, riscînd să treacă linia fină de demarcaţie între bine şi rău, între realitate şi impostură.

Preotul

Pe Radu Trifan, preot la Mintia (o parohie pe lîngă oraşul Deva), l-am cunoscut încă din prima zi a pelerinajului nostru jurnalistic la Prislop. Ne-am întîlnit la o pizzerie, vizavi de hotelul Sarmis, unde eram cazaţi. A venit îmbrăcat *casual*. Auzisem despre el că ar cînta rock. Îl întreb: rock creştin? Îmi răspunde, şugubăţ, că da, creştin, Bon Jovi, Metallica. Trebuie să vă spun aici că preotul Radu Trifan este unul dintre acei preoţi despre care la noi se spune că „nu e ca ceilalţi“. Adică e un om cu adevărat luminos şi cald, pe care îl simţi de la bun început ca pe un prieten de o viaţă, căruia i te poţi destăinui, fără frica de a fi judecat. Probabil şi pentru că are o poveste fabuloasă în spate. Cînd era mai tînăr a avut o trupă rock. Erau pe val. Li s-a oferit un contract cu o casă de înregistrări din Bucureşti. Dar, chiar atunci, i se născuse primul copil. „Dacă semnam contractul şi începeam cariera de rocker, ştiam că voi pierde o căsnicie şi copilăria primului meu copil. Mă aflam la o răscruce. Atunci am ales familia, mi-am luat adio de la trupă şi de la muzica de scenă.“ A urmat o perioadă destul de grea, de debusolare, dar răspunsul a venit, cum se întîmplă de cele mai multe ori, firesc şi fără a fi provocat. „Primeam, pe adresele revistelor de specialitate, diferite scrisori legate de versurile muzicii pe care o scriam. Oamenii îmi cereau sfaturi de viaţă, bazate pe acele versuri. Le răspundeam, cum ştiam eu mai bine, dar mi-am dat seama că nu e de ajuns şi că nu sînt în măsură să dau eu sfaturi. Am început să cochetez cu reîntoarcerea la şcoală. Mă gîndeam să dau ori la Filozofie, ori la Psihologie… am ajuns la Teologie, care le împacă pe amîndouă.“ Acolo a întîlnit oameni care i-au schimbat cu adevărat viaţa, iar părintele care i-a fost duhovnic, un apropiat al părintelui Arsenie Boca, i-a trasat ca ascultare să se hirotonisească, ceea ce s-a întîmplat în 2008.

Ajungînd în acest punct cu discuţia, atac brusc: cum vă explicaţi fenomenul Arsenie Boca? „Arsenie Boca este pe drept numit sfîntul Ardealului. Toate mărturiile care există despre el duc spre această concluzie. Foarte multă lume a primit ajutor avînd această evlavie către părintele Arsenie. În repetate rînduri, părintele a spus că, atunci cînd va pleca, de acolo unde se va duce ne va ajuta mai mult. Oamenii care vin la mormînt trebuie să ştie însă că, pentru a avea acces la mîntuire, trebuie, în primul rînd, să-şi schimbe viaţa. Asta e, din punctul nostru de vedere, marea problemă a fenomenului. Mulţi dintre cei care merg acolo doar trec pe lîngă biserică, nu intră în lăcaşul sfînt, ci se duc direct la coadă la mormînt, să ceară tot felul de lucruri, fără a face o schimbare reală în ei. La mormînt e plin, dar la liturghie oamenii nu se prea înghesuie. Dumnezeu te încearcă prin anumite necazuri şi-ţi face o chemare să vii către el. Nu cred că oamenii vin la Prislop doar dintr-un spirit mediatic. Vin pentru că au nevoie de un ajutor. Sînt chiar şi mărturii actuale ale unora care spun că au primit vindecare datorită părintelui Arsenie Boca. Dar părintele Arsenie n-a încurajat niciodată acest lucru. Fii creştin în primul rînd! Odată ce primeşti vindecare, trebuie să-ţi schimbi viaţa.“

La mormînt e plin, dar la liturghie oamenii nu se prea înghesuie.

Despre *boom*-ul mediatic preotul Radu Trifan spune că, deşi e la curent cu reportajele despre viziuni, şi deşi nu vorbeşte în numele Bisericii, ci doar de pe o poziţie personală, „orice raportare la aceste minuni trebuie să se facă prin prisma lui Dumnezeu. Cînd primeşti o viziune, trebuie să te gîndeşti dacă eşti sau nu în măsură să primeşti această viziune. Dacă eşti vrednic, Dumnezeu trebuie să persiste în acest dar. Dacă e de la Dumnezeu şi e pentru tine, vei primi înzecit mai mult. Altfel pot fi înşelări. În scriptură stă scris: Dracul se face şi înger de lumină, să înşele, dacă se poate, şi pe cei chemaţi“.

Şi, ajungînd la diavol, nu mă pot opri să-l întreb pe preot de zecile de afaceri care au loc la poala mînăstirii: „Este un lucru exterior şi Biserica n-are ce face. Biserica are jurisdicţie doar pînă la poarta mînăstirii. Ce se întîmplă în afară nu e bine, dar nu e un fenomen pe care să-l putem controla“.

La Prislop

După un lung drum şerpuitor printre sate, trecînd de Silvaşu de Sus, destinaţia îţi este anunţată nu atît de indicatoare, cît de mulţimea de tarabe care te însoţeşte preţ de kilometri buni pînă la mînăstire. Un drum plin de praf printre dughene improvizate. Unele de fier, ruginite, altele din placaj subţire de lemn. Aici toată lumea vinde de toate. De la covrigi la mătănii. Peste tot atîrnă poza lui Arsenie Boca. Mă gîndesc la Turcia şi la Atatürk.

O imagine surprinsă de retină: Arsenie Boca lîngă îngheţata Betty.

O coloristică de papagal, în care cele sfinte se îmbină într-un mod tragicomic cu cele lumeşti. Poţi găsi ulei sfinţit, dar şi palincă de prune, ambele sub privirea fotogenică a lui Arsenie Boca. Lăsăm maşina într-o parcare enormă, în faţa mînăstirii. Parcarea – plină ochi. Maşini cu numere din toate judeţele ţării şi multe autocare. O vînzoleală ca de zi de sărbătoare, deşi ne aflăm cumva pe la spartul tîrgului, aproape de orele înserării.

„Aici e pelerinaj non-stop“ – ne spune un paznic pe care îl întrebăm dacă azi se sărbătoreşte ceva. Aflăm că şi tarabagiii lucrează non-stop. Pe ture. Unii vin de dimineaţă pînă la prînz, alţii preiau ştafeta după-amiază, doar ca s-o înmîneze tarabagiilor de noapte. Aici comerţul e în floare şi merge mînă în mînă cu credinţa. De altfel, gurile rele mi-au şoptit despre circuitul florilor în natură. La poalele mînăstirii sînt foarte multe florării care vînd, în special, ghivece cu flori enoriaşilor dornici să depună o ofrandă la mormînt. Seara, însă, florile sînt readuse florăriilor spre a fi vîndute zilele următoare. Nu am dovezi şi poate că nu e aşa. Îmi aduc aminte că dimineaţă citisem că florile de pe mormînt nu se ofilesc niciodată. Intrăm pe poarta mînăstirii.

Peisajul se schimbă. O natură fabuloasă, grasă şi mitologică. Flori cu un aspect luxuriant, care plesnesc de sevă şi ţîşnesc de pretutindeni, brazi înalţi în vreo patru nuanţe de verde, dar şi un sentiment ciudat, de disociere, de parcă natura prin care treci şi pe care o poţi atinge la orice pas nu este totuşi acolo, ci departe, într-o realitate paralelă, la care nu ai acces.

Te strecori cu această nelinişte în suflet, dornic să te laşi pătruns de un sentiment de pioşenie, printre miile de oameni care se vînzolesc, în sus şi în jos. Unii cară ghivece cu flori, alţii bidoane de ulei. Alţii merg în cîrje, alţii vorbesc la telefon. Toţi au pungi de plastic în mînă. Toţi cară cîte ceva. Trec pe lîngă un pîrîiaş plin cu monede. Sub un afiş oficial, „Nu aruncaţi banii pe pîrîu, darurile se primesc la biserică“, un om încovoiat stă şi adună mărunţişul altora. Două babe îi aruncă o anatemă. Bărbatul se burzuluieşte: „Şi ce dacă iau banii?“. „Ia-i tu, că o să vezi ce o să ţi se întîmple!“ Se iscă sudalme cu draci şi de o parte, şi de alta.

Ajungem la povîrnişul de unde începe coada înspre mormînt. Mă aşez, cu gînduri necurate. Vreau să iscodesc poveştile oamenilor veniţi acolo. La coadă este înghesuială, dar oamenii nu se împing. Plouă încet, mocăneşte, iar apa degajă din pămînt căldura soarelui acumulată de peste zi. E jilav şi călduţ, iar mirosul crinilor de la mormintele măicuţelor care străjuiesc mormîntul sfînt se îmbină ameţitor cu o undă de halenă a celor care au postit. De ce sînt atît de mulţi crini? – îi întreb pe cei din jur. Mi se răspunde că Arsenie Boca iubea florile albe, în special crinii.

O femeie în cîrje, sprijinită de soţul ei, este îndemnată să treacă în faţă. Nu vrea. Refuză cu ostentaţie. Pentru mîntuire, spune, trebuie să sufere. Lîngă mine, cîteva puştoaice. Au venit ca să aibă noroc la Bac. Un tinerel de lîngă mine, cu *smartphone*, a venit pentru că era prin zonă.

Doina este craioveancă. Este jovială şi pare a fi sufletul petrecerii. Vorbeşte cu toată lumea. Le spune că viaţa e frumoasă. Are ochii albaştri, uşor spălăciţi. Unei femei din faţă îi admiră baticul de pe cap. Alteia, haina. Mă roagă să-i fac, pe şestache, o poză. La mormînt, fotografiatul şi filmatul sînt strict interzise. Dar îi trebuie această poză. Să se laude că a fost pe aici? Nu, îmi răspunde senin, îi trebuie pentru fiica ei, de 14 ani, diagnosticată cu leucemie. Îmi arată un săculeţ de plastic plin cu hăinuţe colorate. Sînt hainele preferate ale puştoaicei. Vrea să le atingă de cruce, pentru un miracol. Mi se strînge sufletul.

Sus, la cruce, un preot şi un paznic. Ne mînă ca pe vite, grup de cinci-şase, toate la pupat crucea, repede, preţ de cîteva secunde. Trăiri spirituale cu reţetă fast-food. Sîntem apostrofate, femeile din grup, pentru că purtăm pantaloni. Nici nu trebuia să fim lăsate să intrăm, căci n-avem respect pentru cele sfinte. Îmi înfrînez o înjurătură şi ies din coadă, ca să fac loc cuiva care are nevoie mai mare decît mine să pupe crucea. Mediatizarea în exces, micile afaceri care au loc pe spinarea oamenilor care vin acolo cu gînduri curate, apostrofările inutile reuşesc să omoare în mine orice trăire.

La plecare îmi amintesc că o prietenă m-a rugat să aprind o lumînare pentru ea. Nu pot. Nu simt absolut nimic.

■ ■ ■

Anca ŞERBĂNUŢĂ Luminiţa-ANDA MANDACHE

Copilul şi succesul în timpuri de „părintare“

– sau „Şi… vrei să ai copii?“ „Ne mai gîndim“ –

Părinţii se împlinesc prin copii. Să ştii şi tu! Tot ce nu au reuşit ei să facă împlinesc prin copii! – şi cu asta, în *Poziţia copilului,* Luminiţa Gheorghiu a vorbit gîndul unor generaţii de părinţii. Scriem acest text pornind de la experienţa noastră şi a multora dintre prietenii şi cunoscuţii noştri din România, tineri între 20 şi 30 şi puţin de ani, pentru care relaţia cu părinţii – născuţi în decadele Epocii de aur – are un punct inevitabil: „Şi nepoţii? Cînd vin nepoţii?“. Indiferent că ne-am născut la Braşov, Cluj, Sibiu, Ploieşti sau Mangalia, că părinţii au fost vînzători, pescari, contabili, farmacişti sau lucrători în armată, astăzi relaţiile noastre cu părinţii ajung să semene în mod izbitor. Sînt, desigur, o serie de motive personale care determină o astfel de decizie, însă credem că se pot distinge şi anumite *pattern*-uri influenţate de expunerea la aceleaşi referinţe şi un parcurs de viaţă asemănător. Iată, pe scurt, care sînt cîteva dintre motivele ce fac, pentru noi, întrebarea „Şi… vrei să ai copii?“ dificilă. Ca membre ale acestui segment demografic, am decis deci să facem o mini-analiză a propriilor noastre motive, mai mult sau mai putin conştiente, de a întîrzia maternitatea. Ştim că atingem un subiect delicat şi nu pretindem că motivele noastre sînt ale unei întregi generaţii. Dar sîntem noi înşine copiii timpurilor noastre, cu un trecut recent în experienţa totalitară şi un viitor apropiat plin de mutaţii sociale fundamentale. Să fie faptul că ne refugiem în prezent unul din motive?

Succesul şi/vs *copilul*

Decreţei: am crescut cu o cronologie a evenimentelor vieţii prestabilite, parte din educaţie şi devenită presiune socială şi morală după o anumită vîrstă. Ca decreţei, stăm la poarta unor schimbări istorice între generaţii, venite odată cu intrarea în aşa-numita democraţie, plus revoluţia tehnologică şi mobilitatea crescîndă pe care unii o numesc globalizare. Piketty (2013), în studiul său despre inegalitate, atrage atenţia că un asemenea salt economic şi tehnologic se poate numi istoric şi spectacular, şi că sînt mai mari decît oricînd clivajele intergeneraţionale în acest context. Să adăugăm că scăderea natalităţii în ţările din Europa Centrală şi de Est după 1989 reflectă tocmai unul din aceste clivaje, o adevărată falie între modelul reproductiv socialist (decreţei şi mame eroine în varianta românească) şi modelul să zicem liberal occidental, în care femeia e în posesie totală a corpului ei şi decide cînd/dacă vrea să aibă copii. Toate tinerele romînce ambiţioase, cu cariere frumoase în instituţiile europene, finanţe/bănci şi alte domenii de succes (care, cel puţin cu ochiul liber, par să fie mai numeroase decît bărbaţii), depun mărturie.

Un sistem politic şi economic nu determină doar valoarea unei case şi turnura relaţiilor internaţionale, dar se reflectă şi în moduri de viaţă, strategii de succes transmise prin educaţie şi o moralitate aparte. Vîrsta pentru şcoală începe la 7 ani şi se încheie într-o primă fază la 18. Reîncepe apoi într-o altă etapă şi se încheie pe la 23. În acest context, criteriile de judecată şi judecătorii succesului aparţin unei generaţii mult diferite de a noastră. A studia pînă la 28 de ani e deja o curiozitate îngrijorătoare. Pentru „judecători“, copiii şi familia sînt un element iminent pe drumul dintre 23 şi 28, iar dacă lipsesc, avem de-a face cu o problemă personală. De adaptare? Succesul fiecărei generaţii e şi el definit după parametri diferiţi. Pentru părinţii noştri succes însemna a avea un loc de muncă, o casă şi o familie sănătoasă, în genere înainte de a împlini 30 de ani. Pentru mulţi dintre părinţii generaţiilor noastre, părinţii sînt Luminiţele Gheorghiu din filmul lui Netzer.

Azi, criteriile s-au schimbat, în special pentru tinerii din Vestul „dezvoltat“, cu facultate şi contact cu un mediu cultural cosmopolit prin experienţa urbană. Psihologul Jeffrey Jensen Arnett a studiat îndelung ceea ce el numeşte *„emerging adults“* sau adulţii emergenţi, şi a ajuns la concluzia că ei nu sînt nici leneşi şi nici egoişti, contrar opiniei publice. Obiectivul lor nu este neapărat o familie sau un job oarecare, ci un *„identity based work“*, adică un loc de muncă conectat la identitatea personală, care să le permită să aibă un aport direct la rezolvarea problemelor lumii în care trăim. Un *„identity based work“* şi „copilul şi familia“ pot însemna succes împreună sau separat. Copilul e acum o variabilă în noua definiţie a succesului.

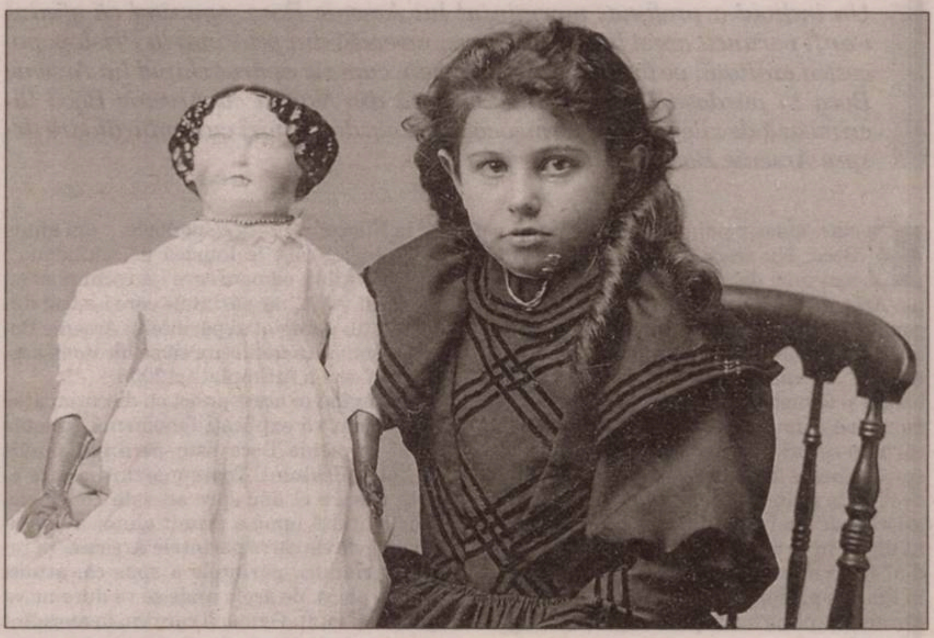

Mutaţii la nivel macro. Repere?

Gîndirea în termeni de generaţii, fiecare dintre ele cu amprentele contextului economic şi politic al momentului, ne ţine de ghid atunci cînd încercăm să înţelegem diferenţele dintre noi şi părinţii noştri. Încurcătura e încă şi mai mare atunci cînd adăugăm şi distanţe culturale peste cele geopolitice. Noţiunea de familie s-a mutat şi ea, odată cu restul reperelor. Într-un tsunami de schimbări, astăzi există copii cu trei părinţi biologici, mame purtătoare, copii cu doi taţi şi două mame. Deruta noii vieţi de familie e surprinsă cu ironie şi sarcasm în *The Kids are all right* din 2010 al Lisei Cholodenko, care pare să-i ia peste picior în special pe reprezentanţii New Age din California democrată şi prosperă, dar nu numai. Dacă ne alegem locul de muncă în aşa fel încît să corespundă valorilor noastre despre lume, atunci viaţa de familie se vrea croită pe acelaşi tipar. Cum ar arăta însă o familie pentru cineva care se consideră socialist-democrată, sprijină comunitatea LGBT, libertatea de exprimare, dar se şi spovedeşte o dată pe an şi merge uneori duminica la biserică? Cum ar putea să crească un copil într-o lume ale cărei contradicţii sînt un mister şi pentru ea, şi căreia nu-i găseşte un sens nicicum?

Una din direcţiile în care poate să o ia viitorul priveşte şi relaţia noastră cu copiii. Progresele uimitoare la confluenţa între genetică, medicină şi ştiinţele IT i-au făcut pe unii să îşi imagineze cam cum ar arăta omul peste un număr rezonabil de generaţii. Nu departe de viziunea lui Troţki în anii ’30, „omul nou“ e complet transformat şi upgradat de tehnologie într-o fiinţă superioară fizic şi intelectual. Cum spunea Freud în *Civilizaţia şi neajunsurile ei,* omul a devenit, sau e pe cale să devină, un *zeu protetic*. Zeii sînt nemuritori, iar curentul transumanist la modă acum în SUA exact aşa vede omul viitorului: nemuritor, sub o formă sau alta. Oricît ni s-ar părea de exagerat, se investesc sume colosale în tehnologiile protetice şi ecourile transumanismului încep să se facă simţite în cultura de masă. Filmul *Children of Men* e un bun exemplu fiindcă scoate în evidenţă neliniştea pe care o inspiră forma postumană a viitorului, tocmai în tendinţa speciei de a nu se mai reproduce. *Children of Men* e o lectură alarmantă a corelaţiei dintre creşterea speranţei de viaţă şi scăderea natalităţii în societăţile avansate, în penumbra distopică a unui viitor făcut praf de maimarii lumii. Lăsînd distopia la o parte, e adevărat că creşterea speranţei de viaţă şi prelungirea adolescenţei şi a tinereţii modifică profund etapele vieţii. Acum vorbim despre *lifelong learning,* reinventări şi reîntineriri la orice vîrstă, şi în contextul acesta, copiii tind să nu prea mai fie episodul firesc care se întîmplă între 20 şi 30 de ani. Copiii sînt ceva la care trebuie să ne gîndim mult, trebuie să fim pregătiţi, responsabilitatea e imensă şi, oricum, îmbătrînim tot mai tîrziu şi avem din ce în ce mai mult timp să ne hotărîm.

Astăzi există copii cu trei părinţi biologici,
mame purtătoare, copii cu doi taţi şi două mame.

Cîte bordeie, atîtea obiceie: „Parenting“ *sau „părintare“*

Amy Chua e profesoară de drept la Yale, dar faima ei în SUA se datorează unei noţiuni controversate pe care a introdus-o printr-o carte răscitită: *tiger parenting*. Pe scurt, *tiger parenting* e felul autoritar, asiatic (de unde *tiger)* de a-ţi creşte copilul, cu gîndul neabătut la succesul lui viitor în carieră şi în viaţa publică: învăţînd ce înseamnă obligaţia şi pedeapsa de mic, copilul o să aibă rezultate excelente la şcoală şi în activităţile extraşcolare. În *Battle Hymn of the Tiger Mother,* autoarea povesteşte: pentru că fiica ei de 7 ani nu înceta să izbească clapele pianului şi să îşi tragă mama de păr, prof. Chua o ameninţă că o trimite afară în ger. Fetiţa, toată numai caracter, deschide uşa fără să mai aştepte vreo invitaţie şi iese afară cu un pas sfidător. „În momentul ăla m-am panicat“, povesteşte autoarea, şi admite că a trebuit să o momească înapoi în casă cu prăjituri. Promotoarea pedagogiei inflexibile era, deci, cel puţin înainte să dezvolte conceptul *tiger parenting,* o mamă destul de uşor şantajabilă şi cu totul dezarmată în faţa unui copil răzgîiat. Cu toată spoiala de raţionalitate rece şi calcul în spiritul guvernelor asiatice autoritar capitaliste care o inspiră pe Amy Chua, *tiger parenting* nu e decît o perdea de fum după care se ascunde, cum poate, dezorientarea părinţilor de azi. La fel şi metoda opusă, *attachment parenting,* căreia îi datorăm apariţia unui produs greu de imaginat în trecut: sînul portabil de plastic, care se poate umple cu lapte, pentru uzul taţilor. Apropo de taţi, comediantul Louis C.K., tată a două fetiţe, povesteşte într-unul dintre episoadele show-ului semi-autobigrafic *Louie,* dilema lui: e un tată rău dacă nu îi cumpără bilet fiicei lui la concertul Lady Gaga? Pentru că: Lady Gaga? Cutii peste cutii de cadouri nu scot de la fiica lui mai mult decît un zîmbet forţat şi un *„Thank you, daddya“* împreună cu un „dar…“ nespus, cumva în aer.

Nu că societatea occidentală ar duce lipsă de norme. Cuvîntul *„parenting“* e destul de recent (anii ’60) şi în engleză pare puţin forţat: dintr-o stare – a fi părinte – s-a făcut o acţiune din care s-a făcut un lucru (să zicem *părintare* în română). Adică ceva cu totul natural a devenit un alt bibelou în vitrina conformismelor timpului. Să dăm un exemplu de codificare a părintării de pe Internet: pe un site de *fail*-uri (tot felul de boacăne), un tată îşi filmează fetiţa fugărind o gîscă pe malul unui iaz. Cînd gîsca se supără, se întoarce şi sensul hărţuirii se inversează, tatăl, în loc să zvîrle telefonul în apă şi să alerge disperat în ajutorul puiului în primejdie, continuă să filmeze, ba chiar rîde! Uite un exemplu de *bad parenting,* uite ce nu trebuie să faci. Să nu laşi copilul să aibă vreo experienţă neplăcută, să simtă vreo durere sau spaimă, fiindcă de aia avem copii, să le facem viaţa frumoasă. Să nu îi spui vreodată să tacă, să îşi vadă de treabă, că eşti ocupat cu altceva – ce altceva îţi poate ocupa timpul dacă eşti părinte?

Să fii părinte e deci un *full time job* în societatea modernă, dar unii sînt de părere că e un job pe care îl facem destul de prost. Jared Diamond atrage atenţia, în *The World Until Yesterday,* asupra consecinţelor triste ale *parenting*-ului occidental, care a făcut din copil viţelul de aur al timpurilor noastre. Narcisismul, paralizia în faţa situaţiilor neprevăzute şi dependenţa de tehnologie pîndesc generaţiile viitoare, care au un portret îngrijorător în filmul de animaţie *Wall E,* de exemplu. Ca să evităm starea omenirii din *Wall E,* Diamond ne indică bunele practici de creştere a copiilor la vînători-culegători: mai mult timp şi mai multă libertate pentru joacă – cu tot ce înseamnă joacă, mici accidente cu urzicările, durerile şi neplăcerile lor –, o măsură de responsabilitate în creşterea fraţilor mai mici, încredinţarea copiilor fără griji şi paranoia altor membri ai comunităţii şi mult mai multă apropiere fizică (de care copilul-idol duce lipsă, are camera lui în care doarme singur, scăunelul lui în maşină şi mai mult contact cu tot felul de ecrane decît cu pielea aproapelui).

Cu atmosfera din lumea sufocantă, dar nu neapărat eficientă a *parenting*-ului, nu e de mirare că unii simt nevoia să stea la distanţă. În funcţie de înclinaţii, nevoia aceasta se explică în două feluri: individualismul (cu tentă egoistă, ar zice unii, dar noi nu sîntem neapărat de acord) celor care se încăpăţînează să rămînă în adolescenţă şi să evite responsabilitatea, din motivele care se văd mai sus, sau o formă viscerală de rezistenţă împotriva presiunii sociale legate de felul cam isteric în care „trebuie“ să ne creştem copiii.

***Luminiţa-Anda Mandache** şi **Anca Şerbănuţă** sînt antropologi.*

Emil BELU

Aristocratul îndoielii

Într-un metrou montréalez ticsit de călători, printre rucsacuri şi feţe obosite de povara zilei, privirea îmi alunecă, din cînd în cînd, spre afişajul electronic al vagonului. Informaţii pe toate gusturile: manşete explozive de ziare şi reviste, starea vremii şi nelipsitele reclame. Un meniu informatic binecunoscut călătorului obişnuit. În staţia Lionel Groulx zăbovim cîteva minute, timp suficient pentru a trage cu coada ochiului la cartea deschisă pe genunchii vecinei de scaun. Nici o idee despre titlu sau autor! La un moment dat, înscrisul de pe display mă face să tresar: „Limita oricărei dureri este o durere mai mare“. (E.M. Cioran) La mii de kilometri de obîrşie, emoţia este firească. Un nume românesc, un compatriot, frizează celebritatea. Vecina, cu gesturi domoale, îşi pune biletul de călătorie drept semn de carte, o închide şi o pune în poşetă, pregătindu-se să coboare, timp suficient pentru citirea titlului şi a autorului: *Cahier de Talamanca*, E.M. Cioran. Ajuns acasă, am consemnat evenimentul într-o agendă: 11 noiembrie 2001, ora 19,30. A doua zi am cumpărat cartea.

Se amintesc adesea cele trei patrii ale lui E.M. Cioran: „Cea a copilăriei sale, România, cea a limbii sale, Franţa, şi cea a sufletului său, Spania“. Despre România vorbeşte la modul superlativ numai în evocările anilor petrecuţi la Răşinari. Coasta Boacii, Trăinei – cătunul pierdut, groparul cimitirului, chefliii satului, ciobanii cu sclipirile lor de inteligenţă, cîţiva buni prieteni: fraţii Zapraţan şi fraţii Ţincu, familia Barcianu cu tragicul ei destin – iată numai cîteva repere ale unui univers omniprezent în scrierile cioraniene. Părăsirea satului a resimţit-o ca pe o pierdere ireparabilă: „O dezrădăcinare petrecută într-o oră şi jumătate, cît a durat drumul în căruţă, de la Răşinari la Sibiu“. Oraşul i-a dat insomniile şi i-a deschis o carte a întrebărilor al căror răspuns l-a căutat toată viaţa. *Lacrimi şi sfinţi* nu este nici hagiografie, nici rugăciune, cum ne-ar sugera titlul, este o laică mărturisire: „Scrisul este revanşa creaturii şi răspunsul ei dat unei Creaţii făcute de mîntuială“. O carte care face încă valuri, *Schimbarea la faţă a României*, a fost scrisă în transă, cu patimă şi orgoliu, inflamînd conştiinţa publică prin virulenţa mesajului. Un insomniac ce poartă „povara lucidităţii“ încearcă să trezească din amorţeală o naţie, o ţară. Izbînda e mereu amînată, strigătul e fără ecou: „Cînd se va evapora apa din sîngele românilor?“ Sanda Stolojan, cea care „i-a împărtăşit, *aproape* integral, ideile“, îi aminteşte vorbele lui Keyserling din *Analiza spectrală a Europei*, un fel de motivaţie a *apatiei* româneşti: „Deficit de energie spirituală“. Ne lipsesc *convingerile*, adaugă Sanda Stolojan într-o convorbire telefonică. Cioran o corectează: „Românului nu i se cer *convingeri*, dar mai grav este că-i lipsit de *obsesii*… Fără *obsesii* nu există decît *capricii*… Asta şi este românul – *o sumă de capricii*“.

Visul de tinereţe al lui Cioran, influenţat probabil de lecturi, era să moară la Paris, într-un hotel din Cartierul Latin. Sînt arhicunoscute începuturile sale pariziene: student întîrziat, obligat la acest statut pentru obţinerea unei umilitoare cartele de masă, promisiunea unui doctorat pe care nici măcar nu l-a început, chiriaş al unor camere sărăcăcioase (paisprezece ani a stat într-o mansardă de hotel, apoi s-a mutat în mansarda lui!), turul Franţei pe bicicletă, viaţa trepidantă din timpul ocupaţiei germane, prieteniile cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Paul Celan, Benjamin Fondane, Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu, la care se adăuga o mare parte din elita franţuzească a vremii. Cît despre ceilalţi „mioritici“ parizieni – „deşi rădăcinile mă trag înapoi“ –, părerea moralistului e fără echivoc: „Pe români evit cît pot să-i văd; în genere sînt intriganţi şi răspîndesc zvonuri false. În plus, nu sînt de nici un folos pe nici un plan“.

Visul de tinereţe al lui Cioran era să moară la Paris, într-un hotel din Cartierul Latin.

Două decizii fundamentale aveau să-i marcheze definitiv viitorul: refuzul de a se mai întoarce în ţară şi schimbarea idiomului. În anul 1936, într-un sat de lîngă Dieppe, începuse să traducă din Mallarmé, cînd, brusc, se hotărăşte să nu mai scrie în limba maternă, trecînd la limba lui Molière. „Dacă în vorbire nu pot scăpa de accentul meu valah, măcar în scris să mă iau cu ei la întrecere“, iată motivaţia unui orgolios capabil de surprize. Scrie *Précis de décomposition*, manuscris pe care îl va reface de patru ori, la observaţiile lui M. Lacombe, bun prieten şi un rafinat cunoscător al limbii franceze, care, după ce a citit prima pagină, a adormit în scaun. Verdictul specialistului a căzut ca o ghilotină: „Franceză de metec!“ Raymond Queneau, unul dintre editorii celebri de la Gallimard, îi acceptase manuscrisul în prima variantă, dar românul vrea să se ia la întrecere cu gloriile literare de pe malurile Senei. Răsplata e pe măsura efortului: ajunge unul dintre cei mai mari stilişti ai Franţei, unii critici literari aşezîndu-l de-a dreapta lui Paul Valéry, arhitectul necontestat al frazei. Următoarele volume publicate de E.M. Cioran aveau să-i aducă o binemeritată glorie literară, deşi autorul se îndoieşte de obiectivitatea cititorilor şi a criticii, judecîndu-se cu luciditatea unui autoexilat într-un martiriu permanent.

Toată viaţa pare că şi-a trăit-o călăuzit de propriul gînd: „Să ne cultivăm deficienţele, să nu uităm că mai uşor se piere din excesele unei virtuţi decît din cele ale unui viciu“. Arţagul ce se voia terapie, angoasa existenţială şi plictisul balcanic, oroarea de gloată ascunsă sub masca unei voalate mizantropii („ermit la curent cu mersul trenurilor!“), rătăcitor pe drumurile de ţară din Beauce şi partener de dialog al prostituatelor din Cartierul Latin, salonard ce monopoliza discuţiile şi spaimă a buchiniştilor, un veşnic răzvrătit împotriva tuturor şi, mai ales, împotriva lui însuşi – iată cîteva componente ale unei personalităţi atipice. Nihilismul şi elogiul sinuciderii au rămas armele forte ale panopliei cioraniene. Dacă în nihilism a avut premergători (Nietzsche, unul dintre idoli), sinuciderea a teoretizat-o ca nimeni altul. De cîte ori a vrut să-şi pună teoria în practică, a eşuat „voit“ de fiecare dată. (Paul Celan, unul dintre bunii lui prieteni, a reuşit fără o „pregătire teoretică“!) „Pentru mine sinuciderea a fost întotdeauna o idee, niciodată un impuls“, scrie Cioran, undeva în *Caiete*. Avea tertipuri originale de a evita gestul funest. Lecturile i-au prins bine. Îi scrie lui Wolf Aichelburg, prieten şi scriitor sibian: „Ca să rezist, citesc Seneca, Epictet, Marc Aureliu, pe scurt antici, mai folositori la necaz decît Părinţii Bisericii“. Muzica era alt leac vindecător de porniri nesăbuite. Asculta fascinat („beţie muzicală“) *Variaţiunile Goldberg*, considerîndu-l pe Bach „agentul direct al despămîntenirii“. *Nocturnele* lui Chopin – „singura muzică la care Nietzsche, nebun, mai reacţiona“ – şi *Anotimpurile* lui Vivaldi răsunau adesea în mansarda pariziană. Răscolitoare doine, ceardaşurile îndrăcite din pustă, sfîşietoare fadouri portugheze, coruri ruseşti – iată un univers sonor izvoditor de nostalgice amintiri. În transă, cu ochii umeziţi de emoţie, ridica spre cer degetul acuzator: „Paradisul n-a avut decît un defect: acela de a nu fi cunoscut lacrimile“.

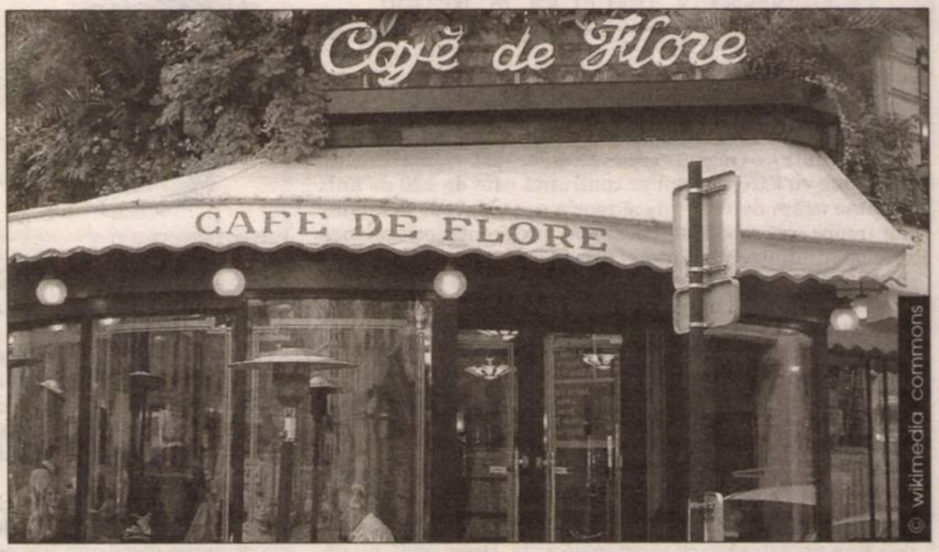

© wikimedia commons

Spania a fost ţara măririi şi a decăderii, a idealurilor ratate şi a „plictisului rafinat“, cel fără speranţă de izbăvire, a Inchiziţiei şi a lui Don Quijote, cel care voia să mîntuie lumea prin umor. Părea croită pe cîteva obsesii cioraniene. „În 1936 am întîlnit primul spaniol“, scrie undeva. Întîmplare benefică, se pare, din moment ce a trecut de nenumărate ori Pirineii. Ţară a credinţei şi a răzmeriţei cu Dumnezeu, nu putea să nu îl ispitească pe el, indecisul – pendul oscilant între hărţuire şi reconciliere. Spania profundă, religioasă, a descoperit-o, însă, prin intermediul misticilor. „Există un singur dor: dorul de Paradis. Şi poate cel de Spania“, mărturiseşte în *Caiete*. A fost fascinat de biografia Sfintei Tereza d'Avila, de ardoarea iubirii acestei catolice pentru zeul pe care îl slujea, de speranţa ei într-o „aventură divină“. Miguel de Unamuno, cu al său „sentiment tragic al vieţii“, şi Sfîntul Ioan al Crucii, acel „tăciune aprins în suflarea lui Dumnezeu“, i-au mai atenuat din gîlceava cu divinitatea. „Autobiografia“ lui Ignaţiu de Loyola a trezit în el nebănuite simpatii iezuite, iar cu poeta Maria Zambrano, „fiica spirituală“ a lui Ortega y Gasset, avea să se întîlnească de nenumărate ori, pierduţi în nesfîrşite taclale în cafenelele din Cartierul Latin. *L'Homme et le divin* şi *Précis de décomposition* sînt dovada unor certe afinităţi între cei doi gînditori, sclavi ai aceloraşi obsesii: „Universul nopţii şi teroarea originară“.

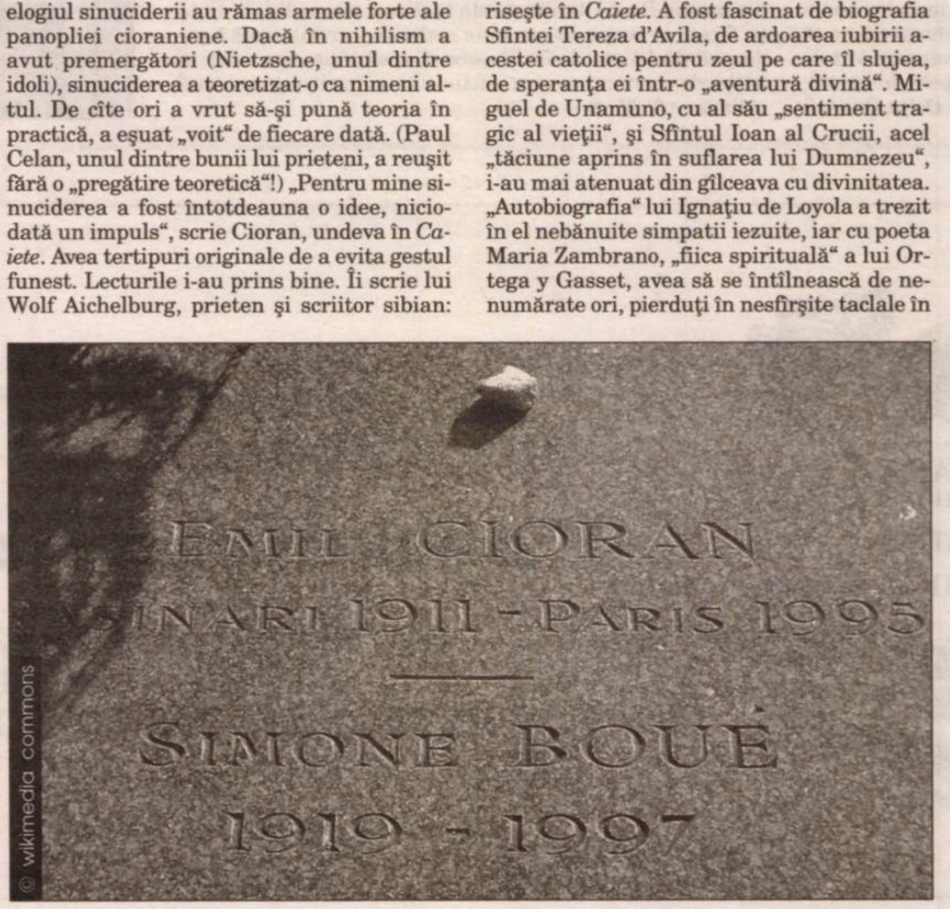

© wikimedia commons

Să fi iubit Cioran aşa de mult această ţară încît el, „parizianul“, dorea să-şi pună capăt zilelor la Talamanca, un sat pierdut în Ibiza? Cred, mai degrabă, că a fost un impuls de moment şi nu un gînd („neagra obsesie“) adînc cugetat, dovadă că la al doilea cîntat al cocoşilor a ezitat să se arunce în mare de pe stîncile colţuroase ale insulei. Întorcîndu-se la Paris, a regretat, ca de atîtea ori, lipsa curajului, rămînînd marcat pe veci de eticheta pe care singur şi-a pus-o: „Patronul Învinşilor“.

Într-un septembrie, la cîţiva ani de la moarte, l-am căutat pe „Aristocratul îndoielii“ pe unde bănuiam că l-au purtat paşii. Dacă nu l-am cunoscut în viaţă, cel puţin să văd cîteva dintre locurile pe unde i-a trecut umbra. La soneria de la poarta grea de stejar (21, Rue de l'Odéon) maestrul nu a răspuns. Am cotit-o la dreapta, pe lîngă Teatrul Odéon, intrînd în Jardin du Luxembourg, cu speranţa de a-l găsi pe vreo alee, aşezat pe o bancă, la un lung taifas cu Samuel Beckett, aşteptîndu-l, poate, pe Godot! Nu era nici sub platanul unde altădată sporovăia cu Henri Michaux sau cu Gabriel Marcel. Am ieşit din parc, intrînd în cîteva anticariate ale cartierului, călăuzit de gîndul că poate îl găsesc răsfoind o carte sau, de ce nu, hărţuindu-se cu buchiniştii, după obicei. La Café de Flore, un chelner în vîrstă, vestă neagră peste o cămaşa albă, imens papion negru, ţeapăn de parcă era împăiat, mi-a răspuns ţîfnos că l-a cunoscut pe *client*, dar nu l-a mai văzut de ani. Unde să-l mai caut? Am intrat în Église Saint-Sulpice, unde ştiam că îi plăcea să asculte concertele de orgă. Scaune goale, nici ţipenie de om. Obosit de atîtea căutări, am traversat piaţa cu numele aceluiaşi sfînt şi m-am aşezat pe terasa unei cafenele. Căutările au fost zadarnice, m-am dat bătut.

Prin aburii cafelei, în acea seară rece de toamnă, văd o mînă întinsă într-un gest implorator. O bătrînă cerşetoare, în vădit război cu apa şi săpunul, cu părul vîlvoi şi riduri adînci ca arăturile de toamnă, îmi spune că l-a cunoscut pe idolul meu, asta după ce i-am pus cîteva monede în căuşul palmei. Cu sprîncenele arcuite a mirare, m-a întrebat dojenitor: „Cum, nu ştiţi unde este?“ Poate la Spitalul Broca, chiar mai trist, în cimitirul Montparnasse, i-am răspuns spăsit.

„Cîtă ignoranţă, *Monsieur!* Într-o noapte de vară spuzită de stele, Maestrul a deschis lucarna mansardei şi a plecat în Marea Călătorie, aşa cum şi-a dorit: agăţat de o stea căzătoare…“

***Emil Belu** este scriitor şi locuieşte în Canada.*

Cu ochii-n 3,14

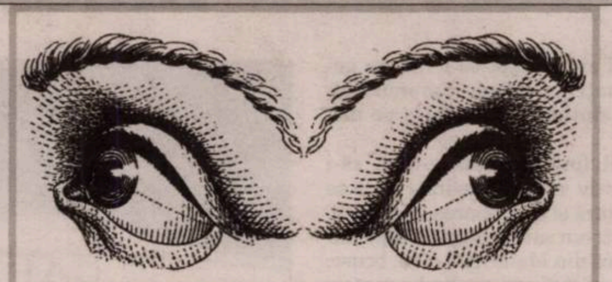

PENTRU PRIMA DATĂ ÎN ISTORIA OMENIRII, UN MECANOID CU NASU-N TELEFON A REUȘIT SĂ DEZVOLTE O TEORIE ROZ ȘI *KLOȘ*

■ Pentru prima dată în istoria omenirii, un computer a reuşit să dezvolte independent o teorie în cazul unei probleme ştiinţifice (regenerarea viermilor inelari, mai exact), problemă cu care biologii se confruntă cam de 120 de ani. Rămîne acum de văzut dacă teoria se va dovedi şi validă, dar treaba e că roboţii sînt deja mai inteligenţi decît cei mai inteligenţi dintre pămînteni! (**M. C.**)

■ Am trecut pe la spital. Doctorul ştia că mă duc. Nu m-a zărit. De fapt, nu vedea pe nimeni. Era în stare de şoc şi avea mişcări de mecanoid. Operase pe bandă în dimineaţa respectivă şi acum intrase în camera de gardă. Şi era abia ora prînzului. Aţi auzit bine, domnule Victor Ponta? Dumneavoastră, probabil, v-aţi temut că, optînd pentru operaţie în România, s-ar putea să nu vă vină rîndul în ziua respectivă şi să fiţi reprogramat pentru a doua zi. De aceea aţi dat biru' la turci, nu-i aşa, domnule prim-ministru? (**R. M.**)

■ Cică la Antwerpen s-au făcut nişte benzi/piste separate pe trotuare pentru cei care stau cu nasu-n telefon să dea sms-uri sau să-şi citească mail-urile. Dragi edili, nu vă repeziţi să preluaţi modelul în Bucureşti, doar de dragul de a fi „în rîndul lumii". Noi sîntem încă la faza în care tre' să dăm jos maşinile parcate pe trotuare, ca să aibă loc pietonii, indiferent dacă sînt dotaţi cu *smartphone* sau nu. (**M. V.**)

■ Oamenii de ştiinţă au descoperit o nouă specie de caracatiţă. E mică, roz şi foarte simpatică. Stephanie Bush, cercetătoare la Monterey Bay Aquarium Research Institute, a declarat: „Mi-a trecut prin cap să o botez *Opisthoteuthis adorabilis,* pentru că e, pur şi simplu... da, e foarte drăguţă". Iată un exemplu perfect de rigoare ştiinţifică adorabilă. (**L. V.**)

■ Din seria cuvintelor turceşti de inspiraţie franceză (III): *diferansiyel, refüj, doçent, diktatör, doktora, endüstri, şömine, esans, enerjik, alagarson, alerji, alşimi, amortisör, ansiklopedi, şantöz, dansöz, klavye, klavsen, kloş, stajyer, strateji, şöför, şempanze, şato, şizofreni, şofben, şoset, sutyen, kokot, şövalye.* Traducerile sînt de prisos. (**M. P.**)

DACĂ INTRAȚI (PE DUNĂRE) ÎN BIBLIOTECĂ, GĂSIȚI FOTOGRAFII CU F MIC DINTR-UN ZIAR URIAȘ

■ Dacă intraţi pe poetry4robots.com, veţi putea urmări cum cercetătorii în ştiinţele limbajului îi învaţă pe roboţi să scrie poezie. Ceea ce înseamnă că, în curînd, roboţii vor putea fi chiar mai sensibili şi mai creativi decît multe din exemplarele speciei umane. (**M. C.**)

■ Într-un documentar, la Digi World, se vorbea despre vietăţile din partea austriacă a Dunării. O voce în engleză, cu accent german, povestea plăcut despre castori, nevăstuici, lostriţe şi languste. La un moment dat, în cadru apare un vapor sub pavilion românesc, iar comentatorul spune că navigaţia pe Dunăre e intensă şi că unele vapoare vin de departe şi pot transporta, involuntar, în apele de balast, tot felul de icre. Astfel, spunea el, tocmai din Delta Dunării a fost adus guvidul de Marea Neagră. Iar avidul guvid ar fi, se spunea, un concurent şi un adevărat pericol pentru peştii locali. Poate că aşa o fi, nu mă pricep, dar n-am putut să nu mă gîndesc la povestea cu lupul care îl acuza pe miel că-i tulbură apa, deşi lupul stătea mai spre izvor. (**A. M.**)

■ Cerinţele unui anunţ de închirieri imobiliare: „Fără fumători, animale sau animăluţe, să locuiască maximum 2 persoane. Seriozitate maximă, în bibliotecă se află o Biblie!". (**S. G.**)

■ Încă o ştire din ciclul „Specii reapărute". Despre *Eryx Jaculus,* supranumit şi boa de nisip, se credea că este o specie de şarpe dispărută din ecosistemul românesc. Ei bine, nişte biologi au descoperit recent o întreagă populaţie. Găsiţi fotografii pe Internet cu acest boa de nisip. E frumos. (**M. C.**)

■ Reclamă pe net: „Descopera Ce Trebuie Sa Faci Pentru A Renunta La Fumat In Doar 2 Zile". Bun, şi dacă eu vreau să renunţ la fumatul cu f mic, cum fac? (**M. V.**)

■ La rubrica de mică publicitate dintr-un ziar cineva a dat un anunţ că vrea să angajeze un blogger. Deci ziarul tipărit n-a murit. Ba chiar dă semne de vitalitate! (**M. M.**)

■ Imensa energie degajată de cutremurul cu magnitudinea de 7,8 grade Richter care a lovit Nepalul a mutat Muntele Everest cu ceva mai mult de 2,54 centimetri spre sud-vest. Un inch mic pentru omenire, dar uriaş pentru planetă! (**M. C.**)

ÎN CAZUL ÎN CARE EȘTI ACCEPTAT DE ADMINISTRAȚIA NAȚIONALĂ A ÎNCETINIRII, DRUM BUN!

■ În cazul în care eşti la restaurant şi comanzi caşcaval, ţi se adresează următoarea întrebare: „Îl doriţi *fresh?*". Mirat, mai întrebi o dată. Primeşti acelaşi răspuns. „*Fresh*" înseamnă ca atare – opusul lui pané. (**I. P.**)

■ Amnesty International trage un semnal de alarmă în legătură cu legea avortului în Irlanda. În fiecare an, în jur de 4000 de femei irlandeze pleacă în Marea Britanie pentru a face avort. Mai aflăm că în Irlanda au fost legalizate căsătoriile gay, dar avortul continuă să fie considerat o crimă încă din 1983. Din 2013, avortul este acceptat doar în cazurile în care sarcina prezintă un pericol de moarte pentru mamă. Dacă situaţia nu stă însă aşa, iar medicii le ajută pe femei să scape de sarcinile nedorite, aceştia riscă o pedeapsă de 14 ani de închisoare. E o situaţie care sună al naibii de cunoscut pentru oricine a trecut prin comunismul sălbatic. (**A. M. S.**)

■ Monica Iacob-Ridzi a cîştigat premiul II la Concursul Naţional „Poezie de Puşcărie" organizat de Administraţia Naţională a Penitenciarelor. Preşedintele juriului, care e şi preşedintele Uniunii Scriitorilor, filiala Bucureşti – Poezie, speră ca „Iohannis să răspundă favorabil cererii ei de graţiere. Umanitatea e tot ceea ce pare că ne-a mai rămas..." Atunci propun ca locul I *(ex-aequo* Jilava şi Gherla) să fie graţiat şi să primească şi o călătorie în Bahamas. (**L. V.**)

■ Ca urmare a încetinirii rotaţiei Terrei în jurul propriei axe, timpul universal va fi recalculat, în noaptea de 30 iunie, astfel încît omenirea va primi, bonus, o secundă în plus. Voi ce aveţi de gînd să faceţi pe 30 iunie, la ora 23,59,59? (**M. M.**)

■ Acum, pe traseul numelor de firme, Aradului îi urmează Constanţa: Plop Expert SRL, Casa Vinului Dulce SRL, Respectabil SRL, Pourquoi Pas SRL, Viva Obor SRL, Borcan Impex SRL, Creaţie Şi Credinţă SRL, Ceauşescu & Partners SRL, Revers SRL, Frăţia Lacto SRL, Toate Pânzele Sus SRL, Electronel Amenajări SRL, Pastrama SRL, Taxi Drum Bun SRL, Sui Generis Management Consulting SRL, Ura Film SRL, Angajatorul Vesel SRL, Inima SRL, Sufletul Nopţii SRL, Incognita Com SRL, Mare Deschisă SRL, Granulat SRL, Li & Cri Burete SRL, Viaţa Luminoasă SRL, Revolt SRL, Grupul De Administraţie Şi Curăţenie SRL, Cai Putere SRL, Micuţa Picaso SRL, Jean Jupiter SRL, Trainic SRL, Goetheanum SRL, Cramele Mihai Viteazu SRL, Iarna SRL, Peştişorul Sportiv SRL, Atelierul De Flori SRL, Filosofie Urbană SRL, Simbol Expert SRL, Ozibună SRL, Impact Civic SRL, Trăznet SRL, Cumetrii Gastro SRL, Virtual Taxi SRL, Manole Imaculata SRL, Curtea Brâncovenească Stil Sănătos SRL, Imensitate SRL, Regal La Manele SRL, Sincer Impex SRL, Miraculum SRL, Echitabil Contrast SRL, Bomba Victor SRL, Singuratic SRL, Andrei Alexander Pufuleţ SRL, Corabia Abundenţei SRL, Noua Realitate SRL, Trai SRL, Uşor De Folosit SRL, Ilogic SRL, Giovanni Aliment SRL, Perplex Marketing SRL, Dezvăluiri SRL, Mic Universal La Mamaie Bombonica SRL. (**D. S.**)

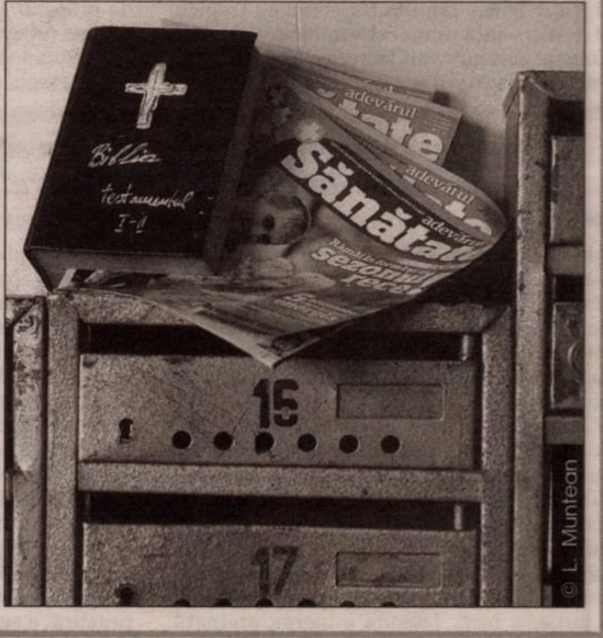

© L. Muntean

PUBLICITATE

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE TEATRU DE LA SIBIU

Mulțumim
pentru că ați fost un public minunat!

NE REVEDEM LA SIBIU, ÎNTRE 10 ȘI 19 IUNIE 2016,
PENTRU CEA DE-A XXIII-A EDIȚIE A
FESTIVALULUI INTERNAȚIONAL DE TEATRU DE LA SIBIU!

Biblioteca „ASTRA" - SIBIU -